תַּלְמוּד בַּבְלִי

מַסֶּכֶת בָּבָא קַמָּא

מְנוּקָּד

עִם פֵּירוּשׁ רַשִׁ"י וְתוֹסָפוֹת מְנוּקָּדִים · וְכָל הַמְפָרְשִׁים

מַסֶּכֶת בָּבָא קַמָּא

תַּלְמוּד בַּבְלִי — מְנוּקָּד

עִם פֵּירוּשׁ רַשִׁ״י וְתוֹסָפוֹת מְנוּקָּדִים
עֵין מִשְׁפָּט, מָסוֹרֶת הַשַּׁ״ס
וּמְפָרְשֵׁי הַשַּׁ״ס

נוסח הגמרא המנוקד: מהדורת William Davidson (ספריא)
רש״י, תוספות: דפוס וילנא (ספריא) · ניקוד הפירושים: ממוחשב (דיקטה)
עין משפט, מסורת הש״ס ותורה אור: לפי קישורי ספריא · מפרשים: ספריא
סודר עבור אברמי · תשפ״ז

תּוֹכֶן הַפְּרָקִים

פֶּרֶק ראשון – אַרְבָּעָה אָבוֹת	דף ב.	4
פֶּרֶק שני – כֵּיצַד הָרֶגֶל	דף יז.	34
פֶּרֶק שלישי – הַמַּנִּיחַ	דף כז.	54
פֶּרֶק רביעי – שׁוֹר שֶׁנָּגַח אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה	דף לו.	72
פֶּרֶק חמישי – שׁוֹר שֶׁנָּגַח אֶת הַפָּרָה	דף מו.	92
פֶּרֶק שישי – הַכּוֹנֵס	דף נה:	111
פֶּרֶק שביעי – מְרוּבָּה	דף סב:	125
פֶּרֶק שמיני – הַחוֹבֵל	דף פג:	167
פֶּרֶק תשיעי – הַגּוֹזֵל עֵצִים	דף צג:	187
פֶּרֶק עשירי – הַגּוֹזֵל וּמַאֲכִיל	דף קיא:	223

מְפֻרְשִׁים בְּסוֹף הַסֵּפֶר

חִדּוּשֵׁי הֲלָכוֹת – מַהַרְשָׁ״א	240
חִדּוּשֵׁי אַגָּדוֹת – מַהַרְשָׁ״א	256
מַהָרַ״ם	261
מַהַרְשַׁ״ל – חָכְמַת שְׁלֹמֹה	279
מַהָרַ״ם שִׁיף	287
פְּנֵי יְהוֹשֻׁעַ	300
רַשַׁ״שׁ	330

מתני' אַרְבָּעָה אָבוֹת נְזִיקִין אִית דְּתָנֵי הֵן כְּמוֹ הָכָא וּבַגְּמָרָא גַּבֵּי שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה אָבוֹת נְזִיקִין וּבְאַרְבָּעָה מְחַסְּרֵי כַּפָּרָה (קְרִיתוֹת דַּף ח:) וְאִית דְּתָנֵי דְּקָתָנֵי הֵן כִּדְקָתָנֵי אַרְבָּעָה שׁוֹמְרִין הֵן (שְׁבוּעוֹת ד' מט.) וְאַרְבָּעָה רְאשֵׁי שְׁנִים הֵן (ר"ה ד' ב. וְשָׁם): (גְּלְיוֹן. וא"ת אַמַּאי לֹא קָאָמַר אַרְבָּעָה אָבוֹת נְזִיקִין הֵן כִּדְקָתָנֵי ד' רָאשֵׁי שְׁנִים הֵן וי"ל שֶׁלֹּא בָּא אֶלָּא לְהַגִּיד אַרְבַּע אָבוֹת הַלְּלוּ לֹא רְאֵי זֶה כִּרְאֵי זֶה וּקְצָת קָשֶׁה דְּבַגְּמָרָא מוּכָח דִּנְחִית תַּנָּא לְמִנְיָנָא מִדְּפָרִיךְ וְתַנָּא דִּידֵן מַאי טַעְמָא לָא תָּנֵי הָנֵי לְקַהּ י"ל דְּיֵשׁ מְקוֹמוֹת דְּלָא תָּנֵי הֵן כְּדְאִשְׁכְּחַן בְּאַרְבָּעָה מְחַסְּרֵי כַּפָּרָה. ע"כ): הַשּׁוֹר וְהַבּוֹר פֵּי' בְּקוּנְטְרֵס כְּסֵדֶר שְׁנִכְתְּבוּ בְּפָרָשָׁה סִדְרָן בְּמִשְׁנָה. ואע"ג דְּלְמ"ד תְּנָא שׁוֹר לְרַגְלוֹ לָא הָוֵי כְּסֵדֶר הַפָּרָשָׁה דְּרָגֶל נָפְקָא לָן מֵשְׁלַח אֶת בְּעִירָה דִּכְתִיב בָּתֵּר בּוֹר מ"מ שֵׁם שׁוֹר כְּתִיב קֹדֶם בְּפָרָשָׁה דְּהֵינוּ גְּנִיחָה דְּקָרֵן וְלְמ"ד מַבְעֶה זֶה אָדָם אע"ג דִּלְבָתַר הַבְעָרָה כְּתִיב בְּפָרָשַׁת אֶמֹר מַכֶּה בְהֵמָה יְשַׁלְּמֶנָּה דְּהֵינוּ אָדָם דְּאַזִּיק שׁוֹר לֹא חָשׁ לְשַׁנּוֹתוֹ כְּסֵדֶר הַפָּרָשָׁה לְפִי שֶׁרְחוֹק כָּל כָּךְ. וּשְׁנָאוֹ כְּסֵדֶר לֹא הָרֵי דְּסֵיפָא שֶׁמַּבְעֶה קוֹדֶם לְהַבְעֵר ור"ת פֵּי' דְּשֵׁם אָדָם כְּתִיב בְּפָרָשָׁה קֹדֶם כִּי יִגְנֹב אִישׁ שׁוֹר וְהוּא אֶחָד מֵאָבוֹת נְזִיקִין דְּקָתָנֵי לַהּ בַּבְּרִיתָא בַּגְּמָרָא: **לֹא** הָרֵי הַשּׁוֹר כַּהֲרֵי הַמַּבְעֶה פָּרוּשׁ אֵין קַלְּתוֹ שֶׁל שׁוֹר כְּקַלְּתוֹ שֶׁל מַבְעֶה כְּדִמְפָרֵשׁ לְקַמָּן בגמ' לְמ"ד תְּנָא שׁוֹר לְקַרְנוֹ וּמַבְעֶה לְשִׁנּוֹ מְשׁוּם דְּשׁוֹר כַּוָּנָתוֹ לְהַזִּיק וּמַבְעֶה אֵין כַּוָּנָתוֹ לְהַזִּיק וְהַשְׁכֵּר, וְטָמֵא דְּהָתָם פֵּרוּשׁוֹ אֵין חוּמְרָא שֶׁל זֶה כְּחֻמְרָא שֶׁל זֶה וּלְכָךְ אֵין הַדִּין אֶלָּא הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן גּוֹרֵם הַדִּין וְשִׁנָּה כָּאן הַתַּלְמוּד פֵּרוּשׁוֹ מִבְּשְׁאָר מְקוֹמוֹת מְשׁוּם דְּהִזְכִּיר הַחֲמוֹר תְּחִלָּה בְּלֹא זֶה וְזֶה שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן רוּחַ חַיִּים: **וְלֹא** זֶה וְזֶה שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן רוּחַ חַיִּים כַּהֲרֵי הָאֵשׁ גַּבֵּי שׁוֹר וּמַבְעֶה לֹא הָצְרְכוּ לְפָרֵשׁ הַחֲמוֹר כִּי הָכָא מְשׁוּם דְּחַד מֵחַד קַל לְמֵצוֹא חֹמֶר בְּאֶחָד מַה שֶּׁאֵין בַּחֲבֵרוֹ וְהָא דְּלָא תָּנֵי הָכָא לֹא הָרֵי הָאֵשׁ כַּהֲרֵי הַשּׁוֹר וּמַבְעֶה כִּדְקָתָנֵי לְעֵיל לֹא הָרֵי הַמַּבְעֶה כַּהֲרֵי הַשּׁוֹר מְשׁוּם שֶׁלֹּא הָיָה יָכוֹל לְמָצוֹא חוּמְרָא מַה שֶּׁאֵין בְּשְׁנֵיהֶם דְּאִי מְשׁוּם דְּכֹחַ אַחֵר מְעֹרָב בּוֹ וְאֵין הוֹלֵךְ לְדַעְתּוֹ כְּמוֹ שׁוֹרוֹ אֵין זֶה חוּמְרָא מִדְּלָא חָשִׁיב לַהּ גַּבֵּי חֲמוֹר בְּאֵשׁ מִבְּשׁוֹר וְהָא דְּאָמְרִינַן לְקַמָּן (בָּבָא קַמָּא דַּף ג: וְדַף ו.) גַּבֵּי אַבְנוֹ וְסַכִּינוֹ מַאי שְׁנָא אֵשׁ דְּכֹחַ אַחֵר מְעֹרָב בּוֹ וְאֵין הוֹלֵךְ לְדַעְתּוֹ ה"ק מַאי שְׁנָא אֵשׁ שאע"פ שֶׁכֹּחַ אַחֵר מְעֹרָב בּוֹ רָאוּי לְהִתְחַיֵּב בּוֹ מְשׁוּם שֶׁהוּא מְמוּנֶּה וּשְׁמִירָתוֹ כו' וּבְסֵיפָא גַּבֵּי בּוֹר מְצֵי לְמֵימַר לֹא הָרֵי הַבּוֹר שֶׁתְּחִלַּת עֲשִׂיָּתוֹ לְנֶזֶק כַּהֲרֵי אֵלּוּ וְלֹא חָשׁ לְפִי שֶׁהַפְּסִיק בָּאֵשׁ וּבוֹר לֹא רָצָה לְשַׁנּוֹת קֹדֶם אֵשׁ דא"כ הָוֵי אָתֵי אֵשׁ מִנֶּזֶק דְּכָלְהוּ אָתֵי מִבּוֹר וְחַד מֵהָנֶךְ כְּדְאָמְרִינַן בגמ' (ד' ה:) וְהַתָּנָא הָאֲרִיךְ לְהַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר וּקְצָת קָשֶׁה דְּמַשְׁמַע דְּעוֹנְשִׁין מָמוֹן מִן הַדִּין וּבְמַכָּלְתִּין תַּנְיָא כִּי יִפְתַּח וְכִי יִכְרֶה אִם עַל הַפְּתִיחָה חַיָּב עַל הַכְּרִיָּה לֹא כָּל שֶׁכֵּן אֶלָּא לְלַמֶּדְךָ שֶׁאֵין עוֹנְשִׁין מָמוֹן מִן הַדִּין וּמִיהוּ בְּפֶרֶק הַפָּרָה (לְקַמָּן בָּבָא קַמָּא מט: וְשָׁם) דָּרֵישׁ לֵיהּ לִדְרָשָׁה אַחֲרִינָא שֶׁעַל עִסְקֵי פְּתִיחָה וּכְרִיָּה בָּאָה לוֹ אוֹ לְהָבִיא כּוֹרָה אַחֵר כּוֹרָה שֶׁסִּלֵּק מַעֲשֵׂה רִאשׁוֹן (לְקַמָּן בָּבָא קַמָּא נא.): [וְעַ' תוֹס' לְקַמָּן (בָּבָא קַמָּא ד:) ד"ה וְעַדִּים]: **וְלָרַבִּי** אֱלִיעֶזֶר אַמַּאי קָרֵי לַהּ אָב וא"ת וַנִימָא דְּנָפְקָא מִנַּהּ לְעִנְיַן הַתְרָאָה שְׁצָרִיךְ לְהַתְרוֹת אֲתוֹלָדָה מְשׁוּם אָב דִּידֵהּ כְּדְאָמְרִינַן בְּפֶרֶק תּוֹלִין (שַׁבָּת דַּף קלח.) מְשַׁמֵּר מְשׁוּם מַאי מַתְּרִין בֵּהּ רַבָּה אָמַר מְשׁוּם בּוֹרֵר רַבִּי זֵירָא אָמַר מְשׁוּם מְרַקֵּד וי"ל דְּהָכִי פָּרִיךְ מְשׁוּם מַאי מַתְרִינַן בֵּהּ שֶׁהוּא חַיָּב רַבָּה אָמַר מְשׁוּם בּוֹרֵר אֲבָל הִתְרוּ בּוֹ מְשׁוּם מְרַקֵּד פָּטוּר דְּכֵיוָן שֶׁהוּא מַתְרֶה בְּדָבָר שֶׁאֵין דּוֹמֶה סָבַר שֶׁמַּלְעִיג בּוֹ וּפָטוּר אֲבָל אִם הִתְרוּ בּוֹ וְאָמַר אַל תִּשְׁמֹר חַיָּב ועי"ל דְּזֶהוּ שֶׁמְּתָרֵץ הַהּ דַּהֲוַאי בַּמִּשְׁכָּן קָרֵי לַהּ אָב וְצָרִיךְ לְהַתְרוֹת הַתּוֹלָדָה בִּשְׁמָהּ וְעוֹד דְּנוֹטֵעַ וּמְבַשֵּׁל אֵין צָרִיךְ לְהַתְרוֹתוֹ מְשׁוּם אָב וְאִם הִתְרָה מְשׁוּם הַתּוֹלָדָה חַיָּב וְאַפ"ה לֹא חָשִׁיב לַהּ בְּפֶרֶק כְּלָל גָּדוֹל: **ה"ג** הַהּ דַּהֲוַאי בְּמִשְׁכָּן חָשִׁיבָא קָרֵי לַהּ אָב הַהּ דְּלָא הֲוַאי בְּמִשְׁכָּן חָשִׁיבָא קָרֵי לַהּ תּוֹלָדָה וּלְפִי הַהּ גְּרָסָא בָּא לְאַפּוּקֵי כְּמָה מְלָאכוֹת שֶׁלֹּא הָיוּ חֲשׁוּבִין וְהָיוּ בְּמִשְׁכָּן דְּתוֹלָדוֹת נִינְהוּ וְלֹא אָבוֹת מְלָאכוֹת כְּדְאָמְרִינַן בְּפֶרֶק בָּמָּה טוֹמְנִין (שַׁבָּת דַּף מט:) הֵם הָעֲלוּ הַקַּרְקָשִׁים מִקַּרְקַע לַעֲגָלָה דְּהֵינוּ הַכְנָסָה וּמוֹשִׁיט בְּדָיוֹטָא אַחַת וְאִית גְּרְסֵי הַהּ דַּהֲוַה בַּמִּשְׁכָּן וַחֲשִׁיבָא קָרֵי לֵהּ אָב אַהּ דְּלָא הֲוֵי בַּמִּשְׁכָּן וְלָא חֲשִׁיבָא קָרֵי לַהּ תּוֹלָדָה וּלְפִי גְּרְסָא זוֹ צָרִיךְ לוֹמַר דְּבָעֵי תַּרְתֵּי אֲבָל חֲשִׁיבָא וְלָא הֲוֵי בַּמִּשְׁכָּן אוֹ אִיפְּכָא הֲוֵי תּוֹלָדָה:

אַרְבָּעָה אָבוֹת נְזִיקִין:

א־ח(א) מַתְנִי' אַרְבָּעָה אָבוֹת נְזִיקִין אִית דְּתָנֵי הֵן כְּמוֹ הָכָא וּבַגְּמָרָא גַּבֵּי שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה אָבוֹת נְזִיקִין וּבְאַרְבָּעָה מְחַסְּרֵי כַּפָּרָה (קְרִיתוֹת דַּף ח:) וְאִית דְּתָנֵי דְּקָתָנֵי הֵן כִּדְקָתָנֵי אַרְבָּעָה שׁוֹמְרִין הֵן (שְׁבוּעוֹת ד' מט.) וְאַרְבָּעָה רְאשֵׁי שָׁנִים הֵן (ר"ה ד' ב. וְשָׁם): (גְּלְיוֹן. וא"ת אַמַּאי לֹא קָאָמַר אַרְבָּעָה אָבוֹת נְזִיקִין הֵן כִּדְקָתָנֵי ד' רָאשֵׁי שָׁנִים הֵן וי"ל שֶׁלֹּא בָּא אֶלָּא לְהַגִּיד אַרְבַּע אָבוֹת הַלְּלוּ לֹא רְאֵי זֶה כִּרְאֵי זֶה וּקְצָת קָשֶׁה דְּבַגְּמָרָא מוּכָח דִּנְחִית תַּנָּא לְמִנְיָנָא מִדְּפָרִיךְ וְתַנָּא דִּידֵן מַאי טַעְמָא לָא תָּנֵי הָנֵי לְקַהּ י"ל דְּיֵשׁ מְקוֹמוֹת דְּלָא תָּנֵי הֵן כִּדְאִשְׁכְּחַן בְּאַרְבָּעָה מְחַסְּרֵי כַּפָּרָה. ע"כ): **הַשּׁוֹר וְהַבּוֹר** פֵּי' בְּקוּנְטְרֵס כְּסֵדֶר שְׁנִכְתְּבוּ בַּפָּרָשָׁה סִדְרָן בְּמִשְׁנָה. ואע"ג דְּלְמ"ד תְּנָא שׁוֹר לְרַגְלוֹ לָא הָוֵי כְּסֵדֶר הַפָּרָשָׁה דְּרֶגֶל נָפְקָא לָן מֵשְׁלַח אֶת בְּעִירָה דִּכְתִיב בָּתֵּר בּוֹר מ"מ שֵׁם שׁוֹר כְּתִיב קֹדֶם בְּפָרָשָׁה דְּהֵינוּ גְּנִיחָה דְּקָרֵן וְלְמ"ד מַבְעֶה זֶה אָדָם אע"ג דִּלְבָתַר הַבְעָרָה כְּתִיב בְּפָרָשַׁת אֶמֹר מַכֶּה בְהֵמָה יְשַׁלְּמֶנָּה דְּהֵינוּ אָדָם דְּאַזִּיק שׁוֹר לֹא חָשׁ לְשַׁנּוֹתוֹ כְּסֵדֶר הַפָּרָשָׁה לְפִי שֶׁרְחוֹק כָּל כָּךְ. וּשְׁנָאוֹ כְּסֵדֶר לֹא הָרֵי דְּסֵיפָא שֶׁמַּבְעֶה קוֹדֶם לְהַבְעֵר ור"ת פֵּי' דְּשֵׁם אָדָם כְּתִיב בְּפָרָשָׁה קֹדֶם כִּי יִגְנֹב אִישׁ שׁוֹר וְהוּא אֶחָד מֵאָבוֹת נְזִיקִין דְּקָתָנֵי לַהּ בַּבְּרִיתָא בַּגְּמָרָא: **לֹא** הָרֵי הַשּׁוֹר כַּהֲרֵי הַמַּבְעֶה פָּרוּשׁ אֵין קַלְּתוֹ שֶׁל שׁוֹר כְּקַלְּתוֹ שֶׁל מַבְעֶה כְּדִמְפָרֵשׁ לְקַמָּן בגמ' לְמ"ד תְּנָא שׁוֹר לְקַרְנוֹ וּמַבְעֶה לְשִׁנּוֹ מְשׁוּם דְּשׁוֹר כַּוָּנָתוֹ לְהַזִּיק וּמַבְעֶה אֵין כַּוָּנָתוֹ לְהַזִּיק וְהַשְׁכֵּר, וְטָמֵא דְּהָתָם פֵּרוּשׁוֹ אֵין חוּמְרָא שֶׁל זֶה כְּחֻמְרָא שֶׁל זֶה וּלְכָךְ אֵין הַדִּין אֶלָּא הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן גּוֹרֵם הַדִּין וְשִׁנָּה כָּאן הַתַּלְמוּד פֵּרוּשׁוֹ מִבְּשְׁאָר מְקוֹמוֹת שֶׁבַּתַּלְמוּד לֹא רְאִי זֶה כִּרְאִי זֶה וּלְפִיכָךְ אִי כְּתַב רַחֲמָנָא שׁוֹר לָא אֲתֵי מַבְעֶה מִנַּהּ וְאֵין פֵּרוּשׁוֹ כְּשֶׁאָר מְקוֹמוֹת שֶׁבַּתַּלְמוּד לֹא רְאִי זֶה כִּרְאִי זֶה וּלְפִיכָךְ אִי כְּתַב רַחֲמָנָא שׁוֹר לָא אֲתֵי מַבְעֶה מִנַּהּ וְאֵין פֵּרוּשׁוֹ כְּשֶׁאָר מְקוֹמוֹת שֶׁבַּתַּלְמוּד לֹא רְאִי זֶה כִּרְאִי זֶה וּלְפִיכָךְ אִי כְּתַב רַחֲמָנָא שׁוֹר לָא אֲתֵי מַבְעֶה מִנַּהּ וְאֵין פֵּרוּשׁוֹ כְּשֶׁאָר מְקוֹמוֹת שֶׁבַּתַּלְמוּד לֹא רְאִי זֶה כִּרְאִי זֶה וּלְפִיכָךְ אִי כְּתַב רַחֲמָנָא שׁוֹר לָא אֲתֵי מַבְעֶה מִנַּהּ וְאֵין פֵּרוּשׁוֹ כְּשֶׁאָר מְקוֹמוֹת שֶׁבַּתַּלְמוּד לֹא רְאִי זֶה כִּרְאִי זֶה

וְהַשְׁכֵּבַת זֶרַע,

וְטָמֵא

דְּהָתָם פֵּרוּשׁוֹ אֵין חוּמְרָא שֶׁל זֶה כְּחֻמְרָא שֶׁל זֶה וּלְכָךְ אֵין הַדִּין אֶלָּא הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן גּוֹרֵם הַדִּין וְשִׁנָּה כָּאן הַתַּלְמוּד פֵּרוּשׁוֹ מִבְּשְׁאָר מְקוֹמוֹת שֶׁבַּתַּלְמוּד לֹא רְאִי זֶה כִּרְאִי זֶה וּלְפִיכָךְ אִי כְּתַב רַחֲמָנָא שׁוֹר לָא אֲתֵי מַבְעֶה מִנַּהּ וְאֵין פֵּרוּשׁוֹ כְּשֶׁאָר מְקוֹמוֹת שֶׁבַּתַּלְמוּד לֹא רְאִי זֶה כִּרְאִי זֶה וּלְפִיכָךְ אִי כְּתַב רַחֲמָנָא שׁוֹר לָא אֲתֵי מַבְעֶה מִנַּהּ וְאֵין פֵּרוּשׁוֹ כְּשֶׁאָר מְקוֹמוֹת שֶׁבַּתַּלְמוּד לֹא רְאִי זֶה כִּרְאִי זֶה וּלְפִיכָךְ אִי כְּתַב רַחֲמָנָא שׁוֹר לָא אֲתֵי מַבְעֶה מִנַּהּ וְאֵין פֵּרוּשׁוֹ כְּשֶׁאָר מְקוֹמוֹת שֶׁבַּתַּלְמוּד לֹא רְאִי זֶה כִּרְאִי זֶה

מסורת הש"ס

א מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי

ב לקמן ח.

ג משנה כלים

גליון הש"ס

תוס' ד"ה ולא. מדלא חשיב לה. לקמן י ע"א:

תוס' ד"ה ולא. מדלא חשיב לה. לקמן י ע"א:

בא"ד דעונשין ממון מן הדין. עיין לקמן ד ע"ב תוס' ד"ה ועדים ועיין ברש"י חגיגה יא ע"ב ד"ה לבתו:

בא"ד ובמכלתין תניא. וכן עוד במכילתא פרשת משפטים בפסוק וטבחו או מכרו אם על הטביחה חייב על המכירה לכ"ש אלא שאין עונשין מן הדין:

תורה אור השלם

כִּי־תֵצֵא אֵשׁ וּמָצְאָה קֹצִים וְנֶאֱכַל גָּדִישׁ אוֹ הַקָּמָה אוֹ הַשָּׂדֶה שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם הַמַּבְעֵר אֶת־הַבְּעֵרָה [שמות כב, ה]

כִּי יִבְעַר־אִישׁ שָׂדֶה אוֹ־כֶרֶם וְשִׁלַּח אֶת־בְּעִירָה וּבִעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמּוֹ יְשַׁלֵּם [שמות כב, ד]

וְכִי־יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר אוֹ כִּי־יִכְרֶה אִישׁ בֹּר וְלֹא יְכַסֶּנּוּ וְנָפַל־שָׁמָּה שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר [שמות כא, לג]

וְזֶה לָכֶם הַטְּמֵאִים בַּשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל־הָאָרֶץ הַחֹלֶד וְהָעַכְבָּר וְהַצָּב לְמִינֵהוּ וְהָאֲנָקָה וְהַכֹּחַ וְהַלְּטָאָה וְהַחֹמֶט וְהַתְּנִשְׁמֶת [ויקרא יא, כט-ל]

עין משפט נר מצוה

א מיי' פא' מהל' נזקי ממון הל' י, סמג עשין סז, סמג לאוין רפט, טוש"ע חו"מ סי' שפט סעי' א:

ב מיי' פי"ג מהל' נזקי ממון הל' ב:

ג מיי' פי"ב מהל' נזקי ממון הל' א, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' תי סעי' א:

ד מיי' פי"ד מהל' נזקי ממון הל' א, סמג עשין סז, טוש"ע חו"מ סי' תיח סעי' א:

ה סמג עשין סז, סמג עשין סח, סמג עשין סט:

ו מיי' פא' מהל' נזקי ממון הל' ב, סמג עשין סז, טוש"ע חו"מ סי' שפט סעי' א:

ז מיי' פח' מהל' נזקי ממון הל' ט, טוש"ע חו"מ סי' תיט סעי' א:

ח מיי' פב' מהל' נזקי ממון הל' א, סמג עשין סז, טוש"ע חו"מ סי' שפט סעי' יח:

ט סמג עשין סז:

י מיי' פז' מהל' שבת הל' א, סמג לאוין סה:

יא מיי' פז' מהל' שבת הל' ה:

יב סמג עשין סז:

יג מיי' פז' מהל' שבת הל' ז:

יד מיי' פז' מהל' שבת הל' ז:

טו סמג לאוין סה:

טז מיי' פד' מהל' שאר אבות הטומאות הל' ב, סמג עשין רמו:

יז מיי' פה' מהל' שאר אבות הטומאות הל' א:

עין משפט
נר מצוה

א מיי׳ פה׳ מהל׳ טומאת מת הל׳ ט:
ב מיי׳ פה׳ מהל׳ טומאת מת הל׳ ז:
ג מיי׳ פא׳ מהל׳ טומאת מת הל׳ ה:
ד מיי׳ פא׳ מהל׳ שאר אבות הטומאות הל׳ א:
ה מיי׳ פד׳ מהל׳ שאר אבות הטומאות הל׳ ב:
ו מיי׳ פה׳ מהל׳ שאר אבות הטומאות הל׳ א:
ז מיי׳ פי׳ מהל׳ טומאת צרעת הל׳ יא:
ח מיי׳ פא׳ מהל׳ מטמאי משכב ומושב הל׳ א, סמג עשין רלא, סמג עשין רמו:
ט מיי׳ פב׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ א:
י מיי׳ פב׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ב, סמג עשין סז, טוש״ע חו״מ סי׳ שפט סעי׳ יח:
יא סמג עשין רלא, סמג עשין רמז:
יב מיי׳ פא׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ י, סמג עשין סז, טוש״ע חו״מ סי׳ שפט סעי׳ יח:
יג סמג עשין סז:
יד מיי׳ פא׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ י, טוש״ע חו״מ סי׳ שפט סעי׳ יט:
טו מיי׳ פב׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ב, טוש״ע חו״מ סי׳ שפט סעי׳ יח יט:
טז טוש״ע חו״מ סי׳ שצ סעי׳ א:
יז סמג עשין סז, טוש״ע חו״מ סי׳ שצא סעי׳ א:

מסורת הש״ס
א משנה כלים ב לקמן ו.
ב לקמן ו.
ג לקמן נה:

גליון הש״ס
גמ׳ דברי תורה מדברי קבלה. ע׳ חולין קלז ע״א תוס׳ ד״ה אתי׳:
רש״י ד״ה כתיב כי יגח כו׳ אית ליה מלא. עיין שבת נג ע״ב ברש״י ד״ה מזלא:
שם ד״ה ואגב אורחיה. כשלא עמד בדין. לקמן ד׳ ה ע״א:

תורה אור השלם
בְּכוֹר שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ וְקַרְנֵי רְאֵם קַרְנָיו בָּהֶם עַמִּים יְנַגַּח יַחְדָּו [דברים לג, יז]
וַיַּעַשׂ לוֹ צִדְקִיָּהוּ בֶן־כְּנַעֲנָה קַרְנֵי בַרְזֶל וַיֹּאמֶר כֹּה־אָמַר יְהוָה וגו׳ [מלכים א כב, יא]
וכי יגח. לשון נג״ח פירושו נגיחה בקרן דווקא, וכפי וגו׳ [פירושי רד״צ הופמן על שמות כא:כח, ג]
וְכִי־יִגַּח שׁוֹר־אִישׁ אֶת־שׁוֹר רֵעֵהוּ וָמֵת וּמָכְרוּ אֶת־הַשּׁוֹר חַיִּי וְחָצוּ וגו׳ [שמות כא, לה]
וְכִי־יִגַּח שׁוֹר אֶת־אִישׁ אוֹ אֶת־אִשָּׁה וָמֵת סָקוֹל יִסָּקֵל הַשּׁוֹר וגו׳ [שמות כא, כח]
וכי יגח. למעלה (פסוק כח), אצל האדם נאמר ׳יגח׳. וגו׳ [פירושי רד״צ הופמן על שמות כא:לה, ד]
כִּי יַבְעֵר־אִישׁ שָׂדֶה אוֹ־כֶרֶם וְשִׁלַּח אֶת־בְּעִירֹה וּבִעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר וגו׳ [שמות כב, ד]
אִשֵּׁיכֶם זֹרֲעֵי עַל־כָּל־מַיִם מְשַׁלְּחֵי רֶגֶל־הַשּׁוֹר וְהַחֲמוֹר [ישעיהו לב, כ]
לָכֵן הִנְנִי מֵבִיא רָעָה אֶל־בֵּית יָרָבְעָם וְהִכְרַתִּי לְיָרָבְעָם מַשְׁתִּין וגו׳ [מלכים א יד, י]

דְּאִלּוּ אַב מְטַמֵּא אָדָם וְכֵלִים גָּרַס וְלָא גָּרְסִינַן אָדָם וּבְגָדִים שְׁלִשּׁוֹן זֶה מִשְׁמַע מְטַמֵּא אָדָם לְטַמֵּא בְּגָדִים וא״ת וַהֲרֵי טְמֵא מֵת עוֹשֶׂה כְּלִי מַתֶּכֶת כַּיּוֹצֵא בּוֹ דְּחָרֵב הֲרֵי הוּא כְּחֶלֶל אַלְמָא יֵשׁ מֵהֶן כַּיּוֹצֵא בָּהֶן וי״ל דְּאַבַּתִּי אֵינוֹ עוֹשֶׂה כַּיּוֹצֵא בּוֹ שֶׁאוֹתוֹ כְּלִי מַתֶּכֶת אֵין עוֹשֶׂה כְּלִי מַתֶּכֶת אַחֵר כַּיּוֹצֵא בּוֹ מַתְנֵי׳ דְּאָהָלוֹת: תְּנוּ רַבָּנַן שְׁלֹשָׁה אָבוֹת. הִסְפִּיק בְּבְרִיתָא זוֹ לְפָרֵשׁ תּוֹלְדוֹתֵיהֶן לְאוֹ כַּיּוֹצֵא בָּהֶן דְּקָאָמַר רַב פָּפָּא אַהֲנֵיא: אֲבָל בְּמִסְבֶּרֶת אֵימָא כַּלָּה מוּעֶדֶת הִיא לְשַׁלֵּם נֶזֶק שֶׁלֵּם אֲפִילּוּ בְּפַעַם רִאשׁוֹנָה וא״ת וּמֵהֵי תַּיְתֵי אִי מִתְּלוּשָׁה דַּיְהּ כִּתְלוּשָׁה אִי מִשְּׁאָר אָבוֹת הַתֵּנַח לָמָּ״ד (לְקַמָּן בָּבָא קַמָּא ד׳ ה:) קֶרֶן עֲדִיפָא דְּכַוְּנַתּוֹ לְהַזִּיק וַאֲפִילּוּ קֶרֶן אַתֵּי וּכְדִמְפָרֵשׁ ר״ת לְקַמָּן דְּהַיְנוּ לָמָּ״ד פַּלְגָא נְזָקָא מְמוֹנָא דְּאִית לֵיהּ סְתָם שְׁוָרִים לְאוֹ בְּחֶזְקַת שְׁמוּר קָיְמִי אֲבָל לְמ״ד פַּלְגָא נְזָקָא קְנָסָא דְּאִית לֵיהּ סְתָם שְׁוָרִים בְּחֶזְקַת שְׁמוּר קָיְמִי לָא אָתְיָא קֶרֶן מִכְּלָהוּ כְּדַאֲמְרִינַן לְקַמָּן (שָׁם) כִּי שַׂדִּית בּוֹר בֵּינֵיהוּ אֲתֵי כֻּלְּהוּ לְבַר מִקֶּרֶן דְּאֵיכָא לְמִפְרְךְ שֶׁכֵּן מוּעָדִין מִתְּחִלָּתָן פִּי׳ דְּרָכָן לְהַזִּיק משא״כ בְּקֶרֶן דִּבְחֶזְקַת שְׁמוּר קָיְמִי וי״ל דְּלָמָּ״ד פַּלְגָא דִּנְזָקָא קְנָסָא הָא דְּקָאָמַר אֲבָל בְּמִסְבֶּרֶת אֵימָא כַּלָּה מוּעֶדֶת הִיא וְיֹשֵׁלֵם בְּפַעַם רִאשׁוֹנָה לְאוֹ מִשּׁוּם דְּאִצְטְרִיךְ קְרָא לְאַשְׁמוּעִינַן דְּאֵין מוּעֶדֶת אֶלָּא הַתְּנָא הַצָּרוּךְ לְאַשְׁמוּעִינַן לְהָבִיא רְאָיָה מִן הַפָּסוּק דְּמִסְבֶּרֶת נָמֵי הָוֵי בִּכְלָל נְגִיחָה שֶׁלֹּא תִּטְעֶה לוֹמַר דְּנְגִיחָה הֵיְינוּ בְּתְלוּשָׁה דַּיְהּ וְקָמַ״ל דְּבְרֶגֶל דְּצִדְקִיָּה אֲבָל בְּמִסְבֶּרֶת דַּרְכּוֹ לְהַזִּיק מִתְּחִלָּתוֹ וְנִלְמוֹד מִבּוֹר וּמֵחַד מֵאָבוֹת לְחַיְּבוֹ לְכַתְּחִלָּה נֶזֶק שָׁלֵם: וּמִלְּתָא אַגַּב אוֹרְחֵיהּ קמ״ל וַאֲפִילּוּ לְרַב פָּפָּא דְּאָמַר לְקַמָּן בְּשׁוֹר שֶׁנִּגַּח ג׳ בְּנֵי אָדָם דְּבָהֵכִי לָא הָוֵי מוּעָד לְבָהֵמָה הֵיְינוּ דַּוְקָא שֶׁנִּגַּח ג׳ בְּנֵי אָדָם דְּבָהֵכִי לָא הָוֵי מוּעָד לְבָהֵמָה אֲבָל נָגַח אָדָם וְשׁוֹר וַחֲמוֹר דְּהָוֵי מג׳ מִינִים הָוֵי מוּעָד לְכָל אֲבָל נָגַח שׁוֹר וַחֲמוֹר וְגָמָל לָא הָוֵי מוּעָד לְאָדָם ואע״ג דִּלְכָל בְּהֵמָה הָוֵי מוּעָד אֲפִילּוּ לְרַב פָּפָּא כְּדְאִיתָא הָתָם וה״ר מְנַחֵם פִּי׳ דה״ק מוּעָד לְאָדָם שֶׁהָיָה מוּעָד לְכָל וְחָזַר בּוֹ מִבְּהֵמָה וְנִשְׁאַר מוּעָד לְאָדָם הָוֵי מוּעָד לִבְהֵמָה דַּחֲזָרָה דִּבְהֵמָה לְאוֹ חֲזָרָה הִיא אֲבָל מוּעָד לְכָל וְחָזַר מֵאָדָם לֹא הָוֵי מוּעָד לְאָדָם דַּחֲזָרָה דְּאָדָם חֲזָרָה הִיא: כַּאֲשֶׁר יְבַעֵר הַגָּלָל פֵּי׳ ר״ח כְּמוֹ נִדְבָּכִין דִּי אֶבֶן גְּלָל (עֶזְרָא ו׳:ד׳) שֶׁהַשֵּׁן דּוֹמֶה לְאֶבֶן שַׁיִּשׁ:

א״הוּטְמָא מֵת. תּוֹלְדוֹתֵיהֶן לְאוֹ כַּיּוֹצֵא בָּהֶן; דְּאִילּוּ אָב – מְטַמֵּא אָדָם וְכֵלִים, וְאִילּוּ תּוֹלְדוֹת – אוֹכְלִין וּמַשְׁקִין מְטַמֵּא, אָדָם וְכֵלִים לֹא מְטַמֵּא. ט״הָכָא מַאי? אָמַר רַב פָּפָּא: יֵשׁ מֵהֶן כַּיּוֹצֵא בָּהֶן, וְיֵשׁ מֵהֶן לְאוֹ כַּיּוֹצֵא בָּהֶן. א״בתָּנוּ רַבָּנַן: שְׁלֹשָׁה אָבוֹת נָאֶמְרוּ בְּשׁוֹר – הַקֶּרֶן, וְהַשֵּׁן, וְהָרֶגֶל. קֶרֶן מְנָלַן? דְּתָנוּ רַבָּנַן: ״כִּי יִגַּח״ – אֵין נְגִיחָה אֶלָּא קֶרֶן, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וַיַּעַשׂ לוֹ צִדְקִיָּה בֶן כְּנַעֲנָה קַרְנֵי בַרְזֶל, וַיֹּאמֶר: כֹּה אָמַר ה׳, בְּאֵלֶּה תְּנַגַּח אֶת אֲרָם וגו׳״. וְאוֹמֵר: ״בְּכוֹר שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ, וְקַרְנֵי רְאֵם קַרְנָיו, בָּהֶם עַמִּים יְנַגֵּח״. מַאי ״וְאוֹמֵר״? רֶגֶל דְּרִיסָה לִשְׁבּוֹר אֶת הַכֵּלִים: בְּאֵלֶּה תְּנַגַּח אֶת אֲרָם בָּהֶם עַמִּים יְנַגֵּח אַלְמָא נְגִיחָה בְּקֶרֶן: דִּבְרֵי קַבָּלָה נְבִיאִים וּכְתוּבִים: וְהָאי מֵילַף הוּא בִּתְמִיהָה הָא לָא גְּמִירִי מִדִּבְרֵי קַבָּלָה לֹא חִיּוּב וְלֹא פְּטוּר אֶלָּא גִּלּוּי מִלְּתָא הוּא דְּכָל הֵיכִי דְּכְתִיב נְגִיחָה בְּקֶרֶן הוּא: אֶלָּא לְהֵכִי אִצְטְרִיךְ וְאוֹמֵר דְּמַהוּ דְּתֵימָא כִּי חֶלֶק רַחֲמָנָא בֵּין תַּמָּה לְמוּעָדֶת דְּבָשׁוֹר תָּם כְּתִיב וְחָצוּ אֶת כַּסְפּוֹ דְּלָא מְשַׁלֵּם אֶלָּא חֲצִי נֶזֶק וּבְמוּעָד כְּתִיב שֶׁלֵּם יְשַׁלֵּם שׁוֹר תַּחַת הַשּׁוֹר דְּמְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם ה״מ בְּקֶרֶן תְּלוּשָׁה דָּמוּיָא דְּקֶרֶן דִּצְדִקִיָּה בֶּן כְּנַעֲנָה וְכֹגֵן שֶׁאַחֲזָה הַבְּהֵמָה הַקֶּרֶן בֵּין שְׁנֵיהֶן וְנִגְּחָה דְּהָתָם וַדַּאי לֹא מְשַׁלֵּם תָּם כּוּלֵיהּ נֶזֶק מִשּׁוּם דְּאֵין דַּרְכָּהּ בְּכָךְ וְלֹא הָיָה לַבְּעָלִים לִשְׁמוֹר מַדָּבָר זֶה: אֲבָל מְחֻבֶּרֶת דְּאוֹרְחֵהּ הוּא: אֵימָא כַּלָּה מוּעֶדֶת הִיא אֲפִילּוּ בַּתְּחִלָּה וּמְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם: ת״ש וְקַרְנֵי רְאֵם כְּתִיב בָּהּ נְגִיחָה אַלְמָא מְחֻבֶּרֶת נָמֵי קְרֵי נְגִיחָה וּבִסְתָם נְגִיחָה פְּלִיג רַחֲמָנָא בֵּין קֶרֶן תַּמָּה לְקֶרֶן מוּעֶדֶת: נְגִיפָה שֶׁדַּחֲפָה בְּגוּפָהּ וְהִזִּיקָה בְּכַוָּנָה: רְבִיצָה שֶׁרָאֲתָה כֵּלִים בַּדֶּרֶךְ וְהָלְכָה וְרָבְצָה עֲלֵיהֶן כְּדֵי לְשַׁבְּרָן: בְּעִיטָה שֶׁבָּעֲטָה בְּרַגְלֶיהָ וּשְׁבָרָה אֶת הַכֵּלִים וְאַהֲכִי הָווּ תּוֹלְדָה דְּקֶרֶן דִּכְוַנְּתָן לְהַזִּיק כִּי קֶרֶן וְאֵין הֶזֵּקוֹ מְצוּי תְּדִיר וְהִלְכָךְ הָווּ כִּי קֶרֶן דְּכָל אֵימַת דְּלָא הוּעֲדָה בב״ד ג׳ פְּעָמִים בְּכָךְ אֵינָהּ מְשַׁלֶּמֶת נֶזֶק שָׁלֵם: מַאי שְׁנָא נְגִיחָה דְּקֶרֶי לַהּ אָב דִּכְתִיב כִּי יִגַּח שׁוֹר אִישׁ אֶת שׁוֹר רֵעֵהוּ. וְכֵיוָן דְּנְגִיפָה כְּתִיב תָּהֲוֵי נָמֵי אָב: הַךְ נְגִיפָה נְגִיחָה הוּא וְלָא דְּחִיפַת הַגּוּף: פְּתַח הַכָּתוּב בִּנְגִיפָה כִּי יִגַּח שׁוֹר אִישׁ אֶת שׁוֹר רֵעֵהוּ: וְסִיֵּם בִּנְגִיחָה אוֹ נוֹדַע כִּי שׁוֹר נַגָּח הוּא וְלֹא כְּתִיב כִּי שׁוֹר נֶגַח הוּא אֶלָּא נָגַח: לוֹמַר לְךָ דְּהַךְ נְגִיפָה לָאו דְּחִיפַת הַגּוּף הִיא אֶלָּא נְגִיחַת קֶרֶן וְלֵיכָּא לְמֵימַר דְּאַפְּתִי נְגִיפָה הָווּ אָב וּנְגִיחָה זוֹ הִיא נְגִיפָה דְּהַיְנוּ דְּחִיפַת הַגּוּף דְּהָא נְגִיחָה אַשְׁכְּחַן דְּבָקֶרֶן

וְטָמֵא מֵת מִי שֶׁנִּגַּע בְּמֵת הָוֵי אַב הַטֻּמְאָה דְּמֵת עַצְמוֹ אָבִי אָבוֹת הַטֻּמְאָה הוּא וְהַנּוֹגֵעַ בּוֹ הָוֵי אַב הַטֻּמְאָה וּמְטַמֵּא אָדָם וְכֵלִים דְּהָא כְּתִיב כָּל אֲשֶׁר יִגַּע בּוֹ הַטָּמֵא יִטְמָא וגו׳ (בְּמִדְבַּר יט) וְהַאי קְרָא בְּטָמֵא מֵת כְּתִיב וּמִשְׁמַע דִּמְטַמֵּא אָדָם דְּהָא כְּתִיב וְהַנֶּפֶשׁ הַנֹּגַעַת וגו׳: הָכָא מַאי תּוֹלְדוֹת דְּשַׁבָּת הָוֵי כְּאָבוֹת תּוֹלְדוֹת דְּטֻמְאָה לָא הָוֵי כְּאָבוֹת וְהָכָא תּוֹלְדוֹת דְּנְזָקִין מַאי מִי אָמְרִינַן תּוֹלְדוֹת כַּיּוֹצֵא בָּהֶן לָא שָׁנָא אָב ל״ש מֵהֶן הַזִּיק מְשֻׁלָּם אוֹ דִּלְמָא קֶרֶן, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וַיַּעַשׂ לוֹ צִדְקִיָּה בֶן כְּנַעֲנָה קַרְנֵי בַרְזֶל, וַיֹּאמֶר: כֹּה אָמַר ה׳, בְּאֵלֶּה תְּנַגַּח אֶת אֲרָם וגו׳״. וְאוֹמֵר: ״בְּכוֹר שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ, וְקַרְנֵי רְאֵם קַרְנָיו, בָּהֶם עַמִּים יְנַגֵּח״. מַאי ״וְאוֹמֵר״? רֶגֶל דְּרִיסָה לִשְׁבּוֹר אֶת הַכֵּלִים: בְּאֵלֶּה תְּנַגַּח אֶת אֲרָם בָּהֶם עַמִּים יְנַגֵּח אַלְמָא נְגִיחָה בְּקֶרֶן: דִּבְרֵי קַבָּלָה נְבִיאִים וּכְתוּבִים: וְהָאי מֵילַף הוּא בִּתְמִיהָה הָא לָא גְּמִירִי מִדִּבְרֵי קַבָּלָה לֹא חִיּוּב וְלֹא פְּטוּר אֶלָּא גִּלּוּי מִלְּתָא הוּא דְּכָל הֵיכִי דְּכְתִיב נְגִיחָה בְּקֶרֶן הוּא: אֶלָּא לְהֵכִי אִצְטְרִיךְ וְאוֹמֵר דְּמַהוּ דְּתֵימָא כִּי חֶלֶק רַחֲמָנָא בֵּין תַּמָּה לְמוּעָדֶת דְּבָשׁוֹר תָּם כְּתִיב וְחָצוּ אֶת כַּסְפּוֹ דְּלָא מְשַׁלֵּם אֶלָּא חֲצִי נֶזֶק וּבְמוּעָד כְּתִיב שֶׁלֵּם יְשַׁלֵּם שׁוֹר תַּחַת הַשּׁוֹר דְּמְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם ה״מ בְּקֶרֶן תְּלוּשָׁה דָּמוּיָא דְּקֶרֶן דִּצְדִקִיָּה בֶּן כְּנַעֲנָה וְכֹגֵן שֶׁאַחֲזָה הַבְּהֵמָה הַקֶּרֶן בֵּין שְׁנֵיהֶן וְנִגְּחָה דְּהָתָם וַדַּאי לֹא מְשַׁלֵּם תָּם כּוּלֵיהּ נֶזֶק מִשּׁוּם דְּאֵין דַּרְכָּהּ בְּכָךְ וְלֹא הָיָה לַבְּעָלִים לִשְׁמוֹר מַדָּבָר זֶה: אֲבָל מְחֻבֶּרֶת דְּאוֹרְחֵהּ הוּא: אֵימָא כַּלָּה מוּעֶדֶת הִיא אֲפִילּוּ בַּתְּחִלָּה וּמְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם: ת״ש וְקַרְנֵי רְאֵם כְּתִיב בָּהּ נְגִיחָה אַלְמָא מְחֻבֶּרֶת נָמֵי קְרֵי נְגִיחָה וּבִסְתָם נְגִיחָה פְּלִיג רַחֲמָנָא בֵּין קֶרֶן תַּמָּה לְקֶרֶן מוּעֶדֶת: נְגִיפָה שֶׁדַּחֲפָה בְּגוּפָהּ וְהִזִּיקָה בְּכַוָּנָה: רְבִיצָה שֶׁרָאֲתָה כֵּלִים בַּדֶּרֶךְ וְהָלְכָה וְרָבְצָה עֲלֵיהֶן כְּדֵי לְשַׁבְּרָן: בְּעִיטָה שֶׁבָּעֲטָה בְּרַגְלֶיהָ וּשְׁבָרָה אֶת הַכֵּלִים וְאַהֲכִי הָווּ תּוֹלְדָה דְּקֶרֶן דִּכְוַנְּתָן לְהַזִּיק כִּי קֶרֶן וְאֵין הֶזֵּקוֹ מְצוּי תְּדִיר וְהִלְכָךְ הָווּ כִּי קֶרֶן דְּכָל אֵימַת דְּלָא הוּעֲדָה בב״ד ג׳ פְּעָמִים בְּכָךְ אֵינָהּ מְשַׁלֶּמֶת נֶזֶק שָׁלֵם: מַאי שְׁנָא נְגִיחָה דְּקֶרֵי לַהּ אָב דִּכְתִיב כִּי יִגַּח שׁוֹר אִישׁ אֶת שׁוֹר רֵעֵהוּ. וְכֵיוָן דְּנְגִיפָה כְּתִיב תָּהֲוֵי נָמֵי אָב: הַךְ נְגִיפָה נְגִיחָה הוּא וְלָא דְּחִיפַת הַגּוּף: פְּתַח הַכָּתוּב בִּנְגִיפָה כִּי יִגַּח שׁוֹר אִישׁ אֶת שׁוֹר רֵעֵהוּ: וְסִיֵּם בִּנְגִיחָה אוֹ נוֹדַע כִּי שׁוֹר נַגָּח הוּא וְלֹא כְּתִיב כִּי שׁוֹר נֶגַח הוּא אֶלָּא נָגַח: לוֹמַר לְךָ דְּהַךְ נְגִיפָה לָאו דְּחִיפַת הַגּוּף הִיא אֶלָּא נְגִיחַת קֶרֶן וְלֵיכָּא לְמֵימַר דְּאַפְּתִי נְגִיפָה הָווּ אָב וּנְגִיחָה זוֹ הִיא נְגִיפָה דְּהַיְנוּ דְּחִיפַת הַגּוּף דְּהָא נְגִיחָה אַשְׁכְּחַן דְּבָקֶרֶן

הַגָּלָל

[2]אֵילֵימָא אַהֲנֵי; מַאי שְׁנָא קֶרֶן – דְּכַוְּנַתּוֹ לְהַזִּיק, וּמָמוֹנְךָ וּשְׁמִירָתוֹ עָלֶיךָ; הָנֵי נָמֵי – כַּוְּנַתָּן לְהַזִּיק, וּמָמוֹנְךָ וּשְׁמִירָתָן עָלֶיךָ! ט״אֶלָּא תּוֹלְדָה דְּקֶרֶן כְּקֶרֶן, וְכִי קָאָמַר רַב פָּפָּא – אַשֵּׁן וָרֶגֶל. ט״[3]שֵׁן וָרֶגֶל הֵיכָא כְּתִיבִי? דְּתַנְיָא: ״וְשִׁלַּח״ – זֶה הָרֶגֶל, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: ״מְשַׁלְּחֵי רֶגֶל הַשּׁוֹר וְהַחֲמוֹר״. ״וּבְעֵר״ – זוֹ הַשֵּׁן, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: ״כַּאֲשֶׁר יְבַעֵר

מסורת הש"ס

א קידושין ד.; זבחים פב:; יבמות ע.
ב לקמן יז:
ג לקמן נה:

גליון הש"ס

גמ' אי קרן כתיב. ואי דבשדה אחר משלם נזק שלם והקרא דוחבו את כספו ברה"ר א"כ אייתרא ייחצן דדרשי' לקמן כו ע"א דאין חצי נזק חלוק:

רש"י ד"ה אידי ואידי וכו' ואי קשיא. וכן הקשה תוס' וק"ל הא בפשוטו ניחא דושלח לחודיה לא מצי למיכתב דלא היינו יודעין אי איירי משן אי מרגל מש"ה כתיב לאורויי דמיירי משן. וכן בהא דאמרינן ס"ד אידי ואידי ארגל לא מצי לכתוב ובער לחוד דלא היינו יודעין במאי מיירי לזה כתיב ושלח לאורויי דמיירי מרגל וצ"ע: שם ד"ה נתחככה כו' שנתגלגלה עליהן. עיין לקמן יח ע"ב ברש"י ד"ה ددחיק:

תד"ה הא דלא מכליא קרנא וכו' דקרא איירי באכילה דמכליא קרנא. עי' לקמן כג ע"ב:

תורה אור השלם

[מלכים א יד, י]
[שמות כב, ד]
[ישעיהו לב, כ]
[דברים לב, כד]
[פירושי רד"צ הופמן על שמות כב:ד, ב]
[שמות כא, לד]
[שמות כא, לג]
[שמות כא, לו]

הַגָּלָל הַיָּנוּ שֵׁן שֶׁפָּעָמִים מְגֻלָּה וּפְעָמִים מְכֻסָּה וּכְתִיב בֵּהּ יְבֵעֵר לְשָׁנָא אַחֲרִינָא גָּלָל זֶה רְעִי שֶׁהַשֵּׁן מְבַעֶרֶת לְמַאֲכָל וְנַעֲשֵׂית גָּלָל כְּמוֹ גֶּלְלֵי אָדָם וּגְלָלֵי בְּהֵמָה: אִידִי וְאִידִי וְשָׁלַח וּבְעֵר תְּרוַיְהוּ אַשֵּׁן וְשָׁלַח אָתָא לְחִיּוּבֵהּ הֵיכָא דְּלָא כְּלֵיָא קַרְנָא דְּמַשְׁמַע פְּגוֹן שֶׁאָכְלָה עֲרוּגָה וְסוֹפוֹ לַחֲזֹר וְלִצְמֹחַ אֲבָל לֹא כַּתְּחִלָּה וּבְעֵר הַיָּנוּ הֵיכָא דְּמִכְלֵיָא קַרְנָא דַּמַּשְׁמַע וּבְעֵר שֶׁמְּבַעֵר לַגְּמָרֵי וְאִי קַשְׁיָא הֵיכָא מָצֵי לְמֵימַר אִידִי וְאִידִי אֵשֵׁן הָא דְּלָא מִכְלֵיָא קַרְנָא וְהָא דְּלָא מִכְלֵיָא לְכְתּוֹב חַד לְהֵיכָא דְּלָא מִכְלֵיָא דִּלְחַיֵּב וכ"ש הֵיכָא דְּכָלֵיָא תֵּרֵיץ אִי מֵהַאי קְרָא ה"א הַאי אַתֵּי לְהֵיכָא דְּמִכְלֵיָא אֲבָל לֹא מְכַלֵּיָא לֹא הִלְכָּךְ אִבָּא לְמֵימַר וַדַּאי אִידִי וְאִידִי אֵשֵׁן אִי לָאו דִּכְתַב רַחֲמָנָא מְשַׁלְּחֵי רֶגֶל הַשּׁוֹר: מָה רֶגֶל לֹא שְׁנָא כו' דְּהָא לֹא כְּתִיב בֵּהּ וְשִׁלַּח: אוֹ הָא אוֹ הָא אוֹ רֶגֶל מְשׁוּם דְּהֶזֵּקָה מְצוּי אֲבָל שֵׁן לֹא: אוֹ שֵׁן מְשׁוּם דְּיֵשׁ הֲנָאָה לְהַזִּיקָה אֲבָל רֶגֶל לֹא: מִכְּדֵי שֵׁן וְרֶגֶל שֶׁקּוֹלִין הֵן שֶׁאֵין זֶה חָמוּר מִזֶּה שֶׁהֲרֵי בִּשְׁנֵיהֶם יֵשׁ בָּהֶן צַד חָמוּר: וְיָבְאוּ שְׁנֵיהֶם מַשְׁלֹחַ: דְּהֵי מְנַיְהוּ מַפְקַת דְּלָא לֵיתֵי מִנֵּהּ הָא שְׁנֵיהֶן שָׁוִין: אִצְטְרִיךְ לֵיהּ וּבְעֵר דְּאִי מַפְקַתְּ מַשְׁלַח הֲוָה אָמֵינָא הֲנֵי מִלֵּי הֵיכָא דְּשִׁלְחֵי אִיהוּ בְּכוּנָּה לְרָעוֹת בִּשְׁדֵה חֲבֵרוֹ אֲבָל אַזְלָא מִמֵּילָא לָא: קמ"ל וּבְעֵר וְכֵיוָן דְּנָפְקָא לָן שֵׁן דְּמִמֵּילָא מַבְעֵר אִתְיָא רֶגֶל וְיִלְפָּה מִנֵּהּ: נִתְחַכְּכָה בַּכֹּתֶל לַהֲנָאָתָהּ וְהִפִּילַתּוּ אוֹ טִנְפָּה פֵּרוֹת לַהֲנָאָתָהּ שְׁנִתְגַּלְגְּלָה עֲלֵיהֶן כְּדֶרֶךְ סוּסִים וַחֲמוֹרִים דְּהַיְנוּ דְּוֹמְיָא דְּשֵׁן שֶׁיֵּשׁ הֲנָאָה לְהֶזֵּקָהּ: וּמַאי אִידִי וְאִידִי אֵשֵׁן אִי לָאו דִּכְתַב רַחֲמָנָא מְשַׁלְּחֵי רֶגֶל הַשּׁוֹר: מָה רֶגֶל לֹא שְׁנָא כו' דְּהָא לֹא כְּתִיב בֵּהּ וְשִׁלַּח: אוֹ הָא אוֹ הָא אוֹ רֶגֶל מְשׁוּם דְּהֶזֵּקָה מְצוּי אֲבָל שֵׁן לֹא: אוֹ שֵׁן מְשׁוּם דְּיֵשׁ הֲנָאָה לְהַזִּיקָה אֲבָל רֶגֶל לֹא: מִכְּדֵי שֵׁן וְרֶגֶל שֶׁקּוֹלִין הֵן שֶׁאֵין זֶה חָמוּר מִזֶּה שֶׁהֲרֵי בִּשְׁנֵיהֶם יֵשׁ בָּהֶן צַד חָמוּר: וְיָבְאוּ שְׁנֵיהֶם מַשְׁלֹחַ: דְּהֵי מְנַיְהוּ מַפְקַת דְּלָא לֵיתֵי מִנֵּהּ הָא שְׁנֵיהֶן שָׁוִין: אִצְטְרִיךְ לֵיהּ וּבְעֵר דְּאִי מַפְקַתְּ מַשְׁלַח הֲוָה אָמֵינָא הֲנֵי מִלֵּי הֵיכָא דְּשִׁלְחֵי אִיהוּ בְּכוּנָּה לְרָעוֹת בִּשְׁדֵה חֲבֵרוֹ אֲבָל אַזְלָא מִמֵּילָא לָא: קמ"ל וּבְעֵר וְכֵיוָן דְּנָפְקָא לָן שֵׁן דְּמִמֵּילָא מַבְעֵר אִתְיָא רֶגֶל וְיִלְפָּה מִנֵּהּ: נִתְחַכְּכָה בַּכֹּתֶל לַהֲנָאָתָהּ וְהִפִּילַתּוּ אוֹ טִנְפָּה פֵּרוֹת לַהֲנָאָתָהּ שְׁנִתְגַּלְגְּלָה עֲלֵיהֶן כְּדֶרֶךְ סוּסִים וַחֲמוֹרִים דְּהַיְנוּ דְּוֹמְיָא דְּשֵׁן שֶׁיֵּשׁ הֲנָאָה לְהֶזֵּקָהּ: וּמַאי שְׁנָא שֵׁן מֵהֲנָךְ דְּקָא מוֹקֶמֶת מִלְּתֵהּ דְּרַב פָּפָּא בְּתוֹלְדָה דְּשֵׁן וְרֶגֶל: כָּל הֶזֵּק דֶּרֶךְ הִלּוּךְ שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה הֲוֵי תּוֹלְדָה דְּרֶגֶל דְּהֶזֵּקוֹ מְצוּי וְאֵין כַּוָּנָתוֹ לְהַזִּיק: וּבְשַׁעֲרָה שֶׁנִּדְבְּקוּ כֵּלִים בְּשַׁעֲרָה וּגְרָרָתַן וְשִׁבְּרָתַן: מַאי שְׁנָא רֶגֶל דְּמִחַיֵּב דְּהֶזֵּק מְצוּי כו': אִם עָשָׂרָה בּוֹר עָמֹק י' טְפָחִים הַיְנוּ אֵב דִּבְרֵךְ דַּרְכּוֹ לְהֵמִית: וְזֶה אֵב לְנָזְקִין דְּאִם נָפַל שׁוֹר בְּבוֹר תִּשְׁעָה וּמֵת פָּטוּר בַּעַל הַבּוֹר וְאִם הֶזֵּק חַיָּב וְאָב הוּא דְּהָא מְדַיּוּקָא דִּקְרָא נָפְקָא מִדִּכְתִיב וְהֵמִית יִהְיֶה לוֹ דְּמַשְׁמַע בּוֹר עֲשָׂרָה דְּבַר מִקְטִיל הוּא חַיָּב בְּמִיתַת הַשּׁוֹר הָא בְּצִיר מֵהָכִי בְּמִיתָה לֹא חַיָּב הָא בְּנָזְקִין מִתְחַיֵּב לְשַׁנָּא אַחֲרִינָא סוֹף סוֹף זֶה אָב לְמִיתָה וְזֶה אָב לְנָזְקִין דְּכִי הֵיכִי דְּנָפֵק לָן מִקְּרָא בּוֹר עֲשָׂרָה לְמִיתָה נָפְקָא לָן בּוֹר ט' לְנָזְקִין דִּכְתִיב וְנָפַל שָׁמָּה שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר מַשְׁמַע בֵּין מֵת וּבֵין הֶזֵּק בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם וּמֵיהוּ אִם מֵת הַשּׁוֹר אֲמֹר רַבָּנָן בְּבוֹר תִּשְׁעָה פָּטוּר דְּלָא מֵחֲמַת הַבּוֹר מֵת דְּאֵין בּוֹ כְּדֵי לְהָמִית אֲבָל הֶזֵּק חַיָּב דִּבּוּר תִּשְׁעָה בַּר נְזָקִין הוּא: אַבָּנוֹ אוֹ סַכִּינוֹ שֶׁהִנִּיחָן בְּרֹאשׁוּת הָרַבִּים וְנִתְקְלוּ בָּהֶן בְּנֵי אָדָם וְהִזִּיקוּ לָהֶם: דְּאַפְקְרֵינְהוּ שֶׁהִפְקִירָן וּנְתָנָן בְּרֹאשׁוּת הָרַבִּים: בֵּין לְרַב בֵּין לִשְׁמוּאֵל דְּפָלִיגִי בְּפֶרֶק הַמַּנִּיחַ אֶת הַכַּד (לְקַמָּן בָּבָא קַמָּא דף כח:): הַיְנוּ בּוֹר דְּתַרְוַיְהוּ אָמְרוּ כָּל תַּקָּלָה שֶׁהַפְקֵיר נָפְקָא לָן מִבּוֹר דְּחַיָּב כִּי הֵיכִי דְּבוֹר חִיּוּבָא ברה"ר הִיא דְּהָוֵי הֶפְקֵר כְּדְאָמְרִינַן לְקַמָּן בְּפ' שׁוֹר שֶׁנָּגַח אֶת הַפָּרָה (בָּבָא קַמָּא דף מט: נ.) שֶׁעַל עִסְקֵי כָּרְיָיתָהּ וּפְתִיחָה בָּא לוֹ אַף כָּל תַּקָּלָה שֶׁהַפְקֵירָה חַיָּב: הַגָּלָל עַד תֵּמוֹ". אָמַר מָר: "וְשִׁלַּח" זוֹ הָרֶגֶל, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "מְשַׁלְּחֵי רֶגֶל הַשּׁוֹר וְהַחֲמוֹר". טַעְמָא דִּכְתַב רַחֲמָנָא "מְשַׁלְּחֵי רֶגֶל הַשּׁוֹר וְהַחֲמוֹר", הָא לָאו הָכִי – בְּמַאי מוֹקְמַתְּ לַהּ? אִי קָרֶן – כְּתִיב! אִי שֵׁן – כְּתִיב! אִצְטְרִיךְ; סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמֵינָא: אִידִי וְאִידִי אֵשֵׁן, וְהָא דִּמְכַלֵּיָא קַרְנָא, הָא דְּלָא מְכַלֵּיָא קַרְנָא; קָא מַשְׁמַע לַן. וְהַשְׁתָּא דְּאוֹקֵימְנָא אַרֶגֶל, שֵׁן דְּלָא מְכַלֵּיָא קַרְנָא – מְנָלַן? [א]דְּוֹמְיָא דְּרֶגֶל, מָה רֶגֶל – לָא שְׁנָא מְכַלֵּיָא קַרְנָא, וְלָא שְׁנָא לָא מְכַלֵּיָא קַרְנָא; אַף שֵׁן – לָא שְׁנָא מְכַלֵּיָא קַרְנָא, וְלָא שְׁנָא לָא מְכַלֵּיָא קַרְנָא. אָמַר מָר: "וּבְעֵר" זוֹ הַשֵּׁן, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "כַּאֲשֶׁר יְבַעֵר הַגָּלָל עַד תֵּמוֹ". טַעְמָא דִּכְתַב רַחֲמָנָא "כַּאֲשֶׁר יְבַעֵר הַגָּלָל עַד תֵּמוֹ", הָא לָאו הָכִי – בְּמַאי אוֹקֵימְנָא לַהּ? אִי קָרֶן – כְּתִיב! אִי רֶגֶל – כְּתִיב! אִיצְטְרִיךְ; סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמֵינָא: אִידִי וְאִידִי מִמֵּילָא, הָא דְּאָזֵיל מִמֵּילָא, הָא דְּשַׁלַּח שַׁלּוּחֵי; קָא מַשְׁמַע לַן. וְהַשְׁתָּא דְּאוֹקֵי אַשֵּׁן, רֶגֶל אַרֶגֶל מִמֵּילָא, לָא שְׁנָא שַׁלְּחַהּ שַׁלּוּחֵי, לָא שְׁנָא אַזְלָה מִמֵּילָא. [ב]וְלִכְתּוֹב רַחֲמָנָא "וְשִׁלַּח", וְלָא בָּעֵי "וּבְעֵר"; דְּמַשְׁמַע רֶגֶל וּמַשְׁמַע שֵׁן – מַשְׁמַע רֶגֶל, דִּכְתִיב: "מְשַׁלְּחֵי רֶגֶל הַשּׁוֹר וְהַחֲמוֹר"; וּמַשְׁמַע שֵׁן, דִּכְתִיב: "וְשֵׁן בְּהֵמוֹת אֲשַׁלַּח בָּם"! אִי לָאו קְרָא יַתִּירָה, הָוֶה אָמֵינָא: אוֹ הָא אוֹ הָא – אוֹ רֶגֶל דְּהֶזֵּיקוֹ מָצוּי, אוֹ שֵׁן דְּיֵשׁ הֲנָאָה לְהֶזֵּיקָה. מִכְּדֵי שֶׁקּוֹלִין הֵן, וַיְבֹאוּ שְׁנֵיהֶם – דְּהֵי מְנַיְהוּ מַפְקַתְּ? אִיצְטְרִיךְ; סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמֵינָא: הֲנֵי מִילֵּי הֵיכִי דְּשִׁלַּח שַׁלּוּחֵי, אֲבָל אַזְלָא מִמֵּילָא – לָא; קָא מַשְׁמַע לַן. [ג]תּוֹלְדָה דְּשֵׁן מַאי הִיא? נִתְחַכְּכָה בְּכוֹתֶל לַהֲנָאָתָהּ, וְטִינְפָה פֵּירוֹת לַהֲנָאָתָהּ. [ד]מַאי שְׁנָא שֵׁן – דְּיֵשׁ הֲנָאָה לְהֶזֵּיקוֹ, וּמָמוֹנְךָ וּשְׁמִירָתוֹ עָלֶיךָ; הֲנֵי נָמֵי – יֵשׁ הֲנָאָה לְהֶזֵּיקָן, וּמָמוֹנְךָ וּשְׁמִירָתָן עָלֶיךָ! אֶלָּא תּוֹלְדָה דְּשֵׁן כְּשֵׁן, וְכִי קָאָמַר רַב פָּפָּא – אַתּוֹלְדָה דְּרֶגֶל. [ה]תּוֹלְדָה דְּרֶגֶל מַאי הִיא? הִזִּיקָה בְּגוּפָהּ דֶּרֶךְ הִילּוּכָהּ, בְּשַׁעֲרָהּ דֶּרֶךְ הִילּוּכָהּ, בְּשִׁלְיָהּ שֶׁעָלֶיהָ, בְּפִרּוּמְבְּיָא שֶׁבְּפִיהָ, בְּזוֹג שֶׁבְּצַוָּארָהּ. [ו]מַאי שְׁנָא רֶגֶל – דְּהֶזֵּיקוֹ מָצוּי, וּמָמוֹנְךָ וּשְׁמִירָתוֹ עָלֶיךָ; הֲנֵי נָמֵי – הֶזֵּיקָן מָצוּי, וּמָמוֹנְךָ וּשְׁמִירָתָן עָלֶיךָ! אֶלָּא תּוֹלְדָה דְּרֶגֶל כְּרֶגֶל, וְכִי קָאָמַר רַב פָּפָּא – אַתּוֹלְדָה דְּבוֹר. תּוֹלְדָה דְּבוֹר מַאי נִיהוּ? אִילֵּימָא אָב – עֲשָׂרָה, וְתוֹלְדָה – תִּשְׁעָה; לָא תִּשְׁעָה כְּתִיבִי, וְלָא עֲשָׂרָה כְּתִיבִי! [ז]הָא לָא קַשְׁיָא; "וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ" אָמַר רַחֲמָנָא, וְקִים לְהוּ לְרַבָּנַן, עֲשָׂרָה – עָבְדָן מִיתָה, תִּשְׁעָה – נְזִיקִין עָבְדִי, מִיתָה לָא עָבְדִי. [ח]סוֹף סוֹף, זֶה אָב לְמִיתָה, וְזֶה אָב לִנְזָקִין! [ט]אֶלָּא אַאַבָּנוֹ, סַכִּינוֹ וּמַשָּׂאוֹ שֶׁהִנִּיחָן בְּרֹאשׁוּת הָרַבִּים וְהִזִּיקוּ. הֵיכִי דָּמֵי? אִי דְּאַפְקְרֵינְהוּ – בֵּין לְרַב וּבֵין לִשְׁמוּאֵל, הַיְנוּ בּוֹר.

וְאִי הָא דְּלָא מִכְּלֵיָא קַרְנָא פ"ה שַׁחַת שֶׁעָתִיד לִצְמֹחַ אֲבָל לֹא כַּתְּחִלָּה וְקָשֶׁה הָכָא חֲבָטָא דִידַהּ הוּא:

עין משפט נר מצוה

א סמג עשין סז, טוש"ע חו"מ סי' שצא סע' א:
ב סמג עשין סז:
ג מיי' פא' מהל' נזקי ממון הל' י', סמג עשין סז, טוש"ע חו"מ סי' שצא סע' א:
ד מיי' פא' מהל' נזקי ממון הל' י':
ה מיי' פב' מהל' נזקי ממון הל' ב, סמג עשין סז, טוש"ע חו"מ סי' שפט סע' יח:
ו מיי' פב' מהל' נזקי ממון הל' ב, סמג עשין סז, טוש"ע חו"מ סי' שפט סע' א:
ז מיי' פא' מהל' נזקי ממון הל' י', טוש"ע חו"מ סי' שפט סע' א יח:
ח מיי' פ"ב מהל' נזקי ממון הל' י', סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' תי סע' י':
ט מיי' פי"א מהל' נזקי ממון הל' ב:
י מיי' פי"ג מהל' נזקי ממון הל' ג, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' תיא סע' א:

עין משפט
נר מצוה

א מיי׳ פ״ג מהל׳ נזקי ממון הל׳ ב, סמג עשין סח, טוש״ע חו״מ סי׳ תיא סעי׳ א:

ב מיי׳ פא׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ יא, סמג עשין ע, טוש״ע חו״מ סי׳ תכא סעי׳ ג:

ג מיי׳ פו׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ י, סמג עשין ע, טוש״ע חו״מ סי׳ שפד סעי׳ א:

ד סמג עשין סח:

ה מיי׳ פ״ד מהל׳ נזקי ממון הל׳ טז, סמג עשין סז, טוש״ע חו״מ סי׳ תיח סעי׳ א:

ו מיי׳ פא׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ יא:

ז מיי׳ פב׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ב, סמג עשין סח, טוש״ע חו״מ סי׳ שצ סעי׳ ג:

ח מיי׳ פא׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ יא:

ט מיי׳ פב׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ב, סמג עשין סח, טוש״ע חו״מ סי׳ שצ סעי׳ ג:

י מיי׳ פא׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ יא:

יא מיי׳ פב׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ב, סמג עשין סח, טוש״ע חו״מ סי׳ שצ סעי׳ ג:

יב סמג עשין ע:

יג סמג עשין ע:

מְשׁוֹרוֹ לְמַדְנוּ הַיְינוּ קֶרֶן דֶּשֶׁן וְרֶגֶל פְּטוּרִין ברה״ר וּבְאַבְנוֹ וְסַכִּינוֹ אֵין לְחַלֵּק בֵּין תַּמּוּת לְמוֹעֲדוֹת דְּלָא שַׁיְיךְ לְחַלֵּק אֶלָּא בְּבַעֲלֵי חַיִּים וא״ת הֵיכִי גָּמַר מְשׁוֹר מָה לְשׁוֹר שֶׁכֵּן ב״ח וְכַוָּנָתוֹ לְהַזִּיק וּמְפָרֵשׁ רַשָׁב״ם דְּאָתֵי מִבּוֹר וְשׁוֹר מִמָּה הַצַּד וּלְקַמָּן גַּבֵּי הַצַּד הַשָּׁוֶה דְּקָאָמַר אַבַּיֵי לַאֲתוּיֵי אַבְנוֹ וְסַכִּינוֹ לֹא גָּרַס אִי לְרַב דְּאָמַר כֻּלָּם מִשּׁוֹרוֹ לְמַדְנוּ הַיְינוּ שׁוֹר דִּלְרַב א״ש דְּמָה הַצַּד אֶתֵּי כְּדְפָרֵשִׁי׳ אֲבָל קָשֶׁה כֵּיוָן דְּמִבּוֹר נַמֵּי יָלִיף לְפָטְרוֹ בְּהוּ כֵּלִים כְּבוֹר וּלְקַמָּן בְּהַמַּנִּיחַ (בָּבָא קַמָּא דַּף כֹּח.) מְחַיֵּב בְּהוּ רַב כֵּלִים גַּבֵּי נְשִׁבַּר כַּדּוּ: וּמָמוֹנְךָ לְאו דַּוְקָא גַּבֵּי בּוֹר דְּלָאו מָמוֹנָא הוּא וְכֵן גַּבֵּי אֵשׁ דְּפָשִׁיטָא דְּאִם הִדְלִיק גְּדִישׁוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ בְּאֵשׁ שֶׁל אַחֵר דְּחַיֵּב: תּוֹלָדָה יֵשׁ הֲוָה מָצֵי לְמִפְרְךְ דְּלְקַמָּן מוֹקֵי מַתְנִיתִין בְּיֵשׁ שְׁדַרְכּוֹ לְהַזִּיק וְקַרֵי לַהּ אֵב אֶלָּא דִּבְלָאו הָכִי פָּרֵיךְ שְׁפִיר: וְהָתְנַן אָדָם מוּעָד לְעוֹלָם לֹא פָּרֵיךְ דְּיֵשׁ נָמֵי הֲוֵי אֵב כִּדְדָרֵשׁ עֲלָהּ בַּגְּמָרָא בְּפִ׳ כֵּיצַד (לְקַמָּן בָּבָא קַמָּא דַּף כו:) מִפְּצֵעַ תַּחַת פָּצַע דְּהָא לָא מַיְיתֵי הָכָא קְרָא אֶלָּא מִיתֵי דְּהַוֵי כַּיּוֹצֵא בוֹ: כֹּחוֹ וְגִיעוֹ פֵּרֵשׁ הַקּוּנְטְרֵס מֵי הָאֵד וְקָשֶׁה לר״ת דִּבְפִ׳ דֶּם הַנִּדָּה (נִדָּה דַּף נה: וְשָׁם) קָתָנֵי כֹּחוֹ וְגִיעוֹ וּמֵי הָאֵד וְנִרְאֶה דְּכֹחוֹ הוּא הַיּוֹצֵא מִן הַגְּרוֹן בְּכֹחַ וְגִיעוֹ הוּא הַיּוֹצֵא מִן הַפֶּה עַל יְדֵי נִעְנוּעַ: לְפָטְרוֹ ברה״ר וא״ת אַמַּאי פְּשִׁיטָא לֵיהּ טְפֵי מִלְּשַׁלֵּם מִן הָעֶלְיָה וי״ל כֵּיוָן דְּמִן הַדִּין הָיָה מְשַׁלֵּם נָזָק שָׁלֵם וְאַתְּי הִלְכְתָא דְּלָא מְשַׁלֵּם אֶלָּא חֲצִי נָזָק אִם כֵּן אַתְּי הִלְכְתָא לְהַקֵּל וְלֹא לְהַחְמִיר: אַמַּאי קָרֵי לַהּ תּוֹלְדָה דְּרֶגֶל אע״ג דְּדָמֵי לְרֶגֶל כֵּיוָן שֶׁדִּינָהּ חָלוּק הָיָה לוֹ לִקְרוֹת לַהּ שֵׁם בִּפְנֵי עַצְמָהּ: כְּדְמְתַרְגֵּם רַב יוֹסֵף נְקַט רַב יוֹסֵף לְפִי שֶׁהָיָה בָּקִי בְּתַרְגּוּם שֶׁיֵּשׁ כַּמָּה עִנְיָנֵי תַּרְגּוּם וְלֹא כְּדְפֵרֵשׁ בְּעַלְמָא לְפִי שֶׁהָיָה סָגֵי נְהוֹר וּדְבָרִים שֶׁבִּכְתָב אִי אַתָּה רַשַּׁאי לוֹמַר עַל פֶּה וּלְכָךְ הָיָה אוֹמֵר תַּרְגּוּם דְּמִשּׁוּם עֵת לַעֲשׂוֹת אָמַר הָתָם. דְּשָׁרֵי וְאֵין לְךָ עֵת לַעֲשׂוֹת גָּדוֹל מִזֶּה.: לֹא רְאִי הַקֶּרֶן שֶׁאֵין הַנָּאָה לְהַזָּקוֹ וּפְשִׁיעָה פָּשַׁע שֶׁהָיָה לוֹ לִשְׁמוֹר שׁוֹרוֹ שֶׁבְּקֶל הָיָה יָכוֹל לְשָׁמְרוֹ שֶׁאֵין דְּחוּקָה לְהַזִּיק כֵּיוָן שֶׁאֵין הַנָּאָה לְהֶזֵּקָהּ אֲבָל שֵׁן שֶׁיֵּשׁ הַנָּאָה לְהֶזֵּקָהּ הֲוֵי כְּעֵין אֹנֶס שֶׁלֹּא הָיָה יָכוֹל לְשָׁמְרָהּ כָּל כְּךָ כֵּיוָן שֶׁהַשֵּׁן דְּחוּק לֶאֱכֹל לַהֲנָאָתוֹ וְלֹא רְאִי הַשֵּׁן שֶׁאֵין כַּוָּנָתוֹ לְהַזִּיק וְאֵין יְצָרָהּ תַּקְפָּה וּבְקֶל יָכוֹל לְשָׁמְרָהּ כִּרְאִי הַקֶּרֶן דְּכַוָּנָתוֹ לְהַזִּיק וְיִצְרָהּ תַּקְפָּה וְאֵין יָכוֹל לְשָׁמְרָהּ כָּל כָּךְ יְפֶה:

וְאִי דְּלָא אַפְקְרִינְהוּ – אִי לִשְׁמוּאֵל, דְּאָמַר: כּוּלָּם מִבּוֹרוֹ לְמַדְנוּ, הַיְינוּ בּוֹר; וְאִי לְרַב, דְּאָמַר: כּוּלָּם מִשּׁוֹרוֹ לָמַדְנוּ, הַיְינוּ שׁוֹר! [א]מַאי שְׁנָא בּוֹר – שֶׁכֵּן תְּחִלַּת עֲשִׂיָּיתוֹ לְנֶזֶק, וּמָמוֹנְךָ וּשְׁמִירָתוֹ עָלֶיךָ; הָנֵי נָמֵי – תְּחִלַּת עֲשִׂיָּיתָן לְנֶזֶק, וּמָמוֹנְךָ וּשְׁמִירָתָן עָלֶיךָ! אֶלָּא תּוֹלְדָה דְּבוֹר כְּבוֹר, וְכִי קָאָמַר רַב פָּפָּא – אַתּוֹלְדָה דְּמַבְעָה. מַאי נִיהוּ? אִי לִשְׁמוּאֵל, דְּאָמַר: מַבְעָה זוֹ שֵׁן – הָא אוֹקֵימְנָא תּוֹלְדָה דְּשֵׁן כְּשֵׁן. אִי לְרַב, דְּאָמַר: מַבְעָה זֶה אָדָם – מַאי אָבוֹת וּמַאי תּוֹלְדוֹת אִית בֵּיהּ? [ב]וְכִי תֵּימָא: אָב – נֶיעוּר, תּוֹלְדָה – יֶשֶׁן; וְהָתְנַן: אָדָם מוּעָד לְעוֹלָם, בֵּין עֵר בֵּין יָשֵׁן! [ג]אֶלָּא אַכִּיחוֹ וְנִיעוֹ. הֵיכִי דָּמֵי? אִי בַּהֲדֵי דְּאָזְלִי קָמְזְקִי – כֹּחוֹ הָוֶה! אִי בָּתַר דְּנָיֵיח – בֵּין לְרַב בֵּין לִשְׁמוּאֵל, הַיְינוּ בּוֹר! אֶלָּא תּוֹלְדָה דְּמַבְעָה כְּמַבְעָה. וְכִי קָאָמַר רַב פָּפָּא, אַתּוֹלְדָה דְּאֵשׁ. תּוֹלְדָה דְּאֵשׁ מַאי נִיהוּ? אִילֵימָא אַבְנוֹ, סַכִּינוֹ וּמַשָּׁאוֹ שֶׁהִנִּיחָן בְּרֹאשׁ גַּגּוֹ, וְנָפְלוּ בְּרוּחַ מְצוּיָה וְהִזִּיקוּ; הֵיכִי דָּמֵי? אִי בַּהֲדֵי דְּאָזְלוּ קָא מַזְקִי – הַיְינוּ אֵשׁ, [ד]מַאי שְׁנָא אֵשׁ – דְּכֹחַ אַחֵר מְעוֹרֵב בָּהֶן, וּמָמוֹנְךָ וּשְׁמִירָתוֹ עָלֶיךָ; הָנֵי נָמֵי – כֹּחַ אַחֵר מְעוֹרֵב בָּהֶן, וּמָמוֹנְךָ וּשְׁמִירָתָן עָלֶיךָ! אֶלָּא תּוֹלְדָה דְּאֵשׁ כְּאֵשׁ, וְכִי קָאָמַר רַב פָּפָּא – אַתּוֹלְדָה דְּרֶגֶל. [ה]רֶגֶל?! הָא אוֹקֵימְנָא תּוֹלְדָה דְּרֶגֶל כְּרֶגֶל! בַּחֲצִי נֶזֶק צְרוּרוֹת, דְּהִלְכְתָא גְּמִירִי לַהּ. [ח]וְאַמַּאי קָרֵי לַהּ תּוֹלְדָה דְּרֶגֶל? לְשַׁלֵּם מִן הָעֶלְיָיה. וְהָא מְבַעְיָא בָּעֵי רָבָא – דָּבָעֵי רָבָא: חֲצִי נֶזֶק צְרוּרוֹת – מִגּוּפוֹ מְשַׁלֵּם, אוֹ מִן הָעֶלְיָיה מְשַׁלֵּם? לָרְבָא מְבַעְיָא לֵיהּ, לְרַב פָּפָּא פְּשִׁיטָא לֵיהּ. [י]לָרְבָא דְּמְבַעְיָא לֵיהּ, אַמַּאי קָרֵי לַהּ תּוֹלְדָה דְּרֶגֶל הוֹאִיל וְאֵינָהּ מְשַׁלֶּמֶת כְּמוֹתָהּ: לְשַׁלֵּם מִן הָעֶלְיָה שֶׁאִם הִזִּיקָה יוֹתֵר מִמַּה שֶׁהָיָא שָׁוָה מְשַׁלֵּם הַהֶזֵּק מְבֵיתוֹ כִּי רֶגֶל דְּכְתִיב בָּהּ בָּרֶגֶל מֵיטַב שָׂדֵהוּ וְגוֹ' וְלֹא הָוְיָא כִּי קָרֵן דְּאֵין הַמַּזִּיק מְשַׁלֵּם אֶלָּא מִגּוּפוֹ כְּדִכְתִיב (שְׁמוֹת כ״א:ל״ה) וּמָכְרוּ אֶת הַשּׁוֹר הַחַי וְחָצוּ אֶת כַּסְפּוֹ וְאִם הַזִּיק יוֹתֵר עַל כְּדֵי דָּמָיו מַפְסִיד הַנִּזָּק: אָמַר שׁוֹמֵר אָמַר הקב״ה: אָתָא בֹּקֶר גְּאָלָהּ לַצַּדִּיקִים: וְגַם לַיְלָה חֹשֶׁךְ לְרִשָׁעִים אִם תְּשׁוּבוּ בִּתְשׁוּבָה וּתְבַקְּשׁוּ מִחִילָה בְּעָיוּ אַלְמָא בְּאָדָם כְּתִיב בְּעָיוּ: אִגַּלְיָן תַּרְגּוּמוֹ שֶׁל נִבְעוּ אַלְמָא נִבְעוּ לְשׁוֹן גִּלּוּי הִלְכָךְ אָמַר מַבְעָה זֶה הַשֵּׁן דְּמַבְעָה לְשׁוֹן מְגַלָּה הוּא דְּהַיְינוּ שֵׁן שֶׁפְּעָמִים מְגַלָּה וּפְעָמִים מְכַסָּה: נִבְעָה דְּמַשְׁמַע הוּא עַצְמוֹ נִבְעָה גִּלָּה מַבְעָה קָתָנֵי שֶׁהוּא מַבְעָה דָּבָר אַחֵר: אִי דְּלָא אַפְקְרִינְהוּ לִשְׁמוּאֵל דְּאָמַר הָתָם בְּהַמַּנִּיחַ אֶת הַפַּד (לְקַמָּן בָּבָא קַמָּא דַּף כֹּח:) כָּל תַּקָּלָה בּוֹר הוּא וְאַע״ג דְּלָא הִפְקִיר הַיְינוּ בּוֹר: וּלְרַב דְּאָמַר כָּל תַּקָּלָה שֶׁלֹּא הִפְקִירָה מֹשׁוֹר לָמַדְנוּ מַה שׁוֹר שֶׁהוּא מָמוֹנוֹ וְאִם הִזִּיק חַיָּב אַף כָּל מָמוֹנוֹ אִם הִזִּיק חַיָּב: הַיְינוּ שׁוֹר וְלָאו תּוֹלְדָה דְּבוֹר נִינְהוּ וּבְשׁוֹר אָמְרַן לְעֵיל תּוֹלְדָה דְּשׁוֹר כִּי שׁוֹר וְאַפֵּי' לִשְׁמוּאֵל נָמֵי דְּאָמַר תּוֹלְדָה דְּבוֹר נִינְהוּ מַאי חָזֵית לְאוֹקוֹמֵי מִלְּתָא דְּרַב פָּפָּא אַתּוֹלְדָה דְּבוֹר מַאי שְׁנָא בּוֹר דְּחַיָּב שֶׁכֵּן תְּחִלַּת עֲשִׂיָּתוֹ וְכוּ': הָנֵי נָמֵי תְּחִלַּת עֲשִׂיָּתָן תְּחִלַּת מָה שֶׁנַּעֲשׂוּ בּוֹר דְּהַיְינוּ כְּשֶׁהֶחְזִיר לְשָׁם הָיוּ עוֹמְדִים לְנֶזֶק: וְכִי קָאָמַר רַב פָּפָּא תּוֹלְדָה לָאו כְּאֵב דְּיֵדֵהּ אַתּוֹלְדָה דְּמַבְעָה: פְּלַגְתָּא דִּשְׁמוּאֵל וְרַב בְּמַבְעָה לְקַמָּן בִּשְׁמַעְתִּין: אָדָם נֵעוֹר הַיְינוּ אֵב: אָדָם מוּעָד עֵר וְיָשֵׁן בְּשִׁלְהֵי פ״ב: אֶלָּא תּוֹלְדָה דְּאָדָם הַיְינוּ כִּיחוֹ וְנִיעוֹ. כִּיחוֹ רוֹק הַפֶּה נִיעוֹ לַחַת הַחֹטֶם (רוֹק הַיּוֹצֵא מִתּוֹךְ גּוּפָהּ אַגַּב כֹּחַ): אִי בַּהֲדֵי דְּאָזְלִי מַזְקִי שָׁנְפַל עַל הַשִּׁירַאִים וְטִנְפוּהָ אוֹ לְתוֹךְ הַמַּשְׁקִין וְנִמְאֲסוּ: כֹּחוֹ הוּא וְהַיְינוּ אָדָם גּוּפוֹ וְחַיָּב: אִי בָּתַר דְּנָיֵח אַחַר נוֹחַ הָרֹק לְאָרֶץ הִזִּיקוּ שֶׁהֶחְלִק אָדָם בְּהֶם: בֵּין לְרַב בֵּין לִשְׁמוּאֵל הַיְינוּ בּוֹר דְּהָא וַדַּאי תַּקָּלָה דְּאַפְקְרָהּ הִיא: בְּרוּחַ מְצוּיָה דְּאִי בְּרוּחַ שֶׁאֵינָהּ מְצוּיָה הֲוֵי אֹנֶס וְלֹא מְחַיֵּב אֲבָל בְּרוּחַ מְצוּיָה הֲוֵי תּוֹלְדָה דְּאֵשׁ שֶׁהֲרֵי אֵשׁ נָמֵי הֲרוּחַ מוֹלִיכָהּ: דְּכֹחַ אַחֵר מְעֹרָב בָּהּ וַהֲוָה לֵיהּ לְאַסּוּקֵי אַדַּעְתֵּהּ: בַּחֲצִי נֶזֶק צְרוּרוֹת שֶׁהַיְינוּ מַהֲלָכָת וְהִתְיְזָה צְרוּרוֹת בְּרַגְלֶיהָ וְשִׁבְּרוּ אֶת הַכֵּלִים דקי״ל דְּהִלְכְתָא גְּמִירִי לַהּ לְמִשָּׁה מִסִּינַי דְּמָמוֹנָא הוּא וְלֹא קָנֶס וְאַע״ג דְּפַלְגָא נֶזֶק שֶׁל נְגִיחָה הֲוֵי קָנֶס כִּדְאָמְרִינַן לְקַמָּן הַאי פַּלְגָא נִזְקָא מָמוֹנָא הוּא וְהִלְכָךְ לָאו תּוֹלְדָה דְּקֶרֶן הוּא אֶלָּא דְּרֶגֶל דְּמִכֹּחַ רֶגֶל הוּא דְּאָתוּ וּכְרֶגֶל לָא הֲוֵי דְּרֶגֶל מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם וְהַיְינוּ דְּרַב פָּפָּא: וְאַמַּאי קָרֵי לַהּ תּוֹלְדָה דְּרֶגֶל הוֹאִיל וְאֵינָהּ מְשַׁלֶּמֶת כְּמוֹתָהּ: לְשַׁלֵּם מִן הָעֶלְיָה שֶׁאִם הִזִּיקָה יוֹתֵר מִמַּה שֶׁהָיָא שָׁוָה מְשַׁלֵּם הַהֶזֵּק מְבֵיתוֹ כִּי רֶגֶל דִּכְתִיב בָּהּ בָּרֶגֶל מֵיטַב שָׂדֵהוּ וְגוֹ' וְלֹא הָוְיָא כִּי קָרֵן דְּאֵין הַמַּזִּיק מְשַׁלֵּם אֶלָּא מִגּוּפוֹ כְּדִכְתִיב (שְׁמוֹת כ״א:ל״ה) וּמָכְרוּ אֶת הַשּׁוֹר הַחַי וְחָצוּ אֶת כַּסְפּוֹ וְאִם הַזִּיק יוֹתֵר עַל כְּדֵי דָּמָיו מַפְסִיד הַנִּזָּק: אָמַר שׁוֹמֵר אָמַר הקב״ה: אָתָא בֹּקֶר גְּאָלָהּ לַצַּדִּיקִים: וְגַם לַיְלָה חֹשֶׁךְ לְרִשָׁעִים אִם תְּשׁוּבוּ בִּתְשׁוּבָה וּתְבַקְּשׁוּ מִחִילָה בְּעָיוּ אַלְמָא בְּאָדָם כְּתִיב בְּעָיוּ: אִגַּלְיָן תַּרְגּוּמוֹ שֶׁל נִבְעוּ אַלְמָא נִבְעוּ לְשׁוֹן גִּלּוּי הִלְכָךְ אָמַר מַבְעָה זֶה הַשֵּׁן דְּמַבְעָה לְשׁוֹן מְגַלָּה הוּא דְּהַיְינוּ שֵׁן שֶׁפְּעָמִים מְגַלָּה וּפְעָמִים מְכַסָּה: נִבְעָה דְּמַשְׁמַע הוּא עַצְמוֹ נִבְעָה גִּלָּה מַבְעָה קָתָנֵי שֶׁהוּא מַבְעָה דָּבָר אַחֵר: בּוּעָה לְשׁוֹן בָּעָיוּ: תְּנָא שׁוֹר לְקַרְנוֹ וּמַבְעָה לְשִׁנּוֹ וּלְקַמָּן פָּרִיךְ רֶגֶל מַאי שְׁנֵיהֶן: לֹא רְאִי הַקֶּרֶן שֶׁאֵין הַנָּאָה כו' בַּעַל כָּרְחֵיהּ הָכִי מְפָרֵשׁ לֹא רְאִי הַקֶּרֶן שֶׁאֵין הַנָּאָה לְהֶזֵּקוֹ כִּרְאִי הַשֵּׁן כו' כְּלוֹמַר דְּאִי כְּתַב רַחֲמָנָא קֶרֶן דְּחַיָּב לָא אָתְיָא שֵׁן מִגַּזֵּה דְּקֶרֶן אֵין הַנָּאָה לְהַזִּיקוֹ שֵׁן יֵשׁ הַנָּאָה לְהַזִּיקוֹ:

גליון הש״ס

תוס׳ ד״ה וממונך כו׳ דפשיטא דאם הדליק. עי׳ לקמן כב ע״א תוס׳ ד״ה אשו משום ממונו:

תורה אור השלם

[פירושי רד״צ הופמן על שמות כב:ד, ב]
[ישעיהו כא, יב]
[עובדיה א, ו]

מסורת הש"ס

א משנה ידים

גליון הש"ס

תוס' ד"ה כשהזיק כו' אלא מאידך. דלקמן דף ט ע"ב ועי' לקמן דף יג ע"ב בתוס' ד"ה כשהזיק:

שם ד"ה כראי כו' דלא מפטר משום קלב"מ. עי' לקמן דף י ע"א ברש"י ד"ה משא"כ באש:

בא"ד דאי לאו קרא דעליו. עי' בספר יראים לרא"ם סי' רז:

תורה אור השלם

אוֹ נוֹדַע כִּי שׁוֹר נגֵח הוּא מִתְּמוֹל שִׁלְשֹׁם וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ בְּעָלָיו שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם שׁוֹר תַּחַת הַשּׁוֹר וְהַמֵּת יִהְיֶה־לּוֹ [שמות כא, לו]

אִם־כֹּפֶר יוּשַׁת עָלָיו וְנָתַן פִּדְיֹן נַפְשׁוֹ כְּכֹל אֲשֶׁר־יוּשַׁת עָלָיו [שמות כא, ל]

וְלֹא רְאִי הַשֵּׁן שֶׁאֵין כַּוָּנָתוֹ כו' דְּאִי כְּתַב רַחֲמָנָא שֵׁן לֹא אָתֵי קֶרֶן מִגַּזֵּה וּלְהָכִי פָּרִיךְ וְלָאו ק"ו הוּא כָּל שֶׁכֵּן דְּמִשּׁוּם הַאי טַעְמָא נָפֵק קֶרֶן מִשֵּׁן וה"ה נָמֵי דְּקָא פָּרִיךְ אַטַּעְמָא קָמָא דְּאִי כְּתַב קֶרֶן הָוֶה נָפֵקָא שֵׁן מִגַּזֵּה בק"ו וּמֵה קֶרֶן שֶׁאֵין הֲנָאָה לְהַזָּקָה חַיָּב כו' וְהַאי לֵיכָּא לְתַרוֹצֵי דְּהָכִי מְפָרְשָׁא מִלְּתָא דְּרַב יְהוּדָה לֹא רְאִי הַקֶּרֶן שֶׁאֵין הֲנָאָה כו' וְאִי כְּתַב שֵׁן לֹא אָתֵיָא קֶרֶן מִגַּזֵּה וְלֹא רְאִי הַשֵּׁן שֶׁאֵין כַּוָּנָתוֹ לְהַזִּיק כו' וְאִי כְּתַב קֶרֶן לֹא אָתֵיָא שֵׁן מִגַּזֵּה וְלֹא תִּקְשֵׁי מִידֵּי הַאי לָאו מִלְּתָא הִיא שֶׁאֵין זֶה לְשׁוֹן הַשַּׁ"ס אֶלָּא הָכִי דָּרְשִׁינַן מִגְּמָר חֲבָרָה מִגַּזֵּה נָקֵט בְּרֵישָׁא דְּבָעֵי לְמִגְמָר חֲבָרָה מִגַּזֵּה נָקֵט בְּרֵישָׁא מַזִּיק רֵישָׁא: בְּנִזְקֵי גּוּפוֹ שֶׁהוּא עַצְמוֹ מַזִּיק לָא מַיְרֵי: הָא קָתָנֵי אָדָם בְּסֵיפָא וְלָמָּה לֵיהּ לְמִתְנֵי בְּרֵישָׁא: לְמִחְשְׁבָה בַּהֲדֵי מוּעָדִין הוּא דְּאַתָא דְּקָתָנֵי חֲמִשָּׁה מוּעָדִין וְקָחָשִׁיב לְהוּ וְאָזֵל: וּמַאי לֹא הֲרֵי דְּקָתָנֵי בְּמָתְנֵי' לֹא הֲרֵי הַשּׁוֹר כַּהֲרֵי הַמַּבְעֶה לְרַב דְּאָמַר מַבְעֶה זֶה אָדָם: שׁוֹר מוּעָד שֶׁנִּגַּח אָדָם וּמֵת מְשַׁלֵּם כֹּפֶר הִלְכָּךְ אִי כָּתַב שׁוֹר לָא אָתְיָא אָדָם מִגַּזֵּה דְּאָדָם שֶׁהָרַג אֶת חֲבֵרוֹ בְּמֵזִיד נֶהֱרָג בְּשׁוֹגֵג גֹּלֶה וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם כֹּפֶר: אָדָם הַחוֹבֵל בַּחֲבֵרוֹ חַיָּב בְּאַרְבָּעָה דְּבָרִים צַעַר רִפּוּי שֶׁבֶת וּבשֶׁת אֲבָל נָזָק לָא קָא חָשִׁיב דְּשׁוֹר נָמֵי נָזָק מְשַׁלֵּם אֲבָל בְּהָנֵךְ אַרְבָּעָה דְּבָרִים אֵינוֹ חַיָּב כִּדְמַסְקִינַן בְּשִׁלְהֵי כֵּיצַד הָרֶגֶל מוּעֶדֶת (לְקַמָּן בָּבָא קַמָּא כו.) דְּאָמְרִי' כִּי יִתֵּן אִישׁ מוּם בַּעֲמִיתוֹ אִישׁ בַּעֲמִיתוֹ וְלֹא שׁוֹר בַּעֲמִיתוֹ: וְקָא פָּרִיךְ הַצַּד הַשָּׁוֶה כו' לְרַב דְּאָמַר תְּנָא שׁוֹר וְכֹל מִלֵּי דְּשׁוֹר הֵיכִי מָצֵי לְמִתְנֵי בְּקֶרֶן דַּרְכּוֹ לְהַזִּיק וְלִשְׁמוּאֵל לֵיכָּא לְמִפְרָךְ דְּרֶגֶל וַדַּאי דַּרְכּוֹ לֵילֵךְ וּלְהַזִּיק: דְּכֵיוָן וּפָשִׁיט אֶת רַגְלָיו: אוֹרְחֵהּ הוּא לְשַׁבֵּר כֵּלִים שֶׁבְּצַד מַרְגְּלוֹתָיו: וְקָא פָּרִיךְ מַאי הַאי דְּקָתָנֵי וּשְׁמִירָתָן עָלֶיךָ - לְשׁוֹן זֶה אֵינוֹ שַׁיָּךְ אֶלָּא בְּנִזְקֵי מָמוֹנוֹ:

מִדֵּי דְּהָוֶה אַעֶבֶד וְאָמָה וְלֹא בְּפֵרוּשׁ רַשְׁ"י שֶׁפֵּרֵשׁ מִשּׁוּם דְּתָנֵן בְּהַחוֹבֵל (לְקַמָּן בָּבָא קַמָּא דַּף פז.) עֶבֶד וְאִשָּׁה פְּגִיעָתָן כו' דא"כ ה"ל לְמִינְקָט עֶבֶד וְאִשָּׁה אֶלָּא מִפָּרֵשׁ ר"ת דִּנְקָט עֶבֶד וְאָמָה מִשּׁוּם דְּקָאֵי אַמַּתְנִי' דְּסוֹף מַסֶּכֶת יְדֵיִם וְטַעְמָא מִשּׁוּם שְׁמָא יְקַנְּיטֶנּוּ רַבּוֹ דִּבְסָמוּךְ מְפָרֵשׁ הָתָם:

לָאו אע"ג דְּכַוָּנָתוֹ לְהַזִּיק אֵפ"ה פְּטוּרִין וא"ת עֶבֶד וְאָמָה גּוּפֵהּ נַיְלֵף מק"ו דֶּשֶׁן לְהִתְחַיֵּב כֵּיוָן דְּאַכַּתִּי לֹא יָדַע טַעְמָא דְּשָׁמָא יְקַנְּיטֶנּוּ רַבּוֹ וע"ק כֵּיוָן דְּיָדַע רֵישָׁא דְּמַתְנִיתִין דְּמַסֶּכֶת יְדֵיִם (פ"ד מ"ז) מִדְּנָקֵט עֶבֶד וְאָמָה וְלָא נָקֵט עֶבֶד וְאִשָּׁה א"כ מִסְתַּמָא יָדַע סֵיפָא וע"ק דְּעֶבֶד וְאָמָה כְּשֶׁאֵין כַּוָּנָתָן לְהַזִּיק נָמֵי פְּטִירִי וא"כ מַאי מַיְיתֵי וי"ל דְּשַׁפִּיר הָוֶה יָדַע הַמַּקְשֶׁה טַעְמָא דְּשָׁמָא יְקַנְּיטֶנּוּ רַבּוֹ וְאֵפ"ה פָּרִיךְ כֵּיוָן דְּעֶבֶד וְאָמָה פְּטוּרִין וַאֲפִילּוּ בְּאֵין כַּוָּנָתָן לְהַזִּיק וְאע"ג דְּלָא שַׁיָּךְ טַעְמָא דְּשָׁמָא יְקַנְּיטֶנּוּ רַבּוֹ דְּאָנוּס הוּא דְּפָעֲמִים דְּנִתְכַּוְּנוּ וְיֹאמְרוּ לֹא נִתְכַּוְּנוּ לָכָךְ פְּטִירִי בְּכָל עִנְיָן נִמְצָא שֶׁכַּוָּנָתָן גּוֹרֶם הַפְּטוּר ה"נ קֶרֶן שֶׁכַּוָּנָתוֹ לְהַזִּיק יֵשׁ לָנוּ לְפָטְרוֹ וְרַב אַשִׁי פִּי' דַּאֲפִילּוּ בְּאֵין כַּוָּנָתוֹ לְהַזִּיק אֵיכָּא טַעְמָא רַבָּה: **כְּשֶׁהִזִּיק** חַב הַמַּזִּיק כו' לֹא הֵינוּ כְּשֶׁהִזִּיק קָמָא אֶלָּא מֵאִידָךְ כְּשֶׁהִזִּיק מַרְבֶּה לְהַזִּיק: **לְמַחְשָׁבָה** בַּהֲדֵי מוּעָדִין כו' וּשְׁמוּאֵל ס"ל דְּלָא ה"ל לְאַשְׁמוֹעִינַן בְּסֵיפָא כֵּיוָן דְּלָא אַשְׁמְעִינַן שׁוּם חִדּוּשׁ טָפֵי מִבְּרֵישָׁא אֲבָל שׁן וְרֶגֶל אע"ג דִּתְנָא לֵיהּ בְּרֵישָׁא תְּנָא לֵיהּ בְּסֵיפָא גַּבֵּי מוּעָדִין מִשּׁוּם חִדּוּשׁ דְּמִפָּרֵשׁ הַשֵּׁן מוּעֶדֶת לְאֻכְלֹ אֶת הָרְאוּי לְהּ וְהָרֶגֶל מוּעֶדֶת לְשַׁבֵּר דֶּרֶךְ הִלּוּכָהּ וְקֶרֶן נָמֵי תְּנָא וְאע"ג דִּתְנָא בְּרֵישָׁא כְּשֶׁהִזִּיק חַב הַמַּזִּיק לְאֻתּוֹיֵי קֶרֶן מ"מ תְּנָא לֵיהּ בְּסֵיפָא מִשּׁוּם דְּתַנֵּי לֵיהּ גַּבֵּי חֲמִשָּׁה תְּמִים מש"ה תְּנָא לֵיהּ נָמֵי בַּהֲדֵי מוּעָדִין וא"ת אַמַּאי לָא חָשִׁיב אֵשׁ וּבוֹר גַּבֵּי מוּעָדִים וי"ל דְּלָא חָשִׁיב אֶלָּא בַּעֲלֵי חַיִּים אֲבָל בּוֹר וְאֵשׁ כְּהַ לִי

כִּרְאִי פַּעַם רִאשׁוֹנָה כְּמוֹ פַּעַם ג' וְד': אָדָם שֶׁאֵין מְשַׁלֵּם אֶת הַכֹּפֶר הִקְשָׁה רִיבָ"א מַאי חוֹמְרָא הֵיא זוֹ הַאי דְּאֵין מְשַׁלֵּם אֶת הַכֹּפֶר מִשּׁוּם דְּקִים לֵהּ בְּדְרַבָּה מִגַּזֵּה וְתֵרֶץ דְּשׁוֹגֵג נָמֵי פָּטוּר מִדְּתָנָא דְּבֵי חִזְקִיָּה וְאוּר"י דְּלָאו פִּרְכָא הִיא כְּלָל דְּלָא מִפְּטַר מִשּׁוּם קִים לֵהּ בְּדְרַבָּה מִגַּזֵּה וְכָאן נָמֵי אֵין שַׁיָּךְ לְהַזְקִיר תָּנָא דְּבֵי חִזְקִיָּה דִּלְקַמָּן בפ"ב (בָּבָא קַמָּא דַּף כו.) מַשְׁמַע דְּאִי לָאו קְרָא דְּעָלְיו וְלֹא עַל הָאָדָם הָוָה יָלְפִינַן אָדָם מִשּׁוֹר שֶׁיִּתְחַיֵּב מַזִּיד מִיתָה וְכוֹפֵר וּמֵעָלְיו פָּטְרִי לֵיהּ אֲפִילּוּ שׁוֹגֵג דַּיּוֹמְיָא דְּשׁוּם דְּאֵין מַזִּיד לַשּׁוֹר וְתָנָא דְּבֵי חִזְקִיָּה דְּפוֹטֵר אֲפִילּוּ שׁוֹגֵג הַיְנוּ מָמוֹן שֶׁהִזִּיק בִּשְׁעַת חִיּוּב מִיתָה וּלְאַפּוֹקֵי מִמַּאן דְּדָרֵשׁ בְּפ' אֵלּוּ נְעָרוֹת (כְּתֻבּוֹת דַּף לה. וְשָׁם) הָא אִם יִהְיֶה אָסוֹן לֹא יֵעָנֵשׁ דְּדָקָא דִּין אָסוֹן אָתָא וְאִשְׁמוֹעִינַן לָאו דְּדָקָא דִּין אָסוֹן לֹא יֵעָנֵשׁ אֶלָּא אֲפִי' שׁוֹגֵג לֹא יֵעָנֵשׁ: **כֵּוָן** דְּכֵיוָן וּפָשֵׁט אוֹרְחֵהּ הוּא בְּירוּשַׁלְמִי יֵשׁ דְּיֵשׁ לָא מְחַיֵּב אֶלָּא כְּשֶׁהִשְׁכִּיב עַצְמוֹ אֵצֶל הַכֵּלִים אֲבָל אִם יָשַׁן וְהֵבִיאוּ כֵּלִים אֵצְלוֹ וּשְׁבָרָן פָּטוּר דְּהֵם גָּרְמוּ לוֹ וְכֵן אִם הָיָה יָשֵׁן וְהִלַּהּ חֲבֵרוֹ לִישֹׁן אֵצְלוֹ וְהִזִּיקוּ זֶה אֶת זֶה הָרִאשׁוֹן פָּטוּר וְהָאַחֲרוֹן חַיָּב: **וּלְטַעְמִיךְ** פֵּרוּשׁ אֲפִילּוּ תֵּימָא מַבְעֶה זֶה הַשֵּׁן: **אָדָם** שְׁמִירַת גּוּפוֹ עָלָיו מִכָּאן מַשְׁמַע דְּלָא גָּרְסִינַן בְּמָתְנִי' וּמְמוֹנָא מִדְּלָא פָּרִיךְ נָמֵי הָכִי אָדָם מָמוֹנוֹ הוּא. ומש"ה אֵין צָרִיךְ לְמִחְקוּ כִּדְפֵּרַשְׁתִּי לְעֵיל (בָּבָא קַמָּא ג: ד"ה וּמָמוֹנָךְ):

בְּסֵיפָא! אָמַר לְךָ רַב: הָהוּא לְמֶחְשְׁבִיהּ בַּהֲדֵי מוּעָדִין הוּא דַּאֲתָא. וּמַאי "לֹא הֲרֵי"? הָכִי קָאָמַר: לֹא רְאִי הַשּׁוֹר – שֶׁמְּשַׁלֵּם אֶת הַכּוֹפֶר, כְּרְאִי הָאָדָם – שֶׁאֵין מְשַׁלֵּם אֶת הַכּוֹפֶר; וְלֹא רְאִי הָאָדָם – שֶׁחַיָּיב בְּאַרְבָּעָה דְּבָרִים, כְּרְאִי הַשּׁוֹר – שֶׁאֵין בּוֹ אַרְבָּעָה דְּבָרִים. הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן – שֶׁדַּרְכָּן לְהַזִּיק. וְכִי שׁוֹר דַּרְכּוֹ לְהַזִּיק?! בְּמוּעָד. ומוּעָד – דַּרְכּוֹ לְהַזִּיק?! כֵּיוָן דְּאִיַּיעַד – אוֹרְחֵיהּ הוּא. אָדָם דַּרְכּוֹ לְהַזִּיק?! בְּיָשֵׁן. יָשֵׁן דַּרְכּוֹ לְהַזִּיק?! כֵּיוָן דְּכָיֵיף וּפָשֵׁיט – אוֹרְחֵיהּ הוּא. "וּשְׁמִירָתָן עָלֶיךָ"?! אָדָם – שְׁמִירַת גּוּפוֹ עָלָיו הוּא! וּלְטַעְמִיךָ, הָא דְּתָנֵי קַרְנָא: אַרְבָּעָה אָבוֹת נְזִיקִין, וְאָדָם אֶחָד מֵהֶן; אָדָם – שְׁמִירַת גּוּפוֹ עָלָיו הוּא! אֶלָּא כְּדַאָמַר לֵיהּ רַבִּי אֲבָהוּ לְתַנָּא: תְּנִי: אָדָם – שְׁמִירַת גּוּפוֹ עָלָיו;

הָכָא

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פא' מהל' גניבה הל' ט, סמג עשין קנה, טוש"ע חו"מ סי' שמט סעי' ד:

ב מיי' פא' מהל' גניבה הל' ט:

ג סמג עשין קנה:

הָכָא נָמֵי, תְּנִי: אָדָם – שְׁמִירַת גּוּפוֹ עָלָיו. מַתְקִיף לַהּ רַב מָרִי, וְאֵימָא ״מַבְעֶה״ זֶה הַמַּיִם, כְּדִכְתִיב: ״כִּקְדֹחַ אֵשׁ הַמָּסִים, מַיִם תִּבְעֶה אֵשׁ״! מִי כְּתִיב ״מַיִם נִבְעוּ״?! ״תִּבְעֶה אֵשׁ״ כְּתִיב. מַתְקִיף לַהּ רַב זְבִיד: וְאֵימָא ״מַבְעֶה״ זֶה הָאֵשׁ, דְּכִי כְּתִיב ״תִּבְעֶה״ – בְּאֵשׁ הוּא דִּכְתִיב! אִי הָכִי, מַאי ״הַמַּבְעֶה וְהַהֹבֵעַר״? וְכִי תֵּימָא פָּרוּשֵׁי קָמְפָרֵשׁ; אִי הָכִי, אַרְבָּעָה?! שְׁלֹשָׁה הָווּ! וְכִי תֵּימָא, תְּנָא שׁוֹר דְּאִית בֵּיהּ תַּרְתֵּי; אִי הָכִי, ״לֹא זֶה וְזֶה שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן רוּחַ חַיִּים״ – אֵשׁ מַאי רוּחַ חַיִּים אִית בֵּיהּ? וְתוּ, מַאי ״כַּהֲרֵי הָאֵשׁ״? תְּנֵי רַבִּי אוֹשַׁעְיָא, שְׁלֹשָׁה עָשָׂר אָבוֹת נְזִיקִין: שׁוֹמֵר חִנָּם, וְהַשּׁוֹאֵל, נוֹשֵׂא שָׂכָר, וְהַשּׂוֹכֵר; נֶזֶק, צַעַר, וְרִיפּוּי, שֶׁבֶת, וּבוֹשֶׁת; וְאַרְבָּעָה דְּמַתְנִיתִין – הָא תְּלִיסַר. וְתַנָּא דִּידַן – מַאי טַעְמָא לָא תָּנֵי הָנֵי? בִּשְׁלָמָא לִשְׁמוּאֵל – בְּנִזְקֵי מָמוֹן קָמַיְירֵי, בְּנִזְקֵי גּוּפוֹ לָא קָמַיְירֵי; אֶלָּא לְרַב, לֵיתָנֵי! תַּנָּא אָדָם דְּאָדָם. וּלְרַבִּי אוֹשַׁעְיָא נָמֵי, הָא תָּנֵי לֵיהּ אָדָם דְּאָדָם! תְּרֵי גַּוְונֵי אָדָם; תְּנָא אָדָם דְּאָדָם, וְתַנָּא אָדָם דְּאָדָם שׁוֹר. אִי הָכִי, שׁוֹר נָמֵי, לֵיתָנֵי תְּרֵי גַּוְונֵי שׁוֹר – לֵיתָנֵי שׁוֹר דְּאָדָם שׁוֹר, וְלֵיתָנֵי שׁוֹר דְּאָדָם אָדָם! הַאי מַאי? בִּשְׁלָמָא אָדָם דְּאָדָם שׁוֹר – נֶזֶק הוּא דִּמְשַׁלֵּם, אָדָם דְּאָדָם אָדָם – מְשַׁלֵּם אַרְבָּעָה דְּבָרִים; אֶלָּא שׁוֹר, מָה לִי שׁוֹר דְּאָדָם שׁוֹר, מָה לִי שׁוֹר דְּאָדָם אָדָם; אִידֵּי וְאִידֵּי נֶזֶק הוּא דִּמְשַׁלֵּם. וְהָא שׁוֹמֵר חִנָּם וְהַשּׁוֹאֵל נוֹשֵׂא שָׂכָר וְהַשּׂוֹכֵר, דְּאָדָם דְּאָדָם שׁוֹר הוּא, וְקָתָנֵי! תָּנֵי דְּאָדָם דְּאָדָם שׁוֹר דְּאָדָם אָדָם, וְקָתָנֵי מָמוֹנָא הוּא, דְּאָדָם דְּאָדָם שׁוֹר דְּאָדָם אָדָם לָא קָתָנֵי. רַבִּי אוֹשַׁעְיָא אָדָם דְּאָדָם שׁוֹר הוּא: וְקָתָנֵי רַבִּי אוֹשַׁעְיָא: אָבוֹת דְּמַתְנִי' הָזִיק דְּבֵידַיִם ד' שׁוֹמְרִין הָזִיק דְּמֻמְּיָלָא: תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל אִם הִמְצִא תִּמְצָא בְּיָדוֹ הַגְּנֵבָה (שְׁמוֹת כב, ג): תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה בְּטוֹבֵחַ וּמוֹכֵר: וְגָנַב שֶׁמְּשַׁלֵּם ע"פ עַצְמוֹ וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם כֶּפֶל אֶלָּא קֶרֶן בִּלְבָד וּכְגוֹן שֶׁהוֹדָה מֵעַצְמוֹ דְּמוֹדֶה בְּקָנָס פָּטוּר כִּדְאָמְרִינַן אֲשֶׁר יַרְשִׁיעֻן אֱלֹהִים יְשַׁלֵּם שְׁנַיִם וְהַיְנוּ קָנָס וְאָמְרִינַן בְּפ' מְרֻבֶּה (לְקַמָּן בָּבָא קַמָּא דַּף סד:) פָּרַט לְמַרְשִׁיעַ אֶת עַצְמוֹ: וְגָזַלְן נָמֵי אַב הוּא דִּכְתִיב וְהֵשִׁיב אֶת הַגְּזֵלָה אֲשֶׁר גָּזָל (וַיִּקְרָא ה':כ"ג): אוֹנֵס וּמְפַתֶּה כְּתִיבִי חֲמִשִּׁים כֶּסֶף כְּתִיב בְּאוֹנֵס (דְּבָרִים כ"ב:כ"ט) וּבִמְפַתֶּה כְּתִיב (שְׁמוֹת כ"ב:ט"ז) כֶּסֶף יִשְׁקוֹל כְּמֹהַר הַבְּתוּלֹת כְּמֹהַר בְּתוּלִים שֶׁל אוֹנֵס דְּהַיְנוּ חֲמִשִּׁים כֶּסֶף: מוֹצִיא שֵׁם רַע כְּתִיב בְּאוֹנֵס וְעָנְשׁוּ אֹתוֹ מֵאָה כֶּסֶף (דְּבָרִים כ"ב:י"ט): מְטַמֵּא תְּרוּמָה: מְדַמֵּעַ תְּרוּמָה בְּחַלִּין: וּמְנַסֵּךְ יַיִן לַעַ"ז וּבְמַס' גִּטִּין (דַּף נב:) מְפָרֵשׁ אַמַּאי לֹא קָם לֵהּ בְּדָרְבָּה מִנֵּהּ. מְטַמֵּא מְדַמֵּעַ וּמְנַסֵּךְ לֹא כְּתִיבִי בְּהֶדְיָא וְאַפֵּ"ה הָווּ אָבוֹת שֶׁבִּכְלָל גָּזָק הֵן וְגָזָק מָמוֹן כְּתִיב בַּתּוֹרָה (וַיִּקְרָא כ"ד:י"ח) מַכֵּה נֶפֶשׁ בְּהֵמָה יְשַׁלְּמֶנָּה וּמְנַסֵּךְ אֶת הַיַּיִן לַיְּקֵב לְמֵימַר שֶׁנִּסְכוֹ בְּיֵין נָסָךְ שֶׁזֶּרַק בּוֹ דְּלָא קְמַחְסְרֵהּ וְלֹא מִידֵּי דְּהָא מְזַבֵּן לֵיהּ בַּר מִדְּמֵי יַיִן נָסָךְ שֶׁבּוֹ: וּמְטַמֵּא שְׁמַגִּיעַ שֶׁרֶץ בְּתְרוּמַת כֹּהֵן דְּאַפְסְדָה מִנֵּהּ: גָּנַב הַמּוֹדֶה מֵעַצְמוֹ וְגָזַלְן דְּלָא מְשַׁלְּמִי אֶלָּא קֶרֶן לְתַנְּי: תְּנָא לֵהּ שׁוֹמֵר חִנָּם וְהַשּׁוֹאֵל דְּהָתָם נָמֵי שַׁיְּיךְ גְּנֵבָה כְּגוֹן שֶׁטָּעַן שֶׁגְּנָבָהּ הֵימֶנּוּ וַהֲרֵי הִיא בְּיָדוֹ וְאָמְרִינַן בְּפֶרֶק מְרֻבֶּה (לְקַמָּן בָּבָא קַמָּא דַּף סג:) דְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב כְּגַנָּב וְטוֹעֵן טַעֲנַת גַּזְלָן כְּגַזְלָן וְהָא דְּנָקֵט הָכָא וְהַשּׁוֹאֵל לָאו דַּוְקָא דְּהָא לָא מַשְׁכַּחַת בֵּהּ דְּנָפְטַר לֹא בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב וְלֹא בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּזְלָן שֶׁהֲרֵי הוּא חַיָּב בְּכוּלָּן: דַּאֲתָא לְיַדֵּהּ בְּהֶתֵּירָא שׁוֹמֵר חִנָּם אע"ג דְּהַשְׁתָּא טוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב שֶׁגְּנָבָהּ הֵימֶנּוּ מִיהוּ מַעְקְרָא כִּי אֲתָא לְיַדֵּהּ בְּהֶתֵּירָא אֲתָא לְיַדֵּהּ וְגָנַב וְגָזַלְן מְמוֹנָא אֲתָא לְיַדֵּהּ בְּאִסּוּרָא:

וְאֵימָא מַבְעֶה זֶה הַמַּיִם פִּי' כֵּיוָן דִּקְרָא לָא כְּתַב וְלָא כָּמַר וא"ת וְהֵיכָן כְּתִיב מַיִם בְּתוֹרָה וי"ל מַשְׁלַח וְכֵן הוּא אוֹמֵר (אִיּוֹב ה':י') וְשֹׁלֵחַ מַיִם עַל פְּנֵי חוּצוֹת וא"ג דְּשַׁלַּח בְּעִירָה בִּבְהֵמָה אַיְירִי מ"מ מַיִם נָמֵי מִשְׁתַּמְעִי מִנֵּהּ מְדַאֲפָקֵיהּ רַחֲמָנָא בְּהֵמָה בִּלְשׁוֹן וְשִׁלַּח וּלְעֵיל דְּבָעֵי בְּמַאי מוֹקְמִינַן לָהּ לָא מְצֵי מוֹקְמִינַן בְּמַיִם דְּכִי נָמֵי מוֹקְמַתְּ בְּמַיִם אִית לָן לְאוֹקוֹמֵי בְּמִלֵּי דְּשׁוֹר מְדִכְתִיב בְּעִירָה וא"ת וְהָנֵי מַיִם ה"ד אִי דְּמַשְׁקֵיל עֲלֵיהּ בְּדַקָּא דָּמְיָא וּבְכֹחַ רִאשׁוֹן כֹּחוֹ הוּא וְאִי בְּכֹחַ שֵׁנִי גְּרָמָא בְּעָלְמָא הוּא כְּדְאָמְרִינַן בְּהַנִּשְׂרָפִין (סַנְהֶדְרִין דַּף עז:) וי"ל דְּמַיְירֵי בְּכֹחַ שֵׁנִי וּקְמ"ל דְּבְכֹחַ שֵׁנִי נָמֵי חַיָּב א"נ בָּתַר דְּנָחוּ וְלָא דְּמֵי לְבוֹר כְּגוֹן פּוֹתְקִין בִּיבּוֹתֵיהֶן דְּלִקְמָן (בָּבָא קַמָּא דַּף ל.) וא"ג דְּאִתֵּי בְּמֶה הַצַּד הָווּ אֲמִינָא דְּאִצְטְרִיךְ לְכָתְבוֹ לְחַיֵּב כֵּלִים דְּמִבּוֹר לָא הָווּ שְׁמִעִינַן וַהֲווּ מְצֵי לְמִפְרְךְ מַאי לָא זֶה וְזֶה שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן רוּחַ חַיִּים אֶלָּא דִּבְלָאוֹ הָכִי מְשַׁנֵּי שַׁפִּיר: **מִי** כְּתִיב מַיִם נִבְעוּ וא"ת כִּי כְּתִיב נָמֵי נִבְעוּ לָא מִתּוֹקְמָא מַתְנִיתִי' בְּמַיִם דְּמֵי קָתָנֵי נִבְעָה כְּדְדַיְיק לְעֵיל (בָּבָא קַמָּא דַּף ג:) גַּבֵּי שֵׁן וי"ל דְּלָא שַׁיְּיךְ לְאַקְשׁוֹיֵי אֶלָּא גַּבֵּי שֵׁן דְּלִתְנֵי נִבְעָה שֶׁהַשֵּׁן עַצְמוֹ נִבְעָה דְּמַבְעָה מַשְׁמַע מְגֹלָּה [דָּבָר אַחֵר שֶׁהָיָה מְכֻסֶּה] אֲבָל בְּמַיִם שַׁיְּיךְ שַׁפִּיר לְשָׁנָא דְּמַבְעָה שֶׁהַמַּיִם רוֹתְחִים קְרוּיִים מְבַעְבְּעִים: **שְׁלֹשָׁה** עָשָׂר אָבוֹת נְזִיקִין וְדִינֵיהֶם י"ב דְּשׁוֹכֵר כְּשׁוֹמֵר שָׂכָר הֲוֵי אוֹ כְּשׁוֹמֵר חִנָּם הֲוֵי: **שׁוֹמֵר** חִנָּם וְהַשּׁוֹאֵל שׁוֹמֵר חִנָּם פָּטוּר מִן הַכֹּל חוּץ מִן הַפְּשִׁיעָה שׁוֹאֵל חַיָּב בְּכָל חוּץ מִמִּיתָה מֻחְמֶרֶת מִלְּאכָה וְנוֹשֵׂא שָׂכָר חַיָּב בְּמִקְצָת בִּגְנֵבָה וַאֲבֵדָה וּפָטוּר בָּאֳנָסִין לְכָךְ נָקֵט לְהוּ בְּזֶה הַסֵּדֶר וְלֹא כַּסֵּדֶר שֶׁנִּכְתַּב בַּפָּרָשָׁה: **תְּרֵי** גַּוְונֵי אָדָם וא"ת כֵּיוָן דְּתָנֵי תְּרֵי גַּוְונֵי אָדָם לְתָנֵי נָמֵי ג' אָבוֹת בְּשׁוֹר הַקָּרֵן וְהַשֵּׁן וְהָרֶגֶל וי"ל דְּנִיחָא לֵיהּ לְכְלֹל כֻּלָּם בְּשׁוֹר כְּמוֹ תַּנָּא דְּמַתְנִי': **וְעֵדִים** זוֹמְמִין פֵּרֵשׁ רִיבָ"א דַּאֲפִילּוּ שִׁלֵּם עַל פִּי הָעֵדִים זוֹמְמִין חַיָּבִין דְּלָא שַׁיְּיךְ בְּמָמוֹן כַּאֲשֶׁר זָמַם וְלֹא כַּאֲשֶׁר עָשָׂה דְּאָפְשָׁר בַּחֲזָרָה ור"י מְפָרֵשׁ דְּלָא צָרִיךְ לְהַאי טַעְמָא דְּגַבֵּי מָמוֹן מְחַיְּבִינַן לְהוּ בק"ו דְּגַבֵּי מָמוֹן עוֹנְשִׁין מִן הַדִּין וְהָא דְּאָמְרִינַן בְּמַכּוֹת (דַּף ה:) הֲרֵגוּ אֵין נֶהֱרָגִים הַיְנוּ מִשּׁוּם דְּהָתָם אֵין עוֹנְשִׁין מִן הַדִּין: **מְנַסֵּךְ** פְּלִיגִי בָּהּ בְּהַנִּזְקִין (גִּטִּין נב: וְשָׁם) חַד אָמַר מְנַסֵּךְ מַמָּשׁ וְחַד אָמַר מֵעֲרֵב:

ה"נ תְּנִי אָדָם שְׁמִירַת גּוּפוֹ עָלָיו וְהַאי דְּקָתָנֵי הֹאשַׁאֲרָא: אֵימָא מַבְעֶה זֶה הַמַּיִם שֶׁאִם שׁוֹפֵךְ אָדָם מֵימָיו לרה"ר וּבָא אַחֵר וְנִטְנְפוּ כֻּלָּם חַיָּב הַשּׁוֹפְכָן: כִּקְדֹחַ אֵשׁ הַמָּסִים כְּמוֹ שֶׁהָאֵשׁ שׁוֹרֵף דָּבָר הַנִּמַּס כְּגוֹן זֶפֶת וְשַׁעֲוָה וְכָל מִינֵי רֶטֶב: מַיִם תִּבְעֶה אֵשׁ וְכַמַּיִם שֶׁמְּבַעְבְּעִים אֶת הָאֵשׁ כְּשֶׁנּוֹתְנִין מַיִם עַל הָאֵשׁ נַעֲשִׂים כְּמִין אֲבַעְבּוּעוֹת הַרְתִּיחוֹת וְסֵיפָא דִּקְרָא הָכִי הוּא לְהוֹדִיעַ שִׁמְךָ לְצָרֶיךָ כֵּן תּוֹדִיעַ שִׁמְךָ לְצָרֶיךָ כְּשֶׁתְּאַבְּדֵם מִן הָעוֹלָם: מִי כְּתִיב מַיִם נִבְעוּ לְשׁוֹן רַבִּים דְּלֶהֱוֵי מַשְׁמַע דְּמַבְעֶה אַמַּיִם קָאֵי שֶׁהֵן מְבַעְבְּעִין אֶת הָאֵשׁ: תִּבְעֶה אֵשׁ כְּתִיב דְּמַשְׁמַע שֶׁהָאֵשׁ מְבַעְבַּעַ הַמַּיִם דְּתִבְעֶה לְשׁוֹן יְחִיד וּלְשׁוֹן נְקֵבָה: פָּרוּשֵׁי קָא מְפָרֵשׁ הַמַּבְעֶה זֶה הַהֹבֵעַר: דְּאִית בֵּהּ תַּרְתֵּי שֵׁן וְרֶגֶל וְקָרֶן לָא קָחֲשִׁיב דִּבְתַמִּין לָא קָמַיְירִי: מַאי לֹא זֶה וְזֶה דְּקָתָנֵי מִתְנֵי' אֲשׁוּר וּמַבְעֶה לָא זֶה וְזֶה שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן רוּחַ חַיִּים וְאִי מַבְעֶה הַיְנוּ אֵשׁ מִי אִית בּוֹ רוּחַ חַיִּים: אָבוֹת קְרֵי לְהַנָּךְ דִּכְתִיבִי בִּקְרָא: שׁוֹמֵר חִנָּם חַיָּב בְּפְשִׁיעָה וְהַשּׁוֹאֵל חַיָּב אֲפִילּוּ בָּאֳנָסִין וְשׁוֹכֵר וְנוֹשֵׂא שָׂכָר חַיָּבִים בִּגְנֵבָה וַאֲבֵדָה וכ"ש בְּפְשִׁיעָה וכוּלְּהוּ כְּתִיבִי כִּדְתַנֵּי בְּפֶרֶק הַשּׁוֹאֵל בְּבָבָא מְצִיעָא (דַּף צד:) פָּרְשָׁה רִאשׁוֹנָה נֶאֶמְרָה בְּשׁוֹמֵר חִנָּם שְׁנִיָּה בְּשׁוֹמֵר שָׂכָר שְׁלִישִׁית בְּשׁוֹאֵל הִלְכָּךְ אָבוֹת נִינְהוּ וּלְקַמָּן בָּעֵי מַאי נִינְהוּ תּוֹלְדוֹת: נֶזֶק הַחוֹבֵל בַּחֲבֵרוֹ נוֹתֵן לוֹ מָה שֶׁהוּא שָׁוֶה עַכְשָׁו פְּחוֹת מִבִּתְחִלָּה: צַעַר אוֹמְדִין כַּמָּה אָדָם הָעוֹמֵד יָדוֹ לְקֻצָּץ ע"י חָרֵב רוֹצֶה לִתֵּן כְּדֵי שֶׁיִּתְקַצֵּץ לוֹ ע"י סַם דְּלֵית לֵיהּ צַעַר כָּלֵי הַאי: וְרִפּוּי וְשֶׁבֶת וּבוֹשֶׁת כּוּלְּהוּ יְלִיף מִקְּרַאי בְּפֶרֶק הַחוֹבֵל (לְקַמָּן בָּבָא קַמָּא דַּף פה.) וְכֵיוָן דְּכִתְיבִי אָבוֹת נִינְהוּ כָּל הָנָךְ דַּ' הוֹאִיל וְלֹא שְׁמָרוֹ כָּרָאוּי וּבְנֶזֶק דְּאַמַּר מַבְעֶה זֶה אָדָם הוֹאִיל וּמִיָּרֵי תַּנָּא דְּמַתְנִי' לְתָנֵי הָנֵי: תְּנָא אָדָם מַבְעֶה דְּמַתְנִי': תְּנָא אָדָם דְּאַזִּיק שׁוֹר כְּלוֹמַר נְזָקֵי מָמוֹן דְּהָא מַבְעֶה דַּוְקָא קָתָנֵי וּבוֹר לָא מְיָרֵי בְּנִזְקֵי אָדָם דְּרַחֲמָנָא פְּטָרֵהּ לְגַמְרֵי כְּדְתַנְיָא לְקַמָּן (בָּבָא קַמָּא דַּף נג:) שׁוֹר וְלֹא אָדָם חָמוֹר וְלֹא כֵּלִים וְאָדָם דְּאַזִּיק שׁוֹר הֵיכָא כְּתִיב דְּקְרֵי לֵהּ אָב דִּכְתִיב וּמַכֵּה נֶפֶשׁ בְּהֵמָה יְשַׁלְּמֶנָּה: בִּשְׁלָמָא אָדָם דְּאַזִּיק שׁוֹר כו' וְכֵיוָן דְּלָא דָּמֵי חִיּוּבֵיהוּ לְהָדָדֵי תְּנֵי לְהוּ בָּתַרְתִּי: אָדָם דְּאַזִּיק אָדָם כְּגוֹן ה' דְּבָרִים דְּחוֹבֵל בַּחֲבֵרוֹ וּלְקַמֵּהּ פָּרִיךְ הָא ד' שׁוֹמְרִין הֵן עַצְמָם הוּא עַצְמוֹ מַזִּיק דְּהַנָּךְ ד' שׁוֹמְרִים הֵן עַצְמָם הַזִּיקוּ הוֹאִיל וְלֹא שְׁמָרוֹ כָּרָאוּי וּבְנֶזֶק דְּאַזִּיק גּוּפוֹ לָא קָמַיְירֵי מַתְנִי': אֶלָּא לְרַב דְּאָמַ

מסורת הש"ס

א תוספתא בבא קמא; משנה בבא קמא; ערכין יד:; לקמן לג.; לקמן מב:

ב לקמן מב:; לקמן לג.

ג מועד קטן יג.; גיטין נג.; בכורות לה.; גיטין מד:

ד לעיל ב.

גליון הש"ס

גמ' ליתני תרי גווני שור. עי' לקמן דף ז ע"א תוס' ד"ה וד"ע:

תורה אור השלם

אוֹ־בֵן יִגַּח אוֹ־בַת יִגַּח כַּמִּשְׁפָּט הַזֶּה יֵעָשֶׂה לּוֹ [שמות כא, לא]

וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ [דברים יט, יט]

כִּי יַבְעֵר־אִישׁ שָׂדֶה אוֹ־כֶרֶם וְשִׁלַּח אֶת־בְּעִירָה וּבִעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם [שמות כב, ד]

אִם־עָבֹד יִגַּח הַשּׁוֹר אוֹ אִמָּה כֶּסֶף שְׁלֹשִׁים שְׁקָלִים יִתֵּן לַאדֹנָיו וְהַשּׁוֹר יִסָּקֵל [שמות כא, לב]

אוֹ נוֹדַע כִּי שׁוֹר נַגָּח הוּא מִתְּמוֹל שִׁלְשֹׁם וְלֹא יִשְׁמְרוּ בְּעָלָיו שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם שׁוֹר תַּחַת הַשּׁוֹר וְהַמֵּת יִהְיֶה־לּוֹ [שמות כא, לו]

בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם כֶּסֶף יָשִׁיב לִבְעָלָיו וְהַמֵּת יִהְיֶה־לּוֹ [שמות כא, לד]

עֵדִים זוֹמְמִין דְּמָמוֹנָא הוּא דְּכָל הַמְּשַׁלֵּם יוֹתֵר ע"מ שֶׁהַזִּיק כְּגוֹן כֶּפֶל וְתַשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה קְרֵי קָנַס כְּדִלְקַמָּן בְּהַהּ פְּרָקִין (בָּבָא קַמָּא ד' טו:) וּכְגוֹן כָּל דָּבָר קָצוּב הָאֲמוּר בַּתּוֹרָה כְּגוֹן חֲמִשִּׁים שֶׁל אוֹנֵס וּמְפַתֶּה וּמֵאָה שֶׁל מוֹצִיא שֵׁם רַע כּוּלְּהוּ הֲוֵי קְנָסָא אֲבָל מִדֵּי אַחֲרִינָא מָמוֹנָא: סָבַר לַהּ כְּר"ע דְּאָמַר בְּמַס' מַכּוֹת בפ"ק (ד' ג.) עֵדִים זוֹמְמִין אֵין מְשַׁלְּמִים עַל פִּי עַצְמָן כְּגוֹן אִם הוּזְמוּ בב"ד זֶה וְלֹא הִסְפִּיק בַּעַל דִּין לְהַעֲמִידָן בְּדִין וּלְתֻבָעַן וְהָלְכוּ לְמָקוֹם אַחֵר וְהוּזְמוּ שָׁם בב"ד וְאָמְרוּ הוּזַמְנוּ בְּבֵית דִּינוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי פְּטוּרִין אֲלַמָּא קָנָסָא הוּא וּמוֹדֶה בְּקָנָס פָּטוּר: אִי ר"ע לְתֵּנֵי תְּרֵי גַּוְנֵי שׁוֹר דְּהָא לר"ע יֵשׁ חִלּוּק בֵּין תַּשְׁלוּמִין שֶׁל שׁוֹר דְּאֵזִיק שׁוֹר דְּלָא מְשַׁלֵּם אֶלָּא חֲצִי נֶזֶק לְתַשְׁלוּמֵי שׁוֹר דְּאֵזִיק אָדָם דְּתְנַן בְּפ' הַמַּנִּיחַ אֶת הַכַּד (בָּבָא קַמָּא דַּף לג.) ר"ע אוֹמֵר כו': בַּמּוֹתָר אִם חָבַל אָדָם בְּשׁוֹר תָּם וְתָם בְּאָדָם וְשָׁמוּ ב"ד חֲבָלָה שֶׁחָבַל שׁוֹר בְּאָדָם יוֹתֵר מֵחֲבָלָה שֶׁחָבַל הָאָדָם בְּשׁוֹר מְשַׁלֵּם בַּעַל הַשּׁוֹר אוֹתוֹ עוֹדֵף: לִגְזֵוָה לְכֹחַ אֲגְרוֹפוֹ כְּדְאָמַר בְּסַנְהֶדְרִין בפ"ק (דף ז.) אַדְיֵה לִגְזֵוָה וְקָם: יָכוֹל יְשַׁלֵּם תָּם שֶׁחָבַל בְּאָדָם מִן הָעֲדִית ת"ל כו' וְאִשְׁתְּכַח דְּלָא מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם אֶלָּא כְּמוֹ שֶׁהַשּׁוֹר שָׁוֶה: אוֹנֵס וּמְפַתֶּה דְּמָמוֹנָא הוּא שֶׁחַמְשִׁים כֶּסֶף לְבַד הֲוֵי קְנָס אֲבָל יֵשׁ בּוֹ פְּגָם שֶׁשָּׁוֶה פָּחוֹת מִדְּמֵעִקָּרָא כְּדְאָמַר בִּכְתֻבּוֹת (דַּף מ.) וּבְשֶׁת דְּמָמוֹנָא הוּא: ה"ג מַה נַּפְשָׁךְ מִשּׁוּם מַאי אִצְּטְרִיךְ לְמֵתְנֵי אִי מִשּׁוּם צַעַר תְּנָא לֵיהּ: מְדַמֵּעַ מְעָרֵב תְּרוּמָה עִם חֻלִּין שֶׁל חֲבֵרוֹ דְּהַשְׁתָּא מְזַבֵּן לְהוּ בְּזוֹל לְפִי שֶׁאֵין יְכוֹל לְאוֹכְלָהּ אֶלָּא כֹּהֵן: מְנַסֵּךְ שְׁנֵסֶךְ יַיִן חֲבֵרוֹ לַע"ז וְאָסְרוֹ בַּהֲנָאָה הוֹאִיל וַעֲבִיד בֵּהּ מַעֲשֶׂה בְּגוּפֵהּ דְּיַיִן: שֶׁאֵינוֹ נִכָּר כְּגוֹן הָכָא דְּאֵין הַנֶּזֶק נִכָּר בְּתוֹךְ הַפֵּרוֹת דְּלָא חָסֵר לְהוּ: לֵימָא קָסָבַר רַבִּי חִיָּא לָא שְׁמֵהּ חֶזֶק וּמְשׁוּם דְּקָנָס הוּא תֵּנֵי דְּלָא הֲוֵי בִּכְלַל אָבוֹת דְּרַבִּי אוֹשַׁעְיָא: אֶלָּא מִנְיָנָא דְּרַבִּי חִיָּא לְמַעוֹטֵי מַאי דְּלָא מַחְשִׁיב בַּהֲדֵיהוּ: מוֹסֵר מַלְשִׁין שֶׁמּוֹסֵר מָמוֹן חֲבֵרוֹ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים: וּמְפַגֵּל כֹּהֵן שֶׁשִּׁחֵט קָרְבָּנוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל חֲשַׁאת לְשׁוּם שְׁלָמִים דְּאֵין הַקָּרְבָּן עוֹלֶה לְחוֹבַת בְּעָלָיו וְצָרִיךְ אַחֵר: וְלִתְנֵי לֵיהּ ר' חִיָּא הָאי מוֹסֵר: מוֹצִיא שֵׁם רַע דְּבוּרָא דְּאִית בֵּהּ מַעֲשֶׂה בְּעֵילָה: מִכְּלָל דְּאִיכָּא תּוֹלְדוֹת כְּדְפָרְשִׁינַן לְעֵיל לְכָל חַד וְחַד נְגִיפָה וּנְשִׁיכָה לְקָרֶן נִתְחַכְּכָה לַהֲנָאָתָהּ תּוֹלְדָה דֶּשֶׁן וְכֵן לְכַלָּן: תַּחַת נְתִינָה כו' דִּבְכוּלְּהוּ כְּתִיב אוֹ תַּחַת וְגֻמְרִינַן תַּחַת תַּחַת מִשּׁוֹר מוּעָד דִּכְתִיב בֵּהּ שׁוֹר תַּחַת הַשּׁוֹר מַה הָתָם מִמֵּיטַב דְּגַמַר מִשֵּׁן וְרֶגֶל דִּכְתִיב בֵּהּ מֵיטַב שְׁדֵהוּ אַף כָּאן מֵיטַב שֶׁאִם בָּא לְשַׁלֵּם קַרְקַע לַנָּזָק בְּשָׁבִיל הֶזֵּקוֹ מַגְבִּיהוֹ מִן הָעֲדִית אוֹ נְתִינָה וְגַמַר נְתִינָה נְתִינָה מִשּׁוֹר שֶׁנָּגַח אֶת הָעֶבֶד דִּכְתִיב בֵּהּ יִתֵּן לַאדֹנָיו אוֹ יְשַׁלֵּם וְרֶגֶל דִּכְתִיב בֵּהּ מֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם אוֹ כֶּסֶף וְגַמְרִי מִבּוֹר דִּכְתִיב בֵּהּ כֶּסֶף יָשִׁיב לִבְעָלָיו וְאַרְבַּע אָבוֹת גְּמִירִי כֻּלְּהוּ מִשֵּׁן וְרֶגֶל בְּשׁוֹמֵר חִנָּם כְּתִיב אֲשֶׁר יַרְשִׁיעֻן אֱלֹהִים יְשַׁלֵּם בְּשׁוֹאֵל כְּתִיב בְּעָלָיו אֵין עִמּוֹ שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם בְּנוֹשֵׂא שָׂכָר כְּתִיב אִם גָּנוֹב יִגָּנֵב מֵעִמּוֹ יְשַׁלֵּם שׁוֹכֵר אֵינוֹ כָּתוּב בַּתּוֹרָה אֲבָל דִּינוֹ כְּנוֹשֵׂא שָׂכָר בְּנֶזֶק כְּתִיב נְתִינָה כֵּן יִנָּתֵן בּוֹ וְהֵינוּ מָמוֹן הַנִּתָּן מִיָּד לְיָד כְּדַדְרָשִׁינַן בְּהַחוֹבֵל (לְקַמָּן בָּבָא קַמָּא דַּף פד.) בְּצַעַר כְּתִיב פָּצַע תַּחַת פָּצַע וְדָרְשִׁינַן לֵיהּ לְקַמָּן בְּהַחוֹבֵל (בָּבָא קַמָּא דַּף פֹּה.) פָּצַע תַּחַת פָּצַע לִתֵּן צַעַר בִּמְקוֹם נֶזֶק בְּרִפּוּי וְשָׁבַת כְּתִיב נְתִינָה שִׁבְתּוֹ יִתֵּן וְרִפֹּא וּבְשֶׁבֶת כְּתִיב תַּחַת גַּבֵּי אוֹנֵס וּמְפַתֶּה דִּכְתִיב תַּחַת אֲשֶׁר עִנָּה וְדָרְשִׁינַן בִּכְתֻבּוֹת בְּפֶרֶק אֵלּוּ נְעָרוֹת (כְּתֻבּוֹת דַּף מ:) חֲמִשִּׁים כֶּסֶף תַּחַת הֶעְנוּי מִכְּלָל דְּאִכָּא בֹּשֶׁת וּפְגָם לְשָׁנָא אַחֲרִינָא הוֹאִיל וּכְתִיב בְּחוֹבֵל בַּחֲבֵרוֹ תַּחַת דִּכְתִיב תַּחַת פָּצַע כָּלָהוּ חֲמִשָּׁה דְּבָרִים דִּיְדֵהּ מֵהָתָם גְּמִרִינַן בְּתַשְׁלוּמֵי כֶּסֶף כְּתִיב יְשַׁלֵּם שְׁנַיִם וּבְתַשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה כְּתִיב חֲמִשָּׁה בָּקָר יְשַׁלֵּם תַּחַת וגו' וְקָרֵן דְּגַנֵּב בְּכֹלָּ כְּתִיב נְתִינָה וְנָתַן לַאֲשֶׁר אֲשֹׁם כְּתִיב בְּעֵדִים זוֹמְמִין כְּתִיב בְּהוּ נֶפֶשׁ תַּחַת נֶפֶשׁ (בְּמִדְבַּר ה':ז') (דְּבָרִים י"ט:כ"א) וּכְמָאן דִּכְתִיב תַּחַת דְּמֵי בְּאוֹנֵס וּמְפַתֶּה וּמוֹצִיא שֵׁם רַע כְּתִיב כֶּסֶף וְנָתַן לַאֲבִי הַנַּעֲרָה חֲמִשִּׁים כֶּסֶף (שָׁם כב) הַיְנוּ אוֹנֵס מְפַתֶּה כֶּסֶף יִשְׁקֹל כְּמֹהַר הַבְּתוּלֹת (שְׁמוֹת כ"ב:ט"ז) בְּמוֹצִיא שֵׁם רַע וְעָנְשׁוּ אֹתוֹ מֵאָה כֶּסֶף (דְּבָרִים כ"ב:י"ט) מְטַמֵּא וּמְדַמֵּעַ וּמְנַסֵּךְ בִּכְלָל נֶזֶק הֵן וּבְנֶזֶק כְּתִיב בֵּהּ תַּחַת: מַאי קָאָמַר לָמָּה לִי לְמֵתְנֵי כְּלָל: וְתֵיתֵי אִידָךְ מִנָּהּ בְּמַה מְצִינוּ בְּשׁוֹר שֶׁהוּא מַזִּיק וְחַיָּב אַף הַמַּבְעֶה שֶׁהוּא מַזִּיק יְהֵא חַיָּב: לָא אָתְיָא כְּדְמָפְרֵשׁ לְעֵיל רַב לְטַעְמֵהּ וּשְׁמוּאֵל לְטַעְמֵהּ:

הָא תַּבְרָא ר"ע לְגְזֵוֵהּ אֵין לְפָרֵשׁ דְּחָזַר בּוֹ מִדְּקָתָנֵי שְׁמְשַׁלֵּם מִגּוּפוֹ דִּבְכָפָּ' הַמַּנִּיחַ (לְקַמָּן בָּבָא קַמָּא דַּף לג.) תְּנֵי בְּהָדְיָא ר"ע אוֹמֵר כַּמִּשְׁפָּט הַזֶּה כַּתַּחְתּוֹן וְלֹא כָּעֶלְיוֹן יָכוֹל יְשַׁלֵּם מִן הָעֶלְיָה כו' וּלְפִ"ה נָמֵי קָשֶׁה דְּפִ' אע"ג דְּזִמְנִין לֵיכָּא נֶזֶק שָׁלֵם כְּגוֹן שֶׁהַשּׁוֹר אֵין שָׁוֶה כְּדֵי הֶזֵּקוֹ מִכָּל מָקוֹם לְתֵנֵי תְּרֵי גַּוְנֵי שׁוֹר כֵּיוָן דִּלְפָעָמִים אִיכָּא נֶזֶק שָׁלֵם וי"ל דְּכֵיוָן דְּאֵין מְשַׁלֵּם אֶלָּא מִגּוּפוֹ אִי אֶפְשָׁר לְמִתְנֵי גַּבֵּי אָבוֹת דְּאָמְרִינַן לְקַמָּן כֻּלָּם כְּאָבוֹת הֵן לְשַׁלֵּם מִמֵּיטָב: **הָאוֹנֵס** וְהַמְפַתֶּה וְהַמּוֹצִיא ש"ר דְּמָמוֹנָא הוּא מוֹצִיא שֵׁם רַע לֵית בֵּהּ מָמוֹנָא כְּלָל אֶלָּא מֵאָה כֶּסֶף אֶלָּא **הַמְטַמֵּא** וְהַמְדַמֵּעַ אַגַּב אַחֲרִינִי נַקְטֵהּ: **דְּאִי** שְׁמֵהּ חֶזֶק ואע"ג דְּחִזְקָיָה דְּאָמַר שְׁמֵהּ חֶזֶק אִתּוֹתַב בְּהַנִּזְקִין (גִּטִּין דַּף נג:) מ"מ נִיחָא לֵיהּ לְאוֹקוֹמֵי בְּרֵישָׁא דְּרַבִּי חִיָּא אֲבָיו אִלְּבֵּהּ: **וְקָתָנֵי** חֶזֶק דְּלָא מִנְּכָרָא וְהָא דְּקָתָנֵי שְׁלֹשָׁה גַּוְנֵי לְפִי שֶׁהֵם שְׁנוּיִין בְּפ' הַנִּזְקִין (גִּטִּין נב:) כְּדְקָתָנֵי שׁוֹמֵר חִנָּם וְהַשּׁוֹאֵל נוֹשֵׂא שָׂכָר וְהַשּׁוֹכֵר דְּקָתָנֵי גַּוְנֵי טוּבָא: **תֵּנֵי** מְנָיָנָא לְמַעוּטֵי הַאי לְמַעוּטֵי לָאו מִשּׁוּם דְּלֵית לֵהּ דְּרַבִּי חִיָּא אֶלָּא כְּלוֹמַר לְמַעוּטֵי דְּלָא אִיצְּרִי בְּהוּ: **לְמַעוּטֵי** מוֹסֵר כו' המ"ל לְמַעוּטֵי כֹּפֶר וּשְׁלִשִׁים שֶׁל עֶבֶד וְהָא דְּלָא קָתָנֵי לְהוּ מִשּׁוּם דְּבִקְטָלָא לָא מִיצְּרִי וּמוֹסֵר וּמְפַגֵּל אֲפִילּוּ לְמַאן דְּלָא דָּאִין דִּינָא דְּגַרְמֵי מְחַיֵּב מִשּׁוּם קְנָס בְּהַגּוֹזֵל בָּתְרָא (לְקַמָּן בָּבָא קַמָּא דַּף קיז.): **דְּבוּרָא** דְּאִית בֵּהּ מַעֲשֶׂה דִּכְתִיב בְּכָפָּ' נַעֲרָה (כְּתֻבּוֹת דַּף מו.) א"ר אֶלְעָזָר בֶּן יַעֲקֹב לֹא נֶאֶמְרוּ דְּבָרִים הַלָּלוּ אֶלָּא כְּשֶׁבָּעַל וְרֹ' יְהוּדָה אִית לֵהּ הֶתֵּם עַד שֶׁיִּשְׁכֹּר עֵדִים: **כֻּלָּם** כְּאָבוֹת לְשַׁלֵּם מִמֵּיטָב ואע"ג דְּתוֹלְדוֹת דְּאָבוֹת דְּמַתְנִיתִין מְשַׁלְּמִין נֶמֶי מִמֵּיטָב מ"מ הָנֵי אִי לָאו דְּקָרֵינָא לְהוּ אָבוֹת לָא הֲוֵי יָדְעִי דְּמַשְׁלְמִי מִמֵּיטָב: **תַּחַת** נְתִינָה כו' בְּסִפְרֵי מַפִּיק בֹּשֶׁת מִוּקְצָתָהּ אֶת כַּפָּהּ וְלֹא תַּחוֹס עֵינֶיךָ (דְּבָרִים כה) וְיֵלִיף מֵעֵדִים זוֹמְמִין דִּכְתִיב לֹא תַחוֹס עֵינֶיךָ (שָׁם יט) וא"ל שֶׁהוּא גְּזֵרָה שָׁוָה גְּמוּרָה מִדְּלָא קָאָמַר אִתְיָא תַּחַת נְתִינַת עֵינֶיךָ וְעֵדִים זוֹמְמִים פרש"י דִּכְתִיב בְּהוּ נֶפֶשׁ בְּנֶפֶשׁ וצ"ל דַּאֲפִילּוּ אִם הֵעִידוּ עַל שׁוֹר תָּם שֶׁהִזִּיק אוֹ הֵעִידוּ פְּלוֹנִי חַיָּב לְפְלוֹנִי מָנָה דְּדִינוֹ בְּזוּבּוּרִית דִּמְשַׁלְּמִי בְּמֵיטַב דְּאִם רָצוּ לְחַיֵּב אֲחֵרִים מִמֵּיטָב לֹא צָרִיךְ קְרָא דְּמִכַּאֲשֶׁר זָמַם נָפְקָא דְּיִתְחַיְּבוּ מִמֵּיטָב: **מַאי** קָאָמַר מִשּׁוּם דְּלָא מָצֵי לְפָרוֹשֵׁי הַאי לֹא הֲרֵי כִּשְׁאָר לֹא הֲרֵי שֶׁבַּשֵּׁ"ס קָמִתְמַהּ מַאי קָאָמַר:

עין משפט נר מצוה

א סמג עשין קי:

עין משפט
נר מצוה

א סמג עשין סח:

כִּי שְׁדֵית בּוֹר בֵּינַיְהוּ אִתְיָא כֻּלְּהוּ מַה שֶּׁפִּי' הַקּוּנְטְרֵס דְּשָׁן אִתְיָא מִבּוֹר וְאֵשׁ דְּכִי פָּרְכַת מַה לְאֵשׁ שֶׁכֵּן מוּעָדֶת לְאֶכֹל בֵּין רָאוּי לָהּ בֵּין שֶׁאֵין רָאוּי לָהּ תֹּאמַר בְּשֶׁן שֶׁאֵין מוּעָדֶת לֶאֱכֹל אֶלָּא בְּרָאוּי לָהּ וְקָשֶׁה דְּלָא אַשְׁכְּחַן שֶׁאֵינוֹ רָאוּי בְּשֶׁן דְּאִם אָכְלָה דָּבָר שֶׁאֵין רָאוּי לָהּ לֹא הָוֵי תּוֹלְדָה דְּשָׁן. אֶלָּא תּוֹלְדָה דְּקָרֶן כֵּיוָן דְּאֵין הֲנָאָה לְהֶזֵּקָהּ וְאִי מַשְׁכַּחַת בְּשׁוּם עִנְיָן נֵילַף מֵאֵשׁ דְּמִתְחַיֵּב אַף בְּאֵין רָאוּי וְנִרְאֶה דְּשָׁן נְמִי אִתֵּי בְּפַלְגָא דְּדִינָא אוֹ מֵאֵשׁ לְחוּדֵיהּ וּמִיהוּ י"ל לְפִרוּשׁ הַקּוּנְטְרֵס דְּשַׁפִּיר פָּרְכִינַן פִּרְכָא דְּלָא שַׁיְכָא בְּשָׁן דְּכָהֲאי גַּוְונָא פָּרִיךְ בְּהַחוֹבֵל (לְקַמָּן בָּבָא קַמָּא דַּף פח.) גַּבֵּי עֶבֶד וְאִשָּׁה מָה לְאִשָּׁה שֶׁכֵּן אֵינָהּ בְּמִילָה אַף מָה שֶׁפֵּרַשׁ בּוֹר יוֹכִיחַ שֶׁאֵין מוּעָד לְדָבָר שֶׁאֵין רָאוּי לוֹ כְּגוֹן אָדָם קָשֶׁה חָדָא דְּלָא פָּטַר אָדָם אֶלָּא מִמִּיתָה וְלֹא מִנְּזָקִין וְעוֹד אַטּוּ מְשׁוּם דְּפָטַר אָדָם חָשׁוּב אֵין רָאוּי וְהָלֹא בָּאֵשׁ נְמִי פָּטוּר טָמוּן וְעוֹד דִּלְקַמָּן (בָּבָא קַמָּא דַּף ט:) גַּבֵּי חֹמֶר בְּשׁוֹר מִבּוֹר מוֹצֵא לְרַבִּי יְהוּדָה דְּמְחַיֵּב עַל נְזָקֵי כֵלִים בְּבוֹר אֵין רָאוּי בַּבּוֹר וְהָא מַשְׁכַּחַת לֵיהּ אָדָם אֶלָּא נִרְאֶה דְּאָדָם נְמִי חָשׁוּב רָאוּי לַבּוֹר דְּרָאוּי לְמוּת בְּהַבְלָא אֲבָל כֵּלִים חֲשִׁיב לֵיהּ לְקַמָּן אֵין רָאוּי דְּלָא מִזְקָא לְהוּ הַבְלָא וְאע"פ דְּכֵלִים חָדֵי מִפְּקָעֵי בְּהַבְלָא כְּדְאָמַר בְּסוֹף פֶּרֶק הַפֵּרָה לְקַמָּן (בָּבָא קַמָּא דַּף נד.) מ"מ יֵשׁ כֵּלִים שֶׁאֵין מִתְקַלְקְלִים בְּהַבְלָא וא"ת וְהֵיכִי אָתֵי אֵשׁ מִבּוֹר וְחַד מֵאִינָךְ מָה לְאִינָךְ שֶׁכֵּן אֵין כֹּחַ אַחֵר מְעָרֵב בּוֹ תֹּאמַר בְּאֵשׁ דְּכֹחַ אַחֵר מְעָרֵב בּוֹ דְּהָוֵי קַלָּא מִדְּפָרִיךְ בְּסָמוּךְ גַּבֵּי אַבְנוֹ וְסַכִּינוֹ וּמַשָּׁאוֹ מָה לְבוֹר שֶׁכֵּן אֵין כֹּחַ אַחֵר מְעָרֵב בּוֹ וי"ל דְּבוֹר שְׁנַעֲשָׂה בְּלֹא כֹּחַ אַחֵר חָמוּר מֵאַבְנוֹ וְסַכִּינוֹ שֶׁלֹּא הִזִּיקוּ בַּהֲלִיכָתָן אֶלָּא לְבַתַּר דְּנָיְחִי וְלֹא נַעֲשׂוּ בּוֹר אֶלָּא ע"י כֹּחַ אַחֵר אֲבָל אֵשׁ שֶׁהוֹלֵךְ וּמַזִּיק בַּהֲלִיכָתוֹ ע"י כֹּחַ אַחֵר חָמוּר מִבּוֹר שֶׁאֵין הוֹלֵךְ וּמַזִּיק אֶלָּא בְּמָקוֹמוֹ וְהָא דְּקָאָמַר בְּסָמוּךְ אֵשׁ תּוֹכִיחַ שֶׁכֵּן כֹּחַ אַחֵר מְעָרֵב בּוֹ וְחַיָּב ה"פ אע"ג דְּכֹחַ אַחֵר מְעָרֵב בּוֹ וְחַשְׁבִי לֵיהּ כְּאִלּוּ בָּעֲצָמוֹ עוֹשֶׂה אֶת הַכֹּל וְחַיָּב מְשׁוּם חָצֵר ה"נ אע"ג דְּכֹחַ אַחֵר מְעָרֵב בּוֹ חֲשׁוּבִים כְּאִלּוּ בָּעֲצָמוֹ עוֹשֶׂה אֶת הַבּוֹר הַזֶּה מַצִּי לְמֵימַר דִּכּוּלְּהוּ אִצְטְרִיךְ לְמִכְתַּב דְּאִי לָא כְּתִיב אֶלָּא מֵהָנֵךְ מֵחַד מִנַּיְהוּ

מסורת הש"ס

א לעיל ב:

ב לקמן פח.

ג לקמן ל.

גליון הש"ס

תוס' ד"ה מה לבור שכן שלא ברשות דאפי' עשאו ברשות. עי' לקמן כח ע"ב תוס' ד"ה ה"מ:

לַאֲתוּיֵי לִיחָכָה נִירוֹ שֶׁאִם לִיחָכָה הָאֵשׁ חֲרִישָׁתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ אוֹ סִכְסָכָה אֲבָנָיו חַיָּב בַּאֲבָנִים שַׁיָּךְ לְשׁוֹן סִכְסוּךְ שֶׁלֹּא נִשְׁרְפוּ לְגַמְרֵי אֶלָּא שֶׁסִּכְסָכָה וְנִדְבְּקָה הָאֵשׁ בָּהֶן וְסִכְסָכָה מְעַט כִּדְאָמְרִינַן (חֻלִּין דף יז:) גַּבֵּי פְּגִימַת סַכִּין מִסִּכְסֶכֶת מֵרוּחַ אַחַת שֶׁלֹּא נִפְגְּמַת מב' צְדָדִין לְגַמְרֵי . וּלְהָכִי כָּתַב אֵשׁ לְחִיבּוֹ בְּהֶנֵי דְּנָקְא לָן הָתָם מֵאוֹ הַשְׁדָּה דְּלָא שְׁמִעִינַן מֵהָנָךְ דְּמַתְנִיתִין הָא מִלְּתָא דְּלִחַיֵּב בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לָהּ כְּגוֹן הָכָא שֶׁאֵין עִקַּר אֵשׁ בְּכָךְ: הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן שֶׁדַּרְכָּן לְהַזִּיק כו' דְּמִשְׁמַע אַף כֹּל שֶׁדַּרְכּוֹ לְהַזִּיק וּשְׁמִירָתוֹ עָלָיו וּמַאי מָצֵית לְאָתוּיֵי: הַיְנוּ אֵשׁ דְּתוֹלְדָה דְּאֵשׁ הִיא דְּמַאי שְׁנָא אֵשׁ מִנְּהּ שֶׁכֵּן כֹּחַ אַחֵר מְעוֹרֵב בָּהּ הֲנֵי נָמֵי כֹּחַ אַחֵר כו': בָּתַר דְּנָיְחִי מִזְּקֵי בָּהֶן שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר: אִי דְּאַפְקְרֵהּ בֵּין לְרַב בֵּין לִשְׁמוּאֵל דְּפְלִיגִי בְּהָפְקֵר בְּפ' הַמַּנִּיחַ אֶת הַכַּד (לְקַמָּן בָּבָא קַמָּא דַּף כח:): הַיְנוּ בּוֹר דְּתַרְוַיְהוּ אָמְרִי כָּל תַּקָּלָה שֶׁהִפְקִיר נִפְקָא לָן מִבּוֹר דְּחַיָּב דִּכְי הֵיכִי דְּחִיּוּבָא דְּבּוֹר הוּא ברה"ר דְּהָוֵי הֶפְקֵר כִּדְאָמְרִינַן בְּפ' שׁוֹר שֶׁנָּגַח אֶת הַפָּרָה (לְקַמָּן בָּבָא קַמָּא דַּף מט:) שֶׁעַל עִסְקֵי כָּרֵיהּ וּפִתְיָהּ בָּאָה לוֹ אַף כָּל תַּקָּלָתוֹ שֶׁהִפְקִיר חַיָּב דְּהָא נָמֵי תְּחִלַּת עֲשִׂיָּתָן לְנֶזֶק דַּהֲוָה לֵיהּ לְאַסּוּקֵי אַדַּעְתֵּהּ דְּסוֹפוֹ לִפֹּל בְּרוּחַ מְצוּיָה: אֵשׁ תּוֹכִיחַ וְהַיְנוּ דִּנְקֹט בְּמַתְנִי' הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁכֵּן דַּרְכּוֹ לֵילֵךְ כו' אֲבָל אֵלּוּ לֹא הִזִּיקוּ בַּהֲלִיכָתָן אֶלָּא הַשּׁוֹר וְהַחֲמוֹר נִתְקַל בָּהֶן: וְחַזַּר בָּהֶן הַדִּין דְּאֵיכָּא לְמִפְרַךְ מָה לְבוֹר שֶׁכֵּן אֵין כֹּחַ אַחֵר מְעָרֵב בּוֹ וְאִתְיָא בְּהַצַּד הַשָּׁוֶה דְּמַתְנִיתִין: בּוֹרוֹ הַמִּתְגַּלְגֵּל כְּגוֹן הַנִּיחַ אֶבֶן ברה"ר וּבְעוֹדָהּ בְּמְקוֹמָהּ לֹא הִזִּיקָה וְגִלְגְּלָהּ רַגְלֵי אָדָם וּבְהֵמָה לְמָקוֹם הַזִּיקָה וְגִלְגְּלָהּ רַגְלֵי אָדָם וּבְהֵמָה וְהִזִּיקָה שָׁם: אִי בְּהֶדֵי דְּאָזְלִי מִזְּקֵי כו' לָא גָּרַס וְהָכִי גָּרְסִינַן הֵיכִי דָּמֵי אִי דְּאַפְקְרֵהּ בֵּין לְרַב בֵּין לִשְׁמוּאֵל כו': מַעֲשָׂיו כְּרִיתָתוֹ גָּרְמָה אֶת הַהֶזֵּק אֲבָל מַעֲשָׂיו שֶׁל זֶה לֹא הִזִּיקוּ אֶלָּא רַגְלֵי אָדָם וּבְהֵמָה שֶׁגִּלְגְּלוּהוּ: שׁוֹר יוֹכִיחַ שֶׁאֵין מַעֲשֵׂה בְּעָלִים גָּרְמוּ הַהֶזֵּק אֶלָּא מְמוּנוֹ הִזִּיק וְהַיְנוּ הַצַּד הַשָּׁוֶה דִּנְקֹט בְּמַתְנִיתִין: כָּל אֵלּוּ שֶׁאָמְרוּ וְקַחֲשִׁיב וְאַזַל לְהוּ אֵלּוּ הַפּוֹתְקִים בְּיבוֹתֵיהֶם וְגוֹרְפִים מְעָרוֹתֵיהֶם כְּלוֹמַר כָּל אֵלּוּ שֶׁאָמְרוּ חֲכָמִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶן רְשׁוּת לְהַשְׁלִיךְ נִזְקֵיהֶן לרה"ר וְאֵלּוּ הֵן פּוֹתְקִין בְּיבוֹתֵיהֶן פּוֹתְחִין צִנּוֹרוֹתֵיהֶן הַמְקַלְּחִים שׁוֹפְכִים שֶׁשּׁוֹפְכִין מֵחֲצֵרֵיהֶן לר"ה: וְגוֹרְפִין מְעָרוֹתֵיהֶן וּמַשְׁלִיכִין זִבְלֵיהֶן לרה"ר: בְּימוֹת הַחַמָּה אֵין לָהֶם רְשׁוּת מִפְּנֵי שֶׁהָרְחוֹב נָאֶה וְהוּא מְקֻלְקָלוֹ אֲבָל בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים שֶׁהָרְחוֹבוֹת מְלֵכְלָכוֹת יֵשׁ לָהֶן רְשׁוּת: וְאע"פ שֶׁבִּרְשׁוּת ב"ד מַשְׁלִיכִין אִם הִזִּיקוּ חַיָּבִין: כֹּחוֹ הוּא וְהַיְנוּ אָדָם וּתְנָא לֵיהּ בְּמַתְנִיתִין:

אֵי לְרַב דְּאָמַר כו' לָא גָּרְסִינַן כְּדִפְרַשְׁנוּ לְעֵיל: מָה לְבוֹר שֶׁכֵּן אֵין כֹּחַ אַחֵר מְעָרֵב בּוֹ לְמַאי דְּפָרִיךְ דְּלָא חָשִׁיב אֵשׁ מַעֲשָׂיו גָּרְמוּ לוֹ לְפִי שֶׁהֲרוּחַ מְסַיַּעַ לוֹ ה"מ לְמִפְרַךְ הָכָא מָה לְבוֹר שֶׁכֵּן מַעֲשָׂיו גָּרְמוּ לוֹ הָאָמַר בְּאֵבָנָו וְסִכְּינוֹ אֶלָּא לְפִי דְּפָרְכָא שֶׁכֵּן אֵין כֹּחַ אַחֵר מְעָרֵב בּוֹ חָשִׁיב טְפֵי דְּהַשְׁתָּא לֵיכָּא לְמֵימַר שׁוֹר יוֹכִיחַ אֶלָּא אֵשׁ גְּרִידָא וּלְקַמָּן גַּבֵּי בּוֹר הַמִּתְגַּלְגֵּל פָּרִיךְ מָה לְבוֹר שֶׁכֵּן מַעֲשָׂיו גָּרְמוּ לוֹ דְּלָא שַׁיָּךְ הָתָם שֶׁכֵּן אֵין כֹּחַ אַחֵר מְעָרֵב בּוֹ דְּהֵיכִי נֵימָא תֹּאמַר בּוֹר הַמִּתְגַּלְגֵּל שֶׁכֵּן כֹּחַ אַחֵר מְעָרֵב בּוֹ דְּמַשְׁמַע דְּלָא יְדֵי כֹּחַ אַחֵר וְזֶה אֵינוֹ שֶׁהֲרֵי נַעֲשָׂה בּוֹר בְּלֹא כֹּחַ אַחֵר מְשַׁמְּנִיחוֹ ברה"ר: לָאֲתוּיֵי בּוֹר הַמִּתְגַּלְגֵּל בְּכָל הַסְּפָרִים כָּתוּב אִי בַּהֲדֵי דְּקָא אָזְלִי קְמִזְּקֵי כֹּחוֹ הוּא וּפֵרֵשׁ הַקּוּנְטְרֵס דְּלָא גֵּרֵס לֵיהּ וְטַעֲמָא מִשּׁוּם דְּאָמְרִינַן לְקַמָּן בְּהַמַּנִּיחַ (בָּבָא קַמָּא דַּף כז:) אֵין דַּרְכָּן שֶׁל בְּנֵי אָדָם לְהִתְבּוֹנֵן בַּדְּרָכִים וּבְעַל הַתַּקָּלָה נָמֵי אֵין לְחַיְּבוֹ מִטַּעַם אָדָם הַמַּזִּיק אֶלָּא מִשּׁוּם דַּחֲשִׁיב כְּרוּחַ מְצוּיָה וְהַוֵי אִשּׁוֹ וְאֵין לְמוֹחֲקוֹ בִּשְׁבִיל כָּךְ דִּלְעִנְיָן כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵלְכוּ כ"כ בְּחֹזֶק שְׁיִתְיְזוּ וְיַזִּיקוּ דַּרְכּוֹ לְהִתְבּוֹנֵן שַׁפִּיר וּלְהָכִי פָּרִיךְ כֹּחוֹ הוּא וְיִתְחַיֵּב הַמְגַלְגֵּל הַכֹּל וְלֹא בַּעַל . הַתַּקָּלָה וּאע"ג דְּלִגְבֵּי כֻּלָּם שָׁנְטַל הַחֲרָרָה וְהָלַךְ לְגַדִּישׁ כו' (לְקַמָּן בָּבָא קַמָּא ד' כא:) וּפָרִיךְ בְּגֶמָרָא (ד' כג.) וְלִחַיֵּב בַּעַל הַגַּחֶלֶת נָמֵי שֶׁהוּא בַּעַל הַתַּקָּלָה הַיְנוּ מִשּׁוּם דְּכֻלָּם לְאוֹ בַּר דַּעָה הוּא אֲבָל הָכָא הַמְקַלְקֵל בַּר דַּעָה הוּא תֵּדַע דְּאִם הִדְלִיק אֵשׁ וּבָא אַחֵר וְשָׂרַף טַלִּית חֲבֵרוֹ אוֹ חָפַר בּוֹר וּבָא אַחֵר וְדָחַף שׁוֹר חֲבֵרוֹ לְתוֹכוֹ אֵין סָבְרָא שֶׁיִּתְחַיֵּב בַּעַל הַבּוֹר אוֹ בַּעַל הָאֵשׁ וְהַמְגַלְגֵּל בְּרַגְלֵי בְּהֵמָה אִם הִזִּיק בַּהֲדֵי דְּאָזְלִי יִתְחַיְּבוּ שְׁנֵיהֶם בַּעַל הַבְּהֵמָה וּבַעַל הַתַּקָּלָה וְהָא דְּאָמְרִינַן לְקַמָּן בְּפֶרֶק הַפָּרָה (בָּבָא קַמָּא ד' נג:) שׁוֹר וְאָדָם שֶׁדָּחֲפוּ לְבוֹר לְעִנְיַן נְזָקִין נְזָקִין כַּלָּן חַיָּבִין דְּמַשְׁמַע אֲפִלּוּ בַּעַל הַבּוֹר צָרִיךְ לוֹמַר דְּמִילֵּי אָדָם בְּלֹא כַּוָּנָה דְּכֵיוָן דְּאֵין בְּכַוָּנָה כְּלָל חַיָּב בַּעַל הַבּוֹר כְּמוֹ הָאָדָם וְהָא דְּאָמְרִינַן (שָׁם) לְעִנְיַן ד' דְּבָרִים וּדְמֵי וְלָדוֹת אָדָם חַיָּב הַאי ד' דְּבָרִים הַיְנוּ נֶזֶק צַעַר וְרִפּוּי וְשֶׁבֶת אֲבָל בּשֶׁת אֵין חַיָּב עַד שֶׁיִּתְכַּוֵּן כִּדְאָמַר בְּהַחוֹבֵל (לְקַמָּן בָּבָא קַמָּא ד' פו.) וְלֹא הָוֵי כְּאַרְבָּעָה דְּבָרִים דִּלְעֵיל דְּהָתָם לֹא חָשִׁיב נֶזֶק וְהָא דְּאָמַר (לְקַמָּן בָּבָא קַמָּא ד' נג:) לְעִנְיַן כֹּפֶר וּשְׁלֹשִׁים שֶׁל עֶבֶד שׁוֹר שֶׁנָּגַח ד' וְה' שֶׁל עֶבֶד כְּדַאי' בְּשִׁלְהֵי שׁוֹר שֶׁנָּגַח ד' וְה' חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים שֶׁל בַּת שְׁמוֹנָה וְשִׁשָּׁה שֶׁל בַּת שֵׁשׁ וְשָׁלֹשׁ שֶׁל בַּת שָׁלֹשׁ וְכֻלָּן בְּשֶׁבֶת וּבְצַעַר וּבְרִפּוּי וּבְבוּשֶׁת וּבְדָמִים וְלָדוֹת וְכֻלָּן בְּכַוָּנָה וְלֹא בְּשֵׁנָה וְלֹא בְּאֹנֶס וְלֹא בְּשׁוֹגֵג וְלֹא בְּמֵזִיד וְלֹא בְּנִדָּה וְלֹא בְּקָטָן וְלֹא בְּקָטָן שֶׁהִכָּה אֶת הַגָּדוֹל וְלֹא בְּגָדוֹל שֶׁהִכָּה אֶת הַקָּטָן וְלֹא בְּאָדָם שֶׁהִכָּה אֶת עַצְמוֹ וְלֹא בְּאָדָם שֶׁהִכָּה אֶת חֲבֵרוֹ בְּרָשׁוּת בֵּית דִּין וְלֹא בְּאָדָם שֶׁהִכָּה אֶת חֲבֵרוֹ בִּרְשׁוּת חֲבֵרוֹ וְלֹא בְּאָדָם שֶׁהִכָּה אֶת חֲבֵרוֹ בִּרְשׁוּת עַצְמוֹ וְלֹא בְּאָדָם שֶׁהִכָּה אֶת חֲבֵרוֹ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְלֹא בְּאָדָם שֶׁהִכָּה אֶת חֲבֵרוֹ בִּרְשׁוּת הַתּוֹרָה וְלֹא בְּאָדָם שֶׁהִכָּה אֶת חֲבֵרוֹ בִּרְשׁוּת הַמִּצְו

עין משפט נר מצוה

א מיי׳ פי״ג מהל׳ נזקי ממון הל׳ יט, סמג עשין סז, סמג עשין סח, טוש״ע חו״מ סי׳ תטז סעי׳ א:
ב סמג עשין סז, סמג עשין סח:
ג טוש״ע חו״מ סי׳ תיט סעי׳ א:
ד טוש״ע חו״מ סי׳ תיט סעי׳ א:
ה מיי׳ פח׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ א, סמג עשין סז:

(שיך לע״ב) ה״ג הַכֹּתֵל וְהָאֵילָן שֶׁנָּפְלוּ לִרְשׁוּת הָרַבִּים וְהִזִּיקוּ פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם וְכֵן כָּתוּב בַּסְּפָרִים שֶׁל רַשׁ״י וְכֵן בְּסֵפֶר רַב אַלְפַס וְכֵן עִקַּר אֲבָל אוֹתָם דִּכְתוּב בְּהוּ חַיָּב לְשַׁלֵּם לֹא נִהְירָא דְּכֵיוָן דְּבַשְׁלָא הִזְהִירוּ חַיָּב לֹא יִתְכֵּן לְהַקֵּל עָלָיו לְפָטְרוֹ מִמַּה שֶׁמִּזְהִירִין אוֹתוֹ לְקוֹץ וְלִסְתּוֹר: אֲ֠בָל דְּאַפְקְרֵינְהוּ בֵּין לְרַב בֵּין לְשְׁמוּאֵל הַיְנוּ בּוֹר וא״ת וְהָא מַשְׁמַע לְקַמָּן בְּהַמַּנִּיחַ (בָּבָא קַמָּא ד׳ כט.) דלכ״ע הַמַּפְקִיר נִזְקָיו לְאַחַר נְפִילַת אֹנֶס דְּפָטוּר וְהַאי נָמֵי אֹנֶס הוּא דְּבִבְנְיָן וּנְטִיעָה שֶׁעָשָׂה לֹא פָּשַׁע כְּלוּם וי״ל כֵּיוָן שֶׁהִזְהִירוּ לְקוֹץ וְלִסְתּוֹר שֶׁלֹּא יַזִּיקוּ וְעָבַר הַזְּמַן הֲוֵי פּוֹשֵׁעַ וְהֲוֵי כְּמַפְקִיר נְכָסָיו לְאַחַר נְפִילַת פְּשִׁיעָה: הַיְנוּ בּוֹר לְכְאוֹרָה נִרְאֶה דְּמֵירֵי כְּשֶׁהִזִּיקוּ כֹּחַ אֵילָן בְּשָׁעַת נְפִילָה גּוּפָהּ וְאַפ״ה מְדַמֶּה לֵיהּ לְבוֹר מִדְּלָא קָאָמַר הָכָא אִי בַּהֲדֵי דְּקָאָזְלִי קָמְזְקִי הַיְנוּ אֵשׁ וְעוֹד דְּאִי בְּהָזֵק דְּלְאַחַר נְפִילָה מֵירֵי אֲמַאי פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם הָלֹא כֵּיוָן שֶׁנָּפְלוּ מִיָּד הָיָה לוֹ לְסַלְּקָן וְעוֹד דא״כ לֹא הָוֶה לֵיהּ לְמִתְנֵי לְקוֹץ וְלִסְתּוֹר אֶלָּא נָתְנוּ לוֹ זְמַן לְפָנּוֹתוֹ וּלְסַלְּקוֹ כֵּיוָן דְּבְהָזֵק דְּלְאַחַר נְפִילָה אֵירֵי אע״ג דְּבוֹר אֵין הוֹלְכִים וּמַזִּיקִין יֵשׁ לָנוּ לְלַמֵּד מִבּוֹר דְּעָדִיף הָזֵק דִּידְהוּ שֶׁהוֹלְכִים וּמַזִּיקִין מִבּוֹר שֶׁאֵינוֹ הוֹלֵךְ וּמַזִּיק אֶלָּא מַזִּיק בְּמָקוֹמוֹ וְנִרְאֶה דְּבְהָזֵק דְּלְאַחַר נְפִילָה נָמֵי מֵצֵי אֵירֵי וּפָטוּר מִלְּשַׁלֵּם וּכְגוֹן שֶׁלֹּא נוֹדַע לְבַעֲלָיו שֶׁנָּפְלוּ אוֹ יָדְעוּ וְלֹא יָכְלוּ לְסַלְּקוֹ כָּל כָּךְ מַהֵר וְהָא דְּלָא קָתָנֵי נָתְנוּ לוֹ זְמַן לְסַלְּקוֹ וּלְפָנּוֹתוֹ מִשּׁוּם דְּבְהָזֵק נְפִילָה גּוּפָהּ נָמֵי מֵירֵי וְנָתְנוּ לוֹ זְמַן לְקוֹץ וְלִסְתּוֹר וּלְפָנּוֹתוֹ קָאָמַר אֲתֵי שְׁפִיר דְּמַדְּמֶה לֵיהּ לְבוֹר טְפֵי מִלְּאֵשׁ וְאַף עַל גַּב דְּבִשְׁעַת נְפִילָה יֵשׁ לְדַמּוֹתוֹ לְאֵשׁ כְּמוֹ לְבוֹר דְּמֵאֵשׁ חָלוּק בְּמָה שֶׁאֵין כֹּחַ אַחֵר מִתְעָרֵב בּוֹ וּמִבּוֹר חָלוּק בְּמָה שֶׁאֵין תְּחִלַּת עֲשִׂיָּתָן לְנֶזֶק אֶלָּא לְכַךְ דְּמֵה אוֹתוֹ לְבוֹר מִשּׁוּם דְּבְהָזֵק דְּלְאַחַר נְפִילָה אֵין לְדַמּוֹתוֹ כְּלָל לְאֵשׁ אֶלָּא לְבוֹר: **חָב** חַיָּב מִבְּעֵי לֵיהּ בְּשְׁאַר דַּכְתִּין לָא דַּיֵּק הָכִי כְּגוֹן אֵין חָבִין לְאָדָם אֶלָּא בְּפָנָיו וְתוֹפֵס לב״ח בְּמָקוֹם שֶׁחָב לַאֲחֵרִים דְּהָתָם לֹא שַׁיְּיךְ לְשׁוֹן חִיּוּב אֶלָּא לְשׁוֹן חוֹבָה: **וְרַבִּי** יִשְׁמָעֵאל אֲכַל שְׁמָנָה פָּרוּשׁ בְּשִׁלְמָא אֲכַל שְׁמָנָה מְשַׁלֵּם שְׁמָנָה אֶלָּא אֲכַל כְּחוּשָׁה אַמַּאי מְשַׁלֵּם שְׁמָנָה אִי נָמֵי ה״פ כֵּיוָן דְּבִשְׁמָנָה אֵין מְשַׁלֵּם אֶלָּא שְׁמָנָה כְּמוֹ שֶׁהִזִּיק וְלֹא קָנְסִינַן לֵיהּ לְשַׁלֵּם יוֹתֵר מִמַּה שֶׁהִזִּיק א״כ כְּשֶׁאֲכַל כְּחוּשָׁה נָמֵי לֹא לְקָנְסֵהּ לְשַׁלֵּם יוֹתֵר מִמַּה שֶׁהִזִּיק לְשַׁלֵּם שְׁמָנָה וא״ת אַמַּאי טְעֵי טְפֵי בְּדִבְרֵי ר' יִשְׁמָעֵאל לוֹמַר שֶׁאִם אֲכַל כְּחוּשָׁה מְשַׁלֵּם שְׁמָנָה יוֹתֵר מִדִּבְרֵי ר' עֲקִיבָא דִּלְמָא רַבִּי עֲקִיבָא קָאָמַר נָמֵי שֶׁאִם אֲכַל עֲרוּגָה כְּחוּשָׁה מְשַׁלֵּם עֲרוּגָה שְׁמֵנָה שֶׁבִּשְׁדוֹתָיו וי״ל לְפִיכָךְ טָעָה בְּדִבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל טְפֵי מִשּׁוּם דְּקָאָמַר רַבִּי עֲקִיבָא לֹא בָּא הַכָּתוּב אֶלָּא לְגַבּוֹת לַנְּזָקִין מִן הָעִידִית, וְקַל וְחוֹמֶר לְהֶקְדֵּשׁ פָּטוּר וְלֹא מוּקֵי לֵהּ בַּאֲכִילַת בְּהֶמְתּוֹ שֶׁדַּה הֶקְדֵּשׁ מִשּׁוּם דְּלָא מַשְׁכַּחַת לֵהּ דְּאִי שָׂדֶה חֵרֶם לַכֹּהֲנִים הֲוֵי וְכִשְׂדֵה הֶדְיוֹט דְּמֵי וְלֵיכָּא לְמֵימַר ק״ו לְהֶקְדֵּשׁ וּשְׂדֵה הֶקְדֵּשׁ נָמֵי דְּהֲוֵי לְצֹרֶךְ בֶּדֶק הַבַּיִת אוֹ הַמַּקְדִּישׁ פּוֹדֵהוּ לְאַלְתַּר אוֹ מוֹכְרִין אוֹתוֹ לְאַלְתַּר לְאַחַר וּכְשֶׁיּוֹצֵא בַּיּוֹבֵל לַכֹּהֲנִים הֲוֵי דִּכְתִיב (ויקרא כ״ז:כ״א) וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצֵאתוֹ בַּיֹּבֵל וגו׳ דִּלְכֹהֲנִים הֲוֵי וְאֵי קֹדֶם פְּדִיָּה אֵין מְעִילָה בְּקַרְקָעוֹת דְּכָל הַמַּחֲבֵּר לְקַרְקַע כְּקַרְקַע דְּמֵי: שׁוֹר יוֹכִיחַ שֶׁנִּפְלוּ לִרְשׁוּת הָרַבִּים וְהִזִּיקוּ פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם וְכֵן שׁוֹר יוֹכִיחַ שֶׁבִּרְשׁוּת ב״ד הוּא מְהַלֵּךְ ברה״ר שֶׁהֲרֵי כָּל אָדָם יֵשׁ לוֹ רְשׁוּת בְּכָךְ וְאִם הִזִּיק חַיָּב אַף אֲנִי אֲבִיא כו׳ וְהֵיכִי דָּמֵי אִי דְּרָכוֹ לִילֵךְ וּלְהַזִּיק. בּוֹר תּוֹכִיחַ! מָה לְשׁוֹר שֶׁכֵּן דַּרְכּוֹ לִילֵךְ וּלְהַזִּיק. בּוֹר תּוֹכִיחַ! וְחָזַר הַדִּין. כְּשֶׁהִזִּיק חַב הַמַּזִּיק. "חַב הַמַּזִּיק"?! "חַיָּב הַמַּזִּיק" מִיבָּעֵי לֵיהּ! אֲמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: הַאי תַּנָּא יְרוּשָׁלְמִי הוּא, דְּתָנֵי לִישָׁנָא קַלִּילָא. (ב)לְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי נֶזֶק. תְּנוּ רַבָּנַן: "מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ שֶׁל נִיזָּק, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: לֹא בָּא הַכָּתוּב אֶלָּא לְגַבּוֹת לַנְּזָקִין מִן הָעִידִית. וְקַל וְחוֹמֶר לַהֶקְדֵּשׁ. וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אֲכַל שְׁמֵינָה – מְשַׁלֵּם שְׁמֵינָה; אֲכַל כְּחוּשָׁה – מְשַׁלֵּם שְׁמֵינָה?! אֲמַר רַב אִידִי בַּר אָבִין: הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן – כְּגוֹן שֶׁאֲכַל עֲרוּגָה בֵּין הָעֲרוּגוֹת, וְלָא יָדְעִינַן אִי כְּחוּשָׁה אֲכַל אִי שְׁמֵינָה אֲכַל; דְּמְשַׁלֵּם שְׁמֵינָה. אֲמַר רָבָא: וּמָה אִילּוּ יָדְעִינַן דְּכְחוּשָׁה אֲכַל – לֹא מְשַׁלֵּם אֶלָּא כְּחוּשָׁה; הַשְׁתָּא, דְּלָא יָדְעִינַן אִי כְּחוּשָׁה אֲכַל אִי שְׁמֵינָה אֲכַל, מְשַׁלֵּם שְׁמֵינָה?! הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵירוֹ עָלָיו הָרְאָיָה! (ג)אֶלָּא אֲמַר רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב: הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן, כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה עִידִית (ד)וּבָהָא פְּלִיגִי – רַבִּי יִשְׁמָעֵאל סָבַר: בְּדָנְזַק שָׁיְימִינַן, וְרַבִּי עֲקִיבָא סָבַר: בְּדָמְזִיק שָׁיְימִינַן. (ה)מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל? נָאֱמַר "שָׂדֶה" לְמַטָּה, וְנֶאֱמַר "שָׂדֶה" לְמַעְלָה; מָה שָּׂדֶה הָאָמוּר לְמַעְלָה דְּנִיזָּק. וְרַבִּי עֲקִיבָא, "מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם" – דְּהַאיְךְ דִּקָא מְשַׁלֵּם. וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל – אַהֲנִי גְּזֵרָה שָׁוָה, וְאַהֲנִי קְרָא; אַהֲנִי גְּזֵרָה שָׁוָה – כְּדְקָאֲמִינָא. אַהֲנִי קְרָא – כְּגוֹן דְּאִית לֵיהּ לְמַזִּיק עִידִית דְּמַזִּיק וְזִיבּוּרִית, וְעִידִית לְנִיזָּק; וְזִיבּוּרִית דְּמַזִּיק לָא שַׁוְיָא כְּעִידִית דְּנִיזָּק, דְּמְשַׁלֵּם לֵיהּ מִמֵּיטַב דִּידֵיהּ – דְּלָא מָצֵי אָמַר לֵיהּ: תָּא אַתְּ גְּבִי מִזִּיבּוּרִית, אֶלָּא גְּבִי מִמֵּיטַב. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: לֹא בָּא הַכָּתוּב אֶלָּא לְגַבּוֹת לַנְּזָקִין מִן הָעִידִית, וְקַל וְחוֹמֶר לַהֶקְדֵּשׁ. מַאי "קַל וְחוֹמֶר לַהֶקְדֵּשׁ"? (ו)אִילֵימָא דְּנָגַח תּוֹרָא דִּידַן לְתוֹרָא דְּהֶקְדֵּשׁ, "שׁוֹר רֵעֵהוּ" אָמַר רַחֲמָנָא – וְלֹא שׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ! אֶלָּא לְאוֹמַר "הֲרֵי עָלַי מָנָה לְבֶדֶק הַבַּיִת", דְּאָתֵי גִּזְבָּר וְשָׁקֵיל מֵעִידִית. לֹא יְהֵא אֶלָּא בַּעַל חוֹב, וּבַעַל

מסורת הש״ס

א משנה בבא מציעא; בבא מציעא קיז:
ב גיטין מח:; לקמן נט.
ג מכות ב:; לקמן מ.
ד גיטין מט.
ה גיטין מט.

גליון הש״ס

גמ׳ אהני ג״ש. עי׳ ערכין טו ע״א תוס׳ ד״ה הו״ל ב׳ כתובים:

תורה אור השלם

כִּי יִבְעַר־אִישׁ שָׂדֶה אוֹ־כֶרֶם וְשִׁלַּח אֶת־בְּעִירָה וּבִעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם [שמות כב, ד]
וְכִי־יִגֹּף שׁוֹר־אִישׁ אֶת־שׁוֹר רֵעֵהוּ וָמֵת וּמָכְרוּ אֶת־הַשּׁוֹר חַיִּי וְחָצוּ אֶת־כַּסְפּוֹ וְגַם אֶת־הַמֵּת יֶחֱצָיוּן [שמות כא, לה]

מסורת הש"ס

א כתובות מא.; משנה בבא קמא; תוספתא בבא קמא; לקמן לז:; לקמן טו.

ב גיטין מח:

ג גיטין מט.

תורה אור השלם

וְכִי־יִגַּח שׁוֹר־אִישׁ אֶת־שׁוֹר רֵעֵהוּ וָמֵת וּמָכְרוּ אֶת־הַשּׁוֹר חַי וְחָצוּ וגו' [שמות כא, לה]

רעהו. בגמרא נלמד מכאן. 'שור לרעהו אמר רחמנא, ולא וגו' [פירושי רד"צ הופמן על שמות כא:לה, ה]

כִּי יַבְעֵר־אִישׁ שָׂדֶה אוֹ־כֶרֶם וְשִׁלַּח אֶת־בְּעִירָה וּבִעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר וגו' [שמות כב, ד]

בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם כֶּסֶף יָשִׁיב לִבְעָלָיו וְהַמֵּת יִהְיֶה־לּוֹ [שמות כא, לד]

כסף ישיב לבעליו. לדברי רב הונא 'או כסף או וגו' [פירושי רד"צ הופמן על שמות כא:לד, א]

עין משפט
נר מצוה

א סמג עשין צד:

ב מיי' פי"ט מהל' מלווה ולווה הל' א, טוש"ע חו"מ סי' קב סעי' א:

ג מיי' פא' מהל' נזקי ממון הל' ב:

ד מיי' פח' מהל' נזקי ממון הל' י, סמג עשין סז, טוש"ע חו"מ סי' תיט סעי' א:

ה מיי' פט' מהל' מתנות עניים הל' טז, טוש"ע יו"ד סי' רנג סעי' ג:

ו סמג עשין סז:

וּבַעַל חוֹב דִּינוֹ בְּבֵינוֹנִית בְּמַס' גִּטִּין בְּפֶרֶק הַנִּזְקִין (גיטין ד' מח:): וְכִי תֵּימָא וְרַבִּי עֲקִיבָא סָבַר לַהּ כְּר' שִׁמְעוֹן. תֵּמַהּ לְעֵיל (בָּבָא קַמָּא דַּף ה.) כִּי מוּקֵי לַהּ קַסָּבַר ר"ע כו' אֲפִילּוּ הָכִי לָא גָּמְרִינַן הֶקְדֵּשׁ מִנְּזֵהָה דְּאָבָא לְמִפְרָךְ מָה לב"ח שֶׁכֵּן יְפֵה כֹּחוֹ בְּנִזְקִין שֶׁהַהֶדְיוֹט הוּא נוֹטֵל בְּהַזִּיקוּ מִן הָעִדִּית: תֹּאמַר בְּהֶקְדֵּשׁ שֶׁהוֹרַע כֹּחוֹ בְּנִזְקִין דְּלָא שְׁקִיל גָּזָק מִדֵּי: דְּתַנְיָא ר"ש בֶּן מְנַסְיָא כו' בְּרֵישׁ פְּרָקִין דְּשׁוֹר שֶׁנָּגַח [אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה]: מְשַׁלֵּם גָּזָק שָׁלֵם וְקָדֵרֵשׁ לֵיהּ מַזִּיק שׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ מְשַׁלֵּם מַזִּיק גָּזָק שָׁלֵם לְרַבּוֹתָא דְּהֶקְדֵּשׁ הָכִי שׁוֹר שֶׁל רֵעֵהוּ הוּא דְּכִי הָוֵי מַזִּיק תָּם לֹא מְשַׁלֵּם אֶלָּא חֲצִי גָּזָק אֲבָל אִי מַזִּיק שׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ מְשַׁלֵּם מַזִּיק גָּזָק שָׁלֵם וַאֲפִילּוּ תָּם וְקָאָמַר ר"ע דִּשְׁקַל הֶקְדֵּשׁ שְׁעוּר דְּמֵי שׁוֹרוֹ מֵעִדִּית קַרְקָעוֹת שֶׁל מַזִּיק: דִּלְמָא דכ"ע בְּדָנְזַק שְׁמִינִין וְלֹא מְשַׁלֵּם לֵיהּ מַזִּיק אֶלָּא זְבוּרִית הוֹאִיל וְהוּא כְּעִדִּית דָּנְזַק דְּמוֹדֶה ר"ע לְר' יִשְׁמָעֵאל דְּאָמַר מֵיטַב שְׁדֵהוּ שֶׁל נִזָּק וְעִדִּית דְּקָאָמַר ר"ע עִדִּית דָּנְזַק קָאָמַר וְלָא אָתֵי לְאַפּוֹלוֹגְיֵי עֲלֵיהּ אֶלָּא בְּהֶקְדֵּשׁ: וּבְפִלּוּגְתָּא דְּר"ש בֶּן מְנַסְיָא וְרַבָּנַן שְׁמִינִין וְלֹא זְבוּרִית אֲבָל בִּנְזֵקֵי הֶקְדֵּשׁ פְּטַר לֵיהּ וְאָתֵי ר"ע לְפַלּוגְיֵי עֲלֵיהּ: א"כ מַאי לֹא בָּא הַכָּתוּב דְּמִשְׁמַע דִּבְקָרָא גּוּפֵהּ פְּלִיגִי דִּלְמָא בָּא הַכָּתוּב לְהַכִּי אִלְמָא בְּהֶדְיוֹט נָמֵי פְּלִיגִי: וְעוֹד מַאי ק"ו לְהֶקְדֵּשׁ הוֹאִיל וּמִן הָעִדִּית דְּקָאָמַר ר' עֲקִיבָא אֲנָזַק קָאֵי וּלְאַקּוֹלֵי אֶתָא דְּיָהֵיב לֵיהּ מַזִּיק מִזְּבוּרִית מַאי ק"ו לְהֶקְדֵּשׁ גְּרִיעוּתָא הָוֵי ולר"ע יָפֵה כֹּחוֹ דְּהֶקְדֵּשׁ בְּנִזְקִין דְּאָמַר דַּאֲפִילּוּ הָוֵי מַזִּיק תָּם שְׁקִיל הֶקְדֵּשׁ גָּזָק שָׁלֵם וְנָפְקָא לֵיהּ מֵרֵעֵהוּ: וְעוֹד תַּנְיָא בְּהֶדְיָא דְּמִן הָעִדִּית דְּקָאָמַר ר"ע אֲמַזִּיק קָאֵי: יְשִׁיב כֶּסֶף יְשִׁיב לְבָעָלָיו דַּהֲוָה לֵיהּ לְמִכְתַּב בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם כֶּסֶף יָשִׁיב לְבָעָלָיו יְשִׁיב דִּכְתַב רַחֲמָנָא לְמָה לִי הוֹאִיל וּכְבָר כְּתִיב יְשַׁלֵּם לְרַבּוֹת כָּל הַשְּׁבוּחִין: מִדַּעְתּוֹ אִי מְשַׁלֵּם לֵיהּ מַזִּיק נִזְקוֹ מִדַּעְתּוֹ דְּלָא אַטְרְחֵהּ לְצַעוֹק עָלָיו בב"ד שְׁקִיל סָבִין אֲבָל אִם אֵינוֹ רוֹצֶה הַמַּזִּיק לְשַׁלֵּם נִזְקוֹ לַנִּזָּק אֶלָּא בְּב"ד דְּהַיְנוּ בְּעַל כָּרְחוֹ אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא כֶּסֶף: דַּיְקָא נָמֵי דְּגַבֵּי מֵיטַב כְּתִיב יְשַׁלֵּם דְּמַשְׁמַע יְשַׁלֵּם בְּעַל כָּרְחוֹ: יְשַׁלֵּם מִשְׁמַע עַל יְדֵי אֲחֵרִים דב"ד יוֹרְדִין לִנְכָסָיו דְּמַזִּיק אֲבָל יְשַׁלֵּם מִשְׁמַע נָמֵי מִדַּעְתּוֹ: אֶלָּא אֲמַר אַבַּיֵי לֹא מְשַׁכַּחַת תֵּירוּצָא לְהַנֵּי קְרָאֵי אֶלָּא כְּדַמַר כִּי הַאי גַּוְנָא דְּתַרְצָהּ רַבָּה לְהַהוּא דְּתַנְיָא כו': מִי שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁדוֹת בָּתִּים וּכְרָמִים שָׁוֶה מָאתַיִם זוּז וּתְנַן בְּמַסֶּכֶת פֵּאָה (פ"ח מ"ח) מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מָאתַיִם זוּז לֹא יִטֹּל לָקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה וּמַעֲשֵׂר עָנִי דִּלְאו עָנִי הוּא וְנִמְצָא גּוֹזֵל עֲנִיִּים הָיוּ לוֹ מָאתַיִם זוּז חָסֵר דִּינָר וְנָתְנוּ לוֹ שָׁוֶה אֶלֶף זוּז בְּבַת אַחַת הֲרֵי זֶה יִטֹּל וְזֶה יֵשׁ לוֹ בָּתִּים שְׁדוֹת וּכְרָמִים שָׁוֶה מָאתַיִם זוּז אֲבָל אֵינוֹ מוֹצֵא לִמְכֹּר מַאֲכִילִין אוֹתוֹ מַעֲשֵׂר עָנִי עַד מֵאָה שָׁוֶה מֵאָה זוּז וְקַרְקָעוֹתָיו יִמְכֹּר בְּמֵאָה זוּז דְּטָפֵי מִפַּלְגָא לָא זָיְלִי לְעוֹלָם וַהֲרֵי יֵשׁ לוֹ מָאתַיִם זוּז: וְהָוֵי בָּהּ מַר וְהַיְנוּ רַבָּה: אֲפִילּוּ טוּבָא נָמֵי לֵיסְפּוּ לֵיהּ שֶׁהֲרֵי עַכְשָׁו אֵין שָׁוֶה מָאתַיִם זוּז וּתְנַן (שָׁם) הָיוּ לוֹ מָאתַיִם זוּז חָסֵר דִּינָר אֲפִילּוּ נָתְנוּ לוֹ שָׁוֶה אֶלֶף זוּז בְּבַת אַחַת יִטֹּל:

אאוּבַעַל חוֹב בְּבֵינוֹנִית! וְכִי תֵּימָא סָבַר רַבִּי עֲקִיבָא: בַּעַל חוֹב נָמֵי בְּעִידִּית; אֵיכָא לְמֵיפְרָךְ: מָה לְבַעַל חוֹב – שֶׁכֵּן יְפֵה כֹּחוֹ בְּנִזְקִין, תֹּאמַר בְּהֶקְדֵּשׁ – שֶׁהוֹרַע כֹּחוֹ בְּנִזְקִין! לְעוֹלָם דְּנָגַח תּוֹרָא דִּידַן לְתוֹרָא דְּהֶקְדֵּשׁ. וּדְקָא קַשְׁיָא לָךְ: "שׁוֹר רֵעֵהוּ" אָמַר רַחֲמָנָא – וְלֹא שׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ; רַבִּי עֲקִיבָא סָבַר לַהּ כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא – (א)דְּתַנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא אוֹמֵר: שׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל הֶדְיוֹט – פָּטוּר; שׁוֹר שֶׁל הֶדְיוֹט שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ, בֵּין תָּם בֵּין מוּעָד – מְשַׁלֵּם נֵזֶק שָׁלֵם. אִי הָכִי, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל וְרַבִּי עֲקִיבָא – מִמַּאי דִּבְעִידִּית דָּנְזַק וְזִיבּוּרִית דְּמַזִּיק פְּלִיגִי? דִּלְמָא דְּכוּלֵּי עָלְמָא בְּדָנְזַק שָׁיְימִינַן, וְהָכָא בִּפְלוּגְתָּא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא וְרַבָּנַן קָמִפַּלְגִי – רַבִּי עֲקִיבָא סָבַר כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא, וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל סָבַר כְּרַבָּנַן! אִם כֵּן, מַאי "לֹא בָּא הַכָּתוּב"? וְעוֹד, מַאי "קַל וָחוֹמֶר לַהֶקְדֵּשׁ"? גד(ב)וְעוֹד, הָא אָמַר רַב אָשֵׁי, תַּנְיָא בְּהֶדְיָא: "מֵיטַב שְׁדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם" – מֵיטַב שְׁדֵהוּ שֶׁל נִיזָּק, וּמֵיטַב כַּרְמוֹ שֶׁל נִיזָּק, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: מֵיטַב שָׂדֶהוּ שֶׁל מַזִּיק, וּמֵיטַב כַּרְמוֹ שֶׁל מַזִּיק. רָמֵי לֵיהּ אַבָּיֵי לְרָבָא, כְּתִיב: "מֵיטַב שְׁדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם" – מֵיטַב אֵין, מִידֵּי אַחֲרִינָא לָא; וְהָתַנְיָא: "יְשַׁלֵּם" – לְרַבּוֹת שָׁוֶה כֶּסֶף, וַאֲפִילּוּ סוּבִין! לָא קַשְׁיָא; כָּאן מִדַּעְתּוֹ, כָּאן בְּעַל כָּרְחוֹ. אָמַר עוּלָּא בְּרֵיהּ דְּרַב עִילַּאי: דַּיְקָא נָמֵי, דִּכְתִיב: "יְשַׁלֵּם" – "יְשַׁלֵּם" כְּתִיב! "אֶלָּא אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: הֲרֵי שֶׁהָיוּ לוֹ בָּתִּים שְׁדוֹת וּכְרָמִים, וְאֵינוֹ מוֹצֵא לְמוֹכְרָן – מַאֲכִילִין אוֹתוֹ מַעֲשַׂר עָנִי, עַד מֵאָה שָׁוֶה. וְהָוֵי בָּהּ מַר: הֵיכִי דָּמֵי? אִי (הוּזַל) [דְּזוּל] אַרְעָתָא דְּכוּלֵּי עָלְמָא, וְדִידֵיהּ אַרְעָתָא דְּכוּלֵּי עָלְמָא, וְדִידֵיהּ זוּל דְּכוּלֵּי עָלְמָא נָמֵי! אֶלָּא דְּאוֹקִיר אַרְעָתָא דְּכוּלֵּי עָלְמָא, וְדִידֵיהּ – אַיְדֵי דְּעָיֵיל וְנָפֵיק אַזּוּזֵי, זָל אַרְעֵיהּ?

אֲפִילּוּ קוֹדֶם שֶׁיִּמְכֹּר בְּפָחוֹת מִשְׁוֵיהֶן וְרֵב אַלְפָס מְפָרֵשׁ בְּעָשִׁיר וְעַד מֵאָה הַיְנוּ עַד שֶׁיִּמְצָא שֶׁיִּקְנֶה אוֹתָם לְכָל הַפָּחוֹת בַּחֲצִי דְּמֵיהֶן וְנִרְסִינַן בָּתַר הָכִי אִילֵּימָא דְּזִיל אַרְעָתָא דכ"ע וְדִידֵהּ נָמֵי זָל בַּהֲדֵיהּ אֲפִילּוּ פָּרְתָא נָמֵי לָא לִסְפּוּ לֵהּ פָּרוּשׁ אֲפִילּוּ הוֹזְלוּ כָּל כָּךְ שֶׁאֲפִילּוּ הַמֵּאָה לֹא יִתְּנוּ לוֹ לָא לִיסְפּוּ לֵיהּ כֵּיוָן דְּזָל אַרְעָתָא דכ"ע וְשָׁווֹת מָאתַיִם זוּז אַף לְפִי הַזּוֹל אֶלָּא דְּאַיְקוּר כ"ע אֲפִילּוּ טוּבָא נָמֵי לֵיסְפּוּ לֵיהּ פִּי' אֲפִילּוּ מוֹצֵא שֶׁיִּתְּנוּ טָפֵי מִמֵּאָה מ"מ לֵיסְפּוּ לֵיהּ עַד שֶׁיִּמְצָא לְמַכְרָן בְּשָׁוֶה דְּמֵה שֶׁאֵין מוֹצֵא לְמַכְרָן בְּשָׁוֶה לְפִי שֶׁרוֹאִין אוֹתוֹ שֶׁהוּא דָּחוּק וְאֵית דְּגֵרֵס אִי דְּזוֹלֵי כו' אֲפִילּוּ טוּבָא נָמֵי לָא לִסְפּוּ לַהּ פִּי' אֲפִילּוּ הוֹזְלוּ הַרְבֵּה לָא לִיסְפּוּ לֵיהּ כֵּיוָן דְּשָׁווֹת מָאתַיִם זוּז וְזוֹל נָמֵי דכ"ע וְאִי דְּאַיְקוּר אֲפִילּוּ פָּרְתָּא לֵיסְפּוּ לֵיהּ פָּרוּשׁ אֲפִילּוּ הוֹזְלוּ פּוּרְתָּא:

עין משפט
נר מצוה

א מיי׳ פט׳ מהל׳ מתנות עניים הל׳ טז, טוש״ע יו״ד סי׳ רנג סעי׳ ג:
ב טוש״ע חו״מ סי׳ תיט סעי׳ ב:
ג טוש״ע חו״מ סי׳ קב סעי׳ ב ג:
ד מיי׳ פט״ז מהל׳ אישות הל׳ ג:
ה מיי׳ פ״ט מהל׳ מלווה ולווה הל׳ ד, סמג עשין מח, טוש״ע אה״ע סי׳ ק סעי׳ ב:
ו מיי׳ פח׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ י, סמג עשין סו, טוש״ע חו״מ סי׳ תיט סעי׳ א:
ז מיי׳ פח׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ י:
ח מיי׳ פ״ט מהל׳ מלווה ולווה הל׳ א:
ט מיי׳ פכ״ד מהל׳ מלווה ולווה הל׳ י, סמג עשין צד, טוש״ע חו״מ סי׳ קב סעי׳ א:
י סמג עשין מח:
יא מיי׳ פ״ט מהל׳ מלווה ולווה הל׳ ז, סמג עשין צד, טוש״ע חו״מ סי׳ קב סעי׳ ד:
יב מיי׳ פ״ט מהל׳ מלווה ולווה הל׳ ד, סמג עשין צד, טוש״ע חו״מ סי׳ קב סעי׳ ד:

מסורת הש״ס

א שבועות לג.; פסחים לח.; יבמות יא.; בכורות יב:
ב גיטין מט.; משנה גיטין; גיטין מח.; תוספתא כתובות

תורה אור השלם

כִּי יִבְעַר־אִישׁ שָׂדֶה אוֹ־כֶרֶם וְשִׁלַּח אֶת־בְּעִירָה וּבִעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמּוֹ יְשַׁלֵּם [שמות כב, ד]

דְּבָיוֹמֵי נִיסָן יְקָרֵי אַרְעָתָא וא״ת הַתְּנַח שָׂדוֹת כְּדְפָּי׳ הַקּוֹנְטְרֶס לְפִי שֶׁיַּחֲרֹשׁ בְּקֵיץ וְיִזְרַע בְּמַרְחֶשְׁוָן אֲבָל בָּתִּים מַאי חִלּוּק יֵשׁ בָּהֶן בֵּין נִיסָן לְתִשְׁרֵי וי״ל שֶׁרְגִילִין שֶׁיִּקְּרוּ בַּזְּמַן שֶׁרְגִילִין לִשְׁכֹּר הַבָּתִּים וּלְאַחַר שֶׁשָּׁכְרוּ זִילוּ: **לְבַעַל** חוֹב מְדַמֵּינַן לַהּ וְלֹא שַׁיָּךְ לְמִפְרָךְ א״כ הוֹרַעַת כֹּחוֹ שֶׁלֹּא יָפָה הַכְּתוּב כֹּחַ בַּעַל חוֹב אֶלָּא אַדִּרַבָּה הוֹרַע כֹּחוֹ דְּמִדְאוֹרַיְתָא דִּינוֹ בְּזִבּוּרִית: **הַב** לִי זִבּוּרִית טָפֵי פָּרְתָא לָא גָּרְסִינַן אוֹ עִדִּית בְּצִיר פָּרְתָא דְּאִם כֵּן מַאי קְפָרִיךְ א״כ נַעֲלַתְּ דָּלֶת בְּפָנֵי לוִין הֲלֹא אֵין דִּינוֹ כְּלָל בְּעִדִּית דְּקָמָא לֵן דִּינוֹ בְּבֵינוֹנִית: **לְכְתֻבַּת** אִשָּׁה מְדַמֵּינַן לַיהּ ה״ה דַּהֲוָה מָצֵי לְאוֹקְמֵי בְּבַעַל חוֹב דְּקַאֵי בֵּהּ וּדְקַאָמַר הַב לִי עִדִּית בְּצִיר פָּרְתָא אֶלָּא לְפִי שֶׁהַתְּחִיל וְהָעֲמִיד בִּנְזָקִין וְאַחַ״כ בב״ח נִיחָא לַיהּ לְמִנְקָט בְּתָרֵיהוּ כְּתֻבַּת אִשָּׁה: **אַלְבָּא** דר׳ יִשְׁמָעֵאל לָא תִּבְעֵי לַהּ דְּאָמַר בִּדְנִזָּק שְׁמִינַן כַּיּוֹן דְּיָלִיף מג״ש דִּשְׂדֵה מִוּבְעַר בַּשָּׂדֶה אַחֵר דְּנִזָּק אֲבָל לר״ע אֶפְשָׁר דְּהָא דְּקָאָמַר דְּאַאֲשׁוּרֵי חוֹב הוֹרַעַת כֹּחוֹ שֶׁלֹּא יָפָה הַכְּתוּב כֹּחַ בַּעַל דְּמִדְאוֹרַיְתָא דִּינוֹ בְּזִבּוּרִית: **הַב** לִי זִבּוּרִית טָפֵי פָּרְתָא לָא גָּרְסִינַן אוֹ עִדִּית בְּצִיר פָּרְתָא דְּאִם כֵּן מַאי קְפָרִיךְ א״כ נַעֲלַתְּ דָּלֶת בְּפָנֵי לוִין הֲלֹא אֵין דִּינוֹ כְּלָל בְּעִדִּית דְּקָמָא לֵן דִּינוֹ בְּבֵינוֹנִית: **לְכְתֻבַּת** אִשָּׁה מְדַמֵּינַן לַיהּ ה״ה דַּהֲוָה מָצֵי לְאוֹקְמֵי בְּבַעַל חוֹב דְּקַאֵי בֵּהּ וּדְקַאָמַר הַב לִי עִדִּית בְּצִיר פָּרְתָא אֶלָּא לְפִי שֶׁהַתְּחִיל וְהָעֲמִיד בִּנְזָקִין וְאַחַ״כ בב״ח נִיחָא לַיהּ לְמִנְקָט בְּתָרֵיהוּ כְּתֻבַּת אִשָּׁה: **אַלְבָּא** דר׳ יִשְׁמָעֵאל לָא תִּבְעֵי לַהּ דְּאָמַר בִּדְנִזָּק שְׁמִינַן כַּיּוֹן דְּיָלִיף מג״ש דִּשְׂדֵה מִוּבְעַר בַּשָּׂדֶה אַחֵר דְּנִזָּק אֲבָל לר״ע אֶפְשָׁר דְּהָא דְּקָאָמַר הַב לִי עִדִּית בְּצִיר

מסורת הש"ס

א תוספתא בבא בתרא; תוספתא כתובות; בבא בתרא קלח.

תורה אור השלם

בָּחוֹן תַּעֲמֹד וְהָאִישׁ אֲשֶׁר אַתָּה נֹשֶׂה בּוֹ יוֹצִיא אֵלֶיךָ אֶת־הָעֲבוֹט הַחוּצָה [דברים כד, יא]

עִדִּית וְזִבּוּרִית נִזְקִין בָּעִדִּית וּבַעַל חוֹב מִדְּאוֹרַיְתָא ב"ח בְּזִבּוּרִית כְּדִלְקַמָּן וְרַבָּנָן הוּא דְּתַקּוֹן לֵיהּ בְּבֵינוֹנִית מִשּׁוּם נְעִילַת דֶּלֶת לְלִוִּין וְהֵיכָא דְּלֵית לֵיהּ בֵּינוֹנִית לֵיתָא לְתַקָּנְתָא: תַּעֲשֶׂה בֵּינוֹנִית שֶׁלּוֹ כְּעִדִּית דְּהָא מֵיטַב הִיא לוֹ: וּמְכָרָהּ לְאַחֵר הַלְוָאָה דְּאִשְׁתַּעְבַּדָא לֵיהּ בֵּינוֹנִית לב"ח מֵעִקָּרָא בְּעוֹד שֶׁהָיְתָה עִדִּית בְּיָדוֹ: אֲבָל וְאִם שֶׁלֹּא הָיְתָה לוֹ עִדִּית ודכ"ע בְּשֶׁל עוֹלָם הֵן שָׁמִין: וְלָא קַשְׁיָא כּוֹ' הָא דְּקָתָנֵי ב"ח וּכְתוּבַּת אִשָּׁה בְּזִבּוּרִית דְּשַׁוְיָא בֵּינוֹנִית דִּידֵהּ כְּעִדִּית דְּעָלְמָא: אִידֵי וְאִידֵי [כְּגוֹן] שֶׁהָיְתָה בֵּינוֹנִית שֶׁלּוֹ כְּבֵינוֹנִית דְּעָלְמָא וְלֹא הָיְתָה לוֹ עִדִּית מִתְּחִלָּה וּבְהָא פְּלִיגִי דְּתַנָּא דְּמַתְנִיתִין קַמַּיְתָא סָבַר בְּשֶׁל עוֹלָם הֵן שָׁמִין וְאַמְּטוּ לְהָכִי שְׁקִיל ב"ח בְּבֵינוֹנִית כְּדֵינֵהּ וְאִידָךְ סָבַר בְּשֶׁלּוֹ הֵן שָׁמִין. ל"א גַּרְסִינַן אִדֵּי וְאִדֵּי כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה בֵּינוֹנִית שֶׁלּוֹ כְּעִדִּית דְּעָלְמָא וּמִפְּרָשִׁינַן לֵיהּ הָכִי אִידִי וְאִידִי כְּשֶׁהָיְתָה לוֹ עִדִּית וּמְכָרָהּ וּבְהָא פְּלִיגִי דְּתַנָּא דְּמַתְנִיתִין קַמַּיְתָא סָבַר בְּשֶׁל עוֹלָם הֵן שָׁמִין וְכֵיוָן דִּלְדִידֵהּ הַוְאִי בֵּינוֹנִית אע"ג דִּלְעָלְמָא עִדִּית מְנָהּ מְשַׁלֵּם וְתַנָּא דְּבָרַיְתָא סָבַר בְּשֶׁל עוֹלָם הֵן שָׁמִין וּתְפוֹס לְשׁוֹן רִאשׁוֹן: בְּדַעֲלָא קָמַפְלְגִי תַּנָּא בָּתְרָא לֵית לֵהּ תַּקָּנְתָא דַּעֲלָא אֲלָא בְּתַר קְרָא אָזַל וַאֲפִילּוּ הָוֵי לֵיהּ נָמֵי עִדִּית דְּהַשְׁתָּא הַוְאִי בֵּינוֹנִית גְּמוּרָה בֵּין לְדִידֵהּ בֵּין לְעָלְמָא אֲפִילּוּ הָכֵי ס"ל דִּלְשִׁקּוּל ב"ח מִזִּבּוּרִית: מְכָרָן לְא' אוֹ לג' בְּנֵי אָדָם בְּיוֹם א' מִי שֶׁהָיָה עָלָיו נִזְקִין וּכְתֻבַּת אִשָּׁה וב"ח וְהָיוּ לוֹ עִדִּית וּבֵינוֹנִית וְזִבּוּרִית: כֻּלָּן נִכְנְסוּ תַּחַת הַבָּעָלִים נִכְנְסוּ הַלְּקוּחוֹת כְּדִין הַמּוֹכֵר וּמִי שֶׁלָּקַח עִדִּית יִפְרַע לַנִּזָּק וְלוֹקֵחַ בֵּינוֹנִית יְשַׁלֵּם אֶת הַחוֹב וְלוֹקֵחַ זִבּוּרִית אֶת הַכְּתֻבָּה: מִן הָאַחֲרוֹן דְּאֲפִי' שָׁקְלוּ קַמָּאֵי עִדִּית וּבֵינוֹנִית מְצִי מְדַחֵן לְהוּ הַלְּקוּחוֹת לְנִזָּקִין וב"ח אֵצֶל זִבּוּרִית דְּאָמַר הִנַּחְתִּי לְךָ מָקוֹם לְגִבּוֹת הֵימֶנּוּ וּתְנַן בְּמַסֶּכֶת גִּטִּין (דף מח:) אֵין נִפְרָעִים מִנְּכָסִים מְשֻׁעְבָּדִים בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ בְּנֵי חוֹרִין וַאֲפִי' הֵן זִבּוּרִית דְּכִי זְבִין הָנֵי תְּרֵי קַמַּאֵי אֶשְׁתַּיֵּר זִבּוּרִית בְּנֵי חוֹרִין ואע"פ דַּהֲדַר אִזְדַּבְּנָא בְּתַר בָּתְרָא אִזְלִינַן: אֵין לוֹ בְּדֵי סִפּוּק שְׁלִשְׁתָּן שֶׁאֵין אוֹתוֹ קַרְקַע שָׁוֶה כָּל כָּךְ: גּוֹבֶה הַמּוֹתָר מִשְּׁלָפָנָיו: אִלֵּימָא בְּבַת אַחַת בְּשֶׁטָּר אֶחָד: הַשְׁתָּא לג' דְּאִכָּא לְמֵימַר חַד מִנַּיְהוּ קֶדֶם שֶׁזֶּה לָקַח בַּבֹּקֶר וְהַלָּלוּ שְׁנַיִם בָּעֶרֶב וּמַצֵּי לְמִטְעַן הִנַּחְתִּי לְךָ מָקוֹם: אֲמַרְתְּ נִכְנְסוּ תַּחַת הַבָּעָלִים הוֹאִיל וְאֵין נִכָּר בְּשֶׁטָּר הַמֶּכֶר מִי לָקַח רִאשׁוֹן: אֶלָּא בְּזֶה אַחַר זֶה בַּג' יָמִים: לֵימָא הַאי לוֹקֵחַ אֶחָד: הִנַּחְתִּי לְךָ מָקוֹם לְגִבּוֹת כִּי הֵיכִי דְּנַיְזְלוּ כּוּלְּהוּ בָּתַר עִדִּית: שָׁלְקַח עִדִּית בָּאַחֲרוֹנָה דְּנִיחָא לֵיהּ לְמֵיתַב לְהוּ כְּדִינַיְהוּ וְלָא לֵיזְלוּ בָּתַר עִדִּית: לְגִבּוֹ מֵעִדִּית כְּלוֹמַר מֵעִדִּית שֶׁנִּשְׁאֲרָה בַּת חוֹרִין בְּב' הַלְּקוּחוֹת וְהוּטַל שִׁעְבּוּדָן עָלֶיהָ: וְאִי לָא מַהְדְּרִינַן לִשְׁטָרָא דְּזִבּוּרִית לְמֵרָה כִּי הֵיכִי דְּתֶהְדְּרוּ לְמִיגְבָּא מִנַּהּ דְּאֵין נִפְרָעִין מִנְּכָסִים מְשֻׁעְבָּדִים בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ בְּנֵי חוֹרִין: אִי הָכִי דְּמִשּׁוּם הַאי טַעְמָא הוּא:

וּכְתֻבַּת אִשָּׁה בְּזִבּוּרִית ה"ג אִידִי וְאִידִי בְּשֶׁלֹּא הָיְתָה לוֹ עִדִּית וּמְכָרָהּ הָא דְּשַׁוְיָא בֵּינוֹנִית דִּידֵהּ כְּעִדִּית דְּעָלְמָא הָא דְּלָא שַׁוְיָא כו' וְהָא דְּקָאָמַר אִידִי וְאִידִי כְּגוֹן שֶׁלֹּא הָיְתָה לוֹ עִדִּית וּמְכָרָהּ וְלָא בָּעֵי לְמֵימַר דְּתַרְוַיְהוּ מַיְירֵי שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ כְּלָל דא"כ הַהוּא דְּמַיְירֵי דְּשַׁוְיָא בֵּינוֹנִית דִּידֵהּ כְּעִדִּית דְּעָלְמָא אַמַּאי קָרֵי לָהּ בֵּינוֹנִית אֶלָּא ה"ק אִדֵּי וְאִדֵּי שֶׁלֹּא הָיְתָה לוֹ עִדִּית וּמְכָרָהּ כְּלוֹמַר לֹא אַיְירֵי כְּשֶׁהָיְתָה לוֹ עִדִּית וּמְכָרָהּ אֶלָּא בְּחַדָּא מַיְירֵי שֶׁלֹּא הָיְתָה לוֹ מֵעוֹלָם וַחֲדָא מַיְירֵי כְּשֶׁהָיְתָה לוֹ וְעָדַיִן יֵשׁ לוֹ וְאֵין צָרִיךְ לְאוֹקְמֵי כְּשֶׁמָּכַר שׁוּם שֻׁדָּה וְסָבְרִי תַּרְוַיְהוּ בְּשֶׁל עוֹלָם הֵן שָׁמִין: וְאִי בָּעֵית אֵימָא אִדֵּי וְאִדֵּי כְּשֶׁהָיְתָה בֵּינוֹנִית שֶׁלּוֹ כְּבֵינוֹנִית דְּעָלְמָא וְלֹא גָּרַס כְּעִדִּית דְּעָלְמָא דְּכֵיוָן דְּקַאֵי אִשְׁלָא הָיְתָה לוֹ עִדִּית אַמַּאי קָרֵי לַהּ בֵּינוֹנִית כֵּיוָן דְּהַוְיָא עִדִּית דִּידֵהּ וּדְעָלְמָא וְעוֹד דְּא"כ הֵיכִי מְתוֹקְמָא הַהִיא דְּקָתָנֵי נִזְקִין וב"ח בְּבֵינוֹנִית בֵּין לְמ"ד בְּשֶׁלּוֹ הֵן שָׁמִין בֵּין לְמ"ד בְּשֶׁל עוֹלָם הֵן שָׁמִין: מָה דַּרְכּוֹ שֶׁל אָדָם לְהוֹצִיא פְּחוֹת שֶׁבַּכֵּלִים אע"ג דְּשִׁלְיֵהּ ב"ד הָיָה מוֹצִיא לֹא הָיָה מוֹצִיאוֹ אֶלָּא מָה שֶׁהַלְוָה נוֹתֵן לוֹ: לְהוֹצִיא פְּחוֹת שֶׁבַּכֵּלִים וא"ת אֲפִי' פְּחוֹת שֶׁבַּכֵּלִים מֵיטַב הוּא כְּדַאָמַר לְעֵיל כֹּל מִלֵּי מֵיטַב הוּא וי"ל כְּשֶׁמּוֹצִיא כֵּלִים דַּרְכּוֹ לְהוֹצִיא הַגָּרוּעַ וּכְשֶׁמּוֹצִיא קַרְקַע נָמֵי דַּרְכּוֹ לְהוֹצִיא זִבּוּרִית וְנִרְאֶה דַּהֲלָכָה דִּבְשֶׁלּוֹ הֵן שָׁמִין דְּהָכִי אִית לֵהּ לר"נ בְּכְתֻבּוֹת (דף קי.): מַר לֵית לֵהּ תַּקָּנְתָא דְּעָלְמָא דְּוָקָא הֵיכָא דְּלֵית לֵיהּ עִדִּית דְּהַוְיָא הַאי בֵּינוֹנִית עִדִּית לְדִידֵהּ מְדַנָּקָט בֵּינוֹנִית וְזִבּוּרִית מַשְׁמַע דְּאִי אִית לֵהּ עִדִּית גַּבֵּי ב"ח מְבֵינוֹנִית וְקָסָבַר כֵּיוָן דְּלֵית לֵיהּ אֶלָּא בֵּינוֹנִית וְזִבּוּרִית דְּשַׁיְּיךְ כָּאן טַעְמָא דְּאָמַר בְּהַנִּזָּקִין (גִּטִּין מט:) מִפְּנֵי מָה ב"ח אֵין דִּינוֹ בְּעִדִּית כְּדֵי שֶׁלֹּא יִרְאֶה שָׂדֶה נָאָה וְדִירָה נָאָה לַחֲבֵרוֹ וְיֹאמַר אֶקַּח וְאַלְוֶנּוּ כְּדֵי שֶׁאֲגַבֶּה אוֹתָהּ בְּחוֹבִי: כֻּלָּן נִכְנְסוּ תַּחַת הַבָּעָלִים וא"ת וְהָא נִזְקִין מְלָוֶה עַל פֶּה נִינְהוּ וּמְלָוֶה עַל פֶּה לָא גָּבֵי מִמְּשַׁעְבְּדֵי וי"ל דִּכְשֶׁעָמַד בַּדִּין כְּמִלְוֶה בִּשְׁטָר דְּמֵיָא כְּדַאָמַר בְּהַגּוֹזֵל בָּתְרָא (לקמן קיב) וּבְכַמָּה דְּכָתְיִן. אִי נָמֵי מִלְוֶה הַכְּתוּבָה בַּתּוֹרָה כִּכְתוּבָה בִּשְׁטָר דְּמֵיָא וְחָיֵב: אֵין לוֹ גּוֹבֶה מִמְּשַׁלְּפָנָיו אוֹמֵר רִיבִ"א שֶׁאִם בָּאוּ כֻּלָּם בְּבַת אַחַת כֻּלָּם נִכְנָסִים תַּחַת הַקּוֹדֶם בְּשִׁטָּר גּוֹבֶה מִן הָאַחֲרוֹן תְּחִלָּה וְאִם נִזְקִין קָדְמוּ גּוֹבֶה מִן הָאַחֲרוֹן אֲפִי' הֵיא זִבּוּרִית וְאִם בָּא ב"ח אַחֲרָיו יִגְבֶּה נָמֵי מִן הָאַחֲרוֹן אִם יֵשׁ לוֹ וְאִם אֵין לוֹ גּוֹבֶה מִמְּשַׁלְּפָנָיו וַאֲפִי' מִן הָעִדִּית וְהָאִשָּׁה מִמְּשַׁלְּפָנָיו וַאֲפִי' הֵן עִדִּית עִדִּית: דְּאָכָא לְמֵימַר דְּחַד מִנַּיְהוּ קֹדֶם דְּאֵין כּוֹתְבִין שְׁעוֹת אֶלָּא בִּירוּשָׁלַיִם: מְכָרָן לְאֶחָד בְּבַת אַחַת מִבַּעְיָא הַשְׁתָּא לֹא אַסִּיק אַדַּעְתֵּהּ טַעְמָא דְּאִי שְׁתַּקְתְּ דַּאֲפִילּוּ כָּתוּב הַכֹּל בְּשִׁטָּר אֶחָד יָכוֹל לְכַבֵּשׁ הַשִּׁטָּר וּלְהַחֲזִיר הַזִּבּוּרִית לַבְּעָלִים כְּאִלּוּ לֹא קָנָה מֵעוֹלָם: אִי שְׁתַּקְתְּ כו' וְאִי לָא מַהְדַּרְנָא שְׁטָרָא דְּזִבּוּרִית לְמָרֵהּ אע"ג דִּבְלָאו הָכִי אִשָּׁה גָּבְיָא מִזִּבּוּרִית מ"מ לָא מָצְיָא לְמֵימַר לֵיהּ לְכִי תַּהֲדַר דְּהָא הַשְׁתָּא נָמֵי מִזִּבּוּרִית אַתָּה רוֹצֶה לְתֵּן לִי לְכָךְ לָא פָּרִיךְ בְּסַמּוּךְ אֶלָּא מִנִּזְקִין וְלֹא מב"ח כְּדִפְרֵישׁ הַקּוּנְטְרֶס [וְעַי' תּוֹסְפוֹת יְבָמוֹת לו. ד"ה דְּאָמַר]:

עין משפט נר מצוה

א סמג עשין צד:

ב מיי' פ"י מהל' מלוה ולוה הל' ד, טוש"ע חו"מ סי' קב סעי' ד:

ג טוש"ע חו"מ סי' קב סעי' ד:

ד מיי' פ"י מהל' מלוה ולוה הל' א, סמג עשין צד:

ה מיי' פ"י מהל' מלוה ולוה הל' ו, סמג עשין צד, טוש"ע חו"מ סי' קיט סעי' ג:

ו מיי' פ"י מהל' מלוה ולוה הל' ה, טוש"ע חו"מ סי' קיט סעי' ד:

ז מיי' פ"י מהל' מלוה ולוה הל' ו, טוש"ע חו"מ סי' קיט סעי' ה:

עין משפט
נר מצוה

א טוש"ע חו"מ סי' קיט סעי' ה:
ב מיי' פי"ט מהל' מלווה ולווה הל' ו, סמג עשין צד:
ג סמג עשין צד:
ד מיי' פי"ב מהל' אישות הל' ד, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' פא סעי' א:
ה מיי' פי"ט מהל' מלווה ולווה הל' ז, סמג עשין צד, טוש"ע חו"מ סי' קיט סעי' ו:
ו סמג עשין מח:
ז מיי' פי"ט מהל' מלווה ולווה הל' ב:
ח מיי' פי"ח מהל' מלווה ולווה הל' ד, סמג עשין צד, טוש"ע חו"מ סי' קיא סעי' ח:
ט סמג עשין צד:
י מיי' פי"ט מהל' מלווה ולווה הל' ו, טוש"ע חו"מ סי' קיט סעי' ו:
יא מיי' פי"ט מהל' מלווה ולווה הל' ג, סמג עשין צד, טוש"ע חו"מ סי' קיט סעי' א:
יב מיי' פי"ט מהל' מלווה ולווה הל' ג, סמג עשין צד, טוש"ע חו"מ סי' קיט סעי' א:
יג מיי' פי"ט מהל' מכירה הל' ט, סמג עשין סב, טוש"ע חו"מ סי' רכו סעי' א:
יד סמג עשין צד:
טו סמג עשין צד:

מסורת הש"ס

א גיטין נ:
ב כתובות פג.; גיטין עז.; בבא בתרא מט:
ג כתובות קו:; כתובות ע:
ד כתובות צב.
ה פסחים לא.; כתובות צא.; בבא מציעא יד.

בְּדַיָּתְמֵי דְּלָאו בְּנֵי פֵּרָעוֹן נִינְהוּ אע"ג שֶׁזֶּה מַחֲזִיר לָהֶם קַרְקַע הֲוֵי לְהוּ כִּיתּוֹמִים שֶׁקִּנּוּ קַרְקַע לְאַחַר מִיתַת אֲבִיהֶן דְּאֵין בַּעַל חוֹב חוֹזֵר וְגוֹבֶה אוֹתָהּ מֵהֶן וְאַף עַל גַּב דְּכִשְׁגָּבוּ קַרְקַע בְּחוֹבַת אֲבִיהֶן אָמְרִינַן בֵּיֵשׁ נוֹחָלִין (ב"ב דף קכה.) דְּבַעַל חוֹב חוֹזֵר וְגוֹבֶה מֵהֶן: **רָצָה** מִזֶּה גּוֹבֶה וּמִזֶּה גּוֹבֶה ואע"ג דְּאָמְרִינַן אֵין גּוֹבִין מִנְּכָסִים מְשֻׁעְבָּדִים בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ נְכָסִים בְּנֵי חֹרִין אַפֵּי' הֵן זִבּוּרִית שֶׁאנֵי הָכָא דְּכֻלְּהוּ מְשֻׁעְבָּדֵי נִינְהוּ: **אֲבָל** זַבֵּן עִדִּית וְזִבּוּרִית נִרְאֶה דְּאֵיירֵי שֶׁפִּיר אַפֵּי' דְּשֵׁבֵק בֵּינוֹנִית מ"מ הַצָּרַךְ טַעְמָא דִּלְהָכִי טָרְחֵי וּזְבֵנִי אַרְעָא דְּלָא חֲזֵי לֵהּ דְּלָא מָצֵי א"ל הִנַּחְתִּי לְךָ מָקוֹם לִגְבוֹת מֵמֶּנּוּ דְּכָאֵמַר בְּסָמוּךְ גְּבֵי שָׁבַק בֵּינוֹנִית דְּכְוָתֵהּ דְּשָׁמָא ב"ח אוֹהֵב זִבּוּרִית טְפֵי מִבֵּינוֹנִית ובע"כ שֶׁל שְׁמָעוֹן הָיָה יָכוֹל לְקַח טְפֵי פָּרְתָא כְּדַאָמְרִינַן לְעֵיל דְּאָמַר א"כ נֶעֱלְתָה דֶּלֶת בִּפְנֵי לוֹיִן וְלֹא אַצְטְרִיךְ לְטַעְמָא דִּלְהָכִי טָרְחֵי וְזַבֵּנָא אַרְעָא דְּלָא חֲזֵי לֵהּ אֶלָּא מִשּׁוּם דְּזַבֵן זִבּוּרִית אֲבָל מִשּׁוּם זַבֵּן עִדִּית וְשַׁיֵּיר זִבּוּרִית וּבֵינוֹנִית לָא אַצְטְרִיךְ דְּכְמוֹ שֶׁהָיָה שִׁמְעוֹן יָכוֹל לְדַחוֹתוֹ אֵצֶל בֵּינוֹנִית וְזִבּוּרִית גַּם לֵוִי יָכוֹל לְדַחוֹתוֹ דְּמַה מָכַר לוֹ רִאשׁוֹן לַשֵּׁנִי כָּל זְכוּת שֶׁתִּבֹּא לְיָדוֹ: **מָצֵי** א"ל הִנַּחְתִּי לְךָ מָקוֹם לְגְבוֹת לָאו דַּוְקָא קָאָמַר הָא לִשְׁנָא דְּלָא שַׁיֵּךְ לְמֵימַר הָכִי אֶלָּא גְּבֵי בְּעָלִים וְלָא גְּבֵי לוֹקֵחַ רִאשׁוֹן וְעִקַּר טַעְמָא לָא הֲוֵי אֶלָּא מִשּׁוּם דָּמָה מָכַר רִאשׁוֹן לַשֵּׁנִי כָּל זְכוּת כו' וְהוּא הָיָה יָכוֹל לְדַחוֹתוֹ אֵצֶל בֵּינוֹנִית אַחֲרִיתִי אֲבָל אִי לָא שַׁבֵּק בֵּינוֹנִית דְּכְוָתֵהּ לָא מָצֵי לְדַחוֹתוֹ אֵצֶל זִבּוּרִית דְּרִאשׁוֹן נָמֵי לָא הָיָה יָכוֹל לְדַחוֹתוֹ אֵצֶל זִבּוּרִית אַחֲרִיתִי אֲמַר לוֹ תַּהְדַּר: **דִּינָא** הוּא דְּאָזַל רְאוּבֵן וְקָא מְשַׁתַּעֵי [דִּינָא בַּהֲדָהּ] וא"ת מַאי נָפְקָא מִינַּהּ הָא כָּל מַה שֶׁיָּכוֹל רְאוּבֵן לִטְעוֹן טָעֲנִינַן לֵיהּ לְשִׁמְעוֹן דְּטָעֲנִינַן לֵיהּ לְלוֹקֵחַ וְכֵן לִיתוֹמִים בֵּין פָּרוּעַ בֵּין מְזֻיָּף וּצְרִיכִי עִידֵי קִיּוּם . דְּאִי לָאו הָכִי לָא שְׁבַקְתְּ חַיִּים לְכָל בְּרֵהּ וּבְפֶרֶק גֵּט פָּשׁוּט (ב"ב דף קעד:) נָמֵי מוּכָח כֵּן דְּקָאָמַר שְׁכִיב מְרַע שֶׁאָמַר מָנֶה לְפְלוֹנִי בְּיָדִי אָמַר תְּנוּ נוֹתְנִין לוֹ לֹא אָמַר תְּנוּ אֵין נוֹתְנִין וּמוּקִי לֵהּ בִּדְנָקֵט שְׁטָרָא אָמַר תְּנוּ קַיְּמֵהּ לְשְׁטָרֵהּ לֹא אָמַר תְּנוּ לֹא קַיְּמֵהּ לְשְׁטָרֵהּ מַשְׁמַע דְּטָעֲנִינַן לֵהּ לְיִתְמֵי מְזֻיָּף ובפ"ק דב"מ (דף יד. ד"ה דִּינָא) הֶאֱרַכְתִּי וְכֵן אֵין לוֹמַר דנ"מ שֶׁעֲדֵיו שֶׁל ב"ח קְרוֹבִים לְרְאוּבֵן וּרְחוֹקִים לְשִׁמְעוֹן דְּהָא לְשִׁמְעוֹן נָמֵי אֵין יְכוֹלִין לְהָעִיד כֵּיוָן דְּאִי טָרַח לֵיהּ מִשְׁמְעוֹן אָזַל בָּתַר רְאוּבֵן וְכֵן אִם יִהְיֶה לְשִׁמְעוֹן עֵדִים שֶׁמְּעִידִין זְכוּתוֹ וְהֵם קְרוֹבִים פְּסוּלִין לְהָעִיד אֲפִילּוּ לִרְאוּבֵן כֵּיוָן דְּיֵשׁ רִוַּח לְשִׁמְעוֹן שֶׁמַּעֲמִיד הַקַּרְקַע בְּיָדוֹ כִּדְמוֹכַח סוֹף פֶּרֶק קָמָא דְּמַכּוֹת (דף ז.) גְּבֵי אֵילְעָא וְטוֹבְיָה קְרוֹבִים דְּעֵרֶב הֲוֵי פְּסֵיל לְהוּ אֲפִילּוּ לְגַבֵּי לֵוָה וּמַלְוֶה מִשּׁוּם דְּכִי לֵית לֵהּ לְלֵוָה אָזַל מַלְוֶה בָּתַר עֵרֶב

מסורת הש"ס

א נדרים מד.

ב לקמן יד:

ג בבא בתרא קו.

ד בבא מציעא יד.

גליון הש"ס

גמ' מספקא לי' אי כיורשים. עי' ב"ב סב ע"ב תוספות ד"ה אתמר:

תורה אור השלם

בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם כֶּסֶף יָשִׁיב לִבְעָלָיו וְהַמֵּת יִהְיֶה־לּוֹ
[שמות כא, לד]

כסף ישיב לבעליו. לדברי רב הונא
'או כסף או וגו' [פירושי רד"צ הופמן על שמות כא:לד, א]

עֲסִיקִין עוֹרְרִין לוֹמַר שֶׁלָּנוּ הִיא: חַיְתָא דְּקִטְרֵי שַׁק קְשׁוּרָה מִלֹּא רוּחַ: וְאִבָּא

אב(א)וְיָצְאוּ עָלֶיהָ עֲסִיקִין; עַד שֶׁלֹּא הֶחְזִיק בָּהּ – יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ, מִשֶּׁהֶחְזִיק בָּהּ – אֵין יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ. מַאי טַעְמָא? דְּאָמַר לֵיהּ: חַיְיתָא דְּקִטְרֵי סַבְרַתְּ וְקַבְּלְתְּ. [ג]מֵאֵימַת הָוֵאי חֲזָקָה? מִכִּי דַּיֵּישׁ אַמִּצָּרֵי. וְדַוְקָא שֶׁלֹּא בְּאַחְרָיוּת, אֲבָל בְּאַחְרָיוּת – לָא. [ד]וְאֵיכָּא דְּאָמְרִי: אֲפִילּוּ בְּאַחְרָיוּת נָמֵי, דַּאֲמַר לֵיהּ: אַחְוִי לִי פִּיסָּא דְּאַרְעָא דְּזַבְנַתְּ לִי. [ה]רַב הוּנָא אָמַר: אוֹ כֶּסֶף אוֹ מֵיטַב. (ב)אֵיתִיבֵיהּ רַב נַחְמָן לְרַב הוּנָא: "יָשִׁיב" – לְרַבּוֹת שָׁוֶה כֶּסֶף, אֲפִילּוּ סוּבִּין! הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן – בִּדְלֵית לֵיהּ. אִי דְּלֵית לֵיהּ, פְּשִׁיטָא! מַהוּ דְּתֵימָא, אָמְרִינַן לֵיהּ: זִיל טָרַח וְזַבֵּין, וְאַיְיתֵי לֵיהּ כְּסַף; קָא מַשְׁמַע לַן. [ו]אָמַר רַב אַסִי: כְּסָפִים הֲרֵי הֵן כְּקַרְקַע. לְמַאי הִלְכְתָא? אִילֵימָא לְעִנְיַן מֵיטַב – הַיְינוּ דְּרַב הוּנָא! [ז]אֶלָּא לְשֻׁעְבּוּדָא אַחִים שֶׁחָלְקוּ, וְנָטַל אֶחָד קַרְקַע וְאֶחָד כְּסָפִים, וּבָא בַּעַל חוֹב וְנָטַל קַרְקַע; דְּאָזֵיל הָאי, וְשָׁקֵיל פַּלְגָא בִּכְסָפִים בַּהֲדֵיהּ. פְּשִׁיטָא! הַאי בְּרָא וְהַאי לָאו בְּרָא?! אִיכָּא דְּאָמְרִי אַדְּרַבָּה, לְאִידַּךְ גִּיסָא – דַּאֲמַר לֵיהּ: לְהָכִי שְׁקַלְתְּ כְּסָפִים, דְּאִי מִגַּבֵּי – לָא מִשְׁתַּלְמָא מִינָּךְ; וּלְהָכִי שָׁקְלַתְּ אַרְעָא – דְּאִי מִטַּרְפָא, לָא מִשְׁתַּלְמָא לָךְ מִידֵּי מִינַּאי! אֶלָּא לְשֻׁעְבּוּדָא אַחִים שֶׁחָלְקוּ, וּבָא בַּעַל חוֹב וְנָטַל חֶלְקוֹ שֶׁל אֶחָד מֵהֶן. ח(ג)וְהָא אָמְרַהּ רַב אַסִי חָדָא זִימְנָא – דְּאִיתְּמַר: הָאַחִים שֶׁחָלְקוּ, וּבָא בַּעַל חוֹב וְנָטַל חֶלְקוֹ שֶׁל אֶחָד מֵהֶן, רַב אָמַר: בָּטְלָה מַחְלוֹקֶת. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: וִיתֵּר. וְרַב אַסִי אָמַר: נוֹטֵל רְבִיעַ בְּקַרְקַע, וּרְבִיעַ בְּמָעוֹת. רַב אָמַר: בָּטְלָה מַחְלוֹקֶת – קָסָבַר: הָאַחִים שֶׁחָלְקוּ, כְּיוֹרְשִׁים הָווּ. ט(ד)וּשְׁמוּאֵל אָמַר: וִיתֵּר – קָסָבַר: הָאַחִים שֶׁחָלְקוּ לְקוֹחוֹת, וּכְלוֹקֵחַ שֶׁלֹּא בְּאַחְרָיוּת דָּמֵי. (ה)וְרַב אַסִי אָמַר: נוֹטֵל רְבִיעַ בְּקַרְקַע וּרְבִיעַ בְּמָעוֹת – מְסַפְּקָא לֵיהּ אִי כְּיוֹרְשִׁין דָּמוּ אִי כְּלָקוֹחוֹת דָּמוּ, הִלְכָךְ נוֹטֵל רְבִיעַ בְּקַרְקַע, וּרְבִיעַ בְּמָעוֹת! אֶלָּא: מַאי "הָרֵי הֵן כְּקַרְקַע" – לְעִנְיַן מֵיטַב. אִי הָכִי, הַיְינוּ דְּרַב הוּנָא! אֵימָא: וְכֵן אָמַר רַב אַסִי. אָמַר רַבִּי זֵירָא אָמַר רַב הוּנָא: בְּמִצְוָה – עַד שְׁלִישׁ. מַאי שְׁלִישׁ?

אֵילֵימָא

וְיָצְאוּ עָלֶיהָ עֲסִיקִין פֵּרוּשׁ עוֹרְרִים אֲבָל אֵין לְפָרֵשׁ אַנְסִים דא"כ: אֲפִי' בְּאַחְרָיוּת מְשֻׁהֶחֱזִיק בָּהּ אַמַּאי יָכוֹל לַחֲזוֹר לֵימָא לֵיהּ מַזָּלְךָ גָּרַם: מְשֻׁהֶחֱזִיק בָּהּ אֵין יָכוֹל לַחֲזוֹר בפ"ק דב"מ (דף יד:) פרש"י אע"ג שֶׁלֹּא נָתַן מָעוֹת דְּקַרְקַע נְקָנִית בַּחֲזָקָה וְקָשָׁה אַמַּאי נָקֵט חֲזָקָה יוֹתֵר מִכֶּסֶף וּשְׁטָר וְעוֹד מַאי קְבָעֵי מֵאֵימַת הָוֵה חֲזָקָה מַתְנִיתִין הִיא בְּפֶרֶק חֲזָקַת הַבָּתִּים (ב"ב דף מב.) נָעֵל פֶּרֶץ וְגָדַר וְעוֹד מַאי קְבָעֵי הָכָא טְפֵי מִבִּשְׁאָר דְּכְתִיבִי וְעוֹד דְּדַיֵּישׁ אַמְצָרֵיהּ מַשְׁמַע דְּרִיסָה בְּעַלְמָא שֶׁהוֹלֵךְ סָבִיב הַמְּצָרִים וְנִרְאֶה לְפָרֵשׁ דְּמֵירֵי שֶׁקָּנָאוֹ בְּקִנְיָן גָּמוּר בַּחֲלִיפִין אוֹ בְּשָׁטָר אוֹ בַּחֲזָקָה אוֹ רַפֵּק בָּהּ פָּרָתָא וַדְעִתּוֹ שֶׁל אָדָם אע"פ שֶׁקָּנָאוֹ בְּקִנְיָן גָּמוּר אִם יָצְאוּ עוֹרְרִין יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ כָּל זְמַן שֶׁלֹּא הָלַךְ אֲמִצָּרֵי הַשָּׂדֶה לְאַרְכָּהּ וּלְרָחְבָּהּ לִרְאוֹת עִנְיָנֵי הַשָּׂדֶה וְהַיְינוּ דְּדַיֵּישׁ אַמִּצָּרֵי וּבְלֹא נָתַן מָעוֹת אֲיֵרֵי דְּאִי בְּנָתַן מָעוֹת אֲיֵרֵי אֲפִי' בְּאַחְרָיוּת נָמֵי אַמַּאי יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ מְשֻׁהֶחֱזִיק בָּהּ וְכִי לָעוֹלָם יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ וא"ת וְלֵימָא לֵיהּ שְׁקוֹל אַרְעָא בְּזוּזָךְ וי"ל כְּגוֹן שֶׁהוּזְלוּ אִי נָמֵי כֵּיוָן שֶׁיָּצְאוּ עָלֶיהָ עוֹרְרִין אֵין שָׁוֶה כְּמוֹ שֶׁהָיְתָה שָׁוֶה בְּשָׁעָה שֶׁקָּנָאוֹ: **רַב** הוּנָא אָמַר אוֹ כֶּסֶף אוֹ מֵיטַב פ"ה שֶׁבָּא לְתַרֵּץ קַרְאֵי דִּלְעֵיל וצ"ל שֶׁלֹּא הִסְפִּיק לְסַיֵּם דְּבָרָיו עַד שֶׁהִקְשָׁה לוֹ וְאֵית דְּגָרְסִי אָמַר רַב הוּנָא וְקַאֵי אַמַּתְנִיתִין דְּתַנְיָא בְּמֵיטַב הָאָרֶץ וְאָמַר רַב הוּנָא דְּלָאו דַּוְקָא מֵיטַב אֶלָּא אוֹ כֶּסֶף אוֹ מֵיטַב וּבְסֶפֶר רַב אַלְפַּס פֵּרֵשׁ דְּרַב הוּנָא בְּרֵהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ וְרַב פָּפָּא דְּלִעֵיל [בָּבָא קַמָּא ז:] פְּלִיגִי אַדְּרַב אַסִי דְּאָמַר כְּיוֹרְשִׁין דָּמוּ וְלָא בָּעֵי מֵיטַב וְרַב אַסִי אָמַר אַחִים שֶׁחָלְקוּ וְכוּ' וְלָא בָּעֵי כֶּסֶף אוֹ מֵיטַב וְרַב אַסִי אָמַר נוֹטֵל רְבִיעַ בְּקַרְקַע וּרְבִיעַ בְּמָעוֹת דְּלָא בָּעֵי כֶּסֶף אוֹ מֵיטַב וְרַב אַסִי אָמַר בְּטְלָה מַחְלוֹקֶת – קָסָבַר הָאַחִים שֶׁחָלְקוּ כְּיוֹרְשִׁים הָווּ. וְרַב אַסִי אָמַר נוֹטֵל רְבִיעַ בְּקַרְקַע וּרְבִיעַ בְּמָעוֹת דְּמוּ כְּלָקוֹחוֹת וְלָא בָּעֵי כֶּסֶף אוֹ מֵיטַב וְרַב אַסִי אָמַר בְּטְלָה מַחְלוֹקֶת – קָסָבַר הָאַחִים שֶׁחָלְקוּ כְּלָקוֹחוֹת דָּמוּ וְלָא בָּעֵי כֶּסֶף אוֹ מֵיטַב וְרַב אַסִי אָמַר וִיתֵּר – קָסָבַר הָאַחִים שֶׁחָלְקוּ כְּיוֹרְשִׁים הָווּ וְלָא בָּעֵי כֶּסֶף אוֹ מֵיטַב וְרַב אַסִי אָמַר נוֹטֵל רְבִיעַ בְּקַרְקַע וּרְבִיעַ בְּמָעוֹת דְּלָא בָּעֵי כֶּסֶף אוֹ מֵיטַב וְרַב אַסִי אָמַר בְּטְלָה מַחְלוֹקֶת אוֹתָהּ בְּטְלָה וְחוֹזְרִים וְחוֹלְקִים בְּשָׁוֶה הַחֵלֶק הַנִּשְׁאָר: וְיֶתֶר אָבֵד: רְבִיעַ בַּקַּרְקַע יַחֲזִיר לוֹ רְבִיעַ חֶלְקוֹ אוֹ קַרְקַע אוֹ מָעוֹת: וּרְבִיעַ בְּמָעוֹת אוֹ רְבִיעִית בְּמָעוֹת כְּמוֹ דִּתְנַן בִּיבָמוֹת (דף נ:) חָלַץ וְעָשָׂה בָּהּ מַאֲמָר וְנָתַן גֵּט וּבָעַל: כְּיוֹרְשִׁים דָּמוּ וְעַל שְׁנֵיהֶם לְפָרֵעַ הִלְכָךְ מַחֲצִית חֶלְקוֹ יַחֲזִיר לוֹ: אִי כְּלָקוֹחוֹת דָּמוּ וְאֵין לוֹ עָלָיו כְּלוּם הִלְכָךְ רְבִיעַ מֵאוֹתוֹ חֵלֶק הַמַּגִּיעוֹ יִפָּרַע דה"ל סְפֵק מָמוֹן וְכָל מָמוֹן הַמֻּטָּל בְּסָפֵק חוֹלְקִים וְאֵין נוֹטֵל עִמּוֹ אֶלָּא רְבִיעַ וְהָלָה יָכוֹל לְסַלְקוֹ אוֹ בַּקַּרְקַע אוֹ בְּמָעוֹת. ל"א וּרְבִיעַ בְּמָעוֹת מִפְּנֵי לְבַד רְבִיעַ בַּקַּרְקַע וְהַיְינוּ הֲרֵי הֵן כְּקַרְקַע מְסַפְּקָא לֵהּ אִי כְּיוֹרְשִׁין דָּמוּ וְחַיָּב לְהַחֲזִיר לוֹ מַחֲצִית חֶלְקוֹ בַּקַּרְקַע וְלֹא יָכוֹל לְסַלְקוֹ בְּמָעוֹת אוֹ כְּלָקוֹחוֹת דָּמוּ וּמֵיהוּ כְּלוֹקֵחַ בְּאַחְרָיוּת דָּמֵי וְחַיָּב לְהַחֲזִיר לוֹ מַחֲצִית מַה שֶּׁאָבַד אֲבָל בְּמָעוֹת יָכוֹל לְסַלְקוֹ הִלְכָךְ יַחֲזִיר רְבִיעַ בַּקַּרְקַע כְּיוֹרְשִׁים וּרְבִיעַ בַּמָּעוֹת כְּמוֹכֵר בְּאַחְרָיוּת וְלָשׁוֹן רִאשׁוֹן שָׁמַעְתִּי:

עוֹמְדִים בְּסָפֵק זֶה כְּמוֹ זֶה וְעַל דַּעַת כֵּן חָלְקוּ דְּמֵי שֶׁיִּפְסִיד יַפְסִיד אֲבָל הָכָא דְּבַעַל הַקַּרְקַע בְּסָפֵק וְלֹא בַּעַל הַכְּסָפִים דְּמִשְׁלְטָלֵי דַּיְתָמֵי לָא מִשְׁתַּעְבְּדִי לב"ח פְּשִׁיטָא דְּעַל דַּעַת כֵּן חָלְקוּ שֶׁאִם יַפְסִיד בַּעַל הַקַּרְקַע שֶׁיַּחֲזוֹר עַל בַּעַל כְּסָפִים: **וְטָרַף** חֶלְקוֹ שֶׁל אֶחָד מֵהֶם וְאִם תֹּאמַר וְהָא כָּל אֶחָד חַיָּב לְפָרֵעַ חוֹב אֲבִיהֶן וְאֵין יָכוֹל לִטֹּל חֵלֶק הָאֶחָד כִּדְקָתָנֵי בְּפֶרֶק יֵשׁ נוֹחָלִין (ב"ב דף קכד.) יָצָא עֲלֵיהֶם שְׁטַר חוֹב בְּכוֹר נוֹתֵן פִּי שְׁנַיִם וְיֵשׁ לוֹמַר דְּמֵירֵי הָכָא שֶׁעָשׂוּ אַפּוֹתֵיקִי: **וְרַב** אָמַר בָּטְלָה מַחְלֹקֶת מַשְׁמַע דְּלָא מָצֵי לְסַלּוּקֵי בְּזוּזֵי מִדְּקָאָמַר בָּטְלָה מַחְלֹקֶת וְתַמֵּהַּ מ"ש מִדְּרַב אַסִי דְּאִית לֵיהּ שָׁיְכוֹל לְסַלְקוֹ בְּזוּזֵי בְּאוֹתוֹ רְבִיעַ שֶׁנָּטַל מִכֹּחַ יֶרֶשָׁה וְיֵשׁ לוֹמַר דְּרַב אַסִי סְבִירָא לֵהּ דַּאֲפִילּוּ הָווּ יוֹרְשִׁים מָצֵי לְסַלּוּקֵי בְּזוּזֵי מִשּׁוּם דַּאֲמַר לֵהּ אֲנָא לְבַעַל חוֹב נָמֵי מְסַלְּקָנָא בְּזוּזֵי וְרַב אֵין חוֹשֵׁשׁ לְאוֹתָהּ סְבָרָא וּמִדְּאע"ג דְּמֵירֵי בְּשָׁעָשׂוּ אַפּוֹתֵיקִי לָא מֵירֵי בְּעֵין אַפּוֹתֵיקִי דְּהַמְקַבֵּל (ב"מ דף קי:) דְּמַשְׁמַע הָתָם דְּלָא מָצֵי מְסַלֵּק לֵהּ בְּזוּזֵי וְאִם תֹּאמַר מִכָּל מָקוֹם יִתֵּן מָעוֹת וְיִפְדֶּה הַקַּרְקַע מִבַּעַל חוֹב דְּקַיְמָא לַן פֶּרֶק הַמַּפְקִיד (בָּבָא מְצִיעָא דף לה:) דְּשׁוּמָא הַדְּרָא לְעוֹלָם וְיֵשׁ לוֹמַר דְּנַפְקָא מִנַּהּ הֵיכָא דְּזַבְּנַהּ אוֹ אַרְתֵּא דְּאָמַר הָתָם דְּלָא הַדְּרָא: **כְּיוֹרְשִׁים** הָווּ דְּאִי כְּלָקוֹחוֹת בְּאַחְרָיוּת הָווּ אַמַּאי בָּטְלָה מַחְלֹקֶת יִשְׁלֵם לוֹ מָעוֹת: **רַב** אַסִי אָמַר כְּיוֹרְשִׁים הָווּ אִי כְּלָקוֹחוֹת שֶׁלֹּא בְּאַחְרָיוּת הָווּ וְקָשֶׁה מִנ"ל לְגָמְרָא שֶׁמְּסַפְּקָא לֵיהּ לְרַב אַסִי כְּלָל בְּיוֹרְשִׁים דִּלְמָא פְּשִׁיטָא לֵיהּ דְּלָאו כְּיוֹרְשִׁים נִינְהוּ אֶלָּא מְסַפְּקָא לֵהּ אִי הָווּ כְּלָקוֹחוֹת בְּאַחְרָיוּת אוֹ כְּלָקוֹחוֹת שֶׁלֹּא בְּאַחְרָיוּת לְכָךְ נִרְאֶה כְּלָשׁוֹן אַחֵרוֹן: **הִלְכָךְ** נוֹטֵל רְבִיעַ בְּקַרְקַע וּרְבִיעַ בְּמָעוֹת דְּלָא שַׁיָּךְ בֵּהּ הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה:

עין משפט נר מצוה

א סמג עשין פב:

ב מיי' פי"ט מהל' מכירה הל' ב, סמג עשין סב, טוש"ע חו"מ סי' רכו סעי' ה:

ג מיי' פי"ט מהל' מכירה הל' ב, סמג עשין סב, טוש"ע חו"מ סי' רכו סעי' ה:

ד מיי' פי"ט מהל' מכירה הל' ב, סמג עשין סב, טוש"ע חו"מ סי' רכו סעי' ה:

ה סמג עשין פב:

ו סמג עשין פב:

ז מיי' פ' מהל' נחלות הל' א, סמג עשין צו, טוש"ע חו"מ סי' קעה סעי' ד:

ח מיי' פ' מהל' נחלות הל' א, סמג עשין צו, טוש"ע חו"מ סי' קעה סעי' ד:

ט מיי' פב' מהל' שכנים הל' יב:

י מיי' פי"א מהל' שמיטה ויובל הל' כ, סמג עשין פב, טוש"ע חו"מ סי' קעג סעי' ג:

עין משפט
נר מצוה

א סמג עשין מד, טוש"ע או"ח סי' תרנו סעי' א:
ב סמג עשין מד, טוש"ע או"ח סי' תרנו סעי' א:
ג סמג עשין מד:
ד מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' ו, סמג עשין סז, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' ו:
ה מיי' פי"ב מהל' נזקי ממון הל' ח, טוש"ע חו"מ סי' תי סעי' ל:
ו מיי' פי"ד מהל' נזקי ממון הל' ה, סמג עשין סט, טוש"ע חו"מ סי' תיח סעי' ז:
ז מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' ו, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' ו:
ח מיי' פי"ב מהל' נזקי ממון הל' ח, טוש"ע חו"מ סי' תי סעי' ל:
ט מיי' פי"ד מהל' נזקי ממון הל' ה, סמג עשין סט, טוש"ע חו"מ סי' תיח סעי' ז:
י סמג עשין סז, סמג עשין סח, סמג עשין סט:
יא מיי' פי' מהל' נזקי ממון הל' ב, סמג עשין סז:
יב מיי' פי"א מהל' נזקי ממון הל' א:
יג מיי' פי"א מהל' נזקי ממון הל' ט:

מסורת הש"ס

א לקמן יג:
ב לקמן כב:
ג תוספתא בבא קמא

תורה אור השלם

וְכִי־יִגַּח שׁוֹר אֶת־אִישׁ אוֹ אֶת־אִשָּׁה וָמֵת סָקוֹל יִסָּקֵל הַשּׁוֹר וְלֹא יֵאָכֵל אֶת־בְּשָׂרוֹ וּבְעַל הַשּׁוֹר נָקִי [שמות כא, כח]

אִם־עֶבֶד יִגַּח הַשּׁוֹר אוֹ אָמָה כֶּסֶף שְׁלֹשִׁים שְׁקָלִים יִתֵּן לַאדֹנָיו וְהַשּׁוֹר יִסָּקֵל [שמות כא, לב]

אִם־כֹּפֶר יוּשַׁת עָלָיו וְנָתַן פִּדְיֹן נַפְשׁוֹ כְּכֹל אֲשֶׁר־יוּשַׁת עָלָיו [שמות כא, ל]

אֵלִּימָא שְׁלִישׁ בֵּיתוֹ מַשְׁמַע דְּאֵין צָרִיךְ לְבַזְבֵּז כָּל מָמוֹנוֹ לְקָנוֹת אֲתְרוֹג אֲפִלּוּ אִילֵּימָא שְׁלִישׁ בֵּיתוֹ, אֶלָּא מֵעַתָּה, אִי לֹא יִמְצָא בְּפָחוֹת וְהָוְיָא מְצָוָה עוֹבֶרֶת וַאֲפִילּוּ אִיתְּרְמִי לֵיהּ תְּלָתָא מִצְוָתָא – לִיתֵּיב שְׁלִישׁ בֵּיתוֹ מַשְׁמַע דְּלָא מְחַיֵּב וְאִמְּרִינַן נָמֵי (כְּתֻבּוֹת דף ג.) הַמְבַזְבֵּז אַל יְבַזְבֵּז יוֹתֵר מֵחֹמֶשׁ לְכוֹלֵיהּ בֵּיתֵיהּ?! [א]אֶלָּא אָמַר רַבִּי זֵירָא: בְּהִידּוּר מִצְוָה – עַד שְׁלִישׁ בְּמִצְוָה. [ב]בְּעֵי רַב אַשֵׁי: שְׁלִישׁ מִלְּגָיו, אוֹ שְׁלִישׁ מִלְּבַר? תֵּיקוּ. אִם הַקַּטָּן נִמְכַּר בְּשִׁשָּׁה יוֹסִיף שְׁנֵי דִּינְרֵי דְּהַיְנוּ בְּמַעְרָבָא אָמְרִי מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי זֵירָא: עַד שְׁלִישׁ – מִשֶּׁלּוֹ. מִכָּאן וְאֵילָךְ – מִשֶּׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. [ג]מַתְנִי׳ כֹּל שֶׁחָבַתִּי בְּשִׁמְירָתוֹ – הִכְשַׁרְתִּי אֶת נִזְקוֹ. הִכְשַׁרְתִּי בְּמִקְצַת נִזְקוֹ – חָבַתִּי בְּתַשְׁלוּמֵי נִזְקוֹ כְּהֶכְשֵׁר כָּל נִזְקוֹ. נְכָסִים שֶׁאֵין בָּהֶן מְעִילָה, נְכָסִים שֶׁהֵן שֶׁל בְּנֵי בְּרִית, נְכָסִים הַמְיוּחָדִים. [א]וּבְכָל מָקוֹם, חוּץ מֵרְשׁוּת הַמְיוּחָדֶת לַמַּזִּיק, וּרְשׁוּת הַנִּיזָּק וְהַמַּזִּיק. כְּשֶׁהִזִּיק חָב הַמַּזִּיק לְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי נֶזֶק בְּמֵיטַב הָאָרֶץ. [ד]גְּמ׳ תָּנוּ רַבָּנַן: כֹּל שֶׁחָבַתִּי בְּשִׁמְירָתוֹ – הִכְשַׁרְתִּי אֶת נִזְקוֹ. כֵּיצַד? שׁוֹר וּבוֹר שֶׁמְּסָרָן לְחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן, וְהִזִּיקוּ – חַיָּיב לְשַׁלֵּם. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּאֵשׁ. [ה]בְּמַאי עָסְקִינַן? אִילֵּימָא בְּשׁוֹר קָשׁוּר וּבוֹר מְכוּסֶּה, דִּכְוותַהּ גַּבֵּי אֵשׁ – גַּחֶלֶת; מַאי שְׁנָא הָכָא וּמַאי שְׁנָא הָכָא? [ט]אֶלָּא בְּשׁוֹר מוּתָּר וּבוֹר מְגוּלֶּה, דִּכְוותַהּ גַּבֵּי אֵשׁ – שַׁלְהֶבֶת; ״מַה שֶּׁאֵין כֵּן בָּאֵשׁ״ – דְּפָטוּר?! וְהָא אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ מִשְּׁמֵיהּ דְּחִזְקִיָּה: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁמָּסַר לוֹ גַּחֶלֶת – וְלִיבָּה, אֲבָל שַׁלְהֶבֶת – חַיָּיב! מַאי טַעְמָא? דְּהָא בָּרֵי הֶזֵּיקָא. לְעוֹלָם בְּשׁוֹר קָשׁוּר וּבוֹר מְכוּסֶּה, וְדִכְוותַהּ גַּבֵּי אֵשׁ – גַּחֶלֶת. וּדְקָא אָמְרַתְּ: מַאי שְׁנָא הָכָא וּמַאי שְׁנָא הָכָא? שׁוֹר – דַּרְכֵּיהּ לְנַתּוֹקֵי; בּוֹר – דַּרְכֵּיהּ לְנַתּוֹרֵי; גַּחֶלֶת – כַּמָּה דְּשָׁבֵיק לַהּ, מִטְּמָיָא עָמְיָא וְאָזְלָא. וּלְרַבִּי יוֹחָנָן דְּאָמַר: אֲפִילּוּ מָסַר לוֹ שַׁלְהֶבֶת – נָמֵי פָּטוּר, דִּכְוותַהּ הָכָא – בְּשׁוֹר מוּתָּר וּבוֹר מְגוּלֶּה; מַאי שְׁנָא הָכָא וּמַאי שְׁנָא הָכָא? [ו]הָתָם – צְבָתָא דְּחֵרֵשׁ קָא גָּרִים, הָכָא – לָא צְבָתָא דְּחֵרֵשׁ קָא גָּרִים. תָּנוּ רַבָּנַן: חוֹמֶר בְּשׁוֹר מִבּבוֹר, חוֹמֶר בְּבוֹר מִבְּשׁוֹר. [יא]חוֹמֶר בְּשׁוֹר מִבּבוֹר – שֶׁהַשּׁוֹר מְשַׁלֵּם אֶת הַכּוֹפֶר, וְחַיָּיב בִּשְׁלֹשִׁים שֶׁל עֶבֶד, נִגְמַר דִּינוֹ – אָסוּר בַּהֲנָאָה, וְדָרְכּוֹ לֵילֵךְ וּלְהַזִּיק; מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּבוֹר. חוֹמֶר בְּבוֹר מִבְּשׁוֹר – שֶׁהַבּוֹר תְּחִילַּת עֲשָׂיָיתוֹ לְנֶזֶק, וּמוּעָד מִתְּחִילָּתוֹ; מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּשׁוֹר.

חוֹמֶר בְּשׁוֹר מִבּוֹר – שֶׁהַבּוֹר מְשַׁלֵּם בְּשׁוֹר שׁוֹחֵט וּמוֹכֵר, וְאֵין הַשּׁוֹר מְשַׁלֵּם בְּבוֹר שׁוֹחֵט וּמוֹכֵר. חוֹמֶר בְּבוֹר מִבְּשׁוֹר – שֶׁהַבּוֹר מְשַׁלֵּם בְּשׁוֹר תָּם וּמוּעָד, וְהַשּׁוֹר אֵינוֹ מְשַׁלֵּם בְּבוֹר תָּם. חוֹמֶר בְּשׁוֹר מִבּוֹר – שֶׁהַשּׁוֹר מְשַׁלֵּם בְּשׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ וּבְשׁוֹר שֶׁל נָכְרִי, וְהַבּוֹר אֵינוֹ מְשַׁלֵּם בְּבוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ וּבְבוֹר שֶׁל נָכְרִי. חוֹמֶר בְּבוֹר מִבְּשׁוֹר – שֶׁהַבּוֹר מְשַׁלֵּם בְּשׁוֹר שֶׁל בֶּן־בְּרִית וּבְשׁוֹר שֶׁל אֵשֶׁת אִישׁ, וְהַשּׁוֹר אֵינוֹ מְשַׁלֵּם בְּבוֹר שֶׁל בֶּן־בְּרִית וּבְבוֹר שֶׁל אֵשֶׁת אִישׁ. חוֹמֶר בְּשׁוֹר מִבּוֹר – שֶׁהַשּׁוֹר מְשַׁלֵּם בְּשׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל וּבְשׁוֹר שֶׁל לֵוִי, וְהַבּוֹר אֵינוֹ מְשַׁלֵּם בְּבוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל וּבְבוֹר שֶׁל לֵוִי. חוֹמֶר בְּבוֹר מִבְּשׁוֹר – שֶׁהַבּוֹר מְשַׁלֵּם בְּשׁוֹר שֶׁל בְּכוֹר וּבְשׁוֹר שֶׁל מַעֲשֵׂר, וְהַשּׁוֹר אֵינוֹ מְשַׁלֵּם בְּבוֹר שֶׁל בְּכוֹר וּבְבוֹר שֶׁל מַעֲשֵׂר. חוֹמֶר בְּשׁוֹר מִבּוֹר – שֶׁהַשּׁוֹר מְשַׁלֵּם בְּשׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ שֶׁהִקְדִּישׁוֹ בְּעָלִים, וְהַבּוֹר אֵינוֹ מְשַׁלֵּם בְּבוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ שֶׁהִקְדִּישׁוֹ בְּעָלִים. חוֹמֶר בְּבוֹר מִבְּשׁוֹר – שֶׁהַבּוֹר מְשַׁלֵּם בְּשׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ שֶׁנִּפְדָּה, וְהַשּׁוֹר אֵינוֹ מְשַׁלֵּם בְּבוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ שֶׁנִּפְדָּה. חוֹמֶר בְּשׁוֹר מִבּוֹר – שֶׁהַשּׁוֹר מְשַׁלֵּם בְּשׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ שֶׁנִּגְנַב, וְהַבּוֹר אֵינוֹ מְשַׁלֵּם בְּבוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ שֶׁנִּגְנַב. חוֹמֶר בְּשׁוֹר מִבּוֹר – שֶׁהַשּׁוֹר מְשַׁלֵּם בְּשׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ שֶׁנִּתְאַבֵּד, וְהַבּוֹר אֵינוֹ מְשַׁלֵּם בְּבוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ שֶׁנִּתְאַבֵּד. חוֹמֶר בְּשׁוֹר מִבּוֹר – שֶׁהַשּׁוֹר מְשַׁלֵּם בְּשׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ שֶׁנִּתְגַּלְּחָה, וְהַבּוֹר אֵינוֹ מְשַׁלֵּם בְּבוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ שֶׁנִּתְגַּלְּחָה. חוֹמֶר בְּשׁוֹר מִבּוֹר – שֶׁהַשּׁוֹר מְשַׁלֵּם בְּשׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ שֶׁנִּתְמַנְּתָה, וְהַבּוֹר אֵינוֹ מְשַׁלֵּם בְּבוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ שֶׁנִּתְמַנְּתָה. חוֹמֶר בְּשׁוֹר מִבּוֹר – שֶׁהַשּׁוֹר מְשַׁלֵּם בְּשׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ שֶׁנִּתְמַנְּתָה לְאַחַר שֶׁנִּגְנַב, וְהַבּוֹר אֵינוֹ מְשַׁלֵּם בְּבוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ שֶׁנִּתְמַנְּתָה לְאַחַר שֶׁנִּגְנַב. חוֹמֶר בְּשׁוֹר מִבּוֹר – שֶׁהַשּׁוֹר מְשַׁלֵּם בְּשׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ שֶׁנִּתְמַנְּתָה לְאַחַר שֶׁנִּתְאַבֵּד, וְהַבּוֹר אֵינוֹ מְשַׁלֵּם בְּבוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ שֶׁנִּתְמַנְּתָה לְאַחַר שֶׁנִּתְאַבֵּד. חוֹמֶר בְּשׁוֹר מִבּוֹר – שֶׁהַשּׁוֹר מְשַׁלֵּם בְּשׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ שֶׁנִּתְמַנְּתָה לְאַחַר שֶׁנִּתְגַּלְּחָה, וְהַבּוֹר אֵינוֹ מְשַׁלֵּם בְּבוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ שֶׁנִּתְמַנְּתָה לְאַחַר שֶׁנִּתְגַּלְּחָה. חוֹמֶר בְּשׁוֹר מִבּוֹר – שֶׁהַשּׁוֹר מְשַׁלֵּם בְּשׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ שֶׁנִּתְמַנְּתָה לְאַחַר שֶׁנִּתְגַּלְּחָה וְנִתְאַבֵּד, וְהַבּוֹר אֵינוֹ מְשַׁלֵּם בְּבוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ שֶׁנִּתְמַנְּתָה לְאַחַר שֶׁנִּתְגַּלְּחָה וְנִתְאַבֵּד. חוֹמֶר בְּשׁוֹר מִבּוֹר – שֶׁהַשּׁוֹר מְשַׁלֵּם בְּשׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ שֶׁנִּתְמַנְּתָה לְאַחַר שֶׁנִּגְנַב וְנִתְגַּלְּחָה, וְהַבּוֹר אֵינוֹ מְשַׁלֵּם בְּבוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ שֶׁנִּתְמַנְּתָה לְאַחַר שֶׁנִּגְנַב וְנִתְגַּלְּחָה. חוֹמֶר בְּשׁוֹר מִבּוֹר – שֶׁהַשּׁוֹר מְשַׁלֵּם בְּשׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ שֶׁנִּתְמַנְּתָה לְאַחַר שֶׁנִּגְנַב וְנִתְגַּלְּחָה וְנִתְאַבֵּד, וְהַבּוֹר אֵינוֹ מְשַׁלֵּם בְּבוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ שֶׁנִּתְמַנְּתָה לְאַחַר שֶׁנִּגְנַב וְנִתְגַּלְּחָה וְנִתְאַבֵּד. חוֹמֶר בְּשׁוֹר מִבּוֹר – שֶׁהַשּׁוֹר מְשַׁלֵּם בְּשׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ שֶׁנִּתְמַנְּתָה לְאַחַר שֶׁנִּתְגַּלְּחָה וְנִתְאַבֵּד וְנִגְנַב, וְהַבּוֹר אֵינוֹ מְשַׁלֵּם בְּבוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ שֶׁנִּתְמַנְּתָה לְאַחַר שֶׁנִּתְגַּלְּחָה וְנִתְאַבֵּד וְנִגְנַב. חוֹמֶר בְּשׁוֹר מִבּוֹר – שֶׁהַשּׁוֹר מְשַׁלֵּם בְּשׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ שֶׁנִּתְמַנְּתָה לְאַחַר שֶׁנִּתְגַּלְּחָה וְנִגְנַב וְנִתְאַבֵּד, וְהַבּוֹר אֵינוֹ מְשַׁלֵּם בְּבוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ שֶׁנִּתְמַנְּתָה לְאַחַר שֶׁנִּתְגַּלְּחָה וְנִגְנַב וְנִתְאַבֵּד. חוֹמֶר בְּשׁוֹר מִבּוֹר – שֶׁהַשּׁוֹר מְשַׁלֵּם בְּשׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ שֶׁנִּתְמַנְּתָה לְאַחַר שֶׁנִּתְגַּלְּחָה וְנִתְאַבֵּד וְנִגְנַב וְנִתְגַּלְּחָה, וְהַבּוֹר אֵינוֹ מְשַׁלֵּם בְּבוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ שֶׁנִּתְמַנְּתָה לְאַחַר שֶׁנִּתְגַּלְּחָה וְנִגְנַב וְנִתְאַבֵּד. חוֹמֶר בְּשׁוֹר מִבּוֹר – שֶׁהַשּׁוֹר מְשַׁלֵּם בְּשׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ שֶׁנִּתְמַנְּתָה לְאַחַר שֶׁנִּתְגַּלְּחָה וְנִתְאַבֵּד וְנִגְנַב וְנִתְגַּלְּחָה וְנִתְמַנְּתָה, וְהַבּוֹר אֵינוֹ מְשַׁלֵּם בְּבוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ שֶׁנִּתְמַנְּתָה לְאַחַר שֶׁנִּתְגַּלְּחָה וְנִגְנַב וְנִתְאַבֵּד. חוֹמֶר בְּשׁוֹר מִבּוֹר – שֶׁהַשּׁוֹר מְשַׁלֵּם בְּשׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ שֶׁנִּתְמַנְּתָה לְאַחַר שֶׁנִּתְגַּלְּחָה וְנִתְאַבֵּד וְנִגְנַב וְנִתְגַּלְּחָה וְנִתְמַנְּתָה וְנִתְאַבֵּד

מסורת הש"ס

א לקמן מג:

ב משנה בבא קמא

ג לקמן נא.

ד תוספתא בבא קמא

גליון הש"ס

גמ' לאתויי כלים. עי' לעיל ה ע"ב תוס' ד"ה כי שדית: תוס' ד"ה שהשור כו' וא"ת ל"ל. עי' תשובת ח"צ סי' קלו:

בא"ד ואי משום וכו'. עי' זבחים דף עא ע"ב תוס' ד"ה ובטרפה:

תורה אור השלם

וכי יפתח... כי יכרה. כיוון שהכתוב מטיל את האחריות לנזקי הבור על מי שפתח אותו או כרה אותו, הרי לנו, שלא בבור שהוא רכושו של המזיק מדובר כאן, אבל מדובר בבור שברשות הרבים, והמזיק נקרא 'בעל הבור' רק משום שהוא זה שפתחו או כרהו - "עשהו הכתוב בעליו להתחייב עליו בנזיקין" כלשון רש"י ע"א. רשב"ם מבאר את שני הפעלים בכך, שהראשון מדבר בבור שמלאכתו נסתיימה, והפשע הוא שלא כיסהו, ואילו השני מדבר בבור שאדם כורה אותו ולא כיסהו בערב, בצאתו ממלאכתו, לפי שהוא רוצה להמשיך ולחפור בו למחרת, 'וטורח הוא לו לכסותו בכל יום'. בגמרא (בבא קמא נ ע"א) מובאת מחלוקת בין ר' ישמעאל ור' עקיבא, בו שואל ר' ישמעאל 'אם על פתיחה חייב על כרייה לא כל שכן?' 157במכילתא נוסח השאלה הוא: "אם הפותח חייב, הכורה לא כל שכן?" (המ'). ובהמשך נאמר שם (נא ע"א). 'להביא הכורה אחר הכורה שהוא חייב', כלומר גם מי שרק העמיק את הבור שכבר היה קיים חייב לשאת בנזק יחד עם זה שכרה שם לפניו, ואף יש שהוא חייב לשאת באחריות לבדו. 'החופר בור תשעה ובא אחר והשלימו לעשרה, אחרון חייב' (שם י ע"א). [פירושי רד"צ הופמן על שמות כא:לג, ג]

מַה שְּׁאֵין כֵּן בְּאֵשׁ אֵשׁ לֹא חַיָּיב בָּהּ שֶׁרַפַּת אָדָם שֶׁהָיָה לוֹ לִבְרֹחַ וְאִם כָּפוּת הוּא הַמַּבְעִיר חַיָּב מִיתָה וְקָם לֵיהּ בְּדִרְבָּה מִנָּהּ דְּמַפְרֵשׁ לְקַמָּן בְּפֶרֶק הַכּוֹנֵס צֹאן לְדִיר (בָּבָא קַמָּא דף סא:): וּבֵין שְׁאֵין רָאוּי לְקַמָּן מְפָרֵשׁ לָהּ כָּל שׁוֹר דְּקָתָנֵי הָכָא בְּקָרֶן קְמַיְרֵי וְלֹא בְּשֵׁן וְרֶגֶל: חַיָּב בּוֹ אֶת הַכֵּלִים אִם שְׁבָרָן בְּנֶגִיחָה אוֹ בִּבְעִיטָה שֶׁהִיא תּוֹלְדָה דְּקֶרֶן כֵּלִים אֵין רְאוּיִין לְאֵשׁ שְׁאֵין דַּרְכָּהּ לְהַסִּיק בַּכֵּלִים: פְּלוּגְתָא דְּרַבִּי יְהוּדָה וְרַבָּנָן בְּפֶרֶק שׁוֹר שֶׁנָּגַח אֶת הַפָּרָה (לְקַמָּן בָּבָא קַמָּא דף נג:): אֶלָּא לְעוֹלָם רַבָּנָן הִיא וּדְקָשְׁיָא לָךְ לְתָנֵי חֹמֶר בְּשׁוֹר שֶׁחַיָּב בּוֹ אֶת הַכֵּלִים כו' תָּנָא וְשׁוֹיֵר: שׁוֹיֵר טָמוּן דַּהֲוָה לֵיהּ לְמִתְנֵי חֹמֶר בְּשׁוֹר וּבוֹר מִבְּאֵשׁ שֶׁאִם בָּעַט שׁוֹר בְּשַׂק מָלֵא כֵּלִים וּשְׁבָרָן חַיָּב אוֹ אִם נָפַל חֲמוֹר בְּבוֹר וְעָלָיו שַׂק מָלֵא תְּבוּאָה חַיָּב וְאע"ג דְּטָמוּן בַּשַּׂק מַה שְּׁאֵין כֵּן בְּאֵשׁ דְּנָפְקָא לָן (לְקַמָּן בָּבָא קַמָּא דף ס.) מֵאוֹ הַקָּמָה דְּאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא בְּגָלוּי: שׁוֹר פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין שֶׁנִּפְדָּה וְנָפַל בְּבוֹר פְּטוּר בַּעַל הַבּוֹר דִּכְתִיב (שְׁמוֹת כ"א:ל"ד) בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ יֵצֵא זֶה שֶׁאֵין הַמֵּת שָׁלוֹ דְּאע"ג דְּנִפְדָּה אִם מֵת אָסוּר לְהַאֲכִילוֹ לַכְּלָבִים כִּדְאָמְרִינַן בִּבְכוֹרוֹת (דף טו.) תִּזָּבַח וְלֹא גִּזָּה בְּשָׂר וְלֹא חָלָב וְאָכַלְתָּ וְלֹא לְכִלְבִים וּבְפְסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין הַכָּתוּב מְדַבֵּר וְאִם נָגַח שׁוֹר חַיָּב דְּהָא כְּתִיב שׁוֹר רֵעֵהוּ וְכֵיוָן דְּנִפְדָּה שׁוֹר רֵעֵהוּ קָרֵינָא בֵּהּ וּמע"ג דִּבְשׁוֹר נָמֵי כְּתִיב וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ מוֹקְמִי לֵיהּ לְקַמָּן לַבַּעֲלִים מְטַפְּלִים בִּנְבֵלָה: אִי אָמְרַתְּ בְּשִׁלְמָא רַבָּנָן אֲיִידֵי דְּשִׁיֵּר טָמוּן וְכֵלִים שִׁיֵּר נָמֵי הָאי: אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ ר' יְהוּדָה וְאֵין כָּאן שִׁיּוּר דְּהָא כֵּלִים בַּבּוֹר וְטָמוּן בָּאֵשׁ רַבִּי יְהוּדָה מְחַיֵּב מַאי שַׁיֵּר דְּהַאי שַׁיֵּר: הַאי מַאי לָא גָּרְסִינַן: דֵּשׁ בְּנִירוֹ שֶׁאִם דֵּשׁ הַשּׁוֹר בְּנִירוֹ וְנִתְכַּוֵּן לְכָךְ שֶׁהָרֵי הַשְּׁוָרִין מְלַמְּדִין בְּדֵישָׁה תּוֹלְדָה דְּקֶרֶן הִיא שֶׁכְּוָנָתָהּ לְהַזִּיק וְחַיָּב לְשַׁלֵּם דְּמֵי נִירוֹ שֶׁקִּלְקֵל מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּבוֹר דְּלָא שַׁיֵּךְ בֵּהּ הֶזֵּק קְרָקַע: דְּהָא קָתָנֵי לְעֵיל בְּשׁוֹר שֶׁדַּרְכּוֹ לֵילֵךְ וּלְהַזִּיק וְכָל נְזָקִין בִּכְלָל: הָאֲחָרוֹן חַיָּב בֵּין מֵת בּוֹ הַשּׁוֹר בֵּין הֶזֵּק וְטַעְמָא מְפֹרָשׁ לְקַמָּן מִקְּרָאֵי בְּפֶרֶק שׁוֹר שֶׁנָּגַח אֶת הַפָּרָה: אַחַר אַחֵרוֹן לְמִיתָה אִם מֵת הַשּׁוֹר לֹא יְשַׁלֵּם הָרִאשׁוֹן כְּלוּם דְּט' טְפָחִים אֵין בְּהֶם כְּדֵי לְהָמִית: אַחַר שְׁנֵיהֶם לְנָזְקִין דְּאִם הֶזֵּק הַשּׁוֹר וְלֹא מֵת יְשַׁלְּמוּ בֵּין שְׁנֵיהֶם: רַב פָּפָּא אָמַר מַתְנִיתִין דְּקָתָנֵי כְּהֶכְשֵׁר כָּל נְזָקוֹ דְּאֵין חַיָּב אֶלָּא אַחֲרוֹן בְּמִיתָה שֶׁמֵּת הַשּׁוֹר קְמַיְרֵי: וְדִבְרֵי הַכֹּל דְּאַפֵּי' רַבִּי קָאָמַר אַחַר אַחֵרוֹן לְמִיתָה: וְתוּ לֵיכָּא לְמֵימַר כְּהֶכְשֵׁר כָּל נְזָקוֹ: וְהָא אִיכָּא לְמֵימַר תּוּ כְּגוֹן אִי אִתְּרְמִי דְּמֵסַר שׁוֹרוֹ כו' וּמִסְּבָרָא קָמְקְשֵׁי לֵיהּ רַבִּי זֵירָא וְאֵינָהּ מִשְׁנָה: וּפָשַׁע בּוֹ שֶׁהָלַךְ לוֹ וְלֹא שָׁמְרוֹ: אִי דְּבָלְאוּ אֵיהוּ לָא מִנְּטַר כְּגוֹן שֶׁהָיוּ עֲסָקָיו רַעִים: פְּשִׁיטָא אֵין זוֹ הִכְשַׁרְתִּי בְּמִקְצָת נְזָקוֹ אֶלָּא כָּל נְזָקוֹ וְלָא דָּמֵי לְהַשְׁלִים בּוֹר לַעֲשָׂרָה דאע"ג דקי"ל בּוֹר ט' דְּלָא עָבְדִי מִיתָה נְזָקִין מִיהָא עָבְדִי וְסִיָּע הָרִאשׁוֹן בְּהַגָּרַמַת מִיתָתוֹ וְאַצְטְרִיכָא לְמִתְנֵי דְּאַחֲרוֹן חַיָּב: מַאי קָעָבִיד וְאֵינוֹ חַיָּב כְּלוּם: מְרַבָּה בַּחֲבִילוֹת שֶׁרִבָּה חֲבִילוֹת וְמוֹרוֹת בְּהַדְלָקָה שֶׁל חֲבֵרוֹ וְקָרְבָּה ע"י הַחֲבִילוֹת לַגָּדִישׁ אֲחֵרִים שֶׁהָיָה בַּדִּין שֶׁיִּהֵא הוּא חַיָּב וְלֹא הָרִאשׁוֹן:

חֹמֶר בְּשׁוֹר מִבְּאֵשׁ, חֹמֶר בְּאֵשׁ מִבְּשׁוֹר. חֹמֶר בְּשׁוֹר מִבְּאֵשׁ – שֶׁהַשּׁוֹר מְשַׁלֵּם כּוֹפֶר, וְחַיָּיב בִּשְׁלִשִּׁים שֶׁל עֶבֶד, נִגְמַר דִּינוֹ – אָסוּר בַּהֲנָאָה, מָסְרוֹ לְחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן – חַיָּיב; מַה שְּׁאֵין כֵּן בְּאֵשׁ. חֹמֶר בְּאֵשׁ מִבְּשׁוֹר – שֶׁהָאֵשׁ מוּעֶדֶת מִתְּחִילָתָהּ, מַה שְּׁאֵין כֵּן בְּשׁוֹר. חֹמֶר בְּאֵשׁ מִבּוֹר, וְחֹמֶר בּוֹר מִבְּאֵשׁ. (א)חֹמֶר בְּבוֹר מִבְּאֵשׁ – שֶׁתְּחִילַת עֲשִׂיָּיתוֹ לְנֶזֶק, מָסְרוֹ לְחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן – חַיָּיב; מַה שְּׁאֵין כֵּן בְּאֵשׁ. חֹמֶר בְּאֵשׁ מִבּוֹר – שֶׁהָאֵשׁ דַּרְכָּהּ לֵילֵךְ וּלְהַזִּיק, וּמוּעֶדֶת לֶאֱכוֹל בֵּין דָּבָר הָרָאוּי לָהּ, וּבֵין דָּבָר שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לָהּ; מַה שְּׁאֵין כֵּן בְּבוֹר. וְלִיתְנֵי חֹמֶר בְּשׁוֹר מִבְּבוֹר – שֶׁהַשּׁוֹר חַיָּיב בּוֹ אֶת הַכֵּלִים, מַה שְּׁאֵין כֵּן בְּבוֹר! הָא מַנִּי – רַבִּי יְהוּדָה הִיא, דְּמְחַיֵּיב עַל נְזָקֵי כֵלִים בְּבוֹר. אִי רַבִּי יְהוּדָה, אֵימָא סֵיפָא: חֹמֶר בְּאֵשׁ מִבְּבוֹר – שֶׁהָאֵשׁ דַּרְכָּהּ לֵילֵךְ וּלְהַזִּיק, וּמוּעֶדֶ[ת] לֶאֱכוֹל בֵּין דָּבָר הָרָאוּי לָהּ וּבֵין דָּבָר שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לָהּ, מַה שְּׁאֵין כֵּן בְּבוֹר. "דָּבָר הָרָאוּי לָהּ" מַאי נִינְהוּ – עֵצִים; "דָּבָר שֶׁאֵין רָאוּי לָהּ" מַאי נִינְהוּ – כֵּלִים; "מַה שְּׁאֵין כֵּן בְּבוֹר". אִי רַבִּי יְהוּדָה – הָא אָמַרְתְּ מְחַיֵּיב הָיָה רַבִּי יְהוּדָה עַל נְזָקֵי כֵלִים בְּבוֹר! אֶלָּא לְעוֹלָם רַבָּנָן הִיא, וּתְנָא וְשַׁיֵּיר. מַאי שַׁיֵּיר דְּהַאי שַׁיֵּיר? שַׁיֵּיר טָמוּן. אִיבָּעֵית אֵימָא: לְעוֹלָם רַבִּי יְהוּדָה, וְ"דָבָר שֶׁאֵין רָאוּי לָהּ" לָאו לְאֵתוּיֵי כֵּלִים, אֶלָּא לְאֵתוּיֵי לִיחָכָה נִירוֹ וְסִכְסְכָה אֲבָנָיו. (ג)[א]מַתְקִיף לַהּ רַב אָשֵׁי: לִיתְנֵי חֹמֶר בְּשׁוֹר מִבְּבוֹר – שֶׁהַשּׁוֹר חַיָּיב בּוֹ שׁוֹר פְּסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין, מַה שְּׁאֵין כֵּן בְּבוֹר! אִי אָמְרַתְּ בְּשִׁלְמָא רַבָּנָן הִיא, אַיְידֵי דְּשַׁיֵּיר הָךְ – שַׁיֵּיר נָמֵי הָךְ. אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ רַבִּי יְהוּדָה, מַאי שַׁיֵּיר דְּהַאי שַׁיֵּיר? (ב)שַׁיֵּיר דֵּשׁ בְּנִירוֹ. אִי מִשּׁוּם דֵּשׁ בְּנִירוֹ – לָאו שִׁיּוּרָא הוּא, דְּהָ[ק]תָנֵא: שָׁכֵן דַּרְכּוֹ לֵילֵךְ וּלְהַזִּיק! הִכְשַׁרְתִּי בְּמִקְצָת נְזָקוֹ. [ד]תָּנוּ רַבָּנָן: הִכְשַׁרְתִּי מִקְצָת נְזָקוֹ – חַבְתִּי בְּתַשְׁלוּמֵי נְזָקוֹ כְּהֶכְשֵׁר כָּל נְזָקוֹ. כֵּיצַד? הַחוֹפֵר בּוֹר תִּשְׁעָה, וּבָא אַחֵר וְהִשְׁלִימוֹ לַעֲשָׂרָה – הָאַחֲרוֹן חַיָּיב. ה(ג)וּדְלָא כְּרַבִּי – דְּתַנְיָא: הַחוֹפֵר בּוֹר תִּשְׁעָה, וּבָא אַחֵר וְהִשְׁלִימוֹ לַעֲשָׂרָה – אַחֲרוֹן חַיָּיב. רַבִּי אוֹמֵר: אַחַר אַחֲרוֹן לְמִיתָה, אַחַר שְׁנֵיהֶם לִנְזָקִין. רַב פָּפָּא אָמַר: לְמִיתָה, וְדִבְרֵי הַכֹּל. אִיכָּא דְּאָמְרִי: לֵימָא דְּלָא כְּרַבִּי? אָמַר רַב פָּפָּא: לְמִיתָה, וְדִבְרֵי הַכֹּל. ה(ד)מַתְקִיף לָהּ רַבִּי זֵירָא: וְתוּ לֵיכָּא? וְהָא אִיכָּא: מָסַר שׁוֹרוֹ לַחֲמִשָּׁה בְּנֵי אָדָם, וּפָשַׁע בּוֹ אֶחָד מֵהֶן – וְהִזִּיק, חַיָּיב. הֵיכִי דָּמֵי? אִילֵּימָא דְּבָלְאוּ אֵיהוּ לָא הָוָה מִינְּטַר, פְּשִׁיטָא

עין משפט נר מצוה

א מיי׳ פ״ו מהל׳ חובל ומזיק הל׳ טו, סמג עשין ע, טוש״ע חו״מ סי׳ שפא סעי׳ א:

ב סמג עשין ע:

ג מיי׳ פ״ו מהל׳ חובל ומזיק הל׳ טו, סמג עשין ע, טוש״ע חו״מ סי׳ שפא סעי׳ א:

ד מיי׳ פ״ו מהל׳ חובל ומזיק הל׳ טו, סמג עשין ע, טוש״ע חו״מ סי׳ שפא סעי׳ א:

ה סמג עשין ע:

ו מיי׳ פ״ד מהל׳ רוצח ושמירת נפש הל׳ ו, סמג לאוין קסג:

ז סמג עשין ע:

ח מיי׳ פ״ז מהל׳ נזקי ממון הל׳ יג, סמג עשין סח, טוש״ע חו״מ סי׳ תג סעי׳ א:

ט סמג לאוין קסג:

י מיי׳ פ״ז מהל׳ נזקי ממון הל׳ יג, טוש״ע חו״מ סי׳ תג סעי׳ ב:

מסורת הש״ס

א מכות ח.

ב לקמן כו:; סנהדרין עח.

ג לקמן סד:

ד חולין קל.

ה חולין קלו.; פסחים צ.; חולין סא.; חולין קמא.; בכורות נג:

ו מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי

גליון הש״ס

גמרא קמ״ל דכחו כגופו. לקמן דף יז ע״ב:

תורה אור השלם

[ויקרא כד, יח]

[שמות כב, יב]

[פירושי רד״צ הופמן על שמות כב:יב, א]

[שמות כא, לד]

[שמות כא, לו]

[פירושי רד״צ הופמן על שמות כא:לד, ב]

כְּגוֹן פָּפָא בַּר אַבָּא מְפָרֵשׁ רַשְׁבָּ״ם דִּנְקֵט פָּפָא בַּר אַבָּא לְפִי שֶׁלְּסָתָם בְּנֵי אָדָם הוּא שָׁאוּל לְכָל הַבָּא מֵאֵילָיו לַשֵּׁב עָלֶיהָ כִּי סְתָם סַפְסָל עָשׂוּי לְכָךְ וְהֵוֵי כְּמִתָּה מֻחֶמֶת מְלֹאכָה אֲבָל פָּפָא בַּר אַבָּא שֶׁהוּא מְשֻׁנֶּה וְכָבֵד מִשְּׁאָר בְּנֵי אָדָם סְתָמָא אֵין שָׁאוּל לוֹ וּלְפִי׳ צ״ל כְּגוֹן פָּפָא בַּר אַבָּא אֲפוּלְהוּ קָאֵי מִדְּקָאָמַר בְּסַמּוּךְ דא״ל אִי לָאו אַתְּ הֲוָה יָתְבִינַן פַּרְתָּא וְקָיְמִין מַשְׁמַע דְּאִם הָיָה נִשְׁבָּר הָיוּ חַיָּבִין וּמִיהוּ לְפִי הַמַּסְקָנָא דְּמִשְּׁנֵי דְּבַהֲדֵי דְּקָסָמֵךְ עֲלֵיהוּ אֵין צָרִיךְ לְפָרֵשׁ דְּחַיָּב אֶלָּא אַחֲרוֹן בְּלָבַד וּמִתּוֹךְ כָּךְ פָּטַר אַרְבָּעָה בְּנֵי אָדָם שֶׁיָּשְׁבוּ עַל סַפְסָל אֶחָד שֶׁל אַלְמָנָה וּשְׁבָרוּהוּ והר״ר עֶזְרִיאֵל חַיָּב לְשַׁלֵּם ור״ת מְפָרֵשׁ דִּנְקֵט פָּפָא בַּר אַבָּא מְשׁוּם דְּקָאָמַר בְּמַסְקָנָא דְּכֹחוֹ כְּגוּפוֹ דְּמֵי וְדַוְקָא פָּפָא בַּר אַבָּא שֶׁהוּא אָדָם כָּבֵד וּמִתּוֹךְ כְּבֵדוּתוֹ מוֹנְעָן לַעֲמֹד שֶׁאִי בְּנֵי אָדָם שֶׁאֵין כְּבֵדִין כָּל כָּךְ וְאֵין סְמִיכָתָן מְעַכֶּבֶת מִלַּעֲמֹד אֵינָהוּ נָמֵי פָּשְׁעוּ שֶׁלֹּא עָמְדוּ וְכֵלָן חַיָּבִין וּלְפִי זֶה צָרִיךְ לוֹמַר דְּרַב פָּפָא עַצְמוֹ בָּא לְתָרֵץ מַה שֶּׁהִקְשָׁה וְתוּ לֵיכָּא: מַאי קָעָבִיד בְּבָלְהָ שְׁמַעְתִּין צ״ל מַאי קָעָבִיד טְפֵי מֵאַחֲרִינִי וְיֹשֵׁלֶם כָּל אֶחָד חֶלְקוֹ וְאֵין לוֹמַר דְּלִיפְטֵר דְּתַנְיָא פֶּרֶק הַפֵּרָה (לְקַמָּן בָּבָא קַמָּא נא.) אֶחָד הַחוֹקֵק בּוֹר לִ׳ וּבָא אַחֵר וְהִשְׁלִימוֹ לְעֶשְׂרִים וּבָא אַחֵר וְהִשְׁלִימוֹ לְשָׁלשִׁים כֻּלָּם חַיָּבִין אע״ג דְּבָלְאוּ אִיהוּ הֲוָה מֵהָתָם מִיהוּ בָּזֶה צָרִיךְ לְדַקְדֵּק וְכִי בִּשְׁבִיל שֶׁהִשְׁלִיךְ אִישׁ עֵץ בְּתוֹךְ אֵשׁ גְּדוֹלָה יִתְחַיֵּב הָא לֹא דָּמֵי אֶלָּא לְאֶחָד שֶׁחוֹפֵר בּוֹר ׳ וּבָא אַחֵר וְהִשְׁלִימוֹ לי״א: כֻּלָּן פְּטוּרִין וּבְיֹשׁ לְרִאשׁוֹן כְּדֵי לְהַמִּית דִּבְשָׁאנֵן בּוֹ כְּדֵי לְהַמִּית אֲפִילּוּ לְרַבָּנָן אַחֲרוֹן חַיָּב כִּדְמוֹכַח בְּפ׳ כָּל הַנִּשְׂרָפִין (סַנְהֶדְרִין דַּף עח.): יַשְׁלִימֶנָּה בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם אֵין לְדַרֵּשׁ יְשַׁלֵּם יַשְׁלִים אֲבָל יְשַׁלְּמֶנָּה מִשְׁמַע שֶׁהַבְּהֵמָה עַצְמָהּ יְשַׁלֵּם וְזֶה אִי אֶפְשָׁר שֶׁכְּבָר מֵתָה לְפִיכָךְ יֵשׁ לְדַרֵּשׁ יַשְׁלִימֶנָּה: לֹא יְשַׁלֵּם אע״ג דִּקְרָא בְּשׁוֹמֵר שָׂכָר כְּתִיב דְּפָטוּר מֵאֲנָסִין מ״מ מִדְּכְתִיב עַד הַטָּרְפָּה לֹא יְשַׁלֵּם יֵשׁ לִלְמֹד דְּהֵיכָא דְּיִשַּׁלֵּם לֹא יְשַׁלֵּם כְּלוּם בִּשְׁבִיל הַטָּרְפָּה עַצְמָהּ: הָא מְשׁוּם דְּמִמֵּילָא כו׳ כְּלוֹמַר מֵחַד מִנַּיְהוּ לֹא אִתְיָא אֲבָל מִתַּרְוַיְהוּ אִתְיָא בְּמָה הַצַּד וְלֹא חַשׁ לְהַאֲרִיךְ וּלְדַקְדֵּק בָּזֶה: לֹא נִצְרְכָא אֶלָּא לִפְחֹת נְבֵלָה אע״ג דִּכְפָּ׳ הַמַּנִּיחַ (לְקַמָּן בָּבָא קַמָּא לד.) אָמְרִינַן כְּחֲשָׁה כִּשְׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין מְשׁוּם דְּקַרְנָא קָבְיְרָא בְּי׳ הָתָם מְשׁוּם דְּלֹא מֵתָה וְיֵשׁ לוֹ לְהַמְתִּין עַד שֶׁתִּתְרַפֵּא אֲבָל הָכָא מִיָּד הָיָה לוֹ לְמָכְרָהּ:

אִי דְּבָלְאוּ אִיהוּ לָא אָזְלָא – פְּשִׁיטָא! אֶלָּא דְּבָלְאוּ אִיהוּ אָזְלָא – מַאי קָא עָבֵיד? [א]מַתְקִיף לָהּ רַב פָּפָא, וְהָא אִיכָּא הָא דְּתַנְיָא: חֲמִשָּׁה שֶׁיָּשְׁבוּ עַל סַפְסָל אֶחָד וְלֹא שָׁבְרוּהוּ, וּבָא אֶחָד וְיָשַׁב עָלָיו וּשְׁבָרוֹ – הָאַחֲרוֹן חַיָּיב. וְאָמַר רַב פָּפָא: כְּגוֹן פָּפָא בַּר אַבָּא. הֵיכִי דָּמֵי? אִילֵּימָא דְּבָלְאוּ אִיהוּ לָא אִיתְּבַר – פְּשִׁיטָא. אֶלָּא דְּבָלְאוּ אִיהוּ נָמֵי אִיתְּבַר – מַאי קָעָבֵיד? [ב]סוֹף סוֹף, מַתְנִיתָא הֵיכָא מְתַרְצָא? [ג]לָא צְרִיכָא; דְּבָלְאוּ אִיהוּ הֲוֵי מִיתְּבַר בְּתַרֵי שָׁעֵי, וְהַשְׁתָּא אִיתְּבַר בַּחֲדָא שָׁעָה; דְּאָמְרִי לֵיהּ: אִי לָאו אַתְּ – הֲוֵי יָתְבִינַן טָפֵי פּוּרְתָּא, וְקָיְימִין. וְלֵימָא לְהוּ: אִי לָאו אַתּוּן – בְּדִידִי לָא הֲוָה מִיתְּבַר! [ד]לָא צְרִיכָא, דַּבְהַדֵי דְּסָמֵיךְ בְּהוּ, תְּבַר. [א]פְּשִׁיטָא! מַהוּ דְּתֵימָא, כֹּחוֹ – לָאו כְּגוּפוֹ דָּמֵי; קָא מַשְׁמַע לַן דְּכֹחוֹ כְּגוּפוֹ דָּמֵי, דְּכֹל הֵיכָא דְּגוּפוֹ תָּבַר – כֹּחוֹ נָמֵי תָּבַר. [ה]וְתוּ לֵיכָּא? וְהָא אִיכָּא הָא דְּתַנְיָא: הִכּוּהוּ עֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם בְּעָשָׂר מַקָּלוֹת, בֵּין בְּבַת אַחַת בֵּין בָּזָה אַחַר זֶה, וָמֵת – כּוּלָּן פְּטוּרִין. רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא אוֹמֵר: בְּזֶה אַחַר זֶה – הָאַחֲרוֹן חַיָּיב, מִפְּנֵי שֶׁקִּיֵּרַב אֶת מִיתָתוֹ! בִּקְטָלָא לָא קָמַיְירִי. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: בְּפָלוּגְתָּא לָא קָמַיְירִי. וְלָא?! וְהָא אוֹקִימְנָן דְּלָא כְּרַבִּי! דְּלָא כְּרַבִּי – וּכְרַבָּנָן, מוֹקְמִינַן; כְּרַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא – וְלָא כְּרַבָּנָן, לָא מוֹקְמִינַן. [ו]חָבְתִּי בְּתַשְׁלוּמֵי נִזְקוֹ. ״חָבְתִּי בְּנִזְקוֹ״ לָא קָתָנֵי, אֶלָּא ״בְּתַשְׁלוּמֵי נִזְקוֹ״, [ז]תְּנֵינָא לְהָא דְּתָנוּ רַבָּנָן: תַּשְׁלוּמֵי נֶזֶק – מְלַמֵּד שֶׁהַבְּעָלִים מְטַפְּלִין בַּבְּנֵבֵילָה. מְנָא הָנֵי מִילֵּי? אָמַר רַבִּי אַמֵּי, דְּאָמַר קְרָא: ״מַכֵּה נֶפֶשׁ בְּהֵמָה, יְשַׁלְּמֶנָּה״ – אַל תִּקְרֵי ״יְשַׁלְּמֶנָּה״, אֶלָּא ״יְשַׁלְּימֶנָּה״. רַב כָּהֲנָא אָמַר, מֵהָכָא: ״אִם טָרֹף יִטָּרֵף יְבִאֵהוּ עֵד, הַטְּרֵפָה לֹא יְשַׁלֵּם״ – ״עַד טְרֵפָה יְשַׁלֵּם״, טְרֵפָה עַצְמָהּ לֹא יְשַׁלֵּם. חִזְקִיָּה אָמַר, מֵהָכָא: ״וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ״ – לַנִּיזָּק. [ג]וְכֵן תָּנָא דְּבֵי חִזְקִיָּה: ״וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ״ – לַנִּיזָּק. אַתָּה אוֹמֵר לַנִּיזָּק, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא לַמַּזִּיק? אָמַרְתָּ: לֹא כָּךְ הָיָה. [ט]מַאי ״לֹא כָּךְ הָיָה״? אִי אָמַר אַבָּיֵי: אִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ נְבֵילָה דְּמַזִּיק הָוְיָא, לִיכְתּוֹב רַחֲמָנָא ״שׁוֹר תַּחַת הַשּׁוֹר״, וְלִישְׁתּוֹק; ״וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ״ לָמָּה לִי? שְׁמַע מִינַּהּ – לַנִּיזָּק. וּצְרִיכָא; דְּאִי כְּתַב רַחֲמָנָא ״מַכֵּה בְּהֵמָה יְשַׁלֶּמֶנָּה״ – מְשׁוּם דְּלָא שְׁכִיחָא; אֲבָל טְרֵפָה, דִּשְׁכִיחָא – אֵימָא לָא; צְרִיכָא. וְאִי אַשְׁמוּעִינַן טְרֵפָה – מְשׁוּם דְּמִמֵּילָא; אֲבָל מַכֵּה בְּהֵמָה, דְּבָיְדַיִם – אֵימָא לָא. וְאִי אַשְׁמוּעִינַן הָנֵי תַּרְתֵּי – הָא מְשׁוּם דְּלָא שְׁכִיחָא, וְהָא מְשׁוּם דְּמִמֵּילָא; אֲבָל ״וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ״ – לָאו [ד]אִי אַשְׁמוּעִינַן ״הַמֵּת יִהְיֶה לוֹ״ – מְשׁוּם דְּמָמוֹנָא קָא מַזִּיק; אֲבָל הָכָא, דְּבְגוּפָא מַזִּיק – אֵימָא לָא, צְרִיכָא. [ה]אָמַר לֵיהּ רַב כָּהֲנָא לְרַב: אֶלָּא טַעְמָא דִּכְתַב רַחֲמָנָא ״וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ״, הָא לָאו הָכִי הֲוָה אָמֵינָא: נְבֵילָה – דְּמַזִּיק הָוְיָא? הַשְׁתָּא אִי אִית לֵיהּ לְדִידֵיהּ כַּמָּה טְרֵיפוֹת – יְהֵיב לֵיהּ, דְּאָמַר מַר: ״יַשִּׁיב״ – לְרַבּוֹת שׁוֶה כֶּסֶף, וַאֲפִילּוּ סוּבִין; דִּידֵיהּ מַבַּעְיָא?! [ו]לֵימָא פְּחַת נְבֵילָה תַּנָּאֵי הִיא? דְּתַנְיָא: ״אִם טָרֹף יִטָּרֵף יְבִיאֵהוּ עֵד״ – פְּשִׁיטָא וְלָמָּה הָוָה לָן לְמִתְנְיֵהּ הֲרֵי הָרִאשׁוֹן לֹא סִיֵּעַ כְּלוּם דְּכָל מַה דְּשָׁבַק לֵיהּ מַעֲמִיָּא וְאָזַל אֲבָל חוֹפֵר בּוֹר תְּשָׁעָה רַב מִיתְתוֹ הוּא עוֹשֶׂה אֶלָּא הָאַחֲרוֹן מְקָרְבָהּ: כְּגוֹן פָּפָא בַּר אַבָּא שֶׁהָיָה בַּעַל בָּשָׂר: פְּשִׁיטָא דְּלָא דְּמֵי לְבוֹר שֶׁהָרִאשׁוֹן גָּרַם נְזָקִין וְהָרֵג חֻצְיוֹ אוֹ רֻבּוֹ אֶלָּא מִשּׁוּם הָכִי הוּא דְּמִפְּטַר דַּאֲמַר לֵהּ אִי לָאו אַתָּה הָוָה מְתָזִיק וְלָא הָוָה מֵית אֲבָל אִלּוּ לֹא שָׁבְרוּ כְּלוּם כָּל זְמַן שֶׁלֹּא בָּא זֶה: מַתְנִיתָא דְּסַפְסָל: הֵיכָא מַתְרְצָא הוֹאִיל וּמוֹתְבָהּ הָכִי אֲבָל מוֹסֵר שׁוֹרוֹ וּמַרְבֶּה בַּהֲבִילוֹת לָא מַתְנְיֵתָא נִינְהוּ אֶלָּא מִסְבָּרָא הָוֵי מְקַשֵּׁי לְהוּ: דְּבָלְאוּ אִיהוּ הָוָה מִתַּבֵּר בְּתַרֵי שָׁעֵי וּלְהֵכִי אִצְטְרִיךְ לְמִתְנֵיהּ לְאַשְׁמוּעִינַן דַּאֲפִי׳ הֵכִי חַיָּב וּמִיהוּ בַּהֲדֵי דְּאִיכָּא לְאַשְׁמוּעִינַן הַהִיא דְּחוֹפֵר בּוֹר לָא מְצֵי לְמִתְנְיֵהּ דְּתָנֵי גֵּזֶק שֶׁהָרִאשׁוֹנִים לֹא הִתְחִילוּ לְשַׁבְּרָן כִּי הֵיכִי דְּחוֹפֵר בּוֹר ט׳ וְהָבָל חֹם שֶׁל י׳ חָרְגוּ: וְלֵימָא לְהוּ אִי לָאו אַתּוּן בְּדִידִי לְחוּד לָא הָוָה מִתַּבַּר וְאַתֶּם כְּשֶׁשִּׁבְתִּי הָיָה לָכֶם לַעֲמֹד וּמִדְּלָא עֲמַדְתֶּם אַתֶּם כְּמוֹנִי שְׁבַרְתֶּם וְגַבֵּי מַשְׁלִים בּוֹר לַעֲשָׂרָה לֵיכָּא לְאַקְשׁוּיֵי הָכִי דְּמַאי הָוָה לֵיהּ לְקַמָּא לְמֶעְבַּד: לֹא צְרִיכָא דְּבַהֲדֵי דְּסָמֵךְ עֲלֵיהוּ לְעוֹלָם דְּבָלְאוּ אִיהוּ לָא הָוָה מִתַּבֵּר כְּלָל וּדְקָאָמְרַתְּ פְּשִׁיטָא לָא צְרִיכָא דְּבַהֲדֵי דְּסָמֵךְ עֲלֵיהוּ אַמַּטּוּ לְהָכִי חָס רַחֲמָנָא עֲלֵיהּ דְּלָא לִמְטְרַח בִּנְבֵלָה: דִּבְיַדַּיִם קָא מַזִּיק אֵימָא עַל הַמַּזִּיק לִטְרֹחַ בִּנְבֵלָה וְהַשְׁתָּא דְּאָמְרַתְּ טְרֵפָה דְּמִמֵּילָא לָא נִתְכַּוֵּן אַמַּטּוּ לְהָכִי חָס רַחֲמָנָא עֲלֵיהּ דְּלָא לִמְטְרַח בִּנְבֵלָה: דִּבְיַדַּיִם קָא מַזִּיק אֵימָא עַל הַמַּזִּיק לִטְרֹחַ בִּנְבֵלָה וּמְשַׁלֵּם הַדָּמִים קמ״ל: וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ מִשְׁתַּעֵי בְּשׁוֹר נָגַח דְּשָׁכִיחַ וּבַיְדַיִם הוּא מַמָּשׁ (שֶׁהַשּׁוֹר) שֶׁהוּא (מָמוֹנוֹ שֶׁל מַזִּיק) נִתְכַּוֵּן לְהַזִּיק: שׁוֹמֵר שָׂכָר שֶׁפָּשַׁע וְנִטְרְפָה עַל יְדֵי זְאֵב כְּנִזְקֵי גּוּפוֹ חַיָּב לְשַׁלֵּם לֵיהּ שֶׁהֲרֵי הָיָה עָלָיו לִשְׁמֹרָהּ: הַשְׁתָּא אִי הָוֵי לֵיהּ טְרֵפוּת לְמַזִּיק כְּשֶׁעוּר כָּל דְּמֵי נִזְקוֹ הֲוָה יְהֵיב לֵיהּ בְּעַל כָּרְחֵיהּ דְּנִזְקָ דְּאָמַר מַר יָשִׁיב לְרַבּוֹת שׁוֶה כֶּסֶף וַאֲפִילּוּ סוּבִין; דִּידֵיהּ מַבַּעְיָא: לָא נִצְרְכָא הָא דְּכָתַב קְרָא דְּנִזְקָ מְטַפֵּל בִּנְבֵלָה: אֶלָּא לִפְחֹת נְבֵלָה דְּהֵכִי אָמַר רַחֲמָנָא דְּמִשְׁעַת מִיתָה קָאֵי בְּרִשׁוּתֵיהּ דְּנִזְקָ וְאִם הִסְרִיחַ וּפָחֲתָה דְּמֵים מִשָּׁעַת מִיתָה וְעַד שָׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין פָּסִידָא דְּנִזְקָ הוּא וּמְשַׁלֵּם לֵיהּ מַזִּיק מַה שֶּׁהַנֶּזֶק הָוֵי יָתֵר עַל הַדָּמִים שֶׁהָיְתָה נְבֵלָה שָׁוָה בְּשָׁעַת מִיתָה:

מסורת הש"ס

א לקמן צב.

ב בבא מציעא צו:

ג שבועות כט:

ד חולין עז.; משנה חולין

ה מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי

גליון הש"ס

גמ' דאין מקצת שליא בלא ולד. עיין נדה יח ע"א תוס' ד"ה שליא בבית:

תורה אור השלם

[פירושי רד"צ הופמן על שמות כב:יב, א]
[שמות כא, לד]
[ויקרא יב, א-ח]

וּפְטוּר דְּשׁוֹמֵר שָׂכָר פָּטוּר בָּאָנָסִין כְּדִכְתִיב בֵּהּ וּמֵת אוֹ נִשְׁבַּר אוֹ נִשְׁבָּה אֵין רֹאֶה שְׁבִיעַת ה' תִּהְיֶה בֵּין שְׁנֵיהֶם (שְׁמוֹת כ"ב:ט-י'): יָבִיא עָדוּדָה וְנִבְלָה: לב"ד לְשׁוּמָּה כַּמָּה הֵיא שָׁוָה וְהָכִי מַשְׁמַע קְרָא יְבִיאֵהוּ עֵד יָבִיא הָעֲדוּדָה כְּדִכְתִיב (בְּרֵאשִׁית מ"ט:כ"ז) בַּבֹּקֶר יֹאכַל עַד דְּהַיְנוּ שֶׁלָּל כְּדִמְתַרְגְּמִינַן עַדְאָה מִפֵּי מוֹרִי: מַאי לָאו בְּהָא קָמִפַּלְגִי דְּבָאָנָסִין הָא וַדַּאי לָא פְּלִיג אֲבָא שָׁאוּל לְמֵימַר דְּאֵפֵּי' נִטְרָפָה בְּאָנָס יְהֵא חַיָּב דְּאֵין שׁוֹמֵר שָׂכָר חַיָּב בָּאָנָסִין אֶלָּא ה"ק אִם נִטְרְפָה בְּפִשְׁיעָה שֶׁיְּהֵא בַּר תַּשְׁלוּמִין יָבִיא עָדוּדָה וְיוֹסִיף מִבֵּיתוֹ עַל הַדְּמִים שֶׁהִיא שָׁוָה בְּשָׁעַת מִיתָה דְּאִי מִשּׁוּם דְּמִים דְּהַשְׁתָּא לָא אִצְטְרִיךְ דְּהַשְׁתָּא אִי אִית לֵהּ נְבֵלוֹת אַחֲרָנְיָיתָא יְהֵיב לֵיהּ כָּל שֶׁכֵּן הָא אֶלָּא לְפִחַת נְבֵלָה אֲתָא ות"ק דְּלָא מַפִּיק לֵיהּ לְהָךְ דְּרָשָׁה סָבַר פְּחַת נְבֵלָה דְּמֵזִיק הַוֵי הִלְכָךְ לָא מָצֵי לְאוֹקְמֵי לְקָרָא לְהָךְ דְּרָשָׁה דְּאִי מִשּׁוּם דְּמִים דְּהַשְׁתָּא לָא אִצְטְרִיךְ דְּהָא תַּנְיָא יְשִׁיב לְרַבּוֹת שָׁוֶה כֶּסֶף: בְּטֹרַף נְבֵלָה לְהָבִיאָה מִמָּקוֹם שֶׁמָּתָה שָׁם לְמָקוֹם שֶׁהָיְתָה שָׁם אַבָּא שָׁאוּל סָבַר עַל הַמַּזִּיק הוּא: וְהַתַּנְיָא בְּנִיחוּתָא: כֶּסֶף יָשִׁיב לְבַעֲלָיו וְהַמֵּת מַשְׁמַע שֶׁאַף הַמֵּת יָשִׁיב לְבַעֲלָיו: בְּדַנְפְּשֵׁהּ קָא עָבִיד דְּשָׁיֵם לֵיהּ טָרַף וְרוֹחַ דְּנַפְשֵׁהּ קָא עָבִיד דְּשָׁיֵם לֵיהּ לַנְּזָק בְּדֵמֵי יְתֵירֵי וְלָמָּה לִי קְרָא דּוֹהֶמֶת: וְאַגַּדְא שְׁפַת הַבּוֹר: כְּשׁוּרָא קוֹרָה: בְּדַבְּרָא בְּשָׂדֶה וּאע"ג שְׁמִחֲסֵר הֲבָאָה לְעִיר נִמְכָּר בְּזוּז: אָמַר שְׁמוּאֵל מִנְהַג דַּיָּנִין הוּא שֶׁאֵין שָׁמִין לֹא לְגַנָּב וְלֹא לְגַזְלָן שֶׁאִם גָּנַב וְגָזַל בְּהֵמָה אוֹ כֵּלִים וְנִפְחֲתוּ אֲכָלוֹ אֵין שָׁמִין הַנִּבְלָה וְהַשְׁבָּרִים לַבְּעָלִים שֶׁיַּחֲזִיר הַגַּנָּב הַפְּחַת אֶלָּא יְשַׁלֵּם בְּהֵמָה שְׁלֵמָה וְכֵלִים מְעֻלִּים וְהַשְׁבָּרִים שֶׁלּוֹ וּאע"ג דְּקָנְמָא לֶן יַשִׁיב לְרַבּוֹת שָׁוֶה כֶּסֶף כְּכֶסֶף וְאֵפֵּי' סָבַר גָּנַב וְגָזַל שֶׁאנִי מְשׁוּם דִּכְתִיב אֲשֶׁר גָּזַל כְּעֵין גָּזַל הִלְכָךְ צָרִיךְ לְהַחֲזִיר הַגְּזֵלָה אוֹ דָּמֶיהָ וְלֹא סָבַר וְכֵן מַשְׁמַע בִּירוּשְׁלְמִי מְנַיִן שֶׁאֵין שָׁמִין לֹא לְגַנָּב וְלֹא לְגַזְלָן א"ר אַבָּא בַּר מֶמֶל חַיִּים שָׁנִים יְשַׁלֵּם וְלֹא מֵתִים עַד כַּדּוֹן גְּנֵבָה גְּזֵלָה מִנַּיִן א"ר אַבָּא בַּר מֶמֶל וְהֵשִׁיב הַגְּזֵלָה אֲשֶׁר גָּזַל כַּאֲשֶׁר גָּזַל וְהָנְנוּ טַעֲמָא דְּגַנָּב וְגָזְלָן קָנוּ מִיָּד כְּשֶׁהוֹצִיאוּ מֵרְשׁוּת בְּעָלִים אֲבָל מַזִּיק לֹא נִתְחַיֵּב אֶלָּא כְּמוֹ שֶׁהִזִּיק וה"ט דמ"ד אַף לִשּׁוֹאֵל כֵּיוָן דְּחִיֵּב בָּאָנָסִין נִמְצָא שֶׁקָּנָאוֹ מִשָּׁעָה שֶׁהוֹצִיא מִיַּד הַבְּעָלִים וְהַדְּמִים הוּא דְּנִתְחַיֵּב כְּמוֹ גַּנָּב וְגָזְלָן: דָּקָא מְטַהֲרַתְּ לֵהּ מֵרֵאשׁוֹן פֵּרוּשׁ שֶׁסּוֹפֶרֶת י"ד שֶׁל נְקֵבָה מֵרֵאשׁוֹן וְהַדְּמִים שֶׁתִּרְאֶה בט"ו יִהְיוּ טְהוֹרִין וא"ת וְאַמַּאי לֹא יִהְיוּ טְהוֹרִים דְּלְמָא בְּיוֹם רִאשׁוֹן יָצָא רֹאשׁוֹ אוֹ רֻבּוֹ וְאֵפֵּי' לֹא יָצָא דְּלְמָא הוּא וְכָל וי"ל דְּלָא מָצֵי לְמִשְׁרֵי מִסְפֵּק סְפֵּיקָא דְּהָווּ תְּרֵי קָלֵּי דְּסָתְרֵי אַהֲדָדֵי שֶׁאִם תִּרְאֶה יוֹם מ"א תִּשְׁתֶּרִי נְמֵי מִסְפֵּק סְפֵּיקָא דְּשָׁמָּא לֹא יָצָא רֻבּוֹ בְּיוֹם רִאשׁוֹן וְאֵפֵּי' יָצָא רֹב דְּלְמָא נְקֵבָה הִיא וְהַשְׁתָּא בַּתְּחִלָּה הִתַּרְנוּ מִשּׁוּם דְּשָׁמָּא נְקֵבָה הֲרֵי מִמֵּה נַפְשָׁךְ נַעֲשֶׂה אִסּוּר וכה"ג תְּנַן בְּהַמַּפְלֶּלֶת (נִדָּה כט.) תֵּשֵׁב לְזָכָר וְלִנְקֵבָה וּלְנִדָּה אע"ג דְּכָל אִסּוּר בְּאֵפֵּי נַפְשֵׁהּ הֲוֵי סְפֵק סְפֵּיקָא: דָּאַיִן מִקְצַת שִׁלְיָא בְּלֹא וָלָד וא"ת לר"א דְּאָמַר חוֹשְׁשִׁין מִשּׁוּם דְּאַיִן מִקְצַת שִׁלְיָא בְּלֹא וָלָד אֲבָל אִם הָיְתָה חוֹשֶׁשֶׁת ה"ד אִי ברה"ר אֵפֵּי' בְּחַד סְפֵּיקָא מְטַהֲרִי' וְאִי ברה"י אֵפֵּי' בִּסְפֵק סְפֵּיקָא נָמֵי טָמֵא דְּהָא תְּנַן (טְהָרוֹת פ"ו מ"ד) כָּל סְפֵקוֹת שֶׁאַתָּה יָכוֹל לְהַרְבּוֹת ברה"י אֵפֵּי' סְפֵק סְפֵּיקָא טָמֵא וי"ל דִּשְׁמַעְתִּין אַיֵּרֵי לְעִנְיַן לְאַסְרָהּ לְבַעֲלָהּ: שִׁלְיָא שֶׁיָּצְתָה מִקְצָתָהּ אֲסוּרָה בַּאֲכִילָה פִּי' אֲפִי' מַה שֶּׁבִּפְנִים דְּשָׁמָּא בְּאוֹתוֹ מִקְצָת שֶׁיָּצָא יָצָא רֹאשׁוֹ שֶׁל וָלָד וְהֲוֵי כֵּלּוֹ כְּיָלוּד וְלָא קָרֵינַן בֵּהּ כָּל בַּבְּהֵמָה תֹּאכֵלוּ דְּאִם יֵשׁ מִקְצַת שִׁלְיָא בְּלֹא וָלָד הֲיָה לָנוּ לְהַתִּיר מִטַּעַם ס"ס תֵּמַהּ דְּסָגְיָא דְּהָכָא מוּכָח דְּשָׁרֵי ר' אֶלְעָזָר בַּשִּׁלְיָא שֶׁיָּצְתָה מִקְצָתָהּ אִי הַוֵי ס"ס בַּאֲכִילָה וּבְסוֹף בְּהֵמָה הַמְקֻשָּׁה (חֻלִּין עז:) מַשְׁמַע דַּאֲפִילּוּ בס"ס אָסַר רַבִּי אֶלְעָזָר דַּעַל הַדָּ מִשְׁנָה דְּשַׁלְיָא שֶׁיָּצְתָה מִקְצָתָהּ קָאָמַר ר' אֶלְעָזָר לֹא שָׁנוּ אֶלָּא בְּשֶׁאֵינוֹ קְשׁוּרָה בַּוָּלָד אֲבָל קְשׁוּרָה בַּוָּלָד אֵין חוֹשְׁשִׁין לְוָלָד אַחַר וּבְשֶׁאֵין קְשׁוּרָה ע"כ לָא הֲוֵי אֶלָּא ס"ס כְּדִקְתָנֵי בַּבָּרַיְתָא דְּקָתָנֵי הֲתָם שֶׁמָּא נִמּוֹחַ שָׁפִיר שֶׁל שַׁלְיָא כו' וא"כ כְּשֶׁאֵין קְשׁוּרָה תִּשְׁתֶּרִי דְּשָׁמָּא אֵין שָׁם וָלָד אַחֵר וְאֵפֵּי' יֵשׁ שָׁם וָלָד אַחֵר שֶׁמָּא לֹא יָצָא רֻבּוֹ וי"ל בָּרַיְתָא דְּקָתָנֵי הֲתָם שֶׁמָּא כו' מִירֵי בַּשַּׁלְיָא שֶׁל אַחַר הַוָּלָד וְר' אֶלְעָזָר אַיֵּרֵי בַּשַּׁלְיָא שֶׁקֹּדֶם הַוָּלָד דְּוַדַּאי יֵשׁ שָׁם וָלָד אַחֵר כְּשֶׁאֵין קְשׁוּרָה בָּהּ כְּדַאֲמְרִינַן בְּהַמַּפְלֶּלֶת (נִדָּה דף כו:) דְּלָא אֲמְרִינַן תּוֹלִין אֶת הַשִּׁלְיָא בַּוָּלָד אֶלָּא בְּשִׁלְיָא הַבָּאָה אַחַר הַוָּלָד וְעוֹד י"ל דְּהָתָם אִסְרֵי בס"ס גְּזֵרָה מִקְצַת אֲטוּ כֻּלָּהּ כְּדַאֲמְרִינַן בְּשִׁמְעָתִין: כְּסֵימָן וָלָד בִּבְהֵמָה [כָּךְ] סִימָן וָלָד בִּבְהֵמָה וא"ת וְאַמַּאי תּוֹלֶה בְּהֵמָה בְּאִשָּׁה וּמַתְנִי' לָא מַיְירֵי אֶלָּא בִּבְהֵמָה וְיֵשׁ לוֹמַר מְשׁוּם דִּבְאִשָּׁה פָּשׁוּט לוֹ יוֹתֵר מִבִּבְהֵמָה דַּהֲרֵי שֶׁפִּיר שֶׁהוּא סִימָן וָלָד בְּאִשָּׁה וְלֹא בִּבְהֵמָה דְּתַנַן בְּהַלּוֹקֵחַ (בְּכוֹרוֹת דַּף יט:) סִימָן וָלָד בִּבְהֵמָה שִׁלְיָא וּבְאִשָּׁה שֶׁפִּיר וְשִׁלְיָא: יָבִיא עֵדִים שֶׁנִּטְרְפָה בְּאוֹנֶס וְאֵיסִי דּוֹרֵשׁ בְּפֶרֶק הָאֲמָנִין (ב"מ פג.) אֵין רוֹאֶה הָא יֵשׁ רוֹאֶה יָבִיא עֵדִים שֶׁנִּטְרְפָה וּפְטוּר דְּמַשְׁמַעוּת דּוֹרְשִׁין אִכָּא בֵּינֵיהוּ: יָבִיא אֲרוּדָה לב"ד פִּי' שֶׁמַּתָּה בְּלֹא בְּרָכָה וְאֵית דְּגָרֵס עֲדוּדָה כְּמוֹ אַחַת מֵהֶנָּה לֹא נַעֲדָרָה (יְשַׁעְיָהוּ ל"ד:ט"ז) וּבְקוּנְטְרֵס גָּרִיס עֲדוּדָה כְּמוֹ יֹאכַל עַד: בְּשָׁאֲלוֹתוֹת דְּרַב אַחָאי גְּרִי' אָמַר שְׁמוּאֵל אָמַר לִי אַבָּא וְלֹא כְּפֵ"ה דְּפֵרֵשׁ דְּמִנָּהג דַּיָּנִין כָּךְ הוּא: אֵין שָׁמִין לֹא לְגַנָּב וְלֹא לְגַזְלָן פ"ה אֵין שָׁמִין הַגְּבֵלָה וְהַשְׁבָרִים לִבְעָלִים שֶׁיַּחֲזִיר הַגַּנָּב הַפְּחַת אֶלָּא יְשַׁלֵּם בְּהֵמָה שְׁלֵמָה וְכֵלִים מְעֻלִּים וְהַשְׁבָרִים שֶׁלּוֹ וּאע"ג דְּקָנְמָא לֶן יַשִׁיב לְרַבּוֹת שָׁוֶה כֶּסֶף כְּכֶסֶף וְאֵפֵּי' סָבַר גָּנַב וְגָזַל שֶׁאנִי מְשׁוּם דִּכְתִיב אֲשֶׁר גָּזַל כְּעֵין גָּזַל הִלְכָךְ צָרִיךְ לְהַחֲזִיר הַגְּזֵלָה אוֹ דָּמֶיהָ וְלֹא סָבַר וְכֵן מַשְׁמַע בִּירוּשְׁלְמִי מְנַיִן שֶׁאֵין שָׁמִין לֹא לְגַנָּב וְלֹא לְגַזְלָן א"ר אַבָּא בַּר מֶמֶל חַיִּים שָׁנִים יְשַׁלֵּם וְלֹא מֵתִים עַד כַּדּוֹן גְּנֵבָה גְּזֵלָה מִנַּיִן א"ר אַבָּא בַּר מֶמֶל וְהֵשִׁיב הַגְּזֵלָה אֲשֶׁר גָּזַל כַּאֲשֶׁר גָּזַל וְהָנְנוּ טַעֲמָא דְּגַנָּב וְגָזְלָן קָנוּ מִיָּד כְּשֶׁהוֹצִיאוּ מֵרְשׁוּת בְּעָלִים אֲבָל מַזִּיק לֹא נִתְחַיֵּב אֶלָּא כְּמוֹ שֶׁהִזִּיק וה"ט דמ"ד אַף לִשּׁוֹאֵל כֵּיוָן דְּחִיֵּב בָּאָנָסִין נִמְצָא שֶׁקָּנָאוֹ מִשָּׁעָה שֶׁהוֹצִיא מִיַּד הַבְּעָלִים וְהַדְּמִים הוּא דְּנִתְחַיֵּב כְּמוֹ גַּנָּב וְגָזְלָן: דָּקָא מְטַהֲרַתְּ לֵהּ מֵרֵאשׁוֹן פֵּרוּשׁ שֶׁסּוֹפֶרֶת י"ד שֶׁל נְקֵבָה מֵרֵאשׁוֹן וְהַדְּמִים שֶׁתִּרְאֶה בט"ו יִהְיוּ טְהוֹרִין וא"ת וְאַמַּאי לֹא יִהְיוּ טְהוֹרִים דְּלְמָא בְּיוֹם רִאשׁוֹן יָצָא רֹאשׁוֹ אוֹ רֻבּוֹ וְאֵפֵּי' לֹא יָצָא דְּלְמָא הוּא וְכָל וי"ל דְּלָא מָצֵי לְמִשְׁרֵי מִסְפֵּק סְפֵּיקָא דְּהָווּ תְּרֵי קָלֵּי דְּסָתְרֵי אַהֲדָדֵי שֶׁאִם תִּרְאֶה יוֹם מ"א תִּשְׁתֶּרִי נְמֵי מִסְפֵּק סְפֵּיקָא דְּשָׁמָּא לֹא יָצָא רֻבּוֹ בְּיוֹם רִאשׁוֹן וְאֵפֵּי' יָצָא רֹב דְּלְמָא נְקֵבָה הִיא וְהַשְׁתָּא בַּתְּחִלָּה הִתַּרְנוּ מִשּׁוּם דְּשָׁמָּא נְקֵבָה הֲרֵי מִמֵּה נַפְשָׁךְ נַעֲשֶׂה אִסּוּר וכה"ג תְּנַן בְּהַמַּפְלֶּלֶת (נִדָּה כט.) תֵּשֵׁב לְזָכָר וְלִנְקֵבָה וּלְנִדָּה אע"ג דְּכָל אִסּוּר בְּאֵפֵּי נַפְשֵׁהּ הֲוֵי סְפֵק סְפֵּיקָא: דָּאַיִן מִקְצַת שִׁלְיָא בְּלֹא וָלָד וא"ת לר"א דְּאָמַר חוֹשְׁשִׁין מִשּׁוּם דְּאַיִן מִקְצַת שִׁלְיָא בְּלֹא וָלָד אֲבָל אִם הָיְתָה חוֹשֶׁשֶׁת ה"ד אִי ברה"ר אֵפֵּי' בְּחַד סְפֵּיקָא מְטַהֲרִי' וְאִי ברה"י אֵפֵּי' בִּסְפֵק סְפֵּיקָא נָמֵי טָמֵא דְּהָא תְּנַן (טְהָרוֹת פ"ו מ"ד) כָּל סְפֵקוֹת שֶׁאַתָּה יָכוֹל לְהַרְבּוֹת ברה"י אֵפֵּי' סְפֵק סְפֵּיקָא טָמֵא וי"ל דִּשְׁמַעְתִּין אַיֵּרֵי לְעִנְיַן לְאַסְרָהּ לְבַעֲלָהּ: שִׁלְיָא שֶׁיָּצְתָה מִקְצָתָהּ אֲסוּרָה בַּאֲכִילָה פִּי' אֲפִי' מַה שֶּׁבִּפְנִים דְּשָׁמָּא בְּאוֹתוֹ מִקְצַת שֶׁיָּצָא יָצָא רֹאשׁוֹ שֶׁל וָלָד וְהֲוֵי כֵּלּוֹ כְּיָלוּד וְלָא קָרֵינַן בֵּהּ כָּל בַּבְּהֵמָה תֹּאכֵלוּ דְּאִם יֵשׁ מִקְצַת שִׁלְיָא בְּלֹא וָלָד הֲיָה לָנוּ לְהַתִּיר מִטַּעַם ס"ס תֵּמַהּ דְּסָגְיָא דְּהָכָא מוּכָח דְּשָׁרֵי ר' אֶלְעָזָר בַּשִּׁלְיָא שֶׁיָּצְתָה מִקְצָתָהּ אִי הַוֵי ס"ס בַּאֲכִילָה וּבְסוֹף בְּהֵמָה הַמְקֻשָּׁה (חֻלִּין עז:) מַשְׁמַע דַּאֲפִילּוּ בס"ס אָסַר רַבִּי אֶלְעָזָר דַּעַל הַדָּ מִשְׁנָה דְּשַׁלְיָא שֶׁיָּצְתָה מִקְצָתָהּ קָאָמַר ר' אֶלְעָזָר לֹא שָׁנוּ אֶלָּא בְּשֶׁאֵינוֹ קְשׁוּרָה בַּוָּלָד אֲבָל קְשׁוּרָה בַּוָּלָד אֵין חוֹשְׁשִׁין לְוָלָד אַחֵר וּבְשֶׁאֵין קְשׁוּרָה ע"כ לָא הֲוֵי אֶלָּא ס"ס כְּדִקְתָנֵי בַּבָּרַיְתָא דְּקָתָנֵי הֲתָם שֶׁמָּא נִמּוֹחַ שָׁפִיר שֶׁל שַׁלְיָא כו' וא"כ כְּשֶׁאֵין קְשׁוּרָה תִּשְׁתֶּרִי דְּשָׁמָּא אֵין שָׁם וָלָד אַחֵר וְאֵפֵּי' יֵשׁ שָׁם וָלָד אַחֵר שֶׁמָּא לֹא יָצָא רֻבּוֹ וי"ל בָּרַיְתָא דְּקָתָנֵי הֲתָם שֶׁמָּא כו' מִירֵי בַּשַּׁלְיָא שֶׁל אַחַר הַוָּלָד וְר' אֶלְעָזָר אַיֵּרֵי בַּשַּׁלְיָא שֶׁקֹּדֶם הַוָּלָד דְּוַדַּאי יֵשׁ שָׁם וָלָד אַחֵר כְּשֶׁאֵין קְשׁוּרָה בָּהּ כְּדַאֲמְרִינַן בְּהַמַּפְלֶּלֶת (נִדָּה דף כו:) דְּלָא אֲמְרִינַן תּוֹלִין אֶת הַשִּׁלְיָא בַּוָּלָד אֶלָּא בְּשִׁלְיָא הַבָּאָה אַחַר הַוָּלָד וְעוֹד י"ל דְּהָתָם אִסְרֵי בס"ס גְּזֵרָה מִקְצַת אֲטוּ כֻּלָּהּ כְּדַאֲמְרִינַן בְּשִׁמְעָתִין: כְּסֵימָן וָלָד בִּבְהֵמָה [כָּךְ] סִימָן וָלָד בִּבְהֵמָה וא"ת וְאַמַּאי תּוֹלֶה בְּהֵמָה בְּאִשָּׁה וּמַתְנִי' לָא מַיְירֵי אֶלָּא בִּבְהֵמָה וְיֵשׁ לוֹמַר מְשׁוּם דִּבְאִשָּׁה פָּשׁוּט לוֹ יוֹתֵר מִבִּבְהֵמָה דַּהֲרֵי שֶׁפִּיר שֶׁהוּא סִימָן וָלָד בְּאִשָּׁה וְלֹא בִּבְהֵמָה דְּתַנַן בְּהַלּוֹקֵחַ (בְּכוֹרוֹת דַּף יט:) סִימָן וָלָד בִּבְהֵמָה שִׁלְיָא וּבְאִשָּׁה שֶׁפִּיר וְשִׁלְיָא:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פז' מהל' נזקי ממון הל' יג, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' תג סעי' ג:

ב סמג עשין סח:

ג מיי' פא' מהל' גניבה הל' טו, סמג עשין נא, טוש"ע חו"מ סי' שנד סעי' ה:

ד מיי' פב' מהל' גזילה ואבידה הל' טו, טוש"ע חו"מ סי' שסב סעי' יג:

ה מיי' פא' מהל' שאלה ופיקדון הל' ג, סמג עשין צב, טוש"ע חו"מ סי' שמד סעי' ב:

ו מיי' פ' מהל' איסורי ביאה הל' טו, סמג לאוין קיא, סמג עשין רמג, טוש"ע יו"ד סי' קצד סעי' ו:

ז מיי' פ' מהל' איסורי ביאה הל' טו, סמג לאוין קיא, סמג עשין רמג, טוש"ע יו"ד סי' קצד סעי' ו:

ח מיי' פה' מהל' מאכלות אסורות הל' יג, סמג לאוין קלו:

עין משפט נר מצוה

א מיי׳ פ״א מהל׳ ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל׳ י״ז, סמג עשין קמד, טוש״ע יו״ד סי׳ שה סעי׳ יב:

ב סמג עשין קמד:

ג מיי׳ פב׳ מהל׳ מכירה הל׳ ה, סמג עשין פב, טוש״ע חו״מ סי׳ קצז סעי׳ א:

ד מיי׳ פו׳ מהל׳ נחלות הל׳ ג, סמג עשין צו, טוש״ע חו״מ סי׳ רפח סעי׳ א:

ה מיי׳ פט׳ מהל׳ נחלות הל׳ טו, סמג עשין צו, טוש״ע חו״מ סי׳ רפח סעי׳ א:

ו מיי׳ פא׳ מהל׳ שכירות הל׳ ד:

ז מיי׳ פד׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ יא, סמג עשין סח, סמג עשין פט, טוש״ע חו״מ סי׳ שצו סעי׳ ט:

ח מיי׳ פ״ח מהל׳ מלווה ולווה הל׳ ה, סמג עשין צד, טוש״ע חו״מ סי׳ קיז סעי׳ ה ג:

ט סמג עשין פב:

י סמג עשין פח, סמג עשין פט:

מסורת הש״ס

א מנחות לו.

ב קידושין כה:

ג בבא מציעא לו.

ד לקמן לג:; בבא בתרא מד:

תורה אור השלם

כָּל־פֶּטֶר רֶחֶם לְכָל־בָּשָׂר אֲשֶׁר־יַקְרִיבוּ לַיהוָה בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה יִהְיֶה־לָּךְ אַךְ פָּדֹה תִפְדֶּה אֶת בְּכוֹר הָאָדָם וְאֶת בְּכוֹר־הַבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה תִּפְדֶּה וּפְדוּיו מִבֶּן־חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה בְּעֶרְכְּךָ כֶּסֶף חֲמִשֶּׁת שְׁקָלִים בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה הוּא [במדבר יח, טו-טז]

כָּל־פֶּטֶר רֶחֶם לְכָל־בָּשָׂר אֲשֶׁר־יַקְרִיבוּ לַיהוָה בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה יִהְיֶה־לָּךְ אַךְ פָּדֹה תִפְדֶּה אֶת בְּכוֹר הָאָדָם וְאֶת בְּכוֹר־הַבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה תִּפְדֶּה [במדבר יח, טו]

גְּזֵרָה מִקְצָתָהּ אַטּוּ כֻּלָּהּ לָאו דַּוְקָא דְּאֵיךְ נוֹכַל לְטָעוֹת לְהַתִּיר כֻּלָּהּ שֶׁגַּם בִּיצִיאַת מִקְצָתָהּ הִיוֹצֵא אָסוּר מִדְּאוֹרָיְתָא וְלָא קָאָמְרִינַן גְּזֵרָה מַה שֶּׁבְּפָנִים אַטּוּ מַה שֶּׁבַּחוּץ כּוּלַּהּ; קָא מַשְׁמַע לַן. [א]וְאָמַר עוּלָּא אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: בְּכוֹר שֶׁנִּטְרַף בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם – אֵין פּוֹדִין אוֹתוֹ. [ב(א)]וְכֵן תָּנֵי רָמֵי בַּר חָמָא, מִתּוֹךְ שֶׁנֶּאֱמַר: ״פֶּדֹה תִפְדֶּה״, יָכוֹל אֲפִילּוּ נִטְרַף בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״אַךְ״ – חִלֵּק. וְאָמַר עוּלָּא אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: בְּהֵמָה גַּסָּה נִקְנֵית בִּמְשִׁיכָה. [ג(ב)]וְהָא אֲנַן תְּנַן בִּמְסִירָה! הוּא דְּאָמַר – כִּי הַאי תַּנָּא: דְּתַנְיָא, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: זוֹ וָזוֹ בִּמְשִׁיכָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: זוֹ וָזוֹ בְּהַגְבָּהָה. וְאָמַר עוּלָּא אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: הָאַחִין שֶׁחָלְקוּ, מַה שֶּׁעָלֶיהָן – שָׁמִין, וּמַה שֶּׁעַל בָּנֶיהָן וּבְנוֹתֵיהֶן – אֵין שָׁמִין. [ד]אָמַר רַב פָּפָּא: פְּעָמִים אַף מַה שֶּׁעֲלֵיהֶן אֵין שָׁמִין – מַשְׁכַּחַתְּ לַהּ בִּגְדוֹל אַחַי, דְּנִיחָא לְהוּ דְּלִשְׁתַּמְעוּן מִילֵּיהּ. [ג]וְאָמַר עוּלָּא אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: שׁוֹמֵר שֶׁמָּסַר לְשׁוֹמֵר – פָּטוּר. וְלָא מִיבַּעְיָא שׁוֹמֵר חִנָּם שֶׁמָּסַר לְשׁוֹמֵר שָׂכָר – דְּעַלּוֹיֵי עֲלָיְיהּ לִשְׁמִירָתוֹ; אֶלָּא אֲפִילּוּ שׁוֹמֵר שָׂכָר שֶׁמָּסַר לְשׁוֹמֵר חִנָּם – דְּהַשְׁתָּא גָּרוֹעֵי גָּרְעֵיהּ לִשְׁמִירָתוֹ, נֵימֵי פָּטוּר, שֶׁהֲרֵי מָסַר לָבֶן דַּעַת. [ה]רָבָא אָמַר: שׁוֹמֵר שֶׁמָּסַר לְשׁוֹמֵר – חַייָב. וְלָא מִיבַּעְיָא שׁוֹמֵר שָׂכָר שֶׁמָּסַר לְשׁוֹמֵר חִנָּם – דְּגָרוֹעֵי גָּרְעֵיהּ לִשְׁמִירָתוֹ; אֶלָּא אֲפִילּוּ שׁוֹמֵר חִנָּם שֶׁמָּסַר לְשׁוֹמֵר שָׂכָר – חַייָב, דְּאָמַר לֵיהּ: אִתְּ מְהֵימְנַתְּ לִי בְּשָׁבוּעָה, הַאי לָא מְהֵימַן לִי בְּשָׁבוּעָה. וְאָמַר עוּלָּא אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, הִלְכְתָא: גּוֹבִין מִן הָעֲבָדִים. אָמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן לְעוּלָּא: אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אֲפִילּוּ מִיַּיתֵמִי? לָא, מִינֵיהּ. מִינֵיהּ?! אֲפִילּוּ מִגְּלִימָא דְּעַל כַּתְפֵּיהּ! [ו(ד)]הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן – שֶׁעָשָׂאוֹ אַפּוֹתֵיקִי. כִּדְרָבָא, דְּאָמַר רָבָא: עָשָׂה עַבְדּוֹ אַפּוֹתֵיקִי, וּמְכָרוֹ – בַּעַל חוֹב גּוֹבֶה הֵימֶנּוּ. שׁוֹרוֹ אַפּוֹתֵיקִי, וּמְכָרוֹ – אֵין בַּעַל חוֹב גּוֹבֶה הֵימֶנּוּ. [ז]מַאי טַעְמָא? הָא אִית לֵיהּ קַלָּא, וְהָא לֵית לֵיהּ קַלָּא.

דְּיֵשׁ מִקְצָת שִׁלְיָא בְּלֹא וָלָד, וּגְזֵרָה מִקְצָתָהּ אַטּוּ כֻּלָּהּ וְאִי דְּקַאֲסַרְתְּ לַהּ בַּאֲכִילָה גְּזֵרָה מִקְצָתָהּ אַטּוּ כֻּלָּהּ אֶלָּא ה״ק אֲסוּרָה בַּאֲכִילָה גְּזֵרָה אַטּוּ הֵיכָא דְּנָפְקָא כֻּלָּהּ וְאִתּוּ לְמֵימַר אֵין כָּאן וָלָד וְאִם חָזְרָה לִפְנִים תִּשְׁתָּרֵי בְּשִׁחִיטַת הָאֵם וְקָאָכְלִי נְבֵלָה דְּהַהִיא וַדַּאי סִימָן וָלָד בְּאִשָּׁה כו' אֲבָל גְּבִי אִשָּׁה לָא נְחוּשׁ לְמִקְצָת לְטַמֵּא טְהֹרוֹת דְּרִאשׁוֹן דְּהָתָם לֵיכָּא לְמִגְזַר אַטּוּ כֻּלָּהּ דְּהָא קְרֵחֲזֵי דְּמֵכִי נָפַק וָלָד בְּשֶׁנֵּי מְטַמֵּינָא לַהּ קמ״ל: אֵין פּוֹדִין אוֹתוֹ אֵין צָרִיךְ לִפְדּוֹתוֹ וְאִם מֵת מֵעַצְמוֹ לָא אִצְטְרִיךְ לֵן לְמֵימַר דְּהָא כְּתִיב (במדבר יח) וּפְדוּיו מִבֶּן חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה אֲבָל הַשְׁתָּא אִצְטְרִיךְ לְאַשְׁמוּעֵי' דְּלָא אָמְרִינַן אִי לָא אִקְּטִיל הָוֶה חַי וְלֹא נָפַל הָוֶה וּלְפָרְקֵהּ: בְּכוֹר שֶׁנִּטְרַף בְּכוֹר אָדָם שֶׁנֶּהֱרַג בְּתוֹךְ ל' יוֹם: פֶּדֹה תִפְדֶּה אַךְ פֶּדֹה תִפְדֶּה אֶת בְּכוֹר הָאָדָם: בְּמִסִירָה תָּנַן בפ״ק דְּקִדּוּשִׁין דְּכִיוָן דְּמָסַר לוֹ בְּאַפְסָר קָנָאֲה אע״פ שֶׁלֹּא מָשְׁכָה מֵרְשׁוּת מוֹכֵר: זוֹ וָזוֹ גַּסָּה וְדַקָּה בְּהַגְבָּהָה וְגַסָּה מִתַּרְצִינַן בְּקִדּוּשִׁין שְׁנוֹתַן חֲבִילֵי זְמוֹרוֹת תַּחַת רַגְלֶיהָ וְהִיא עוֹלָה עֲלֵיהֶן: מַה שֶּׁעַל בְּנֵיהֶן וּבְנוֹתֵיהֶן אֵין שָׁמִין דְּכִיוָן דְּבָנִים וּבָנוֹת לֹא אַתּוּ לִבֵּי דִּינָא לֹא מְבַזְּיֵנַן לְהוּ לְמֵימַי: בִּגְדוֹל אָחִי גְּדוֹל הָאַחִין הָעוֹסֵק בַּנְּכָסִים לְהַכְנִיס וּלְהוֹצִיא דַּעַת הַשְׁתָּא נִיחָא לְהוּ לַאֲחִין דְּלִכַּסֵּי מִדִּידְהוּ בְּמַלְבּוּשִׁים נָאִים כִּי הֵיכִי דְּלִשְׁתַּמְעוּן מִלֵּיהּ: שׁוֹמֵר שֶׁמָּסַר לְשׁוֹמֵר פָּטוּר הָרִאשׁוֹן בְּכָל אוֹתָן דִּינִים שֶׁהָיָה פָּטוּר אִם הָיְתָה אֲצִלּוֹ פָּטוּר נַמֵּי הַשְׁתָּא וְלָא אָמְרִי' פְּשִׁיעָה הִיא זוֹ שֶׁמְּסָרָהּ לְאִישׁ אַחֵר: וְלָא מִבַּעְיָא שׁוֹמֵר חִנָּם שֶׁמָּסַר לְשׁוֹמֵר שָׂכָר שֶׁמִּסְּרָהּ לְאִישׁ אַחֵר: וְלָא מִבַּעְיָא שׁוֹמֵר חִנָּם דְּפָטוּר שׁוֹמֵר שָׂכָר דְּחַייָב אֶלָּא אֲפִילּוּ שׁוֹמֵר שָׂכָר שֶׁמָּסַר לְשׁוֹמֵר חִנָּם דְּחַייָב: גּוֹבִין מִן הָעֲבָדִים. אָמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן לְעוּלָּא: אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אֲפִילּוּ מִיַּיתֵמִי? לָא, מִינֵיהּ. מִינֵיהּ?! אֲפִילּוּ מִגְּלִימָא דְּעַל כַּתְפֵּיהּ! הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן – שֶׁעָשָׂאוֹ אַפּוֹתֵיקִי. כִּדְרָבָא, דְּאָמַר רָבָא: עָשָׂה עַבְדּוֹ אַפּוֹתֵיקִי, וּמְכָרוֹ – בַּעַל חוֹב גּוֹבֶה הֵימֶנּוּ. שׁוֹרוֹ אַפּוֹתֵיקִי, וּמְכָרוֹ – אֵין בַּעַל חוֹב גּוֹבֶה הֵימֶנּוּ. מַאי טַעְמָא? הָא אִית לֵיהּ קַלָּא, וְהָא לֵית לֵיהּ קַלָּא.

לְבָתַר אֶלְעָזָר דְּבַעַל חוֹב גּוֹבֶה מִן הָעֲבָדִים דְּכִמְקַרְקְעֵי דְּמוּ: מִגַּהּ מִן הַלְּוָה עַצְמוֹ א״ר אֶלְעָזָר דב״ח גּוֹבֶה מִן הָעֲבָדִים: וְקַפְרִיךְ מִגַּהּ אַפִּי' מִן גְּלִימָא דְּעַל כַּתְפֵּיהּ: אַפּוֹתֵיקִי אֲפָּה תְּהֵא קַאֵי כְּלוֹמַר מִזֶּה יְהֵא לְךָ פֵּרָעוֹן וְאַשְׁמְעִינַן רַבִּי אֶלְעָזָר דְּאִם מְכָרוֹ גּוֹבֶה בַּעַל חוֹב מִמֶּנּוּ:

לְבָתַר דִּנְפַק ר"נ: אָמַר לְהוּ עַלָּא לְיוֹשְׁבִין לְפָנָיו: הָכִי אָמַר ר' אֶלְעָזָר אֲפִילּוּ זֵילוֹ אַהֲדּוּרוֹ חֲשִׁיב לְהוּ כְּטוֹעֶה בְּדָבָר מִשְׁנָה: אֲנָא מַתְנִיתָא יַדְעָנָא אע"ג

מֵיתֵימִי דַּעֲבָדָא כְּמִקְרָקְעֵי דָּמֵי: אִשְׁתַּמְטִין עֲלָא נִשְׁמַט מִמֶּנִּי וְיָרֵא מִשּׁוּם דס"ל עַבְדָּא כְּמַטַּלְטְלֵי דָּמֵי וּמִתְיָרֵא הוּא שֶׁמָּא אֲקַפְּחֶנּוּ בַּהֲלָכוֹת וּבְקִשְׁיוֹת: הָוֶה עוּבְדָא וְאַגְּבוֹ דַּיְנֵי דְּנָהַרְדְּעָא. הָוֶה עוֹבָדָא בְּפוּמְבְּדִיתָא, וְאַגְּבֵיהּ רַב חָנָא בַּר בִּיזְנָא. אָמַר לְהוּ רַב נַחְמָן: זִילוּ אַהֲדּוּרוּ, וְאִי לָא – מַגְבִּינַן לְכוּ לְאַפַּדַּנְיֵיכוּ. אָמַר לֵיהּ רָבָא לְרַב נַחְמָן: הָא עוּלָּא, הָא רַבִּי אֶלְעָזָר, הָא דַּיְּנֵי דְּנָהַרְדְּעָא וְהָא רַב חָנָא בַּר בִּיזְנָא; מָר – כְּמַאן סְבִירָא לֵיהּ? א"לאָמַר לֵיהּ: אֲנָא מַתְנִיתָא יַדְעָנָא – דְּתָנֵי אֲבִימִי: פְּרוֹזְבּוּל חָל עַל הַקַּרְקַע, וְאֵינוֹ חָל עַל הָעֲבָדִים. מְטַלְטְלִין נִקְנִין עִם הַקַּרְקַע, וְאֵינָן נִקְנִין עִם הָעֲבָדִים. לֵימָא כְּתַנָּאֵי – דה(ב)מָכַר לוֹ עֲבָדִים וְקַרְקָעוֹת; הֶחְזִיק בָּעֲבָדִים – לֹא קָנָה קַרְקָעוֹת, בְּקַרְקָעוֹת – לֹא קָנָה עֲבָדִים. קַרְקָעוֹת וּמְטַלְטְלִין; הֶחְזִיק בְּקַרְקַע – קָנָה מְטַלְטְלִין, בְּמְטַלְטְלִין – לֹא קָנָה קַרְקַע. עֲבָדִים וּמְטַלְטְלִין; הֶחְזִיק בָּעֲבָדִים – לֹא קָנָה מְטַלְטְלִין, בְּמְטַלְטְלִין – לֹא קָנָה עֲבָדִים. וְהַתַּנְיָא: הֶחְזִיק בָּעֲבָדִים – קָנָה מְטַלְטְלִין! מַאי, לָאו בְּהָא קָמְפַּלְגִי – דְּמָר סָבַר: עֲבָדִים כְּמִקַּרְקְעֵי דָּמֵי, וּמָר סָבַר: עֲבָדִים כְּמְטַלְטְלִין דָּמֵי? אָמַר רַב אִיקָא בְּרֵיהּ דְּרַב אַמֵּי: דְּכוּלֵּי עָלְמָא – עֲבָדִים כְּמִקַּרְקְעֵי דָּמֵי. וְהָדְּתָנְיָא קָנָה – שִׁפְיר; וְהָדְּתָנְיָא לֹא קָנָה – בָּעֵינַן קַרְקַע דְּוִמְיָא דְּ"עָרִים מְצוּרוֹת בִּיהוּדָה" – דְּלָא נָיְידִי. [ג]דְּתָנַן: נְכָסִים שֶׁאֵין לָהֶם אַחֲרָיוּת נִקְנִין עִם נְכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶם אַחֲרָיוּת – בְּכֶסֶף, בִּשְׁטָר וּבַחֲזָקָה. מְנָהֲנֵי מִילֵּי? אָמַר חִזְקִיָּה, דְּאָמַר קְרָא: "וַיִּתֵּן לָהֶם אֲבִיהֶם מַתָּנוֹת רַבּוֹת לְכֶסֶף וּלְזָהָב וּלְמִגְדָּנוֹת, עִם עָרֵי מְצֻרוֹת בִּיהוּדָה". [ד]אִיכָּא דְּאָמְרִי, אָמַר רַב אִיקָא בְּרֵיהּ דְּרַב אַמֵּי: דְּכוּלֵּי עָלְמָא – עַבְדֵי כְּמִטַּלְטְלִין דָּמֵי. וְהָדְּתַנְיָא לֹא קָנָה – שַׁפִּיר; וְהָדְּתַנְיָא קָנָה – בָּעוֹן קַרְקַע. [ה]וְכִי עוּלָּן עֲלָיו. וְהָדְּתַנְיָא לֹא קָנָה – בָּעוֹן קַרְקַע. מַאי הֲוֵי? חֲצַר מְהַלֶּכֶת הִיא, וְחֲצַר מְהַלֶּכֶת – לֹא קָנָה! וְכִי תֵּימָא בְּעוֹמֵד, וְהָא אָמַר רָבָא: כֹּל שֶׁאֵילּוּ מְהַלֵּךְ לֹא קָנָה – עוֹמֵד וְיוֹשֵׁב לֹא קָנָה! [ו]וְהִלְכְתָא בְּכָפּוּת. [ז]"וְהָתַנְיָא: הֶחְזִיק בְּקַרְקַע – קָנָה עֲבָדִים! [ח]"הָתָם בְּעוֹמְדִין בְּתוֹכָהּ. מִכְּלָל דְּהַאי "לֹא קָנָה" – כְּשֶׁאֵין עוֹמְדִין בְּתוֹכָהּ? הָנִיחָא לְהָהּ לִישָּׁנָא דְּאָמַר רַב אִיקָא בְּרֵיהּ דְּרַב אַמֵּי: עַבְדָּא כְּמִטַּלְטְלֵי דָּמֵי; הַיְינוּ דְּאִי עוֹמְדִין בְּתוֹכָהּ – אִין, אִי לָא – לָא. [ט]אֶלָּא לְהָהּ לִישָּׁנָא דְּאָמַר: עַבְדָּא כְּמִקַּרְקְעֵי דָּמֵי; לְמָה לִי עוֹמְדִין בְּתוֹכָהּ? הָא אָמַר שְׁמוּאֵל: מָכַר לוֹ עֲשָׂר שָׂדוֹת בְּעֶשֶׂר מְדִינוֹת, כֵּיוָן שֶׁהֶחְזִיק בְּאַחַת מֵהֶן – קָנָה כּוּלָּן! וְלִיטַעְמֵיךְ, לְהָהּ לִישָּׁנָא דְּאָמַר: עַבְדָּא כְּמִטַּלְטְלִין דָּמֵי; לְמָה לִי עוֹמֵד בְּתוֹכָהּ?

הָא

מִקַּרְקְעֵי דָּמֵי: חֲצַר מְהַלֶּכֶת הִיא אֵינָהּ קוֹנָה לִבְעָלֶיהָ כְּלוּם דְּלָאו חֲצַר הִיא בִּמְהַלֶּכֶת: וְהִלְכְתָא הָא דְּמִתְרְצִינַן דְּקָנָה לֵיהּ עֶבֶד בְּעוֹדָן עָלָיו כְּגוֹן שֶׁהֶעֱבָד כְּפוּת שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לֵילֵךְ דְּדָמֵי לְחָצֵר: וְהָתַנְיָא הֶחְזִיק בְּקַרְקַע קָנָה עֲבָדִים וּלְעֵיל קָתָנֵי דְּלָא קָנָה: בְּעוֹמְדִין בְּתוֹכָהּ וְהָהִיא דִּלְעֵיל בְּשֶׁאֵין עוֹמְדִין בְּתוֹכָהּ: הַנִּיחָא לְהָהּ לִישָּׁנָא דְּאוֹקֵי רַב אִיקָא לְעֵיל לְהָהִיא מַתְנִי' דְּעַבְדֵי כְּמִטַּלְטְלֵי דָּמֵי כו':

לָהּ בְּכָפוּת אַפֵּ"ה נַעוֹר אֵינוֹ גֵּט וְאֵין לְפָרֵשׁ הִלְכְתָא בְּכָפוּת כְּלוֹמַר לֹא חָשִׁיב מְהַלֶּכֶת וְלֹא דְּמֵי לְעוֹמֵד וְיוֹשֵׁב וְכֵיוָן דְּכָפוּת מוֹעִיל יָשֵׁן נָמֵי מוֹעִיל דא"כ דְּבִשְׁאָץ כְּפוּת אֵירֵי רָבָא אַמַּאי קָאָמַר רָבָא נַעוֹר אֵין גֵּט מִשּׁוּם דְּהַוֵי חֲצַר הַמִּשְׁתַּמֶּרֶת שֶׁלֹּא לְדַעְתָּהּ תִּפּוֹק לֵיהּ דְּהַוֵי חֲצַר מְהַלֶּכֶת וְכֵן פ"ה פֶּרֶק הַזּוֹרֵק וְהִלְכְתָא בְּכָפוּת וּבְהָהוּא קָאָמַר רָבָא דְּנעוּר אֵין גֵּט וְכֵן פָּסְקוּ הֲלָכוֹת גְּדוֹלוֹת דְּכָפוּת וְיָשֵׁן בָּעֵינַן: **בְּעוֹמְדִין** לְתוֹכָהּ וְהָא דְּקָאָמַר לֹא קָנָה בְּאֵין עוֹמְדִין לְתוֹכָהּ

וְאַפֵּ"ה בְּמְטַלְטְלִין קָנָה דְּלָא בָּעֵינַן צִבּוּרִין בְּמְטַלְטְלִין דְּלָא נָיְדִי וּלְקַמָּן דְּדָיְקִינַן וְהָא קי"ל דְּלָא בָּעֵינַן צִבּוּרִין מִגּוּפָהּ הָוֶה מְצֵי לְמֵדַק: **לָמָּה** לִי עוֹמְדִין בְּתוֹכָהּ פִּי' עַל כָּרְחָךְ לֹא מִטַּעַם חֲצַר קָנָה דִּסְתָם עֲבָדִים אֵין מִשְׁתַּמְּרִין לְדַעְתּוֹ וְאַפֵּ"י עוֹמֵד בְּצַד שֶׁדֶּהוּ דְּהַוֵי עֶבֶד כִּצְבִי רַץ כְּדַרְכּוֹ וּמִטַּעַם אַגַּב נָמֵי לֹא קָנָה דְּקַרְקַע אֵין נִקְנֵית אַגַּב קַרְקַע וְאַפֵּ"י אָמַר קָנֵי קַרְקַע הַסְּמוּכָה לַתְּחוּם וְאַגַּבָּהּ תִּקְנֶה הָעֶלְיוֹנָה דְּהַשְׁתָּא הַוֵי זוֹ עַל גַּב זוֹ לָא קָנֵי בְּאַגַּב אֶלָּא ע"כ הָא דְּקָנֵי הַיְנוּ מֻחְמֶּשֶׁת דַּחֲשִׁיב כְּמֻחְבָּר וא"כ אֲפֵ"י אֵין עוֹמְדִין בְּתוֹכָהּ נָמֵי דְּהַוֵי כְּעֶשֶׂר שָׂדוֹת בְּעֶשֶׂר מְדִינוֹת כֵּיוָן שֶׁהֶחְזִיק בְּאַחַת מֵהֶן קָנָה כֻּלָּן וְהָא דְּקָאָמַר שְׁמוּאֵל בְּפֶרֶק חֲזָקַת הַבָּתִּים (ב"ב דף נד.) לֹא קָנָה אֶלָּא מָקוֹם מַכּוֹשׁוֹ בִּלְבַד הַיְנוּ בְּנִכְסֵי הַגֵּר דְּהֶפְקֵר אֲבָל אִם דַּעַת אַחֶרֶת מַקְנָה אוֹתוֹ קָנָה הַכֹּל וְהָא דְּקָאָמַר הָתָם דְּמָצָר מַפְסִיק הַיְנוּ נָמֵי בְּנִכְסֵי הַגֵּר אוֹ בְּמָקָר וְלֹא נָתַן לָהֶם דְּמֵי כֻּלָּם בָּעֵינַן כְּדִמּוֹכָח בפ"ק דְּקִדּוּשִׁין (דף כז:):

זֵילוֹ אַהֲדּוּרוֹ חֲשִׁיב לְהוּ כְּטוֹעֶה בְּדָבָר מִשְׁנָה: אֲנָא מַתְנִיתָא יַדְעָנָא אע"ג

לְבָתַר דִּנְפַק, אָמַר לְהוּ עוּלָּא, הָכִי אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: אֲפִילּוּ מִיתֵימִי. אָמַר רַב נַחְמָן: אִשְׁתְּמִיטַן עוּלָּא. [א]הָוֶה עוֹבָדָא בִּנְהַרְדְּעָא, וְאַגְּבוּ דַּיְינֵי דְּנָהַרְדְּעָא. הָוֶה עוֹבָדָא בְּפוּמְבְּדִיתָא, וְאַגְּבֵיהּ רַב חָנָא בַּר בִּיזְנָא. אָמַר לְהוּ רַב נַחְמָן: זִילוּ אַהֲדּוּרוּ, וְאִי לָא – מַגְבִּינַן לְכוּ לְאַפַּדַּנְיֵיכוּ. אָמַר לֵיהּ רָבָא לְרַב נַחְמָן: הָא עוּלָּא, הָא רַבִּי אֶלְעָזָר, הָא דַּיְּנֵי דְּנָהַרְדְּעָא וְהָא רַב חָנָא בַּר בִּיזְנָא; מָר – כְּמַאן סְבִירָא לֵיהּ? א"לאָמַר לֵיהּ: אֲנָא מַתְנִיתָא יַדְעָנָא – דְּתָנֵי אֲבִימִי: פְּרוֹזְבּוּל חָל עַל הַקַּרְקַע, וְאֵינוֹ חָל עַל הָעֲבָדִים. מְטַלְטְלִין נִקְנִין עִם הַקַּרְקַע, וְאֵינָן נִקְנִין עִם הָעֲבָדִים. לֵימָא כְּתַנָּאֵי – דה(ב)מָכַר לוֹ עֲבָדִים וְקַרְקָעוֹת; הֶחְזִיק בָּעֲבָדִים – לֹא קָנָה קַרְקָעוֹת, בְּקַרְקָעוֹת – לֹא קָנָה עֲבָדִים. קַרְקָעוֹת וּמְטַלְטְלִין; הֶחְזִיק בְּקַרְקַע – קָנָה מְטַלְטְלִין, בְּמְטַלְטְלִין – לֹא קָנָה קַרְקַע. עֲבָדִים וּמְטַלְטְלִין; הֶחְזִיק בָּעֲבָדִים – לֹא קָנָה מְטַלְטְלִין, בְּמְטַלְטְלִין – לֹא קָנָה עֲבָדִים. וְהַתַּנְיָא: הֶחְזִיק בָּעֲבָדִים – קָנָה מְטַלְטְלִין! מַאי, לָאו בְּהָא קָמְפַּלְגִי – דְּמָר סָבַר: עֲבָדִים כְּמִקַּרְקְעֵי דָּמֵי, וּמָר סָבַר: עֲבָדִים כְּמְטַלְטְלִין דָּמֵי? אָמַר רַב אִיקָא בְּרֵיהּ דְּרַב אַמֵּי: דְּכוּלֵּי עָלְמָא – עֲבָדִים כְּמִקַּרְקְעֵי דָּמֵי. וְהָדְּתַנְיָא קָנָה – שַׁפִּיר; וְהָדְּתַנְיָא לֹא קָנָה – בָּעֵינַן קַרְקַע דְּוִמְיָא דְּ"עָרִים מְצוּרוֹת בִּיהוּדָה" – דְּלָא נָיְדִי. [ב]דְּתָנַן: נְכָסִים שֶׁאֵין לָהֶם אַחֲרָיוּת נִקְנִין עִם נְכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶם אַחֲרָיוּת – בְּכֶסֶף, בִּשְׁטָר וּבַחֲזָקָה. מְנָהֲנֵי מִילֵּי? אָמַר חִזְקִיָּה, דְּאָמַר קְרָא: "וַיִּתֵּן לָהֶם אֲבִיהֶם מַתָּנוֹת רַבּוֹת לְכֶסֶף וּלְזָהָב וּלְמִגְדָּנוֹת, עִם עָרֵי מְצֻרוֹת בִּיהוּדָה". [ג]אִיכָּא דְּאָמְרִי, אָמַר רַב אִיקָא בְּרֵיהּ דְּרַב אַמֵּי: דְּכוּלֵּי עָלְמָא – עַבְדֵי כְּמִטַּלְטְלִין דָּמֵי. וְהָדְּתַנְיָא לֹא קָנָה – שַׁפִּיר; וְהָדְּתַנְיָא קָנָה – בָּעוֹן קַרְקַע. [ד]וְכִי עוּלָּן עֲלָיו. מַאי הֲוֵי? חֲצַר מְהַלֶּכֶת הִיא, וְחֲצַר מְהַלֶּכֶת – לֹא קָנָה! וְכִי תֵּימָא בְּעוֹמֵד, וְהָא אָמַר רָבָא: כֹּל שֶׁאֵילּוּ מְהַלֵּךְ לֹא קָנָה – עוֹמֵד וְיוֹשֵׁב לֹא קָנָה! [ה]וְהִלְכְתָא בְּכָפּוּת. [ו]"וְהָתַנְיָא: הֶחְזִיק בְּקַרְקַע – קָנָה עֲבָדִים! [ז]"הָתָם בְּעוֹמְדִין בְּתוֹכָהּ. מִכְּלָל דְּהַאי "לֹא קָנָה" – כְּשֶׁאֵין עוֹמְדִין בְּתוֹכָהּ? הָנִיחָא לְהָהּ לִישָּׁנָא דְּאָמַר רַב אִיקָא בְּרֵיהּ דְּרַב אַמֵּי: עַבְדָּא כְּמִטַּלְטְלֵי דָּמֵי; הַיְינוּ דְּאִי עוֹמְדִין בְּתוֹכָהּ – אִין, אִי לָא – לָא. [ח]אֶלָּא לְהָהּ לִישָּׁנָא דְּאָמַר: עַבְדָּא כְּמִקַּרְקְעֵי דָּמֵי; לְמָה לִי עוֹמְדִין בְּתוֹכָהּ? הָא אָמַר שְׁמוּאֵל: מָכַר לוֹ עֲשָׂר שָׂדוֹת בְּעֶשֶׂר מְדִינוֹת, כֵּיוָן שֶׁהֶחְזִיק בְּאַחַת מֵהֶן – קָנָה כּוּלָּן! וְלִיטַעְמֵיךְ, לְהָהּ לִישָּׁנָא דְּאָמַר: עַבְדָּא כְּמִטַּלְטְלִין דָּמֵי; לְמָה לִי עוֹמֵד בְּתוֹכָהּ?

[ז]וְכִי עוּלָּן עָלָיו מַאי הֲוֵי? חֲצַר מְהַלֶּכֶת הִיא, וְחֲצַר מְהַלֶּכֶת – לֹא קָנָה! וְכִי תֵּימָא בְּעוֹמֵד, וְהָא אָמַר רָבָא: כֹּל שֶׁאֵילּוּ מְהַלֵּךְ לֹא קָנָה – עוֹמֵד וְיוֹשֵׁב לֹא קָנָה! [ח]וְהִלְכְתָא בְּכָפּוּת. [ט]"וְהָתַנְיָא: הֶחְזִיק בְּקַרְקַע – קָנָה עֲבָדִים! [י]"הָתָם בְּעוֹמְדִין בְּתוֹכָהּ. מִכְּלָל דְּהַאי "לֹא קָנָה" – כְּשֶׁאֵין עוֹמְדִין בְּתוֹכָהּ? הָנִיחָא לְהָהּ לִישָּׁנָא דְּאָמַר רַב אִיקָא בְּרֵיהּ דְּרַב אַמֵּי: עַבְדָּא כְּמִטַּלְטְלֵי דָּמֵי; הַיְינוּ דְּאִי עוֹמְדִין בְּתוֹכָהּ – אִין, אִי לָא – לָא. [יא]אֶלָּא לְהָהּ לִישָּׁנָא דְּאָמַר: עַבְדָּא כְּמִקַּרְקְעֵי דָּמֵי; לְמָה לִי עוֹמְדִין בְּתוֹכָהּ? הָא אָמַר שְׁמוּאֵל: מָכַר לוֹ עֲשָׂר שָׂדוֹת בְּעֶשֶׂר מְדִינוֹת, כֵּיוָן שֶׁהֶחְזִיק בְּאַחַת מֵהֶן – קָנָה כּוּלָּן! וְלִיטַעְמֵיךְ, לְהָהּ לִישָּׁנָא דְּאָמַר: עַבְדָּא כְּמִטַּלְטְלִין דָּמֵי; לְמָה לִי עוֹמֵד בְּתוֹכָהּ?

מסורת הש"ס

א כתובות נ:

ב תוספתא בבא בתרא

ג קידושין כו.; משנה קידושין; בבא בתרא עז:; בבא בתרא קנ:

ד בבא מציעא ט:; גיטין עח.; גיטין כא.

ה קידושין כו.; בבא בתרא סז.

גליון הש"ס

תוס' ד"ה אנא כו' וקנין אגב דהוי נמי מדרבנן. עי' קדושין דף ה ע"א תוס' ד"ה ומנין שאף בשטר ולקמן קד ע"ב ד"ה אגב:

בא"ד הוה מצי למפרך. קשה לי על קושייתם הא כתבו בסמוך ד"ה למה לי כו' פי' על כרחך כו'. ביאור דבריהם בהא דאמרי' מכלל דאי אין עומדין בתוכה ל"ק דמשמע בזה מדקתני עומדין בתוכה דקנה הוא דקשיא דגם באין עומדין בתוכה לקני. והיינו דבלא"ה ל"ק די"ל דעבד לא הוי כמחובר לקרקע ולא מהני בו חזקה דקרקע אלא מדקני בעומדין בתוכו ע"כ דהוי כמחובר ממילא גם באין עומדין לקני מדין י' שדות. וא"כ ממילא ניחא דאי עבדי כמטלטלין ניחא די"ל דלא הוי כמחובר ועומדין דקנה מדין אגב ובאין עומדין לא קני מדין חזקה. אף דבדאורייתא הוי כקרקע מ"מ לא הוי כמחובר. אבל למ"ד דכמקרקע א"כ מקני בעומדים בתוכה ע"כ מדין חזקה ומוכח דהוי כמחובר בזה קשה דגם באין עומדין לקני מדין י' שדות וצלע"ג:

תורה אור השלם

וַיִּתֵּן לָהֶם אֲבִיהֶם מַתָּנוֹת רַבּוֹת לְכֶסֶף וּלְזָהָב וּלְמִגְדָּנוֹת עִם־עָרֵי מְצֻרוֹת בִּיהוּדָה וְאֶת־הַמְּמְלָכָה נָתַן לִיהוֹרָם כִּי־הוּא הַבְּכוֹר [דברי הימים ב כא, ג]

עין משפט נר מצוה

א מיי' פט' מהל' שמיטה ויובל הל' יט, סמג לאוין ערא, טוש"ע חו"מ סי' סז סעי' כב:

ב מיי' פג' מהל' מכירה הל' ח, סמג עשין פב, טוש"ע חו"מ סי' רב סעי' א:

ג מיי' פג' מהל' מכירה הל' יב, ש"ע חו"מ סי' רב סעי' ט:

ד מיי' פג' מהל' מכירה הל' יא, טוש"ע חו"מ סי' רב סעי' ח:

ה מיי' פג' מהל' מכירה הל' ח, ש"ע חו"מ סי' רב סעי' א:

ו מיי' פג' מהל' מכירה הל' יב, טוש"ע חו"מ סי' רב סעי' ט:

ז מיי' פג' מהל' מכירה הל' יב, טוש"ע חו"מ סי' רב סעי' ט:

ח סמג לאוין ערא:

ט סמג עשין פב:

י מיי' פג' מהל' מכירה הל' יא, טוש"ע חו"מ סי' רב סעי' ח:

יא מיי' פא' מהל' מכירה הל' יט, סמג עשין עג, טוש"ע חו"מ סי' קצב סעי' יב:

עין משפט
נר מצוה

א סמג עשין פב:

ב מיי׳ פג׳ מהל׳ מכירה הל׳ ט, טוש״ע חו״מ סי׳ רב סעי׳ ב:

ג סמג עשין סו:

ד מיי׳ פח׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ א:

ה מיי׳ פה׳ מהל׳ אישות הל׳ ה:

ו מיי׳ פג׳ מהל׳ מעשר שני ונטע רבעי הל׳ יז:

ז מיי׳ פא׳ מהל׳ בכורות הל׳ יח, סמג עשין ריא, סמג לאוין שמב, טוש״ע יו״ד סי׳ שז סעי׳ ג:

ח מיי׳ פא׳ מהל׳ בכורות הל׳ יז, סמג לאוין שמב, טוש״ע יו״ד סי׳ שו סעי׳ ו:

שָׁאנֵי מִטַּלְטְלֵי פִּי׳ שֶׁיֵּשׁ לָהֶם דַּעַת אֲבָל בְּהֵמוֹת לָא חֲשִׁיבִי מִטַּלְטְלֵי דְּנָיְדִי וְנָקְנִין בְּאַגַּב אָפֵּי׳ אֵין צְבוּרִים כְּדַאֲמְרִינַן בפ״ק דְּקִדּוּשִׁין (דף כו:) טָפַח עַל טָפַח לִכְלוֹנֵי וְעָמוֹ מֵאָה צֹאן: שָׁאנֵי מְקַרְקְעֵי דְּנָיְדֵי מִמְּטַלְטְלֵי דְּלָא נָיְדִי; הָכָא נָמֵי, שָׁאנֵי מְקַרְקְעֵי דְּנָיְדֵי מִמְּקַרְקְעֵי דְּלָא נָיְדִי. עַבְדָּא – מְקַרְקְעֵי דְּנָיְדִי הוּא, הָתָם – סַדְּנָא דְּאַרְעָא חַד הוּא. [ג]נָכְסִים שֶׁאֵין בָּהֶן מְעִילָה וְכוּ׳. מְעִילָה הוּא דְּלֵית בְּהוּ, הָא מְקַדֵּשׁ – קָדְשִׁי; [ב]מַאן תַּנָּא? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: בְּקָדָשִׁים קַלִּים – וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, דְּאָמַר: מָמוֹן בָּעָלִים הוּא. [ג]דְּתַנְיָא: ״וּמָעֲלָה מַעַל בַּה״ – לְרַבּוֹת קָדָשִׁים קַלִּים שֶׁהֵן מָמוֹנוֹ, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי. [ד]הו[ד]וְהָתְנַן: הַמְקַדֵּשׁ בְּחֶלְקוֹ, בֵּין בְּקָדְשֵׁי קָדָשִׁים בֵּין בְּקָדָשִׁים קַלִּים – אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת. לֵימָא דְּלָא כְּרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי? אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, כִּי אָמַר רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי – מֵחַיִּים, אֲבָל לְאַחַר שְׁחִיטָה – אֲפִילּוּ רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי מוֹדֶה, דְּכִי קָא זָכוּ – מִשֶּׁלְחַן גָּבוֹהַּ קָא זָכוּ. [ז]ומֵחַיִּים מִי אָמַר? וְהָתְנַן: בְּכוֹר, מוֹכְרִין אוֹתוֹ תָּם – חַי (ולא שָׁחוּט), וּבַעַל מוּם – חַי וְשָׁחוּט. וּמְקַדְּשִׁין בּוֹ אֶת הָאִשָּׁה. [ה]וְאָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא בְּכוֹר בַּזְּמַן הַזֶּה – דְּכֵיוָן דְּלָא חֲזֵי לְהַקְרָבָה, אִית לְהוּ לְכֹהֲנִים זְכִיָּיה בְּגַוַּייהוּ; אֲבָל בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּים – דַּחֲזֵי לְהַקְרָבָה, לָא. וְאֵיתִיבֵיהּ רָבָא לְרַב נַחְמָן: ״וּמָעֲלָה מַעַל בַּה״ – לְרַבּוֹת קָדָשִׁים קַלִּים שֶׁהֵן מָמוֹנוֹ, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי! וּמְשַׁנֵּי רַבִּינָא: בִּבְכוֹר בְּחוּצָה לָאָרֶץ, וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן דְּאָמַר: אֵין מוּם לְבֶן פְּקוּעָה בְּכוֹר – יִקָּרְבוּ. אִם בָּאוּ תְּמִימִים – יִקָּרְבוּ. אִם בָּאוּ בַּעֲלֵי מוּמִין – אֵין, לְכַתְּחִלָּה – לָא. וְאִם אִיתָא דְּכִי אָמַר רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי מָמוֹנוֹ הוּא – מֵחַיִּים, לִישַׁנֵּי:

הָא קָיְמָא לַן דְּלָא בָּעֵינַן צְבוּרִין! [א]אֶלָּא מַאי אִית לָךְ לְמֵימַר – שָׁאנֵי מִטַּלְטְלֵי דְּנָיְדֵי מִמְּטַלְטְלֵי דְּלָא נָיְדִי; הָכָא נָמֵי, שָׁאנֵי מְקַרְקְעֵי דְּנָיְדֵי מִמְּקַרְקְעֵי דְּלָא נָיְדִי. עַבְדָּא – מְקַרְקְעֵי דְּנָיְדִי הוּא, הָתָם – סַדְּנָא דְּאַרְעָא חַד הוּא. [ג]נָכְסִים שֶׁאֵין בָּהֶן מְעִילָה וְכוּ׳. מְעִילָה הוּא דְּלֵית בְּהוּ, הָא מְקַדֵּשׁ – קָדְשִׁי; [ב]מַאן תַּנָּא? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: בְּקָדָשִׁים קַלִּים – וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, דְּאָמַר: מָמוֹן בָּעָלִים הוּא. [ג]דְּתַנְיָא: ״וּמָעֲלָה מַעַל בַּה״ – לְרַבּוֹת קָדָשִׁים קַלִּים שֶׁהֵן מָמוֹנוֹ, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי. [ד]הו[ד]וְהָתְנַן: הַמְקַדֵּשׁ בְּחֶלְקוֹ, בֵּין בְּקָדְשֵׁי קָדָשִׁים בֵּין בְּקָדָשִׁים קַלִּים – אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת. לֵימָא דְּלָא כְּרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי? אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, כִּי אָמַר רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי – מֵחַיִּים, אֲבָל לְאַחַר שְׁחִיטָה – אֲפִילּוּ רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי מוֹדֶה, דְּכִי קָא זָכוּ – מִשֶּׁלְחַן גָּבוֹהַּ קָא זָכוּ. [ז]ומֵחַיִּים מִי אָמַר? וְהָתְנַן: בְּכוֹר, מוֹכְרִין אוֹתוֹ תָּם – חַי (ולא שָׁחוּט), וּבַעַל מוּם – חַי וְשָׁחוּט. וּמְקַדְּשִׁין בּוֹ אֶת הָאִשָּׁה. [ה]וְאָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא בְּכוֹר בַּזְּמַן הַזֶּה – דְּכֵיוָן דְּלָא חֲזֵי לְהַקְרָבָה, אִית לְהוּ לְכֹהֲנִים זְכִיָּיה בְּגַוַּייהוּ; אֲבָל בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּים – דַּחֲזֵי לְהַקְרָבָה, לָא. וְאֵיתִיבֵיהּ רָבָא לְרַב נַחְמָן: ״וּמָעֲלָה מַעַל בַּה״ – לְרַבּוֹת קָדָשִׁים קַלִּים שֶׁהֵן מָמוֹנוֹ, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי! וּמְשַׁנֵּי רַבִּינָא: בִּבְכוֹר בְּחוּצָה לָאָרֶץ, וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן דְּאָמַר: אֵין מוּם לְבֶן פְּקוּעָה בְּכוֹר – יִקָּרְבוּ. אִם בָּאוּ תְּמִימִים – יִקָּרְבוּ. אִם בָּאוּ בַּעֲלֵי מוּמִין – אֵין, לְכַתְּחִלָּה – לָא. וְאִם אִיתָא דְּכִי אָמַר רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי מָמוֹנוֹ הוּא – מֵחַיִּים, לִישַׁנֵּי:

[א]הָא קָיְמָא לַן דְּלָא בָּעֵינַן צְבוּרִין! אֶלָּא מַאי אִית לָךְ לְמֵימַר כו' וְהַשְׁתָּא דְּבָעֵל כָּרְחָךְ אַתְּיֵת לְהָכִי אַפִּי' תֵּימָא לְאִידַּךְ לְשָׁנָא דְּעַבְדָּא כִּמְקַרְקְעֵי דָּמֵי וּדְקִשְׁיָא לָךְ דִּשְׁמוּאֵל שָׁאנֵי מְקַרְקְעֵי דְּנָיְדֵי מִמְּקַרְקְעֵי דְּלָא נָיְדִי: מְעִילָה הוּא דְּבָעֵינַן דְּלָא לֶהֱוֵי בְּהוּ בִּנְכָסִים שֶׁאֲנִי חַיָּב בִּנְזָקִין הָא אִי לֵית בְּהוּ מְעִילָה אע"ג דְּמְקַדֵּשׁ קָדְשֵׁי [אֲנִי] חַיָּב בִּנְזָקִין כְּגוֹן קָדָשִׁים קַלִּים שֶׁאֵין בָּהֶן מְעִילָה מֵחַיִּים אֶלָּא בְּאֵמוּרִין לְאַחַר זְרִיקַת דָּם כִּדְנָרְסִינַן בְּמַסֶּכֶת מְעִילָה (דף ז:): מַאן תַּנָּא דְּמְחַיֵּב בִּנְזָקִין אִם הִזִּיק שׁוֹרוֹ שׁוֹר שְׁלָמִים שֶׁל חֲבֵרוֹ: מָמוֹן בְּעָלִים הֵן וְשׁוֹר רֵעֵהוּ קָרֵינַן בֵּהּ: וּמַעֲלָה מֵעַל בָּהּ' וְכָחֵשׁ בַּפְּעָמִיתוֹ וְגוֹ' גְּבֵי שְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן כְּתִיב: לְרַבּוֹת קָדָשִׁים קַלִּים שֶׁאִם הָא דִּכְתִיב בָּהּ' לְרַבּוֹת קָדָשִׁים קַלִּים שֶׁאִם הִפְקִיד בָּהֶמַת שְׁלָמִים אֵצֶל חֲבֵרוֹ וְכָפַר וְנִשְׁבַּע וְהוֹדָה מְשֻׁלָּם קֶרֶן וְחֹמֶשׁ וְאָשָׁם ואע"ג דִּבְקָדְשֵׁי שָׁמַיִם אֵין נִשְׁבָּעִין עֲלֵיהֶן כִּדְנָרְסִינַן בְּפֶרֶק הַזָּהָב (ב"מ דף נו.) בְּקָדָשִׁים קַלִּים נִשְׁבָּעִין: שֶׁהֵן מָמוֹנוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ וְקָרֵינַן בֵּהּ בָּהּ' וְכָחֵשׁ בַּפְּעָמִיתוֹ וְכָחֵשׁ: הַמְקַדֵּשׁ אִשָּׁה בְּחֶלְקוֹ: כִּי אָמַר ר' יוֹסֵי הַגְּלִילִי מָמוֹן בָּעָלִים הֵן: מֵחַיִּים שֶׁאַחֲרָיוּת הוּא עָלָיו: אֲבָל לְאַחַר שְׁחִיטָה כִּי זָכוּ בֵּין כֹּהֲנִים בְּחֶזֶה וְשׁוֹק בֵּין בָּעָלִים בְּשַׁאַר הַבָּשָׂר מִשֻּׁלְחָן גָּבוֹהַּ זָכוּ: בְּכוֹר מוֹכְרִין אוֹתוֹ בַּזְּמַן הַזֶּה כְּדְמוּקֵי לֵהּ לְקַמָּן [וְהַכֹּהֲנִים] מוֹכְרִין אוֹתוֹ לְכֹהֵן: תָּם חַי וְלוֹקֵחַ יָמִתִּין עַד שֶׁיִּסְפֹּל בּוֹ מוּם וְיִשְׁחָטֶנּוּ אֲבָל תָּמִים שָׁחוּט לֹא דְּאֵין לוֹ תַּקָּנָה אֶלָּא קְבוּרָה דְּאָסוּר בַּהֲנָאָה דְּקָתָנֵי: אִם בָּאוּ תְּמִימִים – יִקָּרְבוּ. אִם בָּאוּ בַּעֲלֵי מוּמִין – אֵין, לְכַתְּחִלָּה – לָא. וְאִם אִיתָא דְּכִי אָמַר רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי מָמוֹנוֹ הוּא – מֵחַיִּים,

לִישַׁנֵּי:

מסורת הש״ס

א בבא בתרא סח.; בבא בתרא קנ.

ב זבחים קיד.; בכורות נג.; בבא בתרא קכג:

ג תמורה ח.; קידושין נב:

ד סוטה מד.; בכורות טו.; קידושין נב:; סוטה מג.

ה משנה מעשר שני; תמורה ז:

גליון הש״ס

גמ׳ אלא מאי איית לך למימר. בבא בתרא דף קנ ע״א:

תורה אור השלם

[שמות יג]
[ויקרא ה, כא]

חַיִּים לְפִי מַה דְּסָלְקָא דַּעְתֵּיהּ מֵעִקָּרָא דִּלְפִי הַמַּסְקָנָא בְּמַתְנוֹת כְּהֵנָּה אַפִּי' מֵחַיִּים הֲוֵי מָמוֹן גְּבוֹהַּ: **תָּם** חַי אֲבָל לֹא שָׁחוּט הָא לָא אִצְטְרִיךְ לְאַשְׁמוֹעִינַן דִּבְכוֹר בַּזְּמַן הַזֶּה מוֹקְמִינַן לֵהּ דְּאֵין שַׁיָּךְ בּוֹ מְכִירָה לְאַחַר שְׁחִיטָה דְּמִוכָּרִין אוֹתוֹ חַי אע"ג דְּמַעֲשֵׂר אֵין נִמְכָּר דְּנֶאֱמַר בּוֹ לֹא יִמָּכֵר וְלֹא יִגָּאֵל וְכֵן אִיתָא בְּפ"ק דְּתְמוּרָה (דף ה:): **וְאַיְתְיֵהּ** רָבָא לר"נ וּבְזַמַּן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם מַיְרֵי דְּדוֹמְיָא דִּשְׁלָמִים כִּדְאָמְרִינַן בפ"ק דְּתְמוּרָה (דף ח.) א"נ כִּדְפ"ה דִּלְעִנְיַן לְאָתוּיֵי קְרַבָּן מְעִילָה קָדַשׁ קְרָא דְּלָא שַׁיָּךְ אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם: **בִּבְכוֹר** בְּחוּ"ל הָא דְּלָא תַּרֵץ בִּבְכוֹר בַּזְּמַן הַזֶּה מִשּׁוּם דְּדוֹמְיָא דִּשְׁלָמִים קְתָנֵי כִּדְפֵי' לְעֵיל אֲבָל ר"נ דִּלְעֵיל הַמ"ל בִּבְכוֹר בְּחוּ"ל אֲבָל זֶה הוּא דִּחֹק וְנֵיחָא לֵיהּ לְהַעֲמִיד בִּבְכוֹר בַּזְּמַן הַזֶּה: **וְאַלְּבָא** דר"ש דְּאָמַר אִם בָּאוּ תְּמִימִים יִקָּרְבוּ ור"ע פְּלִיג עָלָיהּ בְּפ' אֵלּוּ קְדָשִׁים בְּתְמוּרָה (דף כא:) וְאָמַר לֹא יִקָּרְבוּ דְּדָרַשׁ מֻהֳקַּשְׁשָׁא מָקוֹם שְׁאֵי אַתָּה מֵבִיא מַעֲשֵׂר שֵׁנִי אִי אַתָּה מֵבִיא בְּכוֹר וא"ת וְאַמַּאי קָאָמַר וְאַלְּבָא דר"ש כ"ש אַלְּבָא דר"ע דְּאָמַר לֹא יִקָּרְבוּ דְּהַיְנוּ מָמוֹנוֹ וי"ל דְּמוּקֵי לֵהּ כְּר"ש מֵשִׁים דְּדוֹמְיָא דִּשְׁלָמִים קָתָנֵי דְּקָרֵב וְעוֹד י"ל דע"כ לָא מִתּוֹקְמָא כר"ע מִדְּמַצְרִיךְ קְרָא לְרַבּוּיֵי שֶׁהוּא מָמוֹן בְּעָלִים: **לְכַתְּחִלָּה** לֹא פִּי' אֵין צָרִיךְ לְהָבִיאָם כְּדְמְפַרֵשׁ בְּפ' אֵלּוּ קְדָשִׁים (שָׁם) אָמַר ר"ש מָה טַעַם לְפִי שֶׁכָּל הַקָּדָשִׁים אֵין לָהֶם פַּדְנָסָה בְּמִקּוֹמָן פִּי' אֵין לָהֶם הַתְרָה אֶלָּא בַּמִּקְדָּשׁ חוּץ מִן הַבְּכוֹר וּמַעֲשֵׂר שֶׁיֵּשׁ לָהֶם פַּדְנָסָה בְּמִקּוֹמָן פִּי' שֶׁנֶּאֱכָלִין בְּמוּמָן וּלְהָכִי תְּלֵי לֵהּ בר"ש דְּכָלְלָה ר"ש הֵיא וּקְצָת הָיָה נִרְאֶה לְגָרֹס ר' יִשְׁמָעֵאל דְּהָתָם פְּרִיךְ אַמַּתְנִי' שֶׁאָמַר יִקָּרְבוּ מִכָּן אַנְטוֹנִינוּס שֶׁהֵבִיא בְּכוֹרוֹת מִבָּבֶל וְלֹא קִבְּלָם וּמִשְּׁנֵי הָא כְּר' יִשְׁמָעֵאל הָא כר"ע וּמוּכָח הָתָם שֶׁהַמִּשְׁנָה כְּר' יִשְׁמָעֵאל וּבְרַיְיתָא דָּכָן אַנְטוֹנִינוּס כר"ע: **וְאִם** אִיתָא לִישַׁנֵּי לֵיהּ פִּי' וְאִם אִיתָא דְּמַתְנוֹת כְּהֵנָּה דַּחֲזוּ לְהַקְרָבָה לִישַׁנֵּי לֵיהּ הָא דר"נ אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ כְּרַבָּנָן דְּמַמָּה נַפְשָׁךְ לָא הֲוֵי כר"י הַגְּלִילִי וּלְפִי סְבָרָא זוֹ לֹא יִהְיֶה אֶמֶת הָא דְּמַשְׁמַע לְקַמָּן בְּסוֹף הַפָּרָה (בָּבָא קַמָּא דף נג: ושם) דִּבְכוֹר לָא הֲוֵי בִּכְלַל רֵעֵהוּ אַפִּי' בַּזְּמַן הַזֶּה כְּדְמוּקֵי לֵהּ לְקַמָּן בְּסוֹף הַפָּרָה (בָּבָא קַמָּא דף נג: ושם) דִּבְכוֹר לָא הֲוֵי בִּכְלַל רֵעֵהוּ אַפִּי' וּמִסְתָּמָא בִּימֵיהֶם פְּלִיגִי דְּבַזְּמַן הַזֶּה לכ"ע הֲוֵי מָמוֹן הֶדְיוֹט וּמְשַׁנֵּי אֶלָּא מַתְנוֹת כְּהֵנָּה שָׁאנֵי וה"ג ר"ח וְרַשִׁ"י ל"ג כֵּן וְהַשְׁתָּא מִלְּתֵהּ דר"נ לָא מִתּוֹקְמָא אֶלָּא כְּר' יוֹסֵי הַגְּלִילִי וּפְלוּגְתָּא דְּאַבַּיֵּי וְרָבָא לְקַמָּן בְּרַבָּנָן נִרְאֶה דְּדָוְקָא מֵחַיִּים הֲוֵי לְרַבָּנָן מָמוֹן גְּבוֹהַּ אַפִּי' בַּעַל מוּם דְּאָסוּר בְּגִזָּה וַעֲבוֹדָה אֲבָל לְאַחַר שְׁחִיטָה לְמָה יֵחָשֵׁב מָמוֹן גְּבוֹהַּ אֲפִילּוּ בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם דְּהָא אֲפִילּוּ לְנָכְרִי שָׁרֵי לְהַאֲכִיל כִּדְתָנֵי' בְּפֶרֶק כָּל פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין (בְּכוֹרוֹת דף לג.) דְּאִתַּקֵּשׁ לְצָבֵי וְאַיָּל:

מסורת הש"ס

א ספרא ויקרא דבורא דחובה פרק כב ג

ב בכורות לב.; תמורה ה:; ספרא בחוקתי פרק יג ד; בכורות לא: ג לקמן נג.

גליון הש"ס

גמרא אליבא דרבנן פשיטא. עי' לקמן נג ע"ב תוס' ד"ה הא כרבנן וצ"ע הא:

תורה אור השלם

[ויקרא ה, כא]
[ויקרא כז]
[ויקרא כז, כ]
[במדבר יח, יז]
[ויקרא כז, לג]

לִישַׁנֵּי: הָא רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, הָא רַבָּנַן! (אָמַר לֵיהּ), מַתְנוֹת כְּהוּנָּה קָאָמְרַתְּ? שָׁאנֵי מַתְּנוֹת כְּהוּנָּה, דְּכִי קָא זָכוּ – מִשְּׁלְחַן גָּבוֹהַּ קָא זָכוּ. (א)גּוּפָא: "וּמָעֲלָה מַעַל בַּה'" – לְרַבּוֹת קָדָשִׁים קַלִּים שֶׁהֵם מָמוֹנוֹ, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי. בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר: לְרַבּוֹת אֶת הַשְּׁלָמִים. אַבָּא יוֹסֵי בֶּן דּוֹסְתַּאי אוֹמֵר: לֹא אָמַר בֶּן עַזַּאי אֶלָּא בִּבְכוֹר בְּלָבָד. אָמַר מָר, בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר: לְרַבּוֹת אֶת הַשְּׁלָמִים. לְמַעוּטֵי מַאי? (א)אֵילֵימָא לְמַעוּטֵי בְּכוֹר, הַשְׁתָּא וּמָה שְׁלָמִים – שֶׁטְּעוּנִים סְמִיכָה וְנִסָּכִים וּתְנוּפַת חָזֶה וְשׁוֹק, אָמְרַתְּ מָמוֹן בָּעָלִים הוּא; בְּכוֹר מִבַּעְיָא? אֶלָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: לְמַעוּטֵי מַעֲשֵׂר – (ב)דִּתְנַיָא: בִּבְכוֹר נֶאֱמַר "לֹא תִפְדֶּה", וְנִמְכָּר תָּם – חַי, וּבַעַל מוּם – חַי וְשָׁחוּט; בְּמַעֲשֵׂר נֶאֱמַר "לֹא יִגָּאֵל", וְאֵינוֹ נִמְכָּר לֹא חַי וְלֹא שָׁחוּט, לֹא תָם וְלֹא בַּעַל מוּם. רַבִּינָא מַתְנֵי לַהּ אַסֵּיפָא – אַבָּא יוֹסֵי בֶּן דּוֹסְתַּאי אוֹמֵר: לֹא אָמַר בֶּן עַזַּאי, אֶלָּא בִּבְכוֹר בִּלְבָד. לְמַעוּטֵי מַאי? אִילֵימָא לְמַעוּטֵי שְׁלָמִים, הַשְׁתָּא וּמָה בְּכוֹר – שֶׁקְּדוֹשׁ מֵרֶחֶם, מָמוֹנוֹ הוּא; שְׁלָמִים מִבַּעְיָא? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: לְמַעוּטֵי מַעֲשֵׂר. כְּדִתַנְיָא: בִּבְכוֹר נֶאֱמַר "לֹא תִפְדֶּה", וְנִמְכָּר תָּם – חַי, וּבַעַל מוּם – חַי וְשָׁחוּט; בְּמַעֲשֵׂר נֶאֱמַר "לֹא יִגָּאֵל", וְאֵינוֹ נִמְכָּר לֹא חַי וְלֹא שָׁחוּט, לֹא תָם וְלֹא בַּעַל מוּם. הָא בִּבְכוֹר בִּלְבָד קָאָמַר! קְשָׁיָא. רָבָא אָמַר: מַאי "נְכָסִים שֶׁאֵין בָּהֶן תְּמִימָה" – נְכָסִים שֶׁאֵין בָּהֶן דִּין מְעִילָה. וּמַאי נִינְהוּ? בְּכוֹר וּמַעֲשֵׂר בְּהֵמָה. וְלִיתְנֵי דְּהֶדְיוֹט! קְשָׁיָא. (ג)אָמַר רַבִּי אַבָּא: שְׁלָמִים שֶׁחִזְּיקוּ – גּוֹבֶה מִבְּשָׂרָן, וְאֵינוֹ גּוֹבֶה מֵאֵימוּרֵיהֶן. פְּשִׁיטָא, אֵימוּרִין לְגַבּוֹהַּ סָלְקִי! (ד)לָא צְרִיכָא, לְגוֹבֶה מִבְּשָׂרָן כְּנֶגֶד אֵימוּרִים. אַלִּיבָּא דְּמַאן? אִי אַלִּיבָּא דְּרַבָּנַן – פְּשִׁיטָא! הָא אָמְרִי כִּי לֵיכָּא לְאִשְׁתַּלּוֹמֵי מֵהַאי, לָא מִשְׁתַּלַּם מֵהַאי! (א)וְאִי אַלִּיבָּא דְּרַבִּי נָתָן – הָא אָמַר: כִּי לֵיכָּא לְאִשְׁתַּלּוֹמֵי מֵהַאי, מִשְׁתַּלַּם מֵהַאי! אִי בָּעֵית אֵימָא: רַבִּי נָתָן, אִיבָּעֵית אֵימָא: רַבָּנַן. אִיבָּעֵית אֵימָא רַבָּנַן – הָנֵי מִילֵּי בִּתְרֵי גּוּפֵי, אֲבָל בְּחַד גּוּפָא מְצֵי אָמַר לֵיהּ: "מִכֹּל הֵיכָא דְּבָעֵינָא – מִשְׁתַּלַּמְנָא". (ג)אִיבָּעֵית אֵימָא רַבִּי נָתָן – הָתָם הוּא דַּאֲמַר לֵיהּ בַּעַל שׁוֹר לְבַעַל הַבּוֹר: "אָנָא תּוֹרַאי בְּבֵירָךְ אַשְׁכַּחְתֵּיהּ מֵת הִלְכָךְ כָּל הַנָּזָק עָלַיו מַה דְּאִית לִי לְאַשְׁתַּלּוֹמֵי מִבַּעַל הַשּׁוֹר מִשְׁתַּלַּימְנָא אִם תָּם הוּא מְשַׁלֵּם רְבִיעַ דַּאֲפִילּוּ הָזִיקוּ עִמּוֹ אַף כָּאן מְכִירָה עִמּוֹ הִלְכָךְ אֵינוֹ נִמְכָּר לֹא חַי וְלֹא שָׁחוּט כּוּ' אַלְמָא לְאוֹ מָמוֹן בְּעָלִים הוּא: רָבָא אָמַר מְעִילָה דְּמַתְנִיתִין לָא תֵּדוּק מִנַּהּ הָא מִקְדַּשׁ קָדְשֵׁי אֶלָּא ה"ק שֶׁאֵין בָּהֶן דִּין מְעִילָה שֶׁאֵין בָּהֶם שׁוּם קְדֻשָּׁה לַשָּׁמַיִם דִּבְקְדֻשַּׁת שָׁמַיִם שַׁיְּכָא דִּין מְעִילָה כְּגוֹן קָדְשֵׁי קָדָשִׁים: וּמַאי נִינְהוּ כְּגוֹן נְכָסִים דְּהֶדְיוֹט: גּוֹבֶה חֲצִי נִזְקוֹ מִבְּשָׂרוֹ דְּנֶזֶק שׁוֹר תָּם מְשַׁתַּלֵּם מִגּוּפוֹ: לָא צְרִיכָא הָא דְּקָתָנֵי אֵינוֹ גּוֹבֶה מֵאֵמוּרִין הָא קָמ"ל דְּאֵין גּוֹבֶה מִבְּשָׂרוֹ כְּנֶגֶד אֵמוּרִין כְּגוֹן שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם שֶׁנָּגַח שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם אֵינוֹ גּוֹבֶה אֶלָּא חֲצִיוֹ דְּמֵי בְּשָׂרוֹ אַף עַל גַּב דְּלָא הֲוֵי מָנָה שָׁלֵם וּדְמֵי חֲצִי אֵמוּרִין לֹא יִשְׁתַּלֵּם מִדְּמֵי חֲצִי הָאַחֵר שֶׁל בָּשָׂר: אִי אַלִּיבָּא דְּרַבָּנַן דְּפִלְיגִי עָלֵיהּ דְּרַבִּי נָתָן בְּפֶרֶק שׁוֹר שֶׁנָּגַח אֶת הַפָּרָה (בָּבָא קַמָּא דַּף נג.) גְּבִי שׁוֹר שֶׁהֶחֱרִישׁ לְבוֹר [וְאָמְרִינַן] בְּתָם בַּעַל הַשּׁוֹר מְשַׁלֵּם רְבִיעַ וּבַעַל הַבּוֹר פְּטוּר מִפְּנֵי שֶׁזֶּה הִפִּילוֹ וּבְמוֹעֵד בַּעַל הַשּׁוֹר מְשַׁלֵּם חֲצִי וּבַעַל הַבּוֹר פְּטוּר אַלְמָא כִּי לֵיכָּא לְאִשְׁתַּלּוֹמֵי מִבַּעַל הַשּׁוֹר לָא מִשְׁתַּלַּם מִבַּעַל הַבּוֹר וְאע"פ שֶׁשִּׁבּוּ נִמְצָא הַנֶּזֶק וּפְשִׁיטָא דְּאֵינוֹ גּוֹבֶה מִבְּשָׂרָן כְּנֶגֶד אֲמוֹרֵיהֶן: וְאִי אַלִּיבָּא דְּרַבִּי נָתָן הָא אָמַר כִּי לֵיכָּא לְאִשְׁתַּלּוֹמֵי מִבַּעַל הַשּׁוֹר מִשְׁתַּלַּם מִבַּעַל הַבּוֹר דְּאָמַר בְּתָם בַּעַל הַשּׁוֹר מְשַׁלֵּם רְבִיעַ וּבַעַל הַבּוֹר מֶחֱצָה וְהָכָא נָמֵי אַמַּאי אֵינוֹ גּוֹבֶה מִבְּשָׂרָן כְּנֶגֶד אֲמוֹרֵיהֶן הָא הָכָא נָמֵי תַּרְוַיְהוּ אַזִּיק חֵלֶק גְּבוֹהַּ וְחֵלֶק הֶדְיוֹט וּסְפָרִים דִּכְתִיב בָּהֶן אע"ג דְּאִיכָּא לְאִשְׁתַּלּוֹמֵי מֵהַאי מִשְׁתַּלַּם מֵהַאי: בְּתְרֵי גּוּפֵי כְּגוֹן שׁוֹר וּבוֹר: אֲבָל בְּחַד גּוּפָא אִי לָא אַשְׁמְעִינַן ר' אַבָּא דְּאֵינוֹ גּוֹבֶה מֵאֲמוֹרֵיהֶן הֲוָה אָמֵינָא דְּמָצֵי א"ל מִכֹּל הֵיכָא דְּבָעֵינָא מְשַׁתַּלַּמְנָא: הָתָם הוּא דַּאֲמַר לֵהּ בַּעַל הַשּׁוֹר הֶהָרוֹג לְבַעַל הַבּוֹר: אָנָא תּוֹרַאי בְּבֵירָךְ אַשְׁכַּחְתֵּהּ מֵת הִלְכָךְ כָּל הַנָּזָק עָלַיו מַה דְּאִית לִי לְאִשְׁתַּלּוֹמֵי מִבַּעַל הַשּׁוֹר מִשְׁתַּלַּימְנָא אִם תָּם הוּא מְשַׁלֵּם רְבִיעַ דַּאֲפִילּוּ הָזִיקוּ עִמּוֹ הִלְכָךְ אֵינוֹ נִמְכָּר לֹא חַי וְלֹא שָׁחוּט כּוּ' אַלְמָא לְאוֹ מָמוֹן בְּעָלִים הוּא: רָבָא אָמַר מְעִילָה דְּמַתְנִיתִין לָא תֵּדוּק מִנַּהּ הָא מִקְדַּשׁ קָדְשֵׁי אֶלָּא ה"ק שֶׁאֵין בָּהֶן דִּין מְעִילָה שֶׁאֵין בָּהֶם שׁוּם קְדֻשָּׁה לַשָּׁמַיִם שֶׁיְּכָא דִּין מְעִילָה כְּגוֹן קָדְשֵׁי קָדָשִׁים: וּמַאי נִינְהוּ כְּגוֹן נְכָסִים דְּהֶדְיוֹט: גּוֹבֶה חֲצִי נִזְקוֹ מִבְּשָׂרוֹ דְּנֶזֶק שׁוֹר תָּם מְשַׁתַּלֵּם מִגּוּפוֹ: לָא צְרִיכָא הָא דְּקָתָנֵי אֵינוֹ גּוֹבֶה מֵאֲמוֹרִין הָא קָמ"ל דְּאֵין גּוֹבֶה מִבְּשָׂרוֹ כְּנֶגֶד אֲמוֹרִין כְּגוֹן שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם שֶׁנָּגַח שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם אֵינוֹ גּוֹבֶה אֶלָּא חֲצִיוֹ דְּמֵי בְּשָׂרוֹ אַף עַל גַּב דְּלָא הֲוֵי מָנָה שָׁלֵם וּדְמֵי חֲצִי אֲמוֹרִין לֹא יִשְׁתַּלֵּם מִדְּמֵי חֲצִי הָאַחֵר שֶׁל בָּשָׂר: אִי אַלִּיבָּא דְּרַבָּנַן דְּפִלְיגִי עָלֵיהּ דְּרַבִּי נָתָן בְּפֶרֶק שׁוֹר שֶׁנָּגַח אֶת הַפָּרָה (בָּבָא קַמָּא דַּף נג.) גְּבִי שׁוֹר שֶׁהֶחֱרִישׁ לְבוֹר [וְאָמְרִינַן] בְּתָם בַּעַל הַשּׁוֹר מְשַׁלֵּם רְבִיעַ וּבַעַל הַבּוֹר פְּטוּר מִפְּנֵי שֶׁזֶּה הִפִּילוֹ וּבְמוֹעֵד בַּעַל הַשּׁוֹר מְשַׁלֵּם חֲצִי וּבַעַל הַבּוֹר פְּטוּר אַלְמָא כִּי לֵיכָּא לְאִשְׁתַּלּוֹמֵי מִבַּעַל הַשּׁוֹר לָא מִשְׁתַּלַּם מִבַּעַל הַבּוֹר וְאע"פ שֶׁשִּׁבּוּ נִמְצָא הַנֶּזֶק וּפְשִׁיטָא דְּאֵינוֹ גּוֹבֶה מִבְּשָׂרָן כְּנֶגֶד אֲמוֹרֵיהֶן: וְאִי אַלִּיבָּא דְּרַבִּי נָתָן הָא אָמַר כִּי לֵיכָּא לְאִשְׁתַּלּוֹמֵי מִבַּעַל הַשּׁוֹר מִשְׁתַּלַּם מִבַּעַל הַבּוֹר דְּאָמַר בְּתָם בַּעַל הַשּׁוֹר מְשַׁלֵּם רְבִיעַ וּבַעַל הַבּוֹר מֶחֱצָה וְהָכָא נָמֵי אַמַּאי אֵינוֹ גּוֹבֶה מִבְּשָׂרָן כְּנֶגֶד אֲמוֹרֵיהֶן הָא הָכָא נָמֵי תַּרְוַיְהוּ אַזִּיק חֵלֶק גְּבוֹהַּ וְחֵלֶק הֶדְיוֹט וּסְפָרִים דִּכְתִיב בָּהֶן אע"ג דְּאִיכָּא לְאִשְׁתַּלּוֹמֵי מֵהַאי מִשְׁתַּלַּם מֵהַאי: בְּתְרֵי גּוּפֵי כְּגוֹן שׁוֹר וּבוֹר: אֲבָל בְּחַד גּוּפָא אִי לָא אַשְׁמְעִינַן ר' אַבָּא דְּאֵינוֹ גּוֹבֶה מֵאֲמוֹרֵיהֶן הֲוָה אָמֵינָא דְּמָצֵי א"ל מִכֹּל הֵיכָא דְּבָעֵינָא מְשַׁתַּלַּמְנָא: הָתָם הוּא דַּאֲמַר לֵהּ בַּעַל הַשּׁוֹר לְבַעַל הַבּוֹר: אָנָא תּוֹרַאי בְּבֵירָךְ אַשְׁכַּחְתֵּהּ מֵת הִלְכָךְ כָּל הַנָּזָק עָלַיו מַה דְּאִית לִי לְאִשְׁתַּלּוֹמֵי מִבַּעַל הַשּׁוֹר מִשְׁתַּלַּימְנָא אִם תָּם הוּא מְשַׁלֵּם רְבִיעַ וְהַשְׁאַר מִשְׁתַּלַּימְנָא מִנַּהּ:

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פג' מהל' מעשה הקרבנות הל' ו, סמג עשין קפג:

ב מיי' פב' מהל' מעשה הקרבנות הל' ב:

ג מיי' פט' מהל' מעשה הקרבנות הל' ו:

ד מיי' פו' מהל' בכורות הל' ה:

ה מיי' פו' מהל' בכורות הל' ו, סמג עשין ריב, סמג לאוין שמד:

ו סמג עשין קפג:

ז מיי' פח' מהל' נזקי ממון הל' ב:

ח מיי' פח' מהל' נזקי ממון הל' ג:

ט מיי' פח' מהל' נזקי ממון הל' ב:

י מיי' פח' מהל' נזקי ממון הל' ג:

יא סמג עשין ריב, סמג לאוין שמד:

עין משפט
נר מצוה

א מיי׳ פח׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ב:
ב מיי׳ פח׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ג:
ג מיי׳ פח׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ה, סמג עשין סו, טוש״ע חו״מ סי׳ תו סעי׳ א:
ד מיי׳ פח׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ד, טוש״ע חו״מ סי׳ תו סעי׳ ב:
ה סמג עשין סו:
ו מיי׳ פח׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ה, טוש״ע חו״מ סי׳ תו סעי׳ ב:
ז מיי׳ פח׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ד, סמג עשין סו, טוש״ע חו״מ סי׳ תו סעי׳ ג:
ח מיי׳ פא׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ז, סמג עשין סז, טוש״ע חו״מ סי׳ שפט סעי׳ י:
ט מיי׳ פד׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ א:
י מיי׳ פד׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ד, סמג עשין סז, טוש״ע חו״מ סי׳ שצו סעי׳ ח:
יא טוש״ע חו״מ סי׳ שמז סעי׳ א:
יב טוש״ע חו״מ סי׳ שמז סעי׳ א:
יג טוש״ע חו״מ סי׳ שמז סעי׳ א:
יד סמג עשין סז:

אָמַר רָבָא תּוֹדָה שֶׁהִזִּיקָה אע״ג דְּרָבָא מְפָרֵשׁ מַתְנִיתִין דִּין מְעִילָה וְלָא אוֹקֵי מַתְנִיתִין בְּרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי עַל כָּרְחָךְ הָכָא אֲיֵרֵי לְרַ' יוֹסֵי הַגְּלִילִי: שֶׁנֶּאֱמַר וְהוּעַד בִּבְעָלָיו וְהֻמַּת נִרְאֶה דְּלָאו מִוְּהוּעֵד קְרֵישׁ דְּהַאי וְהוּעַד לָא אֲיֵרֵי בְּעֵדוּת שֶׁעוֹשִׂין לְסָקְלוֹ כ״א לְיַעֲדוֹ אֶלָּא מִסֵּיפָא דִּקְרָא קְרֵישׁ דִּכְתִיב וְהַשּׁוֹר יִסָּקֵל וְכֵן מַשְׁמַע לִשְׁנָא דְּפָרִיךְ וְהָא הַשּׁוֹר יִסָּקֵל בְּגֵמָר דִּין הוּא דִּכְתִיב: חָצֵר הַשּׁוּתָפִין חַיָּב בָּהּ עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל בִּמְיַחֵד לְפֵרוֹת וְלֹא לִשְׁוָרִים פְּלִיגִי כִּדְמוֹכַח בְּסוֹף הַסְּגָיָא דִּפְלִיגִי בְּקִשְׁיָא דְּרַבִּי זֵירָא וּבְפֵרוּקָא דְּאַבָּיֵי וּלְפִי זֶה הָיָה יָכוֹל רַב חִסְדָּא לְפָרֵשׁ הַמִּשְׁנָה כְּמוֹ שֶׁמְּפָרֵשׁ ר' אֶלְעָזָר וְיִפָּרֵשׁ רִשּׁוּת הַנִּזָּק וְהַמַּזִּיק בִּמְיַחֶדֶת לְפֵרוֹת וְלִשְׁוָרִים דְּמוֹדֶה רַב חִסְדָּא דְּפָטוּר וְגַרְסִינַן לִקַּמָּן אָמַר לָךְ רַבִּי אֶלְעָזָר וְתִסְבְּרָא מַתְנִיתִין מִי לָא פְּלִיגִי וּמִיהוּ לִסְפָרִים דְּגַרְסִי לִקַּמָּן וְתִסְבְּרָא מַתְנִיתִין מִי פְּלִיגִי וּבַסּוֹף גָּרְסִי אֶלָּא כִּי תַּנְיָא הַהִיא וְכָל זֶה מִדִּבְרֵי רַבִּי אֶלְעָזָר וצ״ל דִּפְלִיגִי בִּמְיַחֶדֶת לְפֵרוֹת וְלִשְׁוָרִים וה״פ וְתִסְבְּרָא מִי פְּלִיגִי וְהָתַנְיָא כּוּ' אֶלָּא וַדַּאי לָא פְּלִיגִי וְכִי קָתָנֵי כּוּ' וּלְפִי גִּרְסָא זוֹ לֹא יִהְיֶה תְּחִלַּת הַסְּגָיָא כְּמוֹ בַּמַּסְקָנָא דִּפְלִיגִי בְּקִשְׁיָא דְּרַבִּי זֵירָא וּבְפֵרוּקָא דְּאַבָּיֵי: כְּשֶׁהִזִּיק חֵב לְאֲתוֹיֵי קֶרֶן וא״ת וּלְרַב חִסְדָּא מְנָא לֵהּ לְאֲתוּיֵי קֶרֶן לְשָׁמוּאֵל וְכָל הָנֵי לְרַב וְעוֹד דְּבָרִיתָא מְפָרֵשׁ לְהָא דְּקָתָנֵי חֵב הַמַּזִּיק וְלֹא מַזִּיק חֵב וְלָא לְתָנֵי כְּשֶׁהִזִּיק חֵב הַמַּזִּיק אַף קְשֶׁה דִּלְשָׁמוּאֵל תִּקְשֵׁי הַבָּרִיתָא: כָּגוֹן שֶׁקִּבֵּל עָלָיו שְׁמִירַת גּוּפוֹ כו' אִיפְּכָא לָא מָצֵי לְמֵימַר כָּגוֹן דְּאַזְקֵהּ תּוֹרָא דְּמַשְׁאִיל וּכְגוֹן שֶׁקִּבֵּל עָלָיו שְׁמִירַת נְזָקָיו וְלֹא קִבֵּל עָלָיו שְׁמִירַת גּוּפוֹ דִּלְמָא דְּלָא שְׁכִיחַ הוּא וְאע״ג דִּבְהָכִיר בּוֹ שֶׁהוּא נַגָּחָן אָמְרִינַן סוֹף [פֶּרֶק שׁוֹר] שֶׁנִּגַּח ד' וְה' (לִקַּמָּן בָּבָא קַמָּא מה:) סְתָמָא דְּמִלְּתָא דְּלָא אָזֵל אִיהוּ וּמַזִּיק אֲחֲרִינִי קִבֵּל עָלֵהּ דְּאִתּוּ אֲחֵרִים וּמַזְקֵי לֵהּ לְדִידֵהּ לָא קִבֵּיל עָלֵיהּ בְּשׁוֹאֵל לֹא שַׁיָּךְ לְמֵימַר הָכִי דְּמִסְתָּמָא שׁוֹאֵל קִבֵּל עָלָיו שְׁמִירָה מְעֻלָּה:

אֲבָל הָכָא מִי מָצֵי אָמַר: ״בָּשָׂר אַזֵּיק, אֵימוּרִין לָא אַזֵּיק״?! [א]״אָמַר רָבָא: תּוֹדָה שֶׁהִזִּיקָה – גּוּפָהּ מִבְּשָׂרָהּ, וְאֵינוֹ גּוּפָהּ מִלַּחְמָהּ. לֶחֶם – פְּשִׁיטָא! סֵיפָא אִצְטְרִיךְ לֵיהּ – נִיזָּק אוֹכֵל בָּשָׂר, וּמִתְכַּפֵּר מֵבִיא לֶחֶם. הָא נָמֵי פְּשִׁיטָא! מַהוּ דְּתֵימָא, כֵּיוָן דְּלֶחֶם הֶכְשֵׁירָא דָּמֵי לִיאְכּוֹל לֵיהּ – אַתְּ אָכְלַתְּ בָּשָׂר, וַאֲנָא אַיְיתֵי לֶחֶם; קָא מַשְׁמַע לַן דְּלֶחֶם חִיּוּבָא דִּבְעָלִים הוּא. [ו]נְכָסִים שֶׁהֵן שֶׁל בְּנֵי בְרִית. [א]לְמַעוֹטֵי מַאי? אִי לְמַעוֹטֵי דְּגוֹי – הָא קָתָנֵי לַהּ לְקַמָּן: שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל גּוֹי – פָּטוּר! תָּנֵי וַהֲדַר מְפָרֵשׁ. נְכָסִים הַמְיוּחָדִין. לְמַעוֹטֵי מַאי? אָמַר רַב יְהוּדָה: לְמַעוֹטֵי זֶה אוֹמֵר ״שׁוֹרְךָ הִזִּיק״, וְזֶה אוֹמֵר ״שׁוֹרְךָ הִזִּיק״. [ב]הָא תָּנֵי לְקַמָּן: הָיוּ שְׁנַיִם רוֹדְפִין אַחַר אֶחָד, זֶה אוֹמֵר: ״שׁוֹרְךָ הִזִּיק״, וְזֶה אוֹמֵר: ״שׁוֹרְךָ הִזִּיק״ – שְׁנֵיהֶם פְּטוּרִין! תָּנֵי וַהֲדַר מְפָרֵשׁ. [ד]בְּמַתְנִיתָא תָּנָא: פֵּרַט לִנְכָסֵי הֶפְקֵר. הֵיכִי דָּמֵי? אִילֵימָא דְּנָגַח תּוֹרָא דִּידַן לְתוֹרָא דְּהֶפְקֵר – מַאן תָּבַע לֵיהּ? אֶלָּא דְּנָגַח תּוֹרָא דְּהֶפְקֵר לְתוֹרָא דִּידַן – [ה]לֵיזִיל וְלֵיתֵיהּ! בְּשֶׁקִּדֵּם וְזָכָה בּוֹ אַחֵר. [ד]רַבִּינָא אָמַר: לְמַעוֹטֵי נָגַח וְאַחַר כָּךְ הִקְדִּישׁ; נָגַח וְאַחַר כָּךְ הִפְקִיר. [ג]תַּנְיָא נָמֵי הָכִי, יָתֵר עַל כֵּן אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: אֲפִילּוּ נָגַח וְאַחַר כָּךְ הִקְדִּישׁ, נָגַח וְאַחַר כָּךְ הִפְקִיר – פָּטוּר; ״וְהוּעַד בִּבְעָלָיו וְהֻמַּת אִישׁ וְגוֹ׳״ – עַד שֶׁתְּהֵא מִיתָה וְהַעֲמָדָה בַּדִּין שָׁוִין כְּאֶחָד. וּגְמַר הַדִּין לָא בָּעֵינַן?! הָא ״הַשּׁוֹר יִסָּקֵל״ – בִּגְמַר דִּין הוּא דִּכְתִיב! אֶלָּא אֵימָא: עַד שֶׁתְּהֵא מִיתָה וְהַעֲמָדָה בַּדִּין שָׁוִין בְּאֶחָד. [ו]חוֹץ מֵרְשׁוּת הַמְיוּחֶדֶת לַמַּזִּיק. דְּאָמַר לֵיהּ: תּוֹרְךָ בְּרְשׁוּתִי מַאי בָּעֵי? וּרְשׁוּת הַנִּיזָּק וְלַמַּזִּיק. [ז]אָמַר רַב חִסְדָּא אָמַר אַבִּימִי: חָצֵר הַשּׁוּתָפִין – חַיָּיב בָּהּ עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל. וְהָכִי קָאָמַר: ״חוֹץ מֵרְשׁוּת הַמְיוּחֶדֶת לַמַּזִּיק״ – דְּפָטוּר; ״וּרְשׁוּת הַנִּיזָּק וְלַמַּזִּיק״ נָמֵי – פָּטוּר; ״וּכְשֶׁהִזִּיק חֵב הַמַּזִּיק״ – לְאֲתוּיֵי קֶרֶן. הָנִיחָא לִשְׁמוּאֵל, אֶלָּא לְרַב דְּאָמַר: תְּנָא שׁוֹר וְכֹל מִילֵּי דְּשׁוֹר, ״חֵב הַמַּזִּיק״ לְאֲתוּיֵי מַאי? [ט]״לְאֲתוּיֵי הָא דְּתָנוּ רַבָּנַן: ״כְּשֶׁהִזִּיק חֵב הַמַּזִּיק״ – לְהָבִיא שׁוֹמֵר חִנָּם וְהַשּׁוֹאֵל נוֹשֵׂא שָׂכָר וְהַשּׁוֹכֵר. הֵיכִי דָּמֵי? [א]״אִילֵימָא דְּאַזְקֵיהּ תּוֹרָא דְּמַשְׁאִיל לְתוֹרָא דְּשׁוֹאֵל – לֵימָא לֵיהּ: אִילּוּ אַזִּיק בְּעָלְמָא – בָּעֵית לְשַׁלּוֹמֵי אִתָּךְ; הַשְׁתָּא דְּאַזְקֵיהּ לְתוֹרָא דִּידָךְ, בָּעֵינָא לְשַׁלּוֹמֵי?! [ב]״אֶלָּא דְּאַזְקֵיהּ תּוֹרָא דְּשׁוֹאֵל לְתוֹרָא דְּמַשְׁאִיל – לֵימָא לֵיהּ: אִילּוּ אִיתַּזַּק מֵעָלְמָא – בָּעֵית לְשַׁלּוֹמֵי כּוּלֵּיהּ תּוֹרָא; הַשְׁתָּא דְּאַזְקֵיהּ תּוֹרָא דִּידָךְ, פַּלְגָא נִיזְקָא הוּא דְּמִשַּׁלְמַתְּ לִי?! [ג]״לְעוֹלָם דְּאַזְקֵיהּ תּוֹרָא דְּמַשְׁאִיל לְתוֹרָא דְּשׁוֹאֵל, וְהָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן – שֶׁקִּבֵּל עָלָיו שְׁמִירַת גּוּפוֹ, וְלֹא אַבָּל הָכָא מִי מָצֵי א״ל עַל הַבָּשָׂר נִמְצָא הַנָּזָק יוֹתֵר מִן הָאֵמוּרִין הִלְכָךְ שָׁוֶה חֲצִי הָאֵמוּרִין יַפְסִיד: לָשׁוֹן אַחֵר לָא צְרִיכָא לְגוּבוֹת מִבְּשָׂרָן כְּגָנֵב אֲמוּרֵיהֶן - דְּוַדַּאי גּוּפָהּ מִבְּשָׂרָן כְּגָנֵב אֲמוּרֵיהֶן דְּהַאי גּוּפָהּ מִבְּשָׂרָן דְּקָאָמַר רַבִּי אַבָּא אַפֵּי' חֵלֶק הָאֵמוּרִין קָאָמַר וְקָא פָּרֵיךְ אִי אִילֵּימָא דְּרַבָּנַן אֲמַאי הָא אָמְרִינַן כו' אִי אִילֵּימָא דְּר' נָתָן פְּשִׁיטָא וְלָא שְׁמַעְתָּהּ וְרֵאשׁוֹן עִקַּר דְּמִסְתַּבְּרָא דְּהַאי דְּאוֹתְבֵהּ קָא מְשַׁנֵּי לֵיהּ דְּהָא גְּמָרָא מִסֵּיפָא דְּמִלְּתֵהּ דְּקָאָמַר אֵינוֹ גּוּפָהּ מֵאֲמוּרֵיהֶן פָּרִיךְ פְּשִׁיטָא אֲמוּרִין לְגֻבּוֹהּ סְלְקִי וְעֹלָה בָּעֵי לְשַׁנּוּיֵי מָה אֵינוֹ גּוּפָהּ מֵאֲמוּרֵיהֶן דְּקָאָמַר אֵינוֹ גּוּפָהּ מִבְּשָׂרָן כְּגָנֵב אֲמוּרֵיהֶן: לֶחֶם פְּשִׁיטָא הָא לָא אַזִּיק: נִזָּק אוֹכֵל בָּשָׂר לְאַחַר הַקְרֵבַת אֲמוּרִין: לְמַעוֹטֵי זֶה אוֹמֵר שׁוֹרְךָ הֶזִּיק שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ שׁוֹר שֶׁל מִי הִזִּיקוֹ שֶׁהָיוּ עִמּוֹ שְׁוָרִים שֶׁל אֲנָשִׁים הַרְבֵּה וּמְיַחֲדִין דְּמַתְנִיתִין הָכִי מַשְׁמַע שֶׁיְּהוּ כָּל נְכָסִים שֶׁהִזִּיקוּ מְיַחֲדִים לְאָדָם אֶחָד שֶׁאֵין בָּהֶם סָפֵק: שְׁנַיִם שֶׁהָיוּ רוֹדְפִין שְׁנֵי שְׁוָרִים שֶׁל שְׁנֵי בְּנֵי אָדָם שֶׁהָיוּ רוֹדְפִין אַחַר שׁוֹר שֶׁל אָדָם אֶחָד: בְּשֶׁקִּדֵּם וְזָכָה בּוֹ אַחֵר לְאַחַר שֶׁהִזִּיק: לְמַעוֹטֵי נָגַח וְאַחַ"כ הִקְדִּישׁ דְּהָכִי מַשְׁמַע שֶׁיְּהוּ מְיַחֲדִים לְאָדָם אֶחָד לְעוֹלָם מִשְּׁעַת נְגִיחָה עַד שְׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין: וְהוּעַד בִּבְעָלָיו וְהֻמַּת אִישׁ הַשּׁוֹר יִסָּקֵל וְגַם בְּעָלָיו יוּמַת דְּמַשְׁמַע שֶׁיְּהֵא לוֹ בַּעַל אֶחָד מִשְּׁעַת הַעֲדָאָה וְעַד שְׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין: שָׁוִין כְּאֶחָד בְּבַעַל אֶחָד: חוּץ מֵרְשׁוּת הַמְיוּחֶדֶת לַמַּזִּיק שֶׁאִם נִכְנַס שׁוֹר נִזָּק בַּחֲצַר הַמַּזִּיק וְהִזִּיקוֹ שׁוֹר הַמַּזִּיק פָּטוּר: חָצֵר הַשּׁוּתָפִין חַיָּב בָּהּ הַכָּתוּב עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל אִם אֲכָלָה בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל זֶה פֵּרוֹתֶיו שֶׁל זֶה אוֹ דְּרָסָהּ עַל כֵּלָיו חַיָּב דִּבְשָׂדֶה אַחֵר קָרֵינַן בֵּהּ וְלָא הָוֵי כִּרְשׁוּת הָרַבִּים וכ״ש עַל הַקֶּרֶן וְתוֹלְדוֹתֶיו דְּהָא אַפֵּי' בְּרה״ר נָמֵי חַיָּב וּדְקָתָנֵי מַתְנִיתִין רְשׁוּת הַנִּזָּק וְהַמַּזִּיק אַדְּלָבְתְּרֵהּ קָאֵי וְה״ק רְשׁוּת הַנִּזָּק וְהַמַּזִּיק כְּגוֹן חָצֵר הַשּׁוּתָפִין כְּשֶׁהִזִּיק חֵב הַמַּזִּיק וּבְשֵׁן וּבָרֶגֶל קָאָמַר דִּבְקֶרֶן לָא אַצְטְרִיךְ לְמֵימַר דְּהָא בְּרה״ר דִּיֵּשׁ לִשְׁנֵיהֶם רְשׁוּת בָּהּ נָמֵי חַיָּב אֶלָּא בְּשֵׁן וְרֶגֶל קָאָמַר וּקְמ״ל דְּלָאו כְּרה״ר דְּמִינַּהּ: וּרְשׁוּת הַנִּזָּק וְהַמַּזִּיק נָמֵי פָּטוּר בְּשֵׁן וּבָרֶגֶל קָאָמַר דִּבְעֵינַן וּבְעֵר בְּשָׂדֶה אַחֵר אֲבָל קֶרֶן חַיָּב דְּלָא גָּרַע מִרה״ר: כְּשֶׁהִזִּיק חֵב הַמַּזִּיק לְאֲתוּיֵי קֶרֶן לַר' אֶלְעָזָר דְּאִי מִשּׁוּם מֵיטַב הָא תְּנָא לֵהּ רֵישָׁא אֶלָּא לַאֲתוּיֵי קֶרֶן דְּחַיָּב עָלָיו דְּלָא תַּנְיֵהּ לְעֵיל בַּהֲדֵי אַרְבָּעָה אָבוֹת: הַנִּיחָא לִשְׁמוּאֵל דְּאָמַר בְּרֵישׁ פְּרָקִין מַבְעֶה זֶה הַשֵּׁן וּתְנָא שׁוֹר לְרַגְלוֹ וּמַבְעֶה לְשֵׁנוֹ אִצְטְרִיךְ הָא לַאֲתוּיֵי קֶרֶן: אֶלָּא לְרַב דְּאָמַר מַבְעֶה זֶה אָדָם וְשׁוֹר דְּתָנָא בַּהֲדֵי אַרְבָּעָה אָבוֹת לְכָל מִילֵּי תַּנְיֵהּ לַאֲתוּיֵי מַאי: תֵּם מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק וּמוּעָד נֶזֶק שָׁלֵם מִפָּרֵשׁ לְקַמֵּהּ: נִפְרְצָה כֹּתֶל בַּלַּיְלָה מַאֵילֵיהּ וּבְכֹתֶל שֶׁאֵינוֹ רָעוּעַ קָאָמַר דַּהֲוָה לֵיהּ אוֹנֶס: לֵימָא לֵיהּ מַשְׁאִיל לְשׁוֹאֵל: אִילּוּ אַזִּיק שׁוֹרוֹ שׁוֹר שֶׁל אָדָם אֶחָד שֶׁהָרֵי שְׁמִירָתוֹ עָלֶיךָ הַשְׁתָּא כו': אֶלָּא דְּאַזְקֵהּ תּוֹרָא דְּשׁוֹאֵל לְתוֹרָא דְּמַשְׁאִיל וְקָאָמַר חַיָּב מַאֵילֵיהּ לְשַׁלֵּם וּדְקָשְׁיָא לָךְ הָרֵי הַשּׁוֹאֵל מֵטָּל לְשָׁמְרוֹ שֶׁלֹּא יַזִּיקֶנּוּ אַחֵר: כְּשֶׁקִּבֵּל עָלָיו הַשּׁוֹאֵל: שְׁמִירַת גּוּפוֹ שֶׁלֹּא יַזִּיקֶנּוּ אַחֵר:

מסורת הש״ס

א לקמן לז:
ב משנה בבא קמא; לקמן לה.
ג לקמן מד:
ד לעיל טז:; תוספתא בבא קמא; משנה בבא קמא
ה תוספתא בבא קמא

תורה אור השלם

וְאִם שׁוֹר נַגָּח הוּא מִתְּמֹל שִׁלְשֹׁם וְהוּעַד בִּבְעָלָיו וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ וְהֻמַּת אִישׁ אוֹ אִשָּׁה הַשּׁוֹר יִסָּקֵל וְגַם־בְּעָלָיו יוּמָת [שמות כא, כט]

מסורת הש"ס

א תוספתא בבא קמא

ב תוספתא בבא קמא

ג לקמן טז.

ד לקמן מח.

ה לקמן טו:

ו לקמן לו:

גליון הש"ס

גמ' ובפירוקא דאביי פליגי. עי' לקמן דף טז ע"א תוס' ד"ה כולה ר"ט:

אין דהא א"ל שמואל כו'. לקמן דף טו ע"ב ודף לו ע"ב:

תורה אור השלם

כִּי יַבְעֵר־אִישׁ שָׂדֶה אוֹ־כֶרֶם וְשִׁלַּח אֶת־בְּעִירָה וּבִעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם [שמות כב, ד]

עין משפט נר מצוה

א מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' י, סמג עשין סז, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שמז סעי' א:

ב מיי' פא' מהל' נזקי ממון הל' ז, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שפט סעי' י:

ג מיי' פא' מהל' נזקי ממון הל' ח, טוש"ע חו"מ סי' שפט סעי' יא:

ד סמג עשין סז:

ה מיי' פא' מהל' נזקי ממון הל' ח, טוש"ע חו"מ סי' שפט סעי' יא:

ו מיי' פא' מהל' נזקי ממון הל' ט, ש"ע חו"מ סי' שפט סעי' יב:

ז מיי' פא' מהל' נזקי ממון הל' ח, טוש"ע חו"מ סי' שפט סעי' יא:

ח סמג עשין סז:

ט סמג עשין סז:

י מיי' פא' מהל' נזקי ממון הל' ח, טוש"ע חו"מ סי' שפט סעי' יט:

יא מיי' פא' מהל' נזקי ממון הל' ט, טוש"ע חו"מ סי' שפט סעי' יג יד:

וְלֹא קִבֵּל עָלָיו שְׁמִירַת נְזָקָיו אִם יֵזִיק הוּא אֶת אֲחֵרִים: אֵינִי וְהָא תְּנַי רַב יוֹסֵף אַדַּרְבֵּי אֶלְעָזָר פָּרִיךְ: וְהַפַּנְדָּק בֵּית גְּדוֹל שֶׁרְגִילִין אוֹרְחִים וְאַכְסָנַאִין לָלוּן בּוֹ וְאִם הִזִּיק זֶה אֶת זֶה חַיָּב אַשֵּׁן וְרֶגֶל וְלֹא הֲוֵי כרה"ר דְּהוֹאִיל וְאֵינוֹ מְיֻחָד לִבְנֵי רְשׁוּת הָרַבִּים אֶלָּא לְאוֹתָן הַדָּרִין בּוֹ כְּשֵׁדָּה אַחֵר קָרֵינַן בֵּהּ שֶׁהֲרֵי ע"י שְׁכִירוּת הֵם דָּרִים שָׁם: וְתִסְבְּרָא דְּמַתְנִיתָא לָא פְּלִיגִי דְּלֵיכָּא בְּרֵירְתָא דְּקָאֵי כְּוָתֵי וְהָתְנַיָּא ד' כְּלָלוֹת כו': חַיָּב בְּכָל לְקַמָּן מְפֹרָשׁ שֶׁאֲפִלּוּ קָרֵן תַּמָּה מְשֻׁלָּם נֵזֶק שָׁלֵם אוֹכֵל וְנִכְנָס לִרְשׁוּתוֹ וְהִזִּיקָה: פָּטוּר מִכָּל דְּאָמַר לֵהּ תּוֹרֵךְ בִּרְשׁוּתִי מַאי בָּעֵי: עַל הַשֵּׁן וְרֶגֶל דְּלָא קָרֵינַן בֵּהּ בְּשֵׁדֶה אַחֵר דְּמִשְׁמַע שֶׁיְּהֵא מְיֻחָד לְנִזֵּק אֲבָל עַל הַנְּגִיחָה וְעַל הַנְּגִיפָּה וְהַנְּשִׁיכָה וְהָרְבִיצָה וְהַבְעִיטָה שֶׁהֵן תּוֹלְדוֹתֶיהָ שֶׁל קֶרֶן תָּם מְשֻׁלָּם חֲצִי נֵזֶק דכרה"ר הוּא שֶׁהֲרֵי לִשְׁנֵיהֶן רְשׁוּת בּוֹ: לֹא לָזֶה וְלֹא לָזֶה מְפֹרָשׁ לְקַמָּה דְּאֵינוֹ שֶׁל שְׁנֵיהֶן אֶלָּא שֶׁל אֶחָד מֵהֶן שֶׁל נִזָּק: חַיָּב בֵּהּ עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל נ"ש: וְעַל הַנְּגִיחָה כו' וּלְקַמָּן פָּרִיךְ הָא רֵישָׁא דְּבְחֲצַר הַנִּזָּק אֲפִילּוּ קֶרֶן תַּמָּה מְשֻׁלָּם נ"ש: פָּטוּר בֵּהּ עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל וְהֵינוּ כְּרַ' אֶלְעָזָר: וְקַשְׁרִיךְ גְּמָרָא קַשְׁיָא אַהֲדֵי: כִּי תַּנְיָא הַהִיא דְּפָטוּר: בְּחָצֵר הַמְיֻחֶדֶת לָזֶה וְלָזֶה לְפֵרוֹת וְלִשְׁוָרִים דְּהָוְיָא לֵיהּ חָצֵר הַשִּׁתָּפִים לְגַבֵּי שֵׁן וּלְגַבֵּי קֶרֶן הִלְכָךְ בְּשֵׁן פָּטוּר ברה"ר וּבְקֶרֶן תַּמָּה ח"נ ברה"ר מְשֻׁלָּם: וּדְרַב יוֹסֵף בְּחָצֵר הַמְיֻחֶדֶת כו' דְּהָוְיָא חָצֵר הַנִּזָּק וְלֹא לַמַּזִּיק חַיָּב בַּכֹּל וְקֶרֶן בַּחָצֵר הַשִּׁתָּפִין הָא תְּנָא לֵיהּ רֵישָׁא כְּגוֹן חָצֵר הַשִּׁתָּפִין וְהַבְּקָעָה עַל הַנְּגִיחָה וְעַל הַנְּגִיפָּה תָּם מְשֻׁלָּם חֲצִי נֵזֶק וְלֹא קִבֵּל עָלָיו שְׁמִירַת נְזָקָיו וְאִם תֹּאמַר כֵּיוָן דְּלֹא קִבֵּיל עָלֵהּ פְּשִׁיטָא דְּתָם מְשֻׁלָּם נֵזֶק שָׁלֵם וְיֵשׁ לוֹמַר דְּסָלְקָא דַּעְתָּךְ דְּשָׁמְרַת נְזָקִין דְּעָלְמָא לָא קַבֵּיל אֲבָל אִנְּזָקִין לְתוֹרָא דְּשׁוֹאֵל גּוּפֵהּ סָלְקָא דַּעְתָּךְ שֶׁקִּבֵּל וְלִפְטַר מַשְׁאִיל: מִי לָא פְּלִיגִי הֲוֵי מַצִּי לְאוֹקְמֵי הַהִיא דְּרַב יוֹסֵף לֹא לָזֶה וְלֹא לָזֶה לְשִׁוָּרִים וּלְפֵרוֹת דְּחַד: **לֹא** לָזֶה וְלֹא לָזֶה לְפֵרוֹת אֶלָּא לְחַד ר"ת גְּרִיס לֹא לָזֶה וְלֹא לָזֶה לְשִׁוָּרִים דְּגַבֵּי שֵׁן הָוְיָא חָצֵר הַנִּזָּק שֶׁהַזִּיק פֵּרוֹת אֲבָל גַּבֵּי שִׁוָּרִים ה"ל קֶרֶן ברה"ר כֵּיוָן שֶׁלֹּא הָיָה לָהֶם רְשׁוּת לִכָּנֵס ול"ג כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּסְּפָרִים וְלָזֶה וְלָזֶה לְשִׁוָּרִים דא"כ גַּבֵּי שֵׁן לֹא הָיָה לוֹ לַחֲשֹׁב חָצֵר הַנִּזָּק כֵּיוָן שֶׁיֵּשׁ רְשׁוּת לְכָל חַד וְחַד לְהַכְנִיס שָׁם שׁוֹרוֹ כְּדַמּוֹכַח לְעֵיל וְלֹא בָּעֵי לְאוֹקְמָא לָזֶה וְלָזֶה לְפֵרוֹת וְלֹא לְשִׁוָּרִים דְּלֹא כְּר' זֵירָא וְעוֹד דְּלִשָּׁנָא לֹא מַשְׁמַע הָכִי:

אִי הָכִי אַרְבָּעָה שְׁלִשָּׁה הֲוֵי בְּשִׁלְמָא לִשְׁמוּאֵל דְּמוּקֵי רֵישָׁא רַבִּי טַרְפוֹן וְסֵיפָא לְאַשְׁמוֹעִינַן לְאַפּוֹקֵי מִדְּרַבִּי טַרְפוֹן אֶלָּא לְרַבִּינָא לֹא צְרִיכָא כְּלָל דְּלִגַּבֵּי שֵׁן הֲוֵי חָצֵר הַנִּזָּק שְׁמַעְינַן מִכָּל שֶׁהוּא רְשׁוּת לַנִּזָּק וְקֶרֶן ברה"ר שְׁמַעְינַן מֵחָצֵר הַשִּׁתָּפִין וְהַבְּקָעָה: מְשֻׁלָּם חֲצִי נֵזֶק וּמוּעָד מְשֻׁלָּם נֵזֶק שָׁלֵם וְיֵשׁ לוֹמַר דְּסָלְקָא דַּעְתָּךְ דְּשָׁמְרַת נְזָקִין דְּעָלְמָא לָא קַבֵּיל אֲבָל אִנְּזָקִין לְתוֹרָא דְּשׁוֹאֵל גּוּפֵהּ סָלְקָא דַּעְתָּךְ שֶׁקִּבֵּל וְלִפְטַר מַשְׁאִיל: מִי לָא פְּלִיגִי הֲוֵי מַצִּי לְאוֹקְמֵי הַהִיא דְּרַב יוֹסֵף לֹא לָזֶה וְלֹא לָזֶה לְשִׁוָּרִים וּלְפֵרוֹת דְּחַד: **לֹא** לָזֶה וְלֹא לָזֶה לְפֵרוֹת אֶלָּא לְחַד ר"ת גְּרִיס לֹא לָזֶה וְלֹא לָזֶה לְשִׁוָּרִים דְּגַבֵּי שֵׁן הָוְיָא חָצֵר הַנִּזָּק שֶׁהַזִּיק פֵּרוֹת אֲבָל גַּבֵּי שִׁוָּרִים ה"ל קֶרֶן ברה"ר כֵּיוָן שֶׁלֹּא הָיָה לָהֶם רְשׁוּת לִכָּנֵס ול"ג כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּסְּפָרִים וְלָזֶה וְלָזֶה לְשִׁוָּרִים דא"כ גַּבֵּי שֵׁן לֹא הָיָה לוֹ לַחֲשֹׁב חָצֵר הַנִּזָּק כֵּיוָן שֶׁיֵּשׁ רְשׁוּת לְכָל חַד וְחַד לְהַכְנִיס שָׁם שׁוֹרוֹ כְּדַמּוֹכַח לְעֵיל וְלֹא בָּעֵי לְאוֹקְמָא לָזֶה וְלָזֶה לְפֵרוֹת וְלֹא לְשִׁוָּרִים דְּלֹא כְּר' זֵירָא וְעוֹד דְּלִשָּׁנָא לֹא מַשְׁמַע הָכִי:

אִי הָכִי אַרְבָּעָה שְׁלִשָּׁה הֲוֵי בְּשִׁלְמָא לִשְׁמוּאֵל דְּמוּקֵי רֵישָׁא רַבִּי טַרְפוֹן וְסֵיפָא לְאַשְׁמוֹעִינַן לְאַפּוֹקֵי מִדְּרַבִּי טַרְפוֹן אֶלָּא לְרַבִּינָא לֹא צְרִיכָא כְּלָל דְּלִגַּבֵּי שֵׁן הֲוֵי חָצֵר הַנִּזָּק שְׁמַעְינַן מִכָּל שֶׁהוּא רְשׁוּת לַנִּזָּק וְקֶרֶן ברה"ר שְׁמַעְינַן מֵחָצֵר הַשִּׁתָּפִין וְהַבְּקָעָה: אֵינִי וְהָא תְּנַי רַב יוֹסֵף לֹא קִבֵּל עָלָיו שְׁמִירַת נְזָקָיו אִם יֵזִיק הוּא אֶת אֲחֵרִים: אַדַּרְבֵּי אֶלְעָזָר פָּרִיךְ: וְהַפַּנְדָּק בֵּית גְּדוֹל שֶׁרְגִילִין אוֹרְחִים וְאַכְסָנַאִין לָלוּן בּוֹ וְאִם הִזִּיק זֶה אֶת זֶה חַיָּב אַשֵּׁן וְרֶגֶל וְלֹא הֲוֵי כרה"ר דְּהוֹאִיל וְאֵינוֹ מְיֻחָד לִבְנֵי רְשׁוּת הָרַבִּים אֶלָּא לְאוֹתָן הַדָּרִין בּוֹ כְּשֵׁדָּה אַחֵר קָרֵינַן בֵּהּ שֶׁהֲרֵי ע"י שְׁכִירוּת הֵם דָּרִים שָׁם: וְתִסְבְּרָא דְּמַתְנִיתָא לָא פְּלִיגִי דְּלֵיכָּא בְּרֵירְתָא דְּקָאֵי כְּוָתֵי וְהָתְנַיָּא ד' כְּלָלוֹת כו': חַיָּב בְּכָל לְקַמָּן מְפֹרָשׁ שֶׁאֲפִלּוּ קֶרֶן תַּמָּה מְשֻׁלָּם נֵזֶק שָׁלֵם אוֹכֵל וְנִכְנָס לִרְשׁוּתוֹ וְהִזִּיקָה: פָּטוּר מִכָּל דְּאָמַר לֵהּ תּוֹרֵךְ בִּרְשׁוּתִי מַאי בָּעֵי: עַל הַשֵּׁן וְרֶגֶל דְּלָא קָרֵינַן בֵּהּ בְּשֵׁדֶה אַחֵר דְּמִשְׁמַע שֶׁיְּהֵא מְיֻחָד לְנִזֵּק אֲבָל עַל הַנְּגִיחָה וְעַל הַנְּגִיפָּה וְהַנְּשִׁיכָה וְהָרְבִיצָה וְהַבְעִיטָה שֶׁהֵן תּוֹלְדוֹתֶיהָ שֶׁל קֶרֶן תָּם מְשֻׁלָּם חֲצִי נֵזֶק דכרה"ר הוּא שֶׁהֲרֵי לִשְׁנֵיהֶן רְשׁוּת בּוֹ: לֹא לָזֶה וְלֹא לָזֶה מְפֹרָשׁ לְקַמָּה דְּאֵינוֹ שֶׁל שְׁנֵיהֶן אֶלָּא שֶׁל אֶחָד מֵהֶן שֶׁל נִזָּק: חַיָּב בֵּהּ עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל נ"ש: וְעַל הַנְּגִיחָה כו' וּלְקַמָּן פָּרִיךְ הָא רֵישָׁא דְּבְחֲצַר הַנִּזָּק אֲפִילּוּ קֶרֶן תַּמָּה מְשֻׁלָּם נ"ש: פָּטוּר בֵּהּ עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל וְהֵינוּ כְּרַ' אֶלְעָזָר: וְקַשְׁרִיךְ גְּמָרָא קַשְׁיָא אַהֲדֵי: כִּי תַּנְיָא הַהִיא דְּפָטוּר: בְּחָצֵר הַמְיֻחֶדֶת לָזֶה וְלָזֶה לְפֵרוֹת וְלִשְׁוָרִים דְּהָוְיָא לֵיהּ חָצֵר הַשִּׁתָּפִים לְגַבֵּי שֵׁן וּלְגַבֵּי קֶרֶן הִלְכָךְ בְּשֵׁן פָּטוּר ברה"ר וּבְקֶרֶן תַּמָּה ח"נ ברה"ר מְשֻׁלָּם: וּדְרַב יוֹסֵף בְּחָצֵר הַמְיֻחֶדֶת כו' דְּהָוְיָא חָצֵר הַנִּזָּק וְלֹא לַמַּזִּיק חַיָּב בַּכֹּל וְקֶרֶן בַּחָצֵר הַשִּׁתָּפִין הָא תְּנָא לֵיהּ רֵישָׁא כְּגוֹן חָצֵר הַשִּׁתָּפִין וְהַבְּקָעָה עַל הַנְּגִיחָה וְעַל הַנְּגִיפָּה תָּם מְשֻׁלָּם חֲצִי נֵזֶק

שְׁלִשָּׁה

מְשֻׁלָּם קֶרֶן בְּחָצֵר הַנִּזָּק ג"ש מְשֻׁלָּם קֶרֶן תַּמָּה וְכָל תּוֹלְדוֹתֶיהָ קְרֵי מִשָּׁנָה הוֹאִיל וְשִׁנּוּ אֶת וְסִתָּן שֶׁלֹּא הָיוּ דַּרְכָּן לְכָךְ: אֶלָּא דְּאַחֵר שֶׁאֵינוֹ לֹא נִזָּק וְלֹא מַזִּיק וְקַתָּנֵי חַיָּב עַל הַשֵּׁן וְהָא בָּעֵינַן שָׂדֶה אַחֵר: אֶלָּא דְּחַד מִנַּיְהוּ כְּלוֹמַר דְּנִזָּק: הָא א"ל שְׁמוּאֵל לְרַב יְהוּדָה כוּ' לְקַמָּן גַּבֵּי חֲמִשָּׁה תַּמִּין: שְׁבוֹק מַתְנִיתִין לֹא תִּטְרַח לְשַׁנּוֹיֵי כְּחַד תַּנָּא: וְתָא אַבָּתְרַאי וְאֵימָא כְּוָתֵי דְּאוֹקֵי אַנָּא רֵישָׁא רַבִּי טַרְפוֹן וְסֵיפָא רַבָּנַן וְד' כְּלָלוֹת דְּקָאָמַר ר"ש תְּרֵי מִנַּיְהוּ בְּחַד דַּיְכְתָא חַד כַּר' טַרְפוֹן וְחַד כְּרַבָּנַן: אֶלָּא דְּחַד מִנַּיְהוּ: דְּלִגַּבֵּי שֵׁן הָוְיָא חָצֵר הַנִּזָּק וְחַיָּב הַמַּזִּיק בְּנִזְקֵי שֵׁן שֶׁהֲרֵי לְגַבֵּי פֵּרוֹת אֵינָהּ אֶלָּא דְּנִזָּק: וּלְגַבֵּי קֶרֶן הָוְיָא רה"ר שֶׁהֲרֵי בִּרְשׁוּת הַכְּנִיס שָׁם שׁוֹרוֹ וּמִשּׁוּם הָכִי הוּא מְשֻׁלָּם חֲצִי נֵזֶק וְתוּ לָא: ג' כְּלָלוֹת הָווּ דְּהַאי כְּלָלָא בְּתָרָא שְׁמַעְינַן לֵיהּ מִקַּמָּאֵי דְּכֵיוָן דְּלִגַּבֵּי שֵׁן הָוְיָא חָצֵר הַנִּזָּק לְמָה לֵיהּ לְמִתְנֵי חַיָּב עַל הַשֵּׁן הָא תְּנָא לֵיהּ רֵישָׁא כֹּל שֶׁהוּא רְשׁוּת לַנִּזָּק וְלֹא לַמַּזִּיק חַיָּב בַּכֹּל וְקֶרֶן בַּחָצֵר הַשִּׁתָּפִין הָא תְּנָא לֵיהּ רֵישָׁא כְּגוֹן חָצֵר הַשִּׁתָּפִין וְהַבְּקָעָה עַל הַנְּגִיחָה וְעַל הַנְּגִיפָּה תָּם מְשֻׁלָּם חֲצִי נֵזֶק

עין משפט
נר מצוה

א טוש"ע חו"מ סי' שפט סעי' יז:

ב מיי' פח' מהל' נזקי ממון הל' י, סמג עשין סז, טוש"ע חו"מ סי' תיט סעי' א:

ג מיי' פי"ג מהל' מכירה הל' ח, סמג לאוין קיג, טוש"ע חו"מ סי' רכז סעי' כט:

ד מיי' פב' מהל' מכירה הל' א, סמג עשין פב, טוש"ע חו"מ סי' קצח סעי' א:

ה מיי' פח' מהל' נזקי ממון הל' יא, סמג עשין סז, טוש"ע חו"מ סי' תיט סעי' ג:

ו סמג עשין סז:

ז מיי' פח' מהל' נזקי ממון הל' יא, טוש"ע חו"מ סי' תיט סעי' ג:

ח מיי' פח' מהל' סנהדרין והעונשין המסורין להם הל' ח, סמג עשין צו, טוש"ע חו"מ סי' א סעי' א:

ט מיי' פג' מהל' גניבה הל' ח, סמג עשין עח:

י סמג לאוין קיג:

מסורת הש"ס

א לעיל ט.

ב לקמן עד:

גליון הש"ס

רש"י ד"ה שטרות כו' לא איתפרש. עי' ברכות דף כה ע"ב ברש"י ד"ה מאן שמעת ליה ושם נסמן:

תורה אור השלם

[בעל הבור ישלם כסף ישיב לבעליו והמת יהיה־לו (שמות כא, לד)]

פָּרָה שֶׁהִזִּיקָה טַלִּית וְטַלִּית שֶׁהִזִּיקָה פָּרָה פִּי' הַקּוּנְטְרֶס שֶׁהִזִּיקוּ זֶה אֶת זֶה וְשָׁמִין שְׁלֹשָׁה כְּלָלוֹת בַּד' מְקוֹמוֹת דְּאֵין כָּאן אֶלָּא ג' דִּינִין בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק חַיָּב בְּכָל בִּרְשׁוּת הַמַּזִּיק פָּטוּר מִכָּל בַּחֲצַר הַשּׁוּתָפִים חַיָּב בח"נ בְּקֶרֶן וּפָטוּר עַל הַשֵּׁן וְהָרֶגֶל אֲבָל אַרְבָּעָה מְקוֹמוֹת הֵן שֶׁאֵינָן דִּינָן שָׁוֶה דְּיֵשׁ חֲצַר הַשּׁוּתָפִין שֶׁהוּא חַיָּב בָּהּ עַל הַשֵּׁן כְּגוֹן דִּמְיַחֶדֶת לְחַד לְפָרוֹת וְלִשְׁנַיִם לִשְׁלָרִין: מַתְנִי' שׁוּם כֶּסֶף כְּלָהּ מַתְנִיתִין מְפֹרָשׁ בַּגְּמָרָא: גְּמ' שׁוּם זֶה שֶׁל נְזָקִין: לֹא יְהֵא אֶלָּא בְּכֶסֶף שָׁיְהוּ ב"ד שְׁמִין כַּמָּה שָׁוֶה הַנִּזָּק מָנֶה אוֹ מֵאתַיִם וְכָךְ יְשַׁלֵּם לוֹ: תְּנִינָא בְּמַתְנִיתִין לְהָא דת"ר בַּבְּרִיְתָא וש"מ דְּהָא בָּרַיְתָא עִקַּר הִיא: פָּרָה שֶׁהִזִּיקָה טַלִּית שֶׁדָּרְסָה עָלֶיהָ בַּחֲצַר הַנִּזָּק וְטַלִּית שֶׁהִזִּיקָה פָּרָה ברה"ר כְּגוֹן שֶׁנִּתְקַלְקְלָה בְּהֶמַּה בַּטַּלִּית וְנִשְׁבַּר רֶגֶל פָּרָה: אֵין אוֹמְרִין תֵּצֵא פָּרָה בְּטַלִּית יִטֹּל אֶת הַפָּרָה שֶׁהִזִּיקָה טַלִּיתוֹ וְלֹא תְּהֵא נְשׁוֹמֶ֫ת אֶלָּא הֵן חֵסֶר וְהֵן יוֹתֵר יִטָּלֵנָּה: אֶלָּא שָׁמִין אוֹתָהּ בְּדָמִים שָׁמִין הַנִּזָּקִין בְּכֶסֶף וּלְפִי מַה שֶׁהִזִּיק אֶת חֲבֵרוֹ יוֹתֵר יְשַׁלֵּם (וּמִי שֶׁהִזִּיק אֶת חֲבֵרוֹ יוֹתֵר יְשַׁלֵּם): שׁוֶה כֶּסֶף כְּלוֹמַר שָׁוֶה כֶּסֶף יִפְרַע לוֹ: מִלְּמֵד שֶׁאֵין ב"ד נִזָּקִין לִפְרַע מִן הַמַּזִּיק אא"כ יֵשׁ לוֹ קַרְקַע דְּהַיְנוּ שָׁוֶה כֶּסֶף דְּמַתְנִיתִין וּלְקַמָּן מְפֹרָשׁ מַאי מַשְׁמַע: דָּבָר הַשָּׁוֶה כֹּל כֶּסֶף שֶׁנּוֹתְנִין עָלָיו וְקַפְרִיךְ מַאי נִיהוּ דְּאֵין לָהֶן אוֹנָאָה מַאי כָּל כֶּסֶף דְּקָאָמְרַתְּ דְּאֵין לָהֶן אוֹנָאָה שֶׁאֲפִילּוּ קָנָאן בְּיוֹתֵר מִדַּמֵּיהֶן שְׁתוּת אֵין מוֹכֵר חַיָּב לְהַחֲזִיר לוֹ כִּדְקָאָמְרִינַן בְּפֶרֶק הַזָּהָב (ב"מ דף נו.) הָעֲבָדִים וְהַשְּׁטָרוֹת וְהַקַּרְקָעוֹת אֵין לָהֶן אוֹנָאָה אֶפִילּוּ קָנָאן בְּיוֹתֵר מִדַּמֵּיהֶן: שְׁטָרוֹת אִם מְכַר שְׁטָרוֹת לַחֲבֵרוֹ אֵין יָכוֹל לוֹמַר לְתִבְּעִי מִמֶּנּוּ אוֹנָאָה: דָּבָר הַנִּקְנֶה בְּכֶסֶף בְּלֹא שְׁלֹשָׁה כְּלָלוֹת – בְּאַרְבָּעָ[ה] מְקוֹמוֹת. מַתְנִי' שׁוּם כֶּסֶף, שָׁוֶה כֶּסֶף. בִּכְּנֵי בֵּית דִּין, וְעַל פִּי עֵדִים – בְּנֵי חוֹרִין, בְּנֵי בְרִית. וְהַנָּשִׁים בִּכְלַל הַנָּזָק. וְהַנִּיזָּק וְהַמַּזִּיק בְּתַשְׁלוּמִין. גְּמ' מַאי "שׁוּם כֶּסֶף"? אָמַר רַב יְהוּדָה: שׁוּם זֶה לֹא יְהֵא אֶלָּא בְּכֶסֶף. [א]תְּנִינָא לְהָא דְּתָנוּ רַבָּנָן: פָּרָה שֶׁהִזִּיקָה טַלִּית, וְטַלִּית שֶׁהִזִּיקָה פָּרָה – אֵין אוֹמְרִים: תֵּצֵא פָּרָה בְּטַלִּית וְטַלִּית בְּפָרָה, אֶלָּא שָׁמִין אוֹתָהּ בְּדָמִים. "שָׁוֶה כֶּסֶף" – דְּתָנוּ רַבָּנָן: [ב]"שָׁוֶה כֶּסֶף" – מְלַמֵּד שֶׁאֵין בֵּית דִּין נִזָּקִין אֶלָּא לִנְכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶן אַחֲרָיוּת. אֲבָל אִם קָדַם נִיזָּק וְתָפַס מִטַּלְטְלִין – בֵּית דִּין גּוֹבִין לוֹ מֵהֶן. אָמַר מָר: "שָׁוֶה כֶּסֶף" – מְלַמֵּד שֶׁאֵין בֵּית דִּין נִזָּקִין אֶלָּא לִנְכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶן אַחֲרָיוּת. מַאי מַשְׁמַע? [ג]אָמַר רַבָּה בַּר עוּלָּא: דָּבָר הַשָּׁוֶה כֹּל כֶּסֶף. מַאי נִיהוּ? דָּבָר שֶׁאֵין לוֹ אוֹנָאָה. עֲבָדִים וּשְׁטָרוֹת נָמֵי אֵין לָהֶן אוֹנָאָה! [ד]אֶלָּא אָמַר רַבָּה בַּר עוּלָּא: דָּבָר הַנִּקְנֶה בְּכֶסֶף. עֲבָדִים וּשְׁטָרוֹת נָמֵי נִקְנִין בְּכֶסֶף! אֶלָּא אָמַר רַב אַשֵׁי: "שָׁוֶה כֶּסֶף" – וְלֹא כֶּסֶף, וְהֵנִי כּוּלְהוּ כֶּסֶף נִינְהוּ. (א)רָמֵי לֵיהּ רַב יְהוּדָה בַּר חִינָּנָא לְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ, תָּנָא: "שָׁוֶה כֶּסֶף" – מְלַמֵּד שֶׁאֵין בֵּית דִּין נִזָּקִין אֶלָּא לִנְכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶן אַחֲרָיוּת. וְהָתַנְיָא: "יַשִּׁיב" – לְרַבּוֹת שָׁוֶה כֶּסֶף, וַאֲפִילּוּ סוּבִּין! [ה]הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן – בְּיַתְמֵי. אִי בְּיַתְמֵי, אֵימָא סֵיפָא: אִם קָדַם נִיזָּק וְתָפַס מִטַּלְטְלִין – בֵּית דִּין גּוֹבִין לוֹ מֵהֶן. אִי בְּיַתְמֵי, אַמַּאי בֵּית דִּין גּוֹבִין לוֹ מֵהֶן? [ו]כִּדְאָמַר רָבָא אָמַר רַב נַחְמָן: שְׁתַּפַס מֵחַיִּים; הָכָא נָמֵי – שְׁתַּפַס מֵחַיִּים. "בִּכְּנֵי בֵּית דִּין" – פְּרָט לְמוֹכֵר נָכְסָיו וְאַחַר כָּךְ בָּא בֵּית דִּין גּוֹבִין לוֹ מֵהֶן?! [ח]אֶלָּא פְּרָט לְבֵית דִּין הֶדְיוֹטוֹת. "עַל פִּי עֵדִים" – [ט(ב)]פְּרָט לְמוֹדֶה בְּקִנָּס וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ עֵדִים, שֶׁהוּא פָּטוּר. [י]הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר: מוֹדֶה בְּקִנָּס וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ עֵדִים – פָּטוּר. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר: מוֹדֶה בְּקִנָּס וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ עֵדִים – חַיָּיב, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? סֵיפָא אִצְטְרִיךְ לֵיהּ – "בְּנֵי

שְׁלֹשָׁה כְּלָלוֹת – בְּאַרְבָּעָ[ה] מְקוֹמוֹת. מַתְנִי' שׁוּם כֶּסֶף, שָׁוֶה כֶּסֶף. בִּכְּנֵי בֵּית דִּין, וְעַל פִּי עֵדִים – בְּנֵי חוֹרִין, בְּנֵי בְרִית. וְהַנָּשִׁים בִּכְלַל הַנָּזָק. וְהַנִּיזָּק וְהַמַּזִּיק בְּתַשְׁלוּמִין. גְּמ' מַאי "שׁוּם כֶּסֶף"? אָמַר רַב יְהוּדָה: שׁוּם זֶה לֹא יְהֵא אֶלָּא בְּכֶסֶף. [א]תְּנִינָא לְהָא דְּתָנוּ רַבָּנָן: פָּרָה שֶׁהִזִּיקָה טַלִּית, וְטַלִּית שֶׁהִזִּיקָה פָּרָה – אֵין אוֹמְרִים: תֵּצֵא פָּרָה בְּטַלִּית וְטַלִּית בְּפָרָה, אֶלָּא שָׁמִין אוֹתָהּ בְּדָמִים. "שָׁוֶה כֶּסֶף" – דְּתָנוּ רַבָּנָן: [ב]"שָׁוֶה כֶּסֶף" – מְלַמֵּד שֶׁאֵין בֵּית דִּין נִזָּקִין אֶלָּא לִנְכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶן אַחֲרָיוּת. אָמַר מָר: "שָׁוֶה כֶּסֶף" – מְלַמֵּד שֶׁאֵין בֵּית דִּין נִזָּקִין אֶלָּא לִנְכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶן אַחֲרָיוּת. מַאי מַשְׁמַע? [ג]אָמַר רַבָּה בַּר עוּלָּא: דָּבָר הַשָּׁוֶה כֹּל כֶּסֶף. מַאי נִיהוּ? דָּבָר שֶׁאֵין לוֹ אוֹנָאָה. עֲבָדִים וּשְׁטָרוֹת נָמֵי אֵין לָהֶן אוֹנָאָה! [ד]אֶלָּא אָמַר רַבָּה בַּר עוּלָּא: דָּבָר הַנִּקְנֶה בְּכֶסֶף. עֲבָדִים וּשְׁטָרוֹת נָמֵי נִקְנִין בְּכֶסֶף! אֶלָּא אָמַר רַב אַשֵׁי: "שָׁוֶה כֶּסֶף" – וְלֹא כֶּסֶף, וְהֵנִי כּוּלְהוּ כֶּסֶף נִינְהוּ. (א)רָמֵי לֵיהּ רַב יְהוּדָה בַּר חִינָּנָא לְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ, תָּנָא: "שָׁוֶה כֶּסֶף" – מְלַמֵּד שֶׁאֵין בֵּית דִּין נִזָּקִין אֶלָּא לִנְכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶן אַחֲרָיוּת. וְהָתַנְיָא: "יַשִּׁיב" – לְרַבּוֹת שָׁוֶה כֶּסֶף, וַאֲפִילּוּ סוּבִּין! [ה]הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן – בְּיַתְמֵי. אִי בְּיַתְמֵי, אֵימָא סֵיפָא: אִם קָדַם נִיזָּק וְתָפַס מִטַּלְטְלִין – בֵּית דִּין גּוֹבִין לוֹ מֵהֶן. אִי בְּיַתְמֵי, אַמַּאי בֵּית דִּין גּוֹבִין לוֹ מֵהֶן? [ו]כִּדְאָמַר רָבָא אָמַר רַב נַחְמָן: שְׁתַּפַס מֵחַיִּים; הָכָא נָמֵי – שְׁתַּפַס מֵחַיִּים. "בִּכְּנֵי בֵּית דִּין" – פְּרָט לְמוֹכֵר נָכְסָיו וְאַחַר כָּךְ בָּא בֵּית דִּין גּוֹבִין לוֹ מֵהֶן?! [ח]אֶלָּא פְּרָט לְבֵית דִּין הֶדְיוֹטוֹת. "עַל פִּי עֵדִים" – [ט(ב)]פְּרָט לְמוֹדֶה בְּקִנָּס וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ עֵדִים, שֶׁהוּא פָּטוּר. [י]הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר: מוֹדֶה בְּקִנָּס וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ עֵדִים – פָּטוּר. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר: מוֹדֶה בְּקִנָּס וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ עֵדִים – חַיָּיב, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? סֵיפָא אִצְטְרִיךְ לֵיהּ – "בְּנֵי

הַנִּזָּק בְּכֶסֶף וּמִי שֶׁהַזִּיק חֲבֵרוֹ יוֹתֵר יְשַׁלֵּם הָעוֹדֵף וְקָשָׁה דע"כ פָּרָה שֶׁהִזִּיקָה טַלִּית הַיְנוּ בַּחֲצַר הַנִּזָּק אוֹ בְּכַוָּנָתוֹ לְהַזִּיק וְהֵוֵי קֶרֶן אוֹ דָּרָךְ. הִלּוּכוֹ וְהֵוֵי רֶגֶל וְטַלִּית שֶׁהִזִּיקָה פָּרָה הַיְנוּ ברה"ר דְּהֵוֵי מִטַּעַם בּוֹר דְּאִי אֶפְשָׁר לְאוֹקְמֵי פָּרָה שֶׁהִזִּיקָה . טַלִּית נָמֵי ברה"ר וּמִטַּעַם קֶרֶן הָיָה פָּטוּר בַּעַל פָּרָה כְּדַאֲמַר לְקַמָּן הָאֵם כֵּן הָיָה פָּטוּר ב' (בְּבָא קַמָּא דַּף כ.) דְּכָל הַמְּשַׁוֶּה וּבָא אַחֵר וְשִׁנָּה בּוֹ פָּטוּר וַאֲפִילּוּ אִם נָפְרַשׁ שֶׁכֵּן אֹרַח שֶׁפָּרָה הַזִּיקָה טַלִּית בְּחֲצַר בְּרְשׁוּת הַנִּזָּק וְטַלִּית שֶׁהִזִּיקָה פָּרָה ברה"ר אַפְּתִי מַתְנִיתִין הִיא לְקַמָּן בְּפֶרֶק הַמְּנִיחַ (בְּבָא קַמָּא דַּף לג.) ב' שְׁוָרִין תַּמִּים שֶׁחָבְלוּ זֶה בָּזֶה מְשַׁלְּמִים בַּמּוֹתָר ח"נ מוּעָדִים מְשַׁלְּמִים בַּמּוֹתָר נ"ש וי"ל דְּקָתָנֵי וַהֲדַר מְפָרֵשׁ ור"ת מְפָרֵשׁ דְּאוֹ אוֹ קָתָנֵי כְּמוֹ חֶלֶק וְעָשָׂה מְאָמָר וְנָתַן גֵּט בִּיבָמוֹת (דף נ.) וְלֹא בָּא לְאַשְׁמוֹעִינַן שֶׁאֵין אוֹמְרִים שֶׁיִּקַּח כָּל הַטַּלִּית בְּשָׁבִיל מַה שֶׁהִזִּיקוּ דְּהָא טַלִּית בּוֹר הוּא וְלֹא מְשַׁלֵּם מִגּוּפוֹ וְעוֹד נָמֵי שְׁמַעִינַן הָא מְמַתְנִיתִין דְּהַמְּנִיחַ אֶלָּא אוֹמֵר ר"ת דְּאֵין אוֹמְרִין תֵּצֵא פָּרָה בְּטַלִּית בָּא לְאַשְׁמוֹעִינַן דְּלֹא כְּר"ע דְּאָמַר לְקַמָּן בְּהַמְּנִיחַ (שָׁם) יֵחָלֵט שׁוֹר לַנִּזָּק אֶלָּא יִשָּׁם כִּרְבִּי יִשְׁמָעֵאל וּבְקֶרֶן מִירֵי וְטַלִּית בְּפָרָה אָתָא לְאַשְׁמוֹעִינַן דְּלֹא גְּבִי מִיתְמֵי דְּלֹא ס"ד דְּלִגְבֵּי אַף ע"ג דְּמִטַּלְטְלֵי דִּיתְמֵי לֹא מִשְׁתַּעְבְּדִי דְּמָה שֶׁאָמְרָה תּוֹרָה מִן הָעֲלִיָּה זֶהוּ לְיַפּוֹת כֹּחוֹ שֶׁל נִזָּק דְּאִם אֵין הַמַּזִּיק שָׁוֶה נִזָּקוֹ יְשֻׁלַּם מִן הָעֲלִיָּה אֲבָל בְּיִתְמֵי דְּאִי מִשְׁתַּעְבְּדִי מִן הָעֲלִיָּה הָוֶה פְּסִידָא דְּנִזָּק דְּמִטַּלְטְלֵי דִּיתְמֵי לֹא מִשְׁתַּעְבְּדִי וְאִי מִשְׁתַּעְבְּדִי מִגּוּפוֹ אֲבָל לֹא מִמִּטַּלְטְלֵי דִּיתְמֵי וְאֵין לְהַקְשׁוֹת אִם כֵּן מַאי אִצְטְרִיךְ לְמֵימַר שָׁוֶה כֶּסֶף לְמֵימַר דְּאֵין לָהֶן אוֹנָאָה דְּהָא אֲפִילּוּ בְּשָׁוֶה כֶּסֶף נָמֵי אִי לָאו דְּאֵין לָהֶן אוֹנָאָה הָוֶה אָמֵינָא כֵּיוָן דְּאִי אֶפְשָׁר לְהַחֲזִיר לוֹ כְּמוֹתוֹ כְּגוֹן שֶׁשָּׁבַר כֵּלָיו אוֹ שֶׁאָכְלָה הָאֵשׁ פֵּרוֹתָיו אֵימָא יְשַׁלֵּם לוֹ דָּמִים הַלָּכָה כְּמוֹתוֹ כְּשֶׁהָיוּ שָׁוִין בִּשְׁעַת הַזָּקָה וְעָלוּ אוֹ שֶׁהָיוּ שָׁוִין בִּשְׁעַת נְתִינָה וְיָקְרוּ אֲבָל הָכָא דְּאִי אֶפְשָׁר לְהַחֲזִיר לוֹ כְּמוֹתוֹ כְּגוֹן שֶׁנִּתְקַלְקְלָה בְּהֶמַּה בַּטַּלִּית וְנִשְׁבַּר רֶגֶל פָּרָה אֵימָא יְשַׁלֵּם לוֹ דָּמִים לְכָךְ נָקַט שָׁוֶה כֶּסֶף: מַתְנִי' שׁוּם זֶה שֶׁל נְזָקִין: לֹא יְהֵא אֶלָּא בְּכֶסֶף שָׁיְהוּ ב"ד שְׁמִין כַּמָּה שָׁוֶה הַנִּזָּק מָנֶה אוֹ מֵאתַיִם וְכָךְ יְשַׁלֵּם לוֹ: תְּנִינָא בְּמַתְנִיתִין לְהָא דת"ר בַּבְּרִיְתָא וש"מ דְּהָא בָּרַיְתָא עִקַּר הִיא: פָּרָה שֶׁהִזִּיקָה טַלִּית שֶׁדָּרְסָה עָלֶיהָ בַּחֲצַר הַנִּזָּק וְטַלִּית שֶׁהִזִּיקָה פָּרָה ברה"ר כְּגוֹן שֶׁנִּתְקַלְקְלָה בְּהֶמַּה בַּטַּלִּית וְנִשְׁבַּר רֶגֶל פָּרָה: אֵין אוֹמְרִין תֵּצֵא פָּרָה בְּטַלִּית יִטֹּל אֶת הַפָּרָה שֶׁהִזִּיקָה טַלִּיתוֹ וְלֹא תְּהֵא נְשׁוֹמֶ֫ת אֶלָּא הֵן חֵסֶר וְהֵן יוֹתֵר יִטָּלֵנָּה: אֶלָּא שָׁמִין אוֹתָהּ בְּדָמִים שָׁמִין הַנִּזָּקִין בְּכֶסֶף וּלְפִי מַה שֶׁהִזִּיק אֶת חֲבֵרוֹ יוֹתֵר יְשַׁלֵּם (וּמִי שֶׁהִזִּיק אֶת חֲבֵרוֹ יוֹתֵר יְשַׁלֵּם): שׁוֶה כֶּסֶף כְּלוֹמַר שָׁוֶה כֶּסֶף יִפְרַע לוֹ: מִלְּמֵד שֶׁאֵין ב"ד נִזָּקִין לִפְרַע מִן הַמַּזִּיק אא"כ יֵשׁ לוֹ קַרְקַע דְּהַיְנוּ שָׁוֶה כֶּסֶף דְּמַתְנִיתִין וּלְקַמָּן מְפֹרָשׁ מַאי מַשְׁמַע: דָּבָר הַשָּׁוֶה כֹּל כֶּסֶף שֶׁנּוֹתְנִין עָלָיו וְקַפְרִיךְ מַאי נִיהוּ דְּאֵין לָהֶן אוֹנָאָה מַאי כָּל כֶּסֶף דְּקָאָמְרַתְּ דְּאֵין לָהֶן אוֹנָאָה שֶׁאֲפִילּוּ קָנָאן בְּיוֹתֵר מִדַּמֵּיהֶן שְׁתוּת אֵין מוֹכֵר חַיָּב לְהַחֲזִיר לוֹ כִּדְקָאָמְרִינַן בְּפֶרֶק הַזָּהָב (ב"מ דף נו.) הָעֲבָדִים וְהַשְּׁטָרוֹת וְהַקַּרְקָעוֹת אֵין לָהֶן אוֹנָאָה אֶפִילּוּ קָנָאן בְּיוֹתֵר מִדַּמֵּיהֶן: שְׁטָרוֹת אִם מְכַר שְׁטָרוֹת לַחֲבֵרוֹ אֵין יָכוֹל לוֹמַר לְתִבְּעִי מִמֶּנּוּ אוֹנָאָה: דָּבָר הַנִּקְנֶה בְּכֶסֶף בְּלֹא

מְשַׁתַּלֵּם מִגּוּפוֹ יִגְבֶּה אַפֵּי' מִיתְמֵי דְּהֵוֵי כְּאִילּוּ תָּפַס מֵחַיִּים וְהֵ"א דְּמִשְׁלֵם מִגּוּפוֹ וְלו"ג פָּרָה שֶׁהִזִּיקָה טָלָה דא"כ לְתֵנִי שְׁוָרִים שֶׁחָבְלוּ זֶה בָּזֶה כְּדְלְקַמָּן בְּהַמְּנִיחַ (שָׁם) וְדָרְךְ הַשֵּׁ"ס לְהַזְכִּיר פָּרָה וְטַלִּית כְּדַאֲמְרִינַן (לְקַמָּן בָּבָא קַמָּא דַּף צד:) הִנִּיחַ לָהֶם אֲבִיהֶם פָּרָה וְטַלִּית: דָּבָר הַשָּׁוֶה כֹּל כֶּסֶף לְאוֹ דַּוְקָא דְּיַתֵּר מִפַּלְגָא. יֵשׁ לָהֶם אוֹנָאָה כִּדְמַשְׁמַע בְּפֶרֶק הַזָּהָב (ב"מ דַּף נז:) אֶלָּא שָׁוֶה כָּל כֶּסֶף יוֹתֵר מִמִּטַּלְטְלֵי: עֲבָדִים וּשְׁטָרוֹת נָמֵי נִקְנִין בְּכֶסֶף וְל"ג שְׁטָרוֹת דְּאֵין נִקְנִין בְּכֶסֶף אֶלָּא בִּמְסִירָה וּבְשֶׁטֶר וַאֲפִילּוּ בַּחֲלִיפִין נָמֵי צ"ע וּבַקּוּנְטְרֶס פֵּרֵשׁ דְּלֹא אִתְפָּרַשׁ הֵיכָא שֶׁשְּׁטָרוֹת נִקְנִין בְּכֶסֶף: בְּיַתְמֵי וא"ת לְרַב וּשְׁמוּאֵל דְּאִית לְהוּ בְּפֶרֶק גֵּט פְּשׁוּט (ב"ב דַּף קעה.) דְּשִׁעְבּוּדָא לָאו דְּאוֹרָיְתָא וּמִלְוֶה עַל פֶּה לָא גְּבֵי מִיתְמֵי אַפֵּי' נְכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶן אַחֲרָיוּת אֵין נִזָּקִין וְיֵשׁ לוֹמַר דְּאַיְירֵי בְּשֶׁעָמַד בַּדִּין.: שְׁמַע מִנַּהּ לְוֶה וּמְכַר נְכָסָיו כו' פִּי' הַקּוּנְטְרֶס וְהָא קָיְמָא לַן דְּאַתֵּי מַלְוֶה וְטָרַף וְתַמָּהּ אִי נָזְקִין כְּמִלְוֶה בְּשֶׁטֶר הוּא לֹא הָוֶה לֵיהּ לְמֵימַר ש"מ כו' אֶלָּא ה"ל לְמִפְרְךְ וְהִתְנָן. הַמִּלְוֶה חֲבֵרוֹ בְּשֶׁטֶר גּוֹבֶה מִנְּכָסִים מְשֻׁעְבָּדִים וְאִי חָשִׁיב מִלְוֶה ע"פ א"כ מַאי קָאָמַר ש"מ אֵין ב"ד גּוֹבִין לוֹ מֵהֶן הָא פְּשִׁיטָא דְּאֵין גּוֹבִין הַמַּלְוֶה חֲבֵרוֹ בְּעֵדִים גּוֹבֶה מִנְּכָסִים בְּנֵי חֹרִין וְאֵי הֵיא גּוּפָהּ קָדֵיק ש"מ דְּאֵין גּוֹבִין לוֹ מֵהֶן וְהֵוֵי כְּמִלְוֶה עַל פֶּה וּאע"ג דְּנִזָּקִין מִלְוֶה הַכְּתוּבָה בַּתּוֹרָה הִיא וְקָשֶׁה לְמָ"ד בפ"ק דַּעֲרֵכִין (דף ו:) דְּמִלְוֶה הַכְּתוּבָה בַּתּוֹרָה כִּכְתוּבָה בְּשֶׁטֶר דְּמִיָּא א"כ אַמַּאי אָמַר לְוֶה וּמְכַר נְכָסָיו. הָוֶה לֵיהּ לְמֵימַר ש"מ מִלְוֶה הַכְּתוּבָה בְּשֶׁטֶר דְּמִיָּא וּמְפָרֵשׁ ר"ת ש"מ לְוֶה וּמְכַר נְכָסָיו אֵין ב"ד גּוֹבִין לוֹ מֵהֶם מִן הַתּוֹרָה דְּשִׁעְבּוּדָא לָאו דְּאוֹרָיְתָא וּלְהָכִי בְּנִזְקִין נָמֵי לָא גְּבֵי דְּבְמִלְוֶה בְּשֶׁטֶר דַּוְקָא תִּקּוּן רַבָּנָן דְּלִגְבֵּי מְמַשְׁעְבְּדֵי מִשּׁוּם נְעִילַת דֶּלֶת דְּאִי שִׁעְבּוּדָא דְּאוֹרָיְתָא וּבְמִלְוֶה ע"פ מִדְּרַבָּנָן הוּא דְּלָא גְּבֵי מִשּׁוּם תַּקָּנַת לְקוֹחוֹת א"כ תִּקְשֵׁי הָכָא אַמַּאי לָא גְּבֵי בִּנְזָקִין דְּלִקּוֹחוֹת וְלָא דְּמֵי לְמִלְוֶה עַל פֶּה דְּהָתָם מַאן דְּיָיֵיץ בְּצַנְעָא יָיֵיץ אֲבָל מַזִּיק לֹא דְּיֵיץ וְאֵית לֵיהּ קָלָא וְקָשֶׁה לְמָ"ד שִׁעְבּוּדָא דְּאוֹרָיְתָא פֶּרֶק גֵּט פְּשׁוּט (ב"ב דַּף קעה:): פְּרָט לִבְיַת דִּין הֶדְיוֹטוֹת פ"ה לְעִנְיַן דִּינֵי קְנָסוֹת ואע"ג דְּמַתְנִיתִין לָא אַיְירֵי בְּקִנָּסוֹת לְמָ"ד תְּנָא שׁוֹר לְרַגְלוֹ וּמַבְעֶה לְשָׁנוֹ מ"מ מְרַמֵּז לָנוּ הַתַּנָּא בְּמָתְנֵי' אַפֵּי' בְּמִלֵּי דְּלָא אַיְירֵי בְּרֵישָׁא דה"נ מְפָרֵשׁ בְּסָמוּךְ ע"פ עֵדִים פְּרָט לְמוּדֶה בְּקִנָּס וְאַחַ"כ בָּאוּ עֵדִים: אֶלָּא לְמ"ד מוֹדֶה בְּקִנָּס וְאח"כ בָּאוּ עֵדִים דְּחַיָּב מַאי אִכָּא לְמֵימַר לְמוּדֶה בְּקִנָּס וְלֹא בָּאוּ עֵדִים כְּלָל לָא אִצְטְרִיךְ דְּמַתְנִיתִין הִיא בְּמַרְבָּה (לְקַמָּן בָּבָא קַמָּא דַּף עד:) דע"פ עַצְמוֹ פָּטוּר דְּלָא שַׁיְיךְ תְּנֵי וַהֲדַר מְפָרֵשׁ דְּאֵין מַאֲרִיךְ שָׁם יוֹתֵר מִבְּכָאן:

מסורת הש"ס

א יבמות כג.

ב נדה מח:

ג פסחים מג.; קידושין לח.; סוכה כח.; תמורה ב:; יבמות פד:

ד סנהדרין מו:

ה כתובות לו.

ו כתובות מא.

ז לקמן לז.; גיטין מט.; לעיל ז.; משנה בבא קמא

ח מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי

גליון הש"ס

גמ' וצריכי. עי' תשובת מהריב"ל ח"א סימן כג די"ד: שם סתם שוורים לאו בחזקת שימור. עי' לקמן דף מה ע"ב תוד"ה בחזקת שימור: שם קנסא קסבר סתם. עי' לקמן דף כד ע"א תוס' ד"ה אי וכו' ד"ה השתא: תוס' ד"ה אי וכו' ובפרק החליל. וע"ש ובתוס' ד"ה אי משום וצ"ע:

תורה אור השלם

דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יַעֲשׂוּ מִכָּל־חַטֹּאת הָאָדָם לְמְעֹל מַעַל בַּיהוָה וְאָשְׁמָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא [במדבר ה, ו]

וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תָּשִׂים לִפְנֵיהֶם [שמות כא, א]

וְאִם שׁוֹר נגף הוּא מִתְּמֹל שִׁלְשֹׁם וְהוּעַד בְּבְעָלָיו וְלֹא יַשְׁמִרֶנּוּ וְהֵמִית אִישׁ או אִשָּׁה הַשּׁוֹר יִסָּקֵל וְגַם־בְּעָלָיו יוּמָת [שמות כא, כט]

עין משפט
נר מצוה

א מיי׳ פח׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ יג, סמג עשין סז, טוש״ע חו״מ סי׳ תח סעי׳ א:

ב סמג עשין סז:

ג מיי׳ פב׳ מהל׳ שכירות הל׳ ו, סמג לאוין קכה, טוש״ע חו״מ סי׳ שב סעי׳ א:

ד סמג לאוין קכה:

ה מיי׳ פב׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ז:

ו מיי׳ פה׳ מהל׳ סנהדרין והעונשין המסורין להם הל׳ ט, סמג עשין סז, סמג עשין צז, טוש״ע חו״מ סי׳ א סעי׳ א:

ז מיי׳ פז׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ח, סמג עשין סז, סמג עשין סח, טוש״ע חו״מ סי׳ תג סעי׳ ב:

ח מיי׳ פא׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ז, סמג עשין סח, טוש״ע חו״מ סי׳ שפט סעי׳ ט:

ט מיי׳ פב׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ח:

י מיי׳ פג׳ מהל׳ גניבה הל׳ ז:

יא סמג עשין סז, סמג עשין צז:

יב מיי׳ פי׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ב:

יג סמג עשין סז:

בְּנֵי חוֹרִין שֶׁיִּהוּ הָעֲדִים בְּנֵי חוֹרִין וּבְנֵי בְרִית: עֶבֶד אֵין לוֹ יַחַס דְּאָמְרִינַן בְּפֶרֶק הַבָּא עַל יְבָמְתּוֹ (יְבָמוֹת דַּף סב.) הַכֹּל מוֹדִים בְּעֶבֶד שֶׁאֵין לוֹ יַחַס כְּדִכְתִיב עִם הַחֲמוֹר עִם הַדּוֹמִין לַחֲמוֹר: נָכְרִי יֵשׁ לוֹ יַחַס כְּדִמְפַרֵשׁ הָתָם דִּכְתִיב הַדְּרִימוּן בֶּן טַבְרִמּוֹן בֶּן חֲזָאֵל: עֶבֶד כְּנַעֲנִי שֶׁיֵּשׁ בְּמִצּוֹת שֶׁהִנָּשִׁים חַיָּבוֹת בְּהֶן דְּגָמַר לָהּ לָהּ מֵאִשָּׁה: לְפָנֵיהֶם כֵּלָּן בְּכֻלָּן: קַמַּיְיתָא אִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יַעֲשׂוּ דְּמִשְׁתַּעֵי בְּקָרְבָּן: הָתָם הוּא דְּחַס רַחֲמָנָא עֲלָהּ דְּתֶהֱוֵי כְּאִישׁ לְעִנְיַן כַּפָּרָה: כִּי הֵיכִי דְּתֶהֱוֵי לָהּ חִיּוּתָא בְּכֻלָּן מִצּוֹת מְשֻׁלָּם בַּעַל הַשּׁוֹר כֹּפֶר לְיוֹרְשִׁים מְשׁוּם דְּבַטְלָהּ מִמִּצּוֹת: מְמוֹנָא דִּין הוּא שְׁיִשְׁלְמוּנוּ וְאֵינוֹ קָנֵס וְנִפְקָא מִנַּהּ דְּאִי מוֹדָה מִקַּמֵּי דְּאָתוּ סָהֲדֵי לָא מְפַטַר: לְאו לָהּ כַּפָּרָה; אֲבָל דִּינִין – אִישׁ, דְּבַר מַשָּׂא וּמַתָּן – אִין, אִשָּׁה – לָא. וְאִי אַשְׁמְעִינַן דִּינִין – כִּי הֵיכִי דְּתֶהֱוֵי לָהּ חִיּוּתָא; אֲבָל כַּפָּרָה – אִישׁ, דְּבַר מִצְוָה – אִין; אִשָּׁה, דִּלְאו בַּת מִצְוָה – לָא. וְאִי אַשְׁמְעִינַן הֲנֵי תַּרְתֵּי – הָכָא מְשׁוּם כַּפָּרָה, וְהָכָא מְשׁוּם חִיּוּתָא; אֲבָל לְעִנְיַן קְטָלָא – אִישׁ, דְּבַר מִצְוָה – לְשֻׁלַּם כּוֹפָר; אִשָּׁה – לָא. [ב]וְאִי אַשְׁמְעִינַן כּוֹפֶר – מְשׁוּם דְּאִיכָּא אִיבּוּד נְשָׁמָה; אֲבָל הֲנֵי תַּרְתֵּי, דְּלֵיכָּא אִיבּוּד נְשָׁמָה – אֵימָא לָא; צְרִיכָא. [ג]הַנִּיזָּק וְהַמַּזִּיק בְּתַשְׁלוּמִין. אִתְּמַר: פַּלְגָא נִזְקָא – רַב פָּפָּא אָמַר: מָמוֹנָא, רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ אָמַר: קְנָסָא. [ד]רַב פָּפָּא אָמַר מָמוֹנָא – קָסָבַר: סְתָם שְׁוּורִים לְאו בְּחֶזְקַת שְׁמִירָה קָיְימִי, וּבְדִין הוּא דְּבָעֵי לְשַׁלּוּמֵי כּוּלֵּיהּ; וְרַחֲמָנָא הוּא דְּחַס עֲלֵיהּ, דְּאַכַּתִּי לָא אִיַּיעַד תּוֹרֵיהּ. [ה]רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ אָמַר קְנָסָא – קָסָבַר: סְתָם שְׁוּורִים בְּחֶזְקַת שְׁמִירָה קָיְימִי, וּבְדִין הוּא דְּלָא לְשַׁלּוֹם כְּלָל; וְרַחֲמָנָא הוּא דְּקָנְסֵיהּ, כִּי הֵיכִי דְּלִנְטְרֵיהּ לְתוֹרֵיהּ. תְּנַן: הַנִּיזָּק וְהַמַּזִּיק בְּתַשְׁלוּמִין. בְּשֶׁלְּמָא לְמַאן דְּאָמַר פַּלְגָא נִזְקָא מָמוֹנָא – הֵיינוּ דְּשַׁיֵּיךְ נִיזָּק בְּתַשְׁלוּמִין; אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר פַּלְגָא נִזְקָא קְנָסָא – הַשְׁתָּא דְּלָאו דִּידֵיהּ שָׁקִיל, בְּתַשְׁלוּמִין אִיתֵיהּ?! [ו]לֹא נִצְרְכָא אֶלָּא לְפָחֹת נְבֵילָה. פָּחֹת נְבֵילָה – הָא תְּנָא לֵיהּ רֵישָׁא: ״תַּשְׁלוּמֵי נֶזֶק״ – מְלַמֵּד שֶׁהַבָּעָלִים מְטַפְּלִין בְּנִבֵּילָה! חָדָא בְּתָמִי, וְחָדָא בְּמוּעָד. וּצְרִיכָא, דְּאִי אַשְׁמְעִינַן תָּם – מִשּׁוּם דְּאַכַּתִּי לָא אִיַּיעַד, אֲבָל מוּעָד אֵימָא לָא. וְאִי אַשְׁמְעִינַן מוּעָד – מִשּׁוּם דְּקָא מְשַׁלֵּם כּוּלֵּיהּ, אֲבָל תָּם אֵימָא לָא; צְרִיכָא. [ח(ז)]תְּא שְׁמַע: מָה בֵּין תָּם לְמוּעָד? שֶׁהַתָּם מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק – מִגּוּפוֹ, וּמוּעָד מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם – מִן הָעֲלִייָה. [ט(ח)]וְאִם אִיתָא, לִיתְנֵי נָמֵי הָא – תָּם אֵינוֹ מְשַׁלֵּם עַל פִּי עַצְמוֹ, מוּעָד מְשַׁלֵּם עַל פִּי עַצְמוֹ! תְּנָא וְשַׁיֵּיר. מַאי שַׁיֵּיר דְּהַאי שַׁיֵּיר? [י(ט)]שַׁיֵּיר חֲצִי כּוֹפֶר. אִי מְשׁוּם חֲצִי כּוֹפֶר – לָאו שִׁיּוּרָא הוּא; הָא מַנִּי – רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי הִיא, דְּאָמַר: תָּם מְשַׁלֵּם חֲצִי כּוֹפֶר. תָּא שְׁמַע:

״הֵמִית אִישׁ אוֹ אִשָּׁה הַשּׁוֹר יִסָּקֵל וְגַם בְּעָלָיו יוּמָת כִּי הַשּׁוֹר יִסָּקֵל״ – לְמַעוֹטֵי עֲבָדִים, ״בְּנֵי בְרִית״ – לְמַעוֹטֵי גּוֹיִם. [יא(י)]וּצְרִיכָא; דְּאִי אַשְׁמְעִינַן עֶבֶד – מִשּׁוּם דְּאֵין לוֹ חַייס, דְּיֵשׁ לוֹ חַייס, אֵימָא לָא; וְאִי אַשְׁמְעִינַן גּוֹי – מִשּׁוּם דְּלָא שַׁיֵּיךְ בְּמִצּוֹת, אֲבָל עֶבֶד – דְּשַׁיֵּיךְ בְּמִצּוֹת, אֵימָא לָא; צְרִיכָא. [יב(יא)]וְהַנְּשִׁים בְּכֻלָּל הַנֶּזֶק. [יג(יב)]אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, וְכֵן תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אָמַר קְרָא: ״אִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יַעֲשׂוּ מִכָּל חַטֹּאת״ – הַשְׁוָה הַכָּתוּב אִשָּׁה לְאִישׁ לְכָל עוֹנָשִׁין שֶׁבַּתּוֹרָה. דְּבֵי רַבִּי אֶלְעָזָר תָּנָא: ״וְאֶלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תָּשִׂים לִפְנֵיהֶם״ – הַשְׁוָה הַכָּתוּב אִשָּׁה לְאִישׁ לְכָל דִּינִין שֶׁבַּתּוֹרָה. דְּבֵי חִזְקִיָּה וְרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי תָּנָא, אָמַר קְרָא: ״וְהֵמִית אִישׁ אוֹ אִשָּׁה״ – הַשְׁוָה הַכָּתוּב אִשָּׁה לְאִישׁ לְכָל מִיתוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה. [יד(יג)]וּצְרִיכִי; דְּאִי אַשְׁמְעִינַן קַמַּיְיתָא – הָתָם הוּא דְּחַס רַחֲמָנָא עֲלָהּ, כִּי הֵיכִי דְּתֶהֱוֵי לָהּ מִצְוָה; אֲבָל דִּינִין – אִישׁ, דְּבַר מַשָּׂא וּמַתָּן – אִין, אִשָּׁה – לָא. וְאִי אַשְׁמְעִינַן דִּינִין – כִּי הֵיכִי דְּתֶהֱוֵי לָהּ חִיּוּתָא; אֲבָל כַּפָּרָה – אִישׁ, דְּבַר מִצְוָה – אִין; אִשָּׁה, דִּלְאו בַּת מִצְוָה – לָא. וְאִי אַשְׁמְעִינַן הֲנֵי תַּרְתֵּי – הָכָא מְשׁוּם כַּפָּרָה, וְהָכָא מְשׁוּם חִיּוּתָא; אֲבָל לְעִנְיַן קְטָלָא – אִישׁ, דְּבַר מִצְוָה – לְשֻׁלַּם כּוֹפָר; אִשָּׁה – לָא. [טו(יד)]וְאִי אַשְׁמְעִינַן כּוֹפֶר – מְשׁוּם דְּאִיכָּא אִיבּוּד נְשָׁמָה; אֲבָל הֲנֵי תַּרְתֵּי, דְּלֵיכָּא אִיבּוּד נְשָׁמָה – אֵימָא לָא; צְרִיכָא. [טז(טו)]הַנִּיזָּק וְהַמַּזִּיק בְּתַשְׁלוּמִין. אִתְּמַר: פַּלְגָא נִזְקָא – רַב פָּפָּא אָמַר: מָמוֹנָא, רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ אָמַר: קְנָסָא. [יז(טז)]רַב פָּפָּא אָמַר מָמוֹנָא – קָסָבַר: סְתָם שְׁוּורִים לְאו בְּחֶזְקַת שְׁמִירָה קָיְימִי, וּבְדִין הוּא דְּבָעֵי לְשַׁלּוּמֵי כּוּלֵּיהּ; וְרַחֲמָנָא הוּא דְּחַס עֲלֵיהּ, דְּאַכַּתִּי לָא אִיַּיעַד תּוֹרֵיהּ. [יח(יז)]רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ אָמַר קְנָסָא – קָסָבַר: סְתָם שְׁוּורִים בְּחֶזְקַת שְׁמִירָה קָיְימִי, וּבְדִין הוּא דְּלָא לְשַׁלּוֹם כְּלָל; וְרַחֲמָנָא הוּא דְּקָנְסֵיהּ, כִּי הֵיכִי דְּלִנְטְרֵיהּ לְתוֹרֵיהּ. תְּנַן: הַנִּיזָּק וְהַמַּזִּיק בְּתַשְׁלוּמִין. בְּשֶׁלְּמָא לְמַאן דְּאָמַר פַּלְגָא נִזְקָא מָמוֹנָא – הֵיינוּ דְּשַׁיֵּיךְ נִיזָּק בְּתַשְׁלוּמִין; אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר פַּלְגָא נִזְקָא קְנָסָא – הַשְׁתָּא דְּלָאו דִּידֵיהּ שָׁקִיל, בְּתַשְׁלוּמִין אִיתֵיהּ?! [יט(יח)]לֹא נִצְרְכָא אֶלָּא לְפָחֹת נְבֵילָה. פָּחֹת נְבֵילָה – הָא תְּנָא לֵיהּ רֵישָׁא: ״תַּשְׁלוּמֵי נֶזֶק״ – מְלַמֵּד שֶׁהַבָּעָלִים מְטַפְּלִין בְּנִבֵּילָה! חָדָא בְּתָמִי, וְחָדָא בְּמוּעָד. וּצְרִיכָא, דְּאִי אַשְׁמְעִינַן תָּם – מִשּׁוּם דְּאַכַּתִּי לָא אִיַּיעַד, אֲבָל מוּעָד אֵימָא לָא. וְאִי אַשְׁמְעִינַן מוּעָד – מִשּׁוּם דְּקָא מְשַׁלֵּם כּוּלֵּיהּ, אֲבָל תָּם אֵימָא לָא; צְרִיכָא. [כ(יט)]תְּא שְׁמַע: מָה בֵּין תָּם לְמוּעָד? שֶׁהַתָּם מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק – מִגּוּפוֹ, וּמוּעָד מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם – מִן הָעֲלִייָה. [כא(כ)]וְאִם אִיתָא, לִיתְנֵי נָמֵי הָא – תָּם אֵינוֹ מְשַׁלֵּם עַל פִּי עַצְמוֹ, מוּעָד מְשַׁלֵּם עַל פִּי עַצְמוֹ! תְּנָא וְשַׁיֵּיר. מַאי שַׁיֵּיר דְּהַאי שַׁיֵּיר? [כב(כא)]שַׁיֵּיר חֲצִי כּוֹפֶר. אִי מְשׁוּם חֲצִי כּוֹפֶר – לָאו שִׁיּוּרָא הוּא; הָא מַנִּי – רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי הִיא, דְּאָמַר: תָּם מְשַׁלֵּם חֲצִי כּוֹפֶר. תָּא שְׁמַע:

״הֵמִית אִישׁ אוֹ אִשָּׁה הַשּׁוֹר יִסָּקֵל״ – הַשְׁוָה הַכָּתוּב אִשָּׁה לְאִישׁ. הֵינוּ דַּוְקָא הֵיכָא דְּהַפְרָשָׁה נָאֱמְרָה בְּלָשׁוֹן זָכָר כִּי הַהִיא דְּרֵישׁ תְּמוּרָה (דף ב:) דְּפָרֵיךְ אַמַּאי אִצְטְרִיךְ רַבּוּי לְעִנְיַן תְּמוּרָה לְפִי שֶׁהַפְרָשָׁה נָאֱמְרָה בְּלָשׁוֹן זָכָר וְהָא הַשְׁוָה הַכָּתוּב אִשָּׁה לְאִישׁ אֲבָל הֵיכָא דְּכִתִיב אִישׁ בְּהֶדְיָא וַדַּאי הָתָם צָרִיךְ רַבּוּי כְּהַהִיא דְּפֶרֶק אַרְבַּע מִיתוֹת (סַנְהֶדְרִין סו.) אִישׁ כִּי יִקַּלֵּל אֵין לִי אֶלָּא אִישׁ אִשָּׁה מִנַּיִן וא"ת לִקְמֵן בְּשׁוֹר שֶׁנָּגַח אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה (בְּבָא קַמָּא דף מד: וְשָׁם ד"ה שׁוֹר הָאִשָּׁה) דְּאָמַר שׁוֹר שׁוֹר שְׁבָעָה לְהָבִיא שׁוֹר הָאִשָּׁה גַּבֵּי שׁוֹר שֶׁהֵמִית אַמַּאי אִצְטְרִיךְ רַבּוּי הָא הָתָם לָא כְּתִיב אִישׁ וא"ג דִּכְתִיב גַּם בְּעָלָיו יוּמָת אֵינוֹ אֶלָּא לְשׁוֹן זָכָר בָּעַלְמָא וְאוֹמֵר ר"ת [דְּמַקְשִׁינַן] הָתָם גְּנִיחָה לְמִיתָה וּגְנִיחָה לְנָזְקִין וַהֲוָה יָלְפִינַן מִנְּזָקִין דִּכְתִיב בְּהוּ (שְׁמוֹת כ"א:ל"ה) אִישׁ כִּי יִגֹּף שׁוֹר אִישׁ לְמְעוּטֵי אִשָּׁה אִי לָאו רַבּוּי דִּקְרָא: אֲשֶׁר תְּשִׂים לִפְנֵיהֶם הַשְׁוָה הַכָּתוּב אִשָּׁה לְאִישׁ תַּמּה הָא לִפְנֵיהֶם לֹא אִיירֵי אֶלָּא בִּכְשֵׁרִים לָדוּן דִּכְוָן דְּדָרְשִׁינַן בְּפֶרֶק בַּתְרָא דִּגְטִין (דף פח: ושם) לִפְנֵיהֶם וְלֹא לִפְנֵי הֲדְיוֹטוֹת וְאִשָּׁה פְּסוּלָה לָדוּן דְּתָנַן בְּפֶרֶק בָּא סִימָן (נִדָּה דף מט: וְשָׁם) כָּל הַכָּשֵׁר לָדוּן כָּשֵׁר לְהָעִיד וְאִשָּׁה פְּסוּלָה לְהָעִיד כִּדְאָמְרִינַן בְּהַחוֹבֵל (לְקַמָּן בָּבָא קַמָּא דף פח.) וּבְפֶרֶק שְׁבוּעַת הָעֵדוּת (שְׁבוּעוֹת דף ל.) וי"ל דְּהַהִיא דְּפֶרֶק בָּא סִימָן (נִדָּה ד' מט:) בְּאִישׁ אֲיֵרֵי כְּלוֹמַר כָּל אִישׁ הַכָּשֵׁר לָדוּן כָּשֵׁר לְהָעִיד וּמִדְּכְתִיב (שׁוֹפְטִים ד) וְהִיא שֹׁפְטָה אֶת יִשְׂרָאֵל בְּדִבּוּרָה אֵין לְהָבִיא רְאָיָה דְּאִשָּׁה כְּשֵׁרָה לָדוּן דְּשָׁמָא הָיוּ מְקַבְּלִין אוֹתָהּ עֲלֵיהֶם מִשּׁוּם שְׁכִינָה וא"ת בְּגִטִּין (ד' פח:) דָּרְשִׁינַן לִפְנֵיהֶם לִמְעוּטֵי הֲדְיוֹטוֹת וְהָכָא דָּרְשִׁינַן לָרַבּוֹת אִשָּׁה וי"ל דְּהָתָם מְמַעֵט מִשּׁוּם דִּלְפָנֵיהֶם קָאֵי אֱלֹהִים דִּכְתִיב בַּפָּרָשָׁה וא"ת בְּלֹא לִפְנֵיהֶם תִּפּוֹק לֵיהּ דְּבָעֵינַן מֻמְחִים מֵאֱלֹהִים וְיֵשׁ לוֹמַר דִּלְפָנֵיהֶם אִצְטְרִיךְ לְכָל דָּבָר עִשּׂוּי וּכְפֵיָה אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ דִּין דְּבָעֵי מֻמְחִין וְכֵן מוּכָח בפ"ק דְּסַנְהֶדְרִין (דף ז:) דְּדָרֵשׁ מֵאֲשֶׁר תְּשִׂים אֵלּוּ כְּלֵי הַדַּיָּנִין: וְהֵמִית אִישׁ אוֹ אִשָּׁה תַּמָּה דִּקְרָא קָמָא כִּי יִגֹּף שׁוֹר אֶת אִישׁ אוֹ אֶת אִשָּׁה ה"ל הָכָא לַאֲתוּיֵי דְּמֵמִית אִישׁ דְּרָשִׁינַן בְּשׁוֹר שֶׁנָּגַח אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה (לְקַמָּן בָּבָא קַמָּא דַּף מב:) מָה אִישׁ נְזָקִין לְיוֹרְשָׁיו כו' וְהָכִי אִיתָא הָתָם וְהֵמִית אִישׁ אוֹ אִשָּׁה אָמַר ר' עֲקִיבָא וְכִי מָה בָּא זֶה לְלַמֵּדְנוּ לְחַיֵּב עַל אִשָּׁה כְּאִישׁ הֲרֵי הוּא אוֹמֵר כִּי יִגֹּף שׁוֹר וכו' אֶלָּא לְהַקִּישׁ אִשָּׁה לְאִישׁ מָה אִישׁ נְזָקִין לְיוֹרְשָׁיו כו': לָכָל מִיתוֹת כְּלוֹמַר שֶׁחַיָּבִין עֲלֵיהֶם מִיתָה אוֹ כֹּפֶר כְּמוֹ עַל הָאִישׁ דִּבְהֵכִי אַיְירֵי קְרָא דְּוַהֵמִית אִישׁ אוֹ אִשָּׁה וּבְסָמוּךְ נָמֵי קָאָמַר מְשׁוּם אִבּוּד נְשָׁמָה חַס רַחֲמָנָא עֲלָהּ וְלָא אַיְירֵי בְּאִשָּׁה שֶׁהַמִּיתָה שֶׁתִּתְחַיֵּב כְּמוֹ אִישׁ: מְשׁוּם כַּפָּרָה חַס רַחֲמָנָא עֲלָהּ וא"ת אִם לֹא הַקִּישׁוּ לְעִנְיַן עֲנָשִׁין כְּלָל כ"ש דַּהֲוָה חַס עֲלָהּ טְפֵי שֶׁלֹּא הָיָה בָּהּ עִנְּשׁ וְלֹא הָיְתָה צְרִיכָה כַּפָּרָה כְּלָל וי"ל דְּאִצְטְרִיךְ קְרָא לְעֲנָשִׁים הַכְּתוּבִים בְּהֶדְיָא בְּנָשִׁים כְּגוֹן עֲרָיוֹת שֶׁיֵּשׁ לָהֶן כַּפָּרָה: לֹא נִצְרְכָא אֶלָּא לְפָחֹת נְבֵלָה אע"ג דְּשַׁקִּיל דִּלְאו דִּידֵהּ מ"מ כֵּיוָן דְּזַכְיָה לֵיהּ רַחֲמָנָא חֲצִי נֶזֶק חֲשִׁבִינַן לֵיהּ דְּאִיתֵהּ בְּתַשְׁלוּמִין מַה שֶּׁפָּחֹת נְבֵלָה עֲלֵיו וְלֹא מֵצִי א"ל לְמַזִּיק קַרְנָא דְּתוֹרֵךְ קְבִירָא בֵּהּ כְּדִפְי' לְעֵיל [בָּבָא קַמָּא י: ד"ה לֹא נִצְרְכָא]: אִי מְשׁוּם חֲצִי כּוֹפֶר לְאו שִׁיּוּרָא הוּא פִּי' דִּלְקַשֵּׁי לְמָ"ד פַּלְגָא נִזְקָא מָמוֹנָא מַאי שַׁיֵּיר דְּהַאי שַׁיֵּיר אֶלָּא חֲצִי כּוֹפֶר דְּהָא מַנִּי ר' יוֹסֵי הַגְּלִילִי הִיא וְלֹא שַׁיֵּיר כְּלוּם דכה"ג אִיכָּא פֶּרֶק שְׁלִשָּׁה מִינִין (נָזִיר דַּף לח:) וּבְפֶרֶק הַחֲלִיל (סַנְהֶדְרִין דַּף נד:): הָא מַנִּי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי הִיא דְּאָמַר תָּם מְשַׁלֵּם חֲצִי כּוֹפֶר וְהָא דְּמוּעָד מְשַׁלֵּם כּוֹפֶר שָׁלֵם וְתָם חֲצִי כּוֹפֶר לְאו שִׁיּוּרָא הוּא דְּהָא תָּנָא תָּם מְשַׁלֵּם נ"ש וְכוֹפֶר בְּכֻלָּל וא"ת לִתְנֵי דְּמוּעָד מְשַׁלֵּם כּוֹפֶר אַף כְּשֶׁהַשּׁוֹר בְּסְקִילָה וְתָם כְּשֶׁהוּא בְּסְקִילָה פְּטוּר אֲפִילּוּ לְרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי דְּהֲבִיאָהוּ לְבֵית דִּין וְיִשַּׁלֵּם לְךָ וי"ל שֶׁהוּא בְּכְלָל שֶׁהַתָּם מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק מִגּוּפוֹ וא"ת א"כ מֵהַאי טַעְמָא אַמַּאי לָא מוּקֵי אֲפִילּוּ כר"ע דְּפוֹטֵר בְּתָם מֵחֲצִי כּוֹפֶר דְּכְשֶׁהַשּׁוֹר בְּסְקִילָה לָא אִצְטְרִיךְ לְמִתְנֵי שֶׁהַתָּם מְשַׁלֵּם מִגּוּפוֹ וְכֵיוָן דְּמְשַׁלֵּם מִגּוּפוֹ הֲבִיאָהוּ לב"ד וְיִשַּׁלֵּם לְךָ וּכְשֶׁאֵין הַשּׁוֹר בְּסְקִילָה כְּגוֹן ע"פ עֵד אֶחָד וע"פ בְּעָלִים בֵּין תָּם בֵּין מוּעָד שְׁנֵיהֶם פְּטוּרִין מִכֹּפֶר דְּאָמַר פֶּרֶק שׁוֹר שֶׁנָּגַח אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה (לְקַמָּן בָּבָא קַמָּא דַּף מג.) שׁוֹר שֶׁהֵמִית בֶּן חוֹרִין שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה פָּטוּר שֶׁנֶּאֱמַר הַשּׁוֹר יִסָּקֵל וְגַם בְּעָלָיו יוּמָת כָּל זְמַן שֶׁהַשּׁוֹר בְּסְקִילָה בָּעָלִים מְשֻׁלָּמִים כֹּפֶר וי"ל דְּאֵין ה"נ דלר"ע נָמֵי כֹּפֶר לָא הֲוֵי שִׁיּוּר וְהָא דְּלָא קָאָמַר הָא מַנִּי רַבִּי עֲקִיבָא הִיא מִשּׁוּם דְּדָרֵישׁ בְּשׁוֹר שֶׁנָּגַח אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה (לְקַמָּן בָּבָא קַמָּא מב.) נְקֵי מִדְּמֵי עֲבָד וְאֵי ר"ע לִתְנֵי שֶׁהַתָּם פָּטוּר מִדְּמֵי עֲבָד וּמַאי שַׁיֵּיר דְּהַאי שַׁיֵּיר לָמָ"ד פַּלְגָא נִזְקָא מָמוֹנָא דְּאִי מְשׁוּם חֲצִי כּוֹפֶר לְאו שִׁיּוּרָא הוּא דְּהָתָנָן שֶׁהַתָּם מְשַׁלֵּם ח"נ מִגּוּפוֹ וא"ת וּמְנָא לֵיהּ דְּאֵית לֵיהּ לְרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי תָּם מְשַׁלֵּם חֲצִי כּוֹפֶר אִי מְשׁוּם דְּדָרֵישׁ לְקַמָּן נְקֵי מִדְּמֵי וְלָדוֹת וְלָא דָּרֵישׁ נָקִי מֵחֲצִי כּוֹפֶר דִּלְמָא לְעוֹלָם ס"ל דְּפָטוּר דְּכְשֶׁהַשּׁוֹר בְּסְקִילָה הֲבִיאָהוּ לב"ד וְיִשַּׁלֵּם לְךָ וּכְשֶׁאֵין הַשּׁוֹר בְּסְקִילָה פָּטוּר מִדְּרָבָּה וי"ל דְּהָא דְּקָאָמַר דְּתָם מְשַׁלֵּם חֲצִי כּוֹפֶר לָאו מִשּׁוּם דְּשַׁמְעִינַן לֵיהּ הָכִי אֶלָּא כְּלוֹמַר דְּמִצִי סָבַר דְּמְשַׁלֵּם חֲצִי כּוֹפֶר וְלֹא יִסְבֹּר דְּרַבָּה כַּר' טַרְפוֹן דְּאִית לֵהּ נָמֵי לְקַמָּן שְׁלֹהֵי כֵּיצַד הָרָגֵל (דף כו.) דְּתָם מְשַׁלֵּם כֹּפֶר וְאִי נָמֵי ס"ל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי דְּתָם לֹא מְשַׁלֵּם חֲצִי כּוֹפֶר דְּרַבָּה לָאו שִׁיּוּרָא הִיא כְּדִפְרֵישִׁית וה"ה דַּהֲוָה מְצֵי לְמֵימַר הָא מַנִּי ר"ש בֶּן זוֹמָא הִיא דְּדָרֵישׁ הָתָם נָקִי מִדְּמֵי עוֹרוֹ וּלְדִידֵהּ נָמֵי כֹּפֶר לָאו שִׁיּוּרָא הוּא:

עין משפט
נר מצוה

א מיי׳ פח׳ מהל׳ שבועות הל׳ ד:
ב מיי׳ פח׳ מהל׳ סנהדרין והעונשין המסורין להם הל׳ יד:
ג מיי׳ פח׳ מהל׳ שבועות הל׳ ב:
ד מיי׳ פב׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ח, סמג עשין סז:
ה מיי׳ פב׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ח, סמג עשין סז:
ו סמג עשין סז:
ז מיי׳ פב׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ז:
ח מיי׳ פח׳ מהל׳ סנהדרין והעונשין המסורין להם הל׳ ט, סמג עשין סז, סמג עשין צו, טוש״ע חו״מ סי׳ א סעי׳ א:
ט סמג עשין סז:
י מיי׳ פג׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ז, סמג עשין צו, טוש״ע חו״מ סי׳ שצא סעי׳ ו:
יא מיי׳ פח׳ מהל׳ סנהדרין והעונשין המסורין להם הל׳ ט, טוש״ע חו״מ סי׳ א סעי׳ א:
יב מיי׳ פג׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ז, סמג עשין עז, טוש״ע חו״מ סי׳ שצא סעי׳ ו:
יג מיי׳ פח׳ מהל׳ סנהדרין והעונשין המסורין להם הל׳ יז:
יד מיי׳ פב׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ו, סמג עשין סז, טוש״ע חו״מ סי׳ א סעי׳ ה:
טו מיי׳ פו׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ז, סמג עשין עד, טוש״ע חו״מ סי׳ יד סעי׳ א:
טז מיי׳ פכ״ה מהל׳ סנהדרין והעונשין המסורין להם הל׳ ח:
יז מיי׳ פו׳ מהל׳ תלמוד תורה הל׳ יד, טוש״ע יו״ד סי׳ שלד סעי׳ מג:
יח מיי׳ פו׳ מהל׳ תלמוד תורה הל׳ יד, סמג עשין כז, טוש״ע יו״ד סי׳ שלד סעי׳ מג:
יט מיי׳ פח׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ט:
כ מיי׳ פי״א מהל׳ רוצח ושמירת נפש הל׳ ד, סמג עשין סז, סמג עשין סח, טור חו״מ סי׳ תט, ש״ע חו״מ סי׳ תכז סעי׳ ח:
כא מיי׳ פא׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ה, סמג עשין סח, טוש״ע חו״מ סי׳ שפט סעי׳ ו:
כב סמג עשין סז, סמג עשין צו:
כג מיי׳ פא׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ו, טוש״ע חו״מ סי׳ שפט סעי׳ ח:
כד סמג עשין סז, סמג עשין צו:
כה סמג עשין סז:
כו סמג עשין סז:
כז סמג עשין עד:
כח סמג עשין עד:

לְפָלוֹג וְלִתְנֵי בְּדִידֵהּ בד״א בְּמוּעָד אֲבָל בְּתָם כו' תַּמָּה הֵיכִי הֲוָה מָצֵי לְמֵימַר הָכִי אֲבָל ע״פ עַצְמוֹ דְּמִשְׁמַע דע״פ עַצְמוֹ דְּמִשְׁלַם עַל פִּי עַצְמוֹ. מַאי, לָאו בְּתָם? לָא, בְּמוּעָד. אֲבָל ע״פ עַצְמוֹ דְּמִשְׁלַם עַל פִּי עַצְמוֹ? אִי הָכִי, תָּם מַאי – הָכִי נָמֵי דְּאֵין מְשַׁלֵּם עַל פִּי עַצְמוֹ? אִי הָכִי, אַדְּתָנֵי סֵיפָא ״הֵמִית שׁוֹרֵי אֶת עַבְדּוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי״ – אֵין מְשַׁלֵּם עַל פִּי עַצְמוֹ, לְפָלוֹג וְלִיתְנֵי בְּדִידֵיהּ: (ב)בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים – בְּמוּעָד, אֲבָל בְּתָם – אֵינוֹ מְשַׁלֵּם עַל פִּי עַצְמוֹ! כּוּלָּהּ בְּמוּעָד קָמַיְירֵי. ד(ג)תָּא שְׁמַע: זֶה הַכְּלָל, כָּל הַמְשַׁלֵּם יוֹתֵר עַל מַה שֶּׁהִזִּיק – אֵינוֹ מְשַׁלֵּם עַל פִּי עַצְמוֹ. מַאי, לָאו הָא פָּחוֹת מִמַּה שֶׁהִזִּיק – מְשַׁלֵּם? לָא, הָא כְּמָה שֶׁהִזִּיק – מְשַׁלֵּם. ה״אֲבָל פָּחוֹת מַאי – הָכִי נָמֵי דְּלָא מְשַׁלֵּם? אִי הָכִי, אַדְּתָנֵי: זֶה הַכְּלָל, כָּל הַמְשַׁלֵּם יוֹתֵר עַל מַה שֶּׁהִזִּיק – אֵינוֹ מְשַׁלֵּם עַל פִּי עַצְמוֹ; לִיתְנֵי: זֶה הַכְּלָל, כֹּל שֶׁאֵינוֹ מְשַׁלֵּם כְּמַה שֶׁהִזִּיק – דְּמַשְׁמַע פָּחוֹת, וּמַשְׁמַע יוֹתֵר! תִּיּוּבְתָּא. וְהִלְכְתָא: פַּלְגָא נִזְקָא – קְנָסָא. ו(ו)תִּיּוּבְתָּא וְהִלְכְתָא?! ז(ז)אֵין, טַעְמָא מַאי הַוְיָא תִּיּוּבְתָּא – מִשּׁוּם דְּלָא קָתָנֵי כְּמוֹ שֶׁהִזִּיק; ח״לָא פְּסִיקָא לֵיהּ. כֵּיוָן דְּאֵיכָּא חֲצִי נֶזֶק צְרוּרוֹת, דְּהִלְכְתָא גְּמִירִי לַהּ דְּמָמוֹנָא הוּא; מִשּׁוּם הָכִי לָא קָתָנֵי. ט־יא״וְהַשְׁתָּא דְּאִמְרַתְּ פַּלְגָא נִזְקָא קְנָסָא, הַאי כַּלְבָּא דַּאֲכַל אִימְּרֵי, וְשׁוּנְּרָא דַּאֲכַלָה תַּרְנְגוֹלָא – מְשׁוּנֶּה הוּא, וְלָא מַגְבֵּינַן בְּבֶבֶל. יב״וְהָנֵי מִילֵּי בְּרַבְרְבֵי, אֲבָל בְּזוּטְרֵי – אוֹרְחֵיהּ הוּא. יג־יד״וְאִי תְּפַס – לָא מַפְקִינַן מִינֵּיהּ. טו־טז״וְאִי אָמַר: קִבְּעוּ לִי זִימְנָא, דְּאֵזֵילְנָא לְאַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל – קְבִעִינַן לֵיהּ. וְאִי לָא אָזֵיל – מְשַׁמְּתִינַן לֵיהּ. יז״וּבֵין כָּךְ וּבֵין כָּךְ, מְשַׁמְּתִינַן לֵיהּ עַד דְּמִסְלֵק חֲזֵיקָא – יח־כ(ח)מִדְּרַבִּי נָתָן. דְּתַנְיָא, רַבִּי נָתָן אוֹמֵר: מִנַּיִן שֶׁלֹּא יְגַדֵּל אָדָם כֶּלֶב רַע בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, וְאַל יַעֲמִיד סוּלָּם רָעוּעַ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״לֹא תָשִׂים דָּמִים

אט(א)״הֵמִית שׁוֹרֵי אֶת פְּלוֹנִי״ אוֹ ״שׁוֹרוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי״ – הֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּם עַל פִּי עַצְמוֹ. מַאי, לָאו בְּתָם? [ו]לָא, בְּמוּעָד. אֲבָל ע״פ עַצְמוֹ דְּמִשְׁלַם דע״פ עֵדִים מְשַׁלֵּם כְּשֶׁהֵמִית שׁוֹרוֹ אֶת פְּלוֹנִי. דְּלְמָא לָא סָבַר כְּרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי דְּאָמַר תָּם מְשַׁלֵּם חֲצִי כֹּפֶר: וְהַשְׁתָּא דְּאָמְרַתְּ פַּלְגָא נִזְקָא קְנָסָא נִרְאֶה דְּדַוְקָא לְמ״ד פַּלְגָא דְּנִזְקָא קְנָסָא אֲבָל לְמ״ד פַּלְגָא דְּנִזְקָא מָמוֹנָא לָא מְחַיֵּב כְּלָל דְּמֵהֵי תֵּיתֵי דְּמִקָּרֵן לָא אָתְיָא דְּקָרֵן אוֹרְחֵהּ הוּא דְּסָתָם שְׁוָרִים לְאוּ בְּחֶזְקַת שְׁמוּר קַיְימִי וְהַאי מִשְׁנָּה הוּא דְּלְאוּ אוֹרְחֵהּ – דְּכִלְבָּא לְמֵיכַל אִמְּרֵי רַבְרְבֵי אֲבָל לְמ״ד פַּלְגָא נִזְקָא קְנָסָא חֲיֵי תּוֹלְדָה דְּקָרֵן כַּוָּנָתוֹ לְהַזִּיק: וְאִי תְּפַס לָא מַפְקִינַן מִנֵּיהּ אוֹר״ת דַּוְקָא אִי תְּפַס [הַמַּזִּיק עַצְמוֹ כְּגוֹן] כֶּלֶב אוֹ הַשַּׁנְּרָא קַאֲמַר דְּלָא מַפְקִינַן דִּבְמַזִּיק הַקְּלוּ חֲכָמִים שֶׁיּוּכַל לְהַחֲזִיק בּוֹ אִם לְקָחוֹ בְּשָׁעַת הַהֶזֵּק אֲבָל מִדֵּי אַחֲרִינָא לָא דְּאִי בְּכָל דְּבָר שֶׁיִּתְפֹּס לָא מַפְקִינַן יָבֹא לִידֵי תַּקָּלָה דְּהַיּוֹם אוֹ לְמָחָר יִגְזֹל כָּל אֲשֶׁר לוֹ וְלֹא נוֹצִיא מִמֶּנּוּ דְּאֵין אָנוּ דָּנִין דִּינֵי קְנָסוֹת וְזֶה יִפְסִיד יוֹתֵר מִמַּה שֶׁהִזִּיק וְהָא דְּאָמַר בִּכְיָכוֹל הָרֶגֶל (לְקַמָּן בָּבָא קַמָּא דף יט:) הָהוּא חַמְרָא דַּאֲכַל נַהֲמָא וּפַלְּגֵהּ לְסַלָּא וְחֵיבֵהּ רַב יְהוּדָה אֲנַהֲמָא נָזֵק שָׁלֵם וְאַסַּלָּא חֲצִי נֶזֶק מִיֵּרֵי בְּתָפַס אוֹ הָיָה דּוֹחֲקוֹ ע״י שֶׁמְּתָא דְּקַבְּעֵהּ זִמְנָא לְמֵיזַל לְאַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל וְאָזֵיל לֵיהּ גַּבֵּי אַחֲרָנִי: רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר בִּזְמַן שֶׁהֵן בְּנֵי תַרְבּוּת אֵין מְשַׁלֵּם אֶלָּא חֲצִי נֶזֶק שֶׁמְּתָא דְּקַבְּעֵהּ זִמְנָא לְמֵיזַל לְאַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל וְאָזֵיל לֵיהּ גַּבֵּי אַחֲרָנִי וְתָא אַבַּתְרַאי – רֵישָׁא רַבָּנַן וְסֵיפָא רַבִּי טַרְפוֹן. כּ״רַבִּי אֶלְעָזָר מִשְׁמֵיהּ דְּרַב אָמַר:

כּוּלָּהּ

הֵמִית שׁוֹרֵי כו' מַאי לָאו בְּתָם וה״ק הֵמִית שׁוֹרֵי אֶת פְּלוֹנִי מְשַׁלֵּם חֲצִי כֹּפֶר ע״פ עַצְמוֹ וְרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי הִיא אוֹ שׁוֹרוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי הֵמִית מְשַׁלֵּם ע״פ עַצְמוֹ חֲצִי נֶזֶק אַלְמָא מָמוֹנָא הוּא: עַבְדּוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי הָא קְנָסָא הוּא דְּמְשַׁלֵּם ל׳ סְלָעִים וַאֲפִילּוּ אֵינוֹ שָׁוֶה אֶלָּא דַּיְנוּ: לְפָלוֹג וְלִתְנֵי בְּדִידֵהּ בְּקַמַּיְיתָא גּוּפֵהּ דְּהֵמִית שׁוֹרֵי שׁוֹרוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי מָצֵי לְפָלוֹגֵי: כֻּלָּהּ בַּמּוּעָד קָמַיְירֵי וְחִלּוּקִים דְּמוּעָד בְּעֵי לְאַשְׁמוּעִינַן: יוֹתֵר עַל מַה שֶׁהִזִּיק כְּגוֹן ל׳ שֶׁל עֶבֶד: הָא פָּחוֹת כְּגוֹן חֲצִי נֶזֶק דְּתָם מְשַׁלֵּם ע״פ עַצְמוֹ: כְּמָה שֶׁהִזִּיק נֶזֶק שָׁלֵם דְּמוּעָד: מִשּׁוּם דְּלָא קָתָנֵי כְּמָה שֶׁהִזִּיק הָא לָאו תִּיּוּבְתָּא הִיא דְּלָא פְּסִיקָא לֵהּ לְמִתְנֵי כְּמָה שֶׁהִזִּיק דְּלֶהֱוֵי מַשְׁמַע דְּפָחוֹת אֵינוֹ מְשַׁלֵּם ע״פ עַצְמוֹ כֵּוָן דְּאִבָּא חֲצִי נֶזֶק צְרוּרוֹת דְּאֵינוֹ מְשַׁלֵּם כְּמָה שֶׁהִזִּיק וַאֲפִילּוּ הָכִי מְשַׁלֵּם ע״פ עַצְמוֹ דְּהִלְכְתָא גְּמִירִי לַהּ דְּמָמוֹנָא הוּא: אִמְרֵי בְּבָבֶל: מְשָׁנֶּה הוּא דְּאֵין דַּרְכָּן בְּכָךְ וְהֵוֵי תּוֹלְדָה דְּקָרֵן לְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק: וְלָא מַגְבֵּינַן לֵהּ בְּבָבֶל דְּאֵין דִּינִין דִּינֵי קְנָסוֹת אֶלָּא בְּסָמוּכִין וּבְבָבֶל אֵין סְמִיכָה: בְּרַבְרְבֵי תַּרְנְגוֹלִים וּכְבָשִׂים גְּדוֹלִים דְּאֵין דֶּרֶךְ כֶּלֶב וְחָתוּל לְהָרְגָן: וְאִי תְּפִיס נְזֵק בְּבָבֶל לָא מַפְקִינַן מִנֵּיהּ: וְאִי לֹא תְּפִיס נְזֵק וְאָמַר קִבְּעוּ לִי זְמַן דְּלֵיתֵי בַּהֲדֵי לְאַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל קִבְּעִינַן לֵהּ: וּבֵין כָּךְ וּבֵין כָּךְ מְשַׁמְּתִינַן לֵהּ לְהָרֹג אֶת הַכֶּלֶב וְאֶת הַחָתוּל: עַד דְּמִסְלֵק חֲזֵיקָא – הַיְינוּ דְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל כְּגוֹן אֲרִי בְּגוּרְיָנוֹ וְזֶה יֵשׁ לָהֶם תַּרְבּוּת וְאֵין לָהֶם תַּרְבּוּת שֶׁלָּהֶם תַּרְבּוּת: כ״גְּמִ׳ מִדְּקָתָנֵי הַשֵּׁן מְשַׁלֶּמֶת, כ״מַנִּי – רַבָּנַן הִיא, דְּאָמְרִי: מְשׁוּנֶּה קָרֵן בַּחֲצַר הַנִּיזָק, חֲצִי נֶזֶק הוּא דְּמְשַׁלֵּם. כ״(ח)אֵימָא סֵיפָא: שׁוֹר הַמּוּעָד, וְשׁוֹר הַמַּזִּיק בִּרְשׁוּת הַנִּיזָק, וְהָאָדָם – אָתָאן לְרַבִּי טַרְפוֹן, דְּאָמַר: מְשׁוּנֶּה קֶרֶן בַּחֲצַר הַנִּיזָק, נֶזֶק שָׁלֵם הוּא דְּמְשַׁלֵּם! כ״רֵישָׁא רַבָּנַן, וְסֵיפָא רַבִּי טַרְפוֹן?! כ״(ט)אִין, דְּהָאָמַר לֵיהּ שְׁמוּאֵל לְרַב יְהוּדָה: שִׁינָּנָא, שְׁבוֹק מַתְנִיתִין וְתָא אַבַּתְרַאי – רֵישָׁא רַבָּנַן וְסֵיפָא רַבִּי טַרְפוֹן. כ״רַבִּי אֶלְעָזָר מִשְׁמֵיהּ דְּרַב אָמַר:

כּוּלָּהּ

מתני׳ השן מועדת לאכול. עיין לעיל דף ד ע״א תוס׳ ד״ה למחשבתיה:
גמ׳ אין דהא א״ל שמואל. לעיל יד ע״א לקמן לו ע״ב:
תוס׳ ד״ה ואי כו׳ תפס המזיק עצמו. עי׳ לקמן דף לו ע״ב ברש״י ד״ה ההוא דתקנה:

מסורת הש״ס
א משנה כתובות; לקמן מג.; כתובות מא.
ב מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי
ג כתובות מא:; שבועות לו:; שבועות לו:
ד כתובות מא:
ה לקמן מו.
ו תוספתא בבא קמא
ז מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי
ח לעיל יד.
ט לקמן לו:

גליון הש״ס

תורה אור השלם
אִם־עֶבֶד יִגַּח הַשּׁוֹר אוֹ אָמָה כֶּסֶף שְׁלֹשִׁים שְׁקָלִים יִתֵּן לַאדֹנָיו וְהַשּׁוֹר יִסָּקֵל [שמות כא, לב]
כִּי תִבְנֶה בַּיִת חָדָשׁ וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה לְגַגֶּךָ וְלֹא־תָשִׂים דָּמִים בְּבֵיתֶךָ כִּי־יִפֹּל הַנֹּפֵל מִמֶּנּוּ [דברים כב, ח]

מסורת הש"ס

א לעיל יד.

ב יבמות מד.

גליון הש"ס

גמ' צבוע זו אפא. היינו אפנה תוס' סנהדרין טו ע"ב ד"ה והברדלס וכ"כ הרד"ק שמואל א יג יח:

שם דתניא צבוע. עיין ירושלמי פ"ק דשבת הלכה ג עלה דמתני' דלא יצא החיט:

תורה אור השלם

וְעָלְתָה אַרְמְנוֹתֶיהָ סִירִים קִמּוֹשׁ וְחוֹחַ בְּמִבְצָרֶיהָ וְהָיְתָה נְוֵה תַּנִּים חֲצִיר לִבְנוֹת יַעֲנָה [ישעיהו לד, יג]

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פא' מהל' נזקי ממון הל' ה, סמג עשין סו, טוש"ע חו"מ סי' שפט סעי' ו:

ב מיי' פא' מהל' נזקי ממון הל' ו, ש"ע חו"מ סי' שפט סעי' ח:

ג מיי' פא' מהל' נזקי ממון הל' ה, סמג עשין סו, טוש"ע חו"מ סי' שפט סעי' ז:

ד סמג עשין סו:

כְּלָהּ רַבִּי טַרְפוֹן הִיא וְרֵישָׁא לָאו בַּחֲצַר הַנִּזָּק גְּמוּרָה עָסְקִינַן מִשּׁוּם הָכִי קָתָנֵי אֵינָהּ מוּעֶדֶת וּדְקָא מְחַיֵּב לֵיהּ אֲשֵׁם וְרֶגֶל בְּחֲצַר הַמְיֻחֶדֶת לַנִּזָּק לְפֵרוֹת וּבְקֶרֶן חֲצִי נֶזֶק וְתוּ לָא מִשּׁוּם דְּלִשְׁוָרִים הוּא רִשּׁוּת לִשְׁנֵיהֶם וכרה"ר דְּמִיא: רָאוּי לָהּ אֵין כְּגוֹן פֵּרוֹת וִירָקוֹת: שֶׁאֵין רָאוּי לָהּ כְּסוּת וְכֵלִים: לֹא דְּמִשָּׁנָה הוּא וַחֲצִי נֶזֶק הוּא דְּמִשְׁלַם: וְאִי רַבִּי טַרְפוֹן כו' הָא וַדַּאי לְגַבֵּי שֵׁן רִשּׁוּת הַנִּזָּק הוּא דְּהָא בְּמְיֻחֶדֶת לַנִּזָּק לְפֵרוֹת אוֹקְמַתָּהּ: חֲמִשָּׁה תַּמִּין הֵן גְּנִיחָה גְּנִיפָּה נְשִׂיכָה רְבִיצָה בְּעִיטָה: וְאִם הוּעֲדוּ חֲמִשְׁתָּן מוּעָדִין וְהֵינוּ דְּקָתָנֵי חֲמִשָּׁה מוּעָדִין וְהָא דְּקָתָנֵי הַשֵּׁן מוּעֶדֶת לָאֲכֹל כוּ' לָאו אַמְנִינָא קַאֵי אֶלָּא הָכִי קָאָמַר וְשֵׁן וֶרֶגֶל מוּעָדִין מִתְּחִלָּתָן וְהָא דְּקָתָנֵי וְשׁוֹר הַמּוּעָד וְשׁוֹר הַמְּזִיק בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק הָכִי קָאָמַר וְהֵיכָן הַעֲדָאָתָן דְּשֵׁן וֶרֶגֶל בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק: ה"ג מַתְקֵף לֵהּ רַבִּינָא הָא קָתָנֵי לְקַמָּן שׁוֹר הַמְּזִיק בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק כֵּיצַד. וְלָא גָּרֵס חָדָא דַּחֲמִשָּׁה תְּנַן: הָא קָתָנֵי לְקַמָּן בְּפֶרֶק כֵּיצַד דְּקַמְפַּרֵשׁ לְכוּלְּהוּ מוּעָדִין דפ"ק וְקַמְפַּרֵשׁ נָמֵי שׁוֹר הַמְּזִיק בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק כֵּיצַד: אִי אָמְרַתְּ בְּשִׁלְמָא אֵירִי בְּקֶרֶן תְּמָה בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק בְּגֶזֶק שָׁלֵם בפ"ק הַיְנוּ דְּתָנֵי פֵּרוּשָׁא בפ"ב כֵּיצַד וּמְפָרֵשׁ פְּלִגְתָּא דְּרַבִּי טַרְפוֹן וְרַבָּנַן: אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ לָא אֵירִי בַּהּ בְּהַאי פִּרְקָא: מַאי כֵּיצַד אַהֵיכָא קָאֵי: וְאִם הוּעֲדוּ חֲמִשְׁתָּן מוּעָדִין הֵינוּ פֵּרוּשָׁא דַּחֲמִשָּׁה מוּעָדִין דְּתָנֵן בְּמַתְנִיתִין: וְשֵׁן וֶרֶגֶל מוּעָדִין מִתְּחִלָּתָן לְאוֹ אַמְנִינָא קַאֵי אֶלָּא מוּעָדִין קָתָנֵי וְאַזַל: וְזֶהוּ שׁוֹר הַמּוּעָד הָא דַּאֲמַרְן וְאִם הוּעֲדוּ חֲמִשְׁתָּן מוּעָדִים הַכָּתוּב בַּפָּרָשָׁה: וְשׁוֹר הַמְּזִיק כו' מַחְלֹקֶת רַבִּי טַרְפוֹן וְרַבָּנַן בְּפֶרֶק שְׁנֵי וְהָאָדָם: וְיֵשׁ מוֹעָדִים כו' סֵיפָא דְּמַתְנִיתִין קָא מְפָרֵשׁ (וְהָא דְּלָא מָנוּ לְהוּ בַּהֲדֵי הָנֵי מִשּׁוּם דְּלָא כְּתִיבָן כִּי הָנָךְ): אֲבָל פְּכִּים קְטַנִּים אוֹרְחֵהּ לְרַבּ֫ וְאִם רָבְצָה עֲלֵיהֶן ברה"ר פָּטוּר וּבִרְשׁוּת הַנִּזָּק חַיֶּבֶת נֶזֶק שָׁלֵם דְּתוֹלְדָה דְּרֶגֶל הוּא: לֵימָא מְסַיַּע לֵהּ הַבְּהֵמָה מוּעֶדֶת לְמַעֵּהּ כו' וּמַתְנִיתִין קָתָנֵי דְּאֵינָהּ מוּעֶדֶת לְרַבּ֫ אֶלָּא וַדַּאי דְּמַתְנִיתִין בִּגְדוֹלִים וּבְרִיתָא בִּכְלִים קְטַנִּים וּבִילָדִים קְטַנִּים וּבִבְהֵמָה קְטַנָּה: דִּלְמָא מִן הַצַּד הַאי דְּקָתָנֵי מוּעֶדֶת לְמַעֵּהּ לְאוֹ בְּרֵיצָה אֶלָּא מִן הַצַּד כְּשֶׁהִיא מְהַלֶּכֶת וְיֵשׁ בְּצִדָּהּ כֵּלִים מְמַעֲכְתָן בֵּינָהּ לַכֹּתֶל וְזוֹ הִיא שֶׁאָמַרְנוּ הַזִּיקָה בְּגוּפָהּ דֶּרֶךְ הִלּוּכָהּ דְּהַוְיָא תּוֹלְדָה דְּרֶגֶל: נַפְרָזָא אַפָּא: אַף הַצָּבוּעַ אַהֲנֵי דְּמַתְנִיתִין מוֹסִיף: וְאָמַר רַב יוֹסֵף בָּדָכְתָא אַחֲרִיתִי: צְבוּעַ זוֹ אַפָּא וּמְדְּמוֹסִיף ר"מ אַפָּא מִכְּלָל דְּבַרְדְּלָס לָאו אַפָּא הוּא: לָא קַשְׁיָא כו' דְּבַרְדְּלָס דְּמַתְנִיתִין הוּא צָבוּעַ זָכָר וְעָלָיו קָאָמַר רַב יוֹסֵף צָבוּעַ זוֹ אַפָּא ור"מ מוֹסִיף אַף צָבוּעַ נְקֵבָה דְּלָא שְׁמָהּ אַפָּא וּדְרַב יוֹסֵף לָאו אדר"מ אִתְּמַר אֶלָּא בְּעַלְמָא אִתְּמַר כְּדְתַנְיָא צָבוּעַ זָכָר נַעֲשָׂה כו' אַלְמָא צָבוּעַ זָכָר מִשְׁתַּנֶּה לְכַמָּה מִינִין הִלְכָךְ קָרֵי לֵהּ בַּרְדְּלָס וְנַפְרָזָא וְאַפָּא כָּךְ מְצָאתִי: לְשָׁנָא אַחֲרִינָא וְעִקַּר הוּא מַתְנִי' בְּצָבוּעַ נְקֵבָה - ור"מ מוֹסִיף צָבוּעַ זָכָר וְתַרְוַיְהוּ מִקְּרוּ אַפָּא דְּתַנְיָא צָבוּעַ זָכָר וכו' וּמִשּׁוּם דְּמִשְׁתַּנֶּה לְבֶרַח אַחֶרֶת אִצְטְרִיךְ לְאוֹסּוֹפֵי בְּהֲדָיָא מִפִּי מוֹרִי וְלֹא שָׁמַעְתִּי:

(א)כּוּלַּהּ רַבִּי טַרְפוֹן הִיא; רֵישָׁא – בְּחֲצֵר הַמְיוּחֶדֶת לְפֵירוֹת לְאֶחָד מֵהֶן, וְלָזֶה וְלָזֶה לִשְׁוָרִים; דִּלְגַבֵּי שֵׁן הָוְיָא לַהּ חֲצַר הַנִּזָּק. וּלְגַבֵּי קֶרֶן הָוְיָא רְשׁוּת הָרַבִּים. אָמַר רַב כָּהֲנָא: אַמְרִיתַהּ לְשִׁמְעָתָא קַמֵּיהּ דְּרַב זְבִיד מִנְּהַרְדְּעָא, וַאֲמַר לִי: מִי מָצֵית מוֹקְמַתְּ לַהּ כּוּלַּהּ כְּרַבִּי טַרְפוֹן?! הָקָתָנֵי: ״הַשֵּׁן מוּעֶדֶת לֶאֱכוֹל אֶת הָרָאוּי לָהּ״; רָאוּי לָהּ – אִין, שֶׁאֵין רָאוּי לָהּ – לָא; וְאִי רַבִּי טַרְפוֹן, הָאָמַר: מְשׁוּנֶּה קֶרֶן בַּחֲצַר הַנִּזָּק נֶזֶק שָׁלֵם מְשֻׁלָּם! אֶלָּא לְעוֹלָם רַבָּנַן הִיא; וְחַסּוֹרֵי מְחַסְּרָא, וְהָכִי קָתָנֵי: חֲמִשָּׁה תַּמִּים הֵן, וְאִם הוּעֲדוּ – חֲמִשְׁתָּן מוּעָדִין. וְשֵׁן וֶרֶגֶל מוּעָדִין מִתְּחִילָּתָן. וְהֵיכָן הֶעֳדָתָן? בַּחֲצַר הַנִּזָּק. (ב)מַתְקִיף לַהּ רַבִּינָא, הָא קָתָנֵי לְקַמָּן: ״שׁוֹר הַמַּזִּיק בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק כֵּיצַד״. אִי אָמְרַתְּ בְּשִׁלְמָא אַיְירִי בַּהּ, מַאי ״כֵּיצַד״? אֶלָּא אָמַר רַבִּינָא: חַסּוֹרֵי מְחַסְּרָא, וְהָכִי קָתָנֵי: חֲמִשָּׁה תַּמִּים הֵן. וְאִם הוּעֲדוּ – חֲמִשְׁתָּן מוּעָדִין; וְשֵׁן וֶרֶגֶל – מוּעָדִין מִתְּחִילָּתָן; וְזֶהוּ שׁוֹר הַמּוּעָד. וְשׁוֹר הַמַּזִּיק בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק – מַחְלוֹקֶת רַבִּי טַרְפוֹן וְרַבָּנַן. וְיֵשׁ מוּעָדִין אֲחֵרִים כֵּיוֹצֵא בְּאֵלּוּ – הַזְּאֵב, וְהָאֲרִי, וְהַדּוֹב, וְהַבַּרְדְּלָס, וְהַנַּמֵּר, וְהַנָּחָשׁ. (א)תַּנְיָא נָמֵי הָכִי: חֲמִשָּׁה תַּמִּים הֵן. וְאִם הוּעֲדוּ – חֲמִשְׁתָּן מוּעָדִין; וְשֵׁן וֶרֶגֶל – מוּעָדִין מִתְּחִילָּתָן; וְזֶהוּ שׁוֹר הַמּוּעָד. וְשׁוֹר הַמַּזִּיק בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק – מַחְלוֹקֶת רַבִּי טַרְפוֹן וְרַבָּנַן. וְיֵשׁ מוּעָדִין אֲחֵרִים כֵּיוֹצֵא בְּאֵלּוּ – הַזְּאֵב, וְהָאֲרִי, הַדּוֹב, וְהַנָּמֵר, וְהַבַּרְדְּלָס, וְהַנָּחָשׁ. אֵיפָא דְּרָמוּ לַהּ מִירְמָא – תְּנַן: חֲמִשָּׁה תַּמִּים וַחֲמִשָּׁה מוּעָדִים. וְתוּ לֵיכָּא?! וְהָאֵיכָּא הַזְּאֵב, הָאֲרִי, וְהַדּוֹב, וְהַנָּמֵר, וְהַבַּרְדְּלָס, וְהַנָּחָשׁ! וּמְשַׁנֵּי, אָמַר רַבִּינָא: חַסּוֹרֵי מְחַסְּרָא, וְהָכִי קָתָנֵי: חֲמִשָּׁה תַּמִּים הֵן. וְאִם הוּעֲדוּ – חֲמִשְׁתָּן מוּעָדִין; וְשֵׁן וֶרֶגֶל מוּעָדִין מִתְּחִילָּתָן; וְזֶהוּ שׁוֹר הַמּוּעָד. וְשׁוֹר הַמַּזִּיק בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק – מַחְלוֹקֶת רַבִּי טַרְפוֹן וְרַבָּנַן. וְיֵשׁ מוּעָדִין אֲחֵרִים כֵּיוֹצֵא בְּאֵלּוּ – הַזְּאֵב, וְהָאֲרִי, הַדּוֹב, וְהַנָּמֵר, וְהַבַּרְדְּלָס, וְהַנָּחָשׁ. (ו)וְלֹא לִרְבּוֹץ. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא פְּכִּין גְּדוֹלִים, אֲבָל פְּכִּין קְטַנִּים – אוֹרְחֵיהּ הוּא. לֵימָא מְסַיַּע לֵיהּ: הַבְּהֵמָה מוּעֶדֶת לְהַלֵּךְ כְּדַרְכָּהּ, וּלְשַׁבֵּר וּלְמַעֵךְ אֶת הָאָדָם וְאֶת הַבְּהֵמָה וְאֶת הַכֵּלִים. דִּלְמָא מִן הַצַּד. אֵיכָא דְּאָמְרִי, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: לֹא תֵּימָא פְּכִּין גְּדוֹלִים הוּא דְּלָאו אוֹרְחֵיהּ, אֲבָל פְּכִּין קְטַנִּים אוֹרְחֵיהּ הוּא; אֶלָּא אֲפִילּוּ פְּכִּין קְטַנִּים נָמֵי לָאו אוֹרְחֵיהּ הוּא. מֵיתִיבִי: וּלְמַעֵךְ אֶת הָאָדָם וְאֶת הַבְּהֵמָה וְאֶת הַכֵּלִים! אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: דִּלְמָא מִן הַצַּד. אֵיכָא דְּרָמֵי לַהּ מִירְמָא – תְּנַן: וְלֹא לִרְבּוֹץ. וְהָתַנְיָא: וּלְמַעֵךְ אֶת הָאָדָם וְאֶת הַבְּהֵמָה וְאֶת הַכֵּלִים! אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: לָא קַשְׁיָא; כָּאן בְּפַכִּין גְּדוֹלִים, כָּאן בְּפַכִּין קְטַנִּים. הַזְּאֵב וְהָאֲרִי וְכוּ׳. מַאי בַּרְדְּלָס? אָמַר רַב יְהוּדָה: נַפְרָזָא. מַאי נַפְרָזָא? אָמַר רַב יוֹסֵף: אַפָּא. מֵיתִיבִי, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אַף הַצָּבוּעַ. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: אַף הַנָּחָשׁ. וְאָמַר רַב יוֹסֵף: צָבוּעַ זוֹ אַפָּא! לָא קַשְׁיָא, כָּאן בְּצָבוּעַ זָכָר, כָּאן בְּצָבוּעַ נְקֵיבָה. דְּתַנְיָא: צָבוּעַ זָכָר לְאַחַר שֶׁבַע שָׁנִים נַעֲשֶׂה עֲטַלֵּף לְאַחַר שֶׁבַע שָׁנִים נַעֲשֶׂה עַרְפָּד, עַרְפָּד לְאַחַר שֶׁבַע שָׁנִים נַעֲשֶׂה קִימּוֹשׁ, קִימּוֹשׁ לְאַחַר שֶׁבַע שָׁנִים נַעֲשֶׂה חוֹחַ, חוֹחַ לְאַחַר שֶׁבַע שָׁנִים נַעֲשֶׂה שֵׁד. שִׁדְרוֹ שֶׁל אָדָם – לְאַחַר שֶׁבַע שָׁנִים נַעֲשֶׂה נָחָשׁ. וְהֵנֵי מִילֵּי דְּלָא כָּרַע בְּ״מוֹדִים״. (ז)אָמַר מָר, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אַף הַצָּבוּעַ.

רַבִּי

עין משפט
נר מצוה

א מיי׳ פג׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ז, סמג עשין סז, טוש״ע חו״מ סי׳ שצא סעי׳ ו:

ב מיי׳ פא׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ז, סמג עשין סז, טוש״ע חו״מ סי׳ שפט סעי׳ ט:

ג סמג עשין סו:

ד סמג עשין סו:

דְּרַס וְאָכַל. פֵּרוּשׁ שֶׁאוֹכֵל מֵחַיִּים כִּדְאָמְרִינַן בְּפֶרֶק אֵלּוּ עוֹבְרִין (פְּסָחִים דף אַף הַנֶּחָשׁ מִדְּקָתָנֵי אַף מִכָּלָל דְּלֹא' אֶלְעָזָר הָוֵי אִינָךְ מוּעָדִין: וְהָא אָנַן תְּנַן ר' מט: וְשָׁם) מָה אֲרִי דּוֹרֵס וְאוֹכֵל וְאֵינוֹ מַמְתִּין עַד שֶׁיָּמוּת אַף עַם הָאָרֶץ כו': וְהַתְנֵיָא וְכֵן חַיָּה. תַּמָּה וְלוֹקְמַהּ בְּזֶאֵב דְּאוֹרְחֵהּ לְטָרֹף וי"ל דְּחַיָּה סְתָם קְתָנֵי בֵּין בְּאֲרִי בֵּין בִּזְאֵב וְלָא הָוֵה מָצֵי לְשַׁנּוּיֵי דִּכְרִבִּי טְרִפוֹן אִתְיָא דְּאָמַר (לְעֵיל בָּבָא קַמָּא יד.) מְשַׁנֶּה קֶרֶן בַּחֲצַר הַנִּזָּק נָזָק שָׁלֵם מְשַׁלֵּם מְדְּקָתָנֵי לַהּ גַּבֵּי תּוֹלָדָה דְּשֵׁן כִּדְמַסֵּיק: כִּי תַּנְיָא מַתְנִיתָא בַּאֲרִי תַּרְבּוּת וְאַלְבָּא דְּר' אֶלְעָזָר לָא נָקֵט ר'. אֶלְעָזָר לְאַפּוֹקֵי רַבָּנָן אֶלָּא לְרִבּוּתָא נָקְטַהּ וה"ק דְּלָא תֵּימָא מְשׁוּם דְּאוֹרְחֵהּ לְטָרוֹף מְשַׁלֶּמֶת נ"ש דַּאֲפִילּוּ בַּאֲרִי תַּרְבּוּת אַלְבָּא דְּר' אֶלְעָזָר דְּוַדַּאי לָאו אוֹרְחֵהּ הוּא אֵיפָא לְאוֹקְמֵי דְּהַיְנוּ בְּדַאֲיַעַד כְּדִמְפָרֵשׁ וְאָזַל וּמַאוֹתוֹ הַטַּעַם שֶׁיִּתְחַיֵּב לֵר' אֶלְעָזָר יִתְחַיֵּב לְרַבָּנָן וְעוֹד י"ל דְּדַוְקָא מוּקֵי לַהּ כְּרַבִּי אֶלְעָזָר מְשׁוּם דְּחַיָּה סְתָם קְתָנֵי בֵּין בְּאֲרִי בֵּין בִּזְאֵב וְלֵר' אֶלְעָזָר כֵּיוָן דְּהָווּ בָּנֵי תַּרְבּוּת לָאו אוֹרְחַיְהוּ לְטָרֹף וּמִיֵּרֵי תַּרְוַיְהוּ בְּדַאֲיַעַד אֲבָל לְרַבָּנָן דְּלָאו בָּנֵי תַּרְבּוּת נִינְהוּ וְאוֹרְחֵהּ דְּזֶאֵב לְטָרֹף כִּי לֹא אִיַּעַד נָמֵי מְשַׁלֵּם נ"ש וְזֶהוּ דּוֹחֵק לְהַאֲמַר דְּאַיַּעַד וְאִי"ת וּלְמַאי דְּס"ד הַשְׁתָּא דְּהָוֵי תּוֹלָדָה דְּקָרֵן אַמַּאי נָקֵט בַּבְּרַיְתָא שֶׁנִּכְנְסוּ בַּחֲצַר הַנִּזָּק וְי"ל מְשׁוּם זֶאֵב נָקֵט דְּכֵיוָן דְּאַיַּעַד חוֹזֵר לְקַדְמוּתוֹ וְהָוֵי שֵׁן דְּפָטוּר

ברה"ר: שֶׁחֲשָׁדוּהוּ בְּזוֹנָה דִּירְמְיָה

כֹּהֵן הָוֵה וְזוֹנָה אָסוּרָה לְכֹהֵן: אֲפִלּוּ בְּשָׁעָה שֶׁעוֹשִׂין צָדָקָה וכ"ג יִשְׂרָאֵל דְּאַנְשֵׁי עֲנָתוֹת קָאֵי: לְפָנֶיךָ זוֹ צְדָקָה. שֶׁנֶּאֱמַר וְהָלַךְ לְפָנֶיךָ צִדְקֶךָ (יְשַׁעְיָהוּ נ"ח:ח'): שֶׁהוֹשִׁיבוּ יְשִׁיבָה עַל קִבְרוֹ לְפִי שֶׁהָרַבָּה תּוֹרָה בְּיִשְׂרָאֵל כִּדְאָמְרִינַן בְּחֶלֶק (סַנְהֶדְרִין דף צד: ע"ש) שֶׁבִּדְקוּ מִדָּן וְעַד בְּאֵר שֶׁבַע וְלֹא מָצְאוּ אִישׁ וְאִשָּׁה תִּינוֹק וְתִינֹקֶת שֶׁלֹּא הָיוּ בְּקִיאִים בְּטָמְאָה וְטָהֳרָה וְלֹא עַל קִבְרוֹ מַמָּשׁ אֶלָּא בְּרִחוּק אַרְבַּע אַמּוֹת דְּלֵיכָּא לוּעֵג לָרַשׁ:

(א)רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: אַף הַנָּחָשׁ. וְהָא אָנַן תְּנַן, רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: בְּזְמַן שֶׁהֵן בְּנֵי תַּרְבּוּת – אֵינָן מוּעָדִים; וְהַנָּחָשׁ מוּעָד לָעוֹלָם! תְּנִי: נָחָשׁ. אָמַר שְׁמוּאֵל: אֲרִי בְּרְשׁוּת הָרַבִּים; דָּרַס וְאָכַל – פָּטוּר. טָרַף וְאָכַל – חַייָב. דָּרַס וְאָכַל פָּטוּר – כֵּיוָן דְּאוֹרְחֵהּ לְמִידְרַס, הָוֵה לֵיהּ כְּמוֹ שֶׁאָכְלָה פֵּירוֹת וִירָקוֹת, דְּהָוֵי לֵיהּ שֵׁן בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וּפָטוּר. טָרַף – לָאו אוֹרְחֵיהּ הוּא. לְמֵימְרָא דְּטָרְפָה לָאו אוֹרְחֵיהּ הוּא? וְהָכְתִיב "אַרְיֵה טָרַף בְּדֵי גּוּרוֹתָיו"! בְּשֶׁבִּיל גּוּרוֹתָיו. "וּמְחַנֵּק לְלְבָאתַיו"! בְּשֶׁבִּיל לְבָאוֹתָיו. "וַיְמַלֵּא טָרֶף חֹרָיו"! בְּשֶׁבִּיל חוֹרָיו. "וּמְעוֹנָתָיו טָרָפָה"! בְּשֶׁבִּיל מְעוֹנוֹתָיו. א(ב)וְהַתְנֵיָא: וְכֵן חַיָּה שֶׁנִּכְנְסָה לַחֲצַר הַנִּיזָּק, טָרְפָה בְּהֵמָה וְאָכְלָה בָּשָׂר – מְשַׁלֶּם נֶזֶק שָׁלֵם! הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן – שֶׁטָּרְפָה לְהַנִּיחַ. הָא "אָכְלָה" קָתָנֵי! בְּשֶׁנִּמְלְכָה וְאָכְלָה. מְנָא יָדְעִינַן? וְעוֹד, דִּשְׁמוּאֵל נָמֵי – דִּלְמָא הָכִי הוּא? אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, לְצָדְדִין קָתָנֵי: שֶׁטָּרְפָה לְהַנִּיחַ, אוֹ דָּרְסָה וְאָכְלָה – מְשַׁלֶּמֶת נֶזֶק שָׁלֵם. רָבִינָא אָמַר: כִּי קָאָמַר שְׁמוּאֵל – בַּאֲרִי תַּרְבּוּת, וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי אֶלְעָזָר – דְּאָמַר: לָאו אוֹרְחֵיהּ. אִי הָכִי, אֲפִילּוּ דָּרְסָה נָמֵי לִיחַייֵב! אֶלָּא דָּרְבִינָא לָאו אַשְׁמוּאֵל אִתְּמַר, אֶלָּא אַמַּתְנִיתָא; כִּי תָּנֵי מַתְנִיתָא – בַּאֲרִי תַּרְבּוּת, וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי אֶלְעָזָר דְּאָמַר: לָאו אוֹרְחֵיהּ. אִי הָכִי, חֲצִי נֶזֶק בָּעֵי לְשַׁלּוֹמֵי! דְּאַיַּעַד. אִי הָכִי, מַאי דְּקָתָנֵי לַהּ גַּבֵּי תּוֹלָדָה דְּשֵׁן? גַּבֵּי תּוֹלָדָה דְּקָרֵן בָּעֵי לְמִיתְנֵייהּ! קַשְׁיָא. ב(ג)מַתְנִי' מָה בֵּין תָּם לְמוּעָד? אֶלָּא שֶׁהַתָּם מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק מִגּוּפוֹ, וּמוּעָד מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם מִן הָעֲלִייָה. גְּמ' מַאי "עֲלִייָה"? אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: בִּמְעוּלֶּה שֶׁבִּנְכָסָיו. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "וַיִּשְׁכַּב חִזְקִיָּהוּ עִם אֲבֹתָיו, וַיְקַבְּרֻהוּ בְּמַעֲלֵה קִבְרֵי בְּנֵי דָוִיד", וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: "בְּמַעֲלֵה" – אֵצֶל מְעוּלִּים שֶׁבַּמִּשְׁפָּחָה, וּמַאן נִינְהוּ – דָּוִד וּשְׁלֹמֹה. "וַיְקַבְּרֻהוּ בְקִבְרֵי בְּנֵי דָוִיד", וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: לֹא עָשׂוּ לוֹ בְּעִיר דָּוִיד, וַיַּשְׁכִּיבֻהוּ בַּמִּשְׁכָּב אֲשֶׁר מִלְּא בְּשָׂמִים וּזְנִים" – מַאי "בְּשָׂמִים וּזְנִים"? רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר: זֶינֵי זֶינֵי. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר: בְּשָׂמִים שֶׁכָּל הַמֵּרִיחַ בָּהֶן בָּא לִידֵי זִימָּה. "כִּי כָרוּ שׁוּחָה לְלָכְדֵנִי, וּפַחִים טָמְנוּ לְרַגְלָי" – רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר: שֶׁחֲשָׁדוּהוּ מִזּוֹנָה. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר: שֶׁחֲשָׁדוּהוּ בְּאֵשֶׁת אִישׁ. בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר שֶׁחֲשָׁדוּהוּ מִזּוֹנָה – הַיְינוּ דִּכְתִיב: "כִּי שׁוּחָה עֲמֹקָה זוֹנָה". אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר שֶׁחֲשָׁדוּהוּ מֵאֵשֶׁת אִישׁ, מַאי "שׁוּחָה"? אַטּוּ אֵשֶׁת אִישׁ מִי נָפְקָא מִכְּלַל זוֹנָה? בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר שֶׁחֲשָׁדוּהוּ מֵאֵשֶׁת אִישׁ – הַיְינוּ דִּכְתִיב: "וְאַתָּה ה' יָדַעְתָּ אֶת כָּל עֲצָתָם עָלַי לָמָוֶת". אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר שֶׁחֲשָׁדוּהוּ מִזּוֹנָה, מַאי "לָמָוֶת"? שֶׁהִשְׁלִיכוּהוּ לְבֵאֵר טִיט. ג(ד)דָּרֵשׁ רָבָא, מַאי דִּכְתִיב: "יִהְיוּ מֻכָשָׁלִים לְפָנֶיךָ, בְּעֵת אַפְּךָ עֲשֵׂה בָהֶם"? אָמַר יִרְמְיָה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אֲפִילּוּ בְּשָׁעָה שֶׁעוֹשִׂין צְדָקָה – הַכְשִׁילֵם בִּבְנֵי אָדָם שֶׁאֵינָן מְהוּגָנִים, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְקַבְּלוּ עֲלֵיהֶן שָׂכָר. "וְכָבוֹד עָשׂוּ לוֹ בְּמוֹתוֹ" – מְלַמֵּד שֶׁהוֹשִׁיבוּ יְשִׁיבָה עַל קִבְרוֹ. פְּלִיגִי בַּהּ רַבִּי נָתָן וְרַבָּנָן, חַד אָמַר שְׁלֹשָׁה, וְחַד אֶלְעָזָר אוֹמֵר נָחָשׁ הוּא מוּעָד אֲבָל הֲנֵי לֹא: דָּרַס שֶׁלֹּא הָרָגָהּ אֶלָּא מֵחַיִּים אֲכָלָהּ פָּטוּר דְּאוֹרְחֵהּ הוּא וְשֵׁן ברה"ר פָּטוּר: טָרַף שֶׁהָרָגָהּ וְאָכְלָהּ: חַייָב דְּלָאו אוֹרְחֵהּ הִיא וְתוֹלָדָה דְּקָרֵן הוּא וּמְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק ברה"ר: בַּדֵּי גְּרוֹתָיו דֵּי מַאֲכַל גְּרוֹתָיו יְלָדֵי אַלְמָנָה טוֹרֵף הוּא: וּמְשַׁנֵּי בְּשֶׁבִּיל גְּרוֹתָיו אוֹרְחֵהּ לְהָרֹג וּלְהַבִּיא וּלְהַצְנִיעַ אֲבָל לְטָרֹף וְלֶאֱכֹל הוּא עַצְמוֹ כִּי הַאי לָאו אוֹרְחֵהּ: וְקִפֵּד וְהִכְתִיב וּמְחַנֵּק לְלְבָאתָיו: בְּשֶׁבִּיל לְהָרֹג אוֹרְחֵהּ לְהָרֹג וּמְשַׁנֵּי בְּשֶׁבִּיל לְבָאתָיו: וְהִכְתִיב וַיְמַלֵּא טָרֶף חֹרָיו וּמְשַׁנֵּי בְּשֶׁבִּיל חוֹרָיו אוֹרְחֵהּ לְהָרֹג וּלְהַבִּיא וּלְהַצְנִיעַ אֲבָל לֶאֱכֹל מֵיָּד לְאַחַר הֲרִיגָה כִּי הָא דִּשְׁמוּאֵל לָאו אוֹרְחֵהּ הוּא: טָרְפָה בְּהֵמָה וַהֲרָגַתָּה וְאָכְלָה הַבָּשָׂר: מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם מִדְּמְשַׁלָּמַת בַּחֲצַר הַנִּזָּק נֶזֶק שָׁלֵם מִכְּלַל דְּאוֹרְחֵהּ הוּא וְתוֹלָדָה דְּשֵׁן הִיא וברה"ר לִפְטֹר: וְעוֹד דִּשְׁמוּאֵל נָמֵי דְּאָמַר טָרַף וְאָכַל חַייָב אַמַּאי חַייָב דִּלְמָא הָכִי הוּא דְּטָרַף עַל מְנַת לְהַצְנִיעַ וְנִמְלְכָה וְאָכַל וְלִפְטֹר: ה"ג אָמַר רַב נַחְמָן לְצָדְדִין קָתָנֵי טָרְפָה וְהִנִּיחָהּ אוֹ דָּרְסָה וְאָכְלָה מְשַׁלֶּמֶת נֶזֶק שָׁלֵם. כְּלוֹמַר הָא דְּקָתָנֵי בָּרִיְתָא טָרְפָה בְּהֵמָה וְאָכְלָה בָּשָׂר תְּרֵי מִלֵּי נִינְהוּ טָרְפָה בְּהֵמָה וְהִנִּיחָהּ אוֹ אָכְלָה בָּשָׂר עַל יְדֵי דְּרִיסָה מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם: לְהַנִּיחַ לְהַצְנִיעַ אוֹרְחֵהּ לַהֲרֹג: רַבִּינָא אָמַר לְעוֹלָם אוֹרְחֵהּ הוּא לְטָרוֹף וְלֶאֱכֹל וּשְׁמוּאֵל דְּמְחַייֵב לֵיהּ ברה"ר בַּאֲרִי תַּרְבּוּת כו' וְאֵלְעָזָר: אִי הָכִי אַפִּי' דָּרַס נָמֵי לְחַייֵב אֶלָּא וַדַּאי דָּרְבִינָא לָא אַדְּשְׁמוּאֵל אִתְּמַר אֶלָּא אִי אִיכָּא לְאוֹקְמָא לְדָרְבִינָא אַמַּתְנִיתָא הוּא דְּמַסְקְמִתְּ לֵיהּ וְהָכִי קָאָמַר רַבִּינָא הָא דְּקָתָנֵי מַתְנִיתָא נֶזֶק שָׁלֵם לָאו מִשּׁוּם דְּאוֹרְחֵהּ לְטָרֹף דְּאַפִּי' בְּאֲרִי תַּרְבּוּת נָמֵי מִתּוֹקְמָה: וּפָרְכִינַן מַתְנִיתָא נָמֵי הֵיכִי אִיתָא לְדָרְבִינָא חֲצִי נֶזֶק בָּעֵי לְשַׁלּוֹמֵי: אִי הָכִי דְּתוֹלָדָה דְּקָרֵן הִיא אַדְּתָנֵי לְהָא מַתְנִיתָא (לְקַמָּן בָּבָא קַמָּא דף יט:) גַּבֵּי תּוֹלָדָה דְּשֵׁן גַּבֵּי תּוֹלָדָה דְּקָרֵן לְתָנֵי: מַתְנֵי' מִן הָעֲלִיָּה וְאַפִּי' אֵין הַנּוֹגֵחַ שָׁוֶה שְׁעוּר הַנֶּזֶק דַּבְּמוֹעֵד כְּתִיב יְשַׁלֵּם שׁוֹר תַּחַת הַשּׁוֹר וְלָא כְּתִיב בֵּהּ דְּמִגּוּפוֹ הַנּוֹגֵחַ יִפְרַע: גְּמ' וְיִקְבְּרוּהוּ בְּמַעֲלֵה וְגוֹ' בְּחִזְקִיָּה כְּתִיב בְּסֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים: וַיַּשְׁכִּיבֻהוּ בְּמִשְׁכָּב בְּאֵסָא מָלֵךְ יְהוּדָה: זֶנֵי זֶנֵי מִינֵי מִינֵי בְּשָׂמִים הַרְבֵּה כְּדִמְתַרְגְּמִינַן לְמִינֵהוּ לְזַנּוֹהִי (בְּרֵאשִׁית א): כִּי כָרוּ שׁוּחָה לְלָכְדֵנִי בְּיִרְמְיָה הַנָּבִיא כְּתִיב: עֲצָתָם עָלַי לָמוּת דְּאֵשֶׁת אִישׁ אִית בֵּהּ חִיּוּב מִיתָה אֲבָל בְּזוֹנָה פְּנוּיָה לֵיכָּא מִיתָה: וְכָבוֹד עָשׂוּ לוֹ בְּמוֹתוֹ בְּחִזְקִיָּה כְּתִיב: יְשִׁיבָה תַּלְמִידִים לַעֲסֹק שָׁם בַּתּוֹרָה: שְׁלֹשָׁה יָמִים הוֹשִׁיבוּ שָׁם יְשִׁיבָה:

מסורת הש״ס

א משנה בבא קמא

ב לקמן יט:

ג כתובות מא.

ד בבא בתרא ט:

תורה אור השלם

אֲרִיֵה טָרַף בְּדֵי גְרוֹתָיו וּמְחַנֵּק לְלְבָאתָיו וַיְמַלֵּא טֶרֶף חֹרָיו וּמְעוֹנָתָיו טָרָפָה [נחום ב, יג]

וַיִּשְׁכַּב יְחִזְקִיָּהוּ עִם־אֲבֹתָיו וַיְקַבְּרֻהוּ בְּמַעֲלֵה קִבְרֵי בְנֵי־דָוִיד וְכָבוֹד עָשׂוּ־לוֹ בְּמוֹתוֹ כָּל־יְהוּדָה וְיֹשִׁבֵי יְרוּשָׁלִָם וַיִּמְלֹךְ מְנַשֶּׁה בְנוֹ תַּחְתָּיו [דברי הימים ב לב, לג]

וַיְקַבְּרֻהוּ בְּקִבְרֹתָיו אֲשֶׁר בָּרָה־לוֹ בְּעִיר דָּוִיד וַיַּשְׁכִּיבֻהוּ בַּמִּשְׁכָּב אֲשֶׁר מִלֵּא בְּשָׂמִים וּזְנִים מְרֻקָּחִים בְּמַרְקַחַת מַעֲשָׂה וַיִּשְׂרְפוּ־לוֹ שְׂרֵפָה גְּדוֹלָה עַד־לְמְאֹד [דברי הימים ב טז, יד]

לָכֵן הִנֵּה־יָמִים בָּאִים נְאֻם־יְהוָה וְלֹא־יֵאָמֵר עוֹד חַי־יְהוָה אֲשֶׁר הֶעֱלָה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם [ירמיהו טז, יד]

תִּשְׁמַע זְעָקָה מִבָּתֵּיהֶם כִּי־תָבִיא עֲלֵיהֶם גְּדוּד פִּתְאֹם כִּי־כָרוּ [שיחה] לִלְכְּדֵנִי וּפַחִים טָמְנוּ לְרַגְלָי [ירמיהו יח, כב]

כִּי־שִׁוחָה עֲמֻקָּה זוֹנָה וּבְאֵר צָרָה נָכְרִיָּה [משלי כג, כז]

וְאַתָּה יְהוָה יָדַעְתָּ אֶת־כָּל־עֲצָתָם עָלַי לָמָוֶת אַל־תְּכַפֵּר עַל־עֲוֹנָם וְחַטָּאתָם מִלְּפָנֶיךָ אַל־תִּמָּחִי [ויהיו] מְכֻשָּׁלִים לְפָנֶיךָ בְּעֵת אַפֶּךָ עֲשֵׂה בָּהֶם [ירמיהו יח, כג]

מסורת הש"ס

א עבודה זרה ה:

ב תוספתא בבא קמא; לקמן יט.

תורה אור השלם

וַיַּשְׁכֵּב יְחִזְקִיָּהוּ עִם־אֲבֹתָיו וַיְקַבְּרֻהוּ בְּמַעֲלֵה קִבְרֵי בְנֵי־דָוִיד וְכָבוֹד עָשׂוּ־לוֹ וגו' [דברי הימים ב לב, לג]

אֲשֶׁרֵיכֶם זֹרְעֵי עַל־כָּל־מָיִם מְשַׁלְּחֵי רֶגֶל־הַשּׁוֹר וְהַחֲמוֹר [ישעיהו לב, כ]

זִרְעוּ לָכֶם לִצְדָקָה קִצְרוּ לְפִי־חֶסֶד נִירוּ לָכֶם נִיר וְעֵת וגו' [הושע י, יב]

הוֹי כָּל־צָמֵא לְכוּ לַמָּיִם וַאֲשֶׁר אֵין־לוֹ כֶּסֶף לְכוּ שִׁבְרוּ וגו' [ישעיהו נה, א]

יִשַּׂשכָר חֲמוֹר גָּרֶם רֹבֵץ בֵּין הַמִּשְׁפְּתָיִם [בראשית מט, יד]

בֶּן פֹּרָת יוֹסֵף בֶּן פֹּרָת עֲלֵי־עָיִן בָּנוֹת צָעֲדָה עָלֵי־שׁוּר [בראשית מט, כב]

בְּכוֹר שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ וְקַרְנֵי רְאֵם קַרְנָיו בָּהֶם עַמִּים וגו' [דברים לג, יז]

וּמִבְּנֵי יִשָּׂשכָר יוֹדְעֵי בִינָה לָעִתִּים לָדַעַת מַה־יַּעֲשֶׂה יִשְׂרָאֵל רָאשֵׁיהֶם וגו' [דברי הימים א יב, לג]

מיטב שדהו. לדעת רבי ישמעאל מוסב ביטוי זה על וגו' [פירושי רד"צ הופמן על שמות כב:ד, ד]

וְחַד אָמַר שִׁבְעָה יָמִים: זֶה חִזְקִיָּה מֶלֶךְ יְהוּדָה לִשְׁנָא דְּשַׁ"ס הוּא וְלָא שְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה אֶלֶף. לוֹ בְּגֵימַטְרִיָא הָכִי הֲוֵי: **וַהֲלֹא** לְפָנֵי אַחְאָב עָשׂוּ כֵּן לְאַשְׁמוּעִינַן דְּזֶהוּ חִזְקִיָּה דְּהַאי קְרָא בְּחִזְקִיָּה כְּתִיב אֶלָּא אַגַּב אוֹרְחֵהּ דְּמִפָּרֵשׁ מַאי כְּבוֹד עָשׂוּ לוֹ בְּמוֹתוֹ נָקֵט וְאָמַר הָכִי: חֲלוּצֵי כָּתֵף כְּמוֹ וְחֻלְצָה נַעֲלוֹ (דְּבָרִים כ"ה:ט') שְׁקָרְעוּ בִּגְדֵיהֶם עַד שְׁנִרְאוּ כְּתֵפֵיהֶם: וְהַאדְּנָא מִפְּקִינַן סֵפֶר תּוֹרָה קְמֵי גַּבְרָא רַבָּה: אַנּוּחֵי עַל מִטָּתוֹ לָא מַנְּחִינַן: כִּי הֲוָה עָיֵיל לְבֵית הַכִּסֵּא כְּלוּמַר זְמָנָא חָדָא כִּי הֲוָה עָיֵיל לְבֵית הַכִּסֵּא אָמַר לָן הָכִי קָיֵים אָמְרִינַן לְמֵד לָא אָמְרִינַן וְלִמֵּד אָמְרוּ לְחִזְקִיָּה וְהַאדָּנָא לֹא מְשׁוּם כְּבוֹדוֹ דְּחִזְקִיָּה דִּלְמֵד עָדִיף מְקַיֵּם: מֵבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה אַלְמָא מַעֲשֶׂה עָדִיף: לְמִגְמַר לְעַצְמוֹ מַעֲשֶׂה עָדִיף אֲבָל לְאַגְמוֹרֵי לְאַחֲרִינִי עָדִיף מִמַּעֲשֶׂה הִלְכָךְ לְמֵד לָא אָמְרִינַן: זוֹרְעֵי הַיְנוּ צְדָקָה וְחֶסֶד דִּכְתִיב מַשְׁמַע רַגְלֵיכֶם יִשְׁלְחוּ בְּנַחֲלַת הַשּׁוֹר וְהַחֲמוֹר יוֹסֵף וְיִשָּׂשכָר: בְּנוֹת צָעֲדָה עָלֵי שׁוּר הַיְנוּ כִּלָּה: חֲמוֹר גָּרֶם מִתַּרְגְּמָא עַתִּיר בְּנִיכְסִין: יוֹסֵף אִקְרֵי שׁוֹר בְּכוֹר שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ (דְּבָרִים ל"ג:י"ז): מַתְנִי' כֵּיצַד הָרֶגֶל מוּעָדֶת כְּלוֹמַר בַּמֶּה הָרֶגֶל מוּעֶדֶת: לִשְׁבֹּר בְּדָרְךְ הִלּוּכָהּ כְּלוֹמַר בְּכָךְ הִיא מוּעֶדֶת שֶׁמִּשְׁבֶּרֶת דֶּרֶךְ הִלּוּכָהּ: הַבְּהֵמָה מוּעֶדֶת כו' קַשְׁרִיהּ בגמ' הַיְנוּ רֶגֶל הַיְנוּ בְּהֵמָה הָא תְּנָא לַיהּ לִשְׁבֹּר דֶּרֶךְ הִלּוּכָהּ: הָיְתָה מְבַעֶטֶת שְׁנוּי הוּא זֶה וְתוֹלְדָה דְּקֶרֶן הִלְכָךְ חֲצִי נֶזֶק וְתוּ לָא: אוֹ שֶׁהָיוּ צְרוֹרוֹת מְנַתְּזִין כו' אע"ג דְּלָאו שְׁנוּי הוּא אֶלָּא אוֹרְחֵהּ הוּא אַפַּ"ה ח"נ וְתוּ לָא דְּהִלְכְתָא גְּמִירִי לְהוּ וּבְרִשׁוּת הַנִּזָּק קָאָמַר דברה"ר פָּטוּר כִּדְאוֹקֵמְנָא בְּרֵישׁ פ"ק (דף ג:) דְּצְרוֹרוֹת תּוֹלְדָה דְּרֶגֶל לְפָטְרוֹ בר"ה: וְנָפַל עַל כְּלִי אֶחָד: רִאשׁוֹן נִזְקֵי רֶגֶל הֵן וּמְשַׁלֶּמֶת כֻּלָּהּ וְאַחֲרוֹן ע"י צְרוֹרוֹת נִשְׁבַּר הִלְכָךְ חֲצִי נֶזֶק: דְּלִיל קְשׁוּר בְּרִגְלוֹ כָּל דָּבָר הַנִּקְשָׁר בְּרֶגֶל הַתַּרְנְגוֹל קָרֵי דְּלִיל וְאִית דְּגָרְסִי דְּלִי: מְהַדֵּס מְרַקֵּד: מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק דְּדְלִיל הַיְנוּ צְרוֹרוֹת כְּדְמְפָרֵשׁ בגמ' דְּאַדְיֵהּ הִדּוּס נָמֵי כְּגוֹן שֶׁהִתִּיז וְהִצְרוֹרוֹת שִׁבְּרוּ אֶת הַכֵּלִים:

וְחַד אָמַר שִׁבְעָה. וְאָמְרִי לַהּ: שְׁלֹשִׁים. תָּנוּ רַבָּנָן: ״וְכָבוֹד עָשׂוּ לוֹ בְּמוֹתוֹ״ – זֶה חִזְקִיָּה מֶלֶךְ יְהוּדָה, שֶׁיָּצְאוּ לְפָנָיו שְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה אֶלֶף חֲלוּצֵי כָתֵף, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. אָמַר לוֹ רַבִּי נְחֶמְיָה: וַהֲלֹא לִפְנֵי אַחְאָב עָשׂוּ כֵּן! אֶלָּא שֶׁהִנִּיחוּ סֵפֶר תּוֹרָה עַל מִטָּתוֹ, וְאָמְרוּ: קַיֵּים זֶה מַה שֶּׁכָּתוּב בָּזֶה. וְהַאי דָּנָא נָמֵי עָבְדִינַן הָכִי! אַפּוֹקֵי מַפְקִינַן, אַנּוּחֵי לָא מַנְּחִינַן. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: אַנּוּחֵי נָמֵי מַנְּחִינַן, ״קַיֵּים״ לָא אָמְרִינַן. אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה: הָוָה אָזֵילְנָא בַּהֲדֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן לְמִשְׁאַל שְׁמַעְתָּא, כִּי הָוָה עָיֵיל לְבֵית הַכִּסֵּא וַהֲוָה בָּעֵינָא מִינֵּיהּ מִלְתָא, לָא פָּשִׁיט לַן עַד דְּמָשֵׁי יָדֵיהּ וּמַנַּח תְּפִילִּין וּמְבָרֵךְ, וַהֲדַר אָמַר לַן: אַפִּילּוּ ״קַיֵּים״ אָמְרִינַן; ״לִימֵּד״ לָא אָמְרִינַן. [א]וְהָאָמַר מָר: גָּדוֹל תַּלְמוּד תּוֹרָה, שֶׁהַתַּלְמוּד מֵבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה! לָא קַשְׁיָא; הָא לְמִיגְמַר, הָא לְאַגְמוֹרֵי. [ב]אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי, מַאי דִּכְתִיב: ״אַשְׁרֵיכֶם זֹרְעֵי עַל כָּל מָיִם, מְשַׁלְּחֵי רֶגֶל הַשּׁוֹר וְהַחֲמוֹר״? כָּל הָעוֹסֵק בְּתוֹרָה וּבִגְמִילוּת חֲסָדִים, זוֹכֶה לְנַחֲלַת שְׁנֵי שְׁבָטִים. שֶׁנֶּאֱמַר: ״אַשְׁרֵיכֶם זֹרְעֵי״ – וְאֵין ״זְרִיעָה״ אֶלָּא צְדָקָה, שֶׁנֶּאֱמַר: ״זִרְעוּ לָכֶם לִצְדָקָה וְקִצְרוּ לְפִי חֶסֶד״; וְאֵין ״מַיִם״ אֶלָּא תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: ״הוֹי כָּל צָמֵא לְכוּ לַמַּיִם״. וְזוֹכֶה לְנַחֲלַת שְׁנֵי שְׁבָטִים – זוֹכֶה לְכִילָה כְּיוֹסֵף, דִּכְתִיב: ״בֶּן פֹּרָת יוֹסֵף, בָּנוֹת צָעֲדָה עָלֵי שׁוּר״; וְזוֹכֶה לְנַחֲלַת יִשָּׂשכָר, דִּכְתִיב: ״יִשָּׂשכָר חֲמֹר גָּרֶם״. אִית דְּאָמְרִי: אוֹבְיָו נוֹפְלִים לְפָנָיו כְּיוֹסֵף – דִּכְתִיב: ״בָּהֶם עַמִּים יְנַגֵּח יַחְדָּו אַפְסֵי אָרֶץ״; וְזוֹכֶה לְבִינָה כְּיִשָּׂשכָר – דִּכְתִיב: ״וּמִבְּנֵי יִשָּׂשכָר יוֹדְעֵי בִינָה לָעִתִּים, לָדַעַת מַה יַּעֲשֶׂה יִשְׂרָאֵל״. הָדָרָן עָלָיךְ

כֵּיצַד

אַרְבָּעָה אָבוֹת [ג]מַתְנִי׳ הָרֶגֶל מוּעָדֶת?

לִשְׁבֹּר בְּדָרְךְ הִלּוּכָהּ. הַבְּהֵמָה מוּעָדֶת לְהַלֵּךְ כְּדַרְכָּהּ וּלְשַׁבֵּר. [ג-ב]הָיְתָה מְבַעֶטֶת, אוֹ שֶׁהָיוּ צְרוֹרוֹת מְנַתְּזִין מִתַּחַת רַגְלֶיהָ – וְשָׁבָרָה אֶת הַכֵּלִים, מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק. **דָּרְסָה** עַל הַכְּלִי וּשְׁבָרָתוּ, וְנָפַל עַל כְּלִי וּשְׁבָרוֹ – עַל הָרִאשׁוֹן מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם, וְעַל הָאַחֲרוֹן מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק. [ד]הַתַּרְנְגוֹלִין מוּעָדִין לְהַלֵּךְ כְּדַרְכָּן וּלְשַׁבֵּר. הָיָה דְּלִיל קָשׁוּר בְּרִגְלָיו, אוֹ שֶׁהָיָה מְהַדֵּס וּמְשַׁבֵּר אֶת הַכֵּלִים – מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק.

גְּמ׳

עין משפט
נר מצוה

א מיי׳ פא׳ מהל׳ תלמוד תורה הל׳ ג, סמג עשין יב, טוש״ע יו״ד סי׳ רמו סעי׳ יח:

ב מיי׳ פא׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ה, סמג עשין סז, טוש״ע חו״מ סי׳ שצ סעי׳ א:

ג מיי׳ פב׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ג, סמג עשין סז, טוש״ע חו״מ סי׳ שצ סעי׳ ג:

ד מיי׳ פב׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ד, ש״ע חו״מ סי׳ שצ סעי׳ ה:

ה מיי׳ פב׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ו, טוש״ע חו״מ סי׳ שצ סעי׳ י:

ו סמג עשין סז:

הַשֵּׁן בְּרֵישָׁא וְאִי אַדְּסָלֵיק הָא תְּנֵינָא וְשׁוֹר הַמַּזִּיק בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק וְהָאָדָם בַּסּוֹף וְאוֹמֵר ר"י וַדַּאי אַדְּפָתַח בֵּהּ קָאֵי וְשֵׁן וֶרֶגֶל כְּחַד חֲשִׁיבִי מִשּׁוּם דְּהֶלְכוֹתֵיהֶן וּמַחַד קְרָא נָפְקִי וּמִשּׁוּם דִּתְנָא רֶגֶל בָּתַר שֵׁן נָקֵט הָכָא רֶגֶל בְּרֵישָׁא דְּסָלֵיק מִגַּוֵּהּ: **הַבְּהֵמָה** מוּעֶדֶת אִית דְּגָרֵס וְהַבְּהֵמָה בְּוָי"ו וה"פ כֵּיצַד הָעֲדָאָה דְּרֶגֶל לְשַׁבֵּר דֶּרֶךְ הִלּוּכָהּ פִּי' דֶּרֶךְ הִלּוּכָהּ הִיא הָעֲדָאָתָהּ וְכֵן בְּסֵיפָא גַּבֵּי שֵׁן אֲבָל קְשָׁה לְר"י מַה חִדֵּשׁ כָּאן שֶׁלֹּא שְׁנָאָהּ בְּפֶרֶק קַמָּא וְנִרְאֶה לר"י דל"ג בְּוָי"ו וה"פ כֵּיצַד הָרֶגֶל מוּעֶדֶת לְשַׁבֵּר דֶּרֶךְ הִלּוּכָהּ שֶׁאָמַר בְּפֶרֶק קַמָּא (דף טו:) הַבְּהֵמָה מוּעֶדֶת כו' ומ"מ דַּיֵּק בַּגְּמָרָא שַׁפִּיר הַיְנוּ רֶגֶל הַיְנוּ בְּהֵמָה דְּהָרֶגֶל מוּעֶדֶת וְהַבְּהֵמָה מוּעֶדֶת הַכֹּל אֶחָד: **הָיְתָה** מְבַעֶטֶת אַגַּב דְּשָׁנְיָא לְצְרוֹרוֹת נָקֵט לַהּ הָכָא: **דָּרְסָה** עַל הַכְּלִי אור"י דְּאִצְטְרִיךְ לְאַשְׁמוֹעִינַן דסד"א דְּמִשְׁנָה הוּא כֵּיוָן דְּדָרְסָה כ"כ בְּחֹזֶק שְׁנִתַּז הַשֶּׁבֶר עַל כְּלִי אַחֵר וּשְׁבָרוֹ וּמִסְתָּמָא לְהַזִּיק נִתְכַּוְּנָה:

עין משפט
נר מצוה

א מיי׳ פא׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ י׳, סמג עשין סז, טוש״ע חו״מ סי׳ שצ סעי׳ א:

ב מיי׳ פב׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ג, סמג עשין סז, טוש״ע חו״מ סי׳ שצ סעי׳ ג ד:

ג מיי׳ פב׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ יב, טוש״ע חו״מ סי׳ שצ סעי׳ א ט:

ד מיי׳ פב׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ יג, ש״ע חו״מ סי׳ שצ סעי׳ ד:

ה מיי׳ פא׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ י׳, סמג עשין סז, טוש״ע חו״מ סי׳ שצ סעי׳ א:

ו מיי׳ פב׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ יד, סמג עשין סז, טוש״ע חו״מ סי׳ שצ סעי׳ א:

ז טוש״ע חו״מ סי׳ שצ סעי׳ ה:

ח סמג עשין סז:

סד״א וְשִׁלַּח אֶת בְּעִירֹה כְּתִיב אע״ג דִּכְבָר אַשְׁמוּעִינַן בְּרֵישָׁא דְּאֲפִי׳ תַּרְנְגוֹלִין מוּעָדִין מ״מ נִיחָא לֵיהּ לְאַשְׁמוּעִינַן גַּבֵּי שֵׁן וְקָשָׁה קְצַת אַמַּאי לָא תְּנָא נַמִּי תּוֹלָדָה בְּשֵׁן כְּמוֹ בְּרֶגֶל: **קמ״ל** דְּחַיָּה בִּכְלַל בְּהֵמָה לֹא מֵהֵיא דְּרָשָׁה דִּבְהֵמָה הַמְקַשָּׁה (חֻלִּין דַּף עא.) קַאֲמַר הָכָא דְּחַיָּה בִּכְלַל בְּהֵמָה דְּהָא הָכָא אֲפִילּוּ עוֹף נַמִּי הָוֵי בִּכְלַל בְּהֵמָה כִּדְקָתָנֵי הַתַּרְנְגֹלֶת מוּעָדֶת אֶלָּא יְלַפְּינַן בְּהֵמָה מִמִּשְׁבָּת כִּדְאָמְרִינַן בס״פ הַפָּרָה (לְקַמָּן בָּבָא קַמָּא דַּף נד:) דִּבְעִירָה וּבְהֵמָה הַכֹּל אֶחָד דִּמְתַרְגְּמִינַן בְּהֵמָה בְּעִירָה: **וַחֲמוֹר** בְּמַשְׁאוֹ אע״ג דִּכְבָר שָׁנָה בִּשְׁלִיחַ שֶׁעָלֶיהָ אצְטְרִיךְ לְאַשְׁמוּעִינַן לְפִי שֶׁאֵין מַשָּׂאוֹ שֶׁל חֲמוֹר מְהֻדָּק וּמְחֻבָּר בּוֹ כְּבִשְׁאָר בְּהֵמָה וס״ד דְּלָא הֲוֵי כְּגוּפוֹ: **נוֹבֵר** בְּאַשְׁפָּה יְכַרְסְמֶנָּה חֲזִיר מִיָּעַר (תְּהִלִּים פ׳:י״ד) מְתַרְגְּמִינַן יְנוֹבְרִינֵיהּ וְאע״ג דִּתְנָא צְרוֹרוֹת דְּרֶגֶל אַשְׁמוּעִינַן צְרוֹרוֹת דְּשֵׁן דִּלְהֲנָאתוֹ קָעֲבִיד: **כֹּל** שְׁבָזֵב טָהוֹר אֵין זֶה הַכְּלָל דָּוֹקָא דְּהָא קָנֶה בְּקִמְטוֹ שֶׁל זָב וְהֵסִיט בּוֹ הַטָּהוֹר טָהוֹר וּלְעִנְיַן נְזָקִין אֵין חִלּוּק וְכָל עִקַּר הַאי כְּלָלָא לֹא בָּא אֶלָּא לְמַעֵט זוֹרֵק: בָּתַר מֵעִקָּרָא אָזְלִינַן כו׳. וּמִדְּתָנֵן דְּרִסָה עַל הַכְּלִי וּשְׁבָרַתּוּ דְּמַשְׁמַע הָא נִתְגַּלְגֵּל לְמָקוֹם אַחֵר וְנִשְׁבַּר שָׁם חַיָּב ח״נ לֵיכָּא לְמֵדַק דְּאַדְּרַבָּה מִדְּמִפְלֵג בֵּין רֹאשׁוֹן לְשֵׁנִי וְלָא מִפְלֵג בְּרֹאשׁוֹן גּוּפֵהּ אֵיכָּא לְמֵדַק אֵיפְכָא: **זַרַק** כְּלִי מֵרֹאשׁ הַגַּג כו׳ נִרְאֶה דְּאִם זָרַק אֶבֶן אוֹ חֵץ עַל הַכְּלִי וּבָא אַחֵר וְקִדֵּם וּשְׁבָרוֹ דְּפְשִׁיטָא דְּחַיָּב וְלֹא שַׁיָּךְ כָּאן מְנָא תְּבִירָא תְּבַר דְּאִי אָזְלִינַן נַמִּי הָכָא בָּתַר מֵעִקָּרָא לָא מַשְׁכַּחַת בְּצְרוֹרוֹת ח״נ וּסְבָרָא פְּשׁוּטָה הִיא לְחַלֵּק בֵּין זוֹרֵק אֶבֶן לְזוֹרֵק כְּלִי עַצְמוֹ:

גְּמָ׳ אָמַר לֵיהּ רַבִינָא לְרָבָא: הַיְינוּ רֶגֶל הַיְינוּ בְּהֵמָה! אָמַר לֵיהּ: תְּנָא אָבוֹת, וְקָתָנֵי תּוֹלְדוֹת. אֶלָּא מֵעַתָּה, סֵיפָא דְּקָתָנֵי: ״הַשֵּׁן מוּעֶדֶת״ ״הַבְּהֵמָה מוּעֶדֶת״, מַאי אָבוֹת וּמַאי תּוֹלְדוֹת אִיכָּא? הָווּ קַמַּהֲדַר לֵיהּ בִּבְרִיחוּתָא, וַאֲמַר לֵיהּ: אָנָא שַׁנַּאי חָדָא, וְאַתְּ שַׁנֵּי חָדָא. וְטַעְמָא מַאי? אָמַר רַב אָשֵׁי: תַּנָּא שֵׁן דְּחַיָּה, וְקָתָנֵי שֵׁן דִּבְהֵמָה. סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא: ״וְשִׁלַּח אֶת בְּעִירֹה״ כְּתִיב, בְּהֵמָה – אִין, חַיָּה – לָא; קָא מַשְׁמַע לַן דְּחַיָּה בִּכְלַל בְּהֵמָה. אִי הָכִי, הָא מִבְּעֵי לֵיהּ לְמֵימְרֵי בְּרֵישָׁא! הַאי דְּאָתְיָא לֵיהּ מִדְּרֵישָׁא – חֲבִיבָא לֵיהּ. אִי הָכִי, רֵישָׁא נָמֵי – לֵימְרֵי הָהִיא דִּלְא כְּתִיבָא בְּרֵישָׁא! הָכִי הַשְׁתָּא?! הָתָם – אִידֵּי וְאִידֵּי אָבוֹת נִינְהוּ, הָךְ דְּאָתְיָא לֵיהּ מִדְּרֵישָׁא – חֲבִיבָא לֵיהּ. הָכָא – שָׁבִיק אָב, וְתָנֵי תּוֹלָדָה?! אִיבָּעֵית אֵימָא: אַיְידֵי דְּסָלֵיק מֵרֶגֶל, פָּתַח בָּרֶגֶל. א(א)תָּנוּ רַבָּנָן: בְּהֵמָה מוּעֶדֶת לְהַלֵּךְ כְּדַרְכָּהּ וּלְשַׁבֵּר. סוֹמְכוֹס אוֹמֵר: צְרוֹרוֹת, וַחֲזִיר בְּמַשָּׂאוֹ – מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם. סוֹמְכוֹס אוֹמֵר: צְרוֹרוֹת, וַחֲזִיר שֶׁהָיָה נוֹבֵר בָּאַשְׁפָּה וְהִזִּיק – מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם. הִזִּיק – פְּשִׁיטָא! אֶלָּא אֵימָא: הִתִּיז וְהִזִּיק – מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם. בצְרוֹרוֹת מַאן דְּכַר שְׁמַיְהוּ? חַסּוֹרֵי מְחַסְּרָא, וְהָכִי קָתָנֵי: צְרוֹרוֹת כִּי אוֹרְחַיְיהוּ – חֲצִי נֶזֶק. וַחֲזִיר שֶׁהָיָה נוֹבֵר בָּאַשְׁפָּה, וְהִתִּיז וְהִזִּיק – מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק. סוֹמְכוֹס אוֹמֵר: צְרוֹרוֹת, וַחֲזִיר שֶׁהָיָה נוֹבֵר בָּאַשְׁפָּה וְהִתִּיז וְהִזִּיק – מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם. גד(ב)תָּנוּ רַבָּנָן: תַּרְנְגוֹלִין שֶׁהָיוּ מְפָרִיחִין מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וְשָׁבְרוּ כֵּלִים בְּכַנְפֵּיהֶן – מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם. בְּרוּחַ שֶׁבְּכַנְפֵּיהֶן – מְשַׁלְּמִין חֲצִי נֶזֶק. סוֹמְכוֹס אוֹמֵר: נֶזֶק שָׁלֵם. תַּנְיָא אִידַּךְ: תַּרְנְגוֹלִין שֶׁהָיוּ מְהַדְּסִין עַל גַּבֵּי עִיסָּה וְעַל גַּבֵּי פֵּירוֹת, וְטִינְּפוּ אוֹ נִיקְּרוּ – מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם. הֶעֱלוּ עָפָר אוֹ צְרוֹרוֹת – מְשַׁלְּמִין חֲצִי נֶזֶק. סוֹמְכוֹס אוֹמֵר: נֶזֶק שָׁלֵם. תַּנְיָא אִידַּךְ: תַּרְנְגוֹלִין שֶׁהָיוּ מְפָרִיחִין מִמָּקוֹם לְמָקוֹם וְיָצְתָה רוּחַ מִתַּחַת כְּנָפָיו וְשִׁיבְּרָה אֶת הַכֵּלִים – מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק. סְתָמָא כְּרַבָּנָן. אָמַר רָבָא: בִּשְׁלָמָא סוֹמְכוֹס – קָסָבַר: כֹּחוֹ כְּגוּפוֹ דָּמֵי. אֶלָּא רַבָּנָן, אִי כְּגוּפוֹ דָּמֵי – כּוּלֵּיהּ נֶזֶק בָּעֵי לְשַׁלֵּם; וְאִי לָאו כְּגוּפוֹ דָּמֵי, חֲצִי נֶזֶק נָמֵי לָא לְשַׁלֵּם! הָדַר אָמַר רָבָא: לְעוֹלָם כְּגוּפוֹ דָּמֵי, וַחֲצִי נֶזֶק צְרוֹרוֹת – הִלְכְתָא גְּמִירִי לַהּ. אָמַר רָבָא: כֹּל שֶׁבְּזֵב טָמֵא – בְּנִזְקִין מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם. כֹּל שֶׁבְּזֵב טָהוֹר – בְּנִזְקִין מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק. ה(ג)וְרָבָא, צְרוֹרוֹת אָתָא לְאַשְׁמוּעִינַן?! לֹא; רָבָא – עֶגְלָה מוֹשֶׁכֶת בַּקְּרוֹן קָא מַשְׁמַע לַן. תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּרָבָא: בְּהֵמָה מוּעֶדֶת לְהַלֵּךְ כְּדַרְכָּהּ וּלְשַׁבֵּר. כֵּיצַד? בְּהֵמָה שֶׁנִּכְנְסָה לַחֲצַר הַנְּיזָק – וְהִזִּיקָה בְּגוּפָהּ דֶּרֶךְ הִלּוּכָהּ, וּבִשְׁעָרָהּ דֶּרֶךְ הִלּוּכָהּ; בָּאוּכָּף שֶׁעָלֶיהָ, וּבִשְׁלִיחַ שֶׁעָלֶיהָ, וּבִפְרוּמְבְּיָא שֶׁבְּפִיהָ, וּבְזוֹג שֶׁבְּצַוָּארָהּ; וַחֲמוֹר בְּמַשָּׂאוֹ – מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם. סוֹמְכוֹס אוֹמֵר: צְרוֹרוֹת, וַחֲזִיר שֶׁהָיָה נוֹבֵר בָּאַשְׁפָּה וְהִתִּיז וְהִזִּיק – מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם. ז(ד)תָּנוּ רַבָּנָן: תַּרְנְגוֹלִים שֶׁהָיוּ מְחַטְּטִין בְּחֶבֶל דְּלִי, וְנִפְסַק הַחֶבֶל וְנִשְׁבַּר הַדְּלִי – מְשַׁלְּמִין נֶזֶק שָׁלֵם. בָּעֵי רָבָא: דָּרְסָה עַל כְּלִי וְלֹא שְׁבָרַתּוּ, וְנִתְגַּלְגֵּל לְמָקוֹם אַחֵר וְנִשְׁבַּר, מַהוּ? בָּתַר מֵעִיקָּרָא אָזְלִינַן – וְגוּפֵיהּ הוּא, אוֹ דִלְמָא בָּתַר תְּבַר מָנָא אָזְלִינָא – וּצְרוֹרוֹת נִינְהוּ? ח(ג)תִּפְשׁוֹט לֵיהּ מִדְּרָבָה – דְּאָמַר רָבָה: זָרַק כְּלִי מֵרֹאשׁ הַגַּג, וּבָא אַחֵר וּשְׁבָרוֹ בְּמַקֵּל – פָּטוּר; דְּאָמְרִינַן לֵיהּ: מָנָא תְּבִירָא תְּבַר! לְרָבָה – פְּשִׁיטָא לֵיהּ, לְרָבָא – מְבַעְיָא לֵיהּ. תָּא שְׁמַע: הִידּוּס – אֵינוֹ מוּעָד. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: הָרֵי זֶה מוּעָד. הִידּוּס סָלְקָא דַּעְתָּךְ?! אֶלָּא לָאו הִידּוּס וְהִתִּיז, וּבָהָא קָמְפַלְגִי – דְּמָר סָבַר: בָּתַר מֵעִיקָּרָא אָזְלִינַן, וּמָר סָבַר: בָּתַר תְּבַר מָנָא אָזְלִינַן? ט״לָא;

בְּהֶתִּיז

מוּעָד לְנֶזֶק שָׁלֵם סָבַר בָּתַר מֵעִקָּרוֹ אָזְלִינַן:

גמ׳ הַיְינוּ רֶגֶל הַיְינוּ בְּהֵמָה מַאי רֶגֶל וּמַאי בְּהֵמָה דְּתַנְיֵי תַּרְתֵּי בְּמַתְנֵי׳ הָא חָדָא הִיא וְאַמַּאי חָדָר תַּנֵּי הַבְּהֵמָה מוּעֶדֶת: תְּנָא אָבוֹת רֶגֶל מַמָּשׁ שֶׁדַּרְסָה בְּרַגְלֶיהָ וְסִיפָא קָתַנֵּי תּוֹלְדוֹת הַבְּהֵמָה מוּעֶדֶת לְהַלֵּךְ כְּדַרְכָּהּ וּלְשַׁבֵּר בְּגוּפָהּ וּבְשָׁעָרָהּ וּבִשְׁלִיחַ שֶׁעָלֶיהָ דֶּרֶךְ הִלּוּכָהּ דְּתוֹלְדוֹת דְּרֶגֶל הַן דְּהֲוָה מְצוּי וְאֵין כַּוָּנָתָהּ לְהַזִּיק: מַאי אָבוֹת וּמַאי תּוֹלְדוֹת אִבָּא (וְהָא) לֵיכָּא לְמֵימַר דְּהַאי דְּתָנָא בְּהֵמָה מוּעֶדֶת לָאֲכֹל פֵּרוֹת וִירָקוֹת הָוֵי לְהוּ תּוֹלְדָה דְּהַיְינוּ שֵׁן מַמָּשׁ וְתוֹלְדָה דָּשֶׁן הַיְינוּ נִתְחַכְּכָה בַּכֹּתֶל לְהַנָּאָתָהּ: הָווּ קַמַּהֲדַר לֵיהּ רָבָא לְרַבִינָא: בְּבִרְיחוּתָא בְּשִׁחוּק: וא״ל אֲנָא שְׁנָאַי חָדָא רֵישָׁא וְאֶת שֵׁנִי סֵיפָא: וְטַעְמָא מַאי אַסֵּיפָא קָאֵי: בְּעִירָה הַיְינוּ תַּרְגּוּם שֶׁל בְּהֵמָה: קמ״ל מַתְנֵי׳ דְּאַשֵּׁן דְּחַיָּה נַמֵּי מְחַיֵּב: דְּחַיָּה בִּכְלַל בְּהֵמָה דִּכְתִיב (דְּבָרִים י״ד:ד) זֹאת הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ וּמְפָרֵשׁ בַּתְרַהּ אֵיל צְבִי וְיַחְמוּר: אִי הָכִי הָא שֵׁן בְּהֵמָה מִבְּעֵי לֵהּ לְמִתְנֵי בְּרֵישָׁא וְהַדָּר שֵׁן חַיָּה: רֵישָׁא נָמֵי לִתְנֵי בְּהֵמָה דְּהָוֵי תּוֹלְדָה בְּרֵישָׁא דִּלְא כְּתִיבָא: אִידֵי וְאִידֵי שֵׁן דְּחַיָּה וְשֵׁן דִּבְהֵמָה: הָכָא גַּבֵּי רֶגֶל: שָׁבַק אָב וְתָנֵי תּוֹלְדָה בִּתְמִיהָה: דְּסָלֵיק מֵרֶגֶל בפ״ק (דף טו:) תְּנַן הָרֶגֶל מוּעֶדֶת וְלֹא תְּנַן הַבְּהֵמָה: אַגַּב שׁוּל״א בְּלַע״ז: שְׁלִיחַ מַשָּׂאוֹ שֶׁאַמְתַּחַת וּבְמַרְצוּפִין: סוֹמְכוֹס לֵית לֵהּ הִלְכְתָא דַּחֲצִי נֶזֶק צְרוֹרוֹת אֲבָל נֶזֶק שָׁלֵם ס״ל: נוֹבֵר בְּחִטְמוֹ וּבְלַע״ז פּוּרִי״ר: הִתִּיז דַּהֲוָה צְרוֹרוֹת: צְרוֹרוֹת כִּי אוֹרְחַיְיהוּ כְּלוֹמַר אע״ג דְּאוֹרְחַיְיהוּ לְהַתִּיז צְרוֹרוֹת מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק כְּדִמְפָרֵשׁ לְקַמָּה דְּהִלְכְתָא גְּמִירִי לַהּ וְכֵן חֲזִיר הַנּוֹבֵר וּמַתִּיז צְרוֹרוֹת בְּחִטְמוֹ הָוֵי נָמֵי כְּצְרוֹרוֹת דְּרֶגֶל דְּכָל מָה שֶׁהוּא כֹּחוֹ וְלֹא גּוּפוֹ קָרֵי צְרוֹרוֹת: בְּכַנְפֵּיהֶם שֶׁנִּגְּעוּ בְּכַנְפֵּיהֶם בְּכֵלִי: רוּחַ שֶׁבְּכַנְפֵּיהֶם הָיְנוּ צְרוֹרוֹת דְּכֹחוֹ הוּא: מְהַדְּסִין מְרַקְּדִין: וְנִקְּרוּ בַּחֲרָטוֹם שֶׁלָּהֶם שֶׁקּוֹרִין בי״ק: הֶעֱלוּ עָפָר מִן הָאָרֶץ לְעִסָּה: חֲצִי נֶזֶק נָמֵי לָא דְּלָא אַשְׁכְּחַן חֲצִי נֶזֶק אֶלָּא בְּמִשָּׁנָה אֲבָל בְּמִידֵי דְּאוֹרְחֵהּ לֹא: שְׁבָזֵב טָמֵא מַשְׁמַע נְגִיעָה מַמָּשׁ: שְׁבָזֵב טָהוֹר כְּגוֹן שֶׁזָּרַק חֻפָּץ עַל אָדָם הָוֵי טָהוֹר וּבְנִזְקִין כְּעֵין צְרוֹרוֹת חֲצִי נֶזֶק: צְרוֹרוֹת אָתָא לְאַשְׁמוּעִינַן בְּתִמְיהָה: עֶגְלָה מוֹשֶׁכֶת בְּקִרוֹן אָתָא לְאַשְׁמוּעִינַן דְּבָזֵב טָמֵא אִם הָלְכָה קִרוֹן שֶׁהַזֵּב עָלֶיהָ עַל גַּבֵּי כֵּלִים טְמֵאִים מִשּׁוּם מִדְרַס הַזָּב וּבְנִזְקִין נָמֵי עֶגְלָה שֶׁמְּשָׁכָה בַּקִּרוֹן ע״ג כֵּלִים כְּגוּפָהּ הָוֵי וְלֹא כִּצְרוֹרוֹת וְאִם הָיְתָה צְרוֹרוֹת מִתַּחַת הַקִּרוֹן דִּבְזָב טָהוֹר בְּנִזְקִין נָמֵי צְרוֹרוֹת נִינְהוּ: בְּפִרוּמְבְּיָא רֶסֶן: זוֹג אִישְׁקְלִיטָא: מְחַטְּטִין מְנַקְּרִין בְּחַרְטוֹמֵיהֶן: בָּתַר מֵעִקָּרָא שֶׁדְּחַפַּתּוּ וּבְגוּפָהּ תְּבַר מָנָא: וְשִׁבְּרוֹ בְּמַקֵּל קֹדֶם שֶׁנָּח: פְּטוּר הַמְשַׁבְּרוֹ וְחַיָּב הַזּוֹרֵק אַלְמָא בָּתַר מֵעִקָּרָא אָזְלִינַן וְהוֹאִיל וְסוֹפוֹ לְשַׁבֵּר לְכְשֶׁיְּנוּחַ כְּמִי שֶׁשִּׁבְּרוֹ הוּא דְּמֵי: הִידּוּס רְקִידַת הַתַּרְנְגוֹלִים: הִדּוּס ס״ד אַמַּאי לָא לְהֱוֵי מוֹעֵד הָא אוֹרְחֵהּ הוּא: הִדּוּס וְהִתִּיז שֶׁגִּלְגֵּל הַכְּלִי בְּרֶקִידָתוֹ לְמָקוֹם אַחֵר וְנִשְׁבַּר מ״ד

מסורת הש״ס

א לעיל ג.; לקמן יט:; תוספתא בבא קמא

ב תוספתא בבא קמא

ג לקמן כו:

גליון הש״ס

גמ׳ דאתיא ליה מדרשא חביבה ליה. ב״ב קח ע״ב:

תורה אור השלם

כִּי יִבְעַר־אֵשׁ שָׂדֶה אוֹ־כָרֶם וְשִׁלַּח אֶת־בְּעִירָה וּבִעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם [שמות כב, ד]

מסורת הש"ס

א משנה בבא קמא; תוספתא בבא קמא

ב משנה בבא קמא; לקמן כא:

ג לקמן מח:; לקמן מח.

גליון הש"ס

גמ' או לאו ככחו דמי. עי' לקמן כב ע"א תוס' ד"ה ור"י בדאנחה אנוחי:

שם דקאזיל מיניה מיניה. לקמן מד ע"ב:

שם ור"א סבר לה כר' טרפון. עי' לקמן דף כא ע"ב תוד"ה ומר סבר:

בְּהֶתְיֵז צְרוֹרוֹת וְהַצְּרוֹרוֹת שֶׁבָּרוּ הַכֵּלִים וְהוּא לֹא נָגַע בַּכְּלִי מַאן דְּאָמַר מוּעָד סָבַר לָהּ כְּסוּמְכוֹס וּמַאן דְּאָמַר אֵינוֹ מוּעָד סָבַר לָהּ כְּרַבָּנַן: וְנִשְׁבַּר הַדְּלִי קס"ד דְּעַל יְדֵי שֶׁהָיָה הַתַּרְנְגוֹל מְנַקֵּר אֶת הַחֶבֶל וְנִתְגַּלְגֵּל הַדְּלִי וְנִשְׁבַּר: תַּרְגְּמָא אַחֶבֶל הָא דְּקָתָנֵי גָּזָק שֶׁלֹּם אַחֶבֶל: מְשַׁנֶּה הוּא שֶׁאֵין דָּרָךְ שֵׁן לֶאֱכֹל אֶת שֶׁאֵין רְאוּי לְהּ וְחַצִּי גָּזָק לְשַׁלֵּם: דִּמְאוֹס בְּלִישָׁה שֶׁמִּדֶּבֶקֶת בּוֹ עִסָּה דִּמְאוֹס לְשׁוֹן לְכְלוּךְ: אֶלָּא סוּמְכוֹס הִיא וּלְעוֹלָם בָּתַר תְּבֵר מָנָא אָזְלִינַן וּצְרוֹרוֹת הֵן וְסוּמְכוֹס הִיא: בֵּין כֹּחוֹ לְכֹחַ כֹּחוֹ דִּלְי שֶׁנִּתְגַּלְגֵּל הֲוֵי כֹּחוֹ וְהָאַחֵר שֶׁנִּשְׁבַּר בִּצְרוֹרוֹת הַדְּלִי הֲוֵי כֹּחַ כֹּחוֹ: דְּבָעֵי רַב אַשִׁי לְקַמָּן בְּשִׁמַּעְתִּין: דְּקָא אָזַל דְּלִי: מִגַּהּ מִגַּהּ דְּתַרְנְגוֹל וְלֹא נִשְׁבַּר עַל יְדֵי גִּלְגּוּל לְמָקוֹם אַחֵר אֶלָּא הוּא דּוֹחֲפוֹ כָּל שָׁעָה וּבְשָׁעַת שְׁבִירָה נָמֵי: קָסָבַר מְגוּפּוֹ מְשַׁלֵּם וְהֵינוּ אֵינוֹ מוּעָד דְּדִינוֹ כְּתֶם לְכָל מִלֵּי: קָסָבַר מֵעֲלְיָיה מְשַׁלֵּם וְהַאי מוּעָד דְּקַאֲמַר לָאו לְגָזָק שָׁלֵם אֶלָּא לְעִנְיַן עֲלְיָיה לַחֲצִי גָּזָק: לָא בְּפֶלֶגְתָּא דְּסוּמְכוֹס וְרַבָּנַן וּמוּעָד לְגָזָק שָׁלֵם קָאָמַר: וְעַל הַחֲרָרָה נ"ש דְּהֵינוּ שֵׁן וְהַדַּלְקַת גְּדִישׁ הֲוֵי צְרוֹרוֹת דְּאֵינוֹ אֶלָּא כֹּחוֹ שֶׁהוּא מַנִּיחַ כָּאן הַגַּחֶלֶת וְהוּא הוֹלֵךְ וְדוֹלֵק לְמָקוֹם אַחֵר וְהָא מַתְנִיתִין הִיא בְּפִרְקִין: וְתַנֵּי עִלָּהּ בַּתּוֹסֶפְתָּא מְגוּפּוֹ מְשַׁלֵּם לְהַאי חֲצִי גָּזָק: וְתִסְבְּרָא מְשׁוּם צְרוֹרוֹת כִּי אוֹרְחַיְהוּ מִחַיֵּב לְהּ: לֵר' אֶלְעָזָר דְּאָמַר בַּבְּרִיְתָא גָּזָק שָׁלֵם וַאֲפִלּוּ אִי סְבִירָא לֵהּ כְּסוּמְכוֹס דְּאָמַר צְרוֹרוֹת נ"ש מְגוּפֵּהּ מִי אַשְׁכְּחַן גָּזָק שָׁלֵם וְכָל אוֹרְחֵהּ כְּגוֹן צְרוֹרוֹת רָבָא גּוּפֵּהּ לֹא קָמְבָעֵי לֵיהּ אֶלָּא אֲפִילּוּ דְּרַבָּנַן דְּאָמְרִי חֲצִי גָּזָק מְבָעֵיָא לֵיהּ אִי הָוֵאי הָאי כְּשֶׁאָר חֲצִי גָּזָק וּמְגוּפּוֹ אוֹ דִּלְמָא בָּתַר מְגוּפּוֹ אֲזָלִינַן וְכֹל כִּי אוֹרְחֵהּ מֵעֲלְיָיה הוּא אֲבָל אַלְבָּא דְּסוּמְכוֹס פְּשִׁיטָא לֵיהּ לְרָבָּא דְּמֵעֲלְיָיה מְשַׁלֵּם דְּהָא לְכָל מִלֵּי כְּמוּעָד מְשַׁנֵּי לְהוּ: אֶלָּא כְּגוֹן דְּשַׁנֵּי גָּזָק בְּגַחֶלֶת שְׁנָטְלָה בְּפִיו וְהִנִּיחָהּ דְּהֵינוּ שִׁנּוּי אֶלָּא בַּעֲיַן מֵהָכָא לֹא תִּפְשׁוֹט דְּאִי בְּצְרוֹרוֹת כְּאוֹרְחַיְהוּ דְּכֻלֵּי עֲלְמָא מֵעֲלְיָיה מְשַׁלֵּם וְהָכָא בִּצְרוֹרוֹת שְׁשָׁנָה בָּהֶן קַמְפַּלְגֵי וּבִצְרוֹרוֹת כִּי אוֹרְחַיְהוּ בֵּין ר' אֶלְעָזָר בֵּין תַּנָּא קַמָּא סְבִירָא לְהוּ כְּסוּמְכוֹס דְּגָזָק שָׁלֵם מְשַׁלֵּם הִלְכָּךְ הָכָא דְּשַׁנֵּי בִּצְרוֹרוֹת קָאָמַר ת"ק חֲצִי גָּזָק וּמְגוּפּוֹ מְשַׁלֵּם דְּמִשְׁנָה הוּא וְתוֹלְדָה דְּקָרָן: וְרַבִּי אֶלְעָזָר סָבַר כְּרַבִּי טַרְפוֹן דְּאָמַר מְשָׁנֶה קָרָן בַּחֲצַר הַנִּזָּק מְשַׁלֵּם גָּזָק שָׁלֵם. וְהוֹאִיל וּמְשָׁנֶה הוּא אע"ג דְּגָזָק שָׁלֵם מְשַׁלֵּם מִגּוּפּוֹ הוּא דְּמְשַׁלֵּם כְּדְאָמְרִינַן לְקַמָּן (בָּבָא קַמָּא דף כד:) בְּשִׁמַּעְתִּין לְרַבִּי טַרְפוֹן מְשָׁנֶה קָרָן בַּחֲצַר הַנִּזָּק מְגוּפּוֹ מְשַׁלֵּם: וְלֹא הִיא הַאי וְתִסְבְּרָא דְּקַפְּרַכְתָּ וּבָעֵית לְמֵדַק מִדְּרַבִּי אֶלְעָזָר דְּלָאו בְּצְרוֹרוֹת כִּי אוֹרְחַיְהוּ מָצֵינָן לְאוֹקְמַהּ לָאו דַּוְקָא וּדְחִיָּה הוּא דְּמָצֵי לְדַחוֹיֵי וּלְמֵימַר דְּלָאו בְּכִי אוֹרְחֵהּ פְּלִיגִי אֶלָּא בְּדְשַׁנֵּי גְּדִישׁ הֲכִי דְּהָא שַׁפִּיר מָצֵית לְאוֹקְמָא בְּצְרוֹרוֹת כִּי אוֹרְחַיְהוּ וְתִפְשׁוֹט דְּצְרוֹרוֹת מְגוּפּוֹ מְשַׁלֵּם דְּמַאי טַעְמָא מוּקְמַת לְהּ בְּשִׁנּוּי וְרַבִּי טַרְפוֹן מְשׁוּם דְּגָזָק שָׁלֵם וְכָל אוֹרְחֵהּ לֹא אַשְׁכְּחַן מְגוּפּוֹ הָא לָא תִּקְשֵׁי דִּלְעוֹלָם בְּצְרוֹרוֹת פְּלִיגִי וְרַבִּי אֶלְעָזָר דְּאָמַר לְקַמָּן בְּמוּעָד צַד תַּמּוּת בְּמָקוֹמָהּ עוֹמֶדֶת לְקַמָּן בְּפֶרֶק שׁוֹר שֶׁנָּגַח אַרְבָּעָה (בָּבָא קַמָּא דף מה:) וְהִלְכָךְ גַּבֵּי צְרוֹרוֹת נָמֵי לְסוּמְכוֹס דְּחַשִׁיב לֵיהּ מוּעָד מְשַׁלֵּם הַחֲצִי מְגוּפּוֹ וְכִי קָתָנֵי מְגוּפּוֹ מַאַצַּד תַּמּוּת: בַּמּוּעָד מִתְּחִילָּתוֹ כְּגוֹן צְרוֹרוֹת דְּאוֹרְחַיְהוּ:

וְהָא חֶבֶל מְשַׁנֶּה הוּא בְּשִׁלְמָא אִי אַדְּלִי קָאֵי אִיכָּא לְאוֹקְמָא בְּחֶבֶל גָּרוּעַ וְיָשֵׁן וּבְלֵוִי דְּאוֹרְחֵהּ הוּא לְפַסֵּק בַּחֲטִיטָה מוּעֶטֶת שֶׁמְּחַטְּטִין לְמִצְּיָן הַמַּיִם שֶׁבַּחֶבֶל אֲבָל הַשְׁתָּא דְּקָאֵי אַחֶבֶל ע"כ אֵירֵי בְּחֶבֶל חָזָק דְּשַׁכְיָא בֵּהּ תְּשׁוּם אִי נָמֵי אִי אַדְּלִי קָאֵי מְצִינוּ לְפָרֵשׁ דִּנְפְסַק הַיְנוּ שֶׁהַתַּר הַקֶּשֶׁר שֶׁהָיָה בֵּהּ הַדְּלִי קְשׁוּר בְּחֶבֶל: תִּפְשׁוֹט דְּלָאו כְּכֹחוֹ דְּמֵי הֲוָה מָצֵי לְמֵימַר דְּזִיל הָכָא קַמְדַחֵי לֵהּ וְזִיל הָכָא קַמְדַחֵי לֵהּ אֶלָּא דְּבָלְאוּ הָכִי מְשַׁנֵּי שַׁפִּיר: וְעַל הַגְּדִישׁ מְשַׁלֵּם ח"נ לְקַמָּן (בָּבָא קַמָּא דף כב.) מְפָרֵשׁ לְמ"ד אִשּׁוֹ מְשׁוּם חִצָּיו עַל כָּל הַגְּדִישׁ מְשַׁלֵּם חֲצִי גָּזָק דְּחָצָיו דְּכֻלָּב הֵן וְהֵוִי צְרוֹרוֹת לְבַד מִמָּקוֹם גַּחֶלֶת וְלָמ"ד אִשּׁוֹ מְשׁוּם מָמוֹנוֹ עַל כָּל הַגְּדִישׁ פָּטוּר וְעַל מְקוֹם גַּחֶלֶת חֲצִי גָּזָק בְּדַאֲדֵיהּ אַדְּוֵי: גָּזָק שָׁלֵם מְגוּפּוֹ מִי אַשְׁכְּחַן פֶּרוּשׁ בְּכִי אוֹרְחֵהּ: בְּמוּעָד מִתְּחִלָּתוֹ מִי שָׁמַעְתָּ לֵהּ אֶלָּא כְּגוֹן דְּשַׁנֵּי וְאִיעֵד זוֹ גְּרֵסַת הַקּוֹנְטְ' וּמְפָרֵשׁ כֵּיוָן דְּאִיעֵד הֲדַר ה"ל כִּי אוֹרְחֵהּ וְכִי הֵיכִי דְּבִצְרוֹרוֹת כִּי אוֹרְחַיְהוּ שֶׁמּוּעָדִים מִתְּחִלָּתָן ח"נ וְתוּ לָא הָא נָמֵי דְּשַׁנֵּי וְאִיעֵד לֹא חָמוּר מִמּוּעָד מִתְּחִלָּתוֹ וְאֵין הַעֲדָאָה לְצְרוֹרוֹת שֶׁשִּׁנָּה בָּהֶן וּמְדְּקָתָנֵי דְּמְשַׁלֵּם מְגוּפּוֹ אַלְמָא דְּצְרוֹרוֹת כִּי אוֹרְחֵהּ נָמֵי מְגוּפּוֹ וְתִפְשׁוֹט דְּרָבָא וְקָשֶׁה דְּהֵיכִי פָּשִׁיט הָא דְּרָבָא דִּלְמָא צְרוֹרוֹת כִּי אוֹרְחֵהּ מֵעֲלְיָיה אֲבָל הֵיכָא דְּשַׁנֵּי אע"ג דְּאִיעֵד מְשַׁלֵּם מְגוּפּוֹ דְּצַד תַּמּוּת בְּמָקוֹמָהּ עוֹמֶדֶת וְאֵין לוֹמַר דְּאֵין הָכִי נָמֵי דְּלָא אַתֵּי לְמִפְשַׁט בָּעַיָא דְּרָבָא אֶלָּא בָּא לוֹמַר שֶׁיֵּשׁ לְיַשֵּׁב הַבְּרַיְתָא בע"א דְּאֵין זֶה סַגְיַת הַשֵּׂ"ס וְנִרְאֶה כַּגְּרְסָא דְּגָרֵס אֶלָּא כְּגוֹן דְּאִיעֵד וּלְעוֹלָם מָצֵי לְמִפְשַׁט בָּעַיָן וְלֹא תִּקְשֶׁה מִידֵּי דְּרַבִּי אֶלְעָזָר דְּלָא פְּלִיגִי בְּפֶלֶגְתָּא דְּסוּמְכוֹס וְרַבָּנַן וְלֹא בְּדְשַׁנֵּי כְּדְקָאָמְרִינַן וּבְפֶלֶגְתָּא דְּרַבִּי טַרְפוֹן וְרַבָּנַן אֶלָּא תַּרְוַיְהוּ כְּרַבָּנַן דְּסוּמְכוֹס וְהָכָא בְּצְרוֹרוֹת כִּי אוֹרְחַיְהוּ וּבְדְאִיעֵד וְהַשְׁתָּא פְּשִׁיט בָּעַיָא דְּרָבָא דְּיֵשׁ הַעֲדָאָה לְצְרוֹרוֹת דְּאֵירֵי בְּצְרוֹרוֹת כִּי אוֹרְחַיְהוּ וְכֵן מִשְׁמַע מִדְּקָאָמַר אוֹ דִּלְמָא תּוֹלְדָה דְּרָגָל הִיא מַשְׁמַע דְּאֵירֵי בְּלֹא שִׁנּוּי וְכֵן מִדְּמַיְּתֵי עָלָּהּ הַהוּא אֵינוֹ מוּעָד דְּאַבִּי אוֹרְחֵהּ מַיְתֵי לֵהּ לְעֵיל וְתַסְּהּ דִּלְקַמָּן (בָּבָא קַמָּא דף יט.) מוּכָח דְּמֵירֵי עַל יְדֵי שִׁנּוּי גַּבֵּי הָא דְּבָעֵי רַב אַשֵׁי יֵשׁ שִׁנּוּי בְּצְרוֹרוֹת וְקָאָמַר וְתִפְשׁוֹט מִדְּבָעֵי רָבָא יֵשׁ הַעֲדָאָה מִכְּלָל דְּאֵין שִׁנּוּי פֵּרוּשׁ דְּאִי יֵשׁ שִׁנּוּי הֵיכִי אָתֵי מֵרְבִיעַ גָּזָק לְגָזָק שָׁלֵם וְכֵן לְקַמָּן פֵּרִיךְ וְהָא מְשַׁנֶּה הוּא מַשְׁמַע דְּאִי הֲוָה מוֹקְמָא בְּהַעֲדָאָה נִיחָא מַשְׁמַע דְּבָעֵיָא דְּרָבָא עַל יְדֵי שִׁנּוּי אֵירֵי וְנִרְאֶה דִּבְתַרְוַיְהוּ מְבָעֵיָא לֵיהּ אִם יֵשׁ הַעֲדָאָה אוֹ לָאו דְּאִי יֵשׁ הַעֲדָאָה בְּצְרוֹרוֹת כִּי אוֹרְחַיְהוּ גַּם עַל יְדֵי שִׁנּוּי יֵשׁ הַעֲדָאָה דְּעִקַּר הַעֲדָאָה בְּקֶרֶן כְּתִיבָה וְאִי אֵין הַעֲדָאָה בְּכִי אוֹרְחַיְהוּ גַּם ע"י שִׁנּוּי אֵין הַעֲדָאָה דע"י הַעֲדָאָה לָא הֲוֵי טְפֵי מִכִּי אוֹרְחֵהּ וּמַה שפ"ה דְּבָעֵי' דְּיֵשׁ הַעֲדָאָה לֹא שַׁיָּךְ לְאוֹקְמָא בְּכִי אוֹרְחֵהּ דְּכֵיוָן דְּהֵוֵי אוֹרְחֵהּ מַה לִּי פַּעַם רִאשׁוֹנָה מַה לִּי פַּעַם רְבִיעִית לָאו פְּרָכָא הוּא כֵּיוָן דְּדָמְיָה רַחֲמָנָא לְקֶרֶן בַּחֲצִי גָּזָק שֶׁיְּכָא בֵּהּ הַעֲדָאָה:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פכ' מהל' נזקי ממון הל' יד, סמג עשין סו, טוש"ע חו"מ סי' שצ סעי' יא:

ב מיי' פכ' מהל' נזקי ממון הל' יד, סמג עשין סו, טוש"ע חו"מ סי' שצ סעי' יא:

ג סמג עשין סו:

ד סמג עשין סו:

ה מיי' פכ' מהל' נזקי ממון הל' יד, טוש"ע חו"מ סי' שצ סעי' יא:

עין משפט
נר מצוה

א מיי׳ פב׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ב, סמג עשין סז, טוש״ע חו״מ סי׳ שצ סעי׳ ג:
ב סמג עשין סו:
ג טוש״ע חו״מ סי׳ שצ סעי׳ ח:
ד טוש״ע חו״מ סי׳ שצ סעי׳ ח:
ה מיי׳ פב׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ט:
ו מיי׳ פב׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ י, טוש״ע חו״מ סי׳ שצ סעי׳ ט:

אֶלָּא הָא דְּבָעֵי רָבָא יֵשׁ הַעֲדָאָה כו' ואע״ג דְּרָבָא לָא הָוֵה יָדַע הַבָּרַיְתָא מִדְּבָעֵי מִגּוּפֵיהּ מְשַׁלֵּם מ״מ דְּיֵשׁ גְּמָרָא דִּנְפָשׁוֹט מִנֵּהּ תַּרְוַיְהוּ וְדַחֵי לֹא נִפְשׁוֹט מִנֵּהּ לָא הָא וְלָא הָא: בֵּין לְרַבָּנַן בֵּין לְרַבִּי אֶלְעָזָר כְּסוֹמְכוֹס ס״ל וְהֵיכִי דְּחוּי דְּלְמַעְלָה וְתִסְבְּרָא [אֶלָּא שֶׁלֹּא הֶאֱרִיךְ לְמַעְלָה כָּל כָּךְ] וא״ת וְלָמָּה דָּחַק לוֹמַר כְּסוֹמְכוֹס ס״ל וי״ל מִשּׁוּם דְּאִי כְּרַבָּנַן א״כ תִּפְשׁוֹט דְּאֵין שִׁנּוּי לְצְרוֹרוֹת לְרַבִּיעַ נֶזֶק וְעוֹד דְּאִי בְּצְרוֹרוֹ' כִּי אוֹרְחֵיהּ יִסְבּוֹר רַבִּי אֶלְעָזָר ח״נ כְּרַבָּנַן בְּצְרוֹרוֹת ע״י שִׁנּוּי לֹא יִתְחַיֵּב נֶזֶק שָׁלֵם אע״ג דְּסָבַר כְּרַבִּי טַרְפוֹן דְּכֵיוָן דִּבְצְרוֹרוֹת שֵׁן וְרֶגֶל בַּחֲצַר הַנִּזָּק אֵין מְשַׁלֵּם אֶלָּא ח״נ גַּם צְרוֹרוֹת דְּקָרֵן לֹא יְשַׁלֵּם כ״א ח״נ וְלֹא רָצָה לְהַעֲמִיד כְּרַבָּנַן וּבְמָקוֹם גַּחֶלֶת וּכְגוֹן דְּאִנָּחֵהּ אַגּוּחֵי עַל הַגְּדִישׁ בְּשִׁנּוּי דְּנִיחָא לֵיהּ לְמֵימַר דְּמְשַׁלֵּם ח״נ עַל כָּל הַגְּדִישׁ כְּרַבִּי יוֹחָנָן: הֵיכָא דְּלָא מִפְּרִיךְ ק״ו אִית לֵהּ דַּיּוֹ וא״ת וְנֵימָא אִיפְּכָא ק״ו לְשַׁלֵּם מִן הָעֲלִיָּה וְדַיּוֹ לח״נ וי״ל דְּהָכִי שְׁפִיר טְפֵי דְּכִי אָמַר דַּיּוֹ לְעִנְיַן מְגוּפוֹ לָא מַשְׁנִינַן מח״נ כְּלָל מִכְּמוֹ שֶׁהָיָה אֶלָּא שֶׁאָנוּ מוֹסִיפִין עָלָיו עוֹד ח״נ אֶחָד אֲבָל אִי אָמְרַתְּ דַּיּוֹ לח״נ עִקַּרְתְּ לֵיהּ לְגַמְרֵי מח״נ קַמָּא דְּמַפְקָא לֵיהּ מִתַּשְׁלוּמֵי גּוּפוֹ וּמוֹקְמִינַן אַתַּשְׁלוּמֵי עֲלִיָּה וּבְכָל צַד שֶׁאָנוּ יְכוֹלִין לַעֲקֹר כָּל וְחֹמֶר וּלְקַיֵּם דַּיּוֹ יֵשׁ לָנוּ לְקַיֵּם:

מִי שְׁמִעַתְּ לֵיהּ? אֶלָּא כִּי קָאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר נֶזֶק שָׁלֵם – כְּגוֹן דְּאִיעֲיַד; וּבְהָא קָמִיפַּלְגִי – מָר סָבַר יֵשׁ הַעֲדָאָה לְצְרוֹרוֹת, וּמַר סָבַר אֵין הַעֲדָאָה לְצְרוֹרוֹת. [א]אֶלָּא הָא דְּבָעֵי רָבָא: יֵשׁ הַעֲדָאָה לְצְרוֹרוֹת, אוֹ אֵין הַעֲדָאָה לְצְרוֹרוֹת? אִי לְרַבָּנַן – אֵין הַעֲדָאָה לְצְרוֹרוֹת, אִי לְרַבִּי אֶלְעָזָר – יֵשׁ הַעֲדָאָה לְצְרוֹרוֹת! [ב]אָמַר לָךְ רָבָא: כִּי מִיבַּעְיָא לִי לְדִידִי, אַלִּיבָּא דְּרַבָּנַן דְּפָלְיגִי עֲלֵיהּ דְּסוֹמְכוֹס; אֲבָל הָכָא, בֵּין לְרַבָּנַן בֵּין לְרַבִּי אֶלְעָזָר – כְּסוֹמְכוֹס סְבִירָא לְהוּ, דְּאָמַר: צְרוֹרוֹת – נֶזֶק שָׁלֵם מְשַׁלֵּם. וְטַעְמָא מַאי אָמוּר רַבָּנַן חָצִי נֶזֶק – דְּשַׁנִּי לֹא יִתְחַיֵּב נֶזֶק שָׁלֵם אע״ג דְּסָבַר כְּרַבִּי טַרְפוֹן – נֶזֶק שָׁלֵם; מִגּוּפוֹ מִי שְׁמַעְתְּ לֵיהּ? אִין; מֵהֵיכָא מַיְתֵי לַהּ – מִקֶּרֶן מֵרְשׁוּת הָרַבִּים; דַּיּוֹ לַבָּא מִן הַדִּין לִהְיוֹת כְּנִזְדוֹן. [ג]וְהָא רַבִּי טַרְפוֹן לֵית לֵיהּ "דַּיּוֹ"! כִּי לֵית לֵיהּ "דַּיּוֹ" – הֵיכָא דְּמִפְּרִיךְ קַל וָחוֹמֶר; הֵיכָא דְּלָא מִפְּרִיךְ קַל וָחוֹמֶר – אִית לֵיהּ "דַּיּוֹ". גּוּפָא – בָּעֵי רָבָא: יֵשׁ הַעֲדָאָה לְצְרוֹרוֹת, אוֹ אֵין הַעֲדָאָה לְצְרוֹרוֹת? לְקֶרֶן מְדַמֵּינַן לֵיהּ, אוֹ דִלְמָא תּוֹלְדָה דְּרֶגֶל הוּא? תָּא שְׁמַע: הַיְדוּס – אֵינוֹ מוּעָד. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: הֲרֵי זֶה מוּעָד. הַיְדוּס סָלְקָא דַּעְתָּךְ?! אֶלָּא הַיְדוּס וְהַתְיָן. מַאי, לָאו כְּגוֹן דַּעֲבַד תְּלָתָא זִימְנֵי – וּבְהָא קָמִיפַּלְגִי: מָר סָבַר יֵשׁ הַעֲדָאָה, וּמַר סָבַר אֵין הַעֲדָאָה? לָא, בְּחַד זִימְנָא; וּבְפְלוּגְתָא דְּסוֹמְכוֹס וְרַבָּנַן קָמִיפַּלְגִי. [ד]תָּא שְׁמַע: בְּהֶמָה שֶׁהֶטִּילָה גְּלָלִים לְעִיסָּה, רַב יְהוּדָה אוֹמֵר: מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם, וְרַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: חֲצִי נֶזֶק. מַאי, לָאו כְּגוֹן דַּעֲבַד תְּלָתָא זִימְנֵי – וּבְהָא קָמִיפַּלְגִי: מָר סָבַר יֵשׁ הַעֲדָאָה, וּמַר סָבַר אֵין הַעֲדָאָה? [ה]לָא; בְּחַד זִימְנָא, וּבְפְלוּגְתָא דְּסוֹמְכוֹס וְרַבָּנַן קָמִיפַּלְגִי. וְהָא מְשׁוּנֶּה הוּא! דְּדָחִיק לֵיהּ עָלְמָא. וְלֵימָא רַב יְהוּדָה: הֲלָכָה כְּסוֹמְכוֹס, וְלֵימָא רַבִּי אֶלְעָזָר: הֲלָכָה כְּרַבָּנַן! גְּלָלִים אִצְטְרִיכָא לֵיהּ; סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא, הוֹאִיל וּבְתַר גּוּפֵיהּ גְּרִירִין – כְּגוּפֵיהּ דָּמֵי; קָא מַשְׁמַע לַן. [ו]תָּא שְׁמַע, דְּתָנֵי רָמֵי בַּר יְחֶזְקֵאל: תַּרְנְגוֹל שֶׁהוֹשִׁיט רֹאשׁוֹ לַאֲוִיר כְּלִי זְכוּכִית, וְתָקַע בּוֹ וּשְׁבָרוֹ – מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם. וְאָמַר רַב יוֹסֵף, אָמְרִי בֵּי רַב: סוּס שֶׁצָּנַף וַחֲמוֹר שֶׁנָּעַר, וְשִׁיבֵּר אֶת הַכֵּלִים – מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק. מַאי, לָאו כְּגוֹן דַּעֲבַד תְּלָתָא זִימְנֵי –

וּבְהָא מִי שְׁמִעַתְּ לֵיהּ הָא לָא הָוֵי לַהּ תַּמּוּת מֵעוֹלָם וְאִי בְּצְרוֹרוֹת כִּי אוֹרְחֵהּ מוֹקְמַתְּ לַהּ וּלְמִפְשַׁט דְּצְרוֹרוֹת מִגּוּפוֹ מְשַׁלֵּם דר' אֶלְעָזָר תִּקְשִׁי: אֶלָּא אִי בְּעֵית לְאוֹקְמָא בְּצְרוֹרוֹת כִּי אוֹרְחַיְהוּ וּלְמִפְשַׁט בְּעָיָא דְּרָבָא דְּמִגּוּפוֹ מְשַׁלֵּם לָא תּוֹקְמָא בְּצְרוֹרוֹת דְּחַד זִמְנָא וְכִי אוֹרְחֵהּ דְּאִם כֵּן דְּר' אֶלְעָזָר לָא מַשְׁכַּחַת לָהּ אֶלָּא בְּדַשַּׁנִּי בְּצְרוֹרוֹת וְאִיעֲיַד שְׁלֹשָׁה זְמָנִי בְּהָכִי דַּהֲדַר הָוֵה לֵיהּ כְּאוֹרְחֵהּ וְאָמְרִי רַבָּנַן חֲצִי נֶזֶק כִּשְׁאָר צְרוֹרוֹת דְּמוּעָדִין מִתְּחִלָּתָן וְאֶפִ"ה חֲצִי נֶזֶק וְתוּ לָא הַאי נָמֵי דְּשַׁנִּי וְאִיעֲיַד לֹא חָמוּר מִמּוּעָד מִתְּחִלָּתוֹ וְאֵין הַעֲדָאָה לְצְרוֹרוֹת שֶׁשִּׁנָּה בָּהֶן וּמְדַקְתָנֵי מִגּוּפוֹ אֶלָּמָא צְרוֹרוֹת כִּי אוֹרְחֵהּ נָמֵי מִגּוּפוֹ וְרַבִּי אֶלְעָזָר סָבַר דְּצְרוֹרוֹת כִּי אוֹרְחַיְהוּ כְּרַבָּנַן דְּפָלְיגִי אַסּוּמְכוֹס וּשְׁנִי וְאִיעֲיַד נָפְקָא מִתּוֹלְדָה דְּרֶגֶל וְנַעֲשָׂה תּוֹלְדָה דְּקֶרֶן וְיֵשׁ לְהֶן הַעֲדָאָה לְשַׁלֵּם נ״ש הַחֲצִי מִגּוּפוֹ דְּצַד תַּמּוּת בְּמָקוֹמָהּ עוֹמֶדֶת וַחֲצִי מִן הָעֲלִיָּה. לְשָׁנָא אַחֲרִינָא אֶלָּא בְּדְאִיעֲיַד בְּצְרוֹרוֹת כִּי אוֹרְחַיְהוּ תְּלָתָא זִמְנֵי וּבְהָא פְּלִיגִי רַבִּי אֶלְעָזָר סָבַר יֵשׁ הַעֲדָאָה לְצְרוֹרוֹת כִּשְׁאָר חֲצִי נְזָקִין שֶׁבְּאִין עַל יְדֵי הַעֲדָאָה לְכָלָל נ״ש הַאי נָמֵי שֶׁתְּחִלָּתוֹ ח״נ כִּי אִיעֲיַד תְּלָתָא זִמְנֵי מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם וּמִגּוּפוֹ אַצַּד תַּמּוּת כָּךְ שָׁמַעְתִּי וְעִקַּר אֲבָל קָשֶׁה לִי כֵּיוָן דְּמַעֲקַרְא הָוֵי אוֹרְחֵהּ וְאֶפִ' הָכִי ח״נ מְשַׁלֵּם מַה לִּי חַד זִמְנָא מַה לִּי מֵאָה זִמְנֵי: אֶלָּא הָא דְּבָעֵי רָבָא יֵשׁ הַעֲדָאָה לְצְרוֹרוֹת כִּי אוֹרְחַיְהוּ אִם עָשׂוּ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים מִי אָמְרִינַן כֵּיוָן דְּבִזְמָנָא קַמָּאִי קָרֵן לְקֶרֶן מִדְּמֵינַן לֵיהּ (וּלְגִיר' קַמִּית' אֶלָּא הָא דְּבָעֵי רָבָא יֵשׁ הַעֲדָאָה לְצְרוֹרוֹת אִם שִׁנּוּ בָּהֶן וְעָשׂוּ ע״י שִׁנּוּי ג' פְּעָמִים מִי אָמְרִינַן כֵּיוָן דְּשִׁנּוּי הוּא נְפָקָא מִדִּין צְרוֹרוֹת דְּרֶגֶל וְחַל עֲלֵיהוּ דִּין קֶרֶן וְכִי אִיעֲיַד מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם וְכִי גְּמִיר הִלְכְתָא אַצְרוֹרוֹת כִּי אוֹרְחַיְהוּ שֶׁהֵן תּוֹלְדָה דְּרֶגֶל גְּמִיר)

מסורת הש״ס

א לקמן כה.
ב קידושין כד:

גליון הש״ס

גמ' ותקע בו ושברו. עיין ב״י יו״ד סי' קיג ד״ה מ״כ דניפוח:

א״ד כֵּיוָן דְּתוֹלְדָה דְּרֶגֶל הִיא דְּהָא אוֹרְחֵהּ הוּא אֵין לָהֶם הַעֲדָאָה דְּהָא מִזְּמָנָא קַמָּאִי אִיעֲיַד לֵיהּ וְאֶפִ' הָכִי אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא חֲצִי נֶזֶק: אָמַר לָךְ רָבָא כִּי קָמְבַעְיָא לִי אַלִּיבָּא דְּרַבָּנַן דְּפָלְיגִי עֲלֵיהּ דְּסוֹמְכוֹס וְכִדְפָרְשִׁינַן וְהָכָא ס״ל דְּבֵין רַבָּנַן וּבֵין רַב אֶלְעָזָר כְּסוֹמְכוֹס וּבְזִמְנָא קַמָּאִי קָמִיפַּלְגִי דְּקָאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר נ״ש וְרַבָּנַן אָמְרִי חֲצִי נֶזֶק וּבְדַשַּׁנִּי בְּצְרוֹרוֹת פְּגִינְהוּ שֶׁזֶּרֶק הַכֶּלֶב הַגַּחֶלֶת בְּיָדוֹ עַל הַגְּדִישׁ דְּכֵיוָן דְּלָאו הָנֵי צְרוֹרוֹת כִּי אוֹרְחַיְהוּ הָוֵי תּוֹלְדָה דְּקֶרֶן הִלְכָּךְ לְרַבָּנַן ח״נ וּמִגּוּפוֹ וּר״א כְּרַבִּי טַרְפוֹן דְּמְשַׁנֶּה בַּחֲצַר הַנִּזָּק מְשַׁלֵּם נ״ש וְנִיחָא לֵיהּ לְרַבָּנַן וְרַבִּי אֶלְעָזָר כְּסוֹמְכוֹס דְּאִילּוּ לְרַבָּנַן לְאוֹקְמִינְהוּ לְרַבָּנַן לָא פְּסִיקָא לֵיהּ לְאוֹקְמֵי לְהָא בְּצְרוֹרוֹת ע״י שִׁנּוּי דְּכֵיוָן דְּבָכִי אוֹרְחֵהּ סְבִירָא לְהוּ לְרַבָּנַן דְּפָלְיגִי עֲלֵיהּ דְּסוֹמְכוֹס דח״נ הוּא דְּמְשַׁלֵּם וְתוּ לָא דִּלְמָא בְּצְרוֹרוֹת ע״י שִׁנּוּי סְבִירָא לְהוּ דְּיֵשׁ שִׁנּוּי לְרַבִּיעַ נֶזֶק וְכַדְבָעֵי רַב אַשִׁי לְקַמָּן יֵשׁ שִׁנּוּי לְרַבִּיעַ נֶזֶק כו': מֵהֵיכָא קָמִיתֵי לֵיהּ רַבִּי טַרְפוֹן לְמִשְׁנָה בַּחֲצַר הַנִּזָּק: מִקֶּרֶן ברה״ר כְּדִמְפָרֵשׁ בְּמַתְנִיתִין הִלְכָּךְ דַּיּוֹ לַבָּא מִן הַדִּין לִהְיוֹת כְּנִזְדוֹן וּמַה לְהַלָּן מִגּוּפוֹ אַף כָּאן מִגּוּפוֹ: וְהָא רַבִּי טַרְפוֹן לֵית לֵהּ דַּיּוֹ דְּאִי אִית לֵהּ דַּיּוֹ לֹא יְשַׁלֵּם אֶלָּא חֲצִי נֶזֶק כְּקֶרֶן ברה״ר: כִּי לֵית לֵהּ דַּיּוֹ הֵיכָא דְּמִפְרִיךְ ק״ו כו' כְּגוֹן אִי הָוֵה אָמְרִינַן דַּיּוֹ דְּלָא מְשַׁלֵּם אֶלָּא מֵאי אַהֲנֵי לַן ק״ו הָא מִקְּרָא נָמֵי שְׁמְעִינַן דִּבְרֵשׁוּת הַנִּזָּק לֹא גָּרַע דְּהָא בִּקְרָא דְּגָנַיְחַת תַּם לָא כְּתִיב רה״ר אֲבָל הֵיכָא דְּלָא מִפְרִיךְ ק״ו אִית לֵהּ דַּיּוֹ כִּי הֵיכָא דְּאָתֵי ק״ו לְנֶזֶק שָׁלֵם וְאַהֲנֵי לֵיהּ דַּיּוֹ לְמִגּוּפוֹ: לְקֶרֶן מְדַמֵּינַן לֵיהּ הוֹאִיל (וּמְשַׁנֶּה הוּא) חֲצִי נֶזֶק הוּא דְּמְשַׁלֵּם כִּי קֶרֶן: אוֹ דִלְמָא מֵעִקָּרָא כִּי עָבְדָא כִּי אוֹרְחֵהּ תּוֹלְדָה דְּרֶגֶל הִיא דְּהָא אוֹרְחֵהּ הוּא וְהֲזֵיקָא מְצוּי וְאֶפִ"ה ח״נ הוּא דְּמְשַׁלֵּם הִלְכָּךְ זוֹ הִיא הַעֲדָאָה וְאֵין לָהּ הַעֲדָאָה אַחֶרֶת: גְּלָלִים הֵינוּ צְרוֹרוֹת: וְהָא מְשַׁנֶּה הוּא דְּאֵין דַּרְכָּהּ לְהַטִּיל גְּלָלִים לְעִסָּה וְתוֹלְדָה דְּקֶרֶן הִיא: דְּדָחִיק לְהּ עָלְמָא שֶׁעוֹמֶדֶת בְּמָקוֹם צַר וְאֵין לָהּ מָקוֹם לָזוּז מִשָּׁם וּבְשֶׁלֹּא לַהֲנָאָתָהּ עֶסְקִינַן כְּגוֹן בְּמִשְׁלַשֶׁלֶת דְּאִי לַהֲנָאָתָהּ תּוֹלְדָה דֶּשֶׁן הִיא וְנִרְאֶה בְּעֵינֵי דְּכָל גְּלָלִים לַהֲנָאָתָהּ הוּא וְאֶפִ"ה לָאו תּוֹלְדָה דֶּשֶׁן נִינְהוּ דֶּשֶׁן הֶזֵּיקָא דְּגוּפֵהּ הוּא וְהֲנֵי צְרוֹרוֹת נִינְהוּ וְהָא דְּאָמְרִינַן בפ"ק (דף ג.) טִנְּפָה פֵּרוֹת לַהֲנָאָתָהּ הֲוֵי תּוֹלְדָה דֶּשֶׁן הֵינוּ כְּגוֹן שֶׁנִּתְגַּלְגְּלָה עֲלֵיהֶן כְּדֶרֶךְ סוּסִים וַחֲמוֹרִים שֶׁקּוֹרִים בְּוֹלֶטֶר וְכֵן עִקָּר. וְאִי קַשְׁיָא דר"א אֶלְעָזָר דְּלָעֵיל אָמַר נֶזֶק שָׁלֵם בִּצְרוֹרוֹת גַּבֵּי כֶּלֶב שָׁנָטַל חֲרֶרָה וְהָכָא תָּנֵי ח״נ בַּעַל כָּרְחֵהּ הֵהִיא דְּלָעֵיל מוֹקְמִי' כְּדַאוֹקֵמְנָא בְּרֵישָׁא כְּדַשַּׁנִּי בְּגַחֶלֶת וּבִפְלוּגְתָא דְּרַבִּי טַרְפוֹן וְרַבָּנַן וּבִמְקוֹם גַּחֶלֶת וְלֹא בִּשְׁאָר הַגְּדִישׁ וְהָא דְּשַׁנֵּי רָבָא בֵּין ר״א בֵּין רַבָּנַן כְּסוֹמְכוֹס סְבִירֵי לְהוּ דְּקָא מְדַחֵי מִפִּי מוֹרֵי. וּבְעֵינֵי נִרְאֶה בְּהֵמָה שֶׁהֶטִּילָה גְּלָלִים אֲמוֹרָאֵי נִינְהוּ וְרַב יְהוּדָה גָּרְסִינַן וּר״א הֵינוּ ר״א בֶּן פְּדַת וְלָא תִּקְשֵׁי דר״א אַדְּרַבִּי אֶלְעָזָר וְנִרְאִין הַדְּבָרִים דְּהָא פָּרְכִינַן וְלֵימָא רַב יְהוּדָה הֲלָכָה כְּסוֹמְכוֹס וּר״א הֲלָכָה כְּרַבָּנַן וְאִי תַּנָּאֵי נִינְהוּ הֵיכִי פָּרְכִינַן הָכִי הָא אֵין דָּרְךְ תַּנָּאִים לְחַלֵּק בְּלָשׁוֹן זֶה וְעוֹד דִּלְעֵיל גַּבֵּי הַיְדוּס מוּעָד אַמַּאי לָא פָּרְכִינַן הָכִי: וּבְתַר גּוּפֵהּ גְּרִירִין דִּבְגוּפֵהּ טַעֲנָה לְהוּ כְּגוּפֵהּ דָּמֵין קמ"ל: וְתָקַע בּוֹ וְשִׁבְּרוֹ שֶׁנִּבְקַע הַכְּלִי מֵחֲמַת הַקּוֹל: סוּס שֶׁצָּנַף וְשֶׁיִּבֵּר כֵּלִים בְּקוֹלוֹ וְכָל הָנֵי צְרוֹרוֹת נִינְהוּ דְּכֹחוֹ הוּא:

מסורת הש"ס

א משנה בבא קמא; לעיל יז.

ב תוספתא בבא קמא

ג כתובות פו:

מְשַׁנֶּה הוּא הַתַּרְנְגוֹל שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לִתְקֹעַ בְּכָל: דְּשָׁדוּ בֵּהּ בְּזָרְנֵי שֵׁ"שׁ וְרָעִים בְּכָל

וּבָהָא קָמִפַּלְגִי תַּמָּה מִנַּלַּהּ דְּפְלִיגִי דִּלְמָא רַמִי בַּר יְחֶזְקֵאל בְּדְאַיַּעַד וְאָמְרִי בֵּי רַב בְּדְלָא אַיַּעַד וְי"ל דְּא"כ מַאי קָמ"ל אָמְרִי בֵּי רַב וְאֵין לְתַמֹּהַּ הֵיכִי פְּלִיג אַבְּרַיְתָא דְּסָתָם אָמְרִי בֵּי רַב מַשְׁמַהּ דְּרַב וְרַב תַּנָּא וּפְלִיג א"נ מְשׁוּם דְּלָא מִתְנֵי בֵּי ר' חִיָּיא וְר' אוֹשַׁעְיָא לָא מוֹתְבִינַן מִנַּהּ תְּיוּבְתָּא.: **וְכִי** תֵּימָא רֵאשׁוֹן לְהַתְּזָה וְאַע"ג דְּלָא שַׁיְּיךְ לְפָרֵשׁ הֵכִי בְּרֵישָׁא דְּלִקְמָן דְּתָנֵי עֲלָהּ בד"א בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק אֲבָל בִּרְה"ר עַל הָרִאשׁוֹן פָּטוּר וְעַל הָאַחֲרוֹן חַיָּב וְאִי רִאשׁוֹן לְהַתְּזָה כָּךְ יָכוֹל לִהְיוֹת רִאשׁוֹן לְהַתָּזָה אוֹ בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק אוֹ בִּרה"ר כְּמוֹ שֵׁנִי לְהַתָּזָה מִכָּל מָקוֹם מַתְנִיתִין מַצֵּי שַׁפִּיר מִפְּרֵשָׁא הָכִי: **רַב** אַשֵׁי בְּרַבָּנָן מוֹקֵי לַהּ וּבָעֵי לַהּ הֵכִי הֲוָה מַצֵּי לְמֵימַר דְּאַת"ל קָאָמַר אַת"ל לָאו כְּכֹחוֹ דְּמֵי מַתְנִיתִין רַבָּנָן הִיא אוֹ סוּמְכוֹס הִיא אֶלָּא עֲדִיפָא לֵיהּ לְמִבְעֵי בֵּישׁ שִׁנּוּי וְאֵין שִׁנּוּי וְנִרְאֶה דְּבָעֵיא דִּלְעֵיל לֹא הֲיָתָה אֶלָּא אִי מַתְנִיתִין אֲיֵרי בְּצְרוֹרוֹת כִּי אוֹרְחֵהּ אוֹ ע"י שִׁנּוּי וְתוּ לָא וְהַשַּׁ"ס הוֹסִיף מִדַּעְתּוֹ רַבָּנָן הִיא אוֹ סוּמְכוֹס הִיא וְרַב אַשֵׁי מְפָרֵשׁ דְּאִבָּעְיָא לְהוּ אִי יֵשׁ שִׁנּוּי לְרִבְיעַ אוֹ אֵין שִׁנּוּי וכה"ג אֵיפָא פ' הַמַּקְבֵּל (ב"מ דף קיב. וְשָׁם ד"ה אָמַן) גַּבֵּי בָּעְיָא דְּרַב שֵׁשֶׁת דְּקִבְּלָן עוֹבֵר בְּבַל תַּלִּין אוֹ אֵין עוֹבֵר שֶׁהוֹסִיף הַשַּׁ"ס לוֹמַר אָמַן קוֹנָה בְּשֶׁבַח כְּלִי כו' וְרַב שֵׁשֶׁת שְׁאָלוֹ סְתָם וּבְהַגּוֹזֵל קַמָּא (לְקַמָּן בָּבָא קַמָּא דף צט. וְשָׁם ד"ה בִּשְׁלִיחָא) מוּכָח דְּמַיְירֵי בִּשְׁלִיחָא דְּאַגַּרְתָּא.: **בְּמָקוֹם** שֶׁאִי אֶפְשָׁר לַהּ אֶלָּא א"כ וְכוּ' אֵין לְפָרֵשׁ דְּאַיְירֵי ברה"ר וּמְבַעְיָא לֵיהּ דְּאִם אוֹרְחֵהּ פָּטוּר מִידֵּי דַּהֲוָה אַרֶגֶל מִדְּלָא קָאָמַר הָיְתָה מְהַלֶּכֶת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים כְּמוֹ בְּבַעְיָא דְּבָסְמוּךְ וּפֵ"ה עִקָּר:

וּבָהָא קָמִיפַּלְגִי: מָר סָבַר יֵשׁ הַעֲדָאָה, וּמַר סָבַר אֵין הַעֲדָאָה? אא**לָא; בְּחַד זִמְנָא, וּבְפָלוּגְתָּא דְּסוּמְכוֹס וְרַבָּנַן קָמִיפַּלְגִי. וְהָא מָשׁוּנֶּה הוּא! דְּאִית בֵּיהּ בְּזָרְנֵי. [ב]בָּעֵי רַב אָשֵׁי: יֵשׁ שִׁנּוּי לְצְרוֹרוֹת לְרִבְיעַ נָזָק, אוֹ אֵין שִׁנּוּי לְצְרוֹרוֹת לְרִבְיעַ נָזָק? תִּפְשׁוֹט לֵיהּ מִדְּרָבָא, דְּבָעֵי רָבָא: יֵשׁ הַעֲדָאָה לְצְרוֹרוֹת, אוֹ אֵין הַעֲדָאָה לְצְרוֹרוֹת? מִכְּלָל דְּאֵין שִׁנּוּי. [ד]דִּלְמָא רָבָא "אִם תִּמְצֵי לוֹמַר" קָאָמַר – אִם תִּמְצֵי לוֹמַר אֵין שִׁנּוּי, יֵשׁ הַעֲדָאָה, אוֹ אֵין הַעֲדָאָה? תֵּיקוּ. בָּעֵי רַב אָשֵׁי: כֹּחַ כֹּחוֹ לְסוּמְכוֹס, כְּכֹחוֹ דְּמֵי אוֹ לָא? [ה]מִי גְּמִיר הֲלָכָה – וּמוֹקֵי לַהּ בְּכֹחַ כֹּחוֹ, אוֹ דִלְמָא לָא גְּמִיר הֲלָכָה כְּלָל? תֵּיקוּ. (א)הָיְתָה מְבַעֶטֶת, אוֹ שֶׁהָיוּ צְרוֹרוֹת מְנַתְּזִין מִתַּחַת רַגְלֶיהָ, וְשָׁבְרָה אֶת הַכֵּלִים – מְשַׁלֶּמֶת חֲצִי נָזָק. אִיבַּעְיָא לְהוּ: הֵיכִי קָאָמַר? הָיְתָה מְבַעֶטֶת וְהִזִּיקָה בִּבְיעוּטָהּ, אוֹ צְרוֹרוֹת בְּאוֹרְחַיְיהוּ – מְשַׁלֶּמֶת חֲצִי נָזָק, וְרַבָּנַן הִיא; אוֹ דִלְמָא, הָיְתָה מְבַעֶטֶת וְהִזִּיקָה בְּבִיעוּטָהּ, אוֹ צְרוֹרוֹת מֻחְמָת בִּיעוּט – מְשַׁלֶּמֶת חֲצִי נָזָק, הָא כִּי אוֹרְחַיְיהוּ – מְשַׁלֶּם נָזָק שָׁלֵם, וּמַנִּי – סוּמְכוֹס הִיא? (ב)תָּא שְׁמַע מִסֵּיפָא: דָּרְסָה עַל הַכְּלִי וּשְׁבָרַתּוּ, וְנָפַל הַשָּׁבָר עַל כְּלִי אַחֵר וּשְׁבָרוֹ – עַל הָרִאשׁוֹן מְשַׁלֵּם נָזָק שָׁלֵם, וְעַל הָאַחֲרוֹן חֲצִי נָזָק. וְאִי סוּמְכוֹס, מִי אִית לֵיהּ חֲצִי נָזָק? וְכִי תֵּימָא "רִאשׁוֹן" – רִאשׁוֹן לְהַתָּזָה, "שֵׁנִי" – שֵׁנִי לְהַתָּזָה; וְשֶׁאנֵי לֵיהּ לְסוּמְכוֹס בֵּין כֹּחוֹ לְכֹחַ כֹּחוֹ; אֶלָּא הָא דְּבָעֵי רַב אָשֵׁי: כֹּחַ כֹּחוֹ לְסוּמְכוֹס, כְּכֹחוֹ דְּמֵי אוֹ לָאו כְּכֹחוֹ דְּמֵי? תִּפְשׁוֹט לֵיהּ דְּלָאו כְּכֹחוֹ דְּמֵי! רַב אָשֵׁי כְּרַבָּנַן מוֹקֵי לַהּ, וּבָעֵי לַהּ הָכִי – הָיְתָה מְבַעֶטֶת וְהִזִּיקָה בְּבִיעוּטָהּ, אוֹ צְרוֹרוֹת בְּאוֹרְחַיְיהוּ – חֲצִי נָזָק. הָא מֻחְמַת בִּיעוּט – רְבִיעַ נָזָק, וְיֵשׁ שִׁנּוּי; [ו]אוֹ דִלְמָא, הָיְתָה מְבַעֶטֶת וְהִזִּיקָה בְּבִיעוּטָהּ, אוֹ צְרוֹרוֹת מֻחְמַת בִּיעוּט – חֲצִי נָזָק, וְאֵין שִׁנּוּי? תֵּיקוּ. [ז]בָּעֵי מִינֵּיהּ רַבִּי אַבָּא בַּר מָמָל מֵרַבִּי אַמִּי, וְאָמְרִי לַהּ מֵרַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא: הָיְתָה מְהַלֶּכֶת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וּבְעָטָה וְהִזִּיקָה, מַהוּ? לְקֻלָּן מִדְּמֵינַן לֵיהּ – וְחַיֶּבֶת, אוֹ דִלְמָא תּוֹלְדָה דְּרֶגֶל הוּא – פְּטוּרָה? אָמַר לֵיהּ: מִסְתַּבְּרָא, תּוֹלְדָה דְּרֶגֶל הוּא. הַתִּיזָה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְהִזִּיקָה בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, מַהוּ? אָמַר לֵיהּ: עֲקִירָה אֵין כָּאן, הַנָּחָה יֵשׁ כָּאן?! [ט](ג)אֵיתִיבֵיהּ: הָיְתָה מְהַלֶּכֶת בְּדָרֶךְ וְהִתִּיזָה, בֵּין בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד בֵּין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים – חַיָּיב. מַאי, לָאו הַתִּיזָה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְהִזִּיקָה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים? לָא, הַתִּיזָה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְהִזִּיקָה בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד. וְהָאָמְרַתְּ: עֲקִירָה אֵין כָּאן, הַנָּחָה יֵשׁ כָּאן! אָמַר לֵיהּ: הֲדָרֵי בִּי. אֵיתִיבֵיהּ: דָּרְסָה עַל הַכְּלִי וּשְׁבָרַתּוּ, וְנָפַל הַשָּׁבָר עַל כְּלִי אַחֵר וּשְׁבָרוֹ – עַל הָרִאשׁוֹן מְשַׁלֵּם נָזָק שָׁלֵם, וְעַל הָאַחֲרוֹן מְשַׁלֵּם חֲצִי נָזָק. וְתָנֵי עֲלַהּ: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים – בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק, אֲבָל בִּרְשׁוּת הָרַבִּים – עַל הָרִאשׁוֹן פְּטוּרָה וְעַל הָאַחֲרוֹן חַיָּיבֶת. מַאי, לָאו הַתִּיזָה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְהִזִּיקָה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים? לָא, הַתִּיזָה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְהִזִּיקָה בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד. וְהָאָמְרַתְּ: עֲקִירָה אֵין כָּאן הַנָּחָה יֵשׁ כָּאן! אָמַר לֵיהּ: הֲדָרֵי בִּי. אֲיִנִי?!

וְהָאָמַר

עין משפט נר מצוה

א מיי' פב' מהל' נזקי ממון הל' ט:

ב מיי' פב' מהל' נזקי ממון הל' י, סמג עשין סז, טוש"ע חו"מ סי' שצ סעי' ט:

ג מיי' פב' מהל' נזקי ממון הל' ו, סמג עשין סז, טוש"ע חו"מ סי' שצ סעי' ז ח:

ד סמג עשין סו:

ה סמג עשין סו:

ו מיי' פב' מהל' נזקי ממון הל' ו, סמג עשין סז, טוש"ע חו"מ סי' שצ סעי' ז ח:

ז מיי' פב' מהל' נזקי ממון הל' ו, סמג עשין סז, טוש"ע חו"מ סי' שצ סעי' ז ח:

ח מיי' פב' מהל' נזקי ממון הל' ה, טוש"ע חו"מ סי' שצ סעי' ג:

ט מיי' פב' מהל' נזקי ממון הל' ד, טוש"ע חו"מ סי' שצ סעי' ד:

דְּאוֹרְחֵהּ לְהַכְנִיס רֹאשׁוֹ בְּתוֹכוֹ וְלָאֲכֹל וְכֵיוָן דְּאוֹרְחֵהּ לְאֲכֹל אוֹרְחֵהּ נָמֵי לְצָעוֹק: יֵשׁ שִׁנּוּי לִצְרוֹרוֹת לְרִבְיעַ נָזָק לְרַבָּנַן דְּפְלִיגִי אַסּוּמְכוֹס וְאָמְרִי צְרוֹרוֹת כִּי אוֹרְחֵהּ חֲצִי נָזָק הֵיכָא דְּשִׁנָּה בָּהֶן כְּגוֹן בָּעָטָה בְּרַגְלָהּ וּמַחֲמַת בְּעוּט הִתִּיזָה צְרוֹרוֹת וּשְׁבָרָה כֵּלִים מִי חָשִׁיב שִׁנּוּי וְהֵי כֶּתֶם וּמְשַׁלֵּם רְבִיעַ נָזָק דְּהָא אַהֲעָדַאתַן חֲצִי נָזָק הִלְכָּךְ תַּמּוּתָן רְבִיעַ נָזָק: אוֹ אֵין שִׁנּוּי לְשַׁלֵּם רְבִיעַ דְּלְעוֹלָם חֲצִי נָזָק שֶׁאֵין תַּמּוּת וְהַעֲדָאָה בָּהֶם דְּלָא אַשְׁכְּחַן תֵּם דְּמְשַׁלֵּם בְּצִיר מִפֶּלֶגְא: מִכְּלָל דְּאֵין שִׁנּוּי דְּאִי יֵשׁ שִׁנּוּי לְרִבְיעַ הֲוֵי ח"נ לְהַעֲדָאתָן וַאֲמַאי אִצְטְרִיכָא לְרָבָא לְמִבְעֵי וַדַּאי אֵין הַעֲדָאָה לְשַׁלֵּם נָזָק שָׁלֵם דְּהָא תַּמּוּת רְבִיעַ נָזָק וְהַעֲדָאָה חֲצִי נָזָק: וּמְשַׁנֵּי רַב אַשֵׁי דִּלְמָא רָבָא אִם תִּמְצֵי לוֹמַר קָאָמַר וְתַרְוַיְיהוּ מְסַפְקֵי לֵהּ וְהֵכִי קָא מְבָעֵיָא לֵהּ יֵשׁ שִׁנּוּי אוֹ אֵין שִׁנּוּי וְאִם תִּמְצֵי לוֹמַר אֵין שִׁנּוּי וְזוֹ הִיא צַד תַּמּוּתוֹ יֵשׁ הַעֲדָאָה לְתַמּוּת זוֹ אוֹ אֵין הַעֲדָאָה: מִי גְּמִיר הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי דַּחֲצִי נָזָק צְרוֹרוֹת וּמוֹקֵם לֵהּ בְּכֹחַ כֹּחוֹ אוֹ לָא גְּמִיר: וְהִזִּיקָה בִּבְעִיטָה בְּלֹא צְרוֹרוֹת וְתוֹלְדָה דְּקָרֵן הִיא: ת"ש דְּקָתָנֵי סֵיפָא דְּמַתְנִי': דָּרְסָה עַל הַכֵּלִים כו' מְדַחֲיֵב לְצְרוֹרוֹת חֲצִי נָזָק ש"מ מַתְנִי' לָאו סוּמְכוֹס הִיא: רִאשׁוֹן לְהַתָּזָה אוֹתוֹ כְּלִי שֶׁנִּשְׁבַּר מֻחְמַת הַתָּזַת שְׁבָרֵי כֵּלִים שֶׁדָּרְסָה עָלָיו קֹדֶם רִאשׁוֹן וְאַע"ג דְּלָא שַׁיְּיךְ לְפָרֵשׁ הָכִי בְּרֵישָׁא דְּלִקְמָן דְּתָנֵי עֲלָהּ בד"א בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק אֲבָל בִּרה"ר עַל הָרִאשׁוֹן פָּטוּר וְעַל הָאַחֲרוֹן חַיָּב וְאִי רִאשׁוֹן לְהַתָּזָה כָּךְ יָכוֹל לִהְיוֹת רִאשׁוֹן לְהַתָּזָה אוֹ בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק אוֹ בִּרה"ר כְּמוֹ שֵׁנִי לְהַתָּזָה מִכָּל מָקוֹם מַתְנִיתִין מַצֵּי שַׁפִּיר מִפְּרֵשָׁא הָכִי: **רַב** אַשֵׁי בְּרַבָּנַן מוֹקֵי לַהּ וּבָעֵי לַהּ הָכִי הֲוָה מַצֵּי לְמֵימַר דְּאַת"ל קָאָמַר אַת"ל לָאו כְּכֹחוֹ דְּמֵי מַתְנִיתִין רַבָּנַן הִיא אוֹ סוּמְכוֹס הִיא אֶלָּא עֲדִיפָא לֵיהּ לְמִבְעֵי בֵּישׁ שִׁנּוּי וְאֵין שִׁנּוּי וְנִרְאֶה דְּבָעֵיא דִּלְעֵיל לֹא הֲיָתָה אֶלָּא אִי מַתְנִיתִין אֲיֵרי בְּצְרוֹרוֹת כִּי אוֹרְחֵהּ אוֹ ע"י שִׁנּוּי וְתוּ לָא וְהַשַּׁ"ס הוֹסִיף מִדַּעְתּוֹ רַבָּנַן הִיא אוֹ סוּמְכוֹס הִיא וְרַב אַשֵׁי מְפָרֵשׁ דְּאִבָּעְיָא לְהוּ אִי יֵשׁ שִׁנּוּי לְרִבְיעַ אוֹ אֵין שִׁנּוּי וכה"ג אֵיפָא פ' הַמַּקְבֵּל (ב"מ דף קיב. וְשָׁם ד"ה אָמַן) גַּבֵּי בָּעְיָא דְּרַב שֵׁשֶׁת דְּקִבְּלָן עוֹבֵר בְּבַל תַּלִּין אוֹ אֵין עוֹבֵר שֶׁהוֹסִיף הַשַּׁ"ס לוֹמַר אָמַן קוֹנָה בְּשֶׁבַח כְּלִי כו' וְרַב שֵׁשֶׁת שְׁאָלוֹ סְתָם וּבְהַגּוֹזֵל קַמָּא (לְקַמָּן בָּבָא קַמָּא דף צט. וְשָׁם ד"ה בִּשְׁלִיחָא) מוּכָח דְּמַיְירֵי בִּשְׁלִיחָא דְּאַגַּרְתָּא.: **בְּמָקוֹם** שֶׁאִי אֶפְשָׁר לַהּ אֶלָּא א"כ וְכוּ' אֵין לְפָרֵשׁ דְּאַיְירֵי ברה"ר וּמְבַעְיָא לֵיהּ דְּאִם אוֹרְחֵהּ פָּטוּר מִידֵּי דַּהֲוָה אַרֶגֶל מִדְּלָא קָאָמַר הָיְתָה מְהַלֶּכֶת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים כְּמוֹ בְּבַעְיָא דְּבָסְמוּךְ וּפֵ"ה עִקָּר:

ברה"ר כִּי אוֹרְחֵהּ וְהָלְכוּ צְרוֹרוֹת בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק וְשִׁבְּרוּ כֵּלִים: הַנָּחָה יֵשׁ כָּאן בְּתִמְיהֵּ כְּלוֹמַר פָּטוּר הוֹאִיל וַעֲקִירָה הֲוַאי בְּמָקוֹם פָּטוּר: וְהִזִּיקָה ברה"ר חַיֶּבֶת אִי אָמְרַתְּ בְּשֶׁלְמָא צְרוֹרוֹת כִּי אוֹרְחַיְיהוּ לְקָרֵן מִדְּמֵינַן לֵהּ דְּקָרֵן דְּהָא דְּמֵי לְקָרֵן דִּמְשַׁלְּמַת חֲצִי נָזָק כִּי קָרֵן וְאע"ג דְּקָרֵן מְשַׁנֶּה הוּא וּצְרוֹרוֹת אוֹרְחֵהּ הוּא הִלְכָּךְ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים חַיֶּבֶת חֲצִי נָזָק אֶלָּא לְרִידְיד דְּאָמְרַת כָּל צְרוֹרוֹת כִּי אוֹרְחֵהּ לְרֶגֶל מִדְּמֵינַן לֵהּ מִשּׁוּם דְּהֲוֵי תּוֹלְדָה דְּרֶגֶל וְאע"ג דְּהָתָם נָזָק שָׁלֵם וּצְרוֹרוֹת חֲצִי נָזָק אַמַּאי תְּנֵי ברה"ר חַיָּב: עַל הָרִאשׁוֹן פָּטוּר דְּרֶגֶל הֲוֵי וְעַל הָאַחֲרוֹן חַיָּב מַאי לָאו כו':

עין משפט
נר מצוה

א מיי׳ פא׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ יא, סמג עשין סו, טוש״ע חו״מ סי׳ שצ סעי׳ ב:

ב מיי׳ פא׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ יא, סמג עשין סו, טוש״ע חו״מ סי׳ שצ סעי׳ ב:

ג מיי׳ פב׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ י:

ד מיי׳ פב׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ יא, סמג עשין סו, טוש״ע חו״מ סי׳ שצ סעי׳ י:

ה מיי׳ פב׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ י:

ו מיי׳ פב׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ יא, סמג עשין סו, טוש״ע חו״מ סי׳ שצ סעי׳ י:

ז מיי׳ פב׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ י:

ח מיי׳ פב׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ יא, סמג עשין סו, טוש״ע חו״מ סי׳ שצ סעי׳ י:

ט מיי׳ פא׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ה:

י מיי׳ פג׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ א, סמג עשין סו, טוש״ע חו״מ סי׳ שפט סעי׳ ו:

יא מיי׳ פג׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ג, טור חו״מ סי׳ שצא, ש״ע חו״מ סי׳ שפט סעי׳ טו:

יב מיי׳ פג׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ א, סמג עשין סו, טוש״ע חו״מ סי׳ שצא סעי׳ ח:

יג מיי׳ פג׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ט, טוש״ע חו״מ סי׳ שצא סעי׳ ט:

יד מיי׳ פג׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ו, טוש״ע חו״מ סי׳ שצא סעי׳ ג:

טו מיי׳ פג׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ח, טוש״ע חו״מ סי׳ שצא סעי׳ ד:

טז מיי׳ פג׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ז, טוש״ע חו״מ סי׳ שצא סעי׳ ג:

יז סמג עשין סז:

אֲבָל קִשְׁרוֹ אָדָם חַיָּב פִּי׳ בָּתַר דְּגָיָה וּמְשׁוּם בּוֹר וְלָאו דַּוְקָא קִשְׁרוֹ אֶלָּא כָּל הֵיכָא דְּלֹא אַצְנְעֵיהּ כְּקִשְׁרוֹ דָּמֵי כִּדְקָאָמַר אִי דְּלָא אַצְנְעֵיהּ פּוֹשֵׁעַ הוּא: אֶלָּא מַתְנִי׳ בְּדַאֲדֵיהּ אִדּוּי וַאֲיֵירִי בְּדִלְיָל הֶפְקֵר אוֹ דְּחַבְרֵיהּ וְאַצְנְעֵיהּ: וְכִי הַיְינוּ דְּרַב הוּנָא בְּעַלְמָא אִתְּמַר דְּלָא מִתּוֹקְמָא אַמַּתְנִי׳ דְּקִשְׁרוּ אָדָם חַיָּב מִשְׁמַע הָכִי בְּדַאֲדֵיהּ אַדְּוֵי נָמֵי חַיָּב בַּעַל תַּרְנְגוֹל וּבַקּוּנְטְרֵס פִּי׳ דְּלָא מִתּוֹקְמָא אַמַּתְנִיתִין מִשּׁוּם שֶׁהַקּוֹשֵׁר הָיָה פָּטוּר כֵּיוָן דְּאַדֵּיהּ אַדְּוֵי שְׁלֹא נִתְכַּוֵּן אָדָם בְּבוֹרוֹ וְקָשָׁה לְפִי׳ מ״מ לְחַיֵּב מִשּׁוּם אֵשׁוֹ דְּהָוֵי כְּאָבְנוֹ וְסָכִינוֹ וּמַשָּׁאוֹ שֶׁהִנִּיחָן בְּרֹאשׁ גַּגּוֹ וְנָפְלוּ בְּרוּחַ מְצוּיָה וְהִזִּיקוּ בְּהֶדֵי דְּאָזְלִי דְּהָאי תַּרְנְגוֹל הָוֵי כְּרוּחַ מְצוּיָה מִדְּפָרִיךְ אִי דְּלָא אַצְנְעֵיהּ פּוֹשֵׁעַ הוּא: נְקִשָּׁר מֵאֵלָיו פָּטוּר דְּאִישׁ בּוֹר וְלֹא שׁוֹר בּוֹר: קִשְׁרוֹ אָדָם חַיָּב לְאוּ דַּוְקָא קִשְׁרוֹ דה"ה אִם הָיָה בְּמָקוֹם הַמֻּצְנָע וְהִנִּיחוֹ בְּמָקוֹם הַתָּדִיר שְׁפָשְׁפוֹ בּוֹ וְאַפִּי׳ לֹא הִגְבִּיהוֹ וְלֹא קְנָאוֹ וּדְלָא כְּמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ הַקּוּנְטְרֵס דְּקָנֵי׳ בְּהַגְבָּהָה כְּשֶׁקִּשְׁרוֹ וְיֵשׁ לוֹ לְהַאי דְּלִיל בְּעָלִים דְּכָל תַּקָּלָה שֶׁהִנִּיחָהּ ברה"ר מְחַיֵּב בֵּהּ מִשּׁוּם בּוֹר אע"ג . שֶׁלֹּא זָכָה בֵּהּ דַּעַד כָּאן לֹא פְּלִיגִי רַב וּשְׁמוּאֵל (לְקַמָּן בָּבָא קַמָּא ד' כח:) אֶלָּא בְּדְלָא אַפְקְרֵי׳ אֲבָל בְּדַאַפְקְרֵי׳ בֵּין לְרַב בֵּין לִשְׁמוּאֵל הַיְינוּ בּוֹר: וַחֲזִיר שֶׁאָכַל חֲתִיכָה שֶׁל בָּשָׂר אֲכִילָה ע״י הַדְּחָק הָיָא כְּדַמַסְקִינַן וְהָא דְּתָנֵן גַּבֵּי מְדוֹרוֹת הַנִּכְרִים וּמַיְתֵי לָהּ בְּפֶרֶק קַמָּא דְּפְסָחִים (דף ט.) כָּל מָקוֹם שֶׁחֲזִיר וְחַלְדָּה יְכוֹלִין לְהַלֵּהּ אֵין צְרִיכִין בְּדִיקָה אוֹמֵר ר״ת דְּשָׁאנֵי נְפָלִים דְּרַכְיְכִי:

והא״ר יוֹחָנָן לְקַמָּן בְּהַאי פִּרְקִין (בָּבָא קַמָּא דף כו): אֲבָל ברה״ר פָּטוּר דְּבָעֵינַן וּבְעֵר בַּשָּׂדֶה אַחֵר וְאַכְסוּת וְכֵלִים נָמֵי פָּטוּר בַּגְּמָרָא מְפָרֵשׁ לָהּ: כִּי קָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אֵין חֲצִי נֶזֶק חָלוּק עַל חֲצִי נֶזֶק דְּקָרֵן קָאָמַר דְּכָתִיב יֶחֱצוּ וְחָצוּ תְּרֵי זִמְנֵי לְאַפּוֹקֵי מִמַּאן דְּפָרִיךְ לְקַמָּן וְלֹא תְּהֵא קָרֵן ברה״ר חַיֶּבֶת כְּלוּם מק״ו אֲבָל חֲצִי נֶזֶק דְּצָרוֹרוֹת לְעוֹלָם פָּטוּר ברה״ר: אִקְּלְעָא פרק״א שֶׁלְּפָנֵי הַבַּיִת: כִּשְׁכְּשָׁה בְּזָנָבָהּ מַהוּ אוֹרְחָהּ הוּא וּפְטוּרָה ברה״ר אוֹ לֹא: וְכִי יֹאחֲזָנָה בְּזָנָבָהּ וְיֵלֵךְ?! אִי הָכִי, קָרֵן נָמֵי, נִיעֲמֵי: וְכִי יֹאחֲזָנָה בְּקָרֶן וְיֵלֵךְ?! הָכִי הַשְׁתָּא?! קָרֵן לָאו אוֹרְחֵיהּ, הָא אוֹרְחֵיהּ. [א]וְכִי מֵאַחַר דְּאוֹרְחֵיהּ, מַאי מְבַעְיָא לֵיהּ? כְּשִׁכּוּשׁ יַתִּירָא מְבַעְיָא לֵיהּ. [ב]בָּעֵי רַב עֵינָא: כְּשִׁכְּשָׁה בְּאַמָּתָהּ מַהוּ? מִי אָמְרִינַן מִיגֵּי דְּהָוֵה אַקֶּרֶן – קֶרֶן לָאו יְצִירָא קָתָקְיִף לֵיהּ? הָכָא נָמֵי לָא שָׁנָא; אוֹ דִלְמָא, קֶרֶן כַּוּוֹנָתוֹ לְהַזִּיק, הָא אֵין כַּוּוֹנָתָהּ לְהַזִּיק? תֵּיקוּ. [ג]הַתַּרְנְגוֹלִין מוּעָדִין לְהַלֵּךְ בְּדַרְכָּן וּלְשַׁבֵּר וְכוּ׳. אָמַר רַב הוּנָא: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁנִּקְשַׁר מֵאֵלָיו, אֲבָל קִשְׁרוֹ אָדָם – חַיָּב. [ד]נְקִשַׁר מֵאֵלָיו – מַאן חַיָּב? אִילֵימָא בַּעַל הַדְּלִיל, הֵיכִי דָּמֵי? אִי דְּאַצְנְעֵיהּ – אָנוּס הוּא! וְאִי לָא אַצְנְעֵיהּ – פּוֹשֵׁעַ הוּא! אֶלָּא חַיָּב בַּעַל תַּרְנְגוֹל? מַאי שְׁנָא כּוּלֵּיהּ נֶזֶק דְּלָא – דִּכְתִיב: ״כִּי יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר״ – וְלֹא שׁוֹר בּוֹר; חֲצִי נֶזֶק נָמֵי, ״אִישׁ בּוֹר״ – וְלֹא שׁוֹר בּוֹר! [ה]אֶלָּא מַתְנִיתִין בְּדַאֲדֵיהּ אַדּוֹיֵי. וְכִי אִתְּמַר דְּרַב הוּנָא – בְּעַלְמָא אִתְּמַר. דְּלִיל הֶפְקֵר – אָמַר רַב הוּנָא: נְקִשַׁר מֵאֵלָיו – פָּטוּר, קִשְׁרוֹ אָדָם – חַיָּב. מְשׁוּם מַאי חַיָּב? אָמַר רַב הוּנָא בַּר מָנוֹחַ: מְשׁוּם בּוֹרוֹ הַמִּתְגַּלְגֵּל בְּרַגְלֵי אָדָם וּבְרַגְלֵי בְהֵמָה. [ו]״מַתְנִי׳ כֵּיצַד הַשֵּׁן מוּעֶדֶת? לֶאֱכוֹל אֶת הָרָאוּי לָהּ. הַבְּהֵמָה מוּעֶדֶת לֶאֱכוֹל פֵּירוֹת וְיָרָקוֹת. אָכְלָה כְּסוּת אוֹ כֵלִים – מְשַׁלֶּמֶת חֲצִי נֶזֶק. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים – בִּרְשׁוּת הַנִּיזָּק, אֲבָל בִּרְשׁוּת הָרַבִּים – פָּטוּר. [ז]וְאִם נֶהֱנֵית – מְשַׁלֶּמֶת מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית. [ח]כֵּיצַד מְשַׁלֶּמֶת מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית? אָכְלָה מִתּוֹךְ הָרְחָבָה – מְשַׁלֶּמֶת מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית, מִצְּדֵי הָרְחָבָה – מְשַׁלֶּמֶת מַה שֶּׁהִזִּיקָה. מִפֶּתַח הַחֲנוּת – מְשַׁלֶּמֶת מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית, מִתּוֹךְ הַחֲנוּת – מְשַׁלֶּמֶת מַה שֶּׁהִזִּיקָה. [י]גְּמ׳ תְּנוּ רַבָּנַן: הַשֵּׁן מוּעֶדֶת לֶאֱכוֹל אֶת הָרָאוּי לָהּ – כֵּיצַד? בְּהֵמָה שֶׁנִּכְנְסָה לַחֲצַר הַנִּיזָּק, וְאָכְלָה אוֹכָלִין הָרְאוּיִין לָהּ וְשָׁתְתָה מַשְׁקִין הָרְאוּיִין לָהּ – מְשַׁלֶּם נֶזֶק שָׁלֵם. וְכֵן חַיָּה שֶׁנִּכְנְסָה לַחֲצַר הַנִּיזָּק, וְטָרְפָה בְּהֵמָה וְאָכְלָה בָּשָׂר – מְשַׁלֶּם נֶזֶק שָׁלֵם. [יא](ב)וּפְרָה שֶׁאָכְלָה שְׁעוֹרִין, וַחֲמוֹר שֶׁאָכַל כַּרְשִׁינִין, וְכֶלֶב שֶׁלִּיקֵּק אֶת הַשָּׂמְן, וַחֲזִיר שֶׁאָכַל חֲתִיכָה שֶׁל בָּשָׂר – מְשַׁלְּמִין נֶזֶק שָׁלֵם. אָמַר רַב פָּפָּא, הַשְׁתָּא דְּאָמְרַתְּ: כֹּל מִידֵּי דְּלָאו אוֹרְחֵיהּ, וְאָכְלָה לֵיהּ עַל יְדֵי הַדְּחָק – שְׁמֵיהּ אֲכִילָה; הַאי שׁוּנְרָא דַּאֲכַל תַּמְרֵי, וַחֲמָרָא דַּאֲכַל בֵּינְיָתָא – מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם. [יב]הָהוּא חַמְרָא דַּאֲכַל נַהֲמָא וּפַלְסֵיהּ לְסַלָּא, חַיְּבֵיהּ רַב יְהוּדָה לְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם אַנַּהֲמָא, וְאַסַּלָּא חֲצִי נֶזֶק. וְאַמַּאי? כֵּיוָן דְּאוֹרְחֵיהּ לְמֵיכַל נַהֲמָא – אוֹרְחֵיהּ נָמֵי לְפַלּוֹסֵי סַלָּא! דַּאֲכַל וַהֲדַר פַּלֵּיס. [יג]וּפֵת אוֹרְחֵיהּ הוּא?! וּרְמִינְהוּ: אָכְלָה פֵּת וּבָשָׂר וְתַבְשִׁיל – מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק. מַאי, לָאו בִּבְהֵמָה? לֹא, בְּחַיָּה. חַיָּה – בָּשָׂר אוֹרְחֵיהּ הוּא! דְּמִטְּוֵי. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: בְּטַבְיָא. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: לְעוֹלָם בִּבְהֵמָה, וּבְפָתוּרָא. הָהוּא

מסורת הש״ס

א לעיל טז:; לעיל יז:

ב תוספתא בבא קמא

גליון הש״ס

תוס׳ ד״ה וכי כו׳ נמי חייב בעל תרנגול. עי׳ לקמן כג ע״א תוס׳ ד״ה ולחייב:

תורה אור השלם

וְכִי־יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר אוֹ כִּי־יִכְרֶה אִישׁ בֹּר וְלֹא יְכַסֶּנּוּ וְנָפַל־שָׁמָּה שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר [שמות כא, לג]

חֲתִיכָה שֶׁל בָּשָׂר אֲכִילָה ע״י הַדְּחָק הָיָא כְּדַמַסְקִינַן וְהָא דְּתָנֵן גַּבֵּי מְדוֹרוֹת הַנִּכְרִים וּמַיְתֵי לָהּ בְּפֶרֶק קַמָּא דְּפְסָחִים (דף ט.) כָּל מָקוֹם שֶׁחֲזִיר וְחַלְדָּה יְכוֹלִין לְהַלֵּהּ אֵין צְרִיכִין בְּדִיקָה אוֹמֵר ר״ת דְּשָׁאנֵי נְפָלִים דְּרַכְיְכִי:

מסורת הש"ס

א לקמן כד:; לקמן לב.

ב לקמן צו.

ג בבא מציעא סד:

גליון הש"ס

גמ' לא הוית גבן באורחא. זבחים דף ב ע"ב:

הַהוּא בַּרְחָא עז: בְּקוֹפָּצָת שְׁקַפְצָה וְאָכְלָה עַל צַוָּארָהּ שֶׁאֵין דַּרְכָּהּ בָּכָךְ וְתוֹלְדָה דְּקָרֵן הוּא וְחַיָּבֶת חֲצִי נֶזֶק קָאָמַר: כְּגוֹן דְּקָיְמָא עָמִיר בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק וּבְהֵמָה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וּמְגַלְגֶּלֶת וְאַתֵּי מֵרְשׁוּת הַיָּחִיד לִרְשׁוּת הָרַבִּים: מַאי בְּתַר אָכְלָה אָזְלִינַן וּפְטוּרָה אוֹ בְּתַר דְּשָׁקְלָה לֵיהּ אָזְלִינַן וְחַיָּבֶת וְהוּא הַדִּין נָמֵי אִי בְּהֵמָה בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק וְעָמִיר בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְגַלְגְּלָתוּ מֵרְשׁוּת הָרַבִּים לְרַשׁוּת הַיָּחִיד אִי בְּתַר אָכְלָה אָזְלִינַן חַיָּבֶת וְאִי בְּתַר דְּשָׁקְלָה לֵיהּ אָזְלִינַן פְּטוּרָה: מְשׁוֹי קס"ד אֲמְתַחַת מִלְאָה שְׂעוֹרִין וְאָכְלָה בְּפָנִים חַיָּבֶת: מַאי לָאו כְּגוֹן שֶׁאָכְלָתוּ כֻּלּוֹ וְהָכִי קָאָמַר אָכְלָתוּ בְּפָנִים כְּגוֹן שֶׁגִּלְגְּלָה אֶת כֻּלּוֹ בְּפָנִים חַיָּבֶת גִּלְגְּלָתוּ לְחוּץ פְּטוּרָה אֶלָּמָא בְּתַר אָכְלָה אָזְלִינַן: אֵימָא אָכְלָה עַל מָה שֶׁבַּחוּץ פְּטוּרָה עַל מָה שֶׁהָיָה מֻנָּח מִתְּחִלָּה בְּחוּץ פְּטוּרָה וְעַל הַמֻּנָּח בְּתַחִלָּה בְּפָנִים חַיָּבֶת דְּבָתַר דְּשָׁקְלָה לֵיהּ אָזְלִינַן בֵּין הֵיא בְּפָנִים בֵּין הֵיא בְּחוּץ: וְאֵיבָעֵית אֵימָא לְעוֹלָם כִּדְקָתָנֵי אָכְלָתוּ בְּפָנִים חַיָּבֶת עַל כֻּלּוֹ אָכְלָתוּ בַּחוּץ פְּטוּרָה עַל כֻּלּוֹ וְלֹא תִּפְשׁוֹט דְּגִלְגּוּל מִלְּתָא הוּא דְּכִי א"ר חִיָּא בְּפִתְילָה דְּאַסְפַּסְתָּא מְשׁוֹי שֶׁל שִׁחַת שֶׁעָלָיו אֲרָכִין וְרֹאשׁוֹ אֶחָד בְּפָנִים וְרֹאשׁוֹ אֶחָד בַּחוּץ דְּכֵיוָן דְּהַאי רֵישָׁא כִּי גָּרִיר לֵהּ אָזַל אִידַּךְ בָּתַר דְּמָאן דְּמַנַּח כֻּלּוֹ בְּחַד דְּכָתָא דָּמֵי הִלְכָךְ אָזְלִינַן בָּתַר בְּהֵמָה כִּי קָמַבְעֵיָא לַן כְּגוֹן שְׁעוֹרִין דְּכוּלֵּיהּ גָּרְעִין קָאֵי בְּפָנִים אוֹ בַּחוּץ וְכִי אָכְלָה הַאי לָא אָזַל הַאי לָא מְגַלְגְּלָהּ לֵיהּ: פִּתְילָה עַל שֵׁם דְּאָרוֹךְ הוּא קְרֵי לֵהּ פִּתְילָה: אִכּוּלְהוּ הָא דְּקָתָנֵי מַתְנִיתִין ברה"ר פְּטוּרָה וְאַפְּלוּ אַכְּסוּת וְכֵלִים דְּשִׁנּוּי הָוֶה וְתוֹלְדָה דְּקָרֵן: כָּל הַמִּשְׁנָה כְּגוֹן זֶה שֶׁהִנִּיחַ כְּסוּתוֹ וְכֵלָיו ברה"ר: וּבָא אַחֵר וְשִׁנָּה בּוֹ כְּגוֹן זוֹ שֶׁאָכְלָתוּ: בָּעֲטָה מִהֲלָכָת בִּרְבוּצָה פְּטוּרָה וְאַף עַל גַּב דברה"ר חַיָּבֶת הָכָא פְּטוּרָה דְּכָל הַמִּשְׁנָה כְּגוֹן זוֹ שֶׁרָבְצָה ברה"ר וּבָא אַחֵר כו': מִתְּפָחֵי עוֹמְדִין לְפוּשׁ: בְּהֵמָה לָאו אוֹרְחָהּ לְרַבּוֹת: דְּמֵי עָמִיר שֶׁאִם אָכְלָה שְׂעוֹרִין כְּדֵי שְׂבִיעָתָהּ אֵינוֹ מְשַׁלֵּם לוֹ אֶלָּא דָּמִים שֶׁהָיָה צָרִיךְ לִתֵּן בְּקֶשִׁין וּבְתֶבֶן לְהַאֲכִילָהּ דְּאָמַר לֵיהּ אִי אִפְשִׁי לְהַאֲכִילָהּ שְׂעוֹרִין אֶלָּא קֶשִׁין וְתֶבֶן: דְּמֵי שְׂעוֹרִין לְמַאֲכָלָהּ אִם הָיָה רוֹצֶה לְהַאֲכִילָהּ שְׂעוֹרִין וְלֹא יִתֵּן לוֹ כַּשַּׁעַר שֶׁבַּשּׁוּק דִּלְמָא אִיהוּ לֹא מַאֲכִיל לָהּ שְׂעוֹרִין אֶלָּא בְּזוֹל יִתֵּן כְּדַאֲמְרִינַן בְּפֶרֶק מִי שֶׁמֵּת (ב"ב קמו:) וְכָל זוּזָא חָשִׁיב בְּאַרְבָּע דִּנְקֵי דְּהַיְנוּ שְׁנֵי שְׁלִישֵׁי מְתַגַּלְגֵּל מַהוּ פ"ה דְּמִסַּפְקָא לֵיהּ אִי בָּתַר אָכִילָה אָזְלִינַן וְאִי בָּתַר לְקִיחָה וְקִשָּׁה דִּלְקַמָּן (בְּבָא קַמָּא דף כא:) גַּבֵּי כֶּלֶב שֶׁנָּטַל חֲרֵרָה וְהָלַךְ לְגָדִישׁ פְּשִׁיטָא לֵן דְּאִי אָכְלָה בִּגְדִישׁ דְּעָלְמָא דְּפָטוּר וְעוֹד דִּלְשׁוֹן מִתְגַּלְגֵּל לָא מַשְׁמַע הָכִי וְנִרְאֶה לר"י כְּגוֹן דְּקָיְמִי פֵּרוֹת בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק וּמְגַלְגְּלֵי וְאָתוּ לִרְשׁוּת הָרַבִּים דְּאִי לָאו שֶׁהַבְּהֵמָה מְעַכַּבְתָּן בְּפִיהָ וְאָכְלָתַן שָׁם הָיָה סוֹפָן לְהִנִּיחַ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְקַמַּבְעֲיָא לֵיהּ אִי חֲשִׁיבִי כְּמַנָּחִים בִּרְשׁוּת הָרַבִּים אוֹ לָאו וְקָאָמַר ת"ש מְשׁוֹי מְקֻצָּתוֹ בְּפָנִים כו' מַאי לָאו בְּמִתְגַּלְגֵּל דְּאוֹרְחֵהּ דְּמִלְּתָא כְּדַּ הִיא בְּמְקֻצָּתוֹ מִבְּפָנִים וּמְקֻצָּתוֹ מִבַּחוּץ וְקָתָנֵי אָכְלָה בְּפָנִים חַיָּבֶת אע"פ שֶׁסּוֹפוֹ לְהִתְגַּלְגֵּל בַּחוּץ אִם לֹא שֶׁאָכְלָתַן בַּחוּץ פְּטוּרָה תְּנָא אַגַּב רֵישָׁא דְּמִלְּתָא דְּפְשִׁיטָא הִיא אֵימָא עַל מָה שֶׁבְּפָנִים חַיָּבֶת פֵּרוּשׁ עַל מָה שֶׁרָאוּי לִהְיוֹת בְּפָנִים שֶׁאֵין סוֹפוֹ לְהִתְגַּלְגֵּל בְּחוּץ חַיָּבֶת וְאֵיבָעֵית אֵימָא בְּפִתְילָה דְּאַסְפַּסְתָּא שֶׁעָלָיו אֲרָכִים וסד"א נִזּוֹל בָּתַר רֹב עָלָה שֶׁבְּפָנִים אוֹ בַּחוּץ: וְאָזְדָא רֵישׁ לְקִישׁ לְטַעְמֵהּ תַּרְוַיְהוּ צְרִיכִי הַךְ דְּהָכָא צְרִיכָא דְּלָא נַיְמָא כְּסוּת עֲבָדִי אִינָשֵׁי דְּמַנְחֵי גְּלִימֵי וּמִתַּפְחֵי גְּלִימָא וּמִתַּפְחֵי וְהָהֵיא דב' פֵּרוֹת אַשְׁמוֹעִינַן דְּוַקָא בָּעָטָה רְבוּצָה בְּמְהַלֶּכֶת חַיָּבֶת הָא הַזְּקָה פְּטוּרָה כְּדַדַּיִק לְקַמָּן פָּרֵק הַמַּנִּיחַ (בְּבָא קַמָּא דף לב.) דְּאַבְעֵי לֵהּ לְסַגּוֹיֵי בְּאַדְּךְ גִּיסָא: זֶה אֵין נֶהֱנָה וְזֶה

[א] הָהוּא בַּרְחָא דַּחֲזָא לִיפְתָּא אַפּוּמָּא דְּדַנָּא, סָרִיךְ סְלִיק, אַכְלֵהּ לְלִיפְתָּא וְתַבְרֵיהּ לְדַנָּא. חַיְּיבֵיהּ רָבָא אַלִיפְתָּא וְאַדַּנָּא נָזֵק שָׁלֵם. מַאי טַעְמָא? כֵּיוָן דְּאוֹרְחֵיהּ לְמֵיכַל לִיפְתָּא, אוֹרְחֵיהּ נָמֵי לְסָרוֹכֵי וּלְמִסְלַק. [ב]אָמַר אִילְפָא: בְּהֵמָה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וּפָשְׁטָה צַוָּארָהּ וְאָכְלָה מֵעַל גַּבֵּי חֲבָרְתָּהּ – חַיֶּיבֶת. מַאי טַעְמָא? גַּבֵּי חֲבָרְתָּהּ – כַּחֲצַר הַנִּיזָּק דָּמֵי. [ג]לֵימָא מְסַיַּיע לֵיהּ: הָיְתָה קוּפָּתוֹ מוּפְשֶׁלֶת לַאֲחוֹרָיו, וּפָשְׁטָה צַוָּארָהּ וְאָכְלָה מִמֶּנּוּ – חַיֶּיבֶת. כִּדְאָמַר רָבָא – בְּקוֹפָּצָת, הָכָא נָמֵי בְּקוֹפָּצָת. [ד]וְהֵיכָא אִיתְּמַר דְּרָבָא? אַהָא – דְּאָמַר רַבִּי אוֹשַׁעְיָא: בְּהֵמָה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים; הָלְכָה וְאָכְלָה – פְּטוּרָה, עָמְדָה וְאָכְלָה – חַיֶּיבֶת. מַאי שְׁנָא הָלְכָה – דְּאוֹרְחֵיהּ הוּא, עָמְדָה נָמֵי אוֹרְחֵיהּ הוּא! אָמַר רָבָא: בְּקוֹפָּצָת. [ה]בָּעֵי רַבִּי זֵירָא: מִתְגַּלְגֵּל מַהוּ? הֵיכִי דָּמֵי? כְּגוֹן דְּקָיְימָא עָמִיר בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד – וְקָא מִתְגַּלְגֵּל וְאָתֵי מֵרְשׁוּת הַיָּחִיד לִרְשׁוּת הָרַבִּים. מַאי? תָּא שְׁמַע, דְּתָנֵי רַבִּי חִייָא: מַשּׁוֹי, מְקֻצָּתוֹ בִּפְנִים וּמְקֻצָּתוֹ בַּחוּץ; אָכְלָה בִּפְנִים – חַיֶּיבֶת, אָכְלָה בַּחוּץ – פְּטוּרָה. מַאי, לָאו מִתְגַּלְגֵּל וְאָתֵי? לָא, אֵימָא: אָכְלָה – עַל מָה שֶׁבִּפְנִים חַיֶּיבֶת, עַל מָה שֶׁבַּחוּץ פְּטוּרָה. [ו]אֵיבָעֵית אֵימָא: כִּי קָאָמַר רַבִּי חִייָא – בִּפְתִילָה דְּאַסְפַּסְתָּא. אָכְלָה כְּסוּת וְכוּ'. אֲהֵייָא? אָמַר רַב: אַכּוּלְהוּ. מַאי טַעְמָא? כָּל הַמְשַׁנֶּה, וּבָא אַחֵר וְשִׁינָּה בּוֹ – פָּטוּר. [ז]וּשְׁמוּאֵל אָמַר: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא פֵּירוֹת וְיָרָקוֹת, אֲבָל כְּסוּת וְכֵלִים – חַיֶּיבֶת. [ח]וְכֵן אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: אַכּוּלְהוּ. וְאָזְדָא רֵישׁ לָקִישׁ לְטַעְמֵיהּ, דְּאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: שְׁתֵּי פֵּרוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, אַחַת רְבוּצָה וְאַחַת מְהַלֶּכֶת; בָּעֲטָה מְהַלֶּכֶת בָּרְבוּצָה – פְּטוּרָה, רְבוּצָה בַּמְהַלֶּכֶת – חַיֶּיבֶת. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא פֵּירוֹת וְיָרָקוֹת, אֲבָל כְּסוּת וְכֵלִים – חַיֶּיבֶת. לֵימָא רַבִּי יוֹחָנָן לֵית לֵיהּ דְּרֵישׁ לָקִישׁ – אֲפִילּוּ בִּשְׁתֵּי פָּרוֹת? לָא, לְעוֹלָם אִית לֵיהּ; כְּסוּת – עָבְדִי אִינָשֵׁי דְּמַנְחֵי גְּלִימֵי וּמִתַּפְחֵי, אֲבָל בְּהֵמָה – לָאו אוֹרְחַהּ. וְאִם נֶהֱנֵית – מְשַׁלֶּמֶת וְכוּ'. וְכַמָּה? רַבָּה אָמַר: דְּמֵי עָמִיר. רָבָא אָמַר: דְּמֵי שְׂעוֹרִים בְּזוֹל. [ט]תַּנְיָא כְּווֹתֵיהּ דְּרַבָּה, תַּנְיָא כְּווֹתֵיהּ דְּרָבָא. תַּנְיָא כְּווֹתֵיהּ דְּרַבָּה – רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי אָמַר: אֵין מְשַׁלֶּמֶת אֶלָּא דְּמֵי עָמִיר בְּלָבַד. [י]תַּנְיָא כְּווֹתֵיהּ דְּרָבָא – אַף עַל גַּב דְּהָכָא – אִם נֶהֱנֵית, מְשַׁלֶּמֶת מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית. כֵּיצַד? אָכְלָה קַב אוֹ קַבַּיִים – אֵין אוֹמְרִים תְּשַׁלֵּם דְּמֵיהֶן, אֶלָּא אוֹמְדִין כַּמָּה אָדָם רוֹצֶה לְהַאֲכִיל לִבְהֶמְתּוֹ דָּבָר הָרָאוּי לָהּ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רָגִיל. לְפִיכָךְ, אָכְלָה חִטִּין אוֹ דָּבָר הָרַע לָהּ – פְּטוּרָה. [יא]אָמַר לֵיהּ רַב חִסְדָּא לְרָמֵי בַּר חָמָא: לָא הֲוֵית גַּבַּן בְּאוּרְתָּא בִּתְחוּמָא, דְּאִיבַּעְיָא לַן מִילֵּי מְעַלְיָיתָא. אָמַר: מַאי מִילֵּי מְעַלְיָיתָא? אָמַר לֵיהּ: הַדָּר בַּחֲצַר חֲבֵירוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ – צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שָׂכָר, אוֹ אֵין צָרִיךְ? [יב]הֵיכִי דָּמֵי? אִילֵּימָא בְּחָצֵר דְּלָא קָיְימָא לְאַגְרָא, וְגַבְרָא דְּלָא עָבִיד לְמֵיגַר – זֶה לֹא נֶהֱנָה וְזֶה לֹא חִסֵּר! אֶלָּא בְּחָצֵר דְּקָיְימָא לְאַגְרָא, וְגַבְרָא דַּעֲבִיד לְמֵיגַר – זֶה נֶהֱנָה וְזֶה חִסֵּר! לָא צְרִיכָא – בְּחָצֵר דְּלָא קָיְימָא לְאַגְרָא, וְגַבְרָא דַּעֲבִיד לְמֵיגַר; מַאי? מָצֵי אָמַר לֵיהּ: מַאי חַסַּרְתָּיךְ? אוֹ דִלְמָא, מָצֵי אָמַר:

הָא

עין משפט נר מצוה

א מיי' פנ' מהל' נזקי ממון הל' ח, סמג עשין סז, טוש"ע חו"מ סי' שצא סעי' ה:

ב מיי' פנ' מהל' נזקי ממון הל' י, טוש"ע חו"מ סי' שצא סעי' יא:

ג מיי' פנ' מהל' נזקי ממון הל' י, טוש"ע חו"מ סי' שצא סעי' יא:

ד מיי' פנ' מהל' נזקי ממון הל' י, טוש"ע חו"מ סי' שצא סעי' יא:

ה מיי' פנ' מהל' נזקי ממון הל' ד, טוש"ע חו"מ סי' שצא סעי' יב:

ו טוש"ע חו"מ סי' שצא סעי' יב:

ז מיי' פנ' מהל' נזקי ממון הל' ג, טוש"ע חו"מ סי' שצא סעי' ב:

ח מיי' פנ' מהל' נזקי ממון הל' ב:

ט מיי' פנ' מהל' נזקי ממון הל' ג, טוש"ע חו"מ סי' שצא סעי' ח:

י מיי' פנ' מהל' נזקי ממון הל' ב:

יא מיי' פנ' מהל' נזקי ממון הל' ג, טוש"ע חו"מ סי' שצא סעי' ח:

הַדְּמִים: אע"פ שֶׁאֵינוֹ רָגִיל לְהַאֲכִילָהּ שְׂעוֹרִין אֶלָּא עָמִיר מְשֻׁלָּם לוֹ דְּמֵי שְׂעוֹרִין כְּפִי מַה שֶּׁאָדָם אַחֵר רָגִיל לִתֵּן לִבְהֶמְתּוֹ קַב אוֹ קַבַּיִם: לְפִיכָךְ כֵּיוָן דְּמִשַּׁעֲרִינַן בְּדָבָר הָרָאוּי לָהּ: אָכְלָה חִטִּים אוֹ כָּל דָּבָר הָרַע לָהּ דְּלָא נֶהֱנֵית פְּטוּרָה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים: בְּתִחוּמָא לֹא הֲוֵית קְרוֹב אֲצָלָנוּ שֶׁתּוּכַל לָבֹא. ל"א בְּתִחוּמָא בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ. רֵאשׁוֹן שָׁמַעְתִּי: ה"ג אִי נַיְמָא בְּחָצֵר דְּלָא קָיְימָא לְאַגְרָא וְגַבְרָא דְּלָא עָבִיד לְמֵיגַר זֶה לֹא נֶהֱנָה וְזֶה לֹא חִסֵּר. דְּלָא עָבִיד לְמֵיגַר זֶה שָׁדַּד בְּאוֹתָהּ חָצֵר אֵינוֹ עָשׂוּי לִשְׂכֹּר חֲצֵרוֹת לְפִי שֶׁמְּצַיֵּן לוֹ בַּיִת אַחַר: זֶה לֹא נֶהֱנָה דְּהָא שְׂכִיחֵי לֵיהּ בָּתִּים בְּחִנָּם: וְזֶה לֹא חִסֵּר דְּהָא לָא קָיְימָא לְאַגְרָא וּפְשִׁיטָא דְּפָטוּר: זֶה נֶהֱנָה שֶׁחֲרֵי הָיָה לוֹ לִשְׂכֹּר בַּיִת אַחֵר: וְזֶה חִסֵּר דְּחָצֵרוֹ קַיְימָא לְהַשְׁכִּיר וַהֲוָה מוֹגֵר לְאַחֲרָנִי: דְּלָא קָיְימָא לְאַגְרָא וְגַבְרָא דַּעֲבִיד לְמֵיגַר דְּהַוָה לֵיהּ זֶה נֶהֱנָה וְזֶה לֹא חִסֵּר: מַאי חַסַּרְתָּיךְ הָא בְּלָאו הָכִי לָא מַגְּרַת:

עין משפט
נר מצוה

א מיי׳ פג׳ מהל׳ שכנים הל׳ ג, סמג עשין פב, טוש״ע חו״מ סי׳ קנח סעי׳ ו:
ב מיי׳ פג׳ מהל׳ שכנים הל׳ ג, סמג עשין פב, טוש״ע חו״מ סי׳ קנח סעי׳ ו:
ג מיי׳ פג׳ מהל׳ שכנים הל׳ ג, סמג עשין פב, טוש״ע חו״מ סי׳ קנח סעי׳ ו:
ד מיי׳ פד׳ מהל׳ שכנים הל׳ ג, סמג עשין פב, טוש״ע חו״מ סי׳ קסד סעי׳ ה:
ה מיי׳ פג׳ מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ ט, סמג עשין עג, טוש״ע חו״מ סי׳ שסג סעי׳ ו:
ו מיי׳ פו׳ מהל׳ מעילה הל׳ ז:
ז מיי׳ פו׳ מהל׳ מעילה הל׳ ח, סמג עשין רי:
ח מיי׳ פו׳ מהל׳ מעילה הל׳ ח:
ט סמג עשין פב:
י מיי׳ פו׳ מהל׳ מעילה הל׳ ח:

הָא אִיתְּהֲנִית אֲפִילּוּ לָמָּ״ד בפ״ק דב״ב (דף יב:) כּוֹפִין אוֹתוֹ עַל מִדַּת סְדוֹם וְיָהֲבִינַן לֵיהּ אֶחָד מִצְּרָא שָׁאנֵי הָכָא שֶׁהֵיָה יָכוֹל לְמָנְעוֹ מִתְּחִלָּה מִלְּדוּר בְּבֵיתוֹ וְלָמָּ״ד הָתָם מַתְנִיתִין? אָמַר לֵיהּ: לְכִי תְּשַׁמֵּשׁ לִי. שְׂכַר סוּדְרֵיהּ כְּרַךְ לֵיהּ. אָמַר לֵיהּ: אִם נֶהֱנֵית – מְשַׁלֶּמֶת מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית. (א)אָמַר רָבָא: כַּמָּה לָא חָלֵי וְלָא מַרְגֵּישׁ גַּבְרָא דְּמָרֵיהּ סַיְּיעֵיהּ – דְּאַף עַל גַּב דְּלָא דָּמֵי לְמַתְנִיתִין, קַבְּלֵהּ מִינֵּיהּ. הַאי זֶה נֶהֱנָה וְזֶה חָסֵר, וְהַאי זֶה נֶהֱנָה וְזֶה לֹא חָסֵר הוּא! וְרַמֵּי בַּר חָמָא – סְתָם פֵּירוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, אַפְקוֹרֵי מַפְקַר לְהוּ. א(ב)תְּנַן: הַמַּקִּיף חֲבֵירוֹ מִשָּׁלֹשׁ רוּחוֹתָיו, וְגָדַר אֶת הָרִאשׁוֹנָה וְאֶת הַשְּׁנִיָּה וְאֶת הַשְּׁלִישִׁית – אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ; שָׁמַע מִינַּהּ: זֶה נֶהֱנָה וְזֶה לֹא חָסֵר – חַיָּיב! שָׁאנֵי הָתָם, דַּאֲמַר לֵיהּ: אַתְּ גְּרַמְתְּ לִי הֶקֵּיפָא יַתִּירָא. ב[ת]א שְׁמַע, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: אִם עָמַד נִיקַּף וְגָדַר אֶת הָרְבִיעִית – מְגַלְגְּלִין עָלָיו אֶת הַכֹּל. טַעְמָא דְּגָדַר נִיקַּף, הָא מַקִּיף – פָּטוּר; ג[ת]שְׁמַע מִינַּהּ, זֶה נֶהֱנָה וְזֶה לֹא חָסֵר – פָּטוּר! שָׁאנֵי הָתָם, דְּאָמַר לֵיהּ: לְדִידִי סַגִּי לִי בִּנְטִירָא בַּר זוּזָא. ד(ג)תָּא שְׁמַע: הַבַּיִת וְהָעֲלִיָּיה שֶׁל שְׁנַיִם, שָׁנָפְלוּ; אָמַר בַּעַל הָעֲלִיָּיה לְבַעַל הַבַּיִת לִבְנוֹת, וְהוּא אֵינוֹ רוֹצֶה – הֲרֵי בַּעַל הָעֲלִיָּיה בּוֹנֶה בַּיִת וְיוֹשֵׁב בָּהּ, עַד שֶׁיִּתֵּן לוֹ יְצִיאוֹתָיו. יְצִיאוֹתָיו הוּא דְּמִחַיֵּיב לֵיהּ בַּעַל הַבַּיִת, הָא שְׁכָרוֹ – לָא; שְׁמַע מִינַּהּ, זֶה נֶהֱנָה וְזֶה לֹא חָסֵר – פָּטוּר! שָׁאנֵי הָתָם, דְּבֵיתָא לְעֲלִיָּיה מְשְׁתַּעְבַּד. תָּא שְׁמַע, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף זֶה הַדָּר בַּחֲצַר חֲבֵירוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ – צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שָׂכָר. שְׁמַע מִינַּהּ: זֶה נֶהֱנָה וְזֶה לֹא חָסֵר – מְשַׁלֶּמֶת מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית. אָמַר לֵיהּ: אִם נֶהֱנֵית – סוֹדְרֵיהּ כְּרַךְ לֵיהּ. אָמַר לֵיהּ: כַּמָּה לָא חָלֵי וְלָא מַרְגֵּישׁ גַּבְרָא דְּמָרֵיהּ סַיְּיעֵיהּ – דְּאַף עַל גַּב דְּלָא דָּמֵי לְמַתְנִיתִין, קַבְּלֵהּ מִינֵּיהּ. הַאי זֶה נֶהֱנָה וְזֶה חָסֵר, וְהַאי זֶה נֶהֱנָה וְזֶה לֹא חָסֵר הוּא! וְרַמֵּי בַּר חָמָא – סְתָם פֵּירוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, אַפְקוֹרֵי מַפְקַר לְהוּ. א(ב)תְּנַן: הַמַּקִּיף חֲבֵירוֹ מִשָּׁלֹשׁ רוּחוֹתָיו, וְגָדַר אֶת הָרִאשׁוֹנָה וְאֶת הַשְּׁנִיָּה וְאֶת הַשְּׁלִישִׁית – אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ; שָׁמַע מִינַּהּ: זֶה נֶהֱנָה וְזֶה לֹא חָסֵר – חַיָּיב! שָׁאנֵי הָתָם, דַּאֲמַר לֵיהּ: אַתְּ גְּרַמְתְּ לִי הֶקֵּיפָא יַתִּירָא. ב[ת]א שְׁמַע, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: אִם עָמַד נִיקַּף וְגָדַר אֶת הָרְבִיעִית – מְגַלְגְּלִין עָלָיו אֶת הַכֹּל. טַעְמָא דְּגָדַר נִיקַּף, הָא מַקִּיף – פָּטוּר; ג[ת]שְׁמַע מִינַּהּ, זֶה נֶהֱנָה וְזֶה לֹא חָסֵר – פָּטוּר! שָׁאנֵי הָתָם, דְּאָמַר לֵיהּ: לְדִידִי סַגִּי לִי בִּנְטִירָא בַּר זוּזָא. ד(ג)תָּא שְׁמַע: הַבַּיִת וְהָעֲלִיָּיה שֶׁל שְׁנַיִם, שָׁנָפְלוּ; אָמַר בַּעַל הָעֲלִיָּיה לְבַעַל הַבַּיִת לִבְנוֹת, וְהוּא אֵינוֹ רוֹצֶה – הֲרֵי בַּעַל הָעֲלִיָּיה בּוֹנֶה בַּיִת וְיוֹשֵׁב בָּהּ, עַד שֶׁיִּתֵּן לוֹ יְצִיאוֹתָיו. יְצִיאוֹתָיו הוּא דְּמִחַיֵּיב לֵיהּ בַּעַל הַבַּיִת, הָא שְׂכָרוֹ – לָא; שְׁמַע מִינַּהּ, זֶה נֶהֱנָה וְזֶה לֹא חָסֵר – פָּטוּר! שָׁאנֵי הָתָם, דְּבֵיתָא לְעֲלִיָּיה מְשְׁתַּעְבַּד. תָּא שְׁמַע, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף זֶה הַדָּר בַּחֲצַר חֲבֵירוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ – צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שָׂכָר. שְׁמַע מִינַּהּ: זֶה נֶהֱנָה וְזֶה לֹא חָסֵר – מְשַׁלֶּמֶת מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית. אָמַר לֵיהּ: אִם נֶהֱנֵית – סוֹדְרֵיהּ כְּרַךְ לֵיהּ. אָמַר לֵיהּ: כַּמָּה לָא חָלֵי וְלָא מַרְגֵּישׁ גַּבְרָא דְּמָרֵיהּ סַיְּיעֵיהּ – דְּאַף עַל גַּב דְּלָא דָּמֵי לְמַתְנִיתִין, קַבְּלֵהּ מִינֵּיהּ. הַאי זֶה נֶהֱנָה וְזֶה חָסֵר, וְהַאי זֶה נֶהֱנָה וְזֶה לֹא חָסֵר הוּא! וְרַמֵּי בַּר חָמָא – סְתָם פֵּירוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, אַפְקוֹרֵי מַפְקַר לְהוּ. א(ב)תְּנַן: הַמַּקִּיף חֲבֵירוֹ מִשָּׁלֹשׁ רוּחוֹתָיו, וְגָדַר אֶת הָרִאשׁוֹנָה וְאֶת הַשְּׁנִיָּה וְאֶת הַשְּׁלִישִׁית – אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ; שָׁמַע מִינַּהּ: זֶה נֶהֱנָה וְזֶה לֹא חָסֵר – חַיָּיב! שָׁאנֵי הָתָם, דַּאֲמַר לֵיהּ: אַתְּ גְּרַמְתְּ לִי הֶקֵּיפָא יַתִּירָא. ב[ת]א שְׁמַע, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: אִם עָמַד נִיקַּף וְגָדַר אֶת הָרְבִיעִית – מְגַלְגְּלִין עָלָיו אֶת הַכֹּל. טַעְמָא דְּגָדַר נִיקַּף, הָא מַקִּיף – פָּטוּר; ג[ת]שְׁמַע מִינַּהּ, זֶה נֶהֱנָה וְזֶה לֹא חָסֵר – פָּטוּר! שָׁאנֵי הָתָם, דְּאָמַר לֵיהּ: לְדִידִי סַגִּי לִי בִּנְטִירָא בַּר זוּזָא. ד(ג)תָּא שְׁמַע: הַבַּיִת וְהָעֲלִיָּיה שֶׁל שְׁנַיִם, שֶׁנָּפְלוּ; אָמַר בַּעַל הָעֲלִיָּיה לְבַעַל הַבַּיִת לִבְנוֹת, וְהוּא אֵינוֹ רוֹצֶה – הֲרֵי בַּעַל הָעֲלִיָּיה בּוֹנֶה בַּיִת וְיוֹשֵׁב בָּהּ, עַד שֶׁיִּתֵּן לוֹ יְצִיאוֹתָיו. יְצִיאוֹתָיו הוּא דְּמִחַיֵּיב לֵיהּ בַּעַל הַבַּיִת, הָא שְׂכָרוֹ – לָא; שְׁמַע מִינַּהּ, זֶה נֶהֱנָה וְזֶה לֹא חָסֵר – פָּטוּר! שָׁאנֵי הָתָם, דְּבֵיתָא לְעֲלִיָּיה מְשְׁתַּעְבַּד. תָּא שְׁמַע, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף זֶה הַדָּר בַּחֲצַר חֲבֵירוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ – צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שָׂכָר. שְׁמַע מִינַּהּ: זֶה נֶהֱנָה וְזֶה לֹא חָסֵר – מְשַׁלֶּמֶת מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית. אָמַר לֵיהּ: אִם נֶהֱנֵית – סוֹדְרֵיהּ כְּרַךְ לֵיהּ. אָמַר לֵיהּ: כַּמָּה לָא חָלֵי וְלָא מַרְגֵּישׁ גַּבְרָא דְּמָרֵיהּ סַיְּיעֵיהּ – דְּאַף עַל גַּב דְּלָא דָּמֵי לְמַתְנִיתִין, קַבְּלֵהּ מִינֵּיהּ. הַאי זֶה נֶהֱנָה וְזֶה לֹא

מסורת הש"ס

א בבא מציעא צט:

ב סוטה מח.

ג משנה עירובין

גליון הש"ס

גמ' קסבר בור ברשותו חייב. עי' לקמן דף כח ע"ב תוס' ד"ה הנ"מ:

תורה אור השלם

נִשְׁאַר בָּעִיר שְׁמָּה וּשְׁאִיָּה יַצַּת־שָׁעַר [ישעיהו כד, יב]

אֵין צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שָׁכָר וְעוֹד אָמַר אַבָּא מָרִי דְּהַשּׁוֹכֵר בַּיִת מֵרְאוּבֵן כו' וְנִמְצֵאת כְּהֶדְיוֹט מִדַּעַת דְּמֵי פ"ה דַּדַּעַת שְׁכִינָה אִיכָּא וְקָשָׁה דְּשַׁלָּא מִדַּעְתּוֹ לְאו דַּוְקָא אֶלָּא אוֹרְחֵהּ דְּמִלְּתָא נְקֵט וה"ה מִדַּעְתּוֹ אֶלָּא נִרְאֶה כְּהֶדְיוֹט מִדַּעַת דְּמֵי כְּלוֹמַר דַּדַּעַת שְׁכִינָה אִיכָּא שֶׁלֹּא יַהֲנֶה אָדָם בְּלֹא מְעִילָה:

וְיָהֲבִי לְהוּ לְיַתֵּמֵי דָּבָר מוּעָט וּמַחֲמַת כֵּן חַיָּב לְשַׁלֵּם מַה שֶּׁנֶּהֱנָה אע"פ שֶׁלֹּא חִסֵּר כָּל כָּךְ וְכֵן מוּכָח בַּיָּהּ שְׁמַעְתִּין כְּדַאֲמְרִינַן לְעֵיל מִשּׁוּם שַׁחְרוּרִיתָא דְּאַשְׁיְיתָא: **וּבְמַחֲזֶרֶת** פֵּי' בְּקוּנְטְרֵס דְּדַוְקָא בְּמַחֲזֶרֶת אֲבָל אִכְלָה בְּלֹא חִזּוּר כְּגוֹן שֶׁצִּדֵּי הָרַחְבָה בּוֹלְטִין וְאָכְלָה מֵאוֹתָהּ בְּלִיטָה מְשַׁלָּמֶת מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית בְּפֵי' אַחֵר שֶׁל רַשְׁ"י פֵּרֵשׁ דְּמַחֲזֶרֶת אֲבָל אִכְלָה בְּלֹא חִזּוּר כְּגוֹן דְּמִשְׁנָה הוּא וְקָשֶׁה לְפֵרוּשׁוֹ דִּלְעֵיל אָמְרִינַן כֵּן דְּאוֹרְחֵהּ לְמֵיכַל לִיפְתָּא אוֹרְחֵהּ נְמֵי אוֹרְחֵהּ לְחַזּוֹר וַאֲפִילּוּ לַעֲלוֹת בְּצִדֵּי רְחָבָה וְעוֹד דְּמִשְׁלָמַת מַה שֶּׁהִזִּיקָה מַשְׁמַע נ"ש וְעוֹד דְּמִשְׁמַע בְּסַמּוּךְ דְּחִיּוּבָא דְּמַקְצָה מָקוֹם לְרה"ר כְּחִיּוּב מַחֲזֶרֶת וְנִרְאֶה לר"י דְּצִדֵּי רְחָבָה חֲשִׁיבִי חֲצַר הַנִּזָּק שֶׁכָּל אֶחָד יֵשׁ לוֹ רְשׁוּת לְהַנִּיחַ פֵּרוֹתָיו בְּעֶגֶד פֶּתַח בֵּיתוֹ בְּצִדֵּי רְחָבָה וּלְרַב אֲפִילּוּ בְּמָקוֹם שֶׁיָּכוֹל לֶאֱכֹל בְּחִזּוּר חָשִׁיב חֲצַר הַנִּזָּק וְחַיָּבֶת עֶגֶל שֶׁלֹּם מִטַּעַם שֶׁן וְלִשְׁמוּאֵל מָקוֹם שֶׁיְּכוֹלָה לֶאֱכֹל בַּחֲזָרָה חָשִׁיב לַהּ כִּרְשׁוּת הָרַבִּים: **מְפֻתָּח** הַחֲנוּת הֵן תְּרֵיסֵי הַחֲנוּיוֹת שֶׁמְּנִיחִין לִפְנֵי הַחֲנוּיוֹת כְּשֶׁפּוֹתְחִין אוֹתָן וְנוֹתְנִין שָׁם פֵּרוֹת: **מַה** שֶּׁנֶּהֱנֵית לֹא רָצָה לְהַעֲמִיד כְּגוֹן שֶׁפָּתַח הַחֲנוּת בּוֹלֵט לְתוֹךְ הָרַחְבָה וְיָכוֹלָה לֶאֱכֹל בְּלֹא חִזּוּר דְּמוֹדָה רַב דְּפָטוּר לְפִי שֶׁאֵין דֶּרֶךְ הַחֲנוּת לְהְיוֹת בּוֹלֵט כָּל כָּךְ: **דַּקְיְמָא** בְּקֶרֶן זָוִית כְּגוֹן מְבוֹי עָקוּם לְרַחְבָה, וַאֲזָלָה וְקָמָה בְּצִידֵי רְחָבָה. וְאִיכָּא דְּמַתְנֵי לָהָא שְׁמַעְתָּא בְּאַפֵּי נַפְשָׁהּ: מַחְזֶרֶת – רַב אָמַר: חַיֶּבֶת, וּשְׁמוּאֵל אָמַר: פְּטוּרָה. וְלִשְׁמוּאֵל, "מְשַׁלָּמֶת מַה שֶּׁהִזִּיקָה" הֵיכִי מַשְׁכַּחְתְּ לַהּ דְּמְחַיְּבָא? כְּגוֹן דְּשָׁבַקָה לְרַחְבָה, וַאֲזָלָה וְקָמָה בְּצִידֵי רְחָבָה. מֻתְיָב רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: מְפֻתָּח הַחֲנוּת – מְשַׁלָּמֶת מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית. הֵיכִי מַשְׁכַּחְתְּ לַהּ – פְּשִׁיטָא בְּמַחְזֶרֶת; וְקָאָמַר (מָר) "מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית", מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית – אִין, מַה שֶּׁהִזִּיקָה – לָא! הוּא מוֹתֵיב לַהּ וְהוּא מְפָרֵק לַהּ: דַּקְיְמָא בְּקֶרֶן זָוִית. אִיכָּא דְּאָמְרִי: מַחְזֶרֶת – כּוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי דְּחַיֶּבֶת. כִּי פְּלִיגִי, בְּמַקְצָה מָקוֹם מֵרְשׁוּתוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים. [ז]וְהָכִי אִתְּמַר, אָמַר רַב: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא מַחְזֶרֶת, אֲבָל מַקְצָה מָקוֹם מֵרְשׁוּתוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים – פְּטוּרָה. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: אֲפִילּוּ מַקְצָה מָקוֹם מֵרְשׁוּתוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים – חַיֶּבֶת. לֵימָא בְּבוֹר בִּרְשׁוּתוֹ קְמַפְלְגִי – רַב דְּאָמַר פָּטוּר, קְסָבַר: בּוֹר בִּרְשׁוּתוֹ – חַיָּיב. וּשְׁמוּאֵל דְּאָמַר חַיָּיב, קְסָבַר: בּוֹר בִּרְשׁוּתוֹ – פָּטוּר? אָמַר לְךָ רַב, לְעוֹלָם אֵימָא לְךָ: בְּעַלְמָא

עין משפט נר מצוה

א מיי' פנ' מהל' גזילה ואבידה הל' ט, טוש"ע חו"מ סי' שסג סעי' ו:

ב מיי' פנ' מהל' גזילה ואבידה הל' ט, סמג עשין עג, טוש"ע חו"מ סי' שסג סעי' ט י:

ג סמג עשין נ:

ד מיי' פנ' מהל' נזקי ממון הל' ט, סמג עשין סז, טוש"ע חו"מ סי' שצא סעי' ט:

ה סמג עשין עג:

ו מיי' פנ' מהל' נזקי ממון הל' ט, סמג עשין סז, טוש"ע חו"מ סי' שצא סעי' ט:

ז טוש"ע חו"מ סי' שצא סעי' י:

אֵין צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שָׂכָר וְעוֹד אָמַר אַבָּא מָרִי דְּהַשּׁוֹכֵר בַּיִת מֵרְאוּבֵן כו' וְנִמְצֵאת כְּהֶדְיוֹט מִדַּעַת דְּמֵי. שְׁלַח לֵיהּ רַבִּי אַבָּא בַּר זַבְדָּא לְמָרֵי בַּר מָר, בְּעֵי מִינֵּיהּ מָרֵב הוּנָא: הַדָּר בַּחֲצַר חֲבֵירוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ, צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שָׂכָר, אוֹ לָא? אַדְּהָכִי – נָח נְפָשֵׁיהּ דְּרַב הוּנָא. [א]אָמַר לֵיהּ רַבָּה בַּר רַב הוּנָא, הָכִי אָמַר אַבָּא מָרִי מִשְׁמֵיהּ דְּרַב: אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שָׂכָר, וְהַשּׁוֹכֵר בַּיִת מֵרְאוּבֵן – מַעֲלֶה שָׂכָר לִשְׁמְעוֹן. שִׁמְעוֹן מַאי עֲבִידְתֵּיהּ? הָכִי קָאָמַר: נִמְצָא הַבַּיִת שֶׁל שִׁמְעוֹן – מַעֲלֶה לוֹ שָׂכָר. [ב]תַּרְתֵּי?! הָא – דְּקָיְימָא לְאַגְרָא, הָא – דְּלָא קָיְימָא לְאַגְרָא. [א]אִתְּמַר נְמֵי: אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אֲבִין אָמַר רַב, וְאָמְרִי לַהּ אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אֲבִין אָמַר רַב הוּנָא: הַדָּר בַּחֲצַר חֲבֵירוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ – אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שָׂכָר, וְהַשּׁוֹכֵר בַּיִת מִבְּנֵי הָעִיר – מַעֲלֶה שָׂכָר לַבָּעָלִים. בְּעָלִים מַאי עֲבִידְתַּיְיהוּ? הָכִי קָאָמַר: נִמְצְאוּ לוֹ בָּעָלִים – מַעֲלִין לָהֶן שָׂכָר. תַּרְתֵּי?! הָא דְּקָיְימָא לְאַגְרָא, הָא דְּלָא קָיְימָא לְאַגְרָא. [ב]אָמַר רַב סְחוֹרָה אָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב: הַדָּר בַּחֲצַר חֲבֵירוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ – אֵין צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שָׂכָר, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר: "וּשְׁאִיָּה יוּכַת שַׁעַר". אָמַר מָר בַּר רַב אָשֵׁי: לְדִידִי חָזֵי לֵיהּ, וּמְנַגַּח כִּי תּוֹרָא. רַב יוֹסֵף אָמַר: בֵּיתָא מְיַתְּבָא – יָתֵיב. מַאי בֵּינַיְיהוּ? אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ – דְּקָא מִשְׁתַּמֵּשׁ בֵּיהּ בְּצִיבֵי וְתִיבְנָא. [ג]הָהוּא גַּבְרָא דְּבָנָה אַפַּדְנָא אַקִּילְקְלְתָא דְּיַתְמֵי. אַגְבֵּיהּ רַב נַחְמָן לְאַפַּדְנֵיהּ מִינֵּיהּ. לֵימָא קָסָבַר רַב נַחְמָן: הַדָּר בַּחֲצַר חֲבֵירוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ, צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שָׂכָר? הָהוּא – מֵעִיקָּרָא קָרְמָנְאֵי הֲווֹ דְּיַירֵי בֵּיהּ, וְיָהֲבִי לְהוּ לְיַתְמֵי דְּבָר מוּעָט. אָמַר לֵיהּ: זִיל פַּיְיסִינְהוּ לְיַתְמֵי, וְלָא אַשְׁגַּח. אַגְבֵּיהּ רַב נַחְמָן לְאַפַּדְנֵיהּ מִינֵּיהּ. [ד]כֵּיצַד מְשַׁלֶּמֶת מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית וְכוּ'. אָמַר רַב: וּבְמַחְזֶרֶת. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: אֲפִילּוּ מַחְזֶרֶת נְמֵי פָּטוּר. [ה]וְלִשְׁמוּאֵל – הֵיכִי מַשְׁכַּחְתְּ לַהּ דְּמְחַיֵּיב? כְּגוֹן דְּשָׁבַקְתַּהּ לְאָכְלָא, וַאֲזָלָה וְקָמָה בְּצִידֵי רְחָבָה. וְאִיכָּא דְּמַתְנֵי לָהָא שְׁמַעְתָּא בְּאַפֵּי נַפְשָׁהּ: מַחְזֶרֶת – רַב אָמַר: חַיֶּבֶת, וּשְׁמוּאֵל אָמַר: פְּטוּרָה. וְלִשְׁמוּאֵל, "מְשַׁלָּמֶת מַה שֶּׁהִזִּיקָה" הֵיכִי מַשְׁכַּחְתְּ לַהּ דְּמְחַיְּבָא? כְּגוֹן דְּשָׁבַקָה לְרַחְבָה, וַאֲזָלָה וְקָמָה בְּצִידֵי רְחָבָה. וְאִיכָּא דְּמַתְנֵי לָהָא שְׁמַעְתָּא בְּאַפֵּי נַפְשָׁהּ: מַחְזֶרֶת – רַב אָמַר: חַיֶּבֶת, וּשְׁמוּאֵל אָמַר: פְּטוּרָה. וְלִשְׁמוּאֵל, "מְשַׁלָּמֶת מַה שֶּׁהִזִּיקָה" הֵיכִי מַשְׁכַּחְתְּ לַהּ דְּמְחַיְּבָא? כְּגוֹן דְּשָׁבַקְתַּהּ לַהּ

עין משפט
נר מצוה

א מיי׳ פב׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ טו, סמג עשין סז, טוש״ע חו״מ סי׳ שצ סעי׳ יב:

ב מיי׳ פב׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ יז, טוש״ע חו״מ סי׳ שצב סעי׳ א:

ג מיי׳ פב׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ טו, סמג עשין סז, טוש״ע חו״מ סי׳ שצו סעי׳ א:

ד טוש״ע חו״מ סי׳ שצ סעי׳ יב:

ה טוש״ע חו״מ סי׳ שצ סעי׳ יב:

ו מיי׳ פב׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ טז, סמג עשין סז, טוש״ע חו״מ סי׳ שצ סעי׳ יב:

מסורת הש״ס

א משנה בבא קמא

ב בכורות כו.

ג לעיל יח.

ד בבא מציעא לו:; לקמן נו.

גליון הש״ס

רש״י ד״ה מחזרת וכו׳ דשמעינן לר״מ. כעין זה ביומא דף סד ע״ב ברש״י ד״ה כי קאמר:

תורה אור השלם

כִּי יִבְעַר־אִישׁ שָׂדֶה אוֹ־כֶרֶם וְשִׁלַּח אֶת־בְּעִירֹה וּבִעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמּוֹ יְשַׁלֵּם [שמות כב, ד]

אִי כָּרַב אִי כִּשְׁמוּאֵל רַבִּי יוֹסֵי לָא מָצֵי סָבַר כְּשְׁמוּאֵל דְּהָא מְחַיֵּב ברה״ר אֶלָּא כְּלוֹמַר אִי כָּרַב דַּחֲשִׁיב חֲצַר הַנָּזָק אִי כִּשְׁמוּאֵל דְּחֲשֵׁב לֵיהּ רה״ר אע״ג דִּלְרַ' יוֹסֵי אֵין נַפְקוּתָא וּלְפִי׳ הַקּוּנְטְרֶס נִיחָא טָפֵי אִי כָּרַב דַּחֲשִׁיב לֵיהּ קָרֶן אִי כִּשְׁמוּאֵל דַּחֲשִׁיב לֵיהּ שֵׁן: וּמַר סָבַר פְּלִי' ר״א וּבְעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר וְלֹא בִּשְׂדֵה הַמִּזִּיק אֲבָל ברה״ר חַיָּב וְא״ת דְּהָא לְעֵיל (בָּבָא קַמָּא יח.) אָמַר דר״א ס״ל כְּרַבִּי טַרְפוֹן וְעַל כָּרְחָךְ מִקֶּרֶן ברה״ר מֵיתֵי לֵהּ וא״כ שֵׁן וְרֶגֶל פָּטוּר ברה״ר וי״ל דִּלְעֵיל

מְיֻרֵי לְפִי הַמַּסְקָנָא דְהָכָא: דְּאִלְפָא וְרַבִּי אוֹשַׁעְיָא לְאו מַעְנָן אֶחָד דְּרַבִּי אוֹשַׁעְיָא מְיֻרֵי בְּקוֹפֶצֶת דְּהַוֵי קֶרֶן וְאִלְפָא אַיֵּרֵי עַל גַּבֵּי חֲבֵרְתֵּהּ דַּחֲשִׁיב שֵׁן: הָא נָפְלוּ פְּטוּרִין אַלְמָא קִסְבַר כו' וא״ת הֵיכִי דָּמֵי אִי מְקָרְבֵי כֵּלִים לְגַבֵּי כֹּתֶל הֵיכִי מִתְּבְרִי בְּקִפִּיצָה וְהָא אָמְרִינַן בְּסַמּוּךְ דְּכִי קִפְצִי מַאֲבְרֵאי קִפְצִי וְאִי מְרַחֲקִי הֵיכִי מִשְׁתַּבְּרִי בִּנְפִילָה וי״ל כְּגוֹן שֶׁהָיוּ לֹא מְרַחֲקוֹת וְלֹא מְקֹרָבוֹת דְּמִתְּבְרִי בֵּין בִּנְפִילָה בֵּין בְּקִפִּיצָה אִי נָמֵי בִּכְלִי אֹרֶךְ דְּאִי נָפְלִי לַצַּד הַסָּמוּךְ לְכֹתֶל מִתַּבֵּר וְאִי קִפְצִי מִתַּבֵּר לְצַד הַמְרַחֵק: אָדָם וְתַרְנְגוֹל כו' וא״ת וּמַה חִדּוּשׁ בְּאָדָם דְּחַיָּב וי״ל דְּנָפְקָא מִנָּהּ אִם הִפְקִיד בֵּיתוֹ לְחַבֵּרוֹ לִשְׁמוֹר וְיֵשׁ שָׁם חש״ו שֶׁיֵּשׁ לוֹ לְזַהֵר שֶׁלֹּא יְדַלְּגוּ מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה וְיִשְׁבְּרוּ כֵּלִים [וְאוֹמֵר ר״י] מִתּוֹךְ כָּךְ נִרְאֶה לְפָרֵשׁ דְּהָא דְּקָתָנֵי הַכֶּלֶב וְהַגְּדִי שֶׁקָּפְצוּ מֵרֹאשׁ הַגָּג וְשָׁבְרוּ אֶת הַכֵּלִים – מִשּׁוּם דְּנָזַק לְמַעְלָה הוּא וְלַתַּנָּא קַמָּא דְּלָא חָיֵישׁ לְמַעְלָה אֲפִילּוּ הָכִי חַיָּב וְאָדָם וְתַרְנְגוֹל כו' אַדָּם אִי נָמֵי לָאו אוֹרְחֵהּ לְקִפּוֹץ מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה חַיָּב דְּאֵין בָּאָדָם צַד תַּמּוּת אֶלָּא בִּבְהֵמָה וְתַרְנְגוֹל דַּרְכּוֹ לְדַלֵּג אֲפִילּוּ מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה:

וּמַר סָבַר פְּלִי' ר״א וּבְעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר וְלֹא בִּשְׂדֵה הַמִּזִּיק אֲבָל ברה״ר חַיָּב וְא״ת דְּהָא לְעֵיל (בָּבָא קַמָּא יח.) אָמַר דר״א ס״ל כְּרַבִּי טַרְפוֹן וְעַל כָּרְחָךְ מִקֶּרֶן ברה״ר מֵיתֵי לֵהּ וא״כ שֵׁן וְרֶגֶל פָּטוּר ברה״ר וי״ל דִּלְעֵיל

מְיֻרֵי לְפִי הַמַּסְקָנָא דְהָכָא: דְּאִלְפָא וְרַבִּי אוֹשַׁעְיָא לְאו מַעְנָן אֶחָד דְּרַבִּי אוֹשַׁעְיָא מְיֻרֵי בְּקוֹפֶצֶת דְּהַוֵי קֶרֶן וְאִלְפָא אַיֵּרֵי עַל גַּבֵּי חֲבֵרְתֵּהּ דַּחֲשִׁיב

שֵׁן: הָא נָפְלוּ פְּטוּרִין אַלְמָא קִסְבַר כו' וא״ת הֵיכִי דָּמֵי אִי מְקָרְבֵי כֵּלִים לְגַבֵּי כֹּתֶל הֵיכִי מִתְּבְרִי בְּקִפִּיצָה וְהָא אָמְרִינַן בְּסַמּוּךְ דְּכִי קִפְצִי מַאֲבְרֵאי קִפְצִי וְאִי מְרַחֲקִי הֵיכִי מִשְׁתַּבְּרִי בִּנְפִילָה וי״ל כְּגוֹן שֶׁהָיוּ לֹא מְרַחֲקוֹת וְלֹא מְקֹרָבוֹת דְּמִתְּבְרִי בֵּין בִּנְפִילָה בֵּין בְּקִפִּיצָה אִי נָמֵי בִּכְלִי אֹרֶךְ דְּאִי נָפְלִי לַצַּד הַסָּמוּךְ לְכֹתֶל מִתַּבֵּר וְאִי קִפְצִי מִתַּבֵּר לְצַד הַמְרַחֵק: **אָדָם** וְתַרְנְגוֹל כו' וא״ת וּמַה חִדּוּשׁ בְּאָדָם דְּחַיָּב וי״ל דְּנָפְקָא מִנָּהּ אִם הִפְקִיד בֵּיתוֹ לְחַבֵּרוֹ לִשְׁמוֹר וְיֵשׁ שָׁם חש״ו שֶׁיֵּשׁ לוֹ לְזַהֵר שֶׁלֹּא יְדַלְּגוּ מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה וְיִשְׁבְּרוּ כֵּלִים [וְאוֹמֵר ר״י] מִתּוֹךְ כָּךְ נִרְאֶה לְפָרֵשׁ דְּהָא דְּקָתָנֵי הַכֶּלֶב וְהַגְּדִי שֶׁקָּפְצוּ מֵרֹאשׁ הַגָּג וְשָׁבְרוּ אֶת הַכֵּלִים – מִשּׁוּם דְּנָזַק לְמַעְלָה הוּא וְלַתַּנָּא קַמָּא דְּלָא חָיֵישׁ לְמַעְלָה אֲפִילּוּ הָכִי חַיָּב וְאָדָם וְתַרְנְגוֹל כו' אַדָּם אִי נָמֵי לָאו אוֹרְחֵהּ לְקִפּוֹץ מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה חַיָּב דְּאֵין בָּאָדָם צַד תַּמּוּת אֶלָּא בִּבְהֵמָה וְתַרְנְגוֹל דַּרְכּוֹ לְדַלֵּג אֲפִילּוּ מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה:

בְּעַלְמָא בּוֹר בִּרְשׁוּתוֹ פָּטוּר דְּלָא חַיָּבָה תּוֹרָה אֶלָּא עַל בּוֹר בִּרה״ר וְכִדְיָלִיף רַבִּי יִשְׁמָעֵאל טַעְמָהּ הָתָם: בְּעַלְמָא בּוֹר בִּרְשׁוּתוֹ חַיָּב הוֹאִיל וְהִפְקִירוֹ וְהָכָא מ״ט בְּהֵמָה שֶׁאָכְלָתַן חַיָּבֶת: דְּבִשְׁלַמָּא בּוֹר אִבָּא לְמֵימַר לָאו אַדַּעְתֵּהּ דְּשׁוֹר לְנַטּוֹרֵי נַפְשֵׁהּ מִבּוֹר וְכֵיוָן דִּבְרְשׁוּת נִכְנַס דְּהָא הִפְקִיר רְשׁוּתוֹ חַיָּב בַּעַל הַבּוֹר אֲבָל פֵּרוֹת כו': הָא קָא חָזֵי לְהוּ וַאֲפִילּוּ הָכִי נָמֵי פָּטוּר וְאע״ג דְּכָל הַנִּכְנָס מִבּוֹר הָכִי נָמֵי הָתָם: דְּבִשְׁלַמָּא בּוֹר אִבָּא לְמֵימַר לָאו אַדַּעְתֵּהּ דְּשׁוֹר לְנַטּוֹרֵי נַפְשֵׁהּ מִבּוֹר וְכֵיוָן דִּבְרְשׁוּת נִכְנַס דְּהָא הִפְקִיר רְשׁוּתוֹ חַיָּב בַּעַל הַבּוֹר אֲבָל פֵּרוֹת כו': הָא קָא חָזֵי לְהוּ וַאֲפִילּוּ הָכִי נָמֵי פָּטוּר וְאע״ג דְּכָל הַנִּכְנָס מִבּוֹר הוּא הַנִּ״מ ברה״ר דְּאֵין לוֹ רְשׁוּת לָתֵת שָׁם תַּקָּלָה: ר' יוֹסֵי הַיְנוּ ת״ק דקס״ד דְּלָאו אַתּוֹךְ הַרְחָבָה קָאֵי רַבִּי יוֹסֵי דְּלִבְעֵי לְחִיּוּבֵהּ דְּהָא כָּתִיב וּבְעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר וְלֹא ברה״ר אֶלָּא אַצְדֵּי רְחָבָה קָאֵי דְּאֵין דַּרְכָּהּ לֶאֱכוֹל אֶלָּא לְהַלֵּךְ וְזוֹ שֶׁאֲכָלָה חַיֶּבֶת הִלְכָּךְ הֵינוּ ת״ק: מְחַזֶּרֶת אֹכֶא בֵּינַיְיהוּ דְּשָׁמְעִינַן לר״מ דְּאָמַר בְּצַדֵּי הָרְחָבָה מִשֶּׁלָּמָת מַה שֶּׁהִזִּיקָה וּכְגוֹן דְּאָזְלָה וְקָמָה בְּצַדֵּי רְחָבָה אֲבָל מְחַזֶּרֶת לֹא וְקָאָמַר רַבִּי יוֹסֵי אֵין דַּרְכָּהּ לְהַחֲזִיר רֹאשָׁהּ וְלֶאֱכֹל אֶלָּא לְהַלֵּךְ וְזוֹ שֶׁהֶחֱזִירָה וְאָכְלָה חַיֶּבֶת: וְהָכָא בְּבוֹר בְּשָׂדֵה אַחֵר פְּלִיגִי וְאַתּוֹךְ הָרְחָבָה נָמֵי מְחַיֵּב לֵיהּ רַבִּי יוֹסֵי: וְלֹא בִּרְשׁוּת הַמִּזִּיק שֶׁאִם הִכְנִיס פֵּרוֹתָיו לַחֲצַר בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת וַאֲכָלָתַן בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת פָּטוּר: לֵימָא לֵהּ מַאי בָּעֵית בְּרַשְׁוָתַאי וּקְרָא לְמָה לִי: דְּאִלְפָא וְרַבִּי אוֹשַׁעְיָא דְּאָמַר אִלְפָא לְעֵיל בְּהֵמָה שֶׁפְּשָׁטָה צַוָּארָהּ וְאָכְלָה מֵעַל גַּבֵּי חֲבֵרְתֵּהּ חַיֶּבֶת וְדַר' אוֹשַׁעְיָא דְּאָמַר בְּהֵמָה הַקּוֹפֶצֶת וְאָכְלָה מִתּוֹךְ הַקְּפָּה חַיֶּבֶת: אִבָּא בֵּינַיְיהוּ ר״מ סָבַר מִתּוֹךְ הָרְחָבָה לְעוֹלָם פָּטוּר אֶלָּא לְפִי מָה שֶׁנֶּהֱנֵית וַאֲפִילּוּ בְּדְאִלְפָא וְר' אוֹשַׁעְיָא וַאֲתָא רַבִּי יוֹסֵי לְמֵימַר אֵין דַּרְכָּהּ לְפָשֵׁט צַוָּארָהּ עַל חֲבֵרְתֵּהּ וְאֵין דַּרְכָּהּ לִקְפֹּץ מִדֶּרֶךְ וְלֶאֱכֹל אֶלָּא לְהַלֵּךְ וְאֵית לֵיהּ דְּאִלְפָא וּדְרַבִּי אוֹשַׁעְיָא: מַתְנִי' מִפְּנֵי שֶׁהֵן מוּעָדִין לִקְפֹּץ וּבִרְשׁוּת הַנִּזָּק קָאָמַר דְּתוֹלְדָה דְּרֶגֶל הִיא: עַל הַחֲרֵרָה מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם דְּהָוֵי שֵׁן בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק: וְעַל הַגְּדִישׁ חֲצִי נֶזֶק מְפָרֵשׁ בְּגֶמ': גְּמ' תְּחִלָּתוֹ בְּפְשִׁיעָה דְּאִבְּעֵי לְאַסּוּקֵי אַדַּעְתֵּהּ דִּלְמָא קָקְפְצִי דְּהָא אוֹרְחַיְהוּ לְקִפּוֹץ: הָנִיחָא לְמ"ד כו' אָמוֹרָאֵי פְּלִיגִי בָּהּ בְּפֶרֶק [הַמַּפְקִיד] (ב"מ ד' מב.): וְסוֹפוֹ בְּאֹנֶס דְּהָא נָפְלוּ וּנְפִילָה לְא הֲוָה לֵיהּ לְאַסּוּקֵי אַדַּעְתֵּהּ: דִּמְקָרְבֵי כֵּלִים לְגַבֵּי כֹּתֶל טוּבָא דְּלֵיכָּא תְּחִלָּתוֹ בְּפְשִׁיעָה דְּאִי הֲוֵי קָקְפְצִי מִמַּאנֵי הֲוֵי קָקְפְצִי וְכִי נָפְלוּ לַהֲדֵי כֹּתֶל וְאִתְּבִיר מָנָא אֲנוּס הוּא: שֶׁאֲפִלּוּ נָפְלוּ חַיָּבִין וַאֲפִלּוּ לְמ"ד תְּחִלָּתוֹ בְּפְשִׁיעָה וְסוֹפוֹ בְּאֹנֶס פָּטוּר: מַשְׁכַּחַתְּ לֵהּ בְּכֹתֶל רָעוּעַ שֶׁמַּעֲקֶה הַגַּג רָעוּעַ דְּאַפִּילּוּ לְגַבֵּי נְפִילָה הֲוֵי פְּשִׁיעָה: דְּאִבְּעֵי לֵיהּ לְאַסּוּקֵי בְּתַמִּיהֵי: לֹא נָפַל אַרְחֵי וּנְפוּל אֵינָהוּ כו' כְּלוֹמַר כֵּיוָן דְּסוֹף סוֹף לֹא נָפַל אַרְחֵי אֵין סוֹפוֹ בְּפְשִׁיעָה: בְּכֹתֶל צַר שֶׁמַּעֲקֶה הַגַּג צַר וְדָחוּק וְכִי הִנִּיחָם בְּרֹאשׁ הַגַּג הָוֵה לֵיהּ לְאַסּוּקֵי אַדַּעְתֵּהּ דְּקָקְפְצִי אַמַּעֲקֶה כְּדַרְכָּן (וּמִן הַמַּעֲקֶה שֶׁהוּא צַר נָפְלִי) לְשָׁנָא אַחֲרִינָא צַר מִשֶּׁפַע: מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה פְּטוּרִין מִגֶּזֶק שָׁלֵם וְחַיָּב בַּחֲצִי נֶזֶק דִּמְשַׁנְיָין הֵן: אָדָם וְתַרְנְגוֹל כו' אָדָם אִי נָמֵי לָאו אוֹרְחֵהּ לְקִפּוֹץ מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה חַיָּב דְּאֵין בָּאָדָם צַד תַּמּוּת אֶלָּא בִּבְהֵמָה וְתַרְנְגוֹל דַּרְכּוֹ לְדַלֵּג אֲפִילּוּ מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה:

מסורת הש"ס

א תוספתא בבא קמא; לקמן סב:; משנה בבא קמא; שבת כא:

תורה אור השלם

כי תצא אש. אבי הנזקין אש כולל את כל הנזקים שנעשים על ידי ממונו הדומם ("שאין בו רוח חיים") של אדם והוא מופעל על ידי כוח טבע המצוי בכל עת. למשל, כאשר אדם מניח אבן על ראש גג ביתו ורוח מצויה מפילתה, והיא מזיקה בנפילתה, הרי זה שייך לנזק האש. שכן, כשם שעל האדם לשמור על רכושו החי שלא יזיק על ידי הפעלת כוחו הטבעי, כך הוא חייב לשמור גם על רכושו הדומם אשר, אף כי אין דרכו לילך ולהזיק, כלומר הוא נייח, אינו נע עצמו, הרי כוח אחר שבידוע הוא כי הוא מצוי תמיד, עלול להתניע אותו. וגם אפשר לראות באש נזק "משום חציו", דהיינו אמצעי מזיק המותנע בידי אדם ואשר היזקו ייחשב למעשה אדם; השוה בבא קמא כב ע"א ושם ס ע"א ואילך. [פירושי רד"צ הופמן על שמות כב:ה, ב]

בְּזַקִּירָא קְפִיצָה: סְרִיכָא שְׁנוֹעֵץ צִפָּרְנָיו בַּכֹּתֶל שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ בְּכָךְ וּמְשַׁנִּים הֵן:

אִשּׁוֹ הַשּׁוֹלֵחַ אֶת הַבְּעֵרָה: מִשּׁוּם חֲצָיו חִיְּבוֹ הַכָּתוּב דְּאִיהוּ קָעֲבִיד דְּהֲוֵי כְּזוֹרֵק חֵץ: מִשּׁוּם מָמוֹנוֹ כְּשׁוֹרוֹ וּבוֹרוֹ שֶׁהִזִּיקוּ וקס"ד דְּאִיכָּא בֵּינַיְיהוּ כְּגוֹן שֶׁהִדְלִיק בְּגַחֶלֶת שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ דִּלְרַבִּי יוֹחָנָן חַיָּב דְּחָצָיו הֲן ולר"ל פְּטוּר דְּלָאו מָמוֹנוֹ הוּא: הַאי לָאו מִכֹּחוֹ דְּאֵשׁ מֵאֵלָיהּ הוֹלֶכֶת וְדוֹלֶקֶת לְמֶרְחוֹק: הָא לַיִת בֵּיהּ מַמָּשָׁא דְּשַׁלְהֶבֶת הִיא הַמִּזְקֶקֶת דְּאֵין לָהּ מַמָּשׁ הִלְכָּךְ כִּי חַיְּבָהּ רַחֲמָנָא מִשּׁוּם חֲצָיו הוּא דְּחַיְּבָהּ: חֲצָיו דְּכֻלָּם הֵן דְּהֲוֵה לַיְּהּ צְרוֹרוֹת הִלְכָּךְ מְשַׁלֵּם ח"נ וְאָדָם הַמַּדְלִיק מש"ה חַיָּב נ"ש שֶׁאֵין דִּין צְרוֹרוֹת בְּאָדָם: לָאו מָמוֹנוֹ דְּבַעַל כָּלֶב הוּא אֶלָּא דְּבַעַל חֲרָרָה: דְּאֲדַיֵּהּ אִדּוּיֵי שְׁזָרְקוּ: מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק דִּצְרוֹרוֹת הֵן וְהַכֶּלֶב עֲשָׂאָן. לְשֶׁנָא אַחֲרִינָא דְּמִשְׁנָה הוּא: וְעַל גְּדִישׁ כַּלֵּה פְּטוּר דְּאִשּׁוֹ מִשּׁוּם מָמוֹנוֹ וְהַאי לָאו מָמוֹנוֹ הוּא וּצְרוֹרוֹת לֵיכָּא לְמֵימַר דְּהָא מִמְּקוֹם גַּחֶלֶת וְאֵילֵךְ דְּלֵקָה אֵשׁ מֵאֵלָיו וּמִשּׁוּם הָכִי אוֹקְמָהּ בִּדְאַדַּיֵּהּ אִדּוּיֵי דְּאִי אַנְּחָהּ עִם הַחֲרָרָה כִּי אוֹרְחֵהּ לָא מְצֵי לְמִתְנֵי ח"נ אֲמִידֵי דְּאַמְּקוֹם גַּחֶלֶת חַיָּב נֶזֶק שָׁלֵם דְּאוֹרְחֵהּ הוּא לִטֹּל חֲרָרָה עִם הַגַּחֶלֶת: וְעַל מְקוֹם גַּחֶלֶת מְקוֹם שֶׁנָּפְלָה גַּחֶלֶת שָׁם: וְר' יוֹחָנָן דְּאָמַר אִשּׁוֹ מִשּׁוּם חֲצָיו מוֹקֵם לֵהּ בִּדְאַנְּחֵהּ כִּי אוֹרְחֵהּ דְּעַל חֲרָרָה נ"ש הֵיא וּבְיָדִים עֲבַד: וְאַגְּדִישׁ כּוּלֵּיהּ ח"נ דְּחָצָיו כְּלָם הוּא וְהֵינוּ צְרוֹרוֹת: בְּיָרָה בֵּית גָּדוֹל: בְּגַר חֲנָכָה פְּטוּר שְׁמִצְוָה לְהַנִּיחָהּ ברה"ר לְפַרְסוּמֵי נִיסָּא: לָאו מָמוֹנוֹ דְּבַעַל גְּמָל הוּא אֶלָּא דְּחָנָנִי: בְּמִסְכָּסֶכֶת אֶת כָּל הַבִּירָה שֶׁהַגְּמָל עוֹבֵר בְּפָנֵי כָּל הַבִּירָה וּמְסַכְסְכוֹ דְּהָא וַדַּאי הֲוֵי כָּלוּ כְּמִקּוֹם גַּחֶלֶת מֵאֵלֶיהָ הוֹלֶכֶת וְדוֹלֶקֶת לְמֶרְחוֹק: הָא לַיִת בְּהָ מַמָּשָׁא דְּשַׁלְהֶבֶת הִיא הַמִּזְקֶקֶת דְּאֵין לָהּ מַמָּשׁ הִלְכָּךְ כִּי חַיְּבָהּ רַחֲמָנָא מִשּׁוּם חֲצָיו הוּא דְּחַיְּבָהּ: חֲצָיו דְּכֻלָּם הֵן דְּהֲוֵה לַיְּהּ צְרוֹרוֹת הִלְכָּךְ מְשַׁלֵּם ח"נ וְאָדָם הַמַּדְלִיק מש"ה חַיָּב נ"ש שֶׁאֵין דִּין צְרוֹרוֹת בְּאָדָם: לָאו מָמוֹנוֹ דְּבַעַל כֶ

עין משפט
נר מצוה

א סמג עשין סט:

ב מיי׳ פי״ד מהל׳ נזקי ממון הל׳ י:

מסורת הש״ס

א לקמן סא:; משנה בבא קמא; לקמן מג:

ב לקמן נט:; לעיל ט:

ג לקמן ס:

תורה אור השלם

אִם־עָבֶד יִגַּח הַשּׁוֹר אוֹ אָמָה כֶּסֶף שְׁלֹשִׁים שְׁקָלִים יִתֵּן לַאדֹנָיו וְהַשּׁוֹר יִסָּקֵל [שמות כא, לב]

כִּי־תַצֵּא אֵשׁ וּמָצְאָה קִצִּים וְנֶאֱכַל גָּדִישׁ אוֹ הַקָּמָה אוֹ הַשָּׂדֶה שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם הַמַּבְעִר אֶת־הַבְּעֵרָה [שמות כב, ה]

רֵישָׁא בַּעַל גְּמָל חַיָּב וכו' אע"ג דְּמַעְקְרָא הָכִי אֶלָּא דְּמַעְקְרָא הָיָה הַטַּעַם פָּשׁוּט יוֹתֵר לְמַאן דְּאָמַר אִשּׁוֹ מִשּׁוּם חֲצָיו דְּמִתְחַיֵּב בַּעַל הַגָּמָל עַל תְּחִלַּת הַדַּלֶּקֶת הַפְּשׁוּטָן ואע"פ שֶׁהָאֵשׁ הוֹלֶכֶת מֵעֲצָמָהּ ע"י רוּחַ מְצוּיָה אֲבָל לְמ"ד מִשּׁוּם מָמוֹנוֹ דְּלָא מְחַיֵּב אֶלָּא עַל שֶׁמְּסַכְּסֶכֶת הַבִּירָה וּבָזֶה לֹא פָּשַׁע כ"כ שֶׁלֹּא רָאָה הַדַּלֶּקָה עַד שֶׁעָמְדָה סָמוּךְ לַבִּירָה וְאֵז לֹא הָיָה יָכוֹל לְסַלְּקָהּ לְפִי שֶׁעָמְדָה לְהַטִּיל מַיָּמָיו וּלְכָךְ הֲצָרָךְ לְפָרֵשׁ דְּאַפֵּ"ה חַיָּב דְּלָא אִבְּעֵי לֵיהּ לְאַפּוֹקֵי אַדַּעְתֵּהּ בְּטָעֲנִינָיה דְּהָוָה לֵיהּ לְאַסּוּקֵי אַדַּעְתֵּהּ כְּשֶׁיִּכָּנֵס פְּשָׁתָנוֹ לְתוֹךְ הַחֲנוּת וְתַדְלִיק בַּגֵּר וְתַעֲמֹד לְהַטִּיל מֵיָּמָיו לֹא יוּכַל לְסַלְּקָהּ מִשָּׁם: וְהָיָה גִּדֵּי כְּפוּת לוֹ תֵּימָה דְּלְתָנֵי בְּרֵישָׁא גִּדֵּי וְעֶבֶד סָמוּךְ וּבְסֵיפָא גִּדֵּי וְעֶבֶד כְּפוּת דְּהָוֵי רְבוּתָא טְפֵי וּפֵי' רַשְׁבָּ"ם דְּגִדֵּי נָמֵי הָיָה לוֹ לִבְרֹחַ וְרֵישָׁא דְּקָתָנֵי גִּדֵּי כְּפוּת וְעֶבֶד סָמוּךְ דַּוְקָא בכה"ג חַיָּב וּבְסֵיפָא גִּדֵּי סָמוּךְ וְעֶבֶד כְּפוּת לוֹ פְּטוּר אע"ג דְּעֶבֶד כְּמוֹ שֶׁאָמַר בְּרֵישָׁא שֶׁהָיָה סָמוּךְ לוֹ וְעֶבֶד כְּמוֹ שֶׁאָמַר אע"ג דְּלָא קָם לַהּ בְּדַרְבָּה מִנַּהּ מִשּׁוּם דְּהָיָה לוֹ לִבְרֹחַ וְעֶבֶד כְּפוּת לוֹ וּגְדֵי כְּמוֹ כֵן כְּפוּת כְּמוֹ שֶׁאָמַר בְּרֵישָׁא פָּטוּר אע"ג דְּלָא הָיָה לוֹ . לִבְרֹחַ דְּקִים לַהּ בְּדַרְבָּה מִנַּהּ וְהַהוּא דְּסוֹף פִּרְקִין (בָּבָא קַמָּא ד' כז.) עַבְדּוֹ כְּגוּפוֹ שׁוֹרוֹ כְּמָמוֹנוֹ אֵירֵי בְּעֶבֶד וְשׁוֹר כְּפוּת וְהַבָּעֲלִים עוֹמְדִים אֶצְלָם וּכְשֶׁהִנִּיחַ הַגַּחֶלֶת עַל לֵב עַבְדּוֹ פָּטוּר שֶׁמְּחַשֵּׁב בְּלִבּוֹ שֶׁהָאֵדוֹן יְסִירֶנָּה וְלֹא יִסְמֹךְ אַתַּשְׁלוּמִין אֲבָל כְּשֶׁהִנִּיחַ עַל לֵב שׁוֹרוֹ אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ הָאֵדוֹן לְהָסִירָהּ לְפִי שֶׁיִּשַּׁלֵּם לוֹ דְּמֵי שׁוֹרוֹ ור"ת מְפָרֵשׁ דְּאִצְטְרִיךְ גִּדֵּי כְּפוּת דְּחַיָּב אע"ג דְּפָטְרִינַן טָמוּן בָּאֵשׁ דְּדָרְשִׁינַן מָה קָמָה בְּגָלוּי אַף כָּל בְּגָלוּי וס"ד דְּכָל דָּבָר דְּלָאו אוֹרְחֵהּ הָכִי לָאו כְּעֵין קָמָה הוּא וּפָטוּר וּגְדֵי אֵין דַּרְכּוֹ לְהָיוֹת כְּפוּת וס"ד לְמִפְטַרֵהּ וקמ"ל הַשְׁתָּא בְּרֵישָׁא דְּאַפֵּ"ה חַיָּב וְסֵיפָא קמ"ל דאע"ג דְּסָמוּךְ הוּא דְּהָוֵי כִּי אוֹרְחֵהּ פָּטוּר לְכָךְ תַּנָּא הַהִיא מַתְנִיתִין דְּהַכּוֹנֵס (לְקַמָּן בָּבָא קַמָּא דַּף סא:) בָּתַר פְּלַגְתָּא דְּטָמוּן דְּר' יְהוּדָה וְרַבָּנָן וּבָתַר הַהִיא דְּגִדֵּי כְּפוּת קָתָנֵי וּמוֹדִים חֲכָמִים לְר' יְהוּדָה בְּמַדְלִיק הַבִּירָה שֶׁמְּשַׁלֵּם כָּל מַה שֶּׁבְּתוֹכָהּ שֶׁכֵּן דָּרְךְּ בְּנֵי אָדָם לְהַנִּיחַ בְּבָתִּים וְהִפְסִיק הַתַּנָּא בְּהַאי בָּבָא כְּדַפְרֵשִׁית לְאַשְׁמוֹעִינַן דאע"ג דְּלָאו אוֹרְחֵהּ בִּגְדֵי לִהְיוֹת כְּפוּת חַיָּב וַאֲפִילּוּ לְמָ"ד אִשּׁוֹ מִשּׁוּם חֲצָיו דְּלָא שַׁיָּךְ בְּדִידֵהּ לְמִפְטַר טָמוּן מ"מ אִצְטְרִיךְ לְאַשְׁמוֹעִינַן דְּחַיָּב הֵיכָא דְּכָלוּ לוֹ חֲצָיוֹ לְאַחַר שְׂרֵפַת הָעֶבֶד ואע"ג דְּשָׂרְפַת הָעֶבֶד מַחֲמַת גְּדִי דְּלָא שַׁיָּךְ בְּדִידֵהּ מַחֲמַת טָמוּן בָּהּ שִׁפִּיר קָם לֵהּ בְּדַרְבָּה מִנַּהּ הוֹאִיל וע"י מַעֲשֶׂה אֶחָד בָּא הַכֹּל וְתַדַּע דְּלָמָ"ד מְשׁוּם מָמוֹנוֹ מוּקֵי כְּשֶׁהִצִּית בְּגוּפוֹ שֶׁל עֶבֶד וּפְטָרִינַן לֵיהּ אע"ג דְּלָא הִצִּית בְּגוּפוֹ שֶׁל גְּדִי וּלְפִי' ר"ת וְרַשְׁבָּ"ם אֲתֵי שִׁפִּיר הָא דְּנָקֵט גְּדִי וְלָא נָקֵט גְּדִישׁ וּבְקוּנְטְרֵס פִּי' מְשׁוּם דְּמִסְקִינַן בְּגִדֵּי דְּחַד וְעַבְדָּא דְּחַד וּסְתָמָא הָעֶבֶד לְבַעַל הַגְּדִישׁ שֶׁאָדָם מַנִּיחַ עַבְדּוֹ לִשְׁמוֹר גְּדִישׁוֹ וּלְפֵרוּשׁוֹ צ"ל הָא דְּפָרִיךְ מַאי לְמֵימְרָא הָוֵה מְצֵי לְמֵימַר וּלְטַעְמִיךְ תִּקְשֶׁה לְר' יוֹחָנָן אַמַּאי נָקֵט גְּדִי:

קָטָל תּוֹרַת עַבְדָּא ה"נ דְּלָא מְחַיֵּב פ"ה הָא כְתִיב כֶּסֶף שְׁלֹשִׁים שְׁקָלִים יִתֵּן לַאדֹנָיו וְקָשֶׁה דְּאִם רָצָה לוֹמַר דה"ה לְגַבֵּי אִשּׁוֹ דְּמִשְׁלַם שְׁלֹשִׁים שֶׁל עֶבֶד הָא אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר כֵּן דבפ"ק (דַּף ט:) אָמְרִינַן דְּהַשּׁוֹר מְשַׁלֵּם שְׁלֹשִׁים שֶׁל עֶבֶד משא"כ בְּאֵשׁ וְאִם ר"ל דְּכִי הֵיכִי דְּהַתָּם מְשַׁלֵּם קְנָס ה"נ מְשַׁלֵּם דְּמֵי הַגְּדִי הָא לָא גְּמִרִינַן מָמוֹן מְקֻנָּס וְנֵר' לר"י דְּהָכִי פָּרִיךְ ה"נ דְּלָא מְחַיֵּב בְּמָמוֹן שֶׁהִזִּיק עִם הֲרִיגַת הָעֶבֶד וְהָא בְּדָבָר שֶׁמְּמוֹנוֹ עוֹשֶׂה לֹא שַׁיָּךְ קָם לַהּ בְּדַרְבָּה מִנַּהּ: **בְּגָדִי** דְּחַד וְעַבְדָּא דְּחַד וְכֵן נָמֵי אָמַר רָבָא בְּפ' בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה (סַנְהֶדְרִין דַּף עד.) רוֹדֵף שֶׁהָיָה רוֹדֵף אַחַר חֲבֵרוֹ לְהָרְגוֹ וְשִׁיבֵּר הַכֵּלִים בֵּין שֶׁל נִרְדָּף בֵּין שֶׁל כָּל אָדָם פָּטוּר וְקָשֶׁה דבפ"ק דְּסַנְהֶדְרִין (דַּף י. וְשָׁם) אָמַר מָמוֹן לָזֶה וּנְפָשׁוֹת לָזֶה חַיָּב וְתַרֵץ הר"ר יִצְחָק בַּר מָרְדְּכַי דְּכָל רוֹדֵף אַחַר חֲבֵרוֹ חָשִׁיב מִיתָה וְתַשְׁלוּמִין לְאֶחָד מִשּׁוּם דְּמָמוֹן לָזֶה וּנְפָשׁוֹת לָזֶה חַיָּב וְתַרֵץ הר"ן דְּלָא מְחַיֵּב הָא אָמְרִינַן בְּפ"ק (ד' י.) חֹמֶר בְּשׁוֹר מִבְּאֵשׁ שֶׁאִם מָסַר לְחֵרֵשׁ חַיָּב: גַּחֶלֶת וְלִבָּה הַחֵרֵשׁ דְּלָא דָּמֵי לְשׁוֹר דְּשׁוֹר מְזַמֵּן לְהַזִּיק אֲבָל הָא דְּגַחֶלֶת חֵרֵשׁ עֲבִיד לֵיהּ לְהֶזֵּק: בְּרֵי הֶזֵּיקָא מְזַמֵּן הִזִּיקוּ וְהָוֵי כְּשׁוֹרוֹ: וְר' יוֹחָנָן אָמַר אֲפִילּוּ שַׁלְהֶבֶת פָּטוּר וְר' יוֹחָנָן לְטַעְמֵהּ דְּאָמַר אִשּׁוֹ מִשּׁוּם חֲצָיו וְהָכָא חֲצָיוֹ דְּחֵרֵשׁ הַן: גַּזָּא עֵצִים יְבֵשִׁים: וְסִלְתָּא עֵצִים קְטַנִּים דַּקִּים דְּהַאי וְדַאי פּוֹשֵׁעַ הוּא: תֵּצֵא מֵעַצְמָהּ מַשְׁמַע וְלֵיכָּא לְאוֹקְמֵי קְרָא כְּשֶׁהִדְלִיק הוּא עַצְמוֹ גְּדִישׁוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ אֶלָּא בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ הִדְלִיק וְהָאֵשׁ הָלְכָה מֵעַצְמָהּ וַאֲפִילּוּ הָכִי קְרֵי מַבְעִיר אֶת הַבְּעֵרָה כְּאִלּוּ הִדְלִיקוֹ בְּעַצְמוֹ אַלְמָא אִשּׁוֹ מִשּׁוּם חֲצָיו:

נָמֵי הָוֵי טַעְמָא דְּרֵישָׁא וְסֵיפָא לְאַפּוֹשֵׁי גַּמְלָה בְּטָעֲנָה עַד שֶׁתִּכָּנֵס לְתוֹךְ הַחֲנוּת: וְהָיָה גִּדֵּי כְּפוּת לוֹ לַגְּדִישׁ: וְעֶבֶד סָמוּךְ לוֹ לַגְּדִישׁ: וְנִשְׂרַף עִמּוֹ חַיָּב אַגְּדִי וְאַגְּדִישׁ לְפִי שֶׁאֵין לוֹ דִּין מִיתָה בִּשְׁבִיל הָעֶבֶד שֶׁהָיָה לוֹ לִבְרֹחַ: עֶבֶד כְּפוּת לוֹ וּגְדִי סָמוּךְ לוֹ וְנִשְׂרְפוּ עִמּוֹ פָּטוּר אַגְּדִי וְאַגְּדִישׁ דְּקִם לֵהּ בִּדְרַבָּה מִנַּהּ שֶׁהַהוֹרֵג הָעֶבֶד נֶהֱרָג דִּכְתִיב נָקֹם יִנָּקֵם (שְׁמוֹת כ"א:כ') וְהַאי דְּנָקֵט גְּדִי מִשּׁוּם דְּמוֹקְמִינַן לְקַמָּן בִּגְדִי דְּחַד וְעֶבֶד דְּחַד דְּבְגָדִישׁ וְעֶבֶד לֵיכָּא לְאוֹקְמֵי הָכִי דְּאוֹרְחָא דְּמִלְתָא לְשַׁדּוֹרֵי אִינִישׁ עַבְדֵּהּ לִשְׁמוֹר גְּדִישׁוֹ וְאֵיידֵי דְּנָקֵט גַּבֵּי עֶבֶד כְּפוּת וְסָמוּךְ נָקֵט גַּבֵּי גִּדֵּי כְּפוּת וְסָמוּךְ וְאע"ג דְּבִגְדֵי אֵין לוֹמַר הָיָה לוֹ לִבְרֹחַ שֶׁהֲרֵי אֵין בּוֹ דַּעַת וְאִם אֵינוֹ כְּפוּת וְסָמוּךְ נָמֵי חַיָּב כִּדְאָמְרִינַן בְּשֻׁלְחֵי פִּרְקִין (דַּף כז.) שׁוֹרוֹ כְּמָמוֹנוֹ: אִם קָטַל תּוֹרַת עַבְדָּא ה"נ דְּלָא לְחַיֵּב מָמוֹן הָא כְתִיב כֶּסֶף שְׁלֹשִׁים שְׁקָלִים יִתֵּן לַאדֹנָיו (שָׁם): שֶׁהִצִּית בְּגוּפוֹ שֶׁל עֶבֶד דְּהָא וַדַּאי מַמָּשׁ הֲרָגוֹ: בִּגְדִי דְּחַד וְעַבְדָּא דְּחַד וְאַצְטְרִיךְ לְאַשְׁמוֹעִינַן דאע"ג דְּאֵין חַיָּב מִיתָה בִּשְׁבִיל הַגְּדִי מַפְסִיד בַּעַל הַגְּדִי: אִלּוּ מָסַר שׁוֹרוֹ לְחֵרֵשׁ ה"נ דְּלָא מְחַיֵּב הָא דְּגַחֶלֶת חֵרֵשׁ עֲבִיד לֵיהּ לְהֶזֵּק: בְּרֵי הֶזֵּיקָא מְזַמֵּן הִזִּיקוּ וְר' יוֹחָנָן אָמַר אֲפִילּוּ שַׁלְהֶבֶת פָּטוּר וְר' יוֹחָנָן לְטַעְמֵהּ דְּאָמַר אִשּׁוֹ מִשּׁוּם חֲצָיו וְהָכָא חֲצָיוֹ דְּחֵרֵשׁ הַן: גַּזָּא עֵצִים יְבֵשִׁים: וְסִלְתָּא עֵצִים קְטַנִּים דַּקִּים דְּהַאי וְדַאי פּוֹשֵׁעַ הוּא: תֵּצֵא מֵעַצְמָהּ מַשְׁמַע וְלֵיכָּא לְאוֹקְמֵי קְרָא כְּשֶׁהִדְלִיק הוּא עַצְמוֹ גְּדִישׁוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ אֶלָּא בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ הִדְלִיק וְהָאֵשׁ הָלְכָה מֵעַצְמָהּ וַאֲפִילּוּ הָכִי קְרֵי מַבְעִיר אֶת הַבְּעֵרָה כְּאִלּוּ הִדְלִיקוֹ בְּעַצְמוֹ אַלְמָא אִשּׁוֹ מִשּׁוּם חֲצָיו:

בְּנִזְקֵי

דמ"מ נ"ל דְּחֵרֵשׁ הַן תֵּימָה לר"י אִי חֵרֵשׁ מִסְתָּרָה לְחֵרֵשׁ כְּרוּחַ מְצוּיָה לְר' יוֹחָנָן נָמֵי מְחַיֵּב וְאִי לָא חֵרֵשׁ כְּרוּחַ מְצוּיָה א"כ מַה קָשֶׁה לר"ל הָא לָא דָּמֵי לְמָסַר שׁוֹרוֹ דְּהָא כ"ע מוֹדוּ דְּאֵין חַיָּבִין כְּלָל עַל הָאֵשׁ אֶלָּא בִּיכוֹלָה לְהַזִּיק בְּרוּחַ מְצוּיָה וְאוֹמֵר ר"י דְּלָמָ"ד אִשּׁוֹ מִשּׁוּם חֲצָיו הוּא לֹא מְחַיֵּב אֶלָּא בְּאֵשׁ שֶׁיָּכוֹל לְהַזִּיק בְּרוּחַ מְצוּיָה הַרְבֵּה וְקָרוֹב לְוַדַּאי הֶזֵּק כְּעֵין חֲצָיוֹ וְהָכָא אֵין בְּמַעֲשֶׂה הַשּׁוֹלֵחַ קָרוֹב לְוַדַּאי הֶזֵּק הִלְכָּךְ לֹא דָּמֵי לְחֲצָיוֹ דְּחֵרֵשׁ הַן אֲבָל לָמָ"ד מִשּׁוּם מָמוֹנוֹ אע"ג דְּלָא מְזַמֵּן כַּלֵּי הַאי מְחַיֵּב מִדֵּי דְּהָוֵי אֲמָסַר שׁוֹרוֹ קְשׁוּר כָּרָאוּי לְחֵרֵשׁ דְּחַיָּב דְּדָרְכּוֹ לְנַטּוֹרֵי ע"י עָסְקֵי שֶׁל חֵרֵשׁ אע"ג דְּלָא הָוֵי קָרוֹב לְוַדַּאי כְּעֵין חֲצָיוֹ וְהָא דְּפוֹטֵר ר' יוֹחָנָן אֲפִילּוּ בְּמָסַר לוֹ שֶׁלְּהֶבֶת לְאוֹ מִשּׁוּם דְּאַזַּל לְטַעְמֵהּ דְּאִית לֵיהּ אִשּׁוֹ מִשּׁוּם חֲצָיו דְּהָא מַסִּיק דְּאִית לֵהּ נָמֵי מִשּׁוּם מָמוֹנוֹ אֶלָּא מִשּׁוּם דְּקִסְבַר שֶׁלְּהֶבֶת לָא בָּרֵי הֶזֵּיקָא כְּמוֹ שׁוֹר כִּדְאָמְרִינַן בְּפֶרֶק קַמָּא (דַּף ט:):

מסורת הש"ס
א לקמן ס:

גליון הש"ס
רש"י ד"ה דסתם דלתות כו' ולא תימא משונה. עיין בהרא"ש בפרקי' סי' ג':
תוס' ד"ה ולייחייב כו' האי לישנא כו' ונראה מכאן לדקדק. עי' לקמן דף כז ע"ב תד"ה אמאי פטור:
תוס' ד"ה ולייחייב כו' האי לישנא כו' ונראה מכאן לדקדק. עי' לקמן דף כז ע"ב תד"ה אמאי פטור:

תורה אור השלם
כִּי יַבְעֵר־אִישׁ שָׂדֶה אוֹ־כֶרֶם וְשִׁלַּח אֶת־בְּעִירָה וּבִעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם [שמות כב, ד]

בְּגִנְזֵי מָמוֹנוֹ דִּכְתִיב כִּי תֵצֵא אֵשׁ דְּמַשְׁמַע מֵעֲצָמָהּ: בְּגִנְזֵי גּוּפוֹ דְּקָרֵי לַהּ מַבְעִיר: הֵיכִי מַשְׁכַּחְתְּ לַהּ אִלּוּ אָדָם זוֹרֵק חֵץ וְהִזִּיק בְּטָמוֹן לֹא מְחַיֵּב בְּגִנְזֵי גּוּפוֹ הָא קָיְמָא לַן בְּהָאי פִּרְקִין (דף כו:) פָּצַע תַּחַת פָּצַע לְחַיֵּב אֶת הַשּׁוֹגֵג כְּמֵזִיד וְאָנֵס כְּרָצוֹן. לְשָׁנָא אַחֲרִינָא הַאי חֵץ לְעוֹלָם בְּטָמוֹן הוּא נִכְנָס וּמַזִּיק. וְלֹא שְׁמַעְתְּ: וְנִיחָא לֵיהּ וּמְשַׁנֵּי לַהּ הָכִי: וְנָפְלָה גֶּדֶר שֶׁל חָצֵר: שֶׁלֹּא מֵחֲמַת דְּלֵקָה דְּאִי מֵחֲמַת דְּלֵקָה, וְהָלְכָה וְהִדְלִיקָה וְהִזִּיקָה בְּחָצֵר אַחֶרֶת. דְּהָתָם – כְּלוּ לֵיהּ חָצָיו. אִי הָכִי, לְעִנְיַן גָּלוּי נָמֵי כְּלוּ לֵיהּ חָצָיו! [א]אֶלָּא לְמַאן דְּאִית לֵיהּ מְשׁוּם חָצָיו – אִית לֵיהּ נָמֵי מְשׁוּם מָמוֹנוֹ; וּכְגוֹן שֶׁהָיָה לוֹ לְגוֹדְרָהּ וְלֹא גְּדָרָהּ; דְּהָתָם – שׁוֹרוֹ הוּא וְלָא טָפַח בְּאַפֵּי׳. [ב]וְכִי מֵאַחַר דְּמַאן דְּאִית לֵיהּ מְשׁוּם חָצָיו אִית לֵיהּ מְשׁוּם מָמוֹנוֹ, מַאי בֵּינַיְיהוּ? [ג]אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ לְחַיְּבוֹ בְּאַרְבָּעָה דְּבָרִים. [ד]עַל הַחֲרָרָה מְשַׁלֵּם כּוּ׳. מַאן חַיָּיב – בַּעַל כֶּלֶב. וְלִיחַיֵּיב נָמֵי בַּעַל גַּחֶלֶת! בְּשֶׁשִּׁשִּׁימֵר גַּחֶלְתּוֹ. [ה]אִי כְּשֶׁשִּׁימֵר גַּחֶלְתּוֹ, מַאי בָּעֵי כֶּלֶב הָתָם? בְּשֶׁחָתַר. אָמַר רַב מָרִי בְּרֵיהּ דְּרַב כָּהֲנָא: זֹאת אוֹמֶרֶת, סְתָם דְּלָתוֹת חֲתוּרוֹת הֵן אֵצֶל כֶּלֶב. [ו]דְּאַכְלַהּ הֵיכָא? אִילֵימָא דְּאַכְלַהּ בְּגָדִישׁ דְּעַלְמָא, הָא בָּעֵינַן "וּבִעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר", וְלֵיכָּא! לָא צְרִיכָא, דְּאַכְלַהּ בְּגָדִישׁ דְּבַעַל חֲרָרָה. [א(א)]תִּפְשׁוֹט דְּפִי פָּרָה –

כַּחֲצַר

טָמוֹן בָּאֵשׁ דִּפְטַר רַחֲמָנָא הֵיכִי מַשְׁכַּחְתְּ לַהּ פִּי׳ בְּשֶׁלָּמָא לְמ"ד אֵשׁוֹ מִשּׁוּם מָמוֹנוֹ אֵין תַּמַּה דְּפָטוּר טָמוֹן ואע"ג דְּבָכָל נִזְקֵי מָמוֹנוֹ כְּמוֹ קֶרֶן שֵׁן וְרֶגֶל חַיָּב טָמוֹן שֶׁבְּמָמוֹן מְצִינוּ חִלּוּקִים בְּקֶרֶן שֵׁן וְרֶגֶל לְהַלְכוֹתֵיהֶן אֲבָל בְּאָדָם הַמַּזִּיק לֹא חִלֵּק הַכָּתוּב דִּכְתִיב פָּצַע תַּחַת פָּצַע וְדָרְשִׁינַן בְּסוֹף פִּרְקִין (בָּבָא קַמָּא דף כו:) לְחַיֵּב עַל הַשּׁוֹגֵג כְּמֵזִיד וְאָנֵס כְּרָצוֹן לְפִיכָךְ אֵין סְבָרָא לְדָרֹשׁ אֵשׁוֹ מִשּׁוּם חָצָיו: מַאי בֵּינַיְיהוּ הָוֵה מְצֵי לְמֵימַר אִפָּא בֵּינַיְיהוּ כָּל הֲנֵי דְּלֵעֵיל כֶּלֶב שֶׁנִּטַּל חֲרֵרָה וַאֲנַחֵי אַגּוּפֵי בְּגָדִישׁ דְּלַרְבִּי יוֹחָנָן מְשַׁלֵּם עַל שְׁאַר הַגְּדִישׁ חֲצִי נֶזֶק ולר"ל עַל שְׁאַר הַגְּדִישׁ פָּטוּר ולְרַבִּי יוֹחָנָן אֲפִילּוּ לֹא הִצִּית בְּגוּפוֹ שֶׁל עֵבֶד קָם לַהּ בְּדְרַבָּה מִנֵּהּ וְטָמוֹן הֵיכָא שֶׁלֹּא כְּלוּ חֲצָיו חַיָּב לְרַבִּי יוֹחָנָן:

וְלִחַיֵּב בַּעַל הַגַּחֶלֶת פֵּרוּשׁ גַּם בַּעַל הַגַּחֶלֶת וְלֹא שְׁיִפְטֵר בַּעַל הַכֶּלֶב לְגַמְרֵי כדפ"ל (דף כב. ד"ה וְאִי) גַּבֵּי חָנְוָנִי אַמַּאי חַיָּב וְעוֹד אִי בְּשֶׁלֹּא שִׁמֵּר גַּחַלְתּוֹ וּמִפְּטַר בַּעַל הַכֶּלֶב אַמַּאי קָאָמַר (לְעֵיל בָּבָא קַמָּא יט:) מַתְנִי' בְּאַדְיָה אַדְוַיי וּדְרַב הוּנָא בְּעַלְמָא אִתְּמַר לֵימָא דְּרַב הוּנָא קַאֵי אַמַּתְנִי' קְשׁוֹרוֹ אָדָם חַיָּב הַקּוֹשֵׁר נ"ש וּבַעַל הַתַּרְנְגוֹל פָּטוּר כְּמוֹ הָכָא דְּפָטוּר בַּעַל הַכֶּלֶב אֶלָּא וַדַּאי בְּשֶׁלֹּא שִׁמֵּר גַּחַלְתּוֹ חַיָּב נָמֵי בַּעַל הַכֶּלֶב וּלְכָךְ לֹא מִתּוֹקְמָא דְּרַב הוּנָא אַמַּתְנִי' דְּקָשְׁרוּ אָדָם חַיָּב מִשְּׁמַע דְּחַיָּב הַכֹּל הַקּוֹשֵׁר וּבַעַל הַתַּרְנְגוֹל יֵשׁ לוֹ לְהִתְחַיֵּב כְּמוֹ כֵן: וּלְחַיֵּב בַּעַל הַגַּחֶלֶת הַאי לִשְׁנָא לָאו דַּוְקָא דְּהָא מִתּוֹקְמָא דְּאֹכְלָה בְּגָדִישׁ דְּבַעַל הַחֲרֵרָה אֶלָּא כְּלוֹמַר שֶׁיִּפְטֵר בַּעַל הַכֶּלֶב מֵחֶלְקוֹ שֶׁל בַּעַל הַגַּחֶלֶת וְלֹא יְשַׁלֵּם כִּי אִם הָרְבִיעַ וא"ת וַאֲמַאי לֹא פָּרִיךְ וּלְפָטֵר בַּעַל הַכֶּלֶב מִן הַחֲרֵרָה וְנִרְאֶה מִכָּאן לְדַקְדֵּק דְּיוֹתֵר יֵשׁ לְאָדָם לִזָּהֵר עַצְמוֹ שֶׁלֹּא יַזִּיק אֲחֵרִים מִשֶּׁלֹּא יַזִּיק שֶׁמְּחַיֵּב לְשָׁמוֹר גַּחַלְתּוֹ מִן הַכֶּלֶב אע"פ שֶׁאֵין לוֹ רְשׁוּת לְכָנֵס לְבֵיתוֹ כְּדֵי שֶׁלֹּא יַזִּיק אֲחֵרִים וְאֶפְשָׁר לְשָׁמוֹר עַצְמוֹ כְּדֵי שֶׁלֹּא יִכָּנֵס כֶּלֶב כְּדֵי לִטֹּל חֲרֵרָתוֹ וְכֵן מַשְׁמַע בְּהַמַּנִּיחַ (לְקַמָּן בָּבָא קַמָּא דף לא.) בְּשָׁמַעְתִּין דְּקַדְּרִין דְּפָרִיךְ אִי נִתְקַל פּוֹשֵׁעַ שֵׁנִי נַמִּי לְחַיֵּב אַלְמָא חֲשִׁיב שֵׁנִי פּוֹשֵׁעַ לְחַיְּבוֹ בְּנֶזֶק שְׁלִישִׁי וְאַינוּ פּוֹשֵׁעַ לְעִנְיַן שְׁיִפְטֵר רִאשׁוֹן בְּנִזְקָיו: בְּשֶׁשִּׁמֵּר גַּחַלְתּוֹ וא"ת וּמַה שְׁמִירָה הִיא זוֹ כֵּיוָן שֶׁיְּכוֹל הַכֶּלֶב לִכָּנֵס שָׁם בַּחֲתִירָה דִּסְתָם דְּלָתוֹת חֲתוּרוֹת הֵן אֵצֶל הַכֶּלֶב וי"ל כֵּיוָן דְּנָטַר כִּדְנָטְרִי אִינָשֵׁי לֹא אִטְרְחוּהוּ רַבָּנָן בְּסוֹף פִּרְקִין (בָּבָא קַמָּא דף כו:) בְּשָׁחָתַר וְאִם תֹּאמַר וְלִישַׁנֵּי כְּגוֹן דְּנָפְלָה גְּדֵא בְּלֵילְיָא וְיָדַע בַּעַל הַכֶּלֶב וּבַעַל הַגַּחֶלֶת לֹא יָדַע וְיֵשׁ לוֹמַר דְּאֵין זֶה רְגִילוּת דְּבַעַל הַכֶּלֶב יָדַע וּבַעַל הַגַּחֶלֶת לֹא יָדַע וּלְקַמָּן גַּבֵּי עִזֵּי דְּבַשְׁדוֹת רְגִילוּת הוּא לְפָעָמִים: סְתָם דְּלָתוֹת חֲתוּרוֹת הֵן תַּמַּה דְּלְמָא מִשּׁוּם דְּהָוֵי תְּחִלָּתוֹ בְּפְשִׁיעָה וְסוֹפוֹ בְּאֹנֶס תְּחִלָּתוֹ בְּפְשִׁיעָה מִשּׁוּם פְּתִיחָה וְיֵשׁ לוֹמַר דא"כ לֹא מְחַיֵּב בַּחֲתִירָה כ"א רְבִיעָה כִּי הֵיכִי דַּהֲוָה מְתַחֵיב בְּפְתִיחָה שֶׁהָיָה בַּעַל הַגַּחֶלֶת מְתַחֵיב מֻחְצָה אֲבָל אֵין לְתָרֵץ דְּלָא אָמְרִינַן תְּחִלָּתוֹ בְּפְשִׁיעָה בְּבָתִּים פְּתוּחִים וְסוֹפוֹ בְּאֹנֶס בְּנָעוּלִים כֵּיוָן דְּגַבֵּי נְעוּלִים לָא הֲוֵי שׁוּם פְּשִׁיעָה כְּדַאָמְרִינַן בַּהֲפָרָה (לְקַמָּן בָּבָא קַמָּא דף נב:) דְּלָא אָמְרִינַן מִגּוֹ דְּהֲוֵי פּוֹשֵׁעַ לְעִנְיַן חֲרֵשׁ הֲוֵי פּוֹשֵׁעַ לְעִנְיַן פְּקֵחַ כו' וּמִגּוֹ דְּהֲוֵי פּוֹשֵׁעַ לְעִנְיַן גְּמַלִּים הֲוֵי פּוֹשֵׁעַ לְעִנְיַן שְׁוָרִים דְּלָא דְּמֵי דְּהָתָם וַדַּאי לָא אָמְרִינַן מִגּוֹ מְשׁוּם דְּלַגַּבֵּי פְּקֵחַ אוֹ לְגַבֵּי שְׁוָרִים הַנִּזְקִין לֹא פְּשִׁעֵי כְּלָל אֲבָל הָכָא פּוֹשֵׁעַ הוּא בְּכָלָּב וְה לְעִנְיַן וֶה הַגְּדִישׁ לִהְיוֹת נִזּוֹק בְּגַחֶלְתּוֹ בְּפְשִׁיעָה הֵיכָא שֶׁלֹּא שָׁמַר גַּחַלְתּוֹ לְכָךְ יֵשׁ לְהִתְחַיֵּב אֶפְלּוּ נִזּוֹקִין בְּאֹנֶס לְמָאן דְּמְחַיֵּב בְּפְשִׁיעָה וְסוֹפוֹ בְּאֹנֶס: תִּפְשׁוֹט דְּפִי פָּרָה כַּחֲצַר הַנִּזָּק דְּמֵי תַּמַּה דְּאַמַּאי לָא פְּשִׁיט מִשְּׁאָר בָּבֵי דְּמַתְנִי' דְּתְנַן הַשֵּׁן מוּעֶדֶת לֶאֱכֹל הָרֹאשׁ לָהּ וּמַהֵיכָא דְּאָכְלָה מְצַדֵּי הָרְחָבָה וּמִתּוֹךְ הַחֲנוּת וְעוֹד אוֹתָם שֶׁהָיוּ מְדַקְדְּקִין מִשְּׁפָה בּוֹ אֶת הַכֶּלֶב לְמָה לֹא הֵבִיאוּ מַתְנִיתִין כֶּלֶב שֶׁנִּטַּל חֲרֵרָה דְּדַיֵּק מִנָּהּ הַשְׁתָּא וְעוֹד מַאי קָאָמַר מַאי בְּעֵי רִפְתֵּךְ בְּפַמָּא דְּכַלְבָּאי כֵּיוָן שֶׁהַכֶּלֶב לְקִחָה וְנִרְאֶה לר"י דְּמִכָּל הָנְהוּ דְּמַתְנִיתִין לָא מְצֵי לְמִפְשֵׁט וְלֹא מֵהֵיכָא דְּנָטַל חֲרֵרָה מִשּׁוּם דס"ד דְּאִם לְקִחָה הַבְּהֵמָה פֵּרוֹת בַּחֲצַר הַנִּזָּק וְאָכְלָה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים [אוֹ בַּחֲצַר הַמַּזִּיק] חַיָּב דְּמַחֲיְבִינַן בִּלְקִיחָה לְחַדָּא וְכֵן הַסְּבָרָא נוֹטָה דְּכֵיוָן דְּפָשַׁע בִּלְקִיחָה מַה לָּנוּ בַּאֲכִילָה וְהָא דְּמְמַעֲטִינַן מִשְּׁדֶה אַחֵר רְשׁוּת הָרַבִּים הַיְנוּ לְקִיחָה וְקַמְבָּעְיָא לֵיהּ כְּגוֹן אִם הוֹשִׁיט פֵּרוֹת בְּפִי פָּרָה חש"ו וְעָבְרוּ"ם דְּלָאו בְּנֵי תַּשְׁלוּמִין נִינְהוּ וּכְגוֹן שֶׁהַבְּהֵמָה לֹא הָיְתָה יְכוֹלָה לִקַּח אִם לֹא שֶׁהוֹשִׁיט לָהּ וְאִי כַּחֲצַר בַּעַל הַפָּרָה וְאִי כַּחֲצַר הַנִּזָּק דְּמֵי חַיָּב בְּעַל הַמַּזִּיק דְּמֵי חַיָּב בְּפִטּוּר כֵּיוָן שֶׁנִּתְנוּ אַחַר לְתוֹךְ פִּיהָ וְהָא דְּקָאָמַר תִּפְשׁוֹט לָאו מִמַּתְנִי' אֶלָּא מִסְּגִיָּא דִּשְׁמַעְתִּין דְּאוֹקְמָה בְּגָדִישׁ דְּבַעַל הַחֲרֵרָה שְׁמַע מִנָּה דְּבָעוּ לְקִיחָה וַאֲכִילָה בְּחֲצַר [הַנִּזָּק] אַף עַל פִּי שֶׁאֵין טַעַם בְּדָבָר זֶה מַה צָּרִךְ בַּאֲכִילָה אֶלָּא דְּגָזְרַת הַכָּתוּב הוּא וְתִפְשׁוֹט כְּשֶׁנִּתַּן אַחַר לְתוֹךְ פִּיהָ דְּחַיָּב דְּכַחֲצַר הַנִּזָּק דְּמֵי [א]אִי אֲמַר לָהּ מַאי בָּעֵי רִפְתֵּךְ דְּמֵי חַיָּב בְּעַל הַמַּזִּיק וְאַגַּב דְּשַׁיְּיךְ לְשׁוֹן זֶה בְּנָתַן אַחַר לְתוֹךְ פִּיהָ נָקֵט לֵיהּ וּמִיתֵּי מְשֶׁפָּה בּוֹ אֶת הַכֶּלֶב דְּשִׁסּוּי מִקְּרֵי אֶפְלּוּ הִכְנִיס יַד חֲבֵרוֹ בְּפִי הַכֶּלֶב אוֹ הִנִּיחַ וְהִשִּׁיךְ הֵינוּ דְּתַחַב וְדָחַק שְׁנֵי הַכֶּלֶב וְנָחַשׁ בִּבְשָׂר חֲבֵרוֹ וא"כ אַמַּאי חַיָּב בְּעַל הַכֶּלֶב וְהָלֹא יָדוֹ בַּחֲצַר הַמַּזִּיק הוּא וְלֵימָא לַהּ מַאי בָּעֵי יָדְךָ בְּפַמָּא דְּכַלְבָּאי וְהָא דְּקָאָמַר רַחֲמָנָא הֵיכִי מַשְׁכַּחְתְּ לַהּ אַף עַל גַּב דְּמַשְׁכַּחַתְּ לַהּ שַׁפִּיר כְּגוֹן שֶׁהַלְּקִיחָה הָיְתָה בַּחֲצַר הַנִּזָּק אֶלָּא מִשּׁוּם דְּפְשִׁטָה דְּקָרָא מַשְׁמַע שֶׁהַבְּעוּר הָיְתָה בַּחֲצַר הַנִּזָּק קְבָעֵי הֵיכִי מַשְׁכַּחְתְּ לַהּ וּבְרִישׁ מַסֶּכֶת שַׁבָּת (דף ג:) אֵיכָא נָמֵי תִּפְשׁוֹט מִסְּגִיָּא דִּשְׁמַעְתִּין דְּקָאָמַר תִּפְשׁוֹט מִדְּבָעֵי רַב בִּיבִי בַּר אַבָּיֵי:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פי"ד מהל' נזקי ממון הל' ד, טוש"ע חו"מ סי' תיח סעי' יג:
ב מיי' פי"ד מהל' נזקי ממון הל' ד, סמג עשין סז, טוש"ע חו"מ סי' תיח סעי' ו:
ג סמג עשין סט:
ד מיי' פי"ד מהל' נזקי ממון הל' טו, טוש"ע חו"מ סי' תיח סעי' ז:
ה מיי' פב' מהל' נזקי ממון הל' יז:
ו מיי' פב' מהל' נזקי ממון הל' יח, סמג עשין סז, טוש"ע חו"מ סי' שצב סעי' א:
ז מיי' פב' מהל' נזקי ממון הל' יז:
ח מיי' פב' מהל' נזקי ממון הל' יח, סמג עשין סז, טוש"ע חו"מ סי' שצב סעי' א:
ט מיי' פב' מהל' נזקי ממון הל' יז:
י מיי' פב' מהל' נזקי ממון הל' יח, סמג עשין סז, טוש"ע חו"מ סי' שצב סעי' א:
יא טוש"ע חו"מ סי' שצא סעי' ז:
יב סמג עשין סט:

עין משפט
נר מצוה

א מיי׳ פב׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ יט, סמג עשין סז, טוש״ע חו״מ סי׳ שצה סעי׳ א:
ב מיי׳ פי׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ח, סמג עשין סז:
ג מיי׳ פי׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ח, סמג עשין סז:
ד מיי׳ פי׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ יא:
ה מיי׳ פה׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ א, סמג עשין סז, טוש״ע חו״מ סי׳ שצז סעי׳ א ב:
ו סמג עשין סז:
ז מיי׳ פו׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ א, טוש״ע חו״מ סי׳ שפט סעי׳ ה:
ח מיי׳ פו׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ז:
ט סמג עשין סז:

מסורת הש״ס

א סנהדרין עח.
ב משנה בבא קמא; לקמן כו.; תוספתא בבא קמא; לקמן מז.
ג תוספתא בבא קמא

גליון הש״ס

תוס׳ ד״ה תפשוט וכו׳ אפי׳ הכניס יד חבירו. עי׳ לקמן ד׳ נו ע״א תוספות ד״ה אילימא:

תורה אור השלם

לָכֵן הִנְנִי מֵבִיא רָעָה אֶל־בֵּית יָרָבְעָם וְהִכְרַתִּי לְיָרָבְעָם מַשְׁתִּין בְּקִיר עָצוּר וְעָזוּב בְּיִשְׂרָאֵל וּבִעַרְתִּי אַחֲרֵי בֵּית־יָרָבְעָם כַּאֲשֶׁר יְבַעֵר הַגֶּלֶל עַד־תֻּמּוֹ [מלכים א יד, י]

ואם שור נגח הוא. לפי הגמרא בבא קמא (כג, ב) הופך השור להיות 'נגח' כשהוא נוגח שלוש פעמים. [פרושי רש״צ הופמן על שמות כא:כט, א]

או נודע כי שור נגח הוא מתמול שלשום ולא השמרנו בעליו שלם ישלם שור תחת השור והמת יהיה־לו [שמות כא, לו]

תָּא שְׁמַע שִׁסָּה בּוֹ אֶת הַכֶּלֶב וְתָמָה דְּאַמַּאי לָא מְשַׁנֵּי לְעִנְיַן קְטָלָא לָא אָמְרִינַן כְּדְאָמְרִינַן בְּסָמוּךְ דְּהַהוּא דְּמִשְׁנָה הִיא רֵישָׁא דְּהָשִׁיךְ בּוֹ אֶת הַנָּחָשׁ דְּמֵיתֵי בָּתַר הָכִי בְּפֶ' אֵלּוּ הֵן הַנִּשְׂרָפִין (סַנְהֶדְרִין דף עו: וְשָׁם) וְשָׁמְא מַשְׁמַע לֵיהּ רֵישָׁא בֵּין לְעִנְיַן מִיתָה בֵּין לְעִנְיַן נְזָקִין וּלְקַמָּן נָמֵי מֵיתֵי לֵהּ גַּבֵּי בְּעֵיָא מְשִׁסָּה כְּלִבּוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ: דָּאֲפָקֵיהּ לְנִיבֵּהּ וּסְרָטֵיהּ הו"מ לְשִׁנּוּיֵי כְּגוֹן שֶׁלֹּא הִכְנִיס יָד חֲבֵרוֹ אֶלָּא הַכֶּלֶב עַצְמוֹ לְקַחָה כְּשֶׁשִּׁסּוֹהוּ אֶלָּא דִּמְשַׁנֵּי לְפִי מַה שֶׁסָּבוּר דְּמֵירֵי כְּשֶׁהוֹשִׁיט לוֹ יָדוֹ: יָכְלִי לְמֵימַר לְגִדֵּר מַר גְּדֵרָא בְּאַרְעֵהּ הָיָה נִשְׁמָט אֲבָיֵי שֶׁלֹּא הָיָה חָפֵץ לֵילֵךְ לְשָׁם דְּהָתָנֵן (לְעֵיל בָּבָא קַמָּא דף יט:) אֲכָלָהּ מִתּוֹךְ הַחֲנוּת מְשַׁלֶּמֶת כו' וְלָא אָמְרִינַן הָיָה לוֹ לְנָעֵל חֲנוּתוֹ וְכֵן אֲכָלָהּ מִצִּדֵּי הָרַחְבָה וּלְעֵיל נָמֵי לָא פָּרִיךְ דִּלְיפְּטַר בַּעַל הַכֶּלֶב מִן הַחֲרָה וְרֵב אַלְפָּס פָּסַק כְּרֵב יוֹסֵף וְלֵיתֵהּ לְדַאֲבָיֵי דְּדַחְיָא בְּעַלְמָא הוּא: הָנָּחוּ עִזֵּי דְּשׁוּקָא כו' דַּוְקָא בְּהָנָּחוּ דְּקָיְמִי לְשָׁחִיטָה וְאַע"ג שֶׁיְּשַׁלְּמוּ מֵה שֶׁהִזִּיקוּ לֹא בָּעֵי לְמֵקָם בַּהֲדֵיהוּ לְדִינָא וְזִמְנִין נָמֵי דְּלֵיכָּא סָהֲדֵי אֲבָל עַז לַחֲלָבָה וְרָחֵל לְגִזָּתָהּ יָכוֹל לוֹמַר כְּשֶׁיְּזִיק יְשַׁלֵּם כְּדַאֲשְׁכְּחַן גַּבֵּי עִזֵּי דְּבֵי תַּרְבּוּ דַּאֲמַר לֵיהּ זִיל שַׁחְטִינָהוּ: אֲיָזֶהוּ מוּעָד כו' אוֹמֵר ר"י דְּהָא דְּאָמְרִינַן בְּהַבָּא עַל יְבָמוֹת (יְבָמוֹת דף סד:) דְּסָתָם לָן תַּנָּא דְּשׁוֹר הַמּוּעָד כְּרַשְׁבַּ"ג דְּאָמַר בְּשָׁלֹשׁ זִמְנִין הֲוֵי חֲזָקָה לֹא מְשׁוּם דְּתָהֲוֵי פַּלְגַּתַּיְהוּ בְּשׁוֹר הַמּוּעָד דְּמִקַּרְאֵי דְּרַשִׁינַן: שֶׁיְּהוּ הַתִּינוֹקוֹת כו' אַף עַל גַּב דְּאָדָם אִית לֵהּ מְזַלָּא מ"מ כֵּיוָן שֶׁנַּעֲשָׂה שִׁפָּל כָּל כָּךְ שְׁהַתִּינוֹקוֹת מְמַשְׁמְשִׁין בּוֹ וַדַּאי חָזַר לְקַדְמוּתוֹ וְלֹא בָּא ר"מ לְמֵעֵט שֶׁלֹּא תּוֹעִיל חֲזָרָה שְׁלֹשָׁה יָמִים אֶלָּא הַשְׁמִיעֵנוּ דַּאֲפִילּוּ בְּיוֹם אֶחָד פְּעָמִים דְּאִיכָּא חֲזָרָה כְּגוֹן ע"י תִּינוֹקוֹת וְג' פְּעָמִים בְּיוֹם אֶחָד נִרְאֶה דְּאֵין מוֹעִיל לְדִידֵהּ לַחֲזָרָה אע"פ שֶׁמּוֹעִיל לְהַעֲדֵאָה דה"נ אַשְׁכְּחַן לר"ש דְּבִשְׁלֹשָׁה פְּעָמִים הֲוֵי מוּעָד וּבַחֲזָרָה בָּעֵי ג' יָמִים: וְלָא יִשְׁמְרֶנּוּ הָאִדָּנָא חַיָּב פֵּי' בַּקּוּנְטְרֶס בְּפֵי' רֵאשׁוֹנָה דִּלְרָבָא בְּפָעַם ג' חַיָּב נ"ש צ"ל לְפִי' הָא דְּקָאָמַר לְקַמָּן דְּאָתוּ ג' כִּתֵּי סָהֲדֵי בְּחַד יוֹמָא דְּלָמ"ד לְיַעוֹדֵי תּוֹרָא אִיעֵד וּמְשַׁלְּמִין בְּעַלִּים נ"ש אע"פ שֶׁלֹּא יָדְעוּ תְּחִלָּה וְאֵינוֹ נִרְאֶה דְּוַהַעֵד בְּבְעָלָיו כְּתִיב וְאַחַ"כ אִם לֹא יִשְׁמְרֶנּוּ מְשַׁלֵּם נ"ש וּבְרִיתָא דִּלְקַמָּן קְתָנֵי דְּאֵין הַשּׁוֹר נַעֲשָׂה מוּעָד עַד שֶׁיְּעִידוּ בְּפָנֵי בְּעָלִים וא"כ אֲפִלּוּ לָמ"ד לְיַעוֹדֵי תּוֹרָא צָרִיךְ שֶׁיְּעִידוּ הַבְּעָלִים כַּחֲצַר הַנִּזָּק דְּמֵיָא וְשָׁנֵי בָּהּ: וְאִי אָמְרַתְּ כו' גְּמָרָא קָמַהְדַּר לְמֵימַר אַמַּאי מְסַפְּקָא לֵהּ פְּשִׁיטָא דְּכַחֲצַר הַנִּזָּק דְּמֵי דְּאִי כַּחֲצַר הַמַּזִּיק דְּמֵי א"כ שֵׁן דְּחַיֵּב רַחֲמָנָא הֵיכִי מְשַׁכַּחְתְּ לַהּ: נִתְחַכְּכָה בְּכֹתֶל דְּתוֹלְדָה דְּשֵׁן הִיא אֲבָל שֵׁן מִמָּשׁ לֹא דְּאָמַר לֵיהּ פִּי פָּרְתִי רְשׁוּתִי הִיא: וְטִנְּפָה פֵּרוֹת ע"י גְּלְגּוּל כְּעֵין שֶׁעוֹשִׁין סוּסִים וַחֲמוֹרִים וּבְלָעַז ווֹלט"ר: וְהָא בְּעֵינַן עַד תֻּמּוֹ דְּמַכְלֵיא קַרְנָא דְּהָא וּבְעֵר זֶה הַשֵּׁן מִיַּבְעֵר הַגֶּלֶל עַד תֻּמּוֹ נְפִקָא לַן בְּפֶ' קַמָּא (דף ב:) וְהָכָא לֵיכָּא תֻּמּוֹ שֶׁעֲדַיִן הָאֲבָנִים וְהַפֵּרוֹת בָּעַיִן: דְּשַׁף צַלְמֵי כְּשֶׁנִּתְחַכְּכָה בַּכֹּתֶל מְחַקָּה צוּרָה שֶׁעָלָיו דְּאִיכָּא תֻּמּוֹ: דְּפָסְעֵי פְּסוּעֵי כְּשֶׁנִּתְגַּלְגְּלָה עַל הַפֵּרוֹת תְּחָבָתַן בְּטִיט וְאַי אֶפְשָׁר לְלַקְטָן. לְשָׁנָא אַחֲרִינָא דְּפַסָּאי פַּסּוּאֵי כְּמוֹ פַּסּוּ אֻמָּנִים (תְּהִלִּים י"ב:ב') כְּלוֹמַר שֶׁשְּׁפָכָה מַשָּׁקֶה בְּגִלְגּוּלָהּ דְּכָלֵיא וּפְסֵיא קַרְנָא: פָּטוּר מְשׁוּם דְּגַרְמָא בְּנִזְקִין פָּטוּר: דְּאָפְקֵיהּ לְנִיבֵּהּ שֶׁהוֹצִיא שִׁנָּיו וּסְרָטוֹ דְּלֹא הִכְנִיס יָדוֹ לְתוֹךְ פִּיו: הִשִּׁיךְ בּוֹ אֶת הַנָּחָשׁ שֶׁנָּטַל אֶת הַנָּחָשׁ בְּיָדוֹ וְהִגִּיעַ פִּיו לְיַד חֲבֵרוֹ עַד שֶׁנִּבְנְסָה לְתוֹכוֹ וּנְשָׁכוֹ וּמֵת: מְחַיֵּב מִיתָה: בֵּין שִׁנָּיו עוֹמֵד וּבְלֹא כַּוָּנַת הַנָּחָשׁ יָצָא הָאֶרֶס: לְפִיכָךְ מַכִּישׁ בְּסִיף דַּהֲוָה לֵיהּ כְּאִלּוּ הָרַגוֹ בְּסִיף שֶׁהוֹרֵג מִמָּשׁ הוּא וְלֹא גּוֹרֵם: נָחָשׁ בְּסִקִילָה כְּדִין שׁוֹר הוֹרֵג אָדָם דִּכְתִיב הַשּׁוֹר יִסָּקֵל (שְׁמוֹת כא): לְעִנְיַן קְטָלָא הֲרֵינַת נָחָשׁ: לֹא אָמְרִינַן מַאי בָּעֵי יָדְךָ כו' וַאֲפִילּוּ כְּחֲצַר הַמַּזִּיק דְּמֵיָא אֵינוֹ פָּטוּר אֶלָּא נֶהֱרָג אֶלָּא לְעִנְיַן נְזָקִין אָמְרִינַן מַאי בָּעֵית בְּרִשׁוּתִי כְּדִתְנַן בפ"ק (דף ט:) חוֹתֵךְ מֵרְשׁוּת הַמִּתְחַדֶּדֶת לַמַּזִּיק וּמַבִּיאָא לַן פִּי פָּרָה אִי כְּחֲצַר הַמַּזִּיק דְּמֵי אוֹ לֹא עַד כַּאן לְשׁוֹר תָּם לְרַבּוֹת שׁוֹר מוּעָד בְּחֲצַר הַנִּזָּק דְּמֵי דְּאִי כְּחֲצַר הַמַּזִּיק דְּמֵי א"כ שֵׁן דְּחַיֵּב רַחֲמָנָא הֵיכִי מַשְׁכַּחְתְּ לַהּ? נִתְחַכְּכָה בְּכֹתֶל דְּתוֹלְדָה דְּשֵׁן הִיא אֲבָל שֵׁן מִמָּשׁ לֹא דְּאָמַר לֵיהּ פִּי פָּרְתִי רְשׁוּתִי הִיא: וְטִנְּפָה פֵּרוֹת ע"י גְּלְגּוּל כְּעֵין שֶׁעוֹשִׁין סוּסִים וַחֲמוֹרִים וּבְלָעַז ווֹלט"ר: וְהָא בְּעֵינַן עַד תֻּמּוֹ דְּמַכְלֵיא קַרְנָא דְּהָא וּבְעֵר זֶה הַשֵּׁן מִיַּבְעֵר הַגֶּלֶל עַד תֻּמּוֹ נְפִקָא לַן בְּפֶ' קַמָּא (דף ב:) וְהָכָא לֵיכָּא תֻּמּוֹ שֶׁעֲדַיִן הָאֲבָנִים וְהַפֵּרוֹת בָּעַיִן: דְּשַׁף צַלְמֵי כְּשֶׁנִּתְחַכְּכָה בַּכֹּתֶל מְחַקָּה צוּרָה שֶׁעָלָיו דְּאִיכָּא תֻּמּוֹ: דְּפָסְעֵי פְּסוּעֵי כְּשֶׁנִּתְגַּלְגְּלָה עַל הַפֵּרוֹת תְּחָבָתַן בְּטִיט וְאַי אֶפְשָׁר לְלַקְטָן. לְשָׁנָא אַחֲרִינָא דְּפַסָּאי פַּסּוּאֵי כְּמוֹ פַּסּוּ אֻמָּנִים (תְּהִלִּים י"ב:ב') כְּלוֹמַר שֶׁשְּׁפָכָה מַשָּׁקֶה בְּגִלְגּוּלָהּ דְּכָלֵיא וּפְסֵיא קַרְנָא: פָּטוּר מְשׁוּם דְּגַרְמָא בְּנִזְקִין פָּטוּר: דְּאָפְקֵיהּ לְנִיבֵּהּ שֶׁהוֹצִיא שִׁנָּיו וּסְרָטוֹ דְּלֹא הִכְנִיס יָדוֹ לְתוֹךְ פִּיו: הִשִּׁיךְ בּוֹ אֶת הַנָּחָשׁ שֶׁנָּטַל אֶת הַנָּחָשׁ בְּיָדוֹ וְהִגִּיעַ פִּיו לְיַד חֲבֵרוֹ עַד שֶׁנִּבְנְסָה לְתוֹכוֹ וּנְשָׁכוֹ וּמֵת: מְחַיֵּב מִיתָה: בֵּין שִׁנָּיו עוֹמֵד וּבְלֹא כַּוָּנַת הַנָּחָשׁ יָצָא הָאֶרֶס: לְפִיכָךְ מַכִּישׁ בְּסִיף דַּהֲוָה לֵיהּ כְּאִלּוּ הָרַגוֹ בְּסִיף שֶׁהוֹרֵג מִמָּשׁ הוּא וְלֹא גּוֹרֵם: נָחָשׁ בְּסִקִילָה כְּדִין שׁוֹר הוֹרֵג אָדָם דִּכְתִיב הַשּׁוֹר יִסָּקֵל (שְׁמוֹת כא): לְעִנְיַן קְטָלָא הֲרֵינַת נָחָשׁ: לֹא אָמְרִינַן מַאי בָּעֵי יָדְךָ כו' וַאֲפִילּוּ כְּחֲצַר הַמַּזִּיק דְּמֵיָא אֵינוֹ פָּטוּר אֶלָּא נֶהֱרָג אֶלָּא לְעִנְיַן נְזָקִין אָמְרִינַן מַאי בָּעֵית בְּרִשׁוּתִי כְּדִתְנַן בפ"ק (דף ט:) חוֹתֵךְ מֵרְשׁוּת הַמִּתְחַדֶּדֶת לַמַּזִּיק וּמַבִּיאָא לַן פִּי פָּרָה אִי כְּחֲצַר הַמַּזִּיק דְּמֵי אוֹ לֹא עַד כַּאן לְשׁוֹר תָּם לְרַבּוֹת שׁוֹר מוּעָד בְּחֲצַר הַנִּזָּק דְּמֵי דְּאִי כְּחֲצַר הַמַּזִּיק דְּמֵי א"כ שֵׁן דְּחַיֵּב רַחֲמָנָא הֵיכִי מַשְׁכַּחְתְּ לַהּ? כְּשֶׁחָתְרָה בְּאַרְעֵי לִי: לְגָדֵּר גְּדֵרָא בְּאַרְעֵי. וְאִי נָמֵי, שֵׁן דְּחַיֵּב רַחֲמָנָא הֵיכִי מַשְׁכַּחְתְּ לַהּ? כְּשֶׁחָתְרָה. אִי נָמֵי, דְּנָפַל גּוּדָּא בְּלֵילְיָא. [ה](ב)מַכְרִיז רַב יוֹסֵף וְאִיתֵימָא רַבָּה: דְּסָלְקִין לְעֵילָּא וּדְנָחְתִין לְתַחְתָּאה – הָנֵי עִיזֵי דְּשׁוּקָא דְּמַפְסְדִי, מַתְרִינַן בְּמַרְיְהוּ תְּרֵי וּתְלָתָא זִמְנִין. אִי צָיְיתִי – צָיְיתִי. וְאִי לָא – אָמְרִינַן לֵיהּ: תִּיבְ אַמְסַחְתָּא וְקַבֵּל זוּזָךְ. [ו](ג)מַתְנִי׳ אֵיזֶהוּ תָם וְאֵיזֶהוּ מוּעָד? מוּעָד – כֹּל שֶׁהֵעִידוּ בּוֹ שְׁלֹשָׁה יָמִים, וְתָם – מִשֶּׁיַּחְזוֹר בּוֹ שְׁלֹשָׁה יָמִים; דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: מוּעָד – שֶׁהֵעִידוּ בּוֹ שְׁלֹשָׁה פְּעָמִים, וְתָם – כֹּל שֶׁיְּהוּ הַתִּינוֹקוֹת מְמַשְׁמְשִׁין בּוֹ וְאֵינוֹ נוֹגֵחַ. [ז]גְּמ׳ מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה? אָמַר אַבָּיֵי: ״תְּמֹל״ – חַד; ״מִתְּמֹל״ – תְּרֵי; ״שִׁלְשׁוֹם״ – תְּלָתָא; ״וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ בְּעָלָיו״ – אָתָאן לְנָגִיחָה רְבִיעִית. רָבָא אָמַר: ״תְּמֹל מִתְּמֹל״ – חַד; ״שִׁלְשׁוֹם״ – תְּרֵי; ״וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ הָאִידָּנָא – חַיָּב. וְרַבִּי מֵאִיר, מַאי טַעְמָא? דְּתַנְיָא, אָמַר רַבִּי מֵאִיר: [ח](ג)מַתְנִי׳ אֵיזֶהוּ תָם וְאֵיזֶהוּ מוּעָד? מוּעָד – כֹּל שֶׁהֵעִידוּ בּוֹ שְׁלֹשָׁה יָמִים, וְתָם – מִשֶּׁיַּחְזוֹר בּוֹ שְׁלֹשָׁה יָמִים; דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: מוּעָד – שֶׁהֵעִידוּ בּוֹ שְׁלֹשָׁה פְּעָמִים, וְתָם – כֹּל שֶׁיְּהוּ הַתִּינוֹקוֹת מְמַשְׁמְשִׁין בּוֹ וְאֵינוֹ נוֹגֵחַ. [ז]גְּמ׳ מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה? אָמַר אַבָּיֵי: ״תְּמֹל״ – חַד; ״מִתְּמֹל״ – תְּרֵי; ״שִׁלְשׁוֹם״ – תְּלָתָא; ״וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ בְּעָלָיו״ – אָתָאן לְנָגִיחָה רְבִיעִית. רָבָא אָמַר: ״תְּמֹל מִתְּמֹל״ – חַד; ״שִׁלְשׁוֹם״ – תְּרֵי; ״וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ הָאִידָּנָא – חַיָּב. וְרַבִּי מֵאִיר, מַאי טַעְמָא? דְּתַנְיָא, אָמַר רַבִּי מֵאִיר:

תְּחִלָּה וְכִי אָתוּ ג' כִּתֵּי סָהֲדֵי בְּחַד יוֹמָא וְהֵעִידוּ בַּבְּעָלִים לֹא יְשַׁלְּמוּ בְּעָלִים נ"ש עַד גְּנִיחָה ד' וְרֵ"ש' עַצְמוֹ חָזַר בּוֹ מִשּׁוּם דְּבֵרֵישׁ חֲזָקַת הַבָּתִּים (ב"ב דף כֹּח. וְשָׁם) קָאָמַר סָתָמָא דְּגְמָרָא אִי מָה שׁוֹר הַמּוּעָד עַד גְּנִיחָה ד' לָא מְחַיֵּב כו' וּפִי' דְּמַשְׁמָעוּת דּוֹרְשִׁין אִכָּא בֵּינַיְהוּ וְהר' עֶזְרִיאֵל פִּי' דְּאִיכָּא בֵּינַיְהוּ דִּלְאַבָּיֵי דְּדָרֵישׁ לֹא יִשְׁמְרֶנּוּ לְגְנִיחָה ד' לֹא מְשַׁלֵּם גְּנִיחָה שְׁלֵמָה עַד יוֹם ד' דְּלָא יִשְׁמְרֶנּוּ הֲוֵי יוֹם ד' דְּוַמְיָא דְּתַמּוֹל שִׁלְשׁוֹם אֲבָל לְרָבָא דְּלָא כְּתִיב נְגִיחָה ד' אֲפִילּוּ נָגַח ד' בַּג' חַיָּב. וְקָשָׁה לְמַאי דְּפִי' דְּלָא מְשַׁלֵּם בְּרֵבִיעִית נ"ש אֲפִי' לָמ"ד לְיַעוֹדֵי תּוֹרָא אא"כ הֵעִידוּ בַּבְּעָלִים בִּנְגִיחָה ג' דְּאָמְרִינַן לְקַמָּן בְּפֶרֶק שׁוֹר שֶׁנָּגַח אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה (בָּבָא קַמָּא דף מא. וְשָׁם) וְכִי מֵאַחַר דְּמִתָּם קְטָלִינַן לַהּ מוּעָד הֵיכִי מַשְׁכַּחְתְּ כְּגוֹן שֶׁהוּזְמוּ זוֹמְמֵי כְּגוֹן שֶׁנִּגַּח ג' וְהוּזְמוּ וּפְרִיךְ הָנֵיחָא אִי לְיַעוֹדֵי תּוֹרָא שַׁפִּיר אֶלָּא אִי לְיַעוֹדֵי גַּבְרָא בָּעֵינַן מֵצִי אָמַר לֵהּ לָא הֲוָה דְּמִתּוֹם הֵיכִי מַשְׁכַּחְתְּ לְשֶׁיְּהוּ הַשְּׁלֹשָׁה כְּתוֹת לָקְחוּ הַבְּעָלִים אֶת הַשּׁוֹר וּכְשֶׁבָּאוּ זוֹמְמֵי זוֹמְמִין יַדְעִינָא דְּתַנְּאֵי נָגְחָן וּלְפִי מַה שֶׁפִּיר' אֲפִילּוּ אִי לְיַעוֹדֵי תּוֹרָא נָמֵי לֹא אָתֵי שַׁפִּיר וי"ל דִּלְכַתְּחִלָּה כְּשֶׁהוּזְמוּ הַשְּׁלֹשָׁה כְּתוֹת לָקְחוּ הַבְּעָלִים אֶת הַשּׁוֹר וּכְשֶׁבָּאוּ זוֹמְמֵי זוֹמְמִין וְהֵעִידוּ בִּבְעָלָיו בְּבַיִת דִּין לֹא הִסְפִּיקוּ לְגָמֹר אֶת דִּינוֹ עַד שֶׁנִּגַּח נְגִיחָה ד' בְּעוֹד שֶׁהָיָה בְּבֵית בְּעָלָיו וכמ"ד גּוֹמְרִין דִּינוֹ שֶׁל שׁוֹר שֶׁלֹּא בְּפָנָיו והו"מ לְמִפְרַךְ הָנֵיחָא לְמ"ד גּוֹמְרִין אֶלָּא בְּלָאו הָכִי פְּרִיךְ שַׁפִּיר אַחַר ור"ת מְפָרֵשׁ שֶׁאֵין נָאֶסָר עַל יְדֵי גְּמַר דִּין כָּל זְמַן שֶׁהוּא קַיָּם וַעֲדַיִן שָׁלוֹ הוּא עַד לְאַחַר סְקִילָה אוֹ לְאַחַר שְׁחִיטָה וְהַשְׁתָּא אִתֵּי שַׁפִּיר אֲפִי' נְגְמַר דִּינוֹ וְהָא דְּקָתָנֵי לְקַמָּן בְּבַרְיְתָא נִמְצֵאת כַּת שְׁלִישִׁית זוֹמֶמֶת כֻּלָּן חַיָּבִין אע"ג דַּעֲדַיִן לֹא חַיָּב נָזָק שָׁלֵם מִכָּל מָקוֹם כֵּיוָן שֶׁמִּיעֲדִין אוֹתוֹ וּמְמֵילָא מִתְחַיֵּב נָזָק שָׁלֵם בְּרֵבִיעִית כְּשֶׁלֵּם כְּפִי מַה שֶׁתַּעֲלֶה נְגִיחָה ד' כְּשֶׁיִּגַּח אע"ג דִּבְפֶרֶק הַנַּחֲנָקִין (סַנְהֶדְרִין דף פו:) אָמַר עַדֵי גְּנֵבָה בְּנֶפֶשׁ שֶׁהַזְּמוּ וְעֵדֵי גְּנֵבָה רִאשׁוֹנָה שֶׁל בֶּן סוֹרֵר אֵין נֶהֱרָגִין הֶתֵּם לְאוּ מְשׁוּם דְּיָכוֹל לְהִיוֹת שֶׁלֹּא יָבְאוּ לִידֵי חִיּוּב פְּטָרִינַן לְהוּ אֶלָּא הֶתֵּם מְשׁוּם דְּמִצוּ לְמֵימַר לְהַלְקוֹתוֹ בָּאנוּ וְעֵדֵי גְּנֵבָה בַּנֶּפֶשׁ שֶׁהוּזְמוּ לוֹקִין כְּדִפְרֵישׁ הֶתֵּם בַּסַּנְהֶדְרִין אֲבָל הָכָא ע"כ לֹא בָּאוּ כִּי אִם לְיַעֲדוֹ וּלְחַיְּבוֹ נָזָק שָׁלֵם כְּשֶׁנִּגַּח נְגִיחָה ד' כְּדְמַסֵּיק וְאַזַל דִּלְא מְצוּ לְמֵימַר לְחַיּוּבֵי פְּלָגָא נִזְקָא קָאָתֵינַן א"כ אֵין חִיּוּבִין אֵלּוּ הַכְּתוּבוֹת אֶלָּא בַּמֶּה שֶׁעָשָׂאוּ מוּעָד וְאוֹמְדִין כַּמָּה נִפְחַת שׁוֹרוֹ מִדְּמֵיו וְלָא צָרִיכָא הַשְׁתָּא לְנְגִיחָה רְבִיעִית כְּלָל:

מסורת הש"ס

א ברכות כז.

ב ספרא ויקרא דבורא דחובה פרק יב ג; תוספתא בבא קמא ג תוספתא בבא בתרא

גליון הש"ס

גמ' אימא למעוטי זב מימים. עיין תשובת רשד"ם חלק י"ד סימן רלו ותשובת הר"מ אלשקר סימן עו:

תוס' ד"ה [בדף כג ע"ב] ולא ישמרנו כו' ועדיין שלו הוא. עיין זבחים דף עא ע"א תוס' ד"ה אפי':

בא"ד שלו הוא עד לאחר סקילה. עי' יש"ש דמכילתין [פרק ב] סימן כ"ג בסה"ד:

תורה אור השלם

וְאֹת תִּהְיֶה שְׁמָאתוֹ בְּזוֹבוֹ רֹד בְּשָׂרוֹ אֶת־זוֹבוֹ אוֹ־הֶחְתִּים בְּשָׂרוֹ מִזּוֹבוֹ טְמֵאתוֹ הוּא [ויקרא טו, ג]

וְאִשָּׁה כִּי־יָזוּב זוֹב דָּמָהּ יָמִים רַבִּים בְּלֹא עֶת־נִדָּתָהּ אוֹ כִי־תָזוּב עַל־נִדָּתָהּ כָּל־יְמֵי זוֹב טֻמְאָתָהּ כִּימֵי נִדָּתָהּ תִּהְיֶה טְמֵאָה הִוא [ויקרא טו, כה]

וְהִזָּוה בְּנִדָּתָהּ וְהָזַב אֶת־זוֹבוֹ לַזָּכָר וְלַנְּקֵבָה וּלְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב עִם־טְמֵאָה [ויקרא טו, לג]

[ויקרא טו, לז]

וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו וּבְעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ [דברים יט, יט]

רִיחֵק נְגִיחוֹתָיו ג' יָמִים: חַיָּיב כְּדִכְתִיב תְּמוֹל שִׁלְשׁוֹם: רִחֲקָה רְאִיוֹתֶיהָ ג' רְאִיוֹת בְּג' יָמִים טְמֵאָה ז' יָמִים כְּדִכְתִיב כִּי יָזוּב זוֹב דָּמָהּ יָמִים רַבִּים וְדָרְשִׁינַן (בת"כ פ' מְצֹרָע) יָמִים שְׁנַיִם רַבִּים שְׁלֹשָׁה: קֻרְבָּה רְאִיוֹתֶיהָ בְּיוֹם אֶחָד טְהוֹרָה מִשְׁמָאת שִׁבְעָה אֶלָּא שׁוֹמֶרֶת יוֹם תְּהֶיהָ – טְהוֹרָה! [א]אָמַר לָהֶן, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: "וְזֹאת תִּהְיֶה טֻמְאָתוֹ בְּזוֹבוֹ" – תָּלָה הַכָּתוּב אֶת הַזָּב בִּרְאִיוֹת, וְאֶת הַזָּבָה בְּיָמִים. מַמַּאי דְּהַאי "וְזֹאת" – לְמַעוֹטֵי זָבָה מֵרְאִיוֹת? אֵימָא לְמַעוֹטֵי זָב מִימִים! אָמַר קְרָא: "וְהַזָּב אֶת זוֹבוֹ לַזָּכָר וְלַנְּקֵבָה" – מַקִּישׁ זָכָר לִנְקֵבָה; מָה נְקֵבָה בְּיָמִים, אַף זָכָר בְּיָמִים. וְלַקִּישׁ נְקֵבָה לְזָכָר – מָה זָכָר בִּרְאִיוֹת, אַף נְקֵבָה בִּרְאִיוֹת! הָא מַיְעֵט רַחֲמָנָא "וְזֹאת". [ב]וּמָה רָאִיתָ? מִסְתַּבְּרָא, קַאֵי בִּרְאִיוֹת – מְמַעֵט רְאִיוֹת; קַאֵי בִּרְאִיוֹת – מְמַעֵט יָמִים?! תְּנוּ רַבָּנָן: אֵיזֶהוּ מוּעָד – כֹּל שֶׁהֶעִידוּ בּוֹ שְׁלֹשָׁה יָמִים; וְתֵם – שֶׁיָּהוּ הַתִּינוֹקוֹת מְמַשְׁמְשִׁין בּוֹ וְאֵינוֹ נוֹגֵחַ; דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: מוּעָד – כֹּל שֶׁהֶעִידוּ בּוֹ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים, וְלֹא אָמְרוּ שְׁלֹשָׁה יָמִים אֶלָּא לַחֲזָרָה בִּלְבָד. אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה: הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה בְּמוּעָד, שֶׁהֲרֵי רַבִּי יוֹסֵי מוֹדֶה לוֹ; וַהֲלָכָה כְּרַבִּי מֵאִיר בְּתָם, שֶׁהֲרֵי רַבִּי יוֹסֵי מוֹדֶה לוֹ. אָמַר לֵיהּ רָבָא לְרַב נַחְמָן: וְלֵימָא מָר הֲלָכָה כְּרַבִּי מֵאִיר בְּמוּעָד, שֶׁהֲרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן מוֹדֶה לוֹ; וַהֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה בְּתָם, שֶׁהֲרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן מוֹדֶה לוֹ! אָמַר לֵיהּ: אָנָא כְּרַבִּי יוֹסֵי סְבִירָא לִי, דְּרַבִּי יוֹסֵי נִימּוּקוֹ עִמּוֹ. [ג]אַבָּעְיָא לְהוּ: "שְׁלֹשָׁה יָמִים" דְּקָתָנֵי – לְיַיעוֹדֵי תּוֹרָא, אוֹ לְיַיעוֹדֵי גַּבְרָא? [א]לְמַאי נָפְקָא מִינַּהּ? דְּאָתוּ תְּלָתָא כִּיתֵי סָהֲדֵי בְּחַד יוֹמָא. אִי אָמְרַתְּ לְיַיעוֹדֵי תּוֹרָא, מְיַיעַד; וְאִי אָמְרַתְּ לְיַיעוֹדֵי גַּבְרָא, לָא מְיַיעַד – מֵימָר אָמַר: הַשְׁתָּא הוּא דְּקָמַסְהֲדוּ בִּי. מַאי? [ב]תָּא שְׁמַע: אֵין הַשּׁוֹר נַעֲשֶׂה מוּעָד, עַד שֶׁיָּעִידוּ בּוֹ בִּפְנֵי בְעָלִים וּבִפְנֵי בֵית דִּין. הֵעִידוּ בּוֹ בִּפְנֵי בֵית דִּין וְשֶׁלֹּא בִּפְנֵי בְעָלִים, בִּפְנֵי בְעָלִים וְשֶׁלֹּא בִּפְנֵי בֵית דִּין – אֵינוֹ נַעֲשֶׂה מוּעָד, עַד שֶׁיָּעִידוּ בּוֹ בִּפְנֵי בֵית דִּין וּבִפְנֵי בְעָלִים. [ד]הֶעִידוּהוּ שְׁנַיִם בָּרִאשׁוֹנָה, וּשְׁנַיִם בַּשְּׁנִיָּה, וּשְׁנַיִם בַּשְּׁלִישִׁית – הֲרֵי כָּאן שְׁלֹשׁ עֵדְיוֹת, וְהֵן עֵדוּת אַחַת לְהַזָּמָה. נִמְצְאַת כַּת רִאשׁוֹנָה זוֹמֶמֶת – הֲרֵי כָּאן שְׁתֵּי עֵדְיוֹת, וְהוּא פָּטוּר וְהֵן פְּטוּרִים. נִמְצְאַת כַּת שְׁנִיָּה זוֹמֶמֶת – הֲרֵי כָּאן עֵדוּת אַחַת, וְהוּא פָּטוּר וְהֵן פְּטוּרִים. נִמְצְאַת כַּת שְׁלִישִׁית זוֹמֶמֶת – הֲרֵי כָּאן שְׁתֵּי עֵדְיוֹת, וְהוּא פָּטוּר וְהֵן פְּטוּרִים. נִמְצְאַת כַּת שְׁלִישִׁית זוֹמֶמֶת – כּוּלָּן חַיָּיבִין. וְעַל זֶה נֶאֱמַר: "וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם וְגוֹ'". אִי אָמְרַתְּ לְיַיעוֹדֵי תּוֹרָא – שַׁפִּיר.

אֶלָּא הָרֵי הוּא אוֹמֵר וְזֹאת וְאִם תֹּאמַר כָּל שֶׁכֵּן הַשְׁתָּא דְּאֵיכָא לְמֵימַר תּוֹכִיחַ דִּמְעַט קְרָא בְּהָדְיָא וְ"ל דְּה"ק דְּהָתָם גְּלִי קְרָא דְּלָא שַׁיְיכָא הָתָם סְבָרָא שֶׁל קֶרוּב וְרָחוֹק שֶׁאֵין שָׁם הַטַּעַם תָּלוּי מִשּׁוּם דְּמַחֲזֶקֶת בְּקָרוֹב רוֹאֶה אֶלָּא דְּגָזֶרֶת הַכָּתוּב הוּא דְּבִשְׁלֹשָׁה יָמִים הִיא זָבָה אַפִּי' אִם יָבֹא אֲלֵיהוּ וְיֹאמַר וַדַּאי לֹא תִּרְאֶה עוֹד: **וְדִלְמָא** לְמֵעוֹטֵי זָב מִיָּמִים וְלָא בָּעֵי לְמֵימַר אֲבָל לֹא. זָבָה מֵרְאִיוֹת דְּאִם כֵּן לִשְׁתּוֹק מִינַּאת אִי נָמֵי הַמַּקְשֶׁה סָמֹךְ אַהֲקִישָׁא וְכִדְפָרִיךְ בְּסָמוּךְ מָה רָאִיתָ: **קַאֵי** בִּרְאִיוֹת מְמַעֵט רְאִיוֹת תֵּימָה אַדַּרְבָּה קַאֵי בְּזָב מְמַעֵט זָב קַאֵי בָּזָב מְמַעֵט זָבָה כִּדְדָרְשִׁינַן בפ"ק דְּשְׁחִיטַת חֻלִּין (דף כד. וְשָׁם) ... ' שֶׁאֵין הַלָּווִים פְּסוּלִים בְּמוּמִים דִּכְתִיב וְזֹאת אֲשֶׁר לַלְוִיִּם וְאֵין אַחֶרֶת לַלְוִיִּם וְיֵשׁ לוֹמַר דְּהָתָם נָמֵי הָווּ דְּרָשִׁינַן וְזֹאת לַלְוִיִּם וְלֹא לַכֹּהֲנִים שֶׁאֵין שָׁנִים פּוֹסְלִין בַּכֹּהֲנִים אֶלָּא מִשּׁוּם דְּדָרְשִׁינַן לֵיהּ מֵאֲשֶׁר לַלְוִיִּם: **אָנָא** כְּרַבִּי יוֹסֵי ס"ל וְהָא דְּלָא קָאָמַר הָלְכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי מִשּׁוּם דְּנִיחָא לֵיהּ לְמָנְקַט תַּנָּאֵי דְּמַתְנִיתִין: **אִי** לְיַיעוֹדֵי תּוֹרָא גַּבְרָא לֹא שַׁיְיכָא מוּעָד לַעֲבֹר בְּהַתְרָאוֹת דְּאִם כֵּן לֹא הָיָה מִתְחַיֵּב עַד גְּנִיחָה שֶׁל חֲמִישִׁית נ"ש אֶלָּא לְיַיעוֹדֵי שְׁיוֹדִיעוּ בְּכָל פַּעַם שֶׁנִּגַּח שׁוֹרוֹ וְיִשְׁמְרֶנּוּ: **תְּלָתָא** כִּתֵּי עֵדִים לְאוֹ דַּוְקָא דְּהוּא הַדִּין כַּת אַחַת: **הַשְׁתָּא** הוּא דְּקָמַסְהֲדִי בִּי תֵּימָה לר"י דמ"מ קָנָס לָא הָוֵי אַפִּי' לְמ"ד (לְעֵיל בָּבָא קַמָּא דַּף טו.) פַּלְגָא נִזְקָא קָנָסָא דְּמִכִּי נָגַח שֶׁלֹּשׁ גְּנִיחוֹת יָצָא מֵחֶזְקַת שְׁמוּר וְנִרְאֶה לְתַרֵץ דְּאֵין חֲצִי גֶּזֶל חָלוּק כֵּיוָן דְּהָוֵי קָנָס בְּחַד דַּיְכְתָא הָוֵי קָנָס בְּכָל דְּרַאֲשְׁכְּחַן גַּבֵּי שְׁלֹשִׁים שֶׁל עֶבֶד דְּאַפִּי' הָעֶבֶד שָׁוֶה שְׁלֹשִׁים לֹא פָּחוֹת וְלֹא יוֹתֵר מִכָּל מָקוֹם הָוֵי קָנָס וְאִי מוֹדֶה בֵּהּ מִפְּטָר: **בִּפְנֵי** ב"ד זֶהוּ מִסְבָּרָא דְּמֵי יְקַבֵּל עֵדוּת אִם לֹא בִּפְנֵי בֵית דִּין: **הָרֵי** כָּאן שְׁלֹשׁ עֵדְיוֹת לְעִנְיַן שְׁלֹשׁ אַחִין וְאֶחָד מִן הַשּׁוּק מִצְטָרֵף עִמָּהֶן:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פב' מהל' מחוסרי כפרה הל' ז:

ב מיי' פב' מהל' מחוסרי כפרה הל' ח:

ג מיי' פו' מהל' איסורי ביאה הל' ז, סמג עשין רמג:

ד סמג עשין רמג:

ה מיי' פו' מהל' נזקי ממון הל' א:

ו מיי' פו' מהל' נזקי ממון הל' ב:

ז מיי' פה' מהל' סנהדרין והעונשין המסורין להם הל' יב:

ח מיי' פכ"א מהל' עדות הל' ח:

עין משפט
נר מצוה

א מיי׳ פכ״א מהל׳ עדות הל׳ ח:

ב מיי׳ פכ״א מהל׳ עדות הל׳ ח:

ג מיי׳ פב׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ יט, סמג עשין סז, טוש״ע חו״מ סי׳ שצה סעי׳ א:

ד מיי׳ פב׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ כ, סמג עשין סז, טוש״ע חו״מ סי׳ שפט סעי׳ כ:

ה מיי׳ פא׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ז:

ו מיי׳ פא׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ח, סמג עשין סז, טוש״ע חו״מ סי׳ שפט סעי׳ יא:

ז סמג עשין סז:

מסורת הש״ס

א לקמן מא.

ב לקמן לב.; לעיל כ.

ג לקמן לב.

ד תוספתא בבא קמא

גליון הש״ס

גמרא לימרו הנך קמאי. עיין ב״ב דף נו ע״ב תוספות ד״ה משלשין: שם כי אית לך רשותא כו'. עיין לקמן דף כז ע״ב תוספות ד״ה אמאי פטור:

לֵימְרוּ הָנָךְ קַמָּאֵי כו' הוּא הַדִּין דהו"מ לְמִפְרְךָ מִבָּתְרָאֵי שֶׁלֹּא יְדָעוּ בָּרְאשׁוֹנִים אֶלָּא אִי אְמְרַתְּ לְיַעוֹדֵי גַּבְרָא בָּעֵינַן ג' יָמִים וְעַל כָּל נְגִיחָה וּנְגִיחָה צָרִיךְ לְהַעִיד בְּיוֹמוֹ וְלָא מַשְׁכַּחַת לָהּ דְּמָשְׁוּ לֵיהּ מוּעָד אֶלָּא בַּג' יָמִים לֵימְרוּ הָנָךְ קַמָּאֵי כו': וּלְיַעוֹדֵי תּוֹרָא מִי נִיחָא נְהִי דְּקַמָּאֵי וַדַּאי לְיעוּדֵיהּ נִתְכַּוְונוּ שֶׁהָרֵי יוֹדְעִים שֶׁאֵין עַל נִזָּק הַשְּׁלִישִׁי לְתִבֹּעַ נְגִיחוֹת רִאשׁוֹנוֹת אֶלָּא כְּדֵי לְיַעֲדוֹ וּלְחַיְבוֹ נ"ש אֶלָּא הָנָךְ בָּתְרָאֵי שֶׁצְּרִיכִים לוֹ בְּלֹא עֵדוּת ב' הַכִּתּוֹת וּלְחַיְבוֹ ח"נ: לֵימְרוּ אֲנַן לָאו לְיַעוֹדֵי אַתֵּינַן וְלָא הָוֵה יָדְעִינַן בְּהָנָךְ כִּתּוֹת אֶלָּא לְחַיּוּבֵהּ פַּלְגָא נִזְקָא וְאֵין עֲלֵינוּ לְשַׁלֵּם אֶלָּא חֲצִי הַנֶּזֶק: ה"ג דְּקָא מְרַמְזֵי רַמּוּזֵי כְּלוֹמַר לְיַעוֹדֵי תּוֹרָא נִיחָא וּבְיוֹם אֶחָד וּכְגוֹן דְּקָא מְרַמְזֵי רַמּוּזֵי כַּת עֵידֵי רִאשׁוֹנָה לְעֵידֵי כַּת שְׁלִישִׁית שֶׁיְּעִידוּ הִלְכָךְ וַדַּאי אַחֲרוֹנִים נָמֵי לְכָךְ נִתְכַּוְונוּ וְהָיוּ יוֹדְעִים בָּרִאשׁוֹנִים. וְכָךְ שָׁמַעְתִּי: רַב אַשִׁי אָמַר לְעוֹלָם לְאַיעוֹדֵי תּוֹרָא נִיחָא דְּמוֹקְמִינַן לֵהּ כְּשֶׁבָּאוּ רְצוּפִים כֻּלָּם בָּאוּ בְּיִחַד דְּהַשְׁתָּא וַדַּאי יְדָעֵי הָנֵי בְּהָנֵי: וְאֵין מַכִּירִים אֶת הַשּׁוֹר הִלְכָךְ לֹא נִתְכַּוְונוּ אֶלָּא לַעֲשׂוֹתוֹ מוּעָד שֶׁהָיוּ יוֹדְעִים בְּעֵדוּת הָרִאשׁוֹנִים דְּמִשּׁוּם חֲצִי נֶזֶק כֵּיוָן דְּאֵין מַכִּירִים אֶת הַשּׁוֹר לֹא אָתוּ וּמִסְהֲדִי דְּתָם אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא מִגּוּפוֹ אֲבָל לְיַעוֹדֵי גַּבְרָא לָא נִיחָא דְּמָצוּ לְמֵימַר קַמָּאֵי מִי יְדָעִינַן דִּלְבָתַר תְּלָתָא יוֹמֵי אָתוּ הָנֵי וּמַיְעֲדֵי לֵהּ אֲנַן אַפְלָגָא נִזְקָא אַתֵּינַן וְלֵיכָּא לְמֵימַר בְּהוּ אֵין מַכִּירִין אֶת הַשּׁוֹר וּלְיַעוֹדֵי אָתוּ דְּמֵי הָווּ יְדָעִי דְּסוֹפוֹ לְהַזִּיק וְלָא מְשַ

מסורת הש"ס

א זבחים סט:; ספרא בריית דרבי ישמעאל ג; לעיל יח:; בבא בתרא קיא.

ב פסחים מח.; זבחים כו.

ג משנה כלים

גליון הש"ס

תוס' ד"ה אני וכו' בסה"ד חמורה ממנה בשום מקום. עיין יבמות דף ז ע"א תוס' ד"ה ומה עבודה ובמהרש"א שם:

תורה אור השלם

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן יַרְק בְּפָנָיהָ הֲלֹא תִכָּלֵם שִׁבְעַת יָמִים תִּסָּגֵר שִׁבְעַת יָמִים מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְאַחַר תֵּאָסֵף [במדבר יב, יד]

וְתִסָּגֵר מִרְיָם מִחוּץ לַמַּחֲנֶה שִׁבְעַת יָמִים וְהָעָם לֹא נָסַע עַד־הֵאָסֵף מִרְיָם [במדבר יב, טו]

כִּי־יִהְיֶה בָךְ אִישׁ אֲשֶׁר לֹא־יִהְיֶה טָהוֹר מִקְּרֵה לָיְלָה וְיָצָא אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה לֹא יָבֹא אֶל־תּוֹךְ הַמַּחֲנֶה [דברים כג, יא]

לֹא אִדּוּן קָרֶן מִקָּרֶן כְּדַאֲמָרַן לְעֵיל אֶלָּא קָרֶן מֵרֶגֶל מִקּוֹם שֶׁהֶחְמִיר עָלָיו בְּשֵׁן **אֲנִי** לֹא אִדּוּן קָרֶן מִקָּרֶן לְרַבְּרִיהֶם קָאָמַר לְהוּ דִּלְדִידְהוּ לֵית לְהוּ דַּיּוּ הֵיכָא דְּמִפְּרִיךְ ק"ו וא"ת מַה לְּשֵׁן וְרֶגֶל שֶׁכֵּן הֶזֵּקוֹ מְצוּי תֹּאמַר בְּקֶרֶן שֶׁאֵין הֶזֵּקוֹ מְצוּי כ"כ דִּבְהֶזֵּקֶת שְׁמוּר קַיְמִי לְמ"ד פָּלְגָא נְזָקָא קָנְסָא וְאֵין לוֹמַר מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת גְּמָרִינַן וּמַה רה"ר שֶׁהֶרֶגֶל בָּהּ לְעִנְיַן שֵׁן וְרֶגֶל הֶחְמִיר בָּהּ לְעִנְיַן קֶרֶן רְשׁוּת הַנִּזָּק לֹא כָּל שֶׁכֵּן דמ"מ שֶׁיֵּשׁ לְמִפְרְךְ שֶׁפִּיר כְּדַמְשְׁמַע לְקַמָּן דְּבָעֵי לְמֵילַף כֹּפֶר שֶׁלֹּא בְּתָם בַּהֲצַר הַנִּזָּק מִנִּזְקִין דְּרֶגֶל וּפְרִיךְ מַה לְּנִזְקֵי' דְּרֶגֶל שֶׁכֵּן יֶשְׁנָן בְּאָדָם וי"ל דְּלָאו פִּרְכָא הִיא דְּאֵין חוֹמְרָא זוֹ מוֹעֶלֶת לְחַיְבוֹ ברה"ר וְהֵכִי דָּיְנִינַן ק"ו וּמַה שֵּׁן וְרֶגֶל שֶׁאֵין חֲמָרוֹת מוֹעִילוֹת לְחַיְבוֹ ברה"ר נ"ש כו' ובפ"ק דִּזְבָחִים (דף י.) גַּבֵּי שׁוֹחֵט לִשְׁמָהּ דְּקָתָנֵי לְזָרוֹק דָּמָהּ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ דְּפָסוּל מק"ו דְּשׁוֹחֵט חוּץ לִזְמַנּוֹ דְּכָשֵׁר וּפְרִיךְ מָה לְחוּץ לִזְמַנּוֹ שֶׁכֵּן כָּרֵת אע"פ שֶׁאֵין חוֹמְרָא זוֹ מוֹעֶלֶת לְחוּץ לִזְמַנּוֹ לִפְסוֹל חוֹמְרָא שֶׁהַחְמִירָה תּוֹרָה שֶׁאֵנִי דְּכֵיוָן שֶׁהַחְמִירָה תּוֹרָה חוֹמְרָא זוֹ הֶחְמִירָה חוֹמְרָא אַחֶרֶת וא"ת וְהֵיכִי קָאָמְרִי רַבָּנַן דַּיּוּ כָּל ק"ו כָּךְ הוּא דִּבְשְׁבִיל חוֹמְרָא אַחֲרִיתִי קָטָנָה שֶׁיֵּשׁ בָּזֶה מַה שֶּׁאֵין בָּזֶה יֵשׁ לִתֵּן בַּהֲמוֹר כָּל הַחֲמוֹרוֹת שֶׁבְּקֶרֶן וי"ל כֵּיוָן שֶׁהַחֲמָרָא מַעֲיַן הַדִּין שֶׁאָנוּ בָּאִין לִלְמֹד שֶׁיֵּשׁ לוֹמַר דַּיּוּ שֶׁפִּיר וא"ת בְּפֶרֶק אֶחָד דִּינֵי מָמוֹנוֹת (סַנְהֶדְרִין דף לה:) אָמַר וּתְהֵא קְבוּרַת מֵת מִצְוָה דּוֹחָה שַׁבָּת מק"ו וּמַה עֲבוֹדָה שֶׁהִיא דּוֹחָה שַׁבָּת קְבוּרַת מֵת מִצְוָה דּוֹחָה אוֹתָהּ שַׁבָּת שֶׁנִּדְחֵת מִפְּנֵי עֲבוֹדָה אֵינוֹ דִּין שֶׁתִּהֵא מֵת מִצְוָה דּוֹחָה אֶת הָעֲבוֹדָה אֶלָּא בְּשֵׁב וְאַל תַּעֲשֶׂה כְּךְ אֵל תִּדְחֶה שַׁבָּת אֶלָּא בְּשֵׁב וְאַל תַּעֲשֶׂה וי"ל כֵּיוָן דְּגוּפַהּ הָעֲבוֹדָה נִדְחֵית מִפְּנֵי קְבוּרַת מֵת מִצְוָה אֵין לָנוּ לוֹמַר שֶׁתִּהֵא חֲמוּרָה מִמְּנָה בְּשׁוּם מָקוֹם: **קַ"וָ** לְשָׁכִינָה י"ד יוֹם אור"ת מִשּׁוּם דְּאָמְרִינַן בְּהַמַּפְלֶת (נִדָּה דף לא.) שְׁהָאָב וְאֵם נוֹתְנִין בּוֹ כָּל אֶחָד ה' דְּבָרִים והקב"ה נוֹתֵן בּוֹ י' דְּבָרִים וי"מ דְּנָקֵט י"ד יוֹם כְּנֶגֶד שְׁנֵי הֶסְגֵּרוֹת דְּאֵין הֶסְגֵּר פָּחוֹת מז' יָמִים וְכֵן מוּכָח בַּתּוֹסְפְתָּא דְּמַסֶּכֶת אֲבוֹת: **וְהָא** הַאי תַּנָּא דְּלָא דָּרֵישׁ דַּיּוּ וְכוּלְּהוּ מִדְּחוּ וְהָמַהּ דִּבְפֶרֶק הַשּׁוֹאֵל (ב"מ דף צה.) פָּרִיךְ הָנִיחָא לְמַאן דְּאִית לֵהּ דַּיּוּ אֶלָּא לְמַאן דְּלֵית לֵהּ דַּיּוּ מַאי אִכָּא לְמֵימַר וְאַף עַל גַּב דְּהָתָם לָא מְפָרְכִינַן קַל וְחוֹמֶר וְיֵשׁ לוֹמַר דְּפָרִיךְ לְמַאי דס"ד מַעִקְּרָא לְהָנֵךְ אָמוֹרָאֵי: **מִידֵּי** וְלֹא ד"א כְּתִיב תֵּמַהּ דְּנַיְמָא דְּאַהֲנֵי ק"ו לְמִגַּע וּמִשָּׁא לְטַמְּאָה גּוּפֵהּ וְאַהֲנֵי דַּיּוּ לוֹמַר דְּלֹא מְטַמֵּא אָדָם לְטַמֵּא בְּגָדִים וּבְרֵישׁ מַסֶּכֶת כֵּלִים וּבְסוֹף מַסֶּכֶת זָבִים מַשְׁמַע דש"ז שֶׁל זָב מְטַמֵּא אָדָם לְטַמֵּא בְּגָדִים וכ"ת לֹא שַׁיָּךְ דַּיּוּ לְחַלֵּק בְּטָמְאָה שֶׁלֹּא מָצִינוּ שׁוּם דָּבָר שֶׁמְּטַמֵּא בְּמַשָּׁא אָדָם לְטַמֵּא בְּגָדִים הָא לְעֵיל (בְּבָא קַמָּא דף יח:) אָמְרִינַן כִּי הַאי גַּוְנָא לר"ט אַהֲנֵי ק"ו לנ"ש וְאַהֲנֵי דַּיּוּ לְמִגּוּפוֹ ואע"פ שֶׁלֹּא מָצִינוּ ג"ש מִגּוּפוֹ וְכֵן לְקַמָּן גַּבֵּי מַפֵּץ אוֹמֵר אַהֲנֵי ק"ו לְטַמְאַת עֶרֶב וְאַהֲנֵי דַּיּוּ לְטַמְאַת ז' ואע"פ דְּלֹא מָצִינוּ דָּבָר הַנּוֹגֵעַ בַּמֵּת שֶׁלֹּא יִטַּמֵּא ז' וְשָׁמָּא יֵשׁ לָנוּ לְחַלֵּק דנ"ש וּמִגּוּפוֹ שְׁנֵי דְּבָרִים הֵן וְאֵין זֶה לְחַלֵּק בַּמֵּת שֶׁאֵין דְּבָרִים הַנּוֹגְעִים בַּמֵּת שֶׁאֵין לָהֶן טָמְאַת ז' וְאֵין נַעֲשִׂים אַב הַטֻּמְאָה כְּגוֹן אֲבָנִים וּמַשְׁקִין וּכְלֵי חֶרֶס אֲבָל הָכָא כֵּיוָן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ טָמְאַת מַשָּׁא אִי אֶפְשָׁר לְהְיוֹת לְחַצְאִין וְכֵן בפ"ק דִּפְסָחִים (דף יח: ושם) יְלִפֵּינַן מַשְׁקִין הַבָּאִין מֵחֲמַת שֶׁרֶץ מִמַּשְׁקִין הַבָּאִין מֵחֲמַת כְּלִי וְלֹא אָמַר דַּיּוּ שֶׁיִּהְיוּ שְׁנַיִם כְּמוֹתָם דְּלָא מָצִינוּ דָּבָר הַנּוֹגֵעַ בְּשֶׁרֶץ שֶׁלֹּא יְהֵא רִאשׁוֹן וא"ת וְלֵימָא דְּאַהֲנֵי ק"ו לְמַגַּע לְטַמֵּא אָדָם לְטַמֵּא בְּגָדִים כְּרֶקוֹ וְאַהֲנֵי דַּיּוּ לְאַפּוֹקֵי מִמַּשָּׁא וי"ל הָא נָמֵי הָוֵי לַחֲצָאִין דְּלָא אִשְׁכְּחַן מִידֵּי שֶׁמַּגָּעוֹ מְטַמֵּא אָדָם לְטַמֵּא בְּגָדִים שֶׁלֹּא יִטַּמֵּא בְּמַשָּׁא וְאִדְרַבָּה אִשְׁכְּחַן מֶרְכָּב בְּרֵישׁ מַסֶּכֶת כֵּלִים שֶׁמַּגָּעוֹ מְטַמֵּא אָדָם וְלֹא לְטַמֵּא בְּגָדִים וּמַשָּׁאוֹ מְטַמֵּא לְטַמֵּא בְּגָדִים וא"ת וְלֵימָא אַהֲנֵי ק"ו לְמַשָּׁא וְאַהֲנֵי דַּיּוּ לְאַפּוֹקֵי מַגָּעוֹ שֶׁלֹּא יִטַּמֵּא אֶלָּא אָדָם לְחוּדֵיהּ וְלֹא לְטַמֵּא בְּגָדִים שֶׁיִּהֵא דִּינוֹ כְּמֶרְכָּב הָא נָמֵי לֵיתָא וְלָאו פִּרְכָא הִיא דְּמַשָּׁא דִּלְא כְּתִיב בֵּהּ כְּלָל יָלְפִינַן מק"ו וּמַגָּע דִּכְתִיב בֵּהּ לֹא נָבִיא לְכָל דִּין מַגָּע רוֹק מק"ו: **אֶלָּא** הַאי תַּנָּא הוּא וְהַנֵי תַּנָּאֵי פֶּרֶק בָּתְרָא דְּנָזִיר (דף סו.) וְתַנָּא דְּמַתְנִי' דְּהָתָם קְסָבְרִי ש"ז שֶׁל זָב מְטַמֵּא בְּמַשָּׁא לֹא שַׁיָּךְ לְאָתוּיֵי כְּלָל הָכָא דְּהָתָם כּוּלְּהוּ סָבְרִי דַּוְקָא קְרוֹב לְרֹאשׁ זִיבָה מֵעֵת לְעֵת אוֹ יוֹמוֹ מְטַמֵּא ש"ז וְהָכָא בְּעֵי לְאָתוּיֵי תַּנָּא שֶׁיְּטַמֵּא בְּמַשָּׁא כָּל ז' בק"ו מֵרֹקוֹ וא"ת בְּפֶרֶק בְּנוֹת כּוּתִים (נִדָּה דף לד:) דְּקָבְעֵי רַב יוֹסֵף רְאִיָּה רִאשׁוֹנָה שֶׁל מְצֹרָע מַהוּ שֶׁתְּטַמֵּא בְּמַשָּׁא כּוּ' וְאַמַּאי לָא פְּשִׁיט דְּמְטַמֵּא בְּמַשָּׁא מק"ו מֵרֹקוֹ דְּטָהוֹר בְּטָהוֹר כְּמוֹ קְרִי שֶׁל זָב דְּהָכָא וי"ל דְּבַעְיָן דְּהָתָם לְאוּ אַלְבָּא דְּרַבִּי טַרְפוֹן אֶלָּא אַלְיבָּא דְּרַבָּנַן דְּאִית לְהוּ דַּיּוּ הֵיכָא דְּמִפְּרִיךְ קַל וְחוֹמֶר:

לֹא אָדוּן קָרֶן מִקָּרֶן, אֲנִי אָדוּן קָרֶן מֵרֶגֶל – וּמָה בְּמָקוֹם שֶׁהֶקֵּל עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל, בִּרְשׁוּת הָרַבִּים – הֶחְמִיר בַּקֶּרֶן; מָקוֹם שֶׁהֶחְמִיר עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל, בִּרְשׁוּת הַנִּיזָּק – אֵינוֹ דִּין שֶׁנַּחְמִיר בַּקֶּרֶן? אָמְרוּ לוֹ: דַּיּוּ לָבֹא מִן הַדִּין – לִהְיוֹת כַּנִּדּוֹן. מָה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים – חֲצִי נָזָק, אַף בִּרְשׁוּת הַנִּיזָּק – חֲצִי נָזָק. [א]גְּמ׳ וְרַבִּי טַרְפוֹן לֵית לֵיהּ דַּיּוּ?! וְהָא דַּיּוּ דְּאוֹרְיְיתָא הוּא! דְּתַנְיָא: מִדִּין קַל וְחוֹמֶר – כֵּיצַד? ״וַיֹּאמֶר ה׳ אֶל מֹשֶׁה: וְאָבִיהָ יָרֹק יָרַק בְּפָנֶיהָ, הֲלֹא תִכָּלֵם שִׁבְעַת יָמִים?!״ – קַל וְחוֹמֶר לַשְּׁכִינָה, אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם! אֶלָּא דַּיּוּ לָבֹא מִן הַדִּין לִהְיוֹת כַּנִּדּוֹן. כִּי לֵית לֵיהּ דַּיּוּ – הֵיכָא דְּמִפְּרִיךְ קַל וְחוֹמֶר; הֵיכָא דְּלָא מִפְּרִיךְ קַל וְחוֹמֶר – אִית לֵיהּ דַּיּוּ. הָתָם – שִׁבְעָה דְּשִׁכְינָה לָא כְּתִיבִי; אָתָא קַל וְחוֹמֶר אַיְיתִי אַרְבַּסַר, אָתָא דַּיּוּ אַפֵּיק שִׁבְעָה, וְאוֹקֵי שִׁבְעָה. אֲבָל הָכָא – חֲצִי נָזָק כְּתִיב; וַאֲתָא קַל וְחוֹמֶר וְאַיְיתִי חֲצִי נָזָק אַחֲרִינָא, וְנַעֲשֶׂה נָזָק שָׁלֵם; אִי דְּרָשַׁתְּ דַּיּוּ – אִפְּרִיךְ לֵיהּ קַל וְחוֹמֶר! וְרָבָּנַן, שִׁבְעָה דְּשִׁכְינָה כְּתִיבִי – ״תִּסָּגֵר שִׁבְעַת יָמִים״. וְרַבִּי טַרְפוֹן, הָהוּא ״תִּסָּגֵר״ – דְּדָרְשִׁינַן דַּיּוּ הוּא. וְרָבָּנַן, כְּתִיב קְרָא אַחֲרִינָא – ״וַתִּסָּגֵר מִרְיָם״. וְרַבִּי טַרְפוֹן, הָהוּא – דַּאֲפִילּוּ בְּעָלְמָא דְּרָשִׁינַן דַּיּוּ, וְלֹא תֹּאמַר: הָכָא – מִשּׁוּם כְּבוֹדוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, אֲבָל בְּעָלְמָא לָא; קָא מַשְׁמַע לַן. אָמַר לֵיהּ רַב פָּפָּא לְאַבָּיֵי: וְהָא הַאי תַּנָּא, דְּלָא דָּרֵישׁ דַּיּוּ, וְאַף עַל גַּב דְּלָא מִפְּרִיךְ קַל וְחוֹמֶר! דְּתַנְיָא: קֶרִי בְּזָב מִנַּיִין? וְדִין הוּא, מָה טָהוֹר בְּטָהוֹר – טָמֵא בְּטָמֵא; טָמֵא בְּטָהוֹר – אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּהֵא טָמֵא בְּטָמֵא? וְקָא מַיְיתֵי לַהּ בֵּין לְמַגָּע בֵּין לְמַשָּׂא. וַאֲמַאי? נֵימָא: אַהֲנֵי קַל וְחוֹמֶר לְמַגָּע, אַהֲנֵי דַּיּוּ לְאַפּוֹקֵי מַשָּׂא! [ב]וְכִי תֵּימָא: לְמַגָּע לָא אִצְטְרִיךְ קַל וְחוֹמֶר, דְּלָא גָּרַע מְגַבְּרָא טָהוֹר; אִיצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא: ״מִקְּרֵה לָיְלָה״ כְּתִיב – מִי שֶׁקָּרְיוֹ גּוֹרֵם לוֹ; יָצָא זֶה, שֶׁאֵין קָרְיוֹ גּוֹרֵם לוֹ – אֶלָּא דָּבָר אַחֵר גָּרַם לוֹ; קָא מַשְׁמַע לַן. מִידֵּי ״וְלֹא דָּבָר אַחֵר״ כְּתִיב?! [ג]וּמֵאן תַּנָּא דְּשָׁמְעַתְּ לֵיהּ דְּאָמַר: שִׁכְבַת זֶרַע שֶׁל זָב מְטַמְּאָה בְּמַשָּׂא? לָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וְלָא רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. דְּתָנַן: שִׁכְבַת זֶרַע שֶׁל זָב מְטַמְּאָה בְּמַגָּע, וְאֵין מְטַמְּאָה בְּמַשָּׂא; דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: אַף מְטַמְּאָה בְּמַשָּׂא, לְפִי שֶׁאִי אֶפְשָׁר בְּלֹא צְחוּחֵי זִיבָה. [ד]עַד כָּאן לָא קָאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הָתָם – אֶלָּא שֶׁאִי אֶפְשָׁר בְּלֹא צְחוּחֵי זִיבָה, הָא לָאו הָכִי – לָא! אֶלָּא הַאי תַּנָּא הוּא – דְּתָנַן: לְמַעְלָה מֵהֶן

זוֹבוֹ

עין משפט נר מצוה

א מיי' פא' מהל' מטמאי משכב ומושב הל' יד:

עין משפט
נר מצוה

א סמג עשין רמא, סמג עשין רמב:
ב מיי׳ פא׳ מהל׳ מטמאי משכב ומושב הל׳ יב:
ג מיי׳ פא׳ מהל׳ מטמאי משכב ומושב הל׳ יד:
ד מיי׳ פא׳ מהל׳ מטמאי משכב ומושב הל׳ ח:
ה מיי׳ פא׳ מהל׳ כלים הל׳ יג:
ו מיי׳ פכ״ג מהל׳ כלים הל׳ א:
ז מיי׳ פא׳ מהל׳ כלים הל׳ יג:
ח מיי׳ פכ״ג מהל׳ כלים הל׳ א:
ט מיי׳ פה׳ מהל׳ טומאת מת הל׳ א, סמג עשין רלא:

מסורת הש״ס

א שבת סד.; ספרא מצורע פרשת זבים פרק ו ד
ב שבת קלא.; יבמות עו:
ג יבמות עד.
ד שבת סד.
ה סנהדרין עה:
ו משנה כלים

גליון הש״ס

תוס׳ ד״ה וקמייתי כו׳ אין נעשה אב הטומאה. עי׳ פסחים דף יז ע״א תוספות ד״ה רביעי:

תורה אור השלם

וְכֹל אֲשֶׁר־יִפֹּל־עָלָיו מֵהֶם בְּמוֹתָם יִטְמָא מִכָּל־כְּלִי־עֵץ אוֹ בֶגֶד אוֹ־עוֹר אוֹ שָׂק כָּל־כְּלִי אֲשֶׁר־יֵעָשֶׂה מְלָאכָה בָּהֶם בַּמַּיִם יוּבָא וְטָמֵא עַד־הָעֶרֶב וְטָהֵר [ויקרא יא, לב]
וְכָל־בֶּגֶד וְכָל־כְּלִי־עוֹר וְכָל־מַעֲשֵׂה עִזִּים וְכָל־כְּלִי־עֵץ תִּתְחַטָּאוּ [במדבר לא, כ]
אוֹ־אִישׁ אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל־שֶׁרֶץ אֲשֶׁר יִטְמָא־לוֹ אוֹ בְאָדָם אֲשֶׁר יִטְמָא־לוֹ לְכֹל טֻמְאָתוֹ [ויקרא כב, ה]
אִישׁ אִישׁ מִזֶּרַע אַהֲרֹן וְהוּא צָרוּעַ אוֹ זָב בַּקֳּדָשִׁים לֹא יֹאכַל עַד אֲשֶׁר יִטְהָר וְהַנֹּגֵעַ בְּכָל־טְמֵא־נֶפֶשׁ אוֹ אִישׁ אֲשֶׁר־תֵּצֵא מִמֶּנּוּ שִׁכְבַת־זָרַע [ויקרא כב, ד]
וְכָל־בֶּגֶד וְכָל־עוֹר אֲשֶׁר־יִהְיֶה עָלָיו שִׁכְבַת־זֶרַע וְכָבַס בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־הָעֶרֶב [ויקרא טו, יז]
וּבְנִסְכֵּיהֶם בְּזִיכָיו בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְיִטְהָרְתָּם וְאַחַר תָּבֹאוּ אֶל־הַמַּחֲנֶה [במדבר לא, כד]
כִּי יִבְעַר־אִישׁ שָׂדֶה אוֹ־כֶרֶם וְשִׁלַּח אֶת־בְּעִירָה וּבִעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם [שמות כב, ד]

מַפָּץ בְּמֵת כו'. הָא דְּאָמְרִינַן בְּכָל דָּכְתִין (נִדָּה מט. סַכָּה כ.) כָּל הַמְּטַמֵּא מִדְּרָס זוֹבוֹ שֶׁל זָב וְכוּלְּהוּ הָנָךְ מְפֹרָשׁ בְּפ' דַּם הַנִּדָּה (נִדָּה נה:) דִּמְטַמְּאוֹ בְּמַשָּׂא:

א״כ זוֹבוֹ שֶׁל זָב, וְרוּקוֹ, וְשִׁכְבַת זַרְעוֹ, וּמֵימֵי רַגְלָיו, וְדַם הַנִּדָּה – מְטַמְּאִין בֵּין בְּמַגָּע בֵּין בְּמַשָּׂא. וְדִלְמָא הָכִי נָמֵי – לְפִי שֶׁאֵי אֶפְשָׁר בְּלֹא צְחוּחֵי זִיבָה! אִם כֵּן, לִתְנָיֵיהּ גַּבֵּי זוֹבוֹ; מַאי שְׁנָא דְּקָתָנֵי לַהּ גַּבֵּי רוּקוֹ? אֶלָּא מִשּׁוּם דְּאָתֵי מֵרוּקוֹ. ה״אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא מְדִפְתִּי לְרַבִינָא: וְהָא הַאי תַּנָּא לָא דָּרֵישׁ דַּיְּיוֹ, וַאֲפִילּוּ עַל גַּב דְּלָא מִפְּרִיךְ קַל וָחוֹמֶר! דְּתַנְיָא: מַפָּץ בְּמֵת מִנַּיִן? וְדִין הוּא, וּמָה פְּכִין קְטַנִּים – שֶׁטְּהוֹרִים בְּזָב, מְטַמֵּא בְּמֵת; מַפָּץ – שֶׁמְּטַמֵּא בְּזָב, אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּטַמֵּא בְּמֵת? וְקַמַּיְיתֵי לַהּ בֵּין לְטוּמְאַת עֶרֶב, בֵּין לְטוּמְאַת שִׁבְעָה. וְאַמַּאי? אֵימָא: אַהֲנִי קַל וָחוֹמֶר לְטוּמְאַת עֶרֶב, וְאַהֲנִי דַּיְּיוֹ לְאַפּוֹקֵי טוּמְאַת שִׁבְעָה! ז״אָמַר לֵיהּ: כְּבָר רָמָא נִיהֲלֵיהּ רַב נַחְמָן בַּר זַכַּרְיָה לְאַבָּיֵי, וַאֲמַר לֵיהּ אַבָּיֵי: תַּנָּא – מִמַּפָּץ בְּשֶׂרֶץ מַיְיתֵי לַהּ, וְהָכִי קָאָמַר: מַפָּץ בְּשֶׂרֶץ מִנַּיִן? וְדִין הוּא, וּמָה פְּכִין קְטַנִּים – שֶׁטְּהוֹרִים בְּזָב, טְמֵאִין בְּשֶׂרֶץ; מַפָּץ – שֶׁמְּטַמֵּא בְּזָב, אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּהֵא טָמֵא בְּשֶׂרֶץ? (א)אֶלָּא מַפָּץ בְּמֵת מִנַּיִן? נֶאֱמַר ״בֶּגֶד וְעוֹר״ בְּשֶׂרֶץ, וְנֶאֱמַר ״בֶּגֶד וְעוֹר״ בְּמֵת; מָה ״בֶּגֶד וְעוֹר״ הָאֲמוּר בְּשֶׂרֶץ – מַפָּץ טָמֵא בּוֹ, אַף ״בֶּגֶד וְעוֹר״ הָאֲמוּר בְּמֵת – מַפָּץ טָמֵא בּוֹ. מוּפְנֶה; דְּאִי לָא מוּפְנֶה, אֵיכָא לְמִפְרַךְ: מָה לְשֶׂרֶץ – שֶׁכֵּן מְטַמֵּא בְּכַעֲדָשָׁה, תֹּאמַר בְּמֵת – שֶׁאֵין מְטַמֵּא בְּכַעֲדָשָׁה, אֶלָּא בִּכְזַיִת. לְאֵי אִפְנוֹיֵי מוּפְנֶה – מִכְּדֵי שֶׂרֶץ אִתַּקֵּשׁ לִשְׁכִבַת זֶרַע, דִּכְתִיב: ״אוֹ אִישׁ אֲשֶׁר תֵּצֵא וְגוֹ׳״, וּסְמִיךְ לֵיהּ: ״אוֹ אִישׁ אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל שֶׁרֶץ״; וּכְתִיב בֵּיהּ בִּשְׁכִבַת זֶרַע: ״וְכָל בֶּגֶד וְכָל עוֹר אֲשֶׁר יִהְיֶה עָלָיו שִׁכְבַת זֶרַע״. (ב)״בֶּגֶד וְעוֹר״ דִּכְתַב רַחֲמָנָא בְּשֶׂרֶץ – לְמָה לִי? שְׁמַע מִינַּהּ לְאַפְנוֹיֵי. (ג)וְאַפִּתְּי מוּפְנֶה מִצַּד אֶחָד הוּא! הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר מוּפְנֶה מִצַּד אֶחָד – לְמֵידִין וְאֵין מְשִׁיבִין, שַׁפִּיר; אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר לְמֵידִין וּמְשִׁיבִין, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? (ד)דְּמֵת נָמֵי אִפְנוֹיֵי מוּפְנֶה – מִכְּדֵי מֵת אִתַּקֵּשׁ לִשְׁכִבַת זֶרַע, דִּכְתִיב: ״וְהַנּוֹגֵעַ בְּכָל טְמֵא נֶפֶשׁ, אוֹ אִישׁ אֲשֶׁר תֵּצֵא מִמֶּנּוּ וְגוֹ׳״; וּכְתִיב בֵּיהּ בִּשְׁכִבַת זֶרַע: ״וְכָל בֶּגֶד וְכָל עוֹר אֲשֶׁר יִהְיֶה עָלָיו שִׁכְבַת זֶרַע״; ״בֶּגֶד וְעוֹר״ דִּכְתַב רַחֲמָנָא בְּמֵת – לְמָה לִי? שְׁמַע מִינַּהּ לְאַפְנוֹיֵי. (ה)הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר: דּוּן מִינַּהּ וּמִינַּהּ, אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר: דּוּן מִינַּהּ – וְאוֹקֵי בְּאַתְרָא; אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? ט״אָמַר רַבָּא, אָמַר קְרָא: ״וְכִבַּסְתֶּם בִּגְדֵיכֶם בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי״ – כָּל טְמָאוֹת שֶׁאַתֶּם מִטַּמְּאִין בְּמֵת, לֹא יְהוּ פְּחוּתִין מִשִּׁבְעָה. (ו)וּתְהֵא שֵׁן וֶרֶגֶל חַיָּיב בִּרְשׁוּת הָרַבִּים מִקַּל וָחוֹמֶר – וּמָה קָרֶן, שֶׁבִּרְשׁוּת הַנִּיזָּק אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא חֲצִי נֶזֶק – בִּרְשׁוּת הָרַבִּים חַיֶּיבֶת; שֵׁן וֶרֶגֶל, שֶׁבִּרְשׁוּת הַנִּיזָּק מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם – אֵינוֹ דִּין שֶׁבִּרְשׁוּת הָרַבִּים חַיָּיב? אָמַר קְרָא: ״וּבְעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר״ – וְלֹא בִּרְשׁוּת הָרַבִּים.

מִידֵּי

שְׁמַטַּמֵּא בְּזָב הָיָה מְטַמֵּא בְּמֵת דְּמֵה שֶׁמְּטַמֵּא בְּהֶסֵּט זֶהוּ מִשּׁוּם דְּהָוֵי כְּמוֹ שֶׁהַזָּב נָגַע בְּתוֹכוֹ כִּדְאָמְרִינַן (ת"כ פָּרָשָׁה מְצֹרָע) אֵיזֶהוּ מַגָּע שֶׁהוּא כְּבָלוֹ הֲוֵי אוֹמֵר זֶה עֶרֶב הוּא דְּאִית לֵיהּ: וְכִבַּסְתֶּם בִּגְדֵיכֶם וְגוֹ' וּגְזֵרַת הַכָּתוּב הוּא דְּלָא אָמְרִינַן בֵּיהּ דּוּן מִנַּיהּ וּמִנַּיהּ:

הֶסֵּטוֹ וּבְמֵת נָמֵי אִם הָיָה כַּזַּיִת מִן הַמֵּת בְּתוֹכוֹ הָיָה טָמֵא: וְקַמַּיְיתֵי לֵיהּ בֵּין לְטוּמְאַת עֶרֶב בֵּין לְטוּמְאַת שִׁבְעָה תֵּימָה דְּמֵה טוּמְאַת שִׁבְעָה שַׁיְיכָא בֵּיהּ דְּלֵית לַהּ טָהֳרָה בְּמִקְוֶה כְּדְאָמְרִינַן בְּפֶרֶק ר' עֲקִיבָא (שַׁבָּת דַּף פד:) וְאֵין לוֹמַר דִּין טוּמְאַת שִׁבְעָה קָאָמַר כְּלוֹמַר שֶׁנַּעֲשָׂה אַב הַטּוּמְאָה כְּדִין דְּבָר שֶׁטְּמֵאַת שִׁבְעָה הָא כֵּיוָן דְּלֵית לַהּ טָהֳרָה בְּמִקְוֶה אֵין נַעֲשֶׂה אַב הַטּוּמְאָה כְּדְמוֹכַח בְּסוֹף עֵירוּבִין (דַּף קד:) וְי"ל דְּהָאי ק"ו נָמֵי מְהַנֵּי לְפִשּׁוּטֵי כְּלֵי עֵץ הַמְיֻחָדִים לִמְדָרָס שֶׁטְּמֵא בְּמֵת וּמֵיתֵי לְהוּ לְטוּמְאַת שִׁבְעָה א"נ הַבָּרַיְיתָא מְיֵירֵי בְּכָל מַפָּצִים בֵּין מַפָּץ שֶׁל עֵץ שֶׁיֵּשׁ לוֹ טָהֳרָה בְּמִקְוֶה בֵּין מַפָּץ שֶׁל שִׁיפָּה וְגָמֵי וּבְמִסְכֶּת שַׁבָּת (דַּף פד.) פֵּרְשׁ מִמַּפָּץ שֶׁל שִׁיפָּה וְגָמֵי וְהָכָא פֵּרְשׁ מִמַּפָּץ שֶׁל עֵץ: **ש"מ** מַפָּנָה מְשַׁנֵּי צְדָדִין תֵּימָה לְמָה לִי גז"ש כֵּיוָן דְּאִתַּקֵּשׁ מֵת לִשְׁכִבַת זֶרַע וש"ו לְשֶׂרֶץ דִּבְכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ לְמֵדִין לָמֵד מִן הַלָּמֵד חוּץ מִן הַקָּדָשִׁים וי"ל דְּעַל כָּרְחָךְ לְאו לְכָל מִלֵּי גְּמָרִי מֵהֲדֵדֵי לֹא מַהֲקִישָׁא וְלֹא מִגְּזֵרָה שָׁוָה כְּדְאַשְׁכְּחַן בְּרֵישׁ פֶּרֶק שְׁנֵי דְּחַד לְטָמְאַת מֵת וְחַד לְטָמְאַת שֶׁרֶץ וּצְרִיכָא וּמְדְּאַצְטְרִיךְ ג"ש הוּא דְּשָׁמְעִינַן דִּלְכָל מִלֵּי לָא גְּמִירִי מֵהֲדֵדֵי כִּי אִם לְגַבֵּי הַהוּא דְּהָכָא וּבְסוֹף פֶּרֶק בַּמֶּה אִשָּׁה (שַׁבָּת דַּף סד.) לְרַבּוֹת דָּבָר הַבָּא מִן הַצַּד הַסּוֹס וּמִן הַצַּד הַפָּרָה שְׁנֵיהֶן אֶחָד הֵם לְטַמֵּא בְּשְׁנֵיהֶם וְכֵן יְדוֹת הַכֵּלִים וְהָאֳכָלִים דְּיִלְפִינַן בְּהֶעוֹר וְהַרֹּטֶב (חֻלִּין דַּף קיח.) לֹא מַצְרִיךְ תֵּרֵי קְרָאֵי לְמֵת וּלְשֶׁרֶץ: **אָמַר** קְרָא וְכִבַּסְתֶּם בִּגְדֵיכֶם וְאֶת וַיִּלְקַח מק"ו כְּדְמַעְקַרְא וְי"ל דְּאִטְּמָאָה דִּכְתִיב בְּהָדְיָא מִשְׁמַע לֵיהּ קְרָא וְהַשְׁתָּא דְּיִלְפִינַן מֵת בִּגְזֵרָה שָׁוָה אַע"ג דְּשֶׁרֶץ גּוּפֵהּ גָּמְרִינַן מִקַּל וָחוֹמֶר כַּכָּתוּב בְּהָדְיָא חֲשִׁיב בֵּהּ:

מסורת הש"ס

א לקמן מח.; לעיל כג:

ב סנהדרין עב.

גליון הש"ס

גמ' ולא תהא שן ורגל. עי' לקמן דף נה ע"ב תוס' ד"ה התורה: שם איבעיא להו רגל. עי' לקמן דף מד ע"א תוס' ד"ה ה"נ במתחכך: שם משום דסבר ליה כריה"ג. עי' לעיל טו. תד"ה הא מני: תוס' ד"ה ולא וכו' וי"ל דאי לאו כספו. עיין חולין דף כג ע"ב תוד"ה ותהא פרה: שם ד"ה ויהא כו' לא מצינן למילף מיניה כלל. עיין לעיל דף ד ע"א תוספות ד"ה כראי אדם:

תורה אור השלם

וְכִי יִגַּח שׁוֹר־אִישׁ אֶת־שׁוֹר רֵעֵהוּ וָמֵת וּמָכְרוּ אֶת־הַשּׁוֹר חַיִּי וְחָצוּ אֶת־כַּסְפּוֹ וְגַם אֶת־הַמֵּת יֶחֱצוּן [שמות כא, לה]

כִּי יַבְעֶר־אֵישׁ שָׂדֶה אוֹ־כֶרֶם וְשִׁלַּח אֶת־בְּעִירֹה וּבִעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם [שמות כב, ד]

אִם־כֹּפֶר יוּשַׁת עָלָיו וְנָתַן פִּדְיֹן נַפְשׁוֹ כְּכֹל אֲשֶׁר־יוּשַׁת עָלָיו [שמות כא, ל]

וְאִישׁ כִּי־יִתֵּן מוּם בַּעֲמִיתוֹ כַּאֲשֶׁר עָשָׂה כֵּן יֵעָשֶׂה לּוֹ [ויקרא כד, יט]

חֲצִי נֶזֶק קָאָמַר דְּתַחַיֵּב כִּי קָרֵן דְּהָא מִקָּרֵן מַיְתֵי לָהּ וּקְרָא דִּבְשָׂדֶה אַחֵר לְחַיּוּבֵי בֵּהּ בְּרֵשׁוּת הַנִּזָּק נֶזֶק שְׁלֵם אֲתָא דְּהָכִי מַשְׁמַע בְּשָׂדֶה אַחֵר נֶזֶק שְׁלֵם: כַּסְפּוֹ שֶׁל זֶה קָרֵן: יְשַׁלֵּם מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ דְּקָרֵא יַתְּירָא הוּא דְּנִכְתּוֹב וְחָצוּ אֶת כַּסְפּוֹ וְגַם אֶת הַמֵּת אֶלָּא לְדַרְשָׁא אֲתָא דְּאַף בִּרְשׁוּת הָרַבִּים נָמֵי חַיָּב: וְיֵהֵא אָדָם חַיָּב בְּכֹפֶר כְּגוֹן בְּמֵזִיד וְלָא אַתְרוֹ בֵּהּ דְּלֵיתֵהּ בַּר קְטָלָא וְלָא בַּר גְּלוּת: וּמָה שׁוֹר שֶׁאֵינוֹ חַיָּב בְּחֲבָלָה: אַרְבָּעָה דְּבָרִים צַעַר רִפּוּי שֶׁבֶת וּבֹשֶׁת אֶלָּא נֶזֶק לְחוּדֵיהּ: חַיָּב כֹּפֶר הֵיכָא דְּקַטְלֵהּ: אָדָם שֶׁחַיָּב כו': עָלָיו וְלֹא עַל הָאָדָם עַל נִזְקֵי שׁוֹר מִשְׁלְמִין כֹּפֶר אֲבָל עַל נִזְקֵי אָדָם אֵין מִשְׁלְמִין כֹּפֶר אֶלָּא אוֹ מִיתָה אוֹ גְּלוּת: אִישׁ כִּי יִתֵּן מוּם בַּעֲמִיתוֹ: אִישׁ בַּעֲמִיתוֹ חֲיֵי בְּדִין נְתִינַת מוּמִין וְלֹא שׁוֹר בַּעֲמִיתוֹ שֶׁל בְּעָלָיו: בַּחֲצִי הַנִּזָּק דְּחִיּוּבָא דְּרֶגֶל בַּחֲצִי הַנִּזָּק הוּא: הָכָא נָמֵי לֹא שָׁנָא דְּרֶגֶל מוּעֶדֶת מִתְּחִלָּתוֹ הִיא לְהַלָּךְ וְלִדְרוֹס: לְאו מִשּׁוּם דְּסָבַר כְּרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי דְּאָמַר בְּפִרְקִין דִּלְקַמָּן (בָּבָא קַמָּא דף מב.) תָּם מְשַׁלֵּם חֲצִי כֹּפֶר בר"ר: וּמַיְתֵי לָהּ רַבִּי טַרְפוֹן לִרְשׁוּת הַנִּזָּק כֹּפֶר שָׁלֵם: מק"ו מָרֶגֶל כִּי הֵיכִי דְּנָמֵר לְקָרֶן תָּם לְעִנְיַן נְזָקִין בְּמַתְנִיתִין וְהָכִי גָּמֵר לָהּ מַה שֵּׁן וְרֶגֶל שֶׁפְּטוּרִין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים לְגַמְרֵי בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק כֹּפֶר שָׁלֵם קָרֶן שברה"ר חֲצִי כֹּפֶר כְּרִ' יוֹסֵי הַגְּלִילִי אֵינוֹ דִּין שֶׁבִּרְשׁוּת הַנִּזָּק כֹּפֶר שָׁלֵם מִדְּגָמַר ר' טַרְפוֹן הֵכִי אַלְמָא אִבָּא כֹּפֶר בְּרֶגֶל דְּאִי לָאו הֵכִי בְּמַאי מַיְתֵי לָהּ: מִנִּזְקִין דְּרֶגֶל וְהָכִי גָּמַר ר' טַרְפוֹן מַה רֶגֶל שֶׁבִּרְשׁוּת הָרַבִּים פְּטוּרָה חַיָּב חֲצִי כֹּפֶר בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק כֹּפֶר שָׁלֵם וְלֹא עוֹד אֶלָּא אֲפִילּוּ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים חַיָּב כֹּפֶר שָׁלֵם: וְלֹא תְּהֵא שֵׁן וְרֶגֶל כו' וא"ת הָא אָמַר כַּסְפּוֹ שֶׁל זֶה וְלֹא כַּסְפּוֹ שֶׁל אַחֵר וי"ל דְּאַיִן לְמֵעֵט מִכַּסְפּוֹ אֶלָּא חֲצִי נֶזֶק שֶׁמִּשְׁתַּלֵּם מִגּוּפוֹ דְּכַסְפּוֹ שֶׁל זֶה חֲצִי נֶזֶק מִגּוּפוֹ וְלֹא שֶׁל אַחֵר וְכָאן אִם הָיָה בַּחֲצַר הַנִּזָּק חֲצִי נֶזֶק הָוֶה מִשְׁתַּלֵּם מִן הָעֶלְיָה אֲבָל לְעֵיל אִי הָוֵי מְחַיֵּב שֵׁן וְרֶגֶל ברה"ר הָוֶה מִשְׁתַּלֵּם מִגּוּפוֹ כְּמוֹ קָרֶן וא"ת הֵיכִי גָּמַר הָכָא מִקָּרֶן מַה לְקָרֶן דִּין הוּא שֶׁאֲפִילּוּ בְּחֲצַר הַנִּזָּק לֹא מִשְׁלַם אֶלָּא חֲצִי נֶזֶק שֶׁכֵּן אֵין מִשְׁתַּלֵּם מִן הָעֶלְיָה וְיֵשׁ לוֹמַר צְרוּרוֹת יוֹכִיחוּ שֶׁמִּשְׁתַּלֵּם מִן הָעֶלְיָה לְרַב פָּפָּא (לְעֵיל בָּבָא קַמָּא ג: וְאֵין מְשַׁלֵּם אֶלָּא חֲצִי נֶזֶק וא"ת אִי שֵׁן וְרֶגֶל בְּחֲצַר הַנִּזָּק חֲצִי נֶזֶק אַמַּאי אִצְטְרִיךְ כְּסָפּוֹ שֶׁל זֶה וְלֹא כַּסְפּוֹ שֶׁל אַחֵר דְּהַשְׁתָּא ק"ו דִּלְעֵיל לֵיכָּא וי"ל דְּאִי לָאו כַּסְפּוֹ הָוֶה שָׁקְלִינַן ק"ו דְּהָכָא דְּמִיקֵּל בְּתַשְׁלוּמִין וַהֲוֶה עָבְדִינַן קַל וְחוֹמֶר דִּלְעֵיל דְּמַחְמִיר בְּתַשְׁלוּמִין: וְיֵהֵא אָדָם חַיָּב בְּכֹפֶר. מִלֹּא תַקְחוּ כֹּפֶר לְנֶפֶשׁ רוֹצֵחַ לֹא נִפְקָא דְּהַהִיא (אָמַר) דְּאִצְטְרִיךְ דִּלְא תִּשְׁקוֹל מִנֵּהּ מָמוֹנָא לְמִפְטְרֵהּ כִּדְאָמְרִינַן בְּפֶרֶק אֵלּוּ נְעָרוֹת (כְּתֻבּוֹת דף לז:) וְהָכָא אֵירֵי שֶׁיְּהֵרג וְיִשָּׁלֵם כֹּפֶר כְּמוֹ הַשּׁוֹר וּמִדְּתָנָא דְּבֵי חִזְקִיָּה (שָׁם דף לה.) לֹא נִפְקָא אֶלָּא לְפָטוֹר בְּשׁוֹגֵג בְּלֹא מִתְכַּוֵּן כְּמוֹ בְּמֵזִיד וְלֹא שֶׁל אַחֵר וְכָאן אִם הָיָה בַּחֲצַר הַנִּזָּק חֲצִי נֶזֶק

עין משפט
נר מצוה

א מיי׳ פא׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ טו, סמג עשין ע, טוש״ע חו״מ סי׳ תכא סעי׳ י׳:

ב מיי׳ פא׳ מהל׳ שבת הל׳ ט, סמג עשין ל, סמג לאוין סה:

ג מיי׳ פו׳ מהל׳ רוצח ושמירת נפש הל׳ יד, סמג עשין עה:

ד מיי׳ פה׳ מהל׳ עבדים הל׳ יג, סמג עשין פו, טוש״ע יו״ד סי׳ רסז סעי׳ לו:

ה מיי׳ פא׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ טו, סמג עשין ע, טוש״ע חו״מ סי׳ תכא סעי׳ י׳:

ו מיי׳ פו׳ מהל׳ רוצח ושמירת נפש הל׳ טו:

ז מיי׳ פא׳ מהל׳ שבת הל׳ ט:

ח מיי׳ פא׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ טו, סמג עשין ע, טוש״ע חו״מ סי׳ תכא סעי׳ י׳:

ט מיי׳ פא׳ מהל׳ שבת הל׳ ט:

י מיי׳ פו׳ מהל׳ רוצח ושמירת נפש הל׳ י׳:

יא מיי׳ פה׳ מהל׳ עבדים הל׳ יא, סמג עשין פב, טוש״ע יו״ד סי׳ רסז סעי׳ לו:

יב מיי׳ פא׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ טו, סמג עשין ע, טוש״ע חו״מ סי׳ תכא סעי׳ י׳:

יג מיי׳ פי״ג מהל׳ שבת הל׳ כא:

יד מיי׳ פו׳ מהל׳ רוצח ושמירת נפש הל׳ י׳:

טו סמג עשין ע, סמג עשין ל, סמג לאוין סה, סמג עשין עה:

טז מיי׳ פז׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ יב, טוש״ע חו״מ סי׳ שפו סעי׳ ד׳:

יז סמג עשין פז:

יח מיי׳ פז׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ ז, טוש״ע חו״מ סי׳ שפו סעי׳ ג:

יט מיי׳ פד׳ מהל׳ רוצח ושמירת נפש הל׳ ו, סמג לאוין קסג:

מסורת הש״ס

א לקמן פה:

ב קידושין כד:; מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי

ג מכות ז:

ד לעיל יז:

ה סנהדרין עח.; לעיל י׳:

גליון הש״ס

גמ׳ לענין גלות חייב. עיין לקמן דף לב ע״ב תוס׳ ד״ה האן:

שם והיו תחתיו כרים. עיין לקמן דף לג ע״א תוס׳ ד״ה והוציא:

שם וסלקן פטור. עי׳ סנהדרין עז ע״א תד״ה ה סוף:

תורה אור השלם

קְוֵה תַּחַת קִוְיֵה פֶּצַע תַּחַת פָּצַע חַבּוּרָה תַּחַת חַבּוּרָה [שמות כא, כה]

וְאִישׁ כִּי־יִתֵּן מוּם בַּעֲמִיתוֹ כַּאֲשֶׁר עָשָׂה כֵּן יֵעָשֶׂה לּוֹ [ויקרא כד, יט]

וְכִי־יַכֶּה אִישׁ אֶת־עֵין עַבְדּוֹ אוֹ־אֶת־עֵין אֲמָתוֹ וְשִׁחֲתָה לַחֲפְשִׁי יְשַׁלְּחֶנּוּ תַּחַת עֵינוֹ וְאִם־שֵׁן עַבְדּוֹ אוֹ־שֵׁן אֲמָתוֹ יַפִּיל לַחָפְשִׁי יְשַׁלְּחֶנּוּ תַּחַת שִׁנּוֹ [שמות כא, כו-כז]

וְכִי־יַכֶּה אִישׁ אֶת־עֵין עַבְדּוֹ אוֹ־אֶת־עֵין אֲמָתוֹ וְשִׁחֲתָה לַחֲפְשִׁי יְשַׁלְּחֶנּוּ תַּחַת עֵינוֹ [שמות כא, כו]

וְהִקְרִיתֶם לָכֶם עָרִים עָרֵי מִקְלָט תִּהְיֶינָה לָכֶם וְנָס שָׁמָּה רֹצֵחַ מַכֵּה־נֶפֶשׁ בִּשְׁגָגָה [במדבר לה, יא]

וַאֲשֶׁר לֹא צָדָה וְהָאֱלֹהִים אִנָּה לְיָדוֹ וְשַׂמְתִּי לְךָ מָקוֹם אֲשֶׁר יָנוּס שָׁמָּה [שמות כא, יג]

ואשר לא צדה. צד״ה - התנכל, ארב, בלא מושא פירוש שלא היתה לו בלל כוונה להרוג, וכאמור בגמרא (בבא קמא כו, ב "פרט למתכוון לזרוק שתיים וזרק ארבע")98וראה שם בתוספות ד״ה פרט למתכוון לזרוק וכו׳ שני פירושים אפשריים.. [פירושי רד״צ את הופמן על שמות כא:יג, א]

הַאי מִבְעֵי לֵיהּ לְתֵן צַעַר בְּמָקוֹם נֶזֶק וְרִפּוּי וְשֶׁבֶת וּבוּשֶׁת כַּלָּהוּ מִנָּהֲנֵי מִילֵּי דְּנֶזֶק חַיָּב אֲפִילּוּ שׁוֹגֵג: פֶּצַע תַּחַת פֶּצַע קְרָא יַתִּירָא הוּא לְהַךְ דְּרָשָׁה דְּהָא מִצַּעַר יָלְפִינַן דְּחַיָּב בְּמָקוֹם נֶזֶק כְּדִמְשַׁמַע בְּהַחוֹבֵל (לְקַמָּן בָּבָא קַמָּא דַּף פה.) אָמַר קְרָא: ״פֶּצַע תַּחַת פֶּצַע״ – לְחַיְּבוֹ עַל הַשּׁוֹגֵג כְּמֵזִיד, וְעַל הָאוֹנֶס כְּרָצוֹן. (א)הַאי מִבְעֵי לֵיהּ לִיתֵּן צַעַר בְּמָקוֹם נֶזֶק! אִם כֵּן, לְכְתוֹב קְרָא: ״פֶּצַע בְּפֶצַע״; מַאי ״תַּחַת פֶּצַע״ – שְׁמַע מִינַּהּ תַּרְתֵּי. א״לאֲמַר רַבָּה: הָיְתָה אֲבָן מוּנַּחַת לוֹ בְּחֵיקוֹ וְלֹא הִכִּיר בָּהּ, וְעָמַד וְנָפְלָה; לְעִנְיַן נְזָקִין – חַיָּיב, לְעִנְיַן אַרְבָּעָה דְּבָרִים – פָּטוּר, לְעִנְיַן שַׁבָּת – מְלָאכָת מַחְשֶׁבֶת אָסְרָה תּוֹרָה, לְעִנְיַן גְּלוּת – פָּטוּר, ד(ב)לְעִנְיַן עֶבֶד – פְּלוּגְתָּא דְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל וְרַבָּנַן. דְּתַנְיָא: הָרֵי שֶׁהָיָה רַבּוֹ רוֹפֵא, וְאָמַר לוֹ: ״כְּחוֹל עֵינַי״, וְסִימְּאָהּ; ״חֲתוֹר לִי שִׁינַּי״, וְהִפִּילָהּ – שִׁיחֵק בָּאָדוֹן, וְיָצָא לְחֵרוּת. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: ״וְשִׁחֲתָה״ – עַד שֶׁיִּתְכַּוֵּין לְשַׁחֲתָהּ. ה״הִכִּיר בָּהּ וּשְׁכֵחָהּ, וְעָמַד וְנָפְלָה; לְעִנְיַן נְזָקִין – חַיָּיב. לְעִנְיַן אַרְבָּעָה דְּבָרִים – פָּטוּר. לְעִנְיַן גְּלוּת – חַיָּיב, דְּאָמַר רַבָּה: ״בִּשְׁגָגָה״ – מִכְּלָל דַּהֲוָה לֵיהּ יְדִיעָה, וְהָא הֲוָיָא לֵיהּ יְדִיעָה. לְעִנְיַן שַׁבָּת – פָּטוּר. לְעִנְיַן עֶבֶד – פְּלוּגְתָּא דְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל וְרַבָּנַן. ה״אנְתְּכַּוֵּין לְזָרוֹק שְׁתַּיִם, וְזָרַק אַרְבַּע; לְעִנְיַן נְזָקִין – חַיָּיב. לְעִנְיַן אַרְבָּעָה דְּבָרִים – פָּטוּר. לְעִנְיַן שַׁבָּת – מְלָאכָת מַחְשֶׁבֶת בָּעֵינַן. לְעִנְיַן גְּלוּת – ״אֲשֶׁר לֹא צָדָה״ אָמַר רַחֲמָנָא, פָּרַט לְנִתְכַּוֵּין לְזָרוֹק שְׁתַּיִם וְזָרַק אַרְבַּע. לְעִנְיַן עֶבֶד – פְּלוּגְתָּא דְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל וְרַבָּנַן. ב״וְנִתְכַּוֵּין לְזָרוֹק אַרְבַּע, וְזָרַק שְׁמוֹנָה; לְעִנְיַן נְזָקִין – חַיָּיב. לְעִנְיַן אַרְבָּעָה דְּבָרִים – פָּטוּר. לְעִנְיַן שַׁבָּת – בְּאוֹמֵר ״כָּל מָקוֹם שֶׁתִּרְצֶה תָּנוּחַ״, אֵין; אִי לָא, לָא. לְעִנְיַן גְּלוּת – ״אֲשֶׁר לֹא צָדָה״, פָּרַט לְנִתְכַּוֵּין לְזָרוֹק אַרְבַּע וְזָרַק שְׁמוֹנָה. לְעִנְיַן עֶבֶד – פְּלוּגְתָּא דְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל וְרַבָּנַן. טוטז(ד)וְאָמַר רַבָּה: זָרַק כְּלִי מֵרֹאשׁ הַגָּג, וּבָא אַחֵר וּשְׁבָרוֹ בְּמַקֵּל – פָּטוּר. מַאי טַעְמָא? מָנָא תְּבִירָא תָּבַר. יזוְאָמַר רַבָּה: זָרַק כְּלִי מֵרֹאשׁ הַגָּג, וְהָיוּ תַּחְתָּיו כָּרִים אוֹ כְסָתוֹת; בָּא אַחֵר וְסִלְקָן, אוֹ קָדַם [הוּא] וְסִלְקָן – פָּטוּר. מַאי טַעְמָא? בְּעִידָּנָא דְּשַׁדְיֵיהּ – פַּסּוֹקֵי מְפַסְקֵי גִּירֵיהּ. יט(ה)וְאָמַר רַבָּה: זָרַק תִּינוֹק מֵרֹאשׁ הַגָּג, וּבָא אַחֵר וְקִבְּלוֹ בְּסַיִיף – פְּלוּגְתָּא דְּרַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא וְרַבָּנַן. דְּתַנְיָא: הִכּוּהוּ עֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם בַּעֲשָׂרָה מַקְלוֹת – בֵּין בְּבַת אַחַת בֵּין בָּזֶה אַחַר זֶה, כּוּלָּן פְּטוּרִין.

שֶׁל עֶבֶד כִּי הָתָם אָבֵל: בִּשְׁגָגָה מִכְּלָל דְּהֲוָה לֵיהּ יְדִיעָה מִשּׁוּם דְּגַבֵּי גְּלוּת כְּתִיב טוּבָא בִּשְׁגָגָה דְּרֵישׁ לֵיהּ דְּהָא גַּבֵּי חֵלֶב אע״ג דִּכְתִיב בֵּיהּ בִּשְׁגָגָה לָא חָיְשִׁינַן לְהֵיתָה לוֹ יְדִיעָה וּמֵהַאי טַעְמָא נָמֵי מְמַעֲטִינַן בְּרֵישׁ אֵלּוּ הֵן הַגּוֹלִין (מכות דף ז: וְשָׁם ד״ה אֶלָּא) אוֹמֵר מֵתֶר מִבִּשְׁגָגָה לְגַבֵּי גְּלוּת אע״ג דְּגַבֵּי שַׁבָּת וע״ז כְּתִיב בִּשְׁגָגָה וּמְחַיְּבִינַן אוֹמֵר מֵתֶר בְּפֶרֶק כְּלָל גָּדוֹל (שַׁבָּת דף סח: וְשָׁם): נִתְכַּוֵּין לִזְרוֹק שְׁתַּיִם וְזָרַק אַרְבַּע כו' לְעִנְיַן שַׁבָּת פְּטוּר וַאֲפִילּוּ לְאַבָּיֵי דְּמְחַיֵּב בְּפֶרֶק . כְּלָל גָּדוֹל (שַׁבָּת דף עג.) הֵינוּ שֶׁינָּטְלוּ הַכַּדִּים וְזֶה שֶׁנָּטַל הַכַּדִּים וַאֲפִילּוּ הָזּוֹרֵק עַצְמוֹ נָטַלְן פְּטוּר דְּגַרְמָא בְּנִזְקִין הֲוֵי: נִתְכַּוֵּין לִזְרוֹק שְׁתַּיִם וְנִמְצְאוּ אַרְבַּע דְּיוֹמְיָא דְּנִתְכַּוֵּין לְחִתּוֹךְ הַתְּלוּשׁ וְחָתַךְ אֶת הַמְחֻבָּר דַּהֵינוּ שֶׁסָּבוּר תְּלוּשׁ וְנִמְצָא מְחֻבָּר דְּאִי נִתְכַּוֵּין לָזֶה וְחָתַךְ זֶה הֵינוּ מִתְעַסֵּק כְּדִמּוֹכַח בְּפֶרֶק סַפָּק אָכַל (כְּרִיתוֹת דף יט:): פָּרַט לְמִתְכַּוֵּין לִזְרוֹק כו' לְשׁוֹן רִאשׁוֹן פִּי' בַּקּוּנְטְרֵס פָּרַט לְמִתְכַּוֵּין לִזְרוֹק ב' וְזָרַק אַרְבַּע דְּלָא הֲוֵי בְּכְלַל כִּי יָזִיד וּטְפֵי הֲוָה נִיחָא לְפָרֵשׁ דְּלָא הֲוֵי בְּכְלַל מַכֶּה אִישׁ וָמֵת דְּהֲוֵי לֵעִיל מִנָּּה מִלְּפָרֵשׁ כִּי יָזִיד דְּהָתָם בָּתְרֵהּ וא״ת אַמַּאי אִצְטְרִיךְ לְחַיֵּיב גְּלוּת נִתְכַּוֵּין לִזְרוֹק שְׁתַּיִם וְזָרַק אַרְבַּע דְּמַהֵיכָא ס״ד דְּפָטוּר דִּלְפָטוּר מִמִּיתָה וַדַּאי לָא אַתְיָא דִּפְשִׁיטָא דְּשׁוֹגֵג פָּטוּר מִמִּיתָה וי״ל דְּמִבָּלָא צְדָיָה דְּרֵישׁ בְּאֵלּוּ הֵן הַגּוֹלִין (מכות דף ז: וְשָׁם ד״ה אֲשֶׁר) פָּרַט לְמִתְכַּוֵּין לִזְרוֹק בְּצַד אֶחָד וּמֵהַאי קְרָא הָוֶה פָּטְרִינַן אַפִּי' נִתְכַּוֵּין לִזְרוֹק שְׁתַּיִם וְזָרַק אַרְבַּע וּלְפָרוּשׁ אַחֲרוֹן שֶׁפָּרֵשׁ בַּקּוּנְטְרֵס שֶׁפָּטוּר מִגְּלוּת קְשֶׁה קְצַת דִּבְפֶרֶק אֵלּוּ הֵן הַגּוֹלִין אָמַר אִם בְּפֶתַע בְּלֹא אִיבָּה הָדְפוֹ פָּרַט לִשְׁוֹנֵג בְּלֹא צְדָיָה פָּרַט לְנִתְכַּוֵּין לִזְרוֹק בְּצַד זֶה וְהָלְכָה לְצַד אֶחָד וַאֲשֶׁר לֹא צָדָה פָּרַט לְמִתְכַּוֵּין לִזְרוֹק שְׁתַּיִם וְזָרַק אַרְבַּע וְהַשְׁתָּא מֵאֲשֶׁר לֹא צָדָה דִּכְתִיב בְּרֵישׁ וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים הָוֶה לֵיהּ לְמֵעוּטֵי הָהוּא דְּדָמֵי טְפֵי לְפָטוּר כְּגוֹן נִתְכַּוֵּין לִזְרוֹק בְּצַד זֶה שֵׁלֹא נִתְכַּוֵּין לְצַד הַנִּרְצָח וי״ל מִשּׁוּם דְּהָתְחִיל הַתֵּנָא לְדָרֵשׁ קְרָא דִּבְלֹא צְדָיָה נָקֵט בְּרֵישָׁא נִתְכַּוֵּין לִזְרוֹק בְּצַד זֶה דְּרוֹצֶה לְהַזְכִּיר הַפָּשׁוּט תְּחִלָּה וא״ת אַמַּאי אִצְטְרִיךְ בְּאֵלּוּ הֵן הַגּוֹלִין לְפָטוֹר נִתְכַּוֵּין לַהֲרֹג הַבְּהֵמָה וְהָרַג הָאָדָם ע״כ הֵינוּ אוֹ נִתְכַּוֵּין לִזְרוֹק בְּצַד זֶה וְזָרַק בְּצַד אַחֵר אוֹ נִתְכַּוֵּין לִזְרוֹק שְׁתַּיִם וְזָרַק אַרְבַּע וי״ל דְּהָתָם אִצְטְרִיךְ כְּגוֹן שֶׁהָיוּ הַבְּהֵמָה וְהָאָדָם זֶה בְּצַד זֶה א״נ כְּסָבוּר בְּהֵמָה וְנִמְצָא אָדָם וְתַמֵּהַ דְּהָא פְּלִיגִי רַבִּי וְרַבָּנָן בְּנִשְׁמַט הַבַּרְזֶל מִקָּתוֹ וּמִן הָעֵץ הַמִּתְבַּקֵּעַ דְּמַר מְחַיֵּב בְּהַאי וּמַר מְחַיֵּב בְּהַאי בְּרֵישׁ אֵלּוּ הֵן הַגּוֹלִין אַמַּאי חַיָּב וְהָא הֲוֵי כְּמוֹ נִתְכַּוֵּין לִזְרוֹק שְׁתַּיִם וְזָרַק אַרְבַּע שֶׁנִּתְכַּוֵּין לְבַקֵּעַ עֵצִים שֶׁלְּפָנָיו וְהָלַךְ לְמֵרְחוֹק: וְאָמַר רַבָּה זָרַק כְּלִי מֵרֹאשׁ הַגָּג רַבָּה גְּרִסִינַן דְּרָבָא מְסַפְּקָא לֵיהּ לְעֵיל (בָּבָא קַמָּא דַּף יז:) אִי בָּתַר מַעֲקֶרֶא אָזְלִינַן אִי לָא וְקָאָמַר דִּנְפְשׁוֹט מֵרַבָּה שֶׁהוּא רַבּוֹ: קֹדֶם וְסִלְקוֹ פֵּרֵשׁ רַב אַלְפַס דְּרַבָּה לְטַעֲמֵיהּ דְּלֵית לֵיהּ דִּינָא דְּגַרְמֵי בְּרֵישׁ הַגּוֹזֵל קַמָּא (לְקַמָּן בָּבָא קַמָּא דַּף צח.) ולר״י נִרְאֶה דְּהָא גְּרָמָא בְּנִזְקִין הוּא וּפְטוּר לְכֹלֵי עָלְמָא: זָרַק תִּינוֹק מֵרֹאשׁ כו' לָא דָּמֵי לְהַרֹג טְרֵפָה דְּפָטוּר לְכֹלֵי עָלְמָא בְּאֵלּוּ הֵן הַנִּשְׁרָפִין (סַנְהֶדְרִין דַּף עח.):

מסורת הש״ס

א לקמן מ.; מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי; מכות ב: ב יבמות נד. ג סנהדרין עו:; משנה סנהדרין ד משנה בבא קמא; לקמן צב. ה סנהדרין עח.; לעיל י: ו לקמן לא.; משנה בבא קמא ז משנה בבא קמא; לקמן קטו. ח אוצר מדרשים מדרש רות

תורה אור השלם

אִם־כֹּפֶר יוּשַׁת עָלָיו וְנָתַן פִּדְיֹן נַפְשׁוֹ כְּכֹל אֲשֶׁר־יוּשַׁת עָלָיו [שמות כא, ל]

כִּי־יִנָּצּוּ אֲנָשִׁים יַחְדָּו אִישׁ וְאָחִיו וְקָרְבָה אֵשֶׁת הָאֶחָד לְהַצִּיל אֶת־אִישָׁהּ מִיַּד מַכֵּהוּ וְשָׁלְחָה יָדָהּ וְהֶחֱזַקְתָּ בִּמְבֻשָׁיו [דברים כה, יא]

פְּטוּרִין דְּבָעֵינַן שֶׁיַּכֶּה כָּל נֶפֶשׁ אָדָם כָּל הַנֶּפֶשׁ וְאֵין כָּאן מַכָּה כָּל הַנֶּפֶשׁ כָּבַשׁ עָלָיו כו' בְּאֵלּוּ הֵן הַנִּשְׂרָפִין (סַנְהֶדְרִין דף עו: וְשָׁם) מְפֹרָשׁ דְּרֵישָׁא

וּפְטוּרִים מִמִּיתָה לְר' יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא אוֹמֵר: בְּזֶה אַחַר זֶה – הָאַחֲרוֹן חַיָּיב, מִפְּנֵי שֶׁקִּדֵּם מִיתָתוֹ. [א](א)בָּא שׁוֹר וְקִבְּלוֹ בְּקַרְנָיו – פְּלוּגְתָּא דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָא וְרַבָּנָן, דְּתַנְיָא: "וְנָתַן פִּדְיֹן נַפְשׁוֹ" – דְּמֵי נִיזָּק. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָא אוֹמֵר: דְּמֵי מַזִּיק. [ב](ב)וְאָמַר רַבָּה: נָפַל מֵרֹאשׁ הַגָּג וְנִתְקַע בְּאִשָּׁה – חַיָּיב בְּאַרְבָּעָה דְּבָרִים. וּבִיבְמָתוֹ – לֹא קָנָה. [ג]חַיָּיב בְּנֶזֶק, בְּצַעַר, בְּרִיפּוּי, בְּשֶׁבֶת. אֲבָל בּוּשֶׁת – לָא, דְּתְנַן: אֵינוֹ חַיָּיב עַל הַבּוּשֶׁת עַד שֶׁיְּהֵא מִתְכַּוֵּין. [ד]"וְאָמַר רַבָּה: נָפַל מֵרֹאשׁ הַגָּג בְּרוּחַ שֶׁאֵינָהּ מְצוּיָה, וְהִזִּיק וּבִייֵּשׁ – חַיָּיב עַל הַנֶּזֶק, וּפָטוּר בְּאַרְבָּעָה דְּבָרִים. בְּרוּחַ מְצוּיָה, וְהִזִּיק וּבִייֵּשׁ – חַיָּיב בְּאַרְבָּעָה דְּבָרִים, וּפָטוּר עַל הַבּוּשֶׁת. וְאִם נִתְהַפֵּךְ – חַיָּיב אַף עַל הַבּוּשֶׁת. [ה]דְּתַנְיָא: מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר "וְשָׁלְחָה יָדָהּ" – אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁהֶחֱזִיקָה?! מָה תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהֶחֱזַקְתָּה"? לוֹמַר לְךָ: כֵּיוָן שֶׁנִּתְכַּוְּונוּ לְהַזִּיק – אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְכַּוְּונוּ לְבַייֵּשׁ. [ו]"וְאָמַר רַבָּה: הִנִּיחַ לוֹ גַּחֶלֶת עַל לִבּוֹ, וָמֵת – פָּטוּר. עַל בִּגְדּוֹ, וְנִשְׂרַף – חַיָּיב. [ז](ג)אָמַר רָבָא: תַּרְוַיְיהוּ תְּנַנְהִי. עַל לִבּוֹ – דְּתְנַן: כָּבַשׁ עָלָיו לְתוֹךְ הָאוּר אוֹ לְתוֹךְ הַמַּיִם, וְאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲלוֹת מִשָּׁם, וָמֵת – חַיָּיב. דְּחָפוֹ לְתוֹךְ הָאוּר אוֹ לְתוֹךְ הַמַּיִם, וְיָכוֹל לַעֲלוֹת מִשָּׁם, וָמֵת – פָּטוּר. [ח](ד)בִּגְדּוֹ – דְּתְנַן: "קָרַע אֶת כְּסוּתִי", "שִׁבֵּר אֶת כַּדִּי" – חַיָּיב. "עַל מְנָת לְפָטְרוֹ" – פָּטוּר. בָּעֵי רַבָּה: הִנִּיחַ גַּחֶלֶת עַל לֵב עַבְדּוֹ, מַהוּ? כְּגוּפוֹ דָּמֵי, אוֹ כְּמָמוֹנוֹ דָּמֵי? אִם תִּמְצָא לוֹמַר כְּגוּפוֹ דָּמֵי, שׁוֹרוֹ מַהוּ? [יג](ה)הֲדַר פַּשְׁטַהּ: עַבְדּוֹ כְּגוּפוֹ, שׁוֹרוֹ כְּמָמוֹנוֹ.

הֲדַרַן עֲלָךְ כֵּיצַד הָרֶגֶל

[ט](ו)מַתְנִי' **הַמַּנִּיחַ** אֶת הַכַּד בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וּבָא אַחֵר וְנִתְקַל בָּהּ וּשְׁבָרָהּ – פָּטוּר. וְאִם הוּזַק בָּהּ – בַּעַל הֶחָבִית חַיָּיב בְּנִזְקוֹ. גְּמ' פָּתַח בְּכַד, וְסִיֵּים בְּחָבִית! [י](ו)וְתָנֵן נָמֵי: זֶה בָּא בְּחָבִיתוֹ וְזֶה בָּא בְּקוֹרָתוֹ, נִשְׁבְּרָה כַּדּוֹ שֶׁל זֶה בְּקוֹרָתוֹ שֶׁל זֶה – פָּטוּר. פָּתַח בְּחָבִית, וְסִיֵּים בְּכַד! [יא](ו)וְתָנֵן נָמֵי: זֶה בָּא בְּכַדּוֹ שֶׁל דְּבַשׁ; נִסְדְּקָה חָבִית שֶׁל דְּבַשׁ, וְשָׁפַךְ זֶה יֵינוֹ וְהִצִּיל אֶת הַדְּבַשׁ לְתוֹכוֹ – אֵין לוֹ אֶלָּא שְׂכָרוֹ. פָּתַח בְּכַד, וְסִיֵּים בְּחָבִית! אָמַר רַב פָּפָּא: הַיְינוּ כַּד – הַיְינוּ חָבִית. לְמַאי נָפְקָא מִינַּהּ? לְמִקַּח וּמִמְכָּר. הֵיכִי דָּמֵי? אִילֵּימָא בְּאַתְרָא דְּכַדָּא לָא קָרוּ "חָבִית", וְחָבִית לָא קָרוּ "כַּדָּא"; הָא לָא קָרוּ לַהּ! [יב](ז)לָא צְרִיכָא, דְּרוּבָּא קָרוּ לַהּ כַּדָּא "כַּדָּא" וּלְחָבִיתָא "חָבִיתָא", וְאִיכָּא נָמֵי דְּקָרוּ לְחָבִיתָא "כַּדָּא" וּלְכַדָּא "חָבִיתָא"; מַהוּ דְּתֵימָא: זִיל בָּתַר רוּבָּא,

קָא

עין משפט
נר מצוה

א מיי׳ פי״א מהל׳ נזקי ממון הל׳ א, סמג עשין סז:

ב מיי׳ פב׳ מהל׳ יבום וחליצה הל׳ ד, סמג עשין כא, טוש״ע אה״ע סי׳ קסו סעי׳ ח:

ג מיי׳ פא׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ י, סמג עשין ע, טוש״ע חו״מ סי׳ תכא סעי׳ א:

ד סמג עשין סז:

ה מיי׳ פא׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ יב, טוש״ע חו״מ סי׳ תכא סעי׳ יא:

ו מיי׳ פא׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ יא, טוש״ע חו״מ סי׳ תכא סעי׳ יא:

ז טוש״ע חו״מ סי׳ תיח סעי׳ יח:

ח מיי׳ פד׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ כב, סמג עשין ע:

ט סמג עשין פא:

י מיי׳ פג׳ מהל׳ רוצח ושמירת נפש הל׳ ט:

יא מיי׳ פה׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ יא, סמג עשין ע, טוש״ע חו״מ סי׳ שפ סעי׳ א:

יב סמג עשין ע:

יג מיי׳ פד׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ כב, טוש״ע חו״מ סי׳ תיח סעי׳ יח:

יד מיי׳ פי״א מהל׳ נזקי ממון הל׳ ה, סמג עשין סח, טוש״ע חו״מ סי׳ תיב סעי׳ א:

טו מיי׳ פי״ב מהל׳ גזילה ואבידה חל׳ ה, סמג עשין עד, טוש״ע חו״מ סי׳ רסד סעי׳ ה:

אַר' יְהוּדָה בְּהַמּוֹכֵר אֶת הַסְּפִינָה (שָׁם דף עז:) גַּבֵּי מְכַר הַבָּקָר דְּלֵית לְהוּ הַדָּמִים מוֹדִיעִים פָּרִיךְ וי"ל דְּלָא שַׁיְכָא הָכָא הוֹדַעַת דָּמִים דְּקָרוֹבִים דְּמֵי הַכַּד לְדָמֵי הֶחָבִית א"נ שֶׁמְּכַר לוֹ כַּדִּים אוֹ חָבִיּוֹת שָׁוֶה מָאתַיִם זוּז וְלֹא שַׁיְיךְ לוֹמַר בָּזֶה הוֹדַעַת דָּמִים כְּלָל וּמַיְירֵי דְּאִית לֵיהּ זוּזֵי דְּלָא שַׁיְיךְ לוֹמַר שְׁקוֹל כַּדָּךְ בְּזוּזֵךְ וְלַסְפָּרִים דְּגַרְסִי בַּהֲפָרָה וּבְהַמּוֹכֵר פֵּרוֹת אִי דְּלֵיתְנְהוּ לְהָנָךְ זוּזֵי צָרִיךְ לְאוֹקְמֵי שֶׁיֵּשׁ לַלּוֹקֵחַ מְעוֹת הַמָּכָר וְהַקְנָה לוֹ אַגַּב קַרְקַע אוֹ אַחַר כָּךְ הוּזְלוּ הַכַּדִּים וְהֶחָבִיּוֹת אִי נָמֵי הָכִי פֵּרוּשׁוֹ מַהוּ דְּתֵימָא זִיל בָּתַר רַבָּא אע"פ שֶׁהַדָּמִים מַסְיְעִים לַמַּחְזִיק קמ"ל וְה"ה דְּהָוֵי מְצֵי לְמֵימַר אִיפְּכָא מַהוּ דְּתֵימָא זִיל בָּתַר חֲזָקָה קמ"ל דְּאֵין הוֹלְכִין בָּתַר חֲזָקָה אֶלָּא אַחַר הָרֹב אִם הַדָּמִים מַסְיְעִין לָרֹב אֲבָל מִשּׁוּם דְּמַתְנִיתִין מוֹכַחְתָּא דְּבָא לְהַשְׁמִיעֵנוּ דְּלָא אָזְלִינַן בָּתַר רַבָּא דְּכַד וְחָבִית חָדָא נִינְהוּ וּלְפִי זֶה אַתְּ שַׁפִּיר טְפֵי אַלְבָּא דְּרַב מַאַלְבָּא דִּשְׁמוּאֵל מִדְּשָׁמְעִינַן דְּלָא אָזְלִינַן בָּתַר רַבָּא אֶלָּא הֵיכָא שֶׁהַדָּמִים מַסְיְעִים לַמַּחְזִק וְלָא שָׁמְעִינַן זֶה בְּמָקוֹם דְּאֵין הַדָּמִים מַסְיְעִים:

נְקֹט כֶּבֶשׁ לְרִבּוּתָא וְסֵיפָא נְקֹט דְּחִפּוֹ לְרִבּוּתָא: קָרַע כְּסוּתִי חַיָּיב תַּמָּה הֵיכִי מַיְיתֵי רְאָיָה דִּלְמָא שְׁאנֵי הָכָא שֶׁהָיָה לוֹ לְהַסִּיר הַגַּחֶלֶת מֵעַל בִּגְדּוֹ תֵּדַע מִדְּנָקֵט רַבָּה עַל בִּגְדּוֹ חַיָּיב מִכְּלָל דְּעַל בְּשָׂרוֹ פָּטוּר לְקַמָּן (בָּבָא קַמָּא דף צב.) תְּנַן סָמָא אֶת עֵינִי אַפַּי' עַל מְנַת לִפְטֹר חַיָּיב אֶלָּא ע"כ עַל בְּשָׂרוֹ פָּטוּר מִשּׁוּם שֶׁהָיָה לוֹ לְהַסִּיר כְּמוֹ בַּעַל לִבּוֹ וּמֵת וי"ל דְּהָא פְּשִׁיטָא לֵיהּ דְּמֵעַל בְּשָׂרוֹ יָסִיר הַגַּחֶלֶת וּמֵעַל בִּגְדּוֹ לָא חַיֵּישׁ וְלָא אִצְטְרִיךְ לְאַתּוּיֵי רְאָיָה אֶלָּא שֶׁלֹּא תֹּאמַר כֵּיוָן שֶׁמְּנִיחַ עַל בִּגְדּוֹ וְהוּא שׁוֹתֵק א"כ דַּעְתּוֹ הָיָה שֶׁיִּפְטֹר דְּהָא אַשְׁכְּחַן אַפַּי' בְּמִצְוָה לְקָרֵעַ דְּחַיָּיב: הִנִּיחַ גַּחֶלֶת עַל לֵב עַבְדּוֹ כו' כְּשֶׁעָבַד כְּפוּת וְרַבּוֹ עוֹמֵד אֲצָלוֹ אַיְירֵי כִּדְפַרְשִׁית לְעֵיל (בָּבָא קַמָּא דף כב: ד"ה וְהָיָה) וּמַיְירֵי שֶׁלֹּא מֵת הָעֶבֶד אֶלָּא הַזֵּק וּלְהָכִי מְסַפְּקָא לֵהּ שָׁמָא לֹא יְחוּשׁ הָרֵב לְסַלְקוֹ מִפְּנֵי שֶׁיִּשְׁלֵם .

לוֹ דְּמֵי נִזְקוֹ: מַתְנֵי' הַמַּנִּיחַ וְאָכָא נָמֵי דְּקָרוּ לְחָבִיתָא כַּדָּא וּלְכַדָּא חָבִיתָא. תַּרְוַיְיהוּ צְרִיכִי שֶׁאִם הָיְתָה לַתַּת לוֹ כַּד וְהִקְנָה לוֹ בְּסוּדָר וְנִתְחַיֵּב הַלּוֹקֵחַ לָתֵת דְּמֵים יָכוֹל הַלּוֹקֵחַ לוֹמַר לֹא אֲתֵן לְךָ דְּמֵים אִם לֹא תִּתֵּן לִי חָבִית דְּקָרֵי לֵהּ לְחָבִיתָא כַּדָּא לְפִי שֶׁהוּא מַחְזִק וְלָא אָזְלִינַן בָּתַר רַבָּא וְאִם הָיְתָה לַתַּת לוֹ חָבִית וְנָתַן הַלּוֹקֵחַ דְּמֵים יָכוֹל לוֹמַר לוֹ הַמּוֹכֵר לֹא אֲתֵן לְךָ אֶלָּא כַּד דְּקָרֵי לְכַדָּא חָבִיתָא וְלָא אָזְלִינַן בָּתַר רַבָּא וְאוֹמֵר ר"ת דְּאַפֵּי' רַב דְּאָמַר בְּפָרָק הַמּוֹכֵר פֵּרוֹת (ב"ב דף צב. וְשָׁם ד"ה וְלֶחֱזֵי) וּלְקַמָּן בַּהֲפָרָה (בָּבָא קַמָּא דף מו.) הוֹלְכִין בְּמָמוֹן אַחַר הָרֹב גַּבֵּי הַמּוֹכֵר שׁוֹר לַחֲבֵרוֹ וְנִמְצָא נִגְחָן הָכָא מוֹדֶה שֶׁיְּכוֹל הַמַּחְזִק לוֹמַר לְמוֹצִיא אע"פ שֶׁהָרֹב מִסַּיְּעָךְ לֹא תּוֹצִיא מִמֶּנִּי מָמוֹן דְּקִים לִי בְּנַפְשַׁאי שֶׁאֲנִי מִן הַמְּעוּט אֲבָל בְּנִמְצָא נִגְחָן לָא מְצֵי אָמַר מוֹכֵר קִים לִי בְּנַפְשַׁךְ שֶׁאַתָּה מִן הַמְּעוּט דְּזָבְנִי לְנִכְסָתָא דְּאַדְרַבָּה יֹאמַר הַלּוֹקֵחַ לַמּוֹכֵר אַתָּה הֲטָעַתְנִי דְּקִים לִי בְּנַפְשַׁאי שֶׁאֲנִי מִן הָרֹב דְּזָבְנִי לְרַדְיָא וא"ת וְנֶחֱזֵי אִי דְּמֵי כַּדָּא אִי דְּמֵי חֲבִיתָא כְּדִפְרִיךְ לְקַמָּן בְּרֵישׁ הַפָּרָה (שָׁם) וּבְהַמּוֹכֵר פֵּרוֹת (ב"ב דף צב.) וְנַחֲזֵי אִי דְּמֵי רַדְיָא לְרַדְיָא וְשָׁם אַפָּרֵשׁ בע"ה דַּאֲפִילּוּ לְרַבָּנַן דְּפָלְיִגִי

עין משפט
נר מצוה

א מיי׳ פי״ג מהל׳ נזקי ממון הל׳ ה, סמג עשין עד, טוש״ע חו״מ סי׳ תיב סעי׳ א:
ב מיי׳ פי״ג מהל׳ נזקי ממון הל׳ ו, טוש״ע חו״מ סי׳ תיב סעי׳ ב:
ג מיי׳ פג׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ טז, סמג עשין ע, טוש״ע חו״מ סי׳ תכ סעי׳ מא:
ד מיי׳ פב׳ מהל׳ סנהדרין והעונשין המסורין להם הל׳ יב, סמג עשין צז, טוש״ע חו״מ סי׳ ד סעי׳ א:

גליון הש״ס

תוס׳ ד״ה אמאי כו׳ ולא שייך כאן כל המשנה. ועי׳ לקמן לב ע״א תוספות ד״ה והא הכא:

קמ״ל דְּאֵין הוֹלְכִין בְּמָמוֹן אַחַר הָרֹב - תַּמָּה, מָה טַעַם אֵין הוֹלְכִין לְיִתֵּי בָּקָר וְחֹמֶר מִדִּינֵי נְפָשׁוֹת, כְּדַאֲמְרִינַן בפ״ק דְּסַנְהֶדְרִין (סַנְהֶדְרִין ג, ב) ״[מִיתֵי לְהָ] וְרִ׳ יְאשִׁיָּה [מַיְתֵי לֵיהּ] בק״ו מִדִּינֵי נְפָשׁוֹת וּמָה דִּינֵי נְפָשׁוֹת דַּחֲמִירִי אָמַר רַחֲמָנָא זִיל בָּתַר רַבָּא, דִּינֵי מָמוֹנוֹת לֹא כ״ש?״ וְאֶפִילּוּ רַבָּא דְּלֵיתֵיהּ קַמַּן, אֲזִלִינַן בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת בָּתַר רַבָּא. כִּדְאָמַר בְּרֵישׁ סוֹרר ומוֹרֶה (סַנְהֶדְרִין סט, א). וְי״ל דְּהָתָם גַּבֵּי דִּינִים שְׁאנֵי, דַּחֲשִׁיב מְעוּט דִּידְהוּ כְּמִי שֶׁאֵינוֹ, וְלֵיכָּא לְמֵימַר הָתָם אוֹקֵי מָמוֹנָא בְּחֶזְקַת מָרֵה, דְּהָא ב״ד מַפְקֵי מִנֵּיהּ. אֲבָל גַּבֵּי שְׁאָר מָמוֹן דְּאֵיכָּא מְעוּט דִּידְהוּ וַחֲזָקָה לֹא אָזְלִינַן בָּתַר רֹב רַבָּא: ה״ג אֲמַאי פְּטוּר אִבְּעֵי לֵהּ לְעַיּוֹנֵי - אֲבָל הָךְ לָא פָּרֵיךְ אֲמַאי חַיָּב בְּנִזְקוֹ כְּשֶׁהֶזִּיק אִבְּעֵי לֵיהּ לְעַיּוֹנֵי כְּדְפָרֵישְׁתִּי לְעֵיל (בָּבָא קַמָּא דף כג. ד״ה וּלְחַיָּב) דְּיוֹתֵר יֵשׁ לוֹ לִשְׁמוֹר שֶׁלֹּא יַזִּיק מִשֶּׁלֹּא יַזִּיק וְלֹא שַׁיְיךְ כָּאן כָּל הַמַּשָּׂנָה וּבָא אַחֵר וְשִׁנָּה בּוֹ פְּטוּר (לְעֵיל בָּבָא קַמָּא כ. כד:) דְּגַבֵּי אָדָם לֹא אָמַר הָכִי וְהָא דְּאָמַר (לְעֵיל בָּבָא קַמָּא דף כט.) הִנִּיחַ חָבְיוֹ נָרוֹ מַבְּחוּץ בַּעַל הַגַּמָּל פָּטוּר וְלֹא אָמַר אִבְּעֵי לֵיהּ לְעַיּוֹנֵי וְי״ל דְּדַוְקָא בְּמָקוֹם הֶלְיכָתוֹ אָמְרִינַן אִבְּעֵי לֵיהּ לְעַיּוֹנֵי וּקְצַת קָשֶׁה הָא דְּאָמַר רָבָא לְעֵיל כִּי אִית לֵהּ רְשׁוּת לְסַגּוֹיֵי עִלָּאֵי וְאַמַּאי אִית לֵהּ רְשׁוּת לְסַגּוֹיֵי הָא בְּהֶמַּה נַמִּי אִבְּעֵי לֵהּ לְעַיּוֹנֵי כְּדְמוֹכַח בַּהֶפְרֵה (לְקַמָּן בָּבָא קַמָּא דף נב:) דְּשׁוֹר פְּקֹחַ בְּיוֹם פְּטוּר וְלֵיכָּא לְמֵימַר בְּמִלֵּא רה״ר שֶׁאֵינָהּ יְכוֹלָה לַעֲבֹר אֶלָּא דֶּרֶךְ עָלֶיהָ דא״כ לְבַעוֹטֵי נַמִּי אִית לֵהּ רְשׁוּת: וּשְׁמוּאֵל אָמַר בַּאֲפִלָּה שָׁנוּ - וְהָא דְּפָלִיגִי לְקַמָּן (בָּבָא קַמָּא דף כט.) אִי נִתְקַל פּוֹשֵׁעַ הוּא אוֹ לֹא כְּגוֹן שֶׁנִּתְקַל מֵעַצְמוֹ וְלֹא נִתְקַל בְּשׁוּם דָּבָר אֲבָל הָכָא שֶׁנִּתְקַל מֵחֲמַת מְכִשּׁוֹל וְלָא אִיבָּעֵי לֵיהּ לְעַיּוֹנֵי אָנוּס הוּא ואע״ג דְּלְעֵיל (בָּבָא קַמָּא דף כו:) מְרַבֵּינַן אֹנֶס כְּרָצוֹן בְּאָדָם הַמַּזִּיק מִשֶּׁצַע תַּחַת פָּצַע אֹנֶס גָּמוּר לֹא רַבִּי רַחֲמָנָא בִּירוּשָׁלְמִי פּוֹטֵר אוֹתוֹ שְׁיֵּשׁ רְאשׁוֹן אִם הִזִּיק לְשֵׁנִי הַבָּא אַצְלוֹ לִישׁוֹן וְכֵן בְּהֶגּוֹזֵל בָּתְרָא (לְקַמָּן בָּבָא קַמָּא דף קיב.) גַּבֵּי הִנִּיחַ לָהֶם אֲבִיהֶם פֵּרָה שְׁאוּלָה כִּסְבוּרִים שֶׁל אֲבִיהֶם הִיא וּטְבָחוּהָ וַאֲכָלוּהָ מְשַׁלְּמִין דְּמֵי בָּשָׂר בְּזוֹל שְׁכַּךְ נָהֲגוּ אֲבָל מָה שֶׁהִזִּיקוּ לֹא דַּאֲנוּסִין הֵן וּבְמַתְנִיתִין נַמִּי תְּנַן הָיָה בַּעַל חֲבִית רִאשׁוֹן וּבַעַל קוֹרָה אַחֲרוֹן דְּאִם עָמַד בַּעַל חֲבִית וְנִשְׁבְּרָה חֲבִית בַּקּוֹרָה פְּטוּר וְנִרְאֶה לְדַקְדֵּק דְּאַדַּם הַמַּזִּיק דְּמִפְּטַר בְּאָנֻס (מְשׁוּם) שֶׁהוּא כְּעֵין גְּנֵבָה מִדְּתַנְיָא בְּשִׁלְהֵי הָאֲמָנִים (ב״מ דף פב: וְשָׁם ד״ה וְסָבַר) הַמַּעֲבִיר חֲבִית מִמָּקוֹם לְמָקוֹם וּשְׁבָרָהּ רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר שׁוֹמֵר חִנָּם יִשָּׁבַע נוֹשֵׂא שָׂכָר יְשַׁלֵּם וְהַשְׁתָּא מִדְּמְחַיֵּב נוֹשֵׂא שָׂכָר וּפוֹטֵר שׁוֹמֵר חִנָּם וְלֹא מְחַיֵּב מִטַּעַם אָדָם הַמַּזִּיק ש״מ דְּבָאָנֻס דְּכָעֵין גְּנֵבָה אָדָם הַמַּזִּיק פָּטוּר וּמַדָּמָה ר׳ יְהוּדָה נִתְקַל לְגְנֵבָה אֲבָל בְּאָנֻס שֶׁהוּא כְּעֵין אֲבֵדָה שֶׁהִיא קְרוֹבָה לִפְשִׁיעָה יוֹתֵר כְּדְאָמְרִינַן בְּהַשּׁוֹאֵל (ב״מ דף צד:) דְּגְנֵבָה קְרוֹבָה לְאָנֻס וַאֲבֵדָה קְרוֹבָה לִפְשִׁיעָה נִרְאֶה דְּאָדָם הַמַּזִּיק חַיָּב דא״א לוֹמַר שֶׁלֹּא יִתְחַיֵּב אֶלָּא בִּפְשִׁיעָה וְכֵן מַשְׁמַע לְעֵיל דְּמִחַיֵּב בְּנָפֵל מִן הַגַּג בְּרוּחַ שֶׁאֵינוֹ מְצוּיָה ואע״ג דִּבְרוּחַ שֶׁאֵינוֹ מְצוּיָה מִפְּטַר בָּהּ שׁוֹמֵר חִנָּם כְּדְאָמְרִינַן בְּסוֹף אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה (לְקַמָּן בָּבָא קַמָּא דף מה.) גַּבֵּי אַרְבָּעָה נִכְנְסוּ תַּחַת הַבָּעָלִים כו׳ וְחַיְּבִין לְשַׁלֵּם דְּמֵי שׁוֹר לְבָעָלִים חוץ מִשּׁוֹמֵר חִנָּם וּמוּקֵי לָהּ כְּגוֹן דְּנָטְרָה שְׁמִירָה פְּחוּתָה דְּשׁוֹמֵר חִנָּם כָּלְתָה לוֹ שְׁמִירָתוֹ וְהָנַּח לֹא כָּלְתָה שְׁמִירָתוֹ וּמַיְתִי מַדַּר׳ יְהוּדָה דְּמוּעָד סַגִּי לַהּ בְּשָׁמִירָה פְּחוּתָה דְּהַיְנוּ דְּלֹת שֶׁיְּכוֹלָה לַעֲמֹד בְּרוּחַ מְצוּיָה וְאֵין יְכוֹלָה לַעֲמֹד בְּשֶׁאֵין מְצוּיָה אַלְמָא אע״ג דְּמִפְּטַר שׁוֹמֵר חִנָּם מֵחַיֵּב בָּהּ אָדָם הַמַּזִּיק וְהַיְנוּ טַעְמָא מִשּׁוּם דְּהֵוֵי כְּעֵין אֲבֵדָה וְנִתְקַל הֵוֵי כְּעֵין גְּנֵבָה וּפְטוּר בָּהּ אָדָם הַמַּזִּיק וְכֵן מוֹכֵחַ בְּפֶרֶק הַגּוֹזֵל עֵצִים (לְקַמָּן בָּבָא קַמָּא דף צט: וְשָׁם) גַּבֵּי טַבָּח אָמַן שֶׁקִּלְקֵל דְּפָרִיךְ לְמַאן דְּפָטַר (בְּשׁוֹמֵר) חִנָּם מִבְּרִיתָא דְּקָתָנֵי נָתַן בְּהֵמָה לַטַּבָּח וְנִבְלָהּ חַיָּב מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּנוֹשֵׂא שָׂכָר אַלְמָא ס״ד דְּמִקְּשֶׁה אִפֵּי׳ בְּחִנָּם חַיָּב כְּמוֹ שׁוֹמֵר שָׂכָר שָׁחַיָּב עַל הָאֲבֵדָה וּמְשַׁנֵּי אִימָא מִפְּנֵי שֶׁהוּא נוֹשֵׂא שָׂכָר וּלְפִיכָךְ בְּשׁוֹמֵר חִנָּם פְּטוּר דְּהֵוֵי כְּעֵין גְּנֵבָה [עַי׳ תוֹס׳ ב״מ פב: ד״ה וְסָבַר וב״ב צג: ד״ה חַיָּב]: **לְפִי** שְׁאֵין דַּרְכָּן שֶׁל בְּנֵי אָדָם לְהִתְבּוֹנֵן בַּדְּרָכִים - וְהָא דְּתָנֵי (לְקַמָּן בָּבָא קַמָּא דף נב:) שׁוֹר פִּקֵּחַ בְּיוֹם פְּטוּר דְּשׁוֹר עֵינָיו לְמַטָּה וּמִבְעֵי לֵיהּ לְעַיּוֹנֵי טְפֵי מֵאָדָם: **תָּנֵי** אָמְרוּ לְרַכָּבָה שְׁלֹשָׁה - י״מ דְּלְעֵנִי שָׁבִּישְׁרָאֵל קָאָמַר אֲבָל אֲחֵרִים הַכֹּל לְפִי הַמַּבִּיט וְהַמִּתְבַּיֵּשׁ וּלְר״י נִרְאֶה דְּהַיְנוּ לְגָדוֹל שָׁבִּישְׁרָאֵל דְּיוֹמְיָא דְּהַהִיא דְּתָנֵן בְּהַחוֹבֵל (לְקַמָּן בָּבָא קַמָּא דף צ) סְטָרוֹ נוֹתֵן לוֹ מָאתַיִם זוּז וּמוּקֵי לָהּ (לְקַמָּן בָּבָא קַמָּא ד׳ צא.) לְגָדוֹל שָׁבִּישְׁרָאֵל: **קָנָסָא** קַמִּגְּבִית בָּבֶל - לָאו קָנָסָא אֶלָּא דִּין קָנָסָא הוּא כְּדְאָמְרִינַן בְּהַחוֹבֵל (לְקַמָּן בָּבָא קַמָּא ד׳ פד:) דְּמִלְּתָא דְּלֵית בָּהּ חֶסְרוֹן כִּיס לֹא עָבְדִינַן שְׁלִיחוּתַיְהוּ: **אֶלָּא** שְׁבֹר אֶת שִׁנָּיו - דְּלֵיכָּא פְּסִידָא אֲיֵרֵי מִדְּאֶסֵר לְכַנַּס שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת:

אֵין הוֹלְכִין בְּמָמוֹן אַחַר הָרֹב הֵיכָא דְּמִסְתַּפְּקָא לָן מִלְּתָא כְּגוֹן הָכָא וּכְגוֹן (בָּבָא קַמָּא מו, א) הַמּוֹכֵר שׁוֹר לַחֲבֵרוֹ וְנִמְצָא נִגְחָן לֹא אָמְרִינַן בָּתַר רֻבָּא זִיל וְלַחֲרִישָׁה קְנָאוֹ וְהֵוֵי טָעוּת אֶלָּא אָמַר הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה וְיָכוֹל לוֹמַר לוֹ לְשִׁחִיטָה מְכַרְתִּיו לְהּ: בְּקֶרֶן זָוִית כְּשֶׁנִּבְנְסִין מִמְּבוֹי לַמְּבוֹי מִן הַצַּד הַנִּיחָה בְּצַד הַמְּבוֹי אֲצֶל הַקֶּרֶן וּכְשֶׁהֶחֱזִיר זֶה פָּנָיו לֹא רָאָה אוֹתָהּ: אֶלָּא אִי כְּשְׁמוּאֵל אִי כַּר׳ יוֹחָנָן שֶׁהַמַּנִּיחַ לֹא פָּשַׁע הִלְכָּךְ דַּוְקָא נִתְקַל אֲבָל שָׁבַר בְּרָצוֹן חַיָּב: דַּוְקָא נִתְקַל אֲבָל שָׁבַר בְּרָצוֹן וְאַף״כ חַזָּק בַּחֲרָסָיו פְּטוּר בַּעַל הֶחָבִית דְּאִיהוּ הוּא דְּאַזִּיק אַנַּפְשֵׁיהּ: תְּנַא רֵישָׁא נִמִּי נִתְקַל: לְפִי שְׁאֵין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם כו׳ אַמַּתְנִי׳ מַהְדַּר דְּלָא תֵּימָא בְּאֶפֵּלָה אוֹ בְּקֶרֶן זָוִית אֶלָּא אֲפִי׳ בְּאוֹרָה פְּטוּר הַנִּתְקַל וּדְקָשְׁיָא לֵהּ אִבְּעֵי לֵיהּ עִיּוּנֵי וּמֵיזַל אֵין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְהִתְבּוֹנֵן בַּדְּרָכִים: וְחַיָּב שְׁמוּאֵל אֶת הַנִּתְקַל לְשַׁלֵּם: בְּשִׁלְמָא שְׁמוּאֵל כִּשְׁמַעְתֵּיהּ דְּמוּקֵי לְמַתְנִיתִין בַּאֶפֵּלָה הָא בְּאוֹרָה חַיָּב: קְרָנָא דְּעַצָּרֵי קֶרֶן זָוִית הַסְּמוּכָה לְבֵית הַבַּד: דְּהוֹאִיל וּבְרֵישׁוּת קָעָבְדִי שְׁמִנְתְּנָם הָיָה כֵּן כְּשֶׁהֶחֱזִירָה בֵּית הַבַּד מְלֵאָה בְּנֵי אָדָם הָיוּ הַבָּאִים מוֹשִׁיבִין כְּלֵיהֶם בְּרֵישׁוּת הָרַבִּים וּמַמְתִּינִין עַד שֶׁיֵּצְאוּ אֵלּוּ: הֲרֵי אָמְרוּ לְרַכָּבָה שָׁלֹשׁ מִנְהַג הַדַּיָּנִין לִגְבוֹת מִן הַבּוֹעֵט אֶת חֲבֵרוֹ בְּאַרְכַּבְתּוֹ שֶׁל בּוֹעֵט ג׳ סְלָעִים לְבָשְׁתּ לְפִי שֶׁגְּדוֹלָה בֹּשֶׁת מִכֹּת הָאַרְכַּבָּה מִדְּחִיפַת הַיָּד: לִבְעִיטָה בָּרֶגֶל: לִסְנוֹקֶרֶת אַכַּף שֶׁל חֲמוֹר שֶׁהִכָּה בּוֹ אֶת חֲבֵרוֹ: שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה סְלָעִים לְבָשְׁתּוֹ לְבַד חִיּוּב שְׁאָר הַדְּבָרִים: לְסַנְדָּא דְּמָרָא בֵּית יַד שֶׁל פּוּשְׁיי״ר: קוֹפִּינָא הַבַּרְזֶל עַצְמוֹ אֲצֶל הַנָּקֵב: בֹּשֶׁת קֻנָּס הוּא: גּוּפָא דְּעוּבְדָּא דְּפַנְדָּא וְקוֹפִּינָא: גַּרְגּוּתָא בּוֹר מַיִם מְכֻנָּסִין לְהַשְׁקוֹת שְׂדוֹת: מַאָה פַּנְדֵי ק׳ הַכָּאוֹת הָיָה לוֹ לְהַכּוֹתוֹ שֶׁהֲרֵי גָּזְלוּ מֵימָיו: בְּפַנְדָּא הַיְנוּ בֵּית יָד: לֹא עָבַד אִינִישׁ דִּינָא לְנַפְשֵׁיהּ וְאַפֵּי׳ דִּין אֱמֶת לֹא יַעֲשֶׂה הוּא לְעַצְמוֹ אֶלָּא יֵלֵךְ אֵצֶל הַדַּיָּן: בְּמָקוֹם דְּאֵיכָּא פְּסִידָא אִי אָזֵל לְבֵי דִּינָא קָאֵי לְבֵי דִּינָא וְאָתֵי קָא דָּלֵי הַאי וְלָא יָדַע מַאי דָּלֵי אוֹ שָׁמָא יִכְלוּ הַמַּיִם מִן הַבּוֹר וְאֵין לוֹ פֵּרָעוֹן לָזֶה דְּקָא מַפְסִיד כִּי הַאי גַּוְונָא עָבַד אִינִישׁ דִּינָא לְנַפְשֵׁיהּ: אֵל תִּכְנֵס לַחֲצַר חֲבֵרְךָ בִּגְנֵבָה וּבְסַתָּר שֶׁלֹּא תִּרְאֶה עָלָיו כְּגַנָּב: אֶלָּא שְׁבֹר אֶת שִׁנָּיו כְּלוֹמַר קַח בַּחֲזָקָה וְקַשְׁיָא לְרַב יְהוּדָה:

מסורת הש״ס

א תוספתא בבא קמא
ב בבא בתרא צד.
ג משנה בבא קמא
ד שבת כא.; שבת כ.
ה משנה בבא בתרא; בבא בתרא צט:
ו תמורה ו.; חולין קלד:; נדה נא.; לקמן צד.

תורה אור השלם

וְלֹא־תַקְרִוּ כֹּפֶר לָנוּס אֶל־עִיר מִקְלָטוֹ לָשׁוּב לָשֶׁבֶת בָּאָרֶץ עַד־מוֹת הַכֹּהֵן [במדבר לה, לב]
וְקָאָתָה אֶת־כַּפָּהּ לֹא תַחוֹס עֵינֶךָ [דברים כה, יב]
כִּי־יִנָּצוּ אֲנָשִׁים יַחְדָּו אִישׁ וְאָחִיו וְקָרְבָה אֵשֶׁת הָאֶחָד לְהַצִּיל אֶת־אִישָׁהּ מיַד מַכֵּהוּ וְשָׁלְחָה יָדָהּ וְהֶחֱזִיקָה בְּמְבֻשָׁיו [דברים כה, יא]
וּבְקַצְרְכֶם אֶת־קְצִיר אַרְצְכֶם לֹא־תְכַלֶּה פְּאַת שָׂדְךָ בְּקֻצְרֶךָ וְלֶקֶט קְצִירְךָ לֹא תְלַקֵּט לֶעָנִי וְלַגֵּר תַּעֲזֹב אֹתָם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם [ויקרא כג, כב]
וּבְקַצְרְכֶם אֶת־קְצִיר אַרְצְכֶם לֹא תְכַלֶּה פְּאַת שָׂדְךָ לִקְצֹר וְלֶקֶט קְצִירְךָ לֹא תְלַקֵּט וְכַרְמְךָ לֹא תְעוֹלֵל וּפֶרֶט כַּרְמְךָ לֹא תְלַקֵּט לֶעָנִי וְלַגֵּר תַּעֲזֹב אֹתָם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם [ויקרא יט, ט-י]

עמך בתמיהה [כלומר] וכי [נראה] בעינים שתשובה זו הוגנת היא לשנא אחרינא ואי בתם אמאי חייב בשלמא אי איירי במועד יש לו להתחייב שאינו בהול והיה לו לשמטו אבל אי בתם איירי לא סלקא דעתך שהיה לו לשמטו לפי שהוא בהול שייירא להפסיד ולא מסיק אדעתיה לשמטו: משבר ויוצא אע"ג דלעיל אמרינן שהיה לו לשמטו הינו משום דליכא טירחא בשמטה יותר מבדחיפה אבל הכא לא אטרחוהו לסדרן זה על זה: מנין לנרצע שכלו ימיו אורחא דמילתא נקט שאז רגילות לסרהב לפי שאינו יכול להשתעבד עוד בו: טעמא דנתקל הא שבר חייב אלבא דרב פריך דמוקי לה בממלא דבלא ממלא מודה ר"נ דאין לו לשבר דאבעי ליה לסגויי באידך גיסא דלא פליג אכולהו אמוראי דלעיל ולתרוויהו לא פריך דאע"ג דאיירי בממלא ליכא פסידא דלא דמי לחצר חברו שאדם יכול להקיף ברה"ר וליליך בכל מקום שירצה: לא בשיכולה להציל על ידי דבר אחר אלא בהצלת עצמו: הכא במאי עסקינן – בעבדא גנבא. עד האידנא לא גנב, והשתא גנב?! עד האידנא הוה אימתיה דרביה עליה, השתא לית ליה אימתא דרביה עליה. רב נחמן בר יצחק אמר: בעבד שמסר לו רבו שפחה כנענית; עד האידנא הייתירא, והשתא איסורא. תא שמע: המניח את הכד ברשות הרבים, ובא אחר ונתקל בה ושברה – פטור. טעמא דנתקל בה, הא שברה – חייב! אמר רב זביד משמיה דרבא: הוא הדין אפילו שברה; והאי דקתני "נתקל" – איידי דקבעי למיתני סיפא: אם הוזק – בעל חבית חייב בנזקו, דדזקא נתקל אבל שבר לא, דהוא אזיק נפשיה; קתני ריישא נתקל. תא שמע: "וקצותה את כפה" – ממון. מאי, לאו בשאינה יכולה להציל על ידי דבר אחר? לא, שיכולה להציל על ידי דבר אחר. אבל אינה יכולה להציל על ידי דבר אחר – פטור! הכי נמי קאמר: במה דברים אמורים – בשיכולה להציל על ידי דבר אחר, אבל אינה יכולה להציל על ידי דבר אחר – תא שמע: הרי שהיתה דרך הרבים עוברת בתוך שדהו; נטלה, ונתן להם מן הצד – מה שנתן נתן, ושלו לא הגיעו. ואי אמרת לא יכולה להציל – אי הכי, אפילו לא נתן נמי! משום דרבי יהודה – דאמר רב יהודה: מיצר שהחזיקו בו רבים – אסור לקלקלו. תא שמע: בעל הבית שהניח פאה מצד אחד, ובאו עניים ונטלו מצד אחר – זה וזה פאה. ואי אמרת עביד אינש דינא לנפשיה, אמאי זה וזה פאה? לפותרן מן המעשר. כבבא(ו) כדתניא: המפקיר את כרמו, והשכים בבקר ובצרו – חייב בפרט ובעוללות ובשכחה ובפאה, ופטור מן המעשר. כה מתני׳ נשתברה כדו ברשות הרבים, והוחלק אחד במים או שלקה בחרסית – חייב. רבי יהודה אומר: במתכוין – חייב, באינו מתכוין – פטור. גמ׳ אמר רב יהודה אמר רב: לא שנו אלא שטינפו כליו במים,

אבל

ואי בתם אמאי חייב בשלמא אי איירי במועד יש לו להתחייב שאינו בהול והיה לו לשמטו אבל אי בתם איירי לא סלקא דעתך שהיה לו לשמטו לפי שהוא בהול שייירא להפסיד ולא מסיק אדעתיה לשמטו: משבר ויוצא אע"ג דלעיל אמרינן שהיה לו לשמטו הינו משום דליכא טירחא בשמטה יותר מבדחיפה אבל הכא לא אטרחוהו לסדרן זה על זה: מנין לנרצע שכלו ימיו אורחא דמילתא נקט שאז רגילות לסרהב לפי שאינו יכול להשתעבד עוד בו: טעמא דנתקל הא שבר חייב אלבא דרב פריך דמוקי לה בממלא דבלא ממלא מודה ר"נ דאין לו לשבר דאבעי ליה לסגויי באידך גיסא דלא פליג אכולהו אמוראי דלעיל ולתרוויהו לא פריך דאע"ג דאיירי בממלא ליכא פסידא דלא דמי לחצר חברו שאדם יכול להקיף ברה"ר וליליך בכל מקום שירצה: לא בשיכולה להציל על ידי דבר אחר אלא בהצלת עצמו: הכא במאי עסקינן – בעבדא גנבא. עד האידנא לא גנב, והשתא גנב?! עד האידנא הוה אימתיה דרביה עליה, השתא לית ליה אימתא דרביה עליה. רב נחמן בר יצחק אמר: בעבד שמסר לו רבו שפחה כנענית; עד האידנא הייתירא, והשתא איסורא. תא שמע: המניח את הכד ברשות הרבים, ובא אחר ונתקל בה ושברה – פטור. טעמא דנתקל בה, הא שברה – חייב! אמר רב זביד משמיה דרבא: הוא הדין אפילו שברה; והאי דקתני "נתקל" – איידי דקבעי למיתני סיפא: אם הוזק – בעל חבית חייב בנזקו, דדזקא נתקל אבל שבר לא, דהוא אזיק נפשיה; קתני ריישא נתקל. תא שמע: "וקצותה את כפה" – ממון. מאי, לאו בשאינה יכולה להציל על ידי דבר אחר? לא, שיכולה להציל על ידי דבר אחר. אבל אינה יכולה להציל על ידי דבר אחר – פטור! הכי נמי קאמר: במה דברים אמורים – בשיכולה להציל על ידי דבר אחר, אבל אינה יכולה להציל על ידי דבר אחר – תא שמע: הרי שהיתה דרך הרבים עוברת בתוך שדהו; נטלה, ונתן להם מן הצד – מה שנתן נתן, ושלו לא הגיעו. ואי אמרת לא יכולה להציל – אי הכי, אפילו לא נתן נמי! משום דרבי יהודה – דאמר רב יהודה: מיצר שהחזיקו בו רבים – אסור לקלקלו. תא שמע: בעל הבית שהניח פאה מצד אחד, ובאו עניים ונטלו מצד אחר – זה וזה פאה. ואי אמרת עביד אינש דינא לנפשיה, אמאי זה וזה פאה? לפותרן מן המעשר. כבבג(ו) כדתניא: המפקיר את כרמו, והשכים בבקר ובצרו – חייב בפרט ובעוללות ובשכחה ובפאה, ופטור מן המעשר. כה מתני׳ נשתברה כדו ברשות הרבים, והוחלק אחד במים או שלקה בחרסית – חייב. רבי יהודה אומר: במתכוין – חייב, באינו מתכוין – פטור. גמ׳ אמר רב יהודה אמר רב: לא שנו אלא שטינפו כליו במים,

אבל

עין משפט נר מצוה

א מיי׳ פו׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ ו:
ב מיי׳ פו׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ ז, סמג עשין ע, טוש״ע חו״מ סי׳ שפג סעי׳ ב:
ג מיי׳ פו׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ ו:
ד מיי׳ פו׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ ז, סמג עשין ע, טוש״ע חו״מ סי׳ שפג סעי׳ ב:
ה מיי׳ פו׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ ו:
ו מיי׳ פו׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ ז, סמג עשין ע, טוש״ע חו״מ סי׳ שפג סעי׳ ב:
ז מיי׳ פו׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ ו:
ח מיי׳ פו׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ ז, סמג עשין ע, טוש״ע חו״מ סי׳ שפג סעי׳ ב:
ט סמג עשין ע:
י מיי׳ פו׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ ה, טוש״ע חו״מ סי׳ תיב סעי׳ ב:
יא סמג עשין ע:
יב סמג עשין ע:
יג מיי׳ פג׳ מהל׳ עבדים הל׳ ה, טוש״ע חו״מ סי׳ תכא סעי׳ ו:
יד סמג עשין ע:
טו סמג עשין ע:
טז סמג עשין ע:
יז מיי׳ פ״ג מהל׳ נזקי ממון הל׳ ה, טוש״ע חו״מ סי׳ תיב סעי׳ א:
יח טוש״ע חו״מ סי׳ תיב סעי׳ ב:
יט מיי׳ פ״ג מהל׳ נזקי ממון הל׳ כו, סמג עשין סח, טוש״ע חו״מ סי׳ שנז סעי׳ א:
כ מיי׳ פ״ג מהל׳ נזקי ממון הל׳ כד, סמג עשין סח, טוש״ע חו״מ סי׳ תיז סעי׳ ב:
כא מיי׳ פב׳ מהל׳ מתנות עניים הל׳ יג:
כב סמג עשין ע:
כג מיי׳ פה׳ מהל׳ מתנות עניים הל׳ כו:
כד מיי׳ פ״ג מהל׳ נזקי ממון הל׳ ג, סמג עשין סח, טוש״ע חו״מ סי׳ תי סעי׳ א:

עין משפט
נר מצוה

א מיי׳ פי״ג מהל׳ נזקי ממון הל׳ ב, סמג עשין סח, טוש״ע חו״מ סי׳ תיא סעי׳ א:

ב סמג עשין סח:

ג מיי׳ פי״ג מהל׳ נזקי ממון הל׳ א:

ד מיי׳ פי״ג מהל׳ נזקי ממון הל׳ ב, סמג עשין סח, טוש״ע חו״מ סי׳ תיב סעי׳ ה:

ה סמג עשין סח:

ו מיי׳ פי״ג מהל׳ נזקי ממון הל׳ ג, טוש״ע חו״מ סי׳ תיא סעי׳ א:

ז מיי׳ פא׳ מהל׳ איסורי ביאה הל׳ ט:

ח מיי׳ פו׳ מהל׳ רוצח ושמירת נפש הל׳ א:

אָבָל הוּא עַצְמוֹ פָּטוּר דְּקַרְקַע עוֹלָם הִזִּיקוּתוּ וְלֹא בְּעֵי לְמֵימַר שֶׁהַזַּק הוּא עַצְמוֹ בְּמַיִם דְּלִשָּׁנָא מַשְׁמַע שֶׁהֶחְלִק עַצְמוֹ בַּמַּיִם וְלֹא שֶׁהַזַּק בָּהֶן וּבְאַפְקְרֵהּ לָא מְצֵי לְאוּקְמֵי דא"כ לָא מְחַיֵּב לֹא אֲכָלִים וְלֹא עַל עַצְמוֹ: ה"מ הֵיכָא דְּאַפְקְרֵינְהוּ פ"ה דְּסָבַר רַב דִּבּוּר שְׁחִיטָה עָלָיו תּוֹרָה דְּהַפְקֵר רְשׁוּתוֹ וּבוֹרוֹ וא"ת דִּבְשִׁמְעָתִין דְּמַחֲזֶרֶת (לְעֵיל בָּבָא קַמָּא דף כא.) ר"ל דְּרַב סָבַר בּוֹר בִּרְשׁוּתוֹ חַיָּב וּשְׁמוּאֵל סָבַר דְּפָטוּר וּפִי' שָׁם בַּקּוּנְטְ דְּפְלִיגִי בְּהַפְקֵיר רְשׁוּתוֹ וְלֹא הִפְקִיר בּוֹרוֹ וי"ל דְּלָא קָיְמָא מַסְקָנָא דְּהָתָם הָכִי וּמִיהוּ נִרְאֶה דְּרַב מְצֵי סָבַר שַׁפִּיר דְּהַפְקֵיר רְשׁוּתוֹ וְלֹא בּוֹרוֹ נָמֵי חַיָּב אע"ג דְּאַבְנוֹ וְסַכִּינוֹ וּמַשָּׂאוֹ דְּלָא אַפְקְרֵינְהוּ לָא הֲוֵי בּוֹר לְרַב הֵינוּ מִשּׁוּם דַּעֲדִיפֵי מִבּוֹר וְאֵיפָא נָמֵי לְחַיּוּבֵינְהוּ מִשּׁוּם שׁוֹר וּלְחַיֵּב בָּהֶן אֶת הַכֵּלִים אֲבָל בּוֹר בִּרְשׁוּתוֹ לֵיכָּא לְחַיּוּבֵי מִשּׁוּם דְּשׁוֹר בִּרְשׁוּתוֹ פָּטוּר כְּדִתְנַן (לְעֵיל בָּבָא קַמָּא דף ט:) חוּץ מֵרְשׁוּת הַמִּזֶּדֶת לַמַּזִּיק לְכָל הַפָּחוֹת בּוֹר הֲוֵי וּפָטוּר עַל הַכֵּלִים וּשְׁמוּאֵל דְּסָבַר הָכָא דַּאֲפִילּוּ לָא אַפְקְרֵינְהוּ הֲוֵי בּוֹר מֵצֵי סָבַר דִּבּוּר בִּרְשׁוּתוֹ פָּטוּר עַל הַכֵּלִים וְהָכָא דְּחוֹפֵר בּוֹר בִּרְה"ר חָפַר בּוֹר בִּרְשׁוּתוֹ סָמוּךְ לִרְה"ר בְּאַסּוּר וְכֵן חָפַר בּוֹר בִּרְשׁוּתוֹ סָמוּךְ לִרְה"ר בְּאַסּוּר חָפְרוּ וַאֲפִילּוּ חוֹפֵר בְּאֶמְצַע רְשׁוּתוֹ וְהַפְקֵיר רְשׁוּתוֹ וְלֹא בּוֹרוֹ כֵּיוָן דְּשָׁלוּ הוּא חַיָּב לְהַסִּיר הַתַּקָּלָה כִּדְאָמְרִינַן בַּהַפָּרָה (לְקַמָּן בָּבָא קַמָּא דף מח. וְשָׁם) דְּכֵיוָן דְּאִית לֵיהּ לְמַמְלְיָה וְלָא מַלֵּיהּ כְּמַאן דְּכַרֵיהּ דְּמֵי אֲבָל הִפְקִיר רְשׁוּתוֹ וּבוֹרוֹ דְּחָפַר בְּהָתֵר וְגַם הַשְׁתָּא דְּהִפְקִיר לְאו בַּעַל הַבּוֹר הוּא לֹא מְחַיֵּב דְּבָךְ (לְקַמָּן בָּבָא קַמָּא נא.) דְּחָקִינַן לְאַשְׁכּוֹחֵי בּוֹר שֶׁל שְׁנֵי שְׁתָּפִין: וְנִשּׁוֹף בְּאֶבֶן דַּוְקָא נָקֵט דְּנִשּׁוֹף בְּאֶבֶן אֲבָל נִתָּקַל בְּאֶבֶן וְנִשּׁוֹף בַּקַּרְקַע פָּטוּר דְּקַרְקַע עוֹלָם הִזִּיקַתּוּ וַאֲפִילּוּ שְׁמוּאֵל מוֹדֶה הָכָא דְּפָטוּר כִּדְפָטַר לְקַמָּן בַּהַפָּרָה (בָּבָא קַמָּא דף נג. וְשָׁם) נִתָּקַל בַּבּוֹר וְנָפַל לַאֲחוֹרֵי הַבּוֹר וְהָהִיא דְּלָעֵיל דְּמַחַיֵּב שְׁמוּאֵל צָרִיךְ לְאוּקְמָא כְּגוֹן שֶׁנֶּחְבַּט בְּקַרְקַע שֶׁהַמַּיִם נִשְׁפָּכִים עָלֶיהָ דְּדָמֵי לְקַרְקַע הַבּוֹר וְאע"ג דְּשׁוֹר שֶׁדָּחַף חֲבֵרוֹ לַבּוֹר וְגַם הִנִּיחַ אֶבֶן ע"פ הַבּוֹר וּבָא שׁוֹר וְנִתְקַל בָּהּ וְנָפַל לַבּוֹר מְחַיְּבִין בַּהַפָּרָה (שָׁם) יֵשׁ לְחַלֵּק כֵּיוָן שֶׁיֵּשׁ שָׁם תַּקָּלָה עַל הַבּוֹר וּמִיהוּ וַדַּאי לְרַב קָשֶׁה כִּי הֵיכִי דְּקָאָמַר רַב קַרְקַע עוֹלָם הִזִּיקַתּוּ ה"נ נַיְמָא בְּבַעַל הָאֶבֶן בּוֹר שֶׁל פְּלוֹנִי הִזִּיקוֹ: אָמַר רַבָּה בְּמִתְכַּוֵּין לְהוֹרִידָהּ כו' רַבָּה לָא בָּעֵי לְאוּקְמֵי בְּמִתְכַּוֵּין לְשִׁבֵּר כִּדְמוּקֵי לָהּ אַבַּיֵּי לְקַמָּן מִשּׁוּם דְּנִשְׁבְּרָה כַּדּוּ דְּקָאָמַר ת"ק מַשְׁמַע דְּנִשְׁבְּרָה מֵאֵלָיו עָלָה קָאָתֵי ר' יְהוּדָה לְחַלֵּק בֵּין מִתְכַּוֵּין לְשֶׁאֵין מִתְכַּוֵּין. וא"ת וְהָא ר' יְהוּדָה אִית לֵהּ בְּפֶרֶק הָאֲמִנִין (ב"מ דף פב: וְשָׁם) דְּנִתְקַל לָאו פּוֹשֵׁעַ הוּא גַּבֵּי מַעֲבִיר חָבִית מִמָּקוֹם לְמָקוֹם וְנִשְׁבְּרָה דְּקָאָמַר ר' יְהוּדָה שׁוֹמֵר חִנָּם יִשְׁבַּע נוֹשֵׂא שָׂכָר יְשַׁלֵּם וּמְפָרֵשׁ הָתָם הָאי כְּדִינָהּ וְהָאי כְּדִינָהּ וְאֵין לוֹמַר דְּמִתְכַּוֵּין לְהוֹרִידָהּ דְּהָכָא הֲוֵי פּוֹשֵׁעַ טְפֵי דְּא"כ הֵיכִי דַּיֵּק מִכְּלָל דְּמִחַיֵּב ר"מ אֲפִילּוּ נִפְשְׁרָה דִּלְמָא מִתְחַיֵּב בְּנִתְקַל דַּוְקָא אֲבָל נִפְשְׁרָה דְּהֲוֵי אֹנֶס טָפֵי לֹא וי"ל דְּקִסְבַר רַבָּה כִּי הֵיכִי דְּאָמְרִינַן הָתָם לר"מ דְּשָׁבוּעָה זוֹ תַּקָּנַת חֲכָמִים הִיא בְּשׁוֹמֵר שָׂכָר ה"נ לְרַבִּי יְהוּדָה תַּקָּנַת חֲכָמִים הִיא בְּשׁוֹמֵר חִנָּם אֶלָּא דְּקִסְבַר רַבִּי יְהוּדָה דִּבְשׁוֹמֵר שָׂכָר לֹא רָצוּ חֲכָמִים לְהַקֵּל: וְאֹנֶס רַחֲמָנָא פְּטְרֵהּ וּמִפְצֵע תּוֹחֵת פָּצַע לָא מְרַבֵּינַן אֹנֶס גְּמוּר כְּדְפַרֵישְׁתִּי לְעֵיל (בָּבָא קַמָּא דף כז:): וְהַתְנָיָא נִשְׁבְּרָה כַּדּוֹ כו'. וא"ת וְהֵיכִי מַיְתֵי מִבְּרִיְתָא דְּפָטַר ר"מ בְּקַנְקַנִּים בְּרוּחַ שֶׁאֵינָהּ מְצוּיָה דִּלְמָא ה"מ לְעִנְיָן שֶׁאֵר נְזָקִין אֲבָל מַתְנִי' אֵיכָא לְאוּקְמֵי בְּאָדָם הַמַּזִּיק דְּבָדָרְךְ הִלּוֹכוֹ נָפְלוּ הַחֲרָסִים עַל הָאָדָם מִכֹּחוֹ וְאָדָם הַמַּזִּיק חַיָּב בְּרוּחַ שֶׁאֵינָהּ מְצוּיָה כִּדְאָמְרִינַן לְעֵיל סוֹף פֶּרֶק שֵׁנִי (דף כז.) וי"ל דִּבְמַתְנִיתִין נָמֵי קָתָנֵי וְהַחֹלֵק אֶחָד בַּמַּיִם דְּתַקָּלַת מֵימָיו הוּא וְלֹא אָדָם הַמַּזִּיק וְלָמָּה מְחַיֵּב בְּאֶבֶן – פָּטוּר. כְּמַאן – דְּלָא כְּרַבִּי נָתָן. [א]אֵיכָא דְּאָמְרִי, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: לָא תֵּימָא בְּנִתְקַל בָּאֶבֶן וְנִשּׁוֹף בָּאֶבֶן הוּא דְּמְחַיַּיב, אֲבָל נִתְקַל בַּקַּרְקַע וְנִשּׁוֹף בָּאֶבֶן – פָּטוּר; אֶלָּא אֲפִילּוּ נִתְקַל בַּקַּרְקַע וְנִשּׁוֹף בָּאֶבֶן – חַיָּיב. כְּמַאן – כְּרַבִּי נָתָן. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בְּמִתְכַּוֵּין חַיָּיב וְכוּ'. הֵיכִי דָּמֵי מִתְכַּוֵּין? אָמַר רַבָּה: בְּמִתְכַּוֵּין לְהוֹרִידָהּ לְמַטָּה מִכְּתֵיפוֹ. אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי: מִכְּלָל דְּמְחַיַּיב רַבִּי מֵאִיר אֲפִילּוּ נִפְשְׁרָה? אָמַר לֵיהּ: אִין, מְחַיַּיב הָיָה רַבִּי מֵאִיר אֲפִילּוּ אָזְנָהּ בְּיָדוֹ. [ח(ב)]אַמַּאי? אָנוּס הוּא, וְאוֹנֶס רַחֲמָנָא פְּטְרֵיהּ – דִּכְתִיב: "וְלַנַּעֲרָה לֹא תַעֲשֶׂה דָבָר"! [ג]וְכִי תֵּימָא הָנֵי מִילֵּי לְעִנְיַן קְטָלָא, אֲבָל לְעִנְיַן נְזָקִין – חַיָּיב; וְהָתַנְיָא: נִשְׁבְּרָה כַּדּוֹ וְלֹא סִלְקָה, נָפְלָה גְּמַלּוֹ וְלֹא הֶעֱמִידָה – רַבִּי מֵאִיר מְחַיַּיב בְּהֶזֵּיקָן, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים:

פָּטוּר

אָבָל הוּא עַצְמוֹ – פָּטוּר; קַרְקַע עוֹלָם הִזִּיקַתּוּ. [א]כִּי אֲמְרִיתָהּ קַמֵּיהּ דִּשְׁמוּאֵל, אָמַר לִי: מִכְּדֵי אַבְנוֹ וְסַכִּינוֹ וּמַשָּׂאוֹ – מִבּוֹרוֹ לָמְדָנוּ, וְכוּלָּן אֲנִי קוֹרֵא בָּהֶן: "שׁוֹר" – וְלֹא אָדָם, "חֲמוֹר" – וְלֹא כֵּלִים. [ב־ד]וְהָנֵי מִילֵּי לְעִנְיַן קְטָלָא, אֲבָל לְעִנְיַן נְזָקִין – אָדָם חַיָּיב, וְכֵלִים פְּטוּרִין. וְרַב – הָנֵי מִילֵּי הֵיכָא דַּאֲפְקְרִינְהוּ, אֲבָל הֵיכָא דְּלָא אַפְקְרִינְהוּ – מָמוֹנוֹ הוּא. [ה(א)]מֵתִיב רַב אוֹשַׁעְיָא: "וְנָפַל שָׁמָּה שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר"; "שׁוֹר" – וְלֹא "אָדָם", "חֲמוֹר" – וְלֹא כֵּלִים. מִכָּאן אָמְרוּ: נָפַל לְתוֹכוֹ שׁוֹר וְכֵלָיו וְנִשְׁתַּבְּרוּ, חֲמוֹר וְכֵלָיו וְנִתְקָרְעוּ – חַיָּיב עַל הַבְּהֵמָה, וּפָטוּר עַל הַכֵּלִים. הָא לְמָה זֶּה דּוֹמֶה – לְאַבְנוֹ וְסַכִּינוֹ וּמַשָּׂאוֹ שֶׁהִנִּיחָן בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְהִזִּיקוּ. אַדְרַבָּה, "מָה דּוֹמֶה לָזֶה" מִבְּעֵי לֵיהּ! אֶלָּא מַאי דּוֹמֶה לָזֶה – אַבְנוֹ וְסַכִּינוֹ וּמַשָּׂאוֹ שֶׁהִנִּיחָן בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְהִזִּיקוּ. לְפִיכָךְ, אִם הֵטִיחַ צְלוֹחִיתוֹ בְּאֶבֶן – חַיָּיב. רֵישָׁא קַשְׁיָא לְרַב, וְסֵיפָא קַשְׁיָא לִשְׁמוּאֵל! וּלְטַעְמֵיהּ, תִּיקְשֵׁי לָךְ הֵיא גּוּפָא – (קַשְׁיָא) רֵישָׁא פָּטוּר, וְסֵיפָא חַיָּיב! אֶלָּא רַב מְתָרֵץ לְטַעְמֵיהּ, וּשְׁמוּאֵל מְתָרֵץ לְטַעְמֵיהּ. רַב מְתָרֵץ לְטַעְמֵיהּ, בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים – כְּשֶׁהִפְקִירָן, אֲבָל לֹא הִפְקִירָן – חַיָּיב. לְפִיכָךְ הֵטִיחַ צְלוֹחִיתוֹ בְּאֶבֶן – חַיָּיב. וּשְׁמוּאֵל מְתָרֵץ לְטַעְמֵיהּ, הַשְׁתָּא דְּאָמְרַתְּ אַבְנוֹ סַכִּינוֹ וּמַשָּׂאוֹ – כְּבוֹרוֹ דָּמֵי; לְרַבִּי יְהוּדָה דְּמְחַיֵּיב עַל נִזְקֵי כֵלִים בְּבוֹר, לְפִיכָךְ הֵטִיחַ צְלוֹחִיתוֹ בְּאֶבֶן – חַיָּיב. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁנִּתְקַל בָּאֶבֶן, וְנִשּׁוֹף בָּאֶבֶן. אֲבָל נִתְקַל בְּקַרְקַע וְנִשּׁוֹף בָּאֶבֶן – פָּטוּר. כְּמַאן – דְּלָא כְּרַבִּי נָתָן. [ו]אֵיכָא דְּאָמְרִי, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: לָא תֵּימָא בְּנִתְקַל בָּאֶבֶן וְנִשּׁוֹף בָּאֶבֶן הוּא דְּמְחַיַּיב, אֲבָל נִתְקַל בַּקַּרְקַע וְנִשּׁוֹף בָּאֶבֶן – פָּטוּר; אֶלָּא אֲפִילּוּ נִתְקַל בַּקַּרְקַע וְנִשּׁוֹף בָּאֶבֶן – חַיָּיב. כְּמַאן – כְּרַבִּי נָתָן. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בְּמִתְכַּוֵּין חַיָּיב וְכוּ'. הֵיכִי דָּמֵי מִתְכַּוֵּין? אָמַר רַבָּה: בְּמִתְכַּוֵּין לְהוֹרִידָהּ לְמַטָּה מִכְּתֵיפוֹ. אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי: מִכְּלָל דְּמְחַיַּיב רַבִּי מֵאִיר אֲפִילּוּ נִפְשְׁרָה? אָמַר לֵיהּ: אִין, מְחַיַּיב הָיָה רַבִּי מֵאִיר אֲפִילּוּ אָזְנָהּ בְּיָדוֹ. [ז(ב)]אַמַּאי? אָנוּס הוּא, וְאוֹנֶס רַחֲמָנָא פְּטְרֵיהּ – דִּכְתִיב: "וְלַנַּעֲרָה לֹא תַעֲשֶׂה דָבָר"! [ג]וְכִי תֵּימָא הָנֵי מִילֵּי לְעִנְיַן קְטָלָא, אֲבָל לְעִנְיַן נְזָקִין – חַיָּיב; וְהָתַנְיָא: נִשְׁבְּרָה כַּדּוֹ וְלֹא סִלְקָה, נָפְלָה גְּמַלּוֹ וְלֹא הֶעֱמִידָה – רַבִּי מֵאִיר מְחַיַּיב בְּהֶזֵּיקָן, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים:

פָּטוּר

מסורת הש״ס

א לקמן נב.; משנה בבא קמא; מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי; תוספתא בבא קמא ב נדרים כו.

ג בבא מציעא פב.; לקמן צט.; לקמן נו.

גליון הש״ס

תוס' ד"ה ה"מ כו' אבל הפקיר רשותו ובורו. עיין לעיל דף ו ע"א תוספות ד"ה מה לבור:

שם ד"ה ונשוף כו' מודה הכא דפטור. עיין לקמן דף נ ע"ב תוספות ד"ה לשמואל:

תורה אור השלם

וְכִי־יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר אוֹ כִּי־יִכְרֶה אִישׁ בֹּר וְלֹא יְכַסֶּנּוּ וְנָפַל־שָׁמָּה שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר [שמות כא, לג]

וְלַנַּעֲרָ֖ לֹא־תַעֲשֶׂ֣ה דָבָ֑ר אֵ֣ין לַנַּעַ֗ר חֵטְא֙ מָ֔וֶת כִּ֗י כַּאֲשֶׁ֤ר יָקוּם֙ אִ֣ישׁ עַל־רֵעֵ֔הוּ וּרְצָחֹ֖ נֶ֣פֶשׁ כֵּ֣ן הַדָּבָ֣ר הַזֶּ֔ה [דברים כב, כו]

מסורת הש"ס

א בבא בתרא נז:; עבודה זרה מח:

ב בבא מציעא פב:; לקמן צט:; לקמן נו.

גליון הש"ס

גמ' מדקתני תרתי. קשה לי למאי דמבואר בתוס' ד"ה והתני' דלקה בחרס אפשר דבדרך הלוכו נפל החרס עליו בכח והוחלק במים משמע דתקלת מימיו אם כן הוצרך למנקט תרתי והיינו דהוחלק דמדין בורו הוא מזה נשמע דר"מ ס"ל דנתקל פושע הוא וחרסים דמיירי דבדרך הלוכו נפל על האדם דבזה אף אם לאו פושע הוא ראוי לחייב מדין אדם המזיק דכל שהוא בכלל אבידה חייב ומדפטר ר"י מוכח דס"ל נתקל הוא כעין גניבה דס"ל לר"י באמת בספ"ו דב"מ וא"כ מכרח למתני תרוייהו לאשמעינ' דלר"מ הוי פושע גמור ולר"י הוי אונס בדרך כעין גניבה וצלע"ג:

פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם כְּדִמְפָרֵשׁ לְקַמָּן: וְחַיָּב בְּדִינֵי שָׁמַיִם מִשּׁוּם דְּלֹא סָלִיק: בְּרוּחַ

אֲ"פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם, וְחַיָּיב בְּדִינֵי שָׁמַיִם. וּמוֹדִים חֲכָמִים לְרַבִּי מֵאִיר, בְּאַבְנוֹ סַכִּינוֹ וּמַשָּׂאוֹ שֶׁהִנִּיחָן בְּרֹאשׁ גַּגּוֹ, וְנָפְלוּ בְּרוּחַ מְצוּיָה וְהִזִּיקוּ – שֶׁהוּא חַיָּיב. וּמוֹדֶה רַבִּי מֵאִיר לְרַבָּנָן, בְּמַעֲלֶה קַנְקַנִּין עַל הַגַּג עַל מָנָת לְנַגְּבָן, וְנָפְלוּ בְּרוּחַ שֶׁאֵינָהּ מְצוּיָה וְהִזִּיקוּ – שֶׁהוּא פָּטוּר. אֶלָּא אָמַר אַבָּיֵי: בְּתַרְתֵּי פְּלִיגִי; פְּלִיגִי בִּשְׁעַת נְפִילָה, וּפְלִיגִי לְאַחַר נְפִילָה. [ג]פְּלִיגִי בִּשְׁעַת נְפִילָה – בְּנִתְקַל פּוֹשֵׁעַ. מָר סָבַר: נִתְקַל פּוֹשֵׁעַ הוּא, וּמָר סָבַר: נִתְקַל לָאו פּוֹשֵׁעַ הוּא. פְּלִיגִי לְאַחַר נְפִילָה – בְּמַפְקִיר נְזָקָיו; מָר סָבַר: מַפְקִיר נְזָקָיו חַיָּיב, וּמָר סָבַר: פָּטוּר. וּמַמַּאי? מִדְּקָתָנֵי תַּרְתֵּי: הוּחְלַק אֶחָד בַּמַּיִם, אוֹ שֶׁלָּקָה בַּחַרְסִית. הֵיינוּ הָךְ! אֶלָּא לָאו הָכִי קָאָמַר – הוּחְלַק אֶחָד בַּמַּיִם בִּשְׁעַת נְפִילָה, אוֹ שֶׁלָּקָה בַּחַרְסִית לְאַחַר נְפִילָה. [ד]וּמִדְּמַתְנִיתִין אִיפְּכָא: בְּתַרְתֵּי, בָּרִיְיתָא נָמֵי בְּתַרְתֵּי. בִּשְׁלָמָא כַּדּוֹ – מַשְׁכַּחַתְּ לַהּ אוֹ בִּשְׁעַת נְפִילָה, אוֹ לְאַחַר נְפִילָה. אֶלָּא גְּמַלּוֹ – בִּשְׁלָמָא לְאַחַר נְפִילָה, מַשְׁכַּחַתְּ לַהּ בְּמַפְקִיר נִבְלָתוֹ. אֶלָּא בִּשְׁעַת נְפִילָה, הֵיכִי מַשְׁכַּחַתְּ לַהּ? אָמַר רַב אַחָא: כְּגוֹן דְּעַבְּרַהּ (בְּמַיָּא) דָּרֵךְ שְׂרַעְתָּא דְּנַהֲרָא. [א]הֵיכִי דָּמֵי? אִי דְּאִיכָּא דְּרָכָא אַחֲרִינָא – פּוֹשֵׁעַ הוּא! וְאִי דְּלֵיכָּא דְּרָכָא אַחֲרִינָא – אָנוּס הוּא! אֶלָּא מַשְׁכַּחַתְּ לַהּ דְּאִתְקִיל, וְאִתְקִילָה בֵּיהּ גַּמְלָא. מַפְקִיר נְזָקָיו – מַאי מִתְכַּוֵּין אִיכָּא? [ה]אָמַר רַב יוֹסֵף: בְּמִתְכַּוֵּין לִזְכוֹת בַּחַרְסֵיהּ. וְכֵן אָמַר רַב אָשֵׁי: בְּמִתְכַּוֵּין לִזְכוֹת בַּחַרְסֵיהּ. רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר: בִּשְׁעַת נְפִילָה מַחְלוֹקֶת. אֲבָל לְאַחַר נְפִילָה מַאי – דִּבְרֵי הַכֹּל פָּטוּר? וְהָא אִיכָּא רַבִּי מֵאִיר דְּמְחַיֵּיב! אֶלָּא מַאי – דִּבְרֵי הַכֹּל חַיָּיב? וְהָא אִיכָּא רַבָּנָן דְּפָטְרִי! אֶלָּא מַאי "בִּשְׁעַת נְפִילָה" – אַף בִּשְׁעַת נְפִילָה, וְקָמַשְׁמַע לַן כְּדַאֲבָיֵי.

וְרַבִּי חֲצַר וּבַעַל חֲצַר חַיָּב בְּנִזְקֵי הַבּוֹר וּבְשִׁמְעָתִין אָמַר גַּבֵּי גָּלָל דְּאִם הָפַכָּה בְּפָחוֹת

מג' אִם נִתְכַּוֵּין לִזְכוֹת בָּהּ חַיָּב אע"פ שֶׁהוּא בּוֹר וְזֶה כֵּיוָן דְּדִידֵיהּ הוּא עָלֶיהָ דִּידֵיהּ רָמֵי לְסַלְקָן וְאִידָךְ מוֹדִים קַאֵי אַפְלַגְתַּיְיהוּ דְּלְאַחַר נְפִילָה וּמוֹדֶה רַבִּי מֵאִיר לְחַכָּמִים בְּמַעֲלֶה קַנְקַנִּין וְנָפְלוּ בְּרוּחַ שֶׁאֵין מְצוּיָה דְּפָטוּר אע"פ שֶׁהָיָה לוֹ פְּנַאי לְסַלֵּק דְּהֲוֵי מַפְקִיר נְזָקָיו לְאַחַר נְפִילַת אֹנֶס וּמַצֵּי אָמַר הַאי נְפִילַת אֹנֶס לָאו אֲנָא כְּרִיתָה כֵּיוָן דְּבָאנָס נַעֲשֶׂה וּלְכָךְ נָקֵט קַנְקַנִּין שֶׁמִּשְׁתַּבְּרִין בִּנְפִילָתָם וְסָתָמָא מַפְקִיר לָהוּ: **מְדָקָתָנֵי** תַּרְתֵּי וא"ת וְהֵיכִי דַּיְיק אַבַּיֵי מִדְּקָתָנֵי תַּרְתֵּי דְּפְלִיגִי לְאַחַר נְפִילַת פְּשִׁיעָה הָא אַפֵּי' אִי לָא פְּלִיגִי אֶלָּא בְּנִתְקַל אִי פּוֹשֵׁעַ הוּא אִי לָא אִצְטְרִיךְ לְמִתְנֵי תַּרְתֵּי שֶׁלֹּא תֹּאמַר דַּוְקָא בִּשְׁעַת נְפִילָה מְחַיֵּב ר"מ מִשּׁוּם דְּנִתְקַל פּוֹשֵׁעַ הוּא וְהַתַּקָּלָה הָיְתָה שֶׁלּוֹ עָדַיִן אֲבָל אַחַר נְפִילָה שֶׁכְּבָר הִפְקִיר הַתַּקָּלָה פָּטַר ר"מ אע"ג דְּפּוֹשֵׁעַ הוּא כְּמַאן דְּפָטַר בּוֹר בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְי"ל דְּאִי לָאו שֶׁרַבִּי יְהוּדָה בָּא לְחַלֵּק עָלָיו בָּזֶה לֹא הָיָה צָרִיךְ לְהַשְׁמִיעֵנוּ כֵּיוָן דִּבְהֶדְיָא תָּנֵן סְתָמָא לְקַמָּן דְּבוֹר בִּרְשׁוּת הָרַבִּים חַיָּב: **הַחֹלֵק** אֶחָד בַּמַּיִם בִּשְׁעַת נְפִילָה אוֹ שֶׁלָּקָה בְּחַרְסֵי' אֶחָד הַנְּפִילָה ה"ה דמ"ל אִיפְּכָא אֶלָּא דְּנָקֵט מִשּׁוּם דְּסָתָם חֲרָסִים מַפְקִיר לְהוּ כְּדִמּוֹכַח הֵהִיא דְּקָנְקָנִים וּמַיִם לָא מַפְקַר לְהוּ כַּלָּי הַאי וְעוֹד דְּרֹב אוֹקֵי לְמַיִם דְּמַתְנִיתִין בְּדָלָא אַפְקְרִינְהוּ וְכִי פְּלִיגִי בְּדָלָא אַפְקְרִינְהוּ דַּוְקָא בִּשְׁעַת נְפִילָה פְּלִיגִי דְּלְאַחַר נְפִילָה מוֹדֶה ר"י שֶׁעָלָיו לְסַלֵּק כֵּיוָן שֶׁהֵם שֶׁלּוֹ וְיֵשׁ לוֹ פְּנַאי לְסַלֵּק אֲבָל בִּפְלוּגְתָא דְּלְאַחַר נְפִילָה בְּמַפְקִיר נְזָקָיו לְאַחַר נְפִילָה אֶלָּא אַף לְאַחַר נְפִילָה בִּשְׁעַת נְפִילָה הָוְיָא פְּשִׁיעָה וְלִרְבָּנָן דְּלָאו פּוֹשֵׁעַ הוּא פָּטוּר דְּהֲוֵי מַפְקִיר נְזָקָיו לְאַחַר נְפִילַת אֹנֶס וְכֵן אִית לַהּ לְר' יוֹחָנָן בְּסָמוּךְ מִשּׁוּם דְּמַתְנִי' מוֹכָחָא דְּבָתַרְתֵּי פְּלִיגִי וְלֹא הָיָה זֶה בְּתַרְתֵּי אֶלָּא בְּאֶחָד דְּאֶחָד טַעְמָא הוּא וְהַשְׁתָּא נָמֵי תְּרֵי וּמוֹדִים דְּקָתָנֵי בְּבָרְיְיתָא חַד קַאֵי אַשְׁעַת נְפִילָה וְהָכִי מַשְׁמַע לַן כְּדַאֲמַרִינַן דְּמוֹדִים חֲכָמִים לר"מ בְּאַבְנוֹ וְסַכִּינוֹ וּמַשָּׂאוֹ דְּנָפְלוּ בְּרוּחַ מְצוּיָה שֶׁהוּא חַיָּב אע"פ שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ פְּנַאי לְסַלֵּק אֲבָל בְּרוּחַ שֶׁאֵין מְצוּיָה הָיָה פָּטוּר אע"ג דְּלָא אַפְקְרֵיהּ דִּסְתָם אֲבָנוֹ כו' לֹא מַפְקַר לְהוּ כִּי נָפְלוּ שֶׁאֵין מִתְקַלְקְלִין בִּנְפִילָתָם וּמִשּׁוּם דְּלָא הָיָה לוֹ פְּנַאי לְסַלֵּק מִפְּטַר דְּאִי הָיָה לוֹ פְּנַאי לְסַלֵּק הֲוָה מְחַיֵּב אַפֵּי' בְּרוּחַ שֶׁאֵין מְצוּיָה דְּכֵיוָן דְּלָא אַפְקְרֵינְהוּ עֲלֵיהּ דִּידֵיהּ לְסַלּוֹקִינְהוּ כְּדַאֲמַר בְּסָמוּךְ דְּמִתְכַּוֵּין לִזְכוֹת בַּחַרְסִין וְאַפֵּי' נָתְנוּ אֶחָד שָׁם כְּדַאֲמְרִינַן בַּהֲפָרָה (לְקַמָּן בָּבָא קַמָּא דף מז: וְשָׁם) בַּעַל הַשּׁוֹר חַיָּב בְּנִזְקֵי

עין משפט נר מצוה

א סמג עשין סח:

ב מיי' פי"ג מהל' נזקי ממון הל' ז, טוש"ע חו"מ סי' תיב סעי' ד:

ג מיי' פי"ג מהל' נזקי ממון הל' ז:

ד מיי' פו' מהל' חובל ומזיק הל' א, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' תיב סעי' ד:

ה סמג עשין סח:

ו מיי' פי"ג מהל' נזקי ממון הל' ז:

ז מיי' פו' מהל' חובל ומזיק הל' א, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' תיב סעי' ד:

עין משפט
נר מצוה

א מיי׳ פי״ג מהל׳ נזקי ממון הל׳ ז, סמג עשין סח, טוש״ע חו״מ סי׳ תיב סעי׳ ד:

ב מיי׳ פי״ג מהל׳ נזקי ממון הל׳ ז, סמג עשין סח, טוש״ע חו״מ סי׳ תיב סעי׳ ד:

ג מיי׳ פי״ב מהל׳ נזקי ממון הל׳ יב, סמג עשין סח, טוש״ע חו״מ סי׳ תי סעי׳ ו:

ד מיי׳ פא׳ מהל׳ חמץ ומצה הל׳ ט, סמג לאוין עז, טוש״ע או״ח סי׳ תמג סעי׳ א:

ה סמג עשין סח:

ו מיי׳ פי״ב מהל׳ נזקי ממון הל׳ ו, סמג עשין סח, טוש״ע חו״מ סי׳ תי סעי׳ ג:

ז סמג עשין סח:

ח מיי׳ פי״ב מהל׳ נזקי ממון הל׳ ו, טוש״ע חו״מ סי׳ תי סעי׳ ג:

ט סמג עשין סח, סמג לאוין עז:

וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר לְאַחַר נְפִילָה מַחְלִקֶת אֲבָל בְּשָׁעַת נְפִילָה מאי ד"ה פָּטוּר כו'. הו"מ לֹא תֵימָא מַתְנֵי' ר"מ הִיא גַּבֵּי שְׁנֵי קַדְּרִים קַאֵי לְקַמָּן בְּהַאי פִּרְקִין (בָּבָא קַמָּא דַּף לא.): אֶלָּא הָא קמ"ל ר' יוֹחָנָן: דַּמַּפְקִיר נְזָקִיו דְּהָכָא דְּתַחְלַתּוֹ אֹנֶס הוּא דְּפָטְרִי רַבָּנַן אֲבָל מַפְקִיר נְזָקִיו דְּעַלְמָא כְּגוֹן שֶׁהִשְׁלִיכוֹ מְדַעַת וּכְגוֹן בּוֹר בִּרְשׁוּת הָרַבִּים מְחַיְּבִי וה"ק לְאַחַר נְפִילָה מַחְלֶקֶת כְּלוֹמַר הַאי מַחְלֹקֶת דְּפְלִיגִי ר"מ וְרַבָּנַן בְּהַפְקִיר נְזָקִיו לְאַחַר נְפִילָה הוּא שֶׁתְּחִלָּתוֹ ע"י נְפִילָה אֲבָל ע"י הַשְׁלָכָה לָא פְּלִיגִי וְלָא תֵּדוּק מֵרַבִּי יוֹחָנָן דְּבְשָׁעַת נְפִילָה לָא פְּלִיגִי: אַבָּא דר"מ כ"ע לָא פְּלִיגִי דְּהַשְׁתָּא בְּהַפְקִיר נְזָקִיו הַבָּא ע"י אֹנֶס מִתְּחִלָּה מְחַיֵּב כ"ש הֶפְקֵר שֶׁתְּחִלָּתוֹ בְּרָצוֹן: בּוֹר בְּרה"ר אַלְמָא סְבִירָא לֵהּ לר"א דְּחִיּוּבָא דְּבּוֹר ברה"ר הִיא: מִשֵּׁשׁ שָׁעוֹת וּלְמַעְלָה אֵין חֶמֶץ בִּרְשׁוּתוֹ (דאע"ג) דְּאִיתֵּהּ אִסּוּר בַּהֲנָאָה וַעֲשָׂאוֹ הַפְקֵר בְּאִלּוּ הוּא בִּרְשׁוּתוֹ לְעֻבֵּר עָלָיו בְּבַל יֵרָאֶה וּבַל יִמָּצֵא: הַהוֹפֵךְ אֶת הַגֶּלֶל וְגֶבֶל הַמַּפְקֵר ברה"ר וְהַפּוֹכוֹ מִמְּקוֹם לְמָקוֹם: חַיָּב בְּנִזְקוֹ דְּקָנֵיהּ בְּהַגְבָּהָה וּמְמוֹנוֹ הוּא: שְׁנִתְכַּוְּנוּ לְזְכוֹת בּוֹ כְּשֶׁהִגְבִּיהוּ וְחַיָּב מִשּׁוּם מְמוֹנוֹ דְּלְאַחַר שֶׁקָּנֵיהּ אע"פ שֶׁהִנִּיחוֹ שָׁם לֹא הִפְקִירוֹ אֶלָּא נִתְכַּוְּנוּ לְטָלוֹ מִשָּׁם לְאַחַר זְמַן: אֲבָל לֹא נִתְכַּוְּנוּ לְזְכוֹת בֵּהּ לְכְשֶׁהִגְבִּיהוּ: פָּטוּר ואע"ג דְּכִרָה בּוֹר בִּרה"ר כְּשֶׁהַפְכוֹ וְנִתְקַל הָאָדָם בַּמָּקוֹם שֶׁזָּרַק שָׁם וְאִם הָיָה בְּמָקוֹמוֹ הָרִאשׁוֹן וְלֹא נִתְקַל בּוֹ זֶה אַלְמָא לר"א בּוֹר בִּרה"ר פָּטוּר וְהוּא הַדִּין לְמַפְקִיר נְזָקִיו דְּהָא מֵאן דְּמוּקֵי רַבִּי אֶלְעָזָר לְמַפְקִיר לֵהּ שֶׁלֹּא הָיְתָה שָׁלּוֹ מֵעוֹלָם: שֶׁהֶחֱזִירָהּ לְמְקוֹמָהּ דְּלָא כְּרה בּוֹר וְהָוֵי כְּמִי שֶׁלֹּא נָגַע בָּהּ מֵעוֹלָם דְּלְאו כּוֹרֶה בּוֹר הוּא: וְחָזַר וְגִלָּהוּ דְּפָטוּר: וְקָמָה לֵיהּ בִּרְשׁוּתֵיהּ לְמִשְׁוּם

(א)אֲבָל בְּשָׁעַת נְפִילָה מַחְלוֹקֶת. אֲבָל בְּשָׁעַת נְפִילָה מַאי – דִּבְרֵי הַכֹּל פָּטוּר? וְהָא מִדְּקָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן לְקַמָּן: לֹא תֵּימָא מַתְנִיתִין רַבִּי מֵאִיר הִיא, דְּאָמַר נִתְקָל פּוֹשֵׁעַ הוּא; מִכְּלָל דְּרַבִּי מֵאִיר מְחַיֵּיב! אֶלָּא מַאי – דִּבְרֵי הַכֹּל חַיָּיב? וְהָא מִדְּקָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן לְקַמָּן: לֹא תֵּימָא מַתְנִיתִין רַבִּי מֵאִיר הִיא, דְּאָמַר נִתְקָל פּוֹשֵׁעַ הוּא; מִכְּלָל דְּפָטְרִי רַבָּנַן! **(ב)**אֶלָּא הָא קָא מַשְׁמַע לַן – דְּמַפְקִיר נְזָקִיו דְּהָכָא הוּא דְּפָטְרִי רַבָּנַן, דְּאָנוּס הוּא; אֲבָל מַפְקִיר נְזָקִיו דְּעַלְמָא – מְחַיְּבִי. **(ג)**אִיתְּמַר: מַפְקִיר נְזָקִיו; רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי אֶלְעָזָר – חַד אָמַר: חַיָּיב, וְחַד אָמַר: פָּטוּר. לֵימָא מַאן דְּמְחַיֵּיב – כְּרַבִּי מֵאִיר, וּמַאן דְּפָטַר – כְּרַבָּנַן? אֵלֵיבָא דְּרַבִּי מֵאִיר – כּוּלֵי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי, כִּי פְּלִיגִי – אֵלֵיבָא דְּרַבָּנַן. מַאן דְּפָטַר – כְּרַבָּנַן; וּמַאן דְּמְחַיֵּיב אָמַר לָךְ: אָנָא דַּאֲמַרִי – אֲפִילּוּ לְרַבָּנַן, עַד כָּאן לָא פָּטְרִי רַבָּנַן, אֶלָּא בְּמַפְקִיר נְזָקִיו דְּהָכָא, מִשּׁוּם דְּאָנוּס הוּא; אֲבָל מַפְקִיר נְזָקִיו דְּעַלְמָא – מְחַיְּבִי. **(ד)**תְּסְתַּיֵּים דְּרַבִּי אֶלְעָזָר הוּא דְּאָמַר חַיָּיב – דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר מִשּׁוּם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: שְׁנֵי דְּבָרִים אֵינָן בִּרְשׁוּתוֹ שֶׁל אָדָם, וְעָשָׂאן הַכָּתוּב כְּאִילּוּ הֵן בִּרְשׁוּתוֹ; וְאֵלּוּ הֵן: בּוֹר בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְחָמֵץ מִשֵּׁשׁ שָׁעוֹת וּלְמַעְלָה. תְּסְתַּיֵּים. **(ה)**וּמִי אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר הָכִי? וְהָא אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אִיפְּכָא! דְּתָנַן: הַהוֹפֵךְ אֶת הַגֶּלֶל בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְהוּזַק בָּהֶן אַחֵר – חַיָּיב בְּנִזְקוֹ. וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁנִּתְכַּוְּוִין לְזְכוֹת בָּהֶן, אֲבָל לֹא נִתְכַּוְּוִין לְזְכוֹת בָּהֶן – פָּטוּר. אַלְמָא מַפְקִיר נְזָקִיו – פָּטוּר! אָמַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה: שֶׁהֶחֱזִירָהּ לְמְקוֹמָהּ. אָמַר רַבִּינָא: מָשָׁל דְּרַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה – לְמוֹצֵא בּוֹר מְגוּלֶּה, וְכִסָּהוּ, וְחָזַר וְגִילָּהוּ. **(ו)**אָמַר לֵיהּ מָר זוּטְרָא בְּרֵיהּ דְּרַב מָרִי לְרָבִינָא: מִי דָּמֵי?! הָתָם – לֹא אִסְתַּלֵּק לְהוּ מַעֲשֶׂה רִאשׁוֹן, הָכָא – אִסְתַּלֵּק לְהוּ מַעֲשֶׂה רִאשׁוֹן. **(ז)**הָא לָא דָּמֵי אֶלָּא לְמוֹצֵא בּוֹר מְגוּלֶּה, וּטְמָמָהּ וְחָזַר וַחֲפָרָהּ – דְּאִסְתַּלְקוּ לְהוּ מַעֲשֶׂה רִאשׁוֹן, וְקָיְימָא לַהּ בִּרְשׁוּתוֹ! אֶלָּא אָמַר רַב אָשֵׁי: כְּשֶׁהֲפָכָהּ לְפָחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה. וּמַאי דִּיחְקֵיהּ דְּרַבִּי אֶלְעָזָר לְאוֹקְמֵיהּ כְּגוֹן שֶׁהֲפָכָהּ לְפָחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה – וְטַעְמָא דְּכִי נִתְכַּוְּוִין לְזְכוֹת בָּהּ, הָא אֵין מִתְכַּוְּוִין לְזְכוֹת בָּהּ – לָא? לוֹקְמַהּ לְמַעְלָה מִשְּׁלֹשָׁה, וְאַף עַל גַּב דְּלָא נִתְכַּוְּוִין לְזְכוֹת בָּהּ – חַיָּיב! **(ח)**אָמַר רָבָא: מַתְנִיתִין קְשִׁיתֵיהּ – מַאי אָרְיָא "הַפַּךְ"? לִתְנֵי "הִגְבִּיהַּ"! אֶלָּא שְׁמַע מִינַּהּ, כֹּל "הַפַּךְ" – לְמַטָּה מִשְּׁלֹשָׁה הוּא. וּמִדְּרַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר חַיָּיב, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר פָּטוּר. **(ט)**וּמִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן הָכִי?! וְהָתְנַן: הַמַּצְנִיעַ אֶת הַקּוֹץ וְאֶת הַזְּכוּכִית; וְהַגּוֹדֵר גְּדֵרוֹ בְּקוֹצִים; וְגֶדֶר שֶׁנָּפַל לִרְשׁוּת הָרַבִּים; וְהוּזַק בָּהֶן אַחֵר – חַיָּיב בְּנִזְקוֹ. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא בְּמַפְרִיחַ, אֲבָל בִּמְצַמְּצֵם – פָּטוּר. מְצַמְּצֵם מַאי טַעְמָא פָּטוּר – לָאו מִשּׁוּם דְּהָווּ לֵיהּ בּוֹר בִּרְשׁוּתוֹ? מִכְּלָל דְּחִיּוּבָא דְּבוֹר – בִּרְשׁוּת הָרַבִּים הוּא; אַלְמָא מַפְקִיר נְזָקִיו חַיָּיב! לָא, לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ: מַפְקִיר נְזָקִיו פָּטוּר; וּמְצַמְּצֵם מַאי טַעְמָא פָּטוּר – מִשּׁוּם דְּאִתְּמַר עָלַהּ, אָמַר רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב אִיקָא: לְפִי שֶׁאֵין דַּרְכָּן שֶׁל בְּנֵי אָדָם לְהִתְחַכֵּךְ בַּכְּתָלִים. **(י)**וּמִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן הָכִי? וְהָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הָלְכָה כִּסְתָם מִשְׁנָה, וּתְנַן: הַחוֹפֵר בּוֹר בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְנָפַל לְתוֹכוֹ שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר וָמֵת – חַיָּיב! **(כ)**אֶלָּא לְעוֹלָם רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר חַיָּיב. וּמִדְּרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר חַיָּיב – רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר פָּטוּר?! וְהָאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר

מִשּׁוּם

מסורת הש״ס

א לקמן לא.

ב פסחים ו:

ג משנה בבא קמא

ד שבת קמו.

ה משנה בבא קמא

ו לקמן נ:; משנה בבא קמא

גליון הש״ס

תוס׳ ד״ה אלא וכו׳ דאפילו הבטה בהפקר קנה. עי׳ תוי״ט פ״ד מ״א דשקלים ד״ה מתנדב:

מסורת הש"ס

א לעיל ו.

ב תוספתא בבא קמא

ג בבא מציעא קיח:; תוספתא בבא מציעא; לקמן פא:

גליון הש"ס

גמרא אמר רבינא זאת אומרת. כעין זה לקמן דף לג ע"ב:

משום ר' ישמעאל שני דברים איינן ברשותו כו': לא יהא אלא ברשותו המשלים

לא יהא אלא ברשותו הא דלא דייק הכי לעיל (בבא קמא דף כח.) בהחלק אחד במים משום דהתם לא איירי כשהשפכם בכונה אבל הכא תנא השופך משמע שהשפכם בכונה במקום שנעשין רפש וטיט א"נ ברישא קתני החלקו משמע דלא עשו המים אלא החלקה אבל הכא קתני הזק משמע שבמים עצמן הזק: בדתמו מיא פרוש בתמו מיא נמי איירי וניחא ליה לאוקמי בין תמו בין לא תמו ודוקא בכלים מלאוקמי דוקא בלא תמו ובין בכלים ובין בעצמו וא"ת ואי תמו מיא סתמא מפקר להו והוי בור ופטור בו הכלים וי"ל דלא תמו כל כך שלא יהא עדיין ראויין לשום דבר ואי הוה גרס איפכא הוה ניחא מי סברת דתמו מיא ונכנסו בעפר ונעשה טיט לא דלא תמו מיא שהמים צלולים עדיין דמסתמא לא אפקרינהו: וחייב בעל הכתל וא"ת כתל רעוע נמי אבעי ליה לאסוקי אדעתה שמא הצניעם שם כשהיתה ברייא וי"ל דמ"מ ראוי המצניע להתחייב כיון ששפשע ואין צריך להעמיד ברעוע מעכרו: שלא תעבב המחרישה בירושלמי מפרש כדי שלא תעלה המחרישה: אפילו תימא רבי יהודה כו'. וא"ת והא מתני' קתני כל הקודם בהן זכה וי"ל דכל הקודם בהן לאחר שלשים יום זכה ותמה למאי דס"ד דמתניתין בשעת הוצאת זבלים תקשה ליה דרשבג"ג אדרשבג"ג דקתני במתני' דחייב לשלם ובהבית והעליה (ב"מ דף קיח:) תנא

משום רבי ישמעאל כו'! לא קשיא; הא דידיה. הא דרבים. א"מתני' השופך מים ברשות הרבים, והוזק בהן אחר – חייב בנזקו. המצניע את הקוץ ואת הזכוכית; והגודר את גדרו בקוצים; וגדר שנפל לרשות הרבים; והוזקו בהן אחרים – חייב בנזקן. ב"גמ' אמר רב: לא שנו אלא דנטנפו כליו במים, אבל הוא עצמו – פטור; קרקע עולם היזיקתו. ג"אמר ליה רב הונא לרב: לא יהא אלא כרפשו! מי סברת דלא תמו מיא?! בדתמו מיא. ותרתי למה לי? חדא בימות החמה, וחדא בימות הגשמים. (א)דתניא: כל אלו שאמרו פותקין ביבותיהן וגורפין מערותיהן – בימות החמה אין להן רשות, ובימות הגשמים יש להם רשות. ואף על פי שברשות – אם הזיקו, חייבין לשלם. [ד]המצניע את הקוץ [וכו']. אמר רבי יוחנן: לא שנו אלא מפריח, אבל מצמצם לא. מאי טעמא פטור? אמר רב אחא ברייה דרב איקא: לפי שאין דרכן של בני אדם להתחכך בכתלים. ה(ב)תנו רבנן: המצניע קוצותיו וזכוכיותיו לתוך כותל של חביריו, ובא בעל כותל וסתר כותלו ונפל לרשות הרבים, והזיקו – חייב המצניע. ו"אמר רבי יוחנן: לא שנו אלא בכותל רעוע, אבל בכותל בריא – המצניע פטור, וחייב בעל הכותל. ז"אמר רבינא, זאת אומרת: המכסה בורו בדלילות של חביריו, ובא בעל דלי ונטל דליו – חייב בעל הבור. פשיטא! מהו דתימא: התם הוא דלא הוי ידע ליה – דלודעיה; אבל הכא, דידע ליה, הוה ליה לאודועיה; קא משמע לן. ח"תנו רבנן: חסידים הראשונים היו מצניעים קוצותיהם וזכוכיותיהם בתוך שדותיהן, ומעמיקים להן שלשה טפחים כדי שלא יעבוד המחרישה. ט"רב ששת שדי להו בנורא. רבא שדי להו בדגלת. אמר רב יהודה: האי מאן דבעי למהוי חסידא – לקיים מילי דנזיקין. רבא אמר: מילי דאבות. ואמרי לה: מילי דברכות. י"מתני' המוציא את חבנו וקשו לרשות הרבים לזבלים, והוזק בהן אחר – חייב בנזקו, וכל הקודם בהן זכה. רבן שמעון בן גמליאל אומר: כל המקלקלין ברשות הרבים והזיקו – חייבין לשלם, וכל הקודם בהן זכה. יא"ההופך את הגלל ברשות הרבים, והוזק בהן אחר – חייב בנזקו. גמ' לימא מתניתין דלא כרבי יהודה? יב(ג)דתניא, רבי יהודה אומר: בשעת הוצאת זבלים, אדם מוציא זבלו לרשות הרבים וצוברו כל שלשים יום, כדי שיהא נישוף ברגלי אדם וברגלי בהמה. שעל מנת כן הנחיל יהושע את הארץ. אפילו תימא רבי יהודה, מודה רבי יהודה שאם הזיק – משלם מה שהזיק. והתנן, רבי יהודה אומר: בנר חנוכה – פטור, מפני שהוא ברשות. הא שמע: כל אלו שאמרו מותרין לקלקל ברשות הרבים – אם הזיקו, חייבין לשלם; ורבי יהודה פוטר! אמר רב נחמן: מתניתין – שלא בשעת הוצאת זבלים, ורבי יהודה היא. רב אשי אמר:

תבנו

עין משפט
נר מצוה

א סמג עשין סח:

ב מיי' פי"ג מהל' נזקי ממון הל' יב, טוש"ע חו"מ סי' תיב סעי' ה:

ג מיי' פי"ג מהל' נזקי ממון הל' כ, טוש"ע חו"מ סי' תכו סעי' א:

ד סמג עשין סח:

ה מיי' פי"ג מהל' נזקי ממון הל' יב, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' תיב סעי' ה:

ו מיי' פי"ג מהל' נזקי ממון הל' כ, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' תכו סעי' א:

ז מיי' פי"ג מהל' נזקי ממון הל' כא, טוש"ע חו"מ סי' תכו סעי' ב:

ח מיי' פי"ג מהל' נזקי ממון הל' כא, טוש"ע חו"מ סי' תכו סעי' ב:

ט סמג עשין סח:

י מיי' פי"ב מהל' נזקי ממון הל' ט, טוש"ע חו"מ סי' תי סעי' כט:

יא מיי' פי"ג מהל' נזקי ממון הל' כב, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' תכו סעי' ג:

יב סמג עשין סח:

יג מיי' פי"ג מהל' נזקי ממון הל' כב, טוש"ע חו"מ סי' תכו סעי' ג:

יד מיי' פי"ג מהל' נזקי ממון הל' יד, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' תיד סעי' א:

טו סמג עשין סח:

טז מיי' פי"ג מהל' נזקי ממון הל' טו, טוש"ע חו"מ סי' תיד סעי' ב:

יז סמג עשין סח:

יח מיי' פי"ג מהל' נזקי ממון הל' טו, טוש"ע חו"מ סי' תיד סעי' ב:

עין משפט
נר מצוה

א מיי׳ פי״ג מהל׳ נזקי ממון הל׳ יד, סמג עשין סח, טוש״ע חו״מ סי׳ תיד סעי׳ א:

ב סמג עשין סח:

ג מיי׳ פו׳ מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ ה, טוש״ע חו״מ סי׳ תיד סעי׳ א ב:

ד מיי׳ פד׳ מהל׳ מלווה ולווה הל׳ ו, סמג לאוין קצו, סמג עשין עג, טוש״ע יו״ד סי׳ קסא סעי׳ יא:

ה טוש״ע חו״מ סי׳ תיד סעי׳ א:

מסורת הש״ס

א בבא מציעא עב.; ביצה מ.; גיטין עד.; תוספתא בבא מציעא: בבא בתרא צד:

ב ברכות מ:

ג עירובין ז.

גליון הש״ס

גמ׳ אמר רנב״י גלל קרמית. תמוה לי לס״ד דלא מחלק בכך הו״ל למפרך ממתני׳ דלעיל דף יט ע״ב אכלה מתוך הרחבה משלמת מה שנתנית הא הפירות נעשו הפקר וכל הקודם בהן זכה. ועי׳ לעיל כא ע״א תוס׳ ד״ה דרב סבר וצע״ג:

תְּבְנוֹ וְקַשׁוֹ תְּנַן מִשּׁוּם דְּמַשְׁרְקִי. וְהָא דְּמַחַיֵּב מַתְנִי׳ בְּגָלָלִים אע״ג דְּלָא שָׁרִיק הַיְנוּ תְּבְנוֹ וְקַשׁוֹ תְּנַן דְּמַחַיֵּב דַּעֲדִין לֹא נַעֲשׂוּ זֶבֶל וְקַשִּׁים הֵם וּמַחֲלִיקִין בָּהֶן וְכִי קָאָמַר רַבִּי יְהוּדָה בְּזֶבֶל קָאָמַר דְּמוֹצִיא אָדָם זְבָלוֹ שֶׁאֵינוֹ נוֹחַ לְהַחְלִיק כָּל כָּךְ: מַשְׁרְקִי מַחֲלִיקִין: בְּשִׁבְחָן בְּמָה שֶׁהִשְׁבִּיחָן ברה״ר: וְאִילּוּ כָּל הַקּוֹדֵם זָכָה לֹא קָתָנֵי מִשּׁוּם דְּגָלָל זֶהוּ רְעִי וְאֵינוֹ מַשְׁבִּיחַ ברה״ר דְּמַשְׁבֵּח וְעוֹמֵד הוּא וְקָשֶׁה לְרַב: וְהָא קָתָנֵי עֲלָהּ בַּפָּרִיתָא אֲסוּרִים מִשּׁוּם גָּזֵל: אַכְּלָהּ מַתְנִיתִין קָאֵי הָאי אֲסוּרִין מִשּׁוּם גָּזֵל וַאֲפִילּוּ אִתָּהֵן וְקַשׁ הִלְכָּךְ הָכִי קָאָמַר דְּלְאַחַר שֶׁקִּדֵּם וְזָכָה בָּהֶם אַחֵר אָסוּר לְגַזְּלָן הֵימְנוּ: מִדְּקָא אֵיצְרִינַן גָּלָל עֲלֵהּ דְּרַב מִכְּלָל דְּאִיהוּ סָבַר לְאַלְתַּר קָנְסִינַן דְּאִי לְבָתַר דְּאִיתֵי שְׁבָחָא מַאי רוּמְיָא דְּגָלָל הָא לָאו שָׁבַח בְּגָלָל: כִּי אֵיצְרִינַן גָּלָל מִקַּמֵּי דְּשַׁנֵּי רַב נַחְמָן דַּהֲוָה סְבִירָא לֵן דְּאע״ג דְּאֵין סוֹפוֹ לְהַשְׁבִּיחַ קָנִיס רַב וכ״ש דְּבָדְבָר שֶׁסּוֹפוֹ לְהַשְׁבִּיחַ קָנִיס לְאַלְתַּר: לְבָתַר דְּשַׁנֵּי מִי אִיכָּא למימר: [גָּלָל] כְּלָל וְהַשְׁתָּא דְּקִים לֵן דְּטַעֲמָא דְּקָנְסָא מִשּׁוּם שֶׁבַח הוּא מְבַעְיָא אִי לְאַלְתַּר קָנִיס אוֹ כִּי מֵיתֵי שֶׁבַח: שֶׁיֵּשׁ בּוֹ רְבִית שֶׁכָּתוּב בּוֹ שֶׁלֹּוָה בְּרִבִּית: קָא מַזְקֵא עָתִיד לְהַזִּיק: עָבִיד לֵיהּ שׁוּמָא שָׁם עָלָיו נֶשֶׁךְ וְעָבַר בְּלֹא תְּשִׁימוּן (שמות כב): לְזַעֲרֵי וַדַּאי תַּנָּאֵי הִיא דְּלֵית לְהוּ לְמֵימַר דְּכ״ע לֹא קָנְסוּ דְּהָא רַבָּן שִׁמְעוֹן קָנִיס: בַּהֲלָכָה וְאֵין מוֹרִין כֵּן קַמְפַלְגֵי תַּנָּא קַמָּא סָבַר הֲלָכָה דְּקָנְסוּ גּוּפָן וְאֵין מוֹרִין כֵּן וְהָכִי קָאָמַר [הֲלָכָה] כָּל הַקּוֹדֵם בָּהֶן זָכָה וְאַפִּי' גּוּפָן דִּיעֲבַד וְאִי אַתְּ מֵרִישָׁא לְקַמָּן לְאַמְלוֹכֵי אִמְרִינַן לֵיהּ אֲסוּרִין מִשּׁוּם גָּזֵל: אַפְקַר חַשְׁלֵי שְׁעוֹרִין קְלוּפִין שֶׁשָּׁטַח אִישׁ אֶחָד ברה״ר כְּדֵי שֶׁיִּתְיַבְּשׁוּ וְהִפְקִירָן רַב הוּנָא וְהוֹרָה שֶׁהַקּוֹדֵם בָּהֶן זָכָה:

״תְּבְנוֹ וְקַשׁוֹ״ תְּנַן, מִשּׁוּם דְּמַשְׁרְקִי. [א]כָּל הַקּוֹדֵם בָּהֶן זָכָה. אָמַר רַב: בֵּין בְּגוּפָן, בֵּין בְּשִׁבְחָן. וּמֵעֵירֵי אָמַר: בְּשִׁבְחָן אֲבָל לֹא בְּגוּפָן. בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי? רַב סָבַר: קָנְסוּ גּוּפָן מִשּׁוּם שִׁבְחָן, וּמֵעֵירֵי סָבַר: לֹא קָנְסוּ גּוּפָן מִשּׁוּם שִׁבְחָן. [ב]תְּנַן: הַהוֹפֵךְ אֶת הַגָּלָל בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְהוּזַק בָּהֶן אַחֵר – חַיָּיב בְּנִזְקָן. וְאִילּוּ ״כָּל הַקּוֹדֵם זָכָה״ לָא קָתָנֵי! תְּנָא לֵרֵישָׁא, וְהוּא הַדִּין לְסֵיפָא. וְהָא תְּנֵי עֲלָהּ: אֲסוּרִין מִשּׁוּם גָּזֵל! כִּי קָתָנֵי ״אֲסוּרִין מִשּׁוּם גָּזֵל״ – אַכּוּלָּהּ מַתְנִיתִין קָאֵי, לְאוֹתוֹ שֶׁקִּדֵּם וְזָכָה. [ג]וְהָא לָא קָתָנֵי הָכִי, דְּתָנַן: הַמּוֹצִיא תִּבְנוֹ וְקַשּׁוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים לְזָבָלִים, וְהוּזַק בָּהֶן אַחֵר – חַיָּיב בְּנִזְקָן, וְכָל הַקּוֹדֵם בָּהֶן זָכָה, ומוּתָּר מִשּׁוּם גָּזֵל. וְהַהוֹפֵךְ אֶת הַגָּלָל לִרְשׁוּת הָרַבִּים, וְהוּזַק בָּהֶן אַחֵר – חַיָּיב, וְאָסוּר מִשּׁוּם גָּזֵל! אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: גָּלָל קָרָמִית?! דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שֶׁבַח – קָנְסוּ גּוּפוֹ מִשּׁוּם שִׁבְחוֹ, דָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ שֶׁבַח – לֹא קָנְסוּ. אִיבַּעְיָא לְהוּ: לְדִבְרֵי הָאוֹמֵר קָנְסוּ גּוּפָן מִשּׁוּם שִׁבְחָן; לְאַלְתַּר קָנְסִינַן, אוֹ לְכִי מֵיְיתֵי שִׁבְחָא קָנְסִינַן? תָּא שְׁמַע, מִדְּקָאֲיִרִינַן גָּלָל! וְתִסְבְּרָא?! כִּי אֲיִרִינַן גָּלָל – מִיקַּמֵּי דְּלִשַּׁנֵּי רַב נַחְמָן; לְבָתַר דְּשַׁנֵּי רַב נַחְמָן – מִי אִיכָּא לְמֵימַר גָּלָל כְּלָל? [ד](א)לֵימָא כְּתַנָּאֵי: שֶׁטָּר שֶׁכָּתוּב בּוֹ רִבִּית – קוֹנְסִין אוֹתוֹ, וְאֵינוֹ גּוֹבֶה לֹא אֶת הַקֶּרֶן וְלֹא אֶת הָרִבִּית; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: גּוֹבֶה אֶת הַקֶּרֶן, אֲבָל לֹא אֶת הָרִבִּית. לֵימָא רַב דְּאָמַר כְּרַבִּי מֵאִיר, וּמֵעֵירֵי דְּאָמַר כְּרַבָּנַן? אָמַר לְךָ רַב: אֲנָא דַּאֲמָרִי – אֲפִילּוּ לְרַבָּנַן, עַד כָּאן לָא קָאָמְרִי רַבָּנַן הָתָם, אֶלָּא קֶרֶן דְּבָהֶתֵירָא. אֲבָל הָכָא, קֶרֶן גּוּפָא קָמַזֵּיק. [ה](ב)וּמֵעֵירֵי אָמַר לָךְ: אֲנָא דַּאֲמָרִי אֲפִילּוּ לְרַבִּי מֵאִיר – עַד כָּאן לָא קָאָמַר רַבִּי מֵאִיר הָתָם, אֶלָּא דְּמִשְׁעַת כְּתִיבָה דַּעֲבַד לֵיהּ שׁוּמָא; אֲבָל הָכָא – מִי יֵימַר דְּמַזֵּיק? לֵימָא כְּהָנֵי תַּנָּאֵי: הַמּוֹצִיא תִּבְנוֹ וְקַשּׁוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים לְזָבָלִים, וְהוּזַק בָּהֶן אַחֵר – חַיָּיב בְּנִזְקָן, וְכָל הַקּוֹדֵם בָּהֶן זָכָה, וַאֲסוּרִין מִשּׁוּם גָּזֵל. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: כָּל הַמְקַלְקְלִין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְהִזִּיקוּ – חַיָּבִין לְשַׁלֵּם, וְכָל הַקּוֹדֵם בָּהֶן זָכָה, ומוּתָּרִין מִשּׁוּם גָּזֵל. הָא גּוּפָא קַשְׁיָא – אָמַרְתָּ כָּל הַקּוֹדֵם בָּהֶן זָכָה, וַהֲדַר קָאָמַר אֲסוּרִין מִשּׁוּם גָּזֵל! אֶלָּא לָאו הָכִי קָאָמַר: וְכָל הַקּוֹדֵם בָּהֶן זָכָה – בְּשִׁבְחָן, וַאֲסוּרִין מִשּׁוּם גָּזֵל – אַגּוּפָן; וַאֲתָא רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל לְמֵימַר: אֲפִילּוּ גּוּפָן נָמֵי – כָּל הַקּוֹדֵם בָּהֶן זָכָה! לְזֵעֵירִי – וַדַּאי תַּנָּאֵי הִיא. לְרַב – מִי לֵימָא תַּנָּאֵי הִיא? [ה](ג)אָמַר לְךָ רַב: דְּכוּלֵּי עָלְמָא – קָנְסוּ גּוּפָן מִשּׁוּם שִׁבְחָן; וְהָכָא, בַּהֲלָכָה וְאֵין מוֹרִין כֵּן קָא מִיפַּלְגִי – דְּאִתְּמַר, רַב הוּנָא אָמַר רַב: הֲלָכָה, וְאֵין מוֹרִין כֵּן. רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה אָמַר: הֲלָכָה, וּמוֹרִין כֵּן. אִינִי?! וְהָא רַב הוּנָא אַפְקַר חוּשְׁלֵי, רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה אַפְקַר

סְלִיקוּסְתָּא!

מסורת הש"ס

א לעיל כט:

ב משנה בבא קמא

ג תוספתא בבא קמא

סְלִיקוֹסְתָּא פְּסֹלֶת עִצּוּרֵי תְּמָרִים שֶׁעָשׂוּ מֵהֶן שֵׂכָר ל"א שִׁמְרֵי שֵׂכָר תְּמָרִים וּמְנַגְּבִין אוֹתָן בְּעַיִן יֵין קָרוּשׁ וּמַאֲכִילִין לַחֲמוֹרִים: כְּשֶׁמַּעֲתָּה דְּאָמַר הֲלָכָה וּמוֹרִין כֵּן: מַתְרִין הָווּ שֶׁהִתְרוּ כַּמָּה פְּעָמִים בַּבְּעָלִים: שֶׁהָיָה לוֹ לַעֲמֹד בְּלוֹמַר בְּהָכִי מִתּוֹקְמָא מַתְנִיתִין שֶׁשֶּׁהָה בְּנִפְילָתוֹ כְּדֵי עֲמִידָה וְלֹא עָמַד: לְכַתֵּף לְתַקֵּן הַקּוֹרָה עַל כְּתֵפּוֹ כְּדֶרֶךְ נוֹשְׂאֵי מַשָּׂאוֹי: לְפוֹשׁ דְּמִשְׁנָה הוּא וְאֵין רה"ר עֲשׂוּיָה לְכָךְ: וְהַזַּגְּגִין מוֹכְרֵי כְּלֵי זְכוּכִית: וְאִם מֵחֲמַת רִאשׁוֹן נִפְלוּ כַּלָּן לְקַמָּן מְפָרֵשׁ: מַה נַּפְשָׁךְ דְּמִשְׁנַיִת לְמַמּוֹנוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן בּוֹר וּמַמּוֹנוֹ דְּשֵׁנִי פָּטוּר: אִי נְתָקַל פּוֹשֵׁעַ הוּא וְהָוֵי כְּמַשְׁלִיךְ תַּקָּלוֹתָיו ברה"ר מִשּׁוּם הָכִי מָמוֹן רִאשׁוֹן חַיָּיב: שֵׁנִי נָמֵי נְחַיֵּב אַנְזָקֵי שְׁלִישֵׁי דַּעֲבִיד מָמוֹנוֹ לְגוּפוֹ שֶׁל שְׁלִישִׁי: וְאִי לָאו פּוֹשֵׁעַ הוּא וְאַנּוּס מִשַּׁיִת לֵיהּ: אִפֵּי' רִאשׁוֹן נִפְטַר אֲפִי' אַנְזָקִין דְּהַזִּיק בְּגוּפוֹ כ"ש בְּמָמוֹנוֹ:

**סְלִיקוֹסְתָּא! בְּשִׁלְמָא רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה – כְּשֶׁמַּעְתֵּיהּ. אֶלָּא רַב הוּנָא, לֵימָא הֲדַר בֵּיהּ? [א]הָנָהוּ – מוּתְרִין הָווּ. [ב]מַתְנִי' שֵׁנִי שְׁלִישִׁי רִאשׁוֹן – הָרִאשׁוֹן חַיָּיב בְּנִזְקֵי שֵׁנִי. [א]גְּמ' אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: לָא תֵּימָא מַתְנִיתִין רַבִּי מֵאִיר הִיא, דְּאָמַר: נִתְקַל פּוֹשֵׁעַ הוּא – וְחַיָּיב; אֶלָּא אֲפִילּוּ לְרַבָּנַן, דְּאָמְרִי אָנוּס הוּא, וּפָטוּר – הָכָא חַיָּיב; שֶׁהָיָה לוֹ לַעֲמוֹד, וְלֹא עָמַד. [ג]רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר: אֲפִילּוּ תֵּימָא לֹא הָיָה לוֹ לַעֲמוֹד; הָיָה לוֹ לְהַזְהִיר, וְלֹא הִזְהִיר. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: כֵּיוָן דְּלֹא הָיָה לוֹ לַעֲמוֹד – לֹא הָיָה לוֹ לְהַזְהִיר; דְּתָרִיד. [ה][ב]תְּנַן: הָיָה בַּעַל קוֹרָה רִאשׁוֹן וּבַעַל חֲבִית אַחֲרוֹן, נִשְׁבְּרָה חֲבִית בַּקּוֹרָה – פָּטוּר, וְאִם עָמַד בַּעַל קוֹרָה – חַיָּיב. מַאי, לָאו שֶׁעָמַד לְכַתֵּף – דְּאוֹרְחֵיהּ הוּא, וְקָתָנֵי חַיָּיב, דַּהֲוָה לֵיהּ לְהַזְהִיר? [ו]לֹא, כְּשֶׁעָמַד לְפוֹשׁ. [ז]אֲבָל עָמַד לְכַתֵּף מַאי, פָּטוּר? אַדְּתָנֵי סֵיפָא: וְאִם עָמַד לְכַתֵּף – חַיָּיב. מַאי, לָאו שֶׁעָמַד לְכַתֵּף – דְּאוֹרְחֵיהּ הוּא, וְקָתָנֵי "עָמוֹד" – פָּטוּר, לְפָלוֹג וְלִיתְנֵי בְּדִידַהּ: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים – כְּשֶׁעָמַד לְפוֹשׁ, אֲבָל עָמַד לְכַתֵּף – פָּטוּר! הָא קָא מַשְׁמַע לַן – דְּאַף עַל גַּב דְּעָמַד לְפוֹשׁ, כִּי קָאָמַר לוֹ לְבַעַל חֲבִית: "עָמוֹד" – פָּטוּר. [ח][ג]תָּא שְׁמַע: הַקַּדָּרִין וְהַזַּגְּגִין שֶׁהָיוּ מְהַלְּכִין זֶה אַחַר זֶה; נִתְקַל הָרִאשׁוֹן וְנָפַל, וְנִתְקַל הַשֵּׁנִי בָּרִאשׁוֹן, וְהַשְּׁלִישִׁי בַּשֵּׁנִי – רִאשׁוֹן חַיָּיב בְּנִזְקֵי שֵׁנִי, וְשֵׁנִי חַיָּיב בְּנִזְקֵי שְׁלִישִׁי. וְאִם מֵחֲמַת רִאשׁוֹן נָפְלוּ – רִאשׁוֹן חַיָּיב בְּנִזְקֵי כּוּלָּם. וְאִם הִזְהִירוּ זֶה אֶת זֶה – פְּטוּרִין. מַאי, לָאו שֶׁלֹּא הָיָה לָהֶן לַעֲמוֹד? [ט]לֹא, שֶׁהָיָה לָהֶן לַעֲמוֹד. [י]אֲבָל לֹא הָיָה לָהֶם לַעֲמוֹד מַאי, פָּטוּר? אִי הָכִי, אַדְּתָנֵי סֵיפָא: אִם הִזְהִירוּ זֶה אֶת זֶה – פָּטוּר; לְפָלוֹג וְלִיתְנֵי בְּדִידַהּ: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים – שֶׁהָיָה לָהֶן לַעֲמוֹד, אֲבָל לֹא הָיָה לָהֶן לַעֲמוֹד – פְּטוּרִין! הָא קָא מַשְׁמַע לַן – דְּאַף עַל גַּב דְּהָיָה לָהֶן לַעֲמוֹד, כִּי הִזְהִירוּ זֶה אֶת זֶה – פְּטוּרִין. [יא]אָמַר רָבָא: רִאשׁוֹן חַיָּיב בְּנִזְקֵי שֵׁנִי – בֵּין בְּנִזְקֵי גּוּפוֹ, בֵּין בְּנִזְקֵי מָמוֹנוֹ. שֵׁנִי חַיָּיב בְּנִזְקֵי שְׁלִישִׁי – בְּנִזְקֵי גּוּפוֹ, אֲבָל לֹא בְּנִזְקֵי מָמוֹנוֹ. "מִמָּה נַפְשָׁךְ? אִי נִתְקַל פּוֹשֵׁעַ הוּא – שֵׁנִי נָמֵי לִיחַיֵּב! אִי נִתְקַל לָאו פּוֹשֵׁעַ הוּא – אֲפִילּוּ רִאשׁוֹן נָמֵי לִיפְטַר!

וְקָתָנֵי חַיָּיב שֶׁהָיָה לוֹ לְהַזְהִיר אע"ג דְּטָרִיד לְכַתֵּף הָיָה לוֹ לְהַזְהִיר וא"ת וּמִנַּלַּהּ דְּמִשּׁוּם שֶׁהָיָה לוֹ לְהַזְהִיר חַיָּיב דִּלְמָא מִשּׁוּם דְּמוֹקְמִינַן לְקַמָּן דְּרַמֵּי כְּשֶׁלְּדָא וְחַיָּיב מִשּׁוּם דְּלָא ה"ל לְמִרְמֵיהּ כְּשֶׁלְּדָא וי"ל דִּכְשֶׁלְּדָא נָמֵי דְּרַכּוֹ כְּשֶׁמְּכַתֵּף וא"ת אִי אוֹרְחֵהּ אַמַּאי הָווּ לֵיהּ לְהַזְהִיר הָא לְקַמָּן מוּכָח דְּאִי לָא רַמֵּי כְּשֶׁלְּדָא פָּטוּר דְּאִבְּעֵי לֵיהּ לְבַעַל חֲבִית לְאַסּוּקֵי אַדַּעְתֵּהּ שֶׁמָּא יַעֲמוֹד בַּעַל קוֹרָה וא"כ אֵפִי' כְּשֶׁלְּדָא נָמֵי לְפָטֵר הָכָא דְּאִבְּעֵי לֵיהּ לְבַעַל חֲבִית לְאַסּוּקֵי אַדַּעְתֵּהּ שֶׁמָּא יַעֲמוֹד בְּשֶׁלְּדָא וְאֵין מַנִּיחַ כְּשֶׁלְּדָא לֹא אִבְּעֵי לֵיהּ לְאַזּוֹדְהוֹרֵי וא"ת כִּי מוֹקֵי לַהּ נָמֵי כְּשֶׁעָמַד לְפוֹשׁ אַמַּאי חַיָּיב הָא כֵּיוָן דְּאִבְּעֵי לֵיהּ לְאַזּוֹדְהוֹרֵי בְּמְכַתֵּף בְּעוֹמֵד לְפוֹשׁ נָמֵי אִבְּעֵי לֵיהּ לְאַזּוֹדְהוֹרֵי דְּמָנָא יָדַע אִם עוֹמֵד לְכַתֵּף אוֹ לְפוֹשׁ וּפוֹשֵׁעַ הוּא וְ"ל דְּמִנְּכַר שִׁפְיר אִם עוֹמֵד לְפוֹשׁ אוֹ לְכַתֵּף הִלְכָךְ כְּשֶׁעוֹמֵד לְפוֹשׁ אֵין לְאַחֵרוֹן לְזַהֵר מִשְּׁלְדָא דִּלְאו אוֹרְחֵהּ כְּשֶׁלְּדָא כְּשֶׁעוֹמֵד לְפוֹשׁ הִלְכָךְ הָהוּא דְּעָמַד פּוֹשֵׁעַ הוּא אִם לֹא יַזְהִיר אֲבָל כְּשֶׁעָמַד לְכַתֵּף אוֹרְחֵהּ הוּא לְהַנִּיחַ כְּשֶׁלְּדָא וְאֵין לוֹ לְהַזְהִיר: **אָמַר רָבָא רִאשׁוֹן חַיָּיב בְּנִזְקֵי שֵׁנִי לְשׁוֹן שֵׁנִי פֵּי' בַּקּוּנְטְרֶס מִפֵּי הַמּוֹרֶה וְכֵן נִרְאֶה לְר"י עִקַּר וְהָכִי פֵּרוּשׁוֹ רִאשׁוֹן חַיָּיב בְּנִזְקֵי שֵׁנִי בֵּין בְּנִזְקֵי גּוּפוֹ בֵּין בְּנִזְקֵי מָמוֹנוֹ דְּרִאשׁוֹן וּבְנִזְקֵי גּוּפוֹ מְחַיֵּב אַף עַל מָמוֹנוֹ דְּשֵׁנִי דְּהַוֵי אָדָם הַמַּזִּיק וּבְנִזְקֵי מָמוֹנוֹ מְחַיֵּב אַנְזָקֵי גּוּפוֹ דְּשֵׁנִי וְלֹא עַל מָמוֹנוֹ דְּקַדְּרוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת הָוֵי בּוֹר וְלָא מְחַיֵּב אֲכָלִים כְּדִמְפָרֵשׁ דְּרִאשׁוֹן וַהֲאי פּוֹשֵׁעַ הוּא וּלְפִיכָךְ חַיָּיב עַל גַּוְּק שֶׁמָּמוֹנוֹ עוֹשֶׂה אֲבָל שֵׁנִי לֹא פָּשַׁע בַּשְּׁלִישִׁי כָּל כָּךְ וּמ"מ כְּשֶׁגּוּפוֹ הַשֵּׁנִי הִזִּיק אֵפִי' בְּמָמוֹן הַשְּׁלִישִׁי חַיָּיב דְּהָיָה לוֹ לַעֲמוֹד וְלֹא עָמַד אֲבָל כְּשֶׁהִזִּיק מָמוֹנוֹ שֶׁל שֵׁנִי אֲפִילּוּ גּוּפוֹ שֶׁל שְׁלִישִׁי פָּטוּר דְּאָמַר לַהּ הַאי בֵּירָא לְאו אִיהוּ כְּרֵיהּ אֶלָּא אַמַּאי קָאָמַר כְּשֶׁלְּדָא וְכֵן נָפְלָה מֵאֵלֶיהָ דה"ל מַפְקִיר נְזָקָיו לְאַחַר נְפִילַת אֹנֶס וְרַבָּא אָמַר נִתְקַל פּוֹשֵׁעַ הוּא דקי"ל דְּרַבְרִיתָא וְרַבָּא לְפָרֵשׁ הַבְּרִיתָא דְּקַדְּרִין וַזַּגְּגִין קָאָתוּ לְהָכִי לְמִימַר דְּפְלִיגִי וּבְקַוְנָט' פֵּרֵשׁ דְּרַבָּא ס"ל דְּבִירוֹ לר"מ וּבֵין לְרַבָּנַן נִתְקַל פּוֹשֵׁעַ הוּא וְלָא פְּלִיגִי אֶלָּא בְּמַפְקִיר נְזָקָיו אֲבָל מִכָּל מָקוֹם ה"ל לְאוֹקְמֵי בְּרַיְיתָא כְּרַבָּנַן דְּאִית לְהוּ מַפְקִיר נְזָקָיו פָּטוּר וְעוֹד דְּבָהָאוּמָנִים (ב"מ דף פב: וְשָׁם) מַשְׁמַע דְּלֵיכָא מַאן דְּפְלִיג אַמַּאי דְּאוֹקֵימְנָא לְעֵיל פְּלָגְתָּא דְּנִתְקַל פּוֹשֵׁעַ דְּקָאָמַר הָתָם וקי"ל דִּבְנִתְקַל פּוֹשֵׁעַ פְּלִיגִי וּמְשַׁנֵּי אֶלָּא אַמַּר רָבָא רִאשׁוֹן חַיָּיב בְּנִזְקֵי שֵׁנִי בֵּין בְּנִזְקֵי גּוּפוֹ בֵּין בְּנִזְקֵי מָמוֹנוֹ דְּשֵׁנִי וְהוּא דְּהַזִּיק בְּגוּפוֹ אע"ג דְּאָנוּס מִדְּפָטַר כְּשֶׁהִזִּיק בְּבַרְיְיתָא רִאשׁוֹן בְּמָמוֹנוֹ מ"מ חַיָּיב עַל שֶׁהָיָה לוֹ לַעֲמוֹד אוֹ לְהַזְהִיר וְלֹא עָמַד וְהַזְהִיר אֲבָל שֵׁנִי חַיָּיב בְּנִזְקֵי שְׁלִישִׁי וְלָא אַמְּמוֹנוֹ דְּגוּף הַשֵּׁנִי הָוֵי בּוֹר מִן הָרִאשׁוֹן וּלְכָךְ מִטַּעַם שֶׁהָיָה לוֹ לַעֲמוֹד לָא הָוֵי אֶלָּא בּוֹר וְרִאשׁוֹן שֶׁאֵין אָנוּס כָּל כָּךְ אע"ג דְּבָאנֹס זֶה מִפְּטַר אֲדָם הַמַּזִּיק כְּדְמַשְׁמַע בְּהָאוּמָנִים יוֹתֵר מִן הָרִאשׁוֹן וּלְכָךְ מִטַּעַם שֶׁהָיָה לוֹ לַעֲמוֹד לָא הָוֵי אֶלָּא בּוֹר וְרִאשׁוֹן שֶׁאֵין אָנוּס כָּל כָּךְ אע"ג דְּבָאנֹס זֶה מִפְּטַר אֲדָם הַמַּזִּיק כְּדְמַשְׁמַע בְּהָאוּמָנִים כֵּיוָן שֶׁהָיָה לוֹ לַעֲמוֹד וְלֹא עָמַד חָשִׁיב לֵיהּ אֲדָם הַמַּזִּיק אע"פ שֶׁזֶּה דּוֹחֵק אֵין לְחוּשׁ כֵּיוָן דְּלֹא קָאֵי מֵסְקָנָא הָכִי א"נ י"ל דְּרַבָּא סְבִירָא לֵהּ בְּנִתְקַל פּוֹשֵׁעַ כר"מ וּלְכָךְ הָרִאשׁוֹן הָוֵי אֲדָם הַמַּזִּיק וְלֹא בּוֹר מ"מ פָּטֵר לֵיהּ בְּבַרְיְיתָא אַנְזָקֵי מָמוֹנוֹ מִשּׁוּם דְּסָבַר מַפְקִיר נְזָקָיו פָּטוּר אֲפִילּוּ אַחַר נְפִילַת אֹנֶס אע"ג דְּרַבָּא סָבַר כר"מ בְּהָא לֹא סָבַר כר"מ וּפָרִיךְ הָנֵיחָא לִשְׁמוּאֵל אֶלָּא לְרַב אַמַּאי חָשִׁיב לֵהּ לְהַאי שֵׁנִי בּוֹר תַּרְגְּמֵהּ רַב אַדָּא כְּגוֹן שֶׁהַזִּקוּ כֵּלִים בְּכֵלִים וְהַשְׁתָּא הָדַר בֵּהּ וּבָא לְיַשֵּׁב הַבְּרַיְיתָא לְעוֹלָם קַמָּא דְּרַבָּא וְכָלָן חַיָּבִין עַל נְזָקֵי גּוּפוֹ וּפְטוּרִין עַל נְזָקֵי מָמוֹנוֹ שֶׁמָּמוֹן הִזִּיק אֶת הַמָּמוֹן וּמ"ג דְּנִתְקַל פּוֹשֵׁעַ הוּא מ"מ הָוֵי מָמוֹנוֹ בּוֹר וּפָטוּר עַל כְּלִי שֵׁנִי אֲבָל כְּשֶׁהִזִּיק מָמוֹנוֹ אֶת הַגּוּף הָרִאשׁוֹן חַיָּב וְהַשֵּׁנִי פָּטוּר וְגָרַס בְּרִישָׁא הַאי בֵּירָא לְאו אֲנָא כְּרֵיתֵהּ וּבְאָלָּא אָמַר רַבָּא גְּרָסִינַן ה"ל בּוֹר וְלֹא מְצִינוּ בּוֹר שֶׁחַיָּב בּוֹ אֶת הַכֵּלִים וְלָשׁוֹן רִאשׁוֹן פ"ה וְהֵיא גִּרְסַת ר"ח אָמַר רַבָּא רִאשׁוֹן חַיָּב בֵּין בְּנִזְקֵי גּוּפוֹ בֵּין בְּנִזְקֵי מָמוֹנוֹ דְּשֵׁנִי כְּשֶׁהִזִּיקוּ בְּגוּפוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן כְּדְמְפָרֵשׁ דְּרִאשׁוֹן וַהֲאי פּוֹשֵׁעַ הוּא לר"מ דְּמִנַּפְשֵׁהּ נָפַל וְהָוֵי אָדָם הַמַּזִּיק וּלְרַבָּנַן מִשּׁוּם דְּלֹא הָוֵי אֶלָּא בּוֹר וְלֹא מְצִינוּ לוֹ לַעֲמוֹד וּלְהַזְהִיר וְהַשֵּׁנִי חַיָּב בִּנְזְקֵי שְׁלִישִׁי דְּכֵיוָן דְּאָנוּס הוּא לֹא הָוֵי אֶלָּא כְּמַשְׁלִיךְ תַּקָּלוֹתָיו בְּמָמוֹנוֹ שֶׁל שֵׁנִי אֲפִילּוּ גּוּפוֹ שֶׁל שְׁלִישִׁי פָּטוּר דְּאָמַר לַהּ הַאי בֵּירָא לְאו אִיהוּ כְּרֵיהּ אֶלָּא אַמַּאי קָאָמַר כְּשֶׁלְּדָא וְכֵן נָפְלָה מֵאֵלֶיהָ דה"ל מַפְקִיר נְזָקָיו לְאַחַר נְפִילַת אֹנֶס וְרַבָּא אָמַר נִתְקַל פּוֹשֵׁעַ הוּא דקי"ל דְּרַבְרִיתָא וְרַבָּא לְפָרֵשׁ הַבְּרַיְיתָא דְּקַדְּרִין וַזַּגְּגִין קָאָתוּ לְהָכִי לְמִימַר דְּפְלִיגִי וּבְקַוְנָט' פֵּרֵשׁ דְּרַבָּא ס"ל דְּבִירוֹ לר"מ וּבֵין לְרַבָּנַן נִתְקַל פּוֹשֵׁעַ הוּא וְלָא פְּלִיגִי אֶלָּא בְּמַפְקִיר נְזָקָיו אֲבָל מִכָּל מָקוֹם ה"ל לְאוֹקְמֵי בְּרַיְיתָא כְּרַבָּנַן דְּאִית לְהוּ מַפְקִיר נְזָקָיו פָּטוּר וְעוֹד דְּבָהָאוּמָנִים (ב"מ דף פב: וְשָׁם) מַשְׁמַע דְּלֵיכָא מַאן דְּפְלִיג אַמַּאי דְּאוֹקֵימְנָא לְעֵיל פְּלָגְתָּא דְּנִתְקַל פּוֹשֵׁעַ דְּקָאָמַר הָתָם וקי"ל דִּבְנִתְקַל פּוֹשֵׁעַ פְּלִיגִי וּמְשַׁנֵּי אֶלָּא אַמַּר רָבָא רִאשׁוֹן חַיָּיב בְּנִזְקֵי שֵׁנִי בֵּין בְּנִזְקֵי גּוּפוֹ בֵּין בְּנִזְקֵי מָמוֹנוֹ דְּשֵׁנִי וְהוּא דְּהַזִּיק בְּגוּפוֹ אע"ג דְּאָנוּס מִדְּפָטַר כְּשֶׁהִזִּיק בְּבַרְיְיתָא רִאשׁוֹן בְּמָמוֹנוֹ מ"מ חַיָּיב עַל שֶׁהָיָה לוֹ לַעֲמוֹד אוֹ לְהַזְהִיר וְלֹא עָמַד וְהַזְהִיר אֲבָל שֵׁנִי חַיָּיב בְּנִזְקֵי שְׁלִישִׁי בְּנִזְקֵי גּוּפוֹ אֲפִילּוּ מָמוֹנוֹ דְּשֵׁנִי הָוֵי בּוֹ

עין משפט
נר מצוה

א סמג עשין סח:

ב מיי׳ פי״ג מהל׳ נזקי ממון הל׳ י, טוש״ע חו״מ סי׳ תיג סעי׳ ב:

ג סמג עשין סח:

ד סמג עשין סח:

ה מיי׳ פי״ג מהל׳ נזקי ממון הל׳ יא, טוש״ע חו״מ סי׳ תיג סעי׳ ג:

ו מיי׳ פו׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ ח, סמג עשין ע, טוש״ע חו״מ סי׳ שעט סעי׳ א:

ז מיי׳ פו׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ ח, טוש״ע חו״מ סי׳ שעט סעי׳ ב:

מסורת הש״ס

א מנחות נד:

ב לקמן מח.

ג לעיל כו.

גליון הש״ס

רש״י ד״ה ראשון ודאי כו' וקסבר רבא כו'. קשה לי הא רבא אמר ספ״ו דב״מ תאי כי דיניה והאי כי דיניה הרי דס״ל לרבא דלר״י נתקל לאו פושע הוא מדפטר בש״ח ועי׳ לעיל דף כח ע״ב תוספות ד״ה אמר רבה דלרבה דסבר דלר״י נתקל פושע צ״ל דהטעם דפטר בש״ח משום תקחז״ל אבל רבא דאמר תאי כי דיניה מוכח דסבר דלר״י נתקל לאו פושע וצע״ג:

כְּחוּטָרָא דְּסַמְיוּתָא אַרַב פָּפָּא פְּלִיג וס״ל לְרַב זְבֵד דְּכִי פָּסְקָה לְאוֹרְחָא כְּשִׁלְדָּא לֹא הָיָה רִאשׁוֹן חַיָּב בְּנִזְקֵי שְׁלִישִׁי שֶׁהָיָה לוֹ לְזַהֵר כְּשֶׁרָאָה הַשֵּׁנִי שֶׁנָּפַל אֶבֶל בְּחוּטָרָא דְּסַמְיוּתָא דְּהַוֵי בַּאֲלַכְסוֹן כְּשֶׁנִּתְקַל הָרִאשׁוֹן בְּרֹאשׁ הַחוּטָרָא אוֹתוֹ שֶׁבָּא אַחַר כָּךְ וְנִתְקַל בְּסוֹף הַחוּטָרָא לֹא רָאָהוּ:

ה״ג רִאשׁוֹן וְדַאי פּוֹשֵׁעַ הוּא שֵׁנִי אֲגוּפוֹ מְחַיֵּב שֶׁהָיָה לוֹ לַעֲמֹד וְלֹא עָמַד אַמַּמוֹנוֹ פָּטוּר דא״ל הַאי בֵּירָא לָאו אֲנָא כְּרִיתֵהּ מֵיתִיבִי כַּלָּן חַיָּבִין עַל נִזְקֵי גוּפָן כו' עַד מַאי טַעְמָא דְּהַוָה לֵהּ בּוֹר וְלֹא מָצִינוּ בּוֹר שֶׁחַיֵּב בּוֹ אֶת הַכֵּלִים הָנִיחָא לְשִׁמּוּאֵל דְּאָמַר כו' אֶלָּא לְרַב מַאי אָפָא לְמֵימַר תַּרְגְּמָהּ רַב אַדָּא כו' וְהָכִי פֵּרוּשׁוֹ רִאשׁוֹן חַיָּב בְּנִזְקֵי שֵׁנִי בֵּין שֶׁנִּזַּק בְּגוּפוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן בֵּין שֶׁחָזַק בְּמָמוֹנוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן גּוּפוֹ קָדִין מַזִּיק וְחַיָּב אַף עַל כֵּלִים דְּשֵׁנִי דְּגוּפוֹ לָא מַשְׁוִינַן [לַיהּ] קָדִין בּוֹר וּמָמוֹנוֹ [הַוָה לַיהּ] בְּתוֹרַת בּוֹר וְחַיָּב עַל גּוּף ב' וּפָטוּר עַל כֵּלָיו אִם חָזַק מָמוֹן בְּמָמוֹן פָּטוּר דְּבוּר חַיָּב בּוֹ נִזְקֵי אָדָם דְּאָמְרִינַן לְעֵיל דְּכִי דָּרְשִׁינַן שׁוֹר וְלֹא אָדָם לְעִנְיַן קְטָלָא אֲבָל לְעִנְיַן נִזְקִין חַיָּב וּפָטַר בּוֹ אֶת הַכֵּלִים וְשֵׁנִי חַיָּב בְּנִזְקֵי שְׁלִישִׁי קָדִין מַזִּיק הֵיכָא דְּחָזַק בְּגוּפוֹ שֶׁל שֵׁנִי אֲבָל לֹא בְּנִזְקֵי מָמוֹנוֹ שֶׁאִם מָמוֹנוֹ שֶׁל שֵׁנִי הִזִּיק אֶת הַשְּׁלִישִׁי בְּגוּפוֹ אֵינוֹ חַיָּב אֲפִלּוּ תּוֹרַת בּוֹר אֵין לוֹ עַל הַקְּדֵרוֹת שֶׁל הַשֵּׁנִי לְהִתְחַיֵּב בַּמֶּה שֶׁהִזִּיק וַאֲפִלּוּ הִזִּיק בְּגוּפוֹ שֶׁל שְׁלִישִׁי: רִאשׁוֹן וַדַּאי פּוֹשֵׁעַ הוּא דְּמִנָּפְשֵׁהּ נָפַל הִלְכָךְ גּוּפוֹ הֲוֵי כְּמַזִּיק וְאַמָּמוֹנוֹ הֲוָה לֵיהּ כּוֹרֶה בּוֹר וּמְחַיֵּב מִיהָא אֲגוּפוֹ דְּשֵׁנִי וְקַסָּבַר רַבָּא דְּרַבָּנַן לָא פְּלִיגִי עָלֵיהּ דר״מ בְּנִתְקַל פּוֹשֵׁעַ הוּא כְּדְאוֹקֵי לְעֵיל אַבַּיֵּי דְּבַתְרֵי פְּלִיגִי אֶלָּא בְּאַפְקַר נְזָקָיו אֲבָל נִתְקַל מֵעַצְמוֹ פּוֹשֵׁעַ הוּא לְדִבְרֵי הַכֹּל: שֵׁנִי בְּנִפְּילָתוֹ אָנוּס הוּא אֲגוּפוֹ מִיהָא מְחַיֵּב כְּמַזִּיק בְּיָדַיִם שֶׁהָיָה לוֹ לַעֲמֹד וְלֹא עָמַד: אַמָּמוֹנוֹ פָּטוּר לְגַמְרֵי וַאֲפִי' הָיָה לוֹ לַעֲמֹד: דְּאָמַר לֵהּ הַאי בֵּירָא לָאו אֲנָא כְּרִיתֵהּ אֶלָּא רִאשׁוֹן וּמַפְקִיר נְזָקָיו לְאַחַר נְפִילַת אֹנֶס אָמַרַן לְעֵיל (בָּבָא קַמָּא דַּף כט.) דְּפָטוּר: מֵיתִיבִי כַּלָּן חַיָּבִין עַל נִזְקֵי גוּפָן אֶת אֲחֵרִים בֵּין בְּגוּף בֵּין בְּמָמוֹן: וּפְטוּרִין עַל נִזְקֵי מָמוֹנָן שֶׁהִזִּיק מָמוֹנָן אֶת אֲחֵרִים וקס"ד הַשְׁתָּא דְּלַגַּמְרֵי פָּטַר לְהוּ אַפֵּי' הִזִּיק הַמָּמוֹן אֶת גּוּף חֲבֵרוֹ: מַאי לַאו אֲפִילּוּ רִאשׁוֹן וש"מ נִתְקַל לָאו פּוֹשֵׁעַ הוּא וְאֲגוּפוֹ הוּא דְּמִחַיֵּב דַּהֲוָה לַיהּ לַעֲמֹד וְאע"ג דְּתִתְחַלְּתוֹ אָנוּס חַיָּב דְּבָגוּפוֹ לָא מַשְׁוִינַן לַיהּ דִּין בּוֹר דְּנַיְמָא מַפְקִיר נְזָקָיו אַחַר נְפִילַת אֹנֶס הוּא אֶלָּא מַזִּיק מַמָּשׁ הוּא דְּאָדָם לָא הֲוֵי בּוֹר אֲבָל אַמָּמוֹנוֹ פָּטוּר: לֹא לְרַב מֵרִאשׁוֹן כו': אֶלָּא אֲמַר רָבָא כו' ע"כ רָבָא לֹא חַיָּב הָרִאשׁוֹן בְּנִזְקֵי מָמוֹנוֹ שֶׁהִזִּיק בְּשֵׁנִי דְּלָאו פּוֹשֵׁעַ הוּא וְלֹא חָלַק בֵּין רִאשׁוֹן לְשֵׁנִי אֶלָּא בְּנִזְקִין שֶׁהִזִּיק גּוּפוֹ וְהָכִי אָמַר רַב אַדָּא כו' וְהָכִי פֵּרוּשׁוֹ רִאשׁוֹן חַיָּב בְּנִזְקֵי שֵׁנִי בֵּין שֶׁנִּזַּק בְּגוּפוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן וּבֵין שֶׁחָזַק בְּמָמוֹנוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן גּוּפוֹ קָדִין מַזִּיק וְחַיָּב אַף עַל כֵּלִים דְּשֵׁנִי דְּגוּפוֹ לָא מַשְׁוִינַן [לַיהּ] קָדִין בּוֹר וּמָמוֹנוֹ [הַוָה לַיהּ] בְּתוֹרַת בּוֹר וְחַיָּב עַל גּוּף ב' וּפָטוּר עַל כֵּלָיו אִם חָזַק מָמוֹן בְּמָמוֹן פָּטוּר דְּבוּר חַיָּב בּוֹ נִזְקֵי אָדָם דְּאָמְרִינַן לְעֵיל דְּכִי דָּרְשִׁינַן שׁוֹר וְלֹא אָדָם לְעִנְיַן קְטָלָא אֲבָל לְעִנְיַן נִזְקִין חַיָּב וּפָטַר בּוֹ אֶת הַכֵּלִים וְשֵׁנִי חַיָּב בְּנִזְקֵי שְׁלִישִׁי קָדִין מַזִּיק הֵיכָא דְּחָזַק בְּגוּפוֹ שֶׁל שֵׁנִי אֲבָל לֹא בְּנִזְקֵי מָמוֹנוֹ שֶׁאִם מָמוֹנוֹ שֶׁל שֵׁנִי הִזִּיק אֶת הַשְּׁלִישִׁי בְּגוּפוֹ אֵינוֹ חַיָּב אֲפִלּוּ תּוֹרַת בּוֹר אֵין לוֹ עַל הַקְּדֵרוֹת שֶׁל הַשֵּׁנִי לְהִתְחַיֵּב בַּמֶּה שֶׁהִזִּיק וַאֲפִלּוּ הִזִּיק בְּגוּפוֹ שֶׁל שְׁלִישִׁי: רִאשׁוֹן וַדַּאי פּוֹשֵׁעַ הוּא דְּמִנָּפְשֵׁהּ נָפַל הִלְכָךְ גּוּפוֹ הֲוֵי כְּמַזִּיק וְאַמָּמוֹנוֹ הֲוָה לַיהּ כּוֹרֶה בּוֹר וּמְחַיֵּב מִיהָא אֲגוּפוֹ דְּשֵׁנִי וְקַסָּבַר רַבָּא דְּרַבָּנַן לָא פְּלִיגִי עָלֵיהּ דר״מ בְּנִתְקַל פּוֹשֵׁעַ הוּא כְּדְאוֹקֵי לְעֵיל אַבַּיֵּי דְּבַתְרֵי פְּלִיגִי אֶלָּא בְּאַפְקַר נְזָקָיו אֲבָל נִתְקַל מֵעַצְמוֹ פּוֹשֵׁעַ הוּא לְדִבְרֵי הַכֹּל: שֵׁנִי בְּנִפְּילָתוֹ אָנוּס הוּא אֲגוּפוֹ מִיהָא מְחַיֵּב כְּמַזִּיק בְּיָדַיִם שֶׁהָיָה לוֹ לַעֲמֹד וְלֹא עָמַד: אַמָּמוֹנוֹ פָּטוּר לְגַמְרֵי וַאֲפִי' הָיָה לוֹ לַעֲמֹד: דְּאָמַר לֵהּ הַאי בֵּירָא לָאו אֲנָא כְּרִיתֵהּ אֶלָּא רִאשׁוֹן וּמַפְקִיר נְזָקָיו לְאַחַר נְפִילַת אֹנֶס אָמַרַן לְעֵיל (בָּבָא קַמָּא דַּף כט.) דְּפָטוּר: מֵיתִיבִי כַּלָּן חַיָּבִין עַל נִזְקֵי גוּפָן אֶת אֲחֵרִים בֵּין בְּגוּף בֵּין בְּמָמוֹן: וּפְטוּרִין עַל נִזְקֵי מָמוֹנָן שֶׁהִזִּיק מָמוֹנָן אֶת אֲחֵרִים וקס"ד הַשְׁתָּא דְּלַגַּמְרֵי פָּטַר לְהוּ אַפֵּי' הִזִּיק הַמָּמוֹן אֶת גּוּף חֲבֵרוֹ: מַאי לַאו אֲפִילּוּ רִאשׁוֹן וש"מ נִתְקַל לָאו פּוֹשֵׁעַ הוּא וְאֲגוּפוֹ הוּא דְּמִחַיֵּב דַּהֲוָה לַיהּ לַעֲמֹד וְאע"ג דְּתִתְחַלְּתוֹ אָנוּס חַיָּב דְּבָגוּפוֹ לָא מַשְׁוִינַן לַיהּ דִּין בּוֹר דְּנַיְמָא מַפְקִיר נְזָקָיו אַחַר נְפִילַת אֹנֶס הוּא אֶלָּא מַזִּיק מַמָּשׁ הוּא דְּאָדָם לָא הֲוֵי בּוֹר אֲבָל אַמָּמוֹנוֹ פָּטוּר: לֹא לְרַב מֵרִאשׁוֹן כו': אֶלָּא אֲמַר רָבָא כו' ע"כ רָבָא לֹא חַיָּב הָרִאשׁוֹן בְּנִזְקֵי מָמוֹנוֹ שֶׁהִזִּיק בְּשֵׁנִי דְּלָאו פּוֹשֵׁעַ הוּא וְלֹא חָלַק בֵּין רִאשׁוֹן לְשֵׁנִי אֶלָּא בְּנִזְקִין שֶׁהִזִּיק גּוּפוֹ וְהָכִי אָמַר רַבָּא רִאשׁוֹן הֲוֵי גּוּפוֹ מַזִּיק וְחַיָּב אֲפִלּוּ שֵׁנִי הוֹאִיל וְהָיָה לוֹ לַעֲמֹד אֲבָל שֵׁנִי אֲפִלּוּ הָיָה לוֹ לַעֲמֹד לֹא מְחַיֵּב כּוּלֵּיהּ הַאי כְּרִאשׁוֹן הֲוֵי פּוֹשֵׁעַ טְפֵי מִשֵּׁנִי דְּשֵׁנִי מִסְתְּיֵיהּ אִי מְשַׁוֵּית לֵיהּ לְגוּפֵהּ בּוֹר וְחַיָּב עַל נִזְקֵי גּוּפוֹ שֶׁל שְׁלִישִׁי אֲבָל לֹא בְּנִזְקֵי מָמוֹנוֹ דְּלָא מָצִינוּ בּוֹר שֶׁחַיֵ

מסורת הש"ס

א לעיל כ.; לעיל כד:

ב לעיל כד:

ג תוספתא בבא קמא

תורה אור השלם

וְאֲשֶׁר יָבֹא אֶת־רֵעֵהוּ בְיַעַר לַחְטֹב עֵצִים וְנִדְּחָה יָדוֹ בַּגַּרְזֶן לִכְרֹת הָעֵץ וְשָׁל הַבַּרְזֶל מִן־הָעֵץ וּמָצָא אֶת־רֵעֵהוּ וָמֵת הוּא יָנוּס אֶל־אַחַת הֶעָרִים־הָאֵלֶּה וָחָי [דברים יט, ה]

כִּי כָּל־אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִכֹּל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵלֶּה וְנִכְרְתוּ הַנְּפָשׁוֹת הָעֹשֹׂת מִקֶּרֶב עַמָּם [ויקרא יח, כט]

שְׁנֵיהֶן פְּטוּרִין דִּדְמִפָּרֵשׁ בַּגְּמָרָא: תַּרְוַיְיהוּ כִּי הֲדָדֵי נִינְהוּ שְׁנֵיהֶן שָׁוִין בִּשְׁבִירָתָן שֶׁאַף בַּעַל חָבִית סַיָּע בִּשְׁבִירָתָהּ: הַנְּפָשׁוֹת הָעוֹשׂוֹת נוֹאֵף וְנוֹאֶפֶת בַּמַּשְׁמָע: כִּרְבוּצָה בִּמְהַלֶּכֶת דְּבַעַל קוֹרָה שֶׁעָמַד חֲוֵי מִשְׁנָה שֶׁאֵין דֶּרֶךְ לְפוּשׁ ברה"ר: הָא סִיּוּעֵי בָּעֵיָא דְּרִבּוּצָה בִּמְהַלֶּכֶת חַיֶּבֶת: אֶלָּא מִקְּשֵׁי נַמֵּי קַשְׁיָא מַתְנִיתִין לְרֵישׁ לָקִישׁ דְּאָמַר בָּעֲטָה רוֹבֶצֶת פְּטוּרָה מִמֵּילָא מְהַלֶּכֶת בְּרִבּוּצָה חַיֶּבֶת: הָא חֲזָקָה מִמֵּילָא מְהַלֶּכֶת בְּרִבּוּצָה פְּטוּרָה וְהָכָא קָתָנֵי בְּמַתְנִיתִין דְּמִמֵּילָא חַיֵּב: מַתְנִיתִין דְּפָסְקָה קוֹרָה לְאוֹרְחָא כְּשֶׁלְּדָא שֶׁהָיוּ רְאשֵׁיהָ לִרְחַב הַדֶּרֶךְ הִלְכָּךְ אֲפִילּוּ מִמֵּילָא חַיָּב שֶׁאֵין דֶּרֶךְ לְבַעַל הֶחָבִית לִנְטוֹת: לְסַגּוֹיֵי בְּאִידַּךְ גִּיסָא הִלְכָּךְ טַעְמָא דְּבָעֲטָה אֲבָל מִמֵּילָא פָּטוּר: מַתְנִיתִין דְּקָא מְסַגֵּי בְּעַל הַקּוֹרָה כִּי אוֹרְחֵהּ וְאֵין כָּאן שְׁנֵי הִלְכָּךְ פָּטוּר אֲבָל מְהַלֶּכֶת שְׁבָעֲטָה בְּרִבּוּצָה שְׁנֵיהֶם רְצִין, וְהִזִּיקוּ זֶה אֶת זֶה – שְׁנֵיהֶם פְּטוּרִין. גְּמָ׳ מַתְנִיתִין דְּלָא כְּאִיסִי בֶּן יְהוּדָה. דְּתַנְיָא, אִיסִי בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר: רֶצִי – חַיֶּב, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְשׁוּגֶּה. וּמוֹדֶה אִיסִי בְּעֶרֶב שַׁבָּת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת שֶׁהוּא פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁרֶץ בְּרֹשׁוּת. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הֲלָכָה כְּאִיסִי בֶּן יְהוּדָה. וּמִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן הָכִי? וְהָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הֲלָכָה כְּסָתָם מִשְׁנָה, וּתְנַן: אֶחָד רֶצִי וְאֶחָד מְהַלֵּךְ, אוֹ שֶׁהָיוּ שְׁנֵיהֶם רְצִין – פְּטוּרִין! מַתְנִיתִין בְּעֶרֶב שַׁבָּת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת. מִמַּאי? מִדְּקָתָנֵי: אוֹ שֶׁהָיוּ שְׁנֵיהֶם רְצִין – פְּטוּרִין. הָא תּוּ לְמָה לִי? הַשְׁתָּא אֶחָד רֶצִי וְאֶחָד מְהַלֵּךְ – פָּטוּר, שְׁנֵיהֶם רְצִין מִיבַּעְיָא? אֶלָּא הָכִי קָאָמַר: אֶחָד רֶצִי וְאֶחָד מְהַלֵּךְ – פָּטוּר. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים – בְּעֶרֶב שַׁבָּת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, אֲבָל בַּחוֹל – אֶחָד רֶצִי וְאֶחָד מְהַלֵּךְ, חַיָּב. שְׁנֵיהֶם רְצִין – אֲפִילּוּ בַּחוֹל פְּטוּרִין. אָמַר מָר: וּמוֹדֶה אִיסִי בְּעֶרֶב שַׁבָּת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת שֶׁהוּא פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁרֶץ בְּרֹשׁוּת. בְּעֶרֶב שַׁבָּת מַאי בְּרֹשׁוּת אִיכָּא? כִּדְרַבִּי חֲנִינָא – דְּאָמַר רַבִּי חֲנִינָא:

אאוְאִם עָמַד בַּעַל קוֹרָה – חַיָּיב. וְאִם אָמַר לְבַעַל חָבִית ״עֲמוֹד״ – פָּטוּר. בתְּנַן הָתָם: חָבִית בַּעַל חָבִית רִאשׁוֹן וּבַעַל קוֹרָה אַחֲרוֹן; נִשְׁבְּרָה חָבִית בַּקּוֹרָה – חַיָּיב. וְאִם עָמַד בַּעַל חָבִית – פָּטוּר. וְאִם אָמַר לְבַעַל קוֹרָה: ״עֲמוֹד״ – חַיָּיב. וְכֵן זֶה בָּא בְּנֵרוֹ וְזֶה בְּפִשְׁתָּנוֹ. גְּמָ׳ בָּעָא מִינֵּיהּ רַבָּה בַּר נָתָן מֵרַב הוּנָא: הַמַּזִּיק אֶת אִשְׁתּוֹ בְּתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה, מַהוּ? כֵּיוָן דִּבְרֹשׁוּת קָעֲבֵיד – פָּטוּר, אוֹ דִילְמָא, אִיבְּעִי לֵיהּ לְעַיּוֹנֵי? אָמַר לֵיהּ, תְּנֵיתוּהָ: שׁוֹלֶלֶת רְשׁוּת לְהַלֵּךְ, וְלָזֶה רְשׁוּת לְהַלֵּךְ. אָמַר רָבָא: קַל וָחוֹמֶר. וּמָה יַעַר – שֶׁזֶּה לְרִשׁוּתוֹ נִכְנָס וְזֶה לְרִשׁוּתוֹ נִכְנָס, נַעֲשָׂה כְּמִי שֶׁנִּכְנַס לְרִשׁוּת חֲבֵירוֹ – וְחַיָּיב; זֶה, שֶׁלְּרִשׁוּת חֲבֵירוֹ נִכְנַס, לֹא כָּל שֶׁכֵּן? אֶלָּא הָא קָתָנֵי שׁוֹלֶלֶת רְשׁוּת לְהַלֵּךְ וְלָזֶה רְשׁוּת לְהַלֵּךְ! הָתָם – תַּרְוַיְיהוּ כַּהֲדֵדֵי נִינְהוּ; הָכָא – אֵיהוּ קָעֲבֵיד מַעֲשֶׂה. וְהֵיאַ לָא?! וְהָכְתִיב: ״וְנִכְרְתוּ הַנְּפָשׁוֹת הָעֹשֹׂת מִקֶּרֶב עַמָּם״! הָנָאָה – לְתַרְוַיְיהוּ אִית לְהוּ, אֵיהוּ מַעֲשֶׂה הוּא דְּקָעֲבֵיד. (א)הָיָה בַּעַל קוֹרָה רִאשׁוֹן כוּ׳. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: שְׁתֵּי פָּרוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, אַחַת רְבוּצָה וְאַחַת מְהַלֶּכֶת; בָּעֲטָה מְהַלֶּכֶת בָּרְבוּצָה – פָּטוּר. בָּעֲטָה רְבוּצָה בַּמְהַלֶּכֶת – חַיָּבֶת. לֵימָא מְסַיַּיע לֵיהּ: הָיָה בַּעַל קוֹרָה רִאשׁוֹן וּבַעַל חָבִית אַחֲרוֹן, נִשְׁבְּרָה הֶחָבִית בַּקּוֹרָה – פָּטוּר. וְאִם עָמַד בַּעַל קוֹרָה – חַיָּיב. וְהָא הָכָא, דִּכְרְבוּצָה בַּמְהַלֶּכֶת דָּמֵי, וְקָתָנֵי חַיָּיב. וְתִסְבְּרָא?! הָא סַיֵּיעַ בָּעָיָא; לָא מִסְתַּיְיעָא דְּלָא מְסַיְּעִי, אֶלָּא מִקְּשֵׁה נַמֵּי קַשְׁיָא! טַעְמָא דְּבָעֲטָה, הָא הַוְּקָה מִמֵּילָא – פָּטוּר; וְהָא מַתְנִיתִין דְּמִמֵּילָא, וְקָתָנֵי חַיָּיב. מַתְנִיתִין – דְּפָסְקָה לְאוֹרְחָא כְּשֶׁלְּדָא; הָכָא – כְּגוֹן דְּרַבָּעָה בְּחַד גִּיסָא, אִיבְּעִי לֵיהּ לְסַגּוֹיֵי בְּאִידַּךְ גִּיסָא. (ב)אֶלָּא סֵיפָא דְּמַתְנִיתִין מְסַיַּיע לֵיהּ לְרֵישׁ לָקִישׁ – דְּקָתָנֵי: הָיָה בַּעַל חָבִית רִאשׁוֹן וּבַעַל קוֹרָה אַחֲרוֹן, נִשְׁבְּרָה חָבִית בַּקּוֹרָה – חַיָּיב. וְאִם עָמַד בַּעַל קוֹרָה – פָּטוּר. וְהָא הָכָא, דִּכְמְהַלֶּכֶת בָּרְבוּצָה דָּמֵי, וְקָתָנֵי חַיָּיב. לָא, מַתְנִיתִין – דְּפָסְקָה לְאוֹרְחָא כְּשֶׁלְּדָא; הָכָא – כְּגוֹן דְּרַבָּעָה בְּחַד גִּיסָא, אִיבְּעִי לֵיהּ לְסַגּוֹיֵי בְּאִידַּךְ גִּיסָא. (ג)מַתְנִיתִין דְּלָא כְּאִיסִי בֶּן יְהוּדָה. דְּתַנְיָא, אִיסִי בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר: רֶצִי – חַיָּיב, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְשׁוּגֶּה. וּמוֹדֶה אִיסִי בְּעֶרֶב שַׁבָּת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת שֶׁהוּא פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁרֶץ בְּרֹשׁוּת. וּמִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן הָכִי? וְהָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הֲלָכָה כְּאִיסִי בֶּן יְהוּדָה. וּמִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן הָכִי? וְהָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הֲלָכָה כְּסָתָם מִשְׁנָה, וּתְנַן: אֶחָד רֶצִי וְאֶחָד מְהַלֵּךְ, אוֹ שֶׁהָיוּ שְׁנֵיהֶם רְצִין – פְּטוּרִין! מַתְנִיתִין בְּעֶרֶב שַׁבָּת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת. מִמַּאי? מִדְּקָתָנֵי: אוֹ שֶׁהָיוּ שְׁנֵיהֶם רְצִין – פְּטוּרִין. הָא תּוּ לְמָה לִי? הַשְׁתָּא אֶחָד רֶצִי וְאֶחָד מְהַלֵּךְ – פָּטוּר, שְׁנֵיהֶם רְצִין מִיבַּעְיָא? אֶלָּא הָכִי קָאָמַר: אֶחָד רֶצִי וְאֶחָד מְהַלֵּךְ – פָּטוּר. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים – בְּעֶרֶב שַׁבָּת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, אֲבָל בַּחוֹל – אֶחָד רֶצִי וְאֶחָד מְהַלֵּךְ, חַיָּיב. שְׁנֵיהֶם רְצִין – אֲפִילּוּ בַּחוֹל פְּטוּרִין. אָמַר מָר: וּמוֹדֶה אִיסִי בְּעֶרֶב שַׁבָּת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת שֶׁהוּא פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁרֶץ בְּרֹשׁוּת. בְּעֶרֶב שַׁבָּת מַאי בְּרֹשׁוּת אִיכָּא? כִּדְרַבִּי חֲנִינָא – דְּאָמַר רַבִּי חֲנִינָא:

״בּוֹאוּ וְנִתְפַּלְּלָה לִפְנֵי ה׳ עוֹשֵׂנוּ כִּי הוּא ה׳ אֱלֹהֵינוּ״ – אֵימָתַי נִתְפַּלֵּל? בְּשָׁעָה שֶׁכָּל אָדָם נִכְנָסִין לְבָתֵּי כְּנֵסִיּוֹת וּלְבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת וְעוֹנִין אַחַר הַמְבָרֵךְ – יָצָא זֶה שֶׁאֵינוֹ נִכְנָס לְבָתֵּי כְּנֵסִיּוֹת וּלְבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת וְאֵינוֹ עוֹנֶה אַחַר הַמְבָרֵךְ. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: גָּדוֹל הַשָּׁלוֹם, שֶׁאֲפִילּוּ בְּשָׁעָה שֶׁכָּל אָדָם עוֹסְקִין בְּצָרְכֵי שָׁלוֹם – אֵין לְךָ שָׁעָה גְּדוֹלָה מִזּוֹ, שֶׁכָּל אָדָם נִכְנָסִין לְבָתֵּי כְּנֵסִיּוֹת וּלְבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת וְעוֹנִין

וְנִתְּנָה בְּקֶעֶת וְטָפְחָה לוֹ בְּפָנָיו לֹא גָּרְסִינַן וּמֵת דְּהָא מוֹקֵי לָהּ לְעִנְיַן אַרְבָּעָה דְּבָרִים: זֶה בּוֹאוּ וְנֵצֵא כְּאָדָם הַמְקַבֵּל פְּנֵי מַלְכּוֹ: מַתְנִי' הַמְקַבֵּל עֵצִים: וְהִזִּיק ברה"י שֶׁל אֲחֵרִים: בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד שֶׁלּוֹ: וְהִזִּיק בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד אַחֵר שֶׁל אֲחֵרִים חַיָּב: גְּמ' דִּשְׁכִיחִי רַבִּים וַהֲוָה לֵיהּ לְעַיּוֹנֵי: דְּלָא שְׁכִיחִי רַבִּים בְּמָקוֹם הַנֶּזֶק: פָּטוּר מִגְּלוּת: חַיָּב בְּד' דְּבָרִים אִם לֹא מֵת אֶלָּא חַזָּק נוֹתֵן לוֹ נֶזֶק צַעַר וְרִפּוּי וְשֶׁבֶת דַּהֲוָה לֵיהּ פּוֹשֵׁעַ אֲבָל בֹּשֶׁת לֹא דְּאֵינוֹ חַיָּב עַל הַבֹּשֶׁת עַד שֶׁיִּתְכַּוֵּן וְרֵישָׁא דְּשָׁלְא בִּרְשׁוּת פָּטוּר מד' דְּבָרִים דְּלֵיכָּא פְּשִׁיעָה אֲבָל אַנֶּזֶק חַיָּב כִּדְקָאָמְרִינַן לָן פָּצַע תַּחַת פָּצַע לְחַיֵּב עַל הָאֹנֶס כְּרָצוֹן: חַיָּב בַּד' דְּבָרִים דְּהָתָם נָמֵי פּוֹשֵׁעַ הוּא כֵּיוָן דְּחַזָּיֵהּ דְּעָיֵל אֵיבָעֵי לֵיהּ לְעַיּוֹנֵי: לְדַעְתּוֹ שֶׁלֹּא נָטַל רְשׁוּת מַחֲבֵרוֹ: הוֹסִיף לוֹ שְׁלִיחַ ב"ד לְמִי שֶׁחַיָּב מַלְקוּת: רְצוּעָה אַחַת יוֹתֵר עַל מַה שֶּׁאָמַדוּהוּ ב"ד שֶׁיְּכוֹל לְקַבֵּל וּמֵת גּוֹלָה עַל יָדוֹ: טָפַח רַבָּא לְרַב שִׁימִי: בְּסַנְדָּלֵיהּ דְּרַב שִׁימִי הֲכָהוּ עַל סַנְדָּלוֹ ל"א בְּעֵט בְּסַנְדָּלוֹ לְרַב שִׁימִי: אַטּוּ הוּא הַשְּׁלִיחַ מַנִּי: קוֹרֵא וְהַפְלָא ה' אֶת מַכֹּתְךָ וְגוֹ' (דְּבָרִים כ"ח:נ"ט): ה"ג בְּסוֹתֵר אֶת כָּתְלוֹ בַּיּוֹם לְאַשְׁפָּה: לְהַפְנוֹת בְּנֵי אָדָם נִפְנִין בָּהּ לְנִקְבֵיהֶם: מַאן דְּמַתְנֵי לֵהּ אַסֵּיפָא פָּטוּר מִגְּלוּת שֶׁאֵינוֹ דּוֹמֶה לְיַעֵר כ"ש אֲרֵישָׁא: בְּשׁוֹלְיָא דְּנַפְחֵי תַּלְמִידוֹ שֶׁל אוֹתוֹ נָפָּח: מְסָרֵהּ בִּמְפָצִיר בּוֹ לְצֵאת:

אַ"בּוֹאוּ וְנֵצֵא לִקְרַאת כַּלָּה מַלְכְּתָא". וְאָמְרִי לֵהּ: "לְקַרַאת שַׁבָּת – כַּלָּה מַלְכְּתָא". רַבִּי יַנַּאי מִתְעַטֵּף וְקָאֵי, וְאָמַר: "בּוֹאִי כַלָּה, בּוֹאִי כַלָּה". [א]מַתְנִי' הַמְקַבֵּל בִּרְשׁוּת הָרַבִּים – וְהִזִּיק בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד; בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד – וְהִזִּיק בִּרְשׁוּת הָרַבִּים; בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד – וְהִזִּיק בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד אַחֵר, חַיָּב. גְּמ' וּצְרִיכָא; דְּאִי תְּנָא: הַמְקַבֵּל בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד וְהִזִּיק בִּרְשׁוּת הָרַבִּים – מִשּׁוּם דִּשְׁכִיחִי רַבִּים – אִימָא לָא. [ב]וְאִי תְּנָא: מֵרְשׁוּת הָרַבִּים לִרְשׁוּת הַיָּחִיד – מִשּׁוּם דְּמֵעִיקָּרָא שָׁלֹא בִּרְשׁוּת עָבֵיד; אֲבָל מֵרְשׁוּת הַיָּחִיד לִרְשׁוּת הָרַבִּים, דִּבְרְשׁוּת עָבֵיד – אִימָא לָא. וְאִי תְּנָא הָנָךְ תַּרְתֵּי – הָא מִשּׁוּם דִּשְׁכִיחִי רַבִּים, וְהָא מִשּׁוּם דְּשָׁלֹא בִּרְשׁוּת; אֲבָל מֵרְשׁוּת הַיָּחִיד לִרְשׁוּת הַיָּחִיד אַחֵר – דְּלָא שְׁכִיחִי רַבִּים, וּמֵעִיקָּרָא בִּרְשׁוּת – אִימָא לָא; צְרִיכָא. [ג]תָּנוּ רַבָּנָן: הַנִּכְנָס לַחֲנוּתוֹ שֶׁל נַגָּר שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, וְנִתְּזָה בְּקֶעֶת וְטָפְחָה עַל פָּנָיו, וָמֵת – פָּטוּר. וְאִם נִכְנַס בִּרְשׁוּת – חַיָּב. מַאי חַיָּב? אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא: חַיָּב בְּאַרְבָּעָה דְּבָרִים. וּפָטוּר מִגְּלוּת, לְפִי שֶׁאֵין דּוֹמֶה לְיַעֵר. יַעַר – זֶה לִרְשׁוּתוֹ נִכְנַס, וְזֶה לִרְשׁוּתוֹ נִכְנַס; זֶה – לִרְשׁוּת חֲבֵירוֹ נִכְנַס. אָמַר רָבָא: קַל וָחוֹמֶר; וּמָה יַעַר – זֶה לַדַּעְתּוֹ נִכְנַס וְזֶה לַדַּעְתּוֹ נִכְנַס, נַעֲשָׂה כְּמִי שֶׁנִּכְנַס לַדַּעַת חֲבֵירוֹ – וְגוֹלָה; זֶה – שֶׁלְּדַעַת חֲבֵירוֹ נִכְנַס, לֹא כָּל שֶׁכֵּן?! אֶלָּא אָמַר רָבָא: מַאי פָּטוּר מִגְּלוּת? דְּלָא סָגֵי לֵיהּ בְּגָלוּת. וְהַיְינוּ טַעְמָא דְּרַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא, מִשּׁוּם דְּהָוֵי לֵיהּ שׁוֹגֵג קָרוֹב לְמֵזִיד. [ב]מְתִיב רָבָא: הוֹסִיף לוֹ רְצוּעָה אַחַת, וָמֵת – הֲרֵי זֶה גּוֹלָה עַל יָדוֹ. וְהָא הָכָא דְּשׁוֹגֵג קָרוֹב לְמֵזִיד הוּא, דְּאִיבְּעִי אִסּוֹקֵי אַדַּעְתֵּיהּ דְּמַיְיתֵי אִינָשֵׁי בַּחֲדָא רְצוּעָה, וְקָתָנֵי: הֲרֵי זֶה גּוֹלָה! אָמַר רַב שִׁימִי מִנְּהַרְדְּעָא: דְּטָפַח לֵיהּ רָבָא בְּסַנְדָּלֵיהּ, אָמַר לֵיהּ: אַטּוּ הוּא מָנֵי?! וְהָתַנְיָא: גָּדוֹל שֶׁבְּדַיָּינִין קוֹרֵא, וְהַשֵּׁנִי מוֹנֶה, וְהַשְּׁלִישִׁי אוֹמֵר: "הַכֵּהוּ"! אֶלָּא אָמַר רַב שִׁימִי מִנְּהַרְדְּעָא: דְּטָפַח דַּיָּינָא גּוּפֵיהּ. [ג]מֵיתִיבִי: הַזּוֹרֵק אֶבֶן לְחָצֵרוֹ הַנִּכְנָס לַחֲנוּתוֹ שֶׁל נַגָּר שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, וְנִתְּזָה בְּקֶעֶת וְטָפְחָה עַל פָּנָיו, וָמֵת – פָּטוּר. וְאִם נִכְנַס בִּרְשׁוּת – חַיָּב. מַאי חַיָּב? אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא: חַיָּב בְּאַרְבָּעָה דְּבָרִים, וּפָטוּר מִגְּלוּת, לְפִי שֶׁאֵין דּוֹמֶה לְיַעֵר – אַלְמָא לָא; צְרִיכָא. [ד]תָּנוּ רַבָּנָן: הַנִּכְנָס לַחֲנוּתוֹ שֶׁל נַגָּר שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, וְנִתְּזָה בְּקֶעֶת וְטָפְחָה עַל פָּנָיו, וָמֵת – פָּטוּר. וְאִם נִכְנַס בִּרְשׁוּת – חַיָּב. מַאי חַיָּב? אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא: חַיָּב בְּאַרְבָּעָה דְּבָרִים, וּפָטוּר מִגְּלוּת. [ה]מַאן דְּמַתְנֵי לַהּ אַסֵּיפָא – כָּל שֶׁכֵּן אֲרֵישָׁא; וּמַאן דְּמַתְנֵי לַהּ אֲרֵישָׁא – אֲבָל אַסֵּיפָא, כֵּיוָן דִּבְרְשׁוּת – חַיָּב גְּלוּת. וּמִי חַיָּב גָּלוּת? וְהָתַנְיָא: הַנִּכְנָס לַחֲנוּתוֹ שֶׁל נַפָּח, וְנִתְּזוּ נִיצוֹצוֹת וְטָפְחוּ לוֹ עַל פָּנָיו וָמֵת – פָּטוּר, וַאֲפִילּוּ נִכְנַס בִּרְשׁוּת! הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן – בְּשׁוֹלְיָא דְּנַפָּחִי. שׁוֹלְיָא דְּנַפָּחִי לְמִקְטְלֵא קָאֵי? כְּשֶׁרָבּוֹ מְסָרֵהוּ בּוֹ לְצֵאת, וְאֵינוֹ יוֹצֵא. וּמְשׁוּם דְּרַבּוֹ מְסָרֵהוּ בּוֹ לְצֵאת – לְמִיקְטְלֵיהּ קָאֵי?! כְּסָבוּר יֵצֵא. אִי הָכִי, אַחֵר נָמֵי!

אַחֵר

עין משפט נר מצוה

א סמג עשין ל:

ב מיי' פל"ו מהל' שבת הל' ב, טוש"ע או"ח סי' רסב סעי' ג:

ג מיי' פא' מהל' חובל ומזיק הל' יז, סמג עשין צ, טוש"ע חו"מ סי' תכא סעי' ט:

ד סמג עשין ל:

ה סמג עשין עז:

ו מיי' פט"ז מהל' סנהדרין והעונשין המסורין להם הל' יב, סמג לאוין קצט:

ז מיי' פט"ז מהל' סנהדרין והעונשין המסורין להם הל' יא, סמג לאוין קצט:

ח מיי' פו' מהל' רוצח ושמירת נפש הל' ו:

ט מיי' פו' מהל' רוצח ושמירת נפש הל' ו:

י מיי' פו' מהל' רוצח ושמירת נפש הל' ו:

יא מיי' פו' מהל' רוצח ושמירת נפש הל' ז:

יב מיי' פו' מהל' רוצח ושמירת נפש הל' ז:

יג מיי' פא' מהל' חובל ומזיק הל' יז, סמג עשין צ, טוש"ע חו"מ סי' תכא סעי' ט:

יד מיי' פו' מהל' רוצח ושמירת נפש הל' יא, סמג עשין עה:

טו סמג לאוין קצט:

טז מיי' פו' מהל' רוצח ושמירת נפש הל' יא, סמג עשין עה:

מסורת הש"ס

א משנה שבת; שבת קנג:; לקמן מט:; שבת צו.

ב מכות כב:; משנה מכות ג מכות כג.

ד מכות ח.

ה תוספתא בבא קמא

ו כתובות לד:; כתובות טז:; כתובות יב.; כתובות כג.; זבחים פה:; עבודה זרה נא:

תורה אור השלם

וְאֲשֶׁר יָבֹא אֶת־רֵעֵהוּ בַיַּעַר לַחְטֹב עֵצִים וְנִדְּחָה יָדוֹ בַגַּרְזֶן לִכְרֹת הָעֵץ וְנָשַׁל הַבַּרְזֶל מִן־הָעֵץ וּמָצָא אֶת־רֵעֵהוּ וָמֵת הוּא יָנוּס אֶל־אַחַת הֶעָרִים־הָאֵלֶּה וָחָי [דברים יט, ה]

אַחֵר לֵית לֵהּ אֵימְתָא דְּנַפֵּח עֲלֵיהּ וַהֲוָה לֵיהּ לְאַסּוּקֵי אַדַּעְתֵּהּ שְׁמָא לֹא יְצָא: וְחַיָּב

בַּד' דְּבָרִים דַּהֲוָה לֵיהּ פּוֹשֵׁעַ שֶׁזָּרַק לְמָקוֹם שֶׁבְּנֵי אָדָם מְצוּיִים: מַאן דְּמַתְנֵי אַהָא חַיָּב בְּאַרְבָּעָה דְּבָרִים: כָּל שֶׁכֵּן אַקַּמְיְתָא הַנְּכָנְס לַחֲנוּתוֹ שֶׁל נֶגֶר דְּכִיוָן דְּחַזְיֵהּ דַּעֲיֵל אִיבְּעֵי לֵיהּ לְעַיּוּנֵי: בַּבַּיִת בְּבֵיתוֹ וְלֹא בַּשּׁוּק: מַתְנֵי בְּמוֹתָר שָׁמִין מַה הַזִּיקוֹ שֶׁל זֶה יוֹתֵר עַל נְזָקוֹ שֶׁל זֶה וּבְאוֹתוֹ מוֹתָר מְשֻׁלָּם מִי שֶׁהִזִּיק יוֹתֵר אֶת הַחֲצִי: מוּעָד בְּתָם מְשֻׁלָּם בְּמוֹתָר כְּלוֹמַר אִם הוּא הִזִּיק אֶת הַתָּם יוֹתֵר מִשֶּׁהִזִּיקוֹ תָּם: גְּמ' כַּמִּשְׁפָּט הַזֶּה יֵעָשֶׂה לוֹ רַבָּנָן לָא דַּיְקִי הַזֶּה דְּמַיְיתֵי לֵיהּ לְדַרְשָׁה כְּדִלְקַמְּין: כְּךְ מִשְׁפָּט שׁוֹר בְּאָדָם דְּהַאי קְרָא בְּשׁוֹר בְּאָדָם כְּתִיב אוֹ בֶן יִגַּח וְגוֹ': כַּתַּחְתּוֹן וְלֹא כְּעֶלְיוֹן מִשְׁפָּט הַתַּחְתּוֹן מִשְׁתַּעֵי בְּמוּעָד וּקְרָא קָמָא בְּתָם רַבִּי עֲקִיבָא הַזֶּה דַּיֵּק כְּלוֹמַר דִּינָא דְּסָלֵיק הַאי קְרָא מִנַּהּ: יָכוֹל תָּם שֶׁחָבַל בְּאָדָם יְהֵא כְּמוּעָד לְכָל דְּבָרָיו אֲפִי' לְשֻׁלַּם מִן הָעֶלְיוֹנָה: מִגּוּפוֹ מְשֻׁלָּם וְאֵם אֵינוֹ שָׁוֶה בְּמֻגָּד כָּל הַחֲבָלָה יַפְסִיד נְזָק וְאֵינוֹ נוֹטֵל אֶלָּא הַשּׁוֹר: לְפָטְרוֹ נְזָק וְאֵינוֹ נוֹטֵל אֶלָּא הַשּׁוֹר: מְאַרְבָּעָה דְּבָרִים דַּהֲכִי מַשְׁמַע מִשְׁפָּט זֶה יֵשׁ לוֹ לְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם וְלֹא מִשְׁפָּט אָדָם הַחוֹבֵל בְּחֲבֵרוֹ: הָנֵי מִלֵּי צַעַר לְחוּדֵּיהּ מְשׁוּם דְּלָא חָסֵר בֵּהּ מְמוֹנָא: אֲבָל רִפּוּי וְשֶׁבֶת דְּחָסֵר בֵּהּ מְמוֹנָא אֵימָא כִּי נֶזֶק נִינְהוּ וּמְחַיֵּב: קמ"ל יִתּוּרָא: מַתְנִי' נוֹטֵל אֶת הַשּׁוֹר דְּהַנְיְנוּ חֲצִי נֶזֶק: גְּמ' יִשַּׁם שׁוֹר הַמַּזִּיק בב"ד וְיִתֵּן לוֹ מַזִּיק מְעוֹת דְּמֵי הַשּׁוֹר שֶׁהוּא חֲצִי נִזְקוֹ וּבְשָׁוֶה מָנֶה שָׁנְגַח כְּלוּם לְשָׁוֶה מֵאתַיִם וְאֵין הַנְּבֵלָה שָׁוֶה כְּלוּם קְמִיְּרִי: הַחֲלֵט הַשּׁוֹר הַשּׁוֹר עַצְמוֹ יִקַּח וּלְקַמָּן מְפָרֵשׁ מַאי בֵּינַיְיהוּ: שֶׁתַּפְּיִן נִינְהוּ בְּהַהוּא שׁוֹר דְּמִשְׁתַּעֵי בֵּהּ קְרָא שַׁוִּינְהוּ רַחֲמָנָא שֻׁתָּפִים וּקְרָא מִשְׁתַּעֵי בְּשָׁוֶה מֵאתַיִם שָׁנַגַח לְשָׁוֶה מֵאתַיִם כְּדִתְנַן בְּמַתְנִיתִין וְהוּא שׁוֹר הָאָמוּר בַּתּוֹרָה הִלְכָךְ הָכָא דְּמַזִּיק אֵינוֹ שָׁוֶה אֶלָּא מָנֶה נוֹטֵל אֶת הַשּׁוֹר: הִקְדִּישׁוֹ נִזְק אִבָּא בֵּינַיְיהוּ לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל לָא קַדֵּישׁ לֵיהּ לְרַבִּי עֲקִיבָא קַדֵּישׁ:

מסורת הש"ס

א מכות ח.; ערכין ל:

ב לקמן מז:; תוספתא בבא קמא; משנה בבא קמא

ג לעיל ה.; תוספתא בבא קמא; לקמן מב:; ערכין יד:

ד לקמן לח:

ה לעיל ה.; לקמן מב:

ו תוספתא בבא קמא

גליון הש"ס

תוס' ד"ה לפוטרו וכו' ושבת הוי בכלל נזק. עי' גיטין דף מב ע"ב תוס' ד"ה ושור. ד"ה הוה אמינא וכו' מק"ו דאדם שאין משלם כופר. כדלעיל דף כו ע"א:

תורה אור השלם

וַאֲשֶׁר יִבְאֶ֨ה אֶת־רֵעֵ֜הוּ בַּיַּ֣עַר לַחְסֹ֗ב עֵצִים֙ וְנִדְּחָ֤ה יָדוֹ֙ בַּגַּרְזֶ֣ן לִכְרֹ֣ת הָעֵ֔ץ וְנָשַׁ֥ל הַבַּרְזֶ֖ל מִן־הָעֵ֑ץ וּמָצָ֤א אֶת־רֵעֵהוּ֙ וָמֵ֔ת הוּא֙ יָנ֣וּס אֶל־אַחַ֔ת הֶעָרִ֖ים־הָאֵ֑לֶּה וָחָ֖י [דברים יט, ה]

אוֹ־בֶן יִגַּח֙ אוֹ־בַ֣ת יִגַּ֔ח בְּמִשְׁפָּ֥ט הַזֶּ֖ה יֵעָשֶׂ֣ה לּ֑וֹ [שמות כא, לא]

וְאִם שׁוֹר נַגָּח הוּא מִתְּמֹל שִׁלְשֹׁם וְהוּעַד בִּבְעָלָיו וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ וְהֵמִית אִישׁ אוֹ אִשָּׁה הַשּׁוֹר יִסָּקֵל וְגַם־בְּעָלָיו יוּמָת [שמות כא, כט]

וְכִי־יִגַּח שׁוֹר אֶת־אִישׁ אוֹ אֶת־אִשָּׁה וָמֵת סָקוֹל יִסָּקֵל הַשּׁוֹר וְלֹא יֵאָכֵל אֶת־בְּשָׂרוֹ וּבַעַל הַשּׁוֹר נָקִי [שמות כא, כח]

וְאִישׁ כִּי־יִתֵּן מוּם בַּעֲמִיתוֹ כַּאֲשֶׁר עָשָׂה כֵּן יֵעָשֶׂה לּוֹ [ויקרא כד, יט]

וְכִי־יִגַּח שׁוֹר־אִישׁ אֶת־שׁוֹר רֵעֵהוּ וָמֵת וּמְכְרוּ אֶת־הַשּׁוֹר הֶחָי וְחָצוּ אֶת־כַּסְפּוֹ וְגַם אֶת־הַמֵּת יֶחֱצוּן [שמות כא, לה]

עין משפט נר מצוה

א מיי' פ"ו מהל' רוצח ושמירת נפש הל' ט, סמג עשין פה:

ב מיי' פא"ה מהל' חובל ומזיק הל' יט, סמג עשין ע, טוש"ע חו"מ סי' תכ סעי' ל:

ג מיי' פ"ה מהל' נזקי ממון הל' יא, סמג עשין סז, טוש"ע חו"מ סי' שפט סעי' י:

ד סמג עשין עה:

ה מיי' פ"ה מהל' נזקי ממון הל' יא, סמג עשין סז, טוש"ע חו"מ סי' שפט סעי' י:

ו סמג עשין עו:

ז מיי' פט"ו מהל' נזקי ממון הל' יד, סמג עשין סז, טוש"ע חו"מ סי' תב סעי' א:

ח מיי' פט"ו מהל' נזקי ממון הל' יד, טוש"ע חו"מ סי' תב סעי' א:

ט סמג עשין סז, סמג עשין ע, טוש"ע חו"מ סי' תכא סעי' יג:

י מיי' פ"ו מהל' נזקי ממון הל' ג, סמג עשין סז, טוש"ע חו"מ סי' תה סעי' א:

יא מיי' פ"ו מהל' חובל ומזיק הל' א, סמג עשין ע, טוש"ע חו"מ סי' שעח סעי' א:

יב מיי' פז' מהל' נזקי ממון הל' ג, סמג עשין סז, טוש"ע חו"מ סי' תה סעי' א:

יג סמג עשין סז:

יד מיי' פט' מהל' נזקי ממון הל' יב, סמג עשין פו, טוש"ע חו"מ סי' תא סעי' א:

וְהוֹצִיא הַלָּה אֶת רֹאשׁוֹ לְא דָּמְיָא לְהָיְה תַּחְתֶּיהָ כָּרִים וְכִסָּתוֹת דְּשַׁלְהֵי כֵּיצַד הָרֶגֶל (לְעֵיל בָּבָא קַמָּא כו:) דְּאֵין לוֹ לְחַשֵּׁב שֶׁיִּסָּלְקוּ הַכָּרִים וְיִשְׁבְּרוּ הַכֵּלִים: אִי דְּשָׁכִיחַ בְּשׁוּקָא מַאי טַעְמָא דְּאָחֵרִים פֵּרוּשׁ יַמְתִּינוּ עַד שֶׁיִּמְצְאֵהוּ בַּשּׁוּק חוּץ לַבַּיִת וְאִי סְפֵרִים דְּגַרְסִי אִי דְּשָׁכִיחַ בְּמָתָא דְּכִיוָן שֶׁאֵין רַגִּיל לְצֵאת חוּץ מֵעִירוֹ הַרְבֵּה פְּעָמִים יִמְצָאֵהוּ חוּץ לְבֵיתוֹ אֲבָל לֹא שָׁכִיחַ בְּמָתָא כְּעֵין רוֹכֵל הַמְחַזֵּר בַּעֲיָרוֹת יֵשׁ לָהֶם רְשׁוּת לִכָּנֵס שֶׁלֹּא יֵלֵךְ לוֹ: בָּגַבְרָא דְּשָׁכִיחַ וְלֹא שָׁכִיחַ אִי שָׁכִיחַ פְּשִׁיטָא לֵיהּ דְּקוּם אַדַּכְתֵּהּ מַשְׁמַע וְאִי לֹא שָׁכִיחַ א"כ וַדַּאי עוֹל תֵּא מַשְׁמַע: תַּנְיָא כמ"ד קוּם אַדַּכְתֵּהּ מַשְׁמַע וע"כ בְּשָׁכִיחַ וְלֹא שָׁכִיחַ דְּאִי בְּשָׁכִיחַ זֶה לֹא הָיָה קוֹרֵא נְכָנֵס בִּרְשׁוּת דְּפְשִׁיטָא דְּקוּם אַדַּכְתֵּהּ מַשְׁמַע: שְׁנֵי שְׁוָרִים תַּמִּים שֶׁחָבְלוּ זֶה בָּזֶה כו' תַּמָּה דְּכֻלָּהּ מַתְנִיתִין שֶׁאֵין צְרִיכָה הֵיא וי"ל דִּלְרַבִּי עֲקִיבָא אִצְטְרִיךְ דְּאִי לָאו דְּרַבִּי עֲקִיבָא תַּאמַר כֵּיוָן דְּאִית לֵיהּ יֵחָלֵט הַשּׁוֹר לִנְזֵק אִם כֵּן שׁוֹרוֹ שֶׁל זֶה קָנוּי לָזֶה. וְאִם הִקְדִּישׁוֹ קָדוֹשׁ קמ"ל דְּלָא מְשַׁלֵּם בַּמּוֹתָר נֶזֶק שָׁלֵם. [א]אֶחָד תָּם וְאֶחָד מוּעָד – מוּעָד בַּתָּם מְשַׁלֵּם בַּמּוֹתָר נֶזֶק שָׁלֵם, תָּם בַּמּוּעָד מְשַׁלֵּם בַּמּוֹתָר חֲצִי נֶזֶק. [ב]וְכֵן שְׁנֵי אֲנָשִׁים שֶׁחָבְלוּ זֶה בָּזֶה – מְשַׁלְּמִין בַּמּוֹתָר נֶזֶק שָׁלֵם. [א(א)]אָדָם בַּמּוּעָד וּמוּעָד בְּאָדָם – מְשֻׁלָּם בַּמּוֹתָר נֶזֶק שָׁלֵם. אָדָם בַּתָּם וְתָם בְּאָדָם – אָדָם בַּתָּם מְשֻׁלָּם בַּמּוֹתָר נֶזֶק שָׁלֵם, תָּם בְּאָדָם מְשֻׁלָּם בַּמּוֹתָר חֲצִי נֶזֶק. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: אַף תָּם שְׁחָבַל בָּאָדָם – מְשֻׁלָּם בַּמּוֹתָר נֶזֶק שָׁלֵם. [ג]גְּמ' תָּנוּ רַבָּנָן: "כְּמִשְׁפָּט הַזֶּה יֵעָשֶׂה לוֹ" – כְּמִשְׁפָּט שׁוֹר בְּשׁוֹר, כָּךְ מִשְׁפָּט שׁוֹר בְּאָדָם. מָה שׁוֹר בְּשׁוֹר – תָּם מְשֻׁלָּם חֲצִי נֶזֶק, וּמוּעָד נֶזֶק שָׁלֵם, אַף שׁוֹר בְּאָדָם – תָּם מְשֻׁלָּם חֲצִי נֶזֶק, וּמוּעָד נֶזֶק שָׁלֵם. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: "כַּמִּשְׁפָּט הַזֶּה" – כַּתַּחְתּוֹן, וְלֹא כָּעֶלְיוֹן. [ה]יָכוֹל מְשֻׁלָּם מִן הָעֶלְיָיה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "יֵעָשֶׂה לוֹ" – מִגּוּפוֹ מְשֻׁלָּם, וְאֵינוֹ מְשֻׁלָּם מִן הָעֶלְיָיה. [ד]"וְרַבָּנָן – "זֶה" לָמָּה לִי? לְפוֹטְרוֹ מֵאַרְבָּעָה דְּבָרִים. וְרַבִּי עֲקִיבָא – לְפוֹטְרוֹ מֵאַרְבָּעָה דְּבָרִים מָנָא לֵיהּ? נָפְקָא לֵיהּ מִ"אִישׁ כִּי יִתֵּן מוּם בַּעֲמִיתוֹ"; "אִישׁ בַּעֲמִיתוֹ" – וְלֹא שׁוֹר בַּעֲמִיתוֹ. וְרַבָּנָן – אִי מֵהַהִיא הָוָה אָמֵינָא צַעַר לְחוֹדֵיהּ, אֲבָל רִיפּוּי וְשֶׁבֶת אֵימָא לִיתֵּן לֵיהּ; קָא מַשְׁמַע לַן. [ו(ו)]מַתְנִי' שׁוֹר שָׁוֶה מָנֶה שָׁנַגַּח שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם, וְאֵין הַנְּבֵילָה יָפָה כְּלוּם – נוֹטֵל אֶת הַשּׁוֹר. גְּמ' מַתְנִיתִין מַנִּי – רַבִּי עֲקִיבָא הִיא. דְּתַנְיָא: יוֹשֵׁם הַשּׁוֹר בְּבֵית דִּין, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: הוּחְלַט הַשּׁוֹר. [ז]בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי? רַבִּי יִשְׁמָעֵאל סָבַר: בַּעַל חוֹב הוּא, וְזוֹזֵי הוּא דְּמַסֵּיק לֵיהּ. וְרַבִּי עֲקִיבָא סָבַר: שׁוּתָפֵי נִינְהוּ. וְקָמִיפַּלְגִי בְּהַאי קְרָא: "וּמָכְרוּ אֶת הַשּׁוֹר הַחַי וְחָצוּ אֶת כַּסְפּוֹ" – רַבִּי יִשְׁמָעֵאל סָבַר: לְבֵי דִינָא קָמְזַהַר רַחֲמָנָא; וְרַבִּי עֲקִיבָא סָבַר: לְנִיזָק וּמַזִּיק מְזַהַר לְהוּ רַחֲמָנָא. מַאי בֵּינַיְיהוּ? הִקְדִּישׁוֹ נִיזָק אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ. בְּעָא מִינֵּיהּ רָבָא מֵרַב נַחְמָן: מְכָרוֹ מַזִּיק, לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל מַהוּ? כֵּיוָן דְּאָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בַּעַל חוֹב הוּא, וְזוֹזֵי הוּא דְּמַסֵּיק לֵיהּ – מָכוּר; אוֹ דִלְמָא, כֵּיוָן

(פְּסָחִים דַּף ל:) לְמַפְרֵעַ הוּא גּוֹבֶה וי"ל דִּלְמָאן דְּאָמַר לְמַפְרֵעַ הוּא גּוֹבֶה הַיְנוּ הֵיכָא דְּגַבְאוֹ לְבַסּוֹף לְקַבֵּל הַמָּעוֹת וְלֹא גַּבְאוֹ לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל אֵין קָדוֹשׁ וּמִכָּל מָקוֹם לְרַבִּי עֲקִיבָא קָדוּשׁ קְדוּשׁ הַגּוּף וְהַשְּׁבָח מִשֶּׁהִקְדִּישׁ אֲבָל לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל אֲפִילּוּ לְמַ"ד לְמַפְרֵעַ הוּא גּוֹבֶה שְׁבָח דְּמַזִּיק הָוֵי וְלָא קָדִישׁ עַד שֶׁיְּגַבְּנוּ וְנִרְאֶה דאע"ג דְּלְרַבִּי עֲקִיבָא קַיְימָא לֵיהּ בִּרְשׁוּתֵיהּ מִשְּׁעַת הַנָּזֵק קֹדֶם הַעֲמָדָה בַּדִּין וְחִשְׁבִינַן כְּאִלּוּ בָּא חֲצִי נֶזֶק לְיָדוֹ מֵאוֹתָהּ שָׁעָה ואע"ג דקי"ל פְּלֹגֶא נִזְקָא קָנְסָא מִכָּל מָקוֹם אִם הֵעִידוּ עֵדִים שֶׁשּׁוֹרוֹ נָגַח בְּיוֹם א' וְאָתוּ עֵדִים אַחֲרִינִי וְאָמְרוּ בְּיוֹם א' הָיְיתֶם עִמָּנוּ אֶלָּא בע"ש נָגַח דְּמַשְׁלְמִין דְּבָעִידָנָא דְּקַמַּסְהֲדִי גַּבְרָא לָאו בַּר תַּשְׁלוּמִין הוּא דְּכָל זְמַן דְּלָא נָתְגְּלָה הַדָּבָר שֶׁלֹּא הֵעִידוּ עָלָיו חָשִׁיב לָאו בַּר תַּשְׁלוּמִין אע"ג דְּקַם בְּרִשְׁיוּתֵיהּ דְּנִזְק בְּשָׁעַת הַנָּזֵק כְּדִמְוכַח בְּמַכֹּת (לְקַמָּן בָּבָא קַמָּא דַּף עד. וְשָׁם) גַּבֵּי מֵעִדִּנוּ בְּאִישׁ פְּלוֹנִי שֶׁהִפִּיל שֵׁן עַבְדּוֹ (שֶׁל פְּלוֹנִי) וְסָמֵא אֶת עֵינוֹ וְאָתוּ סָהֲדֵי וְאַפְּכִינְהוּ וְאָזְמִינְהוּ וּמוֹקֵם לֵהּ דְּקַדְמֵי אַקְדּוּמֵי וְאַפֵּ"ה פְּרִיךְ אִי דְּלֹא עָמַד בַּדִּין דְּמֵי כְּלוּם עָבַד בְּעֵי לְשַׁלּוּמֵי דְּאַכַּתִּי לָא מְחַיֵּב גַּבְרָא אַלְמָא לָא חֲשִׁיבִי בַּר תַּשְׁלוּמִין כָּל זְמַן שֶׁלֹּא נוֹדַע אע"פ שֶׁהָעֶבֶד זוֹכֶה בְּשֶׁחְרוּרוֹ לְאַלְתַּר כִּדְדָרְשִׁינַן תַּחַת עֵינוֹ וְלֹא תַּחַת עֵינוֹ וְשִׁנּוֹ וא"ת דִּבְפֶרֶק נַעֲרָה (כְּתֻבּוֹת דַּף מא: וְשָׁם) תְּנַן לֹא הִסְפִּיק לַעֲמֹד בַּדִּין עַד שֶׁנִּגְרָה קְנָסָהּ לְעַצְמָהּ וְאַמַּאי וְהָא מִשְּׁעַת פִּתּוּי זָכָה בָּהּ הָאָב אַלְמָא מִשְּׁעַת דִּבְקָנַס לָא זָכֵי עַד שֶׁעַת הָעֲמָדָה בַּדִּין וְהָכָא סָבַר רַבִּי עֲקִיבָא דְּזָכֵי מִשְּׁעַת הַנָּזֵק וְכֵן בְּמִרְדֶּכָה (דַּף עד: וְשָׁם) מִשְׁמַע דְּאִי לָא כְּתִיב תַּחַת עֵינוֹ דְּמִשְׁמַע ולא נְשִׁנּוֹ וְשִׁנּוֹ הָוֵי אָמְרִינַן דְּסִמָּא בְּעֵינוֹ וְשִׁנּוֹ אַלְמָא לָא זָכֵי עַד שֶׁיַּעֲמֹד בַּדִּין וְהָכָא סָבַר רַבִּי עֲקִיבָא דְּזָכֵי מִשְּׁעַת הַנָּזֵק וְעוֹד דְּר' וַיְגִיחַ בֵּיצִים וְאָכַל וְעַיִן דְּצָרִיךְ גֵּט שִׁחְרוּר וְהָתָם אָמַר דמ"ד דְּצָרִיךְ גֵּט סָבַר שֶׁיּוֹצֵא בְּשִׁנּוֹ וְעֵינוֹ וְשָׁמָא י"ל דְּהַיְנוּ טַעְמָא דְּזוֹלָה מִשְּׁעַת נְגִיחָה מִשּׁוּם דְּגַלִּי לַן קְרָא דְּמִשְׁמַע לְרַבִּי עֲקִיבָא דְּמִכְּרוֹ אַמַּזִּיק וְאַנְזֵק קָאֵי וְהַהִיא דְּמַרְבָּה (דַּף עד:) נְמֵי גְּלִי קְרָא לְמַאן דְּאִית לֵיהּ: **אָבָא** בֵּינַיְיהוּ דִּלְרַבִּי עֲקִיבָא קָדוֹשׁ אַף עַל גַּב דְּאִי מוֹדָה מִפְּטַר דְּקָנַס הוּא מִכָּל מָקוֹם הַשְׁתָּא מִיהָא לֹא הוֹדָה:

עין משפט
נר מצוה

א מיי׳ פח׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ו, סמג עשין סו, טוש״ע חו״מ סי׳ תז סעי׳ א:

ב מיי׳ פח׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ו, סמג עשין סו, טוש״ע חו״מ סי׳ תז סעי׳ א:

ג סמג עשין סז:

ד מיי׳ פח׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ו, סמג עשין סו, טוש״ע חו״מ סי׳ תז סעי׳ א:

ה סמג עשין סז:

ו מיי׳ פח׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ז:

ז מיי׳ פח׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ו, סמג עשין סו, טוש״ע חו״מ סי׳ תז סעי׳ א ב:

ח מיי׳ פח׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ח, ש״ע חו״מ סי׳ תז סעי׳ ג:

ט מיי׳ פח׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ח, טוש״ע חו״מ סי׳ תז סעי׳ ד:

י מיי׳ פח׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ט, סמג עשין סו:

יא סמג עשין סז:

יב מיי׳ פח׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ז, סמג עשין סו, טוש״ע חו״מ סי׳ תז סעי׳ ב:

יג מיי׳ פח׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ז, סמג עשין סו, טוש״ע חו״מ סי׳ תז סעי׳ ב:

יד מיי׳ פז׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ יא, סמג עשין ע, טוש״ע חו״מ סי׳ שפו סעי׳ א ב:

מסורת הש״ס

א בבא בתרא מד:; לעיל יא:

ב תוספתא בבא קמא

גליון הש״ס

גמ׳ זאת אומרת המזיק כו׳. כעין זה לעיל ל׳ ע״א ועי׳ לקמן נה ע״א תד״ה אמר ר׳ל:

שם היכא דחפר בה בורות שיחין כו׳. עי׳ לקמן דף ק ע״א תוס׳ ד״ה מחיצת:

תוס׳ ד״ה (ע״א) איכא כו׳ דר״ע אית ליה כו׳. תמוה לי טובא דמאי קושיא דהתם כיון דצריך גט שחרור מש״ה לא שייך לומר דלמפרע נשתחרר משעת שהפיל שינוי דהא הוא מחוסר גט שחרור אבל בעלמא וכמו הכא בתם שפיר י״ל דלמפרע קם ברשותו כאילו גבה אז את נזקו ומאי דמיון זה לזה וצע״ג. ואילולי שאיני כדאי היה ני״ל לפרש דאין זה קושיא בפ״ע אלא דבאו לחזק קושייתם דבמרובה משמע דאי לא כתיב תחת עינו ה״א דיוצא בשן ועין אלמא דלא זכי עד שיעמוד בדין דהיה מקום לתרץ דהא דאמרינן הכא בפשיטות דלר״ע קיימא ברשותיה למפרע משעת הנזק לא דהוי מסברא אלא דילפא משן ועין דגלי קרא דיוצא בעין לחודיה וצריך לשלם לו דמי השן דזכה בעצמו למפרע ולזה כתבו ועוד דר״ע אית ליה וכו׳ וא״כ ל״ל דטעמא דהכא דאמרינן דלר״ע זכה למפרע משום דילפינן מקרא דתחת עינו דהא ר״ג באמת לא דריש הך קרא וסבירא ליה באמת דיוצא בשן ועין וא״כ ע״כ הא דאמרינן הכא בפשיטות דלר״ע זכה למפרע ע״כ דסברא פשוטה היא כן ושפיר קשה מהא דאידך תנאי דדרשי תחת עינו דל״ל קרא הא מסברא זכה למפרע ונכון בעז״ה:

בא״ד ושמא י״ל כו׳. לפי״ז נתיישב קושייתם בתחלה דלמ״ד למפרע גובה אמאי אינו קדוש לר״י דהא לר״י דומכרו קאי על בי דינא א״כ קיימא הסברא דבקנס ל״ש דוכה למפרע כיון דהחוב נעשה רק ע״י העמדה בדין:

ד״ה משום כו׳ וקשה מכאן לר״ת. מבואר בארוכה בספר הישר לר״ת אות צ״ה:

תורה אור השלם

וְכִי־יִגַּח שׁוֹר־אִישׁ אֶת־שׁוֹר רֵעֵהוּ וָמֵת וּמָכְרוּ אֶת־הַשּׁוֹר חַיָּי וְחָצוּ אֶת־כַּסְפּוֹ וְגַם אֶת־הַמֵּת יֶחֱצוּן
[שמות כא, לה]

מִשּׁוּם דְּרַבִּי אֶבְהוּ אֲבָל בְּלֹא ר׳ אִבְהוּ לָא קַדִּישׁ מִשּׁוּם דְּקַדֶּשֶׁת דָּמִים אֵין מַפְקִיעַת מִידֵי שְׁעְבּוּד וּמִידֵי הָכָא בְּבַעַל מוּם א״נ בְּתָם וּכְגוֹן שֶׁהִקְדִּישׁוֹ לְבֶדֶק הַבַּיִת דְּקָדוֹשׁ קְדֶשֶׁת דָּמִים וְכִדְאָמְרִינַן (תְּמוּרָה דף ו.) הַמַּתְפִּיס תְּמִימִים לְבֶדֶק הַבַּיִת מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי וְקָשָׁה מִכָּאן לר״ת שֶׁמִּפְרֵשׁ דְּבָכָל קְדֶשֶׁת מִטַּלְטָלִין מַפְקִיעַת מִידֵי שְׁעְבּוּד וְאֶפִּי׳ קְדֶשֶׁת דָּמִים וְאוֹמֵר ר״ת דְּאִלְמוֹתָהּ רַבָּנַן לְשַׁעְבּוּדָא דְּנִזְק כְּדְאָמְרִינַן בְּהֶחוֹבֵל (לְקַמָּן בָּבָא קַמָּא צ. וְשָׁם) אִלְמוֹתָהּ רַבָּנַן לְשַׁעְבּוּדָהּ דְּבַעַל: זֹאת אוֹמֶרֶת הַמַּזִּיק שְׁעְבּוּדוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ פָּטוּר וּפְלִיג אַדְּרַשְׁבָּ״ג דְּמַחֵיב בְּהַשּׁוֹלֵחַ (גִּטִּין מא. וְשָׁם) לְחַד מֵאָמוֹרָאֵי דְּהָתָם: שָׁמַע מִנָּה ב״ח מֵאָחַר שֶׁקָּדַם וְגָבָה כו׳ וּדְלֹא כְּבָנָן נַמִּי שֶׁהָיָה נָשׂוּי (כְּתֻבּוֹת דַּף צַד.) דִּלְדִידֵהּ כִּי הֵיכִי דְּבַקְרָקָעוֹת עֲדִיף ב״ח מֵאָחַר מִשּׁוּם נְעִילַת דֶּלֶת טְפֵי מִלּוֹקֵחַ מֵאָחַר הָכִי נַמִּי אע״ג דְּמִלּוֹקֵחַ מֵאָחַר גַּבֵּי לֵיהּ נִזְק כְּדְאָמַר לְעֵיל מִשּׁוּם. דְּאִית לֵהּ קַלָּא מב״ח מֵאָחַר לֹא גַּבֵּי לֵיהּ מִשּׁוּם נְעִילַת דֶּלֶת:

[א]כֵּיוָן דִּמְשַׁעְבַּד לֵיהּ לְנִיזָּק – לָאו כֹּל כְּמִינֵּיהּ? אָמַר לֵיהּ: אִינוֹ מָכוּר. [ב]וְהָתַנְיָא: מְכָרוֹ – מָכוּר! חוֹזֵר וְגוֹבֶהוּ. וְכִי מֵאַחַר שֶׁחוֹזֵר וְגוֹבֶהוּ, לָמָּה מָכוּר? לְרִידְיָא. [ג]שְׁמַע מִינַּהּ: לָוָה וּמוֹכֵר מִטַּלְטָלִין – בֵּית דִּין גּוֹבִין לוֹ מֵהֶם? שָׁאנֵי הָתָם, דְּכִמְאן דַּעֲשָׂאוֹ אַפּוֹתֵיקֵי דְּמֵי. [ד](א)וְהָאָמַר רָבָא: עָשָׂה עַבְדּוֹ אַפּוֹתֵיקֵי, וּמְכָרוֹ – בַּעַל חוֹב גּוֹבֶה הֵימֶנּוּ. שׁוֹרוֹ אַפּוֹתֵיקֵי, וּמְכָרוֹ – אֵין בַּעַל חוֹב גּוֹבֶה הֵימֶנּוּ! [ה]עֶבֶד מַאי טַעְמָא – מִשּׁוּם דְּאִית לֵיהּ קַלָּא; הַאי נָמֵי, כֵּיוָן דְּנָגַח – קַלָּא אִית לֵיהּ, דְּ״תוֹרָא נַגְחָנָא״ קְרוּ לֵיהּ. [ו]תָּנֵי רַב תַּחְלִיפָא בַּר מַעְרָבָא קַמֵּיהּ דְּרַבִּי אֶבָהוּ: מְכָרוֹ – אֵין מָכוּר, הִקְדִּישׁוֹ – מוּקְדָּשׁ. מְכָרוֹ מַאן? אִילֵימָא מַזִּיק, ״מְכָרוֹ אֵין מָכוּר״ מַנִּי – רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, דְּאָמַר: הוּחְלַט הַשּׁוֹר; וְ״הִקְדִּישׁוֹ מוּקְדָּשׁ״ – אֲפִילּוּ לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, דְּאָמַר: יוֹשֵׁם הַשּׁוֹר בְּבֵית דִּין! אֶלָּא נִיזָּק? ״מְכָרוֹ אֵינוֹ מָכוּר״ מַנִּי – רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, ״הִקְדִּישׁוֹ מוּקְדָּשׁ״ אַתָּאן לְרַבִּי עֲקִיבָא! לְעוֹלָם מַזִּיק, וְדִבְרֵי הַכֹּל; ״מְכָרוֹ אֵינוֹ מָכוּר״ – אֲפִילּוּ לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, דְּהָא מְשַׁעְבְּדָא לֵיהּ לְנִיזָּק. [ז]״הִקְדִּישׁוֹ מוּקְדָּשׁ״ – אֲפִילּוּ לְרַבִּי עֲקִיבָא, מִשּׁוּם דְּרַבִּי אֶבָהוּ; דְּאָמַר רַבִּי אֶבָהוּ: גְּזֵירָה שֶׁמָּא יֹאמְרוּ הֶקְדֵּשׁ יוֹצֵא בְּלֹא פִּדְיוֹן. [ח](ב)תָּנוּ רַבָּנַן: שׁוֹר תָּם שֶׁהִזִּיק; עַד שֶׁלֹּא עָמַד בַּדִּין – מְכָרוֹ מָכוּר, הִקְדִּישׁוֹ מוּקְדָּשׁ, שְׁחָטוֹ וּנְתָנוֹ בְּמַתָּנָה – מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי. מִשֶּׁעָמַד בַּדִּין – מְכָרוֹ אֵינוֹ מָכוּר, הִקְדִּישׁוֹ אֵינוֹ מוּקְדָּשׁ, שְׁחָטוֹ וּנְתָנוֹ בְּמַתָּנָה – לֹא עָשָׂה וְלֹא כְלוּם. [ט]קָדְמוּ בַּעֲלֵי חוֹבוֹת (וְהִגְבּוּהוּ) [וְגָבוּהוּ]; בֵּין חָב עַד שֶׁלֹּא הִזִּיק, בֵּין הִזִּיק עַד שֶׁלֹּא חָב – לֹא עָשׂוּ וְלֹא כְלוּם, לְפִי שֶׁאֵין מִשְׁתַּלֵּם אֶלָּא מִגּוּפוֹ. [י]מוּעָד שֶׁהִזִּיק – בֵּין שֶׁעָמַד בַּדִּין, בֵּין שֶׁלֹּא עָמַד בַּדִּין; מְכָרוֹ מָכוּר, הִקְדִּישׁוֹ מוּקְדָּשׁ, שְׁחָטוֹ וּנְתָנוֹ בְּמַתָּנָה – מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי. קָדְמוּ בַּעֲלֵי חוֹבוֹת (וְהִגְבּוּהוּ) [וְגָבוּהוּ]; בֵּין חָב עַד שֶׁלֹּא הִזִּיק, בֵּין הִזִּיק עַד שֶׁלֹּא חָב – לֹא עָשׂוּ וְלֹא כְלוּם, לְפִי שֶׁאֵין מִשְׁתַּלֵּם אֶלָּא מִגּוּפוֹ. בְּשִׁלְמָא הִזִּיק עַד שֶׁלֹּא חָב – נִיזָּקִין קָדְמוּ. אֶבָל חָב עַד שֶׁלֹּא הִזִּיק – בַּעַל חוֹב קָדִים!

וַאֲפִילּוּ

מסורת הש"ס

א כתובות צ.; כתובות צד.

ב תוספתא בבא קמא

ג תוספתא בבא קמא; מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי

ד לקמן לו.; משנה בבא קמא

גליון הש"ס

גמ' אתאן לד"ע. עי' לקמן דף מז ע"א תוס' ד"ה ליתא:

שם קרנא דתורך כו'. עי' לעיל דף י ע"ב תוס' ד"ה לא נצרכא:

תורה אור השלם

וְכִי־יִגַּף שׁוֹר־אִישׁ אֶת־שׁוֹר רֵעֵהוּ וָמֵת וּמָכְרוּ אֶת־הַשּׁוֹר הַחַי וְחָצוּ אֶת־כַּסְפּוֹ וְגַם אֶת־הַמֵּת יֶחֱצוּן [שמות כא, לה]

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פכ' מהל' מלווה ולווה הל' א, סמג עשין צד, טוש"ע חו"מ סי' קד סעי' א:

ב סמג עשין צד:

ג מיי' פז' מהל' נזקי ממון הל' יא, טוש"ע חו"מ סי' תד סעי' א:

ד מיי' פז' מהל' נזקי ממון הל' יא:

ה מיי' פז' מהל' נזקי ממון הל' יב, טוש"ע חו"מ סי' תד סעי' ב:

ו מיי' פז' מהל' נזקי ממון הל' יא:

ז מיי' פז' מהל' נזקי ממון הל' יב, טוש"ע חו"מ סי' תד סעי' ב:

ח מיי' פז' מהל' נזקי ממון הל' יא:

ט מיי' פז' מהל' נזקי ממון הל' יב, טוש"ע חו"מ סי' תד סעי' ב:

י מיי' פז' מהל' נזקי ממון הל' יא, טוש"ע חו"מ סי' תד סעי' א:

יא מיי' פז' מהל' נזקי ממון הל' יא, טוש"ע חו"מ סי' תד סעי' ב:

וְאַפֵּי' הִזִּיק עַד שֶׁלֹּא חָב נְמֵי בַּעַל חוֹב קֹדֶם לְתְפִיסָה וְכֵיוָן דְּתָפַס אַמַּאי מַפְקִינַן מִנֵּיהּ: ש"מ בְּתָמִיהַּ דְּפְלוּגְתָא הִיא בְּעַלְמָא (כְּחֻבּוֹת דַּף צַד.) דְּאִיכָּא לְמ"ד מַה שֶׁגָּבָה גָּבָה: אִית דְּגָרְסִי וְאַפֵּי' הִזִּיק עַד שֶׁלֹּא חָב נְמֵי דְּנָזַק קֹדֶם ש"מ כְּלוֹמַר אע"ג דְּנָזַק גַּבָּךְ הָוֶה דְּכָבָר גָּבִית לֵיהּ קֹדֶם שֶׁהִזִּיק: לָאו מִנֵּיהּ מַשְׁתַּלֵּימְנָא בְּתָמִיהַּ: וְשָׁבַח נְזָק וְעָמַד עַל ד' מֵאוֹת זוּז: שָׁאלְמָלֵא כו' כְּלוֹמַר הוֹעִיל וְאִיכָּא לְמֵימַר אִלְמָלֵא לֹא הִזִּיקוֹ הָיָה עוֹמֵד עַל שְׁמֹנָה מֵאוֹת זוּז נוֹתֵן לוֹ כ"ה זוּזִים כְּשָׁעַת הַגָּזֵל וְלֹא מְצֵי א"ל מַאי אִפְּסָדֵתֵיהּ הָא שָׁבַח טָפֵי מִשּׁוּם דְּאָמַר לֵיהּ נְזָק אִי לָא אַזְקְתֵּן הָנֵי שָׁבַח וְקָאֵי עַל תְּמָנֵי מְאָה. ל"א שָׁאלְמָלֵא לֹא הִזִּיקוֹ כו' וַעֲכְשָׁו תּוֹבֵעַ נְזָק מֵאתַיִם שֶׁל ד' מֵאוֹת חָצֵי גֶּזֶל שֶׁהַרֵי הָיָה נוֹתֵן לוֹ אֶלָּא כ"ה כְּשָׁעַת הַגָּזֵל. וְרֵאשׁוֹן עִקָּר: כְּחֹשׁ הַנְּזָק מֻחְמָת הַמַּכָּה וְנִרְאֶה עַכְשָׁו הִזִּיקוֹ גָּדוֹל יוֹתֵר מִתְּחִלָּה בְּשָׁעַת הַגָּזֵל נוֹתֵן לוֹ כְּפִי נֶזֶק שֶׁבְּשָׁעַת הַעֲמָדָה בְּדִין כְּדְקָאָמַר לְקַמָּן קְרָנָא דְּתוֹרָךְ קְבִירָא בֵּהּ: שָׁבַח מַזִּיק וְעָמַד עַל ד' מֵאוֹת: נוֹתֵן לוֹ כ"ה זוּז כְּשָׁעַת הַגָּזֵל וְאֵין יָכוֹל נְזָק לוֹמַר לוֹ תֵּן לִי חֶלֶק שְׁמִינִית שֶׁבּוֹ שֶׁזָּכִיתִי בּוֹ מִשָּׁעַת הַגָּזֵל וּבִרְשׁוּתִי הִשְׁבִּיחַ: כָּחֹשׁ כְּשָׁעַת הַעֲמָדָה בְּדִין וְנוֹתֵן לוֹ חֶלֶק שְׁמִינִית שֶׁבּוֹ וְקַרְקַע וְכוּ': רֵישָׁא נוֹתֵן לוֹ כְּשָׁעַת הַגָּזֵל וְלָא מְצֵי א"ל מַאי אִפְּסָדֵתֵיהּ הָא שָׁבַח מְשׁוּם פְּטוּמוֹ הוּא וְחָסֵר בֵּהּ מְמוֹנָא. לְלִשָּׁנָא אַחֲרִינָא הָכִי מַשְׁמַע אֵימָא רֵישָׁא שֶׁבַח נְזָק נוֹתֵן לוֹ כְּשָׁעַת הַגָּזֵל וְתוּ לָא וְלָא מְצֵי לְמֵימַר נְזָק תֵּן לִי ב' מֵאוֹת שֶׁאלְמָלֵא לֹא הִזִּיקוֹ כוּ' וְאִי בְּשָׁפְטָמוֹ נְזָק צְרִיכָא לְמֵימַר דְּלָא יָהֵיב לֵיהּ מַזִּיק ב' מֵאוֹת הַאי דְּאִשְׁבַּח מְשׁוּם פְּטוּמָא הוּא וְקַשְׁיָא לִי הָא וַדַּאי אִצְטְרִיךְ לְאַשְׁמוֹעִינַן דְּאִשְׁתַּבַּח מְשׁוּם פְּטוּמָה דְּאַפְסָדֵהּ דְּאִי לָא אָזִיק הַוָה קָאֵי הַשְׁתָּא בְּהַאי פְּטוּמָא דְּפַטְמֵהּ עַל תְּמָנֵי מְאָה וְלָשׁוֹן רִאשׁוֹן שָׁמַעְתִּי וְעִקָּר: רֵישָׁא נוֹתֵן לוֹ כְּשָׁעַת הַגָּזֵל וְלָא מְצֵי א"ל מַאי אִפְּסָדֵתֵיהּ בֵּין דְּפְטוּמֵי פְּטוּמֵהּ בֵּין דְּשָׁבַח מְמֵילָא וְהֵיכָא דְּפְטוּמֵהּ לָא הַוָה אִצְטְרִיךְ לְמֵיתְנָא אֶלָּא מִשּׁוּם הֵיכָא דְּשָׁבַח מְמֵילָא אִצְטְרִיךְ לְאַשְׁמוֹעִינַן: כָּחֹשׁ כְּשָׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין אֲרִישָׁא מַהְדַּר: מַתְנִי' וְחָצוּ אֶת כַּסְפּוֹ דְּהֵינוּ חֲצִי נֶזֶק: וְכֵן הֲלָכָה וַדַּאי כֵּן הֲלָכָה דְּמָנָה נוֹתֵן לוֹ דְּהֵינוּ ח"נ אֲבָל אֵין זֶה שׁוֹר הָאָמוּר בַּתּוֹרָה דְּקַיָּמְתָּ וּמָכְרוּ אֶת הַשּׁוֹר הַחַי וְגוֹ' וּבְגָמָ' מְפָרֵשׁ בְּמַאי פְּלִיגִי: וְהַנְּבֵלָה יָפָה נ' זוּז דה"ל הִזִּיקוֹ ק"נ וּפְלָגָא נְזָקָא דְּהֵינוּ ע"ה בְּעֵי נְזֵק לְהַפְסִיד וְהִלְכָּךְ שְׁקִיל חֲצִי (נֶזֶק) הַחַי וַחֲצִי הַמֵּת דְּשָׁוִי קכ"ה וּמַטֵּי לְכָל אֶחָד פְּסִידָא ע"ה: גְּמ' פְּחַת שֶׁפְּחָתוּ מִיתָה מַחֲצִין בַּחַי כְּלוֹמַר נְבֵלָה לֹא שִׁיכָא גֵּבֵי מַזִּיק כְּלָל אֶלָּא שְׁמִין אֶת הַנְּבֵלָה כַּמָּה פְּחוּתִין דְּמֵיהּ עַכְשָׁו מִשְּׁעָה שֶׁהִזִּיק חַי וְנוֹתֵן לוֹ מַזִּיק חֲצִי הַפְּחָת: פְּחַת נְבֵלָה אִם פְּחָתוּ דְּמֵיהּ מִשְּׁעַת מִכִּירָה עַד שְׁעַת מִכִּירָה לר"מ דְּאָמַר לֹא שַׁיְּךְ מַזִּיק בִּנְבֵלָה פְּחַת דְּנָזַק הָוֵי וְלָא יָהֵב לֵהּ אֶלָּא חֲצִי מַה שֶׁפָּחֲתָה מִיתָה:

א(א)וַאֲפִילּוּ הִזִּיק עַד שֶׁלֹּא חָב – בַּעַל חוֹב קֹדֵם! שְׁמַע מִינַּהּ, בַּעַל חוֹב מְאוּחָר שֶׁקָּדַם וְגָבָה – מַה שֶׁגָּבָה לֹא גָּבָה?! לָא, לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ: מַה שֶּׁגָּבָה גָּבָה; וְשָׁאנֵי הָתָם, דַּאֲמַר לֵיהּ: אִילּוּ גַּבָּךְ הָוָה – לָא מִינַּךְ (הָוָה) גְּבֵי לֵיהּ? דַּהַאי תּוֹרָא דְּאַזְקֵן, מִינֵּיהּ מִשְׁתַּלֵּמְנָא. בּ[ב]תָּנוּ רַבָּנָן: שׁוֹר שֶׁוֶּה מָאתַיִם שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁוֶּה מָאתַיִם, וְחָבַל בּוֹ בַּחֲמִשִּׁים זוּז, וְשָׁבַח וְעָמַד עַל אַרְבַּע מֵאוֹת זוּז – שְׁאִלְמָלֵא לֹא הִזִּיקוֹ הָיָה עוֹמֵד עַל שְׁמֹנָה מֵאוֹת זוּז; נוֹתֵן כְּשָׁעַת הַגָּזֵל. ג[ד]כָּחֹשׁ – כְּשָׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין. ה[ב]שָׁבַח מַזִּיק – נוֹתֵן לוֹ כְּשָׁעַת הַגָּזֵל. כָּחֹשׁ – כְּשָׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין. אָמַר מָר: שָׁבַח מַזִּיק – נוֹתֵן כְּשָׁעַת הַגָּזֵל. מַנִּי – רַבִּי יִשְׁמָעֵאל הִיא, דְּאָמַר: בַּעַל חוֹב הוּא, וְזוֹזֵי הוּא דְּמַסֵּיק לֵיהּ; אֵימָא סֵיפָא: כָּחֹשׁ – כְּשָׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין. אֲתָאן לְרַבִּי עֲקִיבָא, דְּאָמַר: שׁוּתָפֵי נִינְהוּ! רֵישָׁא רַבִּי יִשְׁמָעֵאל וְסֵיפָא רַבִּי עֲקִיבָא?! ח[ט]לָא, כּוּלָּהּ רַבִּי עֲקִיבָא הִיא; וְהָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן – כְּשֶׁפִּיטְמוֹ. אִי כְּשֶׁפִּיטְמוֹ, אֵימָא רֵישָׁא: שָׁבַח וְעָמַד עַל אַרְבַּע מֵאוֹת זוּז – נוֹתֵן לוֹ כְּשָׁעַת הַגָּזֵל. אִי כְּשֶׁפִּיטְמוֹ, צְרִיכָא לְמֵימַר?! אָמַר רַב פָּפָּא: רֵישָׁא – מַשְׁכַּחְתְּ לַהּ בֵּין דְּפָטְמַהּ פַּטּוֹמֵי בֵּין דְּשָׁבַחָא מִמֵּילָא, וְאִצְטְרִיךְ לְאַשְׁמוֹעִינַן דְּהֵיכָא דְּשָׁבַחָא מִמֵּילָא – נוֹתֵן לוֹ כְּשָׁעַת הַגָּזֵל. סֵיפָא – לָא מַשְׁכַּחְתְּ לַהּ אֶלָּא כְּשֶׁפִּיטְמוֹ. כָּחֹשׁ – כְּשָׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין. כָּחֹשׁ מֻחְמַת מַאי? אִילֵימָא דְּכָחֲשָׁה מֻחְמַת מְלָאכָה, לֵימָא לֵיהּ: אַתְּ מַכְחֲשָׁתְּ, וַאֲנָא יָהֵיבְנָא?! ז[י]אָמַר רַב אָשֵׁי: דְּכָחֹשׁ מֻחְמַת מַכָּה, דַּאֲמַר לֵיהּ: קָרְנָא דְּתוֹרָךְ קְבִירָא בֵּיהּ. מַתְנִי' שׁוֹר שֶׁוֶּה מָאתַיִם שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁוֶּה מָאתַיִם, וְאֵין הַנְּבֵילָה יָפָה כְּלוּם – אָמַר רַבִּי מֵאִיר, עַל זֶה נֶאֱמַר: "וּמָכְרוּ אֶת הַשּׁוֹר הַחַי וְחָצוּ אֶת כַּסְפּוֹ". [ג]אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוּדָה: וְכֵן הֲלָכָה; קַיֶּמְתָּ "וּמָכְרוּ אֶת הַשּׁוֹר הַחַי וְחָצוּ אֶת כַּסְפּוֹ", וְלֹא קַיֶּמְתָּ "וְגַם הַמֵּת יֶחֱצוּן"! וְאֵיזֶהוּ? זֶה שׁוֹר שֶׁוֶּה מָאתַיִם שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁוֶּה מָאתַיִם, וְהַנְּבֵילָה יָפָה חֲמִשִּׁים זוּז; שָׁוֶה נוֹטֵל חֲצִי הַחַי וַחֲצִי הַמֵּת, וְזֶה נוֹטֵל חֲצִי הַחַי וַחֲצִי הַמֵּת. גְּמָ' תָּנוּ רַבָּנָן: שׁוֹר שֶׁוֶּה מָאתַיִם שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁוֶּה מָאתַיִם, וְהַנְּבֵילָה יָפָה חֲמִשִּׁים זוּז – זֶה נוֹטֵל חֲצִי הַחַי וַחֲצִי הַמֵּת, וְזֶה נוֹטֵל חֲצִי הַחַי וַחֲצִי הַמֵּת, וְזֶהוּ שׁוֹר הָאָמוּר בַּתּוֹרָה; דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. [ד]רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אֵין זֶהוּ שׁוֹר הָאָמוּר בַּתּוֹרָה, אֶלָּא שׁוֹר שֶׁוֶּה מָאתַיִם שֶׁנָּגַח לְשׁוֹר שֶׁוֶּה מָאתַיִם, וְאֵין הַנְּבֵילָה יָפָה כְּלוּם, עַל זֶה נֶאֱמַר: "וּמָכְרוּ אֶת הַשּׁוֹר הַחַי וְחָצוּ אֶת כַּסְפּוֹ". אֶלָּא מָה אֲנִי מְקַיֵּים "וְגַם אֶת הַמֵּת יֶחֱצוּן"? פְּחַת שֶׁפְּחָתוּ מִיתָה – מַחֲצִין בַּחַי. מִכְּדֵי בֵּין רַבִּי מֵאִיר בֵּין רַבִּי יְהוּדָה – הַאי מֵאָה וְעֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה שָׁקֵיל; מַאי בֵּינַיְיהוּ? אָמַר רָבָא: פְּחַת נְבֵילָה אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ. רַבִּי מֵאִיר סָבַר: פְּחַת נְבֵילָה – דְּנִיזָּק הָוֵי, וְרַבִּי יְהוּדָה סָבַר: פְּחַת נְבֵילָה – דְּמַזִּיק הָוֵי פַּלְגָא. אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי: אִם כֵּן, מְצִינוּ לְרַבִּי יְהוּדָה תָּם לְרַבִּי יְהוּדָה פְּחַת שֶׁפְּחָתוּ מִיתָה מַחֲצִין אַלְמָא נָפְקָא לָן מִוְּגַם אֶת הַמֵּת יֶחֱצוּן דְּלָא מְשַׁלֵּם אֶלָּא חֲצִי נֶזֶק:

אֶלּוּ גַּבָּךְ הָוָה לָאו מִנָּךְ הָוָה גְּבֵי לֵהּ תַּמָּה אָז הוּא בְּדִין שֶׁיִּגְבֶּה שֶׁפָּשַׁע בִּשְׁמִירָתוֹ וי"ל דְּלָא קָאָמַר אֶלָּא כְּלוֹמַר דְּאֵין גּוּף הַשּׁוֹר מְשֻׁעְבָּד לב"ח כְּמוֹ שֶׁהוּא מְשֻׁעְבָּד לַנְּזָק שֶׁמִּשְׁתַּלֵּם מִגּוּפוֹ וְכֵן פֵּרֵשׁ בַּקּוּנְטְרֵס בְּרֵישׁ שׁוֹר שֶׁנִּגַּח אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה (לְקַמָּן בָּבָא קַמָּא ד' לו.): שָׁאלְמָלֵא לֹא הִזִּיקוֹ הָיָה עוֹמֵד עַל שְׁמֹנָה מֵאוֹת זוּז נוֹתֵן כְּשָׁעַת הַגָּזֵל לָא נָקְטִי לְאַשְׁמוֹעִינַן שֶׁלֹּא יְשַׁלֵּם כָּל מַה שֶׁהָיָה רָאוּי לְהַשְׁבִּיחַ אֶלְמָלֵא לֹא הִזִּיק דְּמִלְּתָא דְּפְשִׁיטָא הוּא דְּאִטּוּ אִם נָגַח שׁוֹר קָטָן הָיִיתִי סָבוּר שֶׁיְּשַׁלֵּם דְּמֵי שׁוֹר גָּדוֹל לְפִי שֶׁהָיָה רָאוּי לִהְיוֹת גָּדוֹל וּמַשְׁבִּיחַ וְעוֹד אִי לְהָכִי אַצְטְרִיךְ מַאי פְּרִיךְ בְּסָמוּךְ אִי כְּשֶׁפִּטְמוֹ צְרִיכָא לְמֵימַר אֶלָּא י"ל כְּפִי הַקַּוְנָט' בְּלָשׁוֹן אַחֵר: הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן כְּשֶׁפִּטְמוֹ וּכְגוֹן שֶׁאֵין הַשָּׁבַח יוֹתֵר עַל הַיְצִיאָה שֶׁאִם הָיָה יוֹתֵר נְהִי נְמֵי דְּאָמְרִינַן בְּחֻזְקַת הַבָּתִּים (ב"ב ד' מב:) דְּשַׁתְּף הַיְוֵי כְּיוֹרֵד בִּרְשׁוּת מ"מ מַה שֶּׁאָדָם רוֹצֶה לִתֵּן לְמִפְּטֵם לְפַטֵּם יִטֹּל הַמַּזִּיק וְהַמּוֹתָר יֵשׁ לוֹ לִהְיוֹת לַנְּזָק וא"ת א"כ אַמַּאי אִצְטְרִיךְ לְמִפְרַךְ מֵרֵישָׁא מְסַיְּפָא גּוּפָהּ לְפָרֵךְ אִי בְּשֶׁפִּטְמוֹ צְרִיכָא לְמֵימַר וי"ל דְּסֵיפָא לְמִפְרַךְ אַצְטְרִיךְ דְּסָד"א כַּיָּוֵן דְּאָמַר ר"ע הַחֹלֶט הַשּׁוֹר הָוֵי לֵיהּ מַזִּיק כְּשֶׁפִּטְמוֹ מַנִּיחַ מְעוֹתָיו עַל קֶרֶן הַצְּבִי כְּמוֹ בְּהַלֶּךְ לְמִדְיַנַת הַיָּם וְאָבָא אַחֵר וּפִרְנֵס אִשְׁתּוֹ (כְּתֻבּוֹת ד' קז:) וְעוֹד מְצִינוּ לְמֵימַר דְּאַיֵּרִי שַׁפִּיר שֶׁהַשָּׁבַח יוֹתֵר עַל הַיְצִיאָה וְהָא דְּקָאָמַר נוֹתֵן כְּשָׁעַת הַגָּזֵל לָאו דַּוְקָא אֶלָּא בָּא לְהַשְׁמִיעֵנוּ שֶׁיִּטֹּל יוֹתֵר מִדְּמֵי יְצִיאוֹתָיו דְּכִיוָן דְּרֵשׁוּת דָּמֵי: כְּשֶׁפִּטְמוֹ וא"ת אַמַּאי מְפַלֵּג בֵּין שָׁבַח לִכְחֹשׁ לְפָלוֹג בְּשָׁבַח גּוּפֵהּ דְּשָׁבַח מֵעַצְמָא כְּשָׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין וי"ל דְּאַגַּב דִּנְזַק בְּרֵישָׁא שָׁבַח וְכָחֹשׁ בְּסֵיפָא נָמֵי נְזַק הָכִי: זֶה נוֹטֵל חֲצִי הַחַי וַחֲצִי הַמֵּת הַאי לְשָׁנָא לָאו דַּוְקָא וְלָא אַתֵּי לְמֵימַר אֶלָּא שֶׁמְּקַבֵּל עָלָיו חֲצִי הַפְּחָת וּלְפִי הַמַּסְקָנָא שְׁקִיל בְּשָׁבְחָא: דְּרַבִּי מֵאִיר סָבַר פְּחַת נְבֵלָה דְּנִזָּק אע"ג דִּבְפ"ק (ד' י:) נָפְקָא לָן מִוְּהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ מ"מ הַאי קְרָא דְּהָכָא אִצְטְרִיךְ לְאַשְׁמוֹעִינַן דְּלָא מְשַׁלֵּם אֶלָּא חֲצִי נֶזֶק דְּאִי מַחֲצוּ אֶת כַּסְפּוֹ ה"א שֶׁהוּא פְּעָמִים יוֹתֵר וּפְעָמִים פָּחוֹת כִּדְמוֹכַח בְּסָמוּךְ דְּפָרִיךְ א"כ מְצִינוּ תֵּם לְר' יְהוּדָה דְּמְשַׁלֵּם יוֹתֵר מִחֲ"נ וּמְשַׁנֵּי אֵית לֵהּ

עין משפט
נר מצוה

א מיי׳ פז׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ח, סמג עשין סז, טוש״ע חו״מ סי׳ תנ סעי׳ ב:
ב טוש״ע חו״מ סי׳ תנ סעי׳ ב:
ג סמג עשין סז:
ד מיי׳ פז׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ג, סמג עשין סז, טוש״ע חו״מ סי׳ תה סעי׳ א ב:
ה סמג עשין סז:
ו מיי׳ פז׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ג, טוש״ע חו״מ סי׳ תה סעי׳ א ב:
ז מיי׳ פד׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ ח:
ח מיי׳ פא׳ מהל׳ שבת הל׳ יז:
ט מיי׳ פח׳ מהל׳ שבת הל׳ ז:
י מיי׳ פ׳ מהל׳ שבת הל׳ י:
יא מיי׳ פ״ב מהל׳ שבת הל׳ א, סמג לאוין סה, סמג עשין נא:
יב סמג עשין סז:

מסורת הש״ס
א שבת קו.

תורה אור השלם
או נוֹדֵע כִּי שׁוֹר נגּח הוּא מִתְּמוֹל שִׁלְשׁם וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ בְּעָלָיו שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם שׁוֹר תַּחַת הַשּׁוֹר וְהַמֵּת יִהְיֶה־לּוֹ [שמות כא, לו]
וְכִי־יִגַּח שׁוֹר־אִישׁ אֶת־שׁוֹר רֵעֵהוּ וָמֵת וּמָכְרוּ אֶת־הַשּׁוֹר הַחַי וְחָצוּ אֶת־כַּסְפּוֹ וְגַם אֶת־הַמֵּת יֶחֱצוּן [שמות כא, לה]
וְכִי־יַגִּיחַ אִישׁ אֶת־עֵין עַבְדּוֹ אוֹ־אֶת־עֵין אֲמָתוֹ וְשִׁחֲתָה לַחָפְשִׁי יְשַׁלְּחֶנּוּ תַּחַת עֵינוֹ וְאִם־שֵׁן עַבְדּוֹ תַּחַת שִׁנּוֹ [שמות כא, כו-כז]

מָצִינוּ תֹּם חְמוּר מִמּוּעָד וא״ת וְהָא ר״י אִית לֵיהּ (לְקַמָּן בָּבָא קַמָּא דַּף מה:) צַד תְּמוּת בְּמָקוֹמָהּ עוֹמֶדֶת וי״ל דְּה״פ מָצִינוּ צַד תְּמוּת חְמוּר מִצַּד מוּעָד וּמַיְתֵי מִבָּרַיְתָא דְּשׁוֹר שָׁוֶה מָנֶה כו׳ וּמַה צַּד מוּעָד דְּחְמוּר אֵין מְשַׁלֵּם אֶלָּא מַה שֶּׁהִזִּיק צַד תְּמוּת הַקֵּל לֹא כָּל שֶׁכֵּן:

וְהַתּוֹרָה אָמְרָה וּמְכָרוּ לָאו מִשּׁוּם דְּקִשְׁתַּמַּע פְּשִׁטָהּ דִּקְרָא ח״נ דִּקְרָא לָא מַשְׁמַע כְּלָל אֶלָּא י״ל דה״ק וְהַתּוֹרָה אָמְרָה וּמְכָרוּ וע״כ ר״י לֹא מְפָרֵשׁ לִקְרָא דְּלִשְׁתַּלֵּם כָּל שָׁעָה יוֹתֵר מֵחֲצִי דְּהָא שְׁמִעִינַן לֵיהּ לר״י דְּאִית לֵיהּ ח״נ לְקַמָּן בְּפ׳ שׁוֹר שֶׁנָּגַח ד׳ וְהִ׳ (בָּבָא קַמָּא ד׳ לז.) אָמַר לָהֶן לְשַׁבָּתוֹת מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם וְלִימֵי הַחוֹל מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק: **שׁוֹרוֹ** שֶׁבִּישׁ פָּטוּר צַעַר וְרִפּוּי וְשֶׁבֶת וּדְמֵי וְלָדוֹת לָא חָשִׁיב מִשּׁוּם דְּשְׁמִעִינַן מִמַּתְנִיתִין דְּהַחוֹבֵל (לְקַמָּן בָּבָא קַמָּא דַּף פז.) וְאע״ג דְּבֹשֶׁת נְמֵי קָתָנֵי הָתָם מ״מ תְּנָא הָכָא לְרַקְדֵּק הוּא דְּוַמְיָא דְּשׁוֹרוֹ אוֹ שׁוֹרוֹ דַּוְמְיָא דִּידֵהּ וְכֵן שׁוֹר שֶׁהִדְלִיק הַגָּדִישׁ אִצְטְרִיךְ לְהָכִי כְּדְאִיתָא בַּגְּמָרָא דִּלְמִלְתָא אַחֲרִיתִי לָא אִצְטְרִיךְ דְּפְשִׁיטָא דְּחַיָּב דִּלְעִנְיָן שׁוֹרוֹ מָה לִי שַׁבָּת וּמָה לִי חוֹל וְאַגַּב הִדְלִיק הַגָּדִישׁ דְּמֵירֵי בְּנִדּוֹן נַפְשׁוֹ קָתָנֵי חֵבֶל בְּאָבִיו וְאִמּוֹ אֲבָל שׁוֹרוֹ שֶׁסְּמָא אֶת עֵין עַבְדּוֹ אִצְטְרִיךְ שאע״פ שֶׁבַּעֲצָמוֹ חַיָּב בְּשׁוֹרוֹ פָּטוּר דְּהָא לָא אַשְׁמוּעִינַן בְּשׁוּם מִשְׁנָה: **חוֹבֵל** וְצָרִיךְ לְכַלְּבוֹ מַבְעִיר וְצָרִיךְ לְאָפְרוֹ רַבֵּינוּ שְׁמוּאֵל פֵּרֵשׁ דִּר׳ אַבָּהוּ סָבַר כְּר״ש דְּאָמַר מְקַלְקֵל בְּחַבּוּרָה חַיָּב וְרִבִּי יוֹחָנָן ס״ל כְּר׳ יְהוּדָה דְּאָמַר מְקַלְקֵל בְּחַבּוּרָה וּבְהַבְעָרָה פָּטוּר וְצָרִיךְ לְכַלְּבוֹ אוֹ לְאָפְרוֹ לָא חָשִׁיב מְקַלְקֵל אֶלָּא מִתְקֵן וְהַיְינוּ דְּקָתָנֵי חַיָּב אֲפִי׳ לר״י וְקָשָׁה דְּא״כ אַמַּאי א״ל פּוֹק תְּנִי לְבָרָא אַטּוּ מִשּׁוּם דְּס״ל כר״י מַאן דְּמַתְנֵי כְּרִבִּי שִׁמְעוֹן מִשְׁתַּכְּחִי לֵיהּ דכה״ג (דַּף טז.) ע״כ נִרְאֶה דְּר׳ אַבָּהוּ וְרִבִּי יוֹחָנָן אַלִּיבָּא דר״ש פְּלִיגִי דְּרִבִּי אֱלִיעֶזֶר כר״ש כִּדְאִיתָא פֶּרֶק הָאוֹרֵג (שַׁבָּת דַּף קו. וְשָׁם ד״ה חוּץ) וְרִבִּי יוֹחָנָן סָבַר דְּאַפִּי׳ רִבִּי שִׁמְעוֹן בְּעֵי תִּקּוּן קְצָת וּמִיהוּ לָא חָשִׁיב תִּקּוּן שֶׁיִּתְחַיֵּב בְּכָךְ לְרִבִּי יְהוּדָה אוֹ לר״ש בִּשְׁאָר מְלָאכוֹת דְּאֵין דָּרֶךְ לַחְבֹּל בַּחֲבֵרוֹ לְתַּן לְכַלְּבוֹ וְלִשְׁרוֹף גָּדִישׁ בַּעֲבוּר אֵפֶר וְטַעֲמָא בְּחוֹבֵל וּמַבְעִיר דְּבִּמְפָרֵשׁ הָתָם בְּפֶרֶק הָאוֹרֵג מִשּׁוּם דְּגָמַר מְמִילָה וְהַבְעָרַת בַּת כֹּהֵן וא״ת וְאַמַּאי מְחַיֵּב רִבִּי אֲבָהוּ אע״פ שֶׁאֵין צָרִיךְ לְכַלְּבוֹ וּלְאָפְרוֹ הָא כְּיָוֹן דְּאֵין צָרִיךְ כְּלָל מִלְּאכָה שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה לְגוּפָהּ הֵיא דאע״ג דְּמְחַיֵּב ר״ש מְקַלְקֵל בְּחַבּוּרָה מ״מ בָּעֵינַן צְרִיכָה לְגוּפָהּ כְּדְמוֹכַח בְּרֵישׁ הַנִּזָּקִין (סַנְהֶדְרִין דַּף פד: וְשָׁם ד״ה מאן) וּבְשִׁלְהֵי כָּל כִּתְבֵי (שַׁבָּת דַּף קכא.) וּבְפֶרֶק כָּלָל גָּדוֹל (שַׁבָּת דַּף עה. וְשָׁם ד״ה טְפֵי) וּבְשִׁלְהֵי סָפֵק אָכַל (כְּרִיתוּת דַּף כ:) ואור״י דְּכָל הָנֵךְ סְגָיוֹת כְּרִבִּי יוֹחָנָן וְהֵיא דְּסָפֵק אָכַל וּפָרֵץ כָּל כִּתְבֵי דְּהֲוֵי פָּרִיצְתָא אַכָּא לְמֵימַר דְּהָהוּא תַּנָּא סָבַר כר״י בַּחֲדָא וּכְרִבִּי שִׁמְעוֹן בַּחֲדָא וע״ל דְּאַפִּי׳ בְּמְקַלְקֵל גָּמוּר מִשְׁכַּחַת לֵהּ דְּהֵיא צְרִיכָה לְגוּפָהּ כְּגוֹן חוֹבֵל בְּאָסוּרֵי הֲנָאָה שֶׁסָּבוּר שֶׁיָּכוֹל לְהַנּוֹת לְתֵּן לְכַלְּבוֹ וְכֵן מַבְעִיר בְּאָסוּרֵי הֲנָאָה שֶׁסּוֹבֵר שֶׁיָּכוֹל לְבַשֵּׁל בּוֹ קְדֵרָה וא״ת וְרַבִּי יוֹחָנָן מַאי טַעְמָא דְּלָא מְחַיֵּב מְקַלְקֵל גָּמוּר דְּהָא טַעְמָא דְּמְקַלְקֵל פְּטוּרִין הֵיְינוּ מִשּׁוּם דְּבָעֵינַן מְלָאכָת מַחְשֶׁבֶת כְּדְמוֹכַח בספ״ק דַּחֲגִיגָה (דַּף י:) וּלְעִנְיַן חַבּוּרָה לָא חָשִׁישִׁינַן אַמְּלָאכָת מַחְשֶׁבֶת דְּאָמַר הַנַּח לַחֲבוּרָה הוֹאִיל וּמְקַלְקֵל חַיָּב מִתְעַסֵּק נַמִּי מִחַיֵּב וּמִתְעַסֵּק לָא מִפְטַר אֶלָּא מִטַּעַם מְלָאכָת מַחְשֶׁבֶת וי״ל נָהִי דְּלָא בָּעֵינַן מְלָאכָת מַחְשֶׁבֶת מִיהוּ כֵּיוָן דְּגָמְרִינַן מִמְּילָה וּמֵהַבְעָרַת בַּת כֹּהֵן לָא מְחַיְּבִינַן אֶלָּא דַּוְמְיָא דְּהָנָהוּ דִּלְא הֲוֵי מְקַלְקֵל גָּמוּר בְּמְקָצָת וְר׳ אֲבָהוּ נָהִי דְּצָרִיךְ מִצָּוָה לָא מְשַׁוֵּי לֵיהּ תִּקּוּן מ״מ צְרִיכָה לְגוּפָהּ מְשַׁוֵּי לֵהּ מָה שֶׁהוּא צָרִיךְ לְמִצָּוָה וא״ת לְכַלְּבוֹ וּלְאָפְרוֹ הֵיכִי צְרִיכָה לְגוּפָהּ מ״ש מַחֹפֵר גֶּמָא וְאֵין צָרִיךְ אֶלָּא לְאָפְרָהּ וי״ל דְּלָא דְּמֵי דְּהָכָא צָרִיךְ הוּא לְנָטִילַת נְשָׁמָה דְּהַיְינוּ הַדָּם כִּי הַדָּם הוּא הַנֶּפֶשׁ כְּדֵי לְתֵּת לְכַלְּבוֹ וּמַבְעִיר נַמִּי לְהַבְעָרָה כְּדֵי לַעֲשׂוֹת אֵפֶר כְּמוֹ מַבְעִיר לְבַשֵּׁל קְדֵרָה וְלָא דְּמֵי לְחוֹפֵר גֶּמָא דִּמְמִילָא וְאֵין נֶהֱנֶה כְּלָל מִמֶּנּוּ וא״ת הָא דְּאָמַר בפ״ק דִּיבָמוֹת (דַּף ו:) דְּאִצְטְרִיךְ קְרָא לְמִיסַּר הַבְעָרַת בַּת כֹּהֵן מִשּׁוּם דַּהֲוָה ס״ד לְמִשְׁרֵי מִקַּל וָחֹמֶר דַּעֲבוֹדָה דְּדָחֲיָא שַׁבָּת תִּפּוֹק לֵיהּ דְּאִי לָא כְּתִיב הַבְעָרַת בַּת כֹּהֵן הָוֵה שָׁרֵינַן כָּל הַמְקַלְקְלִין בְּהַבְעָרָה וי״ל דְּהָתָם כְּר׳ יְהוּדָה דַּחֲשִׁיב לֵיהּ תִּקּוּן:

תָּם חְמוּר מִמּוּעָד דְּהָא גַּבֵּי מוּעָד אָמְרִינַן בְּפ״ק (דַּף י:) בְּעָלִים מְטַפְּלִים בְּנִבְלָה דִּכְתִיב וְהָמַת יִהְיֶה לוֹ וְגוֹ׳ הָכִי נָמֵי דס״ל תָּם חְמוּר: כְּדְתָנֵי לְקַמָּן בְּפֶרֶק שׁוֹר שֶׁנָּגַח ד׳ וְהִ׳: ר״י אוֹמֵר תָּם חַיָּב אִם שָׁמְרוּ שְׁמִירָה פְּחוּתָה וְיָצָא וְהִזִּיק וּמוּעָד פָּטוּר: דִּכְתִיבִי קְרָאֵי כְּדִמְפָרֵשׁ הָתָם: וְהּ נוֹטֵל חֲצִי הַחַי שֶׁשָּׁוֶה חֲצִי שׁ״ב סְלָעִין וּפַלְגָא בַּשָּׁבִיל תַּשְׁלוּמִין שֶׁשִּׁלֵּם שֶׁלֹּא שָׁוֶה אֶלָּא ה סְלָעִים: תָּם הַקֵּל לֹא כ״ש אַלְמָא לְר׳ יְהוּדָה תָּם קַל קָרֵי לֵהּ: ר״מ סָבַר שַׁבָּח נְבֵלָה דְּנֶזֶק הָוֵי דְּלֵית לְהוּ שׁוּם שַׁתְּפוּת: וְהַיְינוּ דְּקָשְׁיָא לֵיהּ לר״י דְּמַשְׁמְעִינַן לֵיהּ בַּבָּרַיְתָא דְּלִקְמָן בְּפֶרֶק הָאִשָּׁה דְּקָאָמַר יָכוֹל שׁוֹר שָׁוֶה ה׳ סְלָעִים שֶׁנָּגַח לְשׁוֹר שָׁוֶה מָנֶה כּוּ׳ דְּהָא דְּקָאָמַר יָכוֹל מִשּׁוּם דְּקָשְׁיָא לֵיהּ הָכִי כֵּיוָן דְּלִדְיֵדֵהּ ס״ל דְּחָס רַחֲמָנָא עֲלֵהּ דְּמִזִּיק לְמִשְׁקַל בִּשְׁבָחָא יָכוֹל שׁוֹר שָׁוֶה חֲמֵשׁ סְלָעִים שֶׁנָּגַח לְשׁוֹר שָׁוֶה מָנֶה וְהַנְּבֵלָה יָפָה נ׳ זוּזִים דְּשָׁקִיל מִזִּיק חֲצִי הַחַי דְּהֲוֵי שְׁנֵי סְלָעִים וּפַלְגָא וַחֲצִי הַמֵּת דְּהֲוֵי שֵׁשׁ סְלָעִים וּרְבִיעַ: אִמְרַתְּ וְכִי הֵיכָן מָצִינוּ מַזִּיק נִשְׁבָּר שֶׁאֵינוֹ מְפַסִּיד כְּלוּם דאע״ג דְּקָאָמַר ר״י לְעֵיל דְּמַזִּיק שְׁקִיל בִּשְׁבָחָא בְּתַשְׁלוּמֵי ח״נ מִיהָא אִיתָא וּמְפַסִּיד ע״ה מְשׁוֹר הַחַי: שֶׁלֹּם יְשַׁלֵּם בְּמוֹעֵד כְּתִיב אֶלָּא שְׁנֵי תַּשְׁלוּמִים כְּתַב לֵהּ אֶחָד לְתָם וְאֶחָד לְמוֹעֵד לוֹמַר בְּעָלִים מְשַׁלְּמִין וְאֵין הַבְּעָלִים נוֹטְלִין: וְהַנְּבֵלָה יָפָה שְׁלֹשִׁים זוּז וְהוּקְרָה הַנְּבֵלָה מִשְּׁמֹנִים דְּשָׁקִיל מַזִּיק חֲמִשָּׁה זוּזֵי בְּאוֹתָן י׳ זוּזֵי שֶׁהִשְׁבִּיחָה דְּהָא לֹא מְטֵי פְּסִידָא לְנֶזֶק דְּהוּא נָמֵי מַרְוִיחַ ה׳ דִּינָר: אִם כֵּן מָצִינוּ לר״י תָּם מְשַׁלֵּם יוֹתֵר מֵחֲצִי נֶזֶק א״כ דְּלָא דָּרֵישׁ ר״י פְּחַת שֶׁפְּחָתוּ מֵיתָה מְחַצִּין בַּחֲצִי מָצִינוּ בְּתָם מְשַׁלֵּם יוֹתֵר מֵחֲצִי נֶזֶק וְהֵיכִי דָּמֵי שׁוֹר שָׁוֶה נ׳ שֶׁנָּגַח לְשׁוֹר שָׁוֶה מ׳ וְהַנְּבֵלָה יָפָה כ׳ וְהָוֵי נֶזֶק כ׳ וּפַלְגָא נִזְקָא עֶשְׂרָה וְכִי פַּלְגֵי חֲצִי חַי וַחֲצִי מֵת נוֹטֵל נֶזֶק בְּחַי כ״ה וּבְמֵת י׳ הֲרֵי [ל״ה] נִמְצָא מַזִּיק מְשַׁלֵּם יוֹתֵר מֵחֲצִי נֶזֶק דְּבִשְׁלָמָא לר״מ לֹא מְשַׁלֵּם אֶלָּא חֲצִי מַה שֶּׁפְּחָתוּ מִיתָה אֶלָּא לר״י נָהִי נַמִּי דְּהֵיכָא דְּמָטֵי חֲצִי הַחַי יוֹתֵר מֵנֶזֶק שָׁלֵם נְפָקָא לֵהּ הַאי דְּלָא שְׁקִיל נֶזֶק חֲצִי הַחַי מִקַּל וָחֹמֶר מִמּוּעָד כְּדְקָתָנֵי לְעֵיל מַה מּוּעָד חְמוּר אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא מַה שֶּׁהִזִּיק תָּם הַקֵּל לֹא כ״ש אֲבָל הָכָא דְּלֵיכָּא לְמֵימַר הָכִי דְּהָא פְּחוֹת מִמַּה שֶּׁהִזִּיק מְשַׁלֵּם וּמִיהוּ טְפֵי מֵחֲצִי נֶזֶק אֵיכָּא: אִית לֵהּ לְרַבִּי יְהוּדָה פְּחַת שֶׁפְּחָתוּ מִיתָה הִלְכָךְ בְּהָהוּא נָמֵי מִקְּרָא נָפְקָא לֵהּ דְּלָא שְׁקִיל אֶלָּא חֲצִי נֶזֶק: א״כ דְּלִפְחַת שֶׁפְּחָתוּ מִיתָה לְחוּד אַתָא לְכְתּוֹב אֶת הַמֵּת יֶחֱצוּן מַאי וְגַם ש״מ תַּרְתֵּי דְּשַׁתְּפֵהּ רַחֲמָנָא בִּשְׁבָחָא: מַתְנִי׳ שׁוֹרוֹ שֶׁבִּישׁ פָּטוּר כִּדְקָאָמַר לָן (לְעֵיל בָּבָא קַמָּא דַּף כו.) אִישׁ בַּעֲמִיתוֹ וְלֹא שׁוֹר בַּעֲמִיתוֹ: שׁוֹרוֹ שֶׁהִדְלִיק אֶת הַגָּדִישׁ בְּשַׁבָּת חַיָּב חֲצִי נֶזֶק דְּמִשְׁנָה הוּא: גְּמ׳ כָּל הַמְקַלְקְלִין פְּטוּרִין לְעִנְיַן שַׁבָּת: חוּץ מֵחוֹבֵל וּמַבְעִיר כְּדְמְפָרֵשׁ טַעְמָא בְּמַס׳ שַׁבָּת בְּפֶרֶק הָאוֹרֵג מִדְּאִצְטְרִיךְ קְרָא לְמִשְׁרֵי מִילָה מִכְּלָל דְּשְׁאָר חוֹבֵל חַיָּב וּמִדְּאַסַּר רַחֲמָנָא שְׁרֵפַת בַּת כֹּהֵן בְּשַׁבָּת דְּמְקַלְקֵל הוּא מִכְּלָל דְּמְקַלְקֵל בְּהַבְעָרָה חַיָּב כְּגוֹן הַשּׁוֹרֵף כְּלִי דְּמְקַלְקֵל הוּא: אֵינוֹ מִשְׁנָה דְּאֵינָהוּ נַמֵּי פְּטִירִי: בְּצָרִיךְ לְכַלְּבוֹ דְּהֲוֵי מְקַלְקֵל עַל מְנָת לְתַקֵּן וְהָא (דְּתְנַן) נִצְרַר הַדָּם אע״פ שֶׁלֹּא יָצָא מִשּׁוּם צוֹבְעַ הוּא דְּמְחַיֵּב:

מסורת הש"ס

א סנהדרין עט:; כתובות לח.; כתובות לה.; מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי

ב לעיל יג:

גליון הש"ס

גמ' ופתקיה לנויא. עי' מו"ק דף יב ע"ב ברש"י ד"ה לנויי:

תורה אור השלם

וּמַכָּה בְהֵמָה יְשַׁלְּמֶנָּה וּמַכֵּה אָדָם יומת [ויקרא כד, כא]

אַף הוּא נָמֵי דְּלָא קָבָעֵי לְאָפְרוֹ וּמְקַלְקֵל מִתַּשְׁלוּמִין אַלְמָא חִיּוּב מִיתָה אִיכָּא: אַף שׁוֹרוֹ דְּקָבָעֵי לֵיהּ לְאוּ דַּוְקָא דְּאֵפֵּי' לָא בָּעֵי לֵיהּ נָמֵי חַיָּב לְשַׁלֵּם אֶלָּא עַל כָּרְחֵהּ תַּרְוַיְהוּ בַּחֲדָא מִלְּתָא מוֹקְמִינַן הַאי לְחִיּוּבָא וְהַאי לְפָטוּרָא דְּהָכִי מַשְׁמַע מַתְנִי' דִּבְמָקוֹם שֶׁזֶּה חַיָּב זֶה פָּטוּר דְּאִי שׁוֹרוֹ בָּלָא קָבָעֵי לֵיהּ לֹא מִתְרָץ יֵשׁ חַיָּב עַל מַעֲשֵׂה שׁוֹרוֹ וּפָטוּר עַל מַעֲשֵׂה עַצְמוֹ דְּהָא אֵיהוּ בְּדָלָא בָּעֵי לֵיהּ מְחַיֵּב בְּתַשְׁלוּמִין: בְּשׁוֹר פִּקֵּחַ שֶׁהַשּׁוֹר חָכָם: וּמְנָא יָדְעִינַן דִּלְהָכִי אִיכְּוִין דְּאִצְטְרִיךְ לְאַשְׁמוֹעִינַן מַתְנִי' דאע"ג דְּמָרֵהּ כִּי הַאי גַּוְנָא מִפְּטַר בְּתַשְׁלוּמִין הָוֵי שׁוֹר חַיָּב דְּאִי מִסְתָּמָא אֲפֵי' מָרֵהּ נָמֵי מְחַיֵּב אִי לָא יָדְעִינַן בֵּהּ דְּצָרִיךְ לְאָפְרוֹ וְאֵין כָּאן יֵשׁ חַיָּב עַל מַעֲשֵׂה שׁוֹרוֹ וּפָטוּר עַל מַעֲשֵׂה עַצְמוֹ: חִנָּבֵהּ שְׁנָיו: וּפַתְקֵהּ לְנַוְיָתָא דְּחַף כְּסוּי הַכְּלִי שֶׁהַשֵּׂכָר בְּתוֹכוֹ: שׁוֹרוֹ דְּפָטוּר דַּוְמָיָא דְּחִיּוּבָא דִּידֵהּ הֵיכִי מַשְׁכַּחְתְּ לֵהּ הָא חִיּוּבָא דִּידֵהּ לַיְתָא אֶלָּא בְּמִתְכַּוֵּן לְבַיֵּישׁ וְשׁוֹר אֵין בּוֹ דַּעַת לְהִתְכַּוֵּן לְבַיֵּשׁ: וּמְשַׁנֵּי מַשְׁכַּחְתְּ לֵהּ כְּגוֹן שֶׁנִּתְכַּוֵּן הַשּׁוֹר לְהַזִּיק דְּגַבֵּי אָדָם כִּי הַאי גַּוְנָא מְחַיֵּב אַבַּיְּשׁת דְּאָמַר מַר כו': רַבָּא אָמַר לְעוֹלָם מַתְנִי' בְּדָלָא קָבָעֵי לֵיהּ לְאָפְרוֹ וְהַאי דְּפָטוּר מִתַּשְׁלוּמִין לָאו מִשּׁוּם דְּלָהֲוֵי בֵּהּ חִיּוּב מִיתָה דְּהָא מַתְנִי' אֲפֵי' בְּשׁוֹגֵג נָמֵי דְּלֵיכָּא חִיּוּב מִיתָה מִתּוֹקְמָא דְּפָטוּר מִתַּשְׁלוּמִין כְּדִתְנֵי דְּבֵי חִזְקִיָּה: מַכֵּה נֶפֶשׁ בְּהֵמָה יְשַׁלְּמֶנָּה וּמַכֵּה אָדָם יוּמַת הֻקַּשׁוּ יַחַד דְּמַה מַכֵּה בְּהֵמָה לְעוֹלָם מְשַׁלֵּם וַאֲפֵי' בְּשׁוֹגֵג כְּדְאָמְרִי' (לְעֵיל בָּבָא קַמָּא דף כו.) אָדָם מוּעָד לְעוֹלָם אַף מַכֵּה אָדָם דְּפָטְרָה קְרָא מִתַּשְׁלוּמִין דִּכְתִיב יוּמַת לְעוֹלָם פָּטוּר וַאֲפִילּוּ בְּשׁוֹגֵג הוֹאִיל וּבְמֵזִיד שַׁיְכָא מִיתָה: דָּרֵךְ עָלֶיהָ שֶׁהָרְגוֹ כְּלְאַחַר יָד בַּהֲרִימוֹ הַגַּרְזֶן דְּקַיְמָא לַן (מכות דף ז:) דְּפָטוּר מִגָּלוּת אֲפֵי"ה פָּטוּר מִתַּשְׁלוּמִין הִלְכָךְ גַּבֵּי חִלּוּל שַׁבָּת נָמֵי אֲפֵי' בְּשׁוֹגֵג פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם: ה"ג הָכִי קָאָמַר כֵּן דִּבְמֵזִיד נִדּוֹן בְּנַפְשׁוֹ וְהֵיכִי דָּמֵי בְּצָרִיךְ לְאָפְרוֹ הַשְׁתָּא דְּשׁוֹגֵג פָּטוּר: מַתְנִי' וְהַזַּק הַנִּרְדָּף: בְּסָלַע לָקֶה מִתְחַבֵּךְ הָיָה בְּסָלַע וְלָקֶה: הָיוּ שָׁנִים רוֹדְפִין אַחַר אֶחָד וּשְׁלָשְׁתָּן שֶׁל שְׁלשָׁה בְּנֵי אָדָם:

הוּא וְקָתָנֵי פָּטוּר מָה שׁוֹרוֹ דְּלָא קָבָעֵי לֵהּ. מַשְׁמַע דְּלָא פָּרִיךְ אֶלָּא אַלִּיבָּא דְּר' יוֹחָנָן וְתַמָּה דִּלֵּר' אָבָהוּ נָמֵי תִּקְשֶׁה מָה שׁוֹרוֹ דְּלָא צָרִיךְ לְגוּפוֹ כו' וְאִם נֹאמַר דְּרַבִּי אֲבָהוּ מְחַיֵּב בִּמְקַלְקֵל גְּמוּר וְלָא בָּעֵי צְרִיכָה לְגוּפֵהּ א"ש: נָתְכַּוֵּן לְבַיֵּשׁ הֵיכִי מַשְׁכַּחְתְּ לֵהּ תַּמָּה כֵּיוָן דְּלָא אִסֵּיק אַדַּעְתַּהּ נְתִכַּוֵּן לְהַזִּיק אֲפִילּוּ הוּא דָּמוֹי דְּשׁוֹרוֹ נָמֵי תִּקְשֶׁה לֵיהּ דִּבְשׁוֹר לֵיכָּא כַּוָּנָה וּבְאָדָם בָּעֵי כַּוָּנָה וְ"ל דְּאִי אֲמַרְתְּ הוּא דָּמוֹי דְּשׁוֹרוֹ אָז מַשְׁמַע שֶׁפִּיר כַּוָּנָתוֹ לְהַזִּיק וּבָא לְהַשְׁמִיעֵנוּ דְּלָא בָּעֵינַן כַּוָּנָה לְבַיֵּשׁ אֶלָּא לְהַזִּיק דָּמוֹי דְּשׁוֹרוֹ אֲבָל שׁוֹר דָּמוֹי דִּידֵהּ מַשְׁמַע כַּוָּנָה דְּשָׁכִיחַ טְפֵי בְּאָדָם מִבְּשׁוֹר דְּהַיְנוּ כַּוָּנָה דִּידֵהּ לְבַיֵּשׁ וַאֲתָא לְאַשְׁמוֹעִינַן שׁוֹר דָּמוֹי דְּאָדָם דְּבָעֵי' שֶׁיִּתְכַּוֵּן לְבַיֵּשׁ דְּאִלּוּ מִתְכַּוֵּן לְהַזִּיק שְׁכִיחַ יוֹתֵר בְּשׁוֹר מִבְּאָדָם [וְעוֹד] דְּלֵיכָּא לְמֵימַר דְּלְהַשְׁמִיעֵנוּ דְּשׁוֹר פָּטוּר בְּמִתְכַּוֵּן לְהַזִּיק פָּטוּר מִבַּשֶּׁת דְּלָהָא לָא אַצְטְרִיךְ דְּהָא תְּנַן בְּהַחוֹבֵל (לְקַמָּן בָּבָא קַמָּא דף פז.) דְּשׁוֹר פָּטוּר בְּכָל אַרְבָּעָה דְּבָרִים וּסְתָם שׁוֹר הוּא קָרֵן שֶׁמִּתְכַּוֵּן לְהַזִּיק וא"כ ע"כ שׁוֹרוֹ דָּמוֹי דִּידֵהּ שֶׁמִּתְכַּוֵּן לְבַיֵּשׁ וְזֶה א"א שֶׁשּׁוֹר אֵין מִתְכַּוֵּן לְבַיֵּשׁ וְעַל כָּרְחֵהּ אִית לָן לְמֵימַר הוּא דָּמוֹי דְּשׁוֹרוֹ וקמ"ל דְּלָא בָּעֵינַן מִתְכַּוֵּן לְבַיֵּשׁ וּמְשַׁנֵּי לְעוֹלָם שׁוֹרוֹ דָּמוֹי דִּידֵהּ שֶׁמִּתְכַּוֵּן וקמ"ל שֶׁיָּכוֹל לִהְיוֹת שֶׁשּׁוֹרוֹ דָּמוֹי דִּידֵהּ וא"כ בְּדִידֵהּ לָא בָּעֵינַן שֶׁיִּתְכַּוֵּן לְבַיֵּשׁ שֶׁזֶּה אִי אֶפְשָׁר לִהְיוֹת בְּשׁוֹר: מַתְנִיתִין בְּשׁוֹגֵג פֵּי' בְּקוּנְטְ' דְּרַבָּא מוֹקֵי מַתְנִיתִין דְּלָא בָּעֵי לְאָפְרוֹ וּפָטוּר מֵאוֹתוֹ טַעַם שֶׁשּׁוֹגֵג פָּטוּר וְאֵין הַלָּשׁוֹן מַשְׁמַע כֵּן וְעוֹד דְּלָא דָּמֵי לְשׁוֹגֵג שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אִסּוּר מְלָאכָה אֲבָל כָּאן אֵין אִסּוּר מְלָאכָה אֶלָּא י"ל מַתְנִי' בְּשׁוֹגֵג דְּבָהָא מִלְּתָא אַשְׁמוֹעִינַן הוּא דָּמְיָא דְּשׁוֹרוֹ מָה שׁוֹרוֹ בְּשׁוֹגֵג אַף הוּא פָּטוּר מִדְּתַנְיָא דְּבֵי חִזְקִיָּה: מַכֵּה אָדָם וּמַכֵּה בְּהֵמָה תַּמָּה דְּבָרִישׁ הַנֶּחֱנָקִין (סַנְהֶדְרִין דַּף פד:) מוֹקֵי הַאי קְרָא דְּתַנָּא דְּבֵי חִזְקִיָּה בְּמַכֵּה אָבִיו וְאֵם ואע"ג דְּבַמַּסְקָנָא . לֵן חַבּוּרָה מֵאֵם אֵינוֹ עִנְיָן לָנֶפֶשׁ בְּהֵמָה מ"מ מַפִּיק מִנַּהּ הָתָם דְּמַתֵּר לְהַקִּיז דָּם לְאָבִיו וּמַה שַּׁיָּךְ כָּאן לְחַלֵּק בֵּין דָּרֵךְ יְרִידָה לְדָרֵךְ עֲלִיָּיה וי"ל דְּמֵיירֵי בֵּין בְּמַכֵּה אָבִיו בֵּין בְּמַכֵּה חֲבֵרוֹ בְּמַכֵּה אָבִיו מִדְּכְתִיב הַכֵּאָה סְתָם וְלָא כְּתִיב וּמֵת וּבְמַכֵּה חֲבֵרוֹ דְּבָר הַלָּמֵד מֵעִנְיָנוֹ דְּוַמְיָא דְּקָרָא דִּלְעֵיל מִנַּהּ אִישׁ כִּי יַכֶּה כָּל נֶפֶשׁ אָדָם דְּמֵיירֵי בְּרוֹצֵחַ כְּדִמּוֹכַח בְּפֶרֶק יוֹצֵא דֹּפֶן (נִדָּה דַּף מד: וְשָׁם) וְלִצְדָדִים מֵיירֵי לְעִנְיַן חֲבֵרוֹ בְּמִיתָה וּלְעִנְיַן אָבִיו בְּחַבּוּרָה בְּעַלְמָא וְכֵיוָן דִּבְכוּלְּהוּ מֵיירֵי קְרָא גְּמִירִינַן שַׁפִּיר מִמַּכָּה בְּהֵמָה: בֵּין בְּשׁוֹגֵג בֵּין בְּמֵזִיד בַּג' עִנְיָנֵי מָמוֹן אַיְירֵי תַּנָּא דְּבֵי חִזְקִיָּה בֵּין בְּשׁוֹגֵג בֵּין בְּמֵזִיד אַיְירֵי בְּמָמוֹן אַחַר בַּהֲדֵי מִיתָה וְנָפְקָא לָן מִנַּהּ דְּחַיְבֵי מִיתוֹת שׁוֹגְגִים פְּטוּרִים [מִתַּשְׁלוּמִין] מִשּׁוּם דְּלָא חַלְקָתְ דְּאַהֲכִי מַיְתֵי לֵהּ בִּשְׁמַעְתִּין וּבְאֵלּוּ נְעָרוֹת (כְּתֻבּוֹת דַּף לה. וְשָׁם) וּלְעִנְיָן זֶה אֵית לְהוּ לכ"ע הֶקֵּישָׁא דְּתַנָּא דְּבֵי חִזְקִיָּה כְּדְאָמְרִינַן בְּפ' אֵלּוּ נְעָרוֹת וּמִי אִכָּא לְמַאן דְּלֵית לְהוּ דְּתַנָּא דְּבֵי חִזְקִיָּה אֲבָל בֵּין מִתְכַּוֵּן לְשֶׁאֵינוֹ מִתְכַּוֵּן לָאו בְּמָמוֹן אַחֵר בַּהֲדֵי מִיתָה אַיְירֵי דְּמִקַּל וְחוֹמֶר מִשּׁוֹגֵג נָפְקָא אֶלָּא לְפוֹטְרוֹ מָמוֹן. אֲמַרוּ לֵיהּ רַבָּנַן לְרָבָא: מִי מָצִית מוֹקְמַתְּ לַהּ בְּשׁוֹגֵג? וְהָא "מְפַנֵּי שֶׁנִּדּוֹן בְּנַפְשׁוֹ" קָתָנֵי! הָכִי קָאָמַר: כֵּיוָן דִּבְמֵזִיד נִדּוֹן בְּנַפְשׁוֹ, וְהֵיכִי דָּמֵי – דְּקָא בָּעֵי לְאָפְרוֹ; הַשְׁתָּא בְּשׁוֹגֵג – פָּטוּר. "מַתְנִי' שׁוֹר שֶׁהָיָה רוֹדֵף אַחַר שׁוֹר אַחֵר, וְהוּזַק; זֶה אוֹמֵר: "שׁוֹרְךָ הִזִּיק", וְזֶה אוֹמֵר: "לֹא כִי, אֶלָּא בְּסָלַע לָקָה" – הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵירוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. יוֹכֵ הָיוּ שְׁנַיִם רוֹדְפִים אַחַר אֶחָד, זֶה אוֹמֵר: "שׁוֹרְךָ הִזִּיק", וְזֶה אוֹמֵר: "שׁוֹרְךָ הִזִּיק" –

שְׁנֵיהֶם

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פו' מהל' חובל ומזיק הל' א, סמג עשין ע, טוש"ע חו"מ סי' שנח סעי' ח:

ב מיי' פא' מהל' נערה בתולה הל' יג:

ג מיי' פג' מהל' גניבה הל' א:

ד מיי' פד' מהל' חובל ומזיק הל' ה, טוש"ע חו"מ סי' תכג סעי' ד:

ה מיי' פט' מהל' נזקי ממון הל' ו, סמג עשין סו, טוש"ע חו"מ סי' ת סעי' א:

ו מיי' פט' מהל' נזקי ממון הל' ז, טוש"ע חו"מ סי' ת סעי' ב:

ז סמג עשין סז:

עין משפט
נר מצוה

א מיי׳ פט׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ז, סמג עשין סו, טוש״ע חו״מ סי׳ ת סעי׳ ב:

ב סמג עשין סז:

ג מיי׳ פט׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ט, טוש״ע חו״מ סי׳ ת סעי׳ ג ד:

ד מיי׳ פט׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ יא, טוש״ע חו״מ סי׳ ת סעי׳ ד:

ה טוש״ע חו״מ סי׳ ת סעי׳ ג א:

ו מיי׳ פט׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ יא:

ז מיי׳ פג׳ מהל׳ טוען ונטען הל׳ י, סמג עשין צה, טוש״ע חו״מ סי׳ ת סעי׳ ד:

ח מיי׳ פט׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ יא:

ט מיי׳ פג׳ מהל׳ טוען ונטען הל׳ י, סמג עשין צה, טוש״ע חו״מ סי׳ ת סעי׳ ד:

מסורת הש״ס

א לעיל יג:

ב משנה בבא קמא

זֹאת אוֹמֶרֶת חֲלוּקִים עָלָיו חֲבֵרָיו עַל סוֹמְכוֹס דַּוְקָא בְּכִי הַאי גַּוְנָא פְּלִיג סוֹמְכוֹס שֶׁרָאוּי לְהִסְתַּפֵּק בְּדָבָר וְהַהֵיא (ב"מ דף ק. וְשָׁם) דְּמַחֲלִיף פָּרָה בַּחֲמוֹר וְהַמּוֹכֵר שִׁפְחָתוֹ וְיָלְדָה בְּכָל הָנָךְ בְּלֹא טַעֲנוֹתָם רָאוּי לְהִסְתַּפֵּק לב"ד אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁהַסָּפֵק בָּא ע"פ דִּבְרֵיהֶם לָא פְּלִיג סוֹמְכוֹס דַּהֲרֵי לָמָּ"ד אָמַר סוֹמְכוֹס אֲפִלּוּ בָּרֵי וּבָרֵי אֲטוּ אִם אָמַר אָדָם לַחֲבֵרוֹ טָלִית זוֹ שֶׁאַתָּה לָבוּשׁ שֶׁלִּי הוּא מִי אָמַר סוֹמְכוֹס חוֹלְקִים וּבְשָׁנִים אוֹחֲזִים בַּטַּלִּית אָמַר דְּאִי אָתוּ לְקַמָּן כִּי תְּפִיס חַד וְחַד מֵיסָרֵךְ סָרוּכִי דְּאַפֵּי' לְסוֹמְכוֹס סָרוּכִי לָאו כְּלוּם הוּא: מִמַּאי דְּמַתְנִי' בָּרֵי וּבָרֵי וא"ת וְהֵיכָא אָמְרִינַן דְּמַתְנִי' בָּרֵי וּבָרֵי אִי מִשּׁוּם דְּאָמַר אָמַר סוֹמְכוֹס בָּרֵי וּבָרֵי הֵינוּ מִשּׁוּם דְּאִי לָא אָמַר סוֹמְכוֹס בְּבָרֵי וּבָרֵי לֹא הָיָה יָכוֹל לְדַקְדֵּק מִמִּשְׁנָה דְּחוֹלְקִים דְּהַיְינוּ מֵצֵי לְאוֹקְמֵי בְּבָרֵי וּבָרֵי וְדִבְרֵי הַכֹּל וי"ל דה"ק מִמַּאי דְּמַתְנִי' מֵצֵי לְאוֹרוֹיֵי כְּלָל בְּבָרֵי וּבָרֵי דִּלְמָא בְּבָרֵי וְשָׁמָא דַּוְקָא אֵיֵרֵי דְּאָמְרִינַן בְּסִמּוּךְ דְּרֵישָׁא דְּומְיָא דְּסֵיפָא דְּקָתָנֵי וְה אוֹמֵר לֹא כִּי וְאַף עַל גַּב דבפ"ק דְּכְתֻבּוֹת (דף יב: וְשָׁם) תָּנֵן וְהוּא אוֹמֵר לֹא כִּי אֶלָּא עַד שֶׁלֹּא אֵרְסְתִּיךְ נֶאֱנַסְתְּ וְהָיָה מִקֹּחֵי מִקַּח טָעוּת וּמוּכָח הָתָם דְּהַיְנוּ שָׁמָא הָתָם לֵיכָּא לְמִטְעֵי שֶׁאֵין הַבַּעַל רָגִיל לְדַעַת אֶבָל הָכָא אִי בְּשָׁמָא אֵיֵרֵי לָא ה"ל לְמִתְנֵי לֹא כִּי כֵּיוָן דְּאִיכָּא לְמִטְעֵי: הָא לֹא מַיְתֵי רְאָיָה שֶׁקֶל דְּדַאֲמַר מַזִּיק וא"ת דִּלְמָא הָא לָא מַיְתֵי רְאָיָה שֶׁקֶל מִן הַנִּתָּן וְהוּא אוֹמֵר לֹא כִּי אֶלָּא עַד שֶׁלֹּא אֵרְסְתִּיךְ נֶאֱנַסְתְּ וְהָיָה מִקֹּחֵי מִקַּח טָעוּת וּמוּכָח הָתָם דְּהַיְנוּ שָׁמָא הָתָם לֵיכָּא לְמִטְעֵי לָמָּה לִי לְמִתְנֵי לֹא כִּי כֵּיוָן דְּאִיכָּא לְמִטְעֵי שֶׁאֵין הַבַּעַל רָגִיל לָ

מסורת הש"ס

א לעיל לד.

דְּתָפֵס שְׁקַדֵּם נִזָּק וְתָפֵס הַשּׁוֹר: רָצָה מִזֶּה גּוֹבֶה רָצָה מִזֶּה גּוֹבֶה וְאִם אָבַד רָאוּי לְטוֹל וְאֵין לוֹ פֵּרוּשׁ רָאוּי לְטוֹל אִם תָּפַס וְאֵין לוֹ אִם לֹא תָּפַס וְדַוְקָא הֵיכָא דְּיֵשׁ לוֹ תְּבִיעָה עַל שְׁנֵי הַשְּׁוָרִים עַל הַגָּדוֹל וְעַל הַקָּטָן אִם תָּפַס מִשְׁתַּלֵּם אֲבָל מַתְנִי' דְּלֹעֵיל דְּאֵין לוֹ תְּבִיעָה אֶלָּא עַל הַגָּדוֹל אַפִּי' תָּפַס הַקָּטָן אֵין מִשְׁתַּלֵּם מִנַּזֵּה וְלֹא שַׁיְּיךְ לְשַׁנּוֹיֵי לְעֵיל רָאוּי לְטוֹל וְאֵין לוֹ כֵּיוָן דְּאִם תָּפַס לֹא מִשְׁתַּלֵּם מִנַּזֵּה וּבְטָעָנוֹ חִטִּים גָּרְאָה דְּאִם תָּפַס שְׂעוֹרִים לֹא מִשְׁתַּלֵּם וא"ת אַמַּאי לָא מְשַׁנֵּי הָכָא כְּדִלְעֵיל דְּקָאָמַר נִזָּק שָׁמָא וּמַזִּיק בָּרִי וי"ל דְּא"כ הו"מ לְמִפְרַךְ הַיְנוּ הָךְ כְּדִפְרֵישׁ בַּקּוּנְטְרֵס וְהַשְׁתָּא אֵיכָא צְרִיכוּתָא בְּכוּלְּהוּ בָּבֵי דְּמַתְנִיתִין דְּרֵישָׁא אַשְׁמְעִינַן אֲפִילּוּ מַזִּיק שָׁמָא וְנִזָּק בָּרִי פְּלִיגִי רַבָּנַן עָלָיהּ דְּסוּמְכוֹס וְאָמְרִי הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה וְהָהוּא דְּקָטָן וְגָדוֹל מַשְׁמִיעֲנוּ אֲפִילּוּ נִזָּק שָׁמָא וּמַזִּיק בָּרִי פְּלִיג סוּמְכוֹס וְאֶחָד תָּם וְאֶחָד מוּעָד אַשְׁמְעִינַן דַּאֲפִילּוּ לְרַ' אֶחָא דְּאָמַר בְּרֵישׁ פֶּרֶק הַמּוֹכֵר פֵּרוֹת (ב"ב דף צג.) גְּמָל הָאוֹחֵר בֵּין הַגְּמַלִּים בְּיָדוּעַ שֶׁזֶּה הָרָגוּ מוֹדֶה הָכָא דְּלֹא תָּלֵינַן בְּמוּעָד כֵּיוָן דִּשְׁנֵיהֶם רָצִין וְהוֹ דְּהַנִּזָּקִין שְׁנַיִם אַשְׁמוֹעִינַן דְּנִתְפֶּסֶת שְׁקִיל כְּדָאָמַר מַזִּיק וְסַיְּפָא דְּתָם וּמוּעָד אַיְּידֵי דְּאַיְּרֵי בָּבָא דְּלֹעֵיל בְּגָדוֹל וְקָטָן וְתָם וּמוּעָד אַיְּרֵי נָמֵי הָכָא: ש"מ מִדְּקָתָנֵי שְׁנֵיהֶם רָצָה כו' וְאִם אָבַד הָאֶחָד קָם חֲבֵרוֹ תַּחְתָּיו וּמִשְׁתַּלֵּם הֵימֶנּוּ כְּדְ פֵּרֵשׁ בַּקּוּנְטְרֵס וְקָשָׁה דְּלָא הָוֵה לֵיהּ לְמִימַר שָׁמַע מִנַּה אֶלָּא מִסֵּיפָא הָוֵה לֵיהּ לְמִפְרַךְ דְּקָתָנֵי אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה וּמְשַׁלֵּם לַגָּדוֹל מִן הַקָּטָן א"כ כְּשֶׁאָבַד אֶחָד מֵהֶן לֹא מְשַׁתְּלֵם מֵאוֹתוֹ שֶׁנִּשְׁאַר וְנִרְאֶה לְפָרֵשׁ דִּבְשָׁנֵי שְׁוָרִים שֶׁהַזִּיקוּ שׁוֹר בְּוַדַּאי אַיְּרֵי דַּחֲשִׁיב כְּאִלּוּ הֲוֵי חַד גּוּפָא וּמְשַׁתְּלֵם מִן הַשֵּׁנִי וא"ג דְּמַתְנִיתִין לָא אַיְּרֵי אֶלָּא בְּעִנְיָן שֶׁאָנוּ מְסַפְּקִים אֵיזֶה מֵהֶן נָגַח מ"מ דַּיֵּק מִלְּשָׁנָא דְּקָתָנֵי שְׁנֵיהֶם חַיָּבִים לְאַשְׁמוֹעִינַן שֶׁיָּכוֹל לִהְיוֹת שֶׁיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶם חַיָּבִין כְּגוֹן אִי יָדְעִינַן בְּוַדַּאי שֶׁהִזִּיקוּ שְׁנֵיהֶם יַחַד: **וְרַבִּי** עֲקִיבָא הִיא דְּאָמַר שֻׁתָּפִין נִיזְקוּ חַיָּבִין בַּקּוּנְטְרֵס דִּלְ' יִשְׁמָעֵאל דְּאָמַר ב"ח הוּא וְזוּ הוּא דְּמַסֵּק בֵּהּ אִם אָבַד הָאֶחָד לֹא אָבַד זְכוּתוֹ וְקָשָׁה דְּהָא לְעֵיל (בָּבָא קַמָּא דף לג.) אָמַר אֲפִילּוּ לְרַ' יִשְׁמָעֵאל שְׁחָטוֹ מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי וְנִרְאֶה לְפָרֵשׁ דְּמִשּׁוּם הָכִי מוֹקֵי לֵהּ כְּרַ' עֲקִיבָא מִשּׁוּם דְּלְ' יִשְׁמָעֵאל אֵין שׁוּם חִדּוּשׁ דִּפְשִׁיטָא דְּאָבַד זְכוּתוֹ כְּשֶׁאָבַד הָאֶחָד כֵּיוָן דב"ח הוּא אָבַל לְרַ' עֲקִיבָא דְּשַׁתֵּפִי נִיזְקוּ ס"ד דְּהֲוֵי כְּאִלּוּ הָאֶחָד מִן הַשְּׁנַיִם בְּחֶזְקַת הַנִּזָּק וּמֵצִי לְמֵימַר נִזָּק שְׁלֵךְ נֶאֱבַד וְלֹא שֶׁלִּי: מַתְנִי' שׁוֹר שֶׁנָּגַח אַרְבָּעָה

שׁוֹר שֶׁנָּגַח אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה שְׁוָורִים זֶה אַחַר זֶה – יְשַׁלֵּם לְאַחֲרוֹן שֶׁבָּהֶם, וְאִם יֵשׁ בּוֹ מוֹתָר – יַחֲזִיר לְשֶׁלְּפָנָיו, וְאִם יֵשׁ בּוֹ מוֹתָר – יַחֲזִיר לְשֶׁלְּפָנָיו פָּנָיו, וְהָאַחֲרוֹן אַחֲרוֹן נִשְׁכָּר; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. [א]רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: שׁוֹר שֶׁוָּה מָאתַיִם שֶׁנָּגַח לְשׁוֹר שֶׁוָּה מָאתַיִם, וְאֵין הַנְּבֵלָה יָפָה כְּלוּם – זֶה נוֹטֵל מָנֶה, וְזֶה נוֹטֵל מָנֶה. חָזַר וְנָגַח שׁוֹר אַחֵר שֶׁוָּה מָאתַיִם – הָאַחֲרוֹן נוֹטֵל מָנֶה; וְשֶׁלְּפָנָיו – זֶה נוֹטֵל חֲמִשִּׁים זוּז, וְזֶה נוֹטֵל חֲמִשִּׁים זוּז. חָזַר וְנָגַח שׁוֹר אַחֵר שֶׁוָּה מָאתַיִם – הָאַחֲרוֹן נוֹטֵל מָנֶה, וְשֶׁלְּפָנָיו חֲמִשִּׁים זוּז, וְזֶה נוֹטֵל חֲמִשִּׁים זוּז, וּשְׁנַיִם הָרִאשׁוֹנִים – דִּינַר זָהָב. גְּמָ' מַתְנִיתִין מַנִּי? דְּלָא כְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, וּדְלָא כְּרַבִּי עֲקִיבָא! אִי כְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל דְּאָמַר בַּעֲלֵי חוֹבוֹת נִינְהוּ, הַאי "אַחֲרוֹן אַחֲרוֹן נִשְׁכָּר"?! "רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן נִשְׁכָּר" מִבְּעֵי לֵיהּ! אִי כְּרַבִּי עֲקִיבָא דְּאָמַר תּוֹרָא דְּשׁוּתָּפֵי הוּא, הַאי "יֵשׁ בּוֹ מוֹתָר –

יַחֲזִיר

הֲדַרַן עֲלָךְ הַמַּנִּיחַ

[א] ר' שמעון אומר שור שוה מאתים שנגח לשור שוה מאתים וכו'. ולשלפניו [שנה] מאתים שנגח כו': ולשלפניו זה נזק ראשון נוטל חמשים זוז והבעלים חמשים זוז דיש לנזק ראשון בו החצי הלכך משלם חצי תשלומי נזקו דסבר לה כר' עקיבא דאמר שתפין ניזקו: חזר ונגח שור שוה מאתים האחרון נוטל מנה החצי מכל מי שהוא דמגופו משתלם ונמצא אותו שלפניו שהיה החצי שלו משלם מחלקו חצי מנזק שנוטל האחרון: ושנים הראשונים נזק ראשון והבעלים שהיה להן לכל אחד רביע משלמין כל אחד רביעית של נזקו: דינר זהב עשרים וחמשה דינרים כסף בפרק הזהב (ב"מ דף מה:): גמ' ראשון נשכר מבעי לה והאחרון יפסיד שהרי אין ראשון שתף בו שתהא שמירתו עליו להתחייב בנזקין והא לא דמיא לחב עד שלא הזיק דאמרינן בהמניח (לעיל בבא קמא דף לג:) קדמו בעלי חובות והגביהו לא עשו כלום דהתם הוא דאמר ליה נזק לבעל חוב מהאי תורא דאזקן מנה משתלמנא ובעל חוב לא מצי למימר ליה הכי הלכך ב"ח יטל נכסים אחרים אבל הכא האי נזק והאי נזק ולא משתלם אלא מגופו ומאי דשקיל האי מפסיד האי הלכך קמא קמא קדים:

עין משפט
נר מצוה

א סמג עשין סז:

ב מיי' פט' מהל' נזקי ממון הל' יא, סמג עשין סז, טוש"ע חו"מ סי' ת סעי' ג ד:

ג סמג עשין סז:

ד מיי' פט' מהל' נזקי ממון הל' ח, טוש"ע חו"מ סי' ת סעי' ב:

ה מיי' פט' מהל' נזקי ממון הל' יב, טוש"ע חו"מ סי' תא סעי' א:

וַחֲמִשָּׁה: **אִי** כְּרַבִּי עֲקִיבָא דְּאָמַר שֻׁתָּפִין נִיזְקוּ יַחֲזִיר לְכֻלָּן מִבְּעֵי לֵהּ תֵּימַהּ דִּלְ' עֲקִיבָא נַמִּי אַמַּאי אֵין רִאשׁוֹן נִשְׁכָּר דְּלָמָּה יְהֵא מֻטָּל עָלָיו לִשְׁמוֹר חֶלְקוֹ כָּל זְמַן שֶׁלֹּא עָמַד בַּדִּין וְלֹא בָּאוּ עֵדִים דְּמַה הוּא יוֹדֵעַ אִם יִזָּקֵה וְצָרִיךְ לְדַחוֹת דִּכְיוָן שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ לְהָבִיא עֵדִים לְאַלְתַּר וְלִזְכוֹת מִתְחַיֵּב בִּשְׁמִירָתוֹ וְלָא מָצֵי לְשַׁנּוּיֵי כְּגוֹן שֶׁאֵין בְּיָדוֹ דְּאִם כֵּן תִּקְשֵׁי לֵיהּ לְרַבִּי עֲקִיבָא רִאשׁוֹן נִשְׁכָּר מִבְּעֵי לֵהּ:

עין משפט
נר מצוה

א מיי׳ פט׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ יג, סמג עשין סז, טוש״ע חו״מ סי׳ תא סעי׳ ב:
ב סמג עשין סז:
ג מיי׳ פט׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ יב, טוש״ע חו״מ סי׳ תא סעי׳ א:
ד מיי׳ פג׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ ט, סמג עשין ע, טוש״ע חו״מ סי׳ תכ סעי׳ מא:
ה מיי׳ פג׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ י:
ו מיי׳ פג׳ מהל׳ טוען ונטען הל׳ ב:
ז מיי׳ פא׳ מהל׳ ערכים וחרמין הל׳ ד:
ח מיי׳ פא׳ מהל׳ שקלים הל׳ א:
ט מיי׳ פא׳ מהל׳ שקלים הל׳ ב:
י מיי׳ פא׳ מהל׳ שקלים הל׳ ג:
יא מיי׳ פא׳ מהל׳ שקלים הל׳ ד:
יב מיי׳ פא׳ מהל׳ נערה בתולה הל׳ א:
יג מיי׳ פג׳ מהל׳ נערה בתולה הל׳ א, טוש״ע יו״ד סי׳ רצד סעי׳ ו:
יד טוש״ע יו״ד סי׳ רנח סעי׳ ח ט:

מסורת הש״ס

א לעיל יד.; לעיל טו:
ב משנה בבא קמא
ג בכורות נ:; קידושין יא.

כְּגוֹן שֶׁתְּפָסוֹ נִזָּק כו' וְדַוְקָא לְר' יִשְׁמָעֵאל הוּא נַעֲשָׂה שׁוֹמֵר שָׂכָר אֲבָל לְר' עֲקִיבָא דְּאָמַר שַׁתְּפִין נִיתְּנוּ וְכֹחֵשׁ וְשִׁבַּח הֲוֵי בְּרְשׁוּת הַנִּזָּק לֹא נַעֲשָׂה שׁוֹמֵר שָׂכָר אֶלָּא מֵחֶלְקוֹ דְּעַל כָּל אֶחָד מַטָּל לִשְׁמוֹר חֶלְקוֹ וְהַשְׁתָּא אֲתֵי שַׁפִּיר דְּבֵין ר' מֵאִיר וּבֵין ר' שִׁמְעוֹן אַיְירֵי בְּשֶׁתְּפָסוֹ נִזָּק וְלֹא כְּפֵרוֹשׁ הַקּוּנְטְרֶס: אִם יֵשׁ בּוֹ מוֹתָר בִּנְזָקִין כו' וְהַשְׁתָּא אַחֲרוֹן אַחֲרוֹן נִשְׁכַּר דְּמַתְנִיתִין אַאַחֲרוֹן שֶׁבְּכֻלָּם דְּהוּא הַחֲמִישִׁי קָאֵי אֲבָל פָּעָמִים שֶׁהָרְבִיעִי אֵין לוֹ כְּלוּם וְהַשְּׁלִישִׁי יֵשׁ לוֹ כְּגוֹן שֶׁנִּזְקֵי ד' וְה' שָׁוִים וְנִזְקֵי ג' יְתֵרִים וְאַפֵּי' חֲמִישִׁי נָמֵי פְּעָמִים שֶׁאֵין לוֹ כָּל נִזְקוֹ אִם נִזְקִין יְתֵרִים עַל שֶׁל רְבִיעִי שֶׁאֵין נוֹטֵל אֶלָּא חֶלְקוֹ שֶׁל רְבִיעִי וּמִיהוּ כְּשֶׁכָּל הַנִּזְקִין שָׁוִין כֵּלָּן מַפְסִידִין וְהָאַחֲרוֹן נִשְׁכָּר: נוֹתֵן לוֹ סֶלַע בְּסֶלַע מְדִינָה אֲיֵירִי כִּדְמוֹכַח בְּסָמוּךְ וּמַנָּה דר"י הַגְּלִילִי הוּא מָנֶה צוֹרִי כִּדְמוֹכַח בְּהַחוֹבֵל (לְקַמָּן בָּבָא קַמָּא דַּף צ:) דְּתַמָּה לוֹמַר שֶׁחֲלוּקִים כ"כ זֶה מִזֶּה דְּסֶלַע מְדִינָה אֶחָד מִמָּאתַיִם בְּמָנֶה צֹרִי וְנִרְאֶה לר"ת דְּלֹא פְּלִיגִי אֶלָּא הַאי בְּעָנִי וְהַאי בְּעָשִׁיר וּמִיהוּ מִדְּקָאָמַר בְּהַחוֹבֵל (שָׁם) הָא אֲנָא הָא ר"י הַגְּלִילִי מַשְׁמַע קָצַת דְּפָלְיִגִי מ"מ אע"ג דְּפָלְיִגִי מְצִינוּ לְמֵימַר דָּזֶה דִּבֵּר בְּעָשִׁיר וְזֶה דִּבֵּר בְּעָנִי כר"ת דא"א שֶׁאִם בָּשְׁתּוֹ שֶׁל עָנִי סֶלַע שֶׁלֹּא יַעֲלֶה בָּשְׁתּוֹ שֶׁל עָשִׁיר אוֹ פָּחוֹת אוֹ יוֹתֵר מִמֶּנָּה: וְשֶׁל דִּבְרֵיהֶם כֶּסֶף מְדִינָה נִרְאֶה לְר"י דְּרַב יְהוּדָה לֹא אֲיֵירֵי אֶלָּא בְּסֶלַע דַּיְמָיָא דְּכֶסֶף הָאָמוּר בַּתּוֹרָה דְּמַפְרֵשׁ פ"ק דְּקִדּוּשִׁין (דַּף יא.) כֶּסֶף קָצוּב וְלֹא מָצִינוּ כֶּסֶף קָצוּב בַּתּוֹרָה אֶלָּא סְלָעִים כְּדִמְפָרֵשׁ הָתָם ה' סְלָעִים לְפִדְיוֹן הַבֵּן נ' שֶׁל אוֹנֶס ק' שֶׁל מוֹצִיא ש"ר וְל' שֶׁל עֶבֶד וְדַוְמְיָא דְּהָנֵי הֲוֵי שֶׁל דִּבְרֵיהֶם אֲבָל שְׁאָר מַטְבְּעוֹת שֶׁל דִּבְרֵיהֶם הֲוֵי כֶּסֶף צֹרִי דְּהָא מָנֶה שֶׁל ר"י הַגְּלִילִי הֲוֵי צֹרִי כְּדִמוֹכַח בְּהַחוֹבֵל (לְקַמָּן בָּבָא קַמָּא דַּף צ:) וּכְתַבָּה נָמֵי הֲוֵי מָאתַיִם זוּז שֶׁל צֹרִי לְמ"ד דְּאוֹרְיְתָא דְּנִפְקָא לַן מִכְּמֹהָר הַבְּתוּלוֹת דְּלֹא פְּלִיגִי רַשְׁבַּ"ג וְרַבָּנָן בְּפֶרֶק בְּתְרָא דִּכְתֻבּוֹת (ד' קי:) אֶלָּא אִם נוֹתֵן לָהּ מִמְּעוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אוֹ מִמְּעוֹת קַפּוֹטְקִיָא אֲבָל לכ"ע נוֹתֵן לָהּ שְׁוֶה מָאתַיִם זוּז מִמְּעוֹת צֹרִי וַאֲפִלּוּ כְּתֻבַּת אַלְמָנָה שֶׁהִיא דְּרַבָּנָן לכ"ע הֲוֵי מָנֶה צוֹרִי דבפ"ק דִּכְתֻבּוֹת (דַּף יב.) מַשְׁמַע קְצָת דְּשֶׁל בְּתוּלָה כְּפָלַיִם מִשֶּׁל אַלְמָנָה גַּבֵּי אֶחָד אַלְמָנָת כֹּהֵן וְאֶחָד אַלְמָנַת יִשְׂרְאֵל: יַד עֲנִיִּים אֲנַן וא"ת בְּלֹא יַד עֲנִיִּים נָמֵי מְחַיֵּב צְדָקָה בַּאֲמִירָה כְּדִדְרָשִׁינַן בפ"ק דר"ה (דַּף ו.) בְּפִיךְ זוֹ צְדָקָה וי"ל דִּכְמוֹ שֶׁאֵין אָדָם מַקְדִּישׁ דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם ה"נ אֵין אָדָם נוֹתֵן צְדָקָה דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם וּכְשֶׁאָמַר נִתְּבָה לַעֲנִיִּים הֲוֵי זֶה הַחוֹב כְּמוֹ שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם וְכֵן אִם הָיָה אוֹמֵר נִתְּבָה לְהֶקְדֵּשׁ לֹא הָיָה הֶקְדֵּשׁ קוֹנֶה וּנְהִי שֶׁאִם הָיָה אוֹמֵר חוֹב זֶה לְכְשֶׁיָּבֹא לְיָדֵי אֶתְּנֶהוּ לְהֶקְדֵּשׁ אוֹ לְצְדָקָה דּוֹמֶה שֶׁמִּתְחַיֵּב מִטַּעַם נֶדֶר אֲבָל זֶה לֹא אָמַר כֵּן אֶלָּא אָמַר תְּנֵהוּ לַעֲנִיִּים וְלֹא נֶדֶר וּר"ח פֵּרֵשׁ שֶׁזֶּה לֹא הָיָה רוֹצֶה לַחֲזֹר בּוֹ מִן הַצְּדָקָה אֶלָּא הָיָה רוֹצֶה לְלַוּוֹתוֹ לְפִי שָׁעָה וּלְהַחֲזִיר אַחֵר לַעֲנִיִּים תַּחְתָּיו וא"ל רַב יוֹסֵף דִּיד עֲנִיִּים אֲנַן וְכֵינָן בּוֹ בְּמַעֲמַד שְׁלִשְׁתָּן וְאָמְרִינַן בפ"ק דַּעֲרָכִין (ד' ו.) הָאוֹמֵר סֶלַע זוֹ לִצְדָקָה עַד שֶׁלֹּא בָּא לְיַד גַּבַּאי מֻתָּר לְשַׁנּוֹתוֹ מִשֶּׁבָּא לְיַד גַּבַּאי אָסוּר לְשַׁנּוֹתוֹ:

יַחֲזִיר לְשֶׁלְּפָנָיו פָּנָיו יַפְסִידוּ: יַחֲזִיר לְכֻלָּן אִישׁ לְפִי מַה שֶׁהָיָה לוֹ בּוֹ מִבָּעֵי לֵהּ: שֶׁתְּפָסוֹ נִזָּק כו' וְכֵן שֵׁנִי וְכֵן שְׁלִישִׁי הִלְכָךְ אֵין שְׁמִירָתוֹ אֶלָּא עָלָיו: יַחֲזִיר לַבְּעָלִים מִבָּעֵי לֵהּ דְּאֵין עַל הַבְּעָלִים לְהַפְסִיד מָנֶה שֶׁהָיָה לָהֶן בּוֹ מִשְּׁעַת נֶזֶק הָרִאשׁוֹן שֶׁהֲרֵי לֹא הָיְתָה שְׁמִירָתוֹ עֲלֵיהֶן אֶלָּא עַל הַנִּזָּק וּכְשֶׁהִזִּיק לַשֵּׁנִי אֲבַד רִאשׁוֹן מָנֶה שֶׁלּוֹ וְתָפְסוּ שֵׁנִי וְנַעֲשָׂה עָלָיו שׁוֹמֵר וְכֵן כֻּלָּן נַעֲשׂוּ שׁוֹמְרֵי שָׂכָר לְשָׁמוֹר חֵלֶק הַבְּעָלִים בְּהַהִיא הַנָּאָה דְּמִשְׁתַּלְמֵי נִזְקֵיהוּ מֵהַשּׁוֹר דְּלָא אַעְרִיקוּ לֵיהּ בְּעָלִים לְאַגְמָא: אִם יֵשׁ בּוֹ מוֹתָר בִּנְזָקִין כְּגוֹן שֶׁהָיָה נִזְקוֹ שֶׁל רְבִיעִי מֵרֻבָּה מִשֶּׁל חֲמִישִׁי כְּגוֹן שׁוֹר שֶׁל רְבִיעִי שָׁוֶה מָנֶה יֵשׁ לוֹ בַּמַּזִּיק חֲצִי מָנֶה וְשֶׁל חֲמִישִׁי שָׁוֶה נ' וְאֵין לוֹ עַל זֶה אֶלָּא דִּינָר זָהָב יַחֲזִיר דִּינָר זָהָב לְשֶׁלְּפָנָיו וְכֵן כֻּלָּם אִם נִזְקוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן יוֹתֵר עַל שֶׁל אַחֲרוֹן: מִשּׁוּם פְּשִׁיעַת שׁוֹמְרֵי נָגְעוּ בָּהּ לְחַיֵּב אֶת הַנִּזְקִין הָרִאשׁוֹנִים וְר' יִשְׁמָעֵאל הִיא: שְׁבוֹק מַתְנִי' וְלָא תִּטְרַח לְאוֹקְמֵי פְּלוּגְתָּא דר"מ ור"ש אֲלִיבָּא דְּחַד וְאִי קַשְׁיָא נוֹקְמָא לדר"מ נָמֵי כְּר' עֲקִיבָא וּכְשֶׁתְּפָסוֹ נִזָּק וְכִדְשַׁנִּינַן דְּמַאי טַעְמָא מַפְקִינַן לֵהּ מַר' עֲקִיבָא מִשּׁוּם דְּקַתָּנֵי יַחֲזִיר לְשֶׁלְּפָנָיו וְהָא אוֹקְמִינַן אִם יֵשׁ בּוֹ מוֹתָר בִּנְזָקִין לֹא אָפְשָׁר לְאוֹקְמָא כְּר' עֲקִיבָא דְּאִי אָמַרְתְּ ר' יִשְׁמָעֵאל הִיא אִצְטְרִיךְ לְאַשְׁמוֹעִינַן דְּאַחֲרוֹן אַחֲרוֹן נִשְׁכָּר דקמ"ל הוֹאִיל וּתְפָסוֹ נִזָּק נַעֲשָׂה עָלָיו שׁוֹמֵר [שָׂכָר] וְקָם לֵיהּ בִּרְשׁוּתֵהּ ואע"ג דְּלֹא נִשַּׂם הַשּׁוֹר בב"ד כִּדְקָא בָּעֵינַן לְר' יִשְׁמָעֵאל אֶלָּא לר"ע ל"ל לְמַתְנִי כְּלָל בְּלֹא תִּפְיסָה

**אָמַר רָבָא: לְעוֹלָם כְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל – דְּאָמַר בַּעֲלֵי חוֹבוֹת נִינְהוּ; וּדְקַשְׁיָא לָךְ: "אַחֲרוֹן אַחֲרוֹן נִשְׁכָּר"?! "רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן נִשְׁכָּר" מִבָּעֵי לֵיהּ! הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן – כְּגוֹן שֶׁתְּפָסוֹ נִיזָּק לְגְבוֹת הֵימֶנּוּ, וְנַעֲשָׂה עָלָיו כְּשׁוֹמֵר שָׂכָר לְנָזָקִין. אִי הָכִי, "יֵשׁ בּוֹ מוֹתָר – יַחֲזִיר לְשֶׁלְּפָנָיו"?! "יַחֲזִיר לַבְּעָלִים" מִבָּעֵי לֵיהּ! אָמַר רָבִינָא, הָכִי קָתָנֵי: אִם יֵשׁ בּוֹ מוֹתָר בִּנְזָקָיו – יַחֲזִיר לְשֶׁלְּפָנָיו. וְכֵן כִּי אֲתָא רַבִּין, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מִשּׁוּם פְּשִׁיעַת שׁוֹמְרִין נָגְעוּ בָּהּ. [ב]בְּמַאי אוֹקֵימְתַּהּ – כְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל; אִי הָכִי, אֵימָא סֵיפָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם שֶׁנָּגַח שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם, וְאֵין הַנִּבְעֶלֶת יָפָה כְּלוּם – זֶה נוֹטֵל מָנֶה וְזֶה נוֹטֵל מָנֶה. חָזַר וְנָגַח שׁוֹר אַחֵר שָׁוֶה מָאתַיִם – הָאַחֲרוֹן נוֹטֵל מָנֶה, וְשֶׁלְּפָנָיו – זֶה נוֹטֵל חֲמִשִּׁים זוּז, וְזֶה נוֹטֵל חֲמִשִּׁים זוּז. חָזַר וְנָגַח שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם – הָאַחֲרוֹן נוֹטֵל מָנֶה, וְשֶׁלְּפָנָיו נוֹטֵל חֲמִשִּׁים זוּז, וּשְׁנַיִם הָרִאשׁוֹנִים דִּינַר זָהָב. [ג]אֲתָאן לְרַבִּי עֲקִיבָא, דְּאָמַר: תּוֹרָא דְּשׁוּתָּפֵי הוּא; רֵישָׁא רַבִּי יִשְׁמָעֵאל וְסֵיפָא רַבִּי עֲקִיבָא? [א]אָמְרִי: אִין, דְּהָא אָמַר לֵיהּ שְׁמוּאֵל לְרַב יְהוּדָה: שְׁינָנָא, שְׁבוֹק מַתְנִיתִין וְתָא בָּתְרַאי – רֵישָׁא רַבִּי יִשְׁמָעֵאל וְסֵיפָא רַבִּי עֲקִיבָא. אִתְּמַר נָמֵי, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הִקְדִּישׁוֹ נִיזָּק אֵיפָא בֵּינַיְיהוּ. [ד][ב]תְּנַן הָתָם: הַתּוֹקֵעַ לַחֲבֵירוֹ – נוֹתֵן לוֹ סֶלַע. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי: מָנֶה. [ה־]"הָהוּא גַּבְרָא דְּתָקַע לְחַבְרֵיהּ. שַׁלְּחֵיהּ רַב טוֹבְיָה בַּר מַתָּנָה לְקַמֵּיהּ דְּרַב יוֹסֵף: סֶלַע צוֹרִי תְּנַן, אוֹ סֶלַע מְדִינָה תְּנַן? אֲמַר לֵיהּ, תְּנֵיתוּהָ: וּשְׁנַיִם הָרִאשׁוֹנִים דִּינַר זָהָב. וְאִי סְלָקָא דַּעְתָּךְ תְּנֵי תַּנָּא סֶלַע מְדִינָה, נִפְלוֹג וְנִתְּנֵי עַד תְּרֵיסַר וְסֶלַע! אֲמַר לֵיהּ: תַּנָּא כִּי רוֹכְלָא לִיתְנֵי וְלֵיזִיל?! [ו]מַאי הֲוֵי עֲלַהּ? פַּשְׁטוּהָ מֵהָא דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: כָּל כֶּסֶף הָאָמוּר בַּתּוֹרָה – כֶּסֶף צוֹרִי, וְשֶׁל דִּבְרֵיהֶם – כֶּסֶף מְדִינָה. אֲמַר לֵיהּ הַהוּא גַּבְרָא: הוֹאִיל וּפַלְגָא דְּזוּזָא הוּא – לָא בָּעֵינָא, נִתְּבֵיהּ לַעֲנִיִּים. הֲדַר אֲמַר לֵיהּ: נִתְּבֵיהּ נִיהֲלִי, אֵיזִיל וְאַבְרֵי בֵּיהּ נַפְשַׁאי. [ז]אֲמַר לֵיהּ רַב יוֹסֵף: כְּבָר זָכוּ בֵּיהּ עֲנִיִּים. וְאַף עַל גַּב דְּלֵיכָּא עֲנִיִּים הָכָא, אֲנַן יַד עֲנִיִּים אֲנַן.

דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: יְתוֹמִים אֵינָן

מסורת הש"ס

א כתובות מא.; מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי; לעיל טו.

גליון הש"ס

גמ' חנן בישא. ע' סנהדרין דף ג ע"א תוס' ד"ה שלא תנעול; שם הב לי' פלגא דזוזא. ע' מסכת סנהדרין דף נח ע"ב תוספות ד"ה קץ ידא:

אֵין צָרִיכִין פְּרוֹזְבּוּל דִּבְלָאו הָכִי לָא מְשַׁמַּט שְׁבִיעִית לְחוֹב שֶׁלָּהֶן דַּאֲגַן יְדִיהוּ דִּידְהוּ כְּמִסּוֹרִין לב"ד פָּשָׁה מַאי אִכָּא לְמֵימַר דְּכוֹתְבִין עֲלֵיהּ פְּרוֹזְבּוּל כְּדַמּוֹכַח בְּהַשּׁוֹלֵחַ. (נִסְּיוֹן דַּף לו.) וי"ל דְּהָנֵי כְּאִלּוּ הַחוֹב שֶׁלָּהֶם מְסוּר לב"ד וְאַפֵּי' אֵין לְלָוֶה קַרְקַע מַקְנִים לוֹ חֲכָמִים קַרְקַע בְּשָׁבִיל תַּקָּנַת הַיְתוֹמִים שֶׁאֵין כּוֹתְבִין פְּרוֹזְבּוּל אֶלָּא עַל הַקַּרְקַע: הֲרֵי הוּא מוֹעֵד לְשַׁבָּתוֹת. מְפָרֵשׁ בִּירוּשַׁלְמִי לְפִי שֶׁרָאָה אוֹתָם בְּמַלְבּוּשִׁים נָאִים אֲחֵרִים וְחֲשׁוּבִים בְּעֵינָיו נִכְרִים וְאֵינוֹ מַכִּירָם: מְשַׁיְּחָזֹר בּוֹ ג' שַׁבָּתוֹת אע"ג דְּכָבָר אִשְׁתְּמוֹעֵינַן רַבִּי יְהוּדָה בפ"ב (דף כג:) אִצְטְרִיךְ דס"ד הוֹאִיל וְלָאו מוּעָד אֶלָּא לְשַׁבָּתוֹת לֹא בָּעֵי חֲזָרָה כ"כ וּלְפִ"ה נִיחָא דְּמִפָּרֵשׁ מוֹעֵד לְשַׁבָּתוֹת לְפִי שֶׁאֵין עוֹשֶׂה מְלָאכָה דקמ"ל דְּאִפֵּי' שָׁבַת מִמְּלָאכָה בֵּימֵי הַחֹל וְלֹא נִגַּח לֹא הֲוֵי חֲזָרָה: רַב זְבִיד אָמַר וְאֵינוֹ מוּעָד תְּנַן. הָא סְתָמָא הֲוֵי מוּעָד לְשֶׁאֵין מִינוֹ וַאֲפִילּוּ מִבְּהֵמָה לְאָדָם נְמֵי שְׁמְעִי' לַהּ לְקַמָּן בְּפֶרְקִין (בְּבָא קַמָּא דף מא.) דְּסְתָמָא הֲוֵי מוּעָד גַּבֵּי הָא דְּפָרִיךְ וְכִי מֵאַחַר דְּמִתָּם קְטָלִינַן לֵהּ מוּעָד הֵיכִי מְשַׁכַּחַתְּ לַהּ וּמְפָרֵשׁ רַב זַבַּד כְּגוֹן שֶׁהָרַג ג' בְּהֵמוֹת וַהֲוָה מֵצִי לְמִתְנֵי בְּמַתְנִי' מוּעָד לִבְהֵמָה וְאֵינוֹ מוּעָד לְאָדָם דְּסְתָמָא הֲוֵי מוּעָד וּמִיהוּ שָׁמָא חָזַר בּוֹ רַב זַבַּד מַהֲהִיא דְּלִקְמָן כְּדִפְרִיךְ עָלָהּ הָתָם שֶׁאִם לֹא תֹּאמַר כֵּן קְשֵׁי לֵיהּ הַהִיא דְּרֵישׁ מְכִילְתִין (דף ב:): שׁוֹר וְלֹא נָגַח בָּתְרָא דְּנָקֵט כְּדֵי שֶׁאִם יִגַּח לְאַלְתַּר מְשֻׁלָּם נ"ש: נַעֲשָׂה מוּעָד לְסַרְגִּין לְשׁוֹרִים וא"ת לְרַב זַבַּד אַפֵּי' לְכָל דָּבָר הֲוֵי מוּעָד וי"ל כְּגוֹן שֶׁרָאָה שׁוֹר בְּהֵמוֹת וְלֹא נִגַּח: נַעֲשָׂה מוּעָד לְסַרְגִּין לְכֹל ע"כ בְּשֶׁלֹּא רָאָה בֵּינְתַיִם כְּלוּם דְּאִי רָאָה לָא הֲוֵי מוּעָד [לְכָל] לְסַרְגִּין וא"ת כֵּיוָן שֶׁלֹּא רָאָה אֲחֵרִים לְשׁוֹרִים לְחוּדֵיהּ הֲוֵי מוּעָד לְכָל לְסַרְגִּין לְרַב זַבַּד וי"ל דְּקָסָבַר רַב זַבַּד דְּרִבּוּתָא קְמ"ל דס"ד בְּהָנָךְ מִינֵי דַּחֲזָא וְלֹא נָגַח לֹא הֲוֵי מוּעָד וְלָאו בְּסַרְגִּין תַּלְיָא מִלְּתָא א"נ בְּשֶׁעָשָׂה שְׁנֵגַח ג' מִינִים הַלָּלוּ הָיוּ לְפָנָיו מִינִים הַרְבֵּה וְלֹא נָגַח אֶלָּא אֵלּוּ דְּהַשְׁתָּא אֵין צָרִיכִין פְּרוֹזְבּוּל. דְּשְׁטָרוֹת שְׁלָהֶם דָּמֵי כְּמסוֹרִין לב"ד כָּךְ פָּרֵשׁ בַּפּוּנְטְרָס וא"ת מִלְוָה עַל פֶּה מַאי אִכָּא לְמֵימַר דְּכוֹתְבִין עֲלֵיהּ פְּרוֹזְבּוּל כְּדַמּוֹכַח בְּהַשּׁוֹלֵחַ. וי"ל דְּהָנֵי כְּאִלּוּ

אֵין צָרִיכִין פְּרוֹזְבּוּל. וְכֵן תָּנֵי רַמֵּי בַּר חָמָא: הַיְתוֹמִים אֵינָן צְרִיכִין פְּרוֹזְבּוּל – רַבָּן גַּמְלִיאֵל וּבֵית דִּינוֹ אֲבִיהֶן שֶׁל יְתוֹמִין הָיוּ. חָנָן בִּישָׁא תְּקַע לֵיהּ לְהָהוּא גַּבְרָא. אֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב הוּנָא, אֲמַר לֵיהּ: זִיל הַב לֵיהּ פַּלְגָא דְּזוּזָא. הֲוָה לֵיהּ זוּזָא מָכָא, בָּעֵי לְמִיתְבֵּהּ לֵיהּ מִינֵּיהּ פַּלְגָא דְּזוּזָא, לָא הֲוָה מִשְׁתְּקִיל לֵיהּ. תְּקַע לֵיהּ אַחֲרִינָא, וַיְהַבֵיהּ נְהַלֵּיהּ. [ב]מַתְנִי' שׁוֹר שֶׁהוּא מוּעָד לְמִינוֹ, וְאֵינוֹ מוּעָד לְשְׁאֵינוֹ מִינוֹ; מוּעָד לְאָדָם וְאֵינוֹ מוּעָד לִבְהֵמָה; מוּעָד לְקַטַנִּים וְאֵינוֹ מוּעָד לִגְדוֹלִים; אֶת שֶׁהוּא מוּעָד לוֹ – מְשֻׁלָּם נֶזֶק שָׁלֵם, וְאֶת שֶׁאֵינוֹ מוּעָד לוֹ – מְשֻׁלָּם חֲצִי נֶזֶק. [ג]אָמְרוּ לִפְנֵי רַבִּי יְהוּדָה: הֲרֵי זֶה מוּעָד לְשַׁבָּתוֹת וְאֵינוֹ מוּעָד לַחוֹל? אָמַר לָהֶם: לְשַׁבָּתוֹת – מְשֻׁלָּם נֶזֶק שָׁלֵם, לִימוֹת הַחוֹל – מְשֻׁלָּם חֲצִי נֶזֶק. אֵימָתַי הוּא תָּם? מִשֶּׁיַּחְזוֹר בּוֹ שְׁלֹשָׁה יְמֵי שַׁבָּתוֹת. [ד]גְּמ' אִיתְּמַר, רַב זְבִיד אָמַר: "וְאֵינוֹ מוּעָד" תְּנַן. רַב פָּפָּא אָמַר: "אֵינוֹ מוּעָד" תְּנַן. רַב זְבִיד אָמַר "וְאֵינוֹ מוּעָד" תְּנַן – הָא סְתָמָא הֲוֵי מוּעָד. רַב פָּפָּא אָמַר "אֵינוֹ מוּעָד" תְּנַן – דְּסְתָמָא לָא הֲוֵי מוּעָד. רַב זְבִיד דַּיֵּיק מִסֵּיפָא, רַב פָּפָּא דַּיֵּיק מֵרֵישָׁא. רַב זְבִיד דַּיֵּיק מִסֵּיפָא – דְּקָתָנֵי: מוּעָד לְקַטַנִּים וְאֵינוֹ מוּעָד לִגְדוֹלִים. אִי אָמְרַתְּ בְּשְׁלָמָא "וְאֵינוֹ מוּעָד" קָתָנֵי – הָא סְתָמָא מוּעָד; הָא קָא מַשְׁמַע לַן – דַּאֲפִילּוּ מִקְּטַנִּים לִגְדוֹלִים נְמֵי, מִסְתָּמָא הֲוֵי מוּעָד. אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ "אֵינוֹ מוּעָד" קָתָנֵי – סְתָמָא לָא הֲוֵי מוּעָד, הַשְׁתָּא יֵשׁ לוֹמַר מִקְּטַנִּים לְקַטַנִּים דַּעְלְמָא, סְתָמָא לָא הֲוֵי מוּעָד; מִקְּטַנִּים לִגְדוֹלִים צְרִיכָא לְמֵימַר דְּלָא הֲוֵי מוּעָד? וְרַב פָּפָּא אָמַר לֵהּ: אִצְטְרִיךְ, סְלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא: הוֹאִיל וּפָרַץ בֵּיהּ בְּהָהוּא מִינָא – פָּרַץ בֵּיהּ, לָא שָׁנָא גְּדוֹלִים דִּידֵיהּ וְלָא שָׁנָא קְטַנִּים דִּידֵיהּ; קָא מַשְׁמַע לַן דְּלָא הֲוֵי מוּעָד. רַב פָּפָּא דַּיֵּיק מֵרֵישָׁא, דְּקָתָנֵי: מוּעָד לְאָדָם אֵינוֹ מוּעָד לִבְהֵמָה. אִי אָמְרַתְּ בְּשְׁלָמָא "אֵינוֹ מוּעָד" תְּנַן – סְתָמָא לָא הֲוֵי מוּעָד; הָא קָא מַשְׁמַע לַן – דַּאֲפִילּוּ מֵאָדָם לִבְהֵמָה נְמֵי, סְתָמָא לָא הֲוֵי מוּעָד. אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ "וְאֵינוֹ מוּעָד" קָתָנֵי – הָא סְתָמָא הֲוֵי מוּעָד; הַשְׁתָּא יֵשׁ לוֹמַר מִבְּהֵמָה לְבְהֵמָה נְמֵי, סְתָמָא לָא הֲוֵי מוּעָד; מֵאָדָם לִבְהֵמָה מִי לָא הֲוֵי מוּעָד? מִשּׁוּם דַּקְנָא דִּידַהּ דְּקָנֵינַן הָא סְתָמָא הֲוֵי מוּעָד עַל כָּרְחָךְ אַסְקָהּ לְמִלְּתָהּ: אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ אֵינוֹ מוּעָד תְּנַן פָּסְקָה לְמִלְּתָהּ וְאַשְׁמוֹעִינַן דְּאֵינוֹ מוּעָד מַאי תּוּ דְּקָתָנֵי לְמִי שֶׁאֵינוֹ מוּעָד כו': עַד הַשְׁתָּא כו' בְּתָמִיהָּ: וְאִם תִּמְצָא לוֹמַר נְמֵי אֵיתָא לְדָרַב פָּפָּא דְּסְתָמָהּ לָא הֲוֵי מוּעָד לְשְׁאֵינוֹ מִינוֹ: נָגַח שׁוֹר וַחֲמוֹר וְגָמָל נַעֲשָׂה מוּעָד לְכֹל וְלֹא בָּעֵינַן ג' נְגִיחוֹת לְכָל חַד וְחַד מֵאַחַר שֶׁנִּתְקַיְּמָה הָעֲדָאָתוֹ ע"י ג' מִינִין: לְסַרְגִּין אִם יִגַּח רְצוּפִין אֵינוֹ מְשֻׁלָּם אֶלָּא חֲצִי נֶזֶק עַל הָאַחֲרוֹן: עָרוֹד חֲמוֹר הַבָּר:

עין משפט
נר מצוה

א סמג לאוין ערא:

ב מיי' פט"ו מהל' נזקי ממון הל' ח; שמיטה ויובל הל' כד, טושו"ע חו"מ סי' סז סעי' כח:

ג מיי' פו"ר מהל' נזקי ממון הל' ח:

ד מיי' פו"ר מהל' נזקי ממון הל' ח:

ה מיי' פו"ר מהל' נזקי ממון הל' ח:

ו מיי' פו"ר מהל' נזקי ממון הל' ט:

ז מיי' פו"ר מהל' נזקי ממון הל' ט:

ח מיי' פו"ר מהל' נזקי ממון הל' י:

אִם הָיוּ שְׁלָשְׁתָּן שְׁוָרִים הַיִּתִי אוֹמֵר כֵּיוָן דְּכָל שְׁעָה מְזַמֵּן לְגֹחַ הַשְּׁוָרִים וּמַנִּיחַ שְׁאָר מִינִים אֵין מוּעָד לְגֹחַ אֶלָּא שׁוֹר וְאֵינוֹ מוּעָד לְגֹחַ הַשְׁתָּא דְּהָוֵי ג' מִינִים הָאֶחָד מֵהֶם נוֹגֵחַ וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ לְגֹחַ אֶלָּא הָאֶחָד:

שׁוֹר,

עין משפט
נר מצוה

א מיי׳ פו׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ יב:
ב מיי׳ פו׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ יג:
ג מיי׳ פו׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ יב:
ד מיי׳ פו׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ יג:
ה מיי׳ פו׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ יב:
ו מיי׳ פו׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ יג:
ז מיי׳ פו׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ יב:
ח מיי׳ פו׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ יג:
ט מיי׳ פו׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ יב:
י מיי׳ פו׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ יג:
יא מיי׳ פו׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ יא:
יב מיי׳ פח׳ מהל׳ איסורי ביאה הל׳ ו, סמג לאוין קיא, טוש״ע יו״ד סי׳ קפט סעי׳ ז:
יג מיי׳ פו׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ יא:
יד מיי׳ פח׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ א, סמג עשין סו:
טו מיי׳ פח׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ה, סמג עשין סו, טוש״ע חו״מ סי׳ תו סעי׳ א:
טז סמג עשין סז:

שׁוֹר שׁוֹר חָמוֹר וְגָמָל וּכְגוֹן שֶׁבֵּין שְׁוָרִים רִאשׁוֹנִים רָאָה בְּהֵמוֹת אֲחֵרוֹת וְלֹא נָגַח וּבְבַעְיָא שְׁנִיָּה בֵּין שְׁוָרִים אֲחֵרוֹנִים וְאָתֵי שִׁפּוּר כַּלָּה סוּגְיָא כְּרַב זְבַד וְלֹא כְּרַב אִלְפָּס שֶׁפֵּרֵשׁ סְגֵיָא דִּשְׁמַעְתִּין כְּרַב פָּפָּא וְנִרְאֶה לר״י דְּהֵנֵי תְּרֵי בָּעְיוֹת בְּאֹם תִּמְצָא לוֹמַר דְּשׁוֹר בָּתַר שְׁוָרִים שְׁדֵינַן לַהּ דְּאֵיכָּא תְּרֵי טַעְמֵי דִּסְבָרָא לְמִשְׁדֵּיהּ בָּתַר קַמָּאֵי וּבָתַר שְׁוָרִים שֶׁהֵן מִינוֹ חָמוֹר וְגָמָל שׁוֹר שׁוֹר וְשׁוֹר מַהוּ מִשְׁדֵּינַן לֵיהּ בָּתַר קַמָּאֵי אוֹ בָּתַר שְׁוָרִים שֶׁהֵן מִינוֹ: יוֹם ט״ו בְּחֹדֶשׁ זֶה כּוֹ׳ נִרְאֶה דְּגַ׳ פְּעָמִים בט״ו בְּחֹדֶשׁ לכ״ע הֲוֵי מוּעֵד וּבִנְדָה נָמֵי קוֹבַעַת וְסָתָהּ אע״ג דְּלֵיכָּא אֶלָּא שְׁתֵּי פְּעָמִים סוֹף ל׳ יוֹם דִּלְאו סוֹף ל׳ יוֹם גָּרִים אֶלָּא ט״ו בְּחֹדֶשׁ גֵּרִים כְּמוֹ רֵישׁ יַרְחָא וְרֵישׁ יַרְחָא וְרֵישׁ יַרְחָא דְּקַבָּע וְסָתָהּ בְּגַ׳ רְאִיּוֹת הַלָּלוּ כְּדְמַשְׁמַע בְּשִׁלְהֵי בְּנוֹת כּוּתִים (נִדָּה ד׳ לט:) וּכְמוֹ שַׁבָּת שַׁבָּת וְשַׁבָּת דְּסָגֵי בִּשְׁלֹשׁ פְּעָמִים דִּלְאו סוֹף ז׳ גֵּרִים אֶלָּא יוֹם שַׁבָּת וְהַיְכָא דְּאֵין שָׁם הַיּוֹם גּוֹרֵם וְלֹא שָׁם מִנְיַן הַחֹדֶשׁ כְּגוֹן אִם רָאֲתָה הַיּוֹם וּלְסוֹף עֶשְׂרִים לְרְאִיָּתָהּ זוֹ רְאָתָה וְחָזְרָה וְרָאֲתָה לְסוֹף עֶשְׂרִים לכ״ע אֵין הָרִאשׁוֹנוֹת מִן הַמִּנְיָן דְּהָא סוֹף עֶשְׂרִים גֵּרִים וְכֵן מְשַׁמַע בִּנְדָה בְּפ׳ הָאִשָּׁה (ד׳ סג:) דְּתְנַן הָיְתָה לְמוּדָה לִרְאוֹת לְיוֹם ט״ו וְשִׁנְּתָה לְיוֹם עֶשְׂרִים זֶה וָזֶה אֲסוּרִים שִׁנְּתָה ג״פ לְיוֹם עֶשְׂרִים הַתַּר יוֹם ט״ו וְנֶאֱסָר יוֹם כ׳ שֶׁאֵין הָאִשָּׁה קוֹבַעַת כו׳ אֲלָמָּא בְּעֵי ג״פ לְיוֹם כ׳ וְאֵין הָרִאשׁוֹנִים שֶׁל ט״ו יוֹם מִן הַמִּנְיָן וְאֵין נִרְאֶה לְחַלֵּק מִשּׁוּם דְּהָתָם לְמוּדָה לִרְאוֹת וְעוֹד מִדְּקָתָנֵי שֶׁאֵין הָאִשָּׁה קוֹבַעַת כו׳ מַשְׁמַע דִּפְסִיקָא לֵהּ הָכִי בְּכָל הַנָּשִׁים ולפ״ז אִם נָגַח יוֹם א׳ וְיוֹם ב׳ לֹא נָגַח יוֹם ג׳ נָגַח וְיוֹם ד׳ לֹא נָגַח יוֹם ה׳ נָגַח וְיוֹם ו׳ לֹא נָגַח אֵין נַעֲשֶׂה מוּעָד לכ״ע עַד שֶׁיִּשָּׁלֵשׁ בְּדִלּוּג וְאֵין הָרִאשׁוֹנִים מִן הַמִּנְיָן וְתַמָּהּ דְּגַבֵּי רְאָה שׁוֹר וְנָגַח וְרָאָה שׁוֹר וְלֹא נָגַח הֲוֵי רְאִשּׁוֹן מִן הַמִּנְיָן וְצָרִיךְ לְחַלֵּק בֵּין סֵרוּגִים שֶׁל יָמִים לְסֵרוּגִים שֶׁל שָׁוְרִים:

חָמוֹר וְגָמָל שׁוֹר שׁוֹר וְשׁוֹר מַהוּ אִם תִּמְצָא לוֹמַר הֵיכָא דְּהִתְחִיל בִּשְׁוָרִים שְׁדֵינַן לְשׁוֹר בָּתְרָאָה בָּתַר מִינוֹ הָכָא מַאי: רְאָתָה יוֹם ט״ו בְּחֹדֶשׁ זֶה וְיוֹם ט״ז בְּחֹדֶשׁ זֶה כּוֹ׳ וּמִתְּחִלָּה הָיְתָה לְמוּדָה בְּיָמִים אֲחֵרִים: קִבְּעָהּ לָהּ וְסָת לְדִלּוּג וְכִי חָזְיָא הַהוּא רְאִיָּה שְׁלִישִׁית בי״ז בְּחֹדֶשׁ שְׁלִישִׁי דַּיָּהּ שֶׁעָתָהּ וְאֵינָהּ מְטַמְּאָה טְהֹרוֹת מֵעֵת לְעֵת כְּדִתְנַן כָּל אִשָּׁה שֶׁיֵּשׁ לָהּ וָסֶת דַּיָּהּ שֶׁעָתָהּ: וּשְׁמוּאֵל אָמַר עַד שֶׁתִּשָּׁלֵשׁ בְּדִלּוּג אֵין לָהּ וָסֶת קָבוּעַ עַד שֶׁתִּרְאֶה רְאִיָּה רְבִיעִית בי״ח דְּרְאִיָּה קַמַּיְיתָא לָאו מִמְּנְיָנָא דִּלְאו בְּדִלּוּג חָזְיָא וְהָכָא נָמֵי לְרַב בְּגַ׳ גְּיִחוֹת נַעֲשָׂה מוּעֵד לְדִלּוּג וּמְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם בַּשְּׁלִישִׁית וְלִשְׁמוּאֵל עַד שֶׁיִּגַּח רְבִיעִית בי״ח בְּחֹדֶשׁ רְבִיעִי דְּקַמַּיְיתָא לָאו מִמְּנְיָנָא וְנִרְאֶה דְּהַהוּא בָּרַיְיתָא נָמֵי דְּאַיְתִינַן לְעֵיל [רְאָה] שׁוֹר וְנָגַח שׁוֹר וְלֹא נָגַח כו׳ לְרַב נַעֲשָׂה מוּעֵד דְּקָתָנֵי אַשְׁלִישִׁית [קַאֵי] וְלִשְׁמוּאֵל ה״ק נַעֲשָׂה מוּעֵד לְסֵרוּגִין דְּכִי הָדַר נָגַח מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם אֲבָל בְּהַהוּא שְׁלִישִׁית תָּם הוּא: סְיוּטָא בֵּיעוּתָא שְׁנִבְעַת מִקּוֹל הַשּׁוֹפָר: כִּי נָגַח דְּהֶקְדֵּשׁ לְפָטֵר לְגַמְרֵי: הַכֹּל הָיוּ בְּכְלַל נֶזֶק שָׁלֵם הָאֲמוּר בְּמוֹעֵד דִּכְתִיב בַּמּוֹעֵד שָׁלֵם יְשַׁלֵּם שׁוֹר וּבְמוֹעֵד לֹא נֶאֱמַר רֵעֵהוּ הִלְכָּךְ כֻּלָּם בַּמַּשְׁמָע הֲרֵי לְךָ הֶדְיוֹט חַיָּב בְּהֶקְדֵּשׁ הִלְכָּךְ כְּשֶׁפָּרַט לְךָ הַכָּתוּב רֵעֵהוּ בְּתָם לֹא לְפָטוֹר הֶדְיוֹט בְּנֶזֶק הֶקְדֵּשׁ בָּא אֶלָּא לְהַחְמִיר עָלָיו בָּא לְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם בְּהֶקְדֵּשׁ לְמָדְךָ שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא תָּם מִכְּלַל נֶזֶק שָׁלֵם אֶלָּא גַּבֵּי רֵעֵהוּ:

א״שׁוֹר, שׁוֹר וְשׁוֹר, חָמוֹר וְגָמָל, מַהוּ? הַאי שׁוֹר בָּתְרָא – בָּתַר שְׁוָרִים שְׁדֵינַן לֵיהּ, וְאַכַּתִּי לִשְׁוָרִים הוּא דְּאַיְיעַד – לְמִידֵּי אַחֲרִינָא לָא אַיְיעַד; אוֹ דִילְמָא, הַאי שׁוֹר בָּתְרָא – בָּתַר חֲמוֹר וְגָמָל שְׁדֵינַן לֵיהּ, וְאַיְיעַד לֵיהּ לְכוּלְּהוּ מִינֵי? ג״חֲמוֹר וְגָמָל, שׁוֹר, שׁוֹר וְשׁוֹר, מַהוּ? הַאי שׁוֹר קַמָּא – בָּתַר חֲמוֹר וְגָמָל שְׁדֵינַן לֵיהּ, וְאַיְיעַד לֵיהּ לְכוּלְּהוּ מִינֵי; אוֹ דִילְמָא בָּתַר שְׁוָרִים שְׁדֵינַן לֵיהּ, וְאַכַּתִּי לִשְׁוָרִים הוּא דְּאַיְיעַד – לְמִינָא אַחֲרִינָא לָא אַיְיעַד? ה״וֹ(א)שַׁבָּת, שַׁבָּת וְשַׁבָּת, אֶחָד בְּשַׁבָּת וְשֵׁנִי בְּשַׁבָּת, מַהוּ? הָא שַׁבָּת בָּתְרָיְיתָא – בָּתַר שַׁבָּת הוּא דְּשָׁדֵינַן לֵיהּ, וְאַכַּתִּי לְשַׁבָּת הוּא דְּאַיְיעַד – לִימוֹת הַחוֹל לָא אַיְיעַד; אוֹ דִילְמָא בָּתַר אֶחָד בְּשַׁבָּת וְשֵׁנִי בְּשַׁבָּת שָׁדֵינַן לֵיהּ, וְאַיְיעַד לֵיהּ לְכוּלֵּי יוֹמָא? ו״חֲמִישִׁי בְּשַׁבָּת וְעֶרֶב שַׁבָּת וְשַׁבָּת, שַׁבָּת וְשַׁבָּת, מַהוּ? הָא שַׁבָּת קַמַּיְיתָא – בָּתַר חֲמִישִׁי בְּשַׁבָּת וְעֶרֶב שַׁבָּת שָׁדֵינַן לֵיהּ, וְאַיְיעַד לְכוּלְּהוּ יוֹמֵי; אוֹ דִילְמָא הָא שַׁבָּת קַמַּיְיתָא – בָּתַר שַׁבָּתוֹת הוּא דְּשָׁדֵינַן לֵיהּ, וּלְשַׁבָּתוֹת הוּא דְּאַיְיעַד? ז״תֵּיקוּ. ח״(ב)נָגַח שׁוֹר יוֹם חֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּחוֹדֶשׁ זֶה, וְיוֹם שִׁשָּׁה עָשָׂר בְּחוֹדֶשׁ זֶה, וְיוֹם שִׁבְעָה עָשָׂר בְּחוֹדֶשׁ זֶה – פְּלוּגְתָא דְּרַב וּשְׁמוּאֵל, ט״(ג)דְּאִתְמַר: רָאָתָה יוֹם חֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּחֹדֶשׁ זֶה, וְיוֹם שִׁשָּׁה עָשָׂר בְּחֹדֶשׁ זֶה, וְיוֹם שִׁבְעָה עָשָׂר בְּחֹדֶשׁ זֶה – רַב אָמַר: קִבְּעָהּ לָהּ וָסֶת, וּשְׁמוּאֵל אָמַר: עַד שֶׁתְּשַׁלֵּשׁ בְּדִילּוּג. י״אָמַר רָבָא: שָׁמַע קוֹל שׁוֹפָר וְנָגַח, קוֹל שׁוֹפָר וְנָגַח, קוֹל שׁוֹפָר וְנָגַח – נַעֲשָׂה מוּעָד לְשׁוֹפָרוֹת. פְּשִׁיטָא! מַהוּ דְּתֵימָא: הָנֵי שׁוֹפָר קַמָּא – סְיוּטָא בְּעָלְמָא הוּא דְּנָקְטִיהּ; קָא מַשְׁמַע לַן. י״ד(ד)מַתְנִי׳ שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ, וְשֶׁל הֶקְדֵּשׁ שֶׁנָּגַח לְשׁוֹר שֶׁל הֶדְיוֹט – פָּטוּר, שֶׁנֶּאֱמַר: ״שׁוֹר רֵעֵהוּ״ – וְלֹא שׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ. ט״ו(ה)שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּגַח לְשׁוֹר שֶׁל גּוֹי – פָּטוּר. וְשֶׁל גּוֹי שֶׁנָּגַח לְשׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל – בֵּין תָּם בֵּין מוּעָד, מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם. ו״גמ׳ מַתְנִיתִין דְּלָא כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא, דְּתַנְיָא: שׁוֹר שֶׁל הֶדְיוֹט שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ, וְשֶׁל הֶקְדֵּשׁ שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל הֶדְיוֹט – פָּטוּר, שֶׁנֶּאֱמַר: ״שׁוֹר רֵעֵהוּ״ – וְלֹא שׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא אוֹמֵר: שׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל הֶדְיוֹט – פָּטוּר; וְשֶׁל הֶדְיוֹט שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ – בֵּין תָּם בֵּין מוּעָד, מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם. אָמְרִי: מַאי קָא סָבַר רַבִּי שִׁמְעוֹן? אִי ״רֵעֵהוּ״ דַּוְקָא – אֲפִילּוּ שֶׁל הֶדְיוֹט שֶׁנָּגַח שֶׁל הֶקְדֵּשׁ לִיפְטַר! וְאִי ״רֵעֵהוּ״ לָאו דַּוְקָא – אֲפִילּוּ דְּהֶקְדֵּשׁ נָמֵי, כִּי נָגַח דְּהֶדְיוֹט לִיחַיֵּיב! ו״וְכִי תֵּימָא: לְעוֹלָם קָסָבַר ״רֵעֵהוּ״ דַּוְקָא, וּמִיהוּ דְּהֶדְיוֹט כִּי נָגַח דְּהֶקְדֵּשׁ הַיְינוּ טַעְמָא דְּמִיחַיֵּיב – מִשּׁוּם דְּקָא מַיְיתֵי לֵיהּ מִקַּל וָחוֹמֶר דְּהֶדְיוֹט: וּמָה הֶדְיוֹט שֶׁנָּגַח שֶׁל הֶדְיוֹט – חַיָּיב, כִּי נָגַח דְּהֶקְדֵּשׁ – לֹא כָּל שֶׁכֵּן דְּמִיחַיֵּיב? דַּיּוֹ לַבָּא מִן הַדִּין – לְהָיוֹת כַּנִּדּוֹן! מָה לְהַלָּן – תָּם חֲצִי נֶזֶק, הָכָא נָמֵי חֲצִי נֶזֶק! אָלָּא אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: הַכֹּל הָיוּ בִּכְלַל נֶזֶק שָׁלֵם; כְּשֶׁפָּרַט לְךָ הַכָּתוּב: ״רֵעֵהוּ״ גַּבֵּי תָּם – רֵעֵהוּ הוּא דְּתָם מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק; מִכְּלָל דְּהֶקְדֵּשׁ – בֵּין תָּם בֵּין מוּעָד מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם;

דְּאִם

מסורת הש״ס

א מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי
ב נדה סד.
ג נדה סד.
ד תוספתא בבא קמא
ה תוספתא בבא קמא; לעיל ז.; גיטין מט.
ו לעיל יג:
ז פסחים יח:

תורה אור השלם

[שמות כא, לה]
[שמות לה]

מסורת הש"ס

א עבודה זרה ב:

ב סנהדרין נט.; ספרא אחרי מות פרק יג יב; במדבר רבה

גליון הש"ס

תוס' ד"ה דא"כ כו' דלא חייביה רחמנא במועד. עי' לקמן דף מב ע"א תוס' ד"ה כתב:

תורה אור השלם

[ויקרא יח, ה]
[חבקוק ג, ו]
[דברים לג, ב]
[ויקרא יא, כא]
[במדבר כה, יז]
[דברים ב, ב]
[דברים ב, ט]
[במדבר כג]

הוֹפִיעַ גִּלָּה מְמוֹנָן וְהִתִּירוּ: וְהֶגְלָה אוֹתָם בְּגוֹן כַּפְתּוֹרִים הַיּוֹצְאִים מִכַּפְתּוֹר (דְּבָרִים ב':י"ג) וּכְגוֹן וּבִשְׂעִיר יָשְׁבוּ הַחֹרִים וְגוֹ' (דְּבָרִים ב':י"ב) וְכֵן אֱמוֹת הָרַבָּה: לוֹמַר שֶׁאִפְּי' מִקְיָמִין אוֹתָן כו' שֶׁהֲרֵי אֵינָם מְצוּיִים אֲבָל מְעֻנָּשִׁין לֹא פְּטָרָן: לְמַדּוּנוּ תּוֹרָתְכֶם: חוץ מִדָּבָר זֶה וְהֵם לֹא גִּלּוּ לָהֶם טַעֲמוֹ שֶׁל דָּבָר שֶׁיֶּהֱא מְמוֹנוֹ שֶׁל כְּנַעֲנִי בְּחֶזְקַת הֶפְקֵר מִפְּנֵי הַסַּכָּנָה: דְּגִדּוּפָא הוּא כְּלַפֵּי מַעְלָה:

דְּאִם כֵּן, נִכְתּוֹב קְרָא לְהַאי ״רֵעֵהוּ״ גַּבֵּי מוּעָד. שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל גּוֹי – פָּטוּר. אָמְרִי: מִמָּה נַפְשָׁךְ, אִי ״רֵעֵהוּ״ דַּוְקָא – דְּגוֹי כִּי נָגַח דְּיִשְׂרָאֵל נָמֵי לִיפְטַר! וְאִי ״רֵעֵהוּ״ לָאו דַּוְקָא – אֲפִילּוּ דְּיִשְׂרָאֵל כִּי נָגַח דְּגוֹי נְחַייֵב! [א]אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, אָמַר קְרָא: ״עָמַד וַיְמָדֵד אֶרֶץ, רָאָה וַיִּתֵּר גּוֹיִם״ – רָאָה שֶׁבַע מִצְוֹת שֶׁקִּיבְּלוּ עֲלֵיהֶם בְּנֵי נֹחַ. כֵּיוָן שֶׁלֹּא קִיְּימוּ – עָמַד וְהִתִּיר מָמוֹנָן לְיִשְׂרָאֵל. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר מֵהָכָא: ״הוֹפִיעַ מֵהַר פָּארָן״ – מִפָּארָן הוֹפִיעַ מָמוֹנָם לְיִשְׂרָאֵל. תַּנְיָא נָמֵי הָכִי: שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל גּוֹי – פָּטוּר. שׁוֹר שֶׁל גּוֹי שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל – בֵּין תָּם בֵּין מוּעָד מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם, שְׁנֶאֱמַר: ״עָמַד וַיְמָדֵד אֶרֶץ, רָאָה וַיִּתֵּר גּוֹיִם״. וְאוֹמֵר: ״הוֹפִיעַ מֵהַר פָּארָן״. מַאי ״וְאוֹמֵר״? וְכִי תֵּימָא, הַאי ״עָמַד וַיְמָדֵד אֶרֶץ״ – מִבַּעְיָא לֵיהּ לְכִדְרַב מַתְנָה וְכִדְרַב יוֹסֵף, תָּא שְׁמַע: ״הוֹפִיעַ מֵהַר פָּארָן״ – מִפָּארָן הוֹפִיעַ מָמוֹנָן לְיִשְׂרָאֵל. מַאי דְּרַב מַתְנָה? דְּאָמַר רַב מַתְנָה: ״עָמַד וַיְמָדֵד אֶרֶץ, רָאָה וְכוּ׳״. מָה רָאָה – רָאָה שֶׁבַע מִצְוֹת שֶׁנִּצְטַווּ עֲלֵיהֶן בְּנֵי נֹחַ וְלֹא קִיְּימוּם, עָמַד וְהִגְלָה אוֹתָם מֵעַל אַדְמָתָם. וּמַאי מַשְׁמַע דְּהַאי ״וַיִּתֵּר״ לְישָׁנָא דְּאַגְלוֹיֵי הוּא? כְּתִיב הָכָא: ״וַיִּתֵּר גּוֹיִם״, וּכְתִיב הָתָם: ״לְנַתֵּר בָּהֶן עַל הָאָרֶץ״ – וּמְתַרְגְּמִינַן: לְקַפָּצָא בְּהוֹן עַל אַרְעָא. מַאי דְּרַב יוֹסֵף? דְּאָמַר רַב יוֹסֵף: ״עָמַד וַיְמָדֵד אֶרֶץ, רָאָה וְכוּ׳״; מָה רָאָה? רָאָה שֶׁבַע מִצְוֹת שֶׁקִּיבְּלוּ עֲלֵיהֶם בְּנֵי נֹחַ וְלֹא קִיְּימוּם, עָמַד וְהִתִּירָן לָהֶם. אִיתְּגּוֹרֵי אִתְּגּוּר?! אִם כֵּן, מָצִינוּ חוֹטֵא נִשְׁכָּר! אָמַר מָר בְּרֵיהּ דְּרַבָּנָא: לוֹמַר שֶׁאֲפִילּוּ מְקַיְּימִין אוֹתָן – אֵין מְקַבְּלִין עֲלֵיהֶן שָׂכָר. [ב]וְלָא?! וְהָתַנְיָא, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: מִנַּיִן שֶׁאֲפִילּוּ גּוֹי וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה – שֶׁהוּא כְּכֹהֵן גָּדוֹל? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם, וְחַי בָּהֶם״ – ״כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים״ לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא ״אָדָם״; הָא לָמַדְתָּ, שֶׁאֲפִילּוּ גּוֹי וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה – הֲרֵי הוּא כְּכֹהֵן גָּדוֹל! [א]אָמְרִי: אֵין מְקַבְּלִים עֲלֵיהֶן שָׂכָר כְּמַצְוָוה וְעוֹשֶׂה, אֶלָּא כְּמִי שְׁאֵינוֹ מְצַוֶּה וְעוֹשֶׂה. גָּדוֹל הַמְצַוֶּה וְעוֹשֶׂה יוֹתֵר מִמִּי שֶׁאֵינוֹ מְצַוֶּה וְעוֹשֶׂה. תָּנוּ רַבָּנָן, וּכְבָר שָׁלְחָה מַלְכוּת רוֹמִי שְׁנֵי סָרְדְיוֹטוֹת אֵצֶל חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל: לַמְּדוּנוּ תּוֹרַתְכֶם. קָרְאוּ וְשָׁנוּ וְשִׁלֵּשׁוּ. בְּשָׁעַת פְּטִירָתָן אָמְרוּ לָהֶם: דִּקְדַּקְנוּ בְּכָל תּוֹרַתְכֶם – וֶאֱמֶת הוּא; חוּץ מִדָּבָר זֶה שֶׁאַתֶּם אוֹמְרִים: שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל גּוֹי – פָּטוּר. שֶׁל גּוֹי שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל – בֵּין תָּם בֵּין מוּעָד, מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם. מִמָּה נַפְשָׁךְ, אִי ״רֵעֵהוּ״ דַּוְקָא – אֲפִילּוּ דְּגוֹי כִּי נָגַח דְּיִשְׂרָאֵל לִיפְטַר; וְאִי ״רֵעֵהוּ״ לָאו דַּוְקָא – אֲפִילּוּ דְּיִשְׂרָאֵל כִּי נָגַח דְּגוֹי לְחַייֵב! וְדָבָר זֶה אֵין אָנוּ מוֹדִיעִים אוֹתוֹ לַמַּלְכוּת. רַב שְׁמוּאֵל בַּר יְהוּדָה שְׁכִיבָא לֵיהּ בְּרַתְּא, אֲמַרוּ לֵיהּ רַבָּנַן לְעוּלָּא: קוּם נֵיזִיל נְינַחֲמֵיהּ, אֲמַר לְהוּ: מַאי אִית לִי גַּבֵּי נָחֳמְתָא דְּבַבְלָאֵי – דְּגִידּוּפָא הוּא? דְּאָמְרִי: ״מַאי אֶפְשָׁר לְמִיעְבַּד״; הָא אֶפְשָׁר לְמִיעְבַּד – עָבְדִי. אֲזַל הוּא לְחוֹדֵיהּ גַּבֵּיהּ. אֲמַר לֵיהּ: ״וַיֹּאמֶר ה׳ (אֶל מֹשֶׁה) אַל תִּצַּר אֶת מוֹאָב וְאַל תִּתְגָּר בָּם מִלְחָמָה״; וְכִי מָה עָלָה עַל דַּעְתּוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, לַעֲשׂוֹת מִלְחָמָה שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת?! אֶלָּא נָשָׂא מֹשֶׁה קַל וָחוֹמֶר בְּעַצְמוֹ – אָמַר: וּמָה מִדְיָנִים שֶׁלֹּא בָּאוּ אֶלָּא לַעֲזוֹר אֶת מוֹאָב, אָמְרָה תּוֹרָה: ״צָרוֹר אֶת הַמִּדְיָנִים וְהַכִּיתֶם אוֹתָם״,

מוֹאָבִים

דְּאִם כֵּן לִכְתּוֹב רַחֲמָנָא גַּבֵּי מוּעָד וְלֵיכָּא לְמֵימַר דִּכְתִיב תָּם דְּהֶדְיוֹט בְּהֶקְדֵּשׁ קַאֲתֵי וּמוּעָד כְּדַקַאֵי קַאֲי וּלְהֶכִי לָא כַּתְּבֵהּ גַּבֵּי מוּעָד דְּלָא חַיְּבָהּ רַחֲמָנָא בְּמוּעָד אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁחַיֵּב בְּתָם וְלִפְטוֹר לְגַמְרֵי בְּשָׁתֵּיהֶם הֶדְיוֹט בְּהֶקְדֵּשׁ נָמֵי לָא אָתֵי דְּא"כ לִכְתְּבֵהּ רַחֲמָנָא גַּבֵּי מוּעָד דְּהָוֵי רְבוּתָא טְפֵי וְגַם לֵיכָּא לְמֵימַר לְמִדְרַשׁ אֶלָּא לִפְטוֹר וכ"ש בְּתָם אֶלָּא כְּתַב גַּבֵּי מוּעָד אַתָא רַעֲהוּ לְחַייֵב תָּם בְּהֶקְדֵּשׁ נָזָק שָׁלֵם וה"ה שֶׁבָּא לִפְטוֹר לְגַמְרֵי תָּם דְּהֶקְדֵּשׁ בְּהֶדְיוֹט וְכֵיוָן דְּתָם פָּטוּר מוּעָד נָמֵי פָּטוּר וה"ק קְרָא רַעֲהוּ הוּא דְּאִיכָּא חִלּוּק בֵּין תָּם לְמוּעָד אֲבָל כְּשֶׁאֵינוֹ רַעֲהוּ לֹא דְּהֶדְיוֹט בְּהֶקְדֵּשׁ חַיֵּב וְהֶקְדֵּשׁ בְּהֶדְיוֹט פָּטוּר: עָמַד וְהִתִּיר מָמוֹנָן לְיִשְׂרָאֵל מִשְׁמַע דְּוַקָא בְּעִנְיָן זֶה שֶׁנִּגַּח שׁוֹר שֶׁלָּנוּ שׁוֹר שֶׁלָּהֶם וְלָמָּ"ד בְּפֶ' בְּתְרָא (לְקַמָּן בָּבָא קַמָּא דַּף קיג.) גַּזֵל כְּנַעֲנִי אָסוּר נִיחָא אֲבָל לָמָּ"ד מַתִּיר קַשָּׁה: מִפָּארָן הוֹפִיעַ מָמוֹנָן לְיִשְׂרָאֵל פִּי' הַקּוּנְטְרֶס שֶׁסָּבַב וְהֶחֱזִיר הַתּוֹרָה בְּכָל הָאֻמּוֹת וְלֹא קִבְּלוּהָ מִשְׁמַע שר"ל דְּבָפָארָן נִגְלָה לָאֻמּוֹת וְכֵן מִשְׁמַע בְּתַרְגּוּם יְרוּשַׁלְמִי דִּמְתַרְגֵּם מְטוּרָא דְּגִבְלָא אִתְגְּלִי לִבְנֵי יִשְׁמָעֵאל וּפָארָן אֲרַע יִשְׁמָעֵאל הִיא כְּדִכְתִיב בְּהַגָּר וַתֵּשֶׁב בְּמִדְבַּר פָּארָן וּבְרִישׁ מַסֶּכֶת ע"ז (דף ב: וְשָׁם.) אִית דְּגָרְסִי מַאי בָּעֵי בְּשָׂעִיר מַאי בָּעֵי בְּפָארָן וְקָשָׁה דִּבְשַׁבָּת פ' ר"ע (שַׁבָּת ד' פט.) מִשְׁמַע דְּפָארָן הוּא סִינַי דְּקָחָשִׁיב ה' שֵׁמוֹת שֶׁנִּקְרָא לוֹ מִדְבָּר צִן מִדְבַּר קֹדֶשׁ מִדְבַּר פָּארָן מִדְבַּר סִינַי מִדְבַּר קְדֵמוֹת וְנִרְאֶה דְּמִדְבַּר סִינַי מִדְבָּר גָּדוֹל וּמִצַּד אֶחָד נִקְרָא סִינַי וּמִצַּד אֶחָד נִקְרָא פָּארָן וְכָל חֲמִשָּׁה שֵׁמוֹת דְּקָחָשִׁיב בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת חֲמִשָּׁה חֲלָקִים הָיוּ בּוֹ שֶׁכָּל אֶחָד שְׁמוֹ נִקְרָא כֵּן וא"ג דְּקִדְרֵשׁ הָתָם לְכָל הַשֵּׁמוֹת אֵין לְהַקְפִּיד עַל זֶה וּבְאוֹתוֹ צַד שֶׁשְּׁמוֹ פָּארָן נִגְלָה לִבְנֵי יִשְׁמָעֵאל: אֶלָּא הָאָדָם תֵּמַהּ הוּא אֵין עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים קְרוּיִין אָדָם כִּדְתַנְיָא בְּפ' הַמַּקַּבֵּל (ב"מ קיד:) אָמַר רַשְׁבַּ"י אֵין קְבָרֵי הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים מְטַמְּאִים בְּאֹהֶל שֶׁנֶּאֱמַר אָדָם כִּי יָמוּת בְּאֹהֶל אַתֶּם קְרוּיִים אָדָם וְאֵין הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים קְרוּיִים אָדָם וּבְפ' ד' מִיתוֹת (סַנְהֶדְרִין דַּף נט. וְשָׁם.) פֵּי' בְּפוֹנְטְרֶס דר"מ דַּהֲכָא כְּרַבָּנַן דִּפְלִיגִי עֲלֵהּ דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי בְּפֶרֶק הַבָּא עַל יְבִמְתּוֹ (יְבָמוֹת דַּף סא. וְשָׁם) וְרַבִּינוּ תָּם מְפָרֵשׁ דְּיֵשׁ חִלּוּק בֵּין אָדָם לְהָאָדָם תֵּדַע מִדְּפָרִיךְ בִּיבָמוֹת מִקְּרָאֵי דִּנְבִיאִים וְלָא פָּרִיךְ מִקְּרָאֵי דְּתוֹרָה דְּהָאָדָם וְהַבְּהֵמָה אֲשֶׁר יִמָּצֵא בַּשָּׂדֶה (שְׁמוֹת ט':י"ט) אַף הָתָם הָוֵי קַל מַתָּן תּוֹרָה וא"ת א"כ הָוָה לֵיהּ לְמֵימַר אָדָם וְלֹא נֶאֱמַר אֶלָּא הָאָדָם לָאו פְּרָכָא הִיא דְּהַהוּא בְּרִיתָא מִתְּנִיא בת"כ וְטוּבָא אִיכָּא הָתָם בְּכִי הַאי גַּוְנָא דְּקָתָנֵי הָתָם וְכֵן הוּא אוֹמֵר (יְשַׁעְיָהוּ כ"ו:ב') פְּתְחוּ שְׁעָרִים (רְאשֵׁיכֶם) וְיָבֹא גּוֹי וְגוֹ' וְיָבֹאוּ כֹּהֲנִים לְוִיִּם יִשְׂרְאֵלִים לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא גּוֹי צַדִּיק וְכֵן הוּא אוֹמֵר הֲטִיבָה [ה'] לַטּוֹבִים כֹּהֲנִים לְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא לַטּוֹבִים הָא לְמַדְתָּ שֶׁאֲפִילּוּ נָכְרִי וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה הֲרֵי הוּא כְּכֹהֵן גָּדוֹל וא"ת וְהָא עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים נָמֵי קְרוּיִים אָדָם כְּדִכְתִיב לוּלֵי ה' שֶׁהָיָה לָנוּ בְּקוּם עָלֵינוּ אָדָם וי"ל דְּבְמָקוֹם עִנְיַן מִשְׁפָּט

עין משפט נר מצוה

א מיי' פא' מהל' תלמוד תורה הל' יג, סמג עשין יב, טוש"ע יו"ד סי' רמו סעי' ו:

עין משפט
נר מצוה

א מיי׳ פד׳ מהל׳ מטמאי משכב ומושב הל׳ י׳:
ב מיי׳ פד׳ מהל׳ מטמאי משכב ומושב הל׳ י׳:
ג מיי׳ פא׳ מהל׳ נערה בתולה הל׳ יא, סמג עשין כד, טור אה״ע סי׳ קנו:
ד סמג עשין כד:

מוֹאָבִים עַצְמָן לֹא כָּל שֶׁכֵּן וא״ת תִּינַח מוֹאָב אֲדוֹמִי וַעֲמוֹן מַאי אִבָּא לְמֵימַר וי״ל דְּאִצְטְרִיךְ לֶאֱסֹר בָּהֶן אַנְגְּרָיָא שֶׁהָיוּ מַתָּרִים דְּאַנְגְּרָיָא הָיָה עוֹשֶׂה שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת ואע״פ שֶׁמַּזְכִּיר ב׳ פְּרִידוֹת עַל עַמּוֹן לֹא אִצְטְרִיךְ אֶלָּא מִשּׁוּם מוֹאָב: לְעוֹלָם יִקְדִּים אָדָם לִדְבַר מִצְוָה לְשֵׁם מִצְוָה וְנִתְכַּוְּנוּ כִּדְאִיתָא בְּפֶרֶק מִי שֶׁאָמַר הֲרֵינִי נָזִיר וְשָׁמַע חֲבֵרוֹ וְאָמַר וַאֲנִי (נזיר דף כג.):

גֵּרֵי אֲרָיוֹת הֵן ואע״ג דְּפָסְקִינַן בְּסוֹף פ״ק דִּיבָמוֹת (דף טז.) הֲלָכָה דְּגֵרֵי אֱמֶת כַּוָּלֵן הָנֵי מִלֵּי הֵיכָא שֶׁמִּתְגַּיְּרִים לְגַמְרֵי אֲבָל גֵּרֵי אֲרָיוֹת דְּהָכָא לֹא נִתְגַּיְּרוּ לְגַמְרֵי כִּדְכָתֵי׳ בְּקְרָא אֶת ה׳ הָיוּ יְרֵאִין וְאֶת אֱלֹהֵיהֶם הָיוּ עוֹבְדִין ומ״ד גֵּרֵי אֱמֶת סָבַר דְּלִכְסוֹף נִתְגַּיְּרוּ לְגַמְרֵי: וַחֲכָמִים מְטַהֲרִים בְּפֶרֶק דַּם הַנִּדָּה (נדה נו:) פְּרִיחַ אִי דְּיִשְׂרָאֵל מְטַהֲרִין דְּמַאן מְטַמּוּ וּמְשַׁנֵּי מִבֵּין יִשְׂרָאֵל וּמִבֵּין הַכּוּתִים בַּחֲדָרֵיהֶם טְמֵאִים לכ״ע דִּכְוּתִים גֵּרֵי אֱמֶת הֵן וְהַנִּמְצָאִים בְּעָרֵי יִשְׂרָאֵל טְהוֹרִין שֶׁלֹּא נֶחְשְׁדוּ עַל כְּתֻמֵיהֶם וְאִצְטְרִיךְ מַצְנְעֵי לְהוּ וְהַנִּמְצָאִים בְּעָרֵי הַכּוּתִים ר״מ מְטַמֵּא דְּנֶחְשְׁדוּ עַל כְּתֻמֵיהֶם

וַחֲכָמִים מְטַהֲרִים דְּלָא נֶחְשְׁדוּ: עַל הַנְּתִינָה בְּכְתֻבּוֹת פרש״י דְּאִצְטְרִיךְ לְאַשְׁמוּעִינַן שֶׁיֵּשׁ לָהֶם קִנָּס אע״פ שֶׁדָּוִד גָּזַר עֲלֵיהֶם וְהִקְשָׁה ר״ת דִּמְדְּאוֹרַיְתָא אֲסִירֵי בְּלָאו דְּלָא תִּתְחַתֵּן בִּדְמַסִּיק רַבָּא בְּפ׳ הֶעָרֵל (יְבָמוֹת דף עו.) דִּבְנֵי יִתְן לֵית לְהוּ חֲתָנוּת וְכִי מְגַיְּרִי אֵית לְהוּ חֲתָנוּת וּבְפֶרֶק אֵלּוּ הֵן הַלּוֹקִין (מכות יג.) קְחָשִׁיב נְתִינָה וּסְתָם נְתִינָה דְּקָתָנֵי בְּכָל מָקוֹם הֵינוּ בְּגִיּוֹרֶת שֶׁיֵּשׁ לָהּ קִנָּס וְתַפְסִי בָּהּ קִדּוּשִׁין וּבְפֶרֶק יֵשׁ מַתִּירוֹת (יְבָמוֹת פה:) מַשְׁמַע נָמֵי דִּנְתִינָה אִבָּא דְּאוֹרַיְתָא דְּאָמַר מַמְזֶרֶת וּנְתִינָה אִבָּא בֵּינַיְיהוּ לְמ״ד דְּאוֹרַיְתָא הָא נָמֵי דְּאוֹרַיְתָא וּבְרֵישׁ אֵלּוּ נְעָרוֹת (כְּתֻבּוֹת דף כט:) גַּבֵּי פְּלוּגְתָּא דְּשִׁמְעוֹן הַתֵּימָנִי ור״ש בֶּן מְנַסְיָא ואור״ת דְּדָוִד לֹא גָּזַר עֲלֵיהֶם אֶלָּא שֶׁעֲבוּד אֲבָל מִדְּאוֹרַיְתָא אֲסִירֵי לְבֹא בַּקָּהָל מִלֹּא תִּתְחַתֵּן בָּם וּבְרֵישׁ אֵלּוּ נְעָרוֹת רְאוּי לְהַאֲרִיךְ בָּזֶה יוֹתֵר: וְעַל הַכּוּתִית סָגְיָא דִּשְׁמַעְתִּין מוֹכְחָא דְּקִסְבָר גֵּרֵי אֱמֶת הֵן וא״ת א״כ מַה חִדּוּשׁ לוֹמַר שֶׁיֵּשׁ לָהֶם קִנָּס וְכִי תֵּימָא מִשּׁוּם דְּאָמַר רַבָּה בְּפֶרֶק עֶשָׂרָה יוּחְסִין (קִדּוּשִׁין דף עו.) מַמְזֵר מֵאֲחוֹתוֹ וּמֵאֶשֶׁת אִישׁ נִתְעָרְבוּ בָּהֶן מַרִישָׁא שָׁמְעִינַן לַהּ דְּיֵשׁ לָהֶן קִנָּס וַאֲפִילּוּ וַדַּאי מַמְזֵר וכ״ש סָפֵק מַמְזֶרֶת וי״ל דְּהֵיכָא גּוּפָהּ קמ״ל דְּגֵרֵי אֱמֶת הֵן דְּאִם הָיוּ גֵּרֵי אֲרָיוֹת לֹא הָיוּ לָהֶן קִנָּס וא״ת וּלְרַבָּא דְּאָמַר בְּפֶרֶק עֶשָׂרָה יוּחְסִין (שָׁם) דְּעֶבֶד וְשִׁפְחָה נִתְעָרְבוּ בָּהֶן אַמַּאי יֵשׁ לָהֶן קִנָּס נֵימָא לַהּ אַיְתִי רְאָיָה דְּלָאו שִׁפְחָה אַתְּ וּשְׁקוֹל דְּהָא שִׁפְחָה אֵין לָהּ קִנָּס כִּדְמוֹכַח בְּאֵלּוּ נְעָרוֹת (כְּתֻבּוֹת ד' כט.) וְעַל כָּרְחָךְ לָאו מִטַּעַם שֶׁהִיא בְּחֶזְקַת בְּעוּלָה אֵין לָהּ קִנָּס כְּדְאָמְרִינַן בִּירוּשַׁלְמִי דְּשִׁפְחָה אֲפִילּוּ מְשֻׁחְרֶרֶת אֵין לָהּ קִנָּס וא״ג דְּרַבָּן לָאו שִׁפְחָה נִינְהוּ מ״מ תִּקְשֶׁה לְשִׁמּוּאֵל דְּאָמַר אֵין הוֹלְכִין בְּמָמוֹן אַחַר הָרֹב וי״ל מִשּׁוּם דְּכָל חֲדָא מוֹקְמִינַן לַהּ בְּחֶזְקַת אֲבִיהָ שֶׁהַשִּׁפְחוֹת נִתְעָרְבוּ בָּהֶן וְנָשְׂאוּ לְכוּתִים אַף עַל גַּב דִּלְרָבָּא פָּסְלוּ כּוּתִים מִשּׁוּם אִסּוּר שִׁפְחָה וְלָא מוֹקְמִינַן לְהוּ בְּחֶזְקַת אֲבִיהֶן מ״מ לְעִנְיַן קִנָּס לָא מַחְשְׁבִינַן לְהוּ כְּשִׁפְחָה שֶׁלֹּא יְהֵא חוֹטֵא נִשְׁכָּר וְאַף עַל גַּב דְּנָקֵט רַבָּא עֶבֶד וְשִׁפְחָה לָאו דַּוְקָא לְפִי מַה שֶּׁפֵּרֵשׁ שֶׁהַשִּׁפְחוֹת נָשְׂאוּ לְכוּתִים וְהַכּוּתִים לְעֶבֶד וְאִם כֵּן מִשּׁוּם עֶבֶד אֵין לְפָסְלָן דְּנָכְרִי וְעֶבֶד הַבָּא עַל בַּת יִשְׂרָאֵל הַוָּלָד כְּשֵׁר: ה״נ נְקִנּוֹס מִדְּרַבָּנַן לְדְרַבָּנַן נָמֵי הֲוֵי מִצֵּי לְמִפְרְךְ דְּמוֹדוּ רַבָּנַן דְּקִנְּסִינַן לְהוּ דְּקָתָנֵי שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל כּוּתִי פָּטוּר אֶלָּא מִשּׁוּם דִּסְתָם מַתְנִיתִין רַבִּי מֵאִיר אַרַבִּי מֵאִיר:

מוֹאָבִים עַצְמָן לֹא כָּל שֶׁכֵּן? (א)אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: לֹא כְּשֶׁעָלְתָה עַל דַּעְתְּךָ עָלְתָה עַל דַּעְתִּי, שְׁתֵּי פְּרִידוֹת טוֹבוֹת יֵשׁ לִי לְהוֹצִיא מֵהֶן – רוּת הַמּוֹאֲבִיָּה וְנַעֲמָה הָעַמּוֹנִית. וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחוֹמֶר, וּמָה בִּשְׁבִיל שְׁתֵּי פְּרִידוֹת טוֹבוֹת – חָס הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל שְׁתֵּי אוּמּוֹת גְּדוֹלוֹת וְלֹא הֶחֱרִיבָן; בְּתוֹ שֶׁל רַבִּי – אִם כְּשֶׁרָה הִיא וּרְאוּיָה הִיא לָצֵאת מִמֶּנָּה דָּבָר טוֹב, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה דַּהֲוָה חַיָּה. (ב)אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְקַפֵּחַ שְׂכַר כָּל בְּרִיָּה, אֲפִילּוּ שְׂכַר שִׂיחָה נָאָה. דְּאֵילּוּ בְּכִירָה דְּקָאָמְרָה ״מוֹאָב״, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה ״אַל תָּצַר אֶת מוֹאָב וְאַל תִּתְגָּר בָּם מִלְחָמָה״ – מִלְחָמָה הוּא דְּלָא, הָא אַנְגָּרָיָא עֲבִיד בְּהוּ; צְעִירָה דְּקָאָמְרָה ״בֶּן עַמִּי״, אָמַר לֵיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה: ״וְקָרַבְתָּ מוּל בְּנֵי עַמּוֹן, אַל תְּצָרֵם וְאַל תִּתְגָּר בָּם״ – כְּלָל, דַּאֲפִילּוּ אַנְגָּרָיָא לָא תַּעֲבִיד בְּהוּ. (ג)וְאָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה: לְעוֹלָם יַקְדִּים אָדָם לְדָבָר מִצְוָה, שֶׁבִּשְׁבִיל לַיְלָה אַחַת שֶׁקִּדְּמַתָּה בְּכִירָה לִצְעִירָה – קָדְמַתָּה אַרְבַּע דּוֹרוֹת לְיִשְׂרָאֵל: עוֹבֵד, יִשַׁי, וְדָוִד, וּשְׁלֹמֹה; וְאֵילּוּ צְעִירָה – עַד רְחַבְעָם, דִּכְתִיב: ״וְשֵׁם אִמּוֹ נַעֲמָה הָעַמּוֹנִית״. (ד)תָּנוּ רַבָּנַן: שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל כּוּתִי – פָּטוּר; וְשֶׁל כּוּתִי שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל – תָּם מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק, וּמוּעָד מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל כּוּתִי – פָּטוּר. וְשֶׁל כּוּתִי שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל – בֵּין תָּם בֵּין מוּעָד מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם. לְמֵימְרָא דְּסָבַר רַבִּי מֵאִיר: כּוּתִים גֵּרֵי אֲרָיוֹת הֵן? (ה)וְרָמִינְהִי: כָּל הַכְּתָמִים הַבָּאִים מֵרָקָם – טְהוֹרִים. רַבִּי יְהוּדָה מְטַמֵּא, מִפְּנֵי שֶׁהֵן גֵּרִים וְטוֹעִים. (ו)מִבֵּין הַגּוֹיִם – טְהוֹרִים. מִבֵּין יִשְׂרָאֵל וּמִבֵּין הַכּוּתִים – רַבִּי מֵאִיר מְטַמֵּא; וַחֲכָמִים מְטַהֲרִין – שֶׁלֹּא נֶחְשְׁדוּ יִשְׂרָאֵל עַל כְּתָמֵיהֶן. אַלְמָא קָסָבַר רַבִּי מֵאִיר כּוּתִים גֵּרֵי אֱמֶת הֵם! אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ: קָנָס הוּא שֶׁקָּנַס רַבִּי מֵאִיר בְּמָמוֹנָם, שֶׁלֹּא יִטְמְעוּ בָּהֶם. (ז)מֵתִיב רַבִּי זֵירָא: וְאֵלּוּ נְעָרוֹת שֶׁיֵּשׁ לָהֶם קְנָס – הַבָּא עַל הַמְּמְזֶרֶת, וְעַל הַנְּתִינָה, וְעַל הַכּוּתִית. וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ קָנָס רַבִּי מֵאִיר בְּמָמוֹנָם, הָכִי נָמֵי נְקִנּוֹס, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִטְמְעוּ בָּהֶן! אָמַר אַבָּיֵי: כְּדֵי שֶׁלֹּא מוֹאָבִים עַצְמָן שֶׁהִתְחִילוּ בְּקִלְקוּל וְשִׁכְּרוּ אֶת בִּלְעָם: פְּרִידוֹת גּוֹזָלוֹת: בְּתוֹ שֶׁל רַבִּי אִם רְאוּיָה לְגָרַע כָּשֵׁר עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁתִּתְחַיֶּה: דְּקָאָמְרָה מוֹאָב לְשׁוֹן פְּרִיצוּת שֶׁהוּא מֵאֲבִיהָ: אַנְגְּרָיָא לְהִשְׁתַּעְבֵּד בָּהֶן לְהַבִיא לָהֶם מַיִם וּמָזוֹן: שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּגַח לְשֶׁל כּוּתִי פָּטוּר לְקַמָּן מוֹקֵי טַעְמָא דְּקִנָּס הוּא שֶׁקְּנָסוּ יִשְׂרָאֵל בִּבְנוֹתֵיהֶם וְדַיְּן בְּקִנָּס זֶה אֲבָל כֵּלֵי הַאי לָא קְנָסִינַן שֶׁיְּהֵא הֵם מְשַׁלְּמִים עַל הָתָם נ״ש ור״מ חָשִׁיב כּוּתִי כְּנָכְרִי: גֵּרֵי אֲרָיוֹת הֵן בְּסֶפֶר מְלָכִים (ב יז) מִפֹּרֶשׁ וַיְשַׁלַּח ה׳ בָּהֶם אֶת הָאֲרָיוֹת וְכוּתִים כְּתִיבִי הָתָם וַיָּבֹא מֶלֶךְ אַשּׁוּר (אֲנָשִׁים) מִכּוּתָה וְקָא חָשִׁיב שְׁאַר מְקוֹמוֹת: מֵרֻקָּם טְהוֹרִים עִיר שֶׁרֻּבָּהּ נָכְרִים הִיא וְדַם נָכְרִי' טָהוֹר מִדְּאוֹרַיְתָא דִּכְתִיב (וַיִּקְרָא י״ב:ב') דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ וְיָלְדָה בַּת יִשְׂרָאֵל מְטַמְּאָה בְּלֵדָה וּבְנִדָּה וְלֹא נָכְרִית ואע״ג דְּרֻבָּנָן גָּזְרוּ עֲלֵיהֶם שֶׁיִּהוּ כְּזָבִין עַל כְּתֻמֵיהֶן לֹא גָּזְרוּ דְּהָא כְּתֻמִּין דְּיִשְׂרָאֵל גּוּפַיְיהוּ מִדְּרַבָּנַן נִינְהוּ דְּמִדְּאוֹרַיְתָא דָּם יִהְיֶה זֹבֵהּ בִּבְשָׂרֵהּ כְּתִיב (שָׁם טו) שֶׁתִּרְאֶהוּ מִגּוּפֵהּ וְלֹא שֶׁתִּמְצָאֶהוּ בְּבָגְדָהּ וַאֲפִילּוּ רָאֲתָה מִגּוּפֵהּ אָמְרִינַן בְּמַס' נִדָּה (דף לד.) שֶׁלֹּא גָּזְרוּ עַל דָּם נָכְרִית טָמְאָה אֶלָּא בְּעוֹדוֹ לַח דְּתָנֵן דָּם הַנָּכְרִית ב״ש מְטַהֲרִין וב״ה אוֹמְרִים כְּרָקָּהּ וּכְמֵימֵי רַגְלֶיהָ מְטַמְּאִין לַח וְאֵינָן מְטַמְּאִין יָבֵשׁ: רַבִּי יְהוּדָה מְטַמֵּא מִפְּנֵי שֶׁהֵן רַבָּן גֵּרִים וְדַמָּן מְטַמֵּא וּכְיִשְׂרָאֵל הֵם אֶלָּא שֶׁהֵם טוֹעִין וְנוֹהֲגִין בְּחֻקּוֹת הַנָּכְרִים וַהֲרֵי הֵן כְּיִשְׂרָאֵל מוּמָר: מִבֵּין יִשְׂרָאֵל כו' בְּמַס' נִדָּה (דף נו:) פָּרְכִינַן אִי דְּיִשְׂרָאֵל טְהוֹרִין דְּמַאן מְטַמְּאִין וְתַרְצִינַן לַהּ הָכִי מִבֵּין יִשְׂרָאֵל וּמִבֵּין הַכּוּתִים טְמֵאִים וְהַנִּמְצָאִים בְּעָרֵי יִשְׂרָאֵל בְּמָקוֹם הֶפְקֵר טְהוֹרִים שֶׁלֹּא נֶחְשְׁדוּ עַל כְּתֻמֵיהֶן לְהַפְקִירָן אֶלָּא מַצְנִיעִין אוֹתָם שֶׁלֹּא יִטָּמְאוּ בָּהֶן טְהָרוֹת וְהַנִּמְצָאִין בֵּין הַכּוּתִים ר״מ מְטַמֵּא שֶׁנֶּחְשְׁדוּ עַל כְּתֻמֵיהֶן וַחֲכָמִים מְטַהֲרִין שֶׁלֹּא נֶחְשְׁדוּ עַל כְּתֻמֵיהֶן לְהַפְקִירָן אֶלָּא מַצְנִיעִים אוֹתָם עַד שֶׁיְּכַבְּסוּם אַלְמָא מִדְּאָמַר ר״מ דָּם כּוּתִים מְטַמֵּא אַלְמָא גֵּרֵי אֱמֶת הֵן:

מסורת הש״ס

א יבמות סג.
ב הוריות י״:; נזיר כג:
ג אוצר מדרשים מדרש לעולם; נזיר כג:
ד לעיל לג.
ה יבמות טז.; משנה נדה
ו נדה נו:
ז משנה כתובות; כתובות כט.; כתובות יא.

גליון הש״ס

גמ' שור של כותי פטור. עי' סנהדרין דף פה ע״ב תוס' ד״ה ושורו כישראל:

תורה אור השלם

[דברים ב, ט]
[דברים ב, יט]
[דברים יד, ט]
[מלכים א יד, כא]
[מלכים א יד, לא]
[דברים כב]

מסורת הש"ס

א ערכין כב.

גליון הש"ס

תוס' ד"ה אין כו' ואע"ג דהתם מה ע"ב ד"ה לא:

תורה אור השלם

וְאִם שׁוֹר נַגָּח הוּא מִתְּמֹל שִׁלְשֹׁם וְהוּעַד בִּבְעָלָיו וְלֹא יַשְׁמְרֶנּוּ וְהֵמִית אִישׁ אוֹ אִשָּׁה הַשּׁוֹר יִסָּקֵל וְגַם־בְּעָלָיו יוּמָת [שמות כא, כט]

וְכִי־יִגַּח שׁוֹר אֶת־אִישׁ אוֹ אֶת־אִשָּׁה וָמֵת סָקוֹל יִסָּקֵל הַשּׁוֹר וְלֹא יֵאָכֵל אֶת־בְּשָׂרוֹ וּבַעַל הַשּׁוֹר נָקִי [שמות כא, כח]

עין משפט
נר מצוה

א מיי׳ פו׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ג, סמג עשין סז, טוש״ע חו״מ סי׳ תו סעי׳ ה:

ב מיי׳ פו׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ג:

ג סמג עשין סז:

ד מיי׳ פו׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ו:

ה מיי׳ פו׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ח:

ו מיי׳ פי׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ח:

ז מיי׳ פי׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ד:

ח מיי׳ פי״ב מהל׳ מלווה ולווה הל׳ ג, סמג עשין צד, טוש״ע חו״מ סי׳ קי סעי׳ א:

ט מיי׳ פי״ב מהל׳ מלווה ולווה הל׳ ג, סמג עשין צד, טוש״ע חו״מ סי׳ קי סעי׳ א:

מִשּׁוּם דְּהַוֵי לֵיהּ מָמוֹן שֶׁאֵין לוֹ תּוֹבְעִים אִי אָמְרַתְּ לָהֲוֵי דַּעֲנִיִּים מַאן אָתֵי תָּבַע לֵיהּ שֶׁלֹּא יְהֵא חוֹטֵא נִשְׂכָּר וְהָא דְּמַשְׁמַע בפ"ק דְּכְתֻבּוֹת (דף יא. וְשָׁם) דְּלֵית לֵיהּ לְדִינָא אִי תָּבַע לֵיהּ עָנְיִי א"ל לְעָנְיֵי אַחַר יְהַבְנָא לֵיהּ: מַתְנִי' שׁוֹר שֶׁל חֵרֵשׁ שָׁנַגַּח לְשׁוֹר שֶׁל פִּקֵּחַ פָּטוּר בגמ' מְפָרֵשׁ דְּאֵין מַעֲמִידִין אַפּוֹטְרוֹפּוֹס לָהֶם לְגִבּוֹת מִגּוּפוֹ אֲבָל בְּנִזְקֵי מוּעָד מַעֲמִידִין אַפּוֹטְרוֹפּוֹס לְשׁוֹר הַיְתוֹמִים לִהְיוֹת בְּמָקוֹם הַבְּעָלִים לְקַיֵּם וְהוּעַד בְּבָעְלָיו וְגוֹבִים הַנָּזָק מִנְּכָסֵי הַקָּרְקַע שֶׁל יְתוֹמִים אֲבָל תָּם דְּגִבְיָתוֹ מִגּוּפוֹ הוּא וְהוּא מְשַׁלְטְלִין אֵין מַעֲמִידִין אַפּוֹטְרוֹפּוֹס לְכָךְ כְּדְאָמְרִינַן בפ"ק (דף יד:) שָׁוֶה כֶּסֶף מְלַמֵּד שֶׁאֵין ב"ד נִזְקִין אֶלָּא לִנְכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶם אַחֲרָיוּת וְאוֹקְמְנָא בְּיִתְמֵי וְאִיבָּא דְּאָמַר טַעֲמָא מִשּׁוּם דְּפַלְגָא נִזְקָא קָנְסָא וְיִתְמֵי לָאו בְּנֵי קְנָסָא נִינְהוּ וְקָשְׁיָא לִי א"כ מַאי לְגִבּוֹת מִגּוּפוֹ דְּנָקֵט וְעוֹד לִקַּמְּן בְּשִׁמְעָתִין אָמְרִינַן בַּמּוּעָד לְמ"ד צַד תְּמוּת בְּמָקוֹמָהּ עוֹמֶדֶת אֵינָהּ נִגְבֵּית מִן הַיְתוֹמִים מַהֲאי טַעְמָא וְאִי טַעְמָא מִשּׁוּם קְנָסָא הוּא בַּמּוּעָד מִי חַיָּיב קְנָסָא הָא לָאו בְּחֶזְקַת שְׁמִירָה קָיְמִי: וּמְעִידִין בָּהֶן בְּפָנֵי אַפּוֹטְרוֹפּוֹס וּקס"ד הַשְׁתָּא דְּהַאי מְעִידִין בָּהֶם דְּקָאָמַר לְמִגְבֵּי ח"נ תְּמוּת וְקָשְׁיָא רֵישָׁא לְסֵיפָא וּלְאַחַר שְׁלִשָּׁה עִדִּיוֹת נַעֲשָׂה מוּעָד וּמְשַׁלֵּם נ"ש מֵעַלְיָה: חֵזֶר לְתַמּוּתוֹ דְּקַסְבַר רְשׁוּת מְשַׁנָּה מוּעָד שֶׁיָּצָא מֵרְשׁוּת זֶה וְנִכְנַס לְיַד בְּעָלִים אֲחֵרִים הֲרְשׁוּת מְשַׁנָּה אֶת דִּין הַמַּעֲמִידִין: שׁוֹר הָאַצְטָדִין שְׁמִיחַד לְנְגִיחוֹת וּמְלַמְּדִין אוֹתוֹ לְכָךְ: גְּמ' אֵין מַעֲמִידִין אַפּוֹטְרוֹפּוֹס לְשׁוֹר תָּם שֶׁל חש"ו לִהְיוֹת אַפּוֹטְרוֹפּוֹס בְּמָקוֹם בְּעָלִים לְקַיֵּם וְהוּעַד בְּבָעְלָיו וְיִגְבֶּה חֲצִי נִזְקוֹ מִגּוּפוֹ: הָכִי קָאָמַר שׁוֹר שֶׁל חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן שֶׁנִּגְחוּ וְהֶחְזִקוּ נַגְּחָנִין מַעֲמִידִין לָהֶם אַפּוֹטְרוֹפּוֹס וְלֹא לְגִבּוֹת ח"נ אֶלָּא לְשַׁוֵּיהּ מוּעָד דְּכִי הֲדַר נָגַח מְשַׁלֵּם נ"ש מֵעַלְיָה: אֵין נִזְקִין ב"ד לִנְכְסֵי יְתוֹמִין לְגְבּוֹת מֵהֶן כְּלוּם וַאֲפִילּוּ שְׁטָר שֶׁכָּתַב אֲבִיהֶם כְּדְמְפָרֵשׁ טַעְמָא בְּמַס' עֲרָכִין דְּיִתְמֵי לָאו בְּנֵי מְעֵבַד מִצְוָה נִינְהוּ אֶלָּא נָטַר עַד דְּגַדְלִי וּמִפְקִי לֵיהּ וְגַבֵּי וְהָתָם מוֹתְבִינַן לֵיהּ כַּמָּה תְּיוּבְתָּ' וְשַׁנִּינְהוּ בְּשׁוֹר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ רְבִיתָ: אֶלָּא אִם כֵּן רְבִית אוֹכֶלֶת בָּהֶן שְׁלָוָה אֲבִיהֶן מִנְּכָרֵי בְּרְבִית דְּחִישִׁינַן לְהֶפְסֵד שֶׁלָּהֶן וּמוֹכְרִין בֵּית דִּין מִנְּכָסֵיהֶן וּפוֹרְעִין אוֹתוֹ חוֹב: מִשּׁוּם מְזוֹנֵי שֶׁכָּל זְמַן שֶׁלֹּא יִתְּנוּ לָהּ כְּתֻבָּה נִזּוֹנֶת מִשְּׁלָהֶם: דִּינָא הוּא וְלֹא קָאָמַר דְּנִזְקִין לְנִכְסֵי יְתוֹמִים:

שֶׁלֹּא יְהֵא חוֹטֵא נִשְׂכָּר. וְנִתְבֵּיהּ לַעֲנִיִּים! אָמַר רַב מָרִי: מִשּׁוּם דְּהַוֵי מָמוֹן שֶׁאֵין לוֹ תּוֹבְעִים. [א]מַתְנִי' שׁוֹר שֶׁל פִּקֵּחַ שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן – חַיָּיב. וְשֶׁל חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל פִּקֵּחַ – פָּטוּר. [ב]שׁוֹר שֶׁל חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל פִּקֵּחַ – בֵּית דִּין מַעֲמִידִין לָהֶן אַפּוֹטְרוֹפּוֹס. [ג]נִתְפַּקֵּחַ הַחֵרֵשׁ, נִשְׁתַּפֶּה הַשּׁוֹטֶה וְהִגְדִּיל הַקָּטָן – חָזַר לְתַמּוּתוֹ, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: הֲרֵי הוּא בְּחֶזְקָתוֹ. [ד]שׁוֹר הָאַצְטָדִין – אֵינוֹ חַיָּיב מִיתָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי יִגַּח" – וְלֹא שֶׁיַּגִּיחוּהוּ. גְּמָ' הָא גּוּפָא קַשְׁיָא – אָמְרַתְּ: שׁוֹר שֶׁל חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן, שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל פִּקֵּחַ – פָּטוּר; אַלְמָא אֵין מַעֲמִידִין אַפּוֹטְרוֹפּוֹס לָהֶם – לְגִבּוֹת מִגּוּפוֹ. אֵימָא סֵיפָא: שׁוֹר שֶׁל חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן שֶׁנָּגַח – בֵּית דִּין מַעֲמִידִין לָהֶם אַפּוֹטְרוֹפּוֹס. אַלְמָא מַעֲמִידִין לָהֶם בְּפָנֵי אַפּוֹטְרוֹפּוֹס לָהֶם, לְגִבּוֹת מִגּוּפוֹ! אָמַר רָבָא, הָכִי קָתָנֵי: וְאִם הוּחְזְקוּ נַגָּחָנִין – מַעֲמִידִין לָהֶם אַפּוֹטְרוֹפּוֹס, וּמְעִידִין לָהֶן בְּפָנֵי אַפּוֹטְרוֹפּוֹס, וּמְשַׁוְּיֵינַן לְהוּ מוּעָד; דְּכִי הָדַר וְנָגַח – לְשַׁלֵּם מֵעַלְיָיה. [ו]מֵעַלְיֵית מַאן? רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: מֵעַלְיֵית יְתוֹמִין, רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא אָמַר: מֵעַלְיֵית אַפּוֹטְרוֹפּוֹס. [ז](א)וּמִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן הָכִי? וְהָאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב אַסִּי: אֵין נִזְקִין לְנִכְסֵי יְתוֹמִין, אֶלָּא אִם כֵּן רְבִית אוֹכֶלֶת בָּהֶן. [ח]וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אוֹ לִשְׁטָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ רְבִית, אוֹ לִכְתוּבַּת אִשָּׁה מִשּׁוּם מְזוֹנֵי! אֵיפוֹךְ – רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: מֵעַלְיֵית אַפּוֹטְרוֹפְּסִין, רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא אָמַר: מֵעַלְיֵית יְתוֹמִין. אָמַר רָבָא: מִשּׁוּם דְּקַשְׁיָא דְּרַבִּי יוֹחָנָן אַדְּרַבִּי יוֹחָנָן – מְשַׁוְּיֵית לֵיהּ לְרַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא טוֹעֶה? וְהָא רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא דַּיְיקָא הוּא, וְנָחֵית לְעוּמְקֵיהּ דְּדִינָא! אֶלָּא לְעוֹלָם לָא תֵּיפוֹךְ, וּמַזִּיק שָׁאנֵי. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר מֵעַלְיֵית יְתוֹמִים – דְּאִי אָמְרַתְּ מֵעַלְיֵית אַפּוֹטְרוֹפּוֹס, מְמַנְעֵי

הִלְכָךְ לְגַבֵּי יְתוֹמֵי חֲשׁוּ עֲלַיְיהוּ וְכֵן מִי שֶׁהָלְכוּ בְּעָלָיו לְמְדִינַת הַיָּם כֵּיוָן שֶׁאֵין לָהֶם בְּעָלִים גְּמוּרִים אֶלָּא ע"י תַּקָּנַת ב"ד בְּהַעֲמָדַת אַפּוֹטְרוֹפּוֹס אַקִּילוּ בֵּהּ רַבָּנַן וְכֵן הַמּוּעָד נָמֵי בְּצַד תְּמוּת אֵין מַעֲמִידִין אַפּוֹטְרוֹפּוֹס כֵּיוָן דְּחָס רַחֲמָנָא עֲלֵהּ לְמ"ד צַד תְּמוּת בְּמְקוֹמָהּ עוֹמֶדֶת שֶׁאִם אֵין הַשּׁוֹר שָׁוֶה חֲצִי נִזְקוֹ אֵין מְשַׁלֵּם אֶלָּא מִגּוּפוֹ: אֶלְמָא מַעֲמִידִין אַפּוֹטְרוֹפּוֹס. וא"ת וְנֵימָא דְּרֵישָׁא כְּגוֹן שֶׁלֹּא הָיָה אַפּוֹטְרוֹפּוֹס בְּשָׁעַת נְגִיחָה וי"ל דְּהָא מִלְּתָא דְּפְשִׁיטָא הִיא: **וְאִם** הַחֲזָקוּ נַגָּחָנִין אֵין לְפָרֵשׁ שְׁנֵּגְחוּ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים וּמַעֲמִידִין אַפּוֹטְרוֹפּוֹס שֶׁאִם יִגַּח רְבִיעִית יְשַׁלֵּם נ"ש דְּהַנִּיחָא אִי לְיַעוֹדֵי תּוֹרָא בָּעֵינַן אֶלָּא אִי לְיַעוֹדֵי גַּבְרָא בָּעֵינַן לֹא אִיעֵד בְּאוֹתָהּ נְגִיחָה וְעוֹד דְּהַאי תַּנָּא סָבַר רְשׁוּת מְשַׁנָּה כְּדְקָתָנֵי סֵיפָא חָזַר לְתַמּוּתוֹ וצ"ל דְּהַחֲזָקוּ נַגָּחָנִים רְשָׁעִים וּמִשְׁתַּנְּעִים לְגַח כִּי הַהִיא דְּלִקְמָן דְּשָׁאֲלוּ בְּחֶזְקַת תָּם דְּמוּקֵי כְּגוֹן שֶׁהִכִּיר בּוֹ שֶׁהוּא נַגָּחָן וַאֲפִילּוּ הַחֲזָקוּ נַגָּחָנִים ג' פְּעָמִים לֹא יַעֲשֶׂה מוּעָד עַד שֶׁיַּחֲזֹר וְיִגַּח שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בְּרְשׁוּת אַפּוֹטְרוֹפּוֹס: **וְרַבִּי** יוֹחָנָן אָמַר אוֹ לִשְׁטָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ רְבִית וא"ת וְהָא טַעְמָא דְּאֵין נִזְקִין מִשּׁוּם דְּחִישִׁינַן לְצָרֵי כְּדְמְפָרֵשׁ רַב הוּנָא בְּרֵהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ בְּפֶרֶק גֵּט פָּשׁוּט (ב"ב דף קעד. וְשָׁם) וְהָתָם פְּסְקִינַן הִלְכְתָא וְהָכָא לֹא שַׁיְּיךְ

עין משפט
נר מצוה

א מיי׳ פו׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ד:
ב מיי׳ פו׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ג:
ג מיי׳ פו׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ג:
ד מיי׳ פו׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ו:

מסורת הש״ס
א תוספתא בבא קמא ב שבת לו.

אי בְּתָם פְּשִׁיטָא וכו״ת דְּאַשְׁמוֹעִי׳ דְּמַעֲמִידִין אַפּוֹטְרוֹפּוֹס לְתָם א״כ ה״ל לְמִתְנֵי ר׳ יַעֲקֹב מְחַיֵּב וְתוּ לָא וּמְדְּנָקֵט ח״נ מַשְׁמַע דְּאַצְטְרִיךְ דְּלָא נַיְמָא נָזָק שָׁלֵם: וְלָא מְשַׁלֵּם אֶלָּא פַּלְגָא דְּמוּעָד וְרָבָא לָא בָּעֵי לְשַׁנּוּיֵי הָכִי מִדְּלָא קָתָנֵי ר׳ יְהוּדָה אוֹמֵר חַיָּב נ״ש וְר׳ יַעֲקֹב אוֹמֵר ח״נ וְעוֹד דְּמַשְׁמַע לֵיהּ לְרָבָא דְּכֵיוָן דְּלָא נָטְרָה כְּלָל ה״ל לְמִתְנֵי אֵין מְשַׁלֵּם אֶלָּא חֲצִי נָזָק שָׁוְוהוּ הַחְדּוּשׁ וּמִדְּקָאָמַר מְשַׁלֵּם ח״נ מַשְׁמַע דקמ״ל דְּמְשַׁלֵּם אֲפִילּוּ ח״נ אֲבָל הַשְׁתָּא דְּנָטְרָה שְׁמִירָה פְּחוּתָה חִדּוּשׁ הוּא דקמ״ל דְּמְשַׁלֵּם אֲפִילּוּ ח״נ וְעוֹד דְּמַשְׁמַע לֵיהּ ח״נ מְגוּפּוֹ כְּסָתָם ח״נ דִּבְכָל מָקוֹם: אַדְּמוּקֵי לֵהּ בְּמוּעָד לוֹקְמֵיהּ בְּתָם תַּמָּה דְּמַעְקְרָא הָווּ פְּרִיךְ אִי בְּתָם פְּשִׁיטָא וְלָא הָווּ בָּעֵי לְמֵימַר דַּאֲתָא לְאַשְׁמוֹעִינַן דְּמַעֲמִידִין אַפּוֹטְרוֹפּוֹס לְתָם כְּדִפְרֵי׳ לְעֵיל דְּאִם כֵּן ה״ל לְמֵימַר רַבִּי יַעֲקֹב מְחַיֵּב וְהַשְׁתָּא פְּרִיךְ לְאוֹקְמַהּ בְּתָם וי״ל דְּהַשְׁתָּא דְּאַסִיק אַדַּעְתֵּהּ דְּאָמַר צַד תַּמּוּת בְּמָקוֹמָהּ עוֹמֶדֶת לָא מְצֵי לְמִתְנֵי רַבִּי יַעֲקֹב מְחַיֵּב דְּאַצְטְרִיךְ לְהַזְכִּיר ח״נ לְאַשְׁמוֹעִינַן דְּמַעֲמִידִין אַפּוֹטְרוֹפּוֹס לְתָם וְאִי הָווּ תְּנֵי מְחַיֵּב הָווּ מוֹקְמִינַן לֵיהּ בְּתָם דְּלְמוּעָד לָא אַצְטְרִיךְ:

[א]מִמַּנְעֵי וְלָא עָבְדִי. רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא אָמַר מֵעָלַיִת אַפּוֹטְרוֹפּוֹס – וְחוֹזְרִין וְנִפְרָעִין מִן הַיְתוֹמִים לְכִי גָּדְלִי. וּ״מַעֲמִידִים לָהֶן אַפּוֹטְרוֹפִּין לְתָם לִגְבוֹת מְגוּפּוֹ״ – תַּנָּאֵי הִיא, [ב](א)דְּתַנְיָא: שׁוֹר שֶׁנִּתְחָרְשׁוּ בָּעָלָיו, וְשֶׁנִּשְׁתַּטּוּ בָּעָלָיו, וְשֶׁהָלְכוּ בָּעָלָיו לִמְדִינַת הַיָּם – יְהוּדָה בֶּן נְקוֹסָא אָמַר סוֹמְכוֹס: הֲרֵי הוּא בְּתַמּוּתוֹ עַד שֶׁיְּעִידוּ בּוֹ בְּפָנֵי הַבָּעָלִים. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: מַעֲמִידִין לָהֶן אַפּוֹטְרוֹפִּין, וּמְעִידִין בָּהֶן בְּפָנֵי אַפּוֹטְרוֹפִּין. נִתְפַּקֵּחַ הַחֵרֵשׁ, נִשְׁתַּפָּה הַשּׁוֹטֶה וְהִגְדִּיל הַקָּטָן – וּבָאוּ בָּעָלָיו מִמְּדִינַת הַיָּם, יְהוּדָה בֶּן נְקוֹסָא אָמַר סוֹמְכוֹס: חָזַר לְתַמּוּתוֹ, עַד שֶׁיְּעִידוּ בּוֹ בְּפָנֵי בָּעָלִים. רַבִּי יוֹסֵי אָמַר: הֲרֵי הוּא בְּחֶזְקָתוֹ. אָמְרוּ: מַאי ״הֲרֵי הוּא בְּתַמּוּתוֹ״ דְּקָאָמַר סוֹמְכוֹס? אִילֵימָא דְּלָא מְיַיעַד כְּלָל – הָא מִדְּקָתָנֵי סֵיפָא ״חָזַר לְתַמּוּתוֹ״, מִכְּלָל דְּאִיַּיעַד! [ג]אֶלָּא מַאי ״הֲרֵי הוּא בְּתַמּוּתוֹ״ – הֲרֵי הוּא בִּתְמִימוּתוֹ, דְּלָא מְחַסְּרִינַן לֵיהּ. אַלְמָא אֵין מַעֲמִידִין אַפּוֹטְרוֹפּוֹס לְתָם לִגְבוֹת מְגוּפּוֹ. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: מַעֲמִידִין לָהֶן אַפּוֹטְרוֹפּוֹס, וּמְעִידִין לָהֶן בְּפָנֵי אַפּוֹטְרוֹפּוֹס – אַלְמָא מַעֲמִידִין אַפּוֹטְרוֹפּוֹס לְתָם לִגְבוֹת מְגוּפּוֹ. [ד]וְסֵיפָא בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי? רִשְׁוּת מְשַׁנָּה אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ – סוֹמְכוֹס סָבַר: רִשְׁוּת מְשַׁנָּה, וְרַבִּי יוֹסֵי סָבַר: רִשְׁוּת אֵינָהּ מְשַׁנָּה. תָּנוּ רַבָּנַן: שׁוֹר חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן שֶׁנָּגַח – רַבִּי יַעֲקֹב מְשַׁלֵּם חֲצִי נָזָק. רַבִּי יַעֲקֹב מַאי עֲבִידְתֵּיהּ? אֶלָּא אֵימָא, רַבִּי יַעֲקֹב אוֹמֵר: מְשַׁלֵּם חֲצִי נָזָק. בְּמַאי עָסְקִינַן? אִי בְּתָם פְּשִׁיטָא, דְּכוּלֵּי עָלְמָא נָמֵי חֲצִי נָזָק הוּא דְּמְשַׁלֵּם! וְאִי בְּמוּעָד, אִי דְּעָבְדִי לֵיהּ שְׁמִירָה – כְּלָל כְּלָל לָא בָּעֵי לְשַׁלּוּמֵי, וְאִי דְּלָא עָבְדִי לֵיהּ שְׁמִירָה – כּוּלֵּיהּ נָזָק בָּעֵי שַׁלּוּמֵי! אָמַר רָבָא: לְעוֹלָם בְּמוּעָד, וְהָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן – דְּעָבְדִי שְׁמִירָה פְּחוּתָה, וְלָא עָבְדִי לֵיהּ שְׁמִירָה מְעוּלָּה. וְרַבִּי יַעֲקֹב סָבַר לַהּ כְּרַבִּי יְהוּדָה – דְּאָמַר: צַד תַּמּוּת בְּמָקוֹמָהּ עוֹמֶדֶת; וְסָבַר לַהּ כְּרַבִּי יְהוּדָה – דְּאָמַר: מוּעָד סַגִּי לֵיהּ בִּשְׁמִירָה פְּחוּתָה; וְסָבַר לַהּ כְּרַבָּנַן – דְּאָמְרִי: מַעֲמִידִין אַפּוֹטְרוֹפּוֹס לְתָם לִגְבוֹת מְגוּפּוֹ. אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי: וְלָא פְּלִיגִי?! וְהָתַנְיָא: שׁוֹר שֶׁל חֵרֵשׁ, שׁוֹטֶה וְקָטָן שֶׁנָּגַח – רַבִּי יְהוּדָה מְחַיֵּב, וְרַבִּי יַעֲקֹב אוֹמֵר: חֲצִי נָזָק הוּא דְּמְשַׁלֵּם! אָמַר רַבָּה בַּר עוּלָּא: מַה שֶּׁמְּחַיֵּב רַבִּי יְהוּדָה פֵּירֵשׁ רַבִּי יַעֲקֹב. וּלְאַבָּיֵי דְּאָמַר פְּלִיגִי, בְּמַאי פְּלִיגִי? אָמַר לָךְ: הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן – בְּמוּעָד, וְלָא נָטְרָה כְּלָל. [ב]רַבִּי יַעֲקֹב סָבַר לַהּ כְּרַבִּי יְהוּדָה בַּחֲדָא, וּפְלִיג עֲלֵיהּ בַּחֲדָא. סָבַר כְּרַבִּי יְהוּדָה בַּחֲדָא – דְּאִילּוּ רַבִּי יְהוּדָה סָבַר: צַד תַּמּוּת בְּמָקוֹמָהּ עוֹמֶדֶת, וּפְלִיג עֲלֵיהּ בַּחֲדָא – דְּאִילּוּ רַבִּי יְהוּדָה סָבַר: מַעֲמִידִין לָהֶן אַפּוֹטְרוֹפּוֹס לְתָם לִגְבוֹת מְגוּפּוֹ, וְרַבִּי יַעֲקֹב סָבַר: אֵין מַעֲמִידִין, וְלָא מְשַׁלֵּם אֶלָּא פַּלְגָא דְּמוּעָד. אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא בַּר אַבָּיֵי לְרָבִינָא: בְּשִׁלְמָא לְאַבָּיֵי דְּאָמַר פְּלִיגִי – שַׁפִּיר; אֶלָּא לְרָבָא דְּאָמַר לָא פְּלִיגִי – אַדְּמוֹקֵי לַהּ בְּמוּעָד, נוֹקְמַהּ בְּתָם!

אִי מִמַּנְעֵי וְלָא עָבְדִי דְּמַעֲמִידִין אַפּוֹטְרוֹפּוֹס לְתָם א״כ ה״ל לְאוֹקְמָא לְאַשְׁמוֹעִינַן דְּמַעֲמִידִין אַפּוֹטְרוֹפּוֹס לְתָם דְּאַשְׁמַע מִינַּהּ דְּאִי לָא מַמְנְעִי וְלָא עָבְדִי אַפּוֹטְרוֹפּוֹס שֶׁלֹּא שָׁמְרָהוּ כָּרָאוּי: וְחוֹזְרִין וְנִפְרָעִין מִן הַיְתוֹמִים לְכִי גָּדְלִי דְּאִי לָא מַמְנְעִי וְלָא עָבְדִי: חָזַר לְתַמּוּתוֹ לְקַמָּן מְפָרֵשׁ מַאי קָאָמַר: מַאי הֲרֵי הוּא בְּתַמּוּתוֹ דְּקָאָמַר סוֹמְכוֹס בְּרֵישָׁא: אִילֵימָא דְּלָא מְיַעֵד בְּשָׁלֹשׁ נְגִיחוֹת לְשַׁלֵּם מֵעַלְיָה כְּשֶׁהוּעַד: הָא מְדְּקָתָנֵי סֵיפָא נִתְפַּקֵּחַ הַחֵרֵשׁ חָזַר לְתַמּוּתוֹ דְּקַסָּבַר רְשׁוּת מְשַׁנָּה מִכְּלָל דְּמַעְקְרָא אַיַּעֵד לֵיהּ: הֲרֵי הוּא בִּתְמִימוּתוֹ דְּלָא גַּבֵּי נְגִיחוֹת תַּמּוּת מְגַוֵּהּ דְּאֵין מַעֲמִידִין אַפּוֹטְרוֹפּוֹס לְתָם לִגְבוֹת מְגוּפּוֹ: רְשׁוּת מְשַׁנָּה הָרְשׁוּת שֶׁנִּשְׁתַּנָּה לֵהּ שֶׁיָּצָא מִידֵי אַפּוֹטְרוֹפּוֹס וְנִכְנַס לִרְשׁוּת בְּעָלִים מְשַׁנָּה אֶת הַמַּעֲשֶׂה: ה״ג ר׳ יַעֲקֹב מְשַׁלֵּם ח״נ: בְּמַאי עָסְקִינַן דְּאַצְטְרִיךְ לֵיהּ לְמִתְנֵי ח״נ וְלָא תְּנָא רַבִּי יַעֲקֹב מְחַיֵּב: אִי דַּעֲבַד לֵיהּ שְׁמִירָה מְעֻלָּה וְנִפְרְצָה בַּלַּיְלָה אוֹ שֶׁפָּרְצוּהָ לִסְטִין מִשּׁוּם הָכִי פָּטַר לֵיהּ מִגַּזֵּק שָׁלֵם כְּלָל כְּלָל לָא בָּעֵי לְשַׁלּוּמֵי: וְאִי דְּלָא עָבַד לֵהּ שְׁמִירָה מְעֻלָּה כּוּלֵּיהּ נָזָק בָּעֵי שַׁלּוּמֵי: שְׁמִירָה פְּחוּתָה נָעַל בְּפָנֶיהָ כָּרָאוּי וְאָמְרִינַן [לְקַמָּן] (ד׳ נה:) דֶּלֶת שֶׁיְּכוֹלָה לַעֲמֹד בְּרוּחַ מְצוּיָה וְהִנִּיחַ שְׁמִירָה פְּחוּתָה אֵצֶל רוּחַ שֶׁאֵינָהּ מְצוּיָה וְאַצְטְרִיךְ לְאַשְׁמוֹעִינַן דְּמִשְׁתַּלֵּם ח״נ וְלֹא כָּלוּ וּלְאַפּוֹקֵי מֵהָנֵי תַּנָּאֵי דִּפְלִיגִי בִּשְׁלַהֲי פִּרְקִין דְּאִיכָּא לְמ״ד דְּפָטוּר וְאִיכָּא דְּמְחַיֵּב לֵיהּ נָזָק שָׁלֵם וְאַשְׁמוֹעִינַן הָכָא דְּרַבִּי יַעֲקֹב סָבַר לַהּ כְּרַבִּי יְהוּדָה דְּאָמַר בְּשְׁמִירָה פְּחוּתָה בְּמוּעָד סַגִּי לַהּ בִּשְׁמִירָה פְּחוּתָה דְּמַיְתְרֵי בַּהּ קְרַאֵי וּמִפְּטַר מִגַּזֵּק שָׁלֵם וּמִיהוּ בַּחֲצִי נָזָק מְחַיֵּב כְּדַאָמְרִינַן לְקַמָּן לֹא פָּטַר ר׳ יְהוּדָה אֶלָּא עַל צַד הָעֲדָאָה שֶׁבּוֹ אֲבָל צַד תַּמּוּת בְּמָקוֹמָהּ עוֹמֶדֶת וְתָם לָא סַגִּי לַהּ בִּשְׁמִירָה פְּחוּתָה דְּלָא מְיַתְרֵי בַּהּ קְרַאֵי וְאע״ג דְּהַהּ צַד תַּמּוּת מְגוּפֵּהּ מִשְׁתַּלֵּם אִית לַהּ לֵר׳ יַעֲקֹב מַעֲמִידִין אַפּוֹטְרוֹפּוֹס לְתָם לִגְבוֹת מְגוּפֵּהּ כְּרַבָּנַן דְּפְלִיגִי עֲלֵיהּ דְּסוֹמְכוֹס לְעֵיל: וְלָא פְּלִיגִי ר׳ יַעֲקֹב וְרַבִּי יְהוּדָה: וּלְאַבָּיֵי דְּאָמַר פְּלִיגִי בְּמַאי פְּלִיגִי אִי בְּתָם לָא קָאָמַר רַבִּי יְהוּדָה נ״ש וְאִי בְּמוּעָד וּשְׁמִירָה פְּחוּתָה הָא שָׁמְעִינַן לַהּ לְרַבִּי יְהוּדָה אֲפִילּוּ בְּשׁוֹר שֶׁל פִּקֵּחַ ח״נ וְתוּ לָא וְאִי בְּדָלָא נָטְרָה כְּלָל מַאי טַעַם דְּר׳ יַעֲקֹב: וְלָא נָטְרָה כְּלָל וְקָאָמַר רַבִּי יְהוּדָה נ״ש הַחֲצִי מִן הָעֶלְיָה וְהַחֲצִי מִן גּוּפּוֹ דְּשָׁמְעִינַן לְרַבִּי יְהוּדָה לְקַמָּן דְּכֹל תָּם וְנַעֲשָׂה מוּעָד צַד תַּמּוּת בְּמָקוֹמָהּ עוֹמֶדֶת וּמְגוּפּוֹ נִגְבֵּית וְהַאי אע״ג דְּלֵית לֵיהּ בְּעָלִים בְּנֵי דַּעַת מַעֲמִידִין אַפּוֹטְרוֹפּוֹס לְתָם לִגְבוֹת מְגוּפּוֹ צַד תַּמּוּת: וְרַבִּי יַעֲקֹב סָבַר לַהּ כְּרַבִּי יְהוּדָה בַּחֲדָא דְּכָל תָּם וְנַעֲשָׂה מוּעָד צַד תַּמּוּת בְּמָקוֹמָהּ עוֹמֶדֶת לִגְבוֹת מְגוּפּוֹ הִלְכָךְ הָכָא פָּטוּר מִצַּד תַּמּוּת דְּבַהַהּ פְּלִיג עֲלֵיהּ דְּקַסָּבַר אֵין מַעֲמִידִין אַפּוֹטְרוֹפּוֹס לְתָם כו׳: בְּשִׁלְמָא לְאַבָּיֵי דְּאָמַר פְּלִיגִי שַׁפִּיר מוּקֵי לַהּ בְּמוּעָד לְמַתְנִיתָא קַמַּיְתָא דְּתָם לֵיכָּא

מסורת הש"ס

א יומא מד:; מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי; לעיל כו. ב לעיל ו:; גיטין מט.

ג משנה ערכין; ערכין כא.

ד תוספתא בבא קמא

גליון הש"ס

גמ' ונתן פדיון נפשו. עי' ערכין דף פד ע"א תוס' ד"ה דמי:

שם דמי מזיק. עי' לקמן דף פד ע"א תוס' ד"ה אלא:

שם משבח ליה רבא. כעין זה ברכות דף לח ע"א וש"נ:

תוס' ד"ה כופר שלם כו' אבל לענין התשלומי'. עי' ב"ב דף נו ע"ב תוס' ד"ה ורבנן:

ד"ה ולימא כו' דכיון דאייעד. עי' לעיל דף לט ע"א תוס' ד"ה אין. ולקמן דף מה ע"ב תוס' ד"ה לא:

תורה אור השלם

[פירושי רד"צ הופמן על שמות כא:כט, ד]

[שמות כא, כב]

[שמות כא, ל]

אי לר''י כלומר אי כר''י סבירא להו דאמר לקמן תם לא סגי להו בשמירה פחותה

שור ש' שתפין בשני שורים של שנים לא מצי למבעי דלר''י בן בתירא דאמר (סנהדרין דף עח.) בהכוותו עשרה בני אדם בזה אחר זה האחרון חייב ה"נ האחרון חייב ואי בבת אחת כלן פטורין מימיתה דכמיתת בעלים כף מיתת השור וכיון דפטורין ממיתה פטורין מכפר למ"ד לקמן אין השור בסקילה אין הבעלים משלמין כפר: כפר אחד אמר רחמנא ולא ב' ואע"ג דלגבי חטאת אמר בפ' המצניע (שבת דף צב: ושם.) גבי המוציא כבר לרה"ר והוציאו שנים חייבין ומסתמא כל חד וחד חייב חטאת התם כיון דכל חד מחייב אגדונו כרת מחייב נמי אשגגתו חטאת ועוד חטאת דלגבוה אין להקפיד אי מביאין שתי חטאות אבל כופר דלחברו למה ירויח זה

במה שהשור לשנים: כפר שלם אמר רחמנא ולא חצי כפר דוקא לענין כפר דכפרה היא דמסתמא כפרה שלמה צריכא אבל לענין התשלומין אמר לקמן במרובה (בבא קמא דף עא:) ה' בקר ואפילו ה' חצאי בקר ושה אפילו מקצת שה דפ' אותו ואת בנו (חלין דף עט:) ודמו [אפילו] מקצת דמו דכסוי הדם (שם דף פח.) וחצי מתנות דהזורע (שם דף קלב.) ובכור ואפילו מקצת בכור דריש בכורות (דף ג. ושם.) לא שיף לאתויי הכא והתיא. דחמש ולא חצי חומש דפ' יש בכור (בכורות דף מח:) שיף טפי והא דמשלם תם חצי כפר לר' יוסי הגלילי הנו כפר שלם דידה וכן המית מי שחציו עבד וחציו בן חורין דהשולח (גיטין דף מב:) דמשלם חצי כפר ליורשים הנו כפר שלם דידה:

חייבי כופר מאי מיבעי ליה

מבעיא ליה אם יכולין למשכנו: ולימא להו אי תם הוה משתלם מגופו הך פרכא לית להו לר''י דאמר צד תמות במקומה עומדת וכן היה פרכא דהוה מעריכנא ליה לאגמא אבל היה פרכא דמודינא ומפטרי אתיא אף אלבא דר''י דכיון דאיעד לאו קנסא הוא: לאו תורא בעית שלומי לידיד? ונימא ליה: אם

אי לרבי יהודה – דעבד ליה שמירה פחותה, ולא עבד ליה שמירה מעולה. אי לרבי אליעזר בן יעקב – דלא עבד להו שמירה כלל; דתניא, רבי אליעזר בן יעקב אומר: אחד תם ואחד מועד ששמרן שמירה פחותה – פטורין. והא קא משמע לן רבי יעקב – דמעמידין (להן) אפוטרופין לתם, לגבות מגופו. אמר ליה: הכי קאמר – חדא דאית ביה תרתי טעמא. רבינא אמר: רשות משנה איכא ביניהו – כגון דהוה סהדי דמשתמר בחצירו ונשתפקח החרש, ורבי יהודה סבר: רבי יהודה סבר: רשות משנה. אתנו רבנן: אפוטרופסים משלמין מן העלייה, ואין משלמין כופר. מאן תנא כופרא – כפרה, דתניא, רבי יוחנן בן ברוקה אומר: דמי מזיק. מאי, לאו בהא קמיפלגי – דרבנן סברי: כופרא ממונא הוא; ורבי יוחנן בן ברוקה סבר: כופרא כפרה? (ב)אמר רב פפא: לא; דכולי עלמא כופרא כפרה הוא, והכא בהא קמיפלגי – רבנן סברי: בדניזק שיימינן, ורבי יוחנן בן ברוקה סבר: בדמזיק שיימינן. מאי טעמא דרבנן? נאמרה "שיתה" למטה, ונאמרה "שיתה" למעלה; מה להלן בדניזק, אף כאן בדניזק. ורבי יוחנן בן ברוקה סבר: "ונתן פדין נפשו" כתיב. ורבנן: אין, "פדיון נפשו" כתיב; מיהו כי שיימינן – בדניזק שיימינן. משבח ליה רבא לרב נחמן בדרב אחא בר יעקב, דאדם גדול הוא. אמר ליה: לכשיבא לידך, הביאהו לידי. כי אתא לגביה, אמר ליה: בעי מינאי מילתא. בעא מיניה: שור של שני שותפין, כיצד משלמין כופר? (ג)משלם האי כופר והאי כופר? כופר אחד אמר רחמנא, ולא שני כופרין! האי חצי כופר והאי חצי כופר? כופר שלם אמר רחמנא, ולא חצי כופר! (ד)אדיתיב וקא מעיין בה, אמר ליה – תנן: חייבי עריכין – ממשכנין אותן. חייבי חטאות ואשמות – אין ממשכנין אותן. חייבי כופרין מאי? (ה)כיון דכפרה הוא – כחטאת ואשם דמי, מחמר חמיר עילויה ולא בעי משכונייהו; או דלמא, כיון דלחברייהו הוא דבעי מיתבא ליה – ממונא הוא ולא לגבוה הוא, ולא חמיר עלויה, ובעי משכונייהו? אי נמי, כיון דהוא לא חטא, וממונייהו הוא דאזיק – לא חמיר מילתא עילויה, ובעי משכונייהו. אמר ליה: שבקן, אסתגר בקמייתא. (ו)תנו רבנן: שאלו בחזקת תם, ונמצא מועד – בעלים משלמין חצי נזק, ושואל משלם חצי נזק. הועד בבית שואל, והחזירו לבעלים – בעלים משלמין חצי נזק, ושואל פטור מכלום. אמר מר: שאלו בחזקת תם, ונמצא מועד – בעלים משלמין חצי נזק, ושואל חצי נזק. ואמאי? לימא ליה: תורא שאילי, אריא לא שאילי! (ז)אמר רב: הכא במאי עסקינן – שהכיר בו שהוא נגחן. ונימא ליה: תם שאילי, מועד לא שאילי! (ח)משום דאמר ליה: סוף סוף אי תם הוה – פלגא נזקא בעית שלומי; השתא נמי, זיל שלים פלגא נזקא. ונימא ליה: אי תם – הוה משתלם מגופו! משום דאמר ליה: סוף סוף, אתי – לאו תורא בעית שלומי לידיד? ונימא ליה:

אם

עין משפט נר מצוה

א מיי' פו"ב מהל' נזקי ממון הל' ד:

ב מיי' פי' מהל' נזקי ממון הל' ו:

ג מיי' פי' מהל' נזקי ממון הל' ד:

ד מיי' פי' מהל' נזקי ממון הל' ה:

ה מיי' פג' מהל' ערכים וחרמין הל' יד:

ו מיי' פי"ד מהל' מעשה הקרבנות הל' יז:

ז מיי' פי' מהל' נזקי ממון הל' ד:

ח מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' ח:

ט מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' ט:

י מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' ח:

יא מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' ט:

יב מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' ח:

יג מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' ט:

עין משפט
נר מצוה

א מיי׳ פב׳ מהל׳ מלווה ולווה הל׳ ו, סמג עשין צד, טושו״ע חו״מ סי׳ פו סעי׳ א:

ב מיי׳ פד׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ טז:

ג מיי׳ פ׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ח:

ד מיי׳ פו׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ה:

ה מיי׳ פד׳ מהל׳ איסורי המזבח הל׳ ג, סמג לאוין שטז:

ו מיי׳ פד׳ מהל׳ איסורי המזבח הל׳ א:

ז מיי׳ פג׳ מהל׳ איסורי המזבח הל׳ ו, סמג לאוין שטז:

ח סמג עשין צד:

ט מיי׳ פד׳ מהל׳ איסורי המזבח הל׳ ה:

אִי תָּם הָוֶה מוֹדֵינָא וּמְפַטְרִינָא הַהּוּא פְּרָכָא לֵיתֵא לְמָ״ד מוֹדֶה בְּקָנָס וְאח״כ בָּאוּ עֵדִים חַיָּב וְכִי קָאָמַר אֲפִלּוּ לְמָ״ד פַּלְגָא נְזָקָא מָמוֹנָא ה״ה דהו״מ לְמִפְרְךָ אֲפִלּוּ לְמָ״ד פַּלְגָא נְזָקָא קְנָסָא וְלָמָּ״ד מוֹדֶה בְּקָנָס וְאח״כ בָּאוּ עֵדִים חַיָּב לֵימָא לֵיהּ אִי תָּם הָוֶה מַעֲרָקְנָא לֵיהּ לְאַגְמָא אֶלָּא חָדָא מִנַּיְיהוּ נָקֵט וא״ת וְהַאֵיךְ יָכוֹל לְטָעוֹן אִי תָּם הָוֶה מוֹדֵינָא אִי תָּם הָוֶה מַעֲרָקְנָא לֵיהּ הָא קָמַן שְׁלֹא הוֹדָה וְלֹא הִבְרִיחַ אע״פ שֶׁהָיָה סָבוּר שֶׁהָיָה תָּם וי״ל דְּמִיָּד אַחַר נְגִיחָה הַגַּד לוֹ שֶׁהוּא מוּעָד וא״ת לֵישָׁנֵי קְרוֹן שֶׁיֵּשׁ עֵדִים שֶׁלֹּא הַגַּד לוֹ מִשְּׁעַת נְגִיחָה עַד שֶׁיָּצָא לב״ד וְאַפּ״ה לֹא הוֹדָה וְלֹא הִבְרִיחַ הָא לָא שְׁכִיחַ וַעֲדִיפָא מִנֵּה קְמִשְׁנֵי דְּקָדֵם ב״ד וְתִפְסוּהָ: הָוֶה מַעֲרָקְנָא לֵיהּ לְאַגְמָא תַּמֵּה מַה טַּעֲנָה הִיא זוֹ א״כ הָיָה עוֹשֶׂה שֶׁלֹּא כַּדִּין וּבְשִׁלְמָא לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל דְּאָמַר ב״ח נִינְהוּ נִיחָא קַצַּת דְּאִיכָּא לְמֵימַר דַּהֲוָה אַכַּלְנָא לֵיהּ הָתָם אוֹ מְזַבְּנִינָא לֵיהּ וְלָא הֲוָה אֶלָּא כְּמַזִּיק שְׁבּוּדוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ וּפְטוּר אֲבָל לר״ע דְּאָמַר שְׁתָּפִין נִינְהוּ אִי הֲוָה מַעֲרִיךְ הָיָה גּוֹזֵל לוֹ שׁוֹרוֹ לַנְּזִק וְעוֹד דב״ד יָנְדוּהוּ אִם לֹא יְשַׁלֵּם אִם יֵשׁ לוֹ ונ״ל שֶׁרוֹצֶה לוֹמַר מִתּוֹךְ דְּבָרִים אֵלּוּ שֶׁהָיִיתִי עוֹשֶׂה הָיָה נִזָּק מִתְפַּשֵּׁר עִמִּי בְּדָבָר מוּעָט וְהָיָה מוֹחֵל לִי וְנִמְצָא שֶׁהִפְסַדְתָּנִי כָּל הַיִּתְרוֹן: אִי הָכִי בְּעָלִים אַמַּאי מְשַׁלְּמִין ח״נ לֵימָא לֵיהּ אִתְפַּסְתֵּהּ לְתוֹרַאי כו' וא״ת הוּא לֹא הִתְפִּיסוֹ בְּיָדִים דְּהָא קְדָמִים ב״ד וּתְפָסוּהָ וְהוּא לֹא הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁהוּא מוּעָד וי״ל דְּמִיָּד כְּשֶׁנִּגַּח הָיָה לוֹ לְחוּשׁ יוֹתֵר שֶׁמָּא הָיָה מוּעָד דְּנָזְקִין אֵין לוֹ לְחוּשׁ כ״כ לְפִי שֶׁאֵין הֶפְסֵד מְצוּי דְּשֶׁמָּא לֹא יִגַּח אֲבָל לְאַחַר שֶׁנִּגַּח מְצוּי ב״ד לְתַפְסוֹ וְהָיָה לוֹ לְחוּשׁ לְהַזְהֵר שֶׁלֹּא יִפֹּל בְּיַד בֵּית דִּין: מִן הַבְּהֵמָה לְהוֹצִיא הָרוֹבֵעַ כו' בְּתִמּוּרָה בְּפ׳ כָּל הָאֲסוּרִין (תְּמוּרָה דף כח: וְשָׁם) מְפָרֵשׁ דְּגַבֵּי רְבִיעָה כְּתִיב בְּהֵמָה וְאִישׁ אֲשֶׁר יִתֵּן שְׁכָבְתּוֹ בִּבְהֵמָה וְגַבֵּי נֶעֱבָד כְּתִיב לְשׁוֹן בָּקָר כְּדִכְתִיב וַיְמִירוּ אֶת כְּבוֹדָם בְּתַבְנִית שׁוֹר וּמוּקֵי לְהּ הָתָם ע״פ עֵד אֶחָד אוֹ עַל פִּי בְּעָלִים דְּאִי אִיכָּא עֵדִים בְּנֵי קְטָלָא נִינְהוּ וְהָךְ בָּרִיתָא פְּלִיגָא אַתַּנָּא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל דְּנָפְקָא לֵיהּ בְּפֶרֶק אֵין מַעֲמִידִין (ע״ז דף כג:) מִכְּי מְשַׁחֲתָם בְּהֶם מוּם כו' כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר הַשְׁחָתָה אֵינוֹ אֶלָּא דָּבָר עֲרָוָה וע״ז וְכֵן אִיתָא בְּתִמּוּרָה (דף כח:) דִּפְלִיגִי: לָמָּה נֶאֱמַר נוֹגֵחַ הָא דְּלָא קָאָמַר לְמָה נֶאֱמַר נֶעֱבָד דְּהַהוּא פְּשִׁיטָא דְּקִיל מִכַּלָּהוּ דְּלָאו בַּר קְטָלָא הוּא וּבְעֵי קְרָא יַתִּירָא: וְיֵשׁ בְּנוֹגֵחַ כו' בְּחַד מִנַּיְיהוּ סַגִּי דְּכֵיוָן דְּלָא מִפְרְשִׁי קְרָאֵי בְּהֶדְיָא הָוֶה אוֹקְמָנָא לֵיהּ בְּדַדְמֵי וְלֹא שַׁיְיךְ לְמֵימַר שְׁקוּלִים הֵם וְיָבוֹאוּ שְׁנֵיהֶם דְּהָנֵי חֲמָרוֹת אֵין שְׁקוּלוֹת וְלֹא מַשְׁכַּחַת שְׁקוּל אֶלָּא בְּרֵישׁ

אִם תָּם – הָוֶה מוֹדֵינָא, וּמְפַטְרִינָא! וַאֲפִילּוּ לְמַאן דְּאָמַר פַּלְגָא נְזָקָא מָמוֹנָא, נֵימָא לֵיהּ: אִי תָּם הוּא – הָוֶה מַעֲרִיקְנָא לֵיהּ לְאַגְמָא! אֶלָּא הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן – כְּגוֹן דְּאַקְדֵּים בֵּי דִינָא, וַתְפְסֵיהּ. אִי הָכִי, בְּעָלִים אַמַּאי מְשַׁלְּמִים חֲצִי נֶזֶק? נֵימָא לֵיהּ: אַתְפַּסְתֵּיהּ לְתוֹרַאי – בִּידָא [דְּ]מַאן דְּלָא מָצֵינָא לְאִשְׁתַּעוּיֵי דִּינָא בַּהֲדֵיהּ! מִשּׁוּם דְּאָמַר לֵיהּ: אִי אַהַדְּרְתֵּיהּ נִיהָלֵךְ, לָאו מִינָּךְ הָוֵו שָׁקְלִי לֵיהּ?! וְנֵימָא לֵיהּ: אִי אַהַדְּרְתֵּיהּ נִיהָלִי, הָוֶה מַעֲרִיקְנָא לֵיהּ לְאַגְמָא! מִשּׁוּם דְּאָמַר לֵיהּ: סוֹף סוֹף, לָאו מֵעֲלָיֶיהָ הָווּ מִשְׁתַּלְמִי?! הָנֵיחָא הֵיכָא דְּאִית לֵיהּ נִכְסֵי, הֵיכָא דְּלֵית לֵיהּ נִכְסֵי מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? מִשּׁוּם דְּאָמַר לֵיהּ: כִּי הֵיכָא דְּמִשְׁתַּעְבַּדְנָא לְדִידָךְ, הָכִי נָמֵי מִשְׁתַּעְבַּדְנָא לְהַאיךְ – מִדְּרַבִּי נָתָן. א(א)דְּתַנְיָא, רַבִּי נָתָן אוֹמֵר: מְנַיִן לַנּוֹשֶׂה בַּחֲבֵירוֹ מָנֶה, וַחֲבֵירוֹ בַּחֲבֵירוֹ – מְנַיִן שֶׁמּוֹצִיאִין מִזֶּה, וְנוֹתְנִים לָזֶה? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״וְנָתַן לַאֲשֶׁר אָשַׁם לוֹ״. הוּעַד בְּבֵית שׁוֹאֵל, וְהֶחְזִירוֹ לַבְּעָלִים – בְּעָלִים מְשַׁלְּמִין חֲצִי נֶזֶק, וְשׁוֹאֵל פָּטוּר מִכְּלוּם. סֵיפָא – רְשׁוּת מְשַׁנָּה, רֵישָׁא – רְשׁוּת אֵינָהּ מְשַׁנָּה! אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: תִּבְרָהּ; מִי שֶׁשָּׁנָה זוֹ לֹא שָׁנָה זוֹ. רַבָּה אָמַר: מִדְּרֵישָׁא רְשׁוּת אֵינָהּ מְשַׁנָּה, סֵיפָא נָמֵי רְשׁוּת אֵינָהּ מְשַׁנָּה. וְסֵיפָא הֵיינוּ טַעְמָא – מִשּׁוּם דְּאָמַר לֵיהּ: לָאו כֹּל כְּמִינָּךְ דְּמְיַיעֲדַתְּ לֵיהּ לְתוֹרַאי. ב[ב]רַב פָּפָּא אָמַר: מִדְּסֵיפָא רְשׁוּת מְשַׁנָּה, רֵישָׁא הֵיינוּ טַעְמָא – מִשּׁוּם דְּאָמַר לֵיהּ: לָאו כֹּל כְּמִינָּךְ דְּמְיַיעֲדַתְּ לֵיהּ לְתוֹרַאי. גשׁוֹר הָאִצְטָדִין אֵינוֹ חַיָּב מִיתָּה. ה(ב)רַב אָמַר: מַהוּ לְגַבֵּי מְזַבֵּחַ? ו(ב)רַב אָמַר: כָּשֵׁר, וּשְׁמוּאֵל אָמַר: פָּסוּל. רַב אָמַר כָּשֵׁר – אָנוּס הוּא. שְׁמוּאֵל אָמַר פָּסוּל – חֲרֵי נֶעֱבָד[ה] בּוֹ עֲבֵירָה. ז(ג)מִיתִיבִי: ״מִן הַבְּהֵמָה״ – לְהוֹצִיא אֶת הָרוֹבֵעַ וְאֶת הַנִּרְבָּע. ״מִן הַבָּקָר״ – לְהוֹצִיא אֶת הַנֶּעֱבָד. ״מִן הַצֹּאן״ – לְהוֹצִיא אֶת הַמּוּקְצֶה. ״וּמִן הַצֹּאן״ – לְהוֹצִיא אֶת הַנּוֹגֵחַ. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: אִם נֶאֱמַר רוֹבֵעַ – לָמָּה נֶאֱמַר נוֹגֵחַ? וְאִם נֶאֱמַר נוֹגֵחַ – לָמָּה נֶאֱמַר רוֹבֵעַ? ח[ג]מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בָּרוֹבֵעַ שֶׁאֵין בַּנּוֹגֵחַ, וְיֵשׁ בַּנּוֹגֵחַ שֶׁאֵין בָּרוֹבֵעַ. ט[ד]רוֹבֵעַ – עָשָׂה בּוֹ אוֹנֶס כְּרָצוֹן, נוֹגֵחַ – לֹא עָשָׂה בּוֹ אוֹנֶס כְּרָצוֹן. נוֹגֵחַ – מְשַׁלֵּם כּוֹפֶר, רוֹבֵעַ – אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶת הַכּוֹפֶר. לְפִיכָךְ הוּצְרַךְ לוֹמַר רוֹבֵעַ, וְהוּצְרַךְ לוֹמַר נוֹגֵחַ. קָתָנֵי מִיהַת, רוֹבֵעַ – עָשָׂה בּוֹ אוֹנֶס כְּרָצוֹן, נוֹגֵחַ – לֹא עָשָׂה בּוֹ אוֹנֶס כְּרָצוֹן. לְמַאי הִלְכְתָא? לָאו לְקָרְבָּן? לָא, לְקִטְלָא. הֵכִי נָמֵי מִסְתַּבְּרָא; דְּאִי אָמְרַתְּ לְקָרְבָּן, ״נוֹגֵחַ לֹא עָשָׂה בּוֹ אוֹנֶס כְּרָצוֹן״?! לָאו אוֹנֶס דִּיֵּדִיהּ כְּתִיב, וְלָאו רָצוֹן דִּיֵּדִיהּ כְּתִיב! אֶלָּא לָאו לְקִטְלָא? אָמַר מָר: נוֹגֵחַ – מְשַׁלֵּם אֶת הַכּוֹפֶר, רוֹבֵעַ – אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶת הַכּוֹפֶר. הֵיכִי דָּמֵי? אֵילֵימָא דְּרַבָּעָהּ וְקַטְלָהּ – מָה לִי קַטְלַהּ בְּקַרְנָא, מָה לִי קַטְלַהּ בִּרְבִיעָה? וְאֶלָּא דְּרַבָּעָהּ וְלָא קַטְלַהּ? הַאי דְּלָא מְשַׁלֵּם כּוֹפֶר – מִשּׁוּם דְּלָא קַטְלַהּ הוּא! אָמַר אַבָּיֵי: לְעוֹלָם דְּרַבָּעָהּ וְלָא קַטְלַהּ, דְּאַתְיוּהָ לְבֵי דִינָא וְקַטְלוּהָ; מַהוּ דְּתֵימָא

הָוֶה מוֹדֵינָא וּמְפַטְרִינָא דְּפַלְגָא נְזָקָא קְנָסָא וּמוֹדֶה בְּקָנָס פָּטוּר: רֵישָׁא אֵין רְשׁוּת מְשַׁנָּה בְּתִיּוּבְתָּא מֵיתֵי לְהּ אַמַּאי קָתָנֵי רֵישָׁא כְּשֶׁהוּעַד בְּבֵית בְּעָלִים וְהֶחְזִיק בְּבֵית שׁוֹאֵל חַיָּב בְּאוֹתָהּ נְגִיחָה גָּזָל שֶׁלֹּם: תַּבְרָא קַשְׁיָא אַהֲדֵי וּמִי שֶׁשָּׁנָה זוֹ לֹא שָׁנָה זוֹ: לְאוֹ כָּל כְּמִנָּךְ כו' לֹא שָׁלְךָ הָיָה וְלֹא נִזְהֲרָת בִּשְׁמִירָתוֹ: רֵישָׁא נָמֵי רְשׁוּת מְשַׁלְּמִים חֲצִי נֶזֶק? נֵימָא לֵיהּ: אַתְפַּסְתֵּיהּ לְתוֹרַאי – דְּרֵישָׁא ס״ל נָמֵי הָךְ דְּסֵיפָא דִּרְשׁוּת מְשַׁנָּה וְרֵישָׁא מְשׁוּם הָכִי הָרֵי הוּא בְּחֶזְקַתּוֹ שֶׁאֵין כָּאן שִׁנּוּי רְשׁוּת שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁהוֹלֵךְ שָׁם בְּעָלָיו עָלָיו: מַהוּ לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ שֶׁגִּבֵּי נוֹגֵחַ בְּרָצוֹן וְהַמִּית אָדָם פְּשִׁיטָא לָן דְּפָסוּל כְּדִלְקַמָּן: מִן הַבְּהֵמָה מִמְּקֹצֶת בְּהֵמוֹת וְלֹא כֻּלָּן: לְהוֹצִיא רוֹבֵעַ וְנִרְבָּע ע״פ עֵד אֶחָד אוֹ ע״פ הַבְּעָלִים שֶׁלֹּא נִסְקַל דְּפָסוּל לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ: אֶת הַנֶּעֱבָד שֶׁעָשָׂאוֹ ע״ז וְהִשְׁתַּחֲוָה לוֹ: הַמּוּקְצֶה שֶׁיִּחֲדוּ לְהַקְרִיב לַעַ״ז: הַנּוֹגֵחַ שֶׁהַמִּית אֶת הָאָדָם ע״פ עֵד אֶחָד אוֹ ע״פ בְּעָלִים וְנִפְטָר מִן הַסְּקִילָה: אִם נֶאֱמַר רוֹבֵעַ לְמָה נֶאֱמַר נוֹגֵחַ הֲרֵי שְׁנֵיהֶן שָׁוִין בַּעֲבֵרָה לִנְגִיחָן סְקִילָה בְּמָקוֹם עֵדִים: נוֹגֵחַ לֹא עָשָׂה בּוֹ אוֹנֶס כְּרָצוֹן דִּכְתִיב וְאֶת הַבְּהֵמָה תַּהֲרֹגוּ: לְאוֹ לְקָרְבָּן דִּלְנִגְיָן קָרְבָּן מַיְירִי: לֹא לְקִטְלָא וּלְהֵכִי קָאָמַר נוֹגֵחַ לֹא עָשָׂה בּוֹ אוֹנֶס כְּרָצוֹן עֵדִים הִלְכָּךְ אִי לֹא מַעֲטֵהּ קְרָא לְנִגְיָן קָרְבָּן לֹא נִפְקָא לָן מִרַבָּעָה אֲפִלּוּ כִּי עָבַד בְּרָצוֹן דִּלְפָסוֹל דְּהָא קַל הוּא מֵרַבָּעָה לְנִגְיָן קְטָלָא: לֹא עָשָׂה מַשְׁמַע לֹא עָשָׂה בּוֹ הַכָּתוּב אוֹנֶס כְּרָצוֹן וּמַהֵיכָא נְפָקָא לֵיהּ דְּפָשִׁיטָא לֵיהּ:

מסורת הש״ס

א קידושין טו.; גיטין לז.; פסחים לא.; כתובות יט.; כתובות פב. ב בכורות מא.

ג ספרא ויקרא דבורא דנדבה פרשה ב ח-ט; ספרא ויקרא דבורא דנדבה פרשה ב י-יא; תמורה כח:; נדה מא.

גליון הש״ס

גמ׳ רבה אמר מדריישא רשות. כעין זה בעירובין דף טז ע״ב [ובמות דף קכ ע״א ובחמים דף קנ ע״ב]:

תוס׳ ד״ה ויש כו׳ ולא שייך למימר. עיין זבחים ד ע״ב תוס׳ ד״ה שקולים:

תורה אור השלם

וְהִתְוַדּוּ אֶת־חַטָּאתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ וְהֵשִׁיב אֶת־אֲשָׁמוֹ בְּרֹאשׁוֹ וַחֲמִישִׁתוֹ יֹסֵף עָלָיו וְנָתַן לַאֲשֶׁר אָשַׁם לוֹ [במדבר ה, ז]

דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אָדָם כִּי־יַקְרִיב מִכֶּם קָרְבָּן לַיהוָה מִן־הַבְּהֵמָה מִן־הַבָּקָר וּמִן־הַצֹּאן תַּקְרִיבוּ אֶת־קָרְבַּנְכֶם [ויקרא א, ב]

וְכִי־יִגַּח שׁוֹר אֶת־אִישׁ אוֹ אֶת־אִשָּׁה וָמֵת סָקוֹל יִסָּקֵל הַשּׁוֹר וְלֹא יֵאָכֵל אֶת־בְּשָׂרוֹ וּבְעַל הַשּׁוֹר נָקִי [שמות כא, כח]

כְּמַאן דְּקַטְלַהּ דְּמֵי, קָא מַשְׁמַע לַן. [אב]**רָבָא אָמַר: לְעוֹלָם דְּרַבְעָהּ וְקַטְלַהּ; וּדְקָא קַשְׁיָא לְךָ: מָה לִי קַטְלַהּ בְּקַרְנַיִם, מָה לִי קַטְלַהּ בִּרְבִיעָה – קָרֶן כִּוּוֹנָתוֹ לְהַזִּיק, הַאי כִּוּוֹנָתוֹ לְהַנָּאַת עַצְמוֹ הוּא.** [ג]**בְּמַאי פְּלִיגִי? בְּרֶגֶל שֶׁדַּרְסָה עַל גַּבֵּי תִּינוֹק בַּחֲצַר הַנִּיזָּק; לְאַבָּיֵי – מְשַׁלֵּם כּוֹפֶר, לְרָבָא – לָא מְשַׁלֵּם כּוֹפֶר. תַּנְיָא כְּווֹתֵיהּ דְּרַב: שׁוֹר הָאִיצְטָדִין – אֵינוֹ חַיָּיב מִיתָה, וְכֶשֵׁר לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ; מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמְעוּשֶׁה.** [ד]**מַתְנִי׳ שׁוֹר שֶׁנָּגַח אֶת הָאָדָם, וּמֵת – מוּעָד מְשַׁלֵּם כּוֹפֶר, וְתָם פָּטוּר מִן הַכּוֹפֶר. וְזֶה וְזֶה חַיָּיבִין מִיתָה. וְכֵן בַּבֵּן, וְכֵן בַּבַּת. נָגַח עֶבֶד אוֹ אָמָה – נוֹתֵן שְׁלֹשִׁים סְלָעִים; בֵּין שֶׁהוּא יָפֶה מֵאָה מָנֶה, וּבֵין שֶׁאֵינוֹ יָפֶה אֶלָּא דִּינָר אֶחָד.** [ה]**גְּמָ׳ וְכִי מֵאַחַר דְּמִתָּם קָטְלִינַן לֵיהּ, מוּעָד הֵיכִי מַשְׁכַּחְתְּ לַהּ?** [ו]**אָמַר רַבָּה: הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן – כְּגוֹן שֶׁאָמְדוּהוּ לִשְׁלֹשָׁה בְּנֵי אָדָם.** [ז]**רַב זְבִיד אָמַר: כְּגוֹן שֶׁהָרַג שָׁלֹשׁ בְּהֵמוֹת.** [אב]**וּמוּעָד לְבְהֵמָה הָוֵי מוּעָד לְאָדָם? אֶלָּא אָמַר רַב שִׁימִי: כְּגוֹן שֶׁהָרַג שְׁלֹשָׁה גּוֹיִם.** [ח]**וּמוּעָד לְגוֹיִם הָוֵי מוּעָד לְיִשְׂרָאֵל? אֶלָּא אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: כְּגוֹן שֶׁהָרַג שְׁלֹשָׁה בְּנֵי אָדָם טְרֵפָה.** [ט]**וּמוּעָד לְטְרֵפָה הָוֵי מוּעָד לְשָׁלֵם? אֶלָּא אָמַר רַב פָּפָּא: דְּקָטַל וַעֲרַק לְאַגְמָא, דְּקָטַל וַעֲרַק לְאַגְמָא. רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב אִיקָא אָמַר: כְּגוֹן שֶׁהוּזְמוּ זוֹמְמֵי זוֹמְמִין. הָנִיחָא אִי לְיֵיעוֹדֵי תּוֹרָא בָּעֵינַן – שַׁפִּיר. אֶלָּא אִי לְיֵיעוֹדֵי גַּבְרָא בָּעֵינַן, מֵימַר אָמַר לֵיהּ: לָא הָוֵה יָדַעְנָא! כְּגוֹן דְּאָמְרִי: כֹּל אֵימַת דְּקָטֵיל תּוֹרֵיהּ, גַּבֵּיהּ הָוֵה קָאֵי.** [יא]**רָבִינָא אָמַר: בְּמַכִּירִין אֶת בַּעַל הַשּׁוֹר, וְאֵין מַכִּירִין אֶת הַשּׁוֹר.** [יב]**מַאי הָוֵה לֵיהּ לְמֶעְבַּד? מִשּׁוּם דְּאָמְרִי לֵיהּ: תּוֹרָא נַגְחָנָא אִית לָךְ בְּבַקְרָךְ, אִיבְּעִי לָךְ נַטְרֵי כּוּלֵּי בַּקְרָךְ.** [יחיט(ב)]**וְזֶה וְזֶה חַיָּיבִין מִיתָה כּוּ׳. תָּנוּ רַבָּנָן: מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר ״סָקוֹל יִסָּקֵל הַשּׁוֹר״ – אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁנְּבֵילָה הִיא, וּנְבֵילָה אֲסוּרָה בַּאֲכִילָה? מָה תַּלְמוּד לוֹמַר ״לֹא יֵאָכֵל אֶת בְּשָׂרוֹ״? מַגִּיד לְךָ הַכָּתוּב, שֶׁאִם שְׁחָטוֹ לְאַחַר שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ – אָסוּר בַּאֲכִילָה.** [כ]**אֵין לִי אֶלָּא בַּאֲכִילָה, בַּהֲנָאָה מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״וּבַעַל הַשּׁוֹר נָקִי״. מַאי מַשְׁמַע? שְׁמָעוֹן בֶּן זוֹמָא אוֹמֵר, בְּאָדָם שֶׁאוֹמֵר לַחֲבֵירוֹ: ״יָצָא אִישׁ פְּלוֹנִי נָקִי מִנְּכָסָיו, וְאֵין לוֹ בָּהֶם הֲנָאָה שֶׁל כְּלוּם״.** [כא(ג)]**וּמַאי דְּ״לֹא יֵאָכֵל אֶת בְּשָׂרוֹ״ – לְהֵיכָא דְּשָׁחָטוֹ אַחַר שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ, שֶׁאָסוּר בַּאֲכִילָה? אֵימָא דְּהֵיכָא דְּשָׁחָטוֹ לְאַחַר שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ – שְׁרֵי בַּאֲכִילָה הוּא; וְהַאי ״לֹא יֵאָכֵל אֶת בְּשָׂרוֹ״ – לְהֵיכָא דְּסַקְלֵיהּ מִסְקָל, דְּאָסוּר בַּהֲנָאָה הוּא – כְּדְרַבִּי אֲבָהוּ,** [כב]**דְּאָמַר רַבִּי אֲבָהוּ אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר ״לֹא יֵאָכֵל״; ״לֹא תֹאכַל״; ״לֹא תֹאכְלוּ״ – אֶחָד אִיסּוּר אֲכִילָה וְאֶחָד אִיסּוּר הֲנָאָה בַּמַּשְׁמָע,** [כג]**עַד שֶׁיְּפָרֵט לְךָ הַכָּתוּב כְּדֶרֶךְ שֶׁפָּרַט לְךָ בִּנְבֵילָה – לַגֵּר בְּנָתִינָה, וְלַנָּכְרִי בִּמְכִירָה!** [כד(ד)]**אָמְרִי: הָנֵי מִילֵּי הֵיכָא דְּנָפֵיק לֵיהּ אִיסּוּר אֲכִילָה וְאִיסּוּר הֲנָאָה מִקְּרָא – מִ״לֹא יֵאָכֵל״; אֲבָל הָכָא, דְּאִיסּוּר אֲכִילָה מִ״סָקוֹל יִסָּקֵל״ נָפְקָא, אִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ הַאי ״לֹא יֵאָכֵל אֶת בְּשָׂרוֹ״ אִיסּוּר הֲנָאָה הוּא, נִכְתּוֹב רַחֲמָנָא: ״לֹא יֶהֱנֶה״, אִי נָמֵי ״לֹא יֵאָכֵל״; ״אֶת בְּשָׂרוֹ״ לְמָה לִי? דְּאַף עַל גַּב דְּעַבְדֵיהּ כְּעֵין בָּשָׂר, דְּשַׁחֲטֵיהּ – אָסוּר. מַתְקֵיף לַהּ מָר זוּטְרָא: אֵימָא הָנֵי מִילֵּי הֵיכָא כְּמַאן דְּקַטְלַהּ דְּמֵי וא"ת וּמָה פָּשַׁע הַשּׁוֹר הִיא הֲרָגָה עַצְמָהּ שֶׁהֲרֵי הֲבִיאָתוּ עָלֶיהָ וי"ל כְּמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ ר"ח שֶׁקִּפֵּץ עָלֶיהָ הַשּׁוֹר לְרָבְעָהּ וַאֲלָבְּשָׁה בָּהּ. יְצָרָהּ וְנִתְרַצָּה וַאֲפִלּוּ לְמָ"ד בִּכְתֻבּוֹת פ' נַעֲרָה (כְּתֻבּוֹת דף נא:) תְּחִלָּתָהּ בְּאֹנֶס וְסוֹפָהּ בְּרָצוֹן דְּמַתָּר הַיְנוּ תְּחִלַּת בִּיאָה בְּאֹנֶס אֲבָל הָכָא תְּחִלַּת בִּיאָה זוֹ בְּרָצוֹן וַאֲסוּרָה לכ"ע וה"ה שֶׁנִּהֲרָגָה: **הָא** אֵין **מְשַׁלֵּם כּוֹפֶר. תַּנְיָא כְּווֹתֵיהּ דְּרַב: שׁוֹר הָאִיצְטָדִין – אֵינוֹ חַיָּיב מִיתָה, וְכֶשֵׁר לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ; מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמְעוּשֶׁה.** [ד]**מַתְנִי׳ שׁוֹר שֶׁנָּגַח אֶת הָאָדָם, וּמֵת – מוּעָד מְשַׁלֵּם כּוֹפֶר, וְתָם פָּטוּר מִן הַכּוֹפֶר. וְזֶה וְזֶה חַיָּיבִין מִיתָה. וְכֵן בַּבֵּן, וְכֵן בַּבַּת. נָגַח עֶבֶד אוֹ אָמָה – נוֹתֵן שְׁלֹשִׁים סְלָעִים; בֵּין שֶׁהוּא יָפֶה מֵאָה מָנֶה, וּבֵין שֶׁאֵינוֹ יָפֶה אֶלָּא דִּינָר אֶחָד.** [ה]**גְּמָ׳ וְכִי מֵאַחַר דְּמִתָּם קָטְלִינַן לֵיהּ, מוּעָד הֵיכִי מַשְׁכַּחְתְּ לַהּ?** [ו]**אָמַר רַבָּה: הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן – כְּגוֹן שֶׁאָמְדוּהוּ לִשְׁלֹשָׁה בְּנֵי אָדָם.** [ז]**רַב זְבִיד אָמַר: כְּגוֹן שֶׁהָרַג שָׁלֹשׁ בְּהֵמוֹת.** [אב]**וּמוּעָד לְבְהֵמָה הָוֵי מוּעָד לְאָדָם? אֶלָּא אָמַר רַב שִׁימִי: כְּגוֹן שֶׁהָרַג שְׁלֹשָׁה גּוֹיִם.** [ח]**וּמוּעָד לְגוֹיִם הָוֵי מוּעָד לְיִשְׂרָאֵל? אֶלָּא אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: כְּגוֹן שֶׁהָרַג שְׁלֹשָׁה בְּנֵי אָדָם טְרֵפָה.** [ט]**וּמוּעָד לְטְרֵפָה הָוֵי מוּעָד לְשָׁלֵם? אֶלָּא אָמַר רַב פָּפָּא: דְּקָטַל וַעֲרַק לְאַגְמָא, דְּקָטַל וַעֲרַק לְאַגְמָא. רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב אִיקָא אָמַר: כְּגוֹן שֶׁהוּזְמוּ זוֹמְמֵי זוֹמְמִין. הָנִיחָא אִי לְיֵיעוֹדֵי תּוֹרָא בָּעֵינַן – שַׁפִּיר. אֶלָּא אִי לְיֵיעוֹדֵי גַּבְרָא בָּעֵינַן, מֵימַר אָמַר לֵיהּ: לָא הָוֵה יָדַעְנָא! כְּגוֹן דְּאָמְרִי: כֹּל אֵימַת דְּקָטֵיל תּוֹרֵיהּ, גַּבֵּיהּ הָוֵה קָאֵי.** [יא]**רָבִינָא אָמַר: בְּמַכִּירִין אֶת בַּעַל הַשּׁוֹר, וְאֵין מַכִּירִין אֶת הַשּׁוֹר.** [יב]**מַאי הָוֵה לֵיהּ לְמֶעְבַּד? מִשּׁוּם דְּאָמְרִי לֵיהּ: תּוֹרָא נַגְחָנָא אִית לָךְ בְּבַקְרָךְ, אִיבְּעִי לָךְ נַטְרֵי כּוּלֵּי בַּקְרָךְ.** [יחיט(ב)]**וְזֶה וְזֶה חַיָּיבִין מִיתָה כּוּ׳. תָּנוּ רַבָּנָן: מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר ״סָקוֹל יִסָּקֵל הַשּׁוֹר״ – אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁנְּבֵילָה הִיא, וּנְבֵילָה אֲסוּרָה בַּאֲכִילָה? מָה תַּלְמוּד לוֹמַר ״לֹא יֵאָכֵל אֶת בְּשָׂרוֹ״? מַגִּיד לְךָ הַכָּתוּב, שֶׁאִם שְׁחָטוֹ לְאַחַר שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ – אָסוּר בַּאֲכִילָה.** [כ]**אֵין לִי אֶלָּא בַּאֲכִילָה, בַּהֲנָאָה מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״וּבַעַל הַשּׁוֹר נָקִי״. מַאי מַשְׁמַע? שְׁמָעוֹן בֶּן זוֹמָא אוֹמֵר, בְּאָדָם שֶׁאוֹמֵר לַחֲבֵירוֹ: ״יָצָא אִישׁ פְּלוֹנִי נָקִי מִנְּכָסָיו, וְאֵין לוֹ בָּהֶם הֲנָאָה שֶׁל כְּלוּם״.** [כא(ג)]**וּמַאי דְּ״לֹא יֵאָכֵל אֶת בְּשָׂרוֹ״ – לְהֵיכָא דְּשָׁחָטוֹ אַחַר שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ, שֶׁאָסוּר בַּאֲכִילָה? אֵימָא דְּהֵיכָא דְּשָׁחָטוֹ לְאַחַר שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ – שְׁרֵי בַּאֲכִילָה הוּא; וְהַאי ״לֹא יֵאָכֵל אֶת בְּשָׂרוֹ״ – לְהֵיכָא דְּסַקְלֵיהּ מִסְקָל, דְּאָסוּר בַּהֲנָאָה הוּא – כְּדְרַבִּי אֲבָהוּ,** [כב]**דְּאָמַר רַבִּי אֲבָהוּ אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר ״לֹא יֵאָכֵל״; ״לֹא תֹאכַל״; ״לֹא תֹאכְלוּ״ – אֶחָד אִיסּוּר אֲכִילָה וְאֶחָד אִיסּוּר הֲנָאָה בַּמַּשְׁמָע,** [כג]**עַד שֶׁיְּפָרֵט לְךָ הַכָּתוּב כְּדֶרֶךְ שֶׁפָּרַט לְךָ בִּנְבֵילָה – לַגֵּר בְּנָתִינָה, וְלַנָּכְרִי בִּמְכִירָה!** [כד(ד)]**אָמְרִי: הָנֵי מִילֵּי הֵיכָא דְּנָפֵיק לֵיהּ אִיסּוּר אֲכִילָה וְאִיסּוּר הֲנָאָה מִקְּרָא – מִ״לֹא יֵאָכֵל״; אֲבָל הָכָא, דְּאִיסּוּר אֲכִילָה מִ״סָקוֹל יִסָּקֵל״ נָפְקָא, אִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ הַאי ״לֹא יֵאָכֵל אֶת בְּשָׂרוֹ״ אִיסּוּר הֲנָאָה הוּא, נִכְתּוֹב רַחֲמָנָא: ״לֹא יֶהֱנֶה״, אִי נָמֵי ״לֹא יֵאָכֵל״; ״אֶת בְּשָׂרוֹ״ לְמָה לִי? דְּאַף עַל גַּב דְּעַבְדֵיהּ כְּעֵין בָּשָׂר, דְּשַׁחֲטֵיהּ – אָסוּר. מַתְקֵיף לַהּ מָר זוּטְרָא: אֵימָא הָנֵי מִילֵּי הֵיכָא

בַּחֲצַר הַנִּזָּק דְּאִילּוּ ברה"ר אֵין חַיָּב בָּרֶגֶל לְדִבְרֵי הַכֹּל דִּכְתִיב בַּשָּׂדֶה אַחֵר בְּפִ' קַמָּא (דף ג:): לְאַבָּיֵי מְשַׁלֵּם כּוֹפֶר אע"פ שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן לְהַזִּיק דְּהָא אוֹקֵי דְּרַבָּעָהּ וְלָא קַטְלַהּ הָא קַטְלַהּ מְשַׁלֵּם כּוֹפֶר: מַתְנֵי' וְזֶה וְזֶה חַיָּבִין מִיתָה דִּבְתָם נָמֵי כְּתִיב סָקֹל יִסָּקֵל: וְכֵן בַּבֵּן וְכֵן בַּבַּת בֵּן קָטָן וְתִינֹקֶת קְטַנָּה חַיָּב עֲלֵיהֶן סְקִילָה וְכוֹפֶר כְּגְדוֹלִים: גְּמ' שֶׁאָמְדוּהוּ לְשִׁלֹּשָׁה בְּנֵי אָדָם שֶׁרֶץ אַחֲרֵיהֶן וְזֶה אַחַר זֶה וּבֵרְחוּ מִפָּנָיו וְאָמְדוּ שֶׁאִם לֹא בֵּרְחוּ הָיָה הוֹרְגָן: שֶׁסִּפֵּק ג' בְּנֵי אָדָם לְפִיכָךְ לֹא נִסְקַל בִּשְׁנַיִם הָרִאשׁוֹנִים וּכְשֶׁנִּגַּח שְׁלִישִׁי מֵתוּ כֻּלָּם הִלְכָּךְ מְשַׁלֵּם עָלָיו כּוֹפֶר: הָוֵי מוּעָד לְאָדָם בְּתָמִיהָ: אַטְרָפָה לֹא קְטָלִינַן לֵיהּ דְּגַבְרָא קְטִילָא קְטִיל: הָוֵי מוּעָד לְשַׁלֵּם בְּתָמִיהָ: דְּקָטַל וַעֲרַק לְאַגְמָא בּוֹ בְּרֶגֶל: זוֹמְמֵי זוֹמְמִין רִאשׁוֹנוֹת וְהֵעִידוּ בּוֹ ב' כִּתּוֹת עֵדִים בָּאוּ כַּת אַחַת וֶהֱזִמּוּם וּפְטָרוּהוּ וּכְשֶׁנִּגַּח גְּנִיחָה שְׁלִישִׁית וְהֵעִידוּ בּוֹ בָּאתָה כַּת הַמְּזִמָּתִ לַהֲזִמָּם וְהוּזְמָה אוֹתָהּ הַכַּת אַף עַל הַזְּמוֹת רִאשׁוֹנוֹת וְנִמְצָא הַשּׁוֹר מוּעָד וּמְשַׁלֵּם כֹּפֶר עַל הַשְּׁלִישִׁית: הֲנִיחָא אִי לְיֵעוֹדֵי תּוֹרָא בָּעֵינַן ג' יָמִים דִּכְתִיבִי בִּקְרָא: שַׁפִּיר הֲרֵי נָגַח שָׁלֹשׁ גְּנִיחוֹת בַּג' יָמִים וְאע"ג שֶׁלֹּא נִתְקַיְּמָה הַעֲדָאָתוֹ אֶלָּא בְּכַת אַחַת לֹא אִכְפַּת לַן: אֶלָּא אִי לְיֵעוֹדֵי גַּבְרָא בָּעֵינַן שְׁלֹשָׁה יָמִים: אָמַר לֹא הָוֵה יָדַעְנָא ב' גְּנִיחוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת דְּאֵינָטְרִיהּ שְׁהַמְּזִמִּין הִטְעוּנִי: גַּבֵּיהּ הָוֵה קָאֵי וְרָאָה בִּגְנִיחוֹתָיו: רַבִינָא אָמַר מַשְׁכַּחַת לָהּ דְּלֹא נִסְקַל בִּשְׁתַּיִם הָרִאשׁוֹנוֹת כְּגוֹן שֶׁהַעֵדִים הַמְּעִידִים עָלָיו אֵין מַכִּירִין אֶת הַשּׁוֹר וּבַג' הַכַּת: מַאי הָוֵה לֵיהּ לַבְּעָלִים לְמֶעְבַּד וְאַמַּאי מְחַיְּבַת לֵיהּ כֹּפֶר: לְאַחַר שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ דְּהַכִּי מַשְׁמַע קְרָא מִשֶּׁבָּא שׁוֹר לִידֵי סְקִילָה וְשׁוּב לֹא יֵאָכֵל אֶת בְּשָׂרוֹ: לְהֵיכָא דְּסַקְלֵהּ מִסְקַל וְאָתָא לֹא יֵאָכֵל לְאַסְרוֹ בַּהֲנָאָה וְכִדְרַבִּי אֲבָהוּ וְנָקִי מִבְּעִיָא לֵיהּ לְדָרָשָׁה אַחֲרִיתִי: לַחֲצֵי כֹּפֶר וְלִדְמֵי וְלַדּוֹת כְּדִלְקַמָּן: כְּדֶרֶךְ שֶׁפָּרַט לְךָ בִּנְבֵילָה. שֶׁכָּתַב לְךָ בָּהּ לֹא תֹאכְלוּ וְהַצְּרֵךְ הַכָּתוּב לְפָרֵשׁ לְךָ בָּהּ הֶתֵּר הֲנָאָה לְגֵר אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ וְגוֹ' אֲבָל הָכָא לֹא תֹאכְלוּ אִסּוּר הֲנָאָה הָוֵי מִשְׁמַע: ה"מ דְּמַפִּיק קְרָא לְאִסּוּר הֲנָאָה בִּלְשׁוֹן אֲכִילָה: הֵיכָא דְּנָפֵק לַן אֲכִילָה וַהֲנָאָה מִלֹּא יֹאכַל אַגַּב דְּמוֹרֵי לַן נָמֵי אֲאֲכִילָה מַפִּיק לֵיהּ בִּלְשׁוֹן אֲכִילָה: אֲבָל הָכָא דַּאֲכִילָה נָפְקָא לַן מִסְּקוֹל יִסָּקֵל אִי לַהֲנָאָה גְּרִידְתָּא אָתָא לְכְתֹּב לֹא יֶהֱנֶה: אִי נָמֵי אֲפִילּוּ לְדִידְךָ לְכְתֹּב לֹא יֹאכַל וְתוּ לָא: אֶת בְּשָׂרוֹ לְמָה לִי אֶלָּא לְאַשְׁמוּעִינַן אע"ג דְּעַבְדֵיהּ כְּעֵין בָּשָׂר שְׁחוּטָה בְּהֶכְשֵׁר אָסוּר בַּאֲכִילָה וּבַהֲנָאָה דְּהַשְׁתָּא אִצְטְרִיךְ לֵיהּ לְקְרָא לְאַפּוֹקֵי בִּלְשׁוֹן אֲכִילָה: אֵימָא ה"מ דְּאָסוּר אִם שְׁחָטוֹ:

מסורת הש"ס

א לעיל כד:

ב מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי; קידושין נו:; פסחים כב:

ג חולין קיד:; פסחים כא:

ד קידושין נו:

גליון הש"ס

גמ' כגון שהרג ג' בהמות. עי' לעיל דף לז ע"א תוס' ד"ה רב זבידי:

תוס' ד"ה מאחר וכו' דכה"ג לא הוי מועד לאדם. עיין לקמן דף מד ע"א תוס' ד"ה והא תם הוא המקשן וכו':

תורה אור השלם

וְכִי־יִגַּח שׁוֹר אֶת־אִישׁ אוֹ אֶת־אִשָּׁה וָמֵת סָקוֹל יִסָּקֵל הַשּׁוֹר וְלֹא יֵאָכֵל אֶת־בְּשָׂרוֹ וּבעל (וּבַעַל) הַשּׁוֹר נָקִי [שמות כא, כח]

לֹא תֹאכְלוּ כָּל־נְבֵלָה לַגֵּר אֲשֶׁר־בִּשְׁעָרֶיךָ תִּתְּנֶנָּה וַאֲכָלָהּ אוֹ מָכֹר לְנָכְרִי כִּי עַם קָדוֹשׁ אַתָּה לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא־תְבַשֵּׁל גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ [דברים יד, כא]

עין משפט נר מצוה

א מיי' פ"ו מהל' נזקי ממון הל' ט:

ב מיי' פ"ו מהל' נזקי ממון הל' י, סמג עשין סה:

ג מיי' פ"ו מהל' נזקי ממון הל' יג, סמג עשין סה:

ד סמג עשין סה:

ה מיי' פ"ו מהל' נזקי ממון הל' א:

ו מיי' פ"ו מהל' נזקי ממון הל' ב:

ז מיי' פ"א מהל' נזקי ממון הל' א, סמג עשין סו:

ח סמג עשין סה:

ט מיי' פ"ו מהל' נזקי ממון הל' ג, סמג עשין סה:

י מיי' פ"ו מהל' נזקי ממון הל' ג, סמג עשין סה:

יא סמג עשין סה:

יב מיי' פ"ו מהל' נזקי ממון הל' ג, סמג עשין סה:

יג מיי' פ"ו מהל' נזקי ממון הל' ג, סמג עשין סה:

יד סמג עשין סו:

טו מיי' פ"ו מהל' נזקי ממון הל' ג, סמג עשין סה:

טז מיי' פ"ו מהל' נזקי ממון הל' ג, סמג עשין סה:

יז מיי' פ"ו מהל' נזקי ממון הל' ג, סמג עשין סה:

יח מיי' פי"א מהל' נזקי ממון הל' ט:

יט מיי' פד' מהל' מאכלות אסורות הל' כב, סמג לאוין קלה, סמג עשין סה:

כ סמג עשין סה:

כא סמג עשין סה:

כב מיי' פח' מהל' מאכלות אסורות הל' טו, סמג לאוין קלט:

כג מיי' פ' מהל' עבודה זרה וחוקות הגויים הל' ד:

כד סמג עשין סה:

עין משפט
נר מצוה

א מיי׳ פא׳ מהל׳ שחיטה הל׳ יד, סמג עשין סג, טוש״ע יו״ד סי׳ ו סעי׳ א:
ב מיי׳ פד׳ מהל׳ מאכלות אסורות הל׳ כב:
ג מיי׳ פד׳ מהל׳ איסורי המזבח הל׳ א:
ד מיי׳ פד׳ מהל׳ איסורי המזבח הל׳ ב:
ה סמג עשין סג:
ו מיי׳ פ׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ב:
ז מיי׳ פ׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ יג:

הֵיכָא דְּבָרַק צוֹר כו' אע"ג דְּשָׁחִיטָה בְּצוֹר כְּשֵׁרָה מִכָּל מָקוֹם כֵּיוָן דְּהַהוּא שְׁחִיטָה כְּעֵין סְקִילָה אָסְרָה תּוֹרָה וּמְשַׁנֵּי אַטּוּ סָכִּין כְּתִיב בְּהֶדְיָא וְלָא אָתְיָא צוֹר אֶלָּא מֵרִיבּוּיָא כָּךְ הוּא עִקַּר שְׁחִיטָה בְּצוֹר אֲפִילּוּ לִשְׁחֹט לְכַתְּחִלָּה כְּמוֹ בְּסָכִּין וּלְפִיכָךְ אֵין לְחַלֵּק בֵּין צוֹר לְסָכִּין וּבְדִין הוּא דְּלִבְעֵי לַאֲתוּיֵי בָּרְיְתָא דְּכָל שׁוֹחֲטִין בֵּין בְּצוֹר בֵּין בְּקָרוּמִית כו' (חֻלִּין דף טו:). דְּמַשְׁמַע לְכַתְּחִלָּה אֶלָּא דְּנִיחָא לֵיהּ לְהָבִיא הַמְּשָׁנָה ומ"מ סָמִיךְ אַבָּרְיְתָא דְּשָׁרְיָא אֲפִילּוּ לְכַתְּחִלָּה וּבְאֵישׁ מְקֻדָּשׁ (קִדּוּשִׁין דף נו:) מַיְתֵי הַבָּרְיְתָא אַהַהוּא גּוּפָהּ:

נָפְקָא לְהוּ מֵאֵת בְּשָׂרוֹ מַשְׁמַע דְּרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי דָּרַשׁ אֶתְיָן דְּאֵיהוּ דָּרַשׁ לְקַמָּן נָקִי מִדְּמֵי וְלִדּוֹת וְתַמָּה דְּבָפָרָק הַמְקַשֵּׁה (חֻלִּין דף ע: וְשָׁם) גַּבֵּי הָא דְּתָנָן רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר בְּטָמֵאָה טְמֵא בְּטָהוֹרָה טָהוֹר דְּדָרַשׁ מִהַלְכֵי כַּפַּיִם בְּחַיָּה טְמֵאתִי לְךָ וּפָרִיךְ קְלוּטָה בְּמֵעֵי קְלוּטָה לִיטְמָא דְּמַהַלְכֵי ד' [בְּמַהַלְכֵי] ד' הֵיא וּמַאי קְשָׁה הָא קְתָנֵי בְּטָמֵאָה טְמֵא וְהָאי בְּטָמֵאָה הוּא דְּרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי וְכֵיוָן דְּדָרַשׁ אֶתְיָן ע"כ כר"ש ס"ל דְּאוֹסֵר גְּמַל בְּמֵעֵי פָּרָה כְּדְמוֹכַח בפ"ק דְּבְכוֹרוֹת (ד' ו:) דְּמַאן דְּשָׁרֵי לֹא דָּרַשׁ אֶתְיָן וי"ל דְּבַחֻלִּין פָּרִיךְ מִקְּלוּט שֶׁרֹאשׁוֹ וְרֵבּוֹ דּוֹמֶה לְאִמּוֹ דְּמוֹדֶה ר"ש דְּשָׁרֵי כְּדְמוֹכַח פָּרָק קַמָּא דְּבְכוֹרוֹת (שָׁם) א"נ רוֹצֶה לְיַשֵּׁב דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי דְּבַחֻלִּין אֲפִילּוּ לְרַבָּנָן דְּבְכוֹרוֹת: **כֵּיוָן** שֶׁהִגִּיעַ לְאֵת ה' אֱלֹהֶיךָ תִּירָא הַשְׁוָה הַכָּתוּב מוֹרָא אֵב וְאֵם לְמוֹרָא שָׁמַיִם לָא הֲוָה נִיחָא לֵיהּ לְמִדְרַשׁ לְאוֹקְמֵי לַעֲשׂוֹת יַתִּירָא: **לְרַבּוֹת** ת"ח וא"ת מִפְּנֵי שֵׁיבָה תָּקוּם לְמָה לִי תִּפּוֹק לֵיהּ מֵהָכָא וי"ל דְּהָכָא בְּרַבּוֹ מַבָּהֵק כְּדִתְנַן (אָבוֹת פ"ד מִשְׁנָה י"ב) מוֹרָא רַבּוֹ כְּמוֹרָא שָׁמַיִם אוֹ בְּרַב מַפְלֶגְ דְּהַוֵי כְּעֵין רַבּוֹ: **נָקִי** מֵחֲצִי כֹּפֶר לָא בָּעֵי לְמֵימַר נָקִי מִדְּמֵי וְלָדוֹת כְּרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי

הֵיכָא דְּבָרַק צוֹר וְשָׁחַט בּוֹ – דְּעַבְדֵיהּ כְּעֵין סְקִילָה, אֲבָל הֵיכָא דְּשָׁחַט בְּסָכִּין – לָא! [א][א]אֲמְרִי: אַטּוּ סָכִּין כְּתִיבָא בְּאוֹרָיְיתָא? וְהָתְנַן: הַשּׁוֹחֵט בְּמַגָּל יָד, בְּצוֹר וּבְקָנֶה – שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה. [ב]וְהַשְׁתָּא דְּנָפְקָא לֵיהּ אִיסּוּר אֲכִילָה וְאִיסּוּר הֲנָאָה מ"לֹא יֵאָכֵל אֶת בָּשָׂרוֹ", "בַּעַל הַשּׁוֹר נָקִי" לְמָה לִי? לַהֲנָאַת עוֹרוֹ. דְּסָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא: בְּשָׂרוֹ הוּא דְּאָסוּר בַּהֲנָאָה, עוֹרוֹ נִשְׁתְּרֵי בַּהֲנָאָה; קְמַשְׁמַע לַן "בַּעַל הַשּׁוֹר נָקִי". [ב]וּלְהָנָךְ תַּנָּאֵי דְּמַפְקִי לֵיהּ לְהַאי "בַּעַל הַשּׁוֹר נָקִי" לְדָרְשָׁה אַחֲרִינָא [כְּדְבָעֵינַן לְמֵימַר קַמַּן], הָנַאת עוֹרוֹ מְנָא לְהוּ? נָפְקָא לְהוּ מֵ"אֶת בְּשָׂרוֹ" – אֶת הַטָּפֵל לִבְשָׂרוֹ, מַאי נִיהוּ – עוֹרוֹ. [ה][ג]וְהַאי תַּנָּא – "אֶת" לָא דָּרֵישׁ. כִּדְתַנְיָא: שִׁמְעוֹן הָעַמְסוֹנִי, וְאָמְרִי לַהּ נְחֶמְיָה הָעַמְסוֹנִי, הָיָה דּוֹרֵשׁ כָּל "אֶתְיִן" שֶׁבַּתּוֹרָה. כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ לְ"אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ תִּירָא", פֵּירַשׁ. אָמְרוּ לוֹ תַּלְמִידָיו: רַבִּי, כָּל "אֶתְיִן" שֶׁדָּרַשְׁתָּ – מָה תְּהֵא עֲלֵיהֶן? אָמַר לָהֶם: כְּשֵׁם שֶׁקִּבַּלְתִּי שָׂכָר עַל הַדְּרִישָׁה, כָּךְ קִבַּלְתִּי שָׂכָר עַל הַפְּרִישָׁה. עַד שֶׁבָּא רַבִּי עֲקִיבָא, וְלִימֵּד: "אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ תִּירָא" – לְרַבּוֹת תַּלְמִידֵי חֲכָמִים. [ד]תָּנוּ רַבָּנָן: "וּבַעַל הַשּׁוֹר נָקִי" – רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: נָקִי מֵחֲצִי כוֹפֶר. אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא: וַהֲלֹא הוּא עַצְמוֹ אֵין מִשְׁתַּלֵּם אֶלָּא מִגּוּפוֹ, "הֲבִיאֵהוּ לְבֵית דִּין, וְיִשָּׁלֵם לָךְ"! אָמַר לוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: כָּךְ אֲנִי בְּעֵינֶיךָ, שֶׁדַּיְנִי בָּזֶה שֶׁחַיָּיב מִיתָה? אֵין דַּיְנִי אֶלָּא כְּשֶׁהֵמִית אֶת הָאָדָם עַל פִּי עֵד אֶחָד, אוֹ עַל פִּי בְּעָלִים. עַל פִּי בְּעָלִים?! מוֹדָה בְּקָנָס הוּא! קָסָבַר כּוֹפְרָא – כַּפָּרָה. [ו]תַּנְיָא אִידַּךְ, אָמַר לוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: עֲקִיבָא, כָּךְ אֲנִי בְּעֵינֶיךָ, שֶׁדַּיְנִי בָּזֶה שֶׁחַיָּיב מִיתָה? אֵין דַּיְנִי אֶלָּא בְּמִתְכַּוֵּין לַהֲרוֹג אֶת הַבְּהֵמָה וְהָרַג אֶת הָאָדָם; לְגַוֵּי וְהָרַג יִשְׂרָאֵל; לִנְפָלִים וְהָרַג בֶּן קַיָּימָא. הֵי אָמַר לֵיהּ בְּרֵישָׁא? רַב כָּהֲנָא מִשְׁמֵיהּ דְּרַבָּא אָמַר: "מִתְכַּוֵּון" אָמַר לֵיהּ בְּרֵישָׁא. רַב טָבְיוֹמֵי מִשְׁמֵיהּ דְּרַבָּא אָמַר: "הֵמִית" אָמַר לֵיהּ בְּרֵישָׁא. רַב כָּהֲנָא מִשְׁמֵיהּ דְּרַבָּא אָמַר "מִתְכַּוֵּון" אָמַר לֵיהּ בְּרֵישָׁא – מָשָׁל לְצַיָּד שֶׁשּׁוֹלֶה דָּגִים מִן הַיָּם,

מַשְׁכַּח

הֵיכָא דְּבָרַק צוֹר דְּהַיְנוּ כְּעֵין סְקִילָה (בָּא) בַּאֲבָנִים: אַטּוּ סָכִּין כְּתִיבָא בְּאוֹרָיְיתָא שְׁחִיטָתוֹ חֲשִׁיבָא לְהַתִּיר יוֹתֵר מִשְׁחִיטַת צוֹר: וְהַשְׁתָּא דְּנָפְקָא לֵהּ אֲכִילָה וַהֲנָאָה מִלֹּא יֵאָכֵל כְּרַבִּי אֲבָהוּ לְהֵיכָא דְּשָׁחֵט וכ"ש לְהֵיכָא דְּסָקְלֵהּ בַּעַל הַשּׁוֹר נָקִי לְמָה לִי: אֶת לָא דָּרֵישׁ כִּדְתַנְיָא דְּפֶרֶשׁ מֵהֶן נֶחְמְיָה: שֶׁהִגִּיעַ לְאֶת ה' אֱלֹהֶיךָ תִּירָא לֹא יָדַע מַה לַּרַבּוֹת: נָקִי מֵחֲצִי כֹּפֶר דְּלָא תֵּימָא כְּשֶׁהֵמִית מִשְׁלַם חֲצִי כֹּפֶר כִּי הֵיכִי דְּבִנְזָקִין ח"נ: אֲמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא פְּשִׁיטָא דְּפָטוּר וַהֲלֹא אִם חַיָּב הָיָה אֵין תַּשְׁלוּמָיו אֶלָּא מִגּוּפוֹ וְזֶה שֶׁנִּסְקַל מִמַּה מְשַׁלֵּם יֹאמְרוּ לוֹ בְּעָלִים חֲבִיאֵהוּ לב"ד וְיִשַּׁלְמוּ לְךָ הֵימֶנּוּ: אֵין דַּיְנִי אֵין מִדְּרָשִׁי זֶה שֶׁאֲנִי דּוֹרֵשׁ אֶלָּא כְּשֶׁהֵמִית עַל פִּי עֵד אֶחָד שֶׁאֵינוֹ נִסְקָל אֲבָל מָמוֹנָא אֵימָא לְשַׁלֵּם לְהֵכִי אִצְטְרִיךְ קְרָא: מוֹדָה בְּקָנָס פָּטוּר וְכִי הֵיכִי דְּמִפְּטַר מִקְּטָלָא מִפְּטַר נָמֵי מִכֹּפֶר וְלָמָּה לִי קְרָא וְהוּא הַדִּין דַּהֲוָה מָצֵי לְמִפְרְךְ אַעֵד אֶחָד פְּשִׁיטָא דְּפָטוּר: קָסָבַר כַּפָּרָא כְּפָרָה לְפִיכָךְ אִי לָא מַעֲטֵהּ הֲוָה אָמֵינָא לְחַיֵּב בֵּין בְּעֵד אֶחָד בֵּין ע"פ עַצְמוֹ כִּי הֵיכִי דְּתֶהֱוֵי לֵיהּ כַּפָּרָה: אֶלָּא בְּמִתְכַּוֵּון לַהֲרֹג כו' דְּפָטוּר מִסְּקִילָה כְּדִתְנַן בְּמַתְנִיתִין (לְקַמָּן בָּבָא קַמָּא דף מד.): מִתְכַּוֵּון אָמַר לֵהּ בְּרֵישָׁא דְּרָאֵיָה גְּדוֹלָה הִיא דִּלְהַאי וַדַּאי אִצְטְרִיךְ קְרָא אֲבָל הֵמִית עַל פִּי עֵד אֶחָד כו' רְאָיָה קְטַנָּה הִיא דְּאֵיכָא לְאוֹתוֹבֵהּ מִדְּבְקַנָּס פָּטוּר וּבְעֵד אֶחָד נָמֵי אִכָּא לְמֵימַר פְּשִׁיטָא דְּלָא מְחַיֵּב דְּהָא תְּרֵי בָּעֵינַן לְאַפּוֹקֵי מָמוֹנָא וַאֲפִלּוּ גַּבֵּי מוּעָד נָמֵי פָּטוּר:

מסורת הש״ס

א משנה חולין
ב פסחים כב:
ג בכורות ו:; קידושין נז.
ד לקמן מד.; תוספתא בבא קמא; מכות ז:; משנה בבא קמא; משנה סנהדרין; תוספתא סנהדרין; סנהדרין נח:
ה קידושין נו:

גליון הש״ס

גמ' הי אמר ליה ברישא. כעין זה נדה דף יג ע"א:
תוס' ד"ה נפקא כו' אי נמי רוצה ליישב. כעין זה עי' לקמן מז ע"א בתוס' ד"ה מאי טעמא גופה וכו':

תורה אור השלם

וְכִי־יִגַּח שׁוֹר אֶת־אִישׁ אוֹ אֶת־אִשָּׁה וָמֵת סָקוֹל יִסָּקֵל הַשּׁוֹר וְלֹא יֵאָכֵל אֶת־בְּשָׂרוֹ וּבְעַל הַשּׁוֹר נָקִי [שמות כא, כח]

אֶת־יְהוָה אֱלֹקֶיךָ תִּירָא וְאֹתוֹ תַעֲבֹד וּבִשְׁמוֹ תִּשָּׁבֵעַ [דברים ו, יג]

גליון הש"ס

תוס' ד"ה כתב וכו' כדפי' לעיל. דף לח ע"א תוס' ד"ה דא"כ:

תורה אור השלם

וְכִי־יִגַּח שׁוֹר אֶת־אִישׁ אוֹ אֶת־אִשָּׁה וָמֵת סָקוֹל יִסָּקֵל הַשּׁוֹר וְלֹא יֵאָכֵל אֶת־בְּשָׂרוֹ וּבַעַל הַשּׁוֹר נָקִי [שמות כא, כח]

כִּי־יִנָּצוּ אֲנָשִׁים יַחְדָּו אִישׁ וְאָחִיו וְקָרְבָה אֵשֶׁת הָאֶחָד לְהַצִּיל אֶת־אִישָׁהּ מִיַּד מַכֵּהוּ וְשָׁלְחָה יָדָהּ וְהֶחֱזִיקָה בְּמְבֻשָׁיו [דברים כה, יא]

וְכִי־יִנָּצוּ אֲנָשִׁים וְנִגְּפוּ אִשָּׁה הָרָה וְיָצְאוּ יְלָדֶיהָ וְלֹא יִהְיֶה אָסוֹן עָנוֹשׁ יֵעָנֵשׁ כַּאֲשֶׁר יָשִׁית עָלָיו בַּעַל הָאִשָּׁה וְנָתַן בְּפַלִּלִים [שמות כא, כב]

מְשֻׁכַּח רַבְרֵבֵי בְּרֵישָׁא שְׁקִיל לְהוּ וְכִי הֲדַר מְשֻׁכַּח זוּטְרֵי שְׁקִיל הָכָא נָמֵי אע"ג דְּרַאֲיָה גְּדוֹלָה אָמַר לֵיהּ בְּרֵישָׁא כִּי הֲדַר מְשֻׁכַּח רְאָיָה זוּטְרְתִּי אָמְרָה נַהֲלָה: מְשֻׁכַּח זוּטְרֵי בְּרֵישָׁא שְׁקִיל לְהוּ סָבַר דִּלְמָא לָא מְשֻׁכַּח אַחֲרָנִי וְכִי הֲדַר מְשֻׁכַּח רַבְרֵבֵי וְלֵית לֵיהּ מְנָא בָּלֵי הַאי דִּלְחַזְקִינְהוּ לְכוּלְּהוּ שַׁדֵּי זוּטְרֵי וְשָׁקֵל רַבְרֵבֵי ה"נ הֵמִית אָמַר לֵהּ בְּרֵישָׁא דְּאִכְּתֵי לָא הֲוָה יָדַע לֵהּ מִלְּתָא דַּעֲדִיפָא מִנֵּהּ כִּי הֲדַר מְשֻׁכַּח הַךְ הֲדַר בֵּהּ מִקַּמְיָתָא: מִדְּמֵי וְלָדוֹת נָגַח אֶת הָאִשָּׁה וְיָצְאוּ יְלָדֶיהָ: כִּי יִנָּצוּ אֲנָשִׁים וְנִגְּפוּ אִשָּׁה הָרָה וְלֹא שְׁוָורִים: אַף שְׁוָורִים דְּפָטַר לְהוּ קְרָא מוֹעֲדִים הוּא דְּפָטַר אֲבָל תַּמִּין לְחַיְּבוּ: כְּתַב רַחֲמָנָא וּבַעַל הַשּׁוֹר נָקִי לְמֵימַר דְּלָא דְּרַשִׁינַן אֲנָשִׁים וְלֹא שְׁוָורִים הַדּוֹמִין לַאֲנָשִׁים מוּעָדִין, הָא תָּם – מִיחַיֵּיב; כְּתַב רַחֲמָנָא "בַּעַל הַשּׁוֹר נָקִי" – דְּפָטוּר. אָמַר רָבָא: יַצִּיבָא בְּאַרְעָא, וְגִיּוֹרָא בִּשְׁמֵי שְׁמַיָּא?! אֶלָּא אָמַר רָבָא: אִיצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמֵינָא: אֲנָשִׁים – וְלֹא שְׁוָורִים הַדּוֹמִין לַאֲנָשִׁים; מָה אֲנָשִׁים מוּעָדִין – אַף שְׁוָורִים מוּעָדִין, וְקַל וָחוֹמֶר לְתַמִּין דְּפָטְרִי; הֲדַר כְּתַב רַחֲמָנָא "בַּעַל הַשּׁוֹר נָקִי" – תָּם פָּטוּר, וּמוּעָד חַיָּיב. אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי: אֶלָּא מֵעַתָּה, גַּבֵּי בּוֹשֶׁת נָמֵי יֵנְמָא הָכִי: אֲנָשִׁים – וְלֹא שְׁוָורִים הַדּוֹמִין לַאֲנָשִׁים; מָה אֲנָשִׁים מוּעָדִין – אַף שְׁוָורִים מוּעָדִין, וְקַל וָחוֹמֶר לְתַמִּין דְּפָטְרִי; הֲדַר כְּתַב רַחֲמָנָא "בַּעַל הַשּׁוֹר נָקִי" – תָּם פָּטוּר, וּמוּעָד חַיָּיב! וְכִי תֵּימָא הָכִי נָמֵי, אִי הָכִי, לִיתְנֵי: "בַּעַל הַשּׁוֹר נָקִי" – רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: נָקִי מִדְּמֵי וְלָדוֹת וּמִבּוֹשֶׁת! "אֶלָּא אַבָּיֵי וְרָבָא דְּאָמְרִי תַּרְוַיְיהוּ: אָנָשִׁים – אִין אָסוֹן בְּאִשָּׁה יֵעָנְשׁוּ, יֵשׁ אָסוֹן בְּאִשָּׁה לֹא יֵעָנְשׁוּ. וְלֹא שְׁוָורִים – דְּאַף עַל גַּב דְּיֵשׁ אָסוֹן, יֵעָנְשׁוּ. הֲדַר כְּתַב רַחֲמָנָא "בַּעַל הַשּׁוֹר נָקִי" – דְּפָטוּר. מַתְקֵיף לַהּ רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה: אַטּוּ בְּאָסוֹן תַּלְיָא מִילְּתָא? בְּכַוָּונָה תַּלְיָא מִילְּתָא! "אֶלָּא אָמַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה: אֲנָשִׁים – כִּי נִתְכַּוְּונוּ זֶה לָזֶה, אַף עַל גַּב שֶׁיֵּשׁ אָסוֹן בָּאִשָּׁה, יֵעָנְשׁוּ; כִּי נִתְכַּוְּונוּ לָאִשָּׁה עַצְמָהּ, לֹא יֵעָנְשׁוּ. וְלֹא שְׁוָורִים – דַּאֲפִילּוּ נִתְכַּוְּונוּ לָאִשָּׁה עַצְמָהּ, לֹא יֵעָנְשׁוּ". כְּתַב רַחֲמָנָא "בַּעַל הַשּׁוֹר נָקִי" – דְּפָטְרִי. וְכֵן כִּי אֲתָא רַב חַגַּי מִדְּרוֹמָא, אֲתָא וַאֲיְיתִי מַתְנִיתָא בִּידֵיהּ כְּוָותֵיהּ דְּרַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה. תַּנְיָא אִידָךְ: "בַּעַל הַשּׁוֹר נָקִי" – רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: נָקִי מִדְּמֵי עֻבָּר.

וְנֵימָא הָא תָּם מְחַיֵּב לֹא בָּעֵי לְמֵימַר תָּם שֶׁמְּחַיֵּב מִמַּה שֶּׁהַמּוּעָד פָּטוּר דְּאַטּוּ מְשׁוּם דְּאִיעֲדֵי יְהֵיבָה פְּטוּר יוֹתֵר אֶלָּא ה"ק דְּמוּעָד יְהֵיבָה פְּטוּר שֶׁלֹּא לְחַיְּבוֹ בְּהַעֲדָאָה יוֹתֵר מִתָּם וְהָא דְּקָאָמַר יַצִּיבָא בְּאַרְעָא מְשׁוּם צַד תְּמוּת הַקֶּשֶׁן שֶׁאֵין מְשֻׁלָּם אֶלָּא מִגּוּפוֹ חַיָּב צַד מוּעָדוּת לֹא כ"ש: כְּתַב רַחֲמָנָא בַּעַל הַשּׁוֹר נָקִי דְּפָטוּר וְאָצְטְרִיךְ לְמִכְתַּב אֲנָשִׁים דְּאִי לָא כְּתַב אֶלָּא בַּעַל הַשּׁוֹר נָקִי הֲוָה מוֹקְמִינַן נָקִי מֵחֲצִי כֹּפֶר וַהֲוָה מְחַיְּבִינַן בֵּין תָּם בֵּין מוּעָד בְּדְמֵי וְלָדוֹת אֲבָל הַשְׁתָּא דְּכְתִיב אֲנָשִׁים לְמְעוּטֵי מוּעָד אִית לָן לְאוֹקְמֵי פְּטוּר דַּנְקִי אַתָּם דְּלָא לְהֱוֵי יַצִּיבָא בְּאַרְעָא וכו': כְּתַב רַחֲמָנָא בַּעַל הַשּׁוֹר נָקִי תָּם פְּטוּר וּמוֹעֵד חַיָּב וְנָקִי מִדְּמֵי וְלָדוֹת דְּקָתָנֵי לָאו לְפָטְרוֹ מִדְּמֵי וְלָדוֹת אֶצְטְרִיךְ אֶלָּא כְּלוֹמַר דַּוְקָא תָּם פָּטוּר מִדְּמֵי וְלָדוֹת וְאִי לֹא כְּתַב אֲנָשִׁים כְּלָל הֲוֵי פָּטְרִינַן נָמֵי בְּמוּעָד דְּלָא מְחַיֵּב הַכָּתוּב בַּמּוּעָד אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁחַיָּב בְּתָם כִּדְפַרֵישְׁתִּי לְעֵיל (בבא קמא לח.) וּלְהָכִי כְּתַב אֲנָשִׁים דְּלֵיתֵי נָקִי לְגַלּוֹיֵי עָלֶיהָ דְּלָא מִשְׁתַּעֵי אֲנָשִׁים וְלֹא שְׁוָורִים אֶלָּא בְּתָם וְהָא דְּתַנְיָא בְּהֶחָובֵל (לְקַמָּן בָּבָא קַמָּא דף פז.) שׁוֹר אֵין מְשֻׁלָּם אֶלָּא מִגּוּפוֹ וּפְטוּר מִדְּמֵי וְלָדוֹת מַשְׁמַע דְּאַיְירֵי בְּמוּעָד דְּמְשֻׁלָּם נ"ש וְעוֹד דְּומְיָא דְּאָדָם וְאֶפְּלוּ הָכֵי פְּטוּר מִדְּמֵי וְלָדוֹת הַהִיא כר"ע אִתְיָא: גַּבֵּי בּוֹשֶׁת נָמֵי יֵנְמָא הָכִי אֲנָשִׁים – וְלֹא שְׁוָורִים הַדּוֹמִין לַאֲנָשִׁים; מָה אֲנָשִׁים מוּעָדִין – אַף שְׁוָורִים מוּעָדִין, וְקַל וָחוֹמֶר לְתַמִּין דְּפָטְרִי; הֲדַר כְּתַב רַחֲמָנָא "בַּעַל הַשּׁוֹר נָקִי" – דְּפָטוּר. מַתְקֵיף לַהּ רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה: אַטּוּ בְּאָסוֹן תַּלְיָא מִילְּתָא? בְּכַוָּונָה תַּלְיָא מִילְּתָא דְּאִי לָ

עין משפט נר מצוה

א מיי׳ פ״ו מהל׳ נזקי ממון הל׳ ב:
ב מיי׳ פ״ו מהל׳ נזקי ממון הל׳ יג:
ג מיי׳ פ״א מהל׳ נזקי ממון הל׳ א:
ד מיי׳ פי״א מהל׳ נזקי ממון הל׳ ב, סמג עשין סח:
ה מיי׳ פכ״ב מהל׳ אישות הל׳ א:
ו מיי׳ פא׳ מהל׳ נחלות הל׳ ח, סמג לאוין פא, סמג עשין צו, טוש״ע אה״ע סי׳ צ סעי׳ א:
ז מיי׳ פי״א מהל׳ נזקי ממון הל׳ ב, סמג עשין סז:
ח מיי׳ פא׳ מהל׳ נחלות הל׳ יא, סמג עשין צו, טוש״ע אה״ע סי׳ צ סעי׳ א:
ט מיי׳ פד׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ א:
י מיי׳ פד׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ ב, סמג עשין ע, טוש״ע חו״מ סי׳ תכג סעי׳ א:
יא מיי׳ פד׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ ד, ש״ע חו״מ סי׳ תכג סעי׳ ג:

מסורת הש״ס

א משנה בבא קמא; לעיל ה.; ערכין יד:; לעיל לג.
ב לעיל ה.; תוספתא בבא קמא; לעיל לג.
ג מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי
ד מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי
ה יבמות כד:
ו משנה בבא קמא; לקמן מט.

גליון הש״ס

גמ׳ לחייב על האשה כאיש. עי׳ לעיל טו ע״א:
שם הואיל ואין כו׳. ניתין דף מג ע״א:

תורה אור השלם

אוֹ־בֵן יִגַּח אוֹ־בַת יִגַּח כַּמִּשְׁפָּט הַזֶּה יֵעָשֶׂה לוֹ [שמות כא, לא]
וְאִם שׁוֹר נֶגַח הוּא מִתְמֹל שִׁלְשֹׁם וְהוּעַד בִּבְעָלָיו וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ וְהָמִית אִישׁ אוֹ אִשָּׁה הַשּׁוֹר יִסָּקֵל וְגַם־בְּעָלָיו יומת [שמות כא, כט]
וְכִי־יִגַּח שׁוֹר אֶת־אִישׁ אוֹ אֶת־אִשָּׁה וָמֵת סָקוֹל יִסָּקֵל הַשּׁוֹר וְלֹא יֵאָכֵל אֶת־בְּשָׂרוֹ וּבעל [ובעל] הַשּׁוֹר נָקִי [שמות כא, כח]
וְאִם־אִיתָם לְאָבָיו וּנְתַתָּם אֶת־נַחְלָתוֹ לְשָׁאֵרוֹ הַקָּרֹב אֵלָיו מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ וְיָרַשׁ אֹתָהּ וְהָיְתָה לְבֶנֵי יִשְׂרָאֵל לְחֻקַּת מִשְׁפָּט כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה [במדבר כז, יא]

וְנִימָא רַבִּי עֲקִיבָא לְנַפְשֵׁיהּ וְלָא בָּעֵי לְמֵימַר שֶׁלֹּא הָיָה יוֹדֵעַ . אוֹתָם תֵּרוּצִים וְנִימָא ר״ע לְנַפְשֵׁיהּ כִּדְאָקְשֵׁי לֵיהּ לְר' אֶלְיעֶזֶר לְעֵיל: כְּשֶׁקִּדֵּם בְּעָלָיו וּשְׁחָטוֹ קוֹדֶם וּכְשֶׁאָמַר לוֹ רַבִּי אֶלְיעֶזֶר קִבֵּלְתָּ דְּפָשׁוּט לוֹ לְגַמְרָא דִּמְסְתָמָא הָיָה יוֹדֵעַ וּמַה שֶּׁלֹּא הָיָה חוֹשֵׁשׁ מִשּׁוּם דְּאִית לֵיהּ דְּרַבָּה דְּאִי אֵין הַשּׁוֹר בְּסִקְילָה אֵין הַבְּעָלִים מְשֻׁלָּמִים כֹּפֶר וא״ת וְדִלְמָא אִם כּוֹפֵר לָא דָּרֵישׁ וְאִם עָבָד דָּרֵישׁ וי״ל כֵּיוָן דְּלָא דָּרֵישׁ אִם כּוֹפֵר כ״ש דְּלָא דָּרֵישׁ אִם עָבָד כְּדִמוֹכַח לְקַמָּן: אֶלָּא אָמַר רַב אַסִּי כו' וא״ת וּמַה דּוֹחֲקוֹ לְתָרֵץ נִימָא דְּגַם ר״ע הָיָה יוֹדֵעַ וְסוֹבֵר אוֹתוֹ תֵּרוּץ שֶׁהֵשִׁיב לוֹ ר״א וְסָבַר דִּלְמָא אִית לֵהּ טַעְמָא אַחֲרִינָא כְּדְאָמַר לְעֵיל אֲפִילּוּ וּשְׁחָטוֹ וי״ל דְּגַבֵּי טַעַם דְּקִדֵּם וּשְׁחָטוֹ שַׁיָּךְ לוֹמַר הָכִי שֶׁאֵינוֹ טַעַם טוֹב כְּדִפְרֵישִׁית לְעֵיל אֲבָל אַטַּעַם דְּהָמִית עַל פִּי עֵד אֶחָד וְגַבֵּי טַעְמָא דְּתַנְחֻמָּן לֹא שַׁיָּךְ לְמֵימַר דִּלְמָא אִית לֵהּ טַעְמָא אַחֲרִינָא דְּטַעֲמִים חֲשׁוּבִין הֵן וְלֵיכָּא לְמִפְרְךְ עֲלֵיהּ מִידִּי: וְעֶבֶד יָפֶה סָלַע נוֹתֵן ל' אע״ג דְּשָׁוֶה ק' אֵין נוֹתֵן אֶלָּא שְׁלֹשִׁים מ״מ כֵּיוָן שֶׁנּוֹתֵן קְצָבָה שֶׁל שְׁלֹשִׁים אע״פ שֶׁאֵין שָׁוֶה אֶלָּא סֶלַע אוֹ יוֹתֵר שֶׁלְּעוֹלָם הַקְּצָבָה עוֹמֶדֶת א״כ גַּם כְּשֶׁהַשּׁוֹר אֵין שָׁוֶה כְּלוּם קְיָמֵת: מַה כְּשֶׁחַיָּיב בֶּן חוֹרִין חֲלָקָתוֹ בֵּין תָּם לְמוּעָד בְּרֵישָׁא זוֹ מוֹכַחַ דר״ע לֹא קִבֵּל תְּשׁוּבָה דר״א דְּהָא לָא דָּרֵישׁ ר״ע נְקִי מֵחֲצִי כֹּפֶר וַאֲפִילּוּ הָכִי פּוֹטֵר כָּאן בְּתָם וְהֵינוּ מִשּׁוּם דְּכִי לָא מְחַיַּב סְקִילָה פְּשִׁיטָא דְּפָטוּר מִכֹּפֶר: נָקִי מִדְּמֵי עֶבֶד פְּרוּשׁ מִשְּׁלֹשִׁים שֶׁל עֶבֶד וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים דַּאֲפִילּוּ דָּמִים לֹא מְשַׁלֵּם וכ״ש קְנָס: וַהֲוָה לֵיהּ רְאוּי אַף עַל גַּב דְּבֵישׁ נוֹחְלִין (ב״ב דף קיג.) דְּרֵישׁ הַבַּעַל נוֹטֵל בְּרֵאוּי כְּבִמְחֻזָּק מִקְרָא אַחֲרִינָא מֵהָכָא לְא נָפְקָא דַּהֲוָה אָמֵינָא דְּשָׁאנֵי כֹּפֶר דְּלְעוֹלָם הֲוֵי רְאוּי וְלָא אָתֵי מִנַּהּ שְׁאָר רְאוּי וְכוֹפֵר נָמֵי לָא נָפֵק מֵהָתָם דְּהָתָם בִּירֵשָׁה שֶׁנִּפְלָה לְאָחֵר מִיתַת הָאִשָּׁה אֵין הַבַּעַל נוֹטֵל בְּרֵאוּי אֲבָל כּוֹפֵר דְּמֵחַיִּים נַעֲשָׂה הַחַבָּלָה שֶׁהַכּוֹפֵר בָּא עַל יְדֵהּ הֲוָה אָמֵינָא דְּנוֹטֵל: **נוֹתֵן** נֶזֶק וְצַעַר לְאִשָּׁה נְקֵבָה נֶזֶק וְצַעַר לְפִי שֶׁרְגִילוּת הוּא שֶׁמְּצַטַּעֶרֶת יוֹתֵר וְגַם נִפְחָתִין דְּמֵיהָ כְּשֶׁמַּפְלֶלֶת ע״י הַכְּאָה מִכְּשֶׁיּוֹלֶדֶת בְּזִמְנָהּ אֲבָל רִפּוּי וְשֶׁבֶת אוֹרְחָא דְּמִלְּתָא הוּא שֶׁאֵין צְרִיכָה רִפּוּי וְגַם אֵינָהּ מִתְבַּטֶּלֶת יוֹתֵר מִמְּלָאכָה מְשֻׁאָר יוֹלֶדֶת וְכָוֶה הָיָה סוֹפֵהּ כְּשֶׁתַּלְדֵּ וא״ת וּבְשֶׁת מ״ט לָא חָשִׁיב וי״ל נִתְכַּוֵּן לְבַיֵּשׁ זֶה וּבַיֵּשׁ זֶה פְּטוּר לר״ש בְּהַחוֹבֵל (לְקַמָּן בָּבָא קַמָּא דַּף פו.) וּמַיְרֵי דְּנִתְכַּוֵּן לְהַכּוֹת חֲבֵרוֹ וְהִכָּה הָאִשָּׁה כְּפַשְׁטֵהּ דִּקְרָא: **הָיְתָה** שִׁפְחָה וְנִשְׁתַּחְרְרָה אוֹ גִּיֹּרֶת זָכָה פ״ה נִתְעַבְּרָה מִן הַגֵּר וּמִן הַמְּשֻׁחְרָר וְכֵן מַשְׁמַע בַּהֲפָרָה (לְקַמָּן בָּבָא קַמָּא דַּף מט.) דְּקַאָמַר לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁחָבַל בָּהּ בְּחַיֵּי הַגֵּר וְאֵין לוֹמַר כְּרִיבִ"א שֶׁנִּתְעַבְּרָה בְּעוֹדָהּ שִׁפְחָה דְּאֵין לַבַּעַל כְּלוּם דְּשֶׁל אָדוֹן נִינְהוּ וַעֲכְשָׁו נִשְׁתַּחְרְרָה כְּדַמַּשְׁמַע לְשָׁנָא דְּהָיְתָה שִׁפְחָה דְּהָא בַּהֲפָרָה (שָׁם) מַשְׁמַע כְּדַפ״ה וְהָא דְּנָקֵט הָיְתָה שִׁפְחָה וְנִשְׁתַּחְרְרָה וְלָא נָקֵט הָיְתָה מְשֻׁחְרֶרֶת מִשּׁוּם דע״כ כְּשֶׁאֵין לָהּ בָּנִים קָאָמַר וּלְהָכִי נָקֵט וְנִשְׁתַּחְרְרָה דְּמַשְׁמַע עַתָּה מִקְרוֹב וה״ה לְיִשְׂרְאֵלִית נְשׂוֹאָה לְגֵר וּמֵת הַגֵּר דְּפָטוּר דְּהָא דְּמֵי וְלָדוֹת לְבַעֲלָהּ וְהָא דְּנָקֵט שִׁפְחָה וְגִיֹּרֶת מִשּׁוּם דְּאוֹרְחָא דְּמִלְּתָא כֵּן דְּסָתָם מְשֻׁחְרֶרֶת נְשׂוֹאָה לְמְשֻׁחְרָר וּסְתָמָא גִּיֹּרֶת לְגֵר:

**וְנִימָא רַבִּי עֲקִיבָא לְנַפְשֵׁיהּ וְלָא בָּעֵי לְמֵימַר שֶׁלֹּא הָיָה יוֹדֵעַ – וְהָלֹא עַצְמוֹ אֵין מִשְׁתַּלֵּם אֶלָּא מִגּוּפוֹ, הֲבִיאֵהוּ לְבֵית דִּין וְיִשָּׁלֵם לָךְ! אָמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק: כְּשֶׁקִּדֵּם בְּעָלָיו וּשְׁחָטוֹ; מַהוּ דְּתֵימָא: לֵישְׁתַּלֵּם מִינֵּיהּ; קָא מַשְׁמַע לַן, הוֹאִיל וּבַר קְטָלָא הוּא, אַף עַל גַּב דְּשַׁחְטֵיהּ – לָא לֵישְׁתַּלֵּם מִינֵּיהּ. אִי הָכִי, לְרַבִּי אֶלְיעֶזֶר נָמֵי – כְּשֶׁקִּדֵּם וּשְׁחָטוֹ! הָכִי נָמֵי; וְסָבַר: דִּלְמָא אִית לֵיהּ טַעְמָא אַחֲרִינָא דַּעֲדִיף מֵהָאי, וְנִימָא לֵיהּ. וְרַבִּי אֶלְיעֶזֶר נָמֵי – לִישַׁנֵּי לֵיהּ שֶׁקִּדֵּם וּשְׁחָטוֹ! אָמַר לְךָ: הָתָם הוּא דְּנִתְכַּוֵּון לַהֲרוֹג אֶת הַבְּהֵמָה וְהָרַג אֶת הָאָדָם, דְּשׁוֹר לָאו בַּר קְטָלָא הוּא כְּלָל; דְּסָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא נִיחַיַּיב – אִצְטְרִיךְ קְרָא לְמַעוּטֵי; אֲבָל הָכָא, דְּמֵעִיקָּרָא בַּר קְטָלָא הָוֶה – לָא צְרִיךְ קְרָא, אַף עַל גַּב דְּשַׁחְטֵיהּ. וּלְרַבִּי עֲקִיבָא נָמֵי, וַדַּאי הָכִי הָוֶה! (א)אֶלָּא אָמַר רַב אַסִּי: הַאי מִילְתָא – מִפִּי דְּגַבְרָא רַבָּה שְׁמִיעַ לִי, וּמַנּוּ – רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא; סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא, הוֹאִיל וְאָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: אַף תָּם שֶׁחָבַל בָּאָדָם מְשַׁלֵּם בַּמּוֹתָר נֶזֶק שָׁלֵם, מְשַׁתַּלֵּם נָמֵי [דְּמֵי עֶבֶד] מֵעָלְיָיה; כְּתַב רַחֲמָנָא "בַּעַל הַשּׁוֹר נָקִי". (ב)אָמַר לֵיהּ רַבִּי זֵירָא לְרַב אַסִּי: וְהָא תַּבְרֵיהּ רַבִּי עֲקִיבָא לְגִזֵּיזֵיהּ – דְּתַנְיָא, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: יָכוֹל יְשַׁלֵּם מִן הָעֶלְיָיה – תַּלְמוּד לוֹמַר: "כַּמִּשְׁפָּט הַזֶּה יֵעָשֶׂה לוֹ" – מִגּוּפוֹ מְשַׁלֵּם, וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם מִן הָעֶלְיָיה! אֶלָּא אָמַר רָבָא: אִצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא: הוֹאִיל וּמַחְמִירַנִי בְּעֶבֶד יוֹתֵר מִבֶּן חוֹרִין, שֶׁבֶּן חוֹרִין יָפֶה סֶלַע – נוֹתֵן סֶלַע, שְׁלֹשִׁים – נוֹתֵן שְׁלֹשִׁים, וְעֶבֶד יָפֶה סֶלַע – נוֹתֵן שְׁלֹשִׁים; מִשְׁתַּלֵּם נָמֵי דְּמֵי עֶבֶד מִן הָעֶלְיָיה; כְּתַב רַחֲמָנָא: "בַּעַל הַשּׁוֹר נָקִי". תַּנְיָא כְּוָתֵיהּ דְּרַבָּא: "בַּעַל הַשּׁוֹר נָקִי" – רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: נָקִי מִדְּמֵי עֶבֶד. (ג)וְהָלֹא דִּין הוּא – הוֹאִיל וְחַיָּיב בְּעֶבֶד וְחַיָּיב בְּבֶן חוֹרִין; מָה כְּשֶׁחַיַּיב בְּבֶן חוֹרִין – חֲלָקָתוֹ בּוֹ בֵּין תָּם לְמוּעָד, אַף כְּשֶׁחַיַּיב בְּעֶבֶד – נַחְלֹק בּוֹ בֵּין תָּם לְמוּעָד! וְעוֹד, קַל וָחוֹמֶר – וּמָה בֶּן חוֹרִין, שֶׁנּוֹתֵן כָּל שָׁוְויוֹ, חֲלָקָתוֹ בּוֹ בֵּין תָּם לְמוּעָד; עֶבֶד, שֶׁאֵינוֹ נוֹתֵן אֶלָּא שְׁלֹשִׁים, אֵינוֹ דִּין שֶׁנַּחְלוֹק בּוֹ בֵּין תָּם לְמוּעָד? (ד)לֹא, מַחְמִירַנִי בְּעֶבֶד יוֹתֵר מִבֶּן חוֹרִין; שֶׁבֶּן חוֹרִין יָפֶה סֶלַע – נוֹתֵן סֶלַע, שְׁלֹשִׁים – נוֹתֵן שְׁלֹשִׁים, וְעֶבֶד יָפֶה סֶלַע – נוֹתֵן שְׁלֹשִׁים; מִשְׁתַּלֵּם נָמֵי דְּמֵי עֶבֶד מִן הָעֶלְיָיה; כְּתַב רַחֲמָנָא: "בַּעַל הַשּׁוֹר נָקִי". תַּנְיָא כְּוָתֵיהּ דְּרַבָּא: "בַּעַל הַשּׁוֹר נָקִי" – רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: נָקִי מִדְּמֵי עֶבֶד. (ה)וְהָלֹא דִּין הוּא – הוֹאִיל וְחַיָּיב בְּעֶבֶד וְחַיָּיב בְּבֶן חוֹרִין; מָה כְּשֶׁחַיַּיב בְּבֶן חוֹרִין – חֲלָקָתוֹ בּוֹ בֵּין תָּם לְמוּעָד, אַף כְּשֶׁחַיַּיב בְּעֶבֶד – נַחְלֹק בּוֹ בֵּין תָּם לְמוּעָד! וְעוֹד, קַל וָחוֹמֶר – וּמָה בֶּן חוֹרִין, שֶׁנּוֹתֵן כָּל שָׁוְויוֹ, חֲלָקָתוֹ בּוֹ בֵּין תָּם לְמוּעָד; עֶבֶד, שֶׁאֵינוֹ נוֹתֵן אֶלָּא שְׁלֹשִׁים, אֵינוֹ דִּין שֶׁנַּחְלוֹק בּוֹ בֵּין תָּם לְמוּעָד? (ו)לֹא אָמְרוּ אֶלָּא שׁוֹר שֶׁהוּא בֶּן פְּקִיעָה לְהִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹת, אֲבָל שׁוֹר שֶׁאֵינוֹ בֶּן פְּקִיעָה לְהִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹת – אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּהֵא חַיָּיב בְּנַפְשׁוֹת! וְהָתַנְיָא: הִכָּה אֶת הָאִשָּׁה וְיָצְאוּ יְלָדֶיהָ – נוֹתֵן נֶזֶק וְצַעַר לָאִשָּׁה, וּדְמֵי וְלָדוֹת לַבַּעַל. אֵין הַבַּעַל – נוֹתֵן לְיוֹרְשֶׁיהָ, אֵין הָאִשָּׁה – נוֹתֶנֶת לְיוֹרְשֶׁיהָ. הָיְתָה שִׁפְחָה וְנִשְׁתַּחְרְרָה,

אוֹ

מסורת הש"ס

א ספרא אמור פרשה ג יב; בבא בתרא קכד:

ב כתובות מא.; משנה כתובות; לעיל טו:

ג משנה בבא קמא; לקמן מט.

גליון הש"ס

גמ' גרושה נמי תפלוג בדמי ולדות. ק"ל דהא בל"ז יקשה על הרישא דאין בעל נותן ליורשיו דתפלוג היא בדמי ולדות דמאי שנא אלמנה מגרושה לענין זה וצ"ע:

תורה אור השלם

וְכִי־יִנָּצוּ אֲנָשִׁים וְנָגְפוּ אִשָּׁה הָרָה וְיָצְאוּ יְלָדֶיהָ וְלֹא יִהְיֶה אָסוֹן עָנוֹשׁ יֵעָנֵשׁ כַּאֲשֶׁר יָשִׁית עָלָיו בַּעַל הָאִשָּׁה וְנָתַן בְּפַלִּלִים [שמות כא, כב]

אִם־עֶבֶד יִגַּח הַשּׁוֹר אוֹ אָמָה כֶּסֶף שְׁלֹשִׁים שְׁקָלִים יִתֵּן לַאדֹנָיו וְהַשּׁוֹר יִסָּקֵל [שמות כא, לב]

וְאִם שׁוֹר נַגָּח הוּא מִתְּמֹל שִׁלְשֹׁם וְהוּעַד בִּבְעָלָיו וְלֹא יַשְׁמִרֶנּוּ וְהֵמִית אִישׁ אוֹ אִשָּׁה הַשּׁוֹר יִסָּקֵל וְגַם־בְּעָלָיו יומת [שמות כא, כט]

אוֹ גְּיוֹרֶת מְעֻבֶּרֶת מִגֵּר וּמֵתוּ שְׁנֵיהֶם פָּטוּר מִן הַכֹּל שֶׁהוּא קוֹדֵם הוֹאִיל וְאֵין לָהּ גְּרוּשָׁה נָמֵי תִּפְלוֹג בְּדֵמֵי וְלָדוֹת דקס"ד דְּלָא אִקְּרִי בַּעַל הָאִשָּׁה אֶלָּא כְּשֶׁהָאִשָּׁה תַּחְתָּיו וק"ק דְּמַאי פְּרִיךְ דְּתִפְלוֹג בְּדֵמֵי וְלָדוֹת אַשּׁוּ וְלָדוֹת צָרְרֵי נִינְהוּ דְּזָכְיָה בָּהוּ דְּהָכִי פְּרִיךְ לְקַמָּן (בָּבָא קַמָּא דף מט.) דְּבַעַל גּוּפֵּהּ לָא הֲוָה זָכֵי בָּהוּ אִי לָאו דְּאִשְׁתְּחַן דְּזָכֵי לֵיהּ רַחֲמָנָא וְלָאִשָּׁה לָא אִשְׁתְּחַן דְּזָכֵי: **אֲפִלּוּ** בָּא עָלֶיהָ בְּזָנוּת בְּיִרּוּשַׁלְמִי בָּעֵי ר"ע בָּא עַל אִמּוֹ בָּא עַל אֲחוֹתוֹ יָכוֹל אַף הוּא בַּעַל הַהֲרָיוֹן ת"ל בַּעַל אוֹתוֹ שֶׁרָאוּי לִקְרוֹת בַּעַל יָצְאוּ אֵלּוּ שֶׁאֵינָם רְאוּיִים לִקְרוֹת בַּעַל: **וְנוֹקְמָהּ** לְרַבָּה כְּגוֹן שֶׁגִּבּוּ מָעוֹת הֲוָה מָצֵי לְמֵימַר לְרַבָּה אַלְּיבָּא דְּנַפְשֵׁהּ לוֹקְמִיהּ בֵּין בְּגִבּוּ מָעוֹת בֵּין בְּגִבּוּ קַרְקַע דִּבְסוֹף גֵּט פְּשׁוּט (ב"ב דף קעה:) מוּכָח דס"ל אַלְּיבָּא דְּנַפְשֵׁהּ אֲפִלּוּ גִּבּוּ קַרְקַע אֵין לוֹ דְּשִׁעְבּוּדָא לָאו דְּאוֹרַיְיתָא אֶלָּא לֹא חֵשׁ לְדַקְדֵּק כָּל כָּךְ וּלְהַאֲרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה צָרִיךְ לְהַקְשׁוֹת הַהִיא דְּשַׁעְבּוּדָא לָאו דְּאוֹרַיְיתָא אַהֲהִיא דְּגִבּוּ קַרְקַע יֵשׁ לוֹ וּלְתַרְצָם: **וּלְרַב** נַחְמָן שֶׁגִּבּוּ קַרְקַע פְּי' כְּגוֹן שֶׁגִּבּוּ נָמֵי קַרְקַע וְלֹא בָּא לְמֵעוּטֵי מָעוֹת דְּהָא דַּחֲשִׁיב הָתָם ר"נ מָעוֹת כְּמַחְזִקִין הֵינוּ גַּבֵּי מִלְוָה כְּדֵפֵ"ה מִשּׁוּם דְּזוּזֵי יְהֵיב וְזוּזֵי שְׁקִיל אֲבָל הָכָא לָא שַׁיְּיךְ הַאי טַעְמָא ור"י מְפָרֵשׁ לְפִי שֶׁדָּרְךְ בְּנֵי אָדָם לִפְרֹעַ מָעוֹת חֲשִׁיב ר"נ מָעוֹת מַחְזִקִים: **אָמַר** רַבָּה שׁוֹר שֶׁהֵמִית בֶּן חוֹרִין כר"ע ס"ל דלר"א וַדַּאי חַיָּב כְּדַאֲמְרִינַן לְעֵיל וְאַבַּיֵּי דְּפָרִיךְ סָבַר דַּאֲפִילּוּ ר"ע מוֹדֶה דְּחַיָּב כֹּפֶר מוּעָד שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה מֵאֵם כֹּפֶר לְרַבּוֹת שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה וְהָא דְּאַצְטְרִיךְ לֵיהּ לר"ע לְאוֹקְמֵי בַּעַל הַשּׁוֹר נָקִי לְדָמֵי עֶבֶד וְלֹא בְּעֵי לְאוֹקְמֵי נָקִי לַחֲצִי כֹּפֶר שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה הֵינוּ מִשּׁוּם דְּמֵאֵם כֹּפֶר לֹא מְרַבֵּינַן אֶלָּא דְּבֵשְׁלָא בְּכַוָּנָה מְחַיֵּב כְּבַכַּוָּנָה וְהֵינוּ דְּוַקָא מוּעָד דְּמְחַיֵּב ע"פ עֵדִים בְּכַוָּנָה אֲבָל תֹּם ע"פ עֵדִים לֵיכָּא כּוֹפֵר בְּכַוָּנָה אֲבָל תֹּם ע"פ עֵדִים לֵיכָּא כּוֹפֵר בְּכַוָּנָה מִשּׁוּם דְּהֶבְיֵאהוּ לב"ד וישַׁלֵּם לְהּ שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה נָמֵי אוֹ ע"פ עַצְמוֹ לֵיכָּא לְרַבּוֹיֵי מֵאֵם כּוֹפֵר וּלְהָכִי פְּרִיךְ שַׁפִּיר ר"ע לר"א אֲפִילּוּ לְאַבַּיֵּי דְּמִכֹּחַ הֶבְיֵאהוּ לב"ד וישַׁלֵּם לְהּ יֵשׁ לְפָטְרוֹ אֲפִילּוּ שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה בְּלָאו קְרָא דְּנָקִי וְכֵן (אמר) רַב דִּימִי א"ר יוֹחָנָן לְקַמָּן דְּאָמַר אִם כֹּפֶר לְרַבּוֹת כֹּפֶר שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה אֲפִילּוּ לְר"ע נָמֵי קַאֲמַר הָכִי כְּדִפְרִיךְ אַבַּיֵּי וְרַב וּשְׁמוּאֵל דְּפָלְיגִי נָמֵי לְקַמָּן (בָּבָא קַמָּא דף מד.) אַמַּתְנִי' דְּשׁוֹר שֶׁהָיָה מִתְחַכֵּךְ בַּכֹּתֶל בְּכוֹפֵר שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה נִרְאֶה לר"י אַלְּבָּא דר"ע פְּלִיגִי וְהָא דְּאִתּוֹתֵב רַב מִבַּרַיְיתָא דְּמֵיתִי תַּנָּיָא כְּוָותֵהּ דְּשִׁמּוּאֵל וּתְיוּבְתָּא דְּרַב אוֹ תְּיוּבְתָּא דְּרַבָּה לְגַרְסַת רַשְׁבָּ"ם י"ל דְּחֵשֵׁב לֵהּ גְּמָרָא תְּיוּבְתָּא גְּמוּרָה מִשּׁוּם דְּאַיֵּרֵי בְּסֵיפָא רַבִּי יְהוּדָה וְר"ש שֶׁהֵם תַּלְמִידֵי ר"ע כְּדְאָמְרִינַן בְּסַנְהֶדְרִין (דף פו.) וְכֻלָּן אַלְּבָּא דר"ע וּבִיבְמוֹת (דף סב:) נָמֵי אָמַר עַד שֶׁבָּא ר"ע אֶצֶל רַבּוֹתֵינוּ שֶׁבַּדָּרוֹם וְשָׁנָה לָהֶם ור"א ס"ל דְּאִיכָּא כּוֹפֵר שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה בְּלָא רְבוּי דְּאִם כּוֹפֵר בְּכַוָּנָה לְמֵעוּטֵי תֹּם שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה מֵחֲצִי כֹּפֶר וְאת"ל דְּמַרְבּוּיָא דְּאִם כֹּפֶר נָפְקָא לֵהּ כֹּפֶר שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה נָמֵי לר"א צ"ל דִּבְהַהוּ סְבָרָא דְּפָרִיךְ לָא מְרַבֵּינַן מֵאֵם כּוֹפֵר שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה אֶלָּא הֵיכָא דְּאִיכָּא כּוֹפֵר בְּכַוָּנָה פְּלִיג אִיהוּ אדר"ע: **מַאי** לָאו כֹּפֶר לֹא דְּמִים וא"ת לְמ"ד (לְעֵיל בָּבָא קַמָּא דף מ.) כֹּפֶר דְּמֵי נְזָק מַאי אִיכָּא בֵּין דְּמִים לְכֹפֶר וְנִרְאֶה לר"י כְּגוֹן שֶׁמַּת הַמַּזִּיק דְּאֵין כַּפָּרָה לְאַחֵר מִיתָה כְּמוֹ חַטָּאת וְאָשָׁם דְּאֵין בָּאִין לְאַחַר מִיתָה אֲבָל דְּמִים מְשֻׁלָּם ולפ"ז חֲמוּרָה שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה מִבְּכַוָּנָה וְהָכִי נָמֵי יֵשׁ חוּמְרָא אַחֶרֶת שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה מִבְּכַוָּנָה לְמ"ד כּוֹפֵר דְּמֵי מַזִּיק דִּפְעָמִים שֶׁהַנִּזָּק שָׁוֶה יוֹתֵר מִן הַמַּזִּיק וְעוֹד י"ל דְּנִפְקָא מִנַּהּ בֵּין דְּמִים לְכוֹפֵר דִּדְמֵים יָכוֹל לִמְחֹל וְכוֹפֵר אֵין יָכוֹל לִמְחֹל וְאִי הֲוָה פְּשִׁיטָא לָן דְּכוֹפֵר שָׁלֵם אָמַר רַחֲמָנָא וְלֹא חֲצִי כֹּפֶר הֲוָה נ"מ נָמֵי לְהָא: **רֵישָׁא** דְּמִים וְסֵיפָא קְנָס תַּמָּהּ מַה תִּרוּץ הוּא זֶה וְאוֹמֵר ר"י דְּמֵצִי לְמֵישַׁב פְּרוּשׁ הַמִּשְׁנָה כֵּן הֶמְשִׁיל שׁוֹרִי אֶת פְּלוֹנִי הֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמִין שֶׁחִיְּבוֹ הַכָּתוּב כְּגוֹן כֹּפֶר עַל פִּי עַצְמוֹ וּמְשַׁלְּמוֹ בְּתוֹרַת דְּמִים אֲבָל עַבְדּוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי תַּשְׁלוּמִין שֶׁחִיְּבוֹ הַכָּתוּב דְּהֵינוּ שְׁלֹשִׁים שֶׁל עֶבֶד לְעוֹלָם לֹא יְשַׁלֵּם עַל פִּי עַצְמוֹ:

**אוֹ גְּיוֹרֶת – זָכָה! אָמַר רַבָּה: בְּגִרוּשָׁה. וְכֵן אָמַר רַב נַחְמָן: בְּגִרוּשָׁה. אָמְרִי: גְּרוּשָׁה נָמֵי תִּיפְלוֹג בְּדֵמֵי וְלָדוֹת! אָמַר רַב פָּפָּא: הַתּוֹרָה זִכְּתָה דְּמֵי וְלָדוֹת לַבַּעַל, אֲפִילּוּ בָּא עָלֶיהָ בְּזָנוּת. מַאי טַעְמָא? אָמַר קְרָא "כַּאֲשֶׁר יָשִׁית עָלָיו בַּעַל הָאִשָּׁה". וְנוֹקְמַהּ לְרַבָּה כְּגוֹן שֶׁגִּבּוּ מָעוֹת, וּלְרַב נַחְמָן כְּגוֹן שֶׁגִּבּוּ קַרְקַע! [א]דְּאָמַר רַבָּה: גִּבּוּ קַרְקַע – יֵשׁ לוֹ, גִּבּוּ מָעוֹת – אֵין לוֹ. וְרַב נַחְמָן אָמַר: גִּבּוּ מָעוֹת – יֵשׁ לוֹ, גִּבּוּ קַרְקַע – אֵין לוֹ. הֲנֵי מִילֵּי לִבְנֵי מַעְרְבָא – אַלִּיבָּא דְּרַבָּנַן; כִּי קָאָמְרִי הָכָא – כְּרַבִּי. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: שׁוֹר שֶׁהֵמִית אֶת הָעֶבֶד שֶׁלֹּא בְּכַוָּונָה – פָּטוּר מִשְּׁלֹשִׁים שְׁקָלִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "כֶּסֶף שְׁלֹשִׁים שְׁקָלִים יִתֵּן לַאדֹנָיו, וְהַשּׁוֹר יִסָּקֵל" – כָּל זְמַן שֶׁהַשּׁוֹר בִּסְקִילָה, הַבְּעָלִים מְשַׁלְּמִין שְׁלֹשִׁים שְׁקָלִים; אֵין הַשּׁוֹר בִּסְקִילָה, אֵין הַבְּעָלִים מְשַׁלְּמִין שְׁלֹשִׁים שְׁקָלִים. אָמַר רַבָּה: שׁוֹר שֶׁהֵמִית בֶּן חוֹרִין שֶׁלֹּא בְּכַוָּונָה – פָּטוּר מִכּוֹפֶר, שֶׁנֶּאֱמַר: "הַשּׁוֹר יִסָּקֵל, וְגַם בְּעָלָיו יומת. אִם כֹּפֶר יושַׁת עָלָיו" – כָּל זְמַן שֶׁהַשּׁוֹר בִּסְקִילָה – בְּעָלִים מְשַׁלְּמִין כּוֹפֶר, אֵין הַשּׁוֹר בִּסְקִילָה – אֵין בְּעָלִים מְשַׁלְּמִין כּוֹפֶר. [ב]"אֵיתִיבֵיהּ אַבַּיֵי: "הֵמִית שׁוֹרִי אֶת פְּלוֹנִי", אוֹ "שׁוֹרוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי" – הֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּם עַל פִּי עַצְמוֹ. מַאי, לָאו כּוֹפֶר? לָא, דְּמִים. אִי דְּמִים, אֵימָא סֵיפָא: "הֵמִית שׁוֹרִי אֶת עַבְדּוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי" – אֵינוֹ מְשַׁלֵּם עַל פִּי עַצְמוֹ. וְאִי דְּמִים, אַמַּאי לָא? אָמַר לֵיהּ, יְכֵילְנָא לְשַׁנּוֹיֵי לָךְ: רֵישָׁא דְּמִים, וְסֵיפָא קְנָס; מִיהוּ שַׁנּוֹיֵי דְּחִיקָא לָא מְשַׁנֵּינָא לָךְ. אִידֵּי וְאִידֵּי דְּמִים.

מִיהוּ,

לְרַבּוֹת כֹּפֶר שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה אֲפִילּוּ לְר"ע נָמֵי קָאָמַר הָכִי כְּדִפְרִיךְ אַבַּיֵּי וְרַב וּשְׁמוּאֵל דְּפָלְיגִי נָמֵי לְקַמָּן (בָּבָא קַמָּא דף מד.) אַמַּתְנִי' דְּשׁוֹר שֶׁהָיָה מִתְחַכֵּךְ בַּכֹּתֶל בְּכוֹפֵר שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה נִרְאֶה לר"י אַלְּבָּא דר"ע פְּלִיגִי וְהָא דְּאִתּוֹתֵב רַב מִבַּרַיְיתָא דְּמֵיתִי תַּנָּיָא כְּוָותֵהּ דְּשִׁמּוּאֵל וּתְיוּבְתָּא דְּרַב אוֹ תְּיוּבְתָּא דְּרַבָּה לְגַרְסַת רַשְׁבָּ"ם י"ל דְּחֵשֵׁב לֵהּ גְּמָרָא תְּיוּבְתָּא גְּמוּרָה מִשּׁוּם דְּאַיֵּרֵי בְּסֵיפָא רַבִּי יְהוּדָה וְר"ש שֶׁהֵם תַּלְמִידֵי ר"ע כְּדְאָמְרִינַן בְּסַנְהֶדְרִין (דף פו.) וְכֻלָּן אַלְּבָּא דר"ע וּבִיבְמוֹת (דף סב:) נָמֵי אָמַר עַד שֶׁבָּא ר"ע אֶצֶל רַבּוֹתֵינוּ שֶׁבַּדָּרוֹם וְשָׁנָה לָהֶם ור"א ס"ל דְּאִיכָּא כּוֹפֵר שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה בְּלָא רְבוּי דְּאִם כּוֹפֵר בְּכַוָּנָה מְחַיֵּב כְּבַכַּוָּנָה וְהֵינוּ דְּוַקָא מוּעָד דְּמְחַיֵּב ע"פ עֵדִים בְּכַוָּנָה אֲבָל תֹּם ע"פ עֵדִים לֵיכָּא כּוֹפֵר בְּכַוָּנָה מִשּׁוּם דְּהֶבְיֵאהוּ לב"ד וישַׁלֵּם לְהּ שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה נָמֵי אוֹ ע"פ עַצְמוֹ לֵיכָּא לְרַבּוֹיֵי מֵאֵם כּוֹפֵר וּלְהָכִי פְּרִיךְ שַׁפִּיר ר"ע לר"א אֲפִילּוּ לְאַבַּיֵּי דְּמִכֹּחַ הֶבְיֵאהוּ לב"ד וישַׁלֵּם לְהּ יֵשׁ לְפָטְרוֹ אֲפִילּוּ שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה בְּלָאו קְרָא דְּנָקִי וְכֵן (אמר) רַב דִּימִי א"ר יוֹחָנָן לְקַמָּן דְּאָמַר אִם כֹּפֶר

עין משפט
נר מצוה

א מיי׳ פ״י מהל׳ נזקי ממון הל׳ יג:

ב מיי׳ פ״י מהל׳ נזקי ממון הל׳ יד, סמג עשין מז:

ג מיי׳ פ״י מהל׳ נזקי ממון הל׳ יג:

ד מיי׳ פ״י מהל׳ נזקי ממון הל׳ יד, סמג עשין מז:

אִשּׁוֹ שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה. עַל פִּי עֵדִים לְשַׁלֵּם דָּמִים כֵּיוָן דְּשׁוֹרוֹ שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה אע״פ שֶׁאֵין יָכוֹל לָבֹא בְּשׁוּם עִנְיָן לִידֵי כֹּפֶר וּקְנָס מְשַׁלֵּם דָּמִים אִם כֵּן בְּאִשּׁ נָמֵי מְשַׁלֵּם דָּמִים אע״פ שֶׁאֵין יָכוֹל לָבֹא בְּשׁוּם עִנְיָן לִידֵי כֹּפֶר וְלָאו בְּכַוָּנָה דכ״ש אִשּׁוֹ בְּכַוָּנָה פְּשִׁיטָא לֵיהּ דְּלָא מְשַׁלֵּם דָּמִים הֵיכִי דַּיֵּק מֵהָהוּא דְּעֶבֶד כְּפוּת לוֹ דְּפָטוּר דִּלְמָא הָהֵיא בְּכַוָּנָה וְדַוְקָא אַלְּיָבָא דמ״ד אִשּׁוֹ מְשׁוּם מְמוֹנוֹ פָּרִיךְ דְּהָוְיָא דֵּיוּמְיָא דְּשׁוֹר אֲבָל לְמ״ד אִשּׁוֹ מְשׁוּם חֲצִיוֹ הַיְינוּ אָדָם הַמַּזִּיק:

מִיהוּ בֶּן חוֹרִין דְּמְשַׁלֵּם כּוֹפֶר עַל פִּי עַצְמוֹ – וְהֵיכִי דָּמֵי? דְּאִי אָתוֹ סָהֲדֵי וְאַסְהִידוּ בֵּיהּ דְּקָטַל, וְלָא יָדְעִי אִי תָּם הָוָה אִי מוּעָד הָוָה, וַאֲמַר מָרֵיהּ דְּמוּעָד הוּא, דְּמְשַׁלֵּם כּוֹפֶר עַל פִּי עַצְמוֹ – הֵיכָא דְּלֵיכָּא עֵדִים, מְשַׁלֵּם דָּמִים; גַּבֵּי עֶבֶד, שֶׁאֵינוֹ מְשַׁלֵּם קְנָס עַל פִּי עַצְמוֹ – וְהֵיכִי דָּמֵי? דְּאִי אָתוֹ עֵדִים וְאַסְהִידוּ בֵּיהּ דְּקָטַל, וְלָא יָדְעִי אִי תָּם הָוָה אִי מוּעָד הָוָה, וַאֲמַר מָרֵיהּ מוּעָד הוּא – לָא מְשְׁתַּלַּם קְנָס עַל פִּי עַצְמוֹ. הֵיכָא דְּלֵיכָּא עֵדִים – לָא מְשַׁלֵּם דָּמִים. (א)מֵתִיב רַב שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק: כֹּל שֶׁחַיָּיב בְּנֶן חוֹרִין – חַיָּיב בְּעֶבֶד, בֵּין בְּכוֹפֶר בֵּין בְּמִיתָה. כּוֹפֶר בְּעֶבֶד מִי אִיכָּא?! אֶלָּא לָאו דָּמִים? אִיכָּא דְּאָמְרִי: הוּא מוֹתֵיב לַהּ וְהוּא מְפָרֵק לַהּ, אִיכָּא דְּאָמְרִי: אָמַר לֵיהּ רַבָּה – הָכִי קָתָנֵי: כֹּל שֶׁחַיָּיב בְּנֶן חוֹרִין בְּכַוָּונָה עַל פִּי עֵדִים, כּוֹפֶר – חַיָּיב בְּעֶבֶד קְנָס. וְכֹל שֶׁחַיָּיב בְּנֶן חוֹרִין שֶׁלֹּא בְּכַוָּונָה עַל פִּי עֵדִים, דָּמִים – חַיָּיב בְּעֶבֶד שֶׁלֹּא בְּכַוָּונָה עַל פִּי עֵדִים, דָּמִים. אָמַר לֵיהּ רָבָא: אִי הָכִי, אִשּׁוֹ שֶׁלֹּא בְּכַוָּונָה עַל פִּי עֵדִים – נְשַׁלֵּם דָּמִים! וּמְנָא לֵיהּ לְרָבָא דְּלָא מְשַׁלֵּם? (ב)אֵילֵימָא מִדְּתָנֵי: הָיָה גְּדִי כָּפוּת לוֹ, וְעֶבֶד סָמוּךְ לוֹ וְנִשְׂרַף עִמּוֹ – חַיָּיב. עֶבֶד כָּפוּת לוֹ, וּגְדִי סָמוּךְ לוֹ וְנִשְׂרַף עִמּוֹ – פָּטוּר. הָאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: כְּגוֹן שֶׁהִצִּית בְּגוּפוֹ שֶׁל עֶבֶד, דְּקָם לֵיהּ בְּדָרְבָּה מִינַּיהּ! (ג)וְאֶלָּא מֵהָא דְּתָנְיָא: חוֹמֶר בְּאֵשׁ מִבְּבוֹר – שֶׁהָאֵשׁ מוּעֶדֶת לֶאֱכוֹל בֵּין דָּבָר הָרָאוּי לָהּ בֵּין דָּבָר שֶׁאֵין רָאוּי לָהּ, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּבוֹר. וְאֵילּוּ שֶׁהָאֵשׁ מְשַׁלֶּמֶת שֶׁלֹּא בְּכַוָּונָה דָּמִים – מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּבוֹר, לָא קָתָנֵי! דִּלְמָא תְּנָא וְשַׁיֵּיר? אֶלָּא רָבָא גּוּפֵיהּ אִבְּעוֹיֵי מִבַּעְיָא לֵיהּ: אִשּׁוֹ שֶׁלֹּא בְּכַוָּונָה – מִי מְשַׁלֵּם דָּמִים, אוֹ לָא? מִי אֲמְרִינַן: גַּבֵּי שׁוֹר הוּא דִּבְכַוָּונָה מְשַׁלֵּם כּוֹפֶר – שֶׁלֹּא בְּכַוָּונָה מְשַׁלֵּם דָּמִים; אֲבָל אִשּׁוֹ, דִּבְכַוָּונָה לָא מְשַׁלֵּם כּוֹפֶר – שֶׁלֹּא בְּכַוָּונָה נָמֵי לָא מְשַׁלֵּם דָּמִים; אוֹ דִלְמָא, כֵּיוָן דְּגַבֵּי שׁוֹרוֹ שֶׁלֹּא בְּכַוָּונָה – אַף עַל גַּב דְּלֵיכָּא כּוֹפֶר, מְשַׁלֵּם דָּמִים; גַּבֵּי אִשּׁוֹ נָמֵי, אַף עַל גַּב דִּבְכַוָּונָה לָא מְשַׁלֵּם כּוֹפֶר, שֶׁלֹּא בְּכַוָּונָה מִיהַת מְשַׁלֵּם דָּמִים? וְלָא יָדְעִינַן, תֵּיקוּ. (א)כִּי אֲתָא רַב דִּימִי, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: ״כֹּפֶר״; מָה תַּלְמוּד לוֹמַר ״אִם כֹּפֶר״? לְרַבּוֹת כּוֹפֶר שֶׁלֹּא בְּכַוָּונָה – בְּכוֹפֶר בְּכַוָּונָה. אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי: אֶלָּא מֵעַתָּה, עֶבֶד נָמֵי – מָה תַּלְמוּד לוֹמַר ״אִם עֶבֶד״? לְרַבּוֹת עֶבֶד שֶׁלֹּא בְּכַוָּונָה – בְּכַוָּונָה! וְכִי תֵּימָא הָכִי נָמֵי, וְהָאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: שׁוֹר שֶׁהֵמִית אֶת הָעֶבֶד שֶׁלֹּא בְּכַוָּונָה – פָּטוּר מִשְּׁלֹשִׁים שְׁקָלִים! אָמַר לֵיהּ: גַּבְרָא אַגַּבְרָא קָא רָמֵית?! (ג)כִּי אֲתָא רָבִין, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: ״עֶבֶד״; מָה תַּלְמוּד לוֹמַר ״אִם עֶבֶד״? לְרַבּוֹת עֶבֶד שֶׁלֹּא בְּכַוָּונָה – בְּעֶבֶד בְּכַוָּונָה. וּלְרֵישׁ לָקִישׁ נָמֵי, נֵימָא: מִדְּ״עֶבֶד״ – ״אִם עֶבֶד״ לָא דָּרֵישׁ, ״כֹּפֶר״ – ״אִם כֹּפֶר״ נָמֵי לָא דָּרֵישׁ! אִמְרִי: לָא; ״עֶבֶד״ – ״אִם עֶבֶד״ לָא דָּרֵישׁ, ״כֹּפֶר״ – ״אִם כֹּפֶר״ דָּרֵישׁ. וּמַאי שְׁנָא? ״עֶבֶד״ – ״אִם עֶבֶד״ לָא כְּתִיב בְּמָקוֹם תַּשְׁלוּמִין, ״כֹּפֶר״ – ״אִם כֹּפֶר״ כְּתִיב בְּמָקוֹם תַּשְׁלוּמִין. (ד)וְכֵן בְּבֵן אוֹ בְּבַת. תָּנוּ רַבָּנָן: ״אוֹ בֵן יִגַּח אוֹ בַת יִגָּח״ – לְחַיֵּיב עַל הַקְּטַנִּים כַּגְּדוֹלִים. וַהֲלֹא דִּין הוּא – הוֹאִיל וְחַיֵּיב אָדָם בְּאָדָם, וְחַיֵּיב שׁוֹר בְּאָדָם; מָה כְּשֶׁחַיֵּיב אָדָם בְּאָדָם – לֹא שָׁנָא בֵּין קְטַנִּים לִגְדוֹלִים, אַף כְּשֶׁחַיֵּיב שׁוֹר בְּאָדָם – לֹא תַּחְלוֹק בּוֹ בֵּין קְטַנִּים לִגְדוֹלִים! וְעוֹד, קַל וָחוֹמֶר הוּא: וּמָה אָדָם בְּאָדָם – שֶׁלֹּא עָשָׂה בּוֹ קְטַנִּים כִּגְדוֹלִים, חַיֵּיב בּוֹ עַל הַקְּטַנִּים כִּגְדוֹלִים;

שׁוֹר שֶׁהֵמִית אֶת הָעֶבֶד שֶׁלֹּא בְּכַוָּונָה – פָּטוּר מִשְּׁלֹשִׁים שְׁקָלִים. אָמַר לֵיהּ רַב יוֹסֵף: גַּבְרָא אַגַּבְרָא קָא רָמֵית?! (ה)כִּי אֲתָא רַב דִּימִי, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: ״עֶבֶד״; מָה תַּלְמוּד לוֹמַר ״אִם עֶבֶד״? לְרַבּוֹת עֶבֶד שֶׁלֹּא בְּכַוָּונָה – בְּעֶבֶד בְּכַוָּונָה. וּלְרֵישׁ לָקִישׁ נָמֵי, נֵימָא: מִדְּ״עֶבֶד״ – ״אִם עֶבֶד״ לָא דָּרֵישׁ, ״כֹּפֶר״ – ״אִם כֹּפֶר״ נָמֵי לָא דָּרֵישׁ! אִמְרִי: לָא; ״עֶבֶד״ – ״אִם עֶבֶד״ לָא דָּרֵישׁ, ״כֹּפֶר״ – ״אִם כֹּפֶר״ דָּרֵישׁ. וּמַאי שְׁנָא? ״עֶבֶד״ – ״אִם עֶבֶד״ לָא כְּתִיב בְּמָקוֹם תַּשְׁלוּמִין, ״כֹּפֶר״ – ״אִם כֹּפֶר״ כְּתִיב בְּמָקוֹם תַּשְׁלוּמִין. (ו)וְכֵן בְּבֵן אוֹ בְּבַת. תָּנוּ רַבָּנָן: ״אוֹ בֵן יִגַּח אוֹ בַת יִגָּח״ – לְחַיֵּיב עַל הַקְּטַנִּים כַּגְּדוֹלִים. וַהֲלֹא דִּין הוּא – הוֹאִיל וְחַיֵּיב אָדָם בְּאָדָם, וְחַיֵּיב שׁוֹר בְּאָדָם; מָה כְּשֶׁחַיֵּיב אָדָם בְּאָדָם – לֹא שָׁנָא בֵּין קְטַנִּים לִגְדוֹלִים, אַף כְּשֶׁחַיֵּיב שׁוֹר בְּאָדָם – לֹא תַּחְלוֹק בּוֹ בֵּין קְטַנִּים לִגְדוֹלִים! וְעוֹד, קַל וָחוֹמֶר הוּא: וּמָה אָדָם בְּאָדָם – שֶׁלֹּא עָשָׂה בּוֹ קְטַנִּים כִּגְדוֹלִים, חַיֵּיב בּוֹ עַל הַקְּטַנִּים כִּגְדוֹלִים;

שׁוֹר שֶׁהֵמִית אֶת הָעֶבֶד שֶׁלֹּא בְּכַוָּונָה – פָּטוּר מִשְּׁלֹשִׁים שְׁקָלִים. אָמַר לֵיהּ רַב יוֹסֵף: גַּבְרָא אַגַּבְרָא קָא רָמֵית?! (ז)כִּי אֲתָא רַבִּין, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: ״עֶבֶד״; מָה תַּלְמוּד לוֹמַר ״אִם עֶבֶד״? לְרַבּוֹת עֶבֶד שֶׁלֹּא בְּכַוָּונָה – בְּעֶבֶד בְּכַוָּונָה. וּלְרֵישׁ לָקִישׁ נָמֵי, נֵימָא: מִדְּ״עֶבֶד״ – ״אִם עֶבֶד״ לָא דָּרֵישׁ, ״כֹּפֶר״ – ״אִם כֹּפֶר״ נָמֵי לָא דָּרֵישׁ! אִמְרִי: לָא; ״עֶבֶד״ – ״אִם עֶבֶד״ לָא דָּרֵישׁ, ״כֹּפֶר״ – ״אִם כֹּפֶר״ דָּרֵישׁ. וּמַאי שְׁנָא? ״עֶבֶד״ – ״אִם עֶבֶד״ לָא כְּתִיב בְּמָקוֹם תַּשְׁלוּמִין, ״כֹּפֶר״ – ״אִם כֹּפֶר״ כְּתִיב בְּמָקוֹם תַּשְׁלוּמִין. (ח)וְכֵן בְּבֵן אוֹ בְּבַת. תָּנוּ רַבָּנָן: ״אוֹ בֵן יִגַּח אוֹ בַת יִגָּח״ – לְחַיֵּיב עַל הַקְּטַנִּים כַּגְּדוֹלִים. וַהֲלֹא דִּין הוּא – הוֹאִיל וְחַיֵּיב אָדָם בְּאָדָם, וְחַיֵּיב שׁוֹר בְּאָדָם; מָה כְּשֶׁחַיֵּיב אָדָם בְּאָדָם – לֹא שָׁנָא בֵּין קְטַנִּים לִגְדוֹלִים, אַף כְּשֶׁחַיֵּיב שׁוֹר בְּאָדָם – לֹא תַּחְלוֹק בּוֹ בֵּין קְטַנִּים לִגְדוֹלִים! וְעוֹד, קַל וָחוֹמֶר הוּא: וּמָה אָדָם בְּאָדָם – שֶׁלֹּא עָשָׂה בּוֹ קְטַנִּים כִּגְדוֹלִים, חַיֵּיב בּוֹ עַל הַקְּטַנִּים כִּגְדוֹלִים;

שׁוֹר

מסורת הש״ס

א תוספתא בבא קמא

ב משנה בבא קמא; לקמן סא.; לעיל כב:

ג תוספתא בבא קמא; בבא מציעא נג.; לעיל י.

ד מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי

תורה אור השלם

[שמות כא, ל]

[פירושי רד״צ הופמן על שמות כא:כט, ד]

[שמות כא, לב]

[שמות כא, לא]

בְּדָרְבָּה מִנַּיהּ: לְרַבּוֹת כֹּפֶר שֶׁלֹּא בְּכַוָּונָה אע״ג דְּאֵין הַשּׁוֹר בְּסִקִילָה וּפְלִיגָא אַדְּרַבָּה: לְרַבּוֹת עֶבֶד שֶׁלֹּא בְּכַוָּונָה לְקָנְס: אִם כֹּפֶר כְּתִיב בְּמָקוֹם תַּשְׁלוּמִים דִּסְבָרָא דִּלְרַבּוּיֵי אֲחֵרָנִי אֲתָא לְתַשְׁלוּמִין דִּלְגוּפֵהּ לָא אִצְטְרִיךְ דַּהֲוָה לֵיהּ לְמִכְתַּב כּוֹפֵר: אִם עֶבֶד לָא כְּתִיב גַּבֵּי תַּשְׁלוּמִין אֶלָּא גַּבֵּי נְגִיחָה אִם עֶבֶד יִגַּח וּלְגוּפֵהּ אִצְטְרִיךְ לְחַלֵּק בֵּין עֶבֶד לְבֶן חוֹרִין: לְחַיֵּב עַל הַקְּטַנִּים סְקִילָה: וַהֲלֹא דִּין הוּא וְלֹא צְרִיךְ קְרָא: הוֹאִיל וְחַיֵּב מִיתָה בְּאָדָם הַהוֹרֵג אֶת הָאָדָם: וְחַיֵּב מִיתָה שׁוֹר בְּאָדָם: לֹא חִלְקָתָ בֵּין גָּדוֹל לְקָטָן בְּאָדָם כִּי יַכֶּה כָּל נֶפֶשׁ אָדָם אֲפִלּוּ קְטַנִּים בַּמַּשְׁמָע: מַה אָדָם בְּאָדָם שֶׁלֹּא עָשָׂה כו' רוֹצֵחַ קָטָן קָטָן בְּגָדוֹל דִּכְתִיב (וַיִּקְרָא כ״ד:י״ז) וְאִישׁ כִּי יַכֶּה אִישׁ וְלֹא קָטָן: חַיֵּב בּוֹ עַל הַנֶּהֱרָגִין קְטַנִּים כִּגְדוֹלִים:

מסורת הש"ס

א תוספתא בבא קמא; סנהדרין עח:; תוספתא סנהדרין; מכות ז:; משנה סנהדרין; לעיל מא:

גליון הש"ס

רש"י ד"ה שור באדם וכו' דהא שור בן יומו קרוי שור. לקמן סה ע"ב:

שם ד"ה יפה כחן דחרש שוטה וקטן וכו'. לקמן פז ע"א:

שם ד"ה יפה כחן דחרש שוטה וקטן וכו'. לקמן פז ע"א:

תורה אור השלם

אוֹ־בֵן יִגַּח אוֹ־בַת יִגַּח כַּמִּשְׁפָּט הַזֶּה יֵעָשֶׂה לוֹ [שמות כא, לא]

שׁוֹר בָּאָדָם שֶׁעָשָׂה בּוֹ שׁוֹר קָטָן הַהוֹרֵג גְּדוֹל הַהוֹרֵג כְּשׁוֹר גְּדוֹל הַהוֹרֵג דְּהָא שׁוֹר בֶּן יוֹמוֹ קָרוּי שׁוֹר דִּכְתִיב (וַיִּקְרָא כ"ב:כ"ז) שׁוֹר אוֹ כֶשֶׂב כִּי יִוָּלֵד: אֵינוֹ דִין שֶׁחַיָּב בּוֹ סְקִילָה עַל תִּינוֹק קָטָן כְּעַל אָדָם גָּדוֹל: שֶׁכֵּן חַיָּב בִּנְזָקִין אַרְבָּעָה דְּבָרִים שֶׁהַשּׁוֹר פָּטוּר מֵהֶן וְנָזַק לָא חָשִׁיב דְּהָא שׁוֹר נָמֵי נְזָקָא מְשַׁלֵּם: ת"ל בֶּן וּבַת קְטַנִּים מַשְׁמַע דִּלְעֵיל מִנַּהּ כְּתִיב וְהֵמִית אִישׁ אוֹ אִשָּׁה: וְאֵין לִי אֶלָּא בַּמּוֹעֵד דִּקְרָא בַּמּוֹעֵד כְּתִיב: לֹא חִלַּקְתָּ בֵּין תָּם לְמוֹעֵד לְעִנְיַן סְקִילָה: שֶׁהוּעֲרַ כֹּחָן בִּנְזָקִין דְּאִם הִזִּיקוּ מְשַׁלְּמִין: יָפָה כֹּחָן דְּחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן פְּגִיעָתָן רָעָה הַחוֹבֵל בָּהֶן חַיָּב וְהֵן שֶׁחָבְלוּ בְּאֲחֵרִים פְּטוּרִין: וְכִי דָּנִין קַל מֵחָמוּר תָּם מִמּוֹעֵד: לְהַחְמִיר עַל הַקַּל דָּנִימָא כִּי הֵיכִי דְּחָמוּר חַיָּב קַל נָמֵי חַיָּב דְּקַדְרַשְׁתְּ תָּם מִמּוֹעֵד בְּמַה מָצִינוּ דְּקָתָנֵי חַיָּב בְּאִישׁ וְאִשָּׁה וְחַיָּב בְּבֵן וּבַת בַּמּוֹעֵד דְּהָא חִיּוּב דְּבֵן וּבַת בַּמּוֹעֵד הוּא דִּכְתִיב וְקָאָמַרְתְּ מַה חִיּוּב דְּאִישׁ וְאִשָּׁה (בַּמּוֹעֵד) עָשָׂה בּוֹ תָּם כְּמוֹעֵד אַף בֵּן וּבַת נַעֲשֶׂה בּוֹ תָּם כְּמוֹעֵד וְאִשְׁתְּכַח דְּקָא יָלֶפְתָּ תָּם מִמּוֹעֵד דְּאִי לָא אִשְׁכַּחַת חִיּוּב דְּבֵן וּבַת בְּמוֹעֵד לָא הָוֵה יָלֶפְתָּ לֵיהּ בְּתָם מֵאִישׁ וְאִשָּׁה דְּהָא בְּמוֹעֵד גּוּפֵהּ אִי לָאו דְּרַבִּינְהוּ קְרָא לָא מָצֵית לְאֵתוּיֵינְהוּ מִדִּינָא לְעֵיל: אִם הֶחֱמִיר בְּתִיוּב בֵּן וּבַת בְּאִישׁ וְאִשָּׁה בַּמּוֹעֵד כָּתַב לְךָ שֶׁהֲרֵי חָמוּר הוּא לְעִנְיַן כֹּפֶר: נַחְמִיר אֲנַן מִדִּינָא בְּתָם הַקַּל בְּתַמְיהָּ: אִם אָמַרְתָּ בְּאִישׁ וְאִשָּׁה כְּלוֹמַר וק"ו דְּדַרְשִׁתְּ נָמֵי בְּסִיפָא פְּרִיכָא הוּא דְּאִם אָמַרְתָּ בְּאִישׁ וְאִשָּׁה כו' ל"א וְכִי דָּנִין קַל וָחוֹמֶר בֵּן וּבַת שֶׁפְּטוּרִין מִן הַמִּצְוֹת מֵאִישׁ וְאִשָּׁה וְזֶה שֶׁמַּעְתִּי וְרִאשׁוֹן מָצָאתִי וְכָשֵׁר הוּא מִן הָאַחֲרוֹן דְּהֵיכִי פְּשִׁיטָא לֵיהּ הַהוּא קַלָּא וְהַהוּא חוּמְרָא דְּקָמַתְמַהּ וְכִי דָּנִין כו' וְהָא תָּנָא אַשְׁכַּח חוּמְרָא בְּבֵן וּבַת דְּיָפָה כֹּחָן בִּנְזָקִין מֵאִישׁ וְאִשָּׁה: ת"ל בֶּן וּבַת קְטַנִּים מַשְׁמַע דִּלְעֵיל מִנַּהּ כְּתִיב וְהֵמִית אִישׁ אוֹ אִשָּׁה: ת"ל אוֹ בֶן יִגַּח אוֹ בַת יִגַּח יִגַּח תְּרֵי זִמְנֵי דְּרָבָּה לֵהּ גְּנִיחָה לְמוֹעֵד וּלְתָם לְמִיתָה וְלִנְזָקִין: פְּטוּר מִמִּיתָה דְּהָא לֹא נִתְכַּוֵּן דַּאֲמְרִינַן לְקַמָּן (בָּבָא קַמָּא מד ע"ב) כְּמִיתַת בְּעָלִים אִם הָרֵג כֵּן מִיתַת הַשּׁוֹר שֶׁהָרַג: וְחַיָּב בְּכוֹפֶר דְּדָרְשִׁינַן כּוֹפֶר אִם כּוֹפֶר לְהָבִיא שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה: וְרַב אָמַר פָּטוּר מִזֶּה וּמִזֶּה כְּדְדָרֵשׁ רַבָּא לְעֵיל הַשּׁוֹר יִסָּקֵל וְגוֹ' כָּל זְמַן שֶׁהַשּׁוֹר בִּסְקִילָה בְּעָלִים מְשַׁלְּמִין כֹּפֶר: וְהָא תָּם הוּא אֲפִילּוּ לְמַאן דְּדָרֵשׁ אִם כֹּפֶר ה"מ לְמוּעָד שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה וְהַאי תָּם הוּא בְּחִכּוּךְ זָה: בְּמוּעָד לִפּוֹל עַל בְּנֵי אָדָם בְּבוֹרוֹת לְקַמָּן בְּשׁוֹר שֶׁנָּגַח אֶת הַפָּרָה (בָּבָא קַמָּא דף מח:): בְּשֶׁלְּמָא הָתָם גַּבֵּי שׁוֹר שֶׁנָּפַל עַל הָאָדָם בַּבּוֹר אִיכָּא לְתַרוּצֵי כְּדְמְתָרְצִינַן הָתָם דְּהַאי דְּלָא קָטְלִינַן לֵיהּ בְּנְגִיחוֹת רִאשׁוֹנוֹת כְּגוֹן דַּחֲזָא יְרוּקָא וְנָפַל שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה עַל זֶה שֶׁרְאָה עָשָׂב בְּתוֹךְ פִּי הַבּוֹר וּבָא לְאוֹכְלָהּ וְנָפַל: אֶלָּא הָכָא הוֹאִיל וּמוּעָד לְכָךְ מַאי שֶׁלֹּא מִתְכַּוֵּן אֵיפָא: הָכָא נָמֵי דְּחָזֵינַן לֵיהּ דְּמִתְחַכֵּךְ לַהֲנָאָתוֹ וְלֹא לְהַפִּילוֹ עָלָיו:

וְכִי דָּנִין קַל מֵחָמוּר פ"ה דְּהַהוּא פָּרָכָא אַדִּין רֵאשׁוֹן דְּבָדִין שֵׁנִי דק"ו דְּאִישׁ וְאִשָּׁה שֶׁהוּעֲרַ כֹּחָן בִּנְזָקִין לֹא דָּנִין קַל מֵחָמוּר דַּאֲפִילּוּ אִי לֹא הָוֶה כְּתִיב מוּעָד כְּלָל הָוֶה יָלְפִינַן בְּהַאי קַל וָחוֹמֶר אע"ג דבק"ו נָמֵי קַאֲמַר לֹא חִלַּקְתָּ הַאי לְשֶׁנָּא לָאו דַּוְקָא וּלְכָךְ אִצְטְרִיךְ לֹא אִם אָמַרְתָּ לְעֶשׂוֹת פָּרָכָא בְּדִין שֵׁנִי שֶׁהוּא ק"ו: נָגִיחָה לִנְזָקִין אִצְטְרִיךְ לְרַבּוֹת נְזָקִין מִשּׁוּם דְּדָרְשִׁינַן בְּסִיפָא דְּהַאי קְרָא בִּנְזָקִין בְּהַמְּנִיחַ (לְעֵיל בָּבָא קַמָּא דף לג.) כְּמִשְׁפַּט שׁוֹר בְּשׁוֹר וְכֵן בְּסוֹף פְּרָקִין לְעִנְיַן שְׁמִירָה מְעַלָּה דְּנִזְקִין דְּרִישׁ מִלֹּא יִשְׁמְרֶנּוּ אע"ג דְּלָא יִשְׁמְרֶנּוּ גַּבֵּי מִיתָה כְּתִיב: וְהָא תָּם הוּא לָא בָּעֵי לְמֵימַר דְּמַתְנִי' כר"י הַגְּלִילִי כְּדְמוּקֵי שְׁמוּאֵל מַתְנִי' בַּהֲפָרָה (לְקַמָּן בָּבָא קַמָּא דף מח:) גַּבֵּי הֵיזֵהּ אָבִיו אוֹ בְּנוֹ בְּתוֹכוֹ דְּמַאי דַּחְקֵהּ דִּשְׁמוּאֵל לְאוֹקְמֵי מַתְנִיתִין כר"י הַגְּלִילִי וּמַה פְּלָגְתָּא הָוֵה שַׁיְיךְ בָּזֶה דְּהָוֵי פְּלִיגִי רַב וּשְׁמוּאֵל מַתְנִי' כְּמַאן וְעוֹד דְּרֵישָׁא דְּמַתְנִי' דְּקָתָנֵי מוּעָד דְּמִשְׁלַם כֹּפֶר וְתָם פָּטוּר מִן הַכֹּפֶר לָא אִתְיָא כר"י הַגְּלִילִי וְהָא דְּלָא מוּקֵי שְׁמוּאֵל מַתְנִי' דְּלִקְמָן בְּמוּעָד לִפּוֹל עַל בְּנֵי אָדָם בְּבוֹרוֹת כְּדְמְפָרֵשׁ מִלְּתָא דְּהָכָא בְּמוּעָד לְהִתְחַכֵּךְ עַל בְּנֵי אָדָם בְּכְתָלִים מִשּׁוּם דְּהַהוּא לָא שְׁכִיחָא כִּי הַאי: וְהָא תָּם הוּא הַמַּקְשֶׁן סָבוּר שֶׁמִּתְחַכֵּךְ בַּכֹּתֶל לְהַפִּילוֹ וְלֹא מִתְכַּוֵּן לְהַפִּילוֹ עַל בְּנֵי אָדָם דְּא"כ לֹא הָיָה פָּטוּר מִמִּיתָה וְעַל זֶה מַקְשֶׁה וְהָא תָּם הוּא שֶׁאֲפִלּוּ עֹשֶׂה כֵּן כְּמָה פְּעָמִים וְהָרַג בְּנֵי אָדָם שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה אֵין מוּעָד לַהֲרֹג אָדָם כְּדַפֵּי' לְעֵיל מִדְּלָא אַשְׁכְּחַן מוּעָד בְּמִתְכַּוֵּן לַהֲרֹג אֶת הַבְּהֵמָה וְהָרַג אֶת הָאָדָם וּמְשַׁנֵּי בְּמוּעָד לְהִתְחַכֵּךְ לַהֲנָאָתוֹ כְּדְמְפָרֵשׁ עַל בְּנֵי אָדָם פֵּרוּשׁ בְּמִתְחַכֵּךְ לַהֲנָאָתוֹ וְאַזֵּל דְּהָוֵי מוּעָד מִתְּחִלָּתוֹ וְהָוֵי כְּאוֹרְחֵהּ וא"ת וּמִי דּוֹחֲקוֹ לְשְׁמוּאֵל לוֹמַר שֶׁחַיָּב כֹּפֶר יַעֲמִידֶנּוּ בְּמִתְכַּוֵּן לְהַפִּיל הַכֹּתֶל וְלֹא נִתְכַּוֵּן לְהַפִּיל עַל בְּנֵי אָדָם וּפָטוּר גַּם מִכֹּפֶר לְפִי שֶׁהוּא תָּם וי"ל דִּלְרַב וּשְׁמוּאֵל מַשְׁמַע לְהוּ לְשָׁנָא דְּמַתְנִי' דְּקָתָנֵי וְנָפַל עַל הָאָדָם שֶׁלֹּא הָיָה מִתְכַּוֵּן לְהַפִּילוֹ אֶלָּא מְמִילָא אַרַע שֶׁנָּפַל ע"י שֶׁהָיָה מִתְחַכֵּךְ בּוֹ לַהֲנָאָתוֹ וּלְכָךְ קָאָמַר שְׁמוּאֵל הֵיכָא דְּמִתְחַכֵּךְ בַּכֹּתֶל לַהֲנָאָתוֹ כְּדַמַּשְׁמַע לְשָׁנָא דְּמַתְנִי' דְּפָטוּר מִמִּיתָה וְחַיָּב כֹּפֶר וְרַב אָמַר פָּטוּר מִזֶּה וּמִזֶּה כְּדַמַּשְׁמַע לְשָׁנָא דְּפָטוּר שֶׁפָּטוּר לְגַמְרֵי וְהַמַּקְשֶׁן הָיָה סָבוּר דְּהָא דְּנָקֵט בְּמַתְנִי' וְנָפַל עַל הָאָדָם וְלֹא קָתָנֵי לְהַפִּילוֹ מִשּׁוּם דְּלָא מִתְכַּוֵּן לְהַפִּילוֹ עַל הָאָדָם מַיְירֵי אֲבָל מ"מ בְּמִתְכַּוֵּן לְהַפִּילוֹ וְשֶׁלֹּא עַל הָאָדָם מַשְׁמַע לֵיהּ שֶׁמַּיְירֵי: הָכָא נָמֵי בְּמִתְחַכֵּךְ לַהֲנָאָתוֹ תֵּימַהּ דְּהָכָא אָמַר רַב דְּפָטוּר מִזֶּה וּמִזֶּה וּלְקַמָּן בַּהֲפָרָה (בָּבָא קַמָּא ד' מח:) מוֹקֵי רַב מַתְנִיתִין דְּקָתָנֵי מְשַׁלֵּם הַכֹּפֶר בְּמוּעָד לִפּוֹל עַל בְּנֵי אָדָם בְּבוֹרוֹת וְחַזָּא יְרוּקָא וְתַרְץ רַבִּינוּ תָּם דִּלְקַמָּן הָוֵי רָגֵל בְּכַוָּנָה כְּשֶׁמַּנִּיחַ עַצְמוֹ בַּבּוֹר כְּדֵי לֶאֱכֹל הַיֶּרֶק שֶׁבַּבּוֹר וְיוֹדֵעַ שֶׁמִּתְמַעֵט הָאָדָם כְּמוֹ רֶגֶל שֶׁדַּרְסָה

שׁוֹר בָּאָדָם – שֶׁעָשָׂה בּוֹ קְטַנִּים כְּגְדוֹלִים, אֵינוֹ דִין שֶׁחַיָּיב עַל הַקְּטַנִּים כְּגְדוֹלִים? לֹא, אִם אָמַרְתָּ אָדָם בְּאָדָם – שֶׁכֵּן חַיָּיב בְּאַרְבָּעָה דְּבָרִים, תֹּאמַר בְּשׁוֹר – שֶׁאֵינוֹ חַיָּיב בְּאַרְבָּעָה דְּבָרִים? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אוֹ בֵן יִגַּח אוֹ בַת יִגַּח" – לְחַיֵּיב עַל הַקְּטַנִּים כְּגְדוֹלִים. וְאֵין לִי אֶלָּא בְּמוּעָדִין, בְּתָם מְנַיִן? דִּין הוּא – הוֹאִיל וְחִיֵּיב בְּאִישׁ וְאִשָּׁה, וְחִיֵּיב בְּבֵן וּבַת; מָה כְּשֶׁחִיֵּיב בְּאִישׁ וְאִשָּׁה – לֹא חִלַּקְתָּ בּוֹ בֵּין תָּם לְמוּעָד; אַף כְּשֶׁחִיֵּיב בְּבֵן וּבַת – לֹא תַּחְלוֹק בּוֹ בֵּין תָּם לְמוּעָד. וְעוֹד, קַל וָחוֹמֶר – מָה אִישׁ וְאִשָּׁה, שֶׁכֵּן הוֹרֵעַ כֹּחָם בִּנְזָקִין – לֹא חִלַּקְתָּ בּוֹ בֵּין תָּם לְמוּעָד; בֵּן וּבַת, שֶׁיְּפָה כֹּחָם בִּנְזָקִין – אֵינוֹ דִין שֶׁלֹּא תַּחְלוֹק בָּהֶן בֵּין תָּם לְמוּעָד? אָמַרְתָּ: וְכִי דָּנִין קַל מֵחָמוּר לְהַחְמִיר עָלָיו? אִם הֶחְמִיר בְּמוּעָד הֶחָמוּר, תַּחְמִיר בְּתָם הַקַּל? וְעוֹד: אִם אָמַרְתָּ בְּאִישׁ וְאִשָּׁה – שֶׁכֵּן חַיָּבִין מִן הַמִּצְוֹת, תֹּאמַר בְּבֵן וּבַת – שֶׁפְּטוּרִין מִן הַמִּצְוֹת? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אוֹ בֵן יִגַּח אוֹ בַת יִגַּח" – נְגִיחָה בְּתָם נְגִיחָה בְּמוּעָד, נְגִיחָה לְמִיתָה נְגִיחָה לִנְזָקִין. [א](א)**מַתְנִי' שׁוֹר שֶׁהָיָה מִתְחַכֵּךְ בַּכּוֹתֶל – וְנָפַל עַל הָאָדָם; נִתְכַּוֵּין לַהֲרוֹג אֶת הַבְּהֵמָה – וְהָרַג אֶת הָאָדָם; לְגוֹי – וְהָרַג בֶּן יִשְׂרָאֵל; לְנְפָלִים – וְהָרַג בֶּן קַיָּמָא; פָּטוּר.** [ב]**גְּמָ' אָמַר שְׁמוּאֵל: פָּטוּר מִמִּיתָה, וְחַיָּיב בְּכוֹפֶר. וְרַב אָמַר: פָּטוּר מִזֶּה וּמִזֶּה.** [ד]**וְאַמַּאי? הָא תָּם הוּא! כְּדְאָמַר רַב: בְּמוּעָד לִיפּוֹל עַל בְּנֵי אָדָם בְּבוֹרוֹת, הָכָא נָמֵי – בְּמוּעָד לְהִתְחַכֵּךְ עַל בְּנֵי אָדָם בְּכְתָלִים.** [ו]**"אִי הָכִי, בַּר קְטָלָא הוּא! בְּשִׁלְמָא הָתָם – דַּחֲזָא יְרוֹקָא וּנְפַל, אֶלָּא הָכָא – מַאי אִיכָּא לְמֵימַר?** [חט]**הָכָא נָמֵי – בְּמִתְחַכֵּךְ בַּכּוֹתֶל לַהֲנָאָתוֹ. וּמְנָא יָדְעִינַן? דְּבָתַר דְּנָפַל קָא מִתְחַכַּךְ בֵּיהּ.**

וְאַבַּתְּי

עין משפט נר מצוה

א מיי' פ"ו מהל' נזקי ממון הל' ט, סמג עשין סז:

ב מיי' פ"ו מהל' נזקי ממון הל' י:

ג מיי' פ"ו מהל' נזקי ממון הל' יג:

ד מיי' פ"ו מהל' נזקי ממון הל' י:

ה מיי' פ"ו מהל' נזקי ממון הל' יג:

ו מיי' פ"ו מהל' נזקי ממון הל' י:

ז מיי' פ"ו מהל' נזקי ממון הל' יג:

ח מיי' פ"ו מהל' נזקי ממון הל' י:

ט מיי' פ"ו מהל' נזקי ממון הל' יג:

עין משפט נר מצוה

א מיי׳ פ״א מהל׳ נזקי ממון הל׳ ו׳:

ב מיי׳ פ׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ט, סמג עשין סז:

ג מיי׳ פד׳ מהל׳ רוצח ושמירת נפש הל׳ א, סמג לאוין קסג:

ד מיי׳ פד׳ מהל׳ רוצח ושמירת נפש הל׳ א, סמג לאוין קסג:

ה מיי׳ פ׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ו, סמג לאוין קסג:

ו מיי׳ פ״א מהל׳ נזקי ממון הל׳ ט, סמג לאוין קסג:

ז מיי׳ פד׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ד, סמג לאוין קסג, טוש״ע חו״מ סי׳ שצו סעי׳ ח:

ח מיי׳ פ״א מהל׳ נזקי ממון הל׳ ט, סמג לאוין קסג:

ט סמג עשין סז:

מסורת הש״ס

א סנהדרין עט.; מנחות ב:

ב תוספתא סנהדרין; מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי ג כתובות טו.

ד סנהדרין עט.; יומא פד:

ה מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי ו לעיל יג:

ז לקמן נו:

ח לקמן צח:

גליון הש״ס

גמ׳ דקאזיל מיניה מיניה. לעיל יח ע״א:

מתני׳ פטורין מן המיתה. עיין תשובת הרשב״א סי׳ קי״ד:

תורה אור השלם

וְאִם שׁוֹר נָגַח הוּא מִתְּמֹל שִׁלְשֹׁם וְהוּעַד בִּבְעָלָיו וְלֹא יַשְׁקִירֶנּוּ וְהֵמִית אִישׁ אוֹ אִשָּׁה הַשּׁוֹר יִסָּקֵל וְגַם־בְּעָלָיו יוּמָת [שמות כא, כט]

וְכִי־יִהְיֶה אִישׁ שׂוֹנֵא לְרֵעֵהוּ וְאָרַב לוֹ וְקָם עָלָיו וְהִכָּהוּ נֶפֶשׁ וַיָּמָת וְנָס אֶל־אַחַת הֶעָרִים הָאֵל [דברים יט, יא]

וְכִי־יִגַּח שׁוֹר אֶת־אִישׁ אוֹ אֶת־אִשָּׁה וָמֵת סָקוֹל יִסָּקֵל הַשּׁוֹר וְלֹא יֵאָכֵל אֶת־בְּשָׂרוֹ וּבְעַל הַשּׁוֹר נָקִי וְאִם שׁוֹר נַגָּח הוּא מִתְּמֹל שִׁלְשֹׁם וְהוּעַד בִּבְעָלָיו וְלֹא יַשְׁקִירֶנּוּ וְהֵמִית אִישׁ אוֹ אִשָּׁה הַשּׁוֹר יִסָּקֵל וְגַם־בְּעָלָיו יוּמָת אִם־כֹּפֶר יוּשַׁת עָלָיו וְנָתַן פִּדְיֹן נַפְשׁוֹ כְּכֹל אֲשֶׁר־יוּשַׁת עָלָיו אוֹ־בֵן יִגַּח אוֹ־בַת יִגַּח כַּמִּשְׁפָּט הַזֶּה יֵעָשֶׂה לוֹ אִם־עֶבֶד יִגַּח הַשּׁוֹר אוֹ אָמָה כֶּסֶף שְׁלֹשִׁים שְׁקָלִים יִתֵּן לַאדֹנָיו וְהַשּׁוֹר יִסָּקֵל [שמות כא, כח-לב]

הָוֶה לֵיהּ פַּלְגָא וּפַלְגָא וְסָפֵק נְפָשׁוֹת לְהַקֵּל תְּמַהּ לְמ״ד הַתְרָאַת סָפֵק לֹא שְׁמַהּ הַתְרָאָה בְּלֹא טַעֲמָא וּפַלְגָא וּפַלְגָא וְסָפֵק נְפָשׁוֹת לְהַקֵּל פְּטָרִינַן לֵיהּ מַהֲאי טַעֲמָא דְּלֹא שְׁמַהּ הַתְרָאָה אֲפִלּוּ ס״ל דְּסָפֵיקָא לְחוּמְרָא וְאִי אַלְּבָא דמ״ד שְׁמַהּ הַתְרָאָה הֵיכִי פְּטָרִינַן לֵיהּ מַהֲאי טַעֲמָא הָכָא אִם נִמְצָא שֶׁיִּשְׂרָאֵל הָרג הָא מְחַיְּבִינַן לֵיהּ בְּהָכֵּה אֶת זֶה וְחָזַר וְהִכָּה אֶת זֶה אע״ג דְּסָפֵק הוּא וּבְנוֹתֵר שָׁאֲמַר לוֹ אַל תּוֹתִיר וי״ל דְּשַׁאנֵי הָתָם דְּיוֹדֵעַ בְּבָרוּר דְּיָבֵא לִידֵי אִסּוּר וְדַאי אִם יוֹתִיר אוֹ אִם יַכֶּה אֶת שְׁנֵיהֶם מִשּׁוּם הָכִי שְׁמַהּ הַתְרָאָה אֲבָל הָכָא כְּשֶׁזּוֹרֵק אֲבָן לְגוֹ אֵין יָדוּעַ שֶׁיָּבֹא לִידֵי אִסּוּר וַדַּאי שֶׁאֵין יוֹדֵעַ אֶת מִי יַכֶּה: כָּל קְבוּעַ כְּמֻחֲצָה עַל מֻחֲצָה דְּמֵי מֵהָכָא נִפְקָא לְכָל דָּבָר כְּדִתְנַן (דף טו.) וְתַמָּה לְר' שִׁמְעוֹן קְבוּעַ מְנָא לֵהּ וְאֵין לוֹמַר הָכָא כְּדַמְסֵיק בַּעֲרָכִין (דף ז) וּבְהַנִּשְׂרָפִין (סַנְהֶדְרִין דף עט.) דְּר' שִׁמְעוֹן יְלַף נְתִינָה נְתִינָה אֵיתֵר לֵיהּ וְאָרַב לוֹ לְקַבּוּעַ דְּאִפְּתִי לְתַנָּא דְּבֵי חִזְקִיָּה קָשָׁה . מְנָא לֵהּ דְּכָל קְבוּעַ כו' וְעוֹד בֵּיוָן דְּפָטַר ר״ש אֲפִילּוּ בְּכֻלָּן יִשְׂרָאֵל עַד שֶׁיֹּאמַר לְפָלוֹנִי אֲנִי מַכֶּנּוּ לֹא שָׁיְיךְ לְמִדְרַשׁ כָּלָל וי״ל דִּילְמָא שִׁמְעוֹן בְּכֻלָּן יִשְׂרָאֵל וּכְנַעֲנִי אֶחָד וְאָמַר לְאוֹתוֹ שֶׁעוֹמֵד שָׁם אֲנִי מַכֶּנּוּ דְּפָטוּר מִשּׁוּם קְבוּעַ מְוַאֲרֵב לוֹ דִּכְהַאי גַּוְנָא כֻּלָּן יִשְׂרָאֵל חַיְּבִין: שׁוֹר שׁוֹר שִׁבְעָה כו' חַד לְגוּפֵהּ וְשִׁית לַאֲתוּיֵי: שׁוֹר הָאִשָּׁה אִצְטְרִיךְ לַאֲתוּיֵי מִשּׁוּם דְּאָמַר לְעֵיל (בְּבָא קַמָּא מד ע״א) כִּי יִגַּח גְּנֵיחָה לְמִיתָה נְגִיחָה לְנָזְקִין וּבְנָזְקִין כְּתִיב אִישׁ דַּוְקָא לְכָךְ אִצְטְרִיךְ רְבּוּי:

וְאַכַּתִּי צְרוֹרוֹת נִינְהוּ! אָמַר רַב מָרִי בְּרֵיהּ דְּרַב כָּהֲנָא: דְּקָאָזֵיל מִינֵּיהּ מִינֵּיהּ. תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל – וּתְיוּבְתָּא דְּרַב: יֵשׁ חַיָּיב בְּמִיתָה וּבְכוֹפֶר, וְיֵשׁ חַיָּיב בְּכוֹפֶר וּפָטוּר בְּמִיתָה, וְיֵשׁ חַיָּיב בְּמִיתָה וּפָטוּר מִן הַכּוֹפֶר, וְיֵשׁ פָּטוּר מִזֶּה וּמִזֶּה. הָא כֵּיצַד? מוּעָד בְּכְוָונָה – חַיָּיב בְּמִיתָה וּבְכוֹפֶר. מוּעָד שֶׁלֹּא בְּכְוָונָה – חַיָּיב בְּכוֹפֶר וּפָטוּר מִמִּיתָה. תָּם בְּכְוָונָה – חַיָּיב בְּמִיתָה וּפָטוּר מִכּוֹפֶר. תָּם שֶׁלֹּא בְּכְוָונָה – פָּטוּר מִזֶּה וּמִזֶּה. [א]וְהַנִּזְקָקִין שֶׁלֹּא בְּכְוָונָה – רַבִּי יְהוּדָה מְחַיֵּיב, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן פּוֹטֵר. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה? יָלְיף מִכּוֹפְרוֹ; מָה כּוֹפְרוֹ – שֶׁלֹּא בְּכְוָונָה חַיָּיב, אַף הַנִּזְקִין נָמֵי – שֶׁלֹּא בְּכְוָונָה חַיָּיב. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן יָלִיף מִקְּטָלֶיהָ דְּשׁוֹר, מָה קְטָלֶיהָ – שֶׁלֹּא בְּכְוָונָה פָּטוּר, אַף נִזְקִין – שֶׁלֹּא בְּכְוָונָה פָּטוּר. וְרַבִּי יְהוּדָה נָמֵי, נֵילַף מִקְּטָלֶיהָ! דָּנִין תַּשְׁלוּמִין מִתַּשְׁלוּמִין, וְאֵין דָּנִין תַּשְׁלוּמִין מִמִּיתָה. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן נָמֵי, נֵילַף מְכוֹפְרוֹ! דָּנִין חִיּוּבֵיהּ דְּשׁוֹר מֵחִיּוּבֵיהּ דְּשׁוֹר, לַאֲפוֹקֵי כּוֹפֶר דְּחִיּוּבֵיהּ דְּבָעָלִים הוּא. [ב(א)]נְתַכַּוְּנִין לַהֲרוֹג אֶת הַבְּהֵמָה וְהָרַג אֶת הָאָדָם [וכו׳] – פָּטוּר. הָא נְתַכַּוְּנִין לַהֲרוֹג אֶת זֶה, וְהָרג אֶת זֶה – חַיָּיב, מַתְנִיתִין דְּלָא כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן. דְּתַנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אֲפִילּוּ נְתַכַּוְּנִין לַהֲרוֹג אֶת זֶה, וְהָרַג אֶת זֶה – פָּטוּר. [ב(ב)]מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן? דְּאָמַר קְרָא: ״הַשּׁוֹר יִסָּקֵל וְגַם בְּעָלָיו יוּמָת״ – כְּמִיתַת בְּעָלִים, כָּךְ מִיתַת הַשּׁוֹר; מָה בְּעָלִים – עַד דְּמִיכַּוְּנִין לֵיהּ, אַף שׁוֹר נָמֵי – עַד דְּמִיכַּוְּנִין לֵיהּ. [ג(א)]וּבְעָלִים גּוּפַיְּיהוּ מְנָלַן? דְּאָמַר קְרָא: ״וְאָרַב לוֹ וְקָם עָלָיו״ – עַד שֶׁיִּתְכַּוְּונוּ לוֹ. [ד]וְרַבָּנַן, הַאי ״וְאָרַב לוֹ״ מַאי עָבְדִי לֵיהּ? אָמְרִי דְּבֵי רַבִּי יַנַּאי: פָּרַט לַזּוֹרֵק אֲבָן לְגוֹ. [ה(ד)]הֵיכִי דָּמֵי? אִילֵּימָא דְּאִיכָּא תִּשְׁעָה גּוֹיִם וְאֶחָד יִשְׂרָאֵל בֵּינֵיהֶם – תִּיפּוֹק לֵיהּ דְּרוּבָּא גּוֹיִם נִינְהוּ; אֶלָּא נָמֵי פַּלְגָא וּפַלְגָא – סָפֵק נְפָשׁוֹת לְהַקֵּל! לָא צְרִיכָא, דְּאִיכָּא תִּשְׁעָה יִשְׂרָאֵלִים וְאֶחָד גּוֹי. דְּאַף עַל גַּב דְּרוּבָּא יִשְׂרָאֵלִים נִינְהוּ; כֵּיוָן דְּאִיכָּא חַד גּוֹי בֵּינַיְיהוּ – הָוֵי לֵיהּ קְבוּעַ, וְכָל קְבוּעַ כְּמֻחֲצָה עַל מֻחֲצָה דְּמֵי, וְסָפֵק נְפָשׁוֹת לְהַקֵּל. [ה(ה)]מַתְנִי׳ שׁוֹר הָאִשָּׁה, וְשׁוֹר הַיְתוֹמִים, שׁוֹר הָאַפּוֹטְרוֹפּוֹס, שׁוֹר הַמִּדְבָּר, שׁוֹר הַהֶקְדֵּשׁ, שׁוֹר הַגֵּר שֶׁמֵּת וְאֵין לוֹ יוֹרְשִׁין – כְּמִיתַת בְּעָלִים, לְפִי שֶׁאֵין לָהֶם בְּעָלִים. תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּאַבָּא שָׁאוּל: שׁוֹר הַיְתוֹמִים שֶׁנָּגַח אֵין לָהֶם עַל מִי לְהַעֲמִיד דִּין, שׁוֹר הָאַפּוֹטְרוֹפּוֹס שֶׁנָּגַח אֵין לָהֶם עַל מִי לְהַעֲמִיד דִּין, שׁוֹר הַמִּדְבָּר שֶׁנָּגַח אֵין לָהֶם עַל מִי לְהַעֲמִיד דִּין, שׁוֹר הַגֵּר שֶׁמֵּת וְאֵין לוֹ יוֹרְשִׁין שֶׁנָּגַח אֵין לָהֶם עַל מִי לְהַעֲמִיד דִּין. [ו(ו)]וְכֻלָּן שֶׁנָּגְחוּ וְנִתְחַיְּבוּ מִיתָה, מֵתִים לְבַעֲלֵיהֶן, וְאֵין לָהֶן עֲלֵיהֶן אֶלָּא נִזְקֵי שִׁנָּיִם וְרֶגֶל בִּלְבָד. [ז(ז)]מַתְנִי׳ שׁוֹר שֶׁנָּגַח שְׁנַיִם וְשָׁלֹשׁ פְּעָמִים, וְהוּעַד בִּבְעָלָיו, וְהֵמִית עֶבֶד – שׁוֹר נִסְקָל, וּבְעָלָיו פְּטוּרִין מִכְּלוּם. [ח(ח)]וְאִם הָיָה עֶבֶד מְשׁוּתָּף – בְּעָלָיו חַיָּיבִין בְּחֶצְיוֹ. [ט(ט)]שׁוֹר שֶׁנָּגַח שְׁנַיִם וְשָׁלֹשׁ פְּעָמִים, וְהוּעַד בִּבְעָלָיו, וְהֵמִית עֶבֶד כְּנַעֲנִי – שׁוֹר נִסְקָל, וּבְעָלָיו פְּטוּרִין מִכְּלוּם. [י(י)]וְאִם הָיָה עֶבֶד מְשׁוּתָּף – בְּעָלָיו חַיָּיבִין בְּחֶצְיוֹ. [יא(יא)]שׁוֹר שֶׁנָּגַח שְׁנַיִם וְשָׁלֹשׁ פְּעָמִים, וְהוּעַד בִּבְעָלָיו, וְהֵמִית שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית – שׁוֹר נִסְקָל, וּבְעָלָיו פְּטוּרִין מִכְּלוּם. [יב(יב)]וְאִם הָיְתָה שִׁפְחָה מְשׁוּתָּפֶת – בְּעָלָיו חַיָּיבִין בְּחֶצְיָהּ. [יג(יג)]שׁוֹר שֶׁנָּגַח שְׁנַיִם וְשָׁלֹשׁ פְּעָמִים, וְהוּעַד בִּבְעָלָיו, וְהֵמִית שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית – שׁוֹר נִסְקָל, וּבְעָלָיו פְּטוּרִין מִכְּלוּם. [יד(יד)]וְאִם הָיְתָה שִׁפְחָה מְשׁוּתָּפֶת – בְּעָלָיו חַיָּיבִין בְּחֶצְיָהּ. [טו(טו)]מַתְנִי׳ שׁוֹר שֶׁנָּגַח שְׁנַיִם וְשָׁלֹשׁ פְּעָמִים, וְהוּעַד בִּבְעָלָיו, וְהֵמִית שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית – שׁוֹר נִסְקָל, וּבְעָלָיו פְּטוּרִין מִכְּלוּם. [טז(טז)]וְאִם הָיְתָה שִׁפְחָה מְשׁוּתָּפֶת – בְּעָלָיו חַיָּיבִין בְּחֶצְיָהּ. [יז(יז)]שׁוֹר שֶׁנָּגַח שְׁנַיִם וְשָׁלֹשׁ פְּעָמִים, וְהוּעַד בִּבְעָלָיו, וְהֵמִית שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית – שׁוֹר נִסְקָל, וּבְעָלָיו פְּטוּרִין מִכְּלוּם. [יח(יח)]וְאִם הָיְתָה שִׁפְחָה מְשׁוּתָּפֶת – בְּעָלָיו חַיָּיבִין בְּחֶצְיָהּ. [יט(יט)]מַתְנִי׳ שׁוֹר שֶׁנָּגַח שְׁנַיִם וְשָׁלֹשׁ פְּעָמִים, וְהוּעַד בִּבְעָלָיו, וְהֵמִית שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית – שׁוֹר נִסְקָל, וּבְעָלָיו פְּטוּרִין מִכְּלוּם. [כ(כ)]וְאִם הָיְתָה שִׁפְחָה מְשׁוּתָּפֶת – בְּעָלָיו חַיָּיבִין בְּחֶצְיָהּ. [כא(כא)]שׁוֹר שֶׁנָּגַח שְׁנַיִם וְשָׁלֹשׁ פְּעָמִים, וְהוּעַד בִּבְעָלָיו, וְהֵמִית שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית – שׁוֹר נִסְקָל, וּבְעָלָיו פְּטוּרִין מִכְּלוּם. [כב(כב)]וְאִם הָיְתָה שִׁפְחָה מְשׁוּתָּפֶת – בְּעָלָיו חַיָּיבִין בְּחֶצְיָהּ. [כג(כג)]מַתְנִי׳ שׁוֹר שֶׁנָּגַח שְׁנַיִם וְשָׁלֹשׁ פְּעָמִים, וְהוּעַד בִּבְעָלָיו, וְהֵמִית שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית – שׁוֹר נִסְקָל, וּבְעָלָיו פְּטוּרִין מִכְּלוּם. [כד(כד)]וְאִם הָיְתָה שִׁפְחָה מְשׁוּתָּפֶת – בְּעָלָיו חַיָּיבִין בְּחֶצְיָהּ. [כה(כה)]מַתְנִי׳ שׁוֹר שֶׁנָּגַח שְׁנַיִם וְשָׁלֹשׁ פְּעָמִים, וְהוּעַד בִּבְעָלָיו, וְהֵמִית שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית – שׁוֹר נִסְקָל, וּבְעָלָיו פְּטוּרִין מִכְּלוּם. [כו(כו)]וְאִם הָיְתָה שִׁפְחָה מְשׁוּתָּפֶת – בְּעָלָיו חַיָּיבִין בְּחֶצְיָהּ. [כז(כז)]מַתְנִי׳ שׁוֹר שֶׁנָּגַח שְׁנַיִם וְשָׁלֹשׁ פְּעָמִים, וְהוּעַד בִּבְעָלָיו, וְהֵמִית שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית – שׁוֹר נִסְקָל, וּבְעָלָיו פְּטוּרִין מִכְּלוּם. [כח(כח)]וְאִם הָיְתָה שִׁפְחָה מְשׁוּתָּפֶת – בְּעָלָיו חַיָּיבִין בְּחֶצְיָהּ. [כט(כט)]מַתְנִי׳ שׁוֹר שֶׁנָּגַח שְׁנַיִם וְשָׁלֹשׁ פְּעָמִים, וְהוּעַד בִּבְעָלָיו, וְהֵמִית שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית – שׁוֹר נִסְקָל, וּבְעָלָיו פְּטוּרִין מִכְּלוּם. [ל(ל)]וְאִם הָיְתָה שִׁפְחָה מְשׁוּתָּפֶת – בְּעָלָיו חַיָּיבִין בְּחֶצְיָהּ. [לא(לא)]מַתְנִי׳ שׁוֹר שֶׁנָּגַח שְׁנַיִם וְשָׁלֹשׁ פְּעָמִים, וְהוּעַד בִּבְעָלָיו, וְהֵמִית שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית – שׁוֹר נִסְקָל, וּבְעָלָיו פְּטוּרִין מִכְּלוּם. [לב(לב)]וְאִם הָיְתָה שִׁפְחָה מְשׁוּתָּפֶת – בְּעָלָיו חַיָּיבִין בְּחֶצְיָהּ. [לג(לג)]מַתְנִי׳ שׁוֹר שֶׁנָּגַח שְׁנַיִם וְשָׁלֹשׁ פְּעָמִים, וְהוּעַד בִּבְעָלָיו, וְהֵמִית שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית – שׁוֹר נִסְקָל, וּבְעָלָיו פְּטוּרִין מִכְּלוּם. [לד(לד)]וְאִם הָיְתָה שִׁפְחָה מְשׁוּתָּפֶת – בְּעָלָיו חַיָּיבִין בְּחֶצְיָהּ. [לה(לה)]מַתְנִי׳ שׁוֹר שֶׁנָּגַח שְׁנַיִם וְשָׁלֹשׁ פְּעָמִים, וְהוּעַד בִּבְעָלָיו, וְהֵמִית שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית – שׁוֹר נִסְקָל, וּבְעָלָיו פְּטוּרִין מִכְּלוּם. [לו(לו)]וְאִם הָיְתָה שִׁפְחָה מְשׁוּתָּפֶת – בְּעָלָיו חַיָּיבִין בְּחֶצְיָהּ. [לז(לז)]מַתְנִי׳ שׁוֹר שֶׁנָּגַח שְׁנַיִם וְשָׁלֹשׁ פְּעָמִים, וְהוּעַד בִּבְעָלָיו, וְהֵמִית שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית – שׁוֹר נִסְקָל, וּבְעָלָיו פְּטוּרִין מִכְּלוּם. [לח(לח)]וְאִם הָיְתָה שִׁפְחָה מְשׁוּתָּפֶת – בְּעָלָיו חַיָּיבִין בְּחֶצְיָהּ. [לט(לט)]מַתְנִי׳ שׁוֹר שֶׁנָּגַח שְׁנַיִם וְשָׁלֹשׁ פְּעָמִים, וְהוּעַד בִּבְעָלָיו, וְהֵמִית שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית – שׁוֹר נִסְקָל, וּבְעָלָיו פְּטוּרִין מִכְּלוּם. [מ(מ)]וְאִם הָיְתָה שִׁפְחָה מְשׁוּתָּפֶת – בְּעָלָיו חַיָּיבִין בְּחֶצְיָהּ. [מא(מא)]מַתְנִי׳ שׁוֹר שֶׁנָּגַח שְׁנַיִם וְשָׁלֹשׁ פְּעָמִים, וְהוּעַד בִּבְעָלָיו, וְהֵמִית שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית – שׁוֹר נִסְקָל, וּבְעָלָיו פְּטוּרִין מִכְּלוּם. [מב(מב)]וְאִם הָיְתָה שִׁפְחָה מְשׁוּתָּפֶת – בְּעָלָיו חַיָּיבִין בְּחֶצְיָהּ. [מג(מג)]מַתְנִי׳ שׁוֹר שֶׁנָּגַח שְׁנַיִם וְשָׁלֹשׁ פְּעָמִים, וְהוּעַד בִּבְעָלָיו, וְהֵמִית שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית – שׁוֹר נִסְקָל, וּבְעָלָיו פְּטוּרִין מִכְּלוּם. [מד(מד)]וְאִם הָיְתָה שִׁפְחָה מְשׁוּתָּפֶת – בְּעָלָיו חַיָּיבִין בְּחֶצְיָהּ. [מה(מה)]מַתְנִי׳ שׁוֹר שֶׁנָּגַח שְׁנַיִם וְשָׁלֹשׁ פְּעָמִים, וְהוּעַד בִּבְעָלָיו, וְהֵמִית שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית – שׁוֹר נִסְקָל, וּבְעָלָיו פְּטוּרִין מִכְּלוּם. [מו(מו)]וְאִם הָיְתָה שִׁפְחָה מְשׁוּתָּפֶת – בְּעָלָיו חַיָּיבִין בְּחֶצְיָהּ. [מז(מז)]מַתְנִי׳ שׁוֹר שֶׁנָּגַח שְׁנַיִם וְשָׁלֹשׁ פְּעָמִים, וְהוּעַד בִּבְעָלָיו, וְהֵמִית שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית – שׁוֹר נִסְקָל, וּבְעָלָיו פְּטוּרִין מִכְּלוּם. [מח(מח)]וְאִם הָיְתָה שִׁפְחָה מְשׁוּתָּפֶת – בְּעָלָיו חַיָּיבִין בְּחֶצְיָהּ. [מט(מט)]מַתְנִי׳ שׁוֹר שֶׁנָּגַח שְׁנַיִם וְשָׁלֹשׁ פְּעָמִים, וְהוּעַד בִּבְעָלָיו, וְהֵמִית שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית – שׁוֹר נִסְקָל, וּבְעָלָיו פְּטוּרִין מִכְּלוּם. [נ(נ)]וְאִם הָיְתָה שִׁפְחָה מְשׁוּתָּפֶת – בְּעָלָיו חַיָּיבִין בְּחֶצְיָהּ. [נא(נא)]מַתְנִי׳ שׁוֹר שֶׁנָּגַח שְׁנַיִם וְשָׁלֹשׁ פְּעָמִים, וְהוּעַד בִּבְעָלָיו, וְהֵמִית שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית – שׁוֹר נִסְקָל, וּבְעָלָיו פְּטוּרִין מִכְּלוּם. [נב(נב)]וְאִם הָיְתָה שִׁפְחָה מְשׁוּתָּפֶת – בְּעָלָיו חַיָּיבִין בְּחֶצְיָהּ. [נג(נג)]מַתְנִי׳ שׁוֹר שֶׁנָּגַח שְׁנַיִם וְשָׁלֹשׁ פְּעָמִים, וְהוּעַד בִּבְעָלָיו, וְהֵמִית שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית – שׁוֹר נִסְקָל, וּבְעָלָיו פְּטוּרִין מִכְּלוּם. [נד(נד)]וְאִם הָיְתָה שִׁפְחָה מְשׁוּתָּפֶת – בְּעָלָיו חַיָּיבִין בְּחֶצְיָהּ. [נה(נה)]מַתְנִי׳ שׁוֹר שֶׁנָּגַח שְׁנַיִם וְשָׁלֹשׁ פְּעָמִים, וְהוּעַד בִּבְעָלָיו, וְהֵמִית שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית – שׁוֹר נִסְקָל, וּבְעָלָיו פְּטוּרִין מִכְּלוּם. [נו(נו)]וְאִם הָיְתָה שִׁפְחָה מְשׁוּתָּפֶת – בְּעָלָיו חַיָּיבִין בְּחֶצְיָהּ. [נז(נז)]מַתְנִי׳ שׁוֹר שֶׁנָּגַח שְׁנַיִם וְשָׁלֹשׁ פְּעָמִים, וְהוּעַד בִּבְעָלָיו, וְהֵמִית שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית – שׁוֹר נִסְקָל, וּבְעָלָיו פְּטוּרִין מִכְּלוּם. [נח(נח)]וְאִם הָיְתָה שִׁפְחָה מְשׁוּתָּפֶת – בְּעָלָיו חַיָּיבִין בְּחֶצְיָהּ. [נט(נט)]מַתְנִי׳ שׁוֹר שֶׁנָּגַח שְׁנַיִם וְשָׁלֹשׁ פְּעָמִים, וְהוּעַד בִּבְעָלָיו, וְהֵמִית שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית – שׁוֹר נִסְקָל, וּבְעָלָיו פְּטוּרִין מִכְּלוּם. [ס(ס)]וְאִם הָיְתָה שִׁפְחָה מְשׁוּתָּפֶת – בְּעָלָיו חַיָּיבִין בְּחֶצְיָהּ. [סא(סא)]מַתְנִי׳ שׁוֹר שֶׁנָּגַח שְׁנַיִם וְשָׁלֹשׁ פְּעָמִים, וְהוּעַד בִּבְעָלָיו, וְהֵמִית שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית – שׁוֹר נִסְקָל, וּבְעָלָיו פְּטוּרִין מִכְּלוּם. [סב(סב)]וְאִם הָיְתָה שִׁפְחָה מְשׁוּתָּפֶת – בְּעָלָיו חַיָּיבִין בְּחֶצְיָהּ. [סג(סג)]מַתְנִי׳ שׁוֹר שֶׁנָּגַח שְׁנַיִם וְשָׁלֹשׁ פְּעָמִים, וְהוּעַד בִּבְעָלָיו, וְהֵמִית שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית – שׁוֹר נִסְקָל, וּבְעָלָיו פְּטוּרִין מִכְּלוּם. [סד(סד)]וְאִם הָיְתָה שִׁפְחָה מְשׁוּתָּפֶת – בְּעָלָיו חַיָּיבִין בְּחֶצְיָהּ. [סה(סה)]מַתְנִי׳ שׁוֹר שֶׁנָּגַח שְׁנַיִם וְשָׁלֹשׁ פְּעָמִים, וְהוּעַד בִּבְעָלָיו, וְהֵמִית שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית – שׁוֹר נִסְקָל, וּבְעָלָיו פְּטוּרִין מִכְּלוּם. [סו(סו)]וְאִם הָיְתָה שִׁפְחָה מְשׁוּתָּפֶת – בְּעָלָיו חַיָּיבִין בְּחֶצְיָהּ. [סז(סז)]מַתְנִי׳ שׁוֹר שֶׁנָּגַח שְׁנַיִם וְשָׁלֹשׁ פְּעָמִים, וְהוּעַד בִּבְעָלָיו, וְהֵמִית שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית – שׁוֹר נִסְקָל, וּבְעָלָיו פְּטוּרִין מִכְּלוּם. [סח(סח)]וְאִם הָיְתָה שִׁפְחָה מְשׁוּתָּפֶת – בְּעָלָיו חַיָּיבִין בְּחֶצְיָהּ. [סט(סט)]מַתְנִי׳ שׁוֹר שֶׁנָּגַח שְׁנַיִם וְשָׁלֹשׁ פְּעָמִים, וְהוּעַד בִּבְעָלָיו, וְהֵמִית שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית – שׁוֹר נִסְקָל, וּבְעָלָיו פְּטוּרִין מִכְּלוּם. [ע(ע)]וְאִם הָיְתָה שִׁפְחָה מְשׁוּתָּפֶת – בְּעָלָיו חַיָּיבִין בְּחֶצְיָהּ. [עא(עא)]מַתְנִי׳ שׁוֹר שֶׁנָּגַח שְׁנַיִם וְשָׁלֹשׁ פְּעָמִים, וְהוּעַד בִּבְעָלָיו, וְהֵמִית שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית – שׁוֹר נִסְקָל, וּבְעָלָיו פְּטוּרִין מִכְּלוּם. [עב(עב)]וְאִם הָיְתָה שִׁפְחָה מְשׁוּתָּפֶת – בְּעָלָיו חַיָּיבִין בְּחֶצְיָהּ. [עג(עג)]מַתְנִי׳ שׁוֹר שֶׁנָּגַח שְׁנַיִם וְשָׁלֹשׁ פְּעָמִים, וְהוּעַד בִּבְעָלָיו, וְהֵמִית שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית – שׁוֹר נִסְקָל, וּבְעָלָיו פְּטוּרִין מִכְּלוּם. [עד(עד)]וְאִם הָיְתָה שִׁפְחָה מְשׁוּתָּפֶת – בְּעָלָיו חַיָּיבִין בְּחֶצְיָהּ. [עה(עה)]מַתְנִי׳ שׁוֹר שֶׁנָּגַח שְׁנַיִם וְשָׁלֹשׁ פְּעָמִים, וְהוּעַד בִּבְעָלָיו, וְהֵמִית שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית – שׁוֹר נִסְקָל, וּבְעָלָיו פְּטוּרִין מִכְּלוּם. [עו(עו)]וְאִם הָיְתָה שִׁפְחָה מְשׁוּתָּפֶת – בְּעָלָיו חַיָּיבִין בְּחֶצְיָהּ. [עז(עז)]מַתְנִי׳ שׁוֹר שֶׁנָּגַח שְׁנַיִם וְשָׁלֹשׁ פְּעָמִים, וְהוּעַד בִּבְעָלָיו, וְהֵמִית שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית – שׁוֹר נִסְקָל, וּבְעָלָיו פְּטוּרִין מִכְּלוּם. [עח(עח)]וְאִם הָיְתָה שִׁפְחָה מְשׁוּתָּפֶת – בְּעָלָיו חַיָּיבִין בְּחֶצְיָהּ. [עט(עט)]מַתְנִי׳ שׁוֹר שֶׁנָּגַח שְׁנַיִם וְשָׁלֹשׁ פְּעָמִים, וְהוּעַד בִּבְעָלָיו, וְהֵמִית שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית – שׁוֹר נִסְקָל, וּבְעָלָיו פְּטוּרִין מִכְּלוּם. [פ(פ)]וְאִם הָיְתָה שִׁפְחָה מְשׁוּתָּפֶת – בְּעָלָיו חַיָּיבִין בְּחֶצְיָהּ. [פא(פא)]מַתְנִי׳ שׁוֹר שֶׁנָּגַח שְׁנַיִם וְשָׁלֹשׁ פְּעָמִים, וְהוּעַד בִּבְעָלָיו, וְהֵמִית שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית – שׁוֹר נִסְקָל, וּבְעָלָיו פְּטוּרִין מִכְּלוּם. [פב(פב)]וְאִם הָיְתָה שִׁפְחָה מְשׁוּתָּפֶת – בְּעָלָיו חַיָּיבִין בְּחֶצְיָהּ. [פג(פג)]מַתְנִי׳ שׁוֹר שֶׁנָּגַח שְׁנַיִם וְשָׁלֹשׁ פְּעָמִים, וְהוּעַד בִּבְעָלָיו, וְהֵמִית שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית – שׁוֹר נִסְקָל, וּבְעָלָיו פְּטוּרִין מִכְּלוּם. [פד(פד)]וְאִם הָיְתָה שִׁפְחָה מְשׁוּתָּפֶת – בְּעָלָיו חַיָּיבִין בְּחֶצְיָהּ. [פה(פה)]מַתְנִי׳ שׁוֹר שֶׁנָּגַח שְׁנַיִם וְשָׁלֹשׁ פְּעָמִים, וְהוּעַד בִּבְעָלָיו, וְהֵמִית שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית – שׁוֹר נִסְקָל, וּבְעָלָיו פְּטוּרִין מִכְּלוּם. [פו(פו)]וְאִם הָיְתָה שִׁפְחָה מְשׁוּתָּפֶת – בְּעָלָיו חַיָּיבִין בְּחֶצְיָהּ. [פז(פז)]מַתְנִי׳ שׁוֹר שֶׁנָּגַח שְׁנַיִם וְשָׁלֹשׁ פְּעָמִים, וְהוּעַד בִּבְעָלָיו, וְהֵמִית שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית – שׁוֹר נִסְקָל, וּבְעָלָיו פְּטוּרִין מִכְּלוּם. [פח(פח)]וְאִם הָיְתָה שִׁפְחָה מְשׁוּתָּפֶת – בְּעָלָיו חַיָּיבִין בְּחֶצְיָהּ. [פט(פט)]מַתְנִי׳ שׁוֹר שֶׁנָּגַח שְׁנַיִם וְשָׁלֹשׁ פְּעָמִים, וְהוּעַד בִּבְעָלָיו, וְהֵמִית שִׁפְחָה כְּנַעֲנ

מסורת הש"ס

א לקמן צח:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה מכור כו'. דמחיים לא מתסר. עי' זבחים עא ע"א תוד"ה אפילו:

תורה אור השלם

אִם שׁוֹר נַגָּח הוּא מִתְּמֹל שִׁלְשֹׁם וְהוּעַד בִּבְעָלָיו וְלֹא יַשְׁמִרֶנּוּ וְהֻמָת שׁוֹר יִסָּקֵל וְגַם בְּעָלָיו יוּמָת [שמות כא, כט]

מכור הוא לרדיא: הקדישו מקדש ונפקא מינה דאי מתהני מינה מעל: מחזר מכור. פי' בקונטרס לרדיא ומשנגמר דינו איגו מכור דאסור בהנאה ואפילו ר"ת דמפרש. דמחיים לא מתסר מ"מ הרי אסור להשהותו לעגות דינו ובמהדורא אחת פרש"י מכרו מכור דאמר ליה מוכר היה לך לשוחטו ציון שיידעת שהרג ואת הוא דאפסדת אנפשך ולא הוי מקח טעות וא"ת וסיפא כשגנמר דינו דקתני איגו מכור מסתמא יודע שגנח ושגנמר דינו דומיא דרישא שיודע שהרג. וא"כ להוי מעות מתנה כמו במקדש אחותו וי"ל שאין הכל בקיאין בדין שור הנסקל וסבור שיכול להשהותו לעשות בו מלאכתו או אפילו לשחטו סבור דשרי:

דאם כן לפלוג בחמץ בפסח פ"ה ואגן קי"ל בהגוזל [עצים] (לקמן בבא קמא דף צח:) דלרבנן אומר הרי שלך לפניך דקתני בפרישא גזל חמץ ועבר עליו הפסח שור והחזירו עד שלא גגמר דינו אומר לו הרי שלך לפניך אבל משגגמר דינו לא והאי סברא לרבנן הוא דשמיעא להו וקתני דבחמץ בפסח מודו דאמירגן באסורי הגאה הרי שלך לפניך אלא דכלי עלמא אמירגן באסורי הגאה הרי שלך לפניך היכא דאסורא מפילא אתא ליה בגון חמץ בפסח ולא מצי א"ל האי לאו מידי הוא אבל הכא משום הכי אמרי רבנן איגו מחזר דאמר ליה אתפסתה לתוראי כו' והזיקא דבידים הוא שקבביאו לבי דינא והאי דנקט אי אהדרתה נהלה לאו משום דחיובא דלא אהדרתה הוא דא"כ בחמץ בפסח נמי לימא לה אי אהדרתה ניהלי הוה אבילנא ליה ועוד לר' יעקב נמי נתי דגומרים דינו של שור שלא בפניו נימא לה אי אהדרתה ניהלי הוה ליה אלא אדלא אהדרה לא מחיבי ליה רבנן דהא קמהדר ליה השתא ואמרינן באסורי הגאה הרי שלך לפניך אלא חיובה משום דהולילכו לב"ד בידים והכי קאמר ליה לא היה לך להולילכו לב"ד דאי הוה בידי הוה מערקנא ליה מניהו: סוף סוף מגמר הוה גמרי ליה לדינא הלכך הוה ליה הזיקא דממילא ולא בידים: מה בעלים בפניהם כדכתיב עד עמדו לפני העדה למשפט (במדבר ל"ה:י"ב): אי דנטרה שמירה מעלה: כופלו נמי נפטרו מדמי שור בר משואל דהא אנוסין הם: שמירה פחותה דלת שיכולה לעמד ברוח מצויה: כלתה ליה שמירתו דאין עליו להתחזק בשמירתו ודי בכך ולאו פשיעה היא הלכך לגבי בעלים פטור מדמי שור דהא סגי לה בשמירה פחותה ובעי כפרה: והגי לא כלתה שמירתן שחייבין היו להתחזק בשמירתו שיהא שמור לבעליו ופשיעה היא מידי דהוה אגבבה ואבדה: כמאן אי כר"מ דאמר במתניתין מועד לא סגי לה בשמירה פחותה ומשום הכי נמי קתני משלמין כפר:

מכור, הקדישו מוקדש, שחטו – בשרו מותר, החזירו שומר לבית בעליו – מוחזר. משגגמר דינו – מכרו אינו מכור, הקדישו אינו מוקדש, שחטו – בשרו אסור, החזירו שומר לבית בעליו – אינו מוחזר. רבי יעקב אומר: אף משגגמר דינו – החזירו שומר לבעליו, מוחזר. לימא בהא קמיפלגי – דרבנן סברי: אין אומרין באיסורי הגאה "הרי שלך לפניך", ורבי יעקב סבר: אומרין באיסורי הגאה "הרי שלך לפניך"? [א]אמר רבה: דכולי עלמא אומרין באיסורי הגאה "הרי שלך לפניך", דאם כן – נפלוג לענין חמץ בפסח. [ב]אלא הכא, בגומרין דינו של שור שלא בפניו קמיפלגי – דרבנן סברי: אין גומרין דינו של שור אלא בפניו; דאמר ליה: אי אהדרתיה ניהלי – הוה מערקנא ליה לאגמא, השתא – אתפשתיה לתוראי בידא דלא יכילנא לאשתעויי דינא בהדיה. ורבי יעקב סבר: גומרין דינו של שור שלא בפניו – דאמר ליה: סוף סוף מיגמר הוו גמרי ליה לדינא. מאי טעמא דרבנן? "השור יסקל וגם בעליו יומת" – כמית הבעלים כך מית השור; מה בעלים בפניהם, אף שור בפניו. ורבי יעקב – בשלמא בעלים, בני טעונה ניניהו; אלא שור, בר טעונתא הוא? [ג]מסרו לשומר חנם ולשואל כו'. תנו רבנן: אחד שומר חנם והשואל נושא שכר והשוכר. הרגו תמין – נהרגין, ופטורין מן הכופר. מועדין – נהרגין, ומשלמין את הכופר. וחייבין להחזיר דמי שור לבעליו, חוץ משומר חנם. אמרי: היכי דמי? אי דנטריה – אפילו שומר חנם ניחייב! [ד]אמרי: הכא במאי עסקינן – דנטריה שמירה פחותה, ולא נטריה שמירה מעולה. שומר חנם – כלתה לו שמירתו, הניח – לא כלתה שמירתן. אמרי: כמאן? אי כרבי מאיר,

דאמר:

א מיי' פג' מהל' גזילה ואבידה הל' ד, סמג עשין עג, טוש"ע חו"מ סי' שסז סעי' א:

ב מיי' פי"א מהל' נזקי ממון הל' י, סמג עשין סז:

ג סמג עשין עג:

ד מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' ד, סמג עשין סז, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' ח:

ה סמג עשין סז:

ו מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' ד, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' ח:

עין משפט
נר מצוה

מכור הוא לרדיא: הקדישו מקדש ונפקא מינה דאי מתהני מינה מעל: מחזר מכור. פי' בקונטרס לרדיא ומשנגמר דינו איגו מכור דאסור בהנאה ואפילו ר"ת דמפרש. דמחיים לא מתסר מ"מ הרי אסור להשהותו לעגות דינו ובמהדורא אחת פרש"י מכרו מכור דאמר ליה מוכר היה לך לשוחטו ציון שיידעת שהרג ואת הוא דאפסדת אנפשך ולא הוי מקח טעות וא"ת וסיפא כשגנמר דינו דקתני איגו מכור מסתמא יודע שגנח ושגנמר דינו דומיא דרישא שיודע שהרג. וא"כ להוי מעות מתנה כמו במקדש אחותו וי"ל שאין הכל בקיאין בדין שור הנסקל וסבור שיכול להשהותו לעשות בו מלאכתו או אפילו לשחטו סבור דשרי:

דאם כן לפלוג בחמץ בפסח פ"ה ואגן קי"ל בהגוזל [עצים] (לקמן בבא קמא דף צח:) דלרבנן אומר הרי שלך לפניך דקתני בפרישא גזל חמץ ועבר עליו הפסח שור והחזירו עד שלא גגמר דינו אומר לו הרי שלך לפניך אבל משגגמר דינו לא והאי סברא לרבנן הוא דשמיעא להו וקתני דבחמץ בפסח מודו דאמרינן באסורי הגאה הרי שלך לפניך דסגיא דהכא איתא נמי התם בהאי שמעתא ומוכח התם דרבה שדחה ואמר דכ"ע אומרים באסורי הגאה הרי שלך לפניך מדלא פליגי בחמץ בפסח לא היה יודע אותה ברירתא אלא רבה בר שמואל הביאה ואמר ליה רב חסדא אי משכחת לה תימא להו ואור"י דדייק מדלא פליגי בחמץ שלא הייתי יכול לטעות ולהעמיד מחלקתם במלתא אחריתי: השתא אתפסתה לתוראי פי' הקונטרס אתפסתה בידים שמסרו לב"ד לדונו בסקילה ולכך אין יכול לומר לו הרי שלך לפניך שהתפיסו בידים והשתא לפי זה נוכל להעמיד כל הבבא דמתני' בהגוזל קמא (לקמן בבא קמא ד' צו:) ברבנן דרבי יעקב לפי דחוי דרבא ושור הניצא לסקל דקתני במתני' דהתם דא"ל הרי שלך לפניך בגון שתפסוהו ב"ד מאליהן ומיהו רש"י פי' שם שאין מעמיד כרבנן רק ריישא אבל הסיפא דשור הניצא לסקל דמתניתין לא אתיא כרבנן אלא כר' יעקב דוקא וזה פי' משום שרוצה להעמיד שור הניצא לסקל דמתניתין בתפיסה בידים בידים וקשה לפרושו דאם זה החזק נכר אפילו אתפסה בידים לא יתחייב ואם הוא נכר אפילו תפסו ב"ד מאליהן נמי חייב דמה שגופל ליד ב"ד חשוב החזק נכר וכיון דעל ידי פשיעה תופסים אותו מאליהן ולא הפסידו בעלים בהתפסתו כלום וגראה לר"י דבתפסוהו מאליהן נמי חייב דמה שגופל ליד ב"ד חשוב החזק נכר וכיון דעל ידי פשיעה נפל ליד ב"ד חייב ולא יכול לומר הרי שלך לפניך כמו בחמץ ועבר עליו הפסח שהוא החזק שאינו נכר הלכך יכול לומר שם הרי שלך לפניך ור' יעקב לא חשיב החזק נכר מה שגופל ליד ב"ד וגמרו את דינו כיון שאפילו לא בא ליידם היו גומרין את דינו ונמצא שאינו מפסיד ע"י שבא ליידם אלא כאלו גמרו דינו שלא בפניו חשיב לפי שגם אז היה בא החזק שאין נכר ולכך יכול לומר לו הרי שלך לפניך כמו בחמץ ועבר עליו הפסח אי אהדרתה לאו נתינת טעם הוא שהיה יכול להצילו ע"י כך שאין תלוי בזה כמו שפ"ה אלא כלומר לא היו גומרין דינו שלא בפניו ועכשיו גמרתו שנתפס ביידם וגומרין דינו ע"י מה שנפל ביידם וכיון שנפסד ע"י מה שנפל ביידם חשיב החזק נכר ולא תוכל לומר הרי שלך לפניך וכן משמע בהנזקין (גטין ד' נג:) דבהזק נכר אין יכול לומר הרי שלך לפניך דפריך ממתני' דגזל מטבעה ונפסל כו' ואי אמרת החזק שאין נכר שמה חזק פי' משום דחשיב כאלו נכר אמאי אומר ליה הרי שלך לפניך גזל הוא ומסתמא בעי לשלומי כי אין זה ממון שגזל כיון שחשוב כאלו הסזק נכר בו שאין לך שנוי גדול מזה אלו היה נכר ושור תם דמזיק ברשות שומר אפילו קודם גמר דין אם יחזירנו שומר לבעלים לא יפטר בכך כיון דמזיק ע"י פשיעת שומר ונפל ברשות נזק להחליט לו מיד לר"ע להשתעבד בו ולרבי ישמעאל לגבות מגופו והוה ליה החזק נכר שהוא מפסד שנפל ברשות אחרים ולא יכול לומר הרי שלך לפניך כמו שיכול לומר בשור שהרג אפילו לאחר גמר דין לר' יעקב ולרבנן קודם גמר דין לר' יעקב ובחמץ לכ"ע: אלא שור בר טעונה הוא ואפילו דרשינן בעלמא כמיתת בעלים כך מיתת השור להוי מלתא אין סברא לדרשו: חוץ משומר חנם הוא הדין דהוה מצי למימר כלך פטורין בשמרו שמירה מעלה חוץ משואל דחייב באנסים: אפילו כולהו נמי לפטרו ושואל גופיה נהי דחייב לשלם דמי שור לבעלים בהתפסתו מאליהן נמי חייב דמה שגופל ליד ב"ד חשוב החזק נכר וכיון דעל ידי פשיעה נפל ליד ב"ד חייב ולא יכול לומר הרי שלך לפניך כמו בחמץ ועבר עליו הפסח שהוא החזק שאינו נכר הלכך יכול לומר שם הרי שלך לפניך ור' יעקב לא חשיב החזק נכר מה שגופל ליד ב"ד וגמרו את דינו כיון שאפילו לא בא ליידם היו גומרין את דינו ונמצא שאינו מפסיד ע"י שבא ליידם אלא כאלו גמרו דינו שלא בפניו חשיב לפי שגם אז היה בא החזק שאין נכר ולכך יכול לומר לו הרי שלך לפניך כמו בחמץ ועבר עליו הפסח אי אהדרתה לאו נתינת טעם הוא שהיה יכול להצילו ע"י כך שאין תלוי בזה כמו שפ"ה אלא כלומר לא היו גומרין דינו שלא בפניו ועכשיו גמרתו שנתפס ביידם וגומרין דינו ע"י מה שנפל ביידם וכיון שנפסד ע"י מה שנפל ביידם חשיב החזק נכר ולא תוכל לומר הרי שלך לפניך וכן מש

עין משפט
נר מצוה

א מיי׳ פא׳ מהל׳ שכירות הל׳ ב, סמג עשין פ, סמג עשין פט, טוש״ע חו״מ סי׳ שז סעי׳ א:
ב מיי׳ פד׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ י, טוש״ע חו״מ סי׳ שצו סעי׳ ח:
ג מיי׳ פז׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ א, סמג עשין סז, טוש״ע חו״מ סי׳ שצו סעי׳ א:
ד סמג עשין פא:
ה מיי׳ פז׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ב, סמג עשין סז:

בְּחֶזְקַת שְׁמוּר קָיְמִי. אֵין הַפֵּרוּשׁ כְּהָהִיא דפ"ק (ד' טו.) גַּבֵּי פְּלוּגְתָּא דְּפַלְגָא דְּאָמַר שׁוֹכֵר כְּשׁוֹמֵר חִנָּם דְּמֵי בְּבָבָא מְצִיעָא בְּהַשּׁוֹאֵל (ד' צה:) וְנִתְנֵי חוּץ מִשּׁוֹמֵר חִנָּם וְהַשּׁוֹכֵר; וְאִי כר"י הֵיכָא דְּשָׁמְרוּ שְׁמִירָה פְּחוּתָה אַמַּאי מְשַׁלְּמִים כְּפֹר הָאָמַר ר"י מוּעָד סַגֵּי לֵהּ בִּשְׁמִירָה פְּחוּתָה: ר"א הֵיא דְּאָמַר בְּמַתְנִיתִין אֵין לוֹ שְׁמִירָה לְמוּעָד אֶלָּא סַכִּין וַאֲפִילּוּ שְׁמִירָה מְעֻלָּה וכ"ש הַאי דְּשָׁמְרָה פְּחוּתָה נָטְרָה וּמִשּׁוּם הָכִי מְשַׁלְּמִין כְּפֹר וּלְעִנְיַן דְּמֵי שׁוֹר נָמֵי חַיָּבִין דַּעֲלֵיהֶן לִשָּׁמְרוֹ שְׁמִירָה מְעֻלָּה הוֹאִיל וְנוֹשְׂאֵי שָׂכָר הֵן וּבְדַנְטָרָהּ שְׁמִירָה מְעֻלָּה לָא מְצֵי מוֹקֵם לֵהּ אֲפִילּוּ לר"א דאע"ג דְּלְעִנְיַן כְּפֹר חַיְּבִין דְּלָא סַגֵּי לֵיהּ בְּשְׁמִירָה מְעֻלָּה לְעִנְיַן דְּמֵי שׁוֹר לַבְּעָלִים פְּטוּרִין דְּהָא נָטְרוּהוּ וּמַאי הֲוָה לְהוּ לְמֶעְבַּד: אֶלָּא סַכִּין וַאֲפִילּוּ שְׁמָרוֹ שְׁמִירָה מְעֻלָּה וְהִפִּיל הַכֹּתֶל וְיָצָא חַיָּב וְשָׁלֵשׁ מַחֲלוֹקוֹת בַּדָּבָר לר"מ בִּשְׁמִירָה פְּחוּתָה חַיָּב וּבְמַעֲלָה פָּטוּר ולר"י בִּפְחוּתָה נָמֵי פָּטוּר ולר"א בְּמַעֲלָה נָמֵי חַיָּב: וְלִיחְלְיף רַבָּה בַּר אֲבוּהּ, וְתָנֵי: שׁוֹכֵר כֵּיצַד מְשַׁלֵּם? רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: כְּשׁוֹמֵר שָׂכָר, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כְּשׁוֹמֵר חִנָּם. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: מָסַר שׁוֹרוֹ לְשׁוֹמֵר חִנָּם, הִזִּיק – חַיָּב, הוּזַק – פָּטוּר. אָמְרִי: הֵיכִי דָּמֵי? אִי דְּקַבֵּיל עֲלֵיהּ שְׁמִירַת נְזָקָיו – אֲפִילּוּ הוּזַק נָמֵי לִיחַיֵּיב! וְאִי דְּלָא קַבֵּיל עֲלֵיהּ שְׁמִירַת נְזָקָיו – אֲפִילּוּ הִזִּיק נָמֵי לִיפְטַר! [ב]אָמַר רָבָא: לְעוֹלָם שֶׁקִּבֵּל עָלָיו שְׁמִירַת נְזָקָיו, וְהָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן – בְּגוֹן שֶׁהִכְנִיר בּוֹ שֶׁהוּא נַגָּחָן. וּסְתָמָא דְּמִילְתָא, דְּלָא אָזֵיל אִיהוּ וּמַזִּיק אַחֲרִינֵי – קַבֵּיל עֲלֵיהּ, דְּאָתֵי אַחֲרִינֵי וּמַזְּקִי לֵיהּ לְדִידֵיהּ – לָא אַסֵּיק אַדַּעְתֵּיהּ. [ב]מַתְנִי׳ קְשָׁרוֹ בְּעָלָיו בְּמוֹסֵרָה וְנָעַל בְּפָנָיו כָּרָאוּי, וְיָצָא וְהִזִּיק – אֶחָד תָּם וְאֶחָד מוּעָד חַיָּב, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. [ג]רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: תָּם חַיָּב, ומוּעָד פָּטוּר; שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ בְּעָלָיו״ – וְשָׁמוּר הוּא זֶה. רַבִּי אֶלְיעֶזֶר אוֹמֵר: אֵין לוֹ שְׁמִירָה אֶלָּא סַכִּין. גְּמ׳ מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי מֵאִיר? קַסָּבַר: סְתָם שְׁוּרִים – לְאו בְּחֶזְקַת שְׁמִירָה קָיְימִי; וְאָמַר רַחֲמָנָא תָּם נִיחַיֵּיב – דְּנִיבְעֵי לֵיהּ שְׁמִירָה פְּחוּתָה, הֲדַר אָמַר רַחֲמָנָא ״וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ״ גַּבֵּי מוּעָד – דְּנִבְעֵי לֵיהּ שְׁמִירָה מְעוּלָּה; [ג]רַבִּי יְהוּדָה סָבַר: סְתָם שְׁוּרִים – בְּחֶזְקַת שְׁמִירָה קָיְימִי; וְאָמַר רַחֲמָנָא תָּם נִשְׁלָם, דְּנִיבְעֵי לֵיהּ שְׁמִירָה מְעוּלָּה; הֲדַר אָמַר רַחֲמָנָא ״וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ״ גַּבֵּי מוּעָד – דְּנַעֲבֵיד לֵיהּ שְׁמִירָה מְעוּלָּה. הֲוֵי רִיבּוּי אַחַר רִיבּוּי, וְאֵין רִיבּוּי אַחַר רִיבּוּי אֶלָּא לְמַעֵט – מִיעֵט הַכָּתוּב לִשְׁמִירָה מְעוּלָּה. וְכִי תֵּימָא: נְגִיחָה לְתָם נְגִיחָה לְמוּעָד – הָא מִיעֵט רַחֲמָנָא ״וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ״ – לָזֶה, וְלֹא לְאַחֵר. וְהָא מִיבְּעֵי לֵיהּ לְלָאו! אִם כֵּן, נִכְתּוֹב רַחֲמָנָא ״וְלֹא יִשְׁמוֹר״, מַאי ״וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ״? לָזֶה וְלֹא לְאַחֵר. [ד]תַּנְיָא, רַבִּי אֶלְיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: אֶחָד תָּם וְאֶחָד מוּעָד שֶׁשְּׁמָרוֹ שְׁמִירָה פְּחוּתָה – פָּטוּר. מַאי טַעְמָא? סָבַר לַהּ כְּרַבִּי יְהוּדָה, דְּאָמַר: מוּעָד – בִּשְׁמִירָה פְּחוּתָה סַגֵּי לֵיהּ, וְיָלֵיף נְגִיחָה לְתָם וּנְגִיחָה לְמוּעָד. אָמַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה: לָא פְּטַר רַבִּי יְהוּדָה אֶלָּא צַד הַעֲדָאָה שֶׁבּוֹ, אֲבָל צַד תַּמּוּת בִּמְקוֹמָהּ עוֹמֶדֶת. [ה]אָמַר רַב: מוּעָד לְקֻלָּן יָמִין – אֵינוֹ מוּעָד לְקֻלָּן שְׂמֹאל. אָמְרִי: אַלִּיבָּא דְּמַאן? אִי אַלִּיבָּא דְּרַבִּי מֵאִיר, הָאָמַר: אֶחָד תָּם וְאֶחָד מוּעָד, שְׁמִירָה מְעוּלָּה בָּעֵי! אִי אַלִּיבָּא דְּרַבִּי יְהוּדָה, מַאי אִרְיָא קֻלָּן שְׂמֹאל? אֲפִילּוּ בְּיָמִין נָמֵי – אִית בֵּיהּ צַד תַּמּוּת, וְאִית בֵּיהּ צַד מוּעָדַת! אָמְרִי: לְעוֹלָם כְּרַבִּי יְהוּדָה, וְלָא סְבִירָא לֵיהּ דְּרַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה; וְהָכִי קָאָמַר: כִּי הַאי גַּוְונָא הוּא דְּמַשְׁכַּחְתְּ בֵּיהּ צַד תַּמּוּת וּמוּעָדַת,

אֲבָל

תַּשְׁלוּמִין אִשְׁמְעִינַן פְּשִׁיטָא דְּהָא כִּי הַאי גַּוְונָא טוּבָא תְּנַן: אֶלָּא אַלִּיבָּא דר"י וְאִשְׁמְעִינַן רַב דְּאִם שָׁמְרוּ שְׁמִירָה פְּחוּתָה וְיָצָא וְהִזִּיק בְּקֻלָּן יָמִין שֶׁהוּעַד לֵהּ פָּטוּר דְּמוּעָד בִּשְׁמִירָה פְּחוּתָה סָגֵיא לֵיהּ וְאִם נָגַח בְּשִׁמְאל חַיָּב דְּתָם לָא אִמְעִיט לִשְׁמִירָה פְּחוּתָה: מַאי אַרְיָא קֻלָּן שְׂמֹאל דְּאִי נָגַח בָּהּ חַיָּב חֲצִי נֶזֶק כִּי נָגַח בְּיָמִין נָמֵי אֵיכָּא צַד תַּמּוּת וּמוּעָדַת לְחֲצָיו פָּטוּר וּלְחֲצָיו חַיָּב דְּהָא צַד תַּמּוּת בִּמְקוֹמָהּ עוֹמֶדֶת וְאִשְׁתְּכַח דְּהָכָא נָמֵי חֲצִי נֶזֶק מְשֻׁלָּם וּמֵאי נִפְקָא לָן מִדְּרַב: לֵית לֵהּ דְּרַב אַדָּא אֶלָּא לְגַמְרֵי פָּטַר בֵּהּ ר"י וְאַשְׁמְעִינַן רַב דְּכִי הַאי גַּוְונָא מַשְׁכַּחַת צַד תַּמּוּת וּמוּעָדַת בְּחַד תּוֹרָא וּלְעִנְיַן שְׁמִירָה דְּאִם שָׁמְרוּ שְׁמִירָה פְּחוּתָה וְהִזִּיק בְּקֻלָּן יָמִין פָּטוּר לְגַמְרֵי וְאִם בִּשְׂמֹאל מְשֻׁלָּם חֲצִי נֶזֶק:

מסורת הש״ס

א בבא מציעא צה:; לקמן נז:; בבא מציעא פ:
ב לקמן נה:; תוספתא בבא קמא; לקמן צט:
ג מנחות לד:; מנחות פט.; פסחים כג.

גליון הש״ס

תוס' ד"ה לא פטר כו' דכיון דאייעד לאו קנסא הוא. וכ"כ רש"י לעיל לט ע"א ד"ה שור של חרש ותוס' שם ד"ה אין מעמידין ולעיל מ ע"א תוס' ד"ה ולימא ליה:

תורה אור השלם

אוֹ נוֹדַע כִּי שׁוֹר נָגַח הוּא מִתְּמוֹל שִׁלְשֹׁם וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ בְּעָלָיו שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם שׁוֹר תַּחַת הַשּׁוֹר וְהַמֵּת יִהְיֶה־לּוֹ [שמות כא, לו]
אוֹ נודע. כמו. אם נודע. ההנחה להלכה זו היא, שהועד שלוש פעמים, כמו למעלה (פסוק כט). "ולא ישמרנו". ובאשר לשמירה מצד הבעלים הנחוצה כדי להיפטר מאחריות למעשה בהמתו, ראה בבא קמא מה ע"ב. [פירושי רד"צ הופמן על שמות כא:לו, א]

אֲבָל מוּעָד לְגָמְרֵי לָא מַשְׁכַּחַתְּ לָהּ לְצַד תַּמּוּת כְּלָל דִּלְחַיָּב חֲצִי נֶזֶק: שֶׁלֹּא יִגַּדֵּל אֶלָּא טַעֲמָא דר"א כְּדַתַנְיָא. תֵּמַהּ מֵהַאי טַעֲמָא נָמֵי לָא תִּסְגֵּי בּוֹר בְּכִסּוּי מִשּׁוּם דְּרַבִּי נָתָן וי"ל דְּבוֹר אֵית לֵהּ תַּקָּנְתָא טְפֵי כְּשֶׁמְּכַסֶּהוּ כָּרְאוּי מִשּׁוֹר נָגְחָן וע"ל דְּמַעֲקֶרֶת וַדַּאי ס"ד דר"א לְעִנְיָן תַּשְׁלוּמִין קָאָמַר אֲבָל הַשְׁתָּא דְּמַסְקִינַן טַעֲמָא כְּדַר' נָתָן לָאו לְעִנְיָן תַּשְׁלוּמִין אֲרֵי אֶלָּא לְגַבֵּי אִסּוּר בְּעַלְמָא דְּאָסוּר לְקַיְּמוֹ וְאֵיכָא לְמֵימַר דְּגַבֵּי בוֹר נָמֵי אֵיכָא אֲבָל מוֹדֶה שֶׁאִם שָׁמְרוּ שְׁמִירָה מְעֻלָּה וְהִזִּיק פָּטוּר מִיהוּ בְּשֶׁמִּירָה פְּחוּתָה וַדַּאי לָא סָגֵי מִדְּאוֹסֵר לְקַיְּמוֹ וּלְהָכִי אָמַר לְעֵיל (בָּבָא קַמָּא דַּף מה:) הָא מַנִּי ר"א הִיא: מַתְנִי' שׁוֹר שֶׁנָּגַח אֶת הַפָּרָה זוֹ דִּבְרֵי סוּמְכוֹס. תֵּמַהּ דִּבְפֶרֶק הַשּׁוֹאֵל (ב"מ דַּף ק. וְשָׁם) מַשְׁמַע דְּלָא אָמַר סוּמְכוֹס יַחְלְקוּ אֶלָּא בְּעוֹמֵד בַּאֲגַם גַּבֵּי הַמַּחְלִיף פָּרָה בַּחֲמוֹר דְּפָרִיךְ בִּגְמָרָא אַמַּאי יַחְלְקוּ וְנָחֲזֵי בִּרְשׁוּת דְּמַאן קָיְמָא אָמַר שְׁמוּאֵל בְּעוֹמֶדֶת בַּאֲגַם וּפָרִיךְ וְנוֹקְמַהּ בְּחָזְקַת מָרֵא קַמָּא הָא מַנִּי סוּמְכוֹס הִיא מִדְּלָא אָמַר אֶלָּא מִשּׁוּם דְּלָא הֲדַר בֵּהּ מִשְׁנוּיָא קַמָּא וְהַהוּא דְּהַכָא אֵיפָא לְאוֹקְמֵי בְּעוֹמֶדֶת בַּאֲגַם לר"ע דְּאָמַר יַחְלְטוּ הַשּׁוֹר אֲבָל לְר' יִשְׁמָעֵאל דְּמַצֵּי לְסַלֹּק לֵיהּ בְּזוּזֵי לֹא תִּתְיַשֵּׁב אַדְּ מֵהַהִיא דְּהַמַּנִּיחַ (לְעֵיל בָּבָא קַמָּא דַּף לה:) קָשֶׁה דְּדַיְּיק זֹאת אוֹמֶרֶת חֲלוּקִים עָלָיו חֲבֵרָיו עַל סוּמְכוֹס דְּמִשְׁמַע הָתָם דַּאֲפִילּוּ בְּבָרֵי וּבְרֵי קָאָמַר סוּמְכוֹס דְּחוֹלְקִין וַאֲפִילּוּ עוֹמֵד בְּבֵיתוֹ מִדְּלָא אוֹקֵי מַתְנִיתִין בְּעוֹמֵד בְּבֵיתוֹ אוֹ בְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל דְּאָמַר ב"ח הוּא וּמַצֵּי לְסַלּוֹקֵי: דַּאֲפִילּוּ בְּזוּזֵי וְתַיְתֵי אֲפִילּוּ כְּסוּמְכוֹס: דַּאֲפִילּוּ נִזָּק אוֹמֵר בְּרֵי וּמַזִּיק אוֹמֵר שֶׁמָּא וא"ת וְהָא מְחַיֵּב שְׁבוּעָה וְאֵין יָכוֹל לְשַׁבֵּעַ הוּא שֶׁזֶּה מוֹדֶה בְּמִקְצָת בְּנֶזֶק הַפָּרָה וּבְנֶזֶק הַוָּלָד אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ וּמִתּוֹךְ שֶׁאֵין יָכוֹל לְשַׁבֵּעַ מְשַׁלֵּם כְּדַאֲמַר רַבָּא בְּפֶרֶק הַשּׁוֹאֵל (ב"מ דַּף צח. וְשָׁם) וּמִיהוּ שְׁמוּאֵל לַיִת לֵהּ הַאי סְבָרָא בְּפֶרֶק כָּל הַנִּשְׁבָּעִין (שְׁבוּעוֹת דַּף מז. וְשָׁם) וְעוֹד י"ל דְּלְמ"ד פַּלְגָא נִזְקָא קְנָסָא לֹא יְהֵא מְחַיֵּב שְׁבוּעָה גְּדוֹלָה מֵהוֹדָאַת עַצְמוֹ דְּמוֹדֶה בְּקְנָס פָּטוּר וְעוֹד אוֹמֵר ר"י דְּלָא דָּמֵי כְּלָל דְּהָא טַעֲמָא דְּמְחַיֵּב שְׁבוּעָה וְאֵין יָכוֹל לְשַׁבֵּעַ מְשַׁלֵּם מְפֹרָשׁ בְּפֶרֶק

מסורת הש"ס

א לקמן נב.

ב כתובות מא:; לעיל טו:

ג לקמן נה.

ד תוספתא בבא קמא; בבא בתרא צג.

ה בבא בתרא צב.

גליון הש"ס

תוס' ד"ה דאפילו וכו' וע"ל דלמ"ד פלגא נזקא קנסא. עיין לעיל דף מא ע"ב תוספות ד"ה מודה:

תורה אור השלם

וְאִם שׁוֹר נַגָּח הוּא מִתְּמֹל שִׁלְשֹׁם וְהוּעַד בִּבְעָלָיו וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ וְהֻמַת שׁוֹרוֹ יִסָּקֵל וְגַם־בְּעָלָיו יוּמָת [שמות כא, כט]

אוֹ נוֹדַע כִּי שׁוֹר נַגָּח הוּא מִתְּמוֹל שִׁלְשֹׁם וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ בְּעָלָיו שִׁלֵּם יְשַׁלֵּם שׁוֹר תַּחַת הַשּׁוֹר וְהַמֵּת יִהְיֶה־לּוֹ [שמות כא, לו]

וְכִי־יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר אוֹ כִּי־יִכְרֶה אִישׁ בֹּר וְלֹא יְכַסֶּנּוּ וְנָפַל־שָׁמָּה שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר [שמות כא, לג]

כִּי תִבְנֶה בַּיִת חָדָשׁ וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה לְגַגֶּךָ וְלֹא־תָשִׂים דָּמִים בְּבֵיתֶךָ כִּי־יִפֹּל הַנֹּפֵל מִמֶּנּוּ [דברים כב, ח]

עין משפט
נר מצוה

א מיי׳ פט׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ב:

ב מיי׳ פט׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ג:

ג מיי׳ פט׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ו, סמג עשין סא, טוש״ע חו״מ סי׳ ת סע׳ א:

ד מיי׳ פט׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ב:

ה מיי׳ פט׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ג:

ו מיי׳ פט׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ו, סמג עשין סא, טוש״ע חו״מ סי׳ ת סע׳ א:

ז מיי׳ פט״ז מהל׳ מכירה הל׳ ה, סמג לאוין קע, טוש״ע חו״מ סי׳ רלב סע׳ כג:

ח מיי׳ פט״ז מהל׳ מכירה הל׳ ה, סמג לאוין קע, טוש״ע חו״מ סי׳ רלב סע׳ כג:

ט מיי׳ פט״ז מהל׳ מכירה הל׳ ה, סמג לאוין קע, טוש״ע חו״מ סי׳ רלב סע׳ כג:

י סמג לאוין קע:

הֲדַרַן עֲלָךְ שׁוֹר שֶׁנָּגַח אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה

(ד)מַתְנִי׳ **שׁוֹר** שֶׁנָּגַח אֶת הַפָּרָה וְנִמְצָא עוּבָּרָהּ בְּצִדָּהּ, וְאֵין יָדוּעַ אִם עַד שֶׁלֹּא נָגְחָה יָלְדָה, אִם מִשֶּׁנָּגְחָה יָלְדָה – מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק לַפָּרָה, וּרְבִיעַ נֶזֶק לַוָּלָד. וְכֵן פָּרָה שֶׁנָּגְחָה אֶת הַשּׁוֹר וְנִמְצָא וְלָדָהּ בְּצִדָּהּ, וְאֵין יָדוּעַ אִם עַד שֶׁלֹּא נָגְחָה יָלְדָה, אִם מִשֶּׁנָּגְחָה יָלְדָה – מְשַׁתֵּלֵם חֲצִי נֶזֶק מִן הַפָּרָה, וּרְבִיעַ נֶזֶק מִן הַוָּלָד. (א)גְּמ׳ אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: זוֹ דִּבְרֵי סוּמְכוֹס – דְּאָמַר: מָמוֹן הַמּוּטָל בְּסָפֵק – חוֹלְקִין. אֲבָל חֲכָמִים אוֹמְרִים: זֶה כְּלָל גָּדוֹל בַּדִּין, הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵירוֹ – עָלָיו הָרְאָיָה. (ה)לְמָה לִי לְמֵימַר ״זֶה כְּלָל גָּדוֹל בַּדִּין״? אִצְטְרִיךְ, דַּאֲפִילּוּ נִיזָּק אוֹמֵר שֶׁמָּא – הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵירוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. (ה)אִי נָמֵי, לְכִי הָא דְּאִתְּמַר: הַמּוֹכֵר שׁוֹר לַחֲבֵירוֹ, וְנִמְצָא נַגָּחָן – רַב אָמַר: הָרֵי זֶה מִקַּח טָעוּת. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: יָכוֹל שֶׁיֹּאמַר לוֹ ״לְשֶׁחִיטָה מְכַרְתִּיו לָךְ״. (ו)״אַמַּאי? וְנֵיחֲזֵי אִי גַּבְרָא דְּזַבֵּין לְרַדְיָא, אִי גַּבְרָא דְּזַבֵּין לָהָא וּלְהָא. וְנֵיחֲזֵי אִי דְּמֵי רַדְיָא – לְרַדְיָא, אִי דְּמֵי נִכְסָתָא – לְנִכְסָתָא! (ט)לָא צְרִיכָא, דְּאִיתַּקִּיר בִּישָׁרָא, וְקָאֵי בִּדְמֵי רַדְיָא. אָמְרִי:

וְאִי כָּל הַנִּשְׁבָּעִין (שָׁם) מִשּׁוּם דִּכְתִיב שְׁבֻעַת ה' תִּהְיֶה בֵּין שְׁנֵיהֶם וְלֹא בֵּין הַיּוֹרְשִׁים וּמְפֹרָשׁ הָתָם בְּגוֹן שֶׁאָמַר לֵהּ מָנָה לְאַבָּא בְּיַד אֲבִיךָ וְאָמַר לֵהּ חֲמִשִּׁים יְדַעְנָא וַחֲמִשִּׁים לָא יְדַעְנָא דִּבְאָבוּהּ כֵּן"ג מְחַיֵּב בְּאָב חַיָּב וּבְיוֹרְשִׁים פָּטוּר דִּבְלֹא טַעֲמָא אֵין לוֹמַר כְּדְאָמַר הָתָם אִי דְּאָמַר לֵיהּ נ' אִית לֵהּ וְנ' לַיִת לֵהּ מָה לִי הוּא מָה לִי אַבּוֹהִי אֶלָּא הֵינוּ טַעֲמָא דִּבְאָב חַיָּב לָא יְדַעְנָא דְּהֵיָה לוֹ לְדַעַת אִם חַיָּב לוֹ מָנָה אִם לָאו אֲבָל יוֹרְשָׁיו לֹא הָיָה לָהֶם לְדַעַת דְּמִבְּלֵי דְּאַבָּהֵן וּמֵהַאי טַעֲמָא אִית לֵהּ נָמֵי לְמִפְטַר בִּשְׁמַעְתִּין שֶׁאֵין לוֹ לְדַעַת דָּבָר זֶה אִם מִשֶּׁנִּגְחָה יָלְדָה אוֹ קֹדֶם וא"ת דְּהָכָא מִשְׁמַע דְּלַיִת לֵיהּ לְרַב יְהוּדָה בְּרֵי עִדְּיךְ וּלְקַמָּן בְּפֶרֶק בָּתְרָא (דַּף קיח.) וּבְהַשּׁוֹאֵל (ב"מ דַּף צז: וְשָׁם) אָמַר מָנָה לִי בְּיָדְךָ וְהִלָּה אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ רַב יְהוּדָה וְרַב הוּנָא מְחַיְּבִי דְּבְרֵי עִדְּיךְ וְאֵין לְתָרֵץ דְּהָכָא מִשְׁמַע דְּשְׁמוּאֵל קָאָמַר דְּהָא בסה"ק דִּכְתֻבּוֹת (דַּף יב: וְשָׁם.) בְּעֵי לְמֵימַר הָא דְּרַב יְהוּדָה וְרַב הוּנָא דְּשְׁמוּאֵל הִיא וּלְפִי אוֹתָהּ סְבָרָא תִּקְשֶׁה דְּשְׁמוּאֵל אַדְּשְׁמוּאֵל וי"ל כְּדְפָרֵישִׁית לְעֵיל דְּהָתָם בָּרֵי שְׁלּוֹ טוֹב שֶׁיּוֹדֵעַ שֶׁיַּכְחִישֶׁנּוּ אִם הוּא מְשַׁקֵּר וְגַם אוֹתוֹ יֵשׁ לוֹ לְדַעַת אִם חַיָּב לוֹ אִם לָאו הִלְכָּךְ מִדְּטָעֵן שֶׁמָּא מוֹכֵחַ מִלְּתָא דְּבְרֵי דְּהַאי אֲמֶת הוּא וּבְרֵי עִדְּיךְ אֲבָל הָכָא מַה שֶּׁטּוֹעֵן בְּרֵי לְפִי שֶׁיּוֹדֵעַ שֶׁזֶּה לֹא הָיָה בְּשָׁעַת גְּנֵיחָה וְזֶה טוֹעֵן שֶׁמָּא טוֹב שֶׁאֵין לוֹ לְדַעַת משו"ה אֵין בְּרֵי עִדְּיךְ ובסה"ק דִּכְתֻבּוֹת (שָׁם) דְּבָעֵי לְמֵימַר הָא דְּרַב הוּנָא וְרַב יְהוּדָה דְּשְׁמוּאֵל הִיא וְלֹא מַסִּיק אַדַּעְתֵּהּ הָא דְּדָחֵי הָתָם דְּשְׁמוּאֵל אַדְּשְׁמוּאֵל דְּהָתָם פָּסֵיק שְׁמוּאֵל כר"ג דְּאָמַר נֶאֱמָנֶת בְּהַהִיא דְּמַשְׁאַרְסְתָּנִי נֶאֱנַסְתִּי אע"ג דְּהָתָם אֵין לַבַּעַל יְדִיעָה מֵתִי נֶאֱנַסְתְּ וְהָכָא בְּשִׁמְעָתִין מוֹדֶה שְׁמוּאֵל דְּלָא אָמַר בְּרֵי עִדְּיךְ בְּמָקוֹם שֶׁהַבְּרֵי גָּרוּעַ אֶלָּא שֶׁבְּכַמָּה מְקוֹמוֹת יָכוֹל לוֹמַר וְלִיטַעֲמֵהּ וְלָא קָאָמַר וְהַהִיא דְּהַבַּיִת וְהָעֲלִיָּה (ב"מ דַּף קטז: וְשָׁם.) דְּהָיָה אֶחָד מַכִּיר מִקְצָת אֲבָנָיו נוֹטְלָן וְאָמַר [בגמ'] דְּאִידֵּךְ קָאָמַר אֵינִי יוֹדֵעַ וּפְרִיךְ לֵימָא תֶּהֱוֵי תְּיוּבְתָּא דר"נ וּמַשְׁמַע דִּלְרַב יְהוּדָה נִיחָא הָתָם י"ל דְּרַגִילוּת הוּא שֶׁכָּל אֶחָד מַכִּיר מִקְצָת אֲבָנָיו וְכֵן מוּכָח דְּמוּקֵי לֵהּ בְּגוֹן שֶׁיֵּשׁ עֵסֶק שְׁבוּעָה בֵּינֵיהֶם וְאִם לֹא הָיָה לוֹ לְהַכִּיר אֲבָנָיו לֹא הָיִיתִי אוֹמֵר מִתּוֹךְ שֶׁאֵין יָכוֹל לְשַׁבֵּעַ כְּדְפָרֵישִׁית לְעֵיל וְהַהִיא דְּתִנַּן בֵּיצִּ נוֹחֲלִין (ב"ב דַּף קלד. וְשָׁם קלה) זֶה אָחִי אֵין נֶאֱמָן וְיִטֹּל עִמּוֹ בְּחֶלְקוֹ וּמוּקֵי בגמ' דְּאָמְרִי אֵינָךְ אֵין אֲנוּ יוֹדְעִין וְדַיְּקִ זֹאת אוֹמֶרֶת מָנָה לִי בְּיָדְךָ וְהַלָּה אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ פָּטוּר אע"ג דְּבְרֵי גָּרוּעַ הוּא שֶׁאֵין לָהֶם לַאֲחִין לְדַעַת אִם הוּא אֲחִיהֶם דְּמָה יוֹדְעִים בְּאוֹתוֹ שֶׁבָּא מִמְּדִינַת הַיָּם הָתָם בְּלָאו הָכִי דְּחֵי שִׁפּוּר וְאֵין חוֹשֵׁשׁ לוֹמַר וְלִיטַעֲמֵהּ וְעוֹד י"ל דְּהָתָם מִצֵּי לְמֵימַר דְּהָכִי קָאָמַר זֹאת אוֹמֶרֶת מָנָה לִי בְּיָדְךָ וְהַלָּה אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ פָּטוּר הֵיכָא דְּבְרֵי גָּרוּעַ וְהַשְׁמָא טוֹב כְּעֵין הַהִיא דְּמַתְנִי' דְּהָתָם: הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה מַשְׁמַע מֵהָכָא דְּאֵין הֲלָכָה כְּסוּמְכוֹס מִדְּלָא ס"ל שְׁמוּאֵל כְּוָתֵהּ וּבִשְׁמַעְתִּין דְּכָל דְּאֵילִּים גֶּבֶר בְּפֶרֶק חֲזָקוֹת הַבָּתִּים (ב"ב דַּף לה. וְשָׁם) יֵשׁ לְהַאֲרִיךְ בָּזֶה: וְנִיחֲזֵי אִי דְּמֵי רַדְיָא לִרְדְיָא פִּי' הרר"י בַּר מְרַדְכַּי דְּהָכָא אַפִּי' כִּרְבָנָן דְּאָמְרִי בְּהַמּוֹכֵר אֶת הַסְּפִינָה (שָׁם דַּף עז:) מֶכֶר הָעֶמֶד לֹא מֶכַר הַבֶּקֶר וְלֵית לְהוּ הַדְּמִים מוֹדִיעִים הָכָא מוֹדוּ דְּהָנֵי גַּבֵּי צֶמֶד דְּאִיכָּא רַבָּא וַחֲזָקָה דְּרַבָּא קָרוּ לְצֶמֶד צֶמֶד וּלְבָקָר בָּקָר וְגַם הוּא מַחֲזִק וַאֲפִילּוּ לְפִי הַסְּפָרִים דְּלָא גָּרְסִי רַבָּא מ"מ לָא אִתְיָא דְּמִים לְחוּדַיְהוּ וּמַפְקֵי מֵחֲזָקָה אֲבָל הָכָא רַבָּא לִרְדְיָא זַבְנֵי וְאִיכָּא חֲזָקָה דְּגָנֵב אוֹתוֹ הָרֹב שֶׁהַמּוֹכֵר מַחֲזִק אֲמָרִינַן הַדְּמִים מוֹדִיעִים לְסַיֵּעַ אוֹ לְרֹב אוֹ לְחֲזָקָה וְרַשְׁבָּ"ם פֵּרֵשׁ בְּהַמּוֹכֵר פֵּרוֹת (שָׁם דַּף צב. וְשָׁם) בְּעִנְיָן אַחֵר:

עין משפט
נר מצוה

א מיי׳ פט״ז מהל׳ מכירה הל׳ ה, טוש״ע חו״מ סי׳ רלב סעי׳ כג:
ב מיי׳ פב׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ כ, סמג עשין קו, טוש״ע חו״מ סי׳ כד סעי׳ א:
ג מיי׳ פב׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ כ, סמג עשין קו, טוש״ע חו״מ סי׳ כד סעי׳ א:
ד סמג עשין קו:

ה״ג אי דליכא לאשתלומי מנה לשקל תורא בזוזי לא צריכא דאכא לאשתלומי מנה בעל דברים תובע: שאין נזקקין אלא לתובע משמעון מנה ואית דגרסי אי דליתא להני זוזי משמע שאם אין אותן מעות בעין שנתנו לוקח למוכר אפי׳ אית לה זוזי ואין נראה לר״ת מאחר שמקח טעות הוא סברא הוא שדינו כדין ב״ח וב״ח אי אית לה זוזי לא מצי לסלוקי בשאר מילי כדמוכח בהכותב (כתובות דף פו. ושם) בההוא דקאמר תולה מעותיו בנכרי הוה ואור״ת שיש ג׳ דינים לב״ח ולזנזקין ולשכיר דבעל חוב אי אית לה זוזי לא מצי לסלוקי בשאר מילי כדפי׳ ואי לית לה זוזי לא מצי א״ל זיל טרח וזבין ואייתי דקאמר ממרי רשותך פארע אפרע ונזקקין אפי׳ אית לה זוזי מצי לסלוקי בארעא לרב הונא דאמר בפ״ק (דף ט.) או כסף או מיטב ולרב פפא ולרב הונא ברה דרב יהושע כל מילי מיטב הוא ובשכיר אפי׳ לית לה זוזי אמרינן ממרי רשותך ואייתי זוזי דגבי פועל לא אמרינן ממרי רשותך פארע אפרע כדמוכח בהבית והעלייה (ב״מ דף קיח.): שאין נזקקין אלא לתובע תחלה פ״ה בגון ראובן תובע לשמעון מנה שהלוהו ושמעון משיבו תפסתי משלי החזר לי מה שתפסתי או משכון היה בידך ונפחת מדמיו שנשתמשתי בו בתחלה נזקקין לטענת ראובן ומוציאים לו מיניה. [א]רב אמר הרי זה מקח טעות – זיל בתר רובא, ורובא דאינשי לרדיא הוא דזבני. ושמואל אמר, יכול שיאמר לו ״לשחיטה מכרתיו לך״ – ולא אזלינן בתר רובא. כי אזלינן בתר רובא – באיסורא, אבל בממונא – לא אזלינן בתר רובא, אלא המוציא מחבירו עליו הראיה. תניא נמי הכי: שור שנגח את הפרה ונמצא עוברה בצדה, ואינו יודע אם עד שלא נגחה ילדה אם משנגחה ילדה – משלם חצי נזק לפרה, ורבית נזק לולד; דברי סומכוס. וחכמים אומרים: המוציא מחבירו – עליו הראיה. אמר רבי שמואל בר נחמני: מניין להמוציא מחבירו עליו הראיה – שנאמר: ״מי בעל דברים יגש אלהם״ – יגיש ראיה אליהם. מתקיף לה רב אשי: הא למה לי קרא? סברא הוא – דכאיב ליה כאיבא, אזיל לבי אסיא! [ב]אלא קרא לכדרב נחמן אמר רבה בר אבוה, דאמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה: מניין שאין נזקקין אלא לתובע תחלה? שנאמר: ״מי בעל דברים יגש אלהם״ – יגיש דבריו אליהם. [ג]אמרי נהרדעי: פעמים שנזקקין לנתבע תחלה. והיכי דמי? דקא זילי נכסיה. וכן פרה שנגחה את השור [וכו׳]. חצי נזק ורבית נזק?! פלגא נזקא הוא דבעי שלומי! כולי נזקא נכי רבעא מאי עבידתיה? אמר אביי: חצי נזק – אחד מארבעה בנזק, ורבית נזק – אחד משמונה בנזק. ואי פרה ועולד דחד ניתנה – הכי נמי דמצי אמר ליה לבעל פרה: ממה נפשך, חצי נזק הב לי. אלא לא צריכא, דפרה דחד, וולד דחד. ואי דקדים תבעיה לבעל פרה תחלה – הכי נמי דאמר ליה לבעל פרה: פרה דידך אזיקתן, הב לי ראיה דאית לך שותפי. אלא דקדים תבעיה לבעל ולד תחלה, דאמר ליה: גלית אדעתיך דשותפא אית לי. איכא דאמרי: אף על גב דקדים תבעיה לבעל פרה תחלה, מצי מדחי ליה – דאמר ליה: מידע ידעי אנא דשותפא אית לי. אמר רבא: אטו ״אחד מארבעה בנזק״ ו״אחד משמונה בנזק״ קתני? ״חצי נזק״ ו״רבית נזק״ קתני! אלא אמר רבא: לעולם בפרה וולד דחד, והכי קאמרינן: איתה לפרה – משתלם חצי נזק מפרה.

ליתה

מסורת הש״ס
א בבא בתרא צב:
ב פסחים ע:

גליון הש״ס
גמ׳ ואי ליכא לאשתלומי כו׳. עיין לעיל דף כז ע״א תוספות ד״ה ואיכא נמי ועיין מהרש״א שם:
שם למה לי קרא. כתובות כב ע״א נדה כה ע״א:

תורה אור השלם
וְאֶל־הַזְּקֵנִים אָמַר שִׁבוּ־לָנוּ בָזֶה עַד אֲשֶׁר־נָשׁוּב אֲלֵיכֶם וְהִנֵּה אַהֲרֹן וְחוּר עִמָּכֶם מִי־בַעַל דְּבָרִים יִגַּשׁ אֲלֵהֶם [שמות כד, יד]

חמרא בפרק אחד דיני ממונות (סנהדרין דף לה. ושם.): ורבית נזק אחד משמונה בנזק תמה היאך משוה הולד לפרה פשיטא שלא עשה הולד נזק כמו הפרה דאטו אם יש לו לאחד ט' חלקים ולאחד חלק אחד מי ישלם זה כמו זה כאלו היתה חציה שלו והא תניא בהדיא בפרק ארבעה וחמשה (לעיל בבא קמא דף לו.) האחרון נוטל מנה ושלפניו [חמשים זוז ושנים] הראשונים דינר והב מספיד בפי מה שיש לו ומפרש ריב״א דכלה מילתא נקט לסימנא בעלמא כאלו הולד עשה חצי נזק אבל לעולם לא משלם אלא רבעי נזקו שאם הפרה שוה שמונים זוז בלא הולד ועם הולד מנה וחצי כל נזק שעשתה מנה כגון שנגחה שור שוה מאתים ונמצא חלק חמישית לולד ואם היה ודאי שתף היה נוטל הפרה עם הולד ועכשו שהוא ספק נוטל חצי הולד שהוא עשר זוז שהוא רבעי נזקו של ולד: גלית אדעתיך דשתפא אית לי ומאחר שיש לו שתף לא ישלם רק חצי התשלומין ואידך פלגא לא משלם כלו בעל הולד דשמא ילדה ואח״כ נגחה וחולקין ואפי׳ לר׳ נתן דאמר (לקמן בבא קמא דף נג.) כי ליכא לאשתלומי מהאי משתלם מהאי מודה הכא דעד כאן לא קאמר רבי נתן אלא בשור תם שדחה את חברו לבור שבעל השור אין לחייבו אלא רבעי אע״פ שתובע מה שתובע כל השאר מבעל הבור כיון שהבור חרגו לשור אבל כאן שאם הולד במעי אמו בשעת נגיחה יש לו להתחייב בתשלומין אין לחייב הפרה תשלומין שהם על הולד לשלם אם נגח: מידע ידעי דשתפות אית לי פי׳ שיש לנו להעמיד הפרה בחזקת שהיא מעוברת והשתא היא דילדה ומודה סומכוס כיון דאיכא תרתי שהוא מחזק וגם איכא חזקת גופה דאמרינן המע״ה הלכך לא משלם בעל הפרה אלא רבעי אית לה שתפי ומיהו להוציא ממון מיד בעל הולד אין מועלת חזקה הלכך לא משלם בעל הולד אלא אחד משמינית נזק ואידך אחד משמינית נזק מספיד וה״נ אשכחן דהמחליף פרה בחמור דמוקי בהשואל (ב״מ דף ק. ושם.) כסומכוס ולא אמרינן אוקי אחזקתה והשתא הוא דילדה להוציא ממון מחזקת לר״י דבפרק השואל (שם דף צז: ושם צח:) תנן זה אומר איני יודע וזה אומר איני יודע יחלקו גבי שאלה היום ושכרה למחר ומוקמא לה כסומכוס ואמאי לא אמרינן אוקמה אחזקתה והשתא היא דמתה להמעמיד הממון ביד השואל ויפטר מלשלם ואור״י דשמא יחלקו לאו אשאלה היום ושכרה למחר קאי אלא אשאל אחת ושכר אחת:

מסורת הש"ס

א תוספתא בבא קמא; לקמן נט:; משנה בבא קמא ב בבא מציעא קב.

ג תוספתא בבא קמא; לעיל כג:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה מאי טעמא גופה היא וכו' בסה"ד אלא משום דבעי לאוקמי. כעין זה לעיל דף מא ע"ב בתוס' ד"ה נפקא:

לֵיתָא לְפָרָה וְתָם אֵין מְשַׁלֵּם אֶלָּא מִגּוּפוֹ וַאֲמַר לֵיהּ הַב לִי פַּלְגָא חֲזִיקָא מְוַלְּד רְאֵיהוּ נְמֵי אַזֵּקֵן בַּהֲדֵי פָּרָה וְרָבָא ס"ל דְּחַד גּוּפָא הוּא וְהַוֵי כְּאֶחָד מְאַבְּרֵיהּ דִּבְתַר דְּמַפֵּיק בְּסֵיפָא דְּמִלְּתֵהּ מְשַׁלֵּם לֵיהּ מִנָּה רְבָעָא דְּנַזְקָא וְאִידָךְ רְבָעָא מְפַסֵּיד וְאַפֵּי' שְׁוָה הַוְלָד כָּל פַּלְגָא נַזְקָא: מְשַׁתֵּלֵם כּוּלֵּיהּ חֲצִי נַזְקָא מְוַלְּד כִּי לֵיתָא לְפָרָה: פְּרִשָׁא דְּבַר הַמַּפְרֵשׁ מִמָּנָּה: אֵין שְׁמִין אֲרֵישָׁא קַאֵי שׁוֹר שֶׁנָּגַח אֶת הַפָּרָה וְהַפִּילָה אֵין שְׁמִין כָּל אֶחָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ שֶׁעוֹלִין דְּמֵי הַנֶּזֶק הַרְבֵּה אֲבָל שְׁמִין פָּרָה מְעֻבֶּרֶת כַּמָּה הָיְתָה יָפָה תְּחִלָּה וְכַמָּה הִיא שָׁוָה עַכְשָׁו אִם מֵתָה אִם חָיָה: מַכְחִישׁ מַפְסִיד וּלְקַמֵּה פָּרִיךְ אִי דִּינָא הוּא לְכָחוּשׁ: בְּקוֹטֵעַ יָד עַבְדּוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ אֵין שְׁמִין הַיָּד בִּפְנֵי עַצְמָהּ לוֹמַר כַּמָּה אָדָם רוֹצֶה לִטּוֹל לְקוֹטֵעַ יָד עֶבֶד כָּזֶה דְּוַדַּאי הַרְוֵאָה עַבְדּוֹ שָׁלֵם אֵין קוֹטֵעַ יָדָיו אֶלָּא בְּדָמִים מְרֻבִּים אֲבָל שְׁמִין עֶבֶד זֶה כַּמָּה הוּא שָׁוֶה עַכְשָׁו וְכַמָּה הָיְתָה שָׁוָה תְּחִלָּה: הַמַּזִּיק שְׁדֵה חֲבֵרוֹ קוֹצֵץ נְטִיעוֹתָיו אוֹ אֵכֶל עֲרוּגָה אַחַת אֵין שְׁמִין אוֹתָהּ לְבַדָּהּ אֶלָּא שְׁמִין בֵּית סְאָה בְּאוֹתָהּ שָׂדֶה כַּמָּה הָיְתָה יָפָה תְּחִלָּה וּמָה פָּחֲתוּ דָּמֶיהָ בִּשְׁבִיל עֲרוּגָה זוֹ: פְּטוּמָא מַה שֶּׁשְּׁמִין אוֹתָהּ שֶׁהָיְתָה יָפָה מִפְּנֵי שׁוּמְנָהּ הָוֵי דַּבָּעֵל פָּרָה דְּהָא וַלְד מַחֲמַתֵּהּ לָא אָתֵי שׁוּמְנָהּ: נָפְחָא מַאי מַעְמָא גּוּפָהּ הִיא דְּמַסִּיק אֲדַאֲשְׁכְּחַן בְּהַנְּזָקִין (גִּטִּין דַּף נג:) דְּמַסִּיק תְּיוּבְתָּא דְּמַאן דְּאָמַר הֶזֵּק שֶׁאֵינוֹ נִכָּר שְׁמֵהּ הֶזֵּק וּבְתַר הָכִי קָאָמַר לֵימָא תַּנָּאֵי הִיא וְאַ"ג דִּבְפָרָק הָעֲרֵל (יְבָמוֹת דַּף עח. וְשָׁם.) מַיְתֵי מִלְּתֵהּ דְּר' יוֹחָנָן דְּתָמּוּרָה וּפְרִיךְ עָלָּהּ הָא דְּאָמַר רָבָא נְכָרִית מְעֻבֶּרֶת שְׁנִתְגַּיְּרָה בְּנָהּ אֵין צָרִיךְ טְבִילָה כו' וּדְחֵיק לְשַׁנּוֹיֵי שְׁאנֵי עֻבָּר כו' לֹא מִשּׁוּם שֶׁהָיָה מִלְּתֵהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן עִקָּר אֶלָּא מִשּׁוּם דְּבָעֵי לְאוֹקְמֵי מִלְּתֵהּ דְּרָבָא דְּנִכְרִית כו' לְדִבְרֵי הַכֹּל [דְּהָא] רָבָא גּוּפָהּ אִית לֵהּ הָכָא עֻבָּר יֶרֶךְ אִמּוֹ: **מַאי** טַעְמָא פְּרִשָׁא בְּעַלְמָא הוּא וְהָא דְּאָמַר בְּאֵלּוּ טְרֵפוֹת (חֻלִּין דַּף נח. וְשָׁם) גַּבֵּי פְּלוּגְתָּא דר"א וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בְּוַלַּד טְרֵפָה הַכֹּל מוֹדִים בְּבֵיצַת טְרֵפָה שֶׁהִיא אֲסוּרָה מַאי טַעְמָא כֵּיוָן דַּאֲגִידָה בְּגוּפָהּ דְּמֵיָא הַיְנוּ דַּוְקָא אוֹתָם שֶׁמְּעוֹרוֹת בַּגִּידִין שֶׁנִּמְצְאוּ אֲדֻמּוֹת בְּמֵעֵי תַּרְנְגֹלֶת חֲשִׁיב כְּגוּפָהּ הַתַּרְנְגֹלֶת וּלְכָךְ אֵין גּוֹבָה מִבֵּיצָתָהּ דְּמֵי יֵמַר שֶׁהָיוּ מְעֹרוֹת בְּשָׁעָה שֶׁהַזִּיקָה הַתַּרְנְגֹלֶת וַאֲפִילּוּ לְסוֹמְכוֹס לְכָל הַפָּחוֹת דְּמִתְיַלְּדָא הָאִדָּנָא אֵין גּוֹבָה דְּמַאֲתְמוֹל גְּמָרָהּ לֵהּ אֲבָל לְעִנְיַן טְרֵפָה אֲסוּרָה דְּשָׁמָא שֶׁנִּטְרְפָה הָיְתָה מְחֻבֶּרֶת וַאֲפִילּוּ אוֹתָם שֶׁנּוֹלְדוּ מִיָּד אַחַר שֶׁנִּטְרְפָה אֲסוּרָה מִגְּזֵרָה דְּרַבָּנָן כְּמוֹ שֶׁאָסְרוּ בֵּיצָה דְּתַרְנְגֹלֶת גְּבֵלָה דְּתָנַן בְּמַסֶּכֶת עֲדֻיּוֹת (פ"ה מ"א) דב"ה אוֹסְרִין וְנִרְאֶה דְּטַעַם דְּבֵיצַת תַּרְנְגֹלֶת נְבֵלָה אֲסוּרָה אַטּוּ בֵּיצַת טְרֵפָה שֶׁהַגְּדִילָה בְּאִסּוּר אע"פ שֶׁהִיא גְּמוּרָה.: **וְכֵן** אַתָּה מוֹצֵא בְּקוֹטֵעַ יַד עַבְדּוֹ כו' וא"ת אַמַּאי לָא קָאָמַר נַמֵּי וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בְּשׁוּמֶת דְּמֵי וְלָדוֹת דְּתָנַן בְּמָתְנִי' לְקַמָּן (בָּבָא קַמָּא ד' מח:) שֶׁשָּׁמִין אוֹתָהּ כַּמָּה הָיְתָה שָׁוָה הָאִשָּׁה עַד שֶׁלֹּא יָלְדָה מֵחֲמַת וְלָדוֹת וְכַמָּה הִיא מִשְׁיַלְּדָה וְאֵין שְׁמִין דְּמֵי וְלָדוֹת בִּפְנֵי עַצְמָן שֶׁהֲיָה נִכְחָשׁ מַזִּיק בְּיוֹתֵר אֶלָּא שְׁמִין הַכֹּל בְּיַחַד וְרִשְׁבָּ"ג לֹא נָחֵלֵק עַל רַבָּנָן אֶלָּא בָּזֶה שֶׁאִם שָׁמִין כָּךְ פְּטוּר הַמַּזִּיק שֶׁהָאִשָּׁה מְשַׁבַּחַת יוֹתֵר לְאַחַר לְיָדָהּ אֲבָל לֹא בָּא לְחַלֵּק לוֹמַר שֶׁיְּשׁוּמוּ הַוְלָדוֹת בִּפְנֵי עַצְמָם כִּי בָּזֶה לֹא נָתַן טַעַם לְמָה יְחַלֵּק בָּכָךְ אֶלָּא לְרִשְׁבָּ"ג שָׁמִין וְלָדוֹת אַגַּב אִשָּׁה כְּמָה שָׁוָה אִשָּׁה מְעֻבֶּרֶת לְמִכֹּר גּוּפָהּ בְּלֹא וְלָדוֹת פָּחוֹת מִלְּמִכּוֹר הַכֹּל בְּיַחַד וְנִרְאֶה לר"י דְּבֵין לְרַבָּנָן וּבֵין לְרִשְׁבָּ"ג שָׁמִין וְלָדוֹת בִּפְנֵי עַצְמָם וְלֹא אַגַּב הָאִשָּׁה מִשּׁוּם דְּכֵיוָן דְּגוּף הָאִשָּׁה לְאו מָמוֹן בְּעָלִים הוּא וְגַם לְעִנְיַן שְׁאָר תַּשְׁלוּמֵי חֲבָלוֹת אֵינוֹ שָׁלוֹ אֵינוֹ רָאוּי לְשׁוּם וְלָדוֹת אַגַּב הָאִשָּׁה כְּמוֹ וְלָד אַגַּב פָּרָה וּמַתְנִי' לֹא אֲיָירֵי כְּלָל בְּשׁוּמַת הַוְלָד אֶלָּא בְּשׁוּמַת שֶׁבַח וְלָדוֹת וּלְכָךְ לֹא מַיְיתֵי הָכָא רֵאָיָה מִדְּמֵי וְלָדוֹת וְכֵן מַשְׁמַע דְּמַתְנִיתִין לֹא אֲיָירֵי בְּשׁוּמַת וְלָד כְּלָל לְמַאן דְּמְפָרֵשׁ מִלְּתֵהּ דְּרִשְׁבָּ"ג וְכִי אִשָּׁה מְשַׁבַּחַת יוֹתֵר קֹדֶם שֶׁתֵּלֵד מִלְּאַחַר שֶׁתֵּלֵד וְהָא וַדַּאי סְבָרָא גְּדוֹלָה הוּא שֶׁדָּמְיָה שֶׁלְּאַחַר לְיָדָהּ אֶלָּא וַדַּאי לֹא דִּבְּרוּ רַבָּנָן וְרִשְׁבָּ"ג אֶלָּא בְּשׁוּמַת שֶׁבַח וְלָדוֹת שְׁמִין לכ"ע בִּפְנֵי עַצְמָם וה"פ דְּמַתְנִיתִין כֵּיצַד מְשַׁלֵּם דְּמֵי וְלָדוֹת וְלָא תֵּימָא דְּמֵי וְלָדוֹת לְבַדָּן אֶלָּא שְׁמִין אֶת הָאִשָּׁה כו' וּמוֹסִיפִין הַדָּמִים הַלָּלוּ עַל דְּמֵי הַוְלָדוֹת וּדְמֵי וְלָדוֹת גּוּפַיְהוּ לָא אִצְטְרִיךְ לְפָרֵשׁ מִידֵּי וְהָא דְּמַקְשֶׁה בַּגְּמָרָא הַאי דְּמֵי וְלָדוֹת שֶׁבַח וְלָדוֹת הוּא לָאו מִשּׁוּם דְּבִכְלָל שׁוּמַת הָאִשָּׁה דְּמַתְנִיתִין עֲלֵיהֶן נִתּוֹסַף עַל דְּמֵי וְלָדוֹת הוּא דְּקָתָנֵי לֵהּ בְּמַתְנִיתִין כִּדְפָרֵשׁית וְכִי מְשַׁנֵּי כֵּיצַד מְשַׁלֵּם דְּמֵי וְלָדוֹת וְשֶׁבַח וְלָדוֹת שְׁמִין אֶת הָאִשָּׁה כו' הַיְנוּ פִּי' שֶׁבַח וְלָדוֹת אֲבָל דְּמֵי וְלָדוֹת א"צ לְפָרְשׁוֹ: **אִי** דִּינָא הוּא לְכָחוֹשׁ מַזִּיק כו' סוֹבֵר הַמַּקְשֶׁה כֵּיוָן שֶׁפָּרָה וְלָד שְׁנֵי גּוּפִין הֵן שְׁמִין וְלָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְלָא דְּמֵי לְקוֹטֵעַ יַד עֶבֶד שֶׁכָּל הָעֶבֶד גּוּף אֶחָד וְכֵן כָּל הַשָּׁדֶה שֶׁהִיא הַכֹּל שֶׁל נָזִק כְּגוּף אֶחָד דְּמֵי וּלְהֵכִי מַקְשֶׁה אִי דִּינָא הוּא כַּאֲשֶׁר נִרְאֶה מִתּוֹךְ הַסְּבָרָא לְפִי שֶׁהֵן שְׁנֵי גּוּפִין לְכָחוֹשׁ מַזִּיק וּמְשַׁנֵּי הָא נָמֵי כְּגוּף אֶחָד דְּמֵי דְּאָמַר לֵיהּ פָּרָה מְעֻבֶּרֶת כו': **נָפְחָא** מַאי רַב פָּפָּא אָמַר לְבַעַל הַפָּרָה וְלָא דְּמֵי לְשֶׁבַח וְלָדוֹת דְּהָוֵי כַּלָּה לְבַעַל לְרַבָּנָן וּלְרִשְׁבָּ"ג חוֹלְקִין דְּהָכָא כֵּיוָן שֶׁבַּעַל הַפָּרָה יָכוֹל לְמִכֹּר פָּרָתוֹ בְּלֹא וְלָד וְנִמְצָא כְּשֶׁמַּפְסִידוֹ מַפְסִיד כָּל מַה שֶּׁדָּמְיָה נִפְחֵת אֲבָל אִשָּׁה דְּאֵינָהּ יְכוֹלָה לְמִכֹּר אוֹתוֹ שֶׁבַח אֵין לְיַפּוֹת כֹּחָהּ בְּשֶׁבַח וְלָדוֹת אע"ג דִּבְשָׁאר גּוּפָהּ יֵשׁ לָהּ אע"פ שֶׁאֵין יְכוֹלָה לְמִכֹּר עַצְמָהּ מִטַּעַם זֶה יָפָה כֹּחַ בַּעַל הַפָּרָה בִּנְפִחָא מִכֹּחַ הָאִשָּׁה בֵּין לְרַבָּנָן בֵּין לְרִשְׁבָּ"ג וְכֵן לְמ"ד דִּבְנִפְחָא חוֹלְקִין יָפָה מִטַּעַם זֶה כֹּחַ בַּעַל הַפָּרָה בִּנְפִחָא מִכֹּחַ הָאִשָּׁה בְּשֶׁבַח וְלָדוֹת לְרַבָּנָן: **הַקְּדָר** שֶׁהִכְנִיס קְדֵרוֹתָיו כו' הָנָךְ תִּלְתָּא בְּבֵי צְרִיכִי וְלֹא זוֹ אַף זוֹ קָתָנֵי דְּאִי תְּנָא קְדֵרוֹת הָוֵה אָמִינָא בִּרְשׁוּת חַיָּב לְפִי שֶׁנּוֹחוֹת לְשֶׁבֶר וּבִסְתָמָא קָבֵל עָלָיהּ נְטִירוּתָא אֲבָל פֵּרוֹת שֶׁנּוֹחוֹת לְהִתְקַלְקֵל אֲבָל בְּהֵמָה לֹא:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פט' מהל' נזקי ממון הל' א, סמג עשין סז, טוש"ע חו"מ סי' שצט סעי' א:

ב סמג עשין סז:

ג מיי' פט' מהל' נזקי ממון הל' ד, טוש"ע חו"מ סי' שצט סעי' ד:

ד מיי' פא' מהל' חובל ומזיק הל' ב, סמג עשין עא, טוש"ע חו"מ סי' תכ סעי' טו:

ה מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' יג, סמג עשין סז, טוש"ע חו"מ סי' שצד סעי' ו:

ו סמג עשין סז:

ז מיי' פט' מהל' נזקי ממון הל' ה, סמג עשין סז, טוש"ע חו"מ סי' שצט סעי' ה:

ח מיי' פג' מהל' נזקי ממון הל' יג:

ט מיי' פג' מהל' נזקי ממון הל' יד, סמג עשין סז, טוש"ע חו"מ סי' שצג סעי' א:

י סמג עשין עא, סמג עשין סז:

יא מיי' פג' מהל' נזקי ממון הל' יג:

יב מיי' פג' מהל' נזקי ממון הל' יד, טוש"ע חו"מ סי' שצג סעי' א:

יג מיי' פז' מהל' נזקי ממון הל' ו, סמג עשין סז, טוש"ע חו"מ סי' שצח סעי' א:

יד סמג עשין סז:

עין משפט
נר מצוה

א מיי׳ פז׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ד, סמג עשין סח, טוש״ע חו״מ סי׳ שצח סעי׳ ב:

ב מיי׳ פז׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ה, ש״ע חו״מ סי׳ שצח סעי׳ ד:

ג סמג עשין סח:

ד מיי׳ פז׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ה:

ה מיי׳ פג׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ יג, טוש״ע חו״מ סי׳ שצח סעי׳ ה:

ו סמג עשין סח:

ז מיי׳ פג׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ יד, סמג עשין סח, טוש״ע חו״מ סי׳ שצג סעי׳ א ב:

ח מיי׳ פד׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ב, סמג עשין סח:

ט מיי׳ פג׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ יד, טוש״ע חו״מ סי׳ שצג סעי׳ א:

י טוש״ע חו״מ סי׳ שצח סעי׳ ה:

מסורת הש״ס

א תוספתא בבא קמא; בבא מציעא פא״:; ביצה מ.; לעיל לג.

ב לקמן נט:

ג לקמן נו.

ד תוספתא בבא קמא; לעיל כג:

אֵימָא סֵיפָא אִם הִכְנִיס בְּרֹאשׁוּת כו' תֵּמַהּ לְרַ"י אַמַּאי לָא דַּיֵּק מֵרֵישָׁא דְּקָתָנֵי שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת וְשִׁבְּרָתַן בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת וְשֶׁל בַּעַל חָצֵר חַיָּב בִּרְשׁוּת דִּבְסֵיפָא קָתָנֵי פָּטוּר עָלָה נְטִירוּתָא בְּרַבָּנַן וְקָשָׁה לְהַזָּקָה בְּהֶן בַּעַל הַקְּדֵרוֹת חַיָּב כְּרַבִּי וְעַל הַבָּבָא בְּפָנֵי עַצְמָהּ הָיָה יָכוֹל לְהַקְשׁוֹת רֵישָׁא וְסֵיפָא רַבָּנַן וּמְצִיעָתָא רַבִּי וי"ל דְּמֵרֵישָׁא אֵין יָכוֹל לְדַקְדֵּק דְּשַׁפִּיר מִתּוֹקְמָא כְּרַבִּי וְשֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת דִּנְקֵט מִשּׁוּם דְּבָעֵי לְמִתְנֵי וְאִם חָזַקָה בָּהֶם בַּעַל הַקְּדֵרוֹת חַיָּב אֲבָל לֹא מְצֵי לְמֵימַר דְּכֻלְּהוּ רַבָּנַן וְשֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת דִּנְקֵט מִשּׁוּם שְׁבָרָתַן בְּהֵמָה שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת פָּטוּר דְּמִשּׁוּם הָא לָא אִצְטְרִיךְ דְּהָא בְּהָדְיָא קָתָנֵי סֵיפָא וְאִם הִכְנִיס בִּרְשׁוּת בַּעַל הֶחָצֵר חַיָּב וא"ת בְּבָא דְּהִכְנִיס שׁוֹרוֹ הֵיכִי מְצֵי לְמֵימַר נָגַח לְשׁוֹרוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת חַיָּב דַּוְקָא שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת הָא בִּרְשׁוּת פָּטוּר בְּשֶׁלְּמָא קְדֵרוֹת וּפֵרוֹת פָּטוּר דְּכֵיוָן דְּמַאֲלֵיהֶן הֲזָקָה בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת דֵּין שֶׁיְּשַׁלֵּם לְרַבִּי דְּאָמַר בְּסִתָּמָא לָא קָבֵל עָלָיו נְטִירוּתָא אֲבָל כְּשֶׁנָּגַח שׁוֹרוֹ לְשׁוֹרוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת אֲפִילּוּ לְרַבִּי דְּלָא מְקַבֵּל עָלָיו נְטִירוּתָא לֹא יְהֵא אֶלָּא חָצֵר הַשִּׁתָּפִין וּבַחָצֵר הַשִּׁתָּפִין חַיָּב וי"ל דְּעָכְשָׁו סוֹבֵר דִּלְרַבִּי כְּשֶׁמַּכְנִיס שׁוֹרוֹ בִּרְשׁוּת הָרַי הוּא כְּאִלּוּ מְפָרֵשׁ בְּהָדְיָא שֶׁיְּשַׁלֵּם כָּל אֶחָד וְאֶחָד בְּנֶגִיחוֹת שׁוֹרוֹ וּבְכָל נִזְקִין וּלְפִי הֶאֱמֶת לְרַבִּי אִם הִכְנִיס שׁוֹרוֹ בִּרְשׁוּת הַזִּיק חַיָּב פָּטוּר כְּדַאֲמְרִינַן לְקַמָּן גַּבֵּי כְּנוֹס שׁוֹרָךְ וְאֶשְׁמְרֶנּוּ: וַאֲפִילּוּ נִשְׁבְּרוּ בְּרוּחַ וְלָא דְּמֵי לְהָא בֵּיתָא קַמַּךְ דְּפָרֵק הַזָּהָב (ב"מ מט: וְשָׁם.) דְּאֵין אֶלָּא מַרְאָה מָקוֹם הוּא לוֹ וַאֲפִילּוּ נוֹתֵן לוֹ שָׂכָר אָמַר הָתָם דְּלָא מְקַבֵּל עָלֶיהָ נְטִירוּתָא וְאֵין נוֹטֵל שָׂכָר שְׁמִירָה אֶלָּא שָׂכַר בַּיִת: הַוָּה לַהּ שֶׁלֹּא תֹּאכַל אֵין לְפָרֵשׁ דְּלָקַח פָּטוּר דַּחֲשִׁיב כְּרוּחַ שֶׁאֵינָהּ מְצוּיָה דְּהָא לְקַמֵּהּ אָמְרִינַן דְּבִרְשׁוּת חַיָּב גַּבֵּי הֵיזֵּהּ אוֹכֵל חִטִּין וְהִתְרִיז וּמֵת מְשׁוּם דְּבִרְשׁוּת מְקַבֵּל עָלֶיהָ נְטִירוּתָא וּמַה בָּכָךְ וַהֲלֹא ש"ח פָּטוּר בְּרוּחַ שֶׁאֵינָהּ מְצוּיָה כְּדַפֵּי' בְּרֵישׁ הַמַּנִּיחַ (לְעֵיל בָּבָא קַמָּא דף כז:) אֶלָּא הֵיְינוּ טַעְמָא כֵּיוָן שֶׁבְּמִתְפַּזֵּן מֵבִיא עָלָיו דָּבָר שֶׁמְּזִיקוֹ אֵינוֹ רָאוּי זֶה לְהִתְחַיֵּב בְּכָךְ: בָּאַפְּרַזְתָּא וְהָא דְּלָא אַשְׁמְעִינַן בְּשָׁאַר פֵּרוֹת לְרַבּוֹתָא נָקֵט סֵם הַמָּוֶת אע"פ שֶׁהַיְתָה אֲבוּדָה לְגַמְרֵי מִן הָעוֹלָם אֲפִ"ה פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם: שֶׁנִּכְנְסָה לִטְחוֹן רִבּוּתָא נָקֵט שֶׁאַף עַל גַּב שְׁוָה מִשְׁתַּכֵּר בְּרַחַיִם צָרִיךְ רַשּׁוּת: אוֹ דִלְמָא אֲפִילּוּ מֵעַלְמָא נָמֵי וא"ת דַּאֲפִילּוּ נִשְׁבְּרוּ בְּרוּחַ מְצוּיָה אָמַר לְעֵיל דְּקַבֵּיל וי"ל דְּמִבָּעְיָא לֵיהּ אִי הֲוֵי דְּחוּי בְּעַלְמָא אוֹ לָא וע"ל נְטִירוּתָא דְּעַלְמָא כְּגוֹן בְּבְהֵמוֹת שֶׁל אֲחֵרִים דְּלָא מַסִּיק אַדַּעְתֵּהּ שֶׁיִּכָּנְסוּ בַּחֲצֵרוֹ וְיִגְּחוּ אֶת שׁוֹרוֹ שֶׁל זֶה מִבָּעְיָא לֵיהּ אֲבָל אִם יָצָא הַשּׁוֹר חוּץ מֵחֲצֵרוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת וּבָאוּ שְׁוָרִים וּנְגָחוּהוּ לָא מִבָּעְיָא לֵיהּ דְּהָא פְּשִׁיטָא דְּמְקַבֵּל עָלָיו נְטִירוּתָא אֲפִילּוּ מֵעַלְמָא כֵּיוָן שֶׁיָּצָא חוּץ לֶחָצֵר: מַאי לָאו פָּטוּר בַּעַל הֶחָצֵר וְחַיָּב בַּעַל הֶחָצֵר וא"ת וְלֵךְ וְיִתְבַּע מִבַּעַל הַשּׁוֹר וְיֵשׁ לוֹמַר כְּגוֹן דְּהַהוּא שׁוֹר הֲוֵי שֶׁל חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן דְּלָאו בְּנֵי תַּשְׁלוּמִין נינהו א"נ זֶה יִתְבַּע מִבַּעַל הֶחָצֵר וּבַעַל הֶחָצֵר יִתְבַּע מִבַּעַל הַשּׁוֹר:

מַתְנִי': הָיָה אָבִיו אוֹ בְּנוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת בְּתוֹכוֹ: מְשַׁלֵּם אֶת הַכֹּפֶר בגמ' פָּרִיךְ הָא תַּם הוּא וְאַמַּאי נִקְטַ הָכִי: אִם הִזָּקוּ בָּהֶם בַּעַל בִּרְשׁוּת דִּבְסֵיפָא קָתָנֵי חַיָּב בַּעַל הַבַּיִת – פָּטוּר. נָגַח הוּא שׁוֹרוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת – חַיָּיב. נָפַל לְבוֹרוֹ, וְהִבְאִישׁ מֵימָיו – חַיָּיב. הָיָה אָבִיו אוֹ בְּנוֹ לְתוֹכוֹ – מְשַׁלֵּם אֶת הַכּוֹפֶר. וְאִם הִכְנִיס בִּרְשׁוּת – בַּעַל הֶחָצֵר חַיָּיב. [ג-ח](ב) רַבִּי אוֹמֵר: בְּכוּלָּן אֵינוֹ חַיָּיב, עַד שֶׁיְּקַבֵּל עָלָיו לִשְׁמוֹר. גְּמָ' טַעְמָא דְּשָׁלֹא בִּרְשׁוּת, הָא בִּרְשׁוּת – לָא מִיחַיַּיב בַּעַל קְדֵירוֹת בְּנִזְקֵי בְּהֶמְתּוֹ דְּבַעַל חָצֵר, וְלָא אָמְרִינַן קַבּוֹלֵי קַבֵּיל בַּעַל קְדֵירוֹת נְטִירוּתָא דְּבְהֶמְתּוֹ דְּבַעַל חָצֵר; מַנִּי – רַבִּי הִיא, דְּאָמַר: כֹּל בִּסְתָמָא – לָא קַבֵּיל עֲלֵיהּ נְטִירוּתָא. אֵימָא סֵיפָא: אִם הִכְנִיס בִּרְשׁוּת – בַּעַל חָצֵר חַיָּיב. אָתָאן לְרַבָּנַן, דְּאָמְרִי: בִּסְתָמָא נָמֵי קַבּוֹלֵי קַבֵּיל עֲלֵיהּ נְטִירוּתָא. וְתוּ, רַבִּי אוֹמֵר: בְּכוּלָּן אֵינוֹ חַיָּיב, עַד שֶׁיְּקַבֵּל עָלָיו בַּעַל הַבַּיִת לִשְׁמוֹר. רֵישָׁא וְסֵיפָא רַבִּי, וּמְצִיעָתָא רַבָּנַן?! [ט]אָמַר רַבִּי זֵירָא: תִּבְרַהּ; מִי שֶׁשָּׁנָה זוֹ – לֹא שָׁנָה זוֹ. רָבָא אָמַר: כּוּלָּהּ רַבָּנַן הִיא, וּבִרְשׁוּת – שְׁמִירַת קְדֵירוֹת קִבֵּל עָלָיו בַּעַל הֶחָצֵר, וַאֲפִילּוּ נִשְׁבְּרוּ בָּרוּחַ. [י]הִכְנִיס פֵּירוֹתָיו לַחָצֵר בַּעַל הַבַּיִת וְכוּ'. אָמַר רַב: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁהוּחְלְקָה בָּהֶן, אֲבָל אָכְלָה – פָּטוּר. מַאי טַעְמָא? הָוֶה לַהּ שֶׁלֹּא תֹּאכַל. [ח(ג)]אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: אֲמִינָא, כִּי נָיֵים וְשָׁכֵיב רַב אָמַר לְהָא שְׁמַעְתָּא. דְּתַנְיָא: הַנּוֹתֵן סַם הַמָּוֶת לִפְנֵי בֶּהֱמַת חֲבֵירוֹ – פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם, וְחַיָּיב בְּדִינֵי שָׁמַיִם. סַם הַמָּוֶת הוּא דְּלָא עֲבִידָא דְּאָכְלָה; אֲבָל פֵּירוֹת, דַּעֲבִידָא דְּאָכְלָה – בְּדִינֵי אָדָם נָמֵי מִיחַיַּיב! וְאַמַּאי? הָוֵיא לַהּ שֶׁלֹּא תֹּאכַל! אָמְרִי: הוּא הַדִּין אֲפִילּוּ פֵּירוֹת – נָמֵי פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם; וְהָא קָא מַשְׁמַע לַן – דַּאֲפִילּוּ סַם הַמָּוֶת נָמֵי, דְּלָא עֲבִידָא דְּאָכְלָה – חַיָּיב בְּדִינֵי שָׁמַיִם. [יא]וְאִיבָּעֵית אֵימָא: סַם הַמָּוֶת נָמֵי – בְּאַפְּרַזְתָּא, דְּהַיְינוּ פֵּירֵי. [יב]מֵיתִיבִי: הָאִשָּׁה שֶׁנִּכְנְסָה לִטְחוֹן חִטִּים אֵצֶל בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, וַאֲכָלַתַן בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת – פָּטוּר. אִם הוּזְקָה – חַיֶּיבֶת. וְאַמַּאי? נֵימָא: הָוֶה לַהּ שֶׁלֹּא תֹּאכַל! אָמְרִי: וּמִי עֲדִיפָא מִמַּתְנִיתִין – דְּאוֹקֵימְנָא שֶׁהוּחְלְקָה בָּהֶן? וּדְקָאֲרֵי לַהּ מַאי קָאֲרֵי לַהּ? אָמַר לָךְ: בְּשֶׁלְּמָא מַתְנִיתִין, קָתָנֵי "אִם הוּזְקָה בָּהֶן" – שֶׁהוּחְלְקָה בָּהֶן הוּא; אֲבָל הָכָא, קָתָנֵי "אִם הוּזְקָה" וְלָא קָתָנֵי "בָּהֶן" – אֲכִילָה הוּא דְּקָתָנֵי. וְאִידַּךְ אָמַר לָךְ: לָא שָׁנָא. תָּא שְׁמַע: הִכְנִיס שׁוֹרוֹ לַחָצֵר בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, וְאָכַל חִטִּין וְהִתְרִיז וָמֵת – פָּטוּר. וְאִם הִכְנִיס בִּרְשׁוּת – בַּעַל הֶחָצֵר חַיָּיב. וְאַמַּאי? הֲוָה לֵיהּ שֶׁלֹּא יֹאכַל! אָמַר רָבָא: בִּרְשׁוּת אַשְׁלֹא בִּרְשׁוּת קָרֵמִית? בִּרְשׁוּת – שְׁמִירַת שׁוֹרוֹ קִבֵּל עָלָיו, וַאֲפִילּוּ חָנַק אֶת עַצְמוֹ. [יג]אִיבַּעְיָא לְהוּ: הֵיכָא דְּקַבֵּיל עֲלֵיהּ נְטִירוּתָא, מַהוּ? דְּנַפְּשֵׁיהּ הוּא דְּקַבֵּיל עֲלֵיהּ, אוֹ דִלְמָא אֲפִילּוּ נְטִירוּתָא דְּעַלְמָא קַבֵּיל עֲלֵיהּ? תָּא שְׁמַע, דְּתָנֵי רַב יְהוּדָה בַּר סִימוֹן בִּנְזָקִין דְּבֵי קָרְנָא: הִכְנִיס פֵּירוֹתָיו לַחָצֵר בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, וּבָא שׁוֹר מִמָּקוֹם אַחֵר וַאֲכָלָן – פָּטוּר. וְאִם הִכְנִיס בִּרְשׁוּת – חַיָּיב. מַאן פָּטוּר וּמַאן חַיָּיב? לָאו פָּטוּר – בַּעַל חָצֵר, [וְחַיָּיב – בַּעַל חָצֵר]? אָמְרִי: לָא; פָּטוּר בַּעַל הַשּׁוֹר, וְחַיָּיב בַּעַל הַשּׁוֹר. וְאִי בַּעַל הַשּׁוֹר,

מַאי

מסורת הש"ס

א תוספתא בבא קמא

ב לעיל יד.; לעיל יח.

ג משנה בבא קמא; לעיל כו.

ד לעיל לא:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה אע"ג וכו' דאפילו אם חפרו. עיין לעיל דף כט ע"א תוס' ד"ה פליגי ולקמן דף מט ע"ב תוספות ד"ה ברה"י:

תורה אור השלם

וְכִי־יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר אוֹ כִּי־יִכְרֶה אִישׁ בֹּר וְלֹא יְכַסֶּנּוּ וְנָפַל־שָׁמָּה שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר [שמות כא, לג]

הֲוָיָא שֵׁן בַּחֲצַר הַנָּזָק דְּכְיוָן דְּיֵהֵיב לֵיהּ בַּעַל חֲצַר רְשׁוּתָא לְעַיּוֹלֵי דַּכְתָּא אַקְנֵי לֵיהּ בְּגוּפֵהּ וְהָוְיָא לֵיהּ חֲצַר הַנָּזָק וַחֲצַר הַשַּׁתָּפִין דְּפָטוּר בָּהּ עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל ה"מ מְשַׁתֵּף לְחָבֵרֵהּ דְּחֲצַר שֶׁל שְׁנֵיהֶם אֲבָל שׁוֹר מֵעַלְמָא דְּעַל וַאֲזִיק לְחַד מִנַּיְהוּ וּבְעֵר בְּשֵׁדֵּה אַחֵר קָרֵינַן בֵּהּ: בְּרֹשׁוּת הָרַבִּים לְאו דַּוְקָא כְּלוֹמַר לְאו בְּשֵׁדֵּה אַחֵר דְּנָזַק קָרֵינַן בֵּהּ: מַאי בְּרֹשׁוּת וּמַאי שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת בְּקָרָן אֵין חִלּוּק בֵּין חֲצַר הַנָּזָק לָרה"ר אִי אִמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא פָּטוּר וְחַיָּב בַּעַל חֲצַר הַיְינוּ דְּשָׁלְא בִּרְשׁוּת פָּטוּר דְּאֵין עָלָיו לְשָׁמְרוֹ: וְלָא מְשָׁלְמָא אֶלָּא חֲצִי נֶזֶק וְהַאי פָּטוּר מְנֶזֶק שָׁלֵם קָאָמַר וּבִרְשׁוּת חַיָּב נ"ש: בַּרְחָא עז: חֲבִיל נִתְחַמֵּם: הָכָא בִּרְשׁוּת קָבֵל עָלָיו נְטִירוּתָא דִּבְהֶמְתּוֹ וְטָעֲמָא דְּרַבָּא לְאו מִשּׁוּם דְּקִסְבַר דְּמַאן דְּעַל בִּרְשׁוּת קָבֵל עָלָיו נְטִירוּתָא דִּבְהֶמְתּוֹת בְּעַל חֲצַר דְּהָא אִיהוּ הוּא דְּשַׁנֵּי לְעֵיל כַּלָּה רַבָּנָן הִיא וְאוֹקֵי דְּבַעַל קְרֵדוֹת כִּי עַל בִּרְשׁוּת לָא קָבֵיל עָלָיו נְטִירוּתָא וְהָכָא כְּדְמְפָרֵשׁ טַעְמָא לְקַמֵּהּ דִּלְמֵיפָא בָּעֲיָא צְנִיעוּתָא וְאִסְתַּלְקוּ מֵרַוְתָא דְּחֲצַר וּגְמָרָא דְּאוֹתְבָהּ מֵהָאִשָּׁה שֶׁנִּכְנְסָה לְטָחוֹן מִשּׁוּם דְּלָא אַסִּיק לְמִלְּתֵהּ הוּא: לְמֵיפָא בָּעֲיָא צְנִיעוּתָא שְׁמַגְלָה זְרוֹעוֹתֶיהָ: וּבַעַל חֲצַר חַיָּב בְּנִזְקֵי הַבּוֹר אִם הִפְקִיר רְשׁוּתוֹ וְאַף עַל גַּב דִּכְתִיב כִּי יִכְרֶה אִישׁ בֹּר וְלֹא יִכְרֶה שׁוֹר בּוֹר ה"מ בְּבוֹר ברה"ר דְּלְאו עָלָיו דִּידֵהּ רְמִיָה לְמִלּוֹיֵי: הָכָא כֵּוָן דְּאִית לֵהּ לְמַלְוָיָה מִקַּמֵּי דְּלַקְּרֵהּ דְּהָא בּוֹר דִּידֵהּ הוּא וְכִי אַפְקַר בָּתַר הָכִי נוֹתֵן תַּקָּלָה ברה"ר: חַזַּק בּוֹ שְׁנָתְקַל בּוֹ: רֻבַּץ פָּטוּר קס"ד הַשְׁתָּא רֻבַּץ וְשָׁיְבֵר כֵּלִים אוֹ נִתְקַל בּוֹ בע"ה לְאַחַר שֶׁרֻבַּץ: וְנִטְנְפוּ כֵּלָיו לְאַחַר מִכֵּן וְדַוְקָא כֵּלָיו אֲבָל הוּא עַצְמוֹ חַזַּק חַיָּב בַּעַל הַשּׁוֹר וְלָא פָּטְרִינַן לֵיהּ מִשּׁוּם אִישׁ בּוֹר וְלֹא שׁוֹר בּוֹר וְלֹא שׁוֹר בּוֹר דְּכָל מָדֵי דְּהָוֵה דִּילֵהּ בִּשְׁעַת פְּגִימָה וְלֹא הֶעֱמִידָה מֵחֲבֵרְתָּהּ לֵיהּ מִשּׁוּם בּוֹר וְאע"ג דְּאִיהוּ לָא כַּרְיֵהּ אֶלָּא הַגְּמָל כַּרְהוּ כֵּיוָן דְּבִשְׁעַת נְפִילָה דִּידֵהּ הוּא וְעָלְיָהּ לְסִלּוּקֵיהּ כְּמוֹ דְּכַרְיֵהּ אִיהוּ דְּמֵי וְאַף עַל גַּב דְּמַפְקֵר לֵיהּ בָּתַר שַׁעְתָּא וְלָא דְּמֵי לְשׁוֹרוֹ שֶׁחָפַר בּוֹר בִּרְשׁוּת הָרַבִּים דְּחָפְרָה לְאו דִּידֵהּ הִיא וְלִדְלִיל הַנָּקְשָׁר בָּרֶגֶל הַתַּרְגּוֹל מְאַלְיָו דְּדָלִיל לְאו דִּידֵהּ הוּא: וְהַזִּיק קְרֵי בֵּין מִתְכַּוֵּן בֵּין שֶׁאֵין מִתְכַּוֵּן וּמִיהוּ בְּיָדַיִם הִזִּיקוֹ: חַזַּק שֶׁזֶּה הָיָה עוֹמֵד בְּמָקוֹמוֹ וּבָא בַּעַל הַבַּיִת וְנִתְקַל בּוֹ:

מַאי בִּרְשׁוּת וּמַאי שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת אִיכָּא? אָמְרִי: בִּרְשׁוּת – הָוְיָא לֵהּ שֵׁן בִּרְשׁוּת הַנָּזָק, וְשֵׁן בִּרְשׁוּת הַנָּזָק חַיֶּבֶת. שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת – הָוְיָא לֵהּ שֵׁן בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְשֵׁן בִּרְשׁוּת הָרַבִּים פְּטוּרָה. (א)**תָּא שְׁמַע: הִכְנִיס שׁוֹרוֹ לַחֲצַר בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת – פָּטוּר. וְאִם הִכְנִיס בִּרְשׁוּת – חַיָּיב. מַאן פָּטוּר וּמַאן חַיָּיב? לָאו פָּטוּר בַּעַל חָצֵר, וְחַיָּיב בַּעַל הַשּׁוֹר. אִי הָכִי, מַאי בִּרְשׁוּת וּמַאי שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת אִיכָּא?** (ב)**אָמְרִי: הָא מַנִּי – רַבִּי טַרְפוֹן הִיא, דְּאָמַר: מְשׁוּנֶּה קֶרֶן בַּחֲצַר הַנִּיזָּק – נֶזֶק שָׁלֵם מְשַׁלֵּם. בִּרְשׁוּת – הָוְיָא לֵהּ קֶרֶן בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְלָא מְשַׁלֵּם שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת – הָוְיָא לֵהּ קֶרֶן בַּחֲצַר הַנִּיזָּק, וּמְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם; שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת – הָוְיָא לֵהּ קֶרֶן בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְלָא מְשַׁלֵּם אֶלָּא חֲצִי נֶזֶק.** (ג)**הַהִיא אִיתְּתָא דְּעַלָא לְמֵיפָא בְּהָהוּא בֵּיתָא, אֲתָא בַּרְחָא דְּמָרֵי דְּבֵיתָא אַכְלֵהּ לְלֵישָׁא, חֲבִיל וּמִית. חַיְּיבַהּ רָבָא לְשַׁלּוּמֵי דְּמֵי בַּרְחָא. לֵימָא פְּלִיגָא אַדְּרַב – דְּאָמַר רַב: הָוְיָא לֵהּ שֶׁלֹּא תֹּאכַל? אָמְרִי: הָכִי הַשְׁתָּא?! הָתָם שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת – לָא קַבֵּיל עָלֵיהּ נְטִירוּתָא, הָכָא בִּרְשׁוּת – קַבֵּיל עָלֵיהּ נְטִירוּתָא. וּמַאי שְׁנָא מֵהָאִשָּׁה שֶׁנִּכְנְסָה לְטָחוֹן חִטִּין אֵצֶל בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, וַאֲכָלָתַן בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת – פָּטוּר, וְאִם הוֹזְקָה – חַיֶּבֶת; טַעְמָא שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, הָא בִּרְשׁוּת – פְּטוּר[ה]! (ד)**אָמְרִי: לְטָחוֹן חִטִּים, כֵּיוָן דְּלָא בָּעֲיָא צְנִיעוּתָא מִידֵי – לָא (בָּעֵי) מְסַלְּקֵי מָרְווֹתָא דְּחָצֵר נַפְשַׁיְיהוּ, וַעֲלֵיהּ דִּידֵיהּ רָמֵי נְטִירוּתָא; אֲבָל לְמֵיפָא, כֵּיוָן דְּבָעֲיָא הִיא צְנִיעוּתָא – מָרְווֹתָא דְּחָצֵר מְסַלְּקֵי נַפְשַׁיְיהוּ, הִלְכָךְ עָלֵיהּ דִּידֵהּ רָמְיָא נְטִירוּתָא.** (ג-ד)**הָכְנִיס שׁוֹרוֹ לַחֲצַר בַּעַל הַבַּיִת. אָמַר רָבָא: הָכְנִיס שׁוֹרוֹ לַחֲצַר בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, וְחָפַר בָּהּ בּוֹרוֹת שִׂיחִין וּמְעָרוֹת – בַּעַל הַשּׁוֹר חַיָּיב בְּנִזְקֵי חָצֵר, וּבַעַל חָצֵר חַיָּיב בְּנִזְקֵי הַבּוֹר.** (ה)**אַף עַל גַּב דְּאָמַר מָר: "כִּי יִכְרֶה אִישׁ בּוֹר" – וְלֹא שׁוֹר בּוֹר; הָכָא, כֵּיוָן דְּאִית לֵיהּ לְהַאיְךְ לְמַלּוֹיֵיהּ, וְלָא קָא מַלְיֵיהּ – כְּמַאן דְּכַרְיֵיהּ דְּמֵי.** (ו)**וְאָמַר רָבָא: הִכְנִיס שׁוֹרוֹ לַחֲצַר בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, וְהִזִּיק אֶת בַּעַל הַבַּיִת, אוֹ בַּעַל הַבַּיִת הוּזַק בּוֹ – חַיָּיב. רֻבַּץ – פָּטוּר.** (ז)**וּמְשׁוּם דְּרֻבַּץ, פָּטוּר? אָמַר רַב פָּפָּא: מַאי "רֻבַּץ" – שֶׁהִרְבִּיץ גְּלָלִים, וְנִטְנְפוּ כֵּלָיו שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת; דְּהַוֵי גְּלָלִים בּוֹר, וְלֹא מָצִינוּ בּוֹר שֶׁחִיַּיב בּוֹ אֶת הַכֵּלִים. הָנִיחָא לִשְׁמוּאֵל, דְּאָמַר: כָּל תַּקָּלָה – בּוֹר הוּא. אֶלָּא לְרַב, דְּאָמַר: עַד דְּמַפְקַר לֵיהּ, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? אָמְרִי: סְתָם גְּלָלִים – אַפְקוֹרֵי מַפְקַר לְהוּ.** (ז-ט)**וְאָמַר רָבָא: נִכְנַס לַחֲצַר בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, וְהִזִּיק אֶת בַּעַל הַבַּיִת אוֹ בַּעַל הַבַּיִת הוּזַק בּוֹ – חַיָּיב. הִזִּיקוֹ בַּעַל הַבַּיִת – פָּטוּר.** (ט-י)**אָמַר רַב פָּפָּא: לָא אָמְרַן – אֶלָּא דְּלָא הָוֶה יָדַע בֵּיהּ; אֲבָל הָוֶה יָדַע בֵּיהּ – הִזִּיקוֹ בַּעַל הַבַּיִת, חַיָּיב. מַאי טַעְמָא? מְשׁוּם דְּאָמַר לֵיהּ: נְהִי דְּאִית לָךְ רְשׁוּתָא לְאַפּוֹקֵי, לְאַזּוֹקֵי לֵית לָךְ רְשׁוּתָא. וְאָזְדוּ לְטַעְמַיְיהוּ, דְּאָמַר רָבָא וְאִיתֵּימָא רַב פָּפָּא:**

שְׁנֵיהֶם

הָכָא בְּרֹשׁוּת קַבֵּל עָלֵהּ נְטִירוּתָא אע"ג דְּלָעֵיל אָמַר רָבָא דְּאַדַּרְבָּה מִשּׁוּם דְּבִרְשׁוּת הוּא דְּמִקַּבֵּל בע"ה נְטִירוּתָא טְפֵי וְאַפֵּי' חֲנָק אֶת עַצְמוֹ אֲלִמָּא הוּדַּע כֹּחוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת בִּרְשׁוּת הָכָא הֵיְינוּ טַעְמָא כְּדְמַסֵּיק מִשּׁוּם דְּבָעֲיָא צְנִיעוּתֵהּ שֶׁמְּגַלָּה זְרוֹעוֹתֶיהָ בִּשְׁעַת לִישָּׁה וּמְסַלֵּק מֵרַוְתָא נַפְשֵׁהּ ומש"ה פָּרִיךְ עָלֶיהָ מַהֲאִשָּׁה שֶׁנִּכְנְסָה לְטָחוֹן וְלֹא רָצָה לְהַקְשׁוֹת מִכָּל הָנָךְ דְּמַתְנִיתִין קְדֵרוֹת וּפֵרוֹת וְשׁוֹר דְּמַאֲשָׁה נִיחָא לֵיהּ לְמִפְרְךְ דס"ד דְּאִשָּׁה מְסַלְּקֵי מָרְווֹתָא נַפְשַׁיְיהוּ טְפֵי מִשּׁוּם יִחוּד: אע"ג דְּאָמַר מַר אִישׁ בּוֹר וְלֹא שׁוֹר בּוֹר כְּלוֹמַר וּמִתּוֹךְ כָּךְ הָיָה לָנוּ לְפָטְרוֹ בְּעַל חֲצֵר וא"ת כ"ש דְּאִי לָא מְמַעֲטִינַן שׁוֹר שֶׁהֲרֵי רְאוּי לְפָטְרוֹ בְּעַל חֲצֵר דְּהָוֵה לֵיהּ לְמִרְמֵי חִיּוּבָא אַבַּעַל הַשּׁוֹר וְי"ל דְּה"ק אע"ג דְּאָמַר מַר אִישׁ בּוֹר וְלֹא שׁוֹר בּוֹר וְהָיָה רְאוּי לְפָטְרוֹ כָּל אָדָם בְּבוֹר שֶׁכָּרָה שׁוֹר כְּלוֹמַר וּמִתּוֹךְ כָּךְ הָיָה לָנוּ לְפָטְרוֹ בְּעַל הַחֲצֵר דה"ל לְמִדְרַשׁ מִפְּסוּק זֶה שֶׁלֹּא יִתְחַיֵּב שׁוּם אָדָם בְּבוֹר שֶׁכָּרָה שׁוֹר זֶה אֵין סְבָרָא לְדָרֹשׁ כֵּן אֶלָּא כֵּיוָן דַּעֲלָה לְמַלְוָיָה כְּמַאן דְּכַרְיֵהּ דְּמֵי וְנִרְאֶה דְּאַדַּרְבָּה מִשּׁוּם דְּבָעֲיָא צְנִיעוּתֵהּ שֶׁמְּגַלָּה זְרוֹעוֹתֶיהָ וּמש"ה פָּרִיךְ עָלֶיהָ מַהֲאִשָּׁה שֶׁנִּכְנְסָה לְטָחוֹן וְלֹא רָצָה לְהַקְשׁוֹת מִכָּל הָנָךְ דְּמַתְנִיתִין קְדֵרוֹת וּפֵרוֹת וְשׁוֹר דְּמַאֲשָׁה נִיחָא לֵיהּ לְמִפְרְךְ דס"ד דְּאִשָּׁה מְסַלְּקֵי מָרְווֹתָא נַפְשַׁיְיהוּ טְפֵי מִשּׁוּם יִחוּד: אע"ג דְּאָמַר מַר אִישׁ בּוֹר וְלֹא שׁוֹר בּוֹר כְּלוֹמַר וּמִתּוֹךְ כָּךְ הָיָה לָנוּ לְפָטְרוֹ בְּעַל חֲצֵר וא"ת כ"ש דְּאִי לָא מְמַעֲטִינַן שׁוֹר שֶׁהֲרֵי רְאוּי לְפָטְרוֹ בְּעַל חֲצֵר דְּהָוֵה לֵיהּ לְמִרְמֵי חִיּוּבָא אַבַּעַל הַשּׁוֹר וְי"ל דְּה"ק אע"ג דְּאָמַר מַר אִישׁ בּוֹר וְלֹא שׁוֹר בּוֹר וְהָיָה רְאוּי לְפָטְרוֹ כָּל אָדָם בְּבוֹר שֶׁכָּרָה שׁוֹר כְּלוֹמַר וּמִתּוֹךְ כָּךְ הָיָה לָנוּ לְפָטְרוֹ בְּעַל חֲצֵר דה"ל לְמִדְרַשׁ מִפְּסוּק זֶה שֶׁלֹּא יִתְחַיֵּב שׁוּם אָדָם בְּבוֹר שֶׁכָּרָה שׁוֹר זֶה אֵין סְבָרָא לְדָרֹשׁ כֵּן אֶלָּא כֵּיוָן דַּעֲלָה לְמַלְוָיָה כְּמַאן דְּכַרְיֵהּ דְּמֵי וְנִרְאֶה דְּאַדַּרְבָּה מִשּׁוּם דְּבָעֲיָא צְנִיעוּתֵהּ שֶׁמְּגַלָּה זְרוֹעוֹתֶיהָ וּמש"ה פָּרִיךְ עָלֶיהָ מַהֲאִשָּׁה שֶׁנִּכְנְסָה לְטָחוֹן וְלֹא רָצָה לְהַקְשׁוֹת מִכָּל הָנָךְ דְּמַתְנִיתִין קְדֵרוֹת וּפֵרוֹת וְשׁוֹר דְּמַאֲשָׁה נִיחָא לֵיהּ לְמִפְרְךְ דס"ד דְּאִשָּׁה מְסַלְּקֵי מָרְווֹתָא נַפְשַׁיְיהוּ טְפֵי מִשּׁוּם יִחוּד: אע"ג דְּאָמַר מַר אִישׁ בּוֹר וְלֹא שׁוֹר בּוֹר וְהָיָה רְאוּי לְפָטְרוֹ כָּל אָדָם בְּבוֹר שֶׁכָּרָה שׁוֹר כְּלוֹמַר וּמִתּוֹךְ כָּךְ הָיָה לָנוּ לְפָטְרוֹ בְּעַל חֲצֵר דה"ל לְמִדְרַשׁ מִפְּסוּק זֶה שֶׁלֹּא יִתְחַיֵּב שׁוּם אָדָם בְּבוֹר שֶׁכָּרָה שׁוֹר זֶה אֵין סְבָרָא לְדָרֹשׁ כֵּן אֶלָּא כֵּיוָן דַּעֲלָה לְמַלְוָיָה כְּמַאן דְּכַרְיֵהּ דְּמֵי וְנִרְאֶה דְּאַדַּרְבָּה מִשּׁוּם דְּבָעֲיָא צְנִיעוּתֵהּ שֶׁמְּגַלָּה זְרוֹעוֹתֶיהָ וּמש"ה פָּרִיךְ עָלֶיהָ מַהֲאִשָּׁה שֶׁנִּכְנְסָה לְטָחוֹן וְלֹא רָצָה לְהַקְשׁוֹת מִכָּל הָנָךְ דְּמַתְנִיתִין קְדֵרוֹת וּפֵרוֹת וְשׁוֹר דְּמַאֲשָׁה נִיחָא לֵיהּ לְמִפְרְךְ דס"ד דְּאִשָּׁה מְסַלְּקֵי מָרְווֹתָא נַפְשַׁיְיהוּ טְפֵי מִשּׁוּם יִחוּד: אִישׁ בּוֹר וְלֹא שׁוֹר בּוֹר וא"ת וְהָא לְעֵיל (בָּבָא קַמָּא דף כב.) פָּטְרִינַן בַּעַל הַגְּמָל כְּשֶׁלֹּא סִכְּסְכָה לְמָ"ד אִשְׁתּוֹ מְשׁוּם מָמוֹנוֹ אע"ג דְּלָא כְּתִיב אִישׁ אֵשׁ וְלֹא שׁוֹר אֵשׁ וְי"ל דְּהָתָם נָמֵי כְּתִיב שֻׁלַּם יְשֻׁלַּם הַמַּבְעֵר אֶת הַבְּעֵרָה דְּמִשְׁמַע דְּוַקָא כְּשֶׁמְּבָעֵיר עַצְמוֹ הוּא מְשֻׁלָּם: וְטָנְפוּ כֵּלָיו פ"ה דְּוַקָא כֵּלָיו אֲבָל הוּא עַצְמוֹ [חַזַּק] חַיָּב בַּעַל הַשּׁוֹר וְלָא פְּטְרִינַן לֵיהּ מִשּׁוּם אִישׁ בּוֹר וְלֹא שׁוֹר בּוֹר דְּכָל מְדֵי דְּהָוֵה דִּילֵהּ בִּשְׁעַת פְּגִימָה וְכֵן נִפְלָה גְּמַלּוֹ וְלֹא הֶעֱמִידָה מֵחֲבֵרְתָּהּ דְּמַחֲיֶבֶת לֵיהּ מִשּׁוּם בּוֹר אע"ג דְּאִיהוּ לָא כַּרְיֵהּ אֶלָּא הַגְּמָל כַּרְהוּ כֵּיוָן דִּבְשָׁעַת כַּרְיֵהּ הוּא וְעָלְיָהּ לְסַלּוּקֵיהּ כְּמוֹ דְּכַרְיֵהּ אִיהוּ דְּמֵי וְאַף עַל גַּב דְּמַפְקֵר לֵיהּ בָּתַר שַׁעְתָּא וְלָא דְּמֵי לְשׁוֹרוֹ שֶׁחָפַר בּוֹר בִּרְשׁוּת הָרַבִּים דְּחָפְרָה לְאו דִּידֵהּ הִיא וְלִדְלִיל הַנָּקְשָׁר בָּרֶגֶל הַתַּרְגּוֹל מְאַלְיָו דְּדָלִיל לְאו דִּידֵהּ הוּא: וְהַזִּיק קְרֵי בֵּין מִתְכַּוֵּן בֵּין שֶׁאֵין מִתְכַּוֵּן וּמִיהוּ בְּיָדַיִם הִזִּיקוֹ: חַזַּק שֶׁזֶּה הָיָה עוֹמֵד בְּמָקוֹמוֹ וּבָא בַּעַל הַבַּיִת וְנִתְקַל בּוֹ:

עין משפט
נר מצוה

א סמג עשין עו:

ב מיי׳ פא׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ טז:

ג מיי׳ פו׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ ג, טוש״ע חו״מ סי׳ תכא סעי׳ ח:

ד מיי׳ פז׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ה, סמג עשין סח, טוש״ע חו״מ סי׳ שצח סעי׳ ד:

ה סמג עשין סח:

ו מיי׳ פז׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ י:

ז מיי׳ פז׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ י, סמג עשין סח:

ח סמג עשין סח:

ט סמג עשין סח:

י מיי׳ פי״א מהל׳ נזקי ממון הל׳ ג, סמג עשין סח, טוש״ע חו״מ סי׳ תה סעי׳ ג:

יא מיי׳ פד׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ א:

יב מיי׳ פד׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ ב, סמג עשין ע, טוש״ע חו״מ סי׳ תכג סעי׳ א:

יג מיי׳ פד׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ א:

יד מיי׳ פד׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ ב, סמג עשין ע, טוש״ע חו״מ סי׳ תכג סעי׳ א:

מסורת הש״ס

א תוספתא בבא קמא

ב לעיל יח.

גליון הש״ס

גמ׳ ריה״ג היא דאמר כר״ט. קשה לי הא להדיא אר״ט כן בכופר דמשלם ברשות ניזק כופר שלם לעיל דף כו ע״א וא״כ למאי צריך ללמוד ממה דאמר ר״ט כן בנזק וגם הוי״ל לומר בקיצור ר״ט היא דאמר תם משלם כופר שלם ברשות הניזק וצ״ע:

שְׁנֵיהֶם בִּרְשׁוּת. פ״ה בְּגוֹן בְּרֹה״ר שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת בְּגוֹן שֶׁשְּׁנֵיהֶם רַצִּים בְּרֹה״ר וְקָשָׁה דְּהַיְנוּ מַתְנִיתִין בְּפֶרֶק הַמַּנִּיחַ (לְעֵיל בָּבָא קַמָּא דף לב.) וְנִרְאֶה לְפָרֵשׁ בְּגוֹן שֶׁנִּכְנַס לְחָצֵר בַּע״ה

א״שְׁנֵיהֶם בִּרְשׁוּת אוֹ שְׁנֵיהֶם שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, הִזִּיקוּ זֶה אֶת זֶה – חַיָּיבִין. הִזִּיקוּ זֶה בָּזֶה – פְּטוּרִין. טַעְמָא דִּשְׁנֵיהֶם בִּרְשׁוּת אוֹ שְׁנֵיהֶם שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת; אֲבָל אֶחָד בִּרְשׁוּת וְאֶחָד שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, דִּבְרְשׁוּת – פְּטוּר, שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת – חַיָּיב. ב״נָפַל לְבוֹר וְהִבְאִישׁ מֵימָיו – חַיָּיב. אָמַר רָבָא: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁהִבְאִישׁ בְּשָׁעַת נְפִילָה, אֲבָל לְאַחַר נְפִילָה – פָּטוּר. מַאי טַעְמָא? הָוֵי שׁוֹר ״בּוֹר״ וּמַיִם ״כֵּלִים״, וְלֹא מָצִינוּ בּוֹר שֶׁחַייָב בּוֹ אֶת הַכֵּלִים. הָנִיחָא לְשְׁמוּאֵל, דְּאָמַר: כֹּל תַּקָּלָה – בּוֹר הוּא. אֶלָּא לְרַב, דְּאָמַר: עַד דְּמַפְקַר לֵיהּ, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? אֶלָּא אִי אִיתְּמַר – הָכִי אִיתְּמַר, אָמַר רָבָא: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁהִבְאִישׁ מִגּוֹפוֹ, אֲבָל הִבְאִישׁ מֵרֵיחוֹ – פָּטוּר. מַאי טַעְמָא? גְּרָמָא בְּעָלְמָא הוּא, וּגְרָמָא בְּעָלְמָא לָא מִיחַייֵב. ג״הָיָה אָבִיו אוֹ בְּנוֹ לְתוֹכוֹ – מְשַׁלֵּם אֶת הַכּוֹפֶר. וְאַמַּאי? הָא תָּם הוּא! אָמַר רַב: בְּמוּעָד לִיפּוֹל עַל בְּנֵי אָדָם בְּבוֹרוֹת עָסְקִינַן. ד׳אִי הָכִי, בַּר קְטָלָא הוּא! אָמַר רַב יוֹסֵף: דַּחֲזָא יְרוֹקָא וּנְפַל. שְׁמוּאֵל אָמַר: הָא מַנִּי – רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי הִיא, דְּאָמַר: תָּם מְשַׁלֵּם חֲצִי כּוֹפֶר. עוּלָּא אָמַר: רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי הִיא – דְּאָמַר כְּרַבִּי טַרְפוֹן, דְּאָמַר: קָרֵן בַּחֲצַר הַנִּיזָּק – נֶזֶק שָׁלֵם מְשַׁלֵּם. הָכִי נָמֵי, כּוֹפֶר שָׁלֵם מְשַׁלֵּם. בִּשְׁלָמָא לְעוּלָּא, הַיְינוּ דְּקָתָנֵי: הָיָה אָבִיו אוֹ בְּנוֹ לְתוֹכוֹ. אֶלָּא לְשְׁמוּאֵל, מַאי אִירְיָא אָבִיו אוֹ בְּנוֹ? אֲפִילּוּ אַחֵר נָמֵי! אוֹרְחֵיהּ דְּמִילְּתָא קָתָנֵי. וְאִם הִכְנִיס בִּרְשׁוּת – בַּעַל חָצֵר חַייָב [כּוּ׳]. אִיתְּמַר, רַב אָמַר: הִלְכְתָא כְּתַנָּא קַמָּא, וּשְׁמוּאֵל אָמַר: הִלְכְתָא כְּרַבִּי. (א)תָּנוּ רַבָּנָן: ״כְּנוֹס שׁוֹרְךָ וְשָׁמְרוֹ״ – הִזִּיק חַייָב, הוּזַּק פָּטוּר. ״כְּנוֹס שׁוֹרְךָ וַאֲנִי אֶשְׁמְרֶנּוּ״ – הוּזַּק חַייָב, הִזִּיק פָּטוּר. הָא גּוּפָא קַשְׁיָא – אָמְרַתְּ: ״כְּנוֹס שׁוֹרְךָ וְשָׁמְרוֹ״ – הִזִּיק חַייָב, הוּזַּק פָּטוּר; טַעְמָא דַּאֲמַר לֵיהּ ״שָׁמְרוֹ״ דְּחַייָב בַּעַל הַשּׁוֹר וּפָטוּר בַּעַל חָצֵר, הָא סְתָמָא – חַייָב בַּעַל חָצֵר וּפָטוּר בַּעַל הַשּׁוֹר, דִּבְסְתָמָא מְקַבֵּל עָלֶיהָ נְטִירוּתָא. אֵימָא סֵיפָא: ״כְּנוֹס שׁוֹרְךָ וַאֲנִי אֶשְׁמְרֶנּוּ״ – הוּזַּק חַייָב, הִזִּיק פָּטוּר. טַעְמָא דַּאֲמַר לֵיהּ ״וַאֲנִי אֶשְׁמְרֶנּוּ״ הוּא דְּמִחַייֵב בַּעַל הֶחָצֵר וּפָטוּר בַּעַל הַשּׁוֹר, הָא סְתָמָא – חַייָב בַּעַל הַשּׁוֹר וּפָטוּר בַּעַל חָצֵר, דִּבְסְתָמָא לָא מְקַבֵּל עָלֶיהָ נְטִירוּתָא; אָתָאן לְרַבִּי, דְּאָמַר: עַד שֶׁיְּקַבֵּל עָלֶיהָ נְטִירוּתָא בַּעַל הַבַּיִת לִשְׁמוֹר. ה״רֵישָׁא רַבָּנַן וְסֵיפָא רַבִּי?! ו״אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: תַּבְרָא, מִי שָׁשָׁנָה זוֹ לֹא שָׁנָה זוֹ. רָבָא אָמַר: כּוּלָּהּ רַבָּנַן הִיא, אַייְדֵי דְּנָסֵיב רֵישָׁא ״שָׁמְרוֹ״, תְּנָא סֵיפָא ״וַאֲנִי אֶשְׁמְרֶנּוּ״. (ב)רַב פָּפָּא אָמַר: כּוּלָּהּ רַבִּי הִיא; וְסָבַר לַהּ כְּרַבִּי טַרְפוֹן, דְּאָמַר: קָרֵן בַּחֲצַר הַנִּיזָּק – נֶזֶק שָׁלֵם מְשַׁלֵּם. הִלְכָּךְ, אָמַר לֵיהּ ״שָׁמְרוֹ״ – לָא מַקְנֵי לֵיהּ מָקוֹם בֶּחָצֵר, וְהָוְיָא לֵיהּ קָרֵן בַּחֲצַר הַנִּיזָּק, וְקָרֵן בַּחֲצַר הַנִּיזָּק מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם. ו״לָא אָמַר לֵיהּ ״שָׁמְרוֹ״ – אַקְנוֹיֵי אַקְנֵי לֵיהּ מָקוֹם בֶּחָצֵר, וְהָוְיָא לֵיהּ חָצֵר הַשּׁוּתָּפִין, וְקָרֵן בַּחֲצַר הַשּׁוּתָּפִין אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא חֲצִי נֶזֶק. ז״מַתְנִי׳ שׁוֹר שֶׁהָיָה מִתְכַּוֵּין לַחֲבֵירוֹ, וְהִכָּה אֶת הָאִשָּׁה וְיָצְאוּ יְלָדֶיהָ – פָּטוּר מִדְּמֵי וְלָדוֹת. וְאָדָם שֶׁהָיָה מִתְכַּוֵּין לַחֲבֵירוֹ, וְהִכָּה הָאִשָּׁה וְיָצְאוּ יְלָדֶיהָ – מְשַׁלֵּם דְּמֵי וְלָדוֹת. ח״כֵּיצַד מְשַׁלֵּם דְּמֵי וְלָדוֹת? שָׁמִין הָאִשָּׁה כַּמָּה הִיא יָפָה עַד שֶׁלֹּא יָלְדָה, וְכַמָּה הִיא יָפָה מְשֻׁיָּלֶדֶת. אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל:

אִם

הִזִּיקוּ בְּיָדַיִם זֶה אֶת זֶה וְאַפִּי׳ שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת כְּגוֹן שֶׁשְּׁנֵיהֶן שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת: אוֹ שְׁנֵיהֶן רְצוּיִין בִּרה״ר: חַייָבִין דִּבְנָזְקִין לֹא שָׁנֵי לָן בֵּין מִתְכַּוֵּין לְשֶׁאֵין מִתְכַּוֵּין וְהָא דְּתָנֵן בְּהַמַּנִּיחַ (לְעֵיל בָּבָא קַמָּא דף לב.) שָׁנִים שֶׁהָיוּ מְהַלְּכִין בִּרה״ר וְהִזִּיקוּ זֶה אֶת זֶה פְּטוּרִין הַהוּא הִזִּיקוּ הַזַּקוּ הוּא וְלָא דַּק בְּלִשָּׁנָה: דִּבְרְשׁוּת פְּטוּר בֵּין הֶזֵּק דִּבְיָדַיִם בֵּין הֶזֵּק דְּמִמֵּילָא וּבִדְלָא יָדַע לַיהּ: שֶׁהִבְאִישׁ בְּשָׁעַת נְפִילָה דְּהַוֵי מַזִּיק מַמָּשׁ וְלָא דָּמֵי לְבוֹר: וּמַיִם כְּלִים כָּל חֲפָצִים כְּכֵלִים דְּלָא חַייָב בְּבוֹר (עֲלָה מִיתָּה אֶלָּא עַל נִזְקֵי בְּהֵמָה) וּשְׁאַר חֲפָצִים הַזִּיקָן זוֹ הִיא מִיתָּתָן: מַאי אִכָּא לְמֵימַר הָא לַית לֵהּ תּוֹרַת בּוֹר וּמִמּוֹנוֹ הוּא וּמְשׁוֹרוֹ לְמַדְנוּ וְלֹא פָּטַר בָּהּ כֵּלִים: מְגוּפוֹ שֶׁהָיָה מִלְכְלֵךְ בְּטִיט: אֲבָל מֵרֵיחָהּ לְאוֹ גּוּפָהּ הוּא דְּסָרְחוֹן דְּנָבְלָה מְמֵילָא אֲתֵי לֵהּ וּנְבָלָה גְּרָמָא הוּא שְׁגוֹרָמַת לְסָרְחוֹן שֶׁיִּבָּא: בַּר קְטָלָא הוּא בְּנָפְלָה קַמַּיְיתָא וְהַיְינוּ בָּא לִידֵי מוּעָד בִּשְׁלָמָא גַּבֵּי מוּעָד דְּגָנְיחוֹת אִכָּא לְמֵימַר כְּדַאֲמְרִינַן בְּפֶרְקִין דִּלְעֵיל (בָּבָא קַמָּא דף מא.) דְּקָטֵל וַעֲרַק א״נ בְּשֶׁאֵין מַכִּירִין אֶת הַשּׁוֹר אִי נַמִי שֶׁהוּזְמוּ זוֹמְמֵי אֲבָל זֶה לֹא עָלָה מִן הַבּוֹר מֵאֲלֵיו וְלֵיכָּא לְמֵימַר עָרַק וְלֹא אִין מַכִּירִין וְלֹא הוּזְמוּ דְּמִלְּתָא דְּאִית לֵיהּ קְלָא הִיא: דַּחֲזָא יְרוֹקָא עֵשֶׂב עַל פִּי הַבּוֹר וּבָא לֶאֱכֹל וְנִפַּל דְּאַהֲנֵהּ נְפִילָה לָא אִיכַּוֵּין וּמִיהוּ כֹּפֶר שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה מְשֻׁלָּם בִּנְפִילָה אַחֲרוֹנָה וְאע״פ שֶׁאֵין הַשּׁוֹר בִּסְקִילָה וְשָׁמְעִינַן לְרַב (לְעֵיל בָּבָא קַמָּא דף מד.) דְּאָמַר פָּטוּר מִזֶּה וּמִזֶּה ה״מ בְּמוּעָד לִנְגִיחוֹת בְּכַוָּנָה וַעֲרַק לְאַגְמָא בְּרֵאשׁוֹנָה וְנָגַח ד׳ שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה פָּטַר לֵיהּ מִגְּזֵרַת הַכָּתוּב דִּכְתִיב הַשּׁוֹר יִסָּקֵל וְגַם בְּעָלָיו וְגוֹ׳ כָּל זְמַן שֶׁאֵין הַשּׁוֹר בִּסְקִילָה אֵין בְּעָלִים מְשֻׁלָּמִין כֹּפֶר אֲבָל זֶה שֶׁלֹּא הָיְתָה בּוֹ חִיּוּב סְקִילָה כְּלָל אֵין הַעֲדָאתוֹ אֶלָּא לְכֹפֶר שֶׁל שֵׁן וְרֶגֶל בַּחֲצַר הַנִּזָּק דְּאוֹקְמִינַן בְּרֶגֶל שֶׁדַּרְסָה ע״ג תִּינוֹק בַּחֲצַר הַנִּזָּק דְּאִיכָּא כֹּפֶר בְּרֶגֶל וְאַף עַל גַּב דְּשָׁלְא בְּכַוָּנָה הוּא וְאֵין הַשּׁוֹר בִּסְקִילָה וה״נ דַּחֲזָא יְרוֹקָא וְנָפַל תּוֹלְדָה דְּשֶׁן הִיא דְּמִתְכַּוֵּין לַהֲנָאתוֹ וא״ת מְשַׁנֶּה הוּא וְאֵין זוֹ שֶׁן כֵּיוָן דְּאִיעֲדֵי לֵיהּ אוֹרְחָא הוּא וּלְאוֹקְמֵי לְהֶזֵּק נְפִילָה אַחֲרוֹנָה בְּמִתְכַּוֵּן וְהַשּׁוֹר בִּסְקִילָה לָא מְצֵינוּ דְּלָגְבֵּי כַּוָּנָה תַּם הוּא וְלֵיכָּא כֹּפֶר דְּהָא כָּל כַּמָּה דְּלָא חָזֵי יְרוֹקָא לֹא אִיעֲדֵי: וּשְׁמוּאֵל אָמַר לְעוֹלָם בְּתַם וּמַתְנִיתִין חֲצִי כֹּפֶר קָאָמַר וְר׳ יוֹסֵי הִיא: עַלָּא מוֹקֵם לָהּ נָמֵי בְּתַם וְכוֹפֵר שָׁלֵם: הַיְינוּ דְּקָתָנֵי אָבִיו אוֹ בְּנוֹ דְּהַוֵי קָרֵן בַּחֲצַר הַנִּזָּק דְּמְשֻׁלָּם כֹּפֶר שָׁלֵם אֶלָּא לִשְׁמוּאֵל דְּאָמַר חֲצִי כֹּפֶר מַאי אַרְיָא כו׳: מִי שֶׁשָּׁנָה זוֹ כו׳ רֵישָׁא רַבָּנַן וְסֵיפָא רַבִּי: כֻּלָּהּ רַבִּי הִיא וְסֵיפָא דַּוְקָא וְרֵישָׁא לָא תַּדּוּק מִנָּהּ הָא סְתָמָא חַזָּק חַייָב דְּוַדַּאי סְתָמָא נָמֵי הִיזִּיק חַייָב חַזָּק פָּטוּר וְהַאי דְּנָקֵט וְשָׁמְרוֹ לְחִיּוּבָהּ נָזָק שָׁלֵם קָאָמַר אִם חַזָּק שׁוֹרוֹ שֶׁל בַּעַל חָצֵר הָא סְתָמָא חֲצִי נָזָק: מַתְנִי׳ שׁוֹר שֶׁהָיָה מִתְכַּוֵּן לַחֲבֵרוֹ הוּא הַדִּין לְמִתְכַּוֵּן לְאִשָּׁה נָמֵי פָּטוּר כְּדַאֲמְרִינַן בְּפֶרְקִין דִּלְעֵיל (בָּבָא קַמָּא דף מב.) נָקִי מִדְּמֵי וְלָדוֹת וּבְגֵמ׳ מְפָרֵשׁ אַמַּאי נָקֵט מִתְכַּוֵּן לַחֲבֵרוֹ:

מסורת הש"ס

א לעיל מב:

ב בבא בתרא קלו.

גליון הש"ס

גמ' כיצד משלם דמי ולדות. עיין לעיל דף מז ע"א תוספות ד"ה וכן:

תורה אור השלם

וְיֹאמַר אַבְרָהָם אֶל־נַעֲרָיו שְׁבוּ לָכֶם פֹּה עִם־הַחֲמוֹר וַאֲנִי וְהַנַּעַר נֵלְכָה עַד־כֹּה וְנִשְׁתַּחֲוֶה וְנָשׁוּבָה אֲלֵיכֶם (בראשית כב, ה)

וְכִי־יִנָּצוּ אֲנָשִׁים וְנָגְפוּ אִשָּׁה הָרָה וְיָצְאוּ יְלָדֶיהָ וְלֹא יִהְיֶה אָסוֹן עָנוֹשׁ יֵעָנֵשׁ כַּאֲשֶׁר יָשִׁית עָלָיו בַּעַל הָאִשָּׁה וְנָתַן בְּפַלִּלִים (שמות כא, כב)

א"כ משֶׁהָאִשָּׁה יוֹלֶדֶת כו' מְפָרֵשׁ בַּגְּמָרָא: וְנוֹתֵן לְבַעַל שֶׁהַתּוֹרָה זָכְתָה לוֹ דִּכְתִיב בַּעַל הָאִשָּׁה (שְׁמוֹת כא): הָיְתָה שִׁפְחָה וְנִשְׁתַּחְרְרָה כְּלוֹמַר הָיְתָה מְשֻׁחְרֶרֶת אוֹ גִּיּוֹרֶת וְאֵין לַהּ בַּעַל שֶׁמֵּת פְּטוּר דְּהַמַּזִּיק בְּנִכְסֵי הַגֵּר שֶׁמֵּת וְאֵין לוֹ יוֹרְשִׁין זָכָה וְהֶן קוֹדֵם לְזָכוֹת בְּמֶה שֶׁבְּיָדוֹ וְהַאי דְּנָקֵט הָאי לְשֶׁנָא הָיְתָה שִׁפְחָה וְנִשְׁתַּחְרְרָה וְלָא נָקֵט הָיְתָה מְשֻׁחְרֶרֶת מִשּׁוּם דע"כ בְּשֶׁאֵין לַהּ בָּנִים הֵימֶנּוּ קָאָמַר וְהֵינוּ דְּקָאָמַר הָיְתָה שִׁפְחָה וְנִשְׁתַּחְרְרָה דְּמַשְׁמַע עַתָּה מִקָּרוֹב דַּעֲדַיִן לֹא הָיוּ לָהֶם בָּנִים וְהוּא הַדִּין נָמֵי לְיִשְׂרְאֵלִית הַנְּשׂוֹאָה לְגֵר וּמֵת הַגֵּר דְּפְטוּר דְּהָא דְּמֵי וְלָדוֹת לְבַעַל וְהַאי דְּנָקֵט שִׁפְחָה וְגִיּוֹרֶת מִשּׁוּם דְּסְתָם שִׁפְחָה מְשֻׁחְרֶרֶת נְשׂוֹאָה לְמְשֻׁחְרֶר וּסְתָם גִּיּוֹרֶת לְגֵר: גְּמ' דְּרַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה בְּשׁוֹר שֶׁנָּגַח אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה (לְעֵיל בָּבָא קַמָּא דף מב.): דְּהָכִי כְּתִיב קְרָא כִּי יִנָּצוּ אֲנָשִׁים אַלְמָא בְּמִתְכַּוֵּן לַחֲבֵרוֹ מִשְׁתַּעֵי: דְּמֵי וְלָדוֹת שַׁבָּח וְלָדוֹת הוּא דְּקָתָנֵי שְׁמִין אֶת הָאִשָּׁה כו' וְיֵשׁ בְּכְלָל שׁוּמָא זוֹ דְּמֵי וְלָדוֹת וּבְמֶה שְׁהָאִשָּׁה נִרְאֵית מְשַׁבַּחַת וּבַעֲלַת אֲבָרִים מִפְּנֵי הַשָּׁבָר וְדָמֶיהָ יְקָרִין: ה"נ קָאָמַר כֵּיצַד מְשַׁלֵּם דְּמֵי וְלָדוֹת וּשְׁבַח וְלָדוֹת שֶׁהֵן מְשַׁבִּיחִין אֶת הָאִשָּׁה: שְׁמִין אֶת הָאִשָּׁה כַּמָּה הָאִשָּׁה יָפָה בְּשִׁבִּיל וְלָדוֹת הַלָּלוּ עַד שֶׁלֹּא יָלְדָה וְכַמָּה הָיא יָפָה עַכְשָׁו כְּשֶׁנִּתְרוֹקְנָה וְנִפְחֲתוּ דָּמֶיהָ וְנוֹתֵן לַבַּעַל וְנִזְקֵה שֶׁל אִשָּׁה אֵינוֹ בִּכְלָל שׁוּמָא זוֹ דְּאֵין כָּאן אֶלָּא פְּחַת רֵיקוּן הָעֹבֶר אֲבָל קְחַשׁ גּוּפָהּ מְחֻמֶּת הַמַּכָּה וְנִפְחֲתוּ דָּמֶיהָ מְשֻׁהֶיְתָה רְאוּיָה לִמְכֹּר כְּשֶׁהָיְתָה בְּרִיאָה רֵיקָנִית הוּא נָזָק וְאֵינוֹ שֶׁל בַּעַל אֶלָּא כְּשֶׁאָר חֲבָלָה הוּא וְהַדִּין קָצוּב בְּכְתֻבּוֹת (דף סה:) בִּזְמַן שֶׁבַּסְּתָר לַהּ שְׁנֵי חֲלָקִים וְלוֹ אֶחָד וּבִזְמַן שֶׁבְּגָלוּי לוֹ ב' חֲלָקִים כו': מַאי קָאָמַר דְּמַשְׁמַע דְּהַכִּי קָאָמַר לֵיהּ דא"כ לְדִידְהּ אִית לַהּ דְּמִשְׁהֻשָּׁה יוֹלֶדֶת מְשַׁבַּחַת וכו' ת"ק הָא קָאָמַר דְּמִפְחֲתָא: וְהַלֹּא אִשָּׁה מְשַׁבַּחַת בְּדָמִים לְאַחַר שֶׁתֵּלֵד דְּמֵי וְלָדוֹת לְבַ

עין משפט
נר מצוה

א מיי׳ פא׳ מהל׳ זכייה ומתנה הל׳ ט, סמג עשין עג, טוש״ע חו״מ סי׳ ערה סעי׳ יא:
ב מיי׳ פא׳ מהל׳ זכייה ומתנה הל׳ ט, סמג עשין עג, טוש״ע חו״מ סי׳ ערה סעי׳ יא:
ג מיי׳ פב׳ מהל׳ זכייה ומתנה הל׳ יד, סמג עשין עג, טוש״ע חו״מ סי׳ ערה סעי׳ כז:
ד מיי׳ פב׳ מהל׳ זכייה ומתנה הל׳ טו, טוש״ע חו״מ סי׳ ערה סעי׳ כח:
ה מיי׳ פב׳ מהל׳ זכייה ומתנה הל׳ טז:
ו מיי׳ פד׳ מהל׳ זכייה ומתנה הל׳ ח:
ז מיי׳ פט״ז מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ ח:
ח מיי׳ פ״ז מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ ח, סמג עשין עג, סמג עשין עד, טוש״ע חו״מ סי׳ ערה סעי׳ כח:
ט מיי׳ פב׳ מהל׳ זכייה ומתנה הל׳ טז, סמג עשין עג, טוש״ע חו״מ סי׳ ערה סעי׳ כח:
י מיי׳ פ״ב מהל׳ נזקי ממון הל׳ ב, סמג עשין סח, טוש״ע חו״מ סי׳ תי סעי׳ ו:
יא מיי׳ פ״ב מהל׳ נזקי ממון הל׳ ב, סמג עשין סח, טוש״ע חו״מ סי׳ תי סעי׳ ו:

וְתָנֵי זָכְתָה וְאֵין מַגִּיהַּ הַבְּרַיְתָא אֶלָּא כְּלוֹמַר זָכָה מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ זְכוּת: מַשְׁכּוֹנוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל בְּיַד גֵּר כו' מוֹצִיאִין אוֹתוֹ מִיָּדוֹ וַאֲפִילּוּ מִשְׁכָּנוֹ שֶׁלֹּא בְּשָׁעַת הַלְוָאָתוֹ וַאֲפִילּוּ לְמַ"ד בַּעַל חוֹב קוֹנֶה מַשְׁכּוֹן דע"כ אֵין לוֹ אֶלָּא שִׁעְבּוּד עָלָיו כַּיּוֹן שֶׁהָיָה יָכוֹל לְפָדוֹתוֹ: הַיִּשְׂרְאֵל וּלְסַלְקוֹ בְּדָמִים: וְהִלְכָתָא דְּלֵיתֵיהּ בְּחָצֵר פ"ה דְּאַמַּשְׁכּוֹן קָאֵי דְּאִם אִיתֵיהּ בְּחָצֵר קָנֵי אע"פ שֶׁאֵין עוֹמֵד בְּצַד שָׂדֵהוּ וְצָרִיךְ לוֹמַר דְּאַיְירֵי בְּחָצֵר הַמְשׁוֹתֶפֶת דְּאִי בְּחָצֵר שֶׁאֵין מְשׁוֹתֶפֶת לֹא קָנָה אֶלָּא אִם כֵּן עוֹמֵד בְּצַד שָׂדֵהוּ כְּדְאִיתָא בפ"ק דב"מ (דף יא. ושם.) וּלְמַאי דס"ד דְּאַיְירֵי כְּשֶׁהַמַּשְׁכּוֹן בְּחָצֵר וּבַעַל הֶחָצֵר אֵין כָּאן וְזֶה אֵינוֹ כְּפִי הַמַּסְקָנָא שֶׁל ב"מ ולר"י נִרְאֶה דְּמַעִקָּרָא נָמֵי הָכִי ס"ל דְּאַיְירֵי בְּחָצֵר שֶׁאֵין מְשׁוֹתֶפֶת וְלֹא קָנָה אֶלָּא אִם כֵּן עוֹמֵד בְּצַד שָׂדֵהוּ וְכֵן מִשְׁמַע נָמֵי מִמָּא זֶה וְהֶחֱזִיק בָּהּ אִם כֵּן לֹא הָיְתָה מְשׁוֹתֶפֶת אֲצָל זֶה וְהָא דְּקָאָמַר וְהִלְכָתָא דְּלֵיתֵיהּ בְּחָצֵר אַבַּעַל חָצֵר קָאֵי כְּלוֹמַר שְׁנוּיָא הִיא דְּשָׁנִינַן שְׁנוּיָא הוּא: הַחוֹפֵר בּוֹר ברה"י וּפְתָחוֹ לרה"ר כְּלָלָא דְּמִלְּתָא בְּכָל הַהּ שְׁמָעְתָּתָא בּוֹר בְּתַר פְּתָחוֹ אָזְלִינַן דְּנָחְשָׁב הַבּוֹר כְּאִלּוּ הוּא בְּמָקוֹם שֶׁהַפֶּתַח שָׁם: ברה"י וּפְתָחוֹ לרה"י אֶחָד פ"ה שֶׁהִפְקִיר רְשׁוּתוֹ אוֹתָהּ שֶׁפִּי הַבּוֹר בְּתוֹכָהּ אֵין נִרְאֶה שר"ל שֶׁפְּתָחוֹ לרה"י שֶׁל אָדָם אֶחָד וּבָא אוֹתוֹ אָדָם וְהִפְקִיר רְשׁוּתוֹ שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ לוֹמַר אוֹתָהּ בְּלָשׁוֹן נְקֵבָה אֶלָּא מִשְׁמַע שֶׁרוֹצֶה לְפָרֵשׁ הַכֹּל בְּרִשּׁוּת עַצְמוֹ וְלָשׁוֹן אַחֵר אֵינוֹ מְיֻשָּׁב לְפָרוּשׁ זֶה וְאֵין לְהַקְשׁוֹת אַמַּאי אֲצְטְרִיךְ לְמִתְנֵי ברה"י וּפְתָחוֹ לרה"י ה"ל לְמֵימַר הַחוֹפֵר בּוֹר ברה"י וּפְתָחוֹ לרה"ר וְתוּ לָא דְּאַגַּב הַכֹּל עוֹשֶׂה בִּרְשׁוּתוֹ ור"י מְפָרֵשׁ ברה"י וּפְתָחוֹ לרה"י אֶחָד פ"ה שֶׁהִפְקִיר רְשׁוּתוֹ אוֹתָהּ שֶׁפִּי הַבּוֹר בְּתוֹכָהּ אֵין נִרְאֶה שר"ל שֶׁפְּתָחוֹ לרה"י שֶׁל אָדָם אֶחָד וּבָא אוֹתוֹ אָדָם וְהִפְקִיר רְשׁוּתוֹ שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ לוֹמַר אוֹתָהּ בְּלָשׁוֹן נְקֵבָה אֶלָּא מִשְׁמַע שֶׁרוֹצֶה לְפָרֵשׁ הַכֹּל בְּרִשּׁוּת עַצְמוֹ וְלָשׁוֹן אַחֵר אֵינוֹ מְיֻשָּׁב לְפָרוּשׁ זֶה וְאֵין לְהַקְשׁוֹת אַמַּאי אֲצְטְרִיךְ לְמִתְנֵי ברה"י וּפְתָחוֹ לרה"י ה"ל לְמֵימַר הַחוֹפֵר בּוֹר ברה"ר וְתוּ לָא דְּאַגַּב אַחֲרָנִי נָקֵט הָכִי וּפֵרֵשׁ לָנוּ שֶׁהַבּוֹר וְהַפֶּתַח הַרבּים: עַל הַכְּרָיָה לֹא כ"ש בְּמַכְלְתִּין אֲמְרִינַן מִכָּאן שֶׁאֵין עוֹנְשִׁין מִן הַדִּין אֲבָל בַּשׁ"ס שֶׁלָּנוּ אֵין סוֹבֵר כֵּן כִּדְפָרֵשׁית בְּרֵישׁ הַמַּסֶּכֶת (דף ב.) [עַיֵּן תּוֹס' לְעֵיל (בָּבָא קַמָּא ד':) ד"ה וְעֵדִים]:

מסורת הש״ס

א עבודה זרה סו:
ב בבא מציעא קב.
ג משנה בבא קמא; משנה עירובין; עירובין קא.; לעיל לב:
ד מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי; לקמן נא.; שבת קיא.; בכורות לג:

גליון הש״ס

תוס׳ ד״ה ברה״י וכ׳ על בעל חצר למלויה. עיין לעיל דף כט ע״א תוספות ד״ה פליגי ודף מח ע״א תוספות ד״ה אע״ג:

תורה אור השלם

וְכִי־יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר אוֹ כִּי־יִכְרֶה אִישׁ בֹּר וְלֹא יְכַסֶּנּוּ וְנָפַל־שָׁמָּה שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר [שמות כא, לג]

וְתָנֵי: ״זָכְתָה״. (א)לֵימָא כְּתַנָּאֵי: בַּת יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּישֵּׂאת לְגֵר וְנִתְעַבְּרָה מִמֶּנּוּ, וְחָבַל בָּהּ; בְּחַיֵּי הַגֵּר – נוֹתֵן דְּמֵי וְלָדוֹת לַגֵּר. לְאַחַר מִיתַת הַגֵּר – תְּנֵי חָדָא: חַיָּיב, וְתָנֵי חָדָא: פָּטוּר. מַאי, לָאו תַּנָּאֵי נִינְהוּ? לְרַבָּה – וַדַּאי תַּנָּאֵי הִיא. אֶלָּא לְרַב חִסְדָּא – מִי לֵימָא תַּנָּאֵי הִיא? לָא קַשְׁיָא; הָא רַבָּנַן, הָא רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל. אִי רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, מַאי אִרְיָא לְאַחַר מִיתָה? אֲפִילּוּ מֵחַיִּים נָמֵי אִית לַהּ פַּלְגָא! מֵחַיִּים אִית לַהּ פַּלְגָא, לְאַחַר מִיתָה כּוּלֵּיהּ. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: הָא וְהָא רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל; כָּאן בְּשָׁבַח וְלָדוֹת, כָּאן בִּדְמֵי וְלָדוֹת. אָמְרִי: מִשָּׁבַח וְלָדוֹת לִישְׁמַע דְּמֵי וְלָדוֹת, וּמֵרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל לִישְׁמַע לְרַבָּנַן! אָמְרִי: לָא; שָׁבַח וְלָדוֹת, דְּשָׁיְיכָא יְדֵהּ בְּגַוַּיְיהוּ – זָכְיָא בְּהוּ בְּכוּלְּהוּ; דְּמֵי וְלָדוֹת, לָא שָׁיְיכָא יְדֵהּ בְּגַוַּיְיהוּ – לָא זָכְיָא בְּהוּ כְּלָל. (א)בָּעֵי מִינֵּיהּ רַב יֵיבָא סָבָא מֵרַב נַחְמָן: הַמַּחְזִיק בִּשְׁטָרוֹתָיו שֶׁל גֵּר, מַהוּ? מַאן דְּמַחְזֵיק בִּשְׁטָרָא – אַדַּעְתָּא דְּאַרְעָא הוּא מַחְזֵיק, וּבְאַרְעָא הָא לָא אַחְזֵיק; וּשְׁטָרָא נָמֵי לָא קָנָה – דְּלָאו דַּעְתֵּיהּ אַשְׁטָרָא; אוֹ דִלְמָא, דַּעְתֵּיהּ נָמֵי אַשְׁטָרָא? (ב)אָמַר לֵיהּ: עָנִי מוֹרִי, וְכִי לָצוֹר עַל פִּי צְלוֹחִיתוֹ הוּא צָרִיךְ? אָמַר לֵיהּ: לָצוֹר וְלָצוֹר. (א)אָמַר רַבָּה: מַשְׁכּוֹנוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל בְּיַד גֵּר, וּמֵת הַגֵּר, וּבָא יִשְׂרָאֵל אַחֵר וְהֶחֱזִיק בּוֹ – מוֹצִיאִין אוֹתוֹ מִיָּדוֹ. מַאי טַעְמָא? כֵּיוָן דְּמִית לֵיהּ גֵּר – פְּקַע לֵיהּ שִׁעְבּוּדֵיהּ. (ג)מַשְׁכּוֹנוֹ שֶׁל גֵּר בְּיַד יִשְׂרָאֵל, וּמֵת הַגֵּר, וּבָא יִשְׂרָאֵל אַחֵר וְהֶחֱזִיק בּוֹ – זֶה קָנָה כְּנֶגֶד מְעוֹתָיו, וְזֶה קָנָה אֶת הַשְּׁאָר. (ב-ח)וְאַמַּאי? תְּקָנֵי לֵיהּ חֲצֵירוֹ – דְּהָאָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא: חֲצֵירוֹ שֶׁל אָדָם קוֹנָה לוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ! אָמְרִי: הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן – דְּלֵיתֵיהּ. כֹּל הֵיכָא דְּאִיתֵיהּ לְדִידֵיהּ, דְּאִי בָּעֵי מְקָנֵי [מָצֵי] קָנֵי – קָנְיָא לֵיהּ [נָמֵי] חֲצֵירוֹ; כֹּל הֵיכָא דְּלֵיתֵיהּ לְדִידֵיהּ, דְּאִי בָּעֵי הוּא לְמִיקְנֵי לָא מָצֵי קָנֵי – חֲצֵירוֹ נָמֵי לָא קָנְיָא. (ט)וְהִלְכְתָא: דְּלֵיתֵיהּ בַּחֲצֵירוֹ – דְּלֹא קָנָה. (י-ג)מַתְנִי׳ הַחוֹפֵר בּוֹר בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד וּפְתָחוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים, אוֹ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וּפְתָחוֹ לִרְשׁוּת הַיָּחִיד, בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד וּפְתָחוֹ לִרְשׁוּת הַיָּחִיד אַחֵר – חַיָּיב. (א-ד)גְּמ׳ תָּנוּ רַבָּנַן: הַחוֹפֵר בּוֹר בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד וּפְתָחוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים; בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וּפְתָחוֹ לִרְשׁוּת הַיָּחִיד – חַיָּיב, וְזֶהוּ בּוֹר הָאָמוּר בַּתּוֹרָה; דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: הַפְקִיר רְשׁוּתוֹ וְלֹא הַפְקִיר בּוֹרוֹ – זֶהוּ בּוֹר הָאָמוּר בַּתּוֹרָה. (ד)אָמַר רַבָּה: בְּבוֹר בִּרְשׁוּת הָרַבִּים – כּוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי דְּמִיחַיַּיב, מַאי טַעְמָא? אָמַר קְרָא: ״כִּי יִפְתַּח״ וְ״כִי יִכְרֶה״ – אִם עַל פְּתִיחָה חַיָּיב, עַל כְּרָיָיה לֹא כָּל שֶׁכֵּן?! אֶלָּא שֶׁעַל עִסְקֵי כְּרָיָיה בָּאָה לוֹ. לֹא נֶחְלְקוּ אֶלָּא בְּבוֹר לְרַבָּה וַדַּאי ע"כ מוּזְקֵי לְמִלְּתֵהּ כְּתַנָּאֵי דְּהוּא אָמַר חַיָּב וְהָא דְּתָנֵי פָּטוּר לָא מַצֵי מוּזְקֵי לֵיהּ כְּוָותֵהּ וע"כ הָכִי מְתָרֵץ אֲנָא דְּאָמְרֵי כְּתַנָּא דְּמַחַיַּב: אֶלָּא לְרַב חִסְדָּא מִי לֵימָא מִי מְבַּעְיָא לֵיהּ לְאוּקְמֵהּ מִלְּתֵהּ בְּפֶלְגְּתֵהּ כְּתַנָּאֵי וּלְמֵימַר אֲנָא דְּאָמְרֵי כְּתַנָּא דְּפָטַר אוֹ מַצֵי לְתָרוּצֵי הַאי דְּתָנָא חַיָּב בְּמִלְּתֵהּ אַחֲרִיתִי דְּלָא תְּקַשֵּׁי לֵיהּ: לֹא קַשְׁיָא כְּלוֹמַר אָמַר לְךָ רַב חִסְדָּא תַּרְוַיְיהוּ תַּנָּאֵי כְּווֹתֵי קָיְמִי דְּבְדְמֵי וְלָדוֹת פָּטוּר וְהָא דְּתָנָא חַיָּב בְּשָׁבַח וְלָדוֹת וְאַלְּבָּא דר"ש דְּאָמַר אִשָּׁה פַּלְגָא בְּהוּ וְהֵיא קַיֶּמֶת: וְהָא דְּתָנֵי פָּטוּר רַבָּנַן הִיא דְּאָמְרֵי כּוּלְּהוּ דְּבַעַל וַהֲרֵי הוּא מֵת וְזָכָה זֶה מִן הַהֶפְקֵר אֲבָל רַבָּה לָא מְצֵי לְתָרוּצֵי מִידֵי דְּהָא אֵיהוּ אָמַר אִשָּׁה זָכְתָה בְּחֵלֶק בַּעְלָהּ מִן הַהֶפְקֵר הוֹאִיל וְהִיא הַיְתָה מְעֻבֶּדֶת וּמַחְזֶקֶת בָּהֶן בְּשָׁעַת מִיתָה וְאַמַּאי פָּטוּר מְשַׁבָּח וְלָדוֹת וּדְמֵי וְלָדוֹת דִּידֵהּ נִינְהוּ: מַאי אַרְיָא לְאַחַר מִיתַת הַגֵּר דְּתָנֵי חַיָּב לְהַ חֶלְקָהּ: מֵחַיִּים דְּגֵר: נָמֵי חַיָּב לְתֵן לָהּ חֶלְקָהּ: לְאַחַר מִיתָה הַגֵּר: כּוּלֵּיהּ דְּזָכְיָא בְּחֵלֶק שָׁבַח וְלָדוֹת שֶׁל בַּעְלָהּ: אָמְרִי א"כ קַשְׁיָא לְרַב חִסְדָּא דְּמִשָּׁבַח וְלָדוֹת הַמַּגִּיעַ חֶצְיוֹ בְּחַיֵּי הַגֵּר לְגֵר וְקַאָמַר ר"ש דְּכֻשְּׁמֵת וְהִיא מְעֻבֶּדֶת זָכְתָה הִיא בְּחֶלְקוֹ נִשְׁמַע דְּזָכְתָה נָמֵי בִּדְמֵי וְלָדוֹת דְּבַעְלָהּ דְּמַאי שְׁנָא דְּמֵי וְלָדוֹת מִשָּׁבַח וְלָדוֹת: ומדר"ש דְּאַשְׁמְעִינַן דְּזָכְתָה בְּחֶלְקוֹ נִשְׁמַע נָמֵי לְרַבָּנַן דְּזָכְתָה בְּכָלָּן דְּרַבָּנַן לָא פְּלִיגִי אֶלָּא בְּמֵחַיִּים אֲבָל בְּזָכְיָה דְּמִיתָה לָא פְּלִיגִי רַבָּנַן וּר"ש: אָמְרִי לָא דְּמוּ דְּמֵי וְלָדוֹת לְשָׁבַח וְלָדוֹת: שָׁבַח וְלָדוֹת לר"ש דְּשַׁיְיכָא בְּהוּ מֵחַיִּים בְּפַלְגָּא כִּי מֵת זָכְיָא בְּכוּלְּהוּ: בִּשְׁטָרוֹת שֶׁל גֵּר שֶׁשִּׁעְבֵּד לוֹ יִשְׂרָאֵל אַחֵר וְהֶחֱזִיק קַרְקָעוֹתָיו: מַהוּ לִקְנוֹת אֶת הַגֵּוֵיר: וּשְׁטָרָא נָמֵי לָא קָנֵי וְאִי אָתָא יִשְׂרָאֵל אַחֵר וְהֶחֱזִיק בָּהּ לָצוּר עַל פִּי צְלוֹחִיתוֹ קָנֵיהּ: עָנִי מוֹרִי מִמָּא: אֲדוֹנִי: וְכִי לָצוּר עַל פִּי צְלוֹחִיתוֹ דְּלָמָוֵי דַּעְתֵּהּ אַאַרְעָא): פְּקַע לֵיהּ שִׁעְבּוּדֵיהּ וְקָם לֵיהּ בְּרִשׁוּתִי' דְּמַרֵהּ: וְהִלְכְתָא הָא דְּאָמְרִינַן זֶה קָנָה אֶת הַשְּׁאָר: בְּדָלֵיתֵיהּ לְמַשְׁכּוֹן בַּחֲצֵרוֹ שֶׁל מַלְוֶה בְּשָׁעַת מִיתַת הַגֵּר אֲבָל אִיתֵיהּ לְמַשְׁכּוֹן בַּחֲצַרוֹ קָנֵי לֵיהּ חֲצֵירוֹ: מַתְנִי' וּפְתָחוֹ לרה"ר וכ"ש אִם חָפַר ברה"ר וּפְתָחוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים וְלֹא תֵּימָא דַּוְקָא חוֹפֵר בִּרְשׁוּתֵהּ דַּהֲוָה לֵיהּ בּוֹר דְּאִית לֵיהּ בְּעָלִים אֲבָל חָפַר ברה"ר פָּטוּר דְּהָא תְּנֵי סֵיפָא הַחוֹפֵר בּוֹר בִּרה"ר וְנָפַל לְתוֹכוֹ כו': ברה"ר וּפְתָחוֹ לרה"י דַּהֲוָה לֵיהּ בּוֹר ברה"י וְהַפְקִיר רְשׁוּתוֹ דְּלָא מָצֵי לְמֵימַר מַאי בָּעֵית בִּרְשׁוּתִי וְנָפַל דֶּרֶךְ פִּיו לְתוֹכוֹ: חַיָּב דְּקִסְבַּר חִיּוּבָא דְּבוֹר בֵּין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים בֵּין בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד הִיא וּבְלֹבֶד שֶׁיַּפְקִיר רְשׁוּתוֹ: בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד וּפְתָחוֹ לִרְשׁוּת הַיָּחִיד אַף עַל גַּב דְּאֵין כָּאן צַד רְשׁוּת הָרַבִּים: חַיָּב וּבְלֹבֶד אִם הִפְקִיר רְשׁוּתוֹ אוֹתָהּ שֶׁפִּי הַבּוֹר לְתוֹכָהּ: גְּמ' וּפְתָחוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים כֵּיוָן שֶׁהַתַּקָּלָה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים הָוֵה לֵיהּ כְּמִי שֶׁחָפְרוּ ברה"ר: וְזֶהוּ בּוֹר כו' לְקַמָּהּ מְפָרֵשׁ מַאי זֶהוּ: סְתָם לָא גָּרְסִינַן: כ"ע לָא פְּלִיגִי דְּמִחַיַּב ור"ע מוֹדֶה לֵיהּ לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּבוֹר בִּרְשׁוּת הָרַבִּים דְּהוּא אָמוּר בַּתּוֹרָה אֲבָל רַבִּי יִשְׁמָעֵאל לָא מוֹדֵי לֵהּ לְרַבִּי עֲקִיבָא בְּבוֹר בִּרְשׁוּתוֹ דְּקִסְבַר כִּי אַפְקְרֵנָא לְהָךְ רְשׁוּתִי לְאוּ לְאַחֲיוּבֵי אֲנָא בְּהָזִיקָא אַפְקְרֵתֵהּ: אִם עַל פּוֹתַח שֶׁחָפְרוּ אַחֵר וְכִסָּהוּ וּבָא אַחֵר וְגִלָּהוּ: בָּאָה לוֹ שֶׁאֵין לוֹ חֵלֶק בּוֹ אֶלָּא שֶׁכְּרָהוּ אוֹ שֶׁפְּתָחוֹ דְּהַיְנוּ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים שֶׁאֵין הַקַּרְקַע שֶׁלּוֹ:

מסורת הש״ס

א זבחים מ.
ב משנה בבא בתרא
ג משנה טהרות; תוספתא בבא קמא
ד ספרא ויקרא דבורא דחובה פרשה ד ח
ה בכורות נא:
ו יבמות קכא:
ז ברכות לד:; תנא דבי אליהו זוטא נספחים לסדר אליהו זוטא מבוא ט; ספרא שמיני מכילתא דמילואים ב לג; עירובין סג.; ויקרא רבה

תורה אור השלם

בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם כֶּסֶף יָשִׁיב לִבְעָלָיו וְהַמֵּת יִהְיֶה־לּוֹ
[שמות כא, לד]

וְכִי־יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר אוֹ כִּי־יִכְרֶה אִישׁ בֹּר וְלֹא יְכַסֶּנּוּ וגו׳ [שמות כא, לג]

וכי יפתח... כי יכרה. כיוון שהכתוב מטיל את האחריות וגו׳ [פירושי רד״צ הופמן על שמות כא:לג, ג]

וַיַּעַן עָמוֹס וַיֹּאמֶר אֶל־אֲמַצְיָה לֹא־נָבִיא אָנֹכִי וְלֹא בֶן־נָבִיא אָנֹכִי וגו׳ [עמוס ז, יד]

יְחִיטוּ וּבְגָמָרָא נָפַל אֲשִׁיתָא (בְּרָכוֹת דף נו.): פְּטוּר וְהֵינוּ נְמֵי כְּחוֹפֵר בּוֹר בִּרְשׁוּתוֹ דְּאִית לֵיהּ בְּעָלִים וְהַהֶקֵּיר רְשׁוּתוֹ דְּלָא מְצֵי לְמֵימַר לֵהּ מֵאי בָּעֵית בִּרְשׁוּתִי הֲכָא נְמֵי לֹא מְצֵי לְמֵימַר לֵיהּ לְמָה הֶלְכָה בְּהֶמְתֶּךָ עַל שְׂפָתוֹ דְּהָא בִּרְשׁוּת הָרַבִּים הִיא: וְטַעְמָא דְּלָאוֹשְׁיֵן שֶׁדֶּרֶךְ לַעֲשׂוֹת כֵּן וְאֵינוֹ פּוֹשֵׁעַ: הָא לְאוֹ לְאֲשִׁין חַיָּב אֲלָמָא בּוֹר בִּרְשׁוּתוֹ חַיָּב וְקַשְׁיָא רֵישָׁא לְסֵיפָא: רֵישָׁא דְּקָתָנֵי בּוֹר בִּרְשׁוּתוֹ פְּטוּר ר' יִשְׁמָעֵאל: וְסֵיפָא דְּמַחַיֵּב דְּדָיְקִינַן הָא לְאוֹ לְאֲשִׁין חַיָּב ר״ש: אֶלָּא לְרַב יוֹסֵף דְּאָמַר בּוֹר בִּרְשׁוּתוֹ דְּכֻלֵּי עָלְמָא חַיָּב רֵישָׁא דְּקָתָנֵי פְּטוּר מַנִּי: לֹא רְשׁוּתוֹ וְלֹא בּוֹרוֹ דא״ל בִּרְשׁוּתֵיהּ מֵאי בָּעֵית וְאַטְּרִיךְ לְאַשְׁמוֹעֵי' דאע״ג דְּאֵינוֹ רָשַׁאי לַעֲשׂוֹת כֵּן דְּאֵין עוֹשִׂין חֶלֶל תַּחַת רְשׁוּת הָרַבִּים מִיהוּ הוֹאִיל וְלִרְשׁוּתוֹ פָּתְחוֹ פְּטוּר: דְּאָרְווּחֵי בֵּהּ אֲרְווּחֵי לרה״ד דַּהֲוָה לֵיהּ חוֹפֵר בּוֹר בִּרְה״ר וְהִלְכָךְ טַעְמָא דְּלְאַשְׁיֵן הָא לְאַשְׁיֵן חַיָּב: ברה״י הִסְמוּכָה לרה״ר דְּגוֹן מְקֹצָה מָקוֹם מֻרְשׁוּתוֹ לְרְשׁוּת הָרַבִּים דַּהֲוָה לֵיהּ הֶקֵּיר רְשׁוּתוֹ פְּטוּר: וּמֻסָּר לָרַבִּים דְּאָמַר לִבְנֵי עִירוֹ הַבּוֹר זֶה שְׁחָפַרְתִּי צְרִיךְ לָכֶם לְשִׁתּוֹת מַי גְּשָׁמִים הַמִּתְכַּנְּסִין שָׁם וּרְאוּיָה לְשִׁתּוֹת בְּהֶמּוֹת מֻתָּר הוּא מְסוּר לָכֶם. חוֹפֵר שִׁיחִין לְעוֹלֵי רְגָלִים בְּדֶרֶכִים: שָׁעָה רִאשׁוֹנָה שֶׁעֲדַיִן הִיא רְאוּיָה לְהִיוֹת חֲיָה בְּתוֹךְ הַמַּיִם: אָמַר לָהֶם שְׁלוֹם תַּעֲלָה וְכֵן שְׁנִיָּה: שְׁלִישִׁית דַּהֲוָה לֵהּ שְׁהוּת שְׁתַּצָּא נַפְשָׁהּ אִם יְשַׁנֵּהּ שָׁם: אָמַר לָהֶן קְבַר עַלְתָּה וְדַאי כִּדְאָמְרִינַן לְקַמָּן דְּפִשִׁיטָא לֵיהּ דְּלָא תָּמוּת שָׁם: זֶכֶר שֶׁל רַחֲלִים אֵילוֹ שֶׁל יִצְחָק: וְזָקֵן מְנַהֲיֵגוֹ אַבְרָהָם: מִצְטַעֵר בּוֹ לְחָפֹר בּוֹרוֹת וּמְעָרוֹת לְעוֹלֵי רְגָלִים: עִם סְבִיבָיו צְדִיקִים הַדְּבֵקִים בּוֹ: נִשְׁעֶרֶה מְאֹד לְשׁוֹן חוּט הַשַּׁעֲרָה: וְנוֹרָא עַל כָּל סְבִיבָיו מַטִּיל אֵימַת מִשְׁפָּטָיו עֲלֵיהֶם: וְתֹרַן לַעֲבֹר עַל כָּל פִּשְׁעָם: יִוָּתְרוּ חַיָּיו יַעֲקְרוּ חַיָּיו וְגוּפוֹ שְׁמוּרָה אֶל הַבְּרִיּוֹת לְחַטּוֹא:

בַּעַל הַתַּקָּלָה וּלְעוֹלָם בְּרה״ר אֲבָל בִּרְשׁוּתוֹ אע״פ שֶׁהַהֶקֵּיר פְּטוּר כִּדְפָרֵישׁ׳ הַאי דְּנָקֵט וְלֹא הֶקֵּיר בּוֹרוֹ דְּאִם הֶקֵּיר אַף בּוֹרוֹ הָוֶה לֵיהּ בּוֹר בִּרְה״ר: וּמַאי זֶהוּ דר״ע וּבְשֶׁלָּמָא זֶהוּ דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל לְמִעוּטֵי דר״ע אֶלָּא זֶהוּ דר״ע לְמֵעוּטֵי מַאי הֲא בּוֹר בְּרה״ר נְמֵי אָמוּר בַּתּוֹרָה כִּדְדָרְשִׁינַן: לְתַשְׁלוּמִין בּוֹר דְּאִית לֵיהּ בְּעָלִים נֶאֱמַר אֵצֶל תַּשְׁלוּמִין כְּדִכְתִיב בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם וּבּוֹר בִּרְה״ר נֶאֱמַר אֵצֶל הַנִּזְקִין כְּדִכְתִיב כִּי יִפְתַּח אִישׁ וְכִי יִכְרֶה וְנָפַל שָׁמָּה וגו׳ וְהֵכִי קָאָמַר ר״ע אֲפִילּוּ פְּטָרָתָן בְּבוֹר בִּרְשׁוּתוֹ וְלָא זֶהוּ בּוֹר הָאָמוּר בַּתּוֹרָה אֵצֶל תַּשְׁלוּמִין: הָנֵי מִילֵּי בּוֹר בִּרְשׁוּת הָיָחִיד וְהֶקֵּיר רְשׁוּתוֹ וְלֹא בּוֹרוֹ דְּהָוֶה לֵיהּ מְמוֹנוֹ שְׁהֶיזֵק חַיָּב מִשּׁוּם דְּקָרֵינַן בֵּהּ בַּעַל הַבּוֹר אֲבָל ברה״ר דְּלָאו מְמוֹנוֹ הוּא פְּטוּר: דְּטָאֵי יִסְתֹּם וְיִמָּלֵא עָפָר: וּמַאי זֶהוּ דר׳ יִשְׁמָעֵאל הוֹאִיל וּלְרַבִּים תְּרוַיְהוּ כְּתִיבִי: לְנָזְקִין בּוֹר בְּרה״ר פָּתַח בּוֹ הַכָּתוּב תְּחִלָּה כְּשֶׁהִבְּרִי בְּנָזְקוֹ וְנָפַל שָׁמָּה שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר בּוֹר בִּרְשׁוּת הָרַבִּים הִבְּרִי בּוֹ הַכָּתוּב כִּי יִפְתַּח וְכִי יִכְרֶה וְנָפַל. וְאִי קְשָׁיָא מִתָּנֵי' מְנַּי רַבָּה מוּקֵי לֵהּ כְּר״ע דְּתַנְיָא אַתְּרַוַיְהוּ וְרַב יוֹסֵף מוֹקֵי לֵהּ כְּר׳ יִשְׁמָעֵאל: פְּטוּר אִם נָפַל בְּדֶרֶךְ פִּיו שֶׁבִּרְשׁוּתוֹ וקס״ד אֲפִילּוּ הֶקֵּיר רְשׁוּתוֹ פְּטוּר אֲבָל אִם נִפְתָּחָה הַקְּמִירָה שֶׁשָּׁמַר וְכָסָה ברה״ר חַיָּב דְּהַאי תִּנָּא סָבַר חֵיבָא דִּבּוּר ברה״ר הוּא: לְאָוְשִׁין יְסוֹד לְחוֹמַת בֵּיתוֹ עַל פְּנֵי כָּל רֹחַב הַבַּיִת אֲצֶל רה״ר וַחֲבֵרוֹ בְּסָפֵק עוֹרֵג וְאֹשֵׁיא יְחִיטוּ וּבְגָמָרָא נָפַל אֲשִׁיתָא (בְּרָכוֹת דף נו.): פְּטוּר וְהֵינוּ נְמֵי כְּחוֹפֵר בּוֹר בִּרְשׁוּתוֹ דְּאִית לֵיהּ בְּעָלִים וְהַהֶקֵּיר רְשׁוּתוֹ דְּלָא מְצֵי לְמֵימַר לֵהּ מֵאי בָּעֵית בִּרְשׁוּתִי הֲכָא נְמֵי לֹא מְצֵי לְמֵימַר לֵיהּ לְמָה הֶלְכָה בְּהֶמְתֶּךָ עַל שְׂפָתוֹ דְּהָא בִּרְשׁוּת הָרַבִּים הִיא: וְטַעְמָא דְּלְאַשְׁיֵן שֶׁדֶּרֶךְ לַעֲשׂוֹת כֵּן וְאֵינוֹ פּוֹשֵׁעַ: הָא לְאוֹ לְאֲשִׁין חַיָּב אֲלָמָא בּוֹר בִּרְשׁוּתוֹ חַיָּב וְקַשְׁיָא רֵישָׁא לְסֵיפָא: רֵישָׁא דְּקָתָנֵי בּוֹר בִּרְשׁוּתוֹ פְּטוּר ר' יִשְׁמָעֵאל: וְסֵיפָא דְּמַחַיֵּב דְּדָיְקִינַן הָא לְאוֹ לְאֲשִׁין חַיָּב ר״ש: אֶלָּא לְרַב יוֹסֵף דְּאָמַר בּוֹר בִּרְשׁוּתוֹ דְּכֻלֵּי עָלְמָא חַיָּב רֵישָׁא דְּקָתָנֵי פְּטוּר מַנִּי: לֹא רְשׁוּתוֹ וְלֹא בּוֹרוֹ דא״ל בִּרְשׁוּתֵיהּ מֵאי בָּעֵית וְאַטְּרִיךְ לְאַשְׁמוֹעֵי' דאע״ג דְּאֵינוֹ רָשַׁאי לַעֲשׂוֹת כֵּן דְּאֵין עוֹשִׂין חֶלֶל תַּחַת רְשׁוּת הָרַבִּים מִיהוּ הוֹאִיל וְלִרְשׁוּתוֹ פָּתְחוֹ פְּטוּר: דְּאָרְווּחֵי בֵּהּ אֲרְווּחֵי לרה״ד דַּהֲוָה לֵיהּ חוֹפֵר בּוֹר בִּרְה״ר וְהִלְכָךְ טַעְמָא דְּלְאַשְׁיֵן הָא לְאַשְׁיֵן חַיָּב: ברה״י הִסְמוּכָה לרה״ר דְּגוֹן מְקֹצָה מָקוֹם מֻרְשׁוּתוֹ לְרְשׁוּת הָרַבִּים דַּהֲוָה לֵיהּ הֶקֵּיר רְשׁוּתוֹ פְּטוּר: וּמֻסָּר לָרַבִּים דְּאָמַר לִבְנֵי עִירוֹ הַבּוֹר זֶה שְׁחָפַרְתִּי צְרִיךְ לָכֶם לְשִׁתּוֹת מַי גְּשָׁמִים הַמִּתְכַּנְּסִין שָׁם וּרְאוּיָה לְשִׁתּוֹת בְּהֶמּוֹת מֻתָּר הוּא מְסוּר לָכֶם. חוֹפֵר שִׁיחִין לְעוֹלֵי רְגָלִים בְּדֶרֶכִים: שָׁעָה רִאשׁוֹנָה שֶׁעֲדַיִן הִיא רְאוּיָה לְהִיוֹת חֲיָה בְּתוֹךְ הַמַּיִם: אָמַר לָהֶם שְׁלוֹם תַּעֲלָה וְכֵן שְׁנִיָּה: שְׁלִישִׁית דַּהֲוָה לֵהּ שְׁהוּת שְׁתַּצָּא נַפְשָׁהּ אִם יְשַׁנֵּהּ שָׁם: אָמַר לָהֶן קְבַר עַלְתָּה וְדַאי כִּדְאָמְרִינַן לְקַמָּן דְּפִשִׁיטָא לֵיהּ דְּלָא תָּמוּת שָׁם: זֶכֶר שֶׁל רַחֲלִים אֵילוֹ שֶׁל יִצְחָק: וְזָקֵן מְנַהֲיֵגוֹ אַבְרָהָם: מִצְטַעֵר בּוֹ לְחָפֹר בּוֹרוֹת וּמְעָרוֹת לְעוֹלֵי רְגָלִים: עִם סְבִיבָיו צְדִיקִים הַדְּבֵקִים בּוֹ: נִשְׁעֶרֶה מְאֹד לְשׁוֹן חוּט הַשַּׁעֲרָה: וְנוֹרָא עַל כָּל סְבִיבָיו מַטִּיל אֵימַת מִשְׁפָּטָיו עֲלֵיהֶם: וְתֹרַן לַעֲבֹר עַל כָּל פִּשְׁעָם: יִוָּתְרוּ חַיָּיו יַעֲקְרוּ חַיָּיו וְגוּפוֹ שְׁמוּרָה אֶל הַבְּרִיּוֹת לְחַטּוֹא:

[א]בְּבוֹר בִּרְשׁוּתוֹ – רַבִּי עֲקִיבָא סָבַר: בּוֹר בִּרְשׁוּתוֹ נָמֵי חַיָּיב, דִּכְתִיב: ״בַּעַל הַבּוֹר״ – בְּבוֹר דְּאִית לֵיהּ בְּעָלִים קָאָמַר רַחֲמָנָא, [ב]וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל סָבַר: בַּעַל הַתַּקָּלָה. [ג]אֶלָּא מֵאי ״זֶהוּ בּוֹר הָאָמוּר בַּתּוֹרָה״ דְּקָאָמַר רַבִּי עֲקִיבָא? זֶהוּ בּוֹר שֶׁפָּתַח בּוֹ הַכָּתוּב תְּחִלָּה לְתַשְׁלוּמִין. וְרַב יוֹסֵף אָמַר: בְּבוֹר בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד – כּוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי דְּמִחַיַּיב, מַאי טַעְמָא? ״בַּעַל הַבּוֹר״ אָמַר רַחֲמָנָא – בְּבוֹר דְּאִית לֵיהּ בְּעָלִים עָסְקִינַן. כִּי פְּלִיגִי – בְּבוֹר בִּרְשׁוּת הָרַבִּים; רַבִּי יִשְׁמָעֵאל סָבַר: בּוֹר בִּרְשׁוּת הָרַבִּים נָמֵי חַיָּיב, דִּכְתִיב ״כִּי יִפְתַּח״ וְ״כִּי יִכְרֶה״ – אִם עַל פְּתִיחָה חַיָּיב, עַל כְּרִייָה לֹא כָּל שֶׁכֵּן? אֶלָּא שֶׁעַל עִסְקֵי פְּתִיחָה וְעַל עִסְקֵי כְּרִייָה בָּאָה לוֹ. וְרַבִּי עֲקִיבָא – הָנָהוּ מִיצְּרֵךְ צְרִיכִי; דְּאִי כְּתַב רַחֲמָנָא ״כִּי יִפְתַּח״ – הָוֶה אָמֵינָא: פּוֹתֵחַ הוּא דְּסָגֵי לֵיהּ בְּכִסּוּי, כּוֹרֶה לָא סָגֵי לֵיהּ בְּכִסּוּי עַד דְּטָאֵי לֵיהּ. [א]וְאִי כְּתַב רַחֲמָנָא ״כִּי יִכְרֶה״ – הָוֶה אָמֵינָא: כְּרִייָה הוּא דְּבָעֵי כִּסּוּי, מִשּׁוּם דַּעֲבַד מַעֲשֶׂה; אֲבָל פּוֹתֵחַ – דְּלָא עֲבַד מַעֲשֶׂה, אֵימָא כִּסּוּי נָמֵי לָא בָּעֵי; קָא מַשְׁמַע לַן. וְאֶלָּא מַאי ״זֶהוּ בּוֹר הָאָמוּר בַּתּוֹרָה״ דְּקָאָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל? זֶהוּ בּוֹר שֶׁפָּתַח בּוֹ הַכָּתוּב תְּחִלָּה לְנָזְקִין. [ד][ב]מֵיתִיבִי: הַחוֹפֵר בּוֹר בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וּפָתְחוֹ לְרְשׁוּת הַיָּחִיד – פָּטוּר; וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי לַעֲשׂוֹת כֵּן, לְפִי שֶׁאֵין עוֹשִׂין חֶלֶל תַּחַת רְשׁוּת הָרַבִּים. [ה][ג]הַחוֹפֵר בּוֹרוֹת, שִׁיחִין וּמְעָרוֹת בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, וּפָתְחוֹ לְרְשׁוּת הָרַבִּים – חַיָּיב. וְהַחוֹפֵר בּוֹרוֹת בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד הַסְמוּכָה לְרְשׁוּת הָרַבִּים, כְּגוֹן אֵלּוּ הַחוֹפְרִים לְאוֹשִׁין – פָּטוּר. וְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה מְחַיֵּיב עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה מְחִיצָה עֲשָׂרָה, אוֹ עַד שֶׁיַּרְחִיק מִמְּקוֹם דְּרִיסַת רַגְלֵי אָדָם וּמִמְּקוֹם דְּרִיסַת רַגְלֵי בְּהֵמָה – אַרְבָּעָה טְפָחִים. טַעְמָא דְּלְאוֹשִׁין, הָא לְאוֹ לְאוֹשִׁין – חַיָּיב; הָא מַנִּי? בְּשִׁלְמָא לְרַבָּה – רֵישָׁא רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, וְסֵיפָא רַבִּי עֲקִיבָא. [ו]אֶלָּא לְרַב יוֹסֵף, בְּשִׁלְמָא סֵיפָא – דְּבְרֵי הַכֹּל; אֶלָּא רֵישָׁא מַנִּי? לֹא רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, וְלֹא רַבִּי עֲקִיבָא! אָמַר לְךָ רַב יוֹסֵף: כּוּלַּהּ דְּבְרֵי הַכֹּל הִיא, וְרֵישָׁא – שֶׁלֹּא הִפְקִיר לֹא רְשׁוּתוֹ וְלֹא בּוֹרוֹ. אָמַר רַב אָשֵׁי: הַשְׁתָּא דְּאוֹקְימְתָּהּ לְרַב יוֹסֵף לְדִבְרֵי הַכֹּל, לְרַבָּה נָמֵי לָא תּוּקְמַהּ כְּתַנָּאֵי – מִדְּרֵישָׁא רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, וְסֵיפָא נָמֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל; וְטַעְמָא דְּלְאוֹשִׁין, הָא לְאוֹ לְאוֹשִׁין חַיָּיב – כְּגוֹן דְּאָרְווּחֵי לְרְשׁוּת הָרַבִּים. [ז]מֵיתִיבִי: הַחוֹפֵר בּוֹר בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, וּפָתְחוֹ לְרְשׁוּת הָרַבִּים – חַיָּיב. בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד הַסְמוּכָה לִרְשׁוּת הָרַבִּים – פָּטוּר. בְּשִׁלְמָא לְרַבָּה, כּוּלַּהּ רַבִּי יִשְׁמָעֵאל הִיא. אֶלָּא לְרַב יוֹסֵף, בְּשִׁלְמָא רֵישָׁא – רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אֶלָּא סֵיפָא מַנִּי? לֹא רַבִּי יִשְׁמָעֵאל וְלֹא רַבִּי עֲקִיבָא! אָמַר לְךָ: בְּחוֹפֵר לְאוֹשִׁין, וְדִבְרֵי הַכֹּל. [ח][ז]תָּנוּ רַבָּנָן: חָפַר וּפָתַח וּמָסַר לָרַבִּים – פָּטוּר. חָפַר וּפָתַח וְלֹא מָסַר לָרַבִּים – חַיָּיב, וְכֵן מִנְהָגוֹ שֶׁל נְחוּנְיָא חוֹפֵר בּוֹרוֹת שִׁיחִין וּמְעָרוֹת, שֶׁהָיָה חוֹפֵר וּפוֹתֵחַ וּמוֹסֵר לָרַבִּים. וּכְשֶׁשָּׁמְעוּ חֲכָמִים בַּדָּבָר, אָמְרוּ: קַיֵּים זֶה הֲלָכָה זוֹ. הֲלָכָה זוֹ וְתוּ לָא?! אֶלָּא אֲמַר: אַף הֲלָכָה זוֹ. [ט]תָּנוּ רַבָּנָן: מַעֲשֶׂה בְּבִתּוֹ שֶׁל נְחוּנְיָא חוֹפֵר שִׁיחִין שֶׁנָּפְלָה לְבוֹר גָּדוֹל, בָּאוּ וְהוֹדִיעוּ אֶת רַבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוֹסָא. שָׁעָה רִאשׁוֹנָה אָמַר לָהֶם: שָׁלוֹם. שְׁנִיָּה אָמַר לָהֶם: שָׁלוֹם. שְׁלִישִׁית אָמַר לָהֶם: עֲלֹתָה. [י]אָמְרוּ לָהּ: מִי הֶעֱלָךְ? אָמְרָה לָהֶם: זָכָר שֶׁל רְחֵלִים נִזְדַּמֵּן לִי, וְזָקֵן אֶחָד מַנְהִיגוֹ. אָמְרוּ לוֹ: נָבִיא אַתָּה? אָמַר לָהֶם: ״לֹא נָבִיא אָנֹכִי, וְלֹא בֶן נָבִיא אָנֹכִי״, אֶלָּא כָּךְ אָמַרְתִּי: דָּבָר שֶׁאוֹתוֹ צַדִּיק מְצָטַעֵר בּוֹ – יִכָּשֵׁל בּוֹ זַרְעוֹ? אָמַר רַבִּי אַחָא: אַף עַל פִּי כֵן, מֵת בְּנוֹ בַּצָּמָא. שֶׁנֶּאֱמַר: ״וּסְבִיבָיו נִשְׁעֲרָה מְאֹד״ – מְלַמֵּד שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְדַקְדֵּק עִם סְבִיבָיו אֲפִילּוּ כְּחוּט הַשַּׂעֲרָה. רַבִּי נְחוּנְיָא אָמַר מֵהָכָא: ״אֵל נָעֳרָץ בְּסוֹד קְדֹשִׁים רַבָּה, וְנוֹרָא עַל כָּל סְבִיבָיו״. [יא]אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: כָּל הָאוֹמֵר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וַתְּרָן הוּא, יִוָּתְרוּ חַיָּיו, שֶׁנֶּאֱמַר: ״הַצּוּר תָּמִים פָּעֳלוֹ, כִּי כָל דְּרָכָיו מִשְׁפָּט״. אָמַר רַבִּי חָנָא וְאִיתֵּימָא רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, מַאי דִּכְתִיב:

״אֲרֹךְ

בַּבּוֹר בִּרְשׁוּתוֹ פִּי' בְּקוּנְטְ' דְּסָבַר [ר״י] דְּכִי אִפְּקְרִינְהוּ רַשְׁוָתְאי לָא לְחַיֵּב אֲנָא בְּהֲזֵיקָא אַפְקְרֵנֵּהּ מִשְׁמַע דְּרוֹצֶה לוֹמַר אִם סָמַךְ הַבּוֹר מִתְחִלָּה לרה״ר חַיֵּב לְכֻלֵּי עָלְמָא וְאֵין מִשְׁמַע כֵּן וְעוֹד דְּבְסָמוּךְ אָמַר הָא לְאוֹ לְאֲשִׁין חַיָּב וְאוֹקְמָה רַבָּה כר״ע אֲבָל לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל מִשְׁמַע דְּפָטוּר וי״ל דְּהַיְנוּ טַעְמָא מִשּׁוּם דא״ל תּוֹרַךְ בִּרְשׁוּתִי חַיָּב מַאי בָּעֵי שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ לְהִתְקָרֵב כָּל כַּךְ אֲצָל רְשׁוּתִי שֶׁתִּפֹּל

בַּבּוֹר: אֲמַר לֵהּ רַב יוֹסֵף דְּבָרִי הַכֹּל הִיא לְאוֹ דַּוְקָא אֶלָּא רֵישָׁא וְסֵיפָא דְּאַקְשֵׁי מַנִּיהוּ אֲבָל מְצִיעָתָא דְּקָתָנֵי ברה״י וּפָתְחוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים חַיָּב

לֹא אִתְיָא אֶלָּא כְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל: כְּגוֹן דְּאֲרְווּחֵי אֲרְווּחֵי לרה״ר וְהַשְׁתָּא בְּלָאו הָכִי דִּבְרֵי הַכֹּל רֵישָׁא דְּקָתָנֵי הֶקֵּיר רְשׁוּתוֹ וְלֹא בּוֹרוֹ וְסֵיפָא דְּאֲרְווּחֵי אֲרְווּחֵי לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל: דָּבָר שֶׁנִּטְטַעֵר בּוֹ וא״ת אַפַּתִּי מְנָא לֵהּ הָא מֵת בְּנוֹ בַּצָּמָא וי״ל דְּמ״מ בְּאוֹתוֹ דָּבָר עַצְמוֹ לֹא הָיָה רָאוּי לְכַשֵּׁל בַּיְרוּשָׁלְמִי (שְׁקָלִים פ״ה הל״א ע״ש) מִלְּאַף בְּדִמּוּת רַבִּי חֲנִינָא נִזְדַּמֵּן לֵהּ:

עין משפט
נר מצוה

א מיי׳ פי״ב מהל׳ נזקי ממון הל׳ ב, סמג עשין סח, טוש״ע חו״מ סי׳ תי סעי׳ ו:
ב מיי׳ פי״ב מהל׳ נזקי ממון הל׳ ב, סמג עשין סח, טוש״ע חו״מ סי׳ תי סעי׳ ו:
ג סמג עשין סח:
ד מיי׳ פי״ג מהל׳ נזקי ממון הל׳ כב, סמג עשין סח, טוש״ע חו״מ סי׳ תיז סעי׳ א:
ה טוש״ע חו״מ סי׳ תי סעי׳ ט:
ו סמג עשין סח:
ז מיי׳ פי״ג מהל׳ נזקי ממון הל׳ כב, סמג עשין סח, טוש״ע חו״מ סי׳ תיז סעי׳ א:
ח סמג עשין סח:

עין משפט נר מצוה

א מיי׳ פ״ג מהל׳ נזקי ממון הל׳ כג, סמג עשין סח, טוש״ע חו״מ סי׳ תיז סעי׳ א:

ב סמג עשין סח:

ג מיי׳ פ״ב מהל׳ נזקי ממון הל׳ א, טוש״ע חו״מ סי׳ תי סעי׳ ו:

ד מיי׳ פ״ב מהל׳ נזקי ממון הל׳ י, ש״ע חו״מ סי׳ תי סעי׳ י:

ה מיי׳ פ״ב מהל׳ נזקי ממון הל׳ א:

ו מיי׳ פ״ב מהל׳ נזקי ממון הל׳ יד, טוש״ע חו״מ סי׳ תי סעי׳ יז:

ז מיי׳ פ״ב מהל׳ נזקי ממון הל׳ טו, טוש״ע חו״מ סי׳ תי סעי׳ יח:

ח סמג עשין סח:

ט מיי׳ פט׳ מהל׳ שחיטה הל׳ יט, סמג עשין סג, טוש״ע יו״ד סי׳ נח סעי׳ ג:

אֲרֵךְ אַפַּיִם לַצַּדִּיקִים וְלָרְשָׁעִים בְּעוֹשִׂין פֶּסִין (עירובין דף כה. ושם) מִשְׁמַע לְרִשְׁעִים לְהַאֲבִידָם מִן העוה״ב וּבְחֶלֶק (סַנְהֶדְרִין דַּף קיא.) מִשְׁמַע לְטוֹבָה וי״ל כְּשֶׁאֵין סופו לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה הוּא לְרָעָה אֲבָל בְּסופו לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה הוּא לְטוֹבָה: **אֲבָל** בֵּינָיְיהוּ דַּעֲבַד גַּבֵּהּ ה״נ הָוֵה מָצֵי לְמֵימַר דְּנָפַל דֶּרֶךְ אֲחוֹרָיו דִּלְרַב לָא מְחַיֵּב אֶלָּא דֶּרֶךְ פָּנָיו דְּאִיכָּא הֶבֶל אִי נָמֵי בְּבוֹר שֶׁרַחְבָּה יוֹתֵר עַל עֹמְקָהּ דְּלֵיכָּא הֶבֶל כְּדַאֲמְרִינַן (לְקַמָּן בָּבָא קַמָּא נא:) וַחֲדָא נָקֵט: **לִשְׁמוּאֵל** אֲגוֹבָהּ נָמֵי מְחַיֵּב ע״כ בְּנִתְקַל בְּגֹבַהּ וְנָחְבַט בְּקַרְקַע דְּאִי בְּנָחְבַט בְּגֹבַהּ מוֹדֶה רַב דְּחַיֵּב כְּמוֹ בְּאֲבָנוֹ וְסָכִינוֹ וּמִשְּׁאוֹ דְּאָמַר (לְעֵיל בָּבָא קַמָּא דף ג.) אִי דְּאִפְקְרֵהּ בֵּין לְרַב בֵּין לִשְׁמוּאֵל הֵיינוּ בּוֹר וְהֵינוּ מְשׁוּם דְּחָבְטָה דִּידֵהּ הוּא וְקָשֶׁה דִּבְנִתְקַל בְּגֹבַהּ וְנָחְבַט בְּקַרְקַע מוֹדֶה שְׁמוּאֵל דִּפְטוּר דְּקַרְקַע עוֹלָם הִזִּיקָתוּ כְּדְמוֹכֵח לְקַמָּן (בָּבָא קַמָּא דף נג.) אָמַר שְׁמוּאֵל הֵיכִי דָּמֵי לְאַחוֹרָיו דִּפְטוּר כְּגוֹן שֶׁנִּתְקַל בְּבוֹר וְנָפַל אֲחוֹרֵי הַבּוֹר וי״ל כְּגוֹן דְּעָבַד גַּבֵּהּ ה׳ טְפָחִים וְסָבִיב הַגֹּבַהּ חָפַר בְּעֹמֶק ה׳ טְפָחִים וְנִתְקַל בְּגֹבַהּ וְנָחְבַט בְּעֹמֶק בּוֹר א״נ דְּוַקָא הָתָם גַּבֵּי נָפַל מִקּוֹל הַכְּרִיָּה פְּטַר שְׁמוּאֵל שֶׁקּוֹל הַכְּרִיָּה גָּרַם לוֹ לִפֹּל וַחֲבָטָה נָמֵי לֹא גָּרַם לוֹ מַעֲשָׂיו שֶׁנִּתְחַבֵּט בְּקַרְקַע שְׁחִיק לְבוֹר וְאֵין לְהַקְשׁוֹת דִּלְחַיֵּב בְּעַל הַבּוֹר הַחֲצִי שֶׁעָשָׂה חֲצִי הַתְּקָלָה וּבְכָל נָמֵי לְחַיֵּב דְּהָא מוֹקֵי לָהּ כְּרַבִּי נָתָן דְּכִי לֵיכָּא לְאִשְׁתְּלוֹמֵי מֵהַאי מִשְׁתַּלֵּם מֵהַאי י״ל דְּקִסְבַר שְׁמוּאֵל שֶׁאֵין לְחַיֵּב בְּעַל הַבּוֹר לְעוֹלָם אֶפְּשִׁי לְרַבִּי נָתָן אֶלָּא כְּשֶׁעָשָׂה כָּל הַתְּקָלָה אִי יְחַיֵּב בְּעַל הַבּוֹר כְּשֶׁנִּתְחַבֵּט וְאֶפְשִׁי נִתְחַבֵּט בְּקַרְקַע עוֹלָם אוֹ כְּשֶׁעָשָׂה הַהֶזֵּק אע״ג שֶׁלֹּא עָשָׂה הַתְּקָלָה אֲבָל בַּחֲצִי הַתְּקָלָה לֹא יְחַיֵּב בּוֹר כְּשֶׁנִּתְחַבֵּט בְּקַרְקַע עוֹלָם וּלְפִי זֶה אֲתֵי שְׁפִיר הָא דְּמַשְׁמַע לְקַמָּן (שָׁם) נִתְקַל בָּאֶבֶן וְנָפַל לַבּוֹר דְּמַחַיֵּב בְּעַל הָאֶבֶן אע״ג דְּהַאי לְאו אֵיהוּ פְּרִיצַ: **תָּנֵי** וְהַדַּר מְפָרֵשׁ פִּ׳ תָּנֵי וְהַדַּר מְפָרֵשׁ מַהֵיכָא נָפְקָא לַן: **אִם** שֶׁהָתָה מֵעֵת לְעֵת וּשְׁחָטָהּ כְּשֵׁרָה בְּפֶרֶק אֵלּוּ טְרֵפוֹת (חֻלִּין נא: וְשָׁם) אוֹמֵר עָמְדָה אֵין צְרִיכָה מֵעֵת לְעֵת בְּדִיקָה וְדַאי בְּעֵי הֲלָכָה אֲפִילּוּ בְּדִיקָה לֹא בְּעֵי אֲבָל כְּשֶׁשָּׁהֲתָה מֵעֵת לְעֵת אֵין לְהוֹכִיחַ מִשָּׁם אִי בְּעֵי בְּדִיקָה אִי לָא וּמִתּוֹךְ ה״ג מַשְׁמַע דְּבָעֵי בְּדִיקָה שֶׁפֵּרֵשׁ אֲנַן לָא בָּקְיָאִינַן בִּבְדִיקָה וּלְרִידָן בָּעֵי י״ב חֹדֶשׁ:

״אֶרֶךְ אַפַּיִם״ – וְלָא כְּתִיב ״אֶרֶךְ אַף״? אֶרֶךְ אַפַּיִם לַצַּדִּיקִים וְלָרְשָׁעִים. א(א)**תָּנוּ רַבָּנָן: לֹא יְסַקֵּל אָדָם מַרְשׁוּתוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים. מַעֲשֶׂה בְּאָדָם אֶחָד שֶׁהָיָה מְסַקֵּל מֵרְשׁוּתוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים, וּמְצָאוֹ חָסִיד אֶחָד. אָמַר לוֹ: רֵיקָה, מִפְּנֵי מָה אַתָּה מְסַקֵּל מֵרְשׁוּת שֶׁאֵינָהּ שֶׁלְּךָ לִרְשׁוּת שֶׁלְּךָ? לִגְלֹג עָלַיי. לְיָמִים נִצְרַךְ לְמְכוֹר שָׂדֵהוּ, וְהָיָה מְהַלֵּךְ בְּאוֹתוֹ רְשׁוּת הָרַבִּים, וְנִכְשַׁל בְּאוֹתָן אֲבָנִים; אָמַר: יָפֶה אָמַר לִי אוֹתוֹ חָסִיד – מִפְּנֵי מָה אַתָּה מְסַקֵּל מֵרְשׁוּת שֶׁאֵינָהּ שֶׁלְּךָ לִרְשׁוּת שֶׁלְּךָ.** ב(ב)**מַתְנִי׳ הַחוֹפֵר בּוֹר בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְנָפַל לְתוֹכוֹ שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר – חַייָב. אֶחָד הַחוֹפֵר בּוֹר, שִׁיחַ וּמְעָרָה, חֲרִיצִין וּנְעִיצִין – חַייָב. אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר ״בּוֹר״? מָה בּוֹר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כְּדֵי לְהָמִית – עֲשָׂרָה טְפָחִים; אַף כֹּל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כְּדֵי לְהָמִית – עֲשָׂרָה טְפָחִים. הָיוּ פְּחוּתִין מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים, וְנָפַל לְתוֹכוֹ שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר, וּמֵת – פָּטוּר. וְאִם הוּזַק בּוֹ – חַייָב. גְּמ׳ אָמַר רַב: בּוֹר שֶׁחִייְבָה עָלָיו תּוֹרָה – לְהָבְלוֹ, וְלֹא לַחֲבָטוֹ. אַלְמָא קִסְבַר: חֲבָטָה – קַרְקַע עוֹלָם הוּא דְּמַזְקֵא לֵיהּ.** ג(ג)**וּשְׁמוּאֵל אָמַר: לְהָבְלוֹ, וְכָל שֶׁכֵּן לַחֲבָטוֹ. וְאִם תֹּאמַר: לַחֲבָטוֹ אָמְרָה תּוֹרָה, וְלֹא לְהָבְלוֹ – הַתּוֹרָה הֵעִידָה עַל הַבּוֹר, וַאֲפִילּוּ מָלֵא סְפוּגִין שֶׁל צָמֶר. מַאי בֵּינַיְיהוּ? אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ דַּעֲבַד גּוֹבַהּ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים; לְרַב – אֲגוֹבַהּ לָא מִיחַייֵב, לִשְׁמוּאֵל – אֲגוֹבַהּ נָמֵי מִיחַייֵב. מַאי טַעְמָא דְּרַב? דְּאָמַר קְרָא: ״וְנָפַל״ – עַד שֶׁיִּפּוֹל מֵרְשׁוּת דָּרֶךְ נְפִילָה. וְלִשְׁמוּאֵל, ״וְנָפַל״ – כֹּל דְּהוּ מַשְׁמַע.** ד(ד)**תְּנַן: אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר ״בּוֹר״? מָה בּוֹר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כְּדֵי לְהָמִית – עֲשָׂרָה טְפָחִים, אַף כֹּל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כְּדֵי לְהָמִית – עֲשָׂרָה טְפָחִים. בְּשִׁלְמָא לִשְׁמוּאֵל – ״אַף כֹּל״ לְאֻתּוֹיֵי גּוֹבַהּ. אֶלָּא לְרַב – ״אַף כֹּל״ לְאֻתּוֹיֵי מַאי? לְאֻתּוֹיֵי חֲרִיצִין וּנְעִיצִין. חֲרִיצִין וּנְעִיצִין בְּהֶדְיָא קָתָנֵי לְהוּ! תָּנֵי, וַהֲדַר מְפָרֵשׁ. וְהָנֵי כּוּלְּהוּ דְּקָתָנֵי – לְמָה לִי? צְרִיכָא; דְּאִי תְּנָא בּוֹר, הָוֵה אָמֵינָא: בּוֹר עָשָׂרָה – הוּא דְּאִית בֵּיהּ הַבְלָא, מִשּׁוּם דְּקַטְטִין וּכְרֵיכָא; אֲבָל שִׁיחַ – דַּאֲרִיךְ, אֵימָא: בַּעֲשָׂרָה לֵית בֵּיהּ הַבְלָא. וְאִי תְּנָא שִׁיחַ, הָוֵה אָמֵינָא: שִׁיחַ עָשָׂרָה הוּא דְּאִית בֵּיהּ הַבְלָא, מִשּׁוּם דְּקַטְטִין; אֲבָל מְעָרָה – דִּמְרַבְּעָא, אֵימָא: בַּעֲשָׂרָה לֵית בַּהּ הַבְלָא. וְאִי תָּנֵי מְעָרָה, הָוֵה אָמֵינָא: מְעָרָה בַּעֲשָׂרָה הוּא דְּאִית בַּהּ הַבְלָא, מִשּׁוּם דִּמְטַלְּלָא; אֲבָל חֲרִיצִין – דְּלָא מְטַלְּלִי, אֵימָא: בַּעֲשָׂרָה לֵית בְּהוּ הַבְלָא. וְאִי תָּנָא חֲרִיצִין, הָוֵה אָמֵינָא: חֲרִיצִין עֲשָׂרָה הוּא דְּאִית בְּהוּ הַבְלָא, מִשּׁוּם דְּלֵית בְּהוּ רְוִיחָא מִלְּעֵיל טְפֵי מִתַּתַּאי; אֲבָל נְעִיצִין – דְּרְוִיחִי מִלְּעֵיל טְפֵי מִתַּתַּאי, אֵימָא בַּעֲשָׂרָה לֵית בְּהוּ הַבְלָא; קָא מַשְׁמַע לַן.** ה(ה)**תְּנַן: הָיוּ פְּחוּתִין מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים, וְנָפַל לְתוֹכוֹ שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר, וָמֵת – פָּטוּר. וְאִם הוּזַק בּוֹ – חַייָב. נָפַל לְתוֹכוֹ שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר, וּמֵת – פָּטוּר; מַאי טַעְמָא – לָאו מִשּׁוּם דְּלֵית בֵּיהּ חַבְטָה? לָא, מִשּׁוּם דְּלֵית בֵּיהּ הַבְלָא. אִי הָכִי, אִם הוּזַק בּוֹ חַייָב? הָא לֵית בֵּיהּ הַבְלָא! אָמְרִי: אֵין הַבְלָא לְמִיתָה, וְיֵשׁ הַבְלָא לְנָזְקִין. הָהוּא תּוֹרָא דְּנָפַל לַאֲרִיתָא דְּדַלְאֵי, שַׁחְטֵיהּ מָרֵיהּ. טַרְפֵּיהּ רַב נַחְמָן. ו(ו)אָמַר רַב נַחְמָן: אִי שְׁקֵיל מָרֵיהּ דְּהַאי תּוֹרָא קָבָא דְּקָמְחָא, וַאֲזַל תְּנָא בֵּי מִדְרְשָׁא: אִם שָׁהֲתָה מֵעֵת לְעֵת – כְּשֵׁירָה; לָא אַפְסְדֵיהּ לְתוֹרָא דְּשָׁוֶה כַּמָּה קַבֵּי. אַלְמָא קָסָבַר רַב נַחְמָן: יֵשׁ חֲבָטָה בְּפָחוֹת מֵעֲשָׂרָה. אִיתִיבֵיהּ רָבָא לְרַב נַחְמָן: הָיוּ פְּחוּתִין מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים, וְנָפַל לְתוֹכוֹ שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר, וּמֵת – פָּטוּר. מַאי טַעְמָא? לָאו מִשּׁוּם דְּלֵית בֵּיהּ חַבְטָה?**

לָא,

מסורת הש״ס

א תוספתא בבא קמא

ב מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי; לקמן צא.; סנהדרין מה.; לעיל כט:

ג זבחים סח:

ד לקמן נב.

גליון הש״ס

תוס׳ ד״ה לשמואל וכו׳ ונחבט בקרקע מודה שמואל. עיין לעיל דף כח ע״ב תוספות ד״ה ונשוף:

תורה אור השלם

וַיַּעֲבֹר יְהוָה עַל־פָּנָיו וַיִּקְרָא יְהוָה יְהוָה אֵל רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וֶאֱמֶת [שמות לד, ו]

וְכִי־יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר אוֹ כִּי־יִכְרֶה אִישׁ בֹּר וְלֹא יְכַסֶּנּוּ וְנָפַל־שָׁמָּה שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר [שמות כא, לג]

אֶרֶךְ אַף מַשְׁמַע מֵאֲרִיךְ רֹגֶז וּמִמְּתִין מִלְּפָרַע אֶרֶךְ אַפַּיִם מַשְׁמַע שְׁנֵי רְצוֹנִים אַחַת שֶׁל טוֹבָה וְאַחַת שֶׁל רָעָה: לַצַּדִּיקִים מִלְּשַׁלֵּם שָׂכָר טוֹב לְאַלְתַּר: וְלָרְשָׁעִים מִלְּפָרַע מִכָּן לְאַלְתַּר: לֹא יִסְקֹל לְפָנוֹת אֲבָנִים: לִרְשׁוּת שֶׁלְּךָ רְשׁוּת הָרַבִּים כָּל יָמָיו הוּא שָׁלוּי: מֵרְשׁוּת שֶׁאֵינָהּ שֶׁלְּךָ שֶׁמָּא אַתָּה עָתִיד לִמְכְּרָהּ: לִגְלֹג עָלַיי לֹא הָיָה מַכִּיר טַעֲמוֹ שֶׁל דָּבָר: מִתְנִי׳ חֲרִיצִין וּנְעִיצִין בּוֹר עָגֹל הוּא שִׁיחַ אֲרֻכָּה וּקְצָרָה מְעָרָה מְרֻבַּעַת וּמְכֻסָּה בְּקֹרוּי אֶלָּא שֶׁיֵּשׁ לָהּ פֶּה חֲרִיצִין רְחָבִין וּמְרֻבָּעִין כְּמְעָרָה וְאֵינָן מְקֹרִין אֶלָּא כָּל פִּיו פְּתוּחַ: נְעִיצִין קְצָרִין מִלְּמַטָּה וּרְחָבִין מִלְּמַעְלָה: סְתָם בּוֹר עֲשָׂרָה טְפָחִים: מָה בּוֹר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כְּדֵי לְהָמִית דְּהַיְנוּ י׳ טְפָחִים: גְּמ׳ לְהָבְלוֹ מְשׁוּם דַּעֲבַד לֵיהּ הֶבֶל לַבּוֹר וְלֹא מְשׁוּם חֲבָטוֹ: קַרְקַע עוֹלָם וְאֵינוּ שָׁלוּ: שְׁמוּאֵל אָמַר לְהָבְלוֹ חִיבָּה תּוֹרָה כִּדְקָאַמְרִינַן וְאע״ג דַּהֲבָלָא מְמֵילָא אֲתֵי לֵיהּ וכ״ש לְחֲבָטוֹ דְּאִיהוּ עֲבַד לֵיהּ חֲבָטָה: וְאִם תֹּאמַר דַּוְקָא לַחֲבָטוֹ וְלֹא לְהָבְלוֹ דְּהָא מְמֵילָא הוּא וְאִיהוּ לָא עַבְדָה: הַתּוֹרָה הֵעִידָה עַל הַבּוֹר דִּכְתִיב בּוֹר סְתָם: וַאֲפִילּוּ מָלֵא סְפוּגִין שֶׁל צָמֶר דְּלֵיכָּא חֲבָטָה: מַאי בֵּינַיְיהוּ מִכְּדֵי הֵיכָא דְּמַיֵּת בּוֹ בֵּין לְרַב בֵּין לִשְׁמוּאֵל חַייָב וַאֲפִילּוּ נִתְקַטֵּעַ כְּרֵסוֹ אוֹ נִשְׁבְּרָה מִפְרַקְתּוֹ מִחַייֵב נָמֵי רַב דְּאִיכָּא לְמֵימַר הָבְלָא נָמֵי קְטַלְתֵּהּ וַאֲפִילּוּ נִשְׁבְּרָה רַגְלוֹ וְכֵן אִבָּא לְמֵימַר מַחֲמַת הֶבֶל הַבּוֹר חֵלֶה וְכֵן אִי טַעְמָא דְּחִייְבָא מְשׁוּם חֲבָטָה מָה לִי אִי טַעְמָא דְּתַל גֻּבּוֹהַּ עֲשָׂרָה ברה״ר וְעָלָה שָׁם שׁוֹר וְנָפַל דְּהָכָא לֵיכָּא הֶבְלָא אֶלָּא חֲבָט: דֶּרֶךְ נְפִילָה בְּעֹמֶק מַשְׁמַע וְעַל פָּנָיו: תָּנֵי חֲרִיצִין וּנְעִיצִין בְּרֵישָׁא: וַהֲדַר מְפָרֵשׁ מַהֵיכָא נָפְקִי: דְּקַטְטִין וּכְרֵיכָא קָצָר וְעָגֹל: אֲבָל חֲרִיצִין דְּרַחְבִין וְלֹא מְטַלְּלִי אֵימָא לֹא: לְאו מְשׁוּם דְּלֵית בַּהּ חֲבָט וְאע״ג דְּאֵית בַּהּ הֶבֶל וְקָשֶׁה לְתַרְוַיְיהוּ: לָא מְשׁוּם דְּלֵית בַּהּ הַבְלָא וכ״ש דַּחֲבָטָה לֵית לַהּ: לְגַזְקִין חֵלֶה מַחֲמַת הֶבֶל וְכֵן חֵלֶשׁ: אֲרִיתָא יְאוֹר: דַּדְלַאֵי מְשָׁקָה שָׂדוֹת וְהֵיא עֲמֻקָּה אַמָּה וּלְפִיכָךְ הֵיא נִקְרֵאת אַמַּת הַמַּיִם דַּעֲמֻקָּה אַמָּה וּרְחָבָה אַמָּה: טַרְפֵּהּ רַב נַחְמָן מְשׁוּם רִסּוּקֵי אַבְרִים דְּהֵיא אַחַת מי״ח טְרֵפוֹת דְּתָנַן (חֻלִּין דַּף מב.) נָפְלָה מִן הַגַּג ואע״פ דְּלָא חֲזִינַן בַּהּ מַכָּה אֶלָּא שֶׁאֵין יָכוֹל לַעֲמֹד וְאָמְרִינַן הָתָם (דף נא:) אִם שָׁהֲתָה מֵעֵת לְעֵת וּשְׁחָטָהּ כְּשֵׁרָה וְאִם עָמְדָה וְהָלְכָה אֵינָהּ צְרִיכָה מֵעֵת לְעֵת וְשׁוֹר זֶה לֹא עָמַד: קַבָּא דְּקָמְחָא לְהוֹצָאוֹתָיו עַד שֶׁיָּבֹא לִפָּנֵי חֲכָמִים לְשָׁאוֹל וְיוֹרוּהוּ אִם שָׁהֲתָה מֵעֵת לְעֵת וּשְׁחָטָהּ כְּשֵׁרָה: לָא אַפְסִיד שֶׁהָיָה מְמַתִּין:

לָא, מְשׁוּם דְּלֵית בֵּיהּ הַבְלָא. אִי הָכִי, הוּזַק בּוֹ חַיָּיב? הָא לֵית בֵּיהּ הַבְלָא! אָמַר לֵיהּ: אֵין הֶבֶל לְמִיתָה, וְיֵשׁ הֶבֶל לְנָזָקִין. [א]אֵיתִיבֵיהּ: בֵּית הַסְּקִילָה הָיָה גָּבוֹהַּ שְׁתֵּי קוֹמוֹת. וְתָנֵי עֲלָהּ: וְקוֹמָה שָׁלוֹ – הֲרֵי כָּאן שָׁלֹשׁ. וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ יֵשׁ חֶבְטָה בְּפָחוֹת מֵעָשָׂרָה, לְמָה לִי כּוּלֵּי הַאי? [א]וּלְטַעְמָיךְ – נַעֲבֵיד עֲשָׂרָה! אֶלָּא כְּרַב נַחְמָן – דְּאָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ, אָמַר קְרָא: "וְאַהֲבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ" – בְּרוֹר לוֹ מִיתָה יָפָה. אִי הָכִי, נַגֶּבֶּהּ טָפֵי! מְשׁוּם דְּמִינַּוְול. אֵיתִיבֵיהּ: "כִּי יִפֹּל הַנֹּפֵל מִמֶּנּוּ"; "מִמֶּנּוּ" – וְלֹא בְּתוֹכוֹ. [ב]בְּיִצַּד? הָיְתָה רְשׁוּת הָרַבִּים גְּבוֹהַּ מִמֶּנּוּ עֲשָׂרָה טְפָחִים, וְנָפַל מִתּוֹכָהּ לְתוֹכוֹ – פָּטוּר. עָמוּקָה מִמֶּנּוּ עֲשָׂרָה טְפָחִים, וְנָפַל מִתּוֹכוֹ לְתוֹכָהּ – חַיָּיב. וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ יֵשׁ חֶבְטָה בְּפָחוֹת מֵעָשָׂרָה, לְמָה לִי עֲשָׂרָה? אָמַר לֵיהּ: שָׁאנֵי בַּיִת, דְּכָל פָּחוֹת מֵעָשָׂרָה – לָאו בַּיִת הוּא. אִי הָכִי, הַשְׁתָּא נָמֵי דְּהָוֵי מֵאַבָּרַאי עֲשָׂרָה, דַּל מִינֵּיהּ תִּקְרָה וּמַעֲזִיבָה – מִגַּוַּאי לָא הָוֵי עֲשָׂרָה! אָמַר לֵיהּ: כְּגוֹן דְּחַק מִגַּוַּאי. אִי הָכִי, כִּי לָא הָוֵי נָמֵי מֵאַבָּרַאי עֲשָׂרָה – מַשְׁכַּחְתְּ לַהּ דְּהָוֵי מִגַּוַּאי עֲשָׂרָה כְּגוֹן דְּחַק בַּהּ טָפֵי! [ג]אֶלָּא הַיְינוּ טַעְמָא דְּרַב נַחְמָן, סָבַר: מִכְּרִיסָא דְּתוֹרָא לְאַרְעָא כַּמָּה הָוֵי – אַרְבָּעָה; אֲרִיתָא דְּדַלְאֵי כַּמָּה הָוֵי – שִׁיתָּא; הָא עֲשָׂרָה. אֵישְׁתְּכַח דְּכִי קָא מִחֲבַט – מֵעֲשָׂרָה הוּא דְּקָא מִחֲבַט. [ב]אֶלָּא מַתְנִיתִין דְּקָתָנֵי: מָה בּוֹר שֶׁהוּא כְּדֵי לְהָמִית – עֲשָׂרָה טְפָחִים, אַף כֹּל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כְּדֵי לְהָמִית – עֲשָׂרָה טְפָחִים; בְּשִׁיתָא נָמֵי סַגְיָא! אָמְרִי: מַתְנִיתִין – דְּאִינְּנָדַר לְבוֹר. [ד]"מַתְנִי' בּוֹר שֶׁל שְׁנֵי שׁוּתָּפִין: הָרִאשׁוֹן וְלֹא כִסָּהוּ, וְהַשֵּׁנִי וְלֹא כִסָּהוּ – הַשֵּׁנִי חַיָּיב. גְּמָ' אָמְרִי: בּוֹר שֶׁל שְׁנֵי שׁוּתָּפִין הֵיכִי מַשְׁכַּחְתְּ לַהּ? הָנִיחָא אִי סְבִירָא לַן כְּרַבִּי עֲקִיבָא, דְּאָמַר: בּוֹר בִּרְשׁוּתוֹ – חַיָּיב; מַשְׁכַּחְתְּ לַהּ בְּחָצֵר שֶׁל שְׁנֵיהֶם וּבוֹר שֶׁל שְׁנֵיהֶם, וְהִפְקִירוּ רְשׁוּתָן וְלֹא הִפְקִירוּ בּוֹרָן. אֶלָּא אִי סְבִירָא לַן בּוֹר בִּרְשׁוּתוֹ פָּטוּר; הֵיכִי מַשְׁכַּחְתְּ לַהּ דְּחַיָּיב עֲלֵיהּ – בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וּבִרְשׁוּת הָרַבִּים בּוֹר שֶׁל שְׁנֵי שׁוּתָּפִין הֵיכִי מַשְׁכַּחְתְּ לַהּ? [ה]"אִי דְּשַׁוּוּ שָׁלִיחַ תַּרְוַיְיהוּ, וְאָמְרִי לֵיהּ: "זִיל כְּרִי לַן", וַאֲזַל כְּרָה לְהוּ – אֵין שָׁלִיחַ לִדְבַר עֲבֵירָה! וְאִי דִּכְרָה הַאי חַמְשָׁה וְהַאי חַמְשָׁה – נִסְתַּלְּקוּ לְהוּ מַעֲשֵׂה רִאשׁוֹן! הָנִיחָא לְרַבִּי – וְלִנְזָקִין, מַשְׁכַּחְתְּ לַהּ. אֶלָּא לְרַבִּי – וּלְמִיתָה, וּלְרַבָּנַן – בֵּין לְמִיתָה בֵּין לְנָזָקִין; הֵיכִי מַשְׁכַּחְתְּ לַהּ? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כְּגוֹן שֶׁעָקְרוּ שְׁנֵיהֶן חוּלְיָא בְּבַת אַחַת, וְהִשְׁלִימוּ לַעֲשָׂרָה. [ג]מַאי רַבִּי וּמַאי רַבָּנַן? דְּתַנְיָא: אֶחָד הַחוֹפֵר בּוֹר תִּשְׁעָה, וּבָא אַחֵר וְהִשְׁלִימָהּ לַעֲשָׂרָה – הָאַחֲרוֹן חַיָּיב. רַבִּי אוֹמֵר: אַחַר אַחֲרוֹן לְמִיתָה, וְאַחַר שְׁנֵיהֶם לְנָזָקִין. [ד]מַאי טַעְמָא דְּרַבָּנַן? דְּאָמַר קְרָא: "כִּי יִפְתַּח" וְ"כִי יִכְרֶה" – אִם עַל פְּתִיחָה חַיָּיב, עַל כְּרָיָיה לֹא כָּל שֶׁכֵּן? אֶלָּא לְהָבִיא כּוֹרֶה אַחַר כּוֹרֶה, שֶׁסִּילֵּק מַעֲשֵׂה רִאשׁוֹן. וְרַבִּי אָמַר לָךְ: הָנְהוּ מִיצָּרְךָ צָרִיכִי, כִּדְאָמְרִינַן. וְרַבָּנַן נָמֵי מִיצָּרְךָ צָרִיכִי! אֶלָּא הַיְינוּ טַעְמָא דְּרַבָּנַן – אָמַר קְרָא: "כִּי יִכְרֶה אִישׁ בּוֹר" – אֶחָד וְלֹא שְׁנַיִם. וְרַבִּי – הָהוּא מִיבָּעֵי לֵיהּ: "כִּי יִכְרֶה אִישׁ בּוֹר" – וְלֹא שׁוֹר בּוֹר. וְרַבָּנַן – תְּרֵי "אִישׁ בּוֹר" כְּתִיבִי. וְרַבִּי – אַיְידֵי דִּכְתַב הַאי, כְּתַב הַאי. וּמַאי דְּלָחַיּוֹבֵי בָּתְרָא? דִּלְמָא לְחַיּוֹבֵי קַמָּא! [ה]לָא סָלְקָא דַּעְתָּךְ, דְּאָמַר קְרָא: "וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ" – הַהוּא דְּקָא עָבֵיד מִיתָה. [ט]"[ה]וְהַאי "וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ" מִבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְרָבָא – דְּאָמַר רַבָּא: שׁוֹר פְּסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין שֶׁנָּפַל לְבוֹר – פָּטוּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ" – בְּמִי שֶׁהַמֵּת שֶׁלּוֹ! אָמְרִי: וְלָאו מִמֵּילָא שָׁמְעַתְּ מִינַּהּ, דִּבְהָהוּא דַּעֲבַד מִיתָה עָסְקִינַן? [ו]תָּנוּ רַבָּנַן: אֶחָד הַחוֹפֵר בּוֹר עֲשָׂרָה, וּבָא אַחֵר וְהִשְׁלִימָהּ לְעֶשְׂרִים, וּבָא אַחֵר וְהִשְׁלִימָהּ לִשְׁלֹשִׁים – כּוּלָּן חַיָּיבִין. וּרְמִינְהוּ: אֶחָד הַחוֹפֵר בּוֹר עֲשָׂרָה, וּבָא אַחֵר וְסִיֵּיד וְכִיֵּיד – הָאַחֲרוֹן חַיָּיב.

לֵימָא

אִמְרֵי אֵין הֶבֶל לְמִיתָה כו'. וְהַמְקַשֶּׁה הָיָה סוֹבֵר דִּלְעִנְיַן חֶבֶט שַׁיָּךְ אֵין חֶבֶט לְמִיתָה אֲבָל יֵשׁ חֶבֶט לִנְזָקִין אֲבָל לְעִנְיַן הֶבֶל הָיָה סוֹבֵר דְּאִי יֵשׁ הֶבֶל לְמִיתָה לִנְזָקִין נָמֵי אֵין הֶבֶל: נַעֲבִיד פְּחוּתָה מֵעֲשָׂרָה וְהַשְׁתָּא מְדָמָה טְרָפוֹת דְּאָדָם לִטְרָפוֹת דִּבְהֵמָה וְכֵן בְּאֵלּוּ טְרָפוֹת (חֻלִּין דַּף מג. וְשָׁם) וּמְיָתֵי רְאָיָה מֵאִיּוֹב וְקָשָׁה לר"ת דְּמַחֲלֹק בֵּינֵיהֶם.: בּוֹר שֶׁל שְׁנֵי שׁוּתָּפִין הֵיכִי מַשְׁכַּחְתְּ לַהּ וְלָא בָּעֵי לְמֵימַר שֶׁהִפְקִירוּ רְשׁוּתָן וּבוֹרָן דְּפָטוּר לְכֻלֵּי עָלְמָא כְּדִפְרֵישִׁית דְּהַמְנִיחַ (לְעֵיל בָּבָא קַמָּא דַּף כֹּח: וְשָׁם) וְלָא בָּעֵי לְמֵימַר כְּגוֹן שֶׁחָפַר זֶה עֲשָׂרָה וְזֶה עֶשְׂרִים דְּאָמַר לְקַמָּן דַּכְלָם חַיְּבִין דְּאָבוֹר עֲשָׂרָה דְּמַתְנִיתִין קָאֵי: בּוֹר י' וּבָא אַחֵר וְהִשְׁלִימוֹ לְעֶשְׂרִים הֲוֵי לי"א לְמַאי דְּפָרֵיךְ עֲלָהּ מִסֵּיד וְכִייֵד וּמְשַׁנֵּי הָא רַבִּי וְהָא רַבָּנַן: הָאַחֲרוֹן חַיָּב דְּוַקָּא הוּא בְּשֶׁבִּיל שֶׁחִדֵּשׁ מִיתָה שֶׁלֹּא הָיָה מִתְּחִלָּה אֲבָל רִאשׁוֹן ח' וְזֶה ט' כֻּלָּם חַיְּבִין בְּנָזְקִין כְּמוֹ זֶה י' וְזֶה עֶשְׂרִים:

מסורת הש"ס

א סוטה ח:; כתובות לז:; סנהדרין מה.; סנהדרין נב.

ב סנהדרין מה.

ג לעיל י'.

ד בכורות לג:; מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי; שבת קיא.; לעיל מט:

ה לקמן נג:

גליון הש"ס

גמרא אין שליח לדבר עבירה. עיין במ"ל פ"ב מהלכות רוצח הלכה ב ובשורי אבן חגיגה דף י ד"ה וכי זה חוטא:

שם כי יכרה איש בור ולא שור בור. לעיל דף יט ע"ב:

תוס' ד"ה בור י' וכו' וה"ה לי"א. עיין לעיל דף י ע"ב תוס' ד"ה מאי קעביד:

תורה אור השלם

לֹא־תִקֹּם וְלֹא־תִטֹּר אֶת־בְּנֵי עַמֶּךָ וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ אֲנִי יְהוָה [ויקרא יט, יח]

כִּי תִבְנֶה בַּיִת חָדָשׁ וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה לְגַגֶּךָ וְלֹא־תָשִׂים דָּמִים בְּבֵיתֶךָ כִּי־יִפֹּל הַנֹּפֵל מִמֶּנּוּ [דברים כב, ח]

וְכִי־יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר אוֹ כִּי־יִכְרֶה אִישׁ בֹּר וְלֹא יְכַסֶּנּוּ וְנָפַל־שָׁמָּה שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר [שמות כא, לג]

וכי יפתח... כי יכרה. כיוון שהכתוב מטיל את האחריות וגו' [פירושי רד"צ הופמן על שמות כא:לג, ג]

בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם כֶּסֶף יָשִׁיב לִבְעָלָיו וְהַמֵּת יִהְיֶה־לּוֹ [שמות כא, לד]

עין משפט נר מצוה

א מיי' פט"ו מהל' סנהדרין והעונשין המסורין להם הל' א, סמג עשין קב:

ב סמג עשין קב:

ג מיי' פי"א מהל' רוצח ושמירת נפש הל' ב, סמג עשין עט, ש"ע חו"מ סי' תכז סעי' ד:

ד טוש"ע יו"ד סי' נח סעי' א:

ה מיי' פי"ב מהל' נזקי ממון הל' ז, סמג עשין סז, טוש"ע חו"מ סי' תי סעי' כה:

ו סמג עשין עט:

ז מיי' פז' מהל' מעילה הל' ב, טוש"ע חו"מ סי' תי סעי' ח:

ח סמג עשין סז:

ט מיי' פי"ב מהל' נזקי ממון הל' יז:

י מיי' פי"ב מהל' נזקי ממון הל' יב, סמג עשין סז, טוש"ע חו"מ סי' תי סעי' יד:

עין משפט
נר מצוה

א מיי׳ פ״ב מהל׳ נזקי ממון הל׳ יב, סמג עשין סז, טוש״ע חו״מ סי׳ תי סעי׳ טו:

ב מיי׳ פ״ב מהל׳ נזקי ממון הל׳ יב, סמג עשין סז, טוש״ע חו״מ סי׳ תי סעי׳ טו:

ג מיי׳ פ״ב מהל׳ נזקי ממון הל׳ יא, טוש״ע חו״מ סי׳ תי סעי׳ יא:

ד מיי׳ פ״ב מהל׳ נזקי ממון הל׳ יא, טוש״ע חו״מ סי׳ תי סעי׳ יב:

ה סמג עשין סז:

ו מיי׳ פ״ב מהל׳ נזקי ממון הל׳ יג, טוש״ע חו״מ סי׳ תי סעי׳ טז:

ז מיי׳ פ״ב מהל׳ נזקי ממון הל׳ יד, טוש״ע חו״מ סי׳ תי סעי׳ יז:

ח מיי׳ פ״ב מהל׳ נזקי ממון הל׳ ז, טוש״ע חו״מ סי׳ תי סעי׳ כה:

ט סמג עשין סז:

י מיי׳ פו׳ מהל׳ נדרים הל׳ ד, סמג לאוין רמב, טוש״ע יו״ד סי׳ רכו סעי׳ א:

יא מיי׳ פא׳ מהל׳ מכירה הל׳ ט, סמג עשין פב, טוש״ע חו״מ סי׳ קצב סעי׳ ב:

יב מיי׳ פא׳ מהל׳ מכירה הל׳ ט, סמג עשין פב, טוש״ע חו״מ סי׳ קצב סעי׳ ב:

יג מיי׳ פא׳ מהל׳ מכירה הל׳ ט, סמג עשין פב, טוש״ע חו״מ סי׳ קצב סעי׳ ב:

שֶׁלֹּא הָיָה בּוֹ הֶבֶל לְמִיתָה שֶׁהָיָה רָחְבּוֹ יוֹתֵר מִמַּעֲמָקוֹ: אִי בְּהֶבְלָא מֵית הַרְבֵּה הוּא תַּמָּה דְּנָהֵי דְּמִעֵט הֶבְלָא מִכָּל מָקוֹם אִם לֹא דְּהַרְחִיב לֹא הָיָה נוֹפֵל: הַשְׁתָּפִין שֶׁנִּדְרוּ הֲנָאָה זֶה מִזֶּה אֲסוּרִים לִכָּנֵס בָּחָצֵר בְּנִדָּרִים (דף מו:) מְפָרֵשׁ בֵּין יֵשׁ בָּהּ דִּין חֲלָקָה וּבֵין אֵין בָּהּ דִּין חֲלָקָה אֲסוּרִים וְאע״פ שֶׁאֵין יְכוֹל לְמְחוֹת לִכָּנֵס כְּשֶׁאֵין בּוֹ דִּין חֲלָקָה מ״מ יְכוֹל לְאֲסֹר עָלָיו מִידֵי דְּהָוֵי אַמְשְׁכִּיר בֵּית לַחֲבֵרוֹ שֶׁיְּכוֹל הַמְשְׁכִּיר לְהַקְדִּישׁ בִּדְאִיתָא בְּמַסֶּכֶת עֲרָכִין בְּפ' הָאוֹמֵר מְשֻׁקָּלִי (דף כא. ושם) וְאע״פ שֶׁאֵין יָכוֹל לְמְחוֹת בְּיָד הַשּׁוֹכֵר שֶׁלֹּא לִכָּנֵס וְא״ת וּמ״ש מב״ח דְּאָתֵי וּשְׁקִיל אַפֵּי' הֶקְדֵּישׁ שָׁדֵהוּ אֶלָּא מִשּׁוּם דְּר' אַבָּהוּ מוֹסִיף דִּינָר שֶׁלֹּא יֹאמַר כו' (שָׁם דף כג:) וְי״ל דְּשָׁאנֵי ב״ח דְּגוּף הַקַּרְקַע יוֹצֵא מִתַּחַת יַד הַמַּקְדִּישׁ אֲבָל גְּבֵי שׁוֹכֵר לְעוֹלָם אֵין גּוּף הַקַּרְקַע יוֹצֵא מִתַּחַת יַד הַמְשַׁכֵּיר: זֶה נִכְנָס בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ הַשְׁתָּא מִשְׁמַע דְּדַרְיֵסַת הָרֶגֶל אָסוּר בְּמֻדָּר הֲנָאָה וַאֲפִילּוּ ר״א בֶּן יַעֲקֹב לֹא שָׁרֵי אֶלָּא שֶׁתְּפִין מְשׁוּם דְּבָשְׁלּוֹ נִכְנָס אֲבָל בְּלֹא שֻׁתָּפִים מוֹדֶה דְּאָסוּר דְּקִפְּדִי אַדְּרַיְסַת רֶגֶל כְּדְמַשְׁמַע בְּסוֹף חֻזְקַת הַבָּתִּים (ב״ב דף נז: ושם) וְקָשֶׁה דבפ״ק דְּמֻגְלָּה (דף ח. ושם) תְּנַן אֵין בֵּין הַמַּדָּר הֲנָאָה מֻתָּרוֹ לְמַדָּר מִמְּנָּה מַאֲכַל אֶלָּא דְּרִיסַת רֶגֶל וְכֵלִים שֶׁאֵין עוֹשִׂין בָּהֶן אֹכֶל נֶפֶשׁ וּפְרִיךְ בְּגֵמָרָא דְּרִיסַת הָרֶגֶל הָא לָא קִפְּדִי וּמַאי קַשְׁיָא הָא מַשְׁמַע הָכָא דְּקִפְּדִי וּמְפָרֵשׁ ר״ת דְּהָכִי פְּרִיךְ הָתָם דע״כ בְּדְרִיסַת הָרֶגֶל דְּלָא קִפְּדִי כְּמוֹ בְּבִקְעָה מַיְירֵי דְּאִי בְּהָהִיא דְּקִפְּדִי בְּגוֹן בְּחָצֵר א״כ אַפִּי' נוֹדֵר הֵימְנוּ מֵאֲכָל יְהָא אָסוּר כֵּיוָן דְּקִפְּדִי א״כ כֵּיצַד מְשַׁכְּירִין וְתַנְיָא בְּנִדָּרִים בְּפ' אֵין בֵּין הַמַּדָּר (נְדָרִים דף לג.) וְכָל דָּבָר שֶׁאֵין עוֹשֶׂה בּוֹ אֹכֶל נֶפֶשׁ מָקוֹם שֶׁמַּשְׁכִּירִין כֵּיוֹצֵא בּוֹ אָסוּר וְכֵיוָן דְּלָא קִפְּדִי אֲמַאי אָסוּר וְהוּא הַדִּין דַּהֲוָה מָצֵי לְמֵימַר כֵּלִים הָא לָא קִפְּדִי:

לֵימָא הָא דְּקָתָנֵי חֲבֵירָן רַבִּי הִיא דְּאָמַר לְעֵיל גַּבֵּי חוֹפֵר בּוֹר תִּשְׁעָה הוֹאִיל וְעָבַד בּוֹ שְׁעוּר נְזָקִין דְּהֵוֵי שֻׁתָּף בִּנְזָקִין וְהָכָא דְּעָבְדִי קַמָּאֵי שְׁעוּר מִיתָה הָוֵי כֻּלָּם שֻׁתָּפִין בְּתַשְׁלוּמֵי מִיתָה: וְהָא דְּקָתָנֵי אַחֲרוֹן חַיָּב וְרֵאשׁוֹן פָּטוּר: רַבָּנָן דְּדָיְקֵי אִישׁ אֶחָד וְלֹא שְׁנַיִם: אֲפִילּוּ רַבָּנָן מוֹדוּ דְּכִי כָּתִיב מְעוּטָא אָחוֹפֵר בּוֹר ט' כְּתִיב דְּלֵיכָּא לְחִיּוּבָהּ מִן וְהַמַּת יִהְיֶה לוֹ דְּהָא מַסְקֻנָא דְּמִלְּתָא מִן וְהַמַּת יִהְיֶה לוֹ נַפְקָא לֵן דְּהַהוּא דַּעֲבַד שְׁעוּר מִיתָה מְחַיֵּב וּמִיהוּ כַּלָּה מִלְּתָא לֹא מְצִינוּ לְמֵילַף מִנָּהּ דְּעִקַּר קְרָא לְכִדְרָבָא אַתָּא: רַבָּנָן דְּדָיְקֵי אִישׁ אֶחָד וְלֹא שְׁנַיִם: שֶׁלֹּא הָיָה בּוֹ הֶבֶל לְמִיתָה שֶׁהָיְתָה רְחָבָה הַרְבֵּה מִש״ה פָּטוּר אַף בְּנִזְקִין כְּדְאָמְרִינַן אִישׁ אֶחָד וְלֹא שְׁנַיִם דַּהֲוָה לַיהּ כְּחוֹפֵר בּוֹר ט' וּבָא אַחֵר וְהִשְׁלִימָהּ לַעֲשָׂרָה: הָא וְהָא רַבִּי דְּאִילּוּ כִּי הֵיכִי דְּפָטְרֵי חוֹפֵר ט' מִנְּזָקִין פָּטְרֵי נַמִּי הָכָא לְקַמָּאי: כְּגוֹן שֶׁלֹּא הָיָה בּוֹ הֶבֶל לא לְמִיתָה וְלֹא לְנְזָקִין הִלְכָּךְ רִאשׁוֹן פָּטוּר אַף בְּנִזְקִין וְאִלְּבָּא דְּרַב דְּאָמַר לְהֶבְלוֹ וְלֹא לְחֻבְטוֹ וְאִלְּבָּא דְּרַבִּי אִצְטְרִיךְ לְשַׁנּוֹיֵי שֶׁלֹּא הָיָה בּוֹ הֶבֶל לְנְזָקִין הָוֵי רִאשׁוֹן שֻׁתָּף לְנְזָקִין וְלִשְׁמוּאֵל דְּאָמַר אַף עַל הַחֻבְטָה חִיָּבָה תּוֹרָה מוּקֵי לָהּ בְּמִלֹּא סְפוּגוֹת בְּקַרְקָעוֹתֵיהֶן דְּאֵין כָּאן חֻבָּט: בָּאנוּ לְמַחְלוֹקֶת רַבִּי וְרַבָּנָן לְרַבָּנָן אַחֲרוֹן חַיָּב בֵּין לְנְזָקִין בֵּין לְמִיתָה רִאשׁוֹן לְמִיתָה אַחַר אַחַר שְׁנֵיהֶן לְנְזָקִין: פְּשִׁיטָא מַה לִּי הוֹסִיף לְמַטָּה מַה לִּי הוֹסִיף לְמַעְלָה: מַהוּ דְּתֵימָא בֵּין לְרַבִּי בֵּין לְרַבָּנָן אַחֲרוֹן פָּטוּר דְּלֹאו הֶבְלָא דִּידֵהּ קָטְלָה: טַם טָפַח הַחוֹפֵר בּוֹר ט' וְאַחֵר הִשְׁלִימוֹ לַעֲשָׂרָה וְחָזַר אַחֲרוֹן וְסָתַם וּמִלֵּא עָפָר אוֹתוֹ טָפַח שֶׁהוֹסִיף: טַם סָתַם בְּלָשׁוֹן אֲרַמִּי [סְתָמוּם] טָמוּנִין פְּלִשְׁתָּאֵי (בְּרֵאשִׁית כו): מַאי דַּעֲבַד שַׁקְלָהּ וְרִאשׁוֹן חַיָּב בְּנִזְקִין: קָמַה לַיהּ בְּרִשׁוּתֵהּ וַהֲוָה לַיהּ הַשְׁתָּא בּוֹר תִּשְׁעָה דְּאַחֲרוֹן וְחַיָּב מֵיהָא בְּנִזְקִין: מֵיָא מוֹסִיף הֶבְלָא: הִרְחִיבָהּ אֶחָד חוֹפֵר בּוֹר י' וּבָא חֲבֵרוֹ וְהִרְחִיב פִּיו: חֲרֵי מֵעֵט הַבְלָא וְתָבֵא לוֹ בְּרֵכָה: חֲרֵי מֵיעֵט הַבְלָא. אָמַר לַיהּ: חֲרֵי מֵיעֵט הַבְלָא! ״אֶלָּא אָמַר רַב אַשֵׁי: נִיחְזֵי אֲנַן; אִי בְּהַבְלָא מֵית – חֲרֵי מֵיעֵט הַבְלָא, אִי בְּחַבְטָה מֵית – חֲרֵי קַיְירַב הֲוֵיקָא. אִיכָּא דְּאָמְרִי, אָמַר רַב אַשֵׁי: נִיחְזֵי אֲנַן; אִי מַהַהִיא גִּיסָּא נָפֵל – חֲרֵי קַיְירַב הֲוֵיקָא, וְאִי מֵאִידַּךְ גִּיסָּא נָפֵל – חֲרֵי מֵיעֵט הַבְלָא. ׳אִיתְמַר: בּוֹר שֶׁעוֹמְקוֹ כְּרָחְבָּהּ – רַבָּה וְרַב יוֹסֵף דְּאָמְרִי תַּרְוַיְיהוּ מִשְׁמֵיהּ דְּרַבָּה בַּר בַּר חָנָה, דְּאָמַר מִשְׁמֵיהּ דְּרַבִּי מָנִי – חַד אָמַר: לְעוֹלָם יֵשׁ בָּהּ הֶבֶל, עַד שֶׁיְּהֵא רָחְבָּהּ יָתֵר עַל עוֹמְקָהּ; וְחַד אָמַר: לְעוֹלָם אֵין בָּהּ הֶבֶל, עַד שֶׁיְּהֵא עוֹמְקָהּ יָתֵר עַל רָחְבָּהּ. ״עָבַר עָלָיו הָרִאשׁוֹן וְלֹא כִּסָּהוּ. וְרִאשׁוֹן מֵאֵימַת מִיפְּטַר? רַבָּה וְרַב יוֹסֵף דְּאָמְרִי תַּרְוַיְיהוּ מִשְׁמֵיהּ דְּרַבָּה בַּר בַּר חָנָה, דְּאָמַר מִשְׁמֵיהּ דְּרַבִּי מָנִי – חַד אָמַר: מִשֶּׁיִּמְסוֹר לוֹ דָּלְיוֹ. כְּתַנָּאֵי: הַמְדַלֶּה מַיִם מִן הַבּוֹר, וּבָא חֲבֵירוֹ וְאָמַר לוֹ: הַנַּח לִי, וַאֲנִי אֲדַלֶּה מַיִם; כֵּיוָן שֶׁהִנִּיחוֹ מִשְּׁתַּמֵּשׁ – פָּטוּר. רַבִּי אֶלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: מִשֶּׁיִּמְסוֹר לוֹ דָּלְיוֹ. בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי? רַבִּי אֶלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב סָבַר: יֵשׁ בְּרֵירָה – הַאי מִדִּידֵיהּ קָא מְמַלֵּא, וְהַאי מִדִּידֵיהּ קָא מְמַלֵּא. וְרַבָּנַן סָבְרִי: אֵין בְּרֵירָה. [טי(א)]אָמַר רָבִינָא: וְאָזְדוּ לְטַעְמַיְיהוּ, דְּתָנַן: הַשּׁוּתָפִין שֶׁנִּדְרוּ הֲנָאָה זֶה מִזֶּה – אֲסוּרִין לִיכָּנֵס לֶחָצֵר. רַבִּי אֶלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: זֶה נִכְנָס לְתוֹךְ שֶׁלּוֹ, וְזֶה נִכְנָס לְתוֹךְ שֶׁלּוֹ. בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי? רַבִּי אֶלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב סָבַר: יֵשׁ בְּרֵירָה – הַאי לְדַנְפְשֵׁיהּ עָיֵיל, וְהַאי לְדַנְפְשֵׁיהּ עָיֵיל. וְרַבָּנַן סָבְרִי: אֵין בְּרֵירָה. [יא]אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: הַמּוֹכֵר בּוֹר לַחֲבֵירוֹ, כֵּיוָן שֶׁמָּסַר לוֹ דָּלְיוֹ – קָנָה. הֵיכִי דָּמֵי? אִי בְּכַסְפָּא – לִיקְנֵי בְּכַסְפָּא! אִי בַּחֲזָקָה – לִיקְנֵי בַּחֲזָקָה! [יב]לְעוֹלָם בַּחֲזָקָה, וּבָעֵי לְמֵימַר לֵיהּ: ״לֵךְ חֲזַק וּקְנֵי״; וְכֵיוָן שֶׁמָּסַר לוֹ דָּלְיוֹ, כְּמַאן דַּאֲמַר לֵיהּ ״לֵךְ חֲזַק וּקְנֵי״ דָּמֵי. [יג]אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: הַמּוֹכֵר בַּיִת לַחֲבֵירוֹ,

כֵּיוָן

מסורת הש״ס

א משנה נדרים; עירובין מה.; נדרים מה.; משנה עירובין

מסורת הש"ס

א לעיל נ:

ב תוספתא בבא קמא

ג מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי; לעיל כח:

ד לעיל מו.

מִשְׁכּוּכִית לְקַמֵּהּ מְפָרֵשׁ דְּבָר הַמּוֹשֵׁךְ שֶׁהַכִּישָׁה בְּמַקֵּל וְרָצְתָה לְפָנָיו שָׁכֵן דַּרְכָּהּ בְּהֵמָה דַּקָּה: לְקָנֵי בְּמִשְׁכָּה לְמָה לִי שֶׁהָיָה רה"ר אוֹ חָצֵר שֶׁאֵינָהּ שֶׁל שְׁנֵיהֶן שֶׁאֵין מִשְׁכָּה קוֹנָה שָׁם דְּאֵין מִשְׁכָּה אֶלָּא בְּסִמְטָא אוֹ בְּחָצֵר שֶׁל שְׁנֵיהֶן בְּהֶמּוֹכֵר אֶת הַסְּפִינָה בְּבָבָא בָּתְרָא (דף עו:): קַרְקַשְׁתָּא גַּרְסִינַן זוּג שֶׁמְּקַרְקֵשׁ בָּהּ לִפְנֵי הָעֵדֶר וְהוֹלֵךְ כַּלּוֹ אַחֲרָיו: עִזָּא דְּאָזְלָא בְּרֵישׁ עֶדְרָא יֵשׁ לְבַעַל הָעֵדֶר עז חֲרִיף וְדָרֵךְ הָעִזִּים לְהַלֵּךְ בְּרֹאשׁ וְהָעֵדֶר הוֹלֵךְ אַחֲרֵיהֶם: עָבִיד לְנַגָּדָא סַמְוָתָא לַעז הַמּוֹשֶׁכֶת מְנַקֵּר עֵינֶיהָ וְנִכְשֶׁלֶת וְנוֹפֶלֶת בְּבוֹרוֹת וְהָעֵדֶר אַחֲרֶיהָ כָּךְ כְּשֶׁהַמָּקוֹם נִפְרָע מִשּׁוֹנְאֵי יִשְׂרָאֵל מְמַנֶּה לָהֶן פַּרְנָסִים שֶׁאֵינָן מֵהַגְּנִין: מַתְנֵי' כְּסָהוּ הָרִאשׁוֹן כְּשֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ: וּבָא הַשֵּׁנִי לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ: וּמְצָאוֹ מֻגָּלָה כְּגוֹן שֶׁהִתְלִיעַ וְנִשְׁבַּר הַכְּסוּי: הַשֵּׁנִי חַיָּב וְהָרִאשׁוֹן פָּטוּר וּבַגְּמָרָא מְפָרֵשׁ עַד מָתַי רִאשׁוֹן פָּטוּר אֲבָל לֹא כְּסָהוּ רִאשׁוֹן וּבָא שֵׁנִי וּמְצָאוֹ מֻגָּלָה וְלֹא כְּסָהוּ שְׁנֵיהֶן חַיָּבִין וּדְקָתָנֵי הַשֵּׁנִי חַיָּב הָא אוֹקֶמְנָא שֶׁהֶנִּיחוֹ רִאשׁוֹן לְשֵׁנִי מִשְׁתַּמֵּשׁ וְסָמַךְ עָלָיו שֶׁיְּכַסֶּנּוּ: כְּסָהוּ כָּרָאוּי וְעָבַר עָלָיו הַשּׁוֹר אוֹ חֲמוֹר וְנָפַל וּמֵת: פָּטוּר וּבַגְּמָרָא פָּרִיךְ הוֹאִיל וְכָרָאוּי הוּא הֵיכִי נָפַל: נָפַל לְפָנָיו מִקּוֹל הַכְּרִיָּה בּוֹר כְּרוּיָה וְנִכְנַס כּוֹרֵה שֶׁכִּיר לְתוֹכוֹ לְהַרְחִיב אוֹ לְהַעֲמִיק וְשׁוֹר הוֹלֵךְ עַל שְׂפַת הַבּוֹר וְשָׁמַע קוֹל הַפַּטִּישׁ וְנִבְעֲתָ וְנָפַל עַל פָּנָיו בְּבוֹר: חַיָּב בַּעַל הַבּוֹר וַאֲפִילּוּ שׁוֹר שֶׁהוּא פִּקֵּחַ דְּאָמַר לְקַמָּן (בָּבָא קַמָּא דף נד:) בְּמַתְנִיתָא דְּבַעַל הַבּוֹר פָּטוּר דְּאָבְעֵי עִיּוּנֵי וּמֵיזַל הָכָא חַיָּב שְׁקוֹל הַכְּרִיָּה בְּעַרְתּוּ וּבַגְּמָרָא פָּרִיךְ נַיְמָא כּוֹרֶה גָּרַם לַהּ. ל"א לְפָנָיו מִקּוֹל הַכְּרִיָּה בַּעַל הַבּוֹר חַיָּב דְּאע"ג דְּאִיכָּא לְמֵימַר כּוֹרֶה גָּרַם לֵיהּ וְכוֹרֶה גְּרָמָא בְּעָלְמָא הוּא דַּעֲבַד דקי"ל הַמַּבְעִית אֶת חֲבֵרוֹ פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם וְתַרְוַיְהוּ לְפָטְרוּ אַפ"ה בַּעַל הַבּוֹר חַיָּב כְּר' נָתָן דְּדָמְפָרֵשׁ בגמ' וְזֶה שֶׁמַּעְתִּי: לְאַחֲרָיו מִקּוֹל הַכְּרִיָּה פָּטוּר דְּדָמְפָרֵשׁ בַּגְּמָרָא וְאַיְידֵי דְּנָקֵט בְּרֵישָׁא מִקּוֹל הַכְּרִיָּה תְּנָא סֵיפָא לְאַחֲרָיו מִקּוֹל הַכְּרִיָּה: בִּכְלִי שׁוֹר שִׁיכָּא שְׁבִירָה הָעֹל וְהַמַּחֲרֵישָׁה בִּכְלִי חָמוֹר שֶׁיִּכָּא קְרִיעָה חֲבִילַת בְּגָדִים וּמַרְדַּעַת שֶׁעַל גַּבָּיו: שׁוֹר חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן כו' מְפָרֵשׁ בַּגְּמָ': בֵּן אוֹ בַּת כְּלוֹמַר אע"ג דְּקָטַנִּים הֵן וְלֵיכָּא לְמֵימַר אִבְעֵי לְהוּ עִיּוּנֵי וּמֵיזַל אפ"ה פָּטוּר מִגְּזֵרַת הַכָּתוּב שׁוֹר וְלֹא אָדָם חָמוֹר וְלֹא כֵּלִים: גְּמ' וְרִאשׁוֹן עַד אֵימַת מִפְּטַר הֵיכָא דְּבָא הַשֵּׁנִי וְנִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ וְלֹא כְּסָהוּ עַד אֵימַת רַמְיָא כַּלָּה חִיּוּבָא אַשֵּׁנִי וְרִאשׁוֹן פָּטוּר: בְּכְדֵי שֶׁיֵּדַע שֶׁיָּבֹא גַּם הָרִאשׁוֹן אַחֲרֵי כֵן וְיִרְאֶנּוּ מֻגָּלָה הוֹאִיל וּשְׁנֵיהֶן יוֹדְעִין שֶׁהוּא מֻגָּלָה רַמְיָא חִיּוּבָא אַתַּרְוַיְהוּ: וּשְׁמוּאֵל אָמַר בִּכְדֵי שֶׁיּוֹדִיעוּהוּ אע"פ שֶׁלֹּא בָּא וְרָאֲהוּ חַיָּב בְּחֶלְקוֹ וְלָא רַמְיָא כַּלָּה אֲשֵׁנִי דְּהָא לֹא גִּלָּהוּ דְּנַחֲיֵבֵהּ מִשּׁוּם פּוֹתֵחַ לָשׁוֹן מוֹרֵי. לְשׁוֹן אֶחָד עַד כְּדֵי שֶׁיּוֹדִיעוּהוּ אַפִּי' בָּא וְרָאֲהוּ פָּטוּר עַד שֶׁיּוֹדִיעוּהוּ. וְלָשׁוֹן רִאשׁוֹן כָּשֵׁר: וְיִכְרֹת אֲרָזִים כו' אֲבָל לַשֵּׁנִי שֶׁבָּא וְנִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ לֹא יְהֵבִינַן שְׁעוּרָא כֵּלֵי הַאי דַּהֲוָה לֵיהּ לְאוֹתוֹבֵי שׁוֹמְרִים עִלְּוֹה רְעוּעָה קִלְקוּלֵיהּ וְנַעֲשָׂה רְעוּעָה: וְאַתּוֹ שְׁוָרִים וּנְפָלוּ בֵּהּ דְּאִי נָפְלוּ בֵּהּ גְּמַלִּים לֹא מִבָּעְיָא לָן דְּחַיָּב דְּהָא לְגַבֵּי גְּמַלִּים פּוֹשֵׁעַ הוּא: אִי שְׁכִיחִי גְּמַלִּים פּוֹשֵׁעַ הוּא אַף לְגַבֵּי שְׁוָרִים דְּאִית לֵיהּ לְאַסּוּקֵי אַדַּעְתֵּהּ דִּגְמַלִּים מָרְעִי לֵיהּ:

כֵּיוָן דְּמָסַר לוֹ מַפְתֵּחַ קָנָה ה"ד [אי] בְּכַסְפָּא כו'. רַשְׁבַּ"ם מְפָרֵשׁ בְּפ' חֲזָקַת הַבָּתִּים (ב"ב ד' נב: וְשָׁם ד"ה נָעַל) גַּבֵּי נָעַל וְגָדַר כָּל שֶׁהוּא בְּנִכְסֵי הַגֵּר דְּנָעַל לְנַעֲלוֹ דְּהָוֵי הֵינוּ שֶׁקִּבֵּל מַנְעוּל בַּדָּלֶת לְנַעֲלוֹ אֲבָל סָגַר הַדָּלֶת בְּנִכְסֵי הַגֵּר אֵין חֲזָקָה דְּאֵין זֶה אֶלָּא כְּמַבְרִיחַ אֲרִי מִנִּכְסֵי חֲבֵרוֹ וְאע"ג דְּגַבֵּי שְׁכִירוּת הַבָּתִּים אָמַר בְּרֵישׁ מַסֶּכֶת פְּסָחִים (דף ד. וְשָׁם) דְּכְשֶׁמָּסַר לוֹ מַפְתְּחוֹת הָוֵי בְּחֲזָקַת הַשּׁוֹכֵר לְבַדּוֹ וה"ה לְקִנְיָנוֹתוֹ ה"מ מוֹכֵר וּמַשְׁכִּיר בַּיִת לַחֲבֵרוֹ אֲבָל בְּנִכְסֵי הַגֵּר מַאן מָסַר לֵיהּ דִּלְקָנֵי וְקָשָׁה לר"י דְּהָכָא מַשְׁמַע בְּהֶדְיָא דְּמִסְתְּרֵת מַפְתֵּחַ לָא קָנֵי אֶלָּא הָוֵי כְּאוֹמֵר לָךְ חָזַק וּקְנֵי וְדַוְקָא גַּבֵּי חֲמֵץ הוּא דְּתִלּוּי בְּמִסְתְּרֵת מַפְתֵּחַ דְּמֵי שֶׁמַּפְתֵּחַ בְּיָדוֹ עָלָיו לִבְדּוֹק כֵּיוָן שֶׁהוּא יָכוֹל לִכָּנֵס בָּזֶה הַבַּיִת לִבְדּוֹק וּמַה שֶּׁפִּי' דְּלָא קָנֵי בִּנְעִילַת דֶּלֶת אֵין נִרְאֶה דִּבְגִטִּין בְּפֶרֶק הַזּוֹרֵק (גִּטִּין דף עז:) אוֹמֵר גַּבֵּי גֵּט דְּתֵיזִיל אֵיהִי וְתַחַד וְתִפְתַּח אַלְמָא נְעִילָה לְחוּד קָנְיָא שְׁלֹא הָיָה יָכוֹל לַעֲשׂוֹת שׁוּם מַנְעוּל דְּשַׁבָּת הָיָה וְאע"פ שֶׁאָסוּר לִקְנוֹת בְּשַׁבָּת בִּשְׁכִיב מְרַע שְׁרֵי וְלֹא תִטְרַח דַּעְתּוֹ כְּדַאֲמְרִי' בְּפֶרֶק מִי שֶׁמֵּת (ב"ב דף קנו: וְשָׁם) וּבְחֲזָקַת הַבָּתִּים (שָׁם דף נז.) נָמֵי מוּכָח גַּבֵּי הַהוּא דְּתָנֵן אֵלּוּ דְּבָרִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶם חֲזָקָה וְאֵלּוּ שֶׁאֵין לָהֶם חֲזָקָה וּפְרִיךְ הַגְּמָרָא מ"ש רֵישָׁא ומ"ש סֵיפָא וּמְשַׁנֵּי אָמַר רָבָא כֹּל שֶׁאֵלּוּ בְּנִכְסֵי הַגֵּר קָנָה בְּנִכְסֵי חֲבֵרוֹ קָנָה בְּנִכְסֵי הַגֵּר לֹא קָנָה בְּנִכְסֵי חֲבֵרוֹ לֹא קָנָה א"כ הָא דְּקָתָנֵי סֵיפָא הִכְנִיס תַּרְנְגוֹלִין לְתוֹךְ הַבַּיִת הֲרֵי זוֹ חֲזָקָה בְּנִכְסֵי הַגֵּר נָמֵי קָנָה וְהֵינוּ טַעְמָא דְּקָנָה דְּמִסְתָּמָא כְּשֶׁנִּתַּן שָׁם תַּרְנְגוֹלִין נָעַל דֶּלֶת כְּדֵי לְשַׁמְּרָם אֲלָמָא בִּנְעִילַת דֶּלֶת סַגִּי וְאֵין לְדַמּוֹת נְעִילַת דֶּלֶת לְמַבְרִיחַ אֲרִי דְּדַוְקָא נָתַן צְרוֹר דְּסָכַר מְנָּא מַיָּא הוּא דְּאָמְרִי' בְּחֲזָקַת הַבָּתִּים (ב"ב דף נג.) דְּהָוֵי כְּמַבְרִיחַ אֲרִי אֲבָל נָעַל שְׁנָעַל דֶּלֶת בִּפְנֵי כָּל אָדָם וְאֵין מַנִּיחַ אָדָם לִכָּנֵס מוֹכִיחַ שְׁהַבַּיִת שֶׁלּוֹ וְקָנֵי בִּנְעִילָה לְחוּדֵהּ וְהָא דְּאָמַר הָתָם הַבּוֹנֶה פַּלְטְרִין בִּנְכְסֵי הַגֵּר וּבָא אַחֵר וְהֶעֱמִיד לָהֶם דְּלָתוֹת קָנָה אוֹרְחָא דְּמִלְּתָא נְקֵט שֶׁאוֹתוֹ שֶׁמַּעֲמִיד דְּלָתוֹת רָגִיל לְנָעְלָם וה"ה נָעַל וְלֹא הֶעֱמִיד:

כֵּיוָן שֶׁמָּסַר לוֹ מַפְתֵּחַ – קָנָה. הֵיכִי דָּמֵי? אִי בְּכַסְפָּא – לִיקְנֵי בְּכַסְפָּא! אִי בַּחֲזָקָה – לִיקְנֵי בַּחֲזָקָה! לְעוֹלָם בַּחֲזָקָה, וּבָעֵי לְמֵימַר לֵיהּ "לֵךְ חֲזֵק וּקְנֵי"; וְכֵיוָן שֶׁמָּסַר לוֹ מַפְתֵּחַ, כְּמַאן דַּאֲמַר לֵיהּ "לֵךְ חֲזֵק וּקְנֵי" דָּמֵי. [א]אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ מְשׁוּם רַבִּי יַנַּאי: **הַמּוֹכֵר עֵדֶר לַחֲבֵירוֹ, כֵּיוָן שֶׁמָּסַר לוֹ מַשְׁכּוּכִית – קָנָה.** [ב]**הֵיכִי דָּמֵי? אִי בְּמִשִּׁיכָה – לִיקְנֵי בְּמִשִּׁיכָה! אִי בִּמְסִירָה – לִיקְנֵי בִּמְסִירָה! לְעוֹלָם בְּמִשִּׁיכָה, וּבָעֵי לְמֵימַר לֵיהּ: "לֵךְ מְשׁוֹךְ וּקְנֵי", וְכֵיוָן דְּמָסַר לוֹ מַשְׁכּוּכִית – כְּמַאן דְּאָמַר לֵיהּ: "לֵךְ מְשׁוֹךְ וּקְנֵי" דָּמֵי. מַאי מַשְׁכּוּכִית? הָכָא תַּרְגְּמוּ: קַרְקַשְׁתָּא. רַבִּי יַעֲקֹב אוֹמֵר: עִזָּא דְּאָזְלָא בְּרֵישׁ עֶדְרָא – כְּדְרָרֵשׁ הַהוּא גְּלִילָאָה עֲלֵיהּ דְּרַב חִסְדָּא: כַּד רָגִיז רָעֲיָא עַל עָנָא, עָבִיד לְנַגָּדָא סַמְוָתָא.** [ג]

ה[א]**מַתְנִי' כְּסָהוּ הָרִאשׁוֹן, וּבָא הַשֵּׁנִי וּמְצָאוֹ מְגוּלֶּה, וְלֹא כְּסָהוּ – הַשֵּׁנִי חַיָּיב. כְּסָהוּ כָּרָאוּי, וְנָפַל לְתוֹכוֹ שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר, וָמֵת – פָּטוּר. לֹא כְּסָהוּ כָּרָאוּי, וְנָפַל לְתוֹכוֹ שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר, וָמֵת – חַיָּיב.** [ב]**נָפַל לְפָנָיו מִקּוֹל הַכְּרִיָּה – חַיָּיב, לְאַחֲרָיו מִקּוֹל הַכְּרִיָּה – פָּטוּר.** [ג]**נָפַל לְתוֹכוֹ שׁוֹר וְכָלָיו – וְנִשְׁתַּבְּרוּ, חֲמוֹר וְכָלָיו – וְנִתְקָרְעוּ; חַיָּיב עַל הַבְּהֵמָה, וּפָטוּר עַל הַכֵּלִים.** [ד]**נָפַל לְתוֹכוֹ שׁוֹר חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן – חַיָּיב. בֵּן אוֹ בַּת, עֶבֶד אוֹ אָמָה – פָּטוּר.** [ה]**גְּמָ' וְרִאשׁוֹן עַד אֵימַת מִיפְּטַר? אָמַר רַב: בִּכְדֵי שֶׁיֵּדַע. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: בִּכְדֵי שֶׁיּוֹדִיעוּהוּ. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: בִּכְדֵי שֶׁיּוֹדִיעוּהוּ, וְיִשְׁכּוֹר פּוֹעֲלִים, וְיִכְרוֹת אֲרָזִים וְיִכָּסֶנּוּ.** [ו]**כְּסָהוּ כָּרָאוּי, וְנָפַל לְתוֹכוֹ שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר, וָמֵת – פָּטוּר. כֵּיוָן דְּכְסָהוּ כָּרָאוּי, הֵיכִי נָפַל? אָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר בַּר חָנָה: שֶׁהִתְלִיעַ מִתּוֹכוֹ. אִיבַּעְיָא לְהוּ: כְּסָהוּ כִּסּוּי שֶׁיָּכוֹל לַעֲמוֹד לִפְנֵי שְׁוָרִים, וְאֵין יָכוֹל לַעֲמוֹד בִּפְנֵי גְּמַלִּים; וַאֲתוּ גְּמַלִּים וְאָרְעוּהוּ, וְאָתוּ שְׁוָרִים וְנָפְלִי בֵּיהּ – מַאי? אָמְרִי: הֵיכִי דָּמֵי? אִי דְּשָׁכִיחִי גְּמַלִּים – פּוֹשֵׁעַ הוּא! וְאִי דְּלָא שָׁכִיחִי גְּמַלִּים – אָנוּס הוּא! לָא צְרִיכָא, דַּאֲתוּ לִפְרָקִים; מִי אָמְרִינַן כֵּיוָן דְּאָתַיִין לִפְרָקִים – פּוֹשֵׁעַ הוּא, דְּאִיבָּעֵי לֵיהּ אַסּוֹקֵי אַדַּעְתֵּיהּ; אוֹ דִלְמָא, כֵּיוָן דְּהַשְׁתָּא מִיהַת לֵיכָּא – אָנוּס הוּא? תָּא שְׁמַע: כְּסָהוּ כָּרָאוּי, וְנָפַל לְתוֹכוֹ שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר, וָמֵת – פָּטוּר. הֵיכִי דָּמֵי? אִילֵּימָא כָּרָאוּי לִשְׁוָורִים וְכָרָאוּי לִגְמַלִּים – הֵיכִי נְפוֹל? אֶלָּא לָאו כָּרָאוּי לִשְׁוָורִים, וְלֹא

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פכ' מהל' מכירה הל' ז, סמג עשין פב, טוש"ע חו"מ סי' קצז סעי' ד:

ב מיי' פב' מהל' מכירה הל' ז, סמג עשין פב, טוש"ע חו"מ סי' קצז סעי' ד:

ג סמג עשין פב:

ד מיי' פי"ב מהל' נזקי ממון הל' ז, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' תי סעי' כו:

ה מיי' פי"ב מהל' נזקי ממון הל' ד, ש"ע חו"מ סי' תי סעי' כב:

ו מיי' פי"ב מהל' נזקי ממון הל' יח, טוש"ע חו"מ סי' תי סעי' לא:

ז מיי' פי"ג מהל' נזקי ממון הל' א, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' תי סעי' כא:

ח סמג עשין פב:

ט מיי' פי"ב מהל' נזקי ממון הל' טז, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' תי סעי' כ:

י מיי' פי"ב מהל' נזקי ממון הל' ז, טוש"ע חו"מ סי' תי סעי' כו:

יא מיי' פי"ב מהל' נזקי ממון הל' ד, טוש"ע חו"מ סי' תי סעי' כב:

עין משפט נר מצוה

א מיי׳ פ״ב מהל׳ נזקי ממון הל׳ ד, סמג עשין סח, טוש״ע חו״מ סי׳ תי סעי׳ כג:

ב מיי׳ פ״ב מהל׳ נזקי ממון הל׳ טז, טוש״ע חו״מ סי׳ תי סעי׳ יט:

ג מיי׳ פ״ב מהל׳ נזקי ממון הל׳ ה, ש״ע חו״מ סי׳ תי סעי׳ כד:

מסורת הש״ס

א תוספתא בבא קמא

תָּא שְׁמַע לֹא כִּסָּהוּ כָּרָאוּי כו' תֵּמַהּ דְּמִתְחִלָּה רָצָה לְהוֹכִיחַ מֵרִישָׁא דְּפָטוּר א״כ סֵיפָא אַיְידֵי דְּתָנָא רֵישָׁא כִּסָּהוּ כָּרָאוּי תָּנָא סֵיפָא לֹא כִּסָּהוּ כָּרָאוּי וְלֹא אֶתָא לְאַשְׁמוֹעִינַן מִידֵּי א״כ הֵיכִי בָּעֵי לְהוֹכִיחַ מִידֵּי מִסֵּיפָא וי״ל דְּמַעִקָּרָא וַדַּאי שֶׁלֹּא הָיָה יָכוֹל לוֹמַר טַעַם אַחֵר צָרִיךְ לוֹמַר אַיְידֵי אֲבָל הַשְׁתָּא שֶׁיָּכוֹל לְמָצוֹא חִדּוּשׁ סְבָרָא הוּא דְּלֵית לָן לְמֵימַר אַיְידֵי: וְשָׁכְיְחִי גְּמַלִּים וְהִתְלִיעַ מִתּוֹכוֹ מַהוּ כְּלוֹמַר אִם מִתְּחִלָּה עָבְרוּ גְּמַלִּים וְאַחַ״כ בָּאוּ שְׁוָרִים וְנָפְלוּ פְּשִׁיטָא דְּחַיָּב הוּא כֵּיוָן דְּשָׁכְיְחִי גְּמַלִּים אוֹ אֲפִי׳ אַתּוּ לְפָרְקִים אִבְּעֵי לֵיהּ לְאַסּוּקֵי אַדַּעְתָּהּ וְכִי מִבָּעְיָא לָן הֵיכָא דְּלָא אַתּוּ גְּמַלִּים אֶלָּא בָּאוּ שְׁוָרִים וְנָפְלוּ מֵחֲמַת שֶׁהִתְלִיעַ מִתּוֹכוֹ מַאי אֲמְרִינַן מִגּוֹ אוֹ לָא וּמַסִּיק דְּלָא אֲמְרִינַן מִגּוֹ וא״ת כִּי לָא אֲמְרִי׳ מִגּוֹ נֵמִי מִתְחַיֵּב דְּתִחְלָתוֹ בְּפְשִׁיעָה הוּא לְעִנְיַן שְׁוָרִים אִם יַעַבְרוּ גְּמַלִּים תְּחִלָּה ואח״כ שְׁוָרִים וְסוֹפוֹ בְּאֹנֶס שֶׁהִתְלִיעַ וְתַרֵץ רִיבָ״א דְּלָא אֲמְרִינַן תְּחִלָּתוֹ בְּפְשִׁיעָה וְסוֹפוֹ בְּאֹנֶס חַיָּב אֶלָּא הֵיכָא שֶׁמַּחֲמַת הַפְּשִׁיעָה בָּא הָאֹנֶס אֲבָל הֵכָא לֹא בָּא הָאֹנֶס מַחֲמַת הַפְּשִׁיעָה דְּאִפִּי׳ הָיָה מְכַסֶּה כְּרָאוּי לְשְׁוָרִים וְלִגְמַלִּים הָיָה מִתְלִיעַ וְכֵן מִשְׁמַע בְּהַמַּפְקִיד (ב״מ לו: וְשָׁם) גַּבֵּי פָּשַׁע בָּהּ וְיָצְאָה לְאַגַּם דַּאֲפִילּוּ לְמַ״ד תְּחִלָּתוֹ בְּפְשִׁיעָה וְסוֹפוֹ בְּאֹנֶס חַיָּב הָתָם פְּטוּר דְּמַלְאַךְ הַמָּוֶת קְטָלָהּ מַה לִּי הֵכָא מַה לִּי הָתָם וא״ת בְּהַכּוֹנֵס (לְקַמָּן בָּבָא קַמָּא דף נו. וְשָׁם) גַּבֵּי נִפְרְצָה בַּלַּיְלָה קַאֲמַר בְּכֹתֶל רָעוּעַ כִּי חֲתָרָה אַמַּאי פָּטוּר תְּחִלָּתוֹ בְּפְשִׁיעָה וְסוֹפוֹ בְּאֹנֶס הוּא וְהָתָם לֹא בָּא אֹנֶס מִתּוֹךְ הַפְּשִׁיעָה דְּאִפִּי׳ כֹּתֶל בָּרִיא יָכוֹל לְהִתְּרֵה וי״ל דִּלְקַמָּן פרש״י שֶׁחֲתָרָה וְהִפִּילָה הַכֹּתֶל ע״י חֲתִירָה הֲרֵי דְּמַחֲמַת הַפְּשִׁיעָה שֶׁהָיְתָה רָעוּעָה בָּא הָאֹנֶס דְּאִם הָיָה בָּרִיא לֹא הָיָה נוֹפֵל בַּחֲתִירָה וּבְסוֹף הַפּוֹעֲלִים (ב״מ דף צג: וְשָׁם) גַּבֵּי רוֹעֶה שֶׁהִנִּיחַ עֶדְרוֹ וּבָא לְעִיר וּבָא אֲרִי וְדָרַס דְּפָרִיךְ אַבֵּי תְּחִלָּתוֹ בְּפְשִׁיעָה וְסוֹפוֹ בְּאֹנֶס הוּא דְּאִי אִינְשֵׁי אֲפִילּוּ לֹא הָיָה יָכוֹל לְהַצִּיל אִם הָיָה שָׁם חַיָּב וְהָתָם לֹא בָּא הָאֹנֶס מֵחֲמַת הַפְּשִׁיעָה דְּמָה לִּי הֵכָא וּמָה לִּי הָתָם כֵּיוָן שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַצִּיל אוֹמֵר ריב״ם [דְּפִי׳ רַב אַלְפַס] דְּלְאַבֵּי וַדַּאי חַיָּב אע״פ שֶׁלֹּא בָּא הָאֹנֶס מֵחֲמַת הַפְּשִׁיעָה כְּדַמְשְׁמַע בְּהַמַּפְקִיד (שָׁם) דְּקָאָמַר לְמַ״ד תְּחִלָּתוֹ בְּפְשִׁיעָה וְסוֹפוֹ בְּאֹנֶס חַיָּב כּוּ׳ מִכְּלָל דְּלְמַ״ד חַיָּב נִיחָא לֵיהּ לְאַבֵּי בְּלָאו טַעְמָא דְּהָבְלָא דְּאֹנֶס קְטָלָהּ וְעוֹד דְּבְלָאו הָכִי מְפָרֵשׁ שֶׁפִּיר הָתָם ר״י דְּלָא קָשֶׁה כְּלוּם וְאֵין לְהַאֲרִיךְ כָּאן יוֹתֵר אֲבָל קָשֶׁה לְרַ״י דְּהֵיכִי פָּשִׁיט מִנָּפֵל לְתוֹכוֹ שׁוֹר חש״ו הָא לָא דָּמֵי כְּלָל דְּהָא לְעִנְיַן פְּקֹחַ בְּדִין הוּא שֶׁלֹּא יֵחָשֵׁב פּוֹשֵׁעַ ע״י מִגּוֹ שֶׁהֲרֵי אֵין פּוֹשֵׁעַ לְגַבֵּי שׁוֹר פְּקֹחַ כְּלָל אֲבָל בְּבָעְיָא דִּידָן הוּא פּוֹשֵׁעַ לְעִנְיַן שְׁוָרִים כִּי מַרְעֵי (לְגַבֵּי) גְּמַלִּים לְכִסּוּי וּלְכָךְ יֵשׁ לְהוֹעִיל שָׁם הַמִּגּוֹ לְהַחְשִׁיב פּוֹשֵׁעַ לְעִנְיַן שְׁוָרִים אַף לְעִנְיַן הַתְלָעָה וְנִרְאֶה לר״י דְּכִסָּהוּ שֶׁלֹּא כָּרָאוּי לְגְמַלִּים אֵירֵי בכה״ג שֶׁמִּיָּד שֶׁהַגְּמַלִּים עוֹבְרִים נִפְתָּח תַּחְתֵּיהֶן הַכִּסּוּי דְּהַשְׁתָּא לֵיכָא פְּשִׁיעָה בַּשְּׁוָרִים כְּלָל וּתְחִלָּתוֹ וְסוֹפוֹ בְּאֹנֶס דְּאִי לָא אַתּוּ גְּמַלִּים רְאוּי הוּא לִשְׁוָרִים וְאִי אַתּוּ גְּמַלִּים נִפְתָּח מִכֹּל וְכֹל וְחָזוּ שְׁוָרִים פְּקֹחִים וּמְזֻהָרִים וְלָא נָפְלִי ומ״מ מִגּוֹ וַדַּאי אֵיכָא וְשָׁפִיר מַבָּעְיָא לָן אִי אֲמְרִי׳ מִגּוֹ דְּהָוֵי פּוֹשֵׁעַ לִגְמַלִּים הָוֵי פּוֹשֵׁעַ לִשְׁוָרִים בְּהַתְלָעָה ולפ״ז לֹא שַׁיָּךְ תְּחִלָּתוֹ בְּפְשִׁיעָה וְסוֹפוֹ בְּאֹנֶס דְּתְחִלָּתוֹ וְסוֹפוֹ בְּאֹנֶס הוּא וְא״ת כֵּיוָן שֶׁיּוֹדֵעַ דְּשׁוֹר פְּקֹחַ פָּטוּר דְּלָאו פּוֹשֵׁעַ הוּא א״כ מַאי קָמְבָּעְיָא לֵיהּ תִּפְשׁוֹט מִמַּתְנִי׳ דְּתָנֵן שׁוֹר חש״ו חַיָּב הָא פְּקֹחַ פָּטוּר וְלֹא אֲמְרִינַן מִגּוֹ וי״ל דְּס״ד הַשְׁתָּא דְּכָל הַשְּׁוָרִים בֵּין שׁוֹטִים בֵּין פְּקֹחִים פְּטוּרִין בְּיוֹם וְחַיָּבִין בַּלַּיְלָה וּמַתְנִי׳ מְיֻרֵי בַּלַּיְלָה וְחֵרֵשׁ דְּנָקֵט לְרִבּוּתָא דס״ד דְּחֵרֵשׁ לֹא מְחַיֵּב כְּדָבָעֵי לְמֵימַר לְקַמָּן דְּחֵרְשׁוּתוֹ גָּרְמָה לוֹ וּמַהָא דְּלָא אָמַר מִגּוֹ דְּהָוֵי פּוֹשֵׁעַ בַּלַּיְלָה הָוֵי פּוֹשֵׁעַ בַּיּוֹם לָא מְצֵי לְמִפְשַׁט מִדֵּי דְּלָא דָּמְיָא כֵּיוָן דְּבַהֶהְיֵא שַׁעְתָּא הוּא אָנוּס וְעוֹד אור״י דְּמְצֵי לְמֵימַר דְּשַׁפִּיר יָדַע הָאֲמֶת דְּפְקֹחַ פָּטוּר וְחֵרֵשׁ חַיָּב וּנְהִי דְּלָא אָמַר הָתָם מִגּוֹ מִשּׁוּם דַּחֵרֵשׁ לְפְקֹחַ כְּמַזִּיק עַצְמוֹ וּכְמִתְכַּוֵּן לְהַפִּיל אֶת עַצְמוֹ לַבּוֹר וְהַתּוֹרָה לֹא חִיְּבָה בְּתַקָּלַת הַבּוֹר אֶלָּא כְּשֶׁאֵין לוֹ לְעַיֵּן וְלֵילֵךְ אֲבָל כְּשֶׁנָּפַל ע״י הַתְלָעָה אִי יֵשׁ לְהַחְמִיר ע״י מִגּוֹ כֵּיוָן דְּלָא שַׁיָּךְ בֵּהּ טַעְמָא דְּאַבְּעֵי לֵיהּ לְעַיוֹנֵי וּבְמַסְקָנָא כְּשֶׁפּוֹשֵׁט הַשׁ״ס אֵין חוֹשֵׁשׁ בְּזֶה הַחִלּוּק וא״ת אַמַּאי נָקֵט בָּעְיָא שָׁלֵּם בְּשָׁכְיְחִי גְּמַלִּים אֲפִילּוּ לֹא שָׁכְיְחִי גְּמַלִּים כְּלָל יָכוֹל לְשַׁאוֹל דִּלְעִנְיַן גְּמַלִּים עַצְמָן חָשִׁיב פּוֹשֵׁעַ וְחַיָּב עֲלֵיהֶן אִם הָיוּ נוֹפְלִים אֲפִילּוּ לֹא שָׁכְיְחִי כְּדְמוֹכַח בְּבָעְיָא קַמַּיְתָא וי״ל דְּבְלָא שָׁכְיְחִי אוֹ אֲפִילּוּ אֲתָיָן לְפָרְקִים פְּשִׁיטָא דְּלָא אָמְרִינַן מִגּוֹ כֵּיוָן דְּלָא שָׁכְיְחִי בֵּהּ חִיּוּבָא דְּגְמַלִּים:

וְלֹא כָּרָאוּי לִגְמַלִּים? וְאִי דְּשָׁכְיְחִי גְּמַלִּים, אַמַּאי פָּטוּר? פּוֹשֵׁעַ הוּא! וְאִי דְּלָא שָׁכְיְחִי גְּמַלִּים – פְּשִׁיטָא, אָנוּס הוּא! אֶלָּא לָאו דְּאָתַיִין לְפָרָקִים, וַאֲתוֹ גְּמַלִּים וְאָרְעוּהּ, וַאֲתוֹ שְׁוָרִים וּנְפַלוּ בֵּיהּ – לֵיכָּא, אָנוּס הוּא! אָמְרִי: לָא, לְעוֹלָם כָּרָאוּי לְשְׁוָרִים וְכָרָאוּי לִגְמַלִּים; וּדְקָא קַשְׁיָא לָךְ – הֵיכִי נָפוֹל? אָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר בַּר חָנָה: שֶׁהִתְלִיעַ מִתּוֹכוֹ. תָּא שְׁמַע: לֹא כִּסָּהוּ כָּרָאוּי, וְנָפַל לְתוֹכוֹ שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר, וָמֵת – חַיָּב. הֵיכִי דָּמֵי? אִילֵּימָא לֹא כָּרָאוּי לְשְׁוָרִים וְלֹא כָּרָאוּי לִגְמַלִּים, פְּשִׁיטָא צְרִיכָא לְמֵימַר דְּחַיָּב?! אֶלָּא לָאו כָּרָאוּי לְשְׁוָרִים וְלֹא כָּרָאוּי לִגְמַלִּים? הֵיכִי דָּמֵי? אִי דְּשָׁכְיְחִי גְּמַלִּים – פּוֹשֵׁעַ הוּא! וְאִי דְּלָא שָׁכְיְחִי גְּמַלִּים – אָנוּס הוּא! אֶלָּא לָאו דְּאָתַיִין לְפָרָקִים, וַאֲתוֹ גְּמַלִּים וְאָרְעוּהּ, וַאֲתוֹ שְׁוָרִים וּנְפַלוּ בֵּיהּ – וְקָתָנֵי חַיָּב? כֵּיוָן דְּאָתַיִין לְפָרָקִים – פּוֹשֵׁעַ הוּא, דְּאִיבְּעִי לֵיהּ אַסּוֹקֵי אַדַּעְתֵּיהּ! לְעוֹלָם כָּרָאוּי לִשְׁוָרִים וְלֹא כָּרָאוּי לִגְמַלִּים, וּשְׁכִיחִי גְּמַלִּים; וּדְקָא קַשְׁיָא לָךְ – פּוֹשֵׁעַ הוּא! אַיְידֵי דְּנָסֵיב רֵישָׁא ״כִּסָּהוּ כָּרָאוּי״, נָסֵיב סֵיפָא נָמֵי ״לֹא כִּסָּהוּ כָּרָאוּי״. אֵיכָּא דְּאָמְרִי: הָא נָמֵי וַדַּאי לָא אִיבַּעְיָא לָן; דְּכֵיוָן דְּאָתַיִין לְפָרָקִים – פּוֹשֵׁעַ הוּא, דְּאִיבְּעִי לֵיהּ אַסּוֹקֵי אַדַּעְתֵּיהּ; כִּי אִיבְּעִי לַן – הָכִי הוּא דְּאִיבַּעְיָא לַן: כִּסָּהוּ כִּסּוּי שֶׁיָּכוֹל לַעֲמוֹד בִּפְנֵי שְׁוָרִים וְאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲמוֹד בִּפְנֵי גְּמַלִּים, וּשְׁכִיחִי גְּמַלִּים; וְהִתְלִיעַ מִתּוֹכוֹ – מַהוּ? מִי אָמְרִינַן: מִגּוֹ דְּהָוֵי פּוֹשֵׁעַ אֵצֶל גְּמַלִּים, הָוֵי פּוֹשֵׁעַ נָמֵי לְעִנְיַן הַתְלָעָה; אוֹ דִלְמָא לָא אָמְרִינַן מִגּוֹ? תָּא שְׁמַע: כִּסָּהוּ כָּרָאוּי, וְנָפַל לְתוֹכוֹ שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר, וָמֵת – פָּטוּר. וְאִתְּמַר עֲלָהּ, אָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר בַּר חָנָה: שֶׁהִתְלִיעַ מִתּוֹכוֹ. הֵיכִי דָּמֵי? אִילֵּימָא לֹא כָּרָאוּי לְשְׁוָרִים וְלֹא כָּרָאוּי לִגְמַלִּים – צְרִיכָא לְמֵימַר דְּפָטוּר, מַאי הָוֵה לֵיהּ לְמֶעְבַּד? אֶלָּא לָאו כָּרָאוּי לְשְׁוָרִים וְלֹא כָּרָאוּי לִגְמַלִּים, וּשְׁכִיחִי גְּמַלִּים, וְהִתְלִיעַ מִתּוֹכוֹ – וְקָתָנֵי פָּטוּר? אַלְמָא לָא אָמְרִינַן מִגּוֹ דְּהָוֵי פּוֹשֵׁעַ לְעִנְיַן הַתְלָעָה! תְּיוּבְתָּא דְּרַבִּי יִצְחָק בַּר בַּר חָנָה! תְּיוּבְתָּא. וְלֹא כָּרָאוּי לִגְמַלִּים וְאָתוּ גְּמַלִּים וְאַרְעוּהּ: הֵכִי הוּא דְּאַבַּעְיָא לַן כו' וּשְׁכִיחִי גְּמַלִּים וּמִיהוּ גְּמַלִּים לֹא אַרְעוּהּ אֶלָּא מִתּוֹכוֹ הִתְלִיעַ וְעָבַר עָלָיו שׁוֹר וְנִפְחַת: אִבְּעֵי לֵיהּ לְמֵימַר דְּתָדִיר וְלָמְנַקֵּשׁ עִלָּוֵה בְּרֵגְלֵיהּ בְּכֹחַ וְלִבְדֹּק שֶׁלֹּא הִתְלִיעַ: וְאִי דְּשָׁכְיְחִי גְּמַלִּים וְאָתוּ וְאַרְעוּהּ פְּשִׁיטָא הוּא: שׁוֹר חֵרֵשׁ שׁוֹר שֶׁהוּא חֵרֵשׁ אוֹ שׁוֹר שֶׁהוּא מְהַלֵּךְ בַּלַּיְלָה אֲפִילּוּ הוּא פִּקֵּחַ חַיָּב: פִּקֵּחַ וְנָפַל לְתוֹכוֹ בְּיוֹם פָּטוּר (הַאי פִּקֵּחַ) דְּאִבְּעִי לְעַיוֹנֵי וּמֵיזַל: לְפָנָיו מַמָּשׁ עַל פָּנָיו נָפַל וּמֵת מִן הַהֶבֶל:

וְזֶה

מסורת הש"ס

א תוספתא בבא קמא

ב תוספתא בבא קמא

ג לעיל יג.

גליון הש"ס

רש"י ד"ה באנו למחלוקת וכו' דאבן נמי היינו בור. עיין לעיל דף כח ע"ב תוס' ד"ה ונישוף:

תורה אור השלם

וְכִי־יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר אוֹ כִּי־יִכְרֶה אִישׁ בֹּר וְלֹא יְכַסֶּנּוּ וְנָפַל־שָׁמָּה שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר [שמות כא, לג]

וְזֶה וְזֶה בְּבוֹר וַאֲפִלּוּ הָכִי אֲשְׁמוֹעִינַן מַתְנִיתִין דְּפָטוּר הוֹאִיל וְלֹא מֵהֲבָלָא מִית אֶלָּא מֵחֲבָטָא שְׁמוּאֵל לְטַעְמֵהּ דְּאָמַר לְהֶבְלוֹ וכ"ש לַחֲבָטוֹ וא"ת דִּלְמָא כִּי מְחַיֵּב בַּחֲבָטוֹ הֵיכָא דְּקָרֵקַע עוֹלָם דְּבָנֵי רה"ר הַזִּיקָתוֹ: רַבָּה אָמַר הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן דְּקָתָנֵי לְאַחֲרָיו חַיָּב: בְּמִתְהַפֵּךְ דְּנָפַל עַל אַפֵּהּ בְּרֵישָׁא וּמְקַמֵּי דְּמָטָא לְקַרְקָעִיתָהּ נִתְהַפֵּךְ וְנָפַל עַל גַּבֵּהּ: דְּאַחֲנֵי בֵּהּ הַבְלָא שְׁנִכְנָס בּוֹ בְּתְחִלַּת נְפִילָתוֹ וְהוֹעִילָה בּוֹ לְהֶמִית הֵיא הֲמִיתַתּוּ: הָכָא בְּנָקֵי בּוֹר בְּשׁוֹר שֶׁהַשּׁוֹר נִכְנָס לְחַצַר בעה"ב שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת וְלֹא הִפְקִיר לֹא רְשׁוּתוֹ וְלֹא בּוֹרוֹ וְנָפַל לַבּוֹר וְהִבְאִישׁ אֶת מֵימָיו: דָּרַךְ נְפִילָה עַל פָּנָיו מִשְׁמַע דְּרֹב בָּהֲמוֹת הַנּוֹפְלִין בְּעֹמֶק עַל פָּנֵיהֶם נוֹפְלִים: נָפַל לְפָנָיו מִקּוֹל הַכְּרָיָה חַיָּב וְאַמַּאי נֵימָא כּוֹרֶה גָּרַם לָהּ וְכוֹרֶה פָּטוּר הוּא דְּגָרְמָא בְּעָלְמָא הוּא (וְאֲפִילּוּ הָכוֹרֶה בְּעַל הַבּוֹר אֵיכָא לְמִפְטְרַהּ מֵהָאי טַעְמָא דְּכֵיוָן דְּמִשּׁוּם גְּרָמָא נָפַל אִסְתַּלַּק חִיּוּבָא דְּבוֹר מִנֵּהּ וְרַמֵּי אִפְּשִׁיעוּתָא דְּקוֹל הַכּוֹרֶה וְהָהוּא גְּרָמָא בְּעָלְמָא דְּפָטוּר ע"א) וּכְשֶׁאֵין הַכּוֹרֶה בְּעַל הַבּוֹר עָסְקִינַן אֶלָּא שֶׁהוּא שְׁכִירוֹ וּכְגוֹן שֶׁהָיְתָה בּוֹר כְּרוּיָה וְעוֹמֶדֶת קֹדֶם לְכֵן דְּאִי הַאי כְּרֵיהּ הָוֵי כּוֹרֶה חַיָּב דְּאֵין שְׁלִיחַ לִדְבָר עֲבֵרָה דְּאָסוּר לְקַלְקֵל רה"ר: בְּעַל הַבּוֹר חַיָּיקָא עָבִיד כְּלוּמַר בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ נִמְצָא הַנָּזָק וְכֹל הֵיכָא דְּלֹא אֶפְשָׁר לְאִשְׁתַּלּוֹמֵי מִכּוֹרֶה דְּקוֹל גְּרָמָא בְּעָלְמָא הוּא מִשְׁתַּלֵּם מִנֵּהּ דְּבַעַל הַבּוֹר: בַּעַל הַבּוֹר פָּטוּר בֵּין שֶׁהַשּׁוֹר הַנּוֹזֵק שׁוֹטֶה בֵּין שֶׁהוּא פִּקֵּחַ דְּאָמַר לֵיהּ בְּעַל הַבּוֹר אִי לְאו תּוֹרָךְ לֹא נָפַל וְהַאי דְּחִיפָּה מַעֲשֶׂה בְּיָדִים הַוַאי וְלֹא גְּרָמָא: רַבִּי נָתָן אוֹמֵר בַּעַל הַבּוֹר מְשַׁלֵּם מֻחֱצָה שֶׁהֲרֵי בֵּין שְׁנֵיהֶם הֲמִיתוּהוּ אַפֵּי' הָוֵי שׁוֹר הַנּוֹזֵק פִּקֵּחַ חַיָּב דְּלֵיכָא לְמֵימַר אִבְּעִי לֵהּ עִיּוּנִי וּמֵיזַל דְּהָא חֲבֵרוֹ דְּחָפוֹ: הָא בְּתָם בַּעַל הַשּׁוֹר מְשַׁלֵּם רְבִיעַ וְטַעְמָא מִפְּרֵשׁ לְקַמַּהּ: הָא בְּמוּעָד דְּמִחַיֵּב ג"ש דְּכָל חַד מְשַׁלֵּם מֻחֱצָה מִמַּה נַפְשָׁךְ אִי תַּרְוַיְהוּ כּוּלֵּיהּ חַיָּיקָא עָבִיד דְּעַל יְדֵי חַד מִנַּיְהוּ מֵית הַשְׁתָּא דְּעָבְדִי תַּרְוַיְהוּ מְשַׁלֵּם כָּל חַד פַּלְגָא אִי כָּל חַד וְחַד פַּלְגָא חַיָּיקָא עָבִיד מַאי דַּעֲבַד מְשַׁלֵּם דְּהָא מוּעָד הוּא: אִי קַסָּבַר הַאי חַיָּיקָא עָבַד הוֹאִיל דְּבָלְאו בּוֹר נָמֵי מֵית הָוֵי כְּאִלּוּ הֲמִיתוֹ כֻּלּוֹ וְכֵן גַּבֵּי בּוֹר הוֹאִיל וּבָלְאו מַפֶּת נְגִיחוֹת הַשּׁוֹר הָוֵי מֵית כְּאִלּוּ הֲמִיתוֹ כֻּלּוֹ וּמְשׁוּם הָכִי מְחַמֵּיר ג' חֲלָקִים עַל בַּעַל הַבּוֹר: הַאי מְשַׁלֵּם פַּלְגָא וְהַאי פַּלְגָא כֵּיוָן דְּבַעַל הַשּׁוֹר נָמֵי כּוּלֵּיהּ חַיָּיקָא עָבַד וְשׁוֹר תָּם מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק שֶׁהוּא עוֹשֶׂה: וְאִי קַסָּבַר הוֹאִיל וּשְׁנֵיהֶם עָשְׂאוּהוּ יַחַד הַאי פַּלְגָא עָבַד וְהַאי פַּלְגָא עָבַד וּמְשׁוּם הָכִי שׁוֹר רְבִיעַ הוּא דְּמְשַׁלַּם מֵאי דַּעֲבַד מְשַׁלֵּם: וּבַעַל הַשּׁוֹר דְּתָם הוּא לְשַׁלֵּם רְבִיעַ וּבַעַל הַבּוֹר דְּמוּעָד הוּא לְשַׁלֵּם פַּלְגָא וְאִידָךְ מַפְסִיד נְזָק: רַבִּי נָתָן אַב בֵּית דִּין בְּמַסֶּכְתָּ הוֹרָיוֹת בְּסוֹפָהּ: שַׁתְּפוּתַאי מַאי אַהֲנֵיָא לִי בְּלָאו שַׁתְּפוּת נָמֵי פַּלְגָא הוּא דְּמְשַׁלְּמָנָא וְכֵיוָן דְּבַעַל הַבּוֹר נָמֵי כּוּלֵּיהּ חַיָּיקָא עָבִיד מְשַׁלֵּם ג' חֲלָקִים: אַתְּ קָטַלְתָּהּ בְּתוֹךְ שֶׁלְּךָ מְצָאתִי: מַאי דְּאִית לִי כו' אֲבָל רַבָּנַן בְּתַר מֵעִקָּרָא אָזְלִי וְסָבְרִי דְּבַעַל הַשּׁוֹר כַּלָּהּ חַיָּיקָא עָבַד הִלְכָּךְ בְּמוּעָד בַּעַל הַשּׁוֹר מְשַׁלֵּם כּוּלֵּיהּ וּבְתָם בַּעַל הַשּׁוֹר מְשַׁלֵּם פַּלְגָא וּפַלְגָא מַפְסִיד וְגַבֵּי מַתְנִיתִין נָמֵי בְּתַר כּוֹרֶה אָזְלִינַן וּשְׁנֵיהֶם פְּטוּרִין: הִנִּיחַ אֶבֶן בּוֹר כְּרוּיָה וְאָדָם אַחֵר בָּא וְהִנִּיחַ אֶבֶן עַל שְׂפָתָהּ: בָּאנוּ לְמַחְלֹקֶת כו' לְרַבָּנַן בַּעַל הָאֶבֶן חַיָּב דְּהוּא גָּרַם כָּל הַנְּפִילָה וּמְשׁוּם גְּרָמָא בְּנָזְקִין לֵיכָּא לְמִפְטְרֵהּ דְּאֶבֶן נָמֵי הַנּוּ בּוֹר וְהַזִּיקָא בְּיָדִים הוּא כְּדַתְנֵיָא בפ"ג (דף כח:) הָא מַה דּוֹמֶה לָזֶה אֲבָנוֹ וְסַכִּינוֹ כו' וּלְרַבִּי נָתָן בֵּין שְׁנֵיהֶם מְשַׁלְּמִי:

**וְזֶה וְזֶה בְּבוֹר. רַב לְטַעְמֵיהּ – דְּאָמַר רַב: בּוֹר שֶׁחִיְּיבָה עָלָיו תּוֹרָה – לְהֶבְלוֹ, וְלֹא לַחֲבָטוֹ. א[א]וּשְׁמוּאֵל אָמַר: בְּבוֹר – בֵּין מִלְּפָנָיו בֵּין מִלְּאַחֲרָיו, חַיָּיב. [ב]שְׁמוּאֵל לְטַעְמֵיהּ, דְּאָמַר: לְהֶבְלוֹ – וְכָל שֶׁכֵּן לַחֲבָטוֹ. אֶלָּא הֵיכִי דָּמֵי לְאַחֲרָיו מִקּוֹל הַכְּרָיָה – דְּפָטוּר? כְּגוֹן דְּנִתְקַל בַּבּוֹר, וְנָפַל לַאֲחוֹרֵי הַבּוֹר חוּץ לַבּוֹר. [ג]אֵיתִיבֵיהּ: בְּבוֹר – בֵּין לְפָנָיו בֵּין לְאַחֲרָיו, חַיָּיב, תְּיוּבְתָּא דְּרַב! אָמַר רַב חִסְדָּא: מוֹדֶה רַב בְּבוֹר בִּרְשׁוּתוֹ – דְּחַיָּיב, מִשּׁוּם דְּאָמַר לֵיהּ: מִמָּה נַפְשָׁךְ? אִי בְּהַבְלָא מִית – הַבְלָא דִּידָךְ הוּא, אִי בְּחַבָּטָא מִית – חַבָּטָא דִּידָךְ הוּא. רָבָה אָמַר: הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן – בְּמִתְהַפֵּךְ, דְּנָפַל אַאַפֵּיהּ וְאִתְהַפִּיךְ וְנָפַל אַגַּבֵּיהּ; דַּהֲבָלָא דְּאַחֲנֵי בֵּיהּ, אַחֲנֵי בֵּיהּ. רַב יוֹסֵף אָמַר: הָכָא בְּנָזְקֵי בּוֹר בְּשׁוֹר עָסְקִינַן – מַאי נִיהוּ? שֶׁהִבְאִישׁ אֶת מֵימָיו; דְּלָא שְׁנָא לְפָנָיו וְלָא שְׁנָא לְאַחֲרָיו – מִיחַיַּיב. [ד(א)]תָּנֵי רַב חֲנַנְיָה לְסֵיוּעֵי לְרַב: ״וְנָפַל״ – עַד שֶׁיִּפּוֹל דֶּרֶךְ נְפִילָה. מִכָּאן אָמְרוּ: נָפַל לְפָנָיו מִקּוֹל הַכְּרָיָה – חַיָּיב, לְאַחֲרָיו מִקּוֹל הַכְּרָיָה – פָּטוּר. [ה]וְזֶה וְזֶה בְּבוֹר. אָמַר מָר: נָפַל לְפָנָיו מִקּוֹל הַכְּרָיָה – חַיָּיב. וְאַמַּאי? נֵימָא כּוֹרֶה גָּרַם לֵיהּ! אָמַר רַב שִׁימִי בַּר אָשֵׁי: הָא מַנִּי – רַבִּי נָתָן הִיא, דְּאָמַר: בַּעַל הַבּוֹר הֶזִּיקָא קָא עָבֵיד, וְכֹל הֵיכָא דְּלָא אֶפְשָׁר לְאִשְׁתַּלּוֹמֵי מֵהָאי – מִשְׁתַּלֵּם מֵהָאי; [ו(ב)]דְּתַנְיָא: שׁוֹר שֶׁדָּחַף אֶת חֲבֵירוֹ לְבוֹר – בַּעַל הַשּׁוֹר חַיָּיב, בַּעַל הַבּוֹר פָּטוּר. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר: בַּעַל הַשּׁוֹר מְשַׁלֵּם מֻחֱצָה, וּבַעַל הַבּוֹר מְשַׁלֵּם מֻחֱצָה. [ז]וְהַתַּנְיָא, רַבִּי נָתָן אוֹמֵר: בַּעַל הַבּוֹר מְשַׁלֵּם שְׁלֹשָׁה חֲלָקִים, וּבַעַל הַשּׁוֹר רְבִיעַ! לָא קַשְׁיָא; הָא בְּתָם, הָא בְּמוּעָד. וּבְתָם מַאי קָסָבַר? אִי קָסָבַר: הַאי כּוּלֵּיהּ חֶזְקָא עֲבַד וְהַאי כּוּלֵּיהּ חֶזְקָא עֲבַד – הַאי מְשַׁלֵּם פַּלְגָא, וְהַאי מְשַׁלֵּם פַּלְגָא! וְאִי קָסָבַר: הַאי פַּלְגָא חֶזְקָא עֲבַד, וְהַאי פַּלְגָא חֶזְקָא עֲבַד – בַּעַל הַבּוֹר מְשַׁלֵּם פַּלְגָא וּבַעַל הַשּׁוֹר רְבִיעַ, וְאִידָךְ רִיבְעָא מַפְסִיד? אָמַר רָבָא: רַבִּי נָתָן דַּיְּינָא הוּא, וְנָחֵית לְעוּמְקָא דְּדִינָא; לְעוֹלָם קָסָבַר: הַאי כּוּלֵּיהּ חֶזְקָא עֲבַד, וְהַאי כּוּלֵּיהּ חֶזְקָא עֲבַד; וּדְקָא קַשְׁיָא לָךְ לְשַׁלֵּם הַאי פַּלְגָא וְהַאי פַּלְגָא, מִשּׁוּם דְּאָמַר לֵיהּ בַּעַל הַשּׁוֹר לְבַעַל הַבּוֹר: שׁוּתָּפוּתַאי מַאי אַהֲנֵיָא לִי? [ח(ג)]אִיבָּעֵית אֵימָא, לְעוֹלָם קָסָבַר: הַאי פַּלְגָא חֶזְקָא עֲבַד, וְהַאי פַּלְגָא חֶזְקָא עֲבַד; וּדְקָא קַשְׁיָא לָךְ: בַּעַל הַבּוֹר מְשַׁלֵּם פַּלְגָא וּבַעַל הַשּׁוֹר מְשַׁלֵּם רְבִיעַ, וְאִידָךְ רִיבְעָא נַפְסֵיד – מִשּׁוּם דַּאֲמַר לֵיהּ בַּעַל הַשּׁוֹר לְבַעַל הַבּוֹר: אֲנָא תּוֹרַאי בְּבֵירָךְ אַשְׁכְּחִיתַהּ – מַאי דְּאִית לִי לְאִשְׁתַּלּוֹמֵי מֵהַיְאךְ – מִשְׁתַּלַּמְנָא מִמָּךְ. [ט]אָמַר רָבָא: הִנִּיחַ אֶבֶן עַל פִּי הַבּוֹר, וּבָא שׁוֹר וְנִתְקַל בָּהּ, וְנָפַל בַּבּוֹר – בָּאנוּ לְמַחְלוֹקֶת רַבִּי נָתָן וְרַבָּנַן. פְּשִׁיטָא! מַהוּ דְּתֵימָא, הָתָם הוּא דְּאָמַר בַּעַל הַבּוֹר לְבַעַל הַשּׁוֹר: ״אִי לָאו בֵּירָא דִּידִי – תּוֹרָא דִּידָךְ הָוָה קָטֵיל לֵיהּ״; אֲבָל הָכָא, מָצֵי אָמַר לֵיהּ בַּעַל אֶבֶן לְבַעַל הַבּוֹר: ״אִי לָאו בֵּירָא דִּידָךְ, אַבְנָא דִּידִי מַאי הָוָה עָבְדָא? אִי הָוָה מִיתְקֵל בָּהּ – הָוָה נָפֵל וְקָאֵי!״ קָא מַשְׁמַע לַן, דַּאֲמַר לֵיהּ: ״אִי לָאו אֶבֶן – לָא הָוָה נָפֵיל לְבֵירָא״. אִיתְּמַר:

שׁוֹר

עין משפט נר מצוה

א מיי׳ פ״ב מהל׳ נזקי ממון הל׳ יח, סמג עשין סח, טוש״ע חו״מ סי׳ תי סעי׳ לא:

ב מיי׳ פ״ב מהל׳ נזקי ממון הל׳ יח, סמג עשין סח, טוש״ע חו״מ סי׳ תי סעי׳ לא:

ג סמג עשין סח:

ד סמג עשין סח:

ה מיי׳ פ״ב מהל׳ נזקי ממון הל׳ יח, סמג עשין סח, טוש״ע חו״מ סי׳ תי סעי׳ לא:

ו מיי׳ פ״ב מהל׳ נזקי ממון הל׳ יט, טוש״ע חו״מ סי׳ תי סעי׳ לב:

ז מיי׳ פ״ב מהל׳ נזקי ממון הל׳ יט, טוש״ע חו״מ סי׳ תי סעי׳ לב:

ח מיי׳ פ״ב מהל׳ נזקי ממון הל׳ יט, טוש״ע חו״מ סי׳ תי סעי׳ לב:

ט מיי׳ פ״ב מהל׳ נזקי ממון הל׳ כ, טוש״ע חו״מ סי׳ תי סעי׳ לג:

נזקא עבד ומשום שגמר החזק ודומה כמי שעשאו כלו אמרינן כי ליכא לאשתלומי מבעל השור משתלם מבעל הבור:

עין משפט
נר מצוה

א מיי׳ פי״ב מהל׳ נזקי ממון הל׳ כא:

ב מיי׳ פי״ב מהל׳ נזקי ממון הל׳ כא:

ג מיי׳ פו׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ טז, סמג עשין ע, טוש״ע חו״מ סי׳ תי סעי׳ לד לו לה:

ד מיי׳ פו׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ טז, סמג עשין ע, טוש״ע חו״מ סי׳ תי סעי׳ לו:

שׁוֹר וְשׁוֹר פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁים שֶׁנִּגְּחוּ פָּרַשׁ רַב יְהוּדָאי גָּאוֹן דְּהַיְנוּ שׁוֹר בְּכוֹר דִּלְא פָּרַק לֵהּ וּלְפִי שֶׁאֵין לוֹ פְּדָיוֹן אעפ״י שֶׁדִּינוֹ לְהִיוֹת נִשְׁחָט בַּמְּדִינָה וְנֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים בְּמוּמוֹ כִּצְבִי וְכָאַיָּל דַּאֲפִילּוּ לְהַאֲכִילוֹ לְנָכְרִים מַתִּיר ר' עֲקִיבָא בִּבְכוֹרוֹת (דף לב:) מִטַּעַם דְּאִתַּקַּשׁ לְצְבִי וְאַיָּל אֲפִי' הָכִי לֹא חָשִׁיב בְּחַיָּיו מִמּוֹן הֶדְיוֹט וְשׁוֹר רַבִּי יְהוּדָה וְכֵן כָּל פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁים שֶׁלֹּא נִפְדּוּ אֲבָל בְּמֻקְדָּשִׁין שֶׁנִּפְדּוּ לֵיכָּא לְאוֹקְמֵי דְּשׁוֹר רַבִּי יְהוּדָה מִקְּרוֹ אע״פ שֶׁאְסוּרִים בְּגִזָּה וַעֲבוֹדָה דְּהָא לְקַמָּן בְּשֶׁמַּעְתִּין מְחַיְּבִינַן שׁוֹר הֶדְיוֹט שֶׁהֲמִית שׁוֹר פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין וּבוֹר נָמֵי הָוֶה מְחַיְּבִינַן אִי לָאו מִשּׁוּם דִּכְתִיב וְהֵמִית יִהְיֶה־לּוֹ: הָא כְּרַבָּנַן הָא כְּר' נָתָן וקמ"ל דְּאַפִּי' בִּשְׁנֵי שְׁוָרִים יִהְיֶה הַדִּין כְּמוֹ בְּשׁוֹר וּבוֹר אע"ג דִּבְשׁוֹר וּבוֹר לַר' נָתָן שַׁיָּךְ טְפֵי לְמֵימַר כִּי לֵיכָּא לְאַשְׁתַּלּוּמֵי מִשּׁוֹר מִשְׁתַּלֵּם מִבּוֹר מִטַּעַם דְּאָמַר אֲנָא תּוֹרֵאי בְּבֵירָךְ אֲשְׁכְּחֵיתָהּ אֵתָּ קְטַלְתָּהּ וּבְשׁוֹר וְשׁוֹר לֵיכָּא לְמֵימַר הָכִי וּלְרַבָּנַן הָא קמ"ל דְּלָא תֵּימָא דְּוַקָא בְּשׁוֹר וּבוֹר אֲמְרִינַן הָכִי דְּכִי לֵיכָּא לְאַשְׁתַּלּוּמֵי מִבּוֹר לֹא מִשְׁתַּלֵּם מִשּׁוֹר דְּהַיְנוּ מִשּׁוּם דְּבוֹר עוֹשֶׂה עִקָּר הַמַּעֲשֶׂה וְאִיהוּ קָטֵל בְּהַבְלֵהּ לְכָךְ לֹא נָטִיל חִיּוּבוֹ עַל הַשּׁוֹר אע"ג דְּלֵיכָּא לְאַשְׁתַּלּוּמֵי מִגַּזָּה אֲבָל בְּשׁוֹר וְשׁוֹר שֶׁאֵין בְּזֶה עִקָּר הַהֶזֵּק יוֹתֵר מִבַּזֶּה הָוֶה אֲמִינָא דַּאֲפִילּוּ לְרַבָּנַן כִּי לֵיכָּא לְאַשְׁתַּלּוּמֵי מֵהַאי מִשְׁתַּלֵּם מֵהַאי וְנִרְאֶה לר"י דְּאַבַּיֵּי וְרַבִינָא ס"ל הַאי כַּלָּה הֶזֵּקָא עֲבַד וְהַאי כַּלָּה הֶזֵּקָא עֲבַד דְּאִי ס"ל פַּלְגָא נִזְקָא עֲבַד לְמָה יֹאמַר רַבִּי נָתָן דִּכְי לֵיכָּא לְאַשְׁתַּלּוּמֵי מֵהַאי מִשְׁתַּלֵּם מֵהַאי הָא לֹא שַׁיָּךְ הָכָא טַעְמָא דַּאֲנָא תּוֹרֵאי וְלָא קָאָמַר הָא וְהָא כְּרַבִּי נָתָן הָא כמ"ד פַּלְגָא נִזְקָא עֲבַד וְהָא כְּמַאן דְּאָמַר כַּלָּה נִזְקָא עֲבַד מִשּׁוּם דְּנִרְאֶה לוֹ לְגָמְרָא טַעַם רִאשׁוֹן שֶׁאָמַר רַבָּא עִקַּר דְּהָא כַּלָּה נִזְקָא עֲבַד וּלְהָכִי מוּקֵי כּוּלְּהוּ כְּוָותֵהּ: שׁוֹר וְאָדָם שֶׁדְּחָפוּ לְבוֹר לֹא שְׁדְּחָף אָדָם בְּכַוָּנָה דא"כ בַּעַל הַבּוֹר אַמַּאי מְחַיֵּב דְּאַטּוּ אִם יְשִׁים אָדָם טַלִּיתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ בְּאֵשׁ שֶׁל חֲבֵרוֹ וְכִי יִתְחַיֵּב בַּעַל הָאֵשׁ וְאִם תֹּאמַר אִי שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה אַמַּאי יִתְחַיֵּב בְּבֹשֶׁת וְיֵשׁ לוֹמַר כְּגוֹן שֶׁיָּדַע הָאָדָם בְּשָׁעַת נְפִילַת חֲבֵרוֹ וְחָשִׁיב בְּכַוָּנָה מִידֵי דַּהֲוָה אִנְתְּהַפּ דְּסוֹף פ"ב (לְעֵיל בָּבָא קַמָּא ד' כז.): לְעֻנְיַן כֹּפֶר וּשְׁלֹשִׁים שֶׁל עֶבֶד שׁוֹר חַיָּב וא"ת וְהָא שׁוֹר פָּטוּר מִמִּיתָה כֵּיוָן שֶׁהוּא וְאָדָם דְּחָפוֹ דְּהַוֵי כְּמוֹ (לְעֵיל בָּבָא קַמָּא י:) הִכּוּהוּ עֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם בְּעָשָׂר מַקָּלוֹת דִּבְבַת אַחַת דִּבְרֵי הַכֹּל פָּטוּר וְכֵיוָן דְּלָא מְחַיֵּב מִיתָה לֹא מְחַיֵּב כֹּפֶר דִּלְעֵיל בְּפ' ד' וְה' (בָּבָא קַמָּא ד' מג. וְשָׁם) מַשְׁמַע דְּרַבָּא ס"ל כְּרַבָּה דְּאַמַּאי אֵי אֵין הַשּׁוֹר בְּסִקִילָה אֵין הַבְּעָלִים מְשַׁלְּמִין כֹּפֶר דְּאָמַר בְּהֶדְיָא דְּשָׁלְא בְּכַוָּנָה מְשַׁלֵּם דָּמִים וְנִרְאֶה דְּלָא אִירֵי כְּשֶׁדְּחָפוּהוּ שְׁנֵיהֶם בְּבַת אַחַת אֶלָּא כָּל אֶחָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ: לְעֻנְיַן כֵּלִים וְשׁוֹר פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין כְּשֶׁנִּפְדּוּ מִיירֵי דְּאִי לֹא נִפְדּוּ אָדָם וְשׁוֹר נָמֵי פְּטוּרִין מִדִּכְתִיב רַעֲהוּ תַּמַּהּ דִּבְבוֹר אַמַּאי פָּטוּר כֵּיוָן שֶׁנִּפְדּוּ וְהָא הָוֵי הַמִּיתָה שֶׁלּוֹ לְמַ"ד פּוֹדִין הַקָּדָשִׁים לְהַאֲכִילָן לְכִלְבִים וְאִי הָוֶה מִיירֵי בְּשֶׁלֹּא נִפְדּוּ נִיחָא שֶׁלֹּא יְכוֹלִים לְפָדוֹתוֹ לְאַחַר מִיתָה דְּבָעֵינַן הֲעָרָכָה וְאַפִּילּוּ לְמַ"ד אֵין פּוֹדִין קֹשֶׁה דְּמוּכָח בְּפֶרֶק כָּל שֶׁעָה (פְּסָחִים דף כט:) דְּהַיְנוּ דַּוְקָא לְהַאֲכִילָן לְכִלְבִים אֲבָל לְהַסִּיקָן תַּחַת תַּבְשִׁילוֹ פּוֹדִין לכ"ע בְּשִׁמְעְתָּתָא דְּאוֹכֵל חֻמְרָא שֶׁל הֶקְדֵּשׁ בְּמוּעָד מַעַל וּמַסִּיק רַב אַשִׁי לכ"ע אֵין פּוֹדִין כו' ודכ"ע דָּבָר הַגּוֹרֵם לְמָמוֹן לָאו כְּמָמוֹן דְּמֵי וּבִפְלוּגְתָּא דְּר' יוֹסֵי הַגְּלִילִי וְרַבָּנַן קָמְפַלְגִי אֶלָּמָא מִדְּמַעַל פּוֹדִין לְהַסִּיקוֹ תַּחַת תַּבְשִׁילוֹ אוֹ לְצָרְכָּהּ הֲנָאָה אַחֶרֶת וְכֵן פִּי' שָׁם הַקּוֹנָט' וְאֵין לְתִמְהַּ מ"ש אֲכִילַת כָּלֵב מִשְּׁאָר הֲנָאוֹת דְּדִלְמָא כֵּיוָן דְּמֵיעֲטֵיהּ מַאֲכֶלֶת וְלֹא לְכִלְבֵיהּ לֵית לָן לְמַעוּטֵי אֶלָּא בְּהּ אֲכִילָה וּמִיהוּ אֵלִיבָּא דְּרַב יוֹסֵף דְּמִפְרֵשׁ הַתָּם לְעוֹלָם בְּפוֹדִין הַקָּדָשִׁים לְהַאֲכִילָן לְכִלְבִים קָמְפַלְגִי צ"ל וְדַאי דְּאֵין חִלּוּק בֵּין אֲכִילַת כֶּלֶב לִשְׁאָר הֲנָאוֹת וְשָׁמָא רַבָּא כְּרַב יוֹסֵף ס"ל: נָפְקָא לֵהּ מִמִּיתַת יִהְיֶה לוֹ דְּשׁוֹר וא"ג דְּלָא יָלְפִינַן שׁוֹר מִבּוֹר לְפָטוֹר הֵיכָא שֶׁאֵין הַמִּיתָה שָׁלּוֹ מ"מ יָלְפִינַן בּוֹר לַבְּעָלִים מְטַפְּלִים בִּנְבֵלָה דְּג' קְרָאֵי כְּתִיבִי כְּדְאָמְרִינַן בפ"ק (דף י:): אֲפוּקֵי אֲנָא וא"ת אִם כֵּן רַעֲהוּ דְּכָתַב רַחֲמָנָא לְמָה לִי לְאֲפוּקֵי הֶקְדֵּשׁ וי"ל דְּאִצְטְרִיךְ לְהֶקְדֵּשׁ שֶׁנִּגַּח הֶדְיוֹט אַהֶקְדֵּשׁ מִשּׁוּם אִישׁ נָפְקָא:

(ה"ג מַאי נִיהוּ שׁוֹר בְּכוֹר דִּלְא פָּרַק לֵהּ. בְּכוֹר בַּעַל מוּם שֶׁאֵין בַּר פְּדָיוֹן דְּכֵיוָן דְּלָאו בַּר פְּדָיוֹן הוּא לֹא נָפֵק מִקְּדֻשָּׁה קַמַּיְתָא הִלְכָךְ שׁוֹר הֶקְדֵּשׁ קָרֵינָא בֵּהּ וְאע"פ שֶׁהַכֹּהֵן אוֹכְלוֹ לֹא קָרֵינָא בֵּהּ שׁוֹר רַעֲהוּ דְּמִשְׁלַחַן גְּבוֹהַּ קָזְכוּ וְהַאי דִּנְקַט פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁים וְלָא נָקַט שׁוֹר וְשׁוֹר הֶקְדֵּשׁ שֶׁנִּגַּח רַבּוּתָא אַשְׁמְעִינַן דְּאַף לְבְכוֹר בַּעַל מוּם פָּטוּר הוֹאִיל וְלֹא נִפְדָּה אֲבָל פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין שֶׁנִּפְדּוּ חַיָּב לְשַׁלֵּם אִם נִגַּח דְּשׁוֹר רַעֲהוּ קָרֵינָא בֵּהּ מִדְּאָמַר לְקַמָּן בְּשֶׁמַּעְתִּין דְּשׁוֹר הֶדְיוֹט שֶׁנִּגַּח לְשׁוֹר פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין חַיָּב אַלְמָא שׁוֹר רַעֲהוּ הָוֵי): שׁוֹר הֶדְיוֹט וְשׁוֹר פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁים שֶׁנִּגַּח בֵּין שְׁנֵיהֶם שׁוֹר: אֲבָל אָמַר ח"נ מְשַׁלֵּם בַּעַל הַשּׁוֹר וְהַשְּׁאָר מַפְסִיד הַנִּזָּק וּבְתֵם מוֹקְמִינַן לֵהּ וְכִדְרַבִּי נָתָן דְּאָמַר מַה דִּלִּית לֵהּ לְאַשְׁתַּלּוּמֵי מֵהַאי לְשַׁלֵּם מֵהָאי וְהָוֵי כְּמִי שֶׁאֵין לוֹ שַׁתָּף וּמְשַׁלֵּם ח"נ כְּדִינוֹ: כְּרַבָּנַן רְבִיעַ נָזָק הוֹאִיל וְיֵשׁ לוֹ שַׁתָּף וְזֶה שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהִשְׁתַּלֵּם מִן הַקָּדָשִׁים יַפְסִיד: וְאִיבָּעֵית אֵימָא תַּרְוַיְהוּ כְּרַבָּנַן וְלָא פְּלִיגִי: בְּתֵם רְבִיעַ נָזָק הוֹאִיל וְיֵשׁ לוֹ שַׁתָּף וּמוּעָד חֲצִי נָזָק וְהַשְּׁאָר יַפְסִיד: שׁוֹר וְאָדָם שֶׁדְּחָפוּ דָּבָר אֶחָד לַבּוֹר וְנִמְצְאוּ שְׁלִשְׁתָּן שֶׁתַּפְיָן בְּנֶזֶק הַשּׁוֹר וְהַבּוֹר וְהָאָדָם: לְעֻנְיַן נְזָקִין כְּגוֹן אִם דְּחָפוּ שָׁם אָדָם וְהַזִּיק מְשַׁלְּמִין בֵּין כֻּלָּן פְּחַת דְּמֵי דְּכֻלָּן חַיָּבִין בְּנִזְקֵי אָדָם דְּהָא דְּקָנְמָא לָן לְגַבֵּי בּוֹר שׁוֹר וְלֹא אָדָם בְּקַטְלָא קָנְמָא לָן כְּגוֹן אִם נָפַל לְתוֹכוֹ עֶבֶד וּמֵת אֲבָל בְּנִזְקִין חַיָּב וּכְרַבִּי נָתָן הִיא דְּלָא אָזַל בָּתַר דְּחִיפָּה לְחוּדָהּ: אַרְבָּעָה דְּבָרִים שֶׁהַן לְבַד מְנָזָק: אָדָם שֶׁדְּחָפוֹ חַיָּב אֲבָל הַשּׁוֹר וְהַבּוֹר פְּטוּרִים דְּקָנְמָא לָן (לְעֵיל בָּבָא קַמָּא ד' כו.) אִישׁ בַּעֲמִיתוֹ וְלֹא שׁוֹר בַּעֲמִיתוֹ וְכֵן בְּדָמֵי וְלָדוֹת אֲנָשִׁים כְּתִיב (גְּבֵי וְלָדוֹת) וְלֹא שְׁוָרִים: לְעֻנְיַן כֹּפֶר אִם מֵת: שׁוֹר חַיָּב כְּדִינוֹ וּבַמּוּעָד: אָדָם וּבוֹר פְּטוּרִין אָדָם דְּהָא בַּר קְטָלָא הוּא וְאִי נָמֵי לֹא אַתְּרוּ בֵּהּ פָּטוּר מִדְּתָנָא דְּבֵי חִזְקִיָּה בְּהַמְנִיחַ אֶת הַכַּד (לְעֵיל בָּבָא קַמָּא לה.) וּבוֹר דְּכְתִיב שׁוֹר וְלֹא אָדָם: וְשׁוֹר פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין אִם דְּחָפוֹ לְתוֹכוֹ שׁוֹר פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין שֶׁנִּפְדָּה דְּקָרֵינָא בֵּהּ שׁוֹר רַעֲהוּ אַחַר שֶׁפָּדָאוּ: מַאי טַעְמָא בּוֹר פָּטוּר: דְּכְתִיב וְהֵמִית יִהְיֶה לוֹ גַּבֵּי בּוֹר: מִי שֶׁהֵמִית שָׁלּוֹ שֶׁיְּכוֹל לְמִכַּר הַנְּבֵלָה יָצָא זוֹ שֶׁאֵין עַל פִּי שֶׁנִּפְדָּה טָעוּן קְבוּרָה דְּאָמְרִינַן גַּבֵּי פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין שֶׁנִּפְדּוּ בְּמַס' בְּכוֹרוֹת בְּפ' שֵׁנִי (ד' טו.) תִּזָּבַח וְלֹא גִּזָּה בָּשָׂר וְלֹא חָלָב וְאָכַלְתְּ וְלֹא לִכְלָבֶיךָ מִכָּאן שֶׁאֵין פּוֹדִין אֶת הַקָּדָשִׁים לְהַאֲכִילָן לְכִלְבִים: לַבְּעָלִים מְטַפְּלִין בִּנְבֵלָה כִּדְאָמְרִינַן בפ"ק (ד' י:) וְהֵמִית יִהְיֶה לוֹ לַנָּזָק אַתָּה אוֹמֵר לַנָּזָק כו': וּמַאי חָזֵית דְּהַאי וְהֵמִית יִהְיֶה לוֹ דְּשׁוֹר מַפְקֵיתְ לֵהּ לִבְעָלִים מְטַפְּלִין בִּנְבֵלָה. וּמְחַיֶּבֶת לֵיהּ אַגִּנִּיחַת פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין: אִפּוּקֵי אֲנָא וְאוֹקְמָנָא חִיּוּבָא דִּפְסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין אַבּוֹר: שׁוֹר וְלֹא אָדָם מִדְּלָא כְּתִיב וְנָפַל שָׁמָּה הַנּוֹפֵל אַלְמָא לְמֻעוּטֵי אַתָּא וּלְקַמֵּהּ פָּרִיךְ שְׁאָר בְּהֵמוֹת מְנָא לֵהּ דִּלְמָא כָּלָם מְמַעֲטִינַן:

מסורת הש״ס

א לעיל נא.

ב חולין פו:

גליון הש״ס

תוס' ד"ה שור ואדם וכו' לא שדחף אדם. עיין לעיל ד' ו ע"א תוס' ד"ה לאתויי:

תורה אור השלם

בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם כֶּסֶף יָשִׁיב לִבְעָלָיו וְהַמֵּת יִהְיֶה־לּוֹ [שמות כא, לד]

אוֹ נוֹדַע כִּי שׁוֹר נגף הוּא מִתְּמוֹל שִׁלְשֹׁם וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ בְּעָלָיו שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם שׁוֹר תַּחַת הַשּׁוֹר וְהַמֵּת יִהְיֶה־לּוֹ [שמות כא, לו]

וְכִי־יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר אוֹ כִּי־יִכְרֶה אִישׁ בּוֹר וְלֹא יְכַסֶּנּוּ וְנָפַל־שָׁמָּה שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר [שמות כא, לג]

מסורת הש"ס

א בכורות ו.
ב לקמן סב:
ג חולין פו:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה חמור וכו' דהוו בעלי חיים. עיין מנחות דף יד ע"ב:

תורה אור השלם

[דברים יג]
[שמות לו, א]
[שמות יג, יג]
[שמות כא, לד]
[דברים כב, א]

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פ"ב מהל' נזקי ממון הל' א, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' תי סעי' א:

לְחַלֵּק דְּלָא תֵּימָא אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיִּפֹּל שָׁם שׁוֹר וַחֲמוֹר בְּיַחַד: וְנָפַל לְשׁוֹן יָחִיד: וְנָפַל טוֹבָא מִשְׁמַע [כְּמוֹ וְעָשָׂה בְּצַלְאֵל וְאָהֳלִיאָב] (שְׁמוֹת ל"ו:א') וּבָא הָאוֹת וְהַמּוֹפֵת (דְּבָרִים י"ג:ג') וּבָא הָאָרֹי וְאֶת הַדֹּוב (שְׁמוּאֵל א י"ז:ל"ד): מִדֵּי אַחֲרִינָא לָא וּשְׁאַר מִלֵּי מְנָלַן: אַף כֹּל בַּעֲלֵי חַיִּים לְרַבָּנַן קְמִתְרֵץ לָהּ וְלֵר' יְהוּדָה אָתָא אוֹ וְרַבִּי אַף שְׁאַר מִטַּלְטָלִין: עוֹפוֹת אֵין מִטְמָאִין בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא: א"כ דְּלָא רַבִּי אֶלָּא מֵאי דְּמֵי לֵיהּ לְפָרְטָא מְשַׁנֵּי צְדָדִין: לְכְתּוֹב רַחֲמָנָא חַד פָּרָט אוֹ שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר וְדָרְשִׁינַן כָּל כְּעֵין הַפָּרָט וּמִדְּכָתַב אִידָךְ אִם אֵינוֹ עִנְיָן לְדָבָר שֶׁנִּבְלְתּוֹ מְטַמְּאָה דְּהָא אִתֵּי בְּכְלָלָא תְּנֵהוּ עִנְיָן לְעוֹפוֹת דְּדָמוּ לְפָרְטָא בְּחַד צַד דַּהֲוֵה בַּעֲלֵי חַיִּים וְאִיכָּא לְמִפְרַךְ הַשְׁתָּא דְּתַרְוַיְהוּ צְרִיכִי מֵהֵיכָא מִמַּעֲט אָדָם אֶלָּא מֵהָהוּ מִלְּתָא דְּעוֹפוֹת מַקְשֵׁי וְאָזַל עַד דְּמִפֵּיק לֵיהּ מִכּוּלֵּיהּ טַעְמָא: שְׁאַר קָדוֹשׁ בְּבְכוֹרָה לָא כְּגוֹן סוּסִים וּגְמַלִּים כְּתַב רַחֲמָנָא שׁוֹר דְּלָא אִצְטְרִיכָא דְּהָא מִכָּלָּל אָתֵי לְרַבּוֹיֵי אֲפִי' סוּסִים וּגְמַלִּים הוֹאִיל וְדָמוּ לְפָרְטָא מְשַׁנֵּי צְדָדִין בַּעֲלֵי חַיִּים וְנִבְלָתָן מְטַמֵּא אֲבָל עוֹפוֹת דְּלָא דָּמוּ אֶלָּא בְּאַחַד צַד לֹא: אֶלָּא לָא תֵּימָא חֲזַר וְכָלַל לְמִדְרַשׁ בְּכָלָל וּפְרָט וּכְלָל אֶלָּא אֵימָא אָמַר קְרָא וְהָמַת יִהְיֶה לוֹ כו': כֵּלִים בְּנֵי מִיתָה נִינְהוּ בְּתִמְיהָּ וּל"ל קְרָא לְמַעֲטִינְהוּ לְרַבָּנַן וְרַבִּי יְהוּדָה הֵיכִי מָצֵי לְרַבּוֹיֵינְהוּ הָא לָא קְרִינַן בְּהוּ וְהָמַת יִהְיֶה לוֹ: שְׁבִירָתָן זוֹ הִיא מִיתָתָן הִלְכָּךְ לְרַבָּנַן אָתָא חֲמוֹר לְמַעוֹטִינְהוּ הוֹאִיל וְלָאו מִיתָה מַמָּשׁ הִיא וְשׁוֹר לְמַעוֹטֵי אָדָם שְׁאֵינוֹ מִין בְּהֶמָה וְאִי כְּתַב רַחֲמָנָא חַד הָוֶה אָמֵינָא לְמַעוֹטֵי אָדָם אֲבָל כֵּלִים לֹא דְּכִי קָא מְמַעֵט בַּעֲלֵי חַיִּים דְּכְוָתֵהּ קָא מְמַעֵט לְהָכִי אִצְטְרִיךְ חֲמוֹר וּלְרַבִּי יְהוּדָה אוֹ לְרַבּוֹיֵי כֵּלִים אָתָא ע"ג דְּלָאו בְּנֵי מִיתָה נִינְהוּ מַמָּשׁ וְשׁוֹר לְמַעוֹטֵי אָדָם בַּעֲלֵי חַיִּים דְּכְוָתֵהּ וּלְקַמָּן פָּרִיךְ לֵר' יְהוּדָה חֲמוֹר לְמָה לִי: בְּחַדְתֵּי חֲדָשִׁים: שׁוֹר פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין שֶׁנִּפְדּוּ אֵין הַמִּיתָה שָׁלוּ דְּקָיְמָא לַן בְּבְכוֹרוֹת בְּפֶרֶק ב' (דף טו.) גְּבֵי פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין לְאַחַר פִּדְיוֹנוֹ תִּזְבַּח וְלֹא גִּזָּה בָּשָׂר וְלֹא חָלָב וְאַכְלֹתָ וְלֹא לְכִלְבֶּיךָ: שׁוֹר וְלֹא אָדָם שְׁאֵינוֹ מִין בְּהֶמָה: וְשָׁה דַּאֲבֵדָה כֵּיוָן דִּכְתִיב לְכָל אֲבֵדַת אָחִיךָ לְמָה לִי דִּכְתֵב רַחֲמָנָא חֲמוֹר וְשׁוֹר וְשָׂה וּשְׁלַמָּה וּבְפֶרֶק אֵלּוּ מְצִיאוֹת דְּרָשִׁינַן לְהוּ לְכוּלְּהוּ בַּר מִשֶּׂה: הָא שֶׁל פִּקֵּחַ פָּטוּר בְּתְמִיהָּ הֵיכָא פָּטְרָה קְרָא:

"אוֹ", מִיבְּעֵי לֵיהּ לְחַלֵּק. וְרַבִּי יְהוּדָה – לְחַלֵּק מ"וְנָפַל" נָפְקָא. וְרַבָּנַן – "וְנָפַל", טוֹבָא מַשְׁמַע. (א)אֵימָא "וְנָפַל" – כְּלָל, "שׁוֹר וַחֲמוֹר" – פְּרָט; כְּלָל וּפְרָט – אֵין בַּכְּלָל אֶלָּא מַה שֶּׁבַּפְּרָט; שׁוֹר וַחֲמוֹר – אֵין, מִידֵּי אַחֲרִינָא – לָא! אָמְרִי: "בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם" – חָזַר וְכָלַל. כְּלָל וּפְרָט וּכְלָל – אִי אַתָּה דָּן אֶלָּא כְּעֵין הַפְּרָט; מָה הַפְּרָט מְפוֹרָשׁ – בַּעֲלֵי חַיִּים, אַף כֹּל בַּעֲלֵי חַיִּים. (ב)אִי, מָה הַפְּרָט מְפוֹרָשׁ, דָּבָר שֶׁנִּבְלָתוֹ מְטַמְּאָה בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא – אַף כָּל דָּבָר שֶׁנִּבְלָתוֹ מְטַמְּאָה בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא, אֲבָל עוֹפוֹת לֹא! אִם כֵּן, נִכְתּוֹב רַחֲמָנָא חַד פָּרָטָא! הֵי נִכְתּוֹב? אִי כְּתַב "שׁוֹר", הָוֶה אָמֵינָא: קָרֵב לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ – אִין, שֶׁאֵינוֹ קָרֵב לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ – לָא. וְאִי כְּתַב רַחֲמָנָא "חֲמוֹר", הָוֶה אָמֵינָא: קָדוֹשׁ בִּבְכוֹרָה – אִין, שֶׁאֵין קָדוֹשׁ בִּבְכוֹרָה – לָא! אֶלָּא אָמַר קְרָא: "וְהָמַת יִהְיֶה לוֹ" – כֹּל דְּבַר מִיתָה. בֵּין לְרַבָּנַן דְּקָא מְמַעֵט לְהוּ לְכֵלִים, וּבֵין לְרַבִּי יְהוּדָה דְּקָא מְרַבֵּי לְהוּ לְכֵלִים – כֵּלִים בְּנֵי מִיתָה נִינְהוּ?! אָמְרִי: שִׁבְירָתָן זוֹ הִיא מִיתָתָן. וּלְרַב דְּאָמַר: בּוֹר שֶׁחִיְּיבָה עָלָיו תּוֹרָה – לְהֶבְלוֹ וְלֹא לַחֲבָטוֹ; בֵּין לְרַבָּנַן בֵּין לְרַבִּי יְהוּדָה – כֵּלִים בְּנֵי הַבְלָא נִינְהוּ?! אָמְרִי: בְּחַדְתֵּי, דְּמִיפַּקְעִי מֵהַבְלָא. הַאי "וְהָמַת יִהְיֶה לוֹ" מִבְּעֵי לֵיהּ לְכִדְרָבָא, דְּאָמַר רָבָא: שׁוֹר פְּסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין שֶׁנִּפַּל לְבוֹר – פָּטוּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָמַת יִהְיֶה לוֹ" – בְּמִי שֶׁהָמַת שָׁלוּ. יָצָא זֶה שֶׁאֵין הַמִּיתָה שָׁלוּ. אֶלָּא אָמַר קְרָא: "כֶּסֶף יָשִׁיב לִבְעָלָיו" – לְרַבּוֹת כֹּל דְּאִית לֵיהּ בְּעָלִים. אִי הָכִי, אֲפִילּוּ כֵּלִים וְאָדָם נָמֵי! אָמַר קְרָא: "שׁוֹר" – וְלֹא אָדָם, "חֲמוֹר" – וְלֹא כֵּלִים. וּלְרַבִּי יְהוּדָה דְּקָא מְרַבֵּי כֵּלִים – מִמַּעֵט בֵּיהּ? אֶלָּא אָמַר רָבָא: "חֲמוֹר" דְּבוֹר לְרַבִּי יְהוּדָה, וְ"שֶׂה" דַּאֲבֵידָה לְדִבְרֵי הַכֹּל – קַשְׁיָא. נָפַל לְתוֹכוֹ שׁוֹר חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן – חַיָּיב. מַאי "שׁוֹר חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן"? אִילֵימָא שׁוֹר שֶׁל חֵרֵשׁ, שׁוֹר שֶׁל שׁוֹטֶה, שׁוֹר שֶׁל קָטָן – הָא שׁוֹר שֶׁל פִּקֵּחַ פָּטוּר?! (ג)אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: שׁוֹר שֶׁהוּא חֵרֵשׁ, שׁוֹר שֶׁהוּא שׁוֹטֶה, שׁוֹר שֶׁהוּא קָטָן.

הָא

אוֹ מִבְּעֵי לֵיהּ לְחַלֵּק הַאי סוּגְיָא כַּר' יְאוֹשִׁיָּה דְּמַצְרִיךְ אוֹ לְחַלֵּק בְּכָל דַּכְתִּין אֲבָל מִמַּעֵט כָּל דָּבָר שֶׁאֵין קָרֵב לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ מִשּׁוּם דְּבְכָלָל גֵּרָן הָוֵי כַּמָּה דְּבָרִים שֶׁאֵין קְרֵבִים לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ אֲבָל בפ"ק דְּחֻלִּין (דף כה:) צ"ע דִּכְתִיב כָּל מַעֲשֵׂה עִזִּים תִּתְחַטָּאוּ דְּאָמַר עִזִּים לְמִעוּטֵי עוֹפוֹת וְאַמַּאי לָא מְמַעֲטִינַן כָּל דָּבָר שֶׁאֵין קָרֵב לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ וּמִיהוּ לְהַהוּא לִשְׁנָא דְּאָמַר לְקַמָּן כָּל רִיבּוּיָא הוּא לֹא קָשָׁה מַהֲתָם:

בֵּין לְרַבִּי יְהוּדָה דְּמִרַבֶּה כֵּלִים כֵּלִים בְּנֵי מִיתָה נִינְהוּ וא"ת וּמַאי פָּרִיךְ כ"ש מִשּׁוּם דְּלָאו בְּנֵי מִיתָה נִינְהוּ צְרִיכִי רִיבּוּיָא לְרַבִּי יְהוּדָה וי"ל דְּלֵר' יְהוּדָה נָמֵי הֲוָה מְמַעֵט כֵּלִים מַחְמוּר אִי לָאו רִיבּוּיָא וּלְהָכִי פָּרִיךְ בֵּין לְרַבָּנַן דְּמְמַעֲטִי לְהוּ כֵּלִים מַחְמוּר וּבֵין לְרַבִּי יְהוּדָה דְּמִרַבֶּה לְהוּ כֵּלִים מַאוֹ לְאַפּוֹקֵי מְמַעוּט דַּחֲמוֹר הָא לָאו בְּנֵי מִיתָה נִינְהוּ: בֵּין לְרַבָּנַן בֵּין לֵר' יְהוּדָה כֵּלִים בְּנֵי הַבְלָא נִינְהוּ אֲפִילּוּ לְמַאן דְּאִית לֵיהּ בְּפָ' הַמַּנִּיחַ (לְעֵיל בָּבָא קַמָּא דף כט.) דְּלְרַבִּי יְהוּדָה מַפְקִיר נְזָקִיו לְאַחַר נְפִילַת פְּשִׁיעָה פָּטוּר

וא"כ לָא מְחַיֵּב רַבִּי יְהוּדָה אֶלָּא בְּבוֹר בִּרְשׁוּתוֹ וּבְבוֹר בִּרְשׁוּתוֹ אִצְטְרִיךְ שַׁפִּיר לְמִפְטַר כֵּלִים בַּחֲבָטָה דִּידֵהּ הוּא מ"מ פְּרִיךְ שַׁפִּיר דִּבְהֶזֵּק הֶבֶל מִשְׁתַּעֵי קְרָא מִדְּדָרֵשׁ רַב וְנָפַל עַד שֶׁיִּפּוֹל דָּרֵךְ נְפִילָה וַחֲבָטָה הֵיכָא דְּהָוֵי דִּידֵהּ אִתְיָא בְּק"ו וּבְהֶבֶל דְּמִשְׁתַּעֵי בֵּהּ קְרָא אִית לָן לְאַשְׁכּוֹחֵי רִיבּוּיָא דְּכֵלִים לר"י וּמִיהוּ אֵין נִרְאֶה שֶׁיִּדְרֵשׁ ר' יְהוּדָה אֲפִילּוּ לְרַב עַד שֶׁיִּפּוֹל דָּרֵךְ נְפִילָה דְּכֵיוָן דְּלָא מְחַיֵּב אֶלָּא בְּבוֹר בִּרְשׁוּתוֹ כְּמוֹ שֶׁשָּׁמוּאֵל אֵין דּוֹרְשׁוֹ מִשּׁוּם דְּבְכָל מָקוֹם שֶׁיִּתְחַיֵּב בְּהֶבֶל מִתְחַיֵּב

בַּחֲבָטָה: חֲמוֹר דְּבוֹר לֵר' יְהוּדָה כו' וְהָא דְּלָא קָאָמַר נָמֵי גַּם לב"ה דְּבְרִישׁ הַגּוֹזֵל קַמָּא לְקַמָּן (בָּבָא קַמָּא דף צד.) דְּלָא חָשִׁיב אֶלָּא הֶנֵּךְ דְּדָמוּ בַּעֲלֵי חַיִּים הַקָּשָׁה הַר"ר מֹשֶׁה מִפּוֹנְטֵיי"א וְאַיְמָא דְּחֲמוּר אָתָא לְמַעֵט שְׁטָרוֹת וְאוֹר"י דִּלְמַאן דְּלָא דְּאֵין דִּינָא דְּגַרְמֵי אַפֵּי' הוּא עַצְמוֹ פָּטוּר וּלְמַאן דְּאַדִּין דִּינָא דְּגַרְמֵי נָמֵי לָא מְחַיֵּב אֶלָּא מִדְּרַבָּנָן כְּדְמוֹכַח. בְּפֶרֶק הַכּוֹנֵס (לְקַמָּן בָּבָא קַמָּא דף סב.) דְּמַבְּעָיָא לֵיהּ אִי עָשׂוּ תַּקָּנַת נָגָזֵל בְּמָסוֹר אוֹ לָא וְאִי דִּינָא דְּגַרְמֵי דְּאוֹרְיְתָא לָמָּה לֹא עָשׂוּ תַּקָּנַת נָגָזֵל בְּמָסוֹר

כְּמוֹ בְּנָגָזֵל: שֶׂה דַּאֲבֵדָה לְדִבְרֵי הַכֹּל קַשְׁיָא וא"ת לְגוּפֵהּ אִצְטְרִיךְ לְמֶהֱוֵי פָּרָט וּכְלָל וְנַעֲשֶׂה כְּלָל מוֹסִיף עַל הַפָּרָט וְאִתְרַבּוּ כָּל מַלֵּי דְּשׁוֹר וַחֲמוֹר וּשְׁלַמָּה אִצְטְרִיךְ כָּל חַד וְחַד לְמִלְּתֵהּ כְּדְדָרֵישׁ בְּפָ' אֵלּוּ מְצִיאוֹת (ב"מ דף כו.) וְאִי לָא שֶׂה תְּמִימִי חַד מִנַּיְהוּ לְפָרָט וּכְלָל וְלָא הֲוָה דָּרֵשִׁינַן בֵּהּ מִידֵי וי"ל דִּבְכָל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ פָּרָט וּכְלָל רַגִּיל רַבֵּינוּ שְׁמוּאֵל לְתֵּן טַעַם לְמָה לִי לְפָרָט כֵּיוָן דְּאִתְרְבִי כָּל מַלֵּי וּמִפָּרֵשׁ דְּשָׁמָא יֵשׁ דְּבָרִים שֶׁלֹּא הָיָה מִתְרַבֵּי מֵהַכְּלָל אִם לֹא שֶׁקָּדְמוּ פָּרָט לְהָיוֹת כְּלָל מוֹסִיף עֲלָיו וּלְרַבּוֹת כָּל דָּבָר וְהָכָא קִים לֵיהּ לְבַעַל הַשֵּׂ"ס דְּמַאֲבִידָה סְתָם הֲוָה שָׁמְעִינַן שֶׁפִּיר כָּל אֲבֵדָה כְּאִלּוּ יֵשׁ פָּרָט וּכְלָל שֶׁאֵין לְמַעֵט שׁוּם אֲבֵדָה מִבְּנָיָן אָב אוֹ מק"ו אוֹ בְּשׁוּם עִנְיָן וא"צ כָּאן פָּרָט כְּדֵי שֶׁלֹּא לְמַעֵט מִן הַכְּלָל שׁוּם דָּבָר עַל יְדֵי שׁוּם דִּין א"נ לְכָל אֲבֵדָה דְּתִיב וְהָוֵי לְכָל רִיבּוּיָא לְרַבּוֹת כָּל אֲבֵדָה כְּאִלּוּ יֵשׁ פָּרָט וּכְלָל אַף עַל גַּב דְּדָרְשִׁינַן מִגֵּהּ בע"ז (דף כו:) לְרַבּוֹת הַמּוּמָר מִכָּל מָקוֹם אֵיכָּא לְמִדְרַשׁ נָמֵי כָּל אֲבֵדָה דְּאַתְרְוַיְהוּ קְאֵי רִיבּוּיָא מֵאֲבֵדָה וְאַאֲחִיךְ וּמַרְבֵּינַן כָּל אֲבֵדָה דְּכָל אֶחָד וְלִכְאוֹרָה:

עין משפט נר מצוה

א מיי׳ פי״ב מהל׳ נזקי ממון הל׳ טז, סמג עשין סח, טוש״ע חו״מ סי׳ תי סעי׳ יט:

ב מיי׳ פי״ב מהל׳ נזקי ממון הל׳ א, סמג עשין סח, טוש״ע חו״מ סי׳ תי סעי׳ יט:

ג מיי׳ פא״ מהל׳ גניבה הל׳ ו:

ד מיי׳ פי״ד מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ א, טוש״ע חו״מ סי׳ רנט סעי׳ א:

ה מיי׳ פי״ג מהל׳ רוצח ושמירת נפש הל׳ א, סמג עשין פ, טוש״ע חו״מ סי׳ ערב סעי׳ א:

ו מיי׳ פי״ג מהל׳ שכירות הל׳ ב, סמג לאוין קפד, טוש״ע חו״מ סי׳ שלח סעי׳ ב:

ז מיי׳ פט׳ מהל׳ כלאים הל׳ א, סמג לאוין רסא, טוש״ע יו״ד סי׳ רצו סעי׳ א ו:

ח מיי׳ פכ׳ מהל׳ שבת הל׳ א, טוש״ע או״ח סי׳ שה סעי׳ א:

ט מיי׳ פכ׳ מהל׳ שבת הל׳ א, סמג לאוין רסא, טוש״ע יו״ד סי׳ רצו סעי׳ א ו:

י מיי׳ פז׳ מהל׳ מעשר שני ונטע רבעי הל׳ ג, סמג עשין קלו:

יא סמג עשין סח:

יב סמג עשין סח, סמג עשין פ, סמג לאוין קפד, סמג לאוין רפא:

יג סמג לאוין רפא:

יד מיי׳ פט׳ מהל׳ כלאים הל׳ י, סמג לאוין רפא, טוש״ע יו״ד סי׳ רצו סעי׳ טז:

מסורת הש״ס

א כריתות ד.

ב לקמן סב:

ג לקמן סג.

ד עירובין כז:

ה נזיר לד:

ו קידושין לח.

תורה אור השלם

[שמות כב, ו]
[דברים כב]
[שמות יט, יג]
[שמות כא, לד]
[שמות כב, ח]
[דברים כב, ג]
[דברים כה, ד]
[דברים ה, יד]
[דברים כב, י]
[שמות כ, י]
[ויקרא יט, יט]
[שמות כ, ט]
[דברים ה, יג]
[פירושי רד״צ הופמן על שמות כ:י, ג]
[שמות יג, יג]
[דברים יד, כו]
[שמות כג, ה]
[דברים ה]
[פירושי רד״צ הופמן על שמות כ:יב, ו]

בְּהֶמְתָּךְ דְּדִבְרוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת כְּלָל לָא חָשִׁיב לַהּ כְּלָל וּפְרָט הַמְרַחֲקִים זֶה מִזֶּה דְּאַחֲרוֹנוֹת וְרִאשׁוֹנוֹת חֲדָא מִלְּתָא הִיא דְּזָכוֹר וְשָׁמוֹר בְּדִבּוּר אֶחָד נֶאֶמְרוּ [ר״ה כו. שְׁבוּעוֹת כ:]: וְאֵימָא מָה הַפְּרָט מִפֹּרֶשׁ דָּבָר שֶׁנִּבְלְתּוֹ מְטַמְּאָ תַּמָּה [א״כ] פְּרָט ל״ל דִּכְלָל בְּהֶמְתְּךָ נַמִּי כְּתִיב וְעוֹד כְּשֶׁאוֹמֵר מָה הַפְּרָט מִפֹּרֶשׁ בַּעֲלֵי חַיִּים אַף כֹּל בַּעֲלֵי חַיִּים וְעוֹפוֹת בִּכְלָל הֵיכִי ס״ד דְּאִתְרְבוּ עוֹפוֹת לֵימָא דִּכְלָלָא גּוּפֵהּ מְמַעֵט לְהוּ: **פְּרָי** מִפְּרִי וְגִידּוּלֵי קַרְקַע הָכָא מִשְּׁמַע דְּבָקָר וְצֹאן אִקְרֵי גִּדּוּלֵי קַרְקַע וְתַמָּה דבפ״ק (דף יז.) גַּבֵּי הֲנָאָה אָמַר דְּאִי כְּתִב רַחֲמָנָא גֹּרֶן הָ״א גִּדּוּלֵי קַרְקַע אִין בַּעֲלֵי חַיִּים לֹא כְּתִב רַחֲמָנָא צֹאן וי״ל דִּלְעִנְיַן דָּבָר הַיּוֹצֵא מִמֶּשׁ מִן הָאָרֶץ לֹא חָשִׁיב בְּהֶמָה גִּדּוּלֵי קַרְקַע וְאִין לְהַאֲרִיךְ כָּאן יוֹתֵר:

הָא שׁוֹר וְהוּא פִּקֵּחַ – פָּטוּר? אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה: לֹא מִיבָּעְיָא קָאָמַר; לֹא מִבָּעְיָא שׁוֹר שֶׁהוּא פִּקֵּחַ – דְּחַיָּיב; אֲבָל שׁוֹר חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן, אֵימָא חֵרְשׁוּתוֹ גָּרְמָה לוֹ, קְטָנוּתוֹ גָּרְמָה לוֹ, וְלִיפְטַר; קָא מַשְׁמַע לַן.

אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא לְרָבִינָא, וְהָתַנְיָא: נָפַל לְתוֹכוֹ בַּר דַּעַת – פָּטוּר. מַאי, לָאו שׁוֹר בַּר דַּעַת? אָמַר לֵיהּ: לָא, אָדָם. אֶלָּא מֵעַתָּה, אָדָם בָּן דַּעַת הוּא דְּפָטוּר, הָא לָאו בָּן דַּעַת הוּא – דְּחַיָּיב? ״שׁוֹר״ – וְלֹא אָדָם כְּתִיב! אֶלָּא מַאי ״בֶּן דַּעַת״ – מִין בֶּן דַּעַת. אָמַר לֵיהּ, וְהָתַנְיָא: נָפַל לְתוֹכוֹ שׁוֹר בֶּן דַּעַת – פָּטוּר! [א]אֶלָּא אָמַר רָבָא: שׁוֹר וְהוּא חֵרֵשׁ, שׁוֹר וְהוּא שׁוֹטֶה, שׁוֹר וְהוּא קָטָן – דָּוְקָא; אֲבָל שׁוֹר וְהוּא פִּקֵּחַ – פָּטוּר. מַאי טַעְמָא? דָּבָעֵי לֵיהּ עַיְּוֹנֵי וּמֵיזַל. תְּנָיָא נָמֵי הָכִי: נָפַל לְתוֹכוֹ שׁוֹר חֵרֵשׁ, שׁוֹטֶה, וְקָטָן, וְסוֹמֵא, וּמְהַלֵּךְ בַּלַּיְלָה – חַיָּיב. פִּקֵּחַ וּמְהַלֵּךְ בַּיּוֹם – פָּטוּר. [ב]״מַתְנִי׳ אֶחָד שׁוֹר וְאֶחָד כָּל בְּהֵמָה – לְנִפְילַת הַבּוֹר, וּלְהַפְרָשַׁת הַר סִינַי, וּלְתַשְׁלוּמֵי כָּפֶל, וְלַהֲשָׁבַת אֲבֵידָה, לְפְרִיקָה, לְחַסִּימָה, לַכְּלָאִים, וְלַשַּׁבָּת. [ג]וְכֵן חַיָּה וְעוֹף כַּיּוֹצֵא בָּהֶן. אִם כֵּן, לָמָּה נֶאֱמַר ״שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר״? אֶלָּא שֶׁדִּבֵּר הַכָּתוּב בַּהוֹוֶה. גְּמ׳ לִנְפִילַת הַבּוֹר – ״כֶּסֶף יִשְׁיב לִבְעָלָיו״ כְּתִיב – כֹּל דְּאִית לֵיהּ בְּעָלִים, פְּדַאֲמַרַן. לְהַפְרָשַׁת הַר סִינַי – ״אִם בְּהֵמָה אִם אִישׁ לֹא יִחְיֶה״, וְחַיָּה בִּכְלַל בְּהֵמָה הָוְיָא; ״אִם״ – לְרַבּוֹת אֶת הָעוֹפוֹת. לְתַשְׁלוּמֵי כָּפֶל – כִּדְאָמְרִינַן: ״עַל כָּל דְּבַר פֶּשַׁע״ – כְּלַל כֹּל דְּבַר פְּשִׁיעָה. לַהֲשָׁבַת אֲבֵידָה – ״לְכָל אֲבֵדַת אָחִיךָ״. לִפְרִיקָה – יְלִיף ״חֲמוֹר״–״חֲמוֹר״ מִשַּׁבָּת. לַחֲסִימָה – יְלִיף ״שׁוֹר״–״שׁוֹר״ מִשַּׁבָּת. לִכְלָאִים – אִי כִּלְאַיִם דַּחֲרִישָׁה, יְלִיף ״שׁוֹר״–״שׁוֹר״ מִשַּׁבָּת; אִי כִּלְאַיִם דְּהַרְכָּבָה, יְלִיף ״בְּהֶמְתְּךָ״–״בְּהֶמְתְּךָ״ מִשַּׁבָּת. [ד]וְגַבֵּי שַׁבָּת מְנָלַן? דְּתַנְיָא: רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, בִּדְבָרוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת נֶאֱמַר: ״עַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ וּבְהֶמְתֶּךָ״, וּבְדִבְרוֹת הָאַחֲרוֹנוֹת נֶאֱמַר: ״וְשׁוֹרְךָ וַחֲמֹרְךָ וְכָל בְּהֶמְתֶּךָ״. וְהָלֹא שׁוֹר וַחֲמוֹר בִּכְלַל כָּל בְּהֵמָה הָיוּ, וְלָמָּה יָצְאוּ? לוֹמַר לְךָ: מָה שׁוֹר וַחֲמוֹר הָאָמוּר כָּאן – חַיָּה וְעוֹף כַּיּוֹצֵא בָּהֶן, אַף כֹּל חַיָּה וְעוֹף כַּיּוֹצֵא בָּהֶן. אֵימָא: ״בְּהֵמָה״ דְּדִבְרוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת – כְּלַל, ״שׁוֹרְךָ וַחֲמֹרְךָ״ דְּדִבְרוֹת הָאַחֲרוֹנוֹת – פְּרַט; כְּלָל וּפְרָט – אֵין בַּכְּלָל אֶלָּא מַה פְּרָט מְפוֹרָשׁ שׁוֹר וַחֲמוֹר – אִין, מִידֵּי אַחֲרִינָא – לָא! [ה]אָמְרִי: ״וְכָל בְּהֶמְתֶּךָ״ דְּדִבְרוֹת הָאַחֲרוֹנוֹת – חֲזַר וְכָלַל. כְּלָל וּפְרָט וּכְלָל – אִי אַתָּה דָּן אֶלָּא כְּעֵין הַפְּרָט; מָה הַפְּרָט מְפוֹרָשׁ – בַּעֲלֵי חַיִּים, אַף כֹּל בַּעֲלֵי חַיִּים. [ב]וְאֵימָא: מָה הַפְּרָט מְפוֹרָשׁ – דָּבָר שֶׁנִּבְלְתּוֹ מְטַמְּאָ[ה] בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא, אַף כָּל דָּבָר שֶׁנִּבְלְתּוֹ מְטַמְּאָ[ה] בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא; אֲבָל עוֹפוֹת – לֹא! [ו]אָמְרִי: אִם כֵּן, נִכְתּוֹב רַחֲמָנָא חַד פְּרָטָא! הֵי נִכְתּוֹב רַחֲמָנָא? אִי כְּתַב רַחֲמָנָא ״שׁוֹר״, הָוֶה אָמֵינָא: קָרֵב לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ – אִין, שֶׁאֵינוֹ קָרֵב לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ – לָא; כְּתַב רַחֲמָנָא ״חֲמוֹר״. וְאִי כְּתַב רַחֲמָנָא ״חֲמוֹר״, הָוֶה אָמֵינָא: קָדוֹשׁ בִּבְכוֹרָה – אִין, שֶׁאֵין קָדוֹשׁ בִּבְכוֹרָה – לָא; כְּתַב רַחֲמָנָא ״שׁוֹר״. [ז]אֶלָּא ״וְכָל בְּהֶמְתֶּךָ״ – רִיבּוּיָא הוּא. וְכֹל הֵיכָא דְּכָתַב רַחֲמָנָא ״כֹּל״ – רִיבּוּיָא הוּא?! וְהָא גַּבֵּי מַעֲשֵׂר דִּכְתִיב ״כֹּל״, וְקָא דָּרְשִׁינַן לֵיהּ בִּכְלָל וּפְרָט! [ח]דְּתַנְיָא: ״וְנָתַתָּה הַכֶּסֶף בְּכֹל אֲשֶׁר תְּאַוֶּה נַפְשְׁךָ״ – כְּלַל, ״בַּבָּקָר וּבַצֹּאן וּבַיַּיִן וּבַשֵּׁכָר״ – פְּרָט, ״וּבְכֹל אֲשֶׁר תִּשְׁאָלְךָ נַפְשֶׁךָ״ – חֲזַר וְכָלַל; [ט]כְּלָל וּפְרָט וּכְלָל – אִי אַתָּה דָּן אֶלָּא כְּעֵין הַפְּרָט, מָה הַפְּרָט מְפוֹרָשׁ – פְּרִי מִפְּרִי וְגִידּוּלֵי קַרְקַע, אַף כֹּל פְּרִי מִפְּרִי וְגִידּוּלֵי קַרְקַע! [י]אָמְרִי: ״בְּכֹל״ – כְּלָלָא, ״כֹּל״ – רִיבּוּיָא. אִיבָּעֵית אֵימָא: ״כֹּל״ נָמֵי כְּלָלָא הוּא, מִיהוּ הַאי ״כֹּל״ דְּהָכָא – רִיבּוּיָא הוּא; מִדַּהֲוָה לֵיהּ לְמִכְתַּב: ״וּבְהֶמְתֶּךָ״ כְּדִכְתִיב בְּדִבְרוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת, וּכְתַב: ״וְכָל בְּהֶמְתֶּךָ״ – שְׁמַע מִינַּהּ רִיבּוּיָא. [יא]הַשְׁתָּא דְּאָמַרְתְּ: ״כֹּל״ – רִיבּוּיָא הוּא; ״בְּהֶמְתֶּךָ״ דִּדְבָרוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת, וְ״שׁוֹר וַחֲמוֹר״ דִּדְבָרוֹת הָאַחֲרוֹנוֹת – לָמָּה לִי? אָמְרִי: ״שׁוֹר״ – לְאַגְמוֹרֵי ״שׁוֹר״–״שׁוֹר״ לַחֲסִימָה, ״חֲמוֹר״ – לְאַגְמוֹרֵי ״חֲמוֹר״–״חֲמוֹר״ לִפְרִיקָה, ״בְּהֶמְתֶּךָ״ – לְאַגְמוֹרֵי ״בְּהֶמְתֶּךָ״–״בְּהֶמְתֶּךָ״ לְכִלְאַיִם. [יב]אִי הָכִי, אֲפִילּוּ אָדָם לִיתְסַר! אַלְמָה תְּנַן: אָדָם מוּתָּר עִם כּוּתִּי לַחֲרוֹשׁ וְלִמְשׁוֹךְ? [יג]אָמַר רַב פָּפָּא: פַּפּוּנָאֵי יְדָעֵי טַעְמָא דְּהָא מִילְּתָא – וּמַנּוּ? רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב; אָמַר קְרָא: ״לְמַעַן יָנוּחַ עַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ כָּמוֹךָ״ – לְהַנָּחָה הִקַּשְׁתִּיו, וְלֹא לְדָבָר אַחֵר. שָׁאַל רַבִּי חֲנִינָא בֶּן עֲגִיל אֶת רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא: מִפְּנֵי מָה בְּדִבְרוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת לֹא נֶאֱמַר בָּהֶם ״טוֹב״, וּבְדִבְרוֹת הָאַחֲרוֹנוֹת נֶאֱמַר

הָא שׁוֹר וְהוּא פִּקֵּחַ פָּטוּר בְּתַמְיְהָּ: מִין בֶּן דַּעַת הָיָה אָדָם וְאַפִּי׳ הוּא שׁוֹטֶה מִין בֶּן דַּעַת הוּא: שׁוֹר חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן שׁוֹר שֶׁהוּא חֵרֵשׁ אוֹ שׁוֹטֶה אוֹ קָטָן אוֹ סוּמָא אוֹ מְהַלֵּךְ בַּלַּיְלָה וַאֲפִילּוּ הוּא פִּקֵּחַ: מִתְנִי׳ וּלְהַפְרָשַׁת הַר סִינַי אִם בְּהֵמָה אִם אִישׁ כְּתִיב וַאֲנַן מְרַבֵּינַן חַיָּה וְעוֹף מִבְּנֶמְרָא: וּלְתַשְׁלוּמֵי כָּפֶל וְאע״ג דִּכְתִיב מִשּׁוֹר וְעַד חֲמוֹר שְׁאַר בְּהֵמָה וְחַיָּה מְרַבֵּינַן מִבְּנֶמְרָא: וְכֵן בְּכוּלְּהוּ: לְפְרִיקָה עוֹזּוֹ תְּעָזּוֹב עִמּוֹ (שְׁמוֹת כ״ג:ה׳): לְכִלְאַיִם דְּהַרְבָּעָה אע״ג דִּכְתִיב בְּהֶמְתְּךָ לֹא תַרְבִּיעַ כִּלְאַיִם הָוֵי נַמִּי חַיָּה וְעוֹף בִּכְלָל דְּרִילְיף בְּגְמָרָא וְכֵן לְעִנְיַן כִּלְאַיִם דְּהַנְחָגָה דִּלְא תַּחֲרֹשׁ בְּשׁוֹר וַחֲמוֹר: בְּהַנְחָגָה דְּכָתִיב בְּהֶמָה דְּכָתִיב בְּהֶמְתְּךָ וְכָל בְּהֶמְתְּךָ (דְּבָרִים י״ד:ד׳): לְתַשְׁלוּמֵי כָּפֶל עַל כָּל דָּבָר פָּשֵׁעַ עַל שׁוֹר כו׳ כָּל דָּבָר פְּשִׁיעָה וְאַפִּי׳ דָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ רוּחַ חַיִּים בְּפֶרֶק מְרֻבֶּה (לְקַמָּן בְּבָא קַמָּא סב.): מִשַּׁבָּת דִּכְתִיב שׁוֹרְךָ וַחֲמֹרְךָ וְכָל בְּהֶמְתֶּךָ (דְּבָרִים ה׳:י״ד): יְלַף בְּהֶמְתְּךָ בְּהֶמְתְּךָ מִשַּׁבָּת מָה לְהַלָּן חַיָּה וְעוֹף בִּכְלָל כְּדִמְפָרֵשׁ לְקַמַּי׳: בִּדְבָרוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת נֶאֱמַר בְּהֶמְתְּךָ וְלֹא נֶאֱמַר בֶּהָן שׁוֹר וַחֲמוֹר: וּבִדְבָרוֹת הָאַחֲרוֹנוֹת הוֹסִיף לְהַזְהִיר שׁוֹר וַחֲמוֹר: וְהָלֹא אַף הֵן בִּכְלָל כָּל בְּהֶמְתְּךָ הָאָמוּר בְּצִדָּן הָיוּ: מָה שׁוֹר וַחֲמוֹר הָאָמוּר כָּאן חַיָּה וְעוֹף כַּיּוֹצֵא בָּהֶן וּלְקַמָּה מִפֹּרֶשׁ טַעֲמָא מוּכָל דְּמִשְׁמַע רִבּוּי: אַף כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר שׁוֹר וַחֲמוֹר בְּגוֹן פְּרִיקָה וְחַסִּימָה וְדוֹמִין לָהֶן חַיָּה וְעוֹף כַּיּוֹצֵא בָּהֶן: נִכְתּוֹב רַחֲמָנָא חַד פְּרָטָא וְדָרְשִׁינַן כָּל דַּדְמֵי לַהּ מִשְּׁנֵי צְדָדִין מִדִּכְתִיב אִידַּךְ אִם אֵינוֹ עִנְיָן לְדָבָר שֶׁנִּבְלְתּוֹ מְטַמְּאָה תְּנֵהוּ לְעִנְיָן עוֹפוֹת דְּדַמֵי לְפְרָטָא מִשְּׁנֵי צְדָדִין נִבְלָתוֹ מְטַמְּאָה וּבַעֲלֵי חַיִּים הֵן אֲבָל עוֹפוֹת לֹא: רִיבּוּיָא הוּא וְלֹא מִדְּרָשׁ בְּכָלָל וּפְרָט וְרַבָּה הַכֹּל: פְּרִי מִפְּרִי וְלֵד מוֹלֵד יֵין מַעֲנָבִים וְשֵׁכָר מִתְּמָרִים לְמִעוּטֵי כְּמֵהִין וּפִטְרִיּוֹת וּמִים וּמֶלַח דְּאֵינוּ פְּרִי מִפְּרִי וְגִידּוּלֵי קַרְקַע לְמִעוּטֵי דָּגִים שֶׁאֵינָן נִקָּחִין בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר: הַשְׁתָּא דְּאָמַרְתְּ כֹּל רִבּוּיָא הוּא וְאַפִּי׳ עוֹפוֹת לְמָה לִי דִּפְרָט בְּהֵמָה וְשׁוֹר וַחֲמוֹר: אִי הָכִי דִּכְלָאִים מִשַּׁבָּת יִלְפִינַן: אָדָם נַמִּי לִיתְסַר לְמִשְׁתַּף בַּקַּרְקַע עִם הַבְּהֵמָה דְּהָא גַּבֵּי שַׁבָּת מְקַהֵּר כִּבְהֵמָה דִּכְתִיב וְעַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ וּבְהֶמְתֶּךָ: פַּפּוּנָאֵי בְּנֵי פַּפּוּנָאֵי שָׁם מָקוֹם: רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב מִפַּפּוּנָאֵי הָיָה דְּאָמְרִינַן בְּהַשְׁתַּפִּין (ב״ב דף טז.) דְּרִישׁ רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב מִפַּפּוּנָאֵי דְּשַׁטָּן וּפְנִינָה לְשֵׁם שָׁמַיִם נִתְכַּוְּונוּ: לַהֲנָחָה הִקְּשְׁתִּיו עֶבֶד וַאֲמָה לִבְהֵמָה אֲבָל לֹא לְעִנְיָן אִסּוּר אַחֵר:

מסורת הש"ס

א ברכות נז.

ב לעיל מו.

גליון הש"ס

גמ' אם לאו שאיני יודע כו'. עי' ב"ב קיג ע"א תוד"ה תרוייהו:

שם המנהיג בעיטה ושיבוטא. עי' ע"ז דף לט ע"א תוס' ד"ה וסימגר:

תורה אור השלם

כַּבֵּד אֶת־אָבִיךָ וְאֶת־אִמֶּךָ כַּאֲשֶׁר צִוְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְמַעַן יַאֲרִיכֻן וגו' [דברים ה, טז]

וַיֹּאמֶר אֲנִי אֶעֱבִיר כָּל־טוּבִי עַל־פָּנֶיךָ וְקָרָאתִי בְשֵׁם יְהוָה לְפָנֶיךָ וגו' [שמות לג, יט]

וְשָׁמְתִּיהָ לְמוֹרַשׁ קִפֹּד וְאֲגַמֵּי־מָיִם וְטֵאטֵאתִיהָ בְּמַטְאֲטֵא הַשְׁמֵד נְאֻם יְהוָה וגו' [ישעיהו יד, כג]

שְׁמֵאָתָהּ בְּשׁוּלֶיהָ לֹא זָכְרָה אַחֲרִיתָהּ וַתֵּרֶד פְּלָאִים אֵין מְנַחֵם וגו' [איכה א, ט]

טָבְעוּ בָאָרֶץ שְׁעָרֶיהָ אִבַּד וְשִׁבַּר בְּרִיחֶיהָ מַלְכָּהּ וְשָׂרֶיהָ בַגּוֹיִם וגו' [איכה ב, ט]

וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת־הָאוֹר כִּי־טוֹב וַיַּבְדֵּל אֱלֹהִים בֵּין הָאוֹר וּבֵין וגו' [בראשית א, ד]

וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־חַיַּת הָאָרֶץ לְמִינָהּ וְאֶת־הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ וְאֵת כָּל־רֶמֶשׂ וגו' [בראשית א, כה]

וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת־הַתַּנִּינִם הַגְּדֹלִים וְאֵת כָּל־נֶפֶשׁ הַחַיָּה הָרֹמֶשֶׂת אֲשֶׁר שָׁרְצוּ וגו' [בראשית א, כא]

אֶת־חֻקֹּתַי תִּשְׁמֹרוּ בְּהֶמְתְּךָ לֹא־תַרְבִּיעַ כִּלְאַיִם שָׂדְךָ לֹא־תִזְרַע כִּלְאָיִם וּבֶגֶד וגו' [ויקרא יט, יט]

נֶאֱמַר בָּהֶן טוֹב גַּבֵּי כְּבוֹד אָב וְאֵם דִּכְתִיב בָּהֶן לְמַעַן יִיטַב לָךְ: וּפְתַח בּוֹ טֵי"ת שְׁבְּתוּבָה רֵאשׁוֹן בַּתּוֹרָה וְאָמְרָה לְטוֹבָה: הֶסְפֵּד תֵּבָה זוֹ לְבַדָּהּ הָרְאוּהוּ: כְּאן שָׁנָה בְּמִשְׁנָה זוֹ דְּקַתָנֵי כְּלָאִים נוֹהֵג בְּעוֹפוֹת לְמַדְנוּ דְּכָל עוֹפוֹת כְּלָאִים זֶה בָּזֶה מִן בְּשָׁאֵינוֹ מִינוֹ: טָוֹס פּוּא"ן בְּלַעַ"ז: פְּסָיוֹנִי מִין שֶׁלּוֹ שְׁקוֹרִין פִּירְדִי"ץ: קוֹנֶה חֲרָטָמוֹ בִּי"ק בְּלַעַ"ז: טַיְיעָא עַרְבִי: אֱלִים קוֹנֶה צַוָּארוֹ עָב: קְטָן דַּק: בֵּיצֵיו מְבַחוּץ בֵּיצֵי הַזְּכָרוּת נִכָּרִין בְּאֲוִיר הַבַּד מִבַּחוּץ: בְּשֶׁחָלָא בְּטְעִינָה אַחַת אֲוִיר בַּר אֵינוֹ טוֹעֵן בֵּיצָה שְׁנִיָּה עַד שֶׁתֵּלֵד אֶת הָרִאשׁוֹנָה: הִנְהִיג בְּעוֹף וְשִׁבּוּטָא קְשֵׁר קְרוֹן לַעַז וְדָג זֶה צָף עַל הַמַּיִם וְזֶה מוֹשֵׁךְ עִמּוֹ עַל שְׂפַת הַיָּם: אִידֵי וְאִידֵי מְקוֹם חִיּוּבָא אִם הָיָה מַנְהִיג סְפִינָה בַּיָּם בִּשְׁנֵי דְּגִים שֶׁל שְׁנֵי מִינִין חַיָּב דְּהָא דְּרַשִׁינַן לְמִינָהּ לְמִינָהּ לְמִינָהּ וּמְצַשָּׁה:

אֲמַר ר"ל כָּאן שָׁנָה רַבִּי תַּרְנְגוֹל טָוֹס וּפַסְיוֹנִי כּוֹ' מַהוּ דְּתֵימָא מִין אֶחָד הוּא קמ"ל וְאע"ג דְּלָא אִשְׁתְּמַע' מִמַּתְנִיתִין דְּלָהֶן תְּרֵי מִינֵי אע"ג דְּרַבּוּ בַּהֲדֵי הֲדֵדֵי וְלָא שְׁמִעִינַן אֶלָּא דְּאִסּוּר כִּלְאַיִם שֶׁיֵּשׁ בְּעוֹפוֹת מ"מ אָתֵי שַׁפִּיר דְּהָכִי קָאָמַר ר"ל כָּאן שָׁנָה רַבִּי כְּלוֹמַר כֵּיוָן שֶׁשָּׁנָה רַבִּי דֵּישׁ כִּלְאַיִם בְּעוֹפוֹת א"כ תַּרְנְגוֹל טָוֹס וּפַסְיוֹנִי כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה כִּי מִסְבָּרָא דְּנָפְשִׁין יֵשׁ לָנוּ לְתַלּוֹת שֶׁאִלּוּ הַמִּינִים חֲלוּקִים זֶה מִזֶּה וְאֵינָם מִין אֶחָד וְאע"ג דְּרַבּוּ בַּהֲדֵי הֲדֵדֵי וְכֵיוָצֵא בָּזֶה יֵשׁ בִּיבָמוֹת בְּפֶרֶק חֲרֵשׁ (דף קיג:) וּבְהַנְּזָקִין (גִּטִּין נה.) אָמַר רָבָא מַעֲדוּתוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן גַּדְגְּדָא שֶׁהֵעִיד עַל חֲרֶשֶׁת שֶׁהִשִּׁיאָהּ אֲבִיהָ שֶׁיּוֹצֵאת בְּגֵט אָמַר לְעֵדִים רְאוּ גֵּט זֶה שֶׁאֲנִי נוֹתֵן לְאִשְׁתִּי וְחָזַר וְאָמַר לָהּ כְּנִסִי שְׁטַר חוֹב זֶה מִגֹּרֶשֶׁת מִי לֹא א"ר יוֹחָנָן בֶּן גַּדְגְּדָא לֹא בָּעֵינָן דַּעַת ה"נ כּוֹ' פְּשִׁיטָא מַהוּ דְּתֵימָא כֵּוָן דְּאָמַר כְּנִסִי שְׁטַר חוֹב זֶה בְּטוּלֵי בַּטְּלָהּ קמ"ל אע"ג דְּלָא יָדַע רָבָא מִמִּלְּתָהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן גַּדְגְּדָא דְּלָא בַּטְּלָהּ בְּמָה שֶׁאָמַר כְּנִסִי שְׁטַר חוֹב זֶה אֶלָּא מִסְּבָרָא דְּנַפְשָׁהּ אַפִּ"ה קָאָמַר מַעֲדוּתוֹ שְׁמָעִי' לַהּ וְכֵיוָצֵא בָּזֶה יֵשׁ הַרְבֵּה בַּגְּמָרָא:

הַמַּרְבִּיעַ שְׁנֵי מִינִים ר"י ב"ר יְהוּדָה הָיָה מַגִּיהַּ הַמַּתְנִיתִין ב' מִינִים שֶׁבַּיָּם לוֹקֶה מִשּׁוּם דִּבְהֵמָה (פ"ז) וּבִירוּשְׁלְמִי דְּכִלְאַיִם (פ"א) מִשְׁמַע דְּאִי אֶפְשָׁר לְהַרְבִּיעַ דָּגִים וּמִיהוּ אֵין צָרִיךְ לְהַגִּיהַּ דְּדָגִים דָּוְקָא הוּא דְּמִשְׁמַע דְּאֵין לְהַרְבִּיעָם אֲבָל מִין חַיּוֹת הַיָּם שַׁיָּךְ בֵּהּ אִסּוּר הַרְבָּעָה וְהָכָא אֵיכָא לְאוֹקְמֵי בְּמִין חַיָּה שֶׁיָּכוֹל אָדָם לְהַרְבִּיעַ דְּקָאָמַר בִּבְרַאשִׁית רַבָּה הַמַּרְבִּיעַ מִין חַיַּת הַיָּם לוֹקֶה וּבַתַּר הָכִי קָאָמַר כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ לְמִינֵהוּ כְּלָאִים נוֹהֵג בּוֹ וּפְרִיךְ אַהָךְ בְּרֵישָׁא וַהֲרֵי דָּגִים שֶׁנֶּאֱמַר בָּהוּ לְמִינֵהוּ וְכִי כְּלָאִים הַרְבָּעָה בָּהֶם וְהֵיאַךְ יָכוֹל לְהַרְבִּיעָם וּמְשַׁנֵּי דְּהָא דְּקָאָמַר בְּדָגִים כְּלָאִים נוֹהֵג בָּהֶם הַיְנוּ דַּוְקָא בְּהַנָּהֲגָה אֲבָל בְּהַרְבָּעָה לָא מִשְׁכַּחַת לַהּ מַשְׁמַע דִּבְחַיּוֹת הַיָּם מִשְׁכַּחַת שַׁפִּיר הַרְבָּעָה לְהָכִי לָא פָּרִיךְ שָׁם אַמַּרְבִּיעַ חַיּוֹת הַיָּם הֵיאַךְ לוֹקֶה אֶלָּא אַמַּאן דְּאָמַר כֹּל שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ לְמִינֵהוּ דְּהַיְנוּ אֲפִלּוּ סְתָם דָּגִים כְּלָאִים נוֹהֵג בָּהֶם: **אָתְיָא** לְמִינֵהוּ מְיַבֶּשָׁה וּמִשְּׁבֻּת לָא מָצֵי לְמֵילַף דְּמַרְבּוּי דָּוְקָא בְּהֶמְתְּךָ לֵית לָן לְרַבּוֹיֵי אֶלָּא כָּל מִלֵּי דְּיַבֶּשָׁה שֶׁאָדָם רָגִיל לְחַמֵּר אַחֲרֵיהֶם דְּבַהֲמַר כְּתִיב קְרָא דִּבְהֶמְתְּךָ גַּבֵּי שַׁבָּת: **לְמִינֵהוּ** מְיַבֶּשָׁה וא"ת וּמַה צָּרִיךְ לְלַמֹּד מְיַבֶּשָׁה תִּפּוֹק לֵהּ מִדִּכְתִיב בְּגוּפֵהּ לְמִינֵהוּ דִּבְאֵלּוּ טְרֵפוֹת (חֻלִּין דף ס. וְשָׁם) מִשְׁמַע דְּאִי הָוָה כְּתִיב לְמִינֵהוּ בַּצִּוּוּי שֶׁל דָּשְׁאִים אֲסוּר לְהַרְכִּיב שְׁנֵי דָּשְׁאִים זֶה בָּזֶה וי"ל דִּלְמִינֵהוּ לְחוּדֵיהּ לָא הָוֵה מַשְׁמַע שְׁנִכְתַּב אִסּוּר כִּלְאַיִם אִי לָאו חֻקּוֹתַי תִּשְׁמֹרוּ דְּדָרֵשׁ שְׁמוּאֵל חֻקּוֹת שֶׁחִקַּקְתִּי לְךָ כְּבָר וּמִפָּרֵשׁ ר"ת שֶׁחִקַּק בְּמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית שֶׁכָּתוּב בּוֹ לְמִינֵהוּ וְהֵיכָן לְמִינֵהוּ דְּיַבֶּשָׁה דִּבְהֵמָה וְאֵילָן דְּאִיֵּרִי בֵּהּ קְרָא דְּחֻקּוֹתַי אֲבָל מַלְמִינֵהוּ דַּיָּם לְחוּדֵיהּ לֵיכָּא לְמֵילַף מִנֵּהּ דָּגִים וא"ת דְּסַגְיָא דִּגְמָרָא דִּלְא כְּרַבָּנַן דְּבָעֵי' ד' אַמּוֹת (סַנְהֶדְרִין דַּף ס. וְשָׁם) דִּלְא מְחַיְּבִי בְּנֵי נֹחַ לֹא בְּכִלְאַיִם וְלֹא בְּהַרְבָּעָה אַלְמָא לָא דָּרְשִׁינַן לְמִינֵהוּ וי"ל נָהֲי דִּלְא דָּרְשִׁינַן לְמִינֵהוּ לְגַבֵּי בְּנֵי נֹחַ דִּלְא אִשְׁכְּחַן דְּמִזְהַר בְּהוּ רַחֲמָנָא לְגַבֵּי יִשְׂרָאֵל דְּהַזְהִירוּ גַּבֵּי כִּלְאַיִם דָּרְשִׁינַן לֵיהּ וג"מ לְגַבֵּי דָּגִים א"נ לְהַרְכָּבַת אִילָן דְּקָרֵא דְּשָׁדֶךָ לָא מְיַירֵי אֶלָּא בְּזֹרְעִים וְהַשְׁתָּא דִּכְתִיב לְמִינֵהוּ בְּאִילָן דָּרְשִׁינַן מִנֵּהּ מַה בְּהֶמְתְּךָ בְּהַרְבָּעָה אַף שָׂדֶךָ בְּהַרְכָּבַת אִילָן וּבֹהַ פְּלִיגִי ר"א וְרַבָּנָן דר"א יַלִּיף מֵחֻקּוֹתַי שֶׁחִקַּקְתִּי לְךָ כְּבָר שֶׁהַזְהִירוּ בְּנֵי נֹחַ עַל הַכִּלְאַיִם כְּלוֹמַר מִלְּמִינֵהוּ וְרַבָּנָן לָא יָלְפִי מִנֵּהּ אֶלָּא שֶׁנִּרְמְזוּ מִלְּמִינֵהוּ דְּמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית וּמ"מ לֹא נֶאֶסְרוּ לִבְנֵי נֹחַ וְאִתֵּי שַׁפִּיר דְּאִתְיָא דְּשִׁמּוּאֵל וא"ת ל"ל לְמֵילַף כִּלְאַיִם דְּהַרְבָּעָה בְּהֶמְתְּךָ מִשַּׁבָּת לְרַבּוֹיֵי עוֹפוֹת תִּפּוֹק לֵהּ מַלְמִינֵהוּ כִּי הֵיכִי דְּיָלְפִינַן דָּגִים וְי"ל דְּאִי לָאו ג"ש לָא הֲוֵי מַפְקֵי קְרָא דִּבְהֶמְתְּךָ מִמַּשְׁמַעוּתֵהּ דְּאַתֵּי ג"ש וּמַפְקָא לִקְרָא מִמַּשְׁמַעוּתֵהּ מִרַבִּינַן לְמִינֵהוּ מִיַּבֶּשָׁה: **הַמַּנְהִיג** בְּעוֹף וְשִׁבּוּטָא וא"ת דְּמַשְׁמַע דְּפְשִׁיטָא לֵיהּ דְּבֵיצֵי הַרְבָּעָה וְהַרְכָּבָה כְּתִיב וְלֹא גַּבֵּי זְרִיעָה וְהָנָהֲגָה כְּדְמוֹכַח בְּפֶ' ד' מִיתוֹת (שָׁם) דְּלֹא מְתַסְרֵי בְּנֵי נֹחַ בַּחֲרִישָׁה וּזְרִיעָה וְלָא אוֹקְמִינַן חֻקּוֹת שֶׁחִקַּקְתִּי לְךָ כְּבָר כְּלוֹמַר בַּלְמִינֵהוּ דְּמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית אֶלָּא דְּוַמְיָא דְּבָהֶמְתְּךָ לֹא תַרְבִּיעַ מַה בְּהֶמְתְּךָ בְּהַרְבָּעָה אַף שָׂדֶךָ בְּהַרְכָּבָה וְי"ל דְּסִבְרָא דְּמוֹקְמִינַן לְמִינֵהוּ בֵּין בְּיִשְׂרָאֵל בֵּין לִבְנֵי נֹחַ לְכָל אֶחָד כְּמוֹ שֶׁמָּצִינוּ אִסּוּרוֹ בְּמָקוֹם אַחֵר לִבְנֵי נֹחַ בְּהַרְבָּעָה וְיִשְׂרָאֵל אַף בְּהַנְהָגָה וּעי"ל כִּי הֵיכִי דְּיָלְפִינַן כּוּלְהוּ מִשַּׁבָּת ה"נ יָלְפִינַן שַׁבָּת בְּהֶמְתְּךָ מֵהַרְבָּעָה לָאֶסֹר דָּגִים בְּשַׁבָּת בְּמַלְאכָה וְהָדַר יָלְפִינַן כִּלְאַיִם דְּהַנְהָגָה מִשַּׁבָּת: **אֶלָּא** מֵעַתָּה חִבֵּר חִטָּה וּשְׂעוֹרָה וְזָרַע חִטָּה בְּאָרֶץ וּשְׂעוֹרָה בְּחוּצָה לָאָרֶץ כְּגוֹן בַּעֲרוּגָה אַחַת בְּסָמוּךְ בְּפָחוֹת מִטְּפָחַיִם זֶרַע חִטָּה וּשְׂעוֹרָה אַחַת אוֹ שְׁנֵי שְׂעוֹרִים וְחִטָּה אַחַת אוֹ חִטָּה וּשְׂעוֹרָה וְכָסָמֶת וּבְלַבַד שֶׁיִּהְיוּ שְׁלֹשָׁה

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פט' מהל' כלאים הל' ד, סמג לאוין רפא, סמג לאוין רפב, טוש"ע יו"ד סי' רצז סעי' ו:

ב מיי' פט' מהל' כלאים הל' ה, טוש"ע יו"ד סי' רצז סעי' ז:

ג מיי' פט' מהל' כלאים הל' ה, טוש"ע יו"ד סי' רצז סעי' ז:

ד מיי' פט' מהל' כלאים הל' א, טוש"ע יו"ד סי' רצז סעי' א:

ה מיי' פט' מהל' כלאים הל' ח:

[א] אָמַר לָהֶם "טוֹב"? אָמַר לוֹ: עַד שֶׁאַתָּה שׁוֹאֲלֵנִי לָמָּה נֶאֱמַר בָּהֶם "טוֹב", שְׁאָלֵנִי אִם נֶאֱמַר בָּהֶן "טוֹב" אִם לָאו – שְׁאֵינִי יוֹדֵעַ אִם נֶאֱמַר בָּהֶן "טוֹב" אִם לָאו; כְּלַל אֵצֶל רַבִּי תַּנְחוּם בַּר חֲנִילַאי, שֶׁהָיָה רָגִיל אֵצֶל רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי – שֶׁהָיָה בָּקִי בְּאַגָּדָה. אָזַל לְגַבֵּיהּ. אָמַר לֵיהּ: מְנָא לֹא שָׁמַעְתִּי, אֶלָּא כָּךְ אָמַר לִי שְׁמוּאֵל בַּר נַחוּם אָחִי אִמּוֹ שֶׁל רַב אַחָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, וְאָמְרִי לַהּ אָבִי אִמּוֹ שֶׁל רַב אַחָא בְּרַבִּי חֲנִינָא: הוֹאִיל וְסוֹפָן לְהִשְׁתַּבֵּר. וְכִי סוֹפָן לְהִשְׁתַּבֵּר מַאי הֲוֵי? אָמַר רַב אָשֵׁי: חַס וְשָׁלוֹם, פֶּסְקָה טוֹבָה מִיִּשְׂרָאֵל. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: הָרוֹאֶה טֵית בַּחֲלוֹמוֹ – סִימָן יָפֶה לוֹ. מַאי טַעְמָא? אִילֵימָא מִשּׁוּם דִּכְתִיב "טוֹב", אֵימָא: "וְטֵאטֵאתִיהָ בְּמַטְאֲטֵא הַשְׁמֵד"! חַד טֵית קָאָמְרִינַן. אֵימָא: "טָמְאָתָהּ בְּשׁוּלֶיהָ"! טֵית בֵּית קָאָמְרִינַן. אֵימָא: "טָבְעוּ בָאָרֶץ שְׁעָרֶיהָ"! אֶלָּא הוֹאִיל וּפָתַח בּוֹ הַכָּתוּב לְטוֹבָה תְּחִילָּה – שֶׁמִּ"בְּרֵאשִׁית" עַד "וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת הָאוֹר", לָא כְּתִיב טֵית. [א]וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: הָרוֹאֶה הֶסְפֵּד בַּחֲלוֹמוֹ – חָסוּ עָלָיו מִן הַשָּׁמַיִם, וּפְרָאוּהוּ. הֲנֵי מִילֵּי בִּכְתָבָא. [א]וְכֵן חַיָּה וְעוֹף כֵּיוֹצֵא בָּהֶן וכו'. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, כָּאן שָׁנָה רַבִּי: תַּרְנְגוֹל, טָוֹס וּפַסְיוֹנִי – כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה. פְּשִׁיטָא! אָמַר רַב חֲבִיבָא: מְשׁוּם דְּרַבּוּ בַּהֲדֵי הֲדֵדֵי – מַהוּ דְּתֵימָא: מִין חַד הוּא; קָא מַשְׁמַע לַן. [ב]אָמַר שְׁמוּאֵל: אַווֹז וְאַווֹז הַבָּר – כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה. מַתְקֵיף לַהּ רָבָא בַּר רַב חָנָן: מַאי טַעְמָא? אִילֵימָא מִשּׁוּם דְּהַאי אָרִיךְ קוֹעֵיהּ וְהַאי זוּטַר קוֹעֵיהּ; אֶלָּא מֵעַתָּה, גַּמְלָא פְּרָסָא וְגַמְלָא טַיְיעָא, דְּהַאי אֵלִים קוֹעֵיהּ וְהַאי קַטְין קוֹעֵיהּ, הָכִי נָמֵי דְּהָווּ כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה?! [ג]אֶלָּא אָמַר אַבָּיֵי: זֶה בֵּיצָיו מִבַּחוּץ, וְזֶה בֵּיצָיו מִבִּפְנִים. רַב פָּפָּא אָמַר: הָא טְעוּנָה חֲדָא בֵּיעָתָא בְּשִׁיחְלָא, וְהָא טְעוּנָה כַּמָּה בֵּיעָתָא בְּשִׁיחְלָא. [ד]אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: הַמַּרְבִּיעַ שְׁנֵי מִינִים שֶׁבַּיָּם – לוֹקֶה. מַאי טַעְמָא? אָמַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה מִשְׁמֵיהּ דְּעוּלָּא: אָתְיָא "לְמִינֵהוּ"–"לְמִינֵהוּ" מְיַבָּשָׁה. בָּעֵי רַחֲבָה: הַמַּנְהִיג בְּעוֹף וְשִׁבּוּטָא, מַהוּ? מִי אָמְרִינַן: כֵּיוָן דְּעִיקָּא לָא נָחֵית בַּיָּם, וְשִׁבּוּטָא לָא סָלֵיק לַיַּבָּשָׁה – לֹא כְּלוּם עָבֵיד; אוֹ דִלְמָא, הַשְׁתָּא מִיהַת קָא מַנְהֵיג? מַתְקֵיף לַהּ רָבִינָא: אֶלָּא מֵעַתָּה, חִיבֵּר חִטָּה וּשְׂעוֹרָה בְּיָדוֹ, וְזָרַע חִטָּה בָּאָרֶץ וּשְׂעוֹרָה בְּחוּצָה לָאָרֶץ, הָכִי נָמֵי דְּמִחַיַּיב? [ה]אָמְרִי: הָכִי הַשְׁתָּא?! הָתָם – אֶרֶץ מְקוֹם חִיּוּבָא, חוּצָה לָאָרֶץ לָא מְקוֹם חִיּוּבָא; הָכָא – אִידֵי וְאִידֵי חִיּוּבָא הוּא. [ב]

הֲדַרַן עֲלָךְ שׁוֹר שֶׁנָּגַח אֶת הַפָּרָה

מַתְנִי'

עין משפט נר מצוה

א סמג עשין סו, סמג עשין סח:

ב מיי׳ פד׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ א, טוש״ע חו״מ סי׳ שצו סעי׳ ב א:

ג מיי׳ פד׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ א, טוש״ע חו״מ סי׳ שצו סעי׳ ב ג:

ד מיי׳ פד׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ה, טוש״ע חו״מ סי׳ שצו סעי׳ ה:

ה מיי׳ פד׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ו, ש״ע חו״מ סי׳ שצו סעי׳ ו:

ו מיי׳ פד׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ד, טוש״ע חו״מ סי׳ שצו סעי׳ ח:

ז מיי׳ פג׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ יא, סמג עשין סח, טוש״ע חו״מ סי׳ שצד סעי׳ א:

ח מיי׳ פד׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ יג, ש״ע חו״מ סי׳ שצד סעי׳ ד:

ט מיי׳ פד׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ יד, טוש״ע חו״מ סי׳ שצד סעי׳ ה:

י סמג עשין סז:

יא מיי׳ פד׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ א, סמג עשין סח, טוש״ע חו״מ סי׳ שצו סעי׳ א:

יב מיי׳ פז׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ א, סמג עשין סח, טוש״ע חו״מ סי׳ שצו סעי׳ א:

יג סמג עשין סז:

יד מיי׳ פד׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ב, סמג עשין סח, טוש״ע חו״מ סי׳ שצו סעי׳ ד:

טו סמג עשין סז:

מסורת הש״ס

א תוספתא בבא קמא; מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי

ב לקמן נט:

ג לקמן צט:; תוספתא בבא קמא; לעיל מה:

ד לעיל ב:

תורה אור השלם

[שמות כא, לו]

[שמות כא, לג]

[שמות כב, ה]

[שמות כב, ד]

[ישעיהו לב, כ]

[מלכים א יד, י]

[פירושי רד״צ הופמן על שמות כב:ד, ב]

מַתְנִי׳ הַכּוֹנֵס צֹאן לַדִּיר וְה הָיָה רָאוּי לְשָׁנוֹת לְעֵיל בְּהֶדֵי מִלֵּי דְּשׁוֹר דְּלָא הָיָה לוֹ לְהַפְסִיק בְּמִלֵּי דְּבּוּר אֶלָּא אַגַּב דְּתָנָא נָפַל לְבוֹר וְהִבְאִישׁ מֵימָיו תָּנָא בָּתְרֵהּ מִלֵּי דְּבּוּר רָאוּי א״נ מִלֵּי דְּבּוּר רָאוּי לְשָׁנוֹת תְּחִלָּה קָדַם שֶׁיִּשָּׁנֶה דִּינֵי שְׁמִירָה וְגַם דִּינֵי אֵשׁ הָיָה רָאוּי לְשָׁנוֹת תְּחִלָּה אע״פ דְּתָנָא נָעֵל בְּפָנָיו כְּשֶׁהוּא יוֹצֵא אֶלָּא אַגַּב דְּתָנָא נָפַל לְבוֹר דְּהַצָּרַךְ לְהַזְכִּיר דִּין פּוֹתֵחַ וְכוֹרֶה שֶׁבּוֹ דִּבֵּר הַכָּתוּב תָּנָא נָמֵי הָךְ דִּנְעֵל בְּפָנָיו כְּשֶׁהוּא יוֹצֵא:

נִפְרְצָה בַּלַּיְלָה אע״פ דְּתָנָא נָעֵל בְּפָנָיו כְּשֶׁהוּא יוֹצֵא פְּטוּר אִצְטְרִיךְ לְמִתְנֵי נִפְרְצָה בַּלַּיְלָה פְּטוּר כְּדַדַיִק בפ״ק (דף יד.) הָא בַּיּוֹם חַיָּב דְּקָלָא אִית לֵהּ לְמִלְתָא וּמִסְתַּמָא יָדַע שֶׁנִּפְרְצָה אִי נָמֵי בַּלַּיְלָה אֶפִילּוּ נוֹדַע לוֹ שֶׁנִּפְרְצָה וְצָרְתָה הַבְהָמָה אֵין לוֹ לִטְרֹחַ יוֹתֵר מִדַּאי לְחַזֵּר אַחֲרֶיהָ בָּאֲפִילָה: אוֹ שֶׁפְּרָצוּהָ לִסְטִים וְאִצְטְרִיךְ לְאַשְׁמוּעִינַן דַּאֲפִילּוּ הַלִּסְטִים פְּטוּרִים כְּשֶׁלֹּא הוֹצִיאוּהָ: שֶׁמֶן בֵּית סְאָה בְּאוֹתָהּ שָׁדֶה פֵּי׳ בְּקִונְטְרֶס (בְּרֵישׁ פְּרָקִין) שֶׁאִם אָכְלָה עֲרוּגָה אַחַת שֶׁמִּין אוֹתָהּ אֵגֶב בֵּית סְאָה כְּמָה הָיְתָה יָפָה קֹדֶם שֶׁאָכְלָה מִמֶּנָּה וְכַמָּה הִיא יָפָה עַכְשָׁו וְקָשֶׁה לר״י דְּאִי אֲבֵית סְאָה קַאֵי ה״ל לְמֵימַר כְּמָה הָיָה יָפָה וְכַמָּה הוּא יָפָה בְּלִשּׁוֹן זֶכֶר וְעוֹד דְּקָבָעֵי בגמ׳ הֵיכִי שָׁיְימִינַן הָלֵא פְּרִשָּׁה יָפָה מִשְׁנָתֵנוּ שֶׁשָּׁמִין עֲרוּגָה בְּבֵית סְאָה וּמָה שפ״ה בגמ׳ הֵיכִי שָׁיְימִינַן דְּמִכְחִישִׁין לֵיהּ דְּבֵית סְאָה בְּאַפֵּי נַפְשֵׁהּ לָא שָׁיְימִינַן דְּמִכְחִישִׁין לֵיהּ לְמֵימַר דְּקַרְחַת עֲרוּגָה שֶׁל קֶב אוֹ קַבִּים חֲשׁוּבָה לְפִי דָּמָיו אֶלָּא שֶׁמִּין ס׳ סְאִין וְרוֹאִין כַּמָּה דָּמִים מְגִיעִים לְבֵית סְאָה וְחוֹזְרִין וְשָׁמִין כַּמָּה נִפְחֲתָה בְּשָׁבִיל הָעֲרוּגָה וְקָשֶׁה דְּהֵיכָן מְצִינוּ שְׁתֵּי שׁוּמוֹת הָלְלוּ דִּבְקַרְא לָא כְּתִיב אֶלָּא בְּשָׂדֶה אַחֵר שֶׁשָּׁמִין מַה שֶּׁהַזִּיק אֵגֶב שָׂדֶה אַחֶרֶת וּמִן הַמִּשְׁנָה לֹא מְשַׁתְּמַע כְּלָל וְעוֹד דִּלְמָ״ד בגמ׳ קלח בְּשִׁשִּׁים קַלְחִים כְּלוֹמַר בְּשִׁשִּׁים שְׁעוּרִים כְּמוֹתוֹ אֲמַאי נִקֵּט בְּמַתְנִיתִין בֵּית סְאָה וְעוֹד קָשֶׁה דִּפְרִיךְ בִּגְמָרָא אִכּוּלְּהוּ אֲמוֹרָאֵי מַהָא דְּתָנֵיא אֲכָלָה קַב אוֹ קַבִּים רוֹאִין אוֹתָהּ כְּאִלּוּ הִיא עֲרוּגָה קְטַנָּה וּמְשַׁעֲרִין אוֹתָהּ מֵאי לָאו בִּמְצִיעָא דְּקַרְחַת תִּקְשֶׁה לֵיהּ. מִמַּתְנִי׳ דְּקָתָנֵי שְׁמָשְׁעֲרִינַן אוֹתָהּ בְּבֵית סְאָה וְנִרְאֶה לְפָרֵשׁ דְּשָׁמִין בֵּית סְאָה דְּקָתָנֵי הָיְנוּ בֵּית סְאָה הַנֶּאֱכָל שָׁמִין בְּאוֹתָהּ שָׂדֶה כְּדְקָתָנֵי סֵיפָא כַּמָּה דר״ש אִם סְאָה סְאָה אִם סְאִתַּיִם סְאִתַּיִם וּלְפִי שֶׁלֹּא פֵּי׳ מִשְׁנָתֵנוּ בְּכַמָּה שָׁמִין אוֹתָהּ אֶלָּא שֶׁבְּאוֹתָהּ שָׂדֶה שָׁמִין אוֹתָהּ מִקְּרֹשׁ בִּגְמָרָא הֵיכִי שָׁיְימִינַן וּמְפָרֵשׁ ר׳ יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא סְאָה בְּשִׁשִּׁים סְאִין בֵּין אֲכָלָה פְּחוֹת בֵּין אֲכָלָה יוֹתֵר לְעוֹלָם שָׁמִין סְאָה בְּשִׁשִּׁים וּמְשַׁלֵּם לְפִי הַחֶשְׁבּוֹן חִזְקִיָּה אוֹמֵר קַלָּח בְּשִׁשִּׁים קַלְחִים כְּלוֹמַר מַה שֶּׁאָכְלָה בְּשִׁשִּׁים שְׁעוּרִין כְּמוֹתוֹ ר׳ יַנַּאי אוֹמֵר תַּרְקַב בְּשִׁשִּׁים תַּרְקַבִּין וּבֵין אֲכָלָה פָּחוֹת אוֹ יוֹתֵר מְשַׁלֵּם לְפִי חֶשְׁבּוֹן וְלָר׳ יַנַּאי מַשְׁבִּיחַ יוֹתֵר מִזֶּה מִלָּר׳ יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא דְּקַרְחַת תַּרְקַב אֵינָהּ נִמְדֶּדֶת בְּשִׁשִּׁים סְאִין כְּמוֹ קַרְחַת סְאָה בָּס׳ סְאִין כְּדְאָמַר רַב פָּפָּא הָאֵין שָׁמִין כּוֹר בָּס׳ כּוֹרִים מִפְּנֵי שֶׁפּוֹגֵם מִזֶּה וְאע״ג דְּקָתָנֵי בְּמַתְנִיתִין בֵּית סְאָה בְּאוֹתָהּ שָׂדֶה לְרַבִּי יַנַּאי לֹא לִשְׁעוּרָא נָקְטִינַן שְׁאֵין מְשַׁעֲרִין בּוֹ כְּלָל אֶלָּא בְּתַרְקַב מְשַׁעֲרִין וְנִרְאֶה לר״י דְּכִי מְשַׁעֲרִין לְמַר בְּתַרְקַב וּלְמַר בְּסְאָה לָאו בְּבֵית סְאָה וַדַּע קָאָמַר דְּהֲוֵי נ׳ עַל נ׳ דְּאֵין דּוֹמֶה שֶׁדְּבָרָה מִשְּׁנָתֵנוּ בָּזֶה דְּבִבְהֵמָה אַחַת אֵירֵי וּמַתַּי אֲכָלָה כָּל זֶה אֶלָּא בְּסְאָה פְּרוֹת קָאָמַר דְּמְשַׁעֲרִין כְּדְקָתָנֵי אִם סְאָה סְאָה וְאֵין לְתָמֹהַּ עַל לְשׁוֹן בֵּית סְאָה דְּקָתָנֵי בְּמַתְנִיתִין דְּכֵיוָן שֶׁהַפְּרוֹת מְחֻבָּרִין לְקַרְקַע שַׁיָּךְ שֶׁפִּיר לְקָרוֹת לְסְאָה פֵּרוֹת הַנֶּאֱכָל בֵּית סְאָה וְהָא דְּפָרֵיךְ בְּגְמָרָא אַבְּרֵיתָא הָאי וְלֹא בֵּית כּוֹר וְלֹא כּוֹר מִבְּעֵי לֵהּ הָיְנוּ מְשׁוּם דְּבָרִישָׁא קָתָנֵי קַב וּבְסֵיפָא בֵּית כּוֹר וּמִיהוּ אִי הָוֵה מְפָרֵשְׁינַן דְּבְבֵית סְאָה זֶרַע קָאָמַר כְּגוֹן נ׳ עַל נ׳ הֲוֵי נִיחָא טִפֵּי אע״ג דְּבִגְמָרָא נָקֵט לְכוּלְּהוּ בְּלֹא בַּיִת כְּדְקָאָמַר סְאָה תַּרְקַב קַב וְכוֹר אֵין לְהַקְפִּיד דִּלְפָעָמִים קָרֵי נָמֵי לְבַיִת כּוֹר זֶרַע כּוֹר סְתָם כְּדְאִשְׁכְּחַן בְּפֶרֶק הַמַּקְבֵּל (ב״מ דף קה:) נוֹתֵן אַרְבָּעָה קַבִּין לְכוֹר וּמַסִּיק דְּאַרְבָּעָה קַבִּין לְכוֹר זֶרַע קָאָמַר: מַאן תְּנָא מוּעָד בִּשְׁמִירָה פְּחוּתָה סַגִּי לֵהּ לָא בָּעֵי לְמֵימַר דְּמַתְנִי׳ בֵּין בְּתָם בֵּין בְּמוּעָד וכדר״א בֶּן יַעֲקֹב בְּפֶרֶק ד׳ זְה׳ בְּשִׁשִּׁים שְׁעוּרִין כְּמוֹתָן ר׳ יַנַּאי אוֹמֵר תַּרְקַב בְּשִׁשִּׁים תַּרְקַבִּין וּבֵין אֲכָלָה פָּחוֹת אוֹ יוֹתֵר מְשַׁלֵּם לְפִי חֶשְׁבּוֹן וְלָר׳ יַנַּאי מַשְׁבִּיחַ יוֹתֵר מִזֶּה מִלָּר׳ יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא דְּקַרְחַת תַּרְקַב אֵינָהּ נִמְדֶּדֶת בְּשִׁלְשִׁים סְאִין כְּמוֹ קַרְחַת סְאָה בָּס׳ סְאִין כְּדְאָמַר רַב פָּפָּא הָאֵין שָׁמִין כּוֹר בָּס׳ כּוֹרִים מִפְּנֵי שֶׁפּוֹגֵם מִזֶּה וְאע״ג דְּקָתָנֵי בְּמַתְנִיתִין בֵּית סְאָה בְּאוֹתָהּ שָׂדֶה לְרַבִּי יַנַּאי לֹא לִשְׁעוּרָא נָקְטִינַן שְׁאֵין מְשַׁעֲרִין בּוֹ כְּלָל אֶלָּא בְּתַרְקַב מְשַׁעֲרִין וְנִרְאֶה לר״י דְּכִי מְשַׁעֲרִין לְמַר בְּתַרְקַב וּלְמַר בְּסְאָה בְּבֵית סְאָה זֶרַע קָאָמַר דְּהֲוֵי נ׳ עַל נ׳ דְּאֵין דּוֹמֶה שֶׁדְּבָרָה מִשְּׁנָתֵנוּ בָּזֶה דְּבִבְהֵמָה אַחַת אֵירֵי וּמַתַּי אֲכָלָה כָּל זֶה אֶלָּא בְּסְאָה פְּרוֹת קָאָמַר דְּמְשַׁעֲרִין כְּדְקָתָנֵי אִם סְאָה סְאָה וְאֵין לְתָמֹהַּ עַל לְשׁוֹן בֵּית סְאָה דְּקָתָנֵי בְּמַתְנִיתִין דְּכֵיוָן שֶׁהַפְּרוֹת מְחֻבָּרִין לְקַרְקַע שַׁיָּךְ שֶׁפִּיר לְקָרוֹת לְסְאָה פֵּרוֹת הַנֶּאֱכָל בֵּית סְאָה וְהָא דְּפָרֵיךְ בְּגְמָרָא אַבְּרֵיתָא הָאי וְלֹא בֵּית כּוֹר וְלֹא כּוֹר מִבְּעֵי לֵהּ הָיְנוּ מְשׁוּם דְּבָרִישָׁא קָתָנֵי קַב וּבְסֵיפָא בֵּית כּוֹר וּמִיהוּ אִי הָוֵה מְפָרֵשְׁינַן דְּבְבֵית סְאָה זֶרַע קָאָמַר כְּגוֹן נ׳ עַל נ׳ הֲוֵי נִיחָא טִפֵּי אע״ג דְּבִגְמָרָא נָקֵט לְכוּלְּהוּ בְּלֹא בַּיִת כְּדְקָאָמַר סְאָה תַּרְקַב קַב וְכוֹר אֵין לְהַקְפִּיד דִּלְפָעָמִים קָרֵי נָמֵי לְבַיִת כּוֹר זֶרַע כּוֹר סְתָם כְּדְאִשְׁכְּחַן בְּפֶרֶק הַמַּקְבֵּל (ב״מ דף קה:) נוֹתֵן אַרְבָּעָה קַבִּין לְכוֹר וּמַסִּיק דְּאַרְבָּעָה קַבִּין לְכוֹר זֶרַע קָאָמַר: מַאן תְּנָא מוּעָד בִּשְׁמִירָה פְּחוּתָה סַגִּי לֵהּ לָא בָּעֵי לְמֵימַר דְּמַתְנִי׳ בֵּין בְּתָם בֵּין בְּמוּעָד וכדר״א בֶּן יַעֲקֹב בְּפֶרֶק ד׳ זְה׳

(לְעֵיל בָּבָא קַמָּא דף מה:) דְּמִשְׁמַע לֵיהּ דְּמַתְנִי׳ בְּמוּעָד לְחוּדֵיהּ אֵירֵי מִדְּנָקֵט צֹאן דְּאֵין רְגִילוּת לִהְיוֹת בָּהֶן קֶרֶן אֲבָל שׁוֹר וְרֶגֶל שְׁאֵין רְגִילוּת שֶׁיִּתְכַּוְּנוּ לְהַזִּיק דְּהָכִי פְּסִיקְא לֵיהּ וס״ל לְגַמָּרָא הַשְׁתָּא דְּמוּעָד דְּשׁוֹר וְרֶגֶל כְּמוּעָד דְּקֶרֶן וּלְהָכִי קָאָמַר ר״י הֵיא דִּלְר״מ כִּי הֵיכִי דְּבָעֵי שְׁמִירָה מֵעֵילָּה דְּקֶרֶן ה״נ בָּעֵי בְּשׁוֹר וְרֶגֶל אע״ג דְּבְקֶרֶן קְרֵאי כְּתִיב נִלְמוֹד סְתָם מִן הַמְפֹרָשׁ וְעוֹד דְּכוּלְּהוּ נְזָקִין כְּתִיב בַּתַּר קֶרֶן וְקַיְימָא אַהַהוּא דִּין שְׁמִירָה הַמְפֹרָשׁ

בָּה: רַבִּי יְהוּדָה הִיא קָצַת תַּמַּה דר״י דְּרֵישׁ לְעֵיל (בָּבָא קַמָּא דף מה:) וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ לְזֶה וְלֹא לְאֶחֵר: הַתּוֹרָה מֵעֵילָּה בְּשְׁמִירָתָם וּמע״ג דְּלְעֵיל בפ״ב (בָּבָא קַמָּא דף כה:) הָוֵה בָּעֵי לְמֵילַף דָּשׁן וֶרֶגֶל חַיָּב בִּרְשׁוּת הָרַבִּים מִק״ו מִקֶּרֶן וְכֵן בָּעֵי לְמֵילַף לְמִפְטַר קֶרֶן בְּרֹה״ר ק״ו אִי לָאו קְרֵאי וְלָא פְּרִכְינַן שֶׁכֵּן מֵעֵילָּה בְּשְׁמִירָתָם מְשׁוּם דְּאֵין שִׁיּוּר לְהַקְשׁוֹת מִשְּׁמִירָה אִי נָמֵי כר״א בֶּן יַעֲקֹב דְּאָמַר אֶחָד תָּם וְאֶחָד מוּעָד סַגִּי לֵהּ בְּשְׁמִירָה פְּחוּתָה: הָא בְּשָׁמְרוּ פָּחוּת כְּשְׁמִירָה מֵעֵילָּה הָרַבָּה קָאָמַר וכ״ת לְמָה לִי קְרָא דסד״א עַד דְּטָאֵים לֵיהּ כְּדְאָמַר לְעֵיל (בָּבָא קַמָּא דף נ.) וי״ל דְּפָשִׁיטָא לֵיהּ דִּכְשׁוּי מֵעֵילָּה בְּטָאֵים לֵיהּ חָשִׁיב אִי נָמֵי הַשְׁוָה הַכָּתוּב הַכּוֹרֶה לְפוֹתֵחַ וּפוֹתֵחַ שְׁמָצָאוֹ מִכְשָׁה בְּכְשׁוּי בְּעֵין שְׁמִירָה פְּחוּתָה מִסְתַּמָּא לֹא הֶחְמִירָה עָלָיו לְכָסוֹתוֹ בְּכְשׁוּי מֵעֵילָּה יוֹתֵר מִן הָרִאשׁוֹן וְלֹא אָמַר הַכָּתוּב לֹא יְכַסֶּנּוּ אֶלָּא בְּכְשׁוּי הָרִאשׁוֹן וְאֶפּוֹתֵחַ קַאֵי בְּשָׁוֶה וּבַקּוּנְטְרֶס מִשְּׁמַע דְּכָל כְּשׁוּי עַד דְּטָאֵים לֵיהּ חָשִׁיב כִּשְׁמִירָה פְּחוּתָה: עַד דְּעָבַד בְּעֵין וּבְעֵר אַף עַל גַּב דִּבְרִישׁ מְכִילְתִין (דף נ.) דְּרִשִׁינַן מִנַּהּ אֲוָלָא מִמַּיְלָא מ״מ ו״ל מִדְּלָא כְּתִיב וּבְעֵרָה ש״מ אַדְּאָדָם נָמֵי קַאֵי: אֲלֵימָא בְּכוֹלֵּ בָּרִיא בְּדִינֵי אָדָם נָמֵי לְחַיֵּב פִּי׳ אַכּוֹלֵּ דְּאִבְּהֵמָה וַדַּאי לָא מְחַיֵּב בְּפִרְצַת גָּדֵר בְּעָלְמָא דְּאֵין זֶה אֶלָּא גְּרֵמָא בְּעָלְמָא וי״ס שֶׁכָּתוּב בָּהֶן תְּקָדֵיא אַכּוֹלֵּ וא״ת נְהִי דְּחַיָּב אַכּוֹלֵּ נַיְמֵא דְּפָטוּר מִדִּינֵי אָדָם קַאֵי אַבְּהֵמָה וי״ל דְּלָא שַׁיָּךְ לְמֵימַר מִדִּינֵי אָדָם אִם הָיָה שׁוּם חִיּוּב אוֹ בְּכוֹלֵּ כְּשֶׁמְּחַרֵּץ בְּכוֹלֵּ רַשׁוּעַ אע״ג דְּאֵין דּוֹמֶה שֶׁיִּתְחַיֵּב בְּדִינֵי שָׁמַיִם עַל הַכּוֹלֵּ שֶׁהוּא רַשׁוּעַ כָּל כָּךְ שֶׁיִּפֹּל בְּרוּחַ מְצוּיָה אוֹ אֲפִלּוּ בְּרוּחַ שְׁאֵינָהּ מְצוּיָה מ״מ שַׁיָּךְ לְמֵימַר חַיָּב בְּדִינֵי שָׁמַיִם כֵּיוָן שֶׁיֵּשׁ דָּבָר שֶׁהוּא חַיָּב בּוֹ בְּגוֹן הַבְהֵמָה וְהַשְׁתָּא א״ש דִּנְקֵט בְּפָנֵי בָּהֶמֶת חֲבֵרוֹ וְלָא נָקֵט הַפּוֹרֵץ גָּדֵר שֶׁל חֲבֵרוֹ דְּאִכּוֹלֵּ לָא מְחַיֵּב כִּדְקָאָמַר לְקַמָּן מַהוּ דְּתִימָא דְּכֵיוָן דִּלְמִסְתַּר קָאֵי נָמֵי לָא לְחַיֵּב קמ״ל לְאִי נָמֵי כְּלוֹמַר לְמִסְתַּר וּלְמִפֹּל קָאֵי [וְעֵי׳ תוס׳ סַנְהֶדְרִין עז. ד״ה בְּנְזָקִין]

מַתְנִי׳ הַכּוֹנֵס פָּטוּר דְּהָא נָטְרָה וּמֵאי הָוֵי לֵיהּ לְמֵעְבַּד: הַנִּיחָה בַּחַמָּה מִצַּעֲרָא לֵהּ שְׁמָשָׁא וְלָא סַגִּי לֵיהּ בְּנִזְקֵיהּ כְּרַאוּי דְּמוֹסְקִינַן בְּגְמָרָא דְּהָכָא נָמֵי דְּחָיֵישׁ לְמֵעְבַּד: נִכְנַס הָרוֹעֶה תַּחְתֶּיהָ מִצּוֹנֵן: נִכְנַס הָרוֹעֶה תַּחְתֶּיהָ לְהִתְחַיֵּב בְּנִזְקֵיהָ: נִפְלָה בְּאֶגֶם מִגֵּו בְּעֵלָּה הַסָּמוּךְ לְגִנַּת חֲבֵרוֹ אוֹ שֶׁהֶחְזִיקָה רה״ר בְּבוֹהַ מִן הַגִּנָּה וְנָפְלָה: מַה שֶּׁגָּנַיִת לְפִי הֲנָאָתָהּ וְלֹא לְפִי הַזְּקָה: שָׁמִין בֵּית סְאָה בְּאוֹתָהּ שָׂדֶה אֵין שָׁמִין אֶת הָעֲרוּגָה לְבַדָּהּ מִפְּנֵי שֶׁמַּפְסִיד מִזֶּיק שֶׁשָּׁמִין אוֹתָהּ בְּכָל שְׁוִיהּ וְרַחֲמָנָא אָמַר וּבְעֵר בְּשָׂדֶה אַחֵר וְדִרְשִׁינַן בגמ׳ מִלְּמַד שֶׁשָּׁמִין אוֹתוֹ עַל גַּב שָׂדֶה אַחֶרֶת אֶלָּא שָׁמִין בֵּית סְאָה בְּאוֹתָהּ שָׂדֶה כַּמָּה הָיְתָה יָפָה קֹדֶם שֶׁנֶּאֱכְלָה מִמֶּנָּה הָעֲרוּגָה הָאֹאת וְכַמָּה הִיא יָפָה עַכְשָׁו וְהַשְׁתָּא לָא מְשַׁלֵּם כּוּלְּהוּ דָּמֵיהָ דְּמֵי שֶׁלּוֹקֵחַ בֵּית סְאָה כְּשֶׁהִיא בְּתִבּוּאָתָהּ אֵינוֹ מְזַלְזֵל בָּהּ בְּשָׁבִיל הֶפְסֵד עֲרוּגָה אַחַת כִּי אִם דָּבָר מוּעָט: ר״ש אוֹמֵר אֲכָלָה פֵּרוֹת גְּמוּרִין שֶׁכְּבָר בִּשְׁלוּ כָּל צָרְכָן: מְשַׁלֶּמֶת כָּל הַחֶזֵק וְהֵיכָא שָׁיְימִינַן אַגֵּב שָׂדֶה הֵיכָא דָּעֲדִין לֹא נִגְמְרוּ: גְּמ׳ מֵאן תְּנָא מוּעָד בִּשְׁמִירָה פְּחוּתָה סַגִּי לֵהּ מַנִּי מַתְנִי׳ דְּאָמַר צֹאן שֶׁהִזִּיקָה הֵיכָא דָּעֲדִין לֹא נִגְמְרוּ: גְּמ׳ מֵאן תְּנָא מוּעָד בְּשְׁמִירָה פְּחוּתָה כְּדְאוֹקְמָנָא שְׁיָכוֹלָה לַעֲמוֹד בְּרוּחַ מְצוּיָה וְאִי אַתְּ רוּחַ שְׁאֵין מְצוּיָה לֹא קָאֵי: קִשְׁרוּ בְּעָלָיו לְשׁוֹר: וְנָעַל בְּפָנָיו כְּרַאוּי גְּרֵסִי׳: תָּם חַיָּב דְּלָא סַגִּי לֵיהּ בְּפָחוּתָה וְטַעְמָא דר׳ יְהוּדָה בְּפֶרֶק שׁוֹר שֶׁנָּגַח ד׳ וְה׳ (לְעֵיל בָּבָא קַמָּא דף מה:): ר״א פְּלִיג אִתַּרְוַיְיהוּ דְּאִלּוּ ר״מ מֵיהוּ בְּשְׁמִירָה מְעֻלָּה סַגִּי לֵיהּ ור״א סָבַר לַיְית לֵהּ נְטִירוּתָא לְמוֹעֵד: הָא כְּסָפוֹ אֲפִי׳ פָּרְחָא וְלָא בָּעֵי עַד דְּטָאֵים לֵיהּ בְּעִפְרָא: בְּעֵין מַבְעִיר בְּפְשִׁיעָה: בְּעֵין וּבְעֵר בְּעֵין שֶׁאֲכִילָתָהּ לְבָהֶמְתּוֹ בְּיָדַיִם כְּלוֹמַר בְּפְשִׁיעָה: מַתְנִי׳ נָמֵי דִּיקָא דְּטָעְמָא מְשׁוּם דְּהַתּוֹרָה מִעֲטָה אֲבָל בְּקֶרֶן מוּעֶדֶת לָאו כר״י ס״ל: מִדְּקָתָנֵי צֹאן דְּאֵין הַזִּיקָה אֶלָּא בְּשֵׁן וְרֶגֶל פְּרִכִינַן עַסְקִינַן וְאִתַּי כּוּלְּהוּ פְּרָקִי עַד הַשְׁתָּא: פְּטוּר מִדִּינֵי אָדָם קָסָבַר גְּרֵמָא בְּנִזְקֵין פְּטוּר: הַפּוֹרֵץ גָּדֵר וְיָצְאָתָה הַבְהֵמָה וּבְרָחָה: הַכּוֹפֵף קָמָתוֹ לְצַד הַדֶּלֶקֶת כְּדֵי שֶׁתִּבָּעֵר בָּהּ הָאֵשׁ: אִי בְּכֹלֵּ בָּרִיא בְּדִינֵי אָדָם נָמֵי נְחַיֵּב מִיהָא אִכּוֹלֵּ דְּהָא בְּיָדַיִם עָבַד וְאִבְּהֵמָה לַיְיבָא לְמֵימַר דְּמִחַיֵּב דְּהָא תְּנַן פָּרְצוּהָ לִסְטִים פָּטוּר:

אַ מַתְנִי׳ הַכּוֹנֵס צֹאן לַדִּיר, וְנָעַל בְּפָנֶיהָ כְּרָאוּי,

הַכּוֹנֵס

וְיָצְאָה וְהִזִּיקָה – פָּטוּר. לֹא נָעַל בְּפָנֶיהָ כְּרָאוּי, וְיָצְאָה וְהִזִּיקָה – חַיָּיב. [ג]נִפְרְצָה בַּלַּיְלָה אוֹ שֶׁפְּרָצוּהָ לִסְטִים, וְיָצְאָה וְהִזִּיקָה – פָּטוּר. הוֹצִיאוּהָ לִסְטִים – לִסְטִים חַיָּיבִין. [ד]הִנִּיחָהּ בַּחַמָּה, אוֹ שֶׁמִּסְרָהּ לְחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן, וְיָצְאָה וְהִזִּיקָה – חַיָּיב. [ה]מְסָרָהּ לְרוֹעֶה – נִכְנַס הָרוֹעֶה תַּחְתֶּיהָ. [זח(א)]נָפְלָה לְגִינָּה וְגָנֲתָה – מְשַׁלֶּמֶת מַה שֶּׁגָּנֲתָה. יְרָדָה כְּדַרְכָּהּ וְהִזִּיקָה – מְשַׁלֶּמֶת מַה שֶּׁהִזִּיקָה. כֵּיצַד מְשַׁלֶּמֶת מַה שֶּׁהִזִּיקָה? שָׁמִין בֵּית סְאָה בְּאוֹתָהּ שָׂדֶה – כַּמָּה הָיְתָה יָפָה, וְכַמָּה הִיא יָפָה. [ט(ב)]רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אֲכָלָה פֵּירוֹת גְּמוּרִים – מְשַׁלֶּמֶת פֵּירוֹת גְּמוּרִים. אִם סְאָה – סְאָה, אִם סְאָתַיִם – סְאָתַיִם. [א]גְּמ׳ תָּנוּ רַבָּנָן: אֵיזֶהוּ ״כָּרָאוּי״, וְאֵיזֶהוּ ״שֶׁלֹּא כָּרָאוּי״? דֶּלֶת שֶׁיְּכוֹלָה לַעֲמוֹד בְּרוּחַ מְצוּיָה – זֶהוּ כָּרָאוּי. שֶׁאֵינָהּ יְכוֹלָה לַעֲמוֹד בְּרוּחַ מְצוּיָה – זֶהוּ שֶׁלֹּא כָּרָאוּי. [ג]אָמַר רַבִּי מָנִי בַּר פַּטִּישׁ: מַאן תַּנָּא מוּעָד דְּסַגִּי לֵיהּ בִּשְׁמִירָה פְּחוּתָה – רַבִּי יְהוּדָה הִיא, דְּתָנַן: קִשְׁרוּ בְּעָלָיו בְּמוֹסֵירָה, וְנָעַל לְפָנָיו כָּרָאוּי, וְיָצָא וְהִזִּיק – אֶחָד תָּם וְאֶחָד מוּעָד, חַיָּיב; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: תָּם – חַיָּיב, מוּעָד – פָּטוּר; שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ בְּעָלָיו״ – וְשָׁמוּר הוּא זֶה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אֵין לוֹ שְׁמִירָה אֶלָּא סָכִין. [ב]אֶפִילּוּ תֵּימָא רַבִּי מֵאִיר, שָׁאנֵי שֵׁן וְרֶגֶל – דְּהַתּוֹרָה מִיעֲטָה בִּשְׁמִירָתָן. דְּאָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וְאָמְרִי לַהּ בְּמַתְנִיתָא תָּנָא: אַרְבָּעָה דְּבָרִים הַתּוֹרָה מִיעֲטָה בִּשְׁמִירָתָן, וְאֵלּוּ הֵן: בּוֹר, וְאֵשׁ, שֵׁן, וְרֶגֶל. בּוֹר – דִּכְתִיב: ״כִּי יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר אוֹ כִּי יִכְרֶה אִישׁ בֹּר, וְלֹא יְכַסֶּנּוּ״, הָא כִּסָּהוּ – פָּטוּר. אֵשׁ – דִּכְתִיב: ״שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם הַמַּבְעִר אֶת הַבְּעֵרָה״ – עַד דְּעָבֵיד כְּעֵין מַבְעִיר. ״שֵׁן – דִּכְתִיב: ״וּבְעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר״ – עַד דְּעָבֵיד כְּעֵין ״וּבְעֵר״. וְרֶגֶל – דִּכְתִיב: ״וְשִׁלַּח״ – עַד דְּעָבֵיד כְּעֵין וְשִׁלַּח. [ד]וְתַנְיָא: ״וְשִׁלַּח״ – זֶה הָרֶגֶל, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: ״מְשַׁלְּחֵי רֶגֶל הַשּׁוֹר וְהַחֲמוֹר״. ״וּבְעֵר״ – זֶה הַשֵּׁן, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: ״כַּאֲשֶׁר יְבַעֵר הַגָּלָל עַד תֻּמּוֹ״. טַעְמָא דְּעָבֵיד כְּעֵין ״וְשִׁלַּח״ ״וּבְעֵר״, הָא לָא עָבֵיד – לָא. אָמַר רַבָּה: מַתְנִיתִין נָמֵי דַּיְקָא, דְּקָתָנֵי ״צֹאן״ – מִכְּדֵי בְּשׁוֹר קָא עָסְקִינַן וְאָתֵי, נֵיתֵי ״שׁוֹר״! מַאי שְׁנָא דְּקָתָנֵי ״צֹאן״? לָאו מִשּׁוּם דְּהַתּוֹרָה מִיעֲטָה בִּשְׁמִירָתָן? לָאו; מִשּׁוּם דְּכָאן קֶרֶן לֹא כְּתִיבָא בַּהּ, שֵׁן וְרֶגֶל הוּא דִּכְתִיב בֵּיהּ; וְקָא מַשְׁמַע לַן דְּשֵׁן וְרֶגֶל – דְּמוּעָדִין הוּא. שְׁמַע מִינַּהּ. תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: אַרְבָּעָה דְּבָרִים הָעוֹשֶׂה אוֹתָן פְּטוּר מִדִּינֵי אָדָם, וְחַיָּיב בְּדִינֵי שָׁמַיִם. וְאֵלּוּ הֵן: הַפּוֹרֵץ גָּדֵר בְּפָנֵי בָּהֶמַת חֲבֵירוֹ, וְהַכּוֹפֵף קָמָתוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ בְּפָנֵי חֲבֵירוֹ, וְהַשּׁוֹכֵר עֵדֵי שֶׁקֶר לָהָעִיד, וְהַיּוֹדֵעַ עֵדוּת לַחֲבֵירוֹ וְאֵינוֹ מֵעִיד לוֹ. [ה]אָמַר מָר: הַפּוֹרֵץ

מסורת הש"ס

א לקמן מז.; גיטין נג.

ב לעיל מז:

ג סמג עשין סט:; לקמן צט:; לעיל כח:

ד בבא מציעא צג:; לעיל כא:

גליון הש"ס

רש"י ד"ה אם לא יגיד וכו' ועוד קי"ל. תמוה לי הא באמת היכא דעד אחד מועיל בעדותו לחייב ממון חייב קרבן שבועה כדאמרי' בשבועות רפ"ד הכל מודים בעד סוטה וכו' ובתוס' ריש סוטה ד"ה כל הקשו באמת אמאי לא אמרינן דוהוא עד היינו ב' דוקא. וע"ש מה שתירצו אבל לרש"י דכ"כ לקושטא דמילתא דוהוא עד היינו ב' דוקא צ"ע:

ד"ה פטור וכו' דהיזק שאינו ניכר לא שמיה היזק. קשה למ"ש רש"י תחלה העושה מלאכה ששקל בהן משקלות ובוה אף למ"ד דשמיה היזק פטור ע"ש בגיטין וצ"ע:

תורה אור השלם

[ויקרא ה, א]
[במדבר יט]

א בְּכוֹתֶל רָעוּעַ דְּלָא אַפְסָדֵיהּ דְּלְמִסְתַּר קָאֵי: דְּמֵטֵי לֵיהּ כְּשָׁכְפָּפָה הָגִיעַ בָּהּ הַדַּלָּקָה: בְּרוּחַ מְצוּיָה וּבִדְיֵנֵי אָדָם נַחֵיב: בְּרוּחַ שֶׁאֵינָהּ מְצוּיָה דְּמִידֵי דְּלָא סָלְקָא אַדַּעְתַּהּ אֶלָּא דְּמֵטְיָא לֵהּ בְּרוּחַ מְצוּיָה בְּדִינֵי אָדָם נָמֵי לְחַיֵּב. וא"ת כֵּיוָן שֶׁאֵין חִלּוּק בֵּין מְקֹרֵב דָּבָר הַיא: טָמוּן אִתְּמַר שְׁכִפָּה קַמַּי חֲבֵרוֹ בְּסַדְרֵינֵן כְּשֶׁרָאָה דְּלָקָה אֲצָלָהּ וְהוּא לֹא שָׁלַח אֶת הַבְּעֵרָה וְשָׁוְיָה טָמוּן וְגָרַם לְהַפְסִיד אֶת הַנְּזָק וְלִפְטֹר אֶת הַמַּבְעִיר דְּפָטוּר עַל טָמוּן בְּאֵשׁ: לְנַפְשֵׁהּ לְהוֹצִיא מָמוֹן מֻחֲבָרוֹ לְעַצְמוֹ: מָמוֹנָא בָּעֵי לְשַׁלּוּמֵי אוֹתוֹ מָמוֹן שֶׁהוֹצִיא חַיָּב לְהַחֲזִיר: לְחַבְּרֵהּ שַׁכַּר עֵדִי שָׁקַר לְהוֹצִיא מִגָּה מֵרֵאוּבֵן לְשִׁמְעוֹן: פְּשִׁיטָא דְּאוֹרְיְיתָא הוּא דְּחַיֵּב בְּדִינֵי שָׁמַיִם: אִם לֹא יַגִּיד בְּתֹרֶי קָא מְשָׁתֵּעִי מִדְּקָפֵד אַהַגָּדָה מַשְׁמַע שֶׁאִלּוּ מַגִּידִין מִתְחַיֵּב זֶה מָמוֹן וְעוֹד קִי"ל (סוֹטָה דף ב:) כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר עַד הֲרֵי כָּאן שְׁנֵי עֵדִים עַד שֶׁיִּפְרֹט לְךָ הַכָּתוּב אֶחָד מִדְּכָתִיב לֹא יָקוּם עֵד אֶחָד בְּאִישׁ (דְּבָרִים י"ט:ט"ו): אֶלָּא בְּחַד שְׁמָחֵיבוּ שְׁבוּעָה וּבְדִינֵי שָׁמַיִם מְחַיֵּב דְּאִי הָוֶה מַסְהִיד מְחַיֵּב לֵיהּ שְׁבוּעָה וְדִלְמָא לָא הֲוֵי מִשְׁתְּבַע בְּשִׁקְרָא וּמְשַׁלֵּם: וְתוּ לֵיכָּא דְּחַיְּבִינַן בְּדִינֵי שָׁמַיִם: הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּמֵי חַטָּאת שֶׁשָּׁקַל בְּנֶגְדָּן מִשְׁקָלוֹת בְּמִסָּכָת גִּטִּין (דף נג.) וְהֵן נִפְסָלִין בְּמִלָּאכָה: פְּטוּר מִדִּינֵי אָדָם דְּהָזֵק שְׁאֵינוֹ נִכָּר לֹא שְׁמֵהּ הָזֵק וְכָלְהוּ הֲנֵי תְּיוּבְתֵּי מְתָנֵיתָא נִינְהוּ: הַמַּבְעֶרֶת תַּקָּה לוֹ בְּאָזְנוֹ פְּתָאוֹם וּבְעֵדוֹ דְּלָא עֲבַד בָּהּ מַעֲשֶׂה בְּגוּפוֹ: ר"מ מְחַיֵּב בְּהֶזֵּקוֹ פְּלָגְתֵּיהּ מִפְּרֶשָׁא בְּהַמַּנִּיחַ אֶת הַכַּד (דף כט.) בְּנָתְקַל פּוֹשֵׁעַ וּבְמַפְקִיר גְּזָקִין: אֲנָא כְּסוּיֵי כְּסִיתֵהּ שֶׁלֹּא תַּבְעִיר בָּהּ הָאֵשׁ מֵהָר: דִּבְרֵי הָרַב שׁוֹמְעִין וְהָיָה לָהֶם שֶׁלֹּא יְעִידוּ: וְהוּא שֶׁחִתְּרָה הָא דְּתָנֵן נִפְרְצָה בַּלַּיְלָה פָּטוּר כְּגוֹן שֶׁחִתְּרָה הַבְּהֵמָה וְהִפִּילָה הַכֹּתֶל דְּאָנוּס הוּא: אֲבָל לֹא חִתְּרָה אֶלָּא מֵעַצְמָהּ נָפְלָה: תְּחִלָּתוֹ בְּפְשִׁיעָה שֶׁהִנִּיחָהּ בְּחַמָּה וּפְשִׁיעָה הִיא אֲצָל פְּתִיחַת הַדֶּלֶת דְּאָמְרִינַן לְקַמָּה כָּל תַּחְבּוּלוֹת שֶׁיָּכוֹלָה לַעֲשׂוֹת עוֹשָׂה אֶגֹּב צַעֲרָהּ: וְסוֹפוֹ בְּאֹנֶס שֶׁחִתְּרָה: הַנִּיחָא לְמַאן דְּאָמַר כו' פְּלָגְתָּא הִיא בְּסוֹף הַמַּפְקִיד (ב"מ דף מב.) תְּרֵי לִשָּׁנֵי דְּשַׁ"ס אֲלִיבָּא דְּרַב יוֹסֵף: תְּחִלָּתוֹ בְּפְשִׁיעָה אֲצָל נְפִילָה דַּעֲבִיד לְמִפַּל: ה"ג אֶלָּא מַתְנֵי' בְּכֹתֶל בְּרִיא וַאֲפִילּוּ לֹא חִתְּרָה: הִנִּיחָהּ בַּחַמָּה כו' אָמַר רַבָּה וַאֲפִילּוּ חִתְּרָה וּבְכֹתֶל בְּרִיא: תְּחִלָּתוֹ בְּפְשִׁיעָה שֶׁהִנִּיחָהּ בַּחַמָּה וּפְשִׁיעָה הִיא אֲצָל פְּתִיחַת הַדֶּלֶת דְּאָמְרִינַן לְקַמָּה כָּל תַּחְבּוּלוֹת שֶׁיָּכוֹלָה לַעֲשׂוֹת עוֹשָׂה אֶגֹּב צַעֲרָהּ: וְסוֹפוֹ בְּאֹנֶס שֶׁחִתְּרָה: טַצְדְּקָא תַּחְבּוּלוֹת:

ב בְּכוֹתֶל רָעוּעַ. אָמַר מָר: הַכּוֹפֵף קָמָתוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ בְּפָנֵי הַדְּלֵיקָה. הֵיכִי דָּמֵי? אִילֵימָא דְּמֵטְיָא לֵיהּ בְּרוּחַ מְצוּיָה, בְּדִינֵי אָדָם נָמֵי נְחַיֵּיב! אֶלָּא דְּמֵטְיָא בְּרוּחַ שֶׁאֵינָהּ מְצוּיָה. גוְרַב אַשִׁי אָמַר: טָמוּן אִתְּמַר, מִשּׁוּם חֲשַׁשְׁנָה טָמוּן בָּאֵשׁ. הָאָמַר מָר: הַשּׁוֹכֵר עֲדֵי שָׁקָר. הֵיכִי דָּמֵי? אִילֵימָא לְנַפְשֵׁהּ – מָמוֹנָא בָּעֵי שַׁלּוֹמֵי, וּבְדִינֵי אָדָם נָמֵי נְחַיֵּב! אֶלָּא לְחַבְּרֵיהּ. דוְהַיּוֹדֵעַ עֵדוּת לַחֲבֵירוֹ וְאֵינוֹ מֵעִיד לוֹ. בְּמַאי עָסְקִינַן? אִילֵימָא בְּבֵי תְרֵי – פְּשִׁיטָא! דְּאוֹרַיְיתָא הוּא – ״אִם לוֹא יַגִּיד, וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ״! טאֶלָּא בְּחַד. אוְתוּ לֵיכָּא? (וְהָאִיכָּא (סִימָן: הָעוֹשֶׂה, בְּסַם, וּשְׁלִיחַ, חֲבֵירוֹ, נִשְׁבַּר.) הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּמֵי חַטָּאת וּבְפָרַת חַטָּאת – פְּטוּר מִדִּינֵי אָדָם, וְחַיָּיב בְּדִינֵי שָׁמַיִם! (ב)וְהָאֵיכָּא הַנּוֹתֵן סַם הַמָּוֶת בְּפָנֵי בֶּהֱמַת חֲבֵירוֹ – פְּטוּר מִדִּינֵי אָדָם, וְחַיָּיב בְּדִינֵי שָׁמַיִם! יוְהָאֵיכָּא הַשּׁוֹלֵחַ אֶת הַבְּעֵרָה בְּיַד חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן – פְּטוּר מִדִּינֵי אָדָם, וְחַיָּיב בְּדִינֵי שָׁמַיִם! יגוְהָאֵיכָּא הַמַּבְעִית אֶת חֲבֵירוֹ – פְּטוּר מִדִּינֵי אָדָם, וְחַיָּיב בְּדִינֵי שָׁמַיִם! (ג)וְהָאֵיכָּא נִשְׁבְּרָה כַּדּוֹ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְלֹא סִילְקָהּ, נָפְלָה גְּמַלּוֹ וְלֹא הֶעֱמִידָהּ – רַבִּי מֵאִיר מְחַיֵּיב בְּהֶזֵּיקָן, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: פָּטוּר בְּדִינֵי אָדָם, וְחַיָּיב בְּדִינֵי שָׁמַיִם! אִין, מֵיהָא אֵיכָּא טוּבָא; וְהָנֵי אִצְטְרִיכָא לֵיהּ – מַהוּ דְּתֵימָא בְּדִינֵי שָׁמַיִם נָמֵי לָא לִיחַיֵּב, קָא מַשְׁמַע לַן. טהַפּוֹרֵץ גָּדֵר בִּפְנֵי בֶּהֱמַת חֲבֵירוֹ – מַהוּ דְּתֵימָא: כֵּיוָן דְּלִמְסְתְּרֵיהּ קָאֵי, מָה עָבִיד? בְּדִינֵי שָׁמַיִם נָמֵי לָא לִיחַיֵּב; קָא מַשְׁמַע לַן. טוהַכּוֹפֵף קָמָתוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ נָמֵי – מַהוּ דְּתֵימָא, לֵימָא: מִי הָוֶה יָדְעִנָא דְּאָתְיָא רוּחַ שֶׁאֵינָהּ מְצוּיָה? וּבְדִינֵי שָׁמַיִם נָמֵי לָא לִיחַיֵּב; קָא מַשְׁמַע לַן. וּלְרַב אָשֵׁי – דְּאָמַר נָמֵי טָמוּן אִתְּמַר, דְּתֵימָא: אִילֵימָא דְּמֵטְיָא לֵיהּ בְּרוּחַ מְצוּיָה בְּדִינֵי אָדָם נָמֵי לְחַיֵּב. וא"ת כֵּיוָן שֶׁאֵין חִלּוּק בֵּין מְקֹרֵב דָּבָר אֶלָּא דְּמֵטְיָא לֵהּ בְּרוּחַ מְצוּיָה בְּדִינֵי אָדָם נָמֵי לְחַיֵּב. וא"ת כֵּיוָן שֶׁאֵין חִלּוּק בֵּין מְקֹרֵב דָּבָר וְשָׁם) כְּפָתוֹ בְּמָקוֹם שֶׁסּוֹף חַמָּה אוֹ צִנָּה לְבֹא פָּטוּר לְחַיֵּב לְמ"ד אִשּׁוֹ מִשּׁוּם חֲצֵרוֹ וְכֵן כְּפָתוֹ לִפְנֵי אֲרִי וי"ל דְּוַדַּאי אִי כְּפָתוֹ וֶהֱבִיאוֹ בְּמָקוֹם שֶׁסּוֹף חַמָּה אוֹ צִנָּה לְבֹא אוֹ אֲרִי חַיָּב אֲבָל הָתָם מַיְירֵי שֶׁכְּפָתוֹ בְּמָקוֹם שֶׁהָיָה וְלֹא הֶזִּיזוֹ מִמְּקוֹמוֹ וְלֹא הָוֵי מְצַמְצֵם הוֹאִיל וְהַחַמָּה וְהַצִּנָּה וְהָאֲרִי אֵין עָלָיו בְּשָׁעַת כְּפִיתָה וְהֵהִיא דְּאוּתְקֵיל עָלֶיהָ בְּדֶרֶךְ דְּמֵיָא אֲפִילּוּ כְּפָתוֹ וֶהֱבִיאוֹ שָׁם וְאַחַ"כ אִתְקֵיל פָּטוּר דְּדָמֵי לְזוֹרֵק חֵץ וּתְרִיס בְּיָדוֹ וַאֲפִילּוּ קַדַּם הוּא וּנְטָלוֹ פָּטוּר וְא"ת הַהִיא דְּהִשִּׁיךְ בּוֹ אֶת הַנָּחָשׁ דְּפָטוּר לְמ"ד מֵעַצְמוֹ הוּא מַכִּישׁ אַמַּאי פָּטוּר לְפִי מַה שֶׁפָּרַשׁ בִּשְׁמַעְתִּין דְּפִי פָּרָה (דף כג:) שָׁשַׁם יָדוֹ לְתוֹךְ פִּיו וְהִשִּׁיךְ לְחַיֵּב מִשּׁוּם אִשּׁוֹ דְּוַדַּאי הַנָּחָשׁ יָזִיק הָאָדָם וי"ל דְּשַׁאנֵי הָתָם שֶׁאֵין הָאָדָם עָדַיִן בָּעוֹלָם: מָמוֹנָא בָּעֵי לְשַׁלּוּמֵי וְכִי תֵּימָא פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם מִשּׁוּם דְּלָא יָדְעִי שֶׁהֵם עֵדוּת שֶׁקֶר מ"מ כֵּיוָן שֶׁאִם הָיוּ יוֹדְעִין שֶׁהֵם עֵדוּת שֶׁקֶר מִשְׁלַם אֵין שַׁיָּךְ לְמֵימַר פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם: אֶלָּא לְחַבְּרֵהּ כְּגוֹן שֶׁאֵין לְחַבְּרֵהּ מָה לְשַׁלֵּם אוֹ שֶׁהָלַךְ לִמְדִינַת הַיָּם אוֹ כְּגוֹן שֶׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִים שֶׁהֵם עֵדֵי שֶׁקֶר וְדַוְקָא שֶׁלֹּכֵר אֲבָל אָמַר פָּטוּר מִדִּינֵי שָׁמַיִם דְּסָבוּר שֶׁלֹּא יִשְׁמְעוּ לוֹ דְּאֵין נִרְאֶה לוֹמַר דְּנָקֵט שׁוֹכֵר לְאַשְׁמוּעִינַן דְּאַפִּי' שׁוֹכֵר פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם שֶׁאֵין זֶה שׁוּם חִדּוּשׁ וּלְקַמָּן לָא עָבֵיד צָרִיכוּתָא אֶלָּא מִדִּינֵי שָׁמַיִם וְעוֹד . דִּבְפִרְקִין תָּנֵן (דף נט:) הַשּׁוֹלֵחַ אֶת הַבְּעֵרָה בְּיַד חש"ו פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם וְחַיָּב בְּדִינֵי שָׁמַיִם שֶׁלֹּח בְּיַד פִּקֵּחַ הַפִּקֵּחַ חַיָּב מִשְׁמַע דְּשׁוֹלֵחַ פָּטוּר אַף מִדִּינֵי שָׁמַיִם: פְּשִׁיטָא אִם לֹא יַגִּיד וְכוּ' וא"ת ה"מ כְּשֶׁעָבַר עַל שְׁבוּעָתוֹ דִּכְתִיב וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה וי"ל דְּה"ק קְרָא כְּשֶׁעָבַר בְּדָבָר שֶׁאִם לֹא יַגִּיד הָיָה נוֹשֵׂא עָוֹן אוֹ יָבִיא קָרְבָּן שְׁבוּעָה אֲבָל בְּלֹא שְׁבוּעָה נַמִּי אֵיכָא נְשִׂיאוּת עָוֹן כְּדִמוֹכַח בְּמַתְנִי' בְּאֶחָד דִּינֵי מָמוֹנוֹת (סַנְהֶדְרִין דף לז:) וְדַוְקָא בב"ד דְּכָשְׁאוֹמְרִים אֵין אָנוּ יוֹדְעִים לְהַעִיד שׁוּב אֵינָם יְכוֹלִין לְהַעִיד דְּכֵיוָן שֶׁהִגִּיד שׁוּב אֵינוֹ חוֹזֵר וּמַגִּיד וְהַיְנוּ אִם לֹא יַגִּיד דִּקְרָא אָבֵל חוּץ לב"ד אֵין לְחוּשׁ שֶׁיְּכוֹל לַחֲזֹר וּלְהַעִיד: הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּמֵי חַטָּאת עַד שֶׁלֹּא נָתַן הָאֵפֶר כְּדִתְנַן בְּמַס' פָּרָה (פ"ד מ"ד) פָּרָה נִפְסֶלֶת בְּמִלָּאכָה עַד שֶׁתַּעֲשֶׂה אֵפֶר וְהַמְּלָאכָה פּוֹסֶלֶת בַּמַּיִם עַד שֶׁיִּשָּׁים הָאֵפֶר לְתוֹכָהּ וּבְסִפְרֵי יְלִיף מִקְרָא יָכוֹל אַף קְדֻשָּׁן ת"ל לְמִשְׁמֶרֶת לְמֵי נִדָּה וְלֹא שָׁכְבָר מֵי נִדָּה: פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם בְּפָ' הַנִּזְקִין (גִּטִּין נג.) פְּרִיךְ מִנִּזֵּה לְמ"ד הֶזֵּק שְׁאֵין נִכָּר שְׁמֵהּ הֶזֵּק: אֲבָל הָנֵי אִצְטְרִיךְ לֵיהּ וא"ת הַנּוֹתֵן סַם הַמָּוֶת נָמֵי חִדּוּשׁ הוּא לְמִתְנֵי כְּדַאֲמְרִינַן לְעֵיל (בָּבָא קַמָּא דף מז:) דַּאֲפִילּוּ סַם הַמָּוֶת דְּלֹא עֲבִידָא דְּאָכְלָה חַיָּב בְּדִינֵי שָׁמַיִם וְשָׁמָא אֵין כָּל כַּךְ חִדּוּשׁ: כְּסוּיֵי כְּסִיתֵהּ וא"ת גָּלוּי וְיָדוּעַ לַמָּקוֹם לְמָה נִתְכַּוֵּן אִם לְטוֹבָה אִם לְרָעָה וי"ל דַּאֲפִי' בְּמִתְכַּוֵּן לְטוֹבָה שֶׁלֹּא יְמַהֵר לְשָׁרֵף וְיוּכַל לְהַצִּיל בַּעַל הַבַּיִת בְּתוֹךְ כַּךְ מ"מ בְּדִינֵי שָׁמַיִם חַיָּב דְּאִבְּעֵי לֵיהּ לְאַזְדְּהוֹרֵי וּלְאַסּוֹקֵי אַדַּעְתַּהּ שֶׁלֹּא יָבֹא לוֹ הֶפְסֵד בְּכָךְ: מַהוּ דְּתֵימָא הָוֵיא לַהּ תְּחִלָּתוֹ בְּפְשִׁיעָה וְסוֹפוֹ בְּאֹנֶס קמ"ל דְּכוּלְּהוּ פְּשִׁיעָה הִיא ק"ק דה"ל לְמֵימַר מַהוּ דְּתֵימָא כֻּלָּהּ אֹנֶס הוּא וּכְגוֹן שֶׁנִּפַּל כָּל כָּךְ יָפָה שֶׁאֵינָהּ יְכוֹלָה לַצֵּאת אֶלָּא בַּחֲתִירָה קָמַשְׁמַע לַן דְּפוֹשֶׁעַ הוּא אֲצָל חֲתִירָה שֶׁהִנִּיחָהּ בַּחַמָּה:

עין משפט
נר מצוה

א סמג עשין סז:

ב מיי' פי"ד מהל' נזקי ממון הל' יד, סמג עשין סט, טוש"ע חו"מ סי' תיח סעי' יא:

ג סמג עשין סט:

ד מיי' פי"ד מהל' נזקי ממון הל' יד, טוש"ע חו"מ סי' תיח סעי' טז:

ה מיי' פי"ג מהל' עדות הל' ז, סמג לאוין כח, טוש"ע חו"מ סי' לב סעי' ב:

ו סמג עשין סט:

ז מיי' פי"ג מהל' עדות הל' ז, סמג לאוין כח, טוש"ע חו"מ סי' כח סעי' א:

ח מיי' פא' מהל' עדות הל' א, סמג עשין קח:

ט סמג עשין סט:

י מיי' פי"ג מהל' עדות הל' ז, סמג עשין קח, טוש"ע חו"מ סי' כח סעי' א:

יא מיי' פז' מהל' חובל ומזיק הל' ה:

יב מיי' פי"ד מהל' נזקי ממון הל' ה, סמג עשין סט, טוש"ע חו"מ סי' תיח סעי' ז:

יג סמג לאוין כח:

יד מיי' פב' מהל' חובל ומזיק הל' ז, סמג עשין סט, טוש"ע חו"מ סי' תכ סעי' לב:

טו סמג לאוין כח:

טז סמג לאוין כח:

יז סמג עשין קח:

יח סמג עשין קח:

יט מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' א, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' א:

כ מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' א, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' ה:

כא מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' ב, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' ב:

כב מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' ג, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' ג:

כג מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' ד, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' ד:

כד מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' ו, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' ו:

כה מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' ח, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' ח:

כו מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' ט, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' ט:

כז מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' יא, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' יא:

כח מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' יב, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' יב:

כט מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' יג, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' יג:

ל מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' יד, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' יד:

לא מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' טו, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' טו:

לב מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' טז, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' טז:

לג מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' יז, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' יז:

לד מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' יח, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' יח:

לה מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' יט, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' יט:

לו מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' כ, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' כ:

לז מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' כא, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' כא:

לח מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' כב, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' כב:

לט מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' כג, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' כג:

מ מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' כד, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' כד:

מא מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' כה, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' כה:

מב מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' כו, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' כו:

מג מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' כז, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' כז:

מד מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' כח, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' כח:

מה מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' כט, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' כט:

מו מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' ל, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' ל:

מז מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' לא, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' לא:

מח מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' לב, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' לב:

מט מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' לג, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' לג:

נ מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' לד, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' לד:

נא מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' לה, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' לה:

נב מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' לו, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' לו:

נג מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' לז, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' לז:

נד מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' לח, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' לח:

נה מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' לט, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' לט:

נו מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' מ, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' מ:

נז מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' מא, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' מא:

נח מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' מב, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' מב:

נט מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' מג, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' מג:

ס מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' מד, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' מד:

סא מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' מה, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' מה:

סב מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' מו, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' מו:

סג מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' מז, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' מז:

סד מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' מח, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' מח:

סה מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' מט, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' מט:

סו מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' נ, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' נ:

סז מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' נא, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' נא:

סח מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' נב, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' נב:

סט מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' נג, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' נג:

ע מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' נד, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' נד:

עא מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' נה, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' נה:

עב מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' נו, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' נו:

עג מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' נז, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' נז:

עד מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' נח, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' נח:

עה מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' נט, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' נט:

עו מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' ס, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' ס:

עז מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' סא, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' סא:

עח מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' סב, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' סב:

עט מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' סג, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' סג:

פ מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' סד, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' סד:

פא מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' סה, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' סה:

פב מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' סו, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' סו:

פג מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' סז, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' סז:

פד מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' סח, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' סח:

פה מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' סט, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' סט:

פו מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' ע, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' ע:

פז מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' עא, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' עא:

פח מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' עב, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' עב:

פט מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' עג, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' עג:

צ מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' עד, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' עד:

צא מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' עה, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' עה:

צב מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' עו, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' עו:

צג מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' עז, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' עז:

צד מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' עח, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' עח:

צה מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' עט, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' עט:

צו מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' פ, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' פ:

צז מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' פא, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' פא:

צח מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' פב, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' פב:

צט מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' פג, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' פג:

ק מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' פד, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' פד:

קא מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' פה, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' פה:

קב מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' פו, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' פו:

קג מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' פז, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' פז:

קד מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' פח, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' פח:

קה מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' פט, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' פט:

קו מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' צ, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' צ:

קז מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' צא, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' צא:

קח מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' צב, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' צב:

קט מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' צג, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' צג:

קי מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' צד, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' צד:

קיא מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' צה, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' צה:

קיב מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' צו, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' צו:

קיג מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' צז, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' צז:

קיד מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' צח, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' צח:

קטו מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' צט, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' צט:

קטז מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' ק, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' ק:

קיז מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' קא, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' קא:

קיח מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' קב, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' קב:

קיט מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' קג, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' קג:

קכ מיי' פד' מהל' נזקי ממון הל' קד, סמג עשין סח, טוש"ע חו"מ סי' שצו סעי' ק

עין משפט נר מצוה

א מיי׳ פד״ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ג, סמג עשין סח, טוש״ע חו״מ סי׳ שצד סעי׳ ג:

ב מיי׳ פד״ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ג, סמג עשין סח, טוש״ע חו״מ סי׳ שצו סעי׳ ג:

ג סמג עשין סח:

ד מיי׳ פד״ מהל׳ נזקי ממון הל׳ יא, טוש״ע חו״מ סי׳ שצו סעי׳ ט:

ה סמג עשין סח:

ו מיי׳ פד״ מהל׳ נזקי ממון הל׳ יא, טוש״ע חו״מ סי׳ שצו סעי׳ ט:

ז מיי׳ פי״ג מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ י, סמג עשין עד, טוש״ע חו״מ סי׳ רסז סעי׳ טז:

ח מיי׳ פי״ג מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ י, סמג עשין עד, טוש״ע חו״מ סי׳ רסז סעי׳ טז:

מסורת הש״ס

א משנה בבא קמא; לעיל מד:

ב בבא מציעא כט.

פְּשִׁיטָא כֵּיוָן דְּאַפְקוּהָ קָיְמָא לַהּ בִּרְשׁוּתַיְהוּ לְכֹל מִלֵּי בְּהוֹצִיאוּהָ לְנַזְלָהּ אֲיֵירֵי מַתְנֵי' כִּדְמוּקֵי לַהּ בַּיְרוּשַׁלְמִי וא"ת וּמִנַּלַּהּ דְּקָיְמָא בִּרְשׁוּתַיְהוּ אַפֵּי' לְהִתְחַיֵּב עַל מָה שֶׁהִיא מַזָּקֶת דְּאַהֲכִי קָאֵי דְּקָתָנֵי וְיָצְאָתָה וְהִזִּיקָה דְּלֵיכָּא לְמֵימַר דְּכִי הֵיכִי דְּמָסְרָהּ לְשׁוֹמֵר חִנָּם וְהַשּׁוֹאֵל נִכְנְסוּ תַּחַת בְּעָלִים ה"ה גַּזְלָן דְּדִלְמָא שׁוֹמֵר הוּא דְּמְחַיֵּב אֲבָל גַּזְלָן לֹא דְּמִצִינוּ דְּבָרִים שֶׁהַשּׁוֹמֵר חַיָּב וְהַגַּזְלָן פָּטוּר שֶׁהֲרֵי בְּכֻלָּשֶׁה בְּהֵמָה הַכְחָשָׁה דְּהַדְרָא וּבְפָרוֹת שֶׁהֶרְקִיבוּ מִקָּצָת מוֹכֵחַ בְּהֶגְזֵל קַמָּא (לְקַמָּן בָּבָא קַמָּא ד' צח:) דְּגַזְלָן אוֹמֵר לוֹ הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ מִשּׁוּם דְּלָא חָשֵׁיב שִׁנּוּי וְלָא קָנִינְהוּ וּפָטוּר אֲפִילּוּ בְּפְשִׁיעָה דְּלָא קָבֵל עָלָיו שְׁמִירָה אֲבָל שׁוֹמֵר כֵּיוָן שֶׁמִּתְחַיֵּב בְּכַחְשָׁה דְּלָא הַדְרִי וּבְהַרְקִיבוּ כֻּלָּם אִם נַעֲשׂוּ בְּפְשִׁיעָה כְּמוֹ כֵן יִתְחַיֵּב בְּכַחְשָׁה דְּהַדְרָא וּבְהַרְקִיבוּ מִקָּצָתָם כֵּיוָן דְּקָבֵל עָלָיו שְׁמִירָה דְּלָמָּה לֹא יִתְחַיֵּב בָּזֶה כְּמוֹ בָּזֶה שֶׁאֵין הַשּׁוֹמֵר קוֹנֶה בְּשִׁנּוּי וַאֲפִילּוּ שׁוֹאֵל דְּקִי"ל דְּאָדָם לְשׁוֹאֵל שָׁמִין כְּדָרַב כָּהֲנָא וְרַב אַסִּי (לְעֵיל בָּבָא קַמָּא ד' י"א.) וְאֵין לוֹמַר דְּמִתְחַיֵּבִי לְפִי שֶׁאֵינָן יְכוֹלִין לְקַיֵּם בָּהּ מִצְוֹת הַשָּׁבָה דְּמִשְׁתַּלֵּם מִגּוּפוֹ דְּבָשָׂן וְרָגֶל אֲיֵירֵי מַתְנֵי' וְיֵשׁ כָּאן הַשָּׁבָה מְעַלְיָא כְּשֶׁמַּחְזִירִים אוֹתָהּ לַבְּעָלִים וְי"ל דְּסָבְרָא הוּא דְּגַזְלָן נִכְנָס תַּחַת הַבְּעָלִים דְּכֵיוָן שֶׁהוֹצִיא מֵרְשׁוּת בְּעָלִים שֶׁהָיוּ חַיָּבִין בִּשְׁמִירָתָהּ וְאֵין הַבְּעָלִים יְכוֹלִים לִשְׁמֹרָהּ לְפִי שֶׁנִּגְזְלָה מֵהֶם יֵשׁ עַל הַגַּזְלָן לְשָׁמְרָהּ דְּלְעִנְיַן אִקְרוּ בְּעָלִים כָּל מִי שֶׁבָּדְקוּ לִשְׁמֹרָהּ וְלָא דָּמֵי לְתַפְסוֹ נִזָּק לר"ע (לְעֵיל בָּבָא קַמָּא ד' לו:) דְּאַפֵּי' שׁוֹמֵר חִנָּם אֵינוֹ עַל חֶלֶק חֲבֵרוֹ דְּשַׁתָּף אֵין מִתְפַּוֵּן לְהַחְזִיק רַק בְּשֶׁלּוֹ וְאֵינוֹ בָּא לְהוֹצִיא חֶלֶק חֲבֵרוֹ מֵרְשׁוּתוֹ כְּמוֹ גַּזְלָן וְעוֹד כֵּיוָן דְּגַזְלָן קָמָה לֵיהּ בְּרְשׁוּתַהּ גַּם לְעִנְיַן אֲנָסִין יֵשׁ לְחַשֵּׁב בְּעָלִים יוֹתֵר מִשֶּׁתָּפוּ וְהָכִי מְשָׁמַע לְשָׁנָא דְּקָמָה בִּרְשׁוּתַיְהוּ לְכָל מִלֵּי מָה שֶׁהוּא בִּרְשׁוּתוֹ לְכָל מִלֵּי יֵשׁ לוֹ לְהוֹעִיל כָּאן: **הַמַּעֲמִיד בָּהֶמֶת חֲבֵרוֹ עַל קֶמֶת חֲבֵרוֹ חַיָּב** ואע"פ שֶׁאֵין הַבְּהֵמָה שֶׁלּוֹ חַיָּב מִשּׁוּם שֵׁן וָרֶגֶל דאע"ג דְּכְתִיב בְּעִירָהּ כְּדִידֵהּ חֲשִׁיבָא הוֹאִיל וְהוּא עֲשָׂה כְּמוֹ מַדְלִיק פִּשְׁתָּנוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ בְּגָרוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ אֲבָל אֵין לְפָרֵשׁ דְּמַחַיֵּב מִטַּעַם אֵשׁ דִּבְרֵי הַזַּיקָא וְהָוֵי כְּאִלּוּ נוֹתֵן לְשָׁם אֵשׁ ואע"ג דְּפָטְרִינַן נוֹתֵן סַם הַמָּוֶת לְפָנֵי בָּהֶמֶת חֲבֵרוֹ שֶׁאֵינִי הֵתֶם אוֹ מִשּׁוּם דְּלָא עֲבִידָא דְּאָכְלָה אוֹ מִשּׁוּם דה"ל שֶׁלֹּא תֹּאכַל כְּדְאָמַר לְעֵיל (בָּבָא קַמָּא דף מז:) דא"כ מִטַּעַם זֶה ה"ל לְהִתְחַיֵּב אֲפִילּוּ בְּרה"ר וְלָא מְשְׁתַּמַע בְּשׁוּם דַּכְתִיב חֲבֵרוֹ – חַיָּב. מַעֲמִיד – פְּשִׁיטָא! לָא צְרִיכָא, דְּקָם לַהּ בְּאַפַּהּ. [א]אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי לְרַב יוֹסֵף: הִכִּישָׁהּ אָמְרַתְּ לָן, וְלִסְטִים נָמֵי דְּהִכִּישׁוּהָ. [ג(א)]מְסָרָהּ לְרוֹעֶה – נִכְנַס הָרוֹעֶה כּוּ'. אָמְרִי: תַּחְתָּיו דְּמַאן? אִילֵימָא תַּחְתָּיו דְּבַעַל בְּהֵמָה – תְּנֵינָא חָדָא זִמְנָא: מְסָרוֹ לְשׁוֹמֵר חִנָּם, וּלְשׁוֹאֵל, לְנוֹשֵׂא שָׂכָר, וּלְשׁוֹכֵר – כּוּלָּן נִכְנְסוּ תַּחַת הַבְּעָלִים! אֶלָּא תַּחְתָּיו דְּשׁוֹמֵר. וְשׁוֹמֵר קַמָּא אִפְּטַר לֵיהּ לְגַמְרֵי? לֵימָא תֶּיהֱוֵי תְּיוּבְתָּא דְּרָבָא – דְּאָמַר רָבָא: שׁוֹמֵר שֶׁמָּסַר לְשׁוֹמֵר – חַיָּב? [ד]אָמַר לָךְ רָבָא: מַאי "מְסָרוֹ לְרוֹעֶה" – לְבַרְזִילַיהּ, דְּאוֹרְחֵיהּ דְּרוֹעֶה לְמִימְסַר לְבַרְזִילַיהּ. אִיכָּא דְּאָמְרִי: מִדְּקָתָנֵי "מְסָרָהּ לְרוֹעֶה" וְלָא קָתָנֵי "מְסָרָהּ לְאַחֵר", שְׁמַע מִינַּהּ מַאי "מְסָרָהּ לְרוֹעֶה" – מְסַר רוֹעֶה לְבַרְזִילַיהּ, דְּאוֹרְחֵיהּ דְּרוֹעֶה לְמִימְסַר לְבַרְזִילַיהּ; אֲבָל לְאַחֵר – לָא. [ה]לֵימָא מְסַיַּע לֵיהּ לְרָבָא – דְּאָמַר רָבָא: שׁוֹמֵר שֶׁמָּסַר לְשׁוֹמֵר חַיָּב? אָמְרִי: לָא; דִּלְמָא אוֹרְחָא דְּמִילְתָא קָתָנֵי, וְהוּא הַדִּין לְאַחֵר. [ז(ב)]אִיתְּמַר: שׁוֹמֵר אֲבֵידָה – רַבָּה אָמַר: כְּשׁוֹמֵר חִנָּם דָּמֵי, רַב יוֹסֵף אָמַר: כְּשׁוֹמֵר שָׂכָר דָּמֵי. [ח]רַבָּה אָמַר כְּשׁוֹמֵר חִנָּם דָּמֵי – מַאי הֲנָאָה קָא מָטֵי לֵיהּ? רַב יוֹסֵף אָמַר כְּשׁוֹמֵר שָׂכָר דָּמֵי – בְּהַהִיא הֲנָאָה דְּלָא בָּעֲיָא לְמִיתַּבְי לֵיהּ רִיפְתָּא לְעַנְיָא, הָוֵי כְּשׁוֹמֵר שָׂכָר. אִיכָּא דְּמַפְרְשִׁי הָכִי: רַב יוֹסֵף אָמַר כְּשׁוֹמֵר שָׂכָר דָּמֵי – כֵּיוָן דְּרַחֲמָנָא שַׁעְבְּדֵיהּ בְּעַל כּוֹרְחֵיהּ, הִלְכָךְ כְּשׁוֹמֵר שָׂכָר דָּמֵי. (סִימָן: הֶחְזִירָהּ, לְעוֹלָם, הַשֵּׁב, חַיָּיא, אָמְרָתְּ, נִשְׁבַּר, שָׂכָר.)

אֵיתֵיבֵיהּ רַב יוֹסֵף לְרַבָּה:

הֶחְזִירָהּ

כֵּיוָן דְּאַפְקוּהָ אֵיכָּא מִשִּׁיכָה וְשִׁנּוּי רְשׁוּת דְּהָוֵי קִנְיָינָהּ לְכָל מִלֵּי: דְּקָמוּ לַהּ בְּאַפָּהּ שְׁלֹא מִשְׁכוּהָ אֶלָּא עָמְדוּ בְּפָנֶיהָ לְכָל צַד שֶׁלֹּא תֵּלֵךְ אָנָּה וְאָנָה אֶלָּא לְקָמָה לָאֲכֹל: מַעֲמִיד מַשְׁמַע שֶׁאוֹחֲזָהּ בְּיָדוֹ וּמוֹלִיכָהּ לְקָמָהּ: הִכִּישָׁהּ בְּמַקֵּל אָמַרְתְּ לָן בְּהַהִיא דְּהַמַּעֲמִיד וּמִשּׁוּם הָכִי מְחַיֵּב: וְלִסְטִים נָמֵי דְּהִכִּישׁוּהָ בְּמַקֵּל זוֹ הִיא מִשִּׁיכָה: אֶלָּא תַּחְתָּיו דְּשׁוֹמֵר וְהָכִי מַשְׁמַע מְסָרָהּ שׁוֹמֵר לְרוֹעֶה נִכְנַס הָרוֹעֶה תַּחְתָּיו וְאִילּוּ בְּעָלִים וּמִשְׁתַּעוּ דִּינָא בַּהֲדֵי שֵׁנִי וְהָרִאשׁוֹן מִסְתַּלֵּק: שׁוֹמֵר שֶׁמָּסַר לְשׁוֹמֵר חַיָּב אֲפִילּוּ בְּאָנֵסִין דְּאָמַר לֵיהּ מַפְקִיד אַתְּ מְהֵימְנַתְּ לִי בְּשָׁבוּעָה אִיהוּ לָא מְהֵימַן לִי בְּשָׁבוּעָה שָׁנָאנָסָה בְּפ' הַמַּפְקִיד (ב"מ לו:): לְבַרְזִילַהּ לְתַלְמִידוֹ: שׁוֹמֵר אֲבֵדָה הִכְנִיס אֲבֵדַת חֲבֵרוֹ לְבֵיתוֹ כְּדִכְתִיב וַאֲסַפְתּוֹ אֶל תּוֹךְ בֵּיתֶךָ וְגוֹ' (דְּבָרִים כ"ב:ב'): דְּלָא בָּעֵי לְמֵיתַב רִפְתָּא לְעַנְיָא דְּהָעוֹסֵק בְּמִצְוָה פָּטוּר מִן הַמִּצְוָה מִיבְּלַהְתָּךְ בַּדֶּרֶךְ נָפְקָא לַן בְּמַס' סֹכָּה (ד' כה:):

מסורת הש"ס

א בבא מציעא לא.

תורה אור השלם

לֹא־תַרְאֶה אֶת־שׁוֹר אָחִיךָ אוֹ אֶת־שֵׂיוֹ נִדָּחִים וְהִתְעַלַּמְתָּ מֵהֶם הָשֵׁב תְּשִׁיבֵם לְאָחִיךָ (דברים כב, א)

הֶחְזִירָהּ לַאֲבֵדָה: לְמִקּוֹם שֶׁיִּרְאֶנָּה בְּעָלֶיהָ: שׁוֹמֵר חִנָּם - פָּטוּר מִגְּנֵבָה וַאֲבֵדָה וְשׁוֹמֵר שָׂכָר לֹא מִמָּקוֹם שֶׁהֶחֱזִירָהּ וַאֲפִילּוּ שׁוֹמֵר חִנָּם חַיָּב דְּפוֹשֵׁעַ הוּא: חַיָּב בְּפ' הַשּׁוֹאֵל (ב"מ דף צד:): שַׁחֲרִית שְׁכִיחַ אִינִישׁ בְּבֵיתֵהּ אֲבָל בַּצָּהֳרַיִם מְצוּי בְּמְלַאכְתּוֹ בַּשָּׁדֶה: עַד שֶׁיַּחֲזִירֶנּוּ לְרִשׁוּתוֹ שֶׁל בְּעָלִים: מַאי לְעוֹלָם לָאו אֲפִילּוּ הִנִּיחָהּ מוֹצָא בְּבֵיתוֹ וְקָתָנֵי לַהּ בַּאֲבֵדַת בַּעֲלֵי חַיִּים דְּחַיָּב הַמּוֹצֵא בִּגְנֵבָה וַאֲבֵדָה וְלָאו מִשּׁוּם שָׂכָר מִצְוָה אֶלָּא מִשּׁוּם דִּגְנֵבָה וַאֲבֵדָה דִּידְהוּ פְּשִׁיעוּתָא הִיא: דִּכְיוָן דְּנָקְטוּ נְגָרֵי בָּרַיְתָא כֵּיוָן שֶׁרָאָה שֶׁמְּלַמְּדוֹת הֵן לָצֵאת בָּעֵי נְטִירוּתָא יַתִּירְתָא וְאַפִּי' הָוֵי שׁוֹמֵר חִנָּם חַיָּב אֲבָל שׁוֹמֵר אֲבֵדָה דְּמִטַּלְטְלֵי פָּטוּר מִגְּנֵבָה וַאֲבֵדָה: נְגָרֵי פְּסִיעוֹת: הַשֵּׁב הַשָּׁבָה מְעַלְיֶיתָא מַשְׁמַע: לְגִנְּתוֹ וּלְחַרְבָּתוֹ מִנַּיִן דְּסַגִּי לֵיהּ לְמוֹצְא בַּהֲשָׁבָתוֹ לְגִנָּתוֹ דִּבְעָלִים: הַכֹּל צְרִיכִין דַּעַת בְּעָלִים גּוֹנֵב וְגוֹזֵל אוֹ אֶחָד מֵאַרְבָּעָה שׁוֹמְרִין שֶׁהֶחֱזִיר צָרִיךְ לְהוֹדִיעוֹ לְבָעָלִים וְאִם לֹא הוֹדִיעוֹ חַיָּב הַמַּחֲזִיר בְּאַחֲרָיוּתָן: טַעֲנַת גַּנָּב לִפְטוֹר עַצְמוֹ ע"י גַּנָּב שֶׁטּוֹעֵן גְּנֵבָה הַיְמֶנּוּ הָאֲבֵדָה שְׁמָצָאתִי וְנִמְצָא שֶׁבִּידוֹ הוּא מְשֻׁלָּם תַּשְׁלוּמֵי כָּפֶל כְּגַנָּב עַצְמוֹ דְּדָרְשִׁינַן בְּפֶרֶק מְרֻבֶּה (לְקַמָּן בָּבָא קַמָּא דף סג:) וְאִם לֹא יִמָּצֵא הַגַּנָּב אִם לֹא יִמָּצֵא כְּמוֹ שֶׁאָמַר אֶלָּא הוּא עַצְמוֹ גְּנָבוֹ וּכְתִיב בְּתֹרָה יְשֻׁלַּם שְׁנָיִם אִי אָמְרַתְּ בְּשֶׁלְמָא שׁוֹמֵר אֲבֵדָה כְּשׁוֹמֵר חִנָּם דְּמֵי מְשׁוּם הָכִי מְשֻׁלָּם כָּפֶל דְּהָוֵי בְּעֵי לְמִפְטַר נַפְשֵׁהּ בְּטַעֲנַת גַּנָּב: קַרְנָא בָּעֵי שַׁלּוּמֵי מֵעִקָּרָא כִּי טָעִין גַּנָּבָה הָוֵה מְחַיֵּב נַפְשֵׁהּ לְשַׁלּוּמֵי קַרְנָא: טַעֲנַת לִסְטִים מְזַיֵּן גַּנָּב מְזַיֵּן נָטַל הֵימֶנּוּ בַּחֲזָקָה דְּקָא פָּטַר נַפְשֵׁהּ בְּטַעֲנַת אֹנֶס: לִסְטִים מְזַיֵּן גַּזְלָן הוּא וּבְטַעֲנַת אֹנֶס פָּטַר נַפְשֵׁהּ וְכָפֵל בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב הוּא דִּכְתַב בֵּהּ רַחֲמָנָא (דְּכְתִיב) וְגוֹנֵב מִבֵּית הָאִישׁ (שְׁמוֹת כ"ב:ו'): גַּנָּב הוּא וּמְשֻׁלָּם כָּפֶל וְכֵן הַפּוֹטֵר עַצְמוֹ בְּטַעֲנַת לִסְטִים מְזַיֵּן וּלְעִנְיַן חִיּוּב לָא מְחַיֵּב שׁוֹמֵר שָׂכָר עָלֶיהָ אִם אֶמֶת אִתּוֹ דְּהָא אָנִיס:

**הֶחְזִירָהּ לְמָקוֹם שֶׁיִּרְאֶנָּה – אֵינוֹ חַיָּב לְטַפֵּל בָּהּ. גְּנָבָהּ אוֹ אֲבָדָהּ – חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָהּ. מַאי "גְּנָבָהּ אוֹ אֲבָדָהּ"? לָאו גְּנָבָהּ מִבֵּיתוֹ וְאָבְדָה מִבֵּיתוֹ? לָא, מִמָּקוֹם שֶׁהֶחְזִירָהּ. וְהָא קָתָנֵי: אֵינוֹ חַיָּב לִיטַּפֵּל בָּהּ! אָמַר לֵיהּ: הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן – כְּגוֹן שֶׁהֶחְזִירָהּ בַּצָּהֳרַיִם. [א]וְתַרְתֵּי קָתָנֵי, וְהָכִי קָתָנֵי: הֶחְזִירָהּ שַׁחֲרִית לְמָקוֹם שֶׁיִּרְאֶנָּה, וּשְׁכִיחַ דְּעָיֵיל וְנָפֵיק וְחָזֵי לַהּ – אֵינוֹ חַיָּב לִיטַּפֵּל בָּהּ. הֶחְזִירָהּ בַּצָּהֳרַיִם לְמָקוֹם שֶׁיִּרְאֶנָּה, דְּלָא שְׁכִיחַ דְּעָיֵיל וְנָפֵיק, דְּלָא חָזֵי לַהּ; וְנִגְנְבָה אוֹ אָבְדָה – חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָהּ. [ג]אֵיתִיבֵיהּ: לְעוֹלָם הוּא חַיָּב, עַד שֶׁיַּחֲזִירֶנָּה לִרְשׁוּתוֹ. מַאי "לְעוֹלָם"? לָאו אֲפִילּוּ מִבֵּיתוֹ? שְׁמַע מִינַּהּ כְּשׁוֹמֵר שָׂכָר דָּמֵי! [ד]"אָמַר לֵיהּ: מוֹדֵינָא לָךְ בְּבַעֲלֵי חַיִּים, דְּכֵיוָן דְּנָקְטֵי לְהוּ נִיגְּרֵי בָּרַיְתָא יַתִּירְתָא – בָּעֵי נְטִירוּתָא יַתִּירְתָא. [ה]אֵיתִיבֵיהּ רַבָּה לְרַב יוֹסֵף: "הַשֵּׁב" – אֵין לִי אֶלָּא בְּבֵיתוֹ, לְגִינָּתוֹ וּלְחוּרְבָּתוֹ מְנַיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "תְּשִׁיבֵם" מִכָּל מָקוֹם. [ו]מַאי "לְגִינָּתוֹ וּלְחוּרְבָּתוֹ"? אִילֵימָא לְגִינָּתוֹ וּלְחוּרְבָּתוֹ הַמְּשְׁתַּמֶּרֶת, הַיְינוּ בֵּיתוֹ! אֶלָּא פְּשִׁיטָא, לְגִינָּתוֹ שֶׁאֵינָהּ מְשְׁתַּמֶּרֶת וּלְחוּרְבָּתוֹ שֶׁאֵינָהּ מְשְׁתַּמֶּרֶת. שְׁמַע מִינַּהּ כְּשׁוֹמֵר חִנָּם דָּמֵי! [ח]"אָמַר לֵיהּ: לְעוֹלָם לְגִינָּתוֹ וּלְחוּרְבָּתוֹ הַמְּשְׁתַּמֶּרֶת, וּדְקָא קַשְׁיָא לָךְ: הַיְינוּ בֵּיתוֹ, הָא קָא מַשְׁמַע לַן – דְּלָא בָּעֵינַן דַּעַת בְּעָלִים, כִּדְרַבִּי אֶלְעָזָר. [י]דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: הַכֹּל צְרִיכִין דַּעַת בְּעָלִים, חוּץ מֵהַשָּׁבַת אֲבֵידָה – שֶׁהֲרֵי רִיבְּתָה בּוֹ תּוֹרָה הֲשָׁבוֹת הַרְבֵּה. [יא]"אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי לְרַב יוֹסֵף: וְאַתְּ לָא תִּסְבְּרָא דְּשׁוֹמֵר אֲבֵידָה כְּשׁוֹמֵר חִנָּם דָּמֵי? וְהָא אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הַטּוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב בַּאֲבֵידָה – מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כָּפֶל. וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ שׁוֹמֵר שָׂכָר הָוֵי, אַמַּאי מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כָּפֶל? קַרְנָא בָּעֵי שַׁלּוּמֵי! [יב]"אָמַר לֵיהּ: הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן – כְּגוֹן שֶׁטּוֹעֵן טַעֲנַת לִסְטִים מְזוּיָּן. אָמַר לֵיהּ: לִיסְטִים מְזוּיָּן – גַּזְלָן הוּא! [יג]"אָמַר לֵיהּ, שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: לִסְטִים מְזוּיָּן, כֵּיוָן דְּמִיטַּמַּר מֵאִינָשֵׁי – גַּנָּב הוּא. אֵיתִיבֵיהּ:

לֹא;

לְעוֹלָם הוּא חַיָּב עַד שֶׁיַּחֲזִירֶנָּה כו' הֵיא סֵיפָא דְּבָרַיְתָא דְּלִעֵיל בַּתּוֹסָפְתָּא דב"מ (פ"ב ע"ש) וּלְהָכִי דַּיֵּק מִנַּהּ שֶׁפִּיר דְּחַיָּב בִּגְנֵבָה וַאֲבֵדָה קַאֲמַר: **אָמַר** לַהּ מוֹדֵינָא לָךְ בְּבַעֲלֵי חַיִּים דְּכֵוָן דְּנָקְטֵי לְהוּ נִגְרֵי בָּרַיְתָא כו' וּכְגוֹן שֶׁגְּנָבָה בְּאוֹתוֹ עִנְיָן שֶׁגְּנָבֵי בָּרַיְתָא גָּרְמוּ לַהּ לְהִתָּגֵב וּלְעֵיל לָא אַסִּיק אַדַּעְתֵּהּ הַאי שְׁנִיָּא דְּהַשְׁתָּא מַצֵּי לְמֵימַר דְּגְנָבָה אוֹ שֶׁאֲבָדָה דִּלְעֵיל מִבֵּיתוֹ קָאֲמַר אִי נַמִי הַךְ סֵיפָא אַאֲבֵדָה דַּוְקָא קַאֵי שֶׁגְּנֵבֵי בָּרַיְתָא גָּרְמוּ לַהּ לְהֶאֱבֵד אֲבָל לְעִנְיַן גְּנֵבָה פָּטוּר מִשּׁוּם הָכִי בְּרֵישָׁא דְּקָתָנֵי בְּהֶדְיָא גְּנֵבָה לָא מְצֵי לְשַׁנּוּיֵי הָכִי: **אֶלָּא** לְגִנָּתוֹ שֶׁאֵינָהּ מְשְׁתַּמֶּרֶת פִּי' אֶלָּא בְּרוּחַ מְצוּיָה וש"מ כְּשׁוֹמֵר חִנָּם דָּמֵי דְּכָלְתָה שְׁמִירָתוֹ: קַרְנָא בָּעֵי לְשַׁלּוּמֵי וְכֵיוָן שֶׁחִיֵּב עַצְמוֹ לְשַׁלּוּמֵי בְּשָׁוְיוֹ אֲפִילּוּ נִמְצָא שְׁנָגְבוֹ פָּטוּר מִכָּפֶל: **כְּגוֹן** שֶׁטָּעֲנוּ לִסְטִים מְזַיֵּן תֵּמַהּ אַמַּאי מוֹקֵי לַהּ בְּלִסְטִים מְזַיֵּן וּדְחֵיק לְמֵימַר דְּגַנָּב הוּא לוֹקְמֵיהּ כְּגוֹן שֶׁטָּעֲנוּ טַעֲנַת גְּנֵבָה בְּאוֹנֶס שֶׁגְּנָבָה מִמֶּנּוּ בְּאוֹנֶס גָּדוֹל כְּגוֹן שֶׁשָּׁמַר כְּסָפִים בַּחֲפִירָה בְּקַרְקַע שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְגָנְבָם אֶלָּא בְּמִחְלוֹת תַּחַת הַקַּרְקַע דְּהָוֵי אוֹנֶס כְּלִסְטִים מְזַיֵּן אוֹ אִם בָּא עָלָיו חֹלִי שֶׁל טֵרוּף הַדַּעַת אוֹ שְׁנָה נָפְלָה עָלָיו בְּאוֹנֶס אוֹ אוֹנֶס אַחֵר שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִשְׁמוֹר וּלְרַבָּה דְּפָטַר בְּסוֹף הַפּוֹעֲלִים (ב"מ דף צג:) עַל בְּעִידְּנָא דְּעָיְלִי אִינָשֵׁי אוֹ דְּנָם בְּעִידְּנָא דְּנָיְמִי אִינָשֵׁי מַשְׁכַּחַת כָּפֵל שֶׁטּוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב בְּעִידְּנָא דְּעָיְלִי אוֹ בְּעִידְּנָא דְּנָיְמִי אִינָשֵׁי וּלְהָנָהוּ אָמוֹרָאֵי דִּפְלִיגִי עֲלֵהּ הָתָם מ"מ מַשְׁכַּחַת כִּדְפָרֵישִׁית וּמִיהוּ אִבָּא לְמֵימַר דְּהָכָא לָא חֵישׁ כֵּיוָן דְּמִשַּׁנֵּי שֶׁפִּיר בְּלִסְטִים מְזַיֵּן וס"ל דְּגַנָּב הוּא וּבְסָמוּךְ נָמֵי אַבְּרַיְתָא דְּפָרִיךְ לֹא אִם אָמַרְתָּ הָוֵה מָצֵי לְמֵימַר נָמֵי וְלִיטַּעֲמֵהּ דְּגַזְלָן הוּא אַכַּתִּי תִּקְשֵׁי לְךָ דְּמַצִינוּ שׁוֹמֵר שָׂכָר מְשַׁלֵּם כָּפֵל בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב בְּאוֹנֶס אַף בְּהַהוּא ק"ו דְּאֵין עָלָיו תְּשׁוּבָה קָשֶׁה דִּבְפֶרֶק הַשּׁוֹאֵל (ב"מ דף צה.) מַסִּיק עֲלֵהּ דְּקִסְבַר הַאי תַּנָּא לִסְטִים מְזַיֵּן גַּזְלָן הוּא וּמָה בְּכָךְ אֲפִילּוּ יֵשׁ עָלָיו תְּשׁוּבָה דְּמַה לְשׁוֹמֵר שָׂכָר שֶׁכֵּן מְשַׁלֵּם כָּפֵל בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב בְּאוֹנֶס וְאֵין לוֹמַר דְּכֵיוָן דִּגְנֵבָה בְּאוֹנֶס לָא שְׁכִיחַ לֹא חָשִׁיב פִּרְכָא אֲבָל לִסְטִים מְזַיֵּן שְׁכִיחַ טְפֵי דְּבַכַּמָּה מְקוֹמוֹת פָּרִיץ

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פי"א מהל' גזילה ואבידה הל' יד:

ב מיי' פי"א מהל' גזילה ואבידה הל' טו, סמג עשין עד, טוש"ע חו"מ סי' רסז סעי' א:

ג מיי' פי"א מהל' גזילה ואבידה הל' יד:

ד מיי' פי"א מהל' גזילה ואבידה הל' טו, סמג עשין עד, טוש"ע חו"מ סי' רסז סעי' א:

ה מיי' פי"א מהל' גזילה ואבידה הל' יד:

ו מיי' פי"א מהל' גזילה ואבידה הל' טו, סמג עשין עד, טוש"ע חו"מ סי' רסז סעי' א:

ז סמג עשין עד:

ח מיי' פי"א מהל' גזילה ואבידה הל' יד:

ט מיי' פי"א מהל' גזילה ואבידה הל' טו, סמג עשין עד, טוש"ע חו"מ סי' רסז סעי' א:

י מיי' פד' מהל' גניבה הל' י:

יא מיי' פא' מהל' גזילה ואבידה הל' ח, סמג עשין נא, טוש"ע חו"מ סי' שנה סעי' א:

יב מיי' פי"א מהל' גזילה ואבידה הל' טז, סמג עשין עד, טוש"ע חו"מ סי' רסז סעי' א:

יג סמג עשין עד:

יד מיי' פד' מהל' גניבה הל' ד, טוש"ע חו"מ סי' שנב סעי' א:

טו מיי' פד' מהל' גניבה הל' ד, טוש"ע חו"מ סי' שנב סעי' א:

טז מיי' פא' מהל' גניבה הל' ג סמג עשין נא, טוש"ע חו"מ סי' שנב סעי' א:

מַחֲמִרוֹת דְּלָא שְׁכִיחִי וְעוֹד אע"ג דְּלָא שְׁכִיחִי יָכוֹל לְטָעוֹן כֵּן וְנִרְאֶה לר"י דְּכֵיוָן שֶׁחִיֵּב הַכָּתוּב שׁוֹמֵר שָׂכָר בִּגְנֵבָה וּסְתָם גְּנֵבָה קְרוֹבָה לְאוֹנֵס כְּדְאָמְרִינַן בְּהַשּׁוֹאֵל (שָׁם) סְבָרָא הוּא דְּבָכָל עִנְיָן שֶׁתְּהֵיָה הַגְּנֵבָה יְתֵרָה חִיֵּב מְגֻזָּרַת הַכָּתוּב אֲפִילּוּ בְּאוֹנֶס גָּמוּר וְאַף עַל גַּב דִּבְלִסְטִים מְזַיֵּן דְּהַיְינוּ שְׁבוּיָה דִּקְרָא פָּטַר בּוֹ הַכָּתוּב אַף עַל פִּי שֶׁאֵין אוֹנְסוֹ גָּדוֹל יוֹתֵר וְדוֹחֵק [וְעַי' תוס' ב"מ מב. ד"ה אָמַר שְׁמוּאֵל]:

עין משפט נר מצוה

א מיי׳ פד׳ מהל׳ גניבה הל׳ א:

ב מיי׳ פא׳ מהל׳ שכירות הל׳ ב, סמג עשין פט, טוש״ע חו״מ סי׳ שמ סעי׳ א:

ג מיי׳ פח׳ מהל׳ שאלה ופיקדון הל׳ א:

ד סמג עשין פט:

ה מיי׳ פג׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ יא, סמג עשין סז, טוש״ע חו״מ סי׳ שצד סעי׳ א:

מסורת הש״ס

א מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי; בבא מציעא צה.

ב בבא מציעא צה.

ג בבא מציעא מא:

ד בבא מציעא לד.; תוספתא בבא מציעא

ה בבא מציעא צה:; בבא מציעא פ:; לעיל מה:

גליון הש״ס

רש״י ד״ה לא אם אמרת וכו׳ ולא ידענא. ע׳ ברכות דף כ״ה ע״ב רש״י ד״ה מאן שמעת ות״ג:

תורה אור השלם

וְכִי יִשְׁאַל אִישׁ מֵעִם רֵעֵהוּ וְנִשְׁבַּר אוֹ־מֵת בְּעָלָיו אֵין־עִמּוֹ שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם [שמות כב, יג]

לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּשׁוֹמֵר חִנָּם. נִרְאֶה דְּקָאֵי אַהָא דְּבָעֵי לְמֵילַף בְּשִׁלְהֵי הַמַּפְקִיד (ב״מ דף מא: וְשָׁם.) שְׁלִיחוּת יָד בְּשׁוֹמֵר שָׂכָר מִשּׁוֹמֵר חִנָּם אע״ג דְּשׁוֹמֵר שָׂכָר מִתְחַיֵּב קָרְנָא בְּלָא שְׁבוּעָה קְסָבַר הַאי תַּנָּא כְּפֵלָא בִּשְׁבוּעָה עֲדִיפָא מִקָּרְנָא בְּלָא שְׁבוּעָה וְתֵימַה לְהַאי תַּנָּא מִנַּלָּן דְּפָרְשָׁה רִאשׁוֹנָה נֶאֶמְרָה בְּשׁוֹמֵר חִנָּם וּשְׁנִיָּה בְּשׁוֹמֵר שָׂכָר אֶפּוֹךְ אֲנָא דְּבָפָרָ הַשּׁוֹאֵל (שָׁם דף צד:) לֹא קַיְמָא לַן אֶלָּא מִשּׁוּם דְּקָרְנָא בְּלָא שְׁבוּעָה עֲדִיפָא וְעוֹד קְשָׁה דְּבָסְמוּךְ גַּבֵּי ק״ו שֶׁאֵין עָלָיו תְּשׁוּבָה דְּפָרִיךְ מָה לְשׁוֹמֵר שָׂכָר שֶׁכֵּן מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כָּפֶל כו׳ כְּלוֹמַר וּלְכָךְ דִּין הוּא שֶׁיִּתְחַיֵּב בְּגְנֵבָה וַאֲבֵדָה אֲדַרְבָּה כֵּיוָן דְּחָמוּר הוּא ה״ל לוֹמַר שֶׁלֹּא יִתְחַיֵּב כְּדֵי שֶׁיִּתְחַיֵּב כָּפֶל וי״ל דְּהָא פְּשִׁיטָא דַּעֲדִיפָא חוֹמְרָא דְּקָרְנָא בְּלֹא שְׁבוּעָה מֵחוֹמְרָא דְּכַפֵּילָא בִּשְׁבוּעָה דְּמִי יוֹדֵעַ שֶׁיִּבָּא לִידֵי כְּךָ וּלְכָךְ יֵשׁ לָנוּ לְהַעֲמִיד פָּרְשָׁה שְׁנִיָּה שֶׁחַיֵּב בְּגְנֵבָה בְּשׁוֹמֵר שָׂכָר שֶׁהוּא חָמוּר וּפָרְשָׁה רִאשׁוֹנָה שֶׁפָּטוּר בְּשׁוֹמֵר חִנָּם דְּדָבָר פָּשׁוּט הוּא שֶׁזֶּה חָמוּר מִזֶּה אֲבָל לְעֲשׂוֹת פְּרָכָא עַל ק״ו שַׁפִּיר פָּרְכִינַן מִכָּפֶל אע״פ שֶׁהוּא חֲמוּרָא קְטָנָה כֵּיוָן שֶׁאֵין בַּלְּמֵד אע״פ שֶׁיֵּשׁ בַּלָּמֵד חוּמְרָא אַחֶרֶת חֲמוּרָה מִמֶּנָּה וְהַאי תַּנָּא דְּבָסְמוּךְ דְּקָסְבַר קָרְנָא בְּלָא שְׁבוּעָה עֲדִיפָא מִכָּפֵילָא בִּשְׁבוּעָה ס״ל דְּאַפֵּי׳ פְּרָכָא אֵין לַעֲשׂוֹת מִמֶּנָּה מִפְּנֵי שֶׁזֶּה קַלְתּוֹ גָּרְמָה לוֹ שֶׁמִּתְחַיֵּב בְּכָפֶל וְזֶה חֲמָרָתוֹ גּוֹרֶמֶת לוֹ שֶׁפָּטוּר מִכָּפֶל וכה״ג אִיכָּא בְּרֵישׁ ב״מ (דף ד. וְשָׁם) גַּבֵּי ר׳ חִיָּא תּוֹרַת חֲזָמָה לֹא פָּרֵךְ: נִמְצָא ש״ש מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כָּפֶל בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גְּזֵלָן וְנִמְצָא שֶׁהוּא דְּטוֹעֵן טַעֲנַת גְּזֵלָן וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא תַּשְׁלוּמֵי כָּפֶל וא״ת אַפְּתִי נִמְצָא ש״ש מְשַׁלֵּם כָּפֶל בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גְּנֵב בַּבְּעָלִים וְשָׁמָּא אֵין שׁוֹמֵר בָּפֶל בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גְּנֵב בְּעִנְיָן זֶה וְאַפֵּי׳ שׁוֹמֵר אֵין לְחוּשׁ אִי הכי ל״ל וּלְטַעְמִיךְ וְלָא קָאָמַר: קָסָבַר הַאי תַּנָּא קָרְנָא בְּלֹא שְׁבוּעָה עֲדִיפָא וא״ת וְרֵב יוֹסֵף דס״ל לְעֵיל אַלְבָּא דְּהָהוּא תַּנָּא דְּלִסְטִים מְזוּיָּן הוּא וְגַם סוֹבֵר אוֹתוֹ תַּנָּא כְּפֵילָא בְּשְׁבוּעָה עֲדִיף א״כ מִנַּלָּן גְּנֵבָה וַאֲבֵדָה בְּשׁוֹאֵל דְּמִשְׁמַר שָׂכָר לֹא יְלִיף וְכֵן יֵשׁ לְהַקְשׁוֹת לְרַבִּי יוֹחָנָן דְּאָסֵיקְנָא לְעֵיל אַלְבָּא דְּקָסָבַר לְסְטִים מְזַן גְּנֵב הוּא וּבְהַמַּפְקִיד (ב״מ דף מא:) מוּכָח דְּקָסָבַר כְּפֵילָא בְּשְׁבוּעָה עֲדִיפָא בְּשְׁמַעְתָּא דִּשְׁלִיחוּת יָד צְרִיכָה חִסָּרוֹן וְכֵן סָבַר הָתָם ר״א וּבְמַרְבָּה (לְקַמָּן בָּבָא קַמָּא דף עט: וְשָׁם) ס״ל דְּכִי מְשַׁמֵּר מֵאִינָשֵׁי גְּנֵב הוּא אע״פ שֶׁבְּעָלִים רוֹאִין וּמִסְתָּמָא ס״ל הָכִי בְּלִסְטִים מְזַן וי״ל דְּנִפְקָא לְהוּ מֵכֵּי יִשְׁאַל וי״ו מוֹסִיף עַל עִנְיָן רִאשׁוֹן וְילָמֵד עֶלְיוֹן מִתַּחְתּוֹן וְתַחְתּוֹן מֵעֶלְיוֹן כְּדְמְסֵיק בְּפֶרֶק הַשּׁוֹאֵל (ב״מ דף צה. וְשָׁם) וּלְאוֹתָהּ מַסְקְנָא לֹא נִצְטָרֵךְ ק״ו שֶׁל בְּרִיתָא זוֹ וְהָא דְּמַיְיתֵי לֵיהּ הָתָם הֵינוּ מִקְּמֵי דְּתֵיקוּ לֵיהּ מֵכֵּי יִשְׁאַל וְילָמֵד תַּחְתּוֹן מֵעֶלְיוֹן: **סָבְרוּהָ** רַבִּי יְהוּדָה דְּאָמַר שׁוֹכֵר כְּנוֹשֵׁא שָׂכָר דְּמֵי מִשּׁוּם דְּהֲכִי קי״ל כִּסְתָם מַתְנִי׳ בְּפֶ׳ בָּתְרָא דְּשָׁבוּעוֹת (דף מט.) דְּקַתָּנִי נוֹשֵׂא שָׂכָר וְהַשּׁוֹכֵר מְשַׁלְּמִים אֶת הַגְּנֵבָה וְאֶת הָאֲבֵדָה וְרַבִּי יִרְמְיָה נָמֵי אִית לֵיהּ הָכִי בְּהַמַּפְקִיד (ב״מ דף לו. וְשָׁם) גַּבֵּי פְּעָמִים שֶׁשְּׁנֵיהֶם בְּחַטָּאת כו׳ וּבִיבָמוֹת בְּרֵישׁ פֶּרֶק אַלְמָנָה (ד׳ סו: וְשָׁם) גַּבֵּי כֹּהֵן שֶׁשָּׁכַר פָּרָה מִישְׂרָאֵל דְּמֵסִיק דְּנְהֵי דְּמְחַיֵּב בְּגְנֵבָה וַאֲבֵדָה וּבְהַשּׁוֹאֵל (ב״מ דף צז.) נָמֵי גַּבֵּי מַר בַּר חִינְנָא אָגַר לֵיהּ כּוּדְנַיְיתָא לְבֵי חוֹזָאֵי וְחֵיבְינְהוּ רָבָא וּמַסִיק דְּנִגְנְבָה: **וְאַי** בָּעֵית אֵימָא כְּדְמַחֲלֵיף כו׳ לָא נ״מ מִידֵי אֶלָּא לְפִי דְּבָרָיו דְּבָעֵי לְאוֹקְמָא כר״י רוֹצֶה לְהַשִּׁיב לוֹ וּבְהַאֲמָנִים (ב״מ ד׳ פ:) אִיכָּא כה״ג וְאִי בָּעֵית אֵימָא כְּדְמַחֲלֵף רַבָּה בַּר אֲבוּהּ וְהָתָם יִתְיַשֵּׁב טְפֵי שֶׁאוֹמֵר כֵּן כְּדֵי לְהַעֲמִיד הָתָם מַתְנִי׳ כר״מ וְשָׁמָּא אַגַּב שֶׁהֵבִיאוּ שָׁם הֶבְיאוּ כָּאן: **נִפְלָה** לְגִנָּה וְהִזִּיקָה מִשְׁלֶמֶת מַה שֶּׁגָּנְתָה וְהוּא שֶׁאֵינָהּ יְכוֹלָה לֵירֵד דא״כ אַפֵּי׳ נִפְלָה מִשְׁלֶמֶת מַה שֶּׁהִזִּיקָה דְּהָתָם בְּפְשִׁיעָה וְסוֹפָהּ הוּא וְסִיפָא דְּקָתָנֵי יָרְדָה אוֹרְחָא דְּמִלְּתָא נָקֵט וְהוּא הַדִּין נִפְלָה כֵּיוָן שֶׁיְּכוֹלָה לֵירֵד:

**לֹא; אִם אָמַרְתָּ בְּשׁוֹמֵר חִנָּם – שֶׁכֵּן מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כָּפֶל, תֹּאמַר בְּשׁוֹמֵר שָׂכָר – שֶׁאֵינוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כָּפֶל? וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ לְסְטִים מְזוּיָּן גַּנָּב הוּא, נִמְצָא בְּשׁוֹמֵר שָׂכָר מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כָּפֶל – בְּטוֹעֵן טַעֲנַת לְסְטִים מְזוּיָּן! [א]אָמַר לֵיהּ, הָכִי קָאָמַר: לֹא; אִם אָמַרְתָּ בְּשׁוֹמֵר חִנָּם – שֶׁכֵּן מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כָּפֶל בְּטוֹעֵן טַעֲנַת לְסְטִים מְזוּיָּן, תֹּאמַר בְּשׁוֹמֵר שָׂכָר – שֶׁאֵינוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כָּפֶל אֶלָּא בְּטוֹעֵן טַעֲנַת לְסְטִים מְזוּיָּן. [ב]אִיתְיבֵיהּ: ״וְנִשְׁבַּר אוֹ מֵת״ – אֵין לִי אֶלָּא שְׁבוּרָה וּמֵתָה, גְּנֵיבָה וַאֲבֵידָה מִנַּיִן? אָמַרְתָּ קַל וָחוֹמֶר – וּמָה שׁוֹמֵר שָׂכָר, שֶׁפָּטַר בּוֹ שְׁבוּרָה וּמֵתָה, חַיָּיב בִּגְנֵיבָה וַאֲבֵידָה; שׁוֹאֵל, שֶׁחַיָּיב בִּשְׁבוּרָה וּמֵתָה – אֵינוֹ דִּין שֶׁחַיָּיב בִּגְנֵיבָה וַאֲבֵידָה? וְזֶהוּ קַל וָחוֹמֶר שֶׁאֵין עָלָיו תְּשׁוּבָה. [ג]וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ לְסְטִים מְזוּיָּן גַּנָּב הוּא, אַמַּאי אֵין עָלָיו תְּשׁוּבָה? אֵיכָּא לְמִפְרַךְ: מָה לְשׁוֹמֵר שָׂכָר – שֶׁכֵּן מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כָּפֶל בְּטוֹעֵן טַעֲנַת לְסְטִים מְזוּיָּן! אָמַר לֵיהּ, קָסָבַר הַאי תַּנָּא: קָרְנָא בְּלֹא שְׁבוּעָה עֲדִיפָא מִכְּפֵילָא בְּשְׁבוּעָה. [ד]לֵימָא מְסַיֵּיע לֵיהּ: הַשּׁוֹכֵר פָּרָה מֵחֲבֵירוֹ, וְנִגְנְבָה, וְאָמַר הַלָּה: ״הֲרֵינִי מְשַׁלֵּם וְאֵינִי נִשְׁבָּע״, וְאַחַר כָּךְ נִמְצָא הַגַּנָּב – מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כָּפֶל לַשּׁוֹכֵר. [ה]סַבְרוּהָ – כְּרַבִּי יְהוּדָה, דְּאָמַר: שׁוֹכֵר כְּנוֹשֵׁא שָׂכָר דְּמֵי? דִּילְמָא כְּרַבִּי מֵאִיר סְבִירָא לֵיהּ, דְּאָמַר: שׁוֹכֵר כְּשׁוֹמֵר חִנָּם דְּמֵי. [ו]אִיבָּעֵית אֵימָא, בְּדִמַּחְלֵיף רַבָּה בַּר אֲבוּהּ וְתָנֵי: שׁוֹכֵר כֵּיצַד מְשַׁלֵּם? רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: כְּשׁוֹמֵר שָׂכָר, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כְּשׁוֹמֵר חִנָּם. רַבִּי זֵירָא אָמַר: הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן – בְּטוֹעֵן טַעֲנַת לְסְטִים מְזוּיָּן, וְנִמְצָא לְסְטִים שֶׁאֵינוֹ מְזוּיָּן. [ז]נָפְלָה לְגִינָּה וְנֶהֱנֵית – מְשַׁלֶּמֶת מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית. אָמַר רַב: בְּנָחְבְּטָה; אֲבָל אָכְלָה – אֲפִילּוּ מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית אֵינָהּ מְשַׁלֶּמֶת. לֵימָא רַב לְטַעְמֵיהּ, דְּאָמַר רַב: הָיָה לַהּ שֶׁלֹּא תֹּאכַל? אָמְרִי: הָכִי הַשְׁתָּא?! אֵימוֹר דְּאָמַר רַב הָתָם ״הָיָה לַהּ שֶׁלֹּא תֹּאכַל״ – הֵיכָא דְּאִיתַּזָּקָא הִיא, דְּמָצֵי אָמַר לֵיהּ מָרֵיהּ דְּפֵירֵי: ״לָא מְשַׁלַּמְנָא, הָיָה לַהּ שֶׁלֹּא תֹּאכַל״; לְאַזּוֹקֵי הִיא אַחֲרִינֵי, דְּפִטְרָה לְשַׁלּוֹמֵי, מִי אָמַר?! אֶלָּא ״לָא

(לֵיהּ) נַפְּשִׁיהּ בְּשְׁבוּעָה. הֵיכִי דָּמֵי – כְּגוֹן דְּקָא טָעֵין טַעֲנַת לְסְטִים מְזוּיָּן; וְקָתָנֵי: וְאַחַר כָּךְ נִמְצָא הַגַּנָּב – מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כָּפֶל לַשּׁוֹכֵר; שְׁמַע מִינַּהּ: לְסְטִים מְזוּיָּן גַּנָּב הוּא! אָמְרִי, מִי סָבְרַתְּ כְּרַבִּי יְהוּדָה – דְּאָמַר: שׁוֹכֵר כְּנוֹשֵׁא שָׂכָר דְּמֵי? דִּילְמָא כְּרַבִּי מֵאִיר סְבִירָא לֵיהּ, דְּאָמַר: שׁוֹכֵר כְּשׁוֹמֵר חִנָּם דְּמֵי. [ח]אִיבָּעֵית אֵימָא, בְּדִמַּחְלֵיף רַבָּה בַּר אֲבוּהּ וְתָנֵי: שׁוֹכֵר כֵּיצַד מְשַׁלֵּם? רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: כְּשׁוֹמֵר שָׂכָר, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כְּשׁוֹמֵר חִנָּם דְּמֵי. אִי הָכִי מַאי אוֹמֵר: כְּשׁוֹמֵר חִנָּם – אֲפִילּוּ כְּשׁוֹמֵר שָׂכָר נָמֵי! אֶלָּא אָמַר רַבִּי זֵירָא: הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן – בְּטוֹעֵן טַעֲנַת לְסְטִים מְזוּיָּן, וְנִמְצָא לְסְטִים שֶׁאֵינוֹ מְזוּיָּן. [ט]נָפְלָה לְגִינָּה וְנֶהֱנֵית – מְשַׁלֶּמֶת מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית. אָמַר רַב: בְּנָחְבְּטָה; אֲבָל אָכְלָה – אֲפִילּוּ מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית אֵינָהּ מְשַׁלֶּמֶת. לֵימָא רַב לְטַעְמֵיהּ, דְּאָמַר רַב: הָיָה לַהּ שֶׁלֹּא תֹּאכַל? אָמְרִי: הָכִי הַשְׁתָּא?! אֵימוֹר דְּאָמַר רַב הָתָם ״הָיָה לַהּ שֶׁלֹּא תֹּאכַל״ – הֵיכָא דְּאִיתַּזָּקָא הִיא, דְּמָצֵי אָמַר לֵיהּ מָרֵיהּ דְּפֵירֵי: ״לָא מְשַׁלַּמְנָא, הָיָה לַהּ שֶׁלֹּא תֹּאכַל״; לְאַזּוֹקֵי הִיא אַחֲרִינֵי, דְּפִטְרָה לְשַׁלּוֹמֵי, מִי אָמַר?! אֶלָּא ״לָא

הַפֵּרוֹת וְאָמַר רַב כְּשֶׁהַחְלִקָה בָּהֶן שָׁנוּ אֲבָל אָכְלָה וְהִתְרִיזָה פָּטוּר הַמַּכְנִיס דַּהֲוָה לַהּ שֶׁלֹּא תֹּאכַל וְהָכָא נָמֵי אָמַר בַּעַל הַבְּהֵמָה בִּירִידָתָהּ אֲנוּסָה הִיא שֶׁהֲרֵי נָפְלָה וּבַאֲכִילָתָהּ הָיָה לַהּ שֶׁלֹּא תֹּאכַל וּמָה אֲנִי יָכוֹל לַעֲשׂוֹת:

טְעָנוֹת שֶׁעַל יְדֵי גַּנָּב בֵּין מְזַן וּבֵין שֶׁאֵינוֹ מְזַן דְּהָא שׁוֹמֵר חִנָּם פָּטוּר בִּגְנֵבָה וַאֲבֵדָה הִלְכָךְ כְּשֶׁנִּמְצָא שׁוֹמֵר חִנָּם פָּטוּר מִשּׁוּם כָּפֶל: תֹּאמַר בְּשׁוֹמֵר שָׂכָר שֶׁאֵינוֹ מְשַׁלֵּם כָּפֶל בְּטַעֲנַת גַּנָּב שֶׁאֵינוֹ מְזַן אֲפִי׳ נִמְצֵאת בְּיָדוֹ דְּהָא מֵעִקָּרָא לָא הָוֵה פְּטַר נַפְשֵׁהּ מִקָּרְנָא: אֵין לִי שֶׁיְּהֵא שׁוֹאֵל חַיָּב: אֶלָּא בְּשָׁבוּרָה וּמֵתָה שֶׁהֵן אֹנֶס: שֶׁפָּטַר בּוֹ שְׁבוּרָה וּמֵתָה דְּתֵיתֵי בַּהּ וּמֵת אוֹ נִשְׁבַּר אוֹ נִשְׁבָּה וּכְתִיב בַּתְרֵהּ שְׁבוּעָה ה׳ תִּהְיֶה בֵּין שְׁנֵיהֶם (שְׁמוֹת כ״ב:ט׳): חַיָּב בִּגְנֵבָה וַאֲבֵדָה דְּכְתִיב בַּהּ אִם גָּנֹב יִגָּנֵב וְגוֹ׳: מַה לְּשׁוֹמֵר שָׂכָר כו׳ תֹּאמַר בְּשׁוֹאֵל שֶׁאֵין בּוֹ כָּפֶל לְעוֹלָם דְּהָא מְחַיֵּב בָּאֲנָסִין דִּכְתִיב וְנִשְׁבַּר אוֹ מֵת וְכִי נָמֵי טְעִין לְסְטִים מְזַן נָטְלוּ הַיְמְנוּ הָוֵה מְחַיֵּב נִפְשֵׁהּ בְּקָרְנָא וּמִי שֶׁאֵינוֹ בָּא לִגְנֹב אֶת הַקֶּרֶן לֹא יְשַׁלֵּם כָּפֶל: קָסָבַר הַאי תַּנָּא דְּוִנְשְׁבַּר אוֹ מֵת: קָרְנָא בְּלֹא שְׁבוּעָה עֲדִיפָא מִכְּפֵילָא בְּשְׁבוּעָה שׁוֹאֵל עֲדִיף שֶׁמִּתְחַיֵּב בְּשָׁבוּרָה וּמֵתָה בְּלֹא שׁוּם שְׁבוּעַת שֶׁקֶר מִשּׁוֹמֵר שָׂכָר שֶׁפָּטוּר עֲלֵיהֶן ואע״פ שֶׁיֵּשׁ בְּשׁוֹמֵר שָׂכָר כָּפֶל בְּטוֹעֵן טַעֲנַת לְסְטִים מְזַן אֵין זֶה חֹמֶר דְּכָפֶל אֵינוֹ בְּשׁוֹמְרִין עַד שֶׁיִּשָּׁבַע לַשֶּׁקֶר שֶׁנִּגְנְבָה הַיְמְנוּ וְאַחַ״כ בָּאוּ עֵדִים בְּפֶרֶק מְרֻבֶּה (לְקַמָּן בָּבָא קַמָּא דף סג:) הַלְכָךְ קְנָסָא מִשּׁוּם שְׁבוּעָה הוּא דְּקְנָסָה רַחֲמָנָא: מְסַיַּע לַהּ דְּלִסְטִים מְזַן גַּנָּב הוּא: וְאֵינִי נִשְׁבָּע דְּאֵי בָּעֵינָא מְשַׁתְּבַע דְּנִגְנְבָה מִפִּטְרִינָא: סַבְרוּהָ רַבָּנָן דְּבָעוּ לְסַיְּעֵהּ לְרַב יוֹסֵף מֵהָא ר״י הִיא דְּאָמַר שׁוֹכֵר כְּשׁוֹמֵר שָׂכָר דְּמֵי בְּהַשּׁוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֲלִים (ב״מ צג.) וּמְחַיֵּב בְּגְנֵבָה: (לֵיהּ) נַפְּשִׁיהּ בְּשְׁבוּעָה. הֵיכִי דָּמֵי – כְּגוֹן דְּקָא טָעֵין טַעֲנַת לְסְטִים מְזוּיָּן; וְקָתָנֵי: וְאַחַר כָּךְ נִמְצָא הַגַּנָּב – מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כָּפֶל לַשּׁוֹכֵר; שְׁמַע מִינַּהּ: לְסְטִים מְזוּיָּן גַּנָּב הוּא! אָמְרִי, מִי סָבְרַתְּ כְּרַבִּי יְהוּדָה – דְּאָמַר: שׁוֹכֵר כְּנוֹשֵׁא שָׂכָר דְּמֵי? דִּילְמָא כְּרַבִּי מֵאִיר סְבִירָא לֵיהּ, דְּאָמַר: שׁוֹכֵר כְּשׁוֹמֵר חִנָּם דְּמֵי. [ה]אִיבָּעֵית אֵימָא, בְּדִמַּחְלֵיף רַבָּה בַּר אֲבוּהּ וְתָנֵי: שׁוֹכֵר כֵּיצַד מְשַׁלֵּם? רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: כְּשׁוֹמֵר שָׂכָר, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כְּשׁוֹמֵר חִנָּם. רַבִּי זֵירָא אָמַר: הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן – בְּטוֹעֵן טַעֲנַת לְסְטִים מְזוּיָּן, וְנִמְצָא לְסְטִים שֶׁאֵינוֹ מְזוּיָּן. [ו]נָפְלָה לְגִינָּה וְנֶהֱנֵית – מְשַׁלֶּמֶת מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית. אָמַר רַב: בְּנָחְבְּטָה; אֲבָל אָכְלָה – אֲפִילּוּ מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית אֵינָהּ מְשַׁלֶּמֶת. לֵימָא רַב לְטַעְמֵיהּ, דְּאָמַר רַב: הָיָה לַהּ שֶׁלֹּא תֹּאכַל? אָמְרִי: הָכִי הַשְׁתָּא?! אֵימוֹר דְּאָמַר רַב הָתָם ״הָיָה לַהּ שֶׁלֹּא תֹּאכַל״ – הֵיכָא דְּאִיתַּזָּקָא הִיא, דְּמָצֵי אָמַר לֵיהּ מָרֵיהּ דְּפֵירֵי: ״לָא מְשַׁלַּמְנָא, הָיָה לַהּ שֶׁלֹּא תֹּאכַל״; לְאַזּוֹקֵי הִיא אַחֲרִינֵי, דְּפִטְרָה לְשַׁלּוֹמֵי, מִי אָמַר?! אֶלָּא ״לָא

גליון הש"ס

גמ' איבעי לך עבורי. עיין בב"מ דף צג ע"ב תוספות ד"ה איבעי לך:

לְא מִבַּעְיָא אֲכְלָה דְּמִשְׁלֶמֶת מִיהָא מַה שְּׁנֶּהֱנֵית אע"ג דְּלָא פָּשַׁע בִּשְׁמִירָתָהּ דְּהָא נָהֱנֵית: אֲבָל נָחְבְּטָה דְּאֵפְּי' בְּהָהִיא הַזִּיקָא אָנוּסָה הָוְאי: אִימָא הַאי בַּעַל הַשְּׂדֶה מִבְּרִיחַ אֲרֵי מִנְּכְסֵי חֲבֵרוֹ הוּא שֶׁהִצִּיל אֶת בֶּהֱמַת חֲבֵרוֹ שֶׁלֹּא נָחְבְּטָה בַּקַּרְקַע וּמְצָוֶה הוּא דַּעֲבַד וּמִידֵי לְא לִשְׁקוֹל קמ"ל: שֶׁהַחְלָקָה בְּמֵימֵי רַגְלֶיהָ מרה"ר לְגִנָּה דְּאָנְסָא דְּלָא סָלְקָא אַדַּעְתַּהּ הוּא: לֹא שָׁנוּ דְּמה שֶׁנֶּהֱנֵית הוּא דְּמִשְׁלֶמֶת וְלֹא מַה שֶּׁהַזִּיקָה: אֶלָּא שֶׁאָכְלָה מִיָּד בְּאוֹתָהּ עֲרוּגָה שֶׁנִּפְּלָה שָׁם דְּכֵיוָן דַּאֲנוּסָה הִיא בִּנְפִילָה אֲנוּסָה הִיא נָמֵי בַּאֲכִילָתָהּ דְּכֵיוָן דְּחָזְיָא לְתַבּוּאָה תּוֹתָהּ לָא מוֹקְמָה אַנַּפְשָׁהּ: אֲבָל הָלְכָה מֵעֲרוּגָה לַעֲרוּגָה וְאָכְלָה מְשֻׁלֶּמֶת מַה שֶּׁהַזִּיקָה: לְא תֵּימָא עַד שֶׁתֵּצֵא לְדַעַת שֶׁיֵּדְעוּ הַבְּעָלִים שֶׁיָּצָאת: וְתַחְזֹר לְדַעַת שֶׁלֹּא נָעַל בְּפָנֶיהָ כְּרָאוּי: אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁיָּצָאת לְדַעַת שֶׁיֵּדְעוּ בִּיצִיאָתָהּ: אַף עַל גַּב שֶׁחָזְרָה שֶׁלֹּא לְדַעַת דְּהַשְׁתָּא לָא סָגֵי לַהּ בִּשְׁמִירָה פְּחוּתָה דַּאֲמַר לַהּ כֵּוָן דְּיָלְפָא כו': תְּחִלָּתוֹ בְּפָשִׁיעָה בָּלְאוּ לֵדָה הָיְתָה יוֹדַעַת שֶׁלֹּא תִּכָּנֵס וְתֹאכַל: וְסוֹפוֹ בְּאֹנֶס לֹא הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁתֵּלֵד:

א"נ מַבְרִיחַ אֲרֵי מִנְּכְסֵי חֲבֵרוֹ לֵית לַהּ פְּסֵדָא וא"ת וַהֲרֵי פּוֹרֵעַ חוֹבוֹ דְּחִשְׁבִינַן לַהּ

א״לְא מִבַּעְיָא״ קָאָמַר: לָא מִבַּעְיָא אָכְלָה – דְּמִשְׁלֶמֶת מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית; אֲבָל נָחְבְּטָה – אֵימָא מַבְרִיחַ אֲרֵי מִנְּכְסֵי חֲבֵירוֹ הוּא, וּמַה שֶּׁנֶּהֱנֵית נָמֵי לָא מְשַׁלֵּם; קָא מַשְׁמַע לַן. [ב]וְאֵימָא הָכִי נָמֵי! מַבְרִיחַ אֲרֵי מִנְּכְסֵי חֲבֵירוֹ – מִדַּעְתּוֹ הוּא, הַאי – לָאו מִדַּעְתּוֹ. אִי נָמֵי, מַבְרִיחַ אֲרֵי מִנְּכְסֵי חֲבֵירוֹ – לֵית לֵיהּ פְּסֵידָא. [ג]הֵיכִי נָפֵל? רַב כָּהֲנָא אָמַר: שֶׁהוּחְלְקָה בְּמֵימֵי רַגְלֶיהָ, רָבָא אָמַר: שֶׁדְּחָפַתְּה חֲבֶרְתָּהּ. [ד]מַאן דְּאָמַר שֶׁדְּחָפַתְּה חֲבֶרְתָּהּ – כָּל שֶׁכֵּן שֶׁהוּחְלְקָה בְּמֵימֵי רַגְלֶיהָ. וּמַאן דְּאָמַר שֶׁהוּחְלְקָה בְּמֵימֵי רַגְלֶיהָ – אֲבָל דְּחָפַתְּה חֲבֶרְתָּהּ, פְּשִׁיעָה, וּמְשַׁלֶּמֶת מַה שֶּׁהִזִּיקָה; דַּאֲמַר לֵיהּ: אֵיבְעֵי לָךְ עַבּוּרֵי חָדָא חָדָא. [ה]אָמַר רַב כָּהֲנָא: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא בְּאוֹתָהּ עֲרוּגָה, אֲבָל מֵעֲרוּגָה לַעֲרוּגָה – מְשַׁלֶּמֶת מַה שֶּׁהִזִּיקָה. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אֲפִילּוּ מֵעֲרוּגָה לַעֲרוּגָה, וַאֲפִילּוּ כָּל הַיּוֹם כּוּלּוֹ – עַד שֶׁתֵּצֵא לְדַעַת וְתַחְזוֹר לְדַעַת. [ו]אָמַר רַב פָּפָּא: לְא תֵּימָא עַד שֶׁתֵּצֵא לְדַעַת וְתַחְזוֹר לְדַעַת, אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁיָּצְתָה לְדַעַת – אַף עַל פִּי שֶׁחָזְרָה שֶׁלֹּא לְדַעַת. מַאי טַעְמָא? דַּאֲמַר לֵיהּ: כֵּיוָן דְּיָלְפָא, כֹּל אֵימַת דְּמִשְׁתַּמְטָא – לְהָתָם רָהֲטָא. [ז]יָרְדָה כְּדַרְכָּהּ וְהִזִּיקָה – מְשַׁלֶּמֶת מַה שֶּׁהִזִּיקָה. בָּעֵי רַבִּי יִרְמְיָה: יָרְדָה כְּדַרְכָּהּ וְהִזִּיקָה בְּמֵי לֵידָה, מַהוּ? אַלִּיבָּא דְּמַאן דְּאָמַר תְּחִלָּתוֹ בְּפְשִׁיעָה וְסוֹפוֹ בְּאוֹנֶס חַיֶּיב, לָא תֵּיבְעֵי לָךְ; כִּי תֵּיבְעֵי לָךְ – אַלִּיבָּא דְּמַאן דְּאָמַר תְּחִלָּתוֹ בְּפְשִׁיעָה וְסוֹפוֹ בְּאוֹנֶס פָּטוּר; מַאי? מִי אָמְרִינַן: כֵּיוָן דִּתְחִלָּתוֹ בְּפְשִׁיעָה וְסוֹפוֹ בְּאוֹנֶס – פָּטוּר; אוֹ דִלְמָא, הָכָא כּוּלַּהּ בְּפְשִׁיעָה הוּא – דְּכֵיוָן דְּקָא חָזֵי דְּקָרֵיבָה לַהּ לְמֵילַד, אֵיבְעֵי לֵיהּ לְנַטּוֹרֵי

עין משפט
נר מצוה

א מיי׳ פנ׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ יא, סמג עשין סז, טוש״ע חו״מ סי׳ שצד סעי׳ א:

ב סמג עשין סז:

ג מיי׳ פנ׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ יא, סמג עשין סז, טוש״ע חו״מ סי׳ שצד סעי׳ א:

ד מיי׳ פנ׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ יא, סמג עשין סז, טוש״ע חו״מ סי׳ שצד סעי׳ א:

ה מיי׳ פנ׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ יא, סמג עשין סז, טוש״ע חו״מ סי׳ שצד סעי׳ א:

ו מיי׳ פנ׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ יב, טוש״ע חו״מ סי׳ שצד סעי׳ ב:

ז סמג עשין סז:

דְּמַבְרִיחַ אֲרֵי שֶׁאֵינוֹ נוֹטֵל שָׂכָר הֵינוּ כְּשֶׁאֵין הַדָּבָר בָּרוּר לְיַדֵּי הֶפְסֵד כְּגוֹן שֶׁהָאֲרִי רָחוֹק וְאֵין יוֹדֵעַ אִם יָבֹא כָּאן הָאֲרִי אִם לָאו וְאֵין מַצִּילוֹ אֶלָּא מִדַּאֲגָה וּמִן הַסַּחַד שֶׁדּוֹאֵג שֶׁמָּא יָבֹא אֲבָל אִם הַדָּבָר בָּרוּר שֶׁיָּבֹא לְיַדֵּי הֶפְסֵד וְלִיַדֵּי דְּרִיסַת הָאֲרִי אוֹ מַצִּיל מִפִּי הָאֲרִי עַצְמוֹ אָז וַדַּאי נוֹטֵל שָׂכָר כְּמוֹ שַׁטָּח נָהָר חָמוֹר חֲבֵרוֹ וְהַךְ דְּשַׁמְעְתִּין מְיֻרֶּי שֶׁהִצִּילוּ יְרָקוֹת מִצַּעַר בָּעֲלָמָא שֶׁאֵין בַּעַל הַבְּהֵמָה רוֹצֶה שֶׁתֶּחֱבֹט בְּהֶמְתּוֹ בָּאֳרֶץ וְתִצְטַעֵר אע"פ שֶׁלֹּא הָיוּ דָּמֶיהָ נִפְחָתִין בְּכָךְ וּלְכָךְ הָיָה נָחְשָׁב מַבְרִיחַ אֲרֵי אִי הָוָה מִדַּעְתּוֹ וּפוֹרֵעַ חוֹבוֹ אֵין מַצִּילוֹ מֵהֶפְסֵד דְּמַה שֶּׁהָיָה הַלָּוֶה זָקוּק לְפָרְעוֹ אֵין זֶה הֶפְסֵד שֶׁהֲרֵי נִתְחַיֵּב לוֹ וְאֵינוֹ מַצִּילוֹ אֶלָּא מִצַּעַר בָּעֲלָמָא וַחֲשִׁיב מַבְרִיחַ אֲרֵי א"נ כְּדִמְפָרֵשׁ טַעְמָא בִּירוּשְׁלְמִי דְּכְתָבוֹת (פי"ג) וּבְנָדָרִים (פ"ד) מְפִיסָא הֲוֵינָא לֵיהּ וּמַחֵיל לִי וְאֵפִי' בְּמַשְׁכּוֹן מְפַיֵּס הֲוֵינָא לֵיהּ וְיָהֵיב לִי מַשְׁכּוֹנִי וְאֵפִי' בב"ח דּוֹחֵק עַצְמוֹ מִסִּיק לָהּ בִּירוּשְׁלְמִי דְּכְתָבוֹת מִשּׁוּם שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר לוֹ הָיִיתִי מוֹצֵא הַרְבֵּה בְּנֵי אָדָם שֶׁהָיוּ פּוֹרְעִין עֲבוּרִי כִּי דָּרְךָ אֲהוּבִים שְׁמְרַחֲמִים עַל אֲהוּבֵיהֶם לְהַצִּיל מִן הַצַּעַר הַזֶּה דְּהַיְנוּ מֵעֵין אוֹתוֹ טַעַם וְהָא דְּקָרֵי בְּחָזְקַת הַבָּתִּים (ב"ב דף נג.) מַבְרִיחַ אֲרֵי נָתַן צְרוֹר וְהוֹעִיל נָטַל צְרוֹר וְהוֹעִיל דְּסָכַר מְנָּהּ מַיָּא וְהוֹצִיא מִנָּהּ מַיָּא אע"פ שֶׁמַּצִּילָה מֵהֶפְסֵד שֶׁהָיָה נָהָר שׁוֹטְפָהּ לָא נָקֵט לְשׁוֹן מַבְרִיחַ אֲרֵי לְעִנְיָן שֶׁיִּפְטַר חֲבֵרוֹ מִשָּׁכָר הַבְרָחָתוֹ אֶלָּא כְּלוֹמַר דְּאֵין זֶה חָזָקָה דְּאֵין זֶה תִּקּוּן כְּמוֹ רָפַק בָּהּ פָּרְתָּא אוֹ נָעַל וְגָדַר וּפָרַץ אֶלָּא מֵגֵן עָלֶיהָ פָּרְתָּא שֶׁלֹּא תָּבֹא לִידֵי קִלְקוּל וְרַבֵּינוּ גֵּרְשׁוֹן פָּסַק בִּתְשׁוּבָה אַחַת עַל אַנָּס עַכּוּ"ם שֶׁאָנַס בֵּיתוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל וּבָא יִשְׂרָאֵל אַחֵר וּלְקָחוֹ מִמֶּנּוּ שֶׁלֹּא יַחֲזִיר לַבְּעָלִים בְּחִנָּם אֲבָל רַשְׁ"י פִּי' בְּהַנִּזְקִין (גִּטִּין דף נח:) גַּבֵּי עַכּוּ"ם הָכָא מֻחְמֶּמֶת חוֹב וּמֻחְמֶּמֶת אֲנָפְּרוּת אֵין בּוֹ מִשּׁוּם סִיקָרִיקוֹן שֶׁאִם הֶחֱזִיק עַכּוּ"ם בְּקַרְקַע שֶׁל יִשְׂרָאֵל מֻחְמֶּמֶת חוֹב שֶׁהָיָה לוֹ עָלָיו אוֹ מֻחְמֶּמֶת אֲנָפְּרוּת בְּגֶזֶל בָּעֲלָמָא וְאֵינוֹ מְסוּר בְּיָדוֹ לְהַרְגּוֹ אֵין בּוֹ דִּין סִיקָרִיקוֹן אֲפִילּוּ אִם שָׁהָתָה י"ב חֹדֶשׁ לְתַת רִבִּית לַבְּעָלִים כְּתִקּוּן חֲכָמִים אֶלָּא מַחֲזִיר לוֹ הַקַּרְקַע בְּחִנָּם דְּכֵיוָן דְּאֵין כָּאן סִיקָרִיקוֹן לֹא גָּמַר וּמַקְנֵי מִידֵי וְאע"ג דְּשָׁהָתָה י"ב חֹדֶשׁ לֹא בָּא לוֹ שָׁעָה לְכוֹפוֹ הִלְכָךְ אֵין מְכִירַת הָעַכּוּ"ם מְכִירָה כְּלָל וּר"י אָמַר דְּלָא מִבָּעְיָא בְּמָקוֹם שֶׁאִם לֹא קָנָאוּ יִשְׂרָאֵל לֹא הָיָה חוֹזֵר לַבְּעָלִים לְעוֹלָם שֶׁהָיָה מוֹכְרוֹ אוֹ נוֹתְנוֹ לְעַכּוּ"ם אֶחָד וְהָיָה אָבוּד מִן הַבְּעָלִים לְגַמְרֵי דְּלָא חָשִׁיב מַבְרִיחַ אֲרֵי כֵּיוָן שֶׁמַּצִּילוֹ מִן הֶהֶפְסֵד וְאֵפִי' קָנָאוּ בְּשָׁוְיוֹ מַצִּילוֹ מֵהֶפְסֵד הוּא כְּמוֹ מַקְדִּים בְּרוֹעִים וּבְמַקְלוֹת בְּשָׂכָר דְּאָמְרִינַן שָׁנוּתַן שָׂכָר עַד כְּדֵי דְּמֵיהֶם וּנ"מ לְכָשָׂרָא דְּחַיְוָתָא אוֹ לְטָרְפָא אֶלָּא אֲפִי' יוֹדֵעַ וַדַּאי שֶׁאִם לֹא מְהַדֵּר זֶה הָיָה חוֹזֵר לְבַעֲלִים בְּדָמִים הַלְּלוּ כָּל שָׁעָה שֶׁיִּרְצוּ דְּהַשְׁתָּא אֵין מַצִּילוֹ מִן הַהֶפְסֵד אעפ"כ אֵין לְדַמּוֹתוֹ כְּלָל לְמַבְרִיחַ אֲרֵי דְּכֵיוָן שֶׁיָּצָא הַבַּיִת מֻחְזָק יִשְׂרָאֵל וּבָא לִיד הַנִּכְרִי וְזֶה מוֹצִיאוֹ מִיָּד הַנִּכְרִי וּמַחֲזִירוֹ לְיַד יִשְׂרָאֵל לֹא דָּמֵי לְמַבְרִיחַ אֲרֵי וְנוֹטֵל מַה שֶּׁהֻצְּנָהוּ וְאוֹתָם הַיְהוּדִים הַבּוֹרְחִים מֵעִירָם וְהַשַּׂר מַחֲזִיק קַרְקָעוֹתֵיהֶם שֶׁאֵין בָּהֶן טַסְקָאוֹת וְאֵפִי' יֵשׁ בָּהֶן טַסְקָא אִם הִנִּיחַ הַקַּרְקָעוֹת בְּיַד אֲחֵרִים לִפְרֹעַ מֵהֶן טַסְקָא אוֹמֵר ר"י שֶׁאִם בָּא יִשְׂרָאֵל וּקְנָאוֹ מִיַּד הַשַּׂר מַחֲזִירָם לַבְּעָלִים וְנוֹטֵל מַה שֶּׁהֻצְּנָהוּ דְּאֵין זֶה דִּינָא דְּמַלְכוּתָא אֶלָּא גְּזֵלָה כִּי רַאֲינוּ בְּמְדִינָה שֶׁמִּשְׁפַּט הַיְהוּדִים לַעֲמֹד כְּמוֹ פָּרְשִׁים בְּכָל מָקוֹם שֶׁיִּרְצוּ וּבְדִין מַלְכוּתָא הֵיוּ תּוֹפְסִין שֶׁלֹּא יַחֲזִיק הַמּוֹשֵׁל בְּנַחֲלַת הַיְהוּדִים כְּשֶׁיָּצְאוּ מֵעִירוֹ וְכֵן הָיוּ נוֹהֲגִין בְּכָל אֶרֶץ בורגוני"א וְאִם יֵשׁ שַׂר שֶׁבָּא לְשַׁנּוֹת אֶת הַדִּין וְלַעֲשׂוֹת דִּין לְעַצְמוֹ אֵין זֶה דִּינָא דְּמַלְכוּתָא שֶׁהֲרֵי זֶה הַדִּין אֵין הַגּוּף כָּלֵל וְדָמְיָא לְמוֹכֵס שֶׁאֵין לוֹ קִצְבָּה (לְקַמָּן בָּבָא קַמָּא דף קיג.) וְהֵיכָא שֶׁמַּשְׁבִּיחַ נִכְסֵי חֲבֵרוֹ אֵין דּוֹמֶה כְּלָל לְמַבְרִיחַ אֲרֵי כְּגוֹן יוֹרֵד לְתוֹךְ שָׂדֶה חֲבֵרוֹ וּנְטָעוֹ שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת וּמַקִּיף אֶת חֲבֵרוֹ מִשֶּׁלֹּשׁ רוּחוֹתֶיהָ וּכְגוֹן הַהוּא דְּהַאֲמָנִין (ב"מ דף עו.) הַשּׂוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֵל לַעֲשׂוֹת בְּשֶׁלּוֹ וְהֶרְאָהוּ בְּשֶׁל חֲבֵרוֹ דְּנוֹטֵל הַבַּיִת מַה שֶּׁהֻצְּנָהוּ וְאֵין לְהַקְשׁוֹת בְּשֶׁטַח נָהָר חָמוֹר חֲבֵרוֹ נָמֵי אֵין לוֹ אֶלָּא שְׂכָרוֹ לְמָה אֵין לוֹ כָּל הֶפְסֵדוֹ דְּכֵיוָן דְּבַעַל חָמוֹר עוֹמֵד שָׁם מַה לְּנוּ לַעֲשׂוֹת לוֹ תַּקָּנָה שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ אִם יִרְצֶה. יַתְנָה (עִם) הַמַּצִּיל לְשֶׁלֹּם חֲמוֹרִי וְעוֹד דע"כ מַיְרֵי בְּיָכוֹל לְהַצִּיל עַל יְדֵי הַדְּחָק דאל"כ לֵימָא לֵיהּ מֵהֶפְקֵר קְזֵכִינָא כְּדַאֲמְרִינַן הָתָם עַל חֲבִית שֶׁל דְּבַשׁ ומ"מ שְׂכָרוֹ נוֹתֵן לוֹ דְּמִסְתָּמָא נִיחָא לֵיהּ שֶׁכָּל מִי שֶׁמַּצִּיל יִטֹּל שָׂכָר כָּל זְמַן שֶׁלֹּא יִמְחֶה בְּיָדוֹ כֵּיוָן שֶׁאֵין יָכוֹל לְהַצִּיל אֶלָּא ע"י הַדְּחָק: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא בְּאוֹתָהּ עֲרוּגָה דְּכֵיוָן שֶׁתְּחִלַּת נְפִילָתָהּ בְּאוֹתָהּ עֲרוּגָה בְּאֹנֶס אֵינוֹ חַיָּב לְהַעֲלוֹתָהּ מֵאוֹתָהּ עֲרוּגָה אֲבָל מֵעֲרוּגָה לַעֲרוּגָה הֲוֵי כְּשֶׁדָּה אַחֶרֶת:

עין משפט
נר מצוה

א מיי׳ פד׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ יג, סמג עשין סז, טוש״ע חו״מ סי׳ שצד סעי׳ ד:

קְשָׁבָא פִּי׳ בְּקוּנְטְרָס דְּקָל וְכֵן מַשְׁמַע דְּקָאָמַר וּתְלָתָא תְּאִלְתָא בְּקִינָּא הָוֹ קָיְמִי וְתַאֲלֵי הֵם דְּקָלִים כִּדְמוֹכַח בְּהַחוֹבֵל (לְקַמָּן בָּבָא קַמָּא דף צב.) חֲזָא תְּאֵלֵי בֵּי גַּפְנֵי וְקָאָמַר גַּפְנֵי קָנוּ דְּקָלֵי וְקָשֶׁה דבפ"ק דע"ז (דף יד:) תְּנַן דְּקָל טָב וְחָצָב וְנִקְלָבָא וּמְפָרֵשׁ בגמ' חָצָב קְשָׁבָא וְשָׁמָּא יֵשׁ מִינֵי דְּקָלִים הַרְבֵּה שֶׁאֶחָד קְרוּי דְּקָל סְתָם וְאֶחָד קְרוּי חָצָב דְּהַיְנוּ קְשָׁבָא וּבָעֲרוּךְ פֵּרֵשׁ דְּקְשָׁבָא הוּא דְּקָלָא פְּרָסָאה: דְּדָאֵן דְּיֵנָא דְּפָרְסָאה י"מ שֵׁל דְּקָל פְּרָסָאֵי דְּאָמַר לְקַמָּן הִלְכְתָא כְּוָתֵהּ דְּרֵישׁ גְּלוּתָא בְּדְקָלָא פָּרְסָאה וּלְפִי מַה שֶׁפֵּרֵשׁ בָּעֲרוּךְ דְּקְשָׁבָא דְּקָלָא פָּרְסָאה אִי אֶפְשָׁר לְפָרֵשׁ כֵּן:

וּלְאַסְתַּמּוֹרֵי בְּגַוֵּהּ? תֵּיקוּ. כֵּיצַד מְשַׁלְּמִת מַה שֶּׁהִזִּיקָה וְכוּ׳. מְנָא הָנֵי מִילֵּי? אָמַר רַב מַתָּנָה, דְּאָמַר קְרָא: ״וּבְעֵר בְּשָׂדֶה אַחֵר״ – מְלַמֵּד שֶׁשָּׁמִין עַל גַּב שָׂדֶה אַחֵר. הַאי ״וּבְעֵר בְּשָׂדֶה אַחֵר״ מִבָּעֵי לֵיהּ לְאַפּוֹקֵי רְשׁוּת הָרַבִּים! אִם כֵּן, לִכְתּוֹב רַחֲמָנָא ״וּבְעֵר בְּשָׂדֵהוּ חֲבֵירוֹ״, אִי נָמֵי ״שָׂדֶה אַחֵר״! מַאי ״בְּשָׂדֶה אַחֵר״? שֶׁשָּׁמִין עַל גַּב שָׂדֶה אַחֵר. וְאֵימָא כּוּלֵּיהּ לְהָכִי הוּא דַּאֲתָא; לְאַפּוֹקֵי רְשׁוּת הָרַבִּים מְנָלַן? אִם כֵּן, לִכְתְּבֵיהּ רַחֲמָנָא גַּבֵּי תַּשְׁלוּמִין – ״מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם בִּשְׂדֵה אַחֵר״! לְמָה לִי דְּכַתְּבֵיהּ רַחֲמָנָא גַּבֵּי ״וּבְעֵר״? שְׁמַע מִינַּהּ תַּרְתֵּי.

[א]הֵיכִי שָׁיְימִינַן? אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא: סְאָה בְּשִׁשִּׁים סְאִין. רַבִּי יַנַּאי אָמַר: תַּרְקַב בְּשִׁשִּׁים תַּרְקַבִּים. חִזְקִיָּה אָמַר: קֻלַּח בְּשִׁשִּׁים קְלָחִים. מֵיתִיבִי: אָכְלָה קַב אוֹ קַבַּיִם – אֵין אוֹמְרִים תְּשַׁלֵּם דְּמֵיהֶן, אֶלָּא רוֹאִין אוֹתָהּ כְּאִילּוּ הִיא עֲרוּגָה קְטַנָּה, וּמְשַׁעֲרִים אוֹתָהּ. מַאי, לָאו בִּפְנֵי עַצְמָהּ? לָא, בְּשִׁשִּׁים. [א]תְּנוּ רַבָּנָן: אֵין שָׁמִין קַב – מִפְּנֵי שְׁמַשְׁבִּיחוֹ, וְלֹא בֵּית כּוֹר – מִפְּנֵי שְׁפוֹגְמוֹ. מַאי קָאָמַר? אָמַר רַב פָּפָּא, הָכִי קָאָמַר: אֵין שָׁמִין קַב בְּשִׁשִּׁים קַבִּים – מִפְּנֵי שֶׁמַּשְׁבִּיחַ מַזִּיק, וְלֹא כּוֹר בְּשִׁשִּׁים כּוֹרִין – מִפְּנֵי שֶׁפּוֹגֵם מַזִּיק. מַתְקִיף לַהּ רַב הוּנָא בַּר מָנוֹחַ: הַאי ״וְלֹא בֵּית כּוֹר״?! ״וְלֹא כּוֹר״ מִבָּעֵי לֵיהּ! אֶלָּא אָמַר רַב הוּנָא בַּר מָנוֹחַ מִשְׁמֵיהּ דְּרַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב אִיקָא, הָכִי קָתָנֵי: אֵין שָׁמִין קַב בְּפָנֵי עַצְמוֹ – מִפְּנֵי שֶׁמַּשְׁבִּיחַ נִיזָּק, וְלֹא קַב בְּבֵית כּוֹר – מִפְּנֵי שֶׁפּוֹגֵם נִיזָּק; אֶלָּא בְּשִׁשִּׁים. הָהוּא גַּבְרָא דְּקַץ קַשְׁבָּא מֵחַבְרֵיהּ. אֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרֵישׁ גָּלוּתָא, אָמַר לֵיהּ: לְדִידִי חֲזַי לִי, וּתְלָתָא תְּאִלָתָא בְּקִינָּא הָוֹ קָיְימִי, וַהֲווֹ שָׁווּ מְאָה זוּזֵי. זִיל הַב לֵיהּ תְּלָתִין וּתְלָתָא וְתִילְתָא. אָמַר: גַּבֵּי רֵישׁ גָּלוּתָא דְּדָאֵין דְּיֵנָא דְּפָרְסָאָה, לְמָה לִי? אֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב נַחְמָן, אָמַר לֵיהּ: בְּשִׁשִּׁים. אָמַר לֵיהּ רָבָא: אִם אָמְרוּ בְּנִזְקֵי מָמוֹנוֹ, יֹאמְרוּ בְּנִזְקֵי גּוּפוֹ?! אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי לְרָבָא: בְּנִזְקֵי גּוּפוֹ מַאי דַּעְתָּיךְ – דְּתַנְיָא: הַמַּבְכִּיר כַּרְמוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ סְמַדַּר – רוֹאִין אוֹתוֹ כַּמָּה הָיָה יָפֶה קוֹדֶם לָכֵן, וְכַמָּה הוּא יָפֶה לְאַחַר מִכָּאן; וְאִילּוּ בְּשִׁשִּׁים לָא קָתָנֵי? [ב]אַטּוּ גַּבֵּי בָּהֶמְתּוֹ נָמֵי מִי לָא תַּנְיָא כִּי הַאי גַּוְונָא?! דְּתַנְיָא: קִטְמָה נְטִיעָה – רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, גּוֹזְרֵי גְּזֵירוֹת שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם אוֹמְרִים: נְטִיעָה בַּת שְׁנָתָהּ – שְׁתֵּי כֶסֶף, בַּת שְׁתֵּי שָׁנִים – אַרְבָּעָה כֶסֶף. אָכְלָה חֲזִיז – רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: נִידּוֹן בַּמְשׁוּיָּר שֶׁבּוֹ, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: רוֹאִין אוֹתָהּ כַּמָּה הָיְתָה יָפָה, וְכַמָּה הִיא יָפָה.

אָכְלָה

וּלְאַסְתַּמּוֹרֵי בְּגַוֵּהּ: הֵיכִי שָׁמְיִנַן לְבֵית סְאָה דְּמַתְנִי': סְאָה בָּס' סְאִין הַאי בֵּית סְאָה דְּקָתָנֵי בְּמָתְנֵי' דְּבִשְׁבִיל עֲרוּגָה אַחַת שָׁמִין בֵּית סְאָה לְאוֹ בֵּית סְאָה בְּאַגָּפֵי נַפְשֵׁהּ שָׁמְיִנַן דְּמַכְחִישִׁין לֵיהּ לַמַּזִּיק לְפִי שֶׁבֵּית סְאָה נִמְכָּרֶת בְּיֹקֶר לְפִי שֶׁמּוּעָט הוּא וְאֵינוֹ מְצוּי לִמְכֹּר וְעָנִי שֶׁאֵין יָדוֹ מַשֶּׂגֶת לְדַמֵּי קַרְקַע גְּדוֹלָה קוֹנֶה אוֹתוֹ בְּיוֹתֵר מִדַּמָּיו וְקַרְחַת עֲרוּגָה שֶׁל קַב אוֹ קַבַּיִם חֲשִׁיב לוֹ לְפִי דְּמָיו אֶלָּא שִׁשִּׁים סְאִים כַּמָּה שְׁוִין וְרוֹאִין כַּמָּה דְּמִים מַגִּיעִין לְבֵית סְאָה וְחוֹזְרִין וְשָׁמִין כַּמָּה נִפְחֲתוּ דְּמֵיו בִּשְׁבִיל קַרְחַת עֲרוּגָה זוֹ. וא"ת לְמָה הַזַּכָּר בֵּית סְאָה שֶׁאִם הָיָה שָׁמִין מִתְּחִלָּה הָעֲרוּגָה בְּשִׁשִּׁים סְאִין כַּמָּה הָיוּ יָפִין וְכַמָּה הֵן יָפִין לֹא הָיָה מְשַׁלֵּם כְּלוּם שֶׁאֵין קַרְחַת עֲרוּגָה קְטַנָּה נִכֶּרֶת בְּשִׁשִּׁים סְאִין אֲבָל בְּבֵית סְאָה נִכֶּרֶת: תַּרְקַב בְּשִׁשִּׁים תַּרְקַבִּין שְׁלֹשִׁים סְאִין שָׁמִין וְלֹא שִׁשִּׁים דא"כ מַפְסֶדֶת לֵיהּ לִנְזָקָ שֶׁאֵין קוֹנִין מְצָיָן לְשִׁשִּׁים סְאִין לְפִי שֶׁמְּרַבִּין הֵן לְאָדָם בֵּינוֹנִי וּמוּעָטִין הֵן לְמְשַׁפֵּעַ בַּנְּכָסִים: קֻלַּח בְּס' קְלָחִים מַה שֶּׁאָכְלָה בְּס' שְׁעוּרִין כְּמוֹתוֹ: מְשַׁלֵּם דְּמֵיהֶן כְּמוֹ שֶׁנִּמְכָּרִין קַב אוֹ קַבַּיִם בַּשּׁוּק: מַאי לָאו בְּפְנֵי עַצְמוֹ וְקָשְׁיָא לְכוּלְּהוּ: לֹא בְּשִׁשִּׁים וּלְכָל חַד כְּדְאִית לֵיהּ: אֵין שָׁמִין קַב בְּשִׁשִּׁים קַבִּים אִם אָכְלָה קַב אֵין שָׁמִים בְּשִׁשִּׁים קַבִּים: מִפְּנֵי שֶׁמַּשְׁבִּיחַ מַזִּיק דְּשִׁשִּׁים קַבִּים אֵין לָהֶם מָכָר מִפְּנֵי שֶׁמְּרַבִּין הֵן לָעָנִי וּמוּעָטִין לְבֵינוֹנִי וְכָל שֶׁכֵּן לְעָשִׁיר וְעוֹד שֶׁאֵין קַרְחַת קַב נִכֶּרֶת בְּשִׁשִּׁים קַבִּים: וְלֹא כּוֹר בְּשִׁשִּׁים כּוֹרִין אָכְלָה כּוֹר תְּבוּאָה אֵין שָׁמִין אוֹתָהּ בְּשִׁשִּׁים כּוֹרִין. מִפְּנֵי שֶׁפּוֹגֵם מַזִּיק. לְפִי שֶׁאָדָם הַמְשַׁפֵּעַ בַּנְּכָסִים וְתַאֵב לִקְנוֹת קַרְקַע גְּדוֹלָה קוֹנֶה אוֹתָהּ כְּשֶׁהוּא מוֹצְאָהּ בְּהַרְבֵּה יוֹתֵר מִדָּמֶיו וְעוֹד קַרְחַת כּוֹר גְּדוֹלָה הִיא מְאֹד אֶלָּא כָּל סְאָה שָׁמִין בְּשִׁשִּׁים: וְלֹא כּוֹר מִבָּעֵי לֵיהּ כְּדַקְתָנֵי אֵין שָׁמִין קַב וְלֹא קָתָנֵי בֵּית קַב: קַב בְּבֵית כּוֹר אֵין קַרְחָתוֹ נִרְאֵית: כּוֹר שְׁלֹשִׁים סְאָה: קַשְׁבָּא דְּקָל: אָמַר לֵיהּ רֵישׁ גָּלוּתָא אֲנִי רָאִיתִי: וּתְלָתָא תְּאִלְתָא בְּקִינָּא הָוֹ שְׁלֹשָׁה דְּקָלִים זֶה אַצֶּל זֶה: דְּיֵנָא דְּפָרְסָאָה שְׁאֵינוֹ דִּין תּוֹרָה: אִם אָמְרוּ בְּס' לְהַקֵּל עַל הַמַּזִּיק: בְּנִזְקֵי מָמוֹנוֹ בַּמֶּה שְׁאָכְלָה בְּהֶמְתּוֹ וְהַזִּיקָה: יֹאמְרוּ בְּנִזְקֵי גּוּפוֹ שֶׁמַּזִּיק בְּעַצְמוֹ בְּיָדַיִם שְׁקַצַּץ לְדָקָל: הַמַּבְכִּיר כַּרְמוֹ שִׁיחַת וְכִלָּה: קִטְמָה נְטִיעָה גֶּרֶסִינָן בְּהֵמָה שֶׁקִּטְמָה נְטִיעָה: גּוֹזְרֵי גְּזֵרוֹת קוֹנְסֵי קְנָסוֹת אַדְמוֹן וְחָנָן בֶּן אַבְשָׁלוֹם בְּפֶרֶק בָּתְרָא דִּכְתֻבּוֹת: חֲזִיז שַׁחַת: בַּמְשׁוּיָּר שֶׁבּוֹ רוֹאִין אֶת הַנּוֹתָר לְפִי מַה שֶׁהָעֲלָה כָּל עֲרוּגָה וַעֲרוּגָה בִּימֵי הַקֵּצִיר וּמְשֻׁלָּם: כַּמָּה הָיְתָה יָפָה הַקַּרְקַע לְמַכָּר כְּשֶׁהִיא עִם הַשַּׁחַת:

מסורת הש״ס

א מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי; תוספתא בבא קמא ב כתובות קה.

תורה אור השלם

כִּי יְבַעֵר־אִישׁ שָׂדֶה אוֹ־כֶרֶם וְשִׁלַּח אֶת־בְּעִירָה וּבִעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם [שמות כב, ד]

מסורת הש״ס

א לעיל ו:; גיטין מח:

ב כתובות לט.

גליון הש״ס

גמ׳ כחש גופא. עיין בב״מ דף קד ע״ב ובתוספות שם ד״ה סבר:

תורה אור השלם

כִּי יַבְעֵר־אִישׁ שָׂדֶה אוֹ־כֶרֶם וְשִׁלַּח אֶת־בְּעִירָה וּבִעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם [שמות כב, ד]

עין משפט נר מצוה

א מיי׳ פ״ד מהל׳ נזקי ממון הל׳ יד, סמג עשין סז, טוש״ע חו״מ סי׳ שצד סעי׳ ו:

סְמַדַּר עֲנָבִים דַּקִּין בְּהַתְחַלְתָּן לְאַחַר שֶׁפָּרְחוּ מִיָּד: וְכַמָּה הִיא יָפָה הַקַּרְקַע לְמֻכַּר כְּשֶׁהִיא סְמַדַּר וּלְהַקֵּל בָּאוּ: בד״א בְּנִשּׂוֹמִין אֲבָל קַרְקַע: בְּזְמַן שֶׁאָכְלָה לוּלְבֵי גְּפָנִים הָאֲשְׁכּוֹלוֹת נִרְאֶה בַּחֲנִיטַת הַגְּפָנִים וְנִכָּר וַעֲדַיִן לֹא פָּרַח לִהְיוֹת הָעֲנָבִים גְּמוּרִים וְהוּא לוּלֵב וְכֵן יחוּר בְּתְאֵנִים: אֲבָל אָכְלָה פִּגִּים בַּתְּאֵנָה אוֹ בִּסָּר בָּעֲנָבִים שֶׁהֵן כְּפוֹל הַלֵּבָן וְהוּא כְּפָרוֹת גְּמוּרִים רוֹאִין אוֹתָן כו׳: לְזָנְקִין מִן הָעִדִּית שֶׁאָכְלָה שׁוּמָא ב״ד מֵאָה אוֹ מָאתַיִם יִגְבֶּה קַרְקַע בְּמֵאָה אוֹ בְּמָאתַיִם מִן הָעִדִּית שֶׁבְּנָכְסָיו: וְלָא תֵּימָא דְּהַאי מֵיטַב שֶׁל נִזָּק דְּקָאָמַר ר' יִשְׁמָעֵאל וְקָשְׁיָא לָן בְּפ״ק אֲכָלָה בְּחוּשָׁה מְשַׁלֵּם שְׁמָנָה וְתַרְצָה רַב אִידִי כְּגוֹן שֶׁאָכְלָה כו' דְּהַמּוֹצִיא מַחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה וּכְחוּשָׁה הוּא דְּמְשַׁלֵּם אֶלָּא מַאי מֵיטַב דְּנִזָּק דְּקָאָמַר ר' יִשְׁמָעֵאל לָאו בִּסְפֵיקָא מֵירֵי וה״ק אוֹתָהּ עֲרוּגָה שֶׁאָכְלָה יְשַׁלֵּם כְּפִי מַה שֶׁהָיְתָה רְאוּיָה לְהֵטִיב וּלְהַשְׁבִּיחַ לְקֻמָּהּ: כִּי הֵיאַךְ דְּסָלִיק בִּימוֹת הַקָּצִיר: כָּרֹךְ וּתְנִי הוֹסִיף סְמַדַּר עִמָּהֶם בְּמִשְׁנָה: כַּחֹשׁ גַּפְנָא לְנִסּוֹת מִן הַתַּשְׁלוּמִין מַה שֶׁיְּכַחִישׁוּ הָעֲנָבִים בִּגְפָנִים אִם יַעַמְדוּ שָׁם עַד הַבָּצִיר שֶׁתָּמִיד יוֹנְקִים לְחֻלּוּחֵי הַגֶּפֶן: אֲבָיֵי אָמַר מְסַיְּמִי וּמְסַיְּמִי וּמַאן תָּנָא דְּחֵישׁ לְכַחֹשׁ גַּפְנָא ר״ש דְּתָנֵי מַתְקִיפְתָּא אַחֲרִיתִי: שְׁסוֹפָהּ לְהִצְטַעֵר אַלְמָא מְנַכִּין מִן הַתַּשְׁלוּמִין כְּפִי מַה שֶׁעֲתִידָה לְהַכְחִישׁ: נְכִי חַיָּה בְּדָמֵי וְלָדוֹת קְמַיְּרֵי דְּמִנָּקָה לוֹ מַה שֶׁהִבְעִל עַתִּיד לְתֵּן בְּשָׂכַר הַמֵּילָדַת וְנָזָק הָאִשָּׁה שֶׁהִיא נְזוֹקָה וּמְצְטַעֶרֶת עַכְשָׁו יוֹתֵר מְשֻׁיֶּשֶׁת לָהּ חַיָּה הֲרֵי הוּא מְשֻׁלָּם לְאִשָּׁה נָזָק וְצַעַר וְנִמְצָא הַכֹּל בְּכָלָל וּמִדֵּמֵי וְלָדוֹת שֶׁהוּא נוֹתֵן לְבַעַל מְנַכִּין שָׂכָר חַיָּה: נְכִי מְזוֹנוֹת שֶׁהוּא צָרִיךְ לְהוֹסִיף עַל מְזוֹנוֹת אִשְׁתּוֹ בִּימֵי קִשּׁוּיָהּ וְהַשְׁתָּא אֵין קִשּׁוּי אֲלַמָּא מְנַכִּינַן מַה שֶׁהוּא עָתִיד לְהוֹצִיא: דְּקָלָא פָּרְסָאָה חָשׁוּב הוּא מְאֹד וְנִשָּׁם בְּפָנֵי עַצְמוֹ:

אָכְלָה סְמַדַּר – רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: רוֹאִין אוֹתָן כְּאִילּוּ הֵן עֲנָבִים עוֹמְדוֹת לְיִבָּצֵר, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: רוֹאִין כַּמָּה הָיְתָה יָפָה וְכַמָּה הִיא יָפָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים – בְּזְמַן שֶׁאָכְלָה לוּלְבֵי גְּפָנִים וְיחוּרֵי תְאֵנִים, אֲבָל אָכְלָה פִּגִּים אוֹ בוֹסֶר – רוֹאִין אוֹתָן כְּאִילּוּ עֲנָבִים עוֹמְדוֹת לְיִבָּצֵר. קָתָנֵי מִיהַת, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: רוֹאִין אוֹתָן כַּמָּה הָיְתָה יָפָה, וְכַמָּה הִיא יָפָה – וְלָא קָתָנֵי בְּשִׁשִּׁים! אֶלָּא מַאי אִית לָךְ לְמֵימַר – בְּשִׁשִּׁים; הָכָא נָמֵי בְּשִׁשִּׁים. אָמַר אַבָּיֵי: רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל אָמְרוּ דָּבָר אֶחָד. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי – הָא דַּאֲמַרַן. [א]רַבִּי יִשְׁמָעֵאל – דְּתַנְיָא: ״מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם״ – מֵיטַב שֶׁל נִיזָּק; דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: לֹא בָּא הַכָּתוּב אֶלָּא לְגְבוֹת לַנִּיזָּקִין מִן הָעִידִּית, וְקַל וָחוֹמֶר לְהֶקְדֵּשׁ. וְלָא תֵּימָא כְּרַב אִידִי בַּר אָבִין – דְּאָמַר רַב אִידִי בַּר אָבִין: כְּגוֹן שֶׁאָכְלָה עֲרוּגָה בֵּין הָעֲרוּגוֹת, וְלָא יָדְעִינַן אִי כְּחוּשָׁה הֲוַאי אִי שְׁמִינָה הֲוַאי, דְּאָמַר: קוּם שַׁלֵּים שְׁמִינָה בְּמֵיטַב דְּאִיכָּא הַשְׁתָּא; דְּהָכִי לָא אָמְרִינַן. מַאי טַעְמָא? הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵירוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. אֶלָּא בְּמֵיטַב דְּלִקַּמֵּיהּ, וּמַאי נִיהוּ – כִּי הֵיאַךְ דְּסָלִיק. אָמַר מָר, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים – שֶׁאָכְלָה לוּלְבֵי גְּפָנִים וְיחוּרֵי תְאֵנִים. הָא סְמַדַּר – רוֹאִין אוֹתָן כְּאִילּוּ עֲנָבִים עוֹמְדוֹת לְיִבָּצֵר. אֵימָא סֵיפָא: אָכְלָה פִּגִּים אוֹ בוֹסֶר הוּא דְּרוֹאִין אוֹתָן כְּאִילּוּ עֲנָבִים עוֹמְדוֹת לְיִבָּצֵר, הָא סְמַדַּר – רוֹאִין אוֹתָן כַּמָּה הָיְתָה יָפָה וְכַמָּה הִיא יָפָה! אָכְלָה סְמַדַּר וְאָכְלָה פִּגִּים אוֹ בוֹסֶר – רוֹאִין אוֹתָן כְּאִילּוּ עֲנָבִים עוֹמְדוֹת לְיִבָּצֵר. קָתָנֵי מִיהַת, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: רוֹאִין אוֹתָן כַּמָּה הָיְתָה יָפָה, וְכַמָּה הִיא יָפָה – וְלָא קָתָנֵי בְּשִׁשִּׁים! אֶלָּא מַאי אִית לָךְ לְמֵימַר – בְּשִׁשִּׁים; הָכָא נָמֵי בְּשִׁשִּׁים. אָמַר אַבָּיֵי: רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל אָמְרוּ דָּבָר אֶחָד. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי – הָא דַּאֲמַרַן. [א]רַבִּי יִשְׁמָעֵאל – דְּתַנְיָא: ״מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם״ – מֵיטַב שֶׁל נִיזָּק; דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: לֹא בָּא הַכָּתוּב אֶלָּא לְגְבוֹת לַנִּיזָּקִין מִן הָעִידִּית, וְקַל וָחוֹמֶר לְהֶקְדֵּשׁ. וְלָא תֵּימָא כְּרַב אִידִי בַּר אָבִין – דְּאָמַר רַב אִידִי בַּר אָבִין: כְּגוֹן שֶׁאָכְלָה עֲרוּגָה בֵּין הָעֲרוּגוֹת, וְלָא יָדְעִינַן אִי כְּחוּשָׁה הֲוַאי אִי שְׁמִינָה הֲוַאי, דְּאָמַר: קוּם שַׁלֵּים שְׁמִינָה בְּמֵיטַב דְּאִיכָּא הַשְׁתָּא; דְּהָכִי לָא אָמְרִינַן. מַאי טַעְמָא? הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵירוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. אֶלָּא בְּמֵיטַב דְּלִקַּמֵּיהּ, וּמַאי נִיהוּ – כִּי הֵיאַךְ דְּסָלִיק. אָמַר מָר, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים – שֶׁאָכְלָה לוּלְבֵי גְּפָנִים וְיחוּרֵי תְאֵנִים. הָא סְמַדַּר – רוֹאִין אוֹתָן כְּאִילּוּ עֲנָבִים עוֹמְדוֹת לְיִבָּצֵר. אֵימָא סֵיפָא: אָכְלָה פִּגִּים אוֹ בוֹסֶר הוּא דְּרוֹאִין אוֹתָן כְּאִילּוּ עֲנָבִים עוֹמְדוֹת לְיִבָּצֵר, הָא סְמַדַּר – רוֹאִין אוֹתָן כַּמָּה הָיְתָה יָפָה וְכַמָּה הִיא יָפָה! אָמַר רַבִּי אִינָא, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים: בְּזְמַן שֶׁאָכְלָה סְמַדַּר וְאָכְלָה פִּגִּים אוֹ בוֹסֶר – אִי אֶפְשָׁר לְהַעֲמִיד הַדָּבָר אֶלָּא כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, דְּאָמַר: אֵין נִזּוֹנִין בְּמַשְׁכִּיר אֲבָל תְּבוּאָה רְגִילָה לְהִתְקַלְקֵל כְּלָהּ יַחַד וּבְחֶזְיוֹ מוֹדֶה ר' יְהוֹשֻׁעַ אוֹ כְּרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹ כְּרַבָּנָן וּבְתְבוּאָה גְּדוֹלָה כְּמוֹ סְמַדַּר בַּעֲנָבִים יִסְבֹּר כַּמַּשְׁכִּיר שֶׁבּוֹ אֵי נָמֵי בְּתְבוּאָה לֹא קָנְסוּ כָּל כָּךְ כְּמוֹ בַּעֲנָבִים וְלֹא יְהָא נִדּוֹן כְּמַשְׁכִּיר שֶׁבּוֹ לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְנִרְאֶה דְּאַע״ג דְּאָמַר ר' יְהוֹשֻׁעַ רוֹאִין אוֹתָן כְּאִילּוּ עוֹמְדוֹת לְבָצִיר מ״מ שָׁמִין אוֹתָן אֲגַב קַרְקַע דְּהָא ר״ש נָמֵי קָאָמַר הָכִי בְּפִגִּים אוֹ בְּסָר וע״כ אֲגַב קַרְקַע שָׁמִין אוֹתָן כֵּיוָן דְּצָרִיכִי לְשַׁדָּה וּבְפֵרוֹת גְּמוּרִים דַּוְקָא קָאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן דְּמְשַׁלֵּם פֵּרוֹת גְּמוּרִים בְּמַשְׁנָתֵנוּ: וּמַאי נִיהוּ כִּי הֵיאַךְ דְּסָלִיק הָכָא מַשְׁמַע דְּסַבַר אַבָּיֵי דְּפָלִיגִי דְּנִזּוֹן בְּמַשְׁכִּיר שֶׁבּוֹ וְהַקְשָׁה ר״ת דְּבְרֵישׁ הַנִּזְקִין (גִּטִּין דף מח: וְשָׁם) ס״ל לְאַבָּיֵי דְּפָלִיגִי אִי שָׁמִינַן בְּדַנְזָק אוֹ בְּדַמַּזִּיק וּי״ל אע״ג דְּמַשְׁמַע דְּפָלִיגִי אִי בְּדַמַּזִּיק אִי בְּדַנְזָק דְּהָא תָּנֵיא פ״ק (דף ו:) בְּהֶדְיָא מִיטַב שֶׁדֵּהוּ שֶׁל נִזָּק וּמֵיטַב כַּרְמוֹ שֶׁל נִזָּק דִּבְרֵי ר' יִשְׁמָעֵאל ר״ע אוֹמֵר כו' מ״מ מַשְׁמַע לֵיהּ לְאַבָּיֵי דִּבְמִשְׁכִּיר נָמֵי פְּלִיגִי מִדְּקָאָמַר ר״ע לֹא בָּא הַכָּתוּב דְּמַשְׁמַע שֶׁרוֹצֶה לוֹמַר לֹא בָּא הַכָּתוּב לְהַחְמִיר עַל הַמַּזִּיק כְּמוֹ שֶׁאָמַרְתָּ אֶלָּא דַּוְקָא לְגְבוֹת לְנִזָּקִין מִן הָעִדִּית לְבַד וְאִי בְּעִדִּית לְחוּדֵיהּ פְּלִיגִי א״כ לֹא הָיָה ר' יִשְׁמָעֵאל מַחְמִיר עַל הַמַּזִּיק טְפֵי מִר״ע אֶלָּא אַדַּרְבָּה הָיָה ר״ע מַחְמִיר טְפֵי דְּאֵין חַיָּב לְקָנוֹת מֵעִדִּית דְּנִזָּק אִם אֵין לוֹ כְּדָפָרְשִׁית בפ״ק (דף ו: וְשָׁם ד״ה כְּגוֹן): ר' שִׁמְעוֹן בַּר יְהוּדָה הֵינוּ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ תְּמַהּ אַמַּאי לָא קָאָמַר כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בְּזְמַן שֶׁאָכְלָה לוּלְבֵי גְּפָנִים וּסְמַדַּר וְ״ל מִשּׁוּם דְּאֵין שַׁיָּךְ לְכָלל סְמַדַּר בַּהֲדֵי לוּלְבִים דְּלָא הֲוֵה לֵיהּ לְהַזְכִּיר לוּלְבִים אֶלָּא הָכִי ה״ל לְמֵימַר בד״א בְּזְמַן שֶׁאָכְלָה סְמַדַּר אֲבָל בַּהֲדֵי פִּגִּים וּבֹסֶר שַׁיָּךְ לְכָלְלוֹ שֶׁפִּיר דְּטַעְמָא מִשּׁוּם דַּחֲשִׁיב כְּפִגִּין: אַבָּא בְּיַנְיְהוּ כְּחַשׁ גַּפְנָא וְלָא מְסַיְּמִי וא״ת לֵימָא תַּנָּא בָּתְרָא לְטַפּוֹיֵי וּלְהַחְמִיר בַּתַּשְׁלוּמִין קַאֲתֵי כִּדְאָמַר בְּרֵישׁ הַמּוֹכֵר פֵּרוֹת (ב״ב דף צג:) וְ״ל דְּשָׁאנֵי הָכָא דְּדִלְמָא לֹא בָּא לְטַפּוֹיֵי כִּי אִם עַל חֲכָמִים דְּאַמִּלְתַיְהוּ דַּרְבָּנָן קָאֵי: מַאן תַּנָּא דְּחֵישׁ לְכַחֹשׁ גַּפְנָא ר״ש הִיא אַבָּיֵי בָּא לוֹמַר דְּמְסַיְּמִי שַׁפִּיר וְלָא לְאַפּוֹקֵי רַבָּנַן דְּפָלִיגִי עֲלֵיהּ דְּר״ש בְּאוֹנֶס קָאָתֵי דְּאִינְהוּ נַמֵּי חָיְשִׁי וְטַעְמַיְהוּ מִשּׁוּם דְּאֵינוֹ דּוֹמֶה נִבְעָלַת בְּאוֹנֶס לְנִבְעָלַת בְּרָצוֹן כְּדַקָאָמְרִי: אוֹנֶס אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶת הַצַּעַר בְּפֶרֶק אֵלּוּ נְעָרוֹת (כְּתֻבּוֹת דַּף לט. וְשָׁם) גַּבֵּי הָא דְּתָנַן הָאוֹנֵס נוֹתֵן אֶת הַצַּעַר בָּעֵי בַּגְּמָרָא צַעַר דְּמַאי אע״פ דְּדָבָר פָּשׁוּט הוּא שֶׁיֵּשׁ צַעַר גָּדוֹל לִבְתוּלָה שֶׁנִּבְעָלָה מִתְּחִלָּה כְּשֶׁמַּשִּׁיר בְּתוּלֶיהָ וְרַב קְטַנּוֹת חוֹלוֹת מֵזֶה הַיְנוּ מִשּׁוּם דְּצַעַר דְּהַשְׁרַת בְּתוּלִים פְּשִׁיטָא לֵיהּ דְּלָא מְשַׁלֵּם לְפִי שֶׁפּוֹסֵחַ לְהַצְטַעֵר תַּחַת בַּעְלָהּ דְּתַנָּא דְּמַתְנִיתִין דְּהָתָם חָיֵישׁ לְכַחֹשׁ גַּפְנָא מִדְּקָתָנֵי שֶׁהָאוֹנֵס נוֹתֵן אֶת הַצַּעַר וּמְפַתֶּה פְּטוּר וּמִדְּפָטְרִינַן מְפַתֶּה אַלְמָא חָיֵישׁ לְכַחֹשׁ גַּפְנָא מַה שֶׁפּוֹסֵחַ לְהַצְטַעֵר תַּחַת בַּעְלָהּ הִלְכָךְ בָּעֵי צַעַר דְּמַאי:

[א] רוֹאִין אוֹתָן כַּמָּה הָיְתָה יָפָה וְכַמָּה הִיא יָפָה! אָמַר רַבִּינָא, כְּרוֹךְ וּתְנִי: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים – בְּזְמַן שֶׁאָכְלָה לוּלְבֵי גְּפָנִים וְיחוּרֵי תְאֵנִים, אֲבָל אָכְלָה סְמַדַּר פִּגִּים אוֹ בוֹסֶר – רוֹאִין אוֹתָן כְּאִילּוּ עֲנָבִים עוֹמְדוֹת לְיִבָּצֵר. אִי הָכִי, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה הַיְינוּ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ! אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ כְּחַשׁ גּוּפְנָא; וְלָא מְסַיְּמִי. [ב]אַבָּיֵי אָמַר: מְסַיְּמִי וּמְסַיְּמִי! מַאן תַּנָּא דְּחֵישׁ לְכְחַשׁ גּוּפְנָא – רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא: אוֹנֵס אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶת הַצַּעַר, מִפְּנֵי שֶׁפּוֹסֵחַ לְהִצְטַעֵר תַּחַת בַּעְלָהּ. אָמְרוּ לוֹ: אֵינוֹ דּוֹמֶה נִבְעָלַת בְּרָצוֹן לְנִבְעָלַת בְּאוֹנֶס. אָמַר אַבָּיֵי: הָנֵי תַּנָּאֵי, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה, אָמְרוּ דָּבָר אֶחָד. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה – הָא דַּאֲמַרַן. הָנֵי תַּנָּאֵי מַאי הִיא – דְּתַנְיָא, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: נְכִי חַיָּה. בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר: נְכִי מְזוֹנוֹת. מַאן דְּאָמַר נְכִי חַיָּה, כָּל שֶׁכֵּן נְכִי מְזוֹנוֹת. וּמַאן דְּאָמַר נְכִי מְזוֹנוֹת, אֲבָל נְכִי חַיָּה – לָא, דְּאָמַר לֵיהּ: אִתְּתָא דִּידִי פִּקִּיחָא הִיא, וְלָא מִבַּעְיָא חַיָּה. רַב פָּפָּא וְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ עֲבוּד עוֹבָדָא כְּוותֵיהּ דְּרַב לָא אָמְרִינַן. מַאי טַעְמָא? הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵירוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. אֶלָּא בְּמֵיטַב דְּלִקַּמֵּיהּ, וּמַאי נִיהוּ – כִּי הֵיאַךְ דְּסָלִיק. אָמַר מָר, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים – שֶׁאָכְלָה לוּלְבֵי גְּפָנִים וְיחוּרֵי תְאֵנִים. הָא סְמַדַּר – רוֹאִין אוֹתָן כְּאִילּוּ עֲנָבִים עוֹמְדוֹת לְיִבָּצֵר. אֵימָא סֵיפָא: אָכְלָה פִּגִּים אוֹ בוֹסֶר הוּא דְּרוֹאִין אוֹתָן כְּאִילּוּ עֲנָבִים עוֹמְדוֹת לְיִבָּצֵר, הָא סְמַדַּר – רוֹאִין אוֹתָן כַּמָּה הָיְתָה יָפָה וְכַמָּה הִיא יָפָה! אָמַר רַבִּי אִינָא, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים – בְּזְמַן שֶׁאָכְלָה סְמַדַּר וְאָכְלָה פִּגִּים אוֹ בוֹסֶר – אִי אֶפְשָׁר לְהַעֲמִיד הַדָּבָר אֶלָּא כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, דְּאָמַר: אֵין נִזּוֹנִין בְּמַשְׁכִּיר אֲבָל תְּבוּאָה רְגִילָה לְהִתְקַלְקֵל כְּלָהּ יַחַד וּבְחֶזְיוֹ מוֹדֶה ר' יְהוֹשֻׁעַ אוֹ כְּרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹ כְּרַבָּנָן וּבְתְבוּאָה גְּדוֹלָה כְּמוֹ סְמַדַּר בַּעֲנָבִים יִסְבֹּר כַּמַּשְׁכִּיר שֶׁבּוֹ אֵי נָמֵי בְּתְבוּאָה לֹא קָנְסוּ כָּל כָּךְ כְּמוֹ בַּעֲנָבִים וְלֹא יְהָא נִדּוֹן כְּמַשְׁכִּיר שֶׁבּוֹ לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְנִרְאֶה דְּאַע״ג דְּאָמַר ר' יְהוֹשֻׁעַ רוֹאִין אוֹתָן כְּאִילּוּ עוֹמְדוֹת לְבָצִיר מ״מ שָׁמִין אוֹתָן אֲגַב קַרְקַע דְּהָא ר״ש נָמֵי קָאָמַר הָכִי בְּפִגִּים אוֹ בְּסָר וע״כ אֲגַב קַרְקַע שָׁמִין אוֹתָן כֵּיוָן דְּצָרִיכִי לְשַׁדָּה וּבְפֵרוֹת גְּמוּרִים דַּוְקָא קָאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן דְּמְשַׁלֵּם פֵּרוֹת גְּמוּרִים בְּמַשְׁנָתֵנוּ: וּמַאי נִיהוּ כִּי הֵיאַךְ דְּסָלִיק הָכָא מַשְׁמַע דְּסַבַר אַבָּיֵי דְּפָלִיגִי דְּנִזּוֹן בְּמַשְׁכִּיר שֶׁבּוֹ וְהַקְשָׁה ר״ת דְּבְרֵישׁ הַנִּזְקִין (גִּטִּין דַּף מח: וְשָׁם) ס״ל לְאַבָּיֵי דְּפָלִיגִי אִי שָׁמִינַן בְּדַנְזָק אוֹ בְּדַמַּזִּיק וּי״ל אע״ג דְּמַשְׁמַע דְּפָלִיגִי אִי בְּדַמַּזִּיק אִי בְּדַנְזָק דְּהָא תָּנֵיא פ״ק (דף ו:) בְּהֶדְיָא מִיטַב שֶׁדֵּהוּ שֶׁל נִזָּק וּמֵיטַב כַּרְמוֹ שֶׁל נִזָּק דִּבְרֵי ר' יִשְׁמָעֵאל ר״ע אוֹמֵר כו' מ״מ מַשְׁמַע לֵיהּ לְאַבָּיֵי דִּבְמִשְׁכִּיר נָמֵי פְּלִיגִי מִדְּקָאָמַר ר״ע לֹא בָּא הַכָּתוּב דְּמַשְׁמַע שֶׁרוֹצֶה לוֹמַר לֹא בָּא הַכָּתוּב לְהַחְמִיר עַל הַמַּזִּיק כְּמוֹ שֶׁאָמַרְתָּ אֶלָּא דַּוְקָא לְגְבוֹת לְנִזָּקִין מִן הָעִדִּית לְבַד וְאִי בְּעִדִּית לְחוּדֵיהּ פְּלִיגִי א״כ לֹא הָיָה ר' יִשְׁמָעֵאל מַחְמִיר עַל הַמַּזִּיק טְפֵי מִר״ע אֶלָּא אַדַּרְבָּה הָיָה ר״ע מַחְמִיר טְפֵי דְּאֵין חַיָּב לְקָנוֹת מֵעִדִּית דְּנִזָּק אִם אֵין לוֹ כְּדָפָרְשִׁית בפ״ק (דַּף ו: וְשָׁם ד״ה כְּגוֹן): ר' שִׁמְעוֹן בַּר יְהוּדָה הֵינוּ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ תְּמַהּ אַמַּאי לָא קָאָמַר כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בְּזְמַן שֶׁאָכְלָה לוּלְבֵי גְּפָנִים וּסְמַדַּר וְ״ל מִשּׁוּם דְּאֵין שַׁיָּךְ לְכָלל סְמַדַּר בַּהֲדֵי לוּלְבִים דְּלָא הֲוֵה לֵיהּ לְהַזְכִּיר לוּלְבִים אֶלָּא הָכִי ה״ל לְמֵימַר בד״א בְּזְמַן שֶׁאָכְלָה סְמַדַּר אֲבָל בַּהֲדֵי פִּגִּים וּבֹסֶר שַׁיָּךְ לְכָלְלוֹ שֶׁפִּיר דְּטַעְמָא מִשּׁוּם דַּחֲשִׁיב כְּפִגִּין: אַבָּא בְּיַנְיְהוּ כְּחַשׁ גַּפְנָא וְלָא מְסַיְּמִי וא״ת לֵימָא תַּנָּא בָּתְרָא לְטַפּוֹיֵי וּלְהַחְמִיר בַּתַּשְׁלוּמִין קַאֲתֵי כִּדְאָמַר בְּרֵישׁ הַמּוֹכֵר פֵּרוֹת (ב״ב דַּף צג:) וְ״ל דְּשָׁאנֵי הָכָא דְּדִלְמָא לֹא בָּא לְטַפּוֹיֵי כִּי אִם עַל חֲכָמִים דְּאַמִּלְתַיְהוּ דַּרְבָּנָן קָאֵי: מַאן תַּנָּא דְּחֵישׁ לְכַחֹשׁ גַּפְנָא ר״ש הִיא אַבָּיֵי בָּא לוֹמַר דְּמְסַיְּמִי שַׁפִּיר וְלָא לְאַפּוֹקֵי רַבָּנַן דְּפָלִיגִי עֲלֵיהּ דְּר״ש בְּאוֹנֶס קָאָתֵי דְּאִינְהוּ נַמֵּי חָיְשִׁי וְטַעְמַיְהוּ מִשּׁוּם דְּאֵינוֹ דּוֹמֶה נִבְעָלַת בְּאוֹנֶס לְנִבְעָלַת בְּרָצוֹן כְּדַקָאָמְרִי: אוֹנֶס אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶת הַצַּעַר בְּפֶרֶק אֵלּוּ נְעָרוֹת (כְּתֻבּוֹת דַּף לט. וְשָׁם) גַּבֵּי הָא דְּתָנַן הָאוֹנֵס נוֹתֵן אֶת הַצַּעַר בָּעֵי בַּגְּמָרָא צַעַר דְּמַאי אע״פ דְּדָבָר פָּשׁוּט הוּא שֶׁיֵּשׁ צַעַר גָּדוֹל לִבְתוּלָה שֶׁנִּבְעָלָה מִתְּחִלָּה כְּשֶׁמַּשִּׁיר בְּתוּלֶיהָ וְרַב קְטַנּוֹת חוֹלוֹת מִמֶּנָּה הַיְנוּ מִשּׁוּם דְּצַעַר דְּהַשְׁרַת בְּתוּלִים פְּשִׁיטָא לֵיהּ דְּלָא מְשַׁלֵּם לְפִי שֶׁפּוֹסֵחַ לְהִצְטַעֵר תַּחַת בַּעְלָהּ דְּתַנָּא דְּמַתְנִיתִין דְּהָתָם חָיֵישׁ לְכַחֹשׁ גַּפְנָא מִדְּקָתָנֵי שֶׁהָאוֹנֵס נוֹתֵן אֶת הַצַּעַר וּמְפַתֶּה פְּטוּר וּמִדְּפָטְרִינַן מְפַתֶּה אַלְמָא חָיֵישׁ לְכַחֹשׁ גַּפְנָא מַה שֶׁפּוֹסֵחַ לְהִצְטַעֵר תַּחַת בַּעְלָהּ הִלְכָךְ בָּעֵי צַעַר דְּמַאי:

[ג] וְהִלְכְתָא כְּוותֵיהּ דְּרַב פָּפָּא וְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ בְּדִדְקָלָא (דַ)אֲרַמָּאָה, וְהִלְכְתָא כְּוותֵיהּ דְּרֵישׁ גְּלוּתָא בְּדִדְקָלָא פָּרְסָאָה. אֱלִיעֶזֶר זְעֵירָא

הָוָה

עין משפט נר מצוה

א מיי׳ פי״ז מהל׳ אישות הל׳ יא, סמג עשין מח, טוש״ע אה״ע סי׳ ק סעי׳ ג:

ב מיי׳ פג׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ טו, סמג עשין סז, טוש״ע חו״מ סי׳ שצג סעי׳ ד:

ג מיי׳ פג׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ טו, סמג עשין סז, טוש״ע חו״מ סי׳ שצג סעי׳ ד:

ד מיי׳ פי״ד מהל׳ נזקי ממון הל׳ ה, סמג עשין סט, טוש״ע חו״מ סי׳ תיח סעי׳ ז:

ה מיי׳ פי״ד מהל׳ נזקי ממון הל׳ ו, ש״ע חו״מ סי׳ תיח סעי׳ ח:

ו מיי׳ פי״ד מהל׳ נזקי ממון הל׳ ז, טוש״ע חו״מ סי׳ תיח סעי׳ ט:

ז מיי׳ פי״ד מהל׳ נזקי ממון הל׳ ז, טוש״ע חו״מ סי׳ תיח סעי׳ ט:

ח מיי׳ פי״ד מהל׳ נזקי ממון הל׳ ה, טוש״ע חו״מ סי׳ תיח סעי׳ ז:

מסורת הש״ס

א כתובות צה.

ב לעיל נח:

ג משנה בבא קמא; לעיל מז.

ד קידושין מב:; לעיל מז:

ה מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי; ביצה לד.

ו לעיל כב:

תורה אור השלם

כִּי יִבְעַר־אִישׁ שָׂדֶה אוֹ־כֶרֶם וְשִׁלַּח אֶת־בְּעִירֹה וּבִעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם [שמות כב, ד]

הָוָה סָיֵים מְסָאנֵי אוּכָּמֵי, וְקָאֵי בְּשׁוּקָא דְנָהַרְדְּעָא. אַשְׁכְּחוּהּ דְּבֵי רֵישׁ גָּלוּתָא וַאֲמַרוּ לֵיהּ: מַאי שְׁנָא הָנֵי מְסָאנֵי? אֲמַר לְהוּ: דְּקָא מְאַבִּילְנָא אֵירוּשָׁלַיִם. אֲמַרוּ לֵיהּ: אַתְּ חֲשִׁיבַתְּ לְאֵיתְאֲבוֹלֵי אֵירוּשָׁלַיִם? סְבוּר יְהֲרָא הָוָה, אַתְיוּהּ וְחַבְשׁוּהּ. אֲמַר לְהוּ: גַּבְרָא רַבָּה אֲנָא. אֲמַרוּ לֵיהּ: מְנָא יָדְעִינַן? אֲמַר לְהוּ: אוֹ אַתּוּן בְּעוֹ מִינַּאי מִילְתָא, אוֹ אֲנָא אִיבְּעֵי מִינַּיְיכוּ מִילְתָא. אֲמַרוּ לֵיהּ: בְּעִי אַתְּ. אֲמַר לְהוּ: הַאי מַאן דְּקַץ כּוּפְרָא, מַאי מְשַׁלֵּם? אֲמַרוּ לֵיהּ: מְשַׁלֵּם דְּמֵי כוּפְרָא. וְהָא הָוֹ תַּמְרֵי! אֲמַרוּ לֵיהּ: מְשַׁלֵּם דְּמֵי תַּמְרֵי. אֲמַר לְהוּ: וְהָא לָאו תַּמְרֵי שְׁקַל מִינַּיהּ! אֲמַרוּ לֵיהּ: אֵימָא לַן אַתְּ. אֲמַר לְהוּ: בְּשִׁשִּׁים. אֲמַרוּ לֵיהּ: מַאן אֲמַר כְּווֹתֵיהּ? אֲמַר לְהוּ: הָא שְׁמוּאֵל חַי וּבֵית דִּינוֹ קַיָּים. שַׁדְּרוּ קַמֵּיהּ דִּשְׁמוּאֵל, אֲמַר לְהוּ: שַׁפִּיר קָאֲמַר לְכוּ בְּשִׁשִּׁים, וְשַׁבָּקוּהוּ. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אָכְלָה פֵּירוֹת גְּמוּרִים כּוּ'. מַאי טַעְמָא? הָא דְּאָמַר רַחֲמָנָא "וּבֵעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר" – מִלְּמֵד שֶׁשִּׁמְּין עַל גַּב הַשָּׂדֶה, הָנֵי מִילֵּי מִידֵּי דְּצָרִיךְ לְשָׂדֶה; הָנֵי, כֵּיוָן דְּלָא צָרִיכִי לְשָׂדֶה – בְּעֵינַיְיהוּ בָּעֵי שַׁלּוֹמֵי. אָמַר רַב הוּנָא בַּר חִייָא אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה בַּר אַבָּא: דַּן רַב כְּרַבִּי מֵאִיר, וּפְסַק הִלְכְתָא כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן. [א](א)דַּן רַב כְּרַבִּי מֵאִיר – דְּתַנְיָא: כָּתַב לְרִאשׁוֹן וְלֹא חָתְמָה לוֹ, לַשֵּׁנִי וְחָתְמָה לוֹ – אִבְּדָה כְּתוּבָּתָהּ, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, יְכוֹלָה הִיא שֶׁתֹּאמַר: נַחַת רוּחַ עָשִׂיתִי לְבַעְלִי, אַתֶּם מָה לָכֶם עָלַי. [ב](ב)וּפְסַק הִלְכְתָא כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן – כִּי הָא דְּתָנַן, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אָכְלָה פֵּירוֹת גְּמוּרִין – מְשַׁלֶּמֶת פֵּירוֹת גְּמוּרִין; אִם סָאָה – סָאָה, אִם סָאתַיִם – סָאתַיִם. [ג](ג)מַתְנִי׳ הַמַּגְדִּישׁ בְּתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵירוֹ שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, וַאֲכָלְתַן בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַשָּׂדֶה – פָּטוּר. וְאִם הוּזְקָה בָּהֶן – בַּעַל הַגָּדִישׁ חַיָּיב. וְאִם הִגְדִּישׁ בִּרְשׁוּת – בַּעַל הַשָּׂדֶה חַיָּיב. [ד](ד)גְּמָ׳ לֵימָא תְּנַן דְּלָא כְּרַבִּי? דְּאִי כְּרַבִּי, הָאָמַר: עַד שֶׁיְּקַבֵּל עָלָיו בַּעַל הַבַּיִת לִשְׁמוֹר! אָמַר רַב פָּפָּא: הָכָא – בְּנָטַר בֵּי דְּרֵי עָסְקִינַן, דְּכֵיוָן דַּאֲמַר לֵיהּ: "עַיֵּיל וּגְדוֹשׁ" – "עַיֵּיל וְאָנְטַר לָךְ" הוּא. [ה]"מַתְנִי׳ הַשּׁוֹלֵחַ אֶת הַבְּעֵרָה בְּיַד חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן – פָּטוּר בְּדִינֵי אָדָם, וְחַיָּיב בְּדִינֵי שָׁמַיִם. שִׁלַּח בְּיַד פִּקֵּחַ – הַפִּקֵּחַ חַיָּיב. [ו](ה)אֶחָד הֵבִיא אֶת הָאוּר וְאֶחָד הֵבִיא אֶת הָעֵצִים – הַמֵּבִיא אֶת הָעֵצִים חַיָּיב. אֶחָד הֵבִיא אֶת הָעֵצִים וְאֶחָד הֵבִיא אֶת הָאוּר – הַמֵּבִיא אֶת הָאוּר חַיָּיב. [ז]בָּא אַחֵר וְלִיבָּה – הַמְלַבֶּה חַיָּיב. לִיבְּתָה הָרוּחַ – כּוּלָּן פְּטוּרִין. [ח](ו)גְּמָ׳ אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ מִשְּׁמֵיהּ דְּחִזְקִיָּה: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁמָּסַר לוֹ גַּחֶלֶת וְלִיבָּהּ, אֲבָל מָסַר לוֹ שַׁלְהֶבֶת – חַיָּיב, מַאי טַעְמָא? מַעֲשָׂיו קָא גָּרְמוּ לוֹ. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אֲפִילּוּ מָסַר לוֹ שַׁלְהֶבֶת – פָּטוּר, מַאי טַעְמָא? צְבָתָא דְּחֵרֵשׁ גָּרְמָה לוֹ. וְלָא מְחַיַּיב עַד שֶׁיְּמְסוֹר לוֹ גְּווֹזָא, סִלְתָּא,

מְסָאנֵי אַבְּמֵי מִנְהָג אֲבֵלִים: בַּפָּרָא בְּתַמְרֵים כְּבִסֵּר בַּעֲנָבִים: דְּמֵי בַּפָּרָא אֵינוֹ בָּלוּם לְמַכָּר עַבְשָׁו: וְהָא הָוֹ תַּמְרֵי לְאַחַר זְמַן: בָּשִׁשִּׁים עִם הַקַּרְקַע דְּהַכֹּל בִּכְלָל שֶׁהַקּוֹנֶה קַרְקַע בְּפֵרוֹתֶיהָ נוֹתֵן עֵינָיו קְצַת בַּשֵּׁבַח שֶׁל אַחַר זְמַן: דַּן רַב מַעֲשֶׂה עָבָד: פֶּסֶק הִלְכָתָא כְּלוֹמַר לְמֵד לַתַּלְמִידִים שֶׁהֲלָכָה כר"ש הֲלָכָה פְּסוּקָה לְדוֹרוֹת: לֹא חָתְמָה לוֹ שָׂדֶה הַמְיֻחֶדֶת לְכְתֻבָּה: אִבְּדָה כְּתֻבָּתָהּ וְלָא מַצֵּית לוֹמַר נַחַת רוּחַ עָשִׂיתִי לְבַעְלִי דא"כ הָוָה לָהּ לְמֶעְבַּד לְרִאשׁוֹן אֶלָּא וַדַּאי גַּמְרָה וּמְקָנְיָא: נָטַר בֵּי דְּרֵי שׁוֹמֵר הַגְּרָנוֹת שֶׁמְּנֻהָגָן הָיָה לַעֲשׂוֹת כָּל בְּנֵי הַבְּקָעָה בְּגֹרֶן אֶחָד זֶה גָּדִישׁוֹ וְזֶה גָּדִישׁוֹ וּמְמַנִּין שׁוֹמֵר וּבָהֶהְיֵא אֲפֵי' רַבִּי מוֹדֶה: מַתְנִי' הַמַּבְיֵא אֶת הָעֵצִים חַיָּב דְּאִי לָאו אַחֲרוֹן קַמָּא לָא עֲבִיד מִדֵּי: גְּמ' צְבָתָא צְבֶת טנלייי"ש: גַּחֶלֶת קְיָצִים:

בג(א) אַלּוּ: (תַּעֲנִית כב. וְשָׁם) דְּקָאָמַר אַדְּהָכִי אֲתָא הָהוּא גַּבְרָא דְּסִיֵּם מְסָאנֵי אַכְּמֵי וְלָא רָמֵי חוּטֵי בְּדֵי שֶׁלֹּא יַכִּירוּ בּוֹ שֶׁהוּא יְהוּדִי וַתֲמַהּ דבפ"ק דְּבֵיצָה (דף טו.) תְּנַן אֵין מְשַׁלְּחִין מִנְעָל לְבָן בְּיוֹ"ט מִפְּנֵי שֶׁצָּרִיךְ בְּיֵצֶת הַגִּיר לְהַשְׁחִירוֹ מַשְׁמַע שֶׁלֹּא הָיוּ נוֹעָלִים אֶלָּא שָׁחוֹר וְאוֹמֵר ר"ת דְּהַמְנָעָל וַדַּאי הָיָה שָׁחוֹר אֲבָל הָרְצוּעוֹת הָיוּ לְבָנוֹת וּמְסָאנֵי אַכְּמֵי דְּהָכָא וּדְמַסֶּכֶת תַּעֲנִית הָיְנוּ הַמְנָעָל וְהָרְצוּעוֹת הַכֹּל הָיָה שָׁחוֹר וְהָיְנוּ דְּאָמְרִינַן בְּפֶרֶק בֶּן סוֹרֵר (סַנְהֶדְרִין דף עד: וְשָׁם) בְּשָׁעַת הַשְׁמֵד אֲפִי' לְשַׁנּוֹיֵי עֲרַקְתָא דְּמְסָאנֵי אָסוּר שֶׁהָרְצוּעוֹת הָיוּ מְשָׁנוֹת מִשֶּׁל נָכְרִים וַאֲבָלוּת דְּאֵלִיעֶזֶר הָיָה כֵּהֶה שֶׁהָיָה לְבוּשׁ שְׁחוֹרִים וְהָיָה רוֹצֶה שֶׁאֲפִי' הָרְצוּעוֹת יִהְיוּ שְׁחוֹרִים שֶׁלֹּא יֵהָא עָלָיו כְּלָל צַד לְבָנוּנִית מִפְּנֵי חִבָּתָהּ שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם: כָּתַב לָרִאשׁוֹן וְלֹא חָתְמָה לוֹ כו' בְּסוֹף מִי שֶׁהָיָה נָשׂוּי (כְּתֻבּוֹת דף צה. וְשָׁם.) מְפֹרָשׁ רַב אַשִׁי דַּאֲפִילּוּ ר"מ לָא קָאָמַר אֶלָּא בְּשֵׁנִי לִקּוּחוֹת דְּאָם אִיתָא דְּנַחַת רוּחַ עֲדָבָה מִקַּמָּא אִבְּעִי לְהוּ לְמֶעְבַּד אֲבָל בְּלוֹקֵחַ אֶחָד אֲפִילּוּ ר"מ מוֹדֶה וא"ת דְּבָפֶ' הַנִּזְקִין (גִּטִּין נח. וְשָׁם) גַּבֵּי לֹקֵחַ מִן הָאִישׁ וְחָזַר וְלָקַח מִן הָאִשָּׁה מִקַּחוֹ בָּטֵל אָמַר רַב לֹא שָׁנוּ אֶלָּא דא"ל לֵךְ חֲזַק וּקְנִי אֲבָל בִּשְׁטָר קָנָה וְאִלְּקַח מִן הָאִישׁ וְחָזַר וְלָקַח מֵהָאִשָּׁה קְאֵי כִּדְמוֹכַח בַּסְּגָיָא ואור"י שֶׁיֵּשׁ לְחַלֵּק בֵּין כְּתֻבָּה בִּשְׁטָר עַצְמוֹ שֶׁל בַּעַל לְכְתֻבָּה שְׁטָר בְּפָנֵי עַצְמוֹ וְעוֹד אוֹמֵר ר"י דַּאֲפִילּוּ בִּשְׁטָר שֶׁל בַּעַל אֵירֵי הָתָם אֶלָּא שֶׁכְּתֻבָּה שֶׁהִיא עַצְמָהּ מְכֻרָה לַלְּקוֹחוֹת אֲבָל חָתְמָה לוֹ דְּהָכָא הַיְנוּ שֶׁמְּחָלָה שֶׁעִבּוּד כְּתֻבָּתָהּ שֶׁיֵּשׁ לָהּ עַל שָׂדֶה זוֹ וְכֵן מַשְׁמַע לְשׁוֹן חָתְמָה כְּלוֹמַר שֶׁנִּתְרַצֵּית בְּמִקַּח וְלֹא מְחָתָה בּוֹ וה"ר אֶלְעָזָר משנ"ץ פִּי' דְּטַעְמָא דְּרַב הָתָם דְּבִשְׁטָר קוֹנֶה מְשׁוּם דס"ל אַחֲרִיוּת טָעוּת סוֹפֵר הוּא וְהֲוֵי כְּאִלּוּ קִבֵּל עָלָיו אַחֲרִיוּת אֲבָל אִם פֵּרֵשׁ בְּלֹא אַחֲרִיוּת לֹא קָנָה אֲפִי' בִּשְׁטָר וּשְׁמוּאֵל דְּאָמַר עַד שֶׁתִּכְתֹּב לוֹ אַחֲרִיוּת מְשׁוּם דְּקַסָּבַר אַחֲרִיוּת לְאוֹ טָעוּת סוֹפֵר הוּא דְּפָלִיגִי בְּהָכִי בפ"ק דְּבָבָא מְצִיעָא (דף יד.) דְּשְׁמוּאֵל קָאָמַר בְּהָדְיָא דְּשִׁעְבּוּד צָרִיךְ לְמִלֵּךְ וְרב נָמֵי אָמַר הָתָם נִמְצָא שֶׁאֵינוֹ שָׁלוֹ רַב אָמַר יֵשׁ לוֹ מָעוֹת וְיֵשׁ לוֹ שָׁבַח וּמַשְׁמַע דְּפָשִׁיטָא לֵהּ דַּאֲפִי' לֹא פֵּרֵשׁ לוֹ אֶת הַשָּׁבַח קָאָמַר רַב דְּיֵשׁ לוֹ שָׁבַח וְהַיְנוּ מְשׁוּם דְּאִית לֵיהּ דְּאַחֲרִיוּת טָעוּת סוֹפֵר הוּא: וּפָסַק הֲלָכָה כְּר"ש דְּאָמַר אָכְלָה פֵּרוֹת גְּמוּרִין כו' פִּי' ר"ח דְּמַהָכָא פְּשִׁיטָא לָן בְּפֶרֶק נֶעֱרָה בִּכְתֻבּוֹת (דף נא. וְשָׁם.) דְּכָל הָעוֹמֵד לִגְזוֹז כְּגָזוּז דְּמֵי לְעִנְיַן בַּעַל חוֹב דְּלָא טָרַח לְהוּ אע"ג דְּפִלּוּגְתָּא לְעִנְיַן שְׁבוּעָה בְּפֶרֶק שְׁבוּעַת הַדַּיָּנִין (שְׁבוּעוֹת דף מג. וְשָׁם) בַּעֲנָבִים הָעוֹמְדִים לְבָצֵר אִי כִּבְצוּרוֹת דְּמֵי אִי לָא: הַמַּגְדִּישׁ בְּתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵרוֹ וְכוּ' אִצְטְרִיךְ לְמִתְנֵיָא אוֹ לְמִסְתָּמָא דְּלָא כְּרַבִּי אוֹ לְאַשְׁמוּעִינַן דַּאֲפִילּוּ רַבִּי מוֹדֶה בְּהָא דְּמְפָרֵשׁ בַּגְּמָרָא: לִבְּתָה הָרוּחַ כּוּלָּן פְּטוּרִין פר"י דְּבְרוּחַ מְצוּיָה אֵירֵי דְּמַשְׁמַע בגמ' דְּסָתָם לִבּוּי דְּרוּחַ מְצוּיָה מְדְּפָרִיךְ עָלָהּ דְּבָרִיתָא וְלָהֲוֵי כְּזוֹרֶה וְרוּחַ שָׁאֵין מְצוּיָה הָא לָא הֲוָה לֵיהּ לְאָסוּקֵי אַדַּעְתֵּהּ וא"ת כֵּיוָן דְּמִתְלַבָּה בְּרוּחַ מְצוּיָה יִתְחַיֵּב הָאַחֲרוֹן שֶׁל הַנַּחַת עֵצִים [וְאוֹר] דְּבָכָל יוֹכְתֵי אַשְׁכְּחַן שֶׁמִּתְחַיֵּב לְעִנְיַן אֵשׁ בְּשֶׁיָּכוֹל לְהַזִּיק בְּרוּחַ מְצוּיָה כְּגוֹן אֲבָנוֹ וְסַכִּינוֹ וּמִשָּׁאוֹ שֶׁהִנִּיחָן בְּרֹאשׁ גַּגּוֹ וְנָפְלוּ בְּרוּחַ מְצוּיָה וְהִזִּיקוּ כְּוֹפֵף קָמַת חֲבֵרוֹ בְּפָנֵי הַדַּלֶּקֶת דְּמַטְיָא לֵהּ בְּרוּחַ מְצוּיָה וְאַיִן לְחַלֵּק מִשּׁוּם דְּבָהָנֵי אֵין מְחַסֵּר אֶלָּא הוֹלֶכֶת הָאֵשׁ בְּעַלְמָא ע"י רוּחַ מְצוּיָה אֲבָל כָּאן מְחַסֵּר לִבּוּי וְאֵין שָׁם אֵשׁ עָלָיו וְלֹא קָרֵינָא בֵּהּ הַמַּבְעִיר אֶת הַבָּעֵרָה דְּהָא בפ"ק (דף ט:) אָמַר גַּחֶלֶת כַּמָּה דְּשָׁבַק לֵיהּ מַעְמָיָא עַמָּיָא וְאִלְּקָא אע"פ שֶׁמִּתְנַדְנֶדֶת בְּטַלְטוּלוֹ מַעְמָיָא עַמָּיָא וְאִלְּקָא הָא אִם דַּרְכָּהּ לְהִתְלַבּוֹת ע"י נַדְנוּדוֹ שֶׁל חֲרֵשׁ הַמְּטַלְטְלָהּ הָיָה הַמּוֹסֵר לוֹ חַיָּב הָכָא נָמֵי יִהְיֶה הָאַחֲרוֹן חַיָּב אע"פ שֶׁמְּחַסֵּר לִבּוּי וי"ל דִּלְבִתּוֹ הָרוּחַ דְּמַתְנִי' קַאֵי אַבָּא אַחֵר וְלִבָּה וְלִבְּתָה הָרוּחַ כְּבַרַיְיתָא דְּגְמ' וְכֵן מַשְׁמַע לְשָׁנָא דְּכַלָּן וּבְאֵין בְּלִבּוּיוֹ כְּדֵי לְלַבּוֹת וְלֹא בְּרוּחַ בְּפָנֵי עַצְמוֹ כְּדֵי לְלַבּוֹת כְּמוֹ שֶׁאֲפָרֵשׁ בגמ' וּבְחָנָם דְּחֵק לְפָרֵשׁ דְּלִבְּתוֹ הָרוּחַ בְּלִבְּתוֹ אֶלָּא נִרְאֶה לְפָרֵשׁ דְּלִבְּתוֹ הָרוּחַ הַיְנוּ לִבָּה וְלִבְּתָה הָרוּחַ בְּפָנֵי עַצְמָהּ בְּרוּחַ שָׁאֵין מְצוּיָה וְלִבָּה וְלִבְּתוֹ הָרוּחַ בגמ' בֵּין מְצוּיָה בֵּין אֵין מְצוּיָה וּכְגוֹן שֶׁקָּדַם לִבּוּי כְּבָר בָּא הָרוּחַ שְׁלִיבְּתוֹ לְבַסּוֹף אֵיזֶה רוּחַ שֶׁיִּהְיֶה דְּמַאֲחַר שֶׁבָּא כְּבָר כַּף לִי שֶׁאֵינוֹ מְצוּיָה כְּמְצוּיָה וְכֵן מַשְׁמַע מִתּוֹךְ תֵּרוּצוֹ שֶׁל רַבָּא שֶׁתֵּרֵץ כְּגוֹן שֶׁלִּבָּה בְּרוּחַ מְצוּיָה וְלִבְּתוּ בְּרוּחַ שֶׁאֵינָהּ מְצוּיָה מִכְּלָל דְּמַעְקְרָא בָּא הָרוּחַ שֶׁלִּבְּסוֹף לִבָּה וְכֵן מַשְׁמַע בִּירוּשְׁלְמִי דְּמַתְנִיתִין אֵירֵי בְּרוּחַ שֶׁאֵינָהּ מְצוּיָה דְּגַרְסִינַן הָתָם לִבְּתוֹ הָרוּחַ כֻּלָּן פְּטוּרִין תַּמָּן אָמְרִינַן בְּרוּחַ שֶׁל אֲנוּסִים אֲבָל בְּרוּחַ שֶׁהָעוֹלָם מִתְנַהֵג בּוֹ חַיָּב ר' יוֹחָנָן וְר"ל תַּרְוַיְהוּ אָמְרִי אֲפִי' בְּרוּחַ שֶׁהָעוֹלָם מִתְנַהֵג בּוֹ שְׁפָעָמִים הוּא בָּא וּפְעָמִים אֵין בָּא:

מסורת הש"ס

א לקמן קטז:

ב סוכה נ:; ביצה לה:; עבודה זרה ב.

ג גיטין נג.

ד אוצר מדרשים מדרש לעולם

גליון הש"ס

גמ' או מיבעי ליה לחלק. עיין חולין דף פו ע"ב תוס' ד"ה לחלק וצ"ע.

תורה אור השלם

וַיַּרְא מַלְאַךְ יְהוָה אֵלָיו בְּלַבַּת־אֵשׁ מִתּוֹךְ הַסְּנֶה וַיַּרְא וְהִנֵּה הַסְּנֶה [שמות ג, ב]

בּוֹרֵא (נוב) [ניב] שְׂפָתַיִם שָׁלוֹם שָׁלוֹם לָרָחוֹק וְלַקָּרוֹב אָמַר יְהוָה וּרְפָאתִיו [ישעיהו נז, יט]

כִּי תְצֵא אֵשׁ. אבי הנזקין אש כוללן את כל וגו' [פירושי רד"צ הופמן על שמות כב:ה, ב]

כִּי־תֵצֵא אֵשׁ וּמָצְאָה קֹצִים וְנֶאֱכַל גָּדִישׁ אוֹ הַקָּמָה אוֹ וגו' [שמות כב, ה]

וּלְקֹחֲכֶם אֲגַדַּת אָזוֹב וּטְבַלְתֶּם בַּדָּם אֲשֶׁר־בַּסַּף וְהִנַּעְתֶּם אֶל־ הַמַּשְׁקוֹף וְאֶל־שְׁתֵּי וגו' [שמות יב, כב]

וְאַמַּרְתֶּ לְאַדֹנָי יִשְׂרָאֵל כֹּה אָמַר יְהוָה הִנְנִי אֲלֵיךְ וְהוֹצֵאתִי וגו' [יחזקאל כא, ח]

הַצַּדִּיק אֹבֵד וְאֵין אִישׁ שָׂם עַל־לֵב וְאַנְשֵׁי־חֶסֶד נֶאֱסָפִים בְּאֵין וגו' [ישעיהו נז, א]

סלתא עצים דקים: נבה כשאדם מדבר מנענע שפתיו ורוחץ יוצא: לחוי כזורה דחייב משום מלאכה בשבת אע"פ שהרוח מסייעתו כשהוא מגביהה התבואה ברחת שקורין פליי"א: מצד אחד ולא אהני איהו: כגון שלבה ברוח מצויה כשמפתחיל ללבות לא היתה הרוח נושבת בחזקה ולא היה מגביר בכך ובאתה רוח שאינה מצויה ולבתו דמלתא דלא סלק אדעתא הוא אבל זורה לענין שבת סגי לה ברוח מצויה ולהכי איכוין: צמרה צמורי לשון אשתא צמירתא (שבת דף סז.) חמימות כלומר שלא נפח ממש אלא בנשימה כדרך המחמם בנשימתו את ידיו דאין זה לבוי כלל: מלאכת מחשבת נתקיימה מחשבתו דניחא ליה ברוח מסייעתו! אמר אביי: הכא במאי עסקינן – כגון שליבה מצד אחד, ולבתו הרוח מצד אחר. רבא אמר: כגון שליבה ברוח מצויה, ולבתו הרוח ברוח שאינה מצויה. רבי זירא אמר: כגון דצמרה צמורי. [ב]רב אשי אמר: כי אמרינן זורה ורוחץ מסייעתו – הני מילי לענין שבת, דמלאכת מחשבת אסרה תורה; [ג]אבל הכא – גרמא בנזקין פטור. [ג]מתני' השולח את הבערה, ואכלה עצים או אבנים או עפר – חייב; שנאמר: "כי תצא אש ומצאה קוצים, ונאכל גדיש או הקמה או השדה, שלם ישלם המבער את הבערה". [ד]גמ' אמר רבא: למה לי דכתב רחמנא "קוצים", "גדיש", "קמה" ו"שדה"? [ה]צריכי; דאי כתב רחמנא "קוצים", הוה אמינא: קוצים הוא דחייב רחמנא – משום דשכיח אש גבייהו, ושכיח דפשעי; אבל גדיש – דלא שכיח אש גבייהו, ולא שכיח דפשעי, אימא לא. ואי כתב רחמנא "גדיש", הוה אמינא: גדיש חייב רחמנא – משום דהפסד מרובה הוא; אבל קוצים – דהפסד מועט, אימא לא. "קמה" למה לי? מה קמה בגלוי – אף כל בגלוי. ולרבי יהודה דחייב אנוס היכי אית ליה? [ו]אמר רב יהודה אמר רב: לעולם

לבה ולבתה הרוח אם יש בלבויו כדי ללבות חייב ואם לאו פטור בשאין ברוח בפני עצמו כדי ללבות מיירי דאי בשיש בו כדי ללבות אפילו כשיש בלבוי המלבה כדי ללבות למה יתחייב דבלאו איהו נמי היה הולך ומזיק אלא ודאי בשאין ברוח כדי ללבות מיירי ולכך כשיש בלבויו כדי ללבות חייב המלבה כי הוא עשה הכל דהוה ליה כמו זה יכול וזה אינו יכול דחשיב איניו יכול מסייע שאין בו ממש בפרק המצניע (שבת ד' צג. ושם) ואם אין בלבויו כדי ללבות אע"פ שגם ברוח אין כדי ללבות פטור דלא מחייב משום אשו אלא אם כן עשה כל כך בפני עצמו בלא סיוע הרוח או דבר אחר שיוכל להזיק ברוח מצויה אחר גמר המעשה שלו דהכי משמע המבעיר את הבערה שיכול להזיק ברוח מצויה ולכך כאן פטור דבלאו לבוי לא היתה יכולה להזיק ולהבוי דהניגו גמר עשיתה לא עשה המלבה בפני עצמו ופריך אמאי פטור להוי כשעשה הלבוי ע"י סיוע הרוח כאלו עשאה בפני עצמו כמו לענין שבת דחשיב זורה ורוח מסיעתו כעושה בפני עצמו ומשני אביי הכא במאי עסקינן כגון שלבה מצד אחד שבענין זה אין דרך הרוח לסייעו ולכך כי מתרמי שנסתייע בלבוי הרוח פטור דלא הוה ליה לאסוקי אדעתיה שיצטרף לבוי הרוח עם לבויו דלא שכיח שיצטרפו ולא הו"ל להזהר בכך יותר מברוח שאין מצויה כך פר"י ועוד יש לפרש כגון שלבה מצד אחד שאין בלבויו ללבות כל המדורה ולא ברוח אלא צד אחד דמדורה לבה הוא וצד אחר לבה הרוח ואם לא היתה המדורה מתלבה כי אם מצד אחד היה הולך וכבה מחמת שהוא מועט ומחמת שהאשות מתחברות יחד מתגדלת האש ומזקת ולא דמי השתא לזורה ורוח מסיעתו דמה שלבה לא סייע הרוח כלום: רבא אמר כגון שלבה ברוח מצויה ולבתה הרוח שאין מצויה וה"פ אם יש בלבויו כדי ללבות עם רוח מצויה חייב דחשיב כאלו עושה הכל בפני עצמו ואם לאו פטור דהוי כשאין ברוח כדי ללבות אפילו בלבויו כדי ללבות לעולם פטור דהוי כשאין בלבויו כדי ללבות אפילו ברוח מצויה דלא שכיח שיצטרפו ולא הוי להזהר בכך יותר מברוח שאין מצויה ולכך חייב אפילו בשאין ברוח כדי ללבות דלא ה

עין משפט נר מצוה

א מיי׳ פח׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ ב:
ב מיי׳ פח׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ ג, סמג עשין עא, טוש״ע חו״מ סי׳ שפח סעי׳ ב:
ג מיי׳ פה׳ מהל׳ מלכים ומלחמות הל׳ ג:

לְעוֹלָם יִכָּנֵס אָדָם בְּכִי טוֹב מִדַּקְדֵּק ר״ת מִדַּקְדֵּק כְּנִיסָה לִיצִיאָה דִּבְנִכְנָס מֵעִיר אַחֶרֶת אֲיֵרֵי מִדַּיְלֵיף בְּרֵישׁ פְּסָחִים (דף ד. ושם) מֵאַבְרָהָם דְּמִצְוֹת דִּכְתִיב וַיִּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר וְדִלְמָא מֹשֶׁה כִּי טוֹב הוּא דִּלָּא הֲשִׁכִּים אֶלָּא וַדַּאי מִבַּיְתוֹ לֹא שָׁנֵי לְמֵימַר שֶׁיֵּצֵא בְּכִי טוֹב שֶׁמַּכִּיר הַמּוֹקְשִׁים וְהַפְּחָתִים וְאע״ג דְּהָכָא מִיְּתֵי קְרָא וְאָתָם לֹא תֵצְאוּ אִישׁ מִפֶּתַח בֵּיתוֹ עַד בֹּקֶר מִשְׁמַע דְּמִבֵּיתוֹ לֹא שָׁנֵי לוֹמַר דְּכֵיוָן דְּהוּא סְפֵנְתָּא חָשִׁיב כְּמוֹ לְעִיר אַחֶרֶת ובפ״ק דְּתַעֲנִית (דף י:) מְיַתֵּי קְרָא דְּהָכָא אוֹר וד״י אוֹמֵר דְּאֵין לְדַקְדֵּק בָּזֶה דְּאוֹרְחֵהּ דְּגַמְרָא בְּהָכִי בְּפֶרֶק בָּמָה מַדְלִיקִין (שַׁבָּת דף לד:) בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת כְּהֶרֶף עַיִן זֶה נִכְנָס וְזֶה יוֹצֵא וּבְפֶרֶק עוֹשִׂין פִּסִּין (עירובין דף כא.) נְמֵי אֲמְרִינַן אָבָל אָדָם מְטַפֵּס וְעוֹלֶה מְטַפֵּס וְיוֹרֵד וְהָא דְּיָלֵיף מִמִּישְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר שָׁפִיר יָלֵיף דְּמִשּׁוּם כִּי טוֹב לֹא הָיָה צָרִיךְ לְאַחֵר כֵּיוָן דְּאָזַל לְדָבָר מִצְוָה דִּשְׁלוּחֵי מִצְוָה אֵין נִזּוֹקִין: שֶׁמַּלְאַךְ הַמָּוֶת מְפֻקָּיד שָׁם כְּלָיו לֹא גָּרְסִינַן שֶׁנֶּאֱמַר לְמַכְמֵשׁ יְפֻקָּיד כְּלָיו דִּנְבֵי עֲשָׂרָה מַסָּעוֹת שֶׁל סַנְהֶרִיב כְּתִיב הָאי קְרָא (בִּישַׁעְיָהוּ י) בָּא עַל עַיִת עָבַר בְּמִגְרוֹן לְמַכְמָשׁ יְפֻקִּיד כֶּלָיו: מַהוּ לְהַצִּיל עַצְמוֹ בְּמָמוֹן חֲבֵרוֹ אִבְּעֵיָא לֵהּ אִי חַיָּב לְשַׁלֵּם כְּשֶׁהִציל עַצְמוֹ מִפְּנֵי פִּקּוּחַ נֶפֶשׁ: דְּלָא שָׁבַק לְהוּ לְאַחְלוּפֵי בְּתַרְוַיְהוּ כְּתִיב וַיַּצִּילֵהָ שֶׁל שְׁעוֹרִים שֶׁלֹּא לְקַחוּהָ מִמֶּנּוּ עַ״מ לְשַׁלֵּם עֲדָשִׁים וְשֶׁל עֲדָשִׁים שֶׁלֹּא לְקַחוּהָ מִמֶּנּוּ עַ״מ לְשַׁלֵּם בָּהּ:

לְעוֹלָם יִכָּנֵס אָדָם בְּכִי טוֹב״ וְיֵצֵא בְּכִי טוֹב״, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְאַתֶּם לֹא תֵצְאוּ אִישׁ מִפֶּתַח בֵּיתוֹ עַד בֹּקֶר״. תָּנוּ רַבָּנָן: דָּבָר בָּעִיר – כַּנַּס רַגְלָיִךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְאַתֶּם לֹא תֵצְאוּ אִישׁ מִפֶּתַח בֵּיתוֹ עַד בֹּקֶר״. וְאוֹמֵר: ״לֵךְ עַמִּי בֹּא בַחֲדָרֶיךָ, וְסְגוֹר דִּלְתְךָ בַּעֲדֶךָ״. וְאוֹמֵר: ״מְחוּץ תְּשַׁכֵּל חָרֶב, וּמֵחֲדָרִים אֵימָה״. (א)מַאי ״וְאוֹמֵר״? וְכִי תֵּימָא: הָנֵי מִילֵּי בְּלֵילְיָא, אֲבָל בִּימָמָא לָא; תָּא שְׁמַע: ״לֵךְ עַמִּי בֹּא בַחֲדָרֶיךָ, וְסְגוֹר דִּלְתְךָ בַּעֲדֶךָ״. וְכִי תֵּימָא: הָנֵי מִילֵּי [הֵיכָא] דְּלֵילְיָא אֵימָה מְגַוַּאי, אֲבָל הֵיכָא דְּאֵיכָא אֵימָה מְגַוַּאי – כִּי נָפֵיק יָתֵיב בֵּינֵי אִינָשֵׁי בְּצַוָּותָא בְּעָלְמָא, טְפֵי מְעַלֵּי; תָּא שְׁמַע: ״מְחוּץ תְּשַׁכֵּל חָרֶב וּמֵחֲדָרִים אֵימָה״ – אַף עַל גַּב דְּמֵחֲדָרִים אֵימָה, מְחוּץ תְּשַׁכֵּל חָרֶב. רַבָּא, בְּעִידָּן רִתְחָא הָווּ סָכְרִי כַּוֵּי, דִּכְתִיב: ״כִּי עָלָה מָוֶת בְּחַלּוֹנֵינוּ״. תָּנוּ רַבָּנָן: רָעָב בָּעִיר – פַּזֵּר רַגְלָיִךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וַיְהִי רָעָב בָּאָרֶץ, וַיֵּרֶד אַבְרָם מִצְרַיְמָה [לָגוּר] (וַיָּגָר) שָׁם״. וְאוֹמֵר: ״אִם אָמַרְנוּ נָבוֹא הָעִיר וְהָרָעָב בָּעִיר, וָמַתְנוּ שָׁם״. מַאי ״וְאוֹמֵר״? וְכִי תֵּימָא: הָנֵי מִילֵּי הֵיכָא דְּלֵילְיָא סְפֵק נְפָשׁוֹת, אֲבָל הֵיכָא דְּאֵיכָא סְפֵק נְפָשׁוֹת – לָא; תָּא שְׁמַע: ״לְכוּ וְנִפְלָה אֶל מַחֲנֵה אֲרָם, אִם יְחַיֵּנוּ נִחְיֶה״. תָּנוּ רַבָּנָן: דָּבָר בָּעִיר – אַל יְהַלֵּךְ אָדָם בְּאֶמְצַע הַדֶּרֶךְ, מִפְּנֵי שֶׁמַּלְאַךְ הַמָּוֶת מְהַלֵּךְ בְּאֶמְצַע הַדְּרָכִים. דְּכֵיוָן דִּיהִיבָא לֵיהּ רְשׁוּתָא, מְסַגֵּי לְהֵדְיָא. שָׁלוֹם בָּעִיר – אַל יְהַלֵּךְ בְּצִדֵּי דְּרָכִים. דְּכֵיוָן דְּלֵית לֵיהּ רְשׁוּתָא, מְחַבֵּי חַבּוֹיֵי וּמְסַגֵּי. תָּנוּ רַבָּנָן: דָּבָר בָּעִיר – אַל יִכָּנֵס אָדָם יְחִיד לְבֵית הַכְּנֶסֶת, שֶׁמַּלְאַךְ הַמָּוֶת מַפְקִיד שָׁם כֵּלָיו. וְהָנֵי מִילֵּי הֵיכָא דְּלָא קָרוּ בֵּיהּ דְּרַדְקֵי, וְלָא מְצַלּוּ בֵּיהּ עֲשָׂרָה. תָּנוּ רַבָּנָן: כְּלָבִים בּוֹכִים – מַלְאָךְ הַמָּוֶת בָּא לָעִיר. כְּלָבִים מְשַׂחֲקִים – אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא בָּא לָעִיר. וְהָנֵי מִילֵּי דְּלֵית בְּהוּ נְקֵבָה. יְתֵיב רַב אַמֵּי וְרַב אַסִּי קַמֵּיהּ דְּרַבִּי יִצְחָק נַפָּחָא. מַר אָמַר לֵיהּ: לֵימָא מַר שְׁמַעְתְּתָא, וּמַר אָמַר לֵיהּ: לֵימָא מַר אַגָּדְתָּא. פָּתַח לְמֵימַר אַגָּדְתָּא – וְלָא שָׁבֵיק מַר, פָּתַח לְמֵימַר שְׁמַעְתְּתָא – וְלָא שָׁבֵיק מַר. אָמַר לָהֶם: אֶמְשׁוֹל לָכֶם מָשָׁל, לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לְאָדָם שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁתֵּי נָשִׁים, אַחַת יַלְדָּה וְאַחַת זְקֵינָה. יַלְדָּה מְלַקֶּטֶת לוֹ לְבָנוֹת, זְקֵינָה מְלַקֶּטֶת לוֹ שְׁחוֹרוֹת. נִמְצָא קֵרֵחַ מִכָּאן וּמִכָּאן. אָמַר לָהֶן: אֵי הָכִי, אֵימָא לְכוּ מִלְּתָא דְּשָׁוְיָא לְתַרְוַיְכוּ: ״כִּי תֵצֵא אֵשׁ וּמָצְאָה קֹצִים״ – ״תֵּצֵא״ מֵעַצְמָהּ, ״שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם הַמַּבְעֵר אֶת הַבְּעֵרָה״. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: עָלַי לְשַׁלֵּם אֶת הַבְּעֵרָה שֶׁהִבְעַרְתִּי – אֲנִי הִצַּיְתִּי אֵשׁ בְּצִיּוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וַיִּצֶת אֵשׁ בְּצִיּוֹן, וַתֹּאכַל יְסוֹדוֹתֶיהָ״; וַאֲנִי עָתִיד לִבְנוֹתָהּ בְּאֵשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וַאֲנִי אֶהְיֶה לָהּ חוֹמַת אֵשׁ סָבִיב, וּלְכָבוֹד אֶהְיֶה בְתוֹכָהּ״. (ב)שְׁמַעְתְּתָא – פָּתַח הַכָּתוּב בְּנִזְקֵי מָמוֹנוֹ, וְסִיֵּים בְּנִזְקֵי גּוּפוֹ; לוֹמַר לָךְ: אִשּׁוֹ מִשּׁוּם חִצָּיו. ״וַיִּתְאַוֶּה דָּוִד וַיֹּאמַר: מִי יַשְׁקֵנִי מַיִם מִבְּאֵר בֵּית לֶחֶם אֲשֶׁר בַּשָּׁעַר. וַיִּבְקְעוּ שְׁלֹשֶׁת הַגִּבּוֹרִים בְּמַחֲנֵה פְלִשְׁתִּים, וַיִּשְׁאֲבוּ מַיִם מִבְּאֵר בֵּית לֶחֶם אֲשֶׁר בַּשַּׁעַר [וגו׳]״. מַאי קָא מִיבַּעְיָא לֵיהּ? אָמַר רָבָא אָמַר רַב נַחְמָן: טָמוּן בָּאֵשׁ קָמִיבַּעְיָא לֵיהּ, אִי כְּרַבִּי יְהוּדָה אִי כְּרַבָּנָן, וּפְשִׁטוּ לֵיהּ מֵאִי דְּפְשִׁטוּ לֵיהּ. רַב הוּנָא אָמַר: גְּדִישִׁים דְּשָׁעוֹרִים דְּיִשְׂרָאֵל הָווּ, דַּהֲווּ מְטַמְּרֵי פְּלִשְׁתִּים בְּהוּ, וְקָא מִיבַּעְיָא לֵיהּ: מַהוּ לְהַצִּיל עַצְמוֹ בְּמָמוֹן חֲבֵירוֹ? א״ו(ג)שְׁלַחוּ לֵיהּ: אָסוּר לְהַצִּיל עַצְמוֹ בְּמָמוֹן חֲבֵירוֹ; אֲבָל אַתָּה מָלֵךְ אַתָּה, [וּמָלֵךְ] פּוֹרֵץ לַעֲשׂוֹת לוֹ דֶּרֶךְ וְאֵין מוֹחִין בְּיָדוֹ. וְרַבָּנָן וְאִיתֵימָא רַבָּה בַּר מָרִי אָמְרוּ: גְּדִישִׁים דְּשָׁעוֹרִין דְּיִשְׂרָאֵל הָווּ, וּגְדִישִׁין דַּעֲדָשִׁים דִּפְלִשְׁתִּים; וְקָא מִיבַּעְיָא לְהוּ: מַהוּ לִיטּוֹל גְּדִישִׁין שֶׁל שְׂעוֹרִין דְּיִשְׂרָאֵל לִיתֵּן לִפְנֵי בְּהֶמְתּוֹ, עַל מְנָת לְשַׁלֵּם גְּדִישִׁין שֶׁל עֲדָשִׁים דִּפְלִשְׁתִּים? שְׁלַחוּ לֵיהּ: ״חֲבֹל יָשִׁיב רָשָׁע, גְּזֵלָה יְשַׁלֵּם״ – אַף עַל פִּי שֶׁגְּזֵילָה מְשַׁלֵּם, רָשָׁע הוּא. אֲבָל אַתָּה מָלֵךְ אַתָּה, וּמָלֵךְ פּוֹרֵץ לַעֲשׂוֹת לוֹ דֶּרֶךְ וְאֵין מוֹחִין בְּיָדוֹ. בְּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר לְאַחְלוּפֵי – הַיְינוּ דִּכְתִיב חַד קְרָא: ״וַתְּהִי שָׁם חֶלְקַת הַשָּׂדֶה מְלֵאָה עֲדָשִׁים״, וּכְתִיב חַד קְרָא: ״וַתְּהִי חֶלְקַת הַשָּׂדֶה מְלֵאָה שְׂעוֹרִים״; אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר לְמִקְלֵי, מַאי אִיבַּעְיָא לְהוּ לְהָנֵי תְּרֵי קְרָאֵי? אָמַר לָךְ: דַּהֲווּ נָמֵי גְּדִישִׁים דַּעֲדָשִׁים דְּיִשְׂרָאֵל, דַּהֲווּ מִיטַּמְּרוּ בְּהוּ פְּלִשְׁתִּים. בְּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר לְמִקְלֵי – הַיְינוּ דִּכְתִיב: ״וַיִּתְאַצֵּב בְּתוֹךְ הַחֶלְקָה וַיַּצִּילֶהָ״; אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר לְאַחְלוּפֵי, מַאי ״וַיַּצִּילֶהָ״? דְּלָא שָׁבַק לְהוּ לְאַחְלוּפֵי. בְּשְׁלָמָא הָנֵי תַּרְתֵּי, הַיְינוּ דִּכְתִיב תְּרֵי קְרָאֵי;

אֶלָּא

בְּכִי טוֹב בְּעוֹד חַמָּה זוֹרַחַת יָלִין בַּמָּלוֹן וְלֹא יַמְתִּין עַד שֶׁתְּחַשֵּׁךְ וּלְבַסּוֹף לֹא יַשְׁכִּים לָצֵאת עַד שֶׁיָּאִיר כִּי טוֹב לִשְׁנֵא מֵעַלְיָא הָאוֹר כִּי טוֹב בְּלוֹמַר טוֹב הוּא לָצֵאת בּוֹ וְלִכְנֵס בּוֹ מִפְּנֵי הַמַּזִּיקִין וְהַלִּסְטִין: חָרַב חֻרְבּוֹ שֶׁל מַלְאַךְ הַמָּוֶת: אֵימָה אֵימַת מָוֶת שֶׁל מַלְאָךְ וְלֹא בְּגִלּוּי כָּל כָּךְ: תָּא שְׁמַע וְסַיְפָהּ דִּקְרָא וַעֲתָה לְכוּ וְנִפְלָה אֶל מַחֲנֵה אֲרָם אִם יְחַיֵּנוּ נִחְיֶה וגו׳: אֵימָה אֵימַת מָוֶת שֶׁל מַלְאָךְ וְלֹא בְּגִלּוּי: סְתָם חֲלוֹנוֹת: אִם אֲמַרְנוּ כּוֹ׳ בְּאַרְבָּעָה אֲנָשִׁים מְצוֹרָעִים: דְּלֵילְיָא סְפֵק נְפָשׁוֹת בְּמָקוֹם שֶׁתִּגְלֶה שָׁם: וה״מ דְּלֵית בְּהוּ נְקֵבָה דְּהָתָם מְשׁוּם נְקֵבָה הוּא דְּעָבְדִי: דְּשָׁוְיָא לְתַרְוַיְכוּ אַגַּדְתָּא וּשְׁמַעְתָּתָא בְּדָבָר אֶחָד וּשְׁנֵיכֶם שָׁוִין בָּהּ שֶׁתִּתְרָאוּ וְתִתְפָּצוּ בָּהּ: כִּי תֵצֵא מַעֲצָמָהּ אֲנַחְנוּ גָּרַמְנוּ לוֹ שֶׁקִּלְקְלָנוּ וְהִבְטִיחַ הקב״ה לְשַׁלֵּם כְּאִלּוּ הוּא הִבְעִירָהּ: פָּתַח הַכָּתוּב בְּנִזְקֵי שְׁהֵזִיק מִמּוֹנוֹ דִּכְתִיב כִּי תֵצֵא מַשְׁמַע מֵעַצְמָהּ שֶׁהִדְלִיק בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ וְהַלְכָה וְדָלְקָה בְּתוֹךְ שֶׁל חֲבֵרוֹ: וְסִיֵּם בְּנִזְקֵי גּוּפוֹ שֶׁקָּרָאוֹ מְבַעֵר בְּיָדַיִם: מְשׁוּם חִצָּיו כְּזוֹרֵק חֵץ שֶׁמְּזִיק לְמֵרָחוֹק דְּאִיהוּ גּוּפֵהּ עָבִיד הָכָא נָמֵי אִיהוּ גּוּפֵהּ עָבִיד וְנִפְקָא מִנֵּהּ לְחַיְבוֹ בַּד׳ דְּבָרִים אִם הַזֵּק בָּהּ אָדָם דְּדַאֲמְרִינַן בפ״ב (דף כג.): אֲשֶׁר בְּשֵׁעַר סְתָם דְּדַיְרִין וְזַקֵּי הַשַּׁעַר: טָמוּן בָּאֵשׁ קָמִבַּעְיָא לֵהּ מַעֲשֶׂה בָּא לְפָנָיו בְּמַחֲנֶה שֶׁשִּׁרְפוּ אֲנָשָׁיו גְּדִישׁ שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְנִצְרַךְ לְשַׁאוֹל הֲלָכָה אִם חַיְבִין לְשַׁלֵּם כֻּלָּם הַטְמוּנִים בְּתוֹכוֹ כְּרֹ׳ יְהוּדָה אוֹ פְּטוּרִין כְּרַבָּנָן: גְּדִישִׁין דְּשָׁעוֹרִין הָווּ אַקְרָא סְמִיךְ דִּכְתִיב וַתְּהִי חֶלְקַת הַשָּׂדֶה מְלֵאָה שְׂעוֹרִין: מְלֵאָה פּוֹרֵץ גָּדֵר שָׂדֶה אֲחֵרִים לָעֲשׂוֹת לוֹ דֶּרֶךְ וְלַאֲכַלְסִינְסִין שֶׁלּוֹ דְּאָמְרִי׳ בב״ב (דף ק:) דֶּרֶךְ הַמֶּלֶךְ אֵין לָהּ שִׁעוּר: מְלֵאָה עֲדָשִׁים בְּסֵפֶר שְׁמוּאֵל: מְלֵאָה שְׂעוֹרִים כּוֹ׳ בְּדִבְרֵי הַיָּמִים: וַיַּצִּילֶהָ שֶׁלֹּא יִשְׁרְפוּהָ הוֹאִיל וְאִסּוּר לְהַצִּיל אֶת עַצְמוֹ בְּמָמוֹן חֲבֵרוֹ:

מסורת הש״ס

א פסחים ג.; יומא פו:
ב לעיל כב:
ג אוצר מדרשים מדרש לעולם; רות רבה

גליון הש״ס

גמ׳ רבא בעידן רתחא. עיין תשובת רשב״ש סימן קצה:
שם מהו ליטול גדישין וכו׳. עי׳ סנהדרין דף כ ע״ב תוד״ה מלך: תוס׳ ד״ה שמלאך וכו׳ לא גרסי׳. עי׳ בגן המלך שבסוף תשובת גינת ורדים חא״ח ו״ד אות כה:

תורה אור השלם

[שמות יב, כב]
[בראשית א, ד]
[ישעיהו כו, כ]
[דברים לב, כה]
[ירמיהו ט, כ]
[בראשית יב, י]
[מלכים ב ז, ד]
[בראשית ז, ד]
[שמות כב, ה]
[איכה ד]
[איכה ד, יא]
[זכריה ב, ט]
[שמואל ב כג, טו]
[יחזקאל לג, טו]
[שמואל ב כג, יא]
[דברי הימים א יא, יג]
[שמואל ב כג, יב]

מסורת הש"ס

א בבא מציעא נב.

ב תוספתא בבא קמא

ג מנחות נא:

תורה אור השלם

וַיִּבְקְעוּ שִׁלְשֶׁת הַגְּבָרִים בְּמַחֲנֵה פְלִשְׁתִּים וַיִּשְׁאֲבוּ־מַיִם מִבְּאֵר בֵּית־לֶחֶם אֲשֶׁר בְּשַׁעַר וַיִּשְׂאוּ וַיָּבִאוּ אֶל־דָּוִד וְלֹא אָבָה לִשְׁתּוֹתָם וַיַּסֵּךְ אֹתָם לַיהוָה [שמואל ב כג, טז]

עין משפט
נר מצוה

א מיי׳ פי״ד מהל׳ נזקי ממון הל׳ ג, סמג עשין סט, טוש״ע חו״מ סי׳ תיח סעי׳ ג ד:

ב מיי׳ פי״ד מהל׳ נזקי ממון הל׳ ג, טוש״ע חו״מ סי׳ תיח סעי׳ ה:

ג מיי׳ פי״ד מהל׳ נזקי ממון הל׳ ב, טוש״ע חו״מ סי׳ תיח סעי׳ ד:

ד סמג עשין סט:

ה מיי׳ פג׳ מהל׳ מתנות עניים הל׳ ב:

ו מיי׳ פג׳ מהל׳ מתנות עניים הל׳ ג:

ה"ג קְרָאֵי לְמָה לִי וְלָא גְּמָרָא שְׁלַחוּ לֵיהּ לֹא נִצְרַךְ אֶלָּא לִלְמֹד הֲלָכָה כְּמוֹ שֶׁשָּׁלְחוּ לוֹ וּמֵאי וְלֹא אָבָה: דַּעֲבַד לְשֵׁם שָׁמַיִם כְּיוָן דַּאֲיכָּא אִסּוּרָא גַּבֵּי אֲיֵישׁ דְּעַלְמָא: מַתְנֵי' דָּרֶךְ הָרַבִּים י"ו אַמּוֹת מַעֲגָלוֹת דְּדָגְלֵי מִדְבָּר יִלְפִינַן בְּמַסֶּכְתָּ שַׁבָּת (ד' צח:): גמ' תַּנָּא דִּידַן קָא חָשֵׁב מִלְמַעְלָה לְמַטָּה שֵׁשׁ אַמּוֹת אוֹ חֲמֵשׁ אַמּוֹת אוֹ ד' אַמּוֹת פְּטוּר דס"ל עַד וְעַד דַּאֲיכָּא אִיסּוּרָא, לָא נִיחָא לִי. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר טָמוּן בָּאֵשׁ קָא מְבַעְיָא לֵיהּ – מִכְּדֵי גְּמָרָא הוּא דִּשְׁלַחוּ לֵיהּ, מַאי "לֹא אָבָה (דָּוִד) לִשְׁתּוֹתָם"? [א]דְּלָא אַמְרִינְהוּ מִשְׁמַיְּיהוּ. אָמַר, כָּךְ מְקוּבָּלַנִי מִבֵּית דִּינוֹ שֶׁל שְׁמוּאֵל הָרָמָתִי: כָּל הַמּוֹסֵר עַצְמוֹ לָמוּת עַל דִּבְרֵי תוֹרָה – אֵין אוֹמְרִים דָּבָר הֲלָכָה מִשְׁמוֹ. "וַיַּסֵּךְ אֹתָם לַה'" – בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר הָנֵי תַּרְתֵּי, מִשּׁוּם דַּעֲבַד לְשֵׁם שָׁמַיִם. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר טָמוּן בָּאֵשׁ, מַאי "וַיַּסֵּךְ אֹתָם לַה'"? דַּאֲמְרִינְהוּ מִשְׁמָא דְּגְמָרָא. מַתְנִי' עֶבְרָה גְּדֵר שֶׁהוּא גָּבוֹהַּ אַרְבַּע אַמּוֹת, אוֹ דֶּרֶךְ הָרַבִּים, אוֹ נָהָר – פְּטוּר. גְּמ' וְהָתַנְיָא: עֶבְרָה גְּדֵר שֶׁהוּא גָּבוֹהַּ אַרְבַּע אַמּוֹת – חַיָּיב! [ב]אָמַר רַב פָּפָּא: תַּנָּא דִּידַן קָא חָשֵׁיב מִלְמַעְלָה לְמַטָּה: שֵׁשׁ אַמּוֹת – פְּטוּר, חָמֵשׁ אַמּוֹת – פְּטוּר, עַד אַרְבַּע אַמּוֹת – פְּטוּר. תַּנָּא בָּרָא מִלְמַטָּה לְמַעְלָה קָא חָשֵׁיב: שְׁתֵּי אַמּוֹת – חַיָּיב, שָׁלֹשׁ אַמּוֹת – חַיָּיב, עַד אַרְבַּע אַמּוֹת – חַיָּיב. אָמַר רָבָא: אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁאָמְרוּ דְּפְטוּר – אֲפִילּוּ בְּשָׂדֶה קוֹצִים. אָמַר רַב פָּפָּא: וּמִשְׁפַּת קוֹצִים וּלְמַעְלָה אַרְבַּע אַמּוֹת. [ג]אָמַר רַב: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא בְּקוֹלַחַת, אֲבָל בְּנִכְפֶּפֶת – אֲפִילּוּ עַד מֵאָה אַמָּה חַיָּיב. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: מַתְנִיתִין בְּנִכְפֶּפֶת, אֲבָל בְּקוֹלַחַת – אֲפִילּוּ כָּל שֶׁהוּא פְּטוּר. [ג(ב)]תַּנְיָא כְּווֹתֵיהּ דְּרַב: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים – בְּקוֹלַחַת, אֲבָל בְּנִכְפֶּפֶת וְעֵצִים מְצוּיִין לָהּ – אֲפִילּוּ עַד מֵאָה מִיל חַיָּיב. עֶבְרָה נָהָר אוֹ שְׁלוּלִית שֶׁהֵם רְחָבִים שְׁמוֹנָה אַמּוֹת – פְּטוּר. דֶּרֶךְ הָרַבִּים. מַאן תַּנָּא? אָמַר רָבָא: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הִיא – דְּתָנַן, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמּוֹת כְּדֶרֶךְ רְשׁוּת הָרַבִּים (פְּטוּר). אוֹ נָהָר. רַב אָמַר: נָהָר מַמָּשׁ, וּשְׁמוּאֵל אָמַר: אֲרִיתָא דְּדַלְיָא. [ד]מַאן דְּאָמַר נָהָר מַמָּשׁ, אַף עַל גַּב דְּלֵיכָּא מַיָּא; וּמַאן דְּאָמַר אֲרִיתָא דְּדַלְיָא, אִי אִית בֵּיהּ מַיָּא – אִין, אֲבָל לֵית בֵּיהּ מַיָּא – לָא. [ה(ג)]תְּנַן הָתָם: וְאֵלּוּ מַפְסִיקִין לַפֵּאָה – הַנַּחַל, וְהַשְׁלוּלִית, וְדֶרֶךְ הַיְחִיד, וְדֶרֶךְ הָרַבִּים. מַאי שְׁלוּלִית? אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: מָקוֹם שֶׁמֵּי גְּשָׁמִים שׁוֹלְלִין שָׁם. רַב בִּיבִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אֲמַת הַמַּיִם שֶׁמְּחַלֶּקֶת שָׁלַל לַאֲגַפֶּיהָ. מַאן דְּאָמַר מָקוֹם שֶׁמֵּי גְּשָׁמִים שׁוֹלְלִין שָׁם – כָּל שֶׁכֵּן אֲמַת הַמַּיִם; וּמַאן דְּאָמַר אֲמַת הַמַּיִם – אֲבָל מָקוֹם שֶׁמֵּי גְּשָׁמִים שׁוֹלְלִין שָׁם לָא מַפְסְקִי, דְּהָנְהוּ בָּאגָנֵי

בגמ' שְׁמִשְׁפַּת קוֹצִים וּלְמַעְלָה נָמֵי בָּעֵינַן אַרְבַּע אַמּוֹת אֲבָל פְּשִׁיטָא דְּמַתְנִיתִין אַעֲצֵי הַדְּלֵקָה קָאֵי וּלְשׁוֹן עֶבְרָה לֹא שַׁיָּךְ אִם לֹא הָיָה הַגָּדֵר גָּבוֹהַּ מֵעֲצֵי הַדְּלֵקָה אע"פ שֶׁהַשַּׁלְהֶבֶת עוֹלָה לְמַעְלָה מִן הַגָּדֵר: **לֹא** שָׁנוּ אֶלָּא בְּקוֹלַחַת אַגֵּד קָאֵי וְגַרְס אֲבָל בְּנִכְפֶּפֶת אֲפִי' עַד מֵאָה אַמָּה וְלֹא גָּרַס מֵאָה מִיל דְּמִיל לֹא שַׁיָּךְ בְּגֹבַהּ וּלְפִי הַסְּפָרִים דְּגָרְסִי מֵאָה מִיל צ"ל דְּקָאֵי אַדֶּרֶךְ רה"ר וְאֵין נִרְאֶה דְּהָא בְּסָמוּךְ מַיְתֵי מִשְׁנָה דְּדֶרֶךְ הָרַבִּים וְאָמְרִינַן עָלָהּ מַאן תְּנָא מַשְׁמַע דְּעַד הָשְׁתָּא לָא אַיְירֵי בָּהּ אע"ג דְּבָרַיְיתָא כְּוָותָהּ גָּרַס מִיל דְּבִרְחָב אַיְירֵי וְלֹא בְּגֹבַהּ כְּדְקָתָנֵי וְעֵצִים מְצֻיִּין לָהּ מ"מ שַׁפִּיר קָאָמַר כְּוָותָהּ מוֹקְמָה לְמַתְנִיתִין בְּקוֹלַחַת: **דֶּרֶךְ** הָרַבִּים מַאן תַּנָּא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הִיא מַתְנִיתִין קָאֵי וְהָנֵי סְתָם וְאַחַ"כ מְחַלֶּקֶת: **מַאן** דְּאָמַר נָהָר מַמָּשׁ אע"ג דְּלֵית בֵּהּ מַיָּא ואע"ג דְּבִרְשׁוּת הָרַבִּים בָּעֵי ט"ז אַמּוֹת הָכָא סַגִּי בְּח' אַמּוֹת מִתּוֹךְ שֶׁהַנָּהָר עָמֹק וְגַם יֵשׁ בּוֹ קְרִירוּת מַיִם שֶׁעוֹבְרִים בּוֹ תָּמִיד: **אֲלוּ** מַפְסִיקִין לְפֵאָה כו' בְּמַסֶּכֶת פֵּאָה (פ"ב מ"א) גָּרַס בְּסֵדֶר הַמִּשְׁנָה דֶּרֶךְ הַיְחִיד וְאַחַ"כ דֶּרֶךְ הָרַבִּים וּמְפֹרָשׁ בִּירוּשְׁלְמִי דְּמִשּׁוּם סִיפָא אִצְטְרִיךְ לְמִתְנֵי דְּקָתָנֵי הַכֹּל מַפְסִיקִין לְזֶרַעִים וְאֵינוֹ מַפְסִיק לְאִילָן דקמ"ל דְּאֲפִילּוּ דֶּרֶךְ הָרַבִּים אֵינוֹ מַפְסִיק לְאִילָנוֹת וְעוֹד [קא] חָשִׁיב שָׁם שְׁבִיל הַיְחִיד וּשְׁבִיל הָרַבִּים הַקְּבוּעִ בִּימוֹת הַחַמָּה וּבִימוֹת הַגְּשָׁמִים וְהַשְׁתָּא שְׁבִיל הַיְחִיד אִצְטְרִיךְ לְאַשְׁמוֹעִינַן דאע"פ שֶׁהוּא קָטָן מִדֶּרֶךְ מַפְסִיק מֵאַחַר שֶׁהוּא קְבוּעַ וְדֶרֶךְ הַיְחִיד אִצְטְרִיךְ דס"ד כֵּיוָן שֶׁאֵין קְבוּעַ לֹא מַפְסִיק אע"פ שֶׁהוּא רָחָב וּשְׁבִיל הָרַבִּים אִצְטְרִיךְ דס"ד אֲמִינָא דְּבִשְׁבִיל הַיְחִיד הוּא דְּבָעֵינַן קְבוּעַ בִּימוֹת הַחַמָּה וּבִימוֹת הַגְּשָׁמִים אֲבָל שְׁבִיל הָרַבִּים אע"פ שֶׁאֵין קְבוּעַ בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים מַפְסִיק קָא מַשְׁמַע לַן: **שָׁמְחַלֶּקֶת** שֶׁלָּל לַאֲגַפֶּיהָ כְּשֶׁגְּדָלָה הָאַמָּה מִתְמַלְּאָה מַיִם בּוֹרוֹת שִׁיחִין וּמְעָרוֹת שֶׁסְּבִיבוֹתֶיהָ שֶׁמִּשָּׁקִין בָּהֶם הַשָּׁדוֹת:

ה"ג אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר טָמוּן בָּאֵשׁ תַּרְתֵּי קְרָאֵי לְמָה לִי אֲבָל הָא לָא נִצְרַךְ לְמִכְתַּב לִי כְּלָל קְרָאֵי דְּחַד קְרָא אִצְטְרִיךְ לְכָל הַפָּחוֹת מִשּׁוּם בָּעֶיָא דְּטָמוּן וְהָא דִּכְתִיב וַיַּצֵּילָהּ לה"י הַצִּילָהּ שֶׁלֹּא הִנִּיחַ לְשָׁרְשָׁהּ כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְחַיֵּב בְּטָמוּן וּלְרַבָּנָן שֶׁהִצִּיל אֶת הַמְּזִיק שֶׁלֹּא נִתְחַיֵּב לְשַׁלֵּם אֲבָל תְּרֵי קְרָאֵי לְמָה לִי דְּלָמָּ"ד לְאַחֲלוּפֵי אע"פ שֶׁאִם לֹא הָיוּ עֲדַשִּׁים הָיוּ צְרִיכִים לְשַׁאֵל אִם מַתָּר לְטֹל שְׁעוֹרִים עַל מְנָת לְשַׁלֵּם דְּמֵים מ"מ הַזְּכִיר עֲדַשִּׁים לְפִי שֶׁהָיוּ מְזֻמָּנִים שָׁם וְהָיוּ רוֹצִים לְפָרְעָם תֵּתֵּיהֶן וְלָמָּ"ד לְהַצִּיל עַצְמוֹ בְּמָמוֹן חֲבֵרוֹ מִבָּעְיָא לֵיהּ בְּשָׁעוֹרִין דְּלָא חָשִׁיבִי כָּל כָּךְ וּבַעֲדָשִׁים דְּחָשִׁיבִי טוּבָא אֶלָּא לְמ"ד טָמוּן תַּרְוַיְיהוּ לְמָה לִי: **מַאי** וְלֹא אָבָה דָּוִד לִשְׁתּוֹתָם הָוֵה מְצֵי לְמֵימַר אֶחָד מֵהֶנָּךְ דְּמַבָּעְיָא לֵיהּ עִם טָמוּן אֶלָּא מִשְּׁמַע לֵיהּ דְּאָכַל מִלְּתָא דְּאִבָּעְיָא לֵיהּ קָאֵי וּמִכָּאן קְשָׁה לְפִי פְּרוּשׁ הַקּוּנְטְרֵס דְּמַעֲשֶׂה בָּא לְפָנָיו שֶׁשָּׁרְפוּ אֲנָשָׁיו גְּדִישׁ וְהָיוּ בָּהּ כֵּלִים טְמוּנִים דְּלִפְרוּשׁוֹ הָוֵה לֵיהּ לְמֵימַר שֶׁלֹּא אָבָה דָּוִד לִשְׁתּוֹת הֵינוּ שֶׁלֹּא רָצָה לְהַפְטֵר מַחֲמַת שֶׁהוּא מָלֵךְ: **וְהָתַנְיָא** עֶבְרָה גָּדֵר כו' אוֹמֵר ר"י דְּאִי גָּרְסִי' בַּבָּרַיְיתָא עַד וּבְמַתְנִיתִין לָא גָּרְסִינַן עַד לֹא נִיחָא דְּלָא שַׁיָּךְ לְמִפְרְךְ כְּלָל דְּקָשִׁיטָא דְּבָרַיְיתָא מִלְמַטָּה לְמַעְלָה קָא חָשֵׁיב דְּבָעְנַן אַחַר לָא מִפָּרֵשׁ אֶלָּא עַד וְלֹא עַד בְּכְלָל דְּבְכָל מָקוֹם ד' אַמּוֹת כְּלְמַעְלָה מִד' אַמּוֹת וּבְמַתְנִיתִין לָא קָתָנֵי עַד דְּבָאַרְבַּע אַמּוֹת פְּטוּר וַאֲפִילּוּ קָתָנֵי בְּמַתְנִיתִין עַד כְּמוֹ בַּבָּרַיְיתָא אֵין שַׁיָּךְ לְהַקְשׁוֹת דְּפְשִׁיטָא דְּמַתְנִיתִין לָא מִפָּרֵשׁ אֶלָּא מִלְמַעְלָה לְמַטָּה וּבְרַיְיתָא לֹא מִפָּרֵשׁ **עֶבְרָה** גָּדֵר שֶׁהוּא גָּבוֹהַּ אַרְבַּע אַמּוֹת בַּגְּמָרָא מְפֹרָשׁ אַרְבַּע אַמּוֹת מִשְּׁפַּת קוֹצִים וּלְמַעְלָה וְנִרְאֶה לר"י דְּאַיְירֵי שֶׁאֵין הַגָּדֵר גָּבוֹהַּ מִן הַשַּׁלְהֶבֶת שֶׁאִם הָיָה גָּבוֹהַּ יוֹתֵר מַאי קָמַפְלֵג בֵּין קוֹלַחַת לִנְכָפֶּפֶת מַה לִּי זֶה וּמַה לִּי זֶה כֵּיוָן שֶׁהַגָּדֵר גָּבוֹהַּ מִן הַשַּׁלְהֶבֶת מַה יְכוֹלָה לְהַזִּיק אֶלָּא וַדַּאי בְּשֶׁאֵין גָּבוֹהַּ מִן הַשַּׁלְהֶבֶת אַיְירֵי וּמִיהוּ כְּשֶׁאֵין עֲצֵי הַדְּלֵקָה גְּבוֹהִין מִן הַגָּדֵר אַיְירֵי שֶׁאִם הָיוּ גְּבוֹהִין מִן הַגָּדֵר מַה מּוֹעִיל שֶׁהַגָּדֵר גָּבוֹהַּ מִן הַקּוֹצִים הֲרֵי הוּא כְּאִלּוּ הָיְתָה הַמְּדוּרָה עַל הַגָּדֵר אֶלָּא כְּשֶׁעֲצֵי הַדְּלֵקָה שָׁוִים לַגָּדֵר אַיְירֵי אוֹ נְמוּכִים מִן הַגָּדֵר וְעוֹד נִרְאֶה דְּגָבוֹהַּ ד' אַמּוֹת דְּקָתָנֵי אֲעֵצֵי הַדְּלֵקָה קָאֵי שֶׁהַגָּדֵר גָּבוֹהַּ מֵעֲצֵי הַדְּלֵקָה אַרְבַּע אַמּוֹת וְרַב פָּפָּא בָּא לְהוֹסִיף אֶלָּא מִלְמַטָּה לְמַעְלָה אֲבָל אִי בְּמַתְנִיתִין קָתָנֵי עַד וּבְבָרַיְיתָא לָא קָתָנֵי עַד אוֹ שַׁיָּךְ לְמִפְרְךְ שַׁפִּיר אִי נָמֵי בְּשָׁנֵיהֶם אֵין עַד שַׁיָּךְ לְמִפְרְךְ שַׁפִּיר דְּמַתְנִיתִין קָתָנֵי בְּד' אַמּוֹת פְּטוּר וּבְרַיְיתָא קָתָנֵי חַיָּב וְא"ת אִי בְּשָׁנֵיהֶם אֵין עַד אַמַּאי אִצְטְרִיךְ לְשַׁנּוֹיֵי מַתְנִיתִין מִלְמַעְלָה לְמַטָּה וּבְרַיְיתָא מִלְמַטָּה לְמַעְלָה לֵימָא מַתְנִיתִין ד' אַמּוֹת דַּוְקָא בְּלֹא עַד וּבְרַיְיתָא מִפָּרֵשׁ בְּעַד וי"ל דְּכֵיוָן דְּלָא קָתָנֵי עַד לֹא כָּאן וְלֹא כָּאן סָבְרָא הוּא דְּכִי הֵיכִי דְּהַהּ מִפָּרֵשׁ בְּעַד הַהּ נָמֵי מִפָּרֵשׁ בְּעַד: **עֶבְרָה** גָּדֵר שֶׁהוּא גָּבוֹהַּ אַרְבַּע אַמּוֹת בַּגְּמָרָא מְפֹרָשׁ אַרְבַּע אַמּוֹת מִשְּׁפַּת קוֹצִים וּלְמַעְלָה וְנִרְאֶה לר"י דְּאַיְירֵי שֶׁאֵין הַגָּדֵר גָּבוֹהַּ מִן הַשַּׁלְהֶבֶת שֶׁאִם הָיָה גָּבוֹהַּ יוֹתֵר מַאי קָמַפְלֵג בֵּין קוֹלַחַת לִנְכָפֶּפֶת מַה לִּי זֶה וּמַה לִּי זֶה כֵּיוָן שֶׁהַגָּדֵר גָּבוֹהַּ מִן הַשַּׁלְהֶבֶת מַה יְכוֹלָה לְהַזִּיק אֶלָּא וַדַּאי בְּשֶׁאֵין גָּבוֹהַּ מִן הַשַּׁלְהֶבֶת אַיְירֵי וּמִיהוּ כְּשֶׁאֵין עֲצֵי הַדְּלֵקָה גְּבוֹהִין מִן הַגָּדֵר אַיְירֵי שֶׁאִם הָיוּ גְּבוֹהִין מִן הַגָּדֵר מַה מּוֹעִיל שֶׁהַגָּדֵר גָּבוֹהַּ מִן הַקּוֹצִים הֲרֵי הוּא כְּאִלּוּ הָיְתָה הַמְּדוּרָה עַל הַגָּדֵר אֶלָּא כְּשֶׁעֲצֵי הַדְּלֵקָה שָׁוִים לַגָּדֵר אַיְירֵי אוֹ נְמוּכִים מִן הַגָּדֵר וְעוֹד נִרְאֶה דְּגָבוֹהַּ ד' אַמּוֹת דְּקָתָנֵי אֲעֵצֵי הַדְּלֵקָה קָאֵי שֶׁהַגָּדֵר גָּבוֹהַּ מֵעֲצֵי הַדְּלֵקָה אַרְבַּע אַמּוֹת וְרַב פָּפָּא בָּא לְהוֹסִיף

עין משפט
נר מצוה

א מיי׳ פי״ד מהל׳ נזקי ממון הל׳ ב, סמג עשין סט, טוש״ע חו״מ סי׳ תיח סעי׳ ג:
ב מיי׳ פט׳ מהל׳ שכנים הל׳ יא, סמג עשין פג, טוש״ע חו״מ סי׳ קנה סעי׳ א:
ג מיי׳ פי״ד מהל׳ נזקי ממון הל׳ ח, סמג עשין סט, טוש״ע חו״מ סי׳ תיח סעי׳ יג:
ד מיי׳ פי״ד מהל׳ נזקי ממון הל׳ י:
ה סמג עשין סט:
ו מיי׳ פי״ד מהל׳ נזקי ממון הל׳ יב:
ז מיי׳ פי״ד מהל׳ נזקי ממון הל׳ ח:
ח מיי׳ פי״ד מהל׳ נזקי ממון הל׳ ט, טוש״ע חו״מ סי׳ תיח סעי׳ יג:
ט סמג עשין פב:
י מיי׳ פי״ד מהל׳ נזקי ממון הל׳ יב:
יא מיי׳ פי״ד מהל׳ נזקי ממון הל׳ ח:
יב מיי׳ פי״ד מהל׳ נזקי ממון הל׳ ט, סמג עשין סט, טוש״ע חו״מ סי׳ תיח סעי׳ יג:
יג מיי׳ פי״ד מהל׳ נזקי ממון הל׳ יב:
יד מיי׳ פי״ד מהל׳ נזקי ממון הל׳ ח:
טו מיי׳ פי״ד מהל׳ נזקי ממון הל׳ ט, סמג עשין סט, טוש״ע חו״מ סי׳ תיח סעי׳ יג:
טז סמג עשין סט:

מסורת הש״ס

א בבא מציעא קיח:; משנה בבא בתרא; בבא בתרא כ:
ב תוספתא בבא קמא
ג לעיל כב:; לעיל מג:

תורה אור השלם

כי־תֵצֵא אֵשׁ וּמָצְאָה קֹצִים וְנֶאֱכַל גָּדִישׁ אוֹ הַקָּמָה אוֹ הַשָּׂדֶה שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם הַמַּבְעִר אֶת־הַבְּעֵרָה [שמות כב, ה]

וְלֵית לֵיהּ לְר״ש שַׁעוּרָא קס״ד הַכֹּל לְפִי הֶזֵּק הַדְּלָקָה יְשַׁלֵּם אֶפְּלוּ אֵין רָאוּי לֶעָבֹר: לֹא יַעֲמִיד אָדָם תַּנּוּר בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ כו' שֶׁיָּכוֹל לְעַכֵּב עָלָיו בַּעַל הָעֲלִיָּה אִם הַבַּיִת שֶׁל אֶחָד וְהָעֲלִיָּה שֶׁל אַחֵר הָיָה מַעֲמִידוֹ בָּעֲלִיָּה בַּעַל הַבַּיִת מְעַכֵּב וּבַקּוּנְטְרָס פֵּרֵשׁ לְעִנְיַן בָּנֵי הָעִיר שֶׁמְּעַכְּבִין עָלָיו וּכְמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ נִיחָא דְּהַוֵי דָּמְיָא דְּאִינָךְ. : מַתְנִיתִין דְּהָתָם בְּפֶרֶק לֹא יַחְפֹּר ' (ב״ב דף כ׃): לְפִלּוּג וְלִתְנֵי בְּדִידְהּ וא״ת הַשְׁתָּא נְמֵי קָא מְפַלֵּג בְּדִידְהּ בְּמַדְלִיק בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ וי״ל דְּע״כ סֵיפָא בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ מַדְלִיק דְּאִי בְּמַדְלִיק בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ אע״פ שֶׁדַּרְכּוֹ בְּנֵי אָדָם לְהַנִּיחַ בַּבָּתִּים הָיָה קָתָנֵי דְּהָא גְּדִישׁ חִטִּין אוֹ גְּדִישׁ שֶׁל שְׂעוֹרִין מַשְׁמַע דַּאֲפִילּוּ מוֹרְגִּים וּכְלֵי בָקָר שֶׁדַּרְכָּן לְהַנִּיחַ בְּגָדִישׁ לֹא מְשַׁלֵּם אֶלָּא גְּדִישׁ לְבַדּוֹ וְהַשְׁתָּא בְּכָל עִנְיָן שֶׁנֶּעֱמִיד דִּבְרֵי רַב כְּהָנָא פְּרֵיךְ רָבָא עָלֶיהָ שַׁפִּיר דְּאִם ר״ל רַב כְּהָנָא מַחְלֹקֶת בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ וּפְלִיגִי בְּמוֹרְגִּין וּכְלֵי בָקָר דר״י מְחַיֵּב וַחֲכָמִים פּוֹטְרִין אֲבָל בְּמַדְלִיק בְּשֶׁל חֲבֵרוֹ אֶפְלוּ רַבָּנָן מְחַיְּבִי אֲמוֹרְגִּין וּכְלֵי בָקָר אִם כֵּן שַׁפִּיר פְּרֵיךְ דִּלְפְלֹג בְּדִידְהּ בְּגָדִישׁ עַצְמָהּ דְּהָא בִּירָה נָמֵי לָא מִתּוֹקְמָא אֶלָּא בְּמַדְלִיק בְּשֶׁל חֲבֵרוֹ וְאִם ר״ל רַב כְּהָנָא מַחְלֹקֶת בְּשֶׁל חֲבֵרוֹ דְּאַרְנָקִי דְּר' יְהוּדָה מְחַיֵּב אע״פ דְּאֵין דֶּרֶךְ אַרְנָקִי לְהַנִּיחַ בְּגָדִישׁ וְרַבָּנַן פְּטְרִי אֲפִי' בְּמוֹרְגִּין כְּדִפְרֵישִׁית מ״מ כְּשֶׁמְּסַיְּם אֲבָל בְּמַדְלִיק בְּתוֹךְ שֶׁל חֲבֵרוֹ ד״ה מְשַׁלֵּם כָּל מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ אֶפְלוּ אַאַרְנָקִי נְמֵי קָאֵי דְּמַשְׁמַע ד״ה מְשַׁלֵּם כָּל מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ לְרַבָּנַן כְּמוֹ לר״י הִלְכָךְ פְּרֵיךְ שַׁפִּיר לְפִלּוּג וְלִתְנֵי בְּדִידְהּ דְּלְמַעְטִינַן אֲפִי' אַרְנָקִי בְּגָדִישׁ דְּאֵין דַּרְכּוֹ לְהַנִּיחַ דְּהַוֵי רְבוּתָא טְפֵי וְעוֹד שֶׁקְּשָׁה לְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה דְּקָתָנֵי שֶׁדֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְהַנִּיחַ בַּבָּתִּים דְּאֲפִי' אֵין דֶּרֶךְ נְמֵי מְחַיְּבִי רַבָּנַן בְּמַדְלִיק בְּתוֹךְ שֶׁל חֲבֵרוֹ: אֶלָּא אֲמַר רָבָא בְּתַרְתֵּי פְּלִיגִי [פְּלִיגִי] בְּמַדְלִיק בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ כו' דר״י מְחַיֵּב אֲפִי' אַרְנָקִי בְּגָדִישׁ שֶׁאֵין דֶּרֶךְ לְהַנִּיחַ מִדְּנָקִט חֲכָמִים בְּמַדְלִיק אֶת הַבִּירָה דִּלְכָךְ נָקִט בִּירָה שֶׁרוֹצֶה לְמְצוֹא שְׁיְחַיְּבוּ רַבָּנַן אֲפִי' בְּאַרְנָקִי כְּמוֹ ר״י וְאִי רַבִּי יְהוּדָה לָא מְחַיֵּב בְּמַדְלִיק בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ אֶלָּא בְּזוֹקֵא בְּמוֹרְגִּין הַוֵי לֵיהּ לְפַלּוגֵי בְּדִידְהּ וְלֵימָא דְּמוֹדִים חֲכָמִים בְּמַדְלִיק גְּדִישׁ שֶׁל חֲבֵרוֹ דְּחַיֵּב בְּמוֹרְגִּין אֶלָּא וַדַּאי מְחַיֵּב ר״י בְּמַדְלִיק בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ אֲפִי' בְּאַרְנָקִי בְּגָדִישׁ וְרַבָּנַן לָא מְחַיְּבִי אֲפִי' בְּמוֹרְגִּין דְּקָתָנֵי אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא גְּדִישׁ שֶׁל חִטִּים כו' וּפְלִיגִי נָמֵי בְּמַדְלִיק בְּתוֹךְ שֶׁל חֲבֵרוֹ דר' יְהוּדָה מְחַיֵּב אֲפִי' בְּאַרְנָקִי בְּגָדִישׁ וְרַבָּנַן לָא מְחַיְּבִי אֶלָּא בְּמוֹרְגִּין שֶׁל חֲבֵרוֹ שֶׁדַּרְכּוֹ לְהַנִּיחַ בְּגָדִישׁ אוֹ אַרְנָקִי בְּבֵית שֶׁדַּרְכּוֹ לְהַנִּיחַ כָּל דָּבָר בַּבָּתִּים וְטַעְמַיְהוּ יֵשׁ לְפָרֵשׁ דר' יְהוּדָה לֹא פְּטַר בְּטָמוּן כְּלָל וְרַבָּנַן בְּמַדְלִיק בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ פְּטָרִי דִּמַשְׁמַע קְרָא כִּי תֵצֵא אֵשׁ (וּמַשְׁמַע) דְּאֵירֵי דְּמַדְלִיק בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ אֲבָל בְּמַדְלִיק בְּתוֹךְ שֶׁל חֲבֵרוֹ מְחַיֵּב בְּדָבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לְהַטְמִין דְּלָא אַשְׁכְּחַן דְּפָטַר בֵּהּ קְרָא טָמוּן וּבְדָבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ פְּטָרִי מִסְּבָרָא דְּלָא אִבְּעִי לֵיהּ לְאַסּוּקֵי אַדַּעְתֵּיהּ שֶׁיְּנִיחַ אָדָם אַרְנָקִי בְּגָדִישׁ:

בְּאַגָּנֵי דְּמוֹ בְּאַגָּנוֹת (שְׁמוֹת כד) קוּנְיי״ש בְּלַעַ״ז: מַתְנִי' בְּאֶמְצַע בֵּית כּוֹר אִם יֵשׁ לוֹ חֲצִי בֵּית כּוֹר לְכָל רוּחַ פְּטוּר וּבְקוֹלַחַת שֶׁדְּלָגָה וְכַדְאוֹקְמָנָא אֲבָל נִכְפֶּפֶת בּוֹעֶרֶת וְהוֹלֶכֶת כָּל שָׁעָה אֶפְלוּ עַד מֵאָה מִיל חַיָּב: הַכֹּל לְפִי הַדְּלָקָה קס״ד ה״ק הַכֹּל יְשַׁלֵּם כָּל כַּמָּה שֶׁהִדְלִיק בֵּין רְחוֹק בֵּין קָרוֹב: גְּמ' לֹא יַעֲמִיד בְּנֵי הָעִיר מְעַכְּבִין עָלָיו שֶׁלֹּא תִּבָּעֵר הָאֵשׁ בַּתִּקְרָה: מַעֲזֵיבָה טִיחַ שֶׁל סִיד עַל הַתִּקְרָה וְדוֹמֶה לוֹ בְּסַפָּר עֶזְרָא (נְחֶמְיָה ג׳:ח') וַיַּעַזְבוּ (אֶת) יְרוּשָׁלַיִם עַד הַחוֹמָה: וּבְכִירָה שֶׁפְּחוּתָה מִתַּנּוּר וְאֵין מַבְעִירִין בְּתוֹכָהּ אֵשׁ גְּדוֹל: לְפִי גֹּבַהּ כְּשֶׁהָאֵשׁ גְּבוֹהָה וּגְדוֹלָה קוֹפֶצֶת לְמֶרְחוֹק: מַתְנִי' אֶלָּא גְּדִישׁ שֶׁל חִטִּין אוֹ גְּדִישׁ שֶׁל שְׂעוֹרִין אִם חִטִּין חִטִּין אִם שְׂעוֹרִין שְׂעוֹרִין: הָיָה גְּדִי כָּפוּת לוֹ כו' חַיָּב עַל הַגְּדִי דְּבַעֲלֵי חַיִּים נָמֵי אִתְּרְבוּ מֵאוֹ הַקָּמָה וּמְשׁוּם דְּקָם לֵהּ בְּדֶרְבָּה מִנֵּהּ לֵיכָּא לְמִפְטְרֵהּ דְּאֵינוֹ חַיָּב מִיתָה עַל הָעֶבֶד דְּהוֹאִיל וְאֵינוֹ כָּפוּת הָיָה לוֹ לְבָרֵחַ וּפְטוּר מִמִּיתָה וּמִתַּשְׁלוּמִים אֲבָל הָיָה עֶבֶד כָּפוּת לוֹ פְּטוּר אֲפִלּוּ עַל הַגְּדִי וְעַל הַגְּדִישׁ דְּחַיָּב מִיתָה עַל הָעֶבֶד דִּכְתִיב נָקֹם יִנָּקֵם (שְׁמוֹת כ״א:כ') וְקָם לֵיהּ בְּדֶרְבָּה מִנֵּהּ וְאַפִּי' לֹא הִתְרוּ בּוֹ שֶׁאֵינוֹ נֶהֱרָג הָא קי״ל (כְּתֻבּוֹת ד' לד:) דְּחַיָּבֵי מִיתוֹת שׁוֹגְגִין פְּטוּרִין וּבִגְדֵי לֹא שָׁנֵי לַן בֵּין כָּפוּת לְשֶׁאֵינוֹ כָּפוּת וְאֵידֵי דְּנָקֵט בְּעֶבֶד נָקֵט בִּגְדֵי וְאִיכָּא דְּאָמְרִי בִּגְדֵי נָמֵי דַּוְקָא נָקֵט סְמוּךְ פְּטוּר דְּהָיָה לוֹ לְבָרֵחַ וְהָכִי קָאָמַר הָיָה עֶבֶד כָּפוּת לוֹ אוֹ גְּדִי סְמוּךְ לוֹ פְּטוּר וא״ג דְּפָשִׁיט בְּשִׁלְהֵי פ' שֵׁנִי (כז.) שׁוֹרוֹ כְּמֻמּוֹנוֹ דְּאִם הִנִּיחַ גַּחֶלֶת עָלָיו וְנִשְׂרַף חַיָּב הָתָם הוּא דְּהִנִּיחַ עַל גַּבֵּי שׁוֹר דְּלָא הָיָה לוֹ לְשׁוֹר לְטוֹל אֲבָל הָכָא הָיָה לוֹ לְבָרֵחַ: גְּמ' בְּתוֹךְ שֶׁל חֲבֵרוֹ אֵין לוֹ רְשׁוּת וְהָוֵי כְּמַאֲבֵד בְּיָדַיִם: בְּמַדְלִיק אֶת הַבִּירָה בְּתוֹךְ שֶׁל חֲבֵרוֹ הוּא וְאַפִּ"ה יְהֵיב טַעַם מִשּׁוּם דְּדָרְךְ בְּנֵי אָדָם לְהַנִּיחַ כֵּלִים בַּבָּתִּים אֲבָל גְּדִישׁ לֹא: בִּירָה מִגְדַּל גָּדוֹל: בְּדִידְהּ בִּגְדִישׁ וְלַשְׁמְעִינַן אע״פ שֶׁאֵין דֶּרֶךְ לְהַטְמִין בּוֹ חַיָּב הוֹאִיל וְהִדְלִיק לְתוֹךְ שֶׁל חֲבֵרוֹ וכ״ש בְּיִרָה: בְּתַרְתֵּי פְּלִיגִי [פְּלִיגִי] בְּמַדְלִיק בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ כו' וּפְטָרִי רַבָּנַן אֲפִילּוּ כֵּלִים שֶׁדַּרְכָּן לְהַטְמִין בְּגָדִישׁ דְּהָא גְּזֵרַת הַכָּתוּב הוּא דְּטָמוּן בָּאֵשׁ פָּטוּר וְר' יְהוּדָה מְחַיֵּב אֲטָמוּן וּבְכֵלִים ל״ש אוֹתָן שֶׁאֵין דַּרְכָּן לְהַטְמִין וְל״ש אוֹתָן שֶׁדַּרְכָּן לְהַטְמִין: מוֹרְגִּין קַרְשִׁים [נָקוּבִים] וּבָהֶן יְתֵדוֹת וְדָשִׁין בָּהֶן אֶת הַתְּבוּאָה:

בָּאֵגֶּי דְּמוֹ בְּאַגָּנוֹת (שְׁמוֹת כד) קוּנְיי״ש בְּלַעַ״ז: מַתְנִי' בְּאֶמְצַע בֵּית כּוֹר אִם יֵשׁ לוֹ חֲצִי בֵּית כּוֹר לְכָל רוּחַ פְּטוּר וּבְקוֹלַחַת שֶׁדְּלָגָה וְכַדְאוֹקְמָנָא אֲבָל נִכְפֶּפֶת בּוֹעֶרֶת וְהוֹלֶכֶת כָּל שָׁעָה אֶפְלוּ עַד מֵאָה מִיל חַיָּב: הַכֹּל לְפִי הַדְּלָקָה קס״ד ה״ק הַכֹּל יְשַׁלֵּם כָּל כַּמָּה שֶׁהִדְלִיק בֵּין רְחוֹק בֵּין קָרוֹב: גְּמ' לֹא יַעֲמִיד בְּנֵי הָעִיר מְעַכְּבִין עָלָיו שֶׁלֹּא תִּבָּעֵר הָאֵשׁ בַּתִּקְרָה: מַעֲזֵיבָה טִיחַ שֶׁל סִיד עַל הַתִּקְרָה וְדוֹמֶה לוֹ בְּסַפָּר עֶזְרָא (נְחֶמְיָה ג׳:ח') וַיַּעַזְבוּ (אֶת) יְרוּשָׁלַיִם עַד הַחוֹמָה: וּבְכִירָה שֶׁפְּחוּתָה מִתַּנּוּר וְאֵין מַבְעִירִין בְּתוֹכָהּ אֵשׁ גְּדוֹל: לְפִי גֹּבַהּ כְּשֶׁהָאֵשׁ גְּבוֹהָה וּגְדוֹלָה קוֹפֶצֶת לְמֶרְחוֹק: מַתְנִי' אֶלָּא גְּדִישׁ שֶׁל חִטִּין אוֹ גְּדִישׁ שֶׁל שְׂעוֹרִין אִם חִטִּין חִטִּין אִם שְׂעוֹרִין שְׂעוֹרִין: הָיָה גְּדִי כָּפוּת לוֹ כו' חַיָּב עַל הַגְּדִי דְּבַעֲלֵי חַיִּים נָמֵי אִתְּרְבוּ מֵאוֹ הַקָּמָה וּמְשׁוּם דְּקָם לֵהּ בְּדֶרְבָּה מִנֵּהּ לֵיכָּא לְמִפְטְרֵהּ דְּאֵינוֹ חַיָּב מִיתָה עַל הָעֶבֶד דְּהוֹאִיל וְאֵינוֹ כָּפוּת הָיָה לוֹ לְבָרֵחַ וּפְטוּר מִמִּיתָה וּמִתַּשְׁלוּמִים אֲבָל הָיָה עֶבֶד כָּפוּת לוֹ פְּטוּר אֲפִלּוּ עַל הַגְּדִי וְעַל הַגְּדִישׁ דְּחַיָּב מִיתָה עַל הָעֶבֶד דִּכְתִיב נָקֹם יִנָּקֵם (שְׁמוֹת כ״א:כ') וְקָם לֵיהּ בְּדֶרְבָּה מִנֵּהּ וְאַפִּי' לֹא הִתְרוּ בּוֹ שֶׁאֵינוֹ נֶהֱרָג הָא קי״ל (כְּתֻבּוֹת ד' לד:) דְּחַיָּבֵי מִיתוֹת שׁוֹגְגִין פְּטוּרִין וּבִגְדֵי לֹא שָׁנֵי לַן בֵּין כָּפוּת לְשֶׁאֵינוֹ כָּפוּת וְאֵידֵי דְּנָקֵט בְּעֶבֶד נָקֵט בִּגְדֵי וְאִיכָּא דְּאָמְרִי בִּגְדֵי נָמֵי דַּוְקָא נָקֵט סְמוּךְ פְּטוּר דְּהָיָה לוֹ לְבָרֵחַ וְהָכִי קָאָמַר הָיָה עֶבֶד כָּפוּת לוֹ אוֹ גְּדִי סְמוּךְ לוֹ פְּטוּר וא״ג דְּפָשִׁיט בְּשִׁלְהֵי פ' שֵׁנִי (כז.) שׁוֹרוֹ כְּמֻמּוֹנוֹ דְּאִם הִנִּיחַ גַּחֶלֶת עָלָיו וְנִשְׂרַף חַיָּב הָתָם הוּא דְּהִנִּיחַ עַל גַּבֵּי שׁוֹר דְּלָא הָיָה לוֹ לְשׁוֹר לְטוֹל אֲבָל הָכָא הָיָה לוֹ לְבָרֵחַ: גְּמ' בְּתוֹךְ שֶׁל חֲבֵרוֹ אֵין לוֹ רְשׁוּת וְהָוֵי כְּמַאֲבֵד בְּיָדַיִם: בְּמַדְלִיק אֶת הַבִּירָה בְּתוֹךְ שֶׁל חֲבֵרוֹ הוּא וְאַפִּ"ה יְהֵיב טַעַם מִשּׁוּם דְּדָרְךְ בְּנֵי אָדָם לְהַנִּיחַ כֵּלִים בַּבָּתִּים אֲבָל גְּדִישׁ לֹא: בִּירָה מִגְדַּל גָּדוֹל: בְּדִידְהּ בִּגְדִישׁ וְלַשְׁמְעִינַן אע״פ שֶׁאֵין דֶּרֶךְ לְהַטְמִין בּוֹ חַיָּב הוֹאִיל וְהִדְלִיק לְתוֹךְ שֶׁל חֲבֵרוֹ וכ״ש בְּיִרָה: בְּתַרְתֵּי פְּלִיגִי [פְּלִיגִי] בְּמַדְלִיק בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ כו' וּפְטָרִי רַבָּנַן אֲפִילּוּ כֵּלִים שֶׁדַּרְכָּן לְהַטְמִין בְּגָדִישׁ דְּהָא גְּזֵרַת הַכָּתוּב הוּא דְּטָמוּן בָּאֵשׁ פָּטוּר וְר' יְהוּדָה מְחַיֵּב אֲטָמוּן וּבְכֵלִים ל״ש אוֹתָן שֶׁאֵין דַּרְכָּן לְהַטְמִין וְל״ש אוֹתָן שֶׁדַּרְכָּן לְהַטְמִין: מוֹרְגִּין קַרְשִׁים [נָקוּבִים] וּבָהֶן יְתֵדוֹת וְדָשִׁין בָּהֶן אֶת הַתְּבוּאָה:

בְּאָדָם תַּנּוּר בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ כו' שֶׁיָּכוֹל לְעַכֵּב עָלָיו בַּעַל הָעֲלִיָּה אִם הַבַּיִת שֶׁל אֶחָד וְהָעֲלִיָּה שֶׁל אַחֵר הָיָה מַעֲמִידוֹ בָּעֲלִיָּה בַּעַל הַבַּיִת מְעַכֵּב וּבַקּוּנְטְרָס פֵּרֵשׁ לְעִנְיַן בָּנֵי הָעִיר שֶׁמְּעַכְּבִין עָלָיו וּכְמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ נִיחָא דְּהַוֵי דָּמְיָא דְּאִינָךְ. : מַתְנִיתִין דְּהָתָם בְּפֶרֶק לֹא יַחְפֹּר ' (ב״ב דף כ׃): לְפִלּוּג וְלִתְנֵי בְּדִידְהּ וא״ת הַשְׁתָּא נְמֵי קָא מְפַלֵּג בְּדִידְהּ בְּמַדְלִיק בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ וי״ל דְּע״כ סֵיפָא בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ מַדְלִיק דְּאִי בְּמַדְלִיק בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ אע״פ שֶׁדַּרְכּוֹ בְּנֵי אָדָם לְהַנִּיחַ בַּבָּתִּים הָיָה קָתָנֵי דְּהָא גְּדִישׁ חִטִּין אוֹ גְּדִישׁ שֶׁל שְׂעוֹרִין מַשְׁמַע דַּאֲפִילּוּ מוֹרְגִּים וּכְלֵי בָקָר שֶׁדַּרְכָּן לְהַנִּיחַ בְּגָדִישׁ לֹא מְשַׁלֵּם אֶלָּא גְּדִישׁ שֶׁל שְׂעוֹרִין מַשְׁמַע דַּאֲפִילּוּ מוֹרְגִּים וּכְלֵי בָקָר שֶׁדַּרְכָּן לְהַנִּיחַ בְּגָדִישׁ לֹא מְשַׁלֵּם אֶלָּא גְּדִישׁ שֶׁל חִטִּין אוֹ גְּדִישׁ שֶׁל שְׂעוֹרִין. ד(ג)הָיָה גְּדִי כָּפוּת לוֹ, וְעֶבֶד סָמוּךְ לוֹ וְנִשְׂרַף עִמּוֹ – חַיָּב. עֶבֶד כָּפוּת לוֹ, וּגְדִי סָמוּךְ לוֹ וְנִשְׂרַף עִמּוֹ – פָּטוּר. ה־ח(ד)וּמוֹדִים חֲכָמִים לְרַבִּי יְהוּדָה בְּמַדְלִיק אֶת הַבִּירָה, שֶׁהוּא מְשַׁלֵּם כָּל מַה שֶּׁבְּתוֹכָהּ; שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְהַנִּיחַ בַּבָּתִּים. גְּמ׳ אָמַר רַב כְּהָנָא: מַחְלוֹקֶת בְּמַדְלִיק בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ וְהַלְכָה וְאָכְלָה בְּתוֹךְ שֶׁל חֲבֵירוֹ – דְּרַבִּי יְהוּדָה מְחַיֵּב אֲטָמוּן בָּאֵשׁ, וְרַבָּנַן פְּטָרִי; אֲבָל בְּמַדְלִיק בְּתוֹךְ שֶׁל חֲבֵירוֹ – דִּבְרֵי הַכֹּל מְשַׁלֵּם כָּל מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ. אֲמַר לֵיהּ רָבָא: אִי הָכִי, אַדְּתָנֵי סֵיפָא: מוֹדִים חֲכָמִים לְרַבִּי יְהוּדָה בְּמַדְלִיק אֶת הַבִּירָה – שֶׁמְּשַׁלֵּם כָּל מַה שֶּׁבְּתוֹכָהּ, שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְהַנִּיחַ; שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְהַנִּיחַ בַּבָּתִּים. גְּמ׳ אָמַר רַב כְּהָנָא: מַחְלוֹקֶת בְּמַדְלִיק בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ, וְהַלְכָה וְאָכְלָה בְּתוֹךְ שֶׁל חֲבֵירוֹ – דְּרַבִּי יְהוּדָה מְחַיֵּב אֲטָמוּן בָּאֵשׁ, וְרַבָּנַן פְּטָרִי; אֲבָל בְּמַדְלִיק בְּתוֹךְ שֶׁל חֲבֵירוֹ – דִּבְרֵי הַכֹּל מְשַׁלֵּם כָּל מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ. אֲמַר לֵיהּ רָבָא: אִי הָכִי, אַדְּתָנֵי סֵיפָא: מוֹדִים חֲכָמִים לְרַבִּי יְהוּדָה בְּמַדְלִיק אֶת הַבִּירָה – שֶׁמְּשַׁלֵּם כָּל מַה שֶּׁבְּתוֹכָהּ, שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְהַנִּיחַ בַּבָּתִּים; בְּמֶה דְּבָרִים אֲמוּרִים – בְּמַדְלִיק בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ, וְהַלְכָה וְאָכְלָה בְּתוֹךְ שֶׁל חֲבֵירוֹ; אֲבָל מַדְלִיק בְּתוֹךְ שֶׁל חֲבֵירוֹ – דִּבְרֵי הַכֹּל מְשַׁלֵּם כָּל מַה שֶּׁהָיָה בְּתוֹכוֹ! ט־יב־יא־ז־י־ב־יג־יד־טו־טז־יז־יח־יט־כ־כא־כב־כג־כד־כה־כו־כז־כח־כט־ל־לא־לב־לג־לד־לה־לו־לז־לח־לט־מ־מא־מב־מג־מד־מה־מו־מז־מח־מט־נ־נא־נב־נג־נד־נה־נו־נז־נח־נט־ס־סא־סב־סג־סד־סה־סו־סז־סח־סט־ע־עא־עב־עג־עד־עה־עו־עז־עח־עט־פ־פא־פב־פג־פד־פה־פו־פז־פח־פט־צ־צא־צב־צג־צד־צה־צו־צז־צח־צט־ק־קא־קב־קג־קד־קה־קו־קז־קח־קט־ר־רא־רב־רג־רד־רה־רו־רז־רח־רט־ש־שא־שב־שג־שד־שה־שו־שז־שח־שט־ת־תא־תב־תג־תד־תה־תו־תז־תח־תט־י־יא־י

מסורת הש"ס

א מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי

ב הוריות ג.

ג שבועות מו:

גליון הש"ס

גמ' עשו תקנת נגזל במסור. עיין לעיל דף נד ע"א תוס' ד"ה חמור. ולקמן ע"ב תוס' ד"ה יצאו שטרות:

ד"ה מְשַׁלֵּם מה שֶׁבְּתוֹכוֹ רָבָא מְתָרֵץ לָהּ לְטַעְמֵהּ בְּכֵלִים שֶׁדַּרְכָּן לְהִטָּמֵן בְּגָדִ"שׁ: אֶלָּא דְּמֵי גָּדִישׁ אִם הִבְעִירוֹ בַּעַל הַשָּׂדֶה דְּלָא קָבִיל עֲלֵהּ אֶלָּא נְטִירוּתָא דְּגָדִ"שׁ: חִטִּין וְחִפָּן בְּשָׁעוֹרִים אע"פ שֶׁנּוֹתֵן לוֹ רְשׁוּת לְחִטִּין אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא שְׁעוֹרִין דְּאָמַר לֵיהּ לֹא רָאִיתִי אֶלָּא שְׁעוֹרִין לְפִיכָךְ לֹא נִזַּהֲרְתִּי בָּהֶן כָּל כָּךְ: מַאי הֲוָה לֵיהּ גַּבֵּהּ דְּאַזַּקְתֵּהּ בְּיָדִים שֶׁשְּׁרָפָתוּ אוֹ שֶׁהִשְׁלַכְתּוֹ לַיָּם וְלָא דְּמֵי לְמַשְׁאִיל מָקוֹם לַחֲבֵרוֹ לְהַגְדִּישׁ שְׁעוֹרִין וְהִגְדִּישׁ חִטִּים דְּאָמַרַן לְעֵיל אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא דְּמֵי שְׁעוֹרִין דְּמַבְעִיר לֹא מַזִּיק בְּיָדַיִם הוּא אֶלָּא פּוֹשֵׁעַ כְּדִכְתִיב כִּי תֵצֵא אֵשׁ מַעֲצָמָהּ מִפִּי הַמּוֹרֶה: פְּשָׁעָה בּוֹ לֹא שָׁמְרָתוּ כְּדָרְכּוֹ הַשּׁוֹמְרִים וְאָבַד: [בְּדָרְכָא] מַתְנִיתוּ לָהּ מִשְּׁמֵהּ דְּרַבָּא אָמְרִיתוּ לָהּ: שְׁעוֹרִין וְחִפָּן בְּחִטִּין נוֹתֵן לוֹ רְשׁוּת לְהַגְדִּישׁ שְׁעוֹרִין וְלֹא חִטִּין: שְׁמַעְתְּ מִלְּתָא לְרַ' יְהוּדָה אַלְבָּא דְּר' יְהוּדָה דְּמַתְנִי': עָשׂוּ תַּקָּנַת נִגְזָל בְּאֶשׁוֹ כִּי הֵיכִי דְּתִתְקְנוּ רַבָּנָן לַנִּגְזָל לְשַׁבֵּב כַּמָּה גְּזֵלוֹ וְיִטֹּל דְּתַנְיָא בְּמַסֶּכֶת שְׁבוּעוֹת (דף מד:) אִלּוּ נִשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין הַשָּׂכִיר וְהַנִּגְזָל כֻּלָּהּ תִּקְּנוּ בְּאֶשׁוֹ שֶׁיְּשַׁבֵּעַ מָה הַטָּמִין וְיִטֹּל: אַלְבָּא דמ"ד לֹא דַּיְנִינַן דִּינָא דְּגַרְמֵי בְּפָרָק הַגּוֹזֵל וּמְאָכִיל (לְקַמָּן בָּבָא קַמָּא דַּף קיז:): בְּכִסְפֵּיתָא אַרְגִּז שַׁמְּנִיחִין בּוֹ כְּסָפִים: אָמִיד עָשִׁיר שֶׁאוֹמְדִין אוֹתוֹ לְכָלִי כֶּסֶף:

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים בְּמַדְלִיק בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ וְהַלְכָה וְדָלְקָה בְּתוֹךְ שֶׁל חֲבֵרוֹ אֲבָל בְּמַדְלִיק בְּתוֹךְ שֶׁל חֲבֵירוֹ – בְּמַדְלִיק בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ וְהַלְכָה וְדָלְקָה – דִּבְרֵי הַכֹּל מְשַׁלֵּם כָּל מַה שֶּׁהָיָה בְּתוֹכוֹ. א(א)וּמוֹדָה רַבִּי יְהוּדָה לַחֲכָמִים בְּמַשְׁאִיל מָקוֹם לַחֲבֵירוֹ לְהַגְדִּישׁ גָּדִישׁ, וְהִגְדִּישׁ וְהִטְמִין, שֶׁאֵין מְשַׁלֵּם אֶלָּא דְּמֵי גָדִישׁ בִּלְבָד. לְהַגְדִּישׁ חִטִּין וְהִגְדִּישׁ שְׁעוֹרִין; שְׁעוֹרִין וְהִגְדִּישׁ חִטִּין; חִטִּין וְחִפָּן בִּשְׁעוֹרִין; שְׁעוֹרִין וְחִפָּן בְּחִטִּים – שְׁאֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא דְּמֵי שְׁעוֹרִין בִּלְבָד. בּאָמַר רָבָא: הַנּוֹתֵן דִּינַר זָהָב לְאִשָּׁה, וְאָמַר לָהּ: ״הֲזָהֲרִי בּוֹ, שֶׁל כֶּסֶף הוּא״; הֲזִיקַתּוּ – מְשַׁלֶּמֶת דִּינַר זָהָב, מִשּׁוּם דְּאָמַר לַהּ: מַאי הֲוָה לֵיהּ גַּבֵּיהּ דְּאַזַּקְתֵּיהּ. פְּשָׁעָה בּוֹ – מְשַׁלֶּמֶת שֶׁל כֶּסֶף, דְּאָמְרָה לֵיהּ: נְטִירוּתָא דְכַסְפָּא קַבִּילִי עֲלַי, נְטִירוּתָא דְדַהֲבָא לָא קַבִּילִי עֲלַי. אָמַר לֵיהּ רַב מָרְדֳּכַי לְרַב אָשֵׁי: אַתּוּן – בְּדָרְבָא מַתְנִיתוּ לַהּ; אָנַן – מִמַּתְנִיתָא פְּשִׁיטָא לַן: חִטִּין וְחִפָּן בִּשְׁעוֹרִין, שְׁעוֹרִין וְחִפָּן בְּחִטִּין – אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא דְּמֵי שְׁעוֹרִין בִּלְבָד. אַלְמָא אָמַר לֵיהּ: ״נְטִירוּתָא דְשְׁעָרֵי קַבִּילִי עֲלַי״, הָכָא נָמֵי אָמְרָה לֵיהּ: ״נְטִירוּתָא דְּדַהֲבָא לָא קַבִּילִי עֲלַי״. גאָמַר רַב: שְׁמַעְתְּ מִינַּהּ לְרַבִּי יְהוּדָה, וְלָא יָדַעְנָא מַאי הִיא. אָמַר שְׁמוּאֵל: וְלָא יָדַע אַבָּא מַאי שְׁמִיעַ לֵיהּ? לְרַבִּי יְהוּדָה, דְּמְחַיֵּיב עַל נִזְקֵי טָמוּן בָּאֵשׁ – עָשׂוּ תַּקָּנַת נִגְזָל בְּמָסוֹר, אוֹ לָא? דּ(ב)בָּעֵי אֲמֵימָר: עָשׂוּ תַּקָּנַת נִגְזָל בְּמָסוֹר, אוֹ לָא? אִלֵּיבָא דְּמַאן דְּאָמַר לָא דַּיְנִינַן דִּינָא דְּגַרְמֵי – לָא תִּבְעֵי לֵהּ, דְּמָסוֹרוֹת נָמֵי לָא דַּיְנִינַן; האֶלָּא כִּי תִּבְעֵי לֵהּ, אִלֵּיבָא דְּמַאן דְּאָמַר דַּיְנִינַן דִּינָא דְּגַרְמֵי – עָשׂוּ תַּקָּנַת נִגְזָל בְּמָסוֹר, דְּמִשְׁתַּבַּע וְשָׁקֵיל, אוֹ לָא? תֵּיקוּ. וְהַהוּא גַּבְרָא דְּבָטַשׁ בְּכַסְפְּתָא דְּחַבְרֵיהּ, שַׁדְיֵיהּ בְּנַהֲרָא. אֲתָא מָרֵיהּ וְאָמַר: הָכִי וְהָכִי הֲוָה לִי בְּגַוּהּ. יָתֵיב רַב אָשֵׁי וְקָא מְעַיֵּין בֵּיהּ: כִּי הַאי גַּוְונָא מַאי? אָמַר לֵיהּ רָבִינָא לְרַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא, וְאָמְרִי לַהּ רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא הַיְינוּ לְמֵימַר לָאו הַיְינוּ מַתְנִיתִין? דְּתָנַן: וּמוֹדִים חֲכָמִים לְרַבִּי יְהוּדָה בְּמַדְלִיק אֶת הַבִּירָה, שֶׁמְּשַׁלֵּם כָּל מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ; שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְהַנִּיחַ בַּבָּתִּים. ח(ג)אָמַר לֵיהּ: אִי דְּקָא טָעֵין זוּזֵי – הָכָא נָמֵי, הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן – דְּקָא טָעֵין מַרְגָּנִיתָא. מַאי? מִי מַנְּחִי אִינָשֵׁי מַרְגָּנִיתָא בְּכַסְפְּתָא, אוֹ לָא? תֵּיקוּ. טאָמַר לֵיהּ רַב יִימַר לְרַב אָשֵׁי: טָעֵין כָּסָא דְּכַסְפָּא בְּבִירָה, מַאי? אָמַר לֵיהּ: (חָזֵינָא) [חָזֵינַן], אִי אִינִישׁ אָמִיד הוּא – דְּאִית לֵיהּ כָּסָא דְּכַסְפָּא, אִי נָמֵי אִינִישׁ מְהֵימְנָא הוּא – דְּמַפְקְדֵי אִינָשֵׁי גַּבֵּיהּ; מִשְׁתְּבַע וְשָׁקֵיל. וְאִי לָא, לָאו כֹּל כְּמִינֵּיהּ. יכאָמַר לֵיהּ רַב אַדָּא בְּרֵיהּ דְּרַב אַוָּיא לְרַב אָשֵׁי: מָה בֵּין גַּזְלָן לְחַמְסָן? אָמַר לֵיהּ: חַמְסָן – יָהֵיב דְּמֵי, גַּזְלָן – לָא יָהֵיב דְּמֵי. יאאָמַר לֵיהּ: אִי יָהֵיב דְּמֵי – חַמְסָן קָרֵית לֵיהּ?! וְהָאָמַר רַב הוּנָא: תְּלוּהּ וְזַבֵּין – זְבִינֵיהּ זְבִינֵי! לָא קַשְׁיָא, הָא דְּאָמַר ״רוֹצֶה אֲנִי״, הָא דְּלָא אָמַר ״רוֹצֶה אֲנִי״.

מַתְנִ׳

עין משפט
נר מצוה

א מיי׳ פי״ד מהל׳ נזקי ממון הל׳ יא, סמג עשין סט, טוש״ע חו״מ סי׳ תיח סעי׳ יד טו:

ב מיי׳ פו׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ ז, סמג עשין סט, טוש״ע חו״מ סי׳ רצא סעי׳ ד:

ג מיי׳ פי״ד מהל׳ נזקי ממון הל׳ יב:

ד מיי׳ פו׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ ז, סמג עשין סט, טוש״ע חו״מ סי׳ שפח סעי׳ א:

ה מיי׳ פו׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ ז, סמג עשין ע, טוש״ע חו״מ סי׳ שפו סעי׳ א:

ו מיי׳ פח׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ ז, טוש״ע חו״מ סי׳ שפח סעי׳ ז:

ז מיי׳ פו׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ יח, סמג עשין ע, טוש״ע חו״מ סי׳ שפח סעי׳ א:

ח מיי׳ פו׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ יח, סמג עשין ע, טוש״ע חו״מ סי׳ שפח סעי׳ א:

ט מיי׳ פו׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ יח, סמג עשין ע, טוש״ע חו״מ סי׳ שפח סעי׳ א:

י מיי׳ פי׳ מהל׳ עדות הל׳ ד:

יא מיי׳ פי׳ מהל׳ מכירה הל׳ ה, סמג לאוין ריד, טוש״ע חו״מ סי׳ רה סעי׳ ח:

יב מיי׳ פא׳ מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ ג, סמג לאוין קפו, טוש״ע חו״מ סי׳ שנט סעי׳ ז:

יג מיי׳ פי׳ מהל׳ מכירה הל׳ א, סמג עשין פב, טוש״ע חו״מ סי׳ רה סעי׳ א:

יד מיי׳ פי׳ מהל׳ עדות הל׳ ד, סמג לאוין ריט, טוש״ע חו״מ סי׳ לד סעי׳ יג:

מַרְגָּנִיתָא דא"כ מַה הָיָה אוֹמֵר לְרַב אָשֵׁי לָאו הַיְנוּ מַתְנִי' מַה עִנְיָן זֶה לְמִשְׁנָתֵנוּ: מָה בֵּין גַּזְלָן לְחַמְסָן בְּלִשְׁנָא דִּקְרָא אֵין חִלּוּק בֵּינֵיהֶם וְהָכָא קְבָעֵי מַה בֵּין גַּזְלָן דְּרַבָּנַן לְחַמְסָן דְּרַבָּנַן דְּתַנְיָא בְּפָ' זֶה בּוֹרֵר (סַנְהֶדְרִין דַּף כה:) הוֹסִיפוּ עֲלֵיהֶם הַגַּזְלָנִים וְהַחַמְסָנִים וּמְפָרֵשׁ גַּזְלָן לֹא יָהֵב דְּמֵי וּבְמְצִיאַת חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן כְּדְמוּקֵי לֵיהּ הָתָם דְּאֵין פָּסוּל מִן הַתּוֹרָה אֶלָּא מִשּׁוּם דַּרְכֵי שָׁלוֹם: חַמְסָן יָהֵיב דְּמֵי וּכְשֹׁלֵא אָמַר רוֹצֶה אֲנִי כְּדְמַפְרֵשׁ אֲבָל מִן הַתּוֹרָה אֵינוֹ פָּסוּל אֶלָּא הָכָא דְּלָא יָהֵב דְּמֵי אֲבָל הָכָא דְּיָהֵב דְּמֵי כְּשֵׁר אע"ג דְּלָא אָמַר רוֹצֶה אֲנִי אע"פ שֶׁעוֹבֵר עַל לָאו דְּלֹא תַּחְמֹד הָא אָמְרִי' בְּפֶרֶק שְׁנַיִם אוֹחֲזִין (ב"מ דף ה: וְשָׁם ד"ה בְּלֹא) לֹא תַחְמֹד לְאִינָשֵׁי בְּלָא דְּמֵי מִשְׁמַע לְהוּ דְּסוֹף מְכִילְתִין (דף קיט.) דְּמַיְתֵי מֵהֲמַם בְּנֵי יְהוּדָה דַּאֲפִילּוּ הָכָא דְּיָהֵיב דְּמֵי הֲוָה כְּאִלּוּ נוֹטֵל נִשְׁמָתוֹ לָאו דְּרֵשָׁה גְּמוּרָה הִיא אֶלָּא אַסְמַכְתָּא בְּעלְמָא דְּחַמְסָן דִּקְרָא הַיְנוּ גַּזְלָן דְּלָא יָהֵיב דְּמֵי וא"ת כֵּיוָן דְּחַמְסָן דִּקְרָא הַיְנוּ גַּזְלָן דְּלָא יָהֵיב דְּמֵי פָּסוּל מִדְּרַבָּנַן א"כ כִּי אָמְרִי' בְּפ' שְׁנַיִם אוֹחֲזִין (ב"מ ד' ה: וְשָׁם ד"ה בְּלֹא) אֶלָּא הָא דְּאָמַר רַב הוּנָא מַשְׁבִּיעִים אוֹתוֹ שְׁבוּעָה בְּרֹאשׁוֹתוֹ נִימָא מְגוֹ דְּחָשִׁיד כּוּ' וּמְשַׁנֵּי מוֹרֶה וְאוֹמֵר דְּמֵי קַיְּהֵבְנָא מ"מ מַה תֵּרֵץ בָּךְ אִם הוּא מְעַכֵּב הַפְּקָדוֹן בְּיָדוֹ וְרוֹצֶה לְפַטֵּר בְּדָמִים בְּעַל כָּרְחוֹ שֶׁל בְּעָלִים הֲרֵי הוּא חָמָס וּפְסוּל לִשְׁבוּעָה מִדְּרַבָּנַן וְאַפְּתִי נִימָא מְגוֹ דְּחָשִׁיד כּוּ' וי"ל דמ"מ בְּגָזְלָן דְּאוֹרָיְתָא אֵין לְהוֹכִיחַ שֶׁלֹּא יְהֵא חָשׁוּד אַשְׁבּוּעָתוֹ וְעוֹד דְּחָמָס דְּרַבָּנַן כֵּיוָן הוּא וְאֵינוֹ פָּסוּל עַד שֶׁיְּכַרְיזוּ עָלָיו כִּדְאָמַר בְּפ' זֶה בּוֹרֵר (סַנְהֶדְרִין ד' כו:) וַאֲפִילּוּ אִם הוּא יָדוּעַ שֶׁנִּשְׁבָּעָה חָמָס בְּעִנְיָן זֶה שֶׁמָּא לֹא רָאוּ חֲכָמִים לְפַסְלוֹ בְּכָךְ וְגַם לֹא לְהַכְרִיז אֶלָּא דַּוְקָא כִּי שְׁקִיל וְחָטֵף בְּזָרוֹעַ בַּעַל כָּרְחֵיהּ דְּבַעֲלִים וְהַמַּקְשֶׁה דְּקָא פָּרִיךְ נִימָא מְגוֹ דְּחָשִׁיד כּוּ' אע"ג דְּהָא וַדַּאי קִים לָן דְּגָזְלָן דְּרַבָּנַן בְּעֵי הַכְרָזָה וְאֵינוֹ נִפְסָל עַד אַחַר הַכְרָזָה כָּל עִקָּר לֹא הֲבִיא דְּבְרֵי רַב הוּנָא אֶלָּא מִשּׁוּם דְּמַקְשֶׁה וְהָא קָעֲבַר בְּלֹא תַּחְמֹד א"נ הָכִי מַקְשֶׁה כֵּיוָן שֶׁפָּטַר עַצְמוֹ בַּמֶּה שֶׁטָּעַן מְגוּבֶּה אוֹ נֶאֱבָדוּ וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם דְּמִים אֶלָּא לְפִי שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה לְשַׁבֵּעַ וְאִם הָיָה פּוֹטְרוֹ מִן הַשְּׁבוּעָה לֹא הָיָה מְשַׁלֵּם כְּלוּם א"כ נִימָא מְגוֹ כּוּ' וּמְשַׁנֵּי מוֹרֶה וְאוֹמֵר כּוּ' וְגַם אִם הָיָה פּוֹטְרוֹ מִן הַשְּׁבוּעָה שָׁמָּא כְּמוֹ כֵן הָיָה מְשַׁלֵּם דְּמִים לְפִי שֶׁמַּעֲבִיר הַפְּקָדוֹן בְּיָדוֹ וּלְהָכִי לָא חָשִׁיד אַמְּמוֹנָא:

עין משפט נר מצוה

א מיי׳ פ״ו מהל׳ חובל ומזיק הל׳ יא, טוש״ע חו״מ סי׳ שפד סעי׳ ב:
ב סמג עשין סט:
ג מיי׳ פי״ד מהל׳ נזקי ממון הל׳ יג, טוש״ע חו״מ סי׳ תיח סעי׳ יב:
ד מיי׳ פי״ד מהל׳ נזקי ממון הל׳ יג, טוש״ע חו״מ סי׳ תשרא סעי׳ ו:
ה מיי׳ פד׳ מהל׳ מגילה וחנוכה הל׳ ז, סמג עשין מד, סמג עשין ה, טוש״ע או״ח סי׳ תשרא סעי׳ ו:
ו מיי׳ פא׳ מהל׳ גניבה הל׳ ו:
ז מיי׳ פא׳ מהל׳ גניבה הל׳ יז, סמג עשין מא, טור חו״מ סי׳ שנ:
ח מיי׳ פד׳ מהל׳ גניבה הל׳ א, סמג עשין מא, טור חו״מ סי׳ שנב:
ט מיי׳ פב׳ מהל׳ גניבה הל׳ א:
י מיי׳ פב׳ מהל׳ גניבה הל׳ ב, טור חו״מ סי׳ שנ:
יא מיי׳ פב׳ מהל׳ גניבה הל׳ א:
יב מיי׳ פב׳ מהל׳ גניבה הל׳ ב, טור חו״מ סי׳ שנ:
יג סמג עשין דרבנו:

מסורת הש״ס

א שבת כא:; תוספתא בבא קמא ב לעיל כב.
ג ספרא ויקרא דבורא דנדבה פרשה ב א; ספרא צו פרשה יא א; מנחות צד:; תמורה כח:
ד מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי
ה גיטין נה:; לקמן עד:; משנה בבא קמא; לקמן קו:
ו שבועות מב:; אוצר מדרשים אלפא ביתא דבן סירא; בבא מציעא נז:; אוצר מדרשים פרק שירה
ז שבועות לז:; שבועות ד:; לקמן סד:; בכורות נא.
ח בבא מציעא נו:
ט לעיל נד:; לעיל נד.

גליון הש״ס

מתני׳ החנוני חייב. עיין לעיל דף כז ע״ב תוס׳ ד״ה ה״ג אמאי:

תורה אור השלם

כִּי יִגֹּף־אִישׁ שׁוֹר אֹו־שֶׂה וּשְׁבָחוֹ אוֹ מָכְרוֹ חֲמִשָּׁה בָקָר יְשַׁלֵּם תַּחַת הַשּׁוֹר וְאַרְבַּע־צֹאן תַּחַת הַשֶּׂה [שמות כא, לז]

עַל־כָּל־דְּבַר־פֶּשַׁע עַל־שׁוֹר עַל־חֲמוֹר עַל־שֶׂה עַל־שַׂלְמָה עַל־כָּל־אֲבֵדָה אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי־הוּא זֶה עַד הָאֱלֹהִים יָבֹא דְּבַר־שְׁנֵיהֶם אֲשֶׁר יַרְשִׁיעֻן אֱלֹהִים יְשַׁלֵּם שְׁנַיִם לְרֵעֵהוּ [שמות כב, ח]

פְּסוּלָה כְּסָבָה וּכְמָבוֹי תֵּימָה דַּהֲוָה לֵיהּ לְמֵימַר יְמֵעֵט כְּדַאֲמְרִי׳ בְּרֵישׁ מַסֶּכֶת סָבָה (דף ב.) מְבוֹי דְּרַבָּנַן תְּנֵי תַּקַּנְתָּא וי״ל מִשּׁוּם דְּבָעֵי לְמֵימַר כְּסָבָה נָקֵט לְשׁוֹן פְּסוּלָה אִי נָמֵי לְפִי שֶׁהָיָה צָרִיךְ לְהַאֲרִיךְ בְּלָשׁוֹן וְלוֹמַר יִכָּבֶה וִימֵעֵט וְיַחְזֹר וְיַדְלִיק דִּלְמַעֵט כְּמוֹ שֶׁהֵיא מַדְלֶקֶת לֹא סָגֵי כְּדַאֲמְרִינַן בְּפ׳ בָּמֶה מַדְלִיקִין (שַׁבָּת דף כב:) הַדְלִיקָהּ בְּפָנִים וְהוֹצִיאָהּ בַּחוּץ לֹא עָשָׂה וְלֹא כְלוּם וְהָכָא נָמֵי לֹא שָׁנָא: **מַתְנֵי׳** מְרַבָּה מִי קָתָנֵי אֵין בֵּין כו׳. מִשְׁמַע הָכָא הֵיכָא דְּתָנֵי אֵין בֵּין לֹא שָׁיְיךְ לְמֵימַר תָּנָא וְשַׁיֵּר וְהִקְשָׁה הר״י מאורלינ״ש מֵהָא דְּתָנַן בפ״ק דְּמָגִלָּה (ד׳ ח. וְשָׁם ד״ה אֵין) אֵין בֵּין נְדָרִים לִנְדָבוֹת אֶלָּא שֶׁהַנְּדָרִים חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן וּנְדָבוֹת אֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן וְאַמַּאי הָא אֵיכָּא שֶׁהַנְּדָבָה בָּאָה מִן הַמֻּעָשָׂר וְנֶדֶר שֶׁהוּא דָּבָר שֶׁבְּחוֹבָה אֵין בָּאָה אֶלָּא מִן הַחֻלִּין כְּדִתְנַן בְּהַתּוֹדָה (מְנָחוֹת ד׳ פא.) וי״ל דְּהָתָם לֹא בָּא לְשַׁנּוֹת כָּל עִנְיָן שֶׁנֶּדֶר וּנְדָבָה חֲלוּקִים זֶה מִזֶּה אֶלָּא בָּא לוֹמַר שֶׁאֵין חִיּוּב הַבָּאָה בָּזֶה יוֹתֵר מִבָּזֶה אֶלָּא אַחֲרָיוּת אֲבָל לְעִנְיָן בַּל תְּאַחֵר זֶה וָזֶה שָׁוִין וְכֵן אֵין בֵּין שַׁבָּת לְיוֹם הַכִּפּוּרִים לֹא אֵירֵי לְכָל דְּבָרִים שֶׁבֵּינֵיהֶם כְּגוֹן אֲפוּר אֲכִילָה וְכֵן אֵין בֵּין י״ט לְשַׁבָּת אֶלָּא אֹכֶל נֶפֶשׁ בִּלְבַד לֹא אֵירֵי בְּחֹמֶר שֶׁבִּשְׁנֵיהֶם כְּגוֹן לָאו וּמִיתָה אֶלָּא בְּדָבָר הָאָסוּר אוֹ מַתָּר לַעֲשׂוֹת בָּהֶן וְעוֹד י״ל דְּהָכָא מִשְׁנָה דְּמַגִּלָּה שְׁנוּיָה בְּמַסֶּכֶת קְנִים (פ״א מ״א) גְּבֵי עוֹלַת הָעוֹף וְעוֹלָה בֵּין נֶדֶר בֵּין נְדָבָה אֵין בָּאָה מִן הַמֻּעָשָׂר כֵּיוָן דְּאֵין בְּהּ אֲכִילַת אָדָם כְּדִדְרֵישׁ בְּסִפְרֵי בְּפ׳ עֶשֶׂר תְּעַשֵּׂר ת״ל וְאָכַלְתָּ וְשָׂמַחְתָּ שְׁמָחָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ אֲכִילָה יָצְאוּ עוֹלוֹת שֶׁאֵין עִמָּהֶן אֲכִילָה וְאֵין לְהַאֲרִיךְ כָּאן יותר.: **מְרַבָּה** קָתָנֵי תָּנָא וְשַׁיֵּר לְשׁוֹן רִאשׁוֹן דְּמֵיתֵי סֵיעָתָא לְמֵימַר דְּשַׁיֵּר דְּסָבַר הָהוּא לִשָּׁנָא דְּכֵיוָן דְּקָתָנֵי אֵין בֵּין כְּמוֹ בְּאֵין בֵּין וְכֵן מִשְׁמַע הַלְּשׁוֹן דְּקָאָמַר לְקַמָּן בָּתְרָא מִי קָתָנֵי אֵין בֵּין מְרַבָּה קָתָנֵי מַשְׁמַע שֶׁתְּחִלָּה הָיָה סָבוּר דְּמְרַבָּה הָוֵי כְּמוֹ אֵין בֵּין וא״ת וּמַאי שַׁיֵּר דְּהַאי שַׁיֵּר וי״ל דְּשַׁיֵּר טַעֲנַת גַּנָּב בְּפָמֶה מַדְלִיקִין דְּלָא סָגֵי כְּדַאֲמְרִינַן בְּפ׳ בַּמֶּ

מסורת הש"ס

א כריתות יג:

ב לעיל נד:

ג עירובין מו:

ד שבועות לט:

ה לקמן קו:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה דבר וכו' לאפוקי חצי רימון. עי' שבת דף צג ע"ב תוס' ד"ה אמאי:

בא"ד דגרסי לקמן לאתויי דבר שאינו מסויים. עיין בהרא"ש פ"ק דקדושין סי' ב':

תורה אור השלם

כָּל־הַבְּכוֹר אֲשֶׁר יִוָּלֵד בִּבְקָרְךָ וּבְצֹאנְךָ הַזָּכָר תַּקְדִּישׁ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲבֹד בִּבְכֹר שׁוֹרֶךָ וְלֹא תָגֹז בְּכוֹר צֹאנֶךָ [דברים טו, יט]

וְכָל־פֶּטֶר חֲמֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה וְאִם־לֹא תִפְדֶּה וַעֲרַפְתּוֹ וְכֹל בְּכוֹר אָדָם בְּבָנֶיךָ תִּפְדֶּה [שמות יג, יג]

וְנָתְתָה הַכֶּסֶף בְּכֹל אֲשֶׁר־תְּאַוֶּה נַפְשְׁךָ בַּבָּקָר וּבַצֹּאן וּבַיַּיִן וּבַשֵּׁכָר וּבְכֹל אֲשֶׁר תִּשְׁאָלְךָ נַפְשֶׁךָ וְאָכַלְתָּ שָׁם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְשָׂמַחְתָּ אַתָּה וּבֵיתֶךָ [דברים יד, כו]

כִּי־יִתֵּן אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ כֶּסֶף אוֹ כֵלִים לִשְׁמֹר וְגֻנַּב מִבֵּית הָאִישׁ אִם־יִמָּצֵא הַגַּנָּב יְשַׁלֵּם שְׁנָיִם [שמות כב, ו]

עַל־כָּל־דְּבַר־פֶּשַׁע עַל־שׁוֹר עַל־חֲמוֹר עַל־שֶׂה עַל־שַׂלְמָה עַל־כָּל־אֲבֵדָה אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי־הוּא זֶה עַד הָאֱלֹהִים יָבֹא דְּבַר־שְׁנֵיהֶם אֲשֶׁר יַרְשִׁיעun אֱלֹהִים יְשַׁלֵּם שְׁנַיִם לְרֵעֵהוּ [שמות כב, ח]

דְּהָא כֹּל חַד וְחַד כְּלָל וּפְרָט בְּאַנַּפֵּהּ נַפְשֵׁהּ דְּרַשִׁינַן לֵיהּ כְּלוֹמַר הֵיכָא דְּאֵיכָא פְּרָטֵי יַתִּירֵי כָּל חַד וְחַד מְרַבֵּי כְּעֵין דִּידֵהּ וְלָא דְּרַשִׁינַן כֻּלְּהוּ בַּהֲדֵי הֲדָדֵי דִּלְהֲוֵי כְּעֵין הַפְּרָט דִּשְׁלֹמֹה לְרִבּוֹת בַּעֲלֵי חַיִּים שֶׁאֵין נְבִילָתָן מְטַמְּאָה כִּדְאָמַר לְקַמָּן כְּדַתָנֵי דְּבֵי חִזְקִיָּה שְׁדֵי שׁוֹר בֵּין הַמְּצָא לְתַמְּצָא כו' שְׁדֵי חֲמוֹר בֵּין הַמְּצָא לְתַמְּצָא אַלְמָא כָּל חַד וְחַד בְּאַנַּפֵּהּ נַפְשֵׁהּ מִדְּרַשׁ: א"כ דִּכְעֵין הַפְּרָט בְּכָל צְדָדִין הוּא דְּמֵיתֵי לָא נִכְתּוֹב אֶלָּא חַד מֵהֲנֵי פְּרָטֵי דְּבַעֲלֵי חַיִּים וּמִתַּרְבֵּי כְּעֵין הַפְּרָט כֹּל שֶׁנִּבְלָתוֹ מְטַמְּאָה וּמִדְּכָתַב פְּרָטֵי יַתִּירֵי תֵּנֵם עִנְּן לְרִבּוֹת שְׁאַר בַּעֲלֵי חַיִּים: קָדוֹשׁ בְּבְכוֹרָה כְּעֵין שׁוֹר וְשֶׂה הוּא דְּמִתַּרְבֵּי מִכְּעֵין הַפְּרָט דַּחֲמוֹר דְּדָמֵי לֵיהּ בִּתְלַת צְדָדִין בַּעֲלֵי חַיִּים וּבְכוֹרָה וְנִבְלָתוֹ מְטַמְּאָה אֲבָל צְבִי וְאַיָּל דְּלָא דָּמֵי לֵיהּ אֶלָּא בָּתַרְתֵּי לֹא לְהָכִי כָּתַב שׁוֹר דְּאִם אֵינוֹ עִנְיָן לוֹ תֵּנֵהוּ עִנְיָן לְשֶׁאֵינוֹ קָדוֹשׁ בִּבְכוֹרָה דְּדָמֵי מִיהַת בָּתַרְתֵּי לְפְרָטָא ב"ח וְנִבְלָתוֹ מְטַמֵּא וּלְעוֹלָם עוֹפוֹת לֹא: ה"ג א"כ לִכְתּוֹב רַחֲמָנָא שׁוֹר וַחֲמוֹר שֶׂה לְמָה לִי לַאֲתוּיֵי עוֹפוֹת: וְאֵימָא טְהוֹרִין דְּדָמֵי לִפְרָטָא קְצַת דְּיֵשׁ טְמֵאָה בְּנִבְלָתָם קְצַת לְטַמֵּא בְּבֵית הַבְּלִיעָה: אֲבָל עוֹפוֹת טְמֵאִים לֹא דְּלֵית בְּהוּ טְמֵאָה כִּדְאִיתָא בְּחַלִּין (ד' ק:) יָכוֹל תְּהֵא נִבְלַת עוֹף טָמֵא מְטַמֵּא בְּגָדִים אֲבֵית הַבְּלִיעָה ת"ל נְבֵלָה וּטְרֵפָה לֹא יֹאכַל לְטַמֵּאָה בָּהּ מִי שֶׁאִסּוּרוֹ מִשּׁוּם בַּל תֹּאכַל נְבֵלָה וּטְרֵפָה יָצָא זֶה שֶׁאֵין אִסּוּרוֹ מִשּׁוּם בַּל תֹּאכַל נְבֵלָה וּטְרֵפָה אֶלָּא מִשּׁוּם בַּל תֹּאכַל טָמֵא: פְּרִי מִפְּרֵי וְלַד מוֹלַד וְגֶפֶן מֵחַרְצָן לְמַעוֹטֵי מַיִם וּמֶלַח וּכְמֵהִין וּפִטְרִיּוֹת: גִּידוּלֵי קַרְקַע לְמַעוֹטֵי דָּגִים: מִכְּדֵי כְּתִיב בְּרֹאשׁ הַפָּרָשָׁה כְּלָל וּפְרָט כִּי יִתֵּן אִישׁ וְדָרְשִׁינַן לֵיהּ בְּפָרָק הַזָּהָב לְעִנְיַן שְׁבוּעַת שׁוֹמְרִין לְמִימַר דְּאֵין נִשְׁבָּעִין אֶלָּא עַל כְּעֵין הַפְּרָט שֶׁמִּטַּלְטֵל וְגוּפוֹ מָמוֹן: וְאִי ס"ד הַאי עַל כָּל דָּבָר פֶּשַׁע דַּאֲתָא לְעִנְיַן כֻּפֶל לְמִדְרַשׁ בְּכָלל וּפְרָט וּכְלָל אֶלָּא כְּעֵין הַפְּרָט לְכְתּוּבִינְהוּ לְהֲנֵי פְּרָטֵי בִּקְרָא קַמָּא וְלִדְרֹשׁ כָּל חַד בְּאַנַּפֵּהּ נַפְשֵׁהּ כִּדְקָאָמְרִתְּ דְּהָא בִּקְרָא קַמָּא נָמֵי כְּפֵילָא כְּתִיב אֶלָּא ש"מ הַאי כְּלָלָא דִּקְרָא בְּתַרָא רִיבּוּיָא הוּא וּלְעִנְיַן כֻּפֶל דְּרָשִׁינַן כְּלָל וּפְרָט וּקְרָא קַמָּא דְּכְתִיב בֵּהּ כְּלָל וּפְרָט לְעִנְיַן שְׁבוּעָה הוּא דַּאֲתָא כְּדִכְתִיב בָּתְרֵהּ וְנִקְרַב בַּעַל הַבַּיִת וְגוֹ': שְׁלֹמָה יֵשׁ לֵהּ סִימָנִים כִּדְאָמְרִינַן בְּאֵלּוּ מְצִיאוֹת (ב"מ דף כו.) מַה שְׁלֹמָה מְיֻחָדֶת שֶׁיֵּשׁ לֵהּ סִימָנִים כו': לְמַעוֹטֵי דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְסַיָּם שֶׁאֵין לַבַּעֲלִים סִימָן בּוֹ שֶׁפָּטוּר מִכֻּפֶל:

דְּהָא כֹּל חַד וְחַד כְּלָל וּפְרָט בְּאַנַּפֵּהּ נַפְשֵׁהּ דְּרַשִׁינַן לֵיהּ; אֲבָל עוֹפוֹת – לָא! אִם כֵּן, נִכְתּוֹב רַחֲמָנָא חַד פְּרָטָא! (א)הֵי נִכְתּוֹב רַחֲמָנָא? אִי כְּתַב רַחֲמָנָא "שׁוֹר", הֲוָה אָמֵינָא: קָרֵב לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ – אִין, שְׁאֵין קָרֵב לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ – לָא. וְאִי כְּתַב רַחֲמָנָא "חֲמוֹר", הֲוָה אָמֵינָא קָדוֹשׁ בִּבְכוֹרָה – אִין, שְׁאֵין קָדוֹשׁ בִּבְכוֹרָה – לָא! אָמְרִי: אִם כֵּן, נִכְתּוֹב רַחֲמָנָא "שׁוֹר חֲמוֹר", "שֶׂה" לָמָּה לִי? שְׁמַע מִינַּהּ לְאֵתוּיֵי עוֹפוֹת. (ב)וְאֵימָא לְאֵתוּיֵי עוֹפוֹת טְהוֹרִים – דּוּמְיָא דְשֶׂה, דְּמִטַּמֵּא בְּגָדִים אֲבֵית הַבְּלִיעָה; אֲבָל עוֹפוֹת טְמֵאִים – דְּלֵית בְּהוּ טוּמְאָה, דְּלָא מְטַמְּאֵי בְּגָדִים אֲבֵית הַבְּלִיעָה, לָא! "כֹּל" – רִיבּוּיָא הוּא. וְכֹל הֵיכָא דִּכְתַב "כֹּל" – רִיבּוּיָא הוּא? וְהָא גַּבֵּי מַעֲשֵׂר, דִּכְתִיב "כֹּל", וְקָא דָּרְשִׁינַן לֵיהּ בִּכְלָל וּפְרָט! (ג)דְּתַנְיָא: "וְנָתַתָּ הַכֶּסֶף בְּכֹל אֲשֶׁר תְּאַוֶּה נַפְשֶׁךָ" – כָּלַל, "בַּבָּקָר וּבַצֹּאן וּבַיַּיִן וּבַשֵּׁכָר" – פָּרַט, "וּבְכֹל אֲשֶׁר תִּשְׁאָלְךָ נַפְשֶׁךָ" – חָזַר וְכָלַל; כְּלָל וּפְרָט וּכְלָל – אִי אַתָּה דָן אֶלָּא כְּעֵין הַפְּרָט, מָה הַפְּרָט מְפוֹרָשׁ – פְּרִי מִפְּרִי וְגִידּוּלֵי קַרְקַע, אַף כֹּל פְּרִי מִפְּרִי וְגִידּוּלֵי קַרְקַע. אָמְרִי: "בַּבָּקָר" – כְּלָלָא, "כֹּל" – רִיבּוּיָא הוּא. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: "כֹּל" – כְּלָלָא הוּא, מִיהוּ "כֹּל" דְּהָכָא – רִיבּוּיָא הוּא. (ד)מִכְּדֵי כְּתִיב מֵעִיקָּרָא כְּלָל וּפְרָט וּכְלָל – דְּכְתִיב: "כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ" – כְּלָל, "כֶּסֶף אוֹ כֵלִים" – פְּרָט, "לִשְׁמוֹר" – (הַדָּר) [חָזַר] וְכָלַל; וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ הַאי "עַל כָּל דְּבַר פֶּשַׁע" נָמֵי לִכְלָל וּפְרָט הוּא דַּאֲתָא, נִכְתּוֹב רַחֲמָנָא לְהָנֵי פְּרָטֵי גַּבֵּי הַאי "עַל כָּל דְּבַר פֶּשַׁע" לָמָּה לִי? שְׁמַע מִינַּהּ: רִיבּוּיָא הוּא. (ה)הַשְׁתָּא דְּאָמְרַתְּ "כֹּל" – רִיבּוּיָא, כֹּל הָנֵי פְּרָטֵי לָמָּה לִי? חַד לְמַעוֹטֵי קַרְקַע, וְחַד לְמַעוֹטֵי עֲבָדִים, וְחַד לְמַעוֹטֵי שְׁטָרוֹת. "שַׂלְמָה" – לְמַעוֹטֵי דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְסוּיָּם, "עַל כָּל אֲבֵדָה" – לְכִדְרַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא, דְּאָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הַטּוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב בַּאֲבֵידָה,

דְּרַשִׁינַן כּוּלְּהוּ פְּרָטֵי בְּאַחַת וּבְפֶרֶק קַמָּא דְּקִדּוּשִׁין (ד' יז. וְשָׁם) גַּבֵּי הַעֲנָקָה וי"ל כֵּיוָן דִּכְתִיב עַל אֲכַל פְּרָטָא כְּדִכְתִיב עַל שׁוֹר עַל חֲמוֹר עַל שֶׂה עַל שַׂלְמָה ש"מ לְמִדְרַשׁ כָּל חַד וְחַד פְּרָטָא בְּאַנַּפֵּהּ נַפְשֵׁהּ אִי נָמֵי ע"כ אִית לָן לְמִדְרַשׁ כָּל חַד פְּרָטָא בְּאַנַּפֵּהּ נַפְשֵׁהּ וּלְמַעֵט עוֹפוֹת דְּאִי לָאו הָכִי לִשְׁתּוֹק מִכֻּלְּהוּ פְּרָטֵי וְלִכְתּוֹב שְׁלֹמָה לְחוּדֵיהּ וְתוּ לָא דְּמִשְׁלֹמָה אַתֵּי כָּל מִלֵּי בֵּין בַּעֲלֵי חַיִּים בֵּין אֵינָם ב"ח מִכְּלָל וּפְרָט וּכְלָל דְּמִשּׁוּם דְּהָווּ ב"ח לָא גְּרִיעִי וְהַשְׁתָּא בַּתְּחִלָּה כְּשֶׁהִקְשָׁה וְאֵימָא מָה הַפְּרָט מְפֹרָשׁ דָּבָר שֶׁנִּבְלָתוֹ מְטַמְּאָה כו' הו"מ לְמִפְרַךְ קוּשְׁיָא אַחֲרִיתִי לְפִי מַה שֶׁסּוֹבֵר דְּאָמְרִינַן מָה הַפְּרָט מְפֹרָשׁ דָּבָר הַמְּטַלְטֵל וְגוּפוֹ מָמוֹן לֹא לִכְתּוֹב אֶלָּא שְׁלֹמָה לְחוּדֵיהּ וְלִשְׁתּוֹק מִכָּל שְׁאָר פְּרָטֵי אֶלָּא הָא עֲדִיפָא לֵיהּ לְמִפְרַךְ . שְׁמַקְשֶׁה דְּאַפֵּי' מַה שֶּׁאָמַר אֵין אֱמֶת: דְּלֹא מְטַמֵּא נִבְלָתוֹ כְּדִמְמַעֵט לְהוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים וּבְזָבִים בְּפ' חַטַּאת [הָעוֹף] (ד' סט:): (לְעֵיל) אֶלָּא כָּל רִיבּוּיָא אע"ג דְּבַבְרִיתָא דָּרִישׁ לְהוּ כְּלָל וּפְרָט וּכְלָל לָאו מִשּׁוּם דְּדָרַשׁ לִקְרָא הָכִי אֶלָּא מַאֲיָה טַעַם שֶׁיִּהְיֶה מְרַבֶּינָן כָּל דְּבָר הַמִּטַּלְטֵל וְגוּפוֹ מָמוֹן וּלְפִי שֶׁדָּרְשָׁה זוֹ שִׁגּוּרָה בַּגְּמָרָא נָקֵט בְּעִנְיָן זֶה: לְמָה לִי. לְמֵהָדַר לְמִכְתַּב כְּלָלָא אַחֲרִינָא אֶלָּא לָאו ש"מ כָּל רִיבּוּיָא הוּא לְפִי מַאי דְּמַסֵּיק הַשְׁתָּא (כָּל רִיבּוּיָא הוּא הִשְׁתָּא) נִפֵּק מִקְּרָא דְּהָכָא כָּפֶל וּשְׁבוּעָה וְאו"ת ל"ל דְּכָתַב רַחֲמָנָא כָּל הָנֵי פְּרָטֵי לֹא לִכְתּוֹב אֶלָּא כֶּסֶף וּמִנָּהּ שְׁמְעִינַן דָּבָר הַמִּטַּלְטֵל וְגוּפוֹ מָמוֹן מִכְּלָל וּפְרָט וּכְלָל וְכִי תֵּימָא שֶׁלֹּא הָיִיתִי דּוֹרְשׁוֹ לְכָלָל וּפְרָט מִשּׁוּם דְּאִצְטְרִיךְ כְּדְדָרְשִׁינַן בִּשְׁבוּעוֹת (דף לט: וְשָׁם ד"ה מַה כֵּלִים שְׁנַיִם וְהָא ע"פ כְּלָל וּפְרָט דְּרָשִׁינַן לֵיהּ בְּהַזָּהָב (ב"מ דף נז: וְשָׁם ד"ה כִּי) לְעִנְיַן שְׁבוּעָה דְּאֵין נִשְׁבָּעִין עַל הַקַּרְקָעוֹת וְעַל עֲבָדִים וּשְׁטָרוֹת וְכֻפֶל וּשְׁבוּעָה הַכֹּל אֶחָד מִדְּקָאָמַר לִכְתּוּבִינְהוּ לְהָנֵךְ פְּרָטֵי הָתָם וְהֵיכִי הֲוָה מָצֵי לְמִכְתְּבִינְהוּ א"כ הֵיתֵי מְמַעֵט עוֹפוֹת טְמֵאִים מִשְּׁבוּעָה אֶלָּא ע"כ אִם תְּמַעֲטֵם מִכֻּפֶל ג"כ מִשְּׁבוּעָה תְּמַעֲטֵם וְעוֹד אִי הֲוָה כָּתִיב לְהוּ הָתָם לָא הֲוָה דָּרְשִׁינַן לְהוּ גַּבֵּי כָּפֶל אֶלָּא גַּבֵּי שְׁבוּעָה אֶלָּא פְּשִׁיטָא לָן דְּהָנֵי קְרָאֵי קָיְמִי אַכֻּפֶל וּשְׁבוּעָה וי"ל כֶּסֶף אוֹ כֵלִים אִצְטְרִיךְ לְכִדְדָרְשִׁינַן בִּשְׁבוּעוֹת מַה כֵּלִים שְׁנַיִם כו' וְהָא דְּדָרְשִׁינַן לֵיהּ בְּפ' הַזָּהָב (שָׁם) לְכָלְלֵי וּפְרָטֵי וּכְלָלֵי אִילּוּ לֹא נֶאֱמַר קַאֲמַר כְּלוֹמַר אִילּוּ לֹא נֶאֱמַר עַל כָּל דְּבַר פֶּשַׁע הֲיִינוּ דּוֹרְשִׁין מִעוּט קַרְקָעוֹת וַעֲבָדִים וּשְׁטָרוֹת מִקְּרָא דְּכִי יִתֵּן אֲבָל הַשְׁתָּא דִּכְתִיב מִקְּרָא דְּהָכָא כָּפֶל וּשְׁבוּעָה וְאו"ת ל"ל דְּכָתַב רַחֲמָנָא כָּל הָנֵי פְּרָטֵי לֹא לִכְתּוֹב אֶלָּא כֶּסֶף וּמִנָּהּ שְׁמְעִינַן דָּבָר הַמִּטַּלְטֵל וְגוּפוֹ מָמוֹן מִכְּלָל וּפְרָט וּכְלָל וְכִי תֵּימָא שֶׁלֹּא הָיִיתִי דּוֹרְשׁוֹ לְכָלָל וּפְרָט מִשּׁוּם דְּאִצְטְרִיךְ כְּדְדָרְשִׁינַן בִּשְׁבוּעוֹת (דף לט: וְשָׁם ד"ה מַה כֵּלִים שְׁנַיִם וְהָא ע"פ כְּלָל וּפְרָט דְּרָשִׁינַן לֵיהּ בְּהַזָּהָב (ב"מ דף נז: וְשָׁם ד"ה כִּי) לְעִנְיַן שְׁבוּעָה דְּאֵין נִשְׁבָּעִין עַל הַקַּרְקָעוֹת וְעַל עֲבָדִים וּשְׁטָרוֹת וְכֻפֶל וּשְׁבוּעָה הַכֹּל אֶחָד מִדְּקָאָמַר לִכְתּוּבִינְהוּ לְהָנֵךְ פְּרָטֵי הָתָם וְהֵיכִי הֲוָה מָצֵי לְמִכְתְּבִינְהוּ א"כ הֵיתֵי מְמַעֵט עוֹפוֹת טְמֵאִים מִשְּׁבוּעָה אֶלָּא ע"כ אִם תְּמַעֲטֵם מִכֻּפֶל ג"כ מִשְּׁבוּעָה תְּמַעֲטֵם וְעוֹד אִי הֲוָה כָּתִיב לְהוּ הָתָם לָא הֲוָה דָּרְשִׁינַן לְהוּ גַּבֵּי כָּפֶל אֶלָּא גַּבֵּי שְׁבוּעָה אֶלָּא פְּשִׁיטָא לָן דְּהָנֵי קְרָאֵי קָיְמִי אַכֻּפֶל וּשְׁבוּעָה וי"ל כֶּסֶף אוֹ כֵלִים אִצְטְרִיךְ לְכִדְדָרְשִׁינַן בִּשְׁבוּעוֹת מַה כֵּלִים שְׁנַיִם כו' וְהָא דְּדָרְשִׁינַן לֵיהּ בְּפ' הַזָּהָב (שָׁם) לְכָלְלֵי וּפְרָטֵי וּכְלָלֵי אִילּוּ לֹא נֶאֱמַר קַאֲמַר כְּלוֹמַר אִילּוּ לֹא נֶאֱמַר עַל כָּל דְּבַר פֶּשַׁע הֲיִינוּ דּוֹרְשִׁין מִעוּט קַרְקָעוֹת וַעֲבָדִים וּשְׁטָרוֹת מִקְּרָא דְּכִי יִתֵּן אֲבָל הַשְׁתָּא דִּכְתִיב

עַל כָּל דְּבַר פֶּשַׁע אֵיתֵר לֵיהּ כֶּסֶף אוֹ כֵלִים לְמָה כֵּלִים שְׁנַיִם וּלְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי דְּכֻפֶל וּשְׁבוּעָה הַכֹּל אֶחָד כִּי הֵיכִי דְּדָרְשִׁינַן לְעִנְיַן שְׁבוּעָה מַה כֵּלִים שְׁנַיִם הָכִי נָמֵי לְעִנְיַן כֻּפֶל וְכֵן הָא דְּמַמְעֲטִינַן בֵּין לְעִנְיַן שְׁבוּעָה בֵּין לְעִנְיַן כֻּפֶל וְאַפֵּי' הֵיכָא דְּנִשְׁבַּע עַל יְדֵי גִּלְגּוּל בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ מְסַיָּם פָּטוּר הוּא מִכֻּפֶל: **חַד** לְמַעוֹטֵי קַרְקָעוֹת וְכֵן הָא דְּמַמְעֲטִינַן עֲבָדִים אע"ג דִּלְעֵיל יָלְפִינַן עֲבָדִים מִדְּאַתַּקּוּשׁ לְקַרְקָעוֹת הָכָא כֵּיוָן דִּכְתִיב כָּל רִיבּוּיָא בְּעֵי לְכָל חַד מְעוּט בְּאַפֵּי נַפְשֵׁהּ: **דָּבָר** שֶׁאֵינוֹ מְסַיָּם פֵּרֵשׁ הַקּוּנְטְרֵס דָּבָר שֶׁאֵין לַבַּעֲלִים סִימָן בּוֹ וְקָשֶׁה מַה לִּי אֵין בּוֹ סִימָן מַה לִּי יֵשׁ בּוֹ סִימָן וּמְפָרֵשׁ רִיבָ"א כְּגוֹן הַהִיא דִּתְנַן בְּשְׁבוּעוֹת הַדַּיָּנִין (שְׁבוּעוֹת ד' מב: וְשָׁם ד"ה עַל) אֵין נִשְׁבָּעִין אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁבְּמִדָּה שֶׁבְּמִשְׁקָל וְשֶׁבְּמִנְיָן לְאַפּוֹקֵי. בֵּית מָלֵא מְסֹרְתִּי לְהּ וְכִיס מָלֵא וְהַלָּה אוֹמֵר מַה שֶּׁהִנַּחְתִּ אַתָּה נוֹטֵל אֲבָל זֶה אוֹמֵר עַד הַחַלּוֹן וְזֶה אוֹמֵר עַד הַזֵּיז וּמְנָא לֵיהּ הָא סְבָרָא אִי לָא מִשּׁוּם דְּדָרְשִׁינַן מִשְׁלֹמֹה וְעוֹד הֵיינוּ יְכוֹלִין לְפָרֵשׁ דָּבָר הַמְסֻיָּם כִּי הַהִיא דְּפָרֵק הַזָּהָב (ב"מ ד' מז.) מַה נָּעַל דָּבָר מְסֻיָּם כו' לְאַפּוֹקֵי חֲצִי רִמּוֹן וַחֲצִי אֱגוֹז דְּלָא וְכֵן אָמְרִינַן לְקַמָּן (בָּבָא קַמָּא דף סד:) גַּבֵּי דְּרָשָׁה דְּהַמְצָא תִּמְצָא דְּאָמַר שְׁדֵי חֲמוֹר בֵּין הַמְּצָא תִּמְצָא לְמַעוֹטֵי דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְסַיָּם הֵינוּ חֲצִי רִמּוֹן וַחֲצִי אֱגוֹז דְּמִמְּעֵט לְהוּ מִכֻּפֶל וְדָבָר שֶׁבְּמִדָּה וְשֶׁבְּמִשְׁקָל וְשֶׁבְּמִנְיָן דְּמַצְרְכִי גַּבֵּי חִיּוּב שְׁבוּעָה תִּפּוֹק לֵיהּ מִמַּשְׁמָעוּת דְּכִי הוּא זֶה וְיֵשׁ סְפָרִים דְּגָרְסִי לְקַמָּן לְאַתּוּיֵי דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְסַיָּם וְאֵין נִרְאֶה דְּמַהֵיכָא הָוֵה ס"ד לְמִעוּטֵי דְּאַתּוּיֵי דְּאַף עַל גַּב דְּמִמְּעֵטִינַן לֵיהּ לְעִנְיַן טוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב מִכֻּפֶל בְּנָגֵב עַצְמוֹ מֵהֵיכָא אֶתֵּי אֶלָּא לְמַעוֹטֵי גָּרֵם וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּתְמַעֵט מִגְּנֵב עַצְמוֹ בַּפְּסוּק הָרִאשׁוֹן אֵין לְמַעֵט בְּכָךְ. בַּפָּסוּק הָאַחֲרוֹן עַד שֶׁיְּמַעֵט הַכָּתוּב בְּהֶדְיָא דְּהָא קַרְקָעוֹת וַעֲבָדִים וּשְׁטָרוֹת אִצְטְרִיךְ לְמַעוֹטֵי וְלָא יָלְפִינַן מֵהֲדָדֵי:

עין משפט
נר מצוה

א מיי׳ פד׳ מהל׳ גניבה הל׳ ג, טור חו״מ סי׳ שנב:
ב מיי׳ פא׳ מהל׳ שבועות הל׳ ח:
ג מיי׳ פא׳ מהל׳ שבועות הל׳ ט, סמג לאוין רמ:
ד מיי׳ פד׳ מהל׳ גניבה הל׳ א, טור חו״מ סי׳ ש:
ה מיי׳ פא׳ מהל׳ שבועות הל׳ ט:
ו מיי׳ פא׳ מהל׳ שבועות הל׳ י:
ז מיי׳ פא׳ מהל׳ שבועות הל׳ יא, סמג לאוין רמ:
ח מיי׳ פד׳ מהל׳ גניבה הל׳ ג, טור חו״מ סי׳ ש:
ט מיי׳ פד׳ מהל׳ גניבה הל׳ א:
י סמג לאוין רמ:
יא מיי׳ פא׳ מהל׳ שכירות הל׳ ב, סמג עשין פט, טוש״ע חו״מ סי׳ רצא סעי׳ א:
יב סמג לאוין רמ:

וְהָעֲדָרִים מְעִידִים אוֹתוֹ שֶׁאָכְלוֹ אָכְלוֹ נָקֹט לְרִבּוּתָא אַף עַל פִּי שֶׁאָבְדוּ מִן הָעוֹלָם פָּטוּר מִן הַכֹּפֶל בְּטַעֲנַת אָבֵד וְסַיְּפָא נָקֹט שֶׁגְּנָבוּ לְרִבּוּתָא דאע"פ שֶׁהוּא בְּעֵין חַיָּב כֹּפֶל כֵּיוָן שְׁטוֹעֵן טַעֲנַת גְּנֵבָה: הָוֵי אוֹמֵר בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גְּנֵב דְּבֵר הַכָּתוּב דִּבְּרָה וְהָכִי וְלִמֵּד עַל זֶה: מִגְּנַב הַגְּנֵב דְּהַגְּנֵב מַשְׁמַע הַמְיַחֵד כְּמוֹ הָעוֹלֶה עוֹלָה רִאשׁוֹנָה (פְּסָחִים דף נח:) הַיֶּרֶךְ הַמְיֻמֶּנֶת שֶׁבְּיָרֵךְ (חֻלִּין דף צא.): וְאֵידָךְ הַגְּנֵב לְכַדְּרַ' חִיָּא בַּר אַבָּא אע"ג דְּהַאי דְּרִישׁ לְרִבּוּי וְהַאי לְמִעוּט אֵין לְחוּשׁ דְּהַכֹּל לְפִי סְבָרַת הַדָּרֵשׁ:

בַּאֲבֵידָה מוֹצֵא אֲבֵדָה שְׁטוֹעֵן נְגֵנְבָה הַיְמֵנִי לְאַחַר שְׁמְצָאתִיהָ: שְׁנֶאֱמַר עַל כָּל אֲבֵדָה וגו' וּבְטוֹעֵן טַעֲנַת גְּנֵב מוֹקְמִינַן לֵיהּ לְהַאי קְרָא לְקַמָּן בִּשְׁמִעְתִּין: תְּנַן הָתָם בְּהָגּוֹזֵל עֵצִים: מְשַׁלֵּם אֶת הַקֶּרֶן דְּאֵין כֹּפֶל אֶלָּא בְּטַעֲנַת גְּנֵב: הוֹדָה מֵעִצְמוֹ מְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחֹמֶשׁ וְאֵשֶׁם דִּכְתִיב (ויקרא ה) אוֹ מִכֹּל אֲשֶׁר יִשָּׁבַע עָלָיו לַשָּׁקֶר וגו' וְהוּא אָשָׁם דאע"פ דְּלָא כְּתַב בְּהַהִיא פָּרָשָׁה הוֹדָאָה כְּתַב רַחֲמָנָא בַּאֲשָׁם גָּזֵל הַגֵּר בְּפָרָשַׁת נָשֹׂא וְהִתְוַדּוּ אֶת חַטָּאתָם וגו' וְחֹמֶשׁ נָמֵי אֵינוּ בְּלֹא אָשָׁם: טַעֲנַת אֲבֵדָה אֲבֵד הֵימֵנוּ: בִּשְׁבוּעָה לְאַחַר שֶׁנִּשְׁבַּע לְשַׁקֵּר כִּדְקָתָנֵי מַשְׁבִּיעֲךָ אֲנִי: בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גְּנֵב בְּבַעַל הַבַּיִת שְׁטוֹעֵן טַעֲנַת גְּנֵב בְּפִקָּדוֹן זֶה כְּדִכְתִיב וְגוֹנֵב מִבֵּית הָאִישׁ וגו' הַכָּתוּב מְדַבֵּר וְקָאָמַר דְּאִם יִמָּצֵא שֶׁהוּא גַּנָּב שְׁיְשַׁלֵּם שְׁנַיִם: אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּגַנָּב עַצְמוֹ שֶׁבַּעַל הַבַּיִת אֶמֶת טָעַן וְנִמְצָא הַגַּנָּב שֶׁגְּנָבוֹ: כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר אִם לֹא יִמָּצֵא הַגַּנָּב וּלְקַמָּה מוֹקְמִינַן לֵהּ בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גְּנֵב שְׁנִמְצָא הוּא בְּעַצְמוֹ גַּנָּב הֲוֵי אוֹמֵר דְּהַאי קְרָא דִּלְעֵיל נָמֵי כְּשֶׁנִּמְצָא בַּעַל הַבַּיִת שֶׁקָּרָן קָאָמַר וּלְקַמָּה פָּרְכִינַן תְּרֵי קְרָאֵי לְמָה לִי: בְּגַנָּב עַצְמוֹ מַגִּיד הַכָּתוּב שֶׁגַּנָּב מְשַׁלֵּם כֶּפֶל: אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גְּנֵב קָאָמַר דְּאִם נִמְצָא הוּא גַּנָּב מְשַׁלֵּם כֶּפֶל: ה"ג כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר אִם לֹא יִמָּצֵא הַגַּנָּב הֲרֵי טוֹעֵן טַעֲנַת גְּנֵב אֲמוּר הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם כו': אִם לֹא יִמָּצֵא כְּמוֹ שֶׁאָמַר שְׁטוֹעֵן גְּנֵבָה כְּדִכְתִיב וְגוֹנֵב מִבֵּית הָאִישׁ: אֶלָּא הוּא עַצְמוֹ גְּנָבוֹ וְנִקְרַב בַּעַל הַבַּיִת כְּלוֹמַר וְהוּא כְּבָר נִשְׁבַּע בַּדָּבָר שֶׁלֹּא שָׁלַח יָדוֹ מַה כְּתִיב אַחֲרָיו עַל כָּל דְּבַר פֶּשַׁע וגו' יְשַׁלֵּם שְׁנָיִם: וּמַאי דְּהַאי וְנִקְרַב בַּעַל הַבַּיִת לִשְׁבוּעָה קָאָמַר: לִשְׁבוּעָה שֶׁכֵּיוָן שְׁטוֹעֵן וְגוֹנֵב מִבֵּית הָאִישׁ יִשָּׁבַע שֶׁגְּנָבָה וְיִפָּטֵר: אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא לְדִין לְפֵרָעוֹן דְּשׁוֹמֵר חִנָּם שְׁטוֹעֵן גְּנֵבָה יְשַׁלֵּם דְּהַאי קְרָא בְּשׁוֹמֵר חִנָּם כְּתִיב כְּדְאָמְרִי' בְּהַשּׁוֹאֵל (ב"מ דף צד:): שְׁלִיחוּת יָד לְמַטָּה בְּשׁוֹמֵר שָׂכָר שְׁבוּעַת ה' תִּהְיֶה בֵּין שְׁנֵיהֶם אִם לֹא שָׁלַח וגו': שְׁלִיחוּת יָד לְמַעְלָה וְנִקְרַב בַּעַל הַבַּיִת אֶל הָאֱלֹהִים אִם לֹא שָׁלַח יָדוֹ: לְמִעוּטֵי טַעֲנַת אָבֵד אִם טָעַן נָאֱבְדָה הֵימֵנוּ וַעֲדֵים מְעִידִים שֶׁגְּנָבוֹ פָּטוּר מִכֹּפֶל אֲפִילּוּ נִשְׁבַּע: מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה כְּגַנָּב עַצְמוֹ דְּנָפְקָא לֵהּ מִגַּנָּב הַגְּנֵב: הֶקֵּישָׁא הוּא כֵּיוָן דִּסְמִיכִי לְהַדְדֵי הֲנִי קְרָאֵי אִתְּקֵשׁ גַּנָּב וְטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב לְהַדְדֵי מָה גַּנָּב מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה אִם טָבַח וּמָכַר אַף טוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב מְשַׁלֵּם אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה וא"ג דְּאִיכָּא לְמִפְרְךְ מָה לְגַנָּב עַצְמוֹ שֶׁכֵּן חַיָּב כֶּפֶל בְּלֹא שְׁבוּעָה תֹּאמַר בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב שֶׁצָּרִיךְ שְׁבוּעָה אֵין מְשִׁיבִין עַל הַהֶקֵּשׁ כִּדְאָמְרִינַן לְהָא מִלְּתָא בְּהַגּוֹזֵל עֵצִים (לְקַמָּן בָּבָא קַמָּא דף קח:) וְאִיכָּא דְּאָמְרִי הֶקֵּישָׁא כְּדְמְפַרֵשׁ הָתָם הוֹאִיל וְגַנָּב מְשַׁלֵּם כֶּפֶל וְטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב מְשַׁלֵּם כֶּפֶל מַה גַּנָּב טָבַח וּמָכַר מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה אַף טוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב טָבַח וּמָכַר מְשַׁלֵּם אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה וְלָאו

בַּאֲבֵידָה, מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל; שֶׁנֶּאֱמַר: ״עַל כָּל אֲבֵדָה אֲשֶׁר יֹאמַר״. א־ג(א)תְּנַן הָתָם: ״הֵיכָן פִּקְדוֹנִי?״ אָמַר לֵיהּ: ״אָבַד״, ״מַשְׁבִּיעֲךָ אֲנִי״, וְאָמַר: ״אָמֵן״; וְהָעֲדָרִים מְעִידִים אוֹתוֹ שֶׁאָכָלוֹ – מְשַׁלֵּם אֶת הַקֶּרֶן. הוֹדָה עַל פִּי עַצְמוֹ – מְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחוֹמֶשׁ וְאָשָׁם. ד־ז(ב)״הֵיכָן פִּקְדוֹנִי?״ אָמַר לוֹ: ״נִגְנַב״, ״מַשְׁבִּיעֲךָ אֲנִי״, וְאָמַר: ״אָמֵן״; וְהָעֲדָרִים מְעִידִים אוֹתוֹ שֶׁגְּנָבוֹ – מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל. הוֹדָה מֵעַצְמוֹ – מְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחוֹמֶשׁ וְאָשָׁם. חט(ג)קָתָנֵי מִיהָא בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב דְּמְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל – אֲבָל בְּטוֹעֵן טַעֲנַת אָבֵד לָא מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל. וַאֲפִילּוּ טוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב – בִּשְׁבוּעָה הוּא דְּמְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל, אֲבָל שֶׁלֹּא בִּשְׁבוּעָה אֵינוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל. מְנָהֲנֵי מִילֵּי? דְּתָנוּ רַבָּנָן: ״אִם יִמָּצֵא הַגַּנָּב״ – בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב הַכָּתוּב מְדַבֵּר. אַתָּה אוֹמֵר בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב – אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּגַנָּב עַצְמוֹ? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: ״אִם לֹא יִמָּצֵא הַגַּנָּב״ – בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב הַכָּתוּב מְדַבֵּר. (ז)תַּנְיָא אִידָךְ: ״אִם יִמָּצֵא הַגַּנָּב״ – בְּגַנָּב עַצְמוֹ הַכָּתוּב מְדַבֵּר. אַתָּה אוֹמֵר בְּגַנָּב עַצְמוֹ, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: ״אִם לֹא יִמָּצֵא הַגַּנָּב״ – הֲרֵי טוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב אָמוּר, הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּים: ״אִם יִמָּצֵא הַגַּנָּב״? בְּגַנָּב עַצְמוֹ הַכָּתוּב מְדַבֵּר. דְּכוּלֵי עָלְמָא מִיהַת, ״אִם לֹא יִמָּצֵא הַגַּנָּב״ – בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב כְּתִיב. מַאי מַשְׁמַע? אָמַר רָבָא: ״אִם לֹא יִמָּצֵא״ כְּמָה שֶׁאָמַר, אֶלָּא שֶׁהוּא עַצְמוֹ גְּנָבוֹ – יְשַׁלֵּם שְׁנַיִם. וּמְנָלַן דְּבִשְׁבוּעָה? יא(ה)דְּתַנְיָא: ״וְנִקְרַב בַּעַל הַבַּיִת אֶל הָאֱלֹהִים״ – לִשְׁבוּעָה. אַתָּה אוֹמֵר לִשְׁבוּעָה, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא לְדִין? נֶאֱמַר שְׁלִיחוּת יָד לְמַטָּה, וְנֶאֱמַר שְׁלִיחוּת יָד לְמַעְלָה; מָה לְהַלָּן לִשְׁבוּעָה, אַף כָּאן לִשְׁבוּעָה. (ו)בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר חַד בְּגַנָּב וְחַד בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב – הַיְינוּ דִּכְתִיבִי תְּרֵי קְרָאֵי; אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר תַּרְוַיְיהוּ בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב, תְּרֵי קְרָאֵי לְמָה לִי? אָמְרִי: חַד לְמַעוֹטֵי טַעֲנַת אָבֵד. וּלְמַאן דְּאָמַר חַד בְּגַנָּב וְחַד בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב, דְּלָא מְיַיתַר, לְמַעוֹטֵי טַעֲנַת אָבֵד מְנָא לֵיהּ? מ״גַּנָּב–הַגַּנָּב״. וּלְמַאן דְּאָמַר תַּרְוַיְיהוּ בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב, דְּמֵיעֵט לֵיהּ טוֹעֵן טַעֲנַת אָבֵד, ״גַּנָּב–הַגַּנָּב״ מַאי דָּרֵישׁ בֵּיהּ? יב(ו)אָמַר לָךְ: מִבְּעֵי לֵיהּ לְכִדְרַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הַטּוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב בְּפִקָּדוֹן – מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל. טָבַח וּמָכַר – מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. לְמַאן דְּאָמַר חַד בְּגַנָּב וְחַד בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב, דְּהַאי ״גַּנָּב–הַגַּנָּב״ אַפְּקֵיהּ לְמַעוֹטֵי טַעֲנַת אָבֵד, דְּרַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא מְנָא לֵיהּ? אָמַר לָךְ: הֶקֵּישָׁא הוּא, וְאֵין מְשִׁיבִין עַל הֶקֵּישָׁא. בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר חַד בְּגַנָּב וְחַד בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב – שַׁפִּיר, אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר תַּרְוַיְיהוּ בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב – גַּנָּב עַצְמוֹ מְנָא לֵיהּ? וְכִי תֵּימָא: לֵיתֵי בְּקַל וָחוֹמֶר מִטּוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב; דַּיּוֹ לַבָּא מִן הַדִּין לְהֵיוֹת כַּנִּדּוֹן, מָה לְהַלָּן בִּשְׁבוּעָה – אַף כָּאן בִּשְׁבוּעָה! נָפְקָא לֵיהּ מִדְּתָנָא דְּבֵי חִזְקִיָּה, דְּתָנָא דְּבֵי חִזְקִיָּה: יֵאָמֵר ״שׁוֹר״ וְ״גְנֵיבָה״ – וְהַכֹּל בַּכְּלָל! אִילּוּ כָּךְ, הָיִיתִי אוֹמֵר: מָה הַפְּרָט מְפוֹרָשׁ – קָרֵב לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ, אַף כֹּל קָרֵב לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ. מָה יֵּשׁ לְךָ לְהָבִיא – שׁוֹר,

כְּשֶׁהוּא

מִלְּתָא הִיא דְּהַאי מַה מְּצִינוּ בְּגַנָּב אַב הוּא וְלָא הֶקֵּישָׁא אֶלָּא סְמִיכוּת הַמִּקְרָאוֹת קְרֵי הֶקֵּשׁ וְהָכִי נָמֵי שְׁמִעִינַן הָתָם: הֲנִיחָא לְמ"ד חַד בְּגַנָּב וְחַד בְּטוֹעֵן [טַעֲנַת גַּנָּב] שַׁפִּיר נָפְקָא לֵהּ מֵהָכָא אֶלָּא לְמ"ד כו': מִדְּתָנָא דְּבֵי חִזְקִיָּה דְּדָרֵשׁ קְרָא אַחֲרִינָא דִּמְשָׁתַּעֵי בְּגַנָּב עַצְמוֹ אִם הִמְצֵא תִמְצֵא בְּיָדוֹ הַגְּנֵבָה וגו' וְהַאי דְּנָקֵט דָּרֵשָׁה וְלָא נָקֵט קְרָא

מסורת הש"ס

א מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי

לְרַבּוֹת שְׁאָר דְּבָרִים כָּל הֲנֵי: אִילּוּ כֵּן לְשׁוֹן תְּשׁוּבַת שְׁאֵלָה הֵן: אַף עַל גַּב דַּחֲמוֹר כְּתִיב בְּרֵישָׁא נָקֵט כִּי הַאי גַּוְנָא מִשּׁוּם דְּהָכִי בְּבְכוֹרָה וְלָא מִתְרַבֵּי מִדְּרָשָׁא אֶלָּא חֲמוֹר הִלְכָּךְ מָה הָיָה לָךְ לְהָבִיא שֶׁלֹּא נִכְתַּב חֲמוֹר לְהָכִי כְּתִב חֲמוֹר דע"כ כְּלָל וּפְרָט לִשְׁאָר דְּבָרִים אֲתֵי: וְהַכֹּל בִּכְלָל חַיִּים דְּמַשְׁמַע לְרַבּוֹת כָּל בַּעֲלֵי חַיִּים לָמָּה לִי: מִי כְּתִיב שׁוֹר בְּרֵישָׁא וַהֲדַר גְּנֵבָה דַּהֲוָה לֵיהּ פְּרָט וּכְלָל דְּנַיְמָא הַכֹּל בִּכְלָל דְּנַעֲשָׂה כְּלָל מוֹסִיף עַל הַפְּרָט גְּנֵבָה וְשׁוֹר כְּתִיב דַּהֲוָה לֵיהּ כְּלָל וּפְרָט וְשׁוֹר אִין מִדֵּי אַחֲרִינָא לָא: וְכִי תֵּימָא אֶלּוּ נָאֱמַר קַאֲמַר אִילּוּ נָאֱמַר שׁוֹר בְּרֵישָׁא וַהֲדַר גְּנֵבָה לֹא הָיָה צָרִיךְ לְכָתֹב יוֹתֵר וְלָמָּה לֹא נִכְתַּב כֵּן: אֶלּוּ נָאֱמַר שׁוֹר וּגְנֵבָה בְּתִמְיהֵי הָא וַדַּאי ה"ל פְּרָט וּכְלָל וְשַׁפִּיר קַשְׁיָא לִי' וּמַאי אִילּוּ כֵּן קַמַּהְדַּר לֵיהּ: אֶלָּא כְּדִכְתִיב קַאֲמְרִי בְּחַמֵּי' גְּנֵבָה וְשׁוֹר הָא הָוֶה לֵיהּ כְּלָל וּפְרָט וּמַאי מָה הַפְּרָט מְפוֹרָשׁ דְּמַהְדַּר לֵיהּ הָא כְּלָל וּפְרָט לָא מְרַבֵּי מִידֵי: הַכֹּל בִּכְלָל דְּמִתְרַבֵּי כֹּל כְּעֵין הַפְּרָט דְּמַטְלְטֵל וְגוּפוֹ מָמוֹן: אַחַיִּים סְמִיךְ גְּנֵבָה דה"ל כְּלָלָא קַמָּא סְמִיךְ לֵיהּ אַחַיִּים דְּמַשְׁמַע לְרַבּוֹת כָּל בַּעֲלֵי חַיִּים וְדִרַשׁ כְּלָלָא בָּתְרָא וּדְרִישׁ בְּכְלָל וּפְרָט וְכְלָל וְסֵיפָא דְּקָתָנֵי וְ'אֲמַר גְּנֵבָה שׁוֹר וְשָׂה וַחֲמוֹר וְהַכֹּל בִּכְלָל הוֹאִיל וְאַחַיִּים סְמִיךְ לֵיהּ מַאי קָשְׁיָא לִי' הָא טְפֵי לָא כְּתִיב אִם הִמְצֵא תִּמְצָא קָשְׁיָא לֵיהּ כְּדַאֲמַר אַבַּסְקָנָא וּמֵיהוּ אַסְפְּקָהּ גְּמָרָא לְמִלְּתֵי' דְּרָבָא בְּפִרְכֵי אַחֲרִיתֵי וְלָא שָׁבַק לְאַסּוֹקֵהּ לְמִלְּתֵי': וְהָא לָא דָּמֵי כְּלָלָא בָּתְרָא דְּלָא כְּיֵל אֶלָּא בְּעֲלֵי חַיִּים לְכְלָלָא קַמָּא בְּעֲלֵי חַיִּים וְהָכִי קָא סָלְקָא דַּעְתָּךְ אִם הִמְצֵא תִּמְצָא לְמִיכַּל אֲפִילּוּ בְּהֵמָה וְחַיָּה וְעוֹף וְשׁוּב אֵין לְךָ לְהָבִיא שֶׁאֵין בְּעֲלֵי חַיִּים אֲחֵרִים שֶׁאֵין בַּעֲלֵי חַיִּים לְשַׁאֵין בְּעֲלֵי חַיִּים אֲבָל בַּתְּחִלָּה שֶׁהָיוּ לוֹ טְעָמִים אֲחֵרִים לֹא חוֹשֵׁשׁ אִם לֹא נִתְּלַק וְהַשְׁתָּא אִצְטְרִיךְ הִמְצֵא תִּמְצָא לְרַבּוֹת כָּל דָּבָר וְעוֹד שֶׁאִלּוּ מָה יֵּשׁ לְךָ לְהָבִיא בַּעֲלֵי חַיִּים כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר חַיִּים הֲרֵי פָּרֵט הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם גְּנֵבָה פָּרוּשׁ כְּלָל וּפְרָט וְכְלָל לְרַבּוֹת כָּל דָּבָר וְעוֹד שֶׁאִלּוּ דְּאַמַּאי הַצָּרְךְ לוֹמַר מָה הַפְּרָט מְפֹרָשׁ ב"ח ה"ל לְמֵימַר אִלּוּ כֵּן הָיִיתִי אוֹמֵר מָה הַפְּרָט מְפֹרָשׁ דָּבָר שֶׁנִּבְלְתּוֹ מְטַמְּאָ לַאֲתוּיֵי עוֹפוֹת טְהוֹרִים וְלָא הָוֵי מְצֵי לְאַקְשׁוּיֵי תּוּ כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר חַיִּים הֲרֵי חַיִּים אֲמוּר כו' וְשַׁפִּיר אִצְטְרִיךְ הִמְצֵא תִּמְצָא וְאוֹר"י דְּסוֹבֵר זֶה הַתַּנָּא שֶׁאֵין לָנוּ לְהָתְלוֹת זֶה הַדָּבָר בְּצַד טַמְאָה כֵּיוָן שֶׁטַּמְאָה חֲלוּקָה יוֹתֵר מִדַּאי שָׁוֶה בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא וְזֶה בְּבֵית הַבְּלִיעָה דְּזֹקֶק וְעוֹד שֶׁאִלּוּ לְמָּה לֵיהּ לְרַבָּא לְמֵימַר דְּאִם הִמְצֵא תִּמְצָא קָא קַשְׁיָא לֵיהּ וְצָרִיךְ לְהָפֵךְ דִּבְרֵי הַבְּרַיְתָא וְלוֹמַר גְּנֵבָה וְשׁוֹר לֵימָא דְּחִזְקִיָּה אָתָא לְפָרוֹשֵׁי לְמָה כָּל הֲנֵי פָּרֵטֵי וְאַאֲמַרְתָּ הִמְצֵא תִּמְצָא סְמִיךְ וְכִבְנֵי מַעֲרָבָא ס"ל דְּאָמְרִי בִּשְׁנֵי כְּלָלוֹת הַסְמוּכִי' זֶה לָזֶה הַשֵּׁנִי פָּרֵט בֵּינֵיהֶם וְדוּגְמָ בְּכָלָל וּפָרֵט וה"ק יֹאמַר הִמְצֵא וְשׁוֹר וּגְנֵבָה וְהַכֹּל בִּכְלָל אֲבָל הִמְצֵא תִּמְצָא לָא חֲשִׁיב לְהוּ שְׁנֵי כְּלָלוֹת דְּדִבְּרָה תּוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם וּמִשְּׁנֵי דְּמִשּׁוֹר לְחוּדֵיהּ וְעִם שְׁנֵי כְּלָלוֹת לָא אַתֵּי וּמַסִּיק וְיֹאמַר הִמְצֵא וְשׁוֹר וּגְנֵבָה וְשֶׂה וַחֲמוֹר וְהַכֹּל בְּכָלָל אִלּוּ כֵּן הָיִיתִי אוֹמֵר מָה הַפְּרָט מְפֹרָשׁ ב"ח וְהַשְׁתָּא מְסַיֵּם שֶׁפִּיר כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר חַיִּים הֲרֵי חַיִּים אֲמוּר הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם כְּלָל וּפְרָט לְרַבּוֹת כָּל דָּבָר וְהָוֵי אַתֵּי מִסְקָנָא דְּבָרַיְתָא שֶׁפִּיר דְּלִפְּי מַה שְׁמְפֹרָשׁ רַבָּא דְּהִמְצֵא תִּמְצָא קָא קַשְׁיָא לֵיהּ אֵין מִתְרֵץ בַּבְּרַיְתָא עַצְמָהּ כְּלוּם וְגַם מַה שְׁמַזְכִּיר שׁוֹר קֹדֶם לִגְנֵבָה הָוֶה אַתֵּי נְמֵי שַׁפִּיר וְהֵשִׁיב לוֹ ר"י חֲדָא דְּאֵין לוֹמַר. דִּבְּרָה תּוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר בע"א וְאֵין לְהַאֲרִיךְ כָּאן בָּזֶה וְעוֹד דא"כ הֵיאַךְ הָיָה יָכוֹל לוֹמַר אִלּוּ כֵּן הָיִיתִי אוֹמֵר מָה הַפְּרָט מְפֹרָשׁ קָרֵב לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ וְקָדוֹשׁ בִּבְכוֹרָה הָא ע"כ כֵּיוָן דְּסָבַר הַאי תַּנָּא דִּשְׁנֵי כְּלָלוֹת הַסְמוּכִים זֶה לָזֶה בְּרִבָּה וּמְעֵט וְרִבָּה דִּינְיָנֵן לֵיהּ א"כ מִשְּׁנֵי כְּלָלוֹת הָוֶה מְרַבֵּינַן כָּל דָּבָר דְּהָא לֵיכָּא לְמֵימַר הַטַּל פָּרֵט בֵּינֵיהֶם כִּבְנֵי מַעֲרָבָא דא"כ תִּקְשֶׁה לֵיהּ שֶׁה לָמָּה לִי כְּדִפָּרִיךְ בְּסָמוּךְ:

(א) כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "שֶׂה" – הֲרֵי שֶׂה אָמוּר, הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּים "גְּנֵיבָה"? לְרַבּוֹת כָּל דָּבָר. יֵאָמֵר "שׁוֹר", "שֶׂה" וְ"גְּנֵיבָה", וְהַכֹּל בַּכְּלָל! אִילּוּ כֵּן, הָיִיתִי אוֹמֵר: מָה הַפְּרָט מְפוֹרָשׁ – דָּבָר הַקָּדוֹשׁ בִּבְכוֹרָה, אַף כֹּל דָּבָר הַקָּדוֹשׁ בִּבְכוֹרָה. מָה יֵּשׁ לְךָ לְהָבִיא – חֲמוֹר, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "חֲמוֹר" – הֲרֵי חֲמוֹר אָמוּר, הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּים "גְּנֵיבָה"? לְרַבּוֹת כָּל דָּבָר. יֵאָמֵר "שׁוֹר" וַ"חֲמוֹר" "שֶׂה" וּ"גְּנֵיבָה" – וְהַכֹּל בַּכְּלָל! אִילּוּ כֵּן, הָיִיתִי אוֹמֵר: מָה הַפְּרָט מְפוֹרָשׁ – בַּעֲלֵי חַיִּים, אַף כֹּל בַּעֲלֵי חַיִּים. מָה יֵּשׁ לְךָ לְהָבִיא – שְׁאָר בַּעֲלֵי חַיִּים, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "חַיִּים" – הֲרֵי חַיִּים אָמוּר, הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּים "גְּנֵיבָה"? לְרַבּוֹת כָּל דָּבָר. אָמַר מָר: יֵאָמֵר "שׁוֹר" וּ"גְּנֵיבָה". מִי כְּתִיב "שׁוֹר" וּ"גְּנֵיבָה"? "גְּנֵיבָה" וַ"שׁוֹר" הוּא דִּכְתִיב! וְכִי תֵּימָא "אִילּוּ נֶאֱמַר" קָאָמַר – אִילּוּ נֶאֱמַר "שׁוֹר" וּ"גְּנֵיבָה"; וּמִי מָצֵית אָמְרַתְּ "מָה הַפְּרָט מְפוֹרָשׁ"?! הָוֶה "שׁוֹר" פְּרָט וּ"גְּנֵיבָה" כְּלָל; פְּרָט וּכְלָל – נַעֲשָׂה כְּלָל מוֹסִיף עַל הַפְּרָט, וְאִיתְרַבּוּ לְהוּ כֹּל מִילֵּי! אֶלָּא כִּדְכְתִיב קָאָמְרִי – "גְּנֵיבָה" וְ"שׁוֹר". מִי מָצֵית אָמְרַתְּ "הַכֹּל בַּכְּלָל", אוֹ "מָה הַפְּרָט מְפוֹרָשׁ"? הָוֶה לֵיהּ "גְּנֵיבָה" כְּלָל וְ"שׁוֹר" פְּרָט; כְּלָל וּפְרָט – אֵין בַּכְּלָל אֶלָּא מַה שֶּׁבַּפְּרָט; שׁוֹר אֵין, מִידֵּי אַחֲרִינָא לָא! אָמַר רָבָא: תַּנָּא אַ"חַיִּים" קָא סָמֵיךְ לֵיהּ, וְכָלָל וּפָרָט וּכְלָל קָאָמַר לֵיהּ. וְהָא לָא דָּמֵי כְּלָלָא בָּתְרָא לִכְלָלָא קַמָּא! הָא תַּנָּא – דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל הוּא, דִּכְתַנְיָא גַּוְונָא דָּרִישׁ כְּלָלֵי וּפְרָטֵי. וְהָכִי קָא קַשְׁיָא לֵיהּ: "אִם הִמָּצֵא תִּמָּצֵא" לְמָה לִי? יֵאָמֵר "שׁוֹר" וּ"גְּנֵיבָה" וְ"חַיִּים" – וְהַכֹּל בַּכְּלָל! אִילּוּ כֵּן, הָיִיתִי אוֹמֵר: מָה הַפְּרָט מְפוֹרָשׁ – דָּבָר הַקָּרֵב לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ. מָה יֵּשׁ לְךָ לְהָבִיא – שְׁאָר כָּל בַּעֲלֵי חַיִּים; כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "חַיִּים" – אַף כֹּל בַּעֲלֵי חַיִּים אָמוּר, הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּים "גְּנֵיבָה"? לְרַבּוֹת כָּל דָּבָר. יֵאָמֵר "גְּנֵיבָה", וְ"שׁוֹר", וַ"שֶׂה", וַ"חֲמוֹר", וְ"חַיִּים" – וְהַכֹּל בַּכְּלָל! אִילּוּ כֵּן, הָיִיתִי אוֹמֵר: מָה הַפְּרָט מְפוֹרָשׁ – בַּעֲלֵי חַיִּים, אַף כֹּל בַּעֲלֵי חַיִּים. מָה יֵּשׁ לְךָ לְהָבִיא – שְׁאָר בַּעֲלֵי חַיִּים; כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "חַיִּים" – הֲרֵי חַיִּים אָמוּר, הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּים "גְּנֵיבָה"? לְרַבּוֹת כָּל דָּבָר; "אִם הִמָּצֵא תִּמָּצֵא" לְמָה לִי?

אי לְמָה לִי וּמְשֻׁנֵּי אִילּוּ כֵּן הָיִיתִי אוֹמֵר מָה הַפְּרָט מְפֹרָשׁ ב"ח עַתָּה שֶׁאֵין מוֹצֵא טַעַם אֶחָד מַסִּיק מִלְּתֵהּ שַׁפִּיר: יֵאָמֵר גְּנֵבָה וְשׁוֹר וְחַיִּים וְהַכֹּל בִּכְלָל שֶׁאַל הר"ר אֲשֶׁר מלוני"ל אֶת ר"י הֵיכִי ס"ד דְּמַגְּנֵבָה שׁוֹר וְחַיִּים מְרַבֵּינַן כָּל דָּבָר וְלֹא יִהְיֶה אֶלָּא פְּרָט וּכְלָל דְּלָא הָוֵה מְרַבֵּינַן מִגֵּהּ אֶלָּא ב"ח וְהַשְׁתָּא בָּעֵי לְרַבּוֹיֵי בִּכְלָל וּפְרָט וּכְלָל טָפֵי מִמַּאי דְּמַשְׁמַע כְּלָלָא בָּתְרָא וְהֵשִׁיב לוֹ ר"י כֵּיוָן דְּלָא מַסִּיק אַכַּתִּי אַדַּעְתֵּהּ צַד קְדֻשָּׁה בִּבְכוֹרוֹת וְקָרֵב לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ א"כ אִם נֹאמַר מָה הַפְּרָט מְפֹרָשׁ בַּעֲלֵי חַיִּים נִמְצָא שֶׁאֵין כְּלוּם בִּכְלָל בָּתְרָא דְּחַיִּים יוֹתֵר מִכֵּעֵין הַפְּרָט וְהוֹאִיל וְכֵן הוּא אֵית לָן לְמֵימַר דְּחַיִּים כְּלָל הוּא לְהִיוֹת מַשְׁמַע כָּל דָּבָר כְּמוֹ גְּנֵבָה בְּאֵם אֵינוֹ עִנְיָן לְחַיִּים מַמָּשׁ תְּנֵהוּ לְעִנְיָן כָּל דָּבָר אוֹ נְפָרֵשׁ חַיִּים לְשׁוֹן חֲשִׁיבוּת כְּמוֹ אֲחַיָּה לְקֶרֶן כְּעֵין שֶׁגְּנֵב דְּלִקְמָן וּלְהָכִי קָאָמַר וְהַכֹּל בִּכְלָל דְּאִם לֹא בָּא לְרַבּוֹת מִכֵּעֵין הַפְּרָט אֶלָּא חַיִּים לֹא יִכְתֹּב שׁוּם פְּרָט אֶלָּא גְּנֵבָה וְחַיִּים וְלָמָּה גְּנֵבָה כְּלָל וְחַיִּים פְּרָט וְנ"מ בַּעֲלֵי חַיִּים וְהָא דְּפָרִיךְ הָא לָא דָּמְיָא כְּלָלָא קַמָּא אע"ג [דְּפַרְשִׁית] דְּחַיִּים מַשְׁמַע כָּל דָּבָר כְּמוֹ כְּלָל דִּגְנֵבָה מ"מ הוֹאִיל וּמַשְׁמָעוּת פְּשָׁט שֶׁלָּהֶן אֵין שָׁוֶה אֵין לַעֲשׂוֹת כְּלָל וּפְרָט וּכְלָל מַהֶם וּמְשַׁנֵּי ה"א קָרֵב לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ אֵין לְךָ לְהָבִיא שְׁאָר כָּל בַּעֲלֵי חַיִּים כְּמִשְׁמָעוֹתֵיהּ וּמִכֵּעֵין הַפְּרָט אָנוּ מְמַעֲטִינַן שֶׁאָר ב"ח שֶׁאֵין קְרֵבִין לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ כְּמוֹ בְּכָל מָקוֹם דְּכֵעֵין הַפְּרָט אֶתָּא לְמַעוּטֵי מִכְּלָלָא בָּתְרָא וְהַכֹּל מִתְיַשֵּׁב בְּפִי' ר"י אַף הָאַחֲרוֹן דְּקָאָמַר יֵאמַר גְּנֵבָה שׁוֹר וְשֶׂה וַחֲמוֹר וְחַיִּים וְהַכֹּל בְּכָל דָּבָר כְּמוֹ לְמֵימַר שֶׁיִּהְיֶה הַכֹּל בִּכְלָל מַאי קָמַשְׁמַע אִילּוּ כֵּן הָיִיתִי אוֹמֵר מָה הַפְּרָט מְפֹרָשׁ בַּעֲלֵי חַיִּים וְהָא מִכֹּחַ פְּרָטוֹת בָּא לְרַבּוֹת אֲפִי' לְאוֹ בַּעֲלֵי חַיִּים וְאוֹר"י דְּהַמְתֵּרֶץ לֹא הֻבְיַן דְּבְרֵי הַמַּקְשֶׁן וְחוֹזֵר וּמַקְשֶׁה לוֹ אוֹתָהּ קְשָׁיָא עַצְמָהּ וּמְפֹרָשׁ דְּבָרָיו וְאֵין נִרְאֶה דְּאֵין זוֹ סְגִירַת הגמ' אֶלָּא תַּנָּא אֶחָד הוּא שֶׁשּׁוֹאֵל וּמֵשִׁיב לְעַצְמוֹ לְכָךְ נִרְאֶה לְפָרֵשׁ דְּהַתַּנָּא לְרַוְחָא דְּמִלְּתָא. בָּא לְפָרֵשׁ דַּאֲפִילּוּ תֹּאמַר שֶׁאֵין חִלּוּק בֵּין ב"ח לְשֶׁאֵין בַּעֲלֵי חַיִּים וְלָא מִמַּעֲטִינַן מֵחַיִּים דְּלָאו ב"ח אַפֵּ"ה מִפָּרְטָא דְּשׁוֹר לֹא תִּרְבֶּה כָּל דָּבָר הַמְּשַׁלְטֵל וְגוּפוֹ מָמוֹן וְתַקְשֶׁה לְךָ הִמָּצֵא תִּמְצָא ל"ל דְּהָא לָא מְרַבֵּינַן מִפְּרָטָא דְּשׁוֹר אֶלָּא דָּבָר הַקָּרֵב לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ וּמַסִּיק וְיֹאמַר גְּנֵבָה וְשׁוֹר וַחֲמוֹר שֶׂה וְחַיִּים וְהַכֹּל בִּכְלָל דְּאִם הִמָּצֵא תִּמְצָא תַּמְצֵי לְמֵימַר דְּאִם הִמָּצֵא תִּמְצָא סְמִיךְ וְכִבְנֵי מַעֲרָבָא ס"ל דְּאָמְרִי בִּשְׁנֵי כְּלָלוֹת הַסְמוּכִי' זֶה לָזֶה הַשֵּׁנִי פָּרֵט בֵּינֵיהֶם וְדוּגְמָ בְּכָלָל וּפָרֵט וה"ק יֹאמַר הִמָּצֵא וְשׁוֹר וּגְנֵבָה וְהַכֹּל בִּכְלָל אֲבָל הִמָּצֵא תִּמְצָא לָא חֲשִׁיב לְהוּ שְׁנֵי כְּלָלוֹת דְּדִבְּרָה תּוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם וּמִשְּׁנֵי דְּמִשּׁוֹר לְחוּדֵיהּ וְעִם שְׁנֵי כְּלָלוֹת לָא אַתֵּי וּמַסִּיק וְיֹאמַר הִמָּצֵא וְשׁוֹר וַחֲמוֹר וְשֶׂה וּגְנֵבָה וְהַכֹּל בִּכְלָל אִלּוּ כֵּן הָיִיתִי אוֹמֵר מָה הַפְּרָט מְפֹרָשׁ ב"ח וְהַשְׁתָּא מְסַיֵּם שֶׁפִּיר כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר חַיִּים הֲרֵי חַיִּים אָמוּר הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם כְּלָל וּפְרָט לְרַבּוֹת כָּל בַּעֲלֵי חַיִּים לָמָּה לִי: מִי כְּתִיב שׁוֹר בְּרֵישָׁא וַהֲדַר גְּנֵבָה דַּהֲוָה לֵיהּ פְּרָט וּכְלָל דְּנַיְמָא הַכֹּל בִּכְלָל דְּנַעֲשָׂה כְּלָל מוֹסִיף עַל הַפְּרָט גְּנֵבָה וְשׁוֹר כְּתִיב דַּהֲוָה לֵיהּ כְּלָל וּפְרָט וְשׁוֹר אִין מִדֵּי אַחֲרִינָא לָא: וְכִי תֵּימָא אֶלּוּ נָאֱמַר קַאֲמַר אִילּוּ נָאֱמַר שׁוֹר בְּרֵישָׁא וַהֲדַר גְּנֵבָה לֹא הָיָה צָרִיךְ לְכָתֹב יוֹתֵר וְלָמָּה לֹא נִכְתַּב כֵּן: אֶלּוּ נָאֱמַר שׁוֹר וּגְנֵבָה בְּתִמְיהֵי הָא וַדַּאי ה"ל פְּרָט וּכְלָל וְשַׁפִּיר קַשְׁיָא לִי' וּמַאי אִילּוּ כֵּן קַמַּהְדַּר לֵיהּ: אֶלָּא כְּדִכְתִיב קַאֲמְרִי בְּחַמֵּי' גְּנֵבָה וְשׁוֹר הָא הָוֶה לֵיהּ כְּלָל וּפְרָט וּמַאי מָה הַפְּרָט מְפֹרָשׁ דְּמַהְדַּר לֵיהּ הָא כְּלָל וּפְרָט לָא מְרַבֵּי מִידֵי: הַכֹּל בִּכְלָל דְּמִתְרַבֵּי כֹּל כְּעֵין הַפְּרָט דְּמַטְלְטֵל וְגוּפוֹ מָמוֹן: אַחַיִּים סְמִיךְ גְּנֵבָה דה"ל כְּלָלָא קַמָּא סְמִיךְ לֵיהּ אַחַיִּים דְּמַשְׁמַע לְרַבּוֹת כָּל בַּעֲלֵי חַיִּים וְדִרַשׁ כְּלָלָא בָּתְרָא וּדְרִישׁ בְּכְלָל וּפְרָט וְכְלָל וְסֵיפָא דְּקָתָנֵי וְ'אֲמַר גְּנֵבָה שׁוֹר וְשֶׂה וַחֲמוֹר וְהַכֹּל בִּכְלָל הוֹאִיל וְאַחַיִּים סְמִיךְ לֵיהּ מַאי קָשְׁיָא לִי' הָא טְפֵי לָא כְּתִיב אִם הִמָּצֵא תִּמְצָא קָשְׁיָא לֵיהּ כְּדַאֲמַר אַבַּסְקָנָא וּמֵיהוּ אַסְפְּקָהּ גְּמָרָא לְמִלְּתֵי' דְּרָבָא בְּפִרְכֵי אַחֲרִיתֵי וְלָא שָׁבַק לְאַסּוֹקֵהּ לְמִלְּתֵי': וְהָא לָא דָּמֵי כְּלָלָא בָּתְרָא דְּלָא כְּיֵל אֶלָּא בְּעֲלֵי חַיִּים לְכְלָלָא קַמָּא בְּעֲלֵי חַיִּים וְהָכִי קָא סָלְקָא דַּעְתָּךְ אִם הִמָּצֵא תִּמְצָא לְמִיכַּל אֲפִילּוּ בְּהֵמָה וְחַיָּה וְעוֹף וְשׁוּב אֵין לְךָ לְהָבִיא שֶׁאֵין בְּעֲלֵי חַיִּים אֲחֵרִים שֶׁאֵין בַּעֲלֵי חַיִּים לְשַׁאֵין בְּעֲלֵי חַיִּים אֲבָל בַּתְּחִלָּה שֶׁהָיוּ לוֹ טְעָמִים אֲחֵרִים לֹא חוֹשֵׁשׁ אִם לֹא נִתְּלַק וְהַשְׁתָּא אִצְטְרִיךְ הִמָּצֵא תִּמְצָא לְרַבּוֹת כָּל דָּבָר וְעוֹד שֶׁאִלּוּ מָה יֵּשׁ לְךָ לְהָבִיא בַּעֲלֵי חַיִּים כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר חַיִּים הֲרֵי פָּרֵט הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּים גְּנֵבָה פָּרוּשׁ כְּלָל וּפְרָט וְכְלָל לְרַבּוֹת כָּל דָּבָר וְעוֹד שֶׁאִלּוּ דְּאַמַּאי הַצָּרְךְ לוֹמַר מָה הַפְּרָט מְפֹרָשׁ ב"ח ה"ל לְמֵימַר אִלּוּ כֵּן הָיִיתִי אוֹמֵר מָה הַפְּרָט מְפֹרָשׁ דָּבָר שֶׁנִּבְלְתּוֹ מְטַמְּאָ לַאֲתוּיֵי עוֹפוֹת טְהוֹרִים וְלָא הָוֵי מְצֵי לְאַקְשׁוּיֵי תּוּ כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר חַיִּים הֲרֵי חַיִּים אֲמוּר כו' וְשַׁפִּיר אִצְטְרִיךְ הִמָּצֵא תִּמְצָא וְאוֹר"י דְּסוֹבֵר זֶה הַתַּנָּא שֶׁאֵין לָנוּ לְהָתְלוֹת זֶה הַדָּבָר בְּצַד טַמְאָה כֵּיוָן שֶׁטַּמְאָה חֲלוּקָה יוֹתֵר מִדַּאי שָׁוֶה בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא וְזֶה בְּבֵית הַבְּלִיעָה דְּזֹקֶק וְעוֹד שֶׁאִלּוּ לְמָּה לֵיהּ לְרַבָּא לְמֵימַר דְּאִם הִמָּצֵא תִּמְצָא קָא קַשְׁיָא לֵיהּ וְצָרִיךְ לְהָפֵךְ דִּבְרֵי הַבְּרַיְתָא וְלוֹמַר גְּנֵבָה וְשׁוֹר לֵימָא דְּחִזְקִיָּה אָתָא לְפָרוֹשֵׁי לְמָה כָּל הֲנֵי פָּרֵטֵי וְאַאֲמַרְתָּ הִמָּצֵא תִּמְצָא סְמִיךְ וְכִבְנֵי מַעֲרָבָא ס"ל דְּאָמְרִי בִּשְׁנֵי כְּלָלוֹת הַסְמוּכִי' זֶה לָזֶה הַשֵּׁנִי פָּרֵט בֵּינֵיהֶם וְדוּגְמָ בְּכָלָל וּפָרֵט וה"ק יֹאמַר הִמָּצֵא וְשׁוֹר וּגְנֵבָה וְהַכֹּל בִּכְלָל אֲבָל הִמָּצֵא תִּמְצָא לָא חֲשִׁיב לְהוּ שְׁנֵי כְּלָלוֹת דְּדִבְּרָה תּוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם וּמִשְּׁנֵי דְּמִשּׁוֹר לְחוּדֵיהּ וְעִם שְׁנֵי כְּלָלוֹת לָא אַתֵּי וּמַסִּיק וְיֹאמַר הִמָּצֵא וְשׁוֹר וַחֲמוֹר וְשֶׂה וּגְנֵבָה וְהַכֹּל בִּכְלָל אִלּוּ כֵּן הָיִיתִי אוֹמֵר מָה הַפְּרָט מְפֹרָשׁ ב"ח וְהַשְׁתָּא מְסַיֵּם שֶׁפִּיר כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר חַיִּים הֲרֵי חַיִּים אָמוּר הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם כְּלָל וּפְרָט לְרַבּוֹת כָּל בַּעֲלֵי חַיִּים לָמָּה לִי: מִי כְּתִיב שׁוֹר בְּרֵישָׁא וַהֲדַר גְּנֵבָה דַּהֲוָה לֵיהּ פְּרָט וּכְלָל דְּנַיְמָא הַכֹּל בִּכְלָל דְּנַעֲשָׂה כְּלָל מוֹסִיף עַל הַפְּרָט גְּנֵבָה וְשׁוֹר כְּתִיב דַּהֲוָה לֵיהּ כְּלָל וּפְרָט וְשׁוֹר אִין מִדֵּי אַחֲרִינָא לָא: וְכִי תֵּימָא אֶלּוּ נָאֱמַר קַאֲמַר אִילּוּ נָאֱמַר שׁוֹר בְּרֵישָׁא וַהֲדַר גְּנֵבָה לֹא הָיָה צָרִיךְ לְכָתֹב יוֹתֵר וְלָמָּה לֹא נִכְתַּב כֵּן: אֶלּוּ נָאֱמַר שׁוֹר וּגְנֵבָה בְּתִמְיהֵי הָא וַדַּאי ה"ל פְּרָט וּכְלָל וְשַׁפִּיר קַשְׁיָא לִי' וּמַאי אִילּוּ כֵּן קַמַּהְדַּר לֵיהּ: אֶלָּא כְּדִכְתִיב קַאֲמְרִי בְּחַמֵּי' גְּנֵבָה וְשׁוֹר הָא הָוֶה לֵיהּ כְּלָל וּפְרָט וּמַאי מָה הַפְּרָט מְפֹרָשׁ דְּמַהְדַּר לֵיהּ הָא כְּלָל וּפְרָט לָא מְרַבֵּי מִידֵי: הַכֹּל בִּכְלָל דְּמִתְרַבֵּי כֹּל כְּעֵין הַפְּרָט דְּמַטְלְטֵל וְגוּפוֹ מָמוֹן: אַחַיִּים סְמִיךְ גְּנֵבָה דה"ל כְּלָלָא קַמָּא סְמִיךְ לֵיהּ אַחַיִּים דְּמַשְׁמַע לְרַבּוֹת כָּל בַּעֲלֵי חַיִּים וְדִרַשׁ כְּלָלָא בָּתְרָא וּדְרִישׁ בְּכְלָל וּפְרָט וְכְלָל וְסֵיפָא דְּקָתָנֵי וְ'אֲמַר גְּנֵבָה שׁוֹר וְשֶׂה וַחֲמוֹר וְהַכֹּל בִּכְלָל הוֹאִיל וְאַחַיִּים סְמִיךְ לֵיהּ מַאי קָשְׁיָא לִי' הָא טְפֵי לָא כְּתִיב אִם הִמָּצֵא תִּמְצָא קָשְׁיָא לֵיהּ כְּדַאֲמַר אַבַּסְקָנָא וּמֵיהוּ אַסְפְּקָהּ גְּמָרָא לְמִלְּתֵי' דְּרָבָא בְּפִרְכֵי אַחֲרִיתֵי וְלָא שָׁבַק לְאַסּוֹקֵהּ לְמִלְּתֵי': וְהָא לָא דָּמֵי כְּלָלָא בָּתְרָא דְּלָא כְּיֵל אֶלָּא בְּעֲלֵי חַיִּים לְכְלָלָא קַמָּא בְּעֲלֵי חַיִּים וְהָכִי קָא סָלְקָא דַּעְתָּךְ אִם הִמָּצֵא תִּמְצָא לְמִיכַּל אֲפִילּוּ בְּהֵמָה וְחַיָּה וְעוֹף וְשׁוּב אֵין לְךָ לְהָבִיא שֶׁאֵין בְּעֲלֵי חַיִּים אֲחֵרִים שֶׁאֵין בַּעֲלֵי חַיִּים לְשַׁאֵין בְּעֲלֵי חַיִּים אֲבָל בַּתְּחִלָּה שֶׁהָיוּ לוֹ טְעָמִים אֲחֵרִים לֹא חוֹשֵׁשׁ אִם לֹא נִתְּלַק וְהַשְׁתָּא אִצְטְרִיךְ הִמָּצֵא תִּמְצָא לְרַבּוֹת כָּל דָּבָר וְעוֹד שֶׁאִלּוּ מָה יֵּשׁ לְךָ לְהָבִיא בַּעֲלֵי חַיִּים כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר חַיִּים הֲרֵי פָּרֵט הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּים גְּנֵבָה פָּרוּשׁ כְּלָל וּפְרָט וְכְלָל לְרַבּוֹת כָּל דָּבָר וְעוֹד שֶׁאִלּוּ דְּאַמַּאי הַצָּרְךְ לוֹמַר מָה הַפְּרָט מְפֹרָשׁ ב"ח ה"ל לְמֵימַר אִלּוּ כֵּן הָיִיתִי אוֹמֵר מָה הַפְּרָט מְפֹרָשׁ דָּבָר שֶׁנִּבְלְתּוֹ מְטַמְּאָ לַאֲתוּיֵי עוֹפוֹת טְהוֹרִים וְלָא הָוֵי מְצֵי לְאַקְשׁוּיֵי תּוּ כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר חַיִּים הֲרֵי חַיִּים אֲמוּר כו' וְשַׁפִּיר אִצְטְרִיךְ הִמָּצֵא תִּמְצָא וְאוֹר"י דְּסוֹבֵר זֶה הַתַּנָּא שֶׁאֵין לָנוּ לְהָתְלוֹת זֶה הַדָּבָר בְּצַד טַמְאָה כֵּיוָן שֶׁטַּמְאָה חֲלוּקָה יוֹתֵר מִדַּאי שָׁוֶה בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא וְזֶה בְּבֵית הַבְּ

עין משפט
נר מצוה

א מיי׳ פא׳ מהל׳ גניבה הל׳ ד, סמג עשין עא:

אי הָכִי שַׁפִּיר קָשְׁיָא לֵיהּ וּמַשְׁנֵי מְשׁוּם דְּאִית לֵיהּ פִּירְכָא אע״ג דַּהַאי פִּירְכָא לֵיתָא בַּבָּרַיְתָא הֵינוּ מְשׁוּם דְּלָא חָשׁ לְפָרָשָׁה:

מֵהֵיכָא קָמַיְתֵי לֵיהּ מִכְּלָלָא בָּתְרָא כְּלָלָא גּוּפֵּי׳ חַיִּים כְּתִיב בֵּהּ גַּם זֶה שָׁאל ה״ר אָשֶׁר מלוני״ל אֶת ר״י דְּאַפְּתִי תִּקְשֶׁה הַמָּצָא תִּמְצָא ל״ל דְּהָא כֵּיוָן דְּלָא מָצֵי לְרַבּוֹיֵי בִּכְלָל וּפְרָט וּכְלָל טְפֵי אֶלָּא בַּעֲלֵי חַיִּים מִשּׁוּם דִּכְלָלָא גּוּפֵּהּ חַיִּים כְּתִיב בֵּהּ א״כ ע״כ חַיִּים לִכְלָלָא לָא אָתְיָא דְּאִי כְּלָלָא אַמַּאי אִצְטְרִיךְ כָּל הַנָּהוּ פְּרָטֵי לֹא לִכְתּוֹב אֶלָּא גְּנֵבָה וְחַיִּים וַהֲוָה מְרַבֵּינַן נְמֵי כָּל בַּעֲלֵי חַיִּים אַלְמָא לָאו כְּלָלָא הוּא אֶלָּא פְּרָטָא וּמִפְּרָט דְּחַיִּים לְחוּד נָרְבָּה כָּל ב״ח וּמִכָּל הָנֵי פְּרָטֵי נָרְבָּה כָּל דָּבָר וְהָכִי אִיתָא בְּסִמּוּךְ אִי לְאֻתּוֹיֵי בַּעֲלֵי חַיִּים מֵחַיִּים נָפְקָא וְהַשִּׁיב ר״י דִּלְקַמָּן וַדַּאי דְּאִיכָּא כְּלָלָא וּפְרָטָא וּכְלָלָא כְּדַאֲמַר שְׁדִי שׁוֹר בֵּין הַמְּצָא תִּמְצָא קַאֲמַר שַׁפִּיר דְּמִכְּעֵין הַפְּרָט דְּשׁוֹר מְרַבֵּינַן אֲפִלּוּ דְּלָאו ב״ח דְּכָל ב״ח מִפְּרָטָא נָפְקָא אֲבָל הָכָא בְּלֹא הַמְּצָא תִּמְצָא אִי חַיִּים לָא הֲוֵי כְּלָל הֵיכִי מִתְרַבּוּ דְּלָאו ב״ח מִפְּרָטֵי כֵּיוָן דְּלֵילָא כְּלָל בָּתְרָא לְרַבּוֹיֵי מִגֵּהּ כְּעֵין הַפְּרָט וְהָאֵי שֶׁיֵּשׁ לְרַבּוֹת מֵהֶן כְּלוּם אִם נַעֲשֶׂה חַיִּים פְּרָט ע״כ צְרִיכִין אֲנוּ לְעֲשׂוֹת מֵחַיִּים כְּלָל וְיָבוֹאוּ הַפְּרָטוֹת לְמַעֵט מִן הַכְּלָל וְנֹאמַר מָה הַפְּרָט מְפֹרָשׁ דָּבָר שֶׁנִּבְלְתּוֹ מְטַמְּאָה וּמְעַט מֵהֶם עוֹפוֹת טְמֵאִים וְאע״ג דְּהַאי תַּנָּא אֵין נִרְאֶה לוֹ לְתַפֵּס צַד טָמֵא הֵינוּ דַּוְקָא לְפִי מָה שֶׁהָיָה יָכוֹל לְתַפֵּס צַד ב״ח וְרוֹצֶה לַעֲשׂוֹת כְּלָל דְּחַיִּים כְּמוֹ כְּלָל דְּגְנֵבָה אֲבָל הַשְׁתָּא דְּמַסֵּיק דְּמֵחַיִּים לֹא מַשְׁמַע אֶלָּא ב״ח וְאֵין יָכוֹל לְתַפֵּס צַד ב״ח דא״כ פְּרָטֵי לָמָּה לִי ע״כ הָיָה צָרִיךְ לְתַפֵּס צַד טָמֵא לְהָכִי אִצְטְרִיךְ הַמְּצָא. תִּמְצָא לְרַבּוֹת כָּל דָּבָר כִּדְמַסֵּיק: לְמַעוּטֵי דָּבָר שֶׁאֵין מְסִיִּם. אִית סְפָרִים דְּגָרְסִי לְאַתּוֹיֵי וּלְעֵיל (בבא קמא דף סג. ד״ה דָּבָר) מְפֹרָשׁ: אִי הָכִי שֶׁה ל״ל ה״מ לְאַקְשׁוֹיֵי שׁוֹר וְשֶׂה ל״ל דְּמִכְּעֵין הַפְּרָט דְּחַיִּים לְחוּד מְרַבֵּינַן כָּל דָּבָר אֲפִלּוּ דְּלָאו ב״ח וּלְפִי שֶׁהַגְּמָרָא הִתְחִיל דְּבָרָיו בְּשׁוֹר שֶׁהוּא רִאשׁוֹן נָקֵט הָכִי אֲבָל בָּאֱמֶת הוּא שְׁשָׁנִיהֶם מְיֻתָּרִים:

אִי הָכִי, שַׁפִּיר קַשְׁיָא לֵיהּ! מִשּׁוּם דְּאִית לֵיהּ פִּירְכָא: לְרַבּוֹת כָּל דָּבָר מֵהֵיכָא קָמַיְתֵי לֵיהּ – מִכְּלָל בָּתְרָא; כְּלָלָא גּוּפֵּיהּ ״חַיִּים״ כְּתִיב בֵּיהּ! כְּלָל וּפְרָט וּכְלָל מַאי קָא מַהֲנֵי לֵיהּ? אִי לְאֻתּוֹיֵי כָּל דָּבָר, הָא ״חַיִּים״ כְּתִיב – בַּעֲלֵי חַיִּים אִין, מִידֵּי אַחֲרִינָא לָא! מִשּׁוּם הָכָא אִיצְטְרִיךְ ״אִם הַמָּצֵא״. (א)**אָמְרִי: וְהָא שְׁנֵי כְּלָלוֹת דִּסְמִיכִי אַהֲדָדֵי נִינְהוּ! אָמַר רַבִינָא, כִּדְאָמְרִי בְּמַעְרָבָא: כָּל מָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא שְׁנֵי כְּלָלוֹת הַסְּמוּכִים זֶה לָזֶה – הַטֵּל פְּרָט בֵּינֵיהֶם, וְדוּגֶם בְּכְלָל וּפְרָט.** (ב)**שְׁדִי ״שׁוֹר״ בֵּין ״הַמָּצֵא״ לְ״תִּמְצָא״ – לְאֻתּוֹיֵי מַאי? אִי לְאֻתּוֹיֵי בַּעֲלֵי חַיִּים, מֵ״חַיִּים״ נָפְקָא! אֶלָּא לְאֻתּוֹיֵי דָּבָר שֶׁאֵין בַּעֲלֵי חַיִּים, וּדְרוֹשׁ הָכִי: מָה הַפְּרָט מְפוֹרָשׁ – דָּבָר הַמִּטַּלְטֵל וְגוּפוֹ מָמוֹן, אַף כֹּל דָּבָר הַמִּטַּלְטֵל וְגוּפוֹ מָמוֹן. וְתוּ שְׁדִי ״חֲמוֹר״ בֵּין ״הַמָּצֵא״ לְ״תִּמְצָא״ – לְאֻתּוֹיֵי מַאי? אִי לְאֻתּוֹיֵי דָּבָר שֶׁאֵין בַּעֲלֵי חַיִּים, מִשּׁוֹר נָפְקָא! אֶלָּא לְאֻתּוֹיֵי דָּבָר מְסוּיָּם. אִי הָכִי, ״שֶׂה״ לָמָּה לִי? אֶלָּא רִיבָּה וּמִיעֵט וְרִיבָּה הוּא, כִּדְתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. דְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: ״בַּמִּים״ ״בַּמַּיִם״ שְׁתֵּי פְּעָמִים – אֵין זֶה אֶלָּא רִיבָּה וּמִיעֵט וְרִיבָּה; רִיבָּה הַכֹּל. מַאי רַבִּי – רַבִּי כֹּל מִילֵּי? אִי הָכִי, כֹּל הָנֵי פְּרָטֵי לָמָּה לִי? חַד לְמַעוּטֵי קַרְקַע, וְחַד לְמַעוּטֵי עֲבָדִים, וְחַד לְמַעוּטֵי שְׁטָרוֹת. ״גְּנֵיבָה״ וְ״חַיִּים״ – לְכְדָרַב, דְּאָמַר: אַחַיֵּיהּ לְקָרֵן כְּעֵין שֶׁגָּנַב. וּלְמַאן דְּאָמַר חַד בְּגָנַב וְחַד בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב, וְגָנַב עַצְמוֹ נָפְקָא לֵיהּ מִ״אִם יִמָּצֵא הַגַּנָּב״, הַאי ״אִם הִמָּצֵא תִּמָּצֵא״ מַאי דָּרֵישׁ בֵּיהּ? מִבְּעֵי לֵיהּ לְכְדָרָבָא בַּר אֲהִילַאי, דְּאָמַר רָבָא בַּר אֲהִילַאי: מַאי טַעְמָא דְּרַב, דְּאָמַר: מוֹדֶה בְּקָנָס וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ עֵדִים – פָּטוּר? דִּכְתִיב: ״אִם הִמָּצֵא תִּמָּצֵא״ – אִם הִמָּצֵא בְּעֵדִים, תִּמָּצֵא בְּדַיָּינִים; פָּרַט לְמַרְשִׁיעַ אֶת עַצְמוֹ. וּלְמַאן דְּאָמַר חַד בְּגָנַב וְחַד בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב, דְּהַאי ״אִם הִמָּצֵא תִּמָּצֵא״ מַפִּיק לֵיהּ לְגָנַב עַצְמוֹ, מַרְשִׁיעַ עַצְמוֹ מְנָלַן? מִ״אֲשֶׁר יַרְשִׁיעֶנּוּ אֱלֹהִים״ – וְלֹא הַמַּרְשִׁיעַ אֶת עַצְמוֹ. וּלְמַאן דְּאָמַר חַד בְּגָנַב וְחַד בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב, דְּאִיתֵּי לֵיהּ מִ״הָאֱלֹהִים יַרְשִׁיעֶנּוּ״, מַאי ״אֲשֶׁר יַרְשִׁיעֶנּוּ״ מַאי דָּרֵישׁ בֵּיהּ? אָמַר לָךְ: הַהוּא מִיבְּעֵי לֵיהּ לְמוֹדֶה בְּקָנָס – דְּאִי לָאו אִיהוּ ה״ל כְּלָל וּפְרָט וְאֵין בַּכְּלָל אֶלָּא מַה שֶּׁבַּפְּרָט הִלְכָךְ לָא דָּרְשִׁינַן מִנֵּהּ אֶלָּא בַּעֲלֵי חַיִּים וּבְטֵל לֵיהּ כְּלָל וּפְרָט דְּאע״ג דְּדָרֵשׁ תְּנָא דְּבֵי ר׳ יִשְׁמָעֵאל בְּעַלְמָא כְּלָלָא דִּלָּא כְּדֵמֵי (לֵיהּ פְּרָטָא) הָנֵי מִילֵּי לְרַבּוֹיֵי מִדֵּי דַּהֲוֵי בִּכְלָלָא בָּתְרָא: לְהָכִי אִצְטְרִיךְ אִם הִמָּצֵא תִּמָּצֵא לְמִדְרַשׁ כְּלָלֵי מִנַּהּ: וְהָא תֵּרֵי כְּלָלֵי דִּסְמִיכִי נִינְהוּ וְאָזַל: וְהָא תֵּרֵי כְּלָלֵי דִּסְמִיכִי נִינְהוּ הִמָּצֵא תִּמָּצֵא וְהֵיכִי מָצֵי לְמִדְרַשׁ מִנַּיְיהוּ כְּלָל וּפְרָט וּכְלָל: הַטֵּל פְּרָט הַכָּתוּב בֵּצַיְדָן בֵּינֵיהֶן: אֶלָּא לַאֻתּוֹיֵי דָּבָר הַמַּסִּים אִין אֲבָל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְסִיִּם לֹא וּמַרִיבּוּיָא דְּרָשִׁינַן לֵיהּ וְלֹא מִמַּשְׁמַעוּתֵיהּ דְּיֵשׁ בַּהֶמּוֹת הַרְבֵּה שֶׁאֵין בָּהֶן סִימָן דְּאִי מִמַּשְׁמַעוּתֵיהּ דְּקָרָא נָפְקָא תִּפּוֹק מִכְּעֵין הַפְּרָט דְּשׁוֹר: ה״ג דְּתָנָא דְּבֵי ר׳ יִשְׁמָעֵאל בְּמִים בַּמַּיִם ב׳ פְּעָמִים וְלֹא גָּרַס כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בַּמַּיִם בַּמַּיִם תֹּאכְלוּ כָּל אֲשֶׁר בַּמַּיִם כֹּל אֲשֶׁר לוֹ סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת בַּמַּיִם הוֹאִיל וּכְלָלִים סְמוּכִים הֵם וְהַפְּרָט אֵינוֹ בֵּינֵיהֶן אֶלָּא אַחֲרֵיהֶם כְּתִיב בַּיַּמִּים וּבַנְּחָלִים דְּמִשְׁמַע דַּיְמִים וּנְחָלִים הוּא דְּבָעֵינַן סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת אֲבָל שִׁיחִין וּמְעָרוֹת לֹא אֵין זֶה נִדְרָשׁ בִּכְלָל וּפְרָט דְּלֹא לְתַרְבֵּי אֶלָּא כְּעֵין הַפְּרָט אֶלָּא בְּרִבָּה וּמִעֵט וְרַבָּה וְאַתְרַבֵּי כָּל מִלֵּי אֶלָּא דְּמִעוּט מְהַנֵּי לְמִעוּטֵי פּוּרְתָּא חָדָא מִלְּתָא וְתוּ לָא: חַד לְמַעוּטֵי קַרְקַע כו' וְעַד הַשְׁתָּא לָא מְצֵי לְתַרוֹצֵי הָכִי דְּכִי הֲוָה דַּיְנִינַן לְהוּ בִּכְלָל וּפְרָט לָא הֲוָה מִתְרַבֵּי כְּעֵין הַפְּרָט אֶלָּא דָּבָר הַמִּטַּלְטֵל וְגוּפוֹ מָמוֹן וּמִמֵּילָא הֲוֵי מְמַעֲטִי כָּל הָנֵי: אַחֲיֵיהּ לְקָרֵן כְּעֵין שֶׁגָּנַב לְקַמָּן הֵיא בְּשָׁמְעָתִין דְּאִם גָּנַב בְּהֵמָה וְהַכְחָשָׁה אוֹ הוֹזְלָה מְשַׁלֵּם כְּשָׁעַת הַגְּנֵבָה דִּכְתִיב חַיִּים הַחַיָּהוּ לְקָרֵן שֶׁל גְּנֵבָה שְׁהֵא שָׁלֵם: מ״ט דְּרַב לְקַמֵּהּ הֵיא בְּהַאי פִּרְקָא: אִם הִמָּצֵא בְּעֵדִים אִם תִּחְלָה תִּמָּצֵא בְּעֵדִים תִּמָּצֵא הַכָּפֶל שֶׁהוּא קְנָס בְּדַיָּנִין: פָּרַט לְמַרְשִׁיעַ אֶת עַצְמוֹ אע״פ שֶׁבָּאוּ עֵדִים אַחֲרֵי כֵן אֵין מְשַׁלֵּם כָּפֶל: הַהוּא מִבְּעֵי לֵי׳ לְמוֹדֶה בְּקָנָס דְּפָטוּר אִם לֹא בָּאוּ עֵדִים אַחֲרֵי כֵן וְאַיְתֵּר לֵיהּ אִם הִמָּצֵא תִּמָּצֵא לְפָטוּר אֲפִלּוּ בָּאוּ עֵדִים דְּאִי לָא כְּתִיב אֶלָּא חַד קְרָא הָוֶה מוֹקְמִינַן לֵיהּ בְּלֹא בָּאוּ עֵדִים: כָּל הָנֵי פְּרָטֵי לָמָּה לִי אִי לְמַעוּטֵי קַרְקָעוֹת וַעֲבָדִים וּשְׁטָרוֹת כְּדַאֲמַרַן הָא אִמְּעִיטוּ לְהוּ לְהָנֵךְ מֵהָנֵךְ פְּרָטֵי דִּכְתִיבִי בַּעַל כָּל דָּבָר פָּשׁט: שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ בֵּהּ אִם הִמָּצֵא בְּעֵדִים תִּמָּצֵא בְּדַיָּנִין פְּרָט לְמוֹדֶה בְּקָנָס: וְאֵימָא גְּנֵב עַצְמוֹ לֹא יְשַׁלֵּם כָּפֶל עַד שֶׁיִּשָּׁבַע לְשָׁקֵר הוֹאִיל וּמִקְּרֵאי דִּלְעֵיל נָפְקָא לַן גְּנֵב עַצְמוֹ:

מסורת הש״ס

א בכורות נא.; חולין סו:; זבחים מד.; שבועות ה.

ב בכורות נא.; שבועות לו:; בבא מציעא נז:; שבועות מב:; שבועות ד:; לעיל סב:; לקמן קיז:

ג סוטה ג.; מנחות י.; שבועות יט.

ד לעיל י:

גליון הש״ס

תוס׳ ד״ה אי הכי שה למה לי ה״מ לאקשויי. עיין תשובת מהר״י אדריבי סי׳ שלד:

תורה אור השלם

אֶת־זֶה תֹּאכְלוּ מִכֹּל אֲשֶׁר בַּמָּיִם כֹּל אֲשֶׁר־לוֹ סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת בַּמַּיִם בַּיַּמִּים וּבַנְּחָלִים אֹתָם תֹּאכֵלוּ [ויקרא יא, ט]

כִּי־יִתֵּן אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ כֶּסֶף אוֹ־כֵלִים לִשְׁמֹר וְגֻנַּב מִבֵּית הָאִישׁ אִם־יִמָּצֵא הַגַּנָּב יְשַׁלֵּם שְׁנָיִם אִם־לֹא יִמָּצֵא הַגַּנָּב וְנִקְרַב בַּעַל־הַבַּיִת אֶל־הָאֱלֹהִים אִם־לֹא שָׁלַח יָדוֹ בִּמְלֶאכֶת רֵעֵהוּ [שמות כב, ו-ז]

כִּי־יִתֵּן אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ כֶּסֶף אוֹ־כֵלִים לִשְׁמֹר מֵבִית הָאִישׁ אִם־יִגָּנֵב יְשֻׁלַּם שְׁנָיִם [שמות כב, ו]

אִם־הַמָּצֵא תִּמָּצֵא בְיָדוֹ הַגְּנֵבָה מִשּׁוֹר עַד־חֲמוֹר עַד־שֶׂה חַיִּים שְׁנַיִם יְשַׁלֵּם [שמות כב, ג]

עַל־כָּל־דְּבַר־פֶּשַׁע עַל־שׁוֹר עַל־חֲמוֹר עַל־שֶׂה עַל־שַׂלְמָה עַל־כָּל־אֲבֵדָה אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי־הוּא זֶה עַד הָאֱלֹהִים יָבֹא דְּבַר־שְׁנֵיהֶם אֲשֶׁר יַרְשִׁיעֻן אֱלֹהִים יְשַׁלֵּם שְׁנַיִם לְרֵעֵהוּ [שמות כב, ח]

מסורת הש״ס

א בבא מציעא י:; גיטין עז.; בבא מציעא נו:; סנהדרין עב: ב בבא מציעא מג.

ג תוספתא בבא קמא; שבועות לז:; לקמן קו.

גליון הש״ס

גמרא אמר רב ששת אמינא כי ניים. לעיל דף מז ע״ב ושם״נ: תוס׳ ד״ה לכתוב וכו׳ וכן בהחובל גבי ורפא ירפא. וכן תענית ג ע״א מנחות יז ע״ב:

תורה אור השלם

אִם־תִּמְצָא תְּמֻצָּא בְיָדוֹ הַגֵּנֵבָה מִשּׁוֹר עַד־חֲמוֹר עַד־שֶׂה חַיִּים שְׁנָיִם וגו׳ [שמות כב, ג]

אם המצא תמצא בידו, אבל אם לא שחט ולא גנו [פירושי רד״צ הופמן על שמות כב:ג, א]

עין משפט
נר מצוה

א מיי׳ פא׳ מהל׳ גניבה הל׳ יד, סמג עשין עא, טוש״ע חו״מ סי׳ שנד סעי׳ ג:

ב סמג עשין עא:

ג מיי׳ פא׳ מהל׳ גניבה הל׳ יג, טוש״ע חו״מ סי׳ שנד סעי׳ ד:

ד טוש״ע חו״מ סי׳ שנד סעי׳ א:

ה מיי׳ פא׳ מהל׳ גניבה הל׳ יג, טוש״ע חו״מ סי׳ שנד סעי׳ ד:

ו טוש״ע חו״מ סי׳ שנד סעי׳ ג:

ז מיי׳ פא׳ מהל׳ גניבה הל׳ יד:

ח מיי׳ פג׳ מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ א, סמג עשין עא, טוש״ע חו״מ סי׳ שסב סעי׳ י:

ט מיי׳ פא׳ מהל׳ גניבה הל׳ יד:

י מיי׳ פג׳ מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ ג, סמג עשין עא, טוש״ע חו״מ סי׳ שסב סעי׳ יא:

יא סמג עשין עא:

יב מיי׳ פא׳ מהל׳ שבועות הל׳ ח:

יג מיי׳ פא׳ מהל׳ שבועות הל׳ ט:

יד מיי׳ פז׳ מהל׳ שבועות הל׳ א:

טו מיי׳ פז׳ מהל׳ שבועות הל׳ ב, סמג לאוין רמח:

טז מיי׳ פד׳ מהל׳ גניבה הל׳ א, טור חו״מ סי׳ שנב:

כְּחוּשָׁה וְהַשְׁמִינָהּ כו' הַגֵּנֵב פִּטְמָהּ וְקִשְׁיָא לְרַב דְּאָמַר תַּשְׁלוּמֵי ד' וְה' כִּשְׁעַת אֵין לִי אֶלָּא בְּיָדוֹ פִּי' שֶׁגְּנָבוֹ בְּיָדוֹ מַמָּשׁ גְּנוֹ חֲצֵרוֹ כְּלוֹמַר שֶׁהִכְנִיסָהּ בְּמַקָּל מֵחֲצֵרוֹ שֶׁל בעה"ב וְנִכְנְסָה לְגִנּוֹ חֲצֵרוֹ וְקַרְפֵּפוֹ וְאִצְטְרִיךְ לְרַבּוֹיֵי חָצֵר לְאַשְׁמוֹעִינַן דְּחָצֵר קוֹנָה אַף לְחוֹבְתּוֹ דְּלָא תֵּימָא כֵּיוָן דְּמִיָּא וְאֵין שְׁלִיחַ לְדָבָר עֲבֵרָה קמ"ל דְּקוֹנָה כְּדְמְפָרֵשׁ בפ"ק דב"מ (דף י:) דְּיֵשׁ שְׁלִיחַ לְדָבָר עֲבֵרָה הֵיכָא דְּשָׁלִיחַ לְאו בַּר חִיּוּבָא הוּא וְכֵן מוֹכֵחַ הָתָם כִּדְפָרֵשׁית: לְכְתֹּב אוֹ אִם הִמְצֵא הִמְצֵא אוֹ תִּמְצָא תִּמְצֵא מַשְׁמַע דְּאוֹרְחֵהּ דִּקְרָא לְכְתֹּב ב' פְּעָמִים תֵּבָה אַחַת וְכֵן בְּהַחוֹבֵל (לְקַמָּן בָּבָא קַמָּא פה.) גְּבִי וְרַפֹּא יְרַפֵּא וְקָשֶׁה. דִּבְרֵישׁ הָיוּ בּוֹדְקִין (סַנְהֶדְרִין דף מ: וְשָׁם ד"ה מִדַּהֲוָה) קָאָמַר גְּבֵי גז"ש דְּהֵיטֵב הֵיטֵב דְּמַפְקָה מדה"ל לְמִכְתַּב אוֹ דְּרוֹשׁ תִּדְרֹשׁ אוֹ חָקוֹר תַּחְקֹר מִדְּשַׁנֵּי קְרָא בְּדִבּוּרֵהּ בְּהֵיטֵב כּוּ' מַשְׁמַע דְּאִי הֲוָה כָּתַב הָכִי לָא הֲוָה מַפְקָה וְאַמַּאי אִבָּתֵי הֲוָה מַפְקָה מִדַּהֲוֵי לֵיהּ לְמִכְתַּב אוֹ דְּרוֹשׁ דִּרוֹשׁ אוֹ תַּחְקֹר תַּחְקֹר וי"ל דְּאֵין ה"נ אֶלָּא מִשּׁוּם דְּאֵין יוֹרֵד לְאוֹתָהּ סְבָרָא וְנִיחָא לֵיהּ לְמִנְקַט כָּפֵל לְשׁוֹן הַשָּׁגוּר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת כְּמוֹ הַעֲנֵיק תַּעֲנִיק נָתוֹן תִּתֵּן (דְּבָרִים ט"ו:י"ד): גּוֹפָא אָמַר רַב קֶרֶן כְּעֵין שָׁגְנַב בְּמַסְקָנָא דְּמִלְּתָא אָמְרִינַן דְּרַב אַיֵּרֵי לְעִנְיַן יְקָרָא וְזוֹלָא וא"ת וּמַאי קמ"ל מַתְנִיתִין הֵיא בְּרֵישׁ הַגּוֹזֵל קָמָא (לְקַמָּן בָּבָא קַמָּא דף צג:) כָּל הַגּוֹזְלִין מְשַׁלְּמִין כִּשְׁעַת הַגְּזֵלָה וא"ג דְּמַתְנִי' מַשְׁמַע דְּלְעִנְיַן שִׁנּוּי אַיֵּרֵי כְּגוֹן עֵצִים וַעֲשָׂאָן כֵּלִים וְהָתָם (דף צו:) נָמֵי קָאָמַר בגמ' כָּל הַגּוֹזְלִים מְשַׁלְּמִים כִּשְׁעַת הַגְּזֵלָה לְאֻתּוּיֵי דר' אִלְעַאי גָּזַל טָלֶה וְנַעֲשָׂה אַיִל נַעֲשָׂה שִׁנּוּי בְּיָדוֹ וּקְנָאוֹ מ"מ לְעִנְיַן יְקָרָא וְזוֹלָא נָמֵי אַיֵּרֵי כִּדְמוֹכַח בְּסוֹף הַמַּפְקִיד (ב"מ דף מג.) דְּמַיְתֵי לֵהּ אַיְקָרָא וְזוֹלָא וְכֵן פָּרָק כָּל שָׁעָה (פְּסָחִים דף לב.) גְּבֵי אוֹכֵל

(א)אֵין לִי אֶלָּא יָדוֹ, גַּגּוֹ חֲצֵירוֹ וְקַרְפֵּיפוֹ מְנַיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אִם הִמָּצֵא תִּמָּצֵא" מִכָּל מָקוֹם! אִם כֵּן, לִימָּא קְרָא אוֹ "הִמָּצֵא הִמָּצֵא" אוֹ "תִּמָּצֵא תִּמָּצֵא"; מִדְּשַׁנֵּי קְרָא, שְׁמַע מִינַּהּ תַּרְתֵּי. אגּוֹפָא – אָמַר רַב: קֶרֶן – כְּעֵין שָׁגְנַב. תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל וְתַשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה – כִּשְׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין. מַאי טַעְמָא דְּרַב? אָמַר קְרָא: "גְּנֵיבָה" וְ"חַיִּים". אַמַּאי קָאָמַר רַחֲמָנָא "חַיִּים" בִּגְנֵיבָה? אַחַיֵּיהּ לְקֶרֶן כְּעֵין שָׁגְנַב. בואָמַר רַב שֵׁשֶׁת: אָמֵינָא, כִּי נַיְיִם וְשָׁכֵיב רַב אָמַר לָהָא שְׁמַעְתָּא. דְּתַנְיָא: כְּחוּשָׁה וְהִשְׁמִינָהּ – מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל וְתַשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה כְּעֵין שָׁגְנַב. ז"אָמְרִי, מִשּׁוּם דַּאֲמַר לֵיהּ: "אֲנָא פַּטֵּימְנָא וְאַתְּ שָׁקְלַתְּ?!" ח"תְּא שְׁמַע: שְׁמֵינָה וְהִכְחִישָׁהּ – מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל וְתַשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה כְּעֵין שָׁגְנַב! טהָתָם נָמֵי – מִשּׁוּם דְּאָמְרִינַן לֵיהּ: מָה לִי קַטְלַהּ כּוּלַּהּ, מָה לִי קַטְלַהּ פַּלְגָא. כִּי קָאָמַר רַב – בְּיוֹקְרָא וְזוֹלָא הוּא דְּקָאָמַר. זחכ(ב)"הֵיכִי דָּמֵי? אִילֵּימָא דְּמֵעִיקָּרָא שָׁוְיָא זוּזָא, וּלְבַסּוֹף שָׁוְיָא אַרְבָּעָה זוּזֵי – קֶרֶן כְּעֵין שָׁגְנַב; לֵימָא פְּלִיגָא דְּרַב אַדְּרַבָּה? דְּאָמַר רַבָּה: הַאי מַאן דְּגָזַל חֲבִיתָא דְּחַמְרָא מֵחַבְרֵיהּ, מֵעִיקָּרָא שָׁוְיָא זוּזָא וּלְבַסּוֹף שָׁוְיָא אַרְבָּעָה זוּזֵי, תַּבְרַהּ אוֹ שְׁתַיֵּיהּ – מְשַׁלֵּם אַרְבָּע[ה]. אִיתְּבַר מִמֵּילָא – מְשַׁלֵּם זוּזָא. טאָמְרִי: כִּי קָאָמַר רַב – כְּגוֹן דְּמֵעִיקָּרָא שָׁוְיָא אַרְבָּע[ה] וּלְבַסּוֹף שָׁוְיָא זוּזָא; קֶרֶן – כְּעֵין שָׁגְנַב, תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל וְתַשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה כְּעֵין שָׁגְנַב – כִּשְׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין. יאטיתָנֵי רַבִּי חֲנִינָא לְסִיּוּעֵיהּ לְרַב: בַּעַל הַבַּיִת שֶׁטָּעַן טָעֲנַת גַּנָּב בְּפִקָּדוֹן, וְנִשְׁבַּע, וְהוֹדָה, וּבָאוּ עֵדִים – אִם עַד שֶׁלֹּא בָּאוּ עֵדִים הוֹדָה, מְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחוֹמֶשׁ וְאָשָׁם; וְאִם מִשֶּׁבָּאוּ עֵדִים הוֹדָה – מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל וְאָשָׁם, וְחוּמְשׁוֹ עוֹלֶה לוֹ בִּכְפֵילוֹ; דִּבְרֵי רַבִּי יַעֲקֹב.

וַחֲכָמִים

תְּרוּמָה דְּקָאָמַר הֵיכָא דְּמַעְקְרָא שָׁוְיָא ד' וּלְבַסּוֹף שָׁוְיָא זוּזָא לָא תִּבְעֵי לְךָ דְּוַדַּאי לְפִי דָּמִים מְשַׁלֵּם דְּלָא גָּרַע מִגְּזֵלָן דְּתָנַן כָּל הַגּוֹזְלִים מְשַׁלְּמִים כִּשְׁעַת הַגְּזֵלָה וי"ל דְּעִקַּר רַב לָא אָתָא לְאַשְׁמוֹעִינַן אֶלָּא תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל וְתַשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה כִּשְׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין וְהָא דְּקָאָמַר מ"ט דְּרַב אַתַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל וְתַשְׁלוּמֵי ד' וְה' קָא בָּעֵי וה"פ אָמַר קְרָא גְּנֵבָה וְחַיִּים אַחַיֵּיהּ לְקֶרֶן כְּעֵין שָׁגְנַב וּמִשְׁמַע לֵיהּ דְּזוֹקֵא לְקֶרֶן וְלֹא תַּשְׁלוּמֵי ד' וְה' וא"ת בְּהַגּוֹזֵל קָמָא (לְקַמָּן בָּבָא קַמָּא דף קה.) דְּאָמַר רָבָא גָּזַל שְׁלֹשׁ אֲגָדוֹת בַּג' פְּרוּטוֹת וְהוֹזְלוּ וְעָמְדוּ עַל ב' חַיָּב לְהַחֲזִיר לוֹ אַחַת וּתְנָא תּוּנָא גָּזַל חָמֵץ וְעָבַר עָלָיו הַפֶּסַח אַמַּאי לָא מַיְיתֵי רְאָיָה מִמַּתְנִי' דְּכָל הַגּוֹזְלִים מְשַׁלְּמִין כִּשְׁעַת הַגְּזֵלָה כֵּיוָן דִּלְעִנְיַן יְקָרָא וְזוֹלָא נָמֵי אַיֵּרֵי וי"ל דְּמִמַּתְנִיתִין דְּכָל הַגּוֹזְלִים לָא מְצֵי מַיְתֵי דְּהָתָם אִם אִיתָא לְגְזֵלָה בְּעַיִן הָוְיָא בַּת הַשְׁבָּה וּלְהֵכִי כִּי לֵיתֵא נָמֵי בְּעַיִן מְשַׁלֵּם כִּשְׁעַת הַגְּזֵלָה אֲבָל גַּבֵּי אֲגֻדָּה דְּאִם אִיתָא בְּעַיִן לָא הָוְיָא בַּת הַשְׁבָּה דְּהַשְׁתָּא לָא שָׁוְיָא פְּרוּטָה הָוֵה אָמִינָא דְּכִי לֵיתֵא נָמֵי לֹא מְשַׁלֵּם אֲבָל מֵהֵהִיא דְּחָמֵץ וְעָבַר עָלָיו הַפֶּסַח מַיְיתֵי שַׁפִּיר דְּאִלּוּ הָוֵי בְּעַיִן לָא שָׁוֵי מִידֵּי אַפֵּ"ה הֵיכָא דְּלֵיתָא בְּעַיִן מְשַׁלֵּם כִּדְמַעְקְרָא וּבְפֶרֶק כָּל שָׁעָה (פְּסָחִים דף לב.) הָוֵי מָצֵי לְאָתוּיֵי מֵהֵהוּא דְּגָזַל חָמֵץ דְּמְשַׁלֵּם כִּדְמַעְקְרָא אֶלָּא דְּנִיחָא לֵיהּ לְהָבִיא מֵהֵיכָא דְּכָל הַגּוֹזְלִים שֶׁהִיא שְׁנוּיָה תְּחִלָּה וְעוֹד אוּר"י דְּמִגְּזֵל חָמֵץ לֹא מְצֵי לְמֵדַק כְּלָל דִּלְפִי דְּמִים מְשַׁלֵּם הֵיכָא דְּמַעְקְרָא שָׁוְיָא ד' וּלְבַסּוֹף שָׁוְיָא זוּזָא דְּה"א דְּגַבֵּי חָמֵץ כִּי לֵיתֵא בְּעַיִן לְשַׁלּוּמֵי לֵיהּ חָמֵץ מֵעַלְיָא כְּאוֹתָהּ שֶׁגָּזַל דִּלְפִי מִדָּה מְשַׁלֵּם אֲבָל לֹא

כְּדָמִים שֶׁל שָׁעַת הַגְּזֵלָה: דְּתַנְיָא כְּחוּשָׁה וְהִשְׁמִינָהּ כו' תֵּימָה הֵיכִי ס"ד דְּרַב שֵׁשֶׁת שָׁדְּבַר רַב בְּכָחוּשָׁה וְהִשְׁמִינָהּ דְּא"כ הָיָה מִגְּרַע מִגְּרַע כֹּחוֹ שֶׁל קֶרֶן וּמִמִּלְּתֵהּ דְּרַב מִשְׁמַע שֶׁבָּא לְיַסּוֹת כֹּחוֹ שֶׁל קֶרֶן וְלִגְרֹעַ כֹּחַ כָּפֶל וד' וְה' דְּקָאָמַר אַחֲיֵהּ לְקֶרֶן דְּוֹקָא כְּעֵין שָׁגְנַב וְאַחֲיֵהּ מִשְׁמַע לְשׁוֹן יְפוּי כֹּחַ וי"ל דְּאַחְיֵהּ אֵין לְשׁוֹן יְפוּי אֶלָּא לְשׁוֹן תַּשְׁלוּמִים וְכָל דָּבָר שֶׁמַּשְׁלִים הַחִסָּרוֹן נִכְנָס בְּסוֹף שְׁמַעְתִּין דְּקָאָמַר . טְלָאִים כְּדְמַעְקְרָא [מְשֻׁלָּם] כָּפֶל ד' וְה' כְּשֶׁל עַכְשָׁו מִשְׁמַע אֲפִי' מֵעִקָּרָא שָׁוְיָא זוּזָא וּלְבַסּוֹף ד' דַּומְיָא דְּטָלֶה וְנַעֲשָׂה אַיִל מְשֻׁלָּם כָּפֶל כִּי הַשְׁתָּא לְפִי' ר"י דִּלְקַמָּן וְשָׁם אֲפֵרֵשׁ בע"ה וּמִיהוּ ר"ת פִּי' בע"א לְקַמָּן דְּלִגְרֹעַ כֹּחַ הַכָּפֶל

קָאָמַר רַב כִּשְׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין וְלֹא לְיַפּוֹת: אֲנָא מְפַטֵּמְנָא וְאַתְּ שָׁקְלַתְּ מַשְׁמַע דִּכְשֶׁנִּתְפַּטְּמָה מֵאֵילֶיהָ הָוֵי כִּשְׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין וּלְפִי זֶה הָוֵה מָצֵי לְאוֹקְמֵי מִלְּתֵהּ דְּרַב כְּשֶׁנִּתְפַּטְּמָה מֵאֵילֶיהָ וְלָא הָוֵה צָרִיךְ לְאוֹקְמֵהּ בְּיֵקְרָא וְזוֹלָא וּמִיהוּ לְפִי הָאֱמֶת אֲפִי' כְּשֶׁנִּתְפַּטְּמָה מֵאֵילֶיהָ מְשַׁלֵּם כָּפֶל ד' וְה' כְּעֵין שָׁגְנַב כְּמוֹ בְּטָלֶה וְנַעֲשָׂה אַיִל דְּאָמַר לְקַמָּן דְּמִשְׁלֵם כָּפֶל ד' וְה' כְּעֵין שָׁגְנַב וְאֲפִי' שִׁנּוּי לָא קָנֵי מִשּׁוּם דְּאָמַר לֵיהּ אַטּוּ תּוֹרָא גְּנַבֵי מִנֵּהּ דִּיכְרָא גְּנַבֵי מִנֵּהּ הָכָא נָמֵי כְּשֶׁנִּתְפַּטְּמָה מֵאֵילֶיהָ מְצֵי אָמַר לֵיהּ אַטּוּ שְׁמֵנָה גְּנַבֵי מִנֵּהּ דְּזוֹקָא בְּיֵקְרָא וְזוֹלָא הוּא דְּקָאָמַר רַב כָּפֶל ד' וְה' כְּשֶׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין דְּלָא שַׁיְיךְ לְמֵימַר אַטּוּ יֵקְרָא גְּנַבֵי מִנֵּהּ וְטַעֲמָא אָפְרֵשׁ לְקַמָּן בע"ה גַּבֵּי

הָא דְּקָאָמַר טָלֶאִים כְּדְמַעְקְרָא דְּמִים כְּשֶׁל עַכְשָׁו: מַה לִּי קַטְלַהּ כַּלָּהּ מ"ל קַטְלַהּ פַּלְגָא פ"ה מִשּׁוּם דְּהַכָּחָשָׁה אַתְּחָלָה דְּטָבְיְחָה הִיא וְקָשֶׁה לר"י דְּלָא שַׁיְיכָא הַכָּחָשָׁה לְטָבְיְחָה הוֹרָגָהּ כַּלָּהּ בְּעִנְיָן זֶה לֹא הָיָה בָּהּ דִּין ד' וְה' אֶלָּא הֵכִי פֵּרוּשׁ מַה לִּי קַטְלַהּ כַּלָּהּ דְּאֵין הוֹלְכִין בָּתַר הַדָּמִים דְּהַשְׁתָּא דְּקָנְאָהּ בְּשִׁנּוּי וְאֵינָהּ שֶׁל נִגֵּנֵב אֶלָּא בָּתַר מַעְקְרָא שֶׁהָיְתָה שָׁלוֹ וה"ה בְּקַטְלַהּ פַּלְגָא וּלְפִי זֶה ה"ה בְּהַכָּחָשָׁה מִמֵּילָא דְּמִשְׁלֵם כִּדְמַעְקְרָא דְּמָה לִי מַתָּה כַּלָּהּ מָה לִי מַתָּה פַּלְגָא וַאֲפִי' מֵאֵילֶיהָ יֵשׁ לְחַיְּבוֹ כִּדְמַעְקְרָא שֶׁהָיְתָה שֶׁל נִגֵּנֵב וְלָא בָּתַר הַשְׁתָּא וְכִי קָא מְשַׁנֵּי וּמוֹקֵי מִלְּתָא דְּרַב בְּיֵקְרָא וְזוֹלָא לֹא הָוֵה מָצֵי לְאוֹקְמֵי בְּכָחָשָׁה דְּמִמֵּילָא כְּשֶׁנִּתְפַּטְּמָה מֵאֵילֶיהָ כַּלָּהּ מ"ל קַטְלַהּ כַּלָּהּ פַּלְגָא כְּלוֹמַר אֲפִי' לְמָ"ד אֵין לְשַׁחִיטָה אֶלָּא לְבַסּוֹף וְלֹא מְחַיֵּב ד' וְה' עַד שֶׁיִּשְׁחֲטֶנָּה קֹדֶם שְׁחִיטָה א"כ כִּי קַטְלַהּ פַּלְגָא נָמֵי דְּהַנְיָא הַכְחָשָׁה לָא אַזְלִינַן בָּתַר הַשְׁתָּא אֶלָּא בָּתַר מַעְקְרָא וּלְפִי טַעַם זֶה ה"מ לְאוֹקְמֵהּ מִלְּתֵי' דְּרַב בְּהַכָּחָשָׁה מִמֵּילָא:

עין משפט נר מצוה

א מיי׳ פד׳ מהל׳ גניבה הל׳ א:
ב מיי׳ פד׳ מהל׳ גניבה הל׳ ו:
ג מיי׳ פז׳ מהל׳ שבועות הל׳ טו:
ד מיי׳ פז׳ מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ יב:
ה מיי׳ פז׳ מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ יג:
ו מיי׳ פא׳ מהל׳ גניבה הל׳ יג:
ז מיי׳ פב׳ מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ יד, טור חו״מ סי׳ שנג:
ח מיי׳ פא׳ מהל׳ גניבה הל׳ יג:
ט מיי׳ פב׳ מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ יד, טור חו״מ סי׳ שנג:
י מיי׳ פד׳ מהל׳ איסורי המזבח הל׳ טו:
יא מיי׳ פד׳ מהל׳ איסורי המזבח הל׳ יח, סמג לאוין שטז:

כְּפֵילָא אַרְבַּע וְחוּמְשָׁא זוּזָא לְפִי מַה שפ"ה דְּחוּמְשָׁא עוֹלֶה לוֹ בִּכְפֵילָא שְׁמְשַׁלֵּם אֶת הַכֶּפֶל וְנִפְטָר בְּכָךְ מִן הַחֹמֶשׁ קְשָׁה קְצָת מָה בְּכָךְ אִי כְּפֵילָא אַרְבַּע וְחוּמְשָׁא זוּזָא וּמִיהוּ בַּקְוָנְטִי פְּי׳ דְּלֵית לֵיהּ כַּפָּרָה בְּחֹמֶשׁ כֵּיוָן שֶׁאֵין נִכָּר וּמַבְלַע בְּתוֹךְ הַכֶּפֶל וְאִי הָוֶה מְפָרֵשׁ דְּחָמְשׁוֹ עוֹלֶה לוֹ בִּכְפֵילוֹ שְׁמְשַׁלֵּם אֶת הַחֹמֶשׁ וְעוֹלֶה לוֹ לְכֶפֶל הָוֶה נִיחָא דַּהֲוָה פָּרֵיךְ שַׁפְיר אֲבָל לְשׁוֹן בִּכְפֵילוֹ לָא מַשְׁמַע הָכִי וּבְתוֹסְפְתָּא נָמֵי גָּרְסִי׳ וְחָמְשׁוֹ עוֹלֶה לוֹ מִתּוֹךְ כְּפִילוֹ וְרֵיבָּ"א מְפָרֵשׁ דְּאִלְּשׁוֹן בָּרִיתָא קַפְרִיךְ דְּמַשְׁמַע דְּחָמְשׁוֹ עוֹלֶה בְּכָל כְּפִילוֹ:

אֲלָמָּא קָרֵן כְּעֵין שֶׁגָּנַב תֵּימָה אֲמַאי לָא דָּחֵי כְּגוֹן דְּמַעֲקְרָא שָׁוְיָא זוּזָא וּלְבַסּוֹף שָׁוְיָא ד' וּכְפֵילָא זוּזָא כְּעֵין שֶׁגָּנַב דְּלָא שָׁוְיָא ד' וְחוּמְשָׁא זוּזָא כְּשָׁעַת הַגְּמָדָה בַּדִּין כִּדְאָמַר דְּתַבְרֵהּ אוֹ שֶׁתְּיָה מְשַׁלֵּם ד' וי"ל דְּלֵיכָּא לְמֵימַר הָכִי כְּלָל דְּמַהֵיכָא תַּיְתֵי דְּקָרֵן יְהֵא כְּשָׁעַת הַגְּמָדָה בַּדִּין וְכָפֶל ד' וְהֹ' יְהֵי כְּעֵין שֶׁגָּנַב דְּאֵין לְחַלֵּק בֵּין כָּפֶל ד' וְהֹ' לְקָרֵן אִם לֹא מִכֹּחַ הַפְסוּק וּבָזֶה אֵין לָנוּ שׁוּם פְּסוּק וְרֵב נָמִי דְּמְחַלֵּק הַיְנוּ מִשּׁוּם דְּקָרֵא קָדֵרֵשׁ וְעוֹד דְּבָלְאו הָכִי דְּחֵי שַׁפִּיר וְנוֹחַ לוֹ כְּפִי הָאֱמֶת וּבְאוֹתוֹ עִנְיָן שֶׁהָיָה הַמְסַיֵּעַ אוֹמֵר שֶׁאֵין לְהַעֲמִידָהּ: **וְאִי** אִמְרַתְּ שְׁנוּי קוֹנָה פָּרוּשׁ כִּי . הַאי דְּטָלָה וְנַעֲשָׂה אַיִל אֲבָל הָא פְּשִׁיטָא דִּשְׁנוּי קוֹנֶה לְבַע"ה: **אַיִל** בֶּן יוֹמוֹ קָרוּי אַיִל מִיהוּ וְדַאי לְעִנְיַן קָרְבָּן אָמְרִינַן דְּאַיִל בֶּן שְׁתֵּי שָׁנִים מִדִּכְתִיב בְּמָקוֹם אַחֵר כֶּבֶשׂ בֶּן שְׁנָתוֹ (ויקרא יב): **הָא** מַנִּי בֵּית שַׁמַּאי הִיא הָאי שְׁנוּיָא לֵיתָא לְרַבָּא דְּאִית לֵיהּ בְּרֵישׁ הַגּוֹזֵל קַמָּא (לְקַמָּן בָּבָא קַמָּא דַּף צַד.) דַּוְקָא לְגַבּוֹהּ אִסְרֵי ב"ש מִשּׁוּם דְּאָמְרִי ת"ח הֵיכִי מְדַמֶּה לֵיהּ דְּקִסְבַּר דְּאֵי שְׁנוּי קוֹנֶה א"כ רָאוּי הוּא לְהַתִּיר שְׁנוּי בְּאָתְנַן דַּחֲשִׁיב כְּאַחַר וְאֵין זֶה אוֹתוֹ שֶׁבָּא לְיָדֵהּ בְּתוֹרַת אָתְנַן וּמִמַּאיס נָמֵי לָא מְאִיס: **הֵן** וְלֹא שְׁנוּיֵיהֶם תֵּימָה דִּבְסָמוּךְ נָפְקָא לַהּ לְרַבָּה דְּשְׁנוּי קוֹנֶה מִקְּרָא אַחֲרִינָא דִּכְתִיב אֲשֶׁר גָּזַל כְּעֵין שֶׁגָּזַל יְחֶזְיר וְעוֹד קָשֶׁה דְּרַב חִסְדָּא קַאֲמַר דְּשְׁנוּי אֵין קוֹנֶה דְּדָרַשׁ אֲשֶׁר גָּזַל מ"מ וּבְהַגּוֹזֵל קַמָּא (צד:) קַאֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן דְּבַר תּוֹרָה גְּזֵלָה הַמְּשְׁתַּנֵּית חוֹזֶרֶת בְּעֵינָהּ מִדִּכְתִיב וְהֵשִׁיב אֶת הַגְּזֵלָה מ"מ וְכִי פְּלִיגִי אַבֵּית הִלֵּל וְגָרָא' לר"י דִּלְקַמָּן מֵיירֵי בְּשְׁנוּי הַחוֹזֵר לְבְרִיָּתוֹ וְאַהָכִי מַיְתֵי בְּרֵישׁ הַגּוֹזֵל קַמָּא מִלְּתֵהּ דְּר' יוֹחָנָן וְרַבָּה דִּבְסָמוּךְ סָבַר דְּאַפִּי' שְׁנוּי הַחוֹזֵר לְבְרִיָּתוֹ נָמֵי קָנֵי וּצְרִיכִי תְּרֵי קְרָאֵי דְּאִי לָאו אֲלָא חַד קְרָא הָוֶה מוֹקְמִינַן לֵיהּ בְּשְׁנוּי שֶׁאֵין חוֹזֵר וְהָא דְּמַיְתֵי רַבָּה סִיּוּעַ לְדִבְרָיו מִמַּתְנִיתִין דְּהַגּוֹזֵל עֵצִים (לְקַמָּן בָּבָא קַמָּא ד' צג:) מִשּׁוּם דְּמִירֵי בְּשְׁנוּי חוֹזֵר לִבְרִיָּתוֹ כִּדְמוּכָח לִי' הָתָם בְּרֵישׁ פִּרְקִין (שָׁם) בָּעֵצִים מְשַׁפִּים וְצָמַר טָווּי וְהָהִיא דְּלָא הִסְפִּיק לִתֵּן לוֹ עַד שֶׁצָּבְעוֹ נִרְאֶה לְרַבָּה דְּאֵירֵי נָמֵי בְּשְׁנוּי הַחוֹזֵר שֶׁיָּכוֹל לְהַעֲבִירוֹ ע"י צְפוֹן כִּדְאָמַר בְּרֵישׁ הַגּוֹזֵל (שָׁם) וּאע"פ דְּלֵי' יוֹחָנָן מֵירֵי בְּשְׁנוּי שֶׁאֵינוֹ חוֹזֵר וּמוּכִי לַהּ בְּקָלָא אַיִל דְּלָא עָבַר לַהּ לְרַבָּה נִרְאֶה לוֹ דְּחַק לְהַעֲמִידָהּ בְּקָלָא אַיִל (דְּלָא עָבַר) וּלְהָכִי מַיְתֵי מִנַּהּ סִיְּעָתָא:

אֵ֣וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: ״בְּרֹאשׁוֹ וַחֲמִשְׁתָיו״; מָמוֹן הַמְּשְׁתַּלֵּם בְּרֹאשׁ – מוֹסִיף חוֹמֶשׁ, מָמוֹן שֶׁאֵין מְשְׁתַּלֵּם בְּרֹאשׁ – אֵין מוֹסִיף חוֹמֶשׁ. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר: אֵין חוֹמֶשׁ וְאָשָׁם מְשְׁתַּלֵּם בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ כֶּפֶל. קָתָנֵי מִיהַת: חוּמְשׁוֹ עוֹלֶה לוֹ בִּכְפֵילוֹ, דִּבְרֵי רַבִּי יַעֲקֹב. הֵיכִי דָּמֵי? אִילֵּימָא דְּמֵעִיקָּרָא שָׁוְיָא אַרְבָּעָה וּלְבַסּוֹף שָׁוְיָא אַרְבָּעָה, חוּמְשׁוֹ עוֹלֶה לוֹ בִּכְפֵילוֹ?! כְּפֵילָא אַרְבָּעָה, וְחוּמְשָׁא זוּזָא! אֶלָּא לָאו דְּמֵעִיקָּרָא שָׁוְיָא אַרְבָּעָה, וּלְבַסּוֹף שָׁוְיָא זוּזָא, דִּכְפֵילָא זוּזָא וְחוּמְשֵׁיהּ זוּזָא? אַלְמָא קָרֵן כְּעֵין שֶׁגָּנַב, תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל וְתַשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה כִּשְׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין! אָמַר רָבָא: לְעוֹלָם דְּמֵעִיקָּרָא שָׁוְיָא אַרְבָּעָה וְהַשְׁתָּא נָמֵי שָׁוְיָא אַרְבָּעָה, וּדְקָא קַשְׁיָא: כְּפֵילָא אַרְבָּעָה וְחוּמְשֵׁיהּ זוּזָא, הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן – כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע וְחָזַר וְנִשְׁבַּע אַרְבַּע פְּעָמִים, וְהוֹדָה; וְהַתּוֹרָה אָמְרָה ״וַחֲמִשְׁתָיו״ – ג״ה־הַתּוֹרָה רִיבְּתָה חֲמִישִׁיּוֹת הַרְבֵּה בְּקֶרֶן אַחַת. אָמַר מָר, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: ״בְּרֹאשׁוֹ וַחֲמִשְׁתָיו״ – מָמוֹן הַמְּשְׁתַּלֵּם בְּרֹאשׁ מוֹסִיף חוֹמֶשׁ, מָמוֹן שֶׁאֵין מְשְׁתַּלֵּם בְּרֹאשׁ אֵין מוֹסִיף חוֹמֶשׁ. אֲבָל אָשָׁם – מַיְתֵי, מַאי שְׁנָא חוֹמֶשׁ דְּלָא מְשַׁלֵּם – דִּכְתִיב: ״בְּרֹאשׁוֹ וַחֲמִשְׁתָיו״, אָשָׁם נָמֵי לָא מְשַׁלֵּם – דְּהָא כְּתִיב: ״בְּרֹאשׁוֹ וַחֲמִשְׁתָיו״, ״וְאֶת אֲשָׁמוֹ״! אָמְרִי לָךְ רַבָּנַן: ״אֶת״ פַּסְקֵיהּ קְרָא. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי – ״וְאֶת״ עָרְבֵיהּ קְרָא. וְרַבָּנַן אָמְרִי לָךְ: לָא לִיכְתּוֹב רַחֲמָנָא לָא וְיו וְלֹא ״אֶת״. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אָמַר לָךְ: ״אֶת״ לָא סַגִּיא דְּלָא כְּתַב – לְאַפְסוֹקֵי בֵּין מָמוֹן גָּבוֹהַּ אָשָׁם: לְמָמוֹן הֶדְיוֹט חוֹמֶשׁ דְּלָאו אוֹרַח אַרְעָא לְעָרוֹבֵינְהוּ לְהֶדְיָא: נַעֲשָׂה שְׁנוּי בְּיָדוֹ וּקְנָאוֹ בְּשְׁנוּי לְהָא מִלְּתָא דְּאִם טָבַח וּמָכַר שֶׁלּוֹ הוּא טוֹבֵחַ וְכוּ' וחכ"א מָמוֹן הַמְּשְׁתַּלֵּם בְּרֹאשׁ שֶׁאֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא קֶרֶן וְהֵשִׁיב אֶת אֲשָׁמוֹ הַיְנוּ קֶרֶן שֶׁהוּא אָשָׁם וְחוֹטֵא עָלָיו וּבִקְרָא אַחֲרִינָא כְּתִיב הָתָם וְאֶת אֲשָׁמוֹ יְבִיא לַה' וְגוֹ': וְשֶׁאֵינוֹ מְשְׁתַּלֵּם בְּרֹאשׁ כִּי הֵכָא דְּאִיכָּא כֶּפֶל לֹא שַׁיָּךְ בָּהּ דִּין חֹמֶשׁ כְּלָל וְאַפִּי' לֹא שַׁיָּךְ חוּמְשָׁא וּכְפֵילָא פְּטוּר ור"ש אֶשָׁם קָאָתֵי לְאַסּוּפֵי לִפְטוּרָא: כְּפֵילָא ד' וְחוּמְשָׁא זוּזָא וְכֵיוָן דְּאֵינָן שָׁוִין לֹא חֹמֶשׁ מִקְּרֵי וְלֹא סְלִיק לֵיהּ: דִּכְפֵילָא זוּזָא וְחוּמְשָׁא זוּזָא דְּחֹמֶשׁ בְּתַר קַרְנָא שְׁמִינָן וְקָרֵן מְשַׁלֵּם כְּעֵין שֶׁגָּנַב נִמְצָא קֶרֶן ד' וַחֲמִשּׁוֹ מוֹסִיף עָלָיו מִבַּחוּץ זוּזָא וּכְפֵילָא זוּזָא וְכָפֶל כְּשָׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין וַהֲוָה כְּעֵין שֶׁגָּנַב דְּאִי לָאו קֶרֶן כְּעֵין שֶׁגָּנַב לֹא הָוֵי חֹמֶשׁ בְּתַר קַרְנָא שְׁמִינַן וְקָרֵן מְשַׁלֵּם כְּעֵין שֶׁגָּנַב נִמְצָא קֶרֶן ד' וַחֲמִשּׁוֹ מוֹסִיף עָלָיו מִבַּחוּץ זוּזָא וּכְפֵילָא זוּזָא וְכָפֶל כְּשָׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין וַהֲוָה כְּעֵין שֶׁגָּנַב דְּאִי לָאו קֶרֶן כְּעֵין שֶׁגָּנַב לֹא הָוֵי חֹמֶשׁ וְאִי כְּפֶל כְּעֵין שֶׁגָּנַב הָוֵי ד' אֶלָּא ש"מ קֶרֶב: כְּעֵין שֶׁגָּנַב לְקַמָּן אוֹתְבִינַן לְרַב מֵהָא דְּאָמַר תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל ד' וַהֹ' כְּשָׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין וּלְרַבָּה דְּאָמַר תַּבְרֵהּ אוֹ שֶׁתְּיָה מְשַׁלֵּם ד' [כְּדַהֲשְׁתָּא] לֵיכָּא לְאוֹתוֹבֵי דְּיָכוֹל לְשַׁנּוֹיֵי דְּהָהּ מַתְנִיתָא כֶּפֶל ד' וַהֹ' דְּוַקָא נָקֵט אֲבָל קֶרֶן הֵיכָא דְּאַשְׁכַּח כִּי הַשְׁתָּא מְשַׁלֵּם: כְּפֵילָא ד' וְחוּמְשָׁא זוּזָא וְכֵיוָן דְּאֵינָן שָׁוִין לֹא חֹמֶשׁ מִקְּרֵי וְלֹא סְלִיק לֵיהּ: וְרַבָּנַן אָמְרִי לָךְ אִי לְעָרְבִינְהוּ קָבְעֵי לֹא לְכָתּוֹב לֹא וְי"ו וְלֹא אֶת: לְאַפְסוֹקֵי בֵּין מָמוֹן גְּבוֹהַּ אָשָׁם: לְמָמוֹן הֶדְיוֹט חוֹמֶשׁ דְּלָאו אוֹרַח אַרְעָא לְעָרוֹבֵינְהוּ לְהֶדְיָא: נַעֲשָׂה שְׁנוּי בְּיָדוֹ וּקְנָאוֹ בְּשְׁנוּי לְהָא מִלְּתָא דְּאִם טָבַח וּמָכַר שֶׁלּוֹ הוּא טוֹבֵחַ וְכוּ' וּפְטוּר מד' וַהֹ' אֲבָל קֶרֶן וְכָפֶל מְשַׁלֵּם קֶרֶן כִּי הַשְׁתָּא וְכָפֶל כְּעֵין שֶׁגָּנַב אוֹ כִּשְׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין: כְּעֵין שֶׁגָּנַב לְקַמָּן אוֹתְבִינַן לְרַב מֵהָא דְּאָמַר תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל ד' וַהֹ' כִּשְׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין וּלְרַבָּה דְּאָמַר תַּבְרֵהּ אוֹ שֶׁתְּיָה מְשַׁלֵּם ד' [כְּדַהֲשְׁתָּא] לֵיכָּא לְאוֹתוֹבֵי דְּיָכוֹל לְשַׁנּוֹיֵי דְּהָהּ מַתְנִיתָא כֶּפֶל ד' וַהֹ' דְּוַקָא נָקֵט אֲבָל קֶרֶן הֵיכָא דְּאַשְׁכַּח כִּי הַשְׁתָּא מְשַׁלֵּם: תּוֹרָא גַּנְבֵי מִנֵּהּ בִּתְמִיהָה: וְנַקְנִינְהוּ בְּשְׁנוּי הַשֵּׁם נְהֵי דְּשָׁבַח דְּגוּפֵהּ לָא הָוֵי שְׁנוּי דְּמֵאֵילָא קָשְׁבַח וַאֲזַל וּמִיהוּ בְּשָׁמָא וַדַּאי אִשְׁתַּנִּי: מ"מ קָשְׁיָא לַר' אֵילְעָא: שְׁנוּי בִּמְקוֹמוֹ עוֹמֵד אע"ג דְּאִשְׁתַּנִּי לָא נָפֵק מֵרְשׁוּת בְּעָלִים: תָּנֵי חָדָא אָסוּר לְקָרְבָּנוֹ:

מסורת הש״ס

א לקמן צו:
ב לקמן סח.; לקמן סח:
ג לקמן צג:; תמורה ל:

גליון הש״ס

גמ׳ שור בן יומו קרוי שור. עי׳ מנחות צא ע״ב ותוס׳ שם ד״ה ת״ל:
שם חיטין ועשאן סולת. עיין בספר יראים לרא״ם מ סי׳ ר״ז:

תורה אור השלם

אוֹ מִכֹּל אֲשֶׁר־יִשָּׁבַע עָלָיו לַשָּׁקֶר וְשִׁלַּם אֹתוֹ בְּרֹאשׁוֹ וַחֲמִשְׁתָיו יֹסֵף עָלָיו לַאֲשֶׁר הוּא לוֹ יִתְּנֶנּוּ בְּיוֹם אַשְׁמָתוֹ [ויקרא ה, כד]
אוֹ מִכֹּל אֲשֶׁר־יִשָּׁבַע עָלָיו לַשָּׁקֶר וְשִׁלַּם אֹתוֹ בְּרֹאשׁוֹ וַחֲמִשְׁתָיו יֹסֵף עָלָיו לַאֲשֶׁר הוּא לוֹ יִתְּנֶנּוּ בְּיוֹם אַשְׁמָתוֹ וְאֶת־אֲשָׁמוֹ יָבִיא לַיהוָה אַיִל תָּמִים מִן־הַצֹּאן בְּעֶרְכְּךָ לְאָשָׁם אֶל־הַכֹּהֵן [ויקרא ה, כד-כה]
שׁוֹר אוֹ־כֶשֶׂב אוֹ־עֵז כִּי יִוָּלֵד וְהָיָה שִׁבְעַת יָמִים תַּחַת אִמּוֹ וּמִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה יֵרָצֶה לְקָרְבַּן אִשֶּׁה לַיהוָה [ויקרא כב, כז]
זֶה עֲשָׂרִים שָׁנָה אֲכֹלֵךְ עַמְּךָ רְחֵלֶיךָ וְעִזֶּיךָ לֹא שִׁכֵּלְתִּי וְאֵילֵי צֹאנְךָ לֹא אָכָלְתִּי [בראשית לא, לח]
לֹא־תָבִיא אֶתְנַן זוֹנָה וּמְחִיר כֶּלֶב בֵּית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְכָל־נֶדֶר כִּי תוֹעֲבַת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ גַּם־שְׁנֵיהֶם [דברים כג, יט]

מסורת הש"ס

א שבועות מט.

ב ספרא ויקרא דבורא דחובה פרשה יג ב; לקמן צח:; לקמן קיב. ג לקמן צג:; משנה בבא קמא; תמורה ו.

ד משנה חולין

ה תוספתא בבא קמא; לקמן קה. ו לקמן צג:

גליון הש"ס

רש"י ד"ה עד שצבעו וכו' מי שחטפו זכה כו'. עיין תוס' ב"מ דף ו ע"א ד"ה והא הכא:

תורה אור השלם

וְהָיָה כִּי־יֶחֱטָא וְאָשַׁם וְהֵשִׁיב אֶת־הַגְּזֵלָה אֲשֶׁר גָּזָל אוֹ אֶת־הָעֹשֶׁק אֲשֶׁר עָשָׁק אוֹ אֶת־הַפִּקָּדוֹן אֲשֶׁר הָפְקַד אִתּוֹ אוֹ אֶת־הָאֲבֵדָה אֲשֶׁר מָצָא [ויקרא ה, כג]

רֵאשִׁית תְּבוּאַת תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ וְרֵאשִׁית גֵּז צֹאנְךָ תִּתֶּן־לוֹ [דברים יח, ד]

עַד כָּאן לָא פְּלִיגִי ר' אֵילְעָא וְר' חֲנִינָא: אֲבָל לְעִנְיַן שְׁלוּמֵי פְּגִימָה כֻּלָּם לֵר' אֵילְעָא הֵם וְלֹא וַלְדוֹתֵיהֶם. מַשְׁמַע הָכָא דְּטָפֵי מִסְתַּבְּרָא לְאֶסּוֹר חִטִּין וַעֲשָׂאָן סֹלֶת יוֹתֵר מִוַּלְדוֹתֵיהֶם וְתַמָּהּ דְּבָפֵי' כָּל הָאַלְמִים (ע"ז דף מז. וְשָׁם ד"ה הָכָא) מַשְׁמַע אֵיפְכָא גַּבֵּי יֵ"ש שִׁנּוּי לְנֶעֱבָד אוֹ לֹא דְּבָעֵי לְמֵימַר דְּמִשְׁתַּחֲוֶה לְחִטִּין קְמְחָן מַתֵּר לְמִנָּחוֹת וְאע"ג דְּאָמְרִינַן בְּעִבְּרוּ וּלְבָסוֹף נִרְבָּעוּ דִּבְרֵי הַכֹּל אֲסוּרִים דְּהָתָם מֵעִקָּרָא בְּהֵמָה וְהַשְׁתָּא בְּהֵמָה וּבָבָא הוּא דְּאֶחְיְדָה בְּאַפֵּהּ הָכָא מֵעִקָּרָא חִטִּין וְהַשְׁתָּא קֶמַח וְאֵין לוֹמַר דְּהָא דְּשָׁרֵינַן וְלַד אֶתְנַן הֵינוּ בְּנוֹתֵן לָהּ וְאַחַ"כ עִבְּרָה דְּהָא מַשְׁמַע בְּפ' כָּל הָאֲסוּרִין (תְּמוּרָה דַּף ל: וְשָׁם ד"ה דְּנִיחָא) דְּדוֹמְיָא דְּוַלַד הַנִּרְבָּעַת שְׁרֵינַן וְלַד אֶתְנַן וי"ל דְּהָתָם וַדַּאי יֵ"ש לְהַתִּיר יוֹתֵר חִטִּין שֶׁנַּשְׁתַּנּוּ שֶׁנַּעֲשׂוּ סֹלֶת מוֹלַד נִרְבַּעַת דְּהִיא וַוְלָדָהּ נִרְבָּעוּ וּבָבָא בְּעָלְמָא דְּאֶחְיְדָה בְּאַפֵּהּ אֲבָל גַּבֵּי אֶתְנַן עִקַּר דְּעָתָהּ מִשּׁוּם קֶמַח וְגַבֵּי בְּהֵמָה עִקַּר דְּעָתָהּ אֶפְרָהּ וְלֹא אַוְלָד:

טָלְאִים כְּדְמַעְקְרָא נִרְאָה לר"י דה"פ דְּלְעִנְיַן טָלָה וְנַעֲשָׂה אַיִל אוֹ כְּחוּשָׁה וְנִתְפַּטְּמָה אוֹ אִיפְּכָא לְשַׁלֵּם כָּפֶל נְמֵי וְכֵן ד' וְהֹ' כְּדְמַעְקְרָא כְּמוֹ קֶרֶן אֲבָל דְּמֵי הֵינוּ יַעְקְרָא וְזוֹלָא כְּשֶׁל עַכְשָׁו שֶׁשָּׁמִין אוֹתוֹ טָלֶה שֶׁל שָׁעָה גְּנֻבָה לְפִי גַּדְלוּתוֹ אוֹ קְטָנוּתוֹ שֶׁהָיָה בְּשָׁעַת גְּנֵבָה לְפִי יַעְקְרָא וְזוֹלָא דְּהַשְׁתָּא וְטַעֲמָא דְּטָלְאִים מִשּׁוּם דא"ל תּוֹרָא גַּנְבֵי מִמֵּךְ וְהוּא הַדִּין כְּחוּשָׁה וְהַשְׁמִינָהּ דא"ל שְׁמַנָּה גַּנְבֵי מִמֵּךְ אֲבָל לְגַבֵּי דָּמִים אֵין שַׁיָּךְ לְמֵימַר יַעְקְרָא גַּנְבֵי מִמֵּךְ וּבְלִשָּׁנָא דְּקָרָא נְמֵי גּוּף צֹאן וּבָקָר נִזְכָּרִים בַּפָּסוּק וְדָרְשִׁי' מִנָּהּ (לְקַמָּן בָּבָא קַמָּא דַּף סז:) שֶׁאִם גָּנַב שׁוֹר שֶׁוָּה מָנָה לֹא יְשַׁלֵּם תַּחְתָּיו ה' גְּנִידִים דְּכְתִיב תַּחְתָּיו דְּמַשְׁמַע תַּחַת גּוּף הַשּׁוֹר וּמִשּׁוּם דְּלִשּׁוֹן גּוּף הַשּׁוֹר נִזְכַּר בַּפָּסוּק מִשּׁוּם

[א]"הֵם" וְלֹא וַלְדוֹתֵיהֶם הוּא דַּאֲתָא. וּבֵית הִלֵּל – תַּרְתֵּי שְׁמַעְתְּ מִינַּהּ: "הֵם" וְלֹא שִׁינּוּיֵהֶם, "הֵם" וְלֹא וַלְדוֹתֵיהֶם. וּבֵית הִלֵּל, הָכְתִיב "גַּם"! "גַּם" לְבֵית הִלֵּל קַשְׁיָא. עַד כָּאן לָא פְּלִיגִי, אֶלָּא דְּמָר סָבַר: שִׁינּוּי קוֹנֶה, וּמַר סָבַר: אֵין שִׁינּוּי קוֹנֶה; אֲבָל לְעִנְיַן שְׁלוּמֵי – כּוּלֵּי עָלְמָא כִּדְמַעְקְרָא מְשַׁלֵּם, דְּקָתָנֵי: מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כָּפֶל וְתַשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה כְּעֵין שֶׁגָּנַב. [א]לֵימָא תֵּיהְוֵי תְּיוּבְתָּא דְּרַב, דְּאָמַר רַב: קֶרֶן – כְּעֵין שֶׁגָּנַב מְשַׁלֵּם, תַּשְׁלוּמֵי כָּפֶל וְתַשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה – כִּשְׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין? אָמַר רָבָא: טָלֶה – כִּדְמַעְקְרָא, דָּמִים – כְּשֶׁל עַכְשָׁיו. [ב-ד](ב)אָמַר רַבָּה: שִׁינּוּי קוֹנֶה – כְּתִיבָא וּתְנִינָא. כְּתִיבָא – "וְהֵשִׁיב אֶת הַגְּזֵלָה אֲשֶׁר גָּזָל", מָה תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר גָּזָל"? אִם כְּעֵין שֶׁגָּזַל – יַחֲזִיר, וְאִם לָאו – דָּמִים בְּעָלְמָא בָּעֵי שַׁלּוֹמֵי. [ג]תְּנִינָא – הַגּוֹזֵל עֵצִים וַעֲשָׂאָן כֵּלִים, צֶמֶר וַעֲשָׂאָן בְּגָדִים – מְשַׁלֵּם כִּשְׁעַת הַגְּזֵילָה. [ד](ג)אִי נָמֵי – לֹא הִסְפִּיק לִיתְּנוֹ לוֹ עַד שֶׁצָּבְעוֹ, פְּטוּר. אַלְמָא שִׁינּוּי קוֹנֶה. יֵאוּשׁ – אָמְרִי רַבָּנַן דְּנִיקְנֵי, מִיהוּ לָא יָדְעִינַן אִי דְּאוֹרָיְיתָא אִי דְּרַבָּנַן. אִי דְּאוֹרָיְיתָא – מִידֵּי דַּהֲוָה אמוֹצֵא אֲבִידָה; מוֹצֵא אֲבִידָה לָאו כְּיוֹן דְּמָיְיאֵשׁ מָרֵהּ מִינַּהּ מִקַּמֵּי דְּתֵיתֵי לִידֵיהּ, קָנֵי לֵיהּ? הַאי נָמֵי, כֵּיוָן דְּמָיְיאֵשׁ מָרֵהּ מִינַּהּ מִקַּמֵּי דְּתֵיתֵי לִידֵיהּ, קָנֵי לֵיהּ. אוֹ דִלְמָא לָא דָּמְיָא לַאֲבִידָה, אֲבִידָה הוּא דְּכִי אָתַאי לִידֵיהּ – בְּהֶתֵּירָא אָתַאי לִידֵיהּ; אֲבָל הַאי, כֵּיוָן דְּבָאִיסּוּרָא אָתַאי לִידֵיהּ – מִדְּרַבָּנַן הוּא; דַּאֲמוּר רַבָּנַן נִיקְנֵי, מִפְּנֵי תַּקָּנַת הַשָּׁבִים. [ה]וְרַב יוֹסֵף אָמַר: יֵאוּשׁ אֵינוֹ קוֹנֶה, וַאֲפִילּוּ מִדְּרַבָּנַן. [ה]אִיתְּמַר: רַב יוֹסֵף לְרַבָּה: גָּזַל חָמֵץ וְעָבַר עָלָיו הַפֶּסַח,

אוֹמֵר

הָכִי אָמְרִינַן טָלֶה כִּדְמַעְקְרָא וְאע"פ שֶׁעָלָה שְׁעַת טְבִיחָה בָּא ד' וְהֹ' מ"מ כְּמוֹ כֵן שְׁעַת גְּנֵבָה גָּרְמָה לוֹ שֶׁאִם אֵין גְּנֵבָה אֵין טְבִיחָה וּמִכִּירָה אֲבָל דָּמִים שֶׁכָּל עִקָּרָם תְּלוּיִם בְּשׁוּמָת ב"ד וְגַם אֵין נִזְכָּרִין בַּפָּסוּק סְבָרָא הוּא דְּמוֹקְמִינַן בְּהוּ אַחֲיָה לְקֶרֶן דַּוְקָא כְּעֵין שֶׁגָּנַב וְלֹא ד' וְהֹ' אֶלָּא כְּשְׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין שב"ד שָׁמִין אוֹתָהּ בְּאוֹתָהּ שָׁעָה ור"ת מְפָרֵשׁ דְּאֵין חִלּוּק בֵּין טָלֶה לְיַעְקְרָא וְזוֹלָא וה"פ טָלֶה שֶׁדִּבֵּר בָּהֶן הַבָּרַיְתָא דְּהַיְנוּ טָלֶה וְנַעֲשָׂה אַיִל שָׁנִּשְׁתַּנּוּ לְמַעְלְיוּתָא כִּדְמַעְקְרָא וה"ה בְּיַעְקְרָא וְזוֹלָא דְּמַעְקְרָא שָׁוִין זוֹזָא וּלְבָסוֹף אַרְבָּעָה דְּהַיְנוּ כִּדְמַעְקְרָא דְּלְהַחְמִיר עַל ד' וְהֹ' לֹא אָמַר רַב דָּמִים פְּי' דָּמִים דְּאִיֵּרִי בְּהוּ רַב כְּגוֹן דְּמַעְקְרָא שָׁוִים אַרְבָּעָה וּלְבָסוֹף שָׁוִים זוֹזָא דְּנִשְׁתַּנּוּ לְגִרְיעוּתָא בְּהֶהְיֵא קָאָמַר רַב כְּשֶׁל עַכְשָׁו וה"ה בְּטָלְאִים כְּגוֹן שְׁמַנָּה וְהִכְחִישָׁה דְּהֲוֵי כְּשֶׁל עַכְשָׁו וְהָא דְּאָמַר לְעֵיל שְׁמַנָּה וְהִכְחִישָׁה כְּעֵין שֶׁגָּנַב צ"ל דְּוַדַּאי בְּהִכְחִישָׁה בְּיָדַיִם: **לֹא** הִסְפִּיק לִיתְּנוֹ עַד שֶׁצָּבְעוֹ פְּטוּר אפי' כְּשֶׁגָּזַז שְׁעוּר חֲמִשָּׁה רְחָלוֹת יַחַד שֶׁחָל עָלָיו חִיּוּב רֹאשִׁית הַגֵּז פָּטוּר כְּשֶׁצָּבָעוֹ כִּדְאַשְׁכְּחַן בְּרֵישׁ הַגּוֹזֵל קַמָּא (לְקַמָּן בָּבָא קַמָּא דַּף צד. וְשָׁם) גַּבֵּי פֵּאָה דְּמִצְוָתָהּ בַּקָּמָה וּכְשֶׁנִּשְׁתַּנְּתָה לָמָּ"ד שִׁנּוּי קוֹנֶה פָּטוּר וְאַ"ת הָא דְּמֵיְתֵי הָתָם גֵּז רִאשׁוֹן פָּטוּר מַאי אַרְיָא רִאשׁוֹן אֲפִי' הַכֹּל יַחַד נָמֵי וי"ל דְּהָתָם אֲפִי' צֶבַע מִקְצָת וְהִנִּיחַ מִקְצָת אֲפִי' מַה שֶּׁלֹּא צָבַע שֶׁלֹּא חָל עָלָיו חִיּוּב רֹאשִׁית הַגֵּז כֵּיוָן שֶׁאֵין מִצְטָרֵף אֲבָל הָכָא שֶׁגֵּזַז כְּשֶׁשְּׁעוּר תְּחִלָּה וְנִתְחַיֵּב לְכֹהֵן דַּוְקָא צֶבַע כֻּלּוֹ פָּטוּר אֲבָל הִנִּיחַ מִקְצָת מַה שֶּׁהִנִּיחַ חַיָּב אע"פ שֶׁאֵין בּוֹ שְׁעוּר שֶׁכְּבָר נִתְחַיֵּב: **עַד** שֶׁצָּבָעוֹ אֵין לְפָרֵשׁ שֶׁצָּבַע חֶלְקוֹ שֶׁל כֹּהֵן מַה שֶּׁהִפְרִישׁ לוֹ מִן הַגִּזָּה דְּלֹא שַׁיְיכָא בֵּהּ הַפְרָשָׁה כְּמוֹ גַּבֵּי תְּרוּמָה דְּהַפְרָשָׁה שַׁיְיכָא בֵּהּ [אֲבָל] הַפְרָשַׁת רֵאשִׁית הַגֵּז אֵין כְּלוּם מַה שֶּׁמַּפְרִישׁ לְצַד אֶחָד וּכְאִלּוּ לֹא הִפְרִישׁוֹ. **מוֹצֵא** אֲבֵדָה לָאו כְּיוָן דְּאִיאֵשׁ מָרֵהּ מִינַּהּ כו' אור"י דְּנִפְקָא לָן דְּיֵאוּשׁ קוֹנֶה בַּאֲבֵדָה מֵהָא דְּאָמַר בְּאֵלּוּ מְצִיאוֹת (ב"מ דַּף כז. וְשָׁם) מָה שְׁמֹלָה מְיֻחֶדֶת שֶׁיֵּשׁ לָהּ תּוֹבְעִים פִּי' ע"י שֶׁיֵּשׁ לָהּ סִימָנִין וְיֵשׁ לָהּ תּוֹבְעִים שֶׁאֵין הַבְּעָלִים מִתְיָאֲשִׁין כֵּיוָן שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם סִימָן וְלֹא כְּמוֹ שפ"ה שָׁם שֶׁיֵּשׁ לָהּ תּוֹבְעִין שֶׁאֵינָהּ שֶׁל הֶפְקֵר דְּשִׁמְלָה דָּבָר הַנַּעֲשָׂה בְּיָדֵי אָדָם הוּא דְּהָא ל"ל קְרָא לְהָכִי פְּשִׁיטָא דְּשֶׁל הֶפְקֵר פָּטוּר דִּלְמֵי יָשִׁיב וְקָשָׁה לר"ת לְמָ"ד סִימָנִין לָאו דְּאוֹרָיְיתָא א"כ בֵּין בְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סִימָן בֵּין בְּדָבָר שֶׁאֵין בּוֹ סִימָן אֵין מַחֲזִיר לַבְּעָלִים מִן הַתּוֹרָה אֲלֹא ע"י עֵדִים מִתְיָאֲשׁ מִדָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סִימָן דְּזֶה וְזֶה אֵין מַחֲזִיר לַבְּעָלִים אֶלָּא ע"י עֵדִים וא"כ לֹא יַחֲזִיר אֲבֵדָה לְעוֹלָם וְתֵרֵץ דאע"ג דְּסִימָן לָאו דְּאוֹרָיְיתָא וְאֵין מַחֲזִיר כ"א בְּעֵדִים מ"מ אֵין מִתְיָאֵשׁ מִדָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סִימָן שֶׁשּׁוֹאֵל לִבְנֵי אָדָם רְאָיָתָם שֶׁהָיָה בּוֹ כָּךְ וְכָךְ סִימָנִין אֲבָל כְּשֶׁאֵין בָּהּ סִימָנִין מִתְיָאֵשׁ שֶׁאֵין יוֹדֵעַ מַה לִּשְׁאוֹל וְאֵין סָבוּר לְמִצּוֹא עֵדִים לְעוֹלָם וא"ת א"כ מַה הֹחַק לְשַׁנּוֹיֵי הָתָם לָמָּ"ד סִימָנִין לָאו דְּאוֹרָיְיתָא סִימָנִין כְּדֵי נָסְבָא הָא אִכָּא לְמֵימַר דְּלֹא נָקַט סִימָן אֶלָּא לוֹמַר דע"י כָּךְ יֵשׁ לָהּ תּוֹבְעִין וי"ל דְּאִי לָאו דְּסִימָנִין דְּאוֹרָיְיתָא לֹא הָיָה לוֹ כְּלָל לְהַזְכִּירָם וְלָא הֲוָה לֵיהּ לְמֵימַר טְפֵי אֶלָּא מָה שְׁמֹלָה מְיֻחֶדֶת שֶׁיֵּשׁ לָהּ תּוֹבְעִים וּמִמֵּילָא יָדְעִינַן דְּמִשּׁוּם סִימָנִים הוּא: **הָכָא** נָמֵי כֵּיוָן דְּמָיְיאֵשׁ כו' אע"פ שֶׁאֵין יֵאוּשׁ מוֹעִיל בַּאֲבֵדָה בָּתַר דְּאָתֵי לִידֵיהּ כִּדְקָאָמַר לָאו כֵּיוָן דְּמָיְיאֵשׁ מָרֵהּ מִינַּהּ מִקַּמֵּי דְּאָתֵי לִידֵיהּ קָנֵי לֵיהּ וְכִדְאָמַר בְּאֵלּוּ מְצִיאוֹת (ב"מ דַּף כא:) בְּהֶדְיָא מ"מ בָּעֵי לְמֵילַף שַׁפִּיר דְּיֵאוּשׁ קָנֵי בְּגָזָל בָּתַר דְּאָתֵי לִידֵיהּ דִּבְמְצִיאָה נָמֵי נְהִי שֶׁלֹּא הָיָה קוֹנֶה לְעִנְיַן זֶה שֶׁלֹּא יִטְּרַח לְהַשִּׁיב וּלְהַפְטֵר לְגַמְרֵי הוֹאִיל וּכְבָר נִתְחַיֵּב בַּהֲשָׁבָה מ"מ הָיָה קוֹנֶה לְעִנְיַן זֶה שֶׁלֹּא יִתְחַיֵּב לְשַׁלֵּם כִּי אִם דָּמִים כְּמוֹ לְגַבֵּי גָּזָל: **כֵּיוָן** דִּבְאִסּוּרָא אָתֵי לִידֵיהּ מִכָּאן מִשְׁמַע שֶׁיֵּאוּשׁ אֵין כְּהֶפְקֵר גָּמוּר דא"כ אֲפִי' בָּתַר דַּאֲתָא לִידֵיהּ בְּאִסּוּרָא יוּכַל לְקָנוֹת מִן הַהֶפְקֵר וְהָא דְּאָמַר בְּהַשּׁוֹלֵחַ (גִּטִּין דַּף לט:) נִתְיָאֲשְׁתִּי מִפְּלוֹנִי עַבְדִּי דְּלָא בָּעֵי גֵּט שְׁחְרוּר אִי אָמְרִי' הַמַּפְקִיר עַבְדּוֹ יָצָא לְחֵרוּת וְאֵין צָרִיךְ גֵּט שְׁחְרוּר לֹא מִשּׁוּם דְּכִי מִתְיָאֵשׁ הֲרֵי הוּא מַפְקִירוֹ דְּאִי יֵאוּשׁ הֲוֵי הֶפְקֵר א"כ אַפִּי' אָתָא לִידֵיהּ בְּאִסּוּרָא כֵּיוָן שֶׁמַּפְקִיר וְכָה בָּהֶן אֶלָּא הָתָם הַיְנוּ טַעְמָא דְּכִי הֵיכִי דְּבֶהֶפְקֵר אֵין צָרִיךְ גֵּט שְׁחְרוּר לְפִי שֶׁאֵין רְשׁוּת לְרַבּוֹ עָלָיו ה"נ כְּשֶׁנִּתְיָאֵשׁ אֵין לְרַבּוֹ רְשׁוּת עָלָיו:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פד' מהל' איסורי המזבח הל' יד, סמג לאוין שטז:

ב סמג לאוין שטז:

ג מיי' פא' מהל' גניבה הל' יב:

ד מיי' פב' מהל' גזילה ואבידה הל' א, סמג עשין עא, טוש"ע חו"מ סי' שסב סעי' א:

ה מיי' פא' מהל' גניבה הל' יב:

ו מיי' פב' מהל' גזילה ואבידה הל' א, סמג עשין עא, טוש"ע חו"מ סי' שסא סעי' א:

עין משפט
נר מצוה

א מיי׳ פה׳ מהל׳ איסורי המזבח הל׳ ז, סמג לאוין שיח, סמג לאוין שיט:
ב מיי׳ פכ״ד מהל׳ כלים הל׳ ז:
ג מיי׳ פכ״ד מהל׳ כלים הל׳ ז:
ד סמג לאוין שיח:
ה מיי׳ פכ״ד מהל׳ כלים הל׳ ו:
ו מיי׳ פכ״ד מהל׳ כלים הל׳ ו:
ז מיי׳ פכ״ד מהל׳ כלים הל׳ ז:
ח מיי׳ פכ״ד מהל׳ כלים הל׳ ו:
ט מיי׳ פא׳ מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ יג:
י מיי׳ פב׳ מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ יד, סמג עשין עא, טוש״ע חו״מ סי׳ שס סעי׳ י:
יא מיי׳ פא׳ מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ ה, סמג עשין עג, טוש״ע חו״מ סי׳ ש סעי׳ א:

מסורת הש״ס
א משנה כלים; לקמן קיד.
ב תוספתא בבא קמא; לקמן קה.
ג משנה כלים
ד כתובות מב:
ה לקמן צה.; משנה גיטין; גיטין נה.

גליון הש״ס
גמ׳ דמעיקרא כשורא. תרגום של קורדי (בראשית יט ח) שריתי:
שם והשתא טללא. על שם שעושה צל תרגום של בצל (שם) בטללי:

תורה אור השלם
אִם־עֹלָה קָרְבָּנוֹ מִן־הַבָּקָר זָכָר תָּמִים יַקְרִיבֶנּוּ אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד יַקְרִיב אֹתוֹ לְרָצֹנוֹ לִפְנֵי יְהוָה
[ויקרא א, ג]
וְאִישׁ אֲשֶׁר יִגַּע בְּמִשְׁכְּבוֹ יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב
[ויקרא טו, ה]

אֶלֵּימָא לִפְנֵי יֵאוּשׁ ל״ל קְרָא פְּשִׁיטָא דַּאֲפִילּוּ קַדְּשִׁינְהוּ אֵינוֹ קָדוֹשׁ דְּגָזֵל וְלֹא נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים שְׁנֵיהֶן אֵין יְכוֹלִין לְהַקְדִּישׁ: שְׁמַע מִנָּה דְּיֵאוּשׁ לָא קָנֵי אִיסּוּרָא – וַדַּאי מְיֵאֲשׁ; וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ יֵאוּשׁ קוֹנֶה, אַמַּאי אוֹמֵר לוֹ: ״הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ״? דְּמֵי מְעַלְיָא בָּעֵי שַׁלּוּמֵי לֵיהּ! אֲמַר לֵיהּ: כִּי קָאָמֵינָא אֲנָא – זֶה מִתְיָיאֵשׁ וְזֶה רוֹצֶה לִקְנוֹת; הַאי – זֶה מִתְיָיאֵשׁ וְזֶה אֵינוֹ רוֹצֶה לִקְנוֹת. [א]אֵיתִיבֵיהּ אַבַּיֵי לְרַבָּה: ״קָרְבָּנוֹ״ – וְלֹא הַגָּזוֹל. הֵיכִי דָּמֵי? אִילֵּימָא לִפְנֵי יֵאוּשׁ, לְמָה לִי קְרָא? פְּשִׁיטָא! אֶלָּא לָאו לְאַחַר יֵאוּשׁ? שְׁמַע מִינַּהּ יֵאוּשׁ לָא קָנֵי! [ב]אָמַר לֵיהּ רָבָא: וְלִיטַעְמֵיךְ, הָא דְּתָנְיָא: ״מִשְׁכָּבוֹ״ – וְלֹא הַגָּזוֹל, [ג]הֵיכִי דָּמֵי? אִילֵּימָא דְּגָזַל עַמְרָא וַעֲבָדֵיהּ מִשְׁכָּב, מִי אִיכָּא לְמַאן דְּאָמַר שִׁינּוּי מַעֲשֶׂה לָא קָנֵי? אֶלָּא מַאי אִית לָךְ לְמֵימַר – דְּגָזַל מִשְׁכָּב דְּחַבְרֵיהּ; הָכִי נָמֵי – דְּגָזַל קְרָבָּן דְּחַבְרֵיהּ. [ד]אֵיתִיבֵיהּ אַבַּיֵי לְרַב יוֹסֵף: עוֹרוֹת שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת – מַחְשָׁבָה מְטַמְּאָתָן. [ו]שֶׁל עַבְדָּן – אֵין מַחְשָׁבָה מְטַמְּאָתָן. [ז]שֶׁל גַּנָּב – מַחְשָׁבָה מְטַמְּאָתָן, שֶׁל גַּזְלָן – אֵין מַחְשָׁבָה מְטַמְּאָתָן. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: חִילּוּף הַדְּבָרִים – שֶׁל גַּזְלָן מַחְשָׁבָה מְטַמְּאָתָן, וְשֶׁל גַּנָּב אֵין מַחְשָׁבָה מְטַמְּאָתָן; לְפִי שֶׁלֹּא נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים. וּשְׁמַע מִינַּהּ, יֵאוּשׁ קוֹנֶה! אָמַר לֵיהּ: הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן – כְּגוֹן שֶׁקִּיצְּעָן. [ה]מַתְקִיף לַהּ רַבָּה בַּר רַב חָנָן: וַהֲלֹא עִיצְּבָא שָׁנוּ כָּאן, וְעִיצְּבָא אֵין צְרִיכָה קִיצּוּעַ! [ח(ג)]דִּתְנַן: כָּל מָקוֹם שֶׁאֵין חֶסְרוֹן מְלָאכָה – מַחְשָׁבָה מְטַמְּאָתוֹ, יֵשׁ חֶסְרוֹן מְלָאכָה – אֵין מַחְשָׁבָה מְטַמְּאָתוֹ; חוּץ מִן הָעֵיצְבָּא. [ט(ד)]אֶלָּא אָמַר רָבָא: הַאי מִילְתָא קְשִׁי בַּהּ רַבָּה לְרַב יוֹסֵף עֶשְׂרִין וְתַרְתֵּין שְׁנִין, וְלָא אִיפְּרְקָה עַד דְּיָתֵיב רַב יוֹסֵף בְּרֵישָׁא, וּפָרְקַהּ: שִׁינּוּי הַשֵּׁם – כְּשִׁינּוּי מַעֲשֶׂה דָּמֵי. שִׁינּוּי מַעֲשֶׂה מַאי טַעְמָא – הָתָם מֵעִיקָּרָא קְרוּ לֵיהּ ״מַשְׁכָּא״, וְהַשְׁתָּא ״אַבַּרְזִין״. [יא(ה)]וַהֲרֵי מָרִישׁ – דְּאִיכָּא שִׁינּוּי הַשֵּׁם, דְּמֵעִיקָּרָא ״כְּשׁוּרָא״ וְהַשְׁתָּא ״טָלְלָא״; וּתְנַן: עַל הַמָּרִישׁ הַגָּזוּל שֶׁבָּנָאוּ בְּבֵירָה שֶׁנּוֹטֵל דָּמָיו, מִפְּנֵי תַּקָּנַת הַשָּׁבִים. טַעְמָא מִפְּנֵי תַּקָּנַת הַשָּׁבִים, הָא צְרִיכָה קִצּוּעַ דִּבְלָאו הָכִי נָמֵי מְטַמְּאָה דְּהָא חָזְיָא לְמִלְּתָהּ שֶׁהַקִּצּוּעַ אֵינוֹ עֲשׂוּי אֶלָּא לְיָפּוֹת וּמְנָא תֵּימְרָא דִּבְעִיצְּבָא קָעָסֵק דִּתְנַן גַּבֵּי דַּהֲהִיא בְּמַס' כֵּלִים כָּל מָקוֹם שֶׁאֵין חֶסְרוֹן מְלָאכָה כו': חוּץ מִן הָעִיצְּבָא שאע״פ שֶׁמְּחַסֵּר קִצּוּעַ מַחֲשָׁבָה מְטַמֵּאתָהּ: אַבְרַזִין הוּא עִיצְּבָא בְּלָשׁוֹן אֲרַמִּי אֲבָל יֵאוּשׁ גְּרִידָא לָא קָנֵי: דְּמַעִקָּרָא כְּשׁוּרָא קוֹדֶם שֶׁנִּתַּן בַּבִּנְיָן: וְהַשְׁתָּא טָלְלָא גַּג לְאַחַר שֶׁנִּתְּנוּ בַּבִּירָה וְנוֹתַן עָלָיו תִּקְרַת נְסָרִים וַעֲלָיָה: עַל הַמָּרִישׁ קוֹרָה וְתַקָּנוֹת קָחָשִׁיב וְאַזַל בְּמַס' גִּטִּין:

אוֹמֵר לוֹ לַנִּגְזָל: הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ בְּעַיִן כְּמוֹת שֶׁהוּא דְּהֶזֵּק שֶׁאֵינוֹ נִכָּר הוּא: קָרְבָּנוֹ אִם עוֹלָה קָרְבָּנוֹ (וַיִּקְרָא א׳:ג׳): וְלֹא הַגָּזוּל דְּגָזוּל לְאו לְרָצוֹן אִתֵּי קס״ד דְּגָזַל בָּהֶמַת חַיִּין וַאֲתָאִי ה״ד אִי נִימָא כו׳: וְלִיטַעֲמֵךְ דס״ד דְּגָזַל חַיִּין וְאַקְדְּשִׁינְהוּ: הָא דְּתַנְיָא גַּבֵּי זָב: מִשְׁכָּבוֹ אִישׁ אֲשֶׁר יִגַּע בְּמִשְׁכָּבוֹ (שָׁם טו) גְּזֵרַת הַכָּתוּב לְהוֹצִיא אֶת הַמִּשְׁכָּב הַגָּזוּל שֶׁאֵינוֹ נַעֲשֶׂה אַב הַטֻּמְאָה לְטַמֵּא אָדָם: מִי אִיכָּא לְמ״ד חַד מֵהֲנֵי אָמוֹרָאֵי שְׁנוּי לָא קָנֵי הָא בְּיֵאוּשׁ הוּא דִּפְלִיגִי: דְּגָזַל קַרְקַע דְּחַבְרֵיהּ שֶׁהִקְדִּישׁ חֲבֵרוֹ וּלְעוֹלָם לִפְנֵי יֵאוּשׁ וְאַצְטְרִיךְ לְאַשְׁמוּעִינַן דְּאֵינוֹ עוֹלֶה לְרָצוֹן כְּלָל וְאֶפִּי' לַבְּעָלִים הָרִאשׁוֹנִים וְאע״ג דְּלָא הָוֵה יֵאוּשׁ. ל״א דְּגָזַל קַרְקַע דְּחַבְרֵיהּ הִלְכָךְ אֶפִּי' לְאַחַר יֵאוּשׁ לָא קָנֵיהּ דְּקַרְקַע אֵינוֹ נִגְזָל דְּכָל הֵיכָא דְּאִיתֵיהּ בֵּי גַּוָּא דְּרַחֲמָנָא אִיתֵיהּ: מַחְשָׁבָה מְטַמְּאָתָן בַּעַל הַבַּיִת אֵינוֹ עָשׂוּי לִמְכָּרָן וְעוֹשֶׂה מֵהֶן מִטּוֹת וְדוּלְבְּקָאוֹת וּמְשָׁחֲשֵׁב עֲלֵיהֶן לְדָבָר שֶׁרָאוּי לוֹ בְּלֹא חֶסְרוֹן מְלָאכָה מִקַּבְּלִין טֻמְאָה מִיָּד: וְשֶׁל עַבְדָּן הֶעָשׂוּי לִמְכּוֹר אֵין מַחְשַׁבְתּוֹ מְטַמְּאָתוֹ דַּעֲבִיד דְּמִמְלֵיךְ וּמְזַבֵּן וְהִלּוֹקַחַ יַעֲשֶׂה מֵהֶם מִטָּעִלִּים וַעֲדַיִן לֹא נִגְמְרָה מְלַאכְתָּן לְכָךְ: שֶׁל גַּנָּב מַחְשַׁבְתּוֹ מְטַמְּאָתוֹ דְּקָנְנָהוּ בְּיֵאוּשׁ דְּקָסָבַר סְתָם גְּנֵבָה יֵאוּשׁ בְּעָלִים הִיא דְּלָא יָדַע לְמַאן לְתָבְעוֹ: וְשֶׁל גַּזְלָן אֵין מַחְשָׁבָה מְטַמְּאָתָן וְאע״פ שֶׁחִשֵּׁב עֲלֵיהֶן לְדָבָר שֶׁאֵין בּוֹ חֶסְרוֹן מְלָאכָה כְּגוֹן לְכִסּוּי חֲבִילוֹת סוּסִים וּפְרָדִים כְּמוֹ שֶׁעוֹשִׂין מֵעוֹרוֹת דַּבִּין מ״ט דְּסְתָם גְּזֵלוֹת לַיֹּפִי אֲבָל יֵאוּשׁ דְּכֵיוָן דְּיָדַע מַאן שַׁקְלֵהּ אָזַל וְתָבַע לֵיהּ לְדִינָא: חִלּוּף הַדְּבָרִים סְתָם גְּזֵלָה אֵיפָךְ יֵאוּשׁ דְּכֵיוָן דְּלַעְנַיָּה גְּזֵלָה מִגַּהּ אֵינִישׁ אַלְמָא הוּא אֲבָל סְתָם גְּנֵבָה לַיֹּפִי יֵאוּשׁ דְּסָבַר מִשְׁכַּחְנָא לֵיהּ לְגַנָּב: שֶׁקִּצְּעָן דרומי״ר בְּלַעַז דְּאֵיכָּא תַּרְתֵּי שִׁנּוּי מַעֲשֶׂה וְיֵאוּשׁ וּלְעוֹלָם יֵאוּשׁ גְּרִידָא לָא קָנֵי: וַהֲלֹא עִיצְּבָא שֵׁנִי כָּאן שֶׁחִשֵּׁב עֲלֵיהֶן לְעִיצְּבָא דַּלְבְּקֵי שֶׁאוֹכְלִין עָלָיו וּכְעֵין שֻׁלְחָן הוּא: וְעִיצְּבָא אֵינָהּ צְרִיכָה קִצּוּעַ דִּבְלָאו נָמֵי מְטַמְּאָה דְּהָא חָזְיָא לְמִלְּתָהּ שֶׁהַקִּצּוּעַ אֵינוֹ עָשׂוּי אֶלָּא לְיָפּוֹת וּמְנָא תֵּימְרָא דִּבְעִיצְּבָא קָעָסֵק דִּתְנַן גַּבֵּי דַּהֲהִיא בְּמַס' כֵּלִים כָּל מָקוֹם שֶׁאֵין חֶסְרוֹן מְלָאכָה כו': חוּץ מִן הָעִיצְּבָא שאע״פ שֶׁמְּחַסֵּר קִצּוּעַ מַחֲשָׁבָה מְטַמֵּאתָהּ: אַבְרַזִין הוּא עִיצְּבָא בְּלָשׁוֹן אֲרַמִּי אֲבָל יֵאוּשׁ גְּרִידָא לָא קָנֵי: דְּמַעִקָּרָא כְּשׁוּרָא קוֹדֶם שֶׁנִּתַּן בַּבִּנְיָן: וְהַשְׁתָּא טָלְלָא גַּג לְאַחַר שֶׁנִּתְּנוּ בַּבִּירָה וְנוֹתַן עָלָיו תִּקְרַת נְסָרִים וַעֲלָיָה: עַל הַמָּרִישׁ קוֹרָה וְתַקָּנוֹת קָחָשִׁיב וְאַזַל בְּמַס' גִּטִּין:

בְּהֵמָה שֶׁל חַיִּין שְׁמְחַסֶּרֶת קְדֵשָׁה זֶה הַיָּה כְּמוֹ מְחַסֵּר מַעֲשֶׂה גְּמוּר כְּעֵין עַמְרָא וַעֲבָדֵיהּ מְשִׁכָּב אֲבָל גָּזֵל אוֹ גְּנֵב מְשִׁכָּב גְּמוּר דְּחַבְרֵיהּ מְטַמֵּא מְשִׁכָּב לכ״ע ואע״ג דְּהַהוּא מִשְׁכָּבוֹ וְלֹא הַגָּזוּל אַיְירֵי קְרָם יֵאוּשׁ וְהַהוּא דְּקָרְבָּנוֹ וְלֹא הַגָּזוּל אַיְירֵי אַף בְּתַר יֵאוּשׁ אֵין לְהַקְפִּיד אע״ג דְּאֵין דּוֹמֶה זֶה לָזֶה: **דְּגָזַל** קָרְבָּן דְּחַבְרֵיהּ תֵּימַהּ ל״ל קְרָא דְּאִי בְּחַטָּאת הָא אַפִּי' הוּא עַצְמוֹ אִם אָכַל חֵלֶב אֶתְמוֹל וְהִפְרִישׁ קָרְבָּן אֵין מִתְכַּפֵּר בְּאוֹתוֹ קָרְבָּן עַל חֵלֶב שֶׁאָכַל הַיּוֹם וְאִי בְּעוֹלָה וּשְׁלָמִים הָא אָמְרִי' בְּפִסְחִים (דף פט:) הַמּוֹכֵר עוֹלָתוֹ וּשְׁלָמָיו לֹא עָשָׂה וְלֹא כְלוּם וְהָיָה נִרְאֶה לְאוֹקְמֵי בְּפֶסַח שֶׁיָּכוֹל לְמָנוֹת אֲחֵרִים עִמּוֹ עַל פִּסְחוֹ וּלְמָכְרוֹ כִּדְמוֹכַח הָתָם אֲבָל קָשֶׁה דְּהַאי קְרָא בְּעוֹלָה כְּתִיב אִם לֹא שֶׁיַּעֲמִיד בְּפֶסַח בְּאֵם אֵינוֹ עִנְיָן וְאֵין לוֹמַר שֶׁבָּא הַכָּתוּב לִפְסֹל הַקָּרְבָּן דְּהָא אָמְרִינַן לְקַמָּן (בְּבָא קַמָּא דף עו.) גַּבֵּי גָּנֵב שֶׁאִם שְׁחָטוֹ תְּמִימִים לִפְנִים לְשֵׁם בְּעָלִים יַחְזְרוּ קָרֵן לַבְּעָלִים: **כְּגוֹן** שֶׁקִּצְּעָן וּמוֹעִיל עִם הַיֵּאוּשׁ אֲבָל לְחוֹדֵיהּ לָא קָנֵי דְּלָאו שִׁנּוּי מַעֲשֶׂה הוּא: **וְעִיצְּבָא** אֵינָהּ צְרִיכָה קִצּוּעַ וּמִיהוּ הֵיכָא דְּחַשֵּׁב עָלֶיהָ לְקַצֵּעַ אָמְרִינַן בְּפ' דַּם חַטָּאת (זְבָחִים דף צד.) דִּטְהוֹרָה עַד שֶׁיְּקַצֵּיעֶנָּה מ״מ דַּיֵּק הָכָא שֶׁפִּיר דְּכֵיוָן דְּרָאוּיָה לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּלֹא קִצּוּעַ אֵין קִצּוּעַ שֵׁלֹּא חֲשׁוּב שִׁנּוּי מַעֲשֶׂה כְּלָל: **כָּל** שֶׁאֵין בּוֹ חֶסְרוֹן מְלָאכָה מַחְשָׁבָה מְטַמֵּאתוֹ וא״ת בְּלָאו הָהוּא דְּעִיצְּבָא אַמַּאי לָא פָּרִיךְ לֵיהּ מֵהָכָא דְּמַחְשָׁבָה מוֹעֶלֶת אַלְמָא יֵאוּשׁ קָנֵי וי״ל דִּלְמָא הַךְ דְּהָכָא אַיְירֵי בְּבַעַל הַבַּיִת: **שִׁנּוּי** הַשֵּׁם כְּשִׁנּוּי מַעֲשֶׂה דְּמֵי לָאו כְּשִׁנּוּי מַעֲשֶׂה מַמָּשׁ דְּשִׁנּוּי מַעֲשֶׂה לְחוֹדֵיהּ קָנֵי כְּדְמוֹכַח לְעֵיל וּלְקַמָּן (דף סח.) גַּבֵּי גָּנֵב וְטָבַח וּבָא אַחֵר וּגְנָבוֹ דְּפָרִיךְ וְשִׁנּוּי מַעֲשֶׂה מִי אִיכָּא לְמ״ד דְּלָא קָנֵי אֲבָל שִׁנּוּי הַשֵּׁם גָּרִידָא לָא קָנֵי בְּלֹא יֵאוּשׁ אוֹ שִׁנּוּי מַעֲשֶׂה:

מסורת הש"ס

א חולין כה:; משנה חולין; בבא בתרא סה:

ב תמורה ו.

ג סוכה ל.

גליון הש"ס

רש"י ד"ה ר"ז אמר וכו' אבל אברזין. עי' סוכה דף ל ע"ב תוס' ד"ה ולקנייה:

תורה אור השלם

וְחַלּוֹנִים אֲטֻמוֹת וְתִמָּרִים מִפֹּוֹ וּמִפֹּוֹ אֶל־כְּתָפוֹת הָאוּלָם וְצַלְעוֹת הַבַּיִת וְהָעֲבִים [יחזקאל מא, כו]

נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וּמָעֲלָה מָעַל בַּיהוָה וְכִחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ בְּפִקָּדוֹן אוֹ־בִתְשׂוּמֶת יָד אוֹ בְגָזֵל אוֹ עָשַׁק אֶת־עֲמִיתוֹ אוֹ־מָצָא אֲבֵדָה וְכִחֵשׁ בָּהּ וְנִשְׁבַּע עַל־שֶׁקֶר עַל־אַחַת מִכֹּל אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה הָאָדָם לַחֲטֹא בָּהֶנָּה וְהָיָה כִּי יֶחֱטָא וְאָשֵׁם וְהֵשִׁיב אֶת־הַגְּזֵלָה אֲשֶׁר גָּזָל אוֹ אֶת־הָעֹשֶׁק אֲשֶׁר עָשָׁק אוֹ אֶת־הַפִּקָּדוֹן אֲשֶׁר הָפְקַד אִתּוֹ אוֹ אֶת־הָאֲבֵדָה אֲשֶׁר מָצָא אוֹ מִכֹּל אֲשֶׁר־יִשָּׁבַע עָלָיו לַשָּׁקֶר וְשִׁלַּם אֹתוֹ בְּרֹאשׁוֹ וַחֲמִשִׁתָיו יֹסֵף עָלָיו לַאֲשֶׁר הוּא לוֹ יִתְּנֶנּוּ בְּיוֹם אַשְׁמָתוֹ [ויקרא ה, כא-כד]

וְהָיָה כִּי־יֶחֱטָא וְאָשֵׁם וְהֵשִׁיב אֶת־הַגְּזֵלָה אֲשֶׁר גָּזָל אוֹ אֶת־הָעֹשֶׁק אֲשֶׁר עָשָׁק אוֹ אֶת־הַפִּקָּדוֹן אֲשֶׁר הָפְקַד אִתּוֹ אוֹ אֶת־הָאֲבֵדָה אֲשֶׁר מָצָא [ויקרא ה, כג]

וְאָמַרְתָּם הִנֵּה מִתְלָאֶה וְהִפַּחְתֶּם אוֹתוֹ אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וַהֲבֵאתֶם גָּזוּל וְאֶת־הַפִּסֵּחַ וְאֶת־הַחוֹלָה וְהֲבֵאתֶם אֶת־הַמִּנְחָה הַאֶרְצֶה אוֹתָהּ מִיָּדְכֶם אָמַר יְהוָה [מלאכי א, יג]

עין משפט נר מצוה

א מיי' פא' מהל' גניבה הל' יג:

ב מיי' פב' מהל' גזילה ואבידה הל' י, סמג עשין עא, סמג עשין עג, טוש"ע חו"מ סי' שס סעי' ה:

ג מיי' פו' מהל' מקואות הל' ו, סמג עשין רמח, טוש"ע יו"ד סי' רא סעי' לד לו:

ד סמג עשין עא, סמג עשין עג:

ה מיי' פד' מהל' מקואות הל' ב, סמג עשין רמח:

ו מיי' פד' מהל' תרומות הל' יא:

ז סמג עשין רמח:

ח מיי' פז' מהל' גזילה ואבידה הל' ג, סמג עשין עג:

ט סמג עשין רמח:

צְלָעוֹת הַבַּיִת וְהָעֲבִים קְרֵא כְּתִיב גַּבֵּי בַּיִת עוֹלָמִים: הַמַּלְטָטִים הַמְלַטְטִים כְּדַאֲמְרִינַן בְּהֶשְׁתַּפִּין (ב"ב דף ו.) שְׁנוּתָנִים נְסָרִים סָבִיב פְּתָחֵי חַלּוֹנוֹת וּפְתָחִין וּבְמָקוֹם חוֹרֵי קִבּוּעַ הַקּוֹרוֹת: אֲלוּ הַמְּרִישׁוֹת אַלְמָא בְּתַר הָכִי קְרֵי לְהוּ נָמֵי מְרִישׁוֹת: ר' זֵירָא אָמַר מְרִישׁ הֵינוּ טַעְמָא דְּלָא מַקְנֵא בְּשִׁנּוּי הַשֵּׁם מְשׁוּם דְּחוֹזֵר לְבְרִייְתוֹ הוּא אִם יִסְתֵּר הֲוֵי כְּשׁוּרָא כְּדַמַּעֲקְרָא אֲבָל אַבְּרָזִין תּוּ לָא מִקְרֵי מַשְׁכָּא: דְּמַעֲקְרָא קְצִיצָתָא שָׁקְדָם שְׁחָקָן נִקְרָא קְצִיצַת עֵץ בְּעַלְמָא: וּלְבַסּוֹף קָבְעוֹ וְהִמְשִׁיךְ בּוֹ מֵי גְּשָׁמִים אוֹ מֵי נָהָר לְמַקָּוֶה פָּסְלוּ מְשׁוּם מַיִם שְׁאוּבִין: קָבְעוֹ וּלְבַסּוֹף חָקְקוֹ לְאוֹ כְּלִי הוּא אֶלָּא אַרְעָא סְמִכְתָּא הִיא: שְׁאִיבָה מַה שְׁמִקָּוֶה נִפְסָל בְּג' לַגִּין מַיִם שְׁאוּבִין מְדְּרַבָּנָן הוּא: אַנַּס חַמְסָן לִיפְסֹל! דיחַיֵּב דְּמֵי: הִקְדִּישָׁן הֶקְדֵּשׁ וְאָסוּר לֶהָנוֹת: וּתְרוּמָתָן אָסוּר לְזָרִים אַלְמָא קַנְיֵי לֵיהּ לְגָזְלָה בְּיָאוּשׁ: עַל גָּזֵל אָבִיו בְּהָגּוּזָל (לְקַמָּן בָּבָא קַמָּא ד' קד:) מִפְּרֵשׁ לָהּ אֲפִילּוּ נִשְׁבַּע אָבִיו לַשָּׁקֶר אֲבָל אֶקָּרֵן מִחַיֵּב לֵיהּ קְרֵא כְּדַאֲמְרִינַן הָתָם: אֶת גָּזְלוֹ וּמְמֵילָא אַמְעוּט גָּזֵל אָבִיו:

הָא לָאו הָכִי – הָדַר בְּעֵינֵיהּ! אָמַר רַב יוֹסֵף: מְרִישׁ – שְׁמוֹ עָלָיו, דְּתַנְיָא: "צַלְעוֹת הַבַּיִת" – אֵלּוּ הַמַּלְטָטִין, "וְהָעֲבִים" – אֵלּוּ הַמְּרִישׁוֹת. [א]רַבִּי זֵירָא אָמַר: שִׁינּוּי הַחוֹזֵר לִבְרִייָתוֹ – בְּשִׁינּוּי הַשֵּׁם – לָא הֲוֵי שִׁינּוּי. [ג][ו]וְשִׁינּוּי הַשֵּׁם שֶׁאֵינוֹ חוֹזֵר לִבְרִייָתוֹ, מִי הֲוֵי שִׁינּוּי? וְהָרֵי צִינּוֹר – דְּמַעִיקְרָא "קְצִיצָתָא" וְהַשְׁתָּא "צִינּוֹרָא", וְתַנְיָא: צִינּוֹר שֶׁחָקָקוֹ וּלְבַסּוֹף קְבָעוֹ – פּוֹסֵל אֶת הַמִּקְוֶה. קְבָעוֹ וּלְבַסּוֹף חָקָקוֹ – אֵינוֹ פּוֹסֵל אֶת הַמִּקְוֶה. וְאִי אָמְרַתְּ שִׁינּוּי הַשֵּׁם מִילְּתָא הִיא, אֲפִילּוּ קְבָעוֹ וּלְבַסּוֹף חָקָקוֹ נָמֵי לִיפְסֹל! [ד]שָׁאנֵי שְׁאִיבָה, דְּמִדְּרַבָּנַן הוּא: אַנַּס חַמְסָן לָאו כְּלִי הוּא אֶלָּא אַרְעָא סְמִכְתָּא הִיא. אִי הָכִי, אֲפִילּוּ דְּרִישָׁא נָמֵי! הָתָם אֵיכָּא תּוֹרַת כְּלִי עָלָיו בְּתָלוּשׁ, הָכָא אֵין תּוֹרַת כְּלִי עָלָיו בְּתָלוּשׁ. [ה]מֵיתִיבִי: הַגַּנָּב וְהַגַּזְלָן וְהָאַנַּס – הֶקְדֵּישָׁן הֶקְדֵּשׁ, וּתְרוּמָתָן תְּרוּמָה, וּמַעֲשְׂרוֹתָן מַעֲשֵׂר. אָמְרִי: הָתָם אֵיכָּא שִׁינּוּי הַשֵּׁם – דְּמֵעִיקְרָא "טִיבְלָא" וְהַשְׁתָּא "תְּרוּמָה", הֶקְדֵּשׁ מֵעִיקְרָא "חוּלִּין" וְהַשְׁתָּא "הֶקְדֵּשׁ". [ז]אָמַר רַב חִסְדָּא אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: מִנַּיִן לְשִׁנּוּי שֶׁהוּא קוֹנֶה? שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהֵשִׁיב אֶת הַגְּזֵלָה" – מָה תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר גָּזָל"? אִם כְּעֵין שֶׁגָּזַל – יַחֲזִיר, וְאִם לָאו – דָּמִים בְּעַלְמָא בְּעֵי שַׁלּוּמֵי. [ח][ב]הַאי "אֲשֶׁר גָּזָל" מִיבְּעֵי לְמַעוֹטֵי גָּזֵל אָבִיו, שֶׁאֵינוֹ מוֹסִיף חוֹמֶשׁ עַל גָּזֵל אָבִיו! [ט]אִם כֵּן, נִיכְתּוֹב רַחֲמָנָא "וְהֵשִׁיב אֶת גְּזֵילוֹ", "אֲשֶׁר גָּזַל" לָמָּה לִי? לְמִכְתַּב? שְׁמַע מִינַּהּ תַּרְתֵּי. וְאֵיכָּא דְּאָמְרִי, אָמַר רַב חִסְדָּא אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: מִנַּיִן לְשִׁנּוּי שֶׁאֵינוֹ קוֹנֶה – שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהֵשִׁיב אֶת הַגְּזֵילָה" – מִכָּל מָקוֹם. וְהָא כְּתִיב: "אֲשֶׁר גָּזָל"! הָהוּא מִיבָּעֵי לֵיהּ – עַל גְּזֵילוֹ שֶׁלּוֹ מוֹסִיף חוֹמֶשׁ, וְאֵין מוֹסִיף חוֹמֶשׁ עַל גְּזֵל אָבִיו. [י]אָמַר עוּלָּא: מִנַּיִן לְיֵאוּשׁ שֶׁאֵינוֹ קוֹנֶה? שֶׁנֶּאֱמַר: "וַהֲבֵאתֶם גָּזוּל אֶת הַפִּסֵּחַ וְאֶת הַחוֹלָה" – גָּזוּל דּוּמְיָא דְּפִסֵּחַ, מָה פִּסֵּחַ דְּלֵית לֵיהּ תַּקָּנְתָּא כְּלָל,

אַף

הָא לָאו הָכִי הַדָּרָא בְּעֵינֵיהּ וּסְתָם מְרִישׁ כֵּיוָן שֶׁבָּנָאוֹ בְּבֵירָה מִתְיָאֲשִׁים הַבְּעָלִים מִמֶּנּוּ וא"ת דְּמַשְׁמַע דְּלָא מַקְשֶׁה אֶלָּא לְרַב יוֹסֵף אַדְּרַבָּה כ"ש דְּקַשָּׁה לְרַבָּה טְפֵי דְּלְדִידֵהּ יֵאוּשׁ גָּרִידָא קָנֵי וּלְמַאי דְּמְשַׁנֵּי דְּמְרִישׁ שְׁמוֹ עָלָיו אֲפִילּוּ תִּקְשֶׁה לְרַבָּה דְּמַהֲכָא מַשְׁמַע דְּיֵאוּשׁ לָא קָנֵי וְנִרְאֶה לְפָרֵשׁ דִּבְלָא יֵאוּשׁ אַיְירִי וּלְהָכִי פָּרִיךְ לְרַב יוֹסֵף א"א בְּשִׁלְמָא דְּשִׁנּוּי הַשֵּׁם לֹא כָּלוּם הוּא שֶׁפִּיר אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ דְּשִׁנּוּי הַשֵּׁם קָטָן עִם יֵאוּשׁ קָנֵי א"כ שִׁנּוּי הַשֵּׁם גָּדוֹל כִּי הַאי דְּמְרִישׁ יֵשׁ לוֹ לְקָנוֹתוֹ בְּפָנֵי עַצְמוֹ וְכֵן מַשְׁמַע לְעֵיל דְּשִׁנּוּי הַשֵּׁם חָשׁוּב גָּרִידָא קָנֵי דְּפָרִיךְ גַּבֵּי גָּנַב טָלָה וְנַעֲשָׂה אַיִל וְנִקְנֵיָה בְּשִׁנּוּי הַשֵּׁם דְּהַיְינוּ שִׁנּוּי הַשֵּׁם חָשׁוּב וְלָכְךְ יֵשׁ לְהוֹעִיל לוֹ בְּמָרִישׁ בְּלֹא יֵאוּשׁ דְּמָה שְׁצָרִיךְ יֵאוּשׁ בְּעוֹרוֹת לָאו מִשּׁוּם קִנְיָן דִּקְנָיָן הֲוֵי מִשּׁוּם שִׁנּוּי הַשֵּׁם לְחוּדֵיהּ וְהַיְינוּ אַבְּרָזִין דְּאִם לָאו הַיֵּאוּשׁ אֵין כָּאן שִׁנּוּי הַשֵּׁם וְכֵן בְּהֶקְדֵּשׁ בְּעֵי עִמּוֹ יֵאוּשׁ שֶׁאִם אֵין יֵאוּשׁ אֵין שֵׁם הֶקְדֵּשׁ חָל עָלָיו וְאֵין כָּאן שִׁנּוּי הַשֵּׁם וְכֵן שִׁנּוּי רְשׁוּת אִם אֵין יֵאוּשׁ אֵין שִׁנּוּי רְשׁוּת אֲבָל מָרִישׁ בְּלֹא יֵאוּשׁ נָמֵי אֵיכָּא שִׁנּוּי הַשֵּׁם וְיֵשׁ לוֹ לְהוֹעִיל בְּפָנֵי עַצְמוֹ וְכֵן גַּבֵּי טָלָה וְנַעֲשָׂה אַיִל דְּאָמְרִי' לְעֵיל וְנִקְנֵי בְּשִׁנּוּי הַשֵּׁם: צִנּוֹר שֶׁחָקָקוֹ וּלְבַסּוֹף קְבָעוֹ פּוֹסֵל אֶת הַמִּקְוֶה כְּשֶׁיֵּשׁ לוֹ לְבַזְבֵּז מד' רוּחוֹתָיו אַיְירֵי שֶׁאִם הוּא פָּרוּץ אַפִּי' מֵרוּחַ אֶחָד לֹא הָיָה פּוֹסֵל הַמִּקְוֶה כִּדְמוֹכַח בְּמַסֶּכֶת מִקְוָאוֹת (פ"ד מ"ד) דְּדַוְקָא טָבְלָא שֶׁיֵּשׁ לָהּ לְבַזְבֵּז פּוֹסֵל והר"י מסימפונ"ת פֵּרֵשׁ דַּאֲפִילּוּ פָּרוּץ מִשְּׁנֵי רוּחוֹת אַיְירֵי כְּדֶרֶךְ צִנּוֹר וּכְגוֹן שֶׁחָטְטוּ לְקַבֵּל צְרוֹרוֹת שֶׁלֹּא יְעַכְּבוּ אֶת הַגִּשְׁמִים כִּי הַהִיא דפ"ד דְּמִקְוָאוֹת (מ"ג) הַחוֹטֶט בְּצִנּוֹר לְקַבֵּל צְרוֹרוֹת בָּשָׁל עֵץ בָּכָל

אַף גָּזוּל דְּלֵית לֵיהּ תַּקָּנְתָּא אע"ג דְּאָמַר לְעֵיל (בָּבָא קַמָּא דַּף סה:) גָּנֵב טָלֶה וְנַעֲשָׂה אַיִל נַעֲשָׂה שְׁנוּי בְּיָדוֹ וּקְנָאוֹ מ"מ כְּמוֹ שֶׁהוּא לֵית לֵיהּ תַּקָּנְתָּא:

אַף גָּזוּל דְּלֵית לֵיהּ תַּקָּנְתָּא; לָא שְׁנָא לְפָנֵי יֵאוּשׁ, וְלָא שְׁנָא אַחַר יֵאוּשׁ. רָבָא אָמַר מֵהָכָא: "קָרְבָּנוֹ" – וְלֹא הַגָּזוּל. אֵימַת? אִילֵימָא לִפְנֵי יֵאוּשׁ – פְּשִׁיטָא, לָמָּה לִי קְרָא? אֶלָּא לָאו לְאַחַר יֵאוּשׁ – וּשְׁמַע מִינַּהּ יֵאוּשׁ לָא קָנֵי? שְׁמַע מִינַּהּ. וְהָא רָבָא הוּא דְּאָמַר דְּגָזַל קָרְבָּן דְּחַבְרֵיהּ! אִיבָּעֵית אֵימָא: הָדַר בֵּיהּ, וְאִיבָּעֵית אֵימָא: חַד מִינַּיְיהוּ רַב פָּפָּא אַמְרָהּ. וּמִדַּת תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה וְכוּ'. (א)**וְאַמַּאי? נֵילַף "שׁוֹר"–"שׁוֹר" מִשַּׁבָּת – מָה לְהַלָּן חַיָּה וְעוֹף כַּיּוֹצֵא בָּהֶן, אַף כָּאן חַיָּה וָעוֹף כַּיּוֹצֵא בָּהֶן! אָמַר רָבָא, אָמַר קְרָא: "שׁוֹר וָשֶׂה" "שׁוֹר וָשֶׂה" שְׁנֵי פְּעָמִים – שׁוֹר וָשֶׂה אִין, מִידֵּי אַחֲרִינָא לָא.** (ב)**אָמְרִי: הֵי מְיַיתַּר? אִילֵימָא "שׁוֹר וָשֶׂה" דְּסֵיפָא מְיַיתַּר, דְּנִיכְתּוֹב רַחֲמָנָא: "כִּי יִגְנֹב שׁוֹר אוֹ שֶׂה וּטְבָחוֹ וּמְכָרוֹ, חֲמִשָּׁה בָקָר יְשַׁלֵּם תַּחְתָּיו וְאַרְבַּע צֹאן תַּחְתָּיו"; אִי כְּתַב רַחֲמָנָא הָכִי, הֲוָה אָמֵינָא בָּעֵי שַׁלּוּמֵי תִּשְׁעָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד! וְכִי תֵּימָא הָא כְּתִיב "תַּחְתָּיו" "תַּחְתָּיו" – חַד "תַּחְתָּיו" מְיַיתַּר; הַהוּא מִיבְּעֵי לֵיהּ לְדָרְשָׁה אַחֲרִינָא – דְּתַנְיָא: יָכוֹל גָּנַב שׁוֹר שֶׁוֶּה מָנֶה, יְשַׁלֵּם תַּחְתָּיו [חֲמִשָּׁה] נְגִידִין? תַּלְמוּד לוֹמַר: "תַּחְתָּיו" "תַּחְתָּיו". אֶלָּא "שׁוֹר וָשֶׂה" דְּרֵישָׁא מְיַיתַּר – דְּנִכְתּוֹב רַחֲמָנָא: "כִּי יִגְנֹב אִישׁ וּטְבָחוֹ וּמְכָרוֹ, חֲמִשָּׁה בָקָר יְשַׁלֵּם תַּחַת הַשּׁוֹר, וְאַרְבַּע צֹאן תַּחַת הַשֶּׂה". אִי כְּתַב רַחֲמָנָא הָכִי, הֲוָה אָמֵינָא: עַד דְּגָנֵיב תְּרֵי וְטָבַח לְהוּ! "וּטְבָחוֹ" כְּתִיב – לְחַד.** (ג)**וְאֵימָא: עַד דְּגָנֵיב תַּרְוַיְיהוּ וּמְזַבֵּין לְהוּ! "וּמְכָרוֹ" כְּתִיב – לְחַד. וְאֵימָא: הָוֵה אָמֵינָא עַד דְּגָנֵיב תְּרֵי, וְטָבַח חַד וּמְזַבֵּין חַד! "אוֹ מְכָרוֹ" כְּתִיב. וְאַכַּתִּי הָוֵה אָמֵינָא עַד דְּגָנֵיב תַּרְוַיְיהוּ וְטָבַח חַד וּמְשַׁיֵּיר חַד, אוֹ מְזַבֵּין חַד וּמְשַׁיֵּיר חַד!** (ד)**אֶלָּא: "שׁוֹר" דְּסֵיפָא וְ"שֶׂה" דְּרֵישָׁא מְיַיתַּר, דְּנִיכְתּוֹב רַחֲמָנָא: "כִּי יִגְנֹב אִישׁ שׁוֹר וּטְבָחוֹ וּמְכָרוֹ, חֲמִשָּׁה בָקָר יְשַׁלֵּם תַּחְתָּיו, וְאַרְבַּע צֹאן תַּחַת הַשֶּׂה"; "שׁוֹר" דְּסֵיפָא וְ"שֶׂה" דְּרֵישָׁא לְמָה לִי? שְׁמַע מִינַּהּ: שׁוֹר וָשֶׂה אִין, מִידֵּי אַחֲרִינָא לָא. אֵין הַגּוֹנֵב אַחַר הַגַּנָּב מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל. אָמַר רַב: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא לִפְנֵי יֵאוּשׁ, אֲבָל לְאַחַר יֵאוּשׁ – קָנָאוֹ גַּנָּב רִאשׁוֹן, וְגַנָּב שֵׁנִי מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל לְגַנָּב רִאשׁוֹן. אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: אָמֵינָא כִּי נָיֵים וְשָׁכִיב רַב אָמַר לְהָא שְׁמַעְתָּא. דְּתַנְיָא, אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: מִפְּנֵי מָה אָמְרָה תּוֹרָה טָבַח וּמָכַר מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה? מִפְּנֵי שֶׁנִּשְׁתַּרֵשׁ בַּחֵטְא. אֵימַת? אִילֵימָא לִפְנֵי יֵאוּשׁ, מִי

ה"ג וכ"ת הָא כְּתִיב תַּחְתָּיו תַּחְתָּיו חַד תַּחְתָּיו מְיַיתַּר כו' וכ"ת הָא כְּתִיב תְּרֵי זַמְנֵי תַּחְתָּיו דְּמִשְׁתַּמְעִי חַד אַשּׁוּר וְחַד אִשָּׁה דְּאִי תַּרְוַיְיהוּ אֶחָד קָיְמִי הָכִי אִבָּעֵי לֵיהּ לְמִכְתַּב ה' בָּקָר וְד' צֹאן יְשַׁלֵּם תַּחְתָּיו לָאו מִלְּתָא הִיא דְּאִיכָּא לְמֵימַר חַד תַּחְתָּיו אַיְיתֵר לְדָרְשָׁה אַחֲרִינָא וַאֲפִתִּי תִּשְׁעָה מִשְׁתַּמְעִי בֵּין אַשּׁוּר בֵּין אִשָּׁה: נְגִידִים גְּוִיעִים כְּדְמְתַרְגְּמִינַן וַיְגַוַּע וְאִתְנְגִיד (בְּרֵאשִׁית נ) כְּלוֹמַר כְּחוּשִׁין וּקְרוֹבִין לְמוּת: ה"א עַד דְּגָנֵב תַּרְתֵּי וְטָבַח לְחַד וּמְזַבֵּן לְחַד לְהָכִי אִצְטְרִיךְ שׁוֹר אוֹ שֶׂה דְּרֵישָׁא לְמֵימַר דְּאע"ג דְּחַד הוּא דְּגָנֵב מְחַיֵּב: וְאֵימָא עַד דְּגָנֵב תַּרְתֵּי כְּדְכְתִיב בְּסֵיפָא תַּחַת הַשּׁוֹר תַּחַת הַשֶּׂה וּלְהָכִי אִצְטְרִיךְ שׁוֹר אוֹ שֶׂה דְּרֵישָׁא: אוֹ מָכְרוֹ כְּתִיב דְּמַשְׁמַע אוֹ טְבִיחָה אוֹ מְכִירָה דְּהָא כְּתִיב אוֹ לְחַלֵּק: שְׁנִשְׁתַּרֵשׁ עֲשָׂה שֶׁרְשִׁין כְּלוֹמַר נִתְחַזֵּק בְּחֵטְא שֶׁקְּנָאוֹ וּמְהַנּוּ מַעֲשָׂיו: אִילֵימָא לִפְנֵי יֵאוּשׁ מְכָרוֹ:

מִי

מסורת הש"ס

א כריתות ד.
ב שמות רבה
ג סוכה ל.
ד תוספתא בבא קמא

גליון הש"ס

תוס' ד"ה שור כו' וי"ל דאי לא כתיב. עיין תשובת מהר"י אדריבי סי' שלה:

תורה אור השלם

אִם־עֹלָה קָרְבָּנוֹ מִן־הַבָּקָר זָכָר תָּמִים יַקְרִיבֶנּוּ אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וגו' [ויקרא א, ג]

כִּי יִגְנֹב־אִישׁ שׁוֹר אוֹ־שֶׂה וּטְבָחוֹ אוֹ מְכָרוֹ חֲמִשָּׁה בָקָר וגו' [שמות כא, לז]

שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל־מְלַאכְתֶּךָ [דברים ה, יג]

שור או שה. החזרה "תחת השור" באה להגביל את וגו' [פירושי רד"צ הופמן על שמות כא:לז, ד]

מסורת הש״ס

א לעיל סה:

תורה אור השלם

כִּי יִגָּנֵב־אִישׁ שׁוֹר אוֹ־שֶׂה וּטְבָחוֹ אוֹ מְכָרוֹ חֲמִשָּׁה בָקָר יְשַׁלֵּם תַּחַת הַשּׁוֹר וְאַרְבַּע־צֹאן תַּחַת הַשֶּׂה [שמות כא, לז]

מי איכא נשתרש הא לא אתנו מעשיו דשנוי רשות שששנוהו מרשותו לרשות לוקח בלא יאוש ליכא למ"ד דקני: לאחר יאוש דאתנו מעשיו דהשתא קני לוקח בתרתי יאוש ושנוי רשות: ואי ס"ד יאוש גרידא קניה גנב אמאי משלם ארבעה וחמשה הא דמי בעלמא הוא דאית להו לבעלים גבה ושלו טבח ומכר: כדאמר רבא לקמן בשמעתין: ששנה בחטא ולעולם לפני יאוש ואע"פ דלא אתנו מעשיו מחייב: שאינה חוזרת קס"ד דה"ק דלא מחייב אלא היכא דמכירתו מכירה וגמורה וקניה לוקח: אמאי אינה חוזרת שנוי רשות בלא יאוש מי קני: לאחר יאוש דכי מטא ביד לוקח איכא תרתי יאוש ושנוי רשות וקניה: ואי ס"ד קניה גנב בייאוש גריד אמאי משלם כו': כדאמר רב נחמן לקמן בשמעתין: פרט לשהקנה לו לשלשים יום כלומר לעולם לפני יאוש והאי אינה חוזרת דקתני לא למעוטי היכא דלא אתנו מעשיו דאע"ג דלא אתנו חיבה רחמנא הואיל ושנה בחטא אלא למעוטי היכא דלא מכר גנב ללוקח אלא לעשות בה מלאכה שלשים יום דהוא כשכירות בעלמא: ושני אינו משלם אלא קרן לגנב ראשון דכתיב וגונב מבית האיש: גנב ומכר קניה לוקח בשנוי רשות הלכך (ראשון משלם ד' וה') שני משלם כפל ללוקח: ושני אינו משלם אלא קרן ולקמן פריך אמאי לא משלם כפל הא קניה גנב ראשון בשנוי מעשה: אימת מכרה אלימא לפני יאוש השני אמאי משלם כפל: אלא פשיטא לאחר יאוש דאיכא תרתי בידך לוקח: ואי ס"ד כו' ואי קשיא הא יכול לתרוצי בגון שנתיאשו בעלים לאחר מכירת גנב דקונה לוקח ובידי גנב לא היה יאוש לקנותה ה"נ משני ליה לקמן: מדלי לאחר יאוש קנימין דע"כ הכי מוקמת לה משום מציעתא: אלא כלה לפני יאוש ומש"ה רישא שני פטור מכפל: ואפוך סיפא למציעתא כו' ותני במציעתא שני אין משלם אלא קרן דלא קניה לוקח בשנוי רשות בלא יאוש: א"ה דלאחר יאוש מוקמת לה קשיא הא ומציעתא לרב: א"ר זבד כלה לפני יאוש ואפוכי נמי לא תפכה וסיפא כדאוקמנא כב"ש ומציעתא דקתני שני משלם כפל כגון שנתיאשו הבעלים לאחר מכירה ולא נתייאשו ביד גנב ולהכי ראשון משלם ד' וה' דלא היו יאוש גבי' דלקניה ורישא נמי לפיכך שני פטור מכפל: ולא תימא הא דנקט מתני' חיובא דשני גבי לוקח ולא נקט לה לחיוב דשני גבי ראשון ותוקמה נמי בלאחר יאוש כדמשני בלוקח משום דבעי יאוש ושנוי רשות אלא בייאוש לחודיה נמי קני גבי גנב: ואי ס"ד קניה בגרד אמאי משלם כו': כדאמר רב נחמן לקמן בשמעתין: פרט לשהקנה לו לשלשים יום כלומר לעולם לפני יאוש והאי דאע"ג דלא אתנו מעשיו היכא דלא מכר גנב ללוקח אלא לעשות בה מלאכה שלשים יום דהוא כשכירות בעלמא: ושני אינו משלם אלא קרן לגנב ראשון דכתיב וגונב מבית האיש: גנב ומכר קניה לוקח בשנוי רשות הלכך (ראשון משלם ד' וה') שני משלם כפל ללוקח: ושני אינו משלם אלא קרן ולקמן פריך אמאי לא משלם כפל הא קניה גנב ראשון בשנוי מעשה: אימת מכרה אלימא לפני יאוש השני אמאי משלם כפל: אלא פשיטא לאחר יאוש דאיכא תרתי בידך לוקח: ואי ס"ד כו' ואי קשיא הא יכול לתרוצי בגון שנתיאשו בעלים לאחר מכירת גנב דקונה לוקח ובידי גנב לא היה יאוש לקנותה ה"נ משני ליה לקמן: מדלי לאחר יאוש קנימין דע"כ הכי מוקמת לה משום מציעתא: אלא כלה לפני יאוש ומש"ה רישא שני פטור מכפל: ואפוך סיפא למציעתא כו' ותני במציעתא שני אין משלם אלא קרן דלא קניה לוקח בשנוי רשות בלא יאוש: א"ה דלאחר יאוש מוקמת לה קשיא הא ומציעתא לרב: א"ר זבד כלה לפני יאוש ואפוכי נמי לא תפכה וסיפא כדאוקמנא כב"ש ומציעתא דקתני שני משלם כפל כגון שנתיאשו הבעלים לאחר מכירה ולא נתייאשו ביד גנב ולהכי ראשון משלם ד' וה' דלא היו יאוש גבי' דלקניה ורישא נמי לפיכך שני פטור מכפל: ולא תימא הא דנקט מתני' חיובא דשני גבי לוקח ולא נקט לה לחיוב דשני גבי ראשון ותוקמה נמי בלאחר

עין משפט נר מצוה

א מיי׳ פכ״ד מהל׳ כלים הל׳ ז׳:

ב מיי׳ פו׳ מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ ג, טוש״ע חו״מ סי׳ שסח סעי׳ א׳:

ג מיי׳ פט׳ מהל׳ גניבה הל׳ א, סמג לאוין קנד:

ד מיי׳ פא׳ מהל׳ גניבה הל׳ טז, סמג עשין עא, טור חו״מ סי׳ שנ:

ה מיי׳ פב׳ מהל׳ גניבה הל׳ ו, סמג עשין עא:

ו מיי׳ פו׳ מהל׳ ערכים וחרמין הל׳ כא, סמג עשין קלב:

ז סמג לאוין קנד:

ח מיי׳ פו׳ מהל׳ ערכים וחרמין הל׳ כד, סמג עשין קלב, טוש״ע יו״ד סי׳ רנח סעי׳ ו:

ט מיי׳ פט׳ מהל׳ מעשר שני ונטע רבעי הל׳ ז:

י סמג עשין עא:

יא מיי׳ פב׳ מהל׳ גניבה הל׳ טו:

מסורת הש״ס

א משנה בבא קמא; מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי; גיטין נה:; לקמן עו.; לקמן עד:

ב חולין קלט.; תמורה ט.; ערכין כא.

ג לעיל סה:

ד בבא מציעא ז.; קידושין נב.

ה משנה מעשר שני

ו לקמן קו:

גליון הש״ס

גמ׳ ודלמא דשמעיניה דאייאש. עי׳ לקמן דף קיד ע״א תוס׳ ד״ה רבה אומר:

תורה אור השלם

וְגֹנֵב אִישׁ וּמְכָרוֹ וְנִמְצָא בְיָדוֹ מוֹת יוּמָת [שמות כא, טז]

עַל־כָּל־דְּבַר־פֶּשַׁע עַל־שׁוֹר עַל־חֲמוֹר עַל־שֶׂה עַל־שַׂלְמָה עַל־כָּל־אֲבֵדָה אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי־הוּא זֶה עַד הָאֱלֹהִים יָבֹא דְּבַר־שְׁנֵיהֶם אֲשֶׁר יַרְשִׁיעֻן אֱלֹהִים יְשַׁלֵּם שְׁנַיִם לְרֵעֵהוּ [שמות כב, ח]

וְאִישׁ כִּי־יַקְדֵּשׁ אֶת־בֵּיתוֹ קֹדֶשׁ לַיהוָה וְהָעֲרִיכוֹ הַכֹּהֵן בֵּין טוֹב וּבֵין רַע כַּאֲשֶׁר יַעֲרִיךְ אֹתוֹ הַכֹּהֵן כֵּן יָקוּם [ויקרא כז, יד]

אִם־הַמְּצֹא תִמָּצֵא בְיָדוֹ הַגְּנֵבָה מִשּׁוֹר עַד־חֲמוֹר עַד־שֶׂה חַיִּים שְׁנַיִם יְשַׁלֵּם [שמות כב, ג]

מָה טִּבְיְחָה דְּאַהֲנוּ מַעֲשָׂיו מִשְׁמַע דְּסָבַר ר״א דְּשַׁנּוּי קוֹנָה דְּאַהֲנוּ מַעֲשָׂיו מִשְׁמַע לְאַפּוֹקֵי מֵרַשּׁוּת בְּעָלִים דְּוַמְיָא דְּאַהֲנוּ מַעֲשָׂיו דְּמִכְּירָה וְקָשָׁה לְפִי׳ דְּרַשְׁבָּ״ם דְּמִפָּרֵשׁ בפ״ק (ד׳ יא.) אַהָא דְּאָמַר עַלָּא א״ר אֶלְעָזָר שְׁמִין לְגַנָּב וּלְגַזְלָן דְּהַיְנוּ לְעִנְיַן פְּחַת נְבֵלָה דְּהַיְינוּ דְּנִגְזָל מִשּׁוּם דְּלָא קָנֵי לֵהּ גַּזְלָן בְּשִׁנּוּי אֲיֵיאַשׁ! אָמְרִי: לָא סָלְקָא דַּעְתָּךְ; דּוּמְיָא דְּטִבְיְחָה – מָה טִּבְיְחָה דְּאַהֲנוּ מַעֲשָׂיו, אַף מְכִירָה דְּאַהֲנוּ מַעֲשָׂיו. וְאִי לִפְנֵי יֵאוּשׁ, מַאי אַהֲנוּ? וְדִלְמָא דְּשַׁמְעִינֵיהּ דְּאִיַּיאַשׁ! אָמְרִי: לָא סָלְקָא דַּעְתָּךְ; דּוּמְיָא דְּטִבְיְחָה – מָה טִּבְיְחָה לְאַלְתַּר, אַף מְכִירָה לְאַלְתַּר. [א]אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹחָנָן: גְּנֵיבָה בְּנֶפֶשׁ תּוֹכִיחַ – שֶׁאֵין יֵאוּשׁ בְּעָלִים, וְחַיָּיב! מִכְּלָל דְּסָבַר רַבִּי יוֹחָנָן: לִפְנֵי יֵאוּשׁ חַיָּיב. [ב]לְאַחַר יֵאוּשׁ מַאי? רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: חַיָּיב, וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר: פָּטוּר. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר חַיָּיב – חִיּוּבֵיהּ בֵּין לִפְנֵי יֵאוּשׁ, בֵּין לְאַחַר יֵאוּשׁ. רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר פָּטוּר – חִיּוּבֵיהּ לִפְנֵי יֵאוּשׁ הוּא, אֲבָל לְאַחַר יֵאוּשׁ – קָנָה, וְשָׁלוֹ הוּא טוֹבֵחַ וְשָׁלוֹ הוּא מוֹכֵר. [ה](א)אֲיתִיבֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן לְרֵישׁ לָקִישׁ: גָּנַב וְהִקְדִּישׁ, וְאַחַר כָּךְ טָבַח – מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כָּפֶל, וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. [ו](ב)אֵימַת? אִילֵימָא לִפְנֵי יֵאוּשׁ, מִי קָדוֹשׁ?! ״אִישׁ כִּי יַקְדִּישׁ אֶת בֵּיתוֹ קֹדֶשׁ״ אָמַר רַחֲמָנָא – מָה בֵּיתוֹ שֶׁלּוֹ, אַף כֹּל שֶׁלּוֹ! [ג]אֶלָּא פְּשִׁיטָא לְאַחַר יֵאוּשׁ; וְטַעְמָא דְּהִקְדִּישׁ הוּא דְּאֵינוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה, דְּכִי קָא טָבַח – דְּהֶקְדֵּשׁ קָא טָבַח, אֲבָל לֹא הִקְדִּישׁ – טָבַח מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. תֵּדַע שֶׁסְּתָם גְּנֵיבָה מִיַּד מִתְיָאֲשִׁין וְאִם מְכָרָן גַּנָּב לְאַחַר מִיַּד קָנָה דְּאִיכָּא תַּרְתֵּי יֵאוּשׁ וְשִׁנּוּי רְשׁוּת וּמַאי שָׁהֲרֵי אָמְרָה תּוֹרָה גַּנָּב וּמָכַר מְשַׁלֵּם ד' וְה' וְהָא דְּלָמָא לָא אַיְיאַשׁ וְלָאו מְכִירָה הִיא: אֶלָּא לָאו מִשּׁוּם דְּסִתָּם גְּנֵבָה יֵאוּשׁ בְּעָלִים הִיא אַלְמָא מְדַיְּלִיף ר' אֶלְעָזָר טַעְמָא מֵהָאי ש״מ כָּרֵב שֵׁשֶׁת ס״ל דְּאִי שְׁמַעְנָא לֵיהּ לְמִרְאָה בְּהֶדְיָא דְּלָא אִיַּיאַשׁ פֻּטּוּר הַמּוֹכֵר מד' וְה': וְדִלְמָא חִיְּבָהּ רַחֲמָנָא וְאע״ג דְּלָא אִיַּיאַשׁ לר״א פָּרִיךְ דַּיְלִיף מֵהָכָא יֵאוּשׁ לְסִתָּם גְּנֵבָה: וְדִלְמָא דְּשַׁמְעִינֵיהּ דְּאִיַּיאַשׁ בְּהָכִי מִשְׁתַּעֵי קְרָא אֲבָל סְתָם גְּנֵבָה לָא תֵּילִיף מִנֵּהּ: גְּנֵבָה בְּנֶפֶשׁ הַגּוֹנֵב נֶפֶשׁ וּמְכָרוֹ אֵין כָּאן יֵאוּשׁ שֶׁאֵין אָדָם מִתְיָאֵשׁ עַל עַצְמוֹ וְרַחֲמָנָא חַיְּבֵהּ אע״ג דְּלָא אַהֲנוּ מַעֲשָׂיו: לְאַחַר יֵאוּשׁ מַאי מִי ס״ל יֵאוּשׁ גָּרִידָא קָנֵי כָּרֵב וְשָׁלוֹ טוֹבֵחַ וּמוֹכֵר אוֹ דְּלְמָא יֵאוּשׁ לָא קָנֵי וכ״ש דְּלְאַחַר יֵאוּשׁ מְחַיֵּב דְּאַהֲנוּ מַעֲשָׂיו: גָּנַב וְהִקְדִּישׁ מְשַׁלֵּם כָּפֶל לַבְּעָלִים: וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם ד' וְה' דְּהָא כִּי טָבַח דְּהֶקְדֵּשׁ טָבַח וְרַעֲהוּ אָמַר רַחֲמָנָא יְשַׁלֵּם שְׁנַיִם לְרֵעֵהוּ וְלֹא לְהֶקְדֵּשׁ וְכֵיוָן דְּפַטְרָה מִכָּפֶל תּוֹ לָא מְחַיֵּב בִּטְבִיחָה וּמְכִירָה דְּתַשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה אָמַר רַחֲמָנָא וְלֹא שְׁלֹשָׁה וְאַרְבָּעָה וְכִי מְדַלֵּית כָּפֶל מִנַּיְהוּ הָווּ לֵיהּ שְׁלֹשָׁה וְאַרְבָּעָה: מָה בֵּיתוֹ שֶׁלּוֹ אַף כֹּל שֶׁלּוֹ גְּרֵסִי׳: שֶׁהִקְדִּישׁוֹ בְּעָלִים וּלְעוֹלָם לִפְנֵי יֵאוּשׁ: הוּא דְּאָמַר ר״ל דְּתַרְצָהּ

בְּקִזּוּזוֹת מוט"ש נוֹתֵן פִּסַּת רְגָבִים סְבִיבוֹת הַגְּבוּלִים לְהוֹדִיעַ שֶׁהוּא בֶּרֶם חַיָּיב אַתָּה לְתֵּן לוֹ כו'. מַשְׁמַע דְּחַיָּיב אַתָּה לְתֵּן לוֹ לָא הָוֵי גְּמַר דִּין עַד שֶׁיֹּאמַר צֵא תֵּן לוֹ וְהָא דְּאָמַר בְּפֶרֶק קַמָּא דְּסַנְהֶדְרִין (דּ: ו: וְשָׁם ד"ה נִגְמַר) נִגְמַר הַדִּין אִי אַתָּה רַשַּׁאי לִבְצֹעַ וּמְפָרֵשׁ הֵיכִי דָּמֵי גְּמַר דִּין פְּלוֹנִי אַתָּה זַכַּאי פְּלוֹנִי אַתָּה חַיָּיב. אע"ג דְּלָא הָוֵי גְּמַר דִּין מַמָּשׁ כֵּיוָן שֶׁקָּרוֹב הַדִּין לִגְמֹר אָסוּר לְהַטְעוֹת אֶת הַזַּכַּאי [וְעַי' תּוֹס' ב"מ יז. ד"ה חַיָּב]:

כֶּרֶם רַבְּעִי כו' ק"ק דְּלָא נָקֵט עֲרֵלָה תְּחִלָּה: **חַרְסִית** פֵּרֵשׁ הַקּוּנְטְרֵס כַּתּוּתֵי רַעֲפִים וְקַשֶּׁה דִּבְפֶרֶק כִּסּוּי הַדָּם (חֻלִּין דַּף פח. וְשָׁם ד"ה חַרְסִית) חַשִּׁיב חַרְסִית וּלְבֵינָה כְּתוּשָׁה: **מַה** חַרְסִית דְּלִית בֵּהּ הֲנָאָה תֵּמַהּ לר"י דִּבְסוֹף כִּסּוּי הַדָּם (שָׁם:) אוֹמֵר דְּאֵין מְכַסִּים אֶלָּא בְּדָבָר שֶׁזּוֹרְעִים בּוֹ וּמַצְמִיחַ וּמַשְׁמַע הָתָם דִּמְכַסִּין בְּחַרְסִית וְתֶרֶץ ר"ת דְּחַרְסִית זוֹרְעִים בּוֹ וּמַצְמִיחַ אֲבָל אֵין מוֹצִיאָה . כְּדֵי נְפִילָה לְכָךְ קָרֵי דְּלִית בֵּהּ הֲנָאָה וַאֲפִילּוּ מוֹצִיאָה יוֹתֵר מִכְּדֵי נְפִילָה הוֹאִיל וּפְרוֹתֶיהָ מוּעָטִים חָשִׁיב לֵית בֵּהּ הֲנָאָה: **וְהָאָנוּעִין** מַנִּיחִין אֶת הַמָּעוֹת כו' אִי שְׁבִיעִית נוֹהֵג בָּהֶם רַבְּעִי כְּדִמְשָׁמַע [דְּאָמְלְתָהּ] דת"ק [קַאֵי] צָרִיךְ לוֹמַר דְּצָנוּעִין אַשְׁאָר שְׁנֵי שְׁבוּעַ קַיְמִי דְּאִי אִשְׁבִיעִית כֵּיוָן שֶׁהָיוּ זוֹכִים מִן הַהֶפְקֵר לֹא הָיוּ יְכוֹלִים לְחַלֵּל: **כָּל** הַנִּלְקָט מִזֶּה יְהֵא מְחֻלָּל תֵּמַהּ מָתַי הָיוּ אוֹמְרִים דְּלַמָּה שְׁמִלְקְטִים אַחַר אֲמִירָה לֹא הָיָה מוֹעִיל וְאִם כֵּן וְכִי בְּכָל שָׁעָה הָיוּ אוֹמְרִים כֵּן בְּלִי הֶפְסֵק וכ"ת דְּלְאַחַר לְקִיטָה יְחוּל הַהֶפְקֵר וא"ת

[א] א״חַיָּיב אַתָּה לִיתֵּן לוֹ״, טָבַח וּמָכַר – מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. מַאי טַעְמָא? כֵּיוָן דְּלָא פְּסַקָה מִיקְּתָא, אַפַּתְּי גַּנָּב הוּא! לָא צְרִיכָא, דְּאָמְרִי לֵיהּ: ״חַיָּיב אַתָּה לִיתֵּן לוֹ״. גּוּפָא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: גָּזַל וְלֹא נִתְיָיאֲשׁוּ הַבְּעָלִים – שְׁנֵיהֶם אֵינָן יְכוֹלִים לְהַקְדִּישׁ. זֶה לְפִי שֶׁאֵינוֹ שָׁלוּ, וְזֶה לְפִי שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ. וּמִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן הָכִי? וְהָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הֲלָכָה כִּסְתָם מִשְׁנָה; [ב]וּתְנַן: כֶּרֶם רַבְּעִי הָיוּ מְצַיְּינִין אוֹתוֹ בְּקִזּוּזוֹת אֲדָמָה – סִימָנָא כִּי אֲדָמָה, מָה אֲדָמָה – אֵיכָא הֲנָאָה מִינַּהּ, אַף הַאי נָמֵי כִּי מְפָרְקָא – שְׁרֵי לְאִיתְהֲנוֹיֵי מִינַּהּ. [ג]וְשֶׁל עֲרֵלָה בְּחַרְסִית – סִימָנָא כְּחַרְסִית, מָה חַרְסִית שֶׁאֵין הֲנָאָה מִינַּהּ, אַף הַאי דְּלֵית (בֵּיהּ) הֲנָאָה מִינֵּיהּ. [ד]וְשֶׁל קְבָרוֹת בְּסִיד – סִימָנָא דְּחִיוָּר כַּעֲצָמוֹת. וּמִמַּחֲה וְשׁוֹפֵךְ כִּי הֵיכִי דְּנִיחֲוַור טְפֵי. [ה]אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים – בִּשְׁבִיעִית, דְּהֶפְקֵר נִינְהוּ; אֲבָל בִּשְׁאָר שְׁנֵי שָׁבוּעַ – הַלְעִיטֵהוּ לָרָשָׁע וְיָמוּת. [ו]וְהַאֲנוּעִין מַנִּיחִין אֶת הַמָּעוֹת, וְאוֹמְרִים: ״כָּל הַנִּלְקָט מִזֶּה, מְחוּלָּל עַל הַמָּעוֹת הַלָּלוּ״! וְכִי תֵּימָא: מַאן תְּנָא צְנוּעִין – רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, וְרַבִּי יוֹחָנָן כִּסְתָם יְחִידָאָה לָא אָמַר; [ח]וְהָאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל מָקוֹם שֶׁשָּׁנָה רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל בְּמִשְׁנָתֵנוּ – הֲלָכָה כְּמוֹתוֹ, חוּץ מֵעֲרֵב וְצַיָּדָן וּרְאָיָה אַחֲרוֹנָה! אָמְרִי: לָא תֵּימָא ״כָּל הַנִּלְקָט מִזֶּה״, אֶלָּא אֵימָא ״כָּל הַמִּתְלַקֵּט מִזֶּה״. וּמִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן הָכִי? וְהָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: צְנוּעִין וְרַבִּי דּוֹסָא אָמְרוּ דָּבָר אֶחָד! דְּתַנְיָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: שַׁחֲרִית – בַּעַל הַבַּיִת עוֹמֵד וְאוֹמֵר: ״כָּל שֶׁיִּלָּקְטוּ עֲנִיִּים הַיּוֹם, יְהֵא הֶפְקֵר״. רַבִּי דּוֹסָא אוֹמֵר, לְעִיתּוֹתֵי עֲרֵב אוֹמֵר: ״כָּל שֶׁלָּקְטוּ עֲנִיִּים יְהֵא הֶפְקֵר״! אֵיפּוֹךְ דְּרַבִּי יְהוּדָה לְרַבִּי דּוֹסָא, וְרַבִּי דּוֹסָא לְרַבִּי יְהוּדָה. אַמַּאי אָפְכַהּ מַתְנִיתָא? אִפְּכַהּ לְרַבִּי יוֹחָנָן, וְאֵימָא: ״צְנוּעִין וְרַבִּי יְהוּדָה אָמְרוּ דָּבָר אֶחָד״! [ב]אָמְרִי: לָא סָגֵיא דְּלָא מִתְהַפְכָא מַתְנִיתָא; דְּבָהָא מַתְנִיתִין קָתָנֵי דְּאִית לֵיהּ לְרַבִּי יְהוּדָה בְּרֵירָה, וְשָׁמְעִינַן לֵיהּ לְרַבִּי יְהוּדָה בְּעַלְמָא דְּלֵית לֵיהּ בְּרֵירָה – דְּתַנַּן:

הַלּוֹקֵחַ

עין משפט נר מצוה

א מיי׳ פב׳ מהל׳ גניבה הל׳ טו:

ב מיי׳ פט׳ מהל׳ מעשר שני ונטע רבעי הל׳ ז:

ג מיי׳ פט׳ מהל׳ מעשר שני ונטע רבעי הל׳ ז:

ד מיי׳ פח׳ מהל׳ טומאת מת הל׳ ט:

ה מיי׳ פט׳ מהל׳ מעשר שני ונטע רבעי הל׳ ז:

ו מיי׳ פט׳ מהל׳ מעשר שני ונטע רבעי הל׳ ז:

מסורת הש״ס

א כתובות עז.; בכורות כד.; בבא מציעא לח:; סנהדרין לא.; גיטין עח.; גיטין לח.; בבא בתרא קנד.

ב גיטין כח.; יומא נה:; מעילה כב.; חולין יד.; גיטין כה.; עירובין לו:

ג לקמן קו:

תורה אור השלם

וְכִי־תָבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ וּנְטַעְתֶּם כָּל־ עֵץ מַאֲכָל וַעֲרַלְתֶּם עָרְלָתוֹ אֶת־ פִּרְיוֹ שָׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֲרֵלִים לֹא יֵאָכֵל [ויקרא יט, כג]

אֵת סְפִיחֵי קְצִירְךָ לֹא תִקְצוֹר וְאֶת־ עִנְּבֵי נְזִירֶךָ לֹא תְבַצֵּר שְׁנַת שַׁבָּתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ וְהָיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם לְאָכְלָה לְךָ וּלְעַבְדְּךָ וְלַאֲמָתֶךָ וְלִשְׂכִירְךָ וּלְתוֹשָׁבְךָ הַגָּרִים עִמָּךְ [ויקרא כה, ה-ו]

וּבְקָצְרְכֶם אֶת־קְצִיר אַרְצְכֶם לֹא־ תְכַלֶּה פְּאַת שָׂדְךָ בְּקֻצְרֶךָ וְלֶקֶט קְצִירְךָ לֹא תְלַקֵּט לֶעָנִי וְלַגֵּר תַּעֲזֹב אֹתָם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם [ויקרא כג, כב]

עין משפט
נר מצוה

א סמג עשין קלה:

ב מיי׳ פז׳ מהל׳ מעשרות הל׳ א:

ג מיי׳ פי״א מהל׳ שמיטה ויובל הל׳ כ:

ד מיי׳ פג׳ מהל׳ מעשר שני ונטע רבעי הל׳ יז, סמג לאוין רסד:

הַלּוֹקֵחַ יַיִן מִן הַכּוּתִים הֵכֵל מְפֹרָשׁ בְּפֶרֶק כָּל הַגֵּט (גִּטִּין דַּף כה. וְשָׁם): אֶלָּא לְעוֹלָם כָּל הַנִּלְקָט הַקְּשָׁה רַבֵּינוּ טוֹבְיָה תִּקְשֶׁה דְּרַבִּי יוֹחָנָן אַדְּרַבִּי יוֹחָנָן דְּלֵית לֵהּ לְרַבִּי יוֹחָנָן . הֲלָכָה כְּסָתָם מִשְׁנָה וְסָתָם מַתְנִיתִין בְּהַלּוֹקֵחַ כר"מ דְּאֵית לֵיהּ בְּרֵירָה וְאע"ג דְּבִסְתָמָא דְּצְנוּעִים לֵית לֵהּ בְּרֵירָה מ"מ תִּקְשֶׁה מַאי אִלְּמֵהּ דְּהָאי סְתָמָא מַהָאי סְתָמָא וְשָׁמַע רַבִּי יוֹחָנָן הֵיכָא שֶׁמִּתְנָה בְּפֵרוּשׁ לָא קָאָמַר ר' יוֹחָנָן דְּאֵין בְּרֵירָה וּבְרֵישׁ כָּל הַגֵּט (שָׁם) דְּקָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אַף אֲחֵרוֹן אֵינוֹ פּוֹסֵל מִשּׁוּם דְּאֵין בְּרֵירָה שֶׁאנִי הָתָם דְּכָתִיב וְכָתַב לָהּ דְּמַשְׁמַע שֶׁיִּהְיֶה צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה מִבְּרֵר בְּשָׁעַת כְּתִיבָה כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בְּרֵישׁ כָּל הַגֵּט: ה"א צְנוּעִים אֵית לְהוּ דַּר' דּוֹסָא וְלֹא מִן הַדִּין דְּגַלְּ וְלֹא נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים שְׁנֵיהֶן אֵין יְכוֹלִין לְהַקְדִּישׁ וּלְחַלֵּל וּלְהַפְקִיר אֶלָּא מַחֲמַת תַּקָּנָה הוּא דְּאוֹקְמֵי רַבָּנָן בִּרְשׁוּתֵהּ לְחַלֵּל וּלְהַפְקִיר שֶׁלֹּא יִכָּשְׁלוּ עֲנִיִּים וְגַנָּב וְרַבִּי דּוֹסָא לֵית לֵהּ דְּצְנוּעִין דְּבַעֲנִיִּים עָבוּד רַבָּנָן תַּקָּנָה וְלֹא בְּגַנָּב אֲבָל הַשְׁתָּא דְּקָאָמַר ר' יוֹחָנָן צְנוּעִין וְר' דּוֹסָא אָמְרוּ דָּבָר אֶחָד א"כ סוֹבֵר הוּא דְּלֹא מַחֲמַת תַּקָּנָה אֶלָּא מִן הַדִּין וְלֹא בָּעֵי לְמֵימַר דִּלְעִנְיַן בְּרֵירָה דַּוְקָא קָאָמְרִי דָּבָר אֶחָד דְּתַרְוַיְיהוּ לֵית לְהוּ בְּרֵירָה שֶׁהֲרֵי דָּבָר אֶחָד מַשְׁמַע מִמַּשׁ דָּבָר אֶחָד וְקָשֶׁה דִּבְפֶרֶק הָעוֹר וְהָרֹטֶב (חֻלִּין דַּף קכד:) אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן ר' יִשְׁמָעֵאל וְרַבִּי דּוֹסָא בֶּן הַרְכִּינָס אָמְרוּ דָּבָר אֶחָד דְּלֹאו מַשׁ דָּבָר אֶחָד דְּבִמְגֹּג דַּוְקָא אָמְרוּ דָּבָר אֶחָד אֲבָל בְּמִשָּׁא פְּלִיגִי דְּהָתָם תְּנַן שְׁנֵי חֲצָאֵי זֵיתִים מְטַמְּאִים בְּמִשָּׁא וְלֹא בְּמַגֹּג דְּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל וּבְהֶהְיא דְּרַבִּי דּוֹסָא תְּנַן בְּמַסֶּכֶת אָהֲלוֹת בְּפֶרֶק ג' (מִשְׁנָה א) כָּל הַמְטַמְּאִין בְּאֹהֶל שָׁנָּחְלְקוּ וְהִכְנִיסָן לַבַּיִת רַבִּי דּוֹסָא בֶּן הַרְכִּינָס מְטַהֵר וַחֲכָמִים מְטַמְּאִין כֵּיצַד הַנּוֹגֵעַ בִּשְׁנֵי חֲצָאֵי זֵיתִים מִן הַנְּבֵלָה אוֹ נוֹשֵׂאן כו' מִשְׁמַע דְּר' דּוֹסָא בֶּן הַרְכִּינָס מְטַהֵר בְּמַגֹּג וּבְמִשָּׁא וְיֵשׁ לוֹמַר כֵּיוָן דִּבְמַגֹּג אָמְרוּ דָּבָר אֶחָד אֵין חוֹשֵׁשׁ אע"ג דְּלֹא שָׁוֵי בְּמִשָּׁא וְעוֹד אוֹמֵר ר"י דִּלְגַמְרֵי מְצֵית לְמֵימַר דְּסָבַר רַבִּי דּוֹסָא כְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל וְהָא דִּלְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל מְצָטְרְפִים הֵינוּ בְּמַדְדְּ וְר' דּוֹסָא אֵירִי בְּמִפְּזֵר לְגַמְרֵי דִּלְגַבֵּי מִשָּׁא בָּעֵי נוֹשֵׂא וְהוּא דְּנִשָּׂא שְׁיָיֵהּ מְחֻבָּר יַחַד כְּדְקָאָמַר עַלָּא בְּהֶהְיא שְׁמַעְתָּא וְאוֹקֵי עַלָּא כְּרַבִּי דּוֹסָא וְלֹא כְּרַבָּנָן דִּבְלָאו הָכִי פְּלִיגִי בָּהּ תַּנָּאֵי בְּדַעֲלָא וּמַה שֶׁיָּכוֹל לְתָרֵץ אֵלֶּבָּהּ מְתָרֵץ אִי נָמֵי עַלָּא מוֹקֵי פְּלָגְתַּיְיהוּ בְּמַדְדְּ וְאַתֵּי כְּרַבָּנָן וְלֵית לֵיהּ דְּאָמְרוּ דָּבָר אֶחָד: קַרְיֵהּ רַחֲמָנָא מַעֲשָׂרוֹ וּמוֹסִיף חֹמֶשׁ תֵּמַהּ לר"י דִּבְלֹא חֹמֶשׁ יָכוֹל לְדַקְדֵּק דְּאוֹקְמֵהּ רַחֲמָנָא בִּרְשׁוּתֵהּ מִכַּיוָן שֶׁיָּכוֹל לְפָדוֹתוֹ וְאֵין שׁוּם אָדָם יָכוֹל לְעַכֵּב עָלָיו אֲבָל אַחֵר אֵין יָכוֹל לְפָדוֹת בע"כ וי"ל דְּהָא מַה שֶׁהוּא יָכוֹל לְפָדוֹתוֹ וְלֹא אַחֵר הֵינוּ לְפִי שֶׁהוּא בְּיָדוֹ אֲבָל כְּשֶׁהוּא בְּיַד אֲחֵרִים כְּמוֹ כֵּן רַבָּעֵי דִּלְעֵיל אֵז לֹא יוּכַל לְפָדוֹתוֹ אֲבָל הַשְׁתָּא דְּאִשְׁכְּחַן שֶׁיִּהְיֶה חֻלִּין כ"כ שֶׁלּוֹ שְׁמוֹסִיף חֹמֶשׁ וְאַחֵר אֲפִילּוּ כְּשֶׁפּוֹדֶה מִדַּעְתּוֹ אֵין מוֹסִיף חֹמֶשׁ ש"מ דְּלִגַמְרֵי אוֹקְמֵהּ רַחֲמָנָא בִּרְשׁוּתֵהּ וַאֲפִילּוּ. הוּא בִּרְשׁוּת אֲחֵרִים: קֹדֶשׁ יִלְיֵהּ מִמַּעֲשַׂר תֵּמַהּ דל"ל לְמִדְרַשׁ בְּפֶרֶק מְכָרְכִין (בְּרָכוֹת ד' לֵהּ. וְשָׁם ד"ה אַחֲלְיֵהּ) מִדִּכְתִיב קֹדֶשׁ הִלּוּלִים אַחֲלְיֵהּ וַהֲדַר אַכְלֵהּ פֵּרוּשׁ כֻּלָּם רַבָּעֵי טָעוּן חִלּוּל תְּפוֹק לֵהּ מִקֹּדֶשׁ קֹדֶשׁ דְּמַעֲשֵׂר וי"ל דְּאִי לָאו דְּאַשְׁכְּחַן הֲוָה יָלְפִינַן קֹדֶשׁ קֹדֶשׁ מִמִּשְׁבִיעִית שֶׁאֵין לוֹ פְּדָיוֹן כְּלָל וְאֵין לְהַקְשׁוֹת כְּלָל לָמָּה לִי קֹדֶשׁ תְּפוֹק לֵהּ מִהִלּוּלִים דְּגֵרָה שָׁוֶה דְּקֹדֶשׁ אֲצְטְרִיךְ לְמֵימַר דְּיֵשׁ לוֹ חֹמֶשׁ כְּדְאָמַר בפ"ב דְּקִדּוּשִׁין (ד' נד: וְשָׁם ד"ה גְּמַר) וְרַבֵּינוּ חַיִּים תֵּרֵץ דְּאִי לָאו הִלּוּלִים מִגֵּרָה שָׁוֶה לֹא הֲוָה יָדְעִינַן שֶׁצָּרִיךְ חִלּוּל בְּשְׁבִיעִית שֶׁאֵין מַעֲשֵׂר שֵׁנִי נוֹהֵג בִּשְׁבִיעִית וְהֵבִיא רְאָיָה מִירוּשָׁלְמִי דְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי פ"ה דְּקָאָמַר מַה דְּאִתְּ אָמַרְתְּ אֵין מַעֲשֵׂר שֵׁנִי נוֹהֵג בִּשְׁבִיעִית דְּכְתִיב אַיִן נָטַע רְבָעִי בִּשְׁבִיעִית וכו' וְדֵיקָ הָתָם שֶׁגַּם שְׁלִישִׁית שֶׁאֵין בָּהֶם מַעֲשֵׂר שֵׁנִי לֹא יִהְיֶה בָּהֶן נָטַע רְבָעִי אָמַר רַבִּי יוֹסֵי שְׁלִישִׁית וְשִׁשִּׁית יֵשׁ בָּהֶם מַעֲשְׂרוֹת וּשְׁבִיעִית אֵין בָּהּ מַעֲשֵׂר כָּל עִקָּר: אֲבָל לָקֵט דְּמִמּוֹן דִּידֵהּ הוּא לֹא הֲוָה צָרִיךְ לְמֵימַר אֶלָּא דְּגַבֵּי לָקֵט לֵיכָּא קְרָא אֶלָּא לְרוּחָא דְּמִלְּתָא נָקְטֵהּ דְּאַפֵּי' אֵיכָּא קְרָא לֹא דְּמֵי אַהֲדָדֵי:

(א) הַלּוֹקֵחַ יַיִן מִבֵּין הַכּוּתִים, אוֹמֵר: שְׁנֵי לוּגִּין שֶׁאֲנִי עָתִיד לְהַפְרִישׁ – הֲרֵי הֵן תְּרוּמָה; עֲשָׂרָה מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן; תִּשְׁעָה מַעֲשֵׂר שֵׁנִי; וּמֵיחֵל וְשׁוֹתֶה מִיָּד, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. אר"רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי יוֹסֵי וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹסְרִין. אָמְרִי: סוֹף סוֹף, אַמַּאי קָא אָפְכַתְּ לֵהּ לְמַתְנִיתִין – מִשּׁוּם דְּקַשְׁיָא דְּרַבִּי יְהוּדָה אַדְּרַבִּי יְהוּדָה; הַשְׁתָּא נָמֵי – קַשְׁיָא דְּרַבִּי יוֹחָנָן אַדְּרַבִּי יוֹחָנָן, (ב)דְּאָמְרַתְּ לְרַבִּי יוֹחָנָן לָא תֵּימָא "כָּל הַנִּלְקָט", אֶלָּא אֵימָא "כָּל הַמִּתְלַקֵּט" – אַלְמָא אִית לֵיהּ בְּרֵירָה; וְהָא רַבִּי יוֹחָנָן לֵית לֵיהּ בְּרֵירָה, (ג)דְּאָמַר רַב אַסִּי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הָאַחִין שֶׁחָלְקוּ – לְקוּחוֹת הֵן, וּמַחְזִירִין זֶה לָזֶה בַּיּוֹבֵל! אֶלָּא לְעוֹלָם "כָּל הַנִּלְקָט", וְרַבִּי יוֹחָנָן סְתָמָא אַחֲרִינָא אַשְׁכַּח – דְּתָנַן: אֵין הַגּוֹנֵב אַחַר הַגַּנָּב מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כָּפֶל. אַמַּאי? בְּשֶׁלְּמָא לְגַנָּב רִאשׁוֹן לָא מְשַׁלֵּם – "וְגַנָּב מִבֵּית הָאִישׁ", וְלֹא מִבֵּית הַגַּנָּב; אֶלָּא לְבָעָלִים – נְשַׁלֵּם! אֶלָּא לָאו שְׁמַע מִינַּהּ: זֶה לְפִי שֶׁאֵינוֹ שָׁלוֹ, וְזֶה לְפִי שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ. וּמַאי חָזֵית(ת) דְּאָזֵיל בָּתַר הַהִיא סְתָמָא? לֵימְצֵיד כִּי הַאי סְתָמָא דְּצְנוּעִין! (ד)מְשׁוּם דְּמְסַיַּיע לֵיהּ קְרָא: "וְאִישׁ כִּי יַקְדִּישׁ אֶת בֵּיתוֹ קֹדֶשׁ לַה'" – מָה בֵּיתוֹ בִּרְשׁוּתוֹ, אַף כֹּל בִּרְשׁוּתוֹ. אָמַר אַבָּיֵי: אִי לָאו דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן צְנוּעִין, וְרַבִּי דּוֹסָא אָמְרוּ דָּבָר אֶחָד, הָוֵה אָמֵינָא: צְנוּעִין אִית לְהוּ דְּרַבִּי דּוֹסָא, וְרַבִּי דּוֹסָא לֵית לֵיהּ דְּצְנוּעִין. צְנוּעִין אִית לְהוּ דְּרַבִּי דּוֹסָא – וּמָה בְּגַנָּב עֲבַדוּ רַבָּנַן תַּקָּנָתָא, עֲנִיִּים הוּא דַּעֲבַדוּ לְהוּ רַבָּנַן תַּקָּנָתָא, אֲבָל גַּנָּב לָא עֲבַדוּ לֵיהּ רַבָּנַן תַּקָּנָתָא. אָמַר רָבָא, אִי לָאו דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: צְנוּעִין וְרַבִּי דּוֹסָא אָמְרוּ דָּבָר אֶחָד, הָוֵה אָמֵינָא: מַאן תְּנָא צְנוּעִין – רַבִּי מֵאִיר הִיא; [ה]לָאו אָמַר רַבִּי מֵאִיר: מַעֲשֵׂר מִמּוֹן גָּבוֹהַּ הוּא, וַאֲפִילּוּ הָכִי לְעִנְיַן פְּדִיָּיה אוֹקְמֵיהּ רַחֲמָנָא בִּרְשׁוּתֵיהּ? דִּכְתִיב: "וְאִם גָּאֹל יִגְאַל אִישׁ מִמַּעֲשָׂרוֹ, ח�ֲמִשְׁתּוֹ יֹסֵף עָלָיו" – קַרְיֵיהּ רַחֲמָנָא "מַעֲשָׂרוֹ", וּמוֹסִיף חוֹמֶשׁ. כֻּלָּם רְבָעֵי נָמֵי – גָּמַר "קֹדֶשׁ" "קֹדֶשׁ" מִמַּעֲשֵׂר, כְּתִיב הָכָא: "קֹדֶשׁ הִלּוּלִים", וּכְתִיב גַּבֵּי מַעֲשֵׂר: "וְכָל מַעְשַׂר הָאָרֶץ מִזֶּרַע הָאָרֶץ מִפְּרִי הָעֵץ לַה' הוּא קֹדֶשׁ"; (ה)מָה "קֹדֶשׁ" דִּכְתִיב גַּבֵּי מַעֲשֵׂר – אַף עַל גַּב דְּמָמוֹן גָּבוֹהַּ הוּא, לְעִנְיַן פְּדִיָּיה אוֹקְמֵיהּ רַחֲמָנָא בִּרְשׁוּתֵיהּ; אַף הָאי "קֹדֶשׁ" נָמֵי דִּכְתִיב גַּבֵּי כֻּלָּם רְבָעֵי – אַף עַל גַּב דְּלָאו מָמוֹן דִּידֵיהּ הוּא, לְעִנְיַן אַחוֹלֵי אוֹקְמֵיהּ רַחֲמָנָא בִּרְשׁוּתֵיהּ; דְּהָא כִּי אִיתֵיהּ בִּרְשׁוּתֵיהּ נָמֵי – הָא לָאו דִּידֵיהּ הוּא, וְהָא מָצֵי מַחֵיל; מְשׁוּם הָכִי מָצֵי מַחֵיל. אֲבָל גַּבֵּי לָקֵט – כֵּיוָן דְּמָמוֹנָא דִּידֵיהּ, כִּי אִיתֵיהּ בִּרְשׁוּתֵיהּ הוּא דְּמָצֵי מַפְקַר לֵיהּ, כִּי לֵיתֵיהּ בִּרְשׁוּתֵיהּ לָא מָצֵי מַפְקַר לֵיהּ. אָמַר רָבִינָא: אִי לָאו דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן צְנוּעִין וְרַבִּי דּוֹסָא אָמְרוּ דָּבָר אֶחָד, הָוֵה אָמֵינָא: מַאן תְּנָא צְנוּעִין – רַבִּי דּוֹסָא הִיא, כִּי הֵיכִי דְּלָא תִּקְשֵׁי סְתָם מִשְׁנָה לְרַבִּי יוֹחָנָן. וְרַבִּי יוֹחָנָן –

כִּסְתָם

הַלּוֹקֵחַ יַיִן מִבֵּין הַכּוּתִים בְּעֶרֶב שַׁבָּת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת כִּדְתַנְיָא בַּתּוֹסְפְתָּא וְקִדֵּשׁ עָלָיו הַיּוֹם וְאֵין לוֹ מָה לְשְׁתּוֹת בְּשַׁבָּת וְאֵין לוֹ פְּנַאי לְהַפְרִישׁ: שְׁנֵי לוּגִּין מֵאָה: מֵיחֵל מוֹצִיא מַעֲשֵׂר שֵׁנִי לְחֻלִּין עַל מְעוֹת שֶׁיֵּשׁ לוֹ בַּבַּיִת דְּמֵה שֶׁיֵּשׁ לוֹ פְּנַאי לְתַקֵּן יְתַקֵּן דְּהָא בַּאֲמִירָה בְּעָלְמָא סַגִּי כִּדְאָמְרִי לְקַמָּן: אוֹסְרִין דְּלֵית לְהוּ בְּרֵירָה לוֹמַר מִן הַחֻלִּין הוּא שׁוֹתֶה וּתְרוּמָה וּמַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן נוֹתְרִין בְּנוֹתֵר: לְקוּחוֹת הֵן וְלָא אָמְרִינַן הַבָּרוּר הַדָּבָר שֶׁזֶּה חֵלֶק הַמַּגִּיעַ לְכָל אֶחָד וְיֵרֵשָׁה לֹא קָאָמַר רַחֲמָנָא דְּתָהְדֵּר אֶלָּא אָמְרִינַן חֶלְקוֹ שֶׁל זֶה הָיָה רָאוּי לָזֶה וְהֶחֱלִיפוּ וַהֲרֵי הוּא כְּמִקַּח וְחוֹזְרִין וּמַחֲלִיפִין בַּיּוֹבֵל: אֶלָּא לְעוֹלָם כָּל הַנִּלְקָט אָמְרוּ צְנוּעִין וְרַבִּי דּוֹסָא וּדְקָא קַשְׁיָא סְתָם מִשְׁנָה דְּצְנוּעִין לְרַבִּי יוֹחָנָן: ר' יוֹחָנָן סְתָמָא אַחֲרִינָא אַשְׁכַּח וְאִי קַשְׁיָא וְהָא לֹא סָגִיא דְּלָא מִתְהַפְכָא מַתְנִי' מִשּׁוּם בְּרֵירָה לָא תֵּיפּוֹךְ דְּאֵית לֵהּ לְרַבִּי יְהוּדָה בְּרֵירָה וְטַעֲמָא דְּלוֹקֵחַ יַיִן קְתָנֵי הָתָם מִשּׁוּם שֶׁמָּא יִבָּקַע הַנּוֹד וְלֹא מִשּׁוּם בְּרֵירָה: מַה בֵּיתוֹ בִּרְשׁוּתוֹ הָכִי גָּרְסִינַן הָכָא: מַאן תְּנָא צְנוּעִין רַבִּי מֵאִיר דְּאָמַר בְּקִדּוּשִׁין מַעֲשֵׂר מָמוֹן גָּבוֹהַּ הוּא דְּכָל הֵיכָא דְּאִיתֵהּ לְמַעֲשֵׂר לָאו דִּידֵהּ הוּא אֶלָּא דְּגָבוֹהַּ הוּא וּלְעִנְיַן פְּדִיָּה אוֹקְמֵהּ בִּרְשׁוּתֵהּ דְּמִחֲיֵב לֵיהּ חוּמְשָׁא וְאִי לָאו דִּידֵהּ הוּא לֹא הֲוָה יְהֵיב חֹמֶשׁ שֶׁאֵין מוֹסִיף חֹמֶשׁ אֶלָּא בְּעָלִים דִּכְתִיב מִמַּעֲשָׂרוֹ: הָכָא נָמֵי בְּקָרֵם רַבָּעֵי אע"ג דְּלָאו דִּידֵהּ הוּא קֹדֶשׁ קֹדֶשׁ מִמַּעֲשֵׂר יְלִיף אֲבָל לָקֵט וְהֶקְדֵּשׁ בְּעָלְמָא לֹא אֲבָל הַשְׁתָּא דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן צְנוּעִין וְרַבִּי דּוֹסָא אָמְרוּ דָּבָר אֶחָד אֲפִילּוּ לְרַבִּי דּוֹסָא דְּאָמַר ש"מ טַעֲמַיְיהוּ מִשּׁוּם דְּלָא בָּעֵי בִּרְשׁוּתוֹ וַאֲפִילּוּ בְּמִלְּתָא דְּעָלְמָא דְּכָל כַּמָּה דְּלָא אֲיָיאוּשׁ יָכוֹל לְהַפְקִיר וּלְהַקְדִּישׁ וּלְחַלֵּל:

מסורת הש״ס

א תוספתא דמאי; משנה דמאי

ב ביצה לו:

ג בכורות נז.; גיטין מח.; גיטין כה.; בכורות נב:

ד תמורה כט:; חולין קלט.; עבודה זרה סג.

ה גיטין כח.; יומא נה:; מעילה כב.; חולין יד.; גיטין כה.; עירובין לו:

תורה אור השלם

כִּי־יִתֵּן אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ כֶּסֶף אוֹ־כֵלִים לִשְׁמֹר וְגֻנַּב מִבֵּית הָאִישׁ אִם־יִמָּצֵא הַגַּנָּב יְשַׁלֵּם שְׁנָיִם [שמות כב, ו]

וְאִישׁ כִּי־יַקְדִּשׁ אֶת־בֵּיתוֹ קֹדֶשׁ לַיהוָה וְהָעָרִיכוֹ הַכֹּהֵן בֵּין טוֹב וּבֵין רָע כַּאֲשֶׁר יַעֲרִיךְ אֹתוֹ הַכֹּהֵן כֵּן יָקוּם [ויקרא כז, יד]

וְאִם־גָּאֹל יִגְאַל אִישׁ מִמַּעֲשָׂרוֹ חֲמִשְׁתּוֹ יֹסֵף עָלָיו [ויקרא כז, לא]

וְכָל־מַעְשַׂר הָאָרֶץ מִזֶּרַע הָאָרֶץ מִפְּרִי הָעֵץ לַיהוָה הוּא קֹדֶשׁ לַיהוָה [ויקרא כז, ל]

מסורת הש״ס

א קידושין נב.

ב שבועות לג:

ג משנה בבא קמא

ד תוספתא בבא בתרא; בבא בתרא נו:

גליון הש״ס

גמ' והלכתא שליח שויה. עיין ב"ב דף קכז ע"א תוס' ד"ה מדדרש:

תוס' ד"ה אמטלטלין וכו' בסה"ד ונתאכלו המעות דאין בנו פדוי. ועיין ב"ב דף קנז ע"א תוספות ד"ה מדדרש:

תורה אור השלם

לֹא־יָקוּם עֵד בְּאִישׁ לְכָל־עָוֹן וּלְכָל־חַטָּאת בְּכָל־חֵטְא אֲשֶׁר יֶחֱטָא עַל־פִּי שְׁנֵי עֵדִים אוֹ עַל־פִּי שְׁלֹשֶׁה־עֵדִים יָקוּם דָּבָר [דברים יט, טו]

אוֹרְכְתָּא הַרְשָׁאָה: דְּאָמַר לֵיהּ הַאי גַּוָּאֵי לְשַׁלּוּחַ לָאו בַּעַל דְּבָרִים דִּידִי אַתְּ: מְשׁוּם דְּר' יוֹחָנָן דְּהוֹאִיל וְאֵינוֹ בְּרְשׁוּת הַבְּעָלִים אֵינוֹ יָכוֹל לְהַקְנוֹתוֹ לְשָׁלִיחַ הִלְכָךְ אִם אָבַד יָכוֹל לַחֲזוֹר וְלִתְבֹּעַ מִיַּד הַגַּאֲמָן: דְּכַפְרֵהּ אִם תַּבְעֵהּ מַפְקִיד לְגַאֲמָן בְּבֵית דִּין וְכָפַר בּוֹ: דְּמִחֲזֵי דְּחָתְמִינַן אִשְׁקְרָא דְּיָהֵיב לֵיהּ לְשָׁלִיחַ מִידֵי דְּלֵית לֵיהּ גַּבֵּי הַאי: דְּאָמַר לֵיהּ הַאי גַּוָּאֵי לְשָׁלִיחַ לָאו בַּעַל דְּבָרִים דִּידִי אַתְּ: וְאִי כָּתַב בָּהּ לְמֶחֱצָה וְלִשְׁלִישׁ דּוּן וְזַכֵּי לְנַפְשָׁךְ וְהַמּוֹתָר שְׁלִי: מִגּוֹ דְּמִשְׁתַּעֵי גַּוָּאֵי בְּהַדֵי שָׁלִיחַ אַפְּגָּא עַל כָּרְחֵהּ דְּלָא מְצֵי לְמֵימַר לֵהּ לָאו בַּעַל דְּבָרִים דִּידִי אַתְּ מִשְׁתַּעֵי אַפַּלְגָּא: לְאוֹ בַּעַל דְּבָרִים דִּידִי אַתְּ מִשְׁתַּעֵי אַפַּלְגָּא: וְאִי תָּפַס שָׁלִיחַ מְשֻׁלָּח גַּאֲמָן: לְא מַפְקִינַן מִנֵּהּ אַף עַל גַּב דְּלָא כְּתִיב בֵּהּ אַפֵּק לְנַפְשָׁךְ ל"א וְאִי תָּפַס שָׁלִיחַ מְמוֹן שֶׁהוֹצִיא וְעִכְּבוֹ לְעַצְמוֹ לָא מַפְקִינַן מִנֵּהּ. כָּךְ מָצָאתִי כָּתוּב בִּתְשׁוּבוֹת הַגְּאוֹנִים וְזֶה עִקָּר: רַב אַשִׁי פְּלִיג עֲלֵיהּ דְּאָמַימָר: כֵּיוָן דִּכְתִיב קַבָּלִית עִלַּאי אִלְמָא שְׁלִיחַ שַׁוְיֶה הִלְכָךְ אִי תָּפִיס מַפְקִינַן מִנֵּהּ וּלְלִשָּׁנָא קַמָּא נָמֵי אִי תָּפַס מִשֶּׁל גַּאֲמָן מַפְקִינַן מִנֵּהּ דְּהָא שְׁלִיחַ בְּעַלְמָא הוּא וְהֵנִי תְּחוֹפֵס לְבַעַל חוֹב: לְמִתְפַּס פַּלְגָּא מָמוֹן שֶׁהֵבִיא אִם רוֹצֶה לַעֲבֹר חָצְיוֹ: ה"ג וְהִלְכָתָא שְׁלִיחַ שַׁוְיֶה וְלָא שְׁקִיל מִידֵי: מַתְנִי' עַל פִּי שְׁנַיִם כְּלוֹמַר שְׁנַיִם מְעִידִין אוֹתוֹ שֶׁגָּנַב: גָּנַב וּמָכַר בְּשַׁבָּת אֲבָל טָבַח קָם לֵהּ בְּדַרְבָּה מִנֵּהּ: וְטָבַח בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים דְּאֵין זְדוֹנוֹ אֶלָּא כְּרֵת: וְטָבַח וּמָכַר וְאַחַר כֵּן מֵת אָבִיו אֲבָל מֵת אָבִיו וְאח"כ טָבַח וּמָכַר תְּנָא בְּסֵיפָא דְּפָטוּר שֶׁהָרֵי יֵרֵשׁ אֶת אָבִיו וְשָׁלוֹ הוּא טוֹבֵחַ וּמוֹכֵר: בִּשְׁנֵי אֵלּוּ בְּטָרֵפָה וּבְחֻלִּין בָּעֲזָרָה דְּקָא סָבַר רַבִּי שִׁמְעוֹן שְׁחִיטָה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לֹא שְׁמָהּ שְׁחִיטָה אֲבָל לִרְפוּאָה וְלִכְלָבִים שְׁחִיטָה רְאוּיָה הִיא דְּאִי בָּעֵי מָצֵי אָכִיל מִנֵּהּ: גְּמ' דָּבָר וְלֹא חֲצִי דָּבָר עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים יָקוּם דָּבָר וְהֵנֵי עֵדֵי טְבִיחָה דְּקָתָנֵי בְּמַתְנִי' אוֹ עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים אֲחֵרִים חֲצִי דָּבָר קָמַסְהֲדִי דְּאִי לָאו עֵדֵי גְּנֵבָה אִכָּא לְמֵימַר דִּידֵהּ קָא טָבַח:

כְּסָתָם יְחִידָאָה לָא אָמַר תַּמָּה דְּבָכְמָה מְקוֹמוֹת מַשְׁמַע דְּאָמַר אֲפִלּוּ כְּסָתָם יְחִידָאָה דְּבִסּוֹף הַמּוֹצִיא (שבת דף פא:) פָּרִיךְ וְהָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן הֲלָכָה כְּסָתָם מִשְׁנָה וּתְנַן נָזִיר חוֹפֵף וּמְפַסְפֵּס אֲבָל לֹא סוֹרֵק וְאע"ג דְּבָעֵי ג' מִינִים (נזיר ד' מב. וְשָׁם) מוֹקְמִינַן לֵיהּ כר"ש וּבְפֶרֶק הַחוֹלֵץ (יְבָמוֹת דף מב:) גַּבֵּי אַחַת בְּתוּלוֹת דְּפָרִיךְ נָמֵי וְהָאָמַר ר' יוֹחָנָן הֲלָכָה כְּסָתָם מִשְׁנָה אע"ג דְּאָתֵי כְּרַבִּי מֵאִיר וְכֵן בְּכָמָה מְקוֹמוֹת וְי"ל דְּה"פ ה"א מַאן תְּנָא צְנוּעִים ר' דּוֹסָא כִּי הֵיכִי דְּלָא תִּקְשֶׁה סְתָם מִשְׁנָה לְרַבִּי יוֹחָנָן כְּלוֹמַר דְּלָא תִּקְשֶׁה מַאי אֲלְמָּה הַאי סְתָמָא מֵהַאי סְתָמָא דְּכֵיוָן דְּאֵיפָא לְמֵימַר דִּיחִידָאָה הִיא לָא חֲשִׁיבָא כִּי הֵהִיא סְתָם מִשְׁנָה דְּאָתֵי כְּרַבִּים וא"ת וְהָא הַאי סְתָמָא נָמֵי דְּאֵין הַגַּנָּב אַחַר הַגָּנֵב יְחִידָאָה הִיא דְּהַיְינוּ רַבִּי יְהוּדָה בַּר פְּלַגְתֵּהּ דְּרַבִּי דּוֹסָא דְּאָמַר כֹּל שֶׁלִּקְטוּ דּוֹקָא וְלֹא כָּל מָה שֶׁלִּקְטוּ וְיֵשׁ לוֹמַר דִּדְלְמָא רַבִּי יְהוּדָה כֹּל שֶׁלִּקְטוּ נָמֵי שָׂרֵי וְלֹא נִקֵּט כֹּל שֶׁלִּקְטוּ אֶלָּא לְרַבּוּתָא דאע"ג דְּלָא שָׂרֵי אֶלָּא עַל יְדֵי בְּרָרָה ועי"ל דה"ק הֵ"א דְּכִסְתָמָא יְחִידָאָה לֹא אָמַר כִּי הֵיכִי דְּלָא תִּקְשֶׁה לֵיהּ סְתָם מִשְׁנָה אֲבָל הַשְׁתָּא שֶׁהֲצָרְכוּ לַעֲשׂוֹת תֵּרוּץ אֶחָד לֹא נֶאֱמַר יוֹתֵר אֶלָּא אַפֵּי' מִשְׁנָה יְחִידָאָה נָמֵי אָמַר: לָא כָּתְבִינַן אוֹרְכְתָּא אַמַּטַּלְטָלֵי דְּוַקָא אֲבָל אַמַּטַּלְטָלִין דְּגַוְלֵהּ אֲבָל אַמַּטַּלְטָלִין דְּפִקָּדוֹן כָּתְבִינַן דְּהָא תְּלֵי טַעְמָא בְּהֶקְדֵּשׁ וְיֵשׁ כֹּחַ לְאָדָם לְהַקְדִּישׁ פִּקָּדוֹן שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּיַד חֲבֵרוֹ כִּדְמוֹכַח בְּהַמּוֹכֵר אֶת הַסְּפִינָה (ב"ב דף פח.) גַּבֵּי הַהוּא גַּבְרָא דַּאֲיָתֵי קְרֵי לְפוּמְבְּדִיתָא אֲתוּ כ"ש שִׁקְלֵי חָדָא חָדָא . אָמַר חֲרֵי הֵן מַקְדִּישִׁין לְשֵׁמַיִם וּמִשְׁמַע הָתָם דְּאִי לָא קָצוּ דְּמֵיהוּ הָוֵי קָדְשֵׁי וְעוֹד דְּלְעֵיל אָמַר אֵין הַגּוֹנֵב אַחַר הַגַּנָּב מְשַׁלֵּם כָּפֶל מִשּׁוּם דְּאֵין בְּעָלִים יְכוֹלִין לְהַקְדִּישׁ וְגוֹנֵב מִבֵּית הַנִּפְקָד מְשַׁלֵּם כָּפֶל לַבְּעָלִים כִּדְתַנְיָא בְּהַמַּפְקִיד (ב"מ דף לג:) וְעִקַּר קְרָא בְּגוֹנֵב מִבֵּית שׁוֹמֵר כְּתִיב: אַמַּטַּלְטָלִין דְּכַפְרֵהּ כְּתַב ר"ח דְּהַאי גַּוָּנָא נָהֲגוּ לִכְתֹּב אוֹרְכְתָּא אֲפִלּוּ אַמַּטַּלְטָלֵי דְּכַפְרֵהּ וְטַעְמָא לָא יָדַעְנָא וּר"ת מְפָרֵשׁ דְּטַעְמָא דְּהִלְכְתָא כְּלִשָּׁנָא בָּתְרָא דְּסֵגְיָא דִּגְמָרָא כְּוָותֵהּ דְּבִשְׁבוּעוֹת

כְּסָתָם יְחִידָאָה לָא אָמַר. [א]אָמְרִי נְהַרְדָּעֵי: לָא כָּתְבִינַן אוֹרְכְתָּא אַמַּטַּלְטָלִי. אָמַר רַב אַשִׁי לְאַמֵּימָר: מַאי טַעְמָא? אָמַר לֵיהּ: מְשׁוּם דְּרַבִּי יוֹחָנָן, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: גָּזָל וְלֹא נִתְיָיאֲשׁוּ הַבְּעָלִים – שְׁנֵיהֶם אֵינָן יְכוֹלִין לְהַקְדִּישׁ; זֶה לְפִי שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ, וְזֶה לְפִי שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ. [א]אִיכָּא דְּאָמְרִי, אָמְרִי נְהַרְדָּעֵי: לָא כָּתְבִינַן אוֹרְכְתָּא אַמַּטַּלְטָלִי דְּכַפְרֵיהּ, דְּמִיחֲזֵי כְּשִׁקְרָא; אֲבָל לָא כַּפְרֵיהּ – כָּתְבִינַן. [ב]וְאָמְרִי נְהַרְדָּעֵי: אוֹרְכְתָּא דְּלָא כְּתִיב בֵּיהּ ״זִיל דּוּן וְזַכֵּי וְאַפֵּיק לְנַפְשָׁךְ״ – לֵית בֵּיהּ מְשָׁשָׁא. מַאי טַעְמָא? מְשׁוּם דְּאָמַר לֵיהּ הַאי גַּוָּאֵי לְשַׁלּוּחַ לָאו בַּעַל דְּבָרִים דִּידִי אַתְּ. [ג]אָמַר אַבָּיֵי: וְאִי כְּתִיב בֵּיהּ לְמֶחֱצָה לִשְׁלִישׁ וְלִרְבִיעַ, מִיגּוֹ דְּמִשְׁתַּעֵי דִּינָא אַפַּלְגָּא, מְשָׁתַּעֵי דִּינָא אַכּוּלֵּהּ. [ד]אָמַר אַמֵּימָר: אִי תָּפַס – לָא מַפְקִינַן מִינֵּיהּ. רַב אָשֵׁי אָמַר: כֵּיוָן דְּכָתְבֵיהּ לֵיהּ ״כֹּל דְּמִתְעֲנֵי מִן דִּינָא קַבֵּילִית עֲלַי״ – שָׁלִיחַ שַׁוְיֵהּ. [ה]וְאִיכָּא דְּאָמַר: שׁוּתָּפָא שַׁוְיֵהּ. לְמַאי נָפְקָא מִינַּהּ? לְמִיתְפַּס פַּלְגָּא. וְהִלְכְתָא: שָׁלִיחַ שַׁוְיֵהּ. [ו]מַתְנִי׳ גָּנַב עַל פִּי שְׁנַיִם, וְטָבַח וּמָכַר עַל פִּיהֶם, אוֹ עַל פִּי שְׁנַיִם אֲחֵרִים – מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. [ז]גָּנַב וּמָכַר בְּשַׁבָּת; גָּנַב וּמָכַר לַעֲבוֹדָה זָרָה; גָּנַב וְטָבַח בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים; [ח]גָּנַב מִשֶּׁל אָבִיו וְטָבַח וּמָכַר, וְאַחַר כָּךְ מֵת אָבִיו; גָּנַב וְטָבַח, וְאַחַר כָּךְ הִקְדִּישׁ – מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. [ט]גָּנַב וְטָבַח לְרִפּוּאָה אוֹ לְכִלְבִים; הַשּׁוֹחֵט חוּלִין בָּעֲזָרָה – מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. [י]רַבִּי שִׁמְעוֹן פּוֹטֵר בִּשְׁנֵי אֵלּוּ. גְּמָ׳ לֵימָא מַתְנִיתִין דְּלָא כְּרַבִּי עֲקִיבָא? [יא]דְּאִי רַבִּי עֲקִיבָא, הָאָמַר: ״דָּבָר״ – וְלֹא חֲצִי דָּבָר! [יב]דְּתַנְיָא, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: כְּשֶׁהָלַךְ אַבָּא חֲלַפְתָּא אֵצֶל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי לִלְמוֹד תּוֹרָה, וְאָמְרִי לַהּ: רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי אֵצֶל אַבָּא חֲלַפְתָּא,

(דף לג: וְשָׁם) דִּיֵּק טַעְמָא דְּמַשְׁבִּיעַ עֲלֵיכֶם דְּאִישׁ פְּלוֹנִי כֹּהֵן הוּא הָא מָנָה לִפְלוֹנִי בְּיַד פְּלוֹנִי חַיָּבִין וְהָא קָתָנֵי סֵיפָא עַד שֶׁיִּשְׁמְעוּ מִפִּי הַתּוֹבֵעַ אָמַר שְׁמוּאֵל בָּבָא בְּהַרְשָׁאָה וְהָא אָמְרִי נְהַרְדָּעֵי לָא כָּתְבִינַן אוֹרְכְתָּא אַמַּטַּלְטָלֵי הֲנֵי מִלֵּי דְּכַפְרֵהּ אֲבָל לֹא כְּפָרֵהּ כָּתְבִינַן וְכֵן בְּפֶרֶק יֵשׁ בְּכוֹר (בכורות דף מט.) וְכֵיוָן דְּהִלְכְתָא כְּלִשָּׁנָא בָּתְרָא אִם כֵּן אֲפִלּוּ כַּפְרֵהּ כָּתְבִינַן דְּהָא לִשָּׁנָא בָּתְרָא מְפָרֵשׁ טַעְמָא דְּלָא כָּתְבִינַן אַמַּטַּלְטָלִין דְּכַפְרֵהּ מִשּׁוּם דְּמִחֲזֵי כְּשִׁקְרָא וּלְמֵימְחֲזֵי כְּשִׁקְרָא לָא חָיְשִׁינַן כִּדְמַסִּיק בְּהַכּוֹתֵב (כְּתֻבּוֹת דף פה.) וּבְפֶרֶק כָּל הַגֵּט (גִּטִּין דף כו:) דְּלֵיתֵיהּ לְדַרְבּ פַּפֵּי דְּאָמַר הַאי אֲשַׁרְתֵּיהּ דְּדַיְנֵי דְּמַכַּתְבָא מִקַּמֵּי דְּלִסְהֲדוּ סָהֲדֵי אַחֲתִימוּת יָדְיְהוּ פְּסוּלָה מִשּׁוּם דְּמִחֲזֵי כְּשִׁקְרָא וא"ת כֵּיוָן דְּלָא חָיְשִׁינַן לְמִחֲזֵי כְּשִׁקְרָא אִם כֵּן בְּשִׁבּוּעוֹת (דף לג:) וּבְכוֹרוֹת (דף מט.) כִּי פָּרִיךְ מִנְּהַרְדָּעֵי דְּאָמְרִי לָא כָּתְבִינַן הֲוָה לֵיהּ לְמֵימַר דְּלֵיתֵיהּ וי"ל דְּאוֹרְחָא דְּגְמָרָא לְמִפְרַךְ מִמִּלְּתָא אַחֲרִיתִי דְּרַב הוּנָא וְחוֹרֵי בָּהּ מַחֲמַת זֶה וּמַגִּיהַּ דְּבָרִים אע"ג דְּאָמַר בְּהַכּוֹתֵב (כְּתֻבּוֹת ד' פה.) דְּלֵיתֵיהּ וּמִיהוּ לְפִי הַמְפָרֵשׁ הָתָם דְּהָא דְּקָאָמַר לֵיתֵיהּ לָא קַאֵי אֲרַב פַּפֵּי אֶלָּא כְּלוֹמַר לֵיתֵיהּ דְּאֵין קְשָׁיָא דִּבְקִיאִים שְׁטָרוֹת דַּוְקָא חָיְשִׁינַן לְמִחֲזֵי כְּשִׁקְרָא דְּבֵית דִּין אֲבָל בְּשִׁאָר מִילֵּי לָא מִדְּרַב נַחְמָן אִי אֵין זֶה רְאָיָה מִשּׁוּם דְּפָרִיךְ מִדְּרַב פַּפֵּי וא"ת וּלְלִשָּׁנָא קַמָּא דְּאָמַר מַאי הָוֵה מְשַׁנֵּי אַמַּתְנִיתִין דְּשִׁבּוּעוֹת וְדִבְכוֹרוֹת וּמִיהוּ אַמַּתְנִיתִין דְּשִׁבּוּעוֹת מְצֵי לְאוֹקְמֵי בְּקַרְקָעוֹת וכמ"ד נִשְׁבָּעִין אֲבָל בְּהֵהִיא דִּבְכוֹרוֹת דְּאֵיירֵי בְּפְדְיוֹן בְּכוֹר לֵיכָּא לְאוֹקְמֵי כמ"ד פּוֹדִין בְּקַרְקָעוֹת דְּהָא קָתָנֵי בְּהֵהִיא מִשְׁנָה דְּאֵין פּוֹדִין וְיֵשׁ לוֹמַר דְּאִיכָּא לְאוֹקְמִינְהּ שֶׁהָאֶחָד חַיָּב לַחֲבֵרוֹ וְשׁוֹאֵל מִדְּרַבִּי נָתָן אִי נָמֵי שָׁנָתַן לוֹ בְּמֻעָמָד שְׁלָשְׁתָּן וּמִיהוּ בְּהֵהִיא דִּבְכוֹרוֹת צָרִיךְ לְדָקְדֵּק אִם יָכוֹל לִתֵּן בְּמֻעָמָד שְׁלָשְׁתָּן כֵּיוָן דְּהוּא עַצְמוֹ לֹא הָיָה יָכוֹל לְהוֹצִיא מִיָּדוֹ כְּמוֹ שֶׁבְּכָתֻבָּה אֵין יְכוֹלָה לִתֵּן בְּמֻעָמָד שְׁלָשְׁתָּן כֵּיוָן דְּלֹא נִתְּנָה לְגֹבוֹת מֵחַיִּים כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בְּהֶחָבֵל (לקמן בבא קמא ד' פט.) וְאֵין לְתָמֵהַּ עַל מַה שֶּׁאָנוּ נוֹהֲגִין לִכְתֹּב הָרְשָׁאָה אַפִּי' בְּמִלְוֶה אע"פ שֶׁאֵין אָדָם יָכוֹל לְהַקְנוֹת הַלְוָאָתוֹ לַחֲבֵרוֹ כְּדְמוֹכַח בְּמִי שֶׁמֵּת (ב"ב ד' קמח.) שֶׁדּוֹחֵק לְמְצוֹא דְּהַלְוָאָתוֹ לְפְלוֹנִי אִיתָא בְּבְרִיא וְלָא מְצֵי לְאַשְׁכּוֹחֵי אֶלָּא הוֹאִיל וְיוֹרֵשׁ יוֹרְשֵׁהּ אִי נָמֵי בְּמֻעָמָד שְׁלָשְׁתָּן מַשְׁמַע דְּבִשּׁוּם עִנְיָן לָא מְצֵי מַקְנֵי לֵהּ כֵּיוָן דקי"ל כְּאִיכָּא דְּאָמְרִי וּלְהַךְ לִשְׁנָא אַמַּטַּלְטָלִין דְּגַוְלֵהּ נָמֵי כָּתְבִינַן אוֹרְכְתָּא אע"פ שֶׁאֵין יְכוֹל לְהַקְנוֹתוֹ כְּמוֹ שֶׁאֵין יְכוֹל לְהַקְדִּישׁ דְּקָתָנֵי בְּמַתְנִי' אוֹ עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים אֲחֵרִים וְלֹא עֵדֵי גְּנֵבָה אִכָּא לְמֵימַר דִּידֵהּ קָא טָבַח הָתָם דְּסָבַר סְתָמָא דְּגְמָרָא דְּאַמַּטַּלְטָלִין לֹא הָיָה נִגְזָל יָכוֹל לְהַקְדִּישׁ ה"ה הַלְוָאָה אע"פ שֶׁאֵין יָכוֹל לְהַקְנוֹתָהּ כָּתְבִינַן הַרְשָׁאָה וְטַעְמָא דְּלְהַאי לִשָּׁנָא מַסְקִינַן דְּשְׁלִיחַ שַׁוְיֶה וְעָשׂוּ תַּקָּנָה לְעִנְיַן שְׁלִיחוּת כְּאִלּוּ הָיָה קוֹנֶה קִנְיָן גָּמוּר וְיֵשׁ סָמְךְ לַמִּנְהָג בְּהַגּוֹזֵל (בְּתַרְא) (לקמן בבא קמא ד' קד:) דְּרַב פָּפָּא הָוֵה מַסֵּק זוּזֵי בֵּי חוֹזָאֵי בְּלֹא עֵדִים וְלֹא שְׁטָרוֹת וְהָא אָמְרִי נְהַרְדָּעֵי לָא כָּתְבִינַן אַמַּטַּלְטָלִי וְהָתָם בְּסָמוּךְ לֵיהּ נָתְנוּ לוֹ דְּקָנְיָא לֵן כְּשׁוּאֵל דְּאָמַר הָתָם בְּסָמוּךְ לֵיהּ נָתְנוּ לוֹ דְּקָנְיָא לֵן כְּשׁוּאֵל דְּאָמַר אֵין לְהוֹצִיא וְעוֹד דְּלְעֵיל אָמַר הַגּוֹנֵב אַחַר הַגַּנָּב מְשַׁלֵּם כָּפֶל מִשּׁוּם דְּאֵין בְּעָלִים יְכוֹלִין לְהַקְדִּישׁ וְגוֹנֵב מִבֵּית הַנִּפְקָד מְשַׁלֵּם כָּפֶל לַבְּעָלִים כִּדְתַנְיָא בְּהַמַּפְקִיד (ב"מ דף לג:) וְעִקַּר קְרָא בְּגוֹנֵב מִבֵּית שׁוֹמֵר כְּתִיב: אַמַּטַּלְטָלִין דְּכַפְרֵהּ כְּתַב ר"ח דְּהַאי גַּוָּנָא נָהֲגוּ לִכְתֹּב אוֹרְכְתָּא אֲפִלּוּ אַמַּטַּלְטָלֵי דְּכַפְרֵהּ וְטַעְמָא לָא יָדַעְנָא וּר"ת מְפָרֵשׁ דְּטַעְמָא דְּהִלְכְתָא כְּלִשָּׁנָא בָּתְרָא דְּסֵגְיָא דִּגְמָרָא כְּוָותֵהּ דְּבִשְׁבוּעוֹת

עין משפט
נר מצוה

א מיי׳ פג׳ מהל׳ שלוחין ושותפין הל׳ ו, סמג עשין פב, טוש״ע חו״מ סי׳ קכג סעי׳ א:

ב מיי׳ פג׳ מהל׳ שלוחין ושותפין הל׳ א, סמג עשין פב, טוש״ע חו״מ סי׳ קכב סעי׳ ד:

ג מיי׳ פג׳ מהל׳ שלוחין ושותפין הל׳ ב, טוש״ע חו״מ סי׳ קכב סעי׳ ה:

ד מיי׳ פג׳ מהל׳ שלוחין ושותפין הל׳ א, טוש״ע חו״מ סי׳ קכב סעי׳ ו:

ה מיי׳ פג׳ מהל׳ שלוחין ושותפין הל׳ א, טוש״ע חו״מ סי׳ קכב סעי׳ ו:

ו מיי׳ פא׳ מהל׳ גניבה הל׳ ו:

ז מיי׳ פג׳ מהל׳ גניבה הל׳ ז, טור חו״מ סי׳ שנ:

ח סמג עשין פב:

ט מיי׳ פג׳ מהל׳ גניבה הל׳ ה:

י מיי׳ פג׳ מהל׳ גניבה הל׳ ב:

יא מיי׳ פב׳ מהל׳ גניבה הל׳ ו, טור חו״מ סי׳ ש:

יב מיי׳ פב׳ מהל׳ גניבה הל׳ ח, טור חו״מ סי׳ ש:

יג סמג עשין פב:

יד סמג עשין פב:

עין משפט
נר מצוה

א מיי׳ פד׳ מהל׳ עדות הל׳ ז, סמג עשין קט, טוש״ע חו״מ סי׳ ל סעי׳ יג:

ב מיי׳ פד׳ מהל׳ עדות הל׳ ז, סמג עשין קט, טוש״ע חו״מ סי׳ ל סעי׳ יג:

ג טור חו״מ סי׳ שנ:

ד סמג עשין קט:

ה מיי׳ פג׳ מהל׳ גניבה הל׳ ה, טור חו״מ סי׳ ש:

ו סמג עשין קט:

ז מיי׳ פג׳ מהל׳ גניבה הל׳ ה, טור חו״מ סי׳ ש:

ח מיי׳ פד׳ מהל׳ איסורי המזבח הל׳ ח, סמג לאוין שטז:

דְּאַף עַל גַּב דְּעֵדֵי בִיאָה צְרִיכִין לְעֵדֵי קִדּוּשִׁין פְּרוּשׁ כָּל זְמַן שֶׁלֹּא הַחֲזָקָה בְּאֵשֶׁת אִישׁ: לְמַעוּטֵי שְׁנַיִם אוֹמְרִים אֶחָד בְּגַבָּהּ כו' וְלָא דְּמֵי לְשָׁנָה רִאשׁוֹנָה בְּפָנֵי שְׁנַיִם כו' דְּהָתָם רְאוּ כָּל מַה שֶּׁהָיוּ יְכוֹלִין לִרְאוֹת בְּאוֹתָהּ שָׁנָה וְרֵב אַלְפֵּס פֵּרֵשׁ מִשּׁוּם דְּהָתָם מְהֵנֵי סָהֲדוּתַיְהוּ לְעִנְיַן פֵּרוֹת שֶׁאָכַל בְּשָׁנָה רִאשׁוֹנָה שֶׁחַיָּב לְשַׁלֵּם אִם לֹא יִמְצָא יוֹתֵר עֵדִים וְטַעַם רִאשׁוֹן נִרְאֶה לְר״י עִקַּר דִּתְנַן בְּפֶרֶק הַתְּקַבֵּל (גִּטִּין דף סג:) הָאִשָּׁה שֶׁאָמְרָה הִתְקַבֵּל לִי גִּטִּי צָרִיכָה שְׁתֵּי כִּתֵּי עֵדִים שְׁנַיִם שֶׁיֹּאמְרוּ בְּפָנֵינוּ אָמְרָה וּשְׁנַיִם שֶׁיֹּאמְרוּ בְּפָנֵינוּ קִבֵּל וְקָרַע אֲלְמָא לֹא חָשִׁיב כִּי הַאי גַּוְנָא חֲצִי דָּבָר אע״ג דְּצָרִיכִי אֵלּוּ לְאֵלּוּ דְּאִפְּיי׳ לְמַאן דְּאָמַר שְׁלִישׁ נֶאֱמָן בְּקִדּוּשִׁין צָרִיכִי עֵדֵי בִיאָה עַד שֶׁיְּהֵא כְּמִנְיַן הַכְּתוּבִים בַּתּוֹרָה ע״כ מִשּׁוּם שֶׁכָּל כַּת רוֹאָה כָּל מַה שֶׁיְּכוֹלָה [לִרְאוֹת] בְּאוֹתָהּ שָׁעָה וְאִתְיָא מַתְנִיתִין [דְּגִטִּין] כְּרַבָּנָן: בְּאוֹמֵר לוֹ עָקוֹץ תְּאֵנָה מִתְּאֵנָתִי כו' וא״ת וְהֵיכִי דָּמֵי אִי דְּקָיְמָא גְּבָהּ בַּחֲצַרוֹ שֶׁל לוֹקֵחַ בְּשָׁעַת עֲקִיצָה מַאי פְּרִיךְ עֲלָהּ וְכִיוָן דְּאִי קָתָבַע לֵיהּ כו' מְכִירָה נָמֵי לָא הֲוֵי מְכִירָה נְהִי דְּמִחַיַּב בְּנַפְשׁוֹ מִכָּל מָקוֹם קְנָיָה לֵיהּ חֲצַרוֹ לְלוֹקֵחַ וְאֶלָּא דְּלֵיתֵיהּ בַּחֲצַרוֹ שֶׁל לוֹקֵחַ אֵין זֹאת תְּשׁוּבָה דְּהָכִי מְסַהֲדִי סָהֲדוּתַיְהוּ דְּהָתָם רְאוּ כָּל מַה שֶּׁהָיוּ יְכוֹלִין לִרְאוֹת בְּאוֹתָהּ שָׁע

מסורת הש"ס

א כתובות לג:

ב לקמן עט.; קידושין מג.

ג חולין יד:; משנה חולין

ד גיטין נג.; חולין טו.; תוספתא שבת

תורה אור השלם

כִּי יִגְנֹב־אִישׁ שׁוֹר אוֹ־שֶׂה וּטְבָחוֹ אוֹ מְכָרוֹ חֲמִשָּׁה בָקָר יְשַׁלֵּם תַּחַת הַשּׁוֹר וְאַרְבַּע־צֹאן תַּחַת הַשֶּׂה [שמות כא, לז]

וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַשַּׁבָּת כִּי קֹדֶשׁ הִוא לָכֶם מְחַלְלֶיהָ מוֹת יוּמָת כִּי כָל־הָעֹשֶׂה בָהּ מְלָאכָה וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִקֶּרֶב עַמֶּיהָ [שמות לא, יד]

אֲפִי' הָכִי כִּי יָהֵיב לָהּ חַיֵּל עָלֶיהָ דְּטָלָה אִסּוּר אֻתְּנַן הָכָא נָמֵי כו': מִלְקוּת וְהָא קי"ל דְּאֵין לוֹקֶה וּמְשַׁלֵּם הָכִי נָמֵי פֵּרֵיךְ אַמַּתְנִיתִין דְּאֵלּוּ נֶעֱרוֹת (כְּתֻבּוֹת דף לב. וְשָׁם) וְתַמָּה דְּהָא בְּקָנָס מַשְׁמַע דְּמוֹדוֹ כֻּלֵּי עָלְמָא דְּלוֹקֶה וּמְשַׁלֵּם דְּיִלְפִינַן מִמּוֹצִיא שֵׁם רַע כְּמוֹכֶח בפ"ק דְּמוֹכֶת (דף ד. וְשָׁם) דְּהָוֵי גְּמִרִינַן בְּכָל דָּבָר מִמּוֹצִיא שֵׁם רַע אִי לָאו דְּאִבָּא לְמִפְרָךְ מָה לְמוֹצִיא שֵׁם רַע שֶׁכֵּן קָנָס וּכְדֵי רִשְׁעָתוֹ נוֹקֵי בְּשִׁאָר מָמוֹן דְּלָאו קָנָס וְדָחֵק לוֹמַר דְּרַבָּנָן פְּלִיגִי אַדְּרַבִּי מֵאִיר וְסָבְרִי עֵדִים זוֹמְמִים קָנָסָא הוּא וּכְדֵי רִשְׁעָתוֹ בְּעֵדִים זוֹמְמִים כְּתִיב לְמֵימְרָא דְּאַפֵּי' בְּקָנָס מִשּׁוּם רִשְׁעָה אַחַת אַתָּה מְחַיְּבוֹ וְאִי אַתָּה מְחַיְּבוֹ מִשּׁוּם שְׁתֵּי רִשְׁעִיּוֹת וְ"ל דְּוַדַּאי אִי לָאו דְּאִבָּא לְמִפְרָךְ מָה לְמוֹצִיא שֵׁם רַע שֶׁכֵּן קָנָס הָוֵה יְלִפִינַן בְּכָל דָּבָר מִמּוֹצִיא שֵׁם רַע וּמְשַׁלֵּם וַהֲוָה דָּרְשִׁינַן כְּדֵי רִשְׁעָתוֹ לְדָרְשָׁה אַחֶרֶת כְּדִדָּרְשִׁנַן בְּאֵלּוּ נֶעֱרוֹת אֲבָל הַשְׁתָּא דְּאִיבָּא לְמִפְרָךְ וּמוֹקְמֵי כְּדֵי רִשְׁעָתוֹ דְּאֵין לוֹקֶה וּמְשַׁלֵּם מֵהָכָא יְלִפִינַן לְכָל זוֹמְמִים לוֹקִין וּמְשַׁלְּמִין אַפֵּי' בְּשָׁעָה שֶׁהֵעִידוּ שֶׁקֶר טָבְחוּ וּמָכְרוּ דְּהָוֵי קָנָס וּמַעֲדִים זוֹמְמִין יְלִפִינַן טְפֵי מִמּוֹצִיא ש"ר דְּעִקַּר מַלְקוּת כְּתִיב בָּהֶן וּמִלָּאו דַּחֲסִימָה דְּסָמִיךְ לֵהּ יְלִפִינַן לְכָל

הַמַּלְקִיּוֹת: **בְּטוֹבֵחַ** ע"י אַחֵר וְאִם תֹּאמַר וּלְרַבָּה דְּאָמַר בְּפֶרֶק אֵלּוּ נֶעֱרוֹת (כְּתֻבּוֹת דף לד: וְשָׁם) דִּלְרַבִּי מֵאִיר חִדּוּשׁ הוּא שֶׁחִדְּשָׁה תּוֹרָה בְּקָנָס דְּאַף ע"ג דְּמִקְטָל מְשַׁלֵּם הֵיכִי הָוֵה מְשַׁנֵּי מַתְנִי' דְּאֵי כר"מ אַפֵּי' טוֹבֵחַ בְּשַׁבָּת נָמֵי וי"ל דַּהֲוָה מוֹקֵם מַתְנִי' בְּדָלָא אַתְּרוּ בֵּהּ וּכְרַבִּי יוֹחָנָן דְּאָמַר חַיָּבִי מִלְקִיּוֹת שׁוֹגְגִין חַיָּבִין בְּתַשְׁלוּמִין וְהֵכִי מְשַׁנֵּי רַבָּה הָתָם מַתְנִיתִין דְּאֵלּוּ נֶעֱרוֹת:

אוֹ לְרַבּוֹת אֶת הַשְּׁלִיחַ וּמַאן דְּמַצְרִיךְ אוֹ לְחַלֵּק דְּרֵישׁ מִתַּחַת לְרַבּוֹת אֶת הַשְּׁלִיחַ: **בְּשָׁלְמָא** ע"ז וְשׁוֹר הַנִּסְקָל שְׁחִיטָה שֶׁאֵין רְאוּיָה הִיא הַךְ סוּגְיָא אִתְיָא כמ"ד בְּהַשּׁוֹחֵט (חֻלִּין דף מ.) אָדָם אוֹסֵר דָּבָר שֶׁאֵין שָׁלוֹ בְּעֲשָׂה בָּהּ מַעֲשֶׂה דְּפִלּוּגְתָא דְּתַנָּאֵי הִיא וְא"ת וְהָא אָמַר הָתָם דַּאֲפִילּוּ לְמ"ד אָדָם אוֹסֵר הָנֵי מִלֵּי עוֹבֵד כּוֹכָבִים אֲבָל יִשְׂרָאֵל לְצַעוֹרֵי קְמָכְוֵן וְאַפֵּי' שְׁחִיטָה רְאוּיָה הִיא וי"ל כְּשֶׁנָּתַן רְשׁוּת לַשְּׁלִיחַ לִשְׁחֹט כִּרְצוֹנוֹ וְאַפֵּי' לַעַ"ז דְּאֵין שַׁיָּךְ לוֹמַר לְצַעוֹרֵי בְּעָלִים קְמָכְוֵן שֶׁהַשְּׁלִיחַ סָבוּר שֶׁהוּא שֶׁל גַּנָּב: **הַמְבַשֵּׁל** בְּשַׁבָּת מִפֹּרָשׁ בְּפֶרֶק הַנִּזְקִין (גִּטִּין דַּף נג: וְשָׁם): **מַה** קֹּדֶשׁ אִסּוּר אַף מַעֲשֶׂה שַׁבָּת אֲסוּרִים וא"ת וְלֹא לְכְתֹּב לֹא קֹדֶשׁ וְלֹא לָכֶם וַאֲנָא יָדַעְנָא דַּאֲסִירִי מִלֹּא תֹּאכַל כָּל תּוֹעֵבָה כֹּל שֶׁתִּעֲבָתִי לָךְ הֲרֵי הוּא בְּבַל תֹּאכַל וי"ל דְּאִי מֵהָתָם ה"מ אַפֵּי' שׁוֹגֵג לְהָכִי אִצְטְרִיךְ לְמִכְתַּב הָכָא וְלִסְמְכֵהּ לְמַחְלְלֶיהָ לוֹמַר בְּמֵזִיד אֲמַרְתִּי לָךְ וְלֹא בְּשׁוֹגֵג: **הֵיא**

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פג' מהל' גניבה הל' א:

ב מיי' פא' מהל' נערה בתולה הל' יא:

ג מיי' פי"ח מהל' סנהדרין והעונשין המסורין להם הל' ב:

ד מיי' פו' מהל' תרומות הל' ו:

ה מיי' פד' מהל' חובל ומזיק הל' ט, טור חו"מ סי' שנ:

ו מיי' פג' מהל' גניבה הל' ג, סמג עשין עא, טוש"ע חו"מ סי' שנא סעי' א:

ז מיי' פג' מהל' גניבה הל' ו, טור חו"מ סי' שנ:

ח מיי' פג' מהל' גניבה הל' ו, טור חו"מ סי' שנ:

ט מיי' פי"ב מהל' שחיטה הל' ו:

י מיי' פי"ד מהל' שחיטה הל' י:

יא מיי' פב' מהל' גניבה הל' ח, סמג עשין סד, סמג עשין עא, טור חו"מ סי' שנ, ש"ע יו"ד סי' כח סעי' יז:

יב סמג עשין ז:א:

יג מיי' פא' מהל' שחיטה הל' כט, סמג עשין סג, טוש"ע יו"ד סי' יא סעי' ב:

יד מיי' פו' מהל' שבת הל' כג, סמג לאוין סה, טוש"ע או"ח סי' שיח סעי' א:

טו מיי' פו' מהל' שבת הל' כג, סמג לאוין סה, טוש"ע או"ח סי' שיח סעי' א:

אִי קָסָבַר אֵין לוֹקֶה וּמְשַׁלֵּם הָכִי נָמֵי פָּרֵיךְ אַמַּתְנִיתִין דְּאֵלּוּ נֶעֱרוֹת **אֲפִילּוּ** הָכִי כֵּיוָן דְּקָא מַקְנֵי לֵיהּ בְּהָכִי – הָוְיָא מְכִירָה. א"ג **גָּנַב וְטָבַח בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים וְכוּ'.** אָמְרִי: אַמַּאי? נְהִי דְּקִטְלָא לֵיכָּא, מַלְקוּת מִיהָא אִיכָּא – וְקַיְימָא לַן דְּאֵינוֹ לוֹקֶה וּמְשַׁלֵּם! (א)אָמְרִי: הָא מַנִּי – רַבִּי מֵאִיר הִיא, דְּאָמַר: לוֹקֶה וּמְשַׁלֵּם. אִי רַבִּי מֵאִיר, אֲפִילּוּ טָבַח בְּשַׁבָּת! וְכִי תֵּימָא: לוֹקֶה וּמְשַׁלֵּם אִית לֵיהּ, מֵת וּמְשַׁלֵּם לֵית לֵיהּ; וְלָא?! וְהַתְנַיָא: גָּנַב וְטָבַח בַּשַּׁבָּת; גָּנַב וְטָבַח לַעֲבוֹדָה זָרָה; גָּנַב שׁוֹר הַנִּסְקָל וּטְבָחוֹ – מְשַׁלֵּם אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים פּוֹטְרִין! אָמְרִי: בַּר מִינַּהּ דְּהַהִיא, דְּהָא אִתְּמַר עָלַהּ: אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, וְאָמְרִי לַהּ אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, רַבִּי אָבִין וְרַבִּי אִלְעָא וְכֹל חֲבוּרְתָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן אָמְרִי: בְּטוֹבֵחַ עַל יְדֵי אַחֵר. וְכִי זֶה חוֹטֵא וְזֶה מִתְחַיֵּיב?! (ב)אָמַר רָבָא: שָׁאנֵי הָכָא, דְּאָמַר קְרָא: "וּטְבָחוֹ וּמְכָרוֹ" – מָה מְכִירָה עַל יְדֵי אַחֵר, אַף טְבִיחָה עַל יְדֵי אַחֵר. "דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל תָּנָא: "אוֹ" – לְרַבּוֹת אֶת הַשָּׁלִיחַ. דִּבְרֵי חִזְקִיָּה תָּנָא: "תַּחַת" – לְרַבּוֹת אֶת הַשָּׁלִיחַ. מַתְקֵיף לַהּ מָר זוּטְרָא: מִי אִיכָּא מִידֵּי דְּאִילּוּ עָבִיד אִיהוּ – לָא מִיחַיַּיב, וְעָבִיד שָׁלִיחַ וּמִיחַיַּיב? אָמַר לֵיהּ רַב אָשֵׁי: הָתָם לָאו מִשּׁוּם דְּלָא מִיחַיַּיב הוּא, אֶלָּא דְּקָם לֵיהּ בְּדַרְבָּה מִינַּיהּ. וְאִי בְּטוֹבֵחַ עַל יְדֵי אַחֵר, מַאי טַעְמָא דְּרַבָּנַן דְּפָטְרִי? (ג)אָמְרִי: מַאן חָכְמִים – רַבִּי שִׁמְעוֹן, דְּאָמַר: שְׁחִיטָה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה – לֹא שְׁמָהּ שְׁחִיטָה. (ג)אָמְרִי: בְּשְׁלָמָא עֲבוֹדָה זָרָה וְשׁוֹר הַנִּסְקָל – שְׁחִיטָה רְאוּיָה הִיא; אֶלָּא שַׁבָּת – שְׁחִיטָה רְאוּיָה הִיא! דִּתְנַן: הַשּׁוֹחֵט בַּשַּׁבָּת וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים, אַף עַל פִּי שֶׁמִּתְחַיֵּיב בְּנַפְשׁוֹ – שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה! אָמְרִי: סָבַר לַהּ כְּרַבִּי יוֹחָנָן הַסַּנְדְּלָר. (ד)דִּתְנַן: הַמְבַשֵּׁל בַּשַּׁבָּת – בִּשּׁוּגֵג יֹאכַל, בְּמֵזִיד לֹא יֹאכַל; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בִּשּׁוּגֵג – יֹאכַל בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת, בְּמֵזִיד – לֹא יֹאכַל עוֹלָמִית. רַבִּי יוֹחָנָן הַסַּנְדְּלָר אוֹמֵר: בִּשּׁוּגֵג – יֹאכַל לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת לָאֲחֵרִים, וְלֹא לוֹ; בְּמֵזִיד – לֹא יֹאכַל עוֹלָמִית, לֹא לוֹ וְלֹא לָאֲחֵרִים. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יוֹחָנָן הַסַּנְדְּלָר? כִּדְדָרֵישׁ רַבִּי חִיָּיא אַפִּיתְחָא דְּבֵי נְשִׂיאָה: "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת הַשַּׁבָּת כִּי קֹדֶשׁ הִוא לָכֶם" – מָה קֹדֶשׁ אִסּוּר בַּאֲכִילָה, אַף מַעֲשֵׂה שַׁבָּת אִסּוּר בַּאֲכִילָה. אִי – מָה קֹדֶשׁ אִסּוּר בַּהֲנָאָה, אַף מַעֲשֵׂה שַׁבָּת אִסּוּר בַּהֲנָאָה?! תַּלְמוּד לוֹמַר: "לָכֶם" – שֶׁלָּכֶם יְהֵא. יָכוֹל אֲפִילּוּ בְּשׁוּגֵג? תַּלְמוּד לוֹמַר: "מְחַלְלֶיהָ מוֹת יוּמָת" – בְּמֵזִיד אָמַרְתִּי לְךָ, וְלֹא בְּשׁוּגֵג. פְּלִיגִי בַּהּ רַב אַחָא וְרָבִינָא, חַד אָמַר: מַעֲשֵׂה שַׁבָּת דְּאוֹרָיְיתָא, וְחַד אָמַר: מַעֲשֵׂה שַׁבָּת דְּרַבָּנַן. (ה)מַאן דְּאָמַר דְּאוֹרָיְיתָא – כְּדַאֲמַרַן. וּמַאן דְּאָמַר דְּרַבָּנַן – אָמַר קְרָא: "קֹדֶשׁ הוּא" – הוּא קֹדֶשׁ, וְאֵין מַעֲשָׂיו קֹדֶשׁ. בְּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר דְּאוֹרָיְיתָא, אַמְטו לְהָכִי

קֹדֶשׁ וְאֵין מַעֲשָׂיהָ קֹדֶשׁ וְלֹא סָגֵי דְּלָא לִכְתֹּב לֹא הָיָא וְלֹא קֹדֶשׁ דְּמִכָּל שֶׁתִּעֲבָתִי לְךָ הָוֵה אָסְרִינַן בַּאֲכִילָה וְהֵכִי אִיתָא בְּהֶדְיָא בְּפֶרֶק כָּל הַבָּשָׂר (חֻלִּין דַּף קטו. וְשָׁם):

עין משפט
נר מצוה

א מיי׳ פכ׳ מהל׳ גניבה הל׳ י, טור חו״מ סי׳ שנ:

אֶלָּא לְמ"ד דְּרַבָּנַן אַמַּאי פְּטָרֵי רַבָּנַן הָוֵה מַצֵּי לְמֵימַר דְּלָא דָּרְשִׁי אוֹ וְתַחַת לְרַבּוֹת אֶת הַשְּׁלִיחַ אֶלָּא דְּלָא נִיחָא לֵיהּ לְמֵימַר דְּפָלְיֵגִי בְּשָׁלִיחַ וְאִם תֹּאמַר וְהָא מַשְׁמַע לְקַמָּן דְּאַפֵּי' בְּדְרַבָּנַן פְּטָרִינַן שְׁחִיטָה שֶׁאֵין רְאוּיָה דְּהָא בָּעֵי לְמֵימַר אֵלְבָּא דְּמַתְנִי' דְּקָסָבַר ר' יוֹחָנָן דְּחֹלִין שֶׁנִּשְׁחֲטוּ בַּעֲזָרָה לָאו דְּאוֹרָיְתָא וְקָתָנֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן פּוֹטֵר כְּשֶׁנֵּי אֲלּוּ וְי"ל דְּעַל כָּרְחָךְ לָא בָּעֵי לְמֵימַר דְּלָאו דְּאוֹרָיְתָא אֶלָּא לת"ק דְּבָקָרָק כְּסוּי הַדָּם (חֹלִין דף פֹּה: וְשָׁם) דְּיָקִינַן בְּהָדְיָא דְּסָבַר רַבִּי שִׁמְעוֹן חֹלִין שֶׁנִּשְׁחֲטוּ בְּעֲזָרָה דְּאוֹרָיְתָא מִדְּתָנַן בְּפֶרֶק בָּתְרָא דְּתָמוּרָה (דף לג:) רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר חֹלִין שֶׁנִּשְׁחֲטוּ בָּעֲזָרָה יִשָּׂרְפוּ וְכֵן חַיָּה וְכִי דַּיָּק הָתָם מִמַּתְנִיתִין דְּתְמוּרָה הוּא הַדִּין דַּהָוֵה מְצֵי לְמֵדַק מִמַּתְנִיתִין דְּקָתָנֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן פּוֹטֵר בִּשְׁנֵי אֲלּוּ:

אִסּוּרֵי הֲנָאָה וְלָא דְּמֵרָה קְשָׁחִיט וא"ת וְלָמָּה לִי טַעְמָא דְּלָא דְּמֵרָה קְשָׁחִיט תִּפּוֹק לֵיהּ דְּאֵין זֶה טְבִיחָה דְּמַחֲתֵךְ בְּעָפָר בְּעַלְמָא הוּא כִּדְאָמְרִינַן בְּהַשּׁוֹחֵט (שָׁם) גַּבֵּי הַשּׁוֹחֵט חֲשָׁאת בְּשַׁבָּת בַּחוּץ לַעַ"ז חַיָּב שְׁלֹשָׁה חֲשָׁאוֹת וּפָרִיךְ אַשְׁחוּטֵי חוּץ לָא לְחַיֵּב מְחַתֵּךְ בְּעָפָר הוּא דְּאִסְרָה בְּשְׁחִיטָה שֶׁהִיא לְמַעְלָה וְיֵשׁ לוֹמַר דְּהָתָם נָמֵי לָא פָּרִיךְ אֶלָּא מִשּׁוּם דְּבָעֵי רְאוּיָה לְפָתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְכֵיוָן דְּגָאְסְרָה בִּשְׁחִיטָה פָּרַתְּא תּוּ לָא חָזֵי לְפָתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְאִם תֹּאמַר וּמָה בְּכָךְ דְּלָאו דְּמֵרָה קְטָבַח הָא כָּל טוֹבֵחַ נָמֵי לָאו דְּמֵרָה קְטָבַח דְּמִכִּי שָׁחֵט בָּהּ פָּרַתְּא קָנֵיהּ בְּשִׁנּוּי מַעֲשֶׂה וְיֵשׁ לוֹמַר דְּלָא חָשִׁיב שִׁנּוּי מַעֲשֶׂה לְקָנוֹת בְּכָךְ וְאִם תֹּאמַר ומ"ט דְּרַבִּי מֵאִיר דְּנַחֲתֵךְ הָכָא וְהָא בְּפֶרֶק כְּסוּי הַדָּם (חֹלִין דף פֹּה. וְשָׁם) מְפָרֵשׁ טַעְמָא דְּר' מֵאִיר דְּלָא בָּעֵי שְׁחִיטָה דְּגָמַר מִשְּׁחִיטֵי חוּץ דְּדָנִין שְׁחִיטָה מִשְׁחִיטָה וְאֵין דָּנִין שְׁחִיטָה מִטְּבִיחָה מִטְּבוֹחַ טָבַח וְהָכֵן אֲבָל הָכָא דִּכְתִיב וּטְבָחוֹ אַדַּרְבָּה אִית לָן לְמֵילַף טְפֵי טְבִיחָה מִטְּבִיחָה מִמַּאי דְּנִילַף טְבִיחָה מִשְּׁחִיטָה וְי"ל דְּהָכָא אִכָּא לְמֵימַר דָּנִין שְׁחִיטָה דַּעֲבֵרָה מִשְּׁחִיטָה שֶׁאָסוּר לוֹ לִגְנֹב וְלִשְׁחוֹט מִשְּׁחוּטֵי חוּץ וְאֵין דָּנִין טְבִיחָה מִטְּבוֹחַ טָבַח וְהָכֵן שֶׁהִיא שְׁחִיטַת חֻלִּין וְהָא דְּלָא מְשַׁנֵּי הָכִי בְּפֶרֶק בָּתְרָא דְּתָמוּרָה (שָׁם) מִשּׁוּם דְּבְשׁוֹחֵט אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ פְּעָמִים שְׁשׁוֹחֵט אֶת הַשְּׁרֵפָה קֹדֶם שֶׁהוּא (שׁוֹחֵט הַשְּׁנִית) שְׁחִיטַת חֻלִּין וּמ"ל דְּדָנִין דָּבָר הַנֶּאֱמָר בְּסִינַי מִדָּבָר הַנֶּאֱמָר בְּסִינַי אֲבָל וּטְבוֹחַ טָבַח לֹא נֶאֱמַר בְּסִינַי וְהָא דְּלָא מְשַׁנֵּי הָתָם הָכֵי מִשּׁוּם דְּאִית לֵיהּ שִׁנּוּיֵי אַחֲרָנֵי וּמֵיהוּ

לְהֹכִי פְּטְרֵי רַבָּנַן; אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר דְּרַבָּנַן, אַמַּאי פָּטְרֵי רַבָּנַן? אַשְׁאָרָא – אַעֲבוֹדָה זָרָה וְשׁוֹר הַנִּסְקָל. וְרַבִּי מֵאִיר – אַמַּאי מְחַיֵּיב שׁוֹחֵט לַעֲבוֹדָה זָרָה? כֵּיוָן דְּשָׁחַט בַּהּ פּוּרְתָּא – אַסָּרַהּ; אִידַּךְ – אִיסּוּרֵי הֲנָאָה הוּא, וְלָא דְּמָרֵיהּ קָא טָבַח (וְלָא דִּידֵיהּ קָא טָבַח)! אָמַר רָבָא: בְּאוֹמֵר בִּגְמַר זְבִיחָה הוּא עוֹבְדָהּ. שׁוֹר הַנִּסְקָל – אִיסּוּרֵי הֲנָאָה נִינְהוּ; לָאו דְּמָרֵיהּ קָא טָבַח, וְלָאו דִּידֵיהּ קָא טָבַח! אָמַר רָבָא: הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן – כְּגוֹן שֶׁמְּסָרוֹ לְשׁוֹמֵר; וְהִזִּיק בְּבֵית שׁוֹמֵר, וְהוּעַד בְּבֵית שׁוֹמֵר, וְנִגְמַר דִּינוֹ בְּבֵית שׁוֹמֵר. וְרַבִּי מֵאִיר סָבַר לַהּ כְּרַבִּי יַעֲקֹב, וְסָבַר לַהּ כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן; סָבַר לַהּ כְּרַבִּי יַעֲקֹב – דְּאָמַר: אַף מִשֶּׁנִּגְמַר דִּינוֹ, הֶחֱזִירוֹ שׁוֹמֵר לַבְּעָלִים – מוּחְזָר. וְסָבַר לַהּ כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן – דְּאָמַר: דָּבָר הַגּוֹרֵם לְמָמוֹן, כְּמָמוֹן דָּמֵי. דִּתְנַן, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: קָדָשִׁים שֶׁחַיָּיב בְּאַחֲרָיוּתָן – חַיָּיב; אַלְמָא דָּבָר הַגּוֹרֵם לְמָמוֹן – כְּמָמוֹן דָּמֵי. אָמַר רַב כָּהֲנָא, אַמְרִיתָא לִשְׁמַעְתָּא קַמֵּיהּ דְּרַב זְבִיד מִנְּהַרְדְּעָא: מִי מָצֵית מוֹקְמַתְּ מַתְנִיתִין כְּרַבִּי מֵאִיר, וְלָא כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן? וְהָא קָתָנֵי סֵיפָא: רַבִּי שִׁמְעוֹן פּוֹטֵר בִּשְׁנֵי אֵלּוּ; מִכְּלָל דִּבְכוּלְּהֵי מַתְנִיתִין מוֹדֶה! אָמַר לֵיהּ: לָא; מִכְּלָל דְּמוֹדֶה בְּטָבַח וּמָכַר לִרְפוּאָה וְלִכְלָבִים. גָּנַב מְשֶׁל אָבִיו וְטָבַח וּמָכַר וְכוּ׳. בְּעָא מִינֵּיהּ רָבָא מֵרַב נַחְמָן: גָּנַב שׁוֹר שֶׁל שְׁנֵי שׁוּתָּפִין, וּטְבָחוֹ, וְהוֹדָה לְאֶחָד מֵהֶן, מַהוּ? "חֲמִשָּׁה בָּקָר" אָמַר רַחֲמָנָא – וְלֹא חֲמִשָּׁה חֲצָאֵי בָקָר; אוֹ דִּלְמָא, "חֲמִשָּׁה בָּקָר" אָמַר רַחֲמָנָא – וַאֲפִילּוּ חֲמִשָּׁה חֲצָאֵי בָקָר? אָמַר לֵיהּ: "חֲמִשָּׁה בָּקָר" אָמַר רַחֲמָנָא – וְלֹא חֲמִשָּׁה חֲצָאֵי בָקָר. (א)אִיתְיְבֵיהּ: גָּנַב מִשֶּׁל אָבִיו, וְטָבַח וּמָכַר, וְאַחַר כָּךְ מֵת אָבִיו – מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. וְהָא הָכָא, כֵּיוָן דְּמֵת אָבִיו – כְּמוֹ שֶׁקָּדַם וְהוֹדָה לְאֶחָד מֵהֶן דָּמֵי, וְקָתָנֵי: מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה! אָמַר לֵיהּ: הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן – כְּגוֹן שֶׁעָמַד אָבִיו בַּדִּין. (ב)אֲבָל לֹא עָמַד בַּדִּין, מַאי – אֵינוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה? אִי הָכִי, אַדְּתָנֵי סֵיפָא: גָּנַב מִשֶּׁל אָבִיו, וָמֵת, וְאַחַר כָּךְ טָבַח וּמָכַר – אֵינוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה; נִיפְלוֹג בְּדִידֵיהּ: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים – כְּשֶׁעָמַד בַּדִּין, אֲבָל לֹא עָמַד בַּדִּין – אֵינוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה! אָמַר לֵיהּ: הָכִי נָמֵי; אַיְידֵי דְּנָסֵיב רֵישָׁא: גָּנַב מִשֶּׁל אָבִיו, וְטָבַח וּמָכַר, וְאַחַר כָּךְ מֵת אָבִיו; נָסֵיב סֵיפָא נָמֵי: גָּנַב מִשֶּׁל אָבִיו, וּמֵת אָבִיו, וְאַחַר כָּךְ טָבַח וּמָכַר. (א)לְצַפְרָא אָמַר לֵיהּ: "חֲמִשָּׁה בָּקָר" אָמַר רַחֲמָנָא – וַאֲפִילּוּ חֲמִשָּׁה חֲצָאֵי בָקָר. וְהַאי דְּלָא אָמַרִי לָךְ בְּאוֹרְתָא –

לְהֹכִי פְּטְרֵי רַבָּנַן דְּשָׁחִיטָה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה הִיא וּכְדִבְרֵי ר' שִׁמְעוֹן: כֵּיוָן דְּשָׁחִיט בַּהּ פָּרַתָּא אִתַּסְרָא מִשּׁוּם זְבָחֵי מֵתִים וְכוּ׳: לְשָׁקְא דַּעְתָּךְ יָשְׁנָהּ לִשְׁחִיטָה מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף וּמִתְּחִלָּתָהּ נָאֶסְרָה מִשּׁוּם זְבָחֵי מֵתִים וּלְעִנְיַן תַּשְׁלוּמִין ד' וְה' וּטְבָחוֹ כָּלוֹ בָּעֵינַן כִּדְאָמְרִינַן לְקַמָּן כִּי גָּמַר לָהּ לָאו דְּמֵרֵהּ קָטָבַח שֶׁכְּבָר אִבְּדָה מִמֶּנּוּ קֹדֶם שְׁחִיטָה וְנֶאֱסְרָה עָלָיו וַהֲוָה לֵיהּ כְּמוֹ שֶׁהִשְׁלִיכָהּ לְאוּר קֹדֶם שְׁחִיטָה דְּמְשַׁלֵּם קֶרֶן וְקֶפֶל וְתוּ לָא: בְּגָמַר זְבִיחָה הוּא עוֹבְדָהּ בְּגָמַר זְבִיחָה וְלֹא בַּתְּחִלָּה: שֶׁמְּסָרוֹ בְּעָלָיו לְשׁוֹמֵר קֹדֶם שֶׁהִזִּיק וְהִזִּיק בְּבֵית שׁוֹמֵר כו': דְּר' יַעֲקֹב בְּשִׁלְהֵי שׁוֹר שֶׁנִּגַּח ד' וְה': מַחֲזַר וְאוֹמֵר לוֹ הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ נִמְצֵאתָ שאע"פ שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה כְּלוּם גּוֹרֵם לְמָמוֹן הוּא דְּכָל זְמַן שֶׁהוּא קַיָּם שׁוֹמֵר פָּטוּר אֶת עַצְמוֹ בּוֹ וְאִם יֹאבַד יְשַׁלֵּם דָּמָיו: קָדָשִׁים שֶׁחַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן גַּנָּב שֶׁגָּנַב קָדָשִׁים מִבֵּית בְּעָלִים אִם קִבְּלָם בְּעָלָיו עָלָיו בְּאַחֲרָיוּת כְּגוֹן דְּאָמַר הֲרֵי עָלַי עוֹלָה וְהַפְרֵישׁ זו: חַיָּב לְשַׁלֵּם כָּפֶל דאע"ג דְּלָאו דִּידֵהּ הָוֵה אֶלָּא דְּהֶקְדֵּשׁ כֵּיוָן דְּגוֹרֵם לְמָמוֹן הוּא דְּאִי מֵית בְּיָדוֹ בָּעֵי לְשַׁלּוּמֵי כְּדִידֵהּ דָּמְיָא: מִי מָצֵית מוֹקְמַתְּ לְמַתְנִיתִין דְּגָנַב וְטָבַח בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים כְּרַבִּי מֵאִיר לְחוּדֵיהּ דְּאָמַר לוֹקֶה וּמְשַׁלֵּם וְהָא מִדְּקָתָנֵי כו': לִרְפוּאָה וְלִכְלָבִים וְאִצְטְרִיךְ לְאַשְׁמוּעִינַן אע"ג דְּלִרְבִּי שִׁמְעוֹן שְׁחִיטָה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לֹא שְׁמָהּ שְׁחִיטָה הוֹ שְׁחִיטָה רְאוּיָה קָא חָשִׁיב לָהּ אֲבָל בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים פָּלִיג מִשּׁוּם דְּאֵין לוֹקֶה וּמְשַׁלֵּם: וְהוֹדָה לְאֶחָד מֵהֶן שֶׁיְּכוֹלִין לְהוֹדוֹת לְאֶחָד מֵהֶן דְּמֵי: מַהוּ לְחַיְּבוֹ לְשַׁלֵּם לְחַבֵּרוֹ אֶת חֶלְקוֹ כְּשֶׁיְּבֹאוּ עֵדִים:

מסורת הש״ס

א משנה בבא קמא

ב לקמן עד:; גיטין נה:; משנה בבא קמא

גליון הש״ס

גמ' ואפילו חמשה חצאי בקר. עיין לעיל דף מ ע"א תוספות ד"ה כופר שלם:

תורה אור השלם

כִּי יִגְנֹב־אִישׁ שׁוֹר אוֹ־שֶׂה וּטְבָחוֹ אוֹ מְכָרוֹ חֲמִשָּׁה בָקָר יְשַׁלֵּם תַּחַת הַשּׁוֹר וְאַרְבַּע־צֹאן תַּחַת הַשֶּׂה [שמות כא, לז]

(בָּבָא קַמָּא נד.) ד"ה חָמוֹר]: מִכְּלָל דִּבְכוּלְּהֵי מַתְנִיתִין מוֹדֶה קָצַת קְשָׁה דְּמַה דִּיּוּק הוּא זֶה: טָבַח וְהוֹדָה לְאֶחָד מֵהֶם מַהוּ אַלִּיבָּא דמ"ד (לְקַמָּן בָּבָא קַמָּא דף עה.) מוֹדֶה בְּקָנָס וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ עֵדִים פָּטוּר מִבְּעֵי לֵיהּ דע"כ כְּשֶׁיֵּשׁ עֵדִים בַּדָּבָר מִיֵּירֵי דְּאִי בְּאֵין עֵדִים בְּהוֹדָאָה לֹא יִתְחַיֵּב בְּשׁוּם עִנְיָן:

מסורת הש"ס

א זבחים ל.; חולין כט:

ב כתובות לד.

ג קידושין סג.; קידושין מח.

תורה אור השלם

כִּי יִגְנֹב־אִישׁ שׁוֹר אוֹ־שֶׂה וּטְבָחוֹ אוֹ מְכָרוֹ חֲמִשָּׁה בָקָר יְשַׁלֵּם תַּחַת הַשּׁוֹר וְאַרְבַּע־צֹאן תַּחַת הַשֶּׂה [שמות כא, לז]

עין משפט
נר מצוה

א מיי׳ פב׳ מהל׳ גניבה הל׳ ח:

ב מיי׳ פב׳ מהל׳ שחיטה הל׳ ג:

דְּלָא אֲכַלִי בִּשְׂרָא דְתוֹרָא לֹא דְּקַדְּקְתִי טַעְמוֹ שֶׁל דָּבָר: וּמַאי שְׁנָא סֵיפָא כֵּיוָן דְּרֵישָׁא אַפֵּי' לֹא עָמַד בַּדִּין [קַאָמַר רַחֲמָנָא] דַּחֲמִשָּׁה בְּקַר וַאֲפִי' חֲמִשָּׁה ח�ֲצָאֵי בָּקָר סֵיפָא כְּשֶׁמֵּת אֲבִיו וְאַחַר כָּךְ טָבַח וּמְכַר לָמָּה לֹא יְשַׁלֵּם לְאַחִיו אֶת חֶלְקָם: וּטְבָחוֹ כָּלוֹ מִשְׁמַע: ש"מ מִדְּקָתָנֵי מַתְנִיתִין הַשּׁוֹחֵט חֵלֶק בָּעֲזָרָה חַיָּב: אֵינָהּ לִשְׁחִיטָה אֶלָּא לְבַסּוֹף הִלְכָךְ כָּל כַּמָּה דְּטָבַח דְּמַרֵּהּ קָא טָבַח וּבְגְמַר שְׁחִיטָה הוּא דְּמִתְּסַר בְּהֶנָאָה: מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף וְכָל כַּמָּה דַּחֲשִׁיב הֲוָיָא מַחֲשָׁבָה: כְּגוֹן שֶׁשָּׁחַט מְעוּט סִימָנִין בְּחוּץ וּגְמָרָן בְּפְנִים אוֹ הִשְׁלִימָן לְרֹב דִּבְגְמַר טְבִיחָה הוּא דְּאִתַּסְרָא וְעַד הַשְׁתָּא דְּמַרֵּהּ קָא טָבַח: אֵינָהּ לִשְׁחִיטָה אֶלָּא לְבַסּוֹף הִלְכָךְ כָּל כַּמָּה דְּטָבַח דְּמַרֵּהּ קָא טָבַח וּבְגְמַר שְׁחִיטָה הוּא דְּמִתְּסַר בְּהֶנָאָה: מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף וְכָל כַּמָּה דַּחֲשִׁיב הֲוָיָא מַחֲשָׁבָה: חֵלֶק שֶׁשְּׁחָטוֹ בַּעֲזָרָה: חַיָּין שְׁנִשְׁחַטוּ בָּעֲזָרָה פְּלוּגְתָּא הִיא בְּמַסֶּכֶת קִדּוּשִׁין (דף נח.) אִי דְּאוֹרַיְתָא הִיא אִי דְּרַבָּנָן:

דְּלָא אֲכַלִי בִּשְׂרָא דְתוֹרָא. וְאֶלָּא מַאי שְׁנָא רֵישָׁא וּמַאי שְׁנָא סֵיפָא? אָמַר לֵיהּ: רֵישָׁא קָרֵינָא בֵּיהּ "וּטְבָחוֹ" כּוּלּוֹ בְּאִיסּוּרָא, סֵיפָא לָא קָרֵינָא בֵּיהּ "וּטְבָחוֹ" כּוּלּוֹ בְּאִיסּוּרָא. (א)**הַשּׁוֹחֵט וְנִמְצְאוֹת טְרֵיפָה וְכוּ'. אָמַר לֵיהּ רַב חֲבִיבִי מָחוֹזְנָאָה לְרַב אָשֵׁי: שְׁמַע מִינַּהּ, אֵינָהּ לִשְׁחִיטָה אֶלָּא לְבַסּוֹף.** (ב)**דְּאִי יֶשְׁנָהּ לִשְׁחִיטָה מִתְּחִילָּה וְעַד סוֹף, כֵּיוָן דְּשָׁחַט בַּהּ פּוּרְתָּא – אַסְרָהּ, אִידַּךְ – לָא דְּמַרֵּהּ קָא טָבַח! אָמַר לֵיהּ רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא: כִּי קָא מְחַיַּיב – אַהָהוּא פּוּרְתָּא. אָמַר לֵיהּ רַב אָשֵׁי: לָא תִּידְחֵי[יהּ], "וּטְבָחוֹ" כּוּלּוֹ בָּעֵינַן – וְלֵיכָּא. אֶלָּא קַשְׁיָא! אָמַר לֵיהּ, הָכִי אָמַר רַב גַּמְדָא מִשְׁמֵיהּ דְּרָבָא: כְּגוֹן שֶׁשָּׁחַט מִקְצָת סִימָנִין בַּחוּץ, וּגְמָרָן בְּפְנִים.** (ג)**אִיכָּא דְּמַתְנֵי לַהּ אַהָא – אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן מִשּׁוּם דְּרַבִּי לֵוִי סָבָא: אֵינָהּ לִשְׁחִיטָה אֶלָּא לְבַסּוֹף. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: יֶשְׁנָהּ לִשְׁחִיטָה מִתְּחִילָּה וְעַד סוֹף. אָמַר לֵיהּ רַב חֲבִיבִי מָחוֹזְנָאָה לְרַב אָשֵׁי, לֵימָא קָסָבַר רַבִּי יוֹחָנָן: חוּלִּין שֶׁנִּשְׁחֲטוּ בַּעֲזָרָה – לָאו דְּאוֹרַיְתָא? דְּאִי**

וְלֹא בְּנוֹתֵיכֶם לִבְנֵיכֶם אֲבָל מָמוֹן דְּהָכָא שֶׁהַכֹּפֶל ד' וְהֹ' יוֹצְאִין מִמֶּנּוּ דְּהַיְנוּ בְּהֵמָה הוּא מוֹרִישׁ לִבְנָיו לְפִיכָךְ זֶה הַקָּנֶס מוֹרִישׁ לִבְנָיו וְעוֹד נִרְאֶה לר"י דְּרָבָא וְרב נַחְמָן דְּהָכָא לָא פְּלִיגִי אַסְּגְיָא דְּפָרֵק נַעֲרָה (שם.) דְּמֵירֵי הָכָא בְּלָמַּד מִתַּנְיִתִין כְּשֶׁעָמַד בְּדִין וְאָמְרוּ לֵהּ חַיָּב אַתָּה לִתֵּן לוֹ דכה"ג אָדָם מוֹרִישׁ לִבְנָיו קָנֶס כֵּיוָן דא"ל חַיָּב אַתָּה לִתֵּן לוֹ וְלֹא שַׁיָּךְ הַשְׁתָּא לְמִפְרַךְ אַרֵישָׁא לְקַל בְּדִידֵהּ בְּטָבַח וּמָכַר בְּחַיֵּי אֲבִיו בֵּין עָמַד בַּדִּין וְלֹא עָמַד דַּיְנִיהָא לֵיהּ לְמִתְנֵי בְּלָמַּד בְּעָמַד בַּדִּין דְּתוֹ לֹא הָוֵי קָנֶס דְּאַפְּקֵהּ ר"ת דְּלָאו דַּוְקָא וְאַחַר כְּךָ טָבַח וּמָכַר בְּחַיֵּי אֲבִיו וְאח"כ מֵת אֲבִיו וּבְסֵיפָא מֵת אֲבִיו וְאַחַר כָּךְ טָבַח וּמָכַר לֹא הָוֵי קָנֶס דְּאֵפְּקֵהּ רַחֲמָנָא לְמִיפְרַךְ מִינֵּהּ וְהָכִי נָמֵי דְּרָבָא וְרב נַחְמָן לָא פְּלִיגִי אַסְּגְיָא דְּפָרֵק נַעֲרָה (שם.) דְּמֵירֵי הָכָא כַּלָּה מַתְנִיתִין כְּשֶׁעָמַד בְּדִין וְאָמְרוּ לֵהּ חַיָּב אַתָּה לִתֵּן לוֹ דכה"ג אָדָם מוֹרִישׁ לִבְנָיו קָנֶס כֵּיוָן דא"ל חַיָּב אַתָּה לִתֵּן לוֹ וְלֹא שַׁיָּךְ הַשְׁתָּא לְמִפְרַךְ אַרֵישָׁא לְקַל בְּדִידֵהּ בְּטָבַח וּמָכַר בְּחַיֵּי אֲבִיו בֵּין עָמַד בַּדִּין וְלֹא עָמַד דַּיְנִיהָא לֵיהּ לְמִתְנֵי בְּלָמַּד בְּעָמַד בַּדִּין דְּתוֹ לֹא הָוֵי קָנֶס דְּאֵפְּקֵהּ ר"ת דְּלָאו דַּוְקָא וְאַחַר כְּךָ טָבַח וּמָכַר בְּחַיֵּי אֲבִיו וְאח"כ מֵת אֲבִיו וּבְסֵיפָא מֵת אֲבִיו וְאַחַר כָּךְ טָבַח וּמָכַר לֹא הָוֵי קָנֶס דְּאֵפְּקֵהּ רַחֲמָנָא לְמִיפְרַךְ מִינֵּהּ וְהָכִי נָמֵי דְּרָבָא וְרב נַחְמָן לָא פְּלִיגִי אַסְּגְיָא דְּפָרֵק נַעֲרָה (שם.) דְּמֵירֵי הָכָא כַּלָּה מַתְנִיתִין כְּשֶׁעָמַד בְּדִין וְאָמְרוּ לֵהּ חַיָּב אַתָּה לִתֵּן לוֹ דכה"ג אָדָם מוֹרִישׁ לִבְנָיו קָנֶס כֵּיוָן דא"ל חַיָּב אַתָּה לִתֵּן לוֹ וְלֹא שַׁיָּךְ הַשְׁתָּא לְמִפְרַךְ אַרֵישָׁא לְקַל בְּדִידֵהּ בְּטָבַח וּמָכַר בְּחַיֵּי אֲבִיו בֵּין עָמַד בַּדִּין וְלֹא עָמַד דַּיְנִיהָא לֵיהּ לְמִתְנֵי בְּלָמַּד בְּעָמַד בַּדִּין דְּתוֹ לֹא הָוֵי קָנֶס דְּאֵפְּקֵהּ ר"ת דְּלָאו דַּוְקָא וְאַחַר כְּךָ טָבַח וּמָכַר בְּחַיֵּי אֲבִיו וְאח"כ מֵת אֲבִיו וּבְסֵיפָא מֵת אֲבִיו וְאַחַר כָּךְ טָבַח וּמָכַר לֹא הָוֵי קָנֶס דְּאֵפְּקֵהּ רַחֲמָנָא לְמִיפְרַךְ מִינֵּהּ וְהָכִי נָמֵי דְּרָבָא וְרב נַחְמָן לָא פְּלִיגִי אַסְּגְיָא דְּפָרֵק נַעֲרָה (שם.) דְּמֵירֵי הָכָא כַּלָּה מַתְנִיתִין כְּשֶׁעָמַד בְּדִין וְאָמְרוּ לֵהּ חַיָּב אַתָּה לִתֵּן לוֹ דכה"ג אָדָם מוֹרִישׁ לִבְנָיו קָנֶס כֵּיוָן דא"ל חַיָּב אַתָּה לִתֵּן לוֹ וְלֹא שַׁיָּךְ הַשְׁתָּא לְמִפְרַךְ אַרֵישָׁא לְקַל בְּדִידֵהּ בְּטָבַח וּמָכַר בְּחַיֵּי אֲבִיו בֵּין עָמַד בַּדִּין וְלֹא עָמַד דַּיְנִיהָא לֵיהּ לְמִתְנֵי בְּלָמַּד בְּעָמַד בַּדִּין דְּתוֹ לֹא הָוֵי קָנֶס דְּאֵפְּקֵהּ ר"ת דְּלָאו דַּוְקָא וְאח"כ מֵת אֲבִיו וְאַחַר כָּךְ טָבַח וּמָכַר לֹא הָוֵי קָנֶס דְּאֵפְּקֵהּ רַחֲמָנָא לְמִיפְרַךְ מִינֵּהּ וְהָכִי נָמֵי דְּרָבָא וְרב נַחְמָן לָא פְּלִיגִי אַסְּגְיָא דְּפָרֵק נַעֲרָה (שם.) דְּמֵירֵי הָכָא כַּלָּה מַתְנִיתִין כְּשֶׁעָמַד בְּדִין וְאָמְרוּ לֵהּ חַיָּב אַתָּה לִתֵּן לוֹ דכה"ג אָדָם מוֹרִישׁ לִבְנָיו קָנֶס כֵּיוָן דא"ל חַיָּב אַתָּה לִתֵּן לוֹ וְלֹא שַׁיָּךְ הַשְׁתָּא לְמִפְרַךְ אַרֵישָׁא לְקַל בְּדִידֵהּ בְּטָבַח וּמָכַר בְּחַיֵּי אֲבִיו בֵּין עָמַד בַּדִּין וְלֹא עָמַד דַּיְנִיהָא לֵיהּ לְמִתְנֵי בְּלָמַּד בְּעָמַד בַּדִּין דְּתוֹ לֹא הָוֵי קָנֶס דְּאֵפְּקֵהּ ר"ת דְּלָאו דַּוְקָא וְאח"כ מֵת אֲבִיו וְאַחַר כָּךְ טָבַח וּמָכַר לֹא הָוֵי קָנֶס דְּאֵפְּקֵהּ רַחֲמָנָא לְמִיפְרַךְ מִינֵּהּ וְהָכִי נָמֵי דְּרָבָא וְרב נַחְמָן לָא פְּלִיגִי אַסְּגְיָא דְּפָרֵק נַעֲרָה (כְּתֻבּוֹת דַּף לח: וְשָׁם ד"ה יֵשׁ) דְּקָבָעֵי יֵשׁ בֶּגֶר בְּקֶבֶר וּפְקַע אָב אוֹ אֵין בֶּגֶר וְלֹא פְּקַע אָב וְאַמַּאי פְּקַע אָב כְּשֶׁיֵּשׁ בֶּגֶר בַּקֶּבֶר נְהִי דְּאֵין לוֹ מְכֹחַ יְרֻשָּׁה שֶׁיּוֹרֵשׁ אֶת בִּתּוֹ כֵּיוָן דְּקָנֶס נָמֵי בַּר יְרֻשָּׁה הוּא וְיֵשׁ לוֹמַר דְּהָתָם אֵין יָכוֹל לִזְכוֹת מִכֹּחָהּ שֶׁהַבַּת לֹא הָיְתָה רְאוּיָה לִזְכוֹת בּוֹ מֵעוֹלָם וְאִם תֹּאמַר וְכִי בָּעֵי מֵעִקָּרָא יֵשׁ בֶּגֶר בַּקֶּבֶר וְדִבְנָהּ הָוֵי הֵיאַךְ יָכוֹל לִהְיוֹת שֶׁל בְּנָהּ הֲלֹא אֵינָהּ יְכוֹלָה לְהוֹרִישׁ כְּדְקָאָמַר בְּבִנְיָא בָּתְרֵיתָא יֵשׁ בֶּגֶר בַּקֶּבֶר וּפְקַע אָב וְיֵשׁ לוֹמַר דְּבָעֵינָא קַמַּיְיתָא הָוֵי בְּבֹשֶׁת וּפְגָם דְּהָוֵי מָמוֹנָא וּמוֹרֶשֶׁת שַׁפִּיר לִבְנָהּ אע"ג דְּבֹשֶׁת וּפְגָם אִתַּקֵּשׁ לְקֶנֶס כְּדְתָנַן בְּפֶרֶק נַעֲרָה (כְּתֻבּוֹת דַּף מא:) לֹא הִסְפִּיקָה לַעֲמֹד בַּדִּין עַד שֶׁמֵּת הָאָב הֲרֵי הַן שֶׁל עַצְמָהּ מַשְׁמַע דְּאַבֹּשֶׁת וּפְגָם נָמֵי קָאֵי מִדְּקָתָנֵי הֲרֵי הֵן לְשׁוֹן רַבִּים הַיְנוּ דַּוְקָא גְּבִיֹּת הָאָב אִתַּקּוּשׁ לְקֶנֶס כְּדִכְתִיב וְנָתַן הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּהּ לַאֲבִי הַנַּעֲרָה חֲמִשִּׁים וְגוֹ' וְדָרְשִׁינַן הֲנָאַת שְׁכִיבָה ג' מִכְּלָל דְּאָבָא בֹּשֶׁת וּפְגָם וְאִית דְּדָרֵשׁ תַּחַת אֲשֶׁר עִנָּהּ מִכְּלָל דְּאָבָא בֹּשֶׁת וּפְגָם אֲבָל הָכָא נְהִי דְּמִפְּטַר הַמְאַנֵּס מִן הַקֶּנֶס לְפִי שֶׁאֵין יְכוֹלָה לְהוֹרִישׁ שֶׁלֹּא

זָכְתָה בּוֹ מִבֹּשֶׁת וּפְגָם דְּהָוֵי מָמוֹנָא לָא מִפְּטַר: **דְּאִי** יֶשְׁנָהּ לִשְׁחִיטָה מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף מִכִּי שְׁחָטָהּ פָּרְתָא כו' מִמַּאי דְּחַיָּב רַחֲמָנָא אֲחַלִּין בָּעֲזָרָה וַאֲשָׁמוּטֵי חוּץ לָא מְצֵי לְמִפְרַךְ אִי יֶשְׁנָהּ לִשְׁחִיטָה מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף מִכִּי שְׁחָטָהּ פָּרְתָא אָסְרָהּ וְאִידָּךְ מְחַתֵּךְ עָפָר בְּעָלְמָא הוּא אע"ג דְּלֵיכָּא לְמֵימַר דְּמְחַיַּב אַהָהוּא פָּרְתָא כְּמוֹ שֶׁאָפְרַשׁ בְּסַמּוּךְ דְּכֵיוָן שָׁם פְּסוּל אַחֵר אֶלָּא דְּשְׁחִיטֵי חוּץ לָבְדוֹ אִבָּא לְמֵימַר דִּבְהָכִי חַיָּב רַחֲמָנָא אֲבָל כְּשֶׁיֵּשׁ פְּסוּל אַחֵר עִמּוֹ אֲפִילּוּ בְּעָזָרָה לָא

לָמָּ"ד יֶשְׁנָהּ לִשְׁחִיטָה מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף כֵּוָן דִּבְסוֹף שְׁחִיטָה הָוֵי כְּמַחֲתֵךְ עָפָר בְּעָלְמָא: **כִּי** קָמַחֲיַב אַהָהוּא פָּרְתָא מִכֹּחַ כֵּיוָן דְּסוֹף הַשְׁחִיטָה פּוֹסֶלֶת אֵין לוֹ לְהַחְיִב אֶפִילּוּ לָמָּ"ד יֶשְׁנָהּ לִשְׁחִיטָה מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף כְּדַמַשְׁמַע בפ"ב דְּחֻלִּין (דף כט:) דְּפָרִיךְ מֵהֵיכָא דְּאַרַע בָּהּ פְּסוּל בִּשְׁחִיטָה בֵּין קֹדֶם פְּסוּלָהּ בֵּין לְאַחַר פְּסוּלָהּ אֵין מְטַמְּאָה בְּגָדִים בְּהַזָּאָתָהּ קֹדֶם פְּסוּלָהּ מְטַמְּאָה בְּגָדִים לְאַחַר פְּסוּלָהּ אֵין מְטַמְּאָה בְּגָדִים וְאִי אָמְרִתְּ יֶשְׁנָהּ לִשְׁחִיטָה מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף נִפְלוֹג נָמֵי בִּשְׁחִיטָתָהּ וּמְשַׁנֵּי נִתְקַלְקְלָה בִּשְׁחִיטָתָהּ קָאָמְרַתְּ כֵּיוָן דְּנִתְקַלְקְלָה בַּשְּׁחִיטָה לְבַסּוֹף אִגַּלַאי מִלְּתָא לְמִפְרָעַ דְּמַעִקָּרָא לְאו שְׁחִיטָה הִיא כְּלָל וְאוֹתוֹ קִלְקוּל מְפַ' ר"ת דְּלָאו דַּוְקָא וְאִי לָאו הָכִי אַכַּתִּי תִּקְשֶׁה לוֹ נִפְלוֹג נָמֵי בִּשְׁחִיטָתָהּ בְּפְסוּל מְלָאכָה אַלְמָא מִשְׁמַע הָתָם דְּאַפֵּי' לָמָּ"ד יֶשְׁנָהּ לִשְׁחִיטָה מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף כְּשֶׁאֵרַע פְּסוּל בָּאֶמְצַע אֵין תְּחִלַּת הַשְׁחִיטָה שְׁחִיטָה וי"ל דְּהָכָא נָמֵי ה"מ לְאַקְשׁוֹיֵי לֵיהּ אֶלָּא בְּלָאו הָכִי מְסַלֵּק לֵיהּ שַׁפִּיר:

לֵימָא קָסָבַר רַבִּי יוֹחָנָן חַיָּין שְׁנִשְׁחֲטוּ בָּעֲזָרָה לָאו דְּאוֹרַיְתָא וְתִקְשֶׁה דִּידֵהּ אַדִּידֵהּ דְּאִיהוּ גּוּפֵהּ אָמַר בְּפֶרֶק הָאִישׁ מְקַדֵּשׁ (קִדּוּשִׁין דַּף נז:) חַיָּין שְׁנִשְׁחֲטוּ בָּעֲזָרָה דְּאוֹרַיְתָא וְיֵלִיף לֵהּ מִקְּרָא:

עין משפט
נר מצוה

א מיי׳ פכ״א מהל׳ עדות הל׳ ו:
ב מיי׳ פכ״א מהל׳ עדות הל׳ ו:
ג מיי׳ פכ״א מהל׳ עדות הל׳ ו:
ד מיי׳ פכ״א מהל׳ עדות הל׳ ו:
ה מיי׳ פי׳ מהל׳ עדות הל׳ ד, סמג לאוין רייד, טוש״ע חו״מ סי׳ לד סעי׳ ח:

דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ דְּאוֹרָיְיתָא, מִכִּי שָׁחֵיט לַהּ פּוּרְתָּא – אַסְרָהּ, אִידַּךְ – לָאו דְּמָרַהּ קָא טָבַח! אֶמַר לֵיהּ רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא: כִּי קָא מְחַיַּיב נָמֵי – אַהָהוּא פּוּרְתָּא. אָמַר לֵיהּ רַב אָשֵׁי: לָא תִּידְחֵיהּ, ״וּטְבָחוֹ״ כּוּלּוֹ בָּעֵינַן – וְלֵיכָּא. אֶלָּא קַשְׁיָא! אָמַר לֵיהּ, הָכִי אָמַר רַב גַּמְדָא מִשְׁמֵיהּ דְּרָבָא: כִּי קָא מְחַיַּיב – כְּגוֹן שֶׁשָּׁחַט מִקְצָת סִימָנִין בַּחוּץ, וּגְמָרָן בְּפָנִים. [א]מַתְנִי׳ גָּנַב עַל פִּי שְׁנַיִם, וְטָבַח וּמָכַר עַל פִּיהֶן, וְנִמְצְאוּ זוֹמְמִים – מְשַׁלְּמִין הַכֹּל. [ב](א)גָּנַב עַל פִּי שְׁנַיִם, וְטָבַח וּמָכַר עַל פִּי שְׁנַיִם אֲחֵרִים, אֵלּוּ וְאֵלּוּ נִמְצְאוּ זוֹמְמִין – הָרִאשׁוֹנִים מְשַׁלְּמִין תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל, וְאַחֲרוֹנִים מְשַׁלְּמִין תַּשְׁלוּמֵי שְׁלִשָׁה. [ג]נִמְצְאוּ אַחֲרוֹנִים זוֹמְמִין – הוּא מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל, וְהֵן מְשַׁלְּמִין תַּשְׁלוּמֵי שְׁלִשָׁה. [ד]אֶחָד מִן אַחֲרוֹנִים זוֹמְמִין – בְּטֵלָה עֵדוּת שְׁנִיָּה. אֶחָד מִן הָרִאשׁוֹנִים זוֹמְמִין – בְּטֵלָה כָּל הָעֵדוּת; שֶׁאִם אֵין גְּנֵיבָה – אֵין טְבִיחָה וְאֵין מְכִירָה. [ה]גְּמ׳ אֵיתְמַר: עֵד זוֹמֵם – אַבְּיֵי אָמַר: לְמַפְרֵעַ הוּא נִפְסָל, רָבָא אָמַר: מִכָּאן וּלְהַבָּא הוּא נִפְסָל. אַבְּיֵי אָמַר לְמַפְרֵעַ הוּא נִפְסָל – מֵהָהוּא שַׁעְתָּא דְּאִסְהֵיד הָוֵה לֵיהּ רָשָׁע, וְהַתּוֹרָה אָמְרָה: ״אַל תָּשֶׁת רָשָׁע עֵד״. רָבָא אָמַר מִכָּאן וּלְהַבָּא הוּא נִפְסָל – עֵד זוֹמֵם חִידּוּשׁ הוּא; דְּהָא תְּרֵי וּתְרֵי נִינְהוּ – מַאי חָזֵית דְּצָיְיתַ[תְּ] לְהָנֵי? צָיֵית לְהָנֵי! הִלְכָךְ אֵין לְךָ בּוֹ אֶלָּא מִשְׁעַת חִידּוּשׁ וְאֵילָךְ. אִיכָּא דְּאָמְרִי: רָבָא נָמֵי כְּאַבְּיֵי סְבִירָא לֵיהּ, דְּאִי ס״ד דְּאוֹרָיְיתָא הֵיכִי מִתְרֵץ רַבִּי יוֹחָנָן לְמִתְנִי׳ הָא בְּפוּרְתָּא קָא מִתַּסְרָא לַהּ: כִּי קָא מְחַיַּיב בְּתַשְׁלוּמִין: אַהָהוּא פַּרְתָּא מְחַיַּיב דְּכִי הֵיכִי דְּהָוֵי שְׁחִיטָה לְעִנְיַן חַיִּלִין בָּעֵינַן תַּשְׁלוּמִין: וּגְמָרָן בְּפָנִים דְּאִיכָּא וּטְבָחוֹ כָּלּוֹ קָדֵם שֶׁנֶּאֱסְרָה בַּהֲנָאָה: מַתְנִי׳: מְשַׁלְּמִין לוֹ אֶת הַכֹּל וּבְגָמָ' מוּקֵי לַהּ כְּשֶׁהוּזְמוּ תְּחִלָּה עַל הַטְּבִיחָה: וְהָאַחֲרוֹנִים מְשַׁלְּמִים ג' לַשּׁוֹר וּכְגוֹן שֶׁהוּזְמוּ אַחֲרוֹנִים תְּחִלָּה דְּאִי עֵדֵי גְּנֵבָה הוּזְמוּ תְּחִלָּה בָּטְלָה לַהּ עֵדוּת טְבִיחָה דִּדְלָמָא בְּעָלִים מְכָרוּהוּ לוֹ וְכִי מִתְזְמִי אַמַּאי מְשַׁלְּמִי: בָּטְלָה עֵדוּת שְׁנִיָּה וְהוּא מְשַׁלֵּם כֶּפֶל מִשּׁוּם רִאשׁוֹנִים וְהֵן פְּטוּרִין דְּאֵין עֵדִים מְשַׁלְּמִין מִמּוֹן עַד שֶׁיְּהוּמוּ שְׁנֵיהֶן: בָּטְלָה כָּל הָעֵדוּת וְהוּא פָּטוּר וְהֵן פְּטוּרִין וְאַפִּי' חָזְרוּ וְהוּזְמוּ אַחֲרוֹנִים אַחֲרֵי כֵן אֵין מְשַׁלְּמִין שֶׁהֲרֵי בָּטְלָה עֵדוּתָן כְּבָר וְהַכְחֲשׁוּ דְּכֵיוָן דְּלֹא גָּנַב לֹא טָבַח וַאֲהָכִי לֹא מְחַיְּבוּ אֶלָּא אַעִמְּנוּ הֱיִיתֶם שֶׁסְּתַרְתּוּ גּוּפָהּ שֶׁל עֵדוּת וכ״ש אִם הוּזְמוּ שְׁנַיִם הָרִאשׁוֹנִים תְּחִלָּה שֶׁעֵדוּת שְׁנִיָּה בְּטֵלָה אֶלָּא שֶׁבִּזְמַן שֶׁלֹּא הוּזְמוּ אֶלָּא אֶחָד בָּטְלוּ שְׁתֵּיהֶן אֲבָל כְּשֶׁהוּזְמוּ שְׁנֵיהֶם לֹא בָּטְלָה עֵדוּת רִאשׁוֹנָה אֶלָּא מְשַׁלְּמִין כֶּפֶל: גמ' לְמַפְרֵעַ נִפְסָל הַעִיד בְּנֵיסָן וְהוּזַם עַל עֵדוּת זוֹ בְּאַייר כָּל הָעִדּוּיוֹת שֶׁהֵעִיד בֵּינָתַיִם פְּסוּלוֹת דְּמִשָּׁעָה שֶׁהֵעִיד עֵדוּת זוֹ נִפְסַל: מִכָּאן וּלְהַבָּא מְשֶׁהוּזַם: אַל תָּשֶׁת יָדְךָ עִם רָשָׁע:

דְּאָמַר לְמַפְרֵעַ הוּא נִפְסָל; וְהָכָא הֵיכִי דָּמֵי

וְלֹא לַהֲנָאָה: **רָבָא** אָמַר מִכָּאן וּלְהַבָּא הוּא נִפְסָל תַּמָּה [דִּבְרֵישׁ]

חֻזְקַת הַבָּתִּים (ב"ב דף לא. ושם) אָמַר זֶה אוֹמֵר שֶׁל אֲבוֹתַי וְזֶה אוֹמֵר שֶׁל אֲבוֹתַי הַאי אַיְתִי סָהֲדֵי דַּאֲבָהָתֵהּ הֵיא וְאַכְלָהּ שְׁנֵי חֲזָקָה וְהַאי אַיְתִי סָהֲדֵי דְּאַכְלָהּ שְׁלִי חֲזָקָה אָמַר רַב נַחְמָן אוֹקֵי אָכִילְתָא בַּהֲדֵי אָכִילְתָא וְאוֹקֵי אַרְעָא בְּחֻזְקַת אֲבָהָתֵיהּ אָמַר לֵהּ רָבָא וְהָא עֵדוּת מַכְחֶשֶׁת הִיא וְהַשְׁתָּא אַמַּאי הֲוֵי מַכְחֶשֶׁת הָא רָבָא אִית לֵהּ הָכָא מִכָּאן וּלְהַבָּא הוּא נִפְסָל וְאִית לָן לְמֵימַר לְדִידֵהּ דְּאִתַּכְחוּשׁ אִתַּכְחוּשׁ וְאַאֲבָהָתָא דְּלָא אִתַּכְחוּשׁ לָא אִתַּכְחוּשׁ מִדֵּי דְּהֲוֵי אֲשָׁנִים מְעִידִים אוֹתוֹ שֶׁגָּנַב וְטָבַח וְהוּזְמוּ אַטְּבִיחָה דְּלָרְבָא דְּאָמַר מִכָּאן וּלְהַבָּא הוּא נִפְסָל אע"ג דְּתוֹךְ כְּדִבּוּר דָּמֵי כְּיוָן דְּמַהֲהֵיא שַׁעְתָּא דְּקָא מִתַּזְמִי הוּא דְּפָסְלִי אַטְּבִיחָה דְּקָמִיתַּזּוּם אִיתַּזּוּם לָא אִיתַּזּוּם כְּדְמוֹכַח לְקַמָּן וּלְהַאי טַעְמָא דְּמִשְׁרֵשׁ מִשּׁוּם חִדּוּשׁ נִיחָא אֲבָל טַעְמָא דְּהֲוֵי מְשׁוּם פְּסֵידָא דְּלָקוֹחוֹת קָשֶׁה דְּאֵין נִרְאֶה דְּנָקֵט לָקוֹחוֹת דַּוְקָא מִדְּלָא קָאָמַר אִבָּא בִּינְיָהוּ כָּל עֵדוּת שֶׁאֵין לָעִנְיָן לָקוֹחוֹת וי"ל דִּלְמַאי דְּמְחַלֵּק הָתָם בֵּין אוֹתוֹ עֵדוּת לָעֵדוּת אַחֶרֶת נִיחָא דְּכֵיוָן דְּהַחֲזָקוּ מְשַׁקְּרִים עַל אוֹתָהּ קַרְקַע תּוּ לָא מְהֵימְנֵי עָלָהּ אֲבָל הָכָא אע"פ שֶׁהַחֲזָקוּ מְשַׁקְּרִים עַל הַטְּבִיחָה לֹא הַחֲזָקוּ מְשַׁקְּרִים עַל הַגְּנֵבָה דְּלֹא חָשִׁיב לֵיהּ כְּאוֹתָהּ עֵדוּת: מִכָּאן וּלְהַבָּא הוּא נִפְסָל. נִרְאֶה שֶׁאִם לֹא נִרְאֶה הַשֵּׁטֶר עַד לְאַחַר הַזְמָה אַף עַל פִּי שֶׁזִּמְּנוּ מֻקְדָּם לַהַזְמָה מוֹדֶה רָבָא דְּלֹא מַשְׁגְּחִינַן בָּהוּ דְּמִי יוֹדֵעַ שֶׁמָּא אַחַר הַזְמָה כָּתְבוּ אֵלּוּ הַמְּזוּמִים זֶה הַשֵּׁטֶר וְהֶקְדִּימוּ זְמַנּוֹ וְהָא דְּאָמַר דְּאֵין נִפְסָל לְמַפְרֵעַ הֵינוּ בְּשֶׁטֶר שֶׁנִּרְאֶה קֹדֶם הַזְמָה: **אֵין** לְךָ בּוֹ אֶלָּא מִשְׁעַת חִדּוּשׁוֹ וְאֵילָךְ אֵין לְהַקְשׁוֹת מִנָּא לֵהּ דְּמִהֵימְנֵי הַמְּזוּמִין לְפָסְלָן נַיְמָא דְּאֵין לְךָ לְרַבּוֹיֵי אֶלָּא חִדּוּשׁוֹ וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם אֲבָל אֵין נִפְסָלִין דְּוַדַּאי כְּיוָן דְּמִשְׁלְּמִין מִמּוֹן וְנֶהֱרָגִים כ"ש נִפְסָלִין דְּלָא הַמְּנִינְהוּ רַחֲמָנָא לַחֲצָאִין אֲבָל קָשֶׁה דִּלְרַב חִסְדָּא דְּאָמַר בְּחֻזְקַת הַבָּתִּים (ב"ב שם:) שְׁתֵּי כִּתֵּי עֵדִים הַמַּכְחִישׁוֹת זוֹ אֶת זוֹ בַּהֲדֵי סָהֲדֵי שַׁקְרֵי לָמָּה לִי אִם כֵּן אֵין חִדּוּשׁ מַה שֶּׁנִּפְסָלִין אַדַּרְבָּה מַה שֶּׁהַמְּזוּמִין כְּשֵׁרִים הֲוֵי חִדּוּשׁ לְרַב חִסְדָּא וְהָתָם בָּעֵי לְמֵימַר דְּרָבָא כְּרַב חִסְדָּא וי"ל דִּלְמַאי דְּבָעֵי לְמֵימַר הָתָם דְּרָבָא כְּרַב חִסְדָּא לָא הֲוֵי טַעְמָא דְּרָבָא מִשּׁוּם חִדּוּשׁ אֶלָּא מִשּׁוּם דְּלָקוֹחוֹת וּמִסְקָנָא דְּהָתָם דְּמוּקֵי לַהּ כְּרַב הוּנָא דְּאָמַר זוֹ בָּאָה בְּפָנֵי עַצְמָהּ כו' הֲוֵי חִדּוּשׁ מַה שֶּׁנִּפְסָלִין קַמָּאֵי וְהָא דְּמִשְׁנֵי רָבָא בְּפֶרֶק כָּל הַנִּשְׁבָּעִין (שְׁבוּעוֹת דף מח. ושם) אַלְּבָּא דְּרַב חִסְדָּא מַתְנִיתִין דְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה לָאו מִשּׁוּם דס"ל דִּלְרַב חִסְדָּא נָמֵי הֲוֵי חִדּוּשׁ מַה שֶּׁנִּפְסָלִין וַהֲאי דְּחָשֵׁב לְהוּ סָהֲדֵי שַׁקְרֵי בְּשִׁתֵּי כִּתֵּי עֵדִים אֵינוֹ אֶלָּא מִסְפֵּיקָא וְאִם הָיוּ שְׁנַיִם מִן הַשּׁוּק מְעִידִין פְּלוֹנִי לָוָה מִפְּלוֹנִי מָנֶה וְאַחַת מִשְּׁתֵּי כִּתֵּי עֵדִים הַלָּלוּ הַמַּכְחִישׁוֹת זוֹ אֶת זוֹ אוֹמֶרֶת לֹא לָוָה הֵייתִי מוֹצִיא מָמוֹן מִסְפֵּק וְאֵלּוּ הַמְּזוּמִים פְּסוּלִים לְגַמְרֵי אַפִּי' לְהַחֲזִיק הַמָּמוֹן עַל פִּיהֶן הִלְכָךְ חִדּוּשׁ הוּא וּלְגַבֵּי הָכִי אֵין לְךָ בּוֹ אֶלָּא מִשְׁעַת חִדּוּשׁ וְאֵילָךְ לְחַשְׁבָּם כְּוַדַּאי פְּסוּלִין. וּלְפִי זֶה הָוֵה מָצֵי לְמֵימַר דְּאִיכָּא בֵּינַיְיהוּ כָּל שִׁטְרֵי מִלְוֶה וּמַקָּח הַבָּאִין לְהוֹצִיא דְּלִקּוֹחוֹת נָאֶמְנִים לְהוֹצִיא אֶלָּא דְּלָא חָשִׁיב אֶלָּא מִלְתָא דְּאִיכָּא בֵּינַיְיהוּ בֵּין לְרַב הוּנָא בֵּין לְרַב חִסְדָּא וְאִם תֹּאמַר וְלָמָּה הֲוֵי חִדּוּשׁ כְּלָל וַהֲלֹא מִן הַדִּין יֵשׁ לְהַאֲמִין בְּמִגּוֹ דְּאִי בָּעוּ הָווּ פָּסְלִי לְקַמָּאֵי בְּגַוְלָנוּתָא וּבְשִׁתֵּי כִּתֵּי עֵדִים הַמַּכְחִישׁוֹת זוֹ אֶת זוֹ לִיהַמְּנִי בְּתָרְאֵי בְּמִגּוֹ בֵּין לְרַב הוּנָא בֵּין לְרַב חִסְדָּא וּאוֹר"י דְּלָא שַׁיְּךְ מִגּוֹ אֶלָּא בְּאָדָם אֶחָד אֲבָל בִּשְׁנֵי בְּנֵי אָדָם לֹא שַׁיְּךְ מִגּוֹ דְּאֵין דַּעַת שְׁנֵיהֶם שָׁוָה וּמַה שֶּׁיִּרְצֶה לִטְעוֹן זֶה לֹא יִטְעֹן זֶה וְעוֹד נִרְאֶה דִּקְצָת דָּמֵי הַאי מִגּוֹ לְמִגּוֹ בְּמָקוֹם עֵדִים שֶׁהֲרֵי יֵשׁ עֵדִים כְּנֶגֶד הַאי מִגּוֹ לְהַכְחִישָׁם וּאע"פ שֶׁיֵּשׁ כְּמוֹ כֵן עֵדִים עִם הַמִּגּוֹ אֵין בְּכָךְ כְּלוּם [וְעוֹד] דְּלָא עָדִיף מִגּוֹ מֵעֵדִים שֶׁאִם הָיוּ עֵדִים מְסַיְּעִים לְאַלּוּ לֹא הָיָה לָהֶם כֹּחַ לְהַכְחִישׁ אֶת אֵלּוּ דְּהָא תְּרֵי כְּמֵאָה וכ"ש מִגּוֹ וְהָא דְּאָמַר בפ"ב דִּכְתֻבּוֹת (דף יח: ושם) שְׁנַיִם הַמַּחְזִירִים עַל הַשֵּׁטֶר וְאָמְרוּ קְטַנִּים אוֹ אֲנוּסִים הָיִינוּ כו' אִם אֵין כְּתַב יָדָם יוֹצֵא מִמָּקוֹם אַחֵר הֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנִים הַאי לָאו מִגּוֹ הוּא שֶׁאֵין הַשֵּׁטֶר מַתְקַיֵּם אֶלָּא עַל פִּיהֶם וְהָפֶה שֶׁאָסַר הוּא הַפֶּה שֶׁהִתִּיר כִּדְאָמְרִינַן הָתָם בְּהָהוּא פִּרְקָא (דף כב:) מְנַיִן לְהַפֶּה שֶׁאָסוּר הוּא הַפֶּה שֶׁהִתִּיר וּפְרִיךְ הָא לְמ"ל קְרָא סְבָרָא הוּא וּבְשְׁנַיִם הַמַּחְזִירִים עַל הַשֵּׁטֶר וּמַתּוּ וּבָאוּ ב' מִן הַשּׁוּק וְאָמְרוּ קְטַנִּים אוֹ אֲנוּסִים אוֹ פְּסוּלֵי עֵדוּת הָיוּ דְּאָמַר הָתָם דְּאִי כְּתַב יָדָם יוֹצֵא מִמָּקוֹם אַחֵר אֵין נֶאֱמָנִים אֶלָּא הָווּ תְּרֵי וּתְרֵי צ"ל דִּפְסוּלֵי עֵדוּת דְּקָאָמַר הֵינוּ קְרוֹבִים דְּאִי גַּוְלָנִים הָווּ אֵלּוּ נֶאֱמָנִים אֲפִלּוּ הָיוּ בְּפָנֵינוּ וְעוֹד יֵשׁ תֵּרוּצִים אֲחֵרִים וְאֵין לְהַאֲרִיךְ כָּאן:

מסורת הש״ס

א לקמן עח.

גליון הש״ס

תוס' ד"ה דאי וכו' אפי' לא אסורה בהנאה אלא מדרבנן. עיין חולין דף קטז ע"א תד"ה חדא מתרתי:

תורה אור השלם

[שמות כא, לז]
[דברים יט, יט]
[שמות כג, א]
[דברים כג, א]
[פירושי רד"צ הופמן על שמות כא:ה, ב]
[פירושי רד"צ הופמן על שמות כב:ח, ד]

מסורת הש"ס

א קידושין נב.; בבא מציעא כב:

ב לקמן עה:

ג תוספתא בבא קמא

ד נדרים פו.

ה תמורה כה:

גליון הש"ס

גמ' ביע"ל קג"ם. עיין מג"א סימן שמ ס"ק טו:

פְּסֵידָא דְּלָקוֹחוֹת שֶׁחֲתָמוּהוּ עַל שְׁטַר מְכִירָה בֵּינָתַיִם: מַאי בֵּינַיְיהוּ מְשׁוּם פְּסֵידָא דְּלָקוֹחוֹת. י"מ דְּהָא דְּחִישִׁינַן לִפְסֵידָא דְּלָקוֹחוֹת הֵינוּ דַּוְקָא הֵיכָא דְּאִיכָּא עֵדֵי מְסִירָה דִּידְעִי שֶׁהַשְּׁטָר אֱמֶת וְאֵין נִרְאֶה דְּא"כ אִפָּא בֵּינַיְיהוּ טוּבָא הֵיכָא דְּאֵין עֵדִים אֶלָּא הַחֲתוּמִים עַל הַשְּׁטָר:

**דְּאַסְהֵידוּ בֵּהּ תְּרֵי בְּחַד וּתְרֵי בְּחַד מַשְׁמַע לְפִי שֶׁיֵּשׁ שְׁנֵי מְזַמְּנִים עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד לֹא הֲוֵי חִדּוּשׁ וְתַמָּה מָה בְּכָךְ הֲרֵי תְּרֵי כְּמֵאָה הֲוֵי וְנִרְאֶה לְפָרֵשׁ דְּאַסְהֵידוּ בֵּהּ תְּרֵי בְּחַד כְּגוֹן שֶׁאֵין הַנִּיזּוֹקִין מְסַיְּעֵי אֶחָד לַחֲבֵרוֹ שֶׁאֵין הָאֶחָד יוֹדֵעַ כְּלוּם בְּעֵדוּתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ שֶׁרָאָה אֶחָד מֵהֶלּוֹן זֶה וְאֶחָד מֵהֶלּוֹן זֶה אוֹ בְּהוֹדָאָה אַחַר הוֹדָאָה וְאִלּוּ שְׁנַיִם מְזַמְּנִים אֶת שְׁנֵיהֶם שֶׁכֵּן שְׁנַיִם אִלּוּ כְּמוֹ אֲחֵרִים וְלָא נְקֵט הַאי לִשָּׁנָא אֶלָּא מִשּׁוּם דְּמִשְׁתְּמַע מִנֵּהּ שֶׁאֵין הַמּוּזָמִין מְסִיעִין. זֶה אֶת זֶה: אִי נָמֵי דְּפַסְלִינְהוּ בְּגַנַּלְנוּתָא וְהָא דְּאָמְרִי' בְּפֶרֶק זֶה בּוֹרֵר (סַנְהֶדְרִין דף כו:) דְּהֵהִיא מַתְנָה דְּהָווּ חָתִים עֲלֵיהּ תְּרֵי גּוֹלְנִין סָבַר רַב פַּפָּא בַּר שְׁמוּאֵל לְאַכְשׁוֹרֵהּ מִשּׁוּם דְּהָא לָא אַכְרְזָנָא עֲלַיְיהוּ וּמַסִּיק דְּגוֹלֶן דְּאוֹרָיְיתָא לָא בְּעֵי הַכְרָזָה וְלָא חִישִׁינַן לִפְסֵידָא דְּמִקַּבֵּל מַתָּנָה אע"ג דִּפְסֵידָא דְּלָקוֹחוֹת לָאו דַּוְקָא דְּה"ה דְּיֵשׁ לַחוֹשׁ לִפְסֵידָא דְּמִקַּבֵּל מַתָּנָה מ"מ פְּסָלִינַן לְהַהִיא מַתָּנָה דְּמֵיירֵי שֶׁכְּבָר הֵעִידוּ עֲלֵיהֶן בב"ד קֹדֶם שֶׁחָתְמוּ בְּשֶׁטַר מַתָּנָה אוֹ לֹא נִרְאֵית הַהִיא שְׁטַר מַתָּנָה עַד אַחַר שֶׁנּוֹדַע פְּסוּלָן בב"ד ואע"ג דְּזִמְנָהּ קֹדֶם מְכִירָה דִּידְעִי שֶׁהַשְּׁטָר אֱמֶת וְאֵין נִרְאֶה דְּא"כ אִפָּא בֵּינַיְיהוּ טוּבָא הֵיכָא דְּאֵין עֵדִים אֶלָּא הַחֲתוּמִים עַל הַשְּׁטָר:

**דְּאַסְהֵידוּ בֵּהּ תְּרֵי בְּחַד וּתְרֵי בְּחַד מַשְׁמַע לְפִי שֶׁיֵּשׁ שְׁנֵי מְזַמְּנִים עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד לֹא הֲוֵי חִדּוּשׁ וְתַמָּה מָה בְּכָךְ הֲרֵי תְּרֵי כְּמֵאָה הֲוֵי וְנִרְאֶה לְפָרֵשׁ דְּאַסְהֵידוּ בֵּהּ תְּרֵי בְּחַד כְּגוֹן שֶׁאֵין הַנִּיזּוֹקִין מְסַיְּעֵי אֶחָד לַחֲבֵרוֹ שֶׁאֵין הָאֶחָד יוֹדֵעַ כְּלוּם בְּעֵדוּתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ שֶׁרָאָה אֶחָד מֵהֶלּוֹן זֶה וְאֶחָד מֵהֶלּוֹן זֶה אוֹ בְּהוֹדָאָה אַחַר הוֹדָאָה וְאִלּוּ שְׁנַיִם מְזַמְּנִים אֶת שְׁנֵיהֶם שֶׁכֵּן שְׁנַיִם אִלּוּ כְּמוֹ אֲחֵרִים וְלָא נְקֵט הַאי לִשָּׁנָא אֶלָּא מִשּׁוּם דְּמִשְׁתְּמַע מִנֵּהּ שֶׁאֵין הַמּוּזָמִין מְסִיעִין. זֶה אֶת זֶה: אִי נָמֵי דְּפַסְלִינְהוּ בְּגַנַּלְנוּתָא וְהָא דְּאָמְרִי' בְּפֶרֶק זֶה בּוֹרֵר (סַנְהֶדְרִין דף כו:) דְּהֵהִיא מַתָּנָה דְּהָווּ חָתִים עֲלֵיהּ תְּרֵי גּוֹלְנִין סָבַר רַב פַּפָּא בַּר שְׁמוּאֵל לְאַכְשׁוֹרֵהּ מִשּׁוּם דְּהָא לָא אַכְרְזָנָא עֲלַיְיהוּ וּמַסִּיק דְּגוֹלֶן דְּאוֹרָיְיתָא לָא בְּעֵי הַכְרָזָה וְלָא חִישִׁינַן לִפְסֵידָא דְּמִקַּבֵּל מַתָּנָה אע"ג דִּפְסֵידָא דְּלָקוֹחוֹת לָאו דַּוְקָא דְּה"ה דְּיֵשׁ לַחוֹשׁ לִפְסֵידָא דְּמִקַּבֵּל מַתָּנָה מ"מ פְּסָלִינַן לְהַהִיא מַתָּנָה דְּמֵיירֵי שֶׁכְּבָר הֵעִידוּ עֲלֵיהֶן בב"ד קֹדֶם שֶׁחָתְמוּ בְּשֶׁטַר מַתָּנָה אוֹ לֹא נִרְאֵית הַהִיא שְׁטַר מַתָּנָה עַד אַחַר שֶׁנּוֹדַע פְּסוּלָן בב"ד ואע"ג דְּזִמְנָהּ קֹדֶם מְכִירָה דִּידְעִי שֶׁהַשְּׁטָר אֱמֶת וְאֵין נִרְאֶה דְּא"כ אִפָּא בֵּינַיְיהוּ טוּבָא הֵיכָא דְּאֵין עֵדִים אֶלָּא הַחֲתוּמִים עַל הַשְּׁטָר:

**דְּאַסְהֵידוּ בֵּהּ תְּרֵי בְּחַד וּתְרֵי בְּחַד מַשְׁמַע לְפִי שֶׁיֵּשׁ שְׁנֵי מְזַמְּנִים עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד לֹא הֲוֵי חִדּוּשׁ וְתַמָּה מָה בְּכָךְ הֲרֵי תְּרֵי כְּמֵאָה הֲוֵי וְנִרְאֶה לְפָרֵשׁ דְּאַסְהֵידוּ בֵּהּ תְּרֵי בְּחַד כְּגוֹן שֶׁאֵין הַנִּיזּוֹקִין מְסַיְּעֵי אֶחָד לַחֲבֵרוֹ שֶׁאֵין הָאֶחָד יוֹדֵעַ כְּלוּם בְּעֵדוּתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ שֶׁרָאָה אֶחָד מֵהֶלּוֹן זֶה וְאֶחָד מֵהֶלּוֹן זֶה אוֹ בְּהוֹדָאָה אַחַר הוֹדָאָה וְאִלּוּ שְׁנַיִם מְזַמְּנִים אֶת שְׁנֵיהֶם שֶׁכֵּן שְׁנַיִם אִלּוּ כְּמוֹ אֲחֵרִים וְלָא נְקֵט הַאי לִשָּׁנָא אֶלָּא מִשּׁוּם דְּמִשְׁתְּמַע מִנֵּהּ שֶׁאֵין הַמּוּזָמִין מְסִיעִין. זֶה אֶת זֶה: אִי נָמֵי דְּפַסְלִינְהוּ בְּגַנַּלְנוּתָא וְהָא דְּאָמְרִי' בְּפֶרֶק זֶה בּוֹרֵר (סַנְהֶדְרִין דף כו:) דְּהֵהִיא מַתָּנָה דְּהָווּ חָתִים עֲלֵיהּ תְּרֵי גּוֹלְנִין סָבַר רַב פַּפָּא בַּר שְׁמוּאֵל לְאַכְשׁוֹרֵהּ מִשּׁוּם דְּהָא לָא אַכְרְזָנָא עֲלַיְיהוּ וּמַסִּיק דְּגוֹלֶן דְּאוֹרָיְיתָא לָא בְּעֵי הַכְרָזָה וְלָא חִישִׁינַן לִפְסֵידָא דְּמִקַּבֵּל מַתָּנָה אע"ג דִּפְסֵידָא דְּלָקוֹחוֹת לָאו דַּוְקָא דְּה"ה דְּיֵשׁ לַחוֹשׁ לִפְסֵידָא דְּמִקַּבֵּל מַתָּנָה מ"מ פְּסָלִינַן לְהַהִיא מַתָּנָה דְּמֵיירֵי שֶׁכְּבָר הֵעִידוּ עֲלֵיהֶן בב"ד קֹדֶם שֶׁחָתְמוּ בְּשֶׁטַר מַתָּנָה אוֹ לֹא נִרְאֵית הַהִיא שְׁטַר מַתָּנָה עַד אַחַר שֶׁנּוֹדַע פְּסוּלָן בב"ד ואע"ג דְּזִמְנָהּ קֹדֶם

מְשׁוּם פְּסֵידָא דְּלָקוֹחוֹת. מַאי בֵּינַיְיהוּ? דְּאַסְהִידוּ בֵּיהּ תְּרֵי לְחַד, וּתְרֵי לְחַד. אִי נָמֵי דְּפַסְלִינְהוּ בְּגַנַּלְנוּתָא. לְהָךְ לִישָׁנָא דְּאָמְרַתְּ מְשׁוּם חִידּוּשׁ – לֵיכָּא. לְהָךְ לִישָׁנָא דְּאָמְרַתְּ מְשׁוּם פְּסֵידָא דְּלָקוֹחוֹת – אִיכָּא. [א]**אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה מִדְּפָתְּיֵי: עֶבֶד רַב פָּפָּא עוֹבָדָא כְּווֹתֵיהּ דְּרָבָא. רַב אָשֵׁי אָמַר: הִלְכְתָא כְּווֹתֵיהּ דְּאַבָּיֵי. וְהִלְכְתָא כְּווֹתֵיהּ דְּאַבָּיֵי בְּיע"ל קג"ם. תְּנַן: גָּנַב עַל פִּי שְׁנַיִם, וְטָבַח וּמָכַר עַל פִּיהֶם, וְנִמְצְאוּ זוֹמְמִין – מְשַׁלְּמִין אֶת הַכֹּל. מַאי, לָאו שֶׁהֵעִידוּ עַל הַגְּנֵיבָה, וְחָזְרוּ וְהֵעִידוּ עַל הַטְּבִיחָה, וְהוּזַמּוּ עַל הַגְּנֵיבָה וְחָזְרוּ וְהוּזַמּוּ עַל הַטְּבִיחָה? וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ לְמַפְרֵעַ הוּא נִפְסָל, הָנֵי – כֵּיוָן דְּאִיתַּזַּמּוּ לְהוּ אַגְּנֵיבָה, אֵיגַּלַאי מִילְּתָא לְמַפְרֵעַ דְּכִי אַסְהִדוּ אַטְּבִיחָה – פְּסוּלִין הֲווּ; אַמַּאי מְשַׁלְּמִין אַטְּבִיחָה? אֲמְרִי: הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן – כְּגוֹן שֶׁהוּזַּמּוּ עַל הַטְּבִיחָה תְּחִילָּה. אָמְרִי: סוֹף סוֹף, כִּי הָדְרֵי מִיתַּזְמִי אַגְּנֵיבָה, אֵיגַּלַאי מִילְּתָא דְּכִי אַסְהִדוּ אַטְּבִיחָה – פְּסוּלִין הֲווּ; אַמַּאי מְשַׁלְּמִי אַטְּבִיחָה? וְהִלְכְתָא: שֶׁהֵעִידוּ בְּבַת אַחַת, וְהוּזַּמּוּ.** [ב]**לֵימָא כְּתַנָּאֵי: הָיוּ שְׁנַיִם מְעִידִין אוֹתוֹ שֶׁגָּנַב, וְהֵן מְעִידִין אוֹתוֹ שֶׁטָּבַח, וְהוּזְּמוּ עַל הַגְּנֵיבָה – עֵדוּת שֶׁבָּטְלָה מִקְצָתָהּ, בָּטְלָה כּוּלָּהּ.** [ג]**הוּזְּמוּ עַל הַטְּבִיחָה – הוּא מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כָּפֶל, וְהֵן מְשַׁלְּמִין תַּשְׁלוּמֵי שְׁלֹשָׁה. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים – בְּשִׁתֵּי עֵדְיוֹת, אֲבָל בְּעֵדוּת אַחַת – עֵדוּת שֶׁבָּטְלָה מִקְצָתָהּ בָּטְלָה כּוּלָּהּ. מַאי "בִּשְׁתֵּי עֵדְיוֹת", וּמַאי "בְּעֵדוּת אַחַת"? אִילֵימָא "בִּשְׁתֵּי עֵדְיוֹת" – בִּשְׁתֵּי עֵדְיוֹת מַמָּשׁ, בִּשְׁתֵּי כִּתּוֹת; "בְּעֵדוּת אַחַת" – בְּכַת אַחַת בְּזֶה אַחַר זֶה;** [ד]**וְאָמַר רַבִּי יוֹסֵי: בְּעֵדוּת אַחַת – בְּכַת אַחַת בְּזֶה אַחַר זֶה, כִּי מַסְהֲדֵי אַגְּנֵיבָה וַהֲדַר מַסְהֲדֵי אַטְּבִיחָה, כִּי מִתַּזְמִי אַטְּבִיחָה – עֵדוּת שֶׁבָּטְלָה מִקְצָתָהּ בָּטְלָה כּוּלָּהּ, וְאֵיתַּזַּמּוּ לְהוּ אַגְּנֵיבָה; מֵהֵיכָא תֵּיתֵי הָךְ? אֶלָּא לָאו "בִּשְׁתֵּי עֵדְיוֹת" – בְּעֵדוּת אַחַת כְּעֵין שְׁתֵּי עֵדְיוֹת, וּמַאי נִינְהוּ – כַּת אַחַת בְּזֶה אַחַר זֶה; אֲבָל בְּעֵדוּת אַחַת בְּכַת אַחַת – לֹא.** [ה]**וְסָבְרוּהָ, דְּכוּלֵּי עָלְמָא: תּוֹךְ כְּדֵי דִּיבּוּר – כְּדִיבּוּר דָּמֵי. מַאי, לָאו בְּהָא קָמִיפַּלְגִי – דְּרַבָּנַן סָבְרִי: מִכָּאן וּלְהַבָּא הוּא נִפְסָל, וְכֵיוָן דְּמֵהֲהִיא שַׁעְתָּא קָא מִיתַּזְמִי – אַטְּבִיחָה דְּקָא מִיתַּזְמִי, אִיתַּזּוּם; אַגְּנֵיבָה דְּלָא מִיתַּזְמִי, לָא אִיתַּזּוּם.** [ו]**רַבִּי יוֹסֵי סָבַר: לְמַפְרֵעַ הוּא נִפְסָל, וְכֵיוָן דְּמִיָּד כִּי אַסְהִדוּ הוּא דְּמִיפַּסְלִי, אִי אִיתַּזַּמּוּ לְהוּ אַטְּבִיחָה – אִיתַּזַּמּוּ לְהוּ נָמֵי אַגְּנֵיבָה, דְּהָא תּוֹךְ כְּדֵי דִּיבּוּר – כְּדִיבּוּר דָּמֵי.** [ז]**אָמְרִי: אִי תּוֹךְ כְּדֵי דִּיבּוּר כְּדִיבּוּר דָּמֵי, דְּכוּלֵּי עָלְמָא לְמַפְרֵעַ הוּא נִפְסָל. אֶלָּא הָכָא בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּיבּוּר דָּמֵי קָא מִיפַּלְגִי – רַבָּנַן סָבְרִי: תּוֹךְ כְּדֵי דִּיבּוּר**

לָאו

בֵּין הָנֵי תַּרְתֵּי לְשָׁנָא דְּרָבָא: תְּרֵי לְחַד עִמָּנוּ הֲיִיתֶם וּתְרֵי אַחֲרֵנִי לְחַד דְּלֵיכָּא חִידּוּשָׁא: בְּגַנַּלְנוּתָא שֶׁלֹּא הֻזַּמּוּהוּ אֶלָּא הֵעִידוּ שְׁנַיִם עַל אִלּוּ שֶׁהֵן גַּוַּלְנִין וְהֵכָא לֵיכָּא לְמֵימַר סְמוֹךְ אַהֲנֵי דְּהָא מִלְּתָא אַחֲרִיתָא הִיא: יַע"ל קג"ם סֵימָנֵי שְׁמוּעוֹת הֵן וְזוֹ אֶחָד מֵהֶן עַד זוֹמֵם: פְּסוּלִין הָווּ וְאֵין עֵדוּתָן עֵדוּת: אַמַּאי מְשַׁלְּמִי עַל הַטְּבִיחָה: כִּי הָדְרֵי מִתַּזְמִי אַגְּנֵיבָה כְּשֶׁחוֹזְרִין וְנִיזּוֹמִין עַל הַגְּנֵיבָה אֲבָלַאי מִלְּתָא כו': ה"ג וְהִלְכְתָא שֶׁהֵעִידוּ בְּבַת אַחַת וְהַזְּמוּ וְלָא גְּרְסִינַן וְהוּזְּמוּ בְּבַת אַחַת כְּיָון דְּהֵעִידוּ בְּבַת אַחַת לֵיכָּא לְמֵימַר בְּשָׁעַת עֵדוּת טְבִיחָה פְּסוּלִין הָווּ וַאֲפִלּוּ אִי אָמְרִינַן לְמַפְרֵעַ נִפְסָל דְּהָא תּוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר הָווּ וַהֲזָמָה לֹא אִכְפַּת אִי בְּבַת אַחַת זֶה וּבִלְבַד שֶׁיְּהוּ עַל הַטְּבִיחָה תְּחִלָּה: הָיוּ שְׁנַיִם מְעִידִים אוֹתוֹ שֶׁגָּנַב וְהֵן עַצְמָם מְעִידִים אוֹתוֹ שֶׁטָּבַח: בְּטְלָה כַּלָּה וּמְשַׁלְּמִי כָּפֶל וְהוּא פְּטוּר דְּכֵיוָן דְּלָא גָּנַב לֹא טָבַח וַאֲפִלּוּ חָזְרוּ וְהוּזְּמוּ עַל הַטְּבִיחָה פְּטוּרִין: הוּזְּמוּ עַל הַטְּבִיחָה וְלֹא עַל הַגְּנֵבָה: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים דְּהוּא מְשַׁלֵּם כָּפֶל וְלֹא בְּטֵל עֵדוּת גְּנֵבָה בִּשְׁתֵּי עֵדִיּוֹת: בְּכַת אַחַת בְּזֶה אַחַר זֶה שֶׁהֵעִידוּ הַיּוֹם עַל הַגְּנֵבָה וְאָמְרוּ בְּאֶחָד בַּשַּׁבָּת גָּנַב וּלְמָחָר עַל הַטְּבִיחָה וְאָמְרוּ בִּשְׁנֵי בְּשַׁבָּת טָבַח: וא"ר יוֹסֵי דְּכִי אָמְרִי לְהוּ סָהֲדֵי עִמָּנוּ הֱיִיתֶם בְּיוֹם שֵׁנִי הוּזְּמוּ אַף עַל הַגְּנֵבָה שֶׁבְּיוֹם רִאשׁוֹן מֵהֵיכָא תֵּיתֵי הַאי: וּמַאי נִינְהוּ כו' אֲבָל בְּעֵדוּת אַחַת בְּכַת אַחַת שֶׁהֵעִידוּ עַל שְׁתֵּיהֶן זוֹ בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר שֶׁל זוֹ וְאָמְרוּ בְּאֶחָד בַּשַּׁבָּת גָּנַב וּבַשֵּׁנִי בְּשַׁבָּת טָבַח וְהוּזְּמוּ עַל שֵׁנִי בְּשַׁבָּת וְאע"ג דְּאֶאֱחָד בְּשַׁבָּת לָא אִיתַּזּוּם מִיהוּ אִגַּלַּאי מִלְּתָא דְּכִי אַסְהוּד פְּסוּלִין הָווּ דְּסָבַר ר' יוֹסֵי לְמַפְרֵעַ הוּא נִפְסָל וּבְטְלָה כָּל עֵדוּת אוֹתָהּ שָׁעָה שֶׁכְּלָלָהּ עֵדוּת אַחַת הִיא: כְּדֵי דִּבּוּר לְקַמָּן מְפֹרָשׁ: מִכָּאן וּלְהַבָּא מִיּוֹם שֶׁהוּזְּמוּ וְלֹא מִיּוֹם שֶׁהֵעִידוּ: אַגְּנֵבָה דְּלָא מִתַּזְמִי לָא אִתַּזּוּם וְאע"ג דְּבַהֲדֵי אַסְהִידוּ לֵיהּ הָא לָא אַתְחִיל פְּסוּלֵיהּ מֵהֲהִיא שַׁעְתָּא דַּיְינָא אע"ג דְּאֶאֱחָד בְּשַׁבָּת לָא אִיתַּזּוּם מִיהוּ שָׁעַת עֵדוּתָן שָׁעַת פְּסוּלוּת הָיְתָה: אִתַּזְּמוּ לְהוּ [נָמֵי] אַגְּנֵבָה הַאי אִתַּזְּמוּ לָאו הַזְּמָה דַּוְקָא (נְקֵט) לְשַׁלֵּם מָמוֹן אֶלָּא אִפְּסְלוּ לְהוּ אַגְּנֵבָה מְשׁוּם פְּסוּל עֵדוּת:

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פכ' מהל' עדות הל' ג:

ב מיי' פח' מהל' אבל הל' ח:

ג מיי' פב' מהל' שבועות הל' יז:

ד מיי' פב' מהל' שבועות הל' יח:

ה מיי' פכ' מהל' עדות הל' ג:

ו מיי' פו' מהל' נחלות הל' ו:

ז מיי' פב' מהל' תמורה הל' ד, סמג עשין צו, סמג עשין קז, סמג לאוין רמא, טוש"ע חו"מ סי' רפא סעי' ז:

עין משפט
נר מצוה

א מיי׳ פב׳ מהל׳ תמורה הל׳ ד, סמג לאוין שמה:
ב מיי׳ פב׳ מהל׳ תמורה הל׳ ד, סמג לאוין שמה:
ג סמג לאוין שמה:
ד מיי׳ פב׳ מהל׳ שבועות הל׳ יז:
ה מיי׳ פב׳ מהל׳ עדות הל׳ ג:
ו מיי׳ פי״ח מהל׳ עדות הל׳ ד, סמג עשין קי, טור חו״מ סי׳ לח:
ז מיי׳ פב״א מהל׳ עדות הל׳ ד:
ח סמג לאוין שמה:
ט סמג עשין קי:
י מיי׳ פב״א מהל׳ עדות הל׳ ד:

מסורת הש״ס

א נדרים סט:; משנה תמורה; זבחים ל.; תמורה כה:
ב תמורה כה.
ג שבועות לב.
ד תוספתא מכות

הָרֵי זוֹ תְּמוּרַת עוֹלָה דִּבְרֵי ר״מ בפ״ב דִּזְבָחִים (ד' ל. וְשָׁם) אָמְרֵי הָרֵי זוֹ תְּמוּרַת עוֹלָה וּשְׁלָמִים מַהוּ אָמַר אַבָּיֵי בְּהָא וַדַּאי מוֹדֶה ר״מ וְטַעֲמָא דְּאַבָּיֵי דִּדְמָפֹרֵשׁ בְּפִ' כֵּיצַד מַעֲרִימִין (תְּמוּרָה ד' כו. וְשָׁם) דְּטַעֲמָא דר״מ מִשּׁוּם דְּהָוֵי כְּמוֹ תָּחוֹל זוֹ וְאַחַ״כ תָּחוֹל זוֹ מְדַּהֲוָה לֵהּ לְמֵימַר תְּמוּרַת עוֹלָה וּשְׁלָמִים וְאָמַר תְּמוּרַת עוֹלָה תְּמוּרַת שְׁלָמִים אֲבָל רָבָא פְּלִיג עֲלֵהּ וְקָאָמַר דַּעֲדַיִן הִיא מַחֲלֹקֶת דְּקָסָבַר רָבָא דְּטַעֲמָא של ר״מ מִשּׁוּם דְּדַעְתּוֹ שֶׁל אָדָם אִם יְכוֹלִין שְׁנֵיהֶם לַחוֹל יַחוֹלוּ וְאִם לָאו תָּפֵס לְשׁוֹן רִאשׁוֹן דְּדַעְתֵּהּ אַקַּמָּא: וְנִמְלַךְ תּוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר כו' לְמַאי דְּסָבַר נַמֵּי הַשְׁתָּא דְּרַבִּי יוֹסֵי סָבַר תּוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר לָאו כְּדִבּוּר דְּמֵי נִרְאֶה דְּכֻשְׁמִתְכַּוֵּן לְכָךְ וְאָמַר הַיּוֹם תְּמוּרַת שְׁלָמִים וּלְמָחָר תְּמוּרַת עוֹלָה דְּאֵין דְּבָרָיו קַיָּמִים וְהָוֵי כְּמוֹ דְּבָרִים שֶׁבַּלֵּב וְדַוְקָא תּוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר הוּא דְּמֶהֱנֵי דִּלְעִנְיַן לְפָרֵשׁ דְּבָרָיו מֶהֱנֵי תּוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר: תָּרֵי תּוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר הָוֵי הַשְׁתָּא תּוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר דְּתְמוּרָה אֲרֵיֵי תּוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר גָּדוֹל וְכֵיוָן דְּתּוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר קָטָן אִית לֵהּ וְתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר גָּדוֹל לֵית לֵהּ נִרְאֶה דְּתּוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר גָּדוֹל אֵין מוֹעִיל כְּלוּם אֲפִ' לְפָרֵשׁ דְּבָרִיו דְּלֹא הָוֵי אֶלָּא כְּאוֹמֵר הַיּוֹם תְּמוּרַת עוֹלָה וּלְמָחָר תְּמוּרַת שְׁלָמִים דְּהָוֵי כְּמוֹ שֶׁבַּלֵּב וה״פ דִּבְרֵיהֶם אִם לָכְךְ נִתְכַּוֵּן תְּחִלָּה כְּלוֹמַר שֶׁאוֹמֵר תּוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר קָטָן שֶׁדּוֹמֶה לְנִתְכַּוֵּן תְּחִלָּה לְכָךְ דִּבְרָיו קַיָּמִים וַאֲפִ' לֹא נִתְכַּוֵּן נַמֵּי כֵּיוָן דִּכְדִבּוּר דְּמֵי אֲבָל בְּנִמְלַךְ תּוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר גָּדוֹל שֶׁדּוֹמֶה כְּמוֹ נִמְלַךְ הָרֵי זוֹ תְּמוּרַת עוֹלָה אֲפִ' נִתְכַּוֵּן תְּחִלָּה לְשׁוֹנֵיהֶם לְחוֹל תַּלְמִיד (תְּמוּרָה ד' כו. וְשָׁם) הַנּוֹתָן שָׁלוֹם לְרַבּוֹ גּוֹרֵם לַשְּׁכִינָה שֶׁתִּסְתַּלֵּק מִיִּשְׂרָאֵל הֵיכִי דְּשָׁנוּ כְּשֶׁנּוֹתָן שָׁלוֹם לְרַבּוֹ כְּמוֹ שֶׁאָמַר לֵיהּ שָׁלוֹם עָלֶיךָ וְלֹא אָמַר רַבִּי וְהָא דְּאָמַר בְּפִ' ר״ע (שַׁבָּת ד' פט.) כְּלוּם יֵשׁ עֶבֶד לָאו כְּדִבּוּר דָּמֵי, וְרַבִּי יוֹסֵי סָבַר: תּוֹךְ כְּדֵי דִּיבּוּר כְּדִיבּוּר דָּמֵי. (א)וְסָבַר רַבִּי יוֹסֵי: תּוֹךְ כְּדֵי דִּיבּוּר כְּדִיבּוּר דָּמֵי? וְהָתְנַן: ״הָרֵי זוֹ תְּמוּרַת עוֹלָה, תְּמוּרַת שְׁלָמִים״ – הָרֵי זוֹ תְּמוּרַת עוֹלָה, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. א(ב)רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אִם לָכְךְ נִתְכַּוֵּון מִתְּחִילָּה, הוֹאִיל וְאִי אֶפְשָׁר לִקְרוֹת שְׁנֵי שֵׁמוֹת כְּאֶחָד – דִּבְרָיו קַיָּימִין. וְאִם אָמַר: ״תְּמוּרַת עוֹלָה״, וְנִמְלַךְ וְאָמַר: ״תְּמוּרַת שְׁלָמִים״ – הָרֵי זוֹ תְּמוּרַת עוֹלָה. וְהָוֵינַן בַּהּ: נִמְלַךְ – פְּשִׁיטָא! ג־ה(ג)וְאָמַר רַב פָּפָּא: נִמְלַךְ בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּיבּוּר קָאָמְרִינַן. ג־ה(ג)אָמְרִי: תְּרֵי ״תּוֹךְ כְּדֵי דִּיבּוּר״ הָוֵי – חַד כְּדֵי שְׁאֵילַת תַּלְמִיד לְרַב, וְחַד כְּדֵי שְׁאֵילַת הָרַב לְתַלְמִיד. כִּי לֵית לֵיהּ לְרַבִּי יוֹסֵי – כְּדֵי שְׁאֵילַת תַּלְמִיד לְרַב ״שָׁלוֹם עָלֶיךָ רַבִּי וּמוֹרִי״, דִּנְפִישׁ; כְּדֵי שְׁאֵילַת הָרַב לְתַלְמִיד ״שָׁלוֹם עָלֶיךָ״ – אִית לֵיהּ. ו(ד)אָמַר רָבָא: עֲדִים שֶׁהוּכְחֲשׁוּ וּלְבַסּוֹף הוּזְּמוּ – נָגָרִין. דְּהַכְחָשָׁה תְּחִילַת הַזְּמָה הִיא, אֶלָּא שֶׁלֹּא נִגְמְרָה. ז(ד)אָמַר רָבָא: מְנָא אָמִינָא לַהּ? דְּתַנְיָא: ״מְעִידַנִי בְּאִישׁ פְּלוֹנִי שֶׁסִּימֵּא אֶת עֵין עַבְדּוֹ וְהִפִּיל אֶת שִׁינּוֹ״ – שֶׁהָרֵי הָרַב אוֹמֵר כֵּן; וְנִמְצְאוּ זוֹמְמִין – מְשַׁלְּמִין דְּמֵי עַיִן לְעֶבֶד. הֵיכִי דָּמֵי? אֵילֵימָא כִּדְקָתָנֵי, דְּלֵיכָּא כַּת אַחֲרִינָא; מְשַׁלְּמִין דְּמֵי עַיִן לְעֶבֶד?! בָּתַר דְּמַפְקִי לֵיהּ לְחֵירוּת – דְּמֵי עֵינוֹ קָבְעֵי שַׁלּוֹמֵי? ח(ה)וְעוֹד, דְּמֵי כּוּלֵּיהּ עֶבֶד לְרַב בָּעֵי לְשַׁלּוֹמֵי! וְעוֹד, ״שֶׁהָרֵי הָרַב אוֹמֵר כֵּן״ – הָרַב מִי נִיחָא לֵיהּ? ט(ו)אֶלָּא לָאו כְּגוֹן דַּאֲתָאוּ בֵּי תְּרֵי, וְאָמְרִי: ״הִפִּיל אֶת שִׁינּוֹ, סִימֵּא אֶת עֵינוֹ״ – דְּבָעֵי מֵיתִיב לֵיהּ הָרַב דְּמֵי עֵינוֹ; וַאֲתוֹ בֵּי תְּרֵי מְצִיעָאֵי, וְאָמְרִי: ״עֵינוֹ, וְהָדַר שִׁינּוֹ״ – דְּלָא בָּעֵי לְמִיתַב לֵיהּ אֶלָּא דְּמֵי שִׁינּוֹ, דְּקָא מַכְחֲשִׁי לֵיהּ קַמָּאֵי לְמִצִיעָאֵי. וְהֵיינוּ ״שֶׁהָרֵי הָרַב אוֹמֵר כֵּן״ – דִּנְיָחָא לֵיהּ בְּמַאי דְּקָאָמְרִי. וְקָתָנֵי: ״וְנִמְצְאוּ זוֹמְמִין״ – מְצִיעָאֵי, ״מְשַׁלְּמִין דְּמֵי עַיִן לְעֶבֶד״. שְׁמַע מִינַּהּ: הַכְחָשָׁה – תְּחִילַת הַזְּמָה הִיא! אָמַר אַבָּיֵי: לָא, ט״דְּאַפְכִינְהוּ וְאַזְמִינְהוּ. מְמַאי? מִדְּסֵיפָא

לָאו כְּדִבּוּר דָּמֵי וְהָוֵי לֵיהּ שְׁנֵי עִדִּיוֹת וּמִשּׁוּם חֲדָא לָא אִתְכְּחַשׁ אִידָךְ דְּמִשְׁעַת דִּבּוּר אַחֲרוֹן נִפְסְלוּ וְלֹא מִשְּׁעַת דִּבּוּר רִאשׁוֹן: כְּדִבּוּר דְּמֵי וּכְחַד עֵדוּת דְּמֵי וַהֲרֵי פְּסוּלִין הֵיוּ בְּאוֹתָהּ שָׁעָה: ה״ג הָרֵי זוֹ תְּמוּרַת עוֹלָה תְּמוּרַת שְׁלָמִים וְלָא גָּרְסִינַן וּתְמוּרַת שְׁלָמִים: הָרֵי זוֹ תְּמוּרַת עוֹלָה דִּבְרֵי ר״מ דְּאֵית לֵיהּ לר״מ תְּפֹס לְשׁוֹן רִאשׁוֹן: דְּבָרָיו קַיָּמִין וְתַרְוָיְהוּ עַד שֶׁתִּסְתָּאֵב וְתִמְכַּר וְיָבִיא בִּדְמֵי חֲצָיָהּ עוֹלָה וּבִדְמֵי חֲצָיָהּ שְׁלָמִים: שֶׁהַכְחָשׁוּ וּלְבַסּוֹף הַזַּמּוּ נֶהֱרָגִין וּכְשֶׁנִּגְמַר הַדִּין עַל פִּיהֶם קֹדֶם שֶׁהַכְחָשׁוּ אָמְרָה רַבָּא שֶׁאִם לֹא נִגְמַר הַדִּין עֲדַיִן אֶפְלוּ הוּזְּמוּ מִתְּחִלָּה אֵין נֶהֱרָגִין שֶׁאֵין הָעֵדִים זוֹמְמִין נֶהֱרָגִין עַד שֶׁיִּגָּמֵר הַדִּין וְהֵכִי מִתְּוַקְּמָא בְּסֵיפָא דְּשָׁמְעִתִּין כְּגוֹן דְּאָתוּ בֵּי תְּרֵי וְאָמְרִי לְדִינָא אַפַּמַּיְהוּ: שֶׁהַכְחָשׁוּ שְׁנַיִם אוֹמְרִים הָרַג וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים לֹא הָרַג: וּלְבַסּוֹף הוּזְּמוּ שֶׁבָּאת כַּת שְׁלִישִׁית וְאָמְרָה עִמָּנוּ הֱיִיתֶם נֶהֱרָגִין: שֶׁסִּימֵּא אֶת עֵין עַבְדּוֹ וְיָצָא לְחֵרוּת וְאַח״כ הִפִּיל אֶת שִׁנּוֹ וְחַיָּב לִתֵּן לוֹ דְּמֵי שִׁנּוֹ: שֶׁהָרֵי הָרַב אוֹמֵר כֵּן כְּלוֹמַר דְּנִיחָא לֵיהּ לְרַב בְּסָהֲדוּתָא דְּהָנֵי וּלְקַמָּן מְפָרֵשׁ מַאי נִחוּתָא: ש״מ הַכְחָשָׁה תְּחִילַת הַזְּמָה הִיא דְּאִי לָאו תְּחִילַת הַזְּמָה הִיא מַאַחַר שֶׁבְּטְלָה עֲדוּתָן מִי אִית בְּהוּ דִּין הַזְּמָה: אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי לֹא אִי דְּהַכְחָשׁוּ עַל יְדֵי כַּת רִאשׁוֹנָה שׁוּב אֵין כַּת שְׁלִישִׁית מְזַמְּתָן וְהָכָא כְּשֶׁאֵין שָׁם כַּת רִאשׁוֹנָה אֶלָּא הֵם וּדְקָשְׁיָא לֵהּ דְּמֵי עֶבֶד לְרַב בָּעֵי לְשַׁלּוֹמֵי הָכָא כְּגוֹן שֶׁכַּת שְׁנִיָּה אִפְּכִינְהוּ וְאַזְמִינְהוּ שֶׁאָמְרוּ לָהֶם אוֹתוֹ הַיּוֹם שֶׁאַתֶּם אוֹמְרִים עִמָּנוּ הֱיִיתֶם בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי אֲבָל בְּיוֹם אַחֵר הָוֶה וְאֵיפְכָא הָוֶה דְּמִמֵּה נַפְשָׁךְ עֶבֶד נָפֵק לְחֵרוּת וְהֵן מְשַׁלְּמִין לוֹ דְּמֵי עַיִן שֶׁרָצוּ לְהַפְסִידוֹ וְנִיחָא לֵיהּ לְרַב דְּנִפּוֹק בְּעֵינוֹ וְיִתֵּן לוֹ דְּמֵי שִׁנּוֹ וְאִי קַשְׁיָא הוֹאִיל וְרֹאשׁוֹנִים הֵם מַאי הֲוֵי מַפְסְדֵי לֵיהּ הָא לְחֵרוּת הֲוֵי מַפְקִי לֵיהּ וַאֲפִ' דְּמֵי עֶבֶד לְרַב בָּעֵי לְשַׁלּוֹמֵי הָכָא בְּשֶׁעָמַד בְּדִין:

שְׁנוֹתַן שָׁלוֹם לְרַבּוֹ עֶבֶד שֶׁאנֵי שֶׁאֵימַת רַבּוֹ עָלָיו וּבְשׁוּם עִנְיָן אֵין לְתֵּן לוֹ שָׁלוֹם: כִּי לֵית לֵהּ לְרַבִּי יוֹסֵי כְּדֵי שְׁאֵילַת תַּלְמִיד לְרַב תֵּימָה דְּרַב אֲחָא מְדַיְּקֵתְּי דְּאָמַר בפ״ק דְּמַכּוֹת (דף ו.) וּבְפֶרֶק שְׁבוּעַת הָעֵדוּת (שְׁבוּעוֹת דף לב. וְשָׁם) תּוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר כְּדֵי שְׁאֵילַת תַּלְמִיד לְרַב כְּמַאן דִּלְרַבָּנָן לֵית לְהוּ כְּלָל כְּדֵי דִּבּוּר אַפִּ' כְּדֵי דִּבּוּר קָטָן וְר' יוֹסֵי נַמֵּי כְּתַלְמִיד לְרַב מוֹדֵי כְּדִבּוּר דָּמֵי וי״ל דְּסָבַר לֵהּ כְּבָרְיְתָא דָּמֵי שֶׁאָמַר הֲרֵינִי נָזִיר וְשָׁמַע חֲבֵרוֹ וְאָמַר וַאֲנִי (נְזִיר דף כא. וְשָׁם) וְכֵן הִלְכָתָא כְּדֵי דִּבּוּר כְּדִבּוּר דָּמֵי וְהָכִי פְּסִקְנִינַן הִלְכָתָא בְּגִדָּרִים בְּפֶרֶק בָּתְרָא (דף פז.) דְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר כְּדִבּוּר דָּמֵי חוֹתֵךְ מִמְּגַדֵּף וְעוֹבֵד ע״ז וּמְקַדֵּשׁ וּמְגָרֵשׁ וְאַפִּ' בִּכְדֵי שְׁאֵילַת תַּלְמִיד לְרַב בֵּרִישׁ לְקִישׁ וּכְרַב אָחָא דְּמַכּוֹת (דף ו.) וְדִשְׁבוּעַת הָעֵדוּת (שְׁבוּעוֹת דף לב.) וְשִׁעוּר כְּדֵי שְׁאֵילַת שָׁלוֹם תַּלְמִיד לְרַב מְפֹרָשׁ ר״ת דְּהַיְנוּ טַעֲמָא דִּכְשֶׁאָדָם מֵעִיד עֵדוּת אוֹ עוֹסֵק בְּמִקָּח וּמִמְכָּר וַחֲבֵרוֹ נוֹתֵן לוֹ שָׁלוֹם אוֹ רַבּוֹ ע״כ יֵשׁ לוֹ לְהַשִׁיב וּלְהַפְסִיק כְּדַאָמַר בְּרָכוֹת (ד' ו:) הַנּוֹתֵן שָׁלוֹם לְחֲבֵרוֹ וְאֵין מַחֲזִיר נִקְרָא גַּזְלָן שֶׁנֶּאֱמַר גְּזֵלַת הֶעָנִי בְּבָתֵּיכֶם וּלְכָךְ תִּקְנוּ חֲכָמִים שֶׁלֹּא יְהֵיֶה זֶה חֹשֵׁב הֶפְסֵק וְכֵן מוּכָח בְּנָזִיר (ד' כ:) דְּקָאָמַר תּוּב לָא שְׁבָקֵהּ רַוּחָא לְתַלְמִיד וּמִיהוּ בְּפִ' בָּתְרָא דְּנָדָרִים (ד' פז.) אֵין מִתְיַשֵּׁב טַעַם זֶה לְעִנְיַן קְרִיעָה דְּכִסְבוּר שָׁמַת וְקָרַע וְאַחַ״כ מֵת אִם מֵת תּוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר יָצָא יְדֵי קְרִיעָה וְאִם לָאו לֹא יָצָא יְדֵי קְרִיעָה . וְהָתָם מַאי שַׁיְיפָא לְעִנְיַן קְרִיעָה הֵקֵלּוּ: אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי לָא דְּאַפְכִינְהוּ וְאַזְמִינְהוּ מִמַּאי מְדַסֵּיפָא כו' נִרְאֶה לר״י דְּכָל סָגְיָא זוֹ כְּפִי מַאי דְּס״ד הַשְׁתָּא דְּרַבָּא הָוֵי מַרִישָׁא אֲבָל לְפִי הָאֱמֶת מִסְקָנָא דְּדַיְיקָא דְּרַבָּא מְסֵיפָא וְלֹא אָמַר אַבָּיֵי זֶה מַעוֹלָם אֶלָּא בְּנֵי הַיְשִׁיבָה הָיוּ מְתָרְצִים כֵּן אַלְּבֵּה דְּאַבָּיֵי לְפִי מַה שֶׁהָיוּ סוֹבְרִים דְּדַיְיקָא דְּרַבָּא מֵרִישָׁא אֲבָל לְפִי הַמִּסְקָנָא דְּאָמַר אַבָּיֵי דְּרִישָׁא בְּשֶׁלֹשׁ כִּתּוֹת כְּדַאוֹקְמָא רַבָּא בְּלֹא מֵיפָּךְ וַהֲזָמָה וּבְסֵיפָא בְּשִׁשָּׁה בְּמֵיפָּךְ וּבַהֲזָמָה וְלָאו דַּוְקָא אַבָּיֵי אַכְּחֵנְהוּ וְאַזְמִינְהוּ וְהַדַּר אַכְּחֵנְהוּ וְאַזְמִינְהוּ תּוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר וְנִרְאֶה לר״י דְּאַבָּיֵי מוּקֵי לֵהּ בַּג' כִּתּוֹת כִּדְקָאָמַר וְאַבָּיֵי אָמַר לָךְ בְּשֶׁלְּמָא רֵישָׁא לָא סַגְיָא בְּלֹא ג' כִּתּוֹת דְּקָתָנֵי שֶׁהָרֵי הָרַב אוֹמֵר כֵּן וְאִיֵּרִי דְּמִצִיעָאֵי נַמֵּי אַכְּחֵנְהוּ וְאַזְמִינְהוּ לְקַמָּאֵי דְּהַשְׁתָּא לָא אַתְכַּחְשִׁי מִצִיעָאֵי כְּלָל וְלֵיכָּא לְמֵדַק מִנַּהּ דְּהַכְחָשָׁה תְּחִילַת הַזְּמָה הִיא דְּמִשְׁלְמִי וְכִי קָתָנֵי נַמְצְאוּ זוֹמְמִין מְצִיעָאֵי מְשַׁלְּמִין דְּמֵי עַיִן לָעֶבֶד ה״ה דְּמֵי עַיִן לְקַמָּאֵי שֶׁהָרֵי הָיוּ מְחַיְּבִין אוֹתָם דְּמֵי עַיִן לְרַב מִשּׁוּם כַּאֲשֶׁר זָמַם אֶלָּא לְפִי שֶׁלֹּא הַזְּקִדּוּ רִאשׁוֹנִים בַּבְּרִיתָא וּמִיהוּ אֵין אָנוּ צְרִיכִין כְּלָל לְהִפּוּךְ בָּתְרָאֵי לְמִצִיעָאֵי דְּכֵיוָן דְּהוּזְּמוּ מִמֵּילָא קָיְמָא עֵדוּת קַמָּאֵי וּבְקוֹנְטְ' פִּ' דְּאַבָּיֵי מוּקֵי רֵישָׁא בַּב' כִּתּוֹת כְּמוֹ סֵיפָא וְיֵשׁ לְיַישֵׁב הָא דְּקָתָנֵי שֶׁהָרֵי הָרַב אוֹמֵר כֵּן דְּמַעִקְּרָא וַדַּאי דְּלָא יָדְעִינַן דְּאַפְכִינְהוּ וַהֲוָה אוֹמֵר כֵּן אֲבָל הַשְׁתָּא שֶׁמַּח הָרַב בְּעֵדוּתָן שֶׁל אֵלּוּ שֶׁאֵין מְחַיְּבִים אוֹתוֹ כ״א דְּמֵי שֶׁן לְפִי שֶׁיּוֹדֵעַ שֶׁיְּבֹאוּ עֵדִים שֶׁיְּחַיְּבוּ אוֹתוֹ מְדַסֵּיפָא סָגְיָא בַּב' כִּתּוֹת וּבְמֵיפָּךְ וַהֲזָמָה רֵישָׁא נַמֵּי סָגְיָא בַּב' כִּתּוֹת וְאֵין לָךְ רְאָיָה מִסֵּיפָא מִכֹּחַ רֵישָׁא דְּאֵיפְכָא לְאוֹקְמֵי כֻּלָּהּ בַּב' כִּתּוֹת וְהָא דְּקָאָמַר לְקַמָּן בְּשִׁלְּמָא רֵישָׁא לָא סַגְיָא בְּלֹא ה״ק אִי נַמֵּי לֹא תְּתִישַׁב לָךְ שֶׁהָרֵי הָרַב אוֹמֵר כֵּן אִי לָא מוֹקְמַת לַהּ בְּשֶׁלֹשׁ כִּתּוֹת מִכָּל מָקוֹם סֵיפָא אֵיירֵי בַּב' כִּתּוֹת וְאִם תֹּאמַר אִי בַּב' כִּתּוֹת לְרֵישָׁא אַמַּאי מְשַׁלְּמִי דְּמֵי עַיִן לָעֶבֶד תִּקְשֶׁה לֵיהּ כְּדְפָרְכִינַן לְעֵיל בְּתַר דְּמַפְקִי לַהּ לְחֵירוּת דְּמֵי עַיִן בָּעֵי לְשַׁלּוֹמֵי לֵיהּ וְיכוֹלִין לוֹמַר לְטוֹבָתוֹ בָּאנוּ כְּדַאֲמַר בְּפִ' הָיוּ בוֹדְקִין (סַנְהֶדְרִין מא.) דְּיכוֹלִין לוֹמַר לְאַסְרֵהּ בָּאנוּ וי״ל דְּלִמַאי דְּמוּקֵי לַהּ הַשְׁתָּא בְּמֵיפָּךְ וַהֲזָמָה מַסְקִינַן דְּאֵיירֵי כְּשֶׁעָמַד כְּבָר בְּדִין וּמִסְתָּמָא כְּבָר נִתְפַּרְסֵם הַדָּבָר שֶׁיָּצָא הָעֶבֶד לְחֵרוּת וְהָרַב בְּעָצְמוֹ מוֹדֶה כִּדְקָתָנֵי שֶׁהָרַב אוֹמֵר כֵּן אֲפִ' שֶׁעָמַד בַּדִּין וְכָל עִקַּר שֶׁבָּאִין לְדַיֵּן עַכְשָׁו לְפִי שֶׁהָעֶבֶד תּוֹבֵעַ דְּמֵי עֵינוֹ וּמְזַמְּנִין אֶת הָרַב לְדִין וְרַבּוֹ מוֹדֶה לוֹ דְּמֵי שִׁנּוֹ לְכָךְ כִּי אָתוּ סָהֲדֵי לֹא אָתוּ אֶלָּא לְגָרֵעַ כֹּחוֹ שֶׁל עֶבֶד שֶׁאִם יְבֹאוּ עֵדִים עַל דְּמֵי עֵינוֹ לֹא יְהֵיֶה מַמָּשׁ בְּדִבְרֵיהֶם וְיוֹדְעִים הֵם שֶׁיְּבֹאוּ עֵדִים אֲבָל מֵעִקָּרָא לָא הָוֶה יָדְעִינַן דְּמֵיֵרֵי כְּשֶׁעָמַד בְּדִין אֲפִ' הָרַב מוֹדֶה כַּמָּה פְּעָמִים צָרִיךְ הָעֶבֶד לְעֵדִים דְּמוֹדֶה בְּקַנָּס פָּטוּר מִשּׁוּם הָכִי פָּרִיךְ שַׁפִּיר בְּתַר דְּמַפְקִי לַהּ לְחֵירוּת כּוּ' וְא״ת לְמָה דְּחַק אַבָּיֵי לְאוֹקְמֵי לְסֵיפָא בְּמֵיפָּךְ וַהֲזָמָה כֵּיוָן דְּבָעְמַד בַּדִּין מוֹקְמִינַן לַהּ יֹאמַר שֶׁהֶעֶבֶד תּוֹבֵעַ דְּמֵי עֵינוֹ וְהָרַב מוֹדֶה לוֹ דְּמֵי שִׁנּוֹ וְהֵבִיא עֶבֶד עֵדִים דְּהִפִּיל אֶת שִׁנּוֹ וְסִימֵּא אֶת עֵינוֹ וּבָאוּ עֵדִים וַהֲזָמוּם וי״ל דְּוַדַּאי ה״ה כָּךְ שָׁוֶה אִם מֵיפָּךְ הָוֶה ע״י הוֹדָאַת הָרַב כְּמוֹ עַל פִּי עֵדִים אֶלָּא אוֹרְחָא דְּמִלְּתָא נָקֵט שֶׁאֵין רְגִילוּת הָרַב לְהוֹדוֹת כְּלָל אֶלָּא כְּשֶׁיֵּשׁ עֵדִים בַּדָּבָר:

גליון הש"ס

רש"י ד"ה אי דמאחר כו' יום שני הוה. וקשה לי הא בוה לא בעי שלומי דכי העידו היה באמת חייב והו בכלל מה דמשני אלא דאקדמי אקדומי וכמ"ש רש"י ד"ה דמקדמי דכל שקודם שבאת כת שניה להעיד נעשה מעשה סגי. והו"ל לרש"י לפרש דמאחרי שאומרים שאחר שהעידו נעשה המעשה וצ"ע:

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פ"ט מהל' עדות הל' ב:

מִדְּסֵיפָא בְּשָׁתֵּי כִּתּוֹת לְהָכִי תָּלֵי רֵישָׁא בְּסֵיפָא דְּרֵישָׁא לָא נֵיחָא לֵן לְאוֹקְמָה דְּאַבָּתְּי גַּבְרָא לָא מְחַיֵּב אֵין הַטַּעַם מִשּׁוּם דְּאִי הָוֵה בָּעֵי הָוֵה אָתֵי לב"ד וּמוֹדָה וּמְפַטַּר דְּאַמַּר לְקַמָּן (בְּבָא קַמָּא דף עה.) מוֹדֶה בְּקָנָס וְאח"כ בָּאוּ עֵדִים חַיָּב הָכָא כֵּיוָן דְּלָא עָמַד בַּדִּין לָא חָשְׁבִינַן לְגַבְרָא בַּר חִיּוּבָא לְעִנְיַן קְנָס כְּדְפָרֵישׁית בְּסוֹף הַמְּנִיחַ (לְעֵיל בָּבָא קַמָּא לג. וְשָׁם: ד"ה אִיכָּא) בִּשְׁמַעְתִּין דְּהַחְלַט הַשּׁוֹר: וְנִמְצְאוּ זוֹמְמִים קַמָּאֵי בְּהַהוּ סֵיפָא הַצָּרִיךְ לוֹמַר שֶׁהָעֵדִים שֶׁהַזְכִּירוּ בְּבָרִיְתָא שֶׁהוּזְמוּ הֵם הָיוּ רִאשׁוֹנִים מִשּׁוּם דְּצָרִיךְ לוֹמַר דְּפָסְקִינַן לְדִינָא אַפַּמַּיְהוּ דְּאֵין הָעֵדִים זוֹמְמִים מְשַׁלְּמִים עַד שֶׁיְּגַמֵּר הַדִּין עַל פִּיהֶם וְאִם לֹא שָׁבְאוּ תְּחִלָּה לֹא ה"מ לְמִפְסַק דִּינָא אַפַּמַּיְהוּ אֲבָל בְּרֵישָׁא אע"פ שֶׁבָּאוּ לְסוֹף פָּסְקִינַן דִּינָא אַפַּמַּיְהוּ: עֵבָד כֹּל דְּהוּ מֵימַר הָוֵה בָּעֵי הָוֵה אָתֵי אֲמַאי קָאָמַר כָּל דְּהוּ דְּלָגַמְרֵי בָּאֵין לְסִיּוּעֵיהּ:

מִדְּסֵיפָא בְּמֵיפַךְ וַהֲזָמָה, רֵישָׁא נָמֵי בְּמֵיפַךְ וַהֲזָמָה. דְּקָתָנֵי סֵיפָא: ״מֵעִידָנוּ אֶת אִישׁ פְּלוֹנִי שֶׁהִפִּיל אֶת שֵׁן עַבְדּוֹ, וְסִימָא אֶת עֵינוֹ״ – שֶׁהֲרֵי הָעֶבֶד אוֹמֵר כֵּן; וְנִמְצְאוּ זוֹמְמִין – מְשַׁלְּמִין דְּמֵי עַיִן לָרַב. הֵיכִי דָּמֵי? אִי דְּלָא קָא מוֹדוּ לֵיהּ בָּתְרָאֵי בְּחַבְלָא כְּלָל, דְּמֵי כּוּלֵּיהּ עֶבֶד לְרַב בָּעֵי שַׁלּוּמֵי לֵיהּ! אֶלָּא פְּשִׁיטָא – דְּקָא מוֹדוּ כּוּלְּהוּ בְּחַבְלָא, (וּדְקָא אָפְכִינַן) [וּדְאַפְכִינְהוּ] וְאַזְמִינְהוּ. א״וְהֵיכִי דָּמֵי? אִי דְּקָא מְאַחֲרִי אַחוֹרֵי הָנֵי בָּתְרָאֵי – אַכַּתִּי דְּמֵי עֶבֶד לְרַב בָּעֵי שַׁלּוּמֵי; דְּכִי מְחַיְּבִי לֵיהּ לְגַבְרָא – אַכַּתִּי גַּבְרָא לָאו בַּר חִיּוּבָא הוּא! אֶלָּא דְּקָא מְקַדְּמִי קַדּוּמֵי הָנֵי בָּתְרָאֵי. וְאִי דְּלָא עָמַד בַּדִּין – אַכַּתִּי דְּמֵי כּוּלֵּיהּ עֶבֶד לְרַב בָּעֵי שַׁלּוּמֵי לֵיהּ, דְּאַכַּתִּי גַּבְרָא לָא מְיַיבְ! אֶלָּא דְּעָמַד בַּדִּין. אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב אִיקָא לְרַב אָשֵׁי: דּוּקְיָא דְּרָבָא מֵהֵיכָא? אִילֵּימָא מֵרֵישָׁא, רֵישָׁא מִי קָא מִתַּכְחֲשִׁי מְצִיעָאֵי? כֵּיוָן דְּאִי לָא מִתַּזְמִי – סָהֲדוּתָא כְּווֹתַיְיהוּ קָא קָיְימָא, דְּדִינָא כְּווֹתַיְיהוּ פָּסְקִינַן, דְּיֵשׁ בִּכְלַל מָאתַיִם מָנֶה; הִלְכָךְ קַמָּאֵי הוּא דְּקָא מִתַּכְחֲשִׁי, מְצִיעָאֵי לָא מִתַּכְחֲשִׁי מִידֵּי! אֶלָּא מֵרֵישָׁא, רָבָא סָבַר: מִדְּרֵישָׁא בְּשָׁלֹשׁ כִּיתּוֹת – סֵיפָא נָמֵי בְּשָׁלֹשׁ; וְדַיֵּיק מִסֵּיפָא – כְּגוֹן דְּאָתוּ בֵּי תְּרֵי, וְאָמְרִי: ״הַפֵּיל אֶת שִׁינּוֹ וְסִימֵא עֵינוֹ״, וּפָסְקִינַן לְדִינָא אַפַּמַּיְהוּ; וְאָתוּ בֵּי תְּרֵי אַחֲרִינֵי, וְאָמְרִי: ״סִימֵא אֶת עֵינוֹ וְהִפִּיל אֶת שִׁינּוֹ״, דְּקָא מַכְחֲשִׁי לְהוּ לְהָנֵי קַמָּאֵי; וְנִמְצְאוּ זוֹמְמִין קַמָּאֵי – מְשַׁלְּמִין דְּמֵי עַיִן לָרַב. וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ הַכְחָשָׁה לָאו תְּחִילַּת הַזָּמָה הִיא, אַמַּאי מְשַׁלְּמִי? הָא אִתַּכְחַשׁוּ לְהוּ מֵעִיקָּרָא! אֶלָּא שְׁמַע מִינַּהּ, הַכְחָשָׁה – תְּחִילַּת הַזָּמָה הִיא. וְאַבַּיֵּי אָמַר לָךְ: בְּשָׁלְמָא רֵישָׁא – לָא סָגֵי דְּלָא שָׁלֹשׁ כִּיתּוֹת, שֶׁהֲרֵי קָתָנֵי ״הָרַב אוֹמֵר כֵּן״; אֶלָּא סֵיפָא – לְמָה לִי שָׁלֹשׁ כִּיתּוֹת? ״שֶׁהֲרֵי הָעֶבֶד אוֹמֵר כֵּן״?! עֶבֶד – כֹּל דְּהוּ מֵימָר אָמַר, דְּנִיחָא לֵיהּ דְּנִיפּוֹק לְחֵירוּת. מַתְקֵיף לַהּ רַבִּי זֵירָא, אֵימָא: סִימֵּא אֶת עֵינוֹ –

נִיפּוֹק

עין משפט נר מצוה

א מיי׳ פה׳ מהל׳ עבדים הל׳ יד:

ב מיי׳ פד׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ יא, סמג עשין עא, סמג עשין פז, טוש״ע יו״ד סי׳ רסז סעי׳ לט:

ג סמג עשין עא, סמג עשין פז:

ד מיי׳ פ״ח מהל׳ סנהדרין והעונשין המסורין להם הל׳ ב:

ה מיי׳ פג׳ מהל׳ גניבה הל׳ ז, סמג עשין עא, טור חו״מ סי׳ שנ:

ו מיי׳ פג׳ מהל׳ גניבה הל׳ ג, סמג עשין עא, טור חו״מ סי׳ שי:

ז מיי׳ פב׳ מהל׳ גניבה הל׳ ו:

ח מיי׳ פג׳ מהל׳ גניבה הל׳ ח, סמג עשין עא, טור חו״מ סי׳ שי:

ט מיי׳ פג׳ מהל׳ גניבה הל׳ ח, סמג עשין עא, טור חו״מ סי׳ שי:

י סמג עשין עא:

מסורת הש״ס

א משנה בבא קמא

ב עירובין יז:; שבועות ד.; סנהדרין פו:; מכות יג:; שבת קנד. ג גיטין ט.

ד בבא מציעא לג:; גיטין נה.; לקמן עח.; מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי; שבועות מט.; לקמן עז:; משנה בבא מציעא; לקמן קו:; לעיל סב.; לקמן קח.; לעיל סג.; לעיל סח:

ה לעיל יד:

גליון הש״ס

גמ׳ בבא הרוג ברגליו. כריתות כד ע״א:

מתני׳ וטבח ומכר ע״פ עד אחד. והא דלא אמרינן דנתחייב שבועה להכחיש העד וא״י לישבע דהא נעשה פסול ע״י שנים שמעידים שנגב. והו״ל חשוד דכנגדו נשבע ונוטל היינו דבקנס אינו צריך לישבע נגד העד כיון דאילו מודה מיפטר וכמ״ש תוס׳ לעיל דף מא ע״ב ד״ה מודה וכו׳ דאין סברא לומר וכו׳:

תד״ה ה״ל כו׳ אפי׳ התרו בו למלקות. עי׳ סנהדרין דף סג ע״א תד״ה משום:

תורה אור השלם

וְכִי־יַכֶּה אִישׁ אֶת־עֵין עַבְדּוֹ אוֹ אֶת־עֵין אֲמָתוֹ וְשִׁחֲתָהּ לַחָפְשִׁי יְשַׁלְּחֶנּוּ תַּחַת עֵינוֹ [שמות כא, כו]

לֹא תִרְצָח לֹא תִּגְנֹב לֹא־תַעֲנֶה בְרֵעֲךָ עֵד שָׁקֶר [שמות כ, יג]

וְאִם־שֵׁן עַבְדּוֹ אוֹ־שֵׁן אֲמָתוֹ יַפִּיל לַחָפְשִׁי יְשַׁלְּחֶנּוּ תַּחַת שִׁנּוֹ [שמות כא, כז]

הָוֶה לֵיהּ לְאוֹ שֶׁנִּתַּן לְאַזְהָרַת מִיתַת ב"ד אֲבָל אִי אֵין נֶהֱרָגִין לֹא חָשִׁיב לְאוֹ שֶׁנִּתַּן לְאַזְהָרַת מִיתַת ב"ד וְתַמָּה לר"י דִּבְכָל גְּמָרָא מַשְׁמַע אֲפִי' הִתְרוּ בּוֹ לְמַלְקוּת וְלֹא לְמִיתָה דאע"ג שֶׁלְּעוֹלָם לֹא יָבֹא לִידֵי חִיּוּב מִיתָה כֵּיוָן שֶׁלֹּא הִתְרוּ בּוֹ לְמִיתָה חָשִׁיב לְאוֹ שֶׁנִּתַּן לְאַזְהָרַת מִיתַת ב"ד וּבְפֶרֶק מִי שֶׁהֶחְשִׁיךְ (שַׁבָּת דף קנד. וְשָׁם ד"ה בְּלָאו) אָמַר דְּאֵין לוֹקִין עַל לְאוֹ דְּמִחַמֵּר . מְשׁוּם דְּהָוֵי לְאוֹ שֶׁנִּתַּן לְאַזְהָרַת מִיתַת ב"ד וּבְפ"ק דְּעֵירוּבִין (דף יז:) אָמַר דְּאֵין לוֹקִין בְּתַחוּמִין דְּהָוֵי אַזְהָרָה נָמֵי לְהוֹצָאָה וְאֲפִי' מַאן דְּפָלִיג נָמֵי לֹא קָאָמַר אֶלָּא מִשּׁוּם דְּמֵי כְּתִיב אֵל יוֹצִיא אֵל יֵצֵא כְּתִיב אע"פ שֶׁאֵין מִיתָה בְּתַחוּמִין אֲפִלּוּ לְמַ"ד דְּאוֹרָיְתָא וְתֵי' ר"י דְּשָׁאנֵי לְאוֹ דְּלָא תַּעֲנֶה דְּגַלִּי בֵּהּ קְרָא דְּלָקֵי מִיהָיָה אִם בֵּן הַכּוֹת הָרְשָׁע וּלְבַסּוֹף הוּזַמּוּ – רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי אֶלְעָזָר, חַד אָמַר: נֶהֱרָגִין, וְחַד אָמַר: אֵין נֶהֱרָגִין. תִּסְתַּיֵּים דְּרַבִּי אֶלְעָזָר הוּא דְּאָמַר אֵין נֶהֱרָגִין – דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: עֵדִים שֶׁהוּכְחֲשׁוּ בְּנֶפֶשׁ – לוֹקִין. [ב]וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ רַבִּי אֶלְעָזָר הוּא דְּאָמַר נֶהֱרָגִין – אַמַּאי לוֹקִין? הָוֶה לֵיהּ לְאוֹ שֶׁנִּיתַּן לְאַזְהָרַת מִיתַת בֵּית דִּין, וְכָל לְאוֹ שֶׁנִּיתַּן לְאַזְהָרַת מִיתַת בֵּית דִּין – אֵין לוֹקִין עָלָיו! אֶלָּא לָאו שְׁמַע מִינַּהּ, רַבִּי אֶלְעָזָר הוּא דְּאָמַר אֵין נֶהֱרָגִין? תִּסְתַּיֵּים. [ג]לוֹקִין?! תְּרֵי וּתְרֵי נִינְהוּ, מַאי חֲזִית דְּסָמְכַתְּ אַהָנֵי? סְמוֹךְ אַהָנֵי! אָמַר אַבָּיֵי: בְּבָא הָרוּג בְּרַגְלָיו. [ד]מַתְנִי' גָּנַב עַל פִּי שְׁנַיִם, וְטָבַח וּמָכַר עַל פִּי עֵד אֶחָד אוֹ עַל פִּי עַצְמוֹ – מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כָּפֶל, וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. [ה]גָּנַב וְטָבַח בַּשַּׁבָּת; גָּנַב וְטָבַח לַעֲבוֹדָה זָרָה; גָּנַב מִשֶּׁל אָבִיו, וּמֵת אָבִיו, וְאַחַר כָּךְ טָבַח וּמָכַר; גָּנַב וְהִקְדִּישׁ, וְאַחַר כָּךְ טָבַח וּמָכַר – מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כָּפֶל, וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: קָדְשִׁים – שֶׁחַייָב בְּאַחֲרָיוּתָם, מְשַׁלֵּם. תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה – שֶׁאֵין חַייָב בְּאַחֲרָיוּתָם, פָּטוּר. גְּמָ' עַל פִּי עֵד אֶחָד – פְּשִׁיטָא! אָמְרִי: הָא קָא מַשְׁמַע לַן, עַל פִּי עַצְמוֹ – דּוּמְיָא דְּעַל פִּי עֵד אֶחָד; מָה עַל פִּי [עֵד] אֶחָד – כִּי אָתֵי עֵד אֶחָד מִצְטָרֵף בַּהֲדֵיהּ, מְחַייֵב; עַל פִּי עַצְמוֹ נָמֵי – כִּי אָתוּ עֵדִים, מְחַייֵב. [ח]לְאַפּוֹקֵי מִדְּרַב הוּנָא אָמַר רַב – דְּאָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב: מוֹדֶה בְּקְנָס, וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ עֵדִים – פָּטוּר. גּוּפָא – אָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב: מוֹדֶה בְּקְנָס, וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ עֵדִים – פָּטוּר. אֵיתִיבֵיהּ רַב חִסְדָּא לְרַב הוּנָא: מַעֲשֶׂה בְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל שֶׁסִּימֵּא אֶת עֵין טְבִי עַבְדּוֹ, וְהָיָה שָׂמֵחַ שִׂמְחָה גְּדוֹלָה. מְצָאוּ לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, אָמַר לוֹ: "אִי אַתָּה יוֹדֵעַ שֶׁטְּבִי עַבְדִּי יָצָא לְחֵירוּת?" אָמַר לוֹ: "לָמָּה?" אָמַר לוֹ: "שֶׁסִּמִּיתִי אֶת עֵינוֹ". אָמַר לוֹ: "אֵין בְּדָבָרֶיךָ כְּלוּם, שֶׁכְּבָר אֵין לוֹ עֵדִים". הָא יֵשׁ לוֹ עֵדִים – חַייָב, וְשָׁמְעִינַן מִינַּהּ: מוֹדֶה בְּקְנָס, וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ עֵדִים – חַייָב! [ט]אָמַר לֵיהּ: שָׁאנֵי רַבָּן גַּמְלִיאֵל, דְּלָא בְּפָנֵי בֵּית דִּין אוֹדִי. וְהָא רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אַב בֵּית דִּין הָוֶה!

שֶׁלֹּא נִיפּוֹק בְּעֵינוֹ וּבְשִׁנּוֹ וּלְעוֹלָם דְּמֵי לְאוֹ שֶׁהֶעִידוּ עַל הַגֵּנֵבָה שֶׁגָּנַב בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת: וְחָזְרוּ וְהֶעִידוּ שֶׁטָּבַח בַּשֵּׁנִי בְּשַׁבָּת וְהוּזְמוּ עַל יוֹם רִאשׁוֹן בְּשִׁלִּישִׁי בְּשַׁבָּת: וְחָזְרוּ וְהוּזְמוּ בָּרְבִיעִי בַּשַּׁבָּת עַל יוֹם שֵׁנִי: וְקָתָנֵי מְשַׁלֵּמִין ד' וְה' וְאע"ג דְּמִשְּׁלִישִׁי בְּשַׁבָּת הָיוּ מַכְחִישִׁים עַל הַטְּבִיחָה דְּכֵיוָן דְּלָא גָּנַב לֹא טָבַח: עַל הַטְּבִיחָה תְּחִלָּה וְנִתְחַייְבוּ בְּתַשְׁלוּמֵי שְׁלֹשָׁה וַעֲדַיִן עֵדוּת גְּנֵבָה קַיֶּמֶת וּכְשֶׁהוּזְמוּ וְנִתְחַייְבוּ בְּכָפֶל הֲרֵי חֲמִשָּׁה: וּבְפָלוּגְתָּא דְּאַבַּיֵי וְרָבָא פְּלִיגִי נָמֵי ר' יוֹחָנָן וְר' אֶלְעָזָר: דְּאָמַר ר"א עֵדִים שֶׁהַכְחֲשׁוּ בְּנֶפֶשׁ וְלֹא הוּזְמוּ: לוֹקִין מְשׁוּם לֹא תַעֲנֶה וְאע"ג דְּלָאו שֶׁאֵין בּוֹ מַעֲשֶׂה הוּא הָא מַיְתֵי בְּהֶדְיָא בְּסַמ' מִכּוֹת (ד' ב:) דְּמַלְקוּת בְּעֵדִים זוֹמְמִין כְּתִיב מִוְּהַצַּדִּיקוּ הַצַּדִּיק [וְגוֹ']: וְאִי ס"ד לר"א אִם הוּזְמוּ אֲחֵרֵי כֵן נֶהֱרָגִין כִּי לֹא הוּזְמוּ אַמַּאי לוֹקִין: הָוֶה לֵיהּ לְאוֹ שֶׁנִּתַּן לְאַזְהָרַת [כו'] שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה כְּךָ שֶׁלֹּא יְמִיתוּהוּ בֵּית דִּין: וְאֵין לוֹקִין עָלָיו דְּמִיתַת ב"ד הוּא עָנְשׁוֹ שֶׁל לְאוֹ: מַאי חֲזִית דְּסָמְכַתְּ כו' בְּשִׁלְמָא הַזָּמָה חִדּוּשׁ גְּזֵרַת הַכָּתוּב הוּא אֲבָל הַכְחָשָׁה לְאוֹ חִדּוּשׁ [כְּשֶׁתִּסָּרֵהּ] גּוּפָהּ שֶׁל עֵדוּת הוּא דְּכַתְּבַהּ רַחֲמָנָא: בְּבָא הָרוּג בְּרַגְלָיו אוֹתוֹ שֶׁאָמַר עָלָיו שֶׁהוּא נֶהֱרָג בָּא חַי בְּרַגְלָיו לְפָנֵינוּ: מַתְנִי' מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כָּפֶל דְּהָאֵיכָא סַהֲדֵי אַגְּנֵבָה: וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם ד' וְה' עַל הוֹדָאַת עַצְמוֹ דְּמוֹדֶה בְּקְנָס פְּטוּר: וְגָנַב וְטָבַח בְּשַׁבָּת פְּטוּר אֲטְבִיחָה דְּהָוֵי מִתְחַייֵב בְּנַפְשׁוֹ: וּמֵת אָבִיו וְהוּא יוֹרְשׁוֹ וְלֹא הָוְיָא טְבִיחָה כָּלָל דְּהָא בְּאִסּוּרָא: גָּנַב וְהִקְדִּישׁ כִּי קָא טָבַח דְּהֶקְדֵּשׁ טָבַח וְלֹא דְּבָעֵלִים: ר"ש אוֹמֵר כו' בְּגִמְרָא מְפָ' אַהֲנֵיא: גְּמ' ע"פ עֵד אֶחָד פְּשִׁיטָא בְּשִׁלְמָא ע"פ עַצְמוֹ אִצְטְרִיךְ לְאַשְׁמוּעִינַן דְּמוֹדֶה ע"פ עַצְמוֹ אֲבָל ע"פ עֵד אֶחָד מִצְטָרֵף לַהֲלָכָה כַּר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה דְּאָמַר סַנְהֶדְרִין (ד' ל.) שׁוֹמְעִין דִּבְרֵיהֶן שֶׁל זֶה הַיּוֹם וּכְשֶׁיָּבֹא חֲבֵרוֹ לְמַחֵר שׁוֹמְעִין אֶת דְּבָרָיו: כִּי אָתוּ עֵדִים מְחַייֵב וְכִי אָמְרִי' דְּמוֹדֶה בְּקְנָס פְּטוּר הֵיכָא דְּלָא בָּאוּ עֵדִים אֲחֵרֵי כֵן: טַבִּי שֵׁם הָעֶבֶד: וְהָיָה שָׂמֵחַ לְפִי שֶׁעֶבֶד כָּשֵׁר הָיָה וְהָיָה מִתְאַוֶּה לְשַׁחְרְרוֹ אֶלָּא שֶׁהַמְּשַׁחְרֵר עַבְדּוֹ עוֹבֵר בַּעֲשֵׂה: שֶׁכְּבָר אֵין לְךָ עֵדִים וְעַל פִּי עַצְמְךָ לֹא תְּשַׁלֵּם קְנָס: הָא יֵשׁ לוֹ עֵדִים וְאָתוּ בָּתַר הוֹדָאָה חַייָב:

הַתָּם וַדַּאי אִי לְאוֹ כְּדֵי רִשְׁעָתוֹ הָוֶה לֵיהּ לְקִי מִלֹּא תַּעֲנֶה וְכֵן בְּמַעִידִים שֶׁהוּא בֶּן גְּרוּשָׁה אוֹ בֶּן חֲלוּצָה: כִּי אָתָא עֵד אֶחָד מִצְטָרֵף בַּהֲדֵהּ לְמ"ד סַנְהֶדְרִין (ד' ל.) אֵין עֵדוּתָן מִצְטָרֶפֶת עַד שֶׁיָּעִידוּ שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד הָוֵי הָכָא הַשֵּׁנִי מִצְטָרֵף בַּהֲדֵהּ הַיְנוּ שֶׁיָּעִידוּ שְׁנֵיהֶם בב"ד:

מסורת הש"ס

א עירובין ד.; בבא מציעא עח:

ב משנה בבא קמא

ג לעיל עב:

תורה אור השלם

אִם־הִמָּצֵא תִמָּצֵא בְיָדוֹ הַגְּנֵבָה מִשּׁוֹר עַד־חֲמוֹר עַד־שֶׂה חַיִּים שְׁנַיִם יְשַׁלֵּם [שמות כב, ג]

עַל־כָּל־דְּבַר־פֶּשַׁע עַל־שׁוֹר עַל־חֲמוֹר עַל־שֶׂה עַל־שַׂלְמָה עַל־כָּל־אֲבֵדָה אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי־הוּא זֶה עַד הָאֱלֹהִים יָבֹא דְּבַר־שְׁנֵיהֶם אֲשֶׁר יַרְשִׁיעun אֱלֹהִים יְשַׁלֵּם שְׁנַיִם לְרֵעֵהוּ [שמות כב, ח]

שֶׁלֹּא בְּבֵית דִּין הָוֶה לֹא הָיוּ בֵּית דִּין יוֹשְׁבִין וְלֹא מְקוֹם יְשִׁיבַת ב"ד הָוֶה אֶלָּא בַּשּׁוּק הוֹדָה לוֹ: שֶׁכְּבָר הוֹדֵיתָ מִשֶּׁמַע אֲפִלּוּ אֶתּוּ עֵדִים בְּתַר הָכִי פָּטוּר: תְּמָצֵא בְּדַיָּנִין פָּרַט לְמַרְשִׁיעַ אֶת עַצְמוֹ וְהַאי קְרָא לְמ"ל מֵאֲשֶׁר יַרְשִׁיעוּן אֱלֹהִים נָפְקָא פָּרַט לְמַרְשִׁיעַ אֶת עַצְמוֹ אֶלָּא לְאו שְׁמַע מִנַּהּ חַד לְמוּדָה בְּקַנָּס וְלֹא בְּעֵדִים וְחַד לְמוּדָה בְּקַנָּס וְאַחֲרֵי כֵּן בָּאוּ עֵדִים: מִבְּעֵי לֵהּ לְגַנֵּב עַצְמוֹ לְחַיֵּב כֶּפֶל לְגַנֵּב עַצְמוֹ דְּדַרְשִׁינַן כְּלָל וּפְרָט מֵהֲמָצֵא תִּמְצָא כְּדְתָנָא דְּבֵי חִזְקִיָּה: גָּנַבְתִּי וְחַיֵּב עַצְמוֹ בְּקֶרֶן: אֲבָל לֹא טְבַחְתִּי וְלֹא מְכַרְתִּי רְבוּתָא אַשְׁמְעִי' כְּדְאָמְרִינַן לְקַמָּן דאע"ג דְּאִטְבְּיחָה לֹא הוֹדָה וְנִמְצָא שָׁטָבח אוֹ מָכַר דְּבָאוּ עֵדִים פָּטוּר דְּכֵיוָן דְּמִכֶּפֶל אִפְּטַר לֵיהּ בְּהוֹדָאָה דְּגָנַבְתִּי תּוּ לֹא מְחַיֵּב אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה דְּכֵיוָן דְּמִדַּלֵּית כֶּפֶל מִנַּיְהוּ הֲנֵי לֵיהּ תְּשׁלוּמֵי שִׁלְשָׁה וְאַרְבָּעָה וַהֲנֵי לֹא כְּתִיבִי: וְיַעִידוּ לְאַחַר שֶׁהוֹדָה וְיִתְחַיֵּב קְנָסָא: לְשְׁמוּאֵל וַדַּאי תְּנַאי הִיא דְּהָא לֹא מְצֵי לְמֵימַר דְּתָנָא קַמָּא קְאֵי כְּוָתֵהּ דְּהַשְׁתָּא וּמַה הָכָא דְּשָׁמַע שָׁמְמַשְׁמְשִׁין וּבָאִין וּמַחֲמַת בִּיעָתוֹתֵיהוּ אוֹדֵי פָּטַר לֵיהּ וְאַף ע"ג דְּהַדְרוּ אִתּוּ כָּל שֶׁכֵּן מוֹדֶה מֵעַצְמוֹ וְאַחַ"כ בָּאוּ: לְרַב מִי לֵימָא מִי אִצְטְרִיכָא לֵיהּ לְאוֹקְמֵי מִלְּתֵהּ כְּתָנַאי אוֹ דִּלְמָא מְצֵי לְשַׁנּוֹיֵי לַר' אֶלְעָזָר בַּר ר' שִׁמְעוֹן אַלְבֵּהּ וּלְמֵימַר דְּשָׁנֵי לֵיהּ לְר' אֶלְעָזָר בֵּין רָאָה עֵדִים שָׁמְמַשְׁמְשִׁין וּבָאִין לְמוּדָה מֵעַצְמוֹ בְּלֹא פַּחַד עֵדִים: מִסְתַּבְּרָא מִלְּתֵהּ דְּרַב דְּפָטַר אֲפִלּוּ אִם בָּאוּ עֵדִים: בְּאוֹמֵר גָּנַבְתִּי דְּחַיֵּב עַצְמוֹ לְשַׁלֵּם קֶרֶן מִיהָא בְּהוֹדָאָה הִלְכָךְ הוֹדָאָה גְּמוּרָה הִיא וּפָטוּר מִכֶּפֶל וּמֵאַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה: שֶׁהֲרֵי פָּטַר עַצְמוֹ מִכְּלוּם בְּהוֹדָאָה דְּטָבְיחָה לֹא הָיָה מְחַיֵּב עַצְמוֹ בִּכְלוּם שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ שֶׁהַמּוֹדֶה בְּקֶנֶס פָּטוּר הִלְכָךְ לְאוֹ הוֹדָאָה הִיא וּמְשַׁלֵּם אִם בָּאוּ עֵדִים וְלֹא אָמְרִינַן מוֹדֶה בְּקֶנֶס וּבָאוּ עֵדִים פָּטוּר אֶלָּא הֵיכָא דְּאִיכָּא קֶרֶן וּקְנָס דְּאַחַיֵּב לֵיהּ מָמוֹנָא בְּהוֹדָאתוֹ וּמִתְכַּוֵּן לְהַחֲזִיר מָמוֹן: אָמַר רָבָא גְּרָסִינַן וְלֹא גָּרְסִינַן אָמַר לֵיהּ קַפַּחְתִּינְהוּ לְסָבֵי דְּבֵי רַב דְּבֵי רַב הַמְנוּנָא קָרֵי סָבֵי דְּבֵי רַב כִּדְאָמַר בפ"ק דְּסַנְהֶדְרִין (דף יז:): [קַפַּחְתִּי] יֵשׁ בְּיָדֵי תְּשׁוּבָה לְקַפֵּחַ דְּבָרָיו: דְּהָא רַבָּן גַּמְלִיאֵל בְּהוֹדָאָה שְׁסְמָא אֶת עֵין עַבְדּוֹ פָּטַר עַצְמוֹ מִכְּלוּם הָיָה דְּאֵין כָּאן אֶלָּא קְנָס וְכִי מוֹדֶה מִפְּטַר מֵאֵילְיוֹ וְהָא חָזִינַן לְעֵיל דְּאוֹתְבֵהּ רַב חִסְדָּא לְרַב הוּנָא מִנַּהּ מְדַקְיָא דְּכָבָר אֵין לְךָ עֵדִים הָא אֲתוּ עֵדִים מְחַיֵּב: וְלָא שָׁנֵי לֵיהּ רַב הוּנָא לְמֵימַר דְּשַׁאנֵי רַבָּן גַּמְלִיאֵל דְּפוֹטֵר עַצְמוֹ מִכְּלוּם הָוֶה וְכִי הַאי גַּוְנָא צָרִיכָא לֵיהּ לְאוֹקְמֵי בְּחוּץ לְבֵית דִּין הָא בְּבֵית דִּין מִפְּטַר לֵיהּ בְּהַהִיא הוֹדָאָה אַלְבָּא דְּרַב: שֶׁהֲרֵי חִיֵּב עַצְמוֹ בְּקֶרֶן בְּהוֹדָאָה רִאשׁוֹנָה הִלְכָךְ נִפְטַר מִן הַכֶּפֶל וְכֵיוָן דְּלֵיכָּא כֶּפֶל תּוּ לָא מְחַיֵּב בְּאַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה: שֶׁהֲרֵי פָּטַר עַצְמוֹ מִכְּלוּמַר אֵין זֶה הוֹדָאָה שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ בָּא לְהַשִּׁיב כְּלוּם בְּהוֹדָאתוֹ דְּיוֹדֵעַ הוּא דְּמוֹדֶה בְּקֶנֶס פָּטוּר הִלְכָךְ לְפָטוֹר עַצְמוֹ נִתְכַּוֵּן: לְמָה לִי דְּקָתָנֵי הָכִי הוֹאִיל וַאֲתָא לְאַשְׁמוּעִינַן בֵּין בַּכֶּפֶל וּבֵין בַּד' וַחֲמִשָּׁה וְנִתְנֵי גָּנַב וְטָבַח וּמָכַר ע"פ עֵד אֶחָד אוֹ ע"פ עַצְמוֹ אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא קֶרֶן אֶלָּא לְאו ש"מ לְהַכִּי לָא נָקֵט הוֹדָאָה גַּבֵּי קֶרֶן וְכָפֶל דְּבָעֵי לְמִתְנֵי ע"פ עַצְמוֹ דַּוְקָא וּלְמֵימַר דְּאִי הֲדַר אֲתוּ עֵדִים חַיֵּב וְאִי הָוֶה תָּנֵי אַף בְּאַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה לְכִי אֲתוּ סָהֲדֵי כַּר' יוֹחָנָן:

מִשּׁוּם בִּיעָתוּתָא דְּעֵדִים קָא מוֹדֶה וְהָא דְּאָמַר בְּפֶרֶק שְׁבוּעַת הָעֵדוּת (שבועות ד' לג:) דְּלְרַבִּי אֶלְעָזָר בַּר' שִׁמְעוֹן לָא מַשְׁכַּחַת לֵהּ דְּמוֹדֶה מִפִּי עַצְמוֹ דְּפָטוּר אֶלָּא הֵיכָא דְּלֵיכָּא עֵדִים כְּלָל הֵינוּ אַלִּיבָּא דִּשְׁמוּאֵל: אָמַר לֵיהּ רָבָא קַפַּחְתְּ לְסָבֵי דְּבֵי רַב פַּי' בְּקוּנְטְרָס צְעַרְתְּ תַּלְמִידִים שֶׁבְּבֵית הַמִּדְרָשׁ שֶׁאָמַר דָּבָר שֶׁאֵינוֹ דְּהָא רַב הוּנָא דְּיָדַע מִלְּתֵהּ דְּרַב גָּדוֹל מִמֶּךָּ אֵין לוֹ זֶה הַחִלּוּק וְקָשֶׁה דִּבְכָל דָּוְכְתֵי הָוֵי קַפּוּחֵי לְשׁוֹן נְצוּחַ כְּמוֹ לְקַפֵּחַנִי בַּהֲלָכוֹת הַן בְּאֵין בְּפֶ' שֵׁנִי דְּקִדּוּשִׁין (ד' נב:) וּדְנָזִיר (ד' מט:) וּכְמוֹ קַפְּחִינְהוּ לְתִלְתָא רַבָּנַן סְמִיכִי בְּטָעוּתָא גִּטִּין (ד' כט:) וְרַשְׁבָּ"ם פִּי' דל"ג אָמַר לֵהּ רָבָא אֶלָּא אָמַר רָבָא קַפַּחְתִּי לְסָבֵי דְּבֵי רַב פֵּרוּשׁ נִצַּחְתִּי אֶת רַב הַמְנוּנָא שֶׁהוּא סָבֵי דְּבֵי רַב וְהוֹכַחְתִּי לוֹ מִכַּח דִּבְרֵי רַב הוּנָא שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ דִּבְרֵי רַב יוֹתֵר מִמֶּנּוּ שֶׁאֵין לְחַלֵּק כְּמוֹ שֶׁחִלֵּק וְהֵבִיא רְאָיָה מפ"ק דְּסַנְהֶדְרִין (ד' יז: וְשָׁם) דְּאָמַר הָתָם אָמְרִי בֵּי רַב רַב הוּנָא וּפְרִיךְ וְהָאָמַר רַב הוּנָא אָמְרִי בֵּי רַב וּמְשַׁנֵּי אֶלָּא אֵימָא רַב הַמְנוּנָא וּלְהֵכִי קְרֵי לֵהּ סָבֵי דְּבֵי רַב וְקָשֶׁה חָדָא שֶׁמּוֹחֵק כָּאן בַּסְּפָרִים אָמַר לֵיהּ וְעוֹד דְּאֵין דֶּרֶךְ לוֹמַר אִתְּמַר נָמֵי אַחֲרֵי שֶׁסִּתֵּר אֶת דְּבָרָיו וְעוֹד דִּכְוָותֵהּ דְּרַב הַמְנוּנָא דְּיֵק מַתְנֵי' וּבְרַיְיתָא כְּדְאָמַר בְּסָמוּךְ וּלְרַב הוּנָא מַפְקָא מַתְנֵי' מִדְּבָרֵי רַב וְנִרְאֶה לְפָרֵשׁ אָמַר לֵיהּ רָבָא קַפַּחְתְּ לְסָבֵי דְּבֵי רַב כְּלוֹמַר אָמַר לֵיהּ רָבָא לְרַב הַמְנוּנָא נִצַּחְתְּ אֶת רַב הוּנָא שֶׁהוּא סָבֵי דְּבֵי רַב לֹא יָדַע לְחַלֵּק כַּאֲשֶׁר דְּהָא דְּאָמַר בְּסַנְהֶדְרִין אֵימָא רַב הַמְנוּנָא פֵּרוּשׁ לֹא תֵּימָא אֲמַר רַב הוּנָא אָמְרִי בֵּי רַב אֶלָּא אֲמַר רַב הַמְנוּנָא אָמְרִי בֵּי רַב וְכֵן מַשְׁמַע דִּלְפִי הָאֱמֶת נָמֵי הָוֵי אָמְרִי בֵּי רַב רַב הוּנָא דְּבַהֲעָרֵל (יְבָמוֹת ד' פג: וְשָׁם) קָאָמַר בֵּי רַב מַנִּי רַב הוּנָא וְרַב הוּנָא אֵין הֲלָכָה קָאָמַר וּבַקּוּנְטְ' דָּחַק שָׁם לְפָרֵשׁ דְּהָא דְּאָמַר בְּסַנְהֶדְרִין אֵימָא רַב הַמְנוּנָא דַּוְקָא הֵיכָא דְּמוּכָח דְּהַיְנוּ הֵיכָא דְּאֵיכָא אָמַר רַב הוּנָא אָמְרִי בֵּי רַב הָתָם הָוֵי רַב הַמְנוּנָא וְקָשֶׁה דְּא"כ כִּי קָאָמַר בְּסַנְהֶדְרִין שְׁלַח מִתָּם רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא מַלֵּכוּ עָלֶיהָ בְּמַעֲרָבָא ר' אֶלְעָזָר וּפְרִיךְ הָא שְׁלַח מִתָּם לְרַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא מוּצָא כּוּ' וּמְשַׁנֵּי אֶלָּא אִפּוּךְ ה"ל לְשַׁנּוֹיֵי הֵיכָא דְּמוּכָח שְׁאנֵי וְעוֹד דְּלָא יִתְכֵּן כְּלָל שֶׁיֹּאמַר רַב הוּנָא מִשּׁוּם רַב הַמְנוּנָא שֶׁהָיָה תַּלְמִיד תַּלְמִידוֹ כִּדְמַשְׁמַע בְּרֵישׁ הֲדַר (עירובין ד' סג.) וְאֵין לְהַאֲרִיךְ כָּאן בָּזֶה:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פכ"ו מהל' גניבה הל' ט, סמג עשין עא:

ב מיי' פכ"ו מהל' גניבה הל' ט, סמג עשין עא:

(א) אָמַר לֵיהּ שְׁמוּאֵל לְאו אֵיכָּא רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן לְמֵימְרַא דְּמוֹדֶה בְּקֶנֶס וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ עֵדִים – הַאי תַּנָּא הִיא – הַאי תַּנָּא דְּאָמַר "שֶׁכְּבָר אֵין לְךָ עֵדִים", סָבַר: מוֹדֶה בְּקֶנֶס וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ עֵדִים – חַיָּיב; וְהַאי תַּנָּא דְּאָמַר "שֶׁכְּבָר הוֹדֵיתָ", סָבַר: מוֹדֶה בְּקֶנֶס וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ עֵדִים – פָּטוּר? לָא; דְּכוּלֵי עָלְמָא, מוֹדֶה בְּקֶנֶס וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ עֵדִים – פָּטוּר; וּבְהָא קָמִיפַּלְגִי – הַאי תַּנָּא דְּאָמַר "שֶׁכְּבָר אֵין לְךָ עֵדִים", סָבַר: חוֹשׁ לְבֵית דִּין הָוֶה. וְהָךְ תַּנָּא דְּאָמַר "שֶׁכְּבָר הוֹדֵיתָ", סָבַר: בְּבֵית דִּין הָוֶה. אִיתְּמַר: מוֹדֶה בְּקֶנֶס, וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ עֵדִים – רַב אָמַר: פָּטוּר, וּשְׁמוּאֵל אָמַר: חַיָּיב. אָמַר רָבָא בַּר אֲהִילַאי: מַאי טַעְמָא דְּרַב? "אִם הִמָּצֵא" – בְּעֵדִים, "תִּמָּצֵא" – בְּדַיָּנִין; פָּרַט לְמַרְשִׁיעַ אֶת עַצְמוֹ. לְמָה לִי? מֵ"אֲשֶׁר יַרְשִׁיעֻן" נָפְקָא! אֶלָּא שְׁמַע מִינַּהּ, מוֹדֶה בְּקֶנֶס וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ עֵדִים – פָּטוּר! וּשְׁמוּאֵל אָמַר לָךְ: הָהוּא מִבְּעֵי לֵיהּ לְגַנֵּב עַצְמוֹ, כְּדְתָנָא דְּבֵי חִזְקִיָּה. אִיתִיבֵיהּ רַב לִשְׁמוּאֵל: רָאָה עֵדִים שֶׁמְּמַשְׁמְשִׁים וּבָאִים, וְאָמַר: "גָּנַבְתִּי, אֲבָל לֹא טָבַחְתִּי וְלֹא מָכַרְתִּי" – אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא קֶרֶן! אָמַר לֵיהּ: הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן – כְּגוֹן שֶׁחָזְרוּ עֵדִים לַאֲחוֹרֵיהֶם. וְהָא מִדְּתָנֵי סֵיפָא, רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: יְבוֹאוּ עֵדִים וְיָעִידוּ; מִכְּלָל דְּתַנָּא קַמָּא סָבַר: לָא! (א)אָמַר לֵיהּ שְׁמוּאֵל: לָאו אֵיכָּא רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן דְּקָאֵי כְּוָותֵיהּ? אָנָא דַּאֲמָרִי – כְּרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן. לִשְׁמוּאֵל וַדַּאי תַּנָּאֵי הִיא; לְרַב מִי לֵימָא תַּנָּאֵי הִיא? אָמַר לְךָ רַב: אָנָא דַּאֲמָרִי – אֲפִילּוּ לְרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן; עַד כָּאן לָא קָאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן הָתָם, אֶלָּא מִשּׁוּם דְּקָא מוֹדֵי מֵחֲמַת בִּיעָתוּתָא דְּעֵדִים; אֲבָל הָכָא, דְּמוֹדֶה מֵעַצְמוֹ – אֲפִילּוּ רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן מוֹדֶה. (א)אָמַר רַב הַמְנוּנָא: מִסְתַּבְּרָא מִילְּתֵיהּ דְּרַב בְּאוֹמֵר "גָּנַבְתִּי", וּבָאוּ עֵדִים שֶׁגָּנַב – פָּטוּר: שֶׁהֲרֵי חִיֵּב עַצְמוֹ בְּקֶרֶן. אֲבָל אָמַר "לֹא גָּנַבְתִּי", וּבָאוּ עֵדִים שֶׁגָּנַב, וְחָזַר וְאָמַר "טָבַחְתִּי וּמָכַרְתִּי", וּבָאוּ עֵדִים שֶׁטָּבַח וּמָכַר – חַיָּיב, שֶׁהֲרֵי פָּטַר עַצְמוֹ מִכְּלוּם. אָמַר רָבָא: קַמִיפַּלְגִי רַב וּשְׁמוּאֵל בְּהָא: רַב סָבַר: חוֹשׁ לְבֵית דִּין הָוֶה, וְקָאָמַר לֵיהּ רַב חִסְדָּא לְרַב הוּנָא – וְלָא קָא מְשַׁנֵּי לֵיהּ. (ב)אִיתְּמַר נָמֵי, אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: "גָּנַבְתִּי", וּבָאוּ עֵדִים שֶׁגָּנַב – פָּטוּר, שֶׁהֲרֵי חִיֵּב עַצְמוֹ בְּקֶרֶן. אֲבָל אָמַר "לֹא גָּנַבְתִּי", וּבָאוּ עֵדִים שֶׁגָּנַב, וְחָזַר וְאָמַר "טָבַחְתִּי וּמָכַרְתִּי", וּבָאוּ עֵדִים שֶׁטָּבַח וּמָכַר – חַיָּיב, שֶׁהֲרֵי פָּטַר עַצְמוֹ מִכְּלוּם. (ב)אָמַר רַב אָשֵׁי: מַתְנִיתִין וּבָרַיְיתָא נָמֵי דַּיְקָא; מַתְנִיתִין – דְּתָנַן: גָּנַב עַל פִּי שְׁנַיִם, וְטָבַח וּמָכַר עַל פִּי עֵד אֶחָד אוֹ עַל פִּי עַצְמוֹ – מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל, וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. (ג)לְמָה לִי דְּתָנֵי גָּנַב עַל פִּי שְׁנַיִם? לֵיתְנֵי: גָּנַב וְטָבַח [וּמָכַר] עַל פִּי עֵד אֶחָד אוֹ עַל פִּי עַצְמוֹ – אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא הַקֶּרֶן!

אֶלָּא

עין משפט
נר מצוה

א מיי׳ פכ״א מהלכ׳ עדות הל׳ ו:
ב מיי׳ פכ׳ מהלכ׳ עדות הל׳ ז:
ג מיי׳ פב׳ מהלכ׳ רוצח ושמירת נפש הל׳ ט, סמג לאוין קסא:

בָּרַיְתָא דְּתַנְיָא רֵאשׁ עֵדִים כו' תְּמַהּ דְּאַמַּאי לֹא הֲבִיא מַתְנִיתִין דְּפֶרֶק בָּתְרָא דִּשְׁבוּעוֹת (דף מט. וְשָׁם) דְּלָעֵיל וַדַּאי נִיחָא שֶׁמַּבִּיא בָּרַיְתָא לְפִי שֶׁצָּרִיךְ לְדַקְדֵּק מִסֵּיפָא דר"א בַּר' שִׁמְעוֹן דְּלָא מִתְנֵיָא. בְּמַתְנִי' דִּשְׁבוּעוֹת אֲבָל הָכָא אֵין צָרִיךְ לְדַקְדֵּק כְּלָל מִסֵּיפָא וי"ל דְּאַמַּתְנִי' דִּשְׁבוּעוֹת יָדַע שֶׁפִּיר דְּאֵיכָּא לְדַחוּיֵי דְּהֵיא גּוּפַהּ קמ"ל כְּדְקָאָמַר בְּסָמוּךְ אֲבָל בָּרַיְתָא שְׁמוֹסֶפֶת עַל הַמִּשְׁנָה סָבוּר דקמ"ל דְּהוֹדָאָה דְּטָבִיחָה לָאו הוֹדָאָה הִיא:

מסורת הש״ס

א סוטה ב.; משנה סוטה; סנהדרין פח.; במדבר רבה ב לעיל עג.
ג סנהדרין מא.; סנהדרין עח.; פסחים יב.

תורה אור השלם

כִּי יִגַּב־אִישׁ שׁוֹר אוֹ־שֶׂה וּשְׁבָחוֹ אוֹ מְכָרוֹ חֲמִשָּׁה בָקָר יְשַׁלֵּם תַּחַת הַשּׁוֹר וְאַרְבַּע־צֹאן תַּחַת הַשֶּׂה [שמות כא, לז]

(א)אֶלָּא לָאו הָא קָא מַשְׁמַע לַן: גָּנַב עַל פִּי שְׁנַיִם וְטָבַח עַל פִּי עֵד אֶחָד אוֹ עַל פִּי עַצְמוֹ – הוּא דְּלָא מְחַיֵּיב עַצְמוֹ בְּקֶרֶן, הוּא דְּאָמְרִינַן עַל פִּי עַצְמוֹ דּוּמְיָא דְּעַל פִּי עֵד אֶחָד; מָה עַל פִּי עֵד אֶחָד – כִּי אָתֵי עֵד אֶחָד מִצְטָרֵף בַּהֲדֵיהּ, מְחַיֵּיב; עַל פִּי עַצְמוֹ נָמֵי – כִּי אָתוּ עֵדִים, מְחַיֵּיב. אֲבָל גָּנַב וְטָבַח וּמְכָר עַל פִּי עֵד אֶחָד אוֹ עַל פִּי עַצְמוֹ – דְּחַיֵּיב עַצְמוֹ בְּקֶרֶן, לָא אָמְרִינַן עַל פִּי עַצְמוֹ דּוּמְיָא דְּעַל פִּי עֵד אֶחָד. בָּרַיְתָא – דְּתַנְיָא: רֵאשׁ עֵדִים שֶׁמְּמַשְׁמְשִׁין וּבָאִין, וְאָמַר: ״גְּנַבְתִּי, אֲבָל לֹא טְבַחְתִּי וְלֹא מְכַרְתִּי״ – אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא קֶרֶן. לָמָּה לִי לְמִיתְנֵא: ״וְאָמַר גְּנַבְתִּי אֲבָל לֹא טְבַחְתִּי וְלֹא מְכַרְתִּי״? נִיתְנֵי: ״אוֹ גְּנַבְתִּי אוֹ טְבַחְתִּי וּמְכַרְתִּי״! אֶלָּא הָא קָא מַשְׁמַע לַן: טַעְמָא דְּאָמַר ״גְּנַבְתִּי״ הוּא דְּחַיֵּיב עַצְמוֹ בְּקֶרֶן – דְּפָטוּר; אֲבָל אָמַר ״לֹא גְּנַבְתִּי״ וּבָאוּ עֵדִים שֶׁגָּנַב, וְחָזַר וְאָמַר ״טְבַחְתִּי וּמְכַרְתִּי״ וּבָאוּ עֵדִים שֶׁטָּבַח וּמָכַר, דְּלֹא חַיֵּיב עַצְמוֹ בְּקֶרֶן – חַיָּיב. אַלְמָא הוֹדָאָה דְּטְבִיחָה לָאו הוֹדָאָה הִיא! אָמְרִי: לָא, הִיא גּוּפַהּ קָא מַשְׁמַע לַן – דְּכֵיוָן דְּאָמַר: ״גְּנַבְתִּי״; אַף עַל גַּב דְּאָמַר ״לֹא טְבַחְתִּי וְלֹא מְכַרְתִּי״, וּבָאוּ עֵדִים שֶׁטָּבַח וּמָכַר – פָּטוּר. מַאי טַעְמָא? תַּשְׁלוּמֵי (אַרְבַּע) חֲמִשָּׁה אְמַר רַחֲמָנָא, וְלֹא תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וְלֹא תַּשְׁלוּמֵי שְׁלֹשָׁה. א(ב)לֵימָא כְּתַנָּאֵי – הֵיוּ שְׁנַיִם מְעִידִין שֶׁגָּנַב, וְהֵיוּ שְׁנַיִם מְעִידִים אוֹתוֹ שֶׁטָּבַח וּמָכַר; הוּזַמּוּ עֵדֵי גְּנֵיבָה – עֵדוּת שֶׁבָּטְלָה מִקְצָתָהּ בָּטְלָה כּוּלָּהּ. הוּזַמּוּ עֵדֵי טְבִיחָה – הוּא מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כָּפֶל, וְהֵן מְשַׁלְּמִין תַּשְׁלוּמֵי שְׁלֹשָׁה. מִשּׁוּם סוֹמְכוֹס אָמְרוּ: הֵן מְשַׁלְּמִין תַּשְׁלוּמֵי כָּפֶל, וְהוּא מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי שְׁלֹשָׁה לַפֶּר וּשְׁנַיִם לָאַיִל. אַהֵיא קָאֵי סוֹמְכוֹס? אִילֵימָא אֲרֵישָׁא – לֵית לֵיהּ לְסוֹמְכוֹס עֵדוּת שֶׁבָּטְלָה מִקְצָתָהּ בָּטְלָה כּוּלָּהּ? וְאֶלָּא אַסֵּיפָא – שַׁפִּיר קָאָמְרִי רַבָּנַן: הוּא מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כָּפֶל, וְהֵם מְשַׁלְּמִין תַּשְׁלוּמֵי שְׁלֹשָׁה! אֶלָּא מִילְּתָא אַחֲרִיתִי אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ – כְּגוֹן דְּאָתוּ בֵּי תְּרֵי אָמְרִי לֵיהּ ״גְּנַבְתָּ״; אָמַר לְהוּ: ״אֵין, גְּנַבְתִּי וְטָבַחְתִּי וּמְכַרְתִּי, מִיהוּ לֹא בִּפְנֵיכֶם גְּנַבְתִּי״, וְאָזְמִינְהוּ – דְּלָא בְּאַפַּיְיהוּ גְּנַב; וְאָזְיֵיתִי בַּעַל הַבַּיִת סָהֲדֵי וְאָזְמִינְהוּ דְּעַל פִּי עֵדִים טְבִיחָה וּמָכַר. וּבְהוֹדָאַת טְבִיחָה קָמִיפַּלְגִי – דְּרַבָּנַן סָבְרִי: אַף עַל גַּב דְּהוֹדָאָה דְּגַנָּיבָה מֻחְמֶּמֶת עֵדִים הוּא דְּקָא מוֹדֶה, הוֹדָאָה דְּטְבִיחָה הוֹדָאָה הִיא, וּפָטוּר. וְסוֹמְכוֹס סָבַר: כֵּיוָן דְּהוֹדָאָה דְּגַנָּיבָה מֻחְמֶּמֶת עֵדִים הוּא דְּקָא מוֹדֶה, דְּטְבִיחָה לָאו הוֹדָאָה. וְהָנָךְ עֵדִים קַמָּאֵי דְּאַזְמִינְהוּ – מְשַׁלְּמִין תַּשְׁלוּמֵי כָּפֶל; וְהוּא מְשַׁלֵּם שְׁלֹשָׁה לַפֶּר וּשְׁנַיִם לָאַיִל. אָמַר רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב אִיקָא: לָא; דִּכְווֹתֵי עָלְמָא – הוֹדָאָה דְּטְבִיחָה לָאו הוֹדָאָה הִיא; אֶלָּא בְּעֵדוּת שֶׁאִי אַתָּה יָכוֹל לְהָזִימָהּ קָמִיפַּלְגִי – כְּגוֹן דְּאָתוּ סָהֲדֵי וְאָמְרִי לֵיהּ: ״גְּנַבְתָּ״, וְאָמַר לְהוּ: ״גְּנַבְתִּי וְטָבַחְתִּי וּמְכַרְתִּי, מִיהוּ לֹא בִּפְנֵיכֶם גְּנַבְתִּי אֶלָּא בִּפְנֵי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי״; וְאָזְיֵיתִי סָהֲדֵי וְאָזְמִינְהוּ – דְּלָא בְּאַפַּיְיהוּ גְּנַב; וַאֲתוֹ פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי וְאָזְמִינְהוּ בֵּיהּ דְּגָנַב וְטָבַח וּמָכַר. ב(ג)וּבְהָא קָמִיפַּלְגִי – דְּרַבָּנַן סָבְרִי הָוְיָא לַהּ עֵדוּת שֶׁאִי אַתָּה יָכוֹל לַהֲזִימָהּ, וְכָל עֵדוּת שֶׁאִי אַתָּה יָכוֹל לַהֲזִימָהּ – לָא הָוְיָא עֵדוּת. וְסוֹמְכוֹס סָבַר: עֵדוּת שֶׁאִי אַתָּה יָכוֹל לַהֲזִימָהּ – הָוְיָא עֵדוּת. ג(ד)וְהָא קָיְימָא לַן דְּעֵדוּת שֶׁאִי אַתָּה יָכוֹל לַהֲזִימָהּ לָא הָוְיָא עֵדוּת! הָנֵי מִילֵּי הֵיכָא דְּלָא יָדְעִי בְּאֵיזֶה יוֹם בְּאֵיזֶה שָׁעָה – דְּלֵיכָא לְעֵדוּת כְּלָל; אֲבָל הָכָא – סַיּוּעֵי הוּא דְּקָא מְסַיְּיעִי לֵיהּ. אָמַר מָר: הֵן מְשַׁלְּמִין תַּשְׁלוּמֵי כָּפֶל. מִדְּקָא מוֹדֶה דְּגַנָּב – קָרֵן בָּעֵי שַׁלּוֹמֵי?! אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר מִשְׁמֵיהּ דְּרַב, תְּנִי:

תַּשְׁלוּם

ה"ג אֶלָּא לָאו הָא קמ"ל גָּנַב עַל פִּי שְׁנַיִם וְטָבַח וּמָכַר ע"פ עַצְמוֹ אוֹ ע"פ אֶחָד דְּלֹא חַיֵּב עַצְמוֹ בְּקֶרֶן הוּא דְּאָמְרִינַן ע"פ עַצְמוֹ כו' כְּלוֹמַר בְּכִי הַאי גַּוְנָא הוּא דְּאָמַר דָּוִיכְוָא דַּעַד אֶחָד לְחַיְּבֵהּ כִּי הַדַּר אָתוּ סָהֲדֵי אַבָּל הֵיכָא דְּגָנְבָה עַצְמוֹ מוֹדָה לֹא אָמְרִינַן דָּוִיכְוָא דְּעַד אֶחָד: נִתְנֵי גָּנַבְתִּי אוֹ שָׁאָמַר טָבַחְתִּי וּמָכַרְתִּי פָּטוּר מִתַּשְׁלוּמֵי ד' וַה' וְשָׁמְעִינַן מִנֵּהּ תַּרְתֵּי דאע"ג דְּלֹא הוֹדָה אֶלָּא אִטְּבִיחָה וּפְטַר עַצְמוֹ מִכָּלוּם הָוְיָא הוֹדָאָה אֶלָּא מִדְּלָא תָּנֵי הָכִי ש"מ טַעְמָא דְּאָמַר גְּנַבְתִּי כו': אֶלָּא לָאו עַל כָּרְחָיךְ מִלְּתָא אַחֲרִיתִי אָמוּר רַבָּנַן דְּקָאֵי סוֹמְכוֹס עָלָּהּ וְלֹא מַשְׁכַּחַת דְּתַקּוּ מִלְּתָא דְּסוֹמְכוֹס אַתְּנָא קַמָּא שַׁפִּיר אֶלָּא הָכִי קָאָמַר דְּאָתוּ כו': הֵיכָא דְּאָמְרִי לֹא יָדְעִינַן בְּאֵיזוֹ יוֹם בְּאֵיזוֹ שָׁעָה דְּאֵיכָא לְמֵימַר דְּלְהֵכִי עָבְדִי דְּמִסְתְּפִי דְּלָא לֵיתוּ סָהֲדֵי דִּלְמֵימְנְהוּ וַהֲלֹא בְּאוֹתָהּ שָׁעָה עִמָּנוּ הָיִיתֶם וְעֵדִים שֶׁקָּרָנִים הֵם: לֵימָא כְּתַנָּאֵי הוֹדָה דְּטְבִיחָה אִי הוֹדָאָה הָוְיָא בְּלֹא הוֹדָאָה דְּגַנָּבָה דְּלָא מְחַיֵּב עַצְמוֹ בְּקֶרֶן לְפָטְרוֹ אִם בָּאוּ עֵדִים אוֹ לֹא: בְּטָלָה כַּלָּהּ דְּכֵיוָן דְּלָא גָּנַב לֹא טָבַח וְהָרִאשׁוֹנִים מְשַׁלְּמִין כָּפֶל וְהוּא פָּטוּר וְהָאַחֲרוֹנִים פְּטוּרִין: הוּזְמוּ עֵדֵי טְבִיחָה וְלֹא עֵדֵי גְּנֵבָה: וְהֵן מְשַׁלְּמִין תַּשְׁלוּמֵי שְׁלֹשָׁה לְגַנָּב: אֵלֵימָא אֲרֵישָׁא דְּהוּזְמוּ עֵדֵי גְּנֵבָה וְקָאָמַר סוֹמְכוֹס הֵן מְשַׁלְּמִין כָּפֶל בִּשְׁבִילוֹ לַבְּעָלִים כְּמִשְׁפָּטוֹ וְהוּא מְשַׁלֵּם שְׁלֹשָׁה מִשּׁוּם טְבִיחָה דְּעֵדֵי טְבִיחָה לֹא הוּזְמוּ: וְלֵית לֵיהּ לְסוֹמְכוֹס כו' הָא וַדַּאי כֵּיוָן דְּלֹא גָּנַב לֹא טָבַח: אֶלָּא לָאו עַל כָּרְחָיךְ מִלְּתָא אַחֲרִיתִי אָמוּר רַבָּנַן דְּקָאֵי סוֹמְכוֹס עָלָּהּ וְלֹא מַשְׁכַּחַת דְּתַקּוּ מִלְּתָא דְּסוֹמְכוֹס אַתְּנָא קַמָּא שַׁפִּיר אֶלָּא הָכִי קָאָמַר דְּאָתוּ כו': אֵין גָּנַבְתִּי וְהַךְ הוֹדָאָה דְּגָנַב לָאו הוֹדָאָה הִיא דְּהָא מַחֲמַת הֲנֵי עֵדִים דְּקָאָמְרִי לֵיהּ גָּנַבְתָּ הוּא דְּמוֹדֶה אֲבָל הוֹדָאָה דְּטְבִיחָה וּמְכִירָה לָאו מֻחְמֶּמֶת בִּיעָתוּתֵיהּ אוֹדֵי דְּהָא לֹא אָמְרִי לֵיהּ [טָבַחְתָּ] אֶלָּא גָּנַבְתָּ: וְאִיתֵי בַּעַל הַבַּיִת סָהֲדֵי אַחֲרָנֵי וְטָבַח וּמָכַר וְקָאָמְרִי רַבָּנַן דְּהֵן מְשַׁלְּמִין תַּשְׁלוּמֵי כָּפֶל לַגַּנָּב וְהַגַּנָּב לַבְּעָלִים וְהוּא פָּטוּר מד' וַה' דְּהָא אוֹדֵי אַטְּבִיחָה וְהוֹדָאָה הִיא וְאע"ג דְּאִיתֵי בַּעַל הַבַּיִת סָהֲדֵי דְּגָנַב פָּטוּר דְּהוֹדָאָה גְּמוּרָה הִיא אַף ע"פ שֶׁלֹּא חִיֵּב עַצְמוֹ בְּקֶרֶן וְקָאָמַר לְהוּ סוֹמְכוֹס הֵן מְשַׁלְּמִין כָּפֶל וְהוּא מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי שְׁלֹשָׁה דְּהוֹדָאָה דְּטְבִיחָה לָאו הוֹדָאָה הִיא שֶׁהֲרֵי פָּטַר עַצְמוֹ מִכָּלוּם: רַבָּנַן סְבְרִי אע"ג דְּגַנָּבָה מֻחְמֶּמֶת עֵדִים קָא מוֹדֶה וְאֵינָהּ הוֹדָאָה וְחִיֵּב לְשַׁלֵּם לְבַעֲלָם אוֹתוֹ כָּפֶל שֶׁנּוֹטֵל מֵאֵלּוּ: הוֹדָאָה דְּטְבִיחָה דְּלָאו מֻחְמֶּמֶת בִּיעָתוּתָא אוֹדֵי מִיהָא הוֹדָאָה הִיא וּפָטוּר מד' וַה' אע"ג דְּפָטַר עַצְמוֹ מִכְּלוּם בְּהוֹדָאָה זוֹ דְּהָא הוֹדָאָה שְׁנָגְנְבָתִי כְּמַאן דְּאָמַר לֹא גְּנַבְתִּי דְּמֻחְמֶּמֶת קַמָּאֵי אוֹדֵי וּמָה דְּמֻחְמֶּמֶת בְּקֶרֶן וְכָל מְשׁוּם עֵדוּת הָאַחֲרוֹנִים הוּא וְלָאו מְשׁוּם הוֹדָאָתוֹ: לֹא דְּכֻלֵּי עָלְמָא הוֹדָאָה דְּטְבִיחָה בְּלֹא הוֹדָאָה דְּגְנֵבָה לָאו כְּלוּם הִיא לְפָטְרוֹ בְּמָקוֹם עֵדִים כְּרַבִּי יוֹחָנָן וְאִי הֲנֵי סָהֲדֵי בָּתְרָאֵי סָהֲדוּתָא מְעַלְּיוּתָא הָוְיָא לָא הֲוֵי פָּטְרֵי לֵיהּ רַבָּנַן אֶלָּא הָכָא בְּעֵדוּת שֶׁאִי אַתָּה יָכוֹל לַהֲזִמָּהּ עָסְקִינַן וּכְגוֹן דְּהֲנֵי עֵדִים אַחֲרוֹנִים הַכְּשֵׁרִים שֶׁהֵבִיא בַּעַל הַבַּיִת לְהַעִיד שֶׁגָּנַב וְטָבַח וּמָכַר עַל פִּי הַגַּנָּב הֲבֵיאָם שֶׁאָמַר בְּבֵית דִּין בְּפָנַי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי גְּנַבְתִּי כְּדִמְפָרֵשׁ וְאָזַל וְאַתּוּ פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי כו': רַבָּנַן פְּטְרֵי לֵיהּ לְגַנָּב מֵאַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה אֶלָּא מְשַׁלֵּם לְבָעֲלִים קֶרֶן לְבַדּוֹ וְהוּא נוֹטֵל כָּפֶל מִן הָרִאשׁוֹנִים שֶׁרָצוּ לְהַפְסִידוֹ כָּפֶל וּקְנָסָא לֹא מְשַׁלֵּם מַאי טַעְמָא

דְּהָנֵי סָהֲדֵי בָּתְרָאֵי אֵינָן עֵדִים דְּאִינָהּ יָכוֹל לַהֲזִמָּם וּלְקֻלָּם בְּעֵדוּת זוֹ דִּין הַזָּמָה שֶׁהֲרֵי הוּא הוֹדָה תְּחִלָּה שֶׁבְּפָנֵיהֶם גָּנַב וְעַל פִּיו בָּאוּ לְהַעִיד וְלָאו עֵדוּת הִיא הִלְכָךְ אַמַּאי מְחַיְּבַת לֵיהּ אֲהוֹדָאַת פִּיו עַל פִּי עַצְמוֹ לֹא יְשַׁלֵּם קֶנֶס וְאַהָא מִלְּתָא קָאֵי סוֹמְכוֹס וְסָבַר עֵדוּת שֶׁאִי אַתָּה יָכוֹל לַהֲזִמָּהּ עֵדוּת הִיא וְעֵדִים הַמּוּזָמִין מְשַׁלְּמִין תַּשְׁלוּמֵי כָּפֶל לִבְעָלִים בְּמָקוֹם גַּנָּב וְהוּא מְשַׁלֵּם שְׁלֹשָׁה לְפִי שֶׁהֵם הֵעִידוּ עֵדוּת: הֲנֵי מִילֵּי דְּלָא הָוְיָא עֵדוּת: אֲבָל הָכָא דְּהָא דַּאֲיָן אַתָּה יָכוֹל לְהַזִּמָּהּ מִשּׁוּם דְּקוּשְׁטָא קָא מְסָהֲדֵי מִכָּל שֶׁכֵּן דְּעֵדוּתָן עֵדוּת דְּסַיְּעֵי קָא מְסַיְּעֵי לְהוּ הִלְכָךְ הֲרֵי רֹאשׁוֹנִים שֶׁהוּזְמוּ מְשַׁלְּמִים בְּשִׁבְילוֹ כָּפֶל וְהוּא מְשַׁלֵּם שְׁלֹשָׁה לְתַשְׁלוּמֵי חֲמִשָּׁה דְּפַר וּשְׁנַיִם לְאַיִל דְּעֵדוּת אִיכָּא וְהוֹדָאָה לֵיכָּא דְּהוֹדָאָה דְּגְנֵבָה מַחֲמַת בִּיעָתוּתָא דְּקָמְאֵי אוֹדֵי וְהוֹדָאָה דְּטְבִיחָה פּוֹטֵר עַצְמוֹ מִכְּלוּם הָוֵה: תַּשְׁלוּמֵי כָּפֶל אָמַר סוֹמְכוֹס בְּכִי הַאי גַּוְנָא דְּקָמְאֵי מְשַׁלְּמִין כָּפֶל וְכָפֶל וְאַמַּאי כֵּיוָן דְּקָא מוֹדֶי וְאָמַר גְּנַבְתִּי אֵיהוּ קֶרֶן קָא בָּעֵי לְשַׁלּוֹמֵי דְּבִשְׁלָמָא קְנָסָא דְּכָפֶל הָוֵי קָא בָּעֵי לְמִיפְטַר בְּעֵדוּת שֶׁקֶר דִּידְהוּ דַּאֲכַתִּי לֹא עָמַד בַּדִּין וְאֵיכָּא לְמֵימַר דְּמוֹדֶה וּמִפְטַר אֶלָּא קֶרֶן הוּא מְחַיֵּב וְקָאֵי וְלָא מַפְסְדֵי לֵיהּ מִידֵי:

מסורת הש"ס

א מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי ב לקמן עט. ג זבחים קיד:; פסחים צ. ד לעיל סח: ה חולין פא.; חולין פ:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה שחישה וכו' דלאחר מיתה לא חשיב מום. עי' ברש"י ריש מעילה ד"ה כמאן דחנקינון:

תורה אור השלם

כִּי־יִתֵּן אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ כֶּסֶף אוֹ־כֵלִים לִשְׁמֹר וְנִגַּב מִבֵּית הָאִישׁ אִם־יִמָּצֵא הַגַּנָּב יְשַׁלֵּם שְׁנָיִם [שמות כב, ו]

תַּשְׁלוּם דְּכֻלָּא וּלְעֵיל (בָּבָא קַמָּא דף סח:) דְּמוּקֵי רֵישׁ לָקִישׁ מַתְנִי' דְּגָנַב וְהִקְדִּישׁ וְאַחַ"כ טָבַח מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֻּלָּא כְּשֶׁהִקְדִּישׁ בָּעֲלִים בְּיָד גַּנָּב צָרִיךְ לוֹמַר נָמֵי תַּשְׁלוּם דְּכֻלָּא: **אֶלָּא** אַהֶקְדֵּשׁ לְחַיֵּב כַּלָּה הַךְ סוּגְיָא כַּר' יוֹחָנָן וּדְלֹא כְּרֵישׁ לָקִישׁ דְּמוּקֵי לַהּ לְעֵיל (בָּבָא קַמָּא דַּף סח:) כְּשֶׁהִקְדִּישׁוֹ בָּעֲלִים בְּיַד גַּנָּב: **וְהַשְׁתָּא** תּוֹרָא דְּשַׁמְעוֹן וְהָא דְּאָמַר לְקַמָּן גָּנַב וְהִקְדִּישׁ חַיָּב ד' וְה' דְּהָוֵי כְּמוֹכְרוֹ לְהֶדְיוֹט הָיְנוּ בְּקָדְשֵׁי בֶּדֶק הַבַּיִת דְּלָא מַקְּרוּ עַל שֵׁם בָּעֲלִים וְקָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ אוֹמַר ר"י אע"ג דְּמַקְּרוּ עַל שֵׁם בָּעֲלִים וְלֹא הָוֵי הֶקְדֵּשׁ כְּמִכִּירָה מ"מ לָמָּ"ד יֵאוּשׁ לָא קָנֵי חָשִׁיב כְּיֵאוּשׁ וְשִׁנּוּי רְשׁוּת לְעִנְיַן דְּחָל הֶקְדֵּשׁ אַחַר יֵאוּשׁ כִּדְמַשְׁמַע לְעֵיל (בָּבָא קַמָּא דַּף סו:) דְּבָעֵי לְאוֹכוֹחֵי אַבַּיֵי לְרַבָּה דְּיֵאוּשׁ לָא קָנֵי מִקַּרְבָּנוֹ וְלֹא הַגָּזוּל וַאֲפִלּוּ הָכִי אָמַר שָׁם דְּחָל הֶקְדֵּשׁ אע"ג דְּאַכַּתִּי לָא אַסִּיק אַדַּעְתַּהּ דְּהָוֵי יֵאוּשׁ וְשִׁנּוּי הַשֵּׁם אֶלָּא מִשּׁוּם דְּהָוֵי יֵאוּשׁ וְשִׁנּוּי רְשׁוּת: **וְרַבִּי** שִׁמְעוֹן הָא אָמַר שְׁחִיטָה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לֹא שְׁמָהּ שְׁחִיטָה הָא לֹא אִצְטְרִיךְ אֶלָּא מִשּׁוּם מ"ד אֵין לְשְׁחִיטָה אֶלָּא לְבַסּוֹף דְּלָמָ"ד דְּיֶשְׁנָהּ לְשְׁחִיטָה מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף מְצֵי לְמִפְרַךְ אֲפִילּוּ סָבַר ר"ש שְׁחִיטָה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה שְׁמָהּ שְׁחִיטָה אֲמַאי חָשִׁיב אַשְׁחוּטֵי חוּץ ד' וְה' מִכִּי שָׁחַט בֵּהּ פָּרְתָא אֲסָרָהּ וְאִידָךְ לָאו דְּמָרָהּ קָטָבַח: **שְׁחִיטָה** שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה הִיא וְלֹא שְׁמָהּ שְׁחִיטָה לְגַבֵּי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה דְּגָמַר מִוְּטִבַּח טָבַח וְהָכֵן בַּר מִלְּגַבֵּי לָאו דְּשָׁחוּטֵי חוּץ דְּבָהֲכִי חָשִׁיב רַחֲמָנָא וא"ת וַאֲמַאי חָשִׁיב לַהּ שְׁחִיטָה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה הָא יָכוֹל לְפָדוֹת בְּשָׁעַת פְּרִכּוּס דְּבַר הָעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה הִיא כִּדְאָמְרִינַן בפ"ב דְּחֻלִּין (דף ל.) וְאֵין לְךָ מוּם גָּדוֹל יוֹתֵר מִשְּׁחִיטָה וְאֵין סְבָרָא לוֹמַר דִּלְפִי שֶׁנִּפְסָל שׁוּב אֵין לוֹ פְּדְיוֹן דְּבִשְׁלָמָא פָּסוּל שֶׁהוּא בְּשָׁרְפָה כְּגוֹן פִּגּוּל אֵין לוֹ פְּדְיָה מִשּׁוּם דְּמִצְוָה לְשָׁרְפוֹ כִּדְאָמְרִינַן בְּפֶרֶק כָּל שָׁעָה (פְּסָחִים ד' כד.) כֹּל שֶׁבְּקֹדֶשׁ פָּסוּל בָּאֵשׁ יִשָּׂרֵף אֲבָל שְׁחִיטַת חוּץ אֵינָהּ בְּשָׂרְפָה אֶלָּא בִּקְבוּרָה כִּדְאָמְרִינַן בְּפֶרֶק עַד כַּמָּה (כְּכוֹרוֹת דַּף כח.) מִי שֶׁאֵינוֹ מַמְחֶה וְרָאָה אֶת הַבָּכוֹר וְנִשְׁחַט עַל פִּיו הֲרֵי זֶה יִקָּבֵר וּמִיהוּ לְדִבְרֵי הַמְפָרֵשׁ דְּלָא חָשִׁיב הַמְפָרֵכָסָת כְּחַיָּה. אֶלָּא כְּגוֹן יִשְׂרָאֵל בְּטֻמְאָה וְנִכְרֵי בְּטָהוֹרָה דְּלָאו שְׁחִיטָה הִיא דַּהֲהִיא דְּשָׁחַט בָּהּ שְׁנַיִם אוֹ רֹב שְׁנַיִם וַעֲדַיִן ' מְפָרְכָסָת הֲרֵי הִיא כְּחַיָּה דבפ"ב דְּחֻלִּין (ד' ל: וְשָׁם) אֵין מִשְׁנָה בְּשׁוּם מָקוֹם אֶלָּא הַיְנוּ הַהִיא דְּהַעוֹר וְהַרֹּטֶב (שָׁם ד' קכא.) דְּשׁוֹנִים יִשְׂרָאֵל בְּטֻמְאָה כו' אֲבָל הֵיכָא דְּשְׁחָטָהּ כְּתִקּוּנָהּ לָא חָשִׁיב מְפָרְכָסָת כָּחַיָּה מִתְיַשֵּׁב כָּאן דְּשְׁחִיטַת חוּץ לָאו בַּת פְּדְיָה הִיא כְּיָון דְּשְׁחִיטָה גְּמוּרָה הִיא לְהוֹצִיא מִידֵי נְבֵלָה וְגַם לְהַתִּירָהּ בַּאֲכִילָה אִם הָיָה לָהּ פְּדְיוֹן דְּהָכָא אִלְּבָּא דר"ש קָיְמִי דְּבֵין רַבִּי יוֹחָנָן וּבֵין ר"ל מוֹדוֹ דְּקָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ לר"ש הָיוּ בְּכְלַל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה כִּדְאָמְרִינַן בְּפֶרֶק בָּתְרָא דְּתָמּוּרָה (ד' לב:) וְלָא פְּלִיגִי אֶלָּא אַלִּיבָּא דְּרַבָּנַן דְּקָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ לֹא הָוֵי בְּכְלַל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה כִּדְאָמַר הָתָם דְּלָא מִשְׁתָּמִיט בְּשׁוּם מָקוֹם לְשׁוּם תַּנָּא שֶׁיִּהְיוּ נִפְדִּין וְדַחַק לוֹמַר דְּמִדְּרַבָּנַן הוּא דְּאֵין נִפְדִּין לְפִי שֶׁעֲשָׂה מוּם זֶה בְּיָדַיִם כְּשֶׁאַר מֵטִיל מוּם שֶׁאֵין נִשְׁחָט וְנִתָּר עַל יְדֵי אוֹתוֹ מוּם וי"ל דְּמוּם שֶׁהוּא מֵחַיִּים חָשִׁיב מוּם לְפְדוֹת עַל יָדוֹ אֲבָל מוּם דְּלְאַחַר מִיתָה לָא חָשִׁיב מוּם כְּדְתַנְיָא בְּסוֹף תְּמוּרָה (לג.) בְּהֶדְיָא מֵתוּ תְּמִימִים יִקָּבְרוּ בַּעֲלֵי מוּמִים יִפְּדוּ דְּלָא בָּעֵי הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה וַאֲפִלּוּ הָכִי תְּמִימִים יִקָּבְרוּ: **שֶׁלֹּא** לְשֵׁם בַּעֲלֵיהֶן וה"ה שֶׁלֹּא לִשְׁמָן אִי נָמֵי הָהוּא נָמֵי קָרֵי לַהּ שֶׁלֹּא לְשֵׁם בַּעֲלֵיהֶן מִשּׁוּם שֶׁלֹּא עָלוּ לְבַעֲלִים לְשֵׁם חוֹבָה וְנִרְאֶה לוֹ דְּחַק לְהַעֲמִיד בְּנִשְׁפַּךְ הַדָּם וְרַב דִּימִי דְּאוֹקְמָא כְּשֶׁנִּשְׁפַּךְ הַדָּם מִשּׁוּם דְּנִיחָא לֵיהּ לְאוֹקְמָא בְּכָל קָדְשִׁים שֶׁחַיָּב בְּאַחְרָיוּתָן [דְּבָשְׁלָא] לְשֵׁם בַּעֲלֵיהֶן לָא מִתּוֹקְמָא בְּפֶסַח וְחַטָּאת דְּמִפְּסְלִי שֶׁלֹּא לִשְׁמָן:

תַּשְׁלוּם דְּכֻלָּא. (א)גָּנַב וְהִקְדִּישׁ וְאַחַר כָּךְ טָבַח וּמָכַר כּוּ'. אָמְרִי: בִּשְׁלָמָא אַטְּבִיחָה לָא מְחַיַּיב, דְּכִי קָא טָבַח – דְּהֶקְדֵּשׁ קָא טָבַח, וְלָא דְּמָרֵיהּ קָא טָבַח; (ב)**אֶלָּא** אַהֶקְדֵּשׁ – לְיחַיַּיב! מָה לִי מָכְרוֹ לְהֶדְיוֹט, מָה לִי מָכְרוֹ לַשָּׁמַיִם? הָא מַנִּי – רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא, דְּאָמַר: קָדָשִׁים שֶׁחַיָּיב בְּאַחְרָיוּתָן – בְּרְשׁוּתֵיהּ דְּמָרֵיהּ קָיְימִי. הָא מִדְּסֵיפָא רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא, רֵישָׁא לָאו רַבִּי שִׁמְעוֹן! (ג)**אֶלָּא** הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן – בְּקָדָשִׁים קַלִּים, וְאַיְּיבָא דְּרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, דְּאָמַר: קָדָשִׁים קַלִּים – מָמוֹן בְּעָלִים הוּא, וּבְרְשׁוּתֵיהּ קָיְימִי. (ד)**אֶבָל** קָדָשֵׁי קָדָשִׁים מַאי, מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה?! אַדְּתָנֵי רֵישָׁא: גָּנַב וְטָבַח וְאַחַר כָּךְ הִקְדִּישׁ – מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה; לִיפְלוֹג וְלִיתְנֵי בְּדִידַהּ: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים – בְּקָדָשִׁים קַלִּים, אֲבָל בְּקָדָשֵׁי קָדָשִׁים – מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה! אֶלָּא לְעוֹלָם – לָא שָׁנָא קָדָשֵׁי קָדָשִׁים, וְלָא שָׁנָא קָדָשִׁים קַלִּים; וּדְקַשְׁיָא לָךְ: מָה לִי מָכְרוֹ לְהֶדְיוֹט מָה לִי מָכְרוֹ לַשָּׁמַיִם; מָכְרוֹ לְהֶדְיוֹט – מֵעִיקָּרָא תּוֹרָא דְּרָאוּבֵן, וְהַשְׁתָּא תּוֹרָא דִּשְׁמְעוֹן. מָכְרוֹ לַשָּׁמַיִם – מֵעִיקָּרָא תּוֹרָא דְּרָאוּבֵן, וְהַשְׁתָּא תּוֹרָא דְּרָאוּבֵן. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר וְכוּ'. אָמְרִי, נְהִי דְּסָבַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: מָה לִי מָכְרוֹ לְהֶדְיוֹט מָה לִי מָכְרוֹ לַשָּׁמַיִם; אִיפְּכָא מִיבְּעֵי לֵיהּ: קָדָשִׁים שֶׁחַיָּיב בְּאַחְרָיוּתָן – פָּטוּר, דְּאַכַּתִּי לָא נָפַק מֵרְשׁוּתֵיהּ; קָדָשִׁים שֶׁאֵינוֹ חַיָּיב בְּאַחְרָיוּתָן – חַיָּיב, דְּמַפְקִי לֵיהּ מֵרְשׁוּתֵיהּ! אָמְרִי: רַבִּי שִׁמְעוֹן – אַמֵּילְתָא אַחֲרִיתִי קָאֵי, (ה)וְהָכִי קָתָנֵי: אֵין הַגּוֹנֵב אַחַר הַגַּנָּב מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה, וְכֵן גּוֹנֵב הֶקְדֵּשׁ מִבֵּית בָּעָלִים – פָּטוּר. מַאי טַעְמָא? "וְגָנַב מִבֵּית הָאִישׁ" – וְלֹא מִבֵּית הֶקְדֵּשׁ. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: קָדָשִׁים שֶׁחַיָּיב בְּאַחְרָיוּתָן – חַיָּיב. מַאי טַעְמָא? קְרֵינָא בֵּיהּ: "וְגָנַב מִבֵּית הָאִישׁ". וְשֶׁאֵינוֹ חַיָּיב בְּאַחְרָיוּתָן – פָּטוּר, דְּלָא קְרֵינַן בֵּיהּ: "וְגָנַב מִבֵּית הָאִישׁ". (ו)מִכְּדֵי שְׁמִעִינַן לֵיהּ לְרַבִּי שִׁמְעוֹן דְּאָמַר: שְׁחִיטָה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה – לֹא שְׁמָהּ שְׁחִיטָה; קָדָשִׁים נָמֵי שְׁחִיטָה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה הִיא! כִּי אָתָא רַב דִּימִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: בְּשׁוֹחֵט תְּמִימִים מִבְּפָנִים לְשֵׁם בָּעָלִים. וַהֲרֵי חֲזָרָה קֶרֶן לַבְּעָלִים! אָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר אָבִין: בְּשׁוֹחֵט תְּמִימִים בִּפְנִים שֶׁלֹּא לְשֵׁם בָּעָלִים.

וְרֵישׁ

עין משפט נר מצוה

א מיי' פכ' מהל' גניבה הל' א, סמג עשין עא:

וז"ל אָמַר כו'. רֵישׁ לָקִישׁ לָא קַאֵי אַסָּגִיָּא דִּידַן דִּלְדִידֵהּ לָא צָרִיךְ לְמֵימַר דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן קַאֵי אֶמְּחָרִיתִי אֶלָּא לְפִי דְּבָרָיו דְּמוּקֵי מַתְנִיתִין לְעֵיל (בָּבָא קַמָּא ד' סח:) כְּשֶׁהֶקְדִּישׁוֹ בְּעָלִים בְּיַד גַּנָּב מוּקֵי לָהּ בְּשׁוֹחֵט בַּעֲלֵי מוּמִין בַּחוּץ: **בְּשׁוֹחֵט** בַּעֲלֵי מוּמִין בַּחוּץ בְּפֵי' בְּקוּנְטְרֵס דִּבְבַעֲלֵי מוּמִין מֵעִקָּרָא עָסְקִינַן דְּאִי בְּשֶׁקְּדָם הֶקְדֵּשָׁן לְמוּמָן תּוּ לָא חָזוּ לְפִדְיוֹן מְשָׁנְשְׁחֲטוּ דְּשָׁמְעִינַן לֵיהּ לר"ל אֲבָּא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בְּשִׁמְעֶתָא בְּתַרְיְתָא דְּתִתְמְרָה (ד' לב:) דְּקָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ הָיוּ בְּכָלַל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה וּמְשָׁנְשְׁחֲטָה אֵין יְכוֹלָה לַעֲמֹד וּבְבַעַל מוּם מֵעִקָּרוֹ מוֹדֶה וְרַבָּנוּ תָּם מְפָרֵשׁ דְּבִשְׁעַת פְּרִכּוּס בְּעוֹדָן יְכוֹלִין לַעֲמֹד בְּנֵי הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה וּמִיהוּ כְּדְאָמְרִינַן בפ"ב דְּחֻלִּין (ד' ל. וְשָׁם) וּמִיהוּ לְאוֹתָן הַמְפָרְשִׁים דִּבְשְׁחִיטָה גְּמוּרָה אֵין מוֹעִיל פְּרִכּוּס כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי לְעֵיל (עַמּוּד א) צָרִיךְ לְאוֹקְמֵי בְּבַעַל מוּם מֵעִקָּרוֹ כְּמוֹ שֶׁפֵּי' בַּקוּנְטְרֵס: **וַהֲלֹא** זְרִיקָה מַתֶּרֶת לְמַאן דְּמוּקֵי לָהּ כְּשֶׁנִּשְׁפַּךְ הַדָּם פְּרִיךְ דְּאִי לְמַאן דְּאָמַר שֶׁלֹּא לְשֵׁם בַּעֲלֵיהֶן כֵּיוָן דְּנִשְׁחַט וְנִזְרַק בְּהֶכְשֵׁר שְׁחִיטָה רְאוּיָה הָיא בְּלֹא טַעַם כָּל הָעוֹמֵד לִזְרוֹק דָּמָיו וְאַף עַל גַּב דִּבְפָרָק אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ (חֻלִּין ד' פ: וְשָׁם) בָּעֵי לְמֵימַר דְּכָל שְׁחִיטַת קָדָשִׁים שְׁחִיטָה שֶׁאֵין רְאוּיָה הִיא לֹא קָיְמָא מַסְקְנָא הָכִי אֶלָּא בְּמִפְסָקְנָא מַשְׁמַע הֵיכָא דְּנִזְרַק הַדָּם לְבַסּוֹף שְׁחִיטָה רְאוּיָה הִיא אע"פ שֶׁלֹּא הָיָה עוֹמֵד לִזְרוֹק כְּגוֹן בְּאוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ דְּהַיְינוּ מְחַסֵּר זְמַן דְּלָא אָמְרִינַן לְרַבִּי שִׁמְעוֹן כֵּיוָן דְּזָרוּק דָּמָיו אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁמָּצוּי לִזְרוֹק כְּדְאָמַר בְּפָרָק הַמְּנָחוֹת וְהַנְּסָכִים (מְנָחוֹת דַּף קא: וְשָׁם) בְּשֶׁלֹּא הָיָה לְפָנָיו אֶלָּא אֶחָד וְנִשְׁפַּךְ הַדָּם עוֹמֵד לְכַפֵּר אַף עַל גַּב דְּלָא מָצֵי לְמִזְרְקֵיהּ וְהָכָא נָמֵי הָכִי הוּא דְּלָא מָצֵי לְמִזְרְקֵיהּ אֶלָּא לְאַחַר שְׁנִזְרְקָה לְאַחַר שֶׁנִּזְרְקָה לְזָרִיקָה. קוֹדֶם שֶׁנִּזְרְקָה לְזָרִיקָה – לְאַחַר שֶׁנִּזְרְקָה לְזָרִיקָה. קוֹדֶם שֶׁנִּזְרְקָה לְזָרִיקָה לָן – מַאי הִיא? דְּלָא הָוְיָא שְׁהוּת בַּיּוֹם לְמִזְרְקֵיהּ, דְּשַׁחְטֵיהּ סָמוּךְ לְשִׁקִיעַת הַחַמָּה – וְאֵינוֹ מְטַמֵּא טוּמְאַת אוֹכָלִין. [ב]לְאַחַר שֶׁנִּזְרְקָה לְזָרִיקָה לָן, דַּהֲוִיא שְׁהוּת בַּיּוֹם לְמִזְרְקֵיהּ – מְטַמֵּא טוּמְאַת אוֹכָלִין. אַלְמָא כָּל הָעוֹמֵד לִזְרוֹק – כְּזָרוּק דָּמָיו, [ג]וְכָל הָעוֹמֵד לִזְרוֹק – כְּפָדוּי דָּמָיו. דְּתַנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר:

פָּרָה

(ב"ב ד' כב.) כְּלוֹמַר דַּיָּק לָהּ רַבִּי אֶלְעָזָר וּפְרִיךְ לְרַבִּין אַלְּבָּא דְּרַבִּי יוֹחָנָן וְכִי שְׁחִיטָתוֹ מַתֶּרֶת וַהֲלֹא זְרִיקָה מַתֶּרֶת וּבְשַׁעַת טְבִיחָה שְׁחִיטָה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה הִיא: אִישְׁתְּמִיטְתֵּיהּ לְרַבִּי אֶלְעָזָר הָא דְּלֵי' שִׁמְעוֹן כָּל הָעוֹמֵד כו': וְכָל הָעוֹמֵד לְפָדוֹת כו' וּבַעֲלֵי מוּמִין כְּפָדַיִם דְּמוּ הוֹאִיל וְסוֹפָן לְכָךְ וּבְבַעֲלֵי מוּמִין מֵעִקָּרָן עָסְקִינַן דְּאִי בְּשֶׁקְּדָם הֶקְדֵּשָׁן אֶת מוּמָן תּוּ לָא חָזוּ לְפִדְיוֹן מְשָׁנְשְׁחֲטוּ דְּשָׁמְעִינַן לֵיהּ לְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אַלְּבָּא דר' שִׁמְעוֹן בְּשִׁמַעְתָּא בְּתַרְיְתָא דְּמַסֶּכֶת תְּמוּרָה (ד' לב:) קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ בִּכְלַל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה וּמְשָׁנְשְׁחֲטָה אֵינָהּ יְכוֹלָה לַעֲמֹד אֲבָל בְּבַעַל מוּם מֵעִקָּרוֹ מוֹדֶה: יֵשׁ נוֹתָר שֶׁמְּטַמֵּא כו' לְרַבִּי שִׁמְעוֹן אַסּוּרֵי הֲנָאָה אֵין מְטַמְּאִין טוּמְאַת אֳכָלִין דְּדָרֵשׁ מִכָּל הָאֹכֶל אֲשֶׁר יֵאָכֵל אֹכֶל שֶׁאַתָּה יָכוֹל לְהַאֲכִילוֹ לַאֲחֵרִים אוֹ לְנָכְרִי אוֹ לִישְׂרָאֵל קְרוּי אֹכֶל בְּפֶרֶק קַמָּא דְּבָכוֹרוֹת (ד' ט:) וְאִם הָיְתָה לָהּ שְׁעַת הַהֶתֵּר הֲנָאָה מִשְּׁנִשְׁחֲטָה יְרֻדָה עָלָיו דִּין קְבָלַת טוּמְאָה וַאֲפִילּוּ נֶאֱסַר לְאַחַר כֵּן מִקְּבָלַת טוּמְאָה: לָן לִפְנֵי זְרִיקָה קֳדָשִׁים הַנִּפְסָלִין לִהְיוֹת נוֹתָר בְּלֵילָה אַחַת כְּגוֹן תּוֹדָה וְקָדְשֵׁי קָדָשִׁים כֵּלָן אִם לֹא נִזְרַק דָּמָן וְלֹא נִתַּר בַּאֲכִילָה וְאֵין מְטַמֵּא טוּמְאַת אֳכָלִין: וְקָיְמָא לָן בְּפֶרֶק הַמְּנָחוֹת וְהַנְּסָכִים דְּהַאי לִפְנֵי זְרִיקָה קוֹדֶם שֶׁנִּזְרְקָה לִזְרִיקָה דְּהַוְיָא שְׁהוּת בַּיּוֹם דְּלֵילָו עוֹמֵד לִזְרוֹק בַּיּוֹם הַוָּה דְּלַיְיקָא לְמֵימַר כְּזָרוּק דָּמָיו לְשַׁוְיֵהּ אוֹכְלָא: לָן לְאַחַר שֶׁנִּזְרְקָה לִזְרִיקָה דְּהַוְיָא שְׁהוּת בַּיּוֹם אוֹכְלָא הוּא אַלְמָא כְּזָרוּק דָּמָיו:

וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר: בְּשׁוֹחֵט בַּעֲלֵי מוּמִין בַּחוּץ. תְּהֵי בַּהּ רַבִּי אֶלְעָזָר: לְרַבִּי יוֹחָנָן – שְׁחִיטָה מַתֶּרֶת?! וַהֲלֹא זְרִיקָה מַתֶּרֶת! לְרֵישׁ לָקִישׁ – שְׁחִיטָה מַתֶּרֶת?! וַהֲלֹא פְּדָיָיה מַתֶּרֶת! אִישְׁתְּמִיטְתֵּיהּ הָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן: כָּל הָעוֹמֵד לִזְרוֹק – כְּזָרוּק דָּמָיו, וְכָל הָעוֹמֵד לִפְדּוֹת – כְּפָדוּי דָּמָיו. (א)כָּל הָעוֹמֵד לִזְרוֹק כְּזָרוּק דָּמָיו – דְּתַנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: יֵשׁ נוֹתָר שֶׁהוּא מְטַמֵּא טוּמְאַת אוֹכָלִין, וְיֵשׁ נוֹתָר שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא טוּמְאַת אוֹכָלִין. כֵּיצַד? לָן לִפְנֵי זְרִיקָה – אֵינוֹ מְטַמֵּא טוּמְאַת אוֹכָלִין. לְאַחַר זְרִיקָה – מְטַמֵּא טוּמְאַת אוֹכָלִין. קָסָבַר: מַאי "לִפְנֵי זְרִיקָה" – קוֹדֶם שֶׁנִּזְרְקָה לִזְרִיקָה. "לְאַחַר זְרִיקָה" – לְאַחַר שֶׁנִּזְרְקָה לִזְרִיקָה. קוֹדֶם שֶׁנִּזְרְקָה לִזְרִיקָה לָן – מַאי הִיא? דְּלָא הָוְיָא שְׁהוּת בַּיּוֹם לְמִזְרְקֵיהּ, דְּשַׁחְטֵיהּ סָמוּךְ לְשִׁקִיעַת הַחַמָּה – וְאֵינוֹ מְטַמֵּא טוּמְאַת אוֹכָלִין. [ב]לְאַחַר שֶׁנִּזְרְקָה לִזְרִיקָה לָן, דַּהֲוִיא שְׁהוּת בַּיּוֹם לְמִזְרְקֵיהּ – מְטַמֵּא טוּמְאַת אוֹכָלִין. אַלְמָא כָּל הָעוֹמֵד לִזְרוֹק – כְּזָרוּק דָּמָיו, [ג]וְכָל הָעוֹמֵד לִפְדּוֹת – כְּפָדוּי דָּמָיו. דְּתַנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר:

פָּרָה

(א) כָּל הָעוֹמֵד לִזְרוֹק כְּזָרוּק דָּמָיו – דְּתַנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: יֵשׁ נוֹתָר שֶׁהוּא מְטַמֵּא טוּמְאַת אוֹכָלִין, וְיֵשׁ נוֹתָר שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא טוּמְאַת אוֹכָלִין. כֵּיצַד? לָן לִפְנֵי זְרִיקָה – אֵינוֹ מְטַמֵּא טוּמְאַת אוֹכָלִין. לְאַחַר זְרִיקָה – מְטַמֵּא טוּמְאַת אוֹכָלִין. קָסָבַר: מַאי "לִפְנֵי זְרִיקָה" – קוֹדֶם שֶׁנִּזְרְקָה לִזְרִיקָה. "לְאַחַר זְרִיקָה" – לְאַחַר שֶׁנִּזְרְקָה לִזְרִיקָה. קוֹדֶם שֶׁנִּזְרְקָה לִזְרִיקָה לָן – מַאי הִיא? דְּלָא הָוְיָא שְׁהוּת בַּיּוֹם לְמִזְרְקֵיהּ, דְּשַׁחְטֵיהּ סָמוּךְ לְשִׁקִיעַת הַחַמָּה – וְאֵינוֹ מְטַמֵּא טוּמְאַת אוֹכָלִין. [ב]לְאַחַר שֶׁנִּזְרְקָה לִזְרִיקָה לָן, דַּהֲוִיא שְׁהוּת בַּיּוֹם לְמִזְרְקֵיהּ – מְטַמֵּא טוּמְאַת אוֹכָלִין. אַלְמָא כָּל הָעוֹמֵד לִזְרוֹק – כְּזָרוּק דָּמָיו, [ג]וְכָל הָעוֹמֵד לִפְדּוֹת – כְּפָדוּי דָּמָיו. דְּתַנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר:

פָּרָה

תְּהֵי לְשׁוֹן מַרְיֹחַ בְּקַנְקַן כְּמוֹ תְּהֵי לֵיהּ אַקַּנְקַנְּהּ (ב"ב ד' כב.) כְּלוֹמַר דַּיָּק לָהּ רַבִּי אֶלְעָזָר וּפְרִיךְ לְרַבִּין אַלְּבָּא דְּרַבִּי יוֹחָנָן וְכִי שְׁחִיטָתוֹ מַתֶּרֶת וַהֲלֹא זְרִיקָה מַתֶּרֶת וּבְשַׁעַת טְבִיחָה שְׁחִיטָה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה הִיא: אִישְׁתְּמִיטְתֵּיהּ לְרַבִּי אֶלְעָזָר הָא דְּלֵי' שִׁמְעוֹן כָּל הָעוֹמֵד לִזְרוֹק כו': וְכָל הָעוֹמֵד לִפְדּוֹת כו' וּבַעֲלֵי מוּמִין כְּפָדַיִם דְּמוּ הוֹאִיל וְסוֹפָן לְכָךְ וּבְבַעֲלֵי מוּמִין מֵעִקָּרָן עָסְקִינַן דְּאִי בְּשֶׁקְּדָם הֶקְדֵּשָׁן אֶת מוּמָן תּוּ לָא חָזוּ לְפִדְיוֹן מְשָׁנְשְׁחֲטוּ דְּשָׁמְעִינַן לֵיהּ לְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אַלְּבָּא דר' שִׁמְעוֹן בְּשִׁמַעְתָּא בְּתַרְיְתָא דְּמַסֶּכֶת תְּמוּרָה (ד' לב:) קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ בִּכְלַל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה וּמְשָׁנְשְׁחֲטָה אֵינָהּ יְכוֹלָה לַעֲמֹד אֲבָל בְּבַעַל מוּם מֵעִקָּרוֹ מוֹדֶה: יֵשׁ נוֹתָר שֶׁמְּטַמֵּא כו' לְרַבִּי שִׁמְעוֹן אַסּוּרֵי הֲנָאָה אֵין מְטַמְּאִין טוּמְאַת אֳכָלִין דְּדָרֵשׁ מִכָּל הָאֹכֶל אֲשֶׁר יֵאָכֵל אֹכֶל שֶׁאַתָּה יָכוֹל לְהַאֲכִילוֹ לַאֲחֵרִים אוֹ לְנָכְרִי אוֹ לִישְׂרָאֵל קְרוּי אֹכֶל בְּפֶרֶק קַמָּא דְּבָכוֹרוֹת (ד' ט:) וְאִם הָיְתָה לָהּ שְׁעַת הַהֶתֵּר הֲנָאָה מִשְּׁנִשְׁחֲטָה יְרֻדָה עָלָיו דִּין קְבָלַת טוּמְאָה וַאֲפִילּוּ נֶאֱסַר לְאַחַר כֵּן מִקְּבָלַת טוּמְאָה: לָן לִפְנֵי זְרִיקָה קֳדָשִׁים הַנִּפְסָלִין לִהְיוֹת נוֹתָר בְּלֵילָה אַחַת כְּגוֹן תּוֹדָה וְקָדְשֵׁי קָדָשִׁים כֵּלָן אִם לֹא נִזְרַק דָּמָן וְלֹא נִתַּר בַּאֲכִילָה וְאֵין מְטַמֵּא טוּמְאַת אֳכָלִין: וְקָיְמָא לָן בְּפֶרֶק הַמְּנָחוֹת וְהַנְּסָכִים דְּהַאי לִפְנֵי זְרִיקָה קוֹדֶם שֶׁנִּזְרְקָה לִזְרִיקָה דְּהַוְיָא שְׁהוּת בַּיּוֹם דְּלֵילָו עוֹמֵד לִזְרוֹק בַּיּוֹם הַוָּה דְּלַיְיקָא לְמֵימַר כְּזָרוּק דָּמָיו לְשַׁוְיֵהּ אוֹכְלָא: לָן לְאַחַר שֶׁנִּזְרְקָה לִזְרִיקָה דְּהַוְיָא שְׁהוּת בַּיּוֹם אוֹכְלָא הוּא אַלְמָא כְּזָרוּק דָּמָיו:

מסורת הש"ס

א תוספתא עוקצין; ראש השנה יג.; מנחות קא:; מנחות קג: ב מנחות קא: ג חולין פא:; שבועות יא:

מסורת הש"ס

א חולין פא:; שבועות יא:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה פרה וכו' ועוד דבפ' גיד הנשה דף קב ובפ' טבול יום דף קה בעי למידק . בפ' גה"נ לא נזכר מזה ובפ' טבול יום מבואר דקאמר דרישא דצריכא מחשב' אתיא כר"מ וקיימא כן במסקנא אלא דמציעתא דמטמא בכביצה רבנן ובהכרח דתו' היה להם גי' אחרת שם:

תורה אור השלם

[במדבר יט]

פָּרָה אֲדֻמָּה טְמֵאָה טְמֵאַת אוֹכְלִין: דְּהַוְיָא לָהּ שְׁעַת הַכֹּשֶׁר לֶאֱכֹל מִשְׁנִשְׁחֲטָה וְיָרְדָה לָהּ תּוֹרַת אֹכֶל:

פָּרָה – מְטַמֵּא טוּמְאַת אוֹכְלִין, הוֹאִיל וְהָיְתָה לָהּ שְׁעַת הַכּוֹשֶׁר.

וְאָמַר

פָּרָה מְטַמֵּא טְמֵאַת אֱכָלִין כו' תֵּימַּה דְּמִדְּקָאָמַר הוֹאִיל וְהָיְתָה לָהּ שְׁעַת הַכֹּשֶׁר מִכְּלָל דְּהַשְׁתָּא לָאו בַּת פְּדִיָּה הִיא וְאַמַּאי וְהָא אית לַהּ לר"ש בִּשְׁבוּעוֹת (דף יא: ושם) דְּפָרָה קָדְשֵׁי בֶּדֶק הַבַּיִת הִיא ולר"ש אית לַהּ דְּקָדְשֵׁי בֶּדֶק הַבַּיִת לֹא הָיוּ בִּכְלַל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה בְּהַהִיא שְׁמַעְתָּא גּוּפָא וְנִרְאֶה לְפָרֵשׁ דְּהָא דְּקָתָנֵי הוֹאִיל וְהָיְתָה לָהּ שְׁעַת הַכֹּשֶׁר מַיְירֵי לְאַחַר הַזָּאָה דְּאֵין סְבָרָא שֶׁתְּהֵא בַּת פְּדִיָּה אַחַר שֶׁהִזָּה דָּמָהּ וְאַפְּ"ה מְטַמֵּא טְמֵאַת אֱכָלִין וְהָיְתָה לָהּ שְׁעַת הַכֹּשֶׁר קֹדֶם הַזָּאָה וא"ת וְהָא כָּל הָעוֹמֵד לְהַזּוֹת כְּמֻזֶּה דָּמֵי וי"ל דְּקֹדֶם קַבָּלָה לָאו כְּמֻזֶּה דָּמֵי כִּדְפַרֵשִׁית לְעֵיל הִקְשָׁה רַבֵּינוּ שְׁמוּאֵל בַּר חַיִּים לְמָה לִי דְּהָיְתָה לָהּ שְׁעַת הַכֹּשֶׁר תִּפּוֹק לֵיהּ דְּחִבַּת הַקֹּדֶשׁ מִכְּשֶׁרְתוּ וּמְשַׁוְּיָא לָהּ אוּכְלָא כִּדְדָרְשִׁינַן בפ"ב דְּחֻלִּין (דף לו: ושם) וְהַבָּשָׂר לְרַבּוֹת עֵצִים וּלְבוֹנָה וכ"ת דְּפָרָה לר"ש כֵּיוָן דְּקָדְשֵׁי בֶּדֶק הַבַּיִת הִיא לֹא שִׁיְּךְ בָּהּ חִבַּת הַקֹּדֶשׁ דַּאֲפִילּוּ בְּקָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ לָא מְהַנֵּי חִבַּת הַקֹּדֶשׁ אֶלָּא כְּשֶׁקִּדְּשׁוּ קֹדֶשׁ הַגּוּף בִּכְלִי שֶׁרֵת כִּדְמוֹכַח בְּרֵישׁ הַמְּנָחוֹת וְהַנְּסָכִים (מְנָחוֹת דף קב:) וּבְפָּ' כָּל הַפְּסוּלִין (זְבָחִים דף לד.) הָא ע"כ שַׁיְּךְ בְּפָרָה חִבַּת הַקֹּדֶשׁ אֲפִילּוּ לר"ש דִּבְרֵישׁ הַמְּנָחוֹת וְהַנְּסָכִים פָּרִיךְ לר"ש נוֹתַר וּפָרָה אֲמַאי מְטַמֵּא טְמֵאַת אֱכָלִין עַפָּרָא בְּעַלְמָא הוּא דְּכָל הָעוֹמֵד לִשְׁרֹף כְּשָׁרוּף דָּמֵי וּמְשֻׁנֵּי חִבַּת הַקֹּדֶשׁ מִכְּשֶׁרְתוּ וְהַיְנוּ טַעְמָא דְּאע"ג דְּאֵין בָּהּ קְדוּשׁ כְּלִי כֵּיוָן דְּקָדְשֵׁי בֶּדֶק הַבַּיִת הִיא מ"מ שַׁיְּךְ בָּהּ חִבַּת הַקֹּדֶשׁ כֵּיוָן דְּחִשָּׁאת קְרֵיהּ רַחֲמָנָא וְכָל עִנְיָנֶיהָ כְּעֵין עֲבוֹדַת הַגּוּף שַׁיֵּךְ בָּהּ הַזָּאָה וּפְסוּלָהּ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ וְתֵרֵץ ר"י דְּאֵין חִבַּת הַקֹּדֶשׁ מוֹעֶלֶת אֶלָּא לְשַׁוְיָהּ שֶׁאֵין אוֹכֶל כְּגוֹן נוֹתַר וּפָרָה שֶׁהֵן חֲשׁוּבִים כְּעִפְרָא וְעֵצִים וּלְבוֹנָה אֲבָל דָּבָר שֶׁהוּא אוֹכֶל אֶלָּא שֶׁאֵין מְקַבֵּל טֻמְאָה לר"ש מְשׁוּם אוֹכֶל שֶׁאֵין אַתָּה יָכוֹל לְהַאֲכִילוֹ לַאֲחֵרִים לֹא יוֹעִיל חִבַּת הַקֹּדֶשׁ לַעֲשׂוֹת הָאסוּר כְּמוֹתָר וְהָא דְּמַשְׁמַע בְּרֵישׁ כָּל הַפְּסוּלִין דְּאוֹכֶל בָּשָׂר שֶׁנִּטְמָא לְפָנֵי זְרִיקָה ה"א דְּלָא לְקֵי עַל יְדֵי דְּרִשָּׁה דְּכֹל שֶׁאֵין נִתָּר לְטָהוֹרִים אֵין חַיָּבִין עָלָיו מִשּׁוּם טֻמְאָה אִי לָאו מִשּׁוּם דְּמַרְבִּינַן מִוְּהַבָּשָׂר כְּמוֹ עֵצִים וּלְבוֹנָה הָתָם כֵּיוָן דְּלָא בָּעֵי פִּטֵּר לֵיהּ אֶלָּא מִשּׁוּם דְּבָעֵי לְמֵילַף מִטְּמֵאַת הַגּוּף יֵשׁ לָנוּ לְרַבּוֹת מִוְּהַבָּשָׂר מק"ו דְּעֵצִים וּלְבוֹנָה וא"ת אַמַּאי לֹא אָמַר דְּכָל קָדָשִׁים יְקַבְּלוּ טֻמְאָה מַחֲיִים כֵּיוָן דְּמִצְוָה לְשׂוֹחֲטָן וְנִיְמָא כָּל הָעוֹמֵד לְשָׁחוֹט כְּשָׁחוּט דָּמֵי וי"ל דְּאֶפִילּוּ נִשְׁחַט לֹא אָמְרִינַן דְּכָזֶרוּק דָּמֵי עַד שֶׁיְּקַבֵּל בְּכוֹס כ"ש כְּשֶׁעֲדַיִן לֹא נִשְׁחַט וּמֵיהוּ שַׁעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ קָשֶׁה לר"י שֶׁיִּטַּמֵּא מֵחַיִּים טְמֵאַת אֱכָלִין לר"ש לְמ"ד (יוֹמָא סז.) דְּשִׁרוּ אֵיבְרֵיו וּלְבוֹנָה וא"ת אַמַּאי לֹא אָמַר דְּכָל הָעוֹמֵד לַעֲשׂוֹת כְּדֵמֵי וי"ל דְּכֹל הָעוֹמֵד לְשָׁחוֹט כְּמֻלָּח דָּמֵי אֶלָּא בְּאֹכֶל הָאסוּר לְהִיוֹת כְּמֻלָּח וְקָרֵינַן בֵּהּ אֹכֶל . שֶׁאַתָּה יָכוֹל לְהַאֲכִילוֹ לַאֲחֵרִים אֲבָל לֹא מְהַנֵּי לְשֶׁאֵין אֹכֶל כְּמוֹ ב"ח לַחֹשֶׁב כְּאֹכֶל אע"ג דַּהֲוָה מְהַנֵּי עַל הָאֹכֶל כְּגוֹן נוֹתָר וּפָרָה לַחֹשֶׁב כְּעַפְרָא אִי לָאו דְּמִכְשֵׁר לְהוּ חִבַּת הַקֹּדֶשׁ מֵדֵּי דַּהֲוָה אֲבָל פְּקוּעָה וְדָגִים שֶׁהֵן מַתִּירִין בְּלֹא שְׁחִיטָה וְאפ"ה ח"ו חַיּוּתָן מְטַהַרְתָּן לְרַבָּנָן דְּפִלִיגִי אַר' יוֹסֵי הַגְּלִילִי בְּפ' בְּהֵמָה הַמְקֹשָׁה (חֻלִּין דף עה.): **פָּרָה** מְטַמֵּא טְמֵאַת אֱכָלִין הִקְשָׁה בְּקוּנְטְרֵס בְּפ' אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ (חֻלִּין דף פא: ושם) לְמָה לִי קַבָּלַת טְמֵאָה תְּפוֹק לֵיהּ דְּהִיא גּוּפָהּ מְטַמְּאָה אָדָם וּבְגָדִים וְתֵרֵץ דבכה"ג מִפְּרֵשׁ בִּכְרִיתוֹת בְּפ' דַּם שְׁחִיטָה (כְּרִיתוֹת דף כא.) כְּגוֹן שְׁחָפָהּ פָּחוֹת מִכַּבֵּיצָה בָּצָק אִי מִשּׁוּיֵת לֵיהּ אֹכֶל מִצְטָרֵף בַּהֲדֵי בָּצָק וּמְקַבֵּל הָאי בָּצָק טְמֵאָה אִם יֹגַע בְּטְמֵאָה וּמְטַמֵּא שְׁאָר אֳכָלִים וְאִי לָאו אֹכֶל הוּא לֹא מְקַבֵּל הָאי בָּצָק טְמֵאָה דְּלֵית בֵּהּ שִׁעוּרָא וְכִי נָגְעוּ בֵּהּ אֳכָלִין אֲחֵרִים טְהוֹרִין הֲן שֶׁאֵין נוֹגְעִין בִּבְלָלָה אֶלָּא בְּבָצָק עכ"ל וּמַה שֶׁהֶזִּכִּיר נְבֵלָה מִשּׁוּם דַּעֲלֵהּ דִּכְרִיתוֹת קָאָמַר וּמַה שֶׁאָמַר וּמְקַבֵּל הָאי בָּצָק טְמֵאָה אִם יֹגַע בְּטְמֵאָה נִרְאֶה לר"י דְּלָא דַּק דְּהַהִיא דְּחִפָּהּ בְּבָצָק דִּכְרִיתוֹת מַיְירֵי כְּשֶׁיֵּשׁ כְּזַיִת מִן הַנְּבֵלָה וְנִרְאֶה שֶׁטְּמֵא הַבָּצָק כְּמוֹ שְׁמִטַּמֵּא מִמָּקוֹם אַחֵר שֶׁהַכְּזַיִת יָכוֹל לִהְיוֹת מְטַמֵּא וּמְצְטָרֵף וְנִרְאֶה שֶׁחָזַר בּוֹ מִשִּׁיטָתוֹ שֶׁהָיָה רָגִיל לְפָרֵשׁ בְּכָל מָקוֹם דְּאֹכֶל פְּחוֹת מִכַּבֵּיצָה מְקַבֵּל טֻמְאָה מִן הַתּוֹרָה שֶׁהֲרֵי פֵּרֵשׁ בְּהָדְיָא דְּלָא מְקַבֵּל הַאי בָּצָק טְמֵאָה דְּלֵית בֵּהּ שִׁעוּרָא רְגִיל לְפָרֵשׁ בְּכָל מָקוֹם דְּאֹכֶל פְּחוֹת מִכַּבֵּיצָה מְקַבֵּל טֻמְאָה מִן הַתּוֹרָה שֶׁהֲרֵי פֵּרֵשׁ בְּהָדְיָא דְּלָא מְקַבֵּל טֻמְאָה וְנִרְאֶה שֶׁחָזַר בּוֹ מִשִּׁיטָתוֹ שֶׁהָיָה רָ

עין משפט
נר מצוה

א מיי׳ פב׳ מהל׳ גניבה הל׳ ט, טור חו״מ סי׳ שנ:
ב מיי׳ פג׳ מהל׳ איסורי המזבח הל׳ ד:
ג מיי׳ פג׳ מהל׳ איסורי המזבח הל׳ יא:
ד מיי׳ פג׳ מהל׳ איסורי המזבח הל׳ ה:

אוֹמֵר הָיָה ר״ש פָּרָה נִפְדֵּית כו' נָרָא׳ דבספ״ק דִּשְׁבוּעוֹת (דף יא:) דְּיֵק אַמַּתְנִיתָא (תוֹסֵפְתָּא פ״א) דְּמַסֶּכֶת פָּרָה דְּקָתָנֵי שְׁחָטָהּ עַל גַּב מַעֲרַכְתָּהּ אֵין לָהּ פְּדִיָּה עוֹלָמִית דְּלָא אָתֵי כר״ש דלר״ש נִפְדֵּית הִיא כְּדַאֲשְׁכְּחַן הָכָא וְתַמָּה דע״כ מַה שֶּׁאֵין נִפְדֵּית לָרַבָּנָן אַיִן זֶה מִן הַתּוֹרָה דְּהָא בַּת הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה הִיא כָּל זְמַן שְׁמִפְרַכֶּסֶת לְפִי - פִּי׳ אֶחָד דְּלָעֵיל (בְּבָא קַמָּא ד' עו.) וְאִם כֵּן מנ״ל לר״ל דר״ש פְּלִיג אַרַבָּנָן דִּלְמָא מוֹדֶה ר״ש דְּמִדְּרַבָּנָן לְאו בַּת פְּדִיָּה הִיא אֶלָּא מִדְּאוֹרַיְתָא וּלְהָכִי מְטַמֵּא טָמֵאת אֳכָלִים הוֹאִיל וְהָיְתָה לָהּ שְׁעַת הַכֹּשֶׁר וְזֶה דּוֹחֵק לוֹמַר דְּאַף עַל גַּב דְּמִדְּאוֹרַיְתָא בַּת פְּדִיָּה הִיא כֵּיוָן דְּמִדְּרַבָּנָן לְאו בַּת פְּדִיָּה לָא חָשִׁיב אֹכֶל שֶׁאַתָּה יָכוֹל לְהַאֲכִיל לְאֲחֵרִים וי״ל דְּמַאן דְּאָסַר אָסַר אֲפִילּוּ מִדְּאוֹרַיְתָא כֵּיוָן שֶׁשְּׁחָט לִשְׁמָהּ בְּהֶכְשֵׁר קָרְבָּן וּמַאן דְּשָׁרֵי שָׁרֵי אֲפִילּוּ מִדְּרַבָּנָן עַד שֶׁיַּעֲשׂוּ הַזָּיוֹתֶיהָ כִּדְפַרְשִׁית לְעֵיל וְאִם תֵּימָא אוֹמְרִים דִּלְרַבָּנָן פָּרָה קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ הִיא הָוֵי א״ש אַף אֵין נִרְאֶה שֶׁיִּסְבֹּר שׁוּם תַּנָּא דְּפָרָה קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ הִיא מִדְּקָא מַתְמֵהַ גְּמָרָא בְּרֵישׁ אֵין מַעֲמִידִין (ע״ז ד' כג: וְשָׁם) שְׁמַע מִנַּהּ דְּפָרָה קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ הִיא וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת קָאָמַר דְּחַטָּאת קָרְיָהּ רַחֲמָנָא מִשּׁוּם דְּהֵי״א אע״ג דְּתָנַן בְּשְׁקָלִים (ד' ו) שֶׁהִיא מִתְרוּמַת הַלִּשְׁכָּה הַיְנוּ לְפִי שֶׁצָּרִיכִין לָהּ כֹּהֲנִים הָעוֹבְדִים קָרְבָּנוֹת חֲשִׁיב צָרְךְ קָרְבָּן וְלֵב ב״ד מַתָּנָה עֲלֵיהֶן דַּאֲפִילּוּ מִלְּמֵדֵי הֲלָכוֹת קְמִיצָה לַכֹּהֲנִים נוֹטְלִין שְׂכָרָן מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה וַאֲפִילּוּ בְּלֹא בְּנָה אָב כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר שֶׁה אֵינוֹ אֶלָּא לְהוֹצִיא אֶת הַכִּלְאַיִם בְּפֶרֶק אוֹתוֹ

שר״ל דַּאֲפִילּוּ מִדְּרַבָּנָן מַתִּר לְפִדּוֹתָהּ וְאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ אֵיזוֹ שְׁעַת הַכֹּשֶׁר הָיְתָה לָהּ דְּאוֹמֵר הָיָה ר״ש פָּרָה נִפְדֵּית אֲפִילּוּ

וְאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, אוֹמֵר הָיָה רַבִּי שִׁמְעוֹן: פָּרָה נִפְדֵּית עַל גַּבֵּי מַעֲרַכְתָּהּ. אַלְמָא כָּל הָעוֹמֵד לִפְדּוֹת – כְּפָדוּי דָּמֵי. בִּשְׁלָמָא רַבִּי יוֹחָנָן לָא אָמַר כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ – דְּקָא בָּעֵי לְאוֹקְמַהּ לְמַתְנִיתִין אֲפִילּוּ בִּתְמִימִין. אֶלָּא רֵישׁ לָקִישׁ – מַאי טַעְמָא לָא אָמַר כְּרַבִּי יוֹחָנָן? אָמַר לָךְ: ״וּטְבָחוֹ וּמְכָרוֹ״ – כֹּל הֵיכָא דְּאִיתֵיהּ בְּמִכְירָה אִיתֵיהּ בְּטְבִיחָה, וְכֹל הֵיכָא דְּלֵיתֵיהּ בְּמִכְירָה לֵיתֵיהּ בְּטְבִיחָה. וְהָנֵי קָדָשִׁים – הוֹאִיל דְּכִי מְזַבְּין קָדָשִׁים לָא הָוְיָא מְכִירָה, לֵיתַנְהוּ בְּטְבִיחָה. וְאָזְדוּ לְטַעְמַיְיהוּ – דְּאָתְמַר: הַמּוֹכֵר טְרֵיפָה לְדִבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן – רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: חַיָּיב, וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר: פָּטוּר. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר חַיָּיב – אַף עַל גַּב דְּלֵיתֵיהּ בְּטְבִיחָה, אִיתֵיהּ בְּמִכְירָה. וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר פָּטוּר – כֵּיוָן דְּלֵיתֵיהּ בְּטְבִיחָה, לֵיתֵיהּ בְּמִכְירָה. [א]אִיתְיְבֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן לְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: גָּנַב כְּלָאַיִם וּטְבָחָהּ, טְרֵיפָה וּמְכָרָהּ – מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. מַאי, לָאו רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא? אַלְמָא אַף עַל גַּב דְּלֵיתֵיהּ בְּטְבִיחָה – אִיתֵיהּ בְּמִכְירָה! אָמַר לֵיהּ: לָא; רַבָּנַן. אִי רַבָּנַן, טְרֵיפָה בְּמִכְירָה אִיתַהּ – בִּזְבִיחָה לֵיתַהּ?! וְאֶלָּא מַאי, רַבִּי שִׁמְעוֹן?! כְּלָאַיִם בְּטְבִיחָה אִיתְּהוּ, בְּמִכְירָה לֵיתְּהוּ?! [ב]אֶלָּא תְּנָא טְבִיחָה – וְהוּא הַדִּין לְמִכְירָה; אֵימָא לְרַבָּנַן נָמֵי, תְּנָא מְכִירָה – וְהוּא הַדִּין לְטִבְיחָה. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר לָךְ: הַאי מַאי? אִי אְמַרְתְּ בְּשִׁלָּמָא רַבִּי שִׁמְעוֹן, אַיְיתֵי דְּתָנָא טְרֵיפָה בַּחֲדָא – תְּנָא כְּלָאַיִם בַּחֲדָא. אֶלָּא אִי אְמַרְתְּ רַבָּנַן, נְעָרְבִינְהוּ וְנֵיתְנִינְהוּ: גָּנַב כְּלָאַיִם וּטְרֵיפָה, טָבָחָן וּמְכָרָן – מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה! קַשְׁיָא. [ג]כְּלָאַיִם – ״שֶׁה״ כְּתִיב; וְאָמַר רָבָא: זֶה בָּנָה אָב – כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר ״שֶׂה״, אֵינוֹ אֶלָּא לְהוֹצִיא אֶת הַכִּלְאַיִם! שֶׁאנִי הָכָא, דְּאָמַר קְרָא: ״אוֹ״ – לְרַבּוֹת אֶת הַכִּלְאַיִם. [ד]״וְכָל ״אוֹ״ לְרַבּוֹת הוּא? וְהַתַּנְיָא: ״שׁוֹר אוֹ כֶשֶׂב״ – פָּרָט לְכִלְאַיִם, ״אוֹ עֵז״ – פָּרָט לְנִדָּמָה! אָמַר רָבָא: הָכָא מֵעִנְיָנֵיהּ דְּקְרָא, וְהָכָא מֵעִנְיָנֵיהּ דְּקְרָא. הָכָא גַּבֵּי גְּנֵיבָה, דִּכְתִיב: ״שׁוֹר אוֹ שֶׂה״, שֶׁאִי אַתָּה יָכוֹל לְהוֹצִיא כִּלְאַיִם מִבֵּינֵיהֶם – ״אוֹ״ לְרַבּוֹת כִּלְאַיִם. גַּבֵּי קָדָשִׁים, דִּכְתִיב: ״כֶּשֶׂב וְעֵז״, שֶׁאַתָּה יָכוֹל לְהוֹצִיא כִּלְאַיִם מִבֵּינֵיהֶם – ״אוֹ״ לְמַעֵט הוּא.

הָא

מסורת הש״ס

א גיטין נה:; משנה בבא קמא; לעיל עד:
ב חולין פא:; שבועות יא:; הוריות ז:
ג חולין עח.

תורה אור השלם

כִּי יִגְנֹב־אִישׁ שׁוֹר אוֹ־שֶׂה וּשְׁבָטוֹ אוֹ מְכָרוֹ חֲמִשָּׁה בָקָר יְשַׁלֵּם תַּחַת הַשּׁוֹר וְאַרְבַּע־צֹאן תַּחַת הַשֶּׂה [שמות כא, לז]
וְאֵת הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ שׁוֹר שֶׂה כְּשִׂבִים וְשֵׂה עִזִּים [דברים יד, ד]
שׁוֹר אוֹ־כֶשֶׂב אוֹ־עֵז כִּי יִוָּלֵד וְהָיָה שִׁבְעַת יָמִים תַּחַת אִמּוֹ וּמִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה יֵרָצֶה לְקָרְבַּן אִשֶּׁה לַיהוָה [ויקרא כב, כז]

ב״ד תּוֹתָנֵי עַל הַלִּשְׁכָּה יָכוֹל לְהוֹצִיא שֶׁאֲנִי הָכָא דְּאָמַר קְרָא אוֹ לְרַבּוֹת אֶת הַכִּלְאַיִם בְּמַשְׁמַעוּת דִּקְרָא:

מסורת הש"ס

א בכורות יב.

ב יומא מט;; בכורות יב.; מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי; משנה בכורות ג בכורות ז.

גליון הש"ס

גמ' אי לכבור העברה. עיין נדה דף מ ע"א תוספות ד"ה גמר לידה:

תורה אור השלם

שׁוֹר אוֹ־כֶשֶׂב אוֹ־עֵז כִּי יִוָּלֵד וְהָיָה שִׁבְעַת יָמִים תַּחַת אִמּוֹ וּמִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה יֵרָצֶה לְקָרְבַּן אִשֶּׁה לַיהוָה [ויקרא כב, כז]

כִּי יִגְנֹב־אִישׁ שׁוֹר אוֹ־שֶׂה וּטְבָחוֹ אוֹ מְכָרוֹ חֲמִשָּׁה בָקָר יְשַׁלֵּם תַּחַת הַשּׁוֹר וְאַרְבַּע־צֹאן תַּחַת הַשֶּׂה [שמות כא, לז]

זֹאת הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ שׁוֹר שֵׂה כְּשָׂבִים וְשֵׂה עִזִּים [דברים יד, ד]

וְכָל־מַעֲשַׂר בָּקָר וְצֹאן כֹּל אֲשֶׁר־יַעֲבֹר תַּחַת הַשֵּׁבֶט הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה־קֹדֶשׁ לַיהוָה [ויקרא כז, לב]

וְהַעֲבַרְתָּ כָל־פִּטֶר־רֶחֶם לַיהוָה וְכָל־פֶּטֶר שֶׁגֶר בְּהֵמָה אֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ הַזְּכָרִים לַיהוָה [שמות יג, יב]

אַךְ־בְּכוֹר אֲשֶׁר־יִבָּכֵר לַיהוָה בִּבְהֵמָה לֹא־יַקְדִּישׁ אִישׁ אֹתוֹ אִם שׁוֹר אִם־שֶׂה לַיהוָה הוּא [ויקרא כז, כו]

אַךְ בְּכוֹר־שׁוֹר אוֹ־בְכוֹר כֶּשֶׂב אוֹ־בְכוֹר עֵז לֹא תִפְדֶּה קֹדֶשׁ הֵם אֶת־דָּמָם תִּזְרֹק עַל־הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־חֶלְבָּם תַּקְטִיר אִשֶּׁה לְרֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה [במדבר יח, יז]

וְכָל־פֶּטֶר חֲמֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה וְאִם־לֹא תִפְדֶּה וַעֲרַפְתּוֹ וְכֹל בְּכוֹר אָדָם בְּבָנֶיךָ תִּפְדֶּה [שמות יג, יג]

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פי' מהל' בכורות הל' יד, סמג עשין ריב:

ב מיי' פב' מהל' בכורות הל' ו, סמג עשין ריא, סמג לאוין רמג, טוש"ע יו"ד סי' שטו סעי' ה:

ג מיי' פי"ב מהל' ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל' ח, סמג עשין קמא, טוש"ע יו"ד סי' שכא סעי' ב:

ד סמג עשין ריב:

ה סמג עשין ריא, סמג לאוין רמג:

וְהָא גַּבֵּי קָדָשִׁים דִּכְתִיב שׁוֹר אוֹ כֶשֶׂב נַרְבֵּיהּ תֵּמַהּ מַה רִבּוּי צָרִיךְ נְהֵי דְּמִשּׁוֹר וְכֶשֶׂב לֹא מַצֵי לְרַבּוֹיֵי כִּלְאַיִם מִכֶּשֶׂב וְעֵז שֶׁאַתָּה יָכוֹל לְהוֹצִיא כִּלְאַיִם מִבֵּינֵיהֶם, וּנְרַבֵּי! מִדְּסֵיפָא לְמַעֵט, רֵישָׁא נָמֵי לְמַעֵט. אַדְרַבָּה; מִדְּרֵישָׁא לְרַבּוֹת, סֵיפָא נָמֵי לְרַבּוֹת! הַאי מַאי? אִי אָמְרַתְּ בְּשִׁלְמָא לְמַעֵט – הוּא דְּאִיצְטְרִיךְ תְּרֵי מִיעוּטֵי; דְּאֵף עַל גַּב דְּאִימַּעַט כִּלְאַיִם, אִיצְטְרִיךְ לְמַעוּטֵי נְדָמָה. אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ לְרַבּוֹת – תְּרֵי רִיבּוּיֵי לְמָה? הַשְׁתָּא כִּלְאַיִם אִירְבֵּי לֵיהּ, נְדָמָה מִבָּעְיָא?! אֶלָּא הָא דְּאָמַר רָבָא: זֶה בָּנָה אָב – כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "שֶׂה", אֵינוֹ אֶלָּא לְהוֹצִיא אֶת הַכִּלְאַיִם; לְמַאי הִלְכְתָא? אִי לְקָדָשִׁים, בְּהֶדְיָא כְּתִיב בְּהוּ "שׁוֹר אוֹ כֶשֶׂב" – פְּרָט לְכִלְאַיִם! [א]אִי לְמַעֲשֵׂר, "תַּחַת"–"תַּחַת" יָלִיף, מְקָדָשִׁים! אִי לִבְכוֹר, "הַעֲבָרָה"–"הַעֲבָרָה" יָלִיף, מִמַּעֲשֵׂר! [ב](א)אִי נָמֵי, נְדָמָה אָמְרַתְּ לָא – דִּכְתִיב: "אַךְ בְּכוֹר שׁוֹר" – עַד שֶׁיִּהֶא הוּא שׁוֹר וּבְכוֹרוֹ שׁוֹר; כִּלְאַיִם מִבָּעְיָא? [ג(ב)]אֶלָּא כִּי אִיתְּמַר דְּרָבָא – לְעִנְיַן פֶּטֶר חֲמוֹר. כְּדִתְנַן: אֵין פּוֹדִין לֹא בְּעֻגָּל וְלֹא בְּחַיָּה וְלֹא בְּשׁחוּטָה וְלֹא בִּטְרֵיפָה וְלֹא בְּכִלְאַיִם וְלֹא בְּכוּי. וּלְרַבִּי אֶלְעָזָר דְּמַתִּיר בְּכִלְאַיִם – דִּתְנַן: רַבִּי אֶלְעָזָר מַתִּיר בְּכִלְאַיִם מִפְּנֵי שֶׁהוּא שֶׂה, לְמַאי הִלְכְתָא? [ד(ג)]אָמַר לָךְ רַבִּי אֶלְעָזָר: כִּי אִיתְּמַר דְּרָבָא – לְטַמֵּא שְׁנוֹלַד מִן הַטָּהוֹר וְעִיבּוּרוֹ מִן הַטָּמֵא, וּדְלָא כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ; דְּאִי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, מ"שֶׂה כְשָׂבִים וְשֵׂה עִזִּים" נָפְקָא לֵיהּ – עַד שֶׁיִּהֶא אָבִיו כֶּבֶשׂ וְאִמּוֹ כִּבְשָׂה. [ה]וּטְהוֹרָה מִטְּמֵאָה מִי מִיעַבְּרָא?! אִין; דְּקַיְימָא לַן דְּאִיעַבַּר בְּמִקְצָת סִימָנִים וְכִי אָמְרִי אָתָא לְרַבּוֹיֵי נְדָמָה אֲפִילּוֹ אוֹתוֹ שֶׁאֵין דּוֹמָה כְּלָל וּלְהָכִי דַּיֵּק הַשְׁתָּא כִּלְאַיִם אִתְרְבִי נְדָמָה אֲפִילּוֹ אֵין דּוֹמָה כְּלָל מִבָּעְיָא:

א' לְמַעֲשֵׂר פְּרִישׁ דְּהַיְינוּ כְּאִילּוּ כְּתִיב בֵּהּ שֶׂה מג"ש דְּהַעֲבָרָה הַעֲבָרָה מִבְּכוֹר דִּכְתִיב בֵּהּ שֶׂה (ויקרא כו) אִם שׁוֹר אִם שֶׂה וּבְקוּנְטְרֵס פִּי' דִּבְמַעֲשֵׂר כְּתִיב צֹאן דְּהַיְינוּ כְּמוֹ שֶׂה וְאֵין נִרְאֶה וְעוֹד בְּפֶרֶק בָּתְרָא דִּבְכוֹרוֹת (דף נז.) פָּרִיךְ אִי גְּמַר מַעֲשֵׂר תַּחַת תַּחַת מִקָּדָשִׁים אַפִּי' הָנָךְ נָמֵי פִּי' יוֹצֵא דֹּפֶן וּמְחַסַּר זְמַן וְיָתוֹם לֹא יִכָּנְסוּ לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר וְאִי לֹא גָּמַר מִקָּדָשִׁים בִּשְׁלָמָא טְרֵפָה כֹּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר פְּרָט לִטְרֵפָה אֶלָּא כִּלְאַיִם מנ"ל וּמַאי קְשִׁיָא לֵיהּ דִּמְבַּנְיָן אָב דְּרָבָא נָפְקָא לֵהּ כִּלְאַיִם כֵּיוָן דִּבְמַעֲשֵׂר כְּתִיב [צֹאן]. כְּדְפֵרֵישׁ בַּקּוּנְטְרֵס הָכָא וּלְפִי מַה שֶׁפֵּרַשְׁתִּי דְּאִשָּׁה דִּבְכוֹר סְמִיךְ א"ש דְּלָא מָצֵי לְמֵימַר הָתָם דְּיָלִיף מַעֲשֵׂר מִבְּכוֹר דִּמְעֵט בֵּהּ כִּלְאַיִם דְּאִם כֵּן יוֹצֵא דֹּפֶן נָמֵי נִמְעֵט בְּמַעֲשֵׂר דְּיָלִיף מִבְּכוֹר) **עַד** שֶׁיִּהֶא הוּא שׁוֹר וּבְכוֹרוֹ שׁוֹר אוֹמֵר ר"י דִּבְפֶרֶק קַמָּא דִּבְכוֹרוֹת (דף ה:) מוּקֵי לֵהּ בְּאִם כֵּן יוֹצֵא דֹּפֶן נָמֵי נִמְעֵט בְּמַעֲשֵׂר דְּיָלִיף מִבְּכוֹר וְצָרִיךְ לְמִעֵט נְדָמָה בְּקָדֵישׁ וּבְכוֹר דְּאִי לֹא כְּתִיב אֶלָּא בְּקָדָשִׁים הָוֵה דָּוְקָא בְּשֶׁאֵין דּוֹמָה כְּלָל אֲבָל דּוֹמָה מְאֹד דְּקָדֵישׁ בִּבְכוֹרוֹת אֲפִילּוּ יֵשׁ בּוֹ מִקְצָת סִימָן וְאִי הָוֵה כָּתִיב רִבּוּי לְחוּדֵיהּ בִּבְכוֹרוֹת לְרַבּוֹת נְדָמָה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מִקְצָת סִימָן הָוֵה יָלִיף לְקָדָשִׁים מִבְּכוֹר אֲבָל הַשְׁתָּא דִּכְתִיב בְּקָדָשִׁים לֵיהּ נָמֵי מִעוּט וְרִבּוּי בִּבְכוֹר דְּאִם כֵּן לִשְׁתֹּק קְרָא מִמִּעוּט דְּקָדָשִׁים: **לְטַמֵּא** שֶׁנּוֹלַד מִן הַטָּהוֹר וְעִבּוּרוֹ מִן הַטָּמֵא וּדְלָא כְּר' יְהוֹשֻׁעַ פֵּי' בַּקּוּנְטְרֵס דְּר' יְהוֹשֻׁעַ גָּמַל הַבָּא מִן הַפֵּרָה שֶׁעִבְּרָתוּ מְשׁוֹר בְּסִימָן אֶחָד שֶׁל טָהֳרָה מַעֲלֶה גֵּרָה אוֹ מַפְרִיס פַּרְסָה וּדְרֵישׁ אֶת זֶה לֹא תֹאכְלוּ אֶת הַגָּמָל גָּמָל אִי אַתָּה אוֹכֵל בְּסִימָן אֶחָד אֲבָל אַחֵר אַתָּה אוֹכֵל בְּסִימָן אֶחָד וְאֵיזֶה זֶה זֶה טָמֵא שֶׁנּוֹלַד מִן הַטָּהוֹר וְעִבּוּרוֹ מִן הַטָּהוֹר יָכוֹל אַפִּי' עִבּוּרוֹ מִן הַטָּמֵא כְּלוֹמַר כְּשֶׁם שֶׁאֲנִי מַכְשִׁיר בּוֹ כָּךְ אֲנִי מַכְשִׁיר בִּבְנוֹ אִם נִתְעַבְּרָה הֵימֶנּוּ פָּרָה ת"ל שֶׂה כְּשָׂבִים כו' וְעִבּוּרוֹ מִן הַטָּמֵא לְאוֹ דַּוְקָא דִּלְדִידֵהּ הָוֵי טָהוֹר אֶלָּא דּוֹמֶה לְטָמֵא וְכַלָּה סָגְיָא דִּבְכוֹרוֹת (דף ו: וְשָׁם) לָא מְשְׁתְּמַע כְּפֵרוּשׁוֹ אֶלָּא מִשְּׁמַע דְּמוּדָּה ר' יְהוֹשֻׁעַ לר"ש דְּגָמָל גְּמוּר הַנּוֹלָד מִפְּרָה וּמִשּׁוֹר שֶׁהוּא אָסוּר וְאִם יֵשׁ בּוֹ סִימָן אֶחָד שֶׁדּוֹמֶה מִקְצָת לְפָרָה מֻתָּר וְלָא קָאֵי כְּלָל אַסִּימָנִים דִּקְרָא מִמַּפְרִיסֵי פַּרְסָה וְהָכִי אִיתָא הָתָם (שָׁם) רָחֵל שֶׁיָּלְדָה מִין עֵז וְעֵז שֶׁיָּלְדָה מִין רָחֵל פְּטוּרָה מִן הַבְּכוֹרָה וְאִם יֵשׁ בּוֹ מִקְצָת סִימָנִין חַיָּבֶת ר"ש אוֹמֵר עַד שֶׁיִּהֶא רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ דּוֹמֶה לְאִמּוֹ וַעֲלָה דְּהַהִיא לָא מְפָרֶשׁ לֵיהּ לר"ש בְּגָמָרָא בֶּן פָּרָה מִי בָּעֵי שֶׁיִּהֶא רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ דּוֹמֶה לְאִמּוֹ לְהַתִּירוֹ בַּאֲכִילָה אוֹ אַפִּי' בְּמִקְצָת וּבָעֵי לְמִפְשַׁט מֵדְּקָרֵי לֵהּ טָמֵא וְקָאָמַר אֲבָל אַתָּה אוֹכֵל בְּסִימָן אֶחָד כּוּ' אַלְמָא לָא בָּעֵי רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ לְהַתִּירוֹ בַּאֲכִילָה וְדִלְמָא סָבַר לֵהּ כְּר"ש בַּחֲדָא וּפְלִיג עֲלֵהּ בַּחֲדָא וְעוֹד מַשְׁמַע הָתָם דְּטַעֲמָא דְּר' יְהוֹשֻׁעַ מִשּׁוּם דְּקִסְבַר וָ"ו גּוֹרֵם אִסּוּר וּלְפִי גּוֹרֵם וָ"ו מִדְּפֵרֵישׁ טָהוֹר שֶׁנּוֹלַד מִן הַטָּהוֹר וְעִבּוּרוֹ מִן הַטָּמֵא דְּאִסּוּר כֵּיוָן דְּשָׁה לְהוֹצִיא כִּלְאַיִם וְאִסּוּר מִשּׁוּם וָ"ו וְאִי לֹא מַשְׁמַע לָן הָכִי הָוֵה אָמֵינָא דְּאִי לָאו דְּמַעֲטֵהּ קְרָא לְטָמֵא שֶׁנּוֹלַד מִן הַטָּהוֹר וְעִבּוּרוֹ מִן הַטָּמֵא

עין משפט נר מצוה

א מיי׳ פט״ז מהל׳ מעשה הקרבנות הל׳ ג:
ב מיי׳ פט״ז מהל׳ מעשה הקרבנות הל׳ ז:
ג מיי׳ פב׳ מהל׳ גניבה הל׳ יא, סמג עשין עא, טור חו״מ סי׳ שנ:
ד מיי׳ פב׳ מהל׳ גניבה הל׳ ח:
ה מיי׳ פב׳ מהל׳ גניבה הל׳ יא:
ו מיי׳ פב׳ מהל׳ גניבה הל׳ יא:
ז מיי׳ פב׳ מהל׳ גניבה הל׳ יא:
ח סמג עשין עא:
ט מיי׳ פב׳ מהל׳ גניבה הל׳ ט:
י מיי׳ פב׳ מהל׳ גניבה הל׳ יד:
יא מיי׳ פב׳ מהל׳ גניבה הל׳ יב:
יב מיי׳ פב׳ מהל׳ גניבה הל׳ יב:
יג מיי׳ פב׳ מהל׳ גניבה הל׳ י:

מסורת הש״ס

א מנחות קו.; מנחות קה.; תמורה כ.; משנה מנחות
ב תוספתא בבא קמא
ג משנה בבא קמא; לעיל עד:
ד מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי
ה לקמן קו:
ו יומא מז.; בבא בתרא סו:
ז תוספתא בבא קמא

גליון הש״ס

רש״י ד״ה שותף שטבח כו' ואע״ג דאמרן לעיל. עי׳ רש״י לקמן דף קו ע״ב ד״ה בשותף שטבח וצ״ע:

תורה אור השלם

[ויקרא יא]
[שמות כא, לז]

מִי פָּטַר נַפְשֵׁהּ כו' אֲבָל הַנּוֹדֵר עַצְמוֹ פָּשִׁיטָא דְּמַצֵּי פָּטַר נַפְשֵׁהּ אִי לָא בָּעֵי לְמֶעְבַּד מִצְוָה מִן הַמֻּבְחָר:

דְּאִיעַבַּר מִקְלוּט, כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן. א(א)בָּעֵי רָבָא: ״הֲרֵי עָלַי עוֹלָה״, וְהִפְרִישׁ שׁוֹר, וּבָא אַחֵר וְגָנַב; מִי פָּטַר גַּנָּב נַפְשֵׁהּ בְּכָךְ – לְרַבָּנַן, בְּעוֹלַת הָעוֹף – לְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה? דִּתְנַן: ״הֲרֵי עָלַי עוֹלָה״ – יָבִיא כֶּבֶשׂ. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר: יָבִיא תּוֹר אוֹ בֶן יוֹנָה. מַאי? מִי אָמְרִינַן: שֵׁם עוֹלָה קָבֵיל עִילְוֵיהּ; אוֹ דִלְמָא, מָצֵי אָמַר לֵיהּ: אֲנָא מִצְוָה מִן הַמּוּבְחָר בָּעֵינָא לְמֵיעְבַּד? ב(ב)בָּתַר דְּאִיבַּעְיָא, הֲדַר פַּשְׁטַהּ: גַּנָּב פּוֹטֵר עַצְמוֹ בְּכָךְ לְרַבָּנַן, בְּעוֹלַת הָעוֹף לְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה. רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב אִיקָא מַתְנֵי לַהּ בְּהֶדְיָא – אָמַר רָבָא: ״הֲרֵי עָלַי עוֹלָה״ וְהִפְרִישׁ שׁוֹר, וּבָא אַחֵר וּגְנָבוֹ – פּוֹטֵר עַצְמוֹ בְּכָךְ לְרַבָּנַן, וּבְעוֹלַת הָעוֹף לְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה. ג(ג)מַתְנִי׳ מְכָרוֹ חוּץ מֵאָחַד מִמֵּאָה שָׁבוֹ, אוֹ שֶׁהָיְתָה לוֹ בּוֹ שׁוּתָּפוּת; הִשּׁוֹחֵט וְנִתְנַבְּלָה בְּיָדוֹ, הַנּוֹחֵר, וְהַמְעַקֵּר – מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כָּפֶל, וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. ד(ד)גְּמָ׳ מַאי ״חוּץ מֵאָחַד מִמֵּאָה שָׁבוֹ״? אָמַר רַב: חוּץ מִדְּבָר הַנִּיתָּר עִמּוֹ בִּשְׁחִיטָה. וְלֵוִי אָמַר: חוּץ מִגִּיזּוֹתֶיהָ. ה(ב)מֵיתִיבִי: מְכָרָהּ חוּץ מִיַּדָּהּ, חוּץ מֵרַגְלָהּ, חוּץ מִקַּרְנָהּ, חוּץ מִגִּיזּוֹתֶיהָ – אֵינוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. רַבִּי אוֹמֵר: דָּבָר הַמְעַכֵּב בִּשְׁחִיטָה – אֵינוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה, ו(ג)וְשֶׁאֵינוֹ מְעַכֵּב בִּשְׁחִיטָה – מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: חוּץ מִקַּרְנָהּ – אֵינוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה, חוּץ מִגִּיזּוֹתֶיהָ – מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. בְּשִׁלְמָא לְלֵוִי – כְּתָנָא קַמָּא; אֶלָּא לְרַב – כְּמַאן? ז(ד)אָמְרִי: רַב דְּאָמַר – כִּי הַאי תַּנָּא, דְּתַנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: מְכָרָהּ חוּץ מִיַּדָּהּ וְחוּץ מֵרַגְלָהּ – אֵינוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. חוּץ מִקַּרְנָהּ, חוּץ מִגִּיזּוֹתֶיהָ – מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. ח(ה)בְּמַאי? נִיתְּנִי מְכָרוֹ חוּץ מֵאָחַד מִמֵּאָה שָׁבוֹ? אָמַר רַב: חוּץ מִדָּבָר הַנִּיתָּר עִמּוֹ בִּשְׁחִיטָה. וְלֵוִי אָמַר: חוּץ מִגִּיזּוֹתֶיהָ. וְכֵן תָּנָיָא בְּמַתְנִיתָא: חוּץ מִגִּיזּוֹתֶיהָ. ט(ו)מֵיתִיבִי: מְכָרָהּ חוּץ מִיַּדָּהּ, חוּץ מֵרַגְלָהּ, חוּץ מִקַּרְנָהּ, חוּץ מִגִּיזּוֹתֶיהָ – אֵינוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. רַבִּי אוֹמֵר: דָּבָר הַמְעַכֵּב בִּשְׁחִיטָה – אֵינוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה, וְשֶׁאֵינוֹ מְעַכֵּב בִּשְׁחִיטָה – מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה; גִּיזּוֹתֶיהָ, דִּלְמֵיגַּז קָיְימִי – לָא הָוֵי שִׁיּוּר, וּמְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּם אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. וְאִידַּךְ תַּנָּא דְּבֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר סָבַר: יָדָיו וְרַגְלָיו, דְּצָרִיכִי טְבִיחָה – הָוֵי שִׁיּוּר, וְלָא מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה; קַרְנָהּ וְגִיזּוֹתֶיהָ, דְּלָא צְרִיכִי טְבִיחָה – לָא הָוֵי שִׁיּוּר. קַשְׁיָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אַדְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר! תְּרֵי תַּנָּאֵי וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר. י(ט)תָּנוּ רַבָּנַן: הַגּוֹנֵב הַקִּיטְּעַת וְאֶת הַחִיגָּרֶת וְאֶת הַסּוֹמָא, וְכֵן הַגּוֹנֵב בֶּהֱמַת הַשּׁוּתָּפִין – חַיָּיב. וְשׁוּתָּפִים שֶׁגָּנְבוּ – פְּטוּרִים. וְהַתַּנְיָא: שׁוּתָּפִין שֶׁגָּנְבוּ – חַיָּיבִין! אָמַר רַב נַחְמָן: לָא קַשְׁיָא; כָּאן בְּשׁוּתָּף שֶׁגָּנַב מֵחֲבֵירוֹ, כָּאן בְּשׁוּתָּף שֶׁגָּנַב מֵעַלְמָא. אִיתְיֵבֵיהּ רָבָא לְרַב נַחְמָן: יָכוֹל שׁוּתָּף שֶׁגָּנַב מֵחֲבֵירוֹ, וְשׁוּתָּפִים שֶׁגָּנְבוּ, יְהוּ חַיָּיבִין; תַּלְמוּד לוֹמַר: ״וּטְבָחוֹ כּוֹפֵל בָּעֵינַן – וְלֵיכָּא! י(ה)אֶלָּא אָמַר רַב נַחְמָן: לָא קַשְׁיָא; כָּאן בְּשׁוּתָּף שֶׁטָּבַח לְדַעַת חֲבֵירוֹ, כָּאן בְּשׁוּתָּף שֶׁלֹּא לְדַעַת חֲבֵירוֹ. יא(א)בָּעֵי רַבִּי יִרְמְיָה: מְכָרָהּ חוּץ מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם; חוּץ מִמְּלַאכְתָּהּ; חוּץ מֵעוּבָּרָה; מַהוּ? יב(ו)אַלִּיבָּא דְּמַאן דְּאָמַר עוּבָּר יֶרֶךְ אִמּוֹ הוּא – לָא תִּבְעֵי לָךְ, דְּהָא שַׁיֵּיר בַּהּ; כִּי תִּבְעֵי לָךְ – אַלִּיבָּא דְּמַאן דְּאָמַר דְּעוּבָּר לָאו יֶרֶךְ אִמּוֹ; מַאי? מֵימַר אָמְרִינַן: כֵּיוָן דִּמְחוּבָּר בַּהּ – הָוֵי שִׁיּוּר; אוֹ דִלְמָא, כֵּיוָן דְּלָא מְפָרַשׁ מִינַּהּ קָאֵי, לָא הָוֵי שִׁיּוּר? אִיכָּא דְּאָמְרִי: כֵּיוָן דְּלָאו יֶרֶךְ אִמּוֹ הוּא – לָא הָוֵי שִׁיּוּר; אוֹ דִלְמָא, כֵּיוָן דְּצָרִיךְ לְאִשְׁתְּרוֹיֵי בַּהֲדָהּ בִּשְׁחִיטָה – כְּמַאן דְּשַׁיֵּיר בְּגוּפַהּ דָּמֵי? תֵּיקוּ. יג(ב)בָּעֵי רַב פָּפָּא: גְּנֵבָה, קְטָעָהּ וּמְכָרָהּ, מַהוּ? מִי אָמְרִינַן: מַאי דְּגָנֵב – הָא לָא זַבֵּין; אוֹ דִלְמָא, מָה דְּזַבֵּין – הָא לָא שַׁיֵּיר? תֵּיקוּ. יד(ז)תָּנוּ רַבָּנַן: גָּנַב, וְנָתַן לְאַחֵר וְטָבַח; גָּנַב, וְנָתַן לְאַחֵר וּמָכַר; גָּנַב

דְּאִיעַבַּר מִקְלוּט כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן קְלוּט פָּרְסוֹתָיו קְלוּטוֹת וְנוֹלָד מִן הַטָּהוֹר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן קָרֵי לֵהּ טְמֵא דְּתַנְיָא בְּכוֹרוֹת (דף ו:) רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר גָּמָל גָּמָל שֶׁנֵּי פְּעָמִים אֶחָד גָּמָל הַנּוֹלָד מִן הַגְּמַלָּה וְאֶחָד גָּמָל הַנּוֹלָד מִן הָרָפָה וַאֲפִילּוּ עִבְּרָתוּ מִן הַטָּהוֹר מְשׁוֹר גָּמוּר קָאָסַר לֵיהּ ר״ש וּפְלִיג עֲלֵיהּ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הֵיכָא דְּעִבְּרָתוּ מִן הַטָּהוֹר מְשׁוֹר שֶׁאֵינוֹ קָלוּט וּמַתִּירוֹ בְּסִימָן אֶחָד שֶׁל טָהֳרָה אוֹ מַעֲלָה גֵּרָה אוֹ מַפְרִיס פַּרְסָה וְדוֹרֵשׁ אֶת זֶה לֹא תֹאכְלוּ אֶת הַגָּמָל זֶה אִי אַתָּה אוֹכֵל בְּסִימָן אֶחָד אֲבָל יֵשׁ אַחֵר שֶׁאַתָּה אוֹכֵל בְּסִימָן אֶחָד וְאִי זֶה זֶה טָמֵא הַנּוֹלָד מִן הַטָּהוֹר וְעִבּוּרוֹ מִן הַטָּהוֹר יָכוֹל אַף עִבּוּרוֹ מִן הַטָּמֵא כְּלוֹמַר יָכוֹל כְּשֵׁם שֶׁאֲנִי מַכְשִׁיר בּוֹ כַּךְ אֲנִי מַכְשִׁיר בְּבְנוֹ אִם נִתְעַבְּרָה פָּרָה הַיְמָנוּ ת״ל שֵׂה כְשָׂבִים וְשֵׂה עִזִּים עַד שֶׁיְּהֵא נוֹלָד מִשְּׁנֵי כְּבָשִׂים שֶׁיִּהוּ אָבִיו וְאִמּוֹ כְּבָשִׂים וְהֵיכִי פְּסוּלָא דִּבְנוֹ דְּנַפְקָא לֵיהּ לְר' יְהוֹשֻׁעַ מִכְּבָשִׂים מִשְׁמַע לֵיהּ לְרַבָּא מִשָּׁה: מִי פָּטַר גַּנָּב נַפְשֵׁהּ גַּבֵּי בְּעָלִים: בַּכָּךְ דְּאָמַר לֵיהּ עוֹלָה קָא מְחַיֶּבֶת וְעוֹלָה מְשַׁלְּמָא לָךְ וְלָא אַפְסַדְתָּךְ תּוּ מַדֵּי דְּהָא יוֹצֵא בָּהּ אַתָּה יְדֵי נִדְרָךְ: גָּנַב פָּטַר עַצְמוֹ דְּאַתַּשְׁלוּמִין דִּבְעָלִים מְחַיֵּב וַהֲרֵי הוֹצִיאוֹ יְדֵי נִדְרוֹ וְאַפְסִידָא דְּהֶקְדֵּשׁ מִפְּטָר דְּמֵבִית הָאִישׁ כְּתִיב וְלֹא הֶקְדֵּשׁ וְאַלְבָּא דְּר' שִׁמְעוֹן נָקֵט לֵהּ דְּאָמַר קָדָשִׁים שֶׁחַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן חַיָּב פְּלָגָתֵיהּ דְּרַבָּנַן ור״א וְטַעְמַיְהוּ בְּפֶרֶק בָּתְרָא דְּמְנָחוֹת: מַתָּנִי' אוֹ שֶׁהָיְתָה לוֹ בּוֹ שׁוּתָּפוּת קֹדֶם שֶׁגְּנָבוֹ לֹא קָרֵינַן בֵּהּ וּמְכָרוֹ כֻּלּוֹ בְּאַסּוּרָא: הַנּוֹחֵר קוֹרְעוֹ מִנְּחִירָיו עַד לִבּוֹ: וְהַמְעַקֵּר עוֹקֵר סִימָנִין: פָּטוּר וְאֵפִי' לְרַבָּנַן דְּהָא לָאו שְׁחִיטָה הִיא כְּלָל: גְּמ' מַאי חוּץ מֵאֶחָד מִמֵּאָה כְּלוֹמַר מִמַּאי קָאָמְרִינַן דְּאִי שַׁיְּרֵיהּ הָוֵי שִׁיּוּרָא: הַנִּתָּר עִמּוֹ כְּגוֹן מִבְּשָׂרוֹ אֲבָל שְׁיֵּרֶת עוֹרָהּ וְקַרְנָהּ וְגִיזּוֹתֶיהָ לָא הָוֵי שִׁיּוּר: וְלֵוִי אָמַר אֲפִילּוּ גִּיזּוֹתֶיהָ הָוֵי שִׁיּוּר: הַמְעַכֵּב בִּשְׁחִיטָה דְּבַר שֶׁאִם נִטַּל הַיְמֵנָּה נַעֲשֵׂית בּוֹ נְבֵלָה מַחַיֵּים כְּגוֹן וַשָּׁט אוֹ קַנָּה אוֹ הַיֶּרֶךְ וְחָלַל שָׁלָהּ אוֹ כָּבֵד אוֹ אֶחָד מִבְּנֵי מֵעַיִם דְּלָא מַתִּיר לָהּ שְׁחִיטָה אֲבָל יַדָּהּ וְרַגְלָהּ מִן הָאַרְכָּבָה וּלְמַטָּה לֹא וְטַעְמָא דְּכוּלְּהוּ מְפָרֵשׁ לְקַמָּן: אֶלָּא לְרַב דְּאָמַר כְּמַאן אִי כת"ק חוּץ מִגִּוּזּוֹתֶיהָ אִי כְּרַבִּי אֲפִילּוּ יָדָהּ נָמֵי לָא: מִדֵּי דְּהָוֵי בְּטְבִיחָה הָוֵי שִׁיּוּר בִּמְכִירָה: ור״ש בֶּן אֶלְעָזָר לָא דְּרֵישׁ דָּיְמִינָא דְּטְבִיחָה וּמִיהוּ גִּיזּוֹתֶיהָ לָא הָוֵי שִׁיּוּר דִּלְמַגַּז קָיְימִי: אֶת הַקִּטֶּעֶת אע״ג דְּלֵיכָּא כַּלָּה חַיָּב דְּמַאי דְּגָנֵב הָא זַבֵּין כּוּלֵּיהּ: שֶׁתַּף שֶׁגָּנַב מֵחֲבֵרוֹ פָּטוּר מֵאַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה אֲפִי' מְחַלֵּק חֲבֵרוֹ דְּלֵיכָּא וּטְבָחוֹ כֻּלּוֹ בְּאַסּוּרָא: שֶׁתַּף שֶׁגָּנַב מֵחֲבֵרוֹ פָּטוּר מֵאַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה אֲפִי' מְחַלֵּק חֲבֵרוֹ דְּלֵיכָּא וּטְבָחוֹ כֻּלּוֹ בְּאַסּוּרָא: שֶׁתַּף שֶׁטָּבַח לְדַעַת חֲבֵרוֹ מְשַׁלֵּמִין בֵּין שְׁנֵיהֶם דְּאִיכָּא וּטְבָחוֹ כֻּלּוֹ בְּחִיּוּבָא דְּהַטּוֹבֵחַ חַיָּב עַל חֶלְקוֹ וַחֲבֵרוֹ נָמֵי עָשָׂאוֹ שְׁלִיחַ וְהָא רַבִּינָן לְעֵיל (בבא קמא דף עא.) דְּיֵשׁ שְׁלִיחַ לְדָבָר עֲבֵרָה הָכָא דְּאָמְרִינַן תַּחַת לְרַבּוֹת אֶת הַשְּׁלִיחַ: שֶׁתַּף שֶׁטָּבַח שֶׁלֹּא לְדַעַת חֲבֵרוֹ פָּטוּר דְּלֵיכָּא וּטְבָחוֹ כֻּלּוֹ בְּחִיּוּבָא דְּהָהוּא פַּלְגָא דְּחַבְרֵהּ לֹא נַעֲשָׂה שְׁלִיחַ וַהֲוָה לֵיהּ כְּטוֹבֵחַ וּמוֹכֵר אַחַר הַגָּנֵב דְּפָטוּר וְעַל חֶלְקוֹ נָמֵי פָּטוּר הוֹאִיל וְלֵיכָּא וּטְבָחוֹ כֻּלּוֹ בְּחִיּוּבָא וְאַף עַל גַּב דְּאָמְרַן לְעֵיל חֲמִשָּׁה בָּקָר וְאַפִּי' חֲמִשָּׁה חֲצָאֵי בָּקָר הֲנֵי מִלֵּי הֵיכָא שֶׁגָּנַב בֶּהֱמַת הַשֻּׁתָּפִין וּטְבָחוֹ וְאַחַר כָּךְ הוֹדָה לְאֶחָד מֵהֶם עַל חֶלְקוֹ דִּבְשָׁעַת טְבִיחָה הֲוֵי כּוּלֵּיהּ בְּחִיּוּבָא וְהֵכִי אָמְרִינַן בְּהַגּוֹזֵל (לְקַמָּן בָּבָא קַמָּא דף קו:) דְּשֶׁתַּף שֶׁטָּבַח שֶׁלֹּא לְדַעַת חֲבֵרוֹ פָּטוּר: חוּץ מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם אֲשֶׁה בָּהּ מְלַאכְתִּי: חוּץ מִמְּלַאכְתָּהּ אִם תִּרְצֶה לְשׁוֹחֲטָהּ שְׁחוֹט מִיָּד וְאִם תַּעֲשֶׂה בָּהּ מְלַאכְתָּהּ הַמְּלַאכְתָּהּ הֵיא שֶׁלִּי מִי הָוֵי שִׁיּוּר אוֹ לָא: עוּבָּר יֶרֶךְ אִמּוֹ הוּא פְּלַגְתָּא בְּתְמוּרָה (ל:

לא.): גָּנַב וְנָתַן לְאַחֵר וְטָבַח לֹא נָתַן בְּמַתְנָה דְּא״כ אֲפִילּוּ לֹא טָבַח מְחַיֵּב אַגְּזֵילָה מְשׁוּם מְכִירָה כְּדִקְתָנֵי סֵיפָא אֶלָּא עֲשָׂאוֹ שְׁלִיחַ לִטְבִיחָה אוֹ לִמְכִירָה:

מסורת הש"ס

א קידושין מג.; כתובות לג:; לעיל עא.

ב לעיל עו.

ג כתובות לא:

ד בבא מציעא צט.

ה תוספתא בבא קמא

גליון הש"ס

תוס' ד"ה תיקנו וכו' כמו נתנה לבלן בפ' הזהב. לענ"ד נראה דזה צ"ל בסוף הדיבור הזה והביאו ראיה דלקולא לא אזלינן בתר קנין דרבנן והיינו מדאמרינן שם גבי בלן דלר"י דמעות קונות ד"ת נתן לספר מעל אף דמדרבנן לא קני ה"נ הכא אם מה"ת ל"ק אף דמדרבנן קני מ"מ לא יהא מותר לבקע בו:

תורה אור השלם

כִּי יִגַּב־אִישׁ שׁוֹר אוֹ־שֶׂה וּטְבָחוֹ אוֹ מְכָרוֹ חֲמִשָּׁה בָקָר יְשַׁלֵּם תַּחַת הַשּׁוֹר וְאַרְבַּע־צֹאן תַּחַת הַשֶּׂה [שמות כא, לז]

וְהִקְדִּישׁ מִכָּר בַּאֲמָנָה וְאַשְׁרַאי וְלֹא קִבֵּל דְּמִים: גָּנַב וּפָרַע בְּהֶקֵּפוֹ שֶׁהִקִּיפוֹ חֲבֵרוֹ גָּנַב וְהִקְדִּישׁ מִשֶּׁלֹּם ד' וה' כְּדְמִפְרֵשׁ מָה לִּי מְכָרוֹ לְהֶדְיוֹט מָה לִי מְכָרוֹ לְשָׁמַיִם

גָּנַב וְהִקְדִּישׁ; גָּנַב וְהִקִּיף; גָּנַב וְהֶחְלִיף; גָּנַב וְנָתַן בְּמַתָּנָה; גָּנַב וּפָרַע חוֹבוֹ; גָּנַב וּפָרַע בְּהֶקֵּיפוֹ; גָּנַב וְשָׁלַח סְבָלוֹנוֹת בְּבֵית חָמִיו – מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. [א]מַאי קָא מַשְׁמַע לַן? אַשְׁמְעִינַן רֵישָׁא **גָּנַב וְנָתַן לְאַחַר וְטָבַח – דְּיֵשׁ שָׁלִיחַ לְדָבָר עֲבֵירָה. אַף עַל גַּב דְּכָל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ אֵין שָׁלִיחַ לְדָבָר עֲבֵירָה, הָכָא יֵשׁ שָׁלִיחַ לְדָבָר עֲבֵירָה.** [א]מַאי טַעְמָא? "וּטְבָחוֹ" ו"מְכָרוֹ"; מָה מְכִירָה – דְּלָא אֶפְשָׁר דְּלָאו עַל יְדֵי אַחֵר, אַף טְבִיחָה עַל יְדֵי אַחֵר – מְחַיֵּיב. [ב]**וְאַשְׁמְעִינַן סֵיפָא גָּנַב וְהִקְדִּישׁ – מָה לִי מְכָרוֹ לַהֶדְיוֹט, מָה לִי מְכָרוֹ לַשָּׁמַיִם.** [ג]**מַתְנִי' גָּנַב בִּרְשׁוּת הַבְּעָלִים, וְטָבַח וּמָכַר חוּץ מֵרְשׁוּתָם; אוֹ שֶׁגָּנַב חוּץ מֵרְשׁוּתָם, וְטָבַח וּמָכַר בִּרְשׁוּתָם; אוֹ שֶׁגָּנַב וְטָבַח וּמָכַר חוּץ מֵרְשׁוּתָם – מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. אֲבָל גָּנַב וְטָבַח וּמָכַר בִּרְשׁוּתָם – פָּטוּר.** [ד]**הָיָה מוֹשְׁכוֹ וְיוֹצֵא, וּמֵת בִּרְשׁוּת הַבְּעָלִים – פָּטוּר. הִגְבִּיהוֹ אוֹ הוֹצִיאוֹ מֵרְשׁוּת בְּעָלִים, וָמֵת – חַיָּיב. [ה]נָתְנוּ לְבְכוֹרוֹת בְּנוֹ אוֹ לְבַעַל חוֹב, לְשׁוֹמֵר חִנָּם, לְשׁוֹאֵל, לְנוֹשֵׂא שָׂכָר וּלְשׁוֹכֵר; הָיָה מוֹשְׁכוֹ וְיוֹצֵא, וּמֵת בִּרְשׁוּת הַבְּעָלִים, וָמֵת – חַיָּיב. גְּמָ' בָּעֵי אַמֵּימָר: תִּיקְנוּ מְשִׁיכָה בְּשׁוֹמְרִים, אוֹ לֹא? [ו]אָמַר רַב יִיאמַר, תָּא שְׁמַע: נָתְנוּ לִבְכוֹרוֹת בְּנוֹ אוֹ לְבַעַל חוֹבוֹ, לְשׁוֹמֵר חִנָּם וּלְשׁוֹאֵל, לְנוֹשֵׂא שָׂכָר וּלְשׁוֹכֵר; הָיָה מוֹשְׁכוֹ וְיוֹצֵא, וּמֵת בִּרְשׁוּת הַבְּעָלִים – פָּטוּר. מַאי, לָאו שׁוֹמֵר – וּשְׁמַע מִינַּהּ תִּיקְנוּ מְשִׁיכָה בְּשׁוֹמְרִין? אָמַר לֵיהּ: לָא, גַּנָּב. הָא תְּנָא לֵיהּ רֵישָׁא! תְּנָא גַּנָּב שֶׁגָּנַב מִבֵּית הַבְּעָלִים, וּתְנָא גַּנָּב שֶׁגָּנַב מִבֵּית שׁוֹמֵר. אָמַר לֵיהּ רַב אֲשֵׁי: לָא תְּדַחֲיֵיהּ; מָה לִי גַּנָּב שֶׁגָּנַב מִבֵּית שׁוֹמֵר, מָה לִי גַּנָּב שֶׁגָּנַב מִבֵּית בְּעָלִים? [ז]אֶלָּא לָאו שׁוֹמֵר – וּשְׁמַע מִינַּהּ תִּיקְנוּ מְשִׁיכָה בְּשׁוֹמְרִין? שְׁמַע מִינַּהּ. אִיתְּמַר נָמֵי, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כְּדֵרֶךְ שֶׁתִּיקְנוּ מְשִׁיכָה בְּלָקוֹחוֹת, כָּךְ תִּיקְנוּ מְשִׁיכָה בְּשׁוֹמְרִין. [ח]תַּנְיָא נָמֵי הָכִי: כְּדֵרֶךְ שֶׁתִּיקְנוּ מְשִׁיכָה בְּלָקוֹחוֹת, כָּךְ תִּיקְנוּ מְשִׁיכָה בְּשׁוֹמְרִין. וּכְשֵׁם שֶׁהַקַּרְקַע נִקְנֵית בִּכְסָף, בִּשְׁטָר וּבַחֲזָקָה, כָּךְ שְׁכִירוּת נִקְנֵית בִּכְסָף, בִּשְׁטָר וּבַחֲזָקָה. שְׁכִירוּת דְּמַאי? אִילֵימָא שְׁכִירוּת

עין משפט נר מצוה

א מיי' פז' מהל' מעילה הל' ב:

ב מיי' פב' מהל' גניבה הל' י, טור חו"מ סי' שנ:

ג מיי' פב' מהל' גניבה הל' יח:

ד מיי' פב' מהל' גניבה הל' טז:

ה מיי' פב' מהל' גניבה הל' טז:

ו מיי' פב' מהל' גניבה הל' טז:

ז מיי' פב' מהל' גניבה הל' טז:

ח מיי' פב' מהל' שכירות הל' ח, סמג עשין פט, טוש"ע חו"מ סי' שז סעי' ב:

ט מיי' פא' מהל' מכירה הל' יח, סמג עשין פט, טוש"ע חו"מ סי' שטו סעי' א:

סה.) גַּבֵּי גַּנָּב אֵין לִי אֶלָּא יָדוֹ גֵּוּ חֲצֵרוֹ וְקַרְפֵּפוֹ מְנַיִן מַשְׁמַע דְּלָא מְחַיֵּב אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁרָאוּי לְקָנוֹת כִּי הֵיכִי דְּדָרְשִׁינַן גִּטִּין (דף עז.) וְנָתַן בְּיָדָהּ וְנִרְאֶה דַּהֲלָכָה כְּאַבַּיֵּי וְרָבָא מִדְּמִיְּתֵי מִלְּתֵיהוּ בְּהַמּוֹכֵר [את] הַסְּפִינָה (שָׁם) מַשְׁמַע שֶׁהֵם עִקָּר וְלֹא שַׁיָּךְ כָּאן כָּל הֵיכָא דְּפִלְיְגִי רַב אַחָא וְרָבִינָא הֲלָכָה כְּרָבִינָא לְקַלָּא: **נָתְנוּ** לִבְכוֹרוֹת בְּנוֹ אוֹ לב"ח אוֹתוֹ לְשׁוֹן שֶׁפֵּרֵשׁ בַּקּוּנְטְרֵס דְּאַבָּעֲלִים קָאֵי רָחוֹק מְאֹד חֲדָא שֶׁצָּרִיךְ לְפָרֵשׁ לְאוֹתוֹ לְשׁוֹן שֶׁמֵּת בְּפְשִׁיעָה וְלֹא כִּי אוֹרְחֵהּ וְעוֹד דְּלְשׁוֹן חִיּוּב וּפְטוּר לֹא שַׁיָּךְ אִבְּכוֹרוֹת בְּנוֹ וב"ח וְצָרִיךְ לְדָחוֹת דְּמִשּׁוּם אַחֲרָיְנָא נָקֵט חִיּוּב וּפְטוּר וְעוֹד דְּבַתּוֹסְפְתָּא (פ"ו) קָתָנֵי הִגְבִּיהוֹ אוֹ נָתְנוּ לִבְכוֹרוֹת בְּנוֹ מַשְׁמַע דְּאַגַּנָּב קָאֵי דְּאִי אַבְּעָלִים מַה צָּרִיךְ הַגְבָּהָה וְהָא דְּיֵדָהּ הוּא וְעוֹד דְּרָאֵיָה דְּמַיְתֵי מִמַּתְנִי' בַּגְּמָרָא אִבַּעְיָא דְּתִקְּנוּ מְשִׁיכָה בְּשׁוֹמְרִים אִי אֶפְשָׁר לְמִשְׁכַּח לְשֶׁנָא לְפִי מַה שֶׁמְּפֹרָשׁ בגמ' ול"א שֶׁפֵּרֵשׁ בַּקּוּנְטְרֵס נָתְנוּ הַגַּנָּב לִבְכוֹרוֹת בְּנוֹ הוּא עִקָּר דְּמִתְחֵיֵּב בִּמְשִׁיכַת הֲנֵי וא"ת וְאַמַּאי מְחַיֵּב בִּמְשִׁיכָה וְהָא אֵין שָׁלִיחַ לְדָבָר עֲבֵרָה וי"ל דְּהָנָהוּ לָא יָדְעֵי דְּאָתֵי לִידֵהּ בְּאִסּוּרָא אֶלָּא סְבוּרִין שֶׁהָיָה דְּמִתְחַיֵּב בפ"ק דְּבָבָא מְצִיעָא (דף י: וְשָׁם) טַעְמָא דְּאֵין שָׁלִיחַ לְדָבָר עֲבֵרָה מִשּׁוּם דְּשָׁלִיחַ בַּר חִיּוּבָא הוּא וְדִבְרֵי הָרַב וְדִבְרֵי הַתַּלְמִיד דִּבְרֵי מִי שׁוֹמְעִין וּבֵין לְלִשְׁנָא דְּאִי בָּעֵי עָבֵד אִי בָּעֵי לָא עָבֵד אֵין שַׁיָּךְ לְכָאן דְּהָתָם אֵין יוֹדֵעַ שֶׁהַשְּׁלִיחַ יַעֲבֹר אֲבָל כָּאן יוֹדֵעַ הוּא שֶׁיַּזִּיק מֵאַחַר שֶׁהוּא סָבוּר שֶׁהוּא שָׁלוּחַ וּלְעֵיל (בְּבָא קַמָּא עא.) גַּבֵּי גַּנָּב וְטָבַח בְּשַׁבָּת דְּמוּקֵי לָהּ בְּטוֹבֵחַ עַל יְדֵי אַחֵר וּפְרִיךְ וְכִי הֵיכָן מְצִינוּ שָׁוֶה חוֹסֵא וְזֶה מִתְחַיֵּב הָוֵי מְצִי לְמֵימַר דְּסָבוּר שֶׁהוּא שָׁלוּחַ אֲבָל מְשַׁנֵּי שַׁפִּיר וְהָקְנְתָה לוֹ מִכָּאן וְאֵילָךְ בְּאַמָּנָה וְאַשְׁרַאי וּפָרַע לוֹ בְּהֶמָּה זוֹ: מַתְנִי' וּטְבָחוֹ וּמְכָרוֹ חוּץ מֵרְשׁוּתוֹ כְּשֶׁהוֹצִיא מֵרְשׁוּתוֹ נַעֲשָׂה עָלָיו גַּנָּב (לְרַב יְהוּדָה) וּקְנָאוֹ: אוֹ שֶׁגָּנַב חוּץ מֵרְשׁוּתוֹ קְנָאוֹ בְּמְשִׁיכָה מִיָּד וְנַעֲשָׂה גַּנָּב עָלָיו אֲבָל גָּנַב וְטָבַח וּמְכַר בִּרְשׁוּתוֹ פָּטוּר דְּלָא נַעֲשָׂה עָלָיו גַּנָּב: הָיָה גַּנָּב מוֹשְׁכוֹ וְיוֹצֵא פָּטוּר מִכְּלוּם: הִגְבִּיהוֹ אַפֵּי' בִּרְשׁוּת בְּעָלִים שֶׁחָרֵי הַגְבָּהָה קוֹנָה בְּכָל מָקוֹם בְּמַסֶּכֶת קִדּוּשִׁין (דף כה:): נָתְנוּ בְּעָלָיו לְבְכוֹרוֹת בְּנוֹ לְכֹהֵן בְּהּ' סְלָעִים שֶׁל פִּדְיוֹן הַבֵּן. ל"א נָתְנוּ גַּנָּב לִבְכוֹרוֹת בְּנוֹ וּנְתָנוֹ לוֹ שָׁם בְּמָקוֹם שֶׁגָּנַבוֹ לְשׁוֹמֵר חִנָּם וּלְשׁוֹאֵל: הָיָה מוֹשְׁכוֹ הַכֹּהֵן אוֹ בַּעַל חוֹב אוֹ הַשּׁוֹמֵר וּמֵת בִּרְשׁוּת בְּעָלִים: פָּטוּר הַגַּנָּב מִכְּלוּם וְלָשׁוֹן אַחֲרִינָא עִקַּר הָאי חַיָּב אַגַּנָּב קָאֵי דְּמִתְחַיֵּב גַּנָּב בְּקִנְיָן שְׁלִיחָיו דְּאִי בְּנוֹתְנוֹ בְּעָלָיו מַאי חַיָּב נְהִי דְּשׁוֹאֵל מַצֵּי לְמֵימַר חַיָּב בָּאֳנָסִין אֶלָּא שְׁאַר שׁוֹמְרִים מִי חַיָּבֵי בְּמֵתָה בְּדַרְכָּהּ וְעוֹד לְגַבֵּי כֹּהֵן וּבַעַל חוֹב מַאי חַיָּב וּפָטוּר אֵיכָּא הִפְסִיד וְלֹא הִפְסִיד מִבְּעֵי לֵיהּ: גְּמ' תִּקְּנוּ מְשִׁיכָה בְּשׁוֹמְרִים שֶׁלֹּא יִתְחַיֵּב שׁוֹמֵר בְּשִׁמִּירָה עַד שֶׁיִּמְשֹׁךְ: מַאי לָאו הָיָה מוֹשְׁכוֹ שׁוֹמֵר וּמֵת חַיָּב גַּנָּב בְּמְשִׁיכַת שׁוֹמֵר: גְּמ' תִּקְּנוּ מְשִׁיכָה בְּשׁוֹמְרִים שֶׁלֹּא יִתְחַיֵּב שׁוֹמֵר בְּשִׁמִּירָה עַד שֶׁיִּמְשֹׁךְ: לֹא גַּנָּב וְהָכִי קָאָמַר נָתַן בַּעַל הַבַּיִת לִבְכוֹרוֹת בְּנוֹ כו' וּבָא גַּנָּב לְגָנְבוֹ מִשָּׁם הָיָה מוֹשְׁכוֹ וְיוֹצֵא כו':

אֲשֵׁי: לָא תְּדַחֲיֵיהּ; מָה לִי גַּנָּב שֶׁגָּנַב מִבֵּית שׁוֹמֵר, מָה לִי גַּנָּב שֶׁגָּנַב מִבֵּית בְּעָלִים? [ח(ז)]אֶלָּא לָאו שׁוֹמֵר – וּשְׁמַע מִינַּהּ תִּיקְנוּ מְשִׁיכָה בְּשׁוֹמְרִין? שְׁמַע מִינַּהּ. אִיתְּמַר נָמֵי, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כְּדֵרֶךְ שֶׁתִּיקְנוּ מְשִׁיכָה בְּלָקוֹחוֹת, כָּךְ תִּיקְנוּ מְשִׁיכָה בְּשׁוֹמְרִין. [ט]תַּנְיָא נָמֵי הָכִי: כְּדֵרֶךְ שֶׁתִּיקְנוּ מְשִׁיכָה בְּלָקוֹחוֹת, כָּךְ תִּיקְנוּ מְשִׁיכָה בְּשׁוֹמְרִין. וּכְשֵׁם שֶׁהַקַּרְקַע נִקְנֵית בִּכְסָף, בִּשְׁטָר וּבַחֲזָקָה, כָּךְ שְׁכִירוּת נִקְנֵית בִּכְסָף, בִּשְׁטָר וּבַחֲזָקָה. שְׁכִירוּת דְּמַאי? אִילֵימָא שְׁכִירוּת

שֶׁהוֹצִיאוֹ לְסְמָטָא אֲבָל לרה"ר לֹא קָנֵי וְדַיֵּק מִסֵּיפָא הוֹצִיאוֹ דַּוְמְיָא דְּהִגְבִּיהוֹ דְּאָתֵי לִרְשׁוּתֵהּ וְאִידֵךְ אָמַר אֲפִלּוּ הוֹצִיאוֹ לרה"ר קָנָה וְדַיֵּק מֵרֵישָׁא דְּמֵת בִּרְשׁוּת בְּעָלִים פָּטוּר הָא חוּץ לִרְשׁוּת חַיָּב אַפֵּי' הוֹצִיאוּהוּ לרה"ר וְנִרְאֶה דְּהַהוּא פְּלִיג אַאַבַּיֵּי וְרָבָא דְּאָמְרִי בְּהַמּוֹכֵר אֶת הַסְּפִינָה (ב"ב דף פד:) מְשִׁיכָה קוֹנָה בְּסְמָטָא אֲבָל לֹא ברה"ר וְאֵין נִרְאֶה לְחַלֵּק בֵּין קְנִיַּת גַּנָּב שֶׁאֵין אֶלָּא לְהִתְחַיֵּב בָּאֳנָסִין וְלִשְׁאָר קְנִיּוֹת מִדְּדָרְשִׁינַן לְעֵיל (בְּבָא קַמָּא דף סה.) מַדְּמִיְּתֵי מִלְּתֵיהוּ בְּהַמּוֹכֵר [אֶת] הַסְּפִינָה (שָׁם) מַשְׁמַע שֶׁהֵם עִקָּר וְלֹא שַׁיָּךְ כָּאן כָּל הֵיכָא דְּפִלְיְגִי רַב אַחָא וְרָבִינָא הֲלָכָה כְּרָבִינָא לְקַלָּא: **נָתְנוּ** לִבְכוֹרוֹת בְּנוֹ אוֹ לב"ח אוֹתוֹ לְשׁוֹן שֶׁפֵּרֵשׁ בַּקּוּנְטְרֵס דְּאַבָּעֲלִים קָאֵי רָחוֹק מְאֹד חֲדָא שֶׁצָּרִיךְ לְפָרֵשׁ לְאוֹתוֹ לְשׁוֹן שֶׁמֵּת בְּפְשִׁיעָה וְלֹא כִּי אוֹרְחֵהּ וְעוֹד דְּלְשׁוֹן חִיּוּב וּפְטוּר לֹא שַׁיָּךְ אִבְּכוֹרוֹת בְּנוֹ וב"ח וְצָרִיךְ לְדָחוֹת דְּמִשּׁוּם אַחֲרָיְנָא נָקֵט חִיּוּב וּפְטוּר וְעוֹד דְּבַתּוֹסְפְתָּא (פ"ו) קָתָנֵי הִגְבִּיהוֹ אוֹ נָתְנוּ לִבְכוֹרוֹת בְּנוֹ מַשְׁמַע דְּאַגַּנָּב קָאֵי דְּאִי אַבְּעָלִים מַה צָּרִיךְ הַגְבָּהָה וְהָא דְּיֵדָהּ הוּא וְעוֹד דְּרָאֵיָה דְּמַיְתֵי מִמַּתְנִי' בַּגְּמָרָא אִבַּעְיָא דְּתִקְּנוּ מְשִׁיכָה בְּשׁוֹמְרִים אִי אֶפְשָׁר לְמִשְׁכַּח לְשֶׁנָא לְפִי מַה שֶׁמְּפֹרָשׁ בגמ' ול"א שֶׁפֵּרֵשׁ בַּקּוּנְטְרֵס נָתְנוּ הַגַּנָּב לִבְכוֹרוֹת בְּנוֹ הוּא עִקָּר דְּמִתְחַיֵּב בִּמְשִׁיכַת הֲנֵי וא"ת וְאַמַּאי מְחַיֵּב בִּמְשִׁיכָה וְהָא אֵין שָׁלִיחַ לְדָבָר עֲבֵרָה וי"ל דְּהָנָהוּ לָא יָדְעֵי דְּאָתֵי לִידֵהּ בְּאִסּוּרָא אֶלָּא סְבוּרִין שֶׁהָיָה דְּמִתְחַיֵּב בפ"ק דְּבָבָא מְצִיעָא (דף י: וְשָׁם) טַעְמָא דְּאֵין שָׁלִיחַ לְדָבָר עֲבֵרָה מִשּׁוּם דְּשָׁלִיחַ בַּר חִיּוּבָא הוּא וְדִבְרֵי הָרַב וְדִבְרֵי הַתַּלְמִיד דִּבְרֵי מִי שׁוֹמְעִין וּבֵין לְלִשְׁנָא דְּאִי בָּעֵי עָבֵד אִי בָּעֵי לָא עָבֵד אֵין שַׁיָּךְ לְכָאן דְּהָתָם אֵין יוֹדֵעַ שֶׁהַשְּׁלִיחַ יַעֲבֹר אֲבָל כָּאן יוֹדֵעַ הוּא שֶׁיַּזִּיק מֵאַחַר שֶׁהוּא סָבוּר שֶׁהוּא שָׁלוּחַ וּלְעֵיל (בְּבָא קַמָּא עא.) גַּבֵּי גַּנָּב וְטָבַח בְּשַׁבָּת דְּמוּקֵי לָהּ בְּטוֹבֵחַ עַל יְדֵי אַחֵר וּפְרִיךְ וְכִי הֵיכָן מְצִינוּ שָׁוֶה חוֹסֵא וְזֶה מִתְחַיֵּב הָוֵי מְצִי לְמֵימַר דְּסָבוּר שֶׁהוּא שָׁלוּחַ אֲבָל מְשַׁנֵּי שַׁפִּיר וְהָקְנְתָה לוֹ מִכָּאן וְאֵילָךְ בְּאַמָּנָה וְאַשְׁרַאי וּפָרַע לוֹ בְּהֶמָּה זוֹ: מַתְנִי' וּטְבָחוֹ וּמְכָרוֹ חוּץ מֵרְשׁוּתוֹ כְּשֶׁהוֹצִיא מֵרְשׁוּתוֹ נַעֲשָׂה עָלָיו גַּנָּב (לְרַב יְהוּדָה) וּקְנָאוֹ: אוֹ שֶׁגָּנַב חוּץ מֵרְשׁוּתוֹ קְנָאוֹ בְּמְשִׁיכָה מִיָּד וְנַעֲשָׂה גַּנָּב עָלָיו אֲבָל גָּנַב וְטָבַח וּמְכַר בִּרְשׁוּתוֹ פָּטוּר דְּלָא נַעֲשָׂה עָלָיו גַּנָּב: הָיָה גַּנָּב מוֹשְׁכוֹ וְיוֹצֵא פָּטוּר מִכְּלוּם: הִגְבִּיהוֹ אַפֵּי' בִּרְשׁוּת בְּעָלִים שֶׁחָרֵי הַגְבָּהָה קוֹנָה בְּכָל מָקוֹם בְּמַסֶּכֶת קִדּוּשִׁין (דף כה:): נָתְנוּ בְּעָלָיו לְבְכוֹרוֹת בְּנוֹ לְכֹהֵן בְּהּ' סְלָעִים שֶׁל פִּדְיוֹן הַבֵּן. ל"א נָתְנוּ גַּנָּב לִבְכוֹרוֹת בְּנוֹ וּנְתָנוֹ לוֹ שָׁם בְּמָקוֹם שֶׁגָּנַבוֹ לְשׁוֹמֵר חִנָּם וּלְשׁוֹאֵל: הָיָה מוֹשְׁכוֹ הַכֹּהֵן אוֹ בַּעַל חוֹב אוֹ הַשּׁוֹמֵר וּמֵת בִּרְשׁוּת בְּעָלִים: פָּטוּר הַגַּנָּב מִכְּלוּם וְלָשׁוֹן אַחֲרִינָא עִקַּר הָאי חַיָּב אַגַּנָּב קָאֵי דְּמִתְחַיֵּב גַּנָּב בְּקִנְיָן שְׁלִיחָיו דְּאִי בְּנוֹתְנוֹ בְּעָלָיו מַאי חַיָּב נְהִי דְּשׁוֹאֵל מַצֵּי לְמֵימַר חַיָּב בָּאֳנָסִין אֶלָּא שְׁאַר שׁוֹמְרִים מִי חַיָּבֵי בְּמֵתָה בְּדַרְכָּהּ וְעוֹד לְגַבֵּי כֹּהֵן וּבַעַל חוֹב מַאי חַיָּב וּפָטוּר אֵיכָּא הִפְסִיד וְלֹא הִפְסִיד מִבְּעֵי לֵיהּ: גְּמ' תִּקְּנוּ מְשִׁיכָה בְּשׁוֹמְרִים שֶׁלֹּא יִתְחַיֵּב שׁוֹמֵר בְּשִׁמִּירָה עַד שֶׁיִּמְשֹׁךְ: מַאי לָאו הָיָה מוֹשְׁכוֹ שׁוֹמֵר וּמֵת חַיָּב גַּנָּב בְּמְשִׁיכַת שׁוֹמֵר: גְּמ' תִּקְּנוּ מְשִׁיכָה בְּשׁוֹמְרִים שֶׁלֹּא יִתְחַיֵּב שׁוֹמֵר בְּשִׁמִּירָה עַד שֶׁיִּמְשֹׁךְ: לֹא גַּנָּב וְהָכִי קָאָמַר נָתַן בַּעַל הַבַּיִת לִבְכוֹרוֹת בְּנוֹ כו' וּבָא גַּנָּב לְגָנְבוֹ מִשָּׁם הָיָה מוֹשְׁכוֹ וְיוֹצֵא כו':

וְהָאָמַר אֲבָל ק"ק הֵיכִי יְלִיף מֵה מְכִירָה ע"י אַחֵר אַף טְבִיחָה כו' דִּלְמָא דַּוְקָא כְּשֶׁסָּבוּר שֶׁהוּא שָׁלוּחַ קִדּוּשִׁין מב: ד"ה אַמַּאי]: **תִּקְּנוּ** מְשִׁיכָה בְּשׁוֹמְרִין אוֹ לֹא הָא לָא מִבָּעֵי לֵיהּ אִי מִשְׁעַת מְשִׁיכָה [אוֹ מִשְׁעַת מִלְאכָה] מִתְחַיְּבִים כָּל חַד וְחַד כְּדִיֵּנֵיהּ שׁוֹמֵר חִנָּם בְּפְשִׁיעָה וְשׁוֹמֵר שָׂכָר בִּגְנֵבָה וַאֲבֵדָה וְשׁוֹאֵל בָּאָנֵסִין דְּפְשִׁיטָא דְּמִשְׁעַת מְשִׁיכָה מִתְחַיְּבִים דְּאִם לֹא כֵּן מַאֵימָתַי דִּבְהַשּׁוֹאֵל (ב"מ דף צח: וְשָׁם) תְּנַן אִם אָמַר לוֹ הַשּׁוֹאֵל שַׁלַּח וְשָׁלְחָהּ וּמֵתָה חַיָּב וּבִגְמָרָא אָמַר פָּרָה בְּמְשִׁיכָה וּבִשְׁמַעְתִּין דְּשׁוֹאֵל קָרְדֹּם (שָׁם צט.) אָמַר אִי לָאָנֵסִים מ"ש פָּרָה דְּמִשְׁעַת שְׁאֵלָה אֶלָּא אור"י דְּמִבָּעֵי לֵיהּ בְּשׁוֹאֵל וְשׁוֹכֵר אִי מִצֵּי מַשְׁאִיל וּמַשְׁכִּיר לְמִהְדַּר בֵּהּ אַפֵּי' מָשְׁךְ עַד שֶׁיִּתְחִיל בַּמְּלָאכָה אוֹ לָא דְּאִיכָּא לְמ"ד גְּבֵי שׁוֹאֵל קָרְדֹּם מַחֲבֵרוֹ בִּקֵּעַ בּוֹ לֹא קָנָאוֹ וּמַצֵּי מַשְׁאִיל הַדַּר בֵּהּ וְכֵן בְּפָרָה עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה בָּהּ מְלָאכָה וּפְשִׁיט לֵיהּ מִמַּתְנִיתִין דְּנָתְנוּ לִבְכוֹרוֹת בְּנוֹ דְּקָתָנֵי הִגְבִּיהוֹ אוֹ שֶׁהוֹצִיאוֹ מֵרְשׁוּת בְּעָלִים וּמֵת חַיָּב מַאי לָאו שׁוֹמֵר וּמִדְּמַחֵיֵּב גַּנָּב אַמְּשִׁטַּת שׁוֹמֵר ש"מ דְּמִשִּׁיכָה גְּמוּרָה הוּא שֶׁאֵין יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ שֶׁאִם הָיָה יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ לֹא הָיָה מִתְחַיֵּב בְּמִשִּׁיכָתוֹ וּמִשֶּׁנִּי לֹא גַּנָּב שֶׁהָיָה מוֹשְׁכוֹ מִבֵּית שׁוֹמְרִים וּתְנָא גַּנָּב שֶׁגָּנַבוֹ מִבֵּית שׁוֹמְרִים וּמִיֵּרֵי שֶׁלֹּא נָתַן לִבְכוֹרוֹת בְּנוֹ וּלְבַעַל חוֹבוֹ לְנַמְרֵי דא"כ הָוֵי בְּעָלִים וְלֹא שׁוֹמֵר אֶלָּא אִפּוּתֵיקֵי בְּעָלְמָא עֲשָׂה לָהֶם שֶׁאִם לֹא יִפְרַע עַד יוֹם פְּלוֹנִי שֶׁיִּהְיֶה קָנוּי לָהֶם וְרַב הוּנָא דְּאָמַר בְּפֶרֶק הַשּׁוֹאֵל דְּלָא בְּקִנּוּ בּוֹ מָצֵי מַשְׁאִיל הַדַּר בֵּהּ הָוֵה דְּחֵי הֵיכִי דְּלָקְרָא דִּבְסָמוּךְ מָה לִי גַּנָּב מֵרְשׁוּת שׁוֹמֵר מָה לִי גַּנָּב מֵרְשׁוּת בְּעָלִים וּבְהָאִישׁ מְקַדֵּשׁ (קִדּוּשִׁין דף מז: וְשָׁם) אִיכָּא תַּנָּא כְּרַב הוּנָא דְּאָמַר בְּמִלְוֶה יָכוֹל לַחֲזוֹר כָּל זְמַן שֶׁלֹּא הוֹצִיאוֹ כ"ש שְׁאֵלָה וְגו' מַחֲלוֹקוֹת בַּדָּבָר דִּלְרַב הוּנָא לֹא תִּקְּנוּ מְשִׁיכָה בְּשׁוֹמֵר ולר"א תִּקְּנוּ כְּדְקָאָמַר הָתָם וּפְלִיגָא דר"א וְלַר' אֶלְעָזָר נָמֵי מִדְּאוֹרַיְתָא יָכוֹל לַחֲזוֹר אֶלָּא שֶׁחָכְמִים תִּקְּנוּ דְּלָא מְצֵי מַשְׁאִיל הַדַּר בֵּהּ מִשְּׁעַת מְשִׁיכָה וְעוֹד קָאָמַר הָתָם וּפְלִיגָא אַדְּרַבִּי אֲמִי דְּאָמַר ר' אֲמִי הַמַּשְׁאִיל כְּלִי לַחֲבֵרוֹ מַעֲל וַחֲבֵרוֹ מַתִּיר לְבַקְּעוֹ בּוֹ לְכַתְּחִלָּה מַשְׁמַע דְּסָבַר דְּקָנָה מִדְּאוֹרַיְתָא דְּאִי מִדְּרַבָּנָן וּמַעַל מִשּׁוּם דְּמִדְּרַבָּנָן אֵין יָכוֹל לַחֲזוֹר כְּמוֹ נָתְנָה לַבַּלָּן בְּפֶרֶק הַזָּהָב (ב"מ דף מח. וְשָׁם) א"כ הָוֵי חֲמָרָא דְּאָתֵי לִידֵי קִלְקוּל דַּחֲבֵרוֹ מַתִּיר לְבַקְּעוֹ בּוֹ לְכַתְּחִלָּה:

שֶׁהַטְּמִין בְּחֲרֵשִׁין פִּי׳ הַטְּמִין עַצְמוֹ וס"ד שֶׁהָלַךְ בַּחֲשַׁאי וְטָבַח ' הַבְּהֵמָה בְּמָקוֹם שֶׁהוּא ומש"ת פֵּרֵיךְ וְהָא לֹא מָשַׁךְ: כֵּיוָן דְּרָאוּהוּ גַּזְלָן הוּא כְּלוֹמַר שֶׁעוֹשֶׂה בְּמָקוֹם גָּלוּי וְלָא דְּמֵי לְגוֹנֵב בַּבַּיִת אוֹ בָּחֲצַר: וְרַבִּי יוֹחָנָן הָא דְּמַשְׁמְרֵי כו' לְמ"ד בְּהַכּוֹנֵס (לְעֵיל בָּבָא קַמָּא דַּף נז. וְשָׁם) דַּלְּרִ' יוֹחָנָן לְסָטִים מְזַיֵּן כֵּוָן דְּמַשְׁמַר מֵאֵינָשֵׁי גַּנַּב הוּא אִצְטְרִיךְ לְהַאי טַעְמָא דְּלְמ"ד דְּגַזְלָן הוּא לְרִ' יוֹחָנָן לֹא צָרִיךְ לְהַאי טַעְמָא כְּלָל: מִפְּנֵי מָה הֶחְמִירָה תּוֹרָה כו' בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב וְטַעֲנַת גַּזְלָן לֹא שַׁיָּךְ הַאי טַעְמָא כְּלָל: אֵין מְגַדְּלִין בְּהֵמָה דַּקָּה אַפִּי' בְּבָתִּים דִּלְרִעוּת אַפִּי' בְּהֵמָה גַּסָּה דְּאָמַר רָבִי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי (סַנְהֶדְרִין דַּף כה:) רוֹעֶה שֶׁאָמְרוּ אֶחָד רוֹעֶה בְּהֵמָה דַּקָּה וְאֶחָד רוֹעֶה בְּהֵמָה דַּקָּה וא"ת וְהָא דְּמַסִּיק הָתָם דְּרָבָא מְגַדְּלִין אִתְּמַר דְּמְגַדְּלֵי בְּהֵמָה דַּקָּה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל פְּסוּלִין בְּחוּצָה לָאָרֶץ כְּשֵׁרִים מְגַדְּלֵי בְּהֵמָה גַּסָּה אַפִּי' בא"י כְּשֵׁרִים מַאי קַמַשְׁמַע לַן דְּהָא דִּבְחוּ"ל כְּשֵׁרִים מַתְנִי' הָיָא דְּאַפִּי' בְּסוּרְיָא שַׁרֵי כ"ש בְּחוּ"ל וְיֵשׁ לוֹמַר דְּוַדַּאי לֹא אִצְטְרִיךְ אֶלָּא אֵיידֵי דְּאָמַר דבא"י פְּסוּלִין קָמַסֵּים דִּבְחוּ"ל כְּשֵׁרִים וּמְגַדְּלֵי בְּהֵמָה גַּסָּה דְּאַפִּי' בא"י כְּשֵׁרִים אִצְטְרִיךְ לְאַשְׁמוֹעִינַן דְּאִי מִמַּתְנִיתִין הֲוָה אָמִינָא דְּאַפִּי' גַּסָּה אָסוּר וְהָא דְּנָקֵט דַּקָּה לְאַשְׁמוֹעִינַן דְּאַפִּי' דַּקָּה שַׁרֵי בְּסוּרְיָא וְנִרְאֶה דְּהָא דְּאָמְרִינַן בפ"ק דב"מ (דף ה:) דְּרוֹעֶה בְּהֵמוֹת שֶׁל אֲחֵרִים כְּשֵׁר דְּאֵין אָדָם חוֹטֵא וְלֹא לוֹ הֵינוּ דַּוְקָא גַּסָּה שֶׁמַּתִּר לְגַדֵּל אֲבָל דַּקָּה בא"י אוֹ בְּבָבֶל לְרַב אֵין נִרְאֶה לְחַלֵּק בֵּין מְגַדֵּל שֶׁלּוֹ לְשֶׁל אֲחֵרִים דְּהָא אַפִּי' קְשׁוּרָה בְּכַרְעֵי הַמִּטָּה אָסוּר וְלֹא כְּדִבְרֵי הַמְפָרֵשׁ לְקַמָּן דְּסָבַר רַב הוּנָא שֶׁמַּתִּר לְמִסַּר לְאִשְׁתּוֹ כְּמוֹ שֶׁמַּתִּר לְרוֹעֶה וּלְכָךְ הָיְתָה מְנֻשֶּׁרֶת לְהוּ חוֹבָה דְּהָא כֵּיוָן דְּבָבֶל כא"י לְבְהֵמָה דַּקָּה אֵין לוֹ לְחַלֵּק בֵּין עַל יְדֵי עַצְמוֹ בֵּין ע"י אֲחֵרִים וְהָנְהוּ עִזֵּי דְּאִכְלִי חַשְׁלֵי בְּנֵהַרְדְּעָא בְּחֻזְקַת הַבָּתִּים (ב"ב דַּף לו.) וְקַאָמַר שְׁאֵנִי עִזֵּי דְּמִסְירִי לְרוֹעֶה אַף עַל גַּב דִּנְהַרְדְּעָא הִיא בָּבֶל שֶׁמָּא לֹא הֵיוּ כָּל כָּךְ נִזְהָרִים עַל דִּבְרֵי רַב שֶׁאָמַר בָּבֶל כא"י לְבְהֵמָה דַּקָּה שֶׁגַּם רַב הוּנָא לֹא הֶחְמִיר וְכֵן מַשְׁמַע דְּאַפִּי' ע"י אֲחֵרִים אָסוּר מִדְּלֹא מַסַּר הַהוּא חָסִיד בְּהֵמָה לְרוֹעֶה וְכֵן בַּעֲלֵי בָּתִּים שֶׁבַּגְּלִיל מִסְתַּמָּא לֹא הֵיוּ מַרְעִין בְּעַצְמָן אֶת צֹאנָן וְרוֹעֶה שֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה מִי לָא עָסְקִינַן שֶׁמּוֹצֵא אֲחֵרִים שֶׁיִּרְעוּ לוֹ וַאֲפִּי' הָכִי קָאָמַר יִמְכֹּר עַל יַד

[א] שְׁכִירוּת דְּמִטַּלְטְלִין, מִטַּלְטְלִי בְּנֵי שְׁטָרָא נִינְהוּ?! אָמַר רַב חִסְדָּא: שְׁכִירוּת דְּקַרְקַע. [ב](א)אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: רָאוּהוּ שֶׁהִטְמִין בָּחוֹרְשִׁין וְטָבַח וּמָכַר – מְשֻׁלָּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. אַמַּאי? הָא לֹא מָשַׁךְ! אָמַר רַב חִסְדָּא: שֶׁהִכְישִׁהּ בְּמַקֵּל. [ג]אָמְרִי: וְכֵיוָן דְּרָאוּהוּ, גַּזְלָן הוּא! כֵּיוָן דְּקָא מִטַּמְּרִי מִנַּיְיהוּ, גַּנָּב הוּא. [ד]וְאֶלָּא גַּזְלָן הֵיכִי דָּמֵי? אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: כְּגוֹן בְּנֵיהוּ בָּן יְהוֹיָדָע, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וַיִּגְזֹל אֶת הַחֲנִית מִיַּד הַמִּצְרִי, וַיַּהַרְגֵהוּ בַּחֲנִיתוֹ״. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: כְּגוֹן בַּעֲלֵי שְׁכָם, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וַיָּשִׂימוּ לוֹ בַּעֲלֵי שְׁכֶם מְאָרְבִים עַל רָאשֵׁי הֶהָרִים, וַיִּגְזְלוּ [אֶת] כָּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר עֲלֵיהֶם בַּדָּרֶךְ״. וְרַבִּי אַבָּהוּ – מַאי טַעְמָא לָא אָמַר מֵהָאי? אָמַר לָךְ: כֵּיוָן דְּמִטַּמְּרִי אִיטַּמּוֹרֵי, לָא גַּזְלָנֵי נִינְהוּ. וְרַבִּי יוֹחָנָן – הָא דְּקָא מִטַּמְּרִי, דִּלְמָא נִיחְזִינְהוּ אִינָשֵׁי וְנִיעְרְקוּ מִנַּיְיהוּ. שָׁאֲלוּ תַּלְמִידָיו אֶת רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי: מִפְּנֵי מָה הֶחְמִירָה תּוֹרָה בְּגַנָּב יוֹתֵר מִגַּזְלָן? אָמַר לָהֶן: זֶה – הַשְׁוָוה כְּבוֹד עַצְמוֹ כְּבוֹד קוֹנוֹ, וְזֶה – לֹא הִשְׁוָוה כְּבוֹד עַצְמוֹ לִכְבוֹד קוֹנוֹ. [ב](ב)כְּבֵיכוֹל עָשָׂה עַיִן שֶׁל מַטָּה כְּאֵילּוּ אֵינָהּ רוֹאָה, וְאוֹזֶן שֶׁל מַטָּה כְּאֵילּוּ אֵינָהּ שׁוֹמַעַת, שֶׁנֶּאֱמַר: ״הוֹי הַמַּעֲמִיקִים מֵה׳ לַסְתִּר עֵצָה, וְהָיָה בְּמַחְשָׁךְ מַעֲשֵׂיהֶם וְגוֹ׳״; וּכְתִיב: ״וַיֹּאמְרוּ לֹא יִרְאֶה יָהּ וְלֹא יָבִין אֱלֹהֵי יַעֲקֹב״; וּכְתִיב: ״כִּי [אָמְרוּ] עָזַב ה׳ אֶת הָאָרֶץ, וְאֵין ה׳ רֹאֶה״. תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי מֵאִיר: מָשְׁלוּ מָשָׁל מִשּׁוּם רַבָּן גַּמְלִיאֵל, לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לִשְׁנֵי בְּנֵי אָדָם שֶׁהָיוּ בְּעִיר וְעָשׂוּ מִשְׁתֶּה, אֶחָד זִימֵּן אֶת בְּנֵי הָעִיר וְלֹא זִימֵּן אֶת בְּנֵי הַמֶּלֶךְ, וְאֶחָד לֹא זִימֵּן אֶת בְּנֵי הָעִיר וְלֹא זִימֵּן אֶת בְּנֵי הַמֶּלֶךְ. אֵיזֶה מֵהֶן עוֹנְשׁוֹ מְרוּבֶּה? הֱוֵי אוֹמֵר: זֶה שֶׁזִּימֵּן אֶת בְּנֵי הָעִיר וְלֹא זִימֵּן אֶת בְּנֵי הַמֶּלֶךְ. אָמַר רַבִּי מֵאִיר: בֹּא וּרְאֵה כַּמָּה גָּדוֹל כֹּחַ שֶׁל מְלָאכָה: שׁוֹר, שֶׁבִּיטְּלוֹ מִמְּלַאכְתּוֹ – חֲמִשָּׁה; שֶׂה, שֶׁלֹּא בִּיטְּלוֹ מִמְּלַאכְתּוֹ – אַרְבָּעָה. [ג]אָמַר רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, בֹּא וּרְאֵה כַּמָּה גָּדוֹל כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת: שׁוֹר, שֶׁהָלַךְ בְּרַגְלָיו – חֲמִשָּׁה; שֶׂה, שֶׁהִרְכִּיבוּ עַל כְּתֵיפוֹ – אַרְבָּעָה. [ד]מַתְנִי׳ אֵין מְגַדְּלִין בְּהֵמָה דַּקָּה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל; אֲבָל מְגַדְּלִין בְּסוּרְיָא, וּבְמִדְבָּרוֹת שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. [ה]אֵין מְגַדְּלִין תַּרְנְגוֹלִין בִּירוּשָׁלַיִם, מִפְּנֵי הַקָּדָשִׁים; וְלֹא כֹּהֲנִים בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, מִפְּנֵי הַטָּהֳרוֹת. [ו](ד)אֵין מְגַדְּלִין חֲזִירִין – בְּכָל מָקוֹם. לֹא יְגַדֵּל אָדָם אֶת הַכֶּלֶב, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה קָשׁוּר בְּשַׁלְשֶׁלֶת. אֵין פּוֹרְסִין נִישׁוּבִים לְיוֹנִים, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה רָחוֹק מִן הַיִּשּׁוּב שְׁלֹשִׁים רִיס. [ז]גְּמָ׳ תָּנוּ רַבָּנָן: אֵין מְגַדְּלִין בְּהֵמָה דַּקָּה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֲבָל מְגַדְּלִין בְּחוֹרְשִׁין שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. בְּסוּרְיָא – אֲפִילּוּ בַּיִּשּׁוּב, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּחוּצָה לָאָרֶץ. [ח](ה)תַּנְיָא אִידַּךְ: אֵין מְגַדְּלִין בְּהֵמָה דַּקָּה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל; אֲבָל מְגַדְּלִין בַּמִּדְבָּר שֶׁבִּיהוּדָה, וּבַמִּדְבָּר שֶׁבִּסְפַר עַכּוֹ. וְאַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ אֵין מְגַדְּלִין בְּהֵמָה דַּקָּה, אֲבָל מְגַדְּלִין בְּהֵמָה גַּסָּה; לְפִי שֶׁאֵין גּוֹזְרִין גְּזֵרָה עַל הַצִּבּוּר אֶלָּא אִם כֵּן רוֹב צִבּוּר יְכוֹלִין לַעֲמוֹד בָּהּ. בְּהֵמָה דַּקָּה אֶפְשָׁר לְהָבִיא מֵחוּצָה לָאָרֶץ, בְּהֵמָה גַּסָּה אִי אֶפְשָׁר לְהָבִיא מֵחוּצָה לָאָרֶץ. [ט]וְאַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ אֵין מְגַדְּלִין בְּהֵמָה דַּקָּה – אֲבָל מְשַׁהֶה הוּא קוֹדֶם לֶרֶגֶל שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְקוֹדֶם מְשַׁתֶּה בְּנוֹ שְׁלֹשִׁים יוֹם. וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְשַׁהֶה אֶת הָאַחֲרוֹנָה שְׁלֹשִׁים יוֹם. דְּסָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא דְּאִי נְפַק לֵיהּ רֶגֶל, וּמִכִּי זַבְנַהּ עַד הַשְׁתָּא אַפְּתִי לָא מְלוֹ לֵיהּ תְּלָתִין יוֹמִין; לָא נֵימָא תְּלָתִין מִשְׁרָא שְׁרֵי לֵיהּ לְשַׁהוֹיֵי, אֶלָּא כֵּיוָן דְּנָפַק לֵיהּ רֶגֶל – לָא מִבְּעֵי לֵיהּ לְשַׁהוֹיֵי.

וְהַטָּבָח שְׁכִירוּת דְּמִטַּלְטְלֵי שְׁהִשְׁכִּיר לוֹ כֵּלָיו: בְּנֵי שְׁטָרָא נִינְהוּ בְּתִמְיהָ הָא לֹא מִקְּנוּ מִטַּלְטְלִין אֶלָּא בְּמְשִׁיכָה כְּדְאָמְרִינַן בְּקִדּוּשִׁין (דף כו.) וּנְהֵי נְמֵי דְּמִקְּנוּ בְּכַסְפָּא לְעִנְיַן קִבּוּלֵי מִי שֶׁפָּרַע מֵיהוּ בְּשֶׁטֶר לֹא מִקְּנוּ מִידֵי דְּדָבָרִים בְּעָלְמָא נִינְהוּ כְּדְאָמְרִינַן בְּהָנְהֵב (ב"מ דף מט.) דְּבָרִים אֵין בָּהֶם מִשּׁוּם מַחְסַרֵי אֲמָנָה: שֶׁהַטְּמִין בַּחֲרֵשִׁין שְׁנִטְמַן בַּיַּעַר לְגָנֹב בְּהֵמוֹת הָרוֹעוֹת שָׁם: גְּמ' בַּחֲרֵשִׁין בַּיְּעָרוֹת כְּדְמְתַרְגְּמִינַן בַּיַּעַר חוּרְשָׁא: וְכֵן דְּרָאוּהוּ גַּזְלָן הוּא וְלֹא דּוֹמֶה לְגַנָּב בְּפִנֵּי שְׁנַיִם דְּהָתָם אע"ג דְּחָזוּ לֵיהּ שְׁאַר אִינָשֵׁי לָא מִסְתַּפֵּי מִנַּיְיהוּ דְּמַמָּר אָמַר לָא מִנַּיְיהוּ שְׁקַלָנָא מִידֵי אֶבָל חוֹרְשִׁין מִרְעָה לְכָל הֵיא וְלֹא יָדַע דְּמַאן נִיהוּ הַהּ בְּהֵמָה וְכֵיוָן דְּלָא מִסְתַּפֵּי מִכּוּלֵּי עָלְמָא גַּזְלָן הוּא: הֶחְמִירָה תּוֹרָה לְשַׁלֵּם כֶּפֶל אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה: הִשְׁוָוה כְּבוֹד עֶבֶד לֹא יָרֵא מִבְּנֵי אָדָם וּמְעַיֵּן לֹא הִשְׁוָוה עֶבֶד לְקוֹנוֹ אֶלָּא כְּבֵד הֶעֱבֶד יוֹתֵר מִקּוֹנוֹ שֶׁהוּא יָרֵא מִבְּנֵי אָדָם וּמְעַיֵּן שֶׁל מַעְלָה לֹא נִזְהַר: לַסְתִּיר עֵצָה כְּמוֹ לְהַסְתִּיר יוֹעֵץ בְּמִסְתָּרִים לְגָנֹב לְהָרַע: שֶׁה שֶׁהִרְכִּיבוּ הַגַּנָּב עַל כְּתֵפוֹ וְזִלְזֵל אֶת עַצְמוֹ בּוֹ לְפִיכָךְ הֵקֵל הקב"ה עָלָיו בַּתַּשְׁלוּמִין: מַתְנִי' אֵין מְגַדְּלִין בְּהֵמָה דַּקָּה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מִשּׁוּם יִשּׁוּב א"י שֶׁמְּבְעִיר אֶת הַשָּׂדוֹת וְכָל שֶׁדּוֹת א"י סְתָמָן דְּיִשְׂרָאֵל: אֲבָל מְגַדְּלִין בְּסוּרְיָא אֲרַם צוֹבָה דָּוִד כִּבְּשָׁהּ וְקִסְבֵר דְּלָא שְׁמָהּ כִּבּוּשׁ וְהַוְיָא כְּחוּצָה לָאָרֶץ וּבְחוּצָה לָאָרֶץ מַתִּר לְגַדֵּל דְּלָא חֵישִׁינַן לִישׁוּב וְאִם יַפְסִידוּ שָׂדוֹת אֲחֵרִים יְשַׁלְּמָנָּה: אֵין מְגַדְּלִין תַּרְנְגוֹלִין בִּירוּשָׁלַיִם אַפִּי' מְפֻזָּרִין שֶׁיִּשְׂרָאֵל אוֹכְלִים שָׁם בָּשָׂר שְׁלָמִים וְתוֹדָה וּמַעֲשֵׂר בְּהֵמָה וְדָרֵךְ תַּרְנְגוֹלִים לְנַקֵּר בַּאַשְׁפָּה שֶׁמָּא יָבִיאוּ עֻצָּם כַּעֲדַשָּׁה מִן הַשָּׂרֶץ וְיִטַּמְּאוּ אֶת הַקָּדָשִׁים: וְלֹא יְגַדְּלוּ כֹּהֲנִים תַּרְנְגוֹלִין בְּכָל א"י: מִפְּנֵי הַטָּהֳרוֹת שֶׁהַכֹּהֲנִים אוֹכְלִין תְּרוּמָה הַן צְרִיכִין לְהַזָּהֵר בְּטָהֳרָתָן: חֲזִירִין טַעְמָא מְפָרֵשׁ בַּגְּמָרָא: אֶת הַכֶּלֶב מִפְּנֵי שֶׁנּוֹשֵׁךְ וּמְנַבֵּחַ וּמַפְלֶת אִשָּׁה מֵירְאָתוֹ: נִשּׁוּבִים פְּחִים שֶׁלֹּא יִלְכְּדוּ בָּהֶן יוֹנֵי בְּנֵי הַיִּשּׁוּב: שְׁלֹשִׁים רִיס אַרְבַּע מִילִין: גְּמ' בְּחֲרֵשִׁין בַּיְּעָרוֹת כְּדִמְתַרְגְּמִינַן בַּיַּעַר חוּרְשָׁא: בְּהֵמָה גַּסָּה צְרִיכָה בִּישׁוּב לְמַשְׁאוֹי וְלַחֲרִישָׁה: שֶׁלֹּא יִשְׁהֶה הָאַחֲרוֹנָה שְׁבָּהֶן שְׁלֹשִׁים יוֹם לַקַּח בְּהֵמוֹת קֹדֶם לָרֶגֶל שְׁלֹשִׁים יוֹם וְסָמוּךְ לָרֶגֶל לֹא יֹאמַר הֲרֵנִי שׁוֹחֵט אֶת הַמַּקְדִּמוֹת וּמְאַחֵר אֶת הָאַחֲרוֹנוֹת אַף לְאַחַר הָרֶגֶל עַד מְלֹאוֹת שְׁלֹשִׁים יוֹם לְמִקָּחָן:

עין משפט
נר מצוה

א מיי׳ פא׳ מהל׳ מכירה הל׳ יח, סמג עשין פב, טוש״ע חו״מ סי׳ שטו סעי׳ א:
ב מיי׳ פב׳ מהל׳ גניבה הל׳ יז:
ג סמג עשין פב:
ד מיי׳ פא׳ מהל׳ גניבה הל׳ ג:
ה מיי׳ פא׳ מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ ג, סמג לאוין קנה, טוש״ע חו״מ סי׳ שנט סעי׳ ז:
ו מיי׳ פה׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ב, סמג עשין סז, טוש״ע חו״מ סי׳ תט סעי׳ א:
ז מיי׳ פז׳ מהל׳ בית הבחירה הל׳ יד:
ח מיי׳ פה׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ט, סמג עשין סז, טוש״ע חו״מ סי׳ תט סעי׳ ב ג:
ט מיי׳ פו׳ מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ ח, סמג עשין עג, טור חו״מ סי׳ שע:
י סמג לאוין קנה:
יא מיי׳ פב׳ מהל׳ ממרים הל׳ ה, סמג עשין קיא:
יב מיי׳ פה׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ז, סמג עשין סו, טור חו״מ סי׳ תט:

מסורת הש״ס

א משנה בבא קמא; גיטין נה.: לעיל עד:
ב תוספתא בבא קמא
ג תוספתא בבא קמא
ד תוספתא בבא קמא; לקמן פג.; בבא בתרא כג.
ה הוריות ג.: בבא בתרא ס.: עבודה זרה לו.

תורה אור השלם

והוא־הִכָּה אֶת־אִישׁ מִצְרִי (אשר) [אִישׁ] מַרְאֶה וּבְיַד הַמִּצְרִי חֲנִית וַיֵּרֶד אֵלָיו בַּשֵּׁבֶט וַיִּגְזֹל אֶת־הַחֲנִית מִיַּד הַמִּצְרִי וַיַּהַרְגֵהוּ בַּחֲנִיתוֹ [שמואל ב כג, כא]

וַיָּשִׂימוּ לוֹ בַּעֲלֵי שְׁכֶם מְאָרְבִים עַל רָאשֵׁי הֶהָרִים וַיִּגְזְלוּ אֵת כָּל־אֲשֶׁר יַעֲבֹר עֲלֵיהֶם בַּדֶּרֶךְ וַיַּגֶּד לַאֲבִימֶלֶךְ [שופטים ט, כה]

הוֹי הַמַּעֲמִיקִים מֵיְהוָה לַסְתֵּר עֵצָה וְהָיָה בְּמַחְשָׁךְ מַעֲשֵׂיהֶם וַיֹּאמְרוּ מִי רֹאֵנוּ וּמִי יְדָעֵנוּ [ישעיהו כט, טו]

וַיֹּאמְרוּ לֹא יִרְאֶה־יָּהּ וְלֹא־יָבִין אֱלֹהֵי יַעֲקֹב [תהילים צד, ז]

וַיֹּאמֶר אֵלַי עָוֹן בֵּית־יִשְׂרָאֵל וִיהוּדָה גָּדוֹל בִּמְאֹד מְאֹד וַתִּמָּלֵא הָאָרֶץ דָּמִים וְהָעִיר מָלְאָה עִוָּתִים כִּי אָמְרוּ עָזַב יְהוָה אֶת־הָאָרֶץ וַאדֹנָי לֹא יִרְאֶה [יחזקאל ט, ט]

מסורת הש"ס

א תמורה טו:

ב תוספתא בבא קמא

ג נזיר נז:

גליון הש"ס

רש"י ד"ה ישוע הבן כו'. ישוע מתרגמינן. צ"ל ויושע מתרגמינן ופרק (שמות יד) ועי' רש"י ע"ז דף ד' ע"א ד"ה להם שוע:

וְהַטַּבָּח הַמְקַבֵּץ אֶת הַבְּהֵמוֹת לְיוֹם הַשּׁוּק: לוֹקֵחַ וְשׁוֹחֵט אוֹ לוֹקֵחַ וְשׁוֹהֶה וְהַטַּבָּח לוֹקֵחַ וְשׁוֹהֶה. פִּי' בַּקּוּנְטְרֶס עַד יוֹם הַשּׁוּק וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְשַׁהֶּה הָעֲגוּנָה שְׁבָּהֶם עַד יוֹם הַשּׁוּק לְמַקְחָן: וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְשַׁהֶּה אֶת הָעֲגוּנָה הַמְאֻחֶרֶת לְמַקְחָהּ סָמוּךְ לְעֵת הַשּׁוּק לֹא יַשְׁהֶה אוֹתָהּ לְאַחַר יוֹם הַשּׁוּק לְהַשְׁלִים שְׁלֹשִׁים יוֹם לְמַקָּחָהּ: הָעֲגוּנָה מְאֻחֶרֶת כְּמוֹ הֲלָהֵן תְּעֻגְּנָה (רות א':י"ג) תְּאֻחַרְנָה מִלְּהִנָּשֵׂא: אֶלָּא קוֹשְׁרָהּ וְרַבָּנָן פְּלִיגִי עֲלֵיהּ דְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל: גּוֹנֵחַ פלידר"א צוֹעֵק מִפְּנֵי כְּאֵב הַלֵּב לֹא הָיָה יָכוֹל לְהָשִׁיב רוּחוֹ: לִסְטִים מְזַיְּן רוֹעֶה בְּשָׁדוֹת אֲחֵרִים וְגוֹזֵל אֶת הַרְּבִיִּים: שֶׁהָיוּ מַרְעִין בְּהֵמָה דַּקָּה שֶׁלָּהֶן בְּחֻרְשִׁין: ואע"פ שֶׁהָיוּ חוֹרְשִׁין סָמוּךְ לְבָתֵּיהֶם וְלֹא הָיוּ רוֹעִין בְּשָׂדוֹת אֲחֵרִים וּמְשׁוּם חוֹרְשִׁין לַיכָּא גְּזֵל דְּאָמַר לְעֵיל אֲבָל מְגַדְּלִין בְּחֻרְשִׁין וּלְקַמָּן (בָּבָא קַמָּא דף פ"א.) נָמֵי בְּתַקָּנַת יְהוֹשֻׁעַ תִּקֵּן שֶׁלֹּא יַקְפִּיד בַּעַל הַיַּעַר עַל כָּךְ אֶפִּי' הָכִי נָעֲנְשׁוּ מִפְּנֵי שֶׁשָּׂדֶה קְטַנָּה הָיְתָה בֵּינֵיהֶם וְשֶׁל אֲחֵרִים הָיְתָה: רוֹעֶה בְּהֵמוֹת שֶׁלּוֹ: שֶׁעֲשָׂה תְּשׁוּבָה שֶׁלֹּא לְגַדֵּל בְּהֵמָה דַּקָּה עוֹד: כְּלָבִים וַחֲזִירִים תְּנַן בְּמַתְנִיתִין דְּאָסוּר לְגַדְּלָן: חַיָּה דַּקָּה צְבָיִים וְשׁוּעָלִין: כְּלָבִים כַּפְרִיִּים קְטַנִּים וְנִנָּסִים הֵם ל"א כְּלָבִים גְּדוֹלִים שֶׁל צַיָּדִים וְאֵין מַזִּיקִין: חֲלָדוֹת סְנָאִין גְּדֵלוֹת בְּסָנָה: לְנַקֵּר אֶת הַבַּיִת מִן הָעַכְבָּרִים: וְרַבָּנִי סָנָה: דְּקַטְינֵי דְּקִים: דְּמִתְּתֵאי שְׁקֵהּ שׁוּקֵיהּ גּוּצֵין: בְּבָבֶל כְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שְׁמִיטּוֹת גְּלוּיוֹת יְכֻנְיָה רַבּוּ שָׁם תַּלְמִידִים וְנִתְיַשְּׁבוּ שָׁם בְּיִשּׁוּב קְבוּעַ: דִּידְהוּ מַאי הֲלָא יֵשׁ לְהּ בְּהֵמָה דַּקָּה: חוֹבָה שָׁם אִשְׁתּוֹ: תַּקְבְּרִינְהוּ לְבָנֶיהָ שֶׁאַתָּה סוֹמֵךְ עָלֶיהָ וְהִיא אֵינָהּ יְכוֹלָה לְשַׁמּוֹר: מִכִּי אֲתָא רַב לְבָבֶל רַבּוּ מִתְיַשְּׁבִין שָׁם מִפְּנֵי יְשִׁיבָתוֹ לְשָׁנָא אַחֲרִינָא הוּא בָּא וְלַמְּדָנוּ לְהַזָּהֵר בְּכָךְ שֶׁרָאָה שָׁם רֹב יִשְׂרָאֵל וְיִשּׁוּב קְבוּעַ: שְׁבוּעַ הַבֵּן בְּרִית מִילָה עַל שֵׁם שֶׁעָבְרוּ עָלָיו שִׁבְעָה יָמִים: יְשׁוּעַ הַבֵּן מִשְׁתֶּה שֶׁעוֹשִׂין לְפִדְיוֹן הַבֵּן בְּכוֹר יֵשׁוּעַ מְתַרְגְּמִינַן פָּרְקָן כְּמוֹ פִּדְיוֹן: רַב לָא עָיֵל קַמֵּהּ דִּשְׁמוּאֵל טַעְמָא אָמְרִינַן לְקַמָּן:

אוְהַטַּבָּח לוֹקֵחַ וְשׁוֹחֵט, לוֹקֵחַ וְשׁוֹהֶה – וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְשַׁהֶּה הָעֲגוּנָה שֶׁבָּהֶן שְׁלֹשִׁים יוֹם. שָׁאֲלוּ תַּלְמִידָיו אֶת רַבָּן גַּמְלִיאֵל: מַהוּ לְגַדֵּל? אָמַר לָהֶן: מוּתָּר. וְהָתְנַן: אֵין מְגַדְּלִין! אֶלָּא הָכִי קָא בָּעוּ מִינֵּיהּ: מַהוּ לְשַׁהּוֹת? אָמַר לָהֶן: מוּתָּר, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא תֵּצֵא וְתִרְעֶה בָּעֵדֶר; אֶלָּא קוֹשְׁרָהּ בְּכַרְעֵי הַמִּטָּה. בתָּנוּ רַבָּנָן: מַעֲשֶׂה בְּחָסִיד אֶחָד שֶׁהָיָה גּוֹנֵחַ מִלִּבּוֹ, וְשָׁאֲלוּ לָרוֹפְאִים, וְאָמְרוּ: אֵין לוֹ תַּקָּנָה עַד שֶׁיִּנַּק חָלָב רוֹתֵחַ מִשַּׁחֲרִית לְשַׁחֲרִית. וְהֵבִיאוּ לוֹ עֵז וְקָשְׁרוּ לוֹ בְּכַרְעֵי הַמִּטָּה, וְהָיָה יוֹנֵק מִמֶּנָּה מִשַּׁחֲרִית לְשַׁחֲרִית. לְיָמִים נִכְנְסוּ חֲבֵירָיו לְבַקְּרוֹ, כֵּיוָן שֶׁרָאוּ אוֹתָהּ הָעֵז קְשׁוּרָה בְּכַרְעֵי הַמִּטָּה – חָזְרוּ לַאֲחוֹרֵיהֶם, וְאָמְרוּ: לִסְטִים מְזוּיָּן בְּבֵיתוֹ שֶׁל זֶה, וְאָנוּ נִכְנָסִין אֶצְלוֹ?! יָשְׁבוּ וּבָדְקוּ, וְלֹא מָצְאוּ בּוֹ אֶלָּא אוֹתוֹ עָוֹן שֶׁל אוֹתָהּ הָעֵז. וְאַף הוּא בִּשְׁעַת מִיתָתוֹ אָמַר: יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁאֵין בִּי עָוֹן אֶלָּא עָוֹן אוֹתָהּ הָעֵז, שֶׁעָבַרְתִּי עַל דִּבְרֵי חֲבֵרַי. אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: מִבַּעֲלֵי בָתִּים שֶׁבַּגְּלִיל הָעֶלְיוֹן הָיוּ בֵּית אַבָּא; וּמִפְּנֵי מָה חָרְבוּ? שֶׁהָיוּ מַרְעִין בָּחוֹרְשִׁין, וְדָנִין דִּינֵי מָמוֹנוֹת בְּיָחִיד. וְאַף עַל פִּי שֶׁהָיוּ לָהֶם חוֹרְשִׁים סָמוּךְ לְבָתֵּיהֶם, שָׂדֶה קְטַנָּה הָיְתָה וּמַעֲבִירִין דֶּרֶךְ עָלֶיהָ. גתָּנוּ רַבָּנָן: רוֹעֶה שֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה – אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לְמְכוֹר מִיָּד, אֶלָּא מוֹכֵר עַל יָד עַל יָד. וְכֵן גֵּר שֶׁנִּפְלוּ לוֹ כְּלָבִים וַחֲזִירִים בִּירוּשָּׁתוֹ – אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לְמְכוֹר מִיָּד, אֶלָּא מוֹכֵר עַל יָד עַל יָד. הוְכֵן מִי שֶׁנָּדַר לִיקַּח בַּיִת וְלִיקַּח אִשָּׁה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל – אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לִיקַּח מִיָּד, עַד שֶׁיִּמְצָא אֶת הַהוֹגֶנֶת לוֹ. ומַעֲשֶׂה בְּאִשָּׁה אַחַת שֶׁהָיָה בְּנָהּ מֵיצֵר לָהּ, וְקָפְצָה וְנִשְׁבְּעָה: "כָּל מִי שֶׁיָּבֹא, אֵינִי מַחְזִירָתוֹ", וְקָפְצוּ עָלֶיהָ בְּנֵי אָדָם שֶׁאֵינָן מְהוּגָנִין. וּכְשֶׁבָּא הַדָּבָר אֵצֶל חֲכָמִים, אָמְרוּ: לֹא נִתְכַּוְּונָה זוֹ אֶלָּא לְהָגוֹן לָהּ. זח(ב)כְּשֵׁם שֶׁאָמְרוּ אֵין מְגַדְּלִין בְּהֵמָה דַּקָּה, כָּךְ אָמְרוּ אֵין מְגַדְּלִין כְּלָבִים כּוּפְרִין, וַחֲתוּלִים, וְקוֹפִין, וְחוּלְדּוֹת סְנָאִים – מִפְּנֵי שֶׁעֲשׂוּיִים לְנַקֵּר אֶת הַבַּיִת. מַאי חוּלְדּוֹת סְנָאִים? אָמַר רַב יְהוּדָה: שִׂרְצָא חַרְצָא. וְאִיכָּא דְּאָמְרִי: חַרְזָא – דְּקַטְינֵי שָׁקֵיהּ, וְרַעֲיָא בֵּינֵי וַורְדִּינֵי. ומַאי שִׂרְצָא? דְּמִתַּתְאֵי שָׁקֵיהּ. טז(ג)אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: עָשִׂינוּ עַצְמֵנוּ בְּבָבֶל כְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְבְהֵמָה דַּקָּה. אָמַר לֵיהּ רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה לְרַב הוּנָא: דִּידָךְ מַאי? אָמַר לֵיהּ: דִּידַן קָא מִינַטְרָא לְהוּ חוּבָּה. אָמַר לֵיהּ: חוּבָּה תְּקַבְּרִינְהוּ לְבָנָּה. כּוּלְהוּ שְׁנֵיהּ דְּרַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה לָא אִקַּיֵּים זַרְעָא לְרַב הוּנָא מֵחוּבָּה. אִיכָּא דְּאָמְרִי, אָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב: עָשִׂינוּ עַצְמֵנוּ בְּבָבֶל כְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְבְהֵמָה דַּקָּה, מִכִּי אָתָא רַב לְבָבֶל. רַב וּשְׁמוּאֵל וְרַב אַסִי אִיקְּלַעוּ לְבֵי שְׁבוּעַ הַבֵּן, וְאָמְרִי לַהּ לְבֵי יְשׁוּעַ הַבֵּן. רַב לָא עָיֵיל קַמֵּיהּ דִּשְׁמוּאֵל,

שְׁמוּאֵל

עין משפט נר מצוה

א סמג עשין סו:

ב מיי' פה' מהלכות נזקי ממון הלכה ז, טור חו"מ סי' תט:

ג מיי' פה' מהלכות נזקי ממון הלכה ז, סמג עשין סו, טור חו"מ סי' תט:

ד מיי' פה' מהלכות נזקי ממון הלכה י, סמג עשין סו, טוש"ע חו"מ סי' תט סעי' ד:

ה מיי' פח' מהלכות נדרים הלכה יג, סמג לאוין רמב, טוש"ע יו"ד סי' ריט סעי' א:

ו מיי' פח' מהלכות נדרים הלכה יג, סמג לאוין רמב, טוש"ע יו"ד סי' ריט סעי' א:

ז סמג עשין סו:

ח מיי' פה' מהלכות נזקי ממון הלכה ב, טוש"ע חו"מ סי' תט סעי' א:

ט מיי' פה' מהלכות נזקי ממון הלכה ח, סמג עשין סו, טור חו"מ סי' תט:

י סמג לאוין רמב:

לְבָנָּהּ וְאֵין שַׁיָּךְ לְפָרֵשׁ שָׁם אֶלָּא לְשׁוֹן קְלָלָה אִי נָמֵי יֵשׁ לוֹמַר אֵין יִרְאָה שֶׁתִּתְעַנֵּשׁ בְּקִבּוּרַת בָּנֶיהָ: מִכִּי אֲתָא רַב לְבָבֶל פִּי' בַּקּוּנְטְרֶס וְהָיוּ מִתְיַשְּׁבִין שָׁם מִפְּנֵי יְשִׁיבָתוֹ וְהָיוּ רֹב שְׁדוֹתֵיהֶן מְיִשְׂרָאֵל וּכְעִנְיָן זֶה פִּי' בְּפֶרֶק קַמָּא דְּגִטִּין (דף ו. וְשָׁם.) עָשִׂינוּ עַצְמֵנוּ בְּבָבֶל כְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְגִטִּין מִכִּי אֲתָא רַב לְבָבֶל וְנַעֲשֵׂינוּ בְּקִיאִין לְשָׁמָּה מִתּוֹךְ שֶׁהַרְבֵּה יְשִׁיבוֹת וְקָשֶׁה לר"ת מַאי פְּרִיךְ הָתָם מִמַּתְנִי' דְּעִבּוּ כְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְגִטִּין אֲבָל בָּבֶל לֹא וַהֲלֹא הַמִּשְׁנָיוֹת נִשְׁנוּ קֹדֶם דַּאֲתָא רַב לְבָבֶל ומפר"ת הָתָם מִכִּי אֲתָא רַב לְבָבֶל וְהוֹרָה לָנוּ שֶׁמְּיִמּוֹת יְכָנְיָה וְהַחֲרֵשׁ וְהַמַּסְגֵּר שֶׁגָּלוּ לְבָבֶל דִּינָהּ לִהְיוֹת כְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְגִטִּין שֶׁבְּקִיאִין לִשְׁמָהּ וְכֵן כָּאן לְעִנְיַן בְּהֵמָה דַּקָּה שַׁיָּיךְ שָׁם רֹב יִשְׂרָאֵל וְכֵן יֵשׁ בְּרֵישׁ בַּכֹּל מְעָרְבִין (עירובין דף פה כח.): לְבֵי יְשׁוּעַ הַבֵּן פ"ה פִּדְיוֹן הַבֵּן וְכֵן הָעֵרוּךְ וְקָשֶׁה דאע"ג דִּמְתַרְגְּמִינַן פִּדְיוֹן פָּרְקָן מ"מ אֵין שַׁיָּךְ לְשׁוֹן יְשׁוּעָה ור"ת פִּי' שֶׁנּוֹלַד שָׁם בֵּן וְעַל שֵׁם שֶׁהַוָּלָד נוֹשֵׁעַ וְנִמְלָט מִמְּעֵי אִמּוֹ כְּדִכְתִיב וְהִמְלִיטָה זָכָר (יְשַׁעְיָהוּ סו) נָקֵט לְשׁוֹן יְשׁוּעָה וְהָיוּ רְגִילִין לַעֲשׂוֹת סְעוּדָה:

עין משפט נר מצוה

א מיי׳ פט״ו מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ י״ז, סמג עשין עג, טוש״ע חו״מ סי׳ רסו סעי׳ ד:

ב מיי׳ פט״ו מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ י״ז, סמג עשין עג, טוש״ע חו״מ סי׳ רסו סעי׳ ד:

ג סמג עשין עג:

ד מיי׳ פב׳ מהל׳ תעניות הל׳ י״ג, טוש״ע או״ח סי׳ תקעו סעי׳ ה:

ה מיי׳ פב׳ מהל׳ תעניות הל׳ ט:

ו מיי׳ פב׳ מהל׳ תעניות הל׳ י׳, טוש״ע או״ח סי׳ תקעו סעי׳ ז:

ז מיי׳ פב׳ מהל׳ תעניות הל׳ י״ג, טוש״ע או״ח סי׳ תקעו סעי׳ ה:

ח סמג עשין עג:

ט מיי׳ פו׳ מהל׳ שבת הל׳ י״א, טוש״ע או״ח סי׳ שו סעי׳ י״א:

י מיי׳ פו׳ מהל׳ שבת הל׳ י״א, טוש״ע או״ח סי׳ שו סעי׳ י״א:

יא מיי׳ פו׳ מהל׳ שכנים הל׳ ב:

יב מיי׳ פה׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ג, סמג עשין סו, טוש״ע חו״מ סי׳ ערד סעי׳ א:

מסורת הש״ס

א תענית יד.

ב גיטין ח:

ג עירובין יז.

גליון הש״ס

גמ׳ על החיכוך בשבת. עי׳ בכורות דף לח ע״ב תוספות ד״ה וסימניך:

רש״י ד״ה מאן נתרח מי יתאחר. וכן תרחיה גביה גיטין דף סח ע״ב וכן מתרחנא ע״ז דף יח ע״א:

תוס׳ ד״ה אמר וכו׳ וקצת תימה. עיין תשו׳ רשד״ם חי״ד סימן רלב ובתשובת מהר״י אדריבי סימן של״ו:

תורה אור השלם

וַיִּקְחוּ אֶת־פִּיחַ הַכִּבְשָׁן וַיַּעַמְדוּ לִפְנֵי פַרְעֹה וַיִּזְרֹק אֹתוֹ מֹשֶׁה הַשָּׁמָיְמָה וַיְהִי שְׁחִין אֲבַעְבֻּעֹת פֹּרֵחַ בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה [שמות ט, י]

נְפָק רַב וְדָרֵשׁ לֹא עַתָּה עַל זֶה הַמַּעֲשֶׂה תִּקֵּן דְּהָא פְּרִיךְ עֲלֵהּ ' מִבְּרִיתָא אֶלָּא דָּרֵשׁ דִּמְקוֹדֶם נִתְקַן: מַתָּר לְהַרְגוֹ וְאָסוּר לְקַיְּמוֹ וְהָא דְּאָמַר ר״ל בפ״ק דְּסַנְהֶדְרִין (דף טו: וְשָׁם) גַּבֵּי אֲרִי וְנָמֵר וְדֹב וּפַרְדְּלָס וְנָחָשׁ דְּאַפֵּי' ר״א דְּאָמַר כָּל הַקּוֹדֵם לְהָרְגוֹ. זָכָה הֵינוּ דַוְקָא כְּשֶׁהֲמִיתוּ אֲבָל לֹא הֲמִיתוּ לֹא הֵינוּ בְּקִשּׁוּרִין בְּשִׁלְשֶׁלֶת שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ לְגַדְּלָן וְהָכָא בְּחַתּוּל שֶׁאֵין קִשּׁוּרָה א״נ מְהַנְּהוּ רְגִילִים בְּנֵי אָדָם לְהִזָּהֵר וְלָא אָתֵי לִידֵי הֶזֵּק אֲבָל מֻחְתּוּל אֵין נִזָּהֲרִין שֶׁאֵין יוֹדְעִים אִם הִיא בַּר אַכְּמָא אוֹ בַּר חִוָּרָא שֶׁאֵין מַכִּירִים בְּאֻבְּוֹתֵיהֶם: אָמַר רבינא לְעוֹרוֹ שֶׁאִם מְצָאָן מֵת אֵין חַיָּב בַּהֲשָׁבַת הָעוֹר וּקְצָת תֵּמַהּ כֵּיוָן דְּאִשְׁמוֹעִינַן דְּאֵין בּוֹ מְשׁוּם גְּזֵל לְמַאי אִצְטְרִיךְ הַךְ דְּמָתַר לְהַרְגוֹ וי״ל דְּאֵין לְחוֹשׁ כֵּיוָן דְּמִתְחַלָּה קָאָמַר דְּמָתַר לְהַרְגוֹ: מָתְרִיעִין עַל הַחִכּוּךְ בְּשַׁבָּת ע״כ לָאו הֵינוּ הַתְרָעָה בְּשׁוֹפָר דְּשׁוֹפָר בְּשַׁבָּת מִי אִיכָּא כִּדְרַיָּק בספ״ק דְּתַעֲנִית (דף יד. וְשָׁם) אֶלָּא הַתְרָעָה בְּפֶה בָּעֲנוּ וְסָבַר כמ״ד הָתָם דָּעֲנוּ קָרֵי לַהּ הַתְרָעָה וְתַמָּהּ דְּמַאי פָּרֵיךְ מֵהָהִיא דְּבִשְׁאָר מִינֵי פָּרָעָנִיּוֹת דִּקְתָנֵי לֹא הָיוּ מַתְרִיעִין עַל הַחִכּוּךְ אֶלָּא צוֹעֲקִים ה״ק לֹא הָיוּ מַתְרִיעִין בְּשׁוֹפָר אֶלָּא צוֹעֲקִים בְּפֶה בָּעֲנוּ וְאֵין לוֹמַר אע״ג דְּתַרְוַיְיהוּ בְּפֶה הַתְרָעָה לְחוּד וְצַעֲקָה לְחוּד דְּהָתָם מַשְׁמַע דְּלָמָּ״ד עֲנוּ קָרֵי לַהּ הַתְרָעָה חֲדָא הִיא וי״ל דה״פ מִדְּקָאָמַר שֶׁבְּשַׁבָּת מַתְרִיעִין לְכָל הַפָּחוֹת בָּעֲנוּ א״כ רָאוּי לַעֲשׂוֹת עַל הַחִכּוּךְ הַתְרָעָה אַפֵּי' בְּשׁוֹפָר בְּחוֹל כֵּיוָן שֶׁהוּא דָּבָר גָּדוֹל כָּל כָּךְ דְּבְשַׁבָּת צוֹעֲקִים: עַל הֶחָגָב ל״ג וְעַל הַגּוֹבַאי דְּהָא בְּמַתְנִי' דְּסֵדֶר תַּעֲנִיּוֹת הָאֵלּוּ (תַּעֲנִית יט.) תְּנַן שֶׁמַּתְרִיעִין עַל הָאַרְבֶּה וְעַל הֶחָסִיל וְעַל הַגּוֹבַאי וי״ל דְּהָתָם בְּפֶה וּמַשְׁמַע לֵיהּ דְּרָסִינַן גְּרָסִינַן לֵיהּ וְהָתָם בְּגוֹבַאי הַמַּזִּיק לַשְּׂדוֹת דֶּרֶךְ אַרְבֶּה וְחִתּוּל דְּקַתָּנֵי הָתָם וְגוֹבַאי דְּהָכָא בְּמַזִּיק לִבְנֵי אָדָם דֶּרֶךְ אַרְבֶּה וְשִׁלּוּחַ נְחָשִׁים. פָּרוּשׁ ר״י: לָעוֹלָם אֵין מְטִיבִין לוֹ וְהָא דְּקָאָמַר אֵיהוּ גּוּפֵהּ בְּעַבְדָּא דִּידֵהּ לֹא בְּמְהֵרָה מְטִיבִין לוֹ בְּפֶרֶק קַמָּא דְּבָבָא בְּתְרָא (דף יב:) וְהָ אָמַר בְּשָׁעָה שֶׁהֵיָה סָבוּר עֲדַיִן שֶׁיִּתְחַזְּרוּ וְיִמְנוּ אוֹתוֹ רֹאשׁ יְשִׁיבָה אֲבָל לְבַסּוֹף שֶׁלֹּא הֶחֱזִירוּהוּ אָמַר לָעוֹלָם אֵין מְטִיבִין לוֹ: אוֹמֵר לְנַכְרִי וְעוֹשֶׂה דַּוְקָא מִשּׁוּם מִצְוָה זוֹ דְּיִשּׁוּב דא״י אֲבָל לְצָרְכּוֹ מִצְוָה אַחֶרֶת לֹא שָׁרֵי אָמִירָה לְנָכְרִי וְאַפֵּי' לְצָרְכּוֹ מִילָה מַשְׁמַע בְּפֶרֶק הַדָּר (עירובין דף סח.) דְּלָא שָׁרֵי אָמִירָה לְנָכְרִי בְּאִסּוּרָא דְּאוֹרָיְתָא גַּבֵּי הָהוּא יְנוּקָא דְּאִשְׁתְּפִיךְ חַמִּימָה דְּקָאָמַר נְשַׁיְּילֵהּ לְאִמֵּהּ אִי צְרִיכָה נָחִים לֵיהּ אֲבָל אִמֵּהּ מַשְׁמַע דְּאִי לָא צְרִיכָה אִמֵּהּ לֹא שָׁרֵי אֲפִילּוּ עַל יְדֵי נָכְרִי וי״ס שֶׁכְּתוּב בְּהֶדְיָא נָחִים לֵיהּ נָכְרִי אֲבָל אִמֵּהּ מַשְׁמַע שֶׁלְּפָנֵי הַמִּילָה הָיָה וְהָיוּ צְרִיכִין לְחַמִּימֵי כְּדֵי לְמוֹלוֹ וְלָא שָׁרֵי אֲפִילּוּ ע״י נָכְרִי אֶלָּא אֲפִילּוּ אִמֵּהּ כְּדִשְׁרֵיָא הָכָא וְהָתָם בְּשַׁבָּתָא דְּלֵיעֵל דְּקָאָמַר גַּבֵּי יְנוּקָא אַחֲרָנָא נַיְימֵהּ לֵיהּ לְנָכְרִי דְּנַיְתֵי מִגּוֹ בֵּיתָא הָהוּא דְּלֵיעֵל אִסּוּרָא דְּרַבָּנָן הָוֵה לְהָבִיא דָּבָר חֲצַר שֶׁלֹּא עֵרֶב וַאֲפִילּוּ אִסּוּרָא דְּרַבָּנָן אוֹר״י שֶׁאֵין לְהַתִּיר מִשּׁוּם מִצְוָה אַחֶרֶת עַל יְדֵי נָכְרִי קָטָן לְהָבִיא סָפָר דָּבָר כַּרְמְלִית כְּדֵי לִלְמֹד בּוֹ דְּדַוְקָא מְלִילָה דְּהָיָא גּוּפָהּ דְּחֵי שַׁבָּת שָׁרֵי עַל יְדֵי נָכְרִי אִסּוּר מֵיהוּ בה״ג מַשְׁמַע דְּאַפֵּי' אִסּוּרָא דְּאוֹרָיְתָא שָׁרֵי עַל יְדֵי נָכְרִי לְצָרְכּוֹ מִילָה שֶׁפֵּרֵשׁ דְּאַפֵּי' דְּנִיתֵי נָכְרִי מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ דְּהָיָא דֶּרֶךְ רְשׁוּת הָרַבִּים דְּהֲוֵי אִסּוּרָא דְּאוֹרָיְתָא שָׁרֵי עַל יְדֵי נָכְרִי נוֹכַל לוֹמַר דע״י יִשְׂרָאֵל קָאָמַר וְתוֹךְ שִׁבְעָה דְּמִחַלְּלִין עָלֶיהָ הַשַּׁבָּת אִם אָמְרָה צְרִיכָה אֲנִי כְּדְאָמְרִינַן בְּפֶרֶק מְפַנִּין (שַׁבָּת דף קכט. וְשָׁם) אֲבָל אֵין נִרְאֶה דְּעַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל הָוֵה אִסּוּר לְהַרְבּוֹת בְּשִׁבְיל הַתִּינוֹק כְּדְאָמְרִינַן בפ״ק דְּחַלִּין (דף טו:) וּלְפִי ה״ג טָפֵי אִית לָן לְמִשְׁרֵי עַל יְדֵי נָכְרִי אִסּוּרָא דְּאוֹרָיְתָא מֵאִסּוּרָא דְּרַבָּנָן עַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל דְּמַסֵּיק הָתָם אַהֲאי עֲבָדָא בֵּה מַעֲשֶׂה לְשִׁבּוּת דְּלֵית בֵּה מַעֲשֶׂה וְאָמְרִינַן נְמֵי בְּפֶרֶק ר' אֱלִיעֶזֶר דְּמִילָה (שַׁבָּת דף קל:) כְּשֵׁם שֶׁאֵין מְבִיאִין דֶּרֶךְ רְשׁוּת הָרַבִּים כָּךְ אֵין מְבִיאִין דֶּרֶךְ גַּגּוֹת חֲצֵרוֹת וְקַרְפֵּפוֹת וְהָיְתָה נִרְאֶה מִתּוֹךְ ה״ג לְהַתִּיר בְּיוֹם שֵׁנִי אֲפִילּוּ שֶׁל ר״ה לַעֲשׂוֹת כָּל צָרְכֵי מִילָה אֲפִילּוּ לִכְרוֹת עֵצִים לַעֲשׂוֹת בְּרֶזֶל ע״י יִשְׂרָאֵל שֶׁהֲרֵי מֵת דְּלָא שָׁרֵי לִקְבֹּר עַל יְדֵי נָכְרִי כִּדְמוֹכַח בפ״ק דר״ה (דף כ.) אֲפִילּוּ הֵכִי אָמַר בְּפ״ק דְּבֵיצָה (דף ו. וְשָׁם) בְּיוֹ״ט שֵׁנִי יִתְעַסְּקוּ בּוֹ יִשְׂרָאֵל אֲפִילּוּ בְּיוֹ״ט שֵׁנִי שֶׁל ר״ה כ״ש מְיֻלָּה דְּשָׁרֵי ע״י נָכְרִי אִסּוּרָא דְּאוֹרָיְתָא בְּשַׁבָּת דִּכְדִי בַּהֲלָכוֹת גְּדוֹלוֹת וְשָׁרֵי נְמֵי ע״י יִשְׂרָאֵל בְּיוֹ״ט שֵׁנִי שֶׁל ר״ה וּמִיהוּ אֵין זֶה ק״ו דְּמִן הַדִּין הָוֵה לֵיהּ לְמִשְׁרֵי לְקִבֹּר מֵת בְּשַׁבָּת אֶלָּא לְפִי שֶׁהוּא מְכֹעָר וּמִגְנֶה וּמִתְבַּיֵּשׁ שֶׁנִּקְבַּר בְּשַׁבָּת שֶׁנַּעֲשָׂה בְּאִסּוּר שַׁבָּת אֲפִילּוּ ע״י נָכְרִי מִידֵי דַּהֲוָה אַהֲהִיא דְּתָנַן בְּפֶרֶק הַשּׁוֹאֵל (שַׁבָּת דף קנא.) עָשָׂה נָכְרִי אָרוֹן וְחָפַר קָבֶר אִם בְּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל לֹא יִקָּבֵר בּוֹ עוֹלְמִית וְלָא שָׁרֵי בְּכָרֵי שֶׁיַּעֲשׂוּ כְּמוֹ בְּחֵי מִטְעָם דְּפֶרֶשׁ וְתַדַּע דְּהָא בְּמַת שְׁרֵיָא כַּרְמְלִית כְּדְאָמְרִינַן בְּהַמּוֹצִיא (שַׁבָּת דף צד:) דְּגָדוֹל כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת א״כ כ״ש דְּהָנֵי לְמִשְׁרֵי לְקִבֹּר ע״י נָכְרִי אֶלָּא עַל כָּרְחָךְ טַעְמָא הָוֵי כִּדְפֶרֶשׁ וא״ש נְמֵי הָא דְּאָמְרִינַן בפ״ב דְּבֵיצָה (דף כב.) אֲמִימָר שָׁרֵא לְמִכְחַל עֵינָא אַפֵּי' ביו״ט שֵׁנִי שֶׁל ר״ה וּפָרִיךְ וְהָאָמַר רַבָּה מֵת ביו״ט שֵׁנִי יִתְעַסְּקוּ בּוֹ יִשְׂרָאֵל מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּבֵיצָה וְהַשְׁתָּא מַאי פָּרִיךְ מִבֵּיצָה וְהָא צָרְכֵי חוֹלֶה אִית לָן לְמִשְׁרֵי טְפֵי אַפֵּי' מֵמֵת דְּבִסּוֹף מְפַנִּין (שַׁבָּת דף קכט.) אָמַר דְּכָל צָרְכֵי חוֹלֶה נַעֲשִׂין עַל יְדֵי אַרְמַאי בְּשַׁבָּת וּמִכְחַל עֵינָא מְדַמֶּה הָתָם לְחוֹלֶה שֶׁאֵין בּוֹ סַכָּנָה וְאוֹמֵר לְנָכְרִי וְעוֹשֶׂה אַפֵּי' אִסּוּרָא דְּאוֹרָיְתָא א״כ אִית לָן לְמִשְׁרֵי בק״ו מֵמֵת אַפֵּי' לִכְתֹּשׁ סַמָּנִין בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה עַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל וּלְמַאי דְּפָרֵשְׁנָא אַתֵּי שַׁפִּיר דְּלֵיכָּא ק״ו:

שְׁמוּאֵל לָא עָיֵיל קַמֵּיהּ דְּרַב אַסִּי, רַב אַסִּי לָא עָיֵיל קַמֵּיהּ דְּרַב. אָמְרִי: מַאן נְתַרַח? נְתַרַח שְׁמוּאֵל וַיָּתֵי רַב וְרַב אַסִּי. וְנְתַרַח רַב אוֹ רַב אַסִּי! רַב – מֵילְתָא בְּעַלְמָא הוּא דַּעֲבַד לֵיהּ לִשְׁמוּאֵל; מִשּׁוּם הָהוּא מַעֲשֶׂה דְּלַטְיֵיהּ, אַדְּבְרֵיהּ רַב עֲלֵיהּ. [א]אֲדַהְכִי וְהָכִי, אֲתָא שׁוּנְרָא קְטֵיעֵיהּ לִידָא דִּינּוֹקָא. נָפַק רַב וּדְרַשׁ: חָתוּל – מוּתָּר לְהוֹרְגוֹ, וְאָסוּר לְקַיְּימוֹ, וְאֵין בּוֹ מִשּׁוּם גְּזֵל, וְאֵין בּוֹ מִשּׁוּם הֶשֵּׁב אֲבֵידָה לַבְּעָלִים. וְכֵיוָן דְּאָמְרַתְּ ״מוּתָּר לְהוֹרְגוֹ״, מַאי נִיהוּ תּוּ ״אָסוּר לְקַיְּימוֹ״? מַהוּ דְּתֵימָא: מוּתָּר לְהוֹרְגוֹ, אֵיסּוּרָא לֵיכָּא; קָא מַשְׁמַע לַן. [ב]אָמְרִי: וְכֵיוָן דְּאָמְרַתְּ ״אֵין בּוֹ מִשּׁוּם גְּזֵל״, מַאי נִיהוּ תּוּ ״אֵין בּוֹ מִשּׁוּם הֶשֵּׁב אֲבֵידָה לַבְּעָלִים״? אָמַר רְבִינָא: לְעוֹרוֹ. מֵיתִיבִי, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: מְגַדְּלִין כְּלָבִים כּוּפְרִין, וַחֲתוּלִין, וְקוֹפִין, וְחוּלְדּוֹת סְנָאִים – מִפְּנֵי שֶׁעֲשׂוּיִין לְנַקֵּר אֶת הַבַּיִת! לָא קַשְׁיָא; הָא בְּאוּכְמָא, הָא בְּחִיוָּרָא. וְהָא מַעֲשֶׂה דְּרַב – אוּכְמָא הֲוָה! הָתָם – אוּכְמָא בַּר חִיוָּרָא הֲוָה. וְהָא מִבְעָיָא בָּעֵיא לֵיהּ רְבִינָא! [ג]דָּבָעֵי רְבִינָא: אוּכְמָא בַּר חִיוָּרָא, מַהוּ? כִּי קְמַבָּעְיָא לֵיהּ לְרְבִינָא – בְּאוּכְמָא בַּר חִיוָּרָא בַּר אוּכְמָא; מַעֲשֶׂה דְּרַב – בְּאוּכְמָא בַּר חִיוָּרָא בַּר חִיוָּרָא הֲוָה. (חב״ד בי״ח בחי״ן – סִימָן.) אָמַר רַבִּי אַחָא בַּר פָּפָּא מִשּׁוּם רַבִּי אַבָּא בַּר פָּפָּא מִשּׁוּם רַבִּי אַדָּא בַּר פָּפָּא, וְאָמְרִי לַהּ: אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר פָּפָּא מִשּׁוּם רַבִּי חֲיָיא בַּר פָּפָּא מִשּׁוּם רַבִּי אַחָא בַּר פָּפָּא, וְאָמְרִי לַהּ: אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר פָּפָּא מִשּׁוּם רַבִּי אַחָא בַּר פָּפָּא מִשּׁוּם רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָּא: [ד]מַתְרִיעִין עַל הַחִכּוּךְ בְּשַׁבָּת, וְדֶלֶת הַנִּנְעֶלֶת לֹא בְּמְהֵרָה תִּפָּתַח, וְהַלּוֹקֵחַ בַּיִת בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל – [ה]כּוֹתְבִין עָלָיו אוֹנוֹ אֲפִילּוּ בְּשַׁבָּת. [ה]מֵיתִיבִי: וּשְׁאָר פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת עַל הַצִּבּוּר – כְּגוֹן חִכּוּךְ, חֻגָּב, זְבוּב, צִירְעָה וַיַּתּוּשׁ, וְשִׁילּוּחַ נְחָשִׁים וְעַקְרַבִּים – לֹא הָיוּ מַתְרִיעִין, אֶלָּא צוֹעֲקִים! [ו]לָא קַשְׁיָא; כָּאן בְּלַח, כָּאן בְּיָבֵשׁ. דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: שְׁחִין שֶׁהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל הַמִּצְרִים – לַח מִבַּחוּץ וְיָבֵשׁ מִבִּפְנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וַיְהִי שְׁחִין אֲבַעְבֻּעֹת פֹּרֵחַ בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה״. ״וְדֶלֶת הַנִּנְעֶלֶת לֹא בְּמְהֵרָה תִּפָּתַח״, מַאי הִיא? מָר זוּטְרָא אָמַר: סְמִיכָה. רַב אָשֵׁי אָמַר: כָּל הַמְּרִיעִין לוֹ, לֹא בְּמְהֵרָה מְטִיבִין לוֹ. רַב אַחָא מְדִיפְתִּי אָמַר: לְעוֹלָם אֵין מְטִיבִין לוֹ. וְלָא הִיא, רַב אַחָא מְדִיפְתִּי מִילְּתָא דְּנַפְשֵׁיהּ הוּא דְּאָמַר. [ח]וְהַלּוֹקֵחַ בַּיִת בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל – כּוֹתְבִין עָלָיו אוֹנוֹ אֲפִילּוּ בְּשַׁבָּת. בְּשַׁבָּת סָלְקָא דַּעְתָּךְ?! [ט]אֶלָּא כִּדְאָמַר רַבָּא הָתָם: אוֹמֵר לְגוֹי וְעוֹשֶׂה; הָכִי נָמֵי, אוֹמֵר לְגוֹי וְעוֹשֶׂה. וְאַף עַל גַּב דַּאֲמִירָה לְגוֹי שְׁבוּת הִיא, מִשּׁוּם יִשּׁוּב אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לָא גָּזְרוּ בֵּיהּ רַבָּנָן. [י]אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: הַלּוֹקֵחַ עִיר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, כּוֹפִין אוֹתוֹ לִיקַּח לָהּ דֶּרֶךְ מֵאַרְבַּע רוּחוֹתֶיהָ, מִשּׁוּם יִשּׁוּב אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. [יב]תָּנוּ רַבָּנָן, עֲשָׂרָה תְּנָאִין הִתְנָה יְהוֹשֻׁעַ

מסורת הש"ס

א עירובין יז.

גליון הש"ס

גמ' ובגפנים מן הפקק ולמעלה. עיין ב"ב דף פ ע"ב תוס' ד"ה בקנים:

רש"י ד"ה ומלקטין עצים וכו' למאכל בהמה. עיין בב"מ דף קז ע"א תוספות ד"ה הני תחלי:

תוס' ד"ה כאן וכו' ההוא דחזק משדה תלתן. עיין תשובת מהרשד"ם סימן רלג:

שֶׁיְּהוּ מַרְעִין בְּהֵמוֹת חֲרוֹשִׁין וְשֶׁלֹּא יַקְפִּיד בַּעַל הַיַּעַר עַל כָּךְ: וּמְלַקְּטִין עֵצִים חוּץ מִגְּרוֹפְיוֹת שֶׁל זַיִת. פֵּרֵשׁ בַּקּוּנְטְרֵס מַלֵּא שְׁנֵי אֻגְרוֹפִין וּבָעֲרוּךְ פֵּרֵשׁ מִגְּרוֹפְיִים עֲנָפִים וַעֲנָפֵי הַזַּיִת קָרְוִין גְּרוֹפְיִים כְּמוֹ יחוּר בַּתְּאֵנָה וְזִמּוֹרָה בִּגְפָנִים שֶׁכָּל אֶחָד יֵשׁ לוֹ שֵׁם לְבַדּוֹ וְהֵבִיא הָא דְּאָמַר בִּבְרַאשִׁית רַבָּה וְאַתָּה קַח לְךָ מִכָּל מַאֲכָל אֲשֶׁר יֵאָכֵל זְמוֹרוֹת לְנְטִיעוֹת יחוּרֵי לַתְּאֵנִים גְּרוֹפְיוֹת לַזֵּיתִים:

אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לַעֲקֹר פֵּרֵשׁ בַּקּוּנְטְרֵס שע"כ עַתִּיד לִיטֹּל לְפִי שֶׁמַּפְסִידִין אֶת הַתִּלְתָּן וְקָשֶׁה לְפֵרוּשׁוֹ דְּאֵין מְחַיְּבִין מַשְׁמַע שֶׁאֵין אָסוּר בַּהֲנָאָתוֹ וְעוֹד דְּאִם מִתְיָאֵשׁ וּמִתְעַצֵּל לַעֲקֹרוֹ לָמָּה לֹא נְחַיְּבֵנוּ דְּהָא אֵיכָּא אִסּוּר כְּשֶׁמִּתְיָאֵשׁ כְּדִתְנַן בְּמַסֶּכֶת כִּלְאַיִם (פ"ה מ"ו) הָרוֹאֶה יָרָק בְּכַרְמוֹ וְאָמַר לִכְשֶׁאֶגְיַע שָׁם אֶלְקְטֶנּוּ מֻתָּרִין לִכְשֶׁאֶחָזֹר אֶלְקְטֶנּוּ וְהוֹסִיף מָאתַיִם אִסּוּר וְנִרְאֶה לר"י דְּאֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לַעֲקֹר דְּלֵיכָּא אִסּוּרָא שֶׁהֲרֵי הוּא לֹא זָרְעוֹ אֶלָּא מֵאֲלֵיהֶן בָּאוּ וּמְשׁוּם מְקַיֵּם בִּכְלָאַיִם לֵיכָּא כֵּיוָן דְּקָשׁוּ לָהוּ עֲשָׂבִים ולר"ע אִטְרִיךְ דְּאָמַר בְּפֶרֶק בָּתְרָא דע"ז (דף סד.) וּבְמַכּוֹת (דף כא:) הַמְקַיֵּם בִּכְלָאַיִם לוֹקֶה וְלָאו מִלְקוּת מַמָּשׁ דְּלָאו שֶׁאֵין בּוֹ מַעֲשֶׂה הוּא אֶלָּא אִסּוּרָא בְּעָלְמָא הוּא א"נ אַפִּי' לְרַבָּנָן אִצְטְרִיךְ וְהֵיכָא דְּנִיחָא לֵיהּ חִיְּבוּהוּ חֲכָמִים שֶׁלֹּא יַחְשְׁדוּהוּ שֶׁזָּרְעָם וְהָא דְּנָקֵט תִּלְתָּן שֶׁעָלְתָה עִם מִינֵי עֲשָׂבִים וְלֹא נָקֵט תִּלְתָּן שֶׁעָלוּ עִמּוֹ עֲשָׂבִים רְבוּתָא נָקֵט אֲפִלּוּ שֶׁמִּתְכַּוֵּן לְזֶרַע תְּחִלָּה שֶׁאַר זְרָעִים וְהַתִּלְתָּן עָלָה מֵאֲלֵיהֶן אַפִּ"ה כֵּיוָן דְּהַשְׁתָּא מִיהָא לָא נִיחָא לֵיהּ בְּזֶרַע מַחֲמַת הַתִּלְתָּן שֶׁעָלָה אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לַעֲקֹר: וּמִמַּעַן הַיּוֹצֵא מִמֶּנּוּ]. לְמַאי דְּאָמַר לְקַמָּן דְּתַנָּאִים שֶׁהִתְנָה יְהוֹשֻׁעַ אַפִּי' בְּחוּ"ל יֵשׁ לְתָמֹהַּ הָא דְּאָמַר בְּפֶרֶק כָּל הַצַּלְמִים (ע"ז דף מז. וְשָׁם) הַמִּשְׁתַּחֲוֶה לְמַעַן מֵימָיו מַהוּ לִנְסָכִים וּפָשִׁיט לֵיהּ מַהָא דְּאָמַר מַיִם שֶׁל רַבִּים אֵין נֶאֱסָרִים וּמְשַׁנֵּי דְּנִבְעֵי מֵאַרְעָא וְהַשְׁתָּא אַכַּתִּי שֶׁל רַבִּים הֵם מִתְּנַאי יְהוֹשֻׁעַ וְיֵשׁ לְחַלֵּק בֵּין יוֹצֵא מֵאֵלָיו לְטָרַח בּוֹ וְחָפְרוֹ: וּמְחַכִּין בְּיָמָהּ שֶׁל טְבֶרְיָא. כָּל אָדָם וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִפְרֹשׁ קַלַּע נָמֵי לְכָל אָדָם וְאַפִּי' הַבְּעָלִים עַצְמָן כְּדִתַנְיָא לְקַמָּן שֶׁהִתְנוּ הַשָּׁבָטִים זֶה עִם זֶה אֲבָל צַד הוּא בְּמִכְמוֹרוֹת וּבָרֶשֶׁת וְהַיְנוּ הַבְּעָלִים שֶׁהוּא שְׁלָהֶם: **כָּאן** לְזִירִין הַהִיא דְּחוּץ מִשָּׁדֶה תִּלְתָּן לְזִירִים דִּמְעַלּוּ לֵיהּ וְא"ת כֵּיוָן דְּאֵיכָּא אִסּוּר כִּלְאַיִם אַמַּאי אִסּוּר לְלַקֵּט וְהָאָמַר בפ"ק דמו"ק (דף ו:) שֶׁתַּקְנוּ שֶׁיְּהֵיוּ מַפְקִירִין כָּל הַשָּׁדֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כִּלְאַיִם וי"ל דְּהָכָא בִּדְלֵיכָּא שְׁעוּרָא כְּדִתְנַן בְּמַסֶּכֶת כִּלְאַיִם (פ"ב מ"א) וּמַיְתֵי לָהּ בְּהַמּוֹכֵר פֵּרוֹת (ב"ב דף צד.) כָּל סְאָה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ רֹבַע מִמִּין אַחֵר יְמַעֵט:

חוּץ מִגְּרוֹפְיוֹת שֶׁל זַיִת; וּמְלַקְּטִין עֵצִים בִּשְׁדוֹתֵיהֶם; וּמְלַקְּטִים עֲשָׂבִים בְּכָל מָקוֹם – חוּץ מִתִּלְתָּן; וְקוֹטְמִים נְטִיעוֹת בְּכָל מָקוֹם – חוּץ מִגְּרוֹפְיוֹת שֶׁל זַיִת; וּמַעְיַן הַיּוֹצֵא בַּתְּחִילָּה – בְּנֵי הָעִיר מְסַתְּפְקִין מִמֶּנּוּ; וּמְחַכִּין בְּיָמָהּ שֶׁל טְבֶרְיָא, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִפְרוֹס קֶלַע וְיַעֲמִיד אֶת הַסְּפִינָה; וְנִפְנִין לַאֲחוֹרֵי הַגֶּדֶר, וַאֲפִילּוּ בְּשָׁדֶה מְלֵיאָה כַּרְכּוֹם; וּמְהַלְּכִים בִּשְׁבִילֵי הָרְשׁוּת, עַד שֶׁתֵּרֵד רְבִיעָה שְׁנִיָּה; וּמְסַתְּלְקִין לְצִידֵי הַדְּרָכִים מִפְּנֵי יְתֵידוֹת הַדְּרָכִים; וְהַתּוֹעֶה בֵּין הַכְּרָמִים – מְפַסֵּיג וְעוֹלֶה מְפַסֵּיג וְיוֹרֵד; וּמֵת מִצְוָה קוֹבֶה מְקוֹמוֹ.

א"שֶׁיְּהוּ מַרְעִין בָּחוֹרְשִׁין. אָמַר רַב פָּפָּא: לָא אָמְרַן אֶלָּא דַּקָּה בְּגַסָּה, אֲבָל דַּקָּה בְּדַקָּה וְגַסָּה בְּגַסָּה – לָא. וְכָל שֶׁכֵּן גַּסָּה בְּדַקָּה דְּלָא. ב"וּמְלַקְּטִין עֵצִים מִשְּׁדוֹתֵיהֶם. לָא אָמְרַן אֶלָּא בְּהֵיזְמֵי וְהֵיגֵי, אֲבָל בִּשְׁאָר עֵצִים – לָא. וַאֲפִילּוּ בְּהֵיזְמֵי וְהֵיגֵי – לָא אָמְרַן אֶלָּא בִּמְחוּבָּרִין, אֲבָל בִּתְלוּשִׁין – לָא. ג"וַאֲפִילּוּ בִּמְחוּבָּרִין – לָא אָמְרַן אֶלָּא בְּלַחִין, אֲבָל בִּיבֵישִׁין – לָא. וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְשָׁרֵשׁ. ד-ה"וּמְלַקְּטִין עֲשָׂבִים בְּכָל מָקוֹם, חוּץ מִשְּׁדֵה תִּלְתָּן. לְמֵימְרָא דְּתִלְתָּן מְעַלּוּ לַהּ עֲשָׂבִים? וּרְמִינְהִי: תִּלְתָּן שֶׁעָלְתָה עִם מִינֵי עֲשָׂבִים – אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לַעֲקוֹר! אָמַר רַב יִרְמְיָה: לָא קַשְׁיָא; כָּאן לְזֶרַע, כָּאן לְזִירִין. לְזֶרַע – קָשׁוּ לַהּ עֲשָׂבִים, דְּמַכְחֲשִׁי לַהּ; לְזִירִין – מְעַלֵּי לַהּ, דְּכִי קָיְימִי בֵּינֵי עֲשָׂבִים – מִירַכְּבָא. ט"יבְּעֵית אֵימָא: כָּאן לְאָדָם, כָּאן לִבְהֵמָה. דְּכֵיוָן דִּלְבְהֵמָה הוּא דְּזַרְעָה, עֲשָׂבִים נָמֵי מִיבָּעֵי לַהּ. וּמְנָא יָדְעִינַן? אָמַר רַב פָּפָּא: שָׁאנְיָה מְשָׁאֲרֵי – לְאָדָם, לָא שָׁאנְיָה מְשָׁאֲרֵי – לִבְהֵמָה. י"וְקוֹטְמִין נְטִיעָה בְּכָל מָקוֹם, חוּץ מִגְּרוֹפְיוֹת שֶׁל זַיִת. פֵּירְשׁוּ רַבִּי תַּנְחוּם וְרַבִּי בְּרֶכְיָה מִשּׁוּם זָקֵן אֶחָד: בְּזַיִת – כְּבֵיצָה. בְּקָנִים וּבְגֶפָנִים – מִן הַפֶּקֶק וּלְמַעְלָה. וּשְׁאָר כָּל הָאִילָנוֹת – מִן אוּבּוֹ שֶׁל אִילָן, וְלֹא מִן חוּדּוֹ שֶׁל אִילָן; מִן חָדָשׁ שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה פֵּירוֹת, וְלֹא מִן יָשָׁן שֶׁהוּא עוֹשֶׂה פֵּירוֹת; מִמָּקוֹם שֶׁאֵינוֹ רוֹאֶה אֶת הַחַמָּה, וְלֹא**

בְּמִרְחָשִׁין כְּדְאָמְרִינַן בְּתַעֲנִית (דף טז.) וּמֵאָז וְהָלְאָה הַזְּרָעִים צוֹמְחוֹת וְקָשֶׁה לַהּ דְּרִיסַת הָרֶגֶל: וּמְסַתְּלְקִין לְצִדֵּי הַדְּרָכִים בְּכָל עֵת וְאַפִּי' בִּזְמַן שֶׁהַתְּבוּאָה בַּשְּׁדוֹת הִפְקִיר לְכָל אָדָם לְהִסְתַּלֵּק מִן הַדֶּרֶךְ מִפְּנֵי הַיְּתֵדוֹת וְלִכְנֵס לִגְבוּל שָׂדֶה חֲבֵרוֹ וְלַיְלֵךְ עַל הַמֵּצַר אֲצֶל הַדֶּרֶךְ: מִפְּנֵי יְתֵדוֹת הַדְּרָכִים בִּימוֹת הַחַמָּה יָבֵשׁ הַטִּיט וְנַעֲשֶׂה כִּיתֵּדוֹת מְקוֹם דְּרִיסַת הָאָדָם וּבְהֵמָה שֶׁדָּרְסוּ שָׁם בִּימוֹת הַחֹרֶף וְנַעֲשׂוּ כְּשִׁחִיתוֹת: מְפַסֵּג מְנַתֵּק זְמוֹרוֹת הַנּוֹשְׁבוֹת הַמְעַכְּבוֹת אוֹתוֹ וְעוֹלֶה וְיוֹרֵד עַד שֶׁמּוֹצֵא אֶת הַדֶּרֶךְ: מְקוֹמוֹ מָקוֹם שֶׁנָּפַל שָׁם בְּעֵת מוֹתוֹ קְנָאוֹ לִקְבוּרָה וְאֵין בַּעַל הַשָּׂדֶה מְעַכֵּב עָלָיו: דַּקָּה בְּהֵמָה דַּקָּה בַּיַּעַר גַּסָּה שֶׁאֵינָהּ מְכַלָּה אֶת הָאִילָנוֹת: אֲבָל בְּתִלּוּשִׁין אָסוּר לִטְעֹן עֲלֵיהֶם לְאוֹר: אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לַעֲקֹר הַעֲשָׂבִים מִפְּנֵי שֶׁמַּפְסִידִין אֶת הַתִּלְתָּן: כָּאן שֶׁהַתִּלְתָּן עוֹמֶדֶת לִזְרַע: כָּאן שֶׁזָּרְעָהּ לְאֶכֶל הַזִּירִין טודילי"ש בְּלַע"ז: דְּמַרְכְּבָא מִתְפַּשֶּׁטֶת וְגַדֶּלֶת עַל הָעֲשָׂבִים וְנַעֲשִׂין לָהּ סְמִיכָה כְּעֵין דֶּלֶת שֶׁל בֶּרֶם: וּמְנָא יָדְעִינַן אִם זְרָעָהּ לְאָדָם דְּשָׁרֵי לֵיהּ לְמִלְקַט מִן הָעֲשָׂבִים בְּתַנָּאי יְהוֹשֻׁעַ: מִשְּׁאֲרֵי עֲשָׂבִים כַּעֲרוּגוֹת: בְּזַיִת כַּבֵּיצָה כְּשִׁעוּר גֹּבַהּ בֵּיצָה צָרִיךְ לְהַנִּיחַ מִן הַזַּיִת מִלְּמַטָּה סָמוּךְ לָעֻזָּב: מִן הַפֶּקֶק וּלְמַעְלָה מַתִּר לְקַטֵּם פֶּקֶק קָשֶׁה: מֵאֻבּוֹ שֶׁל אִילָן מִפְּרִיוֹ כְּלוֹמַר מֵעֲנָפָיו הַרְכִּין וְדַקִּין: וְלֹא מֵחַדּוֹ מֵעֲנָפִין גְּדוֹלִים וְגַסִּין כְּאִילָן גָּמוּר. ל"א מֵחוּבּוֹ שֶׁל אִילָן מִמַּחֲבוֹאֹתוֹ מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ עֲנָפִין הַרְבֵּה דְּהַיְנוּ בְּאֶמְצַע גָּבְהוֹ וְלֹא מֵחַדּוֹ מִלְמַעְלָה עָנָף הָאֶמְצָעִי שֶׁהוּא עֶלְיוֹן וְעִקַּר הָאִילָן מִתְּשׁוּבוֹת הַגְּאוֹנִים: מִן הֶחָדָשׁ בַּד שֶׁגָּדַל וְנִתּוֹסָף בְּשָׁנָה זוֹ שֶׁעֲדַיִן אֵין עוֹשֶׂה פֵּרִי:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פה' מהל' נזקי ממון הל' ג, סמג עשין סו, טור חו"מ סי' ערד:

ב סמג עשין סו:

ג מיי' פה' מהל' נזקי ממון הל' ג, טור חו"מ סי' ש:

ד מיי' פה' מהל' נזקי ממון הל' ג, טור חו"מ סי' ש:

ה מיי' פב' מהל' כלאים הל' ז:

ו מיי' פב' מהל' כלאים הל' ח:

ז מיי' פב' מהל' כלאים הל' ט:

ח מיי' פב' מהל' כלאים הל' י, סמג לאוין רפ, טוש"ע יו"ד סי' רצז סעי' ט:

ט מיי' פב' מהל' כלאים הל' ז:

י מיי' פב' מהל' כלאים הל' ח:

יא מיי' פב' מהל' כלאים הל' ט:

יב מיי' פב' מהל' כלאים הל' י, סמג לאוין רפ, טוש"ע יו"ד סי' רצז סעי' ט:

יג מיי' פה' מהל' נזקי ממון הל' ג, סמג עשין סו, טור חו"מ סי' ערד:

יד סמג לאוין רפ:

עין משפט נר מצוה

א מיי׳ פה׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ג, סמג עשין סו, טור חו״מ סי׳ ערד:

ב מיי׳ פח׳ מהל׳ שבת הל׳ ג:

ג מיי׳ פי׳ מהל׳ שבת הל׳ י, סמג לאוין סה, טוש״ע או״ח סי׳ שיב סעי׳ ג:

ד מיי׳ פה׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ו, סמג עשין סו, טור חו״מ סי׳ ערד:

ה מיי׳ פה׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ה, סמג עשין סו, טור חו״מ סי׳ ש:

ו מיי׳ פה׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ג:

ז מיי׳ פא׳ מהל׳ רוצח ושמירת נפש הל׳ יד, סמג לאוין קסה, טוש״ע חו״מ סי׳ תכו סעי׳ א:

ח מיי׳ פח׳ מהל׳ טומאת מת הל׳ ז:

ט מיי׳ פה׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ג, טור חו״מ סי׳ ערד, ש״ע יו״ד סי׳ שסד סעי׳ ג:

י מיי׳ פח׳ מהל׳ טומאת מת הל׳ ז:

יא מיי׳ פה׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ג, טור חו״מ סי׳ ערד, ש״ע יו״ד סי׳ שסד סעי׳ ג:

יב מיי׳ פה׳ מהל׳ נזקי ממון הל׳ ד, סמג עשין סו, טור חו״מ סי׳ ערד:

יג סמג עשין סו:

יד סמג לאוין סה:

מסורת הש״ס

א עירובין יז:

ב בבא מציעא קיח:; תוספתא בבא מציעא; לעיל ל.

ג ספרא צו פרק יח ז; ספרא צו פרק ד ה; ספרא ויקרא דבורא דנדבה פרשה יג ה; ספרא מצורע פרשת זבים פרשה א א; ספרא שמיני פרשה ט ז; מנחות כא.; פסחים פד:; פסחים עג.; ספרא אמור פרשה ח ג; ספרא ויקרא דבורא דנדבה פרק יד ד; ספרא מצורע פרשת זבים פרק ט יג; יומא מד.; לקמן קיד:

ד תוספתא בבא קמא

תורה אור השלם

וּמִמְּגֶד תְּבוּאֹת שָׁמֶשׁ וּמִמְּגַד גֶּרֶשׁ יְרָחִים [דברים לג, יד]

וְלִנְפְתָּלִי אָמַר נַפְתָּלִי שְׂבַע רָצוֹן וּמָלֵא בִּרְכַת יְהוָה יָם וְדָרוֹם יְרָשָׁה [דברים לג, כג]

פְּנוּ וְסָעוּ לָכֶם וּבֹאוּ הַר הָאֱמֹרִי וְאֶל־כָּל־שְׁכֵנָיו בָּעֲרָבָה בָּהָר וּבַשְּׁפֵלָה וּבַנֶּגֶב וּבְחוֹף הַיָּם אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַלְּבָנוֹן עַד־הַנָּהָר הַגָּדֹל נְהַר־פְּרָת [דברים א, ז]

וְאִם־לֹא קָרוֹב אָחִיךָ אֵלֶיךָ וְלֹא יְדַעְתּוֹ וְאָסַפְתּוֹ אֶל־תּוֹךְ בֵּיתֶךָ וְהָיָה עִמְּךָ עַד דְּרֹשׁ אָחִיךָ אֹתוֹ וַהֲשֵׁבוֹתוֹ לוֹ [דברים כב, ב]

אֵל־תַּמְעֵן־טוֹב מִבְּעָלָיו בְּהָיוֹת לְאֵל (ידיר) [יָדֶךָ] לַעֲשׂוֹת [משלי ג, כז]

אֵין לְךָ כָּל שַׁבָּט וְשַׁבָּט מִיִּשְׂרָאֵל גָּרְסִינַן וּבְפ' יֵשׁ נוֹחָלִין (ב"ב דף קכב. וְשָׁם) גַּבֵּי חֲלֻקַּת הָעוֹלָם הָבָא גָּרְסִינַן אֵין לְךָ כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל כֵּן נִרְאֶה לְר"ת: וְנוֹטֶל דְּמֵי יֵינוֹ מִתּוֹךְ דָּבְשָׁנוֹ שֶׁל שְׁמֶ"ש. וּמַעְיַן הַיְצִיאָה תְּחִילָּה – בְּנֵי הָעִיר מְסַתַּפְּקִין מִמֶּנּוּ. אָמַר רַבָּה בַּר רַב הוּנָא: וְנוֹתֵן לוֹ דְּמִים. וְלֵית הִלְכְתָא כְּווֹתֵיהּ. וּמְחַכִּין בְּיָמָהּ שֶׁל טְבֶרְיָא, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִפְרוֹס קֻלְעָה וַיַּעֲמִיד אֶת הַסְּפִינָה – אֲבָל צָד הוּא בְּרְשָׁתוֹת וּבְמִכְמָרוֹת. תָּנוּ רַבָּנָן: בָּרְאשׁוֹנָה הִתְנוּ שְׁבָטִים זֶה עִם זֶה שֶׁלֹּא יִפְרוֹס קֻלְעָה וַיַּעֲמִיד אֶת הַסְּפִינָה, אֲבָל צָד הוּא בְּרְשָׁתוֹת וּבְמִכְמָרוֹת. תָּנוּ רַבָּנָן: יָמָהּ שֶׁל טְבֶרְיָא – בְּחֶלְקוֹ שֶׁל נַפְתָּלִי הָיְתָה. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁנֶּטֶל מִלֹּא חֻבָּל חֵרֶם בְּדָרוֹמָהּ, לְקַיֵּים מַה שֶּׁנֶּאֱמַר "יָם וְדָרוֹם יְרָשָׁה". תַּנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: תְּלוּשִׁין שֶׁבָּהָרִים – בְּחֶזְקַת כָּל הַשְּׁבָטִים הֵן עוֹמְדִים, וּמְחוּבָּרִים – בְּחֶזְקַת אוֹתוֹ הַשֵּׁבֶט. וְאֵין לְךָ כָּל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁאֵין לוֹ בָּהָר וּבַשְּׁפֵלָה וּבַנֶּגֶב וּבָעֲמָק, שֶׁנֶּאֱמַר: "פְּנוּ וְסָעוּ לָכֶם וּבֹאוּ הַר הָאֱמֹרִי וְאֶל כָּל שְׁכֵנָיו; בָּעֲרָבָה, בָּהָר, בַּשְּׁפֵלָה וּבַנֶּגֶב וּבְחוֹף הַיָּם וגו'. וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בַּכְּנַעֲנִים וּבַפְּרִיזִּים וּבָאֱמוֹרִיִּים שֶׁלִּפְנֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶל כָּל שְׁכֵנָיו" – אַלְמָא שְׁכֵנָיו הָכִי הָוֹו. [א"ר]וְנִפְנִין לָאֲחוֹרֵי הַגָּדֵר, וַאֲפִילּוּ בְּשָׂדֶה שֶׁהִיא מְלֵאָה כַּרְכּוֹם. אָמַר רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב: לֹא נִצְרְכָה אֶלָּא לִיטּוֹל הֵימֶנּוּ צְרוֹר. אָמַר רַב חִסְדָּא: וַאֲפִילּוּ בְּשַׁבָּת. מַר זוּטְרָא חָסִידָא שָׁקֵיל וּמְהָדַּר, וַאֲמַר לֵיהּ לְשַׁמָּעֵיהּ (לְמָחָר): זִיל שְׁיַרְקֵיהּ. [ו]וּמְהַלְכִין בִּשְׁבִילֵי הָרְשׁוּת, עַד שֶׁתֵּרֵד רְבִיעָה שְׁנִיָּה. אָמַר רַב פָּפָּא: וְהַאי דְּיַרְדֵּן – אֲפִילּוּ טַל קְשֵׁי לֵהּ. [ז]וּמְסַלְּקִין לְצִידֵי הַדְּרָכִים, מִפְּנֵי יְתֵידוֹת הַדְּרָכִים. שְׁמוּאֵל וְרַב יְהוּדָה הָוֹו שָׁקְלִי וְאָזְלִי בְּאוֹרְחָא, הֲוָה מְסַתְּלֵק שְׁמוּאֵל לְצִידֵי הַדְּרָכִים. אָמַר לֵיהּ רַב יְהוּדָה: תְּנַאיִן שֶׁהִתְנָה יְהוֹשֻׁעַ, אֲפִילּוּ בְּבֶבֶל?! אָמַר לֵיהּ: שָׁאנֵי אוֹמֵר, אֲפִילּוּ בְּחוּצָה לָאָרֶץ. רַבִּי וְרַבִּי חִייָא הֲווֹ שָׁקְלִי וְאָזְלִי בְּאוֹרְחָא, אִסְתַּלְקוּ לְצִידֵי הַדְּרָכִים. הֲוָה קָא מְפַסֵּיעַ וְאָזֵיל רַבִּי יְהוּדָה בֶּן [קְנוֹסָא] (נְקוֹסָא) [נָקוֹסָא] סָמְיֵיהוּ, אָמַר לֵיהּ רַבִּי לְרַבִּי חִייָא: מִי הוּא זֶה שֶׁמַּרְאֶה גְּדוּלָּה בְּפָנֵינוּ? אָמַר לֵיהּ רַבִּי חִייָא: שֶׁמָּא רַבִּי יְהוּדָה בֶּן [קְנוֹסָא] (נְקוֹסָא) [נָקוֹסָא] תַּלְמִידִי הוּא, וְכָל מַעֲשָׂיו לְשֵׁם שָׁמַיִם. כִּי מְטוֹ לְגַבֵּיהּ, חֲזָייֵהּ. אָמַר לֵיהּ: אִי לְאו יְהוּדָה בֶּן [קְנוֹסָא] (נְקוֹסָא) אַתְּ, גְּזַרְתִּינְהוּ לְשֶׁקֶד בְּגִינְרָא דְּפַרְזְלָא. [ח]הַתּוֹעֶה בֵּין הַכְּרָמִים, מְפַסֵּיעַ וְיוֹרֵד מְפַסֵּיעַ וְעוֹלֶה. תָּנוּ רַבָּנָן: הָרוֹאֶה חֲבֵירוֹ תּוֹעֶה בֵּין הַכְּרָמִים, מְפַסֵּיעַ וְעוֹלֶה מְפַסֵּיעַ וְיוֹרֵד, עַד שֶׁמַּעֲלֵהוּ לָעִיר אוֹ לַדָּרֶךְ. וְכֵן הוּא שֶׁתּוֹעֶה בֵּין הַכְּרָמִים, מְפַסֵּיעַ וְעוֹלֶה מְפַסֵּיעַ וְיוֹרֵד עַד שֶׁיַּעֲלֶה לָעִיר אוֹ לַדָּרֶךְ. מַאי "וְכֵן"? מַהוּ דְּתֵימָא, חֲבֵירוֹ הוּא דְּיַדַּע לְהֵיכָא מְסַלֵּק – דְּנִיפְסוֹג; אֲבָל הוּא, דְּלָא יַדַּע לְהֵיכָא קָא סָלֵיק – לָא נִיפְסוֹג, נַהְדְּרֵיהּ (נָהְדַּר) [מְהַדַּר] בֵּי מִיצְרֵי; קָא מַשְׁמַע לַן. [ט]הָא דְּאוֹרְיֵיתָא הוּא, דְּתַנְיָא: הֲשָׁבַת גּוּפוֹ מְנַיִּין? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וַהֲשֵׁבוֹתוֹ"! דְּאוֹרְיֵיתָא הוּא דְּקָאֵי בֵּי מִיצְרֵי, אֲתָא הוּא תַּקִּין דְּמַפֵּיס וְעוֹלֶה מְפַסֵּיעַ וְיוֹרֵד. [י]חט(א)וּמֵת מִצְוָה קָנָה מְקוֹמוֹ. וּרְמִינְהִי: הַמּוֹצֵא מֵת מוּטָל בְּאֵיסַרְטְיָא, מְפַנֵּהוּ לִימִין אֵיסַרְטְיָא אוֹ לִשְׂמֹאל אֵיסַרְטְיָא. שָׂדֶה בוּר וּשְׂדֵה נִיר – מְפַנֵּהוּ לִשְׂדֵה בוּר. שָׂדֶה נִיר וּשְׂדֵה זֶרַע – מְפַנֵּהוּ לִשְׂדֵה נִיר. הָיוּ שְׁתֵּיהֶן בוּרוֹת; שְׁתֵּיהֶן נִירוֹת; שְׁתֵּיהֶן זְרוּעוֹת – מְפַנֵּהוּ לְמָקוֹם שֶׁיִּרְצֶה! [יא]אָמַר רַב בִּיבִי: בְּמוּטָל עַל הַמֵּיצַר; מִתּוֹךְ שֶׁנִּיתָּן לְפַנּוֹתוֹ, מְפַנֵּהוּ לְכָל מָקוֹם שֶׁיִּרְצֶה. [יב]אָמְרִי: עֲשָׂרָה?! הֲנֵי חַד סָרֵי הָוְיִין! מְהַלְכִין בִּשְׁבִילֵי הָרְשׁוּת – שְׁלֹמֹה אֲמָרָהּ. כִּדְתַנְיָא: הָרֵי שֶׁכָּלוּ פֵּירוֹתָיו מִן הַשָּׂדֶה, וְאֵינוֹ מַנִּיחַ בָּנָיו אָדָם לִיכָּנֵס בְּתוֹךְ שָׂדֶהוּ – מָה הַבְּרִיּוֹת אוֹמְרוֹת עָלָיו? מָה הֲנָאָה יֵשׁ לְפָלוֹנִי, וּמָה הַבְּרִיּוֹת מַזִּיקוֹת לוֹ? עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר: "מְהֻיּוֹת טוֹב אַל תְּקָרֵי רָע". וּמִי כְּתִיב: "מְהֻיּוֹת טוֹב אַל תְּקָרֵי רָע"? אִין, כְּתִיב כִּי הַאי גַּוְונָא: "אַל תִּמְנַע טוֹב מִבְּעָלָיו, בִּהְיוֹת לְאֵל יָדֶךָ לַעֲשׂוֹת". [יג]וְתוּ לֵיכָּא? וְהָא אִיכָּא דְּרַבִּי יְהוּדָה – דְּתַנְיָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בִּשְׁעַת הוֹצָאַת זָבָלִים, אָדָם מוֹצִיא וְבָלוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים, וְצוֹבְרוֹ כָּל שְׁלֹשִׁים; כְּדֵי שֶׁיְּהֵא נִישׁוּף בְּרַגְלֵי אָדָם וּבְרַגְלֵי בְּהֵמָה. שֶׁעַל מְנָת כֵּן הִנְחִיל יְהוֹשֻׁעַ לְיִשְׂרָאֵל אֶת הָאָרֶץ! [יד(ג)]וְהָא אִיכָּא דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה – דְּתַנְיָא, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר: תְּנַאי בֵּית דִּין הוּא שֶׁיְּהֵא זֶה יוֹרֵד לְתוֹךְ שָׂדֶה חֲבֵירוֹ וְקוֹצֵץ שׁוֹכוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ לְהַצִּיל נְחִיל שֶׁלּוֹ, וְנוֹתֵן לוֹ דְּמֵי שׁוֹכוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ; [טו]וּתְנַאי בֵּית דִּין הוּא שֶׁיְּהֵא זֶה שׁוֹפֵךְ יֵינוֹ וּמַצִּיל דּוּבְשָׁנוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ, וְנוֹטֵל דְּמֵי יֵינוֹ מִתּוֹךְ דּוּבְשָׁנוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ; וּתְנַאי בֵּית דִּין הוּא שֶׁיְּהֵא זֶה מְפָרֵק אֶת עֵצָיו וְטוֹעֵן שֶׁל חֲבֵירוֹ, וְנוֹטֵל דְּמֵי עֵצָיו מִתּוֹךְ פִּשְׁתָּנוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ; שֶׁעַל מְנָת כֵּן הִנְחִיל יְהוֹשֻׁעַ לְיִשְׂרָאֵל אֶת הָאָרֶץ! [טז]בִּיחִידַאי לָא קָאָמְרִינַן.

וְהָא

וְלֹא מִמְּקוֹם הֲרוֹאֶה אֶת הַחֲמָה סְבִיבוֹת צְדָדִין מִבַּחוּץ מִפְּנֵי שֶׁהוּא עִקַּר הָאֵילָן שֶׁהַחַמָּה מְבַשֶּׁלֶת שָׁם אֶת הַפֵּרִי וּמַמְתִּיקוֹ: מַלֵּא חֻבָּל חֵרֶם מִלֵּא חֻבָּל שֶׁל מִצְוּדָּה הָיָה לוֹ בְּדָרוֹמָהּ מִן הַיְּבֵשָׁה לְמַטָּה רִשְׁתּוֹ חֵרֶם כְּמוֹ מְצוּדִים וַחֲרָמִים (קֹהֶלֶת ז): בְּחֶזְקַת כָּל הַשְּׁבָטִים כָּל מִי שֶׁיִּרְצֶה יֹשֵׁב דָּהָא כְּמַשְׁלְטֵי וּשְׁאַר הַשְּׁלָל וְהַמְּלוּכוֹת הָיוּ: וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בִּבְנֵנִי אע"פ שֶׁכְּתוּב כָּאן הַר הָאֱמוֹרִי אַף כְּנַעֲנִי וּפְרִזִּי כֵּן הָיוּ לָהֶם וְיִשְׂרָאֵל שֶׁיָּרְשׁוּ הָיָה לָהֶם לְכָל אֶחָד הַר וּשְׁפֵלָה וְנֶגֶב וְעֵמֶק אֶרֶץ שֹׁדוֹת וּבְקָעוֹת שֶׁקִּוְּרוּן כנפיינ"ה לְכֵן וְנִקְרֵאת נֶגֶב שֶׁכָּל שָׁעָה הִיא גְּנוּבָה שֶׁאֵין שָׁם צֵל אֵילָנוֹת וַחֲמָה זוֹרַחַת וּמְנַגַּבְתָּהּ: אָמַר לֵיהּ לִשְׁמוּאֵל בְּחוֹל: שְׂרֵקָה טְהוֹרָה בְּטִיט וַחֲבֵרְהּ טְמֵאָה. וְהָא קַרְקַע דִּידֵיהּ: אֲפִילּוּ טַל יָרֵד עָלֶיהָ בַּלַּיְלָה קְשָׁה לָהּ דְּרִיסַת הָרֶגֶל מִמַּחֲרָתוֹ: אֲפִילּוּ בְּחוּצָה לָאָרֶץ וכ"ש בְּבָבֶל שֶׁמְּצַיֶּנֶת שָׁם שְׁיָרוֹת וְעוֹבְרִין וְשָׁבִים וְהַצְּרוּךְ לְהַתְּנוֹת: מִפֹּסֶת וְאֵזֶל מִיתֵּב לֵיתֵיד פְּסִיעוֹת גַּסּוֹת וְלֹא הָיָה רוֹצֶה לְהִסְתַּלֵּק אֶל מֶצַע הַשָּׂדֶה: גְּזֵדְתָּן שֶׁהוּא מֵרֵאָה לָנוּ שֶׁהוּא יָרֵא שָׁמַיִם מְאֹד וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ לְתַנְאֵי שֶׁהִתְנָה יְהוֹשֻׁעַ וּמְחֻיֵּי כְּיֹרֵאָה: בְּגִנְרָא דְּפַרְזְלָא כְּלוֹמַר נְדוּי: מַאי וְכֵן פְּשִׁיטָא מַאי שְׁנָא אֵיהוּ מֵחֲבֵרְהּ: וַהֲשֵׁבֹתוֹ אֶת גּוּפוֹ מִשְׁמַע שֶׁאִם טָעָה חֲבֵרָךְ אַתָּה צָרִיךְ לְהַעֲלוֹתוֹ לַדֶּרֶךְ: דְּאוֹרַיְתָא בֵּי מִצְרֵי יְקִיף סְבִיבוֹת מִצְרֵי הַכְּרָמִים וְלֹא יַעֲבֹר בְּתוֹכָם וְיַפְסִידֵם: אֵיסַרְטְיָא רה"ר ט"ז אַמָּה: שָׂדֶה בּוּר מִכָּאן לְאֵיסַרְטְיָא וּשְׂדֵה נִיר מִכָּאן מְפַנֶּהוּ לִשְׂדֵה בּוּר: נִיר חָרוּשׁ וְלֹא זֶרוּעַ: מְפַנֶּהוּ אֶלְמָא לֹא קָנָה מְקוֹמוֹ דְּאִי קָנָה מְקוֹמוֹ מֵצִי בַּעַל הַשָּׂדֶה שֶׁל יָמִין וְשֶׁל שְׂמֹאל לְעַכּוּבֵהּ: עַל הַמֵּצַר מוּטָל בְּרוֹחַב הַדֶּרֶךְ וְעוֹבְרִין וּמַאֲהִילִין עָלָיו עוֹשֵׂי טְהָרוֹת וּמְטַמְּאוֹת: כָּל שִׁלְשִׁים יוֹם שְׁלֹשִׁים יוֹם רַשַּׁאי לְהַנִּיחוֹ שָׁם: דְּר' יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל ר' יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה בְּפֶרֶק הַגּוֹזֵל בְּתַרְא. נְחִיל שֶׁל דְּבוֹרִים שֶׁהָלְכוּ לִשְׂדֵה חֲבֵרוֹ וְנִתְיַשְּׁבוּ עַל שׁוֹכְתָהּ שֶׁל אִילָן וְאִם יֵשׁ אֶחָד אֶחָד הֲן פּוֹרְחוֹת וְאוֹבְדוֹת מֵאַחַר שֶׁנִּתְנוּ עֵינֵיהֶן בְּאוֹתָהּ שׁוֹכָה לְפִיכָךְ קוֹצֵצָהּ וְנוֹתֵן לוֹ דְּמִים: וּמְצִיל דְּבָשָׁנוֹ זֶה בָּא בְּכַדּוֹ שֶׁל יַיִן וְזֶה בָּא בְּכַדּוֹ שֶׁל דְּבַשׁ וְנִסְדָּקָה חֲבִית שֶׁל דְּבַשׁ וְכֵן זֶה בָּא בַּחֲבִילַת פִּשְׁתָּן עַל חֲמוֹרוֹ וְזֶה בָּא בַּחֲבִילַת עֵצִים וּמֵת חֲמוֹרוֹ שֶׁל בַּעַל פִּשְׁתָּן יְפָרֵק זֶה אֶת עֵצָיו וְטוֹעֲנוֹ: דְּר' יְהוּדָה וּדְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל יְחִידָאֵי נִינְהוּ וּבְרַיְתָא דַּעֲשָׂרָה תַּנָּאִים סְתָמָא הֵיא:

מסורת הש״ס

א בבא בתרא כז:

ב סוכה ו.

ג אוצר מדרשים אגדות של דורשי רשומות

ד מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי

ה כתובות סב:

ו אוצר מדרשים חופת אליהו חופת אליהו רבה קעה

ז פסחים קט.; עירובין ד:

תורה אור השלם

וַעֲנִיתָ וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹקיךָ אֲרַמִּי אֹבֵד אָבִי וַיֵּרֶד וגו׳ [דברים כו, ה-י]

וַיַּסַּע מֹשֶׁה אֶת־יִשְׂרָאֵל מִיַּם־סוּף וַיֵּצְאוּ אֶל־מִדְבַּר־שׁוּר וַיֵּלְכוּ שְׁלֹשֶׁת־יָמִים בַּמִּדְבָּר וגו׳ [שמות טו, כב]

הוֹי כָּל־צָמֵא לְכוּ לַמַּיִם וַאֲשֶׁר אֵין־לוֹ כֶּסֶף לְכוּ שִׁבְרוּ וגו׳ [ישעיהו נה, א]

וְהָיָה בְּעֵץ שָׁתוּל עַל־פַּלְגֵי־מָיִם אֲשֶׁר פִּרְיוֹ יִתֵּן בְּעִתּוֹ וְעָלֵהוּ וגו׳ [תהילים א, ג]

וְהָיָה בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי יִגְלַח אֶת־כָּל־שְׂערוֹ אֶת־רֹאשׁוֹ וְאֶת־זְקָנוֹ וְאֵת גַּבֹּת וגו׳ [ויקרא יד, ט]

וְהָא כִּי אֲתָא וכו׳ ומַתְנִיתָא הֲוָיָא תְּיוּבְתָּא דְּקָתָנֵי עֲשָׂרָה וְתוּ לָא וְר׳ יוֹחָנָן אָמַר הוּא וְקָשְׁיָא לֵיהּ מַתְנִיתָא: רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמְרִינְהוּ וְלָא מַתְנִיתָא דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר הָוָה וְרַבִּי יוֹחָנָן פְּלִיג עֲלָהּ: וּמְכַבְּסִים בְּגָדֵיהֶם לְכְבוֹד שַׁבָּת: וְאוֹכָלִים שׁוּם לְקַמֵּן מְפֹרָשׁ טַעְמָא: וְשָׁתְהֵא אִשָּׁה מְשֻׁכָּמֶת בַּיּוֹם שֶׁהִיא צְרִיכָה לְאֻפּוֹת וְאוֹפָה מִצְוֵיהּ לָעֲנִי הַמַּחֲזִר: סִינַר דַּגְמַת מִכְנָסַיִם קְטַנִּים: הָאִשָּׁה חוֹפֶפֶת בְּמִסְרָק בְּיוֹם טְבִילָתָהּ מְשׁוּם חֲצִיצָה לְקַמֵּן פְּרִיךְ הָא דְּאוֹרָיְתָא הִיא: רוֹכְלִין מְבִיאִים בְּשָׂמִים לָנָשִׁים לְהִתְקַשֵּׁט בָּהֶם: מַחֲזִירִין בָּעֲיָרוֹת וְלֹא יוּכְלוּ בְּנֵי הָעֲיָרוֹת לְעַכֵּב עֲלֵיהֶם: מְשׁוּם יוֹשְׁבֵי קְרָנוֹת יוֹשְׁבֵי חֲנֻיּוֹת כָּל יְמוֹת הַחֹל עוֹסְקִין בְּסְחוֹרָה וְאֵין קוֹרִין בְּשֵׁנִי וּבַחֲמִישִׁי תִּקּוּן בְּגִינֵיהוּ קְרִיאָה יְתֵרָה: רִשּׁוּמוֹת מִקְרָאוֹת: עֲשָׂרָה בַּטְלָנִין בְּנֵי אָדָם כְּשָׁרִים בְּטֵלִין מִמְּלַאכְתָּן לַעֲסֹק בְּצָרְכֵי צִבּוּר וְלָבֹא קוֹדְמִין לְבֵית הַכְּנֶסֶת כְּדֵי שֶׁיְּהוּ מְצֻיָּנִין עֲשָׂרָה לְעֵת תְּפִלָּה וּמִתְפָּרְנְסִים מִשֶּׁל צִבּוּר: מְשׁוּם עוֹנָה שְׁמָצוֹת עוֹנָה בְּלֵילֵי שַׁבָּת כִּדְרָב יְהוּדָה וְהַשּׁוּם מְרַבֶּה אֶת הַגְּרַע מְכַנֵּיס אֶת הָאַהֲבָה מִתּוֹךְ שְׁמְשַׁמַּח אֶת הַלֵּב: מְשׁוּם צְנִיעוּתָא לְהִתְרַחֵק מִן הָעֲבֵרָה: בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם מִשְׁמַע שֶׁגֹּעֶה בְּשָׂרוֹ לַמַּיִם: דְּמַאוּס מִלַּכְלֵךְ:

וְדָנִין בָּב׳ וּבְהּ׳ וא״ת וַהֲלֹא כֻּלָּם תַּקָּנַת עֶזְרָא הָיוּ בֵּית דִּין קְבוּעִין בְּכָל יוֹם כִּדְאָמַר בִּכְתֻבּוֹת (דף ג. וְשָׁם) א״כ מַה תִּקֵּן עֶזְרָא וְכִי תִּקֵּן שֶׁלֹּא יְהוּ קְבוּעִין אֶלָּא בָּב׳ וּבְהּ׳ וְאוֹמֵר ר״ת שֶׁלֹּא הָיוּ קְבוּעִין תְּחִלָּה בְּכָל יוֹם אֶלָּא בְּעִיר אַחַת וְהוּא תִּקֵּן בְּכָל עִיר

וְעִיר בָּב׳ וּבְהּ׳: וְשָׁתְהֵא אִשָּׁה חוֹפֶפֶת אור״ת שֶׁלֹּא תִּקֵּן חֲפִיפָה אֶלָּא בְּרֹאשׁ וְכֵן מְשַׁמַע מִדְּקָאָמַר בְּסָמוּךְ דְּאוֹרָיְתָא הִיא דְּלָמָא מַקָּטַר וַחֲפִיפָה נָמֵי לָא שַׁיְכָא אֶלָּא בְּרֹאשׁ דְּתַנְיָא (דף מב.) נָזִיר חוֹפֵף וּמְפַסְפֵּס אֲבָל לֹא סוֹרֵק אֲבָל בִּשְׂאֵר הַגּוּף וְאַף בְּפָרֶק בְּתֶרֶא דְּנָזִיר (דף סו: וְשָׁם) לְעוֹלָם יִלְמַד אָדָם בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ שֶׁתְּהֵא אִשָּׁה מְדַיַּחַת בֵּית קְמָטָהּ בְּמַיִם וּמַהֲתָם נָמֵי מַשְׁמַע דְּבִשְׂאָר הַגּוּף אֵין צָרִיךְ הֲדָחָה אֶלָּא דּוֹקָא בֵּית קְמָטָהּ אַף עַל גַּב דְּאָבְּא לְמֵימַר דְּבֵית קְמָטֶיהָ נָקֵט לְרַבּוֹתָא דאע״ג דְּבֵיאַת מַיִם לָא בָּעֵינַן רָאוּי לְבֵיאַת מַיִם בָּעֵינַן מִכָּל מָקוֹם מִדְּלָא קָאָמַר אֲפִילּוּ קְמָטֶיהָ מַשְׁמַע דְּוַקָא לְקְמָטֶיהָ וְלֹא בִּשְׂאָר הַגּוּף וְהַהִיא דְּדוּדֵי חְסָרְתָּ כו׳ (שָׁם דף סח.) אַף עַל פִּי שֶׁאֵין חוֹבָה הַיְתָה רְגִילָה לִרְחֹץ כְּמוֹ שְׁנוֹהֲגִין גַּם עַכְשָׁו לִרְחֹץ כָּל גּוּפָהּ בְּמַיִם חַמִּין [וְעַי' תּוֹסְפוֹת נִדָּה סו: ד״ה אִם]: כְּדֵי שֶׁלֹּא יְלִינוּ ג׳ יָמִים בְּלֹא תּוֹרָה וא״ת מ״ש שֶׁתִּקְּנוּ שְׁנֵי וַחֲמִישִׁי וי״ל מְשׁוּם דְּאָמַר בַּמִּדְרָשׁ מֹשֶׁה רַבֵּינוּ ע״ה עָלָה בַּחֲמִישִׁי לְקַבֵּל לוּחוֹת הָאַחֲרוֹנוֹת וְיָרַד בַּשֵּׁנִי וְנִתְרַצָּה לוֹ הַמָּקוֹם וּלְפִי שֶׁהָיָה עֵת רָצוֹן בְּאוֹתָהּ עֲלִיָּה וְיִרִידָה קְבָעוּ בְּשֵׁנִי וַחֲמִישִׁי וּלְכָךְ נָמֵי נָהֲגוּ לְהִתְעַנּוֹת בָּב׳ וְהׄ׳ וְאַף

א(א)וְהָא כִּי אֲתָא רַבִּי אַבִּין אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אֶחָד אִילָן הַנּוֹטֶה לְתוֹךְ שָׂדֶה חֲבֵירוֹ, וְאֶחָד אִילָן הַסָּמוּךְ לַמָּצָר – מֵבִיא וְקוֹרֵא, שֶׁעַל מָנַת כֵּן הִנְחִיל יְהוֹשֻׁעַ לְיִשְׂרָאֵל אֶת הָאָרֶץ! בָּן לֵוִי אָמַר הָוָה וְרַבִּי יוֹחָנָן פְּלִיג עֲלָהּ: וּמְכַבְּסִים בְּגָדֵיהֶם לְכְבוֹד שַׁבָּת: וְאוֹכָלִים שׁוּם לְקַמֵּן מְפֹרָשׁ טַעְמָא: וְשָׁתְהֵא אִשָּׁה מְשֻׁכָּמֶת בַּיּוֹם שֶׁהִיא צְרִיכָה לְאֻפּוֹת וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ – רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי הוּא. רַב גְּבִיהָה מִבֵּי כְתִיל מַתְנֵי לַהּ בְּהֶדְיָא: רַבִּי תַּנְחוּם וְרַבִּי בְּרִיסָא אָמְרִי מְשׁוּם זְקֵן אֶחָד, וּמִנּוּ – רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי; עֲשָׂרָה תְּנָאִין הָתְנָה יְהוֹשֻׁעַ. (ב)עֲשָׂרָה תַּקָּנוֹת תִּיקְּנוּ עֶזְרָא: שֶׁקּוֹרִין בַּמִּנְחָה בַּשַּׁבָּת; וְקוֹרִין בְּשֵׁנִי וּבַחֲמִישִׁי; וְדָנִין בְּשֵׁנִי וּבַחֲמִישִׁי; וּמְכַבְּסִים בַּחֲמִישִׁי בַּשַּׁבָּת; וְאוֹכְלִין שׁוּם בְּעֶרֶב שַׁבָּת; וְשָׁתְהֵא אִשָּׁה מְשֻׁכָּמֶת וְאוֹפָה; וְשָׁתְהֵא אִשָּׁה חוֹגֶרֶת סִינָר; וְשָׁתְהֵא אִשָּׁה חוֹפֶפֶת וְטוֹבֶלֶת; וְשֶׁיְּהוּ רוֹכְלִין מַחֲזִירִין בָּעֲיָרוֹת; וְתִיקֵּן טְבִילָה לְבַעֲלֵי קְרָיִין. (ג)וְשֶׁיְּהוּ קוֹרְאִין בַּמִּנְחָה בַּשַּׁבָּת – מִשּׁוּם יוֹשְׁבֵי קְרָנוֹת. (ד)וְשֶׁיְּהוּ קוֹרְאִין בְּשֵׁנִי וּבַחֲמִישִׁי – עֶזְרָא תִּיקֵּן?! וְהָא מֵעִיקְרָא הָוָה מִיתַּקְּנָא! דְּתַנְיָא: ״וַיֵּלְכוּ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בַּמִּדְבָּר וְלֹא מָצְאוּ מָיִם״ – דּוֹרְשֵׁי רְשׁוּמוֹת אָמְרוּ: אֵין מַיִם אֶלָּא תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: ״הוֹי כָּל צָמֵא לְכוּ לַמַּיִם״. (ה)כֵּיוָן שֶׁהָלְכוּ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בְּלֹא תּוֹרָה, נִלְאוּ, עָמְדוּ נְבִיאִים שֶׁבֵּינֵיהֶם וְתִיקְּנוּ לָהֶם שֶׁיְּהוּ קוֹרִין בַּשַּׁבָּת, וּמַפְסִיקִין בְּאֶחָד בַּשַּׁבָּת, וְקוֹרִין בְּשֵׁנִי, וּמַפְסִיקִין שְׁלִישִׁי וּרְבִיעִי, וְקוֹרִין בַּחֲמִישִׁי, וּמַפְסִיקִין עֶרֶב שַׁבָּת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְלִינוּ שְׁלֹשָׁה יָמִים בְּלֹא תּוֹרָה. (ו)מֵעִיקְרָא תִּקְּנוּ חַד גַּבְרָא – תְּלָתָא פְּסוּקֵי, אִי נָמֵי תְּלָתָא גַּבְרֵי – תְּלָתָא פְּסוּקֵי, כְּנֶגֶד כֹּהֲנִים לְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים; אָתָא הוּא, תִּיקֵּן תְּלָתָא גַּבְרֵי וַעֲשָׂרָה פְּסוּקֵי, כְּנֶגֶד עֲשָׂרָה בַּטְלָנִין. (ז)וְדָנִין בְּשֵׁנִי וּבַחֲמִישִׁי – דִּשְׁכִיחִי, דְּאָתוּ לְמִקְרֵא בְּסִיפְרָא. (ח)וְשֶׁיְּהוּ מְכַבְּסִין בַּחֲמִישִׁי בַּשַּׁבָּת – מִשּׁוּם כְּבוֹד שַׁבָּת. (ט)וְשֶׁיְּהוּ אוֹכְלִין שׁוּם בְּעֶרֶב שַׁבָּת – מְשׁוּם עוֹנָה; דִּכְתִיב: ״אֲשֶׁר פִּרְיוֹ יִתֵּן בְּעִתּוֹ״, וְאָמַר רַבִּי יְהוּדָה, וְאִיתֵּימָא רַב נַחְמָן, וְאִיתֵּימָא רַב כָּהֲנָא, וְאִיתֵּימָא רַבִּי יוֹחָנָן: זֶה הַמְשַׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ מֵעֶרֶב שַׁבָּת לְעֶרֶב שַׁבָּת. (י)תָּנוּ רַבָּנָן, חֲמִשָּׁה דְּבָרִים נֶאֶמְרוּ בַּשּׁוּם: מַשְׁבִּיעַ, וּמַשְׁחִין, וּמַצְהִיל פָּנִים, וּמַרְבֶּה הַזֶּרַע, וְהוֹרֵג כִּנִּים שֶׁבִּבְנֵי מֵעַיִם. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: מַכְנִיס אַהֲבָה וּמוֹצִיא אֶת הַקִּנְאָה. (יא)וְשָׁתְהֵא אִשָּׁה מַשְׁכֶּמֶת וְאוֹפָה – כְּדֵי שֶׁתְּהֵא פַּת מְצוּיָה לַעֲנִיִּים. וְשָׁתְהֵא אִשָּׁה חוֹגֶרֶת בְּסִינָר – מְשׁוּם צְנִיעוּתָא. (יב)וְשָׁתְהֵא אִשָּׁה חוֹפֶפֶת וְטוֹבֶלֶת – דְּאוֹרָיְתָא הִיא! (יג)דְּתַנְיָא: ״וְרָחַץ אֶת בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם״ – שֶׁלֹּא יְהֵא דָּבָר חוֹצֵץ בֵּין בְּשָׂרוֹ לַמַּיִם. ״אֶת בְּשָׂרוֹ״ – אֶת הַטָּפֵל לְבָשָׂרוֹ, וּמַאי נִיהוּ – שֵׂיעָר! (יד)אָמְרִי: דְּאוֹרָיְתָא – לְעַיּוֹנֵי דִּלְמָא מִיקְטַר, אִי נָמֵי מְאַוֵּס מִידֵּי, מְשׁוּם חֲצִיצָה;

וְאָתְא

עין משפט
נר מצוה

א מיי׳ פב׳ מהל׳ ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל׳ יא, סמג עשין קלט:

ב סמג עשין קלט:

ג מיי׳ פי״ב מהל׳ תפילה וברכת כהנים הל׳ א, סמג עשין כה, טוש״ע או״ח סי׳ קלה סעי׳ א:

ד מיי׳ פי״ב מהל׳ תפילה וברכת כהנים הל׳ א, סמג עשין כה:

ה סמג עשין כה, טור חו״מ סי׳ ה:

ו מיי׳ פל׳ מהל׳ שבת הל׳ ג, סמג עשין כה, טוש״ע או״ח סי׳ רמב סעי׳ א:

ז מיי׳ פי״ד מהל׳ אישות הל׳ א, סמג לאוין פא, טוש״ע או״ח סי׳ רמ סעי׳ א:

ח מיי׳ פכ״א מהל׳ אישות הל׳ ה, סמג עשין עח:

ט מיי׳ פב׳ מהל׳ מקואות הל׳ טז, סמג לאוין קיא, טוש״ע יו״ד סי׳ קצט סעי׳ א:

י מיי׳ פא׳ מהל׳ מקואות הל׳ יב, סמג עשין רמח, טוש״ע יו״ד סי׳ קצח סעי׳ א:

יא מיי׳ פב׳ מהל׳ מקואות הל׳ טו, טוש״ע יו״ד סי׳ קצח סעי׳ ה:

דִּכְתִיב בְּפָרָשַׁת עֵקֶב וְאַנֹכִי עֲמַדְתִּי בָהָר כַּיָּמִים הָרִאשֹׁנִים שֶׁהֵן מ' יוֹם וּמ' לַיְלָה הֲכִי קָאָמַר כַּיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים וְלֹא כְּלֵילוֹת דְּאַחֲרוֹנוֹת הָיוּ חֲסֵרִים לַיְלָה אֶחָד וְאַף עַל גַּב דְּאִצְטְרִיךְ כַּיָּמִים לוֹמַר מַה הָרִאשׁוֹנִים בְּרָצוֹן אַף הָאַחֲרוֹנִים בְּרָצוֹן אֲבָל הָאֶמְצָעִיִּים בְּכַעַס הוֹ״מ לְמִכְתַּב כָּרִאשׁוֹנִים וּכְתִיב כַּיָּמִים וְלֹא כְּלֵילוֹת וְאִי לְהַךְ דְּרָשָׁה לְחַדָּא אָתָא ה״ל לְמִכְתַּב וְאָנֹכִי עֲמַדְתִּי בָהָר מ' יוֹם וְתוּ לָא וא״ת וּבְסוֹף כִּי תִשָּׂא כְּתִיב וַיְהִי שָׁם עִם ה' מ' יוֹם וּמ' לַיְלָה וּבְלוּחוֹת אַחֲרוֹנוֹת כְּתִיב וי״ל דְּאַיְמִים שֶׁהִתְנַפֵּל קַאֵי וּלְפִי שֶׁלֹּא פִּי' מַעֲשֶׂה דְּאוּלַי אֲבַכְּרָה בְּעַד חַטַּאתְכֶם כְּמָה עָמַד מֹשֶׁה בִּתְפִלָּה מְפֹרָשׁ לַהּ הָכָא וְהָא דִּכְתִיב בְּתַר הָכֵי וַיִּכְתֹּב עַל הַלֻּחֹת הַיְנוּ אַחַר אוֹתָם מ' יוֹם וּמ' לַיְלָה דְּאוֹתָם אַחֲרוֹנִים הָיוּ חֲסֵרִים לַיְלָה שֶׁהָרֵי בְּיוֹם ל'. דְּסִיוָן דְּהַהִיא שַׁתָּא הֲוָה בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת פֶּרֶק עֲקִיבָא (שַׁבָּת דף פז:) וְאַף עַל גַּב דְּאִיכָּא ר״ח סִיוָן נִמְצָא יוֹם ל' בְּאָב יוֹם ה' וְאֶחָד מֵלֵא חָסֵר דְּיוֹם ל' בְּאָב יוֹם ה' הֲוָה אָבַל לְרַבָּנָן דְּאָמְרִי דְּבְיוֹם ב' הֲוָה ר״ח סִיוָן נִמְצָא יוֹם ל' בְּאָב בְּיוֹם ו' אִם לֹא נֹאמַר דִּלְרַבָּנָן בי״ז בְּתַמּוּז שָׁרַף אֶת הָעֶגֶל וְדָן הַחוֹטְאִים וּבוֹ בַּיּוֹם עָלָה וּבְיוֹם כ״ח בְּאָב יָרַד וּבוֹ בַּיּוֹם עָלָה אוֹ נֹאמַר שכ״ט בְּאָב יָרַד וּבוֹ בַּיּוֹם עָלָה וְנֹאמַר שֶׁהָיָה אָב חָסֵר כְּדֵי שֶׁיִּבָּא יוֹם הַיְרִידָה בְּיוֹם כ״ח בְּאָב יָרַד בְּהַשְׁכָּמָה וּפָסַל לוּחוֹת וּב

עין משפט
נר מצוה

א סמג עשין פה:

ב מיי׳ פ״ו מהלכות שכנים הלכה ט, טושו״ע חו״מ סי׳ קנו סעיף ו:

ג סמג עשין רמח:

ד מיי׳ פ״א מהלכות מקואות הלכה א:

ה מיי׳ פ״ד מהלכות קריאת שמע הלכה ח, טושו״ע או״ח סי׳ פח סעיף א:

ו מיי׳ פ״ו מהלכות בית הבחירה הלכה ד, סמג עשין קסד:

ז מיי׳ פי״ד מהלכות טומאת צרעת הלכה י״א:

ח מיי׳ פט״ו מהלכות רוצח ושמירת נפש הלכה ד:

ט מיי׳ פ״ד מהלכות עבודה זרה וחוקות הגויים הלכה ד:

י מיי׳ פ״ו מהלכות בית הבחירה הלכה ד:

יא מיי׳ פי״ד מהלכות טומאת צרעת הלכה י״א:

יב סמג עשין קסד:

יג מיי׳ פ״ה מהלכות נזקי ממון הלכה ט, טושו״ע חו״מ סי׳ תט סעיף ב:

מסורת הש״ס

א יומא כג.

ב תוספתא נגעים; אבות דרבי נתן

ג מנחות סד:; סוטה מט:

ד מגילה ג.

ה מנחות סד:

גליון הש״ס

גמ׳ הורקנוס מבפנים. במנחות דף סד ע״ב ובסוטה דף מט ע״ב איתא בהיפך הורקנוס מבחוץ ואריסטובולוס מבפנים:

תורה אור השלם

[ויקרא טו, טז]
[דברים כא, א-ט]
[דברים יג, יג-יט]
[ויקרא כה, כט-ל]
[ויקרא כה, ל]
[דברים כא, א]
[דברים יג, יג]
[ויקרא יד, לד]
[ויקרא כג, י]
[ויקרא כג, יז]

אָתָא אֵיהוּ וְתִקֵּן אֲפִילּוּ לְדִבְרֵי תוֹרָה לָא קָנְמָא לַן הָכִי אֶלָּא כַּר׳ יְהוּדָה בֶּן בְּתִירָא דְּאָמַר דִּבְרֵי תוֹרָה אֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה כְּדְאָמַר בְּרֵאשִׁית הַגֵּז (חֻלִּין דף טו: קלו: ושם) וּבְמֵי שְׁמוּרִתּוֹ (בְּרָכוֹת דף כב.) הָאַדְּנָא נְהוֹג עָלְמָא כִּתְלָתָא סְבֵי וא״ת דְּהֵיכִי אֱלִים ר׳ יְהוּדָה לְבַטֵּל תַּקָּנַת עֶזְרָא וי״ל דְּדִלְמָא סָבַר דְּלָא תַּקָּן עֶזְרָא דָּבָר זֶה אִי נָמֵי הָתָנָה שֶׁכָּל מִי שֶׁרוֹצֶה לְבַטֵּל יְבַטֵּל דִּבְכֵי הַאי גַּוְנָא מַתִּיר כְּדְאָמַר בְּרֵישׁ מוֹעֵד קָטָן (דף ג:) אֵי נָמֵי לֹא פָּשַׁט אִסּוּרוֹ בְּרֹב יִשְׂרָאֵל כְּדְאָמְרִינַן גַּבֵּי שָׂמֶן בָּף׳ אֵין מַעֲמִידִין (ע״ז דף לו.) וְאַע״ג דְּמִשְׁמַע הָתָם דְּאִי נַיְיאל גָּזַר עָלָיו לֹא הָיָה ר׳ יְהוּדָה נְשִׂיאָה יָכוֹל לְבַטְּלוֹ אע״פ שֶׁלֹּא פָּשַׁט הֵיכִי דְּאִי נַיְיאל גָּזַר לְבַנָּיךְ וּסְמִיךְ לֵהּ יוֹם אֲשֶׁר עָמַדְתָּ מָה לְהַלָּן בְּבַעֲלֵי קְרִיין אֲסוּרִין כו׳ אֲסַמַכְתָּא הִיא דְּהָא עֶזְרָא תִּקֵּן וְהָא דְּאָמַר בְּמֵי שְׁמוּתוֹ (שָׁם דף יח:) גַּבֵּי בְּנָיְהוּ דְּתָבַר גְּזֵירָא דְּבַרְדָּא וְנַחַת וְטָבַל לֹא לְדִבְרֵי תוֹרָה דְּאַבָּתֵי עֶזְרָא לָא הָוֵה אֶלָּא לְאָכֵל חֻלִּין בְּטָהֳרָה: **וְאֵינָהּ** מְבִיאָה עֶגְלָה עֲרוּפָה וא״ת מַאי אִרְיָא מִשּׁוּם דְּלָא נִתְחַלְּקָה תִּפּוֹק לֵהּ מִשּׁוּם דְּאֵית לַן לְמֵיזַל בָּתַר רֻבָּא דְּעָלְמָא כְּדְאָמַר בְּלֹא יַחְפֹּר (ב״ב דף כג:) ואע״ג דְּאָמַר הָתָם דְּבִיהוֹשָׁבֶט בֵּין הֶהָרִים לֹא אָזְלִינַן בָּתַר רֻבָּא וִירוּשָׁלַיִם הָרִים סָבִיב לָהּ מִכָּל מָקוֹם הָיוּ יִשְׂרָאֵל נִכְנָסִין וְיוֹצְאִין לָהּ לַעֲלוֹת לָרֶגֶל וּבְשָׁאַר יְמוֹת הַשָּׁנָה נָמֵי לְשֵׁלֶם נְדָרִים וּנְדָבוֹת וְגַם אוּמּוֹת הָעוֹלָם הָיוּ בְּאִין לָהּ לְסָחוֹרָה שֶׁקְּרוּיָה רוֹכֶלֶת עַמִּים וי״ל דְּמ״מ הָיוּ שָׁם מְקוֹמוֹת שֶׁלֹּא הָיוּ מְצוּיִים כִּי אִם יוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַיִם לְבַדָּם אִי נָמֵי בִּימֵי חִזְקִיָּה שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל הָיוּ בִּירוּשָׁלַיִם וְלֹא הָיוּ בָּאִין לְסָחוֹרָה: **וְאֵין** מְטַמְּאָה בְּנְגָעִים דִּכְתִיב אֲחֻזַּתְכֶם וִירוּשָׁלַיִם לֹא נִתְחַלְּקָה לְשָׁבָטִים אֵין לְפָרֵשׁ שֶׁנִּתְחַלְּקָה אֶלָּא שֶׁנִּתְנוּ דַּשְׁנָהּ שֶׁל יְרִיחוֹ תַּחְתֶּיהָ וּלְפִיכָךְ אֵין מְטַמְּאָה דבפ״ק דְּיוֹמָא (דף יב.) מִשְׁמַע דְּלָמָ״ד לֹא נִתְחַלְּקָה לֹא נִתְחַלְּקָה מַמָּשׁ וא״ת מִנַּלָּהּ דְּלָא נִתְחַלְּקָה מַמָּשׁ דִּלְמָא סָבַר נִתְחַלְּקָה אֶלָּא שֶׁנִּתְנוּ דַּשְׁנָהּ שֶׁל יְרִיחוֹ תַּחְתֶּיהָ כְּמוֹ לְר׳ יְהוּדָה דְּאָמַר נִתְחַלְּקָה וּמְטַמְּאָה וּבֵית הַמִּקְדָּשׁ עַצְמוֹ אֵין מְטַמֵּא אע״ג דְּנִתְחַלֵּק אֶלָּא מִשּׁוּם שֶׁנִּתְנוּ דַּשְׁנָהּ שֶׁל יְרִיחוֹ תַּחְתָּיו כְּדְאָמַר הָתָם וי״ל דְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ סָבְרָא הוּא אע״ג דְּנִתְחַלֵּק דְּחָזְרוּ וְקָנוּ אוֹתוֹ כְּדֵי שֶׁיְּהֵא לְכָל יִשְׂרָאֵל חֵלֶק בּוֹ אֲבָל יְרוּשָׁלַיִם אִם מִתְּחִלָּה נִתְחַלְּקָה לָמָּה הָיוּ חוֹזְרִין וְקוֹנִין אוֹתָהּ: **לֹא** יְגַדֵּל אָדָם חֲזִירִים וא״ת ת״ל דְּאָסוּר לַעֲשׂוֹת סְחוֹרָה בְּכָל דְּבָרִים טְמֵאִים כְּדִתְנַן בְּמַסֶּכֶת שְׁבִיעִית (פ״ז מ״ג) אֵין עוֹשִׂין סְחוֹרָה בְּנְבֵלוֹת וּטְרֵפוֹת וּבְכָךְ כָּל שָׁעָה (פְּסָחִים דף כג. ושם) נָמֵי אוֹמַר צַיָּדֵי חַיָּה וְעוֹף שֶׁנִּזְדַּמְּנוּ לָהֶם מִינִים טְמֵאִים דַּוְקָא נִזְדַּמְּנוּ אֲבָל לְכַתְּחִלָּה לֹא כְּדְדָרֵשׁ הָתָם יְהוּ בַּהֲוָיָתָן יְהֵא ובת״כ נָמֵי דְּדָרְשִׁינַן שֶׁקֶץ הוּא לָכֶם שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת סְחוֹרָה בָּהֶן וְתַרְצַ״ת דְּהַיְנוּ דַּוְקָא בְּדָבָר הָעוֹמֵד לֵאָכֵילָה אֲבָל אִם מְגַדְּלָן לְמִשְׁחַ עוֹרוֹת בְּשׂוּמָּנָן אוֹ לְמָכְרָן לְיִשְׂרָאֵל שֶׁיִּמְשְׁחֵם בָּהֶן שָׁרֵי וְכָל חֶלֶב מַתִּיר לְמִכֹּר הֵיכָא דְּלָא קָאֵי לֵאָכֵילָה וּבַיְרוּשַׁלְמִי נָמֵי מְפָרֵשׁ בְּהַאי פִּרְקָא דְּסוּסִים וַחֲמוֹרִים שְׁרֵי לַעֲשׂוֹת בָּהֶן סְחוֹרָה מִשּׁוּם דְּסִתָּמָן לְמֵלָאכָה: **וְאָסוּר** לְאָדָם שֶׁיְּלַמֵּד בְּנוֹ חָכְמַת יְוָנִית וא״ת וַהֲלֹא בְּפַלְמוֹס שֶׁל טִיטוּס גָּזְרוּ בְּהַאי פִּרְקָא דְּסוּסִים וְשִׁרֵי לַעֲשׂוֹת בָּהֶן סְחוֹרָה בְּתָרְא דְּסוֹטָה (דף מט.) וְטִיטוּס הָיָה בְּשָׁעַת חֻרְבַּן כְּדְאָמְרִינַן בְּהַנִּזְקִין (גִּטִּין דף נו:) וּמַלְכוּת בֵּית חַשְׁמוֹנַאי קַדְמֵי טוּבָא כְּדְאָמְרִינַן בפ״ק דע״ז (דף ט.) וי״ל דְּמַעִקָּרָא גָּזְרוּ וְלֹא קִבְּלוּ מִנַּיְהוּ א״נ אִי הָוֵה בָּעֵי לְמֵקָם בְּאַרְיוּר לֹא הָיָה מִקְרֵי עֲבַרְיָן אֲבָל לְבַסּוֹף אֵיכָּא גְּזֵרָה דְּרַבָּנָן וְנִרְאֶה דְּלָא יִגְדֵּל דְּמַתְנִי׳ הִיא הָיְתָה גְּזֵרָה דְּפוּלְמוֹס שֶׁל טִיטוּס: **וְעַל** אוֹתָהּ שָׁעָה שָׁנִינוּ מַעֲשֶׂה שֶׁבָּא (כַּלָּה) מִשְׁנָה הִיא בְּמִנְחוֹת בָּף׳ ר׳ יִשְׁמָעֵאל (מְנָחוֹת דף סד: ושם) וא״ת וְהָא בִּימֵי מָרְדְּכַי הָוֶה הַמַּעֲשֶׂה כְּדְאָמַר הָתָם בגמ׳ דַּאֲתָא חַרְשָׁא אוֹתִיב יָדֵיהּ אַגַּבָּה כו׳ אָמַר לָהֶן מָרְדְּכַי וְתַמָּה גְּדוֹלָה הִיא אִם חַיָּה מָרְדְּכַי כָּל כָּךְ דְּבֵית חַשְׁמוֹנַאי לֹא הָיָה כִּי אִם ר״ס שָׁנִים קֹדֶם לְכָךְ כְּדְאָמַר בפ״ק דע״ז (דף ט.) וְנִרְאֶה לר״י דְּכָל אוֹתָן שֶׁהָיוּ בְּקִיאִים בְּרָמְזִים וּבְלָשׁוֹנוֹת הָיוּ נִקְרָאִים עַל שֵׁם מָרְדְּכַי לְפִי שֶׁהוּא הָיָה רֹאשׁ וְחָכָם לְהַכִּיר וְאוֹתוֹ מַעֲשֶׂה דְּגִ׳ נָשִׁים דְּמִיתֵי הָתָם נִרְאֶה שֶׁהָיָה מָרְדְּכַי מִמָּשׁ דְּקַאֲמַר וְהַיְנוּ דִּתְנַן (שְׁקָלִים פֶּרֶק ה׳ מִשְׁנָה א׳) פְּתִיחָה עַל הַקִּנְיָן:

וַאֲתָא אֵיהוּ תַּיְקֵן חֻפִּיפָה. אב״וְשֶׁיְּהוּ רוֹכְלִין מְחַזְּרִין בָּעֲיָירוֹת – מִשּׁוּם תַּקָּשְׁיטֵי נָשִׁים, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְגַּנּוּ עַל בַּעֲלֵיהֶם. ג״וְיִתְּקֵן טְבִילָה לְבַעֲלֵי קְרָיִין – דְּאוֹרָיְיתָא הוּא! דִּכְתִיב: ״וְאִישׁ כִּי תֵצֵא מִמֶּנּוּ שִׁכְבַת זָרַע, וְרָחַץ אֶת בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם״! דְּאוֹרָיְיתָא הוּא לְתִרוּמָה וְקָדָשִׁים; אֲתָא הוּא, תִּיקֵּן אֲפִילּוּ לְדִבְרֵי תוֹרָה. ד״הע(א)עֶשָׂרָה דְּבָרִים נֶאֱמְרוּ בִּירוּשָׁלַיִם: אֵין הַבַּיִת חָלוּט בָּהּ; וְאֵינָהּ מְבִיאָה עֶגְלָה עֲרוּפָה; וְאֵינָהּ נַעֲשֵׂית עִיר הַנִּדַּחַת; ״אב(ב)וְאֵינָהּ מְטַמְּאָה בִּנְגָעִים; וְאֵין מוֹצִיאִין בָּהּ זִיזִין וּגְוִוזְטָרָאוֹת; וְאֵין עוֹשִׂין בָּהּ אַשְׁפּוֹתוֹת; וְאֵין עוֹשִׂין בָּהּ כְּבָשׁוֹנוֹת; וְאֵין עוֹשִׂין בָּהּ גַּנּוֹת וּפַרְדֵּסוֹת – חוּץ מִגַּנּוֹת וְוָרְדִין שֶׁהָיוּ מִימוֹת נְבִיאִים הָרִאשׁוֹנִים; וְאֵין מְגַדְּלִים בָּהּ תַּרְנְגוֹלִין; וְאֵין מְלִינִין בָּהּ אֶת הַמֵּת. ב״אֵין הַבַּיִת חָלוּט בָּהּ – דִּכְתִיב: ״וְקָם הַבַּיִת אֲשֶׁר לוֹ חוֹמָה לַצָּמִתַת לַקֹּנֶה אֹתוֹ לְדֹרֹתָיו״, וְקָסָבַר לֹא נִתְחַלְּקָה יְרוּשָׁלַיִם לִשְׁבָטִים. וְאֵינָהּ מְבִיאָה עֶגְלָה עֲרוּפָה – דִּכְתִיב: ״כִּי יִמָּצֵא חָלָל בָּאֲדָמָה אֲשֶׁר ה׳ אֱלֹהֶיךָ נוֹתֵן לְךָ לְרִשְׁתָּהּ״, וִירוּשָׁלַיִם לֹא נִתְחַלְּקָה לִשְׁבָטִים. וְאֵינָהּ נַעֲשֵׂית עִיר הַנִּדַּחַת – דִּכְתִיב: ״עָרֶיךָ״, וִירוּשָׁלַיִם לֹא נִתְחַלְּקָה לִשְׁבָטִים. וְאֵינָהּ מְטַמְּאָה בִּנְגָעִים – דִּכְתִיב: ״וְנָתַתִּי נֶגַע צָרַעַת בְּבֵית אֶרֶץ אֲחֻזַּתְכֶם״, וִירוּשָׁלַיִם לֹא נִתְחַלְּקָה לִשְׁבָטִים. וְאֵין מוֹצִיאִין בָּהּ זִיזִין וּגְוִוזְטָרָאוֹת – מִפְּנֵי אֹהֶל הַטּוּמְאָה, וּמִשּׁוּם דְּלָא לִיתַּזְקוּ עוֹלֵי רְגָלִים. וְאֵין עוֹשִׂין בָּהּ אַשְׁפּוֹתוֹת – מִשּׁוּם שְׁקָצִים. וְאֵין עוֹשִׂין בָּהּ כְּבָשׁוֹנוֹת – מִשּׁוּם קוּטְרָא. וְאֵין עוֹשִׂין בָּהּ גַּנּוֹת וּפַרְדֵּסִין – מִשּׁוּם סִירְחָא. וְאֵין מְגַדְּלִין בָּהּ תַּרְנְגוֹלִין – מִשּׁוּם קְדֻשִּׁים. וְאֵין מְלִינִין בָּהּ אֶת הַמֵּת – גְּמָרָא. ג״אֵין מְגַדְּלִין חֲזִירִים בְּכָל מָקוֹם. תָּנוּ רַבָּנָן: כְּשֶׁעָרוּ בֵּית חַשְׁמוֹנַאי זֶה עַל זֶה, הָיָה הוּרְקָנוֹס מִבִּפְנִים וַאֲרִיסְטוֹבּוּלוּס מִבַּחוּץ. וּבְכָל יוֹם הָיוּ מְשַׁלְשְׁלִים לָהֶם בְּקוּפָּה דִּינָרִין, וְהָיוּ מַעֲלִים לָהֶם תְּמִידִים. ד״הָיָה שָׁם זָקֵן אֶחָד שֶׁהָיָה מַכִּיר בְּחָכְמַת יְוָנִית, אָמַר לָהֶם: כָּל זְמַן שֶׁעוֹסְקִין בָּעֲבוֹדָה – אֵין נִמְסָרִים בְּיֶדְכֶם. לְמָחָר שִׁילְשְׁלוּ דִּינָרִין בְּקוּפָּה, וְהֶעֱלוּ לָהֶם חֲזִיר. כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ לַחֲצִי הַחוֹמָה, נָעַץ צִפָּרְנָיו בַּחוֹמָה, וְנִזְדַּעְזְעָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אַרְבַּע מֵאוֹת פַּרְסָה עַל אַרְבַּע מֵאוֹת פַּרְסָה. ג״(ה)בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמְרוּ: אָרוּר הָאִישׁ שֶׁיְּגַדֵּל חֲזִירִים, וְאָרוּר הָאָדָם שֶׁיְּלַמֵּד אֶת בְּנוֹ חָכְמַת יְוָנִית. וְעַל אוֹתָהּ שָׁעָה שָׁנִינוּ: מַעֲשֶׂה שֶׁבָּא עוֹמֶר מִנְּחוֹת הָצְרִיפִין, וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם מִבִּקְעַת עֵין סוֹכֵר. וְחָכְמַת יְוָנִית מִי אֲסִירָא?! וְהָתַנְיָא: אָמַר רַבִּי: בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל – לְשׁוֹן חֻפִּיפָה בְּמַסְרֵק לְהַרְחָקָה דְּמִלְּתָא: לִדְבְרֵי תוֹרָה שֶׁלֹּא יְשַׁנֶּה עַד שֶׁיִּטְבֹּל: אֵין הַבַּיִת חָלוּט בָּהּ כְּדִין בָּתֵּי עָרֵי חוֹמָה אֶלָּא גַּאֲלָה תִּהְיֶה לוֹ אִם יִרְצֶה לִגְאֹל וְאִם יִגְאַל יוֹבֵל יוֹצֵא בַּיּוֹבֵל כְּבָתֵּי עָרֵי חֲצֵרִים: זִיזִין קוֹרוֹת יוֹצְאִין מִן הַכְּתָלִים: גְּוִוזְטָרָאוֹת אולדליו״ר בְּלַעַ״ז עַל פְּנֵי הָעֲלִיָּה מִבַּחוּץ: כְּבָשׁוֹנוֹת מִשְׁרָפוֹת סִיד לִקְדֵרוֹת: גִּנּוֹת וְרָדִין כְּדֵי שְׁמָהּ וְהֵיא הָיְתָה צְרִיכָה לִקְטֹרֶת וְהֵינִי כְּפֹת הַיַּרְדֵּן כְּרִיתוֹת (דף ו.) עַל שֵׁם שֶׁדַּרְכּוֹ הַוֶּרֶד לִגְדֵּל עַל שְׂפַת הַיַּרְדֵּן: אֵין מְלִינִין בָּהּ אֶת הַמֵּת מֵת בָּהּ אָדָם בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם קוֹבְרִים אוֹתוֹ מִיָּד: עָרֶיךָ מִשְׁמַע שֶׁאַתָּה יוֹדֵעַ לְמִי מְיֻחֶדֶת הִיא: אֹהֶל הַטֻּמְאָה שֶׁמָּא יְהֵא כַּזַּיִת מִן הַמֵּת מַטֶּה בָּאָרֶץ וְהַגַּוְזְטְרָאוֹת מַאֲהִילוֹת עָלָיו וְעַל אֲנָשִׁים הָרַבֵּה וְנִמְצֵאת מַרְבֶּה אֶת הַטֻּמְאָה: מִשּׁוּם שְׁרָצִים דַּרְכָּן לִגְדֵּל בָּאַשְׁפָּה וּמְרַבִּים טֻמְאָה לְפִי שֶׁמְּתִים שָׁם וּמְטַמְּאִים הַקָּדָשִׁים שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם: קְטָרָא עָשָׁן שֶׁמַּשְׁחִיר אֶת הַחוֹמָה וּגְנַאי הוּא: סַרְחוֹן עֲשָׂבִים רָעִים הַגְּדֵלִים שָׁם וְזוֹרְקִין בַּחוּץ וְעוֹד דֶּרֶךְ גִּנּוֹת לְזַבֵּל וְיֵשׁ סַרְחוֹן: מִשּׁוּם קְדֻשִּׁים שֶׁתַּרְנְגוֹלִין מְנַקְּרִין בָּאַשְׁפָּה וּמְבִיאִים בְּשַׂר שְׁרָצִים בְּפִיהֶם וּמְטַמְּאִין אֶת הַקָּדָשִׁים: גְּמָרָא מַסֹּרֶת הִיא בְּיָדֵינוּ וְאֵין טַעַם לַדָּבָר: הוֹרְקָנוֹס וְאַרִיסְטוֹבּוּלוּס אַחִים הָיוּ וּמְרִיבִין עַל דְּבַר הַמְּלוּכָה: הָיוּ מְשַׁלְשְׁלִין אוֹתָם שֶׁבִּפְנִים מוֹרִידִין מֵעַל הַחוֹמָה דִּינָרִין מְתֻרוּמֶת הַלִּשְׁכָּה בְּקֻפָּה לְאוֹתָן שֶׁבַּחוּץ לִקְנוֹת תְּמִידִין: נָעַץ צִפָּרְנָיו תִּקַּע שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ חֲזִיר כְּשֶׁגּוֹרְרִין אוֹתוֹ: וְעַל אוֹתָהּ שָׁעָה שָׁנִינוּ בְּמִנְחוֹת (דף סד:) מַעֲשֶׂה שֶׁבָּא הָעֹמֶר שֶׁהָיָה רַגִּיל לָבֹא מִן הַקָּרוֹב לִירוּשָׁלַיִם אוֹתָהּ שָׁעָה בָּא מִגְּנוֹת צְרִיפִין רָחוֹק מִירוּשָׁלַיִם לְפִי שֶׁהַחֲרִיבוּ בְּנֵי הַמְצוֹר אֶת תְּבוּאוֹת הַשָּׂדֶה: מִבִּקְעַת עֵין סָכָר שֵׁם מָקוֹם:

לְשׁוֹן סוֹרְסִי לָמָּה אָלָּא אוֹ לְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ אוֹ לְשׁוֹן יְוָנִי הוּא לְשׁוֹן צַח וְסוֹרְסִי לְשׁוֹן סוֹרְסִי הוּא לְשׁוֹן אֲרַמִּי כִּדְאָמַר (בְּרֵאשִׁית רַבָּה פ' עה) אַל יְהִי לְשׁוֹן סוֹרְסִי קַל בְּעֵינֶיךָ שֶׁהֲרֵי בַּתּוֹרָה וּבַנְּבִיאִים וּבִכְתוּבִים חֶלֶק לוֹ הַכָּתוּב כְּבוֹד תּוֹרָה דִּכְתִיב יָגֹר שַׁהֲדוּתָא בַּנְּבִיאִים דִּכְתִיב כִּדְנָן תֵּימְרוּן לְהוֹן בַּכְתוּבִים דַּנִיֵּאל וְעָזְרָא וְלָבָן הָיָה מֵאֲרָם נַהֲרַיִם וְדַנִיֵּאל נָמֵי קוֹרֵהוּ לְשׁוֹן סוֹרְסִי אַף עַל גַּב דִּכְתִיב בֵּהּ וַיְדַבְּרוּ הַכַּשְׂדִּים לַמֶּלֶךְ אֲרַמִּית וְהָא דִּנְקֵט הָכָא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְשׁוֹן סוּרְסִי וּבָבֶל נָקֵט לְשׁוֹן אֲרַמִּי אור"ת לְפִי שֶׁמְּעַט מִשְׁתַּנֶּה כְּעֵין לְשׁוֹן לַעַז שֶׁמְּדַבְּרִים אוֹתוֹ לְשׁוֹן צַח בְּמְדִינָה אַחַת יוֹתֵר מִבְּאַחֶרֶת כִּי אוּנְקְלוֹס הַגֵּר תִּרְגֵּם עַד הַגַּל הַזֶּה סְהִיד דְּגוֹרָא הַדִּין וְלָבָן קָרָא לַהּ יְגַר שַׂהֲדוּתָא וג"ל לְשׁוֹן שֶׁדִּבֵּר לָבָן הוּא לְשׁוֹן סוּרְסִי וְעַל שֵׁם סוּרְיָא נִקְרָא סוּרְסִי דְּסוּרְיָא הִיא אֲרַם נַהֲרַיִם וַאֲרַם צוֹבָה שֶׁכָּבַשׁ דָּוִד וְעַל שֵׁם שֶׁקְּרוֹבָה לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֵין לְשׁוֹן אֲרַמִּי שִׁלָּהּ צַח כָּל כָּךְ: **הָתִירוּ** לְסַפֵּר קוֹמֵי מִתְחִלָּה לֹא גָּזְרוּ עַל קְרוֹבִים לַמַּלְכוּת וְהוּא הָיָה רַגִּיל כִּדְאַשְׁכְּחַן בִּמְעִילָה (דף יז.) שֶׁהָלַךְ אַבְטוּלְמוֹס בֶּן רְאוּבֵן וְסִפֵּר קוֹמֵי שֶׁלֹּא יַכִּירוּ שֶׁהוּא יְהוּדִי וְהִטְעָה אוֹתָם: שְׁנֵי אֲלָפִים וּשְׁנֵי רְבָבוֹת גָּרְסִינַן וְלֹא גָּרְסִינַן שְׁנֵי אֲלָפִים רְבָבוֹת דְּבַמִּדְבָּר לֹא הָיוּ כִּי אִם ס' רִבּוֹא וְשָׁרְתָה שְׁכִינָה וְלֹא שַׁיָּךְ כָּאן הָא דְּאָחַד דִּינֵי מָמוֹנוֹת (סַנְהֶדְרִין דף לט.) דְּכָל בֵּי עֲשָׂרָה שְׁכִינָה שָׁרְיָא דְּהָכָא אַגְּבִיאֵי

וְאַמַּשְׁכֵּן קְאָמַר **וְהַתַּנְיָא** וּבִישׁוּב אֲפִילּוּ ק' מִיל לֹא יִפְרֹס ע"כ הַשְׁתָּא לֹא יָדַע פֵּרוּשׁ הַבְּרַיְתָא [וְקָשָׁה] דְּהָא מַשְׁמַע דְּק' מִיל לָאו דַּוְקָא אֶלָּא אֲפִילּוּ אֶלֶף לֹא יִפְרֹס וא"כ הַאי יִשּׁוּב הֵיכִי דָּמֵי אִי קָרֵי הָעִיר יִשּׁוּב א"כ לֹא יִפְרֹס בְּשׁוּם מָקוֹם אֲפִילּוּ בְּמִדְבָּר דַּאֲפִילּוּ הַמִּדְבָּר רָחוֹק אֶלֶף מִיל דְּהָא אָמַר דְּק' מִיל לָאו דַּוְקָא וַאֲפִילּוּ נֹאמַר דְּק' מִיל דַּוְקָא אֲכָתֵּי תִּקְשֶׁה רֵישָׁא לְסֵיפָא דְּהָא רֵישָׁא קָתָנֵי דְּרָחוֹק שְׁלֹשִׁים רִיס מִן הַיִּשּׁוּב פּוֹרְסִין וּבְסֵיפָא קָתָנֵי אֲפִילּוּ ק' מִיל לֹא יִפְרֹס דְּהָכִי תַּנְיָא בַּתּוֹסְפְתָּא בְּפֶרֶק קַמָּא (פ"ח) אֵין פּוֹרְסִין נְשִׂבִּים לַיּוֹנִים אא"כ הִרְחִיק מִן הַיִּשּׁוּב שְׁלֹשִׁים רִיס בד"א בַּמִּדְבָּר אֲבָל בְּיִשּׁוּב אֲפִילּוּ ק' מִיל לֹא יִפְרֹס וְלֵיכָּא לְמֵימַר נְמֵי דס"ד דְּבִישּׁוּב שֶׁל זְרָעִים שָׁיְטֵי טוּבָא וְרֵישָׁא דְּבַרְיְתָא מַיְרֵי בְּיִשּׁוּב עִיר וְקָרֵי לַהּ מִדְבָּר מִשּׁוּם דְּלֵיכָּא זְרָעִים דא"כ מַאי קָשָׁה לֵיהּ וְנִרְאֶה לריצב"א דְּוַדַּאי ס"ד דְּאַיְרֵי בְּיִשּׁוּב זְרָעִים וה"פ וּמֹשֶׁט שְׁיָטֵי שְׁלֹשִׁים רִיס וְתוּ לָא אֲפִילּוּ בְּיִשּׁוּב זְרָעִים וְהָא מוֹכְחָא סֵיפָא דְּבִישּׁוּב זְרָעִים שָׁיְטֵי טוּבָא וְאֵין זֶה אֶלָּא מִשּׁוּם אֲכִילָה אַלְמָא דְּלָא מַלְיָא כֻּרְסָהּ בַּחֲמִשִּׁים אַמָּה וּמִשֶּׁנֵּי דְּלָא אַיְרֵי בְּיִשּׁוּב זְרָעִים אֶלָּא בְּיִשּׁוּב כְּרָמִים וּבְיִשּׁוּב שׁוֹבָכִין וְקָרֵי מִדְבָּר הֵיכָא דְּלֵיכָּא יִשּׁוּב כְּרָמִים וְיִשּׁוּב שׁוֹבָכִין:

לְשׁוֹן סוֹרְסִי לָמָּה? אוֹ לְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, אוֹ לָשׁוֹן יְוָנִית! וְאָמַר רַבִּי יוֹסֵי: [בְּ]בָבֶל – לְשׁוֹן אֲרַמִּי לָמָּה? אוֹ לְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, אוֹ לְשׁוֹן פָּרְסִי! אָמְרִי: לָשׁוֹן יְוָנִי לְחוּד, חָכְמַת יְוָנִית לְחוּד. (א)וְחָכְמַת יְוָנִית מִי אֲסִירָא?! וְהָאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל מִשּׁוּם רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: "עֵינִי עוֹלָלָה לְנַפְשִׁי מִכֹּל בְּנוֹת עִירִי" – אֶלֶף יְלָדִים הָיוּ בְּבֵית אַבָּא; חֲמֵשׁ מֵאוֹת מֵהֶם לָמְדוּ תוֹרָה, חֲמֵשׁ מֵאוֹת לָמְדוּ חָכְמַת יְוָנִית; וְלֹא נִשְׁתַּיֵּיר מֵהֶם אֶלָּא אֲנִי – כָּאן, וּבֶן אֲחִי אַבָּא – בְּעַסְיָא! (אא)אָמְרִי: שָׁאנֵי בֵּית רַבָּן גַּמְלִיאֵל, שֶׁהָיוּ קְרוֹבִים לַמַּלְכוּת. וְכִדְתַנְיָא: הַמְסַפֵּר קוֹמֵי – הֲרֵי זֶה מִדַּרְכֵי הָאֱמוֹרִי. אַבְטוּלְמוֹס בַּר רְאוּבֵן הִתִּירוּ לוֹ לְסַפֵּר קוֹמֵי, מִפְּנֵי שֶׁהוּא קָרוֹב לַמַּלְכוּת. שֶׁל בֵּית רַבָּן גַּמְלִיאֵל הִתִּירוּ לָהֶם לְסַפֵּר בְּחָכְמַת יְוָנִית, מִפְּנֵי שֶׁקְּרוֹבִים לַמַּלְכוּת. (גב)לֹא יְגַדֵּל אָדָם אֶת הַכֶּלֶב אֶלָּא אִם כֵּן קָשׁוּר בְּשַׁלְשֶׁלֶת כּוּ׳. תָּנוּ רַבָּנָן: לֹא יְגַדֵּל אָדָם אֶת הַכֶּלֶב – אֶלָּא אִם כֵּן קָשׁוּר בְּשַׁלְשֶׁלֶת. אֲבָל מְגַדֵּל הוּא בָּעִיר הַסְּמוּכָה לַסְּפָר, וְקוֹשְׁרוֹ בַּיּוֹם וּמַתִּירוֹ בַּלַּיְלָה. (ד)תַּנְיָא רַבִּי אֶלְיֶעֶזֶר הַגָּדוֹל אוֹמֵר: הַמְגַדֵּל כְּלָבִים – כִּמְגַדֵּל חֲזִירִים. לְמַאי נָפְקָא מִינַּהּ? לְמֵיקָם עֲלֵיהּ בְּאָרוּר. (ג)אָמַר רַב יוֹסֵף בַּר מְנִיוֹמֵי אָמַר רַב נַחְמָן: בָּבֶל – כְּעִיר הַסְּמוּכָה לַסְּפָר דָּמֵי. תַּרְגְּמַהּ: נָהַרְדְּעָא. (ד)דָּרֵישׁ רַבִּי דוֹסְתַּאי דְּמִן בֵּירִי: "וּבְנֻחָהּ יֹאמַר שׁוּבָה ה' רִבְבוֹת אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל" – לְתַלְמֵד, שֶׁאֵין שְׁכִינָה שׁוֹרָה עַל פָּחוֹת מִשְּׁנֵי אֲלָפִים וּשְׁנֵי רְבָבוֹת. חָסֵר אַחַת, וְהָיְתָה אִשָּׁה מְעוּבֶּרֶת בֵּינֵיהֶם וּרְאוּיָה לְהַשְׁלִים, וְנָבַח בָּהּ כֶּלֶב וְהִפִּילָה, נִמְצָא זֶה גּוֹרֵם לַשְּׁכִינָה שֶׁתִּסְתַּלֵּק מִיִּשְׂרָאֵל. (ה)הֲהִיא אִיתְּתָא דְּעַלַת לְמֵיפָא בְּהָהוּא בֵּיתָא, נְבַח בַּהּ כַּלְבָּא. אֲמַר לַהּ מָרֵיהּ: לָא תֵּיסְתְּפֵי מִינֵּיהּ, שְׁקִילִי נִיבֵּיהּ. אֲמַרָה לֵיהּ: שְׁקִילָה טֵיבוּתָיךְ וְשַׁדְיָא אַחֵיזְרֵי, כְּבָר נָד וְלָד. (ו)אֵין פּוֹרְסִין נִישְׁבִּין לְיוֹנִים וְכוּ׳. וּמִי אָזְלִי כּוּלֵי הַאי? וְהָתְנַן: מַרְחִיקִין אֶת הַשּׁוֹבָךְ מִן הָעִיר חֲמִשִּׁים אַמָּה! אָמַר אַבָּיֵי: מֵישָׁט שָׁיְיטִי טוּבָא, כַּרְסַיְיהוּ בַּחֲמִשִּׁים אַמָּה מַלְיָא. (ז)וּמֵישָׁט שְׁלֹשִׁים רִיס וְתוּ לָא? וְהָתַנְיָא: בַּיִּשּׁוּב – אֲפִילּוּ מֵאָה מִיל לֹא יִפְרֹס! רַב יוֹסֵף אָמַר: בְּיִשּׁוּב כְּרָמִים. רַבָּה אָמַר: בְּיִשּׁוּב שׁוֹבָכִין. (ז)וְתִיפּוֹק לֵיהּ מִשּׁוּם שׁוֹבָכִין גּוּפַיְיהוּ! אִיבָּעֵית אֵימָא: בִּדְגוֹ, וְאִיבָּעֵית אֵימָא: בִּדְהֶפְקֵר, וְאִיבָּעֵית אֵימָא: בְּדֵידֵיהּ.

הָדָרָן עָלָךְ מְרוּבָּה

מַתְנִי׳

מסורת הש"ס

א גיטין נח.

ב משנה בבא קמא; לעיל עט:

ג עירובין מה.

ד יבמות סג:

ה שבת סג:

ו בבא בתרא כג.

גליון הש"ס

גמ' או לשון פרסי. בתוס' ב"ב דף צ ע"ב ד"ה לסוריא הגי' או לשון סורסי:

תוס' ד"ה לשון וכו' אין לשון אדמי שלה צח כל כך. ועיין ב"ב דף צ ע"ב תוס' ד"ה לסוריא:

תורה אור השלם

עֵינִי עוֹלָלָה לְנַפְשִׁי מִכֹּל בְּנוֹת עִירִי [איכה ג, נא]

בְּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ־מִצְרַיִם אֲשֶׁר יְשַׁבְתֶּם־בָּהּ לֹא תַעֲשׂוּ וּכְמַעֲשֵׂה אֶרֶץ־כְּנַעַן אֲשֶׁר אֲנִי מֵבִיא אֶתְכֶם שָׁמָּה לֹא תַעֲשׂוּ וּבְחֻקֹּתֵיהֶם לֹא תֵלֵכוּ [ויקרא יח, ג]

וּבְנֻחָהּ יֹאמַר שׁוּבָה יְהוָה רִבְבוֹת אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל ז [במדבר י, לו]

עין משפט נר מצוה

א מיי' פי"א מהל' עבודה זרה וחוקות הגויים הל' א, סמג לאוין ג, טוש"ע יו"ד סי' קעח סעי' א:

ב מיי' פי"א מהל' עבודה זרה וחוקות הגויים הל' ג, ש"ע יו"ד סי' קעח סעי' ב:

ג מיי' פה' מהל' נזקי ממון הל' ט, סמג עשין סו, טוש"ע חו"מ סי' תט סעי' ג:

ד מיי' פה' מהל' נזקי ממון הל' ט:

ה מיי' פו' מהל' גזילה ואבידה הל' ט, סמג עשין עג, טור חו"מ סי' שנ, ש"ע חו"מ סי' קנה סעי' כד:

ו מיי' פו' מהל' גזילה ואבידה הל' ח, סמג עשין עג, טור חו"מ סי' שנ:

ז מיי' פו' מהל' גזילה ואבידה הל' ח, סמג עשין עג, טור חו"מ סי' שנ:

עין משפט נר מצוה

א סמג עשין עז:

ב מיי׳ פא׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ א, טוש״ע חו״מ סי׳ תכ סעי׳ ג טו:

ג מיי׳ פב׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ ג, סמג עשין ע, טוש״ע חו״מ סי׳ תכ סעי׳ טו:

ד מיי׳ פב׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ י, ש״ע חו״מ סי׳ תכ סעי׳ טז:

ה מיי׳ פב׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ יד:

ו מיי׳ פב׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ יט, טוש״ע חו״מ סי׳ תכ סעי׳ יט:

ז סמג עשין עז:

ח מיי׳ פב׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ יא, טוש״ע חו״מ סי׳ תכ סעי׳ יז:

ט מיי׳ פג׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ א, טוש״ע חו״מ סי׳ תכ סעי׳ כד:

י מיי׳ פא׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ ג:

יא מיי׳ פא׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ ד:

יב מיי׳ פא׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ ה:

יג מיי׳ פא׳ מהל׳ רוצח ושמירת נפש הל׳ ד, סמג לאוין קסא:

מַתְנִי׳ הַחוֹבֵל מַכֶּה בְּהֵמָה יְשַׁלֶּמְנָּה וְסִימָיו לֵיהּ וְאֵישׁ כִּי יַזִּיק. נִרְאֶה לר״י דל״ג וְסִימָיו לֵיהּ דְּהָא מִכֹּחַ סְמוּכִים לֹא דָרֵישׁ אֶלָּא מִכֹּחַ ג״ש כְּדְאָמַר לְקַמָּן אֲנַן הָכָאָה הָכָאָה קְאָמְרִינַן וְאָמַר נָמִי לְקַמָּן וְכִי מֵאַחַר דְּכְתִיב לֹא תַקְחוּ כֹּפֶר לְנֶפֶשׁ רֹצֵחַ הַאי מַכֶּה מַכֶּה לְמָה לִי מִשְּׁמֵע דג״ש הֵיא וְלֹא סְמוּכִים וְעוֹד כִּי פָּרֵיךְ בְּסָמוּךְ מַאי חֲזַית דְּיָלְפַתְּ מִמַּכֶּה בְּהֵמָה נַיְלַף מִמַּכֶּה אָדָם וּמַאי קְשִׁיָא וַהֲלֹא מִכֹּחַ סְמוּכִים הוּא בָּא וּמַכֶּה אָדָם אֵין סָמוּךְ לְאִישׁ כִּי יִתֵּן מוּם וא״ת וְכֵיוָן דמג״ש קָא יָלֵיף לָמָּה הַצָּרִיךְ לְאַתויֵי קְרָא דְּמַכֶּה נֶפֶשׁ בְּהֵמָה יְשַׁלֶּמְנָּה וְשָׁבַק קְרָא דְּמַכֶּה בְּהֵמָה דְּמֵימְרִי לְעֵיל וי״ל דְּמַכֶּה בְּהֵמָה אִצְטְרִיךְ לְהַצִּיא דִּבְּי חִזְקִיָּה וּמֵאן דְּלֵית לֵיהּ דָּרֵישׁ בְּרֵישׁ הַגּוֹזֵלִין (סַנְהֶדְרִין דף פד:) מַה מַּכֶּה. בְּהֵמָה לְרִפּוּאָה פְּטוּר כו׳ א״נ כֵּיוָן דְּהָדַר לֵיהּ מִמַּכֶּה אָדָם דְּהַוֵי בְּקַטְלָא הָדַר בֵּהּ לְגַמְרֵי וּנְקֵט הַאי קְרָא דְּמַכֶּה נֶפֶשׁ בְּהֵמָה דְּסִימְיוּ לְאִישׁ כִּי יִתֵּן מוּם וּלְפִי זֶה מְצִי לְמִגְרָס וְסִימְיוּ לֵיהּ דְּמִשּׁוּם דְּסִימְיוּ לֵיהּ נְקֵט הַאי קְרָא וְלֹא מִשּׁוּם סְמוּכִים: אַף הָכָאָה הָאָמּוּרָה בְּאָדָם לְתַשְׁלוּמִין י״ס דְּגָרְסִי בְּתַר הָכִי וְהָכְתִיב אִישׁ כִּי יַכֶּה כָּל נֶפֶשׁ אָדָם מוֹת יוּמָת פָּרוּשׁ שֶׁיְּמִיתוּ אֲבִיהֶן תַּחַת אֲבִיהֶן שֶׁל חֲבֵרוֹ וּמִשֶּׁזֶּה יוּמָת בְּמָמוֹן וּמִמַּאי דְּבְמָמוֹן אֲיְמָא מִיתָה מִמָּשׁ לֹא ס״ד חָדָא דְּהָא אִתְּקַשׁ לְמַכֶּה נֶפֶשׁ בְּהֵמָה וְעוֹד דִּכְתִיב הָתָם כְּאֲשֶׁר יִתֵּן מוּם בָּאָדָם כֵּן יִנָּתֵן בּוֹ ש״מ מָמוֹן וְאֵין נִרְאֶה לר״י אוֹתָהּ גְּרִסָא כְּלָל חָדָא דְּאִישׁ כִּי יַכֶּה כָּל נֶפֶשׁ אָדָם מוֹקְמִינַן בְּהַנְּשִׂרְפִין (סַנְהֶדְרִין דף עח.) בְּקַטְלָא גַּבֵּי פְּלוּגְתָּא דְּרַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָה וְרַבָּנַן גַּבֵּי הַכּוּתִי ׳ בְּנֵי אָדָם בִּי׳ מְקַלּוֹת וְעוֹד דִּלְמָמוֹן לָא אִצְטְרִיךְ וְעוֹד מֵאי פָּרִיךְ מֵעִקָּרָא וְהָכְתִיב אִישׁ כִּי יַכֶּה כָּל נֶפֶשׁ אָדָם מִי אִילֵּים מִקְּרָא דְּעַיִן תַּחַת עַיִן דְּמוֹקְמִינַן לֵיהּ בְּמָמוֹן בג״ש דְּהָכָאָה הָכָאָה וְעוֹד מִכְּיוָן דִּכְתִיב כַּאֲשֶׁר יִתֵּן מוּם בָּאָדָם כֵּן יִנָּתֵן בּוֹ לָמָּה לִי תַּלְמוּד ג״ש

דְּהַהֵיא הָכָאָה ע״כ נִרְאֶה דל״ג לֵיהּ כְּלָל: מַאי חֲזַית דְּיָלְפַתְּ מִמַּכֶּה בְּהֵמָה נַיְלַף מִמַּכֶּה אָדָם אע״ג דְּלָהָא לָא אִצְטְרִיךְ דְּמִמַּיְלָא הָוֵה אָמְרִינַן עַיִן תַּחַת עַיִן מָמוֹן מ״מ אִצְטְרִיךְ דְּלָא נַיְלַף מִמַּכֶּה בְּהֵמָה: מְכָדֵי רִשְׁעָתוֹ נִפְקָא פָּרוּשׁוֹ בְּסוֹף פ״ב (דף כו:): מַכֶּה מַכֶּה לְמ״ל וא״ת דְּרָבָא

מסורת הש״ס

א ספרא אמור פרק כ ז

ב לקמן פה:

ג לקמן פה.

ד לקמן צב.; בראשית רבה; משנה בבא קמא

ה מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי

ו כתובות לה.

ז כתובות לב.; מכות יג:

ח חגיגה יא.; סנהדרין עט.; תענית ג:; סנהדרין פז:

תורה אור השלם

עַיִן תַּחַת עַיִן שֵׁן תַּחַת שֵׁן יָד תַּחַת יָד רֶגֶל תַּחַת רָגֶל [שמות כא, כד]

וּמַכֵּה בְּהֵמָה יְשַׁלְּמֶנָּה וּמַכֵּה אָדָם יוּמָת [ויקרא כד, כא]

וּמַכֵּה נֶפֶשׁ־בְּהֵמָה יְשַׁלְּמֶנָּה נֶפֶשׁ תַּחַת נָפֶשׁ [ויקרא כד, יח]

וְאִישׁ כִּי־יִתֵּן מוּם בַּעֲמִיתוֹ כַּאֲשֶׁר עָשָׂה כֵּן יֵעָשֶׂה לּוֹ [ויקרא כד, יט]

וְלֹא־תַקְחוּ כֹפֶר לְנֶפֶשׁ רֹצֵחַ אֲשֶׁר־הוּא רָשָׁע לָמוּת כִּי־מוֹת יוּמָת [במדבר לה, לא]

וְאִישׁ כִּי יַכֶּה כָּל־נֶפֶשׁ אָדָם מוֹת יוּמָת [ויקרא כד, יז]

שֶׁבֶר תַּחַת שֶׁבֶר עַיִן תַּחַת עַיִן שֵׁן תַּחַת שֵׁן כַּאֲשֶׁר יִתֵּן מוּם בָּאָדָם כֵּן יִנָּתֵן בּוֹ [ויקרא כד, כ]

וְהָיָה אִם־בֵּן הַכּוֹת הַרְשָׁע וְהִפִּילוֹ הַשֹּׁפֵט וְהִכָּהוּ לְפָנָיו כְּדֵי רִשְׁעָתוֹ בְּמִסְפָּר [דברים כה, ב]

מִשְׁפַּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם בְּגֵר כָּאֶזְרָח יִהְיֶה כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם [ויקרא כד, כב]

אחֲבוּרָה הַחוֹבֵל

בַּחֲבֵירוֹ, חַיָּיב עָלָיו מִשּׁוּם חֲמִשָּׁה

אמַתְנִי׳ דְּבָרִים: בְּנֶזֶק, בְּצַעַר, בְּרִיפּוּי, בְּשֶׁבֶת וּבוּשֶׁת. (א)בְּנֶזֶק כֵּיצַד? סִימָא אֶת עֵינוֹ; קָטַע אֶת יָדוֹ; שִׁיבֵּר אֶת רַגְלוֹ – רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִילּוּ הוּא עֶבֶד נִמְכָּר בְּשׁוּק, וְשָׁמִין כַּמָּה הָיָה יָפֶה וְכַמָּה הוּא יָפֶה. גדצַעַר – כְּוָאוֹ (או) בְּשֶׁשִּׁפּוּד אוֹ בְּמַסְמֵר, וַאֲפִילּוּ עַל צִיפּוֹרְנוֹ מָקוֹם שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה חַבּוּרָה – אוֹמְדִין כַּמָּה אָדָם כַּיּוֹצֵא בָּזֶה רוֹצֶה לִיטוֹל, לִהְיוֹת מְצַטַּעֵר כָּךְ. הריפּוּי – הַכֹּהֵן, חַיָּיב לְרַפְּאוֹתוֹ. עָלָה בּוֹ צָמְחִים, אִם מֵחֲמַת הַמַּכָּה – חַיָּיב, שֶׁלֹּא מֵחֲמַת הַמַּכָּה – פָּטוּר. חָיְיתָה וְנִסְתְּרָה חָיְיתָה וְנִסְתְּרָה – חַיָּיב לְרַפְּאוֹתוֹ. חָיְיתָה כָּל צוֹרְכָּהּ – אֵינוֹ חַיָּיב לְרַפְּאוֹתוֹ. זשֶׁבֶת – רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִילּוּ הוּא שׁוֹמֵר קִישׁוּאִין, שֶׁכְּבָר נָתַן לוֹ דְּמֵי יָדוֹ וּדְמֵי רַגְלוֹ. בּוּבּוּשֶׁת – הַכֹּל לְפִי הַמְבַיֵּישׁ וְהַמִּתְבַּיֵּישׁ. גְּמ׳ אֲמַאי? ״עַיִן תַּחַת עַיִן״ אָמַר רַחֲמָנָא – אֵימָא עַיִן מַמָּשׁ! יי״ד(ז)לָא סָלְקָא דַּעְתָּךְ; דְּתָנְיָא: יָכוֹל סִימָא אֶת עֵינוֹ – מְסַמֵּא אֶת עֵינוֹ, קָטַע אֶת יָדוֹ – מְקַטֵּעַ אֶת יָדוֹ, שִׁיבֵּר אֶת רַגְלוֹ – מְשַׁבֵּר אֶת רַגְלוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״מַכֵּה אָדָם״ ו״מַכֵּה בְּהֵמָה״; מָה מַכֵּה בְּהֵמָה – לְתַשְׁלוּמִין, אַף מַכֵּה אָדָם – לְתַשְׁלוּמִין. (ה)וְאִם נַפְשׁךְ לוֹמַר, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: ״לֹא תִקְחוּ כֹּפֶר לְנֶפֶשׁ רֹצֵחַ, אֲשֶׁר הוּא רָשָׁע לָמוּת״ – לְנֶפֶשׁ רוֹצֵחַ אִי אַתָּה לוֹקֵחַ כּוֹפֶר, אֲבָל אַתָּה לוֹקֵחַ כּוֹפֶר לְרָאשֵׁי אֵבָרִים שֶׁאֵינָן חוֹזְרִין. (ו)חֵי ״מַכֵּה״? אֵילֵימָא ״מַכֵּה בְּהֵמָה יְשַׁלְּמֶנָּה, וּמַכֵּה אָדָם יוּמָת״ – הָהוּא בְּקַטְלָא כְּתִיב! אֶלָּא מֵהָכָא: ״מַכֵּה נֶפֶשׁ בְּהֵמָה יְשַׁלְּמֶנָּה, נֶפֶשׁ תַּחַת נָפֶשׁ״, וּסְמִיךְ לֵיהּ: ״וְאִישׁ כִּי יִתֵּן מוּם בַּעֲמִיתוֹ, כַּאֲשֶׁר עָשָׂה כֵּן יֵעָשֶׂה לּוֹ״. הַאי לְאוֹ ״מַכֵּה״ הוּא! ״הַכֵּה״–״הַכֵּאָה״ קָאָמְרִינַן; מָה הַכָּאָה הָאָמּוּרָה בִּבְהֵמָה – לְתַשְׁלוּמִין, אַף הַכָּאָה הָאָמּוּרָה בְּאָדָם – לְתַשְׁלוּמִין. וְהָא כְּתִיב: ״וְאִישׁ כִּי יַכֶּה כָּל נֶפֶשׁ אָדָם, מוֹת יוּמָת״! בְּמָמוֹן. מִמַּאי דִּבְמָמוֹן? אֵימָא בְּמִיתָה מַמָּשׁ! לָא סָלְקָא דַּעְתָּךְ. חָדָא – דְּהָא אִיתַּקַּשׁ לְ״מַכֵּה בְּהֵמָה יְשַׁלְּמֶנָּה״. וְעוֹד, כְּתִיב בָּהּ: ״כַּאֲשֶׁר יִתֵּן מוּם בָּאָדָם, כֵּן יִנָּתֵן בּוֹ״ – וּשְׁמַע מִינַּהּ מָמוֹן. וּמַאי ״אִם נַפְשְׁךָ לוֹמַר״? תּוּ קָא קָשְׁיָא לְתַנָּא – מַאי חֲזַית דְּיָלְפַתְּ מִמַּכֵּה בְּהֵמָה? לֵילַף מִמַּכֵּה אָדָם! אָמְרִי: דַּיְינִין נָיְזְקִין מִנָּיְזְקִין, וְאֵין דַּיְינִין נָיְזְקִין מִמִּיתָה. אַדַּרַבָּה! דַּיְינִין אָדָם מֵאָדָם, וְאֵין דַּיְינִין אָדָם מִבְּהֵמָה! הַיְינוּ דְּקָתָנֵי ״אִם נַפְשְׁךָ לוֹמַר״ – הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: ״לֹא תִקְחוּ כֹּפֶר לְנֶפֶשׁ רֹצֵחַ אֲשֶׁר הוּא רָשָׁע לָמוּת, כִּי מוֹת יוּמָת״ – לְנֶפֶשׁ רוֹצֵחַ אִי אַתָּה לוֹקֵחַ כּוֹפֶר, אֲבָל אַתָּה לוֹקֵחַ כּוֹפֶר לְרָאשֵׁי אֵבָרִים שֶׁאֵינָן חוֹזְרִין. (ז)וְהַאי ״לֹא תִקְחוּ כֹּפֶר לְנֶפֶשׁ רֹצֵחַ״ – לְמַעוֹטֵי רָאשֵׁי אֵבָרִים הוּא דַּאֲתָא? הַאי מִבְּעֵי לֵיהּ דְּאָמַר רַחֲמָנָא לָא תִּשְׁקוֹל מִינַּיְיהוּ מָמוֹן וְתִפְטְרֵיהּ! אִם כֵּן, לְכְתוֹב רַחֲמָנָא ״לֹא תִקְחוּ כוֹפֶר לַאֲשֶׁר הוּא רָשָׁע לָמוּת״; ״לְנֶפֶשׁ רוֹצֵחַ״ לְמָה לִי? שְׁמַע מִינַּהּ: לְנֶפֶשׁ רוֹצֵחַ אִי אַתָּה לוֹקֵחַ כּוֹפֶר, אֲבָל אַתָּה לוֹקֵחַ כּוֹפֶר לְרָאשֵׁי אֵבָרִים שֶׁאֵינָן חוֹזְרִין. וְכִי מֵאַחַר דִּכְתִיב ״לֹא תִקְחוּ כֹּפֶר״, ״מַכֵּה״–״מַכֵּה״ לְמָה לִי? אָמְרִי: אִי מֵהַאי, הָוֵה אָמֵינָא: אִי בָּעֵי – עֵינוֹ נִיתֵּיב, וְאִי בָּעֵי – דְּמֵי עֵינוֹ נִיתֵּיב; קָא מַשְׁמַע לַן מִבְּהֵמָה, מָה מַכֵּה בְּהֵמָה – לְתַשְׁלוּמִין, אַף מַכֵּה אָדָם – לְתַשְׁלוּמִין. (ח)תַּנְיָא, רַבִּי דּוֹסְתַּאי בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר: ״עַיִן תַּחַת עַיִן״ – מָמוֹן. אַתָּה אוֹמֵר מָמוֹן, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא עַיִן מַמָּשׁ? אֲמַרְתָּ, הֲרֵי שֶׁהָיְתָה עֵינוֹ שֶׁל זֶה גְּדוֹלָה וְעֵינוֹ שֶׁל זֶה קְטַנָּה, הֵיאַךְ אֲנִי קוֹרֵא בָּיהּ ״עַיִן תַּחַת עַיִן״? וְכִי תֵּימָא: כָּל כִּי הַאי – שַׁקֵּיל מִינַּיְיהוּ מָמוֹנָא; הַתּוֹרָה אָמְרָה: ״מִשְׁפַּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם״ – מִשְׁפָּט הַשָּׁוֶה לְכוּלָּכֶם! אָמְרִי: מַאי קוּשְׁיָא? דִּלְמָא נָהוֹרָא שְׁקֵיל מִינַּיְיהוּ, נָהוֹרָא אָמַר רַחֲמָנָא נִישְׁקוֹל מִינַּיְיהוּ! דְּאִי לָא תֵּימָא הָכִי,

מַתְנִי׳ הַחוֹבֵל מַכֶּה בְּהֵמָה יְשַׁלֶּמְנָּה וְסִימָיו לֵיהּ וְאִישׁ כִּי יַזִּיק. נִרְאֶה לר״י דל״ג וְסִימָיו לֵיהּ דְּהָא מִכֹּחַ סְמוּכִים לֹא דָרֵישׁ אֶלָּא מִכֹּחַ ג״ש כְּדְאָמַר לְקַמָּן אֲנַן הָכָאָה הָכָאָה קְאָמְרִינַן וְאָמַר נָמִי לְקַמָּן וְכִי מֵאַחַר דְּכְתִיב לֹא תַקְחוּ כֹּפֶר לְנֶפֶשׁ רֹצֵחַ הַאי מַכֶּה מַכֶּה לְמָה לִי מִשְּׁמֵע דג״ש הֵיא וְלֹא סְמוּכִים וְעוֹד מִכְּיוָן דִּכְתִיב לֹא תַקְחוּ כֹּפֶר לְנֶפֶשׁ רֹצֵחַ אִי אַתָּה לוֹקֵחַ כּוֹפֶר לְנֶפֶשׁ רוֹצֵחַ אִי אַתָּה לוֹקֵחַ כּוֹפֶר לְרָאשֵׁי אֵבָרִים שֶׁאֵינָן חוֹזְרִין. (ג)צַעַר – כְּוָאוֹ (או) בְּשֶׁשִּׁפּוּד אוֹ בְּמַסְמֵר, וַאֲפִילּוּ עַל צִיפּוֹרְנוֹ מָקוֹם שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה חַבּוּרָה – אוֹמְדִין כַּמָּה אָדָם כַּיּוֹצֵא בָּזֶה רוֹצֶה לִיטוֹל, לִהְיוֹת מְצַטַּעֵר כָּךְ. (ד)רִיפּוּי – הַכֹּהֵן, חַיָּיב לְרַפְּאוֹתוֹ. עָלָה בּוֹ צָמְחִים, אִם מֵחֲמַת הַמַּכָּה – חַיָּיב, שֶׁלֹּא מֵחֲמַת הַמַּכָּה – פָּטוּר. חָיְיתָה וְנִסְתְּרָה חָיְיתָה וְנִסְתְּרָה – חַיָּיב לְרַפְּאוֹתוֹ. חָיְיתָה כָּל צוֹרְכָּהּ – אֵינוֹ חַיָּיב לְרַפְּאוֹתוֹ. (ה)בּוּשֶׁת – הַכֹּל לְפִי הַמְבַיֵּישׁ וְהַמִּתְבַּיֵּישׁ. גְּמ׳ אֲמַאי? ״עַיִן תַּחַת עַיִן״ אָמַר רַחֲמָנָא – אֵימָא עַיִן מַמָּשׁ! (ו)לָא סָלְקָא דַּעְתָּךְ; דְּתָנְיָא: יָכוֹל סִימָא אֶת עֵינוֹ – מְסַמֵּא אֶת עֵינוֹ, קָטַע אֶת יָדוֹ – מְקַטֵּעַ אֶת יָדוֹ, שִׁיבֵּר אֶת רַגְלוֹ – מְשַׁבֵּר אֶת רַגְלוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״מַכֵּה אָדָם״ ו״מַכֵּה בְּהֵמָה״; מָה מַכֵּה בְּהֵמָה – לְתַשְׁלוּמִין, אַף מַכֵּה אָדָם – לְתַשְׁלוּמִין. (ז)וְאִם נַפְשְׁךָ לוֹמַר, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: ״לֹא תִקְחוּ כֹּפֶר לְנֶפֶשׁ רֹצֵחַ אֲשֶׁר הוּא רָשָׁע לָמוּת״ – לְנֶפֶשׁ רוֹצֵחַ אִי אַתָּה לוֹקֵחַ כּוֹפֶר, אֲבָל אַתָּה לוֹקֵחַ כּוֹפֶר לְרָאשֵׁי אֵבָרִים שֶׁאֵינָן חוֹזְרִין. (ח)חֵי ״מַכֵּה״? אֵילֵימָא ״מַכֵּה בְּהֵמָה יְשַׁלְּמֶנָּה, וּמַכֵּה אָדָם יוּמָת״ – הָהוּא בְּקַטְלָא כְּתִיב! אֶלָּא מֵהָכָא: ״מַכֵּה נֶפֶשׁ בְּהֵמָה יְשַׁלְּמֶנָּה, נֶפֶשׁ תַּחַת נָפֶשׁ״, וּסְמִיךְ לֵיהּ: ״וְאִישׁ כִּי יִתֵּן מוּם בַּעֲמִיתוֹ, כַּאֲשֶׁר עָשָׂה כֵּן יֵעָשֶׂה לּוֹ״. הַאי לְאוֹ ״מַכֵּה״ הוּא! ״הַכֵּה״–״הַכֵּאָה״ קָאָמְרִינַן; מָה הַכָּאָה הָאָמּוּרָה בִּבְהֵמָה – לְתַשְׁלוּמִין, אַף הַכָּאָה הָאָמּוּרָה בְּאָדָם – לְתַשְׁלוּמִין. וְהָא כְּתִיב: ״וְאִישׁ כִּי יַכֶּה כָּל נֶפֶשׁ אָדָם, מוֹת יוּמָת״! בְּמָמוֹן. מִמַּאי דִּבְמָמוֹן? אֵימָא בְּמִיתָה מַמָּשׁ! לָא סָלְקָא דַּעְתָּךְ. חָדָא – דְּהָא אִיתַּקַּשׁ לְ״מַכֵּה בְּהֵמָה יְשַׁלְּמֶנָּה״. וְעוֹד, כְּתִיב בָּהּ: ״כַּאֲשֶׁר יִתֵּן מוּם בָּאָדָם, כֵּן יִנָּתֵן בּוֹ״ – וּשְׁמַע מִינַּהּ מָמוֹן. וּמַאי ״אִם נַפְשְׁךָ לוֹמַר״? תּוּ קָא קָשְׁיָא לְתַנָּא – מַאי חֲזַית דְּיָלְפַתְּ מִמַּכֵּה בְּהֵמָה? לֵילַף מִמַּכֵּה אָדָם! אָמְרִי: דַּיְינִין נָיְזְקִין מִנָּיְזְקִין, וְאֵין דַּיְינִין נָיְזְקִין מִמִּיתָה. אַדַּרַבָּה! דַּיְינִין אָדָם מֵאָדָם, וְאֵין דַּיְינִין אָדָם מִבְּהֵמָה! הַיְינוּ דְּקָתָנֵי ״אִם נַפְשְׁךָ לוֹמַר״ – הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: ״לֹא תִקְחוּ כֹּפֶר לְנֶפֶשׁ רֹצֵחַ אֲשֶׁר הוּא רָשָׁע לָמוּת, כִּי מוֹת יוּמָת״ – לְנֶפֶשׁ רוֹצֵחַ אִי אַתָּה לוֹקֵחַ כּוֹפֶר, אֲבָל אַתָּה לוֹקֵחַ כּוֹפֶר לְרָאשֵׁי אֵבָרִים שֶׁאֵינָן חוֹזְרִין. (ט)וְהַאי ״לֹא תִקְחוּ כֹּפֶר לְנֶפֶשׁ רֹצֵחַ״ – לְמַעוֹטֵי רָאשֵׁי אֵבָרִים הוּא דַּאֲתָא? הַאי מִבְּעֵי לֵיהּ דְּאָמַר רַחֲמָנָא לָא תִּשְׁקוֹל מִינַּיְיהוּ מָמוֹן וְתִפְטְרֵיהּ! אִם כֵּן, לְכְתוֹב רַחֲמָנָא ״לֹא תִקְחוּ כוֹפֶר לַאֲשֶׁר הוּא רָשָׁע לָמוּת״; ״לְנֶפֶשׁ רוֹצֵחַ״ לְמָה לִי? שְׁמַע מִינַּהּ: לְנֶפֶשׁ רוֹצֵחַ אִי אַתָּה לוֹקֵחַ כּוֹפֶר, אֲבָל אַתָּה לוֹקֵחַ כּוֹפֶר לְרָאשֵׁי אֵבָרִים שֶׁאֵינָן חוֹזְרִין. וְכִי מֵאַחַר דִּכְתִיב ״לֹא תִקְחוּ כֹּפֶר״, ״מַכֵּה״–״מַכֵּה״ לְמָה לִי? אָמְרִי: אִי מֵהַאי, הָוֵה אָמֵינָא: אִי בָּעֵי – עֵינוֹ נִיתֵּיב, וְאִי בָּעֵי – דְּמֵי עֵינוֹ נִיתֵּיב; קָא מַשְׁמַע לַן מִבְּהֵמָה, מָה מַכֵּה בְּהֵמָה – לְתַשְׁלוּמִין, אַף מַכֵּה אָדָם – לְתַשְׁלוּמִין. (י)תַּנְיָא, רַבִּי דּוֹסְתַּאי בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר: ״עַיִן תַּחַת עַיִן״ – מָמוֹן. אַתָּה אוֹמֵר מָמוֹן, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא עַיִן מַמָּשׁ? אֲמַרְתָּ, הֲרֵי שֶׁהָיְתָה עֵינוֹ שֶׁל זֶה גְּדוֹלָה וְעֵינוֹ שֶׁל זֶה קְטַנָּה, הֵיאַךְ אֲנִי קוֹרֵא בָּיהּ ״עַיִן תַּחַת עַיִן״? וְכִי תֵּימָא: כָּל כִּי הַאי – שַׁקֵּיל מִינַּיְיהוּ מָמוֹנָא; הַתּוֹרָה אָמְרָה: ״מִשְׁפַּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם״ – מִשְׁפָּט הַשָּׁוֶה לְכוּלָּכֶם! אָמְרִי: מַאי קוּשְׁיָא? דִּלְמָא נָהוֹרָא שְׁקֵיל מִינַּיְיהוּ, נָהוֹרָא אָמַר רַחֲמָנָא נִישְׁקוֹל מִינַּיְיהוּ! דְּאִי לָא תֵּימָא הָכִי,

קָטָן שֶׁהִרְגּוֹ אָדָם נֶפֶשׁ שֶׁהָרַג אֶת הַגָּדוֹל: קָטָע וְקָטַע הֵיאַךְ אֲנִי קוֹרֵא כוֹ' וְכִי תֵּימָא הָכָא נָשְׁקוֹל מִמּוֹנָא הַתּוֹרָה אָמְרָה מִשְׁפָּט שָׁוֶה: וּפְטָרִינַן לֵיהּ בְּוֹלֵא בְּלוּם וְהַיְינוּ מִשְׁפָּט שָׁוֶה אוֹ לִטוֹל אֶבֶר מִמֶּנּוּ אוֹ לִפְטוֹר לְגַמְרֵי: מַאי עֲבָדִינַן לֵיהּ הָא גַּבְרָא קְטִילָא הוּא וְהָוֶה לֵיהּ עֲדוּת שֶׁאִי אַתָּה יָכוֹל לְהַזִּמָּהּ דְּהָא אִי מִשְׁתַּכְחִי עֵדִים זוֹמְמִים פְּטוּרִים דִּגְבָרֵי קְטִילָא בָּעוּ לְמִקְטַל וְהִלְכָךְ אֵיהוּ נָמֵי פְּטוּר וְהָכִי אָמְרִינַן בְּאֵלּוּ הֵן הַנִּשְׂרָפִין (סַנְהֶדְרִין דף עח.): יָד בְּיָד גֶּבֶי עֵד זוֹמֵם כְּתִיב וְאֶשְׁמוֹעִינַן דְּאֵם הֵעִיד בְּאִישׁ פְּלוֹנִי שֶׁקְּטָעַת יַד חֲבֵרוֹ מִשָּׁלֵם מִמּוֹן הִנָּתֵן מִיָּד לְיָד: בְּמָקוֹם גָּזָק וְאע"פ שֶׁיֵּשׁ שָׁם תַּשְׁלוּמֵי הַגָּזָק דְּהָא כְּתִיב כְּוִיָּה תַּחַת כְּוִיָּה לָמָּה לִי פָּצַע תַּחַת פָּצַע וּכְוִיָּה וְחַבּוּרָה מִדְּרִישׁ לִקְמָן: וְאֶפְא אִינִישׁ דְּלָא מְפַנֵּק כּוֹ' נָפְקָא מִנַּהּ מִפָּצַע תַּחַת פָּצַע לְמִתַּב לֵהּ הֵיאַךְ דְּבֵינֵי בֵּינֵי: קָטָע וְקָטַע הֵיאַךְ אֲנִי קוֹרֵא כוֹ' וְכִי תֵּימָא הָכָא נָשְׁקוֹל מָמוֹנָא הַתּוֹרָה אָמְרָה מִשְׁפָּט שָׁוֶה: הֵיכָא דְּמַהֲדַר כְּמוֹ אִשְׁתּוֹ הֵיא בְּמִסֶּכֶת שַׁבָּת (דף קיט.): אֶלָּא בְּמַזִּיק עֵינוֹ שֶׁל מַזִּיק שְׁיַמִּינוֹ כְּמָה הוּא שָׁוֶה לְמָכָר עַכְשָׁו וְכַמָּה הוּא בְּלֹא עַיִן וְהַיְינוּ מִמָּשׁ דְּקַאֲמַר עֵינוֹ שֶׁל מַזִּיק נִשְׁוֹמָה תַּחַת עֵינוֹ שֶׁל נִזָּק: וַחֲמוֹר אֵין מִשָּׁלֵם אֶלָּא גָּזָק כִּדְאָמְרִינַן בְּפ' ב' (דף כו.) אִישׁ בְּעֶמְיתוֹ: וְלֹא שׁוֹר בְּעֶמְיתוֹ: וְהָא קָמַחֲזְבַתְּ לֵיהּ לְעִנּוֹקָא אַתָּה חַב וּמַרְיַע לוֹ שְׁמוֹחֵל אַתָּה עַל חֲבָלוֹתָיו דְּהָא תַּשְׁלוּמֵי שֶׁל תִּינוֹק הֵן וְלֹא שְׁלָף כִּדְתַנְיָא לְקַמָּן (בְּבָא קַמָּא דף פז:) קְטַנִּים יְעִשָּׂה לָהֶם סְגֻלָּה: דְּאַלַּס לְעֵס וְכָסַס: כָּל הַנִּשּׂוֹם בְּעֶבֶד הוֹאִיל וְדָבָר שְׁאֵין קָצוּב הוּא אֵין גּוֹבִין אוֹתוֹ בְּבֶבֶל וְטַעְמָא מְפָרֵשׁ לְקַמָּן: דְּאִי תֵּפֵס הָכִי אָמַר לְהוּ שׁוּמוּ לֵיהּ וְהֵיכִי אוֹ לְמָחָר אִם יִתְּפֵס מְשָׁלוּ יְעַבְּדוּ: נִזְקֵי שׁוֹר בְּשׁוֹר נִזְקֵי שׁוֹר שֶׁבָּאוּ לוֹ עַל יְדֵי הַשּׁוֹר: נִזְקֵי שׁוֹר בְּאָדָם נִזְקֵי שֶׁבָּאוּ לְשׁוֹר עַל יְדֵי אָדָם: נִזְקֵי אָדָם בְּשׁוֹר אָדָם שֶׁהַזִּק עַל יְדֵי שׁוֹר דְּבָעֵי לְמִשְׁקְיֵהּ בְּעִבְדָּא:

מסורת הש"ס

א חולין יא:

ב כתובות לב:

ג כתובות לח.; מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי ד לקמן פה.

גליון הש"ס

רש"י ד"ה מאי עבדינן ליה וכו' עדות שאי אתה יכול להזימה. ק"ל כיון דהוא עדות שא"א יכול להזימה לא מיקרי עדות ואמרי שמא באמת לא הרג א"כ מאי פרכינן הא שפיר מתקיים משפט אחד אלא דפטרינן ליה דליכא עדות דהרג וצ"ע:

תוד"ה א אלא בדמזיק וכו' דמשלם דמי מזיק. לעיל דף מ ע"א:

תורה אור השלם

[ויקרא כד, ככ]

[ויקרא כד, כ]

[ויקרא כד, יט]

[דברים יט, כא]

[דברים יט, יט]

[שמות כא, כה]

[שמות כא, כד]

[שמות כא, יט]

[שמות כא, לו]

[שמות כא, כג]

[דברים כב, כט]

[פירושי רד"צ הופמן על שמות כא:כה, ג]

[שמות כב, ח]

קָטָן שֶׁהִרְגּוֹ אָדָם נֶפֶשׁ שֶׁהָרַג אֶת הַקָּטָן, הֵיכִי קָטְלִינַן לֵיהּ? הַתּוֹרָה אָמְרָה: "מִשְׁפַּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם" – מִשְׁפָּט הַשָּׁוֶה לְכוּלְּכֶם! אֶלָּא נָשְׁמָה שְׁקִיל מִינַּיֵּיהּ, נָשְׁמָה אָמַר רַחֲמָנָא נְשְׁקוֹל מִינַּיֵּיהּ; הָכִי נָמֵי, נְהוֹרָא שְׁקִיל מִינַּיֵּיהּ, נְהוֹרָא אָמַר רַחֲמָנָא נְשְׁקוֹל מִינַּיֵּיהּ! תַּנְיָא אִידָךְ, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָי אוֹמֵר: "עַיִן תַּחַת עַיִן" – מָמוֹן. אַתָּה אוֹמֵר מָמוֹן, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא עַיִן מַמָּשׁ? הֲרֵי שֶׁהָיָה סוֹמֵא, וְסִימֵא; קִיטֵּעַ, וְקִיטַּע; חִיגֵּר, וְחִיגֵּר; הֵיאַךְ אֲנִי מְקַיֵּים בָּזֶה "עַיִן תַּחַת עַיִן" – וְהַתּוֹרָה אָמְרָה: "מִשְׁפַּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם", מִשְׁפַּט הַשָּׁוֶה לְכוּלְּכֶם? (א)אֶמְרִי: וּמַאי קוּשְׁיָא? דִּלְמָא הֵיכָא דְּאֶפְשָׁר – אֶפְשָׁר; הֵיכָא דְּלָא אֶפְשָׁר – לָא אֶפְשָׁר, וּפָטְרִינַן לֵיהּ! דְּאִי לָא תֵּימָא הָכִי, טָרְפָה שֶׁהָרַג אֶת הַשָּׁלֵם – מַאי עֲבָדִינַן לֵיהּ? (ב)אֶלָּא הֵיכָא דְּאֶפְשָׁר – אֶפְשָׁר; הֵיכָא דְּלָא אֶפְשָׁר – לָא אֶפְשָׁר, וּפָטְרִינַן לֵיהּ! דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל תָּנָא, אָמַר קְרָא: "כֵּן יִנָּתֵן בּוֹ" – וְאֵין נְתִינָה אֶלָּא מָמוֹן. אֶלָּא מֵעַתָּה, "כַּאֲשֶׁר יִתֵּן מוּם בָּאָדָם" – הָכִי נָמֵי דְּמָמוֹן הוּא? אָמְרִי: דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל – קְרָא יְתֵירָא דָּרְשִׁי; מִכְּדֵי כְּתִיב: "וְאִישׁ כִּי יִתֵּן מוּם בַּעֲמִיתוֹ, כַּאֲשֶׁר עָשָׂה כֵּן יֵעָשֶׂה לוֹ"; "כֵּן יִנָּתֵן בּוֹ" לָמָּה לִי? שְׁמַע מִינַּהּ: מָמוֹן. "כַּאֲשֶׁר יִתֵּן מוּם בָּאָדָם" – לָמָּה לִי? אַיְידֵי דְּבָעֵי מִיכְתַּב "כֵּן יִנָּתֵן בּוֹ", כְּתַב נָמֵי "כַּאֲשֶׁר יִתֵּן מוּם בָּאָדָם". דְּבֵי רַבִּי חִיָּיא תָּנָא, אָמַר קְרָא: "יָד בְּיָד" – דָּבָר הַנִּיתָּן מִיָּד לְיָד; וּמַאי נִיהוּ? מָמוֹן. אֶלָּא מֵעַתָּה, "רֶגֶל בְּרֶגֶל" נָמֵי הָכִי הוּא?! (ג)אֶמְרִי: דְּבֵי רַבִּי חִיָּיא – קְרָא יְתֵירָא קָא דָרְשִׁי; מִכְּדֵי כְּתִיב: "וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו"; אִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ מַמָּשׁ, "יָד בְּיָד" לָמָּה לִי? שְׁמַע מִינַּהּ: מָמוֹן. "רֶגֶל בְּרֶגֶל" לָמָּה לִי? אַיְידֵי דְּכְתִיב "יָד בְּיָד", כְּתַב נָמֵי "רֶגֶל בְּרֶגֶל". (ד)אַבָּיֵי אוֹמֵר: אַתְיָא מִדְּתָנֵי דְּבֵי חִזְקִיָּה, דְּתָנָא דְּבֵי חִזְקִיָּה: "עַיִן תַּחַת עַיִן"; "נֶפֶשׁ תַּחַת נֶפֶשׁ" – וְלֹא נֶפֶשׁ וְעַיִן תַּחַת עַיִן. וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ מַמָּשׁ, זִימְנִין דְּמַשְׁכַּחְתְּ לַהּ עַיִן וְנֶפֶשׁ תַּחַת עַיִן – דְּבָהֲדֵי דְּעָוֵיר לֵיהּ, נְפָקָא לֵיהּ נְשִׁמְתֵיהּ. (ה)וּמַאי קוּשְׁיָא? דִּלְמָא מֵימַד אָמְדִינַן לֵיהּ; אִי מָצֵי מְקַבֵּל – עָבְדִינַן, וְאִי לָא מָצֵי מְקַבֵּל – לָא עָבְדִינַן; וְאִי אָמְדִינַן דְּמָצֵי מְקַבֵּל, וְעָבְדִינַן בֵּיהּ וּנְפַק רוּחֵיהּ – אִי מֵיֵית, לֵימוּת! מִי לָא תְּנַן גַּבֵּי מַלְקוֹת: אָמְדוּהוּ, וּמֵת תַּחַת יָדוֹ – פָּטוּר? (ו)רַב זְבִיד מִשְׁמֵיהּ דְּרַבָּה אָמַר, אָמַר קְרָא: "פָּצַע תַּחַת פָּצַע" – לִיתֵּן צַעַר בִּמְקוֹם גָּזָק. וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ מַמָּשׁ – כִּי הֵיכִי דְּלָהֲאי הָוֵי לֵיהּ צַעֲרָא, לָהֲאי נָמֵי אִית לֵיהּ צַעֲרָא! וּמַאי קוּשְׁיָא? דִּלְמָא אִיכָּא אִינִישׁ דְּמְפַנֵּק – אִית לֵיהּ צַעֲרָא טָפֵי, וְאִיכָּא אִינִישׁ דְּלָא מְפַנֵּק – לֵית לֵיהּ צַעֲרָא! לְמַאי נָפְקָא מִינַּהּ? לְמִתַּב לֵיהּ הַיְאַךְ דְּבֵינֵי בֵּינֵי. רַב פָּפָּא מְשַׁמֵּיהּ דְּרַבָּה אָמַר, אָמַר קְרָא: "וְרִפֹּא יְרַפֵּא" – לִיתֵּן רְפוּאָה בִּמְקוֹם גָּזָק. וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ מַמָּשׁ – כִּי הֵיכִי דְּהַאי בָּעֵי אָסְיָא, הַאי נָמֵי בָּעֵי אָסְיָא! מַאי קוּשְׁיָא? דִּלְמָא אִיכָּא דְּסָלֵיק בִּשְׁרֵיהּ הַיְיָא, וְאִיכָּא דְּלָא סָלֵיק בִּשְׁרֵיהּ הַיְיָא! לְמַאי נָפְקָא מִינַּהּ? לְמִיתַּב לֵיהּ הַיְאַךְ דְּבֵינֵי בֵּינֵי. רַב אֲשֵׁי אָמַר: אַתְיָא "תַּחַת"–"תַּחַת" מְשׁוֹר; כְּתִיב הָכָא: "עַיִן תַּחַת עַיִן", וּכְתִיב הָתָם: "שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם שׁוֹר תַּחַת הַשּׁוֹר" – מָה לְהַלָּן מָמוֹן, אַף כָּאן מָמוֹן. מַאי חֲזַית דְּיָלְפַתְּ "תַּחַת"–"תַּחַת" מְשׁוֹר? נֵילַף "תַּחַת"–"תַּחַת" מֵאָדָם – דִּכְתִיב: "וְנָתַתָּ נֶפֶשׁ תַּחַת נָפֶשׁ"; מָה לְהַלָּן מַמָּשׁ, אַף כָּאן מַמָּשׁ! אָמְרִי: דַּיָּן נָזְקִין מִנָּזְקִין, וְאֵין דַּיָּן נָזְקִין מִמִּיתָה. אַדְרַבָּה! דַּיָּן אָדָם מֵאָדָם, וְאֵין דַּיָּן אָדָם מִבְּהֵמָה! אֶלָּא אָמַר רַב אַשֵׁי: מ"תַּחַת אֲשֶׁר עִוָּה" יָלִיף לֵיהּ – אָדָם מֵאָדָם, וְנָזְקִין מִנָּזְקִין. תַּנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: "עַיִן תַּחַת עַיִן" – מַמָּשׁ. "מַמָּשׁ" סָלְקָא דַּעְתָּךְ?! רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לֵית לֵיהּ כְּכֹל הָנֵי תַּנָּאֵי?! אָמַר רַבָּה: לוֹמַר שֶׁאֵין שְׁמִין אוֹתוֹ כְּעֶבֶד. אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי: אֶלָּא כְּמַאן, כְּבֶן חוֹרִין?! בֶּן חוֹרִין מִי אִית לֵיהּ דְּמֵי? אֶלָּא אָמַר רַב אַשֵׁי: לוֹמַר שֶׁאֵין שְׁמִין אוֹתוֹ בְּנִיזָק, אֶלָּא בְּמַזִּיק. הָהוּא חַמְרָא דְּקַטַּע יָדָא דְּינוֹקָא. אֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב פָּפָּא בַּר שְׁמוּאֵל, אָמַר לְהוּ: זִילוּ שׁוּמוּ לֵיהּ אַרְבָּעָה דְּבָרִים. אָמַר לֵיהּ רָבָא: וְהָא אָנַן חֲמִשָּׁה תְּנַן! אָמַר לֵיהּ: לְבַר מִגָּזָק קָאָמֵינָא. אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי: וְהָא חֲמוֹר הוּא, וַחֲמוֹר אֵינוֹ מְשֻׁלָּם אֶלָּא גָּזָק! אָמַר לְהוּ: זִילוּ שׁוּמוּ לֵיהּ נִזְקֵיהּ. וְהָא כְּעַבְדָּא בָּעֵי לְמִשְׁקְיֵהּ! אָמַר לְהוּ: זִילוּ שַׁיְימוּהוּ כְּעַבְדָּא. אָמַר לְהוּ אֲבוּהּ דְּינוֹקָא: לָא בָּעֵינָא, דְּזִילָא בֵּיהּ מִילְתָא. אָמְרוּ לֵיהּ: וְהָא קָא מְחַיְּיבַתְּ לֵיהּ לְינוֹקָא! אָמַר לְהוּ: לְכִי גָּדֵיל, מְפַיְּיסְנָא לֵיהּ מִדִּידִי. (ז)הָהוּא תּוֹרָא דַּאֲלַס יְדֵיהּ דְּינוֹקָא. אֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרָבָא, אָמַר לְהוּ: זִילוּ שַׁיְימוּהוּ כְּעַבְדָּא. אָמְרוּ לֵיהּ: וְהָא מָר הוּא דְּאָמַר: כָּל הַנִּישׂוֹם כְּעֶבֶד – אֵין גּוֹבִין אוֹתוֹ בְּבֶבֶל! אָמַר לְהוּ: לָא צְרִיכָא, דְּאִי תְּפַס. רָבָא לְטַעְמֵיהּ, דְּאָמַר רָבָא: נִזְקֵי שׁוֹר בְּשׁוֹר, וְנִזְקֵי שׁוֹר בְּאָדָם – גּוֹבִין אוֹתוֹ בְּבֶבֶל. נִזְקֵי אָדָם בְּאָדָם, וְנִזְקֵי אָדָם בְּשׁוֹר – אֵין גּוֹבִין אוֹתוֹ בְּבֶבֶל. מַאי שְׁנָא נִזְקֵי אָדָם בְּאָדָם וְנִזְקֵי אָדָם בְּשׁוֹר, דְּלָא – "אֱלֹהִים" בָּעֵינַן, וְלֵיכָּא; נִזְקֵי שׁוֹר בְּשׁוֹר וְשׁוֹר בְּאָדָם נָמֵי – "אֱלֹהִים"

רַב אָשֵׁי אָמַר אַתְיָא תַּחַת תַּחַת מְשׁוֹר וּשְׂאָר. אֲמוֹרַאֵי סְבְרֵי דְּאוֹתָהּ ג"ש לְעִנְיַן מַיטַב וְאֵין לְהוֹצִיא מִנ"ש עַיִן תַּחַת עַיִן מִפְּשָׁטָהּ דְּמִשְׁמַע עַיִן מַמָּשׁ אֶלָּא מִדְּרָשָׁא אַחֲרִיתָא: אֶלָּא בִּדְמַזִּיק דס"ל לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר דְּהַוֵי כְּבוֹפֵר דְּמִשְׁלַם דְּמֵי מַזִּיק דְּרַחֲמָנָא קְרֵיהּ כֹּפֶר אֲבָל אַתָּה לוֹקֵחַ כֹּפֶר כוֹ' וְתַנָּאֵי דְּלְעֵיל ס"ל דְּדַוְקָא בְּכוֹפֵר מְשֻׁלָּם דְּמֵי מַזִּיק מְשׁוּם פְּדָיוֹן נַפְשׁוֹ: זַיְילוּ שׁוּמוּ לֵיהּ ד' דְּבָרִים הָיָה סָבוּר דְּאֵדֶם הַזִּיקוֹ וְאוֹתוֹ קָטָן כָּךְ גָּדוֹל הָיָה דְּמַכְלְמֵי לֵיהּ וּמַבְּלֵם:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פב' מהל' סנהדרין ושמירת נפש הל' ט:

ב מיי' פכ' מהל' עדות הל' ז:

ג מיי' פט"ז מהל' סנהדרין והעונשין המסורין להם הל' יב:

ד מיי' פה' מהל' סנהדרין והעונשין המסורין להם הל' יב, סמג עשין צה, טור חו"מ סי' א:

ה מיי' פה' מהל' סנהדרין והעונשין המסורין להם הל' יז, ש"ע חו"מ סי' א סעי' ה:

עין משפט נר מצוה

א סמג עשין צה:

ב מיי׳ פה׳ מהל׳ סנהדרין והעונשין המסורין להם הל׳ ח:

ג מיי׳ פה׳ מהל׳ סנהדרין והעונשין המסורין להם הל׳ ט, טוש״ע חו״מ סי׳ א סעי׳ א:

ד מיי׳ פה׳ מהל׳ סנהדרין והעונשין המסורין להם הל׳ ח:

ה מיי׳ פה׳ מהל׳ סנהדרין והעונשין המסורין להם הל׳ ט, סמג עשין צה, טוש״ע חו״מ סי׳ א סעי׳ א:

ו מיי׳ פה׳ מהל׳ סנהדרין והעונשין המסורין להם הל׳ ח:

ז מיי׳ פה׳ מהל׳ סנהדרין והעונשין המסורין להם הל׳ ט, סמג עשין צה, טוש״ע חו״מ סי׳ א סעי׳ א:

ח מיי׳ פה׳ מהל׳ סנהדרין והעונשין המסורין להם הל׳ י, ש״ע חו״מ סי׳ א סעי׳ ב:

ט סמג עשין צה:

י מיי׳ פה׳ מהל׳ סנהדרין והעונשין המסורין להם הל׳ יא, סמג עשין צה, טוש״ע חו״מ סי׳ א סעי׳ ב:

יא מיי׳ פה׳ מהל׳ סנהדרין והעונשין המסורין להם הל׳ יא, סמג עשין צה, טוש״ע חו״מ סי׳ א סעי׳ ב:

יב מיי׳ פה׳ מהל׳ סנהדרין והעונשין המסורין להם הל׳ יא, סמג עשין צה, טוש״ע חו״מ סי׳ א סעי׳ ג:

יג סמג עשין צה:

יד סמג עשין צה:

קְנָסָא קַמַּגְבִּית בְּבָבֶל לָאו דַּוְקָא קְנָס אֶלָּא מְשׁוּם דְּלֵית בַּהּ חֶסְרוֹן כִּיס קָרֵי לַהּ קְנָס: אִי נָמֵי אִית בַּהּ חֶסְרוֹן כִּיס וְלָא שְׁכִיחָא לָא עָבְדִינַן שְׁלִיחוּתַיְיהוּ וּגְזֵלוֹת וְחַבָּלוֹת דְּבָעֵי מַמְחִים כְּדַאֲמַר בְּפֶרֶק קַמָּא דְּסַנְהֶדְרִין (דף ב:) אֶבָא לְמֵימַר דִּגְזֵלוֹת וְחַבָּלוֹת מִילְּתָא דְּלָא שְׁכִיחָ הִיא. (טָפֵי) אֲבָל הוֹדָאוֹת וְהַלְוָאוֹת שְׁכִיחֵי וְכֵן יֵשׁ בְּהַמְגָרֵשׁ (גִּטִּין דף פח: וְשָׁם) וְתַמָּה דִּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת שָׁהֵיוּ דַּיָּנֵי גְּזֵלוֹת בְּהַגּוֹזֵל (לְקַמָּן בָּבָא קַמָּא דף צו:) הַהוּא גַּבְרָא דְּגַזַל פַּדָּנָא דְּתוֹרָא וּבְהַגּוֹזֵל בְּתַרְוָא (לְקַמָּן בָּבָא קַמָּא דף קטו.) נַרְשָׁאָה גַּנֵּב סַפְרָא וַהֲוָה דַּיָּנָא גְּלִימָא וּבְהַרְבֵּה מְקוֹמוֹת יֵשׁ לְדַחוֹת דְּכָל הַנָּהוּ אַיֵּרֵי בְּתָפֵס אוֹ ע״י דא״ל אַקְבְּעוּ דַּיְינָא לא״י כְּדַאֲמַר בְּפֶרֶק קַמָּא (דף טו:) וי״מ דְּדוֹקָא גְּזֵלוֹת שע״י חֲבָלוֹת כְּגוֹן דְּמִנְּצוּ בֵּי תְּרֵי וּמָחוּ אַהֲדֵדֵי עַד שֶׁתִּקֵּף אֶחָד מֵהֶן וְגָזַל אֶת חֲבֵרוֹ דְּכִי הַאי גַּוְנָא לָא שְׁכִיחַ [טָפֵי] וְלָא עָבְדִינַן שְׁלִיחוּתַיְיהוּ וּמַעֲשִׂים בְּכָל יוֹם שְׁאנוּ דַּיְנֵי גְּזֵלוֹת צָעַר שֶׁלֹּא בְּמָקוֹם נֶזֶק דְּמִשְׁתַּלֵּם מֵאן תְּנָא. פֵּרְשִׁתִּי בְּסוֹף פֶּרֶק ב' (דף כו: וְשָׁם ד״ה הָא):

״אֱלֹהִים״ בָּעֵינַן, וְלֵיכָּא! א״אֶלָּא מַאי שְׁנָא שׁוֹר בָּשׂוֹר וְשׁוֹר בְּאָדָם? דְּשְׁלִיחוּתַיְיהוּ קָא עָבְדִינַן – מִידֵּי דְּהָוֶה אַהוֹדָאוֹת וְהַלְוָאוֹת. אָדָם בְּאָדָם וְאָדָם בְּשׁוֹר נָמֵי, שְׁלִיחוּתַיְיהוּ קָא עָבְדִינַן – מִידֵּי דְּהָוֶה אַהוֹדָאוֹת וְהַלְוָאוֹת! אָמְרִי: כִּי קָא עָבְדִינַן שְׁלִיחוּתַיְיהוּ – בְּמִידֵּי דְּקִים לַן בְּגַוַיְיהּ; בְּמִידֵּי דְּלָא קִים לַן בְּגַוַיְיהּ – לָא עָבְדִינַן שְׁלִיחוּתַיְיהוּ. אָמְרִי: שׁוֹר בָּשׂוֹר וְשׁוֹר בְּאָדָם נָמֵי לָא קִים לַן בְּגַוַיְיהּ – אֶלָּא פּוֹק חֲזֵי (הֵיכָא) [כַּמָּה] מִזְדַּבְּנִי תּוֹרֵי בְּשׁוּקָא; אָדָם בְּאָדָם וְאָדָם בְּשׁוֹר נָמֵי, פּוֹק חֲזֵי (הֵיכָא) [כַּמָּה] מִזְדַּבְּנִי עַבְדֵי בְּשׁוּקָא! וְעוֹד, תַּשְׁלוּם כֶּפֶל וְתַשְׁלוּם אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה, דְּקִיצִי, נַעֲבֵד שְׁלִיחוּתַיְיהוּ! ד״אָמְרִי: כִּי קָא עָבְדִינַן שְׁלִיחוּתַיְיהוּ – בְּמָמוֹנָא, בְּקְנָסָא – לָא עָבְדִינַן שְׁלִיחוּתַיְיהוּ. (א)אָדָם בְּאָדָם, דְּמָמוֹנָא הוּא, נַעֲבֵד שְׁלִיחוּתַיְיהוּ! כִּי קָא עָבְדִינַן שְׁלִיחוּתַיְיהוּ בְּמִילְּתָא דִּשְׁכִיחָא, אָדָם בְּאָדָם דְּלָא שְׁכִיחָא – לָא עָבְדִינַן שְׁלִיחוּתַיְיהוּ. הֲרֵי בּוֹשֶׁת וּפְגָם, דִּשְׁכִיחַ, נַעֲבֵיד שְׁלִיחוּתַיְיהוּ! אָמְרִי: הָכִי נָמֵי; דְּהָא רַב פָּפָּא אַגְבֵּי אַרְבַּע מְאָה זוּזֵי לְבוֹשֶׁת. וְהָא לֵיתֵיהּ לְרַב פָּפָּא! דְּשָׁלַח לֵיהּ רַב חִסְדָּא לְרַב נַחְמָן, וּשְׁלַח לֵיהּ: חִסְדָּא חִסְדָּא, קְנָסָא קָא מַגְבֵּית בְּבָבֶל?! ר״ח(ב)אֶלָּא כִּי עָבְדִינַן שְׁלִיחוּתַיְיהוּ – בְּמִילְּתָא דִּשְׁכִיחָא, וְאִית בֵּיהּ חֶסְרוֹן כִּיס, אֲבָל מִילְּתָא דִּשְׁכִיחָא וְלֵית בֵּיהּ חֶסְרוֹן כִּיס, אִי נָמֵי מִילְּתָא דְּלָא שְׁכִיחָא וְאִית בֵּיהּ חֶסְרוֹן כִּיס – לָא עָבְדִינַן שְׁלִיחוּתַיְיהוּ. הִלְכָךְ, אָדָם בְּאָדָם – אַף עַל גַּב דְּאִית בֵּיהּ חֶסְרוֹן כִּיס, כֵּיוָן דְּלָא שְׁכִיחָא – לָא עָבְדִינַן שְׁלִיחוּתַיְיהוּ; בּוֹשֶׁת – אַף עַל גַּב דְּשְׁכִיחָא, כֵּיוָן דְּלֵית בֵּיהּ חֶסְרוֹן כִּיס – לָא עָבְדִינַן שְׁלִיחוּתַיְיהוּ. ב״וְשׁוֹר בְּשׁוֹר גּוֹבִין בְּבָבֶל? וְהָאֲמַר רַבָּא: שׁוֹר שֶׁהִזִּיק – אֵין גּוֹבִין אוֹתוֹ בְּבָבֶל. דְּאַזַּיק מַאן? אֵילֵימָא דְּאַזַּיק אָדָם, מַאי אִירְיָא שׁוֹר דְּאַזַּיק אָדָם? אֲפִילּוּ אָדָם דְּאַזַּיק אָדָם נָמֵי אֵין גּוֹבִין אוֹתוֹ בְּבָבֶל! אֶלָּא פְּשִׁיטָא – דְּאַזַּיק שׁוֹר, וְקָתָנֵי: אֵין גּוֹבִין אוֹתוֹ בְּבָבֶל! ׳אָמְרִי: הָתָם בְּתָם, הָכָא בְּמוּעָד. וְהָאֲמַר רָבָא: אֵין מוּעָד בְּבָבֶל! אָמְרִי: דְּאִיעַדּוּ הָתָם וְאַיְיתוּהּ לְהָכָא. י״ג(ג)וְהָא מִילְּתָא דְּלָא שְׁכִיחָא הִיא, וּמִילְּתָא דְּלָא שְׁכִיחָא הָא אָמְרַתְּ דְּלָא עָבְדִינַן שְׁלִיחוּתַיְיהוּ! דַּאֲתוֹ רַבָּנַן דְּהָתָם, וְיִיעֲדוּהּ הָכָא. סוֹף סוֹף, מִילְּתָא דְּלָא שְׁכִיחָא הִיא, וְאַתְּ אָמְרַתְּ מִילְּתָא דְּלָא שְׁכִיחָא לָא (קָא) עָבְדִינַן שְׁלִיחוּתַיְיהוּ! ג״אֶלָּא כִּי קָאָמַר רָבָא – בְּשֶׁן וְרֶגֶל, דְּמוּעָדִין מִתְּחִילָּתָן נִינְהוּ. צַעַר – כְּוָואוֹ בְּשַׁפּוּד אוֹ בְּמַסְמֵר וְכוּ׳. צַעַר שֶׁלֹּא בְּמָקוֹם נֶזֶק מִשְׁתַּלֵּם – מַאן תַּנָּא? אָמַר רָבָא: בֶּן עַזַּאי הִיא – דְּתַנְיָא, רַבִּי אוֹמֵר: ״כְּוִיָּה״ נֶאֱמְרָה תְּחִילָּה. בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר: ״חַבּוּרָה״ נֶאֱמְרָה תְּחִילָּה. בְּמַאי קָא מִיפַּלְגִי? רַבִּי סָבַר: ״כְּוִיָּה״ – דְּלֵית בַּהּ חַבּוּרָה מַשְׁמַע; כְּתַב רַחֲמָנָא ״חַבּוּרָה״ לְגַלּוּיֵי עֲלַהּ דְּכְוִיָּה – דְּאִית בַּהּ חַבּוּרָה אִין, אִי לָא לָא. וּבֶן עַזַּאי סָבַר: ״כְּוִיָּה״ – דְּאִית בַּהּ חַבּוּרָה מַשְׁמַע; כְּתַב רַחֲמָנָא ״חַבּוּרָה״ לְגַלּוּיֵי עֲלַהּ דְּכְוִיָּה – דְּלֵית בַּהּ חַבּוּרָה אַדְרַבָּה, אִיפְּכָא מִסְתַּבְּרָא! רַבִּי אוֹמֵר ״כְּוִיָּה״ נֶאֱמְרָה תְּחִילָּה – סָבַר: ״כְּוִיָּה״ – דְּאִית בַּהּ חַבּוּרָה מַשְׁמַע; כְּתַב רַחֲמָנָא ״חַבּוּרָה״ לְגַלּוּיֵי עֲלַהּ דְּכְוִיָּה – דְּלֵית בַּהּ חַבּוּרָה. ד״בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר ״חַבּוּרָה״ נֶאֱמְרָה תְּחִילָּה – סָבַר: ״כְּוִיָּה״ – דְּלֵית בַּהּ חַבּוּרָה מַשְׁמַע; כְּתַב רַחֲמָנָא ״חַבּוּרָה״ לְגַלּוּיֵי עֲלַהּ דְּכְוִיָּה – דְּאִית בַּהּ חַבּוּרָה אִין, אִי לָא לָא. וְאַמַּסְקָנָא קָיְימִי. אִי נָמֵי, דְּכוּלֵי עָלְמָא: ״כְּוִיָּה״ – בֵּין דְּאִית בָּהּ חַבּוּרָה בֵּין דְּלֵית בַּהּ חַבּוּרָה מַשְׁמַע; וְהָכָא

בְּכִלְלָ

אֱלֹהִים בָּעֵינַן דְּהָא כּוּלְּהוּ בְּפָרָשַׁת אֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים כְּתִיבִי אָדָם בְּאָדָם וְכִי יַרְיבוּן אָדָם בְּשׁוֹר וְכִי יִגַּח וּבְהָהִיא פָּרָשָׁה כְּתִיב עַד הָאֱלֹהִים יָבֹא דָּבָר שְׁנֵיהֶם וְקָסָבַר אַבָּיֵי וְהֵינוּ מַמְחִין וְסָמוּכִין וּבְבָבֶל אֵין סְמִיכָה כְּדַאֲמַר בְּסַנְהֶדְרִין פ׳ קַמָּא (דף יד.) שׁוֹר בְּשׁוֹר וְשׁוֹר בְּאָדָם נָמֵי הָתָם כְּתִיבִי שׁוֹר בְּשׁוֹר וְכִי יִגַּח שׁוֹר וְגוֹ׳ שׁוֹר בְּאָדָם אַרְבָּעָה שׁוֹמְרִים הָתָם כְּתִיבִי וּשְׁלִיחוּת יָד הָתָם כְּתִיב: מִדֵּי דְּהָוֶה אַהוֹדָאוֹת וְהַלְוָאוֹת דְּאָמַר בְּפֶרֶק קַמָּא דְּסַנְהֶדְרִין (ד׳ ג.) דְּלָא בָּעֵינַן מָמְחִין שֶׁלֹּא תְּגַעֲלוֹ דָּלֶת בִּפְנֵי לוֹוִין הוֹדָאוֹת הָבָא לִדּוֹן בְּעֵדֵי הוֹדָאָה שֶׁאָמְרוּ בְּפָנֵינוּ הוֹדָה לוֹ וְהַלְוָאוֹת שֶׁבָּא לִדּוֹן בְּעֵדֵי הַלְוָאָה שֶׁאוֹמְרִים בְּפָנֵינוּ הִלְוָה לוֹ: דְּלָא קִים לַן כְּגוֹן הָכָא דְּבָעֵינַן לְמִשְׁמְיְהּ: תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל נְעֲבַד שְׁלִיחוּתַיְיהוּ אַלְמָה קָיְמָא לַן דַּאֵין דַּיְנֵי דִּינֵי קְנָסוֹת בְּבָבֶל: אָדָם בְּאָדָם דְּמָמוֹנָא הוּא דְּקָא מַפְסֵיד מִדְּמֵיהּ: וּפְגָם שֶׁיֵּשׁ בְּאוֹנֶס וּמִפְּתָה וְהוּא בִּמְקוֹם נֶזֶק דְּאוֹמְדִים כַּמָּה אָדָם רוֹצֶה לִתֵּן בֵּין שֶׁפְּחָה בְּתוּלָה לִבְעוּלָה לְהַשִּׂיאָהּ לְעַבְדּוֹ שֶׁיֵּשׁ לוֹ קוֹרֵת רוּחַ מִמֶּנּוּ אַלְמָא מָמוֹנָא הוּא דְּאַפְסֵדָה מִכַּסְפָּא בֹּשֶׁת לְאוֹ קְנָס הוּא שֶׁהֲרֵי אֵין קְצוּב אֶלָּא לְפִי הַמְבַיֵּשׁ וְהַמְתַבֵּיֵּשׁ: ד׳ מְאָה זוּזֵי כְּדְתָנַן צָרַם בְּאָזְנוֹ תֹּלֶשׁ בְּשַׂעָרוֹ כו׳ בְּמֶתְנִי׳ (לְקַמָּן בָּבָא קַמָּא דף צ.): דְּשָׁלַח לֵהּ רַב חִסְדָּא בְּהַמְנִיחַ אֶת הַכַּד (לְעֵיל בָּבָא קַמָּא דף כז:): חֶסְרוֹן כִּיס וּשְׁכִיחַ הוֹדָאָה וְהַלְוָאָה: מַאי אַרְיָא שׁוֹר דְּאַזַּק אָדָם דְּלָא שְׁכִיחַ לְגַמְרֵי: אֲפִילּוּ אָדָם דְּאַזַּק אָדָם דְּשָׁכִיחַ טְפֵי קָאָמַר רָבָא דְּאֵין דַּיְנִין: בְּתָם אֵין גּוֹבִין דִּקְיָמָא לַן פְּלָגָא נִזְקָא קְנָסָא בפ״ק (ד׳ טו:): אֵין מוּעָד בְּבָבֶל דְּכֵיוָן דְּמַנְּגִיחוֹת דְּתָמוּת לָא מְיַתְּנִין לֵיהּ לְבֵי דִּינָא הֵיכִי מְיַעֵד לֵיהּ: וְהָא לָא שְׁכִיחָא הוּא לְבֹא שׁוֹר מוּעָד מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְבָבֶל וְאָמְרִינַן לְעֵיל בְּמִלְּתָא דְּלָא שְׁכִיחָ לָא עָבְדִינַן שְׁלִיחוּתַיְיהוּ: אֶלָּא כִּי קָאָמַר רָבָא דְּשׁוֹר בְּשׁוֹר גּוֹבִין בְּבָבֶל: בְּשֶׁן וְרֶגֶל קָאָמַר כְּגוֹן שֶׁנִּתְחַכֵּךְ בַּחֲבֵרוֹ לְהַנְאָתוֹ וְהִזִּיקוֹ (וְהִפִּילוֹ עַל שׁוֹר אַחֵר) דְּהֵינוּ תּוֹלְדָה דֶּשֶׁן אוֹ שֶׁהִזִּיק אֶת שׁוֹר חֲבֵרוֹ בְּגוּפוֹ דֶּרֶךְ הִלּוּכוֹ שֶׁדַּחַפּוֹ וְלֹא כֵּוָן דְּהָוֵי תּוֹלְדָה דְּרֶגֶל: צַעַר שֶׁלֹּא בְּמָקוֹם נֶזֶק כִּי מְתָנֵיתִי׳ עַל צִפָּרְנוֹ דְּלָא אַפְּחָתָה: ה״ג רַבִּי אוֹמֵר כְּוִיָּה נֶאֱמְרָה תְּחִלָּה בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר חַבּוּרָה נֶאֱמְרָה תְּחִלָּה: כְּוִיָּה דְּלֵית בַּהּ חַבּוּרָה מַשְׁמַע וְהֵינוּ דְּקָאָמַר כְּוִיָּה לְחוֹדָהּ נֶאֱמְרָה תְּחִלָּה כְּלוֹמַר כְּוִיָּה שֶׁנֶּאֱמְרָה בַּפָּסוּק תְּחִלָּה הֵיינוּ שׁוֹמְעִין שֶׁיֵּהָא חַיָּב עַל כְּוִיָּה גָּרִידָא אֲפִילּוּ בְּלֹא חַבּוּרָה דְּלֵיכָּא אֶלָּא צַעַר לְכָךְ הַצָּרְכָה חַבּוּרָה לְלַמֵּד שֶׁאֵין חַיָּב כְּלוּם עַד שֶׁיְּהֵא חַבּוּרָה עִמָּהּ דְּכֵיוָן דְּמִשַּׁלֵּם רְפוּי מְשׁוּם חַבּוּרָה מְשַׁלֵּם נְמֵי צַעַר אֲבָל שֶׁלֹּא בְּמָקוֹם חַבּוּרָה כְּגוֹן עַל צִפָּרֶן פָּטוּר דְּצַעַר בְּלֹא נֶזֶק לֹא מְשַׁלֵּם דְּאִי לְאו מְשׁוּם הָכִי לָא אִצְטְרִיךְ חַבּוּרָה דְּהַשְׁתָּא כְּוִיָּה בְּלֹא חַבּוּרָה שְׁמִעִינַן דְּחַיָּב כָּל שֶׁכֵּן חַבּוּרָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ נֶזֶק: בֶּן עַזַּאי סָבַר כְּוִיָּה דְּאִית בַּהּ חַבּוּרָה מַשְׁמַע וְהֵינוּ דְּקָאָמַר חַבּוּרָה נֶאֱמְרָה תְּחִלָּה כְּלוֹמַר מִכְּוִיָּה הָאֲמוּרָה רִאשׁוֹנָה הֵיינוּ שׁוֹמְעִין שֶׁאֵין חַיָּב אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ בָּהּ חַבּוּרָה דְּסָתָם כְּוִיָּה יֵשׁ בָּהּ חַבּוּרָה לְפִיכָךְ הַצָּרְכָה תּוֹרָה לְכָתֹב חַבּוּרָה בְּהֶדְיָא דְּהַשְׁתָּא עַל כָּרְחָךְ כְּוִיָּה דְּרֵישָׁא בְּלֹא חַבּוּרָה הִיא וְחַיָּב בְּצַעַר בְּלֹא נֶזֶק כְּמָתְנִיתִין: אִיפְּכָא מִסְתַּבְּרָא וּמָתְנִיתִין רַבִּי הִיא וְלֹא בֶּן עַזַּאי דְּלָא עָקְרִינַן לֵיהּ מֵרַבִּי דְּהוּא סִדְרָהּ וְעוֹד דְּהָכִי מִסְתַּבְּרָא טְפֵי דְּהָא נֶאֱמְרָה דְּקָאָמְרִי רַבִּי וּבֶן עַזַּאי אַמַּסְקָנָא דְּמִלְּתָא קָיְמִי דְּמִתּוֹקְמָא בָּהּ דְּרֵישָׁא דְּקָרָא וְלָאו אַמַּשְׁמָעוּת קַמָּא קָאֵי דְּסוֹף הַמִּקְרָא עָתִיד לְהוֹצִיאוֹ וְהָכִי קָאָמַר רַבִּי סוֹף הַמִּקְרָא מוֹכִיחַ לָנוּ דִּכְוִיָּה בְּלֹא חַבּוּרָה חַיָּב הַכְּתוּב בְּתְחִלָּתוֹ וְצַעַר מְשַׁלֵּם שֶׁלֹּא בְּמָקוֹם נֶזֶק מֵאי טַעְמָא כְּוִיָּה דְּאִית בָּהּ חַבּוּרָה מַשְׁמַע כְּתַב רַחֲמָנָא כו׳ וּבֶן עַזַּאי אוֹמֵר סוֹף הַמִּקְרָא מוֹכִיחַ לָנוּ דְּחַבּוּרָה נֶאֱמְרָה תְּחִלָּה כְּלוֹמַר מִסּוֹף הַמִּקְרָא אָנוּ לְמֵדִין שֶׁכְּוִיָּה שֶׁחַיָּב הַכְּתוּב בִּתְחִלָּתוֹ אֵינָהּ אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ עִמָּהּ חַבּוּרָה מֵאי טַעְמָא כְּוִיָּה (נֶאֱמְרָה תְּחִלָּה) דְּלֵית בָּהּ חַבּוּרָה מַשְׁמַע כו׳: וְאַמַּסְקָנָא קָיְמִי הָאי נֶאֱמְרָה דְּקָאָמְרִי אַסּוֹף הַדְּרָשָׁה וְעַקְרָהּ שֶׁהִיא עוֹמֶדֶת קָיְמִי:

מסורת הש״ס

א גיטין פח:

ב בבא מציעא לב:

ג ביצה ב:; ביצה יח.; עירובין סג:; בכורות ג.

תורה אור השלם

כְּוִיָּה תַּחַת כְּוִיָּה פָּצַע תַּחַת פָּצַע חַבּוּרָה תַּחַת חַבּוּרָה [שמות כא, כה]

מסורת הש"ס

א משנה תורה הלכות חובל ומזיק

ב משנה בבא קמא; מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי; תוספתא בבא קמא; לעיל פג:

ג ברכות ס.

ד לעיל פד.

גליון הש"ס

גמ' אמר רבה אשכחתי' לרבנן. סוכה יז ע"א וש"נ:

תורה אור השלם

כִּי תֵצֵא מַחֲנֶה עַל אֹיְבֶיךָ וְנִצַּרְתָּ מִכֹּל דָּבָר רָע [דברים כג, י]

אִם־יָקוּם וְהִתְהַלַּךְ בַּחוּץ עַל מִשְׁעַנְתּוֹ וְנִקָּה הַמַּכֶּה רַק שִׁבְתּוֹ יִתֵּן וְרַפֹּא יְרַפֵּא [שמות כא, יט]

רַבִּי סָבָר אֵין דָּנִין הֶכָּא נְמִי קְוִיָּה מִשְׁמַע בֵּין שֶׁיֵּשׁ עִמָּהּ חֲבוּרָה תְּחִלָּה כְּלָל דְּכְוִיָּה מִשְׁמַע בֵּין שֶׁאֵין עִמָּהּ חֲבוּרָה תְּחִלָּה כְּלָל וּפְרָט הַמְרוּחָקִין זֶה מִזֶּה נִרְאֶה לר"י דִּבְכְלָל וּפְרָט הַמְרֻחָקִין זֶה מִזֶּה דְּפִלְגִי תַּנָּאֵי דְּהָכָא וְהָהוּא דְּפִלְגִי נְמִי אַבַּיֵי וְרָבָא בְּרֵישׁ בְּנוֹת כּוּתִים (נְדָה דף לו.) הָיְנוּ דִּוְקָא בְּחַד עִנְיָנָא אֲבָל בְּתְרֵי עִנְיָנֵי לכ"ע אֵין דָּנִין כְּדְמוֹכֵח בפ"ק דְּסַנְהֶדְרִין (דף ו: וְשָׁם) וּבְכָל הַמְּנָחוֹת (מְנָחוֹת נה: וְשָׁם) וְהָהִיא דְּנִמְצָא הַדִּין (סַנְהֶדְרִין דף מו: שָׁם) גַּבֵּי וְהוּמְתוּ וְתָלִיתָ אִם נֶחְשְׁבוּ כִּתְרֵי עִנְיָנֵי לְפִי שֶׁמְּרֻחָקִין יוֹתֵר מֵאוֹתָם שֶׁכְּבָר וְשָׁבְנְדָה אִתָּיא הָהִיא דְּנִמְצָא הַדִּין ככ"ע אֲבָל אִם נֶחְשְׁבָה כְּחַד עִנְיָנָא אֲתֵי סְגִיא דְּהָתָם כמ"ד אֵין דָּנִין: לְדָמִים יְתֵרִים פֵּי' בְּקוּנְטְרָס דְּאִי לָא כְּתִיב אֶלָּא קְוִיָּה ה"א אֲפִילּוּ אִית לֵהּ חֲבוּרָה דְּמֵי קְוִיָּה הוּא דְּמִשְׁלַם אֲבָל תַּרְתֵּי לָא מְשַׁלַּם קמ"ל דְּמִשְׁלַם תַּרְוַיְהוּ עַצּוּר בְּמָקוֹם גָּזֵל וְאֵין נִרְאֶה לר"י דְּהָא עַצּוּר בְּמָקוֹם גָּזֵל נָפְקָא לַן מִפָּצַע תַּחַת פָּצַע וְעוֹד דִּלְמָה הָיָה לָנוּ לוֹמַר שֶׁהַצָּעַר יִפָּטֵר אֶת הַגָּזֵל וְאֶת הֶרְפּוּי וְנִרְאֶה לר"י לְדָמִים יְתֵרִים שֶׁמְּשַׁלֵּם בְּצַעַר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ רֹשֶׁם יוֹתֵר מִבְּצַעַר שֶׁאֵין בּוֹ רֹשֶׁם אע"פ שֶׁאֵין מַצְטַעֵר בָּזֶה יוֹתֵר מִבָּזֶה מְשַׁלֵּם יוֹתֵר לְפִי שֶׁמִּתְגַּנֶּה מַחֲמַת הָרֹשֶׁם: עָלוּ בּוֹ צְמָחִים כו' כְּשֶׁלֹּא אָמְדוּהוּ מֵיירי דְּאִי בְּאָמְדוּהוּ הָא אָמְרִינַן לְקַמָּן (בְּבָא קַמָּא דף צא.) אָמְדוּהוּ וְהָיָה מִתְנַוֶּנֶה וְהוֹלֵךְ אֵין נוֹתְנִין לוֹ אֶלָּא כְּמוֹ שֶׁאָמְדוּהוּ: שְׁנָתָנָה רִאשׁוֹת לִרְפּוֹא לְרִפְאוֹת וא"ת וְהָא מְרַפֵּא לְחוּדֵיהּ שְׁמַעְנִן לֵיהּ וי"ל דְּהַ"א ה"מ מַכָּה בִּידֵי אָדָם אֲבָל חֹלִי הַבָּא בִּידֵי שָׁמַיִם כְּשֶׁמְּרַפֵּא נִרְאֶה כְּסוֹתֵר גְּזֵרַת הַמֶּלֶךְ קמ"ל דְּשָׁרֵי: עֲבַר עַל דִּבְרֵי הָרוֹפֵא לֹא חָשִׁיב לֵיהּ פּוֹשֵׁעַ כ"כ: פָּשַׁעְתָּ בְּנַפְשָׁךְ וּמַפְסֶדֶת לִי הֵיכָא דְּלָא אָמְדוּהוּ:

בְּכְלָל וּפְרָט הַמְרוּחָקִים זֶה מִזֶּה קָמִיפַּלְגִי – רַבִּי סָבָר: אֵין דָּנִין אוֹתוֹ בְּכְלָל וּפְרָט, וּבֶן עַזַּאי סָבַר: דָּנִין אוֹתוֹ בְּכְלָל וּפְרָט. וְכִי תֵּימָא "חֲבוּרָה" לְרַבִּי לָמָּה לִי? לְדָמִים יְתֵרִים. אוֹמְדִין כַּמָּה אָדָם רוֹצֶה לִיטּוֹל וְכוּ'. צַעַר בְּמָקוֹם גָּזֵל, הֵיכִי שָׁיְימִינַן? אָמַר אַבּוּהּ דִּשְׁמוּאֵל: אוֹמְדִין כַּמָּה אָדָם רוֹצֶה לִיטּוֹל לְקַטּוֹעַ לוֹ יָדוֹ. לְקַטּוֹעַ לוֹ יָדוֹ?! לָא צַעַר לְחוֹדֵיהּ הוּא – הָא כּוּלְּהוּ חָמְשָׁה דְּבָרִים אִיכָּא! וְעוֹד, בְּשׁוּפְטָנֵי עִסְקִינַן?! אֶלָּא לְקַטּוֹעַ יָדוֹ הַקְּטוּעָה. יָדוֹ הַקְּטוּעָה נְמִי לָא צַעַר לְחוֹדֵיהּ אִיכָּא, הָא צַעַר וּבוּשֶׁת אִיכָּא – דְּכִסְיפָא לֵיהּ מִילְּתָא לְמִשְׁקַל מִבָּשָׂרוֹ לְמִשְׁדֵּייהּ לְכַלְבִים? אֶלָּא אוֹמְדִין כַּמָּה אָדָם רוֹצֶה לִיטּוֹל לְקַטּוֹעַ לוֹ יָדוֹ הַמּוּכְתֶּבֶת לַמַּלְכוּת, בֵּין סָם לְסַייף. אָמְרִי: הָכָא נְמִי לָא שָׁקֵיל וּמְצַעַר נַפְשֵׁיהּ! [א]אֶלָּא אוֹמְדִין כַּמָּה אָדָם רוֹצֶה לִיתֵּן לְקַטּוֹעַ לוֹ יָדוֹ הַמּוּכְתֶּבֶת לַמַּלְכוּת, בֵּין סַייף לְסָם. הַאי "לִיטּוֹל"?! "לִיתֵּן" מִבְּעֵי לֵיהּ! אָמַר רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ: לִיטּוֹל זֶה מִזֶּה, מַה שֶּׁנָּתַן זֶה. [ב]רִפּוּי – הָכְּהוּ, חַייֵב לְרַפְאוֹתוֹ וְכוּ'. [תָּנוּ רַבָּנָן:] עָלוּ בּוֹ צְמָחִים מֻחְמָּת הַמַּכָּה, וְנִסְתְּרָה הַמַּכָּה – חַייֵב לְרַפְאוֹתוֹ, וְחַייֵב לִיתֵּן לוֹ דְּמֵי שִׁבְתּוֹ. שֶׁלֹּא מֻחְמָּת הַמַּכָּה – אֵינוֹ חַייֵב לְרַפְאוֹתוֹ, וְאֵינוֹ חַייֵב לִיתֵּן לוֹ דְּמֵי שִׁבְתּוֹ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף מֻחְמָּת הַמַּכָּה – חַייֵב לְרַפְאוֹתוֹ, וְאֵינוֹ חַייֵב לִיתֵּן לוֹ דְּמֵי שִׁבְתּוֹ. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: שִׁבְתּוֹ – וּרְפוּאָתוֹ; כֹּל שֶׁחַייֵב בְּשֶׁבֶת – חַייֵב בְּרִיפּוּי, וְשֶׁאֵינוֹ חַייֵב בְּשֶׁבֶת – אֵינוֹ חַייֵב בְּרִיפּוּי. בְּמַאי קָא מִפַּלְגִי? אָמַר רַבָּה: אִשְׁכַּחְתִּינְהוּ לְרַבָּנַן בְּבֵי רַב דְּיָתְבִי וְקָאָמְרִי: הָכָא בְּמַכָּה נִיתְּנָה לְאֶגֶד קָמִיפַּלְגִי – רַבָּנַן סָבְרִי: מַכָּה נִיתְּנָה לְאֶגֶד. וְרַבִּי יְהוּדָה סָבַר: מַכָּה לֹא נִיתְּנָה לְאֶגֶד; רֵיפּוּי, דְּתְנָא בֵּיהּ קְרָא – מִיחַייֵב; שֶׁבֶת, דְּלָא תְּנָא בֵּיהּ קְרָא – לָא מִיחַייֵב. וְאַמֵּינָא לְהוּ אֲנָא: אִי מַכָּה לֹא נִיתְּנָה לְאֶגֶד, רֵיפּוּי נְמִי לָא מִיחַייֵב! אֶלָּא דְּכוּלֵּי עָלְמָא – מַכָּה נִיתְּנָה לְאֶגֶד, וְלֹא נִיתְּנָה לְאֶגֶד יְתֵירָה. רַבִּי יְהוּדָה סָבַר: כֵּיוָן דְּלֹא נִיתְּנָה לְאֶגֶד יְתֵירָה, רֵיפּוּי דְּתְנָא בֵּיהּ קְרָא – מִיחַייֵב, שֶׁבֶת דְּלָא תְּנָא בֵּיהּ קְרָא – לָא מִיחַייֵב. וְרַבָּנַן סָבְרִי: כֵּיוָן דְּתְנָא בֵּיהּ קְרָא – אַשֶּׁבֶת נָמֵי מִיחַייֵב, דְּאִיתַּקַּשׁ לְרֵיפּוּי. וְרַבִּי יְהוּדָה סָבַר: שֶׁבֶת לָא מִיחַייֵב, דְּמַעֲטֵיהּ רַחֲמָנָא "רַק". וְרַבָּנַן – "רַק", לְשֶׁלֹּא מֻחְמָּת הַמַּכָּה הוּא דַּאֲתָא. [ג]וּלְרַבָּנַן בְּתְרֵאֵי, דְּאָמְרִי: כֹּל שֶׁחַייֵב בְּשֶׁבֶת – חַייֵב בְּרִיפּוּי, וְכֹל שֶׁאֵינוֹ חַייֵב בְּשֶׁבֶת – אֵינוֹ חַייֵב בְּרִיפּוּי; רֵיפּוּי דְּתְנָא בֵּיהּ קְרָא – לְמָה לִי? מִיבְּעֵי לֵיהּ לְכִדְתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל – דְּתַנְיָא, דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: "וְרִפֹּא יְרַפֵּא" – מִכָּאן שֶׁנִּיתַּן רְשׁוּת לָרוֹפֵא לְרַפְאוֹת. תָּנוּ רַבָּנַן: מִנַּיִן שֶׁאִם עָלוּ בּוֹ צְמָחִים מֻחְמָּת הַמַּכָּה וְנִסְתְּרָה הַמַּכָּה, שֶׁחַייֵב לְרַפְאוֹתוֹ, וְחַייֵב לִיתֵּן לוֹ שִׁבְתּוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "רַק שִׁבְתּוֹ יִתֵּן, וְרִפֹּא יְרַפֵּא". יָכוֹל אֲפִילּוּ שֶׁלֹּא מֻחְמָּת הַמַּכָּה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "רַק". רַבִּי יוֹסֵי בַּר יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף מֻחְמָּת הַמַּכָּה פָּטוּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "רַק". אִיכָּא דְּאָמְרִי "אַף מֻחְמָּת הַמַּכָּה פָּטוּר" – לְגְמָרֵי, כְּרַבָּנַן בָּתְרֵאֵי; וְאִיכָּא דְּאָמְרִי "אַף מֻחְמָּת הַמַּכָּה פָּטוּר" – מִשֶּׁבֶת, וְחַייֵב בְּרִיפּוּי; כְּמַאן? כַּאֲבוּהּ. אָמַר מָר: יָכוֹל אֲפִילּוּ שֶׁלֹּא מֻחְמָּת הַמַּכָּה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "רַק". שֶׁלֹּא מֻחְמָּת הַמַּכָּה בָּעֵי קְרָא?! [ד]אָמְרִי: מַאי "שֶׁלֹּא מֻחְמָּת הַמַּכָּה" – כִּדְתַנְיָא: חֲרֵי שֶׁעָבַר עַל דִּבְרֵי רוֹפֵא וְאָכַל דָּבָשׁ אוֹ כָּל מִינֵי מְתִיקָה, מִפְּנֵי שֶׁדָּבַשׁ וְכָל מִינֵי מְתִיקָה קָשִׁין לַמַּכָּה; וְהֶעֱלָה מַכָּתוֹ גַּרְגּוּתָנִי; יָכוֹל יְהֵא חַייֵב לְרַפְאוֹתוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "רַק". מַאי "גַּרְגּוּתָנִי"? אָמַר אַבָּיֵי: נָאתָא כְּרִיכְתָּא. מַאי אָסוּתֵיהּ? אַהֲלָא וְקִינְרָא וְקַלְבָּא. [ו]וְאִי אָמַר לֵיהּ: "אֲסָיֵיהּ אֲנָא", אָמַר לֵיהּ: "דְּמֵית עֲלַי כְּאַרְיָא אָרְבָא". וְאִי אָמַר לֵיהּ: "מַיְיתֵינָא אָסְיָא דְּמַגָּן (בְּמַגָּן)", אָמַר לֵיהּ: "אָסְיָא דְּמַגָּן (בְּמַגָּן) – מַגָּן שָׁוֶוה". [ו]וְאִי אָמַר: "מַיְיתֵינָא לֵהּ אָסְיָא רַחִיקָא", אָמַר לֵיהּ: "אָסְיָא רַחִיקָא – עֵינָא עָוְירָא". [ח]וְאִי אָמַר לֵיהּ הַיְאַךְ: "הַב לִי לְדִידִי, וַאֲנָא מַסֵּינָא נַפְשַׁאי", אָמַר לֵיהּ: "פָּשַׁעְתָּ בְּנַפְשָׁךְ וְשָׁקְלַתְּ מִינַּאי טְפֵי". וְאִי אָמַר לֵיהּ: "קוּץ לִי מִקָּץ", אָמַר לֵיהּ: "כָּל שֶׁכֵּן דְּפָשַׁעְתָּ בְּנַפְשָׁךְ, וְקָרוּ לִי: "שׁוֹר הַמַּזִּיק". [ט]תָּנָא: וְכוּלָּן מִשְׁתַּלְמִין בְּמָקוֹם נֶזֶק. מְנָהֲנֵי מִילֵּי? אָמַר רַב זְבִיד מִשְׁמֵיהּ דְּרַבָּא, אָמַר קְרָא: "פֶּצַע תַּחַת פָּצַע" – לִיתֵּן צַעַר בְּמָקוֹם נֶזֶק. הַאי מִבְּעֵי לֵיהּ לְרַבּוֹת

דְּלָא נִיחָא לִי בְּהָכִי דְּאִי פָּשַׁעְתָּ בְּנַפְשָׁךְ גְּנַאי גָּדוֹל הוּא לִי דְּקָרוּ לִי שׁוֹר הַמַּזִּיק:

עין משפט נר מצוה

א סמג עשין ע, טוש"ע חו"מ סי' תכ סעי' טז:

ב מיי' פב' מהל' חובל ומזיק הל' יט, טוש"ע חו"מ סי' תכ סעי' יט:

ג טוש"ע יו"ד סי' שלו סעי' א:

ד סמג עשין ע:

ה מיי' פב' מהל' חובל ומזיק הל' יט, טוש"ע חו"מ סי' תכ סעי' כ:

ו מיי' פב' מהל' חובל ומזיק הל' יח, טוש"ע חו"מ סי' תכ סעי' כא:

ז מיי' פב' מהל' חובל ומזיק הל' יח, טוש"ע חו"מ סי' תכ סעי' כב:

ח מיי' פב' מהל' חובל ומזיק הל' יז, טוש"ע חו"מ סי' תכ סעי' כג:

ט מיי' פב' מהל' חובל ומזיק הל' א:

י מיי' פב' מהל' חובל ומזיק הל' ב, טוש"ע חו"מ סי' תכ סעי' ג ד:

עין משפט
נר מצוה

א מיי׳ פב׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ ג, סמג עשין ע, טוש״ע חו״מ סי׳ תכ סעי׳ ט י׳:
ב מיי׳ פב׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ ג, טוש״ע חו״מ סי׳ תכ סעי׳ יא:
ג מיי׳ פג׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ ט, ש״ע חו״מ סי׳ תכ סעי׳ לח:
ד מיי׳ פב׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ יא:
ה מיי׳ פב׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ יג, טוש״ע חו״מ סי׳ תכ סעי׳ יז:
ו מיי׳ פב׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ יא:
ז מיי׳ פב׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ יג, טוש״ע חו״מ סי׳ תכ סעי׳ יז:
ח מיי׳ פב׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ יב, ש״ע חו״מ סי׳ תכ סעי׳ כה:
ט מיי׳ פב׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ יג, טוש״ע חו״מ סי׳ תכ סעי׳ כו:
י מיי׳ פב׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ יג, טוש״ע חו״מ סי׳ תכ סעי׳ כו:
יא סמג עשין עז:
יב מיי׳ פד׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ ז, טוש״ע חו״מ סי׳ תכד סעי׳ א:
יג מיי׳ פד׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ ט, ש״ע חו״מ סי׳ תכד סעי׳ ב:

מסורת הש״ס

א לעיל כו:
ב משנה בבא קמא; לעיל פג:
ג תוספתא בבא קמא

גליון הש״ס

גמ׳ א״כ לימא קרא או רפא רפא. וכן לעיל דף סה ע״א ושם:

תורה אור השלם

אִם־יָקוּם וְהִתְהַלֵּךְ בַּחוּץ עַל־מִשְׁעַנְתּוֹ וְנִקָּה הַמַּכֶּה רַק שִׁבְתּוֹ יִתֵּן וְרַפֹּא יְרַפֵּא [שמות כא, יט]

רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִלּוּ שׁוֹמֵר קִשּׁוּאִין. שָׁכַר נָתַן לוֹ דְּמֵי יָדוֹ אוֹ דְּמֵי רַגְלוֹ שׁוֹמֵר קִשּׁוּאִין לָא קַאֵי אַרֶגֶל דִּבְרֵגְלוֹ קָאָמַר בַּגְּמָרָא שָׁבָת כְּשׁוֹמֵר הַפָּתַח אֲבָל קִשּׁוּאִין אֵין יְכוֹל לִשְׁמוֹר א״נ בגמ׳ אֵירֵי בְּשֶׁיְּבֹר שְׁנֵי רַגְלָיו דַּוְמָיָא דְּסָמָא אֶת עֵינוֹ דְּאֵירֵי בְּסָמָא שְׁתֵּי עֵינָיו דְּאִי עֵינוֹ אַחַת עֲדַיִן הוּא רָאוּי לְכָל זֶה שֶׁהָיָה רָאוּי אוֹתוֹ כְּאִלּוּ הוּא חָגֵר שׁוֹמֵר קִשּׁוּאִין וּבְשֶׁיְּבֹר רַגְלוֹ אִם הָיָה עוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה מַחַט אוֹ נוֹקֵב מַרְגָּלִיּוֹת לֹא נֶאֱמַר כְּאִלּוּ הוּא שׁוֹמֵר קִשּׁוּאִין וּבְשֶׁיְּבֹר רַגְלוֹ אִם הָיָה לְקָתָה מִדַּת הַדִּין אֲבָל אִם הָיָה בְּנֵי אָדָם שֶׁאֵין בַּעֲלֵי אֻמָּנוּת: דְּכִי מִתְפַּח הַאי גַּבְרָא כְּלוֹמַר . בְּתְחִלָּה כְּשֶׁהָיָה בְּרִיא: חֲרָשׁוֹ נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי כָּלוֹ ע״כ לֹא מַיְרֵי בְּאוֹתוֹ שֶׁקִּטֵּעַ אֶת יָדוֹ וְשִׁיְּבֹר אֶת רַגְלוֹ וְסָמָא עֵינוֹ אֶלָּא בְּאָדָם שֶׁלֵּם דְּוֹמְיָא דְּסָמָא עֵינוֹ דְּלָא אַיְירֵי בְּאוֹתוֹ שֶׁקִּטֵּעַ יָדוֹ וְשִׁיְּבֹר רַגְלוֹ דְּהָא בְּשִׁיְּבֹר רַגְלוֹ אֵין נוֹתֵן אֶלָּא כְּשׁוֹמֵר הַפָּתַח שֶׁהוּא פָּחוֹת מִשְּׁתֵּי תַּרְחֵים וְתַמָּה דְּמִשְׁמַע הָכָא דְּחָרֵשׁ לָא שַׁוֵּי מִידֵי מִדְּנוֹתֵן לוֹ דְּמֵי כָּלוֹ וּבפ״ק דַּעֲרָכִין (דף ב. ושם) תְּנַן חש״ו נִדְרִין וְנֶעֱרָכִין וְאוּר״ת דְּיֵשׁ לְחַלֵּק בֵּין חֵרֵשׁ בִּידֵי אָדָם לְחֵרֵשׁ בִּידֵי שָׁמַיִם וּלְר״י נִרְאֶה דְּהָכָא בְּאָדָם שֶׁאֵין בֹּר אֻמָּנוּת כְּדְפֵי לְעֵיל וְכֵן מַשְׁמַע מִדְּנָקֵט דִּלְי דַּוְלָא וְאַזֵּל בְּשִׁלּוּחוּת הִלְכָּךְ כְּשֶׁנִּתְחָרֵשׁ אֵין שָׁוֶה כְּלוּם וְהָתָם מַיְרֵי כְּשֶׁיֵּשׁ לוֹ אֻמָּנוּת: נָהֲי דְּנָזֵק וְרִפּוּי וְשֶׁבֶת דְּכֹל חָדָא וַחֲדָא לָא יְהֵיב לֵיהּ תַּמָּה בְּשִׁלְמָא נָזֵק וְשֶׁבֶת דִּין שֶׁלֹּא יִתֵּן שֶׁכָּל זֶה בְּכָלַל דְּמֵי כֻלּוֹ אֶלָּא רִפּוּי יוֹתֵר מִדְּמֵי כֻלּוֹ וּבְשֶׁת וְלֹא (הָכָא) בַּהֲדֵי נָזֵק וְשֶׁבֶת אַף אֲכַתִּי קָשֶׁה דְּמַאי קְמַבְעֵיָא לֵיהּ דְּלָמָּה יִפְטֹר מֵרִפּוּי וְצַעַר וּבֹשֶׁת דְּכֹל חָדָא וַחֲדָא בְּשֶׁבִיל שֶׁיַּחֲרִישׁוּ לְבַסּוֹף וְנוֹתֵן לוֹ דְּמֵי כֻלּוֹ מ״ש מִקְּשֶׁעַ יָדוֹ שאע״פ שֶׁהוּא נוֹתֵן נָזֵק שֶׁהוּא דְּמֵי יָדוֹ נוֹתֵן רִפּוּי צַעַר וּבֹשֶׁת וְעוֹד אַטּוּ אִם חָבַל בְּחֵרֵשׁ וְכִי יִפְטֹר מֵרִפּוּי צַעַר וּבֹשֶׁת מִיהוּ מֵהָא דְּתָנַן לְקַמָּן (בָּבָא קַמָּא דף פז.) הַחוֹבֵל בְּחֵרֵשׁ חַיָּב אֵין לְדַקְדֵּק דמצ״ל דְּהָתָם בְּחֵרֵשׁ בִּידֵי שָׁמַיִם כְּדִבְרֵי ר״ת אוֹ הוּא בַּר אֻמָּנוּת וְעוֹד דְּלְעֵיל אַשְׁכְּחַן דְּחַיָּב רִפּוּי שֶׁלֹּא בְּמָקוֹם נָזֵק וְעוֹד תַּמָּה דִּפְעָמִים מְרַוְיִחַ בַּמֶּה שֶׁחֵרַשׁ לְבַסּוֹף כְּגוֹן שֶׁהַצַּעַר וְהָרִפּוּי הָיָה עוֹלֶה יוֹתֵר מִדְּמֵי כֻלּוֹ וְנִרְאֶה לר״י דְּקַשְׁיָא דְּמִשְׁלַם צַעַר וּבֹשֶׁת וְרִפּוּי דְּכֹל חָדָא וַחֲדָא וּמַבְעֵי לֵיהּ כְּגוֹן שֶׁקִּטֵּעַ יָדוֹ יוֹם רִאשׁוֹן וְלֹא אֲמָדוּהוּ וּבְיוֹם שֵׁנִי שִׁבֵּר רַגְלוֹ וְלֹא אֲמָדוּהוּ וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי חֲרַשׁ מִי אָמְרִינַן דַּחֲשִׁיב כְּאִלּוּ עָשָׂה הַכֹּל בְּפַעַם אַחַת וְאוֹמְדִין הַכֹּל בְּיַחַד אוֹ דִּלְמָא כֵּיוָן שֶׁהַחֲבָלוֹת הָיוּ בָּזֶה אַחַר זֶה אוֹמְדִין לְכָל אַחַת רִפּוּי וְצַעַר וּבֹשֶׁת שֶׁלָּהּ בְּפָנֵי עַצְמָהּ ונ״מ שֶׁאֵין עוֹלֶה כ״כ כְּשֶׁאוֹמְדִין הַכֹּל בְּיַחַד כְּמוֹ שֶׁעוֹלֶה כְּשֶׁאוֹמְדִין כָּל אַחַת בְּפָנֵי עַצְמָהּ: שֶׁבֶת הַפּוֹחַתְתּוֹ בְּדָמִים מַהוּ כְּגוֹן שֶׁהִכָּהוּ עַל יָדוֹ וְצָמְתָה וְסוֹפָהּ לַחֲזוֹר שֶׁמִּלְבַּד שִׁבְתּוֹ שֶׁבְּכָל יוֹם וְיוֹם עַד שֶׁיִּתְרַפֵּא נִפְחָתוּ דָּמָיו שֶׁאֵין בְּנֵי אָדָם בְּקִיאִין לְהַכִּיר בְּיָדוֹ אִם סוֹפָהּ לַחֲזוֹר וְלֹא יַכְנִיסוּ עַצְמָן בְּסַפָּק לְקָנוֹתוֹ כְּבָרְיָא וְשׁוֹלֵט בְּשִׁתֵּי יָדָיו וְסָבוּרִין שֶׁלֹּא יִתְרַפֵּא עוֹד אֲבָל בְּדָבָר הַיָּדוּעַ שֶׁסּוֹפוֹ לַחֲזוֹר מוֹדֶה אַבָּיֵי שֶׁאֵין נוֹתֵן לוֹ אֶלָּא שֶׁבֶת שְׁבָכָל יוֹם וְיוֹם:

(א)לְרַבּוֹת שׁוֹגֵג כְּמֵזִיד וְאוֹנֶס כְּרָצוֹן! אִם כֵּן, נִכְתּוֹב קְרָא: ״פְּצַע בְּפָצַע״; מַאי ״פְּצַע תַּחַת פָּצַע״? שְׁמַע מִינַּהּ תַּרְתֵּי. רַב פָּפָּא מְשָׁמֵיהּ דְּרַבָּא אָמַר, אָמַר קְרָא: ״וְרָפֹא יְרַפֵּא״ – לִיתֵּן רְפוּאָה בְּמָקוֹם נֶזֶק. הַאי מִבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, דְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: ״וְרָפֹא יְרַפֵּא״ – מִכָּאן שֶׁנִּיתְּנָה רְשׁוּת לָרוֹפֵא לְרַפְאוֹת! אִם כֵּן, נִכְתּוֹב קְרָא ״וְרוֹפֵא יְרַפֵּא״! שְׁמַע מִינַּהּ, לִיתֵּן רְפוּאָה בְּמָקוֹם נֶזֶק. וַאֲכַתִּי מִבָּעֵי לֵיהּ לִכְדַאֲמַרַן, לְמִיתְנֵי בֵּיהּ קְרָא בְּרִיפּוּי! אִם כֵּן, לֵימָא קְרָא אוֹ ״רָפֹא רָפֵא״ אוֹ ״יְרַפֵּא יְרַפֵּא״, מַאי ״וְרָפֹא יְרַפֵּא״? שְׁמַע מִינַּהּ לִיתֵּן רְפוּאָה בְּמָקוֹם נֶזֶק. מִכְּלָל דְּמַשְׁכַּחְתְּ לְהוּ שֶׁלֹּא בְּמָקוֹם נֶזֶק. שֶׁלֹּא בְּמָקוֹם נֶזֶק הֵיכִי מַשְׁכַּחְתְּ לְהוּ? א(ב)צַעַר – כְּדְקָתָנֵי: צַעַר – כְּוֹוֵאוֹ בְּשַׁפּוּד אוֹ בְּמַסְמֵר, וַאֲפִילּוּ עַל צִפּוֹרְנוֹ מָקוֹם שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה חַבּוּרָה. רִיפּוּי – דַּהֲוָה כָּאֵיב לֵיהּ מִידֵּי, וּסְלִיק וַאֲיִתֵּי לֵיהּ סַמָּא חָרִיפָא, וַאֲחָווֹרֵיהּ לְבִישָׁרֵיהּ; דְּצָרִיךְ לְאוֹתֹבֵי לֵיהּ סַמָּא לְאַנְקוֹטֵיהּ גַּוְונָא דְּבִישָׁרֵיהּ. בּ״שֶׁבֶת – דְּהַדְּקֵיהּ בְּאֵינְדְּרוֹנָא, וּבַטְלֵיהּ. בּוֹשֶׁת – דְּרַק לֵיהּ בְּאַפֵּיהּ. ג(ג)שֶׁבֶת – רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִילּוּ הוּא שׁוֹמֵר קִישׁוּאִין. תָּנוּ רַבָּנָן: שֶׁבֶת – רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִילּוּ הוּא שׁוֹמֵר קִישׁוּאִין. וְאִם תֹּאמַר: לָקְתָה מִדַּת הַדִּין; דְּכִי מִיתְפַּח הַאי גַּבְרָא, לָאו אַגְּרָא דְּשׁוֹמֵר קִישׁוּאִין הוּא שֶׁקֵּיל, אֶלָּא דְּלִי דַּוְלָא וְשָׁקֵיל אַגְּרָא; אִי נָמֵי אָזֵיל בִּשְׁלִיחְ[וּתָא] וְשָׁקֵיל אַגְּרָא! מִדַּת הַדִּין לֹא לָקְתָה, שֶׁכְּבָר נָתַן לוֹ דְּמֵי יָדוֹ וּדְמֵי רַגְלוֹ. ד״אָמַר רָבָא: קִטֵּעַ אֶת יָדוֹ, וְשָׁבַת – נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי יָדוֹ, וְשָׁבַת – רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִילּוּ הוּא שׁוֹמֵר קִישׁוּאִין. שִׁיבֵּר אֶת רַגְלוֹ – נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי רַגְלוֹ, וְשָׁבַת – רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִילּוּ הוּא שׁוֹמֵר קִישׁוּאִין. ה״סִימֵּא אֶת עֵינוֹ – נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי עֵינוֹ, וְשָׁבַת – רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִילּוּ הוּא שׁוֹמֵר קִישׁוּאִין. חֵירְשׁוֹ – נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי כוּלּוֹ. בָּעֵי רָבָא: קִטֵּעַ אֶת יָדוֹ וְלֹא אָמְדוּהוּ, שִׁיבֵּר אֶת רַגְלוֹ וְלֹא אָמְדוּהוּ, סִימֵּא אֶת עֵינוֹ וְלֹא אָמְדוּהוּ – וּלְבַסּוֹף חֵירְשׁוֹ, מַהוּ? מִי אָמְרִינַן: כֵּיוָן דְּלָא אָמְדוּהוּ – בְּחַד אוּמְדָנָא סָגֵי לֵיהּ, וְיָהֵיב לֵיהּ דְּמֵי כוּלֵּיהּ בַּהֲדֵי הֲדָדֵי? אוֹ דִלְמָא, חֲדָא חֲדָא אָמְדִינַן וְיָהֲבִינַן לֵיהּ – ו״נָפְקָא מִינַּיהּ דְּבָעֵי לְמִיתַּב לֵיהּ צַעַר וּבוֹשֶׁת דְּכֹל חֲדָא וַחֲדָא; נְהֵי דְּנָזֵק וְרִיפּוּי וְשֶׁבֶת דְּכֹל חֲדָא וַחֲדָא לָא יָהֲבִינַן לֵיהּ – דְּכֵיוָן דְּקָא יָהֵיב לֵיהּ דְּמֵי כוּלֵּיהּ, כְּמַאן דְּקַטְלֵיהּ דָּמֵי, וְהָא יָהֵיב לֵיהּ דְּמֵי כוּלֵּיהּ; צַעַר וּבוֹשֶׁת מִיהַת דְּכֹל חֲדָא וַחֲדָא יָהֵיב, דְּהָא הֲוָה לֵיהּ צַעַר וּבוֹשֶׁת? ז׳וְאִם תֵּימְצֵי לוֹמַר: כֵּיוָן דְּלֹא אָמְדוּהוּ, קָא יָהֵיב לֵיהּ דְּמֵי כוּלֵּיהּ מַהוּ? מִי אָמְרִינַן: כֵּיוָן דַּאֲמָדוּהוּ – חֲדָא חֲדָא בָּעֵי לְמִיתַּב לֵיהּ; אוֹ דִלְמָא, כֵּיוָן דְּלָא שַׁלִּים – יָהֵיב לֵיהּ דְּמֵי כוּלֵּיהּ? תֵּיקוּ. בָּעֵי רַבָּה: שֶׁבֶת הַפּוֹחַתְתּוֹ בְּדָמִים, מַהוּ? הֵיכִי דָּמֵי? כְּגוֹן שֶׁהִכָּהוּ עַל יָדוֹ וְצָמְתָה יָדוֹ, וְסוֹפָהּ לַחֲזוֹר; מַאי? כֵּיוָן דְּסוֹפָהּ לַחֲזוֹר – לָא יָהֵיב לֵיהּ וְלָא מִידֵּי; אוֹ דִלְמָא, הַשְׁתָּא מִיהַת אַפְחָתֵיהּ? ח״תָּא שְׁמַע: הַמַּכֶּה אָבִיו וְאִמּוֹ וְלֹא עָשָׂה בָּהֶן חַבּוּרָה, וְהַחוֹבֵל בַּחֲבֵירוֹ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים –

חַיָּיב

(א) לְרַבּוֹת שׁוֹגֵג כְּמֵזִיד וְאוֹנֶס כְּרָצוֹן! אִם כֵּן, נִכְתּוֹב קְרָא: ״פְּצַע בְּפָצַע״; מַאי ״פְּצַע תַּחַת פָּצַע״? שְׁמַע מִינַּהּ תַּרְתֵּי. רַב פָּפָּא מְשָׁמֵיהּ דְּרַבָּא אָמַר, אָמַר קְרָא: ״וְרָפֹא יְרַפֵּא״ – לִיתֵּן רְפוּאָה בְּמָקוֹם נֶזֶק. הַאי מִבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, דְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: ״וְרָפֹא יְרַפֵּא״ – מִכָּאן שֶׁנִּיתְּנָה רְשׁוּת לָרוֹפֵא לְרַפְאוֹת! אִם כֵּן, נִכְתּוֹב קְרָא ״וְרוֹפֵא יְרַפֵּא״! שְׁמַע מִינַּהּ, לִיתֵּן רְפוּאָה בְּמָקוֹם נֶזֶק. וַאֲכַתִּי מִבָּעֵי לֵיהּ לְכִדַאֲמַרַן, לְמִיתְנֵי בֵּיהּ קְרָא בְּרִיפּוּי! אִם כֵּן, לֵימָא קְרָא אוֹ ״רָפֹא רָפֵא״ אוֹ ״יְרַפֵּא יְרַפֵּא״, מַאי ״וְרָפֹא יְרַפֵּא״? שְׁמַע מִינַּהּ לִיתֵּן רְפוּאָה בְּמָקוֹם נֶזֶק. מִכְּלָל דְּמַשְׁכַּחְתְּ לְהוּ שֶׁלֹּא בְּמָקוֹם נֶזֶק. שֶׁלֹּא בְּמָקוֹם נֶזֶק הֵיכִי מַשְׁכַּחְתְּ לְהוּ? א(ב)צַעַר – כְּדְקָתָנֵי: צַעַר – כְּוֹוֵאוֹ בְּשַׁפּוּד אוֹ בְּמַסְמֵר, וַאֲפִילּוּ עַל צִפּוֹרְנוֹ מָקוֹם שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה חַבּוּרָה. רִיפּוּי – דַּהֲוָה כָּאֵיב לֵיהּ מִידֵּי, וּסְלִיק וַאֲיִתֵּי לֵיהּ סַמָּא חָרִיפָא, וַאֲחָווֹרֵיהּ לְבִישָׁרֵיהּ; דְּצָרִיךְ לְאוֹתֹבֵי לֵיהּ סַמָּא לְאַנְקוֹטֵיהּ גַּוְונָא דְּבִישָׁרֵיהּ. בּ״שֶׁבֶת – דְּהַדְּקֵיהּ בְּאֵינְדְּרוֹנָא, וּבַטְלֵיהּ. בּוֹשֶׁת – דְּרַק לֵיהּ בְּאַפֵּיהּ. ג(ג)שֶׁבֶת – רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִילּוּ הוּא שׁוֹמֵר קִישׁוּאִין. תָּנוּ רַבָּנָן: שֶׁבֶת – רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִילּוּ הוּא שׁוֹמֵר קִישׁוּאִין. וְאִם תֹּאמַר: לָקְתָה מִדַּת הַדִּין; דְּכִי מִיתְפַּח הַאי גַּבְרָא, לָאו אַגְּרָא דְּשׁוֹמֵר קִישׁוּאִין הוּא שֶׁקֵּיל, אֶלָּא דְּלִי דַּוְלָא וְשָׁקֵיל אַגְּרָא; אִי נָמֵי אָזֵיל בִּשְׁלִיחְ[וּתָא] וְשָׁקֵיל אַגְּרָא! מִדַּת הַדִּין לֹא לָקְתָה, שֶׁכְּבָר נָתַן לוֹ דְּמֵי יָדוֹ וּדְמֵי רַגְלוֹ. ד״אָמַר רָבָא: קִטֵּעַ אֶת יָדוֹ, וְשָׁבַת – נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי יָדוֹ, וְשָׁבַת – רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִילּוּ הוּא שׁוֹמֵר קִישׁוּאִין. שִׁיבֵּר אֶת רַגְלוֹ – נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי רַגְלוֹ, וְשָׁבַת – רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִילּוּ הוּא שׁוֹמֵר קִישׁוּאִין. ה״סִימֵּא אֶת עֵינוֹ – נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי עֵינוֹ, וְשָׁבַת – רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִילּוּ הוּא שׁוֹמֵר קִישׁוּאִין. חֵירְשׁוֹ – נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי כוּלּוֹ. בָּעֵי רָבָא: קִטֵּעַ אֶת יָדוֹ וְלֹא אָמְדוּהוּ, שִׁיבֵּר אֶת רַגְלוֹ וְלֹא אָמְדוּהוּ, סִימֵּא אֶת עֵינוֹ וְלֹא אָמְדוּהוּ – וּלְבַסּוֹף חֵירְשׁוֹ, מַהוּ? מִי אָמְרִינַן: כֵּיוָן דְּלָא אָמְדוּהוּ – בְּחַד אוּמְדָנָא סָגֵי לֵיהּ, וְיָהֵיב לֵיהּ דְּמֵי כוּלֵּיהּ בַּהֲדֵי הֲדָדֵי? אוֹ דִלְמָא, חֲדָא חֲדָא אָמְדִינַן וְיָהֲבִינַן לֵיהּ – ו״נָפְקָא מִינַּיהּ דְּבָעֵי לְמִיתַּב לֵיהּ צַעַר וּבוֹשֶׁת דְּכֹל חֲדָא וַחֲדָא; נְהֵי דְּנָזֵק וְרִיפּוּי וְשֶׁבֶת דְּכֹל חֲדָא וַחֲדָא לָא יָהֲבִינַן לֵיהּ – דְּכֵיוָן דְּקָא יָהֵיב לֵיהּ דְּמֵי כוּלֵּיהּ, כְּמַאן דְּקַטְלֵיהּ דָּמֵי, וְהָא יָהֵיב לֵיהּ דְּמֵי כוּלֵּיהּ; צַעַר וּבוֹשֶׁת מִיהַת דְּכֹל חֲדָא וַחֲדָא יָהֵיב, דְּהָא הֲוָה לֵיהּ צַעַר וּבוֹשֶׁת? ז׳וְאִם תֵּימְצֵי לוֹמַר: כֵּיוָן דְּלֹא אָמְדוּהוּ, קָא יָהֵיב לֵיהּ דְּמֵי כוּלֵּיהּ מַהוּ? מִי אָמְרִינַן: כֵּיוָן דַּאֲמָדוּהוּ – חֲדָא חֲדָא בָּעֵי לְמִיתַּב לֵיהּ; אוֹ דִלְמָא, כֵּיוָן דְּלָא שַׁלִּים – יָהֵיב לֵיהּ דְּמֵי כוּלֵּיהּ? תֵּיקוּ. בָּעֵי רַבָּה: שֶׁבֶת הַפּוֹחַתְתּוֹ בְּדָמִים, מַהוּ? הֵיכִי דָּמֵי? כְּגוֹן שֶׁהִכָּהוּ עַל יָדוֹ וְצָמְתָה יָדוֹ, וְסוֹפָהּ לַחֲזוֹר; מַאי? כֵּיוָן דְּסוֹפָהּ לַחֲזוֹר – לָא יָהֵיב לֵיהּ וְלָא מִידֵּי; אוֹ דִלְמָא, הַשְׁתָּא מִיהַת אַפְחָתֵיהּ? ח״תָּא שְׁמַע: הַמַּכֶּה אָבִיו וְאִמּוֹ וְלֹא עָשָׂה בָּהֶן חַבּוּרָה, וְהַחוֹבֵל בַּחֲבֵירוֹ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים –

חַיָּיב

בְּשֶׁעֲבָרָן נָתַן לוֹ דְּמֵי יָדוֹ וּדְמֵי רַגְלוֹ. ״אָמַר רָבָא: קִטֵּעַ אֶת יָדוֹ – נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי יָדוֹ, וְשָׁבַת – רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִילּוּ הוּא שׁוֹמֵר קִישׁוּאִין. שִׁיבֵּר אֶת רַגְלוֹ – נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי רַגְלוֹ, וְשָׁבַת – רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִילּוּ הוּא שׁוֹמֵר קִישׁוּאִין. ה״סִימֵּא אֶת עֵינוֹ – נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי עֵינוֹ, וְשָׁבַת – רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִילּוּ הוּא מַטְחִינוֹ בְּרֵיחַיִם. חֵירְשׁוֹ – נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי כוּלּוֹ. בָּעֵי רָבָא: קִטֵּעַ אֶת יָדוֹ וְלֹא אָמְדוּהוּ, שִׁיבֵּר אֶת רַגְלוֹ וְלֹא אָמְדוּהוּ, סִימֵּא אֶת עֵינוֹ וְלֹא אָמְדוּהוּ – וּלְבַסּוֹף חֵירְשׁוֹ, מַהוּ? מִי אָמְרִינַן: כֵּיוָן דְּלָא אָמְדוּהוּ – בְּחַד אוּמְדָנָא סָגֵי לֵיהּ, וְיָהֵיב לֵיהּ דְּמֵי כוּלֵּיהּ בַּהֲדֵי הֲדָדֵי? אוֹ דִלְמָא, חֲדָא חֲדָא אָמְדִינַן וְיָהֲבִינַן לֵיהּ – ו״נָפְקָא מִינַּיהּ דְּבָעֵי לְמִיתַּב לֵיהּ צַעַר וּבוֹשֶׁת דְּכֹל חֲדָא וַחֲדָא; נְהֵי דְּנָזֵק וְרִיפּוּי וְשֶׁבֶת דְּכֹל חֲדָא וַחֲדָא לָא יָהֲבִינַן לֵיהּ – דְּכֵיוָן דְּקָא יָהֵיב לֵיהּ דְּמֵי כוּלֵּיהּ, כְּמַאן דְּקַטְלֵיהּ דָּמֵי, וְהָא יָהֵיב לֵיהּ דְּמֵי כוּלֵּיהּ; צַעַר וּבוֹשֶׁת מִיהַת דְּכֹל חֲדָא וַחֲדָא יָהֵיב, דְּהָא הֲוָה לֵיהּ צַעַר וּבוֹשֶׁת? ז׳וְאִם תֵּימְצֵי לוֹמַר: כֵּיוָן דְּלֹא אָמְדוּהוּ, קָא יָהֵיב לֵיהּ דְּמֵי כוּלֵּיהּ מַהוּ? מִי אָמְרִינַן: כֵּיוָן דַּאֲמָדוּהוּ – חֲדָא חֲדָא בָּעֵי לְמִיתַּב לֵיהּ; אוֹ דִלְמָא, כֵּיוָן דְּלָא שַׁלִּים – יָהֵיב לֵיהּ דְּמֵי כוּלֵּיהּ? תֵּיקוּ. בָּעֵי רַבָּה: שֶׁבֶת הַפּוֹחַתְתּוֹ בְּדָמִים, מַהוּ? הֵיכִי דָּמֵי? כְּגוֹן שֶׁהִכָּהוּ עַל יָדוֹ וְצָמְתָה יָדוֹ, וְסוֹפָהּ לַחֲזוֹר; מַאי? כֵּיוָן דְּסוֹפָהּ לַחֲזוֹר – לָא יָהֵיב לֵיהּ וְלָא מִידֵּי; אוֹ דִלְמָא, הַשְׁתָּא מִיהַת אַפְחָתֵיהּ? ח״תָּא שְׁמַע: הַמַּכֶּה אָבִיו וְאִמּוֹ וְלֹא עָשָׂה בָּהֶן חַבּוּרָה, וְהַחוֹבֵל בַּחֲבֵירוֹ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים –

חַיָּיב

בְּלַעַ״ז לְשׁוֹן צֹאֶת הַגִּידִין מָקוֹם שֶׁהַגִּידִין צוֹמְתִין (חֻלִּין דַּף עו.): כֵּוָן דְּסוֹפָהּ לַחֲזוֹר לָא יָהֵב לֵיהּ דְּמֵי יָדוֹ: וְלֹא עָשָׂה בָּהֶן חַבּוּרָה דְּאֵין עָלָיו חִיּוּב מִיתָה עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה בָּהֶם חַבּוּרָה כְּאִלּוּ הֵן הַנֶּחֱנָקִין (סַנְהֶדְרִין דַּף פד:):

מסורת הש"ס

א משנה בבא קמא; לקמן צא.; לקמן צז:

גליון הש"ס

גמ' ושבת קטנה לרב. עיין כתובות דף סה ע"ב תוספות ד"ה שלה:

תורה אור השלם

וְכִי־יִנָּצּוּ אֲנָשִׁים יַחְדָּו אִישׁ וְאָחִיו וְקָרְבָה אֵשֶׁת הָאֶחָד לְהַצִּיל אֶת־אִישָׁהּ מִיַּד מַכֵּהוּ וְשָׁלְחָה יָדָהּ וְהֶחֱזִיקָה בִּמְבֻשָׁיו [דברים כה, יא]

כִּי־יִהְיֶה אִישׁ שֹׂנֵא לְרֵעֵהוּ וְאָרַב לוֹ וְקָם עָלָיו וְהִכָּהוּ נֶפֶשׁ וַיָּמָת וְנָס אֶל־אַחַת הֶעָרִים הָאֵל [דברים יט, יא]

חַיָּיב בְּכוּלָּן חֲמִשָּׁה דְּבָרִים: הַיכִי דָּמֵי שֶׁיְּהֵא חַיָּיב בְּלֹא חֲבוּרָה: לְאוֹ כְּגוֹן שֶׁהִכָּהוּ כּוֹ' דְּבָאֵין סוֹפוֹ לַחְזוֹר לְיַכֵּא לְמֵימַר דִּכּוֹל בְּלֹא חֲבוּרָה סוֹפוֹ לַחְזוֹר הוּא: שְׁגִלְּחוֹ דְּאַפְּחָתֵהּ מִכַּסְפֵּהּ בְּלֹא חֲבוּרָה:

חַיָּיב בְּכוּלָּן. הַאי ״לֹא עָשָׂה בּוֹ חֲבוּרָה״, הֵיכִי דָּמֵי? לָאו כְּגוֹן שֶׁהִכָּהוּ עַל יָדוֹ וְסוֹפוֹ לַחְזוֹר? וְקָתָנֵי: חַיָּיב בְּכוּלָּן! [א]אָמְרִי: הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן – כְּגוֹן שֶׁחֵירְשׁוֹ, וְלֹא עָשָׂה בּוֹ חֲבוּרָה. וְהָאָמַר רַבָּה: (הַחוֹרֵשׁ) [חֵרֵשׁ] אֶת אָבִיו – נֶהֱרָג, לְפִי שֶׁאִי אֶפְשָׁר לַחֲרִישָׁה בְּלֹא חֲבוּרָה; טִיפְּתָא דְּדָמָא נָפְלָה לֵיהּ בְּאוּדְנֵיהּ! [ב]אֶלָּא הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן – כְּגוֹן שֶׁגִּילְּחוֹ – מְהָנְדֵּר הָדַר, וַהֲיֵינוּ בַּעְיָין! [ג]אָמְרִי: הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן – כְּגוֹן שֶׁסָּכוֹ נְשָׁא, דְּלָא הָדַר. צַעַר – דְּאִית לֵיהּ קָרְטוֹפְנֵי בְּרֵישֵׁיהּ, וְצַוּוחֵי [לֵיהּ] מֵהָנְהוּ קָרְטוֹפְנֵי. רִיפּוּי – דְּבָעֵי אַסּוּיֵי. שֶׁבֶת – דַּהֲוָה מְרַקֵּיד בֵּי כּוּבֵּי, דְּבָעֵיא מַחְוֵי גַּוְנֵי אַרֵישֵׁיהּ; וְלָא מַחְוֵי – מֵהָנְהוּ קָרְטוֹפְנֵי. בּוּשֶׁת – אֵין לְךָ בּוּשֶׁת גְּדוֹל מִזֶּה. [ד]וּמִילְתָא דְּבַעְיָא לֵיהּ לְרַבָּה – פְּשִׁיטָא לֵיהּ לְאַבָּיֵי לְהָהּ גִּיסָא, וּלְרָבָא לְהָהּ גִּיסָא. דְּאִתְמַר: הִכָּהוּ עַל יָדוֹ וְצָמְתָה, וְסוֹפָהּ לַחְזוֹר – אַבָּיֵי אָמַר: נוֹתֵן לוֹ שֶׁבֶת גְּדוֹלָה מִזֶּה וְשֶׁבֶת קְטַנָּה. רָבָא אָמַר: נוֹתֵן לוֹ שֶׁבֶת גְּדוֹלָה שֶׁבְּכָל יוֹם וְיוֹם. [ה]אִיתְמַר: הַקּוֹטֵעַ יַד עֶבֶד עִבְרִי שֶׁל חֲבֵירוֹ – אַבָּיֵי אָמַר: נוֹתֵן לוֹ שֶׁבֶת גְּדוֹלָה וְשֶׁבֶת קְטַנָּה. רָבָא אָמַר: הַכֹּל יִנָּתֵן לָעֶבֶד, וְשֶׁבֶת קְטַנָּה לָרַב. רָבָא אָמַר: הַכֹּל יִנָּתֵן לָעֶבֶד, וְיִלָּקַח בָּהֶן קַרְקַע וְהָרַב אוֹכֵל פֵּירוֹת. [ו]פְּשִׁיטָא – פִּיחֵת אֵצֶל עַצְמוֹ, וְאֵצֶל רַבּוֹ לֹא פִּיחֵת – הֵיכִי דָּמֵי? דְּפַסְקֵיהּ לֶרֱישׁ אוּנְיָה אוֹ לֶרֱישׁ נְחִירֵיהּ – הַכֹּל לְעַצְמוֹ. פִּיחֵת אֵצֶל רַבּוֹ – פְּלוּגְתָא דְּאַבָּיֵי וְרָבָא. בּוּשֶׁת – הַכֹּל לְפִי הַמְבַיֵּישׁ וְהַמִּתְבַּיֵּישׁ. מַנִּי מַתְנִיתִין? לָא רַבִּי מֵאִיר וְלָא רַבִּי יְהוּדָה, אֶלָּא רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא. [ז](א)דְּתַנְיָן: וְכוֹלָּן – רוֹאִין אוֹתָן כְּאִילּוּ הֵם בְּנֵי חוֹרִין שֶׁיָּרְדוּ מִנְּכָסֵיהֶם, שֶׁהֵן בְּנֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הַגָּדוֹל לְפִי גְדוּלָּתוֹ, וְהַקָּטָן לְפִי קְטַנְתּוֹ. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: עֲשִׁירִים – רוֹאִין אוֹתָן כְּאִילּוּ הֵם בְּנֵי חוֹרִין שֶׁיָּרְדוּ מִנְּכָסֵיהֶם, עֲנִיִּים – כְּפוּחִים. מַנִּי? הַשְׁתָּא אִי רַבִּי מֵאִיר – מַתְנִיתִין קָתָנֵי: הַכֹּל לְפִי הַמְבַיֵּישׁ וְהַמִּתְבַּיֵּישׁ; וְרַבִּי מֵאִיר – כּוּלְּהוּ בַּהֲדֵי הֲדָדֵי נִינְהוּ! וְאִי רַבִּי יְהוּדָה – מַתְנִיתִין קָתָנֵי: הַמְבַיֵּישׁ אֶת הַסּוֹמֵא – חַיָּיב; וְאִילּוּ רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: סוֹמֵא אֵין לוֹ בּוּשֶׁת! אֶלָּא לָאו רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא? אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבִּי יְהוּדָה, כִּי אָמַר רַבִּי יְהוּדָה סוֹמֵא אֵין לוֹ בּוּשֶׁת – לְמִשְׁקַל מִינַּיהּ, אֲבָל לְמִיתְבָּא לֵיהּ – יָהֲבִינַן לֵיהּ. וְהָא מִדְּקָתָנֵי סֵיפָא: הַמְבַיֵּישׁ אֶת הַיָּשֵׁן – חַיָּיב, וְיָשֵׁן שֶׁבִּיֵּישׁ – פָּטוּר; וְלָא קָתָנֵי: סוֹמֵא שֶׁבִּיֵּישׁ – פָּטוּר; מִכְּלָל דְּלָא שְׁנָא הָכִי וְלָא שְׁנָא הָכִי! אֶלָּא מְחַוַּורְתָּא מַתְנִיתִין רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא. [ח]מַאן תְּנָא לְהָא דְּתָנוּ רַבָּנַן: נִתְכַּוֵּון לְבַיֵּישׁ אֶת הַקָּטָן, וּבִיֵּישׁ אֶת הַגָּדוֹל – נוֹתֵן לַגָּדוֹל דְּמֵי בּוּשְׁתּוֹ שֶׁל קָטָן. לְבַיֵּישׁ אֶת הָעֶבֶד, וּבִיֵּישׁ אֶת בֶּן חוֹרִין – נוֹתֵן לָבֶן חוֹרִין דְּמֵי בּוּשְׁתּוֹ שֶׁל עֶבֶד. מַנִּי? לָא רַבִּי מֵאִיר, וְלָא רַבִּי יְהוּדָה, וְלָא רַבִּי שִׁמְעוֹן! קָא סָלְקָא דַּעְתָּךְ: קָטָן – קָטָן בִּנְכָסִים, גָּדוֹל – גָּדוֹל בִּנְכָסִים. אִי רַבִּי מֵאִיר, הָאָמַר: כּוּלְּהוּ בַּהֲדֵי הֲדָדֵי נִינְהוּ! וְאִי רַבִּי יְהוּדָה, הָאָמַר: אֵין לַעֲבָדִים בּוּשֶׁת! וְאִי רַבִּי שִׁמְעוֹן, הָאָמַר: נִתְכַּוֵּון לְבַיֵּישׁ אֶת זֶה, וּבִיֵּישׁ אֶת זֶה – פָּטוּר! מַאי טַעְמָא? כִּקְטָלָא; מָה קְטָלָא – עַד דְּמִתְכַּוֵּון לֵיהּ, דִּכְתִיב: ״וְאָרַב לוֹ וְקָם עָלָיו״ – עַד שֶׁיִּתְכַּוֵּון לוֹ; בּוּשֶׁת נָמֵי – עַד דְּמִיכַּוֵּין לֵיהּ, דִּכְתִיב: ״וְשָׁלְחָה יָדָהּ וְהֶחֱזִיקָה בִּמְבֻשָׁיו״ – עַד שֶׁיִּתְכַּוֵּון לוֹ! לְעוֹלָם רַבִּי יְהוּדָה, וְכִי קָאָמַר רַבִּי יְהוּדָה: אֵין לַעֲבָדִים בּוּשֶׁת – לְמִיתְבָּא לְהוּ; אֲבָל לְמֵישַׁם – שַׁיְּימִינַן בְּהוּ. וְאִי בָּעֵית אֵימָא: אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבִּי מֵאִיר, מִי סָבְרַתְּ: גָּדוֹל – גָּדוֹל בִּנְכָסִים, קָטָן – קָטָן בִּנְכָסִים? לֹא; גָּדוֹל – גָּדוֹל מַמָּשׁ, וְקָטָן – קָטָן מַמָּשׁ. וְקָטָן בַּר בּוּשְׁתָּ הוּא?! אִין; כִּדְאָמַר רַב פָּפָּא: דְּמַיכְלְמוּ לֵיהּ וּמִיכְּלַם; הָכָא נָמֵי –

דְּמַיכְלְמוּ

[א] מתני' פב' מהל' ממרים הל' ו, סמג לאוין ריט, טוש"ע יו"ד סי' רמא סעי' ב:

[ב] מתני' פב' מהל' חובל ומזיק הל' ד, סמג עשין ע, טוש"ע חו"מ סי' תכ סעי' יב:

[ג] מתני' פב' מהל' חובל ומזיק הל' ד, סמג עשין ע, טוש"ע חו"מ סי' תכ סעי' יב:

[ד] סמג לאוין ריט:

[ה] מתני' פב' מהל' חובל ומזיק הל' ב, טוש"ע חו"מ סי' תכ סעי' ה:

[ו] מתני' פד' מהל' חובל ומזיק הל' יג, סמג עשין ע:

[ז] סמג עשין ע:

[ח] מתני' פד' מהל' חובל ומזיק הל' יג:

[ט] סמג עשין ע:

[י] מתני' פא' מהל' חובל ומזיק הל' יד, סמג עשין ע, טוש"ע חו"מ סי' תכא סעי' ב:

עין משפט נר מצוה

א מתני' פה' מהל' חובל ומזיק הל' ב:

ב מתני' פב' מהל' חובל ומזיק הל' ד, סמג עשין ע, טוש"ע חו"מ סי' תכ סעי' יב:

ג מתני' פב' מהל' חובל ומזיק הל' ד, סמג עשין ע, טוש"ע חו"מ סי' תכ סעי' יב:

ד סמג לאוין ריט:

ה מתני' פב' מהל' חובל ומזיק הל' ב, טוש"ע חו"מ סי' תכ סעי' ה:

ו מתני' פד' מהל' חובל ומזיק הל' יג, סמג עשין ע:

ז סמג עשין ע:

ח מתני' פד' מהל' חובל ומזיק הל' יג:

ט סמג עשין ע:

י מתני' פא' מהל' חובל ומזיק הל' יד, סמג עשין ע, טוש"ע חו"מ סי' תכא סעי' ב:

עין משפט נר מצוה

א סמג עשין ע:

ב מיי׳ פא׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ יא, טושו״ע חו״מ סי׳ תכא סעי׳ א:

ג מיי׳ פג׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ ג:

ד מיי׳ פג׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ ד:

ה מיי׳ פג׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ ה, סמג עשין ע, טושו״ע חו״מ סי׳ תכ סעי׳ לד:

ו מיי׳ פג׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ ג:

ז מיי׳ פג׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ ד:

ח מיי׳ פג׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ ה, סמג עשין ע, טושו״ע חו״מ סי׳ תכ סעי׳ לד:

ט סמג עשין ע:

י מיי׳ פג׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ ג:

יא מיי׳ פג׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ ד:

יב מיי׳ פג׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ ה, טושו״ע חו״מ סי׳ תכ סעי׳ לד:

יג מיי׳ פג׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ ג, טושו״ע חו״מ סי׳ תכ סעי׳ לה:

יד מיי׳ פג׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ ד, טושו״ע חו״מ סי׳ תכ סעי׳ לו:

טו מיי׳ פג׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ ד, טושו״ע חו״מ סי׳ תכ סעי׳ לז:

טז סמג עשין ע:

יז סמג עשין ע:

יח מיי׳ פו׳ מהל׳ רוצח ושמירת נפש הל׳ יד:

מסורת הש״ס

א תוספתא בבא קמא

ב מגילה כד.

ג מכות ט:; נדרים פז:

ד סנהדרין פו.; סנהדרין טו.; מגילה כג.; יומא מג.; שבועות יז:; חולין קלב.; סנהדרין מו.; מנחות סז.; בבא בתרא יד.

ה סנהדרין לג:

גליון הש״ס

רש״י ד״ה בעדים וממין וכו׳ היאך יעיד. תמוה לי הא יכול להעיד שראה קודם שנסתמא שזה קטע ידו והחיוב על מעשה שלו שהיה בעידן סומא וה״נ בבושת וצ״ע. ולמ״ש תוספות ב״ב דף קכט ע״א ד״ה אי דלמסקנא סומא פסול להעיד בהלואה ובהרא״ש שם דסומא פסול דכתיב או ראה פרט לסומא ניחא סוגיא דהכא:

תוס׳ ד״ה ביישו וכו׳ ומיהו אין תימה כ״כ. עי׳ ברמב״ן במלחמות פ״ג דברכות באיבעיא דנשים בבהמ״ז דאוריי״תא:

תורה אור השלם

[במדבר לה]

[דברים כה, יב]

[דברים יט, כא]

[במדבר לה, כג]

[דברים יט, ה]

[דברים יט, ד]

[דברים ד, מב]

[במדבר לה, יא]

[במדבר לה, טז]

[במדבר לה, לא]

[דברים כה, ב]

עָרֹם בַּר בֹּשֶׁת הוּא פְּי׳ בְּקוּנְטְרֵס כֵּיוָן דְּאֵין מַקְפִּיד לְהַלּוֹךְ עָרֹם בְּפָנֵי בְּנֵי אָדָם מִי הָוֵי כְּלָל בַּר בֹּשֶׁת וְקֵ׳ לְפָרוּשׁוֹ מ״ש דְּפָרִיךְ אַבְּרְיָתָא הָוֵה לֵיהּ לְמִפְרָךְ אַמַּתְנִיתִין דְּקָתָנֵי הַמְבַיֵּשׁ אֶת הָעָרוֹם חַיָּב וְנִרְאֶה לְפָרֵשׁ דְּאַמַּתְנִיתִין לָא פָּרִיךְ דְּפְשִׁיטָא דְּעָרוּם בַּר בֹּשֶׁת הוּא אִם רוֹקֵק בּוֹ אוֹ סְטָרוֹ אֲבָל לְשׁוֹן הַבְּרַיְתָא מַשְׁמַע לֵיהּ בִּיְשׁוֹ עָרֹם שֶׁמְּבַיְּשׁוֹ בְּמָה שֶׁמְּגַלֶּהוּ וּמְעָרְמוֹ וְעוֹד דְּקָתָנֵי אֵין דּוֹמֶה בִּיְשׁוֹ עָרֹם לְבִיְשׁוֹ לָבוּשׁ וְאִם רוֹקֵק בּוֹ אוֹ סוֹטְרוֹ כָּךְ מְתְבַּיֵּשׁ כְּשֶׁהוּא עָרֹם כְּמוֹ כְּשֶׁהוּא לָבוּשׁ וּלְכָךְ פָּרִיךְ עָרֹם בַּר בֹּשֶׁת הוּא אִם הוּא עָרֹם הֵיאַךְ הֶעֱרִימוֹ וְהָא דְּקָתָנֵי נְמִי בְּבַרְיְתָא בִּיְשׁוֹ בְּבֵית הַמֶּרְחָץ חַיָּב אֲבִיְשׁוֹ עָרֹם נְמִי קָאֵי שֶׁהֶעֱרִימוֹ בְּבֵית הַמֶּרְחָץ וְהַשְׁתָּא א״ש הָא דְּפָרִיךְ בֵּית הַמֶּרְחָץ בַּר בֹּשֶׁת הוּא בְּעַרְמוּמֵי׳ וְהָלֹא דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְהְיוֹת עָרוּמִים בְּמֶרְחָץ:

דְּאָתָא זֵיקָא כו׳ אֲבָל אִם הוּא עַצְמוֹ דְּלִילְנְהוּ אֵין מַקְפִּיד אוֹ שָׁמַע אוֹרְחָא דְּמִלְּתָא נָקֵט דְּאָתָא זֵיקָא: בִּיְשׁוֹ יָשַׁן וַמֵּת מַהוּ תַּמַּה דִּלְמָא מַיְיתֵי הָכָא מִלְּתָא דְּרַב שֵׁשֶׁת דְּבָרִישׁ הַנֶּחֱנָקִין (סַנְהֶדְרִין דף פה. ושם) פָּרִיךְ בְּפִשְׁיטוּת וְהָאֲמַר רַב שֵׁשֶׁת בִּיְשׁוֹ יָשַׁן וַמֵּת חַיָּב וְיֵשׁ סְפָרִים שֶׁכְּתוּב בָּהֶן וְהָאֲמַר רַב שֵׁשֶׁת בִּיְשׁוֹ יָשַׁן חַיָּב וְל״ג וַמֵּת וְלָא נְהִירָא כְּלָל דְּמַה עִנְיָן יָשַׁן לְגַבְרָא קְטִילָא שְׁיוֹצֵא לַהֲרֹג וְעוֹד מַאי קְמ״ל דְּרַב שֵׁשֶׁת מַתְנִיתִין הִיא הַמְבַיֵּשׁ אֶת הַיָּשֵׁן חַיָּב וּמִיהוּ אֵין תַּמַּה כ״כ שֶׁלֹּא הֵבִיא כָּאן מִלְּתָא דְּרַב שֵׁשֶׁת לְמִפְשַׁט בָּעֵין דכה״ג אֲשַׁכְּחַן בְּאֵין בֵּין הַמַּדָּר (נְדָרִים דף לה: ושם) דְּאַבָּעְיָא הֲנֵי כְּהֲנֵי שְׁלוּחֵי דִּידַן הָוֵי אוֹ שְׁלוּחֵי דְּשָׁמַיָּא הָוֵי וְלָא מַיְתֵי מִלְּתָא דְּרַב הוּנָא בְּרֵהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ דְּאָמַר בְּפֶרֶק קַמָּא דְּקִדּוּשִׁין (דף כג: ושם) הֲנֵי כְּהֲנֵי שְׁלוּחֵי דְּרַחֲמָנָא נִינְהוּ דְּאִי שְׁלוּחֵי דִּידַן מִי אָמְרִינַן מְצוֹ עֲבְדֵי דַּאֲנַן לָא מְצֵי עָבְדִי וְאִינְהוּ מְצוֹ עֲבְדֵי אַף קְשָׁה דְּבַמַּסְקָנָא דְּהָכָא מִשְׁמַע דְּבִיְשׁוֹ יָשַׁן וְמֵת פְּטוּר דְּמִשּׁוּם דְּמִשּׁוּם כְּסוּפָא דִּידֵהּ הוּא וּר״ת גָּרִיס הָתָם וְהָאֲמַר רַב שֵׁשֶׁת בִּיְשׁוֹ וְאֵיזֹטָא לְהַרֹּג קָאֵי:

סוֹמֵא אֵין לוֹ בּוֹשֶׁת דְּסוּמָא שֶׁבַּיֵּשׁ פְּטוּר אֲבָל הַמְבַיֵּשׁ אֶת הַסּוֹמֵא חַיָּב דְּהָא לֹא מִשְׁתַּמֵּט מַעֲיָנֵיךְ שֶׁיֵּהָא פְּטוּר וְכֵן מַשְׁמַע מִתּוֹךְ פֵּרוּשׁ הַקּוּנְטְרֵס דְּפִ׳ דְּדַיָּק מַתְנִיתִין דְּלָא פְּרִיךְ יְהוּדָה מִדְּלָא קָתָנֵי סוֹמֵא שֶׁבַּיֵּשׁ פְּטוּר כְּדְקָתָנֵי יָשַׁן שֶׁבַּיֵּשׁ פְּטוּר מַשְׁמַע דְּלָא מְצֵי דַּיֵּק מִדְּקָתָנֵי הַמְבַיֵּשׁ אֶת הַסּוֹמֵא חַיָּב דְּמִשּׁוּם דְּרַבִּי יְהוּדָה דְּמַיְכְּלְמוּ לֵיהּ וּמִיכְּלֵם לָא מְצֵי לְמִפְשַׁט בָּעֵין וא״ת אִי מַה לְּהַלָּן סוּמָא לֹא בֹּשֶׁת לְפָטְרוֹ וכ״ת אִשָּׁה תּוֹכִיחַ דְּפָסוּלָה לְעֵדוּת וְחַיֶּבֶת בְּבֹשֶׁת כִּדְכָתִיב וְהָחֲזִיקָה בְּמְבֻשֶׁיהָ א״כ סוּמָא נְמִי לָא אֲתֵי וי״ל כֵּיוָן דְּעֵינֵיךְ עֵינֵיךְ גָּמַר אע״ג דְּעֵינֵיךְ אַבִּית דִּין קָאֵי סְבָרָא הוּא דְּלֶעְנְיָן דָּבָר הַתְלוּי בְּרַאֲיָה נִתְּנָה ג״ש: וְאֵין מְעוּט אֶחָד מְעוּט אֶלָּא לְרַבּוֹת תָּמֵהַּ לֹא לְכָתֹב שׁוּם מְעוּט וּמַמֵּילָא אִתְרַבֵּי וְכֵן יֵשׁ לְהַקְשׁוֹת גַּבֵּי אֵין רִבּוּי אֶחָד רִבּוּי אֶלָּא לְמַעֵט: חַיָּבֵי מַלְקִיּוֹת מְנַיִן אָתְיָא רֵשָׁע רֵשָׁע רַבִּי יְהוּדָה דְּרֵישׁ הָכָא ג״ש דְּרֵשָׁע רֵשָׁע וְרַבָּנָן לָא פְּלִיגִי אֶלָּא דְּלָא פָּטְרֵי סוּמָא אֲפִילּוּ בְּחַיְבֵי גְּלִיּוֹת וּבְאֶחָד דִּינֵי מָמוֹנוֹת (סַנְהֶדְרִין דף לג: ושם ד״ה אִתְיָא) גַּבֵּי דִּינֵי נְפָשׁוֹת מְחַזְּירִין לְזְכוּת נְמִי אָמַר חַיְבֵי מַלְקִיּוֹת מְנַיִן אָתְיָא רֵשָׁע רֵשָׁע תְּנָיָא נְמִי הָכִי כו׳ וּסְתָמָא דְּגְמָרָא דְּרֵישׁ הָכָא ג״ש דְּרֵשָׁע רֵשָׁע וְרַבִּי יְהוּדָה הַנֶּחֱנָקִין (דף פה.) פָּרִיךְ בְּפִשְׁיטוּת וְהָאֲמַר רַב שֵׁשֶׁת בִּיְשׁוֹ יָשַׁן וַמֵּת חַיָּב וְיֵשׁ סְפָרִים שֶׁכְּתוּב בָּהֶן וְהָאֲמַר רַב שֵׁשֶׁת בִּיְשׁוֹ יָשַׁן חַיָּב וְל״ג וַמֵּת וְלָא נְהִירָא כְּלָל דְּמַה עִנְיָן יָשַׁן לְגַבְרָא קְטִילָא שְׁיוֹצֵא לַהֲרֹג וְעוֹד מַאי קְמ״ל דְּרַב שֵׁשֶׁת מַתְנִיתִין הִיא הַמְבַיֵּשׁ אֶת הַיָּשֵׁן חַיָּב וּמִיהוּ אֵין תַּמַּה כ״כ שֶׁלֹּא הֵבִיא כָּאן מִלְּתָא דְּרַב שֵׁשֶׁת לְמִפְשַׁט בָּעֵין דכה״ג אֲשַׁכְּחַן בְּאֵין בֵּין הַמַּדָּר (נְדָרִים דף לה: ושם) דְּאַבָּעְיָא הֲנֵי כְּהֲנֵי שְׁלוּחֵי דִּידַן הָוֵי אוֹ שְׁלוּחֵי דְּשָׁמַיָּא הָוֵי וְלָא מַיְתֵי מִלְּתָא דְּרַב הוּנָא בְּרֵהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ דְּאָמַר בְּפֶרֶק קַמָּא דְּקִדּוּשִׁין (דף כג: ושם) הֲנֵי כְּהֲנֵי שְׁלוּחֵי דְּרַחֲמָנָא נִינְהוּ דְּאִי שְׁלוּחֵי דִּידַן מִי אָמְרִינַן מְצוֹ עֲבְדֵי דַּאֲנַן לָא מְצֵי עָבְדִי וְאִינְהוּ מְצוֹ עֲבְדֵי אַף קְשָׁה דְּבַמַּסְקָנָא דְּהָכָא מִשְׁמַע דְּבִיְשׁוֹ יָשַׁן וְמֵת פְּטוּר דְּמִשּׁוּם דְּמִשּׁוּם כְּסוּפָא דִּידֵהּ הוּא וּר״ת גָּרִיס הָתָם וְהָאֲמַר רַב שֵׁשֶׁת בִּיְשׁוֹ וְאֵיזֹטָא לְהַרֹּג קָאֵי:

סוֹמֵא אֵין לוֹ בּוֹשֶׁת דְּסוּמָא שֶׁבַּיֵּשׁ פְּטוּר אֲבָל הַמְבַיֵּשׁ אֶת הַסּוֹמֵא חַיָּב דְּהָא לֹא מִשְׁתַּמֵּט מַעֲיָנֵיךְ שֶׁיֵּהָא פְּטוּר וְכֵן מַשְׁמַע מִתּוֹךְ פֵּרוּשׁ הַקּוּנְטְרֵס דְּפִ׳ דְּדַיָּק מַתְנִיתִין דְּלָא פְּרִיךְ יְהוּדָה מִדְּלָא קָתָנֵי סוֹמֵא שֶׁבַּיֵּשׁ פְּטוּר כְּדְקָתָנֵי יָשַׁן שֶׁבַּיֵּשׁ פְּטוּר מַשְׁמַע דְּלָא מְצֵי דַּיֵּק מִדְּקָתָנֵי הַמְבַיֵּשׁ אֶת הַסּוֹמֵא חַיָּב דְּמִשּׁוּם דְּרַבִּי יְהוּדָה דְּמַיְכְּלְמוּ לֵיהּ וּמִיכְּלֵם לָא מְצֵי לְמִפְשַׁט בָּעֵין וא״ת אִי מַה לְּהַלָּן סוּמָא לֹא בֹּשֶׁת לְפָטְרוֹ וכ״ת אִשָּׁה תּוֹכִיחַ דְּפָסוּלָה לְעֵדוּת וְחַיֶּבֶת בְּבֹשֶׁת כִּדְכָתִיב וְהָחֲזִיקָה בְּמְבֻשֶׁיהָ א״כ סוּמָא נְמִי לָא אֲתֵי וי״ל כֵּיוָן דְּעֵינֵיךְ עֵינֵיךְ גָּמַר אע״ג דְּעֵינֵיךְ אַבִּית דִּין קָאֵי סְבָרָא הוּא דְּלֶעְנְיָן דָּבָר הַתְלוּי בְּרַאֲיָה נִתְּנָה ג״ש: וְאֵין מְעוּט אֶחָד מְעוּט אֶלָּא לְרַבּוֹת תָּמֵהַּ לֹא לְכָתֹב שׁוּם מְעוּט וּמַמֵּילָא אִתְרַבֵּי וְכֵן יֵשׁ לְהַקְשׁוֹת גַּבֵּי אֵין רִבּוּי אֶחָד רִבּוּי אֶלָּא לְמַעֵט: חַיָּבֵי מַלְקִיּוֹת מְנַיִן אָתְיָא רֵשָׁע רֵשָׁע רַבִּי יְהוּדָה דְּרֵישׁ הָכָא ג״ש דְּרֵשָׁע רֵשָׁע וְרַבָּנָן לָא פְּלִיגִי אֶלָּא דְּלָא פָּטְרֵי סוּמָא אֲפִילּוּ בְּחַיְבֵי גְּלִיּוֹת וּבְאֶחָד דִּינֵי מָמוֹנוֹת (סַנְהֶדְרִין דף לג: ושם ד״ה אִתְיָא) גַּבֵּי דִּינֵי נְפָשׁוֹת מְחַזְּירִין לְזְכוּת נְמִי אָמַר חַיְבֵי מַלְקִיּוֹת מְנַיִן אָתְיָא רֵשָׁע רֵשָׁע תְּנָיָא נְמִי הָכִי כו׳ וּסְתָמָא דְּגְמָרָא דְּרֵישׁ הָכָא ג״ש דְּרֵשָׁע רֵשָׁע וְרַבִּי יְהוּדָה הַנֶּחֱנָקִין (דף פה.) פָּרִיךְ בְּפִשְׁיטוּת וְהָאֲמַר רַב שֵׁשֶׁת בִּיְשׁוֹ יָשַׁן וַמֵּת חַיָּב וְיֵשׁ סְפָרִים שֶׁכְּתוּב בָּהֶן וְהָאֲמַר רַב שֵׁשֶׁת בִּיְשׁוֹ יָשַׁן חַיָּב וְל״ג וַמֵּת וְלָא נְהִירָא כְּלָל דְּמַה עִנְיָן יָשַׁן לְגַבְרָא קְטִילָא שְׁיוֹצֵא לַהֲרֹג וְעוֹד מַאי קְמ״ל דְּרַב שֵׁשֶׁת מַתְנִיתִין הִיא הַמְבַיֵּשׁ אֶת הַיָּשֵׁן חַיָּב וּמִיהוּ אֵין תַּמַּה כ״כ שֶׁלֹּא הֵבִיא כָּאן מִלְּתָא דְּרַב שֵׁשֶׁת לְמִפְשַׁט בָּעֵין דכה״ג אֲשַׁכְּחַן בְּאֵין בֵּין הַמַּדָּר (נְדָרִים דף לה: ושם) דְּאַבָּעְיָא הֲנֵי כְּהֲנֵי שְׁלוּחֵי דִּידַן הָוֵי אוֹ שְׁלוּחֵי דְּשָׁמַיָּא הָוֵי וְלָא מַיְתֵי מִלְּתָא דְּרַב הוּנָא בְּרֵהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ דְּאָמַר בְּפֶרֶק קַמָּא דְּקִדּוּשִׁין (דף כג: ושם) הֲנֵי כְּהֲנֵי שְׁלוּחֵי דְּרַחֲמָנָא נִינְהוּ דְּאִי שְׁלוּחֵי דִּידַן מִי אָמְרִינַן מְצוֹ עֲבְדֵי דַּאֲנַן לָא מְצֵי עָבְדִי וְאִינְהוּ מְצוֹ עֲבְדֵי אַף קְשָׁה דְּבַמַּסְקָנָא דְּהָכָא מִשְׁמַע דְּבִיְשׁוֹ יָשַׁן וְמֵת פְּטוּר דְּמִשּׁוּם דְּמִשּׁוּם כְּסוּפָא דִּידֵהּ הוּא וּר״ת גָּרִיס הָתָם וְהָאֲמַר רַב שֵׁשֶׁת בִּיְשׁוֹ וְאֵיזֹטָא לְהַרֹּג קָאֵי:

דְּמַיְכְּלְמוּ לֵיהּ וּמִיכְּלֵם. אכ״מַתְנִי׳ הַמְבַיֵּישׁ אֶת הָעָרוֹם, הַמְבַיֵּישׁ אֶת הַסּוֹמֵא, וְהַמְבַיֵּישׁ אֶת הַיָּשֵׁן – חַיָּב. וְיָשֵׁן שֶׁבַּיֵּישׁ – פָּטוּר. נָפַל מִן הַגָּג, וְהִזִּיק וּבִיֵּישׁ – חַיָּב עַל הַנֶּזֶק, וּפָטוּר עַל הַבּוּשֶׁת עַד שֶׁיִּהְיֶה מִתְכַּוֵּין. גה״(א)גְּמ׳ תָּנוּ רַבָּנָן: בִּיְשׁוֹ עָרוֹם – חַיָּב, וְאֵינוֹ דּוֹמֶה בִּיְשׁוֹ עָרוֹם לְבִיְשׁוֹ לָבוּשׁ. בִּיְשׁוֹ בְּבֵית הַמֶּרְחָץ – חַיָּב, וְאֵינוֹ דּוֹמֶה בִּיְשׁוֹ עָרוֹם בַּר בּוּשָׁה הוּא?! אָמַר רַב פָּפָּא: מַאי ״עָרוֹם״ – דַּאֲתָא זִיקָא כְּרֵכִינְהוּ לְמָאנֵיהּ, וַאֲתָא הוּא דַּלִילְנְהוּ טָפֵי וּבִיְישֵׁיהּ. טו״בִּיְשׁוֹ בְּבֵית הַמֶּרְחָץ – חַיָּב. בֵּית הַמֶּרְחָץ בַּר בּוּשָׁה הוּא?! אָמַר רַב פָּפָּא: מַאי ״עָרוֹם״ – דַּאֲתָא זִיקָא כְּרֵכִינְהוּ לְמָאנֵיהּ, וַאֲתָא הוּא דַּלִילְנְהוּ טָפֵי וּבִיְישֵׁיהּ. טז״בִּיְשׁוֹ בְּבֵית הַמֶּרְחָץ – חַיָּב. בֵּית הַמֶּרְחָץ בַּר בּוּשָׁה הוּא?! אָמַר רַב פָּפָּא: שְׁאנֵי בֵּית הַמֶּרְחָץ דְּאָתְיָא זִיקָא וְקָא מְבַזֵּי לֵיהּ? אָמַר רַב זְבִיד, הָכִי קָמְבַעְיָא לֵיהּ: מִשּׁוּם כִּיסּוּפָא הוּא – וְהָא מִית לֵיהּ וְלֵית לֵיהּ כִּיסּוּפָא, אוֹ דִּלְמָא מִשּׁוּם זִילּוּתָא הוּא – וְהָא אוֹזְלֵיהּ? יזה״(ב)תָּא שְׁמַע, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: חֵרֵשׁ וְקָטָן – יֵשׁ לָהֶן בּוּשָׁה, שׁוֹטֶה – אֵין לוֹ בּוּשָׁה. אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא מִשּׁוּם זִילּוּתָא, הַיְינוּ דְּקָתָנֵי קָטָן; אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ מִשּׁוּם כִּיסּוּפָא, קָטָן בַּר בּוּשָׁה הוּא?! אֶלָּא מַאי, מִשּׁוּם זִילּוּתָא? אַפִּילּוּ שׁוֹטֶה נָמֵי! אָמְרִי: שׁוֹטֶה – אֵין לְךָ בּוּשָׁה גְּדוֹלָה מִזּוֹ. יטה״מִכָּל מָקוֹם נִיפְשׁוֹט מִינַּהּ דְּמִשּׁוּם זִילּוּתָא הוּא, דְּאִי מִשּׁוּם כִּיסּוּפָא – קָטָן בַּר כִּיסּוּפָא הוּא? כִּדְאָמַר רַב פָּפָּא: דְּמַיְכְּלְמוּ לֵיהּ וּמִיכְּלֵם, הָכָא נָמֵי – דְּמַיְכְּלְמוּ לֵיהּ וּמִיכְּלֵם. רַב פָּפָּא אָמַר, הָכִי קָמְבַעְיָא לֵיהּ: מִשּׁוּם כִּיסּוּפָא דִּידֵיהּ הוּא – וְהוּא מִיית לֵיהּ, אוֹ דִּלְמָא מִשּׁוּם בּוּשֶׁת מִשְׁפָּחָה? תָּא שְׁמַע: חֵרֵשׁ וְקָטָן יֵשׁ לוֹ בּוּשָׁה, שׁוֹטֶה אֵין לוֹ בּוּשָׁה. אִי אָמְרַתְּ בּוּשֶׁת מִשְׁפָּחָה – הַיְינוּ דְּקָתָנֵי קָטָן. אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ מִשּׁוּם כִּיסּוּפָא דִּידֵיהּ? קָטָן בַּר בּוּשָׁה הוּא? אֶלָּא מַאי מִשּׁוּם בּוּשֶׁת דִּבְנֵי מִשְׁפָּחָה? אֲפִילּוּ שׁוֹטֶה נָמֵי! אָמְרִי: שׁוֹטֶה – אֵין לְךָ בּוּשָׁה גְּדוֹלָה מִזּוֹ. מִכָּל מָקוֹם נִיפְשׁוֹט מִינַּהּ דְּמִשּׁוּם בּוּשֶׁת מִשְׁפָּחָה, דְּאִי מִשּׁוּם כִּיסּוּפָא – קָטָן בַּר כִּיסּוּפָא הוּא? אָמַר רַב פָּפָּא: אֵין, דְּמַיְכְּלְמוּ לֵיהּ וּמִיכְּלֵם. וְהַתַּנְיָא, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: חֵרֵשׁ וְקָטָן יֵשׁ לָהֶן בּוּשָׁה, שׁוֹטֶה אֵין לוֹ בּוּשָׁה. קָטָן – פְּעָמִים יֵשׁ לוֹ, פְּעָמִים אֵין לוֹ – הָא דְּמַיְכְּלְמוּ לֵיהּ וּמִיכְּלֵם, הָא דְּמַיְכְּלְמוּ לֵיהּ וְלָא מִיכְּלֵם. הַמְבַיֵּישׁ אֶת הַסּוֹמֵא וכו׳. מַתְנִיתִין דְּלָא כְּרַבִּי יְהוּדָה; דְּתַנְיָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: סוֹמֵא – אֵין לוֹ בּוּשֶׁת, וְכָךְ הָיָה רַבִּי יְהוּדָה פּוֹטֵר מֵחַיָּבֵי גָלְיוֹת, וּמֵחַיָּבֵי מַלְקִיוֹת, וּמֵחַיָּבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין. כא״מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה? גְּמַר ״עֵינָךְ״–״עֵינָךְ״ מֵעֵדִים זוֹמְמִין; מָה הָתָם סוֹמִין לָא, אַף הָכָא סוֹמִין לָא. יח״(ג)מֵחַיָּבֵי גָלְיוֹת – דְּתַנְיָא: ״בְּלֹא רְאוֹת״ – פָּרַט לְסוֹמֵא, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: לְרַבּוֹת אֶת הַסּוֹמֵא. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה? אָמַר לָךְ: ״וַאֲשֶׁר יָבֹא אֶת רֵעֵהוּ בַיַּעַר לַחְטֹב עֵצִים״ – וְאָפִילּוּ סוֹמֵא; כְּתַב רַחֲמָנָא ״בְּלֹא רְאוֹת״ – לְמַעוֹטֵי. כב״(ד)וְרַבִּי מֵאִיר – כְּתַב רַחֲמָנָא ״בְּלֹא רְאוֹת״ לְמַעוֹטֵי, וּכְתַב רַחֲמָנָא ״בִּבְלִי דַעַת״ לְמַעוֹטֵי; הָוֵי מִיעוּט אַחַר מִיעוּט, וְאֵין מִיעוּט אַחַר מִיעוּט אֶלָּא לְרַבּוֹת. וְרַבִּי יְהוּדָה – הָהוּא ״בִּבְלִי דַעַת״, פָּרַט לְמִתְכַּוֵּין הוּא דַּאֲתָא. כג״(ה)חַיָּבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין – אָתְיָא ״רֵשָׁע״–״רֵשָׁע״ מֵחַיָּבֵי גָלְיוֹת. חַיָּבֵי מַלְקִיוֹת – אָתְיָא ״רֵשָׁע״–״רֵשָׁע״ מֵחַיָּבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין. תַּנְיָא אִידַךְ, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: סוֹמֵא אֵין לוֹ בּוּשֶׁת.

וְכֵן

מַעֲיָנֵיךְ שֶׁיֵּהָא פְּטוּר וְכֵן מַשְׁמַע מִתּוֹךְ פֵּרוּשׁ הַקּוּנְטְרֵס דְּפִ׳ דְּדַיָּק מַתְנִיתִין דְּלָא פָּרִיךְ יְהוּדָה מִדְּלָא קָתָנֵי סוֹמֵא שֶׁבַּיֵּשׁ פְּטוּר כְּדְקָתָנֵי יָשַׁן שֶׁבַּיֵּשׁ פְּטוּר מַשְׁמַע דְּלָא מְצֵי דַּיֵּק מִדְּקָתָנֵי הַמְבַיֵּשׁ אֶת הַסּוֹמֵא חַיָּב דְּמִשּׁוּם דְּרַבִּי יְהוּדָה דְּמַיְכְּלְמוּ לֵיהּ וּמִיכְּלֵם לָא מְצֵי לְמִפְשַׁט בָּעֵין

דְּמַיְכְּלְמוּ לֵיהּ וּמִיכְּלֵם. אכ״מַתְנִי׳ הַמְבַיֵּישׁ אֶת הָעָרוֹם, הַמְבַיֵּישׁ אֶת הַסּוֹמֵא, וְהַמְבַיֵּישׁ אֶת הַיָּשֵׁן – חַיָּב. וְיָשֵׁן שֶׁבַּיֵּישׁ – פָּטוּר. נָפַל מִן הַגָּג, וְהִזִּיק וּבִיֵּישׁ – חַיָּב עַל הַנֶּזֶק, וּפָטוּר עַל הַבּוּשֶׁת עַד שֶׁיִּהְיֶה מִתְכַּוֵּין. גה״(א)גְּמ׳ תָּנוּ רַבָּנָן: בִּיְשׁוֹ עָרוֹם – חַיָּב, וְאֵינוֹ דּוֹמֶה בִּיְשׁוֹ עָרוֹם לְבִיְשׁוֹ לָבוּשׁ. בִּיְשׁוֹ בְּבֵית הַמֶּרְחָץ – חַיָּב, וְאֵינוֹ דּוֹמֶה בִּיְשׁוֹ עָרוֹם בַּר בּוּשָׁה הוּא?! אָמַר רַב פָּפָּא: מַאי ״עָרוֹם״ – דַּאֲתָא זִיקָא כְּרֵכִינְהוּ לְמָאנֵיהּ, וַאֲתָא הוּא דַּלִילְנְהוּ טָפֵי וּבִיְישֵׁיהּ. טו״בִּיְשׁוֹ בְּבֵית הַמֶּרְחָץ – חַיָּב. בֵּית הַמֶּרְחָץ בַּר בּוּשָׁה הוּא?! אָמַר רַב פָּפָּא: שְׁאנֵי בֵּית הַמֶּרְחָץ דְּאָתְיָא זִיקָא וְקָא מְבַזֵּי לֵיהּ? אָמַר רַב זְבִיד, הָכִי קָמְבַעְיָא לֵיהּ: מִשּׁוּם כִּיסּוּפָא הוּא – וְהָא מִית לֵיהּ וְלֵית לֵיהּ כִּיסּוּפָא, אוֹ דִּלְמָא מִשּׁוּם זִילּוּתָא הוּא – וְהָא אוֹזְלֵיהּ? יזה״(ב)תָּא שְׁמַע, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: חֵרֵשׁ וְקָטָן – יֵשׁ לָהֶן בּוּשָׁה, שׁוֹטֶה – אֵין לוֹ בּוּשָׁה. אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא מִשּׁוּם זִילּוּתָא, הַיְינוּ דְּקָתָנֵי קָטָן; אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ מִשּׁוּם כִּיסּוּפָא, קָטָן בַּר בּוּשָׁה הוּא?! אֶלָּא מַאי, מִשּׁוּם זִילּוּתָא? אַפִּילּוּ שׁוֹטֶה נָמֵי! אָמְרִי: שׁוֹטֶה – אֵין לְךָ בּוּשָׁה גְּדוֹלָה מִזּוֹ. יטה״מִכָּל מָקוֹם נִיפְשׁוֹט מִינַּהּ דְּמִשּׁוּם בּוּשֶׁת מִשְׁפָּחָה, דְּאִי מִשּׁוּם כִּיסּוּפָא – קָטָן בַּר כִּיסּוּפָא הוּא? אָמַר רַב פָּפָּא: אֵין, דְּמַיְכְּלְמוּ לֵיהּ וּמִיכְּלֵם. וְהַתַּנְיָא, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: חֵרֵשׁ וְקָטָן יֵשׁ לָהֶן בּוּשָׁה, שׁוֹטֶה אֵין לוֹ בּוּשָׁה. קָטָן – פְּעָמִים יֵשׁ לוֹ, פְּעָמִים אֵין לוֹ – הָא דְּמַיְכְּלְמוּ לֵיהּ וּמִיכְּלֵם, הָא דְּמַיְכְּלְמוּ לֵיהּ וְלָא מִיכְּלֵם. הַמְבַיֵּישׁ אֶת הַסּוֹמֵא וכו׳. מַתְנִיתִין דְּלָא כְּרַבִּי יְהוּדָה; דְּתַנְיָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: סוֹמֵא – אֵין לוֹ בּוּשֶׁת, וְכָךְ הָיָה רַבִּי יְהוּדָה פּוֹטֵר מֵחַיָּבֵי גָלְיוֹת, וּמֵחַיָּבֵי מַלְקִיוֹת, וּמֵחַיָּבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין. כא״מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה? גְּמַר ״עֵינָךְ״–״עֵינָךְ״ מֵעֵדִים זוֹמְמִין; מָה הָתָם סוֹמִין לָא, אַף הָכָא סוֹמִין לָא. יח״(ג)מֵחַיָּבֵי גָלְיוֹת – דְּתַנְיָא: ״בְּלֹא רְאוֹת״ – פָּרַט לְסוֹמֵא, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: לְרַבּוֹת אֶת הַסּוֹמֵא. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה? אָמַר לָךְ: ״וַאֲשֶׁר יָבֹא אֶת רֵעֵהוּ בַיַּעַר לַחְטֹב עֵצִים״ – וְאָפִילּוּ סוֹמֵא; כְּתַב רַחֲמָנָא ״בְּלֹא רְאוֹת״ – לְמַעוֹטֵי. כב״(ד)וְרַבִּי מֵאִיר – כְּתַב רַחֲמָנָא ״בְּלֹא רְאוֹת״ לְמַעוֹטֵי, וּכְתַב רַחֲמָנָא ״בִּבְלִי דַעַת״ לְמַעוֹטֵי; הָוֵי מִיעוּט אַחַר מִיעוּט, וְאֵין מִיעוּט אַחַר מִיעוּט אֶלָּא לְרַבּוֹת. וְרַבִּי יְהוּדָה – הָהוּא ״בִּבְלִי דַעַת״, פָּרַט לְמִתְכַּוֵּין הוּא דַּאֲתָא. כג״(ה)חַיָּבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין – אָתְיָא ״רֵשָׁע״–״רֵשָׁע״ מֵחַיָּבֵי גָלְיוֹת. חַיָּבֵי מַלְקִיוֹת – אָתְיָא ״רֵשָׁע״–״רֵשָׁע״ מֵחַיָּבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין. תַּנְיָא אִידַךְ, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: סוֹמֵא אֵין לוֹ בּוּשֶׁת.

וְכֵן

דְּשִׁמְא בְּמִיתָה דְּוָקָא מִשּׁוּם דְּשִׁפְטוּ הֲעֵדָה וְהַצִּילוּ הֲעֵדָה וְכֵן בְּפֶרֶק קַמָּא דְּמכות (דף ה.

מסורת הש"ס

א לקמן פט.

גליון הש"ס

מתני' רי"א אין לעבדים בושת. עיין נדה דף מז ע"א תוספות ד"ה בדק:

שם החובל בהן חייב. עיין לעיל דף פה ע"ב תוספות ד"ה נהי דנזק:

תורה אור השלם

[במדבר לה, כד]
[דברים ו, א]
[שמות כא, כב]
[דברים כב]
[שמות כב, טז]

כֹּל שֶׁאֵינוֹ בְּמַכָּה כו' וְסוּמָא הֲא אַפֵּקְתֵּהּ מִדִּין מִיתַת בֵּית דִּין: כֹּל וְשָׁפְטוּ: רב יוֹסֵף סָגֵי נָהוֹר הָוֵה: מַתְנִי' וְשׁוֹר אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא נֶזֶק כְּדְאָמַר בפ"ב (דף כו.) אִישׁ בַּעֲמִיתוֹ וְלֹא שׁוֹר בַּעֲמִיתוֹ: וּפְטוּר מִדְּמֵי וְלָדוֹת כְּדְאָמַר בְּשׁוֹר שֶׁנָּגַח אֶת הַפָּרָה (לְעֵיל בָּבָא קַמָּא דף מב.) אֲנָשִׁים וְלֹא שְׁוָרִים: מַכֵּה אָבִיו וְאִמּוֹ אֵין חַיָּב עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה בָּהֶן חַבּוּרָה כְּאֶלּוּ הֵן הַנֶּאֱנָקִין (סַנְהֶדְרִין דף פה:): עֶבֶד וְאִשָּׁה שֶׁחָבְלוּ בְּאֶחָרִים פְּטוּרִים שֶׁאֵין לָהֶם מַה לְּשַׁלֵּם: נִתְגָּרְשָׁה הָאִשָּׁה וְנִשְׁתַּחְרֵר הָעֶבֶד וְקָנוּ נְכָסִים: חַיָּבִין לְשַׁלֵּם שֶׁהֲרֵי מִתְחִלָּה הֵן חַיָּבִין אֶלָּא שֶׁאֵין לָהֶם מַה לְּשַׁלֵּם שֶׁנִּכְסֵי מְלוֹג שֶׁל אִשָּׁה מְשֻׁעְבָּדִים לַבַּעַל לְפֵרוֹת וְלִירֵשָׁה: גְּמ' בְּבַת קְטַנָּה שֶׁל אֲחֵרִים חֲבָלָה לְמִי גְּדוֹלָה וַדַּאי דְּדֵה הַוְיָא: [שֶׁבַח נְעוּרִים לְאָב דִּכְתִיב] בְּנַעֲרֵיהָ בֵּית אֲבִיהָ כָּל שֶׁבַח נְעוּרִים לְאָבִיהָ אֲפִי' בְּעֵי מִסַּר לַהּ אֲבִיהָ לְמַכָּה שְׁחִין דִּכְתִיב (דְּבָרִים כ"ב:ט"ז) אֶת בִּתִּי נָתַתִּי לָאִישׁ הַזֶּה אַלְמָא בִּידוֹ לְתִתָּהּ לְמִי שֶׁיִּרְצֶה הִלְכָּךְ כָּסָף קִדּוּשִׁין נָמֵי לְאָבִיהָ. חֲבָל בְּבַת קְטַנָּה וְהִיא שֶׁיְּרָצָה לְהִתָּהּ לְמִי שֶׁתִּרְצֶה וְאִם עָשָׂה לָהּ חוֹבָה אֵין לָהּ עַל הַחוֹבֵל כְּלוּם: מַתְנִי' זֶה חוֹמֶר בָּאָדָם מִבַּשּׁוֹר – שֶׁהָאָדָם מְשַׁלֵּם נֶזֶק, צַעַר, רִיפּוּי, שֶׁבֶת וּבוּשֶׁת, וּמְשַׁלֵּם דְּמֵי וְלָדוֹת; וְשׁוֹר אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא נֶזֶק, וּפָטוּר מִדְּמֵי וְלָדוֹת. הַמַּכֶּה אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ וְלֹא עָשָׂה בָּהֶן חַבּוּרָה, וְחוֹבֵל בַּחֲבֵירוֹ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים – חַיָּיב בְּכוּלָּן. [א]הַחוֹבֵל בְּעֶבֶד עִבְרִי – חַיָּיב בְּכוּלָּן, חוּץ מִן הַשֶּׁבֶת בִּזְמַן שֶׁהוּא שָׁלוּ. הַחוֹבֵל בְּעֶבֶד כְּנַעֲנִי שֶׁל אֲחֵרִים – חַיָּיב בְּכוּלָּן. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵין לַעֲבָדִים בּוּשֶׁת. [ב]חֵרֵשׁ, שׁוֹטֶה וְקָטָן פְּגִיעָתָן רָעָה, הַחוֹבֵל בָּהֶן – חַיָּיב, וְהֵם שֶׁחָבְלוּ בַּאֲחֵרִים – פְּטוּרִין. [ג(א)]הֶעֶבֶד וְהָאִשָּׁה פְּגִיעָתָן רָעָה, הַחוֹבֵל בָּהֶם – חַיָּיב, וְהֵם שֶׁחָבְלוּ בַּאֲחֵרִים – פְּטוּרִין, אֲבָל מְשַׁלְּמִין לְאַחַר זְמַן. נִתְגָּרְשָׁה הָאִשָּׁה, נִשְׁתַּחְרֵר הָעֶבֶד – חַיָּבִין לְשַׁלֵּם. [ד]הַמַּכֶּה אָבִיו וְאִמּוֹ וְעָשָׂה בָּהֶן חַבּוּרָה, וְהַחוֹבֵל בַּחֲבֵירוֹ בְּשַׁבָּת – פָּטוּר מִכּוּלָּן, מִפְּנֵי שֶׁהוּא נִדּוֹן בְּנַפְשׁוֹ. [ה]וְהַחוֹבֵל בְּעֶבֶד כְּנַעֲנִי שֶׁלּוֹ – פָּטוּר מִכּוּלָּן. גְּמָ' בְּעָא מִינֵּיהּ רַבִּי אֶלְעָזָר מֵרַב: הַחוֹבֵל בְּבַת קְטַנָּה שֶׁל אֲחֵרִים, חֲבָלָה לְמִי? מִי אָמְרִינַן: כֵּיוָן דְּאַקְנִי לֵיהּ רַחֲמָנָא שֶׁבַח נְעוּרִים לְאָב – חֲבָלָה נָמֵי דַּאֲבוּהּ הָוֵי, מַאי טַעְמָא – דְּהָא אַפְחָתֵהּ מִכַּסְפֵּהּ; אוֹ דִילְמָא, שֶׁבַח נְעוּרִים הוּא דְּאַקְנִי לֵיהּ רַחֲמָנָא, דְּאִי בָּעֵי לְמִמְסַר לַהּ לְמוּכֵּה שְׁחִין – מָצֵי מָסַר, אֲבָל חֲבָלָה – כֵּיוָן דְּאִי בָּעֵי מ(ת)חְבַּל בַּהּ לָא מָצֵי חָבֵיל, לָא [אַקְנִי] לֵיהּ רַחֲמָנָא?

אֲמַר וְכֵן הָיָה רַבִּי יְהוּדָה פּוֹטְרוֹ מִכָּל דִּינִים שֶׁבַּתּוֹרָה תֵּמַהּ א"כ מַאי אָרְיָא דְּפָטַר ר' יְהוּדָה בְּבֹשֶׁת לְעֵיל וְלַמָּה לִי ג"ש דְּעֵינָיךְ עֵינָיךְ וְנִרְאֶה לר"י שֶׁלְּבַסּוֹף חָזַר בּוֹ ר' יְהוּדָה מִמַּה שֶׁהָיָה פּוֹטְרוֹ מִבֹּשֶׁת לְבַד כְּשֶׁמְּצָא דְּרָשָׁה לְפָטְרוֹ מִמִּיתָה וְגָלוּת א"נ אִי לָאו דְּגָלֵי ג"ש דְּעֵינָיךְ לְפָטוֹר סוּמָא הָוֵה סָבְרָא לְמִדְרַשׁ גַּבֵּי גָּלוּת כְּר' מַאִיר: וְכֵן הָיָה ר' יְהוּדָה פּוֹטְרוֹ מִכָּל הַמִּצְוֹת [הָאֲמוּרוֹת] בַּתּוֹרָה תֵּמַהּ הָא דְּתָנַן בְּפֶרֶק הַקּוֹרֵא אֶת הַמְּגִלָּה (מְגִלָּה דף כד. וְשָׁם) רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר כֹּל שֶׁלֹּא רָאָה מְאוֹרוֹת מִימָיו לֹא יִפְרֹס עַל שְׁמַע אַפֵּי' רָאָה וְנִסְמָא נְמֵי אָמַר הָכָא דְּפָטוּר מִכָּל הַמִּצְוֹת וְהֵיאַךְ יִפְרֹס עַל שְׁמַע לְהוֹצִיא אֲחֵרִים וּבֵירוּשַׁלְמִי דְּמוּקֵי שֶׁלֹּא רָאָה מְאוֹרוֹת מִימָיו בְּיוֹשֵׁב בְּבֵית אֲפֵל [אוֹ] שֶׁנּוֹלַד בַּמְּעָרָה וְאֵינוֹ סוּמָא א"ש אֲבָל בְּגֶמָרָא דִּידַן מַשְׁמַע דְּמֵיירֵי בְּסוּמָא מַמָּשׁ וּמְפָרֵשׁ טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה דְּאָמַר אֵין פּוֹרֵס מִשּׁוּם דְּאֵין נָהֳנָה מִן הַמְּאוֹרוֹת וְרַבָּנָן [סְבְרִי] אִית לֵהּ הָנָאָה כְּר' יוֹסֵי שֶׁרָאָה סוּמָא וַאֲבוּקָה בְּיָדוֹ אָמַר לֵיהּ בְּנִי אֲבוּקָה זוֹ לְמָה אָמַר לֵיהּ כָּל זְמַן שֶׁאֲבוּקָה זוֹ בְּיָדֵי בְּנֵי אָדָם רוֹאִין אוֹתִי וּמַצִּילִין אוֹתִי מִן הַפַּחָתִים וְהַאי טַעְמָא לֹא שְׁיָךְ אֶלָּא בְּסוּמָא מַמָּשׁ וְנִרְאֶה דְּאֵי ע"ג דְּפָטַר ר' יְהוּדָה סוּמָא מִכָּל הַמִּצְוֹת מ"מ מְדַרַבָּנָן חַיָּב דאע"ג דְּאִשָּׁה מִפְטָרָא בְּמִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָא וְלֹא מְחַיְּבִינַן אֲפִילּוּ מְדַרַבָּנָן מִשּׁוּם שֶׁיֵּשׁ מִצְוֹת הַרְבֵּה דְּמִחַיְּבָת בְּהוּ אֲבָל סוּמָא אִי פָּטְרָתְּ לֵיהּ מִכָּל הַמִּצְוֹת אֲפֵי' מְדַרַבָּנָן א"כ ה"ל כְּמוֹ נָכְרִי שֶׁאֵין נוֹהֵג בְּתוֹרַת יִשְׂרָאֵל כְּלָל וּלְכָךְ אוֹתוֹ שֶׁלֹּא רָאָה מְאוֹרוֹת מִימָיו אֲפִילּוּ מְדַרַבָּנָן לֹא יִפְרֹס עַל שְׁמַע כֵּיוָן דְּלֵית לֵיהּ הָנָאָה אֲבָל אִם רָאָה וְנִסְתַּמְּא חַיָּב מְדַרַבָּנָן וּמוֹצִיא אֲחֵרִים יְדֵי חוֹבָתָן דַּאֲחֵרִים נָמֵי לֹא מְחַיְּבִי אֶלָּא מְדַרַבָּנָן דק"ש דְּרַבָּנָן הִיא כְּדְאָמַר בְּמֵי שֶׁמֵּתוּ (בְּרָכוֹת דַּף כא.) וְלָא דְּמֵי חִיּוּב דְּסוּמָא לְחִיּוּבָא דְּקָטָן שֶׁהִגִּיעַ לְחִנּוּךְ שֶׁאֵין אָלָּא לְחַנְּכוֹ דאע"ג דְּחַיָּב מְדַרַבָּנָן אֵין פּוֹרֵס עַל שְׁמַע לְהוֹצִיא אֲחֵרִים יְדֵי חוֹבָתָן: **בְּעֶבֶד כְּנַעֲנִי שֶׁלּוֹ פָּטוּר מִכֻּלָּם.** וא"ת וְהָא בִּרְפוּאָתוֹ חַיָּב כְּדְקָאָמַר בפ"ק דְּגִטִּין (דף יב: וְשָׁם) גַּבֵּי קְטַע יַד עַבְדּוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ . נוֹתֵן שְׁבָתוֹ וּרְפוּאָתוֹ לְרַבּוֹ וּפְרִיךְ רְפוּאָתוֹ דִּידֵהּ הִיא דְּבַעֵי אִתַּסּוֹיֵי בֵּהּ וּמְשַׁנֵּי לָא צְרִיכָא דְּאַמְדּוּהוּ לֵהּ' יוֹמֵי וַעֲבַדּוֹ סַמָּא חַרְפָּא וְאִתַּסִּי בְּתֶלְתָּא יוֹמֵי וי"ל דה"נ פָּטוּר מִכֻּלָּם הֵיְינוּ מִן הַיִּתְרוֹן דְּאַמְדּוּהוּ בָּהּ' וְאִתַּסִּי בַּג' וְאִם תֹּאמַר וְתִפְשׁוֹט מִמַּתְנִי' דְּיָכוֹל הָרַב לוֹמַר לְעָבֶד עֲשֵׂה עִמִּי וַאֲנִי זָנֵךְ מִדְּפָטוּר מִשָּׁבָת וי"ל דְּהָכָא מַיְירֵי בְּזָן אֶת הָעֶבֶד וּמִיהוּ קָשֶׁה מַאי קמ"ל רַבִּי יוֹחָנָן שְׁנוֹתָן רְפוּאָתוֹ לְרַבּוֹ דְּהֵיְינוּ הַיִּתְרוֹן דְּאִתַּסִּי בַּג' מַתְנִי' הִיא דְּפָטוּר מִכָּל הַמִּצְוֹת ע"כ נִרְאֶה שֶׁיֵּשׁ לְחַלֵּק בֵּין אֲחֵרִים חוֹבְלִין בּוֹ בֵּין לְהָרַב עַצְמוֹ חוֹבֵל בּוֹ שֶׁכְּבָר זָכָה בְּכֹל.: **כֵּוָן** דְּאַקְנִי לֵיהּ רַחֲמָנָא שֶׁבַח נְעוּרִים לְאָב פֵּי' בְּקוּנְטְרֵס דִּכְתִיב בִּנְעוּרֶיהָ בֵּית אָבִיהָ כָּל שֶׁבַח

עין משפט נר מצוה

א מיי' פד' מהל' חובל ומזיק הל' י, סמג עשין ע, טוש"ע חו"מ סי' תכד סעי' ג:

ב מיי' פד' מהל' חובל ומזיק הל' כ, טוש"ע חו"מ סי' תכד סעי' ח:

ג מיי' פד' מהל' חובל ומזיק הל' כא, טוש"ע חו"מ סי' תכד סעי' ט:

ד מיי' פד' מהל' חובל ומזיק הל' ז, טוש"ע חו"מ סי' תכד סעי' א ב:

ה מיי' פד' מהל' חובל ומזיק הל' י, טוש"ע חו"מ סי' תכד סעי' ג:

נְעוּרִים לְאָבִיהָ וּבְשֶׁנַּיִם אוֹחֲזִין (ב"מ דף יב. וְשָׁם) גַּבֵּי מְצִיאַת בְּנוֹ וּבִתּוֹ הַקְּטַנִּים נָמֵי פֵּי' דְּבִתּוֹ מְצִיאָתָהּ לְאָבִיהָ מִשּׁוּם דְּשָׁבַח נְעוּרִים לְאָבִיהָ וְקָשֶׁה לְפֵרוּשׁוֹ דְּבְרֵישׁ פֶּרֶק קַמָּא דְּקִדּוּשִׁין (דף ג: וְשָׁם) וּבְאֵלּוּ נְעָרוֹת (כְּתֻבּוֹת דַּף מ:) אָמַר דְּהַהוּא בַּהֲפָרַת נְדָרִים הוּא דִּכְתִיב וְלֹא יְלַפְּינַן מֵהָתָם שְׁאָר דְּבָרִים וְנִרְאֶה דְּבְכָל דָּוְקָא שֶׁבַח נְעוּרִים לְסִימָנָא בְּעָלְמָא נָקְטָהּ וְלֹא מִשּׁוּם דְּמַפִּיק מִבְּנְעוּרֶיהָ וּבְשֶׁמַּעְתִּין נָמֵי פֵּרֵשׁ בְּקוּנְטְרֵס בְּסוֹף דְּבָרָיו דְּכָסָף קִדּוּשִׁין שָׁלּוֹ דְּאִי בָּעֵי מָסַר לַהּ לְמָנָּעֵל וּמַכָּה שְׁחִין וּמְצִיאָתָהּ נָמֵי לְאָב מִשּׁוּם אֵיבָה כְּדִמְפָרֵשׁ גְּמָרָא בְּפֶרֶק נַעֲרָה שֶׁנִּתְפַּתְּתָה (כְּתֻבּוֹת דַּף מו: וְשָׁם) דְּחִיְישִׁינַן שֶׁמָּא מִתּוֹךְ שִׂנְאָה שֶׁלֹּא תִּתֵּן לוֹ מְצִיאָה יִמְסְרֶנָּה לְמָנָּעֵל וּמַכֶּה שְׁחִין וּמְבַעֲיָא לֵיהּ בְּחַבָּלָה לְרַבִּי אֶלְעָזָר דְּאַע"ג דְּאֵין שַׁיָּךְ בָּהּ אֵיבָה דְּלֹא קָפִיד בְּמִידֵּי דְּאִית לְהוּ צַעֲרָא בְּגוּפַיְיהוּ כְּדְאָמַר לְקַמָּן מ"מ רְאוּי הוּא לִהְיוֹת שֶׁל אָב מִשּׁוּם דְּאַפְחָתֵהּ מִכַּסְפֵּהּ:

עין משפט
נר מצוה

א מיי׳ פד׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ יד, סמג עשין ע, טוש״ע חו״מ סי׳ תכד סעי׳ ו:

ב מיי׳ פד׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ יט, טוש״ע חו״מ סי׳ תכד סעי׳ ז:

ג מיי׳ פד׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ יט, טוש״ע חו״מ סי׳ תכד סעי׳ ז:

ד סמג עשין ע:

ה מיי׳ פט׳ מהל׳ עבדים הל׳ ז, סמג עשין פב, טוש״ע יו״ד סי׳ רסז סעי׳ כ כא:

ו מיי׳ פא׳ מהל׳ עבדים הל׳ ט:

ז מיי׳ פד׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ יט, סמג עשין ע, טוש״ע חו״מ סי׳ תכד סעי׳ ז:

ח מיי׳ פד׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ יד, טוש״ע חו״מ סי׳ תכד סעי׳ ו:

מסורת הש״ס

א כתובות נח:; כתובות מג.

ב בבא בתרא נב.

תורה אור השלם

וְהָיָה כִּי־יֹאמַר אֵלֶיךָ לֹא אֵצֵא מֵעִמָּךְ כִּי אָהֹבְךָ וְאֶת־בֵּיתֶךָ כִּי־טוֹב לוֹ עִמָּךְ [דברים טו, טז]

והייתם לי סגלה22מלה עתיקה שבאשורית משמעה רכוש מיקנה, השוה Dillmann, אוצר23רש״י, ראב״ע, רמב״ן; והשוה לשון הגמרא בבא קמא פז, ב ובבא בתרא נב ע״א, שם משמע, שסגולה הוא קנין (המ׳). שבו בחרתי מכל העמים, והוא "ולקחתי אתכם" וגו׳. [פירושי רד״צ הופמן על שמות יט:ה, ד]

א״ל לֹא זְכָתָה תּוֹרָה לְאָב אֶלָּא שֶׁבַח נְעוּרִים בִּלְבָד לְסִימָנָא בְּעָלְמָא נְקֵט הַאי לִשָּׁנָא כְּדִפְּי׳ וְאִפְּי׳ פְּצָעָהּ בְּפָנֶיהָ דְּאַפְּחָתָהּ מִכְּסָפָהּ קִסְבַר רַב דְּלֵית לֵיהּ לְאָב מִדֵּי וְכֵן ר״ל לְקַמָּן ור״י פְּלִיג וס״ל דְּאִם פְּצָעָהּ בְּפָנֶיהָ חַבָּלָתָהּ שֶׁל אָב וא״ת יוֹתֵר וְהֵיכִי פְּלִיגִי רַב ור״ל אַר׳ יוֹחָנָן וְהָא בְּרֵישׁ נַעֲרָה [שָׁנִתְפַּתְּתָה] (כְּתֻבּוֹת ד׳ מג: וְשָׁם) מַשְׁמַע בַּפְּרִיתָא דְּחַבָּלָה דְּפָצָעָהּ בְּפָנֶיהָ הָוְיָא לְאָב וי״ל דְּהָתָם מְיֵירֵי בִּפְחִיתַת כֶּסֶף שֶׁעַד יְמֵי בִּגְרוּת שֶׁתֵּצֵא מֵרְשׁוּת אָב שֶׁהֲיְתָה נִפְחָתָה דָּבָר מוּעָט אִם הָיָה רוֹצֶה לְמָכְרָהּ אוֹתוֹ דָּבָר מוּעָט כ״ע מוֹדוֹ דִּלְאָב הָוְיָא דְּהֵינוּ שֶׁבַח נְעוּרִים גְּמוּרִים וְהָכָא נָחְלְקוּ בְּכָל הַפְּחִיתָה שֶׁהִיא נִפְחֶתֶת כָּל יְמֵיהָ בְּפְצִיעָה זוֹ אַף לְאַחַר שֶׁכָּלוּ יְמֵי הַנְּעוּרִים דס״ל לְרַב ולר״ל דְּדֶדֶה הָוֵי ור׳ יוֹחָנָן סָבַר דְּהוֹאִיל וְאַרַע פְּחִיתָה זוֹ בְּנַעֲרוּתָהּ תְּהֵא כֻּלָּהּ לְאָב א״נ הָכָא בְּמָה שֶׁהִיא נִפְחֶתֶת לְקִדּוּשִׁין דס״ל לְרַב ולר״ל דְּלָא זַכֵּי לֵיהּ אֶלָּא קִדּוּשִׁין מַמָּשׁ וְהָתָם בְּהֶפְסֵד מַעֲשֶׂה יְדֶיהָ דְּלָא תְּמְצָא לָהּ קוֹנִים: כָּאן בְּסְמוּכִין עַל שֻׁלְחָנוֹ כו׳. אור״י לְמָ״ד בְּפֶרֶק קַמָּא דב״מ (ד׳ יב: וְשָׁם) גַּבֵּי מְצִיאַת בְּנוֹ וּבִתּוֹ הַקְּטַנִּים שֶׁהוּא לְאָב לֹא גָּדוֹל מַמָּשׁ וְלֹא קָטָן קָטָן מַמָּשׁ אֶלָּא גָּדוֹל וְסָמוּךְ עַל שֻׁלְחַן אָבִיו וְהוּא קָטָן וְקָטָן שֶׁאֵין סָמוּךְ עַל שֻׁלְחַן אָבִיו וְהוּא גָּדוֹל אֵין חִלּוּק בֵּין חֲבָלָה שֶׁהָאָב חוֹבֵל בּוֹ לִמְצִיאָה אֲבָל חֲבָלָה שֶׁאֲחֵרִים חוֹבְלִין בָּהֶן הָוֵי דִּידְהוּ וַאֲפִילּוּ בְּסָמוּכִים כְּדִמְפָרֵשׁ לְקַמָּן דְּכֵיוָן דְּאִית לְהוּ צַעֲרָא דְּגוּפַיְיהוּ וְלֹא חָסֵר לֹא קָפֵד אֲבָל לְשָׁמוּאֵל דְּאָמַר הֲתָם קָטָן קָטָן מַמָּשׁ הָוֵי מְצִיאַת קָטָן לְאָבִיו אֲפִי׳ אֵין סָמוּךְ עַל שֻׁלְחָנוֹ כְּדִמְפָרֵשׁ טַעְמָא הֲתָם שְׁבִּשְׁעָה שֶׁמּוֹצְאָהּ מְרִיצָהּ אֲצֶל אָבִיו וְגָדוֹל אֲפִי׳ סָמוּךְ עַל שֻׁלְחָנוֹ מְצִיאָתוֹ לְעַצְמוֹ דְּכֵיוָן דְּלָא חָסֵר לֹא קָפֵד וְגַם אֵין מְרִיצָה אֲצָלוֹ אֲבָל הָכָא שֶׁהָאָב חוֹבֵל אִם הוּא סָמוּךְ אֲפִי׳ גָּדוֹל הָוֵי לְאָב דְּכֵיוָן דְּחָסֵר קָפֵד וְאִם אֵין סָמוּךְ אֲפִי׳ קָטָן הָוֵי לְעַצְמוֹ דְּכֵיוָן דְּאִית לֵיהּ צַעֲרָא דְּגוּפֵיהּ וּבְחַבְלוּ בָּהֶן אֲחֵרִים אֵין מְרִיצָה לְאָבִיו וּבְחַבְלוּ בָּהֶן אֲחֵרִים סָמוּכִים וְקָטָנִים הָוֵי דִּידְהוּ כֵּיוָן דְּלָא חָסֵר וְגַם אֵין מְרִיצִין: דְּכָתִיב כִּי טוֹב לוֹ עִמָּךְ הרר״א בהר״י הָיָה גּוֹרֵס כְּשֵׁכִיר כְּתוֹשָׁב יִהְיֶה עִמָּךְ (וַיִּקְרָא כ״ה:מ׳) דְּמַהֲאי קְרָא דְּרֵישׁ לֵיהּ בְּסִפְרֵי וְכֵן נִרְאֶה דְּהָהוּא קְרָא בְּצִוּוּי כְּתִיב אֲבָל כִּי טוֹב לוֹ עִמָּךְ אֵינוֹ אֶלָּא סִפּוּר דְּבָרִים בְּעָלְמָא כְּדִכְתִיב וְהָיָה כִּי יֹאמַר הָעֶבֶד לֹא אֵצֵא מֵעִמָּךְ כִּי אֲהֵבְךָ וְאֶת בֵּיתֶךָ כִּי טוֹב לוֹ עִמָּךְ וה״י אוֹמֵר דַּאֲפִילּוּ גָּרְסִי כִּי טוֹב לוֹ עִמָּךְ נִיחָא דְּמִדְּקָאָמַר כִּי טוֹב לוֹ עִמָּךְ ש״מ שֶׁכָּךְ צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת: וְהָא מְצִיאָה דְּמַעֲלְמָא קָאָתֵי וְקָפֵד הַאי פְּרָכָא לָא הָוֵי אֶלָּא לְמָ״ד לֹא גָּדוֹל גָּדוֹל מַמָּשׁ אֲבָל לְשָׁמוּאֵל אִיכָּא טַעְמֵי טוּבָא גַּבֵּי מְצִיאָה דְּמִרִיצָה אֲצָל אָבִיו דְּגַבֵּי חֲבָלָה לֹא שַׁיָּךְ הַאי טַעְמָא א״נ אַפִּי׳ לְשָׁמוּאֵל בְּעֵי אַמַּאי לֹא אָמַר בְּחַבָּלָה שֶׁמְּרִיצָה אֲצָל אָבִיו וּמְשַׁנֵּי כֵּיוָן דְּאִית לֵיהּ צַעֲרָא דְּגוּפָא לָא קָפֵד אָב וְקָטָן נַמִּי לָא יְרִיצָנָּה אֲצָלוֹ: וְקָטָנִי וְלֹא עוֹד אֶלָּא אֲחֵרִים שֶׁחָבְלוּ בָּהּ חַיָּבִין לְתֵּן לְאָבִיהָ. וא״ת מַאי קוּשְׁיָא הָא אוֹקְמָא קַמַּיְיתָא בְּשֶׁבָּת וּפַתְרִיתָא דְּקָטָנִי בִּבְנוֹתָיו שֶׁל אֲחֵרִים קְטַנִּים יַעֲשֶׂה לָהֶם סְגֻלָּה דִּלְמָא מִיֵּרֵי בְּשֶׁאַר דְּבָרִים כְּגוֹן גָּנֵק וְצַעַר וי״ל דְּמִסְתַּמָּא הָוֵי דַּיּוּמְיָא דִּזְכָרִים דְּיַעֲשֶׂה לָהֶם סְגֻלָּה דִּידְהוּ מִיֵּרֵי אֲפִי׳ בְּשַׁבָּת שֶׁאֵין מַעֲשֶׂה יְדֵיהֶם דְּהָא דְּקָטָנִי בְּבָנָיו וּבְבָנוֹתָיו פְּטוּר הֵינוּ דַּוְקָא בְּשַׁבָּת וּסְבָרָא הוּא דְּלֵית לָן לְמִפְטְרֵהּ מִשּׁוּם דְּסָמוּכִים עַל שֻׁלְחָנוֹ אֶלָּא מִשֶּׁאָר דְּבָרִים דְּבְכָל מָקוֹם מַעֲשֶׂה יְדֵיהֶם לְאָב וְעוֹד נוֹכֵל לְפָרֵשׁ דְּהָא דְּקָטָנִי בְּבָנָיו וּבְנוֹתָיו פְּטוּר הֵינוּ דַּוְקָא בְּשֶׁבַח נְעוּרִים וּבְבָנוֹתָיו דְּלָא חָסֵר לֹא קָפֵד אָב וְקָטָן נַמִּי לָא יְרִיצָנָּה אֲצָלוֹ: וְקָטָנִי וְלֹא עוֹד אֶלָּא אֲחֵרִים שֶׁחָבְלוּ בָּהּ חַיָּבִין לְתֵּן לְאָבִיהָ. וא״ת מַאי קוּשְׁיָא הָא אוֹקְמָא קַמַּיְיתָא בְּשֶׁבָּת וּפַתְרִיתָא דְּקָטָנִי בִּבְנוֹתָיו שֶׁל אֲחֵרִים קְטַנִּים יַעֲשֶׂה לָהֶם סְגֻלָּה דִּלְמָא מִיֵּרֵי בְּשֶׁאַר דְּבָרִים כְּגוֹן גָּנֵק וְצַעַר וי״ל דְּמִסְתַּמָּא הָוֵי דַּיּוּמְיָא דִּזְכָרִים דְּיַעֲשֶׂה לָהֶם סְגֻלָּה דִּידְהוּ מִיֵּרֵי אֲפִי׳ בְּשַׁבָּת שֶׁאֵין מַעֲשֶׂה יְדֵיהֶם דְּהָא דְּקָטָנִי בְּבָנָיו וּבְבָנוֹתָיו פְּטוּר הֵינוּ דַּוְקָא בְּשֶׁבַח נְעוּרִים וּבְבָנוֹתָיו דְּלָא חָסֵר לֹא קָפֵד אָב וְעוֹד נוֹכֵל לְפָרֵשׁ דְּהָא דְּקָטָנִי בְּבָנָיו וּבְבָנוֹתָיו פְּטוּר הֵינוּ דַּוְקָא בְּשַׁבָּת וּסְבָרָא הוּא דְּלֵית לָן לְמִפְטְרֵהּ מִשּׁוּם דְּסָמוּכִים עַל שֻׁלְחָנוֹ אֶלָּא מִשֶּׁאָר דְּבָרִים דְּבְכָל מָקוֹם מַעֲשֶׂה יְדֵיהֶם לְא

דְּאַפְחָתַהּ מִכַּסְפֵּהּ וַהֲרֵי בְּיָדוֹ לְמִכְרָהּ: יָצָא עֶבֶד שֶׁאֵין לוֹ אֲחָוָה עִם יִשְׂרָאֵל שֶׁאֵין בָּא בִּקְהָל:
בְּמִצְוֹת כָּל מִצְוָה שֶׁאִשָּׁה חַיֶּבֶת בָּהּ עֶבֶד חַיָּב בָּהּ דָּנְמַר לָהּ לָהּ מֵאֹשֶׁה: זוֹמְמֵי עֶבֶד עֵדִים שְׁחִיבּוּהוּ

**דְּאַפְחָתַהּ מִכַּסְפֵּהּ; אֲבָל פְּצִיעָה – דְּלָא אַפְחָתַהּ מִכַּסְפֵּהּ, לָא קָמְיבַּעְיָא לֵיהּ! א"אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא: שְׁפָצָתוּהּ בְּפָנָיהָ, וְאַפְחָתַהּ מִכַּסְפֵּהּ. בגא(א)הַחוֹבֵל בְּעֶבֶד כְּנַעֲנִי שֶׁל אֲחֵרִים – חַיָּיב וכו'. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה? אָמַר קְרָא: "כִּי יִנָּצוּ אֲנָשִׁים מִיְּשְׂרָאֵל בְּפֶרֶק הַחוֹלֵץ בִּיבָמוֹת (דף מה:): עֵדוּת לֹא מָצִית אָמְרַתְּ דְּאִי לָא נָפְקָא לָן פְּסוֹלָא מֵאָסָיְיךְ תֵּיתֵי מק"ו: פְּסוֹלָה לַעֲדוּת תְּכָתִיב גַּבֵּי זוֹמְמִין וְעָמְדוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים וְתָנָיָא בְּשָׁבוּעוֹת (דף ל.) בְּעֵדִים זוֹמְמִין הַכָּתוּב מְדַבֵּר דִּמְשַׁמַּע אֲנָשִׁים וְלֹא נָשִׁים קָטָן נָמֵי מֵהָכָא נָפְקָא לָן דִּכְתִיב אֲנָשִׁים וְלֹא קְטַנִּים וְעוֹד דַּעֲדוּת שְׁאִי אַתָּה יָכוֹל לְהַזִּמָּהּ הֵיא דְּלָאו בַּר עֲנָשִׁין הוּא: אֵינָן בְּכָל הַמִּצְוֹת אֶלָּא בְּמִקְצָת דְּהָא אִשָּׁה מְחַיֶּבֶת בְּלֵאוִין וְעוֹנְשִׁין וְקָטָן יָשָׁנוּ בְּמִילָה: שֶׁאֵין אִישׁ וְלֹא קָרֵינָא בֵּהּ שְׁנֵי אֲנָשִׁים: מִגַּוְלָן דְּרָאוּ לִבָּא בַּקְהָל וּפְסוֹל לַעֲדוּת דִּכְתִיב (שְׁמוֹת כ"ג:א') אַל תָּשֶׁת יָדְךָ וְגוֹ' כְּלוֹמַר אַל תָּשֶׁת רָשָׁע דְּחָמָס עֵד: מִגַּוְלָן וְחַד מֵהָנָךְ וְהַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן שֶׁאֵינָם זְהִירִים בְּכָל הַמִּצְוֹת זֶה מִפְּנֵי רִשְׁעוֹ וְזֶה מִפְּנֵי שֹׁוּם בָּנִים: לֹא יִמְתוּ אָבוֹת עַל בָּנִים לֹא יוּמַת שׁוּם אָדָם עַל פִּי מִי שֶׁאֵין בְּנוֹ מֵיתָה וְנִקְרָא עַל שֵׁם אָבִיו וְהֵינוּ עֶבֶד: דְּאִי ס"ד כּוּלֵּיהּ קְרָא לְכִדְאָמַר בְּסַנְהֶדְרִין (דף כז:) אֲתָא לְפַסֹּל קְרוֹבִים: לְכְתֹב עַל בָּנָיהֶם מִדְּשַׁנִּי לְמִכְתַּב בָּנִים סְתָמָא ש"מ תַּרְתֵּי: גֵּר אֵין לוֹ חַיִּם דִּכְתִיב וְזֶרַע סוּסִים זַרְמָתָם וא"ג דִּכְתִיב בַּלְאַדָן בֶּן בַּלְאַדָן ה"מ בְּגִיּוֹרֵי אֲבָל נְתִינִים הַבָּנִים לֹא נִתְיַחֲסוּ אַחַר אֲבִיהֶם בְּפֶרֶק הַבָּא עַל יְבִמְתּוֹ (יְבָמוֹת דף סב.): דְּאִי ס"ד גֵּר נָמֵי פְּסוֹל דְּדַרְשִׁינַן עַל אָבוֹת לְמָה לִי לְאִשְׁתְּנוֹיֵי בָּנִים שֶׁאֵין לָהֶם חַיִּס אָבוֹת לְמָה לִי לְאִשְׁתְּנוֹיֵי לְתַרְוִיהוּ לְכְתֹב בְּרֵישָׁה עַל בָּנָיהֶם לְפַסֹּל קְרוֹבִים וּבְסֵיפָה לִשְׁתֵּנֵי וְלִכְתֹּב סְתָמָא עַל אָבוֹת וְשָׁמְעִינַן תְּרֵתֵי מִדְּלָא כְּתִיב עַל אֲבוֹתֵיהֶם: אֶלָּא מִדִּכְתַב רַחֲמָנָא עַל בָּנִים לְמִפְסַל לְעֶבֶד שְׁמַע מִינַּהּ דְּלָאו בַּר עֲנָשִׁין הוּא: אֲבָל פְּצִיעָה – דְּלָא אַפְחָתַהּ מִכַּסְפֵּהּ, לָא קָמְיבַּעְיָא לֵיהּ! אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא: שְׁפָצָתוּהּ בְּפָנֶיהָ, לָא מִיתַת בֵּית דִּין וְנִמְצְאוּ זוֹמְמִין לֹא יַהֲרְגוּ אֶלָּמָה קִים לָן דְּעֶבֶד כְּיִשְׂרָאֵל לְעִנְיַן מִיתַת ב"ד דְּתִנְיָא בְּמִסֶּכֶת סְמָכוֹת (דף ח:) וְיִשְׂרָאֵל לוֹקֶה [וְגוֹלֶה] עַל יְדֵי עֶבֶד: תִּקְשֵׁי לְךָ גֵּר שֶׁלְּדָתוֹ וְהוֹרָתוֹ בְּקֻדֻּשָּׁה אֲפִילּוּ לְרַבִּי יְהוּדָה יֵשׁ לוֹ אֲחָוָה וּפְסוּל לְמַלְכוּת וַאֲפִילּוּ לְשׁוֹטֵר בְּעַלְמָא אא"כ אִמּוֹ מִיִּשְׂרָאֵל בְּפֶרֶק הַחוֹלֵץ בִּיבָמוֹת (דף מה:): עֵדוּת לֹא מָצִית אָמְרַתְּ דְּאִי לָא נָפְקָא לָן פְּסוֹלָא מֵאָסָיְיךְ תֵּיתֵי מק"ו: פְּסוֹלָה לַעֲדוּת תְּכָתִיב גַּבֵּי זוֹמְמִין וְעָמְדוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים וְתָנָיָא בְּשָׁבוּעוֹת (דף ל.) בְּעֵדִים זוֹמְמִין הַכָּתוּב מְדַבֵּר דִּמְשַׁמַּע אֲנָשִׁים וְלֹא נָשִׁים קָטָן נָמֵי מֵהָכָא נָפְקָא לָן דִּכְתִיב אֲנָשִׁים וְלֹא קְטַנִּים וְעוֹד דַּעֲדוּת שְׁאִי אַתָּה יָכוֹל לְהַזִּמָּהּ הֵיא דְּלָאו בַּר עֲנָשִׁין הוּא: אֵינָן בְּכָל הַמִּצְוֹת אֶלָּא בְּמִקְצָת דְּהָא אִשָּׁה מְחַיֶּבֶת בְּלֵאוִין וְעוֹנְשִׁין וְקָטָן יָשָׁנוּ בְּמִילָה: שֶׁאֵין אִישׁ וְלֹא קְרֵינָא בֵּהּ שְׁנֵי אֲנָשִׁים: מִגַּוְלָן דְּרָאוּ לִבָּא בַּקְהָל וּפְסוֹל לַעֲדוּת דִּכְתִיב (שְׁמוֹת כ"ג:א') אַל תָּשֶׁת יָדְךָ וְגוֹ' כְּלוֹמַר אַל תָּשֶׁת רָשָׁע דְּחָמָס עֵד: מִגַּוְלָן וְחַד מֵהָנָךְ וְהַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן שֶׁאֵינָם זְהִירִים בְּכָל הַמִּצְוֹת זֶה מִפְּנֵי רִשְׁעוֹ וְזֶה מִפְּנֵי שׁוּם בָּנִים: לֹא יוּמְתוּ אָבוֹת עַל בָּנִים לֹא יוּמַת שׁוּם אָדָם עַל פִּי מִי שֶׁאֵין בְּנוֹ מֵיתָה וְנִקְרָא עַל שֵׁם אָבִיו וְהֵינוּ עֶבֶד: דְּאִי ס"ד כּוּלֵּיהּ קְרָא לְכִדְאָמַר בְּסַנְהֶדְרִין (דף כז:) אֲתָא לְפַסֹּל קְרוֹבִים: לְכְתֹב עַל בָּנָיהֶם מִדְּשַׁנִּי לְמִכְתַּב בָּנִים סְתָמָא ש"מ תַּרְתֵּי: גֵּר אֵין לוֹ חַיִּס דִּכְתִיב וְזֶרַע סוּסִים זַרְמָתָם וא"ג דִּכְתִיב בַּלְאַדָן בֶּן בַּלְאַדָן ה"מ בְּגִיּוֹרֵי אֲבָל נְתִינִים הַבָּנִים לֹא נִתְיַחֲסוּ אַחַר אֲבִיהֶם בְּפֶרֶק הַבָּא עַל יְבִמְתּוֹ (יְבָמוֹת דף סב.): דְּאִי ס"ד גֵּר נָמֵי פְּסוֹל דְּדַרְשִׁינַן עַל אָבוֹת לְמָה לִי לְאִשְׁתְּנוֹיֵי בָּנִים שֶׁאֵין לָהֶם חַיִּס אָבוֹת לְמָה לִי לְאִשְׁתְּנוֹיֵי לְתַרְוִיהוּ לְכְתֹב בְּרֵישָׁה עַל בָּנָיהֶם לְפַסֹּל קְרוֹבִים וּבְסֵיפָה לִשְׁתֵּנֵי וְלִכְתֹּב סְתָמָא עַל אָבוֹת: אֶלָּא מִדִּכְתַב רַחֲמָנָא עַל בָּנִים לְמִפְסַל לְעֶבֶד שְׁמַע מִינַּהּ דְּלָאו בַּר עֲנָשִׁין הוּא: אֲבָל פְּצִיעָה – דְּלָא אַפְחָתַהּ מִכַּסְפֵּהּ, לָא קָמְיבַּעְיָא לֵיהּ! אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא: שְׁפָצָתוּהּ בְּפָנֶיהָ, לָא מִיתַת בֵּית דִּין וְנִמְצְאוּ זוֹמְמִין לֹא יַהֲרְגוּ אֶלָּמָה קִים לָן דְּעֶבֶד כְּיִשְׂרָאֵל לְעִנְיַן מִיתַת ב"ד דְּתִנְיָא בְּמִסֶּכֶת סְמָכוֹת (דף ח:) וְיִשְׂרָאֵל לוֹקֶה [וְגוֹלֶה] עַל יְדֵי עֶבֶד: תִּקְשֵׁי לְךָ גֵּר שֶׁלְּדָתוֹ וְהוֹרָתוֹ בְּקֻדֻּשָּׁה אֲפִילּוּ לְרַבִּי יְהוּדָה יֵשׁ לוֹ אֲחָוָה וּפְסוּל לְמַלְכוּת וַאֲפִילּוּ לְשׁוֹטֵר בְּעַלְמָא אא"כ אִמּוֹ מִיִּשְׂרָאֵל בְּפֶרֶק הַחוֹלֵץ בִּיבָמוֹת (דף מה:): עֵדוּת לֹא מָצִית אָמְרַתְּ דְּאִי לָא נָפְקָא לָן פְּסוֹלָא מֵאָסָיְיךְ תֵּיתֵי מק"ו: פְּסוֹלָה לַעֲדוּת תְּכָתִיב גַּבֵּי זוֹמְמִין וְעָמְדוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים וְתָנָיָא בְּשָׁבוּעוֹת (דף ל.) בְּעֵדִים זוֹמְמִין הַכָּתוּב מְדַבֵּר דִּמְשַׁמַּע אֲנָשִׁים וְלֹא נָשִׁים קָטָן נָמֵי מֵהָכָא נָפְקָא לָן דִּכְתִיב אֲנָשִׁים וְלֹא קְטַנִּים וְעוֹד דַּעֲדוּת שְׁאִי אַתָּה יָכוֹל לְהַזִּמָּהּ הֵיא דְּלָאו בַּר עֲנָשִׁין הוּא: אֵינָן בְּכָל הַמִּצְוֹת אֶלָּא בְּמִקְצָת דְּהָא אִשָּׁה מְחַיֶּבֶת בְּלֵאוִין וְעוֹנְשִׁין וְקָטָן יָשָׁנוּ בְּמִילָה: שֶׁאֵין אִישׁ וְלֹא קְרֵינָא בֵּהּ שְׁנֵי אֲנָשִׁים: מִגַּוְלָן דְּרָאוּ לִבָּא בַּקְהָל וּפְסוֹל לַעֲדוּת דִּכְתִיב (שְׁמוֹת כ"ג:א') אַל תָּשֶׁת יָדְךָ וְגוֹ' כְּלוֹמַר אַל תָּשֶׁת רָשָׁע דְּחָמָס עֵד: מִגַּוְלָן וְחַד מֵהָנָךְ וְהַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן שֶׁאֵינָם זְהִירִים בְּכָל הַמִּצְוֹת זֶה מִפְּנֵי רִשְׁעוֹ וְזֶה מִפְּנֵי שׁוּם בָּנִים: לֹא יוּמְתוּ אָבוֹת עַל בָּנִים וְגוֹ' – אֲבָל פְּצִיעָה לָא נָפְקָא לָן מִקְּרָא דְּלֹא יוּמְתוּ אָבוֹת עַל בָּנִים, דְּהָא מִיתַת בֵּית דִּין לָא הֲוָה מֵיתָה, וְלָא מִיתַת בֵּית דִּין מִיתָה הִיא, דְּתַנְיָא: "וְלֹא יוּמְתוּ אָבוֹת עַל בָּנִים" – לְרַבּוֹת אֶת הַבֵּית דִּין שֶׁהֵן מְמִיתִין שֶׁלֹּא עַל פִּי עֵדִים, וְלֹא עַל פִּי עֵדוּת שֶׁלֹּא בְּמִצְוָתָהּ, וְלֹא עַל פִּי עֵדוּת שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת מִצְוָתָהּ, וְלֹא עַל פִּי עֵדוּת שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת מִיתָתָהּ. וְלֹא עַל פִּי עֵדוּת שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת מִיתָתָהּ? וְהָכְתִיב "וְלֹא יוּמְתוּ אָבוֹת עַל בָּנִים"! אֶלָּא מֵעַתָּה, "וּבָנִים לֹא יוּמְתוּ עַל אָבוֹת" – הָכִי נָמֵי, לֹא יוּמְתוּ עַל פִּי בָּנִים שֶׁאֵין לָהֶם חַיִּס אָבוֹת? אֶלָּא גֵּר הָכִי נָמֵי דְּפָסוּל לְעֵדוּת?! אָמְרִי: הָכִי הַשְׁתָּא?! גֵּר, נְהִי דְּאֵין לוֹ חַיִּס לְמַעְלָה, לְמַטָּה יֵשׁ לוֹ חַיִּס; לְאַפּוֹקֵי עֶבֶד, דְּאֵין לוֹ חַיִּס לֹא לְמַעְלָה וְלֹא לְמַטָּה. [ז]דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ גֵּר פָּסוּל לְעֵדוּת, לִכְתּוֹב רַחֲמָנָא: "לֹא יוּמְתוּ אָבוֹת עַל בְּנֵיהֶם" לְכִדְאָמְרִינַן – לֹא יוּמְתוּ בְּעֵדוּת בָּנִים; וְנִכְתּוֹב רַחֲמָנָא: "וּבָנִים לֹא יוּמְתוּ עַל אָבוֹת" – דְּשָׁמְעַתְּ מִינַּהּ תְּרֵי: חָדָא – לֹא יוּמְתוּ בָּנִים בְּעֵדוּת אָבוֹת, וְאִידַּךְ – לֹא יוּמְתוּ עַל פִּי בָּנִים שֶׁאֵין לָהֶם חַיִּס אָבוֹת! [ח]וְעֶבֶד – נָפְקָא לֵיהּ בְּקַל וָחוֹמֶר מִגֵּר; וּמָה גֵּר, דְּלְמַעְלָה הוּא דְּאֵין לוֹ חַיִּס, אֲבָל לְמַטָּה יֵשׁ לוֹ חַיִּס – פָּסוּל לְעֵדוּת; עֶבֶד, שֶׁאֵין לוֹ חַיִּס לֹא לְמַעְלָה וְלֹא לְמַטָּה – אֵינוֹ דִּין שֶׁיִּהֵא פָּסוּל לְעֵדוּת? [ט]אֶלָּא מִדִּכְתַב רַחֲמָנָא: "לֹא יוּמְתוּ אָבוֹת עַל בָּנִים" – דְּמַשְׁמַע: לֹא יוּמְתוּ עַל פִּי אָבוֹת שֶׁאֵין לָהֶם חַיִּס בָּנִים; שְׁמַע מִינַּהּ, עֶבֶד, שֶׁאֵין לוֹ חַיִּס לֹא לְמַעְלָה וְלֹא לְמַטָּה – הוּא דְּפָסוּל לְעֵדוּת; אֲבָל גֵּר, כֵּיוָן דְּיֵשׁ לוֹ חַיִּס לְמַטָּה – כָּשֵׁר לְעֵדוּת. וְכִי תֵּימָא, לִכְתּוֹב רַחֲמָנָא: "וּבָנִים לֹא יוּמְתוּ עַל אֲבוֹתֵיהֶם", לְמָה לִי דִּכְתַב רַחֲמָנָא: "וּבָנִים לֹא יוּמְתוּ עַל אָבוֹת" – דְּמַשְׁמַע: לֹא יוּמְתוּ עַל פִּי בָּנִים שֶׁאֵין לָהֶם חַיִּס אָבוֹת? אַיְידֵי דִּכְתַב: "לֹא יוּמְתוּ אָבוֹת עַל בָּנִים", כְּתַב נָמֵי: "וּבָנִים לֹא יוּמְתוּ עַל אָבוֹת". חֵרֵישׁ, שׁוֹטֶה וְקָטָן פְּגִיעָתָן רָעָה. אִימַּיהּ דְּרַב שְׁמוּאֵל בַּר אַבָּא מֵהַגְרוֹנְיָא הֲוָת נְסִיבָא לֵיהּ לְרַבִּי אַבָּא, כְּתַבְתִּינְהוּ (לְנִכְסֵי) [לְנִכְסָהּ] לְרַב שְׁמוּאֵל בַּר אַבָּא בְּרֵהּ. בָּתַר דְּשָׁכִיבָא,

אֲזַל

מסורת הש"ס

א סנהדרין פו.

ב זבחים ה:, שבת כח.; סנהדרין סו.; זבחים סז.; חולין קיד.; בבא מצינא פז:; קידושין ה:; מנחות ו.; ברכות לה.; נזיר מ.; קידושין כא.; בבא מצינא סא.; יבמות עז.; בבא מצינא ד.; זבחים יב.; סוטה כט.; זבחים יא.; קידושין עח.; מכות ד:; מנחות ס:; עבודה זרה מו.

ג לעיל ו.

ד פרקי דרבי אליעזר; ספרא בחוקותי פרק ח ב; אוצר מדרשים מדרשי חסר ויתר; פסיקתא דרב כהנא; במדבר רבה

גליון הש"ס

גמ' ורבנן אחיו הוא במצות. עי' רש"י סוטה דף מא ע"א ד"ה אחינו אתה וצע"ק:

רש"י ד"ה פסולה. קטן נמי מהכא נפקא. כדאיתא ב"ב דף קנה ע"ב והא דלא נקט בב"ב שם טעם הב' דרש"י התוא עדות שא"א יכול להזימה י"ל דכיון דתיקנו חז"ל דדיני ממונות ל"צ דרישה וחקירה נכלל בזה דבממון ל"צ שיהא יכול להזימה עי' סמ"ע ח"מ סימן ל"ג ס"ק כ"ו א"כ לאחר תקנת חז"ל דל"צ בממון עדות שיכול להזימה גם קטן ראוי לעדות מש"ה נקט הטעם רק דקטן בעצמותו פסול דאנשים כתיב אבל הכא דמירי בדאורייתא שפיר נקט רש"י דיש עוד טעם דהוא עדות שאי אתה יכול להזימה ואולם ק"ל דל"ל טעם שני האיך שייך לומר קטן יוכיח הא אין הפסול בעצמותו משום קטנות אלא מטעם דא"א יכול להזימה וזה הכלל בעדות דצריך יכול להזימה ובאא"י להזימה גם בגדולים פסול וא"כ לא שייך לומר קטן יוכיח וצ"ע:

תורה אור השלם

כִּי־יִנָּצוּ אֲנָשִׁים יַחְדָּו אִישׁ וְאָחִיו וְקָרְבָה אֵשֶׁת הָאֶחָד לְהַצִּיל אֶת־אִישָׁהּ מִיַּד מַכֵּהוּ וְשָׁלְחָה יָדָהּ וְהֶחֱזִיקָה בְּמְבֻשָׁיו [דברים כה, יא]

וְעָשִׂיתָם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ [דברים יט, יט]

שׁוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בּוֹ מִקֶּרֶב אַחֶיךָ תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ לֹא תוּכַל לָתֵת עָלֶיךָ אִישׁ נָכְרִי אֲשֶׁר לֹא־אָחִיךָ הוּא [דברים יז, טו]

וְדָרַשׁוּ הַשֹּׁפְטִים הֵיטֵב וְהִנֵּה עֵד־שֶׁקֶר הָעֵד שֶׁקֶר עָנָה בְּאָחִיו [דברים יט, יח]

לֹא־יוּמְתוּ אָבוֹת עַל־בָּנִים וּבָנִים לֹא־יוּמְתוּ עַל־אָבוֹת אִישׁ בְּחֶטְאוֹ יוּמָתוּ [דברים כד, טז]

עין משפט נר מצוה

א מיי' פד' מהל' חובל ומזיק הל' יד, סמג עשין עג, טוש"ע חו"מ סי' תכד סעי' ו:

ב סמג עשין ע:

ג מיי' פי"ד מהל' איסורי ביאה הל' יז:

ד מיי' פא' מהל' מלכים ומלחמות הל' ד, סמג לאוין קכא:

ה מיי' פט' מהל' עדות הל' א, סמג לאוין רד, טוש"ע חו"מ סי' לד סעי' יט:

ו סמג לאוין קכא:

ז טוש"ע חו"מ סי' לג סעי' יא:

מִגַּוְלָן דְּרָאוּ לִבָּא בַּקְהָל וְחַד מֵהָנָךְ שֶׁאֵינָן זְהִירִין מִשּׁוּם בָּנִים לָא קָמְיבַּעְיָא לֵיהּ! אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא: שְׁפָצָתוּהּ בְּפָנֶיהָ, לָא מִיתַת בֵּית דִּין מִיתָה הִיא דְּלָא יְהוּדָה – זוֹמְמֵי עֶבֶד לֹא יַהֲרְגוּ דִּכְתִיב: "וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו"! אָמַר רָבָא אָמַר רַב שֵׁשֶׁת, אָמַר קְרָא: "וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ" – מִכָּל מָקוֹם. [ז]אֶלָּא מֵעַתָּה, לְרַבָּנַן – עֶבֶד כְּשֵׁר לַמַּלְכוּת! אָמְרִי: וּלְטַעְמֵיהּ, תִּיקְשֵׁי לְהּ גֵּר – לְדִבְרֵי הַכֹּל! אֶלָּא אָמַר קְרָא: "מִקֶּרֶב אַחֶיךָ" – מִמּוּבְחָר שְׁבְּאַחֶיךָ. אֶלָּא מֵעַתָּה, לְרַבָּנַן – יְהֵא עֶבֶד כָּשֵׁר לְעֵדוּת, דִּכְתִיב: "וְהִנֵּה עֵד שֶׁקֶר הָעֵד, שֶׁקֶר עָנָה בְּאָחִיו"! [ח]אָמַר עוּלָּא: עֵדוּת לֹא מָצִית אָמְרַתְּ: אֶתְיָא עֵדוּת בְּקַל וָחוֹמֶר מֵאִשָּׁה: וּמָה אִשָּׁה, שֶׁהִיא רְאוּיָה לָבֹא בַּקְהָל – פְּסוּלָה לְעֵדוּת; עֶבֶד, שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לָבֹא בַּקְהָל – אֵינוֹ דִּין שֶׁפָּסוּל לְעֵדוּת? מָה לְאִשָּׁה – שֶׁכֵּן אֵינָהּ רְאוּיָה לְמִילָה; תֹּאמַר בְּעֶבֶד שֶׁהוּא רָאוּי לְמִילָה?! קָטָן יוֹכִיחַ – שֶׁיָּשְׁנוֹ בְּמִילָה, וּפָסוּל לְעֵדוּת. מָה לְקָטָן – שֶׁאֵינוֹ בְּמִצְוֹת; תֹּאמַר בְּעֶבֶד, שֶׁהוּא בְּמִצְוֹת?! אִשָּׁה תּוֹכִיחַ – שֶׁיָּשְׁנָהּ בְּמִצְוֹת, וּפָסוּלָה לְעֵדוּת. [ב]וְחָזַר הַדִּין: לֹא רְאִי זֶה כִּרְאִי זֶה, וְלֹא רְאִי זֶה כִּרְאִי זֶה; הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן – שֶׁכֵּן אֵינָן בְּכָל הַמִּצְוֹת, וּפְסוּלִין לְהָעִיד; אַף אֲנִי אֲבִיא אֶת הָעֶבֶד – שֶׁאֵינוֹ בְּכָל הַמִּצְוֹת, וּפָסוּל לְהָעִיד. מָה לְהַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶם – שֶׁכֵּן אֵינוֹ אִישׁ; תֹּאמַר בְּעֶבֶד, שֶׁהוּא אִישׁ?! [ג]אֶלָּא תֵּיתֵי מִגַּוְלָן. מָה לְגַוְלָן – שֶׁכֵּן מַעֲשָׂיו גָּרְמוּ לוֹ; תֹּאמַר בְּעֶבֶד – שֶׁאֵין מַעֲשָׂיו גָּרְמוּ לוֹ?! אֶלָּא תֵּיתֵי מִגַּוְלָן וּמֵחַד מֵהָנָךְ. מַר בְּרֵיהּ דְּרָבִינָא אָמַר, אָמַר קְרָא: "לֹא יוּמְתוּ אָבוֹת עַל בָּנִים" – לֹא יוּמְתוּ עַל פִּי אָבוֹת שֶׁאֵין לָהֶם חַיִּס בָּנִים. דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ: בְּעֵדוּת בָּנִים; לִכְתּוֹב רַחֲמָנָא: "לֹא יוּמְתוּ אָבוֹת עַל בְּנֵיהֶם"! מַאי "בָּנִים"? שְׁמַע מִינַּהּ דְּלֹא יוּמְתוּ עַל פִּי אָבוֹת שֶׁאֵין לָהֶם חַיִּס בָּנִים. אֶלָּא מֵעַתָּה, "וּבָנִים לֹא יוּמְתוּ עַל אָבוֹת" – הָכִי נָמֵי, לֹא יוּמְתוּ עַל פִּי בָּנִים שֶׁאֵין לָהֶם חַיִּס אָבוֹת? אֶלָּא גֵּר הָכִי נָמֵי דְּפָסוּל לְעֵדוּת?! אָמְרִי: הָכִי הַשְׁתָּא?! גֵּר, נְהִי דְּאֵין לוֹ חַיִּס לְמַעְלָה, לְמַטָּה יֵשׁ לוֹ חַיִּס; לְאַפּוֹקֵי עֶבֶד, דְּאֵין לוֹ חַיִּס לֹא לְמַעְלָה וְלֹא לְמַטָּה. [ד]דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ גֵּר פָּסוּל לְעֵדוּת, לִכְתּוֹב רַחֲמָנָא: "לֹא יוּמְתוּ אָבוֹת עַל בְּנֵיהֶם" לְכִדְאָמְרִינַן – לֹא יוּמְתוּ בְּעֵדוּת בָּנִים; וְנִכְתּוֹב רַחֲמָנָא: "וּבָנִים לֹא יוּמְתוּ עַל אָבוֹת" – דְּשָׁמְעַתְּ מִינַּהּ תְּרֵי: חָדָא – לֹא יוּמְתוּ בָּנִים בְּעֵדוּת אָבוֹת, וְאִידַּךְ – לֹא יוּמְתוּ עַל פִּי בָּנִים שֶׁאֵין לָהֶם חַיִּס אָבוֹת! [ה]וְעֶבֶד – נָפְקָא לֵיהּ בְּקַל וָחוֹמֶר מִגֵּר; וּמָה גֵּר, דְּלְמַעְלָה הוּא דְּאֵין לוֹ חַיִּס, אֲבָל לְמַטָּה יֵשׁ לוֹ חַיִּס – פָּסוּל לְעֵדוּת; עֶבֶד, שֶׁאֵין לוֹ חַיִּס לֹא לְמַעְלָה וְלֹא לְמַטָּה – אֵינוֹ דִּין שֶׁיִּהֵא פָּסוּל לְעֵדוּת? [ו]אֶלָּא מִדִּכְתַב רַחֲמָנָא: "לֹא יוּמְתוּ אָבוֹת עַל בָּנִים" – דְּמַשְׁמַע: לֹא יוּמְתוּ עַל פִּי אָבוֹת שֶׁאֵין לָהֶם חַיִּס בָּנִים; שְׁמַע מִינַּהּ, עֶבֶד, שֶׁאֵין לוֹ חַיִּס לֹא לְמַעְלָה וְלֹא לְמַטָּה – הוּא דְּפָסוּל לְעֵדוּת; אֲבָל גֵּר, כֵּיוָן דְּיֵשׁ לוֹ חַיִּס לְמַטָּה – כָּשֵׁר לְעֵדוּת. וְכִי תֵּימָא, לִכְתּוֹב רַחֲמָנָא: "וּבָנִים לֹא יוּמְתוּ עַל אָבוֹתֵיהֶם", לְמָה לִי דִּכְתַב רַחֲמָנָא: "וּבָנִים לֹא יוּמְתוּ עַל אָבוֹת" – דְּמַשְׁמַע: לֹא יוּמְתוּ עַל פִּי בָּנִים שֶׁאֵין לָהֶם חַיִּס אָבוֹת? אַיְידֵי דִּכְתַב: "לֹא יוּמְתוּ אָבוֹת עַל בָּנִים", כְּתַב נָמֵי: "וּבָנִים לֹא יוּמְתוּ עַל אָבוֹת". חֵרֵשׁ, שׁוֹטֶה וְקָטָן פְּגִיעָתָן רָעָה. אִימַּיהּ דְּרַב שְׁמוּאֵל בַּר אַבָּא מֵהַגְרוֹנְיָא הֲוָת נְסִיבָא לֵיהּ לְרַבִּי אַבָּא, כְּתַבְתִּינְהוּ (לְנִכְסֵי) [לְנִכְסָהּ] לְרַב שְׁמוּאֵל בַּר אַבָּא בְּרֵהּ. בָּתַר דְּשָׁכִיבָא,

אֲזַל

מִנָּה גֵּר כָּשֵׁר דְּתוּ לֵיכָּא קַל וָחוֹמֶר: יֵשׁ לוֹ חַיִּס לְמַטָּה תְּבוֹ נִקְרָא עַל שְׁמוֹ: כְּתַבְתִּינְהוּ לְנִכְסֵי מִלּוֹג לְאַחַר שְׁנִשֵּׂאת לְרַ' אַבָּא: בָּתַר דְּשָׁכִיבָא אֲזַל רַב שְׁמוּאֵל כו':

עין משפט
נר מצוה

א מיי׳ פכ״ב מהל׳ אישות הלכ׳ ז, סמג עשין מח, טוש״ע אה״ע סי׳ צ סעי׳ ט:

ב מיי׳ פ״ב מהל׳ זכייה ומתנה הלכ׳ יג, סמג עשין פב, טוש״ע חו״מ סי׳ רנז סעי׳ א ג ד:

ג סמג עשין מח:

ד מיי׳ פ״ב מהל׳ זכייה ומתנה הלכ׳ יג, טוש״ע חו״מ סי׳ רנז סעי׳ ה:

ה סמג עשין פב:

ו מיי׳ פ״ב מהל׳ זכייה ומתנה הלכ׳ יג, טוש״ע חו״מ סי׳ רנז סעי׳ ה:

מסורת הש״ס

א כתובות עח:; בבא מציעא לה.; נדה נב.; כתובות נ.; בבא מציעא צו:; בבא בתרא קלט:; בבא בתרא נ.

ב יבמות לו:; משנה בבא בתרא

ג בבא בתרא קלו.

ד בבא בתרא קלו.; ערכין כו:

ה תוספתא מכות

רַבִּי יִרְמְיָה בַּר אַבָּא וְרַב יְהוּדָה כר״ל ס״ל דְּכְוָתֵהּ פְּסָקִינַן בְּרֵישׁ הַחוֹלֵץ (יְבָמוֹת דף לו:): הָכִי אֲמַר שְׁמוּאֵל זוֹ אֵינוֹ דּוֹמֶה לְמִשְׁנָתֵנוּ כְּדַמְסֵיק מִשּׁוּם תַּקָּנַת אִשָּׁה מִשְׁמַע דְּאִי לָאו תַּקָּנַת אִשָּׁה מוֹדֶה שְׁמוּאֵל דְּאֵין הַבַּעַל מוֹצִיא מִיַּד הַלָּקוֹחוֹת דְּקָנְיָן פֵּרוֹת לָאו כְּקָנְיָן הַגּוּף דְּמֵי וא״ת מִצָּא יָדֵי וְרַגְלָיו דס״ל לְעֵיל פ״ק (בָּבָא קַמָּא דף ט.) הָאַחִין שֶׁחָלְקוּ לְקוֹחוֹת הֵן וס״ל הָכָא דְּלָאו כְּקָנְיָן הַגּוּף דְּמֵי א״כ לֹא מִשְׁכַּחְתְּ דְּמֵיתֵי בְּכוּרִים אֶלָּא חַד בַּר חַד עַד יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן כְּדְקָאָמַר בְּסוֹף הַשּׁוֹלֵחַ (גִּטִּין דף מח. וְשָׁם) וְכֵן קְשֶׁה לְרַבָּא דְּפָסַק כר״ל בְּרֵישׁ הַחוֹלֵץ (יְבָמוֹת דף לו. וְשָׁם) דְּקָנְיָן פֵּרוֹת לָאו כְּקָנְיָן הַגּוּף דְּמֵי וס״ל הָאַחִין שֶׁחָלְקוּ לְקוֹחוֹת הֵן בְּפֶרֶק ב' דְּקִדּוּשִׁין (דף מב:) וְהַיְינוּ מְצָא יָדָיו וְרַגְלָיו וְגַם אֲנוּ הַיְינוּ מְצָאנוּ יָדֵינוּ וְרַגְלֵינוּ דקיי״ל כר״ל וקי״ל דְּאֵין בְּרֵרָה דְּבָסוֹף בֵּיצָה (דף לח.) פְּסָקִינַן כַּר' אוֹשַׁעְיָא דְּבַדְאוֹרַיְתָא אֵין בְּרֵרָה וּמְפָרֵשׁ ר״י דְּכָל הָנָהוּ דְּאִית לְהוּ דְּאֵין בְּרֵרָה לֹא יֹאמְרוּ דְּהָאַחִין שֶׁחָלְקוּ מַחֲזִירִין זֶה לָזֶה בַּיּוֹבֵל רַק ר' יוֹחָנָן לְחוּדֵיהּ לְהָכִי דַּיֵּק עֲלָהּ רַבִּי יוֹחָנָן דְּלָא מְצָא יָדָיו וְרַגְלָיו אֲבָל אֲנַן לָא ס״ל שֶׁיְּהֵא תְּלוּי חֲזָרַת יוֹבֵל בְּכָךְ דְּהָא רַבִּי יוֹחָנָן גּוּפֵהּ מוֹדֶה דִּבְיָמֵי יְהוֹשֻׁעַ הָיוּ מְבִיאִין בְּכוּרִים אֲפִלּוּ אָמְרִינַן דְּלָאו כְּקָנְיָן הַגּוּף דְּמֵי כְּדַאֲמְרִינַן אֶלָּא חַד בַּר חַד עַד יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן וַחֲלֻקַּת יְהוֹשֻׁעַ נָמֵי אָמַר בְּיֵשׁ נוֹחָלִין (ב"ב דַּף קיט:) דִּירֻשָּׁה הִיא לָהֶם מֵאֲבוֹתֵיהֶם וְאַפ״ה לֹא חֲזָרָה אוֹתָהּ חֲלֻקָּה בַּיּוֹבֵל דְּסְבָרָא הִיא כֵּיוָן שֶׁחָלְקוּ עַל פִּי נְבִיא וְאוּרִים וְתֻמִּים וּבְגֶזֶרַת הַכָּתוּב וּלְפִיכָךְ הֲבִיאוּ בְּכוּרִים וְהַשְׁתָּא בְּהָא סְבָרָא פְּלִיגִי ר' יוֹחָנָן וּשְׁאָר אָמוֹרָאֵי דְּרַבִּי יוֹחָנָן סָבַר דְּמֵהֲהִיא לָא יָלְפִינַן דְּגֶזֶרַת הַכָּתוּב הָיְתָה וּשְׁאָר אָמוֹרָאֵי סְבְרִי דְּמֵהֲתָם יָלְפִינַן בְּכָל חֲלֻקַּת יְרֻשָּׁה דְּאֵין מַחֲזִירִין בַּיּוֹבֵל אַף עַל גַּב דִּלְקוֹחוֹת הֵן: **בְּאוּשָּׁא** הִתְקִינוּ הָאִשָּׁה שֶׁמְּכָרָה וא״ת לר' יוֹחָנָן לְמָה הֻצְרַךְ לְתַקֵּן כֵּיוָן דִּקְנְיָן הַגּוּף דְּמֵי וי״ל דְּאִצְטְרִיךְ לְהֵיכָא דְּכָתַב לָהּ דִּין וּדְבָרִים אֵין לִי בִּנְכָסֶיךָ וּבְפֵרוֹתֵיהֶן וּבְפֵרוֹתֵיהֶן עַד סוֹף הָעוֹלָם דְּאֵין זֶה אוֹכֵל פֵּרוֹת כְּדַאֲמַר בְּהֶכוֹתֵב (כְּתֻבּוֹת דף פג.) וּמִיהוּ אִם לֹא כָּתַב אֶלָּא דִּין וּדְבָרִים אֵין לִי בִּנְכָסֶיךָ וּבְפֵרוֹתֵיהֶן לֹא סָגֵי בְּהָכִי דַּאֲפִילּוּ בְּפֵרוֹת עַצְמָן יִלָּקַח בָּהֶן קַרְקַע וְהוּא אוֹכֵל פֵּרוֹת:

אָמַר רַב אִידִי בַּר אָבִין אַף אֲנַן נָמֵי כו' תָּמַהּ לר״י דְּשָׁבַק מַתְנִיתִין דְּמַסֶּכֶת מַכּוֹת (דף ג. וְשָׁם) וּמִיתֵי בְּרֵירְתָא דְּתָנַן מְעִידִין אָנוּ אֶת אִישׁ פְּלוֹנִי שֶׁגֵּרַשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וַהֲלֹא בֵּין הַיּוֹם בֵּין מָחָר סוֹפוֹ לִתֵּן לָהּ כְּתֻבָּה (וְלֹא נָתַן לָהּ כְּתֻבָּה) אוֹמְדִין כַּמָּה אָדָם רוֹצֶה לִתֵּן בְּכְתֻבָּתָהּ שֶׁל זוֹ שֶׁאִם נִתְאַרְמְלָה אוֹ נִתְגָּרְשָׁה וְאִם מֵתָה יֵרָשְׁנָה בַּעְלָהּ וּפְלִיגִי אֲמוֹרָאֵי בְּגֶמָרָא דְּאִיכָּא מ״ד שָׁמִין בְּאִשָּׁה כַּמָּה אָדָם רוֹצֶה לִתֵּן עַל זְכוּת סְפֵקָהּ שֶׁל אִשָּׁה וְהַמּוֹתָר יְשַׁלְּמוּ הָעֵדִים וְאִיכָּא לְמ״ד שָׁמִין בְּבַעַל כַּמָּה הָיָה אָדָם נוֹתֵן עַל זְכוּת סְפֵקוֹ שֶׁל בַּעַל ומ״מ לְכוּלְּהוּ יֵשׁ לְדַקְדֵּק אַמַּאי בְּטוֹבַת הֲנָאָה דְּאִם מֵתָה יֵרָשְׁנָה בַּעְלָהּ דְּשָׁמָּא הִיא תִּמְכֹּר וְלֹא יֵרָשְׁנָה וי״ל דְּהָהִיא אָמְנָה וְאַמָּאתַיִם קָאָמַר דְּפָשִׁיטָא בְּהָנָהוּ דְּאַפֵּי' מָכְרָה אֵין הַלָּקוֹחוֹת גּוֹבִין מָנֶה אוֹ מָאתַיִם מִבַּעַל מֵאַחַר שֶׁמֵּתָה בְּחַיֵּי בַּעְלָהּ אֲבָל הַר הַהָכָא אֵין לְדַחוֹת דְּאַמָּנָה וּמָאתַיִם קָאֵי דִּיֵּשׁ לוֹ לְתֵּנָא לְשַׁנּוֹת רִבּוּי תֵּשְׁלוּמִין גַּבֵּי עֲדִים זוֹמְמִין כְּמוֹ שֶׁיָּכוֹל לְהַרְבּוֹת אֲצָלָם וא״ת דְּנִכְסֵי צֹאן בַּרְזֶל יְכוֹלָה לְמָכֹר אִם כֵּן יוֹתֵר הָיוּ מַפְסִידִים הַזּוֹמְמִין לְאִשָּׁה כְּשֶׁהָיוּ אוֹמְרִין שֶׁגֵּרְשָׁהּ וְנָתַן לָהּ כְּתֻבָּתָהּ עַל נִכְסֵי צֹאן בַּרְזֶל שֶׁהָיְתָה יְכוֹלָה לְמָכֹר לְגַמְרֵי מֵעַל מָנֶה וּמָאתַיִם שֶׁאֵין יְכוֹלָה לְמָכֹר לְגַמְרֵי אֲבָל בְּהָהִיא [דְּמָכְרָה] (דְּמָכוּרָה) שֶׁבָּאִין לְהַעִיד וּלְהַפְסִיד. לְבַעַל שֶׁאוֹמְרִין שֶׁגֵּרְשָׁהּ וְנָתַן לָהּ כְּתֻבָּתָהּ יוֹתֵר הָיוּ מַפְסִידִין לוֹ עַל מָנֶה וּמָאתַיִם שֶׁהֵיוּ מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לְתֵּן וְשָׁמָּא הָיָה נִפְטָר מִלִּתֵּן אִם תָּמוּת הָאִשָּׁה בְּחַיָּיו מֵעַל נִכְסֵי צֹאן בַּרְזֶל דְּשָׁמָּא תִּמְכֹּר הָאִשָּׁה וְלֹא יִפָּטֵר בְּמִיתָתָהּ וּלְכָךְ נָקֵט הַזְּמַן עַל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ רִבּוּי תֵּשְׁלוּמִין אֲצָלָם:

א(א)אָזַל רַב שְׁמוּאֵל בַּר אַבָּא קַמֵּיהּ דְּרַבִּי יִרְמְיָה בַּר אַבָּא, אוֹקְמֵיהּ בְּנִכְסֵי. אָזַל רַבִּי אַבָּא אַמְרַהּ לְמֵילְתָא קַמֵּיהּ דְּרַב הוֹשַׁעְיָא, אָזַל רַב הוֹשַׁעְיָא אַמְרַהּ קַמֵּיהּ דְּרַב יְהוּדָה. אָמַר לֵיהּ, הָכִי אָמַר שְׁמוּאֵל: הָאִשָּׁה שֶׁמָּכְרָה בְּנִכְסֵי מְלוֹג בְּחַיֵּי בַּעְלָהּ, וָמֵתָה – הַבַּעַל מוֹצִיא מִיַּד הַלָּקוֹחוֹת. ב(ב)אַמְרוּהָ קַמֵּיהּ דְּרַבִּי יִרְמְיָה בַּר אַבָּא, אָמַר לְהוּ: אֲנָא מַתְנִיתָא יָדַעְנָא, דְּתָנַן: הַכּוֹתֵב נְכָסָיו לִבְנוֹ לְאַחַר מוֹתוֹ – הַבֵּן אֵינוֹ יָכוֹל לְמָכוֹר, מִפְּנֵי שֶׁהֵן בִּרְשׁוּת הָאָב; וְהָאָב אֵינוֹ יָכוֹל לְמָכוֹר, מִפְּנֵי שֶׁהֵן כְּתוּבִין לַבֵּן. מָכַר הָאָב – מְכוּרִים עַד שָׁעָה שֶׁיָּמוּת. מָכַר הַבֵּן – אֵין לוֹ לַלּוֹקֵחַ עַד שֶׁיָּמוּת הָאָב. כִּי מָיֵית אָב מִיהָא אִית לֵיהּ לְלוֹקֵחַ, וְאַף עַל גַּב דְּמֵת הַבֵּן בְּחַיֵּי אָב – דְּלָא אָתוֹ לִידֵי הַבֵּן. ג(ג)רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, דְּאָמַר: לָא שָׁנָא מֵת הַבֵּן בְּחַיֵּי הָאָב – דְּלָא אָתוֹ לִידֵיהּ דְּבֵן, לָא שָׁנָא מֵת הָאָב בְּחַיֵּי הַבֵּן – דַּאֲתוֹ לִידֵיהּ דְּבֵן; קָנָה לוֹקֵחַ. ד(ד)דְּאִתְּמַר: מָכַר הַבֵּן בְּחַיֵּי הָאָב, וּמֵת הַבֵּן בְּחַיֵּי הָאָב – רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: לֹא קָנָה לוֹקֵחַ, רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר: קָנָה לוֹקֵחַ. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר לֹא קָנָה לוֹקֵחַ – אָמַר לָךְ: כִּי קָתָנֵי מַתְנִיתִין ״מָכַר הַבֵּן – לֹא קָנָה לוֹקֵחַ עַד שֶׁיָּמוּת הָאָב״, וְכִי מָיֵית הָאָב אִית לֵיהּ לְלוֹקֵחַ – דְּלָא מֵת הַבֵּן בְּחַיֵּי הָאָב, דַּאֲתוֹ לִידֵי הַבֵּן. אֲבָל מֵת הַבֵּן בְּחַיֵּי הָאָב, דְּלָא אָתוֹ לִידֵיהּ דְּבֵן – כִּי מָיֵית אָב נָמֵי לֵית לֵיהּ לְלוֹקֵחַ. ה(ה)אַלְמָא קָא סָבַר: קְנָיַן פֵּירוֹת – כְּקְנָיַן הַגּוּף דָּמֵי, וְכִי זַבֵּין – לָאו דִּידֵיהּ זַבֵּין. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אוֹמֵר קָנָה לוֹקֵחַ – כִּי קָתָנֵי מַתְנִיתִין ״מָכַר הַבֵּן אֵין לַלּוֹקֵחַ עַד שֶׁיָּמוּת הָאָב״ – כִּי מָיֵית אָב מִיהָא אִית לֵיהּ לְלוֹקֵחַ; לֹא שָׁנָא לֹא מֵת הַבֵּן בְּחַיֵּי הָאָב – דַּאֲתוֹ לִידֵיהּ דְּבֵן, וְלֹא שָׁנָא מֵת הַבֵּן בְּחַיֵּי הָאָב – דְּלָא אָתוֹ לִידֵיהּ דְּבֵן; קָנָה לוֹקֵחַ. ו(ו)אַלְמָא קְסָבַר: קְנָיַן פֵּירוֹת לָאו כְּקְנָיַן הַגּוּף דָּמֵי, וְכִי (קָא) זַבֵּין – דִּידֵיהּ (קָא) זַבֵּין. וַאֲנַן הַשְׁתָּא, בֵּין רַבִּי יִרְמְיָה בַּר אַבָּא וּבֵין רַב יְהוּדָה – כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ סְבִירָא לְהוּ. וְקָאָמַר רַבִּי יִרְמְיָה בַּר אַבָּא, אָמַר לְהוּ: אֲנָא מַתְנִיתָא יָדַעְנָא, דְּתָנַן: הַכּוֹתֵב נְכָסָיו לִבְנוֹ לְאַחַר מוֹתוֹ – הַבֵּן אֵינוֹ יָכוֹל לְמָכוֹר, מִפְּנֵי שֶׁהֵן בִּרְשׁוּת הָאָב; וְהָאָב אֵינוֹ יָכוֹל לְמָכוֹר, מִפְּנֵי שֶׁהֵן כְּתוּבִין לַבֵּן. מָכַר הָאָב – מְכוּרִים עַד שָׁעָה שֶׁיָּמוּת. מָכַר הַבֵּן – אֵין לוֹ לַלּוֹקֵחַ עַד שֶׁיָּמוּת הָאָב. כִּי מָיֵית אָב מִיהָא אִית לֵיהּ לְלוֹקֵחַ, וְאַף עַל גַּב דְּמֵת הַבֵּן בְּחַיֵּי הָאָב – דְּלָא אָתוֹ לִידֵיהּ דְּבֵן; קָנָה לוֹקֵחַ. ז(ז)אֲמַר לֵיהּ רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב אֲשִׁי לְרָבִינָא: מַאי טַעְמָא? אָמַר רַב יוֹסֵף, בִּשְׁלָמָא אִי תֵּנֵי אִיפְּכָא: ״הַכּוֹתֵב נְכָסָיו לְאָבִיו״ – אִיכָּא לְמִפְשַׁט מִינַּהּ דְּקְנְיַן פֵּירוֹת לָאו כְּקְנְיַן הַגּוּף דָּמֵי. אֶלָּא הַשְׁתָּא דְּקָתָנֵי: ״הַכּוֹתֵב נְכָסָיו לִבְנוֹ״, מִשּׁוּם דְּרָאוּי לְיוֹרְשׁוֹ הוּא. אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי: אַטּוּ בָּרָא יָרֵית אַבָּא, אַבָּא לָא יָרֵית בָּרָא?! אֶלָּא לְאַבְרוֹחֵינְהוּ לְנִכְסֵי מִבְּרֵיהּ קָא אָתֵי; הָכָא נָמֵי, לְאַבְרוֹחֵינְהוּ לְנִכְסֵי מֵאָחוּהּ אָתֵי. אֶלָּא מַאי ״אֵינָהּ דּוֹמָה לְמִשְׁנָתֵנוּ״? מִשּׁוּם תַּקָּנַת אוּשָּׁא. דְּאָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא: בְּאוּשָּׁא הִתְקִינוּ, הָאִשָּׁה שֶׁמָּכְרָה בְּנִכְסֵי מְלוֹג בְּחַיֵּי בַּעְלָהּ, וּמֵתָה – הַבַּעַל מוֹצִיא מִיַּד הַלָּקוֹחוֹת. ח(ח)אָמַר רַב אִידִי בַּר אָבִין, אַף אֲנַן נָמֵי תְּנֵינָא: ״מְעִידִים אָנוּ בְּאִישׁ פְּלוֹנִי שֶׁגֵּירַשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ, וְנָתַן כְּתוּבָּתָהּ, הַבַּעַל מוֹצִיא מִיַּד הַלָּקוֹחוֹת עַד שֶׁיָּמוּת הָאָב וְכִשֶּׁיָּמוּת הָאָב הוֹלֵךְ הַבֵּן וּמוֹצִיא מִיַּד הַלָּקוֹחוֹת: דְּלֹא מֵת הַבֵּן בְּחַיֵּי הָאָב דַּאֲתוֹ לִידֵי הַבֵּן דְּמַה מָכַר לוֹ רִאשׁוֹן לְשֵׁנִי כָּל זְכוּת שֶׁתִּבְא לִידוֹ: קְנְיַן פֵּרוֹת שָׁהֵיוּ קְנוּיִן לָאָב לְפַרְסֵם הִלְכָתָא כְּרֵישׁ לָקִישׁ בְּתִלְתָּא חֲדָא הָא וְהַחוֹלֵץ (יְבָמוֹת דף לו.): אֶלָּא לָאו שְׁמַע מִנָּהּ [כו'] לָאו כְּקְנְיַן הַגּוּף דְּמֵי הָנֵי נְכָסֵי מְלוֹג הַקְּנוּיִין בְּחַיֵּיהֶן לַבַּעַל לְפֵרוֹת לָאו כְּקְנְיַן הַגּוּף דְּמֵי וּמַתְנָה מַתְנָה וְאע״ג דְּמֵתָה בְּחַיֵּיהֶן: הַכּוֹתֵב נְכָסָיו לְאָבִיו לְאַחַר מוֹתוֹ וּמֵת הָאָב בְּחַיֵּי הַבֵּן וְאָמַר לָךְ רֵישׁ לָקִישׁ דְּקְנְיַן פֵּרוֹת שְׁמִעֵינַן מִנֵּהּ מִשּׁוּם דְּקְנְיַן הַגּוּף דְּמֵי אֲבָל הַשְׁתָּא דְּלָאו כְּקְנְיַן הַגּוּף דְּמֵי הֵיכִי דָּמֵי אִי דְּלָא אָתוֹ לִידֵי דְּבֵן מִשּׁוּם דְּרָאוּי לְיוֹרְשׁוֹ הוּא וְאע״ג דְּבַעַלְמָא כְּקְנְיַן הַגּוּף דְּמֵי הָכָא גּוּפָא וַדַּאי אַקְנְיָא אָב לַבֵּן בְּחַיָּיו לְמִכְרָן כְּשֶׁיִּרְצֶה דְּאִי מִשּׁוּם לְאַחַר מִיתָה בְּלָאו הָכִי הָוֵה יָרֵית לֵיהּ אֲבָל רַב שְׁמוּאֵל בַּר אַבָּא לֹא הַיְינוּ רַאוּי לְיָרְשׁוֹ אֶת אִמּוֹ אֶלָּא רַבִּי אַבָּא בַּעְלָהּ הָיָה רַאוּי לְיוֹרְשָׁהּ: אֶלָּא לָאו שְׁמַע מִנָּהּ [כו'] לָאו כְּקְנְיַן הַגּוּף דְּמֵי הָנֵי נְכָסֵי מְלוֹג הַקְּנוּיִין בְּחַיֵּיהֶן לַבַּעַל לְפֵרוֹת לָאו כְּקְנְיַן הַגּוּף דְּמֵי וּמַתְנָה מַתְנָה וְאע״ג דְּמֵתָה בְּחַיֵּיהֶן: אַבָּא לֹא יָרַת בָּרָא וְאִי הָוֵה תָּנֵי נָמֵי אִיפְּכָא הָוֵה אָמְרִינַן נָמֵי טַעְמָא מִשּׁוּם דְּרָאוּי לְיָרְשׁוֹ הוּא: אֶלָּא עַל כָּרְחָךְ בְּרָא דְּכָתַב נְכָסֵי לְאַבּוּהּ בְּנֵי אִית לֵהּ וְהַאי דְּכָתַב נְכָסֵי לְאַבּוּהּ לְאַבְרוֹחֵינְהוּ מִבְּנֵי קָאָתֵי דְּכִי מֵיתְ לָא יָרְתוּ לֵיהּ בְּנֵי אֶלָּא אַבּוֹהּ וְכִי הָוֵה תָּנֵי אִיפְּכָא הָוֵה אָמְרִינַן הָתָם דְּקְנְיַן לוֹקֵחַ שְׁלָקְחוֹ מִן הָאָב הָוֵה טַעְמָא מִשּׁוּם דְּקְנְיַן פֵּרוֹת שָׁיֵּשׁ לוֹ לָבֵן לָאו כְּקְנְיַן הַגּוּף הוּא וְכִי זַבֵּין אָב דִּידֵהּ זַבֵּין: הָכָא נָמֵי הַכּוֹתֵב נְכָסָיו לְבָנוֹ וַדַּאי בְּנֵי אַחֲרָנֵי אִית לֵהּ וּלְאַבְרוֹחֵינְהוּ מֵאָחֵיו מִשָּׁאר בָּנָיו שֶׁל אָב הוּא דְּכָתַב לֵיהּ וּמִדְּאָמְרִינַן קָנָה לוֹקֵחַ שְׁמַע מִנֵּהּ קְנְיַן פֵּרוֹת לָאו כְּקְנְיַן הַגּוּף דְּמֵי: בְּאוּשָּׁא הִתְקִינוּ דאע״ג דְּבַעַלְמָא לָאו כְּקְנְיַן הַגּוּף דְּמֵי בַּעַל בְּנִכְסֵי אִשְׁתּוֹ אַלְמוּתָהּ רַבָּנָן לְשַׁעְבּוּדָהּ מְשׁוּם אֵיבָה וְהַנֵי כְּלוֹקֵחַ רִאשׁוֹן:

מסורת הש"ס

א משנה מכות; מכות ג.

ב משנה בבא קמא; לעיל פז.

ג כתובות נד.

ד קידושין מז:; כתובות פה:; בבא מציעא כ.; בבא בתרא קמו:

ה תוספתא מכות

גליון הש"ס

גמ' הואיל ואתא לידן. שבת דף פא ע"ב וש"נ:

תוס' ד"ה כל וכו' דמעמד ג' אינו מועיל בכתובה. עיין לעיל דף ע ע"א תוספות ד"ה אמטלטלין:

עדים אחרים כי משתכחי הנך עדים פרא דפירא לא תקינו ליה רבנן המיו בממלי דאתו מעלמא כגון טוכת הנאה דכתבה וכגון גונב ולד בהמת מלוג דמשלם בפל לאשה כדאמרינן ברייש האשה שנפלו לה נכסים (כתובות דף עט:) משום דלא תקינו ליה רבנן פירא דפירא אבל פירא דפירא דאתי מגופה בגון ולד ולדות בהמת מלוג פשיטא דתקינו ליה רבנן כדתנן לעולם הוא אוכל פרי פרות ונראה דפירי דפירי לא תקינו ליה רבנן דהתם לא הוי כי האי דהכא דנהי דמשלם בפל לאשה נראה דבאותו בפל ילקח קרקע והוא אוכל פרות ונראה נמי דכ"ש גונב בהמת מלוג עצמה דמשלם בפל לאשה: טענמא מאי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה והמה דברייש אע"פ (כתובות ד' נד:) משמע דלאו היינו טענמא דר"מ גבי הא דתנן רבי מאיר אומר כל הפוחת לבתולה ממאתים ולאלמנה ממנה הרי זה בעילתו בעילת זנות ודיין בגמרא כל הפוחת אפלו בתנאה אלמא קסבר תנאו בטל ואית לה וכיון דאמר לה ליח לך אלא מנה לא סמכה דעתה והוי בעילתו בעילת זנות הא שמעינן ליה לר"מ דבדרבנן תנאו קיים משמע דמשום שייש לה ולא סמכה דעתה כשאמר לה ליח לך אלא מנה הוא דהויא בעילתו בעילת זנות הא אם הוה תנאו קיים ולא היה לה כלל לא היה בעילתו בעילת זנות וי"ל דכ"ש אי תנאו קיים ולית לה דהויא בעילת זנות אלא התם דייק דקסבר תנאו בטל מדלא קתני בתולה שאין לה מנה כו' ש"מ דה"ק כל הפוחת אפי' באותו ענין שייש לה אפי' הכי הויא בעילת זנות וא"ת מנא לה דמיירי בתנאה דכתבה . דתנאו קיים וה"ק כל הפוחת . אפי' באותו ענין שייש לה כגון בסוף ביאה דאמר התם בסוף שמעתין דדברי הכל איגה מוחלת וי"ל דלשון כל הפוחת משמע שהוא פוחת לה ובסוף ביאה אין יכול לפחות אלא היא פוחתת לעצמה ולא שייך לשון פוחת אלא בתנאה אי נמי מדנקט כל דייק: כל לגבי בעלה ודאי מחלה ואת ותזבן לבעל גופה ותיתיב ליה לנחבל וי"ל שהבעל לא ירצה לקנות שלא להפסיד לאשתו א"נ הא מוקמי לה בסמוך כר"מ דאמר לשהות עם אשתו בלא כתבה אסור ואת והיאך יכולה למחל האמר בריש אע"פ (כתבות דף נז.) דבסוף ביאה איגה יכולה למחל וכ"ת דכתבה ליה התקבלתי הא משמע בפרק נערה (כתבות דף נא.) דמ אפי' בהתקבלתי אין יכולה למחל וי"ל ה"מ בתחלת השגיא אבל לפי המסקנא דהתם דמפלג

א(א)**וַהֲרֵי הִיא תַּחְתָּיו וּמְשַׁמַּשְׁתּוֹ; וְנִמְצְאוּ זוֹמְמִין; אֵין אוֹמְרִים יְשַׁלְּמוּ כָּל כְּתוּבָּתָהּ, אֶלָּא טוֹבַת הֲנָאַת כְּתוּבָּתָהּ. אֵיזֶהוּ טוֹבַת הֲנָאַת כְּתוּבָּתָהּ? אוֹמְדִין כַּמָּה אָדָם רוֹצֶה לִיתֵּן בִּכְתוּבָּה שֶׁל זוֹ – שֶׁאִם נִתְאָרְמְלָה אוֹ נִתְגָּרְשָׁה, וְאִם מֵתָה – יִירָשֶׁנָּה בַּעֲלָהּ. וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ לֵיתֵּן לָהּ לְתַקָּנַת אוּשָּׁא, אַמַּאי יִירָשֶׁנָּה בַּעֲלָהּ? תְּזַבֵּין כְּתוּבָתַהּ לְגַמְרֵי! אָמַר אַבָּיֵי: אִם אָמְרוּ בִּנְכָסֵי מְלוֹג, יֹאמְרוּ בִּנְכָסֵי צֹאן בַּרְזֶל?! [ב]אָמַר אַבָּיֵי: טוֹבַת הֲנָאָה, הוֹאִיל וַאֲתָא לְיָדָן, נֵימָא בַּהּ מִילְתָא: טוֹבַת הֲנָאָה – לְאִשָּׁה הָוְיָא. דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ לְבַעַל הָוְיָא, לֵימְרוּ לַהּ עֵדִים: מַאי אַפְסְדִינְהוּ? אִי הָוָה מְזַבְּנַתְּ לַהּ לְטוֹבַת הֲנָאָה, בַּעַל הָוָה שָׁקֵיל מִינְּךְ! אָמַר רַב שַׁלְמַן: מִשּׁוּם דְּאִיכָּא רְוָוחַ בֵּיתָא. [ג]אָמַר רָבָא, הִלְכְתָא: טוֹבַת הֲנָאָה לָאִשָּׁה, וְאֵין הַבַּעַל אוֹכֵל פֵּירוֹת. מַאי טַעְמָא? פֵּירָא תַּקִּינוּ לֵיהּ רַבָּנַן, פֵּירָא דְּפֵירָא לָא תַּקִּינוּ לֵיהּ רַבָּנַן. [ב]כִּי אֲתָא רַב פָּפָּא וְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ מִבֵּי רַב, אָמְרִי, תְּנֵינָא לְתַקָּנַת אוּשָּׁא: הָעֶבֶד וְהָאִשָּׁה פְּגִיעָתָן רָעָה; הַחוֹבֵל בָּהֶן חַיָּיב, וְהֵם שֶׁחָבְלוּ בַּאֲחֵרִים – פְּטוּרִין. וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ לֵיתֵּה לְתַקָּנַת אוּשָּׁא, תְּזַבֵּין נִכְסֵי מְלוֹג וְתִתֵּן לֵיהּ! וּלְטַעְמָיךְ, נְהֵי נָמֵי דְּאִיתֵּיהּ לְתַקָּנַת אוּשָּׁא – וְלָא מָצֵי מְזַבְּנָה לִגְמָרֵי; תְּזַבֵּין לְנִכְסֵי מְלוֹג בְּטוֹבַת הֲנָאָה, וְתִתֵּן לֵיהּ! אֶלָּא דְּלֵית לַהּ; הָכִי נָמֵי דְּלֵית לַהּ. [ד]וְתְזַבֵּין כְּתוּבְתַהּ בְּטוֹבַת הֲנָאָה, וְתִתֵּן לֵיהּ! הָא מַנִּי – רַבִּי מֵאִיר הִיא, דְּאָמַר: אָסוּר לוֹ לְאָדָם שֶׁיְּשַׁהֶּא אֶת אִשְׁתּוֹ אֲפִילּוּ שָׁעָה אַחַת בְּלֹא כְּתוּבָּה. וְטַעְמָא מַאי – כְּדֵי שֶׁלֹּא תְּהֵא קַלָּה בְּעֵינָיו לְהוֹצִיאָהּ; הָכָא לָא מְגָרֵשׁ לַהּ – דְּאִי מְגָרֵשׁ לַהּ, אָתוּ הָנָךְ דְּזַבְנִי, גָּבוּ לַהּ לִכְתוּבְתַהּ מִינֵּיהּ! אֶלָּא טוֹבַת הֲנָאָה מִילֵּי נִינְהוּ, וּמִילֵּי לָא מְשַׁתַּעְבְּדִי. [ד]אַלְמָה לָא? מִילֵּי דְּמִזְדַּבְּנִי בְּדִינָרֵי נִינְהוּ! אֶלָּא מִשּׁוּם דִּשְׁמוּאֵל, דְּאָמַר שְׁמוּאֵל: הַמּוֹכֵר שָׂטַר חוֹב לַחֲבֵירוֹ, וְחָזַר וּמְחָלוֹ – מָחוּל. וַאֲפִילּוּ יוֹרֵשׁ מוֹחֵל. אָמְרִי: זַבּוֹנֵי [תְּ]זַבֵּין וְתִתֵּן לֵיהּ, וְאִי מָחֲלָה לֵיהּ לְגַבֵּי בַּעַל – תִּמְחֲלַהּ. אָמְרִי: כֹּל לְגַבֵּי בַּעַל, וַדַּאי מָחֲלָה לֵיהּ. (וְאַפְסְדִינְהוּ לְהָהוּא זְבִינָא בְּיַדַיִם לָא אַפְסְדִינְהוּ.) וְכִי תֵּימָא: (זְבִינָא) [תְּזַבְּנַיהּ] נִיהָלֵיהּ לְהָהוּא דַּחֲבַלָה בֵּיהּ בְּטוֹבַת הֲנָאָה,

דְּאִי

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פכ"א מהל' עדות הל' א, סמג עשין קי, טור חו"מ סי' לח:

ב סמג עשין קי:

ג טוש"ע אה"ע סי' פה סעי' ז:

ד מיי' פי' מהל' אישות הל' י:

ה מיי' פד' מהל' חובל ומזיק הל' יח, סמג עשין מח, סמג עשין ע, טוש"ע חו"מ סי' תכד סעי' י:

ו מיי' פו' מהל' מכירה הל' יב, סמג עשין פב, טוש"ע חו"מ סי' סו סעי' כג:

עין משפט
נר מצוה

א מיי׳ פד׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ יח, סמג עשין ע, טוש״ע חו״מ סי׳ תכד סעי׳ י׳:

ב מיי׳ פד׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ יח, סמג עשין ע, טוש״ע חו״מ סי׳ תכד סעי׳ י׳:

ג סמג עשין ע:

ד מיי׳ פי״ז מהל׳ אישות הל׳ יט, סמג עשין מח, טוש״ע אה״ע סי׳ קה סעי׳ ד:

ה סמג עשין ע:

ו מיי׳ פה׳ מהל׳ עבדים הל׳ טז, סמג עשין כו, טוש״ע יו״ד סי׳ רסז סעי׳ לח:

מסורת הש״ס

א ערכין כו:; בבא בתרא קלו.

גליון הש״ס

גמ׳ דאמר אסור לאדם שישהא. עיין כתובות דף לט ע״ב תוד״ה טעמא:

וְאַפֵּי׳ מְחֲלָה לְגַבֵּי בַּעַל לָא מִפְּסַד קָמִפְּסַד וא״ת וְהָא וַדַּאי מִפְּסַד קָמִפְּסַד דְּכִי לֹא תִּמְכֹּר יְגֵבֶּה חֲבָלְתּוֹ אִם תִּתְאַלְמֵן אוֹ תִּתְגָּרֵשׁ וּכְשֶׁתִּמְכֹּר וְתִמְחוֹל לְבַעֲלָהּ יַפְסִיד הַכֹּל וי״ל כֵּיוָן שֶׁעַכְשָׁו לֹא הָיְתָה נוֹתֶנֶת לוֹ כְּלוּם אֲפִילּוּ לֹא מָחֲלָה מִמַּה שֶׁמְּחָלָה אֵינוֹ כְּלוּם כְּדְּ הֶפְסֵד כֵּיוָן שֶׁלֹּא יִהְיֶה לוֹ כְּלוּם עַכְשָׁו וּלְאַחַר זְמַן נַמִּי שְׁמָא תְּמוּת וַיִּרָּשֶׁנָּה בַּעֲלָהּ:

בְּדְנָפְשָׁא כְּתַבְתָּהּ מְחָבָלָה וא״ת מֵעִקָּרָא נַמִּי אֵירֵי בִּנְפִישָׁא כְּתַבְתָּהּ מְחָבָלָה דְּקָאָמַר תְּזוֹן כְּתַבְתָּהּ בְּטוֹבַת הֲנָאָה וְתִיתֵּיב לֵיהּ בְּחַבָּלָה וי״ל דִּבְמִקְצַת חֲבָלָה קָאָמַר וְאִם תִּתְאַלְמֵן אוֹ תִּתְגָּרֵשׁ יִגְבֶּה הַשְׁאָר מִמָּקוֹם אַחֵר:

כְּגוֹן דְּלָא נְפִישָׁא כְּתַבְתָּהּ מִכְּתֻבָּה דְּאוֹרְיְתָא וא״ת הַשְׁתָּא הֵיכִי מִתּוֹקְמָא כר״מ וְהָלֹא פּוֹחֶת לָהּ מִמָּנֶה אוֹ מְמָאתַיִם וּבְעִילָתוֹ בְּעִילַת זְנוּת לְרַבִּי מֵאִיר (כְּתֻבּוֹת נד:) וי״ל (כְּגוֹן) דְּהֵיא גּוּפָהּ לְהַפְסִיד לְעַצְמָהּ: **לֹא** מַפְסִד עֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה זוּזֵי ל״ג זוּזֵי דִּלְמַאי דְּגָרַס זוּזֵי צ״ל דְּאֵירֵי בִּכְתֻבַּת בְּתוּלָה וכ״ה זוּזֵי צָרִים הֵם מְאתַיִם זוּז מְדִינָה וַלֵּיתָא דִּבְרֵישׁ אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה (לְעֵיל בָּבָא קַמָּא ד' לו: וְשָׁם.) הוֹכַחְנוּ דִּמְאתַיִם שֶׁל בְּתוּלָה הֵם מְאתַיִם זוּזֵי צָרִי (וְהָכָא ל״ג זוּזֵי) וְלֹא מַפְסִיד כ״ה הַיְנוּ כ״ה סְלָעִים שֶׁל אִלְמָנָה וְאַף עַל גַּב דִּכְתֻבַּתָהּ דְּרַבָּנָן אֵין לְהַקְפִּיד עַל הָא דְּנָקֵט כְּתֻבַּת דְּאוֹרְיְתָא: **כֻּשִּׁם** שֶׁלֹּא תִּמְכֹּר בְּעוֹדָהּ תַּחְתָּיו וְאֵין נִרְאֶה לְרַ״י דְּהָא לְעֵיל אָמַר וּבְכָל דּוֹכְתֵי' תְּזוֹן לְכְתֻבָּתָהּ בְּטוֹבַת הֲנָאָה וַאֲפִילּוּ כְּשֶׁהִיא תַּחַת בַּעֲלָהּ וְנִרְאֶה לר״י כְּשֵׁם שֶׁלֹּא תִּמְכֹּר בְּשִׁבִּיל שֶׁחָבְלָה בְּאֲחֵרִים בְּעוֹדָהּ תַּחְתָּיו כְּדָאָמַר לְעֵיל דִּלְגַבֵּי בַּעֲלָהּ וַדַּאי מָחֲלָה כְּדְּ לֹא תַּפְסִיד וְהֵיא תַּחְתָּיו כְּלוֹמַר לֹא תִּמְכֹּר כְּתֻבָּתָהּ לְבַעֲלָהּ בְּשִׁבִּיל שֶׁחָבְלָה בּוֹ וְהָא דְּנָקֵט מְכִירָה גַּבֵּי אֲחֵרִים וְהֶפְסֵד גַּבֵּי בַּעֲלָהּ מִשּׁוּם דְּלְגַבֵּי אֲחֵרִים אֵין יְכוֹלָה לְהַפְסִיד כְּשֶׁמּוֹכֶרֶת לָהֶן בְּטוֹבַת הֲנָאָה שֶׁל כְּתֻבָּה אֲבָל לְגַבֵּי בַּעַל שֶׁמְּכָרָה לְבַעֲלָהּ בְּטוֹבַת הֲנָאָה יְגֹרֶשְׁנָּה מִיָּד וְיַרְוִיחַ הַכֹּל וְהֵיא תַּפְסִיד: **אָמַר** רַבָּא סֵיפָא אָתְאָן לְכְתֻבַּת בְּנִין דִּכְרִין תַּמָּה דְּלָא מַיְיתֵי הָךְ בָּרַיְיתָא בְּסוֹף נַעֲרָה שְׁנִתְפַּתְּתָה (כְּתֻבּוֹת דף נג.) דִּבְעֵי רַבָּא מוֹכֶרֶת כְּתֻבָּתָהּ לְבַעֲלָהּ כְּמוֹכֶרֶת לַאֲחֵרִים דְּמֵי אוֹ לֹא מִיהוּ הָתָם נַמִּי קָאָמַר בָּתַר דִּבְעֵי הָדַר פְּשִׁטָה דְּכְמוֹכֶרֶת לַאֲחֵרִים דְּמֵי וְשָׁמָא מִתּוֹךְ בָּרַיְיתָא זוֹ פְּשִׁטָה וּלְפִי שֶׁאֵין כ״כ פְּשׁוּטָה לֹא הֻבְּיאָה שָׁם: **כָּךְ** מוֹכֶרֶת כְּתֻבָּתָהּ לְבַעֲלָהּ לֹא הִפְסִידָה כְּתֻבַּת בְּנִין דִּכְרִין אע״ג דְּאֵינָהּ יְכוֹלָה לְמָחֹל כְּתֻבָּתָהּ לְבַעֲלָהּ לְרַבִּי מֵאִיר מ״מ יְכוֹלָה הִיא לְמָכֹר וְאע״ג דְּאָסוּר לְהַשְׁהוֹתָהּ לְרַבִּי מֵאִיר בְּלֹא כְּתֻבָּה וְכֵן קִי״ל מ״מ הִשְׁמִיעֲנוּ בַּבָּרַיְיתָא אֶת הַדִּין דְּאִם אֵרַע בֵּן שָׁמְכָרַתְּהּ לְבַעֲלָהּ לֹא הִפְסִידָה כְּתֻבַּת בְּנִין דִּכְרִין א״נ בְּמִכְרָה הַתּוֹסֶפֶת אֵירֵי: **מַאי** טַעְמָא כְּדְרָבָא כו' הַשְׁתָּא מַשְׁמַע דְּשִׁחְרוּר דֶּשֶׁן וְעִוֵּן מַפְקִיעַ מִידֵי שִׁעְבּוּד כְּמוֹ שְׁטַר שִׁחְרוּר וְתַמָּה דְּבִיבְמוֹת פֶּרֶק אַלְמָנָה (דף סו: וְשָׁם) פְּלִיגִי בְּמַכְנָסָת שׁוּם לְבַעְלָהּ הִיא אוֹמֶרֶת כֵּלִי אֲנִי נוֹטֶלֶת וְהוּא אוֹמֵר דְּמִים אֲנִי נוֹתֵן רַב יְהוּדָה אָמַר הַדִּין עִמָּהּ מִשּׁוּם שֶׁבַח בֵּית אָבִיהָ רַבִּי אַמִּי אוֹמֵר הַדִּין עִמּוֹ וְקָאָמַר תַּנָּיֵא כְּוָתֵיהּ דְּרַבִּי אַמִּי עַבְדֵי צְאוֹ בָּרְזֶל יוֹצְאִין בְּשֶׁן וְעִוֵּן לְאִישׁ אֲבָל לֹא לְאִשָּׁה וּמַה רָאֲיָה הִיא לַ' אַמִּי בְּהָא אַפִּי' רַב יְהוּדָה מוֹדֶה כֵּיוָן דְּמִסְתָּרֶת גּוּבְיָנָא אֲתֵי הָקְדֵּשׁ מַפְקִיעַ שִׁעְבּוּד וְשָׁמָא אוֹתוֹ שֶׁהֵבִיא כְּוָתֵיהּ דְּר' אַמִּי הָיָה בְּנָאֵה בְּרֵה דְּרַבָּא שֶׁלֹּא הָיָה חוֹשְׁבָהּ מְחֻסָּרֶת גּוּבְיָנָא כֵּיוָן דְּאֵין יָכוֹל לְסַלְקָהּ בְּמִלְתָא אַחֲרִיתִי:

**דְּאִי מָחֲלָה לְגַבֵּי בַּעַל – לָא קָא מַפְסֵיד, דְּהַשְׁתָּא נָמֵי לָא מִידֵּי קָא יָהֲבָה לֵיהּ! סוֹף סוֹף, כֹּל לְגַבֵּי בַּעַל – וַדַּאי מָחֲלָה, וְאַטְרוּחֵי בֵּי דִּינָא בִּכְדֵי לָא מַטְרְחִינַן. אֶלָּא הָא דְּתַנְיָא: וְכֵן הִיא שֶׁחָבְלָה בְּבַעְלָהּ – לֹא הִפְסִידָה כְּתוּבָתָהּ, אַמַּאי? תְּזוֹבְנִינַהּ נִיהֲלֵיהּ לִכְתוּבָתָהּ לְבַעְלַהּ בְּטוֹבַת הֲנָאָה – בְּהָא חָבָלָה, דְּאִי מָחֲלָה לְגַבֵּי בַּעַל, לֵיכָּא פְּסִידָא! הָא וַדַּאי רַבִּי מֵאִיר הִיא, דְּאָמַר: אָסוּר לְאָדָם שֶׁיְּשַׁהֶא אֶת אִשְׁתּוֹ אֲפִילּוּ שָׁעָה אַחַת בְּלֹא כְּתוּבָּה. [א]וְטַעְמָא מַאי – כְּדֵי שֶׁלֹּא תְּהֵא קַלָּה בְּעֵינָיו לְהוֹצִיאָהּ; הָכָא מְגָרֵשׁ לַהּ, וְגָבֵי לֵיהּ בַּחֲבָלֵיהּ מִינַּהּ. אִי הָכִי, הַשְׁתָּא נָמֵי – מְגָרֵשׁ לַהּ, וְגָבֵי לֵיהּ בַּחֲבָלֵיהּ מִינַּהּ! כְּגוֹן דִּנְפִישָׁ[א] כְּתוּבְתַהּ, דְּמִשּׁוּם הָהוּא פּוּרְתָּא לָא מַפְסֵיד טוּבָא. [ב]וְאִי דִּנְפִישָׁא כְּתוּבְתַהּ מִכְּתוּבָּה דְּאוֹרָיְיתָא, נוֹקְמַהּ אַכְּתוּבָּה דְּאוֹרָיְיתָא – וְאִידַּךְ תְּזוֹבְנַהּ נִיהֲלֵיהּ בַּחֲבָלֵיהּ! כְּגוֹן דְּלָא נְפִישָׁא כְּתוּבְתַהּ מִכְּתוּבָּה דְּאוֹרָיְיתָא; דְּהַוֵי חֲבָלֵיהּ אַרְבָּעָה זוּזֵי, דְּמִשּׁוּם אַרְבָּעָה זוּזֵי לָא מַפְסֵיד עֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה. אֶלָּא הָא דְּתַנְיָא: כְּשֵׁם שֶׁלֹּא תִּמְכֹּר וְהִיא תַּחְתָּיו, כָּךְ לֹא תַּפְסִיד וְהִיא תַּחְתָּיו; וְהָא זִימְנִין מַשְׁכַּח לַהּ דְּמַפְסְדָא, וְהֵיכִי דָּמֵי – כְּגוֹן דִּנְפִישָׁא כְּתוּבְתַהּ מִכְּתוּבָּה דְּאוֹרָיְיתָא! [ג]אָמַר רָבָא: סֵיפָא אָתְאָן לְכְתוּבַת בְּנִין דִּכְרִין. [ד]וְהָכִי קָתָנֵי: כְּשֵׁם שֶׁהַמּוֹכֶרֶת כְּתוּבָּתָהּ לַאֲחֵרִים – לֹא הִפְסִידָה כְּתוּבַת בְּנִין דִּכְרִין, מַאי טַעְמָא – זוּזֵי הוּא דְּאַנְסוּהָ; כָּךְ מוֹכֶרֶת כְּתוּבָּתָהּ לְבַעְלָהּ – לֹא הִפְסִידָה כְּתוּבַת בְּנִין דִּכְרִין, מַאי טַעְמָא? זוּזֵי הוּא דְּאַנְסוּהָ. [ה]לֵימָא תַּקָּנַת אוּשָּׁא הִיא? תַּנָּאֵי הִיא? דְּתַנְיָא חָדָא: עַבְדֵי מְלוֹג יוֹצְאִין בְּשֶׁן וַעֲיִן לְאִשָּׁה, אֲבָל לֹא לְאִישׁ. וְתַנְיָא אִידָךְ: לֹא לָאִישׁ וְלֹא לָאִשָּׁה. [א]סַבְרוּהָ, דְּכוּלֵי עָלְמָא – קִנְיָן פֵּירוֹת לָאו כְּקִנְיַן הַגּוּף דְּמֵי; מַאי, לָאו בְּהָא קָא מִיפַּלְגִי: דְּמַאן דְּאָמַר לָאִישׁ וְלֹא לָאִשָּׁה – לֵית לֵיהּ תַּקָּנַת אוּשָּׁא, וּמַאן דְּאָמַר לֹא לָאִישׁ וְלֹא לָאִשָּׁה – אִית לֵיהּ תַּקָּנַת אוּשָּׁא? לָא; דְּכוּלֵי עָלְמָא אִית לְהוּ תַּקָּנַת אוּשָּׁא; אֶלָּא כָּאן קוֹדֶם תַּקָּנָה, כָּאן לְאַחַר תַּקָּנָה. וְאִי בָּעֵית אֵימָא: אִידֵי וְאִידֵי לְאַחַר תַּקָּנָה, וְאִית לְהוּ תַּקָּנַת אוּשָּׁא; אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר לָאִישׁ וְלֹא לָאִשָּׁה – מַאי טַעְמָא? כִּדְרָבָא, דְּאָמַר רָבָא:

הָקְדֵּשׁ,

ה״ג דְּהַשְׁתָּא נָמֵי לָא מִדֵּי קָא יָהֲבָה לֵהּ: אִי דִּנְפִישָׁא כְּתֻבְּתַהּ מִכְּתֻבָּה דְּאוֹרָיְיתָא שֶׁכָּתַב לְבָתוּלָה יוֹתֵר מִמְּאתַיִם וּלְאַלְמָנָה יוֹתֵר מִמָּאתַיִם הָרְאוּיָה לָהּ מִן הַתּוֹרָה אֲמַאי לֹא הִפְסִידָה: נוֹקְמָא אַכְּתֻבָּה דְּאוֹרָיְיתָא מִשּׁוּם דְּרַבִּי מֵאִיר אֲסַר לְשַׁהוֹת עִם אִשְׁתּוֹ אֲפִילּוּ שָׁעָה אַחַת בְּלֹא כְּתֻבָּה וְתוֹסֶפֶת תְּזוּבֵן לְבַעְלָהּ בְּטוֹבַת הֲנָאָה וּתְיַתֵּב לֵיהּ בַּחֲבָלֵיהּ: כ״ה סְלָעִים וְהוּא מָנֶה מַאָה זוּז כְּתֻבַּת אַלְמָנָה וּפְחוּתָה שֶׁבְּכְתֻבּוֹת נְקֵט: כְּשֵׁם שֶׁלֹּא תִּמְכֹּר קס״ד הֵכִי קָאָמַר כְּשֵׁם שֶׁאֵינָהּ יְכוֹלָה לִמְכֹּר בְּעוֹדָהּ תַּחְתָּיו כָּךְ לֹא תַּפְסִיד מִכְּתֻבָּתָהּ כְּלוּם בְּשִׁבִּיל שׁוּם חַבָּלָה וְנֶזֶק שֶׁתַּזִּיק בְּעוֹדָהּ תַּחְתָּיו: כְּתֻבַּת בְּנִין דִּכְרִין בְּפֶרֶק נַעֲרָה שְׁנִתְפַּתְּתָה (כְּתֻבּוֹת ד' נב:) בְּנִין דִּכְרִין דִּיהֲווֹ לֵיכִי מִנַּאי אִנּוּז יְהַנֵּז יַרְתוּן כֻּלָּף כְּתֻבָּתִיךְ יַתֵּר עַל חוּלָקְהוֹן דְּעִם אֲחוּהוֹן הֲוֹ לוֹ שְׁתֵּי נָשִׁים וּכְתֻבַּת הָאַחַת גְּדוֹלָה מִשֶּׁל חֲבֶרְתָּהּ וּמֵתוּ שְׁתֵּיהֶן בְּחַיָּיו וְיָרְשָׁן אוֹ אַחַת בְּחַיָּיו וְיָרְשָׁהּ אעפ״כ לֹא הִפְסִידוּ בְּנֵיהֶ כְּתֻבַּת בְּנִין דִּכְרִין וְלֹא יֹאמְרוּ בָּנֵי חֲבֶרְתָּהּ אִמְּכֶם פַּשְׁעָה בָּהּ שֶׁאִלּוּ הָיְתָה קַיֶּמֶת לֹא הָיְתָה גּוֹבָה שֶׁהָרֵי לְקוֹחוֹת הָיוּ גּוֹבִין אוֹתָהּ מִשּׁוּם דְּאָמְרִי לְהוּ זוּזֵי אַנְסוּהָ שֶׁהָיְתָה צְרִיכָה לְמָעוֹת וְלָא לְאַפְסָדִינְהוּ נַתְכַּוְּנָה: בְּשֵׁן וַעֲיִן לְאִשָּׁה הִפִּילָה הִיא אֶת שְׁנוֹ וְסִמְּאָה אֶת עֵינוֹ: אֲבָל לֹא לְאִישׁ סְמָא בַּעְלָהּ אֶת עֵין הָעֶבֶד אוֹ הִפִּיל אֶת שִׁנּוֹ לֹא יָצָא לְחֵרוּת לְפִי שֶׁאֵין גּוּפוֹ קָנוּי לוֹ: סַבְרוּהָ בְּעַלְמָא תַּרְוַיְהוּ הֲנֵי תַּנָּאֵי סְבִירָא לְהוּ קִנְיַן פֵּרוֹת לָאו כְּקִנְיַן הַגּוּף דְּמֵי וְהָכָא הֵינוּ טַעְמָא דְּמַאן דְּאָמַר לֹא לָאִישׁ וְלֹא לָאִשָּׁה דְּאִית לֵיהּ תַּקָּנַת אוּשָּׁא הִלְכָךְ מִשּׁוּם אִישׁ לֹא נָפְקִי דְּלָא קָנֵי לְהֶם לְגוּפַיְהוּ מַמָּשׁ מִשּׁוּם אִשָּׁה נַמִּי לֹא נָפְקִי דְּאִילֵּים שִׁעְבּוּדֵהּ לְמֶהֱוֵי כְּקִנְיַן הַגּוּף: קוֹדֶם תַּקָּנָה הָוֵי שִׁעְבּוּדֵהּ קַיִּל כְּשֶׁאֵר קִנְיַן פֵּרוֹת דְּקִים לֵן דְּלָאו כְּקִנְיַן הַגּוּף דָּמֵי:

מסורת הש"ס

א שבועות מד:; סוטה ח:; בבא מציעא פב.; סנהדרין מה.; יבמות סז:

ב מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי; בבא בתרא נ.

ג בבא בתרא נ.

ד שבת קלה:; גיטין מז:; יבמות לו:; בבא מציעא צו.; בבא בתרא קלו:

ה בבא בתרא נ.

ו תוספתא פסחים

ז ספרא אמור פרק כ ג

תורה אור השלם

[דברים טז]
[שמות כא, יח-כא]
[שמות כא, כא]
[שמות כא, כו]

הֶקְדֵּשׁ עָשָׂה שׁוֹרוֹ אַפּוֹתֵיקֵי לְבַעַל חוֹבוֹ וְחָזַר לוֹ זֶה וְהִקְדִּישׁוֹ קֶדֶשׁ הֶקְדֵּשׁ חָמַץ וְשִׁחְרוּר מַפְקִיעִין מִידֵי שְׁעְבּוּד אִם עָשָׂה שׁוֹרוֹ אַפּוֹתֵיקֵי וְהִקְדִּישׁוֹ לַמִּזְבֵּחַ וְלֹאו דַּוְקָא הֶקְדֵּשׁ דה"ה כָּל אִסּוּרִין שֶׁהֵן רְאוּיִים לִפְקֹעַ כְּגוֹן אֲצְטְלָא דְּמִלְתָא דְּפַרְסוּהָ אֲמֵיתָנָא דִּיבָמוֹת (ד' סו: ושם) וּכְגוֹן קוֹנָמוֹת דְּפֶרֶק אע"פ (כְּתֻבּוֹת ד' נט: ושם) דְּיֵינוּ שֶׁיֵּשׁ לְאִסּוּר כֹּחַ לַחוֹל שָׁעָה אַחַת דְּרָבָא לְטַעְמֵהּ דְּאָמַר בְּפֶרֶק כָּל שָׁעָה (פְּסָחִים ד' לא.) ב"ח מִכָּאן וּלְהַבָּא הוּא גּוֹבֶה וְשֹׁפִיר מַקְדִּישׁ [הַלָּוֶה] וְתוּ לָא פְּקַע בְּטָרִיפַת ב"ח אֲבָל קָדְשֵׁת דָּמִים כִּי הֵיכִי דְּפָקְעָה עַל יְדֵי פְּדְיוֹן פְּקַע נָמֵי בְּטָרִיפַת ב"ח כְּדַאֲשְׁכְּחַן בַּשְּׂדֶה [מִקְנָה] כְּשֶׁהִקְדִּישָׁהּ לוֹקֵחַ חוֹזֶרֶת לַבְּעָלִים בַּיּוֹבֵל שֶׁאֵין כֹּחַ לַהֶקְדֵּשׁ בְּקָדֶשֶׁת דָּמִים יוֹתֵר מִן הַמַּקְדִּישׁ וְכִי פְּקַע כֹּחַ מַקְדִּישׁ פְּקַע כֹּחַ הֶקְדֵּשׁ וְהֵינוּ טַעְמָא דְּשִׁחְרוּר וְרִיבִ"א מֵבִיא רְאָיָה מִירוּשַׁלְמִי דְּקָאָמַר לֹא מָצִינוּ עֶבֶד מְשֻׁתְּחָרֵר וְחוֹזֵר וּמְשֻׁתְּעְבֵּד וּבְשֵׁעַת אִסּוּר חָמֵץ וְשִׁחְרוּר הָיָה הֶחָמֵץ וְהָעֶבֶד בִּרְשׁוּת בְּעָלִים וְתוּ לָא פְּקַע וּבְכָלָל הֶקְדֵּשׁ הָיוּ קוֹנָמוֹת וְדָבָר הַמַּקְצֶה לְמֵת וְכֵן עָשָׂה בֵּיתוֹ אַפּוֹתֵיקֵי וְהִשְׁתַּחֲוָה לוֹ בְּכָלָל הֶקְדֵּשׁ הוּא וְהָא דְּלָא חָשִׁיב רַבָּא מִכַּר שֶׁמַּפְקִיעַ מִידֵי שְׁעְבּוּד בְּעָשָׂה שׁוֹרוֹ אַפּוֹתֵיקֵי וּמְכָרוֹ כְּדַאֲמַר לְעֵיל בְּפ"ק (בָּבָא קַמָּא דף יא:) מִשּׁוּם דְּלָא הָוֵי כְּטַעֲמָא דְּאַחֲרִינֵי דְּמִן הַדִּין לֹא מַפְקַע אֶלָּא תַּקָּנְתָא דְּרַבָּנָן הוּא מִשּׁוּם פְּסֵידָא דְּלָקוֹחוֹת דְּלֵית לֵיהּ קְלָא דְּהָא עָשָׂה עַבְדּוֹ אַפּוֹתֵיקֵי דְּאִית לֵיהּ קְלָא אִם מְכָרוֹ ב"ח מִמָּנּוּ אִי נָמֵי לָא חָשִׁיב רַבָּא אֶלָּא הָנֵי תְּלַת דְּשָׁנוּיִים בְּמַתְנִי' אוֹ בַּבְּרַיְתָא דְּהֶקְדֵּשׁ אִתְּמַר

א[א] **הֶקְדֵּשׁ, חָמֵץ וְשִׁחְרוּר – מַפְקִיעִים מִידֵי שִׁעְבּוּד.** (א)**לֵימָא דְּרַבָּא תַּנָּאֵי הִיא? לָא; דְּכוּלֵּי עָלְמָא אִית לְהוּ דְּרַבָּא, וְהָכָא אַלְמוּהּ רַבָּנַן לְשִׁעְבּוּדָא דְּבַעַל. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: דְּכוּלֵּי עָלְמָא – לֵית לְהוּ לְהָנֵי תַּנָּאֵי תַּקָּנַת אוּשָּׁא, וְהָכָא – בְּקִנְיַן פֵּירוֹת כְּקִנְיַן הַגּוּף דָּמֵי כְּדַאֲמַר רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: שֵׁנִי נֶאֱמַר כָּאן וְשֵׁנִי נֶאֱמַר לְהַלָּן: מַה שֵּׁנִי לְהַלָּן בְּדִין יוֹם אוֹ יוֹמַיִם, אַף כָּאן בְּדִין יוֹם אוֹ יוֹמַיִם. (ב)וּבְפָלוּגְתָא דְּהָנֵי תַּנָּאֵי, דְּתַנְיָא: הַמּוֹכֵר עַבְדּוֹ לְאַחֵר, וּפָסַק עִמּוֹ עַל מְנָת שֶׁיְּשַׁמְּשֶׁנּוּ שְׁלֹשִׁים יוֹם; רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: רִאשׁוֹן יָשְׁנוֹ בְּדִין יוֹם אוֹ יוֹמַיִם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא תַּחְתָּיו. קָסָבַר: קִנְיַן פֵּירוֹת – כְּקִנְיַן הַגּוּף דָּמֵי. (ג)רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: שֵׁנִי יָשְׁנוֹ בְּדִין יוֹם אוֹ יוֹמַיִם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כַּסְפּוֹ. קָסָבַר: קִנְיַן פֵּירוֹת – לָאו כְּקִנְיַן הַגּוּף דָּמֵי. (ד)רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: שְׁנֵיהֶם יָשְׁנוּ בְּדִין יוֹם אוֹ יוֹמַיִם; זֶה מִפְּנֵי שֶׁהוּא תַּחְתָּיו, וְזֶה מִפְּנֵי שֶׁהוּא כַּסְפּוֹ. מְסַפְּקָא לֵיהּ קִנְיַן פֵּירוֹת אִי כְּקִנְיַן הַגּוּף דָּמֵי אִי לָאו כְּקִנְיַן הַגּוּף דָּמֵי, וְסָפֵק נְפָשׁוֹת לְהָקֵל. (ה)רַבִּי אֶלְיעֶזֶר אוֹמֵר: שְׁנֵיהֶם אֵינָן בְּדִין יוֹם אוֹ יוֹמַיִם; זֶה לְפִי שֶׁאֵינוֹ כַּסְפּוֹ. אָמַר רָבָא: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי אֶלְיעֶזֶר? אָמַר קְרָא: "כִּי כַסְפּוֹ הוּא" – כַּסְפּוֹ הַמְיוּחָד לוֹ. (ה)כְּמַאן אָזְלָא הָא דְּאָמַר אַמֵּימָר: אִישׁ וְאִשָּׁה שֶׁמָּכְרוּ בְּנִכְסֵי מְלוֹג – לֹא עָשׂוּ וְלֹא כְּלוּם? כְּמַאן – כְּרַבִּי אֶלְיעֶזֶר. (ו)מַאן תְּנָא לְהָא דְּתָנוּ רַבָּנַן: מִי שֶׁחָצְיוֹ עֶבֶד וְחֶצְיוֹ בֶּן חוֹרִין, וְכֵן עֶבֶד שֶׁל שְׁנֵי שׁוּתָּפִין – אֵין יוֹצְאִין בְּרֹאשֵׁי אֵבָרִים שֶׁאֵינָן חוֹזְרִין? אָמַר לֵיהּ רַב מָרְדָּכַי לְרַב אָשֵׁי, הָכִי אָמְרִי מִשְׁמֵיהּ דְּרָבָא: רַבִּי אֶלְיעֶזֶר הִיא – "מִי לֹא אָמַר רַבִּי אֶלְיעֶזֶר: "כַּסְפּוֹ" – הַמְיוּחָד לוֹ? הָכָא נָמֵי, "עַבְדּוֹ" – הַמְיוּחָד לוֹ. (ז)"מַתְנִי' הַתּוֹקֵעַ לַחֲבֵירוֹ – נוֹתֵן לוֹ סֶלַע. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי: מָנֶה. סְטָרוֹ – נוֹתֵן לוֹ מָאתַיִם זוּז. לְאַחַר יָדוֹ – נוֹתֵן לוֹ אַרְבַּע מֵאוֹת זוּז. (ח)צָרַם בְּאָזְנוֹ; תְּלַשׁ בְּשַׂעָרוֹ; רָקַק – וְהִגִּיעַ בּוֹ רוּקוֹ; הֶעֱבִיר טַלִּיתוֹ מִמֶּנּוּ; פָּרַע רֹאשׁ הָאִשָּׁה בַּשּׁוּק – נוֹתֵן לוֹ אַרְבַּע מֵאוֹת זוּז.

זֶה עוֹשֶׂה לְפִיךְ כּוֹ' וּבִיבָמוֹת פֶּרֶק אַלְמָנָה (דף סו:) גַּבֵּי אִצְטְלָא דְּמִלְתָא לֹא מְצִינוּ עֶבֶד מְשֻׁתְּחָרֵר וְחוֹזֵר וּמְשֻׁתְּעְבֵּד וּבְשֵׁעַת אִסּוּר חָמֵץ וְשִׁחְרוּר הָיָה הֶחָמֵץ וְהָעֶבֶד בִּרְשׁוּת בְּעָלִים וְתוּ לָא פְּקַע וּבְכָלָל הֶקְדֵּשׁ הָיוּ קוֹנָמוֹת וְדָבָר הַמַּקְצֶה לְמֵת וְכֵן עָשָׂה בֵּיתוֹ אַפּוֹתֵיקֵי וְהִשְׁתַּחֲוָה לוֹ בְּכָלָל הֶקְדֵּשׁ הוּא וְהָא דְּלָא חָשִׁיב רַבָּא מִכַּר שֶׁמַּפְקִיעַ מִידֵי שִׁעְבּוּד בְּעָשָׂה שׁוֹרוֹ אַפּוֹתֵיקֵי וּמְכָרוֹ כְּדַאֲמַר לְעֵיל בְּפ"ק (בָּבָא קַמָּא דף יא:) מִשּׁוּם דְּלָא הָוֵי כְּטַעֲמָא דְּאַחֲרִינֵי דְּמִן הַדִּין לֹא מַפְקַע אֶלָּא תַּקָּנְתָא דְּרַבָּנַן הוּא מִשּׁוּם פְּסֵידָא דְּלָקוֹחוֹת דְּלֵית לֵיהּ קְלָא דְּהָא עָשָׂה עַבְדּוֹ אַפּוֹתֵיקֵי דְּאִית לֵיהּ קְלָא אִם מְכָרוֹ ב"ח מִמֶּנּוּ אִי נָמֵי לָא חָשִׁיב רַבָּא אֶלָּא הָנֵי תְּלַת דְּשָׁנוּיִים בְּמַתְנִי' אוֹ בַּבְּרַיְתָא דְּהֶקְדֵּשׁ אִתְּמַר אַבְּרַיְתָא דְּקוֹנָמוֹת בְּאַף עַל פִּי וְשִׁחְרוּר אַמַּתְנִי' דְּהַשּׁוֹלֵחַ דְּשׁוּרַת הַדִּין אֵין הָעֶבֶד חַיָּב כְּלוּם לְרַבּוֹ וְחָמֵץ אַמַּתְנִי' דְּכָל שָׁעָה דְּנָכְרִי שְׁהִלְוָה אֶת יִשְׂרָאֵל עַל חָמֵץ וְאֵין לְנָכְרִי עָלָיו אֶלָּא שְׁעְבּוּד כְּשֶׁבָּא עֵת בִּעוּרוֹ מַפְקִיעַ אִסּוּר הֶחָמֵץ אֶת שְׁעְבּוּד הַנָּכְרִי וְחַיָּב יִשְׂרָאֵל לְבַעֲרוֹ וְהָא דְּתָנַן בִּפְסָחִים (דף ל:) נָכְרִי שֶׁהִלְוָה לְיִשְׂרָאֵל עַל חָמֵצוֹ מַתִּיר בַּהֲנָאָה לְאַחַר הַפֶּסַח מוּקֵי לַהּ רָבָא הָתָם בְּשֶׁהִרְהִינוּ אֶצְלוֹ שְׁנָתְנוּ בְּמִשְׁכּוֹן בְּיַד נָכְרִי דְּלָא מְחַסַּר גּוּבְיָנָא וְלָאו שְׁעְבּוּד אֶלָּא קִנְיָה מַמָּשׁ: שִׁחְרוּר עָשָׂה עַבְדּוֹ אַפּוֹתֵיקִי וְשִׁחְרְרוֹ הַלְוֶה מְשֻׁחְרָר וְגוֹבֶה זֶה חוֹבוֹ מִמָּקוֹם אַחֵר: לֵית לְהוּ תַּקָּנְתָא דְּאַוּשָׁא וְשִׁעְבּוּדֵהּ דְּבַעַל כְּשְׁאָר קִנְיָן פֵּרוֹת דְּעָלְמָא הוּא וּבְקִנְיַן פֵּרוֹת דְּעָלְמָא פְּלִיגִי: הַמּוֹכֵר עַבְדּוֹ עֶבֶד כְּנַעֲנִי לְאַחֵר, וּפָסַק הַמּוֹכֵר עִם הַלּוֹקֵחַ ע"מ שְׁיְּשַׁמְּשֶׁנּוּ עוֹד שְׁלֹשִׁים יוֹם: רִאשׁוֹן יָשְׁנוֹ בְּדִין יוֹם אוֹ יוֹמַיִם אִם הִכָּהוּ בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם הַלָּלוּ וְלֹא מֵת תַּחַת יָדוֹ אֶלָּא עָמַד יוֹם אוֹ יוֹמַיִם חַי אֵינוֹ נֶהֱרָג דִּכְתִיב (שְׁמוֹת כ"א:כ"א) אַךְ אִם יוֹם אוֹ יוֹמַיִם וְגוֹ' אֲבָל שֵׁנִי

עין משפט
נר מצוה

א מיי׳ פה׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ א:
ב מיי׳ פה׳ מהל׳ עדות הל׳ ח, סמג עשין קט, טוש״ע חו״מ סי׳ ז סעי׳ ה:
ג מיי׳ פב׳ מהל׳ קידוש החודש הל׳ ט, טוש״ע חו״מ סי׳ ז סעי׳ ה:
ד מיי׳ פ״א מהל׳ נזקי ממון הל׳ ז:
ה סמג עשין קט:

כְּגוֹן שֶׁרָאוּהָ בַּלַּיְלָה אִם רָאוּהָ בַּיּוֹם דַּיָּנִין ע״פ רְאִיָּה דְּלָא תְּהֵא . שְׁמִיעָה גְּדוֹלָה מֵרְאִיָּה אֲבָל רָאוּ בַּלַּיְלָה אֵין יְכוֹלִין לָדוּן ע״פ רְאִיַּת לַיְלָה דִּרְאִיָּה כְּקַבָּלַת עֵדוּת וְקַבָּלַת עֵדוּת כְּתַחְלַת דִּין כְּדְמוֹכַח בר״ה (ד׳ כה: וְשָׁם ד״ה כְּגוֹן) וּתְחִלַּת דִּין בַּיּוֹם אֲפִי׳ בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת . כְּדַאֲמַר בְּפ׳ אֶחָד דִּינֵי מָמוֹנוֹת (סַנְהֶדְרִין ד׳ לד:) הִלְכָּךְ צְרִיכִין לְהַזּוֹר וּלְהַעִיד בַּיּוֹם וְכֵיוָן שֶׁצְּרִיכִין לְהַעִיד אֵין הַמַּעִיד נַעֲשֶׂה דַּיָּן אֲבָל עַד הָרוֹאֶה שֶׁאֵין מַעִיד כְּגוֹן שֵׁשׁ עֲדִים אֲחֵרִים מְעִידִין לִפְנֵיהֶם נַעֲשֶׂה דַּיָּן אֲפִי׳ בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת לְרַבָּנָן וּדְלֹא כְּרִשְׁבָּ״ם שֶׁפֵּרֵשׁ בְּיֵ״ש נוֹחְלִין (ב״ב ד׳ קיג: וְשָׁם) ג׳ שְׁנִכְנְסוּ לְבֵקֵר דְּוָקָא לְבֵקֵר אֲבָל אִם נִתְכַּוְּנוּ . לְהַעִיד כּוֹתְבִין וְאֵין עוֹשִׂין דִּין דְּהוּ לֵיהּ עֲדִים וְאֵין עֵד נַעֲשֶׂה דַּיָּן וּלְר״ע אֲפִי׳ עֵד הָרוֹאֶה אֵין נַעֲשֶׂה דַּיָּן בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת כְּדְמִשְׁמַע הָכָא וְטַעְמָא כְּדְמְפָרֵשׁ בפ״ב דְּסַנְהֶדְרִין (ד׳ יב.) ר״ע אוֹמֵר מְנַיִן לְסַנְהֶדְרִין שֶׁרָאוּ בְּאֶחָד שֶׁהָרַג אֶת הַנֶּפֶשׁ שֶׁאֵין מְמִיתִין אוֹתוֹ מִיָּד עַד שֶׁיֵּעָמֵד בב״ד ת״ל עַד יַעֲמֹד לְפָנֶיךָ הֲעֵדָה לְמִשְׁפָּט עַד שֶׁיֵּעָמֵד בב״ד אֶחָד וא״ת וְהָא בְּפֶרֶק רְאוּהוּ (ר״ה ד׳ כו. וְשָׁם) מְפָרֵשׁ טַעְמָא מִשּׁוּם דִּכְתִיב וְשָׁפְטוּ הָעֵדָה וְהִצִּילוּ הָעֵדָה וְכֵיוָן דְּחָזוּ לֵיהּ דְּקָטְלָה לָא חָזוּ לַהּ זְכוּתָא וְ״ל דְּהָהִיא דְּמִפּוֹת עִקַּר אֲבָל בר״ה בָּא לְפָרֵשׁ דְּלָא גָּמְרִינַן מִנַּהּ דְּשָׁאנֵי דִּינֵי נְפָשׁוֹת דְּבָעֵינַן וְהִצִּילוּ הָעֵדָה וּבְדִרְבָּנָן אֲפִילּוּ עַד הַמַּעִיד נַעֲשֶׂה דַּיָּן כְּדְמוֹכַח בפ״ק דְּגִטִּין (ד׳ ה׳) וּבְפֶרֶק שְׁנֵי כְּתֻבּוֹת (ד׳ כא: וְשָׁם) וְטַעַם דְּאֵין הַמַּעִיד נַעֲשֶׂה דַּיָּן יֵ״ש מְפָרְשִׁים מִשּׁוּם דה״ל עֵדוּת שֶׁאֵין אַתָּה יָכוֹל לְהַזִּמָּה דְּכֵיוָן שֶׁהוּא עוֹמֵד עֵד וְדַיָּן לֹא יְקַבֵּל הַזָּמָה עַל עַצְמוֹ וְעַל טַעַם זֶה קָשֶׁה להר״י דְּאוֹרְלְיָינְשׁ דְּאִלּוֹ מֵעִדָּה עֵדִים הַקְּרוֹבִים לְדַיָּנִים לֹא יַעִידוּ בִּפְנֵיהֶם דה״ל עֵדוּת שֶׁאִי אַתָּה יָכוֹל לְהַזִּמָּה אֶלָּא ע״כ יְכוֹלִין לְהַזִּמָּם בב״ד אֶחָד ה״נ בְּנֵי הַזָּמָה נִינְהוּ בב״ד אֶחָד וְרִשְׁבָּ״ם מְפָרֵשׁ מִשּׁוּם דִּכְתִיב וְעָמְדוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים דְּאָמְרִינַן שְׁבוּעוֹת (ד׳ ל.) אִלּוּ הָעֵדִים לִפְנֵי ה׳ אִלּוּ דַּיָּנִין מִשְׁמַע שֶׁיַּעַמְדוּ הָעֵדִים לִפְנֵי הַדַּיָּנִין וְלֹא שֶׁיִּהְיוּ עֵדִים בְּעַצְמָן יוֹשְׁבִין וְדַיָּנִין וְעוֹד פִּי׳ ר״י טַעַם אֶחָד דְּאֵין עֵד נַעֲשֶׂה דַּיָּן מִשּׁוּם דְּנָפְקָא לָן מִבְּיוֹם הַנְּחִילוֹ אֶת בָּנָיו דע״פ הַנְּחָלַת יוֹם שֶׁשָּׁמְעוּ מְבָקְרֵי הַחוֹלֶה שְׁנָתַן לְכָל אֶחָד מִבָּנָיו יַעֲמִידוּ כָּל אֶחָד בְּחֶלְקוֹ אֲבָל ע״פ שְׁמוּעָתוֹ בַּלַּיְלָה לֹא יַעֲמִידוּ כָּל אֶחָד בְּחֶלְקוֹ לְפִי שֶׁשָּׁמְעוּ בַּלַּיְלָה אֵין רְאוּיָה לָדוּן עַל פִּיהֶם כְּדִפְרֵישׁ וְכֵיוָן שֶׁאֵין יָכוֹל לָדוּן ע״פ רְאִיַּת לַיְלָה עַד שֶׁיַּעִידוּ עֲלֵיהֶם בַּיּוֹם ה״ל עֵדִים וּלְכָךְ אֵין יָכוֹל לָדוּן דְּאֵין עֵד נַעֲשֶׂה דַּיָּן אֶלָּמָא מֵהָכָא הוּא דְּשָׁמְעִינַן דְּאֵין עֵד נַעֲשֶׂה דַּיָּן וְהֵיכָן דְּקָאָמַר בְּפֶרֶק אֶחָד דִּינֵי מָמוֹנוֹת (סַנְהֶדְרִין ד׳ לד:) ור״מ דְּנִפְקָא לֵיהּ שֶׁאֵין דָּנִין אַפִּי׳ גְּמַר דִּין אֶלָּא בַּיּוֹם מִדְּאִתְּקַשׁ דִּינִין לְנֶגְעִים בַּיּוֹם הַנְּחִילוֹ מַאי עֲבִיד בֵּהּ וּמוּקֵי לֵיהּ בַּיּוֹם אַתָּה מַפִּיל נְחָלוֹת וְאִי אַתָּה מַפִּיל נְחָלוֹת בַּלַּיְלָה דְּבַלַּיְלָה כּוֹתְבִין וְאֵין עוֹשִׂין דִּין וּמַסִּיק וְאָזַל כֻּלָּהּ סוּגְיָא עַד ה״ל עֵדִים וְאֵין עֵד נַעֲשֶׂה דַּיָּן וּלְהָכִי אִצְטְרִיךְ לְאַתּוֹיֵי עֲלֹה׳ אָמַר רַב חִסְדָּא דְּכָל עִקָּר לָא מַיְתֵי דְּרָשָׁה דְּבְיוֹם הַנְּחִילוֹ אֶלָּא מִשּׁוּם דְּבָעֵי לְאַפּוֹקֵי מִנַּהּ דְּאֵין עֵד נַעֲשֶׂה דַּיָּן כְּדְמְפָרֵשׁ רַב חִסְדָּא דְּאִי לְאו דְּלָהָכִי אַתָּא אֲמַאי אִצְטְרִיךְ כְּלָל [בְּיוֹם הַנְּחִילוֹ] לר״מ וא״ש הָא דְּמַיְתֵי עֲלֹה׳ וְאָמַר רַב חִסְדָּא וְלָא קָאָמַר אָמַר רַב חִסְדָּא בְּלָא וי״ו: כְּגוֹן שֶׁרָאוּהָ בַּלַּיְלָה פִּי׳ בְּקוּנְטְרֵס וְרַבִּי יְהוּדָה נְשִׂיאָה כְּרַבִּי טַרְפוֹן ס״ל וּבְחִנָּם פֵּרֵשׁ כֵּן דַּאֲפִילּוּ כְּרַבִּי עֲקִיבָא נִיחָא דְּלָא גָּמַר מִדִּינֵי נְפָשׁוֹת כְּדְפַרֵשְׁתִּי לְעֵיל:

(א)זֶה הַכְּלָל – הַכֹּל לְפִי כְּבוֹדוֹ. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: אֲפִילּוּ עֲנִיִּים שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל, רוֹאִין אוֹתָם כְּאִילּוּ הֵם בְּנֵי חוֹרִין שֶׁיָּרְדוּ מִנְּכָסֵיהֶם; שֶׁהֵם בְּנֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב. (ב)וּמַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁפָּרַע רֹאשׁ הָאִשָּׁה בַּשּׁוּק, בָּאת לִפְנֵי רַבִּי עֲקִיבָא, וְחִיְּבוּ לִיתֵּן לָהּ אַרְבַּע מֵאוֹת זוּז. אָמַר לוֹ: רַבִּי, תֵּן לִי זְמַן. וְנָתַן לוֹ זְמַן. שְׁמָרָהּ עוֹמֶדֶת עַל פֶּתַח חֲצֵרָהּ, וְשָׁבַר אֶת הַכַּד בְּפָנֶיהָ, וּבוֹ כְּאִיסָּר שֶׁמֶן. גִּילְתָה אֶת רֹאשָׁהּ, וְהָיְתָה מְטַפַּחַת וּמַנַּחַת יָדָהּ עַל רֹאשָׁהּ. הֶעֱמִיד עָלֶיהָ עֵדִים, וּבָא לִפְנֵי רַבִּי עֲקִיבָא; אָמַר לוֹ: לָזוֹ אֲנִי נוֹתֵן אַרְבַּע מֵאוֹת זוּז?! אָמַר לוֹ: לֹא אָמַרְתָּ כְּלוּם. הַחוֹבֵל בְּעַצְמוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי – פָּטוּר; אֲחֵרִים שֶׁחָבְלוּ בּוֹ – חַיָּיבִים. וְהַקּוֹצֵץ נְטִיעוֹתָיו, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי – פָּטוּר; אֲחֵרִים – חַיָּיבִין. גְּמָ׳ אִיבַּעְיָא לְהוּ: מָנָה צוֹרִי תְּנַן, אוֹ מָנָה מְדִינָה תְּנַן? תָּא שְׁמַע: דְּהָהוּא גַּבְרָא דְּתָקַע לֵיהּ לְחַבְרֵיהּ. אֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי יְהוּדָה נְשִׂיאָה, אֲמַר לֵיהּ: הָא אֲנָא, הָא רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, הַב לֵיהּ מָנָה צוֹרִי. שְׁמַע מִינַּהּ: מָנָה צוֹרִי תְּנַן! שְׁמַע מִינַּהּ. (ג)מַאי ״הָא אֲנָא, הָא רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי״? אִילֵּימָא הָכִי קָאָמַר לֵיהּ: הָא אֲנָא – דַּחֲזֵיתָךְ, וְהָא רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי – דְּאָמַר מָנָה צוֹרִי, זִיל הַב לֵיהּ מָנָה צוֹרִי. לְמֵימְרָא דְּעֵד נַעֲשֶׂה דַּיָּן?! (ד)וְהַתַּנְיָא: סַנְהֶדְרִין שֶׁרָאוּ אֶחָד שֶׁהָרַג אֶת הַנֶּפֶשׁ – מְקָצָתָן נַעֲשׂוּ עֵדִים, וּמְקָצָתָן נַעֲשׂוּ דַּיָּנִין; דִּבְרֵי רַבִּי טַרְפוֹן. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: כּוּלָּם עֵדִים הֵם, וְאֵין עֵד נַעֲשֶׂה דַּיָּן. עַד כָּאן לֹא קָאָמַר רַבִּי טַרְפוֹן – אֶלָּא דְּמִקְצָתָן נַעֲשׂוּ עֵדִים וּמִקְצָתָן נַעֲשׂוּ דַּיָּנִין; אֲבָל עֵד נַעֲשֶׂה דַּיָּן – לֹא קָאָמַר! (ה)כִּי תַּנְיָא הָהִיא – כְּגוֹן שֶׁרָאוּ בַּלַּיְלָה, דְּלָא (לְמֶעְבַּד) [בְּנֵי מֶעְבַּד] דִּינָא נִינְהוּ. וְאִיבָּעֵית אֵימָא, הָכִי קָאָמַר לֵיהּ: הָא אֲנָא – דְּסָבְרָא לִי כְּרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, דְּאָמַר מָנָה צוֹרִי; וְהָא סָהֲדֵי דְּמַסְהֲדֵי בָּךְ; זִיל הַב לֵיהּ מָנָה צוֹרִי. וְסָבַר רַבִּי עֲקִיבָא דְּאֵין עֵד נַעֲשֶׂה דַּיָּן? (ו)וְהַתַּנְיָא: ״וְהִכָּה אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ בְּאֶבֶן אוֹ בְאֶגְרֹף״ – שִׁמְעוֹן הַתֵּימָנִי אוֹמֵר: מָה אֶגְרוֹף מְיוּחָד – שֶׁמַּסּוּר לָעֵדָה וְלָעֵדִים, אַף כֹּל שֶׁמַּסּוּר לָעֵדָה וְלָעֵדִים; פָּרַט לְשֶׁיְּצָתָה מִתַּחַת יַד הָעֵדִים. אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא: וְכִי בְּפָנֵי בֵּית דִּין הַכָּהוּ – שֶׁיּוֹדְעִין כַּמָּה הִכָּהוּ – אִם עַל שׁוֹקוֹ אוֹ צִיפֹּר נַפְשׁוֹ? וְעוֹד, הֲרֵי שֶׁהֲחַף אֶת חֲבֵירוֹ מֵרֹאשׁ הַגָּג אוֹ מֵרֹאשׁ הַבִּירָה וָמֵת – בֵּית דִּין הוֹלְכִין אֲצָל בִּירָה, אוֹ בִירָה הוֹלֶכֶת אֲצָל בֵּית דִּין? וְעוֹד, אִם נָפְלָה, חוֹזֶר וּבוֹנֶה?! אֶלָּא מָה אֶגְרוֹף מְיוּחָד – שֶׁהוּא מַסּוּר לָעֵדִים, אַף כֹּל שֶׁהוּא מָסוּר לָעֵדִים; פָּרַט לְכְשֶׁיְּצָתָה אֲבָן מִתַּחַת יְדֵי עֵדִים שֶׁנַּאֲבָדָה מֵהֶן וב״ד לֹא רָאוּהָ אע״פ שֶׁרָאוּהָ עֵדִים פָּטוּר דְּבָעֵינַן אֲמַדְנָא בב״ד: א״ל ר״ע וְנֵהֵי נָמֵי דְּאָבַן בָּא בב״ד: וְכִי בְּפָנֵי ב״ד הִכָּהוּ שֶׁיּוֹדְעִין כַּמָּה הִכָּהוּ כְּלוֹמַר חֶשְׁבּוֹן הַמַּכּוֹת שֶׁהִכָּהוּ שֶׁיָּכוֹל לֶאֱמֹד: אוֹ עַל מָה עַל אֵיזֶה מַאֲבָרָיו: צִיפֹּר נַפְשׁוֹ תְּנוּךְ שֶׁכְּנֶגֶד הַלֵּב וְנוֹחַ הוּא לְחַבֵּל מִשָּׁם: ב״ד הוֹלְכִין אֲצָל בִּירָה בְּתִמְיהָ וְכִי הַטְרִיחַ הַכָּתוּב ב״ד לְצֵאת מִלִּשְׁכָּה וְלִרְאוֹת אוֹתָהּ: אוֹ אִם נָפְלָה הַבִּירָה קֹדֶם שֶׁרָאוּהָ בֵּית דִּין כְּלוּם מִצְרִיךְ הַכָּתוּב לַחֲזֹר וְלִבָּנוֹת לְהָרִאוֹת גְּבָהָהּ לב״ד אֶלָּא אֲעֵדִים סְמָכִינַן וְכֵיוָן דְּרָאוּ עֵדִים סְמָכִינַן אֲעֵדוּתֵיהוּ שֶׁאוֹמְרִים לָנוּ כָּךְ וְכָךְ הָיָה וְלֹא בְּעֵינַן מְסוּר לָעֵדָה אֶלָּא לָעֵדִים: פָּרַט לְשֶׁיְּצָתָה אֲבָן מִתַּחַת יְדֵי מַכֶּה כְּלוֹמַר שֶׁנַּאֲבַד מִיָּד וְלֹא רָאוּהָ עֵדִים: וְהוֹצִיא הַלָּה אֶת רֹאשׁוֹ וְקִבְּלָהּ ל״ג: שֶׁהַמִּית אָדָם וְאַחַר כָּךְ הִזִּיק: וְאֵין דָּנִין אוֹתוֹ דִּינֵי מָמוֹנוֹת דִּתְם אֵין מְשַׁלֵּם אֶלָּא מִגּוּפוֹ וְהָרֵי הוּא נִסְקָל: וְחוֹזְרִין וְדָנִין אוֹתוֹ דִּינֵי נְפָשׁוֹת וּמְשַׁלֵּם מִן הָעֲלִיָּה:

מסורת הש״ס

א לעיל פו.
ב אבות דרבי נתן
ג ראש השנה כה:
ד מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי

גליון הש״ס

גמ׳ מאי הוי ליהדר ולדייניה. ק״ל הא מבואר בפ״ק דף יג ע״ב דלה״י נגח ואח״כ המפיר או הקדיש פטור דבעי׳ שיהא מיתה והעמדה בדין כאחד ועי׳ בהרא״ש דרבנן פליגי רק במיתה אבל בנזקים מודים א״כ אחר שנגמר דינו הוי המפקר וכדאיתא בכריתות דף כד ע״א וא״א למיהדר למידייניה אח״כ. גם יש לעיין בסוגיא דלעיל דף לג ע״ב מכרו מכור לרדיא נימא דמכור לגמרי דהא בעי׳ בשעת העמדה בדין הבעלים הראשונים. ואולם דעת הרבה ראשונים דבעי׳ רק שיהיו לו בעלים לאפוקי הפקר והקדש ולדעת רש״י דמשמע דבעי׳ בעלים ראשונים י״ל דס״ל כהפוסקים דלהרבן דר״י גם בנזקים לא בעי׳ שיהא הכל כאחד. אולם עדיין במה דאיתא שם הקדישו מוקדש משום דרבי אבהו הא כיון דהקדישו פקע חיובו לגמרי כמו נגח ואח״כ הקדיש ולא מצי טריף מהקדש וצע״ג:

תורה אור השלם

כִּי־תְצוּר אֶל־עִיר יָמִים רַבִּים לְהִלָּחֶם עָלֶיהָ לְתָפְשָׂהּ לֹא־תַשְׁחִית אֶת־עֵצָהּ לִנְדֹּחַ עָלָיו גַּרְזֶן כִּי מִמֶּנּוּ תֹאכֵל וְאֹתוֹ לֹא תִכְרֹת כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה לָבֹא מִפָּנֶיךָ בַּמָּצוֹר [דברים כ, יט]

וְכִי־יִרְבְּקוּ אֲנָשִׁים וְהִכָּה־אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ בְּאֶבֶן אוֹ בְאֶגְרֹף וְלֹא יָמוּת וְנָפַל לְמִשְׁכָּב [שמות כא, יח]

מסורת הש"ס

א מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי; משנה בבא קמא; סנהדרין מה.; לעיל נ:

ב לקמן צח.; קידושין כד:

ג מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי

ד משנה בבא קמא; לעיל פו.

גליון הש"ס

גמ' אין נותנין זמן לחבלות. עיין לעיל דף מו ע"ב תוס' ד"ה שאין:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פ"א מהל' נזקי ממון הל' ח:

ב מיי' פג' מהל' רוצח ושמירת נפש הל' א, סמג לאוין קסח:

ג מיי' פה' מהל' עבדים הל' ז, טוש"ע יו"ד סי' רסז סעי' לה:

ד מיי' פב' מהל' חובל ומזיק הל' ז, סמג עשין ע, טוש"ע חו"מ סי' תכ סעי' כה לב:

ה סמג לאוין קסח:

ו מיי' פב' מהל' חובל ומזיק הל' יד:

ז מיי' פב' מהל' חובל ומזיק הל' טו, טוש"ע חו"מ סי' תכ סעי' יח:

ח מיי' פא' מהל' חובל ומזיק הל' יח, סמג עשין ע, טוש"ע חו"מ סי' תכ סעי' כח:

ט מיי' פב' מהל' חובל ומזיק הל' טו, טוש"ע חו"מ סי' תכ סעי' יח:

י מיי' פג' מהל' חובל ומזיק הל' ה, סמג עשין ע, טוש"ע חו"מ סי' תכ סעי' לח:

יא מיי' פג' מהל' חובל ומזיק הל' ה, טוש"ע חו"מ סי' תכ סעי' לח לט:

יב מיי' פג' מהל' חובל ומזיק הל' יא, טוש"ע חו"מ סי' תכ סעי' כד מג:

יג מיי' פב' מהל' חובל ומזיק הל' כ, סמג עשין ע, טוש"ע חו"מ סי' תכ סעי' כז:

יד מיי' פב' מהל' חובל ומזיק הל' כ, סמג עשין ע, טוש"ע חו"מ סי' תכ סעי' כז:

טו סמג עשין ע:

אלְמָא בְּעֵינן אומְדָנָא דב"ד אף לְנָזְקִין דְּהָא הַאי קְרָא בְּנָזְקִין קָאֵי דִּכְתִיב וְהִכָּה אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ בְּאֶבֶן אוֹ בְאֶגְרֹף וְלֹא יָמוּת וה"נ צָרִיךְ לְאָמְדוֹ אִם רָאוּי לְנָזְקִין וְאֵין חַבְרָן עָלָיו לְאָדָם שֶׁלֹּא בְּפָנָיו: דְּקָבֵיל סָהֲדֵי עַל נְגִיחוֹת וּבְרַח הִלְכָךְ אֵין לָנוּ מִמָּה לְשַׁלֵּם וּכְגוֹן דְּלֵית לֵיהּ נְכָסִי: סוֹף סוֹף כִּי לֹא דָּנוּהוּ דִּינֵי נְפָשׁוֹת מֵהֵיכָא מְשַׁתְּלֵם הוֹאִיל וּבָרַח: וּמְשַׁנֵּי מַרְדָּיָא מְשַׁהֵין אֶת הַשּׁוֹר לְחַרִישָׁה לְשִׁכִּירוּת וּמְשַׁלֵּם לְנָזֵק וְאַחֲרֵי כֵּן יְדִינוּהוּ דִּינֵי נְפָשׁוֹת אֲבָל קֹדֶם וְדָנוּהוּ לְסָקֵל לָא נַעֲנְנַן בְּדִינֵהּ לְשַׁהוֹיֵי לְדַרְיָא: עָלְיָה דְּמַרְהּ הוּא וְאֵין בְּגוּפוֹ שֶׁל שׁוֹר אֶלָּא כְּשֶׁאֵר נִכְסֵי בְּעָלְיו וְתָם אֵין מְשַׁלֵּם מִן הָעֲלְיָה: לְקַטְלָא הוּא דְּאָמְדִינַן דְּכְתִיב בְּאֶבֶן יָד אֲשֶׁר יָמוּת בָּהּ הַכֹּהוּ (בְּמִדְבַּר ל"ה:י"ז): אֲבָל לְנָזְקִין אֵין אוֹמְדִין אֶאֶפֵּי' אֵין חַפָּץ זֶה רָאוּי לְחַנֵּק זֶה חַיָּב דְּזִמְנִין דְּאִתְּנִק בְּכָל דְּהוּ: [מַה בּוֹר] סְתָם בּוֹר ': טְפָחִים: מַאי לָאו הָא דְּקָתָנֵי אִם הָיוּ פְּחוּתִים אִם הָזַק בּוֹ חַיָּב: מִלְמַטָּה לְמַעְלָה קַשְׁיָא אלְמָא בְּטָפַח הָוֵי הֶזֵּק: כְּנֶגֶד עֵינוֹ הַכָּהוּ בְּכֹתֶל כְּנֶגֶד עֵינוֹ שֶׁל זֶה: דִּבְעֵינַן אמְדָנָא וּבְהֵכִי לָא בָּעֵי לְאֶסְתְּמוֹיֵי אֶלָּא מַצָּלָה הוּא דְּאִתְּרַע לֵיהּ: אֲחֵזוּ מַעֲשֶׂה דְּיָדֵהּ הוּא: ת"ש חֲמִשָּׁה דְּבָרִים אומְדִין וְנוֹתְנִין לוֹ כוּ' לָא גַּרְסִינַן גֶּזֶל וְצַעַר וּבֹשֶׁת: וְרִפּוּי וְשֶׁבֶת עַד שֶׁיִּתְרַפֵּא כְּלוֹמַר צְרִיכִין ב"ד לְאָמֹד כְּמָה רָאוּי לִהְיוֹת נוֹפֵל לְמִשְׁכָּב בְּחֹלִי זֶה וּמְחַיְּבִין אֶת זֶה לִתֵּן לוֹ מִיָּד כָּל רִפּוּי וְשִׁבְתּוֹ וּמְזוֹנוֹת הָאֲרִיכִין לוֹ עַד שֶׁיִּתְרַפֵּא: וְהַבְּרִיא לִזְמַן מוּעָט וְהֵם אֲמָדוּהוּ לִזְמַן מְרֻבֶּה: נוֹתֵן לוֹ כָּל מָה שֶׁאָמְדוּהוּ דְּמִשְׁמַיָּא רַחֲמוּ עֲלֵיהּ: מִקְצָר נוֹפֵל לְמִשְׁכָּב כְּמוֹ אִקְצִירֵי (ר"ה דף טז.): אִתְּפַח נִתְרַפֵּא: מִדְּקָאָמַר ר"ע אַפֵּי' לְעֻנִּיִּים כו' וְחַיָּנָא דִּלְא חַיֵּב לְתֵת לְפוֹרַע רֹאשׁ הָאִשָּׁה אֶלָּא אַרְבַּע מֵאוֹת זוּז כת"ק שְׁמַע מִנַּהּ תְּנָא קַמָּא לְקוּלָּא קָאָמַר דִּלְעָנִי לָא יַהֲבִינַא כֻּלֵּי הַאי וְקָאָמַר לֵיהּ ר' עֲקִיבָא לְעָנִי נָמֵי יַהֲבִינַא הָכִי וּמַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁפָּרַע רֹאשׁ הָאִשָּׁה אַרְבַּע מֵאוֹת דת"ק אַפֵּי' לְעֻנִּיִּים קָאָמַר וְהָכִי שְׁנִיאָ דְּאַרְבַּע מֵאוֹת לְחוּמְרָא קָאָמַר לְמֵיתַב טְפֵי לְעָשִׁירִים וְקָאָתֵי ר"ע לְמֵימַר אֲפִילּוּ עָנִי שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל יֹשֵׁב יוֹתֵר מֵאַרְבַּע מֵאוֹת זוּז אֲמַאי לָא מְחַיֵּב לֵיהּ לְפוֹרַע רֹאשׁ הָאִשָּׁה לְמֵיתַב טְפֵי: צְלָלֹתָ בְּמַיִם אַדִּירִים כָּלוּ' יַגִּעְתָּ לְפָטוֹר עַצְמְךָ וְלֹא הָעֲלֵיתָ בִּידֵךְ כְּלוּם שִׁבְרֵי חֲרָסִים אֵין רוֹאִים לְכְלוּם: חֻבְּלָה אֵין רַשַּׁאי:

זֹאת אוֹמֶרֶת רְדֵיָא עֲלֵיהָ דְּמַרְהּ הוּא תַּמַּה לִגְבוּ אֶת הַשּׁוֹר לְגַמְרֵי לַנָּזֵק וְלֹא תִּקְרֵי יוֹתֵר עֲלֵיהָ דְּמַרְהּ וי"ל דְּאִם הוּא גּוֹבֶהוּ לְגַמְרֵי לֹא הָיוּ מַמְתִּינִין לוֹ עַד שֶׁיְּשַׁלֵּם מִן הַרְדֵיָא כְּמוֹ שְׁאָר מַמְתִּינִין לַבַּעֲלִים אִם הָיוּ אוֹמְרִים הַמְתִּינוּ לִי עַד שֶׁאַחֲרוֹשׁ בּוֹ מֵעַט

וְאַחַ"כ תִּסְקְלוּהוּ: לֹא מִשּׁוּם דְּאָמְרִי' אֵיהוּ דְּאַבָּעִית אֲנַפְשֵׁהּ תַּמָּה א"כ אַמַּאי נָקֵט עַל עֵינוֹ וְעַל אָזְנוֹ אֲפִילּוּ בְּנֶגֶד עֵינוֹ וְאָזְנוֹ נָמֵי אִם אֲחָזוֹ וְעוֹד תֵּנָיָא בְּתוֹסְפְתָּא (פ"ט) הַכֹּהוּ בְּנֶגֶד אָזְנוֹ וְעֵינוֹ לֹא יָצָא בֶּן חוֹרִין שֶׁנֶּאֱמַר וְהִכָּה עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה בּוֹ מַעֲשֶׂה מַשְׁמַע דְּטַעַם מִשּׁוּם גְּזֵרַת הַכָּתוּב הִיא וְלֹא מִשּׁוּם דְּאֵיבָעֵית אֲנַפְשֵׁהּ: חֲמִשָּׁה דְּבָרִים אומְדִים וְנוֹתְנִין לוֹ מִיָּד רִפּוּי וְשֶׁבֶת עַד שֶׁיִּתְרַפֵּא זוֹ הִיא גְּרִסָא נְכוֹנָה וקמ"ל שֶׁאוֹמְדִים אוֹתוֹ כְּמָה רָאוּי לַעֲלוֹת שִׁבְתּוֹ וּרְפוּאָתוֹ עַד שֶׁיִּתְרַפֵּא וְנוֹתְנִין לוֹ מִיָּד וְכֵן ה' דְּבָרִים כְּמוֹ שְׁפֵי' בַּקּוּנְטְרֵס וְכֵן מוֹכִיחַ בְּתוֹסְפְתָּא (פ"ט) דְּתָנֵי אֲמַדּוּהוּ וְהָיָה מִתְנַוֶּנֶה וְהוֹלֵךְ אֲלְמָא יֵשׁ אוֹמֵר בְּרִפּוּי:

אֲלְמָא בְּעֵינַן אומְדָנָא דְּבֵי דִינָא; וְהָא, כֵּיוָן דְּגָמַר דִּינֵיהּ לְקַטְלָא – לָא מְשַׁהֵינַן לֵיהּ לְאומְדָנָא דְּבֵי דִינָא, וְלָא מְעַנְּנַן לְדִינֵיהּ. וְאָמֵינָא לְהוּ אֲנָא: אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבִּי עֲקִיבָא, הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן – כְּגוֹן שֶׁבָּרַח. אִי בָּרַח, כִּי לֹא דָּנוּהוּ דִּינֵי נְפָשׁוֹת – הֵיכִי דָּיְינִינַן לֵיהּ דִּינֵי מָמוֹנוֹת בְּלֹא בָּעָלִים? דְּקָבֵיל סָהֲדֵי וּבָרַח. [א]סוֹף סוֹף, מֵהֵיכָא מְשַׁתְּלֵם – מֵרִידְיָא; אִי הָכִי, תָּם – נָמֵי דִּיְינֵיהּ דִּינֵי מָמוֹנוֹת בְּרֵישָׁא וְנִשְׁתַּתְּלֵם מֵרִידְיָא, וַהֲדַר נָמֵי דִּיְינֵיהּ דִּינֵי נְפָשׁוֹת! אָמַר רַב מָרִי בְּרֵיהּ דְּרַב כָּהֲנָא, זֹאת אוֹמֶרֶת: רִידְיָא – עָלְיָה דְּמָרֵיהּ הוּא. אִיבָּעְיָא לְהוּ: יֵשׁ אוֹמֶד לְנָזְקִין, אוֹ אֵין אוֹמֶד לְנָזְקִין? [ב]מִי אָמְרִינַן: לְקַטְלָא הוּא דְּאָמְדִינַן – בְּהָכִי נָפְקָא נְשָׁמָה, בְּהָכִי לָא נָפְקָא נְשָׁמָה; אֲבָל לְנָזְקִין – כֹּל דְּהוּ; אוֹ דִלְמָא לָא שְׁנָא? [ג]תָּא שְׁמַע: מָה בּוֹר – שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כְּדֵי לְהָמִית, עֲשָׂרָה טְפָחִים; אַף כֹּל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כְּדֵי לְהָמִית, עֲשָׂרָה טְפָחִים. הֵיוּ פְּחוּתִין מֵעֲשָׂרָה – מִיתָּה לֵיכָּא, נָזְקִין אִיכָּא? אֲלְמָא לְנָזְקִין – כֹּל דְּהוּ, שְׁמַע מִינַּהּ אֵין אוֹמְדִין לְנָזְקִין! לֹא, מִמַּעְלָה לְמַטָּה קָא חָשִׁיב; וְהָכִי קָאָמַר: עֲשָׂרָה – מִיתָּה לֵיכָּא. אִיכָּא; פְּחוֹת מֵעֲשָׂרָה פּוּרְתָּא – נָזְקִין אִיתָּא, מִיתָּה לֵיכָּא. וּלְעוֹלָם אֵימָא לָךְ יֵשׁ אוֹמֶד לְנָזְקִין, וְכֹל מִידֵּי וּמִידֵּי – כִּי הֵיכִי דְּמִיתַּזְקָה בֵּיהּ בָּעֵינַן. [ג(ב)]תָּא שְׁמַע: הַכֹּהוּ עַל עֵינוֹ וְסִימָאוֹ, עַל אָזְנוֹ וְחֵרְשׁוֹ – עֶבֶד יוֹצֵא בָּהֶן לְחֵירוּת. כְּנֶגֶד עֵינוֹ – וְאֵינוֹ רוֹאֶה, כְּנֶגֶד אָזְנוֹ – וְאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ, אֵין עֶבֶד יוֹצֵא בָּהֶן לְחֵירוּת. מַאי טַעְמָא? לְאוֹ מִשּׁוּם דְּבָעֵינַן אומְדָנָא – וּשְׁמַע מִינַּהּ: יֵשׁ אוֹמֶד לְנָזְקִין? [ד]לָא; מִשּׁוּם דְּאָמְרִינַן: הוּא דְּאַבָּעִית נַפְשֵׁיהּ. כִּדְתַנְיָא: הַמַּבְעִית אֶת חֲבֵירוֹ – פָּטוּר מִדִּיבֵּי אָדָם, וְחַיָּב בְּדִיבֵּי שָׁמַיִם. כֵּיצַד? תָּקַע בְּאָזְנוֹ וְחֵרְשׁוֹ – פָּטוּר, אֲחָזוֹ וְתָקַע בְּאָזְנוֹ וְחֵרְשׁוֹ – חַיָּב. [ה]תָּא שְׁמַע: חֲמִשָּׁה דְּבָרִים אומְדִין אוֹתוֹ, וְנוֹתְנִין לוֹ מִיָּד. רִיפּוּי וְשֶׁבֶת – עַד שֶׁיִּתְרַפֵּא. אֲמָדוּהוּ, וְהָיָה מִתְנַוֶּנֶה וְהוֹלֵךְ – אֵין נוֹתְנִין לוֹ אֶלָּא כְּמוֹ שֶׁאָמָדוּהוּ. אֲמָדוּהוּ וְהִבְרִיא – נוֹתְנִין לוֹ כָּל מַה שֶׁאָמָדוּהוּ. שְׁמַע מִינַּהּ: יֵשׁ אוֹמֶד לְנָזְקִין! לְמֵימַד גַּבְרָא, כַּמָּה לִיקְצַר מֵיהָא מַכָּה כַּמָּה לָא מִקְּצַר – לָא קָא מִבָּעֵי לַן, דְּוַדַּאי אָמְדִינַן. כִּי קָא מִבָּעְיָא לַן – לְמֵימַד חֻפָּצָא, אִי עָבֵיד הַאי נִזְקָא אוֹ לָא. מַאי? [ו(ג)]תָּא שְׁמַע, שִׁמְעוֹן הַתֵּימָנִי אוֹמֵר: מָה אֶגְרוֹף מְיוּחָד – שֶׁמְּסוּר לָעֵדָה וְלָעֵדִים, אַף כֹּל מְיוּחָד שֶׁמְּסוּר לָעֵדָה וְלָעֵדִים. שְׁמַע מִינַּהּ: יֵשׁ אוֹמֶד לְנָזְקִין! שְׁמַע מִינַּהּ. [ז]אָמַר מָר: אָמְדוּהוּ וְהִבְרִיא, נוֹתְנִין לוֹ כָּל מַה שֶׁאָמְדוּהוּ. מְסַיַּיע לֵיהּ לְרָבָא – דְּאָמַר רָבָא: הַאי מַאן דַּאֲמָדוּהוּ לְכוּלֵּי יוֹמָא, וְאִיתְּפַח לְפַלְגָא דְּיוֹמָא וְקָא עָבֵיד עֲבִידְתָּא – יָהֲבִינַן לֵיהּ. כְּמַאן? כְּרַבִּי יוֹסֵי דְּאָמַר: יוֹם [ח]מִשְׁתַּלֵּם מִן שְׁמַיָּא הוּא (דְּרַחֲמֵי) [דְּרַחֲמוּ] עָלֵיהּ. רַקָּק – וְהִגִּיעַ בּוֹ הֶרּוֹק, וְהֶעֱבִיר כּוּ'. אָמַר רַב פָּפָּא: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא בּוֹ, אֲבָל בְּבִגְדוֹ – לָא. וְנִיהֲוֵי כִּי בְּיֵישׁ בִּדְבָרִים! [י]אָמְרִי בְּמַעֲרָבָא מִשְׁמֵיהּ דְּרַבִּי יוֹסֵי בַּר אָבִין, זֹאת אוֹמֶרֶת: בְּיֵישׁ בִּדְבָרִים – פָּטוּר מִכְּלוּם. [יא]הַכֹּל לְפִי כְבוֹדוֹ [וְכוּ']. אִיבַּעְיָא לְהוּ: תַּנָּא קַמָּא לְקוּלָּא קָאָמַר, אוֹ לְחוּמְרָא קָאָמַר? לְקוּלָּא קָאָמַר – דְּאִיכָּא עָנִי דְּלָא בָּעֵי לְמִשְׁקַל כּוּלֵּי הַאי, אוֹ דִלְמָא לְחוּמְרָא קָאָמַר – דְּאִיכָּא עָשִׁיר דְּבָעֵי לְמִיתַּב לֵיהּ טְפֵי? [יב(ד)]תָּא שְׁמַע, מִדְּקָאָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: אֲפִילּוּ עֲנִיִּים שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל – רוֹאִין אוֹתָן כְּאִילּוּ הֵן בְּנֵי חוֹרִין שֶׁיָּרְדוּ מִנִּכְסֵיהֶם, שֶׁהֵם בְּנֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב; שְׁמַע מִינַּהּ, תַּנָּא קַמָּא לְקוּלָּא קָאָמַר! שְׁמַע מִינַּהּ. [יג]וּמַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁפָּרַע רֹאשׁ הָאִשָּׁה [וְכוּ']. וּמִי יָהֲבִינַן זְמַן? וְהָאָמַר רַבִּי חֲנִינָא: אֵין נוֹתְנִין זְמַן לַחֲבָלוֹת! [יד]כִּי לֹא יָהֲבִינַן לֵיהּ זְמַן – לַחֲבָלָה, דְּחַסְרֵיהּ מָמוֹנָא; אֲבָל לְבוֹשֶׁת, דְּלָא חַסְרֵיהּ מָמוֹנָא – יָהֲבִינַן. שְׁמָרָהּ עוֹמֶדֶת עַל פֶּתַח חֲצֵירָהּ וְכוּ'. וְהַתַנְיָא, אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא: צְלַלְתָּ בְּמַיִם אַדִּירִים וְהֶעֱלִיתָ חֶרֶס בְּיָדְךָ, אָדָם רַשַּׁאי לַחְבֹּל בְּעַצְמוֹ! אָמַר רָבָא: לָא קַשְׁיָא; כָּאן בַּחֲבָלָה, כָּאן בְּבוֹשֶׁת. וְהָא מַתְנִיתִין בְּבוֹשֶׁת הוּא,

וְקָתָנֵי:

עין משפט נר מצוה

א מיי׳ פה׳ מהל׳ שבועות הל׳ יז, סמג לאוין רלח:

ב מיי׳ פה׳ מהל׳ שבועות הל׳ יז:

ג מיי׳ פה׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ א, סמג לאוין רלח, סמג לאוין ע:

ד סמג עשין רלח:

ה מיי׳ פח׳ מהל׳ אבל הל׳ א, סמג עשין ב, טוש״ע יו״ד סי׳ שמ סעי׳ א:

ו מיי׳ פז׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ יג:

ז מיי׳ פז׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ יד, סמג עשין ע, טוש״ע חו״מ סי׳ שפב סעי׳ א:

ח מיי׳ פז׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ יג:

ט מיי׳ פז׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ יד, סמג עשין ע, טוש״ע חו״מ סי׳ שפב סעי׳ א:

י מיי׳ פז׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ יג:

יא מיי׳ פז׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ יד, סמג עשין ע, טוש״ע חו״מ סי׳ שפב סעי׳ א:

יב מיי׳ פז׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ יג:

יג מיי׳ פז׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ יד, סמג עשין ע, טוש״ע חו״מ סי׳ שפב סעי׳ א:

יד סמג עשין רלח, סמג עשין ע:

טו מיי׳ פו׳ מהל׳ מלכים ומלחמות הל׳ ט, סמג לאוין רכט:

טז מיי׳ פו׳ מהל׳ מלכים ומלחמות הל׳ ח:

יז מיי׳ פו׳ מהל׳ מלכים ומלחמות הל׳ ט:

יח סמג לאוין רכט:

מסורת הש״ס

א נדרים יז.; ספרא ויקרא דבורא דחובה פרשה ט ו; שבועות כז.; ספרא ויקרא דבורא דחובה פרשה ט ג; ספרא ויקרא דבורא דחובה פרשה ט ד

ב תענית יא.; נזיר יט.; נדרים י.; נזיר כב.

ג חולין פז.

ד בבא בתרא כו.

ה אוצר מדרשים דברים זוטא ב; ספרא קדושים פרק יא ז

גליון הש״ס

גמ׳ אמר שמואל באשב בתענית. עיין סוטה דף טו ע״א תוס׳ ד״ה ס״ל:

תורה אור השלם

אוֹ נֶפֶשׁ כִּי תַשְׁבֵּעַ לְבַטֵּא בִשְׂפָתַיִם לְהָרַע אוֹ לְהֵיטִיב לְכֹל אֲשֶׁר יְבַטֵּא הָאָדָם בִּשְׁבֻעָה וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא־יָדַע וְאָשַׁם לְאַחַת מֵאֵלֶּה [ויקרא ה, ד]

וְאַךְ אֶת־דִּמְכֶם לְנַפְשֹׁתֵיכֶם אֶדְרֹשׁ מִיַּד כָּל־חַיָּה אֶדְרְשֶׁנּוּ וּמִיַּד הָאָדָם מִיַּד אִישׁ אָחִיו אֶדְרֹשׁ אֶת־נֶפֶשׁ הָאָדָם [בראשית ט, ה]

כִּי־תָצוּר אֶל־עִיר יָמִים רַבִּים לְהִלָּחֶם עָלֶיהָ לְתָפְשָׂהּ לֹא־תַשְׁחִית אֶת־עֵצָהּ לִנְדֹּחַ עָלָיו גַּרְזֶן כִּי מִמֶּנּוּ תֹאכֵל וְאֹתוֹ לֹא תִכְרֹת כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה לָבֹא מִפָּנֶיךָ בַּמָּצוֹר [דברים כ, יט]

וְעָשָׂה הַכֹּהֵן אֶחָד לְחַטָּאת וְאֶחָד לְעֹלָה וְכִפֶּר עָלָיו מֵאֲשֶׁר חָטָא עַל־הַנֶּפֶשׁ וְקִדַּשׁ אֶת־רֹאשׁוֹ בַּיּוֹם הַהוּא [במדבר ו, יא]

וְאִישׁ אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִן־הַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכָם אֲשֶׁר יָצוּד צַיִד חַיָּה אוֹ־עוֹף אֲשֶׁר יֵאָכֵל וְשָׁפַךְ אֶת־דָּמוֹ וְכִסָּהוּ בֶּעָפָר [ויקרא יז, יג]

רַק עֵץ אֲשֶׁר־תֵּדַע כִּי־לֹא־עֵץ מַאֲכָל הוּא אֹתוֹ תַשְׁחִית וְכָרַתָּ וּבָנִיתָ מָצוֹר עַל־הָעִיר אֲשֶׁר־הוּא עֹשָׂה עִמְּךָ מִלְחָמָה עַד רִדְתָּהּ [דברים כ, כ]

הַחוֹבֵל בְּעַצְמוֹ אע״פ שֶׁאֵין רַשַּׁאי פָּטוּר תַּמָּה מַאי חִיּוּב שַׁיָּךְ וְאִי פָּטוּר מִמַּלְקוּת קָאָמַר ע״כ הַקּוֹצֵץ נְטִיעוֹתָיו אע״פ שֶׁאֵין רַשַּׁאי וְקָתָנֵי: הַחוֹבֵל בְּעַצְמוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי – פָּטוּר! הָכִי קָאָמַר לֵיהּ: לָא מִבַּעְיָא בּוֹשֶׁת, דְּאָדָם רַשַּׁאי לְבַיֵּישׁ אֶת עַצְמוֹ; אֶלָּא אֲפִילּוּ חֲבָלָה, דְּאֵין אָדָם רַשַּׁאי לַחֲבֹל בְּעַצְמוֹ – אֲחֵרִים שֶׁחָבְלוּ בּוֹ, חַיָּיבִין. א(א)וְאֵין אָדָם רַשַּׁאי לַחֲבֹל בְּעַצְמוֹ? וְהָתַנְיָא: יָכוֹל נִשְׁבַּע לְהָרַע בְּעַצְמוֹ – וְלֹא הֵרַע, יְהֵא פָּטוּר? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״לְהָרַע אוֹ לְהֵטִיב״ – מָה הֵטָבָה רְשׁוּת, אַף הָרָעָה רְשׁוּת; אָבִיא נִשְׁבַּע לְהָרַע בְּעַצְמוֹ וְלֹא הֵרַע! אָמַר שְׁמוּאֵל: בְּ״אֵשֵׁב בְּתַעֲנִית״. דִּכְווֹתֵהּ גַּבֵּי הָרָעַת אֲחֵרִים – לְהִשְׁבָּם בְּתַעֲנִית; אֲחֵרִים מִי מוֹתִיב לְהוּ בְּתַעֲנִיתָא?! אִין; דְּמְהַדַּק לְהוּ בְּאַנְדְּרוֹנָא. וְהָתַנְיָא: אֵיזֶהוּ הָרַעַת אֲחֵרִים? ״אַבָּה פְּלוֹנִי וְאָפְצַע אֶת מוֹחוֹ״! ב״אֶלָּא תַּנָּאֵי הִיא; דְּאִיכָּא לְמַאן דְּאָמַר: אֵין אָדָם רַשַּׁאי לְחַבֵּל בְּעַצְמוֹ, וְאִיכָּא מַאן דְּאָמַר: אָדָם רַשַּׁאי לְחַבֵּל בְּעַצְמוֹ. מַאן תַּנָּא דְּשָׁמְעַתָּ לֵיהּ דְּאָמַר: אֵין אָדָם רַשַּׁאי לְחַבֵּל בְּעַצְמוֹ? אֵילֵימָא הַאי תַּנָּא הוּא – דְּתַנְיָא: ״וְאַךְ אֶת דִּמְכֶם לְנַפְשֹׁתֵיכֶם אֶדְרֹשׁ״ – רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: מִיַּד נַפְשׁוֹתֵיכֶם אֶדְרֹשׁ אֶת דִּמְכֶם; ג[וְלְמָא קְטָלָא שְׁאנֵי! ד]אֶלָּא הַאי תַּנָּא הוּא – דְּתַנְיָא: מְקָרְעִין עַל הַמֵּת, וְלֹא מְדָרְכֵי הָאֱמוֹרִי. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: שָׁמַעְתִּי שֶׁהַמְקָרֵעַ עַל הַמֵּת יוֹתֵר מִדַּאי – לוֹקֶה מִשּׁוּם ״בַּל תַּשְׁחִית״. וְכָל שֶׁכֵּן גּוּפוֹ. וְדִלְמָא בְּגָדִים שְׁאנֵי, דְּפְסִידָא דְּלָא הָדַר הוּא! כִּי הָא דְּרַבִּי יוֹחָנָן קָרֵי [לְהוּ] לְמָאנֵי[ה] ״מְכַבְּדוֹתַי״, וְרַב חִסְדָּא כַּד הֲוָה מְסַגֵּי בֵּינֵי הֵימֵי (וְהֵגֵא) [וְהֵגֵי] – מְדַלֵּי לְהוּ לְמָאנֵיהּ, אָמַר: זֶה מַעֲלֶה אֲרוּכָה, וְזֶה אֵינוֹ מַעֲלֶה אֲרוּכָה. ב(ב)אֶלָּא הַאי תַּנָּא הוּא – דְּתַנְיָא: אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר הַקֹּפֵר בְּרַבִּי, מָה תַּלְמוּד לוֹמַר: ״וְכִפֶּר עָלָיו מֵאֲשֶׁר חָטָא עַל הַנֶּפֶשׁ״? וְכִי בְּאֵיזֶה נֶפֶשׁ חָטָא זֶה? אֶלָּא שֶׁצִּיער עַצְמוֹ מִן הַיַּיִן. וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחוֹמֶר – וּמָה זֶה, שֶׁלֹּא צִיער עַצְמוֹ אֶלָּא מִן הַיַּיִן, נִקְרָא חוֹטֵא; הַמְצַעֵר עַצְמוֹ מִכָּל דָּבָר, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה! ה[הַקּוֹצֵץ נְטִיעוֹתָיו (וְכוּ׳)]. תָּנֵי רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה קַמֵּיהּ דְּרַב: ״שׁוֹרִי הַרְגְתָּ״, ״נְטִיעוֹתַי קִצַּצְתָּ״; ״אַתָּה אֲמַרְתָּ לִי לְהוֹרְגוֹ״, ״אַתָּה אָמְרַתְּ לִי לְקוֹצְצוֹ״ – פָּטוּר. אָמַר לֵיהּ: אִם כֵּן, לָא שָׁבַקְתְּ חַיֵּי לְבַרְיֵיתָא! כֹּל כְּמִינֵיהּ?! ח״אֶמַר לֵיהּ: אֶיסְמַיֵּיהּ? אֶמַר לֵיהּ: לָא; תִּתַּרְגַּם מַתְנִיתָךְ בְּשׁוֹר הָעוֹמֵד לַהֲרִיגָה, וּבְאֵילָן הָעוֹמֵד לְקִצְיָצָה. ״אִי הָכִי, מַאי קָא טָעֵין לֵיהּ? דְּאָמַר לֵיהּ: אֲנָא בָּעֵינָא לְמִיעְבַּד הָא מִצְוָה. יט״ג(ג)דְּתַנְיָא: ״וְשָׁפַךְ וְכִסָּה״ – מִי שֶׁשָּׁפַךְ, יְכַסֶּה. וּמַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁשָּׁחַט, וְקִדֵּם חֲבֵירוֹ וְכִסָּה, וְחִייְבוּ רַבָּן גַּמְלִיאֵל לִיתֵּן לוֹ עֶשְׂרָה זְהוּבִים. אָמַר רַב: דִּיקְלָא דְּטָעַן קַבָּא – אָסוּר לְמִקְצֵיצֵיהּ. יד״ט״מֵיתִיבִי: כַּמָּה יְהֵא בַּזִּית וְלֹא יִקְצָצֶ[נּ]וּ? רוֹבַע! שָׁאנֵי זֵיתִים, דַּחֲשִׁיבִי. טז(ד)אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: לָא שְׁכִיב שִׁיבְחַת בְּרִי, אֶלָּא דְּקַץ תְּאֵינְתָּא בְּלָא זִמְנַהּ. אָמַר רָבִינָא: וְאִם הָיָה מְעוּלֶּה בְּדָמִים, מוּתָּר. יז(ה)תַּנְיָא נָמֵי הָכִי: ״רַק עֵץ אֲשֶׁר תֵּדַע״ – זֶה אִילַן מַאֲכָל, ״כִּי לֹא עֵץ מַאֲכָל הוּא״ – זֶה אִילַן סָרָק. וְכִי מֵאַחַר שֶׁ[נּ]וּ לְרַבּוֹת כָּל דָּבָר, מָה תַּלְמוּד לוֹמַר ״כִּי לֹא עֵץ מַאֲכָל״? לְהַקְדִּים סָרָק לְמַאֲכָל.

יָכוֹל לֹא מִבָּעְיָא בּוֹשֶׁת דְּהוֹאִיל וְאָדָם רַשַּׁאי לְחַבֵּל בְּעַצְמוֹ וּבְיִשְׁוֹ בַּהּ אֲחֵרִים לֹא מִפְּטְרִי בְּהָכִי: אֶלָּא אֲפִי׳ הַחוֹבֵל בְּעַצְמוֹ חֲבָלָה מַמָּשׁ דְּאֵין רַשַּׁאי וְאֵינָא לְמֵימַר הוֹאִיל וּמִקַּלְקֵל הוּא דְּאֵין מַקְפִּיד לָא נְחֵיבוּ אַחֲרִינִי עִלּוּי׳ אֲפִ״ה חַיְּבִין: מַה הֲטָבָה רְשׁוּת בִּשְׁבוּעוֹת (דף כז.) מְפֹרָשׁ לֵיהּ לִקְרָא דִּלְא מִתּוֹקֵם אֶלָּא בְּדָבָר הַרְשׁוּת: דִּכְתִיב אַגַּבֵּי הֲרַעַת אֲחֵרִים דִּקְתָנֵי הָתָם יָכוֹל נִשְׁבַּע לְהָרַע לַאֲחֵרִים וְלֹא עָשָׂה יְהֵא חַיָּב ת״ל לְהָרַע אוֹ לְהֵטִיב מַה הֲטָבָה רְשׁוּת: בִּשְׁבוּעוֹת (שם) כו׳: דְּמְהַדַּק לְהוּ סוּגְרָן בְּחָדָר וְאֵין לָהֶם מַה לֶּאֱכֹל: אֶלָּא אֲפִ׳ הַחוֹבֵל בְּעַצְמוֹ חֲבָלָה מַמָּשׁ דְּאֵין רַשַּׁאי בַּהּ וְאֵיכָא לְמֵימַר הוֹאִיל וּמִקַּלְקֵל הוּא דְּאֵין מַקְפִּיד לָא נְחֵיבוּ אַחֲרִינִי עִלּוּי׳ אֲפִ״ה חַיְּבִין: לְנַפְשׁוֹתֵיכֶם אֶדְרֹשׁ מִיַּד אֲפִי׳ הַחוֹבֵל בְּעַצְמוֹ חַיָּיב לְהִשְׁבַּע בְּתַעֲנִית; אֲחֵרִים מִי מוֹתִיב לְהוּ בְּתַעֲנִיתָא?! אִין; דְּמְהַדַּק לְהוּ בְּאַנְדְּרוֹנָא. וְהָתַנְיָא: אֵיזֶהוּ הָרַעַת אֲחֵרִים? ״אַבָּה פְּלוֹנִי וְאָפְצַע אֶת מוֹחוֹ״! ב״אֶלָּא תַּנָּאֵי הִיא; דְּאִיכָּא לְמַאן דְּאָמַר: אֵין אָדָם רַשַּׁאי לְחַבֵּל בְּעַצְמוֹ, וְאִיכָּא מַאן דְּאָמַר: אָדָם רַשַּׁאי לְחַבֵּל בְּעַצְמוֹ. מַאן תַּנָּא דְּשָׁמְעַתָּ לֵיהּ דְּאָמַר: אֵין אָדָם רַשַּׁאי לְחַבֵּל בְּעַצְמוֹ? אֵילֵימָא הַאי תַּנָּא הוּא – דְּתַנְיָא: ״וְאַךְ אֶת דִּמְכֶם לְנַפְשֹׁתֵיכֶם אֶדְרֹשׁ״ – רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: מִיַּד נַפְשׁוֹתֵיכֶם אֶדְרֹשׁ אֶת דִּמְכֶם; ג[וְלְמָא קְטָלָא שְׁאנֵי! ד]אֶלָּא הַאי תַּנָּא הוּא – דְּתַנְיָא: מְקָרְעִין עַל הַמֵּת, וְלֹא מְדָרְכֵי הָאֱמוֹרִי. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: שָׁמַעְתִּי שֶׁהַמְקָרֵעַ עַל הַמֵּת יוֹתֵר מִדַּאי – לוֹקֶה מִשּׁוּם ״בַּל תַּשְׁחִית״. וְכָל שֶׁכֵּן גּוּפוֹ. וְדִלְמָא בְּגָדִים שְׁאנֵי, דְּפְסִידָא דְּלָא הָדַר הוּא! כִּי הָא דְּרַבִּי יוֹחָנָן קָרֵי [לְהוּ] לְמָאנֵי[ה] ״מְכַבְּדוֹתַי״, וְרַב חִסְדָּא כַּד הֲוָה מְסַגֵּי בֵּינֵי הֵימֵי (וְהֵגֵא) [וְהֵגֵי] – מְדַלֵּי לְהוּ לְמָאנֵיהּ, אָמַר: זֶה מַעֲלֶה אֲרוּכָה, וְזֶה אֵינוֹ מַעֲלֶה אֲרוּכָה. ב(ב)אֶלָּא הַאי תַּנָּא הוּא – דְּתַנְיָא: אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר הַקֹּפֵר בְּרַבִּי, מָה תַּלְמוּד לוֹמַר: ״וְכִפֶּר עָלָיו מֵאֲשֶׁר חָטָא עַל הַנֶּפֶשׁ״? וְכִי בְּאֵיזֶה נֶפֶשׁ חָטָא זֶה? אֶלָּא שֶׁצִּיער עַצְמוֹ מִן הַיַּיִן. וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחוֹמֶר – וּמָה זֶה, שֶׁלֹּא צִיער עַצְמוֹ אֶלָּא מִן הַיַּיִן, נִקְרָא חוֹטֵא; הַמְצַעֵר עַצְמוֹ מִכָּל דָּבָר, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה! ה[הַקּוֹצֵץ נְטִיעוֹתָיו (וְכוּ׳)]. תָּנֵי רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה קַמֵּיהּ דְּרַב: ״שׁוֹרִי הַרְגְתָּ״, ״נְטִיעוֹתַי קִצַּצְתָּ״; ״אַתָּה אֲמַרְתָּ לִי לְהוֹרְגוֹ״, ״אַתָּה אָמְרַתְּ לִי לְקוֹצְצוֹ״ – פָּטוּר. אָמַר לֵיהּ: אִם כֵּן, לָא שָׁבַקְתְּ חַיֵּי לְבַרְיֵיתָא! כֹּל כְּמִינֵיהּ?! ח״אֶמַר לֵיהּ: אֶיסְמַיֵּיהּ? אֶמַר לֵיהּ: לָא; תִּתַּרְגַּם מַתְנִיתָךְ בְּשׁוֹר הָעוֹמֵד לַהֲרִיגָה, וּבְאִילָן הָעוֹמֵד לְקִצְיָצָה. ״אִי הָכִי, מַאי קָא טָעֵין לֵיהּ? דְּאָמַר לֵיהּ: אֲנָא בָּעֵינָא לְמִיעְבַּד הָא מִצְוָה. יט״ג(ג)דְּתַנְיָא: ״וְשָׁפַךְ וְכִסָּה״ – מִי שֶׁשָּׁפַךְ, יְכַסֶּה. וּמַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁשָּׁחַט, וְקִדֵּם חֲבֵירוֹ וְכִסָּה, וְחִייְבוּ רַבָּן גַּמְלִיאֵל לִיתֵּן לוֹ עֶשְׂרָה זְהוּבִים. אָמַר רַב: דִּיקְלָא דְּטָעַן קַבָּא – אָסוּר לְמִקְצֵיצֵיהּ. יד״ט״מֵיתִיבִי: כַּמָּה יְהֵא בַּזִּית וְלֹא יִקְצָצֶ[נּ]וּ? רוֹבַע! שָׁאנֵי זֵיתִים, דַּחֲשִׁיבִי. טז(ד)אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: לָא שְׁכִיב שִׁיבְחַת בְּרִי, אֶלָּא דְּקַץ תְּאֵינְתָּא בְּלָא זִמְנַהּ. אָמַר רָבִינָא: וְאִם הָיָה מְעוּלֶּה בְּדָמִים, מוּתָּר. יז(ה)תַּנְיָא נָמֵי הָכִי: ״רַק עֵץ אֲשֶׁר תֵּדַע״ – זֶה אִילַן מַאֲכָל, ״כִּי לֹא עֵץ מַאֲכָל הוּא״ – זֶה אִילַן סָרָק. וְכִי מֵאַחַר שֶׁ[נּ]וּ לְרַבּוֹת כָּל דָּבָר, מָה תַּלְמוּד לוֹמַר ״כִּי לֹא עֵץ מַאֲכָל״? לְהַקְדִּים סָרָק לְמַאֲכָל.

יָכוֹל

דְּמָצָוה עַצְמָהּ הֵיכָא אָזַל וי״ל דְּמִצְוָה וּבְרָכָה הַכֹּל אֶחָד וְאע״ג דְּשׁוֹר הָעוֹמֵד לַהֲרִיגָה וְאִילָן הָעוֹמֵד לְקִצְיָצָה יֵשׁ שְׁכַר מִצְוָה אע״פ שֶׁאֵין בְּרָכָה מְכַּל מָקוֹם הָתָם שְׁכַר מִצְוַת כִּסּוּי וּבְרָכָה לֹא הָיָה כִּי אִם י׳ זְהוּבִים וּשְׁכַר בְּרָכַת הַמָּזוֹן אַרְבַּע בְּרָכוֹת מ׳ זְהוּבִים וּמַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁקָּרְאוּ ש״צ לִקְרוֹת בס״ת וּבָא אֶחָד וְקָדַם וְקָרָא וְשָׁאַל לר״ת וְאָמַר לוֹ שֶׁיִּתֵּן לוֹ תַּרְנְגֹלֶת לְשָׁחֳט תַּחַת אוֹתָם שְׁתֵּי בְּרָכוֹת וְאֵין נִרְאֶה לר״י טַעַם זֶה דְּאִם כֵּן לָמָּה חִיְּבוּ ר״ג עֲשָׂרָה זְהוּבִים וְעוֹד פְּטָרוֹ ר״ת מִשּׁוּם . שְׁיִעֻנָּה אָמַן וְגָדוֹל הָעוֹנֶה אָמֵן יוֹתֵר מִן הַמְבָרֵךְ וְעוֹד אָמַר ר״ת דְּבָבֶל אֵין דָּנִין מִלְּתָא דְּלֵית בַּהּ חֶסְרוֹן כִּיס כְּדְאָמַר לְעֵיל (בָּבָא קַמָּא דף פד:):

מסורת הש"ס

א ספרא אמור פרק כ ז; לעיל פג:
ב לעיל כו.
ג מכות ט:; תנא דבי אליהו זוטא נספחים לסדר אליהו זוטא מבוא ז; פסיקתא רבתי; אבות דרבי נתן ד מכות יא:; סוטה ז:
ה משנה ביכורים

תורה אור השלם

[בראשית כ, ז]
[ישעיהו ס, ז]
[בראשית כ, ד]
[בראשית כ, יח]
[איוב מב, י]
[בראשית כ, יז]
[בראשית כא, א]
[ירמיהו ב, כט]
[שמות טז, כח]
[בראשית מז, ב]
[דברים לג, ו]
[דברים לג, ז]
[בראשית לה, כב]
[בראשית לה, כו]
[דברים כו]

יָכוֹל אַפֵּי' מְעֻלֶּה בְּדָמִים לְקוֹרָה יוֹתֵר מִפְּרוֹת יְהֵא סָרָק קוֹדֵם לו: ת"ל רַק מֹעֵט הַקַּדָּמָה: כָּל הַשְּׁבָטִים יָצְאוּ עַצְמוֹתֵיהֶם מִמִּצְרַיִם וְנִקְבְּרוּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁנֶּאֱמַר וְהַעֲלִיתֶם אֶת עַצְמֹתַי מִזֶּה אִתְּכֶם (שְׁמוֹת י"ג:י"ט) מִשֶּׁמַע שֶׁאַף עַצְמוֹתָם הָעֲלוּ וְלֹא נִכְתַּב יוֹסֵף אֶלָּא לְהוֹדִיעֲךָ שִׁבְחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל נִתְעַסְקוּ בְּבִזָּה וְהוּא עָסַק בְּמִצְוָה: גַּפְנֵי קָנֵי דְּקָלֵי מִדְּמֵי הַיַּיִן יְכוֹלִין אֲנוּ לִקְנוֹת קְרָקָעוֹת וְאֵלּוּ דְּקָלֵי לָא קָנֵי גַּפְנֵי אֵין שִׁבְחָן עוֹלֶה אֶלָּא לְדָבָר מוּעָט: גְּמ' כָּל אֵלּוּ שֶׁאָמְרוּ סָלַע מָנֶה וּמֵאתַיִם וְד' מֵאוֹת דְּמֵי בֹּשֶׁת הַן, מִקּוּרְיָהוּ מָקוֹר שֶׁלָּהֶן וְעִקָּרָן ל"א הֲבֵא לִי קוֹר שֶׁהוּא רַךְ לָאֳכֹל וְגָדֵל סָבִיב שְׂרָשָׁיו כְּלוֹמַר כָּלָה עִקָּרָם מִפְּנֵי שֶׁמַּפְסִיד וְנֶאֱכָל אֶת הַקֹּר: גַּפְנֵי קָנֵי דְּקָלֵי מִדְּמֵי הַיַּיִן יְכוֹלִין אֲנוּ לִקְנוֹת קְרָקָעוֹת וְאֵלּוּ דְּקָלֵי לָא קָנֵי גַּפְנֵי אֵין שִׁבְחָן עוֹלֶה אֶלָּא לְדָבָר מוּעָט: מֹתָנֵי' אע"פ שֶׁהוּא נוֹתֵן לוֹ כו' סְתָמָא הִיא וְלֹא ר' עֲקִיבָא קָאָמַר לָהּ: עַל מְנָת לְפָטְרוֹ בְּגָמ' מְפָרֵשׁ לָהּ: גְּמ' כָּל אֵלּוּ שֶׁאָמְרוּ סָלַע מָנֶה וּמֵאתַיִם וְד' מֵאוֹת דְּמֵי בֹּשֶׁת הַן: אֲבָל צַעַר שֶׁדּוֹאֵג עַל בָּשְׁתּוֹ אֵינוֹ נִמְחָל לוֹ: שֶׁהָיָה לוֹ לִלְמֹד דֶּרֶךְ אֶרֶץ וְלֹא לָמַד מִדְּקָאָמַר לֵיהּ רַחֲמָנָא נְבִיא הוּא דְּמֹשֶׁה אֵין מַמָּשׁ בְּדִבְרֵיהֶן וְרָאוּי אַתָּה לְהֶרֵג: שִׁכְבַת זֶרַע שֶׁבְּמֵעֵי אִשָּׁה לֹא יְכוֹלָה לְפָלֵט: פִּי טַבַּעַת נָקֵב הַגְּדוֹלִים לְפָנוֹת: פָּקַד מִדְּלָא כְּתִיב וְיִפְקֹד אֶת שָׂרָה וּכְתִיב פָּקַד מֹשֶׁה פָּקֹד כְּבֵר תְּחִלָּה לְאַבִימֶלֶךְ: בְּהֲדֵי הוּצָא לְקֵי כְּרֵבָא קוֹץ הַגָּדֵל אֵצֶל הַכְּרוּב כְּשֶׁבָּא לְעָקְרוֹ פְּעָמִים שֶׁנֶּעֱקָר הַכְּרוּב עִמּוֹ וְנִמְצָא לוֹקֶה בְּשְׁבִילוֹ כְּלוֹמַר שְׁכֵנִי רְשָׁע לוֹקִין עִמּוֹ: כֻּלָּכֶם פְּשַׁעְתֶּם מִכָּאן וְאֵילָךְ תַּרְנְגוֹלֶת שֶׁל בֵּית אֲבִימֶלֶךְ לֹא הֵטִילָה בֵּיצָתָהּ. אָמַר לֵיהּ רָבָא לְרַבָּה בַּר מָרִי: מְנָא הָא מִילְּתָא דַּאֲמוּר רַבָּנַן: כָּל הַמְבַקֵּשׁ רַחֲמִים עַל חֲבֵירוֹ וְהוּא צָרִיךְ לְאוֹתוֹ דָּבָר, הוּא נַעֲנָה תְּחִילָּה? אָמַר לֵיהּ: דִּכְתִיב: ״וַה׳ שָׁב אֶת שְׁבוּת אִיּוֹב בְּהִתְפַּלְלוֹ בְּעַד רֵעֵהוּ״. אָמַר לֵיהּ: אַתְּ אֲמַרְתְּ מֵהָתָם, וַאֲנָא אֲמֵינָא מֵהָכָא: ״וַיִּתְפַּלֵּל אַבְרָהָם אֶל הָאֱלֹהִים, וַיִּרְפָּא אֱלֹהִים אֶת אֲבִימֶלֶךְ וְאֶת אִשְׁתּוֹ וַאֲמָהוֹתָיו [וגו׳]״, וּכְתִיב: ״וַה׳ פָּקַד אֶת שָׂרָה כַּאֲשֶׁר אָמָר וגו׳״ – כַּאֲשֶׁר אָמַר אַבְרָהָם אֶל אֲבִימֶלֶךְ. ״אָמַר לֵיהּ רָבָא לְרַבָּה בַּר מָרִי: מְנָא הָא מִילְּתָא דַּאֲמְרִי אִינָשֵׁי: בַּהֲדֵי הוּצָא לְקֵי כְּרֵבָא? אָמַר לֵיהּ, דִּכְתִיב: ״לָמָּה תָרִיבוּ אֵלָי? כֻּלְּכֶם פְּשַׁעְתֶּם בִּי נְאֻם ה׳״. ״אָמַר לֵיהּ: אַתְּ אֲמַרְתְּ מֵהָתָם, וַאֲנָא אֲמֵינָא מֵהָכָא: ״עַד אָנָה מֵאַנְתֶּם לִשְׁמֹר מִצְוֹתַי וְתוֹרֹתָי״. אָמַר לֵיהּ רָבָא לְרַבָּה בַּר מָרִי: כְּתִיב: ״וּמִקְצֵה אֶחָיו לָקַח חֲמִשָּׁה אֲנָשִׁים״ – מַאן נִינְהוּ חֲמִשָּׁה? אָמַר לֵיהּ: הָכִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אוֹתָן שֶׁהוּכְפְּלוּ בְּשִׁמּוֹת. יְהוּדָה נָמֵי אִיכְּפּוֹלֵי מִיכְּפַל! [ד]אָמַר לֵיהּ: לְמֵילְּתֵיהּ הוּא דְּאִיכְּפַל. דְּאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, מַאי דִּכְתִיב: ״יְחִי רְאוּבֵן וְאַל יָמֹת, וְיהִי מְתָיו מִסְפָּר – וְזֹאת לִיהוּדָה״? כָּל אוֹתָן אַרְבָּעִים שָׁנָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר, הָיוּ עַצְמוֹתָיו שֶׁל יְהוּדָה מְגוֹלָּגְלִין בָּאָרוֹן; עַד שֶׁבָּא מֹשֶׁה וּבִקֵּשׁ רַחֲמִים – אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מִי גָּרַם לִרְאוּבֵן שֶׁיִּוָּדֵה – יְהוּדָה! מִיָּד: ״שְׁמַע ה׳ קוֹל יְהוּדָה״ – עַל אֵיבְרֵיהּ לְשָׁפָא. לָא הֲווֹ קָא מַסְקֵי [לֵיהּ] לְמִתְיבְתָּא דְּרָקִיעָא, ״וְאֶל עַמּוֹ תְּבִיאֶנּוּ״. לָא הֲוָה יָדַע מַאי קָאָמְרִי רַבָּנַן, וּלְמִשְׁקַל וּמִיטְרַח בַּהֲדֵי רַבָּנַן, ״יָדָיו רָב לוֹ״. לָא הֲוָה סָלֵיק לֵיהּ שְׁמַעְתְּתָא אַלִּיבָּא דְּהִלְכְתָא, ״וְעֵזֶר מִצָּרָיו תִּהְיֶה״. [ה]אָמַר לֵיהּ רָבָא לְרַבָּה בַּר מָרִי, מְנָא הָא מִילְּתָא דְּאָמְרִי אִינָשֵׁי: בָּתַר עַנְיָא אָזְלָא עַנְיוּתָא? אָמַר לֵיהּ, דִּתְנַן: עֲשִׁירִים מְבִיאִין בִּכּוּרִים בְּקַלָּתוֹת שֶׁל זָהָב וְשֶׁל כֶּסֶף, וַעֲנִיִּים בְּסַלֵּי נְצָרִים שֶׁל עֲרָבָה קְלוּפָּה. הַסַּלִּים וְהַבִּכּוּרִים נִתּוּנִים לַכֹּהֲנִים. אָמַר לֵיהּ: אַתְּ אֲמַרְתְּ מֵהָתָם, וַאֲנָא אֲמֵינָא מֵהָכָא:

״וְטָמֵא לָמָּחָר אֵיתֵי לִי מִקּוֹרָיְהוּ מַשְׁמַע דִּגְפָנֵי עֲדִיפֵי מִדְּקָלֵי וְתַמֵּהּ דִּבְהָאִשָּׁה שָׁנְפְלוּ לֵהּ נְכָסִים (כְּתֻבּוֹת עט. וְשָׁם ד"ה אִילְנֵי) אָמַר גַּבֵּי נָפְלוּ לֵהּ כְּסָפִים יִלְקַח בָּהֶן קַרְקַע דִּקְלֵי וְאִילְנֵי דִּקְלֵי אִילְנֵי וְגַפְנֵי אִילְנֵי אַלְמָא גַּפְנֵי גְּרִיעֵי אֲפִילּוּ מֵאִילְנֵי דְּגְרִיעֵי מִדְּקָלֵי וי"ל דִּבְגַפְנִים כְּשֶׁאָדָם טוֹרֵחַ לְזַמֵּר וּלְתַקֵּן הַכֶּרֶם יֵשׁ בָּהֶן רֵוַח גָּדוֹל אֲבָל בִּנְכָסֵי אִשְׁתּוֹ אִם הָיָה קוֹנֶה גְּפָנִים מִתּוֹךְ שֶׁאֲרִיכִים הוֹצָאָה עַל נְכָסֵי' וְהָיוּ הוֹלְכִין לְאִבּוּד לְפִיכָךְ טוֹב לִקְנוֹת דְּקָלִים שֶׁאֵין צְרִיכִין יְצִיאָה וּמְמַלֵּא אֶתֵּי בְּהוּ שְׁבָחָא וְטוֹב הוּא לִשְׁנֵיהֶם וְעוֹד מְפָרֵשׁ ר"ת בְּהַמּוֹכֵר אֶת הַסְּפִינָה (ב"ב פב וְשָׁם ד"ה . מֹתָקִיף) דְּפֵירֵי דְּדַקְלָא מִתְקַיְּמִין טְפֵי מֵאִילְנֵי וְגַפְנֵי וּבְנִכְסֵי מְלוֹג שֶׁל אִשָּׁה

בָּעֵינַן דָּבָר הַמִּתְקַיֵּם יוֹתֵר: כַּאֲשֶׁר אָמַר אַבְרָהָם אֶל אֲבִימֶלֶךְ לְאוֹ בְּהֲדֵיוֹן מִשְׁתַּעֵי שֶׁהָרֵי הַמַּלְאָכִים בִּשְּׂרוּ אֶת שָׂרָה מִפֶּסַח שֶׁלְּפָנָיו אֶלָּא יִלְדָה בְּרֵוַח כְּמוֹ שֶׁהִתְפַּלֵּל עַל אֲבִימֶלֶךְ: אֲלוּ הַנִּכְפָּלִין בְּשֵׁמוֹת בִּבְרֵאשִׁית רַבָּה יֵשׁ אֵיפְכָא שֶׁהַנִּכְפָּלִים גִּבּוֹרִים הָיוּ כְּמוֹ יְהוּדָה שֶׁנִּכְפַּל: מִי גָּרַם לִרְאוּבֵן שֶׁיִּוָּדֶה יְהוּדָה אע"ג דְּאָמַר בַּמִּדְרָשׁ וַיֵּשֶׁב רְאוּבֵן אֶל הַבּוֹר מְלַמֵּד שֶׁשָּׁב מִשִּׁקּוּ וּמִתַּעֲנִיתוֹ שֶׁבִּלְבֵּל יְצוּעֵי אָבִיו וְזֶה הָיָה קֹדֶם דְּמַעֲשֶׂה תָּמָר מִכָּל מָקוֹם לֹא הוֹדָה בְּרַבִּים עַד אַחַר שֶׁהוֹדָה יְהוּדָה:

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פו' מהל' מלכים ומלחמות הל' ח, סמג לאוין רכט:
ב מיי' פה' מהל' חובל ומזיק הל' ט:
ג מיי' פב' מהל' תשובה הל' ט, סמג עשין ע, טוש"ע חו"מ סי' תכב סעי' א:
ד מיי' פב' מהל' תשובה הל' י:
ה מיי' פו' מהל' דעות הל' ו, טוש"ע או"ח סי' תרו סעי' א:
ו מיי' פה' מהל' חובל ומזיק הל' יא, סמג עשין ע, טוש"ע חו"מ סי' תכא סעי' יב:
ז מיי' פה' מהל' חובל ומזיק הל' יא, סמג עשין ע, טוש"ע חו"מ סי' שפ סעי' א:
ח מיי' פה' מהל' חובל ומזיק הל' יג, ש"ע חו"מ סי' שפ סעי' ב:
ט סמג לאוין רכט:
י מיי' פו' מהל' מלכים ומלחמות הל' א, סמג לאוין רלב, סמג לאוין רלג:
יא סמג עשין ע:
יב סמג עשין ע:
יג סמג עשין ע:
יד מיי' פג' מהל' ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל' ח, סמג עשין קלט:

עין משפט
נר מצוה

א טוש"ע או"ח סי' קנה סעי' ב:

שִׁיתִּין רְהוֹטֵי רְהוּט פְּרֹשׁ הר"ר מְשֻׁלָּם שִׁשִּׁ בַּשָּׁנָה שִׁשָּׁה עוֹתִּים זֶרַע וְקָצִיר וְקֹר וְחֹם וְקִיץ וְחֹרֶף וּמְפָרֵשׁ בְּפֶרֶק הַמַּקְבֵּל (ב"מ דף קו:) שֶׁכָּל אֶחָד שְׁנֵי חֳדָשִׁים וְהֵם ס' יוֹם וּבְחַנָּם דְּחַק דְּאוֹרְחָא דְּגְמָרָא בְּהֶכֵי כְּמוֹ שִׁיתִּין תִּכְלֵי מְטֵי לְכִכָּא דְּבִסְמוּךְ וּבְאֵלּוּ טְרֵפוֹת (חֻלִּין דף נח:) שִׁיתִּין מָאנֵי דְּפַרְזְלָא תְּלוּ לֵיהּ בְּקָרָנָסֵהּ: חַמְרָא לְמַרְיֵהּ וְטִיבוּתָא לְשַׁקְיֵהּ: חַמְרָא לְמַרְיֵהּ וְטִיבוּתָא לְשַׁקְיֵהּ. כְּלוֹמַר הַמַּשְׁקֶה נוֹתֵן בְּעַיִן יָפֶה לְמִי שֶׁהוּא רוֹצֶה כִּדְאָמַר בְּמִדְרָשׁ טוֹב עַיִן יְבָרֵךְ זֶה מֹשֶׁה רַבֵּינוּ ע"ה שא"ל הקב"ה וְסָמְכְתָּ יָדְךָ וְהוּא סָמַךְ בָּב' יָדָיו כְּדִכְתִיב וַיִּסְמֹךְ יָדָיו עָלָיו וּבְקוּנְטְרֵס פִּ' בע"א: גַּבֵּי קִנְּא דְּשָׁרֵכִי כְּלוֹמַר מָקוֹם הַבַּטָּלָנִים וּפִ' קִנְּא הַיְנוּ מָקוֹם כְּמוֹ תְּלִתָּא תְּאֵלֵי בַּחֲדָא קִנְּא דְּהַכּוֹנֵס (לְעֵיל בְּבָא קַמָּא דף נח:) וְכֵן מְפָרֵשׁ בְּסַפָּה (דף לב: וְשָׁם) תְּלִתָּא טַרְפֵי בְּחַד קִנְּא בְּמָקוֹם אֶחָד שְׁלִשָּׁה עֲלִין סְמוּכִין זֶה עַל זֶה שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ הַחֲדָסִים וּבַקּוּנְטְ' פִּ' ג' עֲלִים בְּקִנָּה אֶחָד וְאִם כֵּן לֹא יִמְצֵא לְעוֹלָם חֲדָס כְּשֵׁר: דְּשָׁרֵכִי בַּטָּלָנִים וְכֵן בְּשָׁרְכָא בַּסּוֹף יֵשׁ נוֹחְלִין (ב"ב דף קלט. וְשָׁם.) כְּמוֹ אִישׁ יוֹדֵעַ צַיִד (בְּרֵאשִׁית כ"ה:כ"ז) וּמִתַּרְגְּמִינַן גַּבְרָא נַחֲשִׁירְכָן ומפ' ר"ת נַחְ וּבְטֵל וּבְעֵרוּךְ גּוֹרֵס שֶׁיְּדֻבָּן בדלי"ת וּמְפָרֵשׁ לְשׁוֹן שֻׁקֵּט וְתִשְׁקֹט הָאָרֶץ תַּרְגּוּמוֹ וְשָׁדוֹכֵת אַרְעָא (שׁוֹפְטִים ה':ל"א): [עי' תוס' ב"ב קלט.] מְשֻׁשְׁ בַּבָּתּוּבִים. כָּל עוֹף כָּנָף לְמִינֵהוּ יִשְׁכֹּן אֵין זֶה מִקְרָא בְּכָל הַתּוֹרָה וְשֶׁמָּא בְּסֵפֶר בֶּן סִירָא הוּא וְכֵן סַלְסָלָהּ וּתְרוֹמְמֵךְ וּבֵין גְּדִיִּים תּוֹשִׁיבֶךָּ:

"וְטָמֵא טָמֵא יִקְרָא". (א)אָמַר לֵיהּ רָבָא לְרַבָּה בַּר מָרִי, מְנָא הָא מִילְתָא דַּאֲמוּר רַבָּנַן: הַשְׁכֵּם וָאֱכוֹל בַּקִּיץ מִפְּנֵי הַחַמָּה, וּבַחוֹרֶף מִפְּנֵי הַצִּינָּה; וְאָמְרִי אִינָשֵׁי: שִׁיתִּין רְהוֹטֵי רְהוּט, וְלָא מָטוּ לְגַבְרָא דְּמַצַּפְרָא כְּרֵהּ? דִּכְתִיב: "לֹא יִרְעֻבוּ וְלֹא יִצְמָאוּ, וְלֹא יַכֵּם שָׁרָב וְשָׁמֶשׁ". (ב)אָמַר לֵיהּ: אִתְּ אָמְרַתְּ מֵהָתָם, וַאֲנָא אֲמִינָא מֵהָכָא: "וַעֲבַדְתֶּם אֵת ה' אֱלֹהֵיכֶם" – זוֹ קְרִיַּת שְׁמַע וּתְפִלָּה. "וּבֵרַךְ [אֶת] לַחְמְךָ וְאֶת מֵימֶיךָ" – זוֹ פַּת בְּמֶלַח וְקִיתּוֹן שֶׁל מַיִם. מִכָּאן וְאֵילָךְ: "וַהֲסִרֹתִי מַחֲלָה מִקִּרְבֶּךָ". וְתַנְיָא: מַחֲלָה – זוֹ מָרָה. וּלְמָה נִקְרָא שְׁמָהּ מַחֲלָה? שֶׁשְּׁמוֹנִים וּשְׁלֹשָׁה חֳלָאִין יֵשׁ בָּהּ – "מַחֲלָה" בְּגִימַטְרִיָּא הָכִי הָווּ. וְכוּלָּן, פַּת בְּמֶלַח שַׁחֲרִית וְקִיתּוֹן שֶׁל מַיִם – מְבַטָּלָן. אָמַר לֵיהּ רָבָא לְרַבָּה בַּר מָרִי, מְנָא הָא מִילְתָא דַּאֲמוּר רַבָּנַן: חַבָּרְךָ קַרְיֵיהּ "חַמָּרָא" – אוּכָּפָא לְגַבָּיךְ מוּשׁ? אָמַר לֵיהּ: דִּכְתִיב: "וַיֹּאמַר: הָגֶר שִׁפְחַת שָׂרַי, אֵי מִזֶּה בָאת וְאָנָה תֵלֵכִי? וַתֹּאמֶר: מִפְּנֵי שָׂרַי גְּבִרְתִּי אָנֹכִי בוֹרַחַת". אָמַר לֵיהּ רָבָא לְרַבָּה בַּר מָרִי, מְנָא הָא מִילְתָא דַּאֲמְרִי אִינָשֵׁי: מִילְתָא גְּנָאָה דְּאִית בָּיךְ – קְרֵדִים אֲמַרֵהּ? אָמַר לֵיהּ, דִּכְתִיב: "וַיֹּאמֶר: עֶבֶד אַבְרָהָם אָנֹכִי". אָמַר לֵיהּ רָבָא לְרַבָּה בַּר מָרִי, מְנָא הָא מִילְתָא דַּאֲמְרִי אִינָשֵׁי: מִילְתָא דְּאִית בָּיךְ – קְרֵדִים אֲמַרֵהּ? אָמַר לֵיהּ, דִּכְתִיב: "וַיֹּאמֶר: עֶבֶד אַבְרָהָם אָנֹכִי". אָמַר לֵיהּ רָבָא לְרַבָּה בַּר מָרִי, מְנָא הָא מִילְתָא דַּאֲמְרִי אִינָשֵׁי: שְׁפִיל וְאֵזִיל בַּר אָווֹזָא, וְעֵינֵיהּ מְטַיְּיפִי? אָמַר לֵיהּ רָבָא לְרַבָּה בַּר מָרִי, מְנָא הָא מִילְתָא דַּאֲמְרִי אִינָשֵׁי: שִׁיתִּין תִּכְלֵי מַטְיוּהּ לְכִכָּא דְּקַל חַבְרֵיהּ שְׁמַע, וְלָא אֲכַל? אָמַר לֵיהּ, דִּכְתִיב: "וְלִי אֲנִי עַבְדְּךָ וּלְצָדֹק הַכֹּהֵן וְלִבְנָיְהוּ בָּן יְהוֹיָדָע וְלִשְׁלֹמֹה עַבְדֶּךָ לֹא גוּר' [מלכים א א, כו] וְבֵאֵהּ יִצְחָק הָאֱלָהּ שָׂרָה אִמּוֹ וַיִּקַּח אֶת רִבְקָה וַתְּהִי לוֹ לְאִשָּׁה וגו' [בראשית כד, סז] וַיֹּסֶף אַבְרָהָם וַיִּקַּח אִשָּׁה וּשְׁמָהּ קְטוּרָה [בראשית כה, א] וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה קַח לְךָ אֶת יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ בּוֹ וגו' [במדבר כז, יח] וַיְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן מָלֵא רוּחַ חָכְמָה כִּי סָמַךְ מֹשֶׁה אֶת יָדָיו עָלָיו וגו' [דברים לד, ט] נֶפֶשׁ שֶׁבָּעָה תָּבוּס וְנֶפֶשׁ רְעֵבָה כָּל מָר מָתוֹק [משלי כז, ז] וַיֹּלֶךְ עֵשָׂו אֶל יִשְׁמָעֵאל וַיִּקַּח אֶת מָחֲלַת בַּת יִשְׁמָעֵאל בֶּן אַבְרָהָם אֲחוֹת נְבָיוֹת וגו' [בראשית כח, ט] וַיִּבְרַח יַעֲקֹב מִפְּנֵי אֲחִיו וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ טוֹב וַיִּתְלַכְּטוּ אֶל יַפְתָּח וגו' [שופטים יא, ג] בְּטֻמְאָתָהּ זֹאת יָעַן טִהַרְתִּיךְ וְלֹא תִטָּהֲרִי מִמְּאָתֵךְ לֹא תִטְהָרִי עוֹד וגו' [יחזקאל כד, יג] לֹא־תֵחָעֵב אֲדֹמִי כִּי אָחִיךָ הוּא לֹא־תֵחָעֵב מִצְרִי כִּי־גֵר הָיִיתָ וגו' [דברים כג, ח] וְטָמֵא טָמֵא לֹא דַי לוֹ נִגְעוֹ אֶלָּא שֶׁמְּכַיֵּשׁ אֶת עַצְמוֹ עַל כָּרְחוֹ הִטִּיל עָלָיו הַכָּתוּב חוֹבָה: שִׁיתִּין רְהוֹטֵי רְהוּט שִׁשִּׁים אִישׁ רָצוּ וְלֹא הִגִּיעוּ לְאֹכֶל שַׁחֲרִית: אַכָּפָא לְגַבָּךְ מוּשׁ כְּלוֹמַר טֹל אַכָּף שֶׁל חֲמוֹר וַהֲסִירֵהוּ אֵלֶיךָ וְשִׂים אוֹתוֹ עַל גַּבֶּיךָ כְּלוֹמַר הוֹדָה לְדָבָרָיו וְאַל תִּתְעַנֵּהוּ. מוּשׁ לְשׁוֹן לֹא יָמִישׁ (שְׁמוֹת יג) כְּלוֹמַר הַסִּירֵהוּ אֵלֶיךָ כְּמוֹ סוּרוּ נָא (בְּרֵאשִׁית יט): שִׁפְחַת שָׂרַי אָמַר לָהּ וְהִיא עִנָּתָה שָׂרַי גְּבִרְתִּי: וַעֲיָנֵיהּ מְטַפְּיִי עֵינָיו מְצַפּוֹת לְמַעְלָה לְמֵרָחוֹק לְמְזוֹנוֹתָיו וַחֲבֵרוֹ בְּכַחֲבוֹת (דף ס.) נְטֹף עֵינָיִךְ: שֶׁפֶל וְאֵזֶל כְּלוֹמַר מֻחֲמַת עֲנוּתָנוּתוֹ שֶׁל אָדָם לֹא יְהֵא בּוֹשׁ מִלְּשְׁאֹל דָּבָר הַצָּרִיךְ לוֹ בֵּין לְתוֹרָה בֵּין לְפַרְנָסָתוֹ וְלִתְבַּע חוֹבוֹ: שִׁיתִּין לָאו מִקְרָא נִפְקֵי אֶלָּא מִלְּתָא בְּעַלְמָא הוּא דְּקָאָמְרִי אִינָשֵׁי וְלָאו דַּוְקָא הוּא: תִּכְלֵי אֲבֵלוּת וּמַכָּאוֹבוֹת: וְלִי אֲנִי עַבְדְּךָ אַלְמָא קוֹבֵל הָיָה עָלָיו שֶׁלֹּא זִמְּנוֹ לְמִשְׁתֶּה: וַיֹּסֶף אַבְרָהָם נִתְקַנֵּא בְּיִצְחָק: חַמְרָא לְמַרְיֵהּ וְטִיבוּתָא לְשַׁקְיֵהּ הַיַּיִן שֶׁל מֶלֶךְ הוּא וְהַשּׁוֹתִין אוֹתוֹ מַחֲזִיקִין טוֹבָה לְשֹׂר הַמַּשְׁקֶה וְלֹא לַמֶּלֶךְ: וַיִּסְמֹךְ אֶת יָדָיו תְּלָה הַחָכְמָה וְהַגְּדוֹלָה בְּמֹשֶׁה כְּאִלּוּ הוּא נוֹתְנָהּ לִיהוֹשֻׁעַ וְהִיא אֵינָהּ אֶלָּא מִפִּי הקב"ה: גְּלָלֵי אֲבָנִים לְשׁוֹן מוֹרִי. ל"א גְּלָלִים מַמָּשׁ וְרֹאשׁוֹן יָשָׁר דְּגְלָלִים מַמָּשׁ אוֹרְחֵהּ הוּא: קִנְּא דְּשָׁרֵכִי אִילָנוֹת בְּטָלִים וְאֵין עוֹשִׂים פְּרִי כְּמוֹ גַּבְרָא דְּשָׁרֵכָא בְּטֵל כְּלוֹמַר דָּרְךְ דָּקֵל רַע לְגַדֵּל בְּצַד אִילָן סָרָק: הַמְחַבֵּר לְטַמֵּא טָמֵא כו' בְּמַסֶּכֶת כֵּלִים הִיא בְּפֶרֶק טַבַּעַת אָדָם דְּקָתָנֵי אֲנָקְלֵי שֶׁל דָּרְגִּשׁ וְשֶׁל שַׁלְחָן טָמֵא וְשֶׁל מְנוֹרַת עֵץ טְהוֹרָה זֶה הַכְּלָל הַמְחַבֵּר לְטַמֵּא טָמֵא לְטַהוֹר טָהוֹר אֲנָקְלֵי מַסְמֵר שֶׁל מִטָּה עֲשׂוּיִ כְּמַזְלֵג לְתָלוֹת שָׁם בְּהֵמָה בְּשָׁעַת הַפְשָׁטָה וְתַחוּב בַּכֹּתֶל כְּדַאֲמְרִינַן בְּתָמִיד נִשְׁחָט (פְּסָחִים סד.) אֲנָקְלִיּוֹת שֶׁל בַּרְזֶל הָיוּ תְּחוּבִין בָּעַמּוּדִים כו' וְאִם תְּחָבוֹ בְּמָנוֹרַת עֵץ דְּפִשּׁוּטֵי כְּלֵי עֵץ בְּטֵל מַסְמֵר לְגַבֵּהּ וְאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה וְאַפֵּי' נְגָעָה בּוֹ טֻמְאָה אֲבָל בְּדָרְגִּשׁ וּבְשֻׁלְחָן שֶׁמְּקַבְּלִין טֻמְאָה הֵן אַף הוּא מְקַבֵּל טֻמְאָה: לֹא לְחִנָּם הָלַךְ זַרְזִיר רַבִּי אֶלְיֶעֶזֶר סָבַר זַרְזִיר עוֹף טָמֵא הוּא וְרַבָּנָן פְּלִיגִי עָלָיהּ בְּשָׁחִיטַת חֻלִּין בְּאֵלּוּ טְרֵפוֹת (חֻלִּין ד' סה.): זַרְזִיר אשטורוני"ל: קְרֵית חֲבֵרָךְ לְהוֹכִיחוֹ וְלֹא עָנָךְ: דְּחֵי גַּדָּא כֹּחֶל הַפֵּל עָלָיו כְּלוֹמַר הַנִּיחוֹ וְיִפּוֹל בְּרִשְׁעוֹ דְּחָהוּ בְּיָדִים: דִּשְׁתֵּית מִנַּהּ שֶׁשְּׁתִיתָ מִנָּהּ כְּבָר בַּצָּמָא: לָא תְּשַׁדֵּי בַּהּ קְלָא מוט"א בְּלַעַ"ז כְּלוֹמַר דָּבָר הַנִּצְרָךְ לְךָ פַּעַם אַחַת שׁוּב לֹא תְּבַזֶּהוּ: אִי דְּלֵית דּוּרָא דִּלֵּינָא אִם תִּדְלֶה וְתַגְבִּיהַּ הַמַּשּׁוֹי עִמִּי דְּלֵינָא דּוּרָא מַשּׁוֹי מְשֻׁל הוּא שֶׁאֵין אָדָם רוֹצֶה לִכְנֹס בְּסִכָּנַת הַזַּק מְמוֹן וְתַחַת עֹל דָּבָר אֶלָּא אִם כֵּן מִשְׁתַּתֵּף חֲבֵרוֹ עִמּוֹ: כִּי הֲוֵינַן זוּטְרֵי לְגַבְרֵי כְּשֶׁהָיִינוּ קְטַנִּים הָיִינוּ חֲשׁוּבִים כְּגַבְרֵי: הַשְׁתָּא דְּקַשִּׁישְׁנָא עַכְשָׁו שֶׁהִזְקַנְנוּ הִנְנוּ שְׁפָלִים כְּתִינוֹקוֹת:

מיקְלָתָא דְּאָמְרִי אִינָשֵׁי: חַמְרָא לְמַרְיֵהּ, טִיבוּתָא לְשַׁקְיֵהּ? אָמַר לֵיהּ, דִּכְתִיב: "וְסָמַכְתָּ אֶת יָדְךָ עָלָיו" – "לְמַעַן יִשְׁמְעוּן וְיִרְאוּן כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". וּכְתִיב: "וִיהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן מָלֵא רוּחַ חָכְמָה, כִּי סָמַךְ מֹשֶׁה אֶת יָדָיו עָלָיו, וַיִּשְׁמְעוּ אֵלָיו כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגוֹ'". אָמַר לֵיהּ רָבָא לְרַבָּה בַּר מָרִי, מְנָא הָא מִילְתָא דְּאָמְרִי אִינָשֵׁי: כַּלְבָּא בְּכַפְנֵיהּ – גְּלָלֵי (מ)בָּלַע? דִּכְתִיב: "נֶפֶשׁ שְׂבֵעָה – תָּבוּס נֹפֶת, וְנֶפֶשׁ רְעֵבָה – כָּל מַר, מָתוֹק". אָמַר לֵיהּ רָבָא לְרַבָּה בַּר מָרִי, מְנָא הָא מִילְתָא דְּאָמְרִי אִינָשֵׁי: מְטַיֵּיל וְאָזֵיל דִּיקְלָא בִּישָׁא גַּבֵּי קִינָּא דְּשָׁרְכֵי? אָמַר לֵיהּ: דְּבָר זֶה כָּתוּב בַּתּוֹרָה, שָׁנוּי בַּנְּבִיאִים, וּמְשׁוּלָּשׁ בַּכְּתוּבִים; וּתְנַן בְּמַתְנִיתִין, וּתְנַיְנָא בְּבָרַיְיתָא. כָּתוּב בַּתּוֹרָה – דִּכְתִיב: "וַיֵּלֶךְ עֵשָׂו אֶל יִשְׁמָעֵאל". שָׁנוּי בַּנְּבִיאִים – דִּכְתִיב: "וַיִּתַּלְקְטוּ אֶל יִפְתָּח אֲנָשִׁים רֵקִים, וַיִּהְיוּ עִמּוֹ". וּמְשׁוּלָּשׁ בַּכְּתוּבִים – דִּכְתִיב: "כָּל עוֹף לְמִינוֹ יִשְׁכֹּון, (וּבְנֵי) [וּבֶן] אָדָם לַדִּומָּה לוֹ". תְּנַן בְּמַתְנִיתִין – כָּל הַמְחוּבָּר לַטָּמֵא, טָמֵא; כָּל הַמְחוּבָּר לַטָּהוֹר, טָהוֹר. וּתְנַיְנָא בְּבָרַיְיתָא – רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: לֹא לְחִנָּם הָלַךְ זַרְזִיר אֵצֶל עוֹרֵב, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִינוֹ. אָמַר לֵיהּ רָבָא לְרַבָּה בַּר מָרִי, מְנָא הָא מִילְתָא דְּאָמְרִי אִינָשֵׁי: קְרֵית חַבְרָךְ וְלָא עָנָךְ, רְמִי גּוּדָּא רַבָּה – שְׁדִי בֵּיהּ? אָמַר לֵיהּ: "יַעַן טַהֲרָתִיךְ וְלֹא טָהַרְתְּ מִטֻּמְאָתֵךְ – לֹא תִטְהֲרִי עוֹד". (ג)אָמַר לֵיהּ רָבָא לְרַבָּה בַּר מָרִי, מְנָא הָא מִילְתָא דְּאָמְרִי אִינָשֵׁי: בֵּירָא דְּשָׁתֵית מִינֵּיהּ – לָא תִשְׁדֵּי בֵּיהּ קְלָא? אָמַר לֵיהּ, דִּכְתִיב: "לֹא תְתַעֵב אֲדֹמִי – כִּי אָחִיךָ הוּא, וְלֹא תְתַעֵב מִצְרִי – כִּי גֵר הָיִיתָ בְאַרְצוֹ". אָמַר לֵיהּ רָבָא לְרַבָּה בַּר מָרִי, מְנָא הָא מִילְתָא דְּאָמְרִי אִינָשֵׁי: אִי דְּלֵית דּוּרָא – דְּלֵינָא, וְאִי לָא – לָא דְּלֵינָא? אָמַר לֵיהּ, דִּכְתִיב: "וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ בָּרָק: אִם תֵּלְכִי עִמִּי – וְהָלָכְתִּי, וְאִם לֹא תֵלְכִי עִמִּי – לֹא אֵלֵךְ". (ד)אָמַר לֵיהּ רָבָא לְרַבָּה בַּר מָרִי, מְנָא הָא מִילְתָא דְּאָמְרִי אִינָשֵׁי: כַּד הֲוֵינַן זוּטְרֵי – לְגַבְרֵי, הַשְׁתָּא דְּקַשִּׁישְׁנָא – לְדַרְדְּקֵי? אָמַר לֵיהּ, מֵעִיקְּרָא כְּתִיב: "וַה' הוֹלֵךְ לְפָנֵיהֶם יוֹמָם בְּעַמּוּד עָנָן לְנָחֹתָם הַדָּרֶךְ, וְלַיְלָה בְּעַמּוּד אֵשׁ לְהָאִיר לָהֶם", וּלְבַסּוֹף כְּתִיב: "הִנֵּה

מסורת הש"ס

א מסכת כלה רבתי
ב בבא מציעא קז:
ג ברכות סג:
ד אוצר מדרשים מדרש ויושע

תורה אור השלם

וְהַצְּרוּעַ אֲשֶׁר־בּוֹ הַנֶּגַע בְּגָדָיו יִהְיוּ פְרָמִים וְרֹאשׁוֹ יִהְיֶה פָּרוּעַ וגו' [ויקרא יג, מה] לֹא יִרְעֲבוּ וְלֹא יִצְמָאוּ וְלֹא־יַכֵּם שָׁרָב וְשָׁמֶשׁ כִּי־מְרַחֲמָם יְנַהֲגֵם וגו' [ישעיהו מט, י] וַעֲבַדְתֶּם אֵת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וּבֵרַךְ אֶת־לַחְמְךָ וְאֶת־מֵימֶיךָ וְהַסַרֹתִי מַחֲלָה וגו' [שמות כג, כה] וַיֹּאמֶר הִנֵּר שִׁפְחָתִי שָׂרַי אֵי־מִזֶּה בָאת וְאָנָה תֵלֵכִי וַתֹּאמֶר וגו' [בראשית טז, ח] וַיֹּאמֶר עֶבֶד אַבְרָהָם אָנֹכִי [בראשית כד, לו] וְלֹא תִהְיֶה זֹאת לְךָ לְפוּקָה וּלְמַכְשׁוֹל לֵב לַאדֹנֶיךָ וְלִשְׁפֹךְ־דָּם חִנָּם וגו' [שמואל א כה, לא] וְלִי אֲנִי־עַבְדֶּךָ וּלְצָדוֹק הַכֹּהֵן וְלִבְנָיָהוּ בֶּן־יְהוֹיָדָע וְלִשְׁלֹמֹה עַבְדֶּךָ לֹא וגו' [מלכים א א, כו] וַיִּבְרַח יַעֲקֹב מִפְּנֵי אֲחִיו וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ טוֹב וַיִּתְלַכְּטוּ אֶל־יִפְתָּח וגו' [שופטים יא, ג] לֹא־תְתַעֵב אֲדֹמִי כִּי אָחִיךָ הוּא לֹא־תְתַעֵב מִצְרִי כִּי־גֵר הָיִיתָ בְּאַרְצוֹ וגו' [דברים כג, ח] וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם בְּרֹק אִם־תַּלְכִי עִמִּי וְהַלְכְתִּי וְאִם־לֹא תֵלְכִי עִמִּי וגו' [שופטים ד, ח] וַיהוָה הֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם בְּעַמּוּד עָנָן לְנַחֹתָם הַדָּרֶךְ וְלַיְלָה וגו' [שמות יג, כא]

אֶחָד הַצּוֹעֵק וְאֶחָד הַנִּצְעָק בַּמַּשְׁמַע וְחָרָה אַפִּי אֶתְכֶם (שְׁמוֹת כ"ב:כ"ג) שְׁנַיִם דְּאִיכָּא דַּיְינָא בְּאַרְעָא וּבִימֵי שָׂרָה הָיָה ב"ד שֶׁל שֵׁם קַיָּם:

אֶחָד הַצּוֹעֵק וְאֶחָד הַנִּצְעָק אוֹמֵר רַבִּינוּ שְׁמוּאֵל דְּבַסְפְּרֵי מַתְנֵי בע"א אֶחָד הַצּוֹעֵק וְאֶחָד שֶׁאֵין צוֹעֵק בַּמַּשְׁמַע פֵּרוּשׁ בֵּין אוֹתוֹ שֶׁהֶעָנִי צוֹעֵק עָלָיו בֵּין אוֹתוֹ שֶׁאֵין הֶעָנִי צוֹעֵק עָלָיו שְׁנֵיהֶם נֶעֱנָשִׁים עָלָיו מִסְתַּבְּרָא כֵּיוָן שֶׁאֵין מַחֲזִיר עֲבוֹטוֹ זֶה כְּמוֹ זֶה אֶלָּא לְהַכִּי כְּתִיב שְׁמֹעַ אֶשְׁמַע (אֶת) צַעֲקָתוֹ וְחָרָה אַפִּי שְׁמַמְּהָרִי לַצּוֹעֵק יוֹתֵר מִמִּי שֶׁאֵינוֹ צוֹעֵק וּלְפִי גְּרְסָא זוֹ לֹא נָפֵק מִשָּׁרָה כְּמוֹ שֶׁפֵּי' בַּקּוּנְטְרֵס לְפִי גִּרְסַת הַסְּפָרִים: מְשׁוּם פְּגַם מְשִׁפְּחָה וּמְשׁוּם הַכֹּל אֲפִילּוּ צַעַר: וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר יֵשׁ לָאוּ שֶׁהוּא כּוֹהֵן וְיֵשׁ הֵן שֶׁהוּא כֻּלּוֹ לְשַׁנּוֹיֵי מַתְנִי' קָאָתֵי מ"ש רֵישָׁא ומ"ש סֵיפָא וּפְרֵשׁ בַּקּוּנְטְ' בֵּין רֵישָׁא וּבֵין סֵיפָא אִם א"ל לָאוּ בְּתִמְיהֵ הָוֵי כּוֹהֵן וְאִם א"ל הֵן בִּתְמִיהֵ הָוֵי כֻּלּוֹ וְהוּ"מ לְמַתְנִי' בְּרֵישָׁא תַּרְוַיְיהוּ נִזְקֵי גּוּפוֹ וּמָמוֹנוֹ וְכֵן בְּסֵיפָא אֶלָּא אוֹרְחָא דְּמִלְּתָא נָקֵט שֶׁדָּרָךְ לִמְחֹל עַל נִזְקֵי מָמוֹן וְאֵין דָּרָךְ לִמְחֹל עַל נִזְקֵי גּוּף וְדוֹחֵק הוּא אֶלָּא נִרְאֶה לְפָרֵשׁ דְּנִזְקֵי גּוּפוֹ אַפִּי' א"ל הֵן שֶׁדּוֹמֶה כְּאוֹמֵר בְּנִיחוּתָא מִסְתָּמָא בְּתִמְיהֵ קָאָמַר וּבְנִזְקֵי מָמוֹנָא אָמַר לֵיהּ לָאוּ וְדוֹמֶה כְּאוֹמֵר בְּנִיחוּתָא מִסְתָּמָא בְּתִמְיהֵ קָאָמַר כֵּיוָן שֶׁמְּתְחִלָּה א"ל קְרַע אֶת כְּסוּתִי וְשָׁבוּר אֶת כַּדִּי וי"ס שֶׁכָּתוּב בָּהֶן כֵּיצַד ול"ג לֵיהּ: וְרַמִינְהִי לִשְׁמֹר וְלֹא לְאַבֵּד לִשְׁמֹר וְלֹא לִקְרֹעַ תֵּימַהּ מַאי קַפְרֵיךְ נְהִי דְּפָטַר לֵיהּ קְרָא מִפְּשִׁיעָה לֹא מָצִינוּ שֶׁפָּטְרוֹ אִם קָרַע וְאִבֵּד בְּיָדַיִם וי"ל דְּדַיֵּק מִדְּקָתָנֵי וְלֹא לִקְרֹעַ דְּאִי לָא בָּעֵי אֶלָּא לִפְטוֹר כְּשֶׁנֶּאֱבַד בְּפְשִׁיעָה מַאי אַרְיָא דא"ל ע"מ לִקְרֹעַ אֲפִילּוּ לֹא א"ל ע"מ לִקְרֹעַ אֶלָּא שֶׁלֹּא אָמַר לֵיהּ בִּלְשׁוֹן שְׁמִירָה פָּטוּר כְּדְדָרֵשׁ בְּמַכָּלְתִּין לִשְׁמֹר ר"ש אוֹמֵר עַד שֶׁיַּפְקִיד אֶצְלוֹ וְיֹאמַר הֵילַךְ וּשְׁמֹר לִי אֲבָל אִם אָמַר לֵיהּ עֵינֶיךָ בּוֹ פָּטוּר וּמְשַׁנֵּי מַתְנִי' בְּדַאֲתָא לִידֵיהּ וְכִי קָתָנֵי ע"מ לְפָטֵר פָּטוּר ה"ה בְּלֹא עַל מְנָת הו"מ לְאַשְׁמוֹעִינַן דְּפָטוּר בְּדָלָא אֲתָא לִידֵיהּ אֶלָּא כָּל עִקַּר הַתְּנָא לֹא בָּא אֶלָּא לְהַשְׁמִיעֵנוּ דְּבְנִזְקֵי מָמוֹנוֹ מְהַנֵּי ע"מ לְפָטֵר וּבְנִזְקֵי גּוּפוֹ לָא מְהַנֵּי וּר"י מְפָ' דה"פ לִשְׁמוֹר וְלֹא לִקְרֹעַ פִּי' כְּשֶׁנָּתַן לוֹ לִשְׁמוֹר וְלֹא הִרְשָׁהוּ לֹא לִקְרֹעַ וְלֹא

"הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ מַלְאָךְ לְפָנֶיךָ, לִשְׁמָרְךָ בַּדָּרֶךְ". אָמַר לֵיהּ רַבָּא לְרַבָּה בַּר מָרִי, מָנָא הָא מִילְּתָא דְּאָמְרִי אִינָשֵׁי: בָּתַר מָרֵי נִיכְסֵי – צִיבֵי מָשׁךְ? אָמַר לֵיהּ, דִּכְתִיב: "וְגַם לָלוֹט הַהֹלֵךְ אֶת אַבְרָם הָיָה צֹאן וּבָקָר וְאֹהָלִים". [א](א)אָמַר רַב חָנָן: הַמּוֹסֵר דִּין עַל חֲבֵירוֹ – הוּא נֶעֱנָשׁ תְּחִילָּה. שֶׁנֶּאֱמַר: "וַתֹּאמֶר שָׂרַי אֶל אַבְרָם: חֲמָסִי עָלֶיךָ", וּכְתִיב: "וַיֹּבֶא אַבְרָהָם לִסְפֹּד לְשָׂרָה וְלִבְכֹּתָהּ". וְהֲנֵי מִילֵּי דְּאִית לֵיהּ דַּיְינָא בְּאַרְעָא. [ב](ב)אָמַר רַבִּי יִצְחָק: אוֹי לוֹ לַצּוֹעֵק יוֹתֵר מִן הַנִּצְעָק. תַּנְיָא נָמֵי הָכִי: אֶחָד הַצּוֹעֵק וְאֶחָד הַנִּצְעָק בַּמַּשְׁמָע, אֶלָּא שֶׁמְּמַהֲרִין לַצּוֹעֵק יוֹתֵר מִן הַנִּצְעָק. [ג](ג)וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק: לְעוֹלָם אַל תְּהִי קַלְּלַת הֶדְיוֹט קַלָּה בְּעֵינֶיךָ. שֶׁהֲרֵי אֲבִימֶלֶךְ קִלֵּל אֶת שָׂרָה, וְנִתְקַיְּים בְּזַרְעָהּ. שֶׁנֶּאֱמַר: "הִנֵּה הוּא לָךְ כְּסוּת עֵינַיִם" – אָמַר לָהּ: הוֹאִיל וְכִסִּית מִמֶּנִּי וְלֹא גִּילִית שֶׁהוּא אִישֵׁךְ, וְגָרַמְתְּ לִי הַצָּעַר הַזֶּה, יְהִי רָצוֹן שֶׁיְּהוּ לָךְ בָּנִים כְּסוּיֵי עֵינַיִם. וְנִתְקַיְּים בְּזַרְעָהּ – דִּכְתִיב: "וַיְהִי כִּי זָקֵן יִצְחָק, וַתִּכְהֶיָן עֵינָיו מֵרְאֹת". [ד](ד)אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ: לְעוֹלָם יְהֵא אָדָם מִן הַנִּרְדָּפִין, וְלֹא מִן הָרוֹדְפִין. שֶׁאֵין לְךָ נִרְדָּף בָּעוֹפוֹת יוֹתֵר מִתּוֹרִים וּבְנֵי יוֹנָה, וְהִכְשִׁירָן הַכָּתוּב לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ. הָאוֹמֵר "סַמָּא אֶת עֵינִי" כּוּ'. אָמַר לֵיהּ רַב אַסִּי בַּר חָמָא לְרַבָּא: מַאי שְׁנָא רֵישָׁא, וּמַאי שְׁנָא סֵיפָא? [ה]אָמַר לֵיהּ: רֵישָׁא – לְפִי שֶׁאֵין אָדָם מוֹחֵל עַל רָאשֵׁי אֵבָרִים. אָמַר לֵיהּ: וְכִי אָדָם מוֹחֵל עַל צַעֲרוֹ?! דְּתַנְיָא: "הַכֵּנִי, פְּצָעֵנִי, עַל מְנָת לְפָטְרוֹ" – פָּטוּר! אִישְׁתִּיק. אָמַר: מִידֵּי שְׁמִיעַ לָךְ בְּהָא? אָמַר לֵיהּ, הָכִי אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: מְשׁוּם פְּגַם מִשְׁפָּחָה. אִיתְּמַר, רַבִּי אוֹשַׁעְיָא אָמַר: מְשׁוּם פְּגַם מִשְׁפָּחָה. רָבָא אָמַר: מְשׁוּם שֶׁאֵין אָדָם מוֹחֵל עַל רָאשֵׁי אֵבָרִים שֶׁלּוֹ. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: יֵשׁ "הֵן" שֶׁהוּא כְּ"לָאוּ", וְיֵשׁ "לָאוּ" שֶׁהוּא כְּ"הֵן". [ו]תַּנְיָא נָמֵי הָכִי: "הַכֵּנִי, פְּצָעֵנִי", "עַל מְנָת לְפָטְרוֹ?" וְאָמַר לוֹ "הֵן" – הֲרֵי יֵשׁ "הֵן" שֶׁהוּא כְּ"לָאוּ". "קְרַע אֶת כְּסוּתִי", "עַל מְנָת לְפָטְרוֹ?" וְאָמַר לוֹ: "לָאוּ" – הֲרֵי "לָאוּ" שֶׁהוּא כְּ"הֵן". [ז]"שַׁבֵּר אֶת כַּדִּי", "קְרַע אֶת כְּסוּתִי" – חַיָּיב. וּרְמִינְהִי: "לִשְׁמוֹר" – וְלֹא לְאַבֵּד, "לִשְׁמוֹר" – וְלֹא לִקְרוֹעַ, "לִשְׁמוֹר" – וְלֹא לְחַלֵּק לַעֲנִיִּים! אָמַר רַב הוּנָא: לָא קַשְׁיָא; הָא דַּאֲתַי לִידֵיהּ, הָא דְּלָא אֲתַי לִידֵיהּ. אָמַר לֵיהּ רַבָּה: "לִשְׁמוֹר" – דַּאֲתַי לִידֵיהּ מַשְׁמַע! [ח]אֶלָּא אָמַר רַבָּה: הָא וְהָא דַּאֲתָא לִידֵיהּ, וְלָא קַשְׁיָא; הָא דַּאֲתָא לִידֵיהּ בְּתוֹרַת שְׁמִירָה, הָא דַּאֲתָא לִידֵיהּ בְּתוֹרַת קְרִיעָה. [ט]"הַהוּא אַרְנָקָא דְּצָדָקָה דַּאֲתַי לְפוּמְבְּדִיתָא, אַפְקְדֵהּ רַב יוֹסֵף גַּבֵּי הַהוּא גַּבְרָא. פְּשַׁע בַּהּ, אֲתוֹ גַּנָּבֵי גַּנְבוּהָ. חַיְּיבֵיהּ רַב יוֹסֵף. אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי, וְהָתַנְיָא: "לִשְׁמוֹר" – וְלֹא לְחַלֵּק לַעֲנִיִּים! [י]אָמַר לֵיהּ: עַנְיֵי דְּפוּמְבְּדִיתָא מִיקַּר קִיר לְהוּ, וְ"לִשְׁמוֹר" הוּא.

הֲדַרַן עָלָךְ הַחוֹבֵל

מַתְנִי'

לְאַבֵּד אִי חַיָּב בְּכָל דִּין שׁוֹמֵר אָבֵל אִם הִרְשָׁהוּ לִקְרֹעַ וּלְאַבֵּד אִם יְרָאָה אֵין עָלָיו דִּין שׁוֹמֵר לְהִתְחַיֵּב בְּכָלָם בַּמֶּה שֶׁמְּקַבְּלוֹ לִשְׁמוֹר כֵּיוָן שֶׁנּוֹתַן לוֹ רְשׁוּת גַּם לִקְרֹעַ וּלְאַבֵּד אִם יְרָאָה וְאִם נְתִינַת רְשׁוּת לִקְרֹעַ אֵין פּוֹטַרְתּוֹ מִן הַקְּרִיעָה א"כ הָיָה לוֹ לַחֲשֹׁב שׁוֹמֵר כְּשֶׁנָּתַן לוֹ רְשׁוּת גַּם לִקְרֹעַ כְּאִלּוּ לֹא נָתַן לוֹ אֶלָּא לִשְׁמוֹר

סְתָם: הָא דַּאֲתָא לִידֵיהּ פִּי' מַתְנִי' שֶׁנָּתַן לְיָדוֹ וא"ל שְׁמֹר וְאִם תִּרְצֶה לִקְרֹעַ עֲשֵׂה כִּרְצוֹנְךָ דְּכֵיוָן שֶׁחָס עַל הַחֶפְצָא שֶׁלֹּא א"ל קְרַעוֹ עַד שֶׁבָּא לְיָדוֹ אֲצְלוֹ תְּחִלָּה מַה שֶּׁנּוֹתַן לוֹ רְשׁוּת לִקְרֹעוֹ בְּסִיּוּם דְּבָרָיו אֵין אוֹמֵר כֵּן כְּדֵי לְפָטְרוֹ אֶלָּא פְּשׁוּטֵי מִלֵּי הוּא דְּהָוֵי כְּדֵי שֶׁיִּשְׁמֹר לוֹ בְּרָצוֹן וְלֹא יִדְאַג שֶׁמָּא יְדַקְדֵּק עִמּוֹ יוֹתֵר מִדַּאי אִם . תִּקְרַע וְיַעֲמוֹד בְּדִין הוּא דקא"ל וְאע"ג דַּאֲתָא לִידֵיהּ בְּתוֹרַת קְרִיעָה שא"ל בְּשָׁעַת נְתִינָה חַיָּב עַל הַקְּרִיעָה וּבְרִיתָא בְּדָלָא אֲתָא לִידֵיהּ שא"ל טֹל חֵפֶץ פְּלוֹנִי מַמָּנָּה שָׁם תִּשְׁמְרֵהוּ לִי וְאִם רְצוֹנְךָ תִּקְרָעֵהוּ וְאַחַ"כ נְטָלוֹ וּקְרָעוֹ דְּכֵיוָן שֶׁאֵינוֹ חָס עָלָיו אֶלָּא שֶׁנּוֹתַן לוֹ רְשׁוּת קֹדֶם שֶׁיִּתְנֶהוּ לְיָדוֹ אִם כֵּן אֵין חוֹשֵׁשׁ אִם יְאַבְּדֶהוּ וּלְפָטְרוֹ לְגַמְרֵי נָתַן לוֹ רְשׁוּת א"ל רַבָּה לְשׁוֹמֵר דַּאֲתָא לִידֵיהּ מַשְׁמַע דְּהָכִי מַשְׁמַע קְרָא שֶׁנָּתַן לוֹ רְשׁוּת לִשְׁמוֹר בִּלְבַד אֲבָל נָתַן לוֹ גַּם לְאַבֵּד אֵין עָלָיו דִּין שׁוֹמֵר אֶלָּא אָמַר רַבָּה מַתְנִי' בְּדַאֲתָא לִידֵיהּ בְּתוֹרַת שְׁמִירָה בִּלְבַד וְשׁוּב נִמְלַךְ וְנָתַן לוֹ רְשׁוּת לִקְרֹעַ שֶׁכֵּיוָן שֶׁמִּתְּחִלַּת נְתִינָתוֹ נָתְנוֹ לוֹ לִשְׁמוֹר וְלֹא לִקְרֹעַ וְהַנִּפְקָד קִבֵּל עָלָיו מַה שֶּׁאוֹמֵר אַחַ"כ אִם יִקְרַע וכ"ש אִם לֹא עָשָׂאוֹ שׁוֹמֵר אֶלָּא א"ל קְרַע כְּסוּתִי וְשָׁבוּר כַּדִּי מַצִּי אָמַר לֵיהּ כֵּן דְּכֵיוָן שֶׁאוֹמֵר לוֹ כֵּן קֹדֶם שֶׁנַּעֲשָׂה שׁוֹמֵר אֵין חוֹשֵׁשׁ אִם יִקְרַע וכ"ש אִם לֹא עָשָׂאוֹ שׁוֹמֵר אֶלָּא א"ל קְרַע כְּסוּתִי וְשָׁבוּר כְּדֵי הַמַּנָּח לְפָנֶיךָ שֶׁהוּא פָּטוּר:

מסורת הש"ס

א ראש השנה טז:

ב מגילה כח.

ג מגילה טו.; אוצר מדרשים מדרש לעולם

ד אוצר מדרשים מדרש לעולם

תורה אור השלם

הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ מַלְאָךְ לְפָנֶיךָ לִשְׁמָרְךָ בַּדָּרֶךְ וְלַהֲבִיאֲךָ אֶל־הַמָּקוֹם וגו' [שמות כג, כ]

וְגַם־לָלוֹט הַהֹלֵךְ אֶת־אַבְרָם הָיָה צֹאן־וּבָקָר וְאֹהָלִים [בראשית יג, ה]

וַתֹּאמֶר שָׂרַי אֶל־אַבְרָם חֲמָסִי עָלֶיךָ אֲנֹכִי נָתַתִּי שִׁפְחָתִי בְּחֵיקֶךָ וגו' [בראשית טז, ה]

וַתָּמָת שָׂרָה בְּקִרְיַת אַרְבַּע הִוא חֶבְרוֹן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֹא וגו' [בראשית כג, ב]

אִם־עִנֹּה תְעַנֶּה אֹתוֹ כִּי אִם־צָעֹק יִצְעַק אֵלַי שָׁמֹעַ אֶשְׁמַע וגו' [שמות כב, כב-כג]

אִם־עִנֹּה תְעַנֶּה אֹתוֹ כִּי אִם־צָעֹק יִצְעַק אֵלַי שָׁמֹעַ אֶשְׁמַע וגו' [שמות כב, כב]

וּלְשָׂרָה אָמַר הִנֵּה נָתַתִּי אֶלֶף כֶּסֶף לְאֲחִיךְ הִנֵּה הוּא־לָךְ וגו' [בראשית כ, טז]

וַיְהִי כִּי־זָקֵן יִצְחָק וַתִּכְהֶיָן עֵינָיו מֵרְאֹת וַיִּקְרָא אֶת־עֵשָׂו בְּנוֹ וגו' [בראשית כז, א]

כִּי־יִתֵּן אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ כֶּסֶף אוֹ־כֵלִים לִשְׁמֹר וְגֻנַּב מִבֵּית הָאִישׁ וגו' [שמות כב, ו]

כִּי־יִתֵּן אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ חֲמוֹר אוֹ־שׁוֹר אוֹ־שֶׂה וְכָל־בְּהֵמָה לִשְׁמֹר וּמֵת וגו' [שמות כב, ט]

עין משפט נר מצוה

א טוש"ע חו"מ סי' תכב סעי' א:

ב טוש"ע חו"מ סי' תכב סעי' א:

ג מיי' פה' מהל' דעות הל' יג:

ד מיי' פה' מהל' חובל ומזיק הל' יא, סמג עשין נ, טוש"ע חו"מ סי' תכא סעי' יב:

ה מיי' פה' מהל' חובל ומזיק הל' יא, טוש"ע חו"מ סי' תכא סעי' יב:

ו מיי' פה' מהל' חובל ומזיק הל' יב, סמג עשין נ, טוש"ע חו"מ סי' ש סעי' א:

ז מיי' פה' מהל' חובל ומזיק הל' יב, סמג עשין נ, טוש"ע חו"מ סי' ש סעי' א:

ח מיי' פה' מהל' שאלה ופיקדון הל' א, סמג עשין פח, טוש"ע חו"מ סי' שא סעי' ו:

ט מיי' פה' מהל' שאלה ופיקדון הל' א, סמג עשין פח, טוש"ע חו"מ סי' שא סעי' ו:

עין משפט
נר מצוה

א סמג לאוין קנז:

ב מיי׳ פב׳ מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ יב, סמג לאוין קנו, טוש״ע חו״מ סי׳ שס סעי׳ ה:

ג סמג לאוין קנז:

ד מיי׳ פב׳ מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ ז, טוש״ע חו״מ סי׳ שסב סעי׳ ח:

ה מיי׳ פב׳ מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ ז, טוש״ע חו״מ סי׳ שסב סעי׳ ז:

ו מיי׳ פב׳ מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ א, טוש״ע חו״מ סי׳ שנג סעי׳ א:

ז מיי׳ פב׳ מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ יב, סמג לאוין קנז, טוש״ע חו״מ סי׳ שס סעי׳ ו:

ח מיי׳ פב׳ מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ יב, סמג לאוין קנז, טוש״ע חו״מ סי׳ שס סעי׳ ו:

ט סמג לאוין קנז:

י מיי׳ פי׳ מהל׳ ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל׳ ו, סמג עשין קמג, טוש״ע יו״ד סי׳ שלג סעי׳ ג:

יא מיי׳ פב׳ מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ יב, סמג עשין קנז, טוש״ע חו״מ סי׳ שס סעי׳ ו:

יב סמג לאוין קנז:

מתני׳ הגּוֹזֵל עֵצִים. תַּנָּא דִּידַן תָּנָא שִׁנּוּי דְּרַבָּנָן. וא״ת וּלְרַבָּה דְּאִית לֵיהּ אֲפִלּוּ מַתְנִי׳ הַגּוֹזֵל עֵצִים מְשַׁלֵּם כִּשְׁעַת הַגְּזֵלָה. דְּמֵי עֵצִים וְצָמָר וְאֵין חַיָּב לְהַחֲזִיר לוֹ כֵּלִים דְּקָנֵי בְּשִׁנּוּי: וּדְמֵי רֶחֶל הַטְּעוּנָה לְגֵזֶז וְהָעוֹדֵף שֶׁשָּׁוֶה עַכְשָׁו הַוֹּלֵד וְהַגִּזָּה יוֹתֵר שֶׁלּוֹ הוּא דְּקָנָנֵהוּ בְּשִׁנּוּי: גְּמ׳ שִׁפּוּי שֵׁיךְ בְּעֵצִים וּסְתִיתָה בַּאֲבָנִים וּשְׁנֵיהֶן לְשׁוֹן תִּקּוּן שְׁמִתַּקָּנִין וּמַחֲלִיקִין: וְנִקְהוּ מִן הַנְּעוֹרֶת: מְשַׁלֵּם כִּשְׁעַת הַגְּזֵלָה וּמַתְנִיתִין אַמַּאי נִקְט כֵּלִים וּבְגָדִים הָא אֵינוֹ חוֹקְקָם עַד שֶׁיְּשַׁפֵּם תְּחִלָּה וְכֵן צָמֶר מְלַבְּנוֹ תְּחִלָּה וְאַחֲרֵי כֵּן טוֹוֶהוּ וּמִשְּׁעַת שָׁפּוּי וְלִבּוּן קָנָה מַיָּד וְלָמָּה לִי כְּלֵי הַאי: ה״ג אָמַר אַבָּיֵי תַּנָּא דִּידַן תָּנֵי שִׁנּוּי דְּרַבָּנָן עֵצִים וַעֲשָׂאָן כֵּלִים בְּעֵצִים מְשֻׁפָּפִים וּמַאי נִיהוּ כו׳: וכ״ש שִׁנּוּי דְּאוֹרְיְתָא כְּלוֹמַר לְהָכִי נִקְט כֵּלִים לְאַשְׁמוֹעִינַן דְּהָנֵי עֵצִים דְּקָתָנֵי בְּנָסָרִים מְשֻׁפָּפִים עָסְקִינַן וַעֲשָׂאָן תֵּבוֹת וְקַתְדְּרָאוֹת דְּהָוֵי שִׁנּוּי קַל שֶׁחוֹזֵר לְבְרִיְתוֹ דְּאִי בָּעֵי מְשַׁלֵּף וּמַנַּח הַנָּסָרִים זוֹ מִזּוֹ וַהֲרֵי הֵן נְסָרִים כְּבִתְחִלָּה וְאַפֵּי׳ הָכִי קָנֵי וכ״ש עֵצִים וְשֶׁפּוּ לְהָוֵי שִׁנּוּי גָּמוּר וּמִדְּאוֹרְיְתָא קָנֵי כְּדַאֲמַר בְּמַרְבָּה (לְעֵיל בָּבָא קַמָּא דַּף סו.) שִׁנּוּי קוֹנֶה כְּתִיבָא וּתְנִינָא וְהֵשִׁיב אֶת הַגְּזֵלָה מָה תַּלְמוּד לוֹמַר אֲשֶׁר גָּזַל אִם כְּעֵין שֶׁגָּזַל יַחֲזִיר וְאִם לָאו דְּמֵי בְּעַלְמָא בָּעֵי לְשַׁלּוּמֵי: צָמֶר וַעֲשָׂאָן בְּגָדִים לְהָכִי לָא נָקִט לְבָנוֹ דְּלָא מִבָּעֵי׳ צָמֶר וְלִבְּנוֹ דְּשִׁנּוּי שֶׁאֵין חוֹזֵר הוּא אֶלָּא אֲפִלּוּ גָּזַל צָמֶר טָווּי וַאֲרָגוֹ דְּהָדַר לִבְרִיְתוֹ דְּאִי בָּעֵי סָתַר לֵיהּ וְהָוֵי חוּטִין כְּמַעְקְרָא אֲפִי׳ הָכִי קָנֵי: נָמֵי שִׁנּוּי דְּאוֹרְיְתָא דְּלָא הָדַר קָתָנֵי דְּקָנֵי אֲבָל שִׁנּוּי דְּרַבָּנָן לָא קָנֵי וּדְקָשְׁיָא לָךְ מִשְּׁפּוּי וְלִבּוּן הוּא דְּקָנָה וְכֵלִים וּבְגָדִים לָמָּה לִי הָכִי נָמֵי קַאֲמַר: כֵּלִים בּוּכְאנֵי לְכִתּוֹשׁ דְּהַיְנוּ שְׁפּוּן וְלֵיכָּא חֲקִיקָה: בְּגָדִים נַמְטֵי פלטי״ר בְּלַע״ז דְּאֵין מְלַבְּנִים אוֹתוֹ הַאֲמַר אֲבָל הֵיכָא דְּלִבְּנָן קָנֵי״ה: נַמְטֵי אֵין הַאֲמַר חוֹזֵר עוֹד לִבְרִיְתוֹ לִהְיוֹת כָּל נִימָא וְנִימָא בִּפְנֵי עַצְמָהּ: לֹא הִסְפִּיק לִתְּנוֹ לְרִאשִׁית הַגֵּז לְכֹהֵן עַד שֶׁבָּצְעוּ: פָּטוּר דְּקָנָיֵה בְּשִׁנּוּי וְדָמִים נָמֵי לֹא מְשַׁלֵּם דְּלָאו גָּזֵל גָּמוּר הוּא דְּלָא מְטָא לִידֵיהּ: אֵין מִצְטָרֵף דִּתְנַן בִּשְׁחִיטַת חֻלִּין חֲמֵשׁ רְחָלוֹת גּוֹזְזוֹת כָּל אַחַת מָנֶה וּפָרָס חַיָּבוֹת בְּרֵאשִׁית הַגֵּז וְרֵאשִׁית הַגֵּז מַהוּ הַגּוֹזֵז רָחֵל לְאַחַר שֶׁגָּזְזָהּ נוֹתֵן מִן הַגִּזָּה לַכֹּהֵן לְפִי מַה שֶּׁיִּרְצֶה וּבִלְבַד שֶׁתְּהֵא נְתִינָה חֲשׁוּבָה וְקָתָנֵי דְּאִם גָּזַז אַחַת וּצְבָעָהּ וְכֵן שְׁנַיִם וְכֵן שְׁלִישִׁית אֵין מִצְטָרְפוֹת לְמָנָה וּפָרַס לְהִתְחַיֵּב דְּקָנָנֵהוּ בְּשִׁנּוּי: נַפָּצָהּ בַּיָּד יִרְפִּי״ר בְּלַע״ז וְלָא הָוֵי שִׁנּוּי כֵּלֵי הַאי: סְרָקִיהּ בְּמַסְרֵק: דְּכִבְרִיָּה בְּגִפְרִית לְהִתְלַבֵּן יָפֶה: גָּזַז רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן וּצְבָעוֹ לְבַד אוֹ שֶׁגָּזַז רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן וְטָוָאוֹ וְכָל שֶׁעָה כְּשֶׁהוּא גּוֹזֵז הָיָה מְשַׁנֶּהוּ: צָפוֹן שיו״ן אֲבָל לִבּוּן לָא הָדַר לִבְרִיְתוֹ: קָלָא אִילָן דּוּמָּה לְתִכְלָת: בְּמָקוֹמוֹ עוֹמֵד אֵין זֶו מַרְשׁוּת בְּעָלִים הָרִאשׁוֹנִים וַאֲפִלּוּ נִשְׁתַּנָּה: אָסוּר

א״(א) מַתְנִי׳ **הַגּוֹזֵל** עֵצִים וַעֲשָׂאָן כֵּלִים, צָמֶר וַעֲשָׂאָן בְּגָדִים – מְשַׁלֵּם כִּשְׁעַת הַגְּזֵלָה. ג״ר(ב) גָּזַל פָּרָה מְעוּבֶּרֶת – וְיָלְדָה, רָחֵל טְעוּנָה – וּגְזָזָהּ; מְשַׁלֵּם דְּמֵי פָּרָה הָעוֹמֶדֶת לֵילֵד, וּדְמֵי רָחֵל הָעוֹמֶדֶת לִיגָּזֵז. ה״ג גָּזַל פָּרָה – וְנִתְעַבְּרָה אֶצְלוֹ וְיָלְדָה, רָחֵל – וְנִטְעֲנָה אֶצְלוֹ וּגְזָזָהּ; מְשַׁלֵּם כִּשְׁעַת הַגְּזֵלָה. זֶה הַכְּלָל: כָּל הַגְּזֵלָנִים מְשַׁלְּמִין כִּשְׁעַת הַגְּזֵלָה. גְּמ׳ אָמְרִי: עֵצִים וַעֲשָׂאָן כֵּלִים – אִין, שִׁיפָּן – לָא; צָמֶר וַעֲשָׂאָן בְּגָדִים – אִין, לִיבְּנָן – לָא. ו׳וּרְמִינְהִי: גָּזַל עֵצִים וְשִׁיפָּן, אֲבָנִים וְסִיתְּתָן, צָמֶר (וְלִיבְּנָן) [וְלִיבְּנוֹ], פִּשְׁתָּן וְנִקְּהוּ – מְשַׁלֵּם כִּשְׁעַת הַגְּזֵלָה. אָמַר אַבָּיֵי: תַּנָּא דִּידַן קָתָנֵי שִׁינּוּי דְּרַבָּנָן – דְּהָדַר, וְכָל שֶׁכֵּן שִׁינּוּי דְּאוֹרָיְתָא; עֵצִים וַעֲשָׂאָן כֵּלִים – בְּעֵצִים מְשׁוּפִּין, וּמַאי נִיהוּ? נְסָרִים; דְּשִׁינּוּי דְּהָדַר לִבְרִיָּיתֵיהּ הוּא – דְּאִי בָּעֵי מְשַׁלֵּיף לְהוּ. צָמֶר וַעֲשָׂאָן בְּגָדִים – בְּצָמֶר טָווּי; דְּשִׁינּוּי דַּהֲדַר לִבְרִיָּיתֵיהּ הוּא – דְּאִי בָּעֵי סָתַר לֵיהּ. וְכָל שֶׁכֵּן שִׁינּוּי דְּאוֹרָיְתָא. וְתַנָּא בָּרָא – שִׁינּוּי דְּאוֹרָיְתָא קָתָנֵי, וְשִׁינּוּי דְּרַבָּנָן לָא קָתָנֵי. ב״רַב אָשֵׁי אָמַר, תַּנָּא דִּידַן נָמֵי שִׁינּוּי דְּאוֹרָיְתָא קָתָנֵי: עֵצִים וַעֲשָׂאָן כֵּלִים – בּוּכְאנֵי, דְּהַיְינוּ שִׁיפָּן; צָמֶר וַעֲשָׂאָן בְּגָדִים – נַמְטֵי, דְּהַיְינוּ שִׁינּוּי דְּלָא הָדַר. ט״(ג)וְלִיבּוֹן מִי הָוֵי שִׁינּוּי? וּרְמִינְהִי: לֹא הִסְפִּיק לִיתְּנוֹ לוֹ עַד שֶׁצָּבָעוֹ – פָּטוּר. לִבְּנוֹ וְלֹא צְבָעוֹ – חַיָּיב! אָמַר אַבָּיֵי: לָא קַשְׁיָא; הָא רַבִּי שִׁמְעוֹן, הָא רַבָּנָן. דְּתַנְיָא: גְּזָזוֹ, טְווֹאוֹ וַאֲרָגוֹ – אֵין מְצָטְרֵף. לִבְּנוֹ – רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אֵין מְצָטְרֵף, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: מְצָטְרֵף. י״רָבָא אָמַר: הָא וְהָא רַבִּי שִׁמְעוֹן, וְלָא קַשְׁיָא; הָא דְּנַפְצֵיהּ סָרוֹקֵי. רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבִּין אָמַר: הָא דְּחַוְּורֵיהּ חַוָּרֵי, הָא דְּכַבְּרֵיהּ כַּבְּרֵי. הַשְׁתָּא יֵשׁ לוֹמַר צָבַע לְרַבִּי שִׁמְעוֹן לָא הָוֵי שִׁינּוּי, לִיבּוֹן הָוֵי שִׁינּוּי? דְּתַנְיָא: גָּזַז רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן וּצְבָעוֹ, רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן וּטְווֹאוֹ, רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן וַאֲרָגוֹ – אֵין מְצָטְרֵף. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן: צְבָעוֹ – מְצָטְרֵף. אָמַר אַבָּיֵי: לָא קַשְׁיָא; הָא רַבָּנַן אַלִּיבָּא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, הָא רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אַלִּיבָּא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן. רָבָא אָמַר: לְעוֹלָם לָא פְּלִיגִי רַבָּנַן עֲלֵיהּ דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה, וְשָׁאנֵי צָבַע – הוֹאִיל וְיָכוֹל לְהַעֲבִירוֹ עַל יְדֵי צָפוֹן. וְכִי קָתָנֵי הָתָם: לֹא הִסְפִּיק לִיתְּנוֹ לוֹ עַד שֶׁצָּבָעוֹ – פָּטוּר, וְאוֹקִימְנָא כְּדִבְרֵי הַכֹּל; בְּקָלָא אִילָן דְּלָא עָבַר. י״אָמַר אַבָּיֵי: רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה, וּבֵית שַׁמַּאי, וְרַבִּי אֶלְיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר, וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל – כּוּלְּהוּ סְבִירָא לְהוּ: שִׁינּוּי בְּמָקוֹמוֹ עוֹמֵד. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה – הָא דַּאֲמַרַן. ז״בֵּית שַׁמַּאי מַאי הִיא? דְּתַנְיָא: נָתַן לָהּ חִטִּין בְּאֶתְנַנָּהּ, וַעֲשָׂאָן סוֹלֶת; זֵיתִים וַעֲשָׂאָן שֶׁמֶן; עֲנָבִים וַעֲשָׂאָן יַיִן – תֵּנֵי חֲדָא: אָסוּר, וְתַנְיָא אִידַּךְ: מוּתָּר. וְאָמַר רַב יוֹסֵף, תֵּנֵי גּוּרְיוֹן דְּמַאסְפּוֹרַק:

מסורת הש״ס

א תמורה ו.; לעיל סו.

ב לקמן צה:

ג חולין קלה.; משנה חולין

ד תמורה לו:; לעיל סו:

תורה אור השלם

רֵאשִׁית דָּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ וְרֵאשִׁית גֵּז צֹאנֶךָ תִּתֶּן־לוֹ [דברים יח, ד]

לֹא־תָבִיא אֶתְנַן זוֹנָה וּמְחִיר כֶּלֶב בֵּית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְכָל־נֶדֶר כִּי תוֹעֲבַת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ גַּם־שְׁנֵיהֶם [דברים כג, יט]

לַמִּזְבֵּחַ:

תַּדַּר: רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה הָא דַּאֲמַרַן תַּמָּה הָא בְּטָוָאוֹ וַאֲרָגוֹ מוֹדֶה וְלָא פְּלִיג אֶלָּא בְּצָבָעוֹ מִשּׁוּם דְּלָא חָשִׁיב לֵיהּ שִׁנּוּי לְפִי שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה גּוּף הַצֶּמֶר וי״ל דְּלָאו דַּוְקָא אָמְרוּ דָּבָר אֶחָד אֶלָּא כְּלוֹמַר בְּשִׁטָּה אַחַת הֵן וכה״ג אִיכָּא בְּכַמָּה דֻּכְתֵי:

מסורת הש"ס

א סנהדרין ו:; תוספתא סנהדרין ב תוספתא בבא קמא ג מכות טז:; תמורה ו:; סנהדרין פח.
ד שבת מב.
ה תמורה ל:; חולין קלד:; לעיל סה:
ו נדה נא.; תמורה ו.; לעיל כח.
ז לעיל יא.

גליון הש"ס

גמ' גם לב"ה קשיא. עיין לעיל דף נד ע"א תוספות ד"ה חמור: שם והפריש ממנה חלה. עיין ברכות דף מה ע"א תוס' ד"ה אכל טבל:

תורה אור השלם

לֹא־תַבְיא אֶתְנַן זוֹנָה וּמְחִיר כֶּלֶב בֵּית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְכָל־נֶדֶר כִּי תוֹעֲבַת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ גַּם־שְׁנֵיהֶם (דברים כג, יט)
כִּי־הַלֵּל רָשָׁע עַל־תַּאֲוַת נַפְשׁוֹ וּבֹצֵעַ בָּרַךְ נִאֵץ יְהוָה (תהילים י, ג)
וּבְקַצְרְכֶם אֶת־קְצִיר אַרְצְכֶם לֹא־תְכַלֶּה פְּאַת שָׂדְךָ בְּקֻצְרֶךָ וְלֶקֶט קְצִירְךָ לֹא תְלַקֵּט לֶעָנִי וְלַגֵּר תַּעֲזֹב אֹתָם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם (ויקרא כג, כב)
וְכַרְמְךָ לֹא תְעוֹלֵל וּפֶרֶט כַּרְמְךָ לֹא תְלַקֵּט לֶעָנִי וְלַגֵּר תַּעֲזֹב אֹתָם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם (ויקרא יט, י)

מאספורק שם מקום: בוצעי ברך גוזל ומברך בוצע כמו כל בוצע בצע (משלי א':י"ט): מאי קאמר אירי בשבחה וקתני חרי שלך לפניך והאי לשנא לא שיך למימר אלא בדבר שכחש מקדמותו שאמר לו טלנו כמות שהוא כחוש: מצות פאה להפריש מן הקמה דכתיב לא תכלה פאת שדך לקצר (ויקרא י"ט:ט'): מרחו מחליק את הכרי ברחת ומרוח הוי גמר מלאכה למעשר הלכך מעשר כל מעשרותיו תחלה ואחר כך נותן לו פאה כדי שלא יפסיד עני שאלו היה נותנו קדם מרוח אע"פ שעני מצרך לקט שכחה ופאה הרבה ועושה מהן כרי פטור מן המעשר שהרי הפקר הוא אבל עכשו שנתמרח בידי בעל הבית נתחייב במעשר דהכי אמרינן במסקת ברכות (דף מ:) לקט שכחה ופאה שעשאן בגרן הקבעו: אף מפריש מן העסה פאה אם לא נתנה בכבר ואלו לת"ק מן העסה לא דקנייה בשנוי והוי ממון שאין לו תובעים דעד השתא דישה לאו שנוי הוא דאכל הוא כמו שהיה: אכפל תנאי טרחו ועמלו ונתקצצו לכך: בהכחשה דהדר מפטמו וחוזר לקדמותו: תעזב תירא בקדושים תהיו כתיב לא תכלה פאת שדך לקצר ובשור או כשב כתיב לא תכלה פאת שדך בקצרך תרי קראי תעזב אותו למה לי שמע מינה לאתויי שנוי דלא קני הכא: תעזב תירא למה לי הא בעלמא נמי לא קני שנוי: ה"ג ותו לרבנן תעזב יתירא למה לי: המפקיר והשכים לבקר קדם שיבאו עניים לבצרה שיזכו בהפקר אם היו קודמין: פרט בכרם ולקט בקמה: חייב בפרט כו' דאע"ג דהפקר פטור מכלם דכתיב אחריך שדך וכרמך מהני תעזב יתירא למעוטי כי האי גונא דלא הוי הפקר לפטור ואע"ג שפטור מן המעשר ובכל הני כתיב תעזב יתירא בקדושים כתיב כרמך לא תעולל ופרט כו' ובמשנה תורה (כד) כתיב כי תבצר כרמך לא תעולל וכן לא תפאר אחריך דהינו פרט תפאר אישקוביי"ר ופאה נמי מהכא משמע דתנא דבי ר' ישמעאל (חלין דף קלא.) שלא תטול תפארתו ממנו שכחה כתיב במשנה תורה (שם) לא תשוב לקחתו וגו' ובאילן כתיב לא תפאר אחריך ואמר מר בפרק י' דחלין (שם) אחריך זו שכחה ולא בעי למהדר ומכתב באילן לגר ליתום אלא לא תפאר אחריך ואנא ידענא דלעניים הוא דאשכחן בעמרים אבל במעשר לא כתיב תעזב יתירא: אין שמין בפרק ראשון (דף יא.) גבי בעלים מטפלין בנבלה אמר שמואל דלנזקין הוא דשמין את הנבלה לנזק ומוסיף עליה מזיק עד שמשלים לו נזקו אבל גנב וגזלן שנטלו בהמה ומתה או כחשה אין שמין את הנבלה אלא שלהם תהא והם ישלמו בהמה מעליא אלמא שנוי קני: פלגתא דאביי ורבא לעיל בשמעתין: בהכחשה דלא הדר בגון מתה או נשברה רגלה:

דְּמַאסְפּוֹרַק: בֵּית שַׁמַּאי אוֹסְרִין, וּבֵית הִלֵּל מַתִּירִין. מַאי טַעְמֵיהּ דְּבֵית שַׁמַּאי? אָמַר קְרָא: ״גַּם שְׁנֵיהֶם״ – לְרַבּוֹת שִׁינּוּיֵיהֶם. וּבֵית הִלֵּל – אָמַר קְרָא: ״הֵם״ – וְלֹא שִׁינּוּיֵיהֶם. וּבֵית שַׁמַּאי, הָא כְּתִיב ״הֵם״! הַהוּא מִיבְּעֵי לֵיהּ ״הֵם״ – וְלֹא וַלְדוֹתֵיהֶם. וּבֵית הִלֵּל – תַּרְתֵּי שָׁמְעַתְּ מִינַּהּ. ״הֵם״ וְלֹא שִׁינּוּיֵיהֶם, ״הֵם״ וְלֹא וַלְדוֹתֵיהֶם. וּבֵית הִלֵּל נָמֵי, הָכְתִיב: ״גַּם״! ״גַּם״ לְבֵית הִלֵּל קַשְׁיָא. רַבִּי אֶלְיֶעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב מַאי הִיא? [א]דְּתַנְיָא, רַבִּי אֶלְיֶעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: חָרֵי שְׁגָזַל סְאָה שֶׁל חִטִּין, טְחָנָהּ, לָשָׁהּ וַאֲפָאָהּ, וְהִפְרִישׁ מִמֶּנָּה חַלָּה, כֵּיצַד מְבָרֵךְ? אֵין זֶה מְבָרֵךְ אֶלָּא מְנָאֵץ! וְעַל זֶה נֶאֱמַר: ״בֹּצֵעַ בֵּרַךְ נִאֵץ ה׳״. [ב]רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר מַאי הִיא? דְּתַנְיָא, כְּלָל זֶה אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר: כָּל שֶׁבַח שֶׁהִשְׁבִּיחַ גַּזְלָן – יָדוֹ עַל הָעֶלְיוֹנָה. רָצָה נוֹטֵל שִׁבְחוֹ, רָצָה אוֹמֵר לוֹ: ״חָרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ״. [ג]מַאי קָאָמַר? אָמַר רַב שֵׁשֶׁת, הָכִי קָאָמַר: הִשְׁבִּיחַ – נוֹטֵל שִׁבְחוֹ. כָּחַשׁ – אוֹמֵר לוֹ: ״חָרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ״, דְּשִׁינּוּי בְּמָקוֹמוֹ עוֹמֵד. [ד]אִי הָכִי, אֲפִילּוּ הִשְׁבִּיחַ נָמֵי! אָמְרִי: מִפְּנֵי תַּקָּנַת הַשָּׁבִים. [ד]רַבִּי יִשְׁמָעֵאל מַאי הִיא? דְּתַנְיָא: מִצְוַת פֵּאָה – לְהַפְרִישׁ מִן הַקָּמָה. לֹא הִפְרִישׁ מִן הַקָּמָה – מַפְרִישׁ מִן הָעוֹמְרִים. לֹא הִפְרִישׁ מִן הָעוֹמְרִים – מַפְרִישׁ מִן הַכְּרִי עַד שֶׁלֹּא מֵרְחוֹ. [ה]מֵרְחוֹ – מְעַשֵּׂר וְנוֹתֵן לוֹ. מִשּׁוּם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אָמְרוּ: אַף מַפְרִישׁ מִן הָעִיסָּה וְנוֹתֵן לוֹ. [ד]אָמַר לֵיהּ רַב פָּפָּא לְאַבָּיֵי: אִיכְּפוּל כֹּל הָנֵי תַּנָּאֵי לְאַשְׁמוֹעִינַן כְּבֵית שַׁמַּאי?! אֶמַר לֵיהּ, הָכִי קָאָמְרִי: לֹא נֶחְלְקוּ בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל בְּדָבָר זֶה. אָמַר רַבָּא: מְמַאי? דִּלְמָא עַד כָּאן לָא קָאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה זֶה אֶלָּא מִשּׁוּם דְּלֹא מְנָאֵץ, אֲבָל מְנָאֵץ אִין. וְהָא תָּנֵי רַבִּי חִיָּיא: הַמְנָאֵץ אֵין לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא! אֶלָּא לָאו שְׁמַע מִינַּהּ דְּלֹא מְנָאֵץ. שְׁמַע מִינַּהּ. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: הֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר. וּמִי אָמַר שְׁמוּאֵל הָכִי?! וְהָאָמַר שְׁמוּאֵל: אֵין שָׁמִין לֹא לְגַנֵּב וְלֹא לְגַזְלָן, אֶלָּא לְנָזְקִין. [ו]בִּשְׁלָמָא לְרַבָּא, דְּאָמַר: כִּי קָאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר הָתָם – בְּהַכְחָשָׁה דְּהַדַּר, לָא קַשְׁיָא; כִּי קָאָמַר הָלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר, דְּשִׁינּוּי בְּמְקוֹמוֹ עוֹמֵד – בְּהַכְחָשָׁה דְּהַדַּר, וְכִי קָאָמַר שְׁמוּאֵל הָתָם: אֵין שָׁמִין לֹא לְגַנֵּב וְלֹא לְגַזְלָן, אֶלָּא לְנָזְקִין – בְּהַכְחָשָׁה דְּלָא הָדַר. אֶלָּא לְאַבָּיֵי, דְּאָמַר: כִּי קָאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר – בְּהַכְחָשָׁה דְּלָא הָדַר קָאָמַר, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? אַבָּיֵי מַתְנֵי הָכִי – אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל:

אָמְרוּ מִשְּׁעַת גִּלְגּוּל מִתְחַיֵּב בְּחַלָּה אֶלָּא רְבוּתָא קָמ"ל דאע"פ שֶׁעָשָׂה כָּל הַשִּׁנּוּיִים הַלָּלוּ אֵין אֶלָּא מְנָאֵץ א"נ מְשׁוּם דְּהֵיכָא דְּאֵין תְּחִלָּתוֹ עֹשֶׂה אֵין מִתְחַיֵּב בְּחַלָּה עַד אַחַר אֲפִיָּיתָהּ נָקְטָה הָכִי: לֹא הִפְרִישׁ מִן הַקָּמָה יַפְרִישׁ מִן הָעֲמָרִים אַבַּיֵי לְטַעְמֵי' דְּאָמַר בְּרַיְיתָא תְּמוּרָה (ד' ו. וְשָׁם ד"ה אָמַר) כֹּל דְּאָמַר רַחֲמָנָא לָא תַּעֲבֵד אִי עֲבִיד מְהֲנֵי וּמִפְרֵשׁ הָתָם דְּטַעֲמָא דְּיַפְרִישׁ מִן הָעֲמָרִים מְשׁוּם דְּתָעוֹב יַתִּירָא דִּבְלֹא תָּעוֹב יַתִּירָא לֹא הֲיָה מְחַיֵּב דְּכֵיוָן דְּעָבַר עַל לֹא תִּכְלֶה הָוֶה אָמֵינָא דְּאַהֲנֵי וּפְטוּר וּלְהָכִי אִצְטְרִיךְ אַבַּיֵי בִּשְׁמַעְתִּין ע"כ לְר' יִשְׁמָעֵאל לְמֵימַר שִׁנּוּי בִּמְקוֹמוֹ עוֹמֵדֶת אֲבָל לְרַבָּא דְּאָמַר הָתָם כֹּל דְּאָמַר רַחֲמָנָא לֹא תַּעֲבֵד כִּי עֲבִיד לָא מְהֲנֵי בְּלֹא תָּעוֹב יַתִּירָא מַפְרִישׁ מִן הָעֲמָרִין וְלֹא מִבַּעֵי לֵהּ תָּעוֹב יַתִּירָא אֶלָּא לְמַפְקִיר כַּרְמוֹ אוֹ לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל אִי שִׁנּוּי קוֹנֶה אִצְטְרִיךְ דְּמַפְרִישׁ מִן הָעִסָּה וְאִם תֹּאמַר לְאַבַּיֵי דְּאִצְטְרִיךְ תָּעוֹב יַתִּירָא לְחַיֵּיב מִן הָעֲמָרִים מַפְקִיר כַּרְמוֹ מִנַּלְהּ דְּחַיֵּיב בְּפֵאָה וי"ל דְּתַרְתֵּי ש"מ וְכֵן צ"ל לְרַבָּא אַלְבָּא דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל אִי סָבַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל דְּשִׁנּוּי קוֹנֶה וּדְרֵישׁ תָּעוֹב יַתִּירָא לְחַיֵּיב מִן הָעִסָּה אִם כֵּן הַמַּפְקִיר כַּרְמוֹ מִנַּלְהּ דְּמַשְׁמַע דְּהַהִיא דְּרֵשָׁה אִתְיָא כְּכ"ע מִדְּדָיֵיק בְּפֶרֶק בָּא סִימָן (נְדָה ד' נא. וְשָׁם ד"ה מִין) דְּהָא דְּתַנְיָן הָתָם כֹּל שֶׁחַיָּיב בַּפֵּאָה חַיָּיב בְּמַעֲשֵׂר הֵינוּ כָּל מִין שֶׁחַיָּיב בַּפֵּאָה חַיָּיב בְּמַעֲשֵׂר דְּאִי לָאו הָכִי הֲרֵי מַפְקִיר כַּרְמוֹ דְּחַיָּיב בְּפֵאָה וּפְטוּר מִן הַמַּעֲשֵׂר וּמַאי רְאָיָה הִיא דִּלְמָא מַתְנִי' כְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל דְּמוּקֵי תָּעוֹב יַתִּירָא לְחַיֵּיב מִן הָעִסָּה וְלָא מַיְתֵי לְמִדְרַשׁ שֶׁיִּתְחַיֵּיב בְּפֵאָה אֶלָּא וַדַּאי לַיְיכָא דְּפָלִיג אַהָהוּא תַּנָּא דְּמַפְקִיר כַּרְמוֹ וְתַרְתֵּי ש"מ כִּדְפָרֵישִׁית: מֵרְחוֹ מְעַשֵּׂר וְנוֹתֵן לוֹ וַאֲפִילּוּ לְמַאן דְּאִית לֵיהּ בְּרֵרָה כָּל זְמַן שֶׁלֹּא הִפְרִישׁ פֵּאָה וְלֹא בֵּרֵרָה הָיָה הַכֹּל שָׁלּוֹ וְנִתְחַיֵּב הַכֹּל בְּמַעֲשֵׂר וְשׁוּב לֹא יִפְטֹר וְאִם תֹּאמַר תְּרוּמָה נָמֵי לְתָנֵי שֶׁתּוֹרֵם וְנוֹתֵן לוֹ וְאֵין לוֹמַר דִּתְרוּמָה בְּלָאו הָכִי קָאֵי לְאוֹ הָכִי הֲרֵי הֶעָנִי וְכָל פֵּאָה חֲיֵבֶת בִּתְרוּמָה חָדָא דְּא"כ מִקְּדִים מַעֲשֵׂר לִתְרוּמָה גְּדוֹלָה וְעוֹד דְּתַנַן בְּמַסֶּכֶת תְּרוּמוֹת בפ"ק (מ"ה) אֵין תּוֹרְמִין מִן הַלָּקֶט וּמִן הַשִּׁכְחָה כו' וְנִרְאֶה לְפָרֵשׁ מְשׁוּם דִּתְרוּמָה דָּבָר קַל לְתָרֹם לֹא חַשׁ לְהַזְכִּיר וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים דְּלְהָכִי אֵין תּוֹרֵם מִשּׁוּם דְּבַגֹּרֶן רְגִילִין לְתָרֹם כְּדִתְנַן בְּמַסֶּכֶת מַעֲשֵׂר (פ"ב) מְצָא פֵּרוֹת מְמֹרָחִין בַּשָּׂדֶה מְכַנְּסִין אֲסוּרִים מְשׁוּם גָּזֵל מְסַפְּזְרִין מֻתָּרִין מְשׁוּם גָּזֵל בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ חַיָּבִין בְּמַעֲשֵׂר וּפְטוּרִין מִן הַתְּרוּמָה לְפִי שֶׁאִי אֶפְשָׁר לַגֹּרֶן שֶׁתַּעֲקֹר אֶלָּא אִם כֵּן נִטְלָה תְּרוּמָה גְּדוֹלָה:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פא' מהל' ברכות הל' יט, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' קצו סעי' א:
ב מיי' פב' מהל' גזילה ואבידה הל' ב, סמג עשין עג, טוש"ע חו"מ סי' שסב סעי' ב:
ג מיי' פב' מהל' גזילה ואבידה הל' ב, סמג עשין עג, טוש"ע חו"מ סי' שסב סעי' ב:
ד מיי' פא' מהל' מתנות עניים הל' א:
ה מיי' פא' מהל' מתנות עניים הל' ב:
ו מיי' פא' מהל' מתנות עניים הל' א:
ז מיי' פא' מהל' מתנות עניים הל' ב:
ח סמג עשין כז:

עין משפט
נר מצוה

א מיי׳ פב׳ מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ ב, סמג עשין עג, טוש״ע חו״מ סי׳ שסב סעי׳ ב:

ב מיי׳ פב׳ מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ י, סמג עשין עג, טוש״ע חו״מ סי׳ שס סעי׳ ה:

ג מיי׳ פא׳ מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ יג:

ד מיי׳ פד׳ מהל׳ מלווה ולווה הל׳ ה, סמג לאוין קכג, סמג עשין עג, טוש״ע חו״מ סי׳ שסו סעי׳ א:

ה סמג עשין עג:

ו סמג עשין עג:

ז סמג לאוין קכג, סמג עשין עג:

מסורת הש״ס

א תוספתא שביעית

ב בבא מציעא סב.; לקמן קיב.

ג יבמות כב:

ד בבא מציעא סב.

גליון הש״ס

רש״י ד״ה אין רוח חכמים כו׳ אין רוח חכמה. עי׳ תוי״ט פ״ג משנה י׳ דאבות:

תורה אור השלם

וְהָיָה כִּי־יֶחֱטָא וְאָשַׁם וְהֵשִׁיב אֶת־הַגְּזֵלָה אֲשֶׁר גָּזָל אוֹ אֶת־הָעֹשֶׁק אֲשֶׁר עָשָׁק אוֹ אֶת־הַפִּקָּדוֹן אֲשֶׁר הָפְקַד אִתּוֹ אוֹ אֶת־הָאֲבֵדָה אֲשֶׁר מָצָא [ויקרא ה, כג]

רֵאשִׁית דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ וְרֵאשִׁית גֵּז צֹאנְךָ תִּתֶּן־לוֹ [דברים יח, ד]

אֱלֹהִים לֹא תְקַלֵּל וְנָשִׂיא בְּעַמְּךָ לֹא תָאֹר [שמות כב, כז]

וּתְנַן לֹא הִסְפִּיק לִתְּנוֹ לוֹ כּוּ׳ תֵּימָה דְּלָא מַיְיתֵי מַתְנֵי׳ דִּבְהֵמָה וְחַזְקִינָהּ עֲבָדִים וְהַזְקִינוּ דְּמִשְׁלַם כְּשָׁעַת הַגְּזֵלָה לְקַמָּן (בָּבָא קַמָּא דַּף צו:) וְאַפֵּי׳ ר״מ לָא פְּלִיג אֶלָּא בַּעֲבָדִים דְּלֵיכָּא לְמֵימַר דִּלְדִבְרֵיהֶם – גְּזֵילָה הַנִּשְׁתַּנִּית, חוֹזֶרֶת בְּעֵינֶיהָ. שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְהֵשִׁיב אֶת הַגְּזֵלָה אֲשֶׁר גָּזָל״ – מִכָּל מָקוֹם. וְאִם תֹּאמַר: מִשְׁנָתֵנוּ! מְשׁוּם תַּקָּנַת הַשָּׁבִים. וּמִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן הָכִי?! וְהָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הֲלָכָה כְּסָתָם מִשְׁנָה, וּתְנַן: לֹא הִסְפִּיק לִיתְּנוֹ לוֹ עַד שֶׁצָּבָעוֹ – פָּטוּר! אָמַר לְהוּ הָהוּא מְדַרְבָּנַן – וְרַבִּי יַעֲקֹב שְׁמֵיהּ: לְדִידִי מִפָּרְשָׁא לִי מִינַּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן – כְּגוֹן שֶׁגָּזַל עֵצִים מְשׁוּפִין וַעֲשָׂאָן כֵּלִים, דְּהָוֶה לֵיהּ שִׁינּוּי הַחוֹזֵר לְבָרְיָיתוֹ. גד(א)תָּנוּ רַבָּנַן: הַגַּזְלָנִין וּמַלְוֵי בְּרִבִּית שֶׁהֶחְזִירוּ – אֵין מְקַבְּלִין מֵהֶן. וְהַמְקַבֵּל מֵהֶן – אֵין רוּחַ חֲכָמִים נוֹחָה הֵימֶנּוּ. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: בֵּימִי רַבִּי נְשִׂיאוּת מִשְׁנָה זוֹ. דְּתַנְיָא: מַעֲשֶׂה בְּאָדָם אֶחָד שֶׁבִּקֵּשׁ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה, אָמְרָה לוֹ אִשְׁתּוֹ: רֵיקָה! אִם אַתָּה עוֹשֶׂה תְּשׁוּבָה, אֲפִילּוּ אַבְנֵט אֵינוֹ שֶׁלְּךָ! וְנִמְנַע וְלֹא עָשָׂה תְּשׁוּבָה. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמְרוּ: הַגַּזְלָנִין וּמַלְוֵי רִבִּיּוֹת שֶׁהֶחְזִירוּ – אֵין מְקַבְּלִין מֵהֶם, וְהַמְקַבֵּל מֵהֶם – אֵין רוּחַ חֲכָמִים נוֹחָה הֵימֶנּוּ. (ב)מֵיתִיבִי: הִנִּיחַ לָהֶם אֲבִיהֶם מָעוֹת שֶׁל רִבִּית, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן יוֹדְעִין שֶׁהֵן רִבִּית – אֵין חַיָּבִין לְהַחְזִיר. אֵינָהוּ הוּא דְּלָא, הָא אֲבִיהֶם חַיָּיב לְהַחְזִיר. הבְּדִין הוּא דַּאֲבִיהֶם נָמֵי אֵינוֹ חַיָּיב לְהַחְזִיר; וְהָא דְּקָתָנֵי בְּדִידְהוּ – מְשׁוּם דְּקָא בָּעֵי לְמִתְנֵי סֵיפָא: ״הִנִּיחַ לָהֶם אֲבִיהֶם פֵּרָה וְטַלִּית וְכָל דָּבָר הַמְסוּיָּם – חַיָּבִין לְהַחְזִיר מִפְּנֵי כְּבוֹד אֲבִיהֶם״, תָּנָא רֵישָׁא נָמֵי בְּדִידְהוּ. (ג)וּמִפְּנֵי כְּבוֹד אֲבִיהֶם – חַיָּבִין לְהַחְזִיר? אֶקְרֵי כָּאן: ״וְנָשִׂיא בְּעַמְּךָ לֹא תָאֹר״ – בְּעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה עַמְּךָ?! כִּדְאָמַר רַב פְּנָחָס: בְּשֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה, הָכָא נָמֵי, בְּשֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה. אִי עָשָׂה תְּשׁוּבָה, מַאי בָּעֵי גַּבֵּיהּ? אִיבְּעִי לֵיהּ לְאַהְדּוֹרֵי! שֶׁלֹּא הִסְפִּיק לְהַחְזִיר עַד שֶׁמֵּת. תָּא שְׁמַע: הַגַּזְלָנִים וּמַלְוֵי בְּרִבִּית, אַף עַל פִּי שֶׁגָּבוּ – מַחְזִירִין. (ד)גַּזְלָנִין – מַאי ״שֶׁגָּבוּ״ אִיכָּא? אִי גְּזוּל – גְּזוּל, וְאִי לָא גְּזוּל – לָא גְּזוּל! אֶלָּא אֵימָא: הַגַּזְלָנִין, וּמַאי נִיהוּ – מַלְוֵי רִבִּיּוֹת; אַף עַל פִּי שֶׁגָּבוּ – מַחְזִירִין! אָמְרִי: מַחְזִירִין, וְאֵין מְקַבְּלִין מֵהֶם. אֶלָּא לָמָּה מַחְזִירִין? לְצֵאת יְדֵי שָׁמַיִם. (ה)תָּא שְׁמַע: הָרוֹעִים וְהַגַּבָּאִין וְהַמוֹכְסִין – תְּשׁוּבָתָן קָשָׁה, וּמַחְזִירִין לְמַכִּירִין! אָמְרִי: מַחְזִירִין, וְאֵין מְקַבְּלִין מֵהֶם. וְאֶלָּא לָמָּה מַחְזִירִין? לְצֵאת יְדֵי שָׁמַיִם. אִי הָכִי, אַמַּאי תְּשׁוּבָתָן קָשָׁה? (ו)וְעוֹד, אֵימָא סֵיפָא: וְשֶׁאֵין מַכִּירִין – יַעֲשֶׂה בָּהֶן צָרְכֵי צִיבּוּר, וְאָמַר רַב חִסְדָּא: בּוֹרוֹת, שִׂיחִין וּמְעָרוֹת! אֶלָּא לָא קַשְׁיָא; כָּאן קוֹדֶם תַּקָּנָה, כָּאן לְאַחַר תַּקָּנָה. וְהַשְׁתָּא דְּאָמַר רַב נַחְמָן: בְּשֶׁאֵין גְּזֵילָה קַיֶּימֶת – אֲפִילּוּ תֵּימָא אִידֵּי וְאִידֵּי לְאַחַר תַּקָּנָה; וְלָא קַשְׁיָא, כָּאן אָמְרוּ הַלָּכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר כְּלוֹמַר הָכִי אָמַר שְׁמוּאֵל יֵשׁ שֶׁאוֹמֵר הַלָּכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר וְלֹא סְבִירָא לֵיהּ: הַנִּשְׁתַּנִּית אע״פ שֶׁנִּשְׁתַּנְּתָה חוֹזֶרֶת בְּעֵינֶיהָ כְּמוֹת שֶׁהָיא עַכְשָׁו וְאַפֵּי׳ הִשְׁתַּבְּחָה דְּשִׁנּוּי לָא קָנֵי: וא״ת מִשְׁנָתֵנוּ דְּקָתָנֵי דְּלָא מְשַׁלֵּם כֵּלִים אֶלָּא דְּמֵי עֵצִים אַלְמָא קָנֵי בְּשִׁנּוּי: עַד שֶׁצָּבָעוֹ פָּטוּר לְגַמְרֵי וְהָכָא תַּקָּנַת הַשָּׁבִים אֵינָהּ וְאַפֵּי׳ הָכִי קָנֵי בְּשִׁנּוּי: מַתְנִיתִין מוּקֵי לָהּ רַבִּי יוֹחָנָן בְּגוֹזֵל עֵצִים מְשֻׁפָּפִים כו׳ מְשׁוּם תַּקָּנַת הַשָּׁבִים הוּא דְּשִׁנּוּי כִּי הַאי לָאו שִׁנּוּי הוּא: אֵין רוּחַ חֲכָמִים נוֹחָה הֵימֶנּוּ אֵין רוּחַ חָכְמָה וַחֲסִידוּת בְּקִרְבּוֹ: אֵין חַיָּבִין לְהַחֲזִיר דִּכְתִיב וְהֵשִׁיב אֶת הַגְּזֵלָה אֲשֶׁר גָּזָל וְהָנֵי לָא גְּזוּל מִידֵי דְּקָנְיָנְהוּ בְּשִׁנּוּי רְשׁוּת וְקִסְבֵּר רְשׁוּת יוֹרֵשׁ כִּרְשׁוּת לוֹקֵחַ דְּמֵי: הַמְסִיּם דָּבָר הַנִּכָּר לָרַבִּים זוֹ הִיא שֶׁגָּזַל פְּלוֹנִי וְהִנִּיחָהּ לְיוֹרְשָׁיו: בְּעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה עַמְּךָ וְזֶה לֹא עָשָׂה מַעֲשֶׂה עִמּוֹ וְאֵינָן חַיָּבִין בִּכְבוֹדוֹ: רַב פְּנָחָס בְּחֹמֶר בְּקֹדֶשׁ (חֲגִיגָה כו.): וְאִי לֹא גְּזוּל לָא גְּזוּל וְאַמַּאי קָרֵי לְהוּ גַּזְלָנִין: אע״פ שֶׁגָּבוּ וְכָל שֶׁכֵּן לֹא גָּבוּ דְּמִקַּרְעִינַן שְׁטָרָא: הָרוֹעִים גַּזְלָנִים הֵם לְרָעוֹת בְּהֵמוֹת בַּשָּׂדוֹת אֲחֵרִים: גַּבָּאִים שֶׁל מֶלֶךְ לִגְבּוֹת כֶּסֶף גִּלְגֻּלְתָּא וְאַרְנוֹנָא וְשֶׁקְלֵי טַפְּי: תְּשׁוּבָתָם קָשָׁה שֶׁגַּזְלוּ הָרַבִּים וְאֵין יוֹדְעִים לְמִי לְהַחֲזִיר: וּמַחֲזִירִין לְמַכִּירִין לְמִי שֶׁמַּכִּיר שֶׁלּוֹ שֶׁגְּזָלוּהוּ: בּוֹרוֹת שִׂיחִין וּמְעָרוֹת לְהַכְנִיס בָּהֶן מַיִם לִשְׁתּוֹת דְּהָוֵי דָּבָר הַצָּרִיךְ לְכָל וְיָהֲבִי מָהֶן הַנִּגְזָלִים אַלְמָא אַהֲדוּרֵי בָּעֵי: קוֹדֶם תַּקָּנָה שֶׁבִּימֵי רַבִּי נְשִׂיאוּת מִשְׁנָה זוֹ דְּמַחֵיב לְמֵהַדַּר:

(שַׁבָּת דַּף קכג:) דְּאָמַר ר׳ חֲנִינָא בִּימֵי נְחֶמְיָה בֶּן חֲכַלְיָה נִשְׂנֵית מִשְׁנָה זוֹ וְהַהִיא דְּסוֹף אֵלּוּ מְצִיאוֹת (ב״מ דַּף לג:) דְּקָאָמַר בִּימֵי רַבִּי נִשְׂנֵית מִשְׁנָה זוֹ הַכֹּל מְפָרֵשׁ ר״ת דְּלָא נִשְׂנֵית . אֶלָּא לְהַהוּא דְּרָא וְכֵן הַהִיא דְּהוֹרָיוֹת (דַּף יג:) וְאֵין לְהַאֲרִיךְ: הָא אֲבִיהֶם חַיָּב לְהַחְזִיר וְאִם תֹּאמַר לְצֵאת יְדֵי שָׁמַיִם קָאָמַר וְיֵשׁ לוֹמַר דְּדַיֵּק מִדְּנָקַט לְשׁוֹן חַיָּבִין דַּהֲוָה לֵיהּ לְמֵימַר אֵין מַחֲזִירִין דַּהֲוָה מַשְׁמַע הָא אֲבִיהֶן מַחֲזִיר לְצֵאת יְדֵי שָׁמַיִם: אִי עָשָׂה תְּשׁוּבָה כו' וא״ת וַלֵּימָא כְּגוֹן שֶׁלֹּא קִבְּלוּ מִמֶּנּוּ דְּאֵין מְקַבְּלִין מֵהֶם וְי״ל דְּאִם הֶחֱזִיר וְלֹא קִבְּלוּ מִמֶּנּוּ לֹא מְחַיְּבִין בָּנִים לְהַחֲזִיר מִפְּנֵי כְּבוֹד אֲבִיהֶן דְּתוּ לֵיכָּא גְּנַאי א״נ בְּדָבָר הַמְסַיְּם וּמְקַבְּלִין מֵהֶן מִפְּנֵי כְּבוֹדוֹ וּמִשֶּׁנֵּי בְּשֶׁלֹּא הִסְפִּיק לְהַחֲזִיר עַד שֶׁמֵּת לְפִיכָךְ חַיְּבִים בָּנִים לְהַחֲזִיר מִפְּנֵי כְּבוֹד אֲבִיהֶן וּמְקַבְּלִין מֵהֶן דְּלֹא שַׁיְּכָא תַּקָּנָה בָּנִים וע״ל מֵאי בָּעֵי גַּבֵּהּ דְּאִבָּעֵי לֵיהּ לְמָכְרוֹ אוֹ לְהוֹצִיא מִתַּחַת יָדוֹ וּמִדְּלָא חָשֵׁשׁ לְכְבוֹדוֹ א״כ אַמַּאי חַיְּבִין בָּנִים לְהַחֲזִיר וְכֵן צ״ל בְּאֵיזֶהוּ נָשָׁךְ (ב״מ דַּף סב. וְשָׁם ד״ה תַּנְאֵי) דְּשָׁם לֹא יִתָּכֵן לְפָרֵשׁ בע״א. דְּפָרִיךְ מֵהָא בְּרִיְּתָא לְמָ״ד רִבִּית קְצוּצָה אֵין יוֹצְאָה בְּדָיָנִין דְּמַשְׁמַע הָא אֲבִיהֶן חַיָּב לְהַחֲזִיר וּמְשַׁנֵּי כִּי הָכָא וּפָרִיךְ אִי עָבַד תְּשׁוּבָה מַאי בָּעֵי גַּבֵּהּ וּמַאי קָשְׁיָא אִי רִבִּית קְצוּצָה אֵין יוֹצְאָה בְּדָיָנִין אֵין חַיָּב לְהַחֲזִירָהּ אֲפִילּוּ לְצֵאת יְדֵי שָׁמַיִם כִּדְמוֹכַח הָתָם דְּפָרִיךְ מֵהֶהִיא דְּמַיְּיתֵי בְּסָמוּךְ הַגַּזְלָנִים וּמַלְוֵי רִבִּיּוֹת אע״פ שֶׁגָּבוּ מַחֲזִירִין וּמְשַׁנֵּי תַּנְאֵי הִיא וְלָא מְשַׁנֵּי בְּכָא לְצֵאת יְדֵי שָׁמַיִם כִּדְמְשַׁנֵּי הָכָא בְּסָמוּךְ הָכִינָן דְּדַרְשִׁינַן לְמִיתָה נִתַּן וְלֹא לְהִשָּׁבוֹן אוֹ לְמוֹרָא נִתַּן וְלֹא לְהִשָּׁבוֹן אַפֵּי׳ לְצֵאת יְדֵי שָׁמַיִם לֹא . מְחַיֵּב וְלֹא כְּפֵי׳ ריב״ן שֶׁפֵּרֵשׁ לְמוֹרָא נִתַּן הַיְינוּ אֶת ה׳ וְהַחֲרֵד מִיְּרָאתוֹ וְלֹא לְהִשָּׁבוֹן עַל פִּי ב״ד אֶלָּא צ״ל דְּהָכִי פֵּרוּשׁ מַאי בָּעֵי גַּבֵּהּ דִּכְיָון דְּלָא חָשֵׁשׁ לְמָכְרוֹ וּלְהוֹצִיאָהּ אוֹ לְהַחֲזִירָהּ מִפְּנֵי כְּבוֹדוֹ תּוּ לָא מְחַיְּבִי בָּנִים מִשּׁוּם כְּבוֹד אֲבִיהֶן: לְצֵאת יְדֵי שָׁמַיִם בְּפֶרֶק אֵיזֶהוּ נָשָׁךְ לֹא ה״מ לְשַׁנּוֹיֵי הָכִי לְמָ״ד רִבִּית קְצוּצָה אֵינָהּ יוֹצְאָה בְּדָיָנִין דְּלְדִידֵיהּ אַפֵּי׳ לְצֵאת יְדֵי שָׁמַיִם לָא מְחַיֵּב כְּדְפָרֵשׁית וְסָגֵי דְּהָכָא כמ״ד רִבִּית קְצוּצָה יוֹצְאָה בְּדָיָנִין אֶלָּא דְּתִקְנוּ דְּאֵין מְקַבְּלִין מִדְּרַבָּנָן וְלֹא שַׁיְּךְ לְשַׁנּוֹיֵי הָכָא תַּנְאֵי הִיא כְּדְמְשַׁנֵּי הָתָם דְּהָנָהוּ תַּנָּאֵי דְּהָתָם קַדְמוּ:

מסורת הש"ס

א גיטין נה.; משנה גיטין; לעיל סו:

ב בבא מציעא מג:

ג לקמן צו:; תוספתא בבא קמא; בבא מציעא ק:; משנה בבא קמא

ד בבא מציעא עח:; לקמן צט:; בבא מציעא קיז:; משנה בבא קמא; לקמן צט.; לקמן קב.; עבודה זרה ו:

ה כתובות נא:

ו בבא מציעא עב:; בבא מציעא יד:; בבא מציעא טו.; בבא בתרא קנו:

גְּזֵלָה קַיֶּמֶת חַיָּב לְהַחֲזִירָהּ: וְהָא אַבְנֵט דְּגֵזֵלָה קַיֶּמֶת הוּא וְעָלְיו נִשְׂנֵית תַּקָּנָה כָּאן בְּגֵזֵלָה קַיֶּמֶת תַּמָּה רוֹעִים מַאי גֵּזֵלָה קַיֶּמֶת אִיכָּא וי"ל דְּאַיְירֵי בְּרוֹעֶה שֶׁבְּיָמֵי רַבִּי שֶׁלֹּא לְהַחֲזִירוֹ: וְעַל הַמְּרִישׁ מַסֶּכֶת גִּטִּין מְרֵישׁ קוֹרֵה: מִשּׁוּם פְּסִידָא דְּבִירָה שַׁוִּיהּ רַבָּנַן כְּדְלֵיתָא וּמִיהוּ דָּמֵי בָּעֵי לְאַהְדּוֹרֵי הוֹאִיל וּגְזֵלָה קַיֶּמֶת בְּבִירָה: מְשֻׁלָּם אוֹתָהּ וְאֶת גִּוּוֹתֶיהָ כָּל מַה שֶּׁנָּטַל מִמֶּנָּה וּמַה שֶּׁהִשְׁבִּיחָה: גְּזֵלָה חוֹזֶרֶת בְּעֵינָהּ כְּמוֹת שֶׁהָיא עַכְשָׁו רֵיקָנִית יַחֲזִירֶנָּה וְהַדַּר מְשֻׁלָּם דְּמֵי גִּוּוֹת וַעֲבָר כְּמוֹ שֶׁהָיָה בְּשָׁעַת הַגְּזֵלָה וְלֹא שָׁבַח הַגִּוָּה שֶׁהִשְׁבִּיחָה אָצְלוֹ וְלֹא שָׁבַח הַוְּלָד דְּלָא קָנֵיס רַבִּי יְהוּדָה אֲבָל דָּמִים שֶׁבִּשְׁעַת הַגְּזֵלָה מְשֻׁלָּם דְּלֵיכָּא לְמֵאן דְּאָמַר כָּל הַגְּזֵלָנִים בְּצִיר מִשְּׁעַת הַגְּזֵלָה יְשַׁלְּמוּ: רוֹאִים אוֹתָהּ כְּאִלּוּ הִיא שׁוּמָא אֶצְלוֹ בְּכֶסֶף מִשְּׁעַת הַגְּזֵלָה וּמְשֻׁלָּם דָּמִים כִּשְׁעַת הַגְּזֵלָה וּלְקַמָּן מְפָרֵשׁ בְּמַאי פְּלִיגִי ר' יְהוּדָה וְר"ש: קָנָסָא קָנֵיס שֶׁלֹּא יְהֵא חוֹטֵא נִשְׂכָּר בְּגֵזֵלָה לְטֹל אֶת הַשָּׁבַח: וְנָפְקָא מִנָּהּ לְהֵיכָא דְּלָא הִשְׁבִּיחָה אֶלָּא כַּחֲשָׁה אִי אָמְרִתְּ טַעְמָא מִשּׁוּם דְּשִׁנּוּי בִּמְקוֹמוֹ עוֹמֵד כַּחֲשָׁה נָמֵי הָדַר כְּדְאִיתָא הָשְׁתָּא וְאִי טַעְמָא מִשּׁוּם קָנָס' הוּא וְשִׁנּוּי קָנֵי מְשֻׁלָּם כְּדְמַעְקַר' (הֵיכָא דְּלֵיכָא קָנָסָא ה"נ אִיכָּא שִׁנּוּי וּמְשֻׁלָּם כְּמַעְקַרְא): וְהִזְקִינָהּ דְּאִשְׁתַּנִּי לְגָרִיעוּתָא וְהֵינוּ כַּחֲשָׁה: בַּעֲבָדִים אוֹמֵר לוֹ חֲבֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ דְּעַבְדָּא בְּמִקְרְקְעֵי דָּמֵי וְקַרְקַע הֶדְרָא בְּעֵינָהּ וְאֵינָהּ נִגְזֶלֶת לְגַזְלָן בְּשִׁנּוּי וְלִהְיוֹת בִּרְשׁוּתוֹ: דְּמֵי צַמְרוֹ כִּדְמַעְקַרְא וְאע"פ דְּמַהַשְׁתָּא שָׁוֵי טְפֵי לַצָּרִיכִים צֶמֶר אָדֹם: וְהָכָא קָנָסָא קָא קָנֵיס בְּמַתְנִי' וּבְצֶבַע דְּלָאו גַּזְלָן הוּא וְלָאו חוֹטֵא הוּא לֹא קָנֵיס דְּהָא שׁוֹגֵג הוּא: מִדְּאַפֵּיהּ רַב לְקַמָּן בְּפִרְקִין (בָּבָא קַמָּא דַּף צו:): בְּשׁוֹגֵג כְּגוֹן לוֹקֵחַ שֶׁלָּקַח מִגַּזְלָן וְהִשְׁבִּיחָהּ וְלֹא יָדַע שֶׁהִיא גְּזוּלָה: מִן הַמְּחוֹרָרִין מִנְּכָסִים בְּנֵי חֹרִין וְלֹא מִנְּכָסִים מְשֻׁעְבָּדִים: פֵּרוֹת וְשֶׁבַח פֵּרוֹת תְּנַן בְּמַסֶּכֶת גִּטִּין (דַּף מח:) אֵין מוֹצִיאִין לַאֲכִילַת פֵּרוֹת וְלִשְׁבַח קַרְקָעוֹת מִנְּכָסִים מְשֻׁעְבָּדִים מִפְּנֵי תִּקּוּן הָעוֹלָם הֶפְסֵד לְקוֹחוֹת אֲכִילַת פֵּרוֹת וְשֶׁבַח קַרְקָעוֹ' מְפָרֵשׁ לָהוּ בְּשָׁנִים אוֹחֲזִין (ב"מ ד' יד:): גֵּט חוֹב שְׁטַר חוֹב: שֶׁאֵין בּוֹ אַחֲרָיוּת שֶׁלֹּא שִׁעְבֵּד לוֹ לוֶֹה בְּשָׁעַת הַלְוָאָה אֶת נְכָסָיו וְלֹא כָּתַב לוֹ כָּל נְכָסַי אַחֲרָאִין לְךָ לִפְרֹעַ מַלְוֶה זֶה: לְאוֹ טַעוּת סוֹפֵר הוּא וַאֲיַנּוּ גּוֹבֶה מִנְּכָסַי' מְשֻׁעְבָּדִים וְלָא אָמְרִינַן אֵין לְךָ אָדָם הַמַּלְוֶה מְעוֹתָיו בְּלֹא שִׁעְבּוּד נְכָסִי לוֶֹה וְהַסּוֹפֵר טָעָה וְלֹא כָּתַב בּוֹ אַחֲרָיוּת אֶלָּא דַּוְקָא אֲזִלִינַן בָּתַר שְׁטָר: רַבִּי מֵאִיר בְּשָׁנִים אוֹחֲזִין (שָׁם דַּף יב:) מָצָא שְׁטָרֵי חוֹב אֵין בָּהֶן אַחֲרָיוּת נְכָסִים יַחֲזִיר לְפִי שֶׁאֵין ב"ד נִפְרָעִין מֵהֶן: כְּשֶׁהוּא גּוֹבֶה הַלּוֹקֵחַ חוֹזֵר עַל הַגַּזְלָן שֶׁהַגַּזְלָן בָּא וְנוֹטֵל שָׁדֶהוּ כְּמוֹת שֶׁהוּא וְהַלּוֹקֵחַ חוֹזֵר עַל הַגַּזְלָן שֶׁמְּכָרָהּ לוֹ בְּאַחֲרָיוּת:

כָּאן בְּגֵזֵלָה קַיֶּמֶת, כָּאן בְּשֶׁאֵין גְּזֵלָה קַיֶּמֶת. וְהָא אַבְנֵט – דְּגֵזֵלָה קַיֶּמֶת הִיא! מַאי "אַבְנֵט" – דְּמֵי אַבְנֵט. (א)**וְכֹל הֵיכָא דְּגֵזֵלָה קַיֶּמֶת, לָא עֲבוּד רַבָּנַן כְּדַתַקְנָתְא?! וַהֲרֵי מָרִישׁ, דְּגֵזֵלָה קַיֶּמֶת הִיא; וּתְנַן: עַל הַמָּרִישׁ הַגָּזוּל שֶׁבָּנָאוֹ בַּבִּירָה, שֵׁיטוֹל דָּמָיו – מִפְּנֵי תַּקָּנַת הַשָּׁבִים! שְׁאנֵי הָתָם, דְּכֵיוָן דְּאִיכָּא פְּסִידָא דְּבִירָה – שַׁוִּיוּהָ רַבָּנַן כִּדְלֵיתָהּ.** (ב)**גָּזַל פָּרָה מְעוּבֶּרֶת וְיָלְדָה וכו'. תָּנוּ רַבָּנַן: הַגּוֹזֵל רָחֵל וּגְזָזָהּ, פָּרָה וְיָלְדָה – מְשַׁלֵּם אוֹתָהּ וְאֶת גִּיזּוֹתֶיהָ וְאֶת וַלְדוֹתֶיהָ, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: גְּזֵילָה חוֹזֶרֶת בְּעֵינֶיהָ. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: רוֹאִין אוֹתָהּ כְּאִילּוּ הִיא שׁוּמָא אֶצְלוֹ בְּכֶסֶף. אִיבַּעְיָא לְהוּ: מַאי טַעְמֵיהּ דְּרַבִּי מֵאִיר – מִשּׁוּם דְּקָסָבַר: שִׁינּוּי בְּמָקוֹמוֹ עוֹמֵד? אוֹ דִילְמָא, בְּעָלְמָא שִׁינּוּי קוֹנֶה, וְהָכָא קָנָסָא הוּא דְּקָא קָנֵיס? לְמַאי נָפְקָא מִינַּהּ? לְהֵיכָא דְּכָחֲשָׁה מִכְחָשׁ.** (ג)**תָּא שְׁמַע: גָּזַל בְּהֵמָה וְהִזְקִינָהּ, עֲבָדִים וְהִזְקִינוּ – מְשַׁלֵּם כִּשְׁעַת הַגְּזֵילָה. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, בַּעֲבָדִים אוֹמֵר לוֹ: "הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ". וְאִילּוּ בְּהֵמָה – כִּשְׁעַת הַגְּזֵילָה; וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ סָבַר רַבִּי מֵאִיר שִׁינּוּי בְּמָקוֹמוֹ עוֹמֵד, אֲפִילּוּ בְּהֵמָה נָמֵי! אֶלָּא לָאו שְׁמַע מִינַּהּ, קָסָבַר רַבִּי מֵאִיר שִׁינּוּי קוֹנֶה – וְהָכָא קָנָסָא הוּא דְּקָא קָנֵיס? אָמְרִי, רַבִּי מֵאִיר לְדִבְרֵיהֶם דְּרַבָּנַן קָאָמַר לְהוּ: לְדִידִי – שִׁינּוּי אֵין קוֹנֶה, וַאֲפִילּוּ בְּהֵמָה נָמֵי. אֶלָּא לְדִידְכוּ, דְּאָמְרִיתוּ שִׁינּוּי קוֹנֶה – אוֹדוֹ לִי מִיהַת בְּעַבְדָּא, דְּכִמְקַרְקְעֵי דָּמֵי, וְקַרְקַע אֵינָהּ נִגְזֶלֶת! וְאָמְרִי לֵיהּ רַבָּנַן: לָא, עַבְדָּא כְּמִטַּלְטְלֵי דָּמֵי.** (ד)**תָּא שְׁמַע: לְצֶבּוֹעַ לוֹ אָדוֹם וּצְבָעוֹ שָׁחוֹר, שָׁחוֹר וּצְבָעוֹ אָדוֹם – רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי צַמְרוֹ. דְּמֵי צַמְרוֹ – אִין, דְּמֵי צַמְרוֹ וְשִׁבְחוֹ – לָא; וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ סָבַר רַבִּי מֵאִיר שִׁינּוּי אֵין קוֹנֶה, דְּמֵי צַמְרוֹ וְשִׁבְחוֹ בָּעֵי לְמִיתַּב לֵיהּ! אֶלָּא לָאו שְׁמַע מִינַּהּ, קָסָבַר רַבִּי מֵאִיר שִׁינּוּי קוֹנֶה, וְהָכָא קָנָסָא הוּא דְּקָא קָנֵיס? שְׁמַע מִינַּהּ.** (ה)**תָּא שְׁמַע: חֲמִשָּׁה גּוֹבִין מִן הַמְּחוֹרָרִין, וְאֵלּוּ הֵן: פֵּירוֹת, וּשְׁבַח פֵּירוֹת, וְהַמְקַבֵּל עָלָיו לָזוּן בֶּן אִשְׁתּוֹ וּבַת אִשְׁתּוֹ, וְגֵט חוֹב שֶׁאֵין בּוֹ אַחֲרָיוּת, וּכְתוּבַּת אִשָּׁה שֶׁאֵין בָּהּ אַחֲרָיוּת. מַאן שְׁמַעְתָּ לֵיהּ דְּאָמַר: אַחֲרָיוּת – לָאו טַעוּת סוֹפֵר הוּא? רַבִּי מֵאִיר; וְקָתָנֵי: פֵּירוֹת וּשְׁבַח פֵּירוֹת.** (ו)**שְׁבַח פֵּירוֹת הֵיכִי דָּמֵי? כְּגוֹן שֶׁגָּזַל שָׂדֶה מֵחֲבֵירוֹ וּמְכָרָהּ לְאַחֵר, וְהִשְׁבִּיחָהּ, וַהֲרֵי הִיא יוֹצְאָה מִתַּחַת יָדוֹ. כְּשֶׁהוּא גּוֹבֶה,**

גּוֹבֶה

עין משפט נר מצוה

א מיי' פט' מהל' גזילה ואבידה הל' ז:

ב מיי' פכ"א מהל' מלווה ולווה הל' א, סמג עשין עג, טוש"ע חו"מ סי' קטו סעי' א:

ג מיי' פכ"ג מהל' אישות הל' יח, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' קיד סעי' ד:

ד מיי' פט' מהל' גזילה ואבידה הל' ו, סמג עשין עג, טוש"ע חו"מ סי' שעג סעי' א:

עין משפט נר מצוה

א מיי׳ פט׳ מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ ו:

ב מיי׳ פט׳ מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ ז, סמג עשין עג, טוש״ע חו״מ סי׳ שעג סעי׳ א:

ג סמג עשין עג:

ד מיי׳ פב׳ מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ ו, סמג עשין עג, טוש״ע חו״מ סי׳ שסב סעי׳ ב ז:

ה מיי׳ פב׳ מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ ו, סמג עשין עג, טוש״ע חו״מ סי׳ שסב סעי׳ ב ז:

ו מיי׳ פג׳ מהל׳ נחלות הל׳ ד, סמג עשין צו, טוש״ע חו״מ סי׳ ערח סעי׳ ו:

ז מיי׳ פכ״א מהל׳ מלווה ולווה הל׳ ז, סמג עשין צד, טוש״ע חו״מ סי׳ קטו סעי׳ ה:

ח מיי׳ פכ״א מהל׳ מלווה ולווה הל׳ א, טוש״ע חו״מ סי׳ קטו סעי׳ א:

מסורת הש״ס

א לעיל צג:

ב נדרים ע:

ג בבא מציעא קי:

ד בבא מציעא טו.

ה בבא מציעא עב:; בבא מציעא יד:; בבא מציעא טו.; בבא בתרא קנו:

דְּאָתֵא בַּעַל אַרְעָא וְשָׁקֵל אַרְעָא וּשְׁבָחָא ש"מ בְּשׁוֹגֵג נָמֵי קָנִיס. ה"מ לְשַׁנּוֹיֵי דִּבְשָׁבַח הַיְתֵר עַל הַיְצִיאָה מִיָּרֵי דְּהַהוּא לָא חֲוֵה קָנֵס דְּכֵיוָן דְּקַרְקַע אֵין נִגְזֶלֶת בִּרְשׁוּתָהּ דְּמָרֵהּ אַשְׁבָּחָהּ וְלָא דָּמֵי לְמִטַּלְטְלֵי וַאֲפִילּוּ לְשְׁמוּאֵל דְּאָמַר בפ"ק דב"מ (דף יד: ושם) דְּלוֹקְחַ מִגָּזְלָן לֵית לֵהּ שְׁבָחָא אֵיכָּא לְאוֹקְמֵי כְּגוֹן שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ כְּדְאָמַר הָתָם אֶלָּא דִּבְלָאו הָכִי מְשַׁנֵּי שַׁפִּיר אֶבֶל לֵיכָּא לְמֵימַר דְּסָתַם שְׁבָח מִשְׁמַע הַכֹּל בֵּין כְּגָבֶד הַיְצִיאָה בֵּין מַה שֶּׁיֵּתֵר עַל הַיְצִיאָה דְּהָא הָתָם גַּבֵּי פְּלוּגְתָּא דְּרַב וּשְׁמוּאֵל בְּמוֹכֵר שָׂדֶה לַחֲבֵרוֹ וְנִמְצְאוּ שָׁאֲנִינָהּ שֶׁלּוֹ דְּפְלִיגִי אִם יֵשׁ לוֹ שְׁבָח אִם לָאו הֵינוּ ע"כ בְּשֶׁבַח הַיֶּתֶר עַל הַיְצִיאָה דְּיֵיצִיאָה לְמָה לֹא יִטֹּל מִן הַגָּזֵל מִי גָּרַע מִיּוֹרֵד בְּשָׂדֶה חֲבֵרוֹ שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת וְעוֹד דְּעֲדֵיפָא מִנֵּהּ מְשַׁנִּינַן בְּפ' מִי שֶׁמֵּת (ב"ב דף קנז:) מַאי שְׁבַח חֲצִי שְׁבַח וּמֵיתְיָא הַמַּקְשֶׁה וַדַּאי ס"ד דְּטָרִיחַ כָּל הַשְׁבַח אַף שֶׁכְּנֶגֶד הַיְצִיאָה וּלְפִי סְבָרָתוֹ הָא דְּתַנְיָא בפ"ק דב"מ (דף טו.) אִם הַשְׁבַח יוֹתֵר עַל הַיְצִיאָה נוֹטֵל הַשְׁבַח מִבַּעַל הַקַּרְקַע וְהַיְצִיאָה מב"ח וְאוֹקְמִינַן בְּגוֹזֵל וְגַנָּב לֹא אֲתָיָא כְּר' ' מֵאִיר דלר"מ אֲפִי' יְצִיאָה מִגָּזֵל לֵית לֵהּ מִשּׁוּם דְּקָנֵס א"נ יֵשׁ לְחַלֵּק דְּהָתָם אֲיֵרֵי בְּלֹא יָדַע שֶׁהָיָה גְּזוּלָה דִּבְשׁוֹגֵג כִּי הַאי לָא קָנֵס: דִּלְמָא בְּלוֹקֵחַ ת"ח דְּיָדַע וא"ת וְאַמַּאי גּוֹבֶה שֶׁבַח מִנְּכָסִים בְּנֵי חוֹרִין דבפ"ק דב"מ (דף טו:) אֲפִילּוּגוּ בְּהָכִיר בָּהּ שֶׁאֵין שָׁלוֹ וּלְקוֹחֵהּ אִם מְעוֹת מַתָּנָה אוֹ פִּקָּדוֹן אֲבָל לכ"ע אֵין לוֹ שֶׁבַח וי"ל דְּהָתָם שֶׁלֹּא בְּאַחֲרָיוּת וְהָכָא בְּאַחֲרָיוּת דִּבְאַחֲרָיוּת לֹא שַׁיְּךְ לְמֵימַר לֹא מַתָּנָה וְלֹא פִּקָּדוֹן: בְּשֶׁבַח שֶׁעַל גַּבֵּי גְּזֵלָה קַמִּפְלְגִי דְּרַבִּי יְהוּדָה סָבַר דְּנִגְזָל הָוֵי וְהָכִי קָאָמַר רַבִּי יְהוּדָה גְּזֵלָה חוֹזֶרֶת בְּעֵינָהּ לְבַעֲלֶיהָ בֵּין לְשֶׁבַח בֵּין לְגֵרִיעוּתָא כְּמוֹ שֶׁהִיא בְּשָׁעַת תְּבִיעָה בב"ד הִיא חוֹזֶרֶת וְהֵיכָא דְּגָרְעָה כְּגוֹן גְּזֵזָהּ וְיָלְדָה מְשַׁלֵּם פְּחָתָהּ וְדַאי דַּהֲדַר קָתָבַע לֵיהּ נְגִזֵל דְּמֵי גְּזֵזָהּ וַעֲבַר שָׁגְזַל מִמֶּנּוּ וּפְלִיגָא אֲדַר' מֵאִיר דְּאָמַר כּוּלֵּיהּ שְׁבָחָא יְהֵיב לֵיהּ וְאע"ג דְּקָנָה גְּזֵזָה וְלָד בְּשָׁנוּי חֲזֵינָא לֵיהּ כְּמַאן דְּכוּלֵּיהּ שְׁבָחָא אַפְּתֵי עָלָּהּ כְּמִי שֶׁלֹּא נְגְזָזָה וּמְשַׁלֵּם כֻּלָּהּ מִשּׁוּם קָנָסָא וְקָאָמַר לֵיהּ רַבִּי יְהוּדָה כִּדְאִיתָא הַשְׁתָּא הַדְרָא וְאֵי הֲדַר תַּבַע נְמֵי מִנֵּהּ גְּזֵזָה וְלָד יְהֵיב לֵיהּ דְּמֵי דְּמֵעִקָּר' דְּקָנָה גְּזֵזָה וְלָד בְּשָׁנוּי וְהֵיכָא דַּעֲדַיִן כָּל הַשֶּׁבַח עָלֶיהָ חוֹזֶרֶת כְּמוֹת שֶׁהִיא וַאֲתָא ר"ש לְמֵימַר אֲפִילּוּ שֶׁבַח עָלֶיהָ נוֹטְלוֹ גְּזֵלָן דְּשָׁנוּי קוֹנֶה וְלֹא יְשַׁלֵּם אֶלָּא דְּמִים רִאשׁוֹנִים כְּאִלּוּ הִיא שׁוּמָא אֲצָלוֹ בְּכָסָף: דכ"ע שֶׁבַח גְּזֵלָה דְּגַזְלָן הָוֵי וּבְעֵינַהּ דְּקָאָמַר ר' יְהוּדָה כִּדְמַעְקַר קָאָמַר: לְמֶחֱצָה לְשָׁלִישׁ כו' כְּדֶרֶךְ מִנְהַג הַמְּדִינָה לְמִקְבְּלֵי בְּהֵמוֹת לְהַשְׁבִּיחָן לְזַמַּן גָּדוֹל כֻּלָּהּ: לֹא ר' יְהוּדָה וְלֹא ר"ש וכ"ש דכר"מ לָא מִתּוֹקְמָא דְּקָתָנֵי רֵישָׁא גְּזֵל פָּרָה מְעֻבֶּרֶת וְיָלְדָה רָחֵל טְעוּנָה וּגְזֵזָהּ מְשֻׁלָּם דְּמֵי פָּרָה הָעוֹמֶדֶת לֵילֵד כו' ולר"מ מְשֻׁלָּם גִּזּוֹת וְלָדוֹת כְּדַהַשְׁתָּא: אַיְּדֵי דְּנָסַב רֵישָׁא יְלָדָה לְאַשְׁמוּעִינַן דְּלָא מְשֻׁלָּם גִּזּוֹת וְלָדוֹת כְּדַהַשְׁתָּא אֶלָּא דְּמֵי פָּרָה הָעוֹמֶדֶת לֵילֵד נְקֵט נָמֵי סֵיפָא יְלָדָה: בְּכוֹר לְפָשׁוּט שֶׁהִשְׁבִּיחוּ אֶת הַנְּכָסִים קֹדֶם חֲלֻקָּה גּוֹבֶה מִנְּכָסִים מְשֻׁעְבָּדִים שֶׁהוּא קֹדֶם וְהַוְיָא כְּמִלְוָה בִּשְׁטָר שֶׁהֲרֵי כָּתַב לוֹ בִּשְׁטָר

גּוֹבֶה אֶת הַקֶּרֶן מִנְּכָסִים מְשׁוּעְבָּדִים, וְאֶת הַשֶּׁבַח מִנְּכָסִים בְּנֵי חוֹרִין. דְּאָתֵא בַּעַל אַרְעָא, וְשָׁקֵיל אַרְעֵיהּ וּשְׁבָחֵיהּ. אכ"מאי, לְאו בְּעֵם הָאָרֶץ – דְּלָא יָדַע דְּקַרְקַע נִגְזֶלֶת אוֹ אֵינָהּ נִגְזֶלֶת, וַאֲפִילּוּ הָכִי קָאָתֵי בַּעַל קַרְקַע וְשָׁקֵיל לְאַרְעָא וּשְׁבָחָהּ, וּשְׁמַע מִינַּהּ: בְּשׁוֹגֵג נָמֵי קָנֵיס? אָמְרִי: לָא; בְּלוֹקֵחַ תַּלְמִיד חָכָם, וְיָדַע. תָּא שְׁמַע: לְצָבּוֹעַ לוֹ אָדוֹם וּצְבָעוֹ שָׁחוֹר, שָׁחוֹר וּצְבָעוֹ אָדוֹם – רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי צַמְרוֹ. דְּמֵי צַמְרוֹ – אִין, דְּמֵי צַמְרוֹ וְשִׁבְחוֹ – לָא; וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ בְּשׁוֹגֵג נָמֵי קָנֵיס, דְּמֵי צַמְרוֹ וְשִׁבְחוֹ בָּעֵי לְמִיתְּבָא לֵיהּ! אֶלָּא לָאו שְׁמַע מִינַּהּ: בְּמֵזִיד קָנֵיס, בְּשׁוֹגֵג לָא קָנֵיס? שְׁמַע מִינַּהּ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: גְּזֵלָה חוֹזֶרֶת בְּעֵינָהּ. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: רוֹאִין אוֹתָהּ כְּאִילּוּ הִיא שׁוּמָא אֲצָלוֹ בְּכֶסֶף. מַאי בֵּינַיְיהוּ? אָמַר רַב זְבִיד: בְּשֶׁבַח שֶׁעַל גַּבֵּי גְּזֵלָה קַמִּיפַּלְגִי – רַבִּי יְהוּדָה סָבַר: דְּנִגְזָל הָוֵי, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן סָבַר: דְּגַזְלָן הָוֵי. דאָמַר רַב פָּפָּא אָמַר: דְּכוּלֵּי עָלְמָא, שֶׁבַח שֶׁעַל גַּבֵּי גְּזֵלָה – דְּגַזְלָן הָוֵי; וְהָכָא לְמֶחֱצָה, לְשִׁלִּישׁ וְלִרְבִיעַ קַמִּיפַּלְגִי – רַבִּי יְהוּדָה סָבַר: שֶׁבַח שֶׁעַל גַּבֵּי גְּזֵלָה – כּוּלֵּיהּ דְּגַזְלָן הָוֵי, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן סָבַר: לְמֶחֱצָה, לִשְׁלִישׁ וְלִרְבִיעַ הוּא דְּשָׁקֵיל גַּזְלָן. תְּנַן: גָּזַל פָּרָה, וְנִתְעַבְּרָה אֶצְלוֹ וְיָלְדָה; רָחֵל, וְנִטְעֲנָה אֶצְלוֹ וּגְזָזָהּ – מְשֻׁלָּם כִּשְׁעַת הַגְּזֵילָה. יָלְדָה – אִין, לֹא יָלְדָה – הָדְרָא בְּעֵינָא; בִּשְׁלָמָא לְרַב זְבִיד, דְּאָמַר: שֶׁבַח שֶׁעַל גַּבֵּי גְּזֵלָה – דְּנִגְזָל הָוֵי לְרַבִּי יְהוּדָה; הָא מַנִּי – רַבִּי יְהוּדָה הִיא. אֶלָּא לְרַב פָּפָּא, דְּאָמַר: דְּגַזְלָן הָוֵי – הָא מַנִּי? לָא רַבִּי יְהוּדָה, וְלָא רַבִּי שִׁמְעוֹן! הה(ב)אָמַר לְךָ רַב פָּפָּא: הוּא הַדִּין אֲפִילּוּ לֹא יָלְדָה נָמֵי – כִּשְׁעַת הַגְּזֵילָה הוּא דְּמִשְׁלַם, וְהָא דְּקָתָנֵי "יָלְדָה" – אַיְּדֵי דְּנָסֵיב רֵישָׁא "יָלְדָה", נָסֵיב סֵיפָא נָמֵי "יָלְדָה". תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּרַב פָּפָּא, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: רוֹאִין אוֹתָהּ כְּאִילּוּ הִיא שׁוּמָא אֲצָלוֹ בְּכֶסֶף – לְמֶחֱצָה, לִשְׁלִישׁ וְלִרְבִיעַ. אָמַר רַב אָשֵׁי: כִּי הֲוֵינַן בֵּי רַב כָּהֲנָא, אִיבַּעְיָא לַן: לְרַבִּי שִׁמְעוֹן דְּאָמַר לְמֶחֱצָה, לִשְׁלִישׁ וְלִרְבִיעַ הוּא דְּשָׁקֵיל גַּזְלָן, כִּי מְסַלְקִינַן לֵיהּ – בִּדְמֵי מְסַלְקִינַן לֵיהּ, אוֹ דִילְמָא מִבִּשְׁוָרָא שָׁקֵיל? וופְּשַׁטְנָא מֵהָא דְּאָמַר רַב נַחְמָן אָמַר שְׁמוּאֵל: שְׁלֹשָׁה שָׁמִין לָהֶן הַשֶּׁבַח, וּמַעֲלִין אוֹתָן בְּדָמִים; וְאֵלּוּ הֵן: בְּכוֹר לְפָשׁוּט, וּבַעַל חוֹב לְלוֹקֵחַ, וּבַעַל חוֹב לִיתוֹמִים. חה(ד)אָמַר לֵיהּ רַבִינָא לְרַב אָשֵׁי, מִי אָמַר שְׁמוּאֵל: בַּעַל חוֹב לְלוֹקֵחַ יְהֵיב לֵיהּ שֶׁבַח? וְהָאָמַר שְׁמוּאֵל: בַּעַל חוֹב גּוֹבֶה אֶת הַשֶּׁבַח! אָמַר לֵיהּ: לָא קַשְׁיָא, כָּאן בְּשֶׁבַח הַמַּגִּיעַ לִכְתֻבַּיִם, כָּאן בְּשֶׁבַח שֶׁאֵין מַגִּיעַ לִכְתֻבַּיִם. ה(ה)אָמַר לֵיהּ: וְהָא מַעֲשִׂים בְּכָל יוֹם, וְקָא מַגְבֵּי שְׁמוּאֵל אֲפִילּוּ שֶׁבַח הַמַּגִּיעַ לִכְתֻבַּיִם! אָמַר לֵיהּ: לָא קַשְׁיָא;

הָא

כב"ש וא"ש נָמֵי דְּלָא חָשִׁיב ר' יְהוּדָה לְעִיל (בבא קמא דף צג:) בַּבָּא הֲנֵי תִּנָּאֵי דְּסִבְרֵי שְׁנוּי אֵין קוֹנֶה כִּי הֵיכִי דְּחָשֵׁב ר"ש דְּצָבְיָא: מַנִּי לֹא ר' יְהוּדָה וְלֹא ר"ש וא"ת לְעוֹלָם ר"ש הִיא לְרַב פָּפָּא וְנֵימָא הָכִי יְלָדָה לֹא אֶלָּא הֲוֵי לְמֶחֱצָה לְשִׁלִּישׁ וְלִרְבִיעַ וי"ל דלר"ש אֲפִילּוּ יְלָדָה קָאָמַר דְּלְמֶחֱצָה וּשְׁלִישׁ וּרְבִיעַ קָשְׁקִיל גַּזְלָן דְּקָאֵי לְעוֹלָם וְלָא מְשַׁלֵּם אֶלָּא דְּמֵי פָּרָה הָעוֹמֶדֶת לֵילֵד: אר"מ דְּאַיְּרֵי בְּיָלְדָה: **לר"ש** כִּי מְסַלֵּק כו' לָא בָּעֵי לְרַבִּי יְהוּדָה כֵּיוָן דְּמִתְקָנַת הַשֵּׁבִים מוֹקְמִי' לֵהּ כְּלָהּ שְׁבָחָא בְּיַד גַּזְלָן פְּשִׁיטָא דְּמִגּוֹפֵהּ שְׁקִיל: **שְׁלֹשָׁה** שָׁמִין לָהֶן הַשֶּׁבַח אע"ג דְּקָתָנֵי גְּ' תְּנָא וְשַׁיֵּר גַּזְלָן וְשַׁיֵּר נָמֵי אֲרִיס שֶׁאִם בָּא לְסַלְּקוֹ מִן הַשֶּׁבַח בְּדָמִים: שֶׁבַח הַמַּגִּיעַ לַכְּתֻבִּים. כָּאן פ"ה כְּגוֹן תְּבוּאָה שֶׁגְּדָלָה כָּל צָרְכָהּ וְשֶׁאֵין מַגִּיעַ לִכְתֻבִּים שֶׁצְּרִיכָה לַקַּרְקַע וְקָשֶׁה דְּאִם כֵּן לְפָרוּשׁ גַּבֵּי ב"ח אֲפִי' מִתְּבוּאָה שֶׁאֵין צְרִיכָה לַקַּרְקַע כִּדְאָמַר וְהָא מַעֲשִׂים בְּכָל יוֹם וְקָמְגַבֵּי שְׁמוּאֵל אֲפִי' בְּשֶׁבַח הַמַּגִּיעַ לַכְּתֻבִּים וּבָרַךְ שֶׁנִּתְפַּתְּתָה (כְּתֻבוֹת דף נ:) מַשְׁמַע דְּלָא גַּבֵּי ב"ח אֶלָּא מִמֵּידִי דְּצָרִיכָא לַקַּרְקַע גַּבֵּי הָא דְּקָאָמַר זִיל הַב לֵיהּ מִתַּמְרֵי דְּעַל בּוֹדָא דְּפָרִיךְ לֹא יְהֵא אֶלָּא ב"ח וכה"ג מִי הָוֵי שְׁקִיל אֶלָּא דְּחָזוּ קָאָמְנָא סוֹף סוֹף כָּל הָעוֹמֵד לִגְזוֹז כְּגָזוּז דְּמֵי דְּצָרִיכִי לְדִקְלָא קָאָמְנָא וי"ל הַשְׁתָּא דְּשָׁבַח הַמַּגִּיעַ לַכְּתֻבִּים קוֹרֵא דָּבָר שֶׁסּוֹפוֹ לְתֵלֵשׁ וְלִשָּׂא בַּכְּתֻבִּים אֲפִי' כְּגוֹן פֵּגִין אוֹ בֹּסֶר דְּצָרִיכִי לְאַרְעָא ור"ת מְפָרֵשׁ דְּשֶׁבַח הַמַּגִּיעַ לַכְּתֻבִּים כְּגוֹן דָּבָר הַבָּא בְּטֹרַח וּבָחֻזְקַת הַבָּתִּים (ב"ב דף מב: ושם ד"ה שֶׁבַח) מְפָרֵשׁ:

מסורת הש"ס

א בבא מציעא קי:

ב בבא מציעא טו.

לֹא יְהֵא לְךָ פֵּרָעוֹן אֶלָּא מִזֶּה וְאִי נָמֵי הָוֹו לֵיהּ זוּזֵי לְלוֹקֵחַ לָא מָצֵי מְסַלֵּק לֵיהּ: מַה שְׁהִשְׁבִּיחַ מֵכַר וּשְׁקִיל לוֹקֵחַ מֵחֲצָה אוֹ שְׁלִישׁ אוֹ רְבִיעַ וְכֵן יוֹרֵשׁ אִי נָמֵי כּוּלֵּיהּ שְׁבָחָא כְּמַתְנִיתִין מִפְּנֵי תַּקָּנַת הַשָּׁבִים כְּדְאָמְרַן לְעֵיל בִּשְׁמַעְתָּא קַמַּיְיתָא: כָּל זְכוּת שֶׁתָּבֹא לְיָדוֹ וְכִי הֵיכִי דְּנַזְלֵן אִי אַשְׁבַּח הָוֶה שְׁקִיל מֶחֱצָה אוֹ שְׁלִישׁ אוֹ רְבִיעַ הָכִי נָמֵי כִּי אַשְׁבַּח לוֹקֵחַ שְׁקִיל מֶחֱצָה אוֹ שְׁלִישׁ אוֹ רְבִיעַ וְאַלְּבָא דר"ש: וְקַטְלֵהּ קָצְצוֹ: לָא קָנֵי לְשַׁלּוֹמֵי דְּמֵי אֶלָּא יָהֵיב לֵיהּ דְּקָלָא גּוּפֵּהּ דְּלֵיכָּא שִׁנּוּי הַשֵּׁם לְמַקָּנְיָה: גּוֹבֵי בְּלַע"ז טרינקיי"ש: קְצוּצָיְיתָא קָרְשִׁים: הוּצֵי שָׁנְתָקַן עָלָה עָלָה מִן הַשְּׁדָרָה: חַפְיָא אשקוב"א שֶׁבּוֹ מְכַבְּדִים אֶת הַבַּיִת וְחוֹלֵק כָּל הוּצָא לְשָׁנִים דְּתוּ לָא הָדְרָא: שְׁרַשְׁרָא חֻבָּל: הַתְיוֹמַת כַּף תֹּמֶר הָאֲמְצָעִי הָעֶלְיוֹן תְּיוֹמַת הֵיא:

הָא דְּמַסִּיק בֵּיהּ כְּשִׁיעוּר אַרְעָא וּשְׁבָחָא, הָא דְּלָא מַסֵּיק בֵּיהּ אֶלָּא כְּשִׁיעוּר אַרְעָא. אָמַר לֵיהּ, הֲנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר: אִי אִית לֵיהּ זוּזֵי לְלוֹקֵחַ – לָא מָצֵי מְסַלֵּק לֵיהּ לְבַעַל חוֹב, שַׁפִּיר. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר: אִי אִית לֵיהּ זוּזֵי לְלוֹקֵחַ – מָצֵי מְסַלֵּק לֵיהּ לְבַעַל חוֹב, לֵימָא לֵיהּ: אִי הָווּ לִי זוּזֵי – הָווּ מְסַלְּקִינָא לָךְ מִכּוּלֵּיהּ אַרְעָא, הַשְׁתָּא – הַב לִי גְּרִיוָא דְּאַרְעָא שִׁיעוּר שְׁבָחַאי! אָמַר לֵיהּ: הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן – בְּגוֹן דְּשַׁוְּיֵהּ נִיהָלֵיהּ אַפּוֹתֵיקִי, דַּאֲמַר לֵיהּ: לָא יְהֵא לְךָ פֵּרָעוֹן אֶלָּא מִזֶּה. אָמַר רָבָא: גָּזַל וְהִשְׁבִּיחַ מָכַר, וְגָזַל וְהִשְׁבִּיחַ וְהוֹרִישׁ – מַה שֶּׁהִשְׁבִּיחַ מָכַר, מַה שֶּׁהִשְׁבִּיחַ הוֹרִישׁ. בָּעֵי רָבָא: הִשְׁבִּיחַ לוֹקֵחַ, מַהוּ? בָּתַר דְּבַעְיֵהּ, הֲדַר בְּעָיֵהּ: מָה מָכַר רֹאשׁוֹן לַשֵּׁנִי? כָּל זְכוּת שֶׁתָּבֹא לְיָדוֹ. בָּעֵי רָבָא: הִשְׁבִּיחַ גּוֹי, מַהוּ? אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא מִדְּפָתֵי לְרַבִינָא: תַּקַּנְתָּא לְגוֹי נַיקוּ וְנַעֲבִיד?! אָמַר לֵיהּ: לָא צְרִיכָא, כְּגוֹן דְּזַבְּנֵיהּ לְיִשְׂרָאֵל. סוֹף סוֹף, הַבָּא מֵחֲמַת גּוֹי הֲרֵי הוּא כְּגוֹי! לָא צְרִיכָא, כְּגוֹן דְּגַזְלַ[ה] יִשְׂרָאֵל וְזַבְּנַהּ נִיהָלֵיהּ, וְהִשְׁבִּיחַ גּוֹי, וַהֲדַר גּוֹי וְזַבְּנַהּ לְיִשְׂרָאֵל. מַאי? מִי אָמְרִינַן כֵּיוָן דְּמֵעִיקָּרָא יִשְׂרָאֵל וַהֲדַר יִשְׂרָאֵל – עִבְדֵי רַבָּנַן תַּקַּנְתָּא, אוֹ דִלְמָא כֵּיוָן דְּאֵיכָּא גּוֹי בָּאֶמְצַע – לָא עֲבַדוּ לֵיהּ רַבָּנַן תַּקַּנְתָּא? תֵּיקוּ. אָמַר רַב פָּפָּא: הַאי מַאן דְּגָזַל דִּיקְלָא מֵחַבְרֵיהּ וְקַטְלֵיהּ, אַף עַל גַּב דְּשַׁדְיֵא מַאַרְעָא לְאַרְעָא דִּידֵיהּ, לָא קָנֵי. מַאי טַעְמָא? מֵעִיקָּרָא "דִּיקְלָא" מִיקְּרֵי, וְהַשְׁתָּא נָמֵי "דִּיקְלָא" מִיקְּרֵי. דִּיקְלָא (וַעֲבִיד) [וְעַבְדֵיהּ] גּוּבֵּי, לָא קָנֵי. הַשְׁתָּא מִיהַת "גּוּבֵּי דְּדִיקְלָא" מִיקְּרֵי. "גּוּבֵּי וְעַבְדִינְהוּ כְּשׁוּרֵי – לָא קָנֵי. עַבְדִינְהוּ רַבְרְבֵי וְעַבְדִינְהוּ כְּשׁוּרֵי זוּטְרֵי – לָא קָנֵי. עַבְדִינְהוּ קְצוּצְיָיתָא – קָנֵי. "אָמַר רָבָא: הַאי מַאן דְּגָזַל לוּלְיָבָא וְעַבְדִינְהוּ הוּצֵי – קָנֵי. דְּמֵעִיקָּרָא "לוּלְיָבָא" מִיקְּרֵי, וְהַשְׁתָּא "הוּצֵי". הוּצֵי וְעַבְדִינְהוּ חוּפְיָא – קָנֵי. מֵעִיקָּרָא "הוּצֵי", וְהַשְׁתָּא "חוּפְיָא". חוּפְיָא וְעַבְדֵיהּ שַׁרְשׁוּרָא – לָא קָנֵי. מַאי טַעְמָא? דַּהֲדַר סָתַר לֵיהּ וְהָוֵי חוּפְיָא. בָּעֵי רַב פָּפָּא: נָחְלְקָה הַתְיוֹמֶת, מַהוּ? תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַבִּי מָתוּן אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: נִיטְּלָה הַתְיוֹמֶת – פָּסוּל.

מַאי,

הָא דְּמַסִּיק בֵּיהּ שִׁעוּר אַרְעָא וּשְׁבָחָא פְּרוּשׁ הָא דְּקָאָמַר שְׁמוּאֵל ב"ח גּוֹבֶה אֶת הַשָּׁבַח דְּכֵיוָן דְּמַסִּיק בֵּיהּ שִׁעוּר אַרְעָא וּשְׁבָחָא גּוֹבֶה אֶת הַשָּׁבַח בְּחִנָּם מִן הַלְּקוּחוֹת וְנִרְאֶה דְּגַם מִיַּתְמֵי גָּבֵי ב"ח הַשָּׁבַח בְּחִנָּם וְאֵין נוֹתֵן דָּמִים כְּמוֹ מִן הַלְּקוּחוֹת וְאע"ג דְּאֵין לָהֶם עַל מִי לַחֲזֹר וְהָוֵי כְּמוֹ מַתָּנָה דְּלָא גָּבֵי מִנָּהּ ב"ח שְׁבָחָא כְּדְמָשְׁמַע בפ"ק דב"מ (דף טו. וְשָׁם ד"ה ב"ח) דְּדַוְקָא מִלְּקוּחוֹת גּוֹבֶה לְפִי שֶׁכָּתַב לוֹ מוֹכֵר לַלּוֹקֵחַ אֲנָא אֲקוּם וַאֲשַׁפֵּי וַאֲדַכֵּי וַאֲמַרְכ זְבִינֵי אֵלֵּין אִנּוּן וְעַמְלֵיהוֹן וּשְׁבָחָא אֲבָל מַתָּנָה דְּלָא כָּתַב לֵהּ הָכִי וְאֵין לוֹ עַל מִי לַחֲזֹר לֹא מִכָּל מָקוֹם גּוֹבֶה מִן הַיְתוֹמִים מִשּׁוּם דְּכִרְעִיָּה דַּאֲבָהֲנֵן נִינְהוּ כְּדִמְסוֹכַח בְּפֶרֶק יֵשׁ בְּכוֹר (בְּכוֹרוֹת דף נב.) דְּתָנַן אֵין הַבְּכוֹר נוֹטֵל בָּרְאוּי וְלֹא בְּשֶׁבַח וְלֹא הָאִשָּׁה בִּכְתֻבָּתָהּ וְלֹא הַבָּנוֹת בִּמְזוֹנוֹתֵיהֶם וּפָרִיךְ בַּגְּמָרָא וְהָאָמַר שְׁמוּאֵל ב"ח גּוֹבֶה אֶת הַשָּׁבַח וּמְשַׁנֵּי מַקֵּלֵי כְּתֻבָּה שָׁנוּ כָּאן וּמְזוֹנוֹת בָּנוֹת נָמֵי תְּנַאי כְּתֻבָּה כִּכְתֻבָּה דְּמֵי וְהָתָם מִשְּׁבַח יְתוֹמִים מַיְירֵי דְּאִי מִשְּׁבַח לְקוּחוֹת א"כ מַאי אִרְיָא דְּלָא טָרְפֵי בְּנוֹת מִשְּׁבַח וְהָא מְגוּפֵּיהּ הַקַּרְקַע נָמֵי לָא טָרְפֵי דְּאֵין מוֹצִיאִין לְמְזוֹן הָאִשָּׁה וְהַבָּנוֹת מִנְּכָסִים מְשֻׁעְבָּדִים אֶלָּא בְּשֶׁבַח יְתוֹמִים מַיְירֵי וְדַוְקָא כְּתֻבַּת אִשָּׁה וּמְזוֹנוֹת דְּקִילִי לָא גָּבֵי מִשֶּׁבַח אֲבָל שְׁאָר ב"ח גָּבֵי וּבְקוּנְטְרָס פֵּרֵשׁ הָתָם מְזוֹן הַבָּנוֹת כְּגוֹן נָשָׂא אִשָּׁה וּפָסַק לָזוּז בְּתֵּה ה' שָׁנִים וּלְפָרוּשׁוֹ אֵין רְאָיָה דְּמַאי מַיְירֵי שֶׁפִּיר בְּשֶׁבַח לְקוּחוֹת אֲבָל לָא נְהִירָא דְּא"כ ה"ל לְמִתְנֵי וְלֹא בַּת אִשָּׁתוֹ לְמְזוֹנוֹת וְעוֹד דְּלָא שַׁיְיךְ בְּהוּ תְּנַאי כְּתֻבָּה וְהָא דְּאָמַר בְּהַמְקַבֵּל (ב"מ דף קי.) יְתוֹמִים אוֹמְרִים אָנוּ הִשְׁבַּחְנוּ וְאֵין הַשֶּׁבַח שֶׁלְּךָ מַשְׁמַע דְּלָא גָּבֵי מִשֶּׁבַח יְתוֹמִים הָתָם מַיְירֵי בְּשֶׁעָשָׂה אַפּוֹתֵיקִי וְאָמְרִי אָנוּ הִשְׁבַּחְנוּ וְתַן לָנוּ יְצִיאָה כְּדֵין הַיּוֹרֵד לְתוֹךְ שָׂדֶה חֲבֵרוֹ שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת וְכֵן מוּכֵי לְהָ בַּמַּסְקָנָא בְּעָשָׂאוֹ אַפּוֹתֵיקִי וְגַם בַּתְּחִלָּה מַשְׁמַע דְּמַיְירֵי בַּעֲשָׂאוֹ אַפּוֹתֵיקִי דְּקָאָמַר עַל הַיְתוֹמִים לְהָבִיא רְאָיָה מ"ט אַרְעָא כֵּוָן דִּלְגַבְיָינָא קָיְמָא כְּמַאן דְּגַבְיָא דְּמִיָּא וְאִי לָא מַיְירֵי דְּשַׁוְיָהּ אַפּוֹתֵיקִי אַמַּאי הָוְיָא רְאָיָה אֲדַרְבָּה אַרְעָא בְּחֶזְקַת יַתְמֵי קָיְמָא דְּאִי בָּעֵי מְסַלְּקֵי לֵיהּ בְּזוּזֵי וְעַל ב"ח לְהָבִיא רְאָיָה אֶלָּא דַּאי בַּעֲשָׂאוּהוּ אַפּוֹתֵיקִי אַיְירֵי וְגָרַע כֹּחוֹ שֶׁל בַּעַל חוֹב טְפֵי בְּמָה שֶׁעָשָׂה לוֹ הַלְוָה אַפּוֹתֵיקִי דְּהָוְיָא כְּאַחַת מִשְּׁדוֹתָיו דְּמִשְׁלַם יְצִיאָה לְמִי שֶׁמִּשְׁבִּיחַ וְאִלּוּ לֹא עָשָׂאוֹ אַפּוֹתֵיקִי הָיָה גּוֹבֶה הַכֹּל מִן הַיְתוֹמִים בְּלֹא פְּרִיעַת יְצִיאָה כְּמוֹ מִלְּקוּחוֹת כִּדְפַרֵשְׁתִּי וְהַשְׁתָּא מָצִינוּ לְמֵימַר דְּבָלְקוּחוֹת נָמֵי אִם עָשָׂאָהּ אַפּוֹתֵיקִי יֵשׁ לוֹ לְשַׁלֵּם לַלּוֹקֵחַ הַיְצִיאָה אַפִּי' מִסֶּק בֵּיהּ שִׁעוּר אַרְעָא וּשְׁבָחָא דְּמוּכֵי לֵיהּ הָכָא בַּעֲשָׂאָהּ אַפּוֹתֵיקִי לֹא נַחֲלֵק עוֹד בֵּין מַסֵּק בֵּיהּ שִׁעוּר אַרְעָא וְלֹא מַסִּיק וּבָטֵל בַּמַּסְקָנָא אוֹתוֹ חִלּוּק דְּכֵיוָן שֶׁעָשָׂאוֹ אַפּוֹתֵיקִי יְצִיאָה אע"ג דְּמַסִּיק שִׁעוּר אַרְעָא וּשְׁבָחָא וּמִיהוּ יֵשׁ לְחַלֵּק דְּבָלְקוּחוֹת כֵּיוָן שֶׁיֵּשׁ לָהֶם עַל מִי לַחֲזֹר הֵיכָא דְּמַסִּיק שִׁעוּר אַרְעָא וּשְׁבָחָא וּמִיהוּ יֵשׁ לְחַלֵּק דְּבָלְקוּחוֹת כֵּיוָן שֶׁיֵּשׁ לָהֶם עַל מִי לַחֲזֹר דְּמַסִּיק שִׁעוּר אַרְעָא וּשְׁבָחָא אַפּוֹתֵיקִי דְּמִשּׁוּם דְּעָשָׂה אַפּוֹתֵיקִי לֹא יִגְרַע כֹּחַ ב"ח בְּכָךְ כֵּיוָן שֶׁיֵּשׁ לַלּוֹקֵחַ עַל מִי לַחֲזֹר דְּדַחַק לוֹמַר דְּבַמַּסְקָנָא דְּמוּכֵי לֵהּ בַּעֲשָׂאָהּ אַפּוֹתֵיקִי לֹא צָרִיךְ לְמֵימָה שֶׁהָיָה מְחֻלָּק בֵּין מַסֵּק בֵּיהּ שִׁעוּר אַרְעָא לְלֹא מַסִּיק שֶׁהֲרֵי כָּל אֵלּוּ דִּבְרֵי רַב אַשִׁי שֶׁהָיָה מֵשִׁיב לְרַבִינָא דְּבָכָל הַסְּפָרִים כָּתוּב אָמַר לֵיהּ הָא דְּמַסִּיק בֵּיהּ שִׁעוּר אַרְעָא כו' א"ל הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן דְּשַׁוְיֵהּ נְהָלֵיהּ אַפּוֹתֵיקִי וְאֵין דּוֹמֶה שֶׁהָיָה חוֹזֵר מִדְּבָרָיו הָרִאשׁוֹנִים וּמִיהוּ אוֹר"י לְפִי הַסְּפָרִים שֶׁכָּתוּב בָּהֶן אָמַר לֵיהּ כָּאן בְּשֶׁבַח הַמַּגִּיעַ לְכֻתָּפִים כָּאן כו' אוֹתוֹ תִּרוּץ וַדַּאי לָא קָאֵי וּמִיהוּ בְּרוֹב הַסְּפָרִים גָּרְסִינַן וְכִי תֵּימָא כָּאן בְּשֶׁבַח הַמַּגִּיעַ לְכֻתָּפִים כו': **הָנִיחָא** לְמַאן דְּאָמַר כו' פְּלוּגְתָּא הִיא בְּפֶרֶק מִי שֶׁהָיָה נָשׂוּי (כְּתֻבּוֹת דף צא: וְשָׁם) גָּבֵי הָהוּא גַּבְרָא דַּהֲוֹו מַסְקֵי בֵּהּ אַלְפָּא זוּזֵי וּמַאן דְּאָמַר לֵיהּ דְּלָא מָצֵי מְסַלֵּק לֵהּ הֵינוּ רַמֵּי בַּר חָמָא דְּסָבַר הָתָם לְמֵימַר דְּהֵינוּ מַתְנִיתִין: **כָּל** זְכוּת שֶׁתָּבֹא לְיָדוֹ אע"ג דִּבְפ"ק דב"מ (דף טו: וְשָׁם) מַשְׁמַע דְּאַפִּי' לְרַב דְּאָמַר יֵשׁ לוֹ שֶׁבַח בְּשֶׁלֹּא הִכִּיר בֵּהּ שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ וּלְקוֹחֵהּ הֵינוּ מִגַּזְלָן אֲבָל נִגְזָל לֹא יְהֵיב שֶׁבַח הֵינוּ בְּקַרְקַע שֶׁאֵין נִגְזָלֶת דְּנִגְזָלֶן גּוּפֵּהּ לֵית לֵהּ שֶׁבַח אֲבָל הָכָא בְּמִטַּלְטְלִין שֶׁיֵּשׁ שֶׁבַח לְגַזְלָן מִפְּנֵי תַּקָּנַת הַשָּׁבִים גַּם לְלוֹקֵחַ מִמֶּנּוּ יֵשׁ לוֹ: **דְּגָזַל** דְּקָלָא וְקַטְלֵהּ אע"ג דְּגָזַל בְּהֲמָה וְקַטְלָהּ קָנֵי הָתָם הָוֵי שִׁנּוּי דְּמִנְּכַר טְפֵי: **נָחְלְקָה** הַתְיוֹמֶת כו' מָצָא ר"י בְּתִשּׁוּבַת הַגְּאוֹנִים נִטְּלָה הַתְיוֹמֶת אוֹתוֹ הוּצָא הָעֶלְיוֹן בְּרֹאשׁ הַלּוּלָב שֶׁאֵין הוּצָא לְמַעְלָה הַיְמָנָה ' וְהוּא כְּשֶׁנֵּי הוּצֵין דְּבוּקִין זֶה בָּזֶה וְנִקְרָאִין תְּיוֹמֶת וְכֵן מַשְׁמַע מִתּוֹךְ ה"ג שֶׁרוֹצִים לְפָרֵשׁ כֵּן וּלְדִבְרֵיהֶם לֹא יִמָּצֵא לָנוּ לוּלָב כָּשֵׁר כִּי בְּטוֹרַח נִמְצָאִין אוֹתָן שֶׁיֵּשׁ לָהֶם תְּיוֹמֶת כָּזֶה אַפִּי' אֶחָד בְּהִ' מֵאוֹת וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁאַף לְדִבְרֵיהֶם אֵין פָּסוּל אֶלָּא שֶׁהָיָה מִתְּחִלָּה כְּעֵנְיָן זֶה וְנֶחְלַק שֶׁנִּשְׁתַּנָּה מִבְּרִיָּתוֹ וּבַקּוּנְטְרֵס פֵּרֵשׁ נָחְלְקָה תְּיוֹמֶת שְׁנֵי עֲלִים עֶלְיוֹנִים אֲמְצָעִיִּים שֶׁשָּׁם כְּלָה הַשְׁדָּרָה נָחְלְקָה זֶה מִזֶּה וְנִסְדְּקָה הַשְׁדָּרָה עַד הָעֲלִין שֶׁל מַטָּה מֵהֶן וּמִתּוֹךְ פֵּרוּשׁוֹ מַשְׁמַע שֶׁנִּסְדַּק הַשְׁדָּרָה כָּל כָּךְ שֶׁנִּרְאָה הָעֶלְיוֹנִים חֲלוּקִין וּמְפֻזָּרִין זֶה מִזֶּה וְעוֹד אוֹר"י דְּיֵשׁ מְפָרְשִׁים שֶׁכָּל עֲלֵי הַלּוּלָב כְּפוּלִין כָּל אֶחָד לִשְׁנַיִם וְיֵשׁ בְּרֹאשׁ הַלּוּלָב בְּסוֹף הַשְׁדָּרָה ב' עֲלִין יוֹצְאִין מִמֶּנָּה שֶׁכָּל כָּפוּל לִשְׁנַיִם כְּשְׁאָר עֲלֵי הַלּוּלָב וְאוֹתָם שְׁנַיִם עֶלְיוֹן הַיּוֹצְאִין מֵרֹאשׁ הַשְׁדָּרָה נִקְרָאִין תְּיוֹמֶת וְאַהֲנָהוּ בָּעֵי נָחְלְקָה הַתְיוֹמֶת מַהוּ אִם נָחְלְקוּ זֶה מִזֶּה דְּהֵינוּ קָצַת מִן הַשְׁדָּרָה וּמִיהוּ אֵין רַב הַלּוּלָבִין . נִמְצָאִין כְּעֵנְיָן זֶה וּמִכָּל מָקוֹם יֵשׁ לוֹמַר דְּבָעֵי דְּאִי מִשְׁתַּכַּח כה"ג תְּיוֹמֶת וְנֶחְלְקָה מַהוּ: **נִיטְּלָה** הַתְיוֹמֶת פָּסוּל נִרְאֶה לְרַ"י דְּהָא דְּאָמַר נִקְטַם רֹאשׁוֹ פָּסוּל הֵינוּ שֶׁנִּקְטְמוּ הָרֻבָּה מִן הָעֶלְיוֹן תַּדַּע דְּאִי לְךָ נִקְטַם יוֹתֵר מִבִּנְטִילַת הַתְיוֹמֶת וּמִשְׁמַע דְּוַקָא נִטְּלָה אֲבָל נִקְטַם כָּשֵׁר וְעוֹד אר"י דְּמִמֵּי לְמֵימַר דְּנִטְּלָה אִצְטְרִיכָא לֵיהּ דס"ד דְּהָוֵי הָדַר טְפֵי כְּשֶׁנִּטְּלָה כֻּלָּהּ יוֹתֵר מִנִּקְטַם:

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פכ"א מהל' מלווה ולווה הל' ז, סמג עשין צ, טוש"ע חו"מ סי' קטו סעי' ב:

ב מיי' פכ"א מהל' מלווה ולווה הל' ז, סמג עשין צ, טוש"ע חו"מ סי' קטו סעי' ב:

ג סמג עשין צ:

ד מיי' פב' מהל' גזילה ואבידה הל' ד, סמג עשין עג, טוש"ע חו"מ סי' שסב סעי' ד:

ה מיי' פב' מהל' גזילה ואבידה הל' ד, סמג עשין עג, טוש"ע חו"מ סי' שסב סעי' ד:

ו מיי' פב' מהל' גזילה ואבידה הל' ה, טוש"ע חו"מ סי' שסב סעי' ה:

ז סמג עשין צ:

ח מיי' פב' מהל' גזילה ואבידה הל' ה, טוש"ע חו"מ סי' שסב סעי' ו:

ט מיי' פב' מהל' גזילה ואבידה הל' יג, סמג עשין עג, טוש"ע חו"מ סי' שס סעי' ח:

י מיי' פב' מהל' גזילה ואבידה הל' יג, סמג עשין עג, טוש"ע חו"מ סי' שס סעי' ח:

יא מיי' פב' מהל' גזילה ואבידה הל' יד, ש"ע חו"מ סי' שס סעי' ט:

יב סמג עשין צו:

יג מיי' פב' מהל' גזילה ואבידה הל' יד, טוש"ע חו"מ סי' שס סעי' י:

יד סמג עשין צו:

עין משפט נר מצוה

א מיי׳ פח׳ מהל׳ שופר וסוכה ולולב הל׳ ד, סמג עשין מד, טוש״ע או״ח סי׳ תרמה סעי׳ ג:

ב מיי׳ פב׳ מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ יא, סמג עשין עג, טוש״ע חו״מ סי׳ שס סעי׳ ה:

ג מיי׳ פב׳ מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ יג, ש״ע חו״מ סי׳ שס סעי׳ ו:

ד מיי׳ פב׳ מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ יא, טוש״ע חו״מ סי׳ שס סעי׳ ה:

ה מיי׳ פב׳ מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ יב, ש״ע חו״מ סי׳ שס סעי׳ ו:

ו סמג עשין מד:

ז מיי׳ פב׳ מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ יג, טוש״ע חו״מ סי׳ שס סעי׳ ז:

ח סמג עשין עג:

ט סמג עשין עג:

י מיי׳ פג׳ מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ ו, טוש״ע חו״מ סי׳ שסג סעי׳ ג:

יא מיי׳ פג׳ מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ ו, סמג עשין עג, טוש״ע חו״מ סי׳ שסג סעי׳ ג:

יב מיי׳ פג׳ מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ ד, טוש״ע חו״מ סי׳ שסג סעי׳ א:

יג מיי׳ פג׳ מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ ד, טוש״ע חו״מ סי׳ שסג סעי׳ א:

יד מיי׳ פג׳ מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ ד, טוש״ע חו״מ סי׳ שסג סעי׳ א:

טו מיי׳ פג׳ מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ ד, טוש״ע חו״מ סי׳ שסג סעי׳ א:

טז מיי׳ פכ׳ מהל׳ מכירה הל׳ י, סמג עשין פב, טוש״ע חו״מ סי׳ רכג סעי׳ א:

יז מיי׳ פכ׳ מהל׳ מכירה הל׳ יא, ש״ע חו״מ סי׳ רכג סעי׳ ב:

יח מיי׳ פכ׳ מהל׳ מכירה הל׳ יא, טוש״ע חו״מ סי׳ רכג סעי׳ ב:

יט מיי׳ פא׳ מהל׳ טוען ונטען הל׳ ד, סמג עשין פח, טוש״ע חו״מ סי׳ פט סעי׳ א:

כ מיי׳ פח׳ מהל׳ טוען ונטען הל׳ א:

כא מיי׳ פכ׳ מהל׳ מכירה הל׳ י, סמג עשין צה, טוש״ע חו״מ סי׳ צה סעי׳ א:

מסורת הש״ס

א סוכה לב.

ב לעיל סה:

ג בבא מציעא ק:; תוספתא בבא קמא; לעיל צה.

ד לקמן צח:

ה ערכין כט.

ו תוספתא בבא מציעא; משנה בבא מציעא; בבא מציעא ק:; בבא מציעא ק:; בבא בתרא לה.

גליון הש״ס

גמ׳ האי מאן דגזל נסכא מחבריה. עיין מנחות דף קז ע״א תוס׳ ד״ה ודלמא:

שם דגזל פדנא. ויקח צמד בקר (ש״א יא פסוק ז) מתורגם פדנא דתורי:

שם משום דברייתא איפכא תניא. עיין שבת דף קמג ע״ב תוספות ד״ה ורי״א:

שם חדא מקמי תרתי אפיר. עיין יומא דף נו ע״ב תוספות ד״ה מ״ש:

וְעַבְדֵהּ זוּזֵי לָא קָנֵי דְּוָקָא עַבְדֵהּ זוּזֵי אֲבָל עָשָׂה מִן הַנִּסְפֶּא כְּלִי כְּגוֹן כּוֹס שֶׁל כֶּסֶף קָנֵי אע״ג דַּהֲדַר עֲבִיד לֵיהּ נִסְפָּא דְּלָא גָּרַע מִנְּסָרִים וַעֲשָׂאָן כֵּלִים אֲבָל זוּזֵי וּלְבֵינָה אֵין תּוֹרַת חֲשִׁיבוּת עֲלֵיהֶן כ״כ: **הַמַּחֲלִיף פָּרָה בְּחֲמוֹר אוֹרְחָא דְּמִלְּתָא נָקֵט שֶׁדַּרְכּוֹ לְהַחֲלִיף פָּרָה בְּחֲמוֹר וְלִמְכֹּר שִׁפְחָה בְּדָמִים אֲבָל אֵין לְפָרֵשׁ דְּלָא מְצֵי לְמִינְקֵט הַמּוֹכֵר פָּרָה וְיָלְדָה לְפִי שֶׁאֵין פָּרָה נִקְנֵית בְּכֶסֶף אֶלָּא בִּמְשִׁיכָה וּבְשָׁעַת מְשִׁיכָה רוֹאֶה אִם יָלְדָה אִם לָאו אֲבָל שִׁפְחָה נִקְנֵית בְּכֶסֶף דַּעֲבָדִים הַקָּשׁוּ לְקַרְקָעוֹת דְּהָא רַבִּי מֵאִיר קָתָנֵי לָהּ וְרַבִּי מֵאִיר לֹא מְקַיֵּים דְּהָא קָאָמַר דְּנִשְׁבָּעִים עַל הָעֲבָדִים וְעַל הַקַּרְקָעוֹת אִית לֵהּ דְּאֵין נִשְׁבָּעִין כְּדִמּוֹכַח בִּשְׁבוּעוֹת (דף מג. ושם) גַּבֵּי יֵשׁ דְּבָרִים שֶׁהֵן כַּקַּרְקַע וְאֵינָן כַּקַּרְקַע וְכֵיוָן דְּלָא מְקַיֵּים לְעִנְיַן שְׁבוּעָה ה״ה לְעִנְיַן קִנְיָן דְּהָא מֵיתֵי רֵאיָה הֲכָא מִשְּׁבוּעָה אַגְּלֵי וּמֵימוּ קְצָת יֵשׁ לְחַלֵּק דְּלְעִנְיַן גְּזֵל וּשְׁבוּעָה נָרְאֶה לְגָמְרָא לְהַשְׁוּוֹת דְּתַרְוַיְהוּ נָפְקִי עַל יְדֵי כְּלִל וּפְרָט גְּזֵל לְקַמָּן בָּפָּ' בְּתְרָא (דף קיז:) וּשְׁבוּעוֹת בְּפֶרֶק [שְׁבוּעוֹת הַדַּיָּנִים] (שְׁבוּעוֹת דף מב:): **וְהַלָּה** שׁוֹתֵק וְכָה בְּהּ לְמ״ד דְּבָרִי עַדִּיף אור״י שֶׁהוּא מְפֹרָשׁ דְּשְׁתִיקָה כְּהוֹדָאָה דְּמֵיָא וְלֹא כְּאוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ:

(א) **מַאי, לָאו הוּא הַדִּין לְנָחְלְקָה? לָא; נִיטְּלָה שָׁאנֵי, דְּהָא חָסַר לֵהּ.** א**אִיכָּא דְּאָמְרִי: תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַבִּי מָתוֹן אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: נֶחְלְקָה הַתְּיוֹמֶת – נַעֲשָׂה כְּמִי שֶׁנִּטְּלָה, וּפְסוּל! שְׁמַע מִינַּהּ.** ב**אָמַר רַב פָּפָּא: הַאי מַאן דְּגָזַל עַפְרָא מֵחַבְרֵיהּ, וַעֲבָדֵיהּ לְבֵינָתָא – לָא קָנֵי. מַאי טַעְמָא? דְּהַדַּר מְשַׁוֵּי לֵיהּ עַפְרָא. לְבֵינָתָא וַעֲבָדֵיהּ עַפְרָא – קָנֵי. מַאי אָמְרַתְּ – דְּלְמָא הַדַּר וַעֲבֵיד לֵיהּ לְבֵינָתָא? הַאי לְבֵינָתָא אַחֲרִיתִי הוּא, וּפָנִים חֲדָשׁוֹת בָּאוּ לָכָאן.** ג**וְאָמַר רַב פָּפָּא: הַאי מַאן דְּגָזַל נָסְכָא מֵחַבְרֵיהּ, (וַעֲבֵיד) [וַעֲבָדֵיהּ] זוּזֵי – לָא קָנֵי. מַאי טַעְמָא? הַדַּר עֲבֵיד לְהוּ נָסְכָא. זוּזֵי וַעֲבָדֵינְהוּ נָסְכָא – קָנֵי. מַאי אָמְרַתְּ – הַדַּר עֲבֵיד לְהוּ זוּזֵי? פָּנִים חֲדָשׁוֹת בָּאוּ לָכָאן.** ד**שְׁחִימֵי וַעֲבָדֵינְהוּ חַדְתֵּי – לָא קָנֵי. חַדְתֵּי וַעֲבָדֵינְהוּ שְׁחִימֵי – קָנֵי. מַאי אָמְרַתְּ – הַדַּר עֲבֵיד לְהוּ חַדְתֵּי? מֵידָע יְדִיעַ שִׁיחְמַיְיהוּ.** (ב)**זֶה הַכְּלָל: כָּל הַגָּזֵלָנִין מְשַׁלְּמִין כִּשְׁעַת הַגָּזֵלָה: "זֶה הַכְּלָל" לְאֵתוֹיֵי מַאי? לְאֵתוֹיֵי הָא דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָא: גָּנַב טָלֶה וְנַעֲשָׂה אַיִל, עֵגֶל וְנַעֲשָׂה שׁוֹר – נַעֲשָׂה שִׁינּוּי בְּיָדוֹ, וּקְנָאוֹ. טָבַח וּמְכָרוֹ, "הֲהוּא גַּבְרָא דְּגָזַל פַּדָּנָא דְּתוֹרֵי מֵחַבְרֵיהּ, אֲזַל כְּרַב בְּהוּ כְּרָבָא, זָרַע בְּהוּ זַרְעָא. לְסוֹף אַהְדְּרִינְהוּ לְמָרֵיהּ. אֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב נַחְמָן, אָמַר לְהוּ: זִילוּ שׁוּמוּ שָׁבְחָא דְּאַשְׁבַּח.** ט**"אָמַר לֵיהּ רָבָא: תּוֹרֵי אַשְׁבַּח, אַרְעָא לָא אַשְׁבַּח?! אָמַר: מִי קָאָמֵינָא נָשַׁיְימוּ כּוּלֵּיהּ? פַּלְגָא קָאָמֵינָא! אָמַר לֵיהּ: סוֹף סוֹף, גְּזֵילָה הוּא – וְקָא הָדְרָה בְּעֵינָא, דְּתָנַן: כָּל הַגָּזְלָנִין מְשַׁלְּמִין כִּשְׁעַת הַגְּזֵלָה!** י**"אָמַר לֵיהּ: לָא אָמֵינָא לָךְ, כִּי יָתֵיבְנָא בְּדִינָא לָא תֵּימָא לִי מִידֵּי, דְּאָמַר הוֹנָא חַבְרִין עֲלַי: "אֲנָא וְשַׁבּוּר מַלְכָּא – אַחֵי בְּדִינָא"? הַאי אִינָשׁ גַּזְלָנָא עַתִּיקָא הוּא, וּבְעֵינָא דְּאֵיקְנְסֵיהּ.** יא(ג)**מַתְנִי' גָּזַל בְּהֵמָה וְהִזְקִינָה, עֲבָדִים וְהִזְקִינוּ – מְשַׁלֵּם כִּשְׁעַת הַגְּזֵלָה. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: בַּעֲבָדִים – אוֹמֵר לוֹ: "הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ". יב(ד)גָּזַל מַטְבֵּעַ וְנִפְסַל וְנִתְבַּטֵּל וְנִטְמֵאת; חָמֵץ וְעָבַר עָלָיו הַפֶּסַח; בְּהֵמָה וְנִתְעַבְּדָה בָּהּ עֲבֵירָה, אוֹ שֶׁנִּפְסְלָה מֵעַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, אוֹ שֶׁהָיְתָה יוֹצְאָה לִיסָּקֵל – אוֹמֵר לוֹ: "הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ". יג(ה)גְּמָ' אָמַר רַב פָּפָּא: לֹא "הִזְקִינָה" – הִזְקִינָה מַמָּשׁ, אֶלָּא אֲפִילּוּ כְּחָשָׁה. וְהָא אָנַן "הִזְקִינָה" תְּנַן! כְּחָשָׁה כְּגוֹן הִזְקִינָה, דְּלָא הָדְרָ[א] בָּרְיָא. אָמַר לֵיהּ מָר קַשְׁיְשָׁא בְּרֵיהּ דְּרַב חִסְדָּא לְרַב אָשֵׁי, הָכִי קָאָמְרִי מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן: אֲפִילּוּ גָּנַב טָלֶה וְנַעֲשָׂה אַיִל, עֵגֶל וְנַעֲשָׂה שׁוֹר – נַעֲשָׂה שִׁינּוּי בְּיָדוֹ, וּקְנָאוֹ. טָבַח וּמְכָרוֹ – שָׁלוֹ הוּא טוֹבֵחַ, שָׁלוֹ הוּא מוֹכֵר. אָמַר לֵיהּ: לָאו אֲמֵינָא לָךְ: לָא תַּחֲלִיף גַּבְרֵי? הָהוּא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי אֶלְעָא אִיתְּמַר. (ה)רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, בַּעֲבָדִים אוֹמֵר לוֹ: "הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ". אָמַר רַב חֲנִינָא בַּר אַבְדִּימִי אָמַר רַב: הֲלָכָה כְּרַבִּי מֵאִיר. וְרַב שֵׁבִיק רַבָּנַן וְעָבֵיד כְּרַבִּי מֵאִיר? אָמְרִי: מִשּׁוּם דְּבָרַיְיתָא אִיפְּכָא תָּנָיְא. וְרַב שֵׁבִיק מַתְנִיתִין וְעָבֵיד כְּבָרַיְיתָא? רַב – מַתְנִיתִין נָמֵי אִיפְּכָא תָּנֵי. וּמַאי טַעְמֵיהּ דְּרַב דְּאָפֵיךְ מַתְנִיתִין מִקַּמֵּי דְּבָרַיְיתָא? אַדְרַבָּה, נֵיפוֹךְ לְבָרַיְיתָא מִקַּמֵּי מַתְנִיתִין! אָמְרִי: רַב נָמֵי מַתְנִיתִין אִיפְּכָא אַתְנוּיֵהּ. וְאִי בָּעֵית אֵימָא: כִּי לָא אָפֵיךְ – חָדָא מִקַּמֵּי חָדָא; חָדָא מִקַּמֵּי תַּרְתֵּי – אָפֵיךְ. (ו)דְּתַנְיָא: הַמַּחֲלִיף פָּרָה בַּחֲמוֹר, וְיָלְדָה; וְכֵן הַמּוֹכֵר שִׁפְחָתוֹ, וְיָלְדָה; זֶה אוֹמֵר "בִּרְשׁוּתִי יָלְדָה", וְהַלָּה שׁוֹתֵק – זָכָה בָּהּ. זֶה אוֹמֵר "אֵינִי יוֹדֵעַ", וְזֶה אוֹמֵר "אֵינִי יוֹדֵעַ" – יַחְלוֹקוּ. יד(ז)זֶה אוֹמֵר "בִּרְשׁוּתִי" וְזֶה אוֹמֵר "בִּרְשׁוּתִי" – יִשָּׁבַע הַמּוֹכֵר שֶׁבִּרְשׁוּתוֹ יָלְדָה, לְפִי שֶׁכָּל הַנִּשְׁבָּעִין יִשָּׁבְעוּ וְלֹא יְשַׁלְּמוּ, וְכֵיוָן דְּלָא מְשַׁלְּמִין – נִשְׁבָּעִין עַל הַקַּרְקָעוֹת. הַאי "הֲלָכָה כְּרַבִּי מֵאִיר"?! "הֲלָכָה כְּרַבָּנַן" מִיבָּעֵי לֵיהּ! הָכִי קָאָמַר: לְמַאי דְּאָפְכִיתוּ וְתָנֵיתוּ, הֲלָכָה כְּרַבִּי מֵאִיר.

וּמִי מַאי לָאו ה״ה לְנָחְלְקָה וְכֵיוָן דְּלִעְנְיַן פָּסוּל מִפַּסְלָא לְעִנְיַן מַקָּנָה נַמֵּי שִׁנּוּי הוּא וְקָנֵי: פָּנִים חֲדָשׁוֹת בָּאוּ לְכָאן לֹא זוֹ הִיא לְבֵינָה הָרִאשׁוֹנָה אֶלָּא זוֹ לְבֵינָה אַחֶרֶת שֶׁהַצָּרְךְ תִּקּוּן וְגִבּוּל בִּפְנֵי עַצְמָהּ וּמִשְּׁנָה הִיא מֵהָרִאשׁוֹנִים דְּאִי אֶפְשָׁר לְצַמְצֵם אוֹ גְּדוֹלָה אוֹ קְטַנָּה: נִסְכָּא פְּלָטָא שֶׁל כֶּסֶף: הֲדַר עֲבֵד לְהוּ נְסָכָא אִם יִרְצֶה וְשִׁנּוּי הַחוֹזֵר לְבָרְיָתוֹ הוּא וְהָכָא לֵיכָּא לְמֵימַר פָּנִים חֲדָשׁוֹת דְּאֵין אָדָם מַקְפִּיד עַל רִבּוּעָהּ וְתִקּוּנָהּ אֶלָּא שְׁתְּהֵא חֲתִיכָה בְּעַלְמָא: שְׁחִימֵי שְׁחוֹרִין כְּעֵין יְשָׁנִים: וַעֲבָדֵהּ חַדְתֵּי שֶׁלְּבֵנָה: לָא קָנֵי שֶׁסּוֹפָן לַחֲזוֹר לְיָשְׁנָן: נַעֲשָׂה שִׁנּוּי בְּיָדוֹ וּקְנָאוֹ לָכְךָ דְּאִם טָבַח וּמְכָרוֹ שֶׁלּוֹ הוּא טוֹבֵחַ וְשֶׁלּוֹ הוּא מוֹכֵר וְאֵין מְשַׁלֵּם אֶלָּא כֶּסֶף: פַּדָּנָא תַּרְגּוּם שֶׁל צֶמֶד בָּקָר וּפַדָּן אֶרֶם עַל שֵׁם שֶׁשְּׁנֵי אֲרָמִים הָיוּ אֲרָם נַהֲרַיִם וַאֲרָם צוֹבָה: כְּרַבָּא חֲרִישָׁה: דְּאָמַר הוֹנָא חַבְרִין עֲלַי דַּאֲנָא וְשַׁבּוּר מַלְכָּא שְׁמוּאֵל אֲחִי בְּדִינָא: מַתְנִי' בַּעֲבָדִים אוֹמֵר לוֹ הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ פְּסוּלָה לְקַרְבָּן כִּדְתַנְיָא בְּשׁוֹר שֶׁנִּגַּח אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה (לְעֵיל בְּבָא קַמָּא דף מ:): שֶׁנִּפְסְלָה מֵעַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ בְּמוּם שֶׁאֵין נִכָּר כְּדִקְיִן שֶׁבָּעֵין: פְּטוּרִין דִּכְל בְּהֶמּוֹת לְאוֹ לְמִזְבֵּחַ קָיְמִי: גְּמ' אֶלָּא אֲפִילּוּ כַּחֲשָׁה דְּלָא הָוֵי שִׁנּוּי כֵּלֵי הַאי דְּלָא אִשְׁתַּנִּי כֵּלֵי גּוּפֵהּ: אֵיפְכָא תָּנֵיא רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר כְּשָׁעַת הַגְּזֵלָה וַחֲכָמִים אוֹמְרִים בַּעֲבָדִים אוֹמֵר לוֹ הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ וְקַאֲמַר רַב הַלָּכָה כְּר' מֵאִיר דְּמַתְנִיתִין דְּהָנֵינוּ רַבָּנַן דְּבָרַיְיתָא: אֵיפְכָא אַתַּנְיָה רִבּוֹתַיְיהוּ: וְאַב"א כִּי לָא מְפַכְּנָא מַתְנִי' מִקַּמֵּי בְּרַיְיתָא: חָדָא מִקַּמֵּי חָדָא אֲבָל חָדָא מִשְּׁנָה מִקַּמֵּי תַּרְתֵּי בְּרַיְיתָא מִפֵּיךְ וְהָכָא תַּרְתֵּי אֵיכָּא חָדָא הָא דַּאֲמַרַן לְעֵיל בְּרַיְיתָא אֵיפְכָא תָּנֵיא וְאִידָךְ הָא דְּתָנֵיא כוּ': הַמַּחֲלִיף כּוּ' לְהָכִי נָקֵט מַחֲלִיף גַּבֵּי בְּהֵמָה וְלָא תָּנֵא מוֹכֵר בְּדְנָקֵט בְּשִׁפְחָה דִּבְהֵמָה אֵינָהּ נִקְנֵית בְּכֶסֶף עַד שֶׁיִּמְשׁוֹךְ וְכִי מְשׁוֹךְ דָּבָר הַנִּרְאֶה לְעֵינַיִם הוּא אִם יָלְדָה אִם לְאוֹ וְאֵין כָּאן סָפֵק אֲבָל בַּחֲלִיפִין מִתּוֹקְמָא כְּגוֹן שֶׁלֹּא מָשַׁךְ בַּעַל הַחֲמוֹר אֶת הַפָּרָה אֶלָּא בַּעַל הַפָּרָה מָשַׁךְ אֶת הַחֲמוֹר וְנִקְנֵית הַפָּרָה אֶל בַּעַל הַחֲמוֹר בְּמְשִׁיכַת הַחֲמוֹר בְּכָל מָקוֹם שֶׁהִיא כְּדִתְנַן קִדּוּשִׁין (ד' כח.) כָּל הַנַּעֲשֶׂה דָּמִים בְּאַחַר כַּיּוֹצֵא שֶׁזָּכָה זֶה נִתְחַיֵּב זֶה בַּחֲלִיפִין וְלֹא יָדַעְנִן הַשְׁתָּא אִי כְּבָר יָלְדָה פָּרָה בְּשָׁעַת מְשִׁיכַת הַחֲמוֹר וּבְרִשׁוּת מוֹכֵר יָלְדָה אוֹ לְאַחַר מְשִׁיכַת הַחֲמוֹר וּבִרְשׁוּת לוֹקֵחַ [יָלְדָה]: וְכֵן הַמּוֹכֵר שִׁפְחָתוֹ עֶבֶד כְּנַעֲנִי נִקְנֶה בְּכֶסֶף ואע"ג שֶׁאֵין לְפָנֵינוּ בְּשָׁעַת מַתַּן מָעוֹת: וְהַלָּה שׁוֹתֵק כְּרִי וְשָׁמָא כְּרִי עַדִּיף: יֹשֶׁבַע הַמּוֹכֵר דְּאִיכָּא הוֹדָאָה בְּמִקְצָת וְאִיכָּא שְׁבוּעָה דְּאוֹרַיְיתָ' דְּקָטָע לֵידֵהּ דְּאִם קָתָבַע לֵיהּ הַאי לוֹקֵחַ שִׁפְחָה שְׁלָמָה יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ עִם יְלָדָהּ וְזֶה אוֹמֵר אֵין שִׁפְחָה שְׁלֵמָה יֵשׁ לְךָ בְּיָדַי אֲבָל לֹא יְלָדָהּ דְּמוֹדֶה לֵיהּ בְּמִקְצָת וּמִשּׁוּם הֵילֵךְ לֹא מִפְּטַר דְּהָא קָטַע יָדָהּ וְלָאו הֵילֵךְ הוּא וְהָכִי מוּקֵי לָהּ בְּהַשּׁוֹאֵל: נִשְׁבָּעִין וְלֹא מְשַׁלְּמִין מִי שֶׁתּוֹבְעִים אוֹתוֹ יִשָּׁבַע וְיִפָּטֵר דִּכְתִיב (שְׁמוֹת כב) וְלָקַח בְּעָלֶיהָ וְלֹא יְשַׁלֵּם מִי שֶׁעָלָיו לְשַׁלֵּם הוּא נִשְׁבָּע וְלֹא נִשְׁבַּע הַתּוֹבֵעַ וּיטֹל: אֵין נִשְׁבָּעִין וּבְרִשׁוּת מוֹכֵר תַּעֲמֹד עַד שֶׁיָּבִיא לוֹקֵחַ רְאָיָה אַלְמָא לְרַבָּנַן עַבְדָּא כְּמָקְרָקְעֵי דְּמֵי: אֵין נִשְׁבָּעִין עַל הַקַּרְקָעוֹת בְּפֶרֶק הַזָּהָב (ב"מ דף נו.): אִי הָכִי דְּמַתְנִיתִין נָמֵי בְּעֵינַן לְמֵיתְנָא אֵיפְכָא הֲלָכָה כְּרַבָּנַן מִבְּעֵי לֵיהּ:

מסורת הש"ס
א בבא מציעא סד:; לעיל כ.
ב בבא מציעא סד:
ג בבא מציעא צט:

תורה אור השלם
נְשָׂאר בָּעִיר שְׁמָּה וּשְׁאֵיָה יַצַּת־שָׁעַר [ישעיהו כד, יב]

פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם לְבַעֲלָיו שְׁכָרוֹ: שֶׁלֹּא בְּשָׁעַת מְלָאכָה [שֶׁאֵינוֹ רָגִיל] לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה אוֹ שֶׁאֵין עַכְשָׁו לְבַעֲלָיו מְלָאכָה לַעֲשׂוֹת דָּזָה נָהֳנָה וָזֶה אֵין חָסֵר הוּא וּפָטוּר: כְּדִשְׁלַח לֵיהּ כו' הַדַּר בַּחֲצַר חֲבֵרוֹ וּמוֹקְמִינַן לָהּ בפ"ב (דף כא.) בְּחָצֵר דְּלָא קָיְמָא לְאַגְרָא: בֵּיתָא מִיתְבָא יָתִיב וָזֶה הַדַּר בְּתוֹכָהּ הֶהֱנָהוּ לְבֵית וָזֶה שֶׁהוּא מְיַשֵּׁב בְּדִיּוּרִין: יָתִיב אֵין חֲרֵב לְפִי שֶׁהַדַּר בְּתוֹכָהּ טֹם וּמְשַׁפֵּץ סַדָּקֶיהָ תָּמִיד: וּשְׁאֵיָה יַצַּת שַׁעַר שֶׁד הוּא וּשְׁמוֹ שְׁאֵיָה מְכַתֵּת שְׁעָרִים וְכָתְלֵי בַּיִת שֶׁאֵין אָדָם דַּר בְּתוֹכָהּ: דְּלָא נִסְתְּרֵי שֶׁלֹּא יִלְמַד דַּרְכֵי הַבַּטָּלָה: פָּחֲתָה אִם נִשְׁבְּרָה אוֹ נִתְקַלְקְלָה וּדְמֵי פְּחָתָהּ יְתֵרִין עַל שְׂכָרָהּ נוֹטֵל דְּמֵי פְּחָתָהּ: עָבִיד לְאַגְרָא מִסְתָּמָא כִּי נָחֵית לָהּ אַדַּעְתָּא דְּאַגְרָא נָחֵית הִלְכָּךְ לְאוּ בְּתוֹרַת גַּזְלָן דִּינִינַן לֵיהּ וְנוֹתֵן שְׂכָרָהּ עַל כָּרְחוֹ עַל כְּרָחֵנוּ אִם רָבִין הֵן עַל דְּמֵי פְּחָתָהּ: הָא דְּלָא עָבִידָא לְאַגְרָא לָא יָהֵיב לֵיהּ אֶלָּא פְּחָתָהּ: נָחֵת לָהּ אַדַּעְתָּא דְּאַגְרָא רָצָה שְׂכָרָהּ נוֹטֵל וְאִם פְּחָתָהּ יָתֵר עַל שְׂכָרָהּ נוֹטֵל דְּמֵי פְּחָתָהּ דְּהָא ע"כ שְׁקָלָה וְגָזַל הוּא: נָחֵת לָהּ אַדַּעְתָּא דְּגַזְלָנוּתָא אֲפִי' שְׂכָרָהּ גָּדוֹל מִפְּחָתָהּ לָא יָהֵיב אֶלָּא פְּחָתָהּ דִּכְל הַגַּזְלָנִין מְשַׁלְּמִין כְּשָׁעַת הַגְּזֵלָה: פְּסָלָתוּ מַלְכוּת הַמֶּלֶךְ צָוָה שֶׁלֹּא יֵצְא לא בְּמְדִינָה זו וְלֹא בְּמְדִינָה אַחֶרֶת: הַיְנוּ נִסְדַּק דְּכֵיוָן דְּלֹא נִסְדַּק לְגַמְרֵי חָזֵק גְּמוּר הוּא וּמְשַׁלֵּם כְּשָׁעַת הַגְּזֵלָה: אֶלָּא הֵיכִי דָּמֵי דְּקָתָנֵי מַהֲרֵי שְׁלַח לְפָנֶיךָ כְּגוֹן שֶׁפְּסָלָתוּ מִדִּינָה זו בְּנֵי מְדִינָה פְּסָלוּהוּ מֵעַצְמָן: וְיוֹצֵא בְּמְדִינָה אַחֶרֶת שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר לוֹ לֵךְ לְהוֹצִיאוֹ שָׁם: הַיְנוּ נִסְדַּק דְּכֵיוָן דְּלֹא נִסְדַּק לְגַמְרֵי חָזֵק גְּמוּר הוּא וּמְשַׁלֵּם כְּשָׁעַת הַגְּזֵלָה: תְּרוּמָה לֹא מִנְּכַר הַזִּיקָה לֹא נִשְׁתַּנָּה מַרְאִיתָהּ מִשֶּׁאַר חִטִּים: הָכָא מִנְּכַרְא הַזִּיקָה שֶׁאֵין צוּרָה זוֹ דּוֹמָה לְצוּרָה שֶׁל כָּל הַיּוֹצְאִים עַכְשָׁו וּכְשֶׁגְּזָלָהּ הָיְמְנוּ הָיוּ כָּל צוּרוֹת הַמְּדִינוֹת שָׁוִות לָהּ: הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ שׁוּם פְּרָגְמַטְיָא: עַל הַמַּטְבֵּעַ שֶׁקִּצֵּץ לוֹ מָעוֹת:

[א]וּמִי אָמַר רַב עַבְדָּא כְּמְקַרְקְעֵי דָּמֵי? וְהָאָמַר רַב דְּנִיאֵל בַּר רַב קְטִינָא אָמַר רַב: הַתּוֹקֵף בְּעַבְדּוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ וְעָשָׂה בּוֹ מְלָאכָה – פָּטוּר. וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ עַבְדָּא כְּמְקַרְקְעֵי דָּמֵי, אַמַּאי פָּטוּר? בִּרְשׁוּתָא דְּמָרֵיהּ קָאֵי! [ב](א)הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן – שֶׁלֹּא בְּשָׁעַת מְלָאכָה. כִּי הָא דִּשְׁלַח לֵיהּ רַבִּי אַבָּא לְמָרֵי בַּר מָר, בְּעִי מִינֵּיהּ מֵרַב הוּנָא: הַדַּר בַּחֲצַר חֲבֵירוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ, צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שָׂכָר אוֹ אֵין צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שָׂכָר? וּשְׁלַחוּ לֵיהּ: אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שָׂכָר. [ג]הָכִי הַשְׁתָּא?! בְּשָׁלְמָא הָתָם, בֵּין לְמַאן דְּאָמַר בֵּיתָא מְיַתְּבָא יָתֵיב – נִיחָא לֵיהּ, בֵּין לְמַאן דְּאָמַר "וּשְׁאֵיָה יַצַּת שָׁעַר" – נִיחָא לֵיהּ. [ד]אֶלָּא הָכָא, מִי נִיחָא לֵיהּ דְּנִכְחוֹשׁ עַבְדֵּיהּ? אָמְרִי: הָכִי נָמֵי, נִיחָא לֵיהּ דְּלָא לִיסְתְּרֵי עַבְדֵּיהּ. [ב](בֵּי) רַב יוֹסֵף בַּר חָמָא הָוֹ[ה] תָּקֵיף עַבְדֵּי דְּאִינָּשֵׁי דְּמַסֵּיק בְּהוּ זוּזֵי, וְעָבֵד בְּהוּ מְלָאכָה. אֲמַר לֵיהּ רַבָּה בְּרֵיהּ: מַאי טַעְמָא עָבִיד מָר הָכִי? אֲמַר לֵיהּ, דְּאָמַר רַב נַחְמָן: עַבְדָּא – נְהוֹם כְּרֵיסֵיהּ לָא שָׁוֵי. אֲמַר לֵיהּ: אִימָא דְּאָמַר רַב נַחְמָן כְּגוֹן דְּאָרוּ עַבְדֵּיהּ – דְּמָרֵקֵיד בֵּי כוּבֵּי; כּוּלְּהוּ עַבְדֵי מָעְבַּד עַבְדִּי! [ג]אֲמַר לֵיהּ: אֲנָא כְּרַב דְּנִיאֵל סְבִירָא לִי – דְּאָמַר רַב דְּנִיאֵל בַּר רַב קְטִינָא אָמַר רַב: הַתּוֹקֵף בְּעַבְדּוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ וְעָשָׂה בּוֹ מְלָאכָה – פָּטוּר. אֶלְמָא נִיחָא לֵיהּ, דְּלָא לִיסְתְּרֵי עַבְדֵּיהּ. [ג](ג)אֲמַר לֵיהּ: הָנֵי מִילֵּי הֵיכָא דְּלָא מַסֵּיק בְּהוּ זוּזֵי; מַר, כֵּיוָן דְּמַסֵּיק בְּהוּ זוּזֵי – מַחֲזֵי כְּרִבִּית. דְּאָמַר רַב יוֹסֵף בַּר מְנְיוֹמֵי אָמַר רַב נַחְמָן, אַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ: הַדַּר בַּחֲצַר חֲבֵירוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ – אֵין צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שָׂכָר, הִלְוָהוּ וְדַר בַּחֲצַר חֲבֵירוֹ – צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שָׂכָר! אָמַר לֵיהּ: הֲדָרֵי בִּי. אִיתְּמַר: הַתּוֹקֵף סְפִינָתוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ וְעָשָׂה בָּהּ מְלָאכָה, אָמַר רַב: רָצָה – שְׂכָרָהּ נוֹטֵל, רָצָה – פְּחָתָהּ נוֹטֵל. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: אֵינוֹ נוֹטֵל אֶלָּא פְּחָתָהּ. [ד]אָמַר רַב פָּפָּא: לָא פְּלִיגִי; הָא דַּעֲבִידָא לְאַגְרָא, הָא דְּלָא עָבְדָא לְאַגְרָא. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: הָא וְהָא דַּעֲבִידָא לְאַגְרָא; הָא דְּנָחֵית לֵיהּ אַדַּעְתָּא דְּאַגְרָא, וְהָא דְּנָחֵית לֵיהּ אַדַּעְתָּא דְּגַזְלָנוּתָא. גָּזַל מַטְבֵּעַ וְנִסְדַּק [וְכוּ']. אָמַר רַב הוּנָא: "נִסְדַּק" – נִסְדַּק מַמָּשׁ, "נִפְסַל" – פְּסָלַתּוּ מַלְכוּת. [ה]וְרַב יְהוּדָה אָמַר: פְּסָלַתּוּ מַלְכוּת נָמֵי – הַיְינוּ נִסְדַּק. אֶלָּא הֵיכִי דָּמֵי "נִפְסַל"? שֶׁפְּסָלַתּוּ מְדִינָה זוֹ, וְיוֹצֵא בִּמְדִינָה אַחֶרֶת. אָמַר לֵיהּ רַב חִסְדָּא לְרַב הוּנָא: לְדִידְךָ דְּאָמְרַתְּ "נִפְסַל" – פְּסָלַתּוּ מַלְכוּת; חֲרֵי פֵּירוֹת וְהָרְקִיבוּ, יַיִן וְהֶחְמִיץ – דְּכִי פְּסָלַתּוּ מַלְכוּת דָּמַי; וְקָתָנֵי: מְשַׁלֵּם כְּשָׁעַת הַגְּזֵלָה! אָמַר לֵיהּ: הָתָם נְשְׁתַּנָּה טַעְמוֹ וְרֵיחוֹ, הָכָא לֹא נִשְׁתַּנָּה. [ו]אָמַר לֵיהּ רָבָא לְרַב יְהוּדָה: לְדִידְךָ דְּאָמְרַתְּ פְּסָלַתּוּ מַלְכוּת נָמֵי הַיְינוּ "נִסְדַּק"; חֲרֵי תְּרוּמָה וְנִטְמֵאת, דְּכִי פְּסָלַתּוּ מַלְכוּת דָּמֵי, וְקָתָנֵי: אוֹמֵר לוֹ "חֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ"! אָמַר לֵיהּ: הָתָם לֹא מִינְכַּר הֵיזֵיקָה, הָכָא מִינְכַּר הֵיזֵיקָה. אִיתְּמַר: הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵירוֹ עַל הַמַּטְבֵּעַ, וְנִפְסַל הַמַּטְבֵּעַ, רַב אָמַר:

נוֹתֵן

שֶׁהַלְוָהוּ מְשַׁלֵּם לוֹ עכ"ל הַקּוּנְטְרֵס וּלְפָרוּשׁוֹ נִרְאֶה דְּאִם הִלְוָהוּ מָעוֹת נְמֵי וְקָצַב לוֹ שֶׁיְּשַׁלֵּם לוֹ מָעוֹת דְּמְשַׁלֵּם מַטְבֵּעַ הַיּוֹצֵא בְּאוֹתָהּ שָׁעָה דְּמָעוֹת שֶׁנִּפְסְלוּ לָאו מַטְבֵּעַ נִינְהוּ וְלֹא נָקֵט בַּקּוּנְטְרֵס פְּרָקְמַטְיָא אֶלָּא מִשּׁוּם דְּכְשֶׁמְּלָוֶה אָדָם מָעוֹתָיו אֵין רְגִילִין לְהַזְכִּיר דָּבָר אֲבָל כְּשֶׁמּוֹכֵר פְּרָקְמַטְיָא אֲפִי' אָמַר סְתָם כָּךְ וְכָךְ מָעוֹת תִּתֵּן צְרִיךְ לְשַׁלֵּם לוֹ מַטְבֵּעַ הַיּוֹצֵא וְקָשֶׁה לְפָרוּשׁוֹ דה"ל לְמֵימַר הַמּוֹכֵר לַחֲבֵרוֹ עַל הַמַּטְבֵּעַ או ה"ל לְמֵימַר הַמַּלְוֶה מָעוֹת לְפָרְקְמַטְיָא בֵּין הִלְוָהוּ מָעוֹת וּמֵיְרֵי כְּשֶׁהִתְנָה עִמּוֹ ע"מ שֶׁיְּשַׁלֵּם לוֹ מָעוֹת וְכֵיוָן שֶׁפֵּרֵשׁ לוֹ כָּךְ סְתָמָא דְּמִלְּתָא לְכָךְ פֵּרֵשׁ שֶׁאִם יִפָּסֵל יִתֵּן לוֹ מַטְבֵּעַ הַיּוֹצֵא דְּאוֹתוֹ שֶׁנִּפְסַל אֵין שְׁמוֹ מַטְבֵּעַ וּשְׁמוּאֵל סָבַר דְּכֵיוָן שֶׁיּוֹצֵא בְּמֵישָׁן שֵׁם מַטְבֵּעַ עָלָיו וְעוֹד אוּר"י די"ל תָּגוֹן שֶׁהִלְוָהוּ סְאָה חִטִּין וְאָמַר לוֹ אוֹ תַּחֲזֹר לִי סְאָה אוֹ כָּךְ וְכָךְ מָעוֹת וְאִילּוּ בְּמָעוֹת לְחוּדַיְהוּ קָצַב הָיָה מְשֻׁלָּם לוֹ מַטְבֵּעַ שֶׁנִּפְסַל אֲבָל הָכָא שֶׁלֹּא זָקַף עָלָיו בְּמִלְוָה גְּמוּרָה שֶׁיָּכוֹל לְפָרֵעַ לוֹ. חִטִּין אִם יִרְצֶה נוֹתֵן לוֹ מַטְבֵּעַ הַיּוֹצֵא בְּאוֹתָהּ שָׁעָה וּלְכָל הַפָּחוּתִים אִם הִלְוָהוּ מָעוֹת סְתָם מָעוֹת שֶׁהִלְוָה לוֹ יִפְרַע לוֹ אֲפִי' שֶׁנִּפְסַל וְאִם תֹּאמַר וּמ"ש מִגַּזְלָן דְּתָנֵיא גָּזַל מַטְבֵּעַ וְנִפְסַל אוֹמֵר לוֹ הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ מִשָּׁם הָכָא דְּיָשְׁנוֹ בָּעַיִן אֲבָל לַיתָנְהוּ בָּעַיִן מִשֶּׁלֹּם כְּשָׁעַת הַגְּזֵלָה וְהָכָא גַּבֵּי הַלְוָאָה אֲפִי' אִיתְּנְהוּ בָּעַיִן כִּי לַיתָנְהוּ דְּמֵי הַלְוָאָה לְהוֹצִיאָה נִתְּנָה וי"ל דְּיֵשׁ לְחַלֵּק בֵּין הַלְוָאָה לִגְזֵלָה דְּמַטְבֵּעַ שֶׁנִּפְסַל חָשִׁיב כְּהוּזַל וּכְמַעֲקָרָא שָׁוִין ד' וּלְבַסּוֹף שָׁוִין זוּזָא גַּבֵּי גַּזְלָן אָמְרִינַן דְּכִי לַיתָנְהוּ בָּעַיִן דְּמִשְׁלַם כִּדְמַעְקָרָא אֲבָל גַּבֵּי הַלְוָאָה הָיְכָא דְּהוּזַל מִשְׁלַם כִּי זוּלָא דְּהִשְׁתָּא כִּדְאָמְרִינַן בְּאֵיזֶהוּ נָשָׁךְ (ב"מ דף עה.) מַלְוֶה אָדָם כּוֹר חִטִּין הוּזְלוּ נוֹתֵן חִטִּין הוּזְלוּ דְּמֵימָן וּמַטְבֵּעַ שֶׁנִּפְסַל וַדַּאי כְּבָרֵי כְּרֵב הוּנָא וּשְׁמוּאֵל סְבָרֵי לְעִיל דִּלְרַב יְהוּדָה דַּחֲשִׁיב מַטְבֵּעַ שֶׁנִּפְסַל כְּגִבְּנֵי הַלְוָאָה לָא מְצֵי פְּטַר נַפְשֵׁיהּ בְּמַטְבֵּעַ שֶׁנִּפְסַל אֲבָל לְרַב הוּנָא דְּלָא חָשִׁיב לֵיהּ כְּנִסְדַּק מְצֵי פָּטַר נַפְשֵׁיהּ בְּנִפְסַל אע"פ דְּרַב הוּנָא מְדָמֶה מַטְבֵּעַ שֶׁנִּפְסַל לְתִרוּמָה וְנִטְמֵאת וְחָמֵץ שֶׁעָבַר עָלָיו הַפֶּסַח וְהָא פְּשִׁיטָא דְּאֵין לוֹ יְכוֹל לְשַׁלֵּם תְּרוּמָה טְהוֹרָה וְחָמֵץ אֲסוּר בְּתַשְׁלוּמִין הֲתָם לְא דָּמֵי לְגַמְרֵי דְּמַטְבֵּעַ שֶׁנִּפְסַל דָּמֵי לְהוּזַל וּמִכָּל מָקוֹם כְּשֶׁהוּא בָּעַיִן יָכוֹל לוֹמַר הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ וּכְשֶׁאֵינוֹ בָּעַיִן אֲפִי' בְּהוּזַל מְשֻׁלָּם כִּדְמַעְקָרָא:

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פג' מהל' גזילה ואבידה הל' ז', סמג עשין פג, סמג לאוין קצג, טוש"ע חו"מ סי' שסג סעי' ד:
ב מיי' פג' מהל' גזילה ואבידה הל' ז, סמג עשין פג, סמג לאוין קצג, טוש"ע חו"מ סי' שסג סעי' ד:
ג סמג עשין פג:
ד מיי' פג' מהל' גזילה ואבידה הל' ז, סמג עשין פג, סמג לאוין קצג, טוש"ע חו"מ סי' שסג סעי' ד:
ה סמג עשין פג:
ו מיי' פו' מהל' מלווה ולווה הל' ב, סמג לאוין קצג, טוש"ע יו"ד סי' קסו סעי' א:
ז מיי' פג' מהל' גזילה ואבידה הל' ח, סמג עשין עג, טוש"ע חו"מ סי' שסג סעי' ה:
ח מיי' פג' מהל' גזילה ואבידה הל' ד, טוש"ע חו"מ סי' שסג סעי' א:
ט סמג עשין פג:

עין משפט
נר מצוה

א מיי׳ פ״ד מהל׳ מלווה ולווה הל׳ יב, סמג לאוין קסג, טוש״ע יו״ד סי׳ קסה סעי׳ א:

ב מיי׳ פ״ד מהל׳ מעשר שני ונטע רבעי הל׳ י, סמג עשין קלו, טוש״ע יו״ד סי׳ שלא סעי׳ קלח:

ג סמג לאוין קסג:

ד סמג לאוין קסג:

ה מיי׳ פ״ד מהל׳ מעשר שני ונטע רבעי הל׳ יד:

ו סמג עשין קלו:

ז מיי׳ פ״ד מהל׳ מלווה ולווה הל׳ יא, סמג לאוין קסג, טוש״ע יו״ד סי׳ קסה סעי׳ א:

ח מיי׳ פ״ד מהל׳ מלווה ולווה הל׳ יא, סמג לאוין קסג, טוש״ע יו״ד סי׳ קסה סעי׳ א:

מסורת הש״ס

א תוספתא מעשר שני ב כתובות כו:

אי הכי שׁל בבל והן בבבל למאי חזי. קצת משמע דלא פריך אלא לרב נחמן נותן לו מטבע היוצא בשעת פרעון דהא קבל עליו לתת לו מטבע והאי לאו

[א]נותן לו מטבע היוצא באותה שעה. ושמואל אמר: יכול לומר לו, לך הוציאו במישן. אמר רב נחמן: מסתברא מילתיה דשמואל – דאית ליה אורחא למיזל למישן, אבל לית ליה אורחא – לא. [ב](א)איתיביה רבא לרב נחמן: אין מחלקין על המעות שאינם יוצאות. כיצד? היו לו מעות כוזביות ירושלמיות, או של מלכים הראשונים – אין מחלקין. הא של אחרונים דומיא דראשונים – מחלקין! [ג]אמר ליה: הכא במאי עסקינן – כשאין מלכיות מקפידות זו על זו. אלא כי אמר שמואל – כשמלכיות מקפידות זו על זו. היכי מצי מטמטי לה[ו] על ידי הדחק; דלא בחשי, ואי משכחי קפדי. [ד]תא שמע: אין מחלקין על מעות של כאן והן בבבל, ושל בבל והן כאן. של בבל – מחלקין. קתני מיהת: אין מחלקין על מעות של כאן והן בבבל – אף על גב דסופו למיסק לההם! הכא במאי עסקינן – כשמלכיות מקפידות זו על זו. אי הכי, של בבל והן בבבל למאי חזו? חזו דזבין בהו בהמה, ומסיק לירושלים. [ב(ו)]והתניא: התקינו שיהו המעות יוצאות בירושלים מפני כך! אמר רבי זירא, לא קשיא: כאן בזמן שיש"ד ישראל תקיפה על אומות העולם, כאן בזמן שיש"ד אומות העולם תקיפה על עצמן. תנו רבנן: איזהו מטבע של ירושלים? דוד ושלמה מצד אחד, וירושלים עיר הקודש מצד אחר. ואיזהו מטבע של אברהם אבינו? זקן וזקינה מצד אחד, ובחור ובתולה מצד אחר. [ז]בעא מיניה רבא מרב חסדא: המלוה את חבירו על המטבע, והוסיפו עליו, מהו? אמר לו: נותן לו מטבע היוצא באותה שעה. אמר ליה: אין. אמר ליה: אפילו כי תרטיא? אמר ליה: אין. [ח]והא קא זיילין פירי! אמר רב אשי: חזינן; אי מחמת טיבעא זיל – מנכינן ליה,

ואי אי הכי שׁל בבל והן בבבל למאי חזי. קצת משמע דלא פריך אלא לרב נחמן נותן לו מטבע היוצא בשעת פרעון דהא קבל עליו לתת לו מטבע והאי לאו מטבע הוא ודוקא הלוהו פרגמטיא אבל הלוהו מעות את שהלוהו משלם לו: על מעות שאין יוצאות כלל בירושלים דלאו כוזביות כלל הן כלבא וירושלמיות הוו וה"ג כוזביות ירושלמיות או של מלכים הראשונים וכוזביות וירושלמיות לא נפקי כלל ל"א כוזביות של בזיב וה"ג כוזביות או ירושלמיות או של מלכים הראשונים: הא של אחרונים דנפקי במדינה אחרת ודומיא דראשונים הוא בכך דאין יוצאות כאן במקומו של בעל הבית שנפסלו בכאן: מחלקין ואף על גב דלית ליה אורחא להתם במקום שיוצאין שהרי בירושלים צריך לילך ולהוציאן וקשיא לרב נחמן אלבא דשמואל דאמר אבל לית להו אורחא למישן לא: אלא כי אמר רב נחמן אלבא דשמואל דכי לית להו אורחא למישן לא: כשמלכיות מקפידות בתמיה אי הכי כי אית להו אורחא למישן היכי מצי מטמטי להו הא כי בדקי להו בני מדינה זו ומשכחי ליה: אותן מעות מפסדי ליה: ומשני דלא בחשי שאין מקפידין כל כך שיהו בודקין ומחפשין על דבר זה ואי אשכחי קפדי הלכך אית להו אורחא שנצרך לילך שם יקבלם ויוציא לשם בסחורה ואי לאו הואיל ואין יכול להראותם בכאן בפרהסיא לבני מישן הבאים כאן אם רוצה לא יקבלם: אין מחלקין על מעות של כאן והן בבבל אין מחלקין מעשר שני על מעות של כאן והן בבבל אע"פ שסופו למיסק לההם: הכא במאי עסקינן כשמלכיות מקפידות זו על זו. אי הכי, של בבל והן בבבל למאי חזו? חזו דזבין בהו בהמה, ומסיק לירושלים. [ב(ו)]והתניא: התקינו שיהו המעות יוצאות בירושלים מפני כך! אמר רבי זירא, לא קשיא: כאן בזמן שיש"ד ישראל תקיפה על אומות העולם, כאן בזמן שיש"ד אומות העולם תקיפה על עצמן. תנו רבנן: איזהו מטבע של ירושלים? דוד ושלמה מצד אחד, וירושלים עיר הקודש מצד אחר. ואיזהו מטבע של אברהם אבינו? זקן וזקינה מצד אחד, ובחור ובתולה מצד אחר. [ז]בעא מיניה רבא מרב חסדא: המלוה את חבירו על המטבע, והוסיפו עליו, מהו? אמר לו: נותן לו מטבע היוצא באותה שעה. אמר ליה: אין. אמר ליה: אפילו כי תרטיא? אמר ליה: אין. [ח]והא קא זיילין פירי! אמר רב אשי: חזינן; אי מחמת טיבעא זיל – מנכינן ליה, סלע גדול בזמדה מחזקת רבע: והא קזיילין פרות לגבי מטבע זו נמצא שמשתבר זה בתוספת ואינה דומה לראשונים והוי רבית:

אמר רבי זירא, לא קשיא: כאן בזמן שיש"ד ישראל תקיפה על אומות העולם, כאן בזמן שיש"ד אומות העולם תקיפה על עצמן. תנו רבנן: איזהו מטבע של ירושלים? דוד ושלמה מצד אחד, וירושלים עיר הקודש מצד אחר. ואיזהו מטבע של אברהם אבינו? זקן וזקינה מצד אחד, ובחור ובתולה מצד אחר. [ז]בעא מיניה רבא מרב חסדא: המלוה את חבירו על המטבע, והוסיפו עליו, מהו? אמר לו: נותן לו מטבע היוצא באותה שעה. אמר ליה: אין. אמר ליה: אפילו כי תרטיא? אמר ליה: אין. [ח]והא קא זיילין פירי! אמר רב אשי: חזינן; אי מחמת טיבעא זיל – מנכינן ליה,

ואי אי הכי שׁל בבל והן בבבל למאי חזי. קצת משמע דלא פריך אלא לרב נחמן נותן לו מטבע היוצא בשעת פרעון דהא קבל עליו לתת לו מטבע והאי לאו מטבע הוא ודוקא הלוהו פרגמטיא אבל הלוהו מעות את שהלוהו משלם לו: על מעות שאין יוצאות כלל בירושלים דלאו כוזביות כלל הן כלבא וירושלמיות הוו וה"ג כוזביות ירושלמיות או של מלכים הראשונים וכוזביות וירושלמיות לא נפקי כלל ל"א כוזביות של בזיב וה"ג כוזביות או ירושלמיות או של מלכים הראשונים: הא של אחרונים דנפקי במדינה אחרת ודומיא דראשונים הוא בכך דאין יוצאות כאן במקומו של בעל הבית שנפסלו בכאן: מחלקין ואף על גב דלית ליה אורחא להתם במקום שיוצאין שהרי בירושלים צריך לילך ולהוציאן וקשיא לרב נחמן אלבא דשמואל דאמר אבל לית להו אורחא למישן לא: אלא כי אמר רב נחמן אלבא דשמואל דכי לית להו אורחא למישן לא: כשמלכיות מקפידות בתמיה אי הכי כי אית להו אורחא למישן היכי מצי מטמטי להו הא כי בדקי להו בני מדינה זו ומשכחי ליה: אותן מעות מפסדי ליה: ומשני דלא בחשי שאין מקפידין כל כך שיהו בודקין ומחפשין על דבר זה ואי אשכחי קפדי הלכך אית להו אורחא שנצרך לילך שם יקבלם ויוציא לשם בסחורה ואי לאו הואיל ואין יכול להראותם בכאן בפרהסיא לבני מישן הבאים כאן אם רוצה לא יקבלם: אין מחלקין על מעות של כאן והן בבבל אין מחלקין מעשר שני על מעות של כאן והן בבבל אע"פ שסופו למיסק לההם: הכא במאי עסקינן כשמלכיות מקפידות זו על זו. אי הכי, של בבל והן בבבל למאי חזו? חזו דזבין בהו בהמה, ומסיק לירושלים. [ב(ו)]והתניא: התקינו שיהו המעות יוצאות בירושלים מפני כך!

מסורת הש"ס

א קידושין כד:; לעיל צא.

ב גיטין נג.; לעיל נו.

תורה אור השלם

[דברים יד, כה]
[במדבר יט]

מֵחֲמַת תַּרְעָא שָׁבְאוּ גְּשָׁמִים וְנִמְצְאוּ רֹב תְּבוּאוֹת בָּעוֹלָם וְהוּזְלוּ הַפֵּרוֹת: לְעִנְיַן נִסְכָּא אִם בָּא לְהַתִּיכָן וְלַעֲשׂוֹת מֵהֶן גְּרוּטָאוֹת יֵשׁ יוֹתֵר מִן הָרִאשׁוֹנִים וְהֵיוּ רַבִּית: עֶבְדוּ עֲבָדָא בְּאָדָם שֶׁהִלְוָה אֶת חֲבֵרוֹ עַל הַמַּטְבֵּעַ וְהוֹסִיפוּ עָלָיו וְהָלְכוּ אֵצֶל אֲגַרְדִּימוֹס סוֹחֵר יִשְׁמָעֵאל וְהָיָה לוֹ מִן הָרִאשׁוֹנָה וּמִן הַשֵּׁנִיָּה וּמָצְאוּ בָּח' שֶׁל מַטְבֵּעַ שְׁנִיָּה י' מִן הָרִאשׁוֹנָה וְנָתַן לוֹ שְׁמוֹנָה: אָמַר רַבָּה גָּרְסִינַן בְּכוּלְּהוּ: הַזּוֹרֵק מַטְבֵּעַ שֶׁל חֲבֵרוֹ בַּיָּם אע"ג שֶׁאֵין יָכוֹל לְטָלְטוֹ: פָּטוּר דִּכְמַפְרֵשׁ וְאָזַל דִּלְא שַׁקְלֵהּ בִּידֵהּ אֶלָּא דְּאַדֵּיהּ שָׁהֲיְתָה בְּיָד בְּעָלִים וְהָכָּהוּ זֶה תַּחַת יָדוֹ וְנִתְּזָה לַיָּם הוֹאִיל וּצְלוּלִים הֵן וְקָא חָזֵי לֵיהּ אָמַר לֵהּ הָא מַנַּח קַמָּךְ וְאֵינָהּ אֲבוּדָה וְאִי מְשׁוּם דְּבָעֵי לְמֵיתַב זוּזָא לְבַר אָמוֹרָאֵהּ לְמִשְׁקְלֵיהּ גְּרָמָא הוּא שְׁגוֹרֵם לְהַפְסִידוֹ אוֹתוֹ שָׁכָר וּגְרָמָא בְּנִזְקִין פָּטוּר: אֲבָל עֲכוּרִין בְּשָׁעַת הַתָּזָה דַּהֲוָה לֵיהּ מַעֲשֶׂה בְּיָדַיִם אָבוּד הוּא וְאֵין זֶה גּוֹרֵם אֶלָּא מַמָּשׁ דְּהָא מַמָּשׁ הִתִּיזוּ: אֵין מְחַלְּלִין אֲלָמָא אָבוּד חָשִׁיב לֵהּ בַּיָּם הַגְּדוֹל: הָיָה לוֹ מָעוֹת בְּקִיסְטְרָא מָקוֹם וְהוּא רָחוֹק מְאֹד וְיֵשׁ בּוֹ סַכָּנַת דְּרָכִים וְאֵין שַׂיָּרוֹת מְצוּיוֹת שָׁם: הַשֵּׁף אשפריי"ר בְּלַע"ז שֶׁפָּחַת אֶת הַצּוּרָה: בְּקַרְנָסָא מרטי"ל בְּלַע"ז: וְטַרְשֵׁהּ עֲשָׂאן כְּאֶבֶן חֲלָקָה לְשׁוֹן טָרְשִׁים: בְּשׁוּפִינָא לימ"א בְּלַע"ז שֶׁל נַפְחִים: חַסּוֹרֵי חַסְרֵהּ וּמַמָּשׁ הוּא וְלֹא גְּרָמָא טַעְמָא דְּרַבָּה בְּכוּלְּהוּ מְשׁוּם גְּרָמָא בְּנִזְקִין הוּא וּפָטוּר: עַל אָזְנוֹ וְחָרְשׁוֹ אֲלָמָא אַף עַל גַּב דְּלָא חַסְרֵהּ כֵּיוָן דְּעָשָׂה מַעֲשֶׂה בְּגוּפוֹ לְאוֹ גְּרָמָא קָחָשִׁיב לֵיהּ אֶלָּא מַמָּשׁ וְהָכָא נָמֵי כֵּיוָן דְּמַחְיֵיהּ בְּקַרְנָסָה וּפְחָתֵהּ וְעַל כָּכָה חָסְרוּ גַּבֵּי עֶבֶד נָמֵי חִסָּרוֹן הוּא [וּכְנֶגֶד אָזְנוֹ פָּטוּר מְשׁוּם דְּהָכִי לָא הֲוֵי לֵיהּ לְמֵחַשׁ וְהַאי גְּרָמָא הוּא]: הַצּוֹרֵם אשקרניי"ר בְּלַע"ז פּוֹגֵם: בְּמֵי חִטָּאת שִׁקַּל כְּנֶגְדָּן מִשְׁקוֹלוֹת וּפְרָה וְכָל מַעֲשֶׂיהָ נִפְסָלִים בְּמִלְאכָה:

עַד י' בְּתַמְנְיָא פֵּי' בַּקּוּנְטְרֵס וְנוֹתֵן לוֹ שְׁמוֹנָה וּלְפֵרוּשׁוֹ חֲשִׁיב מִמַּעֲלָה לְמַטָּה כְּלוֹמַר י"ב אוֹ י"א בְּתַמְנְיָא עַד י' בְּתַמְנְיָא יַהִיב לֵיהּ תְּמָנְיָא אֲבָל הָא תִּשְׁעָה מִן הָרִאשׁוֹנִים בְּתַמְנְיָא בִּשְׁנַיִם יַהִיב לֵיהּ ט' מִן הַשֵּׁנִיִּים תַּחַת ט' שֶׁל רִאשׁוֹנִים אוֹ י' בְּי' וּר"ח פֵּי' עַד י' בְּתַמְנְיָא וְיַהִיב לֵיהּ י' וּלְפֵרוּשׁוֹ הֲוֵי מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה: וה"מ דְּאַדֵּיהּ אַדְּוֵיי מַשְׁמַע הָכָא דְּלָא חָשִׁיב הַגְּבָהָה כִּי אַדְּוֵיהּ אַדְּוֵי בְּלָא נְטִילָה בְּיָדוֹ אע"פ שֶׁעוֹמֵד בָּאֲוִיר לְמַעְלָה מג' קְדָם שֶׁיִּפֹּל לַגְּמָרֵי וְכֵן בְּהַנִּזְקִין (גִּטִּין דַּף נט:) גַּבֵּי עָנִי הַמְנַקֵּף בְּרֹאשׁ הַזַּיִת וְקָשֶׁה דבפ"ק דב"מ (דף ט. וְשָׁם.) אָמַר גַּבֵּי טַלִּית שֶׁרֹאשׁוֹ אֶחָד עַל הָעַמּוּד וְרֹאשׁוֹ אֶחָד מַנַּח ע"ג קַרְקַע שֶׁאִם הִגְבִּיהַּ אָדָם רֹאשׁוֹ הַמַּנַּח ע"ג קַרְקַע וְנִתַּק רֹאשׁ שע"ג הָעַמּוּד לַהֲבִיאוֹ אֶצְלוֹ שֶׁהוּא קוֹנֶה מִטַּעַם הַגְבָּהָה וְאִי מְשִׁיכָה קָאָמַר הָתָם אַמַּאי נָקֵט רֹאשׁוֹ אֶחָד ע"ג הָעַמּוּד אַלְמָא חָשִׁיב הַגְבָּהָה הוֹאִיל וּמְבִיאוֹ עַל הָאֲוִיר לְמַעְלָה מג' וְי"ל דְּהָתָם חָשִׁיבָא הַגְבָּהָה טְפֵי לְפִי שֶׁרֹאשׁוֹ אֶחָד אוֹחֵז בְּיָדוֹ כ"כ בְּגֹבַהּ כְּשֶׁנִּתְקָנוּ מַיָּרֵי בְּגוֹן שֶׁיָּדוֹ כ"כ בְּגֹבַהּ כְּשֶׁנִּתְקָנוּ לֹא יִפֹּל רֹאשׁוֹ לָאָרֶץ אֶלָּא יְהֵא מֻגְבָּהּ ג' מֵעַל הָאָרֶץ וא"ת דְּבִסּוֹף שְׁלוּחַ הַקֵּן (חֻלִּין דַּף קמא:) מַשְׁמַע דְּכִי טָרַף אַקֵּן וּמִתְגַּבְּהִי יוֹנִים דַּחֲשִׁיבָא הַגְבָּהָה לְקָנוֹת אע"פ שֶׁאֵין תּוֹסֶפֶת בְּיָדוֹ וי"ל דְּדַוְקָא הָכָא וּבְהַנִּזְקִין לָא חָשִׁיבָא הַגְבָּהָה דְּאִיכָּא תַּרְתֵּי לְגְרִיעוּתָא דְּלָא תִּפְסֹם וְגַם אֵין מַגְבִּיהַּ אֶלָּא מַשְׁפִּיל אֲבָל יוֹנִים דְּמִתְגַּבְּהִי חָשִׁיבָא הַגְבָּהָה אֲבָל אִם הָיוּ נוֹפְלִין לְמַטָּה ע"י טָרִיפַת הַקֵּן לֹא הָיָה קוֹנֶה כֵּיוָן שֶׁאֵין תְּפוּס בְּיָדוֹ כְּלָל וּלְפִי' זֶה הו"מ לִפְלוּגֵי הָכָא בְּאַדֵּיהּ אַדְּוֵי בֵּין דֶּרֶךְ יְרִידָה לְדֶרֶךְ עֲלִיָּה אֶלָּא דְּנִיחָא לֵיהּ לִפְלוּגֵי בְּדֶרֶךְ יְרִידָה גּוּפֵהּ בֵּין אַדֵּיהּ אַדְּוֵי בֵּין דֶּרֶךְ יְרִידָה לְדֶרֶךְ עֲלִיָּה דְּאַפִּילּוּ דֶּרֶךְ עֲלִיָּה לָא קָנֵי הָכָא בְּאַדֵּיהּ אַדְּוֵי לְפִי שֶׁאֵין דֶּרֶךְ הַגְבָּהָה בָּזֶה הַעִנְיָן אֲבָל בְּיוֹנִים שֶׁהֵן בַּעֲלֵי חַיִּים דֶּרֶךְ הַגְבָּהָה

וְאִי מֵחֲמַת תַּרְעָא זִיל – לָא מְנַכֵּינַן לֵיהּ. א**וְהָא קָא שָׁבַח לְעִנְיַן נְסָכָא! אֶלָּא כִּי הָא דְּרַב פָּפָּא וְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ עָבְדִי עוֹבָדָא בְּזוּזֵי דַּאֲגַרְדְּמִיס טַיְיעָא, עַד עֲשָׂרָה בְּתַמְנְיָא.** ב**אָמַר רַבָּה: הַזּוֹרֵק מַטְבֵּעַ שֶׁל חֲבֵירוֹ לַיָּם הַגָּדוֹל – פָּטוּר. מַאי טַעְמָא? אָמַר: הָא מַנַּח קַמָּךְ, אִי בָּעֵית שְׁקֹלֵיהּ. וְהָנֵי מִילֵּי בְּצָלוּלִין – דְּקָא חָזֵי לֵיהּ, אֲבָל עָכוּרִין – דְּלָא קָחָזֵי לֵיהּ, לָא. וְהָנֵי מִילֵּי דְּאַדֵּיהּ אַדְּוֵי אע"פ שֶׁעוֹמֵד בָּאֲוִיר מג' קֹדֶם שֶׁיִּפֹּל לַגְּמָרֵי וְכֵן בְּהַנִּזְקִין (גִּטִּין דַּף נט:) גַּבֵּי עָנִי הַמְנַקֵּף בְּרֹאשׁ הַזַּיִת וְקָשֶׁה דבפ"ק דב"מ (דף ט. וְשָׁם.) אָמַר גַּבֵּי טַלִּית שֶׁרֹאשׁוֹ אֶחָד עַל הָעַמּוּד וְרֹאשׁוֹ אֶחָד מַנַּח ע"ג קַרְקַע שֶׁאִם הִגְבִּיהַּ אָדָם רֹאשׁוֹ הַמַּנַּח ע"ג קַרְקַע וְנִתַּק רֹאשׁ שע"ג הָעַמּוּד לַהֲבִיאוֹ אֶצְלוֹ שֶׁהוּא קוֹנֶה מִטַּעַם הַגְבָּהָה וְאִי מְשִׁיכָה קָאָמַר הָתָם אַמַּאי נָקֵט רֹאשׁוֹ אֶחָד ע"ג הָעַמּוּד אַלְמָא חָשִׁיב הַגְבָּהָה הוֹאִיל וּמְבִיאוֹ עַל הָאֲוִיר לְמַעְלָה מג' וְי"ל דְּהָתָם חָשִׁיבָא הַגְבָּהָה טְפֵי לְפִי שֶׁרֹאשׁוֹ אֶחָד אוֹחֵז בְּיָדוֹ כ"כ בְּגֹבַהּ כְּשֶׁנִּתְקָנוּ מַיָּרֵי בְּגוֹן שֶׁיָּדוֹ כ"כ בְּגֹבַהּ כְּשֶׁנִּתְקָנוּ לֹא יִפֹּל רֹאשׁוֹ לָאָרֶץ אֶלָּא יְהֵא מֻגְבָּהּ ג' מֵעַל הָאָרֶץ וא"ת דְּבִסּוֹף שְׁלוּחַ הַקֵּן (חֻלִּין דַּף קמא:) מַשְׁמַע דְּכִי טָרַף אַקֵּן וּמִתְגַּבְּהִי יוֹנִים דַּחֲשִׁיבָא הַגְבָּהָה לְקָנוֹת אע"פ שֶׁאֵין תּוֹסֶפֶת בְּיָדוֹ וי"ל דְּדַוְקָא הָכָא וּבְהַנִּזְקִין לָא חָשִׁיבָא הַגְבָּהָה דְּאִיכָּא תַּרְתֵּי לְגְרִיעוּתָא דְּלָא תִּפְסֹם וְגַם אֵין מַגְבִּיהַּ אֶלָּא מַשְׁפִּיל אֲבָל יוֹנִים דְּמִתְגַּבְּהִי חָשִׁיבָא הַגְבָּהָה אֲבָל אִם הָיוּ נוֹפְלִין לְמַטָּה ע"י טָרִיפַת הַקֵּן לֹא הָיָה קוֹנֶה כֵּיוָן שֶׁאֵין תְּפוּס בְּיָדוֹ כְּלָל וּלְפִי' זֶה הו"מ לִפְלוּגֵי הָכָא בְּאַדֵּיהּ אַדְּוֵי בֵּין דֶּרֶךְ יְרִידָה לְדֶרֶךְ עֲלִיָּה אֶלָּא דְּנִיחָא לֵיהּ לִפְלוּגֵי בְּדֶרֶךְ יְרִידָה גּוּפֵהּ בֵּין אַדֵּיהּ אַדְּוֵי בֵּין דֶּרֶךְ יְרִידָה לְדֶרֶךְ עֲלִיָּה דְּאַפִּילּוּ דֶּרֶךְ עֲלִיָּה לָא קָנֵי הָכָא בְּאַדֵּיהּ אַדְּוֵי לְפִי שֶׁאֵין דֶּרֶךְ הַגְבָּהָה בָּזֶה הָעִנְיָן אֲבָל בְּיוֹנִים שֶׁהֵן בַּעֲלֵי חַיִּים דֶּרֶךְ הַגְבָּהָה

אֲבָל צוֹרֵם – דְּמִינְּכַר הֵיזֵיקָהּ, הָכִי נָמֵי דְּמִחַיֵּיב בְּדִינֵי אָדָם! אָמְרִי: הוּא הַדִּין דַּאֲפִילּוּ צוֹרֵם פָּטוּר, וְהָא קָא מַשְׁמַע לַן – דַּאֲפִילּוּ מְלָאכָה דְּלָא מִינְּכַר הֵיזֵיקָהּ, חַיָּיב בְּדִינֵי שָׁמַיִם. ג**וְאָמַר רַבָּה: הַשּׁוֹרֵף שְׁטָרוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ – פָּטוּר. דַּאֲמַר לֵיהּ: נְיָירָא קְלָאֵי מִינָּךְ הֵיזֵיקָהּ לַהּ רְמֵי בַּר חָמָא: הֵיכִי דָּמֵי?**

אִי בְּכָךְ כְּמוֹ קוֹרֵא לֵהּ וְהִיא בָּאָה אוֹ הְכִישָׁהּ בְּמַקֵּל וְרָצְתָה לְפָנָיו דַּחֲשִׁיב מְשִׁיכָה אַף עַל פִּי שֶׁהַלְכָה מֵאֵילֶיהָ וּמִיהוּ אִם הָיוּ הַיּוֹנִים יוֹרְדִים ע"י טָרַפַת הַקֵּן לָא חָשִׁיב הַגְבָּהָה אֶלָּא עֲלֵיהֶם דְּוַקָא: **עֲכוּרִין** וְצַלוּלִין לָאו דַּוְקָא אֶלָּא אַפִּי' עֲכוּרִין אִי מְצֵי בַּר אָמוֹרָאֵהּ לְמִשְׁקְלֵינְהוּ הָוֵי כְּצַלוּלִין וְאַפִּי' צַלוּלִין אִי לָא מְצֵי לְמִשְׁקְלֵינְהוּ חָשִׁיב וְהָא דְּנָקֵט צַלוּלִין. וַעֲכוּרִין מִשּׁוּם דְּסָתָם צַלוּלִין מְצֵי שְׁקִיל לְהוּ בַּר אָמוֹרָאֵהּ וְסָתָם עֲכוּרִין לָא מְצֵי שְׁקִיל בַּר אָמוֹרָאֵהּ: **הַשֵּׁף** מַטְבֵּעַ שֶׁל חֲבֵרוֹ פָּטוּר נִרְאֶה דְּרַבָּה סָבַר פָּסְלֵתוּ מַלְכוּת לָא הֲוֵי כְּנִסְדַּק דְּאִי הֲוֵי כְּנִסְדַּק אִם כֵּן כ"ש דְּשֵׁף מַטְבֵּעַ הֲוֵי כְּנִסְדַּק וַהֲרֵי חִסָּרָהּ טוּבָא וְאַמַּאי פָּטוּר: מַתִּיב רָבָא הָכָּהוּ עַל עֵינוֹ וְסִמְּאָהּ עַל אָזְנוֹ וְחֵרְשָׁהּ עָבַד בָּהֶן יוֹצֵא לַחֲרוּת. וְאַמַּאי וְהָא לָא חִסָּרָהּ דְּאֵין בּוֹ פְּגָם וְחִסָּרוֹן אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁקִּלְקְלוֹ חַיָּב אע"פ שֶׁאֵין בּוֹ שׁוּם פְּגָם וְחִסָּרוֹן וְהוֹאִיל וְכֵן הוּא ה"נ לְחַיֵּב וּמְשַׁנֵּי רַבָּה לְטַעְמֵהּ כוֹ' וְיֵשׁ שָׁם חִסָּרוֹן טִפְתָּא דְּרָמָא דְּנָפְלָה בְּאָזְנָיהּ וְכֵיוָן דְּיֵשׁ חִסָּרוֹן בְּאוֹתוֹ קִלְקוּל חַיָּב עַל כָּל הַקִּלְקוּל כְּמוֹ בְּשִׁפְּתָהּ דְּחַיָּב בְּכָל הַקִּלְקוּל דְּלִחְיֵבָהּ עַל מֵה שֶׁחִסְּרָהּ לֹא הָיָה צָרִיךְ רַבָּה לְהַשְׁמִיעֵנוּ דְּחַיָּב וא"ת וְאַמַּאי עָבַד יוֹצֵא בָּהֶן לְחֵרוּת הָא בְּעֵינַן מוּמִין שֶׁבְּגָלוּי דַּיּוּמְיָא דָּשָׁן וַעֲיָן וּבְחֵרְשׁוֹ הֵיכִי הֲוֵי בְּגָלוּי וי"ל נְהִי שֶׁאֵין נִכָּר בּוֹ כְּלוּם כְּשֶׁהוּא יָשֵׁן אוֹ עוֹמֵד בְּמָקוֹם אֶחָד וְשׁוֹתֵק מכ"מ כֵּיוָן דִּלְפִי מִנְהָגוֹ שֶׁמִּתְנַהֵג וְהוֹלֵךְ נִכָּר שֶׁהוּא חֵרֵשׁ חָשִׁיב מוּם שֶׁבְּגָלוּי וע"ל דְּאֵין צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה קִלְקוּל בְּגָלוּי אֶלָּא שֶׁהָאָבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ קִלְקוּל יְהֵא בְּגָלוּי: **הַצּוֹרֵם** אֵזֶן פָּרָתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ פָּטוּר וְהָא דִּתְנַן לְעֵיל (בָּבָא קַמָּא דַּף צו:) גָּזַל בְּהֵמָה וְנִתְעַבְּדָה בָּהּ עֲבֵרָה אוֹ שֶׁנִּפְסְלָה מֵעַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ אוֹמֵר לוֹ הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ וְנִפְסְלָה הֵינוּ שֶׁנַּפַל בָּהּ מוּם דְּאִי נִרְפְּעָה הֵינוּ שֶׁנַּעֲבְדָה בָּהּ עֲבֵרָה וּמַשְׁמַע דְּוַקָא שֶׁנִּפְסְלָה מֵאֵילֶיהָ אֲבָל הֻטַּיל בָּהּ מוּם בְּיָדַיִם חַיָּב וי"ל דְּמַתְנִי' אֵירֵי בְּבְהֵמָה קְדוֹשָׁה דְּוַדַּאי לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ קָיְמִא: **הָא** קמ"ל דְּאַפִּי' מְלָאכָה דְּלָא מִנְּכַר הֵיזֵיקָהּ תָּמֵהּ דְּבָפָרָק הַנִּזְקִין (גִּטִּין דַּף נג. וְשָׁם) פָּרִיךְ מֵהָכָא לְמ"ד חָזֵק שֶׁאֵין נִכָּר שְׁמֵהּ חָזֵק דְּעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּמֵי חִטָּאת וּבְפָרַת חִטָּאת פָּטוּר וְאִי שְׁמֵהּ חָזֵק אַמַּאי פָּטוּר וּמַאי קָשְׁיָא הָא אַפִּי' בְּצוֹרֵם אֹזֶן דְּמִנְּכַר פָּטוּר מִשּׁוּם דְּסָתָם שְׁוָרִים לָאו לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ קָיְמִי וא"ל דְּהָתָם פָּרִיךְ מִפָּרַת חִטָּאת דְּפָרָה אֲדַמָּה דְּדָמְיָה יָקָרִים פְּשִׁיטָא דְּלָגַבֵּי מִזְבֵּחַ קָיְמָא וְהָכָא בִּשְׁמַעְתִּין דְּמִנְּכַר פָּטוּר מִשּׁוּם דְּסָתָם שְׁוָרִים לָאו לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ קָיְמִי וא"ל דְּהָתָם פָּרִיךְ מִפָּרַת חִטָּאת דְּפָרָה אֲדַמָּה דְּדָמְיָה יָקָרִים פְּשִׁיטָא דְּלָגַבֵּי מִזְבֵּחַ קָיְמָא וְהָכָא בִּשְׁמַעְתִּין פָּרִיךְ לְרַבָּה מִמֵּי חִטָּאת דְּסָתָם מַיִם לְאוֹ לְמֵי חִטָּאת קָיְמִי דְּקַלָּם קִדּוּשָׁן בְּהֶן מְלָאכָה כְּדִתְנַן בְּמַסֶּכֶת פָּרָה (פ"ד מ"ד) וּמַיִם הַמְּלָאכָה פּוֹסֶלֶת בָּהֶן עַד שֶׁיַּטִּילוּ אֶת אֲפָר לְתוֹכָן וְתַנְיָא נָמֵי בְּסִפְרֵי יָכוֹל אַף מְשֻׁקְּדָשׁוּ בִּכְלֵי תַּלְמוּד לוֹמַר לְמֵי נִדָּה וּכְבָר הֵם מֵי נִדָּה דע"כ בְּגִטִּין (דַּף נג. וְשָׁם) מִמֵּי חִטָּאת נָמֵי פָּרִיךְ מִדְּמְשַׁנֵּי הָתָם מֵי חִטָּאת שֶׁשְּׁקָלָן בָּהֶן מִשְׁקָלוֹת וי"ל דְּכֵיוָן דְּנָקֵט מְלָאכָה לְרִבּוּתָא כְּדְקָאָמַר הָכָא דְּאַפִּי' מְלָאכָה דְּלָא מִנְּכַר הֵיזֵיקָהּ חַיָּב בְּדִינֵי שָׁמַיִם א"כ דְּיֵיק שַׁפִּיר הָתָם דְּהֵיזֵק שֶׁאֵין נִכָּר לָא שְׁמֵהּ חֵיזֵק דְּאִי שְׁמֵהּ חֵיזֵק אֵין כָּאן שׁוּם רִבּוּתָא בְּמַאי דְּנָקֵט מְלָאכָה כֵּיוָן דְּבְכָל מָקוֹם חָשִׁיב שֶׁאֵינוֹ נִכָּר כְּנִכָּר וְעוֹד יֵשׁ לוֹמַר. דְּרַבָּה סָבַר דְּהֵיזֵק שֶׁאֵין נִכָּר לָא שְׁמֵהּ חֵיזֵק אֲבָל לְמ"ד שְׁמֵהּ חֵיזֵק כ"ש דְּמִחַיֵּב בְּצוֹרֵם דְּמִנְּכַר טְפֵי וְרָבָא דְּפָרִיךְ בִּשְׁמַעְתִּין לְרַבָּה סָבַר בְּצוֹרֵם הָוֵי מִנְּכַר הֵיזֵיקָה וְחַיָּב אֲפִי' לְמ"ד חֵיזֵק שֶׁאֵין נִכָּר לָא שְׁמֵהּ חֵיזֵק כִּדְאָמַר מְלָאכָה דְּלָא מִנְּכַר הֵיזֵיקָהּ אֲבָל צוֹרֵם דְּמִנְּכַר הֵיזֵיקָהּ הֵיכִי נָמֵי דְּמִחַיֵּב וא"ת וְהֵיאַךְ יָכוֹל אָדָם לְפָסוֹל פָּרָתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ וְהָא בָּעֵינַן עֲבַד דַּיְמֵיהּ דְּעָבַד דִּנְיֵהּ לֵיהּ וְיֵשׁ לוֹמַר הָנֵי מִילֵּי בִּנְעָשֹׂית הַמְּלָאכָה מְמֵילָא אֲבָל בְּעוֹשֶׂה הַמְּלָאכָה בְּיָדַיִם לָא בָּעֵינַן אֶלָּא שֶׁיְּהֵא לֵיהּ לְעוֹשֶׂה וְכֵן בְּהֶכְשֵׁר דְּבָעֵינַן יַתֵּן דְּוֹמְיָא דְּכִי יִתֵּן:

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פד' מהל' מלווה ולווה הל' יא, סמג לאוין קסג, טוש"ע יו"ד סי' קסה סעי' א:

ב סמג לאוין קסג:

ג מיי' פז' מהל' חובל ומזיק הל' יא, סמג עשין ע, טוש"ע חו"מ סי' שפו סעי' א ב:

ד מיי' פד' מהל' מעשר שני ונטע רבעי הל' יא, סמג עשין קלו, טוש"ע יו"ד סי' שלא סעי' קלח:

ה סמג עשין ע:

ו מיי' פז' מהל' חובל ומזיק הל' יא, סמג עשין קנ, טוש"ע חו"מ סי' שפו סעי' א:

ז מיי' פז' מהל' חובל ומזיק הל' יא:

ח מיי' פז' מהל' חובל ומזיק הל' ט, סמג עשין קנ, טוש"ע חו"מ סי' שפו סעי' ב:

ט סמג עשין קלו:

עין משפט
נר מצוה

א מיי׳ פז׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ ט, סמג עשין קנ, טוש״ע חו״מ סי׳ שפו סעי׳ ב:

ב סמג עשין קנ:

ג מיי׳ פג׳ מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ ה, סמג עשין עג, טוש״ע חו״מ סי׳ שסג סעי׳ ב:

ד מיי׳ פז׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ ט, סמג עשין ע, טוש״ע חו״מ סי׳ שפו סעי׳ ב:

ה סמג עשין עג:

ו מיי׳ פג׳ מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ ד, סמג עשין עג, טוש״ע חו״מ סי׳ שסג סעי׳ א:

ז מיי׳ פי׳ מהל׳ שכירות הל׳ ד, סמג עשין פט, טוש״ע חו״מ סי׳ שו סעי׳ ב:

ח מיי׳ פו׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ יא, טוש״ע חו״מ סי׳ שפד סעי׳ ג:

ט סמג עשין קנ:

י מיי׳ פי׳ מהל׳ שכירות הל׳ ד, סמג עשין פט, טוש״ע חו״מ סי׳ שו סעי׳ ב:

מסורת הש״ס

א פסחים כט:; פסחים ה:

ב שבועות לב:

ג כתובות פו.

ד לעיל מד:

ה לקמן קיב.; לעיל סו.

ו משנה בבא קמא; תוספתא בבא קמא; לעיל צו:

ז גיטין מב.; קידושין ח.; חולין צח.; בבא מציעא ק.

תורה אור השלם

וְהָיָה כִּי־יֶחֱטָא וְאָשֵׁם וְהֵשִׁיב אֶת־הַגְּזֵלָה אֲשֶׁר גָּזַל אוֹ אֶת־הָעֹשֶׁק אֲשֶׁר עָשָׁק אוֹ אֶת־הַפִּקָּדוֹן אֲשֶׁר הָפְקַד אִתּוֹ אוֹ אֶת־הָאֲבֵדָה אֲשֶׁר מָצָא [ויקרא ה, כג]

נְכָתוֹב לֵיהּ שְׁטָרָא לֹא שַׁיָּךְ הָכָא מִפְּנֵי וְלֹא מִפְּנֵי כְּתָבָם וְלֹא בְּהָהִיא דְּתָנֵן בְּגֵט פְּשׁוּט (ב"ב דף קסח.) מִי שֶׁנִּמְחַק שְׁטַר חוֹבוֹ דְּעֵדִים הַמַּתִּימִים עַל הַשְּׁטָר נֶעֱשֶׂה כְּמִי שֶׁנִּתְקָרֵעַ עֲדוּתָן בב"ד וְהֲוֵי כְּאִלּוּ אָמְרֵי הֲנֵי עֵדִים רְאִינוּם שֶׁנִּתְקְרוּ עֲדוּתָן בְּב"ד וּבפ"ב דְּכְתֻבּוֹת (דף כ:) הָאֲרַכְתִּי:

פִּרּוּשִׁי קְמָפָרֵשׁ כֵּיצַד כו' תֻּמְהָּה דְּלָא פָּרֵיךְ אִי הָכִי חַיָּבִין תְּרֵי זִמְנֵי לִמ"ל כְּדִפָּרִיךְ בְּפֶרֶק קַמָּא דְּסַנְהֶדְרִין (דף ג. ושם) אִי הָכִי שְׁלֹשָׁה שְׁלֹשָׁה לְמָה לִי וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת דַּיֵּק וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת לֹא דַּיֵּק:

[א]אִי דְּאִיכָּא סָהֲדֵי דְּיָדְעִי מֵאי הֲוָה בִּשְׁטָרָא, לִיכְתְּבוּ לֵיהּ שְׁטָרָא מֵעַלְיָא! וְאִי דְּלֵיכָּא סָהֲדֵי, אֲנַן מְנָא יָדְעִינַן? אֲמַר רָבָא: תְּהֵא בְּמַאֲמִינוּ. [א]אֲמַר רַב דִּימִי בַּר חֲנִינָא: הָא דְּרַבָּה – מַחֲלוֹקֶת רַבִּי שִׁמְעוֹן וְרַבָּנָן הִיא. לְרַבִּי שִׁמְעוֹן דְּאָמַר דָּבָר הַגּוֹרֵם לְמָמוֹן כְּמָמוֹן דָּמֵי – מְחַיֵּיב; לְרַבָּנָן דְּאָמְרִי דָּבָר הַגּוֹרֵם לְמָמוֹן לָאו כְּמָמוֹן דָּמֵי – לָא מְחַיֵּיב. [ב]מַתְקֵיף לַהּ רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ: אֵימַר דְּשָׁמְעַתְּ לֵיהּ לְרַבִּי שִׁמְעוֹן וְרַבָּנָן דְּאָמְרִי דָּבָר הַגּוֹרֵם לְמָמוֹן כְּמָמוֹן דָּמֵי – בְּדָבָר שֶׁעִיקָּרוֹ מָמוֹן, כְּדַרְבָּה; דְּאָמַר רַבָּה: גָּזַל חֻמֵּץ לְפָנֵי הַפֶּסַח, וּבָא אַחֵר וּשְׁרָפוֹ בְּמוֹעֵד – פָּטוּר, שֶׁהַכֹּל מְצַוִּים עָלָיו לְבַעֲרוֹ. לְאַחַר הַפֶּסַח – מַחְלוֹקֶת רַבִּי שִׁמְעוֹן וְרַבָּנָן; [ג][ב]לְרַבִּי שִׁמְעוֹן דְּאָמַר דָּבָר הַגּוֹרֵם לְמָמוֹן כְּמָמוֹן דָּמֵי – חַיָּיב, לְרַבָּנָן דְּאָמְרִי דָּבָר הַגּוֹרֵם לְמָמוֹן לָאו כְּמָמוֹן דָּמֵי – פָּטוּר. בְּדָבָר שֶׁאֵין עִיקָּרוֹ מָמוֹן מִי אָמְרִינַן? [ד][ג]אֲמַר אַמֵּימָר: מַאן דְּאָמַר דִּינָא דְּגַרְמֵי – מַגְבֵּי בֵּיהּ דְּמֵי שְׁטָרָא מֵעַלְיָא, וּמַאן דְּלָא דְּאָמַר דִּינָא דְּגַרְמֵי – מַגְבֵּי בֵּיהּ דְּמֵי נְיָירָא בְּעַלְמָא. הֲוָה עוֹבְדָא וְכַפְּייֵהּ רַפְרָם לְרַב אָשֵׁי, וַאֲגְבֵּי בֵּיהּ כִּי כְּשׁוּרָא לְצַלְמָא. [ה][ד]חֻמֵּץ וְעָבַר עָלָיו הַפֶּסַח – אוֹמֵר לוֹ: ״הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ״. מַאן תַּנָּא דְּתָנֵי הָכִי? אִילֵימָא רַבִּי יְהוּדָה הִיא, דְּתַנְיָא: שׁוֹר שֶׁהֻמָּת אֶת הָאָדָם וּמְכָרוֹ עַד שֶׁלֹּא נִגְמַר דִּינוֹ – מְכָרוֹ מְכוּר, הִקְדִּישׁוֹ מוּקְדָּשׁ, שְׁחָטוֹ – בְּשָׂרוֹ אָסוּר, הֶחְזִירוֹ שׁוֹמֵר לְבָעֲלִיו – אֵינוֹ מוּחְזָר. מִשֶּׁנִּגְמַר דִּינוֹ, הֶחְזִירוֹ שׁוֹמֵר לְבָעֲלִיו – מוּחְזָר. רַבִּי יַעֲקֹב אוֹמֵר: אַף מִשֶּׁנִּגְמַר דִּינוֹ, הֶחְזִירוֹ שׁוֹמֵר לְבָעֲלִיו – אֵינוֹ מוּחְזָר. מַאי, לָאו בְּהָא קָמִיפַּלְגִי – דְּרַבִּי יַעֲקֹב סָבַר: אוֹמְרִין בְּאִיסּוּרֵי הֲנָאָה ״הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ״, וְרַבָּנָן סָבְרִי: אֵין אוֹמְרִין בְּאִיסּוּרֵי הֲנָאָה ״הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ״? אָמַר לֵיהּ רַבָּה: לָא, דִּכוּלֵּי עָלְמָא אָמְרִינַן בְּאִיסּוּרֵי הֲנָאָה ״הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ״; דְּאִם כֵּן, נִפְלְגוּ בְּחֻמֵּץ בַּפֶּסַח. אֶלָּא אָמַר רַבָּה: הָכָא בְּגוֹמְרִין דִּינוֹ שֶׁל שׁוֹר שֶׁלֹּא בְּפָנָיו קָא מִיפַּלְגִי – רַבָּנָן סָבְרִי: אֵין גּוֹמְרִין דִּינוֹ שֶׁל שׁוֹר שֶׁלֹּא בְּפָנָיו, דַּאֲמַר לֵיהּ: אִי אִיתֵיתֵי נִיהֲלֵיהּ – הֲוָה מַעֲרִיקְנָא לֵיהּ לְאַגְמָא, הַשְׁתָּא מִסְרָתֵיהּ בְּיָד מַאן דְּלָא מָצֵינָא לְאִישְׁתַּעוֹיֵי דִּינָא בַּהֲדֵיהּ! וְרַבִּי יַעֲקֹב סָבַר: גּוֹמְרִין דִּינוֹ שֶׁל שׁוֹר שֶׁלֹּא בְּפָנָיו, דַּאֲמַר לֵיהּ? סוֹף סוֹף הֲוָה גָּמְרִי לֵיהּ (דִּינָא) [לְדִינֵיהּ] שֶׁלֹּא בְּפָנָיו. [ה]אַשְׁכְּחֵיהּ רַב חִסְדָּא לְרַבָּה בַּר שְׁמוּאֵל, אֲמַר לֵיהּ: תְּנֵית מִידֵּי בְּאִיסּוּרֵי הֲנָאָה? אֲמַר לֵיהּ: אִין, תְּנֵינָא: ״וְהֵשִׁיב אֶת הַגְּזֵלָה״; מָה תַּלְמוּד לוֹמַר ״אֲשֶׁר גָּזָל״? יָכוֹל אֲפִילּוּ [ו]מִכָּאן אָמְרוּ: גָּזַל מַטְבֵּעַ וְנִפְסַל, פֵּירוֹת וְהֶרְקִיבוּ, יַיִן וְהֶחְמִיץ, תְּרוּמָה וְנִטְמֵאת, חֻמֵּץ וְעָבַר עָלָיו הַפֶּסַח, בְּהֵמָה וְנֶעֱבְדָה בָּהּ עֲבֵירָה, וְשׁוֹר עַד שֶׁלֹּא נִגְמַר דִּינוֹ – אוֹמֵר לוֹ: ״הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ״. [ז]מַאן שְׁמַעְתְּ לֵיהּ דְּאָמַר: עַד שֶׁלֹּא נִגְמַר דִּינוֹ – אֵין, מִשֶּׁנִּגְמַר דִּינוֹ – לָא? רַבָּנָן; וְקָתָנֵי: חֻמֵּץ וְעָבַר עָלָיו הַפֶּסַח – אוֹמֵר לוֹ ״הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ״! אֲמַר לֵיהּ: אִי מַשְׁכַּחְתְּ לְהוּ, לָא תֵּימָא לְהוּ וְלָא מִידֵּי. [ח]פֵּירוֹת וְהֶרְקִיבוּ – אוֹמֵר לוֹ: ״הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ״. וְהָתְנַן: פֵּירוֹת וְהֶרְקִיבוּ – מְשַׁלֵּם כִּשְׁעַת הַגְּזֵילָה! אֲמַר רַב פָּפָּא: כָּאן שֶׁהֶרְקִיבוּ כּוּלָּן, כָּאן שֶׁהֶרְקִיבוּ מִקְצָתָן. [ט]מַתְנִי׳ נָתַן לָאוּמָנִין לְתַקֵּן, וְקִלְקְלוּ – חַיָּבִין לְשַׁלֵּם. נָתַן לְחָרֵשׁ שִׁידָּה תֵּיבָה וּמִגְדָּל לְתַקֵּן, וְקִלְקֵל – חַיָּיב לְשַׁלֵּם. וְהַבַּנַּאי שֶׁקִּיבֵּל עָלָיו לְסַתּוֹר אֶת הַכּוֹתֶל, וְשִׁיבֵּר הָאֲבָנִים אוֹ שֶׁהִזִּיקָן – חַיָּיב לְשַׁלֵּם. הָיָה סוֹתֵר מִצַּד זֶה וְנָפַל מִצַּד אַחֵר – פָּטוּר;

וְאִם מֵחֲמַת הַמַּכָּה – חַיָּיב. גְּמ׳ אָמַר רַב אַסִי: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁנָּתַן לְחָרֵשׁ שִׁידָּה תֵּיבָה וּמִגְדָּל – לְנָעֵץ בָּהֶן מַסְמֵר, וְנָעַץ בָּהֶן מַסְמֵר וְשִׁיבְּרָן; אֲבָל נָתַן לְחָרֵשׁ עֵצִים לַעֲשׂוֹת שִׁידָּה תֵּיבָה וּמִגְדָּל, וְעָשָׂה מֵהֶן שִׁידָּה תֵּיבָה וּמִגְדָּל וְשִׁיבְּרָן – פָּטוּר. מַאי טַעְמָא? אוּמָּן קוֹנֶה בְּשֶׁבַח כְּלִי. [י]תְּנַן: נָתַן לָאוּמָנִין וְקִלְקְלוּ – חַיָּבִין לְשַׁלֵּם. מַאי, לָאו דְּיֵהֵיב לְהוּ עֵצִים? לָא, שִׁידָּה תֵּיבָה וּמִגְדָּל. הָא מִדְּקָתָנֵי סֵיפָא: שִׁידָּה תֵּיבָה וּמִגְדָּל, מִכְּלָל דְּרֵישָׁא – עֵצִים! אָמְרִי: פָּרוֹשֵׁי קָא מְפָרֵשׁ לַהּ – כֵּיצַד נָתַן לָאוּמָנִין לְתַקֵּן וְקִלְקְלוּ חַיָּבִין לְשַׁלֵּם? כְּגוֹן שֶׁנָּתַן לְחָרֵשׁ שִׁידָּה תֵּיבָה וּמִגְדָּל. [יא]וְהָכִי נָמֵי מִסְתַּבְּרָא – דְּ״כֵיצַד״ קָתָנֵי. דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ רֵישָׁא עֵצִים; הַשְׁתָּא אִשְׁמְעִינַן עֵצִים חַיָּבִין לְשַׁלֵּם – וְלָא אָמְרִינַן אוּמָּן קוֹנֶה בְּשֶׁבַח כֵּלִים; שִׁידָּה תֵּיבָה וּמִגְדָּל מַבַּעְיָא? אִי מִשּׁוּם הָא – לָא אִירְיָא. תְּנָא סֵיפָא לְגַלּוֹיֵי רֵישָׁא, שֶׁלֹּא תֹּאמַר: רֵישָׁא שִׁידָּה תֵּיבָה וּמִגְדָּל – אֲבָל עֵצִים לָא; תְּנָא סֵיפָא: שִׁידָּה תֵּיבָה וּמִגְדָּל – מִכְּלָל דְּרֵישָׁא עֵצִים, וַאֲפִילּוּ הָכִי חַיָּיב לְשַׁלֵּם. לֵימָא מְסַיַּיע לֵיהּ: הַגּוֹתֵן צֶמֶר לַצַּבָּע,

וְהִקְדִּיחוֹ

מְנָא יָדְעִינַן מֵאי הֲוֵי כְּתִיב בֵּהּ וּמֵאי בָּעֵי לְמֵימַר דְּפָטוּר: בְּמַאֲמִינוּ בַּעַל הַשְּׁטָר לְשׁוֹרֵף בְּכָל מַה שֶּׁאוֹמֵר שֶׁכָּךְ הָיָה כָּתוּב בֵּהּ וְאַפִּ"ה פָּטוּר: דר"ש בְּפֶרֶק מְרַבֶּה (לְעֵיל בָּבָא קַמָּא דף עד.) גֵּבִי קַדָּשִׁים שֶׁחַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן כו': בַּמּוֹעֵד בִּזְמַן בְּעוּרוֹ בו' שָׁעוֹת וְדִכְוָתַהּ בִּפְסָחִים (דף י:) לֹא בְּדֶרֶךְ בְּתוֹךְ הַמּוֹעֵד יִבְדֹּק לְאַחַר הַמּוֹעֵד: לר"ש חַיָּב הַאי שֶׁשְּׁרָפוֹ לְשֵׁם לְגַזְלָן דְּמֵימָה דְּדָבָר הַגּוֹרֵם לְמָמוֹן הוּא שֶׁאִם הָיָה בְּעֵין הָיָה מְחֻיָּב לְהַחֲזִירוֹ גָּזְלָן לְבָעֲלָיו וּפְטוּר דְּתְנַן לְעֵיל (בָּבָא קַמָּא דף צו:) גָּזַל חֻמֵּץ וְעָבַר עָלָיו הַפֶּסַח אוֹמֵר לוֹ הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ וְעָבְרָה עָלָיו בְּפֶסַח אַחֵר וְשָׁרְפוֹ בְּמוֹעֵד – פָּטוּר, שֶׁהַכֹּל מְצַוִּים עָלָיו לְבַעֲרוֹ. לְאַחַר הַפֶּסַח – מַחְלוֹקֶת רַבִּי שִׁמְעוֹן וְרַבָּנָן; [ג][ב]לְרַבִּי שִׁמְעוֹן דְּאָמַר דָּבָר הַגּוֹרֵם לְמָמוֹן כְּמָמוֹן דָּמֵי – חַיָּיב, לְרַבָּנָן דְּאָמְרִי דָּבָר הַגּוֹרֵם לְמָמוֹן לָאו כְּמָמוֹן דָּמֵי – פָּטוּר. בְּדָבָר שֶׁאֵין עִיקָּרוֹ מָמוֹן מִי אָמְרִינַן? [ד][ג]אֲמַר אַמֵּימָר: מַאן דְּאָמַר דִּינָא דְּגַרְמֵי – מַגְבֵּי בֵּיהּ דְּמֵי נְיָירָא בְּעַלְמָא, וּמַאן דְּלָא דְּאָמַר דִּינָא דְּגַרְמֵי – מַגְבֵּי בֵּיהּ כִּי כְּשׁוּרָא לְצַלְמָא. הֲוָה עוֹבְדָא וְכַפְּייֵהּ רַפְרָם לְרַב אָשֵׁי, וַאֲגְבֵּי בֵּיהּ כִּי כְּשׁוּרָא לְצַלְמָא. [ה][ד]חֻמֵּץ וְעָבַר עָלָיו הַפֶּסַח – אוֹמֵר לוֹ: ״הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ״. מַאן תַּנָּא דְּתָנֵי הָכִי? אִילֵימָא רַבִּי יְהוּדָה הִיא, דְּתַנְיָא: שׁוֹר שֶׁהֻמָּת אֶת הָאָדָם וּמְכָרוֹ עַד שֶׁלֹּא נִגְמַר דִּינוֹ – מְכָרוֹ מְכוּר, הִקְדִּישׁוֹ מוּקְדָּשׁ, שְׁחָטוֹ – בְּשָׂרוֹ אָסוּר, הֶחְזִירוֹ שׁוֹמֵר לְבָעֲלָיו – אֵינוֹ מוּחְזָר. מִשֶּׁנִּגְמַר דִּינוֹ, הֶחְזִירוֹ שׁוֹמֵר לְבָעֲלָיו – מוּחְזָר. רַבִּי יַעֲקֹב אוֹמֵר: אַף מִשֶּׁנִּגְמַר דִּינוֹ, הֶחְזִירוֹ שׁוֹמֵר לְבָעֲלָיו – אֵינוֹ מוּחְזָר. מַאי, לָאו בְּהָא קָמִיפַּלְגִי – דְּרַבִּי יַעֲקֹב סָבַר: אוֹמְרִין בְּאִיסּוּרֵי הֲנָאָה ״הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ״, וְרַבָּנָן סָבְרִי: אֵין אוֹמְרִין בְּאִיסּוּרֵי הֲנָאָה ״הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ״? אָמַר לֵיהּ רַבָּה: לָא, דִּכוּלֵּי עָלְמָא אָמְרִינַן בְּאִיסּוּרֵי הֲנָאָה ״הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ״; דְּאִם כֵּן, נִפְלְגוּ בְּחֻמֵּץ בַּפֶּסַח. אֶלָּא אָמַר רַבָּה: הָכָא בְּגוֹמְרִין דִּינוֹ שֶׁל שׁוֹר שֶׁלֹּא בְּפָנָיו קָא מִיפַּלְגִי – רַבָּנָן סָבְרִי: אֵין גּוֹמְרִין דִּינוֹ שֶׁל שׁוֹר שֶׁלֹּא בְּפָנָיו, דַּאֲמַר לֵיהּ: אִי אִיתֵיתֵי נִיהֲלֵיהּ – הֲוָה מַעֲרִיקְנָא לֵיהּ לְאַגְמָא, הַשְׁתָּא מִסְרָתֵיהּ בְּיָד מַאן דְּלָא מָצֵינָא לְאִישְׁתַּעוֹיֵי דִּינָא בַּהֲדֵיהּ! וְרַבִּי יַעֲקֹב סָבַר: גּוֹמְרִין דִּינוֹ שֶׁל שׁוֹר שֶׁלֹּא בְּפָנָיו, דַּאֲמַר לֵיהּ? סוֹף סוֹף הֲוָה גָּמְרִי לֵיהּ (דִּינָא) [לְדִינֵיהּ] שֶׁלֹּא בְּפָנָיו. [ה]אַשְׁכְּחֵיהּ רַב חִסְדָּא לְרַבָּה בַּר שְׁמוּאֵל, אֲמַר לֵיהּ: תְּנֵית מִידֵּי בְּאִיסּוּרֵי הֲנָאָה? אֲמַר לֵיהּ: אִין, תְּנֵינָא: ״וְהֵשִׁיב אֶת הַגְּזֵלָה״; מָה תַּלְמוּד לוֹמַר ״אֲשֶׁר גָּזָל״? יָכוֹל אֲפִילּוּ [ו]מִכָּאן אָמְרוּ: גָּזַל מַטְבֵּעַ וְנִפְסַל, פֵּירוֹת וְהֶרְקִיבוּ, יַיִן וְהֶחְמִיץ, תְּרוּמָה וְנִטְמֵאת, חֻמֵּץ וְעָבַר עָלָיו הַפֶּסַח, בְּהֵמָה וְנֶעֱבְדָה בָּהּ עֲבֵירָה, וְשׁוֹר עַד שֶׁלֹּא נִגְמַר דִּינוֹ – אוֹמֵר לוֹ: ״הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ״. [ז]מַאן שְׁמַעְתְּ לֵיהּ דְּאָמַר: עַד שֶׁלֹּא נִגְמַר דִּינוֹ – אֵין, מִשֶּׁנִּגְמַר דִּינוֹ – לָא? רַבָּנָן; וְקָתָנֵי: חֻמֵּץ וְעָבַר עָלָיו הַפֶּסַח – אוֹמֵר לוֹ ״הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ״! אֲמַר לֵיהּ: אִי מַשְׁכַּחְתְּ לְהוּ, לָא תֵּימָא לְהוּ וְלָא מִידֵּי. [ח]פֵּירוֹת וְהֶרְקִיבוּ – אוֹמֵר לוֹ: ״הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ״. וְהָתְנַן: פֵּירוֹת וְהֶרְקִיבוּ – מְשַׁלֵּם כִּשְׁעַת הַגְּזֵילָה! אֲמַר רַב פָּפָּא: כָּאן שֶׁהֶרְקִיבוּ כּוּלָּן, כָּאן שֶׁהֶרְקִיבוּ מִקְצָתָן. [ט]מַתְנִי׳ נָתַן לָאוּמָנִין לְתַקֵּן, וְקִלְקְלוּ – חַיָּבִין לְשַׁלֵּם. נָתַן לְחָרֵשׁ שִׁידָּה תֵּיבָה וּמִגְדָּל לְתַקֵּן, וְקִלְקֵל – חַיָּיב לְשַׁלֵּם. וְהַבַּנַּאי שֶׁקִּיבֵּל עָלָיו לְסַתּוֹר אֶת הַכּוֹתֶל, וְשִׁיבֵּר הָאֲבָנִים אוֹ שֶׁהִזִּיקָן – חַיָּיב לְשַׁלֵּם. הָיָה סוֹתֵר מִצַּד זֶה וְנָפַל מִצַּד אַחֵר – פָּטוּר;

וְאִם מֵחֲמַת הַמַּכָּה – חַיָּיב. גְּמ׳ אָמַר רַב אַסִי: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁנָּתַן לְחָרֵשׁ שִׁידָּה תֵּיבָה וּמִגְדָּל – לְנָעֵץ בָּהֶן מַסְמֵר, וְנָעַץ בָּהֶן מַסְמֵר וְשִׁיבְּרָן; אֲבָל נָתַן לְחָרֵשׁ עֵצִים לַעֲשׂוֹת שִׁידָּה תֵּיבָה וּמִגְדָּל, וְעָשָׂה מֵהֶן שִׁידָּה תֵּיבָה וּמִגְדָּל וְשִׁיבְּרָן – פָּטוּר. מַאי טַעְמָא? אוּמָּן קוֹנֶה בְּשֶׁבַח כְּלִי. [י]תְּנַן: נָתַן לָאוּמָנִין וְקִלְקְלוּ – חַיָּבִין לְשַׁלֵּם. מַאי, לָאו דְּיֵהֵיב לְהוּ עֵצִים? לָא, שִׁידָּה תֵּיבָה וּמִגְדָּל. הָא מִדְּקָתָנֵי סֵיפָא: שִׁידָּה תֵּיבָה וּמִגְדָּל, מִכְּלָל דְּרֵישָׁא – עֵצִים! אָמְרִי: פָּרוֹשֵׁי קָא מְפָרֵשׁ לַהּ – כֵּיצַד נָתַן לָאוּמָנִין לְתַקֵּן וְקִלְקְלוּ חַיָּבִין לְשַׁלֵּם? כְּגוֹן שֶׁנָּתַן לְחָרֵשׁ שִׁידָּה תֵּיבָה וּמִגְדָּל. [יא]וְהָכִי נָמֵי מִסְתַּבְּרָא – דְּ״כֵיצַד״ קָתָנֵי. דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ רֵישָׁא עֵצִים; הַשְׁתָּא אִשְׁמְעִינַן עֵצִים חַיָּבִין לְשַׁלֵּם – וְלָא אָמְרִינַן אוּמָּן קוֹנֶה בְּשֶׁבַח כֵּלִים; שִׁידָּה תֵּיבָה וּמִגְדָּל מַבַּעְיָא? אִי מִשּׁוּם הָא – לָא אִירְיָא. תְּנָא סֵיפָא לְגַלּוֹיֵי רֵישָׁא, שֶׁלֹּא תֹּאמַר: רֵישָׁא שִׁידָּה תֵּיבָה וּמִגְדָּל – אֲבָל עֵצִים לָא; תְּנָא סֵיפָא: שִׁידָּה תֵּיבָה וּמִגְדָּל – מִכְּלָל דְּרֵישָׁא עֵצִים, וַאֲפִילּוּ הָכִי חַיָּיב לְשַׁלֵּם. לֵימָא מְסַיַּיע לֵיהּ: הַגּוֹתֵן צֶמֶר לַצַּבָּע,

אוֹמְרִים בְּאִסּוּרֵי הֲנָאָה הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ: אִי מַשְׁכַּחַת לְהוּ לְבָנֵי הַיְשִׁיבָה: לָא תֵּימָא לְהוּ וְלָא מִידֵּי מִשּׁוּם דְּחָדוּ דְּמַשְׁכְּחִי תְּיוּבְתָּא לְמִלְּתֵי: שִׁדָּה אַרְגָּז שֶׁל עֲגָלָה הָעֲשׂוּיָה לְמֶרְכָּב נָשִׁים:

מסורת הש"ס

א לעיל צח.

ב בבא מציעא קיב.; תוספתא בבא מציעא

ג בבא מציעא קיב.

ד קידושין מח.

ה בבא מציעא קיב.

ו קידושין סג.

תורה אור השלם

לֹא־תַעֲשֹׂק אֶת־רֵעֲךָ וְלֹא תִגְזֹל לֹא־תָלִין פְּעֻלַּת שָׂכִיר אִתְּךָ עַד־בֹּקֶר [ויקרא יט, יג]

וְהִקְדִּיחוֹ יוֹרֶה נִתְקַלְקֵל הַצֶּבַע מֵעַצְמוֹ: לְאַחַר נְפִילָה לְאַחַר שֶׁקִּלַּט הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן בְּצֶמֶר וְסַמָּנִין דְּבַעַל הַבַּיִת הוּ"מ לְמִפְרָךְ מַאי דַּחֲקָה לְאוֹקְמֵי בְּצֶמֶר וְסַמָּנִין דְּבַעַל הַבַּיִת וְדַוְקָא בְּשָׁעַת נְפִילָה לוֹקְמַהּ בְּסַמָּנִין דְּפוֹעֵל וַאֲפִילּוּ לְאַחַר נְפִילָה אֶלָּא מִשּׁוּם דְּאִית לֵיהּ עֲדִיפוּת לְמִפְרָךְ: דְּאָגְרָהּ לְבִטְשֵׁי פֵּי' בַּקּוּנְטְרֵס שֶׁהִתְנָה עִמּוֹ סְכוּם הַדְּרִיכוֹת כָּל דְּרִיכָה בְּמַעֲה דְּשָׁכִיר יוֹם הוּא וְלֹא קִבְּלָן דִּלְקָנֵי בִּשְׁבָחָא תֵּמַהּ מַה ר"ל דמ"מ חֲרֵי קִבְּלָן הוּא וְלֹא שָׁכִיר יוֹם וּבְהַמְקַבֵּל (ב"מ דף קיב. וְשָׁם) פֵּרְשָׁהּ בע"א דְּאָגְרָהּ לְבִטְשֵׁי כְּשֶׁבָּא לְבֵית הַגַּרְדִּי בּוֹטְשִׁין בָּרַגְלַיִם בְּתוֹךְ הַכְּלִי בְּמַיִם וּמֵיחוּ לֹא בְּקִבְּלָנוּת עָסְקִינַן אֶלָּא בִּשְׁכִירוּת בֵּין יַשְׁבִּיחַ בֵּין לֹא יַשְׁבִּיחַ שָׂכְרוֹ לְפִי מְנָיָן בְּטִישׁוֹת כָּךְ וְכָךְ בְּטִישׁוֹת בָּכָךְ וְכָךְ מָעוֹת עכ"ל וי"מ דְּכִי אָגְרָהּ לְבִטְשֵׁי עוֹבֵר מִשּׁוּם בַּל תַּלִּין אַבִּטְשָׁא קַמֵּיתָא דְּבָהֲהִיא לֵיכָּא שְׁבָחָא וא"ת אַמַּאי לֹא תֵּרֵץ דְּבִשְׁכִיר יוֹם עָסְקִינַן וְיֵשׁ לוֹמַר מִשּׁוּם דְּקָתָנֵי וְגָמַר וְהוֹדִיעוֹ וּבְשָׁכִיר יוֹם מַאי הוֹדָעָה שַׁיְכָא: בִּשְׁלִיחָא דְּאִגְּרֵתְא הַהוּא דְּלֵעֵיל לֹא מָצֵי לְאוֹקְמֵי בִּשְׁלִיחָא דְּאִגְּרֵתְא דְּהָא קָתָנֵי הַנּוֹתֵן טַלִּיתוֹ אֲבָל בְּעִנְיַן דְּרֵב שֵׁשֶׁת דְּהָכָא ה"מ לְאוֹקְמֵי דְּאִגְּרֵהּ לְבִטְשָׁא וא"ת וְהֵיכִי מוּקֵי לָהּ בִּשְׁלִיחָא דְּאִגְּרֵתְא וְהָא בְּהָדְיָא בְּהַמְקַבֵּל (שָׁם) פֵּרֵשׁ בְּעַיְתוֹ דְּמִסְפְּקָא לֵיהּ אִי אָמַן קוֹנֶה בִּשְׁבָח כְּלִי אִי לָא דְּקָאָמַר בְּעוֹ מִנֵּהּ מֵרֵב שֵׁשֶׁת

(א)וְהִקְדִּיחוֹ יוֹרֶה – נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי צַמְרוֹ. דְּמֵי צַמְרוֹ – אִין, דְּמֵי צַמְרוֹ וְשִׁבְחוֹ – לָא; לָאו שֶׁהִקְדִּיחוֹ לְאַחַר נְפִילָה, דְּאִיכָּא שִׁבָּחָא, וּשְׁמַע מִינַּהּ אוּמָּן קוֹנֶה בִּשְׁבַח כְּלִי? אָמַר שְׁמוּאֵל: הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן – כְּגוֹן שֶׁהִקְדִּיחוֹ לְאַחַר בִּשְׁעַת נְפִילָה, דְּלֵיכָּא שִׁבָּחָא. אֲבָל הִקְדִּיחוֹ לְאַחַר נְפִילָה מַאי? נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי צַמְרוֹ וְשִׁבְחוֹ?! לֵימָא שְׁמוּאֵל לֵית לֵיהּ דְּרַב אַסִּי? אָמַר לָךְ רַב אַסִּי: הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן – כְּגוֹן דְּצָמַר וְסַמָּנִין דְּבַעַל הַבַּיִת, וְצָבַע אָגַר יְדֵיהּ הוּא דְּשַׁקֵּיל. אִי הָכִי, "נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי צַמְרוֹ וְסַמָּנִין" מִיבָּעֵי לֵיהּ! אֶלָּא שְׁמוּאֵל דַּחוּיֵי קָא מְדַחֵי לֵיהּ. א(ב)תְּא שְׁמַע: הַנּוֹתֵן טַלִּיתוֹ לְאוּמָּן; גְּמָרוֹ וְהוֹדִיעוֹ – אֲפִילּוּ מִכָּאן וְעַד עֲשָׂרָה יָמִים אֵינוֹ עוֹבֵר עָלָיו מִשּׁוּם "לֹא תָלִין". נְתָנָהּ לוֹ בַּחֲצִי הַיּוֹם – כֵּיוָן שֶׁשָּׁקְעָה עָלָיו הַחַמָּה, עוֹבֵר עָלָיו מִשּׁוּם "בַּל תָּלִין". וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ אוּמָּן קוֹנֶה בִּשְׁבַח כְּלִי, אַמַּאי עוֹבֵר מִשּׁוּם "בַּל תָּלִין"? אָמַר רַב מָרִי בְּרֵיהּ דְּרַב כָּהֲנָא: בְּגִרְדָּא דְּסַרְבָּלָא, דְּלֵיכָּא שְׁבָחָא. סוֹף סוֹף, לְמַאי יַהֲבַהּ נְהָלֵיהּ – לְרַכּוּבֵי; כֵּיוָן דְּרַכְּבֵיהּ, הַיְינוּ שְׁבָחָא! לָא צְרִיכָא, דְּאַגְּרֵיהּ לְבִיטְשֵׁי – בִּיטְשָׁא בִּיטְשָׁא בְּמָעֲתָא, דְּהַיְינוּ שְׁכִירוּת. ב(ג)וּלְמַאי דְּסָלִיק אַדַּעְתִּין מֵעִיקָּרָא דְּלָא אַגְּרֵיהּ לְבִיטְשֵׁי, מְסַיַּע לֵיהּ לְרַב שֵׁשֶׁת – דְּבָעוֹ מִינֵּיהּ מֵרַב שֵׁשֶׁת: קַבְּלָנוּת, עוֹבֵר עָלָיו מִשּׁוּם "בַּל תָּלִין", אוֹ אֵינוֹ עוֹבֵר? וַאֲמַר לְהוּ רַב שֵׁשֶׁת: עוֹבֵר. לֵימָא דְּרַב שֵׁשֶׁת פְּלִיגָא אַדְּרַב אַסִּי? אָמַר שְׁמוּאֵל בַּר אַחָא: בְּשִׁלְיחָא דְּאִגַּרְתָּא. ג(ד)לֵימָא כְּתַנָּאֵי? "עֲשֵׂה לִי שִׁירִים, זְמָּרִין וְטַבָּעוֹת, וְאֶקַּדֵּשׁ לְךָ", כֵּיוָן שֶׁעָשָׂאָן – מְקוּדֶּשֶׁת, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת עַד שֶׁיְּגִיעַ מָמוֹן לְיָדָהּ. ד"מַאי "מָמוֹן"? אִילֵימָא אוֹתוֹ מָמוֹן, מִכְּלָל דְּרַבִּי מֵאִיר סָבַר אוֹתוֹ מָמוֹן לָא?! אֶלָּא בְּמַאי [כּוֹ] מְקַדְּשָׁא? אֶלָּא פְּשִׁיטָא, מַאי "מָמוֹן" – מָמוֹן אַחֵר; ה(ו)וְסָבְרוּהָ דְּכוּלֵּי עָלְמָא יֶשְׁנָהּ לִשְׁכִירוּת מִתְּחִילָּה וְעַד סוֹף; וּדְכוּלֵּי עָלְמָא הַמְקַדֵּשׁ בְּמִלְוָה אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת. ז(ה)מַאי, לָאו בְּאוּמָּן קוֹנֶה בִּשְׁבַח כְּלִי קָמִיפַּלְגִי? דְּרַבִּי מֵאִיר סָבַר: אוּמָּן קוֹנֶה בִּשְׁבַח כְּלִי, וְרַבָּנַן סָבְרִי: אֵין אוּמָּן קוֹנֶה בִּשְׁבַח כְּלִי? לָא, דְּכוּלֵּי עָלְמָא אֵין אוּמָּן קוֹנֶה בִּשְׁבַח כְּלִי; אֶלָּא הָכָא בְּיֶשְׁנָהּ לִשְׁכִירוּת מִתְּחִילָּה וְעַד סוֹף קָא מִיפַּלְגִי – ו(ו)רַבִּי מֵאִיר סָבַר: אֵין לִשְׁכִירוּת אֶלָּא לְבַסּוֹף, וְרַבָּנַן סָבְרִי: יֶשׁ לִשְׁכִירוּת מִתְּחִילָּה וְעַד סוֹף. וְאִי בָּעֵית אֵימָא: דְּכוּלֵּי עָלְמָא יֶשְׁנָהּ לִשְׁכִירוּת מִתְּחִילָּה וְעַד סוֹף, וְהָכָא בִּמְקַדֵּשׁ בִּמְלְוָה קָמִיפַּלְגִי – דְּרַבִּי מֵאִיר סָבַר: הַמְקַדֵּשׁ בִּמְלְוָה – מְקוּדֶּשֶׁת, וְרַבָּנַן סָבְרִי: הַמְקַדֵּשׁ בִּמְלְוָה – אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת.

רָבָא

מוֹחֵל לָהּ בְּתוֹרַת קִדּוּשִׁין לָא חָשִׁיב מִלְוָה וְאֵין לְדַקְדֵּק מִכָּאן דְּכֵן הֲלָכָה דְּיֶשְׁנָהּ לִשְׁכִירוּת מִתְּחִילָּה וְעַד סוֹף כֵּן דְּלָא מָצֵי לְמֵימַר בע"א אֲבָל יֵשׁ לְהָבִיא רְאָיָה מפ"ק דע"ז (דף יט: וְשָׁם) גַּבֵּי הִגִּיעַ לְכַפָּה שֶׁמַּעֲמִידִין בָּהּ ע"ז אָסוּר לִבְנוֹתָהּ וְקָאָמַר בַּגְּמָרָא אִם בָּנָה שְׁכִירוּ מַתָּר וּמְפָרֵשׁ טַעְמָא מִשּׁוּם דְּיֶשְׁנָהּ לִשְׁכִירוּת מִתְּחִילָּה וְעַד סוֹף אֵימַת מִתַּסְרָא בְּמַכּוֹשׁ אַחֲרוֹן לֵית בֵּהּ שָׁוְוה פְּרוּטָה וְלֵיכָּא דְּפָלִיג הָתָם מִשְׁמַע דְּהֵכִי הִלְכְתָא וְאע"ג דְּקָיי"ל דְּשִׁכְירוּת אֵין מִשְׁתַּלֶּמֶת אֶלָּא לְבַסּוֹף אַפִּי' לְמַ"ד יְשָׁנָהּ מוֹדָה דְּאֵין מִשְׁתַּלֶּמֶת אֶלָּא לְבַסּוֹף כִּדְנָפְקָא לָן בְּאֵיזֶהוּ נָשָׁךְ (ב"מ דף סה. וְשָׁם) מִדְּכָתִיב כִּשְׂכִיר שָׁנָה בְּשָׁנָה שְׁכִירוּת שֶׁל שָׁנָה זוֹ אֵין מִשְׁתַּלֶּמֶת אֶלָּא לְשָׁנָה אַחֶרֶת וְהָא דְּאָמַר נָמֵי דְּפוֹעֵל יָכוֹל לְחַזֵּר בּוֹ אַפִּי' בְּחֲצִי הַיּוֹם הָנֵי אַפִּי' לְמַ"ד אֵינָהּ אֶלָּא לְבַסּוֹף דְּכָשְׁחוֹזֵר בּוֹ וְאֵין רוֹצֶה לְפָעֳלוֹ יוֹתֵר אֵז הוּא הַסּוֹף וְלָא נ"מ בְּפָלוּגְתָּא דְּיֶשְׁנָהּ לִשְׁכִירוּת וְאֵין לִשְׁכִירוּת אֶלָּא לְעִנְיַן הַךְ דְּשַׁמַּעְתָּא אִי הָוְיָא מִלְוָה אִי לָאו וּלְעִנְיַן הַהִיא דע"ז: רַבִּי מֵאִיר סָבַר הַמְקַדֵּשׁ בְּמִלְוָה מְקַדֶּשֶׁת וְתַמָּה בְּפ' ב' דְּקִדּוּשִׁין (דף מז.) אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר מִלְוָה חֲרֵי הִיא בְּפִקָּדוֹן וְאִם לֹא נִשְׁתַּיֵּר הֵימֶנּוּ כְּלוּם אֵינָהּ מְקַדֶּשֶׁת מִשּׁוּם דְּאֵין בָּעַיִן וְאֵין סְבָרָא לוֹמַר דְּמָה שֶׁהֶחֱזִיר לָהּ הַנִּזְמִים חָשִׁיב כְּמִלְוָה בְּעַיִן כֵּיוָן דְּאֵין אָמַן קוֹנֶה בְּשֶׁבַח כְּלִי וְעוֹד דְּאִם כֵּן אַמַּאי אֵין מְקַדֶּשֶׁת לְרַבִּי מֵאִיר לְשַׁנָּא דִּלְעֵיל:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פ"א מהל' שכירות הל' ג, סמג לאוין קפא, טוש"ע חו"מ סי' שלט סעי' ו:

ב מיי' פ"א מהל' שכירות הל' ג, סמג לאוין קפא, טוש"ע חו"מ סי' שלט סעי' ו:

ג מיי' פה' מהל' אישות הל' כ, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' כח סעי' טו:

ד מיי' פה' מהל' אישות הל' כ, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' כח סעי' טו:

ה סמג לאוין קפא:

ו מיי' פה' מהל' אישות הל' כ, סמג עשין מח, טוש"ע אה"ע סי' כח סעי' טו ז:

ז מיי' פי' מהל' שכירות הל' ד, סמג עשין פט, טוש"ע חו"מ סי' שו סעי' ב:

עין משפט נר מצוה

א מיי׳ פה׳ מהל׳ אישות הל׳ טז, סמג עשין מח, טוש״ע אה״ע סי׳ כח סעי׳ יד:

ב סמג עשין מח:

ג מיי׳ פה׳ מהל׳ אישות הל׳ כ, טוש״ע אה״ע סי׳ כח סעי׳ טו:

ד מיי׳ פי׳ מהל׳ שכירות הל׳ ה, סמג עשין פט, טוש״ע חו״מ סי׳ שו סעי׳ ד:

ה מיי׳ פי׳ מהל׳ שכירות הל׳ ה, טוש״ע חו״מ סי׳ שו סעי׳ ז:

ו מיי׳ פי׳ מהל׳ שכירות הל׳ ה, טוש״ע חו״מ סי׳ שו סעי׳ ד:

ז מיי׳ פי׳ מהל׳ שכירות הל׳ ה, טוש״ע חו״מ סי׳ שו סעי׳ ד:

ח טוש״ע חו״מ סי׳ שו סעי׳ ה:

ט מיי׳ פכ״ב מהל׳ סנהדרין והעונשין המסורין להם הל׳ ז, סמג לאוין ט, טוש״ע חו״מ סי׳ יט סעי׳ א:

י סמג עשין פט:

יא מיי׳ פי׳ מהל׳ שכירות הל׳ ה, סמג עשין פט, טוש״ע חו״מ סי׳ שו סעי׳ ו:

יב מיי׳ פי׳ מהל׳ שכירות הל׳ ה, סמג עשין פט, טוש״ע חו״מ סי׳ שו סעי׳ ו:

יג סמג לאוין ט:

יד סמג עשין פט:

אֵימָא מִפְּנֵי שֶׁהוּא נוֹשֵׂא שָׂכָר. אֲבָל בְּחִנָּם פָּטוּר אַף עַל גַּב דְּאָדָם מוּעָד לְעוֹלָם בְּאָנֵס כִּי הַאי לָא מְחַיֵּב אָדָם הַמַּזִּיק כִּדְפָרַשׁ״י בְּרֵישׁ הַמַּנִּיחַ (לְעֵיל בָּבָא קַמָּא דף כ׳: ושם.): מְנַעֲךָ מִסְּפֹק אִסּוּרָא אוֹר״ת מִדְּמִשּׁוּם הָכִי קָרֵי לָהּ סָפֵק אִסּוּרָא מִשּׁוּם דְּרַב פָּסִיס בִּפ״ק דְּחֻלִּין (דף יח.) כְּרַבִּי יוֹסֵי בַּר׳ יְהוּדָה בְּטָבַעַת הַגְּדוֹלָה וְהָיָה רַב מַחֲמִיר עָלָיו לְפִי שֶׁהָיָה עִם הָאָרֶץ שֶׁלֹּא יָבֹא לְהַקֵּל בְּשָׂאר טַבָּעוֹת כְּדַאֲשְׁכְּחַן בְּפֶרֶק קַמָּא דְּחֻלִּין (דף טו.) גַּבֵּי. מְכַשֵּׁל בְּשַׁבָּת כִּי מוֹרֵי [וְרָבָא] לְתַלְמִידָיו מוֹרֵי לְהוּ כר״מ וְכִי דָּרֵישׁ לְהוּ בְּפֶרְקָא דְּרֵישׁ כַּר׳ יְהוּדָה מְשׁוּם עַמֵּי הָאָרֶץ וּלְהֶכֵי קָרֵי לָהּ סָפֵק גְּזֵלָה וְלֹא וַדַּאי גְּזֵלָה דְּאוֹתוֹ הָאִישׁ שֶׁשָּׁחַט לְעַם הָאָרֶץ ה״ל לְאַפּוּקֵי אַדַּעְתָּה. שֶׁיִּחְמִירוּ עָלָיו וּר״י מְפָרֵשׁ דְּהַהִיא עֲבֵדָא בְּשָׂאר טַבָּעוֹת הָוֶה וְרַב דְּקָאָמַר בְּפֶרֶק קַמָּא דְּחֻלִּין (דף יח:) וְאֵין הֲלָכָה כְּמוֹתוֹ בְּשָׂאר טַבָּעוֹת מְשׁוּם דְּמִסְפְּקָא לֵהּ אִי הֲלָכָה כְּמוֹתוֹ אִי לָאו; וְתַנְיָא אֶחָד בֵּין אָמַן בֵּין הֶדְיוֹט חַיָּב לֹא שָׁיְיךְ הָכָא לְשׁוֹנוֹיֵי כָּאן בְּשָׂכָר כָּאן בְּחִנָּם כְּדִמְשַׁנֵּי גַּבֵּי שְׁחִיטָה דְּהָכָא מְטַבֵּעַ צָרִיךְ בְּקִיאוּת גָּדוֹל וְלַיִת לֵהּ לְמַחֲזֵי אִם אֵין בָּקִי כְּדַנָּבוּ וְאִסּוּר:

מסורת הש״ס

א קידושין מח:; סנהדרין יט:

ב משנה בבא קמא; לעיל מה:; לעיל נו:

ג משנה בבא קמא; בבא מציעא קיז:; בבא מציעא עח:; עבודה זרה ו:; לקמן קב.; לעיל צה.

ד בבא מציעא פב:; לעיל כח:; לעיל נו.

ה תוספתא בבא קמא; בבא בתרא צג:

ו סנהדרין כט.; סנהדרין לא.; משנה סנהדרין; ספרא קדושים פרק ד ז

ז מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי; בבא מציעא ל:

תורה אור השלם

הוֹלֵךְ רָכִיל מְגַלֶּה־סּוֹד וְנֶאֱמַן־רוּחַ מְכַסֶּה דָּבָר [משלי יא, יג]

וְהִזְהַרְתָּה אֶתְהֶם אֶת־הַחֻקִּים וְאֶת־הַתּוֹרֹת וְהוֹדַעְתָּ לָהֶם אֶת־הַדֶּרֶךְ יֵלְכוּ בָהּ וְאֶת־הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן [שמות יח, כ]

רָבָא אָמַר דְּכ״ע כו' ודכ״ע אֵין אָמָן קוֹנֶה בְּשָׁבָּת כְּלִי ה״ג: מִלְוָה וּפְרוּטָה כִּי יָהֵיב לָהּ פְּרוּטָה מִדִּידֵהּ: דְּעָדְתָה אַפְרוּטָה וּמְקַדְּשָׁא לְהַהִיא אִשָּׁה דִּיו לְהוּ בְּכָךְ: בְּשָׂכָר שֶׁעֲשָׂיתִי עִמָּךְ הִתְקַדְּשִׁי לִי: אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת הוֹאִיל וּכְבָר הֶחֱזִירוֹ לָהּ וְהוּא מִלְוָה גַּבָּהּ: בְּשָׂכָר שֶׁאֲעֲשֶׂה עִמָּךְ מְקֻדֶּשֶׁת דְּאֵינָהּ לְשִׁכּירוּת אֶלָּא לְבַסּוֹף וְכִי מַהְדַּר לְהוּ נַהֲלָה מְקַדְּשָׁא לֵיהּ בְּשָׂכָרוֹ: וְכָל שֶׁכֵּן שֶׁעֲשִׂיתִי דְּמֵיּוֹם שֶׁהֶחֱזִירוֹ לָהּ נִזְקַף שְׂכָרוֹ עָלֶיהָ בְּמִלְוָה: בְּשָׂכָר שֶׁאֶעֱשֶׂה עִמָּךְ אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת דְּקִסְבָּר ר' נָתָן יֶשְׁנָהּ לְשִׁכּירוּת מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף וְכָל פְּרוּטָה וּפְרוּטָה הָוֶה לֵיהּ מִלְוָה: וְאִם הוֹסִיף כו' מְקֻדֶּשֶׁת דְּקִסְבָּר מִלְוָה וּפְרוּטָה דְּעָדְתָה אַפְרוּטָה וְאִלּוּ לְרַבִּי נָתָן אע״ג דְּהוֹסִיף לָהּ אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת דְּעָדְתָה אֲמִלְוָה: טַבָּח אָמַן שֶׁשָּׁקַל חַיָּב וכ״ש הֶדְיוֹט דְּלָא הָיָה לוֹ לְשׁוֹחֲטָהּ הוֹאִיל וְאֵינוֹ בָּקִי: דְּקָעֲבִיד בְּשָׂכָר דְּמַזִּיק חַיָּב בָּאָנֵסִין דְּאָדָם מוּעָד לְעוֹלָם בֵּין שׁוֹגֵג בֵּין מֵזִיד מִדְּקָרֵי לֵיהּ מַזִּיק לְחַיְּבוֹ בְּאָנֵס ש״מ בְּאוֹתוֹ שָׂכָר קָאָמַר וקמ״ל דְּפוֹשֵׁעַ הוּא דְּלָא חָשִׁיב לֵיהּ אֹנֶס אֶלָּא פְּשִׁיעָה דַּהֲוָה לֵיהּ לְמֵרְמַהּ אֲנַפְשֵׁהּ שֶׁמָּא תִּפְרֹכֶס הַבְּהֵמָה וְיִזָּהֵר בָּהּ: אָמַן פָּטוּר דְּאָנוּס הוּא: לְעִבַּר מוֹתָר כְּמוֹ מַיִם עֲכוּרִים: קָא מוֹתֵיב לֵיהּ הָא מִלְּתָא: הָתָם בְּקָרֵאי פְּלִיגִי וּגְזֵרַת הַכָּתוּב הוּא בְּפ׳ שׁוֹר שֶׁנָּגַח אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה: בְּיָדַיִם קָלְאוּ מִנֵּהּ שֶׁנִּתְכַּוְּנוּ לִשְׁנוֹת: לִטְחֹן אָדָם הַמְמֻנֶּה עַל כָּךְ וְעָלָיו לְלָתְתָן בְּמַיִם וְכוֹתְשָׁן בְּמַכְתֶּשֶׁת לְהַסִּיר הַקְּלִפָּה הַחִיצוֹנָה כְּדֵי שֶׁתְּהֵא סוֹלֶת נְקִיָּה: סַבִּין גַּסִּין מְמֻרְסָן: נִפּוּלֵי נְשָׁבָר וְנוֹפֶל בְּשָׂאוֹחֲזִין אוֹתוֹ: כְּנוֹשֵׂא שָׂכָר אַף זֶה חַיָּב כְּנוֹשֵׂא שָׂכָר וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין נוֹשֵׂא אֶלָּמָא פְּשִׁיעָה הִיא וְלֹא אֹנֶס גַּבֵּי שׁוֹמֵר חִנָּם נָמֵי חַיָּב: מַגְרוּמְתָא שְׁחַט מִתּוֹךְ אַחַת הַטַּבָּעוֹת וְהַגְּרִים חוּץ בֵּין טַבָּעַת לְטַבָּעַת וְשַׁיֵּיר מִלֹּא הַחוּט עַל פְּנֵי רַבָּה וְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה מַכְשִׁיר לֵיהּ בְּמִלֹּא הַחוּט עַל פְּנֵי רַבָּה וְרַבָּנָן בְּעוּ עַל פְּנֵי כֻּלָּהּ בְּהֹכֵל שׁוֹחֲטִין (חֻלִּין דף יח.): בְּהָהוּא גַּבְרָא בַּעַל הַבְּהֵמָה: לְכַשֶּׁיֵּצֵא כו' בְּדֵינָן שֶׁמֵּרֵי בְּסַנְהֶדְרִין: דְּלָא אַכָּלֵהּ סָפֵק אִסּוּרָא דְּמִסְפְּקָא לֵיהּ הִלְכְתָא כְּמַאן אִי כְּרַבָּנָן דְּאָסְרִי אִי כְּרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה דְּמַכְשֵׁר: וּמַנְעֲךָ מִסְּפֹק גְּזֵלָה דְּאִי כְּשֵׁרָה הִיא הֲוֵי טַבָּח פָּטוּר: הַמַּרְאָה דִּינָר לַחֲבֵרוֹ: נִקְבָּלָנוּ מַחֲבֵרוֹ: דְּנַכִּי וְאִסּוּר שֶׁלְּחָנִין אֲמַנִּין הָיוּ: טָעוּ בְּסִכְתָּא חֲדַתֵּי שֶׁנִּפְסַל הַמַּטְבֵּעַ וְהֶעֱמִידוּ צוּרָה אַחֶרֶת וַעֲדַיִן לֹא הָיוּ בְּקִיאִין בָּהּ: סִכְתָּא קוי״ץ בְּלַע״ז: דִּין עֶסֶק בִּישׁ סְחוֹרָה רָעָה הִיא שֶׁעַל עִסְקֵי חִנָּם אֲנִי מַפְסִיד שֶׁלֹּא הָיָה לִי לְרָאוֹתָהּ:

וְלֹא סְיֹקָקָהּ, נָפְלָה גְּמִלּוֹ וְלֹא הֶעֱמִידָה – רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: חַיָּיב בְּנִזְקָן, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם, וְחַיָּיב בְּדִינֵי שָׁמַיִם. וְקַיְימָא לַן דִּבְנִתְקַל פּוֹשֵׁעַ הוּא פְּלִיגִי. [ד]אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: טַבָּח אוּמָּן שֶׁקִּלְקֵל – חַיָּיב, וַאֲפִילּוּ הוּא אוּמָּן כְּטַבָּחֵי צִיפּוֹרִי. וּמִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן הָכִי?! וְהָאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה: עוֹבָדָא הָוָה קַמֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן בִּכְנִישְׁתָּא דְּמָעוֹן, וַאֲמַר לֵיהּ: זִיל אַיְיתִי רְאָיָה דְּמַמְחִית לְתַרְנְגוֹלִים, וְאֶפְטְרָךְ! [ו]לָא קַשְׁיָא; כָּאן בְּחִנָּם, כָּאן בְּשָׂכָר. כִּי הָא דְּאָמַר רַבִּי זֵירָא: הֲרוֹצָה שֶׁיִּתְחַיֵּב לוֹ טַבָּח – יְקַדֵּים לוֹ דִּינָר. [ז]מֵיתִיבִי: הַמּוֹלִיךְ חִטִּים לַטָּחוֹן – וְלֹא לְתַתָן, וַעֲשָׂאָן סוּבִין אוֹ מוּרָסָן; קָמַח לַנַּחְתּוֹם – וַעֲשָׂאוֹ פַּת נִיפּוּלִין; בְּהֵמָה לַטַּבָּח – וְנִיבְּלָהּ; חַיָּיב, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּנוֹשֵׂא שָׂכָר! אֵימָא: מִפְּנֵי שֶׁהוּא נוֹשֵׂא שָׂכָר. [ח]הָהוּא מַגְרוּמְתָא דַּאֲתַאי לְקַמֵּיהּ דְּרַב, טַרְפֵּהּ, וּפַטְרֵיהּ לְטַבָּח מִלְּשַׁלּוֹמֵי דְּמֵי. פְּגַעוּ בֵּיהּ רַב כָּהֲנָא וְרַב אַסִי בְּהָהוּא גַּבְרָא, אֲמַרוּ לֵיהּ: עָבֵיד בָּךְ רַב תַּרְתֵּי. מַאי תַּרְתֵּי? אִילֵימָא תַּרְתֵּי לְגָרִיעוּתָא – דְּאִיבְּעִי לֵיהּ לְאַכְשׁוֹרֵי כְּרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה, וְטָרְפֵהּ כְּרַבָּנַן; וְאִי נָמֵי כְּרַבָּנַן – דְּאִיבְּעִי לֵיהּ חִיּוּבָא לְטַבָּחָא; וּמִי שְׁרֵי לְמֵימַר כִּי הַאי גַּוְונָא?! [ט]וְהַתַּנְיָא: לְכְשֶׁיֵּצֵא, לֹא יֹאמַר: ״אֲנִי מְזַכֶּה וַחֲבֵירַי מְחַיְּבִין, אֲבָל מָה אֶעֱשֶׂה שֶׁחֲבֵירַי רַבּוּ עָלַי״, וְעַל זֶה נֶאֱמַר: ״הוֹלֵךְ רָכִיל מְגַלֶּה סוֹד״! אֶלָּא תַּרְתֵּי לְמֵעֲלְיוּתָא – דְּלָא אוֹכְלֵהּ סָפֵק אִיסּוּרָא, וּמַנְעֲךָ מִסְּפֹק גְּזֵילָה. [י]אֵיתְמַר: הַמַּרְאֶה דִּינָר לְשׁוּלְחָנֵי וְנִמְצָא רַע, תֵּנֵי חֲדָא: אוּמָּן – פָּטוּר, הֶדְיוֹט – חַיָּיב. וְאִם נוֹתֵן שָׂכָר, בֵּין הֶדְיוֹט בֵּין אוּמָּן – חַיָּיב! מֵיתִיבִי: לְעֵבֶר מוֹתָּר! אָמַר לֵיהּ: הַשְׁתָּא שְׁקַלְתְּ מַאי דְּשָׁקַל חַבְרָךְ! קָא מוֹתֵיב לֵיהּ. אָמַר לֵיהּ: הַשְׁתָּא קָאָמְינָא לְכוּ אָנָא רַבִּי מֵאִיר, וְקָאָמְרִיתוּ לִי רַבָּנָן?! אֲמַאי לָא דְּיֵיקֹתְּ מִילֵּי – שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: מַזִּיק הוּא, פּוֹשֵׁעַ הוּא, נַעֲשָׂה כְּאוֹמֵר לוֹ ״שְׁחוֹט לִי מִכָּאן״ – וְשָׁחַט לוֹ מִכָּאן; מַאן אִית לֵיהּ הַאי סְבָרָא – רַבִּי מֵאִיר, דְּאָמַר: מְבָעֲי לֵיהּ לְמֵירְמֵי אֲנַפְשֵׁיהּ! הֵי רַבִּי מֵאִיר? אִילֵימָא [הָא] רַבִּי מֵאִיר (קל״ן סִימָן) – [י]דְּתָנַן: קִשְׁרוֹ בְּעֶלְיוֹ בְּמוֹסֵירָה וְנָעַל בְּפָנָיו כָּרָאוּי, וְיָצָא וְהִזִּיק, בֵּין תָּם בֵּין מוּעָד – חַיָּיב, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. הָתָם בְּקָרֵאי פְּלִיגִי! [יא]אֶלָּא הָא רַבִּי מֵאִיר – דְּתָנַן: לְצָבוֹעַ לוֹ אָדוֹם וּצְבָעוֹ שְׁחוֹר, שְׁחוֹר וּצְבָעוֹ אָדוֹם – רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי צַמְרוֹ. הָתָם בְּיָדַיִם קָלְאוּ מִינֵּיהּ! [יב]אֶלָּא הָא רַבִּי מֵאִיר – דְּתָנַן: נִשְׁבְּרָה כַּדּוֹ וְלֹא סְיֹקָקָהּ, נָפְלָה גְּמַלּוֹ וְלֹא הֶעֱמִידָה – רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: חַיָּיב בְּנִזְקָן, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם, וְחַיָּיב בְּדִינֵי שָׁמַיִם. וְקַיְימָא לַן דִּבְנִתְקַל פּוֹשֵׁעַ הוּא פְּלִיגִי. [יג]אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: טַבָּח אוּמָּן שֶׁקִּלְקֵל – חַיָּיב, וַאֲפִילּוּ הוּא אוּמָּן כְּטַבָּחֵי צִיפּוֹרִי. וּמִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן הָכִי?! וְהָאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה: עוֹבָדָא הָוָה קַמֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן בִּכְנִישְׁתָּא דְּמָעוֹן, וַאֲמַר לֵיהּ: זִיל אַיְיתִי רְאָיָה דְּמַמְחִית לְתַרְנְגוֹלִים, וְאֶפְטְרָךְ! [יד]לָא קַשְׁיָא; כָּאן בְּחִנָּם, כָּאן בְּשָׂכָר. כִּי הָא דְּאָמַר רַבִּי זֵירָא: הֲרוֹצָה שֶׁיִּתְחַיֵּב לוֹ טַבָּח – יְקַדֵּים לוֹ דִּינָר. [טו]מֵיתִיבִי: הַמּוֹלִיךְ חִטִּים לַטָּחוֹן – וְלֹא לְתַתָן, וַעֲשָׂאָן סוּבִין אוֹ מוּרָסָן; קָמַח לַנַּחְתּוֹם – וַעֲשָׂאוֹ פַּת נִיפּוּלִין; בְּהֵמָה לַטַּבָּח – וְנִיבְּלָהּ; חַיָּיב, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּנוֹשֵׂא שָׂכָר! אֵימָא: מִפְּנֵי שֶׁהוּא נוֹשֵׂא שָׂכָר. [טז]הָהוּא מַגְרוּמְתָא דַּאֲתַאי לְקַמֵּיהּ דְּרַב, טַרְפֵּהּ, וּפַטְרֵיהּ לְטַבָּח מִלְּשַׁלּוֹמֵי דְּמֵי. פְּגַעוּ בֵּיהּ רַב כָּהֲנָא וְרַב אַסִי בְּהָהוּא גַּבְרָא, אֲמַרוּ לֵיהּ: עָבֵיד בָּךְ רַב תַּרְתֵּי. מַאי תַּרְתֵּי? אִילֵימָא תַּרְתֵּי לְגָרִיעוּתָא – דְּאִיבְּעִי לֵיהּ לְאַכְשׁוֹרֵי כְּרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה, וְטָרְפֵהּ כְּרַבָּנַן; וְאִי נָמֵי כְּרַבָּנַן – דְּאִיבְּעִי לֵיהּ חִיּוּבָא לְטַבָּחָא; וּמִי שְׁרֵי לְמֵימַר כִּי הַאי גַּוְונָא?! [יז]וְהַתַּנְיָא: לְכְשֶׁיֵּצֵא, לֹא יֹאמַר: ״אֲנִי מְזַכֶּה וַחֲבֵירַי מְחַיְּבִין, אֲבָל מָה אֶעֱשֶׂה שֶׁחֲבֵירַי רַבּוּ עָלַי״, וְעַל זֶה נֶאֱמַר: ״הוֹלֵךְ רָכִיל מְגַלֶּה סוֹד״! אֶלָּא תַּרְתֵּי לְמֵעֲלְיוּתָא – דְּלָא אוֹכְלֵהּ סָפֵק אִיסּוּרָא, וּמַנְעֲךָ מִסְּפֹק גְּזֵילָה. [יח]אֵיתְמַר: הַמַּרְאֶה דִּינָר לְשׁוּלְחָנֵי וְנִמְצָא רַע, תֵּנֵי חֲדָא: אוּמָּן – פָּטוּר, הֶדְיוֹט – חַיָּיב; וְתַנְיָא אִידַּךְ: בֵּין אוּמָּן בֵּין הֶדְיוֹט – חַיָּיב! [יט]אָמַר רַב פָּפָּא: כִּי תַּנְיָא אוּמָּן פָּטוּר – כְּגוֹן דַּנְכוּ וְאִיסּוּר, דְּלָא צָרִיכִי לְמֵיגְמַר כְּלָל. אֶלָּא בְּמַאי טָעוּ? טָעוּ בְּסִיכְתָּא חַדְתָּא, דְּהַהִיא שַׁעְתָּא דְּנָפַק מִתּוּתֵי סִיכְתָּא. הָהִיא אִיתְּתָא דַּאֲחָזְיָא דִּינָרָא לְרַבִּי חִיָּיא, אֲמַר לַהּ: מֵעַלְיָא הוּא. לְמָחָר אֲתַאי לְקַמֵּיהּ, וַאֲמַרָה לֵיהּ: אַחֲזִיתֵיהּ, וַאֲמַרוּ לִי בִּישָׁא הוּא, וְלָא קָא נָפֵיק לִי! אֲמַר לֵיהּ לְרַב: זִיל חַלְּפֵיהּ נִיהֲלַהּ, וּכְתוֹב אַפְּנָקְסִי: ״דֵּין עֶסֶק בִּישׁ״. [כ]וּמַאי שְׁנָא דַּנְכוּ וְאִיסּוּר דְּפִטְרִי – מִשּׁוּם דְּלָא צָרִיכִי לְמֵיגְמַר? רַבִּי חִיָּיא נָמֵי לָאו לְמֵיגְמַר קָא בָּעֵי! רַבִּי חִיָּיא, לְפָנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין הוּא דַּעֲבַד. כִּדְתָנֵי רַב יוֹסֵף: ״וְהוֹדַעְתָּ לָהֶם״ – זֶה

בֵּית

מסורת הש"ס

א לקמן קיז:; משנה בכורות; סנהדרין ו:; תוספתא סנהדרין; בכורות כח:; סנהדרין לג.

ב משנה כלאים; יבמות פג.

ג תוספתא כלאים; בבא בתרא ב.

ד מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי; בבא מציעא ל:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה מחיצת וכו' מכח ההיא משנה דהמסכת. עי' לקמן דף קטז ע"ב תוס' ד"ה ל"צ הב':

עין משפט נר מצוה

א מיי' פי' מהל' שכירות הל' ה, סמג עשין פט, טוש"ע חו"מ סי' שו סעי' ו:

ב מיי' פז' מהל' חובל ומזיק הל' יא, סמג עשין ע, טוש"ע חו"מ סי' שפו סעי' א:

ג מיי' פו' מהל' סנהדרין והעונשין המסורין להם הל' ד, סמג עשין צו, טוש"ע חו"מ סי' כה סעי' ד:

ד סמג עשין פט:

ה מיי' פו' מהל' סנהדרין והעונשין המסורין להם הל' ה, סמג עשין צו, טוש"ע חו"מ סי' כה סעי' ד:

ו מיי' פז' מהל' כלאים הל' יז, סמג לאוין רפ, טוש"ע יו"ד סי' רצו סעי' מז:

בֵּית חַיֵּיהֶם תַּלְמוּד תּוֹרָה: בְּקוּר חוֹלִים וּקְבוּרָה פָּרְכִינַן בְּאֵלּוּ מְצִיאוֹת הֵינוּ גְּמִילוּת חֲסָדִים וּמוּקֵי לַהּ בְּקוּר חוֹלִים בְּבָן גִּילוֹ וְנוֹטֵל אֶחָד מִשִּׁשִּׁים בְּחָלְיוֹ וּקְבוּרָה בְּזָקֵן וְאֵינוּ לְפִי כְּבוֹדוֹ וַאֲפִילּוּ הָכִי חַיָּיב: שָׁנְשָׂא וְנָתַן בְּיָד וְזָכָה אֶת הַחַיָּב שֶׁהָיָה לוֹ מַשְׁכּוֹן לַמַּלְוֶה וְחַיָּב אֶת הַזַּכַּאי נָטַל מָעוֹת מִן הַנִּתְבָּע וְשִׁלֵּם לְתוֹכֵעַ וְטִמֵּא אֶת הַטָּהוֹר נָטַל שֶׂרֶץ בְּיָדִים וּזְרָקוֹ עָלָיו לְטַמְּאוֹ וְדַאי לְהַחְזִיק דְּבָרָיו וְטָהֵר אֶת הַטָּמֵא נָטַל הַדַּיָּן לְפָרוֹת טְמֵאִים וְעָרָבָן עִם שְׁאָר פֵּרוֹת הָאִישׁ הַשּׁוֹאֵל וְהַוָּה לֵיהּ עוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה בְּיָדִים וּמִזִּיק וְהָכִי מְפָרֵשׁ בְּסַנְהֶדְרִין בְּפֶרֶק אֶחָד דִּינֵי מָמוֹנוֹת (סַנְהֶדְרִין דַּף לג.): קִדֵּשׁ אִסַּר אֶת הַתְּבוּאָה: מְחִצַּת הַכֶּרֶם קַיְימָא לַן הַיָּה גָּדֵר בִּנְתִיִּם זֶה סוֹמֵךְ וְרָעִים לַגֶּדֶר מִכָּאן וְזֶה סוֹמֵךְ וְגָפָנִים לַגֶּדֶר מִכָּאן בְּלֹא יַחְפֹּר (ב"ב דַּף כו.):

בֵּית חַיֵּיהֶם. "אֶת הַדָּרָךְ" – זוֹ גְּמִילוּת חֲסָדִים. "יֵלְכוּ" – זוֹ בִּיקּוּר חוֹלִים. "בָּהּ" – זוֹ קְבוּרָה. "אֶת הַמַּעֲשֶׂה" – זֶה הַדִּין. "אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן" – זוֹ לְקָנִים מְשׁוּרַת הַדִּין. [א]**רֵישׁ לָקִישׁ אַחְוִי לֵיהּ דִּינָרָא לְרַבִּי אֶלְעָזָר. אֲמַר: מְעַלְיָא הוּא. אָמַר לֵיהּ: חָזֵי דַּעֲלָךְ קָא סַמְכִינָא. אֲמַר לֵיהּ: כִּי סָמְכַתְּ עֲלֵי מַאי לְמֵימְרָא, דְּאִי מִשְׁתְּכַח בִּישָׁא – בָּעֵינָא לְאַיְחְלוּפֵי לָךְ? וְהָא אַתְּ הוּא דְּאָמְרַתְּ: רַבִּי מֵאִיר הוּא, דְּדָאֵין דִּינָא דְּגָרְמֵי. מַאי, לָאו רַבִּי מֵאִיר – וְלָא סְבִירָא לַן כְּווֹתֵיהּ? [ב]אֲמַר לֵיהּ: לָא, רַבִּי מֵאִיר – וּסְבִירָא לַן כְּווֹתֵיהּ. הֵי רַבִּי מֵאִיר? אִילֵימָא רַבִּי מֵאִיר (ד' ל' מ' פ' סִימָן)** [ג][א]**דְּתַנְיָא: דָּן אֶת הַדִּין; זִיכָּה אֶת הַחַיָּיב; חִייֵּב אֶת הַזַּכַּאי; טִימֵּא אֶת הַטָּהוֹר; טִיהֵר אֶת הַטָּמֵא – מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי, וִישַׁלֵּם מִבֵּיתוֹ.** [ד]**הָא אִיתְּמַר עֲלָהּ, אָמַר רַבִּי אִילְעָא אָמַר רַב: וְהוּא שֶׁנָּטַל וְנָתַן בַּיָּד! אֶלָּא הָא רַבִּי מֵאִיר – דְּתַנְיָא: לְצַבּוֹעַ לוֹ אָדוֹם וּצְבָעוֹ שָׁחוֹר, שָׁחוֹר וּצְבָעוֹ אָדוֹם – רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי צַמְרוֹ. הָתָם קָא עָבִיד בִּידַיִם!** [ב]**אֶלָּא הָא רַבִּי מֵאִיר – דְּתַנְיָא: הַמְסַכֵּךְ גַּפְנוֹ עַל גַּבֵּי תְּבוּאַתּוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ – הֲרֵי זֶה קִידֵּשׁ, וְחַיָּיב. הָתָם נָמֵי קָא עָבִיד בִּידַיִם!** [ג]**אֶלָּא הָא רַבִּי מֵאִיר – דְּתַנְיָא: מְחִצַּת הַכֶּרֶם שֶׁנִּפְרְצָה –**

אוֹמֵר לְפָנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין עָבַד כְּדַתְנֵי [רַב יוֹסֵף] וְהוֹדַעְתָּ לָהֶם וְגוֹ'. וְהַהִיא בָּרִיְיתָא מַיְיתֵי נַמֵּי בְּפֶרֶק אֵלּוּ מְצִיאוֹת (ב"מ דַּף ל:) גַּבֵּי זַקֵן וְאֵינוֹ לְפִי כְּבוֹדוֹ וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל בַּר' יוֹסֵי לְפָנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין עָבַד כְּדַתְנֵי כו' אֲבָל בְּסוֹף פֶּרֶק הָאֻמָּנִים (בָּבָא מְצִיעָא דַּף פג.) גַּבֵּי רַבָּה בַּר רַב הוּנָא דְּשַׁקְלִינְהוּ לְגָלִימֵיהוּ דְּהָנְהוּ שְׁקוֹלָאֵי לָא מַיְיתֵי לַהּ אֶלָּא מַיְתֵי לְמַעַן תֵּלַךְ בְּדֶרֶךְ טוֹבִי' ומפ' הר"י מאורליינ"ש דְּלָא שַׁיְיךְ לְפָנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין אֶלָּא בְּדָבָר שֶׁאֲחֵרִים חַיָּבִין וְזֶה פָּטוּר כְּמוֹ רַבִּי חִיָּא דְּהָכָא ור' יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי בְּאֵלּוּ מְצִיאוֹת (שָׁם דַּף ל:) אֲבָל בְּהַהִיא דְּרַבָּה בַּר רַב הוּנָא אֵין חִלּוּק בֵּינוֹ לְבֵין אֲחֵרִים וְאֵין נִרְאֶה דְּבְפֶרֶק אֵלּוּ מְצִיאוֹת (בָּבָא מְצִיעָא דַּף כד: ושם.) אָמַר דַּעֲבַד לְפָנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין גַּבֵּי הָא [דְּאָבוּהּ] דְּשָׁמוּאֵל אַשְׁכְּחִינְהוּ לְהָנָךְ חַמְרֵי בְּמַדְבְּרָא אַהְדְּרִינְהוּ לְמָרַיְיהוּ לְבָתַר תְּרֵיסַר יַרְחֵי שַׁתָּא וּבְהַהִיא פְּטָרֵי כ"ע וי"ל דְּבָהֲנָהוּ שְׁקוֹלָאֵי לֹא שַׁיְיךְ לְפָנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין כֵּיוָן שֶׁעָשׂוּ לוֹ הֶזֵּק גָּדוֹל בְּפָשִׁיעָה שֶׁשִּׁבְּרוּ לוֹ חֲבִית שֶׁל יַיִן: **אַחְוִי** דִּינָר לֵר' אֶלְעָזָר אַפְּתִי הָוֵה צָרִיךְ לְמִגְמַר דְּאִי לָא הָוֵה צָרִיךְ לְמִגְמַר הֲוָה מְחַיֵּב כִּדְמַשְׁמַע גַּבֵּי ר' חִיָּא דַּעֲבַד לְפָנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין וְהָא דְּקָאָמַר (. מַר) חָזֵי דַּעֲלָךְ קָסָמְכִינָא אֲפִילּוּ לֹא אָמַר הָוֵה מְחַיֵּב כְּמוֹ ר' חִיָּא דאע"ג דְּלָא אָמַר לֵיהּ הָוֵה מְחַיֵּב אִי לָאו מִשּׁוּם דְּלָא הָוֵה צָרִיךְ לְמֵילַף וְרַב אַלְפַס כָּתַב דְּלְעוֹלָם לֹא מְחַיֵּב עַד שֶׁיֹּאמְרוּ לוֹ: **טַמֵּא** אֶת הַטָּהוֹר אע"ג דְּאָמַר בְּהַנְּזָקִין (גִּטִּין דַּף נב:) הַמְטַמֵּא לְחַיָּבֵי אע"ג דְּשׁוּגֵג הוּא מַהְהִיא טַעְמָא דְּמְחַיֵּב הָתָם בְּמֵזִיד לְמֵ"ד הֶזֵּק שְׁאֵין נִכָּר לֹא שְׁמֵהּ הֶזֵּק כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא כָּל אֶחָד וְאֶחָד הוֹלֵךְ וּמְטַמֵּא טָהֳרוֹתָיו שֶׁל חֲבֵרוֹ הָכָא נָמֵי חַיָּב כְּדֵי שֶׁיְּדַקְדֵּק בַּדִּין יָפֶה וְלָמֵ"ד נָמֵי שְׁמֵהּ הֶזֵּק וְשׁוֹגֵג פָּטוּר כְּדֵי שֶׁיּוֹדִיעוֹ הָכָא חַיָּב דְּלֵיכָּא לְמִחַשׁ לְהָכִי דַּאֲפִילּוּ טָהֵר אֶת הַטָּמֵא וְעֵרְבוּ עִם פֵּרוֹתָיו לֵיכָּא לְמִיחַשׁ שֶׁמָּא אַחַ"כ לֹא יוֹדִיעֻנוּ שֶׁהֵן טְמֵאִים דְּכֵיוָן שֶׁדַּיָּן זֶה חָכָם וּבַעַל הוֹרָאָה וְדַאי יוֹדִיעֻנוּ: **טָהֵר** אֶת הַטָּמֵא מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי וְיִשַּׁלֵּם מִבֵּיתוֹ לְפִיכָךְ לַמְיַחֵשׁ שֶׁמָּא אֵחַ"כ כְּשֶׁעֵרְבוּ עִם פֵּרוֹתָיו כְּדַמְפָרֵשׁ בְּמַסְקָנָא בְּפ' אֶחָד דִּינֵי מָמוֹנוֹת (סַנְהֶדְרִין דַּף לג: וְשָׁם) וּבְפֶרֶק עַד כַּמָּה (בְּכוֹרוֹת דַּף כח: וְשָׁם) דְּאִם הֵן בְּעַיִן לֹא מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי וְלֹא יְשַׁלֵּם מִבֵּיתוֹ כְּשֶׁנִּשְׁבַּע וְנָתַן בַּיָּד לְאוּ מִשּׁוּם דְּמֵעִקָּרָא לֹא אַיְירֵי כְּשֶׁעֵרְבָן חָכָם אֶלָּא הַבְּעָלִים אֲבָל בַּמַּסְקָנָא קָאָמַר שֶׁהֶחָכָם בְּעַצְמוֹ עֵרְבָן וּבִכְוֹרוֹת שֶׁבָּא לְיַשֵּׁב וִישַׁלֵּם מִבֵּיתוֹ בְּטָהֵר אֶת הַטָּמֵא כְּשֶׁעֵרְבוּ עִם פֵּרוֹתָיו אַיְירֵי כְּשֶׁעֵרֵב עִם פֵּרוֹת מוּעָטִים וּבְסַנְהֶדְרִין שֶׁבָּא לְיַשֵּׁב מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי אַיְירֵי כְּשֶׁעֵרְבוּ עִם פֵּרוֹת מְרֻבִּים וְנִתְבַּטְּלוּ הַטְּמֵאִים בְּרוֹב דְּתַרְוַיְיהוּ לֵיכָּא לְאוּקְמֵי בְּעִנְיָן אֶחָד דְּפְשִׁיטָא דְּבְמָקוֹם מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי שֶׁהוּא טָהוֹר לֹא שַׁיְיךְ יְשַׁלֵּם מִבֵּיתוֹ וא"ת לְמַאי דְּבָעֵי לְאוּקְמֵי כר"מ הֵיכִי מִתְבַּטְּלִים הַטְּמֵאִים בְּרוֹב וְהָא ס"ל לר"מ בְּהַנְּזָקִין (גִּטִּין דַּף נד:) גַּבֵּי אֶגוֹזֵי פֻּרְךְ וְרַמּוֹנֵי בְּאֵדֶן נִפְלוּ וְנִתְפַּצְעוּ אֲפִילּוּ שׁוֹגֵג לֹא יַעֲלוּ וי"ל דְּשׁוֹגֵג כִּי הַאי שֶׁעָשָׂה ע"פ חָכָם לָא קָנִיס ר' מֵאִיר א"נ הָתָם דְּוַקָא שֶׁנִּתְפַּצְעוּ אַחַר הַנְּפִילָה שֶׁנִּאֶסְרוּ בְּתְחִלַּת תַּעֲרֻבְתָּן קָאָמַר ר' מֵאִיר דְּלָא יַעֲלוּ אֲבָל אִם נִתְפַּצְעוּ קֹדֶם שֶׁנִּתְעָרְבוּ מוֹדֶה ר"מ דְּשַׁרֵי א"נ בְּהַהִיא דְּנִפְלוּ לְתוֹכָהּ דְּוַקָא דְּאֵין דִּינָרִי אִתְיָא כְּר"מ וְתַמַּהּ מַאי בָּעֵי לַאֲתוּיֵי מֵהָכָא דְּר' מֵאִיר דְּאֵין דִּינָא דְּגָרְמֵי וְאַמַּאי מוֹקֵי לַהּ כְּשֶׁנִּשְׁנָא וְנָתַן בַּיָּד בְּלֹא נָשָׂא וְנָתַן בַּיָּד חַיָּב אֲפִילּוּ לְרַבָּנָן דְּלָא דַּיְנִי דִּינָא דְּגָרְמֵי כֵּיוָן דְּבַאֲמִירָה בְּעָלְמָא קָם דִּינָא כְּדְמוֹכַח בְּפֶרֶק אֶחָד דִּינֵי מָמוֹנוֹת (סַנְהֶדְרִין דַּף לג. וְשָׁם) דְּקָאָמַר אִי אֲמַרְתְּ בְּשִׁלְמָא טָעָה בְּדָבָר מִשְׁנָה אֵין חוֹזֵר אַלְמָא קָם דִּינָא הֵינוּ דְּקָמְפַּחַד ר"ט אֶלָּא אִי אֲמַרְתְּ חוֹזֵר לֵימָא לַהּ כֵּוָן דְּאֵלּוּ הָוֵי [קַמָּן] הָוֵה הָדְרָא הַשְׁתָּא נַמֵּי דִּינָךְ לָאו וְלָאו כְּלוּם עֲבַדְתְּ וְהָתָם ע"כ אַתֵּי כְּרַבָּנָן דלר"מ דְּדָאֵן דִּינָא דְּגָרְמֵי אע"ג דְּאֵילּוּ הָוֵי אֲמַרְתְּ קַמָּן הָוֵה הָדַר הָיָה לוֹ לְהִתְחַיֵּב כְּמוֹ מֵרָאָה דִּינָר לְשָׁלְחֵנִי דְּחַיָּב אע"ג דְּאֵילּוּ הָוֵה קַמָּן מֵהָדַר לֵיהּ וי"ל דְּלְעוֹלָם הֲהֵיא סְגִיָּא כר"מ וְלָא דָּמֵי לְמֵרָאָה דִּינָר לְשָׁלְחֵנִי דְּכֵיוָן שֶׁהֶרְאָהוּ לְשָׁלְחֵנִי שׁוּב לֹא הָיָה לוֹ לְהַרְאוֹתוֹ לְאַחֵר אֲבָל גַּבֵּי פָּרָה כְּשֶׁאֲסָרָהּ. לוֹ חָכָם זֶה לֹא הָיָה לוֹ לְמַהֵר לְהַאֲכִילָהּ לִכְלָבִים אוֹ לְעָרְבָם עִם פֵּרוֹת וְהָיָה לוֹ לִשְׁאֹל עֲדַיִן לְחָכָם אַחֵר וּמִיהוּ קְשָׁה מִטְּהֵר הַטָּמֵא אֲמַאי מְחַיֵּב חָכָם אֲפִילּוּ לר"מ בְּמָה שֶׁעֵרְבוּ בַּעַל הַבַּיִת עִם פֵּרוֹת נָיְמָא כֵּיוָן דְּאֵילּוּ לֹא עֵרְבוּ הָוֵה הָדַר הַשְׁתָּא נַמֵּי לָאו כְּלוּם עֲבַד וְכֵן בְּרִישָׁא דְּהוּה דָּן אֶת הַדִּין בְּפ' עַד כַּמָּה (בְּכוֹרוֹת דַּף כח.) דְּתָנֵן מִי שֶׁאֵינוֹ מַמְחֶה וְרָאָה אֶת הַבְּכוֹר וְנִשְׁחַט עַל פִּיו הֲרֵי זֶה יִקְבֹּר וישלם [וְיִשַּׁלֵּם] מִבֵּיתוֹ וְאַמַּאי נָיְמָא כֵּיוָן דְּאֵילּוּ לֹא נִשְׁחַט הָיָה מַתִּיר הַשְׁתָּא נַמֵּי לָאו כְּלוּם עֲבַד וע"ק דע"כ סָגְיָא דְּהָכָא חִסְּדָא דְּהָא מַשְׁמַע דְּאֵילְּבָא דר"מ נִיחָא לֵיהּ בְּלֹא נָשָׂא וְנָתַן בַּיָּד אֶלָּא כָּרֵב שֵׁשֶׁת וא"כ כֵּיוָן דְּמָה שֶׁעָשָׂה עָשׂוּי וְעוֹד הֵיכָא דְּקָם דִּינָא אֲפִילּוּ לְרַבָּנָן דְּלָא דַּיְנִי דִּינָא דְּגָרְמֵי מ"ש מִכֹּהֲנִים שֶׁפָּגְלוּ בְּמַקְדֵּשׁ דְּמִזִּידִין חַיָּבִין בֵּין לר"מ בֵּין לְרַבָּנָן אע"ג דְּבְדִבּוּר בְּעָלְמָא מִפְסַל וְלָא חָשִׁיב דִּינָא דְּגָרְמֵי וְנִרְאֶה לְפָרֵשׁ דְּכָל הֵיכָא דְּקָם דִּינָא אֲפִילּוּ בְּדִבּוּר חָשִׁיב כְּמַעֲשֶׂה וְלֹא כִּגְרָמָא וּמְחַיֵּב אֲפִילּוּ לְרַבָּנָן אֲבָל הֵיכָא דְּאֵילּוּ הָוֵה קָמָן הָוֵה הָדַר כְּגוֹן מַרְאֶה דִּינָר וּכְגוֹן טָעָה בְּדָבָר מִשְׁנָה לר"מ חַיָּב וּלְרַבָּנָן פָּטוּר דְּהָא וַדַּאי גְּרָמָא הוּא מַה שֶּׁהֶאֱכִילוֹ אַחֵרִי כֵן עַל פִּיו אוֹ מַה שֶּׁעֵרְבוּ עִם פֵּרוֹתָיו וְסָגְיָא דְּסַנְהֶדְרִין כְּרַבָּנָן וְהָא דְּבָעֵי הָכָא לְאוֹכוֹחֵי דר"מ דְּאֵין דִּינָא דְּגָרְמֵי מִטְּהֵר אֶת הַטָּמֵא דְּיֵשׁ לְחַיֵּב חָכָם בְּמָה שֶׁעֵרְבָם בַּעַל הַבַּיִת עִם פֵּרוֹתָיו וּמְחַיֵּב אֶת הַזַּכַּאי חָכָם אֲמַאי דְּשַׁלֵּם זַכַּאי אַחַר כָּךְ אֲבָל טָמֵא אֶת הַטָּהוֹר וְזָכָה אֶת הַחַיָּב דְּבְדִבּוּרוֹ שֶׁל חָכָם מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי חַיָּב לְשַׁלֵּם אֲפִילּוּ לְרַבָּנָן דְּלָא דַּיְנִי דִּינָא דְּגָרְמֵי וְכֵן בְּפֶרֶק עַד כַּמָּה (בְּכוֹרוֹת דַּף כח:) דְּקָאָמַר לֵימָא תְּנַן סְתָמָא כר"מ מְשׁוּם טְהֵר אֶת הַטָּמֵא וְחַיָּב אֶת הַזַּכַּאי קָאָמַר וְלֹא מְשׁוּם טִמֵּא אֶת הַטָּהוֹר וְזָכָה אֶת הַחַיָּב דְּהָתָם לְשִׁנּוּיֵי מַתְנִי' בְּרַבָּנָן טִמֵּא אֶת הַטָּהוֹר דְּנָגַע בָּהּ שֶׁרֶץ זָכָה אֶת הַחַיָּב שֶׁהָיָה לוֹ מַשְׁכּוֹן וּנְטָלוֹ הַיְמֵנוּ אַגַּב אַחֲרִינָא מְפָרֵשׁ לְהוּ א"נ סָגְיָא דְּהָתָם כְּרַב חִסְדָּא וּמְפָרֵשׁ הָאֱמֶת וְרִישָׁא דְּמֵי שְׁאֵין מַמְחֶה וְרָאָה אֶת הַבְּכוֹר וְנִשְׁחַט עַל פִּיו לְאוּ דַּוְקָא אֶלָּא הוּא עַצְמוֹ שְׁחָטוֹ וצ"ע לְרַבָּנָן מ"ש דְּפָטְרִי בְּשׁוֹרֵף שְׁטָרוֹת חֲבֵרוֹ מִטִּימָא הַטָּהוֹר וְכֹהֲנִים שֶׁפָּגְלוּ דְּלָא חָשִׁיב דִּינָא דְּגָרְמֵי דְּמָה לִי אִם גּוֹרֵם לוֹ הֶפְסֵד ע"י שֶׁשּׁוֹרֵף שְׁטָרוֹתָיו וּמָה לִי ע"י דִּבּוּר וצ"ל דְּדִבּוּר חָשִׁיב כְּמַעֲשֶׂה וְהֵוֵי מִזִּיק בְּגוּף הַמָּמוֹן בְּיָדַיִם אֲבָל בְּשׁוֹרֵף שְׁטָר אֵינוֹ נוֹגֵעַ בְּגוּף הַמָּמוֹן וּנְיֵירָא בְּעָלְמָא הוּא דְּקָלֵי מִנַּהּ וְאֵין אֶלָּא גֶּרֶם בְּעָלְמָא וְעוֹד י"ל דְּסְגִיָּא דְּהָכָא וְדִכְוֹרוֹת דְּלָא כְּרַב חִסְדָּא דְּלָא קָם דִּינָא בְּדִבּוּרִי' בְּעָלְמָא וְאַיְירֵי בְּנָשָׂא וְנָתַן בַּיָּד כְּדְמוּקֵי הָתָם רַב חִסְדָּא אֶלָּא דס"ד דְּגָמַר' דְּנָשָׂא וְנָתַן בַּיָּד הַדַּיָּן עֲצָמוֹ: שְׁאנֵי הָתָם דְּבְיָדַיִם עָבִיד. תֵּימַהּ וּדְקָאֲרֵי לַהּ מַאי קָאֲרֵי לַהּ וי"ל מְשׁוּם דְּאֵין הָאֱמֶת מִשְׁתַּנָּה מֵיָּד כְּשֶׁנּוֹתַן בְּסָמְמָנִים דְּאֵין קוֹלֵט הָאֱבֶן מִיָּד עַד ב' יָמִים אוֹ ג' וּגְרָמָא בְּעָלְמָא הוּא וְדוֹמֶה לְמַסֵּכַּךְ גַּפְנוֹ שֶׁאֵין מַזִּיק עַד אַחַר זְמַן וּבְתַרְוַיְיהוּ מְשׁוּנֵי בְּיָדַיִם קָעָבִיד וּמ"מ מְסַכֵּךְ גַּפְנוֹ לֹא מַזִּיק כָּל כָּךְ בְּיָדַיִם כְּמוֹ בְּצָמֶר לַצֶּבַע מִיָּד עַד ב' יָמִים אוֹ ג' וּגְרָמָא בְּעָלְמָא הוּא וְדוֹמֶה לְמַסֵּכַּךְ גַּפְנוֹ שֶׁאֵין מַזִּיק עַד אַחַר זְמַן וּבְתַרְוַיְיהוּ מְשׁוּנֵי בְּיָדַיִם קָעָבִיד וּמ"מ מְסַכֵּךְ גַּפְנוֹ

מְחִצַּת הַכֶּרֶם שֶׁנִּפְרְצָה כו' אור"ת שֶׁאֵין מִשְׁנָה בְּשׁוּם מָקוֹם אֶלָּא בְּרַיְיתָא הִיא וּמ"מ דַּיְיקָא דְּאָתְיָא כר"מ מִכֹּחַ הַהִיא מִשְׁנָה דְּהַמְסַכֵּךְ דִּלְעֵיל דְּפְלִיגִי הָתָם בְּסֵיפָא ר' יוֹסֵי וְר"ש וְאָמְרִי אֵין אָדָם אוֹסֵר דָּבָר שֶׁאֵין שָׁלּוֹ וא"כ בַּרַיְיתָא דְּמְחִצַּת הַכֶּרֶם כְּר' יוֹסֵי וְר"ש לֹא אָתְיָא אֶלָּא כת"ק דְּיִדְהוּ דְּהָכָא כר"מ דְּסָתָם מִשְׁנָה ר"מ הִיא וא"ת וּמַאן תַּנָּא דְּפְלִיגִ אדר"מ בְּדִינָא דְּגָרְמֵי דְּרַבִּי יוֹסֵי וְר"ש לָא פְּלִיגִי אֶלָּא מְשׁוּם דְּאֵין אָדָם אוֹסֵר דָּבָר שֶׁאֵין שָׁלּוֹ וְרַבָּנָן דְּפְלִיגִי אדר"ש דְּבָדָבָר הַגּוֹרֵם לְמִמּוֹן לֵיכָּא לְמֵימַר דֵּישׁ חִלּוּקִין כְּדִפְרֵישִׁית בְּמִרְבָּדָה (לְעֵיל בָּבָא קַמָּא דַּף עא:) וי"ל דְּהָהוּא תַּנָּא דְּפֶרֶק הַמַּנִּיחַ (לְעֵיל בָּבָא קַמָּא דַּף לג:) דְּקָתָנֵי שְׁחָטוֹ וּנְתָנוֹ בְּמַתָּנָה מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי פְּלִיג אר"מ דְּמַשְׁמַע דְּיֵשׁ לְפְטוֹר יוֹתֵר בְּשׁוֹרֵף שְׁטָרוֹתָיו מִבְּשְׁחָטוֹ וּלְמַאן דְּדָאֵן דִּינָא דְּגָרְמֵי אָמַר לְעֵיל דְּמַגְבֵּי בָּהּ דְּמֵי שְׁטָרָא מִעַלְיָא:

עין משפט
נר מצוה

א מיי׳ פי׳ מהל׳ שכירות הל׳ ד, סמג עשין פט, טוש״ע חו״מ סי׳ שו סעי׳ ג:

ב סמג עשין פט:

ג מיי׳ פי׳ מהל׳ שכירות הל׳ ד, טוש״ע חו״מ סי׳ שו סעי׳ ג:

אוֹמֵר לוֹ גְּדוֹר פַּי׳ לְבַעַל הַכֶּרֶם דְּהוּא הַמַּזִּיק דַּד׳ אֲמוֹת שֶׁאָמְרוּ לְהַרְחִיק הוּא בְּשָׁבִיל עֲבוֹדַת הַכֶּרֶם כְּדִתְנַן בְּלֹא יַחְפֹּר (ב״ב דף כו. וְשָׁם) לֹא יִטַּע אָדָם אִילָן סָמוּךְ לְשָׁדֵה חֲבֵרוֹ אא״כ הִרְחִיק מִמֶּנּוּ ד' אַמּוֹת אֶחָד גְּפָנִים וְאֶחָד כָּל אִילָן וּמְפָרֵשׁ בגמ' ד' אַמּוֹת שֶׁאָמְרוּ כְּנֶגֶד עֲבוֹדַת הַכֶּרֶם וַאֲפִילּוּ ר' יוֹסֵי דְּאָמַר הָתָם עַל הַנּוֹקֵשׁ לְהַרְחִיק אֶת עַצְמוֹ הָא א״ר אַשִׁי הָתָם מוֹדֶה ר״י בְּגִירֵי דְּיֵלֶה וְהָכָא גִּירֵי דְּבַעַל כֶּרֶם הֵם דְּחָשְׁדִינַן לֵיהּ שֶׁלֹּא יָבִיא מַחֲרֵשְׁתּוֹ בִּשְׂדֵה חֲבֵרוֹ לְפִיכָךְ צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת כֹּתֶל אוֹ לְהַרְחִיק אַרְבַּע אַמּוֹת וְהָא דְּנָקֵט אוֹמְרִין לוֹ גְּדוֹר וְלֹא נָקֵט חַיָּב לְגַדֵּר נִרְאֶה לר״י לְפִי שֶׁצָּרִיךְ לְהַתְרוֹת בּוֹ וְאִם לֹא הִתְרוּ בּוֹ לְגַדֵּר אֵין חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ וּלְהָכִי נָקֵט נָמֵי תְּרֵי זִמְנֵי נִפְרָצָה אוֹמֵר לוֹ גְּדֹר דְּאַף פַּעַם שֵׁנִית דִּנְפִרְצָה צָרִיךְ לְהַתְרוֹת בּוֹ וְאִם לֹא הִתְרוּ בּוֹ לְגַדֵּר אֵין חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ שֶׁאֵין סָבוּר לִהְיוֹת חַיָּב לְגַדֵּר כָּל שָׁעָה שֶׁנִּפְרָצָה וְנִפְרָצָה פַּעַם שְׁלִישִׁית מִסְפְּקָא לר״י אִם צָרִיךְ לְהַתְרוֹת בּוֹ בְּכָל פַּעַם אוֹ שֶׁמָּא סָגֵי בִּתְרֵי זִמְנֵי ור״ת מְפָרֵשׁ דִּלְהָכִי נָקֵט תְּרֵי זִמְנֵי לְאַשְׁמוֹעִינַן שֶׁאִם יֵשׁ תּוֹסֶפֶת מְאתַיִם בֵּין מַה שֶּׁהוֹסִיף כְּשֶׁנִּפְרְצָה רִאשׁוֹנָה וּבֵין מַה שֶּׁהוֹסִיף כְּשֶׁנִּפְרְצָה שְׁנִיָּה דְּאֵין מִצְטָרְפִין לְאִסּוּר דִּקְמָא קָמָא בָּטְלָה וְדָוְקָא כְּשֶׁיֵּשׁ הֶפְסֵק בֵּינְתַיִם אֲבָל בְּעַלְמָא כְּלָאִים נֶאֱסָרִין בְּמְאתַיִם וְלֹא אָמְרִינַן כָּל פָּחוֹת כְּשֶׁהוּא גָּדֵל מִתְבַּטֵּל וְהָא דְּאָמַר בְּפ' בָּתְרָא דע"ז (דף עג. וְשָׁם) הַמְעָרֶה יַיִן נָסָךְ מֵחֲבִית לְבוֹר אֲפִילּוּ כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ קָמָא קָמָא בָּטֵל מְפָרֵשׁ ר"ת בְּדַפְסֵיק פְּסוּקֵי אֲבָל אִם מְעָרֶה בְּלֹא הֶפְסֵק אָסוּר מִידֵי דַּהֲוָה אַכְּלָאִים הַנֶּאֱסָרִין בְּתוֹסֶפֶת מְאתַיִם לְפִי שֶׁגָּדֵל בְּלֹא הֶפְסֵק וְהָא דְּאָמַר בְּבָמָה אִשָּׁה (שַׁבָּת דף סה: וְשָׁם.) שְׁמוּאֵל עָבִיד לְבָנָתֵהּ מִקְוָואוֹת בְּיוֹמֵי נִיסָן כּוּ' שֶׁמָּא יִרְבּוּ הַנּוֹטְפִים עַל הַזּוֹחֲלִים הָיְנוּ שֶׁמָּא יַרְבֶּה בְּלֹא הֶפְסֵק וְכֵן בְּפֶרֶק הַנּוֹדֵר מִן הַיָּרָק (נְדָרִים דף נז:) גַּבֵּי בָּצָל שֶׁעָקְרוֹ בַּשְּׁבִיעִית וּנְטָעוֹ בַּשְּׁמִינִית וְרַבּוּ גִּדּוּלָיו עַל עִקָּרוֹ מַתִּיר וְלֹא אָמְרִינַן קָמָא קָמָא בְּטִיל לְפִי שֶׁגָּדֵל בְּלֹא הֶפְסֵק וְרַבִּי יוֹחָנָן גּוֹפֵהּ דְּקָאָמַר בְּפֶרֶק בָּתְרָא דע"ז (דף עג. וְשָׁם) רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן בָּטֵל אֵית לֵהּ הָתָם בִּנְדָרִים דְּגִדּוּלֵי הֶתֵּר מְעַלִּין אֶת הָאִסּוּר ור"י בֶּן רַבֵּינוּ מֵאִיר פֵּרֵשׁ בְּתוֹסְפְתָא בִּנְדָרִים דְּבָצָל וְכִלְאַיִם וְגַבֵּי נוֹטְפִין דְּוִסְתָּן בְּכָךְ לְגַדֵּל מְעַט מְעַט לֹא גָּדוֹר שֶׁלֹּא יוֹסִיף הִתְבּוֹאָה אֶחָד מִמְּאתַיִם בְּעוֹד הַמְּחִצָּה פְּרוּצָה וְתַאֲסֹר: נְתָיְאֵשׁ וְלֹא גְּדָרָהּ וּבְתוֹךְ כָּךְ הוֹצִיא הַזֶּרַע אֶחָד מִן הַמְּאתַיִם שֶׁהָיוּ בָּהּ בְּהֶתֵּר: הֲרֵי זֶה קִדֵּשׁ וְאֵין בָּטֵל אֶלָּא בְּאֶחָד וּמְאתַיִם וְכָאן יֵשׁ קצ"ט מִן הַהֶתֵּר וְחַד בְּאִסּוּר: מַתְנִי' וְהַקְּדִיחוֹ יוֹרֶה שְׁרָפָתוֹ יוֹרֶה שֶׁהֶרְתִּיחוּ יוֹתֵר מִדַּאי: נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי צַמְּרוֹ וְהָכָא לֵיכָּא שְׁבָחָא כְּלָל דְּהָא נִשְׁרַף לְגַמְרֵי וְלֵיכָּא לְמֵימַר אִם הַשֶּׁבַח יוֹתֵר: צַבְעוֹ כָּאוּר כְּמוֹ כָּעוּר בגמ' מְפָרֵשׁ שֶׁצַּבְעוֹ בִּשְׂרֵי צֶבַע וּמַזִּיק בְּכַוָּנָה הוּא לְפִיכָךְ יָדוֹ עַל הַתַּחְתּוֹנָה דִּבְרֵי הַכֹּל: וְאִם הַשֶּׁבַח שֶׁהִשְׁבִּיחַ הָאֻמָּן יוֹתֵר עַל הַיְצִיאָה יְתֵירָה עַל הַשֶּׁבַח, נוֹתֵן לוֹ אֶת הַיְצִיאָה; וְאִם הַיְצִיאָה יְתֵירָה עַל הַשֶּׁבַח, נוֹתֵן לוֹ אֶת הַשֶּׁבַח. [ב]לְצַבּוֹעַ לוֹ אָדוֹם וּצְבָעוֹ שָׁחוֹר, שָׁחוֹר וּצְבָעוֹ אָדוֹם – רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי צַמְּרוֹ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִם הַשֶּׁבַח יְתֵר עַל הַיְצִיאָה, נוֹתֵן לוֹ אֶת הַיְצִיאָה, וְאִם הַיְצִיאָה יְתֵירָה עַל הַשֶּׁבַח – נוֹתֵן לוֹ אֶת הַשֶּׁבַח. גְּמָ' מַאי "כָּאוּר"? אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה: כַּלְבּוֹס. מַאי כַּלְבּוֹס? אָמַר רַבָּה בַּר שְׁמוּאֵל:

כַּפְרָא הַתַּחְתּוֹנָה וְלָא נִתְהֲנֵי מִשְׁבָּחָא וְאַגְרָא נָמֵי כּוּלֵּיהּ לָא יִשְׁקֹל אֶלָּא יְצִיאָה וְאִם יְצִיאָה יְתֵירָה עַל הַשֶּׁבַח יִתֵּן לוֹ אֶת הַשֶּׁבַח שֶׁהִשְׁבִּיחַ אֶת הַצֶּמֶר וְאִם יִרְצֶה לִתֵּת אֶת שְׂכָרוֹ כְּגוֹן שֶׁהַשֶּׁבַח יוֹתֵר עַל הַשָּׂכָר יִתֵּן שְׂכָרוֹ: גְּמ'

דע"ז (דף עג. וְשָׁם) הַמְעָרֶה יַיִן נָסָךְ מֵחֲבִית לְבוֹר אֲפִילּוּ כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ קָמָא קָמָא בָּטֵל מְפָרֵשׁ ר"ת בְּדַפְסֵיק פְּסוּקֵי אֲבָל אִם מְעָרֶה בְּלֹא הֶפְסֵק אָסוּר מִידֵי דַּהֲוָה חֲמֵשׁ מִנּוּי צֶמֶר וַחֲמֵשׁ מִנּוּי סַמְמָנִין וַעֲשָׂרָה מִנּוּי אַגְרָא וַאֲמַר לֵיהּ זִיל צַבְעֵהּ סַמְקֵי וַאֲזַל וְצַבְעֵהּ אַכַּם א״ל אִלּוּ צְבַעְתֵּהּ סַמְקָא הֲוָה שָׁוֶה עֲשָׂרִים וַחֲמֵשׁ מִנּוּי הַשְׁתָּא דְּצַבְעְתֵּהּ אַכַּם לֵית הוּא שָׁוֵי אֶלָּא . עֶשְׂרִים מִנּוּי אֵית אֲבַדְתְּ דִּידָךְ וַאֲנָא לָא אֲבַדְנָא דִּידִי עַד כָּאן לָשׁוֹן הַיְרוּשַׁלְמִי בְּפֶרֶק ואור"י דְּהָכִי פִּי' דְּרַבִּי יְהוּדָה לְפִי הַיְרוּשַׁלְמִי אִם הַשֶּׁבַח שֶׁהִשְׁבִּיחַ הָאֻמָּן יוֹתֵר עַל ט"ו מָנִים וְהֶתֵּר עַל ט"ו מָנִים קְרֵי שֶׁבַח יֶתֶר עַל הוֹצָאָה וְהוֹצָאָה קְרֵי עֶשְׂרָה מָנִים שֶׁל שְׂכַר הָצֶבַע שֶׁמּוֹצִיא הָצֶבַע וְטוֹרֵחַ וְיִהְיֶה בְּשָׂכְרוֹ י' מָנִים דְּהַשְׁתָּא אִם הַשֶּׁבַח עַל ט"ו מָנִים יוֹתֵר מִי' מָנִים שֶׁהֵם יְצִיאָה נוֹתֵן לוֹ הַיְצִיאָה דְּהַיְנוּ י' מָנִים וְלֹא יִתֵּן לוֹ יוֹתֵר וְאִם הַיְצִיאָה יְתֵירָה עַל הַשֶּׁבַח עַל ט"ו מָנִים אֶלָּא ד' אוֹ ה' יִתֵּן לוֹ הַשֶּׁבַח מַה שֶּׁהַשֶּׁבַח עַל ט"ו וְאֵין נוֹתֵן לוֹ כָּל י' מָנִים . שֶׁהִתְּנָה עִמּוֹ דא"ל אֲפְסֶדְתְּ דִּידָךְ וַאֲנָא לָא אֲפְסֶדְנָא דִּידִי וְיֵשׁ לְתֵת טַעַם לְדִבְרֵי הַיְרוּשַׁלְמִי לְמָה לֹא יִהְיֶה כָּאן הַדִּין כְּמוֹ בְּנוֹטֵעַ שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת דְּנָעֲשָׂה כָּאן כְּאִלּוּ כֵּן הִתְנָה עִמּוֹ א"נ קְנָסָא הוּא מִשּׁוּם דְּשִׁנָּה מִמַּה שֶׁצִּוָּה לוֹ וּמִיהוּ אִם הַשֶּׁבַח יֶתֶר עַל הַיְצִיאָה דְּתְנַן גַּבֵּי צֶבַע כְּעוּר לָא הֲוֵי פְּרוּשׁ כִּי הַהִיא דִּירוּשַׁלְמִי כִּי אֵיף יִהְיֶה הַשֶּׁבַח שֶׁל צֶבַע כְּעוּר יוֹתֵר מִשֶּׁבַח שֶׁל צֶבַע גָּמוּר וְגַבֵּי כְּסֵא כְּעוּר דְּגָמְרָא אֲפְשָׁר וַדַּאי שֶׁיִּהְיֶה טוֹב מִן הֶנָּאָה כְּגוֹן שֶׁהֶנָּאָה אֵין חָזָק כְּמוֹ הַכְּעוּר ע"י כָּךְ דְּמֵי הַכְּעוּר יֶתֶר עַל הֶנָּאָה וְאֵין לְשׁוֹן יְרוּשַׁלְמִי מְשֻׁמָּע כְּפִי' ר"י שֶׁהָרֵי מַשְׁמַע שֶׁבָּא לְפָרֵשׁ מַהוּ אִם הַשֶּׁבַח יֶתֶר עַל הַיְצִיאָה וּלְדִבְרֵי ר"י הוּא מְפָרֵשׁ הַיְצִיאָה יֶתֶר עַל הַשֶּׁבַח והר"ר אֶלְחָנָן פִּי' בע"א וְלֹא מָצָאתִי כָּתוּב:

מסורת הש״ס

א תוספתא בבא קמא; תוספתא כתובות

ב תוספתא כלאים; בבא בתרא ב.

גליון הש״ס

תוס' ד"ה חייב וכו' אי קנס הוא במזיד דוקא. ק"ל הא הברייתא מוקמינן כר"מ ור"מ הא סבור בדרבנן קנסו שוגג אטו מזיד וא"כ י"ל דסבר כת"ק דר"ע דמקיים כלאים לא הוי דאורייתא והיא דמסכך גפנו י"ל במזיד דהרי תוס' לא הקדימו קושייתם אההיא דהמסכך (למה) [אלא] בהא דתנייאש משמע אף בשכח וא"כ קשה כנ"ל והיינו מרויחים בזה קושית תוס' ד"ה מחיצת כרם די"ל דמוכח דהברייתא כר"מ מדקניס גם בשוגג:

כַּפְּרָא דּוּדֵי. [א]תָּנוּ רַבָּנַן: הַנּוֹתֵן עֵצִים לְחָרָשׁ לַעֲשׂוֹת מֵהֶן כִּסֵּא, וְעָשָׂה מֵהֶן סַפְסָל; סַפְסָל, וְעָשָׂה מֵהֶן כִּסֵּא – רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי עֵצָיו. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִם הַשָּׁבַח יָתֵר עַל הַיְצִיאָה – נוֹתֵן לוֹ אֶת הַיְצִיאָה, וְאִם הַיְצִיאָה יְתֵירָה עַל הַשָּׁבַח – נוֹתֵן לוֹ אֶת הַשָּׁבַח. [ב]וּמוֹדֶה רַבִּי מֵאִיר אִם נָתַן עֵצִים לְחָרָשׁ לַעֲשׂוֹת מֵהֶן כִּסֵּא נָאֶה, וְעָשָׂה מֵהֶן סַפְסָל נָאֶה, וְעָשָׂה סַפְסָל נָאֶה – אִם הַשָּׁבַח יָתֵר עַל הַיְצִיאָה, נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי הַיְצִיאָה; וְאִם הַיְצִיאָה יְתֵירָה עַל הַשָּׁבַח, נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי הַשָּׁבַח. [ג]אִיבָּעְיָא לְהוּ: יֵשׁ שָׁבַח סַמָּנִין עַל הַצָּמֶר, אוֹ אֵין שָׁבַח סַמָּנִין עַל הַצָּמֶר? [ד]הֵיכִי דָּמֵי? אִילֵּימָא דְּגָזַל סַמָּנִין וְדַקִּינְהוּ וּתְרָנְהוּ וּצְבָעַן (בָּהוּ) [בְּהוּ], תִּיפּוֹק לֵיהּ מִשּׁוּם דְּקִנְּנְהוּ בְּשִׁינּוּי! לָא צְרִיכָא, דְּגָזַל סַמָּנִין שְׁרוּיִין, וּצְבָעַן בְּהוּ. מַאי? יֵשׁ שָׁבַח סַמָּנִין עַל גַּבֵּי צֶמֶר, דַּאֲמַר לֵיהּ: ״הַב לִי סַמָּנַאי דְּאַפְסַדְתִּינְהוּ״; אוֹ דִלְמָא אֵין שָׁבַח סַמָּנִין עַל גַּבֵּי הַצָּמֶר, דַּאֲמַר לֵיהּ: ״לֵית לָךְ גַּבַּאי וְלָא מִידֵּי״? [ה]אָמְרִי: וְאִי אֵין שָׁבַח סַמָּנִין עַל גַּבֵּי צֶמֶר, מִי מָצֵי אָמַר לֵיהּ: ״לֵית לָךְ גַּבַּאי וְלָא מִידֵּי״?! נֵימָא לֵיהּ: ״הַב לִי סַמָּנַאי דְּאַפְסַדְתִּינְהוּ״! אֶלָּא לְהָךְ גִּיסָא: אֵין שָׁבַח סַמָּנִין עַל גַּבֵּי הַצָּמֶר, וּבְעֵי שַׁלּוֹמֵי לֵיהּ; אוֹ דִלְמָא יֵשׁ שָׁבַח סַמָּנִין עַל גַּבֵּי צֶמֶר, וַאֲמַר לֵיהּ: ״הָא מַנְּחִי קַמָּךְ – שְׁקֵלִינְהוּ״? ״שְׁקֵלִינְהוּ״?! בְּמַאי (שָׁקֵיל לְהוּ], בְּצָפּוֹן? צָפוֹן עַבּוֹרֵי מִיעַבַּר, הָשְׁתָּא לָא עָבִיד! [ו]אֶלָּא הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן – כְּגוֹן דְּגָזַל צֶמֶר וְסַמָּנִין דְּחַד, וְצָבְעֵיהּ לְהָהוּא צֶמֶר בְּהָנָךְ סַמָּנִין, וְקָא מַהְדַּר לֵיהּ נִיהֲלֵיהּ לְצֶמֶר. יֵשׁ שָׁבַח סַמָּנִין עַל גַּבֵּי הַצָּמֶר, וְקָא מַהְדַּר לֵיהּ סַמָּנִין וְצֶמֶר; אוֹ דִלְמָא אֵין שָׁבַח סַמָּנִין עַל גַּבֵּי צֶמֶר, וְצֶמֶר מַהְדַּר לֵיהּ סַמָּנִין, סַמָּנִין לָא מַהְדַּר לֵיהּ? [ז]אָמְרִי: תִּיפּוֹק לֵיהּ דְּאַיְיקַר לֵיהּ נִיהֲלֵיהּ בְּדָמֵי! לָא צְרִיכָא, דְּזַל צִיבְעָא. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: כְּגוֹן שֶׁצָּבַע בְּהוּ קוֹפָּא. רָבִינָא אָמַר: הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן – כְּגוֹן דְּצָמֶר דְּחַד וְסַמָּנִין דְּחַד, וְקָאָתֵי קוֹף וְצָבְעֵיהּ לְהָהוּא צֶמֶר בְּהָנָךְ סַמָּנִין. יֵשׁ שָׁבַח סַמָּנִין עַל גַּבֵּי צֶמֶר, דַּאֲמַר לֵיהּ: הַב לִי סַמָּנַאי דְּגַבָּךְ נִינְהוּ; אוֹ דִלְמָא אֵין שָׁבַח סַמָּנִין עַל גַּבֵּי צֶמֶר, וַאֲמַר לֵיהּ: לֵית לָךְ גַּבַּאי כְּלוּם? [ח]תָּא שְׁמַע: בֶּגֶד שֶׁצָּבָעוֹ בִּקְלִיפֵּי עָרְלָה – יִדְלֵק. אַלְמָא חָזוּתָא מִילְּתָא הִיא! [ט]אָמַר רָבָא: הָנָאָה הַנִּרְאֶה לָעֵינַיִם אָסְרָה תּוֹרָה – דְּתַנְיָא: ״עֲרֵלִים לֹא יֹאכַל״ – אֵין לִי אֶלָּא אִיסּוּר אֲכִילָה; מְנַיִן שֶׁלֹּא יֵהָנֶה מִמֶּנּוּ, וְלֹא יִצְבַּע [בּוֹ], וְלֹא יַדְלִיק בּוֹ אֶת הַנֵּר? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״וַעֲרַלְתֶּם עָרְלָתוֹ אֶת פִּרְיוֹ״, ״עֲרֵלִים לֹא יֹאכַל״ – לְרַבּוֹת אֶת כּוּלָּם. [י]תָּא שְׁמַע: בֶּגֶד שֶׁצָּבָעוֹ בִּקְלִיפֵּי שְׁבִיעִית – יִדְלֵק! שָׁאנֵי הָתָם, דְּאָמַר קְרָא: ״תִּהְיֶה״ – בַּהֲוָיָתָהּ תִּהֵא.

רָבָא

הָנָאָה כְּלָל וְקָשֶׁה לְפִי' דְּהָא בָּעֵי לְמִפְשַׁט מֵהָכָא דַּחֲזוּתָא מִילְּתָא הִיא וְדַחֵי דְּשַׁאנֵי הָכָא דְּגָלֵי קְרָא מַשְׁמַע דְּלָא . אֲתָא קְרָא לְמֵיסַר שֶׁלֹּא כְּדֶרֶךְ הֲנָאָה אֶלָּא לְמֵיסַר אע"ג דְּלֵיכָא אֶלָּא חֲזוּתָא בָּעַלְמָא וא"ת אִם כֵּן תִּפְשֹׁט לְאִידַךְ גִּיסָא מִדְּאַצְטְרִיךְ לְמֵיסַר שְׁמַע מִנָּה דַּחֲזוּתָא לָאו מִילְּתָא הִיא וְיֵשׁ לוֹמַר דְּאִיכָּא לְמֵילַף מֵהָכָא דַּחֲשִׁיב כְּאִלּוּ הוּא בָּעַיִן וְתַמָּה לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּגָמַר בָּעֵרְלָה פְּרִי מִפְּרִי מִבִּכּוּרִים בְּפֶרֶק הָעוֹר וְהִרְטֵב (חֻלִּין דף קכ: וְשָׁם) וְסָבַר דְּאֵין סוֹפְגִין אֶת הָאַרְבָּעִים עַל הָעֶרְלָה אֶלָּא עַל הַיּוֹצֵא מִן הַגִּידִים וּמִן הָעֲנָבִים אֲבָל הַיּוֹצֵא מִשְּׁאָר פֵּרוֹת מַתִּיר הָאִיסּוּר יֵאָסֵר לְצַבַּע בְּמַשְׁקֵיהֶן וְכָל שֶׁכֵּן בְּמִים שֶׁנִּשְׁוַורוּ בָּהֶם הַקְּלִפִּין וְיֵשׁ לוֹמַר דְּלָא אִצְטְרִיךְ קְרָא אֶלָּא שֶׁלֹּא יִצְבַּע בְּזֵיתִים וַעֲנָבִים וּבְיוֹצֵא מֵהֶם אוֹ בְּמַמְשׁוּת שֶׁל עַפְרוּרִית הַקְּלִפִּין הַנִּטְחָנִין וּמִיהוּ לֹא יִצְבַּע דְּקָתָנֵי בַּבְּרַיְתָא מַיָּרֵי שֶׁפִּיר בְּכָל עִנְיְנֵי צְבִיעָה דְּעֶרְלָה וּמַשְׁקֵיהֶן בְּכָל עִנְיָן וּמִדְּרַבָּנָן וּמִיהוּ קְרָא לֹא אִתְיָא אֶלָּא כְּדַפְרֵישׁית אִי נָמֵי יֵשׁ לוֹמַר דִּפְרִי דְּעֶרְלָה דַּוְקָא גָּמַר פְּרִי מִפְּרִי דְּבִכּוּרִים וּלְהָכִי אַמַּעוּט מַשְׁקֶה דִּידְהוּ אֲבָל שׁוֹמֵר לְפְרִי דְּאִתְרַבּוּ מֵאֵת פְּרִיוֹ אֶת הַטָּפֵל לְפִרְיוֹ לֹא אַמַּעִיט מַשְׁקֶה דִּידְהוּ וְלֵיכָא לְמֵעוּטֵי מִפְּרִי דְּבִכּוּרִים לְיִתַּנְהוּ בְּשׁוֹמֵר לִפְרִי כְּלָל וא"ג דְּהָוֵי הַשְׁתָּא טָפֵל חָמוּר מִן הָעִקָּר יֵשׁ לְתֵּן טַעַם שֶׁלֹּא יִקְשֶׁה מַזֶּה עַל שְׁמַעְתָּא דְּרֵישׁ אֵיזֶהוּ מְקוֹמָן (זְבָחִים דף מח:) אֲבָל אֵין לוֹמַר דְּאַף עַל גַּב דְּלֵיכָא מַלְקוּת בְּיוֹצֵא מִשְּׁאָר פֵּרוֹת עֲשָׂה דְּעֶרְלָתָם עֶרְלָתוֹ אִיכָּא דְּהָא אֲכַל מֵאי דְּכָתִיב בְּתַר הָכִי וְעוֹד אִם הָיָה בְּמַשְׁקֶה דְּשְׁאָר פֵּרוֹת דְּעֶרְלָה אִסּוּר עֲשֵׂה אִם כֵּן מְנָא לֵהּ שֶׁלֹּא יִצְבַּע בּוֹ הָא אִצְטְרִיךְ קְרָא שֶׁלֹּא יֵהָנֶה דְּהָא אִיכָּא שׁוֹמְרִין טוּבָא דְּחָזוּ לַאֲכִילָה וּלְמֵאי אִצְטְרִיךְ קְרָא שֶׁלֹּא יֵהָנֶה מִמֶּנּוּ וְאֵין לְהַקְשׁוֹת כֵּיוָן דְּאִתְרַבִּי שׁוֹמֵר לִפְרִי דְּלָא חָזֵי לַאֲכִילָה אִם כֵּן עַל כָּרְחָךְ מִתַּסְרָא עֶרְלָה בַּהֲנָאָה כַּפְּרָא דּוּדֵי כְּמוֹ בְּלִיתָא דְּפַרְסָא לְמִכְפְּרֵהּ בְּהַכֹּל שׁוֹחֲטִין (חֻלִּין דף ח.): נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי עֵצָיו דְּקָנְיָנְהוּ בְּשִׁנּוּי אֲבָל נָתַן עֵצִים כּוּ' דְּלָא שִׁנָּה וְלָא קָנֵי יָדוֹ עַל הַתַּחְתּוֹנָה: יֵשׁ שָׁבַח כּוּ' כְּלוֹמַר חֲזוּתָא מִילְּתָא הִיא אוֹ לָאו מִילְּתָא: וּתְרָנְהוּ שָׁרָאן בְּמִים כְּדַרְכָּן: וְצָבַע בָּהֶן צֶמֶר שֶׁלּוֹ מִבַּעְיָא לָן יֵשׁ שָׁבַח סַמָּנִין עַל הַצֶּמֶר דַּחֲזוּתָא מִילְּתָא הִיא וַאֲמַר לֵהּ הַב לִי סַמָּנַאי דְּשָׁקַלְתִּינְהוּ כוּ' כִּדְבָעֵיא לְמֵימַר קַמָּן: אֲמְרִי וְאִי אֵין שָׁבַח כוּ' מִי מָצֵי אָמַר לֵהּ לֵית לָךְ גַּבַּאי וְלָא מִדֵּי בְּתִמְיהָּ נְהִי נָמֵי דַּחֲזוּתָא לָאו מִילְּתָא הִיא לֵימָא לֵהּ הַב לִי סַמָּנַאי דְּאַפְסַדְתִּינְהוּ: אֲמְרִי וְאִי אֵין שָׁבַח כוּ' מִי מָצֵי אָמַר לֵהּ לֵית לָךְ גַּבַּאי וְלָא מִדֵּי בְּתִמְיהָּ נְהִי נָמֵי דַּחֲזוּתָא לָאו מִילְּתָא הִיא לֵימָא לֵהּ הַב לִי סַמָּנַאי דְּאַפְסַדְתִּינְהוּ: צָפוֹן שׁוו"ן: וְקָא מַהְדַּר לֵיהּ לְצֶמֶר כְּשֶׁהוּא צָבוּעַ מַאי: יֵשׁ שָׁבַח סַמָּנִים עַל גַּבֵּי צֶמֶר דַּחֲזוּתָא מִילְּתָא הִיא וְקָמַהְדַּר לֵיהּ צֶמֶר וְקָמַהְדַּר לֵיהּ סַמָּנִים כְּלוֹמַר בְּהַהוּא צֶמֶר שֶׁלּוֹ וְצָבַע בָּהֶן סַמָּנִים שֶׁלּוֹ: וְאִי אֵין כּוּ' דְּלָא נָתַן עֵצָיו כּוּ' כְּלוֹמַר חֲזוּתָא מִילְּתָא הִיא אוֹ לָאו מִילְּתָא: וּתְרָנְהוּ שָׁרָאן בְּמִים כְּדַרְכָּן: וְצָבַע בָּהֶן צֶמֶר שֶׁלּוֹ מִבַּעְיָא לָן יֵשׁ שָׁבַח סַמָּנִין עַל הַצֶּמֶר דַּחֲזוּתָא מִילְּתָא הִיא וַאֲמַר לֵהּ הַב לִי סַמָּנַאי דְּשָׁקַלְתִּינְהוּ כוּ' כִּדְבָעֵיא לְמֵימַר קַמָּן: אֲמְרִי וְאִי אֵין שָׁבַח כוּ' מִי מָצֵי אָמַר לֵהּ לֵית לָךְ גַּבַּאי וְלָא מִדֵּי בְּתִמְיהָּ נְהִי נָמֵי דַּחֲזוּתָא לָאו מִילְּתָא הִיא לֵימָא לֵהּ הַב לִי סַמָּנַאי דְּאַפְסַדְתִּינְהוּ: אֲמְרִי וְאִי אֵין שָׁבַח כוּ' מִי מָצֵי אָמַר לֵהּ לֵית לָךְ גַּבַּאי וְלָא מִדֵּי בְּתִמְיהָּ נְהִי נָמֵי דַּחֲזוּתָא לָאו מִילְּתָא הִיא לֵימָא לֵהּ הַב לִי סַמָּנַאי דְּאַפְסַדְתִּינְהוּ: צָפוֹן שׁוו"ן: וְקָא מַהְדַּר לֵיהּ לְצֶמֶר כְּשֶׁהוּא צָבוּעַ מַאי: יֵשׁ שָׁבַח סַמָּנִים עַל גַּבֵּי צֶמֶר דַּחֲזוּתָא מִילְּתָא הִיא וְקָמַהְדַּר לֵיהּ צֶמֶר וְקָמַהְדַּר לֵיהּ סַמָּנִים כְּלוֹמַר בְּהַהוּא צֶמֶר שֶׁלּוֹ וְצָבַע בָּהֶן סַמָּנִים שֶׁלּוֹ: וְאִי אֵין כּוּ' דְּלָא נָתַן עֵצָיו כּוּ' כְּלוֹמַר חֲזוּתָא מִילְּתָא הִיא אוֹ לָאו מִילְּתָא: וּתְרָנְהוּ שָׁרָאן בְּמִים כְּדַרְכָּן: וְצָבַע בָּהֶן צֶמֶר שֶׁלּוֹ מִבַּעְיָא לָן יֵשׁ שָׁבַח סַמָּנִין עַל הַצֶּמֶר דַּחֲזוּתָא מִילְּתָא הִיא וַאֲמַר לֵהּ הַב לִי סַמָּנַאי דְּשָׁקַלְתִּינְהוּ כוּ' כִּדְבָעֵיא לְמֵימַר קַמָּן

עין משפט
נר מצוה

א מיי׳ פד׳ מהל׳ טומאת מת הל׳ יא:
ב מיי׳ פד׳ מהל׳ טומאת מת הל׳ יג:
ג מיי׳ פב׳ מהל׳ טומאת מת הל׳ יג:
ד מיי׳ פז׳ מהל׳ שמיטה ויובל הל׳ יג:
ה מיי׳ פה׳ מהל׳ שמיטה ויובל הל׳ יא:

רַבָּא רַמֵּי תְּנַן בֶּגֶד שֶׁאָבָעוֹ בִּקְלִפֵּי עָרְלָה כו'. תֵּמַהּ דְּהָא רַבָּא שָׁנֵי לְעֵיל שְׁאנֵי עָרְלָה דִּכְתִיב קָרְאֵי וּמֵהֶתֵם לָא יָלְפִינַן וְאִם כֵּן מַאי פָּרִיךְ מֵעָרְלָה אַשְׁמָאָה וְנִרְאֶה כִּסְפָרִים דְּגַר' לְעֵיל רַבָּה וְאִי גָּרַס רָבָא יֵשׁ לוֹמַר דְּדִחוּי הוּא: רוֹאִין אִם מִתְכַּפֶּסֶת הַכְּסוּת וְיוֹצֵא מִמֶּנָּה רְבִיעִית דָּם פֵּרֵשׁ בְּקוּנְטְרֵס שֶׁאִם יִתְּנוּ מַיִם בְּמִדָּה יִמְצָא רְבִיעִית יוֹתֵר וְקָשֶׁה לְפִי' אֲפִלּוּ אִם לֹא יִמְצְאוּ רְבִיעִית אַמַּאי טְהוֹרָה דְּאֵי אֶפְשָׁר לְעוֹלָם אִם לֹא יִשְׁתַּיֵּר בַּבֶּגֶד מִן הַמַּיִם יִתֵּר ע"ל כְּדְאָמַר בְּתוֹסְפְתָּא בְּפ' ד' דְּאָהֳלוֹת רְבִיעִית דָּם שֶׁנִּבְלְעָה בִּכְסוּת כֵּיצַד מְשַׁעֲרִין אוֹתָהּ מֵבִיא מַיִם בַּמִּדָּה וּמְכַבֵּס בָּהּ וּמֵבִיא מַיִם אֲחֵרִים וְנוֹתֵן לְתוֹכָן רְבִיעִית דָּם אִם הָיָה מַרְאֵיהֶן שָׁוֶה טְמֵאָה וְאִם לָאו טְהוֹרָה וְהַשְׁתָּא אֵין מַזִּיק כְּלוּם מַה שְׁמִּשְׁתַּיֵּר מִן הַמַּיִם בְּבֶגֶד דְּכְשֵׁם שֶׁנִּשְׁתַּיֵּר מִן הַמַּיִם כָּךְ נִשְׁתַּיֵּר מִן הַדָּם שמכ"מ הָיָה הַכֹּל מְעֹרָב יַחַד מַה שֶּׁיָּצָא וּמַה שֶּׁנִּשְׁתַּיֵּר וּמַרְאֶה אֶחָד הֵן כְּאִלּוּ יָצָא הַכֹּל וּטְהוֹרָה וּטְמֵאָה דְּקָתָנֵי הֵינוּ לְעִנְיַן אִם תִּטַּמֵּא אֶת הַבַּיִת שֶׁתִּנָּתֵן בּוֹ אֲבָל כְּסוּת עַצְמָהּ טְמֵאָה הִיא שֶׁנִּבְלַע בָּהּ רְבִיעִית דָּם מִתְּחִלָּה כְּדְפִי' בַּקּוּנְטְרֵס וּמִיהוּ קָשֶׁה דְּאֵין סְבָרָא שֶׁיִּסְּתַיֵּעַ הַדָּם שֶׁמִּשְׁתַּיֵּר בַּבֶּגֶד כֵּיוָן שֶׁאֵין יָכוֹל לָצֵאת בְּכִבּוּס זֶה וּמִיהוּ אֵין לְחוּשׁ כָּל כָּךְ אִם תּוֹלִין הַדָּבָר לְהַחְמִיר וְעוֹד מְצֵינוּ לְפָרֵשׁ שֶׁאוֹמְדִין כַּמָּה נִשְׁתַּיֵּר מִן הַמַּיִם הָרִאשׁוֹנִים בַּבֶּגֶד וּמֵבִיא מַיִם אֲחֵרִים כְּמִדַּת הָרִאשׁוֹן רַק שֶׁיֵּחָסֵר : מֵהֶן כַּשְׁעוּר שֶׁנִּבְלַע מֵהֶן בַּבֶּגֶד אֲבָל יֵשׁ תֵּמַהּ דְּמַי יָכוֹל לְכַוֵּן זֶה וְעוֹד קָשֶׁה דְּמַאי צָרִיךְ לְמִדִּידַת מַיִם הָרִאשׁוֹנִים בְּלֹא מְדִידַת מַיִם הָרִאשׁוֹנִים יָכוֹל הוּא לָדַעַת אִם יֵשׁ רְבִיעִית דָּם בְּמַה שֶׁיָּצָא ע"י כִּבּוּשׁ שֶׁיִּסְחֹט לְתוֹךְ כְּלִי כָּל מַה שֶּׁיָּצָא מִן הַכְּסוּת וְיִמְדֹּד כְּמָה יֵשׁ בֵּין מַיִם לְדָם וְיָבִיא רְבִיעִית דָּם מֵעַצְמָן וְיוֹסִיף עֲלֵיהֶן מַיִם עַד שֶׁיִּהְיֶה בֵּין מַיִם וּבֵין דָּם כְּשֶׁעוּר מַיִם וְדָם שֶׁיָּצְאוּ מִן הַכְּסוּת וְאִם מַרְאֵיהֶן שָׁוֶה טְמֵאָה וְאִם לָאו טְהוֹרָה וּמִיהוּ קָשֶׁה דְּהָא קָתָנֵי בַּתּוֹסְפְתָּא בְּרִישָׁא וּמֵבִיא מַיִם אֲחֵרִים וְאַחַר כָּךְ קָתָנֵי וְנוֹתֵן לְתוֹכוֹ רְבִיעִית דָּם: **וְאִם** לָאו טְהוֹרָה אע"פ שֶׁעַל יְדֵי הַדְּחַק הָיָה יוֹצֵא מֵהֶן רְבִיעִית דָּם כְּגוֹן עַל יְדֵי הֶסֵּק הַתַּנּוּר אוֹ עַל יְדֵי צָפוֹן כֵּיוָן דְּבִסְתָם כִּבּוּס אֵין יָכוֹל לָצֵאת רְבִיעִית דָּם טְהוֹרָה לר"ל מִשּׁוּם דְּדָם תְּבוּסָה דְּרַבָּנָן וְלר' יוֹחָנָן מִשּׁוּם שֶׁאֵין דָּרָךְ לְהַקְפִּיד עָלֶיהָ כְּשֶׁאֵין יָכוֹל לָצֵאת בְּכִבּוּס סְתָם כְּדְ צ"ל בְּמַסֶּכֶת נִדָּה בְּפֶרֶק הָאִשָּׁה (דף סב: וְשָׁם) מִתּוֹךְ הַסְּגִיָּא וְאֵין צָרִיךְ לְהַבִיאָהּ כָּאן: **מַקָּלֵי** רְבִיעִיּוֹת שָׁנוּ כָּאן הַהּ סְגִיָּא מִסִּיק רַב כָּהֲנָא בְּנִדָּה אַלְבָּא דר"ל וה"נ דַּוְקָא לר"ל צָרִיךְ הַאי שִׁנּוּיָא דְּלֵר' יוֹחָנָן לֹא קָשֶׁה מִדֵּי מַעֲרָלָה אַשְׁמָאָה דְּלְדִידֵהּ בְּקִפְּדָא תְּלָיָא מִלְּתָא וּמ"מ צָבְעוּ בְּקִלְפֵּי עָרְלָה יִדְלֵק דְּלָא שַׁיְּךְ לְהַתִּירוֹ מִטַּעַם דְּאֵין מַקְפִּיד דְּנָהֲגָה הוּא בְּצֶבַע וְנִיחָא לֵיהּ: **סְפִיחֵי** סְטִים וְקוֹצָה וְנִיחָא לֵיהּ בְּקוּנְטְרֵס כָּאן מִשּׁוּם דְּבִשְׁבִיעִית אֵין זוֹרְעִין וְאֵין בָּהּ אֶלָּא סְפִיחִים אֵין מְיַשֵּׁב הַהִיא טַעְמָא אֶלָּא הָכָא אֲבָל גַּבֵּי מַעֲשֵׂר וּפֵאָה דְּקָאָמַר כָּל שֶׁהוּא אֹכֶל וְנִשְׁמָר כו' אֹכֶל לְמַעוּטֵי סְפִיחֵי סְטִים וְקוֹצָה אֵין מְיַשֵּׁב לְמָה נָקַט סְפִיחִים ע"כ נִרְאֶה כְּמוֹ שֶׁפֵּי' בִּפְסָחִים (דף נא: וְשָׁם) דִּלְהָכִי נָקַט סְפִיחִים לְפִי שֶׁאֵין דָּרָךְ לְלַקְּטָן בַּשָּׁנָה שֶׁנִּזְרָעִים אֶלָּא לְבַסּוֹף ד' אוֹ ה' שָׁנִים שֶׁהַשָּׁרָשִׁים מִתְפַּשְּׁטִים בָּאָרֶץ וּמַשְׁבִּיחִין וְשׁוֹרֶשׁ שֶׁלָּהֶן עִקֵּר: **מִמִּין** הַצּוֹבְעִין רֵישָׁא דְּמַתְנִיתִין הָכִי אִיתָא בְּמַס' שְׁבִיעִית (פ"ז מ"א) כְּלָל גָּדוֹל אָמְרוּ כָּל שֶׁהוּא מַאֲכַל אָדָם וּמַאֲכַל בְּהֵמָה וּמִמִּין הַצּוֹבְעִין כו': **וְלִדְמֵיהֶן** בְּעִבּוּר כְּגוֹן שֶׁקִּקֵּט מִתְּחִלָּה לְאֲכִילָה דְּיָכוֹל לְמָכְרָן וְיֵשׁ לְשָׁנּוֹתָם בְּעִבּוּר לָהֶן וְלִדְמֵיהֶן דִּפְרִי עַצְמוֹ לְעוֹלָם אֲסִיר כְּדַנְפָקָא לַן מִקְדָּשׁ תִּהְיֶה לָכֶם (בַּע"ז דף נד:): **שָׁהֲנָאַתָן** אַחַר בְּעִבּוּר כְּשֶׁנַּעֲשֵׂית גַּחֶלֶת אע"ג דְּזִמְנִין הֲנָאַתָן וּבְעִבּוּרָן שָׁוֶה כְּגוֹן לְהִתְחַמֵּם כָּנָגְדּוֹ אוֹ לְבַשֵּׁל מכ"מ עִקָּרוֹ לֹא קָיְמָא לְהָכִי אֶלָּא לְאַחַר שֶׁנַּעֲשֵׂית גַּחֶלֶת כְּגוֹן לְהַסִּיק תַּנּוּר לְאֲפוֹת אֲבָל צֶבַע הֲנָאַתָן וּבְעִבּוּרָן שָׁוֶה דַּהֲנָאַתָן כְּשֶׁלּוֹבְשָׁן וְאֵז הוּא כָּלָה וּמִתְבַּעֵר הַצֶּבַע מִיּוֹם אֶל יוֹם וּבְקוּנְטְרֵס פִּי' דְּבִשְׁעַת רְתִיחַת הַיּוֹרָה כָּלָה הַשֶּׁרֶשׁ וְקוֹלֵט הַצֶּבַע וְאֵין נִרְאֶה דְּהָא אָמְרַן דִּלְעִנְיַן שְׁבִיעִית חֲזוּתָא מִלְּתָא הִיא וְלָא הֲוֵי בְּעִבּוּרוֹ בִּקְלִיטַת הַצֶּבַע: **וְהָאִיכָּא** עֵצִים דִּמְשַׁחַן לְפִי' הַקּוּנְטְרֵס דְּפִי' עֵצִים שֶׁמְּאִירִים בָּהֶן כְּמוֹ נֵר צ"ל הָא דְּמִתְרֵץ עֵצִים לְהַסָּקָה נִתְּנוּ כְּלוֹמַר אַף עֵצִים דִּמְשַׁחַן דְּאֵין לְפָרֵשׁ סְתָם שְׁאַר עֵצִים לְהַסָּקָה נִתְּנוּ וְהָנָךְ דִּמְשַׁחַן בְּטֵילִים לְגַבֵּיהּ דְּהָא בְּסָפֵק (דף מ. וְשָׁם) מִשְׁמַע דְּלוּלֵב נוֹהֵג בּוֹ שְׁבִיעִית מִשּׁוּם דְּהֲנָאָתוֹ וּבְיעוּרוֹ שָׁוֶה שָׁרָאוּי לְכַבֵּד בּוֹ הַבַּיִת וְלֹא אָמַר דְּבָטֵל לְגַבֵּי שְׁאָר עֵצִים וה"נ עֵצִים דִּמְשַׁחַן אֶלָּא צ"ל דְּסְתָם עֵצִים דִּמְשַׁחַן נָמֵי לְהַסָּקָה הֵן עוֹמְדִין וְלָא דָּמֵי לְלוּלֵב דְּסְתָמוֹ עוֹמֵד לְכַבֵּד בּוֹ אֶת הַבַּיִת ור"ח פֵּרֵשׁ וְהָא אִכָּא עֵצִים דִּמְשַׁחַן שֶׁמְּחַמְּמִין בּוֹ כְּגוֹן בְּמִדּוּרָה שֶׁעֲשׂוּיָה לְהִתְחַמֵּם דַּהֲנָאָתָן וּבְעִבּוּרָן שָׁוֶה דִּבְשָׁעַת מִתְחַמֵּם כְּנָגְדָּן פִּי' מְשַׁחַן כְּמוֹ תַּמְרֵי מְשַׁחַן שֶׁמְּאִירִין כְּנֵר אוֹ שְׁחוּנָה בְּיוֹמָא (דף נג:) וּמְשַׁנֵּי רָבָא סְתָם עֵצִים נִתְּנוּ דְּהֲוֵי הֲנָאָתָן אַחַר בְּעִבּוּרָן הִלְכָּךְ אֲפִילּוּ לְהִתְחַמֵּם מַתְּר דְּלָא חֲל עֲלֵיהֶם שֵׁם שְׁבִיעִית וא"ג דַּחֲשִׁיב הָכָא עֵצִים דִּמְשַׁחַן הֲנָאָתָן וּבְעִבּוּרָן שָׁוֶה מכ"מ לְעִנְיַן עֲצֵי אֲשׁוּרִין רַבָּנַן אֲפִילּוּ לְהִתְחַמֵּם כְּנָגְדָּן אוֹ לְהָאִיר בָּהֶן אֶלָּא דַּוְקָא בְּשֶׁרְשִׁיפָא כְּדִדְרָשִׁינַן בְּפֶרֶק כָּל שָׁעָה (פְּסָחִים דף כז: וְשָׁם) דַּהֲנָאָה מִיהָא אִינָהּ מִתְלָלָת עַד לְאַחַר שֶׁמַּתְחִיל הָאֲשׁוּר לִהְיוֹת כָּלָה הִלְכָּךְ לֹא אִסְרִי רַבָּנַן אֶלָּא בְּשֶׁרְשִׁיפָא אֲבָל הֲנָאָתוֹ וּבְעִבּוּרוֹ שָׁוֶה קָרֵינַן בֵּהּ דַּעֲדַיִן הָאֲסוּר קַיָּם כְּשֶׁנֶּהֱנָה מִמֶּנּוּ וא"ת בפ"ק דְּנִדָּה (דף ח. וְשָׁם) דְּקָאָמַר אִי קְטָפָא פֵּירָא הֲוֵי אִית בֵּהּ שְׁבִיעִית וְאִי לָאו פֵּירֵי הֲוֵי לֵית בֵּהּ שְׁבִיעִית וַאֲמַאי אִי הֲנָאָתוֹ וּבְיעוּרוֹ שָׁוֶה הֲלֹא אָפִלּוּ לָא הֲוֵי פֵּירָא יְהֵא אָסוּר בַּשְּׁבִיעִית וְאִי אִית לֵיהּ דְּאִי לָאו פֵּירֵי הֲוֵי אֲפִילּוּ הָכִי אִי לָא הֲוֵי פֵּירָא בְּטִיל לְגַבֵּי עֵץ וְהָרֵי הוּא כְּאִלּוּ הוּא בְּתוֹךְ הָעֵלִין וְלֹא יָצָא לְחוּץ אֲבָל אִי הֲוֵי פֵּירָא חָשִׁיב בְּאַפֵּי נַפְשֵׁהּ וְלָא בְּטִיל לְגַבֵּי עֵץ וְאִית בֵּהּ קְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית:

רְבִיעִית דָּם מְטַמְּאָה בְּאֹהֶל דִּכְתִיב עַל כָּל נֶפֶשׁ מֵת לֹא יָבֹא (וַיִּקְרָא כ"א:י"א) וְדָם הוּא הַנֶּפֶשׁ וְקִים לְהוּ לְרַבָּנַן דִּבְרִבְיעִית דָּם חַי: בָּלְעָה בְּקוּרְקַע הַבַּיִת טָמֵא כֵּלִים שֶׁבַּבַּיִת דְּבַיִת לֹא מְקַבֵּל טֻמְאָה דְּקַרְקַע הִיא: בְּכֵלִים דְּהָווּ בַּבַּיִת קוֹדֶם שֶׁנִּבְלְעָה שֶׁהָיְתָה בְּעַיִן וְהֶאֱהִיל הַבַּיִת עָלֶיהָ וְעַל הַכֵּלִים וְנִטְמְאוּ: לְבַסּוֹף לְאַחַר שֶׁנִּבְלְעָה: אִם מִתְכַּבֶּסֶת הַכְּסוּת וְיוֹצֵא הֵימֶנָּה [רְבִיעִית דָּם] שֶׁבַּתְּחִלָּה נִבְלְעָה בּוֹ יוֹתֵר מֵרְבִיעִית וְהֶכְנִיס הַכְּסוּת לְבֵית הַבַּיִת טְמֵאָה: וְיוֹצֵא הֵימֶנָּה רְבִיעִית דָּם שֶׁאִם יִתְּנוּ מַיִם בַּמִּדָּה יִמְצְאוּ רְבִיעִית יוֹתֵר: וְאִם לָאו טְהוֹרָה! אָמַר רַב כָּהֲנָא: מְקוּלֵּי רְבִיעִיּוֹת שָׁנוּ כָּאן; בְּדָם תְּבוּסָה דְּרַבָּנַן. רָבָא רָמֵי, תְּנַן: מִמִּין הַצּוֹבְעִין – סְפִיחֵי סְטִיס וְקוֹצָה, יֵשׁ לָהֶן שְׁבִיעִית וְלִדְמֵיהֶן שְׁבִיעִית, יֵשׁ לָהֶן בִּיעוּר וְלִדְמֵיהֶן בִּיעוּר. אַלְמָא עֵצִים יֵשׁ בָּהֶן מִשּׁוּם קְדוּשַּׁת שְׁבִיעִית. וּרְמִינְהִי: עֲלֵי קָנִים וַעֲלֵי גְפָנִים שֶׁגִּיבְּבָן בְּחֵצֶר עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה, לְקָטָן לַאֲכִילָה – יֵשׁ בָּהֶן מִשּׁוּם קְדוּשַּׁת שְׁבִיעִית, לְעֵצִים – אֵין בָּהֶן מִשּׁוּם קְדוּשַּׁת שְׁבִיעִית! וּמְשַׁנֵּי, אָמַר קְרָא: ״לְאָכְלָה״ – בְּמִי שֶׁהֲנָאָתָן אַחַר בִּיעוּרָן. וְהָא אִיכָּא עֵצִים דִּמְשַׁחַן, דַּהֲנָאָתָן וּבִיעוּרָן שָׁוִין! אָמַר רָבָא: סְתָם

מסורת הש״ס

א נדה סב:
ב משנה אהלות
ג תוספתא שביעית; סוכה מ.; משנה שביעית; נדה ח.
ד שבת סא:

תורה אור השלם

מִקְצָה שְׁלֹשׁ שָׁנִים תּוֹצִיא אֶת־כָּל־מַעֲשַׂר תְּבוּאָתְךָ בַּשָּׁנָה הַהִוא וְהִנַּחְתָּ בִּשְׁעָרֶיךָ [דברים יד, כח]

וְהָיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם לְאָכְלָה לְךָ וּלְעַבְדְּךָ וְלַאֲמָתֶךָ וְלִשְׂכִירְךָ וּלְתוֹשָׁבְךָ הַגָּרִים עִמָּךְ [ויקרא כה, ו]

מסורת הש"ס

א סוכה מ.

ב מגילה ז:

ג סוכה מ.; קידושין יז:; ביצה כא.:; מנחות מג.; זבחים יח:

ד ביצה יא.; עבודה זרה ז.

ה תוספתא עבודה זרה; עבודה זרה ו:

ו משנה בבא מציעא; לעיל צט.:; בבא מציעא קיז:; תוספתא בבא מציעא ט:; תוספתא בבא קמא; בבא מציעא עז:; משנה בבא קמא; בבא מציעא עח.:; בבא מציעא עו.

ז יבמות מב.; עבודה זרה ז.

ח עבודה זרה ז.

גליון הש"ס

גמ' יצאו משרה וכבוסה. עיין בכורות דף יב ע"ב תוס' ד"ה ודאי:

תורה אור השלם

וְהָיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם לְאָכְלָה לְךָ וּלְעַבְדְּךָ וְלַאֲמָתֶךָ וְלִשְׂכִירְךָ וּלְתוֹשָׁבְךָ הַגָּרִים עִמָּךְ [ויקרא כה, ו]

סְתָם עֵצִים לְהַסָּקָה נִתְּנוּ וְלֹא לְהַאִיר הִלְכָךְ עֵצִים נִינְהוּ וּמַעֲקְרָא לֹא חָל עֲלֵיהוּ ה"ג בַּקוּנְטְרֵס בְּמַס' סַכָּה (דף מ. ושם) אָמַר רַב כָּהֲנָא וְעֵצִים דְּהַסָּקָה תַּנָּאֵי הִיא כו' וְכֵן עִקַּר פִּי' כָּל עֵצִים בִּשְׁבִיעִית הֲוֵי פְּלַגְתָּא דְּתַנָּאֵי אִי אִית בְּהוּ קְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית דִּכְיוָן דְּטַעֲמָא דְּשַׁרְינָא לְהוּ הֵינוּ מִשּׁוּם דַּהֲנָאתָן אַחַר בְּעוּדָן אִם כֵּן לְרַבִּי יוֹסֵי דְּלֵית לֵיהּ דְּרֵשָׁה דַּהֲנָאתוֹ וּבִיעוּרוֹ שָׁוֶה לְעִנְיַן פֵּרוֹת שְׁבִיעִית ה"נ. לְא דָּרֵישׁ לָהּ לְעִנְיַן דְּלָא לְחוּל קְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית וְאִם תֹּאמַר לְר' יוֹסֵי הֵיאַךְ מַתִּירִין עֵצִים בְּאָרֶץ יִשְׂרָאֵל לְהַסִּיק בָּהֶן תַּנּוּר וְהָלֹא יֵשׁ בָּהֶן אִסּוּר שְׁבִיעִית לְאַחַר הַבְעוּר וי"ל דְּבָטְלִי בְּשִׁאָר עֵצִים דְּשִׁאָר שָׁנִים וְעוֹד י"ל לְפִי גְּרֵסַת הַסְּפָרִים וְעֵצִים דְּהַסָּקָה תַּנָּאֵי הִיא פְּרוּשׁ עֵצִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם קְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית כְּגוֹן לוּלָב דַּהֲנָאתוֹ וּבִיעוּרוֹ שָׁוֶה דְּסְתָמָה קָאֵי לְכַבֵּד בּוֹ אֶת הַבַּיִת אִם מָתַר לְהַסִּיקוֹ דְּהֲוֵי הֲנָאָה לְאַחַר מִכְּדֵי אֵין מְתִירִין פְּרוֹת שְׁבִיעִית כו' הֲרֵי לְרַבָּנָן אָסוּר לְהַסִּיקוֹ מִידֵי דְּהֲוֵי אֲמַשְׁרָה וּכְבִיסָה וְלַר' יוֹסֵי מָתַר אֲבָל שְׁאָר עֵצִים לְדִבְרֵי הַכֹּל אֵין בָּהֶן קְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית אֲבָל הַטַּעַם אֵין מְשַׁכֵּב דְּכִי הֵיכִי דְּר' יוֹסֵי דָּרֵישׁ לָכֶם לְכָל צָרְכֵיכֶם אֲפִילּוּ פֵּרוֹת שְׁבִיעִית וְלֹא בָּעֵי לָכֶם דְּמִיָּא דְּלָאֲכְלָה הָכִי נָמֵי לְעִנְיַן לְחוּל קְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית עַל כָּל דָּבָר שֶׁהוּא לָכֶם דמ"ש דְּהָא כּוּלֵּיהּ חַד קְרָא הוּא וְהָיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם לְאָכְלָה וגו': אֵין סֵדֶר לַמִּשְׁנָה דְּפָעֲמִים הָיָה שׁוֹנֶה שֶׁלֹּא עַל הַסֵּדֶר וְשֶׁמָּא תְּחִלָּה שָׁנָה ב"מ וְאַחַר כָּךְ ב"ק אֲבָל וַדַּאי אַחַ"כ סִדְּרָן רַבִּי עַל הַסֵּדֶר כִּדְדַיְיק בְּרֵישׁ (פֶּרֶק) שְׁבוּעוֹת (דף ב:)

מִכְּדֵי תַּנָּא מִמַּכּוֹת קָסָלִיק כו': גַּבֵּי הִלְכָתָא פְּסִיקְתָא תֵּימַהּ אַמַּאי קָרֵי לַהּ הִלְכָתָא פְּסִיקְתָא לְהַהִיא דְּכָל הַחוֹזֵר בּוֹ יָדוֹ עַל הַתַּחְתּוֹנָה הָא בְּפֶרֶק הָאֲמַנִּין (ב"מ דף עז:) מוֹקְמִינַן לַהּ כִּיחִידָאָה כְּרַבִּי דּוֹסָא וְרַבָּנָן פְּלִיגִי עָלָיהּ וּמוּכָח הָתָם דְּרַב לָא סָבַר לַהּ כְּרַבִּי דּוֹסָא בְּהַהוּא דְּכָל הַחוֹזֵר בּוֹ וי"ל דְּהָכָא סָבַר כְּאַבָּעְיָת אֵימָא דְּהָתָם דְּאָמַר כָּל הַחוֹזֵר בּוֹ יָדוֹ עַל הַתַּחְתּוֹנָה לְאַתּוֹיֵי כִּדְקָתָנֵי וי"מ דְּקָתָנֵי לַהּ בִּלְשׁוֹן הִלְכָתָא פְּסִיקְתָא דִּלְשָׁנָא דְּכָל הַחוֹזֵר וְכָל הַמִּשְׁנָה מַשְׁמַע לְפִסֹק הִלְכָתָא:

הַנּוֹתֵן מָעוֹת לִשְׁלוּחוֹ נִרְאָה דְּמַיְירֵי שֶׁנּוֹתֵן לְמַחֲצִית שָׂכָר אִם פָּחֲתוּ פָּחֲתוּ לוֹ וְאִם הוֹתִירוּ הוֹתִירוּ לְאֶמְצַע מִכָּאן יֵשׁ לְהָבִיא רְאָיָה אִם אָדָם נוֹתֵן מָעוֹת לַחֲבֵרוֹ לְמַחֲצִית שָׂכָר וְאָמַר ע"מ שֶׁלֹּא תַּלּוֹם אֶלָּא עַל מַשְׂכּוֹנוֹת שֶׁל כֶּסֶף וְזָהָב וְתִשְׁתַּמֵּר בַּקַּרְקַע וְאִם תִּשְׁנֶה יְהֵא בְּרְשׁוּתְךָ לְחַיֵּב בְּכָל דָּבָר וְאִם פָּחֲתוּ פָּחֲתוּ לְךָ שֶׁאֵין זֶה רִבִּית דְּהָא הָכָא אִם שִׁנָּה מִדַּעְתּוֹ אָמַר אִם פָּחֲתוּ פָּחֲתוּ לוֹ אַפ"ה אִם הוֹתִירוּ הוֹתִירוּ לְאֶמְצַע וְלֹא הֲוֵי רִבִּית כֵּיוָן דְּאִם לֹא הָיָה מְשַׁנֶּה דַּעְתּוֹ לֹא הָיוּ כָּלָּן בְּרְשׁוּתוֹ אֶלָּא הַשָּׂכָר וְהַהֶפְסֵד לְאֶמְצַע כְּדִין פַּלְגָּא מִלְוָה וּפַלְגָּא פִּקָּדוֹן:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פה' מהל' שמיטה ויובל הל' י:

ב מיי' פה' מהל' שמיטה ויובל הל' י:

ג מיי' פט' מהל' עבודה זרה וחוקות הגויים הל' א, סמג לאוין מה, טוש"ע יו"ד סי' קמח סעי' א:

ד מיי' פח' מהל' מכירה הל' ב, סמג עשין פב, טוש"ע חו"מ סי' קצ סעי' י יא:

(א) **סְתָם עֵצִים – לְהַסָּקָה הֵן עוֹמְדִין.** אָמַר רַב כָּהֲנָא: **וְעֵצִים לְהַסָּקָה – תַּנָּאֵי הִיא, דְּתַנְיָא: אֵין מוֹסְרִין פֵּירוֹת שְׁבִיעִית לֹא לְמִשְׁרָה וְלֹא לִכְבוּסָה. וְרַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: נוֹתְנִין פֵּירוֹת שְׁבִיעִית לְתוֹךְ הַמִּשְׁרָה וּלְתוֹךְ הַכְּבוּסָה.** (ב) **מַאי טַעְמָא דְּרַבָּנָן? אָמַר קְרָא: "לָאֳכְלָה" – וְלֹא לְמִשְׁרָה, "לָאֳכְלָה" – וְלֹא לִכְבוּסָה. וְרַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, אָמַר קְרָא: "לָכֶם" – לְכָל צָרְכֵיכֶם. וְרַבָּנָן נָמֵי, הָכְתִיב "לָכֶם"! "לָכֶם" דֵּומְיָא דְּ"לָאֳכְלָה" – בְּמִי שֶׁהֲנָאתוֹ וּבִיעוּרוֹ שָׁוִין, יָצְאוּ מִשְׁרָה וּכְבוּסָה שֶׁהֲנָאתָן אַחַר בִּיעוּרָן.** (ג) **וְרַבִּי יוֹסֵי נָמֵי, הָכְתִיב "לָאֳכְלָה"! אָמַר לָךְ: הַהוּא מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא. דְּתַנְיָא: "לָאֳכְלָה" – וְלֹא לְמִלּוּגְמָא. אַתָּה אוֹמֵר "לָאֳכְלָה" וְלֹא לְמִלּוּגְמָא; אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא "לָאֳכְלָה" וְלֹא לִכְבוּסָה? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "לָכֶם" – הֲרֵי כְּבוּסָה אָמוּר; הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּים "לָאֳכְלָה"? "לָאֳכְלָה" – וְלֹא לְמִלּוּגְמָא. וּמָה רָאִיתָ לְרַבּוֹת הַכְּבוּסָה וּלְהוֹצִיא אֶת הַמִּלּוּגְמָא? מְרַבֶּה אֲנִי אֶת הַכְּבוּסָה – שֶׁשָּׁוֶה בְּכָל אָדָם, וּמוֹצִיא אֲנִי אֶת הַמִּלּוּגְמָא – שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה בְּכָל אָדָם.** (ד) **כְּמַאן אָזְלָא הָא דְּתַנְיָא: "לָאֳכְלָה" – וְלֹא לְמִלּוּגְמָא, "לָאֳכְלָה" – וְלֹא לְזַיְילוּף, "לָאֳכְלָה" – וְלֹא לַעֲשׂוֹת מִמֶּנָּה אַפִּיקְטְוִיזִין? כְּמַאן – כְּרַבִּי יוֹסֵי; דְּאִי כְּרַבָּנָן, אֵיפָא נָמֵי מִשְׁרָה וּכְבוּסָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִם הִשְׁבַּח כּוֹ'. (סִימָן סב"ן) יָתֵיב רַב יוֹסֵף אֲחוֹרֵי דְּרַבִּי אַבָּא – קַמֵּיהּ דְּרַב הוּנָא, וְיָתֵיב רַב הוּנָא וְקָאָמַר: הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה, וַהֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה.** (ה) **אַהֲדְרִינְהוּ רַב יוֹסֵף לְאַפֵּיהּ, אָמַר: בִּשְׁלָמָא רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה – תַּנָּאֵי הִיא, דְּתַנְיָא: אֵין מוֹסְרִין פֵּירוֹת שְׁבִיעִית לֹא לְמִשְׁרָה וְלֹא לִכְבוּסָה. וְרַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: נוֹתְנִין פֵּירוֹת שְׁבִיעִית לְתוֹךְ הַמִּשְׁרָה וּלְתוֹךְ הַכְּבוּסָה. מַאי טַעְמָא דְּרַבָּנָן? אָמַר קְרָא: "לָאֳכְלָה" – וְלֹא לְמִשְׁרָה, "לָאֳכְלָה" – וְלֹא לִכְבוּסָה. וְרַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, אָמַר קְרָא: "לָכֶם" – לְכָל צָרְכֵיכֶם. וְרַבָּנָן נָמֵי, הָכְתִיב "לָכֶם"! "לָכֶם" דֵּומְיָא דְּ"לָאֳכְלָה" – בְּמִי שֶׁהֲנָאתוֹ וּבִיעוּרוֹ שָׁוִין, יָצְאוּ מִשְׁרָה וּכְבוּסָה שֶׁהֲנָאתָן אַחַר בִּיעוּרָן.** (ו) **וְרַבִּי יוֹסֵי נָמֵי, הָכְתִיב "לָאֳכְלָה"! אָמַר לָךְ: הַהוּא מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא. דְּתַנְיָא: "לָאֳכְלָה" – וְלֹא לְמִלּוּגְמָא. אַתָּה אוֹמֵר "לָאֳכְלָה" וְלֹא לְמִלּוּגְמָא; אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא "לָאֳכְלָה" וְלֹא לִכְבוּסָה? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "לָכֶם" – הֲרֵי כְּבוּסָה אָמוּר; הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּים "לָאֳכְלָה"? "לָאֳכְלָה" – וְלֹא לְמִלּוּגְמָא. וּמָה רָאִיתָ לְרַבּוֹת הַכְּבוּסָה וּלְהוֹצִיא אֶת הַמִּלּוּגְמָא? מְרַבֶּה אֲנִי אֶת הַכְּבוּסָה – שֶׁשָּׁוֶה בְּכָל אָדָם, וּמוֹצִיא אֲנִי אֶת הַמִּלּוּגְמָא – שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה בְּכָל אָדָם.** (ז) **וְרַב הוּנָא – אַטְּרִיחֵיהּ; סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא: אֵין סֵדֶר לַמִּשְׁנָה, וּסְתָם וְאַחַר כָּךְ מַחְלוֹקֶת הִיא. וְרַב יוֹסֵף – אִי הָכִי, כָּל מַחְלוֹקֶת וְאַחַר כָּךְ סְתָמָא – נַיְמָא: אֵין סֵדֶר לַמִּשְׁנָה, וּסְתָם וְאַחַר כָּךְ מַחְלוֹקֶת הִיא!** (ח) **וְרַב הוּנָא – כִּי לָא אָמְרִינַן אֵין סֵדֶר לַמִּשְׁנָה, בַּחֲדָא מַסֶּכְתָּא; אֲבָל בִּתְרֵי מַסֶּכְתּוֹת אָמְרִינַן. וְרַב יוֹסֵף – כּוּלַּהּ נְזִיקִין חֲדָא מַסֶּכְתָּא הִיא. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: מִשּׁוּם דְּקָתָנֵי לַהּ גַּבֵּי הִלְכָתָא פְּסִיקְתָא – כָּל הַמְשַׁנֶּה, יָדוֹ עַל הַתַּחְתּוֹנָה; וְכָל הַחוֹזֵר בּוֹ, יָדוֹ עַל הַתַּחְתּוֹנָה. תָּנוּ רַבָּנָן: הַנּוֹתֵן מָעוֹת לִשְׁלוּחוֹ**

לִיקַּח

עין משפט
נר מצוה

א מיי׳ פא׳ מהל׳ שלוחין ושותפין הל׳ ה:

ב מיי׳ פה׳ מהל׳ שלוחין ושותפין הל׳ ב, סמג עשין קעד, טוש״ע חו״מ סי׳ קעו סעי׳ יא:

ג סמג עשין קעד:

ד מיי׳ פג׳ מהל׳ ערכים וחרמין הל׳ יד, סמג עשין קלא:

ה מיי׳ פו׳ מהל׳ ערכים וחרמין הל׳ ג, סמג עשין קלב:

ו מיי׳ פג׳ מהל׳ ערכים וחרמין הל׳ יד:

ז מיי׳ פב׳ מהל׳ שלוחין ושותפין הל׳ ה, סמג עשין פב, טוש״ע חו״מ סי׳ קפד סעי׳ ב:

מסורת הש״ס

א תוספתא בבא מציעא

ב משנה ערכין; כתובות נד.; ערכין כד.

גליון הש״ס

גמ׳ מחכו עלה במערבא. ביצה דף לח ע״ב שבועות דף כו ע״א: שם לא כל המקדיש. עי׳ נדרים דף מג ע״ב:

הָא רַבִּי יְהוּדָה דְּאָמַר שְׁנוּי אֵין קוֹנָה הֶלְכָךְ אִם הוֹתִירוּ לְאָמְצַע שֶׁכְּבָר נוֹתֵן לוֹ לְמַחֲצִית שְׂכָר וְאִם פָּחֲתוּ פָּחֲתוּ לוֹ דְּמֵצַי אֲמַר לֵיהּ לֵא הַיְנָה לָךְ לְשָׁנּוֹת מִדַּעְתִּי וְאַתְּ הוּא דְּפָשַׁעְתְּ: מִי הוֹדִיעוֹ לְבַעַל חִטִּין שֶׁיִּקְנֶה חִטִּין לְבַעַל מָעוֹת אִם נִפְרַשׁ דְּמַהַאי טַעְמָא אֵין קוֹנֶה אוֹתוֹ הַמְשַׁלֵּחַ אֲבָל לוֹקֵחַ דְּהַיְנוּ שָׁלִיחַ קָנֶה לְהוּ אֵיכָּא לְמִפְרְךְ נְמֵי לֵ' אֶלְעָזָר אַמַּאי לָא אוֹקֵי נְמֵי הָא וְהָא כְּרַבִּי יְהוּדָה כָּאן לַאֲכִילָה כָּאן לִסְחוֹרָה הַהִיא דְּקָתָנֵי אִם פָּחֲתוּ פָּחֲתוּ לוֹ וְאִם הוֹתִירוּ הוֹתִירוּ לוֹ הַיְנוּ לַאֲכִילָה דְּקַפֵּד וְלָא שְׁלִיחוּתֵיהּ קָעֲבִיד הֶלְכָךְ לָא קָנֵי לְהוּ לְבַעַל הַמָּעוֹת כְּלָל מִשּׁוּם טַעְמָא דְּמִי הוֹדִיעוֹ לְבַעַל חִטִּין וְהַהִיא דְּקָתָנֵי אִם הוֹתִירוּ לְאָמְצַע לְסְחוֹרָה דְּקַפֵּד וְלָא שְׁלִיחוּתֵיהּ קָעֲבִיד הֶלְכָךְ קָנֵי לְהוּ בַּעַל הַמָּעוֹת וְאִם הוֹתִירוּ הוֹתִירוּ לְאָמְצַע וּמִיהוּ אִם פָּחֲתוּ פָּחֲתוּ לוֹ דְּאָמַר לֵיהּ לְתַקּוֹנֵי שַׁדַּרְתָּךְ וְלֹא לְטָוְתִי וּמִיהוּ אֵין קִשְׁיָא כ״כ לר״א כְּמוֹ לְרַ' יוֹחָנָן הֶלְכָךְ לָא פְּרִיךְ אֶלָּא לְרַ' יוֹחָנָן וְאִם נִפְרַשׁ מִי הוֹדִיעוֹ לְבַעַל חִטִּין שֶׁיִּקְנֶה חִטִּין לְבַעַל מָעוֹת לֹא קָנָה וְשָׁלִיחַ נְמֵי לֹא קָנָה שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן לִקְנוֹת לְעַצְמוֹ וְחוֹזֵר הַמִּקָּח כְּמוֹ מֻקָּח טָעוּת אֲזַ לֵיכָּא לְמִפְרְךְ לֵ' אֶלְעָזָר דְּלָא מְצֵי לְאוֹקְמֵי תַּרְוַיְיהוּ כְּרַבִּי יְהוּדָה דְּכֵיוָן דְּשָׁנּוּי לָא קָנֵי לְרַבִּי יְהוּדָה אִם כֵּן אַמַּאי אִם פָּחֲתוּ פָּחֲתוּ לוֹ אֲפִילּוּ לְאֲכִילָה הָא כֵּיוָן דְּקַמְקְפִיד וְלָא שְׁלִיחוּתֵיהּ קָעֲבִיד וְאֵיכָּא לְמֵימַר מִי הוֹדִיעוֹ לְבַעַל חִטִּין שֶׁיִּקְנֶה חִטִּין לְבַעַל מָעוֹת אִם כֵּן חוֹזֵר הַמִּקָּח וְאִם כֵּן אַמַּאי אִם פָּחֲתוּ פָּחֲתוּ לוֹ דְּמַשְׁמַע שֶׁקּוֹנֶה אוֹתוֹ הוֹתִירוּ הוֹתִירוּ לוֹ דְּמַשְׁמַע שֶׁקּוֹנֶה אוֹתוֹ לַאֲכִילָה

מסורת הש"ס

א תוספתא בבא קמא

ב לקמן קט.

ג בבא מציעא נד:

תורה אור השלם

אוֹ מִכֹּל אֲשֶׁר־יִשָּׁבַע עָלָיו לַשָּׁקֶר וְשִׁלַּם אֹתוֹ בְּרֹאשׁוֹ וַחֲמִשִׁתָיו יֹסֵף עָלָיו לַאֲשֶׁר הוּא לוֹ יִתְּנֶנּוּ בְּיוֹם אַשְׁמָתוֹ [ויקרא ה, כד]

אֵין כּוֹפִין אֶת הַמּוֹכֵר לַחֲזֹר וְלִכְתֹּב שְׁטַר מְכִירָה אַחֵר לַלּוֹקֵחַ שֶׁהָיָה לוֹ לְהִתְנוֹת וּלְהוֹדִיעוֹ כְּתוֹב שְׁטָרֵי בְּשֵׁם רֵישׁ גָּלוּתָא שֶׁאִם יָצְאוּ עָסִיקִין אֲרָאָה לָהֶם שֶׁהוּא שֶׁל רֵישׁ גָּלוּתָא וּכְתֹב לִי שְׁטַר אַחֵר בִּשְׁמִי שֶׁלֹּא יָבֹאוּ הַיּוֹם אוֹ לְמָחָר יוֹרְשֵׁי רֹאשׁ גָּלוּתָא לְתָבְעָהּ מִמֶּנִּי: וּפַנְחָיָא בְּעַלְמָא הוּא דְּבָעְיָא כְּלוֹמַר לְהַצָּלָה נִתְכַּוְּנָתִי פִּנְחָיָא לְשׁוֹן חֹזֶק וַחֲבֵרוֹ בְּהָאשָׁה [שָׁלוֹם] בִּיבְמוֹת (דף קטו:) לְפִנְחָיָא שְׁבָקֵהּ גַּבֵּי מָצָא כְּלִי וְכָתוּב עָלָיו קו"ף קָרְבָּן מ"ם מַעֲשֵׂר תי"ו תְּרוּמָה: עִנְיָנָא תְּנַאי: דַּאֲמַר לְהוּ לוֹקַח לְסַהֲדֵי קַמֵּי מוֹכֵר חֲזוּ כו' וּבַהֲדֵי מוֹכֵר גּוּפֵהּ לָא אָתְנִי: אֲמֵינָא שְׁטָרָא אַחֲרִינָא מַהֵיאךְ כו' אֲנִי הָיִיתִי סוֹבֵר שֶׁאָתָּה אוֹמֵר לָעֵדִים בָּעֵינָא דְּנִכְתּוֹב לִי שְׁטָרָא אַחֲרִינָא רֵישׁ גָּלוּתָא: זַבְּנֵהּ מָרְוָתָא דְּכִתְּנָא עַל מְנָת לְתֵּן דְּמֵיהֶן שֶׁהֵן לוֹקְחִין לְרַב כְּהָנָא: לֹא תִּשְׁקוֹל מִשּׁוּם רִבִּית: כְּמַאן כְּבָנֵי מַעֲרָבָא בְּתִמְיהָּ כְּלוֹמַר דְּאָמְרִינַן מִי הוֹדִיעָן לְלוֹקְחִין שֶׁיִּקְנוּ מְעוֹתֵיהֶן לְרַב כְּהָנָא לְפִיכָךְ לֹא זָכָה בָּהֶן: אֲטוּ מַאי אִכְפַּת לָן בְּהַקְנָאָתָן וְכִי רַב כְּהָנָא עָתִיד לְטֹל מָעוֹת הָיָה וְיטֹל רִבִּית שֶׁנָּתַן לוֹ ד' וְיטֹל ח' וַהֲלֹא פִּשְׁתָּנוֹ הָיָה נוֹטֵל וְכָל מָקוֹם שֶׁהָיָה שָׁם שָׁלוּ הָיָה וְאִלּוּ שְׁמָרוּהוּ גְּוָלוּהוּ מְנָהּ וּמְשַׁלְּמִים כָּל דָּמָיו בְּיֹקֶר כְּשָׁעַת הַגְּזֵלָה וּבְשָׁעַת הַגְּזֵלָה כְּבָר הוּקַר: אֲמָנָה הֲוַאי שְׁנָתַן לָהֶם מָעוֹת בַּאֲמָנָה וְלֹא הָיָה לָהֶם פִּשְׁתָּן כְּשֶׁקִּבְּלוּ דְּמִים וְהִתְנוּ עִמּוֹ כַּשַּׁעַר הַזּוֹל כָּל הַשָּׁנָה בְּשַׁעַר זֶה דִּתְנַן ב"מ (דף עב:) יָצָא הַשַּׁעַר פּוֹסְקִין אע"פ שֶׁאֵין לָזֶה יֵשׁ לָזֶה: וְרַב דְּאָסַר לֵיהּ לְמִשְׁקַל זוּזֵי: לְטַעְמֵהּ דא"ר בְּאֵיזֶהוּ נָשָׁךְ (ב"מ סג.) עוֹשִׂין אֲמָנָה לְתֵּן מָעוֹת עַל הַשַּׁעַר שֶׁל זוֹל שֶׁל עַכְשָׁו: בְּפֵרוֹת לְקַבֵּל פֵּרוֹת בְּשַׁעַר הַיֹּקֶר: וְאֵין עוֹשִׂין אֲמָנָה בְּדָמִים כְּשֶׁבָּא לְשַׁעֵר הַיֹּקֶר לְקַבֵּל פֵּרוֹתָיו אָסוּר לְתֵּן לוֹ מוֹכֵר דָּמִים שֶׁל עַכְשָׁו דְּמֵחֲזֵי כְּרִבִּית לֵיהּ תִּרְתֵּי סְלָעִים וּשְׁקִיל אַרְבַּע: מַתְנִי' וְנִשְׁבַּע לוֹ עַל שֶׁקֶר וְהוֹדָה: יוֹלִיכֶנּוּ אַחֲרָיו אֲפִלּוּ לְמַדֵּי דְּאֵין לוֹ כַּפָּרָה עַד שֶׁיַּחֲזִיר לַגְּזֵל עַצְמוֹ דִּכְתִיב לַאֲשֶׁר הוּא לוֹ וְגוֹ' (ויקרא ה) וְגַבֵּי נִשְׁבַּע לַשֶּׁקֶר כְּתִיב: לֹא יִתֵּן לְאָבִיו שֶׁל גְּנֵבָה לְהוֹלִיכוֹ לַגְּנֵבָה שֶׁאִם יֶאֱנָסוּהוּ חַיָּב לְהַחֲזִיר דִּלְמָא עַד דְּמָטֵי לִידֵהּ כְּדַאֲמָרַן: לִשְׁלִיחַ ב"ד תַּקָּנָתָא הוּא דַּעֲבוּד רַבָּנַן מִפְּנֵי תַּקָּנַת הַשָּׁבִים שֶׁלֹּא נְחַיֵּב לָזֶה לְהוֹצִיא מָנָה בְּהוֹצָאַת הַדֶּרֶךְ: וְאִם מֵת גְּנַזַל יַחֲזִיר גְּזֵלָן לְיוֹרְשָׁיו דְּגְנַזַל: וְלֹא נָתַן לוֹ אֶת הַחֹמֶשׁ אוֹ שֶׁמָּחַל לוֹ גְּנַזַל עַל הַקֶּרֶן לְאַחַר שֶׁהוֹדָה לוֹ וְלֹא מָחַל לוֹ עַל הַחֹמֶשׁ אוֹ שֶׁמָּחַל לוֹ עַל זֶה וְעַל זֶה כו': נָתַן לוֹ אֶת הַקֶּרֶן לְאַחַר שֶׁנִּשְׁבַּע וְהוֹדָה וְנִתְחַיֵּב קֶרֶן וְחֹמֶשׁ נִשְׁבַּע לוֹ שְׁבוּעָה שְׁנִיָּה עַל הַחֹמֶשׁ שֶׁנָּתַנּוּ לוֹ וְהוֹדָה:

פְּסִיקָא לַהּ מִלְּתָא ל"ש עָשָׂאוֹ גְּנַזַל ל"ש עָשָׂאוֹ גְּנַזַל וְעוֹד אַמַּאי קָאָמַר בגמ' דְּלָא מִתּוֹקְמָא מַתְנִי' כְּר' טַרְפוֹן וְהָא בְּפֶרֶק הַמַּפְקִיד (ב"מ דף לז: וְשָׁם) פָּרִיךְ אַמִּלְּתָא דר' טַרְפוֹן וְשָׁקְלִי לֵיהּ כַּלְּהוּ וְאָזְלִי וּמְשַׁנֵּי תֵּנֵי וְנַיְחוּ וע"כ בְּיָד בֵּית דִּין קָאָמַר כִּי הָא דְּר' אֶלְעָזָר בַּר צָדוֹק דְּמַסִּיק אַלְבָּא דְּר' טַרְפוֹן וְעוֹד בגמ' אַמַּאי אִצְטְרִיךְ לְאָתוּיֵי דְּרַבִּי אֶלְעָזָר מִמַּתְנִיתִין ה"מ לְאָתוּיֵי ע"כ נִרְאֶה דְּמַתְנִי' אַיְירֵי לְעִנְיַן אַחֲרָיוּת הַדֶּרֶךְ דְּמִפְּטַר כְּשֶׁיִּתֵּן לְשָׁלִיחַ ב"ד וְיֵשׁ לוֹ כַּפָּרָה מִיָּד וְאֵין צָרִיךְ לוֹ לְהַמְתִּין עַד שֶׁיְּגִיעַ לְיַד הַגְּנַזַל כֵּיוָן שֶׁקִּבְּלוֹ שְׁלִיחַ ב"ד בְּתַקָּנָתָא זוֹ לֹא אַיְירִי מַתְנִיתִין כְּלָל: וְאִם מֵת יַחֲזִיר לְבָנָיו נִרְאֶה דַּאֲתָא לְאַשְׁמוֹעִינַן דַּאֲפִילּוּ לַיּוֹרְשִׁים יוֹלִיךְ לְמַדֵּי א"נ אֲתָא לְמֵימַר דְּאֵין חִלּוּק בֵּין שֶׁהוּא מֵת לְעִנְיַן קֶרֶן חֹמֶשׁ וְאֵשֶׁם כִּי הֵיכִי דְּיֵשׁ חִלּוּק בְּגְנַזַל בֵּין הוּא לְבָנָיו דְּבָנָיו אֵין מְשַׁלְּמִין חֹמֶשׁ עַל גְּזֵל אֲבִיהֶם קמ"ל דְּלִעְנַיַן גְּנַזַל אֵין חִלּוּק: חוּץ מִפְּחוּת שָׁוֶה פְּרוּטָה בַּקֶּרֶן. תֵּימַהּ אַמַּאי אִצְטְרִיךְ לְמִתְנִי' הָא כֵּיוָן דְּבְרֵישָׁא תַּמָּן שָׁוֶה פְּרוּטָה מִשְׁמַע אֲבָל פָּחוֹת לֹא:

יָהַב זוּזֵי אַכְּתְנָא הַשְׁתָּא ס"ד דְּאַיְּירִי דְּמָשַׁךְ נָמֵי וּפְקָדוֹן בְּעָלְמָא הוּא דְּהָוֵי גַּבֵּהּ: כְּמַאן כִּבְנֵי מַעֲרָבָא דְּאָמְרִי מִי הוֹדִיעוֹ לְבַעַל חִטִּין כו'. כְּלוֹמַר וּמִשּׁוּם הָכִי אִי לָאו דְּאוֹדְעֵהּ לְלוֹקֵחַ כִּי קָמְזַבֵּן דְּהַאי כִּתְּנָא דְּכַהֲנָא הוּא נִמְצָא דְּכַהֲנָא לָא קָנֵי לְהָנָהוּ מְעוֹת דְּאֵינָהוּ לָאו אַדַּעְתָּא דְּהָכִי יָהֲבוּ לֵיהּ מְעוֹתָיו וְאֵי שְׁקִיל כַּהֲנָא מִדֵּי דְּמַרְוַחְתֵּיהּ ה"ל כְּאִלּוּ מְדִידְהוּ יָהֲבוּ לֵיהּ וּמֶחֱזֵי כְּרִבִּית: הָתָם אֲמָנָה הוּא פֵּי' בְּקוּנְטְרֵס שֶׁנָּתַן לָהֶם הַמָּעוֹת בַּאֲמָנָה וְלֹא הָיָה לָהֶם פִּשְׁתָּן כְּשֶׁקִּבְּלוּ הַמָּעוֹת וְקָשֶׁה דְּאִם כֵּן הֵיכִי מַסִּיק רַב לְטַעְמֵהּ וְהָא בכה"ג אָפִילּוּ רַבִּי יַנַּאי מוֹדֶה דְּאָסוּר לְקַבֵּל הַמָּעוֹת כֵּיוָן שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ פֵּרוֹת בְּאוֹתָהּ שָׁעָה שֶׁהוּא פּוֹסֵק עִמּוֹ דְּהָא דְּאָמַר ר' יַנַּאי מָה לִי הֵן מָה לִי דְּמֵיהֶן הֵינוּ דַּוְקָא כְּשֶׁיֵּשׁ לוֹ פֵּרוֹת בְּאוֹתָהּ שָׁעָה שֶׁהוּא פּוֹסֵק עִמּוֹ וְרַב אָפִילּוּ בכה"ג אוֹסֵר לְקַבֵּל מָעוֹת אֶלָּא פֵּרוֹת דַּוְקָא דְּהָא בְּפֶרֶק אֵיזֶהוּ נָשָׁךְ (ב"מ דף סג. וְשָׁם) מִיתֵּי דְּרַבִּי יַנַּאי אַבְּרֵיתָא דְּרַבִּי אוֹשַׁעְיָא דְּהָיָה נוֹשֶׂה בַּחֲבֵרוֹ מָנֶה וְהָלַךְ עַל גָּרְנוֹ וְאָמַר לוֹ תֵּן לִי מָעוֹת שֶׁאֲנִי רוֹצֶה לִקַּח בָּהֶן חִטִּין אָמַר לֵיהּ חִטִּין יֵשׁ לִי כו' עַד וְכַלָּן יֵשׁ לוֹ מַהֵר אֵין לוֹ אָסוּר וְקָאָמַר הָתָם ש"מ אֵיתָא לַר' יַנַּאי דְּאָמַר מָה לִי הֵן מָה לִי דְּמֵיהֶן מַשְׁמַע דר' יַנַּאי דַּוְקָא כִּי יֵשׁ לוֹ מַהֵר וּבכה"ג פְּלִיג רַב וּמֵימָר יֵשׁ לְמֵישַׁב פֵּי' הַקּוּנְטְרֵס דְּהָתָם דַּוְקָא דַּאֲיַירִי בְּהַלְוָאָה לֹא שַׁרֵי רַבִּי יַנַּאי אֶלָּא כְּשֶׁיֵּשׁ לוֹ פֵּרוֹת דַּוְקָא אֲבָל זְבִינֵי אָמַר הָתָם דְּפוֹסְקִין עַל שַׁעַר שֶׁבַּשּׁוּק אֲפִילּוּ אֵין לוֹ וְהֵינוּ אֲמָנָה בְּפֵרוֹת וּמַה שֶּׁפֵּרֵשׁ בַּקּוּנְטְרֵס [הָתָם] דְּרַבִּי יַנַּאי מַתִּיר דְּמֵיהֶן שֶׁאֵין מָעוֹת מַמָּשׁ אֶלָּא דַּוְקָא פֵּרוֹת דְּזוּמְיָא דְּהַהִיא דְּבָרֵיתָא יֵין דְּמֵי חִטִּים וְכֵן יֵין דְּמֵי שֶׁמֶן שֶׁמֶן דְּמֵי יֵין דְּלָא מַחֲזֵי כְּרִבִּית אֲבָל מָעוֹת אָסוּר אֵין נִרְאֶה דְּהָכָא בִּשְׁמַעְתִּין מוֹכְחָא דַּאֲפִילּוּ זוּזֵי מַהֵר לְקַבֵּל וַהֲלָכָה כְּרַבִּי יַנַּאי כְּדָמוֹכַח הָתָם . הַגּוֹזֵל מֵחֲבֵרוֹ שָׁוֶה פְּרוּטָה וְנִשְׁבַּע כו'. כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע מֵעַצְמוֹ דְּאֵין ב"ד מַשְׁבִּיעִין אֶלָּא בְּטַעֲנַת שְׁתֵּי כֶּסֶף וְהוֹדָאָה שָׁוֶה פְּרוּטָה וַאֲפִילּוּ בִּשְׁבוּעָה עַצְמוֹ מְחַיֵּב חֹמֶשׁ כְּדָמוֹכַח בְּשִׁלְהֵי פְּרָקִין וּבְמַס' שְׁבוּעוֹת (דף לו:) תְּנַן נָמֵי שְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן נוֹהֶגֶת בַּאֲנָשִׁים וּבְנָשִׁים בְּפָנֵי ב"ד וְשֶׁלֹּא בְּפָנֵי ב"ד [מִפִּי עַצְמוֹ] א"נ מַיְירֵי בְּטָעֲנוּ שְׁתֵּי כֶּסֶף וְהוֹדָה לוֹ שָׁוֶה פְּרוּטָה: **אֲבָל** נוֹתֵן לְשָׁלִיחַ ב"ד פֵּי' הַקּוּנְטְרֵס מִפְּנֵי תַּקָּנַת הַשָּׁבִים שֶׁלֹּא נְחַיְּבוּהוּ לְהוֹצִיא מָנֶה בְּהוֹצָאַת הַדֶּרֶךְ מַשְׁמַע מִתּוֹךְ פֵּרוּשׁוֹ דְּגְנַזַל לְשָׁלִיחַ ב"ד וְהוּא שׁוֹמְרוֹ בְּיָדוֹ עַד שֶׁיָּבֹא הַגְּנַזַל וְאֵין נִרְאֶה חֲדָא דְּלִשְׁנָא לֹא מַשְׁמַע הָכִי דְּאַמַּאי נָקֵט שְׁלִיחַ ב"ד הל"ל אִם יֵשׁ ב"ד שָׁם נוֹתֵן לב"ד וְעוֹד דְּאָמַר בגמ' (דף קד.) שְׁלִיחַ ב"ד

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פב' מהל' שלוחין ושותפין הל' ה, סמג עשין פב, טוש"ע חו"מ סי' קפד סע' ב:

ב טוש"ע יו"ד סי' קעה סע' ו:

ג מיי' פז' מהל' גזילה ואבידה הל' ט, סמג עשין עג, טוש"ע חו"מ סי' שסז סע' א:

ד מיי' פז' מהל' גזילה ואבידה הל' י, ש"ע חו"מ סי' שסז סע' ב:

ה מיי' פח' מהל' גזילה ואבידה הל' א, ש"ע חו"מ סי' שסז סע' ד:

ו מיי' פז' מהל' גזילה ואבידה הל' יא, סמג עשין עג, טוש"ע חו"מ סי' שסז סע' ג ב:

ז סמג עשין פב:

עין משפט
נר מצוה

א סמג עשין עג:

ב מיי׳ פז׳ מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ יב:

ג סמג עשין עג:

ד מיי׳ פז׳ מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ יג:

ה מיי׳ פז׳ מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ א:

ו מיי׳ פז׳ מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ ב:

ז מיי׳ פא׳ מהל׳ שבועות הל׳ ח:

ח מיי׳ פא׳ מהל׳ שבועות הל׳ ט, סמג לאוין רמ:

ט סמג לאוין רמ:

י מיי׳ פז׳ מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ א, סמג עשין עג, טוש״ע חו״מ סי׳ שסז סעי׳ א:

יא מיי׳ פד׳ מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ ט, טוש״ע חו״מ סי׳ שסה סעי׳ א:

יב סמג עשין עג:

יג מיי׳ פז׳ מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ י, סמג עשין עג, טוש״ע חו״מ סי׳ שסז סעי׳ ב:

יד מיי׳ פכ׳ מהל׳ מכירה הל׳ ב, סמג עשין פב, טוש״ע חו״מ סי׳ רכב סעי׳ ב:

טו סמג עשין עג:

טז מיי׳ פכ׳ מהל׳ מכירה הל׳ ג, טוש״ע חו״מ סי׳ רכב סעי׳ ג:

יז מיי׳ פכ׳ מהל׳ מכירה הל׳ ג, טוש״ע חו״מ סי׳ רכב סעי׳ ב:

יח מיי׳ פד׳ מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ ט, סמג עשין עג, טוש״ע חו״מ סי׳ שסה סעי׳ א:

יט מיי׳ פד׳ מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ י, טוש״ע חו״מ סי׳ שסה סעי׳ ב:

מסורת הש״ס

א כתובות מב.; ספרא ויקרא דבורא דחובה פרק כב ב; ספרא ויקרא דבורא דחובה פרק כב יא

ב בבא מציעא לז.; יבמות קיח.; משנה יבמות; מסכת כלה רבתי

ג יבמות קיח.; תוספתא יבמות

ד בבא מציעא נד:

ה תמורה טו:

ו משנה בבא מציעא; בבא מציעא לז.

גליון הש״ס

גמ׳ תקנה גדולה התקינו. עי׳ שבועות ד׳ מה ע״א תוס׳ ד״ה גדולות:

תורה אור השלם

נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וּמָעֲלָה מַעַל בַּיהוָה וְכִחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ בְּפִקָּדוֹן אוֹ־בִתְשׂוּמֶת יָד אוֹ בְגָזֵל אוֹ עָשַׁק אֶת־עֲמִיתוֹ [ויקרא ה, כא]

אוֹ מִכֹּל אֲשֶׁר־יִשְׁבַּע עָלָיו לַשָּׁקֶר וְשִׁלַּם אֹתוֹ בְּרֹאשׁוֹ וַחֲמִשְׁתָיו יֹסֵף עָלָיו לַאֲשֶׁר הוּא לוֹ יִתְּנֶנּוּ בְּיוֹם אַשְׁמָתוֹ [ויקרא ה, כד]

מַנִּיחַ גְּזֵלָה בֵּינֵיהֶם וּמְסַתֵּלֵק. בְּפֶרֶק הַמַּפְקִיד (ב"מ לז:) מוּקֵי לַהּ דְּלָאו דְּוַקָא בֵּינֵיהֶם דְּשַׁקְלֵי לְהוּ כּוּלְהוּ וְאָזְלִי אֶלָּא נַנִּיחַ עַד שֶׁיִּתְבָּרֵר הַדָּבָר מִי הֵם הַבְּעָלִים: דְּבְרֵי רַבִּי טַרְפוֹן וַאֲפִילּוּ לְרַב הוּנָא וּלְרַב יְהוּדָה דְּאָמְרִי בְּהַגּוֹזֵל בָּתְרָא (לְקַמָּן בָּבָא קַמָּא דַּף קיח.) גַּבֵּי מְנָה לִי בְּיָדְךָ וְהַלָּה אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ חַיָּב דְּשָׁמָא וּבְרֵי בְּרֵי עָדִיף וּמַפְקִינַן מָמוֹנָא הָכָא מוֹדוּ דְּאֵין צָרִיךְ לְשַׁלֵּם לְכָל אֶחָד דְּהָא לְדִידֵהּ נָמֵי בְּרֵי שְׁאַרְבָּעָה מְשַׁקְּרִין שְׁבוּדֵאי לֹא גָּזַל אֶלָּא הָאֶחָד הִלְכָךְ בְּרֵי דִּידְהוּ לָא חָשִׁיב לְגַבֵּי שְׁמָא דִּידֵהּ לְאַפּוֹקֵי מָמוֹנָא וַאֲפִילּוּ רַב נַחְמָן וְרַבִּי יוֹחָנָן דְּאָמְרִי הָתָם פְּטוּר דְּלָאו בְּרֵי עָדִיף אֶלָּא מוֹקְמִינַן מָמוֹנָא בְּחָזָקַת מָרֵהּ מָצוּ סָבְרֵי הָכָא אֲפִילּוּ כְּרַבִּי עֲקִיבָא דְּאָמַר עַד שֶׁיְּשַׁלֵּם גְּזֵלָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד דְּהָכָא מִיהָא מָנָה מוֹדֶה דְּאִית לֵיהּ לְשַׁלּוֹמֵי אֲבָל הָתָם לָא מוֹדֵי מִידִי: לְעוֹלָם ר"ש מְשׁוּם הָכִי מוֹקֵי פְּלָגַתַּיְהוּ בְּנִשְׁבַּע וכו' ולָא מוּקֵי לַהּ בְּשִׁלֹּא נִשְׁבַּע וְתַיְתֵי כְּר' טַרְפוֹן מְשׁוּם דְּבָכָל דַּכְתָּא מְהַדְּרִי לְאוֹקְמֵי מַתְנִי' כְּר' עֲקִיבָא כְּדַאֲשְׁכְּחַן בְּסוֹף הַשּׁוֹכֵר אֶת הָאֻמָּנִין (ב"מ דַּף פב.) דְּפָרִיךְ אִי הָכִי קָמַה לַהּ מַתְנִי' דְּלָא כְּרַבִּי עֲקִיבָא: וְרַבִּי טַרְפוֹן אע"ג דְּנִשְׁבַּע עָבוּד רַבָּנָן תַּקָּנָתָא כו' תֵּמַהּ דְּמַשְׁמַע הָא אֵין הוֹצָאַת הַדֶּרֶךְ יְתֵרָה מוֹלִיכָהּ אֲחֶרֶיהָ לְמַדֵּי וְאַמַּאי וְהָאָמַר ר' טַרְפוֹן מְנִיחַ גְּזֵלָה בֵּינֵיהֶם וּמְסַתֵּלֵק וכ"ת ה' בְּנֵי אָדָם הֵינוּ הוֹצָאָה מְרֻבָּה עַל הַקֶּרֶן הָא בְּשָׁנִים נָמֵי קָתָנֵי לְקַמָּן בַּבְּרִיתָא דְּחִסִּיד וְשָׁמָא הִשְׁתָּא אֲכַּתִּי לָא שְׁמַע לַהּ וּמֵיהוּ תֵּמַהּ כֵּיוָן דְּמַאן דְּאָמַר לָא שְׁמַע לַהּ כְּר' טַרְפוֹן דְּאָמַר יְתֵרָה הוֹצָאָה יְתֵרָה אֲיֵירֵי אֲפִילּוּ בְּהוֹצָאָה יְתֵרָה שֶׁצָּרִיךְ לְהוֹלִיךְ עַד מְדֵי כְּשֶׁאֵינוֹ מוֹצֵא ב"ד עַד מְדֵי אע"ג דְּלָא שָׁכִיחַ וְלָא נָקֵט מַתְנִיתִין מִדֵּי אֶלָּא לְפָרוּשֵׁי דַּאֲפִילּוּ בְּהוֹצָאָה יְתֵרָה אֲיֵירֵי וְצָרִיךְ לְהוֹלִיךְ עַד מְדֵי אוֹ עַד מָקוֹם ב"ד אִם יֵשׁ קָרוֹב יוֹתֵר אע"ג דְּהוֹצָאָה יְתֵרָה עַד שָׁם ומש"ה מְתוֹקְמָא כר"ע ולָא כַּר' טַרְפוֹן דְּלֹא' טַרְפוֹן אֲפִילּוּ כִּי אֵין מוֹצֵא ב"ד לְעוֹלָם אֵין צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת הוֹצָאָה יְתֵרָה עַל הַקֶּרֶן אֶלָּא מַנִּיחַ בְּיָדוֹ עַד שֶׁמּוֹצֵא ב"ד בְּמָקוֹם קָרוֹב וא"ת מִנַּלַן דס"ל הָכִי לְרַבִּי טַרְפוֹן דְּלִמְא כְּשֶׁאֵין ב"ד מוֹדֶה וי"ל דְּסָבְרָא הוּא דְּאִי הָוֶה מַצְרִיךְ הוֹלְכָה לְמַדֵּי כְּשֶׁאֵין ב"ד כ"ש בְּגָזֵל אֶחָד מֵהֶם דְּלָא הָוֵי סְגִי בְּמִסְירָה לב"ד כֵּיוָן דְּלָא הָדַר מָמוֹנָא לְמָרֵהּ אֶלָּא עַד שֶׁיְּשַׁלֵּם לְכָל אֶחָד וְאֶחָד וַהֲוָה מְצֵי ר"א בֶּן צָדוֹק לְאַשְׁמוּעִינַן רְבוּתָא שֶׁאִם הוֹצָאָה יְתֵרָה עַד ב"ד דְּמַנִּיחַ בְּיָדוֹ אֶלָּא אַתָּא לְאַשְׁמוּעִינַן כשב"ד קָרוֹב טוֹב יוֹתֵר לְהַנִּיחַ בְּיָדָם וְעוֹד י"ל דְּוַדַּאי מִדְּלָא תָּנֵי תַּקָּנָתָא בְּמַתְנִי' שְׁמַע מִנַּהּ דְּלֵיכָּא תַּקָּנָתָא כְּלָל בְּנִשְׁבַּע הִלְכָךְ דַּוְקָא מוּקֵי לַהּ כְּר"ע ולָא כַּר' טַרְפוֹן דְּאִית לֵיהּ תַּקָּנָתָא וּר"ע לֵית לֵהּ תַּקָּנָתָא אֲפִילּוּ בְּגָזֵל מֵאֶחָד הֵיכָא דְּנִשְׁבַּע

וְהָא דְּקָאָמַר ר"ע כִּי עָבוּד רַבָּנָן תַּקָּנָתָא הֵיכָא דְּיָדַע כו' לְדָבָרָיו דְּר' טַרְפוֹן קָאָמַר כְּלוֹמַר לְדִידֵי לֵית לֵהּ תַּקָּנָתָא כְּלָל בְּנִשְׁבַּע אֶלָּא אֲפִילּוּ לְדִידֵהּ דְּאִית לֵהּ דְּרַבִּי אֶלְעָזָר בְּר' צָדוֹק אֲפִילּוּ בְּנִשְׁבַּע אֲפִילּוּ הָכִי מִלֵּי הֵיכָא דְּיָדַע לְמַאן גָּזַל: כָּל הֵיכָא דְּנִשְׁבַּע לָא סָגֵי דְּלָאו הוֹדָה וְכֵיוָן שֶׁהוֹדָה מִסְתַּמָא בָּא לְצֵאת יְדֵי שָׁמַיִם כֵּיוָן שֶׁלֹּא תִּבָּעוּהוּ וה"נ צָרִיךְ לְהוֹלִיכוֹ לְמַדֵּי כִּי הֵיכִי דְּצָרִיךְ לְתֵּן מָנָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד:

אֲ״הֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּם חוֹמֶשׁ עַל חוֹמֶשׁ, עַד שֶׁיִּתְמַעֵט הַקֶּרֶן מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה. גִּ־חֵ(א)וְכֵן בְּפִקָּדוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר: ״אוֹ בְּפִקָּדוֹן אוֹ בִתְשׂוּמֶת יָד אוֹ בְגָזֵל, אוֹ עָשַׁק אֶת עֲמִיתוֹ אוֹ מָצָא אֲבֵדָה; וְכִחֵשׁ בָּהּ וְנִשְׁבַּע עַל שָׁקֶר״ – הֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחוֹמֶשׁ וְאָשָׁם. טֵ־יאֹ(ב)גְּמָ׳ נִשְׁבַּע לוֹ – אֵין, לֹא נִשְׁבַּע לוֹ – לָא; מַנִּי? לָא רַבִּי טַרְפוֹן וְלָא רַבִּי עֲקִיבָא! דְּתַנְיָא: גָּזַל אֶחָד מֵחֲמִשָּׁה וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אֵיזֶה מֵהֶן, וְכָל אֶחָד אוֹמֵר: ״אוֹתִי גָּזָל״ – מַנִּיחַ גְּזֵלָה בֵּינֵיהֶם וּמְסַתֵּלֵק, דִּבְרֵי רַבִּי טַרְפוֹן. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: לֹא זוֹ דֶּרֶךְ מוֹצִיאָתוֹ מִידֵי עֲבֵירָה, עַד שֶׁיְּשַׁלֵּם גְּזֵלָה לְכָל אֶחָד [וְאֶחָד]. ״מַנִּי? אִי רַבִּי טַרְפוֹן – אַף עַל גַּב דְּאִישְׁתְּבַע, אָמַר: מַנִּיחַ גְּזֵלָה בֵּינֵיהֶם וּמְסַתֵּלֵק! אִי רַבִּי עֲקִיבָא – אַף עַל גַּב דְּלָא אִישְׁתְּבַע, אָמַר: עַד שֶׁיְּשַׁלֵּם גְּזֵלָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד! לְעוֹלָם רַבִּי עֲקִיבָא עַד שֶׁיְּשַׁלֵּם גְּזֵלָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד – הֵיכָא דְּאִישְׁתְּבַע הוּא דְּקָאָמַר. מַאי טַעְמָא? דְּאָמַר קְרָא: ״לַאֲשֶׁר הוּא לוֹ, יִתְּנֶנּוּ בְּיוֹם אַשְׁמָתוֹ״. ״וְרַבִּי טַרְפוֹן – אַף עַל גַּב דְּלָא מִישְׁתְּבַע – קָנְיס. ״וְרַבִּי טַרְפוֹן, מִכְּדֵי הֵיכָא דְּמִישְׁתְּבַע – לָא סָגֵיא דְּלָא הוֹדָה; מַאי אִירְיָא ״וְנִשְׁבַּע״? אֲפִילּוּ בְּלָא שְׁבוּעָה נָמֵי! דְּתַנְיָא, מוֹדֶה רַבִּי טַרְפוֹן בְּאוֹמֵר לְשְׁנַיִם: ״גָּזַלְתִּי אֶחָד מִכֶּם מָנֶה וְאֵינִי יוֹדֵעַ אֵיזֶה מִכֶּם״ – נוֹתֵן לָזֶה מָנֶה וְלָזֶה מָנֶה,

שָׁכְבָר

הֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּם חֲמִשָּׁה עַל חֲמִשָּׁה חֲמִשָּׁה שֶׁל חֹמֶשׁ דְּחַמְשָׁה רִאשׁוֹן נַעֲשָׂה קֶרֶן: עַד שֶׁיִּתְמַעֵט כו' שֶׁאִם חָזַר וְנָתַן לוֹ חֹמֶשׁ רִאשׁוֹן וְנִשְׁבַּע עַל הַשֵּׁנִי וְהוֹדָה מְשַׁלֵּם חֲמִשָּׁה וַחֲמִשָּׁה שֶׁל חֹמֶשׁ שֵׁנִי וְכֵן לְעוֹלָם עַד שֶׁיִּתְמַעֵט הַקֶּרֶן שֶׁל חֹמֶשׁ שֶׁלֹּא יִכְפֹּר לוֹ שָׁוֶה פְּרוּטָה: תְּשׂוּמֶת יָד הַלְוָאָה: אוֹ עָשַׁק אֶת עֲמִיתוֹ שָׂכַר שָׂכִיר: גְּמ' לֹא נִשְׁבַּע לֹא בָּעֵי לְהוֹלִיךְ אַחֲרָיו עַד דַּמְטֵי לִידֵהּ: עַד שֶׁיְּשַׁלֵּם לְכָל אֶחָד דַּהֲשָׁבָה לִידֵהּ בָּעֵינַן וְלָא סָגֵי בְּמַנִּיחַ לְפָנָיו לוֹמַר מִי שֶׁהוּא שֶׁלּוֹ יִטְלֶנָּה: מַנִּיחַ גְּזֵלָה וְלָא בָּעֵי לְאַמטוֹיֵי לִידֵהּ וְסָגֵי בְּמַנִּיחַ לְפָנָיו שֶׁהֲרֵי הַבְּעָלִים שָׁם הוּא: לְעוֹלָם רַבִּי עֲקִיבָא כר"ע מְעַקְּרָא מִהַדְּרִינַן לְאוֹקְמֵי מִשּׁוּם דְּכוּלְהוּ תַּנָּאֵי סְתִימְתָאֵה אַלְבָּא דר"ע סְתָם כְּדַאֲמַר בְּאֵלּוּ הֵן הַנֶּחֱנָקִין (סַנְהֶדְרִין דַּף פו.): עָבוּד רַבָּנָן תַּקָּנָתָא תַּקָּנַת הַשָּׁבִים וְהֵיכָא דְּמִסַּפְקָא לֵיהּ תְּסָגֵי לְהוּ בְּמַנִּיחַ כְּדַתְנַיָא עָבוּד תַּקָּנוֹת גַּבֵּי גּוֹזֵל וְנִשְׁבַּע וְהוֹדָה וְאֵין הַגַּזְלָן כָּאן דְּאע"פ דְּכְתִיב לְאֲשֶׁר הוּא לוֹ תְּקוּף רַבָּנָן דְּנָתְבָה לִשְׁלִיחַ בֵּית דִּין וְהֵיכָא תַּחַת יָדָם עַד שֶׁיָּבֹא גַּזְלָן וְיִטְלֶנּוּ: דְּקָא מַהְדַּר מָמוֹנָא לְמָרֵהּ לְאַחַר זְמַן יַחֲזִירֶנּוּ בֵּית דִּין: לֹא נָחְלְקוּ עַל שֶׁלְּקַח דְּכֵיוָן דְּלֵיכָּא אִסּוּרָא סָגֵי לֵיהּ בְּהָכִי דְּלָא כְּתִיב לַאֲשֶׁר הוּא לוֹ אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁחָטָא דְּבֵעֵי כַּפָּרָה: מַה לִּי לוֹקֵחַ כו' הֲרֵי נִשְׁבַּע לִשְׁקֵר וְאַשְׁבּוּעַת שֶׁקֶר כְּתִיב לַאֲשֶׁר הוּא לוֹ בֵּין אֲגָזַל בֵּין אַתְּשׂוּמַת יָד דְּבְהָתֵר אָתָא לִידֵהּ: עַד שֶׁיְּשַׁלֵּם לְכָל אֶחָד דַּהֲשָׁבָה לִידֵהּ בָּעֵינַן וְלָא סָגֵי בְּמַנִּיחַ לְפָנָיו לוֹמַר מִי שֶׁהוּא שֶׁלּוֹ יִטְלֶנָּה: וְר' טַרְפוֹן מִכְּדֵי כו' אַמַּתְנִיתִין פָּרִיךְ דְּאָמַר נִשְׁבַּע אִין לֹא נִשְׁבַּע לֹא וְאוֹקְמֶנָא כַּר' טַרְפוֹן: לֹא סָגֵיא דְּלֹא הוֹדָה דְּכַפָּרָה וְהַשְׁבוֹן דִּקְרָא אַהוֹדָה כְּתִיב דְּכְתִיב בְּגָזֵל הַגֵּר וְהִתְוַדּוּ אֶת חַטָּאתָם וְגוֹ' (בְּמִדְבַּר ה':ז'):

מסורת הש"ס

א בבא מציעא צח:; משנה בבא מציעא

שְׁכָבָר הוֹדָה מִפִּי עַצְמוֹ וּבָא לְצַאת יְדֵי שָׁמַיִם וְאע"ג דְּבֵי דִינָא לָא מָצוּ מְחַיְּבִי לֵיהּ אֶלָּא מַגִּיחַ לְפָנֵיהֶם מִיהוּ יְדֵי עַנָּשׁ אֵין יוֹצֵא עַד שֶׁיְּשַׁלֵּם לִשְׁנֵיהֶם דְּהָא לָאו לַבָּעֲלִים אַהֲדְרֵהּ כו': אֶלָּא אָמַר רָבָא מַתְנֵי' דִּבְרֵי הַכֹּל הִיא וְלָא דָּמְיָא לְאֵין יוֹדֵעַ דְּהָתָם בֵּין נִשְׁבַּע בֵּין לֹא נִשְׁבַּע הוּא דְּפְלִיגִי ר' טַרְפוֹן ור"ע לְעִנְיַן דִּינָא דְּר' טַרְפוֹן לָא מְחַיֵּב לְהַחֲזִיר לְיַד הַנִּגְזָל ור"ע מְחַיֵּב אע"ג דְּלָא נִשְׁבַּע וְהַאי דְּפָרֵשׁ לְעֵיל וְאִי ר"ע אע"ג דְּלָא אִשְׁתְּבַע לָאו פְּרָכָא הִיא דְּהָתָם דִּין הוּא דאע"ג דְּלָא מִשְׁתְּבַע דְּיַחֲזִיר לְכָל אֶחָד שֶׁהָרֵי אֵין יוֹדֵעַ לְמִי גָּזַל וְלָא נָפֵק יְדֵי שָׁמַיִם כְּלָל אֲבָל הָכָא בְּמַתְנִי' דְּיָדַע לְמַאן גָּזַל וּמוֹדֵי לֵיהּ מִשְּׁעַת הוֹדָאָה דְּמֵעַכְשָׁיו הוּא לְהַשִּׁיב חֲצִי גַּבֵּהּ בְּפִקָּדוֹן הִלְכָךְ נִשְׁבַּע תְּחִלָּה קֹדֶם הוֹדָאָה אע"ג כו': שָׁלִיחַ שְׁעָשָׂאוֹ בְּעֵדִים רְאוּבֵן שֶׁיֵּשׁ לוֹ מָעוֹת בְּיַד שִׁמְעוֹן וּמִנָּה שָׁלִיחַ בְּעֵדִים לְקַבֵּלָם הֵימֶנּוּ וְנִתָּנָם לוֹ: חָזַר וְאָמַר לוֹ: לֹא נָתַתִּי לְךָ אֶלָּא בְּעֵדִים אֲחֵרִים: פָּטוּר דְּלָא קָמָה בְּרֵשׁוּת שׁוֹאֵל לְהִתְחַיֵּב בָּאֲנָסִים עַד שֶׁיֹּאמַר לוֹ מִפְּיו לְשַׁלְּחָהּ לוֹ בְּיַד בְּנוֹ כו': מְנָא יָדְעִינַן דְּשָׁלוּחֵי הוּא דְּקָרֵי לֵהּ מַתְנִי' שְׁלוּחוֹ: לְקִיטוֹ שֶׁלְּקָטוּ אֲצִלּוֹ לְדוּר עִמּוֹ בְּבֵיתוֹ לְצַוָּתָא בְּעַלְמָא לְשׁוֹן מוֹרִי: וּשְׂכִירוֹ נִשְׂכַּר עִמּוֹ לְיוֹם וּלְחֹדֶשׁ וּלְשָׁנָה וּלְשַׁבָּת. לְשָׁנָא אַחֲרִינָא לְקִיטוֹ לוֹקֵט תְּבוּאָתוֹ: וּלְאַפּוֹקֵי מֵהַאי תַּנָּא הָא מַתְנִיתִין דְּאוֹקְמָנָא שְׁלִיחַ ב"ד אֲפִילּוּ עָשָׂאוֹ גּוֹזֵל וְלָא נִפְקָא יְדֵי שָׁמַיִם בְּלָל וְאִי ר"ע אע"ג דְּלָא אִשְׁתְּבַע לָאו פְּרָכָא הִיא דְּהָתָם דִּין הוּא דאע"ג דְּלָא מִשְׁתְּבַע דְּיַחֲזִיר לְכָל אֶחָד שֶׁהָרֵי אֵין יוֹדֵעַ לְמִי גָּזַל וְלָא נָפֵק יְדֵי שָׁמַיִם כְּלָל אֲבָל הָכָא בְּמַתְנִי' דְּיָדַע לְמַאן גָּזַל וּמוֹדֵי לֵיהּ מִשְּׁעַת הוֹדָאָה דְּמֵעַכְשָׁיו הוּא לְהַשִּׁיב חֲצִי גַּבֵּהּ בְּפִקָּדוֹן הִלְכָךְ נִשְׁבַּע תְּחִלָּה קֹדֶם הוֹדָאָה אע"ג כו': שָׁלִיחַ שְׁעָשָׂאוֹ בְּעֵדִים – רַב חִסְדָּא אָמַר: הָוֵי שָׁלִיחַ, רַבָּה אָמַר: לָא הָוֵי שָׁלִיחַ. רַב חִסְדָּא אָמַר הָוֵי שָׁלִיחַ – לָהָכִי טָרְחִי וְאוֹקְמֵיהּ בְּעֵדִים, דְּלֵיקוּ בְּרִשׁוּתֵיהּ. רַבָּה אָמַר לָא הָוֵי שָׁלִיחַ – הָכִי קָאָמַר: אֵינִישׁ מְהֵימְנָא הוּא; אִי סָמְכַתְּ – סָמוֹךְ, אִי בָּעֵית לְשַׁדּוֹרֵי בִּידֵיהּ – שַׁדַּר בִּידֵיהּ. [א]תְּנַן: הַשּׁוֹאֵל אֶת הַפָּרָה, וְשִׁילְּחָהּ בְּיַד בְּנוֹ, בְּיַד עַבְדּוֹ, בְּיַד שְׁלוּחוֹ; אוֹ בְּיַד בְּנוֹ, בְּיַד עַבְדּוֹ, בְּיַד שְׁלוּחוֹ שֶׁל שׁוֹאֵל; וּמֵתָה – פָּטוּר. [ב]הַאי שְׁלוּחוֹ הֵיכִי דָּמֵי? אִי דְּלֹא (עָשָׂה) [עָשָׂאוֹ] בְּעֵדִים, מְנָא יָדְעִינַן? אֶלָּא (דְּעָשָׂה) [דַּעֲשָׂאוֹ] בְּעֵדִים – וְקָתָנֵי דְּפָטוּר? קַשְׁיָא לְרַב חִסְדָּא! כִּדְאָמַר רַב חִסְדָּא: בִּשְׁכִירוֹ וּלְקִיטוֹ, הָכָא נָמֵי בִּשְׁכִירוֹ וּלְקִיטוֹ. תְּנַן: לֹא יִתֵּן לֹא לִבְנוֹ וְלֹא לִשְׁלוּחוֹ. הַאי שְׁלוּחוֹ הֵיכִי דָּמֵי? אִי דְּלֹא עֲשָׂאוֹ בְּעֵדִים, מְנָא יָדְעִינַן? אֶלָּא לָאו דַּעֲשָׂאוֹ בְּעֵדִים? תַּרְגְּמַהּ רַב חִסְדָּא: בִּשְׁכִירוֹ וּלְקִיטוֹ. אֲבָל שָׁלִיחַ שֶׁעָשָׂאוֹ בְּעֵדִים – מַאי, הָכִי נָמֵי דְּהָוֵי שָׁלִיחַ? אַדְּתָנֵי סֵיפָא: אֲבָל נוֹתֵן הוּא לִשְׁלִיחַ בֵּית דִּין; לְפְלוֹג וְלֵיתָנֵי בְּדִידֵיהּ – שָׁלִיחַ שֶׁעָשָׂאוֹ בְּעֵדִים, הָכִי נָמֵי דְּהָוֵי שָׁלִיחַ! [ג]אָמְרִי: לָא פְּסִיקָא לֵיהּ: שָׁלִיחַ נָמֵי דְּהָוֵי שָׁלִיחַ בֵּית דִּין, לָא שְׁנָא עָשָׂאוֹ נִגְזָל וְלָא שְׁנָא עָשָׂאוֹ גַּזְלָן, הָוֵי שָׁלִיחַ – פְּסִיקָא לֵיהּ. שְׁלִיחַ שֶׁעָשָׂאוֹ בְּעֵדִים, דְּכִי עָשָׂאוֹ נִגְזָל הוּא דְּהָוֵי שָׁלִיחַ, עָשָׂאוֹ גַּזְלָן לָא הָוֵי שָׁלִיחַ – לָא פְּסִיקָא לֵיהּ. וּלְאַפּוֹקֵי מֵהַאי תַּנָּא – דְּתַנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: שְׁלִיחַ בֵּית דִּין שֶׁעָשָׂאוֹ נִגְזָל וְלֹא עָשָׂאוֹ גַּזְלָן, אוֹ עָשָׂאוֹ גַּזְלָן וְשָׁלַח הַלָּה וְנָטַל אֶת שֶׁלּוֹ מִיָּדוֹ – פָּטוּר. רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי אֶלְעָזָר דְּאָמְרִי תַּרְוַיְיהוּ: שָׁלִיחַ שֶׁעָשָׂאוֹ בְּעֵדִים, הָוֵי שָׁלִיחַ. וְאִם תֹּאמַר מִשְּׁנָתֵנוּ; [ד]בְּמַמְצִיא לוֹ שָׁלִיחַ, דַּאֲמַר לֵיהּ: ״אִית לִי זוּזֵי גַּבֵּי פְּלָנְיָא, וְלָא קָא מְשַׁדַּר לְהוּ. אִיתְחֲזִי לֵיהּ, דְּלְמָא אִינִישׁ הוּא דְּלָא מַשְׁכַּח לְשַׁדּוֹרֵי לֵיהּ״. אִי נָמֵי, כִּדְרַב חִסְדָּא – בִּשְׁכִירוֹ וּלְקִיטוֹ. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל:

אֵין שְׁכָבָר הוֹדָה מִפִּי עַצְמוֹ מֵהַאי לִשָּׁנָא דְּיֵיק בְּהַמַּפְקִיד (ב"מ דַּף לז:) וְגַם מֵחֲמַת פְּרָכָא אַחֲרִיתִי מוּקֵי לֵהּ בְּבָא לְצַאת יְדֵי שָׁמַיִם וְתַמָּה א"כ הַהוּא מַעֲשֶׂה דְּחָסִיד אֶחָד אֲמַאי אָמַר לֵהּ רַבִּי טַרְפוֹן הַנַּח דְּמֵי מִקֶּחָךְ בֵּינַיְיהֶם הָא כְּיָון דְּחָסִיד הָוָה מִסְתָּמָא הָיָה בָּא לְצַאת יְדֵי שָׁמַיִם וי"ל דִּלְכַתְּחִלָּה בָּא עִמּוֹ לָדִין אִם הוּא חַיָּב מִן הַדִּין וְשׁוּב מַה שֶּׁעָשָׂה עָשָׂה א"נ אֲפִילּוּ לְצַאת יְדֵי שָׁמַיִם אֵין חַיָּב לַר' טַרְפוֹן אֶלָּא בְּגָזֵל אֲבָל בְּפִקָּדוֹן וּמִקֶּחַ דְּלָא עָשָׂה אִסּוּרָא לֹא וְכֵן מַשְׁמַע בְּהַמַּפְקִיד (שָׁם דַּף לז:) דְּכִי רַמֵּי הָתָם גָּזֵל אַגָּזֵל מְשַׁנֵּי הָכָא בְּבָא לְצַאת יְדֵי שָׁמַיִם וּלְעֵיל מִנַּהּ כִּי רַמֵּי פִּקָּדוֹן אַפִּקָּדוֹן לָא בָּעֵי לְשַׁנּוּיֵי הָכִי וְאֵין לְהַאֲרִיךְ כָּאן בְּסָגְיָא דְּהָתָם: אָמַר רָבָא שָׁאנֵי מַתְנִי' כו'. לְפִי הַסְּפָרִים דל"ג אֶלָּא מַשְׁמַע דַּאֲתָא רָבָא לְתָרוּצֵי פְּרָכָא דְּפָרְכִינַן לֵר' טַרְפוֹן וּלְעוֹלָם רַבִּי טַרְפוֹן הִיא וְקָאָמַר כֵּיוָן דְּאוֹדֵי לֵיהּ כמ"ד יְהֵא בְּיָדְךָ דְּמֵי א"כ מִסְתָּמָא מַיְירֵי כְּשֶׁהוֹדָה בְּפָנָיו דְּאִם לֹא כֵּן אַמַּאי הָוֵי כמ"ד יְהֵא בְּיָדְךָ וְכֵיוָן דְּהוֹדָאָה מַיְירֵי מַתְנִיתִין אַפַּתִּי תִּקְשֶׁה אַמַּאי לָא מוּקֵי מַתְנִי' נָמֵי כר"ע ואע"ג דְּקָנֵס ר"ע אֲפִילּוּ הֵיכָא דְּלָא נִשְׁבַּע ה"מ דְּלָא הָדַר מְמוֹנָא לְמָרֵהּ אֲבָל בְּמַתְנִי' הֵיכָא דְּלָא נִשְׁבַּע וְהוֹדָה לוֹ בְּפָנָיו הָדַר מְמוֹנָא לְמָרֵהּ דְּכֵיוָן דְּהוֹדָה לוֹ בְּפָנָיו מַה לִּי תּוֹפֵס בְּיָדוֹ מ"ל נָתַן בְּיַד ב"ד הִלְכָךְ לֹא יִקְנֹס ר"ע וי"ל דִּסְבָרַת גְּמָרָא הָיָה כֵּיוָן דְּקָנֵס ר"ע בְּכָל מָקוֹם קָנִיס כֵּיוָן דַּעֲבַד אִסּוּרָא וְלֹא יְחַלֵּק וּמִיהוּ אֵין נִרְאֶה דְּמַיְירֵי הָכָא בְּשֶׁהוֹדָה בְּפָנָיו דְּאִי"כ אֲפִילּוּ נִשְׁבַּע נָמֵי אֵין צָרִיךְ לְהוֹלִיכוֹ אַחֲרָיו לְמָדֵי וְיָכוֹל לְהָבִיא כַּפָּרָה דְּכֵיוָן דְּהוֹדָה לוֹ בְּפָנָיו וְהִנִּיחוֹ בְּיָדוֹ וְהָלַךְ הֲרֵי הוּא כְּהַפְקִידוֹ בְּיָדוֹ וְאַמַּאי יְהֵא צָרִיךְ לְהוֹלִיכוֹ אַחֲרָיו אֶלָּא וַדַּאי מַיְירֵי כְּשֶׁהוֹדָה שֶׁלֹּא בְּפָנָיו אֶלָּא בְּפָנֵי עֵדִים וְהַשְׁתָּא א"ש דְּלָא מִתּוֹקְמָא מַתְנִי' כר"ע דְּלָא מְהַדַּר מְמוֹנָא לְמָרֵהּ כֵּיוָן שֶׁלֹּא נָתַן בְּיַד ב"ד וּלְפִי מָה שֶׁפֵּי' בְּקוּנְטְרֵס אֶלָּא אָמַר רָבָא א"ש דְּרָבָא לֹא בָּא לְתָרֵץ פְּרָכָא אֶלָּא טַעְמָא דְּמַתְנִי' מְפָרֵשׁ בכה"ג דְּמַצֵּי לְאוֹקְמֵי בֵּין כר"ע בֵּין כְּרַבִּי טַרְפוֹן: שְׁלִיחַ שֶׁעָשָׂאוֹ כו'. לְכָאוֹרָה נִרְאֶה דְּאַיְירֵי כְּגוֹן דְּלָא אָמַר לוֹ שְׁלַח לִי עַל יָדוֹ רַק עֵדִים מְעִידִים שֶׁעָשָׂאוֹ שָׁלִיחַ אֲבָל אִם הָיָה אוֹמֵר שְׁלַח לִי עַל יָדוֹ פְּשִׁיטָא דְּהָוֵי שָׁלִיחַ דְּהָא תְּנַן בְּהַשּׁוֹאֵל (ב"מ דַּף צח: וְשָׁם) אָמַר לֵיהּ הַשּׁוֹאֵל שְׁלַח לִי בְּיַד בְּנִי בְּיַד עַבְדִּי בְּיַד שְׁלוּחִי אוֹ בְּיַד בְּנָךְ אוֹ בְּיַד עַבְדָּךְ אוֹ בְּיַד שְׁלוּחָךְ וְשִׁלְּחָהּ חַיָּב וּמ"ל א"ל בְּפָנַי שְׁלַח וּמ"ל אָמַר לֵיהּ שֶׁלֹּא בְּפָנַי שְׁלַח. וּמִיהוּ לְקַמָּן לָא מַשְׁמַע הָכִי דְּבָעֵי לְשַׁמּוּאֵל מַאי תַּקָּנָתֵהּ הוֹל"ל שֶׁשָּׁלַח לֵיהּ שְׁלַח לִי ע"י זֶה דְּאִז הָוֵי שָׁלִיחַ לְכָךְ צ"ל דְּדִבְכָל עִנְיָן שֶׁלֹּא בְּפָנַי לָא הָוֵי שָׁלִיחַ עַד שֶׁיֹּאמַר לוֹ בְּפָנַי שְׁלַח לִי עַל יָדוֹ כְּהָהִיא דְּהַשּׁוֹאֵל דְּאַיְירֵי בְּפָנַי וְכֵן מוֹכִיחַ מִתּוֹךְ הַקּוּנְטְרֵס: רַבָּה אָמַר לָא הָוֵי שָׁלִיחַ. יֵשׁ מַקְשִׁים דְּרַבָּה אַדְּרַבָּה דְּהָכָא קָאָמַר רַבָּה דְּלָא הָוֵי שָׁלִיחַ וּבְפָ' הַמּוֹכֵר אֶת הַסְּפִינָה (ב"ב דַּף פז:) אָמְרִינַן רַבָּה וְרַב יוֹסֵף דְּאָמְרִי תַּרְוַיְיהוּ הָכָא בְּחָנָוִנִי מוֹכֵר צְלוֹחִית עָסְקִינַן וְאַזְדָּא ר' יְהוּדָה לְטַעְמֵהּ דְּאָמַר לַאֲתוּיֵי שַׁדְּרֵהּ חֲבֵרָיו לְרַבָּה אַלִּיבָּא דְּר' יְהוּדָה הָוֵי שָׁלִיחַ וי"ל דְּשָׁאנֵי הָתָם דְּכֵיוָן שֶׁנָּתַן לוֹ פּוּנְדְיוֹן וְצִוָּה לוֹ לְהָבִיא בְּאֹסֶר שֶׁמָּן הָוֵי כְּאִלּוּ א"ל בְּהָדֵיא שְׁלַח לִי עַל יָדוֹ וּפְטוּר וּלְפִי מָה שֶׁפֵּרַשְׁתִּי דְּדַוְקָא שֶׁאָמַר לֵיהּ בְּפָנַי אִית לָן לְמֵימַר דְּכֵיוָן דְּנָתַן הַפּוּנְדְיוֹן הָוֵי כְּאִלּוּ אָמַר לֵיהּ בְּפָנַי שְׁלַח לַאֲתוּיֵי שַׁדְּרֵהּ: הָכִי קא"ל אֵינִישׁ מְהֵימְנָא הוּא תֵּמַהּ אַמַּאי חַיָּב מִן הַדִּין בְּאַחֲרָיוּת אֹנֶס הַמַּדָּךְ וְהָא אֵין יָכוֹל לוֹמַר אֵין רְצוֹנִי שֶׁיִּהְיֶה פִּקָּדוֹנִי בְּיַד אַחֵר כֵּיוָן דִּתְפִיס לֵיהּ בְּאֵינִישׁ מְהֵימְנָא וי"ל דְּנִרְאֶה דַּאֲפִילּוּ הוּא עַצְמוֹ הֶבִיאוֹ בְּדָרְךְ וְנֶאֱנַס חַיָּב דִּפְשִׁיעָה הוּא עוֹשֶׂה שֶׁמּוֹלִיכוֹ בְּדָרְךְ בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנָה ובע"כ חַיָּב לִשְׁמוֹר עַד שֶׁיַּחֲזִירֶנּוּ לוֹ בַּיִּשּׁוּב בְּמָקוֹם שֶׁהֶפְקִידוֹ אֲצָלוֹ כִּדְאָמְרִינַן לְקַמָּן (בָּבָא קַמָּא דַּף קיח.) בְּהַמַּפְקִיד אֵצֶל חֲבֵרוֹ לֹא יַחֲזִיר לוֹ בְּמִדְבָּר מִשְׁמַע דִּבְעַל כָּרְחוֹ חַיָּב לִשְׁמוֹר עַד שֶׁיַּחֲזִירֶנּוּ בַּיִּשּׁוּב בְּמָקוֹם שֶׁהֶפְקִידוֹ וְלָאו כָּל כְּמִנֵּהּ לְהַחֲזִיר לוֹ בְּמִדְבָּר בְּמָקוֹם סַכָּנָה: אִי דְּלֹא עֲשָׂאוֹ בְּעֵדִים מְנָא יָדְעִינַן כְּלוֹמַר הֵיכִי מָסַר לוֹ מַשְׁאִיל כֵּן דְּלָא יָדַע אִי הַאי שְׁלִיחַ שֶׁל שׁוֹאֵל הוּא: בִּשְׁכִירוֹ וּלְקִיטוֹ תֵּמַהּ אַמַּאי לָא אָמַר רַב חִסְדָּא נָמֵי אַהָא וְעוֹד תֵּמַהּ אַמַּאי לָא פָּרִיךְ לֵיהּ מֵעִקָּרָא מִמַּתְנִי' וְהַדַּר הָוֵה לֵיהּ לְמִפְרְךְ מֵהֲהִיא דְּפָ' הַשּׁוֹאֵל:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פז' מהל' גזילה ואבידה הל' ט, סמג עשין עג, טוש"ע חו"מ סי' שסז סעי' א:

ב מיי' פז' מהל' גזילה ואבידה הל' י:

ג מיי' פג' מהל' שלוחין ושותפין הל' ה, סמג עשין עב, טוש"ע חו"מ סי' קכב סעי' א:

ד מיי' פג' מהל' שאלה ופיקדון הל' א, סמג עשין צב, טוש"ע חו"מ סי' שמ סעי' ה:

ה סמג עשין עג:

ו סמג עשין עב:

ז מיי' פג' מהל' שאלה ופיקדון הל' א, טוש"ע חו"מ סי' קכא סעי' ב:

עין משפט
נר מצוה

א סמג עשין עב:

ב מיי׳ פא׳ מהל׳ שלוחין ושותפין הל׳ ח, טוש״ע חו״מ סי׳ קכא סעי׳ ג:

ג מיי׳ פא׳ מהל׳ שלוחין ושותפין הל׳ ח, טוש״ע חו״מ סי׳ קכב סעי׳ א:

ד מיי׳ פא׳ שלוחין ושותפין הל׳ ח, טוש״ע חו״מ סי׳ קכב סעי׳ א:

ה מיי׳ פז׳ מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ ד:

ו מיי׳ פז׳ מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ ו:

ז מיי׳ פז׳ מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ ג:

ח מיי׳ פז׳ מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ ה:

ט מיי׳ פז׳ מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ ו:

י מיי׳ פז׳ מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ ד:

יא מיי׳ פי״א מהל׳ מלווה ולווה הל׳ ד, סמג עשין צד, טוש״ע חו״מ סי׳ קיא סעי׳ א:

מסורת הש״ס

א בבא מציעא מו.; בבא בתרא קנ.; בבא בתרא עז:

ב בבא מציעא נד:

ג ספרא ויקרא דבורא דחובה פרשה יג ו; ספרא ויקרא דבורא דחובה פרשה יג ה

ד קידושין יג.; בבא בתרא מב.; בבא בתרא קעה.; בבא בתרא קנו.

תורה אור השלם

וְהָיָה כִּי־יֶחֱטָא וְאָשֵׁם וְהֵשִׁיב אֶת־הַגְּזֵלָה אֲשֶׁר גָּזָל אוֹ אֶת־הָעֹשֶׁק אֲשֶׁר עָשָׁק אוֹ אֶת־הַפִּקָּדוֹן אֲשֶׁר הָפְקַד אִתּוֹ אוֹ אֶת־הָאֲבֵדָה אֲשֶׁר מָצָא [ויקרא ה, כג]

אֵין מְשַׁלְּחִין מָעוֹת בְּדִיוְקָנֵי אֲפִילּוּ עֵדִים חֲתוּמִים עָלֶיהָ פִּי׳ אִם אָמַר לְסוֹפֵר כְּתֹב לְפָלוֹנִי שֶׁיִּשְׁלַח לִי מָעוֹת ע״י פְּלוֹנִי וְאַחַר כָּךְ חָתֵם בְּדִיוְקָנֵי שֶׁלּוֹ וַאֲפִילּוּ עֵדִים חֲתוּמִים עָלֶיהָ שֶׁהִיא דִּיוְקָנֵי שֶׁלּוֹ אֵינוֹ מוֹעִיל אֲבָל אִם הָיוּ חֲתוּמִים עַל זֶה שֶׁאָמַר לֵיהּ לִשְׁלַח עַל יָדוֹ אֲז הֲוֵי שְׁלִיחַ אִי נָמֵי אִם כָּתַב בִּכְתַב יָדוֹ שָׁלַח עַל יָדוֹ פְּלוֹנִי וא״ת וְאַמַּאי לָא מְהֲנֵי דִּיוְקָנֵי דִּידֵהּ וְהָא אָמְרִינַן בְּהַשּׁוֹלֵחַ (גִּטִּין דַּף לו.) וּבְהַמְגָרֵשׁ (שָׁם דַּף פז:) דְּמַר חָתִים כְּוָוֵרָא וּמַר חָתִים מִכּוֹתֵא וי״ל דְּהָנֵי מִלֵּי בְּשָׁמוֹת חֲכָמִים דִּפְקִיעִי אֲבָל אֵינִישׁ אַחֲרִינָא לֹא וּלְפִי מַאי שֶׁפֵּרַשְׁנוּ לְעֵיל אֲפִילּוּ כָּתַב בִּכְתַב יָדוֹ וְחָתַם בְּדִיוְקָנֵי אֵין מוֹעִיל כָּל זְמַן שֶׁלֹּא אָמַר לֵיהּ בְּפָנָיו:

וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר אִם עֵדִים חֲתוּמִים עָלָיו שׁוֹלְחִין וה״ה לְרַבִּי יוֹחָנָן בְּלֹא דִּיוְקָנֵי בְּשִׁלִּיחַ שֶׁעָשָׂאוּ בְּעֵדִים כִּדְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן לְעֵיל דְּהֲוֵי שָׁלִיחַ וְהָכָא אָתָא לְאַשְׁמוּעִינַן דִּדְיוְקָנֵי בְּלֹא עֵדִים לָא מְהֲנֵי וְלָא מִידֵּי וְנִרְאֶה דְּהִלְכְתָא כְּרַב חִסְדָּא דְּשָׁלִיחַ שֶׁעָשָׂאוּ בְּעֵדִים הֲוֵי שָׁלִיחַ דְּהָא ר' יוֹחָנָן וְר' אֶלְעָזָר קָיְמִי כְּוָותֵהּ ואע״ג דְּשָׁמוּאֵל קַאֵי כְּרַבָּה קי״ל דְּרַב וְר' יוֹחָנָן הֲלָכָה כַּר' יוֹחָנָן: **אַגַּב** אִסְּפָא דְּבֵיתֵהּ וּמַה שֶּׁכּוֹתְבִין בְּהַרְשָׁאָה וְהַקְנָיָתִי לוֹ ד' אִמּוֹת בַּחֲצֵרוֹ לָאו דַּוְקָא דְּהָא אָמְרִינַן בְּפ״ק דְּקִדּוּשִׁין (דַּף כו: וְשָׁם) דְּקַרְקַע כָּל שֶׁהוּ חַיָּב בְּפֵאָה כו' וְקוֹנִין עִמָּהּ נְכָסִים שֶׁאֵין לָהֶם אַחֲרָיוּת וּמַה שֶּׁכּוֹתְבִין הַרְשָׁאָה אֲפִילּוּ אוֹתָם שֶׁאֵין לָהֶם קַרְקַע י״מ מִשּׁוּם דְּהוֹדָאַת בַּעַל דִּין כְּמַאָה עֵדִים דְּמֵי וְקָשֶׁה דִּבְפֶרֶק חֲזָקַת הַבָּתִּים (ב״ב דַּף מד: וְשָׁם) דְּפֵרִיךְ. וְלַחוּשׁ דִּלְמָא אַקְנֵי לֵהּ מִטַּלְטְלֵי אַגַּב מְקַרְקְעֵי וּמְשַׁנֵּי לָא צְרִיכָא דְּאָמְרִי עֵדִים יְדַעְנָא בֵּהּ בְּהַאי גַּבְרָא דְּלָא הֲוָה לֵהּ אַרְעָא מֵעוֹלָם וּבְפֶרֶק מִי שֶׁמֵּת (בָּבָא בָּתְרָא דַּף קמט.) גַּבֵּי עַבְדָּא דְּאָסוּר גִּיּוֹרָא דְּקָאָמַר בְּמַאי לְקָנֵי רַב מָרֵי בְּרֵהּ לְהָנָהוּ זוּזֵי אִי דְּלָקְנֵי לֵיהּ אָסוּר גִּיּוֹרָא אַגַּב קַרְקַע לֵית לֵהּ קַרְקַע וי״ל דְּהָהוּא דְּאָסוּר גִּיּוֹרָא מֵעִקָּרָא וַדַּאי לָא אַסִּיק אַדַּעְתֵּהּ טַעְמָא דְּהוֹדָאָה אֲבָל בְּמַסְקְנָא קָאָמַר אַדְּהָכִי נָפֵק אוֹדְיֵתָא מִבֵּי אָסוּר וְהַהִיא דח״ה כֵּיוָן שֶׁאֵין אֶלָּא חֲשִׁשָׁא בְּעָלְמָא דְּלָקְנֵי אַקְנֵי לֵיהּ כֵּיוָן דְּלֵית לֵיהּ אַרְעָא לָא חֲיִשִׁינַן וְהַהִיא דְּפ' הַזָּהָב (ב״מ דַּף מו. וְשָׁם) גַּבֵּי הָיָה עוֹמֵד בַּגֶּרֶן דְּפֵרִיךְ וְלָקְנֵי לֵיהּ אַגַּב אַרְעָא וּמְשַׁנֵּי דְּלֵית לֵהּ אַרְעָא הָתָם מִדְּאוֹרַיְתָא בָּעֵינַן דְּאִית לֵהּ אַרְעָא דְּאִי לֵית לֵהּ אַרְעָא לֹא הֲוֵי קַרְקַע מֵעִקָּרָא מִדְּאוֹרַיְתָא שֶׁיּוּכַל לְפָדוֹת בָּהֶן פֵּרוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי אֲבָל לְעִנְיַן לְגָבוֹת כֵּיוָן שֶׁהוֹדָה לוֹ וְהֶקְנָה לוֹ אַגַּב קַרְקַע לְמָה לֹא יִגְבֶּה [עי' תוס' כְּתֻבּוֹת נד: ד״ה אע״פ וב״ב מד: ד״ה דְּלָא]: **נָתַן** לוֹ אֶת הַקֶּרֶן וְנִשְׁבַּע לוֹ עַל הַחֹמֶשׁ הוּא הַדִּין אִם לֹא נָתַן לוֹ אֶת הַקֶּרֶן וְנִשְׁבַּע אַתַּרְוַיְהוּ אַקֶּרֶן וְאַחֹמֶשׁ הָיָה מוֹסִיף חֹמֶשׁ עַל חֹמֶשׁ אֶלָּא אוֹרְחָא דְּמִלְּתָא נָקֵט דְּאַקֶּרֶן אֵין נִשְׁבָּעִין שְׁנֵי פְּעָמִים וְהוּא הַדִּין אִם נִשְׁבַּע עַל הַחֹמֶשׁ דְּיוֹלִיכְנוּ אַחֲרָיו לְמַדֵּי דְּכֵיוָן שֶׁנִּשְׁבַּע עָלָיו נַעֲשָׂה כְּגַזְלָן: **יֵ״ש** תַּלְמוּד לְמַאמִינָא וּמַרְבּוּיָא דְּקַרְאֵי תֵּימָה אַמַּאי אִצְטְרִיךְ קְרָא לְקֶרֶן דְּאַמַּאי לֹא יִשְׁלֵם קֶרֶן כֵּיוָן דְּאִיכָּא אַחֲרִיוּת נְכָסִים וְעָמַד בַּדִּין דְּבָהֲכִי מוֹקְמִינַן לָהּ בְּסַמּוּךְ: **מְלָוֶה** עַל פֶּה הִיא וְאֵין גּוֹבֶה לֹא מִן הַיְּתוֹמִים וְלֹא מִן הַלְּקוּחוֹת לְמ״ד שְׁעִבּוּדָא לָאו דְּאוֹרַיְיתָא פְּרִיךְ דְּהָכָא מַשְׁמַע דְּמִדְּאוֹרַיְתָא גּוֹבִין מִיּוֹרְשִׁין וּמֵהַהִיא בָּרַיְיתָא דְּהַגּוֹזֵל וּמַאֲכִיל (לְקַמָּן בָּבָא קַמָּא דַּף קיא:) אִם הִנִּיחַ לָהֶם אֲבִיהֶם אַחֲרָיוּת נְכָסִים חַיָּבִים לְשַׁלֵּם לֵיכָא לְמִפְרְךְ לֵיהּ מִדְּרַבָּנַן כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּנָּעוֹל דֶּלֶת בִּפְנֵי לוֹיִן כְּדִפְסִיק רַב גִּט פִּשּׁוּט (ב״ב דַּף קעו. וְשָׁם) וּמִיהוּ לְרַב וּשְׁמוּאֵל דְּאָמְרִי מִלְוָה ע״פ אֵין גּוֹבֶה לֹא מִן הַיְּתוֹמִים וְלֹא מִן הַלְּקוּחוֹת וַאֲפִילּוּ מִדְּרַבָּנַן כִּדְמוֹכַח בח״ה (שָׁם דַּף מב.) וּבְסוֹף מִי שֶׁמֵּת (בָּבָא בָּתְרָא דַּף קנו.) אֵיכָא לְאַקְשׁוֹיֵי מֵהַהִיא בָּרַיְיתָא דְּלִקְמָן וְאֵיכָא לְמֵימַר דְּאֵינָהוּ מוֹקְמֵי לֵהּ בְּשֶׁעָמַד בְּדִין וּמַה שֶּׁהִקְשָׁה בְּקוּנְטְ' דְּהַהוּא הַעֲמָדָה בַּדִּין מַאי מְהַנֵּי הֲרֵי כָּפַר וְנִשְׁבַּע דְּהָא אוֹקְמִינַן לְעֵיל בְּשֶׁלֹּא הוֹדָה אֲבִיו וְהוֹדָה בְּנוֹ י״ל בְּעָמַד בְּדִין לְאַחַר שְׁבוּעָה ע״י עֵדִים דְּלָא מְחַיֵּב הָאָב חֹמֶשׁ כְּדִתְנַן לְקַמָּן בְּמַתְנִיתִין דְּהֵיכָא דְּאֵיכָא עֵדִים לָא מְחַיֵּב חֹמֶשׁ:

א״אֵין מְשַׁלְּחִין מָעוֹת בְּדִיוְקָנֵי, וַאֲפִילּוּ עֵדִים חֲתוּמִים עָלֶיהָ. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אִם עֵדִים חֲתוּמִים עָלֶיהָ – מְשַׁלְּחִין. אָמְרִי: לִשְׁמוּאֵל מַאי תַּקַּנְתָּא? כִּי הָא דְּרַבִּי אַבָּא הֲוֵי מַסֵּיק זוּזֵי בִּדְרַב יוֹסֵף בַּר חָמָא, אֲמַר לֵיהּ לְרַב סְפָרָא: בַּהֲדֵי דְּאָתֵית, אֵיתֵיתְנְהוּ נִיהֲלִי. כִּי אָזַל לְהָתָם, אָמַר לֵיהּ רָבָא בְּרֵיהּ: מִי כָּתַב לָךְ: ״הִתְקַבַּלְתִּי״? אָמַר לֵיהּ: לָא. אִי הָכִי, זִיל בְּרֵישָׁא, וְיִכְתּוֹב לָךְ ״הִתְקַבַּלְתִּי״. [א]לְסוֹף אָמַר לֵיהּ: אִי כָּתַב לָךְ נָמֵי ״הִתְקַבַּלְתִּי״, לָאו כְּלוּם הוּא; דִּלְמָא אַדְּאָתֵית שָׁכֵיב רַבִּי אַבָּא, וְנָפְלוּ זוּזֵי קַמֵּי יַתְמֵי, וְ״הִתְקַבַּלְתִּי״ דְּרַבִּי אַבָּא לָאו כְּלוּם הוּא. אָמַר לֵיהּ: וְאֶלָּא מַאי תַּקַּנְתָּא? זִיל נַקְנִינְהוּ לָךְ אַגַּב אַרְעָא, וְתָא אַתְּ כְּתוֹב לַן ״הִתְקַבַּלְתִּי״. [ד(א)]כִּי הָא דְּרַב פָּפָּא הֲוָה מַסֵּיק תְּרֵיסַר אַלְפֵי זוּזֵי בֵּי חוֹזָאֵי, אַקְנִינְהוּ נִיהֲלֵיהּ לְרַב שְׁמוּאֵל בַּר אַבָּא אַגַּב אִסְפָּא דְּבֵיתֵיהּ. כִּי אָתָא, נָפַק לְאַפֵּיהּ עַד תְּוָאהּ. נָתַן לוֹ אֶת הַקֶּרֶן וְכוּ'. אַלְמָא חוֹמֶשׁ מָמוֹנָא הוּא, וְאִם מֵיֵת – מְשַׁלְּמִי לֵיהּ יוֹרְשִׁין. [ב]וּתְנַן נָמֵי: נָתַן אֶת הַקֶּרֶן וְנִשְׁבַּע עַל הַחוֹמֶשׁ – הֲרֵי מוֹסִיף חוֹמֶשׁ עַל חוֹמֶשׁ. אַלְמָא חוּמְשָׁא מָמוֹנָא הוּא. [ה]וְתַנְיָא נָמֵי הָכִי: הַגּוֹזֵל אֶת חֲבֵירוֹ, וְנִשְׁבַּע לוֹ, וָמֵת – יוֹרְשִׁין מְשַׁלְּמִים קֶרֶן וְחוֹמֶשׁ, וּפְטוּרִין מִן הָאָשָׁם. [ג]וְיוֹרְשִׁין בְּנֵי שְׁלוֹמֵי חוּמְשָׁא דַּאֲבוּהוֹן הֲוֵי – אַלְמָא חוֹמֶשׁ מָמוֹנָא הוּא, וּבְעֵי שְׁלוֹמֵי יוֹרְשִׁין. וּרְמִינְהוּ, עַד־דַּיִּין אֲנִי אוֹמֵר: אֵימָתַי אֵינוֹ מְשַׁלֵּם חוֹמֶשׁ עַל גֶּזֶל אָבִיו – בִּזְמַן שֶׁלֹּא נִשְׁבַּע לֹא הוּא וְלֹא אָבִיו; [ו]הוּא וְלֹא אָבִיו, אָבִיו וְלֹא הוּא, הוּא וְאָבִיו – מַנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״אֲשֶׁר גָּזָל וַאֲשֶׁר עָשָׁק״ – וְהוּא לֹא גָּזַל וְלֹא עָשַׁק. אָמַר רַב נַחְמָן: לָא קַשְׁיָא; כָּאן שֶׁהוֹדָה, כָּאן שֶׁלֹּא הוֹדָה. אִי לֹא הוֹדָה, קֶרֶן נָמֵי לָא מְשַׁלֵּם! וְכִי תֵּימָא: הָכִי נָמֵי דְּלָא מְשַׁלֵּם; וְהָא מִדְּקָא מְהַדַּר אַחוֹמֶשׁ – לְמֵימְרָא דְּקֶרֶן מְשַׁלֵּם! וְעוֹד תַּנְיָא, וַעֲדַיִן אֲנִי אוֹמֵר: אֵימָתַי הוּא מְשַׁלֵּם קֶרֶן עַל גֶּזֶל אָבִיו – בִּזְמַן שֶׁנִּשְׁבַּע הוּא וְאָבִיו. אָבִיו וְלֹא הוּא, לֹא הוּא וְלֹא אָבִיו – מַנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: גְּזֵלָה וַעֲשֻׁקָּה, אֲבֵידָה וּפִקָּדוֹן – יֵ״ש תַּלְמוּד. וְיָתֵיב רַב הוּנָא וְקָאָמַר לְהָא שְׁמַעְתָּא. אָמַר לֵיהּ רָבָה בְּרֵיהּ: ״יֵ״ש תַּלְמוּד״ קָאָמַר מָר, אוֹ ״יִשְׁתַּלְמוּ״ קָאָמַר מָר? אָמַר לֵיהּ: ״יֵ״ש תַּלְמוּד״ קָאָמֵינָא, וּמֵרִיבּוּיָא דְּקִרְאֵי אָמַרִי. [ח]אֶלָּא מַאי ״לֹא הוֹדָה״? לֹא הוֹדָה אָבִיו, וְהוֹדָה בְּנוֹ. [ט]וְנַחֲיֵיב בְּנוֹ חוֹמֶשׁ אַשִּׁבּוּעָה דִּידֵיהּ! אָמְרִי: בְּשֶׁאֵין גְּזֵילָה קַיֶּימֶת, אֲפִילּוּ קֶרֶן נָמֵי לָא מְשַׁלֵּם! לָא צְרִיכָא, דְּאִיכָּא אַחֲרָיוּת. [יא(ז)]וְכִי אִיכָּא אַחֲרָיוּת נְכָסִים מַאי הֲוֵי? מִלְוָה עַל פֶּה הִיא, וּמִלְוָה עַל פֶּה אֵינוֹ גּוֹבֶה לֹא מִן הַיְּתוֹמִין וְלֹא מִן הַלָּקוּחוֹת! אָמְרִי: בְּשֶׁעָמַד בְּדִיוְקָנֵי אֲפִילּוּ עֵדִים חֲתוּמִים עָלֶיהָ פִּי׳ אִם אָמַר לַסּוֹפֵר כְּתֹב לוֹ חוֹתְמוֹ בְּאֶגֶרֶת וּמְסָרָהּ לוֹ וְאָמַר לוֹ לֵךְ וְהַרְאֵהוּ לְפְלוֹנִי וְיִתֵּן לְךָ מָעוֹת שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדוֹ: אִי כְּתַב לֵךְ ר' אַבָּא: הִתְקַבַּלְתִּי מְעוֹתַי בְּקַבָּלָתוֹ שֶׁל רַב סָפְרָא: אַדְּאָתֵית בְּעוֹד שֶׁתִּהְיֶה בַּדֶּרֶךְ בַּשּׁוּבָךְ אֶצְלֵנוּ: שָׁכִיב רַבִּי אַבָּא דְּזַקֵן הוּא וּכְבָר בָּטֵל שְׁלִיחוּתוֹ קֹדֶם שֶׁתִּתְקַבְּלֵם וְאִי הֲוֵי אָזְפִי לְהוּ מִנֵּךְ בְּאוֹרְחָא תִּבְעִי לַן יַתְמֵי: נַקְנִינְהוּ נִיהֲלֵךְ אַגַּב אַרְעָא וְיִהְיוּ שֶׁלָּךְ בְּכָל מָקוֹם שֶׁהֵן דְּקָנְמָא לַן קְדוּשִׁין (דַּף כו.) נְכָסִים שֶׁאֵין לָהֶם אַחֲרָיוּת נַקְנִין עִם נְכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶן אַחֲרָיוּת: אַסִּיפָא דְּבֵיתֵהּ מִפְּתַן בֵּיתוֹ דְּמַחֲבָר לְקַרְקַע הוּא וּקְרָקַע הוּא כָּךְ שָׁמַעְתִּי. ל״א סִיפָא דְּבֵיתֵהּ סוֹף בַּיִת הַקְּנָה לוֹ וְזֵית אַחַת: נָפַק לְאַפֵּהּ עַד תְּוָוהּ הָלַךְ לְקַרְאתוֹ עַד תְּווּהּ שָׁם מָקוֹם שֶׁהָיָה שָׁמַחַ שֶׁהֵבִיא לוֹ מְעוֹתָיו: וְאִי מֵיֵת גַּזְלָן מְשַׁלְּמִי יוֹרְשִׁין וְעוֹד מִדְּקָתָנֵי חֲרֵי זֶה מוֹסִיף חֹמֶשׁ עַל חֹמֶשׁ ש״מ מָמוֹנָא הוּא כַּפָּרָה: אַלְמָא חֲמֵשָׁא מָמוֹנָא הוּא מִדְּאִצְטְרִיךְ לֵיהּ לְמִתְנֵי א״צ לֵילֵךְ אַחֲרָיו אַלְמָא מָמוֹנָא הוּא גַּבֵּהּ: וּפְטוּרִין מִן הָאָשָׁם מֵתוּ בְּעָלָיו דְּאִם הִפְרִישׁוּ בְּחַיָּיו הָיָה טָעוּן [רְעִיָּה] וְכִי לֹא הִפְרִישׁוּ פְּטוּרִין דְּאָשָׁם כַּפָּרָה הוּא וְלָאו מָמוֹנָא וְאֵין כַּפָּרָה לַמֵּתִים: עַדַיִן אֲנִי אוֹמֵר רֵישָׁא בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים אֲשֶׁר גָּזַל עַל גְּזֵלוֹ הוּא מוֹסִיף חֹמֶשׁ וְלֹא עַל גְּזֵלַת אָבִיו: כָּאן שֶׁהוֹדָה אָבִיו בְּחַיָּיו אַחַר שֶׁנִּשְׁבַּע וְנִתְחַיֵּב לוֹ חוּמְשָׁא מְשַׁלְּמִי יוֹרְשִׁין וּבְרֵיתָא בת״כ בְּשֶׁלֹּא הוֹדָה וקס״ד הַשְׁתָּא בְּלֹא הוֹדָה לֹא אָב וְלֹא בֵּן: ה״ג וְיָתֵיב רַב הוּנָא: יֵ״ש תַּלְמוּד קַאָמַר מָר וְתָנָא מַקְרָא מַיְתֵי לֵהּ מִדְּכָתִיב כָּל הַנִּי רִיבּוּיָא הוּא שֶׁהַבֵּן חַיָּב לְשַׁלֵּם אוֹ יִשְׁתַּלְמוּ קַאָמַר מָר וּמִסְבָרָא הוּא מְשַׁלֵּם וְלָא מִקְרָאִי: לֹא הוֹדָה אָבִיו וְהוֹדָה בְּנוֹ קֶרֶן מְשַׁלֵּם אֲבָל חֹמֶשׁ לֹא דְּמַעֲטֵהּ קְרָא מֵחֹמֶשׁ עַל גֶּזֶל אָבִיו: וְנַחֲיֵב חֹמֶשׁ אַשִּׁבּוּעָתֵהּ דִּידֵהּ דְּקָתָנֵי נִשְׁבַּע הוּא וְאָבִיו לִפְטוּרָא דְּבֵן נִשְׁבַּע וְהוֹדָה אֲמַאי פָּטוּר: בְּשֶׁאֵין גְּזֵלָה קַיֶּימֶת דְּלָאו עָלַהּ רַמְיָא לְשַׁלּוּמֵי דְּתָנַן (לְקַמָּן בָּבָא קַמָּא דַּף קיא:) הַגּוֹזֵל וּמַאֲכִיל אֶת בָּנָיו פְּטוּרִים מִלְּשַׁלֵּם הִלְכָךְ אִי כָּפַר כְּפִירַת דְּבָרִים בְּעָלְמָא הִיא וּשְׁבוּעַת בְּטוּי הוּא דְּלֵיכָא חֹמֶשׁ: לֹא צְרִיכָא דְּאָבָא אַחֲרָיוּת נְכָסִים וְאָמְרִינַן לְקַמָּן (שָׁם) דְּאִם הִנִּיחַ אֲבִיהֶן אַחֲרָיוּת נְכָסִים קַרְקָעוֹת חַיָּבִים לְהַחֲזִיר מִפְּנֵי כְּבוֹד אֲבִיהֶן: וְכִי אִבָּא אַחֲרָיוּת נְכָסִים מַאי הֲוֵי כו' ל״ג חָדָא דְּהָא תָּנֵי הָתָם דְּמִשּׁוּם כְּבוֹד אֲבִיהֶם חַיָּבִים לְהַחֲזִיר וְעוֹד דְּקָמְשַׁנֵּי לֵיהּ כְּשֶׁעָמַד בַּדִּין קֹדֶם מִיתָתוֹ וְהַהִיא הַעֲמָדָה מַאי מְהַנֵּי הֲרֵי כָּפַר וְנִשְׁבַּע וְלֹא הוֹדָה דְּהָא אוֹקְמִינַן דְּלֹא הוֹדָה אָב וְהוֹדָה בְּנוֹ וְעוֹד דְּקָמְשַׁנֵּי כְּשֶׁעָמַד בַּדִּין מִכְּלָל דְּעַד הַשְׁתָּא בְּשֶׁלֹּא עָמַד בַּדִּין וְהָא נִשְׁבַּע הוּא וְאָבִיו קָתָנֵי מִכְּלָל דְּבָב"ד הָוֶה הִלְכָךְ ל"ג לֵיהּ. וה"ג אִי הָכִי חֹמֶשׁ נָמֵי מְשַׁלֵּם א"ר הוּנָא כו' אִי הָכִי מָמוֹן גַּמּוּר הוּא וְחֹמֶשׁ נָמֵי לְשַׁלֵּם:

מסורת הש"ס

א תוספתא בבא קמא; לעיל סו.

ב נזיר מב.

ג נזיר מב.

ד משנה כלים

תורה אור השלם

וְגִלַּח הַנָּזִיר פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד אֶת־רֹאשׁ נִזְרוֹ וְנָתַן עַל־הָאֵשׁ אֲשֶׁר־תַּחַת זֶבַח הַשְּׁלָמִים [במדבר ו, יח]

לְפִי שֶׁאֵין מְשַׁלְּמִין חֹמֶשׁ עַל כְּפִירַת שְׁעָבּוּד קַרְקָעוֹת דְּחֹמֶשׁ אַמַּאי קָאָתֵי אָמַר רָבָא גָּזַל שָׁלֹשׁ אֲגָדוֹת בַּג' פְּרוּטוֹת וְהוֹזְלוּ וְעָמְדוּ עַל שְׁתַּיִם חַיָּב לְהַחֲזִיר לוֹ

א[א]בְּשֶׁעָמַד בַּדִּין. אִי בְּשֶׁעָמַד בַּדִּין, אֲפִילּוּ חוֹמֶשׁ נָמֵי מְשַׁלֵּם! אָמַר רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ: לְפִי שֶׁאֵין מְשַׁלְּמִין חוֹמֶשׁ עַל כְּפִירַת שְׁעָבּוּד קַרְקָעוֹת. רָבָא אָמַר: הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן – כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה דִּיסַקְיָא שֶׁל אָבִיו מוּפְקֶדֶת בְּיַד אֲחֵרִים; קָרֵן מְשַׁלֵּם – דְּהָא אִיתֵּיהּ, חוֹמֶשׁ לָא מְשַׁלֵּם – דְּכִי אִישְׁתְּבַע בְּקוּשְׁטָא אִישְׁתְּבַע, דְּהָא לָא הָוֶה יָדֵע. חו"א מִפְּחוֹת שָׁוֶה פְּרוּטָה בַּקָּרֶן כּוּ'. אָמַר רַב פָּפָּא: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁאֵין גְּזֵילָה קַיֶּימֶת, אֲבָל גְּזֵילָה קַיֶּימֶת – צָרִיךְ לֵילֵךְ אַחֲרָיו; חָיְישִׁינַן שָׁמָא תְּיַיקֵּר. [ב]אִיכָּא דְּאָמְרִי, אָמַר רַב פָּפָּא: לֹא שָׁנָא גְּזֵילָה קַיֶּימֶת וְלָא שָׁנָא שֶׁאֵין גְּזֵילָה קַיֶּימֶת – אֵינוֹ צָרִיךְ לֵילֵךְ אַחֲרָיו; לְשָׁמָא תְּיַיקֵּר לָא חָיְישִׁינַן. [א]אָמַר רָבָא: גָּזַל שָׁלֹשׁ אֲגוּדוֹת בְּשָׁלֹשׁ פְּרוּטוֹת, וְהוֹזְלוּ וְעָמְדוּ עַל שְׁתַּיִם; אִם הֶחְזִיר לוֹ שְׁתַּיִם – חַייָב לְהַחֲזִיר לוֹ אַחֶרֶת. וְתַנָּא תּוּנָא: גָּזַל חֲמֵשׁ וְעָבַר עָלָיו הַפֶּסַח – אוֹמֵר לוֹ: ״הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ״. טַעְמָא דְּאִיתֵּיהּ בְּעֵינֵיהּ; הָא לֵיתֵיהּ בְּעֵינֵיהּ, אַף עַל גַּב דְּהַשְׁתָּא לָאו מָמוֹנָא, כֵּיוָן דְּמֵעִיקָּרָא מָמוֹנָא הוּא – בָּעֵי שַׁלּוֹמֵי; הָכָא נָמֵי, אַף עַל גַּב דְּהַשְׁתָּא לֹא שָׁוֶה פְּרוּטָה [כֵּיוָן דְּמֵעִיקָּרָא הֲוֵי שָׁוֶה פְּרוּטָה] – בָּעֵי שַׁלּוֹמֵי. בָּעֵי רָבָא: גָּזַל שְׁתֵּי אֲגוּדוֹת, בִּפְרוּטָה וְהֶחְזִיר לוֹ אַחַת מֵהֶן – מַהוּ? מִי אָמְרִינַן: הַשְׁתָּא לֵיכָּא גְּזֵילָה; אוֹ דִלְמָא, הָא לָא [א]הָדַר גְּזֵילָה דַּהֲוַאי גַּבֵּיהּ? [ב]הָדַר פַּשְׁטָהּ: גְּזֵילָה אֵין כָּאן, הַשָּׁבָה אֵין כָּאן. אִי גְּזֵילָה אֵין כָּאן – הַשָּׁבָה יֵשׁ כָּאן! הָכִי קָאָמַר: אַף עַל פִּי שֶׁגְּזֵילָה אֵין כָּאן, מְצוֹת הַשָּׁבָה אִין כָּאן. [ג]וְאַמַּאי רָבָא, הָרֵי אָמְרוּ: נָזִיר שֶׁגִּילַּח וְשִׁייֵר שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת – לֹא עָשָׂה וְלֹא כְלוּם; בָּעֵי רָבָא: גִּילַּח אַחַת וְנָשְׁרָה אַחַת, מַהוּ? אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא מִדִּיפְתִּי לְרָבִינָא: נָזִיר שֶׁגִּילַּח אַחַת אַחַת קָא מְבַעְיָא לֵיהּ לְרָבָא?! אָמַר לֵיהּ: לָא צְרִיכָא, כְּגוֹן שֶׁנָּשְׁרָ[ה] אַחַת מֵהֶן, וְגִילַּח אַחַת; מִי אָמְרִינַן: הַשְׁתָּא מִיהַת הָא לֵיכָּא שִׁיעוּר; אוֹ דִלְמָא, הָא לָאו גִּילּוּחַ הוּא – דְּמֵעִיקָּרָא הָא שַׁייֵר שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת, וְהַשְׁתָּא כִּי גִּילַּח לָא הֲוֵי שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת? [ג]אָמַר רָבָא, הָרֵי אָמְרוּ: נָזִיר שֶׁגִּילַּח אֵין כָּאן, גִּילּוּחַ אֵין כָּאן. אִי שֵׂעָר אֵין כָּאן – גִּילּוּחַ יֵשׁ כָּאן! הָכִי קָאָמַר: אַף עַל פִּי שֶׁשֵּׂעָר אֵין כָּאן, מִצְוַת גִּילּוּחַ אֵין כָּאן. [ד]וְאַמַּאי רָבָא, הָרֵי אָמְרוּ: חִבִּית שֶׁנִּיקְּבָה וּסְתָמוּהָ שְׁמָרִים – הִצִּילוּהָ. בָּעֵי רָבָא: אָגַף חֶצְיָהּ, מַהוּ? יג:(ד)אָמַר לֵיהּ רַב יִימַר לְרַב אָשֵׁי: לָאו מִשְׁנָתֵנוּ הִיא זוֹ? דְּתָנַן: חָבִית שֶׁנִּיקְּבָה וּסְתָמוּהָ שְׁמָרִים – הִצִּילוּהָ. פְּקָקָהּ בְּזִמּוֹרָה – עַד שֶׁיִּמָּרַח. הָיוּ בָהּ שְׁתַּיִם – עַד שֶׁיִּמָּרַח מִן הַצְּדָדִים, וּבֵין זִמּוֹרָה לַחֲבִירְתָהּ. טַעְמָא דְּמָרַח, הָא לָא מָרַח – לָא; אַמַּאי? וְתֵיהֲוֵי כִּי אָגַף חֶצְיָהּ! אָמְרִי: הָכִי הַשְׁתָּא?! הָתָם – אִי לָא מָרַח לָא קָאֵי, אָגַף חֶצְיָהּ – בְּמִידֵּי דְּקָאֵי קָאֵי. וְאָמַר רָבָא, הָרֵי אָמְרוּ: גָּזַל חֲמֵץ וְעָבַר עָלָיו הַפֶּסַח – אוֹמֵר לוֹ: ״הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ״. בָּעֵי רָבָא: נִשְׁבַּע אַחֶרֶת פִּי' אִם יֶשְׁנָהּ בָּעַיִן מַחֲזִיר אוֹתָהּ וְאִם לָאו מְשַׁלֵּם לֵיהּ שָׁוֶה פְּרוּטָה כְּמוֹ שֶׁהָיְתָה שָׁוֶה בְּשָׁעַת הַגְּזֵלָה וְהוּא הַדִּין בְּאַחַת שֶׁגְּזֵלָה וְהוּזְלָה שֶׁמַּחֲזִיר לוֹ אֲגֻדָּה אוֹ דְּמֵיהָ אֶלָּא רְבוּתָא נָקֵט דַּאֲפִילּוּ בִּשְׁלֹשָׁה דְּקֵיִם מִצְוַת הַשָּׁבָה בְּתַרְתֵּי אַפֵּ"ה חַיָּב לְהַחֲזִיר לוֹ אַחַת אע"ג דְּמַהֲאי וַתַּנָּא תּוּנָא דְּמֵיתֵי לֹא מַשְׁמַע מִנַּהּ אֶלָּא הֵיכָא דְּגָזַל אַחַת וְהוּזְלָה דְּהַהִיא דְּמֵיָא לְגָזַל חֲמֵץ וְעָבַר עָלָיו הַפֶּסַח הַהִיא רְבוּתָא דְּג' קָאָמַר רָבָא מִסְּבָרָא וּמִדְּנָקַט וְהוּזְלוּ מַשְׁמַע דִּפְשִׁיטָא לֵיהּ דְּאִם גָּזַל ג' אֲגֻדּוֹת שָׁוּוֹת שְׁתֵּי פְּרוּטוֹת וְהֶחֱזִיר לוֹ ב' מֵהֶן דְּלָא מְחַייֵב לְהַחֲזִיר לוֹ ב' אֲגֻדּוֹת בְּשָׁעַת גְּזֵלָה לָא הֲוֵי מָמוֹנָא וּלְשָׁמָא תְּיַיקֵּר לָא חָיְישִׁינַן: ה"ג בָּעֵי רָבָא גָּזַל ב' אֲגֻדּוֹת בִּפְרוּטָה וְהֶחֱזִיר אַחַת מֵהֶן מַהוּ מִי אָמְרִי' הַשְׁתָּא מִיהָא לֵיכָּא גְּזֵלָה גַּבֵּיהּ אוֹ דִלְמָא הָא לָא אַהְדַּר גְּזֵלָה וכ"ג הָא דְּגֶרֶס בְּסִפְרִים הוּקְּרוּ וְעָמְדָה כו':

מָצוֹת הַשָּׁבָה אֵין כָּאן נִרְאֶה דְּלָא בָּעֵי לְמִפְשַׁט אֶלָּא דְּלֹא מְעַכֵּב מִצוֹת הַשָּׁבָה וּמִצוֹת הַשָּׁבָה מִיהָא לֹא קָיֵים: מְצוֹת גִּלּוּחַ אֵין כָּאן וּמְעַכֵּב מִלְּשְׁתּוֹת יַיִן וּמִלְּטַמֵּא לְמֵתִים כְּאִלּוּ לֹא גִּלַּח כְּלוֹמַר כמ"ד גִּלּוּחַ מְעַכֵּב דְּאַחַר יְשׁוּתָּה הַנָּזִיר יַיִן אַחַר כֻּלָּם א"נ לְעִנְיַן מִצָוָה שֶׁאָמַר דְּלָא קָיֵים מִצוֹת גִּלּוּחַ וְאַלְבָּא דכ"ע שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת לָא הֲוֵי גִּילּוּחַ וְאִם גִּילַּח אַחַת אַחַת קָמְבַעְיָא לֵיהּ בְּתִמְיָה כְּלוֹמַר הָא וַדַּאי גִּלּוּחַ הֲוֵי כֵּיוָן שֶׁבָּשָׁעָה שֶׁבָּא לְגַלֵּחַ אַחַת גִּילַּח וְגִלּוּחַ אַחַת שִׁיעוּר הוּא וְאע"פ דְּנָשְׁרָה שְׁנִיָּה גִּלּוּחַ הוּא: שְׁנִשְׁרָה אַחַת שֶׁבָּשָׁבָא לְגַלֵּחַ אֵין כָּאן שִׁעוּר גִּלּוּחַ: ה"ג מִי אָמְרִינַן הַשְׁתָּא מִיהָא לֵיכָּא שִׁעוּר: חֲבִית שֶׁנִּיקְּבָה וּסְתָמוּהָ שְׁמָרִים וּנְתָנוּהָ ע"פ אֲרָבָּה וּמְמֹרַחַת יָפָה סְבִיבוֹתֶיהָ וְטָמְאָה בַּבַּיִת מַצֶּלֶת עַל הָעֶלְיָה כַּלָּה מִלְּבֹא בָּהּ שׁוּם טֻמְאָה דִּסְתִימַת שְׁמָרִים סְתִימָה הִיא וְלֹא שָׁלְטָה בָּהּ טֻמְאָה בְּמַסֶּכֶת כֵּלִים בְּפֶרֶק וְאֵלּוּ מַצִּילִין: אֲגַף לְשׁוֹן מִגּוּפָּהּ אֲגַף חֶצְיָהּ הַיְינוּ בָּהּ תַּחְתֶּיהָ שֶׁעוּר נָקֵב לְטַמֵּא וּכְלִי הַמְקַבֵּל טֻמְאָה אֵינוֹ חוֹצֵץ בִּפְנֵי הַטֻּמְאָה וְאֲגַף בְּטִיט חֶצְיָהּ מַהוּ מִי אָמְרִינַן הַשְׁתָּא מִיהָא לֵיכָּא שִׁעוּר נָקֵב אוֹ דִלְמָא הָא לָא סָתַם שֶׁעוּר סְתִימָה: פְּקָקָהּ בִּזְמוֹרָה וְאֵין שָׁם שְׁמָרִים: עַד שֶׁיִּמָּרַח בְּטִיט מִן הַצְּדָדִין שֶׁל זְמוֹרָה לְסָתְמוֹ הֵיטֵב:

שְׁלֹשָׁה דְּשֵׁעוּרוֹ בְּכוּנֵס מַשְׁקֶה וְכֵן מַשְׁמַע בְּהֶהְיֵא שֶׁמְּבִיא הָתָם בַּקּוּנְטְרֵס נָתְנָה קְדָרָה ע"פ אֲרָבָּה דְּאָמַר ב"ש הַכֹּל טְמֵאִים בְּכוּנֵס מַשְׁקֶה וַאֲפִילּוּ ב"ה לֹא מְטַהֲרֵי אֶלָּא עֶלְיָה אֲבָל קְדָרָה טְמֵאָה אִלְמָא נִכְנָסָת בְּתוֹכוֹ בְּכוּנֵס מַשְׁקֶה: אָגַף חֶצְיָהּ תַּמָּה הֵיכִי דָּמְיָא הַךְ בַּעְיָא לְהַנָּךְ בְּעִיּוֹת דְּלְעֵיל דְּכֵיוָן דְּגַף אֵין כָּאן נָקֵב וְלָמָּה לֹא תּוֹעִיל הַסְתִימָה דמ"ל אִם לֹא נִקְּבָה מֵעוֹלָם אֶלָּא כְּבָר וּמ"ל שֶׁאָגַף חֶצְיָהּ [וְעוֹד] תַּמָּה דְּהָכָא אָמַר בְּסְתָמוּהָ שְׁמָרִים שֶׁמְּרִים סְתִימָה וּבספ"ק דְּיָבְמוֹת (דף טו:) אָמְרִינַן חֲבִית שֶׁל זֵיתִים מְגַלְגְּלִים ב"ש אוֹמְרִים אֵין צְרִיכָה לְנָקֵב וּמוֹדִים שֶׁאִם נִקְּבָה וּסְתָמוּהָ שְׁמָרִים שֶׁהִיא טְהוֹרָה וְי"ל דְּהָתָם וַדַּאי לְעִנְיַן הֶכְשֵׁר מִסְתַּמָּא לָא נִיחָא לְהוּ לְבַעֲלִים בַּמָּה שֶׁיּוֹצֵא מִמֶּנָּה כֵּיוָן שֶׁנִּקְּבָה אַף עַל פִּי שֶׁסְּתָמוּהָ שְׁמָרִים לָאו סְתִימָה מְעַלְּיֶיתָא הִיא אֲבָל לְעִנְיַן לְהַצִּיל מִשֶּׁמְּאָה הֲוֵי סְתִימָה מַעֲלֶיֶיתָא:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פח' מהל' גזילה ואבידה הל' יד:

ב מיי' פז' מהל' שבועות הל' ג:

ג מיי' פז' מהל' שבועות הל' ד, סמג לאוין רה, סמג עשין עג:

ד סמג לאוין רה, סמג עשין עג:

ה מיי' פז' מהל' גזילה ואבידה הל' יא, טוש"ע חו"מ סי' שסו סעי' ג:

ו מיי' פא' מהל' גזילה ואבידה הל' ו, סמג עשין עג, טוש"ע חו"מ סי' שס סעי' ג:

ז מיי' פא' מהל' גזילה ואבידה הל' ו, טוש"ע חו"מ סי' שס סעי' ד:

ח מיי' פח' מהל' נזירות הל' ו:

ט מיי' פח' מהל' נזירות הל' ז:

י סמג עשין עג:

יא מיי' פח' מהל' נזירות הל' ז:

יב מיי' פכ"ב מהל' טומאת מת הל' ח:

יג סמג עשין עג:

יד מיי' פכ"ב מהל' טומאת מת הל' ח:

עין משפט נר מצוה

א מיי׳ פח׳ מהל׳ שבועות הל׳ ח:
ב מיי׳ פח׳ מהל׳ שבועות הל׳ ט:
ג מיי׳ פח׳ מהל׳ שבועות הל׳ ט:
ד מיי׳ פח׳ מהל׳ שבועות הל׳ י:
ה מיי׳ פח׳ מהל׳ שבועות הל׳ יא:
ו מיי׳ פח׳ מהל׳ שבועות הל׳ י:
ז מיי׳ פח׳ מהל׳ שבועות הל׳ יא:
ח מיי׳ פח׳ מהל׳ שבועות הל׳ י:
ט מיי׳ פח׳ מהל׳ שבועות הל׳ יא:
י מיי׳ פח׳ מהל׳ שבועות הל׳ י:
יא מיי׳ פח׳ מהל׳ שבועות הל׳ יא:
יב מיי׳ פי׳ מהל׳ שבועות הל׳ ה:
יג מיי׳ פג׳ מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ יד, סמג עשין עג, טוש״ע חו״מ סי׳ רצד סע״ א:
יד מיי׳ פב׳ מהל׳ טוען ונטען הל׳ ב, סמג עשין צה, טוש״ע חו״מ סי׳ צב סע״ ב:
טו טוש״ע חו״מ סי׳ צב סע״ ד:
טז טוש״ע חו״מ סי׳ צב סע״ ד:

וּשְׁמוּאֵל אָמַר לְחַיּוּב דְּאָם כֵּן הָוְיָא בָּרְיְתָא זוֹ וְאֵין צ״ל נִשְׁבַּע עָלָיו לְאַחַר שֶׁנִּפְטַר נִשְׁבַּע שֶׁאֵין אָצְלוֹ וְלֹא גָּזַלוֹ מִמֶּנּוּ: מַהוּ מִי אָמְרִינַן הָא מַנַּח וְיָכוֹל לְפָטוֹר בּוֹ אֶת עַצְמוֹ וְאִשְׁתְּכַח דְּלָאו מִדֵּי כַּפָּרָה: שׁוֹמֵר חִנָּם אֲנִי עָלָיו וְנִשְׁבַּע וְהוֹדָה: חַיָּיב קָרְבַּן שְׁבוּעָה אע״פ שֶׁהוֹדָה קֹדֶם שְׁבוּעָה בְּגוּף הַמָּמוֹן: שֶׁהֲרֵי פָּטַר עַצְמוֹ בִּשְׁבוּעָה: מִגְּנֵבָה וַאֲבֵדָה שֶׁאִם הָיָה נִגְנַב מִמֶּנּוּ מִשְׁבּוּעָה וְאֵילֵךְ הָיָה נִפְטָר בְּדִבְרֵי שֶׁקֶר שֶׁהֲרֵי הוּא עַצְמוֹ גְּנָבוֹ וְחַיָּיב בְּכָל אֲנָסִין עַד שֶׁיַּחֲזִירֵנּוּ: שׁוֹאֵל פָּטוּר בְּמֻתָּה מֵחֲמַת מְלָאכָה וּמְכֻחָשׁ בָּשָׂר מֵחֲמַת מְלָאכָה דִּלְמֶעְבַּד מְלָאכָה שַׁיְּלֵהּ וְלָאו לְאוּקְמָה בְּכֻלְּהוּ: אע״ג דְּהָא קָאֵם וּמוֹדֶה לֵיהּ בְּגֵוּהּ וְהַשְׁתָּא אֵיהוּ לָא כָּפַר מִידֵּי אַפֵּ״ה כֵּיוָן דְּשָׁמַע סוֹף הַשְׁבוּעָה לְבַא לִידֵי כְּפִירַת מָמוֹן חַיָּיב: הָכָא נָמֵי אע״ג דְּכָפְרָה דְּחַמֵּית מָמוֹן דְּהוֹדָאָה הוּא דְּהָא עַפְרָא בְּעַלְמָא הוּא כֵּיוָן דְּשָׁמַע יֹאבַד וְיִתְחַיֵּב לוֹ מָמוֹן וְנִמְצָא שֶׁתּוֹעִיל לוֹ שְׁבוּעָה זוֹ לְהַפְטֵר חַיָּיב: אַתָּה מְכַרְתּוֹ לְקַמָּן פְּרֵיךְ מַאי מוֹדֶה בְּעִקָּר אִבָּא: תּוֹעֶה בַּדֶּרֶךְ מְצָאתִיו וַהֲבִיאוֹתִיו לַבַּיִת: תְּדוֹרָא אֵין לֵב: הֵילַךְ וְלֵיכָּא לְמֵימַר אִלּוּ מִגְּנֵיב דְּהָא קָמַה קָאֵי וּשְׁקִיל לֵיהּ: אַבַּעְיָא לָךְ לְאַהֲדוֹרֵהּ נִיהֲלִי כְּשֶׁמְּצָאתוֹ לֹא הָיָה לְךָ לְאַסְפּוֹ אֶל בֵּיתְךָ שֶׁהֲרֵי מַכִּיר הָיִית בּוֹ וְאֵין לְךָ גָּנֵב גָּדוֹל מִזֶּה: שֵׁלֹשׁ שְׁבוּעוֹת הֵן בְּעֵדוּת אֲבֵדָה שֶׁהִשְׁבִּיעַ אֶת הָעֵד אִם רָאִיתָ אֶת אֲבֵדָתִי וְאָמַר לָאו וְאַחַ״כ הוֹדָה: הִכִּיר בָּהּ וְלֹא בְּמוֹצְאָהּ הָאֲבֵדָה שֶׁאָמַר שֶׁרָאָה אוֹתָהּ מְהֻלֶּכֶת בִּרְשׁוּת אַחֶרֶת וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ מִי הוּא אוֹ הוֹדָה שֶׁהִכִּיר בְּמוֹצְאָהּ וְלֹא בָּהּ וְהָיָה לוֹ לוֹמַר אִישׁ פְּלוֹנִי מָצָא אֲבֵדָה וְאֵינִי יוֹדֵעַ אִם שֶׁלְּךָ הוּא וּבָעֵד אֶחָד קָמַיְרֵי: בָּהּ וְלֹא בְּמוֹצְאָהּ אִי הָוָה מַסְהִיד לֵיהּ רְאִיתִיהָ שֶׁנִּמְצָא בְּזָוִית פְּלוֹנִי וְאֵינִי יוֹדֵעַ מִי מְצָאָהּ הָיָה מְחַזֵּר בְּאוֹתָהּ שְׁכוּנָה עַד שֶׁיּוֹדִיעוּהוּ וכ״ש בְּמוֹצְאָהּ וְלֹא בָּהּ [וּמִיהוּ מָמוֹן מַמָּשׁ לֹא מַפְסִדוּ דְּאִי נָמֵי אַסְהִידוּ לֵיהּ רְאִינוּהוּ שֶׁמְּצָאוּ פְּלוֹנִי וְזֶה הָיָה יָכוֹל לוֹמַר נֶאֱנָסָה מִמֶּנִּי וּפוֹטֵר עַצְמוֹ מִשְּׁבוּעָה]: לְפָטוֹר עַל כָּלָּן פָּטוּר הָעֵד: הַמַּשְׁבִּיעַ עֵד אֶחָד וְכָפַר וְאָמַר שְׁבוּעָה שֶׁאֵינִי יוֹדֵעַ לְךָ עֵדוּת: פָּטוּר הָעֵד מִקָּרְבַּן שְׁבוּעַת הָעֵדוּת דְּהָא אִי הָוָה מַסְהִיד לֵיהּ לָא הָוָה מְחַיֵּב לְהֵיאָךְ אֶלָּא שְׁבוּעָה ואע״ג דְּאִיכָּא לְמֵימַר דִּלְמָא לָא מִשְׁתְּבַע גּוֹרֵם לְמָמוֹן פָּטוּר וְהָנֵי נָמֵי גּוֹרֵם לְמָמוֹן נִינְהוּ: הַכּוֹפֵר בְּפִקָּדוֹן וּבָאוּ עֵדִים: נַעֲשָׂה עָלָיו גַּזְלָן מִשָּׁעַת כְּפִירָה ואע״פ שֶׁלֹּא נִשְׁבַּע וּמִכָּאן וְאֵילָךְ אֵין לוֹ דִּין דְּשׁוֹמֵר חִנָּם אֶלָּא חַיָּיב בְּאֲנָסִים אִם יֵאָנֵס: וְכָחַשׁ בָּהּ לְמַדְנוּ לְעוֹנֶשׁ דִּכְתִיב בָּתְרֵהּ וְהֵשִׁיב אֶת הַגְּזֵלָה אַלְמָא קָמַה לֵיהּ בִּרְשׁוּתֵהּ מִשָּׁעַת וְכָחַשׁ עַד דַּעֲבִיד הֲשָׁבָה וְזֶהוּ עָנְשָׁהּ: ה״ג מַאי לָאו עוֹנֶשׁ כְּפִירָה כְּלוֹמַר עוֹנֶשׁ דְּמַאי לָאו דְּאַעֲנֵשׁ אַכְּפִירָה אַף עַל גַּב דְּלָא אִשְׁתְּבַע: לֹא עוֹנֶשׁ שְׁבוּעָה הַאי עוֹנֶשׁ דְּעָנְשֵׁהּ קְרָא לְהִתְחַיֵּב בָּאֲנָסִין מִשּׁוּם שְׁבוּעַת שֶׁקֶר הִיא אֲבָל אִי לָא אִשְׁתְּבַע לֹא: וְנִשְׁבַּע עַל שֶׁקֶר לְמַדְנוּ לְעוֹנֶשׁ דִּכְתִיב בָּתְרֵהּ חֹמֶשׁ וְאָשָׁם: ת״ל לֹא תִּשָּׁקְרוּ דְּהַיְנוּ אַזְהָרַת שְׁבוּעַת שֶׁקֶר דְּסָמִיךְ לַהּ לֹא תִּשָּׁבְעוּ בִּשְׁמִי לַשֶּׁקֶר וּמִלֹּא תִּשָּׁקְרוּ נָפְקָא לַן דְּבִשְׁבוּעַת כְּפִירַת מָמוֹן מִשְׁתַּעֵי כְּדִכְתִיב אִישׁ בַּעֲמִיתוֹ כְּמוֹ וְכָחַשׁ בַּעֲמִיתוֹ בְּפִקָּדוֹן: כְּאן שֶׁהוֹדָה בְּסִיפָּא כְּשֶׁהוֹדָה שֶׁיֵּשׁ חֹמֶשׁ וְאָשָׁם: וְשָׁכְנְגְדוֹ חֲשׁוּד בְּמַסֶּכֶת שְׁבוּעוֹת (דף מד:) גַּבֵּי וְאִלּוּ נִשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין דְּזֶה אֶחָד מֵהֶן מִי שֶׁהָיָה לוֹ חֲבֵרוֹ חַיָּב שְׁבוּעָה וְהוּא חֲשׁוּד עַל הַשְּׁבוּעָה שֶׁנִּמְצָא שׁוֹקְרָן בִּשְׁבוּעָתוֹ שְׁכְנְגְדוֹ נִשְׁבַּע עַל שְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן שֶׁרְאִינוּהוּ לֹא נֶחְשַׁד אֶלָּא לִשְׁבוּעַת שָׁוְא שֶׁאֵין בָּהּ כְּפִירַת מָמוֹן וְרַע לַשָּׁמַיִם הוּא וְלֹא רַע לַבְּרִיּוֹת נִפְסַל לִשְׁבוּעַת מָמוֹן: אֶחָד שֶׁנִּחְשַׁד עַל שְׁבוּעַת הָעֵדוּת: וְאִם אִיתָא לִדְרַב שֵׁשֶׁת דְּמַשְׁעַת כְּפִירָתוֹ נַעֲשָׂה גַּזְלָן לְמָה לִי לְמִתְנִיתֵהּ גַּבֵּי הַנִּדָּה דְּמַשְׁמַע דְּלָא שַׁעַת שְׁבוּעָה כִּי הַנִּדָּה הָא מִשַּׁעַת כְּפִירָה אִפְּסִיל לֵיהּ מִשּׁוּם דְּהָוֵי גַּזְלָן: דְּקָאֵי בַּאֲגַם וְכִי אָמַר רַב שֵׁשֶׁת כְּגוֹן דְּאָמְרִי סָהֲדֵי דְּכִי כָּפַר לֵיהּ בֵּידֵהּ נָקֵט לֵיהּ (תֹּדַע) דְּהֵיכָא דְּאִיכָּא לְמֵימַר לְאַשְׁתְּמוֹטֵי אִיכַּוֵּין עַד דְּמַיְיתֵי לֵיהּ לָא מִפְּסִיל בְּלָא שְׁבוּעָה: דְּאָמַר רַב אִידִי הַכּוֹפֵר בְּמֻלְוֶה וְלֹא נִשְׁבַּע וּבָאוּ עֵדִים כָּשֵׁר לְעֵדוּת דְּמֻלְוֶה לְהוֹצָאָה נִתְנָה וְאֵינָהּ עַכְשָׁו בְּיָדוֹ וְרוֹצֶה לְדַחוֹתוֹ עַד שֶׁתַּשִּׂיג יָדוֹ:

זוֹ: מַאי לָאו עִנְּשָׁהּ דְּמָמוֹן תַּמַּה בְּמָמוֹן מָה שַׁיָּךְ לוֹמַר לֹא עִנַּשׁ אֶלָּא א״כ הִזְהִיר דִּבְשָׁלְמָא בְּעִנָּשׁ שְׁבוּעָה דְּהַיְנוּ קָרְבַּן שַׁיָּךְ דְּבָפָסַח וּמִילָה לֵיכָּא קָרְבַּן מִשּׁוּם דְּלֵית בָּהּ לָאו אע״ג דְּאֵיכָּא כָּרֵת: כָּאן שֶׁהוֹדָה כָּאן שֶׁבָּאוּ עֵדִים וְאַצְטְרִיךְ שְׁתֵּי אַזְהָרוֹת מִשּׁוּם דְּעָנְשָׁן אֵין שָׁוִין דִּבְהוֹדָה שַׁיָּךְ חֹמֶשׁ וְאָשָׁם וּבְעֵדִים לֹא שַׁיָּךְ אֶלָּא חַיָּיב עָנְשִׁין וּמִיהוּ תַּמַּה אֲמַאי קָאֲמַר בְּרֵישָׁא מַכְחִישׁ עִנָּשׁ שְׁמַעְנוּ וּבְסֵיפָא אוֹמֵר מִגְּנֵבָה עַל שֶׁקֶר דִּכְיָון דְּלָא מַיְירֵי אֶלָּא לְאַחַר שְׁבוּעָה תַּרְוַיְיהוּ ה״ל לְמֵימַר מִגְּנֵבָה עַל שֶׁקֶר: אֶחָד שְׁבוּעַת הָעֵדוּת וְאֶחָד שְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן וא״ת אַמַּאי לָא חָשֵׁיב שְׁבוּעַת מְלָוֶה וי״ל מִשּׁוּם דְּשָׁוְא בְּמִלְוֶה לֹא כְּתִיב אֶלָּא מִפִּקָּדוֹן אַתְיָא:

תורה אור השלם

לֹא תְגַנֹּבוּ וְלֹא־תְכַחֲשׁוּ וְלֹא־תְשַׁקְּרוּ אִישׁ בַּעֲמִיתוֹ [ויקרא יט, יא]

אוֹ־מָצָא אֲבֵדָה וְכִחֵשׁ בָּהּ וְנִשְׁבַּע עַל־שֶׁקֶר עַל־אַחַת מִכֹּל אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה הָאָדָם לַחֲטֹא בָהֶנָּה וְהָיָה כִּי־חָטָא וְאָשֵׁם וְהֵשִׁיב אֶת־הַגְּזֵלָה אֲשֶׁר גָּזָל אוֹ אֶת־הָעֹשֶׁק אֲשֶׁר עָשָׁק אוֹ אֶת־הַפִּקָּדוֹן אֲשֶׁר הָפְקַד אִתּוֹ אוֹ אֶת־הָאֲבֵדָה אֲשֶׁר מָצָא אוֹ מִכֹּל אֲשֶׁר־יִשָּׁבַע עָלָיו לַשָּׁקֶר וְשִׁלַּם אֹתוֹ בְּרֹאשׁוֹ וַחֲמִשְׁתָיו יֹסֵף עָלָיו לַאֲשֶׁר הוּא לוֹ יִתְּנֶנּוּ בְּיוֹם אַשְׁמָתוֹ [ויקרא ה, כב-כד]

אוֹ־מָצָא אֲבֵדָה וְכִחֵשׁ בָּהּ וְנִשְׁבַּע עַל־שֶׁקֶר עַל־אַחַת מִכֹּל אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה הָאָדָם לַחֲטֹא בָהֶנָּה [ויקרא ה, כג]

מסורת הש״ס

א בבא בתרא קכו:
ב משנה בבא בתרא; תוספתא בבא קמא; בבא בתרא מא.; בבא בתרא מה:
ג ספרא ויקרא דבורא דחובה פרק כב ו
ד שבועות לב.
ה ספרא קדושים פרשה ב ג
ו משנה שבועות; שבועות מד:
ז בבא מציעא ד.; בבא מציעא ה:; שבועות מ:

בְּפִקָּדוֹן פָּסוּל לְעֵדוּת וּמוֹקְמִינַן לַהּ בְּרֵישׁ שְׁנַיִם אוֹחֲזִין כְּגוֹן דְּאָמְרִי סָהֲדֵי דְּהַהִיא שַׁעְתָּא אִיתְיְבֵהּ רַב אַחָא בַּר מְנְיוֹמֵי פִּי' בַּקּוּנְטְ' דִּלְא פָּרִיךְ אֶלָּא מֵרֵישָׁא וְהָעֵדִים מְעִידִין כּוּ' בְּפִקָּדוֹן – פָּסוּל לְעֵדוּת. וְהָאָמַר אִילְפָא: שְׁבוּעָה קוֹנָה: שְׁבוּעָה הִיא דְּקָנְיָא, אֲבָל בְּפִירָה לָא קָנְיָא! הָכָא נָמֵי – דְּקָנְיָמָא בַּאֲגַם. [א]וְאִיבָּעֵית אֵימָא: מַאי "שְׁבוּעָה קוֹנָה" – כְּדְרַב הוּנָא; דְּאָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב: "מָנָה לִי בְּיָדְךָ", וְהַלָּה אוֹמֵר: "אֵין לְךָ בְּיָדַי"; וְנִשְׁבַּע, וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ עֵדִים – פָּטוּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלָקַח בְּעָלָיו וְלֹא יְשַׁלֵּם" – כֵּיוָן שֶׁקִּבְּלוּ הַבְּעָלִים שְׁבוּעָה, שׁוּב אֵין מְשַׁלֵּם מָמוֹן. גּוּפָא. אָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב: "מָנָה לִי בְּיָדְךָ", וְהַלָּה אוֹמֵר: "אֵין לְךָ בְּיָדַי כְּלוּם"; וְנִשְׁבַּע, וּבָאוּ עֵדִים – פָּטוּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלָקַח בְּעָלָיו וְלֹא יְשַׁלֵּם" – כֵּיוָן שֶׁקִּבְּלוּ בְּעָלִים שְׁבוּעָה, שׁוּב אֵין מְשַׁלְּמִין מָמוֹן. אָמַר רָבָא: מִסְתַּבְּרָא מִילְּתֵיהּ דְּרַב – בְּמִלְוָה, דִּלְהוֹצָאָה נִיתְּנָה; אֲבָל בְּפִקָּדוֹן – בִּרְשׁוּתֵיהּ דְּמָרֵיהּ קָאֵי. וְהָאֱלֹהִים – אָמַר רַב אָפִילּוּ בְּפִקָּדוֹן; דְּכִי כְּתִיב קְרָא – בְּפִקָּדוֹן כְּתִיב. [א]יְתִיב רַב נַחְמָן וְקָאָמַר לְהָא שְׁמַעְתָּא. אִיתְיְבֵיהּ רַב אַחָא בַּר מְנְיוֹמֵי לְרַב נַחְמָן: "הֵיכָן פִּקְדוֹנִי?" אָמַר לוֹ: "אָבַד". "מַשְׁבִּיעֲךָ אֲנִי", וְאָמַר: "אָמֵן", וְהָעֵדִים מְעִידִים אוֹתוֹ שֶׁאָכָלוֹ – מְשַׁלֵּם אֶת הַקֶּרֶן. הוֹדָה מֵעִצְמוֹ – מְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחוֹמֶשׁ וְאָשָׁם! [ב]אָמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן: הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן – כְּגוֹן דְּנִשְׁבַּע חוּץ לְבֵית דִּין. אָמַר לֵיהּ: אִי הָכִי, אֵימָא סֵיפָא: "הֵיכָן פִּקְדוֹנִי"? אָמַר לוֹ: "נִגְנַב". "מַשְׁבִּיעֲךָ אֲנִי", וְאָמַר: "אָמֵן", וְהָעֵדִים מְעִידִים אוֹתוֹ שֶׁגְּנָבוֹ – מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כָּפֶל. הוֹדָה מֵעִצְמוֹ – מְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחוֹמֶשׁ וְאָשָׁם. וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ חוּץ לְבֵית דִּין, מִי אִיכָּא כָּפֶל? [ג]אָמַר לֵיהּ: יֵכִילְנָא לְשַׁנּוּיֵי לְהּ: רֵישָׁא חוּץ לְבֵית דִּין, וְסֵיפָא בְּבֵית דִּין; מִיהוּ שִׁינּוּיָא דְּחִיקָא לָא מְשַׁנֵּינָא לְהּ. אִידֵּי וְאִידֵּי בְּבֵית דִּין – וְלָא קַשְׁיָא; כָּאן בְּקִפָּץ, כָּאן בְּשִׁלֵּא קִפָּץ. [ד]אָמַר לֵיהּ רָמֵי בַּר חָמָא לְרַב נַחְמָן: מִכְּדֵי דְּרַב לָא סְבִירָא לְהּ, מַשְׁכּוֹנֵי נַפְשָׁךְ אַדְּרַב לְמָה לְהּ? אָמַר לֵיהּ: לְפָרוֹשֵׁי לְהּ לְדְרַב, דְּרַב הָכִי מְתָרֵץ לַהּ לְמַתְנִיתִין. [ד(ג)]וְהָא רַב קָרָא קָאָמַר! אָמְרִי: קְרָא לְ"כָל הַנִּשְׁבָּעִין שֶׁבַּתּוֹרָה – נִשְׁבָּעִין וְלֹא מְשַׁלְּמִין" הוּא דַּאֲתָא, "וְלָקַח בְּעָלָיו וְלֹא יְשַׁלֵּם" – מִי שֶׁעָלָיו לְשַׁלֵּם, הוּא נִשְׁבָּע. [ה(ד)]מֵתִיב רַב הַמְנוּנָא: הִשְׁבִּיעַ עָלָיו חֲמִשָּׁה פְּעָמִים, בֵּין בִּפְנֵי בֵּית דִּין וּבֵין שֶׁלֹּא בִּפְנֵי בֵּית דִּין, וְכָפַר עָלָיו – חַיָּיב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת. וְאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: מָה טַעַם? הוֹאִיל וְיָכוֹל לַחֲזוֹר וּלְהוֹדוֹת! [ה(ד)]וְהָכָא, קִפָּץ לָא מָצֵית אָמְרַתְּ – "הִשְׁבִּיעַ עָלָיו" קָתָנֵי; חוּץ לְבֵית דִּין לָא מָצֵית אָמְרַתְּ – "בִּפְנֵי בֵּית דִּין" קָתָנֵי! הוּא מוֹתֵיב לַהּ, וְהוּא מְפָרֵק לַהּ; לְצָדְדִין קָתָנֵי: הִשְׁבִּיעַ עָלָיו – חוּץ לְבֵית דִּין, וּבְבֵית דִּין – קִפָּץ. [ו]מֵתִיב רָבָא: בַּעַל הַבַּיִת שֶׁטָּעַן טַעֲנַת גַּנָּב בְּפִקָּדוֹן וְנִשְׁבַּע, וְהוֹדָה, וּבָאוּ עֵדִים – אִם עַד שֶׁלֹּא בָּאוּ עֵדִים הוֹדָה, מְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחוֹמֶשׁ וְאָשָׁם; וְאִם מִשֶּׁבָּאוּ עֵדִים הוֹדָה, מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כָּפֶל וְאָשָׁם. וְהָכָא חוּץ לְבֵית דִּין וְקִפָּץ לָא מָצֵית אָמְרַתְּ – "כָּפֶל" קָתָנֵי! אֶלָּא אָמַר רָבָא: כֹּל הוֹדָה, לָא שְׁנָא טוֹעֵן טַעֲנַת אָבֵד, וְלָא שְׁנָא טוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב – נָמֵי לָא אָמַר רַב, דְּהָא כְּתִיב "וְהִתְוַדָּה" – דְּבָעֵי שַׁלּוּמֵי קֶרֶן וְחוֹמֶשׁ. [ז]טוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב וּבָאוּ עֵדִים נָמֵי לָא אָמַר רַב – דְּהָא כְּתִיב תַּשְׁלוּמֵי כָּפֶל. כִּי קָאָמַר, כְּגוֹן שֶׁטּוֹעֵן טַעֲנַת אָבֵד, וְנִשְׁבַּע וְלֹא הוֹדָה, וּבָאוּ עֵדִים. אֲזַל רַב גַּמְדָא, וְאָמְרַהּ לִשְׁמַעְתָּא קַמֵּיהּ דְּרַב אָשֵׁי. אֲמַר לֵיהּ: הַשְׁתָּא וּמָה רַב הַמְנוּנָא, תַּלְמִידֵיהּ דְּרַב – וְיָדַע דְּאָמַר רַב הוֹדָה, וְקָמוֹתֵיב הוֹדָה; וְאַתְּ אָמְרַתְּ: הוֹדָה לָא אָמַר רַב?! אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא סָבָא לְרַב אָשֵׁי, רַב הַמְנוּנָא הָכִי קָא קַשְׁיָא לֵיהּ:

אִי בְּפִקָּדוֹן פָּסוּל לְעֵדוּת וּמְפָקְסִיל אַף ע"ג דְּלָא דְּכַפַּר לֵיהּ נָקֵט בְּיָדֵיהּ וּמְפָסִיל אַף ע"ג דְּלָא אִשְׁתְּבַע דְּאִי בְּאִשְׁתְּבַע מַה לִּי מִלְוָה מַה לִּי פִּקָּדוֹן: שְׁבוּעָה קוֹנָה קס"ד לְהִתְחַיֵּב בָּאֲנָסִים מִשְׁעָה שְׁנִשְׁבַּע לַשֶּׁקֶר קָאָמַר: וְאִיבָּעֵית אֵימָא שְׁבוּעָה קוֹנָה דְּקָאָמַר אִלְפָא לְגַמְרֵי קָאָמַר דְּתוּ לֹא מְשַׁלֵּם כְּדְרַב הוּנָא: שְׁבוּעָה קוֹנָה קס"ד לְהִתְחַיֵּב בָּאֲנָסִים מִשְׁעָה שְׁנִשְׁבַּע לַשֶּׁקֶר קָאָמַר: דְּלְהוֹצָאָה נִתְּנָה וּבְעָיָא תַּשְׁלוּמִין וְאֵיכָא לְמֵימַר דִּבְשְׁבוּעָה אֶפְטַר לֵיהּ מִתַּשְׁלוּמִין כְּדְכְתִיב וְלֹא יְשַׁלֵּם: אֲבָל פִּקָּדוֹן בִּרְשׁוּתֵהּ דְּמָרֵיהּ קָאֵי וְאֵין כָּאן וְלֹא יְשַׁלֵּם דְּהָא כָּל הֵיכָא דְּאִיתֵהּ דְּמָרֵיהּ הוּא: בְּפִקָּדוֹן כְּתִיב גַּבֵּי שׁוֹמֵר שָׂכָר: לְהָא שְׁמַעְתָּא דְּרַב הוּנָא: מְשַׁלֵּם אֶת הַקֶּרֶן וְכָפַל לֹא דְּאֵין כָּפֶל אֶלָּא בְּטוֹעֵן גְּנֵבָה וְחָמֵשׁ וְאָשֵׁם נָמֵי לֹא שַׁיְכִי אֶלָּא כְּשֶׁהוֹדָה דִּכְתִיב בְּגֵזֶל הַגֵּר וְהִתְוַדּוּ: הוֹדָה מֵעַצְמוֹ לְאַחַר שְׁבוּעָה קָתָנֵי מִיהָא רֵישָׁא מְשַׁלֵּם קֶרֶן עַל יְדֵי עֵדִים וְקִשְׁיָא לְרַב דְּאָמַר כֵּיוָן שֶׁנִּשְׁבַּע לֹא יְשַׁלֵּם אֲפִי' בָּאוּ עֵדִים וּמְסַיְּפָא לָא פְּרִיךְ דִּבְהוֹדָה לָא קָאָמַר רַב דְּהָא כְּתִיב וְהֵשִׁיב אֶת הַגְּזֵלָה וּבְנִשְׁבַּע וְהוֹדָה מִשְׁתַּעֵי קְרָא: חוּץ לְבֵ"ד לָא אִילֵּימָא שְׁבוּעָה לְאַפְקוֹעֵי מָמוֹנָא: כָּאן בְּקִפָּץ בְּרֵישָׁא דְּקָתָנֵי מְשַׁלֵּם כְּשֶׁקִּפָּץ וְה דְּאָמַר כֵּיוָן שֶׁנִּשְׁבַּע לֹא יְשַׁלֵּם אֲפִי' בָּאוּ עֵדִים וּמְסַיְּפָא לָא פְּרִיךְ דִּבְהוֹדָה לָא קָאָמַר רַב דְּהָא כְּתִיב וְהֵשִׁיב אֶת הַגְּזֵלָה וּבְנִשְׁבַּע וְהוֹדָה מִשְׁתַּעֵי קְרָא: חוּץ לְבֵ"ד לָא אִילֵּימָא שְׁבוּעָה לְאַפְקוֹעֵי מָמוֹנָא: כָּאן בְּקִפָּץ בְּרֵישָׁא דְּקָתָנֵי מְשַׁלֵּם כְּשֶׁקִּפָּץ וְה מְקוֹמוֹת וְסֵיפָא לָא קַשְׁיָא לֵיהּ לְרַב דְּאָמַר כֵּיוָן שֶׁנִּשְׁבַּע לֹא יְשַׁלֵּם אֲפִי' בָּאוּ עֵדִים וְכָל שֶׁכֵּן דְּקָתָנֵי מְשַׁלֵּם בְּפָל לְאַחַר שְׁבוּעָה וְכָל שֶׁכֵּן חֲמִשָּׁה וְכָל שֶׁכֵּן חוּץ לְבֵית דִּין וְלֹא מְסַיְּפָא וְאֵין נִרְאֶה דְּהָא רָבָא מַקְשֶׁה לְקַמָּן בְּהֶדְיָא מֵהוֹדָה דְּאַבַּתְּי לֹא מְחַלֵּק בֵּין הוֹדָה לְעֵדוּת עַד דְּמְתָרֵץ לְקַמָּן הָכִי וְא"ת א"כ אַמַּאי לֹא פָּרִיךְ נָמֵי מִסֵּיפָא וְנִרְאֶה דְּהָא וַדַּאי פְּשִׁיטָא דְּלָא אָמַר בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב וְנִשְׁבַּע וּבָאוּ עֵדִים שֶׁיְּהֵא פָּטוּר דְּא"כ לָא מַשְׁכַּחַת כָּפֶל . דִּכְתִיב בְּאוֹרָיְתָא אֲבָל בְּהוֹדָה ס"ד דְּרַב פּוֹטֵר וְאע"ג דִּבְשְׁבוּעָה וְהוֹדָאָה כְּתִיב חֹמֶשׁ רַב חָיָה מוּקֵי לְקָרָא בְּקִפָּץ וְנִשְׁבַּע דְּחֹמֶשׁ וְאָשָׁם מְחַיֵּב אַף אֲשָׁבוּעוֹת עַצְמוֹ אֲבָל בְּנִשְׁבַּע ע"פ ב"ד וְהוֹדָה בָּעֵי לְמֵימַר רַב דְּפָטוּר דְּאַשְׁבוּעוֹת ב"ד אֲבָל בְּנִשְׁבַּע ע"פ עַצְמוֹ חַיָּיב כָּאן שֶׁקִּפָּץ וְלֹא יְשַׁלֵּם: כָּאן שֶׁקִּפָּץ תֵּימָה אִם כֵּן אַמַּאי נָקֵט בְּרֵישָׁא טוֹעֵן טַעֲנַת אָבֵד אֲפִי' בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב ה"מ לְמִנְקַט דְּלָא מְחַיֵּב כָּפֶל כֵּיוָן שֶׁקִּפָּץ קִפָּץ לָא מְצֵית אָמְרַתְּ דְּהִשְׁבִּיעַ עָלָיו קָתָנֵי וְתֵימָה דִּלְעֵיל קָתָנֵי מַשְׁבִּיעֲךָ אֲנִי וּמוּקֵי לַהּ בְּקִפָּץ וְיֵשׁ לוֹמַר דְּהִשְׁבִּיעַ עָלָיו מַשְׁמַע ע"י ב"ד אֲבָל מַשְׁבִּיעֲךָ אֲנִי מַשְׁמַע שֶׁקִּפָּץ וְהִשְׁבִּיעוֹ:

מסורת הש"ס

א משנה בבא קמא; שבועות מט.; לעיל סג.; לקמן קח.; משנה שבועות

ב תוספתא בבא קמא; לקמן קח.

ג משנה שבועות; ראש השנה ל.; ספרא ויקרא דבורא דחובה פרק יב ו; שבועות לא.; שבועות לא:

ה מעילה ט.

ו לעיל סה.; שבועות לז.; תוספתא בבא קמא

ז לקמן קח.

ח בבא מציעא ד.; בבא מציעא ה.; שבועות מ:

גליון הש"ס

גמ' אמר רבא מסתברא מילתיה דרב. גיטין דף יג ע"ב וש"נ: שם הודה מעצמו. עיין לקמן דף קח ע"א תוס' ד"ה ובאו עדים:

תורה אור השלם

ולא ישלם. "מכאן אמרו, כל הנשבעין נשבעין ולא משלמין" (מכילתא). פירוש, אף אין מוסיפים על הנבילה או על הפגיעה, והכתוב "ולא ישלם" מתפרש כאילו נאמר "ולא ישלים". וכך גם בגמרא (בבא קמא קו. ועוד) "כיוון שקיבלו הבעלים שבועה, שוב אינו משלם ממון", וכן גם אונקלוס ויוב"ע ורוב החדשים. ואכן מצינו במקרא את הפועל לק"ח במשמע "קבלת מלים", השוה משלי ב, א; ד, י; איוב כב, כב; תהלים ו, י.

ונמצינו למדים מכאן את הכלל "כל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין" (כתובות פז ע"ב המ'). [פירושי רד"צ הופמן על שמות כב:י, ח]

שַׁבָּעת יְהוָה תִּהְיֶה בֵּין שְׁנֵיהֶם אִם־לֹא שָׁלַח יָדוֹ בִּמְלֶאכֶת רֵעֵהוּ וְלָקַח בְּעָלָיו וְלֹא יְשֻׁלָּם [שמות כב, י]

וְהִתְוַדּוּ אֶת־חַטֹּאתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ וְהֵשִׁיב אֶת־אֲשָׁמוֹ בְּרֹאשׁוֹ וַחֲמִשִׁתוֹ יֹסֵף עָלָיו וְנָתַן לַאֲשֶׁר אָשַׁם לוֹ [במדבר ה, ז]

עַל־כָּל־דִּבְרֵי־פֶשַׁע עַל־שׁוֹר עַל־חֲמוֹר עַל־שֶׂה עַל־שַׂלְמָה עַל־כָּל־אֲבֵדָה אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי־הוּא זֶה עַד הָאֱלֹהִים יָבֹא דְּבַר־שְׁנֵיהֶם אֲשֶׁר יַרְשִׁיעֻן אֱלֹהִים יְשַׁלֵּם שְׁנַיִם לְרֵעֵהוּ [שמות כב, ח]

עין משפט נר מצוה

א מיי' פב' מהל' טוען ונטען הל' יא, סמג עשין צה, טוש"ע חו"מ סי' פז סעי' כט ל:

ב סמג עשין צה:

ג מיי' פב' מהל' טוען ונטען הל' יא, סמג עשין צה, טוש"ע חו"מ סי' פז סעי' כט ל:

ד מיי' פא' מהל' טוען ונטען הל' ד, סמג עשין צה, טוש"ע חו"מ סי' פט סעי' א:

ה מיי' פז' מהל' שבועות הל' ט, סמג לאוין רמח:

עין משפט
נר מצוה

א מיי׳ פד׳ מהל׳ גניבה הל׳ א, סמג עשין עא, טור חו״מ סי׳ שנב:
ב מיי׳ פד׳ מהל׳ גניבה הל׳ א, סמג עשין עא, טור חו״מ סי׳ שנב:
ג סמג עשין עא:
ד סמג עשין עא:
ה מיי׳ פה׳ מהל׳ טוען ונטען הל׳ י׳:
ו מיי׳ פב׳ מהל׳ שכירות הל׳ ז׳:
ז מיי׳ פד׳ מהל׳ גניבה הל׳ ט, סמג עשין פט, טור חו״מ סי׳ שנב, ש״ע חו״מ סי׳ צו סעי׳ א:

וְלִישַׁנֵּי לֵיהּ כְּגוֹן שֶׁעָמַד בַּדִּין וְאָמְרוּ לֵיהּ צֵא תֵּן לוֹ. וְהַשְׁתָּא צָרִיךְ לְהוֹסִיף עַל הַבָּרַיְתָא וּלְפָרֵשׁ הֵכִי הֵיכָן שׁוֹרִי א״ל נִגְּנַב מִשְׁבִּיעֲךָ אֲנִי וְאָמַר אֵמָן וְאַחַ״כ בָּאוּ עֵדִים וְאָמְרוּ שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ וְעָמַד בַּדִּין וא״ל צֵא וְתֵן לוֹ וְאַחַ״כ טָבְחוֹ וְהֶעֵדִים מְעִידִים אוֹתוֹ שֶׁאָכַל מְשֻׁלָּם תַּשְׁלוּמֵי כָּפֶל וְאַף ע״ג דְּהַשְׁתָּא צָרִיךְ לְהוֹסִיף עַל הַבָּרַיְתָא וּלְפָרֵשׁ בְּדַחַק נִיחָא לֵיהּ לַגְּמָרָא לְאוֹקְמֵי הֵכִי מִלְּאוֹקְמֵי כְּשֶׁאָכְלוּ גְּבֵלָה שֶׁוָּה נְרָאֶה לוֹ דְּחַק יוֹתֵר: **אֲבָל** אָכְלוּ כְּשֶׁהוּא גָּדוֹל מַאי הֵכִי נְמֵי דִּמְשַׁלֵּם כו' מִשְׁמַע אִם נִשְׁבַּע וּבָאוּ עֵדִים שֶׁאָכְלוּ מְשֻׁלָּם תַּשְׁלוּמֵי כָּפֶל וְתֵימָה אַמַּאי בְּעֵי שְׁבוּעָה מֵעִקָּרָא כְּשֶׁאָמַר נִגְנַב יְהֵא נֶאֱמָן בְּמִגּוֹ דְּאִי בְּעֵי אָמַר הֲחֲזַרְתִּיו לְךָ כְּשֶׁהָיָה קָטָן יְהֵא נַמִּי נֶאֱמָן לוֹמַר נִגְנַב בְּלֹא שְׁבוּעָה וי״ל דְּהָכָא מַיְירֵי שֶׁשּׁוֹעֶן זֶה הַקָּטָן כְּשֶׁהִגְדִּיל נָתַתִּי לְךָ פִּקָּדוֹן כְּשֶׁהָיִיתִי קָטָן וְיוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁיֵּשׁ בְּיָדְךָ עַכְשָׁו דְּהַשְׁתָּא לֹא שַׁיָּךְ לְמֵימַר מִגּוֹ דְּהֶאֱכַלְתִּיו כְּשֶׁהָיָה קָטָן דְּא״כ הָוֶה כְּפַר בְּמֶה שֶׁאָמַר לֵיהּ עֲדַיִן יֶשְׁנָהּ בְּיָדְךָ וְאֵין זֶה מִגּוֹ כְּדַאֲמַר לְקַמָּן דְּאֵין מֵעִיז פָּנָיו לוֹמַר לְהַדִּ״ם: **הָא** לֹא אָתֵי מִכֹּחַ בֶּן דַּעַת וְאִלְּבָא דְּרַב אַשִׁי דְּאָמַר אֵין יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעַ כְּלָל מַה שֶׁהִפְקִידוּ בְּקָטְנוּתוֹ אֲפִילּוּ הַפִּקָּדוֹן בְּעֵין אֲבָל לְשִׁנּוּיָא קַמָּא יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעוֹ כְּשֶׁהוּא בְּעֵין:

אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא נִשְׁבַּע – כִּי אָתוּ עֵדִים מִיחַיַּיב, אַמְטוּ לְהָכִי מְחַיְּבִינַן לֵיהּ קָרְבָּן אַשְׁבּוּעָה בָּתְרֵיהּ, הוֹאִיל וְיָכוֹל לַחֲזוֹר וּלְהוֹדוֹת; אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ כִּי אָתוּ עֵדִים פָּטוּר, מִי אִיכָּא מִידֵּי דְּאִילּוּ אָתוּ סָהֲדֵי בֵּיהּ – פָּטוּר, וַאֲנַן נַיְקוּ נִיחַיְּבֵיהּ קָרְבָּן אַשְׁבּוּעָה הוֹאִיל וְיָכוֹל לַחֲזוֹר וּלְהוֹדוֹת?! הַשְׁתָּא מִיהַת לָא אוֹדִי! [א][א]אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הַטּוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב בְּפִקָּדוֹן – מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כָּפֶל. טָבַח וּמָכַר – מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. [ב]הוֹאִיל וְגַנָּב מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כָּפֶל, וְטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כָּפֶל – מָה גַּנָּב, שֶׁהוּא מְשַׁלֵּם כָּפֶל, טָבַח וּמָכַר מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה; אַף טוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב בְּפִקָּדוֹן, כְּשֶׁהוּא מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כָּפֶל, טָבַח וּמָכַר מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. [ב]מָה לְגַנָּב – שֶׁכֵּן מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כָּפֶל שֶׁלֹּא בִּשְׁבוּעָה, תֹּאמַר בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב – שֶׁאֵין מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כָּפֶל אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה?! אָמְרִי: הֶיקֵּישָׁא הִיא, וְאֵין מְשִׁיבִין עַל הֶיקֵּישָׁא. [ג]הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר חַד בְּגַנָּב וְחַד בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב, שַׁפִּיר. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר הַאי ״אִם יִמָּצֵא הַגַּנָּב״, וְ״אִם לֹא יִמָּצֵא״ – תַּרְוַיְיהוּ בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב; מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? אָמְרִי: ״גַּנָּב–הַגַּנָּב״. [ד][ג]אֵיתִיבֵיהּ רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא לְרַבִּי יוֹחָנָן: ״הֵיכָן שׁוֹרִי?״ ״נִגְנַב״. ״מַשְׁבִּיעֲךָ אֲנִי״, וְאָמַר: ״אָמֵן״, וְהֵעִידוּ מְעִידִים אוֹתוֹ שֶׁאָכַלוֹ – מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כָּפֶל. וְהָא הָכָא, דְּאִי אֶפְשָׁר לְרַבִּי בָּשָׂר בְּלֹא שְׁחִיטָה, וְקָתָנֵי: מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כָּפֶל; תַּשְׁלוּמֵי כָּפֶל – אִין, תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה – לָא! הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן – כְּגוֹן שֶׁאָכְלוֹ נְבֵילָה. וְלִישַׁנֵּי לֵיהּ כְּגוֹן שֶׁאָכְלוֹ טְרֵפָה! כְּרַבִּי מֵאִיר, דְּאָמַר: שְׁחִיטָה שְׁאֵינָהּ רְאוּיָה – שְׁמָהּ שְׁחִיטָה. [ה][ד]וְלִישַׁנֵּי לֵיהּ בְּבֶן פְּקוּעָה! כְּרַבִּי מֵאִיר, דְּאָמַר: בֶּן פְּקוּעָה טָעוּן שְׁחִיטָה. [ו]וְלִישַׁנֵּי לֵיהּ כְּגוֹן שֶׁעָמַד בַּדִּין, וְאָמְרוּ לוֹ: ״צֵא תֵּן לוֹ״! דְּהָא אָמַר רָבָא: ״צֵא תֵּן לוֹ״, טָבַח וּמָכַר – פָּטוּר. מַאי טַעְמָא? כֵּיוָן דְּפַסְקֵיהּ לְמֵימְתֵיהּ, וְטָבַח וּמָכַר – הֲוֵי גַּזְלָן, וְגַזְלָן לָא מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. ״חַיָּיב אַתָּה לִיתֵּן לוֹ״, וְטָבַח וּמָכַר – חַיָּיב. מַאי טַעְמָא? כֹּל כַּמָּה דְּלָא פְּסִיקָא לֵיהּ מִילְּתָא, אַכַּתִּי גַּנָּב הוּא. [ז]אָמְרִי: וְלִיטַעְמָיךְ, לִישַׁנֵּי לֵיהּ בְּשׁוּתָּף שֶׁטָּבַח שֶׁלֹּא מִדַּעַת חֲבֵירוֹ! אֶלָּא חָדָא מִתְּרֵי וּתְלָתָא נָקֵט. [ז]וְאָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הַטּוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב בַּאֲבֵידָה, מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כָּפֶל. מַאי טַעְמָא? דִּכְתִיב: ״עַל כָּל אֲבֵדָה אֲשֶׁר יֹאמַר״. [ח-ז][ח]אֵיתִיבֵיהּ רַבִּי אַבָּא בַּר מָמָל לְרַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא: ״כִּי יִתֵּן אִישׁ״ – אֵין נְתִינַת קָטָן כְּלוּם. וְאֵין לִי אֶלָּא שֶׁנִּתְּנוּ כְּשֶׁהוּא קָטָן, וּתְבָעוּ כְּשֶׁהוּא קָטָן; נִתְּנוּ כְּשֶׁהוּא קָטָן וּתְבָעוּ כְּשֶׁהוּא גָּדוֹל – מְנַיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״עַד הָאֱלֹהִים יָבֹא דְּבַר שְׁנֵיהֶם״ – עַד שֶׁתְּהֵא נְתִינָה וּתְבִיעָה שָׁוִין כְּאֶחָד. וְאִם אִיתָא, תֶּיהְוֵי נָמֵי כַּאֲבֵידָה! אָמַר לֵיהּ: הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן – כְּגוֹן שֶׁאָכְלוֹ כְּשֶׁהוּא קָטָן. אֲבָל כְּשֶׁהוּא גָּדוֹל מַאי, הָכִי נָמֵי דִּמְשַׁלֵּם? אִי הָכִי, אַדִּתְנָא: עַד שֶׁתְּהֵא נְתִינָה וּתְבִיעָה שָׁוִין כְּאֶחָד, לִיתְנֵי: עַד שֶׁתְּהֵא אֲכִילָה וּתְבִיעָה שָׁוִין כְּאֶחָד! אָמַר לֵיהּ, תְּנִי: עַד שֶׁתְּהֵא אֲכִילָה וּתְבִיעָה שָׁוִין כְּאֶחָד. רַב אַשִׁי אָמַר: לָא דָּמֵי; אֲבֵידָה – קָא אָתְיָא מִכֹּחַ בֶּן דַּעַת, וְהָא – לָא אָתְיָא מִכֹּחַ בֶּן דַּעַת. וְאָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הַטּוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב בְּפִקָּדוֹן, אֵינוֹ חַיָּיב עַד שֶׁיְּכַפּוֹר בְּמִקְצָת וְיוֹדֶה בְּמִקְצָת. מַאי טַעְמָא? דְּאָמַר קְרָא: ״כִּי הוּא זֶה״. וּפְלִיגָא דְּרַבִּי חִיָּיא בַּר יוֹסֵף – דְּאָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר יוֹסֵף:

עֵירוּב

אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא נִשְׁבַּע – כִּי אָתוּ עֵדִים מִיחַיַּיב, אַמְטוּ לְהָכִי מְחַיְּבִינַן לֵיהּ קָרְבָּן אַשְׁבּוּעָה בָּתְרֵיהּ, הוֹאִיל וְיָכוֹל לַחֲזוֹר וּלְהוֹדוֹת; אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ כִּי אָתוּ עֵדִים פָּטוּר, מִי אִיכָּא מִידֵּי דְּאִילּוּ אָתוּ סָהֲדֵי בֵּיהּ – פָּטוּר, וַאֲנַן נַיְקוּ נִיחַיְּבֵיהּ קָרְבָּן אַשְׁבּוּעָה הוֹאִיל וְיָכוֹל לַחֲזוֹר וּלְהוֹדוֹת?! הַשְׁתָּא מִיהַת לָא אוֹדִי! [א][א]אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הַטּוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב בְּפִקָּדוֹן – מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כָּפֶל. טָבַח וּמָכַר – מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. [ב]הוֹאִיל וְגַנָּב מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כָּפֶל, וְטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כָּפֶל – מָה גַּנָּב, שֶׁהוּא מְשַׁלֵּם כָּפֶל, טָבַח וּמָכַר מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה; אַף טוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב בְּפִקָּדוֹן, כְּשֶׁהוּא מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כָּפֶל, טָבַח וּמָכַר מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. [ב]מָה לְגַנָּב – שֶׁכֵּן מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כָּפֶל שֶׁלֹּא בִּשְׁבוּעָה, תֹּאמַר בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב – שֶׁאֵין מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כָּפֶל אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה?! אָמְרִי: הֶיקֵּישָׁא הִיא, וְאֵין מְשִׁיבִין עַל הֶיקֵּישָׁא. [ג]הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר חַד בְּגַנָּב וְחַד בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב, שַׁפִּיר. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר הַאי ״אִם יִמָּצֵא הַגַּנָּב״, וְ״אִם לֹא יִמָּצֵא״ – תַּרְוַיְיהוּ בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב; מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? אָמְרִי: ״גַּנָּב–הַגַּנָּב״. [ד][ג]אֵיתִיבֵיהּ רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא לְרַבִּי יוֹחָנָן: ״הֵיכָן שׁוֹרִי?״ ״נִגְנַב״. ״מַשְׁבִּיעֲךָ אֲנִי״, וְאָמַר: ״אָמֵן״, וְהֵעִידוּ מְעִידִים אוֹתוֹ שֶׁאָכַלוֹ – מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כָּפֶל. וְהָא הָכָא, דְּאִי אֶפְשָׁר לְרַבִּי בָּשָׂר בְּלֹא שְׁחִיטָה, וְקָתָנֵי: מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כָּפֶל; תַּשְׁלוּמֵי כָּפֶל – אִין, תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה – לָא! הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן – כְּגוֹן שֶׁאָכְלוֹ נְבֵילָה. וְלִישַׁנֵּי לֵיהּ כְּגוֹן שֶׁאָכְלוֹ טְרֵפָה! כְּרַבִּי מֵאִיר, דְּאָמַר: שְׁחִיטָה שְׁאֵינָהּ רְאוּיָה – שְׁמָהּ שְׁחִיטָה. [ה][ד]וְלִישַׁנֵּי לֵיהּ בְּבֶן פְּקוּעָה! כְּרַבִּי מֵאִיר, דְּאָמַר: בֶּן פְּקוּעָה טָעוּן שְׁחִיטָה. [ו]וְלִישַׁנֵּי לֵיהּ כְּגוֹן שֶׁעָמַד בַּדִּין, וְאָמְרוּ לוֹ: ״צֵא תֵּן לוֹ״! דְּהָא אָמַר רָבָא: ״צֵא תֵּן לוֹ״, טָבַח וּמָכַר – פָּטוּר. מַאי טַעְמָא? כֵּיוָן דְּפַסְקֵיהּ לְמֵימְתֵיהּ, וְטָבַח וּמָכַר – הֲוֵי גַּזְלָן, וְגַזְלָן לָא מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. ״חַיָּיב אַתָּה לִיתֵּן לוֹ״, וְטָבַח וּמָכַר – חַיָּיב. מַאי טַעְמָא? כֹּל כַּמָּה דְּלָא פְּסִיקָא לֵיהּ מִילְּתָא, אַכַּתִּי גַּנָּב הוּא. [ז]אָמְרִי: וְלִיטַעְמָיךְ, לִישַׁנֵּי לֵיהּ בְּשׁוּתָּף שֶׁטָּבַח שֶׁלֹּא מִדַּעַת חֲבֵירוֹ! אֶלָּא חָדָא מִתְּרֵי וּתְלָתָא נָקֵט. [ז]וְאָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הַטּוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב בַּאֲבֵידָה, מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כָּפֶל. מַאי טַעְמָא? דִּכְתִיב: ״עַל כָּל אֲבֵדָה אֲשֶׁר יֹאמַר״. [ח-ז][ח]אֵיתִיבֵיהּ רַבִּי אַבָּא בַּר מָמָל לְרַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא: ״כִּי יִתֵּן אִישׁ״ – אֵין נְתִינַת קָטָן כְּלוּם. וְאֵין לִי אֶלָּא שֶׁנִּתְּנוּ כְּשֶׁהוּא קָטָן, וּתְבָעוּ כְּשֶׁהוּא קָטָן; נִתְּנוּ כְּשֶׁהוּא קָטָן וּתְבָעוּ כְּשֶׁהוּא גָּדוֹל – מְנַיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״עַד הָאֱלֹהִים יָבֹא דְּבַר שְׁנֵיהֶם״ – עַד שֶׁתְּהֵא נְתִינָה וּתְבִיעָה שָׁוִין כְּאֶחָד. וְאִם אִיתָא, תֶּיהְוֵי נָמֵי כַּאֲבֵידָה! אָמַר לֵיהּ: הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן – כְּגוֹן שֶׁאָכְלוֹ כְּשֶׁהוּא קָטָן. אֲבָל כְּשֶׁהוּא גָּדוֹל מַאי, הָכִי נָמֵי דִּמְשַׁלֵּם? אִי הָכִי, אַדִּתְנָא: עַד שֶׁתְּהֵא נְתִינָה וּתְבִיעָה שָׁוִין כְּאֶחָד, לִיתְנֵי: עַד שֶׁתְּהֵא אֲכִילָה וּתְבִיעָה שָׁוִין כְּאֶחָד! אָמַר לֵיהּ, תְּנִי: עַד שֶׁתְּהֵא אֲכִילָה וּתְבִיעָה שָׁוִין כְּאֶחָד. רַב אַשִׁי אָמַר: לָא דָּמֵי; אֲבֵידָה – קָא אָתְיָא מִכֹּחַ בֶּן דַּעַת, וְהָא – לָא אָתְיָא מִכֹּחַ בֶּן דַּעַת. וְאָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הַטּוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב בְּפִקָּדוֹן, אֵינוֹ חַיָּיב עַד שֶׁיְּכַפּוֹר בְּמִקְצָת וְיוֹדֶה בְּמִקְצָת. מַאי טַעְמָא? דְּאָמַר קְרָא: ״כִּי הוּא זֶה״. וּפְלִיגָא דְּרַבִּי חִיָּיא בַּר יוֹסֵף – דְּאָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר יוֹסֵף:

מסורת הש״ס

א משנה בבא קמא; גיטין נה:; לעיל עד:; לעיל סג:; לעיל סב:
ב ספרא ויקרא דבורא דחובה פרשה יג א; משנה בבא מציעא; בבא מציעא לג:; לקמן קח.
ג שבועות מט.; משנה שבועות; משנה בבא קמא
ד משנה חולין
ה לעיל סח:
ו לעיל עח:
ז לעיל סג.
ח מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי; כתובות עג:; יבמות קט.

גליון הש״ס

רש״י ד״ה בשותף וכו׳ והכא לא קרינא ושבחו כולו. לא ידעתי אמאי נקיט רש״י תרתי הא בטעם אחד סגי כדמפורש בפ׳ מרובה דף עח ע״ב ואולי יש להגיה א״נ:

תורה אור השלם

אִם־לֹא יִמָּצֵא הַגַּנָּב וְנִקְרַב בַּעַל־הַבַּיִת אֶל־הָאֱלֹהִים אִם־לֹא שָׁלַח יָדוֹ בִּמְלֶאכֶת רֵעֵהוּ [שמות כב, ז]

עַל־כָּל־דְּבַר־פֶּשַׁע עַל־שׁוֹר עַל־חֲמוֹר עַל־שֶׂה עַל־שַׂלְמָה עַל־כָּל־אֲבֵדָה אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי־הוּא זֶה עַד הָאֱלֹהִים יָבֹא דְּבַר־שְׁנֵיהֶם אֲשֶׁר יַרְשִׁיעun אֱלֹהִים יְשַׁלֵּם שְׁנַיִם לְרֵעֵהוּ [שמות כב, ח]

כִּי־יִתֵּן אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ כֶּסֶף אוֹ־כֵלִים לִשְׁמֹר וְנִגַּב מִבֵּית הָאִישׁ אִם־יִמָּצֵא הַגַּנָּב יְשַׁלֵּם שְׁנָיִם [שמות כב, ו]

מסורת הש"ס

א שבועות מב:; גיטין נא:; כתובות יח.

ב בבא מציעא ה:; בבא מציעא ה.

תורה אור השלם

[שמות כב, ח]

[פירושי רד"צ הופמן על שמות כב:ח, ד]

עין משפט נר מצוה

א סמג עשין סה:

ב מיי' פא' מהל' טוען ונטען הל' א, טוש"ע חו"מ סי' פז סעי' א:

עֵרוּב פָּרָשִׁיוֹת פָּסוּק שֶׁהוּא מִפָּרָשָׁה אַחֶרֶת נִתְעָרֵב בְּזוֹ שֶׁאֵינוֹ מְקוֹמוֹ דְּהַאי עֵרוּב פָּרָשִׁיוֹת כָּתוּב כָּאן וְכִי כְּתִיב כִּי הוּא זֶה אַמְלָוָה הוּא דִּכְתִיב פִּי' בְּקוּנְטְ' דְּפָסוּק זֶה דְּכִי הוּא זֶה מִפָּרָשָׁה אַחֶרֶת דִּבּוֹאֵם כֶּסֶף תַּלְוֶה אֶת עַמִּי הֶעָנִי לְיֵיהּ לְמִכְתַּב דְּהָתָם קַאֵי דְּאִי בְּהַהֵיךְ פָּרָשְׁתָּא דְּפִקְדוֹן בְּלָא הוֹדְאָה בְּמִקְצָת נָמֵי מְחַיֵּב דְּעָקְרִינַן לֵיהּ מִדַּכְתִיב כְּסֶף תַּלְוֶה אֶת עַמִּי הֶעָנִי עִמָּךְ לֹא תִהְיֶה לוֹ כְּנוֹשֶׁה וְטַעְמָא דְּעָקְרִינַן לֵיהּ מִדַּכְתִיב כִּי הוּא זֶה אַמְלָוָה לֵיהּ לְמִכְתַּב דְּהָתָם קַאֵי דְּאִי בְּהַהֵיךְ פָּרָשְׁתָּא דְּפִקְדוֹן בְּלָא הוֹדְאָה בְּמִקְצָת נָמֵי מְחַיֵּב דְּעָקְרִינַן לֵיהּ מִדַּכְתִיב כְּסֶף תַּלְוֶה אֶת עַמִּי הֶעָנִי עִמָּךְ לֹא תִהְיֶה לוֹ כְּנוֹשֶׁה וּמ"ש מִלְוָה כִּדְרַבָּה דְּאֵין אָדָם מֵעִיז פָּנָיו לְכֵן כּוֹפֵר הַכֹּל פָּטוּר אֲבָל בְּפִקָּדוֹן שֶׁלֹּא עָשָׂה לוֹ טוֹבָה מֵעִיז וּמֵעִיז הִלְכָךְ אַפִּי' כּוֹפֵר הַכֹּל חַיָּב וְקָשֶׁה דְּבֵרִישׁ סַנְהֶדְרִין (דף ב:) מַשְׁמַע דְּאֲפִילּוּ לְמ"ד עֵרוּב פָּרָשִׁיוֹת כְּתוּב כָּאן לֹא עֲקִרִינַן לֵיהּ לְגַמְרֵי מִפִּקָּדוֹן לְעִנְיַן שְׁלֹשָׁה וּמֵמְחִין וּמִיהוּ יֵשׁ לִדְחוֹת דִּלְעִנְיַן מוֹדֶה מִקְצָת דְּאִיכָּא טַעְמָא עֲקִרִינַן לֵיהּ מִפִּקָּדוֹן לְגַמְרֵי אֲבָל לְעִנְיַן שְׁלֹשָׁה וּמֵמְחִין דְּלֵיכָּא טַעְמָא קַאֵי אַתַּרְוַיְיהוּ אֲבָל קָשֶׁה דְּבָפֶרֶק הַשּׁוֹאֵל (בָּבָא מְצִיעָא צז, ב) גַּבֵּי הָא דְּמוּקֵי מַתְנִיתִין דְּהָתָם כְּשֶׁיֵּשׁ עֵסֶק שְׁבוּעָה בֵּינֵיהֶם וּמוּקֵי רֵישָׁא בְּתַרְתֵּי

[א] עֵירוּב פָּרָשִׁיוֹת כָּתוּב כָּאן, וְכִי כְּתִיב: "כִּי הוּא זֶה" – אַמְלָוָה הוּא דִּכְתִיב. וּמַאי שְׁנָא מִלְוָה? [ב] כִּדְרַבָּה – דְּאָמַר רַבָּה, מִפְּנֵי מָה אָמְרָה תּוֹרָה: מוֹדֶה בְּמִקְצָת הַטַּעֲנָה יִשָּׁבַע? חֲזָקָה אֵין אָדָם מֵעִיז פָּנָיו בִּפְנֵי בַּעַל חוֹבוֹ; וְהַאי – בְּכוּלֵּי[ה] בָּעֵי דְּנִכְפְּרֵיהּ, וְהַאי דְּלָא כַּפְרֵיהּ – מִשּׁוּם דְּאֵין אָדָם מֵעִיז פָּנָיו. וּבְכוּלֵּי[ה] בָּעֵי דְּלוֹדֵי לֵיהּ, וְהַאי דְּכָפַר לֵיהּ בְּמִקְצָת – סָבַר: אִי מוֹדֵינָא לֵיהּ בְּכוּלֵּיהּ – תָּבַע לִי בְּכוּלֵּיהּ; אֶשְׁתְּמִיט לֵי[ה] מִיהָא הַשְׁתָּא אַדְּהָווּ לִי זוּזֵי, וּפַרְעָנָא. הִלְכָךְ רָמָא רַחֲמָנָא שְׁבוּעָה עִילָּוֵיהּ – כִּי הֵיכִי דְּלוֹדֵי לֵיהּ בְּכוּלֵּיהּ. וְגַבֵּי מִלְוָה הוּא דְּאֵיכָּא לְמֵימַר הָכִי, אֲבָל גַּבֵּי פִּקָּדוֹן – מֵעִיז וּמֵעִיז. [ב] תָּנֵי רַמֵּי בַּר חָמָא: אַרְבָּעָה שׁוֹמְרִין צְרִיכִין

וְסֵיפָא בְּתִלְתָּ מִשְׁמַע דְּלָא מְחַיֵּב שְׁבוּעָה אֶלָּא א"כ יֵשׁ חֲדָא דְּקָמְוֹדֶה וְהָתָם קָרְבִי חִיָּא בַּר יוֹסֵף מִדְּקָאָמַר בָּתַר הָכִי וּלְרַמֵּי בַּר חָמָא אַלְמָא דְּלָא מְחַיֵּב רַבִּי חִיָּא בַּר יוֹסֵף בְּלָא הוֹדְאָה מִקְצָת אַלְמָא לֹא עָקַר לְגַמְרֵי כִּי הוּא זֶה מִפִּקָּדוֹן וְעוֹד דִּבְכַמָּה מִשְׁנָיוֹת מַשְׁמַע דְּלָא מְחַיֵּב בְּפִקָּדוֹן אֶלָּא בְּמוֹדֶה מִקְצָת כִּי הַהִיא דְּשְׁבוּעוֹת (דף מג.) דְּסָלַע הִלְוִיתַנִי עָלָיו וּשְׁתַּיִם הָיָה שָׁוֶה וְכֵן הַהִיא דְּמְנוֹרָה בַּת עֲשָׂרָה לִיטְרִין (דף מג.) וְהַהִיא דְּעֲשָׂר גְּפָנוֹת טְעוּנוֹת מְסָרְתִּי לְךָ (דף מב:) וּבְהַנִּזְקִין (גִּטִּין נא, א) גַּבֵּי שְׁנֵי כִּיסִין קְשׁוּרִים מָצָאתָ לִי דְּמְחַיְּבִינַן מוֹדֶה מִקְצָת וּפְטָרִינַן כּוֹפֵר הַכֹּל אע"ג שֶׁלֹּא עָשָׂה לוֹ שׁוּם טוֹבָה וּבְפֶרֶק שֵׁנִי דְּכְתֻבּוֹת (דף יח.) וּבִשְׁבוּעַת הַדַּיָּנִים (שְׁבוּעוֹת מב, א) פְּטָרִינַן מָנֶה לְאַבִּיךְ בְּיָדִי וְהֶאֱכַלְתִּיו פְּרֹס בְּמִגּוֹ דְּאִי בָּעֵי כּוֹפֵר הַכֹּל מְשׁוּם דְּבִבְנוֹ מֵעִיז וּלְפֵרוּשׁ הַקּוּנְטְרֵס אַדַּרְבָּה כּוֹפֵר הַכֹּל ה"ל לְחַיּוֹבֵי הָתָם וְכֵן בפ"ק דב"מ (דף ד:) בִּשְׁמַעְתָּא דְּהֵילְךְ גַּבֵּי סְלָעִין דְּנָרִין וּמְפָרֵשׁ ר"ת דה"ק דְּכִי כְּתִיב כִּי הוּא זֶה אַמְלָוָה נָמֵי הוּא דִּכְתִיב דְּבָעֵינַן הוֹדְאָה בַּהֲדֵי שְׁבוּעָה דִּכְפִירָה וְהָכִי נָמֵי בָּעֵינַן הוֹדְאָה בַּהֲדֵי שְׁבוּעָה דִּכְפִירָה אֲבָל כְּפִירָה לֹא בָּעֵינַן בְּהַהִיא דְּגָאֲנְסוּ וּבְאוֹתוֹ עִנְיָן דְּקַאֵי כִּי הוּא זֶה אַמְלָוָה קַאֵי נָמֵי אִפִּקָּדוֹן וְכִי הֵיכִי דְּמַלְוָה מְחַיֵּב אִשְׁתֵּי פְּרוֹת לְחוּד חֲדָא דְּהוֹדְאָה וַחֲדָא דִּכְפִירָה מְחַיֵּב נָמֵי אִפִּקָּדוֹן אַשְׁתֵּי פְּרוֹת חֲדָא דְּהוֹדְאָה וַחֲדָא דְּגָאֲנְסוּ אֲבָל רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא וְרַמֵּי בַּר חָמָא בָּעוּ אֲשֶׁלֶשׁ פְּרוֹת חֲדָא דְּהוֹדְאָה וַחֲדָא דִּכְפִירָה וַחֲדָא דְּגָאֲנְסוּ דְּכִי הוּא זֶה אַפִּקָּדוֹן דַּוְקָא כְּתִיב וְלֹא אַמְלָוָה וְהָא דְּבָעֵי כְּפִירָה וְהוֹדְאָה וְגָאֲנְסוּ אַפִּקָּדוֹן אע"ג דְּלִעְנְיַן מִלְוָה וְהָא דְּבָעֵי לְהָדֵי מִשְׁמַע דְּאִי לָאו הָכִי הָוְיָא לֵיהּ כְּפִירָה וְהוֹדְאָה וְגָאֲנְסוּ אַפִּקָּדוֹן וְלֹא הָוְיָא לֵיהּ אֶלָּא חֲדָא פְּרִישְׁתָּא וְהָא דְּבָעֵי הוֹדְאָה וְכֹפֶר וְגָאֲנְסוּ אַפִּקָּדוֹן וְלֹא הָוְיָא לֵיהּ אֶלָּא חֲדָא פְּרִישְׁתָּא וְהָא דְּבָעֵי כְּפִירָה וְגָאֲנְסוּ וְהוֹדְאָה אַפִּקָּדוֹן וְלֹא הָוְיָא לֵיהּ אֶלָּא חֲדָא פְּרִישְׁתָּא וְהָא דְּבָעֵי גָּאֲנְסוּ וְכֹפֶר וְהוֹדְאָה אַפִּקָּדוֹן וְלֹא הָוְיָא לֵיהּ אֶלָּא חֲדָא פְּרִישְׁתָּא וְהָא דְּבָעֵי כְּפִירָה וְהוֹדְאָה וְגָאֲנְסוּ אַפִּקָּדוֹן וְלֹא הָוְיָא לֵיהּ אֶלָּא חֲדָא פְּרִישְׁתָּא וְהָא דְּבָעֵי כְּפִירָה וְגָאֲנְסוּ וְכֹפֶר אַפִּקָּדוֹן וְלֹא הָוְיָא לֵיהּ אֶלָּא חֲדָא פְּרִישְׁתָּא וְהָא דְּבָעֵי כְּפִירָה וְכֹפֶר וְהוֹדְאָה וְגָאֲנְסוּ אַפִּקָּדוֹן וְלֹא הָוְיָא לֵיהּ אֶלָּא חֲדָא פְּרִישְׁתָּא וְהָא דְּבָעֵי כְּפִירָה וְהוֹדְאָה וְכֹפֶר וְגָאֲנְסוּ אַפִּקָּדוֹן וְלֹא הָוְיָא לֵיהּ אֶלָּא חֲדָא פְּרִישְׁתָּא וְהָא דְּבָעֵי כְּפִירָה וְהוֹדְאָה וְגָאֲנְסוּ וְכֹפֶר אַפִּקָּדוֹן וְלֹא הָוְיָא לֵיהּ אֶלָּא חֲדָא פְּרִישְׁתָּא וְהָא דְּבָעֵי כְּפִירָה וְהוֹדְאָה וְכֹפֶר וְגָאֲנְסוּ אַפִּקָּדוֹן וְלֹא הָוְיָא לֵיהּ אֶלָּא חֲדָא פְּרִישְׁתָּא וְהָא דְּבָעֵי כְּפִירָה וְהוֹדְאָה וְגָאֲנְסוּ וְכֹפֶר אַפִּקָּדוֹן וְלֹא הָוְיָא לֵיהּ אֶלָּא חֲדָא פְּרִישְׁתָּא וְהָא דְּבָעֵי כְּפִירָה וְהוֹדְאָה וְכֹפֶר וְגָאֲנְסוּ אַפִּקָּדוֹן וְלֹא הָוְיָא לֵיהּ אֶלָּא חֲדָא פְּרִישְׁתָּא וְהָא דְּבָעֵי כְּפִירָה וְהוֹדְאָה וְגָאֲנְסוּ אַפִּקָּדוֹן וְלֹא הָוְיָא לֵיהּ אֶלָּא חֲדָא פְּרִישְׁתָּא וְהָא דְּבָעֵי כְּפִירָה וְהוֹדְאָה וְכֹפֶר וְגָאֲנְסוּ אַפִּקָּדוֹן וְלֹא הָוְיָא לֵיהּ אֶלָּא חֲדָא פְּרִישְׁתָּא וְהָא דְּבָעֵי כְּפִירָה וְהוֹדְאָה וְגָאֲנְסוּ וְכֹפֶר

עין משפט
נר מצוה

א מיי׳ פד׳ מהל׳ גניבה הל׳ ג, טור חו״מ סי׳ שנב:
ב מיי׳ פד׳ מהל׳ גניבה הל׳ ב:
ג מיי׳ פו׳ מהל׳ שאלה ופיקדון הל׳ א, סמג עשין פח, טוש״ע חו״מ סי׳ רצה סעי׳ ב:
ד סמג עשין פח:

עַד שֶׁיִּשְׁלַח בּוֹ יָד וְהָא דְּקָתָנֵי לְעֵיל (בָּבָא קַמָּא דַּף קו.) וְהָעֵדִים מְעִידִים אוֹתוֹ שְׁגָּנְבוֹ מְשֻׁלָּם תִּשְׁלוּמֵי כָּפֶל הַיְנוּ שֶׁשְּׁלָחַ בּוֹ יָד: הוֹאִיל וְיָצָא יָדֵי בְּעָלִים בְּשְׁבוּעָה רִאשׁוֹנָה דאע"ג שֶׁהוֹדָה שֶׁקִּבֵּל נִשְׁבַּע אֵין חַיָּב מִן הַדִּין לְשַׁבֵּעַ פַּעַם שְׁנִיָּה שֶׁגְּנָבָם כְּמוֹ שֶׁחוֹזֵר וְטוֹעֵן אֶלָּא נֶאֱמָן שֶׁלֹּא בִּשְׁבוּעָה לוֹמַר שֶׁגְּנָבָם כְּמִגּוֹ דְּאִי בָּעֵי אָמַר בֶּאֱמֶת נִשְׁבַּעְתִּי וְהָיָה פָּטוּר וְהָא קמ"ל אע"ג. שֶׁמַּשְׁבָּע מִפִּי ב"ד כְּגוֹן שֶׁטָּעָנוּ בִּפְנֵי ב"ד אֲחֵר שֶׁלֹּא הָיוּ יוֹדְעִים שֶׁנִּשְׁבַּע כְּבָר קֹדֶם וְהִשְׁבִּיעוּהוּ עַתָּה דְּפָטוּר כֵּיוָן שֶׁמִּן הַדִּין לֹא הָיָה לוֹ לְשַׁבֵּעַ: וְשָׁלַח בּוֹ יָד פָּטוּר וְהָא דְּאָמַר לְעֵיל וְהָעֵדִים מְעִידִים אוֹתוֹ שֶׁשָּׁלַח בּוֹ יָד וְנִשְׁבַּע לְאַחַר שְׁבוּעָה וְנִרְאֶה כְּגוֹן שֶׁאָכְלוֹ מְשֻׁלָּם תִּשְׁלוּמֵי כָּפֶל צ"ל דְּדַוְקָא קָאָמַר וְשָׁלַח תִּגְּרַת הַכָּתוּב הִיא כְּדְקָאָמַר אִם לֹא שָׁלַח הָא שָׁלַח פָּטוּר אֲבָל כּוֹפֵר בְּפִקָּדוֹן אע"ג דְּאָמַר רַב שֵׁשֶׁת לְעֵיל הַכּוֹפֵר בְּפִקָּדוֹן נַעֲשָׂה עָלָיו גַּזְלָן כָּפֶל מִיהָא מְחַיֵּב דְּהָא דְּקָאָמַר נַעֲשָׂה עָלָיו גַּזְלָן הַיְנוּ לְהִתְחַיֵּב בְּאֲנָסִין: וַהֲלֹא שֵׁשׁ שְׁבוּעוֹת מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ וְצָרִיךְ כּוּלְּהוּ דְּאִי נִשְׁבַּע שֶׁלֹּא פָּשַׁעְתִּי אֲפִילּוּ חִיְּשִׁינַן שֶׁמָּא בִּרְשׁוּתוֹ הוּא וּבָאֳמֶת נִשְׁבַּע וּכְשֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁאֵינָהּ בִּרְשׁוּתוֹ אֵיכָא לְמֵיחַשׁ שֶׁמָּא שָׁלַח בָּהּ יָד וּמִתְחַיֵּב אע"פ שֶׁלֹּא פָּשַׁע וְאֵינָהּ בִּרְשׁוּתוֹ: מַאי לָאו שֶׁלֹּא שָׁלַחְתִּי כו' ה"נ לְאוֹתוֹבֵי לְרַבִּי חִיָּא ב"ר יוֹסֵף וְלֵימָא מַאי לָאו [שֶׁלֹּא] שָׁלַחְתִּי דָּמִיא דְּלָא פָּשַׁעְתִּי וּלְשַׁנּוֹיֵי לֹא דָּמִיא דְּאִין בִּרְשׁוּתִי: מָה שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא פָּשַׁעְתִּי בָּהּ כִּי מִגַּלְיָא מִילְתָא דְּפָשַׁע בָּהּ פָּטוּר דְּהָא מֵהֶכָא דְּרַשִׁינַן טוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב מִדְּכְתִיב אִם לֹא יִמְצֵא הַגַּנָּב אֶלָּא הוּא עַצְמוֹ גְּנֵבוֹ וְזֶה שֶׁפָּשַׁע בָּהּ לֹא גְּנֵבוֹ: כְּגוֹן שֶׁטּוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב וְחָזַר וְטוֹעֵן טַעֲנַת אָבֵד וְאִיפְּכָא לֹא מַצֵּי לְמֵימַר דְּאָמַר כֵּן לֹא מְחַיֵּב כָּפֶל כִּדְאָמַר לְעֵיל שֶׁכְּבָר יָצָא יָדֵי בְּעָלִים בְּשְׁבוּעָה רִאשׁוֹנָה וְהָכִי פֵּרוּשׁוֹ וְחָזַר וְטָעַן טַעֲנַת אָבֵד וְאוֹמֵר מָה שֶׁנִּשְׁבַּעְתִּי שֶׁגְּנָבָם לֹא כִּי אֶלָּא אָבֵד וְהָיָה לִי לְשַׁבֵּעַ שֶׁאָבַד אֲבָל אֵין לְפָרֵשׁ שֶׁאָמַר אַחַר שְׁבוּעָה אָבֵד שא"כ לֹא ה"מ לְמִפְטַר נַפְשֵׁהּ בְּאָבֵד כֵּיוָן שֶׁהִיא בִּרְשׁוּתוֹ בְּשָׁעָה שֶׁנִּשְׁבַּע דְּאַהֲהֵיא שָׁעָה שֶׁנִּשְׁבַּע לְשֶׁקֶר מִתְחַיֵּב בְּאֲנָסִין וְלֹא מְחַיֵּב אַהַךְ שְׁבוּעָה חֹמֶשׁ וְאֶשֶׁם דְּלָא הָוְיָא כְּפִירַת מָמוֹן אֶלָּא כִּשְׁבוּעַת בְּטוּי בְּעַלְמָא:

צְרִיכִין כְּפִירָה בְּמִקְצָת וְהוֹדָאָה בְּמִקְצָת, וְאֵלּוּ הֵן: שׁוֹמֵר חִנָּם וְהַשּׁוֹאֵל, נוֹשֵׂא שָׂכָר וְהַשּׂוֹכֵר. אָמַר רָבָא: מַאי טַעְמָא דְּרַמֵּי בַּר חָמָא? שׁוֹמֵר חִנָּם – בְּהֶדְיָא כְּתִיב בֵּיהּ: ״כִּי הוּא זֶה״. שׁוֹמֵר שָׂכָר – יָלֵיף ״נִתְּינָה״–״נִתְּינָה״ מִשּׁוֹמֵר חִנָּם. שׁוֹאֵל – ״וְכִי יִשְׁאַל״, וְיוּ מוֹסִיף עַל עִנְיָן רִאשׁוֹן. שׂוֹכֵר – אִי לְמַאן דְּאָמַר כְּשׁוֹמֵר שָׂכָר, הַיְינוּ שׁוֹמֵר חִנָּם. וְאָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר יוֹסֵף: הַטּוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב בְּפִקָּדוֹן, אֵינוֹ חַיָּיב עַד שֶׁיִּשְׁלַח בּוֹ יָד. מַאי טַעְמָא? ״וְנִקְרַב בַּעַל הַבַּיִת אֶל הָאֱלֹהִים, אִם לֹא שָׁלַח יָדוֹ בִּמְלֶאכֶת רֵעֵהוּ״, מִכְּלָל דְּאִי שָׁלַח בָּהּ יָד – מִיחַיַּיב; לְמֵימְרָא דִּבְשָׁלַח בָּהּ יָד עָסְקִינַן. (א)אָמַר לְהוּ רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא, הָכִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: בְּעוֹמֶדֶת עַל אָבוֹסָהּ שָׁנוּ. אָמַר לֵיהּ רַבִּי זֵירָא לְרַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא: דַּוְקָא בְּעוֹמֶדֶת עַל אָבוֹסָהּ קָאָמַר, אֲבָל שָׁלַח בָּהּ יָד – קָנָה, וּשְׁבוּעָה לָא מַהְנְיָא בֵּיהּ כְּלוּם; אוֹ דִלְמָא, אֲפִילּוּ עוֹמֶדֶת עַל אָבוֹסָהּ קָאָמַר? (ב)אָמַר לֵיהּ: זוֹ לֹא שָׁמַעְתִּי, כֵּיוָן בָּהּ שָׁמַעְתִּי; דְּאָמַר רַבִּי אַסִּי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הַטּוֹעֵן טַעֲנַת אָבֵד וְנִשְׁבַּע, וְחָזַר וְטָעַן טַעֲנַת גַּנָּב וְנִשְׁבַּע, וּבָאוּ עֵדִים – פָּטוּר. מַאי טַעְמָא, לָאו מִשּׁוּם דְּקָנָה בִּשְׁבוּעָה רִאשׁוֹנָה? אָמַר לֵיהּ: לָא, הוֹאִיל וְיָצָא יְדֵי בְּעָלִים בִּשְׁבוּעָה רִאשׁוֹנָה. אִיתְּמַר נָמֵי, אָמַר רַבִּי אִבְּין אָמַר רַבִּי אִילְעָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הַטּוֹעֵן טַעֲנַת אֲבֵידָה בְּפִקָּדוֹן וְנִשְׁבַּע, וְחָזַר וְטָעַן טַעֲנַת גְּנֵיבָה וְנִשְׁבַּע, וּבָאוּ עֵדִים – פָּטוּר, הוֹאִיל וְיָצָא יְדֵי בְּעָלִים בִּשְׁבוּעָה רִאשׁוֹנָה. (ג)אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: הַטּוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב בְּפִקָּדוֹן, כֵּיוָן שֶׁשָּׁלַח בּוֹ יָד – פָּטוּר. מַאי טַעְמָא? הָכִי קָאָמַר רַחֲמָנָא: ״וְנִקְרַב בַּעַל הַבַּיִת אֶל הָאֱלֹהִים, אִם לֹא שָׁלַח יָדוֹ וְגוֹ׳״, הָא שָׁלַח יָדוֹ – פָּטוּר. (ד)אָמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן, וַהֲלֹא שֵׁשׁ שְׁבוּעוֹת מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ: ״שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא פָּשַׁעְתִּי בָּהּ״; ״שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא שָׁלַחְתִּי בָּהּ יָד״; ״שְׁבוּעָה שֶׁאֵינָהּ בִּרְשׁוּתִי״. מַאי, לָאו ״שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא שָׁלַחְתִּי בָּהּ יָד״ – דּוּמְיָא דִּשְׁבוּעָה שֶׁאֵינָהּ בִּרְשׁוּתִי״? מָה ״שְׁבוּעָה שֶׁאֵינָהּ בִּרְשׁוּתִי״, כִּי מִיגַּלְיָא מִילְתָא דְּאִיתֵּיהּ בִּרְשׁוּתֵיהּ – חַיָּיב; ״אַף שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא שָׁלַחְתִּי בָּהּ יָד״, כִּי מִיגַּלְיָא מִילְתָא דִּשְׁלַח בָּהּ יָד – חַיָּיב! אָמַר לֵיהּ: לָא; ״שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא שָׁלַחְתִּי בָּהּ יָד״ – דּוּמְיָא דְּ״שֶׁלֹּא פָּשַׁעְתִּי בָּהּ״. מָה ״שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא פָּשַׁעְתִּי בָּהּ״ – כִּי מִיגַּלְיָא מִילְתָא דְּפָשַׁע בָּהּ, פָּטוּר מִכָּפֶל; אַף ״שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא שָׁלַחְתִּי בָּהּ יָד״ – כִּי מִיגַּלְיָא מִילְתָא דִּשְׁלַח בָּהּ יָד, פָּטוּר מִכָּפֶל. בָּעֵי רָמֵי בַּר חָמָא: מָמוֹן הַמְחַיְּיבוֹ כָּפֶל פּוֹטְרוֹ מִן הַחוֹמֶשׁ, אוֹ דִלְמָא שְׁבוּעָה הַמְחַיֶּיבְתּוֹ כָּפֶל פּוֹטַרְתּוֹ מִן הַחוֹמֶשׁ? הֵיכִי דָּמֵי? כְּגוֹן שֶׁטָּעַן טַעֲנַת גַּנָּב וְנִשְׁבַּע, וְחָזַר וְטָעַן טַעֲנַת אָבֵד וְנִשְׁבַּע; וּבָאוּ צְרִיכִין כְּפִירָה בְּמִקְצָת וְהוֹדָאָה בְּמִקְצָת קֹדֶם שֶׁיִּתְחַיְּבוּ שְׁבוּעָה וְאִם נִשְׁבְּעוּ בְּלֹא כְּפִירָה וְהוֹדָאָה אֵין שְׁבוּעָתוֹ שֶׁל ש"ח כְּלוּם וְלֹא מְחַיְּבָתּוּ כָּפֶל וּדְרַמֵּי בַּר חָמָא פְּלִיג אַדְּרַבִּי חִיָּא בַּר יוֹסֵף: פָּרָשָׁה רִאשׁוֹנָה נֶאֱמְרָה בְּשֵׁ"ח וּשְׁנִיָּה בְּשׁוֹמֵר שָׂכָר: שׁוֹכֵר פְּלוּגְתָּא דר"מ וְרַבִּי יְהוּדָה לְעֵיל (בָּבָא קַמָּא דַּף נז:): אֵינוֹ חַיָּב כָּפֶל: עַד שֶׁיִּשְׁלַח בָּהּ יָד קֹדֶם שְׁבוּעָה כְּגוֹן שֶׁעָשָׂה בָּהּ מְלָאכָה: ה"ג דְּאָמַר קְרָא וְנִקְרַב בַּעַל הַבַּיִת אֶל הָאֱלֹהִים אִם לֹא שָׁלַח: לְמֵימְרָא דְּהַאי דִּכְתִיב בָּתְרֵהּ אֲשֶׁר יַרְשִׁיעוּן אֱלֹהִים וְגוֹ׳: בְּשֶׁשָּׁלַח בָּהּ יָד עָסְקִינַן דִּנְמְצָא רַשָּׁע בְּכָךְ שֶׁנִּשְׁבַּע לַשֶּׁקֶר שֶׁהֲרֵי שָׁלַח בָּהּ יָד: בְּעוֹמֶדֶת עַל אָבוֹסָהּ שֶׁלֹּא שָׁלַח בָּהּ יָד שָׁנוּ דְּחַיָּב כָּפֶל: אֲבָל שָׁלַח בָּהּ יָד קֹדֶם שְׁבוּעָה קָנְאָה בְּתוֹרַת גְּזֵלָה וְשׁוֹמֵר חִנָּם אֵינוֹ נַעֲשֶׂה גַּנָּב אֶלָּא בְּטַעֲנַת גַּנָּב וְזֶה קֹדֶם שֶׁטָּעַן טַעֲנַת גַּנָּב קָנְאָה וְקָמָה לַיהּ בִּרְשׁוּתֵהּ שֶׁאִם מֵתָה יְשַׁלְּמֶנָּה וְאִשְׁתְּכַח דְּכִי כָּפַר דִּידֵהּ קָא כָּפַר: אוֹ דִלְמָא אֲפִילּוּ עוֹמֶדֶת עַל אָבוֹסָהּ קָאָמַר וְכָל שֶׁכֵּן כִּי שָׁלַח בָּהּ יָד דְּבָהֶכִי קָאֵי קְרָא כְּדְאָמַר ר' חִיָּא בַּר יוֹסֵף: הַטּוֹעֵן טַעֲנַת אֲבֵדָה וְנִשְׁבַּע ל"ג וְהוֹדָה: פָּטוּר מִן הַכָּפֶל: מ"ט לָאו מִשּׁוּם דְּקָנָה בִּשְׁבוּעָה רִאשׁוֹנָה לְהִתְחַיֵּב בָּאֲנָסִין כְּדְרַב שֵׁשֶׁת דְּאָמַר לְעֵיל הַכּוֹפֵר בְּפִקָּדוֹן נַעֲשָׂה עָלָיו גַּזְלָן אַפִּי' בְּלֹא שְׁבוּעָה וְהֵיכָא דְּאִשְׁתְּבַע כָּל שֶׁכֵּן דְּכ"ע מוֹדוּ אַלְמָא כֵּיוָן דְּקָמָה לַיהּ בִּרְשׁוּתֵהּ כִּי כָּפַר דִּידֵהּ קָא כָּפַר וְלָא מְחַיַּב לַיהּ כָּפֶל וה"ה לְשׁוֹלֵחַ בָּהּ יָד כֵּיוָן דִּפְשִׁיטָא לָן בְּפ' הַמַּפְקִיד (ב"מ מא:) דְּקָמָה לַיהּ בִּרְשׁוּתֵהּ תו לָא מְחַיַּב עָלַיְיהוּ כָּפֶל: לֹא הָתָם לָאו מִשּׁוּם דְּקָמָה לַיהּ בִּרְשׁוּתֵהּ הוּא אֶלָּא הוֹאִיל וְיָצָא שׁוֹמֵר זֶה יְדֵי בְּעָלִים בִּשְׁבוּעָה רִאשׁוֹנָה שֶׁמִּבֵּית דִּין רִאשׁוֹן נִסְתַּלֵּק מִיָּדָם וּשְׁבוּעָה אַחֲרוֹנָה זוֹ לָאו שְׁבוּעַת הַדַּיָּנִים הִוא לְחַיְּבוֹ כָּפֶל דְּכֵיוָן דְּנִשְׁבַּע בַּתְּחִלָּה שׁוּב לֹא הָיָה מְחַיֵּב שְׁבוּעָה לַבְּעָלִים: כֵּיוָן שֶׁשָּׁלַח בָּהּ יָד קֹדֶם שְׁבוּעָה: ה"ק אִם לֹא שָׁלַח וְנִקְרַב בַּעַל הַבַּיִת (שָׁם) דְּהַאי וְנִקְרַב לִשְׁבוּעָה הוּא וּכְתִיב בָּתְרֵהּ יִשַּׁלֵּם שְׁנַיִם אִם נִמְצָא רַשָּׁע: הָא שָׁלַח יָד פָּטוּר מִכָּל הַדִּין הַזֶּה: שְׁלֹשׁ שְׁבוּעוֹת מַשְׁבִּיעִין אֶת שׁוֹמֵר חִנָּם הָאוֹמֵר נִגְנְבָה: שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא פָּשַׁעְתִּי בִּשְׁמִירָתוֹ כְּשֶׁנִּגְנְבָה דְּאִי פָּשַׁע בָּהּ חַיָּב דִּכְתִיב עַל כָּל דְּבַר פֶּשַׁע: שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא שָׁלַחְתִּי בָּהּ יָד לֶהֱנוֹת בָּהּ קֹדֶם לְכֵן דְּאִם שָׁלַח בָּהּ יָד קָמָה לַיהּ בִּרְשׁוּתֵהּ דְּנָעֲשָׂה גַּזְלָן עָלֶיהָ וּמְחַיֵּב בָּאֲנָסִין וכ"ש בִּגְנֵבָה וַאֲבֵדָה: כִּי מִגַּלְיָא מִילְתָא דְּפָשַׁע בָּהּ וְנִגְנְבָה: פָּטוּר מִכָּפֶל דְּהָא אֵינוֹ גַּנָּב עָלֶיהָ: אַף שְׁבוּעָה דְּשָׁלַח בָּהּ יָד כִּי מִגַּלְיָא מִילְתָא דְּשָׁלַח בָּהּ יָד פָּטוּר מִכָּפֶל אֲפִילּוּ עֲדַיִן הִיא אֲצִלּוֹ: בָּעֵי רָמֵי

מסורת הש״ס

א בבא מציעא ה:; בבא מציעא ה:; פסחים לד:
ב בבא מציעא ו.

תורה אור השלם

עַל־כָּל־דְּבַר־פֶּשַׁע עַל־שׁוֹר עַל־חֲמוֹר עַל־שֶׂה עַל־שַׂלְמָה עַל־כָּל־אֲבֵדָה אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי־הוּא וגו׳ [שמות כב, ח]

כִּי־יִתֵּן אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ כֶּסֶף אוֹ־כֵלִים לִשְׁמֹר וְנֻגַּב מִבֵּית הָאִישׁ וגו׳ [שמות כב, ו]

וְכִי־יִשְׁאַל אִישׁ מֵעִם רֵעֵהוּ וְנִשְׁבַּר אוֹ־מֵת בְּעָלָיו אֵין־עִמּוֹ שַׁלֵּם וגו׳ [שמות כב, יג]

אִם־לֹא יִמְצָא הַגַּנָּב וְנִקְרַב בַּעַל־הַבַּיִת אֶל־הָאֱלֹהִים אִם־לֹא שָׁלַח יָדוֹ וגו׳ [שמות כב, ז]

אם לא שלח ידו במלאכת רעהו. אין להבין משפט וגו׳ [פירושי רד״צ הופמן על שמות כב:ז, ג]

מסורת הש"ס

א משנה בבא קמא; משנה שבועות; לעיל סג:; תוספתא בבא קמא; שבועות מט.; לעיל קו.

ב לעיל קו.

ג בבא מציעא לג:; משנה בבא מציעא; לעיל עד:; משנה בבא קמא; גיטין נה:; לעיל קו:

תורה אור השלם

אוֹ מִכֹּל אֲשֶׁר־יִשָּׁבַע עָלָיו לַשָּׁקֶר וְשִׁלַּם אֹתוֹ בְּרֹאשׁוֹ וַחֲמִשְׁתָּיו יֹסֵף עָלָיו לַאֲשֶׁר הוּא לוֹ יִתְּנֶנּוּ בְּיוֹם אַשְׁמָתוֹ [ויקרא ה, כד]

עין משפט נר מצוה

א מיי׳ פד׳ מהל׳ גניבה הל׳ ו:

ב מיי׳ פד׳ מהל׳ גניבה הל׳ ז:

ג מיי׳ פד׳ מהל׳ גניבה הל׳ ח:

ד מיי׳ פד׳ מהל׳ גניבה הל׳ ה:

ה מיי׳ פח׳ מהל׳ שאלה ופיקדון הל׳ ד, טור חו״מ סי׳ רצה:

ו מיי׳ פח׳ מהל׳ שאלה ופיקדון הל׳ א, טור חו״מ סי׳ ש:

וּבָאוּ עֵדִים דְּכָשְׁנִשְׁבַּע הָיְתָה אֲצָלוֹ לְחַיֵּב כָּפֶל וַהֲדַר הוֹדָה אִיהוּ אַבְּתָרְיֵתָא: מַאי

**וּבָאוּ עֵדִים אַקַּמְיֵיתָא, וְהוֹדָה אַבְּתָרְיֵתָא. מַאי? מָמוֹן הַמְחַיְּבוֹ כָּפֶל פּוֹטְרוֹ מִן הַחוֹמֶשׁ – וְהָא אִיחַיֵּיב לֵיהּ עִילָּוֵיהּ כְּפֵילָא; אוֹ דִלְמָא שְׁבוּעָה הַמְחַיֶּבְתּוֹ כָּפֶל פּוֹטַרְתּוֹ מִן הַחוֹמֶשׁ – וְהָא שְׁבוּעָה בְּתַרְיֵיתָא, הוֹאִיל דְּלָא קָא מְחַיְּבָא לֵיהּ כְּפֵילָא, תְּחַיְּבֵיהּ חוּמְשָׁא? (א)אֲמַר רָבָא: תָּא שְׁמַע, אָמַר לְאֶחָד מִן הַשּׁוּק: "הֵיכָן שׁוֹרִי שָׁגָנַבְתָּ?" וְהוּא אוֹמֵר: "לֹא גָּנַבְתִּי". "מַשְׁבִּיעֲךָ אֲנִי", וְאָמַר: "אָמֵן". וְהָעֵדִים מְעִידִים אוֹתוֹ שֶׁגָּנַבוֹ – מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כָּפֶל. וְאִם הוֹדָה מֵעִצְמוֹ – מְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחוֹמֶשׁ וְאָשָׁם. וְהָא הָכָא, עֵדִים הוּא דְּמְחַיְּבִי לֵיהּ כְּפֵילָא; הוֹדָה מֵעִצְמוֹ – אִין, אֲבָל הוֹדָה אַחַר עֵדִים – לָא; וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ שְׁבוּעָה הַמְחַיֶּבְתּוֹ כָּפֶל פּוֹטַרְתּוֹ מִן הַחוֹמֶשׁ, אַמַּאי הוֹדָה אַחַר עֵדִים לָא? מִכְּדִי הָא שְׁבוּעָה לָא קָא מְיַחֲיְבָא לֵיהּ כְּפֵילָא, תְּחַיְּבֵיהּ חוּמְשָׁא! (ג)אֶלָּא לָאו שְׁמַע מִינַּהּ: מָמוֹן הַמְחַיְּבוֹ כָּפֶל – פּוֹטְרוֹ(ת)ו מִן הַחוֹמֶשׁ? שְׁמַע מִינַּהּ. בָּעֵי רָבִינָא: חוֹמֶשׁ וּכְפֵילָא בִּתְרֵי גַּבְרֵי, מַאי? הֵיכִי דָּמֵי? כְּגוֹן שֶׁמָּסַר שׁוֹרוֹ לִשְׁנֵי בְּנֵי אָדָם, וְטָעֲנוּ בּוֹ טַעֲנַת גַּנָּב. חַד נִשְׁבַּע וְהוֹדָה, וְחַד נִשְׁבַּע וּבָאוּ עֵדִים. מַאי? [ב]מִי אָמְרִינַן: בְּחַד גַּבְרָא קָפִיד רַחֲמָנָא דְּלָא מְשַׁלֵּם חוּמְשָׁא וּכְפֵילָא; הַאי נְשַׁלֵּם כְּפֵילָא, וְהַאי נְשַׁלֵּם חוּמְשָׁא; אוֹ דִלְמָא, עִילָּוֵי חַד מָמוֹנָא קָפִיד רַחֲמָנָא דְּלָא נְשַׁלֵּם עֲלֵהּ חוּמְשָׁא וּכְפֵילָא – וְהָכָא נָמֵי חַד מָמוֹנָא הוּא? תֵּיקוּ. (ב)בָּעֵי רַב פָּפָּא: תְּרֵי חוּמְשֵׁי אוֹ תְּרֵי כְּפֵילֵי בְּחַד גַּבְרָא, מַאי? הֵיכִי דָּמֵי? שֶׁטָּעַן טַעֲנַת אָבֵד, וְנִשְׁבַּע, וְהוֹדָה, וְחָזַר וְטָעַן טַעֲנַת אָבֵד, וְנִשְׁבַּע, וְהוֹדָה. אִי נָמֵי, כְּגוֹן שֶׁטָּעַן טַעֲנַת גַּנָּב, וְנִשְׁבַּע, וּבָאוּ עֵדִים, וְחָזַר וְטָ

עין משפט
נר מצוה

א מיי׳ פד׳ מהל׳ גניבה הל׳ ח, טור חו״מ סי׳ שנב:

ב מיי׳ פד׳ מהל׳ גניבה הל׳ ח, טור חו״מ סי׳ שנב:

ג מיי׳ פד׳ מהל׳ גניבה הל׳ ח, טור חו״מ סי׳ שנב:

ד מיי׳ פד׳ מהל׳ גניבה הל׳ ח, טור חו״מ סי׳ שנב:

ה מיי׳ פד׳ מהל׳ גניבה הל׳ ח, טור חו״מ סי׳ שנב:

ו מיי׳ פח׳ מהל׳ שאלה ופיקדון הל׳ ו, סמג עשין פח, טוש״ע חו״מ סי׳ רצד סעי׳ ו:

ז מיי׳ פח׳ מהל׳ שאלה ופיקדון הל׳ ו, סמג עשין פח, טוש״ע חו״מ סי׳ רצד סעי׳ ו:

ח מיי׳ פח׳ מהל׳ שאלה ופיקדון הל׳ ו, סמג עשין פח:

ט מיי׳ פח׳ מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ ב, סמג עשין עג, טוש״ע חו״מ סי׳ שסז סעי׳ ה:

י מיי׳ פה׳ מהל׳ נדרים הל׳ ו, סמג לאוין רמב, טוש״ע יו״ד סי׳ רכג סעי׳ ב:

יא סמג עשין פח:

תָּבְעוּ שׁוֹמֵר וְהוֹדָה תְּבָעוּהוּ בְּעָלִים וְהֵבִיא עֵדִים מַשְׁמַע דְּהוֹדָה לְאַחַר שֶׁאֵין בַּעַל הַדָּבָר דְּלֹא הַוְיָא הוֹדָאָה וְתַמָּה אַמַּאי לֹא בָּעֵי לְעַנְיַן קָרֵן גּוּפֵהּ בְּשֶׁלֹּא בָּאוּ עֵדִים אִי הַוְיָא הוֹדָאָה אִי לָאו וְאַמַּאי נָקֵט וְהֵבִיא עֵדִים מַשְׁמַע דְּלֹא מִבַּעְיָא אֶלָּא לְעַנְיַן כֻּפֶל וי״ל דְּמִשּׁוּם דְּאִקָּרֵן לֹא חֲיֵי מָצֵי לְמִפְּשַׁט הָא דְּפָשִׁיט אִם בְּשָׁקַר נִשְׁבַּע לֹא נִפְטַר הַגַּנָּב כו׳: **וְלֹא** הִנִּיחוּהוּ מַהוּ הִקְשָׁה בַּקּוּנְטְ' אַהַךְ גְּרְסָא דְּגַרְסִינַן אִם בֶּאֱמֶת נִשְׁבַּע לֹא נִפְטַר גַּנָּב וְכוּ' דְּא״כ מַאי בָּעֵי רָבָא עֲמַד לִשָּׁבַע לַשָּׁקָר וְלֹא הִנִּיחוּהוּ מַהוּ הַשְׁתָּא נִשְׁבַּע לַשָּׁקָר מַמָּשׁ דְּאִסְתָּלִיק לֵיהּ מִבֵּי דִּינָא דְּתוּ לֹא רָמְיָא עָלֵיהּ כ״ש הֵיכָא דְּלֹא נִשְׁבַּע דַּעֲלָה רָמְיָא לְשַׁלּוֹמֵי וְיֵשׁ מְתָרְצִים דְּכֵיוָן (דְּלֹא הִנִּיחוּהוּ לְשָׁבַע מָחַל לוֹ וַהֲרֵי נִפְטַר נָמֵי שׁוֹמֵר כְּאִלּוּ) שׁוֹמֵר נִשְׁבַּע בֶּאֱמֶת וְתוּ לֹא רָמְיָא עָלֵיהּ וּלְהֵכִי קָבְעֵי וְלָאו מִלְּתָא הִיא דְּמִשּׁוּם דְּלֹא הִנִּיחוּהוּ לְשָׁבַע לֹא מָחַל לוֹ וְלֹא מִפְּטַר שׁוֹמֵר בְּהֵכִי וְכֵן פּוֹסֵק בה״ג דאע״פ שֶׁמָּחַל לוֹ הַשְׁבוּעָה לַנְּתִבְּעָה בְּשְׁבִיל כֵּךְ לֹא מָחַל לוֹ מָמוֹן לַגְּמָרֵי וְכָל שֶׁכֵּן הֵיכָא דְּלֹא מָחַל לוֹ שְׁבוּעָה אֶלָּא שֶׁלֹּא הִנִּיחוֹ לְשָׁבַע בְּאוֹתָהּ שָׁעָה: **נִגְנְבָה** בְּאוֹנֶס נִרְאֶה דְּאֵין שׁוּם גְּנֵבָה קְרוּיָה אוֹנֶס אֶלָּא בְּלִסְטִים מְזֻיָּן כִּדְפֵרֵשׁ בַּקּוּנְטְ' וְכֵן מוּכָח לְעֵיל בְּהַכּוֹנֵס (בָּבָא קַמָּא דף נז.): **לְבָנָיו** אוֹ לְאֶחָיו נִרְאֶה לְבָנָיו שֶׁל גַּזְלָן אוֹ לְאֶחָיו שֶׁל גַּזְלָן כְּלוֹמַר בַּתְּחִלָּה לְבָנָיו אִם יֵשׁ לוֹ דְּהֵם קוֹדְמִים לְכָל אָדָם בְּחֵלֶק הַמַּגִּיעוֹ וְנֶחְשָׁב אוֹתוֹ כְּאִלּוּ מֵת הוּא וְהֵרֵי בָּנָיו יוֹרְשִׁים חֶלְקוֹ עִם אֶחָיו וְהֵם אֵין בָּאִים מִכֹּחוֹ אֶלָּא מִכֹּחַ אָבִיהֶ דְּאָבָא כְּדְאָמַר בְּסוֹף מִי שֶׁמֵּת (ב״ב דף קנט.) תַּחַת אֲבִיהֶ יִהְיוּ בָּנָיו הִלְכָךְ אע״פ שֶׁאֵין לַאֲבִיהֶן בָּהֶן כְּלוּם שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לוֹ לְהַחֲזִיר גְּזֵלָה אַפִּ״ה הֵם קוֹדְמִין בְּחֶלְקוֹ מֵהֶהוּא טַעְמָא דב״ב

אוֹ לְאֶחָיו וב״ח בְּאֵין וְנִפְרָעִין נִרְאֶה לְפָרֵשׁ לוֹ עַל הַסָּרָקָע שֶׁלּוֹ מֵאֲחֵרִים אַפִּי׳ בְּלֹא אַפּוֹתֵיקֵי דְּסָרָקָע מְשֻׁעְבָּד לְבַעַל חוֹב וְאַחַ״כ נוֹתֵן סָרָקָע שֶׁלּוֹ לְבָנָיו אוֹ לְאֶחָיו בַּעֲבוּר הַגְּזֵלָה וּכְגוֹן שֶׁאֵין הַגְּזֵלָה קַיֶּמֶת וְחוֹזְרִים ב״ח וְנִפְרָעִין מֵאוֹתָהּ סָרָקָע אע״ג דְּיֵשׁ לוֹ שְׁאָר נְכָסִים בַּמֶּה לִפְרֹעַ וְנִרְאֶה דְּאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בִּשְׁעַת נְתִינָתוֹ לְבָנָיו אוֹ לְאֶחָיו ע״מ שֶׁיִּפְרְעוּ בַּעֲלֵי חוֹב מִכֹּם דְּבָלְאו הָכִי אֵין יְכוֹלִין לְזָכוֹת שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ וְאִם הַגְּזֵלָה בְּעֵין צָרִיךְ לְפָרֵשׁ שֶׁיִּלְוֶה עָלֶיהָ אוֹ יַעֲשֶׂנָּה אַפּוֹתֵיקִי לַמַּלְוֶה וְיַחֲזִירֶנָּה לְבָנָיו אוֹ לְאֶחָיו וְיַחֲזֹר וְיִטְרְפֶנָּה מֵהֶם ב״ח אע״ג דְּאָמְרִינַן לְעֵיל (בָּבָא קַמָּא דף יא:) עָשָׂה שׁוּרוֹ אַפּוֹתֵיקִי וּמְכָרוֹ אֵין ב״ח גּוֹבֶה הֵימֶנּוּ הֵיכָא דְּזוֹקֵא מִכְרוֹ דְּכֵיוָן דְּלֵיכָא קְלָא לֹא אַפְּסְדֵינְהוּ לַלְּקוֹחוֹת אֲבָל נָתְנוֹ בְּמַתָּנָה דְּלֹא שַׁיְּכָא פְּסֵידָא דְּלָקוֹחוֹת ב״ח. גּוֹבֶה הֵימֶנּוּ דְּאֵין יָכוֹל לִתֵּן מַה שֶּׁמְּשֻׁעְבָּד לַאֲחֵרִים אֲבָל לֹא עָשָׂאוֹ אַפּוֹתֵיקִי לֹא הָיָה ב״ח חוֹזֵר וְטוֹרֵף מֵהֶם דְּכִי הֵיכִי דְּמִטַּלְטְלֵי דַּיְתֵמֵי לֹא מִשְׁתַּעְבְּדִי מִטַּלְטְלֵי דְּמָקְבֵּל מַתָּנָה לְבַעַל חוֹב וְהָוֵי כְּאִלּוּ נוֹתֵן לָהֶם בְּמַתָּנָה כֵּיוָן שֶׁהוּא עַצְמוֹ אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר וְלִטְרֹף מֵהֶן וּמִיהוּ נִרְאֶה דְּלֹא חָשִׁיב הָכָא מַה שֶּׁמַּחֲזִיר לָהֶן כְּאִלּוּ נָתַן לָהֶם דְּאֵינוֹ נוֹתֵן לָהֶם לְשֵׁם מַתָּנָה אֶלָּא סְתָמָא בְּשְׁתִיקָה מַחֲזִיר לָהֶם וְאֵין דַּעְתּוֹ אֶלָּא לְקַיֵּם מִצְוַת הַשָּׁבָה בְּעָלְמָא הִלְכָךְ לָא הָוְיָא מַתָּנָה וְיָכוֹל ב״ח לְטָרוֹף מֵהֶם וְהוּא דַּאי אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר וְלִקַּח מֵהֶן דְּאִז הָיְתָה מְתֻקֶּנֶת הַשָּׁבָה כְּלָל אִם הָיָה לוֹקֵחַ בְּעַצְמוֹ מַה שֶּׁנָּתַן אֲבָל מַה שב״ח נוֹטֵל מְתֻקֶּיְמָא שְׁפִיר מִצְוַת הַשָּׁבָה כֵּיוָן שֶׁבְּעַצְמוֹ אֵין נוֹטֵל וּמִיָּרֵי אַפִּי׳ בְּלֹא אַפּוֹתֵיקִי:

הָא נִשְׁבַּע אע״פ שֶׁשִּׁלֵּם כֵּיוָן דְּאַטְרְחֵהּ בִּשְׁבוּעָה לְמִי מְשַׁלֵּם גַּנָּב כָּפֶל לְבַעַל הַפִּקָּדוֹן כְּטַעֲמָא דְּאַבַּיֵי דְּלָעֵיל: מִי נִפְטַר הַגַּנָּב מִן הַכָּפֶל כִּשְׁאָר מוֹדֶה בְּקָנָס: בְּהוֹדָאָה שֶׁהוֹדָה לְשׁוֹמֵר: אוֹ לֹא נִפְטַר דְּכֵיוָן דְּנִשְׁבַּע שׁוֹמֵר תְּחִלָּה נִסְתַּלֵּק וְשׁוּב אֵינָהּ בִּשְׁמִירָתוֹ וְלֹא הַוְיָא הוֹדָאָה: אִם בֶּאֱמֶת נִשְׁבַּע הַשּׁוֹמֵר שֶׁטָּעוּן נִגְנְבָה בְּאוֹנֶס וְנִמְצָא כֵּן: וְלֹא הִנִּיחוּהוּ מַאי מִדְּלָא נִשְׁבַּע נֶאֱמָן הוּא עֲדַיִן לַבְּעָלִים אוֹ דִּלְמָא כֵּיוָן דְּעָמַד לִשָּׁבַע תּוּ לָא מְהֵימְנֵי לֵיהּ בְּעָלִים: נִשְׁבַּע לַשָּׁקָר מַהוּ מִי אָמְרִינַן אַכְּתִי לֵיהּ רָמְיָא דְּכֵיוָן דְּלַשָּׁקָר נִשְׁבַּע סוֹפוֹ לְהִתְחָרֵט וּלְשַׁלֵּם הִלְכָךְ תְּבִיעָה תְּבִיעָה אוֹ לֹא: אִית דְּגָרֵס אִם בֶּאֱמֶת נִשְׁבַּע דְּלָא פָּשֵׁט לֵיהּ מִבֵּי דִּינָא דְּכֵיוָן דְּבֶאֱמֶת נִשְׁבַּע אֲפִלּוּ לֹא נִפְטַר הַגַּנָּב דְּכֵיוָן דְּבֶאֱמֶת לֹא נִשְׁבַּע שׁוֹמֵר וְתוּ לֹא רָמְיָא עָלֵיהּ לְמִתְבְּעֵהּ לְגַנָּב וְאִם לַשָּׁקָר נִשְׁבַּע כְּגוֹן דְּפָשֵׁט נִפְטַר הַגַּנָּב בְּהוֹדָאַת שׁוֹמֵר דְּאַכַּתִּי עָלֵיהּ רָמְיָא לְשַׁלּוֹמֵי וְרֵאשׁוֹן שָׁמַעְתִּי וְעִקַּר הוּא. דְּהֵכָא אִיכָּא לְאַקְשׁוֹיֵי א״כ מַאי בָּעֵי רָבָא עָמַד לִשָּׁבַע לַשָּׁקָר וְלֹא הִנִּיחוּהוּ מַהוּ הַשְׁתָּא נִשְׁבַּע מֵמָּשׁ דְּאִסְתַּלֵּק לֵיהּ מִבֵּי דִּינָא דְּתוּ לֹא רָמְיָא עָלֵיהּ לֹא שְׁבוּעָה וְלֹא פֵּרְעוֹן עַד שֶׁיָּבֹאוּ עֵדִים שֶׁפָּשַׁט אָמְרִינַן דְּנִפְטַר הַגַּנָּב דְּאַכַּתִּי אַשּׁוֹמֵר רָמְיָא לְמִתְבְּעֵהּ כָּל שֶׁכֵּן הֵיכָא דְּלֹא נִשְׁבַּע דַּעֲלָה רָמְיָא עָלֵיהּ לֹא שְׁבוּעָה וְלֹא פֵּרְעוֹן מִשֶּׁפָּשַׁט אָמְרִינַן כֵּיוָן דְּאִסְתַּלֵּק מִבֵּי דִּינָא לֹא רָמְיָא לְמִתְבְּעֵהּ לְגַנָּב וְאִם לַשָּׁקָר נִשְׁבַּע כְּגוֹן דְּפָשֵׁט נִפְטַר הַגַּנָּב בְּהוֹדָאַת שׁוֹמֵר דְּאַכַּתִּי אַשּׁוֹמֵר

מסורת הש"ס

א משנה בבא קמא; לעיל קג.

ב ספרי במדבר

ג ברכות ז.

ד נדרים מז.

גליון הש"ס

תוס' ד"ה לוה וכו' אבל נתנו במתנה. עיין כתובות דף מט ע"ב תוס' ד"ה הוא ועיין בתשובת הרשב"א סי' תרי"ח דחולק ע"ז:

בא"ד הכי נמי לא משתעבדי מטלטלי. עיין יבמות צט ע"א תוס' ד"ה כתב ובכתובות דף מט ע"ב תוס' ד"ה הוא:

תורה אור השלם

וְאִם־אֵין לָאִישׁ גֹּאֵל לְהָשִׁיב הָאָשָׁם אֲלֵיו הָאָשָׁם הַמּוּשָׁב לַיהוָה לַכֹּהֵן מִלְבַד אֵיל הַכִּפֻּרִים אֲשֶׁר יְכַפֶּר־בּוֹ עָלָיו [במדבר ה, ח]

בְּחַיָּיו וּבְמוֹתוֹ אִם מֵת לֹא יְרַשָּׁנוּ: וְאִם אֵין לוֹ מַה יֹּאכַל לוֶה

ב"ח בָּאִין וְנִפְרָעִין אַחַר מִיתָה וַאֲפִלּוּ בְּחַיָּיו הָוֵי שָׁרֵי בכה"ג כִּדְאָמְרִינַן (נְדָרִים דַּף מג.)

אבבְּחַיָּיו וּבְמוֹתוֹ, אִם מֵת – לֹא יְרָשֶׁנּוּ, וְיַחְזִיר לְבָנָיו אוֹ לְאָחָיו. וְאִם אֵין לוֹ – לְוֶה וּבָעֲלֵי חוֹב בָּאִים וְנִפְרָעִים. גְּמָ׳ אָמַר רַב יוֹסֵף: אֲפִילּוּ לְאַרְנָקִי שֶׁל צְדָקָה. אָמַר רַב פָּפָּא: וְצָרִיךְ שֶׁיֹּאמַר: ״זֶה גֶּזֶל אָבִי״. דאַמַּאי? נִמְחֲלִיהּ לְנַפְשֵׁיהּ! מִי לָא תְּנַן: מָחַל לוֹ עַל הַקֶּרֶן וְלָא מִקְיְמָא מִצְוֹת הַשָּׁבָה אַלְמָא לְמִפָּק יְדֵי גְּזֵלָה בָּעֵינַן וְהָא נְפַקָא לֵהּ מִדְּעָתוֹ וְהָא דְּלָא תָּנֵי הָכָא וְאִם אֵין רוֹצֶה כְּדְקָתָנֵי גַּבֵּי הַמַּדָּר הָנָאָה מֵחֲבֵרוֹ אֲבָל אִם יֵשׁ לוֹ מַה יֹּאכַל אֲפִי' [אֵינוֹ] רוֹצֶה אֵין לוֹ תַּקָּנָה בְּכָךְ וא"ת וְהֵיאַךְ נִפְרָע מִמֶּנּוּ וְהָא תְּנַן בְּפֶרֶק אֵין בֵּין הַמַּדָּר (נְדָרִים דַּף לג.) הַמַּדָּר הָנָאָה מֵחֲבֵרוֹ שׁוֹקֵל לוֹ שְׁקָלוֹ וּפוֹרֵעַ לוֹ חוֹבוֹ ופר"ת דְּדַוְקָא בִּמְזוֹנוֹת אִשְׁתּוֹ אֲבָל שְׁאָר חוֹבוֹת אָסוּר לִפְרֹעַ דְּוַדַּאי קָא מִשְׁתַּרְשֵׁי לֵיהּ וי"ל דְּלָא דָּמֵי דְּהָתָם כֵּיוָן שֶׁמִּתְחַיֵּב לְמִי שֶׁפָּרַע בַּעֲבוּרוֹ אִם יִפְרַע בְּחַנָּם בַּעֲבוּרוֹ א"כ מְהַנֵּהוּ וְאָסוּר אֲבָל הָכָא מַה שֶּׁבָּאִים ב"ח וְנִפְרָעִין מִן הַנְּכָסִים אֵין זֶה נֶהֱנָה מִן הַנְּכָסִים וְהֵיכִי דְּהוֹלֵךְ אֵצֶל חֲנָוָנִי לֹא תִּקְשֶׁה דְּהָתָם דֶּרֶךְ מַתָּנָה מַיְרֵי שֶׁהֶחֱנָוָנִי נוֹתֵן לְזֶה פֵּרוֹת בְּמַתָּנָה וְחוֹזֵר וּמְקַבֵּל מִזֶּה מְעוֹת דֶּרֶךְ מַתָּנָה אֲבָל הָא דְּאָמַר בְּפֶרֶק הַשָּׁתְּפִין (נְדָרִים דַּף מז:) קוֹנָם אִשְׁתִּי שֶׁאֲנִי נֶהֱנֵית לְךָ כו' לְוֶה וב"ח בָּאִין וְנִפְרָעִין מִבַּעַל בִּשְׁלָמָא קוֹנָם שֶׁאֲנִי נֶהֱנֶה לְאִשְׁתִּי אִפָּא לְמֵימַר בִּמְזוֹנוֹת אִשְׁתּוֹ וְאַלְּבָא דְּתְנַן אֶלָּא קוֹנָם שֶׁאֲנִי נֶהֱנֶה לְךָ מִשְּׁמַע שֶׁאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ נִמְצָא שֶׁהוּא פּוֹרֵעַ חוֹבוֹ וְיֵשׁ לוֹמַר כְּגוֹן שֶׁלְּוָה הַיְמֵנוּ עַל מְנָת שֶׁלֹּא לִפְרֹעַ דְּהַשְׁתָּא אֵין נֶהֱנֶה כְּלוּם בַּמֶּה שֶׁפּוֹרֵעַ חוֹבוֹ וא"ת וְכִי בְּשׁוּפְטָנֵי עָסְקִינַן שֶׁיִּלְוֶה ע"מ שֶׁלֹּא לִפְרֹעַ וי"ל שֶׁהוּא אוֹהֲבוֹ שֶׁלֹּא יַנִּיחַ מִלִּפְרֹעַ

בַּעֲבוּרוֹ: אֶלָּא אָמַר רַב שֵׁשֶׁת הָא וְהָא ר' יוֹסֵי הַגְּלִילִי. וא"ת וְאַמַּאי לָא מוֹקֵי מַתְנֵי' כְּר' עֲקִיבָא וּמוֹדֶה דְּלַאֲחֵרִים מְצֵי מָחֵיל וּלְנַפְשֵׁיהּ לָא מְצֵי מָחֵיל וּבְזַקְפוֹ עָלָיו בְּמִלְוָה הוּא דְּפָלִיג עָלָיו רַבִּי עֲקִיבָא אַרַבִּי יוֹסֵי דְּלָא חָשִׁיב לֵיהּ זַקִּיפָה כְּמוֹ מְחִילָה דְּאַחֲרִינֵי וי"ל דְּרַב שֵׁשֶׁת סָבַר כֵּיוָן דִּמְחִילָה דְּאַחֲרִינֵי מוֹעֶלֶת זַקְפוֹ נָמֵי מוֹעִיל לכ"ע וְכֵיוָן דְּאָמַר ר' עֲקִיבָא דְּזַקְפוֹ בְּמִלְוָה אֵינוֹ מוֹעִיל א"כ וַדַּאי ס"ל דִּמְחִילַת אֲחֵרִים נָמֵי אֵינוֹ מוֹעִיל הִלְכָךְ לָא מִתּוֹקְמָא מַתְנֵי' כְּר' עֲקִיבָא דְּקָתָנֵי בְּמַתְנִיתִין מָחַל לוֹ אֶת הַקֶּרֶן מַשְׁמַע דִּמְחִילַת אַחֲרִינִי מוֹעֶלֶת וְרַבָּא דְּמוֹקֵי לָהּ כְּרַבִּי עֲקִיבָא סָבַר דְּזַקְפוֹ בְּמִלְוָה אֵינוֹ מוֹעִיל כְּלוּם לכ"ע אִי לָא מָצֵי מֵחֵיל לְנַפְשֵׁהּ הִלְכָךְ רַבִּי יוֹסֵי דְּקָאָמַר זָכָה הַלָּה בְּמָה שֶׁבְּיָדוֹ ע"כ מִשּׁוּם דְּסָבַר דְּמָצֵי מֵחֵיל לְנַפְשֵׁהּ הִלְכָךְ מַתְנֵי' לָא מִתּוֹקְמָא כְּוָתֵהּ אֶלָּא כְּרַבִּי עֲקִיבָא וּמוֹדֶה רַבִּי עֲקִיבָא דְּלַאֲחֵרִינִי מָצֵי מָחֵיל וְהַשְׁתָּא הָא דְּנָקֵט זַקְפוֹ בְּמִלְוָה לְהוֹדִיעֲךָ כֹּחוֹ דְּרַבִּי עֲקִיבָא דַּאֲפִי' זַקְפוֹ בְּמִלְוָה לָא מָצֵי מְחֵיל לְנַפְשֵׁהּ כֵּיוָן דְּלֵיכָּא מְחִילָה דְּאַחֲרִינִי:

אָ״בְּחַיָּיו וּבְמוֹתוֹ, אִם מֵת – לֹא יְרָשֶׁנּוּ, וְיַחְזִיר לְבָנָיו אוֹ לְאָחָיו. וְאִם אֵין לוֹ – לְוֶה וּבָעֲלֵי חוֹב בָּאִים וְנִפְרָעִים. גְּמָ׳ אָמַר רַב פָּפָּא: אֲפִילּוּ לְאַרְנָקִי שֶׁל צְדָקָה. אָמַר רַב פָּפָּא: וְצָרִיךְ שֶׁיֹּאמַר: ״זֶה גֶּזֶל אָבִי״. דה(א)אַמַּאי? נִמְחֲלִיהּ לְנַפְשֵׁיהּ! מִי לָא תְּנַן: מָחַל לוֹ עַל הַקֶּרֶן וְלָא מִקְיְמָא מִצְוֹת הַשָּׁבָה אַלְמָא לְמִפָּק יְדֵי גְּזֵלָה בָּעֵינַן וְהָא נְפַקָא לֵהּ מִדְּעָתוֹ וְהָא דְּלָא תָּנֵי הָכָא וְאִם אֵין רוֹצֶה כְּדְקָתָנֵי גַּבֵּי הַמַּדָּר הָנָאָה מֵחֲבֵרוֹ אֲבָל אִם יֵשׁ לוֹ מַה יֹּאכַל שְׁמָא דַּוְקָא אֵין לוֹ מַה יֹּאכַל שְׁרֵי כְּדְקָתָנֵי גַּבֵּי הַמַּדָּר הָנָאָה מֵחֲבֵרוֹ אֲבָל אִם יֵשׁ לוֹ מַה יֹּאכַל אֲפִי' [אֵינוֹ] רוֹצֶה אֵין לוֹ תַּקָּנָה בְּכָךְ וא"ת וְהֵיאַךְ נִפְרָע מִמֶּנּוּ וְהָא תְּנַן בְּפֶרֶק אֵין בֵּין הַמַּדָּר (נְדָרִים דַּף לג.) הַמַּדָּר הָנָאָה מֵחֲבֵרוֹ שׁוֹקֵל לוֹ שְׁקָלוֹ וּפוֹרֵעַ לוֹ חוֹבוֹ ופר"ת דְּדַוְקָא בִּמְזוֹנוֹת אִשְׁתּוֹ אֲבָל שְׁאָר חוֹבוֹת אָסוּר לִפְרֹעַ דְּוַדַּאי קָא מִשְׁתַּרְשֵׁי לֵיהּ וְאָסוּר וה"נ מִשְׁתַּרְשֵׁי לֵיהּ וי"ל דְּלָא דָּמֵי דְּהָתָם כֵּיוָן שֶׁמִּתְחַיֵּב לְמִי שֶׁפָּרַע בַּעֲבוּרוֹ אִם יִפְרַע בְּחִנָּם בַּעֲבוּרוֹ א"כ מְהַנֵּהוּ וְאָסוּר אֲבָל הָכָא מַה שֶּׁבָּאִים ב"ח וְנִפְרָעִין מִן הַנְּכָסִים אֵין זֶה נֶהֱנֶה מִן הַנְּכָסִים וְהֵיכִי דְּהוֹלֵךְ אֵצֶל חֲנָוָנִי לֹא תִּקְשֶׁה דְּהָתָם דֶּרֶךְ מַתָּנָה מַיְרֵי שֶׁהֶחֱנָוָנִי נוֹתֵן לְזֶה פֵּרוֹת בְּמַתָּנָה וְחוֹזֵר וּמְקַבֵּל מִזֶּה מְעוֹת דֶּרֶךְ מַתָּנָה אֲבָל הָא דְּאָמַר בְּפֶרֶק הַשָּׁתְּפִין (נְדָרִים דַּף מז:) קוֹנָם אִשְׁתִּי שֶׁאֲנִי נֶהֱנֵית לְךָ כו' לְוֶה וב"ח בָּאִין וְנִפְרָעִין מִבַּעַל בִּשְׁלָמָא קוֹנָם שֶׁאֲנִי נֶהֱנֶה לְאִשְׁתִּי אִפָּא לְמֵימַר בִּמְזוֹנוֹת אִשְׁתּוֹ וְאַלְּבָא דְּתְנַן אֶלָּא קוֹנָם שֶׁאֲנִי נֶהֱנֶה לְךָ מִשְּׁמַע שֶׁאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ נִמְצָא שֶׁהוּא פּוֹרֵעַ חוֹבוֹ וְיֵשׁ לוֹמַר כְּגוֹן שֶׁלְּוָה הַיְמֵנוּ עַל מְנָת שֶׁלֹּא לִפְרֹעַ דְּהַשְׁתָּא אֵין נֶהֱנֶה כְּלוּם בַּמֶּה שֶׁפּוֹרֵעַ חוֹבוֹ וא"ת וְכִי בְּשׁוּפְטָנֵי עָסְקִינַן שֶׁיִּלְוֶה ע"מ שֶׁלֹּא לִפְרֹעַ וי"ל שֶׁהוּא אוֹהֲבוֹ שֶׁלֹּא יַנִּיחַ מִלִּפְרֹעַ

בַּעֲבוּרוֹ: אֶלָּא אָמַר רַב שֵׁשֶׁת הָא וְהָא ר' יוֹסֵי הַגְּלִילִי. וא"ת וְאַמַּאי לָא מוֹקֵי מַתְנֵי' כְּר' עֲקִיבָא וּמוֹדֶה דְּלַאֲחֵרִים מְצֵי מָחֵיל וּלְנַפְשֵׁיהּ לָא מְצֵי מָחֵיל וּבְזַקְפוֹ עָלָיו בְּמִלְוָה הוּא דְּפָלִיג עָלָיו רַבִּי עֲקִיבָא אַרַבִּי יוֹסֵי דְּלָא חָשִׁיב לֵיהּ זַקִּיפָה כְּמוֹ מְחִילָה דְּאַחֲרִינֵי וי"ל דְּרַב שֵׁשֶׁת סָבַר כֵּיוָן דִּמְחִילָה דְּאַחֲרִינֵי מוֹעֶלֶת זַקְפוֹ נָמֵי מוֹעִיל לכ"ע וְכֵיוָן דְּאָמַר ר' עֲקִיבָא דְּזַקְפוֹ בְּמִלְוָה אֵינוֹ מוֹעִיל א"כ וַדַּאי ס"ל דִּמְחִילַת אֲחֵרִים נָמֵי אֵינוֹ מוֹעִיל הִלְכָךְ לָא מִתּוֹקְמָא מַתְנֵי' כְּר' עֲקִיבָא דְּקָתָנֵי בְּמַתְנִיתִין מָחַל לוֹ אֶת הַקֶּרֶן מַשְׁמַע דִּמְחִילַת אַחֲרִינִי מוֹעֶלֶת וְרַבָּא דְּמוֹקֵי לָהּ כְּרַבִּי עֲקִיבָא סָבַר דְּזַקְפוֹ בְּמִלְוָה אֵינוֹ מוֹעִיל כְּלוּם לכ"ע אִי לָא מָצֵי מֵחֵיל לְנַפְשֵׁהּ הִלְכָךְ רַבִּי יוֹסֵי דְּקָאָמַר זָכָה הַלָּה בְּמָה שֶׁבְּיָדוֹ ע"כ מִשּׁוּם דְּסָבַר דְּמָצֵי מֵחֵיל לְנַפְשֵׁהּ הִלְכָךְ מַתְנֵי' לָא מִתּוֹקְמָא כְּוָתֵהּ אֶלָּא כְּרַבִּי עֲקִיבָא וּמוֹדֶה רַבִּי עֲקִיבָא דְּלַאֲחֵרִינִי מָצֵי מָחֵיל וְהַשְׁתָּא הָא דְּנָקֵט זַקְפוֹ בְּמִלְוָה לְהוֹדִיעֲךָ כֹּחוֹ דְּרַבִּי עֲקִיבָא דַּאֲפִי' זַקְפוֹ בְּמִלְוָה לָא מָצֵי מְחֵיל לְנַפְשֵׁהּ כֵּיוָן דְּלֵיכָּא מְחִילָה דְּאַחֲרִינִי:

מִכְּלָל

עין משפט
נר מצוה

א סמג לאוין רמב:

ב מיי' פח' מהל' נדרים הל' ו, טוש"ע יו"ד סי' רכג סעי' ד:

ג מיי' פח' מהל' גזילה ואבידה הל' ג, סמג עשין עג, טוש"ע חו"מ סי' שסז סעי' ה:

ד סמג עשין עג:

ה סמג עשין עג:

ו מיי' פח' מהל' גזילה ואבידה הל' ד:

ז מיי' פח' מהל' גזילה ואבידה הל' ה, טוש"ע חו"מ סי' שסז סעי' ו:

עין משפט
נר מצוה

א מיי׳ פח׳ מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ ה:
ב מיי׳ פח׳ מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ ז:
ג מיי׳ פח׳ מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ ה:
ד מיי׳ פח׳ מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ ט:
ה מיי׳ פד׳ מהל׳ ערכים וחרמין הל׳ כג, סמג עשין קלא:
ו מיי׳ פד׳ מהל׳ כלי המקדש והעובדין בו הל׳ ז:
ז מיי׳ פד׳ מהל׳ כלי המקדש והעובדין בו הל׳ ז:
ח מיי׳ פד׳ מהל׳ כלי המקדש והעובדין בו הל׳ ח:

אֶלָּא גָּזַל הַגֵּר דְּקָאָמַר הֵיכִי מַשְׁכַּחְתְּ לַהּ ה"ה דה"מ לְמִפְרַךְ בְּתְחִלַּת סָגְיָא כִּי מִכְּלָל דְּרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי סָבַר מָצֵי מְחֵיל לְנַפְשֵׁהּ אַפִּי' לֹא וְקִפּוֹ לְרַבָּא פָּרְכִינַן:

קַאָמַר ר' יוֹסֵי הַגְּלִילִי לֹא שָׁנָא לְנַפְשֵׁהּ וְלֹא שָׁנָא לְאַחֲרִינִי מָצֵי מְחֵיל אֶלָּא מִשּׁוּם דְּהָווּ לֵיהּ פְּרָכֵי אַחֲרִינִי לֹא חַשׁ לְמִפְרַךְ: קָטָן אִי אַתָּה צָרִיךְ לַחֲזוֹר עָלָיו וא"ת גָּזַל גֵּר קָטָן הֵיכִי מַשְׁכַּחְתְּ לַהּ וְהָא אֵין זְכִיָּה לְקָטָן כִּדְאָמְרִינַן בפ"ק דב"מ (דף יב.) דְּגָזַל קָטָן מִדְּבָרֵיהֶם וְלֹא מִדְּאוֹרַיְתָא וּבִירַשָּׁה לֵיכָּא לְמֵימַר דְּגֵר אֵין יוֹרֵשׁ אֲבִיו דְּבַר תּוֹרָה וי"ל דְּדַוְקָא מְצִיאָה דְּאֵין דַּעַת אַחֶרֶת מַקָּנָה אוֹתוֹ לֹא הָווּ אֶלָּא מִדְּבָרֵיהֶם אֲבָל כְּשִׁדַּעַת אַחֶרֶת מַקָּנָה אוֹתוֹ קָנֵי מִדְּאוֹרַיְתָא וּבְקָטָן שֶׁנִּתְגַּיֵּר עִם אֲבִיו מֵרֵי דלכ"ע מַטְבִּילִין אוֹתוֹ אֲבָל בְּלֹא אֲבִיו פְּלוּגְתָא הִיא בְּפֶרֶק קַמָּא דְּכְתֻבּוֹת (דף יא.) אִם מַטְבִּילִים אוֹתוֹ עַל דַּעַת בֵּית דִּין: [וְעַי' תוֹס' סַנְהֶדְרִין סח: ד"ה קָטָן] לַכֹּהֵן שֶׁבְּאוֹתוֹ מִשְׁמָר אֵין נִרְאֶה לְפָרֵשׁ דִּבְשָׁעַת הוֹדָאָה כְּשֶׁמִּתְחַיֵּב אֶלָּא לְמִשְׁמָר שֶׁהָיָה בְּשָׁעַת הֲבָאָה שֶׁהֲרֵי בְּכָל הַקָּרְבָּנוֹת חַטָּאוֹת וַאֲשָׁמוֹת נִדְרִים וּנְדָבוֹת אֵין אָנוּ הוֹלְכִים אַחַר שָׁעַת הַחִיּוּב לְאוֹתוֹ מִשְׁמָר שֶׁהָיָה בְּאוֹתָהּ שָׁעָה שֶׁנָּדַר אוֹ נָדַב אוֹ חָטָא שֶׁהוּא מִתְחַיֵּב בְּהּ אֶלָּא אַחַר הֲבָאָה אָנוּ הוֹלְכִים וּכְמוֹ כֵן בְּכָאן: מְנַיִן שֶׁלֹּא יֹאמַר תֵּמַהּ דְּנָקֵט הַאי לְשָׁנָא כֵּיוָן דְּלָא מִקְּרָא מְיֵיתֵי לַהּ אֶלָּא מִדִּינָא: וּמָה דָּבָר שֶׁאֵין לוֹ חֵלֶק בּוֹ עַד שֶׁלֹּא יִכָּנֵס לִרְשׁוּתוֹ אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ מִיָּדוֹ; דָּבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ חֵלֶק בּוֹ עַד שֶׁלֹּא יִכָּנֵס בִּרְשׁוּתוֹ – מִשֶּׁנִּכְנַס אִם אָמַרְתָּ בְּדָבָר שֶׁאֵין לוֹ חֵלֶק בּוֹ, כָּךְ אֵין לַאֲחֵרִים חֵלֶק בּוֹ, תֹּאמַר בְּגָזֵל – שֶׁכְּשֶׁם שֶׁאֵין לוֹ חֵלֶק בּוֹ כָּךְ אֵין לַאֲחֵרִים חֵלֶק בּוֹ? אֶלָּא גְּזֵילוֹ יוֹצֵא מִתַּחַת יָדוֹ, וּמִתְחַלֵּק לְכָל אֶחָיו הַכֹּהֲנִים. וְהָכְתִיב: ״וְאִישׁ אֶת קָדָשָׁיו לוֹ יִהְיוּ״! הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן – בְּכֹהֵן טָמֵא. אִי בְּכֹהֵן טָמֵא, ״דָּבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ חֵלֶק בּוֹ״ מִי אִית לֵיהּ?! אֶלָּא אָתְיָא ״לַכֹּהֵן״–״לַכֹּהֵן״ מְשֻׁדֶּה אֲחוּזָּה. דְּתַנְיָא: ״אֲחֻזָּתוֹ״ – מָה תַּלְמוּד לוֹמַר? מִנַּיִן לְשָׂדֶה הַיּוֹצְאָה לַכֹּהֲנִים בַּיּוֹבֵל – וּגְאֻלָּה אֶחָד מִן הַכֹּהֲנִים, מִנַּיִן שֶׁלֹּא יֹאמַר: הוֹאִיל וְיוֹצְאָה לַכֹּהֲנִים בַּיּוֹבֵל, וַהֲרֵי הִיא תַּחַת יָדִי, תְּהֵא שֶׁלִּי? וְדִין הוּא – בְּשֶׁל אֲחֵרִים אֲנִי זוֹכֶה, בְּשֶׁל עַצְמִי לֹא כָּל שֶׁכֵּן?! תַּלְמוּד לוֹמַר: ״כִּשְׂדֵה הַחֵרֶם לַכֹּהֵן תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ״ – אֲחוּזָּה שֶׁלּוֹ, וְאֵין זוֹ שֶׁלּוֹ. הָא כֵּיצַד? יוֹצְאָה מִתַּחַת יָדוֹ, וּמִתְחַלֶּקֶת לְכָל אֶחָיו הַכֹּהֲנִים. וְתַנְיָא רַבָּנָן: מִנַּיִן לְכֹהֵן – שֶׁבָּא וּמַקְרִיב קָרְבְּנוֹתָיו בְּכָל עֵת וּבְכָל שָׁעָה שֶׁיִּרְצֶה? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״וּבָא בְּכָל אַוַּת נַפְשׁוֹ״, ״וְשָׂרַת״. וּמִנַּיִן שֶׁעֲבוֹדָתָהּ וְעוֹרָהּ שֶׁלּוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״וְאִישׁ אֶת קָדָשָׁיו לוֹ יִהְיוּ״. הָא כֵּיצַד? אִם הָיָה בַּעַל מוּם – נוֹתְנָהּ לְכֹהֵן שֶׁבְּאוֹתוֹ מִשְׁמָר, וַעֲבוֹדָתָהּ וְעוֹרָהּ שֶׁלּוֹ.

וְאִם מִכְּלָל דְּרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי סָבַר מָצֵי מְחֵיל לְנַפְשֵׁהּ אַפִּי' לֹא וְקִפּוֹ לְרַבָּא פָּרְכִינַן: קָנָאוֹ הַשֵּׁם הקב"ה כְּדִכְתִיב הַמּוֹשֵׁב לָהּ' לַכֹּהֲן: קָנָאוֹ הַשֵּׁם וּנְתָנוֹ לְכֹהֲנִים אֲבָל הוֹדָה בְּחַיֵּי הַגֵּר נַעֲשָׂה אֲצָלוֹ כְּמְלָוֶה וְכִי מֵית גֵּר מַחֵיל לְנַפְשֵׁהּ: גָּזַל הַגִּיֹּרֶת שֶׁגָּזַל אוֹתָהּ וְנִשְׁבַּע וְהוֹדָה לְאַחַר מִיתָה: מַהוּ מִי נָפֵק לְכֹהֲנִים אוֹ זָכָה בְּהּ אִיהוּ: אִישׁ אָמַר רַחֲמָנָא אִם אֵין לְאִישׁ גּוֹאֵל: חֲרֵי כְּאן שְׁנַיִם תְּרֵי הַשָּׁבוּת כְּתִיב לְהַשִּׁיב הַמּוֹשָׁב. לְשָׁנָא אַחְרִינָא תְּרֵי אֲשָׁמוֹת כְּתִיבִי לְהַשִּׁיב הָאָשָׁם הָאָשָׁם הַמּוֹשָׁב: צְרִיכִין לַחֲזוֹר אַחֲרָיו וְלִשְׁאֹל אִם יֵשׁ לוֹ בָּנִים קֹדֶם שֶׁתִּתְּנֵהוּ לְכֹהֵן: קָטָן שֶׁאֵין אִישׁ בְּיָדוֹעַ שֶׁאֵין לוֹ בָּנִים יִתְּנֵהוּ לְכֹהֲנִים וּמֵהֵכָא נָפְקָא לַן דְּקָטָן לָאו בַּר אוֹלְדֵי הוּא בְּסַנְהֶדְרִין בְּבֶן סוֹרֵר וּמוֹרֶה (סַנְהֶדְרִין דף סט.): לַכֹּהֵן שֶׁבְּאוֹתוֹ מִשְׁמָר שֶׁהוּא בָּא לְהִתְכַּפֵּר בּוֹ: כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר מִלְבַד אֵיל הַכִּפֻּרִים מַשְׁמַע לְמִי שֶׁזֶּה נִתָּן זֶה נִתָּן וְאֵיל הַכִּפּוּרִים אֵין יָכוֹל לְהַקְרִיב אֶלָּא כֹּהֵן שֶׁבְּאוֹתוֹ מִשְׁמָר כְּדִכְתִיב (דברים י"ח:ח') לָבַד מִמְכָּרָיו עַל הָאֲבוֹת אֲנִי בְּשַׁבַּתִּי וְאַתָּה בְּשַׁבַּתָּךְ: חֲרֵי שֶׁהָיָה כֹּהֵן גּוֹזֵל אֶת הַגֵּר וּכְשֶׁהִגִּיעַ מִשְׁמָר שֶׁלּוֹ בָּא וְהוֹדָה לְאַחַר מִיתַת הַגֵּר: בְּשֶׁל אֲחֵרִים אִם הָיָה יִשְׂרָאֵל מֵבִיא גְּזֵל הַגֵּר בְּמִשְׁמָר זֶה חֲרֵנִי נוֹטֵל חֶלְקִי עִם אַחֵי הַכֹּהֲנִים בְּנֵי הַמִּשְׁמָר: בְּשֶׁל עַצְמִי לֹא כ"ש שֶׁאִטֹּל אֶת הַכֹּל: מַה דָּבָר שֶׁאֵין לוֹ חֵלֶק בּוֹ כְּגוֹן כֹּהֵן שֶׁהִתְנַדֵּב קַרְבָּן דְּאָמְרִינַן לְקַמָּן בְּשֶׁמַּעֲתִין כֹּהֵן בָּא וּמַקְרִיב קָרְבְּנוֹתָיו בְּכָל שָׁעָה שֶׁיִּרְצֶה וּבְשָׂרָהּ וְעוֹרָהּ שֶׁלּוֹ דְּכְתִיב וְאִישׁ אֶת קָדָשָׁיו לוֹ יִהְיוּ נִמְצָא שֶׁאֵין לִבְנֵי מִשְׁמָר חֵלֶק בּוֹ: מִשֶּׁנִּכְנַס לִרְשׁוּתוֹ אֵין אַחֵר יָכוֹל כו' שֶׁאִם נָתַנָּה לְכֹהֵן אַחֵר שֶׁל אוֹתוֹ מִשְׁמָר שׁוּב אֵין יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ מִיָּדוֹ שֶׁנֶּאֱמַר וְאִישׁ אֶת קָדָשָׁיו לוֹ יִהְיוּ: דָּבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ חֵלֶק בּוֹ עַד שֶׁלֹּא נִכְנַס בִּרְשׁוּתוֹ שֶׁכֵּיוָן שֶׁבָּא יִשְׂרָאֵל וְהֵבִיא גְּזֵל הַגֵּר לְמִשְׁמָר זֶה אע"פ שֶׁנָּתַנּוּ לְאֶחָד מֵאֶחָיו יֵשׁ לוֹ חֵלֶק בּוֹ: ל"א מַה דָּבָר (שֶׁלֹּא נִכְנַס בִּרְשׁוּתוֹ) כְּגוֹן תְּרוּמוֹת וּמַעֲשְׂרוֹת מִפְּנֵי עוֹקֵר הָרִים: כְּדְּ אֵין לָאֲחֵרִים חֵלֶק בּוֹ לְפִיכָךְ מִשֶּׁנִּתְנוּ לְךָ מִי יְעַכֵּב עָלֶיךָ: תֹּאמַר בְּגָזֵל הַגֵּר שֶׁהוּא לְכָל בְּנֵי מִשְׁמָר וְכֻלָּם תּוֹבְעִין: וְהָכְתִיב וְאִישׁ אֶת קָדָשָׁיו [וְגו'] וְנִפְקָא לַן לְקַמָּן מִנַּהּ שֶׁכֹּהֵן מַקְרִיב קָרְבְּנוֹתָיו בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה וּבְשָׂרָהּ וְעוֹרָהּ שֶׁלּוֹ וְהָכָא נָמֵי הָאי אֵיל אִשָּׁם קָרְבָּנוֹת דְּכֹהֵן הוּא וְזֶכִי בֵּהּ וְכֵיוָן דְּמַקְרִיב לֵיהּ וְזֶכִי בֵּהּ גָּזֵל נָמֵי דִּידֵהּ הוּא כִּדְאָמְרִינַן מִלְּבַד אֵיל הַכִּפּוּרִים לְמִי שֶׁזֶּה נִתָּן זֶה נִתָּן: בְּכֹהֵן טָמֵא דְּאֵין רָאוּי לְהַקְרִיב אֵיל הָאָשָׁם: אִי [בְּכֹהֵן] טָמֵא הֵיכִי מְצֵי לְמֵימַר דָּבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ חֵלֶק בּוֹ וְהָא קָיְמָא לַן בִּזְבָחִים (דף צח:) דְּאֵין טָמֵא חוֹלֵק בְּקָדְשֵׁי הַמִּקְדָּשׁ וַאֲפִילּוּ בְּעוֹרוֹת וְגִזֵּל הַגֵּר נָמֵי קָדְשֵׁי הַמִּקְדָּשׁ הוּא: אֶלָּא לְעוֹלָם בְּכֹהֵן טָהוֹר וְהַאי דְּמוֹצִיאִין מִיָּדוֹ מִשּׁוּם דְּיַלְפִינַן ג"ש כֹּהֵן כֹּהֵן מִשְׁדֶּה אֲחֻזָּה וְאִישׁ אֶת קָדָשָׁיו בְּמִלֵּי אַחֲרִינִי מִתּוֹקְמָא: אֲחֻזָּתוֹ לַכֹּהֵן תִּהְיֶה הָיָה לוֹ לְמֵימַר וְדַיּוֹ וּמַה ת"ל אֲחֻזָּתוֹ: לְשָׂדֶה הַיּוֹצְאָה לַכֹּהֲנִים מִקִּדּוּשׁ שָׂדֶה אֲחֻזָּה וְלֹא גְּאֻלָּה מִן הַהֶקְדֵּשׁ וּמִכָּרָהּ גּוֹבֶה לַאֲחֵרִים כְּשֶׁהִיא יוֹצְאָה מִיָּד הַלּוֹקֵחַ בַּיּוֹבֵל מִשְׁמָר שֶׁנִּכְנַס בּוֹ יוֹבֵל שֶׁנֶּאֱמַר וְאִם לֹא יִגְאַל אֶת הַשָּׂדֶה בְּעָלִים וְאִם מָכַר אֶת הַשָּׂדֶה גּוֹבֶר לֹא יִגָּאֵל עוֹד בְּעָלִים אֶלָּא וְהָיָה הַשָּׂדֶה וגו' וְהָכִי תָּנֵיָא בְּת"כ וּבַעֲרָכִין: וּגְאֻלָּה אֶחָד מִן הַכֹּהֲנִים כְּלוֹמַר וְהַלּוֹקֵחַ מִן הַגּוֹבֶר כֹּהֵן הָיָה וּמִבְּנֵי הַמִּשְׁמָר שֶׁל יוֹבֵל הָיָה: בְּשֶׁל עַצְמִי לֹא כ"ש שֶׁאִטֹּל אֶת הַכֹּל: שֶׁבָּא וּמַקְרִיב אִם נָדַר קָרְבָּן אוֹ שֶׁהָיָה מָטֶל עָלָיו חַטָּאת וְאָשָׁם חוֹבָה מַקְרִיב אַף בְּמִשֶּׁמַּר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ: שֶׁעֲבוֹדָתָהּ שְׂכַר עֲבוֹדָתָהּ דְּהַיְנוּ בְּשָׂרָהּ: אִם הָיָה בַּעַל מוּם רָאוּי לְהַקְרִיב אֵין יָכוֹל לַעֲשׂוֹת שְׁלִיחַ לְהַקְרִיבָהּ מִי שֶׁיִּרְצֶה אֶלָּא נוֹתְנָהּ לְבָנֵי הַמִּשְׁמָר וְהוּא רָאוּי לַאֲכִילָה קָרֵינַן בֵּהּ וְאִישׁ אֶת קָדָשָׁיו לְפִיכָךְ עֲבוֹדָה וְעוֹרָהּ שֶׁלּוֹ. לְשׁוֹן אַחֵר גָּרְסִינַן עֲבוֹדָה וְעוֹרָהּ לַאֲנָשֵׁי מִשְׁמָר כֵּיוָן דְּהֵם הִקְרִיבוּהוּ:

מסורת הש״ס

א קידושין ל:; סוטה כג.; כריתות ח:
ב סנהדרין סט.
ג ערכין כח:
ד ערכין כה.; ערכין כט.; ערכין לד.
ה נדרים עד:
ו תוספתא נדרים
ז משנה ערכין; ספרא בחוקתי פרק יא ג; ערכין כה.
ח מנחות עד.; רש"י על דברים
ט תוספתא מנחות

תורה אור השלם

וְאִם־אֵין לָאִישׁ גֹּאֵל לְהָשִׁיב הָאָשָׁם אֵלָיו הָאָשָׁם הַמּוּשָׁב לַיהוָה לַכֹּהֵן מִלְּבַד אֵיל הַכִּפֻּרִים אֲשֶׁר־יְכַפֶּר־בּוֹ עָלָיו [במדבר ה, ח]

דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ אוֹ־אִשָּׁה כִּי יַעֲשׂוּ מִכָּל־חַטֹּאת הָאָדָם לִמְעֹל מַעַל בַּיהוָה וְאָשְׁמָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא [במדבר ה, ו]

וְאִישׁ אֶת־קָדָשָׁיו לוֹ יִהְיוּ אִישׁ אֲשֶׁר־יִתֵּן לַכֹּהֵן לוֹ יִהְיֶה [במדבר ה, י]

וְאֵת־הַשֵּׁנִי יַעֲשֶׂה עֹלָה כַּמִּשְׁפָּט וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן מֵחַטָּאתוֹ אֲשֶׁר־חָטָא מֵהָעֶלֶם וְנִסְלַח לוֹ [ויקרא ה, י]

וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצֵאתוֹ בַיֹּבֵל קֹדֶשׁ לַיהוָה כִּשְׂדֵה הַחֵרֶם לַכֹּהֵן תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ [ויקרא כז, כא]

וְכִי־יִגְאַל הַלֵּוִי מֵאַחַד שְׁעָרָיו מִכֹּל־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־הוּא גֵר שָׁם וּבָא בְּכָל־אַוַּת נַפְשׁוֹ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה [דברים יח, ו]

מסורת הש"ס

א ספרי במדבר

ב תוספתא בבא קמא

ג תוספתא מנחות

גליון הש"ס

גמ' אמר רבא. כעין זה בב"מ דף קט ע"ב גופא א"ר מניומי וכו' ובשיטה מקובצת שם כתב בשם הרא"ש אע"פ שלא חידש דבר קאמר גופא משום דבעי מימר אחריתי ודכוותה בפרק הגחל וכו':

תורה אור השלם

וְאִישׁ אֶת־קָדָשָׁיו לוֹ יִהְיוּ אִישׁ אֲשֶׁר־יִתֵּן לַכֹּהֵן לוֹ יִהְיֶה [במדבר ה, י]

וְאִם־אֵין לָאִישׁ גֹּאֵל לְהָשִׁיב הָאָשָׁם אֵלָיו הָאָשָׁם הַמּוּשָׁב לַיהוָה לַכֹּהֵן מִלְּבַד אֵיל הַכִּפֻּרִים אֲשֶׁר יְכַפֶּר־בּוֹ עָלָיו [במדבר ה, ח]

וְהִתְוַדּוּ אֶת־חַטָּאתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ וְהֵשִׁיב אֶת־אַשְׁמוֹ בְּרֹאשׁוֹ וַחֲמִשְׁתוֹ יֹסֵף עָלָיו וְנָתַן לַאֲשֶׁר אָשַׁם לוֹ [במדבר ה, ז]

וְאִם הָיָה זָקֵן וְרָאוּי לַעֲבוֹדָה כִּדְמְפָרֵשׁ לְקַמָּן וְאֵין רָאוּי לַאֲכִילָה: נוֹתְנָהּ לְהַקְרִיב: לְכָל דְּכִי עֲבִיד ע"י הַדְּחָק עֲבוֹדָה הִיא דְּלָא מְצִינוּ בְּכֹהֲנִים פָּסוּל בִּשְׁנַיִם אֶלָּא דְּנָתְנוּ חֲכָמִים שִׁעוּר עַד שֶׁיִּרְתֶּת בָּהֶכֵל שׁוֹחֲטִין (חֻלִּין ד' כד:): **אֲכִילָה** גַּסָּה לְאוּ כְּלוּם הִיא מַפִּיק מִדְּרִישׁ לְקִישׁ דְּאָמַר בְּהֶחוֹלֵץ (יְבָמוֹת ד' מ. וְשָׁם.) הָאוֹכֵל אֲכִילָה גַּסָּה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים פָּטוּר מִלֹּא תֹעֻנּוּ וא"ת דִּבְפָרָק מִי שֶׁאָמַר הָרֵינִי נָזִיר וְשָׁמַע (נָזִיר דף כג. וְשָׁם) גַּבֵּי הָא דְּאָמַר רַבָּה בַּר חָנָה אָמַר ר' יוֹחָנָן מַאי דִּכְתִיב צַדִּיקִים יֵלְכוּ בָם וּפֹשְׁעִים יִכָּשְׁלוּ בָם מָשָׁל לִשְׁנֵי בְּנֵי אָדָם שֶׁצָּלוּ פִּסְחֵיהֶם אֶחָד אָכַלוֹ לְשֵׁם מִצְוָה וְאֶחָד אָכַלוֹ לְשֵׁם אֲכִילָה גַּסָּה זֶה שֶׁאָכַלוֹ לְשֵׁם אֲכִילָה גַּסָּה וּפֹשְׁעִים יִכָּשְׁלוּ בָם א"ל רֵישׁ לָקִישׁ רַשָּׁע קְרִית לֵהּ נְהִי דְּלָא עָבַד מִצְוָה מִן הַמֻּבְחָר מִצְוָה מֵיהָא עָבִיד מַשְׁמַע דְּיָצָא יְדֵי חוֹבָה וי"ל דְּהָתָם לָא קָאָמַר דְּיָצָא אֶלָּא דְּלָא מִקְרֵי רָשָׁע וְעוֹד דְּהָתָם לָא מְיַרֵי בְּאוֹכְלוֹ אֲכִילָה גַּסָּה מַמָּשׁ אֶלָּא כְּלוֹמַר שֶׁאֵין אוֹכְלוֹ לְשֵׁם פֶּסַח אֶלָּא כְּדֵי לְהָיוֹת שָׂבֵעַ תֵּדַע דְּלָא קָאָמַר אֲכִילָה גַּסָּה אֶלָּא לְשֵׁם אֲכִילָה גַּסָּה וע"ל דִּשְׁתֵּי אֲכִילוֹת גַּסּוֹת הֵן.: **אִי** דְּאִיכָּא טְהוֹרִין טְמֵאִין מִי מְצוּ עֲבָדֵי לְרַב שֵׁשֶׁת פְּרִיךְ דְּשָׁמְעִינַן לֵיהּ לְרַב שֵׁשֶׁת דְּאָמַר בפ"ק דְּיוֹמָא (דף ו:) טְמֵאָה דְּחוּיָה בְּצִבּוּר וְאִי אִיכָּא טְמֵאִים וּטְהוֹרִין לָא מְצוּ עֲבָדֵי טְמֵאִים וְאִיכָּא דִּפְלִיג הָתָם וְאָמַר דְּטְמֵאָה הָתָרָה בְּצִבּוּר וְאַפֵּי' אִיכָּא טְמֵאִים וּטְהוֹרִים מְצוּ עֲבָדֵי טְמֵאִים: **לְבַעֲלֵי** מוּמִין טְהוֹרִין תְּמִהּ וְעוֹרְהּ אִמַּאי הָוְיָא לְבַעֲלֵי מוּמִין: **תְּנֵינָא** כ"ג מִקְרִיב אוֹנֵן תְּמִהּ אִמַּאי לָא פְּרִיךְ נָמֵי לְרַב שֵׁשֶׁת תְּנֵינָא טְמֵא מֵתֶר בְּקָרְבַּן צִבּוּר: **לְמַאי** נ"מ לְאַפּוֹקֵי מִמַּתְנִיתִין תֵּמַהּ אִמַּאי לָא קָאָמַר לְאַפּוֹקֵי מִדְּרַבָּא כִּדְקָאָמַר לְעֵיל: **אוֹ** אֵינוֹ אֶלָּא הַמּוּשָׁב זֶה כָּפֶל תֵּמַהּ הֵיכִי מ"ל זֶה כָּפֶל וַהֲלֹא אֵין מִתְחַיֵּב כָּאן אֶלָּא בְּהוֹדַאַת וְהַתּוֹדָה כִּתְיב וְהַתּוֹדָה וְכָפֶל לֹא מְחַיֵּב בְּהוֹדַאַה:

**וְאִם הָיָה זָקֵן וְאֵינוֹ רָאוּי לַעֲבוֹדָה – נוֹתְנָהּ לְכָל כֹּהֵן שֶׁיִּרְצֶה, וַעֲבוֹדָתָהּ וְעוֹרָהּ לְאַנְשֵׁי מִשְׁמָר. הַאי זָקֵן אוֹ חוֹלֶה, הֵיכִי דָּמֵי? אִי דָּמְצֵי עָבֵיד עֲבוֹדָה – עֲבוֹדָתָהּ וְעוֹרָהּ נָמֵי תֶּיהֱוֵי דִּידֵיהּ! וְאִי דְּלָא מָצֵי עָבֵיד עֲבוֹדָה – שָׁלְיֵחַ הֵיכִי מְשַׁוֵּי? [א]אֲמַר רַב פָּפָּא: שֶׁיָּכוֹל לַעֲשׂוֹת עַל יְדֵי הַדְּחָק. עֲבוֹדָה – דְּכִי עָבֵיד לֵיהּ עַל יְדֵי הַדְּחָק אֲכִילָה גַּסָּה הִיא, וְאִמְּשַׁוֵּי שָׁלְיֵחַ; אֲכִילָה – דְּכִי אָכֵיל עַל יְדֵי הַדְּחָק אֲכִילָה גַּסָּה הִיא, וַאֲכִילָה גַּסָּה לָאו כְּלוּם הוּא; מִשּׁוּם הָכִי עֲבוֹדָתָהּ וְעוֹרָהּ לְאַנְשֵׁי מִשְׁמָר. [ג]אֲמַר רַב שֵׁשֶׁת: אִם הָיָה כֹּהֵן טָמֵא בְּקָרְבַּן צִבּוּר – נוֹתְנָהּ לְכָל מִי שֶׁיִּרְצֶה, וַעֲבוֹדָתָהּ וְעוֹרָהּ לְאַנְשֵׁי מִשְׁמָר. הֵיכִי דָּמֵי? אִי דְּאִיכָּא טְהוֹרִים, טְמֵאִים מִי מְצוּ עָבְדִי?! וְאִי דְּלֵיכָּא טְהוֹרִים, עֲבוֹדָתָהּ וְעוֹרָהּ לְאַנְשֵׁי מִשְׁמָר?! הָא טְמֵאִים נִינְהוּ, וְלָא מְצוּ אָכְלִי! [ד]אֲמַר רָבָא, אֵימָא: לְבַעֲלֵי מוּמִין טְהוֹרִין שֶׁבְּאוֹתוֹ מִשְׁמָר. [ה]אֲמַר רַב אַשֵׁי: אִם הָיָה כֹּהֵן גָּדוֹל אוֹנֵן – נוֹתְנָהּ לְכָל כֹּהֵן שֶׁיִּרְצֶה, וַעֲבוֹדָתָהּ וְעוֹרָהּ לְאַנְשֵׁי מִשְׁמָר. מַאי קָא מַשְׁמַע לַן? תְּנִינָא: כֹּהֵן גָּדוֹל מַקְרִיב אוֹנֵן, וְאֵינוֹ אוֹכֵל, וְאֵינוֹ חוֹלֵק לָאֳכוֹל לָעֲרֵב! סְלְקָא דַּעְתָּךְ הוֹאִיל וְשַׁוּוּיֵי שְׁלִיחַ – לָא מָצֵי מְשַׁוֵּי; קָא מַשְׁמַע לַן. [חמ(א)]מַתְנִי' הַגּוֹזֵל אֶת הַגֵּר, וְנִשְׁבַּע לוֹ, וָמֵת – הֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחוֹמֶשׁ לַכֹּהֲנִים, וְאֶשֶׁם לַמִּזְבֵּחַ; שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאִם אֵין לָאִישׁ גּוֹאֵל לְהָשִׁיב הָאָשָׁם אֵלָיו, הָאָשָׁם הַמּוּשָׁב לַה' לַכֹּהֵן, מִלְבַד אֵיל הַכִּפֻּרִים אֲשֶׁר יְכַפֶּר בּוֹ עָלָיו". [א(ב)]הָיָה מַעֲלֶה אֶת הַכֶּפֶר וְאֶת הָאָשָׁם, וָמֵת – הַכֶּפֶר יִנָּתֵן לְבָנָיו, וְהָאָשָׁם יִרְעֶה עַד שֶׁיִּסְתָּאֵב – וְיִמָּכֵר, וְיִפָּלוּ דָּמָיו לִנְדָבָה. נָתַן הַכֶּפֶר לְאַנְשֵׁי מִשְׁמָר, וָמֵת – אֵין הַיּוֹרְשִׁין יְכוֹלִין לְהוֹצִיא מִיָּדָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאִישׁ אֲשֶׁר יִתֵּן לַכֹּהֵן – לוֹ יִהְיֶה". [ב״ג]נָתַן הַכֶּפֶר לִיהוֹיָרִיב, וְאָשָׁם לִידַעְיָה – יָצָא. אָשָׁם לִיהוֹיָרִיב וְכֶפֶר לִידַעְיָה – אִם קַיָּים הָאָשָׁם, יַקְרִיבוּהוּ בְּנֵי יְדַעְיָה; וְאִם לֹא, יַחֲזִיר וְיָבִיא אָשָׁם אַחֵר. שֶׁהַמֵּבִיא גְּזֵילוֹ עַד שֶׁלֹּא הֵבִיא אָשָׁמוֹ – יָצָא; הֵבִיא אָשָׁמוֹ עַד שֶׁלֹּא הֵבִיא גְּזֵילוֹ – לֹא יָצָא. [ד]נָתַן אֶת הַקֶּרֶן וְלֹא נָתַן אֶת הַחוֹמֶשׁ – אֵין הַחוֹמֶשׁ מְעַכֵּב. גְּמָ' תָּנוּ רַבָּנַן: "אָשָׁם" – זֶה קֶרֶן, "הַמּוּשָׁב" – זֶה חוֹמֶשׁ. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא: "אָשָׁם" – זֶה אַיִל? [ט]וּלְמַאי נָפְקָא מִינַּהּ? לְאַפּוֹקֵי מִדְּרַבָּא, דְּאָמַר רָבָא: גֶּזֶל הַגֵּר שֶׁהֶחְזִירוֹ בַּלַּיְלָה – לֹא יָצָא. הֶחְזִירוֹ חָצְאִין – לֹא יָצָא. מַאי טַעְמָא? "אָשָׁם" קַרְיֵיהּ רַחֲמָנָא. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "מִלְבַד אֵיל הַכִּפֻּרִים", הֲוֵי אוֹמֵר: "אָשָׁם" – זֶה קֶרֶן. תַּנְיָא אִידַּךְ: "אָשָׁם" – זֶה קֶרֶן, "הַמּוּשָׁב" – זֶה חוֹמֶשׁ. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא: "אָשָׁם" – זֶה חוֹמֶשׁ? לְמַאי נָפְקָא מִינַּהּ? לְאַפּוֹקֵי מִמַּתְנִיתִין, דְּתָנַן: נָתַן לוֹ אֶת הַקֶּרֶן וְלֹא נָתַן לוֹ אֶת הַחוֹמֶשׁ – אֵין הַחוֹמֶשׁ מְעַכֵּב. אַדְּרַבָּה, חוֹמֶשׁ מְעַכֵּב. [ג]כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: "וְהֵשִׁיב אֶת אַשְׁמוֹ בְּרֹאשׁוֹ, וַחֲמִשְׁתּוֹ", הֲוֵי אוֹמֵר: "אָשָׁם" – זֶה קֶרֶן. [ט]תַּנְיָא אִידַּךְ: "אָשָׁם" – זֶה קֶרֶן, "הַמּוּשָׁב" – זֶה חוֹמֶשׁ; וּבְגֶזֶל הַגֵּר הַכָּתוּב מְדַבֵּר. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא: "הַמּוּשָׁב" – זֶה כָּפֶל, וּבְגֶזְבֵית הַגֵּר הַכָּתוּב מְדַבֵּר? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: "וְהֵשִׁיב אֶת אַשְׁמוֹ בְּרֹאשׁוֹ, וַחֲמִשְׁתּוֹ" – הֲרֵי בְּמָמוֹן הַמְשְׁתַּלֵּם בָּרֹאשׁ הַכָּתוּב מְדַבֵּר. גּוּפָא – אָמַר רָבָא: גֶּזֶל הַגֵּר שֶׁהֶחְזִירוֹ בַּלַּיְלָה – לֹא יָצָא. הֶחְזִירוּהוּ חָצְאִין – לֹא יָצָא. מַאי טַעְמָא? "אָשָׁם" קַרְיֵיהּ רַחֲמָנָא. [י]וְאָמַר רָבָא: גֶּזֶל הַגֵּר שֶׁאֵין בּוֹ שָׁוֶה פְּרוּטָה לְכָל כֹּהֵן וְכֹהֵן – לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ. מַאי טַעְמָא? דִּכְתִיב: "הָאָשָׁם הַמּוּשָׁב" – עַד שֶׁיִּהְיֶה הָאָשָׁם לְכָל כֹּהֵן וְכֹהֵן. בָּעֵי רָבָא: אֵין בּוֹ לְמִשְׁמֶרֶת יְהוֹיָרִיב וְיֵשׁ בּוֹ לְמִשְׁמֶרֶת

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פד' מהל' כלי המקדש והעובדין בו הל' ח:

ב מיי' פ' מהל' מעשה הקרבנות הל' יא:

ג מיי' פד' מהל' כלי המקדש והעובדין בו הל' ט:

ד מיי' פד' מהל' כלי המקדש והעובדין בו הל' ט:

ה מיי' פד' מהל' כלי המקדש והעובדין בו הל' י, סמג עשין קעב:

ו מיי' פב' מהל' ביאת מקדש הל' ו:

ז מיי' פב' מהל' ביאת מקדש הל' ח:

ח מיי' פח' מהל' גזילה ואבידה הל' ד:

ט מיי' פח' מהל' גזילה ואבידה הל' ה:

י מיי' פח' מהל' גזילה ואבידה הל' ג:

יא מיי' פח' מהל' גזילה ואבידה הל' יא:

יב מיי' פח' מהל' גזילה ואבידה הל' יב:

יג מיי' פח' מהל' גזילה ואבידה הל' יג:

יד מיי' פח' מהל' גזילה ואבידה הל' יג:

טו מיי' פח' מהל' גזילה ואבידה הל' ו:

טז סמג עשין קעב:

יז מיי' פח' מהל' גזילה ואבידה הל' ז:

עין משפט
נר מצוה

א מיי׳ פ״י מהל׳ מעשה הקרבנות הל׳ טו:
ב מיי׳ פ״י מהל׳ מעשה הקרבנות הל׳ טז:
ג מיי׳ פח׳ מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ ו, סמג עשין עג:
ד מיי׳ פח׳ מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ ח:
ה מיי׳ פו׳ מהל׳ בכורות הל׳ יג, סמג עשין ריב:
ו מיי׳ פו׳ מהל׳ בכורות הל׳ י:
ז מיי׳ פא׳ מהל׳ ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל׳ א:
ח מיי׳ פא׳ מהל׳ ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל׳ יב:
ט מיי׳ פא׳ מהל׳ ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל׳ יג:
י מיי׳ פא׳ מהל׳ ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל׳ יד:
יא מיי׳ פא׳ מהל׳ ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל׳ טו:
יב סמג עשין עג:
יג מיי׳ פח׳ מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ ח:
יד מיי׳ פו׳ מהל׳ בכורות הל׳ יג:
טז מיי׳ פד׳ מהל׳ פסולי המוקדשין הל׳ א:
טז מיי׳ פד׳ מהל׳ פסולי המוקדשין הל׳ יד:

מסורת הש״ס
א נדרים נה.
ב תוספתא חלה
ג ספרי במדבר; תוספתא זבחים
ד מסכת כלה רבתי
ה נזיר כה:

תורה אור השלם
[במדבר יח]
[במדבר יח, ח]
[במדבר יח, יט]
[שמות כה, ל]
[במדבר ו]
[שמות יג]
[דברים יח, ד]
[דברים יח, ג]
[ויקרא כז]

אוֹ דִלְמָא כֵּיוָן דְּלָא חָזֵי לִיהוֹרִיב לִידַעְיָה קָאֵי וְיָכוֹל לְהַבִיא אִשָּׁם מִיָּד וְלִתְּבָה לְפָנֵי יְהוֹרִיב לְהִתְכַּפֵּר אע"פ שֶׁהַכֶּסֶף נָתוּן לִידַעְיָה כְּדְקָתָנֵי בְּפִרְקִין נָתַן אֶת הַכֶּסֶף לִיהוֹרִיב וְהָאֶשָׁם לִידַעְיָה יָצָא: לְמַאי נ"מ לְגַזָּל חָמֵץ וְעָבַר עָלָיו הַפֶּסַח תֵּמַהּ אַמַּאי לָא פָּשֵׁיט לֵיהּ מִדִּידֵהּ דְּאָמַר לְעֵיל גֶּזֶל הַגֵּר שֶׁאֵין בּוֹ שָׁוֶה פְּרוּטָה לְכָל אֶחָד לֵיהּ מֵעִיקָּרָא – לִידַעְיָה קָאֵי? תֵּיקוּ. בָּעֵי רָבָא: כֹּהֲנִים, מַהוּ שֶׁיַּחְלְקוּ גֶּזֶל הַגֵּר כְּגֶזֶל גֶּזֶל הַגֵּר? [א]״מִי אָמְרִינַן: ״אָשָׁם״ קָרֵייהּ רַחֲמָנָא – מָה אָשָׁם אֵין חוֹלְקִין אָשָׁם כְּגֶזֶל אָשָׁם, אַף גֶּזֶל אֵין חוֹלְקִין גֶּזֶל הַגֵּר כְּגֶזֶל גֶּזֶל הַגֵּר; אוֹ דִלְמָא, גֶּזֶל הַגֵּר מָמוֹנָא הוּא? [ב]הָדַר פַּשְׁטַהּ: ״אָשָׁם״ קָרֵייהּ רַחֲמָנָא. רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא מַתְנֵי לַהּ בְּהֶדְיָא – אָמַר רָבָא: כֹּהֲנִים אֵין חוֹלְקִין גֶּזֶל הַגֵּר כְּגֶזֶל גֶּזֶל הַגֵּר. מַאי טַעְמָא? ״אָשָׁם״ קָרֵייהּ רַחֲמָנָא. בָּעֵי רָבָא: כֹּהֲנִים בְּגֶזֶל הַגֵּר – יוֹרְשִׁין הָווּ, אוֹ מְקַבְּלֵי מַתָּנוֹת הָווּ, אוֹ לָא יוֹרְשִׁין הָווּ וְלָא מְקַבְּלֵי מַתָּנוֹת הָווּ? לְמַאי נָפְקָא מִינַּהּ? כְּגוֹן שֶׁגָּזַל חָמֵץ שֶׁעָבַר עָלָיו הַפֶּסַח. אִי אָמְרַתְּ יוֹרְשִׁין הָווּ – הַיְינוּ הַאי דְּיָרְתִי מוֹרֶית. וְאִי אָמְרַתְּ מְקַבְּלֵי מַתָּנוֹת הָווּ – מַתָּנָה קָאָמַר רַחֲמָנָא דְּנִיתֵּיב לְהוּ, וְהָא לָא קָא יָהֵיב לְהוּ מִידֵּי – דְּעַפְרָא בְּעָלְמָא הוּא. [ג]רַב זְעִירָא בָּעֵי הָכִי: אֲפִילּוּ אִם תֵּימְצֵי לוֹמַר מְקַבְּלֵי מַתָּנָה הָווּ, הָא – לָא אִיבַּעְיָא לַן, דְּהַהִיא מַתָּנָה אָמַר רַחֲמָנָא דְּנִיתֵּיב לְהוּ. [ד]״אֶלָּא כִּי קָמַבַּעְיָא לַן – כְּגוֹן שֶׁנִּפְּלוּ לוֹ עֶשֶׂר בְּהֵמוֹת בְּגֶזֶל הַגֵּר. [מי] מִחַיְּבִי לְאַפְרוֹשֵׁי מִינַּייהוּ מַעֲשֵׂר, אוֹ לָא? יוֹרְשִׁין הָווּ – דְּאָמַר מָר: קְנוּ בְּתְפִיסַת הַבַּיִת – חַייָבִין; אוֹ דִלְמָא מְקַבְּלֵי מַתָּנוֹת הָווּ – וּתְנַן: הַלּוֹקֵחַ וְהַנִּיתָּן לוֹ בְּמַתָּנָה – פָּטוּר מִמַּעֲשַׂר בְּהֵמָה. מַאי? תָּא שְׁמַע: עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע מַתָּנוֹת כְּהוּנָּה נִיתְּנוּ לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו, וְכוּלָּן נִיתְּנוּ בִּכְלָל וּפְרָט וּכְלָל, וּבְרִית מֶלַח. [ה]כָּל הַמַּקְרִיבָן – כְּאִילּוּ מַקְרִיב כָּלִיל וּפָרָט וּכְלָל וּבְרִית מֶלַח, כָּל הָעוֹבֵר עֲלֵיהֶם – כְּאִילּוּ עוֹבֵר עַל כְּלָל וּפְרָט וּכְלָל וּבְרִית מֶלַח. [ח]וְאִלּוּ הֵן: עֶשֶׂר בַּמִּקְדָּשׁ, וְאַרְבַּע בִּירוּשָׁלַיִם, וְעֶשֶׂר בַּגְּבוּלִים. עֶשֶׂר בַּמִּקְדָּשׁ – חַטַּאת בְּהֵמָה, וְחַטַּאת הָעוֹף, וְאָשָׁם וַדַּאי, וְאָשָׁם תָּלוּי, וְזִבְחֵי שַׁלְמֵי צִבּוּר, וְלוּג שֶׁמֶן שֶׁל מְצוֹרָע, וּמוֹתַר הָעוֹמֶר, וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם, וְלֶחֶם הַפָּנִים, וּשְׁיָירֵי מְנָחוֹת. [ט]וְאַרְבַּע בִּירוּשָׁלַיִם – הַבְּכוֹרָה, וַהֲבִיכּוּרִים, וְהַמּוּרָם מִן הַתּוֹדָה וְאֵיל נָזִיר, וְעוֹרוֹת קָדָשִׁים. [י][יא]וַעֲשָׂרָה בַּגְּבוּלִין: תְּרוּמָה, וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר, וְחַלָּה, וְרֹאשִׁית הַגֵּז, וְהַמַּתָּנוֹת, וּפִדְיוֹן הַבֵּן, וּפִדְיוֹן פֶּטֶר חֲמוֹר, וּשְׁדֵה אֲחוּזָה, וּשְׁדֵה חֲרָמִים, וְגֶזֶל הַגֵּר. [יב־יד]וְקָא קָרֵי מִיהַת ״מַתָּנָה״ – שְׁמַע מִינַּהּ מַקְבְּלֵי מַתָּנוֹת הָווּ! שְׁמַע מִינַּהּ. נָתַן אֶת הַכֶּסֶף לְאַנְשֵׁי מִשְׁמָר [וכו׳]. אָמַר אַבָּיֵי: שְׁמַע מִינַּהּ, כֶּסֶף מְכַפֵּר מֻחְצָה. דְּאִי לָא מְכַפֵּר, הֲוָה אָמֵינָא: מַהְדַּר לְיוֹרְשִׁין. מַאי טַעְמָא? אַדַּעְתָּא דְּהָכִי לָא יָהֵב לֵיהּ. [טו]״אֶלָּא מֵעַתָּה, חַטַּאת שֶׁמֵּתוּ בְּעָלֶיהָ תִּיפּוֹק לְחוּלִּין – דְּאַדַּעְתָּא דְּהָכִי לָא אַפְרְשַׁהּ! אָמְרִי: חַטַּאת שֶׁמֵּתוּ בְּעָלֶיהָ, הִלְכָתָא גְּמִירִי לַהּ דִּלְמִיתָה אָזְלָא. [טז(ה)]אֶלָּא מֵעַתָּה, אָשָׁם שֶׁמֵּתוּ בְּעָלָיו לִיפּוֹק לְחוּלִּין – דְּאַדַּעְתָּא דְּהָכִי לָא אַפְרְשֵׁיהּ! אָשָׁם נָמֵי הִלְכָתָא גְּמִירִי לַהּ – כֹּל שֶׁבַּחַטָּאת מֵתָה, בְּאָשָׁם רוֹעֶה. אֶלָּא מֵעַתָּה, יָבָמָה שֶׁנָּפְלָה לִפְנֵי מוּכֵּה שְׁחִין תִּיפּוֹק בְּלָא חֲלִיצָה, דְּאַדַּעְתָּא דְּהָכִי לֹא קִדְּשָׁה עַצְמָהּ! הָתָם אָנַן סָהֲדֵי

אֵין חוֹלְקִים מְנָחוֹת כְּנֶגֶד מְנָחוֹת וְקָרְבָּן כְּנֶגֶד קָרְבָּן מִלְּבַד בְּנֵי אַהֲרֹן תִּהְיֶה אִישׁ כְּאָחִיו נַפְקָא לַן בְּקִדּוּשִׁין (דף נג.) וּבְמְנָחוֹת פֶּרֶק אֵלּוּ מְנָחוֹת (מנחות דף עג.): יוֹרְשִׁין הָווּ אוֹ מְקַבְּלֵי מַתָּנוֹת גְּבוֹהַּ הָווּ: הַיְינוּ הַאי דְּיָרְתִי יְרֻשָּׁה זֹאת נְפָלָה לָהֶן וַהֲרֵי הִיא לִפְנֵיהֶן שֶׁאֵלּוּ הָיָה הַגֵּר קָיָם הָיָה זֶה אוֹמֵר לוֹ הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ: רַב זְעִירִי בָּעֵי לֵיהּ הָכִי אֲפִילּוּ אִם תִּמְצֵי לוֹמַר מְקַבְּלֵי מַתָּנוֹת הָווּ הָא לָא מַבָּעְיָא לַן דְּהָא מַתָּנָה. יְהֵיב לְהוּ רַחֲמָנָא. וַהֲרֵי הֵן לִפְנֵיהֶן: כְּגוֹן שֶׁנִּפְּלוּ לוֹ לְכֹהֵן: קְנוּ יְתוֹמִים שֶׁקָּנוּ בְּהֶמּוֹת: בִּתְפִיסַת הַבַּיִת כְּלוֹמַר נָפְלוּ לָהֶן בְּהֶמּוֹת בִּירוּשָׁלַיִם עַד שֶׁלֹּא חָלְקוּ: הַלּוֹקֵחַ לָקַח עֲשָׂרָה טְלָאִים שֶׁלֹּא נִתְעַשְּׂרוּ מִן הַשּׁוּק: פָּטוּר וּבְמַסֶּכְתָּ בְּכוֹרוֹת מְפֹרָשׁ טַעְמָא: בִּכְלָל וּפְרָט וּכְלָל לְכָל קָדְשֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְךָ נְתוּנִים לְמִשְׁחָה כְּלָל וְזֶה יִהְיֶה לְךָ מִקֹּדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים מִן הָאֵשׁ פְּרָט כָּל מַתָּנָה בְּבָנֶיךָ עַצְמָהּ וְכָל תְּרוּמַת קָדָשִׁים חָזַר וְכָלַל וְהַדַּר כְּתִיב בְּרִית מֶלַח עוֹלָם הוּא וְגוֹ' בְּסוֹף הַפָּרָשָׁה (בְּמִדְבַּר יח): כָּל הַמַּקְרִיבָן כְּאִלּוּ קְיָם כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ שְׁנִתְּנָה לְדָרֹשׁ בִּכְלָל וּפְרָט וּכְלָל וּכְאִלּוּ קְיֵם כָּל הַקָּרְבָּנוֹת שְׁנִתְּנָה בְּהֶן בְּרִית מֶלַח: עָשָׂר בַּמִּקְדָּשׁ נֶאֱכָל לְפָנִים מִן הַקְּלָעִים: אַרְבַּע בִּירוּשָׁלַיִם בְּכָל הָעִיר: וְעָשָׂר בַּגְּבוּלִים בְּעָרֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל: אֵשֶׁם וַדַּאי חֲמִשָּׁה הֵן גְּזֵלוֹת מְעִילוֹת שִׁפְחָה חֲרוּפָה נָזִיר וּמְצוֹרָע וְחַד חֲשִׁיב לְהוּ: אֵשֶׁם תָּלוּי בָּא עַל סָפֵק כָּרֵת שֶׁלֹּא נוֹדַע לוֹ שֶׁעָבַר וַדַּאי שֶׁיְּבִיא חַטָּאת: וְזִבְחֵי שַׁלְמֵי צִבּוּר כִּבְשֵׂי עֲצֶרֶת שֶׁנִּקְרְאוּ שְׁלָמִים כְּדִכְתִיב (ויקרא כ"ג:כ') וְשָׁנֵי כְבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה וְקָדְשֵׁי קָדָשִׁים הֵן כְּדִכְתִיב (שם) קֹדֶשׁ יִהְיוּ לַה' לַכֹּהֵן וְנֶאֱכָלִים לִפְנִים מִן הַקְּלָעִים: וְלֹג שֶׁמֶן שֶׁל מְצוֹרָע דְּהוּא נָמֵי קְרוּי קָרְבָּן כְּדִכְתִיב וְהִקְרִיב אֹתוֹ לְאָשָׁם וְאֶת לֹג הַשָּׁמֶן וְסָמִיךְ לֵיהּ לִקְרָא קָמָא בְּקֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים תֹּאכְלֶנּוּ בְּוַיְקַח קֹרַח: מוֹתַר הָעֹמֶר מִנְחַת הָעֹמֶר נִקְמְצָת וּשְׁיָירֶיהָ נֶאֱכָלִים וְכָל הַמְּנָחוֹת קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים הֵן כְּדִכְתִיב לֹא (תֹּאכַל עֲלֵיו חָמֵץ) וְגוֹ': וּשְׁיָירֵי מְנָחוֹת כָּל מְנָחוֹת הַנִּקְמָצוֹת מִנְחַת נְדָבָה וּמִנְחַת חוֹטֵא וּמִנְחַת סוֹטָה: הַבְּכוֹרָה בְּכוֹר תָּם נֶאֱכָל בְּכָל הָעִיר וְכֵן הַבְּכוֹרִים צְרִיכִין חוֹמָה כְּדִכְתִיב (דְּבָרִים י"ב:ז') וַאֲכַלְתֶּם שָׁם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם וְגוֹ' וְאָמַר מָר תְּרוּמַת יָדָךְ אֵלּוּ בְּכוּרִים מַכּוֹת (דף יז.): וְהַמּוּרָם מִן הַתּוֹדָה חֲזֵה וְשׁוֹק וְאַרְבַּע חַלּוֹת מֵאַרְבַּע מִינִים שֶׁבָּהּ חַלּוֹת וּרְקִיקִין חָמֵץ וּרְבוּכָה וּכְתִיב (וַיִּקְרָא ז':י"ד) וְהִקְרִיב מִמֶּנּוּ אֶחָד מִכָּל קָרְבָּן תְּרוּמָה לַכֹּהֵן הַזּוֹרֵק וְגוֹ': וְהַמּוּרָם מֵאֵיל נָזִיר זְרוֹעַ בְּשֵׁלָה וְחַלָּה וְרָקִיק וְחֲזֵה וְשׁוֹק שֶׁל שְׁלָמִים בְּכָלַל תּוֹדָה הוּא דְּתוֹדָה שְׁלָמִים אִקְרֵי וְהָנָךְ תַּרְתֵּי תּוֹדָה וְאֵיל נָזִיר מִשּׁוּם דְּדָמְיָן לְהַדְדֵי חָשִׁיב לְהוּ בַּהֲדָא כְּדַאֲמַר בְּשֶׁחִיטַת חֻלִּין בְּפֶרֶק הַזּוֹרֵעַ: וְעוֹרוֹת קָדָשִׁים עוֹרוֹת עוֹלָה וְחַטָּאוֹת וַאֲשָׁמוֹת אֲבָל קָדָשִׁים קַלִּים עוֹרוֹתֵיהֶן לַבְּעָלִים כְּדַאֲמַר בִּזְבָחִים פֶּרֶק טְבוּל יוֹם (זְבָחִים דף קג.) ומש"ה קָא חָשִׁיב לְהוּ בַּהֲדֵי הָנָךְ דִּבְירוּשָׁלַיִם לְמֵעוּטֵי דְּאֵין נֶחְשָׁבִים בַּהֲדֵי הָנָךְ דִּגְבוּלִים דְּהֲנֵי עוֹרוֹת לָא מִתְיַיהֲבִי לְהוּ אֶלָּא בִּירוּשָׁלַיִם וּבַהֲדֵי הָנָךְ דְּבִמְקַדֵּשׁ לָא חָשִׁיב אֶלָּא הָנָהוּ דְּאִי נָפְקִי חוּץ לַקְּלָעִים מִפְּסְלִי בְּיוֹצֵא: וּשְׁדֵה אֲחֻזָּה שֶׁהַקְּדִישׁוֹהָ בְּעָלֶיהָ וְלֹא גְּאָלָהּ וּמְכָרָהּ גּוֹבֶר כְּשֶׁהַלּוֹקֵחַ מַחֲזִירָהּ בַּיּוֹבֵל מִתְחַלֶּקֶת לַכֹּהֲנִים: וּשְׁדֵה חֲרָמִים יִשְׂרָאֵל שֶׁהֶחֱרִימוּ שְׁדֵיהֶן: וְגֶזֶל הַגֵּר נָמֵי קָרֵי לַהּ מַתָּנַת גְּבוֹהַּ לִכֹּהֵן הַמִּשְׁמָר חוּץ לִירוּשָׁלַיִם יָצָא וְאֵיל אֲשָׁמוֹ יַעֲלֶה לִירוּשָׁלַיִם לְהַקְרִיב: אַדַּעְתָּא דְּהָכִי דְּלָא תֶּהֱוֵי לַהּ תְּפוֹק לְחֻלִּין וְלֹא תֵּצֵא לְמִיתָה: בְּאָשָׁם רוֹעֶה עַד שֶׁיּוּמַם וְיִמָּכֵר וְיִפָּלוּ דָּמָיו לְקִיץ הַמִּזְבֵּחַ עוֹלָה לְשֵׁם וְעוֹרָהּ לַכֹּהֲנִים זֶה מִדְרָשׁ דְּרַשׁ יְהוֹיָדָע הַכֹּהֵן בְּשִׁקָּלִים (דף טו:) וּבְתִמּוּרָה (דף כג:) וְכָל זְמַן שֶׁהוּא תָּם אֵין יוֹצֵא לְחֻלִּין לְמֻכָּר לְפִיכָךְ יִרְעֶה וְהוּא מֵעַצְמוֹ אֵין יָכוֹל לְהִשְׁתַּנּוֹת מֵאֲשֵׁם לְעוֹלָה:

מסורת הש"ס

א קידושין ז.

ב יומא לג:; פסחים נח:; תמיד כח:; מנחות מט.; ספרא צו פרק ב י

ג ספרא ויקרא דבורא דחובה פרק כ ט

תורה אור השלם

וְאִם־אֵין לָאִישׁ גֹּאֵל לְהָשִׁיב הָאָשָׁם אֵלָיו הָאָשָׁם הַמּוּשָׁב לַיהוָה לַכֹּהֵן מִלְּבַד אֵיל הַכִּפֻּרִים אֲשֶׁר יְכַפֶּר־בּוֹ עָלָיו [במדבר ה, ח]

מִלְּבַד עֹלַת הַבֹּקֶר אֲשֶׁר לְעֹלָה תָּמִיד תַּעֲשׂוּ אֶת־אֵלֶּה [במדבר כח, כג]

וְהָאָשָׁם עֹל־חַמְקְבָּתָן תּוּקַר־בּוֹ לֹא תִכְבֶּה וּבִעֵר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן עֵצִים בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר וְעָרַךְ עָלֶיהָ הָעֹלָה וְהִקְטִיר עָלֶיהָ חֶלְבֵי הַשְּׁלָמִים [ויקרא ו, ה]

וְאֵת אֲשֶׁר חָטָא מִן־הַקֹּדֶשׁ יְשַׁלֵּם וְאֶת־חֲמִישִׁתוֹ יוֹסֵף עָלָיו וְנָתַן אֹתוֹ לַכֹּהֵן וְהַכֹּהֵן יְכַפֵּר עָלָיו בְּאֵיל הָאָשָׁם וְנִסְלַח לוֹ [ויקרא ה, טז]

דְּמַיְנַן נִיחָא לַהּ לְהִתְקַדֵּשׁ לְרִאשׁוֹן שֶׁהוּא שָׁלֵם עַל סָפֵק וָה שֶׁאִם יָמוּת תִּזְקַק לְאַחִין: טַן דּוּ גּוּף שְׁנַיִם כְּלוֹמַר אִשָּׁה בְּכָל דְּהוּ נִיחָא לַהּ: וָה זָכָה בְּשֶׁלּוֹ וָזֶה זָכָה בְּשֶׁלּוֹ וּנְהֵי נָמֵי לְרַבָּנָן דְּקָנְסוּ לְיהוֹרֵיב דְּקַבּוּל אִשָּׁם מִקַּמֵּי כָּסָף אֶלָּא לְרַבִּי יְהוּדָה מ"ט דְּקָנֵס לְיִדְעָיָה: לְדִבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה וא"ג דְּקָנֵס לֵיהּ לְיִדְעָיָה ה"מ הֵיכָא דְּאִשָּׁם רִאשׁוֹן קַיִם דִּיכוֹלִין בָּנֵי יְהוֹרֵיב לְהַקְרִיבוֹ בְּעוֹד מִשְׁמַרְתָּן קַיֶּמֶת וּבְהֶכְשֵׁר אֲבָל אִם קָדְמוּ וְהִקְרִיבוּהוּ בְּפָסוּל דְּאִשָּׁם הַבָּא קֹדֶם הַקָּרֵן פָּסוּל הוּא כְּדְאָמַר לְעֵיל (בְּבָא קַמָּא דַּף קי.) אַף אִשָּׁם דִּכְתִיב בְּהֶקְדֵּשׁ קָרֵן הוּא: בְּאֵיל הָאָשָׁם מַשְׁמַע בְּאֵיל שֶׁהוּא בָּא חוֹבָה לְאִשָּׁם שֶׁהוּא קָרֵן אַלְמָא קָרֵן בְּרִישָׁא מַיְתֵי: אֵין הַחֹמֶשׁ מְעַכֵּב אֶת הַכַּפָּרָה:

(א)דְּמֵינָח נִיחָא לַהּ בְּכֹל דְּהוּ – כְּרֵישׁ לָקִישׁ, דְּאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: טָב לְמֵיתַב טַן דּוּ, מִלְּמֵיתַב אַרְמְלוּ. א נָתַן אֶת הַכֶּסֶף לִיהוֹרֵיב וְכוּ׳. תָּנוּ רַבָּנַן: נָתַן אִשָּׁם לִיהוֹרֵיב וְכֶסֶף לִידַעְיָה – יַחֲזִיר כֶּסֶף אֶצֶל אָשָׁם, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: יַחֲזִיר אָשָׁם אֶצֶל כֶּסֶף. הֵיכִי דָּמֵי? אִילֵימָא דְּיָהֵיב לֵיהּ אָשָׁם לִיהוֹרֵיב בְּמִשְׁמַרְתּוֹ דִּיהוֹרֵיב, וְכֶסֶף לִידַעְיָה בְּמִשְׁמַרְתּוֹ דִּידַעְיָה – זֶה זָכָה בְּשֶׁלּוֹ וְזֶה זָכָה בְּשֶׁלּוֹ! ב אָמַר רָבָא: הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן – דְּיָהֵיב אָשָׁם לִיהוֹרֵיב בְּמִשְׁמַרְתּוֹ דִּיהוֹרֵיב, וְכֶסֶף לִידַעְיָה בְּמִשְׁמַרְתּוֹ דִּיהוֹרֵיב. רַבִּי יְהוּדָה סָבַר: כֵּיוָן דְּלָאו מִשְׁמַרְתּ[וֹ] דִּידַעְיָה הִיא – לִידַעְיָה קָנְסִינַן לֵיהּ, הִלְכָךְ יַחֲזִיר כֶּסֶף אֶצֶל אָשָׁם; וְרַבָּנַן סָבְרִי: שְׁלֹא כַּדִּין (הוּא) עֲבוּד בְּנֵי יְהוֹרֵיב דְּקַיבְּלוּ אָשָׁם מִקַּמֵּי כֶּסֶף, הִלְכָךְ לְדִידְהוּ קָנְסִינַן לְהוּ, וַיַּחֲזוֹר אָשָׁם אֶצֶל כֶּסֶף. תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי: לְדִבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה, אִם קָדְמוּ בְּנֵי יְהוֹרֵיב וְהִקְרִיבוּ אֶת הָאָשָׁם – יַחֲזוֹר וְיָבִיא אָשָׁם אַחֵר וְיַקְרִיבוּהוּ בְּנֵי יְדִעְיָה, וְזָכוּ הַלָּלוּ בְּמַה שֶׁבְּיָדָן. אָמְרִי: לְמַאי חָזֵי? אָשָׁם פָּסוּל הוּא! אָמַר רָבָא: לְעוֹרוֹ. תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי: לְדִבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה, אִם קָיְים אָשָׁם – יַחֲזִיר אָשָׁם אֶצֶל כֶּסֶף. וְהָא רַבִּי יְהוּדָה – יַחֲזִיר כֶּסֶף אֶצֶל אָשָׁם אִית לֵיהּ! הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן – כְּגוֹן דְּנָפַק מִשְׁמַרְתּוֹ דִּיהוֹרֵיב, וְלָא תְּבָעוּ. וְהָא קָא מַשְׁמַע לַן – דְּאַחוֹלֵי אַחִילוּ גַּבַּיְיהוּ. תַּנְיָא אִידָךְ, אָמַר רַבִּי: לְדִבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה, אִם קַיְים אָשָׁם – יַחֲזוֹר כֶּסֶף אֶצֶל אָשָׁם, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. וְהָא רַבִּי יְהוּדָה – יַחֲזִיר כֶּסֶף אֶצֶל אָשָׁם אִית לֵיהּ! הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן – כְּגוֹן דְּנָפַק מִשְׁמַרְתָּם דְּהָנֵי וּדְהָנֵי וְלָא תְּבָעוּ. מַהוּ דְּתֵימָא דְּאַחוֹלֵי גַּבֵּי הָדָדֵי, קָא מַשְׁמַע לַן דְּאָמְרִינַן: כֵּיוָן דְּלָא תָּבְעִי, לְהָדְרוּ בְּרֵישָׁא. שֶׁהֵמֵבִיא גְּזֵילוֹ עַד שֶׁלֹּא הֵבִיא אֲשָׁמוֹ [וְכוּ׳]. מְנָהֵנִי מִילֵּי? אָמַר רָבָא, דְּאָמַר קְרָא: "הָאָשָׁם הַמּוּשָׁב לַה׳ לַכֹּהֵן, מִלְּבַד אֵיל הַכִּפֻּרִים אֲשֶׁר יְכַפֶּר בּוֹ" – מִכְּלָל דְּכֶסֶף בְּרֵישָׁא. אָמַר הָהוּא מֵרַבָּנַן לְרָבָא: אֶלָּא מֵעַתָּה, "מִלְּבַד עֹלַת הַבֹּקֶר" – הָכִי נָמֵי מִכְּלָל דְּמוּסָפִין בְּרֵישָׁא? ג(ב)וְהָתַנְיָא: מִנַּיִן שֶׁלֹּא יְהֵא דָּבָר קוֹדֵם לְתָמִיד שֶׁל שַׁחַר? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְעָרַךְ עָלֶיהָ הָעֹלָה", וְאָמַר רָבָא: "הָעוֹלָה" – עוֹלָה רִאשׁוֹנָה! אָמַר לֵיהּ: אֲנָא מֵ"אֲשֶׁר יְכַפֵּר בּוֹ" נָפְקָא לֵיהּ, וַעֲדַיִין לֹא כִּיפֵּר. (ג)נָתַן לוֹ אֶת הַקֶּרֶן וְכוּ׳. תָּנוּ רַבָּנַן: מִנַּיִן שֶׁאִם הֵבִיא מְעִילָתוֹ וְלֹא הֵבִיא אֲשָׁמוֹ; אֲשָׁמוֹ וְלֹא הֵבִיא מְעִילָתוֹ – שֶׁלֹּא יָצָא? תַּלְמוּד לוֹמַר: "בְּאֵיל הָאָשָׁם וְנִסְלַח לוֹ". וּמִנַּיִן שֶׁאִם הֵבִיא אֲשָׁמוֹ עַד שֶׁלֹּא הֵבִיא מְעִילָתוֹ, שֶׁלֹּא יָצָא? תַּלְמוּד לוֹמַר: "בְּאֵיל הָאָשָׁם" – הָאָשָׁם בִּכְבָר. ד"יָכוֹל כְּשֵׁם שֶׁאַיִל וְאָשָׁם מְעַכְּבִים, כָּךְ חוֹמֶשׁ מְעַכֵּב? תַּלְמוּד לוֹמַר: "בְּאֵיל הָאָשָׁם וְנִסְלַח לוֹ" – אַיִל וְאָשָׁם מְעַכְּבִים בְּהֶקְדֵּשׁ, וְאֵין חוֹמֶשׁ מְעַכֵּב. וְיִלְמַד הֶקְדֵּשׁ מֵהֶדְיוֹט, וְהֶדְיוֹט מֵהֶקְדֵּשׁ. הֶקְדֵּשׁ מֵהֶדְיוֹט – מָה "אָשָׁם" דְּהָתָם קָרֵן, אַף "אָשָׁם" דְּהָכָא קָרֵן. וְהֶדְיוֹט מֵהֶקְדֵּשׁ – מָה הֶקְדֵּשׁ אֵין חוֹמֶשׁ מְעַכֵּב, אַף הֶדְיוֹט נָמֵי אֵין חוֹמֶשׁ מְעַכֵּב.

הֲדַרַן עֲלָךְ הַגּוֹזֵל עֵצִים.

מַתְנִי׳ אָמַר רָבָא לְעוֹרוֹ. תַּמָּה דְּהָכָא מַשְׁמַע אֲפִילּוּ בְּפָסוּל קֹדֶם זְרִיקָה וְגַם כְּשֶׁהָעוֹר מְחֻבָּר עֲדַיִן בַּבָּשָׂר וְנַעֲשָׂה בּוֹ פְּסוּל קֹדֶם שְׁחִיטָה שֶׁהֲבִיא קֹדֶם הַכֶּסֶף שְׁרֵי בַּהֲנָאָה וּבִזְבָחִים בְּפֶרֶק טְבוּל יוֹם (זְבָחִים דַּף קד. וְשָׁם) אָמַר רַבִּי דָּם מְרַצָּה עַל הָעוֹר בְּפָנֵי עַצְמוֹ פְּי' כְּשֶׁהוּא מַפְשֵׁט וְאַרַע פְּסוּל בִּבְשָׂר הַדָּם מְרַצֶּה עַל הָעוֹר וּכְשֶׁהוּא עִם הַבָּשָׂר וְנוֹלַד בּוֹ פְּסוּל קֹדֶם זְרִיקָה הֲרֵי הוּא כְּיוֹצֵא בּוֹ אַחַר זְרִיקָה הֲרָצָה בָּשָׂר שֶׁעָה אַחַת יַפְשִׁיטֶנּוּ וְעוֹרוֹ לַכֹּהֲנִים אַלְמָא כְּשֶׁהוּא עִם הַבָּשָׂר וְנִפְסַל קֹדֶם זְרִיקָה יוֹצֵא לִשְׂרֵפָה וְהָכָא אַרַע בּוֹ פְּסוּל קֹדֶם שְׁחִיטָה שֶׁהוּבָא קֹדֶם הַכֶּסֶף וְאַמַּאי לֹא יָצָא הָעוֹר לִשְׂרֵפָה: ת"ל הָעוֹלָה עוֹלָה רִאשׁוֹנָה פִּי' רִאשׁוֹנָה שֶׁבְּפָרָשַׁת פִּנְחָס וְכִי הֵיכִי דְּמִלְּבַד עוֹלַת הַבֹּקֶר גַּלִּי לַךְ בְּהֶדְיָא דְּמִלְּבַד דָּבָר הַקּוֹדֵם לוֹ קְאָמַר הָכִי נָמֵי מִלְּבַד אֵיל הַכִּפּוּרִים דָּבָר הַקּוֹדֵם לוֹ קְאָמַר וְתַמָּה דְּיָלִיף הָכָא מֵהָעוֹלָה וּבְפֶרֶק כָּל הַתְּדִיר (זְבָחִים דַּף פט. וְשָׁם.) יָלִיף מִמִּלְּבַד עוֹלַת הַבֹּקֶר לְחוּדֵיהּ וְי"ל דְּהָתָם נָמֵי אַהָעוֹלָה קְסָמִיךְ וְעוֹד יֵשׁ תֵּרוּץ אֶחָד וְאֵין לְהַאֲרִיךְ כָּאן: וְיִלְמַד הֶקְדֵּשׁ מֵהֶדְיוֹט וְהֶדְיוֹט מֵהֶקְדֵּשׁ תַּמָּה אַמַּאי אִצְטְרִיךְ קְרָא לְעֵיל גְּבֵי הֶדְיוֹט שֶׁאִם הֵבִיא אֲשָׁמוֹ עַד שֶׁלֹּא הֵבִיא גְּזֵלוֹ לֹא יָצָא נַיְלַף מֵהֶקְדֵּשׁ וְיֵשׁ לוֹמַר דְּאִי לָאו דְּאַשְׁכְּחַן שֶׁהַשְׁוָה הַכָּתוּב הֶדְיוֹט לְהֶקְדֵּשׁ לְהוֹ מִלְּתָא לָא הָוֵה יָלְפִינַן הַאי מֵהַאי לְעִנְיַן שֶׁאֵר דְּבָרִים אֲבָל הַשְׁתָּא דְּאַשְׁכְּחַן שֶׁהַשְׁוָה אוֹתָן דִּבְתַרְוַיְהוּ אִם הֵבִיא אֲשָׁמוֹ תְּחִלָּה לֹא יָצָא כְּמוֹ כֵּן יֵשׁ לְהַשְׁוּתָם לְעִנְיַן שֶׁאֵר דְּבָרִים:

עין משפט
נר מצוה

א מיי׳ פח׳ מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ יב:

ב מיי׳ פח׳ מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ יב:

ג מיי׳ פא׳ מהל׳ תמידים ומוספין הל׳ ג:

ד מיי׳ פא׳ מהל׳ מעילה הל׳ ה:

ה מיי׳ פא׳ מהל׳ מעילה הל׳ ד, סמג עשין רי:

עין משפט
נר מצוה

א סמג עשין עג:

ב מיי׳ פה׳ מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ ה, טוש״ע חו״מ סי׳ שסא סעי׳ ז:

ג מיי׳ פה׳ מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ ד, טוש״ע חו״מ סי׳ שסא סעי׳ ה ו:

ד מיי׳ פה׳ מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ ד, טוש״ע חו״מ סי׳ שסא סעי׳ ז:

ה מיי׳ פב׳ מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ א, סמג עשין עג, טוש״ע חו״מ סי׳ שסב סעי׳ א:

ו מיי׳ פה׳ מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ ה:

ז מיי׳ פה׳ מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ ה, סמג עשין עג, טוש״ע חו״מ סי׳ שסא סעי׳ ז:

ח מיי׳ פה׳ מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ ה:

ט מיי׳ פב׳ מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ א, סמג עשין עג, טוש״ע חו״מ סי׳ שסב סעי׳ א:

מתני׳ הַגּוֹזֵל וּמַאֲכִיל לְאוֹ דַּוְקָא מַאֲכִיל דה״ה נוֹתֵן לָהֶם דְּפְטוּרִין לְרַב חִסְדָּא

אמתני׳ **הַגּוֹזֵל** וּמַאֲכִיל אֶת בָּנָיו, וְהִנִּיחַ לִפְנֵיהֶם – פְּטוּרִין מִלְּשַׁלֵּם. וְאִם הָיָה דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַחֲרָיוּת – חַיָּיבִין לְשַׁלֵּם. גמ׳(א) גְּמָ׳ אָמַר רַב חִסְדָּא: גָּזַל וְלֹא נִתְיָיאֲשׁוּ הַבְּעָלִים, וּבָא אַחֵר וַאֲכָלוֹ מִמֶּנּוּ – רָצָה מִזֶּה גּוֹבֶה, רָצָה מִזֶּה גּוֹבֶה. מַאי טַעְמָא? כֹּל כַּמָּה דְּלֹא נִתְיָיאֲשׁוּ הַבְּעָלִים – בִּרְשׁוּתֵיהּ דְּמָרֵיהּ קָאֵי. ב[תְּנַן]: הַגּוֹזֵל וּמַאֲכִיל אֶת בָּנָיו, וְהִנִּיחַ לִפְנֵיהֶם – פְּטוּרִין מִלְּשַׁלֵּם. תֵּיבְעֵי לָךְ רַב חִסְדָּא: כִּי תַּנְיָא הָהִיא – לְאַחַר יֵאוּשׁ. אָמַר רָמֵי בַּר חָמָא, זֹאת אוֹמֶרֶת: רְשׁוּת יוֹרֵשׁ כִּרְשׁוּת לוֹקֵחַ דָּמֵי. ה״רָבָא אָמַר: רְשׁוּת יוֹרֵשׁ לָאו כִּרְשׁוּת לוֹקֵחַ דָּמֵי, וְהָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן – כְּשֶׁאָכָלוּם. ז[גּ]הָא מִדְּקָתָנֵי סֵיפָא: אִם הָיָה דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַחֲרָיוּת – חַיָּיבִין לְשַׁלֵּם, מִכְּלָל דְּרֵישָׁא קַיֶּימֶת עָסְקִינַן! אָמַר לָךְ רַבָּא, הָכִי קָאָמַר: אִם הִנִּיחַ לָהֶם אֲבִיהֶם אַחֲרָיוּת נְכָסִים, חַיָּיבִין לְשַׁלֵּם. ד[וְ]הָא מַתְנִי לֵיהּ רַבִּי לְרַבִּי שִׁמְעוֹן בְּרֵיהּ: לֹא דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַחֲרָיוּת מַמָּשׁ; אֶלָּא אֲפִילּוּ פָּרָה וְחוֹרֵשׁ בָּהּ, חָמוֹר וּמְחַמֵּר אַחֲרָיו, חַיָּיבִין לְהַחְזִיר, מִפְּנֵי כְּבוֹד אֲבִיהֶן. חט(ה)אֶלָּא אָמַר רָבָא: כִּי שָׁכִיבְנָא – רַבִּי אוֹשַׁעְיָא נָפֵיק לְווֹתֵי, דְּתָרֵיצְנָא מַתְנִיתִין כְּווֹתֵיהּ. דְּתָנֵי רַבִּי אוֹשַׁעְיָא: הַגּוֹזֵל וּמַאֲכִיל אֶת בָּנָיו – פְּטוּרִין מִלְּשַׁלֵּם. הִנִּיחַ לִפְנֵיהֶם – גְּזֵילָה קַיֶּימֶת, חַיָּיבִין; אֵין הַגְּזֵילָה קַיֶּימֶת, פְּטוּרִין. הִנִּיחַ לָהֶם אֲבִיהֶם אַחֲרָיוּת נְכָסִים – חַיָּיבִין לְשַׁלֵּם. אָמַר מָר: אֵין הַגְּזֵילָה קַיֶּימֶת – פְּטוּרִין. נֵימָא תֵּיהְוֵי תְּיוּבְתָּא דְּרַב חִסְדָּא? אָמַר לָךְ רַב חִסְדָּא: כִּי תַּנְיָא הָהִיא – לְאַחַר יֵאוּשׁ. אָמַר מָר: גְּזֵילָה קַיֶּימֶת – חַיָּיבִין לְשַׁלֵּם. נֵימָא תֵּיהְוֵי תְּיוּבְתָּא דְּרַבִּי בַּר חָמָא? אָמַר לָךְ רַבִּי בַּר חָמָא: כִּי תַּנְיָא הָהִיא – לִפְנֵי

מתני׳ הַגּוֹזֵל וּמַאֲכִיל וְהִנִּיחַ לִפְנֵיהֶם. או שֶׁהִנִּיחַ לִפְנֵיהֶם הַגְּזֵלָה קַיֶּמֶת: פְּטוּרִים מִלְּשַׁלֵּם בַּגְּמָרָא מְפָרֶשׁ טַעְמָא: אִם הָיָה דָּבָר כו' בגמ' מְפָרְשִׁי לָהּ מַר הָכִי וּמַר הָכִי: גְּמ' בְּרִשּׁוּתֵהּ דְּמָרֵהּ קָאֵי וְזֶה שֶׁאָכָלוֹ נַעֲשָׂה כְּגוֹזְלוֹ מִבְּעָלָיו: זֹאת אוֹמֶרֶת דְּקָתָנֵי וְהִנִּיחַ לִפְנֵיהֶם פְּטוּרִין: רְשׁוּת יוֹרֵשׁ כִּרְשׁוּת לוֹקֵחַ דָּמֵי וְהָוְיָא לָהּ כִּרְשׁוּת אַחֶרֶת וְכֵיוָן דְּאוֹקְמָנָא לְמַתְנִיתִין לְאַחַר יֵאוּשׁ קָנֵי לְהוּ יַתְמֵי בְּיֵאוּשׁ וְשִׁנּוּי רְשׁוּת דְּאִי בְּיֵאוּשׁ כְּדֵי לֹא קָנֵי מִדְּלֹא קָתָנֵי פְּטוּרָא בַּאֲבוּהוֹן: כְּשֶׁאָכָלוּם לְאַחַר מִיתַת אֲבִיהֶן וְנִגְזַל אֵין יָכוֹל לְתָבְעָן שֶׁהֲרֵי לֹא גְּזָלוּהוּ: וְהָא מִדְּקָתָנֵי סֵיפָא אִם הָיָה דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַחֲרָיוּת כְּגוֹן דָּבָר הַנִּכָּר לַדְּבָרִים וְנִרְאֶה כָּל שָׁעָה בְּעֵין קַרְקַע אוֹ כְּגוֹן טַלִּית וּכְסוּת: חַיָּבִים לְהַחֲזִירָהּ מִפְּנֵי כְּבוֹד אֲבִיהֶן שֶׁהַבְּרִיּוֹת אוֹמְרוֹת זוֹ טַלִּית שֶׁגָּזַל פְּלוֹנִי: מִכְּלָל דִּבְגְזֵלָה קַיֶּמֶת עָסְקִינַן וְאַפְּ״ה הֵיכָא דְּלָאו מְשׁוּם כְּבוֹד פְּטַר לְהוּ בָּרִישָׁא בְּמַתְנִי׳: הָכִי קָאָמַר אִם הִנִּיחַ לָהֶן אֲבִיהֶן קַרְקָעוֹת מְשָׁלּוֹ אֲפִלּוּ אָכְלוּ אֶת הַגְּזֵלָה חַיָּבִין דְּאִשְׁתְּעִבּוּד נְכָסִים דְּאַבָּהָן מְחַיְּיִם: לֹא דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַחֲרָיוּת מַמָּשׁ לֹא שָׁגַל קַרְקַע וְהִנִּיחָהּ לִפְנֵיהֶן: אֶלָּא אֲפִלּוּ גָּזַל פָּרָה וְחָרַשׁ בָּהּ אוֹ חָמוֹר וּמְחַמֵּר אַחֲרָיו וְהַכֹּל מְעִידִין שֶׁהָיָה דִּנְגְזַל חַיָּבִין אַלְמָא בִּגְזֵלָה קַיֶּמֶת עָסְקִינַן: אָמַר רָבָא כִּי שָׁכִבְנָא רַבִּי אוֹשַׁעְיָא נָפֵק לְווֹתֵי יָצָא לְקָרָאתִי: דְּמַתַּרֵצְנָא לְמַתְנִיתִין כְּווֹתֵהּ בְּאַחֲרָיוּת מַמָּשׁ וּבְשֶׁאֵין גְּזֵלָה קַיֶּמֶת [דְּכֵיוָן דְּאַשְׁכְּחַן הָכִי מְתַרֵצְנָא לָהּ מַתְנִיתִין כְּבָרִיתָא וְלָא חֵישִׁינַן לְמַאי דְּמַתְנִי רַבִּי לְר׳ שִׁמְעוֹן בְּרֵהּ דְּבָרֵיתָא קַיְּמָא כְּווֹתַהּ]: גְּזֵלָה קַיֶּמֶת שֶׁלֹּא אָכָלוּהָ אַחֲרֵי מוֹתוֹ וּתְבָעָן הַנִּגְזָל: חַיָּבִין דְּרִשּׁוּת יוֹרֵשׁ לָאו כִּרְשׁוּת לוֹקֵחַ דָּמֵי וַיֵּאוּשׁ כְּדֵי לֹא קָנֵי: אֵין גְּזֵלָה קַיֶּמֶת שֶׁאָכָלוּהָ אַחֲרֵי מוֹתוֹ: חַיָּבִין לְשַׁלֵּם דְּאִשְׁתַּעְבּוּד נְכָסֶיהָ: דְּרַב חִסְדָּא דְּאָמַר לְעֵיל רָצָה מִזֶּה גּוֹבֶה: לְאַחַר יֵאוּשׁ וַאֲכָלוּהָ: תֵּיהְוֵי תְּיוּבְתָּא דְּרַמֵּי בַּר חָמָא כְּיוָן דְּלְאַחַר יֵאוּשׁ אוֹקְמָתַהּ:

מסורת הש״ס

א חולין קלד.

ב בבא בתרא מד.

ג לקמן קיג.

ד לקמן קיד:

ה בבא מציעא סב:

גליון הש״ס

גמ׳ אמר רב חסדא גזל. עיין פ״ז משנה ג׳ דתרומות ובירושלמי שם:

לְמַעוּטֵי גָּזַל אֲבִיו מִנַּיִן לוֹמַר דְּאוֹתוֹ אָמוֹרָא יִסְבּוֹר דְּיֵאוּשׁ כְּדֵי קָנֵי דְּהַשְׁתָּא לֹא צָרִיךְ לְהָאי דְּרָשָׁה וְאַסְמַכְתָּא הִיא דְּהָא ר' חִיָּא בַּר אַבָּא אָמַר ר' יוֹחָנָן דְּרֵישׁ בְּרֵישׁ הַגּוֹזֵל (לְעֵיל בָּבָא קַמָּא דַּף צד:) דְּבַר תּוֹרָה גְּזֵלָה הַמְּשְׁתַּנֵּית חוֹזֶרֶת בְּעֵין מִיּוֹהֲשִׁיב אֶת הַגְּזֵלָה מ״מ וְלֵית לֵיהּ דְּרָשָׁה כְּעֵין שֶׁגָּזַל וְסוֹבֵר בִּמְרַבָּה (לְעֵיל בָּבָא קַמָּא דַּף סח:) וּבְפִרְקִין דַּיֵּאוּשׁ כְּדֵי לֹא קָנֵי וא״כ מִנַּלָּה בְּאֵין גְּזֵלָה קַיֶּמֶת דִּפְטוּרִין מִלְּשַׁלֵּם לָכְךְ נִרְאֶה דְּהַהוּא דְּרָשָׁה דִּלְקַמָּן אַסְמַכְתָּא הִיא לכ״ע וּמִסְבָרָא מְחַלֵּק רַב חִסְדָּא בֵּין לְפָנֵי יֵאוּשׁ דְּלֹא הָוֵי כָּל כָּךְ בְּרִשּׁוּת מָרֵהּ אַחַר יֵאוּשׁ כְּמוֹ לְפָנֵי יֵאוּשׁ שֶׁנִּקַּל לְצֵאת מֵרְשׁוּת בְּעָלִים בְּשִׁנּוּי רְשׁוּת אוֹ בְּשִׁנּוּי הַשֵּׁם וְאֵין זֶה דּוֹחֵק דְּכִי הָוֵה מַפְקְרִינַן נְמֵי מִקְּרָא צָרִיךְ סְבָרָא זוֹ דְּאַמַּאי מוֹקְמִינַן קְרָא טְפֵי אַחַר יֵאוּשׁ מִלְּפָנֵי יֵאוּשׁ כֵּיוָן דְּגַם אַחַר יֵאוּשׁ חָשִׁיבָא בְּרְשׁוּת מָרֵהּ וּלְרַמִּי בַּר חָמָא נִיחָא טְפֵי דְּאִיהוּ לֵית לֵהּ טַעְמָא דִּרְשׁוּת מָרֵהּ כְּלָל דְּכֵיוָן שֶׁהוּא לֹא גָּזָלוֹ אֵינוֹ יָכוֹל לְתָבְעוֹ כְּלָל שֶׁהֲרֵי אֵין לַגְּמָרֵי בִּרְשׁוּת מָרֵהּ שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ יָכוֹל (לו) לְהַקְדִּישׁוֹ וְגַם הַגָּזְלָן יָכוֹל לְקָנוֹתוֹ בְּשִׁנּוּי מַעֲשֶׂה וְתַדַּע דְּהָא רַב חִסְדָּא הַצְרֵךְ לְפָרֵשׁ מ״ט כו' וּגְמָרָא נָמֵי פָּרֵיךְ לֵיהּ מִמַּתְנִיתִין: **וְאִם** הִנִּיחַ לָהֶן אֲבִיהֶן אַחֲרָיוּת נְכָסִים חַיָּבִין לְשַׁלֵּם לְמָ״ד מִלְוָה עַל פֶּה אֵין גּוֹבֶה לֹא מִן הַיְּתוֹמִים וְלֹא מִן הַלָּקוּחוֹת בְּגֵט פְּשׁוּט (ב״ב דף קעה:) אֵיפָא לְאוֹקְמֵי כְּשֶׁעָמַד בַּדִּין וְהָוֶה כְּמִלְוָה בִּשְׁטָר כִּדְמוֹכַח בְּכַמָּה דֵּיכְתֵי: [וְעַי׳ תוֹס׳ לְעֵיל (בָּבָא קַמָּא קד:) ד״ה מִלְוָה ע״פ]: **דְּמָתָרֵצְנָא** מַתְנִיתִין כְּווֹתֵהּ כְּפִי הַיְּכִי דְּאַשְׁכְּחַן בְּאֵיזֶהוּ נָשָׁךְ (ב״מ דף סב:) גַּבֵּי כִּיצַד לָקַח הַיְּמִנּוּ חִשִּׁים אֲבָל בִּשְׁבִיל שֶׁהָיָה מְתָרֵץ מִשְׁנָה אַחַת לֹא הָיָה אוֹמֵר כֵּן: **אֵין** גְּזֵלָה קַיֶּמֶת פְּטוּרִין לֵימָא תֵּהְוֵי תְּיוּבְתָּא דְּרַב חִסְדָּא מַרִישָׁא דְּקָתָנֵי הַגּוֹזֵל וּמַאֲכִיל אֶת בָּנָיו פְּטוּרִין ה״מ לְמִפְרְךְ לְרַב חִסְדָּא כָּל כַּמָּה דְּלָא יָדַע דְּלְאַחַר יֵאוּשׁ מַיְירֵי כִּי הֵיכִי דְּפָרֵיךְ לֵיהּ לְעֵיל מִמַּתְנִיתִין אֶלָּא מִשּׁוּם דְּנִיחָא לֵיהּ לְמִפְרְךְ מִנַּהּ לְתַרְוַיְיהוּ לְרָמֵי בַּר חָמָא וּלְרַב חִסְדָּא: **רַב** חִסְדָּא מוֹקֵי לָהּ לְאַחַר יֵאוּשׁ וא״ת רַב דְּסָבַר יֵאוּשׁ כְּדֵי קָנֵי וְסָבַר נָמֵי כְּרַב חִסְדָּא וע״כ צָרִיךְ לְאוֹקְמֵי נָמֵי לְאַחַר יֵאוּשׁ א״כ כִּי גְּזֵלָה קַיֶּמֶת אַמַּאי חַיָּבִין כֵּיוָן דְּיֵאוּשׁ כְּדֵי קָנֵי וְ״ל דְּרַב מוֹקֵי לָהּ בְּדָבָר הַמִּסְתַּיֵּם וְהָא דְּקָתָנֵי אֵין גְּזֵלָה קַיֶּמֶת פְּטוּרִין ה״ה דְּהוּא הַדִּין לִכְפּוּלֵי בְּגֵזֵלָה קַיֶּמֶת גּוּפָהּ בֵּין דָּבָר הַמִּסְתַּיֵּם לְשֶׁאֵין מִסְתַּיֵּם אֶלָּא דְּתָנֵי בְּדָבָר הַמִּסְתַּיֵּם בְּאֵין גְּזֵלָה קַיֶּמֶת פְּטוּרִין אע״ג דְּאִשְׁתָּא מִלְּתָא שֶׁאָכְלוּ מַה שֶּׁגָּזַל אֲבִיהֶן וְכֵן בְּרֵיתֵהּ דְּלִקְמָן דְּקָתָנֵי הַגּוֹזֵל וּמַאֲכִיל אֶת בָּנָיו פְּטוּרִין מִלְּשַׁלֵּם וּמְבָעֵי לֵיהּ לְאוֹקְמֵי אַלְּבָּא דְּרַב חִסְדָּא לְאַחַר יֵאוּשׁ לְרַב דְּבָרָיו אַמַּאי חַיָּבִין לְשַׁלֵּם וְכֵן בְּאִידָךְ קְתָנֵי בֵּין גְּדוֹלִים בֵּין קְטַנִּים חַיָּבִין וְאִי בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ מִסְתַּיֵּם אַמַּאי חַיָּבִין לְרַב כֵּיוָן דְּאַיְירֵי לְאַחַר יֵאוּשׁ וּפְלִיגִי הָנֵי בְּרַיְיתוֹת אַאַלְּבָּא דְּרַב אִם קְטַנִּים חַיָּבִין מִשּׁוּם כְּבוֹד אֲבִיהֶן אִי לָאו וְהָא כְּסוּמְכוֹס וְרַבָּנָן דְּפְלוּגְתָּא דְּסוּמְכוֹס וְרַבָּנָן בְּסָמוּךְ מִבָּעֵי לֵהּ לְאוֹקְמֵי אַלְּבָּא דְּרַב חִסְדָּא דְּאַיְירֵי לְאַחַר יֵאוּשׁ וּלְרַב חִסְדָּא גְּמִירָה שֶׁבְּיָד קְטָן וְלֹא קָנָאָה קְטָן אִם מְקַבְּלִין עֲדִים לְהוֹצִיא מִיָּדוֹ אוֹ לֹא וְכֵן פְּלוּגְתָּא דְּסוּמְכוֹס וְרַבָּנָן:

מסורת הש"ס

א בבא מציעא סב.; לעיל צד:

ב כתובות יב.; כתובות כג.; כתובות לד:; כתובות טז:

ג פסחים מה.

ד חולין קכו:

ה שבת צא.; כתובות לד:; בבא בתרא פו.

ו ספרא ויקרא דבורא דחובה פרשה יג ב; לעיל צח.; לעיל סו.

גליון הש"ס

גמ' פרה שאולה משתמשים בה כל ימי שאלתה. עיין שיטה מקובצת בב"מ דף קט ע"א ד"ה אר"י עד האידנא בשם הרשב"א והר"ן:

תורה אור השלם

אֵל־תַּקֵּח מֵאִתּוֹ נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ וְחֵי אָחִיךָ עִמָּךְ [ויקרא כה, לו]

וְהָיָה כִּי־יֶחֱטָא וְאָשַׁם וְהֵשִׁיב אֶת־הַגְּזֵלָה אֲשֶׁר גָּזָל אוֹ אֶת־הָעֹשֶׁק אֲשֶׁר עָשָׁק אוֹ אֶת־הַפִּקָּדוֹן אֲשֶׁר הָפְקַד אִתּוֹ אוֹ אֶת־הָאֲבֵדָה אֲשֶׁר מָצָא [ויקרא ה, כג]

לְפָנֵי יֵאוּשׁ דְּשָׁנוּי רְשׁוּת בְּלֹא יֵאוּשׁ לָא קָנֵי וְכִי אֵין גְּזֵלָה קַיֶּמֶת שֶׁאֲכָלוּהָ אַחֲרֵי מוֹת אֲבִיהֶן פְּטוּרִין דְּלֵית לֵיהּ דְּרַב חִסְדָּא: מָאן דְּמַתְנֵי לָהּ לְהָא דְּרַמֵּי בַּר חָמָא אַבְּרִיתָא כ"ש אַמַּתְנִיתִין דְּלֵיכָּא טַעְמָא אַחֲרִינָא לְמִפְטְרֵהּ אֶלָּא הַאי כָּל כַּמָּה דְּלָא מְחַסְּרַת לָהּ לְמַתְנִיתִין מִשְׁמַע דְּגָזְלָה קַיֶּמֶת: מָאן דְּמַתְנֵי לָהּ אַמַּתְנִיתִין אֲבָל אַבְּרִיתָא רַמֵּי בַּר חָמָא מִשּׁוּם טַעְמָא דִּקְרָא מָתְנֵי לָהּ כְּרָבָא. ל"א אִיפְּכָא גָּרְסִינַן מָאן דְּמַתְנֵי לָהּ אַמַּתְנֵי' כ"ש אַבְּרִיתָא דְּמַתְנִיתִין אֵיכָּא לְאוֹקְמָא בְּשֶׁאֲכָלוּם אֲבָל בְּרִיתָא קָתָנֵי וְקָתָנֵי פְּטוּרִים דְּרִשּׁוּת יוֹרֵשׁ כְּרִשּׁוּת לוֹקֵחַ וּמָאן דְּמַתְנֵי לָהּ אַבְּרִיתָא אֲבָל אַמַּתְנִיתִין רַמֵּי בַּר חָמָא בְּשֶׁאֲכָלוּם מָתְנֵי לָהּ כְּרָבָא וְרֵאשׁוֹן שְׁמַעְתִּין וְעִקָּר: קְטַנִּים פְּטוּרִים דְּלָאו בְּנֵי דִּינָא נִינְהוּ וְאע"פ דְּגְזֵלָה קַיֶּמֶת מִיהוּ מִחְסָרָא גּוּבְיָנָא וְסוֹמְכוֹס הוּא דְּפָטַר קְטַנִּים לְקַמָּן: גְּדוֹלִים חַיָּבִים וְרַמֵּי בַּר חָמָא מוּקֵי לָהּ לְפָנֵי יֵאוּשׁ: וְאֵין אָנוּ יוֹדְעִין חֶשְׁבּוֹנוֹת וְשָׁמָא אֲבִינוּ חִשֵּׁב לָךְ דְּמֵימִי: מִשּׁוּם דְּאֵין יוֹדְעִים פְּטוּרִים בְּתָמִיהַּ הוֹאִיל וְיוֹדְעִים שֶׁבְּגְזֵלָה בָּאָה לִידוֹ דְּבָרִי וְשָׁמָא הוּא וּבְרֵי עֲדִיף: לֹא יְהֵא אֶלָּא דְּאָזֵק אַזּוֹקֵי נְכָסָיו לְחֻצֵּר דְּנָגְזֵל וְהִזִּיקוּ מִי מְחַיְּבֵי קְטַנִּים לְשַׁלֵּם וְהָא אֲנַן תְּנַן לְעֵיל (בָּבָא קַמָּא דַּף פז.) וְהֵם שֶׁחָבְלוּ בַּאֲחֵרִים פְּטוּרִים וְהָכָא כֵּיוָן דַּאֲכָלוּם מֵאן כְּפֵי לְהוּ לְשַׁלּוּמֵי: הַנִּיחַ לְפָנֵיהֶם וַעֲדַיִן לֹא אֲכָלוּם אֲפִילּוּ קְטַנִּים חַיָּבִים כֵּיוָן דִּגְזֵלָה קַיֶּמֶת בְּרִשׁוּתָא דְּמָרֵהּ הוּא וְרַבָּנָן הוּא דְּפָלִיגִי עָלֵיהּ דְּסוֹמְכוֹס וְלָא תִּקְשֵׁי אַבְּרִיתָא דְּלֵעֵיל דְּאָמַר גְּדוֹלִים חַיָּבִים קְטַנִּים פְּטוּרִים: אֵין חַיָּבִין בַּאֲנָסֵיהּ דְּלָא קַבִּילוּ עֲלֵיהוּ נְטִירוּתָא: בְּזוֹל כָּל זוֹא חֶשְׁבִינָא בְּאַרְבַּע דִּנְקֵי וְכֵן כָּל הַיָּכָא דְּתָנֵי בְּזוֹל בְּפֶרֶק מִי שֶׁמֵּת (ב"ב דף קמו:) וְהָנֵי שְׁנֵי שְׁלִישֵׁי דְּמִים וְכוּלְּהוּ דְּמִים לֹא נִשְׁלְמוּ דְּאִי הָווּ יָדְעִי דְּבָעוּ שְׁלוּמֵי לֹא הָווּ אָכְלִי בְּשָׂרָא וְהַעוֹר יְחַזְּרוּנוּ כְּמוֹת שֶׁהוּא: אֲבָל דְּמָתְנֵי לְהָא הַנִּיחַ לָהֶן אֲבִיהֶן אַחֲרִיוּת נְכָסִים חַיָּבִין: אַרִישָׁא דְּקָאָמַר מֵתָה אֵין חַיָּבִין בְּאֹנְסֵיהּ וְאִם הִנִּיחַ לָהֶן אֲבִיהֶן קַרְקָעוֹת חַיָּבִין לְשַׁלֵּם דְּאִשְׁתַּעְבּוּד נְכָסִים מַחַיִּים דְּאִבָּהֶן דְּקַסְבַר רָבָא חִיּוּב אֲנָסִים מְשִׁעַת שְׁאֵלָה מַטֶּל עַל הַשּׁוֹאֵל וּפְלִיגָא דְּרַב פַּפָּא דְּאָמַר לְקַמָּן לָא רַמֵּי חִיּוּב אֲנָסִים אַשּׁוֹאֵל עַד שָׁעָה שְׁתֵּאָנֵס: וְאֵיכָּא דְּמָתְנֵי לָהּ אַסֵּיפָא טְבָחוּהָ וַאֲכָלוּהָ מְשַׁלְּמִים דְּמֵי בָּשָׂר בְּזוֹל וְאִם הִנִּיחַ לָהֶן אֲבִיהֶן קַרְקַע מְשַׁלְּמִין פֵּרָעוֹן שֶׁלֵּם דְּהָווּ אִינְהוּ בְּמָקוֹם אִבָּהֶן וְהוֹאִיל וְהָנֵי אֲכָלוּהָ מְשַׁלְּמִין: אֲבָל אַרִישָׁא דְּמֵתָה כְּדַרְכָּהּ לָא דְּלָא אָמְרִינַן אִשְׁתַּעְבּוּד נְכָסִים דְּלָא רַמֵּי חִיּוּב אֲנָסִין עַל הַשּׁוֹאֵל עַד שָׁעָה אֲנָסִין וְהָכָא כִּי אִתְּנִיסָא לֵיתֵהּ לְשׁוֹאֵל וְהָנֵי לָא קָבִיל עֲלֵיהוּ מִידֵּי: וְהָנִיחַ דְּרַב פַּפָּא דְּאָמַר הָיְתָה פָּרָה גְּנוּבָה לוֹ כְּלוֹמַר גְּנַב פָּרָה מֵעֲרַב שַׁבָּת וְטָבַח בְּשַׁבָּת חַיָּב אַף בְּתַשְׁלוּמִין אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה שְׁהָרֵי נִתְחַיֵּב בְּקֶרֶן קֹדֶם שֶׁיָּבֹא לִידֵי אִסּוּר לְקִילָה וְאַף עַל גַּב דְּקָנָסָא לָא אָתֵי עֲלֵיהּ עַד שַׁבָּת לָא פְּטָרִינַן לֵיהּ מִקָּנָסָא מִשּׁוּם חִיּוּב מִיתָה דְּאָמַר בְּאֵלּוּ נֶאֱמָרוֹת (כְּתֻבּוֹת דַּף לד:) קָנָס חִדּוּשָׁה הִלְכָךְ אע"ג דְּמִקְּטִיל מִשְׁלַם: הָיְתָה פָּרָה שְׁאוּלָה לוֹ וּטְבָחָהּ בְּשַׁבָּת פְּטוּר מִן הַכֹּל דְּלָא אָמְרִינַן מִשְׁעַת שְׁאֵלָה מְחַיֵּב לֵיהּ אַקֶּרֶן וְקָמָה בְּרִשׁוּתֵהּ אֲפִילּוּ לְמַלְאָךְ הַמָּוֶת אֶלָּא בְּשָׁעַת טְבִיחָה הוּא דְּנָזְלָה וְאִסּוּר שַׁבָּת וּגְנֵבָה בְּאֵין כְּאֶחָד וְנִפְטָר מִן הַקֶּרֶן מִשּׁוּם דְּקָם לֵהּ בְּדִרְבָּה מִנֵּהּ וְקָנָסָא לֵיכָּא דְּהָא אֵין כָּפָל וְלֹא אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה אֶלָּא בִּגְנֵב מִבֵּית בַּעֲלִים אוֹ בְּשׁוֹמֵר חִנָּם הַבָּא לִפְטוֹר עַצְמוֹ שְׁגָנַב מִבֵּית בַּעֲלִים אוֹ בְּשׁוֹמֵר חִנָּם שֶׁכֵּן הַבָּא לִפְטוֹר עַצְמוֹ בְּטַעֲנַת גְּנֵבָה אֲבָל שׁוֹאֵל וְנוֹשֵׂא שָׂכָר וְשׁוֹכֵר שֶׁאֵין יְכוֹלִין לְהִפָּטֵר בְּטַעֲנַת גְּנֵב אֵין בָּהֶן כָּפָל כִּדְאָמַר בְּכַמָּה דִּוכְתֵי לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּשׁוֹמֵר חִנָּם שֶׁכֵּן מְשֻׁלָּם תַּשְׁלוּמֵי כָּפָל תֹּאמַר בש"ס כו': שֶׁאִם אֵין גְּנֵבָה אֵין טְבִיחָה וְאֵין מְכִירָה לֹא גֵּרַס לֵיהּ וַאֲנַן שְׁמָעִינַן כָּאן וּבְכַתֻּבּוֹת וְכֵן פֵּרֵשׁ לָנוּ רַבֵּינוּ שֶׁאִם אֵין גְּנֵבָה אַחַר שֶׁפְּטוּר מִן הַקֶּרֶן מִשּׁוּם דְּקָם לֵהּ בְּדִרְבָּה מִנֵּהּ אֵין טְבִיחָה קָנָס נָמֵי לֹא מְשֻׁלָּם וְאַף עַל גַּב דְּחִדּוּשׁ הוּא וְאֵין מִיתָה פּוֹטֶרְתּוֹ הָכָא דְּלֵיכָּא קֶרֶן פְּטוּר דְּתַשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה אֲמַר רַחֲמָנָא וְלֹא תַּשְׁלוּמֵי ג' וד' וְכִי מְדִלֵּית מֵהָכָא קְרָנָא הָווּ לְהוּ ג' לְצֹאן וד' לְבָקָר. וְלֹא הָיָה לִי לֵב לְהַבִּין אֶת מוֹשֵׁל שֶׁטַּעַם זֶה אֵין צָרִיךְ לְכָאן שֶׁהֲרֵי אֵין קָנָס בְּשׁוֹאֵל הַטּוֹבֵחַ וְאָפְלוּ אָמְרִינַן כְּרַב פַּפָּא דְּעַד הַשְׁתָּא קָם בְּרִשׁוּתֵיהּ דְּמָרֵהּ אָפְלוּ הָכֵי גִּזְלָן נַעֲשָׂה עָלֶיהָ וְלֹא גְּנֵב שֶׁאֵין דִּין גְּנֵב אֶלָּא בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גְּנֵב וְהָווּ שׁוֹמֵר חִנָּם וְכִי גֵּרֵס לֵיהּ וּבְמִלְּתָא דְּרַבָּא דְּאָמַר הָתָם גְּנֵב וְטָבַח בְּשַׁבָּת פְּטוּר שֶׁאִם אֵין גְּנֵבָה כו' דְּהָתָם בְּגְנֵב עַצְמוֹ קָאֵי וְלֵיכָּא לְמִפְטְרֵהּ מִקְּנָסָא אֶלָּא מִשּׁוּם הַאי טַעְמָא אֲבָל בְּדְרַב פַּפָּא לֵיכָּא לְמִגְרְסָא לֹא הָתָם וְלֹא הָכָא וְאַיְידֵי דְּמִלְּתָא דְּרַב פַּפָּא אִתְּמַר הָתָם גְּבֵי מִלְּתָא דְּרַבָּא אַגְּרְסָא נָמֵי אַגֵּב שְׁטָפָא בְּדְרַב פַּפָּא וּתְשׁוּבוֹת רַב הַאי גְּאוֹן מְסֹרָעָא לִי: כְּעֵין שֶׁגָּזַל כְּלוֹמַר אִם גְּזֵלָה קַיֶּמֶת יַחֲזִיר אֲבָל אֵין גְּזֵלָה קַיֶּמֶת פְּטוּר וּבְדִידֵהּ לֵיכָּא לְאוֹקְמָה אֶלָּא בְּבָנָיו: בַּר חֲמוּהּ דְּרַבִּי יִרְמְיָה קָטָן הָווּ: טָרַק גַּבֵּי דֶּלֶת פְּתוּחָה בְּבֵית אָבִיו סָגַר וְלֹא הִנִּיחַ לְכָנֵס לְפִי שֶׁהָיָה רוֹצֶה רַבִּי יִרְמְיָה לְהַחֲזִיק בָּהּ: דְּאִחְזַקִי בֵּהּ בְּחַיֵּי דַּאֲבוּהּ וְהָיָה טוֹעֵן שֶׁאָבִיו מְכָרָהּ לוֹ אוֹ נָתְנָהּ לוֹ:

אע"פ שֶׁהֵן יוֹדְעִין שֶׁהֶם שֶׁל רַבִּית כו' וא"ת וְהֵיכִי מְדַקְדֵּק מִנֵּהּ דְּכְרִשּׁוּת לוֹקֵחַ דְּמֵי דַּאֲפִילּוּ לְאו כִּרְשׁוּת לוֹקֵחַ דְּמֵי א"ש דְּפְטוּרִין כֵּיוָן דְּמִדַּעַת נָתַן לוֹ לְיַתְּנֵהוּ גַּבֵּהּ בְּתוֹרַת גְּזֵלָה אֶלָּא בְּתוֹרַת הַלְוָאָה וּלְכָךְ אֵין חַיָּבִין לְהַחֲזִיר דְּמִלְוָה עַל פֶּה אֵינוֹ גּוֹבֶה מִן הַיּוֹרְשִׁין וְי"ל דְּאע"ג דְּמִדַּעַת נָתַנּוּם לוֹ אִיתְּנִיהוּ גַּבֵּהּ בְּתוֹרַת גְּזֵלָה דְּהָוֵי כְּנָתְנָה בְּטָעוּת דְּלָא נָתַן לְשֵׁם מַתָּנָה אֶלָּא בְּתוֹרַת רִבִּית וּמִקְּרֵי גְּזֵלָה בְּעֵינָהּ כֵּיוָן שֶׁהַמָּעוֹת בְּעַיִן וְהָיוּ חַיָּבִין לְהַחֲזִיר אִי לָאו דְּכִרְשׁוּת לוֹקֵחַ דְּמֵי וְהָוֵי שְׁנוּי רְשׁוּת: וְלָא פָּשׁ לָךְ גַּבֵּהּ וְלָא מְדֵי פְּטוּרִין מִגּוֹ שֶׁהָיוּ יְכוֹלִין לוֹמַר הֶחְזַרְנוּ לָךְ א"נ כְּגוֹן שֶׁאֵין עַדֵי גְּזֵלָה אֶלָּא הוֹדָאַת הַבָּנִים בִּלְבַד: קְטַנִּים וְהָא אָמַר קְטַנִּים פְּטוּרִי' ל"ג דְּהָא לָאו קוּשְׁיָא הִיא דְּהַהִיא דְּלֵעֵיל כְּסוֹמְכוֹס וְהַהִיא כְּרַבָּנַן כְּדְפֵרֵשׁ בַּקּוּנְטְרֵס אֶלָּא ה"ג בְּכָל הַסְּפָרִים וְאַכִּילַת קְטָן מִדֵּי מִשְׁשָׁא אִית בֵּהּ לֹא יְהֵא אֶלָּא מַזִּיק וּתְנַן חש"ו פְּגִינָתָן רָעָה כו' וה"נ ה"מ לְמִפְרַךְ מֵאֲכִילַת גְּדוֹלִים אַמַּאי חַיָּבִין כִּי אֲכָלוּ לְרַב חִסְדָּא לְאַחַר יֵאוּשׁ וּלְרַמֵּי בַּר חָמָא לְפָנֵי יֵאוּשׁ ג"ג דְּכִי גְּזֵלָה קַיֶּמֶת חַיָּבִין כִּי אֲכָלוּ פְּטוּרִים כדפ"ל אֶלָּא פָּרֵיךְ טְפֵי לְהַדְיָא אַקְּטַנִּים וְלֵיכָּא לְאוֹקְמֵי כְּגוֹן שֶׁהִנִּיחַ לָהֶן אֲבִיהֶן אַחֲרִיוּת נְכָסִים וּלְהָכִי א"ש הָא דְּגְדוֹלִים חַיָּבִין לְשַׁלֵּם אֲבָל קְטַנִּים קְשָׁה דמ"מ יֵשׁ לְפְטוֹר מִטַּעַם דְּאֵין מְקַבְּלִין עֵדוּת אֶלָּא בְּפָנֵי בַּעַל דִּין דְּהָא לֹא פְּטוּרִים מֵהָאי טַעְמָא אֶלָּא לְסוֹמְכוֹס וְלֹא לְרַבָּנַן:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פד' מהל' מלווה ולווה הל' ד, סמג עשין קצג, טוש"ע יו"ד סי' קסא סעי' ו:

ב סמג לאוין קצג:

ג טוש"ע חו"מ סי' שסא סעי' ז:

ד טוש"ע חו"מ סי' שסא סעי' ז:

ה מיי' פא' מהל' שאלה ופיקדון הל' ה, סמג עשין צב, טוש"ע חו"מ סי' שמא סעי' א ג ד:

ו מיי' פא' מהל' שאלה ופיקדון הל' ה, טוש"ע חו"מ סי' שמא סעי' ד:

ז מיי' פג' מהל' גניבה הל' א, טוש"ע חו"מ סי' שנא סעי' א:

ח מיי' פג' מהל' גניבה הל' ד:

ט מיי' פי"ב מהל' מלווה ולווה הל' ז, סמג עשין צד, טוש"ע חו"מ סי' קי סעי' ו:

עין משפט נר מצוה

א מיי׳ פי״ב מהל׳ מלווה ולווה הל׳ ו, סמג עשין סד, טוש״ע חו״מ סי׳ קי סעי׳ ה:

ב מיי׳ פי״ב מהל׳ מלווה ולווה הל׳ ז, טוש״ע חו״מ סי׳ קי סעי׳ ו:

ג מיי׳ פג׳ מהל׳ עדות הל׳ יא, סמג עשין קט, טוש״ע חו״מ סי׳ כח סעי׳ טו ט:

ד מיי׳ פג׳ מהל׳ עדות הל׳ יא, טוש״ע חו״מ סי׳ כח סעי׳ טז:

ה מיי׳ פו׳ מהל׳ סנהדרין והעונשין המסורין להם הל׳ ו, סמג עשין עד, טוש״ע חו״מ סי׳ ד סעי׳ א:

ו מיי׳ פג׳ מהל׳ עדות הל׳ יא, סמג עשין צד, טוש״ע חו״מ סי׳ מו סעי׳ ה:

ז מיי׳ פכ״ב מהל׳ מלווה ולווה הל׳ ב, טוש״ע חו״מ סי׳ צח סעי׳ ד:

ח מיי׳ פכ״ב מהל׳ מלווה ולווה הל׳ ג, ש״ע חו״מ סי׳ צח סעי׳ ה:

ט מיי׳ פכ״ב מהל׳ מלווה ולווה הל׳ ג, טוש״ע חו״מ סי׳ צח סעי׳ ה:

י מיי׳ פכ״ב מהל׳ מלווה ולווה הל׳ ד, טוש״ע חו״מ סי׳ צח סעי׳ ו:

יא סמג עשין צד:

יב מיי׳ פכ״ב מהל׳ מלווה ולווה הל׳ ד, טוש״ע חו״מ סי׳ צח סעי׳ ו:

יג מיי׳ פכ״ב מהל׳ מלווה ולווה הל׳ ה, טוש״ע חו״מ סי׳ צח סעי׳ ז:

יד מיי׳ פכ״ב מהל׳ מלווה ולווה הל׳ ד, טוש״ע חו״מ סי׳ צח סעי׳ ה:

טו מיי׳ פכ״ב מהל׳ מלווה ולווה הל׳ ד, טוש״ע חו״מ סי׳ צח סעי׳ ה:

טז מיי׳ פכ״ה מהל׳ סנהדרין והעונשין המסורין להם הל׳ ה, סמג לאוין רח, טוש״ע חו״מ סי׳ יא סעי׳ א:

יז מיי׳ פכ״ה מהל׳ סנהדרין והעונשין המסורין להם הל׳ ח, ש״ע חו״מ סי׳ יא סעי׳ ד:

יח מיי׳ פכ״ה מהל׳ סנהדרין והעונשין המסורין להם הל׳ י, טוש״ע חו״מ סי׳ יא סעי׳ ג:

יט סמג עשין עד:

כ סמג לאוין רח:

גליון הש״ס

גמ׳ הלכתא מקיימי׳. עי׳ בב״מ דף טו ע״ב ברש״י ד״ה כל מעשה ב״ד וצ״ע:

תוס׳ ד״ה ושלחו לו כו׳ ולא בא בהדי וכו׳. עי׳ לעיל דף לט ע״א תוד״ה ורי״א:

תורה אור השלם

וְאִם שׁוֹר נָגָח הוּא מִתְמֹל שִׁלְשֹׁם וְהוּעַד בִּבְעָלָיו וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ וְהֵמִית אִישׁ אוֹ אִשָּׁה הַשּׁוֹר יִסָּקֵל וְגַם־בְּעָלָיו יוּמָת [שמות כא, כט]

אֲבָל הֵיכָא דְּאִית לֵיהּ חֲזָקָה דַּאֲבָהָתָא כו׳ מִשְׁמַע דְּהַיְינוּ אֲפִי׳ הָיָה רַבִּי יִרְמְיָה בְּתוֹךְ הַבַּיִת מִדְּלָא מְפַלֵּג הָתָם בַּעַל הַשָּׂדֶה מַחֲזִיק בְּשָׂדֶה הָכָא רַבִּי יִרְמְיָה לֹא הָיָה מַחֲזִיק מִשְׁמַע דְּלָא תְּלֵי בְּהָכִי מִידִּי אֶלָּא בְּמָה דְּאִית לֵיהּ חֲזָקָה מֵאֲבוֹת אֲפִלּוּ הָיָה רַבִּי יִרְמְיָה מַחֲזִיק בַּבַּיִת: וְשָׁלְחוּ לוֹ וְלֹא בָּא אור״י דְּמִשְׁמַע דְּבָעֵי שְׁלָחוּ לוֹ וְלֹא בָּא בְּהֲדֵי שֶׁהָיוּ עֵדָיו חוֹלִים אוֹ שֶׁהָיוּ מְבַקְּשִׁין לֵילֵךְ לְמְדִינַת הַיָּם מִדְּלָא קָאָמַר אוֹ שְׁלָחוּ כְּדִקָאָמַר אוֹ שֶׁהָיוּ עֵדָיו חוֹלִים אוֹ שֶׁהָיוּ כו׳ וּמִיהוּ בְּסָמוּךְ מִשְׁמַע דְּבָעֵי לְמֵימַר אוֹ וְשָׁלְחוּ כְּדִקָאָמַר כְּגוֹן דִּפְתְחוּ לֵהּ בְּדִינָהּ וּשְׁלָחוּ לֵהּ וְלֹא אָתָא מִשְׁמַע דְּמִשּׁוּם הַאי מִלְּתָא לְחוּדֵיהּ דְּשָׁלְחוּ לוֹ וְלָא אָתָא מִקְּבָלֵין עֵדִים שֶׁלֹּא בְּפָנָיו בְּעַל דִּין וְיֵשׁ לְדַחוֹת דְּשָׁאנֵי הָתָם דִּפְתְחוּ לֵיהּ בְּדִינָהּ וְדִין גָּדוֹל הוּא זֶה [וְיֵשׁ סְפָרִים שֶׁכְּתוּב בָּהֶן אוֹ שְׁלָחוּ אַחֲרָיו וְלֹא בָּא] וצ״ע בְּסִפְרִים יְשָׁנִים וּבְפִי׳ ר״ח וּבְקֻסָּף יָשָׁן נִמְצָא כָּתוּב וְשָׁלְחוּ לוֹ: מָצֵי טָעִין לב״ד הַגָּדוֹל קַאֲזִילְנָא כו׳ פֵּרֵשׁ בה״ג וּמְצִי נִתְבָּע לְאִשְׁתְּמוּטֵי בְּהָכִי וְהָיָה נִרְאֶה לוֹמַר דְּדָוְקָא נִתְבָּע יָכוֹל לִפְטוֹר עַצְמוֹ בְּכָךְ אֲבָל לֹא תּוֹבֵעַ דאל״כ כָּל אָדָם יֹאמַר לַחֲבֵרוֹ אוֹ תֵּן לִי מָנֶה אוֹ בֹּא עִמִּי לב״ד הַגָּדוֹל אֲבָל נִרְאֶה לר״ת דכ״ש תּוֹבֵעַ דְּהַשְׁתָּא נִתְבָּע שְׁגִרְאֶה עוֹשֶׂה עֶרְמָה כְּדֵי לִפְטוֹר עַצְמוֹ מִמָּה שֶּׁזֶּה תּוֹבְעוֹ מִצֵי לְמֵימַר הָכִי כ״ש תּוֹבֵעַ שֶׁמִּתְחִלָּה תּוֹבֵעַ כָּךְ וְאֵין נִרְאֶה כְּמְעָרֵים וְעוֹד דְּאַפִּילּוּ לוֹ דָּעֵבַד לוֹ לְאִישׁ מָלוֹ מִצֵי לְמֵימַר לב״ד הַגָּדוֹל קַאֲזִילְנָא כ״ש מָלוֹ וְאע״ג דְּאָמַר בְּפֶרֶק זֶה בּוֹרֵר (סַנְהֶדְרִין דף לא: וְשָׁם) אָמַר אַמֵּימַר הִלְכְתָא כּוֹפִין אוֹתוֹ וְהוֹלֵךְ עִמּוֹ לְמָקוֹם הַוַּעַד וּמַשְׁיְא דְּהַנֵּי מִלֵּי מָלוֹ אֲבָל לוֹ עֵבֶד לְאִישׁ מָלוֹ וְלֹא מ״ל נֵלֵךְ לְמָקוֹם הַוַּעַד בֵּית הַוַּעַד לְאו הֵינוּ ב״ד הַגָּדוֹל דְּבֵית הַוַּעַד הֵינוּ מָקוֹם ב״ד קְבוּעַ אֲבָל יֵ״ש ב״ד הַגָּדוֹל מִמֶּנּוּ בְּחָכְמָה וְהֵילְכְתָא אֲפִלּוּ לוֹ מָצֵי קַאֲזִילְנָא אֲבָל לְבֵית הַוַּעַד לֹא מְצֵי אָמַר אֶלָּא כּוֹפִין אוֹתוֹ וְדַן בְּעִירוֹ:

מְקַיְּמִין אֶת הַשְּׁטָר שֶׁלֹּא בִּפְנֵי בַּעַל דִּין פִּי׳ בְּקוּנְטְ׳ אִם עֵדָיו מְבַקְּשִׁין לֵילֵךְ לְמְדִינַת הַיָּם וְאֵין נִרְאֶה לְר״י דְּא״כ אֲמַאי נָקֵט קִיּוּם הַשְּׁטָר הָא קְבָלַת עֵדִים אָמַר נָמֵי לְעֵיל דבכה״ג מְקַבְּלִין שֶׁלֹּא בִּפְנֵי בַּעַל דִּין וְנִרְאֶה לר״י דִּבְכָל עִנְיָן קָאָמַר דְּמְקַיְּמִין דְּקִיּוּם שְׁטָר דָּרְבָּנָן וְעֵדִים הַחֲתוּמִים עַל הַשְּׁטָר כְּמִי שֶׁנֶּחְקְרָה עֵדוּתָן בְּב״ד דְּמִי וְאֵין צָרִיךְ קִיּוּם וּמִדְּרַבָּנָן הוּא דְּצָרִיךְ הִלְכָךְ מְקַיְּמִינַן שֶׁלֹּא בִּפְנֵי בַּעַל דִּין וְרַבִּי יוֹחָנָן דְּאָמַר אֵין מְקַיְּמִין סָבַר דְּלָא פְּלוֹג רַבָּנָן בֵּין קִיּוּם שְׁטָרוֹת לְקַבָּלַת עֵדוּת וְהָא דְּקָאָמַר אַסְבָּרָה לֵךְ טַעְמָא דְּר׳ יוֹחָנָן ה״ק דַּאֲפִילּוּ בְּקִיּוּם שְׁטָרוֹת אִית לֵהּ לְר׳ יוֹחָנָן יָבֹא בַּעַל הַשּׁוֹר וְיֵעָמֹד עַל שׁוֹרוֹ וּמִיהוּ רַב נָמֵי אִית לֵהּ בְּעַלְמָא יָבֹא בַּעַל הַשּׁוֹר כו׳: עַד דְּאָזֵל שְׁלִיחַ בְּתִלְתָא בְּשַׁבְּתָא דְּמִסְתָּמָא בְּשָׁנֵי דָּנָהוּ: דְּקַבְּעֵי לְמֵיתַב זוּזֵי לְפִתְיָחָא. כְּשֶׁקּוֹרְעִין אוֹתָהּ מְשַׁלֵּם הוּא שְׂכַר הַסּוֹפֵר:

שֶׁלֹּא בִּפְנֵי בַּעַל דִּין וְהַאי קַטָן כְּמַאן דְּלֵיתֵהּ דְּמֵי: שְׁתְּקוּ בְּעֶבְדֵיו שֶׁלָּקַח עֶבְדּוֹ עִמּוֹ שְׁיִסְיָעוּהוּ [לְשַׁנּוֹת אַחֲרִינָא שְׁתְּקוּ בְּעֶבְדֵיו וְאָמַר שֶׁלִּי הוּא]: וְנִרְאֶה אִם שְׁלִּוּ הוּא: הָתָם הוּא דְּיָרַד לְתוֹךְ שָׂדֶה חֲבֵרוֹ דְּלֵית לֵיהּ לְהָךְ תִּינוֹק בְּהָךְ שְׂדֶה חֲזָקָה דַּאֲבוּהּ אֲבָל הֵיכָא דְּאִית לֵהּ לְהַאי תִּינוֹק בְּבֵית זֶה חֲזָקָה דְּאָבוּהּ לָא מַפְקִינַן לֵיהּ מִנֵּהּ וְלָקְשָׁיָא לֵיהּ לְרַבִּי יִרְמְיָה עֲדַיִן וְיָדוּן עִמּוֹ: חוֹלִים מְסַפְּנִים לְמוּת וְאִם לֹא עָכְשָׁו אֵימָתַי: לב״ד הַגָּדוֹל שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל: כְּגוֹן דְּנָקַט בַּעַל דִּין חֲבֵרוֹ: דְּסָקָא אַגֻּדָּת מב״ד הַגָּדוֹל שֶׁשְּׁלָחוּ לב״ד שֶׁל כָּאן [לְכוֹפוֹ]: מְקַיְּמִים אֶת הַשְּׁטָר הָיוּ עֵדִים הַחֲתוּמִים מְבַקְּשִׁים לֵילֵךְ לְמְדִינַת הַיָּם מְבִיאִין מַלְוֶה לב״ד וּמְעִידִין עַל כְּתַב יָדָן וּבֵית דִּין כּוֹתְבִין תַּחְתָּיו בְּמוֹתַב תְּלָתָא הֲוֵינָא וַאֲתוּ פְּלוֹנֵי וּפְלוֹנֵי וְאַסְהִידוּ אַחֲתִימַת יְדֵיהֶן וְאִשְׁתְּרוּ וְקַיְּמִנוּהִי כְּדַהֲזֵי: ואע״פ שֶׁעוֹמֵד בְּעַל דִּין וְצוֹוֵחַ אַל תְּקַיְּמוּהוּ מְעַיֵּף הוּא אֵין חוֹשְׁשִׁין: פְּתִיחָא שְׁטַר שְׁמִתָּא עַל שְׁאֵין פּוֹרֵעַ הַחוֹב: אַדַּרַכְתָּא פְּסַק דִּין לֵדֶד הַמַּלְוֶה לְתוֹךְ נְכָסִים שֶׁל לֹוֶה וּלְיִשְׁתַּלֵּם בְּשׁוּמָא בְּחוֹבוֹ: שְׁמָא תִּכְסִיף קְרָקָעוֹת שֶׁל מַלְוֶה תָּבוֹר וְתִפְּחוֹת מִדָּמֶיהָ: מַר אָחָא זֶה שְׁמוֹ וְהָיָה לוֹ חוֹב עַל חֲבֵרוֹ וְלֹא הָיָה הַלֹּוֶה בָּעִיר: שְׁנֵי וַחֲמִישֵׁי בְּתֵי דִּינִין קְבוּעִים בָּעֲיָרוֹת תַּקָּנַת עֶזְרָא בְּפֶרֶק מְרֻבֶּה (לְעֵיל בָּבָא קַמָּא דף פב.): שְׁלִיחַ דְּרַבָּנַן שֶׁהָלַךְ לְהַזְמִין אִישׁ לְדִין וְחָזַר וְאָמַר לב״ד אֵינוֹ רוֹצֶה לָבֹא: מְהֵימְנִינַן לֵהּ בְּבֵי תְרֵי דְּלָא מְשַׁקֵּר בְּבֵי דִּינָא: פְּתִיחָא שְׁטַר שִׁמְתָּא וְכִי שָׁרוּ לֵיהּ שִׁמְתָּא לָא שָׁרוּ לֵיהּ עַד דְּיַהֲיב וּזְא דִּפְתִיחָא לְסַפְרָא: יַהֲבִינַן זִמְנָא מְזַמְּנִין בַּעַל דִּין לְיוֹם פְּלוֹנִי לְדִין: עַל פִּי אִשָּׁה הַהוֹלֶכֶת אֶצְלוֹ לְפִי דַּרְכָּהּ אוֹ ע״פ שְׁכֵנָיו וְסַמְכִינַן עֲלַיְיהוּ דְּעֶבֶד שְׁלִיחוּתֵיהּ אי לָא אֲתֵי מְחַזְקִינַן בְּאַקְפָּרוּתָא וּמְשַׁמְּתִינַן לֵיהּ: אֶלָּא דְּלֵיתֵהּ בְּמָתָא שַׁאֵין אוֹתוֹ פְּלוֹנֵי בְּעִיר שב״ד בָּהּ וְאָמַר לְשָׁכֵנָיו כְּשֶׁיָּשׁוּב פְּלוֹנִי אִמְרוּ לוֹ לָבֹא:

שֶׁלֹּא בִּפְנֵי בַּעַל דִּין?! וְלָא? וְהָא קָתָנֵי: בֵּין גְּדוֹלִים בֵּין קְטַנִּים, חַיְּיבִין! אָמַר לֵיהּ: הָרֵי מַחְלוֹקֶת סוֹמְכוֹס בְּצִידָּךְ. אָמַר: אִיכְּפַל כּוּלֵּי עָלְמָא וְקָאֵי כְּסוֹמְכוֹס – לְאַפְקוֹעַן לְדִידִי? [א]אַדְּהָכִי אִיגַּלְגַּל מִילְּתָא, אָתָא וּמְטָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי אֲבָהוּ. אָמַר: לָא שְׁמִיעַ לְכוּ הָא דְּרַב יוֹסֵף בַּר חָמָא אָמַר רַבִּי אוֹשַׁעְיָא? דְּאָמַר רַב יוֹסֵף בַּר חָמָא אָמַר רַבִּי אוֹשַׁעְיָא: תִּינוֹק שֶׁתִּקַּף בַּעֲבָדָיו, וְיָרַד לְתוֹךְ שָׂדֶה שֶׁל חֲבֵירוֹ וְאָמַר ״שֶׁלִּי הוּא״, אֵין אוֹמְרִים: נַמְתִּין עַד שֶׁיַּגְדִּיל; אֶלָּא מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ מִיָּד, וְלִכְשֶׁיַּגְדִּיל יָבִיא עֵדִים וְנִרְאֶה! [ב]מִי דָּמֵי? הָתָם הוּא דְּמַפְקִינַן מִינֵּיהּ – דְּלָא קָיְימָא לֵיהּ אַחֲזָקָה דַּאֲבוּהּ; אֲבָל הֵיכָא דְּאִית לֵיהּ חֲזָקָה דַּאֲבוּהּ, לָא. אָמַר רַב אָשֵׁי אָמַר רַבִּי אוֹשַׁעְיָא: מְקַבְּלִין עֵדִים שֶׁלֹּא בִּפְנֵי בַּעַל דִּין. תָּהֵי בַּהּ רַבִּי יוֹחָנָן, וְכִי מְקַבְּלִין עֵדִים שֶׁלֹּא בִּפְנֵי בַּעַל דִּין?! [ג]קִיבְּלָהּ מִינֵּיהּ רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא: כְּגוֹן שֶׁהָיָה הוּא חוֹלֶה אוֹ עֵדָיו חוֹלִים, אוֹ שֶׁהָיוּ עֵדָיו מְבַקְּשִׁין לֵילֵךְ לְמְדִינַת הַיָּם, וְשָׁלְחוּ לוֹ וְלֹא בָּא. [ד]אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: מְקַבְּלִין עֵדִים שֶׁלֹּא בִּפְנֵי בַּעַל דִּין. אָמַר מָר עוּקְבָא, לְדִידִי מִיפָּרְשָׁא לִי מִינֵּיהּ דְּשְׁמוּאֵל: כְּגוֹן דִּפְתַחוּ לֵיהּ בְּדִינֵיהּ, וּשְׁלַחוּ לֵיהּ וְלָא אָתָא. אֲבָל לָא פְּתַחוּ לֵיהּ בְּדִינָא, מָצֵי אָמַר לֵיהּ: אֲנָא לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל אֲזֵילְנָא. [ה]אִי הָכִי, כִּי פָּתְחוּ לֵיהּ נָמֵי, מָצֵי אָמַר לֵיהּ: לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל אֲזֵילְנָא! אָמַר רַבִּינָא: כְּגוֹן דְּנָקֵט דִּיסְקָא מִבֵּית דִּין הַגָּדוֹל. אָמַר רַב: מְקַיְּימִין אֶת הַשְּׁטָר שֶׁלֹּא בִּפְנֵי בַּעַל דִּין. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אֵין מְקַיְּימִין אֶת הַשְּׁטָר שֶׁלֹּא בִּפְנֵי בַּעַל דִּין. אָמַר לֵיהּ רַב שֵׁשֶׁת לְרַבִּי יוֹסֵי בַּר אֲבָהוּ: אִסְבָּרָה לְךָ טַעְמֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן – אָמַר קְרָא: ״וְהוּעַד בִּבְעָלָיו וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ״, אָמְרָה תּוֹרָה: יָבֹא בַּעַל הַשּׁוֹר, וְיַעֲמוֹד עַל שׁוֹרוֹ. [ו]אָמַר רָבָא, הִלְכְתָא: מְקַיְּימִין אֶת הַשְּׁטָר שֶׁלֹּא בִּפְנֵי בַּעַל דִּין, וַאֲפִילּוּ עוֹמֵד וְצוֹוֵחַ. וְאִי אָמַר: נְקִיטוּ לִי זִימְנָא עַד דְּמַיְיתֵי סָהֲדֵי וּמַרְעֲנָא לֵיהּ לִשְׁטָרָא – נָקְטִינַן לֵיהּ. אִי אָתָא – אָתָא, אִי לָא אָתָא – נָטְרִינַן לֵיהּ שֵׁנִי וַחֲמִישִׁי וְשֵׁנִי; [ז]אִי לָא אָתָא – כָּתְבִינַן פְּתִיחָא עִלָּוֵיהּ תִּשְׁעִין יוֹמִין. תְּלָתִין קַמָּאֵי לָא נָחֲתִינַן לְנִכְסֵיהּ, דְּאָמְרִינַן: קָא טָרַח בְּזוּזֵי וְנֵיזוֹף. מְצִיעָאֵי נָמֵי לָא נָחֲתִינַן לֵיהּ לְנִכְסֵיהּ, דְּאָמַר: דִּלְמָא לָא אַשְׁכַּח לְמֵיזַף, וְקָא טָרַח וּמְזַבֵּין. בָּתְרָאֵי נָמֵי לָא נָחֲתִינַן לְנִכְסֵיהּ, דְּאָמַר: לוֹקֵחַ גּוּפֵיהּ קָא טָרַח בְּזוּזֵי. [ח]לָא אָתָא – כָּתְבִינַן אַדַּרַכְתָּא אַנְיְכְסֵיהּ. וְהֵנֵי מִילֵּי דַּאֲמַר ״אָתֵינָא״, אֲבָל אָמַר ״לָא אָתֵינָא״ – לְאַלְתַּר כָּתְבִינַן. [י]וְהֵנֵי מִילֵּי בְּמִלְוֶה, אֲבָל בְּפִקָּדוֹן – לְאַלְתַּר כָּתְבִינַן. וְכִי כָּתְבִינַן – אַמְקַרְקְעֵי, אֲבָל אַמִּטַּלְטְלֵי – לָא; דִּלְמָא שָׁמֵיט וְאָכֵיל לְהוּ מַלְוֶה לְמִטַּלְטְלֵי, וְכִי אָתֵי לוֹמַר וּמַיְיתֵי סָהֲדֵי וּמַרַע לֵיהּ לִשְׁטָרָא – לָא מַשְׁכַּח מִידֵּי לְמִיגְבֵּה. [יא]וְאִי אִית לֵיהּ מְקַרְקְעֵי לְמַלְוֶה – כָּתְבִינַן. וְלָא הִיא; אַדַּרַכְתָּא אַמִּטַּלְטְלֵי לָא כָּתְבִינַן, אַף עַל גַּב דְּאִית לֵיהּ מְקַרְקְעֵי; חֲיִישִׁינַן שָׁמָּא תַּכְסִיף. [יב]וְכִי כָּתְבִינַן אַדַּרַכְתָּא – מוֹדְעִינַן לֵיהּ. וְהֵנֵי מִילֵּי דְּמִיקְרַב, אֲבָל מְרַחַק – לָא. וְאִי מְרַחַק וְאִיכָּא קְרוֹבִים, אִי נָמֵי אִיכָּא שְׁיָירְתָא דְּאָזְלִי וְאָתוּ הָתָם, מְשַׁהֵינַן לֵיהּ תְּרֵיסַר יַרְחֵי שַׁתָּא עַד דְּאָזְלָא וְאָתֵי שְׁיָירָא. כִּי הָא דְּרָבִינָא שְׁהָא לְמַר אַחָא תְּרֵיסַר יַרְחֵי שַׁתָּא, עַד דְּאָזְלָא וְאָתְיָא שְׁיָירָא מִבֵּי חוֹזָאֵי. [יג]וְלָא הִיא; הָתָם – אִינִישׁ אַלִּימָא הֲוָה, אִי הַוְיָא מָטְיָא אַדַּרַכְתָּא לִידֵיהּ לָא הֲוָה אֶפְשָׁר לְאַפּוֹקֵי מִינֵּיהּ. אֲבָל הָכָא – לָא נָטְרִינַן לֵיהּ אֶלָּא עַד דְּאָזֵיל שְׁלִיחָא בְּתִלְתָא בְּשַׁבְּתָא וְאָתֵי בְּאַרְבְּעָה בְּשַׁבְּתָא, וּלְחַמְשָׁא בְּשַׁבְּתָא קָאֵי בְּדִינֵיהּ. [יד]אָמַר רָבִינָא: הַאי שְׁלוּחָא דְּרַבָּנַן, מְהֵימְנִינַן לֵיהּ כְּבֵי תְרֵי. וְהֵנֵי מִילֵּי לְשַׁמְתָּא, אֲבָל לְפִתְיָחָא – כֵּיוָן דְּמָמוֹנָא קָא מְחַסַּר לֵיהּ, דְּקָא בָּעֵי לֵיהּ לְמֵיתַב לֵיהּ זוּזֵי לְסַפְרָא – לָא. [טו]אָמַר רָבִינָא: יָהֲבִינַן זִמְנָא אַפּוּמָּא דְּאִיתְתָא וְאַפּוּמָּא דְּשִׁיבָבֵי. וְלָא אֲמַרַן אֶלָּא דְּלֵיתֵיהּ בְּמָתָא, אֲבָל

מסורת הש"ס

א לקמן קיד:; לעיל קיא:

ב תוספתא בבא קמא

ג נדרים כח.

ד בכורות כה.; ביצה כג.

ה משנה נדרים: נדרים כז:; תענית ד:

גליון הש"ס

גמ' א"ל תן לחכם וכו'. עירובין סה ע"ב:

שם אסור להבריח. עיין פסחים דף קיב ע"ב:

שם דמ"ס דבר שאין מתכוין מותר. זבחים צא ע"ב תוד"ה הא ר"י:

תורה אור השלם

תֵּן לְחָכָם וְיֶחְכָּם־עוֹד הוֹדַע לְצַדִּיק וְיוֹסֵף לֶקַח [משלי ט, ט]

אֶחָדִי נִמְכַּר גְּאֻלָּה תִּהְיֶה־לּוֹ אֶחָד מֵאַחָיו יִגְאָלֶנּוּ [ויקרא כה, מח]

אֲבָל אִיתֵּהּ בְּמָתָא לָא מְשַׁמְּתִינַן לֵיהּ דְּהָנָהוּ וְשִׁיבְּרֵי לָא עָבְדֵי שְׁלִיחוּתַיְיהוּ: דְּאָמְרֵי שְׁלִיחָא דְּבֵי דִּינָא אַשְׁכְּחֵהּ וַאֲמַר לֵיהּ אֶלָּא מְשַׁדְּרִינַן לֵיהּ עוֹד שְׁלִיחוּת אַחֲרִינָא בְּתַרֵּהּ: וְלָא אָמְרַן אֶלָּא דְּלָא חַלַּף אַבָּבָא דְּבֵי דִּינָא כִּי אָתֵי הָהוּא פְּלוֹנִי לְבֵיתֵהּ לֵית לֵהּ אוֹרְחָא לְבָבָא דְּבֵי דִּינָא אֲבָל חַלַּף אַבָּבָא דְּבֵי דִּינָא לָא סָמְכִינַן אַשִׁיבְּרֵי דְּאָמְרֵי בֵּי דִּינָא אָמְרֵי לֵיהּ: אִשְׁתְּלִי שְׁכְחוּ שְׁלִיחוּתָם קָדָם שֶׁשָּׁב אוֹתוֹ פְּלוֹנִי לְבֵיתוֹ: עַד דַּאֲתָא לְבֵי דִּינָא לָא קָרְעִינָא לֵיהּ וְאע"ג דְּאָמַר אָתֵינָא אֲתֵינָא: עַל דְּלָא צָיֵית לְבֵי דִּינָא שַׁאֲמְרוּ צָא תֵּן לוֹ וְלֹא קָיִם: עַד דְּצָיֵית דִּינָא וְיִפְרַע לוֹ: לָא מִקָּרְעִינַן לֵיהּ וְאע"ג דְּאָמַר פָּרַעְנָא: וְלָא הֵיא כְּיָון דְּאָמַר דְּצַיְיתְנָא קָרְעִינָא לְאַלְתַּר דְּדִלְמָא לֵית לֵהּ זוּזֵי הַשְׁתָּא וְטָרַח וְאָזֵיל אֲבָל בְּאַתָּא לְדִינָא כָּל כְּמָה דְּלָא אָתֵי אַפְקְרוּתֵיהּ הוּא: קוֹבְעִין זְמַן לְיוֹם שֵׁנִי בְּשַׁבָּת וְאִם לֹא יָבֹא מְזַמְּנִין אוֹתוֹ לְיוֹם חֲמִישִׁי וְאִם לֹא יָבֹא מְזַמְּנִין אוֹתוֹ לְיוֹם שֵׁנִי וְעַד לְמָחָר לָא כָּתְבִינַן פְּתִיחָא שֶׁכָּל הַיּוֹם מְמַתִּינִין שֶׁמָּא יָבֹא: לָא יָהֲבִינַן זְמָנָא בְּיוֹמָא נִיסָן אֵין מְזַמְּנִין אָדָם לְדִין בְּנִיסָן וּבְתִשְׁרֵי שֶׁהֵן זְמַן קְצִיר וּבְצִיר: אֲבָל לְבָתַר נִיסָן שׁוֹלְחִים שֶׁיָּבֹא בְּיוֹם פְּלוֹנִי בְּאִיֵּיר: לְבָנִי כַּלָּה בְּכַלָּה בְּאֵין לִשְׁמֹעַ הַדְּרָשָׁה בְּכָל שַׁבָּת אֵין אוֹמְרִים לוֹ בָּא בְּיוֹם שֵׁנִי לְדִין דְּמִמְנָא וְלָא אָתֵי לְכַלָּה: בְּרִגְלָא בְּאֵין לִשְׁמֹעַ הִלְכוֹת הָרֶגֶל קֹדֶם הָרֶגֶל ל' יוֹם: כִּי אִתּוּ תּוֹבְעִין לְקַמֵּהּ דְּרַב נַחְמָן בְּיוֹם כַּלָּה לְהַזְמִין בַּעֲלֵי דִינִין לְדִין: אָמַר לְהוּ וְכִי לְדִידְכוּ כְּנוּפְיָיכוּ לְצַדָּךְ דִּינְכֶם הִקְהֲלְתִּי אֶתְכֶם: מִשָּׁה וְשָׁלְחָן מְהוּ בְּיִן דְּמִידִי דְּקָאֵי בְּגוּ בַּיִת' הוּא וְלָא מִתְחֲזֵי לְעָלְמָא כִּי פְּרָה וְחֲמוֹר וְלֵיכָּא זִילּוּתָא דְּאַבְּהֲנוֹ אוֹ דִּלְמָא כְּיָון דְּנָפְקֵי וְעָיְלֵי אִינְשֵׁי לְבֵיתֵיהּ וַחֲזוֹ לְהוּ אִיכָּא זִילּוּתָא: דְּאָמְרֵי שְׁלִיחָא דְּבֵי דִּינָא אִשְׁכְּחֵהּ וַאֲמַר לֵיהּ אֶלָּא מְשַׁדְּרִינַן לֵיהּ עוֹד שְׁלִיחוּת אַחֲרִינָא בְּתַרֵּהּ: וְיָחְכָּם עוֹד כְּפָרָה וְחָמוּר כֵּן מִשָּׁה וְשָׁלְחָן: מִתְנִי' אֵין פּוֹרְטִין לְהַלְוִיחַ סְלָעִים בְּפְרוּטוֹת מִיָּד מוֹכְסִים לְשׁוֹל הַפְּרוּטוֹת מִתַּבְתָּן שְׁנוֹתְנִין בָּהּ מְעוֹת הַמֶּכֶס וְכֵן מִכִּיס שֶׁל גַּבָּאי הַמֶּכֶס שְׁגוּבָה כֶּסֶף גַּלְגֹּלֶת וְאַרְנוֹנָא לְפִי שֶׁהֵן שֶׁל גֶּוֶל: מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ שֶׁל מוֹכֵס מִמְּעוֹת שֶׁלּוֹ: אוֹ מִן הַשּׁוּק אִם יֵשׁ לוֹ מְעוֹת בַּשּׁוּק שֶׁאֵין לוֹקְחַ מִתַּבַּת הַמֶּכֶס: גְּמ' אֲבָל נוֹתֵן לוֹ דִּינָר הֵיכִי דָּמֵי לוֹ פְּרוּטוֹת לְמוֹכֵס מִן הַמֶּכֶס בְּשָׁוֶה כְּסֶף דִּינָר וְאֵין לוֹ הַפְּרוּטוֹת נוֹתֵן לוֹ דִּינָר כֶּסֶף וּמְקַבֵּל הֵימֶנּוּ פְּרוּטוֹת בְּשָׁוֶה חֲצִי מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמַצִּיל מִיָּדוֹ: דִּינָא דְּמַלְכוּתָא דִּינָא וְזֶה שֶׁקִּבֵּל אֶת הַמֶּכֶס מִן הַמֶּלֶךְ בְּדָבָר קָצוּב כָּךְ וְכָךְ לִשְׁנָה אֵין גּוֹזְלִין: שֶׁאֵין לוֹ קִצְבָּה אֶלָּא נוֹטֵל כְּכָל חֶפְצוֹ: מֵאֵלָיו שֶׁלֹּא מֵאֵת הַמֶּלֶךְ אֲפִי' יֵשׁ לוֹ קִצְבָּה: כְּדֵי לְהַבְרִיחַ אֶת הַמֶּכֶס וְאע"פ שֶׁאֵין כּוֹנְתוֹ לְהַנְאֹת לְבִישָׁה אֶלָּא לְהַבְרִיחַ בּוֹ בִּלְבִישַׁת כְּלָאִים: דִּינָא דְּמַלְכוּתָא דִּינָא וְנִמְצָא שְׁגוֹזֵל אֶת הַמּוֹכֵס יִשְׂרָאֵל זֶה שֶׁקִּבֵּל אֶת הַמֶּכֶס מִיַּד הַמֶּלֶךְ נִכְרִי בְּהֶתֵּר: נוֹדְרִין קוֹנָם כָּל פֵּרוֹת עָלַי אִם אֵין תְּבוּאָה זוֹ שֶׁל בֵּית הַמֶּלֶךְ: הוֹרְגִים רוֹצְחִים: חֲרָמִים בַּעֲלֵי תִּגְרָה וּמְרִיבָה וְגוֹזְלֵי מָמוֹן: בְּמוֹכֵס שֶׁהוּא כְּנָעֲנִי אַף וְאֵין לְחוּשׁ אִם גּוֹזְלוֹ הֵיכָא דְּלֵיכָּא חִלּוּל הַשֵּׁם שֶׁאֵין מֻבְדָּל מִכְּזֶה: בְּאֵין עֲלֵיהֶן בְּחִכְמָה עַד שֶׁפּוֹטְרִין אֶת הַיִּשְׂרְאֵל: אַחֲרֵי נִמְכַּר בְּעֶבֶד עִבְרִי הַנִּמְכָּר לְנָכְרִי בַּשּׁוּק מִשְׁתַּעְבֵּד:

[א]אֲבָל אִיתֵּהּ בְּמָתָא – לָא; דְּאָמְרִינַן: אֵימַר לָא אָמְרוּ לֵיהּ, דְּאָמְרִי: (אַשְׁכְּחֵיהּ) [אַשְׁכְּחֵהּ] שְׁלִיחָא דְּבֵית דִּין, וַאֲמַר לֵיהּ. [ב]וְלָא אָמַרַן אֶלָּא דְּלָא חַלַּף אַבָּבָא דְּבֵי דִּינָא, אֲבָל חַלַּף אַבָּבָא דְּבֵי דְּבֵי דִּינָא – לָא; אָמְרִי: אַשְׁכְּחוּהּ בֵּי דִּינָא, וְאָמְרִי לֵיהּ. [ג]וְלָא אָמַרַן אֶלָּא דְּאָתֵי בְּיוֹמֵיהּ, אֲבָל לָא אָתֵי בְּיוֹמֵיהּ – לָא; אֵימָא אִישְׁתְּלוֹיֵי אִשְׁתְּלִי. [ד]אָמַר רָבָא: הַאי מַאן דִּכְתִיב עֲלֵיהּ פְּתִיחָא עַל דְּלָא אָתֵי לְדִינָא – עַד דְּאָתֵי לְדִינָא, לָא מִקָּרְעִינַן לֵיהּ. עַל דְּלָא צָיֵית לְדִינָא – עַד דְּצָיֵית, לָא מִקָּרְעִינַן לֵיהּ. וְלָא הֵיא, כְּיָון דְּאָמַר: "צָיֵיתְנָא" – קָרְעִינַן לֵיהּ. [ה]אָמַר רַב חִסְדָּא: קוֹבְעִים זְמַן שֵׁנִי וַחֲמִישִׁי וְשֵׁנִי – זְמָנָא וְזְמָנָא בָּתַר זְמָנָא, וּלְמָחָר כָּתְבִינַן. רַב אַסִי אִיקְּלַע בֵּי רַב כָּהֲנָא. חֲזָא הָהִיא אִיתְּתָא דְּאַזְמַנֵהּ לְדִינָא בְּפָנָיְא, וּבְצַפְרָא כְּתַיב עֲלֵהּ פְּתִיחָא. אָמַר לֵיהּ, לָא סָבַר לַהּ מָר לְהָא דְּאָמַר רַב חִסְדָּא: קוֹבְעִין זְמַן שֵׁנִי וַחֲמִישִׁי וְשֵׁנִי? [ו]אָמַר לֵיהּ: הָנֵי מִילֵּי גַּבְרָא, דַּאֲנִיס וְלֵיתֵיהּ בְּמָתָא; אֲבָל אִיתְּתָא, כֵּיוָן דְּאִיתַּהּ בְּמָתָא וְלָא אָתְיָא – מוֹרֶדֶת הִיא. [ז]אָמַר רַב יְהוּדָה: לָא (יָהֲבִינַן) [יָהֲבִינַן] זְמָנָא לָא בְּיוֹמֵי נִיסָן וְלָא בְּיוֹמֵי תִּשְׁרֵי, לָא בְּמַעֲלֵי יוֹמָא טָבָא וְלָא בְּמַעֲלֵי שַׁבְּתָא. אֲבָל מְנִיסָן לְבָתַר יוֹמֵי נִיסָן, וּבְיוֹמֵי תִּשְׁרֵי לְבָתַר תִּשְׁרֵי – קָבְעִינַן. מִמַּעֲלֵי שַׁבְּתָא לְבָתַר מַעֲלֵי שַׁבְּתָא – לָא קָבְעִינַן. מַאי טַעְמָא? בַּעֲבִידְתֵּיהּ דְּשַׁבְּתָא טָרִיד. [ח]אָמַר רַב נַחְמָן: לָא יָהֲבִינַן זְמָנָא לָא לִבְנֵי כַלָּה בְּכַלָּה, וְלָא לִבְנֵי רִיגְלָא בְּרִיגְלָא. כִּי הֲווֹ אָתוּ לְקַמֵּיהּ דְּרַב נַחְמָן, אֲמַר לְהוּ: וְכִי לְדִידְכוּ כְּנוּפְיָיכוּ?! וְהָאִידָּנָא דְּאִיכָּא רַמָּאֵי – חֲיִישִׁינַן. [יא(א)]אִם הָיָה דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַחֲרָיוּת – חַיָּיב לְשַׁלֵּם. מַתְנִי לֵיהּ רַבִּי לְרַבִּי שִׁמְעוֹן בְּרֵיהּ: לֹא דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַחֲרָיוּת מַמָּשׁ, אֶלָּא אֲפִילּוּ פָּרָה וְחוֹרֵשׁ בָּהּ, חָמוֹר וּמְחַמֵּר אַחֲרָיו – חַיָּיבִין לְהַחֲזִיר, מִפְּנֵי כְּבוֹד אֲבִיהֶן. בָּעֵי מִינֵּיהּ רַב כָּהֲנָא מֵרַב: מִטָּה וּמֵיסֵב עָלֶיהָ, שׁוּלְחָן וְאוֹכֵל עָלָיו, מַהוּ? אָמַר לוֹ: "תֵּן לְחָכָם וְיֶחְכָּם עוֹד". [יב(ב)]מַתְנִי' אֵין פּוֹרְטִין לֹא מִתְּבַת הַמּוֹכְסִין לְרִבְּנָן דְּאָמְרִי סְתָם גְּזֵלָה לֹא הָוֵי יֵאוּשׁ וּמ"מ קָתָנֵי דְּנוֹתֵן דִּינָר וְיַחֲזִיר לוֹ הַשְׁאָר הוֹאִיל וְאֵין יְדוּעִ בְּבַרּוּר שֶׁהֵם שֶׁל גֶּזֶל ור"ש נָמֵי דְּאָמַר סְתָם גְּזֵלָה הָוֵי יֵאוּשׁ בְּעָלִים דְּהַשְׁתָּא ה"ל יֵאוּשׁ וְשִׁנּוּי רְשׁוּת מ"מ אֵין פּוֹרְטִין מִשּׁוּם דְּדָבָר מְגֻנֶּה הוּא דְּתֵבָה וְכִיס מְיֻחֶדֶת לְהַצְנִיעַ שָׁם גְּזֵלוֹת שֶׁלָּהֶם וְדַרְכּוֹ בְּכָל שָׁעָה לְהַנִּיחַ שָׁם: וּמֻתָּר סַבָּר דָּבָר שֶׁאֵין מִתְכַּוֵּן מַתָּר וְשָׁרֵי אֲפִי' לִלְבֹּשׁ וְהָא נָמֵי דְּתַנְיָא מוֹכְרֵי כְּסוּת מוֹכְרִין בְּדַרְכָּן וּמוּכֵי בְּבֵמָה מְדַלִּיקִין (שַׁבָּת דף כט: וְשָׁם) כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן דְּשָׁרֵי דָּבָר שֶׁאֵין מִתְכַּוֵּן הָתָם נָמֵי שָׁרֵי אַף לִלְבֹּשׁ וְלֹא שְׁיִשָּׁאֵם דַּוְקָא עַל כְּתֵפָיו: נוֹדְרִין לְהַרְגִּים בְּנְדָרִים (דף כח.) מְפָרֵשׁ דְּאָמַר בְּשִׁפְתֵי סְתָם יֵאָסְרוּ כָּל פֵּרוֹת שֶׁבָּעוֹלָם עָלַי אִם אֲנִיָם שֶׁל תְּרוּמָה וּמְחַשֵּׁב בְּלִבּוֹ הַיּוֹם דָּאִין נָאֶסֶר אֶלָּא אוֹתוֹ יוֹם בְּלִבַּד וְאע"ג דְּדְבָרִים שֶׁבְּלֵב אֵין דְּבָרִים מְשׁוּם אֲנָסָא שָׁרוּ לֵיהּ הָכֵי מְפָרֵשׁ הָתָם וה"ה שֶׁיִּכּוֹל לְחַשֵּׁב בְּלִבּוֹ שָׁעָה אַחַת אוֹ רֶגֶע וְכֵן נוֹהֲגִים בְּשׁוּהֲאנָסִים מְדִירִים הַיְהוּדִים הַדָּרִים תַּחְתֵּיהֶם שֶׁלֹּא יָצְאוּ לְדוּר בְּעִיר אַחֶרֶת יְכוֹלִין לְדוֹר סְתָם שֶׁלֹּא יָצְאוּ וּבְלִבָּם יַחְשְׁבוּ הַיּוֹם וְאַפִּי' הוּא מְפָרֵשׁ בְּשִׁפְתֵי שֶׁלֹּא יָצָא מִמֶּנּוּ כָּל יְמֵי חַיָּיו יָכוֹל לְהַעֲדִים וְלַחֲשֹׁב בְּלִבּוֹ שׁוּם תְּנַאי וְאִם מְבַטֵּל בְּשִׁפְתֵי בְּלַחַשׁ כ"ש דְּהָוֵי בְּטוּל גָּמוּר:

[יג(ג)]וּמוֹכְסִין. וְהָאָמַר שְׁמוּאֵל: דִּינָא דְּמַלְכוּתָא דִּינָא! [יד]אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר כָּהֲנָא אָמַר שְׁמוּאֵל: בְּמוֹכֵס שֶׁאֵין לוֹ קִצְבָּה. דְּבֵי רַבִּי יַנַּאי אָמְרִי: בְּמוֹכֵס הָעוֹמֵד מֵאֵלָיו. [טו]אֵיכָא דְּמַתְנֵי לַהּ אַהָא: לֹא יִלְבַּשׁ אָדָם כְּלָאִים עַל גַּבֵּי עֶשְׂרָה בְּגָדִים, לְהַבְרִיחַ בּוֹ אֶת הַמֶּכֶס. מַתְנִיתִין דְּלָא כְּרַבִּי עֲקִיבָא. דְּתַנְיָא: אָסוּר לְהַבְרִיחַ אֶת הַמֶּכֶס. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי עֲקִיבָא: מוּתָּר לְהַבְרִיחַ אֶת הַמֶּכֶס. [ז]בִּשְׁלָמָא לְעִנְיַן כְּלָאִים, בְּהָא קָמִיפַּלְגִי – דְּמַר סָבַר: דָּבָר שֶׁאֵין מִתְכַּוֵּין מוּתָּר, וּמַר סָבַר: דָּבָר שֶׁאֵין מִתְכַּוֵּין אָסוּר. אֶלָּא לְהַבְרִיחַ בּוֹ אֶת הַמֶּכֶס – מִי שָׁרֵי? וְהָאָמַר שְׁמוּאֵל: דִּינָא דְּמַלְכוּתָא דִּינָא! [טז]אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר כָּהֲנָא אָמַר שְׁמוּאֵל: בְּמוֹכֵס שֶׁאֵין לוֹ קִצְבָּה. דְּבֵי רַבִּי יַנַּאי אָמְרִי: בְּמוֹכֵס הָעוֹמֵד מֵאֵלָיו. [כ-בנ(ח)]וְאֵיכָּא דְּמַתְנֵי אַהָא: נוֹדְרִין לְהַרְגִּין וְלַחֲרָמִין וְלַמּוֹכְסִין – שֶׁהֵיא שֶׁל תְּרוּמָה, שֶׁהֵיא שֶׁל בֵּית מָלֵא; אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ שֶׁל תְּרוּמָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ שֶׁל מָלֵא: וְלַמּוֹכְסִין?! וְהָאָמַר שְׁמוּאֵל: דִּינָא דְּמַלְכוּתָא דִּינָא! [כג-כו]אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר כָּהֲנָא אָמַר שְׁמוּאֵל: בְּמוֹכֵס שֶׁאֵין לוֹ קִצְבָּה. דְּבֵי רַבִּי יַנַּאי אָמְרִי: בְּמוֹכֵס הָעוֹמֵד מֵאֵלָיו. [כח-ל]רַב אָשֵׁי אָמַר: בְּמוֹכֵס גּוֹי. דְּתַנְיָא: יִשְׂרָאֵל וְגוֹי שֶׁבָּאוּ לַדִּין, אִם אַתָּה יָכוֹל לְזַכּוֹתוֹ בְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל – זַכֵּהוּ, וֶאֱמוֹר לוֹ: כָּךְ דִּינֵינוּ. בְּדִינֵי גּוֹיִם – זַכֵּהוּ וֶאֱמוֹר לוֹ: כָּךְ דִּינְכֶם. וְאִם לָאו, בָּאִין עָלָיו בַּעֲקִיפִין; דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: אֵין בָּאִין עָלָיו בַּעֲקִיפִין, מִפְּנֵי קִידּוּשׁ הַשֵּׁם. וְרַבִּי עֲקִיבָא – טַעְמָא דְּאִיכָּא קִידּוּשׁ הַשֵּׁם, הָא לֵיכָּא קִידּוּשׁ הַשֵּׁם – בָּאִין; [לא-לג]וְגָזָל גּוֹי מִי שָׁרֵי? וְהָתַנְיָא: אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן, דָּבָר זֶה דָּרַשׁ רַבִּי עֲקִיבָא כְּשֶׁבָּא מִזְּפִירִין: מִנַּיִן לְגָזֶל גּוֹי שֶׁהוּא אָסוּר? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אַחֲרֵי נִמְכַּר, גְּאֻלָּה תִּהְיֶה לּוֹ" –

שָׁלֹא

עין משפט נר מצוה

א מיי' פכ"ה מהל' סנהדרין והעונשין המסורין להם הל' ל', טוש"ע חו"מ סי' יא סעי' ג:

ב מיי' פכ"ה מהל' סנהדרין והעונשין המסורין להם הל' ל', סמג עשין רח, טוש"ע חו"מ סי' יא סעי' ג:

ג סמג עשין רח:

ד מיי' פכ"ה מהל' סנהדרין והעונשין המסורין להם הל' ל', טוש"ע חו"מ סי' יא סעי' ג:

ה מיי' פכ"ה מהל' סנהדרין והעונשין המסורין להם הל' ל', טוש"ע חו"מ סי' יא סעי' ד:

ו סמג עשין רח:

ז מיי' פכ"ה מהל' סנהדרין והעונשין המסורין להם הל' ל', טוש"ע חו"מ סי' יא סעי' א:

ח מיי' פכ"ה מהל' סנהדרין והעונשין המסורין להם הל' ל', סמג עשין רח, טוש"ע חו"מ סי' יא סעי' א:

ט מיי' פכ"ה מהל' סנהדרין והעונשין המסורין להם הל' ט, סמג עשין רח, טוש"ע חו"מ סי' ה סעי' א ב:

י מיי' פכ"ה מהל' סנהדרין והעונשין המסורין להם הל' ט, טוש"ע חו"מ סי' ה סעי' ב:

יא סמג עשין רח:

יב מיי' פה' מהל' גזילה ואבידה הל' ט, סמג עשין עג, טוש"ע חו"מ סי' שסט סעי' ד:

יג מיי' פה' מהל' גזילה ואבידה הל' ט, סמג עשין עג, טוש"ע חו"מ סי' שסט סעי' ד:

יד מיי' פה' מהל' גזילה ואבידה הל' יא, טוש"ע חו"מ סי' שסט סעי' ב ז ח ט:

טו מיי' פה' מהל' גזילה ואבידה הל' יא, טוש"ע חו"מ סי' שסט סעי' י:

טז סמג עשין רח:

יז מיי' פי' מהל' כלאים הל' יח, סמג לאוין רטו, טוש"ע יו"ד סי' שא סעי' ה:

יח מיי' פה' מהל' גזילה ואבידה הל' יא, סמג עשין עג, טוש"ע חו"מ סי' שסט סעי' ו:

יט סמג עשין רח:

כ סמג עשין רח:

כא מיי' פג' מהל' שבועות הל' א:

כב מיי' פג' מהל' שבועות הל' ב:

כג מיי' פד' מהל' נדרים הל' א, סמג לאוין רמב, טוש"ע יו"ד סי' רלב סעי' יד:

כד סמג עשין רח:

כה מיי' פג' מהל' שבועות הל' א:

כו מיי' פג' מהל' שבועות הל' ב:

כז מיי' פד' מהל' נדרים הל' א, סמג לאוין רמב, טוש"ע יו"ד סי' רלב סעי' יד:

כח מיי' פד' מהל' נדרים הל' א:

כט מיי' פה' מהל' גזילה ואבידה הל' יא, סמג עשין עג, טוש"ע חו"מ סי' שסט סעי' ו:

ל מיי' פי' מהל' מלכים ומלחמות הל' יב:

לא סמג עשין רח:

לב מיי' פא' מהל' גזילה ואבידה הל' ב:

לג מיי' פא' מהל' גניבה הל' א, סמג עשין עד, טוש"ע חו"מ סי' שנט סעי' א:

לד סמג לאוין רמב:

עין משפט נר מצוה

א מיי׳ פז׳ מהל׳ גניבה הל׳ ח, סמג לאוין קנב:

ב סמג לאוין קנב:

ג טוש״ע חו״מ סי׳ שמח סעי׳ ב:

ד מיי׳ פב׳ מהל׳ נזירות הל׳ יח:

ה מיי׳ פב׳ מהל׳ עבדים הל׳ א:

ו מיי׳ פ״א מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ ג, סמג עשין עד, טוש״ע חו״מ סי׳ רסו סעי׳ א:

ז מיי׳ פ״א מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ ג, סמג עשין עד, טוש״ע חו״מ סי׳ רסו סעי׳ א:

ח מיי׳ פ״א מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ ד:

ט מיי׳ פ״א מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ ה, סמג עשין עד, טור חו״מ סי׳ שמח, ש״ע חו״מ סי׳ רסו סעי׳ ב:

י מיי׳ פ״א מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ ד:

יא מיי׳ פ״א מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ ה, סמג עשין עד, טור חו״מ סי׳ שמח, ש״ע חו״מ סי׳ רסו סעי׳ ב:

יב מיי׳ פה׳ מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ יד:

יג מיי׳ פה׳ מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ טו:

יד מיי׳ פה׳ מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ יז, סמג עשין עג, טוש״ע חו״מ סי׳ שסט סעי׳ ב:

טו מיי׳ פה׳ מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ יד:

טז מיי׳ פה׳ מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ טו:

יז מיי׳ פה׳ מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ יז, סמג עשין עג, טוש״ע חו״מ סי׳ שסט סעי׳ ב:

יח מיי׳ פה׳ מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ יב, טור חו״מ סי׳ ש, ש״ע חו״מ סי׳ שסט סעי׳ ז:

יט סמג עשין עד:

כ מיי׳ פה׳ מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ יב:

כא מיי׳ פה׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ ו, סמג עשין עג, טוש״ע חו״מ סי׳ שפח סעי׳ ו:

כב מיי׳ פו׳ מהל׳ תלמוד תורה הל׳ ט, סמג עשין קז, טוש״ע יו״ד סי׳ שלד סעי׳ מג:

מסורת הש״ס

א תוספתא ערכין; בבא מציעא עא.; קידושין כ.; ערכין ל:

ב ספרא בהר פרק ח א

ג בבא מציעא ב.

ד בבא בתרא מה.

גליון הש״ס

גמ׳ ידקדק עם קונטו. עיין פי׳ המשניות להרמב״ם פי״ב מ״ז דכלים:

שם עבד עברי גופו קנוי. עיין יבמות דף מו ע״א ובנ״י שם:

שם זיל חד אי דכותי. עיין בב״מ דף מח ע״א תוס׳ ד״ה נתנה לסיטון:

תורה אור השלם

וְחִשַּׁב עִם־קֹנֵהוּ מִשְּׁנַת הִמָּכְרוֹ לוֹ עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל וְהָיָה כֶּסֶף מִמְכָּרוֹ בְּמִסְפַּר שָׁנִים כִּימֵי שָׂכִיר יִהְיֶה עִמּוֹ [ויקרא כה, נ]

וְכִי תַשִּׂיג יַד גֵּר וְתוֹשָׁב עִמָּךְ וּמָךְ אָחִיךָ עִמּוֹ וְנִמְכַּר לְגֵר תּוֹשָׁב עִמָּךְ אוֹ לְעֵקֶר מִשְׁפַּחַת גֵּר [ויקרא כה, מז]

וְהַשְּׁבִיעִת תִּשְׁמְטֶנָּה וּנְטַשְׁתָּהּ וְאָכְלוּ אֶבְיֹנֵי עַמֶּךָ וְיִתְרָם תֹּאכַל חַיַּת הַשָּׂדֶה כֵּן־תַּעֲשֶׂה לְכַרְמְךָ לְזֵיתֶךָ [שמות כג, יא]

וְאָכַלְתָּ אֶת־כָּל־הָעַמִּים אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ לֹא־תָחוֹס עֵינְךָ עֲלֵיהֶם וְלֹא תַעֲבֹד אֶת־אֱלֹהֵיהֶם כִּי־מוֹקֵשׁ הוּא לָךְ [דברים ז, טז]

וְכֵן תַּעֲשֶׂה לַחֲמֹרוֹ וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְשִׂמְלָתוֹ וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְכָל־אֲבֵדַת אָחִיךָ אֲשֶׁר־תֹּאבַד מִמֶּנּוּ וּמְצָאתָהּ לֹא תוּכַל לְהִתְעַלֵּם [דברים כב, ג]

[א]שֶׁלֹּא יִמְשָׁכֶנּוּ וְיֵצֵא כו' וְהָנֵי תְּנָאֵי דְּפֶרֶק הַמְקַבֵּל (ב"מ דף קיא: וְשָׁם) דְּסָבְרִי דְּגָזֵל הַכְּנַעֲנִי הַכְּנַעֲנִי לְכִפֹּל וּלְהוֹסִיף וְלִתְבֹּעַ מַה שֶּׁלֹּא נָתַן: גֵּר תּוֹשָׁב אֵין עוֹבֵד ע"ז וְאוֹכֵל נְבֵלוֹת: וְלֹא לְךָ אֶלָּא לְגֵר בְּקִדּוּשִׁין הִיא (ד' כ.) וּבַעֲרָכִין (דף ל:) כַּמָּה קָשֶׁה אֲבָקָה שֶׁל שְׁבִיעִית אָדָם שָׁנוּשָׁא וְנוֹתֵן בְּפֵרוֹת שְׁבִיעִית סוֹף מוֹכֵר אֶת עַצְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר וְנִמְכַּר לְךָ לֹא אֶלָּא לְכְנַעֲנִי כו' וְלַע"ז עַצְמָהּ לַחֲטֹב עֵצִים וְלִשְׁאֹב מַיִם וְאַבָּלְהוּ קַאֵי גְּאֶלָּה תְּהֵיֶה לוֹ אַלְמָא גָּזֵל כְּנַעֲנִי אָסוּר: בְּהַפְקָעַת הַלְוָאתוֹ שֶׁאֵין גָּזֵל מַמָּשׁ שָׁרֵי כִּי לֵיכָא חִלּוּל הַשֵּׁם וּלְהַבְרִיחַ הַמָּכָס הָוֵי כְּהַפְקָעַת הַלְוָאתוֹ: הַפְקָעַת הַלְוָאתוֹ הוּא שֶׁהַלְוָהוּ עַל עֲבוֹדָתוֹ וְאַפְּי' הָכִי אָמַר ר' עֲקִיבָא לֹא יָצָא עַל כָּרְחוֹ: גּוּפוֹ קָנוּי כָּל שֵׁשׁ שָׁנִים וְנִמְצָא שָׁגְזְלוֹ מֵמֵּשׁ: וְהָנֵי מִלֵּי דְּבֹרֵלָא אַבְרוֹיל אַרְעָא מֵס קַרְקַע שֶׁאָכַל פֵּרוֹת: טָעוּתוֹ הָיָה חַיָּב לוֹ לְיִשְׂרָאֵל וּטְעָה בְּחֶשְׁבּוֹן דְּלֵיכָא חִלּוּל הַשֵּׁם: לְקָנָה דְּדַהֲבָא בְּמֵר דְּפָרְנְקָא מִזְרָק שֶׁל זָהָב בְּחֶזְקַת שֶׁל נָחֹשֶׁת: וְאַבָּלַע לֵיהּ זוּזָא וְעוֹד טָעוּת אַחֶרֶת שֶׁעִכֵּב זוּז מִדָּמָיו וְהִטְעָהוּ בַּחֶשְׁבּוֹן שֶׁלָּקַח ג' בְּמָקוֹם ד': לְצַלְחָא לְבַקְּעַ: מַעֲרוֹ פְּסֵקִית שֶׁל צַד הָעִקָּר קַח לְצָרְכֵי שֶׁהַן עֲבִים: דְּכוּתֵי מְנָיְנָא יָדַע מְנַיִן הַפְּסָקִים מָנָה אֲבָל לֹא נָתַן עֵינָיו כַּמָּה דְּקִים יֵשׁ וְכַמָּה גַּסִּים יֵשׁ: שְׁבָשָׁא זְמוֹרוֹת: קְטוּפֵי אֲשָׁכוֹלוֹת: הֵיכִי מַיְּאֵשִׁי כְּלוֹמַר מִי הָוֵי יֵאוּשׁ הָא יֵאוּשׁ כְּדֵי הָוֵי וְאֵין כָּאן שִׁנּוּי רְשׁוּת שברה"ר הֲוֵי וְשִׁנּוּי מַעֲשֶׂה נַמִּי לֵיכָא דְּהַשְׁתָּא נַמִּי גָּבֵא דְּדַקְלָא מִקְּרוּ: וְהָא לֹא עָבְדִי שְׁלִיחוּתֵהּ כְּדְקָאָמַר מִלְּבָא וְאִשְׁתְּכַח דְּלָאו דְּיָנָא דְּמִלְּכוּתָא הוּא וְאַמַּאי עָבְרִינַן עֲלֵיהּ: בְּאֲגַא בְּקָעָה: וְלֹא טָרַח אֵין עָלָיו לְטָרְחַ וְלִקַּח מִזֶּה אֶחָד וּמִזֶּה אֶחָד: דְּמִשְׁתְּכַח בְּבֵי דְּרֵי הָיוּ אַרְבָּעָה שֶׁתִּפְּיוּ בַּגָּרָן וְהֵבִיאוּ שְׁלִשָּׁה חֶלְקָן בְּבֵיתָן וְהָרְבִיעִי' נִמְצָא בַּגָּרָן: פָּרַע מִנְתָא דְּמַלְכָּא בְּשָׁבִיל כֻּלָּם וְלִכְשֶׁיָּבֹאוּ חֲבֵרָיו אֵין יְכוֹלִין לוֹמַר שֶׁלְּךָ הָיָה וְלֹא שֶׁלָּנוּ וְאִם גָּבָאי זֶה יִשְׂרָאֵל הוּא שֶׁקָּנָה מִן הַמֶּלֶךְ אֶת הַמַּס אֵין כָּאן מְשׁוּם גָּזֵל דְּדִינָא דְּמַלְכוּתָא דִּינָא וְאִם כּוּתִי הוּא מַתָּר לְקָנוֹת מִמֶּנּוּ: אֲרִיסוּתֵהּ מַפִּיק דְּאֵין לוֹ חֵלֶק בְּגוּפוֹ שֶׁל קַרְקַע וְאֵין עָלָיו לְפָרֵעַ חֵלֶק עַל הַבֵּית וּלְעִנְיַן שֶׁלֹּא יִמְשָׁכֶנּוּ וְיֵצֵא כְּלוֹמַר שֶׁלֹּא יוֹצִיאוּהוּ בֵּית דִּין מִיָּד הַכּוֹתִי אֶלָּא בְּגָאוּלָּה: יִגְלֹם יָכוֹל יַנִּיחַ אֶת הַכְּנַעֲנִי לְכָפֹל וּלְהוֹסִיף וְלִתְבֹּעַ מַה שֶּׁלֹּא נָתַן: וְאוֹכֵל נְבֵלוֹת: וְלֹא לְךָ אֶלָּא לְגֵר בְּקִדּוּשִׁין הִיא (ד' כ.) וּבַעֲרָכִין (דף ל:) כַּמָּה קָשֶׁה אֲבָקָה שֶׁל שְׁבִיעִית אָדָם שָׁנּוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בְּפֵרוֹת שְׁבִיעִית סוֹף מוֹכֵר אֶת עַצְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר וְנִמְכַּר לְךָ לֹא אֶלָּא לִכְנַעֲנִי כו' וְלַע"ז עַצְמָהּ לַחֲטֹב עֵצִים וְלִשְׁאֹב מַיִם וְאַבָּלְהוּ קַאֵי גְּאֶלָּה תְּהֵיֶה לוֹ אַלְמָא גָּזֵל כְּנַעֲנִי אָסוּר: בְּהַפְקָעַת הַלְוָאתוֹ שֶׁאֵין גָּזֵל מַמָּשׁ שָׁרֵי כִּי לֵיכָא חִלּוּל הַשֵּׁם וּלְהַבְרִיחַ הַמָּכָס הָוֵי כְּהַפְקָעַת הַלְוָאתוֹ: הַפְקָעַת הַלְוָאתוֹ הוּא שֶׁהַלְוָהוּ עַל עֲבוֹדָתוֹ וְאַפְּי' הָכִי אָמַר ר' עֲקִיבָא לֹא יָצָא עַל כָּרְחוֹ: גּוּפוֹ קָנוּי כָּל שֵׁשׁ שָׁנִים וְנִמְצָא שָׁגְזְלוֹ מֵמֵּשׁ: וְהָנֵי מִלֵּי דְּבֹרֵלָא אַבְרוֹיל אַרְעָא מֵס קַרְקַע שֶׁאָכַל פֵּרוֹת: טָעוּתוֹ הָיָה חַיָּב לוֹ לְיִשְׂרָאֵל וּטְעָה בְּחֶשְׁבּוֹן דְּלֵיכָא חִלּוּל הַשֵּׁם: לְקָנָה דְּדַהֲבָא בְּמֵר דְּפָרְנְקָא מִזְרָק שֶׁל זָהָב בְּחֶזְקַת שֶׁל נָחֹשֶׁת: וְאַבָּלַע לֵיהּ זוּזָא וְעוֹד טָעוּת אַחֶרֶת שֶׁעִכֵּב זוּז מִדָּמָיו וְהִטְעָהוּ בַּחֶשְׁבּוֹן שֶׁלָּקַח ג' בְּמָקוֹם ד': לְצַלְחָא לְבַקְּעַ: מַעֲרוֹ פְּסֵקִית שֶׁל צַד הָעִקָּר קַח לְצָרְכֵי שֶׁהַן עֲבִים: דְּכוּתֵי מְנָיְנָא יָדַע מְנַיִן הַפְּסָקִים מָנָה אֲבָל לֹא נָתַן עֵינָיו כַּמָּה דְּקִים יֵשׁ וְכַמָּה גַּסִּים יֵשׁ: שְׁבָשָׁא זְמוֹרוֹת: קְטוּפֵי אֲשָׁכוֹלוֹת: הֵיכִי מַיְּאֵשִׁי כְּלוֹמַר מִי הָוֵי יֵאוּשׁ הָא יֵאוּשׁ כְּדֵי הָוֵי וְאֵין כָּאן שִׁנּוּי רְשׁוּת שברה"ר הֲוֵי וְשִׁנּוּי מַעֲשֶׂה נַמִּי לֵיכָא דְּהַשְׁתָּא נַמִּי גָּבֵא דְּדַקְלָא מִקְּרוּ: וְהָא לֹא עָבְדִי שְׁלִיחוּתֵהּ כְּדְקָאָמַר מִלְּבָא וְאִשְׁתְּכַח דְּלָאו דְּיָנָא דְּמַלְכוּתָא הוּא וְאַמַּאי עָבְרִינַן עֲלֵיהּ: בְּאֲגַא בְּקָעָה: וְלֹא טָרַח אֵין עָלָיו לְטָרְחַ וְלִקַּח מִזֶּה אֶחָד וּמִזֶּה אֶחָד: דְּמִשְׁתְּכַח בְּבֵי דְּרֵי הָיוּ אַרְבָּעָה שֶׁתִּפְּיוּ בַּגָּרָן וְהֵבִיאוּ שְׁלִשָּׁה חֶלְקָן בְּבֵיתָן וְהָרְבִיעִי' נִמְצָא בַּגָּרָן: פָּרַע מִנְתָא דְּמַלְכָּא בְּשָׁבִיל כֻּלָּם וְלִכְשֶׁיָּבֹאוּ חֲבֵרָיו אֵין יְכוֹלִין לוֹמַר שֶׁלְּךָ הָיָה וְלֹא שֶׁלָּנוּ וְאִם גָּבָאי זֶה יִשְׂרָאֵל הוּא שֶׁקָּנָה מִן הַמֶּלֶךְ אֶת הַמַּס אֵין כָּאן מְשׁוּם גָּזֵל דְּדִינָא דְּמַלְכוּתָא דִּינָא וְאִם כּוּתִי הוּא מַתָּר לְקָנוֹת מִמֶּנּוּ: אֲרִיסוּתֵהּ מַפִּיק דְּאֵין לוֹ חֵלֶק בְּגוּפוֹ שֶׁל קַרְקַע וְאֵין עָלָיו לְפָרֵעַ חֵלֶק עַל הַבֵּית וּלְעִנְיַן

[א]שֶׁלֹּא יִמְשָׁכֶנּוּ וְיֵצֵא. יָכוֹל יִגְלוֹם עָלָיו? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְחִשַּׁב עִם קֹנֵהוּ" – יְדַקְדֵּק עִם קוֹנֵהוּ! אָמַר רַב יוֹסֵף: לָא קַשְׁיָא; הָא, בְּגוֹי, הָא בְּגֵר תּוֹשָׁב. [א]אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי, וְהָא תַּרְוַיְיהוּ גַּבֵּי הֲדָדֵי כְּתִיבִי: לֹא לְךָ, אֶלָּא לְגֵר – שֶׁנֶּאֱמַר: "לְגֵר". וְלֹא לְגֵר צָדָק, אֶלָּא לְגֵר תּוֹשָׁב – שֶׁנֶּאֱמַר: "לְגֵר תּוֹשָׁב". [ב]"מִשְׁפַּחַת גֵּר" – זֶה הַגּוֹי; כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: "אוֹ לְעֵקֶר" – זֶה הַנִּמְכָּר לַעֲבוֹדָה זָרָה! [ג]אֶלָּא אָמַר רָבָא: לָא קַשְׁיָא; כָּאן בְּגָזְלוֹ, וְכָאן בְּהַפְקָעַת הַלְוָאתוֹ. [ד]אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי: עֶבֶד עִבְרִי – הַפְקָעַת הַלְוָאתוֹ הוּא! רָבָא לְטַעְמֵיהּ, דְּאָמַר רָבָא: עֶבֶד עִבְרִי גּוּפוֹ קָנוּי. [ה]אָמַר רַב בִּיבִי בַּר גִּידֵּל אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן חֲסִידָא: גָּזֵל גּוֹי אָסוּר, אֲבֵידָתוֹ מוּתֶּרֶת. גָּזֵילוֹ אָסוּר – דְּאָמַר רַב הוּנָא: מְנַיִן לְגָזֵל הַגּוֹי שֶׁהוּא אָסוּר? שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָכַלְתָּ אֶת כָּל הָעַמִּים אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ" – בִּזְמַן שֶׁהֵן מְסוּרִים בְּיָדְךָ, וְלֹא בִּזְמַן שֶׁאֵינָם מְסוּרִין בְּיָדְךָ. אֲבֵידָתוֹ מוּתֶּרֶת – דְּאָמַר רַב חָמָא בַּר גּוּרְיָא אָמַר רַב: מְנַיִן לַאֲבֵידַת הַגּוֹי שֶׁהִיא מוּתֶּרֶת? שֶׁנֶּאֱמַר: "לְכָל אֲבֵדַת אָחִיךָ" – לְאָחִיךָ אַתָּה מַחְזִיר, וְאִי אַתָּה מַחְזִיר לְגוֹי. [ו]וְאִימָא הָנֵי מִילֵּי הֵיכָא דְּלָא אָתֵי לִידֵיהּ, דְּלָא מְחַיֵּיב לְאַהְדּוֹרֵי בָּתְרֵהּ; אֲבָל הֵיכָא דְּאָתֵי לִידֵיהּ, אֵימָא לֵיהְדְּרֵהּ! אָמַר רַבִּינָא: "וּמְצָאתָהּ" – דַּאֲתַאי לִידֵיהּ מַשְׁמַע. תַּנְיָא, רַבִּי פִּנְחָס בֶּן יָאִיר אוֹמֵר: בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ חִילּוּל הַשֵּׁם, אֲפִילּוּ אֲבֵידָתוֹ אָסוּר. [ח]אָמַר שְׁמוּאֵל: טָעוּתוֹ מוּתֶּרֶת. כִּי הָא דִּשְׁמוּאֵל זְבַן מִגּוֹי לָקְנָא דְּדַהֲבָא בְּמֵר דְּפַרְזְלָא – בְּאַרְבַּע זוּזֵי, וְאַבְלַע לֵיהּ חַד זוּזָא. [ט]רַב כָּהֲנָא זְבַן מִגּוֹי מְאָה וְעֶשְׂרִין חָבְיָתָא בְּמְאָה, וְאַבְלַע לֵיהּ חַד זוּזָא; אָמַר לֵיהּ: חֲזִי, דַּעֲלָךְ קָא סָמִיכְנָא. רָבִינָא זְבַן דִּיקְלָא הוּא וְגוֹי לְצַלָּחָא, אָמַר לֵיהּ לְשַׁמָּעֵיהּ: קְדֵם וְאֵייתֵי מֵעִיקָּרוֹ, דְּגוֹי מְנַיְינָא יָדַע. רַב אָשֵׁי הֲוָה קָאָזֵיל בְּאוֹרְחָא, חֲזָא שִׁיבְּשָׁא דְּגוּפְנָא בְּפַרְדֵּיסָא, וּתְלוּ בַּהּ קִיטּוּפֵי דְּעִינְבֵי. אָמַר לֵיהּ לְשַׁמָּעֵיהּ: זִיל חֲזֵי, אִי דְּגוֹי נִינְהוּ – אַיְיתִי. אִי דְּיִשְׂרָאֵל נִינְהוּ – לָא אַיְיתִי לִי. שְׁמַע הָהוּא גּוֹי דַּהֲוָה יָתֵיב בְּפַרְדֵּיסָא, אָמַר לֵיהּ: דְּגוֹי שְׁרֵי? אָמַר לֵיהּ: גּוֹי שָׁקֵיל דְּמֵי, יִשְׂרָאֵל לָא שָׁקֵיל דְּמֵי. [י]גּוּפָא – אָמַר שְׁמוּאֵל: דִּינָא דְּמַלְכוּתָא דִּינָא. אָמַר רָבָא: תְּדַע, דְּקָטְלִי דִּיקְלֵי וְנָשְׁרֵי גִּישְׁרֵי – וְעָבְרִינַן עֲלַיְיהוּ. אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי: וְדִלְמָא מִשּׁוּם דְּאַיְיאוּשׁ לְהוּ מְיַנַּיְיהוּ מָרַיְיהוּ! אָמַר לֵיהּ: אִי לָא דִּינָא דְּמַלְכוּתָא דִּינָא, הֵיכִי מְיַיאֲשִׁי? וְהָא לָא קָא עָבְדִי כִּדְאָמַר מַלְכָּא – מַלְכָּא אָמַר: זִילוּ וּקְטֵלוּ מִכֹּל בָּאגֵי, וְאִינְהוּ אָזְלוּ וְקָטְלוּ מֵחַד בָּאגָא! [יא]"שְׁלוּחָא דְּמַלְכָּא – כְּמַלְכָּא, וְלָא טָרַח; וְאִינְהוּ אַפְסְדוּ אַנַּפְשַׁיְיהוּ – דְּאִיבְּעִי לְהוּ (דְּאִינְקוּט) [לְמִינְקַט] מִכּוּלֵּיהּ בָּאגֵי, וּמִשְׁקַל דְּמֵי. [יב]אָמַר רָבָא: מַאן דְּמִשְׁתְּכַח בְּבֵי דְּרֵי, פָּרַע מִנְתָא דְּמַלְכָּא. וְהָנֵי מִילֵּי שׁוּתָּפָא, אֲבָל אָרִיסָא – אָרִיסוּתֵיהּ הוּא דְּקָא מַפֵּיק. [יג]וְאָמַר רָבָא: בַּר מָתָא אַבַּר מָתָא מִיעָבַט. וְהָנֵי מִילֵּי דְּבִרְלָא אַרְעָא וּכְרָגָא דְּהַאי שַׁתָּא, אֲבָל שַׁתָּא דַּחֲלִיף – הוֹאִיל וְאַפַּיֵּיס מַלְכָּא, חֲלִיף. וְאָמַר רָבָא: הָנֵי דְּדָיְירֵי דְּרֵי בְּתוֹךְ הַתְּחוּם – אָסוּר לִיקַּח מֵהֶן. מַאי טַעְמָא? מִשּׁוּם דְּמָעָרְבָא חֵיוְתָא דְּמָתָא בַּהֲדַיְיהוּ. חוּץ לַתְּחוּם – מוּתָּר לִיקַּח מֵהֶם. אָמַר רַבִינָא: אִם הָיוּ בְּעָלִים מְרַדְּפִים אַחֲרֵיהֶם, אֲפִילּוּ חוּץ לַתְּחוּם אָסוּר. [יד]מַכְרֵיז רָבָא, וְאִיתֵּימָא רַב הוּנָא: דְּסָלְקִין לְעֵילָא וּדְנָחְתִין לְתַתָּא – הַאי בַּר יִשְׂרָאֵל דְּיָדַע סָהֲדוּתָא דְּגוֹי (וְלֹא תְּבָעוֹ מִינַּיְיהוּ), וְאָזֵיל וּמַסְהֵיד לֵיהּ בְּדִינָא דְּגוֹיִם עַל יִשְׂרָאֵל חַבְרֵיהּ – מְשַׁמְּתִינַן לֵיהּ. מַאי טַעְמָא? דְּאִינְהוּ מַפְקֵי מָמוֹנָא

מסורת הש״ס

א שבת קיג.

ב תוספתא כתובות

ג משנה כלים; לעיל סו:

גליון הש״ס

גמ׳ קסבר יאוש כדי לא קני. תמוה לי בסוגיא דלעיל דף סו ע״ב דהקשה אביי לר״י מעורות של בעה״ב וכו׳ הא ממתניתין דהכא מוכח כר״י דעכ״פ יאוש לחוד לא קני:

שם ל״ש אלא לסטים עכו״ם. עיין עירובין דף סב ע״א תוד״ה בן נח:

רש״י ד״ה הרי אלו שלו וכו׳ ושינוי רשות. ק״ל דא״כ האיך אמרי׳ בגמ׳ קסבר יאוש כדי ל״ק הא הוי יאוש ושינוי רשות אלא ע״כ דלא מקרי שינוי רשות כמ״ש תוס׳ לעיל דף סז ואי דבסברא זו דתוספ׳ פליגי מתני׳ ובריייתא מתני׳ ס״ל דמקרי שינוי רשות א״כ איך אמרי׳ א״ד אם בא וכו׳ מ״ט יאוש כדי קני הא י״ל דס״ל כמתני׳ דמקרי ש״ר וצ״ע:

שם ד״ה בגיותא בנאות. ברש״י בב״מ דף ל ע״ב הביא הגי׳ כאן גחיא ובערוך ערך מנסתא הגיר׳ בדני דמגוסתא ופי׳ דדנין בגסות:

תוס׳ ד״ה עד וכו׳ אין להפסיד בשביל כן. עיין ב״ב דף כא ע״א תוס׳ ד״ה ולא לסופר:

אַפְּמָא דְּחַד וְנַמְצָא שֶׁהִפְסִידוֹ שֶׁלֹּא כְּדִין: דְּמַגִּיסְתָּא בְּנֵי כְּפָר שֶׁאֵין יוֹדְעִין לְדוּן בַּמִּשְׁפָּט: בֵּי דַּוְאֵר שְׁלְטוֹן: חַד אֲמוֹמְתָא שְׁדוּ לֵהּ עַל פִּי עֵד אֶחָד אֵין מוֹצִיאִין מִמּוֹן אֲבָל מַחֲזִיקִין בַּעַל דִּין שְׁבִּיעָה לְהַכְחִישׁ הֵעֵד כְּדִין תּוֹרָה לְשׁוֹן אַחֵר דְּמִגּוּחְתָּא אַנְסִין בַּחֲזָקָה כְּמוֹ אִתּוּ גּוֹזָאֵי וְקָא מָחוּ לַיהּ (מְגִלָּה כח.) סְרִיסִים (שֶׁל בֵּית רַבִּי) הָעוֹמְדִין לְרְדּוֹת בַּחֲזָקָה: וְהָאֲמַר מַר זְבִין מֵעֲבוּ״ם כו׳ בְּבָבָא מְצִיעָא בְּהַמְקַבֵּל: אַרְבָּעִית הָרַבָּעוֹת: מַתְנֵי׳ הָרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ דְּמִסְתָּמָא נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים מִיָּד וְקִנְּנָהוּ הַיְינוּ בֵּיאוּשׁ וְשִׁנּוּי רְשׁוּת: אִם נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים דְּשָׁמְעִינַן דְּאֵיאוּשׁ דְּאָמַר יְחָסְרוֹן כִּיס אֲבָל סְתָמָא לָא וְקָשְׁיָא לְסָטִים עכו״ם דְּסְקִיפָא אַלְסָטִים דְּרִישָׁא וּבְגְמָרָא פֶּרְיךְ וּמְשַׁנֵּי לֵהּ חָדָא בְּלִסְטִים עַכּוּ״ם וְחָדָא בְּלִסְטִים יִשְׂרָאֵל דְּמַיְאֵשׁ מִסְתָּמָא: נְחִיל גִּיוֹר״א: לֹא יָקוֹץ אֶת הַסֹּכָּה נִתְיַשְּׁבוּ דְּבוֹרִים עַל סַפַּ חֲבֵרוֹ וְיָרֵא לִטְלָן אַחַת אַחַת שֶׁלֹּא יִבְרְחוּ לֹא יָקוֹץ אֶת הַסֹּכָּה לְהוֹלִיכָן בֻּלָּן בְּיַחַד וַאֲפִלּוּ ע״מ לְתֵּן דְּמִים: גְּמ׳ אִם נִטַּל חֲמוֹר מִן הַמּוֹכְסִין: יַחְזִיר לְרִאשׁוֹנִים וּפְלִיגָא בְּרִיתֵיהּ אַמַּתְנִי׳: יֵאוּשׁ בְּדֵי שְׁנִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים בְּיָד מוֹכֵס לֹא קָנָה הַמּוֹכֵס בְּיֵאוּשׁ לְבַדּוֹ בְּלֹא נְתִינַת דָּמִים אוֹ שִׁנּוּי מַעֲשֶׂה וְכִי אֶתָּא לְיָד שְׁנֵי בְּאֵסוּר אֶתָּא לִידֵהּ״ אִם בָּא לְהַחֲזִיר שֶׁחָסַךְ הוּא: יַחְזִיר לִבְעָלִים הָרִאשׁוֹנִים וְלֹא לְמוֹכְסִים: בְּגִיוּתָא בְּגֵאָוָה וּבְזִרוֹעַ: אָמְרִי מֵימָר צָא וְתֵן לוֹ וְאֵין חוֹבְטִין בְּמַקְלוֹת לְשׁוֹן אַחֵר דְּאָמְרִי לְגִנְגֹל מִי יַמַּר דְּקָאָמְרִתְּ הָבֵא עֵדִים שֶׁגְּנָבוֹ מִמְּךָ: מַחֲשַׁבְתּוֹ מְטַפַּאתַן חֹשֶׁב עֲלֵיהֶם בְּדָבָר שֶׁאֵין בּוֹ חֶסְרוֹן מְלָאכָה כְּגוֹן לְעַצְבָּא וּלְמַשָּׂה יָרְדוּ לַסְּפִינָה הִלְכָךְ אֵין מַחֲשַׁבְתּוֹ מַחֲשָׁבָה שֶׁאִם יָבֹאוּ בְּנֵי אָדָם לְקַנּוֹתוֹ יִמְכְּרֵנוּ לָהֶן וְנִמְצָא שִׁסּוּפוֹ לְמִנְעָלִין וַעֲדַיִן לֹא נִגְמְרָה מְלַאכְתָּן לְכָךְ: שֶׁל גַּזְלָן אֵין מַחֲשַׁבְתּוֹ מְטַפַּאתַן דְּלָאו דִּידֵהּ הוּא דְּכִיוָן דִּידַע מֵאן שְׁקַלֵהּ מְנָּהּ לָא מַיְאֵשׁ: וְשֶׁל גַּנָּב מַחֲשַׁבְתּוֹ מְטַפַּאתַן דְּאֵיאוּשׁ מָרֵיהוּ דְּלָא יָדְעִי לְמַאן יְתִבְּעוּ. חִלּוּף הַדְּבָרִים גַּזְלָן כֵּיוָן דְּשָׁקְלֵהּ מִנֵּהּ בְּהֶדְיָא וְלָא מְצִי קָאֵי בְּאֵפֵהּ מַיְאֵשׁ גַּנָּב סָבַר בְּחֵישְׁנָא לֵיהּ וּמְשַׁקְּרִינָא לֵיהּ: בְּסְתָם דְּלָא שְׁמִעִינַן דְּמַיְאֵשׁ דְּבְהָא פְּלִיגִי דְּמַר סָבַר סְתָם גַּנָּבָה יֵאוּשׁ בְּעָלִים הוּא וְלֹא סְתָם גַּזְלָה וּמַר סָבַר חִלּוּף הַדְּבָרִים כִּדְפָרֵישׁית: אֲבָל בְּיָדוּעַ דְּשָׁמְעִינַן דְּמַיְאֵשׁ: דִּבְרֵי הַכֹּל יֵאוּשׁ כְּדֵי קָנֵי וְאֵפִי׳ גַּנָּב לר״ש וְגַזְלָן לְרַבָּנָן: בְּיָדוּעַ נָמֵי מַחֲלֹקֶת דְּאִי נָמֵי דְּשָׁמְעִינַן דְּמַיְאֵשׁ אָמְרִי רַבָּנַן בְּגַזְלָן דְּלָא הֲוֵי יֵאוּשׁ דְּכָל שְׁעָתָא דַּעְתַּהּ לְמִנְקָטֵהּ בְּדִינָא וְכֵן גַּנָּב לְרַבִּי שִׁמְעוֹן: שֶׁאֵין יֵאוּשׁ לַבְּעָלִים אֵין יֵאוּשָׁן יֵאוּשׁ: מוֹכֵס גַּזְלָן לְסָטִים גַּנָּב: וּמְשַׁנֵּי בְּלִסְטִים מְזַיֵּן דְּגַזְלָן הוּא: הַיְנוּ גַּזְלָן וְהָא תָּנָא לֵיהּ מוֹכֵס: אַנַּס דְּקָתָנֵי גַּבֵּי גַּזְלָן הֲוֵי חֲמִסָן דַּיְהֵיב זוּזֵי: וְרַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא דְּאָמַר גַּזְלָן קָנֵי:

א[א]אֲפוּמָּא דְּחַד. וְלָא אָמַרַן אֶלָּא חַד, אֲבָל בְּתְרֵי לָא. וְחַד נָמֵי לָא אָמַרַן אֶלָּא בְּדִינֵי דְּמָגִיסְתָּא, אֲבָל בֵּי דַּוּאר – אִינְהוּ נָמֵי חַד אַמּוֹמְתָא שָׁדוּ לֵיהּ. אָמַר רַב אָשֵׁי: כִּי הֲוֵינָא בֵּי רַב הוּנָא, אִיבַּעְיָא לַן: אָדָם חָשׁוּב דְּסָמְכִי עֲלֵיהּ כְּבֵי תְרֵי – מַפְקִי מָמוֹנָא אַפּוּמֵּיהּ, וְלָא אִיבְּעִי לֵיהּ לְאַסְהוֹדֵי; אוֹ דִלְמָא כֵּיוָן דְּאָדָם חָשׁוּב הוּא – לָא מָצֵי מְשַׁתְּמִיט לְהוּ, וּמָצֵי לְאַסְהוֹדֵי? תֵּיקוּ. [ב]אָמַר רַב אָשֵׁי: הַאי בַּר יִשְׂרָאֵל דְּזַבֵּין לֵיהּ אַרְעָא לְגוֹי אַמְצָרָא דְּבַר יִשְׂרָאֵל חַבְרֵיהּ – מְשַׁמְתִינַן לֵיהּ. מַאי טַעְמָא? אִי נֵימָא מִשּׁוּם דְּינָא דְּבַר מִצְרָא, וְהָאֲמַר מָר: זַבֶן מִגּוֹ, וַזַבֵּין לְגוֹ, לֵיכָּא מִשּׁוּם דִּינָא דְּבַר מִצְרָא! [ג]אֶלָּא דְּאָמְרִינַן לֵיהּ: אַרְבַּעְתְּ לִי אַרְיָא אַמִּצְרָאי. מְשַׁמְתִינַן לֵיהּ עַד דְּקָבֵיל עֲלֵיהּ כֹּל אוּנְסָא דְּאָתֵי מֵחֲמָתֵיהּ. [ד]״מָתְנִי׳ נָטְלוּ מוֹכְסִין אֶת חֲמוֹרוֹ וְנָתְנוּ לוֹ חֲמוֹר אַחֵר, נָטְלוּ לִסְטִים אֶת כְּסוּתוֹ וְנָתְנוּ לוֹ כְּסוּת אַחֶרֶת – הָרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהַבְּעָלִים מִתְיָיאֲשִׁין מֵהֶן. הַמַּצִּיל מִן הַנָּהָר אוֹ מִן הַגַּיִס אוֹ מִן הַלִּסְטִין, אִם נִתְיָיאֲשׁוּ הַבְּעָלִים – הָרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ. וְכֵן נָחִיל שֶׁל דְּבוֹרִים, אִם נִתְיָיאֲשׁוּ – הָרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ. [ה]חס(ב)אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה: נֶאֱמָנֶת אִשָּׁה אוֹ קָטָן לוֹמַר: מִכָּאן יָצָא נָחִיל זֶה. וּמְהַלֵּךְ בְּתוֹךְ שָׂדֶה חֲבֵירוֹ לְהַצִּיל אֶת נָחִילוֹ, וְאִם הִזִּיק – מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיק. אֲבָל לֹא יָקוֹץ אֶת סוֹכוֹ עַל מְנָת לִיתֵּן אֶת הַדְּמִים. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר: אַף קוֹצֵץ וְנוֹתֵן אֶת הַדְּמִים. גְּמָ׳ תְּנָא: אִם נָטַל – מַחֲזִיר לִבְעָלִים הָרִאשׁוֹנִים. קָסָבַר: יֵאוּשׁ כְּדֵי לֹא קָנֵי, וּמֵעִיקָּרָא בְּאִיסּוּרָא אָתָא לִידֵיהּ. [ו]וְאִיכָּא דְּאָמְרִי: אִם בָּא לְהַחֲזִיר – יַחְזִיר לִבְעָלִים רִאשׁוֹנִים. מַאי טַעְמָא? יֵאוּשׁ כְּדֵי קָנֵי. מֵיהוּ אִי אָמַר: אִי אֶפְשִׁי בְּמָמוֹן שֶׁאֵינוֹ שֶׁלִּי – מַחֲזִיר לִבְעָלִים הָרִאשׁוֹנִים. הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהַבְּעָלִים כּוּ׳. אָמַר רַב אָשֵׁי: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא לִסְטִים גּוֹי, אֲבָל לִיסְטִים יִשְׂרָאֵל – לֹא; סָבַר: לִמְחַר נָקִיטְנָא לֵיהּ בְּדִינָא. [ז]מַתְקִיף לַהּ רַב יוֹסֵף: אַדְרַבָּה, אִיפְּכָא מִסְתַּבְּרָא! גּוֹיִם, דְּדָיְינִי בְּגֵיתֵי – לָא מְיַיאֲשׁ; יִשְׂרָאֵל, כֵּיוָן דְּאָמְרִי מֵימָר – מְיַיאֲשׁ! [ח]אֶלָּא אִי אִיתְּמַר, אַסֵּיפָא אִיתְּמַר: הַמַּצִּיל מִן הַגּוֹיִם וּמִן הַלִּסְטִים, אִם נִתְיָיאֲשׁוּ הַבְּעָלִים – אִין, סְתָמָא – לָא. [ט]לֹא שָׁנוּ אֶלָּא גּוֹי, מִשּׁוּם דְּדָיְינִי בְּגֵיתֵי; אֲבָל לִסְטִים יִשְׂרָאֵל, כֵּיוָן דְּאָמְרִי מֵימָר – מְיַיאֲשׁ. [י]תְּנַן הָתָם: עוֹרוֹת שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת, מַחְשָׁבָה מְטַמְּאָתָן; וְשֶׁל עַבְדָּן, אֵין מַחְשָׁבָה מְטַמְּאָתָן. [יא]״שֶׁל גַּזְלָן, אֵין מַחְשָׁבָה מְטַמְּאָתָן; וְשֶׁל גַּנָּב, מַחְשָׁבָה מְטַמְּאָתָן. [יב]רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: חִילּוּף הַדְּבָרִים – שֶׁל גַּזְלָן מַחְשָׁבָה מְטַמְּאָתָן, שֶׁל גַּנָּב אֵין מַחְשָׁבָה מְטַמְּאָתָן; לְפִי שֶׁלֹּא נִתְיָיאֲשׁוּ הַבְּעָלִים. [יג]אָמַר עוּלָּא: מַחֲלוֹקֶת בְּסָתָם, אֲבָל בְּיָדוּעַ – דִּבְרֵי הַכֹּל יֵאוּשׁ קָנֵי. רַבָּה אָמַר: בְּיָדוּעַ נָמֵי מַחֲלוֹקֶת. מַתְנִי׳ נָטְלוּ מוֹכְסִין חֲמוֹרוֹ כּוּ׳. מַנִּי? אִי רַבָּנַן – קַשְׁיָא גַּזְלָן, אִי רַבִּי שִׁמְעוֹן – קַשְׁיָא גַּנָּב! [יד]״בִּשְׁלָמָא לְעוּלָּא, דְּאָמַר: בְּיָדוּעַ – קָנֵי; הָכָא נָמֵי בְּיָדוּעַ, וְדִבְרֵי הַכֹּל. אֶלָּא לְרַבָּה, דְּאָמַר: בְּיָדוּעַ נָמֵי מַחְלוֹקֶת; הָא מַנִּי? לָא רַבָּנַן וְלָא רַבִּי שִׁמְעוֹן! בְּלִסְטִים מְזוּיָּן, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא. אִי הָכִי, הַיְינוּ גַּזְלָן! תְּרֵי גַּוְונֵי גַּזְלָן. תָּא שְׁמַע: הַגַּנָּב וְהַגַּזְלָן וְהָאַנָּס – הֶקְדֵּשָׁן הֶקְדֵּשׁ, וּתְרוּמָתָן תְּרוּמָה, וּמַעֲשְׂרוֹתָן מַעֲשֵׂר. מַנִּי? אִי רַבָּנַן – קַשְׁיָא גַּזְלָן, אִי רַבִּי שִׁמְעוֹן – קַשְׁיָא גַּנָּב! בִּשְׁלָמָא לְעוּלָּא, דְּאָמַר בְּיָדוּעַ קָנֵי; הָכָא נָמֵי בְּיָדוּעַ, וְדִבְרֵי הַכֹּל הִיא. אֶלָּא לְרַבָּה, דְּאָמַר בְּיָדוּעַ נָמֵי מַחְלוֹקֶת; הָא מַנִּי? לָא רַבָּנַן וְלָא רַבִּי שִׁמְעוֹן! הָכָא נָמֵי – בְּלִסְטִים מְזוּיָּן, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא. אִי הָכִי, הַיְינוּ גַּזְלָן! תְּרֵי גַּוְונֵי גַּזְלָן. וְאִי בָּעֵית אֵימָא: הָא מַתְנִיתָא – רַבִּי הִיא; דְּתַנְיָא, רַבִּי אוֹמֵר: גַּנָּב סָבוּר בְּחִישְׁנָא לֵיהּ וּמְשַׁקְּרִינָא לֵיהּ בְּסָתָם דְּלָא שְׁמִעִינַן דְּמַיְאֵשׁ דְּבְהָא פְּלִיגִי דְּמַר סָבַר סְתָם גְּנֵבָה יֵאוּשׁ בְּעָלִים הוּא וְלֹא סְתָם גְּזֵלָה וּמַר סָבַר חִלּוּף הַדְּבָרִים כִּדְפָרֵישׁית: אֲבָל בְּיָדוּעַ דְּשָׁמְעִינַן דְּמַיְאֵשׁ: דִּבְרֵי הַכֹּל יֵאוּשׁ כְּדֵי קָנֵי וְאֵפִי׳ גַּנָּב לר״ש וְגַזְלָן לְרַבָּנַן: בְּיָדוּעַ נָמֵי מַחְלוֹקֶת דְּאִי נָמֵי דְּשָׁמְעִינַן דְּמַיְאֵשׁ אָמְרִי רַבָּנַן בְּגַזְלָן דְּלָא הֲוֵי יֵאוּשׁ דְּכָל שְׁעָתָא דַּעְתֵּהּ לְמִנְקָטֵהּ בְּדִינָא וְכֵן גַּנָּב לְרַבִּי שִׁמְעוֹן: שֶׁאֵין יֵאוּשׁ לַבְּעָלִים אֵין יֵאוּשָׁן יֵאוּשׁ: מוֹכֵס גַּזְלָן לְסָטִים גַּנָּב: וּמְשַׁנֵּי בְּלִסְטִים מְזוּיָּן דְּגַזְלָן הוּא: הַיְינוּ גַּזְלָן וְהָא תָּנָא לֵיהּ מוֹכֵס: אַנַּס דְּקָתָנֵי גַּבֵּי גַּזְלָן הֲוֵי חֲמִסָן דַּיְהֵיב זוּזֵי: וְרַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא דְּאָמַר גַּזְלָן קָנֵי:

וְלָא אָמַרַן אֶלָּא חַד אֲבָל בִּתְרֵי לָא וא״ת וְהָא לְעֵיל שְׁרֵי לְהַפְקַעַת הַלְוָאָה וא״כ מִפְּסִידִים אוֹתוֹ הַרְבֵּה שֶׁאִם הָיָה רוֹצֶה יָכוֹל לִכְפּוֹר וְי״ל דְּמִכָּל מָקוֹם לֹא מְשַׁמְתִינַן לֵיהּ כֵּיוָן שֶׁאֵין מְשַׁלֵּם עַל יְדֵי אֶלָּא מַה שֶּׁחַיָּב לוֹ: לֵיכָּא מִשּׁוּם דִּינָא דְּבַר מִצְרָא דְּמִסְתַּבְּרָא גּוֹיִם דְּדָיְינִי בְּגֵיתֵי – לָא מְיַיאֲשׁ; כְּיוָן דְּאָמְרִי מֵימָר – מְיַיאֲשׁ! [יא]אֶלָּא אִי אִיתְּמַר, אַסֵּיפָא אִיתְּמַר: הַמַּצִּיל מִן הַגּוֹיִם וּמִן הַלִּסְטִים, אִם נִתְיָיאֲשׁוּ הַבְּעָלִים – אִין, סְתָמָא – לָא. [יב]לֹא שָׁנוּ אֶלָּא גּוֹי, מִשּׁוּם דְּדָיְינִי בְּגֵיתֵי; אֲבָל לִסְטִים יִשְׂרָאֵל, כֵּיוָן דְּאָמְרִי מֵימָר – מְיַיאֲשׁ. [יג]תְּנַן הָתָם: עוֹרוֹת שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת, מַחְשָׁבָה מְטַמְּאָתָן; וְשֶׁל עַבְדָּן, אֵין מַחְשָׁבָה מְטַמְּאָתָן. [יד]״שֶׁל גַּזְלָן, אֵין מַחְשָׁבָה מְטַמְּאָתָן; וְשֶׁל גַּנָּב, מַחְשָׁבָה מְטַמְּאָתָן. [טו]רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: חִילּוּף הַדְּבָרִים – שֶׁל גַּזְלָן מַחְשָׁבָה מְטַמְּאָתָן, שֶׁל גַּנָּב אֵין מַחְשָׁבָה מְטַמְּאָתָן; לְפִי שֶׁלֹּא נִתְיָיאֲשׁוּ הַבְּעָלִים. [טז]אָמַר עוּלָּא: מַחֲלוֹקֶת בְּסָתָם, אֲבָל בְּיָדוּעַ – דִּבְרֵי הַכֹּל יֵאוּשׁ קָנֵי. רַבָּה אָמַר: בְּיָדוּעַ נָמֵי מַחְלוֹקֶת. מַתְנִי׳ נָטְלוּ מוֹכְסִין חֲמוֹרוֹ כּוּ׳. מַנִּי? אִי רַבָּנַן – קַשְׁיָא גַּזְלָן, אִי רַבִּי שִׁמְעוֹן – קַשְׁיָא גַּנָּב! [יז]״בִּשְׁלָמָא לְעוּלָּא, דְּאָמַר: בְּיָדוּעַ – קָנֵי; הָכָא נָמֵי בְּיָדוּעַ, וְדִבְרֵי הַכֹּל. אֶלָּא לְרַבָּה, דְּאָמַר: בְּיָדוּעַ נָמֵי מַחְלוֹקֶת; הָא מַנִּי? לָא רַבָּנַן וְלָא רַבִּי שִׁמְעוֹן! בְּלִסְטִים מְזוּיָּן, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא. אִי הָכִי, הַיְינוּ גַּזְלָן! תְּרֵי גַּוְונֵי גַּזְלָן. וְאִי בָּעֵית אֵימָא: הָא מַתְנִיתָא – רַבִּי הִיא; דְּתַנְיָא, רַבִּי אוֹמֵר: גַּנָּב סָבוּר בְּחִישְׁנָא לֵיהּ וּמְשַׁקְּרִינָא לֵיהּ בְּסָתָם דְּלָא שְׁמִעִינַן דְּמַיְאֵשׁ דְּבְהָא פְּלִיגִי דְּמַר סָבַר סְתָם גְּנֵבָה יֵאוּשׁ בְּעָלִים הוּא וְלֹא סְתָם גְּזֵלָה וּמַר סָבַר חִלּוּף הַדְּבָרִים כִּדְפָרֵישׁית: אֲבָל בְּיָדוּעַ דְּשָׁמְעִינַן דְּמַיְאֵשׁ: דִּבְרֵי הַכֹּל יֵאוּשׁ כְּדֵי קָנֵי וְאֵפִי׳ גַּנָּב לר״ש וְגַזְלָן לְרַבָּנַן: בְּיָדוּעַ נָמֵי מַחְלֹקֶת דְּאִי נָמֵי דְּשָׁמְעִינַן דְּמַיְאֵשׁ אָמְרִי רַבָּנַן בְּגַזְלָן דְּלָא הֲוֵי יֵאוּשׁ דְּכָל שְׁעָתָא דַּעְתַּהּ לְמִנְקָטֵהּ בְּדִינָא וְכֵן גַּנָּב לְרַבִּי שִׁמְעוֹן: שֶׁאֵין יֵאוּשׁ לַבְּעָלִים אֵין יֵאוּשָׁן יֵאוּשׁ: מוֹכֵס גַּזְלָן לְסָטִים גַּנָּב: וּמְשַׁנֵּי בְּלִסְטִים מְזוּיָּן דְּגַזְלָן הוּא: הַיְינוּ גַּזְלָן וְהָא תָּנָא לֵיהּ מוֹכֵס: אַנַּס דְּקָתָנֵי גַּבֵּי גַּזְלָן הֲוֵי חֲמִסָן דַּיְהֵיב זוּזֵי: וְרַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא דְּאָמַר גַּזְלָן קָנֵי:

עין משפט
נר מצוה

א טוש״ע חו״מ סי׳ כח סעי׳ ד:

ב מיי׳ פ״ב מהל׳ שכנים הל׳ ו, סמג עשין כב, טוש״ע חו״מ סי׳ קנה סעי׳ לח לט:

ג מיי׳ פ״ב מהל׳ שכנים הל׳ ז:

ד מיי׳ פו׳ מהל׳ תלמוד תורה הל׳ יד, סמג עשין כב, טוש״ע חו״מ סי׳ שלד סעי׳ מג:

ה מיי׳ פה׳ מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ י, סמג עשין מב, טוש״ע חו״מ סי׳ שסט סעי׳ ה:

ו מיי׳ פו׳ מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ ב:

ז מיי׳ פ״א מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ י, טוש״ע חו״מ סי׳ שסח סעי׳ א:

ח מיי׳ פו׳ מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ טו, סמג עשין מב, טור חו״מ סי׳ שנ:

ט מיי׳ פו׳ מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ יד, טור חו״מ סי׳ ש:

י מיי׳ פה׳ מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ י, סמג עשין מב, טוש״ע חו״מ סי׳ שסט סעי׳ ה:

יא מיי׳ פו׳ מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ ג, סמג עשין מב, טוש״ע חו״מ סי׳ שסח סעי׳ א:

יב מיי׳ פו׳ מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ ג, סמג עשין מב, טוש״ע חו״מ סי׳ שסח סעי׳ א:

יג סמג עשין כב:

יד סמג עשין כב, סמג עשין קז:

טו סמג עשין עב:

טז סמג עשין עב:

יז סמג עשין עב:

יח סמג עשין עב:

עין משפט נר מצוה

א מיי׳ פ״ו מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ יד, טור חו״מ סי׳ שע:

ב מיי׳ פ״ו מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ טו:

ג מיי׳ פ״ב מהל׳ גירושין הל׳ יז:

ד מיי׳ פ״ב מהל׳ גירושין הל׳ יז:

ה מיי׳ פ״ג מהל׳ גירושין הל׳ כט, סמג עשין ג, טוש״ע אה״ע סי׳ יז סעי׳ ג:

ו מיי׳ פכ׳ מהל׳ איסורי ביאה הל׳ יד, סמג לאוין קנב, טוש״ע אה״ע סי׳ ג סעי׳ א:

ז מיי׳ פכ׳ מהל׳ איסורי ביאה הל׳ א:

ח מיי׳ פ״ח מהל׳ איסורי ביאה הל׳ יח, סמג לאוין קנב, טוש״ע אה״ע סי׳ ז סעי׳ א:

ט מיי׳ פה׳ מהל׳ גניבה הל׳ י:

י מיי׳ פה׳ מהל׳ גניבה הל׳ יא, סמג עשין נא, טוש״ע חו״מ סי׳ שנז סעי׳ א:

יא מיי׳ פה׳ מהל׳ גניבה הל׳ י:

יב מיי׳ פה׳ מהל׳ גניבה הל׳ יא, סמג עשין נא, טוש״ע חו״מ סי׳ שנז סעי׳ א:

יג מיי׳ פה׳ מהל׳ גניבה הל׳ י:

יד מיי׳ פה׳ מהל׳ גניבה הל׳ יא, סמג עשין נא, טוש״ע חו״מ סי׳ שנז סעי׳ א:

טו מיי׳ פה׳ מהל׳ גניבה הל׳ י:

טז מיי׳ פה׳ מהל׳ גניבה הל׳ יא, סמג עשין נא, טוש״ע חו״מ סי׳ שנז סעי׳ א:

יז מיי׳ פה׳ מהל׳ גניבה הל׳ י:

יח מיי׳ פה׳ מהל׳ גניבה הל׳ יא, סמג עשין נא, טוש״ע חו״מ סי׳ שנז סעי׳ א:

יט סמג לאוין קנב:

כ סמג עשין נא:

מסורת הש״ס

א לעיל קיא:; לעיל קיג.

ב כתובות כו.

ג כתובות כז:

ד לעיל פא:

ה תוספתא בבא קמא

ו שבועות מו:

תורה אור השלם

אִשָּׁה וְאֶת בִּתָּהּ לֹא תִקָּח וְאֶת בִּתּוֹ בִּתָּהּ לֹא תִקָּח לָשֵׂאת לִגְרֹעָהּ לְהִתְגַּלּוֹת עֶרְוָתָהּ אֹתָם הֵנָּה זִמָּה הֵמָּה וְלֹא תִהְיֶה כָל־זִמָּה בְּתוֹכְכֶם [ויקרא כא, ז]

אִם־בַּמְּחֻתֶּרֶת יִמָּצֵא הַגַּנָּב וְהֻכָּה וָמֵת אֵין לוֹ דָּמִים [שמות כב, א]

דְּתַקָּנָה בְּעָלְמָא תִּקְּנוּ לֵיהּ. מִשּׁוּם דְּרָכֵי שָׁלוֹם כְּמוֹ יוֹנֵי שׁוֹבָךְ וְתַמֵּהּ דְּאָמְרֵי לָא קָנֵי לְהוּ מִדְּאוֹרַיְיתָא בְּהֶגְבֵּהַת הַכְּתֻבָּה: שְׁנוּי רְשׁוּת לֹא הָיָה מִתְּחִיב לְהַחֲזִיר וְנִרְאֶה דְּבִסְפָרִים חֲלוּ לְעוֹלָם לְפָנֵי יְאוּשׁ שְׁאֵין רְגִילוּת לְהִתְיָאֵשׁ מִסְּפָרִים וְלָא מִבְּעָיָא מְגֻנָּבִים עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים דְּלָא מְיָאֲשׁ אֲפִי' מִכְּלִים כֵּיוָן דְּדַיְנֵי בְּגֵיתָא כְּדְאָמַר לְעֵיל אֶלָּא אֲפִי' בְּגָנַב יִשְׂרָאֵל אֵין רְגִילוּת לְהִתְיָאֵשׁ מִסְּפָרִים דְּסוֹף יָבֹאוּ לִידֵי חוֹזְרִין לְבְעָלִים וּבְכֵלִים נַמֵּי מִירֵי לְפָנֵי יְאוּשׁ וְאֲפִילּוּ לְרַבָּנַן נַמֵּי דְּאָמְרִי סְתָם גְּנָבָה יְאוּשׁ בְּעָלִים הוּא מִירֵי כְּגוֹן שֶׁהַבְּעָלִים רוֹדְפִין אַחֲרָיו וְדִיּוּשׁ שֶׁלֹּא נִתְיָאֲשׁוּ מֵהֶן מֵעוֹלָם מ״מ נוֹטֵל מֵה שֶׁנָּתַן מִפְּנֵי תַּקָּנַת הַשּׁוּק דְּקָאָמַר בְּגְמָרָא וא״ת בְּלֹא תַּקָּנָה יֹאוֹל מֵה שֶׁנָּתַן דְּמֵצִי אָמַר לְהַצִּיל נִתְכַּוַּנְתִּי וְלֹכְשֵׁיב אֲבֵדָה וי״ל דְּמִיֵּירִי שֶׁהָיָה יָכוֹל לְתָבְעוֹ מִבְּנֵי אָדָם שֶׁקָּנוּ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ אֲפִילּוּ לֹא הָיָה זֶה קוֹנֶה אוֹתָם וע״ל דְּלֹא שַׁיֵּךְ לְמֵימַר הָכִי כְּלָל שֶׁהֲרֵי הַלּוֹקֵחַ טוֹעֶן שֶׁקָּנָה מֵאָדָם אַחֵר נֶאֱמָן וְלֹא מָאוֹתָם שֶׁלָּנוּ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ כִּדְקָתָנֵי סֵיפָא שֶׁאֲנִי אוֹמֵר מִכָּרָן לְאַחֵר וְלָקְחָן זֶה מִמֶּנּוּ וְהָא דְּלָא קָאָמַר שֶׁאֲנִי אוֹמֵר שֶׁהוּא מִכָּרָן לוֹ מִשּׁוּם שֶׁאֵין הַלּוֹקֵחַ טוֹעֶן שֶׁזֶּה מִכָּרָן וּמַה שֶּׁמָּכַר לוֹ מִשּׁוּם שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ וְלֹא סְפָרִים עֲשׂוּיִין לְהִשָּׁאֵיל וּלְהִשָּׁכֵיר מִפְּרָשׁ בְּסוֹף הַמְקַבֵּל

(ב״מ דף קטז. ושם): דְּקָאָמְרִי הֲלוּ פְּלוֹנִי כֵּלָיו שֶׁל פְּלוֹנִי כְּלוֹמַר כְּשֶׁיֵּצֵא הַקּוֹל אוֹמְרִים אִלּוּ כֵּלָיו וְסִפְרָיו שֶׁל פְּלוֹנִי שֶׁבָּנֵי אָדָם הַלָּלוּ נוֹשְׂאִין וְהֵן מְכִירִין שֶׁהֵם חֲדָשִׁים:

וְקָמָא לֵן כְּגַזְלָן לְרַבִּי שִׁמְעוֹן. גּוּפָא – רַבִּי אוֹמֵר, אוֹמֵר אֲנִי: גַּנָּב – כְּגַזְלָן. אִיבָּעְיָא לְהוּ: כְּגַזְלָן דְּרַבָּנַן קָאָמַר – וְלָא קָנֵי; אוֹ דִלְמָא כְּגַזְלָן דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן קָאָמַר, וְקָנֵי? תָּא שְׁמַע: נָטְלוּ מוֹכְסָן חֲמוֹרוֹ וְכוּ׳. מַנִּי? אִי רַבָּנַן, קְשִׁיָא גַּזְלָן! אִי רַבִּי שִׁמְעוֹן, קְשִׁיָא גַּנָּב! אִי אֲמַרְתְּ בְּשִׁלְמָא רַבִּי – כְּגַזְלָן דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן קָאָמַר, וְקָנֵי; הָא מַנִּי – רַבִּי הִיא, מְשׁוּם הָכִי קָנֵי. אֶלָּא אִי אֲמַרְתְּ כְּגַזְלָן דְּרַבָּנַן קָאָמַר, וְלָא קָנֵי; הָא מַנִּי? לָא רַבִּי וְלָא רַבִּי שִׁמְעוֹן וְלָא רַבָּנַן! הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן? בְּלִסְטִים מְזוּיָּן, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא. אִי הָכִי, הַיְינוּ גַּזְלָן! תְּרֵי גַּוְונֵי גַּזְלָן. תָּא שְׁמַע: הַגַּנָּב וְהַגַּזְלָן וְהָאֲנָס – הֶקְדֵּשָׁן הֶקְדֵּשׁ, וּתְרוּמָתָן תְּרוּמָה, וּמַעֲשְׂרוֹתָן מַעֲשֵׂר. מַנִּי? אִי רַבָּנַן – קְשִׁיָא גַּזְלָן, אִי רַבִּי שִׁמְעוֹן – קְשִׁיָא גַּנָּב! אִי אֲמַרְתְּ בְּשִׁלְמָא גַּנָּב כְּגַזְלָן דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן קָאָמַר, מְשׁוּם הָכִי קָנֵי; אֶלָּא אִי אֲמַרְתְּ גַּנָּב כְּגַזְלָן דְּרַבָּנַן, הָא מַנִּי? בְּלִסְטִים מְזוּיָּן, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא. אִי הָכִי, הַיְינוּ גַּזְלָן! תְּרֵי גַּוְונֵי גַּזְלָן. (א)אָמַר לֵיהּ רַב אָשֵׁי לְרַבָּה: תָּא שְׁמַע, דְּמַתְנֵי רַבִּי לְרַבִּי שִׁמְעוֹן בְּרֵיהּ: לֹא דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַחֲרִיּוּת מַמָּשׁ; אֶלָּא אֲפִילּוּ פֶּרָה וְחוֹרֵשׁ בָּהּ, חֲמוֹר וּמְחַמֵּר אַחֲרָיו – חַייָבִין לְהַחֲזִיר, מִפְּנֵי כְּבוֹד אֲבִיהֶן. טַעֲמָא מִפְּנֵי כְּבוֹד אֲבִיהֶן, הָא לָאו כְּבוֹד אֲבִיהֶן – לָא; שְׁמַע מִינַּהּ: רַבִּי – גַּזְלָן דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן קָאָמַר! שְׁמַע מִינַּהּ. וְכֵן נָחִיל שֶׁל דְּבוֹרִים. מַאי ״וְכֵן״? (א)הָכִי קָאָמַר: אֲפִילּוּ נָחִיל שֶׁל דְּבוֹרִים, דְּקִנְיָן דְּרַבָּנַן הוּא. סְלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמֵינָא: הַאי, כֵּיוָן דְּרַבָּנַן בְּעָלְמָא הוּא דְּקָנֵי לֵיהּ – אֲפִילּוּ סְתָמָא נַמִּי מֵיאֲשׁ; קָא מַשְׁמַע לַן: אִם נְתָיֵאֲשׁוּ הַבְּעָלִים – אֵין, אִי לָא – לָא. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה: נָאֶמָנֶת אִשָּׁה וְקָטָן כּוּ׳. (ב)אִשָּׁה וְקָטָן בְּנֵי עֵדוּת נִינְהוּ? אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן – כְּגוֹן שֶׁהָיוּ בַּעֲלִים מְרַדְּפִין אַחֲרֵיהֶם, וְאִשָּׁה וְקָטָן מַסִּיחִין לְפִי תוּמְּם, וְאוֹמְרִים: מִכָּאן יָצָא נָחִיל זֶה. (ג)אָמַר רַב אָשֵׁי: אֵין מַסִּיחַ לְפִי תוּמּוֹ כָּשֵׁר – אֶלָּא לְעֵדוּת אִשָּׁה בִּלְבָד. אָמַר לֵיהּ רָבִינָא לְרַב אָשֵׁי: וְלָא? וְהָרֵי נָחִיל שֶׁל דְּבוֹרִים – מַסִּיחַ לְפִי תוּמּוֹ הוּא! שְׁאנֵי נָחִיל שֶׁל דְּבוֹרִים, דְּקִנְיָן דְּרַבָּנַן הוּא. (ד)וּדְאוֹרַיְיתָא לָא? וְהָאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: מַעֲשֶׂה בְּאָדָם אֶחָד שֶׁהָיָה מַסִּיחַ לְפִי תוּמּוֹ, וְאוֹמֵר: ״זְכוּרֵנִי כְּשֶׁאֲנִי תִּינוֹק, וּמוּרְכָּבְנִי עַל כְּתֵיפוֹ שֶׁל אַבָּא, וְהוֹצִיאוּנִי מִבֵּית הַסֵּפֶר, וְהִפְשִׁיטוּנִי אֶת כֻּתָּנְתִּי, וְהִטְבִּילוּנִי לָאֻכְלוֹ בִּתְרוּמָה לָעֶרֶב״. וְרַבִּי חֲנִינָא מְסַיֵּים בַּהּ הָכִי: ״וַחֲבֵירַי בְּדֵילִין מִמֶּנִּי, וְהָיוּ קוֹרִין אוֹתִי: יוֹחָנָן אוֹכֵל חַלּוֹת״. וְהֶעֱלָהוּ רַבִּי לַכְּהוּנָּה עַל פִּיו! (ה)בְּתְרוּמָה דְּרַבָּנַן. (ו)וְאַכַּתִּי, דְּאוֹרַיְיתָא לָא? וְהָא כִּי אֲתָא רַב דִּימִי אָמַר רַב חָנָא קַרְטִינָאָא, וְאָמְרִי לַהּ רַב אַחָא קַרְטִינָאָא מִשְׁתַּעֵי: מַעֲשֶׂה בָּא לִפְנֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, וְאָמְרִי לַהּ מַעֲשֶׂה בָּא לִפְנֵי רַבִּי, בְּתֵינוֹק אֶחָד שֶׁהָיָה מַסִּיחַ לְפִי תוּמּוֹ, וְאָמַר: ״אֲנִי וְאִמִּי נִשְׁבִּינוּ לְבֵין הַגּוֹיִם, יָצָאתִי לִשְׁאוֹב מַיִם – דַּעְתִּי עַל אִמִּי, לִלְקוֹט עֵצִים – דַּעְתִּי עַל אִמִּי״. (ז)וְהִשִּׁיאָהּ רַבִּי עַל פִּיו לְבָהוּנָּה! בִּשְׁבוּיָה הֵקֵילוּ. (ח)אֲבָל לֹא יָקוֹץ אֶת סוֹכוֹ [וְכוּ׳]. תַּנְיָא, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר: תְּנַאי בֵּית דִּין הוּא, שֶׁיְּהֵא יוֹרֵד לְתוֹךְ שָׂדֶה שֶׁל חֲבֵירוֹ וְקוֹצֵץ סוֹכוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ, לְהַצִּיל אֶת נְחִילוֹ. וְנוֹטֵל דְּמֵי סוֹכוֹ מִתּוֹךְ נְחִילוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ. (ט)וּתְנַאי בֵּית דִּין הוּא, שֶׁיְּהֵא שׁוֹפֵךְ יֵינוֹ וּמַצִּיל אֶת דּוּבְשָׁנוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ, וְנוֹטֵל דְּמֵי יֵינוֹ מִתּוֹךְ דּוּבְשָׁנוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ. וּתְנַאי בֵּית דִּין הוּא, שֶׁיְּהֵא מְפָרֵק אֶת עֵצָיו וְטוֹעֵן פִּשְׁתָּנוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ, וְנוֹטֵל דְּמֵי עֵצָיו מִתּוֹךְ פִּשְׁתָּנוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ. שֶׁעַל מְנָת כֵּן הִנָּחִיל יְהוֹשֻׁעַ לְיִשְׂרָאֵל אֶת הָאָרֶץ. (י)״מַתְנִי׳ הַמַּכִּיר כֵּלָיו וּסְפָרָיו בְּיַד אַחֵר, וְיָצָא לוֹ שֵׁם גְּנֵיבָה בָּעִיר – יִשְׁבַּע לוֹ לוֹקֵחַ כַּמָּה נָתַן, וְיִטּוֹל. וְאִם לָאו – לָאו כֹּל הֵימֶנּוּ, שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: מִכָּרָן לְאַחֵר, וּלְקָחָן זֶה הֵימֶנּוּ. גְּמָ׳ וְכִי יָצָא לוֹ שֵׁם גְּנֵיבָה בָּעִיר – מַאי הֲוֵי? לֵיחוּשׁ דִּילְמָא זַבְּנִינְהוּ, וְהוּא נִיהוּ קָא מַפֵּיק שְׁמָא! (יא)אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: כְּגוֹן שֶׁבָּאוּ בְּנֵי אָדָם בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, וְעָמַד וְהִפְגִּין בַּלַּיְלָה, וְאָמַר: נִגְנְבוּ כֵּלַיי. כָּל שֶׁכֵּן עַיילָא מָצָא! (יב)רַב כְּהָנָא מְסַיֵּים בַּהּ מִשְׁמֵיהּ דְּרַב: כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה מַחְתֶּרֶת חֲתוּרָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, וּבְנֵי אָדָם שֶׁלָּנוּ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ – יָצְאוּ, וְאַגְבּוּרְקָרָאוֹת שֶׁל כֵּלִים עַל כְּתֵפֵיהֶם, וְהַכֹּל אוֹמְרִים: ״נִגְנְבוּ כֵּלָיו שֶׁל פְּלוֹנִי״. וְדִלְמָא כֵּלִים הָווּ, סְפָרִים לָא הָווּ! אָמַר רַבִּי חִייָא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כְּגוֹן דְּקָאָמְרִי נָמֵי סְפָרִים. וְלֵיחוּשׁ דִּילְמָא זוּטְרֵי, וְקָא טָעֵין רַבְרְבֵי! אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא, דְּקָאָמְרִי: סֵפֶר פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי. (יג)וְדִלְמָא הָווּ עַתִּיקֵי, וְקָא טָעֵין חַדְתֵּי! אָמַר רַב, כְּגוֹן דְּאָמְרִי: ״הַלָּלוּ כֵּלָיו שֶׁל פְּלוֹנִי, הַלָּלוּ סְפָרָיו שֶׁל פְּלוֹנִי״. וּמִי אָמַר רַב הָכִי? וְהָאָמַר רַב: בָּא בַּמַּחְתֶּרֶת, וְנָטַל כֵּלִים וְיָצָא – פָּטוּר. מַאי טַעְמָא? בִּדְמֵי קְנָנָהוּ! הָנֵי מִילֵּי דְּקִנָּנְהוּ – בְּבָא בַּמַּחְתֶּרֶת, דְּמֵעִיקָּרָא מִסַּר נַפְשֵׁיהּ לְקָטָלָא; אֲבָל הָנֵי, כֵּיוָן דְּלָא מְסַרוּ נַפְשַׁייְהוּ לְקָטָלָא – לָא. (יד)אָמַר רָבָא: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא בַּעַל הַבַּיִת הֶעָשׂוּי לְמָכוֹר כֵּלָיו – אֲבָל בַּעַל הַבַּיִת שֶׁאֵינוֹ עָשׂוּי לְמָכוֹר כֵּלָיו –

וְקָמָא לֵן לְקַמָּן דְּהָא גַּנָּב כְּגַזְלָן דְּקָאָמַר רַבִּי כְּגַזְלָן דר״ש קָאָמַר דְּקָנֵי וְלֹא כְּגַזְלָן דְּרַבָּנַן דְּלָא קָנֵי: הָא לָאו מִפְּנֵי כְּבוֹד אֲבִיהֶם לֹא אֲלָמָא גַּזְלָן לְרַבִּי כְּגַזְלָן דר״ש וְקָאָמַר רַבִּי כְּגַזְלָן דְּרַבָּנַן דְּלָא קָנֵי: הָא לָאו מִפְּנֵי כְּבוֹד אֲבִיהֶם לֹא אֲלָמָא גַּזְלָן לְרַבִּי כְּגַזְלָן דְּרַבָּנַן אֲלָמָא תַּרְוַיְיהוּ קָנֵי: מַאי וְכֵן דְּקָנֵי בְּיֵאוּשׁ דמ״ש נָחִיל מִכְּסוּת: קָנֵין דְּרַבָּנַן הוּא דְּאֵין כָּאן גַּזֵל אֶלָּא מִפְּנֵי דַּרְכֵי שָׁלוֹם דְּהָא הֶקְפֵּקָר נִינְהוּ וְתָנֵינָא (חֵלֶק דף קמא:) יוֹנֵי שׁוֹבָךְ וְיוֹנֵי עֲלִיָּה אֵין בָּהֶן מִשּׁוּם גֵּזֶל אֶלָּא מִפְּנֵי דַּרְכֵי שָׁלוֹם: מְרַדְּפִין אַחֲרֵיהֶם קֹדֶם דִּבּוּר הַקָּטָן דְּרָגְלִים לְדָבָר דְּשָׁלוּ הֵם: לַעֲדוּת אִשָּׁה שְׁמַע מִן הַתִּינוֹקוֹת שֶׁהֵיוּ אוֹמְרִים הֲרֵי אֲנוּ הוֹלְכִין לְסִפּוֹד וּלְקַבֵּר אִישׁ פְּלוֹנִי בְּפ' בְּתְרָא דְּיִבָּמוֹת (דף קכא.): וְהַטְבִּילוּנִי לְפִי שֶׁדַּרְכּוֹ שֶׁל תִּינוֹק לִטְפֹּחַ בַּשְּׂרָצִים וּבִטְמְאוֹת: בְּדֵילִין מִמֶּנִּי מִפְּנֵי תְּרוּמָתִי: בִּתְרוּמָה דְּרַבָּנַן בְּזְמַן הַזֶּה דְּרַבִּי לְאַחַר חֻרְבַּן הָיָה וְאֵיכָא מ״ד לֹא קַדְּשָׁה לָעֲתִיד לָבֹא: וְהִשִּׁיאָהּ רַבִּי לְהַבָּנָה ואע״ג דְּאִסּוּרָא הוֹרָתָא הִיא מִשּׁוּם זוֹנָה: בְּשִׁבּוּיָה הֵקֵלּוּ דְּסִפֵּיקָא בְּעָלְמָא הִיא: שְׁיָהֵא שׁוֹפֵךְ יֵינוֹ בְּמַתְנֵי׳ הוּא זֶה בָּא בְּחֶבְיוֹתוֹ שֶׁל יַיִן וְזֶה בָּא בִּכְדֵּי שֶׁל דִּבְשׁ נִסְדְּקָה חֶבִית שֶׁל דִּבְשׁ: וְטוֹעֵן פִּשְׁתָּנוֹ אִם מֵת חֲמוֹר חֲבֵרוֹ הַשְּׁטוּחַ פִּשְׁתָּן בַּדֶּרֶךְ וַחֲמוֹרוֹ שֶׁל זֶה טוֹעֵן עֵצִים: מִתְנֵי׳ שָׁם גְּנֵבָה שֶׁיָּצָא קוֹל שְׁגִנְּבוּ כֵּלָיו: נִשְׁבַּע לוֹקֵחַ כַּמָּה נָתַן וְיִטּוֹל וְיַחֲזִיר לוֹ כֵּלָיו וְלִפְנֵי יְאוּשׁ שְׁמָקְּרוּ: גְּמ׳ הַפְּגִין צָעַק: עָלָה מָצָא פָּרְכָּא הִיא כְּלוֹמַר עָלָה מָצָא כְּשֶׁמְּכַר כֵּלָיו וְנִתְחָרֵט וְיָדַע שֶׁמְּכָרָן לוֹקֵחַ לְאַחַר עַמַּד וְהִפְגִּין וְצָעַק בַּלַּיְלָה לְהָאֲמִין דִּבְרֵיו כְּשֶׁיִּתְרַעֵר: אַגְבּוּרְקָרָאוֹת חֲבִילוֹת: בִּדְמֵי קְנָנְהוּ דְּהָבָא בְּמַחְתֶּרֶת בַּר מִיתָה הוּא דִּכְתִיב אִם בַּמַּחְתֶּרֶת יִמָּצֵא הַגַּנָּב וגו׳ וְכֵיוָן דְּאִי הָוֵה בִּידֵיהּ פָּטוּר כִּי מְכָרָן לְאַחַר אִמַּאי מַהְדַּר לְהוּ לוֹקֵחַ:

מסורת הש״ס

א משנה חולין; חולין קלא.; תוספתא חולין; חולין קלב.; חולין קלח.

ב חולין קלד.

ג לעיל כז.

גליון הש״ס

גמ' והא רב הונא תלמידיה דרב. עיין שבת קכח ע״א ביצה דף מ ע״א סנהדרין דף ו ע״ב:

תורה אור השלם

זֶה יִהְיֶה מִשְׁפַּט הַכֹּהֲנִים מֵאֵת הָעָם מֵאֵת זֹבְחֵי הַזֶּבַח אִם־שׁוֹר אִם־שֶׂה וְנָתַן לַכֹּהֵן הַזְּרֹעַ וְהַלְּחָיַיִם וְהַקֵּבָה [דברים יח, ג]

לֹא צָרִיךְ לְאַהְדּוֹרֵי כֻּלֵּי הַאי דַּיְנִימָא סֵפֶר פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי: הַדִּין עִם הָרִאשׁוֹן דִּינוֹ שֶׁל בע״ה וּתְבִיעָתוֹ עַל הַגַּבָּב הֵיא וְאֵין הַלּוֹקֵחַ בַּעַל דִּינוֹ וְאִם בָּא לְגַבּוֹתוֹ הַיְמִנוּ וְתַן דָּמִים וְאע״ג שֶׁהַכֹּהֵר הַגַּבָּב לֹא אָמְרִינַן יַחְזִיר לוֹקֵחַ הַגַּבָּב עִם הַשֵּׁנִי שֶׁהֲרֵי בְּחָנָם וְיִפְרַע מִן הַגַּבָּב: הַדִּין עִם הַשֵּׁנִי דִּינוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת עִם הַלּוֹקֵחַ הוּא וְיוֹצִיא הַיְמִנוּ כֵּלָיו בְּחִנָּם: לְפָנֵי יְאוּשׁ לְקֹחוֹ מִן הַגַּבָּב לְפָנֵי יְאוּשׁ: דָּבָר חִסְרָא גְּזֵל וְלֹא נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים וּבָא אַחֵר וַאֲכָלוֹ רָצָה מָזֶה גּוֹבֶה כּוּ' בְּרֵישׁ פְּרָקִין וְהָאי נָמֵי אע״ג דְּיָהֵיב דְּמֵי לְגַבֵּי הָאי מֵיהָא גְּזֵלָן הוּא וּמֵיהוּ הֵיכָא דְּלָא הַכַּר הַגַּבָּב עֲבוּד לֵיהּ רַבָּנַן תַּקָּנַת הַשּׁוּק לְטוֹל מַה שֶּׁנָּתַן אֲבָל הֵיכָא דְּהַכַּר הַגַּבָּב עָלָיו לְהַחֲזִיר אַחֲרָיו: כְּלָפָנֵי יְאוּשׁ דְּמֵי דִכְהֵן לֹא מִיאַשׁ מִנֵּיהּ: וּפְלִיגִי כְּלוֹמַר וְאָמַר רַב הַדִּין עִם הָרִאשׁוֹן: מַתָּנוֹת קְבָה: נוֹתֵן הַלּוֹקֵחַ קְבָה לְכֹהֵן דְּמִסְתַּמְא מַתָּנוֹת לָא זָבֵין לֵיהּ: לֹא שָׁנוּ לָקַח הַיְמִנוּ בְּמִשְׁקָל נוֹתְנָן לְכֹהֵן דְּמִשְׁמַע דְּהַלּוֹקֵחַ ע״כ נוֹתְנָן לְכֹהֵן וְהוּא יִתְבַּע דָּמִים מִן הַמּוֹכֵר: אֶלָּא שֶׁשְּׁקָל הוּא לְעַצְמוֹ: הַדִּין עִם הַטַּבָּח דִּינוֹ שֶׁל כֹּהֵן וְעַרְעוּרוֹ עַל הַטַּבָּח הוּא רַב לְטַעְמֵהּ דְּאָמַר הַדִּין עִם הָרִאשׁוֹן דְּטַבָּח בְּגַבָּב רִאשׁוֹן וְלוֹקֵחַ הֲוֵי שֵׁנִי וְקָאָמַר הַדִּין עִם הַטַּבָּח אָלְמָא רַב לֵית לֵהּ דְּרַב חִסְדָּא: אֵינָן נִגְזָלוֹת דְּאֶלְיָמָא קָנָיָה דִּידְהוּ דְּמִכֹּחַ גְּבוֹהַּ קָאתוּ לֵיהּ וְכָל הֵיכָא דְּאִיתְנְהוּ אֵימָא דִּכְהֵן נִיתְּנוּ וַאֲפִילּוּ שָׁקַל לוֹ הַטַּבָּח יִגְבֶּה הַכֹּהֵן נָמֵי מִן הַלּוֹקֵחַ קמ״ל: פְּלִיגִי בְּלָפָנֵי יְאוּשׁ וּבְדָרַב חִסְדָּא דְּרַב לֵית לֵהּ דְּרַב חִסְדָּא: רַב זְבִיד אָמַר הֵיכָא דְּלָא אִיאַשׁ בְּעָלִים דכ״ע אִית לְהוּ דְּרַב חִסְדָּא וְהַדִּין עִם הַשֵּׁנִי וְהָכָא כְּגוֹן שֶׁנִּתְיָאֲשׁוּ כו': לֹא שָׁנָא דְּקָנֵי לְגַמְרֵי וַאֲפִילּוּ בְּדָמַי לָא מְהַדַּר לוֹ: רַב פָּפָּא אָמַר לְעוֹלָם בְּדְלָפָנֵי יְאוּשׁ פְּלִיגִי וְתַרְוַיְהוּ אִית לְהוּ דְּרַב חִסְדָּא וּבְגִלְיָמָא דְּגָנְבָה כ״ע לָא פְּלִיגִי דְּהַדְרָא לְמָרֵהּ מִיַּד בְּחִנָּם וְאֵין הַלּוֹקֵחַ יָכוֹל לְעַכְּבָהּ עַל מְעוֹתָיו וְכָדְרַב חִסְדָּא וְהַדִּין עִם הָרִאשׁוֹן דְּאָמַר רַב לֹא בְּדִין הַבַּעַל הַבַּיִת קָאָמַר אֶלָּא בְּדִינוֹ שֶׁל לוֹקֵחַ קָאָמַר: תַּקָּנַת הַשּׁוּק עַל שֻׁקָּנְאוֹ לוֹקֵחַ בְּשׁוּק בְּפַרְהֶסְיָא וְלֹא הָבִין בּוֹ שֶׁנִּגְנַב עֲשׂוֹ לוֹ תַּקָּנָה שֶׁיִּשְׁלֹם לוֹ בַּעַל הַבַּיִת מְעוֹתָיו: וְרַבִּי יוֹחָנָן סָבַר עֲשׂוֹ תַּקָּנָה וּנְהֵי דְּאִית לֵן דָּבָר חִסְדָּא וְלֹא מְצִי לוֹקֵחַ לְמֵימַר לְבַעַל הַבַּיִת לְאוֹ בַּעַל דָּבָרִים דִּידִי אַתְּ מֵיהוּ לְאַחַר שֶׁיִּשְׁלֹם הַגַּבָּב יִתְבַּע מְעוֹתָיו מִבַּעַל הַבַּיִת וְאִי קַשְׁיָא מ״מ דְּמֵי שְׁקִיל מַה לִּי מְשׁוּם תַּקָּנָה מַה לִּי מְשׁוּם טַעֲנַת לְאוֹ בַּעַל דָּבָרִים דִּידִי אַתְּ נִפְקָא מִנַּהּ הֵיכָא דְּגָזַל וּבָא אַחֵר וְאָכַל בְּלָא דְּמִים דְּאָמְרִינַן כְּדָרַב חִסְדָּא וְאִם הַשֵּׁנִי נוֹחַ לוֹ מִן הָרִאשׁוֹן גּוֹבֶה הַיְמִנוּ: שָׁרֵי עֲבִיטָךְ הַתֵּר מַשְׁכּוֹנְךָ כְּלוֹמַר פְּדֵה מַשְׁכּוֹנְךָ שֶׁבְּיָדוֹ: חוֹב מִלְוֶה: הֶקֵּף לְחַנְוָנִי: לְאוּ אַדַּעְתָּא דְּהַאי גְּנֵבָה יְהַבְתָּהּ לֵיהּ זוּזֵי דְּמַקֵּפִי הָכָא אוֹזַפְתְּ לֵיהּ: מִשְׁכַּנְתָּא שָׁוֶה בְּשָׁוֶה אֵין דֶּרֶךְ לַעֲשׂוֹת כֵּן לְהַלְוֹאוֹת עַל הַמַּשְׁכּוֹן כָּל שֶׁיּוֹ הַלְכָךְ לְאוּ אַדַּעְתָּא דְּהַאי מִשְׁכַּנְתָּא אוֹזְפֵהּ אֶלָּא הַמּוּגֵי הַמְּנָה: רַב שֵׁשֶׁת אָמַר לֹא עָשׂוּ וַאֲפִילּוּ לְטוֹל מֵאָה דְּכִי הֵיכִי דְּמֵאָה יְתֵרִין מִתָּנָה הִיא מֵאָה דְּשַׁוְיָה נָמֵי מַתָּנָה הִוא: וְרַבָּא אָמַר עֲשׂוּ תַּקָּנָה אֲפִילּוּ לְטוֹל מֵאתַיִם דְּאוֹרְחֵהּ לְמִזְבַּן בְּדָמִים יְקָרִים: בַּר מִגַּנָּב וּפָרַע בְּחוֹבוֹ וּבְהַקִּיפוּ דְּלָא יַהֵיב זוּזֵי אַהֲאי חָפֵץ: הִלְכָתָא כְּרַב כֹּהֵן דְּכִיוָן דְּהַמָּנָה מַעֲקַרְא הַשְׁתָּא נָמֵי הַמָּנָה: נַרְשָׁאָה וּפָפּוּנָאָה וּבְנֵי מְחוֹזָאָה עַל שֵׁם מְקוֹמָן נִקְרְאוּ: מַתְנִי'

לֹא צָרִיךְ לְאַהְדּוֹרֵי עֲלֵיהּ כּוּלֵּי הַאי. וְדִלְמָא אִיצְּטְרִיךְ לֵיהּ זוּזֵי, וְזַבֵּין! אָמַר רַב אָשֵׁי: הָרֵי יָצָא לוֹ שֵׁם גְּנֵיבָה בָּעִיר. אִיתְּמַר: גָּנַב וּמָכַר, וְאַחַר כָּךְ הוּכַר הַגַּנָּב – רַב מַשְׁמִיהּ דְּרַבִּי חִיָּיא אָמַר: הַדִּין עִם הָרִאשׁוֹן. רַבִּי יוֹחָנָן מַשְׁמִיהּ דְּרַבִּי יַנַּאי אָמַר: הַדִּין עִם הַשֵּׁנִי, כֵּאן לְאַחַר יֵאוּשׁ – הַדִּין עִם הָרִאשׁוֹן. וְתַרְוַיְיהוּ אִית לְהוּ דְּרַב חִסְדָּא. א(א)אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי: וְלָא פְּלִיגִי? הָא מַתָּנוֹת כְּהוּנָּה כְּלָפָנֵי יֵאוּשׁ דְּמֵי, וּפְלִיגִי! דִּתְנַן, אָמַר לוֹ: ״מְכוֹר לִי מֵעֶיהָ שֶׁל פָּרָה״, וְהִיוּ בָהֶן מַתָּנוֹת – נוֹתְנָן לְכֹהֵן, וְאֵינוֹ מְנַכֶּה לוֹ מִן הַדָּמִים. לָקַח הַיְמִנוּ בְּמִשְׁקָל – נוֹתְנוֹ לְכֹהֵן, וּמְנַכֶּה לוֹ מִן הַדָּמִים. (ב)וְאָמַר רַב: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁשְּׁקָל לְעַצְמוֹ, אֲבָל שָׁקַל לוֹ הַטַּבָּח – הַדִּין עִם הַטַּבָּח. אַיְמָא: אַף דִּין עִם הַטַּבָּח. מַהוּ דְּתֵימָא: אֵין מַתָּנוֹת כְּהוּנָּה נִגְזָלוֹת, קָא מַשְׁמַע לַן. וּלְאַבַּיֵי דְּאָמַר פְּלִיגִי, בְּמַאי פְּלִיגִי? בִּדְרַב חִסְדָּא. רַב זְבִיד אָמַר: כְּגוֹן שֶׁנִּתְיָיאֲשׁוּ הַבְּעָלִים בְּיַד לוֹקֵחַ, וְלֹא נִתְיָיאֲשׁוּ בְּיַד גַּנָּב. [ג]וּבְהָא פְּלִיגִי – מָר סָבַר: יֵאוּשׁ וְאַחַר כָּךְ שִׁינּוּי רִשְׁוּת – קָנֵי, שִׁינּוּי רִשְׁוּת וְאַחַר כָּךְ יֵאוּשׁ – לָא קָנֵי; וּמָר סָבַר: לָא שְׁנָא. רַב פָּפָּא אָמַר: בְּגִלְיָמָא – דְּכוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי דְּהַדַּר לְמָרֵיהּ, וְהָכָא בְּעָשׂוּ בּוֹ תַּקָּנַת הַשּׁוּק קָמִיפַּלְגִי – [ד]רַב מַשְׁמִיהּ דְּרַבִּי חִיָּיא אָמַר הַדִּין עִם הָרִאשׁוֹן – דְּאָמַר דְּלוֹקֵחַ הֲוֵי שֵׁנִי מִגַּנָּב, וְלֹא עָשׂוּ בּוֹ תַּקָּנַת הַשּׁוּק. וְרַבִּי יוֹחָנָן מְשׁוּם דְּרַבִּי יַנַּאי אָמַר הַדִּין עִם הַשֵּׁנִי – דְּאָמַר דְּלוֹקֵחַ דְּלִישְׁקוֹל מִבַּעַל הַבַּיִת, וְעָשׂוּ בּוֹ תַּקָּנַת הַשּׁוּק. וְסָבַר רַב לֹא עָשׂוּ בּוֹ תַּקָּנַת הַשּׁוּק? וְהָא רַב הוּנָא תַּלְמִידֵיהּ דְּרַב הֲוָה, וְחָנֵן בִּישָׁא גְּנַב גְּלִימָא וְזַבְּנֵהּ. אֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב הוּנָא, אָמַר לֵיהּ לְהָהוּא גַּבְרָא: זִיל שְׁרִי עֲבִיטָךְ! [ה]שָׁאנֵי חָנֵן בִּישָׁא, כֵּיוָן דְּלֵיכָּא לְאִישְׁתַּלּוֹמֵי מִינֵּיהּ – כְּלָא הוּכַר דָּמֵי. [ו]אָמַר רַבָּא: אִם גַּנָּב מְפוּרְסָם הוּא, לֹא עָשׂוּ בּוֹ תַּקָּנַת הַשּׁוּק. וְהָא חָנֵן בִּישָׁא, דְּמְפוּרְסָם הֲוָה, וְעָשׂוּ בּוֹ תַּקָּנַת הַשּׁוּק! נְהִי דְּמְפוּרְסָם לְבִישׁוּתָא, לְגְנֵיבוּתָא לָא מְפוּרְסָם. [ז]אִיתְּמַר: גָּנַב וּפָרַע בְּחוֹבוֹ, גָּנַב וּפָרַע בְּהֶיקֵּיפוֹ – לֹא עָשׂוּ בּוֹ תַּקָּנַת הַשּׁוּק, דְּאָמְרִי: לֹא אַדַּעְתָּא דְּהַאי גְּנֵבָה יְהַבְתָּהּ לֵיהּ זוּזֵי דְּמַקֵּפִי הָכָא אוֹזַפְתְּ לֵיהּ. מַשְׁכַּנְתָּא שָׁוֶה בְּשָׁוֶה – לֹא עָשׂוּ בּוֹ תַּקָּנַת הַשּׁוּק. וְהִלְכָתָא: עָשׂוּ בּוֹ תַּקָּנַת הַשּׁוּק. מָר זוּטְרָא אָמַר: עָשׂוּ בּוֹ תַּקָּנַת הַשּׁוּק. וְהִלְכָתָא: עָשׂוּ בּוֹ תַּקָּנַת הַשּׁוּק. זְבִינָא; שָׁוֶה בְּשָׁוֶה – עָשׂוּ בּוֹ תַּקָּנַת הַשּׁוּק. שָׁוֵי מְאָה בְּמָאתַן – רַב שֵׁשֶׁת אָמַר: לֹא עָשׂוּ בּוֹ תַּקָּנַת הַשּׁוּק, רָבָא אָמַר: עָשׂוּ בּוֹ תַּקָּנַת הַשּׁוּק. [ח]וְהִלְכָתָא: בְּכוּלְּהוּ עָשׂוּ בּוֹ תַּקָּנַת הַשּׁוּק, לְבַר מִגַּנָּב וּפָרַע בְּחוֹבוֹ, גָּנַב וּפָרַע בְּהֶיקֵּיפוֹ. אָבִימִי בַּר נָאזִי חָמוּהּ דְּרָבִינָא הֲוָה מַסֵּיק בְּהָהוּא גַּבְרָא אַרְבָּעָה זוּזֵי. גָּנַב גְּלִימָא אֲתָיָא נִיהֲלֵיהּ, אוֹזְפֵיהּ אַרְבָּעָה זוּזֵי אַחֲרִינֵי. לְסוֹף הוּכַּר הַגַּנָּב. אֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרָבִינָא, אָמַר: קַמָּאֵי – גָּנַב וּפָרַע בְּחוֹבוֹ, וְלָא בָּעֵי לְמִיתַּב לֵיהּ וְלָא מִידֵּי; הָנָךְ אַרְבָּעָה זוּזֵי אַחֲרִינֵי – שְׁקוֹל זוּזָךְ, וְ[אַ]הְדַר גְּלִימֵי[ה]. [ט]מַתְקִיף לַהּ רַב כֹּהֵן: וְדִלְמָא גְּלִימָא – בְּהָנֵי זוּזֵי קַמָּאֵי נִיהֲלֵיהּ, ״גָּנַב וּפָרַע בְּחוֹבוֹ, גָּנַב וּפָרַע בְּהֶיקֵּיפוֹ״; וְאַרְבָּעָה זוּזֵי בָּתְרָאֵי – הֵימוֹנֵי הֵימְנֵיהּ, כִּי הֵיכִי דְּהֵימְנֵיהּ מֵעִיקָּרָא! אִיצְּטְרִיךְ מִילְּתָא, מְטָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי אֲבָהוּ, אָמַר: הִלְכָתָא כְּרַב כֹּהֵן. נַרְשָׁאָה גְּנַב סְפָרָא, זַבְנֵיהּ לְפַפּוּנָאָה בִּתְמָנֵן זוּזֵי. אֲזַל פַּפּוּנָאָה, זַבְנֵיהּ לְבַר מָחוֹזָאָה בִּמְאָה וְעָשְׂרִין זוּזֵי. לְסוֹף הוּכַּר הַגַּנָּב. אָמַר אַבַּיֵי: לֵיזִיל מָרֵי דְּסִפְרָא וְיָהֵב לֵיהּ לְבַר מָחוֹזָאָה תְּמָנֵן זוּזֵי וְשָׁקֵיל סִפְרֵיהּ, וְאָזֵיל בַּר מָחוֹזָאָה וְשָׁקֵיל אַרְבָּעִין מִפַּפּוּנָאָה. מַתְקִיף לַהּ רָבָא: הַשְׁתָּא לוֹקֵחַ מִגַּנָּב – עָשׂוּ בּוֹ תַּקָּנַת הַשּׁוּק, לוֹקֵחַ מִלּוֹקֵחַ מִיבַּעְיָא? [י]אֶלָּא אָמַר רָבָא: לֵיזִיל מָרֵי דְּסִפְרָא וְיָהֵב לֵיהּ לְבַר מָחוֹזָאָה תְּמָנֵן זוּזֵי וְשָׁקֵיל סִפְרֵיהּ, וְלֵיזִיל מָרֵי[ה] דְּסִפְרָא וְלִישְׁקוֹל אַרְבָּעִין מִפַּפּוּנָאָה, וּתְמָנֵן מִנַּרְשָׁאָה. [יא](ג)מַתְנִי' זֶה בָּא בְּחֶבְיָתוֹ שֶׁל יַיִן וְזֶה בָּא בְּכַדּוֹ שֶׁל דְּבַשׁ, נִסְדְּקָה חֲבִית שֶׁל דְּבַשׁ, וְשָׁפַךְ זֶה אֶת יֵינוֹ וְהִצִּיל אֶת הַדְּבַשׁ לְתוֹכוֹ –

אֵין

אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי הֲרֵי מַתָּנוֹת כְּהֻנָּה כְּלָפָנֵי יֵאוּשׁ דְּמֵי וּפְלִיגִי דְּמַשְׁמַע לֵיהּ לְאַבַּיֵי דְּהַדִּין עִם הַטַּבָּח דַּוְקָא וה״נ הַדִּין עִם הָרִאשׁוֹן מִכָּאן קְשֵׁה עַל פֵּי׳ הַקּוּנְטְרֵס דְּפָרֵק הַזָּרוֹעַ (לְעֵיל דף קלד.) וְאֵין לְהַאֲרִיךְ בָּזֶה: וְהִלְכְתָא בְּכוּלְּהוּ עָשׂוּ בּוֹ תַּקָּנַת הַשּׁוּק ז״ל דְּלָא קַאֵי אֶלָּא אֲהָנֵי דְּפָלִיגִי בְּהוּ אֲמוֹרָאֵי אֲמִימַר וּמר זוּטְרָא [רָבָא וְרַב שֵׁשֶׁת] דְּאָתוּ לְפָסֵק כמ״ד עָשׂוּ בּוֹ תַּקָּנַת הַשּׁוּק אֲבָל אַמּוֹקְמָא דְּרַבָּא דְּגַנָּב מְפֻרְסָם דְּלָא פְּלִיג עֲלֵיהּ שׁוּם אֲמוֹרָא לָא קָאֵי:

עין משפט נר מצוה

א מיי׳ פט׳ מהל׳ ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל׳ טו, סמג עשין קמב, טוש״ע יו״ד סי׳ סא סעי׳ לב:

ב מיי׳ פה׳ מהל׳ גניבה הל׳ ג, סמג עשין עא, טוש״ע חו״מ סי׳ שנו סעי׳ ג:

ג מיי׳ פה׳ מהל׳ גניבה הל׳ ג, סמג עשין עא, טוש״ע חו״מ סי׳ שנו סעי׳ ג:

ד סמג עשין קמב:

ה מיי׳ פה׳ מהל׳ גניבה הל׳ ב, טוש״ע חו״מ סי׳ שנו סעי׳ ב:

ו מיי׳ פה׳ מהל׳ גניבה הל׳ ו:

ז מיי׳ פה׳ מהל׳ גניבה הל׳ ז, טוש״ע חו״מ סי׳ שנו סעי׳ ח:

ח מיי׳ פה׳ מהל׳ גניבה הל׳ ח, טוש״ע חו״מ סי׳ שנו סעי׳ ט:

ט מיי׳ פה׳ מהל׳ גניבה הל׳ ט, טוש״ע חו״מ סי׳ שנו סעי׳ י:

י סמג עשין עא:

יא מיי׳ פ״ב מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ ה, סמג עשין עד, טוש״ע חו״מ סי׳ רסד סעי׳ ה:

עין משפט נר מצוה

א מיי׳ פי״ב מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ ה, סמג עשין עד, טוש״ע חו״מ סי׳ רסד סעי׳ ה:

ב סמג עשין עד:

ג מיי׳ פי״ב מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ ג, טוש״ע חו״מ סי׳ רסד סעי׳ ג:

ד מיי׳ פג׳ מהל׳ תרומות הל׳ יז:

ה מיי׳ פי״ג מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ ה, סמג עשין עד, טוש״ע חו״מ סי׳ רסד סעי׳ ה:

ו מיי׳ פד׳ מהל׳ מעשר שני ונטע רבעי הל׳ יג:

ז מיי׳ פד׳ מהל׳ מעשר שני ונטע רבעי הל׳ יג:

ח מיי׳ פי״א מהל׳ רוצח ושמירת נפש הל׳ טו, סמג עשין עט, טור יו״ד סי׳ קטז:

ט מיי׳ פי״א מהל׳ רוצח ושמירת נפש הל׳ יד:

י סמג עשין עד:

יא מיי׳ פה׳ מהל׳ תרומות הל׳ ח:

מסורת הש״ס

א תוספתא תרומות

ב תוספתא מעשר שני

ג תוספתא דמאי

ד תוספתא תרומות; עבודה זרה ל׳:

ה סוכה נ.

ו משנה טבול יום; תוספתא תרומות

ז פסחים כ:

ח נדרים ט:

ט לעיל כז.

חֲרֵי שֶׁהָיָה טָעוּן כַּדֵּי יַיִן וְכַדֵּי שֶׁמֶן לֹא יֹאמַר חֲרֵי הֵן כו'. וא"ת אֲפִי' אֵין מִשְׁתַּבְּרוֹת מִשּׁוּם דְּבָעֵי לְמִתְנִי סֵיפָא וְאִם הוֹלֵךְ כַּלּוֹ לְאִבּוּד וַהֲרֵנִי כְּמַצִּיל מִן הַהֶפְקֵר וְאַמַּאי אֵין לוֹ אֶלָּא כּוֹלֵיהּ דְּבַשׁ לְשָׁקֵל וְגַבֵּי חֲמוֹר לֵיכָּא לְמֵימַר הָכִי דְּיָכוֹל לְהַצִּילָהּ הוּא:

מִשְׁתַּבְּרוֹת וְהַכֹּל נִשְׁפָּךְ בְּיָחִד: לֹא אָמַר כָּלוּם אֲלָמָא כֵּיוָן דְּלְאִבּוּד אָזֵל לֵית בָּהוּ זְכִיָּה וְהַפְקֵירָא הוּא: כְּדְאָמַר ר' יִרְמְיָה לְקַמָּן: בְּעָקַל דַּדְבָשָׁא כְּרוּךְ עֲלֵיהּ חֲבִית שֶׁל דְּבַשׁ קְשׁוּרָה בְּעָקַל וְלֹא יִשְׁפּךְ הַכֹּל אֶלָּא מְנַקֵּחַ מִעֵט מִעֵט וְלֵיכָא הֶפְקֵר: חֲרֵי פֵּרוֹת שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁיֵּשׁ לִי בְּתוֹךְ בֵּיתִי מְחֻלָּלִין כו': וְכָל הֵיכָא דְּאֵיכָא קְצַת הֶפְסֵד וְלֵיכָא אִבּוּד לְגַמְרֵי כִּי הָכָא דְּמַקְּחֵהּ לֵהּ בְּשֶׁיָּכוֹל לְהַצִּיל ע"י הַדְּחַק וְשָׁמֵא יַצִּיל: לְכִתְחִלָּה לֹא יֹאמַר בְּתְמִיהָה: חֲרֵי שֶׁהָיוּ לוֹ לְלַוּי: עֲשָׂר חֲבִיּוֹת שֶׁל טֶבֶל הַטְּבוּל לִתְרוּמַת מַעֲשֵׂר וְהוּא טָמֵא דִּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר דִּידֵהּ לֹא חָזֵיא לְכֹהֵן לִשְׁתִיָּה אֶלָּא לְזַלֵּף וּלְקַמֵּהּ מוּקֵי לֵהּ בְּיַיִן חָדָשׁ דְּלֹא חָזֵי כְּלָל הַאי דְּלֹא אִילֵּים רֵיחָא וּפְסֵידָא פָּרְתָא הוּא דְּאֵיכָא כְּמוֹ זֶה שֶׁיָּכוֹל לְהַצִּיל עַל יְדֵי הַדְּחַק: ה"ג אוֹמֵר חֲרֵי הֵיא תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר עַל תֵּשַׁע חֲבָרוֹתֶיהָ: שֶׁמָּן דִּתְרוּמָה טְמֵאָה חָזֵי לְהַדְלִיק וְכִי מַפְסִיד לֵהּ לְכֹהֵן אֵיכָא פְּסִידָא טוּבָא: כְּשֶׁעָקַל בֵּית הַבַּד כָּרוּךְ עָלֶיהָ דְּלָא חָשִׁיב פְּסִידָא כָּלֵי הַאי כְּגוֹן זֶה שֶׁאֵין יָכוֹל לְהַצִּיל אֶלָּא ע"י הַדְּחַק: לְמַאי חָזֵיא וַאפ"ה קָתָנֵי אוֹמֵר חֲרֵי הוּא תְּרוּמָה אֲלָמָא לְהֶפְסֵד מוּעָט לֹא חָשְׁשׁוּ: לֹא יִשְׁפְּכֵם שֶׁלֹּא יַעֲבֹר עֲלֵיהֶם אָדָם יָחֵף וְיִכָּנֵס אֶרֶס שֶׁל נָחָשׁ בְּרַגְלוֹ ע"י מַפַּת צְרוֹר וְיָמוּת: (וְלֹא יְגַבֵּל בָּהֶן אֶת הַטִּיט) וְלֹא יַשְׁקֶה בָּהֶן לְבָהֲמָתוֹ מִשּׁוּם סַכָּנַת נְפָשׁוֹת שֶׁמָּא יִשְׁחֲטֶנּוּ אֲחֵרִי כֵן: מַסְגֶּרֶת כְּלִי ע"ג כְּלִי וְנוֹתְנִין הַשְּׁמָרִים בְּתוֹךְ הָעֶלְיוֹן וְהוּא כְּכַבָּרָה וְהַיַּיִן מִסְתַּנֵּן מֵאֲלֵיהֶן: יֵשׁ בָּהּ מִשּׁוּם גִּלּוּי צָרִיךְ לְכַסּוֹת הָעֶלְיוֹן כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׁתֶּה בּוֹ נָחָשׁ וְאַף עַל פִּי שֶׁהַיַּיִן מִסְתַּנֵּן וְהוֹלֵךְ חֶשְׁיְינָן שֶׁמָּא יַעֲבֹר הָאֶרֶס עִם הַיַּיִן לְתוֹךְ הַכְּלִי וכ"ש כְּשֶׁהַתַּחְתּוֹן מְגֻלֶּה: שֶׁלֹּא טָרְקוּ בְּשֶׁלֹּא עֵרְבוּ אֵין לוֹ אֶלָּא שְׁכַר כְּלִי וּשְׂכַר פְּעֻלָּה: גְּמ' וַלֵּימָא לֵיהּ מֵהֶפְקֵירָא זַכִּינָא דְּבַשׁ שֶׁלְּךָ הָיָה

אֵין לוֹ אֶלָּא שְׂכָרוֹ. וְאִם אָמַר: ״אַצִּיל אֶת שֶׁלְּךָ, וְאַתָּה נוֹתֵן לִי דְּמֵי שֶׁלִּי״ – חַיָּיב לִיתֵּן לוֹ. [ב]״שְׁטַח נַחַל חֲמוֹרוֹ וַחֲמוֹר חֲבֵירוֹ, שֶׁלּוֹ יָפֶה מָנֶה וְשֶׁל חֲבֵירוֹ מָאתַיִם, וְהִנִּיחַ זֶה אֶת שֶׁלּוֹ וְהִצִּיל אֶת שֶׁל חֲבֵירוֹ – אֵין לוֹ אֶלָּא שְׂכָרוֹ. וְאִם אָמַר לוֹ: ״אֲנִי אַצִּיל אֶת שֶׁלְּךָ, וְאַתָּה נוֹתֵן לִי אֶת שֶׁלִּי״ – חַיָּיב לִיתֵּן לוֹ. [ד(א)]גְּמָ׳ וְאַמַּאי? לֵימָא לֵיהּ: מֵהֶפְקֵירָא קָא זָכֵינָא! מִי לָא תַּנְיָא: חֲרֵי שֶׁהָיָה טָעוּן כַּדֵּי יַיִן וְכַדֵּי שֶׁמֶן, וְרָאָה שֶׁהֵן מִשְׁתַּבְּרוֹת, לֹא יֹאמַר: ״חֲרֵי זֶה תְּרוּמָה וּמַעֲשֵׂר עַל פֵּירוֹת שֶׁיֵּשׁ לִי בְּתוֹךְ בֵּיתִי״, וְאִם אָמַר – לֹא אָמַר כְּלוּם? [ה]כִּדְאָמַר רַבִּי יִרְמְיָה: כְּשֶׁעָקַל בֵּית הַבַּד כָּרוּךְ עָלֶיהָ; הָכִי נָמֵי, כְּשֶׁעָקַל בֵּית הַבַּד כָּרוּךְ עָלֶיהָ. [ו(ב)]וְאִם אָמַר – לֹא אָמַר כְּלוּם? וְהָתַנְיָא: מִי שֶׁבָּא בַּדֶּרֶךְ וּמָעוֹת בְּיָדוֹ וַאֲנָסָן כְּנֶגְדּוֹ, לֹא יֹאמַר: ״חֲרֵי פֵּירוֹת שֶׁיֵּשׁ לִי בְּתוֹךְ בֵּיתִי מְחוּלָּלִים עַל מָעוֹת הַלָּלוּ״, וְאִם אָמַר – דְּבָרָיו קַיָּימִין! [ז]הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן – בְּשֶׁיָּכוֹל לְהַצִּיל. אִי בְּשֶׁיָּכוֹל לְהַצִּיל, לְכִתְחִלָּה אַמַּאי לֹא יֹאמַר? בְּשֶׁיָּכוֹל לְהַצִּיל עַל יְדֵי הַדְּחַק. [ח(ג)]וְכָל הֵיכָא דְּאֵיכָא הֶפְסֵדָא, לְכִתְחִלָּה לֹא יֹאמַר? וְהָתַנְיָא: חֲרֵי שֶׁהָיוּ לוֹ עֶשֶׂר חֲבִיּוֹת שֶׁל טֶבֶל טָמֵא, וְרָאָה אַחַת מֵהֶן שֶׁנִּשְׁבְּרָה אוֹ שֶׁנִּתְגַּלְתָה, אוֹמֵר: ״חֲרֵי הִיא תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר עַל תֵּשַׁע חֲבֵרוֹתֶיהָ״. וּבְשֶׁמֶן לֹא יַעֲשֶׂה כֵּן, מִפְּנֵי הֶפְסֵד כֹּהֵן! אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה: כְּשֶׁעָקַל בֵּית הַבַּד כָּרוּךְ עָלֶיהָ. בְּשֶׁלָּמָּא שֶׁנִּשְׁבְּרָה – חָזֵיא, אֶלָּא נִתְגַּלְתָה – לְמַאי חָזֵיא? [ט(ד)]וְכִי תֵּימָא חָזֵיא לְזִילּוּף, וְהָתַנְיָא: מַיִם שֶׁנִּתְגַּלּוּ – חֲרֵי זֶה לֹא יִשְׁפְּכֵם בִּרְשׁוּת הָרַבִּים; וְלֹא יְגַבֵּל בָּהֶן אֶת הַטִּיט; וְלֹא יַרְבֵּץ בָּהֶן אֶת הַבִּית; וְלֹא יַשְׁקֶה מֵהֶם אֶת בְּהֶמְתּוֹ, וְלֹא בְּהֶמַת חֲבֵירוֹ! [י(ה)]דְּעַבַּר לֵהּ בְּמִסָּנֶּנֶת, כְּרַבִּי נְחֶמְיָה – דְּתַנְיָא: מְסַנֶּנֶת, יֵשׁ בָּהּ מִשּׁוּם גִּילּוּי. אָמַר רַבִּי נְחֶמְיָה: אֵימָתַי – בְּזְמַן שֶׁהַתַּחְתּוֹנָה מְגוּלָּה, אֲבָל בְּזְמַן שֶׁהַתַּחְתּוֹנָה מְכוּסָּה – אַף עַל פִּי שֶׁהָעֶלְיוֹנָה מְגוּלָּה, אֵין בָּהּ מִשּׁוּם גִּילּוּי; לְפִי שֶׁאֶרֶס שֶׁל נָחָשׁ דּוֹמֶה לִסְפּוֹג, וְצָף וְעוֹמֵד בְּמְקוֹמוֹ. לָאו אִיתְּמַר עֲלַהּ, אָמַר רַבִּי סִימוֹן אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁלֹּא טָרְקוּ, אֲבָל טָרְקוּ – אָסוּר? הָתָם נָמֵי, אֶפְשָׁר דְּמַנַּח מִידֵי אַפּוּמָּא דְּחָבִיתָא, (דְּשָׁפֵי) [וְשָׁפֵי] לֵיהּ. וְרַבִּי נְחֶמְיָה – (מִטַּמֵּא אַטָּמֵא) מִי תָּרְמִינַן? [יא(ו)]וְהָתַנְיָא: תּוֹרְמִין מִן הַטָּמֵא עַל הַטָּמֵא, וּמִן הַטָּהוֹר עַל הַטָּהוֹר, וּמִן הַטָּהוֹר עַל הַטָּמֵא; אֲבָל לֹא מִן הַטָּמֵא עַל הַטָּהוֹר. רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר: אַף מִן הַטָּמֵא עַל הַטָּמֵא לֹא הִתִּירוּ לְתָרוֹם, אֶלָּא בְּשֶׁל דְּמַאי! הָכָא נָמֵי בְּשֶׁל דְּמַאי. [יב(ז)]אָמַר מָר: וּבְשֶׁמֶן לֹא יַעֲשֶׂה כֵּן, מִפְּנֵי הֶפְסֵד כֹּהֵן. מַאי שְׁנָא שֶׁמֶן – דְּרָאוּי לְהַדְלִיק? יַיִן נָמֵי רָאוּי לְזִילּוּף! וְכִי תֵּימָא זִילּוּף לָאו מִילְּתָא הִיא, וְהָאָמַר שְׁמוּאֵל מִשּׁוּם רַבִּי חִיָּיא: שׁוֹתִין מִלּוֹג בְּסָלַע, וּמְזַלְּפִין מִלּוֹג בְּשִׁתַּיִם! [יג(ח)]הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן – בְּחָדָשׁ. וְהָא רָאוּי לְיַשְׁנוֹ! אָתֵי בֵּיהּ לִידֵי תַּקָּלָה. שֶׁמֶן נָמֵי אָתֵי בֵּיהּ לִידֵי תַּקָּלָה! דְּמַנַּח [לֵיהּ] בִּכְלִי מָאוּס. יַיִן נָמֵי מַנַּח לֵיהּ בִּכְלִי מָאוּס! הַשְׁתָּא לְזִילּוּף קָא בָּעֵי לֵיהּ, בִּכְלִי מָאוּס קָא מַנַּח לֵיהּ?! וְתַקָּלָה עַצְמָהּ תַּנָּאֵי הִיא – דְּתַנְיָא: חֲבִית שֶׁל יַיִן שֶׁל תְּרוּמָה, שְׁנִטְמֵאת – בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים:

תִּשְׁפֹּךְ

בְּשֶׁלִּיקְתָא וְאִיהוּ נָמֵי שָׁרֵי בְּעִנְיָן זֶה וְהַשְׁתָּא לֵיכָּא פְּסִידָא כַּיָּון דְּיָכוֹל לְשָׁלְקוֹ וּלְמָאסוֹ וּלְהַחֲזִיק בָּהֶן:

מסורת הש"ס

א יבמות קו.

ב תוספתא בבא מציעא

ג פסחים כ:

גליון הש"ס

גמ' וא"ל אפסדתני כוורי. עיין בהראי"ש פ"ב דב"מ סי' כח: שם אדעתא דאריה. עיין ב"ב דף קלח ע"א תוס' ד"ה כאן בצווח:

תְּשַׁפֵּף הַכֹּל כָּלָה בְּיַחַד: בַּשָּׁדֶה תְּשַׁפֵּף הַכֹּל דְּאַדַּמְתֵּי לִיהּ לְגוֹ בֵּיתָא אֲתֵי בֵּהּ לִידֵי תַּקָּלָה: אֵין הַכְרָעָה שְׁלִישִׁית מַכְרַעַת טַעַם עַצְמְךָ אַתָּה אוֹמֵר וְלֹא כְּדִבְרֵי אֶחָד מֵהֶן שֶׁשָּׁנִיהֶם לֹא הִזְכִּירוּ בַּיִת וְשָׂדֶה וְהֵיכִי דָּמֵי הַכְרָעָה כְּגוֹן אִי הָוֶה תָּנֵי ב"ש בֵּין נִטְמֵאת בַּבַּיִת בֵּין בַּשָּׂדֶה תְּשַׁפֵּף הַכֹּל וב"ה אוֹמְרִים בֵּין בַּבַּיִת וּבֵין בַּשָּׂדֶה תַּעֲשֶׂה זִילּוּף ר"ש אוֹמֵר נִטְמֵאת בַּשָּׂדֶה תְּשַׁפֵּף הַכֹּל בַּבַּיִת תַּעֲשֶׂה זִילּוּף דְּטַעֲמָא דְּתַרְוַיְהוּ קַמְכְּרַע וְהָוֵי לְהוּ לְגַבֵּי בַּיִת תְּרֵי וּלְגַבֵּי שָׂדֶה תְּרֵי וְהִלְכְתָא כְּתְרֵי שֶׁאֵין עוֹמְדִין דִּבְרֵי יָחִיד בְּמָקוֹם שְׁנַיִם דְּאַחֲרֵי רַבִּים לְהַטּוֹת כְּתִיב (שְׁמוֹת כג) כִּי הַהוּא דְּקַלֵּי מַטְלָנְיוֹת דְּבָמָּה מְדַלְּיְקִין (שַׁבָּת דף כט.) אֶבֶל הָכָא דְּאִינְהוּ לָא גָּלוּ דַּעְתַּיְהוּ דְּלָהֶוֵי שׁוּם מִידֵּי חִלּוּק בֵּין בַּיִת לְשָׂדֶה טַעְמָא דְּנַפְשֵׁהּ קָאָמַר: מְעַבֶּרֶת סְפִינָה רְחָבָה שֶׁעוֹבְרִים בָּהּ רֹחַב הַנָּהָר: דְּאַפְסַדְתַּן כְּוָרֵי בְּזוּזָא וְהֵנִיגוּ בְּשָׂכְרוֹ דְּקָתָנֵי טֹל דִּינָר בְּשָׂכָר שֶׁאַתָּה מַפְסִיד כָּאן וְתַעֲבִירֵנִי נוֹתֵן לוֹ אוֹתוֹ שָׂכָר מְשֻׁלָּם וּמַתְנִי' נָמֵי הָרֵי הִפְסִידוֹ נִכָּר: דְּבָיְדִים קָא פָּסִיד שׁוֹפֵּף שׁוֹפֵּף אֶת יֵינוֹ בְּיָדִים בְּשָׁבִילוֹ: יָרֵד לְהַצִּיל ע"מ שֶׁיִּתֵּן לוֹ דְּמֵי שֶׁלּוֹ: וְעָלָה שֶׁלּוֹ מֵאֵלָיו מַהוּ מִי אָמְרִינַן מֵעִקָּרָא דְּאַפְקְרֵהּ כְּאִבּוּד דְּמֵי וּמְחַיֵּב לוֹ הֵיאַךְ לְשֶׁלּוֹמֵי וְהָדַר זָכֶה בֵּהּ מֵרֹהּ מֻהֶפְקֵירָא אוֹ דִלְמָא כֵּיוָן דְּסָלֵיק סָלֵיק: מִן שְׁמַיָּא רְחִימוּ עֲלֵיהּ וְיָהֵיב לֵיהּ דְּמֵי כְּאִלּוּ מֵת: לְוִינְהוּ נִתְחַבֵּר עִמָּהֶם אֲרִי וְהֵיזֵק מְשַׁמֵּר בַּהֲמוֹתֵיהֶם מֵחַיּוֹת וְלִסְטִים: קְדֵים רַב סָפְרָא קוֹדֶם שֶׁיִּתְחַזֵּק בָּהֶן אַחֵר שֶׁהָרֵי הֶפְקֵר הָיָה: לְרַוְחָא דְּמִלְּתָא שֶׁלֹּא יְהֵא עִרְעוּר בַּדָּבָר:

הַכְרָעָה שְׁלִישִׁית נִרְאֶה לְרַ"י עִקָּר כְּפֵ"ה דְּדַעַת ג' הוּא דְּתַנְּאֵי קַמָּאֵי לֹא גָּלוּ בְּדַעְתָּם שֶׁיֵּשׁ שׁוּם חִלּוּק בֵּין בַּיִת לְשָׂדֶה אֲבָל הָהוּא דְּקַלֵּי מַטְלָנְיוֹת דְּבָמָּה מַדְלִיקִין (שַׁבָּת דף כט. וְשָׁם ד"ה בֵּין) הָוֵיא הַכְרָעָה דְּרַבִּי אֶלְיֶעֶזֶר קָאָמַר בֵּין מִן הַמּוּכָן בֵּין שֶׁלֹּא מִן הַמּוּכָן טָמֵא רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר בֵּין מִן הַמּוּכָן כו' טָהוֹר ר"ע אוֹמֵר מִן הַמּוּכָן טָמֵא שֶׁלֹּא מִן הַמּוּכָן טָהוֹר וּבְכִירָה (שָׁם דף לט:) בְּהֶדְיָא חָשִׁיב לַהּ הַכְרָעָה אִי לָאו מְשׁוּם דר"ע לְגַבֵּי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְהַהִיא דְּהַדַּר בֵּהּ ר"ע לְגַבֵּי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְהַהִיא דְּהָתָם לֹא יִשְׁתַּטֵּחַ גּוּפוֹ בֵּין בְּחַמִּין בֵּין בְּצוֹנֵן חָשִׁיבָא הַכְרָעָה דְּתַנְּאֵי קַמָּאֵי גָּלוּ בְּדַעְתָּם דְּשַׁיֵּךְ לִכְפָלוּגֵי בֵּין חַמִּין לְצוֹנֵן אֲבָל הַהִיא דְּשַׁמַּעְתִּין לֹא גָּלוּ בְּדַעְתָּם חָשִׁיב לַהּ הַכְרָעָה שְׁלִישִׁית וְכֵן בְּנָזִיר פ' כ"ג (דף נג. וְשָׁם ד"ה ב"ד) גְּבֵי ר"א אוֹמֵר [זְקֵנִים] הָרֹאשׁוֹנִים [מִקְצָתָן הָיוּ] אוֹמְרִים חֲצִי קַב עֲצָמוֹת כּוּ' הָתָם נָמֵי קָרֵי לַהּ הַכְרָעָה שְׁלִישִׁית דְּתַנְּאֵי קַמָּאֵי לֹא גָּלוּ בְּדַעְתָּם דְּשַׁיֵּךְ לִכְפָלוּגֵי בֵּין תְּרוּמָה לְקָדָשִׁים לְנָזִיר וְעוֹשֶׂה פֶּסַח וּבְרֹאשִׁית הַגֵּז אֵין נוֹהֵג אֶלָּא בִּמְרֻבֶּה וְכַמָּה מְרֻבֶּה ב"ש אוֹמְרִים שְׁתַּיִם ב"ה אוֹמְרִים חֲמִשָּׁה וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר אַרְבָּעָה וְקָרֵי נָמֵי הָתָם (דף קלו.) לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל הַכְרָעָה שְׁלִישִׁית וְאוֹתָהּ הַכְרָעָה אֵין חֲשׁוּבָה אֲפִילּוּ כְּדַהֲכָא וּדְנָזִיר דְּבָהֲנֵי סְבִירָא לַהּ לַמַּכְרִיעַ פַּלְגָּא כְּמַר וּפַלְגָּא כְּמַר אֲבָל הָתָם לֹא ס"ל לָא כְּמַר וְלָא כְּמַר וְהָא דְּפֵרִישׁ בְּכָל הַנֵּי וְהָא הַכְרָעָה שְׁלִישִׁית אֵין הַלָּכָה כְּתַלְמִיד הוּא וְאַיִן הַלָּכָה כְּתַלְמִיד אֲבָל עֲדִיפָא קְפִרִיךְ דְּלָאו הַכְרָעָה הִיא כְּלָל ואוו"י הָא דְּתַנְיָא בְּכִיצַד מְבָרְכִין (בְּרָכוֹת דף מג:) בש"א מְבָרֵךְ עַל הַשָּׁמֶן וְאַחַ"כ עַל הַפְּתִילָה וב"ה אוֹמְרִים מְבָרֵךְ עַל הַפְּתִילָה וְקָאָמַר רַשְׁבָּ"ג אֲנִי אַכְרִיעַ שֶׁמֶן זָכִינוּ לְרֵיחוֹ וּפְסִיכְתּוֹ הַדֶּס לֹא זָכִינוּ אֶלָּא לְרֵיחוֹ הִלְכָךְ שֶׁמֶן עֲדִיף וְקָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בְּגָמָרָא הֲלָכָה כְּדִבְרֵי הַמַּכְרִיעַ לֹא שָׁיְכָא הָהִיא הַכְרָעָה לְשָׁאַר הַכְרָעוֹת שֶׁהֵבֵאתִי דְּלָא סְבִירָא לַהּ פַּלְגָּא כְּמַר וּפַלְגָּא כְּמַר אֶלָּא דְּמַפְרֵשׁ טַעְמָא דְּחַד מִנַּיְהוּ וס"ל כְּוָתֵהּ לְגַמָּרֵי וְכֵן בְּכָל מָקוֹם שֶׁאִם תִּנָּא אֶחָד יִסְבֹּר כְּתַנָּא אַחֵר לֹא יִקָּרֵא בְּכָךְ מַכְרִיעַ תֵּדַע מִדְּאָצְטְרִיךְ ר' יוֹחָנָן עָלֵהּ לְמֵימַר הֲלָכָה כְּדִבְרֵי הַמַּכְרִיעַ אע"ג דְּאִיהוּ גּוּפֵהּ כְּבָר אָמַר בְּכִירָה (שַׁבָּת דף לט:)

עין משפט נר מצוה

א מיי' פי"ב מהל' תרומות הל' יב:

ב מיי' פי"ב מהל' גזילה ואבידה הל' ז, סמג עשין עד, טוש"ע חו"מ סי' רסד סעי' ז:

ג מיי' פי"ב מהל' גזילה ואבידה הל' ז, סמג עשין עד, טוש"ע חו"מ סי' רסד סעי' ז:

ד מיי' פי"ב מהל' גזילה ואבידה הל' ג, טוש"ע חו"מ סי' רסד סעי' ג:

ה מיי' פי"ב מהל' גזילה ואבידה הל' ד, טוש"ע חו"מ סי' רסד סעי' ד:

ו מיי' פט' מהל' שכירות הל' ח, סמג עשין פב, טוש"ע חו"מ סי' שלה סעי' ג:

ז סמג עשין עד:

[א]תְּשַׁפֵּף הַכֹּל, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: תַּעֲשֶׂה זִילּוּף. אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי: אֲנִי אַכְרִיעַ; בַּבַּיִת – תַּעֲשֶׂה זִילּוּף, וּבַשָּׂדֶה – תְּשַׁפֵּף הַכֹּל. אִיכָּא דְּאָמְרִי: בְּיָשָׁן – תַּעֲשֶׂה זִילּוּף, וּבְחָדָשׁ – תְּשַׁפֵּף הַכֹּל. אָמְרוּ לוֹ: אֵין הַכְרָעָה שְׁלִישִׁית מַכְרַעַת. [א]אִם אָמַר לוֹ: "אַצִּיל אֶת שֶׁלְּךָ וְכוּ'". אַמַּאי? וְנֵימָא לֵיהּ: "מְשַׁטֶּה אֲנִי בָּךְ"! [ב]מִי לָא תַּנְיָא: הָרֵי שֶׁהָיָה בּוֹרֵחַ מִבֵּית הָאָסוּרִין וְהָיְתָה מַעְבּוֹרֶת לְפָנָיו, אָמַר לוֹ: "טוֹל דִּינָר, וְהַעֲבִירֵנִי" – אֵין לוֹ אֶלָּא שְׂכָרוֹ. אַלְמָא אָמַר לֵיהּ: "מְשַׁטֶּה אֲנִי בָּךְ"; הָכָא נָמֵי, לֵימָא לֵיהּ: "מְשַׁטֶּה אֲנִי בָּךְ"! הָא לָא דָּמֵי אֶלָּא לְסִיפָא – וְאִם אָמַר לוֹ: "טוֹל דִּינָר זֶה בִּשְׂכָרְךָ, וְהַעֲבִירֵנִי" – נוֹתֵן לוֹ שְׂכָרוֹ מְשֻׁלָּם. [ג]מַאי שְׁנָא רֵישָׂא וּמַאי שְׁנָא סֵיפָא? אָמַר רַמֵּי בַּר חָמָא: בְּצַיָּיד הַשּׁוֹלֶה דָּגִים מִן הַיָּם, וְאָמַר לֵיהּ: אַפְסַדְתַּנִי כְּוָורֵי בְּזוּזָא. שָׁטַף נָהָר חֲמוֹרוֹ וַחֲמוֹר חֲבֵירוֹ, שֶׁלּוֹ יָפָה מָנֶה וְכוּ'. וּצְרִיכָא; דְּאִי אַשְׁמְעִינַן קַמַּיְיתָא, הָתָם הוּא דְּכִי פֵּירֵשׁ יָהֵיב לֵיהּ דְּמֵי כּוּלֵּיהּ, מִשּׁוּם דְּבָיְדַיִם קָא פָּסֵיד; אֲבָל הָכָא דְּמִמֵּילָא, נֵימָא: אֵין לוֹ אֶלָּא שְׂכָרוֹ. וְאִי אַשְׁמְעִינַן סֵיפָא, הָכָא הוּא דְּבִסְתָמָא אֵין לוֹ אֶלָּא שְׂכָרוֹ, מִשּׁוּם דְּמִמֵּילָא; אֲבָל הָתָם, דְּבָיְדַיִם, אֵימָא אֲפִילּוּ בְּסְתָמָא יָהֵיב לֵיהּ דְּמֵי כּוּלֵּיהּ; [ד]בְּעָא מִינֵּיהּ רַב כָּהֲנָא מֵרַב: יָרַד לְהַצִּיל וְלֹא הִצִּיל, מַהוּ? אָמַר לוֹ: וְזוֹ שְׁאֵילָה, אֵין לוֹ אֶלָּא שְׂכָרוֹ. [ה]אֵיתִיבֵיהּ: הַשּׁוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֵל לְהָבִיא

כָּל מָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא שְׁנַיִם חֲלוּקִים וְאֶחָד מַכְרִיעַ הֲלָכָה כְּדִבְרֵי הַמַּכְרִיעַ ש"מ דְּוַדַּאי לָא שָׁיְכָא לְהַהִיא הַכְרָעָה דְּשַׁבָּת וּדְהָכָא וְלָא קָרֵי לַהּ הַכְרָעָה אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁהִכְרִיעַ דִּבְרֵי ב"ש עַל דִּבְרֵי ב"ה. ור"ת פִּי' הַכְרָעָה שְׁלִישִׁית דּוֹר שְׁלִישִׁית כְּלוֹמַר תַּלְמִיד אַתָּה וְאֵין זוֹ הַכְרָעָה כְּדַאֲמַר ר"ע תַּלְמִיד הָוֶה וה"נ הָוֶה מ"ל דּוֹר שֵׁנִי דְּהַיְנוּ נָמֵי תַּלְמִיד אֶלָּא דְּף הָיָה הַמַּעֲשֶׂה וּבְנָזִיר (דף נג.) דְּקָרֵי לַהּ הַגְּמָרָא לב"ד שֶׁל אַחֵרִים הַכְרָעָה שְׁלִישִׁית לְשִׁנָּא דְּהַהִיא דְּרִיתָא דְּהָכָא נָקֵט וא"ת בפ"ק דְּפִסָּחִים (דף יג.) גְּבֵי ר' מֵאִיר אוֹמֵר אוֹכְלִין כָּל חֲמֵשׁ רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אוֹכְלִים כֹּל כו' ר"ג אוֹמֵר חֵילִין אוֹכְלִין כָּל אַרְבַּע וּתְרוּמָה כָּל חֲמֵשׁ וְקָאָמַר בְּגָמָרָא ר"ג לָאו מַכְרִיעַ הוּא דְּטַעְמָא דְּנַפְשֵׁהּ קָאָמַר וּלְפִי' הַקּוֹ' נִיחָא אֶלָּא לְפִי' ר"ת אַמַּאי לֹא מַכְרִיעַ הוּא וְהָא לָאו תַּלְמִיד הָוֶה וְי"ל דְּלָאו מַכְרִיעַ הוּא דְּלָא עָלַיְהוּ קָאֵי שֶׁלְּפָנֵיהֶם הָיָה וּפֵ"ה נִרְאֶה לְר"י עִקָּר וי"מ הָכָא טַעְמָא דְּתִשְׁפֵּף מְשׁוּם דְּרֵיחָא הִיא וְאָסוּר לְזַלֵּף מְשׁוּם דְּהָוֵי כִּשְׁתִּיָה וְלֹא מְשׁוּם חֲשָׁשׁ תַּקָּלָה וְאֵין נִרְאֶה דְּא"כ לֹא הָוֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל מַכְרִיעַ אֶלָּא טַעְמָא דְּנַפְשֵׁהּ קָאָמַר דְּקַמְּאֵי לָא אִפְּלִיגִי בְּמִיחֲשׁ לְתַקָּלָה וְאֵין לְהַקְשׁוֹת לְפִי' וְה דַּאֲבַיֵּי דְּאִית לֵיהּ (ע"ז דף סו:) גְּבֵי בַּת תִּיהָא רֵיחָא מִלְּתָא הִיא לֵימָא דְּאָמַר כר"מ אַמַּאי לָא מַיְיתֵי נַמֵּי הָתָם אַפְלוּגְתָא דְּב"ש וּב"ה דְּהָכָא אִכָּא לְמֵימַר דְּאַבַּיֵי א"ש כב"ה וּמוֹדוֹ בָּהּ דְּרֵיחָא מִלְּתָא הִיא לְחַשֵּׁב הֲנָאָה וְהָתָם לְעִנְיַן אִסּוּר הֲנָאַת יַיִן נָסָךְ אֵירֵי וְדַוְקָא לְעִנְיַן תְּרוּמָה טְמֵאָה הָכָא הַמַּתֶּרֶת בַּהֲנָאָה רֵיחָא לָאו מִלְּתָא לְחַשֵּׁב כִּשְׁתִּיָה וּלע"ג דְּמֵיתֵי הָתָם הַהִיא דְּתַנּוּר שֶׁהִסִּיקוּ בְּכַמּוֹן שֶׁל תְּרוּמָה וְהַהִיא דְּהָרוֹדָה פַּת חַמָּה וְהֵנִיחָהּ ע"פ חָבִית שֶׁל יַיִן שֶׁל תְּרוּמָה הָתָם וַדַּאי אִי רֵיחָא מִלְּתָא וְאִסּוּר בַּהֲנָאָה יֵשׁ לָנוּ כְּמוֹ כֵן לָאֶסֹר הַפַּת לָאֲכֹל לְזָרִים שֶׁנִּקְלְטוּ מִן הַכַּמּוֹן אוֹ הַיַּיִן שֶׁל תְּרוּמָה אֲבָל רֵיחָא לְחוּדֵיהּ כְּגוֹן בַּת תִּיהָא וְזִילּוּף לָא הָוֵי כִּשְׁתִּיָה וּמַתָּר בְּתְרוּמָה [וְע' תוס' ע"ז סו: ד"ה אָמַר רָבָא]: **אַדַּעְתָּא** דְּאַרְיֵה אִפְּקְרֵהּ כו' לָא דָּמֵי לְהָא דְּאָמַר בְּאֵלּוּ מְצִיאוֹת (ב"מ ד' כד.) הַמַּצִּיל מִן הָאֲרִי וּמִן הַדֹּב כו' הָרֵי הוּא שֶׁלּוֹ מִפְּנֵי שֶׁהַבְּעָלִים מִתְיָאֲשִׁים מֵהֶן דְּהָתָם וַדַּאי שֶׁהָאֲרִי בָּא לִטְרוֹף כְּדַמְשְׁמַע הַמַּצִּיל מִן הָאֲרִי מִתְיָאֵשׁ לְגַמְרֵי אֲבָל הָכָא הָאֲרִי הָיָה עִמָּהֶם וְהָיָה מַלְוֶה אוֹתָם לִשְׁמוֹר בַּהֲמוֹתֵיהֶם מֵחַיּוֹת וְלִסְטִים רַק שֶׁהָיוּ נוֹתְנִים לוֹ לֶאֱכֹל חֲמוֹר בְּכָל לַיְלָה וְאֶפְשָׁר שֶׁפְּעָמִים הָיָה שָׂבֵעַ וְלֹא אָכִיל הִלְכָךְ אֵין מַפְקִיר אֶלָּא אַדַּעְתָּא דְּאָכִיל לֵיהּ אַרְיֵה וְהָא לָא אָכִיל לֵיהּ:

עין משפט נר מצוה

א מיי׳ פי״ג מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ יא, סמג עשין עד, טוש״ע חו״מ סי׳ ערב סעי׳ טו:

ב מיי׳ פי״ג מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ יא, סמג עשין עד, טוש״ע חו״מ סי׳ ערב סעי׳ טו:

ג מיי׳ פי״ג מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ יב:

ד מיי׳ פי״ג מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ יג, טוש״ע חו״מ סי׳ ערב סעי׳ טז:

ה סמג עשין עד:

ו מיי׳ פי״ג מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ יב:

ז מיי׳ פי״ג מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ יג, טוש״ע חו״מ סי׳ ערב סעי׳ טז:

ח מיי׳ פי״ג מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ יד, טוש״ע חו״מ סי׳ ערב סעי׳ יז:

ט מיי׳ פי״ג מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ טו, טוש״ע חו״מ סי׳ ערב סעי׳ יח:

י מיי׳ פי״ג מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ טו, טוש״ע חו״מ סי׳ ערב סעי׳ יח:

יא מיי׳ פי״ג מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ ח:

יב מיי׳ פמ׳ מהל׳ שלוחין ושותפין הל׳ ז, סמג עשין עד, טוש״ע חו״מ סי׳ קפא סעי׳ א:

יג מיי׳ פי״ב מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ י, טוש״ע חו״מ סי׳ קעו סעי׳ כח:

יד מיי׳ פי״ב מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ י, טוש״ע חו״מ סי׳ קפא סעי׳ ג:

טו מיי׳ פט׳ מהל׳ שכירות הל׳ ד, סמג עשין סט, טוש״ע חו״מ סי׳ שלג סעי׳ ג:

טז מיי׳ פט׳ מהל׳ שכירות הל׳ ד, סמג עשין סט, טוש״ע חו״מ סי׳ שלג סעי׳ ג:

יז מיי׳ פי״ב מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ ט:

יח מיי׳ פמ׳ מהל׳ שלוחין ושותפין הל׳ ה, סמג עשין עד, טוש״ע חו״מ סי׳ קפא סעי׳ א:

יט מיי׳ פי״ב מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ ב, טוש״ע חו״מ סי׳ שנא סעי׳ ג:

כ מיי׳ פט׳ מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ ג, טוש״ע חו״מ סי׳ שנא סעי׳ ד:

מסורת הש״ס

א תוספתא בבא מציעא

ב תוספתא בבא מציעא

ג תוספתא בבא מציעא

ד בבא מציעא י.

ה בבא מציעא עח:

ו סוכה נ:; ביצה לה:; יבמות יז.; לעיל ס.; עבודה זרה ב.

גליון הש״ס

גמ׳ להביא כרוב וכו׳. עיין יבמות דף קו ע״א תוד״ה מ אין לו:

רש״י ד״ה דורמסקנין. עיין בברכות לט ע״א ברש״י ד״ה דורמסקין:

תורה אור השלם

כִּי־לִי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים עֲבָדַי הֵם אֲשֶׁר־הוֹצֵאתִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם [ויקרא כה, נה]

[במדבר כה, נה]

וְאֵכְלָתֶּ פְּרִי־בִטְנְךָ בְּשַׂר בָּנֶיךָ וּבְנֹתֶיךָ אֲשֶׁר נָתַן־לְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּמָצוֹר וּבְמָצוֹק אֲשֶׁר־יָצִיק לְךָ אוֹיְבֶךָ [דברים כה, נג]

מַתַּת לְאֶחָד מֵהֶם מִמַּשַּׁה בָּנָיו אֲשֶׁר יֹאכַל מִפִּלְּי הַשְּׁאִיר־לוֹ כֹּל בְּמָצוֹר וּבְמָצוֹק אֲשֶׁר יָצִיק לְךָ אוֹיְבְךָ בְּכָל־שַׁעֲרֶיךָ [דברים כה, נח]

כָּל־עֶצֶךָ וּפְרִי אַדְמָתְךָ יְיָרֵשׁ הָצֶלְצַל [דברים כה, מב]

לְהָבִיא כְּרוּב וְדוּרְמַסְקְנִין לַחוֹלָה שֶׁכְּרוּהוּ בְּשָׂכִיר הַחוֹלֶה יוֹתֵר מִמַּה שֶׁהָיָה רָאוּי לְשָׂכְרוֹ דְּהָכִי מַשְׁמַע לְשׁוֹן נוֹתֵן לוֹ שְׂכָרוֹ מִשֶּׁלֶם וצ״ל דְּמֵיְירֵי בְּגוֹן דְּלֵיכָּא לְמֵימַר מִשְּׁמֵה אֲנִי בְּךָ שֶׁהוּא מִפְּסִיד בְּמָקוֹם אֶחָד כֵּיוֹצֵא בָּזֶה: וְרַשָּׁאִים הַחַמָּרִים לְהִתְנוֹת בֵּינֵיהֶם פְּרוֹשׁ רַשָּׁאִים לְהַסְתֵּיע מָמוֹן אִם כְּבָר עָשׂוּ תְּנַאי קוֹדֶם כְּמוֹ וְרַשָּׁאִין בְּנֵי הָעִיר לְהַסְתֵּיע עַל קְצָתָן דב״ב (דף ח:): יְחָסְנִיֵּהּ סְקָאָה פִּי׳ בְּקוֹנֵי אַרְבָּה כְּמוֹ [וּמַעֲלָה אֶת] הַסְּקָאִין דִּבְתַמֲנִית (דף ו.) שֶׁהוּא מִן אַרְבָּה וְאֵין נִרְאֶה לר״ת דִּלְשׁוֹן יְרֻשָּׁה וְאַחְסְנָתְא מִשְּׁמַע דְּאִבָּנֵי אָדָם אֲיֵרֵי וּנְטָלוּהָ מִסִּיקִין נָמֵי אֲיֵרֵי בְּבָנֵי אָדָם וְנִרְאֶה שֶׁהָאוֹיֵב קָרֵי סְקָאָה שֶׁעוֹלִין וּמְכַסִּין אֶת הָאָרֶץ כְּדִכְתִיב (שמות י׳:ה׳). וְהִנֵּה כִּסָּה אֶת עֵין הָאָרֶץ וְעַל שֵׁם כְּךָ נִקְרָא צְלָצַל שְׁמִכְסֶה כָּל הָאָרֶץ כְּצֵל כְּמוֹ הוֹי אֶרֶץ צְלָצַל כְּנָפַיִם (יְשַׁעְיָהוּ י״ח:א׳) ר״ת וְנִרְאֶה דִּירֻשָּׁה שֶׁיְּכָא שְׁפִיר בְּעוֹפוֹת וְחַיּוֹת כְּמוֹ וְיֵרֵשׁוּהָ קַאת וְקִפּוֹד (שָׁם לד): הָא מֵרֵישָׁא שְׁמָעִי מִנָּהּ תְּמַהּ דִּבְכָמָה מְקוֹמוֹת אִיכָּא הָכִי שְׁכוֹפֵל דְּבָרָיו וי״ל דְּדֵיקָ מדה״ל לְמֵימַר וְאִם לָאו חַיָּב מִדְּקָתָנֵי וְאִם מֵחֲמַת הַגְּזֵלָן חַיָּב לְהַעֲמִיד לוֹ שָׂדֶה אַחֵר מִשּׁוּם דְּמַשְׁמַע לְקַמָּן דְּמִלְּתָא בְּאַפֵּי נַפְשֵׁהּ הִיא: לָא צְרִיכָא דְּאַחְוֵי וְחַיָּב מִשּׁוּם דְּיֵנָא דְּגַרְמֵי כְּדְמַשְׁמַע לְקַמָּן בְּשָׁמְעָתִין דְּקָאָמַר זֵיל לְגַבֵּהּ ר׳ שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְיָקִים וְר׳ אֶלְעָזָר בֶּן פְּדָת דְּדָאן דְּיֵנָא דְּגַרְמֵי וְחַיָּבוּהוּ מְמַתְנִיתִין וְאִם מֵחֲמַת הַגְּזֵלָן חַיָּב לְהַעֲמִיד לוֹ שָׂדֶה אַחֵר וְתַמָּה לְרַשְׁבָּ״א דְּלְעֵיל בְּהַגּוֹזֵל קַמָּא (בבא קמא דף ק.) וְשָׁם) לָא מַשְׁכַּחַתְּ דר״מ דְּאֵין דְּיֵנָא דְּגַרְמֵי אֶלָּא בְּרִיחָא דְּמִחַצֵּת הַכֶּרֶם שֶׁנִּפְרְצָה דְּלָא שְׁמְעִינַן דַּאֲתָא כר״מ אֶלָּא מִכֹּחַ הַהִיא מִשְׁנָה דְּהַמַּסְכֵּךְ וְאַמַּאי לָא מַיְתֵי הָתָם מִמַּתְנִי׳ דְּהָכָא דְּמִחְבְּיִנַן בְּדְיֵנָא דְּגַרְמֵי וְאוֹמַר ר״י דְּלָא נִיחָא לֵיהּ לְאָתוּיֵי מִמַּתְנִיתִין דְּהָכָא דְּלָא קָתָנֵי בְּהּ בְּהָדֵיהּ דְּאַחְוֵי אֶלָּא מִיתּוֹרָא דְּמַתְנִי׳ מוֹקֵי לְהּ הָכִי:

דּוּרְמַסְקְנִין פְּרוּשִׁים לְשׁוֹן מוֹרֵי. לְשׁוֹן אֶחָד אדרופיי״ש וְעַשָּׂב הוּא הַנֶּאֱכָל בְּשָׁלְקוֹת קְדֵרָה: לְטָרְפָהּ לְבָזָּהּ וְנִתְפַּשְּׁרוּ עִמָּהֶן בְּמָמוֹן: תֵּיר מַרְאָה לָהֶם הַדֶּרֶךְ: אַף לְפִי נְפָשׁוֹת שָׁטָעוּת הַדֶּרֶךְ בַּמִּדְבָּר סַכָּנַת נְפָשׁוֹת הִיא: וְלֹא יָשְׁנוּ מִמְּנָהֵג הַחַמָּרִים שֶׁאִם נָהֲגוּ לְתֵיר לְפִי מָמוֹן אוֹ לְפִי נְפָשׁוֹת עוֹשִׂין: בְּכוּסְיָא בְּפְשִׁיעָה: אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ שֶׁמָּא לֹא יִקַּח הַחֲמוֹר וְהֵם לֹא הִתְנוּ אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיִּקַּח הַחֲמוֹר וְיִהְיֶה מוֹסֵר נַפְשׁוֹ לִשְׁמוֹר עִמָּהֶן בַּלֵּילוֹת מִן הַחַיּוֹת וְלִסְטִים: קָא מִנַּטַּר לֵיהּ וַאֲפִילּוּ אִם יֹאמַר הָאֲחֵר אֲנִי יָכוֹל לִשְׁמוֹר יָפָה אֲבָל שְׁנַיִם אֵינִי יָכוֹל לִשְׁמוֹר: קמ״ל דְּאָמְרִי לֵיהּ לֹא כ״ש דְּהַשְׁתָּא מְסָרַתְּ נַפְשָׁךְ טָפֵי: מְחַשְּׁבִין לְפִי מְשׁוֹי אִם הַשְּׁלִיךְ זֶה מֵאָה לִיטְרִין זָהָב יַשְׁלִיךְ זֶה מֵאָה לִיטְרִין בְּרַזְלָ: בְּנִיסָן שֶׁגָּדַל הַנָּהָר מֵהַפְּשָׁרַת שְׁלָגִים וּמִן הַגְּשָׁמִים מְרֻחָקִים חַד אַשְׁלָא מָלֵא חֲבָל מִשְּׁפַת הַנָּהָר לְתוֹךְ הַמַּיִם וּבְתִשְׁרֵי שֶׁהַמַּיִם חֲסֵרִים וְהַסְּפִינָה גוֹשֶׁשֶׁת אֲצָל שְׂפַת הַנָּהָר רְגִילִים לְהִתְרַחֵק לְתוֹךְ עֹמֶק הַמַּיִם תְּרֵי אַשְׁלֵי: וַאֲזַל הֵיאַךְ בְּנִיסָן לְמָקוֹם תִּשְׁרֵי בְּאֶמְצַע הַמַּיִם וּמִתּוֹךְ שֶׁהַנָּהָר גָּדוֹל וְחָזָק נִטְבָּעָה: הָצֵיל לָאֶמְצַע כָּל אֶחָד מַכִּיר אֶת שֶׁלּוֹ וְנוֹטֵל: אִי שָׁיְיכוֹלִים בְּעָלִים לְהַצִּיל לֹא אַיְיאוּשׁ וְאַפִּי׳ אָמַר לְעַצְמוֹ גּוֹזֵל הוּא: הָכָא בְּשָׁתְפִי וּבְיָן יְכוֹלִים לְהַצִּיל וּבְיָן אֵין יְכוֹלִין לְהַצִּיל: וּכְגוֹן זֶה בְּמָקוֹם אֲבוּד מִמּוֹן: שֻׁתָּפִי חוֹלֵק וְאַפִּי׳ לֹא יִרְצֶה חֲבֵרוֹ: אָמַר פְּלִיג וּמְעַבֵּד חֶלְקוֹ אֶת מַה שֶּׁהִצִּיל: לֹא אָמַר לֹא פְּלֵג וְשַׁפִּיר עָבֵד דְּמִסַּר נַפְשֵׁי׳ אַעַסְקָא דְּתַרְוַיְיהוּ הוֹאִיל וְהוּא שֻׁתָּפוּ עִמּוֹ אוֹרְחֵהּ לְמִטְרַח אַבַּלְּהּ עִסְקָא: בְּפֹעַל שֶׁהָיָה שׂכִיר לְבַעֲלֵי סְפִינָה וּכְשֶׁאֵין יְכוֹלִין לְהַצִּיל: הָדַר בֵּהּ וְזֵכִי מַהֲפָקֵירָא: רַב אַשִׁי אוֹמֵר לְעוֹלָם בְּאֵינִישׁ דְּעָלְמָא וּכְגוֹן דְּיכוֹלִין לְהַצִּיל ע״י הַדְּחָק: מַתְנִי׳ וּנְטָלוּהָ מְסִיקִין אַנְסִין גְּזֵלוּתָן מִן הַגַּזְלָן: מִכַּת מְדִינָה הִיא דְּאַנְסוּהָ אַרְעָתָא דְּאַחֲרֶנֵי וּדְהַאי: וְאִם מֵחֲמַת הַגַּזְלָן הוּא שֶׁאוֹכֵל תְּבוּאוֹת כָּל אָדָם: דְּאַחְוֵי אַחְוֵי שֶׁלֹּא גְּזָלָהּ הוּא עַצְמוֹ אֶלָּא שָׁמַע מִבֵּית הַמֶּלֶךְ שֶׁמְּבַקְּשִׁין לִגְזוֹל שָׂדוֹת וְהָרְאָה לָהֶם טְלִי קַרְקַע זוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי:

א(א) תָּנוּ רַבָּנָן: שְׁיֵירָא שֶׁהָיְתָה מְהַלֶּכֶת בַּמִּדְבָּר, וְעָמַד עָלֶיהָ גַּייס לְטוֹרְפָהּ – מְחַשְּׁבִין לְפִי מָמוֹן, וְאֵין מְחַשְּׁבִין לְפִי נְפָשׁוֹת. [ב]וְאִם שָׂכְרוּ תַּיָּיר הַהוֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם – מְחַשְּׁבִין אַף לְפִי נְפָשׁוֹת; וְלֹא יָשְׁנוּ מִמִּנְהָג הַחַמָּרִין. גד(ב)רַשָּׁאִין הַחַמָּרִין לְהִתְנוֹת שֶׁכָּל מִי שֶׁיֹּאבַד לוֹ חֲמוֹרוֹ נַעֲמִיד לוֹ חֲמוֹר אַחֵר. בְּכוּסְיָא – אֵין מַעֲמִידִין, שֶׁלֹּא בְּכוּסְיָא – מַעֲמִידִין לוֹ. וְאֵם אֲמַר: ״תְּנוּ לִי, וַאֲנִי אֶשְׁמוֹר״ – אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ. ה[ג]פְּשִׁיטָא! לָא צְרִיכָא, דְּאִית לֵיהּ חֲמָרָא אַחֲרִינָא. מַהוּ דְּתֵימָא: הָא קָא מְינַטַּר לֵיהּ; קָא מַשְׁמַע לַן – שָׁאנֵי נְטִירוּתָא דְּחַד מִנְּטִירוּתָא דְּבֵי תְּרֵי. ו[ד]תָּנוּ רַבָּנָן: סְפִינָה שֶׁהָיְתָה מְהַלֶּכֶת בַּיָּם; עָמַד עָלֶיהָ נַחְשׁוֹל לְטוֹבְעָהּ, וְהֵקִילוּ מִמַּשָּׂאָהּ – מְחַשְּׁבִין לְפִי מַשָּׂאוֹי, וְאֵין מְחַשְּׁבִין לְפִי מָמוֹן; וְלֹא יָשְׁנוּ מִמִּנְהָג הַסַּפָּנִים. ז[ה]וְרַשָּׁאִין הַסַּפָּנִים לְהִתְנוֹת; כָּל מִי שֶׁאֲבָדָה לוֹ סְפִינָה נַעֲמִיד לוֹ סְפִינָה אַחֶרֶת. אֲבָדָה לוֹ בְּכוּסְיָא – אֵין מַעֲמִידִין, שֶׁלֹּא בְּכוּסְיָא – מַעֲמִידִין לוֹ. וְאִי פֵּירֵשׁ לְמָקוֹם שֶׁאֵין הַסְּפִינוֹת הוֹלְכִין – אֵין מַעֲמִידִין. ח[ו]פְּשִׁיטָא! לָא צְרִיכָא, דְּבְנִיסָן מְרַחֲקִי חַד אַשְׁלָא, וּבְתִשְׁרֵי מְרַחֲקִי תְּרֵי אַשְׁלֵי, וְקָא אָזֵיל בְּיוֹמֵי נִיסָן לְמָקוֹם תִּשְׁרֵי; מַהוּ דְּתֵימָא: דַּוְושֵׁיהּ נָקֵיט וְאָזֵיל, קָא מַשְׁמַע לַן. אי[ז]תָּנוּ רַבָּנָן: שְׁיֵירָא שֶׁהָיְתָה מְהַלֶּכֶת בַּמִּדְבָּר וְעָמַד גַּייס וּטְרָפָהּ, וְעָמַד אֶחָד מֵהֶן וְהִצִּיל – הִצִּיל לָאֶמְצַע. וְאִם אָמַר: ״אֲנִי אַצִּיל לְעַצְמִי״ – הִצִּיל לְעַצְמוֹ. הֵיכִי דָּמֵי? אִי דְּיָכוֹל לְהַצִּיל, אֲפִילּוּ סֵיפָא נָמֵי לָאֶמְצַע! וְאִי דְּלֹא יָכוֹל לְהַצִּיל, אֲפִילּוּ רֵישָׁא נָמֵי לְעַצְמוֹ! יג(ג)אֲמַר רָמֵי בַּר חָמָא: הָכָא בְּשׁוּתְפִין עָסְקִינַן, וּכְגוֹן זֶה – שׁוּתָּף חוֹלֵק שֶׁלֹּא לְדַעַת חֲבֵירוֹ; אָמַר – פְּלֵיג, לָא אָמַר – לָא פְּלֵיג. יד(ד)רָבָא אָמַר: הָכָא בְּפוֹעֲלִין עָסְקִינַן, וּכְרַב – דְּאָמַר רַב: פּוֹעֵל יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ אֲפִילּוּ בַּחֲצִי הַיּוֹם. טו[ה]וְכַמָּה דְּלָא הֲדַר בֵּיהּ – כְּבַרְשׁוּתֵיהּ דְּבַעַל הַבַּיִת דָּמֵי, וְכִי הֲדַר בֵּיהּ – טַעְמָא אַחֲרִינָא הוּא, דִּכְתִיב: ״כִּי לִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים״ – וְלֹא עֲבָדִים לַעֲבָדִים. טז[ו]רַב אָשֵׁי אָמַר: כְּשֶׁיָּכוֹל לְהַצִּיל עַל יְדֵי הַדְּחָק. גַּלִּי דַּעְתֵּיהּ – לְעַצְמוֹ, לָא גַּלִּי דַּעְתֵּיהּ – לְאֶמְצַע. יז(ז)מַתְנִי׳ הַגּוֹזֵל שָׂדֶה מֵחֲבֵירוֹ וּנְטָלוּהָ מַסִּיקִין, אִם מַכַּת מְדִינָה הִיא – אוֹמֵר לוֹ: ״הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ״; אִם מֵחֲמַת הַגַּזְלָן – חַיָּב לְהַעֲמִיד לוֹ שָׂדֶה אַחֵר. (ו)גְּמָ׳ אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: מַאן דְּתָנֵי ״מַסִּיקִין״ – לָא מִשְׁתַּבַּשׁ, וּמַאן דְּתָנֵי ״מַצִּיקִין״ – לָא מִשְׁתַּבַּשׁ. מַאן דְּתָנֵי ״מַצִּיקִין״ לָא מִשְׁתַּבַּשׁ, דִּכְתִיב: ״בְּמָצוֹר וּבְמָצוֹק״. וּמַאן דְּתָנֵי ״מַסִּיקִין״ לָא מִשְׁתַּבַּשׁ, דִּכְתִיב: ״יְיָרֵשׁ הַצֶּלְצַל״ – וּמְתַרְגְּמִינַן: יַחְסְנִיֵּהּ סַקָּאָה. אִם מֵחֲמַת הַגַּזְלָן – חַיָּב. הֵיכִי דָּמֵי? אִילֵּימָא דְּאַנְסוּהָ לְאַרְעָא דִּידֵיהּ וְלָא אֲנַסוּהּ כּוּלֵּי אַרְעָתָא, הָא מַרִּישָׁא שְׁמָעְתְּ מִינַּהּ: אִם מַכַּת מְדִינָה הִיא כּוּ׳, אִי לָא – לָא! יח[ח]לָא צְרִיכָא, דְּאַחְוֵי אַחְוֵיי. לִישָּׁנָא אַחֲרִינָא: הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן – כְּגוֹן דְּאַנְסוּהּ גּוֹיִים, (וְאָמְרִי) [וְאַחְוֵי] לֵיהּ אַחְוֵיי אַרְעָתֵיהּ, וְאַחְוֵי הָהוּא בַּהֲדֵייהוּ. הָהוּא גַּבְרָא דְּאַחְוֵי אַכַּרְיָא דְּחִטֵּי דְּבֵי רֵישׁ גָּלוּתָא. אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב נַחְמָן, חַיְּבֵיהּ רַב נַחְמָן לְשַׁלּוּמֵי. יְתֵיב רַב יוֹסֵף אָחוֹרֵיהּ דְּרַב הוּנָא בַּר חִיָּיא, וְיָתֵיב רַב הוּנָא בַּר חִיָּיא קַמֵּיהּ דְּרַב נַחְמָן, אֲמַאי לָא מַיְתֵי הָתָם מִמַּתְנִי׳ דְּהָכָא דְּמִחְבְּיִנַן בְּדְיֵנָא דְּגַרְמֵי וְאוֹמַר ר״י דְּלָא נִיחָא לֵיהּ לְאָתוּיֵי מִמַּתְנִיתִין דְּהָכָא דְּלָא קָתָנֵי בְּהּ בְּהָדֵיהּ דְּאַחְוֵי אֶלָּא מִיתּוֹרָא דְּמַתְנִי׳ מוֹקֵי לְהּ הָכִי:

אי

מסורת הש"ס

א פסחים נה:; בבא מציעא לח:

ב כתובות לא.

ג גיטין נב:

ד עבודה זרה ו:

ה בבא מציעא ו:; בבא בתרא לד:

גליון הש"ס

גמ' דיקא נמי דקתני הושיט כו'. כעין זה ע"ז דף ו ע"ב:

תורה אור השלם

בָּנַיִךְ עָלְפוּ שָׁכְבוּ בְּרֹאשׁ כָּל־חוּצוֹת כְּתוֹא מִכְמֹר הֲמֻלְאִים חֲמַת־יְהוָה גַּעֲרַת אֱלֹהָיִךְ [ישעיהו נא, כ]

אִי דִּינָא הוּא שְׁמָסוּר יְשַׁלֵּם: גְּמָרִינַן מֵהָאי מַעֲשֶׂה דְּרַב נָחְמָן לְשֶׁאַר גְּרָמֵי דְּנָזְקִין דְּעַלְמָא: וְאִי קְנָסָא הוּא דְּקְנָסָה רַב נָחְמָן מִשּׁוּם דְּרָגִיל הֲיָה בְּכָךְ לָא גְּמָרִינַן מִנֵּיהּ: הַמְטַמֵּא טָהֳרוֹתָיו שֶׁל חֲבֵרוֹ אוֹ מְנַסֵּךְ יֵינוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ

אִי דִּינָא אִי קְנָסָא? אָמַר לֵיהּ: אִי דִּינָא – גְּמָרִינַן מִינֵּיהּ, אִי קְנָסָא – לָא גְּמָרִינַן מִינֵּיהּ. [א]וּמְנָא תֵּימְרָא דְּמִקְּנָסָא לָא גְּמָרִינַן? דְּתַנְיָא, בָּרְאשׁוֹנָה הָיוּ אוֹמְרִים: הַמְטַמֵּא וְהַמְנַסֵּךְ; חָזְרוּ לוֹמַר: אַף הַמְדַמֵּעַ. חָזְרוּ – אֵין, לֹא חָזְרוּ – לָא; מַאי טַעְמָא? לָאו מִשּׁוּם דְּקְנָסָא הוּא, וּקְנָסָא לָא גְּמָרִינַן מִינֵּיהּ? [א]לָא; מֵעִיקָּרָא סָבְרִי: לְהָפְסֵד מְרוּבֶּה חָשְׁשׁוּ, לְהָפְסֵד מוּעָט לֹא חָשְׁשׁוּ; וּלְבַסּוֹף סָבְרִי: לְהָפְסֵד מוּעָט נָמֵי חָשְׁשׁוּ. אִינִי?! וְהָא תָּנֵי אֲבוּהּ דְּרַבִּי אֶבְיָן, בָּרְאשׁוֹנָה הָיוּ אוֹמְרִים: הַמְטַמֵּא וְהַמְדַמֵּעַ; חָזְרוּ לוֹמַר: אַף הַמְנַסֵּךְ. חָזְרוּ – אֵין, לֹא חָזְרוּ – לָא! [ב]מַאי טַעְמָא? לָאו מִשּׁוּם דְּלָא גְּמָרִינַן מִקְּנָסָא? לָא; מֵעִיקָּרָא סָבְרִי כְּרַבִּי אֶבְיָן, וּלְבַסּוֹף סָבְרִי כְּרַבִּי יִרְמְיָה. [ד][ב]מֵעִיקָּרָא סָבְרִי כְּרַבִּי אֶבְיָן – דְּאָמַר רַבִּי אֶבְיָן: זָרָק חֵץ מִתְּחִילַּת אַרְבַּע לְסוֹף אַרְבַּע, וְקָרַע שִׁירַאיִן בַּהֲלִיכָתוֹ – פָּטוּר; שֶׁהָרֵי עֲקִירָה צוֹרֶךְ הַנָּחָה הִיא, וּמִתְחַיֵּיב בְּנַפְשׁוֹ. [ג]וּלְבַסּוֹף סָבְרִי כְּרַבִּי יִרְמְיָה – דְּאָמַר רַבִּי יִרְמְיָה: מִשְּׁעַת הַגְּבָהָה קָנְיֵיהּ, אֵיחַיֵּיב לֵיהּ מָמוֹן; מִתְחַיֵּיב בְּנַפְשׁוֹ לָא הֲוֵי עַד שָׁעַת נִיסּוּף. רַב הוּנָא בַּר יְהוּדָה אִיקְּלַע לְבֵי אֲבָיּוֹנֵי. אֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרָבָא, אָמַר לֵיהּ: כְּלוּם מַעֲשֶׂה בָּא לְיָדְךָ? אָמַר לֵיהּ: יִשְׂרָאֵל שֶׁאָנָסוּהוּ גּוֹיִם וְהֶרְאָה מָמוֹן חֲבֵירוֹ בָּא לְיָדָיו, וְחַיֵּיבְתִּיו. [ה]אָמַר לֵיהּ: אַהֲדַר עוֹבָדָא לְמָרֵיהּ, דְּתַנְיָא: יִשְׂרָאֵל שֶׁאָנָסוּהוּ גּוֹיִם וְהֶרְאָה מָמוֹן חֲבֵירוֹ – פָּטוּר, וְאִם נָטַל וְנָתַן בַּיָּיט – חַיָּיב! [ו]אָמַר רַבָּה: אִם הֶרְאָה מֵעַצְמוֹ, כְּגוֹנָא וְנָתַן בַּיָּיט דְּמֵי. הָהוּא גַּבְרָא דַּאֲנָסוּהוּ גּוֹיִם, וְאַחְוִי אַחְמָרָא דְּרַב מָרִי בְּרֵיהּ דְּרַב פְּנְחָס בְּרֵיהּ דְּרַב חִסְדָּא. אֲמַרוּ לֵיהּ: ״דְּרִי וְאַמְטֵי בַּהֲדָן״, דְּרָא וְאַמְטֵי בַּהֲדַיְיהוּ. אֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב אַשֵׁי, פְּטָרֵינֵיהּ. [ז]אֲמַרוּ לֵיהּ רַבָּנַן לְרַב אַשֵׁי, וְהָתַנְיָא: אִם נָשָׂא וְנָתַן בַּיָּיט – חַיָּיב! אָמַר לָהוּ: הָנֵי מִילֵּי הֵיכָא דְּלָא אוֹקְמֵיהּ עִילָּוֵיהּ מֵעִיקָּרָא, אֲבָל הֵיכָא דְּאוֹקְמֵיהּ עִילָּוֵיהּ מֵעִיקָּרָא – מִיקְלְקֵל קְלָיֵיהּ. [ח]אֵיתִיבֵיהּ רַבִּי אֲבָהוּ לְרַב אַשֵׁי: אָמַר לוֹ אַנָּס ״הוֹשֵׁיט לִי פְּקִיעַ עָמִיר זֶה, אוֹ אֶשְׁכּוֹל עֲנָבִים זֶה״, וְהוֹשִׁיט לוֹ – חַיָּיב! הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן – כְּגוֹן דְּקָאֵי בִּתְרֵי עֲבָרֵי נַהֲרָא. דַּיְקָא נָמֵי, דְּקָתָנֵי ״הוֹשִׁיט״ וְלָא תָּנֵי ״תֵּן״, שְׁמַע מִינַּהּ. [י][ח]הָהוּא שׁוּתָא דַּהֲווֹ מְנָצוּ עֲלַהּ בֵּי תְרֵי. הַאי אָמַר: דִּידִי הוּא, וְהַאי אָמַר: דִּידִי הוּא. אֲזַל חַד מְנָיֵיהוּ וּמַסְרַהּ לְפַרְהַגְ[בָּ]נָא דְּמַלְכָּא. אָמַר אַבַּיֵי, יָכוֹל לוֹמַר: אֲנָא כִּי מְסַרִי – דִּידִי מְסַרִי. אָמַר לֵיהּ רָבָא: וְכָל כְּמִינֵּיהּ?! אֶלָּא אָמַר רָבָא: מְשַׁמְּתִינַן לֵיהּ עַד דְּמַיְיתֵי לֵיהּ וְקָאֵי בְּדִינָא. [כ]הָהוּא גַּבְרָא דַּהֲוָה בָּעֵי אַחְווֹיֵי אַתִּיבְנָא דְּחַבְּרֵיהּ. אֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב, אָמַר לֵיהּ: ״לָא תַּחְוֵי וְלָא תַּחְוֵי!״ אָמַר לֵיהּ: ״מַחְוֵינָא וּמַחְוֵינָא!״ יָתֵיב רַב כָּהֲנָא קַמֵּיהּ דְּרַב, שַׁמְטֵיהּ לְקוֹעֵיהּ מִינֵּיהּ. קָרֵי רַב עִילָּוֵיהּ: ״בָּנַיִךְ עָלְפוּ שָׁכְבוּ בְּרֹאשׁ כָּל חוּצוֹת כְּתוֹא מִכְמָר״; מָה תּוֹא זֶה, כֵּיוָן שֶׁנָּפַל בְּמִכְמָר – אֵין מְרַחֲמִין עָלָיו; אַף מָמוֹן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, כֵּיוָן שֶׁנָּפַל בְּיַד גּוֹיִם – אֵין מְרַחֲמִין עָלָיו. אָמַר לֵיהּ רַב: ״כָּהֲנָא, עַד הָאִידָּנָא הֲווֹ פָּרְסָאֵי – דְּלָא קָפְדִי אַשְׁפִּיכוּת דָּמִים, וְהַשְׁתָּא אִיכָּא יַוְונָאֵי – דְּקָפְדִי אַשְׁפִּיכוּת דָּמִים, וְאָמְרִי ׳מַרְדִּין, מַרְדִּין׳. קוּם סַק לְאַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל, וְקַבֵּיל עָלְךָ דְּלָא תַּקְשֵׁי לְרַבִּי יוֹחָנָן שֶׁבַע שָׁנִין״. אֲזַיל, אַשְׁכְּחֵיהּ לְרֵישׁ לָקִישׁ דְּיָתֵיב וְקָא מְסַיֵּים מְתִיבְתָּא דְּיוֹמָא לְרַבָּנַן. אֲמַר לְהוּ: מַאי טַעְמָא מַשְׁמַע שְׁאוֹתוֹ מַעֲשֶׂה הָיָה אֶחָד מֵעֲשֶׂה שֶׁבְּכָאן וְאוֹר״י שֶׁהַשָּׂרִים וְהַפְּקִידִים הָיוּ מְשַׁתְּנִים וְהָיוּ פְּעָמִים מְפָרְסִים וּפְעָמִים מְעַנְּנִים:

לָאו מִשּׁוּם דְּקְנָסָא הוּא וְהָא דְּמַעֲקַרְא לָא גָּזְרוּ עַל זֶה כְּמוֹ עַל זֶה לְמַאי דְּלָא מְסִיק אַדַּעְתָּךְ הַשְׁתָּא טַעְמָא דְּהָפְסֵד מוּעָט אֵבָא לְמֵימַר דְּמַעֲשֶׂה אַרַע בְּמִטְמֵא וּבְמִנַּסֵּךְ לְקַח גָּזְרוּ עֲלֵיהֶם בְּשַׁעַת מַעֲשֶׂה: כֵּיוָן שֶׁנָּפַל בִּידֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים אֵין מְרַחֲמִים עָלָיו כְּלוֹמַר שֶׁפִּיר מִקְרֵי מְסוּר שֶׁדָּבָר בָּרוּר הוּא שֶׁיִּקָּחוּ מֵאַחַר שֶׁהֶרְאָהוּ: הַשְׁתָּא יָנֵי נִינְהוּ כו'. קַשָּׁה לר"י דבפ"ב דְּגִטִּין (דף טז: וְשָׁם יז. ד"ה הָא) אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה חָלַשׁ עַל לְגַבֵּהּ כו' אָמַר רַחֲמָנָא אוֹ בְּשֶׁלָּהּ. וכו' וּפֵירֵשׁ לְמֵימְרָא דְּרוֹמָאֵי מְעַלֵּי מִפְּרָסָאֵי אַלְמָא מִשְׁמַע שְׁאוֹתוֹ מַעֲשֶׂה הָיָה פְּרָסִיִּים בְּבָבֶל וְלִכְאוֹרָה מִשְׁמַע שְׁאוֹתוֹ מַעֲשֶׂה הָיָה אֶחָד מֵעֲשֶׂה שֶׁבְּכָאן וְאוֹר"י שֶׁהַשָּׂרִים וְהַפְּקִידִים הָיוּ מְשַׁתְּנִים וְהָיוּ פְּעָמִים מִפְּרָסִיִּים וּפְעָמִים מְעַנְּנִים:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פז' מהל' חובל ומזיק הל' א:

ב מיי' פז' מהל' חובל ומזיק הל' ב, סמג עשין ע, טוש"ע חו"מ סי' שפח סעי' א:

ג סמג עשין ע:

ד מיי' פג' מהל' גניבה הל' ב:

ה מיי' פח' מהל' חובל ומזיק הל' ג:

ו מיי' פח' מהל' חובל ומזיק הל' ד, סמג עשין ע, טוש"ע חו"מ סי' שפח סעי' ב:

ז מיי' פח' מהל' חובל ומזיק הל' ג:

ח מיי' פח' מהל' חובל ומזיק הל' ד, סמג עשין ע, טוש"ע חו"מ סי' שפח סעי' ב:

ט מיי' פח' מהל' חובל ומזיק הל' ג:

י מיי' פח' מהל' חובל ומזיק הל' ד, סמג עשין ע, טוש"ע חו"מ סי' שפח סעי' ב:

יא מיי' פח' מהל' חובל ומזיק הל' ה, טוש"ע חו"מ סי' שפח סעי' ה:

יב מיי' פח' מהל' חובל ומזיק הל' י, טוש"ע חו"מ סי' שפח סעי' י:

עין משפט נר מצוה

א מיי׳ פה׳ מהל׳ שאלה ופיקדון הל׳ ב, סמג עשין פח, טוש״ע חו״מ סי׳ רצב סעי׳ ח:

ב מיי׳ פה׳ מהל׳ שאלה ופיקדון הל׳ א, סמג עשין פח, טוש״ע חו״מ סי׳ שא סעי׳ ז:

ג מיי׳ פח׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ טו, סמג עשין ע, טוש״ע חו״מ סי׳ שפ סעי׳ ד:

ד מיי׳ פח׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ יב:

ה מיי׳ פח׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ יג:

ו מיי׳ פח׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ יד, טוש״ע חו״מ סי׳ שפ סעי׳ ג:

ז מיי׳ פח׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ יב:

ח מיי׳ פח׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ יג:

ט מיי׳ פח׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ יד, טוש״ע חו״מ סי׳ שפ סעי׳ ג:

י מיי׳ פח׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ יב:

יא מיי׳ פח׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ יג:

יב מיי׳ פח׳ מהל׳ חובל ומזיק הל׳ יד, טוש״ע חו״מ סי׳ שפ סעי׳ ג:

יג מיי׳ פט׳ מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ א, טוש״ע חו״מ סי׳ שנא סעי׳ ב:

יד מיי׳ פז׳ מהל׳ שבועות הל׳ ד:

טו מיי׳ פח׳ מהל׳ טוען ונטען הל׳ א, סמג לאוין רמח, סמג עשין צח, טוש״ע חו״מ סי׳ צח סעי׳ א:

טז סמג עשין פח:

מסורת הש״ס

א סנהדרין ו.; משנה בכורות; סנהדרין לג.; תוספתא סנהדרין; לעיל ק.

ב שבועות לז.; משנה בבא קמא

ג עירובין כה.; סוכה נ:

ד נזיר לד:

ה בכורות נא.; שבועות ד:; בבא מציעא נז:

ו בבא מציעא נו:; לעיל סד:

תורה אור השלם

נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וּמָעֲלָה מַעַל בַּיהוָה וְכִחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ בְּפִקָּדוֹן אוֹ־בִתְשׂוּמֶת יָד אוֹ בְגָזֵל אוֹ עָשַׁק אֶת־עֲמִיתוֹ [ויקרא ה, כא]

אוֹ מִכֹּל אֲשֶׁר־יִשָּׁבַע עָלָיו לְשָׁקֶר וְשִׁלַּם אֹתוֹ בְּרֹאשׁוֹ וַחֲמִשְׁתָּיו יֹסֵף עָלָיו לַאֲשֶׁר הוּא לוֹ יִתְּנֶנּוּ בְּיוֹם אַשְׁמָתוֹ [ויקרא ה, כד]

דְּיֵלְכוֹן אָמְרִי דְּיֵלְהוֹן הֵיא פִּי׳ הַקּוּנְטְרֶס הַתּוֹרָה הִיא שֶׁל בְּנֵי בָבֶל וְקָשֶׁה בְּפֶרֶק לוֹלֵב וַעֲרָבָה (סכה דף מד. ושם ד״ה והא) גַּבֵּי הָא דְּקָאָמַר עֲרָבָה יְסוֹד בְּנֵי אֵיאִים הֵיא וְשָׁכְחָם וְחָזְרוּ וְיִסְּדוּם וּפֵרְשׁ מִי א״ר יוֹחָנָן הָכִי והא״ר יוֹחָנָן דְּיֵלְכוֹן אָמְרֵי דְּיֵלְהוֹן הוּא וּפֵרֵשׁ בְּקוּנְטְרֶס אַלְמָא לֹא שָׁכְחָוּהָ בְּגוֹלָה וּמְאי פֵּרְכָא הֵיא וְכִי מִפְּנֵי שֶׁהָיוּ בְּעֲלֵי תּוֹרָה אֵין יָכוֹל לִהְיוֹת שֶׁשְּׁכָחוּהָ תּוֹרַת עֲרָבָה וְעוֹד בְּכַמָּה דֻּכְתִּין אָמַר שְׁכָחוֹם וְחָזְרוּ וְיִסְּדוּם וְלָא פָּרֵיךְ עֲלָהּ הָכִי ואור״ת כפר״ח שֶׁלְּתַלְמִידָיו מִבָּבֶל שֶׁהָיוּ בְּפָנָיו הָיָה מְדַבֵּר וה״ק דְּיֵלְכוֹן אָמְרֵי רַב כָּהֲנָא שֶׁהָיָה שֶׁלָּכֶם אָמַר שֶׁעֲרָבָה דְּיֵלְהוֹן הוּא כְּלוֹמַר מִנְהָג שֶׁל נְבִיאִים וּפֵרְיךְ אַמַּאי דְּקָאָמַר הָתָם לְעֵיל תִּסְתַּיֵּם דְּרַבִּי יוֹחָנָן דְּאָמַר יְסוֹד נְבִיאִים הֵיא וְהָאָמַר ר׳ יוֹחָנָן דְּיֵלְכוֹן אָמְרֵי דְּיֵלְהוֹן הוּא וּלְשׁוֹן דְּיֵלְהוֹן מַשְׁמַע לֵיהּ מְנָהָג נְבִיאִים וְלֹא יְסוֹד נְבִיאִים וְכֵן צ״ל בְּהַמְגָרֵשׁ (גִּטִּין פד: ושם ד״ה ר״) גַּבֵּי הָהֵיא דְּא״ר יוֹחָנָן דְּיֵלְכוֹן אָמַר הוֹאִיל וּקְנָאתוּ לְהִתְגָּרֵשׁ בּוֹ שֶׁלְּתַלְמִידָיו מִבָּבֶל הָיָה אוֹמֵר כֵּן עַל רַב כָּהֲנָא וּבַקְּוָנְט' פִּי׳ שֵׁם דְּלִחְזְקִיָּה רַבּוֹ שֶׁהָיָה חוֹלֵק שֵׁם עָלָיו הָיָה אוֹמֵר כֵּן וְאֵין נִרְאֶה [לוֹמַר] שֶׁשִּׁבְּחָה שֶׁלְּמַד רַב כָּהֲנָא לִפְנֵי ר׳ יוֹחָנָן הָיָה רַבִּי יוֹחָנָן רֹאשׁ יְשִׁיבָה בְּעוֹד שֶׁרַבּוֹ חִזְקִיָּה הָיָה בְּחַיִּים: [וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת מְנָחוֹת כג: ד״ה כֵּן]: וְאִי לְאו אַדַּעְתָּא דְּכַסְפָּא אָתוּ ואע״ג דְּאָמַר לְעֵיל נָשָׂא וְנָתַן בְּיַד חַיָּב אוֹר״י דְּשָׁאנֵי שׁוֹמֵר שֶׁלְּדַעַת כֵּן הִפְקִידוּהוּ שֶׁיְּצַיֵּל עַצְמוֹ בּוֹ אִם יְבוֹאוּ עָלָיו אַדַּעְתָּא דְּכַסְפָּא: אֵין לְךָ פִּדְיוֹן שְׁבוּיִים גָּדוֹל מִזֶּה אע״ג דְּמַשְׁמַע דְּהָוֵי אָמִיד מִדְּלָא מְפַלֵּג כְּדִמְפַלֵּג לְעֵיל מ״מ הוֹאִיל וְלֹא הָיָה לוֹ בְּאוֹתָהּ שָׁעָה מֵה לִתֵּן לָהֶם חֲשִׁיב פִּדְיוֹן שְׁבוּיִים:

הָדְרָא לֵיהּ עַכְנָא. אָמַר לֵיהּ: ״עַכְנָא, עַכְנָא, פְּתַח פּוּמָּךְ וְיִכָּנֵס הָרַב אֵצֶל תַּלְמִידוֹ״, וְלָא פְּתַח. ״יִכָּנֵס חָבֵר אֵצֶל חָבֵר״, וְלָא פְּתַח. ״יִכָּנֵס תַּלְמִיד אֵצֶל הָרַב״, פְּתַח לֵיהּ. בָּעָא רַחֲמֵי וְאוֹקְמֵיהּ. אָמַר לֵיהּ: ״אִי הָוָה יָדַעְנָא דִּדְרָכֶיהָ דְּמָר הָכִי, לָא חָלְשָׁא דַּעְתִּי; הַשְׁתָּא לֵיתֵי מָר בַּהֲדַן״. אָמַר לֵיהּ: ״אִי מָצֵית לְמֵיבְעֵי רַחֲמֵי דְּתוּ לָא שָׁכֵיבְנָא – אֲזֵילְנָא, וְאִי לָא – לָא אֲזֵילְנָא, הוֹאִיל וַחֲלִיף שַׁעְתָּא, חֲלִיף״. תַּיְירֵיהּ אוֹקְמֵיהּ. שַׁיְּילֵיהּ כֹּל סְפֵיקָא דַּהֲוָה לֵיהּ, וּפַשְׁטִינְהוּ נְיָהֲלֵיהּ. הֵיינוּ דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: ״דְּיֵלְכוֹן אָמְרֵי; דְּיֵלְהוֹן הֵיא״. הָהוּא דְּאַחְוִי אַמְּטָכְסָא דְּרַבִּי אַבָּא. יְתֵיב רַבִּי אַבָּהוּ וְרַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפִּי וְרַבִּי יִצְחָק נַפָּחָא, וְיָתֵיב רַבִּי אֵילְעָא גַּבַּיְיהוּ. (א)סְבוּר לְחַיּוֹבֵיהּ מֵהָא דְּתָנָן: דָּן אֶת הַדִּין – זִיכָּה אֶת הַחַיָּיב וְחִיַּיב אֶת הַזַּכַּאי, טִימֵּא אֶת הַטָּהוֹר וְטִיהֵר אֶת הַטָּמֵא – מַה שֶׁעָשָׂה עָשׂוּי, וְיִשַּׁלֵּם מִבֵּיתוֹ. אָמַר לְהוּ רַבִּי אֵילְעָא, הָכִי אָמַר רַב: וְהוּא שֶׁנִּשָּׂא וְנָתַן בַּיָּד. אָמְרִי לֵיהּ: זִיל לְגַבֵּי דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְיָקִים וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן פְּדָת, דְּדָיְינֵי דִּינָא דְּגָרְמֵי. אֲזַל לְגַבַּיְיהוּ, חַיְּיבֵיהּ מִמַּתְנִיתִין – אִם מֻחְמֶּמֶת הַגַּזְלָן, חַיָּיב לְהַעֲמִיד לוֹ שָׂדֶה אַחֵר; וְאוֹקְימְנָא דְּאַחְוִי אַחְווֹיֵי. (ב)הָהוּא גַּבְרָא דַּהֲוָה מְפָקִיד לֵיהּ כָּסָא דְּכַסְפָּא. סְלִיקוּ גַּנָּבֵי עֵילָוֵיהּ, שַׂקְלֵהּ יַהֲבֵהּ לְהוּ. אֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבָּה, פְּטְרֵיהּ. אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי: הַאי מַצִּיל עַצְמוֹ בְּמָמוֹן חֲבֵירוֹ הוּא! אֶלָּא אָמַר רַב אָשֵׁי: חָזֵינָן; אִי אִינִישׁ אָמִיד הוּא – אַדַּעְתָּא דִּידֵיהּ אָתוֹ, וְאִי לָא – אַדַּעְתָּא דְּכַסְפָּא אָתוֹ. [ב]הָהוּא גַּבְרָא דַּהֲוָה מְפָקִיד גַּבֵּיהּ אַרְנָקָא דְּפִדְיוֹן שְׁבוּיִים. סְלִיקוּ גַּנָּבֵי עֵילָוֵיהּ, שַׂקְלֵהּ יַהֲבֵהּ לְקַמֵּיהּ דְּרַבָּא, פְּטְרֵיהּ. אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי: וְהָא מַצִּיל עַצְמוֹ בְּמָמוֹן חֲבֵירוֹ הוּא! אָמַר לֵיהּ: אֵין לְךָ פִּדְיוֹן שְׁבוּיִים גָּדוֹל מִזֶּה. [ג]הָהוּא גַּבְרָא דְּאִקְּדֵים וְאַסֵּיק חֲמָרָא לְמַבָּרָא, קַמֵּי דְּסָלְקוּ אִינָשֵׁי בְּמַבָּרָא. בָּעֵי לְאַטְבּוֹעֵי, אֲתָא הָהוּא גַּבְרָא, מְלַח לֵיהּ לַחֲמָרָא דְּהָהוּא גַּבְרָא וְשַׁדֵּייהּ לְנַהֲרָא, וּטְבַע. אֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבָּה, פְּטְרֵיהּ. אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי: וְהָא מַצִּיל עַצְמוֹ בְּמָמוֹן חֲבֵירוֹ הוּא! אָמַר לֵיהּ: מֵעִיקָּרָא רוֹדֵף הָוֶה. [ד]רַבָּה לְטַעְמֵיהּ, דְּאָמַר רַבָּה: רוֹדֵף שֶׁהָיָה רוֹדֵף אַחַר חֲבֵירוֹ לְהוֹרְגוֹ, וְשִׁיבֵּר אֶת הַכֵּלִים, בֵּין שֶׁל נְרָדָף בֵּין שֶׁל כָּל אָדָם – פָּטוּר, שֶׁהֲרֵי מִתְחַיֵּיב בְּנַפְשׁוֹ. [ה]וְנִרְדָּף שֶׁשִּׁיבֵּר אֶת הַכֵּלִים שֶׁל רוֹדֵף – פָּטוּר, שֶׁלֹּא יְהֵא מָמוֹנוֹ חָבִיב עָלָיו מִגּוּפוֹ. אֲבָל שֶׁל כָּל אָדָם – חַיָּיב, דְּאָסוּר לְהַצִּיל עַצְמוֹ בְּמָמוֹן חֲבֵירוֹ. [ו]וְרוֹדֵף שֶׁהָיָה רוֹדֵף אַחַר רוֹדֵף לְהַצִּיל, וְשִׁבֵּר כֵּלִים, בֵּין שֶׁל נִרְדָּף בֵּין שֶׁל כָּל אָדָם – פָּטוּר. וְלֹא מִן הַדִּין, אֶלָּא שֶׁאִם אִי אַתָּה אוֹמֵר כֵּן – אֵין לְךָ אָדָם שֶׁמַּצִּיל אֶת חֲבֵירוֹ מִן הָרוֹדֵף. [ז]מַתְנִי׳ שְׁטָפָהּ נָהָר, אוֹמֵר לוֹ: ״הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ״. (ג)גְּמ׳ תָּנוּ רַבָּנָן: הַגּוֹזֵל שָׂדֶה מֵחֲבֵירוֹ וּשְׁטָפָהּ נָהָר – חַיָּיב לְהַעֲמִיד לוֹ שָׂדֶה אַחֵר, דִּבְרֵי רַבִּי אֶלְעָזָר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אוֹמֵר לוֹ: ״הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ״. (ד)בְּמַאי קָא מִיפַּלְגִי? רַבִּי אֶלְעָזָר דָּרֵישׁ רִיבּוּיֵי וּמִיעוּטֵי; ״וְכִחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ״ – (רִיבּוּי) [רִיבָּה], ״בְּפִקָּדוֹן״ – מִיעֵט, ״כֹּל אֲשֶׁר יִשָּׁבַע עָלָיו לַשָּׁקֶר״ – חָזַר וְרִיבָּה. (ה)רִיבָּה וּמִיעֵט וְרִיבָּה – רִיבָּה הַכֹּל; וּמַאי רַבִּי? רַבִּי כֹּל מִילֵּי. וּמַאי מִיעֵט? מִיעֵט שְׁטָרוֹת. (ו)וְרַבָּנַן דָּרְשִׁי כְּלָלֵי וּפְרָטֵי; ״וְכִחֵשׁ״ – כְּלָל, ״בְּפִקָּדוֹן״ – פְּרָט, ״אוֹ מִכֹּל״ – חָזַר וְכָלַל. כְּלָל וּפְרָט וּכְלָל – אִי אַתָּה דָּן אֶלָּא כְּעֵין הַפְּרָט; יתש״ו(ז)מָה הַפְּרָט – דָּבָר הַמִּיטַּלְטֵל וְגוּפוֹ מָמוֹן, אַף כֹּל דָּבָר הַמִּיטַּלְטֵל וְגוּפוֹ מָמוֹן. יָצְאוּ קַרְקָעוֹת – שֶׁאֵין מִטַּלְטְלִין; יָצְאוּ עֲבָדִים – שֶׁהוּקְּשׁוּ לְקַרְקָעוֹת; יָצְאוּ שְׁטָרוֹת – שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁמִּטַּלְטְלִין, אֵין גּוּפָן מָמוֹן. (ח)וְהָדְתַנְיָא: הַגּוֹזֵל אֶת הַפָּרָה וּשְׁטָפָהּ נָהָר – חַיָּיב לְהַעֲמִיד לוֹ פָּרָה, דִּבְרֵי רַבִּי אֶלְעָזָר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אוֹמֵר לוֹ: ״הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ״. הָתָם בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי? אָמַר רַב פָּפָּא: הָתָם בְּמַאי עָסְקִינַן – כְּגוֹן שֶׁגָּזַל שָׂדֶה מֵחֲבֵירוֹ וְהָיְתָה פָּרָה

הָדְרָא לֵיהּ עַכְנָא נְחֵשׁ גָּדוֹל עָשָׂה עַצְמוֹ כְּגַלְגַּל וּמַקִּיף אֶת פִּי הַמְּעָרָה וְנוֹתֵן זָנָב לְתוֹךְ פִּיו וְאֵין אָדָם יָכוֹל לְכָנֵס: פָּתַח פִּיךְ הַרְחִיבִי פִּתְחֵךְ לְהַסִּיר זָנָבְךָ מִפִּיךְ וְעָשָׂה פָּתַח לְכָנֵס: אִי מְצֵית לְמִבְעֵי רַחֲמֵי דְּתוּ לָא שָׁכֵבְנָא אִי אֲקַשֵׁינָא לָךְ אֲזֵלִינָא בַּהֲדָךְ וְאֶעֱמֹד אֶצְלְךָ בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ: וְאִי לָא הוֹאִיל וַחֲלִיף שַׁעְתָּא וְאִתְרְחִישׁ נִסָּא חֲלִיף וְלָא אֲלָךְ עוֹד עִמְּךָ שֶׁמָּא תִּכְעַס עָלַי וְאָמוּת עוֹד פַּעַם אַחֶרֶת אֶלָּא אֲלָךְ לְבֵיתִי חַי וְלֹא אֶעֱמֹד עוֹד אֶצְלְךָ פֶּן אָמוּת פַּעַם אַחֶרֶת וְאִית דְּמַפְרֵשׁ הוֹאִיל וַחֲלִיף שַׁעְתָּא וְקִבַּלְתִּי צַעַר מִיתָה לֹא אֶקַּבֵּל עוֹד פַּעַם אַחֶרֶת לֵילֵךְ מִכָּאן וּבִכְסָחִים (דף מט.) מוּכָח שֶׁהָלַךְ לְבֵיתוֹ דְּאָמַר רַב כָּהֲנָא אִי לָאו דְּנִסְבָנָא כַּהֲנָתָא לְאו אֲנָא גְּלֵאי אָמְרִי לַהּ וְהָא לְמִקְּוֹם תּוֹרָה גְּלֵית א״ל לְאו אֲנָא גְּלֵאי כִּדְגְלוּ שְׁאָר אֵינָשֵׁי שֶׁהֲרֵי לֹא בָּעֲבוּר מְקוֹם תּוֹרָה גִּלִּיתִי אֶלָּא מֵאֵימַת מַלְכוּת בְּרַחְתִּי אִלְמָא בָּתַר הָכֵי חֵי הָוֶה וְעוֹד אָמְרִי׳ בִּבְרָכוֹת יְרוּשַׁלְמִי דְּפָנַע בַּהּ הָהוּא גַּבְרָא אָמַר לַהּ מַאי עֲבַד בִּשְׁמַיָּא כְּלוֹמַר שֶׁלְּעֵג עָלָיו שֶׁהָיָה מֵת וְחָיָה א״ל גָּזַר דִּינָהּ דְּהָהוּא גַּבְרָא מְחַתֵּם וּמֵת הָהוּא גַּבְרָא פָּגַע בַּהּ אַחֲרִינָא אָמַר לַהּ הָכִי נָמֵי וּמִית אֲתַי לְקַמֵּהּ דְּר׳ יוֹחָנָן אָמַר לֵיהּ בַּר אֵינִישׁ דְּאָמַהּ מִבְּסָרָא לֵיהּ וְאַנְתְּתַהּ דְּאָבוּהָ מְיַקְּרָא כו׳: תַּיְירֵיהּ הֲקֵיצוּ מִשְׁנָתוֹ: א״ל דִּיֵלְכוֹן אָמְרֵי שֶׁלָּכֶם הָיִיתִי אוֹמֵר תּוֹרָה שֶׁל בְּנֵי א״י הִיא: דִּיֵלְהוֹן הִיא שֶׁל בְּנֵי בָבֶל: מִטְכְסָא תִּכְשִׁיט מֶשִׁי: וּשְׁלַם מִבֵּיתוֹ דְּאַדְּבִּיר בְּעַלְמָא חַיָּב: שָׁנְשָׂא וְנָתַן בְּיַד וּבְכֻלָּם מְפָרֵשׁ שָׁנְשָׂא וְנָתַן בְּיַד בְּאֶחָד דִּינֵי מָמוֹנוֹת בְּסַנְהֶדְרִין: אָמִיד עָשִׁיר: אַסֵּק חַמְרֵהּ לְמַבָּרָא מַכְנִיס חֲמוֹרוֹ לַסְּפִינָה מֵעֵבֶר הַנָּהָר וְהָיוּ בָהּ אֲנָשִׁים: בָּעֵא חַמְרָא לְטִבּוּעֵי מְעִבָּרָא: מָלַח לֵיהּ דְּחָפוֹ לַחֲמוֹר וְהִשְׁלִיכוֹ לַמַּיִם לְשׁוֹן אַחֵר מָלַח לֵיהּ כְּמוֹ הַמְּלָחִים (יוֹנָה א) הַתְחֵל הַמֶּלַח לְהַצִּיל הַסְּפִינָה וּדְחָפוֹ וְהִשְׁלִיכוֹ: [הַאי] בַּעַל הַחֲמוֹר רוֹדֵף הוּא לְהָרֹג נְפָשׁוֹת: וְשִׁיבֵּר אֶת הַכֵּלִים בֵּין שֶׁל נִרְדָּף בֵּין שֶׁל כָּל אָדָם פְּטוּר מִלְּשַׁלֵּם שֶׁהֲרֵי מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ הוּא בְּרִדְיָפָה זוֹ וַאֲפִלּוּ אֵין הוֹרְגוֹ דְּתָנַן בְּפֶרֶק בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה וְאִלּוּ נִתְּנוּ לְהַצִּיל בְּנַפְשׁוֹ הָרוֹדֵף אֶחָד חֲבֵרוֹ לְהָרְגוֹ וְנִמְצָא תַּשְׁלוּמִין וְחִיּוּב מִיתָה בָּאִין כְּאֶחָד: מִגּוּפוֹ שֶׁהֲרֵי נִרְדָּף זֶה רַשַּׁאי לְהָרֹג אֶת רוֹדְפוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שְׁמוֹת כ״ב:א׳) אִם בַּמַּחְתֶּרֶת יִמָּצֵא הַגַּנָּב הַתּוֹרָה אָמְרָה אִם בָּא לְהָרְגְךָ הַשְׁכֵּם לְהָרְגוֹ: וְלֹא מִן הַדִּין שֶׁהֲרֵי הַמַּצִּיל עַצְמוֹ בְּמָמוֹן חֲבֵרוֹ חַיָּב כ״ש מַצִּיל אֲחֵרִים בְּמָמוֹן חֲבֵרוֹ: שְׁטָפָהּ נָהָר שֶׁהָיְתָה עַל שְׂפַת הַנָּהָר וְהִגְבִּיהַּ שְׂפָתוֹ וְהַמַּיִם שׁוֹחֲקִים וְכוֹרִין תַּחַת הַשָּׂפָה וּמַתְפַּשֶּׁטֶת בְּתוֹךְ הַשָּׂדֶה: רַבִּי כָּל מִלֵּי וַאֲפִילּוּ קַרְקָעוֹת לְשַׁבּוּעָה וּלְהַשְׁבוֹן: מֵעֵט שְׁטָרוֹת שֶׁאֵין גּוּפָן מָמוֹן דַּיְּהַיב לֵיהּ גַּיְּרָא בְּעַלְמָא:

מסורת הש"ס

א תוספתא בבא קמא

ב כתובות יב:; בבא מציעא קטז:; בבא מציעא צו:

פָּרָה רְבוּצָה כו' וְגוֹזָלָן לֹא מְשָׁכָהּ וְהָוֵי כְּקַרְקָעוֹת ולר"א דְּאָמַר שָׁדֶה נִגְזֶלֶת קוֹנָה וְהַלָּה אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ. פִּי' אִם הִפְקִיד אֶצְלִי אֲבָל אֵינִי יוֹדֵעַ אִם הֶחֱזַרְתִּי לְךָ חַיָּב לכ"ע כְּמוֹ רֵישָׁא דְּמַתְנִי' וּלְסֵיפָא דְּמַתְנִי' הוּא דִּמְדָמָה לָהּ בְּסָמוּךְ: רַב נַחְמָן וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמְרִי פְּטוּר וקי"ל כְּרַב נַחְמָן בְּדֵינֵי וּפֵרֵשׁ בַּקּוּנְטְרֶס דְּמַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ שְׁבוּעַת הֶסֵת שֶׁאֵין יוֹדֵעַ דְּלָא עֲדִיף מֵאֵלּוּ הָיָה כּוֹפֵר וְנִרְאֶה דְּסוֹבֵר בַּקּוּנְטְרֶס כְּלִשְׁנָא קַמָּא דְּרַב נַחְמָן דְּפָרֵק שְׁבוּעַת הַדַּיָּנִין (שְׁבוּעות מ: וְשָׁם מא. ד"ה מאן) דְּאַרִישָׁא דְּקָתָנֵי הֲתָם מָנָה לִי בְּיָדְךָ אֵין. לְךָ בְּיָדִי כְּלוּם פְּטוּר קָאָמַר רַב נַחְמָן וּמַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ . שְׁבוּעַת הֶסֵת אֲבָל אִבָּא דְּמַתְנִי לָהּ אַסֵּיפָא אָמְנָה לִי בְּיָדְךָ וא"ל הֵן לְמַחַר א"ל תְּנֵהוּ לִי נְתַתִּיו לְךָ פְּטוּר דְּדַוְקָא בְּסֵיפָא דְּאִיכָּא דְּרָרָא דְּמָמוֹנָא קָאָמַר ר"נ דְּמַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ שְׁבוּעַת הֶסֵת אֲבָל אֲרִישָׁא לֹא וְכֵן נִרְאֶה הֲלָכָה כְּלִשּׁוֹן הָרִאשׁוֹן דְּלִשְׁנָא קַמָּא סְתָמָא דְּגֶמָרָא קָאָמַר אֲבָל לְשָׁנָא בְּתְרָא רַב חֲבִיבָא הוּא דְּמַתְנֵי לָהּ ובפ"ק דב"מ (דף ה. וְשָׁם ד"ה אֵין) גַּבֵּי הֲהוּא רַעְיָא מֵיְיתֵי נַמֵּי לִשְׁנָא קַמָּא דר"נ אֲבָל ר"ת אוֹמֵר דְּמִסְפָּק אֵין לְחַיְּבוֹ שְׁבוּעָה הֵיכָא דְּלֵיכָּא דְּרָרָא דְּמָמוֹנָא כֵּיוָן שֶׁיֵּשׁ ב' לְשׁוֹנוֹת ובפ"ק דב"מ (שָׁם) לְאו דַּוְקָא נְקֵט לִשְׁנָא קַמָּא דְּהָא הָתָם אֵיכָּא דְּרָרָא דְּמָמוֹנָא דְּאִתּוֹ סָהֲדֵי דְּאָכִיל תְּרֵי מְנָיְיהוּ וְשָׁמַע ר"י שר"ת הָיָה מַנִּיחַ לַדַּיָּנִין לְחַיֵּב הֵיכָא דְּלֵיכָּא דְּרָרָא דְּמָמוֹנָא רַק שֶׁהוּא לֹא הָיָה רוֹצֶה לְדוֹן כֵּן הֵיכָא דְּמוֹדֶה שֶׁחַיָּב לוֹ אֶלָּא שֶׁטּוֹעֵן לוֹ פְּרָעְתִּי רָאָה ר"י ר"ת לְחַיֵּב שְׁבוּעָה אע"ג דְּלֵיכָּא עֵדִים בְּהַהִיא הוֹדָאָה וְהָיָה יָכוֹל לְכַפֵּר בְּשָׁעָה שֶׁטָּעַן שֶׁפָּרַעְתִּי וְאָמַר דַּחֲשִׁיב שִׁפּוּר דְּרָרָא דְּמָמוֹנָא כְּמוֹ הַהִיא דְּנָתַתִּיו לְךָ אע"ג דְּבָהּ הוֹדָאָה יֵשׁ עֵדִים וּלְפִי פְּשָׁט הֲלָכָה מַשְׁמַע דְּלָמַאן דְּמַתְנֵי אַסֵּיפָא חָשִׁיב לָהּ דְּרָרָא דְּמָמוֹנָא מִשּׁוּם דְּאִיכָּא עֵדִים בְּהוֹדָאָה שא"ל אֶתְמוֹל הֵן וְאֵין יָכוֹל עַתָּה לְכַפֵּר וְרַב הַאי גְּאוֹן פִּי' כְּמוֹ כֵן דְּלָא מַשְׁבִּיעִין לֵיהּ הֵיכָא דְּלֵיכָּא דְּרָרָא דְּמָמוֹנָא וּמִיהוּ מְשַׁמְּתִינַן לֵיהּ עַל תְּנַאי שֶׁיְּהֵא בְּשַׁמְתָּא אִם הוּא חַיָּב וְאֵינוֹ מוֹדֶה לוֹ: שֶׁלֹּא לְדַעַת מִנָּיָן נַמֵּי לָא צָרִיךְ וְהָא דְּאָמַר ר' אֶלְעָזָר לְעֵיל בְּהַכּוֹנֵס (בָּבָא קַמָּא ד' נז.) הַכֹּל צְרִיכִין דַּעַת בְּעָלִים חוּץ מֵהֶשְׁבֵּת אֲבֵדָה אֵין צ"ל דִּפְלִיג . אֲהָא אֶלָּא יֵשׁ לְפָרֵשׁ הַכֹּל צְרִיכִין דַּעַת בְּעָלִים הֵיכָא דְּהָוֵי לְדַעַת שֶׁיִּדּוּעַ שֶׁאֲבֵדָה שֶׁאֵין צָרִיךְ אַפִּי' הָוֵי לְדַעַת שֶׁיִּדּוּעַ שֶׁאֲבָדָה לוֹ אוֹתָהּ אֲבֵדָה:

**פָּרָה רְבוּצָה בוֹ, וּשְׁטָפָהּ נָהָר; דְּרַבִּי אֶלְעָזָר לְטַעְמֵיהּ, וְרַבָּנָן לְטַעְמַיְיהוּ. א־ד(א)מַתְנִי' הַגּוֹזֵל אֶת חֲבֵירוֹ אוֹ שֶׁהִלְוָה הֵימֶנּוּ אוֹ שֶׁהִפְקִיד לוֹ, בַּיִּשּׁוּב – לֹא יַחֲזִיר לוֹ בַּמִּדְבָּר. עַל מְנָת לָצֵאת בַּמִּדְבָּר – יַחֲזִיר לוֹ בַּמִּדְבָּר. ה"גְּמָ' וּרְמִינְהוּ: מְלָוֶה מִשְׁתַּלֶּמֶת בְּכָל מָקוֹם, אֲבֵידָה וּפִקָּדוֹן אֵין מִשְׁתַּלְּמִין אֶלָּא בְּמְקוֹמָן! אָמַר אַבָּיֵי, הָכִי קָאָמַר: מְלָוֶה נִיתְּנָה לִיתֵּבַע בְּכָל מָקוֹם, אֲבֵידָה וּפִקָּדוֹן לֹא נִיתְּנוּ לִיתֵּבַע אֶלָּא בְּמְקוֹמָן. ו'עַל מְנָת לָצֵאת בַּמִּדְבָּר. פְּשִׁיטָא! לָא צְרִיכָא, דַּאֲמַר לֵיהּ: "לֶיהֱוֵי הַאי פִּקָּדוֹן גַּבָּךְ, דַּאֲנָא לְמִדְבָּר נָפֵקְנָא", וַאֲמַר לֵיהּ אִיהוּ: "אֲנָא לְמִדְבָּר נָמֵי בָּעֵינָא לְמִיפַּק. אִי בָּעֵינָא לְאַהְדּוֹרֵינְהוּ לָךְ, הָתָם מַהְדְּרָנָא לָךְ". ז"מַתְנִי' הָאוֹמֵר לַחֲבֵירוֹ: "גְּזַלְתִּיךָ"; "הֶלְוֵיתַנִי"; "הִפְקַדְתָּ אֶצְלִי, וְאֵינִי יוֹדֵעַ אִם הֶחֱזַרְתִּי לְךָ אִם לֹא" – חַיָּב לְשַׁלֵּם. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: "אֵינִי יוֹדֵעַ אִם גְּזַלְתִּיךָ"; "אִם הֶלְוֵיתַנִי"; "אִם הִפְקַדְתָּ אֶצְלִי" – פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם. ט־יא(ב)גְּמָ' אֵיתְמַר: "מָנֶה לִי בְּיָדְךָ", וְהַלָּה אוֹמֵר: "אֵינִי יוֹדֵעַ" – רַב הוּנָא וְרַב יְהוּדָה אָמְרִי: חַיָּב, וְרַב נַחְמָן וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמְרִי: פָּטוּר. רַב הוּנָא וְרַב יְהוּדָה אָמְרִי חַיָּב – בָּרִי וְשֶׁמָּא, בָּרִי עָדִיף. רַב נַחְמָן וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמְרִי פָּטוּר – אוֹקִי מָמוֹנָא בְּחֶזְקַת מָרֵיהּ. תְּנַן, אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: "אֵינִי יוֹדֵעַ אִם הִלְוִיתַנִי" – פָּטוּר. הֵיכִי דָּמֵי? אִילֵימָא דְּלָא קָא תָבַע לֵיהּ – רֵישָׁא נָמֵי דְּלָא קָא תָבַע לֵיהּ; אַמַּאי חַיָּב? אֶלָּא דְּקָתָבַע לֵיהּ, וְקָתָנֵי סֵיפָא: פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם! לָא; לְעוֹלָם דְּלָא קָא תָבַע לֵיהּ, וְרֵישָׁא – בְּבָא לְצֵאת יְדֵי שָׁמַיִם. י"אֵיתְמַר נָמֵי, אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הָאוֹמֵר לַחֲבֵירוֹ "מָנֶה לִי בְּיָדְךָ", וְהַלָּה אוֹמֵר: "אֵינִי יוֹדֵעַ" – חַיָּב, בָּבָא לְצֵאת יְדֵי שָׁמַיִם. יא"מַתְנִי' הַגּוֹנֵב טָלֶה מִן הָעֶדֶר וְהֶחְזִירוֹ, וּמֵת אוֹ נִגְנַב – חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ. לֹא יָדְעוּ בְּעָלִים לֹא בְּגְנֵיבָתוֹ וְלֹא בַּחֲזִירָתוֹ, וּמָנוּ אֶת הַצֹּאן וּשְׁלֵימָה הִיא – פָּטוּר. יב־טז(ג)גְּמָ' אָמַר רַב: לְדַעַת – צָרִיךְ דַּעַת. שֶׁלֹּא לְדַעַת – מְנָיָן פּוֹטֵר. וְכִי קָתָנֵי "וּמָנוּ אֶת הַצֹּאן וְהִיא שְׁלֵימָה" – אַסֵּיפָא. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: בֵּין לְדַעַת בֵּין שֶׁלֹּא לְדַעַת – מְנָיָן פּוֹטֵר, וְכִי קָתָנֵי: "וּמָנוּ וְהִיא שְׁלֵימָה, פָּטוּר" – אַכּוֹלָּהּ. וְרַבִּי יוֹחָנָן אוֹמֵר: לְדַעַת – מְנָיָן פּוֹטֵר, שֶׁלֹּא לְדַעַת – אֲפִילּוּ מְנָיָן נָמֵי לָא צָרִיךְ. וְכִי קָתָנֵי: "וּמָנוּ אֶת הַצֹּאן וְהִיא שְׁלֵימָה" – אַרִישָׁא. יז"רַב חִסְדָּא אָמַר: לְדַעַת – מְנָיָן פּוֹטֵר, שֶׁלֹּא לְדַעַת – צָרִיךְ דַּעַת. וְכִי קָתָנֵי: "וּמָנוּ אֶת הַצֹּאן וְהִיא שְׁלֵימָה" – אַרִישָׁא. אָמַר רָבָא:

מַאי

עין משפט
נר מצוה

א סמג עשין עג, סמג עשין צד, סמג עשין פח:

ב מיי' פא' מהל' גזילה ואבידה הל' ז, טוש"ע חו"מ סי' שסו סעי' ד:

ג מיי' פי"ג מהל' מלווה ולווה הל' ח, טוש"ע חו"מ סי' ער סעי' א:

ד מיי' פז' מהל' שאלה ופיקדון הל' יא, סמג עשין כח, טוש"ע חו"מ סי' רצג סעי' ב:

ה מיי' פי"ג מהל' מלווה ולווה הל' ח, סמג עשין צד, טוש"ע חו"מ סי' עד סעי' א:

ו מיי' פז' מהל' שאלה ופיקדון הל' יא, סמג עשין פח, טוש"ע חו"מ סי' רצג סעי' א:

ז מיי' פז' מהל' שאלה ופיקדון הל' יא, טוש"ע חו"מ סי' רצג סעי' ב:

ח מיי' פא' מהל' טוען ונטען הל' ט, סמג עשין צה, טוש"ע חו"מ סי' שסה סעי' ב:

ט סמג עשין צד, סמג עשין פח:

י מיי' פא' מהל' טוען ונטען הל' ח:

יא מיי' פא' מהל' טוען ונטען הל' ט, סמג עשין צה, טוש"ע חו"מ סי' עה סעי' ט:

יב מיי' פא' מהל' טוען ונטען הל' ח:

יג מיי' פא' מהל' טוען ונטען הל' ט, סמג עשין צה, טוש"ע חו"מ סי' עה סעי' ט:

יד מיי' פד' מהל' גניבה הל' יב, סמג עשין עא, טוש"ע חו"מ סי' שנה סעי' ב:

טו סמג עשין צה:

טז מיי' פד' מהל' גניבה הל' יב, סמג עשין עא, טוש"ע חו"מ סי' שנה סעי' ב:

עין משפט נר מצוה

א מיי׳ פא׳ מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ ח:

ב מיי׳ פד׳ מהל׳ גניבה הל׳ י, סמג עשין עא, טוש״ע חו״מ סי׳ שנח סעי׳ א:

ג מיי׳ פד׳ מהל׳ גניבה הל׳ י, טוש״ע חו״מ סי׳ שנח סעי׳ ג:

ד מיי׳ פא׳ מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ ח, טוש״ע חו״מ סי׳ שסו סעי׳ ב:

ה מיי׳ פו׳ מהל׳ גניבה הל׳ א, סמג עשין עא, טוש״ע חו״מ סי׳ שנח סעי׳ א:

ו מיי׳ פו׳ מהל׳ גניבה הל׳ ג, ש״ע חו״מ סי׳ שנח סעי׳ ב:

ז מיי׳ פו׳ מהל׳ גניבה הל׳ ד, טוש״ע חו״מ סי׳ שנח סעי׳ ה ג:

ח סמג עשין עא:

ט מיי׳ פו׳ מהל׳ גניבה הל׳ א:

י מיי׳ פו׳ מהל׳ גניבה הל׳ ב, טוש״ע חו״מ סי׳ שנח סעי׳ א:

יא מיי׳ פו׳ מהל׳ גניבה הל׳ א:

יב מיי׳ פו׳ מהל׳ גניבה הל׳ ב, טוש״ע חו״מ סי׳ שנח סעי׳ א:

יג מיי׳ פו׳ מהל׳ גניבה הל׳ א:

יד מיי׳ פו׳ מהל׳ גניבה הל׳ ב, טוש״ע חו״מ סי׳ שנח סעי׳ א:

מסורת הש״ס

א בבא מציעא מ:

ב תוספתא בבא קמא

ג שבת מב:; בבא בתרא פז:

מַאי טַעְמָא דְּרַב חִסְדָּא? הוֹאִיל וַאֲנָקְטֵהּ נְגָרֵי בָּרְיֵיתָא. וּמִי אָמַר רָבָא הָכִי? וְהָאָמַר רָבָא: הַאי מַאן דְּחַזְיֵיהּ לְחַבְרֵיהּ דְּאַגְבֵּהּ אִיתְּרָא מֵעָדְרָא דִּידֵיהּ, וּרְמָא בֵּיהּ קַלָּא וְשַׁדְיֵיהּ, וְלָא יָדַע אִי הַדְרָה אִי לָא הַדְרָה, וּמֵת אוֹ נְגְנַב – חַיָּיב בְּאַחְרָיוּתוֹ. מַאי, לָאו אַף עַל גַּב דִּמְנִי? לָא, דְּלָא מְנִי. וּמִי אָמַר רַב הָכִי? וְהָאָמַר רַב: הֶחְזִירוֹ לְעֲדָר שֶׁבַּמִּדְבָּר – יָצָא! אָמַר רַב חָנָן בַּר אַבָּא: מוֹדָה רַב בִּרְקוֹעָתָא. (א)לֵימָא כְּתַנָּאֵי: הַגּוֹנֵב טָלֶה מִן הָעֵדֶר, וְסָלַע מִן הַכִּיס – לְמָקוֹם שֶׁגָּנַב יַחֲזִיר, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: צָרִיךְ דַּעַת בְּעָלִים. אבסְבְרוּהָ, דְּכוּלֵּי עָלְמָא אִית לְהוּ דְּרַבִּי יִצְחָק – דְּאָמַר רַבִּי יִצְחָק: אָדָם עָשׂוּי לְמַשְׁמֵשׁ בְּכִיסוֹ בְּכָל שָׁעָה. מַאי, לָאו בְּסָלַע לְדַעַת – וּבִפְלוּגְתָּא דְּרַב וּשְׁמוּאֵל? לָא; בְּטָלֶה שֶׁלֹּא לְדַעַת, וּבִפְלוּגְתָּא דְּרַב חִסְדָּא וְרַבִּי יוֹחָנָן. גאָמַר רַב זְבִיד מִשְׁמֵיהּ דְּרָבָא: בְּשׁוֹמֵר שָׂגָנַב מֵרְשׁוּת בְּעָלִים – כּוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי, כְּדְרַב חִסְדָּא; וְהָכָא בְּשׁוֹמֵר שָׂגָנַב מֵרְשׁוּתוֹ, שֶׁיַּחֲזִיר לִמְקוֹם שֶׁגָּנַב קָמִיפַּלְגִי – רַבִּי עֲקִיבָא סָבַר: כָּלְתָה לוֹ שְׁמִירָתוֹ, וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל סָבַר: לֹא כָּלְתָה לוֹ שְׁמִירָתוֹ. דלֵימָא מְנָיָן פּוֹטֵר – תַּנָּאֵי הִיא? דְּתַנְיָא: הַגּוֹזֵל אֶת חֲבֵירוֹ, וְהִבְלִיעַ לוֹ בְּחֶשְׁבּוֹן – תְּנֵי חָדָא: יָצָא, וְתַנְיָא אִידַּךְ: לֹא יָצָא. סָבְרוּהָ, דְּכוּלֵּי עָלְמָא אִית לְהוּ דְּרַבִּי יִצְחָק, דְּאָמַר: אָדָם עָשׂוּי לְמַשְׁמֵשׁ בְּכִיסוֹ בְּכָל שָׁעָה וְשָׁעָה. מַאי, לָאו בְּהָא קָמִיפַּלְגִי – דְּמַאן דְּאָמַר יָצָא, סָבַר: מְנָיָן פּוֹטֵר; וּמַאן דְּאָמַר לֹא יָצָא, סָבַר: מְנָיָן אֵינוֹ פּוֹטֵר? אָמְרִי: אִי סְבִירָא לַן כְּרַבִּי יִצְחָק – כּוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי דְּמְנָיָן פּוֹטֵר; אֶלָּא בְּדְרַבִּי יִצְחָק קָמִיפַּלְגִי – מַר אִית לֵיהּ דְּרַבִּי יִצְחָק, וּמַר לֵית לֵיהּ דְּרַבִּי יִצְחָק. וְאִי בָּעֵית אֵימָא: דְּכוּלֵּי עָלְמָא אִית לְהוּ דְּרַבִּי יִצְחָק; וְלָא קַשְׁיָא, הָא דְּמְנִי וּרְמָא לֵיהּ בְּכִיסֵּיהּ, וְהָא דְּמְנִי וּרְמָא לִידֵיהּ. וְאִי בָּעֵית אֵימָא: אִידֵּי וְאִידֵּי דְּמְנִי וּרְמָא בְּכִיסֵּיהּ; הָא דְּאִית לֵיהּ זוּזֵי אַחֲרִינֵי בְּכִיסֵּיהּ, הָא דְּלֵית לֵיהּ זוּזֵי אַחֲרִינֵי בְּכִיסֵּיהּ. הִמַּתְנִי׳ אֵין לוֹקְחִין מִן הָרוֹעִים – עֵצִים וּפֵירוֹת. וְאָבָל לוֹקְחִין מִן הַנָּשִׁים – כְּלֵי צֶמֶר בִּיהוּדָה, וּכְלֵי פִשְׁתָּן בַּגָּלִיל, וַעֲגָלִים בַּשָּׁרוֹן. וְכוּלָּן שֶׁאָמְרוּ לְהַטְמִין – אָסוּר. וְלוֹקְחִין בֵּיצִים וְתַרְנְגוֹלִין מִכָּל מָקוֹם. ח״(ב)גְּמ׳ תָּנוּ רַבָּנָן: אֵין לוֹקְחִין מִן הָרוֹעִים לֹא עִזִּים וְלֹא גְּדָיִים וְלֹא גִּיזִּין וְלֹא תְּלוּשִׁין שֶׁל צֶמֶר, אֲבָל לוֹקְחִין מֵהֶן תְּפוּרִין – מִפְּנֵי שֶׁהֵן שֶׁלָּהֶן. וְלוֹקְחִין מֵהֶן חָלָב וּגְבִינָה בַּמִּדְבָּר, וְלֹא בַּיִּשּׁוּב. וְלוֹקְחִין מֵהֶן אַרְבַּע וְחָמֵשׁ צֹאן, אַרְבַּע וְחָמֵשׁ גִּיזִּין; אֲבָל לֹא שְׁתֵּי צֹאן וְלֹא שְׁתֵּי גִּיזִּין. אארַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בַּיָּיתוֹת לוֹקְחִין מֵהֶן, מִדְּבָרִיּוֹת אֵין לוֹקְחִין מֵהֶן, מִפְּנֵי שֶׁגְּנֵבָה הִיא! אָמַר רַב חִסְדָּא: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה? דְּכוּלֵּי עָלְמָא אִית לְהוּ דְּרַבִּי יִצְחָק: אָדָם עָשׂוּי לְמַשְׁמֵשׁ בְּכִיסוֹ בְּכָל שָׁעָה. מַאי, לָאו בְּסָלַע לְדַעַת – וּבִפְלוּגְתָּא דְּרַב וּשְׁמוּאֵל? לָא; בְּטָלֶה שֶׁלֹּא לְדַעַת, וּבִפְלוּגְתָּא דְּרַב חִסְדָּא וְרַבִּי יוֹחָנָן. גאָמַר רַב זְבִיד מִשְׁמֵיהּ דְּרָבָא: בְּשׁוֹמֵר שָׂגָנַב מֵרְשׁוּת בְּעָלִים – כּוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי, כְּדְרַב חִסְדָּא; וְהָכָא בְּשׁוֹמֵר שָׂגָנַב מֵרְשׁוּתוֹ, שֶׁיַּחֲזִיר לִמְקוֹם שֶׁגָּנַב קָמִיפַּלְגִי – רַבִּי עֲקִיבָא סָבַר: כָּלְתָה לוֹ שְׁמִירָתוֹ, וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל סָבַר: לֹא כָּלְתָה לוֹ שְׁמִירָתוֹ. דלֵימָא מְנָיָן פּוֹטֵר – תַּנָּאֵי הִיא? דְּתַנְיָא: הַגּוֹזֵל אֶת חֲבֵירוֹ, וְהִבְלִיעַ לוֹ בְּחֶשְׁבּוֹן – תְּנֵי חָדָא: יָצָא, וְתַנְיָא אִידַּךְ: לֹא יָצָא. סָבְרוּהָ, דְּכוּלֵּי עָלְמָא אִית לְהוּ דְּרַבִּי יִצְחָק, דְּאָמַר: אָדָם עָשׂוּי לְמַשְׁמֵשׁ בְּכִיסוֹ בְּכָל שָׁעָה וְשָׁעָה. מַאי, לָאו בְּהָא קָמִיפַּלְגִי – דְּמַאן דְּאָמַר יָצָא, סָבַר: מְנָיָן פּוֹטֵר; וּמַאן דְּאָמַר לֹא יָצָא, סָבַר: מְנָיָן אֵינוֹ פּוֹטֵר? אָמְרִי: אִי סְבִירָא לַן כְּרַבִּי יִצְחָק – כּוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי דְּמְנָיָן פּוֹטֵר; אֶלָּא בְּדְרַבִּי יִצְחָק קָמִיפַּלְגִי – מַר אִית לֵיהּ דְּרַבִּי יִצְחָק, וּמַר לֵית לֵיהּ דְּרַבִּי יִצְחָק. וְאִי בָּעֵית אֵימָא: דְּכוּלֵּי עָלְמָא אִית לְהוּ דְּרַבִּי יִצְחָק; וְלָא קַשְׁיָא, הָא דְּמְנִי וּרְמָא לֵיהּ בְּכִיסֵּיהּ, וְהָא דְּמְנִי וּרְמָא לִידֵיהּ. וְאִי בָּעֵית אֵימָא: אִידֵּי וְאִידֵּי דְּמְנִי וּרְמָא בְּכִיסֵּיהּ; הָא דְּאִית לֵיהּ זוּזֵי אַחֲרִינֵי בְּכִיסֵּיהּ, הָא דְּלֵית לֵיהּ זוּזֵי אַחֲרִינֵי בְּכִיסֵּיהּ. ח״מַתְנִי׳ אֵין לוֹקְחִין מִן הָרוֹעִים – עֵצִים וּפֵירוֹת. וְאָבָל לוֹקְחִין מִן הַנָּשִׁים – כְּלֵי צֶמֶר בִּיהוּדָה, וּכְלֵי פִשְׁתָּן בַּגָּלִיל, וַעֲגָלִים בַּשָּׁרוֹן. וְכוּלָּן שֶׁאָמְרוּ לְהַטְמִין – אָסוּר. וְלוֹקְחִין בֵּיצִים וְתַרְנְגוֹלִין מִכָּל מָקוֹם. ח״(ב)גְּמ׳ תָּנוּ רַבָּנָן: אֵין לוֹקְחִין מִן הָרוֹעִים לֹא עִזִּים וְלֹא גְּדָיִים וְלֹא גִּיזִּין וְלֹא תְּלוּשִׁין שֶׁל צֶמֶר, אֲבָל לוֹקְחִין מֵהֶן תְּפוּרִין – מִפְּנֵי שֶׁהֵן שֶׁלָּהֶן. וְלוֹקְחִין מֵהֶן חָלָב וּגְבִינָה בַּמִּדְבָּר, וְלֹא בַּיִּשּׁוּב. וְלוֹקְחִין מֵהֶן אַרְבַּע וְחָמֵשׁ צֹאן, אַרְבַּע וְחָמֵשׁ גִּיזִּין; אֲבָל לֹא שְׁתֵּי צֹאן וְלֹא שְׁתֵּי גִּיזִּין. אארַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בַּיָּיתוֹת לוֹקְחִין מֵהֶן, מִדְּבָרִיּוֹת אֵין לוֹקְחִין מֵהֶן, מִפְּנֵי שֶׁגְּנֵבָה הִיא. מְתִיבִי: רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בַּיָּיתוֹת לוֹקְחִין מֵהֶן, מִדְּבָרִיּוֹת אֵין לוֹקְחִין מֵהֶן, מִפְּנֵי שֶׁגְּנֵבָה הִיא; וְלֹא אָמְרוּ אֶלָּא בְּדַרְבִּי יִצְחָק קָמִיפַּלְגִי – מַר אִית לֵיהּ דְּרַבִּי יִצְחָק, וּמַר לֵית לֵיהּ דְּרַבִּי יִצְחָק. וְאִי בָּעֵית אֵימָא: דְּכוּלֵּי עָלְמָא אִית לְהוּ דְּרַבִּי יִצְחָק; וְלָא קַשְׁיָא, הָא דְּמְנִי וּרְמָא לֵיהּ בְּכִיסֵּיהּ, וְהָא דְּמְנִי וּרְמָא לִידֵיהּ. וְאִי בָּעֵית אֵימָא: אִידֵּי וְאִידֵּי דְּמְנִי וּרְמָא בְּכִיסֵּיהּ; הָא דְּאִית לֵיהּ זוּזֵי אַחֲרִינֵי בְּכִיסֵּיהּ, הָא דְּלֵית לֵיהּ זוּזֵי אַחֲרִינֵי בְּכִיסֵּיהּ. ח״מַתְנִי׳ אֵין לוֹקְחִין מִן הָרוֹעִים – עֵצִים וּפֵירוֹת. וְאָבָל לוֹקְחִין מִן הַנָּשִׁים – כְּלֵי צֶמֶר בִּיהוּדָה, וּכְלֵי פִשְׁתָּן בַּגָּלִיל, וַעֲגָלִים בַּשָּׁרוֹן. וְכוּלָּן שֶׁאָמְרוּ לְהַטְמִין – אָסוּר. וְלוֹקְחִין בֵּיצִים וְתַרְנְגוֹלִין מִכָּל מָקוֹם. ח״(ב)גְּמ׳ תָּנוּ רַבָּנָן: אֵין לוֹקְחִין מִן הָרוֹעִים לֹא עִזִּים וְלֹא גְּדָיִים וְלֹא גִּיזִּין וְלֹא תְּלוּשִׁין שֶׁל צֶמֶר, אֲבָל לוֹקְחִין מֵהֶן תְּפוּרִין – מִפְּנֵי שֶׁהֵן שֶׁלָּהֶן. וְלוֹקְחִין מֵהֶן חָלָב וּגְבִינָה בַּמִּדְבָּר, וְלֹא בַּיִּשּׁוּב. וְלוֹקְחִין מֵהֶן אַרְבַּע וְחָמֵשׁ צֹאן, אַרְבַּע וְחָמֵשׁ גִּיזִּין; אֲבָל לֹא שְׁתֵּי צֹאן וְלֹא שְׁתֵּי גִּיזִּין. אארַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בַּיָּיתוֹת לוֹקְחִין מֵהֶן, מִדְּבָרִיּוֹת אֵין לוֹקְחִין מֵהֶן, מִפְּנֵי שֶׁגְּנֵבָה הִיא. אִיבַּעְיָא לְהוּ: רַבִּי יְהוּדָה – אַרִישָׁא קָאֵי, וּלְחוּמְרָא; אוֹ דִלְמָא אַסֵּיפָא קָאֵי, וּלְקוּלָּא? אַרִישָׁא קָאֵי, וּלְחוּמְרָא – דְּאָמַר: ״לוֹקְחִין מֵהֶן אַרְבַּע וְחָמֵשׁ צֹאן״, הָנֵי מִילֵּי בַּיָּיתוֹת, אֲבָל מִדְּבָרִיּוֹת – אֲפִילּוּ אַרְבַּע וְחָמֵשׁ לֹא; אוֹ דִלְמָא אַסֵּיפָא קָאֵי, וּלְקוּלָּא – דְּאָמַר: ״אֲבָל לֹא שְׁתֵּי צֹאן וְלֹא שְׁתֵּי גִּיזִּין״, הָנֵי מִילֵּי מִדְּבָרִיּוֹת, אֲבָל בַּיָּיתוֹת – שְׁתַּיִם נָמֵי לוֹקְחִין? תָּא שְׁמַע: דְּתַנְיָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: לוֹקְחִין בַּיָּיתוֹת מֵהֶן, וְאֵין לוֹקְחִין מֵהֶן מִדְּבָרִיּוֹת. וּבְכָל מָקוֹם לוֹקְחִין מֵהֶן אַרְבַּע וְחָמֵשׁ צֹאן.

מִדְּאָמַר

מַאי טַעְמָא דְּרַב חִסְדָּא? הוֹאִיל וַאֲנָקְטֵהּ נְגָרֵי בָּרְיֵיתָא. וּמִי אָמַר רָבָא הָכִי? וְהָאָמַר רָבָא: הַאי מַאן דְּחַזְיֵיהּ לְחַבְרֵיהּ דְּאַגְבֵּהּ אִיתְּרָא מֵעָדְרָא דִּידֵיהּ, וּרְמָא בֵּיהּ קַלָּא וְשַׁדְיֵיהּ, וְלָא יָדַע אִי הַדְרָה אִי לָא הַדְרָה, וּמֵת אוֹ נְגְנַב – חַיָּיב בְּאַחְרָיוּתוֹ. מַאי, לָאו אַף עַל גַּב דִּמְנִי? לָא, דְּלָא מְנִי. וּמִי אָמַר רַב הָכִי? וְהָאָמַר רַב: הֶחְזִירוֹ לְעֲדָר שֶׁבַּמִּדְבָּר – יָצָא! אָמַר רַב חָנָן בַּר אַבָּא: מוֹדָה רַב בִּרְקוֹעָתָא. (א)לֵימָא כְּתַנָּאֵי: הַגּוֹנֵב טָלֶה מִן הָעֵדֶר, וְסָלַע מִן הַכִּיס – לְמָקוֹם שֶׁגָּנַב יַחֲזִיר, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: צָרִיךְ דַּעַת בְּעָלִים. אבסְבְרוּהָ, דְּכוּלֵּי עָלְמָא אִית לְהוּ דְּרַבִּי יִצְחָק – דְּאָמַר רַבִּי יִצְחָק: אָדָם עָשׂוּי לְמַשְׁמֵשׁ בְּכִיסוֹ בְּכָל שָׁעָה. מַאי, לָאו בְּסָלַע לְדַעַת – וּבִפְלוּגְתָּא דְּרַב וּשְׁמוּאֵל? לָא; בְּטָלֶה שֶׁלֹּא לְדַעַת, וּבִפְלוּגְתָּא דְּרַב חִסְדָּא וְרַבִּי יוֹחָנָן. גאָמַר רַב זְבִיד מִשְׁמֵיהּ דְּרָבָא: בְּשׁוֹמֵר שָׂגָנַב מֵרְשׁוּת בְּעָלִים – כּוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי, כְּדְרַב חִסְדָּא; וְהָכָא בְּשׁוֹמֵר שָׂגָנַב מֵרְשׁוּתוֹ, שֶׁיַּחֲזִיר לִמְקוֹם שֶׁגָּנַב קָמִיפַּלְגִי – רַבִּי עֲקִיבָא סָבַר: כָּלְתָה לוֹ שְׁמִירָתוֹ, וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל סָבַר: לֹא כָּלְתָה לוֹ שְׁמִירָתוֹ. דלֵימָא מְנָיָן פּוֹטֵר – תַּנָּאֵי הִיא? דְּתַנְיָא: הַגּוֹזֵל אֶת חֲבֵירוֹ, וְהִבְלִיעַ לוֹ בְּחֶשְׁבּוֹן – תְּנֵי חָדָא: יָצָא, וְתַנְיָא אִידַּךְ: לֹא יָצָא. סָבְרוּהָ, דְּכוּלֵּי עָלְמָא אִית לְהוּ דְּרַבִּי יִצְחָק, דְּאָמַר: אָדָם עָשׂוּי לְמַשְׁמֵשׁ בְּכִיסוֹ בְּכָל שָׁעָה וְשָׁעָה. מַאי, לָאו בְּהָא קָמִיפַּלְגִי – דְּמַאן דְּאָמַר יָצָא, סָבַר: מְנָיָן פּוֹטֵר; וּמַאן דְּאָמַר לֹא יָצָא, סָבַר: מְנָיָן אֵינוֹ פּוֹטֵר? אָמְרִי: אִי סְבִירָא לַן כְּרַבִּי יִצְחָק – כּוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי דְּמְנָיָן פּוֹטֵר; אֶלָּא בְּדְרַבִּי יִצְחָק קָמִיפַּלְגִי – מַר אִית לֵיהּ דְּרַבִּי יִצְחָק, וּמַר לֵית לֵיהּ דְּרַבִּי יִצְחָק. וְאִי בָּעֵית אֵימָא: דְּכוּלֵּי עָלְמָא אִית לְהוּ דְּרַבִּי יִצְחָק; וְלָא קַשְׁיָא, הָא דְּמְנִי וּרְמָא לֵיהּ בְּכִיסֵּיהּ, וְהָא דְּמְנִי וּרְמָא לִידֵיהּ. וְאִי בָּעֵית אֵימָא: אִידֵּי וְאִידֵּי דְּמְנִי וּרְמָא בְּכִיסֵּיהּ; הָא דְּאִית לֵיהּ זוּזֵי אַחֲרִינֵי בְּכִיסֵּיהּ, הָא דְּלֵית לֵיהּ זוּזֵי אַחֲרִינֵי בְּכִיסֵּיהּ. ח״מַתְנִי׳ אֵין לוֹקְחִין מִן הָרוֹעִים – עֵצִים וּפֵירוֹת. וְאָבָל לוֹקְחִין מִן הַנָּשִׁים – כְּלֵי צֶמֶר בִּיהוּדָה, וּכְלֵי פִשְׁתָּן בַּגָּלִיל, וַעֲגָלִים בַּשָּׁרוֹן. וְכוּלָּן שֶׁאָמְרוּ לְהַטְמִין – אָסוּר. וְלוֹקְחִין בֵּיצִים וְתַרְנְגוֹלִין מִכָּל מָקוֹם. ח״(ב)גְּמ׳ תָּנוּ רַבָּנָן: אֵין לוֹקְחִין מִן הָרוֹעִים לֹא עִזִּים וְלֹא גְּדָיִים וְלֹא גִּיזִּין וְלֹא תְּלוּשִׁין שֶׁל צֶמֶר, אֲבָל לוֹקְחִין מֵהֶן תְּפוּרִין – מִפְּנֵי שֶׁהֵן שֶׁלָּהֶן. וְלוֹקְחִין מֵהֶן חָלָב וּגְבִינָה בַּמִּדְבָּר, וְלֹא בַּיִּשּׁוּב. וְלוֹקְחִין מֵהֶן אַרְבַּע וְחָמֵשׁ צֹאן, אַרְבַּע וְחָמֵשׁ גִּיזִּין; אֲבָל לֹא שְׁתֵּי צֹאן וְלֹא שְׁתֵּי גִּיזִּין. אארַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בַּיָּיתוֹת לוֹקְחִין מֵהֶן, מִדְּבָרִיּוֹת אֵין לוֹקְחִין מֵהֶן, מִפְּנֵי שֶׁגְּנֵבָה הִיא. מְתִיבִי: רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בַּיָּיתוֹת לוֹקְחִין מֵהֶן, מִדְּבָרִיּוֹת אֵין לוֹקְחִין מֵהֶן, מִפְּנֵי שֶׁגְּנֵבָה הִיא; וְלֹא אָמְרוּ אֶלָּא בְּדַרְבִּי יִצְחָק קָמִיפַּלְגִי – מַר אִית לֵיהּ דְּרַבִּי יִצְחָק, וּמַר לֵית לֵיהּ דְּרַבִּי יִצְחָק. וְאִי בָּעֵית אֵימָא: דְּכוּלֵּי עָלְמָא אִית לְהוּ דְּרַבִּי יִצְחָק; וְלָא קַשְׁיָא, הָא דְּמְנִי וּרְמָא לֵיהּ בְּכִיסֵּיהּ, וְהָא דְּמְנִי וּרְמָא לִידֵיהּ. וְאִי בָּעֵית אֵימָא: אִידֵּי וְאִידֵּי דְּמְנִי וּרְמָא בְּכִיסֵּיהּ; הָא דְּאִית לֵיהּ זוּזֵי אַחֲרִינֵי בְּכִיסֵּיהּ, הָא דְּלֵית לֵיהּ זוּזֵי אַחֲרִינֵי בְּכִיסֵּיהּ. ח״מַתְנִי׳ אֵין לוֹקְחִין מִן הָרוֹעִים – עֵצִים וּפֵירוֹת. וְאָבָל לוֹקְחִין מִן הַנָּשִׁים – כְּלֵי צֶמֶר בִּיהוּדָה, וּכְלֵי פִשְׁתָּן בַּגָּלִיל, וַעֲגָלִים בַּשָּׁרוֹן. וְכוּלָּן שֶׁאָמְרוּ לְהַטְמִין – אָסוּר. וְלוֹקְחִין בֵּיצִים וְתַרְנְגוֹלִין מִכָּל מָקוֹם. ח״(ב)גְּמ׳ תָּנוּ רַבָּנָן: אֵין לוֹקְחִין מִן הָרוֹעִים לֹא עִזִּים וְלֹא גְּדָיִים וְלֹא גִּיזִּין וְלֹא תְּלוּשִׁין שֶׁל צֶמֶר, אֲבָל לוֹקְחִין מֵהֶן תְּפוּרִין – מִפְּנֵי שֶׁהֵן שֶׁלָּהֶן. וְלוֹקְחִין מֵהֶן חָלָב וּגְבִינָה בַּמִּדְבָּר, וְלֹא בַּיִּשּׁוּב. וְלוֹקְחִין מֵהֶן אַרְבַּע וְחָמֵשׁ צֹאן, אַרְבַּע וְחָמֵשׁ גִּיזִּין; אֲבָל לֹא שְׁתֵּי צֹאן וְלֹא שְׁתֵּי גִּיזִּין. אארַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בַּיָּיתוֹת לוֹקְחִין מֵהֶן, מִדְּבָרִיּוֹת אֵין לוֹקְחִין מֵהֶן, מִפְּנֵי שֶׁגְּנֵבָה הִיא. אִיבַּעְיָא לְהוּ: רַבִּי יְהוּדָה – אַרִישָׁא קָאֵי, וּלְחוּמְרָא; אוֹ דִלְמָא אַסֵּיפָא קָאֵי, וּלְקוּלָּא? אַרִישָׁא קָאֵי, וּלְחוּמְרָא – דְּאָמַר: ״לוֹקְחִין מֵהֶן אַרְבַּע וְחָמֵשׁ צֹאן״, הָנֵי מִילֵּי בַּיָּיתוֹת, אֲבָל מִדְּבָרִיּוֹת – אֲפִילּוּ אַרְבַּע וְחָמֵשׁ לֹא; אוֹ דִלְמָא אַסֵּיפָא קָאֵי, וּלְקוּלָּא – דְּאָמַר: ״אֲבָל לֹא שְׁתֵּי צֹאן וְלֹא שְׁתֵּי גִּיזִּין״, הָנֵי מִילֵּי מִדְּבָרִיּוֹת, אֲבָל בַּיָּיתוֹת – שְׁתַּיִם נָמֵי לוֹקְחִין? תָּא שְׁמַע: דְּתַנְיָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: לוֹקְחִין בַּיָּיתוֹת מֵהֶן, וְאֵין לוֹקְחִין מֵהֶן מִדְּבָרִיּוֹת. וּבְכָל מָקוֹם לוֹקְחִין מֵהֶן אַרְבַּע וְחָמֵשׁ צֹאן.

מִדְּאָמַר

מסורת הש"ס

א בבא מציעא קיב.

ב ספרא קדושים פרק ג ז; תנא דבי אליהו רבה; סנהדרין ז.; אבות דרבי נתן

ג אוצר מדרשים מדרשים על ספר יונה 'מדרש יונה נוסחא ב ג

ד מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי; יבמות עח:; ויקרא רבה; במדבר רבה

ה תוספתא בבא קמא; משנה בבא קמא

ו תוספתא בבא קמא

ז תוספתא בבא קמא; תוספתא בבא מציעא

גליון הש"ס

גמ' כל הגוזל את חבירו. עיין בב"מ ד' נח ע"ב תוס' ד"ה זה בגופו:

תורה אור השלם

[איוב כו, יז]

[משלי יג, כב]

[איוב כו, ח]

[משלי א, יט]

[משלי כב, כב]

[ירמיהו ה, יז]

[יואל ד, יט]

[שמואל ב כא, א]

[שמואל א כב]

מדקאמר בכל מקום לוקחין ארבעה וחמשה אלמא האי דקמפקיג בין ביתות למדבריות אשתי צאן פליג ולקלא קאי: שבישתא חבילי זמורות: שומר שכרו הוא נוטל במעות ואין לו חלק בעצים אבל ארים חולק בזמורות ובעצים וביין: והטוחרטני מאנעים גדולים ומוכרין פרות במשקל כדרך התגרים דכיון דמוכרין בפרקסיא לא גנבום: רב ממונו משלו בלא גזלה הולכין אחר הרב ונקנין ממנו: אפילו מעות משלו תלינן ואמרינן האי מדי דיהיב ליה מדידה הוא: אדא שם האיש: דילא שמש דרבנן: מסוד מלשין המוסר ממון חברו לאנסים: חמיר מגופו דקאמא לן בפרק שני דע"ז (דף כו:) דמתר לאבד גופו בידים דקתני המיענין והמסורות מורידין אותן לבור ולא מעלין: תקל השקיל לנפשיה מדקדק בחלקה ואינו מוותר מחלקו כלום לשון אחר מחצה היה נוטל ודרך שאר הארסיסין למול שלישי: תקל ויהיב לרב חסדא: [קרא אנפשה] רב חסדא צדיק והארים חוטא ונקפן חילו לרב חסדא דסלקו ונטל חלקו: כי של אלוה נפשו משליך הקב"ה נשמתו ומאבד ממנו נשמה אחת: אל תגזל דל כי דל הוא אע"פ שדל הוא ואין לו מה לגזול: אל תדכא עני בשער מעשר עני ולקט שכחה ופאה המתחלקין בשערייך אל תדכאהו בם: וקבע את קבריהם נפש גוזל נפש גוזליהם: בעלים דהשתא גזלן שנעשה עכשו בעלים לממון: ואכל קציריך ולחמך ודומה לך כאובל בניך ובנותיך לפי שאין לך שוב בפה לפרנסם: מחמס בני יהודה מגזל שעשו מעלה אני עליהם כאילו שפכו דם נקי: המית התגבעונים דדמפרש לקמה שהמית כהני נב שהיו מסכפקים מים ומזון לגבעונים שהגבעונים היו משמשין למזבח חוטבי עצים ושואבי מים ומעלה עליו כאילו המית הגבעוני: [אבל נפש בניו ובנותיו לא] הא מאת נפש בעליו יקח לא נפקא לן אלא נפש הגוזל אבל בניו ובנותיו לא נענש גזלן אנפש בני הנגזל: [דלא יהיב דמי] חמסן יהיב דמי וזה לא היה רוצה למכור: אבל לא יינות ושמנים וסלתות שדרך האיש למכרן ואין עושה את אשתו שליח לכך ושמא גנבתו מבעלה: כפה צעיף ואין הבעל מקפיד: והבדדין בעלי בית הבד שתגרין הן בשמן לוקחין מן נשיהם זיתים ושמן בממדה כלומר דרך מכירה בפרהסיא ודבר מרבה דאין יכולה לגנב כל זאת ולעשות בצנעא אבל לא במועט דגנבתו ויכולה לעשות שנטלתן מן המעטן ואין דרך למכרן כך: בגליל העליון שהשמן שם ביקר ומקפיד על דבר מועט: רבינא גבאי צדקה היה: כבלי שרשרות זהב: ושירי צמידין: לבני מחוזא עשירים הם: מתני' הכובס מוציא מבגד צמר דבר מועט על ידי שטיפה ואין הבע"ה מקפיד ומן הדין הן שלו והמקפיד לא הוי קפידא: שהסורק מוציא ע"י הקוצים שקורין קרדונ"ש: סורק פילונ"ש כך שם האמנות על שם שהוא סורקו בקוצים בעין מסרק: של בעל הבית שדבר חשוב הוא ולא מחיל: הכובס נוטל ג' חומטין דרך אורני בגדי צמר לאורג שלשה חומטין ממין אחד בסוף הבגד והכובס נוטלן ומשונה הבגד ומיפהו: ואם היה החומט שחור שאורגו בבגד לבן רשאי לטול הכל לפי שהשחור מגנה את הלבן: החיט ששייר מן החומט כדי לתפר בו ובגמרא מפרש שעור תפירה: ה"ג ומטלית שהוא ג' על ג' חיט ששוה את תפירתו וקצע הימנה מטלית קטנה של ארבעות על שלש ארבעות הרי אלו של בעה"ב: מעצד דילדיי"ר בלע"ז קטנה ומחליק בה את הנסרים ושפאין שהוא משוה דקין הן טנב"ש בלע"ז: בכשיל קרדם ומפיל שפאין גסין: אצל בעל הבית שכיר יום: נסרת אפי' דק היוצא מתחת המקדחה שהיא דק מאד של בעל הבית ורישא בקבלן שקבל לבנות הבית בדמים קצובים: גמ'

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פו' מהל' גניבה הל' ג, סמג עשין עא, טוש"ע חו"מ סי' שנח סעי' ד:

ב מיי' פו' מהל' גניבה הל' ג, טוש"ע חו"מ סי' שנח סעי' ב:

ג מיי' פה' מהל' גזילה ואבידה הל' ח, סמג עשין עג, טוש"ע חו"מ סי' שסט סעי' ג:

ד סמג עשין עא:

ה מיי' פח' מהל' חובל ומזיק הל' יא, סמג עשין ע, טוש"ע חו"מ סי' שפח סעי' יג:

ו מיי' פא' מהל' גזילה ואבידה הל' יג, סמג עשין עג, טוש"ע חו"מ סי' שנט סעי' ג:

ז סמג עשין עג:

ח מיי' פו' מהל' גניבה הל' ד, סמג עשין עג, טוש"ע חו"מ סי' שנח סעי' ה:

ט מיי' פז' מהל' מתנות עניים הל' יב, סמג עשין קסב, טוש"ע יו"ד סי' רמח סעי' ד:

י מיי' פו' מהל' גניבה הל' ה, סמג עשין עא, טוש"ע חו"מ סי' שנח סעי' ו:

יא מיי' פז' מהל' מתנות עניים הל' יב, סמג עשין קסב, טוש"ע יו"ד סי' רמח סעי' ד:

יב סמג עשין ע:

יג מיי' פו' מהל' גניבה הל' ו, סמג עשין עא, טוש"ע חו"מ סי' שנח סעי' ז ח:

יד מיי' פו' מהל' גניבה הל' ז, טוש"ע חו"מ סי' שנח סעי' ט:

טו מיי' פו' מהל' גניבה הל' ח, ש"ע חו"מ סי' שנח סעי' י:

מְדַאֲמַר "בְּכָל מָקוֹם", שְׁמַע מִינַּהּ אֲסִיפָא קָאֵי, וּלְקוּלָא! שְׁמַע מִינַּהּ.
[א]"וְלֹא מְשׁוֹמְרֵי פֵּירוֹת כּוּ'. רָבָא זָבִין שְׁבִישְׁתָּא מֵאָרִיסָא. אָמַר לֵיהּ: הָנֵי אַבֵּיי, וְהָא תְּנַן: וְלֹא מְשׁוֹמְרֵי פֵּירוֹת – עֵצִים וּפֵירוֹת! אָמַר לֵיהּ: הָנֵי מִילֵּי בְּשׁוֹמֵר, דְּלֵית לֵיהּ בְּגוּפָא דְּאַרְעָא מִידֵּי; אֲבָל אָרִיס, דְּאִית לֵיהּ בְּגַוויהּ – אֵימָא מִדְּנַפְּשֵׁיהּ קָא מְזַבֵּין. [ב]תָּנוּ רַבָּנַן: שׁוֹמְרֵי פֵּירוֹת – לוֹקְחִין מֵהֶן כְּשֶׁהֵן יוֹשְׁבִין וּמוֹכְרִין, וְהַסַּלִּין לְפָנֵיהֶם, וְטוֹרְטָנֵי לְפָנֵיהֶם. וְכוּלָּן שֶׁאָמְרוּ: "הַטָּמֵן" – אָסוּר. לוֹקְחִין מֵהֶן מִפֶּתַח הַגִּינָּה, אֲבָל לֹא מֵאֲחוֹרֵי הַגִּינָּה. אֵיתְמַר: גַּזְלָן, מֵאֵימַת מוּתָּר לִקְנוֹת הֵימֶנּוּ? רַב אָמַר: עַד שֶׁתְּהֵא רוֹב מְשֻׁלּוֹ, וּשְׁמוּאֵל אָמַר: אֲפִילּוּ מִיעוּט שֶׁלּוֹ. [ג]אוֹרֵי לֵיהּ רַב יְהוּדָה לְאַדָּא דַּיְילָא כְּדִבְרֵי הָאוֹמֵר אֲפִילּוּ מִיעוּט שֶׁלּוֹ. מָמוֹן מְסוֹר – רַב הוּנָא וְרַב יְהוּדָה; חַד אָמַר: מוּתָּר לְאַבְּדוֹ בְּיָד, וְחַד אָמַר: אָסוּר לְאַבְּדוֹ בְּיָד. [ד]"מַאן דְּאָמַר מוּתָּר לְאַבְּדוֹ בְּיָד – לֹא יְהֵא מָמוֹנוֹ חָמוּר מִגּוּפוֹ. וּמַאן דְּאָמַר אָסוּר לְאַבְּדוֹ – דִּלְמָא הֲוֵה לֵיהּ זָרְעָא מֵעַלְיָא, וּכְתִיב: "יָכִין רָשָׁע וְצַדִּיק יִלְבָּשׁ". רַב חִסְדָּא הֲוֵה לֵיהּ הָהוּא אֲרִיסָא, דַּהֲוָה תָּקֵיל וְיָהֵיב תָּקֵיל וְשָׁקֵיל. סַלְקֵיהּ, קְרָא אַנַּפְשֵׁיהּ: "וְצָפוֹן לַצַּדִּיק חֵיל חוֹטֵא". [ה]"כִּי מַה תִּקְוַת חָנֵף כִּי יִבְצָע, כִּי יְשֻׁל אֱלוֹהַּ נַפְשׁוֹ" – רַב הוּנָא וְרַב חִסְדָּא; חַד אָמַר: נַפְשׁוֹ דְּנִגְזָל, וְחַד אָמַר: נַפְשׁוֹ שֶׁל גַּזְלָן. [ו]מַאן דְּאָמַר נַפְשׁוֹ שֶׁל נִגְזָל – דִּכְתִיב: "כֵּן אָרְחוֹת כָּל בֹּצְעֵי בָצַע, אֶת נֶפֶשׁ בְּעָלָיו יִקָּח". מַאן דְּאָמַר נַפְשׁוֹ שֶׁל גַּזְלָן – דִּכְתִיב: "אַל תִּגְזַל דַּל כִּי דַל הוּא, וְאַל תְּדַכֵּא עָנִי בַּשָּׁעַר. כִּי ה' יָרִיב רִיבָם, וְקָבַע אֶת קֹבְעֵיהֶם נָפֶשׁ". וְאִידָךְ נָמֵי, הָכְתִיב: "נֶפֶשׁ בְּעָלָיו יִקָּח"! מַאי "בְּעָלָיו" – בְּעָלָיו דְּהַשְׁתָּא. וְאִידָךְ נָמֵי, הָכְתִיב: "וְקָבַע אֶת קֹבְעֵיהֶם נָפֶשׁ"! "מָה טַעַם" קָאָמַר – מָה טַעַם "וְקָבַע אֶת קֹבְעֵיהֶם"? מִשּׁוּם דְּקָבְעִי נָפֶשׁ. [ז]אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל הַגּוֹזֵל אֶת חֲבֵירוֹ שָׁוֶה פְּרוּטָה – כְּאִילּוּ נוֹטֵל נִשְׁמָתוֹ מִמֶּנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "כֵּן אָרְחוֹת כָּל בּוֹצֵעַ בָּצַע, אֶת נֶפֶשׁ בְּעָלָיו יִקָּח"; וְאוֹמֵר: "וְאָכַל קְצִירְךָ וְלַחְמְךָ, בָּנֶיךָ וּבְנוֹתֶיךָ". וְאוֹמֵר: "מֵחֲמַס בְּנֵי יְהוּדָה, אֲשֶׁר שָׁפְכוּ דָם נָקִי בְּאַרְצָם"; וְאוֹמֵר: "אֶל שָׁאוּל וְאֶל בֵּית הַדָּמִים, עַל אֲשֶׁר הֵמִית אֶת הַגִּבְעֹנִים". מַאי "וְאוֹמֵר"? וְכִי תֵּימָא נֶפֶשׁ דִּידֵיהּ, אֲבָל נֶפֶשׁ בָּנָיו וּבְנוֹתָיו לָא – תָּא שְׁמַע: "בְּשֵׂר בָּנָיו וּבְנוֹתָיו". [ח]וְכִי תֵּימָא, הָנֵי מִילֵּי הֵיכָא דְּלָא יְהֵיב דְּמֵי, אֲבָל הֵיכָא דְּיְהֵיב דְּמֵי לָא – תָּא שְׁמַע: "מֵחֲמַס בְּנֵי יְהוּדָה, אֲשֶׁר שָׁפְכוּ דָם נָקִי (בְּאַרְצָם) [בָּאַרְצָם]". [ט]וְכִי תֵּימָא, הָנֵי מִילֵּי הֵיכָא דְּקָעֲבִיד בְּיָדַיִם, אֲבָל גְּרָמָא לָא – תָּא שְׁמַע: "אֶל שָׁאוּל וְאֶל בֵּית [עַל] אֲשֶׁר הֵמִית אֶת הַגִּבְעֹנִים"; וְכִי הֵיכָן מָצִינוּ שֶׁהָרַג שָׁאוּל אֶת הַגִּבְעוֹנִים? אֶלָּא מִתּוֹךְ שֶׁהָרַג נוֹב עִיר הַכֹּהֲנִים שֶׁהָיוּ מְסַפְּקִין לָהֶן מַיִם וּמָזוֹן, מַעֲלָה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִילּוּ הָרָגָן. [י]אֲבָל לוֹקְחִין מִן הַנְּשִׁים. תָּנוּ רַבָּנַן: לוֹקְחִין מִן הַנְּשִׁים כְּלֵי צֶמֶר בִּיהוּדָה וּכְלֵי פִשְׁתָּן בַּגָּלִיל, אֲבָל לֹא יֵינוֹת וּשְׁמָנִים וּסְלָתוֹת. וְלֹא מִן הָעֲבָדִים, וְלֹא מִן הַתִּינוֹקוֹת. אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר: מוֹכֶרֶת אִשָּׁה בְּאַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה דִינָר[ין], כְּדֵי לַעֲשׂוֹת כִּפָּה לְרֹאשָׁהּ. וְכוּלָּן שֶׁאָמְרוּ לְהַטְמִין – אָסוּר. [יא]גַּבָּאֵי צְדָקָה לוֹקְחִין מֵהֶן דָּבָר מוּעָט, אֲבָל לֹא דָּבָר מְרוּבֶּה. [יב]וְהַבַּדְדִין – לוֹקְחִין מֵהֶן זֵיתִים בְּמִידָּה, וְשֶׁמֶן בְּמִידָּה. אֲבָל לֹא זֵיתִים בְּמוּעָט וְשֶׁמֶן בְּמוּעָט. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: לוֹקְחִין מִנָּשִׁים זֵיתִים בְּמוּעָט בַּגָּלִיל הָעֶלְיוֹן, שֶׁפְּעָמִים אָדָם בּוֹשׁ לִמְכּוֹר עַל פֶּתַח בֵּיתוֹ, וְנוֹתֵן לְאִשְׁתּוֹ וּמוֹכֶרֶת. [יג]רַבִינָא אִיקְּלַע לְבֵי מָחוֹזָא, אֲתוֹ גְּשֵׁי דְּבֵי מָחוֹזָא רְמוֹ קַמֵּיהּ כַּבְלֵי וְשֵׁירֵי, קַבֵּיל מִינַּיְיהוּ. אֲמַר לֵיהּ רַבָּה תּוֹסְפָאָה לְרַבִינָא, וְהַתַּנְיָא: גַּבָּאֵי צְדָקָה מְקַבְּלִין מֵהֶן דָּבָר מוּעָט, אֲבָל לֹא דָּבָר מְרוּבֶּה! אֲמַר לֵיהּ: הָנֵי, לִבְנֵי מָחוֹזָא דָּבָר מוּעָט נִינְהוּ. [יד]מַתְנִי' מוֹכְיִן שֶׁהַכּוֹבֵס מוֹצִיא – חֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ, וְהַסּוֹרֵק מוֹצִיא – חֲרֵי אֵלּוּ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת. כּוֹבֵס נוֹטֵל שְׁלֹשָׁה חוּטִין – וְהֵן שֶׁלּוֹ, יָתֵר מִכֵּן – חֲרֵי אֵלּוּ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת. אִם הָיָה שָׁחוֹר עַל גַּבֵּי הַלָּבָן – נוֹטֵל אֶת הַכֹּל וְהֵן שֶׁלּוֹ. [טו]הַחַיָּט שֶׁשִּׁייֵר אֶת הַחוּט כְּדֵי לְתָפְרוֹ בּוֹ, וּמַטְלִית שֶׁהִיא שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ – חֲרֵי אֵלּוּ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת. מָה שֶׁהֶחְרִישׁ מוֹצִיא בְּמַעֲצָד – חֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ, וּבְכַשִּׁיל – שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת. וְאִם הָיָה עוֹשֶׂה אֶצֶל בַּעַל הַבַּיִת – אַף הַנְּסָרִים שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת. גְּמָ' תָּנוּ רַבָּנַן: לוֹקְחִין מוֹכְיִן מִן הַכּוֹבֵס, מִפְּנֵי שֶׁהֵן שֶׁלּוֹ. הַכּוֹבֵס נוֹטֵל שְׁנֵי חוּטִין הָעֶלְיוֹנִים – וְהֵן שֶׁלּוֹ.

וְלֹא

עין משפט
נר מצוה

א מיי׳ פ״ו מהלכ׳ גניבה הל׳ ט, סמג עשין עא, טוש״ע חו״מ סי׳ שנח סעי׳ יב יא:
ב טוש״ע או״ח סי׳ יא סעי׳ יא:
ג סמג עשין עא:

וְלֹא יָטִיל בּוֹ יוֹתֵר מִשְּׁלֹשָׁה חוּבִין, וְלֹא יִסְרוֹק הַבֶּגֶד לְשָׁתְיוֹ אֶלָּא לְעֶרְבּוֹ. וּמַשְׁוֵיהוּ לְאָרְכּוֹ, אֲבָל לֹא לָרָחְבּוֹ. וְאִם בָּא לְהַשְׁוָותוֹ עַד טָפַח – רַשַּׁאי. אָמַר מָר: שְׁנֵי חוּטִין. וְהָאָנַן תְּנַן: שָׁלֹשׁ! לָא קַשְׁיָא; הָא בְּאַלִּימֵי, וְהָא בְּקַטְטִינֵי. וְלֹא יִסְרוֹק הַבֶּגֶד לְשָׁתְיוֹ, אֶלָּא לְעֶרְבּוֹ. וְהָתַנְיָא אִיפְּכָא! לָא קַשְׁיָא; הָא בִּגְלִימָא, הָא בְּסַרְבָּלָא. (א)וְלֹא יָטִיל בּוֹ יוֹתֵר מִשְּׁלֹשָׁה חוּבִין. בָּעֵי רַבִּי יִרְמְיָה: אַמְטוֹיֵי וְאַתּוֹיֵי חַד, אוֹ דִלְמָא אַמְטוֹיֵי וְאַתּוֹיֵי תְּרֵי? תֵּיקוּ. וּמַשְׁוֵיהוּ לְאָרְכּוֹ אֲבָל לֹא לָרָחְבּוֹ. וְהָתַנְיָא אִיפְּכָא! לָא קַשְׁיָא; הָא בִּגְלִימָא, הָא בְּהֶמְיוֹנֵי. (ב)תָּנוּ רַבָּנַן: אֵין לוֹקְחִין מִן הַסּוֹרֵק מוֹכִין, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ שָׁלוֹ. וּבִמְקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לְהְיוֹת שֶׁלּוֹ – לוֹקְחִין. וּבְכָל מָקוֹם לוֹקְחִין מֵהֶן כַּר מָלֵא מוֹכִין וְכֶסֶת מְלֵאָה מוֹכִין. מַאי טַעְמָא? קָנָנוּהוּ בְּשִׁינּוּי. תָּנוּ רַבָּנַן: אֵין לוֹקְחִין מִגַּרְדֵּי לֹא אִירִין, וְלֹא נִירִין, וְלֹא פּוּנְקָלִין, וְלֹא שִׁיּוּרֵי פַּקִּיעוֹת. אֲבָל לוֹקְחִין מֵהֶן בֶּגֶד מְנוּמָּר, עֵרֶב, וּשְׁתִי, טָווּי, וְאָרִיג. אָמְרִי: הַשְׁתָּא טָווּי שָׁקְלִי, אָרוּג מִבַּעְיָא? מַאי ״אָרִיג״ – תִּיכֵּי. תָּנוּ רַבָּנַן: אֵין לוֹקְחִין מִן הַצַּבָּע לֹא אוֹתוֹת וְלֹא דּוּגְמוֹת וְלֹא תְּלוּשִׁים שֶׁל צֶמֶר, אֲבָל לוֹקְחִין מֵהֶן בֶּגֶד צָבוּעַ, טָווּי, בְּגָדִים. הַשְׁתָּא טָווּי שָׁקֵיל, בְּגָדִים מִיבַּעְיָא? מַאי ״בְּגָדִים״ – נַמְטֵי. תָּנוּ רַבָּנַן: הַנּוֹתֵן עוֹרוֹת לָעַבְדָן; הַקִּיצוּעִין וְהַתְּלוּשִׁין – הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ. (ג)אִם הָיָה שָׁחוֹר [וְכוּ׳]. אָמַר רַב יְהוּדָה: קַצָּרָא שְׁמֵיהּ, וְקַצָּרָא שָׁקֵיל לֵיהּ. אָמַר רַב יְהוּדָה: הַכֹּל עוֹלִין לְמִנְיַן תְּכֵלֶת; וְיִצְחָק בְּרִי קָפֵיד עֲלַיְיהוּ. (ב)הַחַיָּט שֶׁשִּׁייֵר (מִן) [אֶת] הַחוּט כּוּ׳. וְכַמָּה לִתְפּוֹר? אָמַר רַב אַסִּי: מְלֹא מַחַט חוּט לַמַּחַט. אִיבַּעְיָא לְהוּ: מְלֹא מַחַט, וְחוּט לַמַּחַט, וְחוּט לַמַּחַט כְּמִלְאוֹ מַחַט, אוֹ דִלְמָא מְלֹא מַחַט, וְחוּט לַמַּחַט מַשְׁהוּ? תָּא שְׁמַע, דְּתַנְיָא: הַחַיָּט שֶׁשִּׁייֵר אֶת הַחוּט פָּחוֹת מִכְּדֵי לִתְפּוֹר בּוֹ, וּמַטִּילִית שֶׁהִיא פְּחוּתָה מִשֶּׁלֹשׁ עַל שֶׁלֹשׁ – בִּזְמַן שֶׁבַּעַל הַבַּיִת מַקְפִּיד עֲלֵיהֶן, הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ. אֵי אֲמַרְתְּ בְּשֶׁלָּמָא מְלֹא מַחַט, וְחוּט לַמַּחַט כְּמִלְאוֹ מַחַט – פָּחוֹת מִכָּאן חֲזֵי לְסִיבְתָא; אֶלָּא אִי אֲמַרְתְּ מְלֹא מַחַט, וְחוּט לַמַּחַט מַשֶּׁהוּ – פָּחוֹת מִכָּאן לְמַאי חֲזֵי? אֶלָּא שְׁמַע מִינַּהּ: מְלֹא מַחַט, וְחוּט לַמַּחַט כְּמִלְאוֹ מַחַט. שְׁמַע מִינַּהּ. מַה שֶּׁהֶחָרַשׁ כּוּ׳. וּרְמִינְהִי: מַה שֶּׁהֶחָרַשׁ מוֹצִיא בְּמַעֲצָד, וְהַנִּפְסָק בְּמְגֵירָה – הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת; וְהַיּוֹצֵא מִתַּחַת מַקְדֵּחַ וּמִתַּחַת רָהִיטָנֵי, וְהַנִּגָּרָר בְּמְגֵירָה – הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ! אָמַר רָבָא: בְּאַתָּרָא דְּתַנָּא דִּידַן אִיכָּא תַּרְתֵּי חֲצִינֵי, לְרַבָּתִי קָרֵי לַהּ ״כַּשִּׁיל״, וּלְזוּטַרְתִּי קָרֵי לַהּ ״מַעֲצָד״. בְּאַתָּרָא דְּתַנָּא בָּרָא חַד הוּא דְּאִיכָּא, וְקָרוּ לַהּ ״מַעֲצָד״. וְאִם הָיָה עוֹשֶׂה אֵצֶל כּוּ׳. תָּנוּ רַבָּנַן: מְסִתְּתֵי אֲבָנִים – אֵין בָּהֶם מִשּׁוּם גָּזֵל. מְפַסְּגֵי אֵילָנוֹת, מְפַסְּגֵי גְּפָנִים, מְנַקְּפֵי הֵיגֵי, מְנַכְּשֵׁי זְרָעִים וְעוֹדְרֵי יְרָקוֹת – בִּזְמַן שֶׁבַּעַל הַבַּיִת מַקְפִּיד עֲלֵיהֶם, יֵשׁ בָּהֶן מִשּׁוּם גָּזֵל; אֵין בַּעַל הַבַּיִת מַקְפִּיד עֲלֵיהֶן, הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ. (ד)אָמַר רַב יְהוּדָה: כְּשׁוּת וַחֲזִיז – אֵין בָּהֶם מִשּׁוּם גָּזֵל. בְּאַתָּרָא דְּקָפְדִי – יֵשׁ בָּהֶן מִשּׁוּם גָּזֵל. אָמַר רָבִינָא: וּמָתָא מַחְסְיָא – אַתָּרָא דְּקָפְדִי הוּא.

הָדַרַן עָלָךְ הַגּוֹזֵל בָּתְרָא וּסְלִיקָא לַהּ מַסֶּכֶת בָּבָא קַמָּא

וְלֹא יָטִיל בּוֹ יוֹתֵר מִג' חוּבִין דֶּרֶךְ הַסּוֹרְקִים לְתַת לוּלְאוֹת שֶׁל טָווּי בְּמַחַט לְאָרְכּוֹ שֶׁל בֶּגֶד שֶׁמּוֹתְחוֹ בָּהֶן כְּשֶׁהוּא נִסְרָק וְחוֹבְטוֹ בְּמַקָּלוֹת וּכְשֶׁנִּגְמַר וּבוֹלְטִין אוֹתוֹ מָקוֹם הַלּוּלְאוֹת שֶׁנִּמְתַּח שָׁם מַשְׁוֶה אוֹתָן וְנוֹטֵל אוֹתָן הַקְּצוּעִים לְעַצְמוֹ כְּדְאָמַר לְקַמָּן וְאַשְׁמוּעִינַן תַּנָּא שֶׁלֹּא יִתְפָּרֵם לְאוֹתָן לוּלְאוֹת בַּחֲזָקָה כְּדֵי שֶׁלֹּא יָכוֹל לְמַתְּחוֹ יוֹתֵר מִדַּאי אֶלָּא ג' חֲבִין יפ״ינ״ץ בְּלַעַז ג' תְּפִירוֹת בְּמַחַט: וּמַשְׁוֵהוּ מָקוֹם הַבְּלִיטוֹת שֶׁנִּמְתַּח שָׁם נוֹטֵל בְּמִסְפָּרַיִם: אֲפִילּוּ עַד טָפַח לְטַל מִמֶּנּוּ רְצוּעוֹת רְחָבוֹת טָפַח: אֲלִימֵי גַּפִּין שְׁנַיִם: גְּלִימָא טַלִּית הָעֲשׂוּיָה לְכָל יוֹם וּכְשֶׁהוּא סוֹרֵק לְשָׁתְיוֹ נוֹחָה לְקֶרַע מַהֵר: סַרְבָּלָא עֲשׂוּי. לְכָבוֹד וּלְגוֹי וּכְשֶׁהוּא סוֹרֵק לְשָׁתְיוֹ נָאָה יוֹתֵר: ה"ג אַמְטוֹיֵי וְאַתּוֹיֵי חַד אוֹ דִלְמָא אַמְטוֹיֵי וְאַתּוֹיֵי תְּרֵי מְנָהֵג תּוֹפֵר אֶמֶן לְהוֹלִיךְ וּלְהָבִיא הַמַּחַט בְּבֶגֶד קֹדֶם שֶׁיְּמַשֵּׁךְ כָּל הַחוּט וְקָא מְבַעְיָא לֵיהּ הֲנָךְ ג' חוּטִין דְּקָתָנֵי מִי חֲשִׁיבָא הוֹלָכָה וְהוֹבָאָה חַד דְּהַוּוּ לְהוּ ג' הוֹלָכוֹת וְג' הוֹבָאוֹת א"ד הוֹלָכָה וְהוֹבָאָה תְּרֵי חֲשִׁיב לְהוּ: גְּלִימָא מְשַׁוֵּהוּ לְאָרְכּוֹ כִּדְפָרֵישׁית לְעֵיל: הֶמְיוֹנָא אֵינוֹ נִרְאֶה אֶלָּא שְׁנֵי רֹאשֶׁיהָ הַתְּלוּיִין לְכָךְ מְשַׁוֵּהוּ לְרָחְבָּהּ ב' רֹאשֶׁיהָ הַתְּלוּיִין: אִירִין דֶּרֶךְ הַגַּרְדִּי לְהַנִּיחַ צֶמֶר בְּקָנֶה שֶׁל עֵרֶב כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵצֵא הָעֵרֶב מִן הַקָּנֶה לְכָאן וּלְכָאן וְהוּא שֶׁל בעה"ב: נִירִין ליצי"ץ: פַּקָּעִיּוֹת לוישיי"ל: פּוּנְקָלִין טריימ"ש שֶׁעוֹשִׂין לִירִיעוֹת הַנֶּאֱרָגוֹת מֵעַמֵּד וְאֵין עוֹשִׂין לְהוּ קָנֶה כְּדֶרֶךְ הַגַּרְדִּין: בֶּגֶד מְנֻמָּר כְּלוֹמַר אֲפִילּוּ מְנֻמָּר בִּצְבָעִים הַרְבֵּה אע"פ שֶׁרַגְלַיִם לַדָּבָר שֶׁגְּנַב הַצֶּמֶר מִן בְּגָדִים שֶׁאָרַג לוֹקְחִין מֵהֶן דְּקָנְיָנְהוּ בְּשִׁנּוּי: טָווּי אָרִיג וְהַיְנוּ אִירִין דְּאָמְרַן לֹא יִקַּח אִם טְלָאָן הַגַּרְדִּי לוֹקְחִין דְּקָנְיָנְהוּ בְּשִׁנּוּי: אָרוּג מִבַּעְיָא הָא ה"ל טָווּי קֹדֶם לְאָרִיג: תִּכֵּי שֶׁרְשָׁרוֹת שרימ"ש דְּלֹא טָוְאָן קֹדֶם לְכֵן: אוֹתוֹת כְּשֶׁמְּבִיאִין לוֹ בֶּגֶד לְצַבֵּעַ חוֹתֵךְ מִמֶּנּוּ מְעַט לְפָנָיו בְּעָלָיו לַדַּע אִם יִקְלֹט אֶת הַצֶּבַע וּפְעָמִים שֶׁמְּעַבְּבוֹ אֲצִלּוֹ וְשָׁכְחוּ בְּעָלִים: דּוּגְמָאוֹת שֶׁמְּבִיאִין לוֹ הַבְּעָלִים צֶמֶר לְצַבֵּעַ וּמֵבִיא עִמּוֹ מְעַט צֶמֶר צָבוּעַ וְאוֹמֵר כָּזֶה צְבַע לִי: תְּלוּשֵׁי צֶמֶר שֶׁתְּלָשׁ מִן הַגִּזָּה הַצֶּמֶר מְעַט מְעַט: אֲבָל לוֹקְחִין מִמֶּנּוּ בֶּגֶד צָבוּעַ דְּבֶגֶד שָׁלֵם לֹא גָּנַב וְאִי נַמֵּי גָּנַב קָנְיָה בְּשִׁנּוּי: טָווּי וּבְגָדִים וְהַנָּךְ דַּגְמָאוֹת שֶׁטָּוְאָן אוֹ עָשָׂה מֵהֶן בְּגָדִים לוֹקְחִין: הַשְׁתָּא טָווּי שָׁקְלִינַן בְּגָדִים מִבַּעְיָא הָא אֵין בְּגָדִים אא"כ טָוְאָן: נַמְטֵי לְבָדִין פליטר"ש בְּגֶמֶל"ז וְאֵין שָׁם טָווּי: הַקְּצוּעִין רונייור"ש בְּגֶמֶל"ז שְׁמְקַצֵּעַ מִן הָעוֹר סָבִיב: וְהַתְּלוּשִׁין צֶמֶר הַתָּלוּשׁ מִן הָעוֹר: צֶמֶר הָעוֹלֶה מִן שָׁטָף הַמַּיִם שֶׁלּוֹ דְּדָבָר מוּעָט הוּא וְאַפְקוּרֵי מַפְקַר לֵיהּ: קַצָּרָא שְׁמֵהּ וְקַצָּרָא שָׁקֵיל לֵהּ הַכּוֹבֵס נִקְרָא קַצָּרִי בִּלְשׁוֹן אֲרַמִּי וְקַצָּרָא שֶׁהוּא מְקַצֵּר מִן הַבֶּגֶד אֵיהוּ שָׁקֵיל לֵיהּ וְדַיְּדֵהּ הוּא: הַכֹּל עוֹלִין לְמִנְיַן תְּכֵלֶת אוֹתָן שְׁלֹשָׁה חוּטִין אִם לֹא קָצָרָן הַכּוֹבֵס עוֹלִין לְמִדַּת מְלֹא קָשֶׁר גּוּדֵל שֶׁצָּרִיךְ לְהַרְחִיק אֶת תְּכֵלֶת שֶׁל צִיצִית מִשְּׁפַת הַבֶּגֶד בְּמַסֶּכֶת מְנָחוֹת (דף מב.): קָפֵד עֲלַיְיהוּ וְנוֹטְלָן: מְלֹא הַמַּחַט מָלֵא אֹרֶךְ הַמַּחַט: וְחוּט לַמַּחַט שֶׁכָּל זְמַן שֶׁאֵין מִן הַחוּט אֶלָּא מְלֹא הַמַּחַט מְצֻמְצָם אֵין יָכוֹל לְתוֹחֲבוֹ בַּבֶּגֶד: בִּבְרַיְיתָא גְּרָסִינַן וּמַטִּילִית שֶׁהִיא פְּחוּתָה מג' עַל ג': לְסִבְתָא חֲבִין שֶׁפַּרְשָׁנוּ לְמַעְלָה: פָּחוֹת מִכָּאן לְמַאי חֲזֵי הָא אֵין יָכוֹל לַהֲפוֹךְ הַמַּחַט וּלְתוֹחֲבוֹ: מְגֵרָה שייר"ה בְּלַעַ"ז וְסָכִין הוּא שֶׁיֵּשׁ בּוֹ פְּגִימוֹת הַרְבֵּה וְקוֹצֶצֶת מַהֵר: הַנִּפְסָק בְּמְגֵרָה פְּסָקֵי עֵצִים שֶׁהָעֵץ אָרֹךְ וּפוֹסְקוֹ: מִקְדֵּחַ טריי"ד וְהַיּוֹצֵא מִשָּׁם דַּק כְּעֹבִי: רָהִיטָנֵי פליינ"א: וְהַנִּגָּרָר בְּמְגֵרָה דַּק דַּק שֶׁהִיא מְשֻׁרֶּטֶת בְּמָקוֹם חֻתְכוֹ דַּק כְּעֹבִי: חַד הוּא דְּאִיכָּא וְרַבָּתִי הִיא וּמְשֻׁרֶּטֶת שְׁפָאֵי גִּפִּין: מְסִתְּתֵי אֲבָנִים מְרַבְּעֵי אוֹתָן וּמְחַלְּיק אוֹתָן: מְפַסְּגֵי אִילָנוֹת כְּשֶׁיֵּשׁ בָּהֶן עֲנָפִים יוֹתֵר מִדַּאי קוֹצֵץ אַחַת מִבֵּינְתַיִם וְהַיְנוּ פְּסוֹג לְשׁוֹן דִּילּוּג וְהַרְחָבָה: נְקוּף שַׁיָּךְ בְּהֶנָא כְּמוֹ וְנִקּוּף סִבְכֵי הַיַּעַר בַּבַּרְזֶל (יְשַׁעְיָהוּ י':ל"ד): הֲנָא סְנָה: וּמְנַכְּשֵׁי זְרָעִים נוֹטְלִים יְרָקוֹת מִבֵּינֵיהֶם: וְעוֹדְרֵי יְרָקוֹת כְּשֶׁהֵן תְּכוּפוֹת יוֹתֵר מִדַּאי נוֹטֵל אַחַת מִבֵּינְתַיִם כְּדֵי שֶׁיְּהֵא מָקוֹם לְהַרְחִיב וּלְהִתְפַּשֵּׁט: חֲזִיז שַׁחַת שֶׁל תְּבוּאָה חִטִּין וּשְׂעוֹרִין בְּעוֹדָן יָרֵק: מְתָא מְחַסְיָא מָקוֹם בְּהֵמוֹת הוּא וּצְרִיכִין לְמַרְעֶה טוֹב:

מסורת הש״ס

א מנחות עו.; נדה סג.
ב חולין לא.

גליון הש״ס

גמ' ולא יטיל יותר מן שלש חובין. מפירוש רש"י הושע ו' ח' נראה דהגירסא כאן חוכים:
שם אמטויי ואתויי חד. וכעין זה מנחות דף ע"ו ע"א וכעין זה בירושלמי פ"ג דסוכה הלכה ח':
שם איבעיא להו מלא מחט. כעין זה חולין ד' ל"א ע"א:

חִדּוּשֵׁי הֲלָכוֹת – מַהַרְשָׁ״א

דף ב.

תוס' בד"ה לא זה וזה שיש כו' ובור לא רצה לשנות קודם אש כו' עכ"ל אבל מה שלא נקט בור קודם המבעיר ניחא להו בהנך תירוצים וטעמים שכתב רש"י אלא דהכא אינן מספיקין דאדרבה דטפי איכא לשנות בור קודם אש כדי לשנות נמי לא הרי הבור כהרי אלו דומיא דקתני ברישא ותירצו דהתנא נקט הכי דניחא ליה טפי להגדיל תורה ולשנות נמי לא הרי בכל הד' אבות ואי הוה נקט בור קודם אש הוה אתי אש מבור ומחד מהנך ולא ה"מ תו למתני לא הרי גבי אש וק"ל:

בד"ה ה"ג הך דהואי במשכן כו' ואית דגרסי הך דהוי במשכן וחשיבא קרי כו' או איפכא הוי תולדה עכ"ל ולפ"ז הא דקאמר הך דלא הוי במשכן ולא חשיבא כו' או או קאמר או לא הוי במשכן או לא חשיבא קרי ליה תולדה אבל האב תרתי בעי הוי במשכן וגם חשיבא דל"ל בהיפך הך דהוי במשכן וחשיבא קרי ליה אב או או קאמר או דהוי במשכן או חשיבא קרי אב אבל תולדה תרתי בעי דלא הוי במשכן וגם לא חשיבא דהא העלו הקרשים דהיינו הכנסה דהוי במשכן וקרי ליה תולדה וק"ל:

דף ג.

תד"ה והא דמכליא כו' דה"א דדוקא דשלח שלוחי כו' עכ"ל ולא ניחא להו לתרץ כפרש"י דאי לאו וביער ה"א דאתי ושלח להיכא דמכליא קרנא וכה"ג איכא בר"פ הערל לגבי תושב ושכיר דהכא ע"כ ושלח לחוד משמע אף בדלא מכליא קרנא דהא השתא ברגל נמי לא כתיב אלא חד קרא ושלח ומוקמינן ליה בדלא מכליא קרנא וליכא למימר דהשתא היינו טעמא משום דכתיב בשן ובער וכאן ברגל שינה למכתב ושלח ללמדך דמיירי בדלא מכליא קרנא הא לאו ראייה הוא דע"כ שינה הכתוב למכתב ושלח דאל"כ הוה מוקמי' תרוייהו אשן ודו"ק:

בד"ה ושן בהמות כו' בהמות שיש להן ארס כנחש ונושכות וממיתות דהוי נשיכה שהיא תולדה דקרן כו' עכ"ל צ"ע דהא אפילו נחש שאין נהנה מנשיכתו כיון דאורחיה בהכי הוי תולדה דרגל כמו שכתבו התוס' בסוף פרקין בד"ה והנחש הרי אלו מועדים כו' ויש ליישב בדוחק ודו"ק:

בד"ה לא עשר כתיב כו' ואי כתיב בור ה"א דוקא בור ולא שיח כו' עכ"ל בפשיטות הל"ל דאי כתיב בור ה"א גזירת הכתוב דוקא בור עמוק הרבה דסתם בור כך הוא אבל בור עשר לא ולכך איצטריך והמת יהיה לו דבור עשר נמי חייב שיש בו כדי להמית אלא שהתוס' לישנא דמתני' דפ' הפרה נקטו בדבריהם דקתני החופר בור שיח ומערה חייב א"כ למה נאמר בור מה בור שיש בו כדי להמית כו' דהכי יליף מהך צריכותא ודו"ק:

דף ג:

בד"ה משורו למדנו כו' ובאבנו וסכינו אין לחלק בין תמות למועדות דלא שייך לחלק כו' עכ"ל ר"ל כיון דלא שייך לחלק ליכא למפרך כיון דמשורו למדנו דיו להיות כשורו דתם משלם ח"נ וק"ל:

בגמרא לרבא מבעיא ליה לרב פפא פשיטא ליה כו' נ"ל דהכי קים ליה לתלמודא לרב פפא דאל"כ איכא למימר דרב פפא נמי לא קרי ליה תולדה דרגל אלא משום לפוטרו ברה"ר וק"ל:

דף ד.

תו' בד"ה לאו אע"ג כו' וע"ק דעבד ואמה כשאין כוונתן להזיק נמי פטורים כו' עכ"ל פירוש ובמה מצינו מיהת משן דאין כוונתו נמי להזיק ה"ל למילף דחייב דהא מעיקרא דדינא דקאמר לכתוב רחמנא חדא ותיתי אידך מיניה במה מצינו קאמר כפרש"י לקמן בהדיא בשמעתין וק"ל:

בא"ד נמצא שכוונתן גורם הפטור ה"נ קרן כו' עכ"ל פי' כיון דהתם אף באין כוונתו דלא שייך שמא יקניטנו פטור דהכוונה גורם הפטור הכי נמי מיהת בקרן כיון דאיכא כוונה יש לפוטרו ואע"ג דלא שייך הכא שמא יקניטנו ומיהו בשן כיון דליכא כוונה כלל ולא שייך שמא יקניטנו חייב ורב אשי השיב דאף אין כוונה דהתם עדיפא לפטור מכוונה דקרן כיון דהתם בכוונה מיהת שייך שמא יקניטנו ופעמים נתכוונו ויאמרו לא נתכוונו ודו"ק:

בד"ה כראי אדם כו' היינו ממון שהזיק בשעת חיוב מיתה כו' עכ"ל פי' ממון אחר בהדי מיתה ומיהו הא דתנא דבי חזקיה בין מתכוין בין שאינו מתכוין מיירי נמי כי הכא לפטור מדמי הנהרג כמ"ש התוספות בסוף פרק המניח ועיין מזה בתוס' בסוף פרק כיצד הרגל בד"ה ויהא אדם כו' ודו"ק:

דף ד:

תוספות בד"ה ואימא מבעה זה מים פי' כיון דקרא לא דייקי כו' עכ"ל אבל לענין מים דייק ליה לישנא דמבעה דמתני' כמ"ש התוספות לקמן ואי הוה דייקי קרא נמי כרב וכשמואל ודאי דלא הוה תיקשי ליה ואימא מבעה זה מים כיון דבקרא בעירה כתיב לא הוה מוקמינן ליה אלא אי בשן אי ברגל וכן מ"ש התוספות בד"ה מי כתיב מים נבעו וא"ת כי כתיב נמי נבעו לא מתוקמא מתני' במים דמי קתני נבעה כו' והוה מוקמינן ליה בשן אע"ג דלא קתני נבעה היינו מהאי טעמא כיון דבקרא בעירה כתיב ודו"ק:

בפרש"י בד"ה ומנסך יין לעבודת כוכבים כו' ליכא למימר שנסכו בי"נ שזרק בו דלא קמחסריה כו' עכ"ל צ"ע לפירושו דהא איכא מאן דמפרש לה מערב ומ"ד נמי מנסך ממש היינו משום דאל"כ היינו מדמע ויש ליישב בדוחק דה"ק דלא קחסרי ממש אלא דצריך למוכרו יותר בזול לעובד כוכבים וא"כ היינו מדמע ודו"ק:

דף ה.

תוספות בד"ה קתני היזק דלא מינכרא והא דקתני ג' כו' כדקתני ש"ח והשואל כו' עכ"ל אע"ג דלא דמי חיובי דידהו אי לאו שהן שנויין כן במקום אחד לא הוה תנא כולהו גווני כיון דכולהו אדם דאזיק שור הוא דמה"ט לא תני לשמואל אדם דאזיק שור ממש בידים ודו"ק:

דף ה:

בתוספות בד"ה כי שדית בור כו' ונראה דשן נמי אתי בפלגא דדינא או מאש לחוד כו' עכ"ל ולפי זה לגבי אש לא איצטריך ליה למימר כי שדית בור כו' דמאש לחוד נפקי כולהו לבד מבור וק"ל:

בד"ה להלכותיהן כו' מהרש"ל מחק כל דבור זה עד ומתני' לא קתני כו' ע"ש וכן נראה משמעו ממה שכתבו לקמן דבאש הל"ל הכי דלא אתי אלא מחד מינייהו ומבור דפטר בו כלים אבל בכל אינך בתר דכתיבי כולהו לא הוה איצטריך כל חדא מינייהו דהוה אש מב"ח והוצרך שפיר למימר להלכותיהן מיהו נראה ליישב דבריהם דהכא דמ"מ אמלתא דרבא דקאמר דמכל חד מינייהו ומבור אתיין כולהו המ"ל דהוי פטרי בהו כלים ומ"ש ואי יליף מחד מינייהו ומאש כו' ר"ל דאי משום הכי הוצרך למימר להלכותיהן דלא תקשי לילף מחד מינייהו ומאש מיהו בור נמי הוה כתיב דלא אתי מכולהו דאם כן המ"ל דהוה פטרי בהו טמון וה"ה דהמ"ל אי הוה ההוא חד או שן או רגל הוה פטרי בהו רה"ר ואי הוה ההוא חד מינייהו קרן הוה פטרי בהו תם ממש אלא דניחא למנקט הפטור במלתא דנקטי בהדיא דהיינו אש דלא אתי מב"ח ועוד אי הוה ההוא חד מינייהו אדם ליכא למפטר מידי אלא טמון כיון דמאש נמי אתי וק"ל:

דף ו.

תוס' בד"ה לאתויי בור כו' אם היזק בהדי דאזלי יתחייבו שניהם בעל כו' עכ"ל מדברי הרא"ש שאם הזיקה דרך הלוכה מחייב כ"א חצי הנזק ואם התיזה הבהמה כו' משלם בעל הבהמה רביעי נזק כו' עכ"ל ע"ש אך ק"ל כיון דבעל הבהמה חייב דרך הלוכו דהוי רגל היינו בחצר הניזק ובעל התקלה דחייב היינו ע"כ ברה"ר מטעם בור וכה"ג הקשו התוס' לקמן בד"ה פרה שהזיקה טלית כו' ויש ליישב כאן בדוחק שהתיזה ברה"ר והזיקה ברה"י וכה"ג כתבו התוס' בסמוך ודו"ק:

תוס' בד"ה תאמר בהני כו' היכי קאמר שור יוכיח דברשות חייב והא רגל כו' עכ"ל מדבריהם אלו שלא הקשו היכי ילפינן מרגל לחיובינהו ברה"ר הוכיח הרא"ש דעיקר חיוב דידהו מבור דהוא תחילת דינא ולא יהבינן להו הקל של רגל אלא של בור אבל דברי התוס' לעיל בד"ה משורו למדנו כו' אין מוכיחין כן אלא דבכה"ג יהבינן להו הקל של שניהם וצ"ע:

בד"ה היינו בור כו' דלאחר נפילה מיירי אמאי פטור כו' עכ"ל פי' אע"ג דלאחר נפילה אונס הוא מ"מ כיון דמיירי בדלא אפקרינהו היה לו לסלקו כדמוכחת הסוגיא בפ' המניח וק"ל:

דף ו:

בא"ד ומבור חלוק במה שאין תחלת עשייתן לנזק כו' עכ"ל ק"ק דנקטו מלתא אחריתי והמ"ל ומבור חלוק שאין הולך ומזיק ואילו הולכים ומזיקים כמ"ש לעיל בדיבור זה ויש ליישב בדוחק ודו"ק:

בד"ה כגון שהיתה עידית כו' דלית ליה למזיק כעידית דניזק כו' ישלם כסף לר"י כו' עכ"ל ולא אמרי' בהא נמי אהני קרא לר"י כיון דלא הוי לטובת הניזק וק"ל:

בד"ה שור רעהו כו' ומיהו למ"ד דאיכא כופר ברגל כו' עכ"ל אבל ליכא למיפרך מה לרגל שכן הזיקו מצוי דכיון דפירכא זו אינה אלא סברא בעלמא יש לנו לומר דיותר ראוי להתחייב באדם המזיק בידים ממזיק ע"י שלוח בעירו כמ"ש התוס' לגבי שן לעיל וק"ל:

דף ז.

תוס' בד"ה אי דאייקור ארעתא אפי' פורתא נמי לא ליספו ליה אע"ג שאינו מוצא ליתן עליהם ר' זז כו' אבל אם לא פשע אפילו שוות יותר מר' זוז כו' עכ"ל יראה שגם מפרשי ליה כפרש"י בעני אך במלות פורתא וטובא פירשו בע"א וה"פ אי הוזל ארעא דכ"ע כו' כיון דלא פשע אפילו שוות טובא דהיינו יותר מר' זוז יכול ליטול ולא יצטרך למכור בפחות משויין ואי דעייל ונפק וגרם לעצמו אפי' פורתא דהיינו שאין מוצא לקנותם בר' זוז לא יטול כלום וק"ל:

דף ז:

תוס' בד"ה אליבא דר"י לא תבעי כו' כיון דיליף מג"ש כו' עכ"ל מיהו אליבא דר"י נמי ה"מ למיבעי היכא דאהני קרא ואפשר דפשיטא ליה לתלמודא לר"י דמצי יהיב ליה מעידית דעלמא כיון דיהיב ליה טפי מעידית דניזק דהא אי ה"ל זיבורית כעידית דניזק ה"מ יהיב ליה ודו"ק:

דף ח.

תוס' בד"ה ואיבעית אימא כו' דכיון דקאי אשלא היתה לו עידית כו' עכ"ל דכיון דבתירוצא דלעיל מיניה קאמר שלא היתה לו עידית ומכרה מסתמא האי תירוצא נמי עליה קאי ומיירי נמי בכה"ג דאל"כ ה"ל לפרושי הכא דאיירי אידי ואידי כשהיתה לו עידית ומכרה מיהו ה"מ לפרושי ולאוקמא בכה"ג וכפרש"י באידך לישנא אלא דניחא ליה לשבוקי סברא קמייתא ועוד דלא ניחא ליה למימר בברייתא קמייתא דקרי ליה בינונית משום דהוי בינונית דידיה כיון דהויא עידית דעלמא דהא ברישא דקתני בינונית כולם גובין בינונית ליכא לפרושי אלא בינונית דעלמא ומזה נראה שברח רש"י מזה הלשון וכתב תפוס לשון ראשון ודו"ק:

דף ט.

תוס' בד"ה ורב אמר בטלה מחלוקת כו' ותימה מ"ש כו' באותה רביע שנטל מכח ירושה וי"ל דרב אסי ס"ל כו' עכ"ל כל זה ללשון ראשון שפרש"י דללשון שני קושטא הוא דאותו רביע מכח ירושה נוטל בקרקע וללשון ראשון הוצרכו לדחוק בזה דפליג רב אסי אהך סברא ולכך הקשו לקמן דלמא פשיטא דלאו כיורשים אלא מספקא ליה אי כלקוחות באחריות או שלא באחריות דלא הוה לן לדחוקי דפליג רב אסי ארב בהך סברא ועיין עוד מה שכתבנו בזה ס"פ בית כור:

דף ט:

תוס' בד"ה ולר"י דאמר כו' לר"י כמו גחלת לר"ל ובשור קשור כו' ומשום דחרש עביד לנתוקי כו' עכ"ל ובדלא עביד לנתוקי כו' בפשיטות בבור מגולה ושור מותר ל"ק להו לפום סברתם דהשתא דשלהבת לר"י הוה כמו גחלת לר"ל ולא הוה רבותא אלא שור קשור ובור מכוסה ודו"ק:

בד"ה משא"כ בבור כו' וכן אש וכו' וא"ת ונילף משור ונחייבו בכופר כו' וא"ת שור ולא אדם כו' עכ"ל בבור איכא למימר קושטא דאימעיט משור ולא אדם אבל עיקר קושייתם מעיקרא אאש

והוצרכו לתרץ דאימעיט מעליו וממילא דאימעיט נמי מיניה בור ולזה הקשו שור ולא אדם ל"ל כו' וק"ל:

דף י.

תוס' בד"ה ליחכה נירו כו' משמע דה"נ רוצה לפרש כן משא"כ בבור כו' עכ"ל הכי משמע להו דשייר חומר שור בדש בנירו איירי בהך מלתא גופא דאיירי לאתויי ליחכה נירו בחומר באש דומיא לפי מאי דסבר מעיקרא דשייר כלים בחומר בשור ותני ליה בחומר באש ודו"ק:

בד"ה ותו ליכא וא"ת כו' וי"ל משום דדחיק לאוקומי מתני' כו' עכ"ל בהך דהכוהו י' בני אדם כו' ליכא לתרוצי הכי אלא דעיקר קושייתם דאטו כי רוכלא כו' לא הוה אלא אהך דר' זירא ורב ששת דהקשו מסברא אבל מהנך דעשרה בני אדם הכהו כו' כיון דתניא בברייתא שפיר פריך בפשיטות דה"ל לתלמודא לאתויי נמי אמתני' דהכא ודו"ק:

בתוס' בד"ה כגון פפא בר אבא כו' ומיהו לפי המסקנא כו' אין צריך לפרש דחייב כו' עכ"ל ר"ל דאין צריך לפרש במסקנא דהוה כולהו פפא בר אבא דהרי לא חייב אלא אחרון ועיין בהגהת מרדכי:

דף י:

תוס' בד"ה כולן פטורין כו' אפי' לרבנן אחרון חייב כו' עכ"ל להאי שנויא בפלוגתא לא קמיירי ליכא לאוקומי מתני' בכה"ג ואפי' כרבנן דכיון דאין בראשון כדי להמית אין זה הכשרתי במקצת נזקו אלא דאחרון עשה כל המיתה לחייב עלה קטלא ואין כאן שום חיוב על הראשון משא"כ בבור תשעה דהראשון נמי חייב מיהת בתשלומי נזק ודו"ק:

דף יא:

תוספות בד"ה גזירה מקצתה כו' וקשה דהא כו' אמרי משום דנפקא כולה עכ"ל פירוש ואכתי יטעו להשוות רוב למקצת וק"ל:

דף יב.

תוס' בד"ה מכר לו עבדים כו' דאי מטעם חצר אמאי מפליג בהחזיק בקרקע בין עבדים למטלטלין דאי משתמרת לדעתו בתרוייהו קני כו' עכ"ל וצ"ע שהרי כתבו לקמן דסתם קרקעות אין עבדים משתמרין בהן לדעתו כו' ויש ליישב בדוחק ודו"ק:

תוס' בד"ה בעינן דומיא כו' והחזיק בקרקע לא קנה עבדים כו' עכ"ל ולקמן דפריך מדשמואל לא בקנין אגב אלא מחמת דחשיב כמחובר כמו שפי' לקמן וק"ל:

תוס' בד"ה והלכתא בכפות כו' ת"ל דהוי חצר מהלכת כו' עכ"ל דטפי ה"ל למנקט האי טעמא כדנקט ליה נמי הכא בשמעתין וק"ל:

דף יב:

תוס' בד"ה ואם איתא כו' ומשני אלא מתנות כהונה כו' עכ"ל דע"כ צ"ל הכי לפי דרכם דלעיל דלא קאי האי שנויא דמפליג במחיים ובין לאחר שחיטה דהא בחלק של כהנים בכל גוונא הוי ממון גבוה ובחלק בעלים בכל גוונא הוי ממון בעלים אבל רש"י לא גרס כן ומפליג אף לפי המסקנא בין מחיים ובין לאחר שחיטה בחלק בעלים ודו"ק:

דף יג.

תוס' בד"ה אי אליבא דרבנן פי' בקונט' כו' משמע אפילו שהשור עושה כל ההיזק כו' הלכך בעל השור במועד משלם נזק שלם כו' עכ"ל ודאי דכן מוכח גם מפרש"י שלפנינו שהשור עושה כל ההיזק דהא לא בא לחייב בעל הבור אלא מטעמא דכי ליכא לאשתלומי כו' וא"כ שור המועד ראוי שישלם נזק שלם שהוא עשה כל ההיזק ולא מצי למידק אלא מתם אבל בפירושו שלפנינו לא פירש כן אלא שהמועד אינו משלם אלא ח"נ ותם רביע נזק והוא מגומגם:

דף יג:

בתוס' בד"ה כגון שקיבל עליו כו' איפכא לא מצי למימר כגון דאזקיה תורא דשואל כו' עכ"ל דהוה ניחא טפי למימר איפכא דהשתא לא תיקשי כלל אימא סיפא נפרצה בלילה כו' ודו"ק:

דף יד.

תוס' בד"ה מי לא פליגי כו' לא לזה ולא לזה לשוורים ולפירות דחד עכ"ל וקרי ליה חצר השותפין להניח בהן דברים אחרים או שיש לכל אחד ואחד בית בחצר זה ויש בו דריסת רגל לשניהם והוא כגרסת ר"ת לקמן דמוקי סיפא דברייתא בכה"ג וק"ק לפי גרסתו לקמן מאי פריך אי הכי ארבעה שלשה הוו דהא לא שמעי' ליה מרישא דכגון חצר השותפין דאיירי במיוחדת לזה ולזה לשוורים דומיא דבקעה ויש ליישב דתלמודא מדמה חצר שאינה מיוחדת לשוורים לשניהם לחצר המיוחדת לשוורים לשניהם דבין כך ובין כך דמיא לרה"ר וכן משמע לעיל דקאמר בההיא דרב יוסף ואינה מיוחדת לשוורים דלגבי שן הויא ליה חצר הניזק משמע דלגבי קרן מקרי רה"ר כמו במיוחדת לשניהם לשוורים ודו"ק:

דף יד:

תוס' בד"ה פרה שהזיקה כו' דא"א לאוקמה פרה שהזיקה טלית נמי ברה"ר כו' עכ"ל כל זה לגירסת ר"ת לעיל דגרס לפירות לחד ולא לזה ולא לזה לשוורים אבל לגרסת הספרים דלעיל איכא לאוקמה נמי הכא בחצר מיוחדת לזה ולזה לשוורים ולטלית לחד ועיין ברא"ש ובר"ן:

בא"ד ולא בא לאשמועינן כו' דהא טלית בור הוא ולא משלם מגופו כו' עכ"ל ומזה אין לדחות פי' הקונט' דאיכא למימר כיון שהזיקו זה את זה כמו שמשתלם בעל הטלית מגוף הפרה כך ישתלם בעל הפרה מגוף הטלית וק"ל:

בא"ד ול"ג פרה שהזיקה טלה דא"כ כו' עכ"ל לפי אותה גרסא יתיישב לפרש"י שפיר דאיירי שהזיקו זה את זה במקום אחד וק"ל:

דף טו.

תוס' בד"ה הא מני ר' יוסי כו' ואי רבי עקיבא ליתני שהתם פטור מדמי עבד ומאי שייר כו' עכ"ל וק"ק למאן דמפרש בפ' ד' וה' לר"י הגלילי נקי מדמי ולדות תם פטור ומועד חייב ליתני הכא שהתם פטור מדמי ולדות ומאי שייר דהאי שייר למ"ד פלגא ניזקא ממונא דחצי כופר לאו שיורא הוא כיון דלא דריש נקי מחצי כופר אי ס"ל דחייב בחצי כופר הוה בכלל חצי נזק ואי ס"ל דפטור מדרבה בין תם ובין מועד פטור וכשהשור בסקילה דפטור הוה בכלל משלם ח"נ מגופו דהביאוהו לב"ד כו' וי"ל דסוגיא דהכא אזלא כמאן דמפרש התם לר"י הגלילי אנשים ולא שוורים מועדים הא תם סלקא דעתך אמינא דחייב כתב רחמנא בעל השור נקי דתם נמי פטור ודו"ק:

בא"ד כרבי טרפון דאית ליה כו' דתם משלם כופר כו' עכ"ל מיהו בשמעתין לא בעי למימר הא מני ר' טרפון משום דלא שמעי' בהדיא דתם משלם חצי כופר ברה"ר אלא דתם משלם כופר שלם ברשות הניזק ומר' יוסי מייתי התם אר' טרפון דסבר כר"י הגלילי דתם משלם חצי כופר ברה"ר ומייתי לה מק"ו מרגל והתוס' שהביאו מר' טרפון אר"י הגלילי היינו דע"כ ר' טרפון לא יסבור הא דרבה ודו"ק:

דף טז:

תוס' בד"ה לפלוג ולתני כו' דמשמע דע"פ עדים משלם כשהמית שורו את פלוני כו' עכ"ל ולא ניחא להו לפרש כפרש"י דאהמית שורי שורו של פלוני לחוד פריך הכי דמצי לפלוגי משום דכל קושיית לפלוג ולתני בדידיה היינו דלא הוה ליה להאריך ולמנקט מלתא אחריתא אלא בהך מלתא דנקט כבר ה"ל לפלוגי וא"כ אי הוה מפליג בהמית שורי שורו של פלוני בלחוד ע"כ דהוה מאריך טפי דהוה הוצרך למנקט במלתיה המית שורי שורו של פלוני דביה דוקא איכא לפלוגי בין תם ובין מועד ולא בהמית שורי את פלוני דקתני נמי לעיל והשתא דנקט בסיפא המית שורי עבדו של פלוני אינו מאריך כ"כ דלא מפליג ביה בין תם ובין מועד ודו"ק:

דף טז.

בפרש"י בד"ה ואי ר"ט כו' הא ודאי לגבי שן רשות הניזק כו' עכ"ל ואע"ג דלגבי שוורים כרה"ר דמיא שהוא רשות לשניהם מ"מ לגבי אין ראוי לה דהיינו לכסות וכלים מיוחדת לניזק לחוד והוה קרן ברשות הניזק דומיא דראוי דמיוחדת לניזק לחוד לפירות וק"ל:

תוס' בד"ה כולה ר"ט כו' ואע"פ שמיוחדת לשניהם לפירות עכ"ל ר"ל אע"פ דהתם מיוחדת לשניהם לפירות והכא מיוחד לפירות לחד מ"מ טפי מסתבר למחשב התם רשות הניזק כיון דאין מיוחדת כלל לשוורים מדהכא דמיוחדת לשניהם לשוורים וכמו שהקשו לעיל דלא היה לו ליחשב רשות הניזק לגבי שן כיון שיש רשות לכל אחד להכניס שם שורו וק"ל:

דף טז:

תוס' בד"ה ר"א אומר בזמן כו' ואר"ת כו' אא"כ המיתו אבל כו' עכ"ל חסר בכאן בתוס' וכמו שהגיה מהרש"ל וע"ש בתוס':

בד"ה כי תניא מתניתא כו' וי"ל משום זאב כו' והוה שן דפטור בר"ה עכ"ל יש לדקדק דא"כ מאי פריך מאי האי דקתני לה גבי תולדה דשן גבי תולדה דקרן בעי למתני הא משום זאב דחזר לקדמותו שפיר נקט לה גבי שן וי"ל דהכי פריך דלא הוה ליה למתני הכא סתם חיה דמשמע נמי ארי אלא הוה ליה למתני הכא גבי תולדה דשן זאב בהדי' וארי ה"ל למתני גבי תולדה דקרן וק"ל:

דף יז.

תוס' בד"ה והאמר מר גדול כו' עדיף שמביא את הרבים לידי מעשה כו' עכ"ל אבל למגמר לדידיה מעשה עדיף וכ"כ התוספות בפ"ב דקידושין לפר"ת וצ"ל לפירושו לדברי המתרץ דאפשר קיים בלא לימד היינו בלא גמורי אבל לא ידעתי ל"ל לתלמודא כלל למימר הא למגמר דמעשה עדיף ביה כיון דבין הך דהכא לימד לא אמרינן ובין דהתם תלמוד גדול שמביא כו' איירי תרוייהו בלא גמורי לא ה"ל למימר אקושייתו אלא הך דהכא דאפשר קיים בלא לימד היינו בלא גמורי ויש ליישב בדוחק ודו"ק:

דף יט.

תוס' בד"ה ובהא קמפלגי כו' וי"ל דא"כ מאי קמ"ל אמרי בי רב כו' עכ"ל ואע"ג דלמאי דמסיק נמי שפלוגתא דסומכוס ורבנן קמפלגי איירי בי רב בדלא אייעד וקמ"ל דלא כסומכוס היינו משום דתנא דרמי בר חמא סבר כוותיה אבל אי הוה רמי בר חמא נמי סבר כרבנן ואיירי בדאייעד א"כ לא הוה בי רב קמ"ל מידי וק"ל:

בד"ה וכ"ת ראשון להתזה כו' כך יכול להיות ראשון להתזה או ברשות כו' עכ"ל נראה לפרש דבריהם למאי דמסיק שם דמיירי בהתיזה ברה"ר והזיקה ברה"י א"כ כמו כן יכול להיות בהתזה ראשון דהתיזה מרה"ר והזיקה ברה"י ולחייב בה נ"ש ואמאי פסיקא ליה למתני טפי בהתזה ראשונה פטורה מבאחרונה דתניא בה חייבת ודו"ק:

בד"ה במקום שא"א כו' אין לפרש דאיירי ברה"ר כו' עכ"ל יראה דמשמע להו דלענין רה"ר איפשיטא הך בעיא דהא אפילו באפשר לה בלא התזה ובעטה והתיזה והזיקה מסיק באידך בעיא דמסתברא דתולדה דרגל הוא ופטורה ברה"ר וק"ל:

דף יט:

בד"ה וכי אתמר כו' ובדאדייה אדויי נמי חייב בעל תרנגול כו' עכ"ל פירוש בעל התרנגול רביע נזק והקושר ג' חלקים משום דכי ליכא לאשתלומי מהאי משתלם מהאי לר' נתן ועיין ברא"ש:

דף כ.

תוס' בד"ה מתגלגל מהו כו' ואיבעית אימא בפתילה כו' וסד"א ניזל בתר רוב עלה כו' עכ"ל להאי תירוצא נמי צ"ל אימא על מה שבפנים דהיינו על מה שראוי להיות בפנים כו' אלא שהוסיף לומר דאיצטריך משום דסד"א ניזל בתר רוב עלה כו' ודו"ק:

דף כא.

תוס' בד"ה ובמחזרת פי' כו' ונראה לר"י דצידי רחבה חשיבי חצר הניזק כו' ולרב אפי' במקום שיכול לאכול בחיזור כו' עכ"ל ר"ל דצידי רחבה גופא לכ"ע הוי חצר הניזק ורב הוסיף דאפי' בעומדת ברחבה אם אינה יכולה לאכול משם בלא חיזור חשיב חצר הניזק אבל במקום שיכולה לאכול בלא חיזור אינו חשיב חצר הניזק גם לפר"י כנראה מדבריהם לקמן וק"ל:

בד"ה דרב סבר כו' ואי בור לאו אדעתיה פירות נמי לאו אדעתיה ונראה לר"י כו' עכ"ל מפי' מהרש"ל פירוש מאחר כו' ה"ה אם היה נכשל השור בפירות כו' משום דלאו אדעתיה דמה בכך שעכשיו רואה הפירות ואוכלן הלא מותר ליקחן מטעם דכל הקודם זכה כו' עכ"ל ואין ראייתו מכרעת דלא מפרש רש"י דכל הקודם זכה אלא לרב דלטעמיה אזיל אבל שמואל מצי סבר כזעירי דסבר התם דלא זכה בגופן ונראה דלא קשיא להו אלא לפירושו שפי' הא קא חזי ליה ואפי' הוחלק בהן פטור ואע"ג כו' עכ"ל והא קשיא להו דודאי לענין שלא יוזק בהן אחר אין לחלק ואי בור לאו אדעתיה פירות נמי לאו אדעתיה דכל תקלה מקרי בור ברה"ר לענין שלא יוזק בהן אחר ולא קאמרינן ביה הא קחזי ליה ודו"ק:

דף כב.

בפרש"י בד"ה משום ממונו כו' וקס"ד דא"ב כגון שהדליק בגחלת שאינה שלו כו' עכ"ל כפי הפירושים שלפנינו שבפרש"י שפיר קאי האי איכא בינייהו גם לפי המסקנא אבל מהרש"ל כתב בפירושים אחרים של רש"י לקמן בשמעתין שבפי' רש"י בלשון אחר וכי מאחר דתרוייהו לא מחייבי אלא בגחלת שלו וכל הני תיובתא כו' עכ"ל ע"ש לפי זה שפיר כתב כאן וקס"ד דא"ב כו' ודו"ק:

דף כב:

תוס' בד"ה קטל תוריה כו' ונראה לר"י כו' והא בדבר שממונו עושה לא שייך קלב"מ עכ"ל ק"ק כיון דמכח סברא דמבחוץ פריך בלאו הך דקטל תוריה עבדא ה"ל למפרך אהך דהכא גופיה למה לא יתחייב בממון גדי שהזיק עם הריגת עבד דהא בדבר שבממונו לא שייך קלב"מ ודו"ק:

בד"ה בגדי דחד כו' ועוד הביא ראיה דתנן במכלתין דהוא שהדליק הגדיש כו' עכ"ל דראייתו זאת גם היא לפום סברתו דלא שאני ליה למימר דבגוף אחד חשוב מיתה ותשלומין לחד ודו"ק:

דף כג.

תוספות בד"ה מאי בינייהו המ"ל כו' כלב שנטל כו' עכ"ל מהסוגיא דלעיל נראה דלא פליגי ר"י ור"ל בכלב אלא בגחלת שאינו שלו כדקאמר האי אש לאו ממונו דבעל כלב הוא ואם נראה להם דלא כפרש"י ואפי' בגחלת שאינו שלו המ"ל איכא בינייהו לא ידענא אמאי שבקי גמל וק"ל:

בד"ה ולחייב בעל הגחלת כו' ולא ישלם כ"א הרביע כו' עכ"ל צ"ע לר"ל אמאי דחיק לאוקמא בדאדייה אדוייה וחייב ח"נ על מקום גחלת לוקמא נמי באנחי אנוחי וחייב חצי נזק על מקום גחלת משום דבעל גחלת נמי חייב וקושטא הוא דאיירי בשלא שימר גחלתו ודו"ק:

בד"ה סתם דלתות כו' תימה דלמא משום דהוי תחילתו בפשיעה כו' עכ"ל לפרש"י דסתם דלתות חתורות ולא תימא משונה הוא כו' עכ"ל אין מקום לתמיהתם כפי מה שכתבו לעיל דלא אמרינן משום דתחילתו בפשיעה לגבי אורחיה דשן ורגל לחייב נזק שלם בקרן דלאו אורחיה וע"כ נראה שהם מפרשים דסתם דלתות חתורות הן ולא תימא אונס גמור הוא וליפטר וק"ל:

דף כג:

בד"ה ולא ישמרנו כו' וי"ל דלכתחלה כשהוזמו הג' כו' לא הספיקו לגמור את דינו עד שנגח נגיחה ד' כו' עכ"ל לרבא ניחא דאי לייעודי תורא אפשר שיגח נגיחה ד' בו ביום שנגח נגיחה ג' עד שלא הספיקו לגמור דינו אבל אי לייעודי גברא ודאי דהספיקו לגמור דינו אף בנגיחה ראשונה בו ביום כשהעידו ראשונה בבעלים ולא היו משהין אותו עד לאחר הנגיחה שניה אבל לאביי לייעודו תורא נמי על כרחך כשהעידו על נגיחה ג' והספיקו לגמור דינו היו משהין אותו עד למחר בנגיחה רביעית א"כ בכה"ג ניחא נמי בלייעודי גברא בכל הנגיחות ואפשר דבנגיחה אחת איכא למימר הכי אבל בכל הנגיחות לית לן למימר הכי דמלתא דלא שכיחא הוא ודו"ק:

דף כד.

בד"ה ודלמא למעוטי זב כו' דא"כ לשתוק מוזאת כו' עכ"ל פי' למעוטי זב מימים לא איצטריך דמהיכי תיתי למילף ימים דרחוקים ראיותיו מראיותיו הקרובים אך יש לדקדק דא"כ מאי פריך ומה ראית הא ע"כ ל"ל הכי דא"כ לשתוק מוזאת ולשתוק נמי מהיקשא דימים דזב לא איצטריך למעט וראיות דנקבה לא איצטריך לרבות דקל וחומר הוא מימים דנקבה וי"ל דאפשר דהיקשא איצטריך נמי למילתא אחריתא ואין היקש למחצה ומשום הכי איצטריך למעוטי דוזאת למעט זכר מימים דלא נרבהו מהאי היקשא וק"ל:

בד"ה הרי כאן שלשה עדיות לענין ג' אחין ואחד כו' עכ"ל בכה"ג אמרינן בפרק חזקת הבתים לענין עדות חזקה דג' שנים וק"ק דלא דמיא דהתם ניחא דאשתא דמסהיד האי לא מסהיד האי ולא לאסהודי למחזיק קאתו אלא למערער לחיובי למחזיק פירות דכל שתא ושתא אבל הכא דמסיק דמרמזי רמוזי ולמר כשבאו רצופין ולמר כשאין מכירין השור ע"כ לייעודי תורא קאתו ואמאי יצטרפו עדות של הג' אחין מיהו הר"ן כתב לפרש גם שם שהמחזיק הביאן לאסהודי ואפ"ה מצטרפין ודו"ק:

דף כד:

בד"ה במכירין בעל כו' א"נ דנאבד אחד מהם אחר כל נגיחה כו' עכ"ל פירוש דכך צ"ל אי לייעודי גברא בנאבד אחד אחר כל נגיחה דאל"כ ראשונה ושניה המ"ל לחיובי פלגא נזקא קאתינן וק"ל:

דף כה.

תוספות בד"ה אני לא אדון כו' דלאו פירכא היא דאין חומרא זו מועלת כו' עכ"ל אבל הך פירכא דמה לנזקים דרגל שכן ישנו באש חומרא זו מועלת ואין מכניסין אותה בק"ו כיון שהוא דין הכתוב בתורה וק"ל:

בד"ה אלא האי תנא היא והני תנאי דאייתי בפ"ב דנזיר כו' עכ"ל ולא ניחא להו לאוקמא בפשיטות הני תנאי ומתני' דהתם כר"י כדקאמר התם דאפי' ר"י לא אמר אלא משום צחצוחי זיבה אבל בעינא לא ע"ש וק"ל:

דף כה:

בד"ה ומה פכין קטנים כו' וא"ת מה לפכים קטנים שכן מטמא מאוירן כו' עכ"ל ובתוספות בפרק רבי עקיבא וליכא למימר דעביד ק"ו הכי ומה זב הקל שאין מטמא פכין כו' מת החמור דמטמא פכין כו' דמה למת שכן אינו מטמא משכב ומושב וי"ל כו' עכ"ל וקשה דא"כ כדקאמר מפץ שמטמא בזב א"ד שמטמא במת נימא משכב ומושב יוכיחו שמטמא בזב ואינו מטמא במת ודו"ק:

בפרש"י בד"ה הניחא למ"ד דון מינה כו' בגד ועור דמת אלא לאפנויי דגמרינן לה משרץ כו' ומוקמינן טומאת מת באתרה כו' אף גבי מפץ כו' עכ"ל ובד"ה אלא למ"ד כו' השתא בגד ועור כו' עכ"ל מפירושו נראה דאתרוייהו בין אג"ש ובין אהיקשא פריך הניחא למ"ד דון מינה כו' אלא למאן דאמר כו' אבל מהרש"ל כתב דאיזה תלמיד טועה הגיה כן בפרש"י דעיקר הקושיא אג"ש וראייתו דבפרק במה אשה איתא כל הסוגיא דמופנה כו' ולא פריך הניחא למ"ד דון מינה כו' אלא ש"מ דלא פריך רק אג"ש כו' עכ"ל ולא ידעתי הכרעתו דהא הך ג"ש דבגד ועור בא"ד נמי איתא התם לענין זנב הסוס והפרה שיטמא במת ואמאי לא פריך התם הניחא למ"ד דון מינה כו' כדפריך הכא אג"ש אלא דאית לן למימר דהתם לא נחית תלמודא למידק הכי אלא הכא דבעי למילף ליה מק"ו וקפריך דיו לטומאת ערב ומנלן טומאת ז' ומשני דאתי מג"ש ומהיקשא קפריך דהדרן קושיין לדוכתין למ"ד דון מינה ומינה אכתי טומאת ז' לבגד ועור ובין למפץ מנלן ועוד נראה מפרש"י דעיקר הקושיא מהיקשא ומש"ה נטר עד הכא והיינו משום דאג"ש ליכא למפרך דאיכא למימר קושטא הוא דלא ילפינן מג"ש אלא טומאת ערב למפץ ובתר הכי הדרינא לק"ו טומאת ז' למפץ במת מזב דהשתא ליכא למימר דיו דא"כ הוה מפריך ק"ו דלטומאת ערב לא איצטריך דמג"ש ילפינן לה וככתוב בהדיא חשיב ליה כמ"ש התוספות ודו"ק:

דף כו.

תוספות בד"ה ולא תהא שן כו' וכאן אם היה בחצר הניזק ח"נ הוה משתלם מן העלייה כו' עכ"ל דליכא למילף נמי מהאי ק"ו שלא ישתלם אלא מגופו דהא מיטב שדהו כתיב בשן ורגל וק"ל:

בא"ד וי"ל דאי לאו כספו כו' והוה עבדינן ק"ו דלעיל דמחמיר בתשלומין עכ"ל וכן צ"ל לקמן דפריך ולא תהא קרן ברה"ר חייב כו' דא"כ אמאי איצטריך ישלם תשלומין מעליא דהא השתא קל וחומר שלא תהא שן ורגל חייבת אלא חצי נזק כו' ליכא די"ל דאי לאו ישלם הוה שבקינן האי ק"ו דפטור לגמרי קרן ברה"ר והוה עבדינן ק"ו דלעיל מיהו ההוא ק"ו אינו מחמיר טפי דאם הוא מחמיר בקרן ברה"ר הוא מיקל טפי בשן ורגל ברשות הניזק וצ"ל דלאו דוקא נקטי התוס' דמחמיר ודו"ק:

שם בתוספות עליו ולא על האדם כו' וטעי תלמודא כדטעי באלו נערות כו' עכ"ל ר"ל המקשה דפרק החובל טעי והוה סבר דאיירי קרא דנפש רוצח בממון אחר בהדי מיתה וה"נ טעי המקשה בפרק אלו נערות ולא הוה ידע מסקנא דאילו נערות דמסיק דאיירי דלא תשקול מיניה ממון ונפטריה וק"ל:

בד"ה ויהא אדם חייב כו' אלא לפטור בשוגג בלא מתכוין כמו במזיד במתכוין כו' עכ"ל דברים מעורבבים חזינא הכא:

בד"ה אינו דין שחייב כו' וי"ל דנזקי אדם מנזקי אדם יליף עכ"ל פירוש דהכי יליף ומה כופר שהקילו בו לגבי אדם החמיר בו לגבי שור ד' דברים שהחמיר בו לגבי אדם אינו דין שנחמיר בו לגבי שור דהשתא לא שייך למפרך מה לאדם כו' ולא דמיא למה שכתבו במתני' ואין לומר מרשות לרשות גמרינן ומה רה"ר כו' דמ"מ שייך למפרך כו' ע"ש דיש לחלק ודו"ק:

בד"ה או דלמא קרן כו' לא שייך למפרך כדפרישית במתני' כו' עכ"ל כצ"ל ר"ל כדפרישית במתני' דפירכא כזו שאינה אלא סברא בעלמא מכניסין אותה בתוך הק"ו וק"ל:

בד"ה לאו משום דסבר לה כר"י כו' וא"ת אפילו בלא כו' קרן לא כ"ש כו' עכ"ל ר"ל קרן דחייב נזק ברה"ר אינו דין שחייב כופר שלם ברשות הניזק וקשה דאדם יוכיח שהוא חייב נזק ברה"ר ופטור מכופר ברשות הניזק וצ"ע:

דף כו:

תוספות בד"ה נתכוין לזרוק כו' דהיינו שסבור תלוש ונמצא כו' עכ"ל פירוש שסבור תלוש ונמצא מחובר מיירי בקנה אחד ונתכוין לזה וחתך זה מיירי בב' קנים אחד תלוש ואחד מחובר וק"ל:

בד"ה פרט למתכוין כו' כגון שהיו הבהמה והאדם זה בצד זה עכ"ל כצ"ל ר"ל שהיו עומדים בקרוב זה לזה דלא אמעט מנתכוין לזרוק בצד זה וזרק בצד אחר ויותר נ"ל להגיה שהיו הבהמה והאדם זה ע"ג זה וק"ל:

דף כז.

בד"ה קרע כסותי וכו' מכלל דעל בשרו פטור כו' משום שהיה לו להסיר כו' עכ"ל ומדפטר הכא בעל לבו לא קשיא להו בפשיטות דלמא שאני הכא בעל בגדו נמי שהיה לו להסיר דאיכא למימר דהתם בקרע כסותי נמי שייך היה לו להסיר ומש"ה הוכיחו דע"כ לית לן למימר הכי דא"כ מ"ש על בשרו כו' דהכא דפטר מסימא את עינו דמחייב התם אבל קשה דמהא ליכא למשמע מידי דאדדייק מעל בגדו חייב הא על בשרו פטור נדייק מרישא על לבו פטור הא על בשרו חייב וי"ל דמשמע להו האי דיוקא דעל בשרו פטור כדקאמר עבדו כגופו דמי כו' כגופו משמע נמי דעל בשרו פטור דומיא דעבדו דמיירי שלא מת ודו"ק:

סליק פרק כיצד הרגל

תוספות בד"ה ואיכא נמי כו' או אח"כ הוזלו הכדים והחביות כו' עכ"ל פירוש הוזלו הכדים והחביות מכמות שהיו בשעת המקח דהשתא אע"ג דליתנהו להנך זוזי לא שייך למימר שקול כדך בזוזי דהוא לא ישלם אלא כמו ששוים עתה ונקטו נמי הוזלו החביות דלפום פירושם דהשתא דמכר לו כדים או חביות שוים מאתים זוז אפשר לפעמים הלוקח רוצה כדים יותר מבחביות ולא יכול לומר לשקול חביות בזוזך כשהוזלו עתה מכמות שהיו בשעת המקח וכן להיפך במוכר אך ק"ק בפרק הפרה דפריך אי דליתנהו להנך זוזי לשקול תורא בזוזי נימא נמי בכה"ג שהוזלו אח"כ

השוורים לשחיטה מכמות שהיו בשעת המקח וי"ל דלא ניחא לתלמודא למימר דמעיקרא אייקר בישרא כדמוקי התם ואחר כך שוב הוזל בישרא ודו"ק:

דף כז:

בד"ה אמאי פטור כו' ולא שייך כאן כל המשנה כו' דגבי אדם לא אמר כו' עכ"ל מדבריהם אלו נראה דגבי בהמה דשייך כל המשנה כו' לית לן למימר דאיבעי ליה לעיוני וא"כ הוא קשה מאי קשיא להו לקמן אהך דאמר רבא כי אית לך רשות לסגויי עלאי ואמאי אית ליה רשות לסגויי הא בהמה נמי איבעי לה לעיוני כו' דמ"מ תיפטר מה"ט דכל המשנה כו' כדקאמר בהדיא התם וי"ל דהכי קא קשיא להו כיון דבאדם לא אמרינן איבעי ליה לעיוני אלא שלא יזיק ולא שלא יוזק א"כ בבהמה דאמרינן איבעי ליה לעיוני אפילו בשלא יוזק דשור פקח ביום פטור מכ"ש דאית לן למימר איבעי ליה לעיוני שלא יזיק ולית ליה רשות לסגויי עליה ודו"ק:

דף כח.

בד"ה מניין לנרצע שכלו ימיו אורחא כו' עכ"ל בהגה"ת אשר"י וה"ה משרת דאפילו קודם הזמן אם חושש מגניבות כו' ע"ש:

בד"ה טעמא דנתקל כו' דמיירי בממלא ליכא פסידא דלא דמי לחצר חבירו כו' עכ"ל ולפ"ז לעיל ממשבר ויוצא לא פריך כיון דממלא כל החצר איכא פסידא דא"א בחצר להקיף ולצאת אלא ממשבר ונכנס פריך דלית ליה פסידא ולמה לו ליכנס ולישבר ליזיל לבי דינא וליתבע ומשני דמשבר ונכנס להביא זכיותיו ואיכא פסידא דא"א בחצר להקיף וליכנס ודו"ק:

דף כח:

בד"ה ה"מ היכא כו' אבל בור ברשותו ליכא לחיובי משור כו' ושמואל כו' מצי סבר דבור ברשותו כו' עכ"ל פירוש בין הפקיר רשותו ולא בורו בין חפר בור סמוך לרה"ר מקרי בור ברשותו דמקום הבור הוא רשותו משא"כ אבנו סכינו ומשאו דברה"ר מונחים אע"ג דלא אפקרינהו לאו רשותו הוא וק"ל:

בד"ה אמר רבה במתכוין כו' וא"ל דמתכוין להורידה דהכא הוי פושע טפי כו' דלמא בנתקל דוקא מחייב אבל נפשרה כו' עכ"ל ויש לדקדק דאימא דכל נתקל הוי פושע במתכוין להוריד ונתקל לאו פושע דפרק האומנין אייתי בנפשרה כדסבר ר' יהודה בשמעתין וי"ל דמשמע להו מסברא בנפשרה דלאו פושע הוא ואונס גמור הוא ולא דמי לגניבה ואבידה וא"כ נושא שכר אמאי ישלם התם לר"מ והכא דאמרי' לרבה נפשרה חייב לאו משום דהוי פושע אלא דס"ל דאונס גמור נמי חייב משום אדם המזיק ודו"ק:

בא"ד לר"מ דשבועה זו תקנת חכמים היא בשומר שכר ה"נ לר"י כו' עכ"ל בש"ח נמי לר"מ שבועה זו תקנת חכמים היא כיון דס"ל דנתקל פושע הוא אלא דנקט ש"ש דאפילו בש"ש לר"מ רצו חכמים להקל ה"נ לר"י מיהת בש"ח רצו חכמים להקל וק"ל:

דף כט.

בד"ה פליגי בשעת נפילה כו' והשתא נמי תרי ומודים דקתני בברייתא חד קאי כו' עכ"ל נראה דרצונם לומר דהשתא דפליגי בתרתי ולא בחד טעמא יתיישב דשינה התנא לשונו דנקט בהאי ומודים אבנו כו' ובהאי מודים קנקנים משום דהאי ומודים דרוח מצויה דוקא דחייב ליכא לאשכוחי אלא בכה"ג דאבנו דלא אפקריה ובשעת נפילה דוקא אבל בדאפקריה בין בשעת נפילה ובין לאחר נפילה פליג ר"י ופוטר אפי' אחר נפילת פשיעה וכ"ש במפקיר נזקיו בשעת נפילה כמ"ש התוספות לקמן בפלוגתא דמפקיר נזקיו לאו דוקא לאחר נפילה אלא אפילו לאחר נפילה כו' ובאידך ומודים ברוח שאינה מצויה נקט קנקנים דאפקריה דאע"ג דה"מ למנקט נמי האי ומודים בדלא אפקריה ודוקא בשעת נפילה ניחא לן למימר דאיירי בדאפקרינהו אתרתי פלוגתייהו בין בשעת נפילה ובין לאחר נפילה אע"פ שהיה לו פנאי לסלק פטור כיון דבאונס נעשה אבל אי הוו פליגי בחד טעמא אם כן במודים דרוח מצויה ברישא ה"מ למנקט נמי אתרתי פלוגתייהו קנקנים דאפקרינהו דבין בשעת נפילה ובין לאחר נפילה מודה ר"י דחייב דלא פטר אלא בנתקל דהוי נפילת אונס אבל ליכא למימר דלא ה"מ למנקט במודים דרוח שאינה מצויה בשעת נפילה ולא אפקרינהו דהא מרישא שמעת מינה דמודים באבנו וסכינו ברוח מצויה דחייב הא באינה מצויה דפטור וכה"ג כתב מהרש"ל בשם תוספות ארוכים דאין כאן הכרעה דאימא רוח מצויה חייב לכ"ע הא באינה מצויה פליגי ומש"ה איצטריך למתני באינה מצויה דפטור לכ"ע וליכא למימר דהך מלתא מפלוגתייהו שמעינן לה דלא מחייב ר"מ אלא משום דנתקל פושע אבל ברוח שאינה מצויה מודה דא"כ מודים דרישא נמי לא איצטריך דהא לא פליג ר"י ופוטר אלא בנתקל דאונס הוא אבל ברוח מצויה חייב ודברי מהרש"ל בזה לפי התוספות ארוכים ואין כאן מקומם ודברינו ברורים לדברי התוספות שלפנינו דעיקר דבריהם הוא דלאביי דפליגי בתרתי יתיישב שינוי לשון דהני תרי ומודים ומזה שהוצרכו לקמן התוס' למימר למאן דמפרש לפלוגתייהו בחד טעמא דאורחא דמלתא דנקט הכא אבנים והכא קנקנים ואין מקום לתמיהת מהרש"ל שם ודו"ק:

בד"ה מדמתני' בתרתי כו' דאי מודים ברוח מצויה דחייב ושאין מצויה דפטור א"כ במאי פליגי כו' עכ"ל ר"ל כיון דבשעת נפילה לא פליגי כלל א"כ בלאחר נפילה נמי כיון דמודים ברוח מצויה דחייב ושאין מצויה דפטור במאי פליגי דאם נאמר בשעת נפילה לכ"ע פטור משום דנתקל אנוס הוא א"כ לאחר נפילה דמחייב ר"מ אע"ג דהוי לאחר נפילת אונס תקשי לך מודים דסיפא דקתני מודה ר"מ בקנקנים כו' דפטור משום דהוי אונס דליכא למימר דאיירי בשעת נפילה מה לו להזכיר מלתא אחריתא רוח שאינה מצויה בקנקנים בהך גופא דנתקל לישמעינן הך מלתא דמודה ר"מ בנתקל בשעת נפילה דפטור משום דאנוס הוא כמ"ש התוס' כל זה לקמן בד"ה ור"י אומר לאחר כו' וכן בהיפך אם נאמר דבשעת נפילה לכ"ע חייב משום דנתקל פושע הוא אם כן לאחר נפילה דפוטר ר"י אע"ג דהוי לאחר נפילת פשיעה ותקשי לך רישא דקתני מודים חכמים באבנו כו' דחייב משום דפושע הוא דליכא למימר דאיירי בשעת נפילה דמה לו להזכיר מלתא אחריתי רוח מצויה באבנו כו' בהך גופא דנתקל לשמעינן הך מלתא דמודה ר"מ בנתקל בשעת נפילה דחייב משום דפושע הוא ודברי מהרש"ל בזה אינן ברורים ואין מקום לדקדוקו שכתב ואין כאן להאריך ודו"ק:

דף כט:

בד"ה כי פליגי אליבא כו' וכי פליגי ר"י ור"א במפקיר נזקיו דאונס כו' עכ"ל פירוש דודאי בשעת נפילה נמי פליגי ר"מ ור"י ולר"מ חייב דנתקל פושע הוא אבל מפקיר נזקיו דעלמא פטור משום דאונס הוא וח"א במפקיר נזקיו דעלמא נמי מחייב ר"מ אע"ג דאנוס הוא והשתא הא דקתני דמודה ר"מ בקנקנים דפטור משום דאנוס הוא איירי שפיר בשעת נפילה דלמאי דקיימינן השתא דפליגי נמי בנתקל בשעת נפילה ור"מ מחייב ליה משום דפושע הוא לא ה"מ למינקט דמודה ר"מ באונס בשעת נפילה אלא במלתא אחריתא דהיינו קנקנים ברוח שאינה מצויה גם בזה דברי מהרש"ל אין ברורים לנו ודו"ק:

דף ל.

בד"ה מתני' שלא כו' מדקאמר שע"מ כן כו' ועוד מדלא קתני כו' עכ"ל ר"ל דלפום תירוצם דהוה משמע ליה למקשה נמי מתני' דהתם דרשות להוציא ואפ"ה אם הזיק משלם וא"כ מאי קשיא ליה התם מעיקרא מברייתא ר"י אומר בשעת כו' נימא נמי הכי דאע"ג דרשות הוא להוציא ל' יום אפ"ה אם הזיק חייב לשלם ותירצו דהוה משמע ליה טפי מברייתא דפוטר מדקתני שע"מ כן כו' ועוד מדלא כו' וק"ל:

דף ל:

בד"ה לימא כהני תנאי כו' א"נ ס"ד דוקא אתבנו וקשו כו' ואתא רשב"ג למימר כו' עכ"ל אבל למאי דמסיק דבברייתא פליגי בקנסו גופן אטו שבחן אית לן למימר נמי דבמתני' נמי פליגי בהכי ולא אתבנו וקשו ודו"ק:

דף לא.

בד"ה וקתני חייב כו' ואם כן אפילו כשלדא כו' לאסוקי אדעתיה שמא יעמוד כשלדא כו' וי"ל כיון דלפעמים מכתף כו' עכ"ל לפי מה שפירשו התוספות לקמן בשם ר"י אין כאן תירוץ ואין מקום קושיא דודאי בתחלת הלוכו ידע בעל החבית דאזיל בעל הקורה לפניו כשלדא אלא כיון שהוא לא יכול למשמט ממנו ולמיזל באידך גיסא אין לנו לפשוט אותו רק את בעל הקורה דה"ל להזהירו לרב נחמן ולר"י פשע דלא ה"ל לעמוד לפוש אבל בלא רמי כשלדא יש לנו לפשוט טפי את בעל החבית דלא ה"ל למיזל בתחלת הלוכו אחריו אלא באידך גיסא ומש"ה אין לנו לפשוט את בעל הקורה כלל בין לר"י שעמד לפוש ובין לרב נחמן שלא הזהיר דהוה מסיק אדעתיה שבעל החבית אינו הולך אחריו אלא באידך גיסא וק"ל:

בד"ה אמר רבא ראשון חייב כו' ובקונט' פירש דרבא ס"ל דבין לר"מ ובין לרבנן נתקל פושע כו' עכ"ל ה"מ למדחי פירושו דא"כ אפילו לאחר נפילת פשיעה פוטר ר"י ותקשי לך רישא דקתני מודים חכמים באבנו כו' דחייב משום דפושע הוא דליכא למימר דאיירי בשעת נפילה דמה לו להזכיר הך מלתא באבנו כו' בהך מילתא גופא דנתקל ה"מ לאשמועינן דמודה ר"י דחייב בשעת נפילה כמ"ש כל זה לעיל דכתה"ג כתבו התוספות לעיל בד"ה ור"י אמר לאחר נפילה מחלוקת כו' ודו"ק:

בא"ד והוא גירסת ר"ח כו' מיתיבי כולן חייבין כו' וחזר בו רבא מתוך קושיא זו כו' עכ"ל אפשר להך גירסא ושיטה ל"ג בשמעתין והא כולם קתני אמר רב אדא כולן הניזקין כו' ואי גרסינן ליה יש לפרשו כולן הניזקין דמשני ואילך קרוין נזקין לבד מראשון שאינו אלא מזיק וכן נראה לפרש מדברי בעל המאור מיהו לשיטת פ"ה מפי המורה איכא לפרשו גם בע"א ודו"ק:

בא"ד תימה דלישני דגופו וממונו אמזיקין קאי כו' עכ"ל אע"ג דאי הוה קאי אנזקין הוה שפיר חייבין אנזקי גופו לגבי ראשון דומיא כמו בשני דאינן חייבין אלא אגוף המזיק אבל אי הוה קאי אמזיקין לא הוה דומיא דגופו של ראשון חייב אף על ממון שני וגופו של שני אינו חייב אלא על גוף שלישי אין לחוש בזה דהא למאי דמשני נמי לשטתו אלא אמר רבא ראשון חייב כו' וגופו וממונו אנזקין קאי לא הוה דומיא דהא נזקי גופו של שני מראשון חייב אף מממונו של ראשון ונזקי גופו של שלישי אינו חייב אלא מגוף שני וכן צ"ל נמי לשיטת המורה למאי דמשני אלא אמר רבא כו' דלא חש למימר שיהיה גופו של מזיק ראשון דחייב גם על ממון שני דומה לגופו של מזיק שני דאינו חייב אלא על גוף שלישי מיהו המקשה בין לשיטת ר"י ובין לשיטת המורה ודאי משמע ליה דנזקי גופו דראשון דומיא דנזקי גופו דשני דהיינו לשיטת ר"ח דקאי אנזקין דבין אגוף שני ובין אגוף שלישי אינן חייבין אלא מגוף המזיק ולשיטת המורה נמי דקאי אמזיקין דבין מגוף ראשון ובין מגוף שני חייבין על הכל אגוף ואממון של ניזק דהכא נמי הוה משמע ליה למקשה ופטורין על נזקי ממונן בכל גווני ראשון דומיא דשני והמתרץ לא חש וקאמר דלא הוה דומיא לפטור בראשון בכל גווני אלא כלים בכלים ודו"ק:

דף לב.

בד"ה ואם עמד בעל קורה כו' ובין סיפא שהקורה כשלדא עכ"ל ק"ק כיון דבסיפא נמי איירי כשלדא מאי קאמר אלא סיפא דמתני' מסייע ליה לר"ל כו' הא איכא לפלוגי דבהך סיפא כיון דהקורה כשלדא אין לו להסתלק באידך גיסא משא"כ במהלכת ברבוצה דה"ל לסגויי באידך גיסא ודו"ק:

בד"ה דרמיא כשלדא וא"ת כו' וי"ל כשנפל אין רואהו ולא כו' עכ"ל יש לדקדק לפר"י דלעיל מ"מ מתחלת הלוכו ה"ל ללכת באידך גיסא ואפשר לומר דודאי לעיל בחבית לגבי קורה הוא קרוב לודאי לישבר ע"י עמידת הראשון ופשע השני בתחלת הלוכו דה"ל למיזל באידך גיסא אבל בקדרין שהולכין זה אחר זה אין השני משבר קדרותיו בעמידת הראשון אלא ע"י נפילת הראשון ומש"ה לא בעי למיזל באידך גיסא בתחלת הלוכו דלא ה"ל לאסוקי אדעתיה אנפילה וכשנפל נמי לא ה"ל למיזל באידך גיסא דאז אין רואהו ודו"ק:

דף לב:

בד"ה דלא סגי ליה בגלות כו' ואמאי גולה כשנכנס ברשות וי"ל כו' עכ"ל ולמאי דבעי למימר נמי טעמא לפי שאינו דומה ליער יש לפלוגי בהכי דהתם כיון דיש לניזק דרך בתוכו הוי דומה ליער דזה לרשותו נכנס וזה לרשותו נכנס משא"כ הכא דלרשות חבירו נכנס וק"ל:

בד"ה חייב בד' דברים פירוש כו' ומוקי דר' יוסי בר חנינא כשאומר לו הכנס ודאי צריך כו' עכ"ל לא ידענא מי הכריח אותם לזה דהא למאי דמוקי התם דריב"ח כשאמר לו הכנס היינו כלישנא קמא דמתני לה אסיפא ואפי' ברשות פטור ולההוא לישנא קושטא הוא בנפח באחר נמי דמסרהב לצאת דפטור דלא מוקמינן ההיא דנפח בשוליא דנפח אלא להההוא לישנא דמתני לה אסיפא אבל רישא כיון דברשות חייב ודו"ק:

דף לג.

בד"ה ה"א צער לחודיה כו' מק"ו דאדם שאין משלם כופר מה לאדם שמשלם צער כו' עכ"ל יש לדקדק בדבריהם דהא האי ק"ו מאדם שאין משלם כופר כו' איכא לעיל בס"פ כיצד הרגל וכתבו התוספות דליכא למיפרך מה לאדם שכן מועד מתחילתו משום דנזקי אדם מנזקי אדם יליף ומה"ט נמי ליכא למפרך הך פירכא מה לאדם שמשלם צער ודו"ק:

בד"ה איכא בינייהו כו' לר' עקיבא דמכרו אמזיק וניזק קאי והיא דמרובה נמי גלי קרא למאן דאית ליה עכ"ל מיהו ר' עקיבא לא ס"ל התם דגלי קרא דהא קסבר שיוצא בשינו ועינו ואין להקשות לפי זה לדבריהם דלעיל דאימא לר' עקיבא כיון דמשעת הנזק ברשותיה קאי הוה גברא כבר בר תשלומין ולא משלמי הזוממין כלום וההוא דמרובה אליבא דר' עקיבא אזלא דלא גלי לן קרא התם ואין העבד זוכה בשחרורו עד שעת העמדה בדין ולכך פריך שפיר דכוליה עבד בעי לשלומי דאכתי כו' די"ל דע"כ הך ברייתא לא אתיא כר' עקיבא דא"כ דמי עינו נמי לא ניתנו ליה לרב דהא קסבר דיוצא בשינו ועינו וק"ל:

דף לג:

בד"ה משום דרבי אבהו אבל בלא רבי אבהו לא קדיש משום דקדושת דמים כו' עכ"ל בקמייתא דר' אבהו ודאי דאיכא למימר דלר' עקיבא הוצרך למימר דקדוש משום דרבי אבהו אבל לרבי ישמעאל דאין לניזק בו אלא שעבוד בעלמא קושטא הוא דקדושת דמים מפקיע מידי שעבוד אלא באידך דרבי אבהו הוצרכו לזה דלר' ישמעאל קאמר לה דהא קתני ברישא מכרו מכור לרדיא דהיינו כרבי ישמעאל דלר' עקיבא אינו מכור אפילו לרדיא כמ"ש התוספות לעיל וק"ל:

דף לד:

בפרש"י בד"ה אמרת וכי היכן מצינו מזיק נשכר שאינו מפסיד כלום כו' עכ"ל ופי' היכן מצינו מזיק נשכר במקום שאינו מפסיד כו' וק"ל:

בד"ה א"כ מצינו לר"י תם משלם כו' וה"ד שור שוה נ' כו' דהיכא דמטי ח"נ יותר מנ"ש נפקא כו' עכ"ל וה"ה דה"מ למיפרך א"כ מצינו תם משלם נזק שלם וה"ד שור שוה ס' שנגח שור שוה מ' והנבילה יפה כ' והוה נזק כ' וכי פלגי חצי החי וחצי המת נוטל ניזק בחי ל' ובמת י' הרי נמצא דמזיק משלם כולו נזק דהא לא אמעיט אלא שלא יהא תם חמור ממועד ודו"ק:

תוס' בד"ה שורו שבייש כו' וכן שור שהדליק הגדיש כו' דלמילתא אחריתא לא איצטריך דפשיטא דחייב כו' עכ"ל מיהו שורו דומיא דידיה דקבעי ליה ודאי דלא הוה רבותא דאפילו לא קבעי ליה נמי חייב כפרש"י אלא דקמ"ל שיכול להיות שורו דומיא דידיה וא"כ בדידיה לא בעינן מלאכה גמורה אלא דקבעי ליה דלא הוי אלא תיקון קצת ואפ"ה חייב לר"ש אליבא דר"י וכה"ג פירשו התוספות לקמן שורו שבייש דומיא דידיה דקמ"ל שיכול להיות שורו כו' ולא בעינן שיתכוין לבייש ודו"ק:

בד"ה חובל וצריך כו' ובפרק כל כתבי דהוי ברייתא כו' סבר כר"י בחדא וכר"ש בחדא כו' עכ"ל דבריהם אלו הם ג"כ בפרק האורג ובפ' הנחנקין אבל האי תירוצא דסבר כר"י בחדא וכר"ש בחדא כו' אינו שם והוא קשה להבין לפי הסוגיא דאמרי' התם בפרק כל כתבי אמר ר' יהושע בן לוי כל המזיקין נהרגין בשבת מתיב רב יוסף ה' נהרגין כו' אילימא ר"י האמר מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב אלא לאו ר"ש והני כו' וא"כ משמע מתוך הסוגיא דהריגת מזיקין הוי תיקון ומלאכה גמורה דאל"כ לר' יהודה נמי הוי פטור דמקלקל בחבורה נמי פטור לר"י ואמאי קאמרי דסבר ההוא תנא כר"י בחדא אף אם נאמר דחשיב ליה מקלקל בחבורה הא כיון דסבר ר"י דפטור ל"ל למימר דסבר נמי כר"ש דמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור ויש ליישב דבריהם דהריגת מזיקין ודאי לר"י הוה מלאכה ותיקון גמור כמו בחבורת מילה ובת כהן ובהך מילתא סבר ההוא תנא התם כר"י דהוי מלאכה גמורה וסבר כר"ש בחדא דמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור אבל לר"ש ודאי הריגת מזיקין לא הוי אלא מקלקל כמו מילה וחייב אפילו באינה צריכה לגופה לרבי אבהו גם הברייתא דס"פ ספק אכל קשה להולמה לפי תירוצם זה ועיין שם בתוס' ודו"ק:

דף לה.

בד"ה נתכוין לבייש כו' דליכא למימר דלהשמיענו דשור פטור במתכוין להזיק כו' עכ"ל יש לדקדק בדבריהם הא כבר דחו זה דשורו דומיא דידיה אינו משמע לפטור שור במתכוין להזיק אלא שור דומיא דידיה למימר דבלאו דומיא כלל היא גופא אתא לאשמועינן בשור דפטור במתכוין להזיק דלהא לא איצטריך דהא תנן כו' ומיהו ק"ק בהא דשור דומיא דידיה שכתבו דמשמע כוונה דשכיח טפי באדם דהיינו כוונה לבייש הא בלאו הכי ה"מ למדחי בהך דחייה דע"כ לא אתא שור דומיא דידיה לפטור בכוונה להזיק דלהא לא איצטריך דהא תנן כו' ויותר נ"ל להגיה ועוד דליכא למימר להשמיענו כו' ותו לא מידי ודו"ק:

דף לה:

בד"ה לימא כו' דאי הוה מחייב בדמי שעורין מגליה לרבה כו' וכ"ת כו' דמה"ט דפטרי כו' והתם ודאי לכ"ע חייב במה שטענו ואפילו הכי פטור משבועה כו' עכ"ל ואין ראייתם מכרעת דהתם ודאי לכ"ע אע"ג דפטור משבועה חייב בשעורין שהרי תבעו גם בשעורין אבל הכא כיון דפטור משבועה מסתברא מכ"ש דפטור נמי מדמי שעורין שלא תבעו כלל וכן צ"ל נמי לפירושם דלכ"ע פטור הכא מדמי שעורין ולענין שבועה פליגי ודו"ק:

בד"ה מדסיפא ניזק כו' וא"ת דנימא ברי ושמא ברי עדיף כו' עכ"ל נראה דקושייתם אהא שכתבו דלסומכוס חולקים אע"ג דניזק קאמר שמא ומזיק ברי מיהו אגופיה דשמעתין דמוקי רישא בניזק ברי ומזיק שמא ה"מ להקשות דנימא ברי ושמא ברי עדיף וכ"ה הקושיא בתוספות בר"פ הפרה ע"ש:

בד"ה רישא במזיק שמא וא"ת והא לא כי קתני וי"ל דבברי וברי כו' עכ"ל יש לדקדק בדבריהם דלכאורה משמע דאתקפתיה דרב פפא לא דייק ליה דלא כי מיירי בברי אלא דהרישא לא איירי נמי בברי וברי כלל וסומכוס לא פליג בהא ונראה לומר דמשמע להו דרב פפא נמי דייק ליה דלא כי משמע ברי דאל"כ אמאי דחיק ומוקי מתני' בשמא וברי וברי ושמא ואמאי לא מוקים לה בין רישא ובין סיפא בשמא ושמא אלא דע"כ דייק ליה לא כי בברי ולהכי מוקים הסיפא בשמא וברי וא"כ ע"כ רישא נמי בברי ושמא כדמסיק דברי וברי ושמא וברי תרי מילי נינהו והכא נמי בשמא ושמא ובשמא וברי תרי מילי נינהו ואהא קשיא להו שפיר דהיאך מתוקמא הרישא במזיק אומר שמא והא לא כי קתני ותירצו דאיירי הרישא נמי בברי וברי ומיהו עיקר מלתא איירי בברי ושמא דומיא דסיפא דאיירי בשמא וברי ואהא פליג סומכוס אבל בברי וברי דאיירי נמי מתניתין לא פליג סומכוס ולא כדבעי למימר ר' אבא בר ממל דלדידיה ודאי לא איירי הרישא אלא בברי וברי דבהא נמי פליג סומכוס ודו"ק:

דף לו.

בד"ה ראוי ליטול כו' אפילו ניזק שמא ומזיק ברי פליג סומכוס כו' עכ"ל פירוש דהיינו דוקא בסיפא דאיכא הודאה במקצת כמ"ש התוספות לעיל אבל ברישא דליכא הודאה במקצת מודה סומכוס אפי' בברי וברי כאתקפתא דרב פפא ומכ"ש דמודה בניזק שמא ומזיק ברי כדפרכינן ואמר סומכוס אפי' בהא ודברי מהרש"ל אינן מבוררים בזה ודו"ק:

סליק פרק המניח

דף לו:

פרק שור שנגח ד' וה'

תוספות בד"ה אם יש מותר כו' ואפילו חמישי נמי פעמים שאין לו כל נזקו כו' עכ"ל דבריהם תמוהים דלמה לא יהא החמישי נוטל מגוף המזיק גם מחלק השלישי ומהשני ומהבעלים גופייהו עד כדי נזקו כדין השומרים שנכנסו תחת הבעלים שהניזק גובה כל נזקו מגוף שור המזיק והשומר חייב לשלם לבעלים מה שהפסידו כדמוכח לקמן דפריך אי תם הוה משתלם מגופו ומשני משום דא"ל סוף סוף את לאו תורא בעית לשלומי לדידי ושוב מצאתי בשלטי הגבורים שהניח דבר זה בצ"ע על דברי התוספות ודו"ק:

בד"ה ושל דבריהם כו' דהא מנה של ר"י הגלילי הוי צורי כו' עכ"ל וממתני' דהכא לא ניחא להו לאתויי ראיה דאיירי במנה צורי דאיכא למימר היכא דמוכחת שאני דקתני ברישא דינר זהב דהיינו כ"ה דינרי צורי ודו"ק:

דף לז.

בד"ה רב זביד אמר כו' כדפריך עלה התם שאם לא תאמר כן קשיא כו' עכ"ל פירוש דמכח פירכא דלקמן חזר בו דפריך התם ומועד לבהמה הוי מועד לאדם בתמיה דסמך תלמודא עצמו שאם לא תאמר כן תקשי לך ההיא דמכלתין היינו מתני' דהכא דה"ל למתני רבותא מועד לבהמה ואינו מועד לאדם הא סתמא הוי מועד וק"ל:

דף לז:

בפרש"י בד"ה ושמואל אמר כו' ומשלם נ"ש בשלישית ולשמואל עד שיגח רביעית בי"ח כו' עכ"ל אלו דבריו לפי שיטתו שפרש"י בפרק כיצד דלרבא בנגיחה שלישית משלם נ"ש וכבר כתבו התוספות שם שרש"י חזר בו וא"כ לרב אינו משלם עד שיגח רביעית בי"ח ולשמואל עד שיגח חמישית בי"ט והך דראה שור ונגח וראה שור ולא נגח כו' לא מתיישב אפילו לרב אם לא שנחלק בין סירוגין של ימים לסירוגין של שוורים כמ"ש התוספות ודו"ק:

תוס' בד"ה שור שור כו' וכגון שבין שוורים ראשונים ראה כו' עכ"ל פירוש ראשונים דחמור וגמל וכן אחרונים דחמור וגמל ונראה דלקמן גבי איבעיא דשבת ושבת ושבת ואחד בשבת כו' לכ"ע צ"ל הכי דבין השבתות ראה בחול ולא נגח דהא במועד לשבתות לכ"ע אינו מועד קתני וסתמא הוי מועד נמי לחול מיהו לא מצי לכ"ע לאשכוחי הך איבעיא בהיפך ובראה בין ימי החול ולא נגח דא"כ ודאי דבתר שבת שדינן ליה כיון דאי הוה שדינן ליה בתר ימי החול לא הוה מועד כלל ודו"ק:

דף לח.

בד"ה עמד והתיר כו' שנגח שור שלנו שור שלהם כו' עכ"ל מהרש"ל הגיה שור שלהם שור שלנו והנראה לקיים כל נוסחאות שלפנינו בתוספות דלמאי דאמרינן בפרק הגוזל לכ"ע דאם יכול לזכות ישראל בדיניהם זכה וליכא גזלה כלל א"כ לא איצטריך לן לאשכוחי להיתרא בשור של כנעני שנגח שור של ישראל דבין תם ובין מועד משלם נ"ש אלא דע"כ רעהו הכא לאו דוקא ואיצטריך קרא דויתר גוים לשור שלנו שנגח שור של כנעני דפטור וע"ז כתבו התוס' דמשמע דוקא בענין זה שור שלנו שנגח שור של כנעני דהוי הפקעת הלואתו של כנעני ולמ"ד גזל כנעני אסור ניחא דשרינן התם הפקעת הלואתו דוקא אבל למ"ד גזל כנעני נמי מותר קשה וק"ל:

דף לח:

בד"ה ועל הכותית כו' וא"ת א"כ מאי חידש לומר דיש להן קנס כו' עכ"ל ולא ניחא להו למימר דקמ"ל דלא נימא נקנוס אותן כדי שלא יטמעו בהן דהך סברא שלא יהא חוטא נשכר פשוטה היא וק"ל:

דף לט.

בד"ה ור"י אומר או כו' וא"כ אמאי הוי דר' יוסי ב"ח טועה כו' עכ"ל נראה דרבי יוחנן אדר"י שפיר קשיא ליה לתלמודא מיהת להאי טעמא דמפרש התם רב פפא מילתיה דר"י דפריעת בעל חוב מצוה הוא ויתמי לאו בני מיעבד מצוה נינהו דההוא טעמא שייך שפיר הכא וכפרש"י אבל עיקר קושייתם דאמאי משוי דרבי יוסי ב"ח טועה כיון דאיכא למימר דלית ליה האי טעמא דרב פפא אלא אי טעמא דרבא ואי טעמא דרב הונא בריה דרב יהושע ודו"ק:

דף לט:

בד"ה אדמוקי לה במועד כו' ואי הוי תני מחייב הוה מוקמינן לה במועד כו' עכ"ל והשתא דקתני ח"נ ליכא לאוקמא במועד וח"נ דצד מועד כדמוקי לה אביי דלא משמע ליה לרבא לפרושי הכי כמ"ש התוס' לעיל ואע"ג דאיכא לאוקמא במועד וח"נ דצד תמות כדמפרש לה רבא מ"מ שמעינן מינה דמעמידין אפוטרופוס לתם וטפי ניחא לן לאוקמא לאשמעינן הך מלתא בתם לחודיה ודו"ק:

דף מ.

בד"ה כופר אחד אמר כו' ומסתמא כל חד וחד חייב חטאת כו' עכ"ל אבל אי הוה מסתפקא לן נמי התם למימר דחייבין תרווייהו חד חטאת כיון דאיכא למימר הכי ואיכא למימר נמי הכי ליכא למפשט הכא מידי וק"ל:

דף מ:

בד"ה אי הכי בעלים כו' קדים ב"ד ותפסוה והוא לא היה יודע שהוא מועד כו' עכ"ל ומה שפירשו לעיל דאיירי שהוגד לו שהוא מועד היינו למאי דהוה בעי למימר אי תם הוא הוה מעריקנא ליה אבל למאי דאוקמא בדאקדים בי דינא ותפסיה ע"כ דמיד אחר נגיחה תפסוה ולא הוה ידע שהוא מועד קודם התפיסה דאל"כ אכתי אותה שעה שידע שהוא מועד קודם התפיסה הל"ל אי תם הוא הוה מעריקנא כו' וק"ל:

בד"ה ויש בנוגח כו' בחד מינייהו סגי דכיון דלא מפרשי קראי בהדיא כו' עכ"ל דהא דאמרינן בפ' כל האסורין דגבי רביעה כתיב בהמה ובנעבד כתיב בקר לאו מפורש בהדיא מקרי אלא בתר דכתיבי כולהו מוקמינן להו הכי דאל"כ לא לכתוב קרא אלא מן הבקר דממעט נעבד דקיל מכולהו ונילף כולהו מיניה אלא ע"כ דלא מפורש מקרי והוה מוקמינן ליה בדדמי וק"ל:

דף מא.

בד"ה כמאן דקטלה כו' שהרי הביאתו עליה כו' עכ"ל דלא אמרי' ברובע ונרבע עשה בו אונס כרצון אלא לגבי בהמה אבל האשה לא נהרגה באונס דידה וק"ל:

בד"ה ברגל שדרסה שן הוה שייך כו' עכ"ל פירוש שן דחיה דהוה אורחא וכ"כ התוספות שם:

בד"ה והאי לא יאכל דסקליה כו' ובעל השור נקי להנאת עורו וכ"ת כו' עכ"ל ולא ניחא להו כפרש"י ונקי לדרשה אחריתי לחצי כופר כו' דלתנא דברייתא קיימינן דלא משמע ליה נקי אלא לאסור הנאה וק"ל:

דף מא:

בד"ה מודה בקנס כו' ונראה דה"מ למפרך אע"א דאין סברא לומר כו' עכ"ל יראה דמשמע להו הא דע"פ ע"א קאי נמי למאי דמסיק דלא הוה מודה בקנס משום דכופרא כפרה וא"כ ע"כ לא איירי במכחישו דא"כ תיקשי ליה פשיטא דבמועד נמי פטור כפרש"י אלא דאיירי במודה לדברי העד ואהא כתבו דהמקשה דאכתי לא אסיק אדעתיה דכופרא כפרה ופריך ע"פ בעלים מודה בקנס הוא ה"מ למפרך הכי אעד אחד דאין סברא שלא יחשב מודה כיון שמודה ע"י העד וע"פ סברתם זאת כתבו גם כן לעיל תימה לר"י כו' בההיא דהוא ואחר מצטרפין להורגו לפרש"י יפטר מטעם קנס דאין סברא דמשום דעד אחד עמו לא יחשב כמודה בקנס וק"ל:

דף מב.

בד"ה כתב רחמנא בעל כו' ואיצטריך למכתב אנשים כו' הוה מוקמינן נקי מחצי כופר כו' עכ"ל ולא ניחא להו למימר דאי לא הוה כתיב אנשים לא הוה ממעטינן מנקי אלא תם אבל מועד חייב דאין סברא לומר לרב עולא תם ומכ"ש מועד אלא די"ל כמ"ש לקמן דודאי הוה פטרינן נמי מועד משום דמסתמא לא חייב הכתוב במועד אלא במקום שחייב בתם וק"ל:

בד"ה כתב רחמנא כו' ואי לא כתיב אנשים כלל הוה פטרינן נמי במועד כו' עכ"ל ולא ניחא להו למימר הכא לרבא כמ"ש לעיל דאי לא הוה כתיב אלא בעל השור נקי הוה מוקמינן נקי מחצי כופר כו' דהכא אי הוה מסתבר לאוקמי נקי מחצי כופר א"כ השתא נמי דכתיב אנשים לית לן לאוקמי דאתא נקי לגלויי אנשים דמשתעי בתם דוקא אלא דמאנשים ממעטינן אפי' מועד ונקי אתא לחצי כופר משא"כ לעיל דמוקמינן ליה לפטור תם משום דלא ליהוי יציבא בארעא כו' ודו"ק:

בד"ה בכוונה תליא מלתא כו' ועוד דצ"ל דרב אדא כו' וה"ל למפרך הכא כדפריך כו' עכ"ל לפר"י נמי צריך לומר דמלתיה דרב אדא ובריית דרב חגי אליבא דרבי דפליג עליה דחזקיה בהא דיש לחלק בין מתכוין לאין מתכוין לענין דמי הנהרג מיהו לא בעי למפלגי עליה בהא אלא דמדרבי נשמע נמי לחזקיה דמחייב בשורים אפילו נתכוונו משא"כ לפרש"י דעיקר תמיהת רב אדא הוא משום דסברי כחזקיה ודו"ק:

דף מב:

בד"ה ונימא ר"ע לנפשיה כו' וכשא"ל רבי אליעזר קבלם דפשוט כו' עכ"ל וליכא לאקשויי דאם קיבל תירוצו דר"א ואית ליה דרשא דאם כופר דמחייב כופר שלא בכוונה אמאי לא מוקים נקי למעט בתם חצי כופר די"ל דאיכא למימר דאית ליה כר"י הגלילי דתם נמי משלם חצי כופר מאחר שחייבו הכתוב חצי נזק כמ"ש התוספות לעיל לר"י הגלילי וכצ"ל למאי שכתבו לקמן וא"ת ומאי דוחקא כו' וסובר אותו תירוץ שהשיב לו ר"א כו' ר"ל ואית ליה דתם חייב בחצי כופר כר"י הגלילי וכצ"ל בשמעתין למאי דמוקים למעט דמי עבד בשקדם ושחטו ולא מוקים ליה כשקדם ושחטו ולמעט חצי כופר דאיכא למימר דקסבר דחייב בחצי כופר מה"ט דסבר ר"י הגלילי דחייב חצי כופר כמ"ש התוספות לעיל וכמ"ש ג"כ בספ"ק דלא מצינו מפורש בהדיא דאית ליה לר"י הגלילי הכי אלא דאיכא למימר הכי ע"ש ודו"ק:

בד"ה מה כשחייב בן חורין חלקת בין תם למועד כו' ואפ"ה פוטר כאן בתם והיינו כו' עכ"ל ר"ל משום דלא מצינו מפורש בהדיא דאית ליה לרבי עקיבא דפוטר תם מחצי כופר טפי מרבי יוסי הגלילי כמ"ש לעיל ע"ז כתבו דברייתא מוכחת כן דלא קבל תשובה דר"א דמחייב כופר במועד ע"פ בעלים או באין מתכוין דא"כ לר"ע דלא דריש נקי למעט חצי כופר יתחייב בתם חצי כופר כר"י הגלילי ואמאי פוטר כאן אלא ע"כ דלא קבל והיינו משום דלא מחייב סקילה כו' דהיינו כרבה כיון דאין השור בסקילה אין הבעלים משלמין כופר אבל דבריהם תמוהים דמה"ט דאית ליה דרבה מועד נמי פטור ואמאי קתני חלקת בין תם למועד אלא דע"כ הברייתא מיירי במתכוין דהתם חלקת בין תם למועד משום דהביאהו לב"ד וישלם לך והכי מוכח דמיירי במתכוין דקאמר רבא סד"א הואיל ומחמרני משתלם נמי מעלייה כו' מיהו לאביי דאית ליה לקמן דלר"ע נמי חייב מועד כופר שלא בכוונה היה אפשר לפרש הברייתא חלקת בין תם למועד באין מתכוין אבל דבריהם אלו ע"כ לרבה דלאביי לא שייך למימר דלא קבל תשובה דר"א דהא ר"ע נמי מחייב במועד באין מתכוין

ואינו פוטר בתם משום דאין השור בסקילה כו' דא"כ מועד נמי יפטור אלא דפוטר בתם משום דליכא כופר בכוונה כמ"ש התוספות לקמן וצ"ע:

בד"ה נקי מדמי עבד כו' וי"מ דאפילו דמים לא משלם כו' עכ"ל דקדקו לפרש כן מלשון דמי עבד מיהו התוספות פירשו לעיל דליכא לאוקמי מיעוטא דנקי אדמים אי משום דלא כתיבי אי משום כיון דלא אשכחן כופר בתם לא איצטריך למעט דמים ואפשר דהיינו בדמים בשלא בכוונה אבל הכא איירי בדמים בכוונה ודו"ק:

דף מג.

בד"ה אמר רבה שור כו' ולהכי פריך שפיר ר"ע לר"א אפי' לאביי כו' עכ"ל לרבה ודאי דפריך שפיר בפשיטות דמסתמא היה יודע תירוצו של ר"א אלא שאינו חושש לו דהא מועד נמי פטור מטעם דאין השור בסקילה כו' אבל לאביי ר"ע גופיה מחייב מועד שלא בכוונה וע"ז כתבו דמכל מקום מכח הביאהו לבית דין כו' פריך שפיר וק"ל:

דף מד.

בד"ה נגיחה לנזקין כו' אע"ג דלא ישמרנו גבי מיתה כתיב עכ"ל לא ידענא מאי קאמרי דהא מלא ישמרנו בעליו דרשינן ליה התם דההוא קרא בנזקי שור בשור הוא דכתיב ולא גבי מיתה ודו"ק:

בד"ה הכא נמי במתחכך להנאתו תימה דהכא אמר רב דפטור כו' עכ"ל ולא ניחא להו למימר דרב לא מפרש למתני' במתחכך להנאתו אלא במתכוין להפילו ולא על האדם כסברת המקשה דבזה לא הוה שייך דפליגי ביה רב ושמואל כיון דלא הוה נ"מ מידי בפלוגתייהו לענין דינא וליכא נמי טעמא אמאי מפרש לה רב הכי ושמואל מפרש לה הכי משא"כ התם ודאי אע"ג דלא פליגי איכא טעמא דשמואל לא ניחא ליה לאוקמא במועד ליפול על בני אדם בבורות משום דלא שכיח כמ"ש התוס' לקמן ורב לא ניחא ליה לאוקמא כר' יוסי הגלילי ולא כרבנן ודו"ק:

דף מד:

בד"ה שור האשה איצטריך כו' עכ"ל ולא ניחא להו כפרש"י משום דכתיב בלשון זכר דהא השוה הכתוב אשה לאיש לכל דינין שבתורה ועיין בתוס' פ"ק דף טו:

דף מה.

בד"ה מכור פירש הקונטרס כו' וסבור שיכול להשהותו לעשות בו כו' עכ"ל דכיון דלשם מכר נתן לו המעות ולא לשם מתנה אין לנו לתלות אלא במקח טעות משא"כ לעיל בלא נגמר דינו כיון דאיכא למתלי למכר גמור לשחטו מיד אין לנו לתלות במקח טעות וק"ל:

בד"ה חוץ מש"ח ה"ה דהמ"ל כולן פטורין בשמרו שמירה מעולה כו' עכ"ל היינו למאי דמסיק הא מני ר"א ומשלמין כופר אף בשמרו שמירה מעולה כפרש"י לקמן אבל למאי דס"ד השתא דסגי בשמירה מעולה לענין כופר כמ"ש התוספות בסמוך דהא דפריך אי דנטריה כולהו נפטריה היינו דאפילו שואל ליפטר מכופר א"כ לא ה"מ למתני הכא שמרו שמירה מעולה דא"כ לא הוו משלמין כופר ובסוף פירקין נמי נראה מדברי התוס' דלמאי דמסיק נמי הא מני ר"א סגי בשמירה מעולה וא"כ לא ה"מ למתני כלל שמירה מעולה ודו"ק:

דף מה:

גמרא ר"י סבר סתם שוורים בחזקת שימור כו' לכאורה דהמ"ל נמי לר"י דסתם שוורים לאו בחזקת שימור קיימי וקאמר רחמנא דניחייב דניבעי שמירה פחותה מיהו מועד ודאי לכ"ע בחזקת שימור קיימי וקאמר רחמנא דניחייב דניבעי ליה שמירה מעולה הדר אמר רחמנא ולא ישמרנו ה"ל ריבוי אחר ריבוי ואינו אלא למעט לשמירה מעולה וכתיב ולא ישמרנו לזה ולא לאחר ויש ליישב דלא ניחא להו לתלמודא למימר דהכתוב מראה לן סברא הפוכה דבתם הוי הסברא דלא חייב הכתוב אלא דבעי שמירה פחותה ואורי לן יתורא דקרא דניבעי שמירה מעולה ובמועד הוי הסברא דניחייב אף בשמירה מעולה ואורי לן ריבויא דסגי בפחותה ודו"ק:

סליק פרק שור שנגח

דף מו.

פרק שור שנגח את הפרה

בתוס' בד"ה שור שנגח כו' דמשמע התם דאפי' בברי וברי כו' ואפילו עומד בביתו כו' עכ"ל משום דאיכא לפלוגי למימר דלא איצטריך לסומכוס לאוקמא התם בעומדת באגם אלא בברי וברי כמ"ש התוס' שם בפרק השואל ואהא כתבו דאפילו הכי תקשי ההיא דהמניח דמשמע התם דאפילו בברי ובברי ס"ל דחולקין ואפילו עומד בביתו וק"ל:

בד"ה דאפי' ניזק כו' לא יהא מחויב שבועה גדולה מהודאת עצמו דמודה בקנס כו' עכ"ל ויש לדקדק דא"כ למ"ד פלגא נזקא קנסא ל"ל למימר דפטור משום דהמע"ה לסומכוס נמי אמאי קאמר יחלוקו הא א"נ דהוה מודה המזיק ליפטר משום דמודה בקנס הוא ונראה לומר דאע"ג דלא קי"ל כמ"ד בגמל האוחר בין הגמלים בידוע שזה הרגו מכל מקום היכא דהמזיק מודה אנן סהדי דכן הוא ולא מקרי מודה בקנס וה"נ הכא כיון דאיכא סהדי דהשור נגח הפרה ונמצא העובר מת בצדה והמזיק מודה לאו מודה בקנס מקרי אלא דאהני סהדי סמכינן ובידוע שזה השור הרג גם הולד וכצ"ל בההיא דס"פ המניח בשור שהיה רודף אחר שור כו' וזה אומר לא כי אלא בסלע לקה המע"ה משמע דאי הוה מודה לא מיפטר משום דמודה בקנס הוא מה"ט שכתבנו כיון דאיכא סהדי דרדף אחריו והוא מודה לית למתלי אלא בשור ולא בסלע והתוספות שכתבו לא יהא מחויב שבועה גדולה מהודאת עצמו כו' ר"ל לא יהא מחויב שבועה הכא לגבי קנס גדולה מהודאת עצמו בשאר דוכתין דמודה גופיה בקנס פטור ודו"ק:

בא"ד וא"ת דהכא משמע דלית ליה לרב יהודה כו' ואין לתרץ כו' ולפי אותה סברא תקשי דשמואל כו' וי"ל כו' דהתם ברי שלו טוב כו' ובסוף פ"ק דכתובות דבעי למימר כו' שבכמה מקומות יכול לומר וליטעמיך כו' עכ"ל דבריהם כאן מגומגמים קצת דקרובים הם קושייתם לחדא קשיא דהיינו דשמואל אדשמואל ובהא דיכול לומר וליטעמיך כו' מיתרצא כו' ואין אנו מוכרחין לחלק כלל כמ"ש דהתם ברי שלו טוב כו' אבל דברי התוספות בפרק השואל ובפרק קמא דכתובות בדרך אחרת יותר נכונים דבקושיא הראשונה דהיינו דרב יהודה אדרב יהודה ליכא לתרוצי אלא בהא דהתם ברי שלו טוב כו' ע"ש ודו"ק:

דף מו:

בד"ה מידע ידע דשותפות כו' וה"נ אשכחן בההוא דהמחליף כו' עכ"ל ק"ק דמרישא דמתני' דהכא ה"מ לאתויי בשור שנגח הפרה ונמצא כו' דלא משלם אלא רביע נזק לולד ולא אמרי' אוקמה אחזקתה והשתא הוא דילדה להוציא ממון מחזקת מרא קמא ודו"ק:

דף מז.

בד"ה וכן אתה מוצא כו' ומתני' לא איירי כלל בשומת הולד אלא בשומת שבח וולדות כו' עכ"ל ולא תקשי להו דא"כ אמאי לא קאמר נמי וכן אתה מוצא בשומת שבח וולדות דלא שייך בשבח וולדות שומא אחרת בפני עצמה וק"ל:

בד"ה הקדר שהכניס כו' ה"א ברשות חייב לפי שנוחות לישבר ובסתמא קביל כו' עכ"ל ק"ק דא"כ מאי קא קשיא ליה לתלמודא בבבא דקדירות מדיוקא דרישא אסיפא דאימא דבעל חצר ודאי מסתמא מקבל נטירותא מה"ט דקדירות נוחות לישבר וכן בפירות נוחות להתקלקל אבל בעל קדירות ופירות אינו מקבל נטירותא על שורו של ב"ה ואפשר שסמך תלמודא אבבא שלישית דהכניס שורו לחצר של ב"ה כו' דהתם הוה סברא דזה מקבל נטירותא כמו זה ודו"ק:

דף מז:

בד"ה אימא סיפא אם כו' וי"ל דעכשיו סובר דלר' כו' ולפי האמת לרבי אם הכניס כו' עכ"ל לפי האמת היינו לאוקמתא דרבא דכולה מתני' כרבנן אתיא אית לן למימר לרבי דכולה נטירותא על בעל הקדירות ופירות ומכניס שורו ומה שיש לדקדק בזה עיין לקמן ודו"ק:

בד"ה באפרזתא כו' אפ"ה פטור מדיני אדם עכ"ל וה"ה דהמ"ל דדוקא נקט אפרזתא דחייב בידי שמים משום דעבידא דאכלה ואבודה לגמרי אבל שאר פירות פטור אפילו מדיני שמים וק"ל:

שם בגמרא אמר רבא ברשות אשלא ברשות כו' לאו דוקא נקט ליפטור בעל הפירות בשלא ברשות דברשות נמי פטור בעל פירות דהוא אינו מקבל נטירותא לאוקמתא דרבא וק"ל:

דף מח.

גמ' ומ"ש מהאשה כו' טעמא דשלא ברשות הא ברשות פטור כו' הכא בברייתא איכא למימר דרישא דוקא נקט שלא ברשות אכלתן בהמתו של ב"ה פטור אבל ברשות חייב ב"ה דמסתמא מקבל נטירותא וסיפא נקט שלא ברשות אגב רישא אלא דאליבא דרבא קיימינן דלא משמע ליה למימר דנקט אגב אלא דבין רישא ובין סיפא דוקא נקט ובין לרבנן ובין לרבי בסתמא לא מקבל נטירותא אלא חד וק"ל:

דף מח:

תוס' בד"ה דחזא ירוקא כו' וגם תימה הוא לומר דהוי מועד כו' עכ"ל פי' לשמואל הוי מועד דמחייב התם בכופר ורב נמי לא פליג עליה אלא משום דכשאין השור בסקילה כו' וק"ל:

בד"ה ושמואל אמר כו' ואי כרבי אפילו ברשות חייב דלרבי סתמא חייב בעל השור כו' עכ"ל הכי מוכח מתלמודא דמדייק בסמוך בברייתא רישא לסיפא דלרבא סתמא בעל השור מקבל נטירותא אך יש לדקדק מנא ליה לתלמודא למימר הכי דאימא לרבא נמי סתמא שניהם פטורים לרבי ולא תיקשי נמי ברייתא רישא לסיפא ולא פליג רבא אדר' זירא אלא אליבא דרבנן וי"ל דודאי לפי סברת המקשה וכן לאוקמתא דר' זירא דס"ל לרבנן סתמא שניהם חייבין והאי דיוקא דמתני' ברישא טעמא שלא ברשות הא ברשות פטור בעל הקדירות והפירות והמכניס שורו לא אתיא כרבנן וע"כ אית לן לדחוקי אף בבבא דהכניס שורו דאתיא הרישא כרבי ולרבי סתמא שניהם פטורין דהרי הוא כאלו כ"א ואחד מפרש בהדיא שיפטר כמ"ש התוספות לעיל אבל לפי האמת לרבא דכולה מתני' מצי אתי שפיר כרבנן דסתמא בעל החצר מקבל עליו כל נטירותא לא יגרע מחצר השותפין דחייב כמ"ש התוספות לעיל אלא דאית לן למימר לרבי בעל הקדירות והפירות והמכניס השור הוא מקבל עליו כל הנטירות והזיק חייב הוזק פטור וק"ל:

דף מט.

בד"ה חמרתא מעברתא כו' אלא במקום שהולדות של בעל כו' אבל כאן הולדות לאדון דכתיב האשה וגו' עכ"ל ק"ק לפי זה ל"ל לאתויי כלל הכא קרא דשבו לכם וגו' ואי טעמא דקרא דהאשה וילדיה וגו' בעי למימר אין לו מקום כאן:

בד"ה אטו ולדות צררי נינהו ביורשים לא פליג רב חסדא כו' עכ"ל מבואר ברא"ש יותר ע"ש:

בד"ה ומי עדיף כו' וכי היכי דנזק וצער איירי בכל ענין כו' עכ"ל דמשמע להו דהא דהיתה שפחה או גיורת זכה קאי אכולה מתני' בין אאין הבעל ובין אאין האשה ודו"ק:

דף מט:

גמרא ת"ר החופר בור ברשות היחיד ופתחו לרשות הרבים חייב וזהו בור האמור בתורה כו' כצ"ל וכ"ה בספרים מדויקים וק"ל:

תוס' בד"ה החופר בור ברה"ר ופתחו לרה"י כללא דמלתא כו' עכ"ל משום דבכולה שמעתין בור ברה"י ופתחו לרה"ר קרוי בור ברה"ר ובור ברה"ר ופתחו לרה"י קרוי בור ברה"י בין לחיוב ובין לפטור וע"ז כתבו נקוט האי כללא דבתר פתחא כו' וק"ל:

דף נ.

בד"ה בבור ברשותו כו' ועוד דבסמוך אמר הא לאו לאושין כו' אבל לר"י משמע דפטור כו' עכ"ל ומהא דקתני ברשות היחיד הסמוכה לרשות הרבים פטור ליכא ראיה דכבר נזהר רש"י מזה שפירש דלא איירי בסמך הבור מתחלה לרה"ר אלא כגון מקצה מקום מרשותו לרה"ר דה"ל הפקיר רשותו כו' ודו"ק:

בד"ה כגון דארוח כו' והשתא כו' ד"ה רישא כו' עכ"ל דהכי משמע הוא דקאמר לפרש רב אשי השתא דאוקימתא לרב יוסף לד"ה כו' דבעי לאוקמא נמי לרבה לדברי הכל אלא שלא חש לפרש אלא לר' ישמעאל אבל לר' עקיבא מתוקמא שפיר לרבה כדמשני לה לרב יוסף וק"ל:

שם בגמרא ה"א פותח הוא דסגי ליה בכיסוי כורה לא סגי ליה בכיסוי עד דטאים כו' ק"ק כיון דחיובא דכורה לא אתיא אלא מפותח כדקאמר אם על הפתיחה חייב על הכרייה לא כ"ש א"כ נימא דיו לבא מן הדין להיות כנדון ותסגי נמי הכרייה בכיסוי ויש ליישב ודו"ק:

דף נ:

בפרש"י בד"ה לא משום דלית ביה הבלא וכ"ש דחבטה לית ליה עכ"ל דודאי לענין חיובא קאמר לעיל שמואל להבלו וכ"ש לחבטו אבל אי איכא כלל הבל או חבט הוי סברת המקשה דאית בפחות מי' הבל וליכא חבט וא"כ לדברי המתרץ דקאמר דלית ביה הבלא כ"ש הוא דליכא חבטה ודו"ק:

דף נא.

תוספות בד"ה אמרי אין כו' והמקשה היה סובר דלענין חבט כו' עכ"ל ולעיל לא הוצרכו לזה כיון דסברת המקשה הוה דאיכא בפחות מי' הבל וקשיא לתרוייהו דלא חייבה התורה אהבל כלל איכא למימר היינו דוקא לגבי מיתה אבל לנזקין חייבה התורה כיון דאית ביה הבל וכדמשני ליה דליכא גם הבל פריך ליה א"ה אם הזק כו' אבל הכא ליכא למימר הכי דאי הוה סברת רבא אע"ג דאית ביה הבל לא חייבה התורה דוקא למיתה אבל לנזקין חייבה התורה א"כ מאי קא קשיא לדברי המתרץ דלית ביה הבלא הא כיון דחבטה אית ליה אלא דלא חייבה התורה אחבטה כרב נימא דלנזקין מיהת חייבה התורה אחבטה ועוד נראה דהכא ע"כ סברת המקשה רבא הוה דליכא חבט וליכא נמי הבל דאי הוה סבר דאיכא הבל אע"ג דליכא חבט א"כ הוי סברתו הפוכה מדרב נחמן דמתרץ ליה דליכא הבל ואיכא חבט ודו"ק:

בד"ה האחרון חייב כו' ראשון ח' וזה ט' כולן חייבין בנזקין כמו זה עשרה כו' עכ"ל נראה דאפי' למאי דמוקמי להך דזה י' וזה כ' כרבי מ"מ מרבי נשמע לרבנן דהא רבי מודה דאחר אחרון למיתה ואפ"ה הכא כיון דכ"א עשה שיעור מיתה כולן חייבין ה"נ לרבנן בניזקין היכא דכ"א לא עשה אלא שיעור נזק יש לחייב כולן ולא פליגי עליה דרבי אלא בשעשה האחרון שיעור מיתה וק"ל:

בד"ה בור עשרה כו' וה"ה לי"א כו' ומשני הא רבי והא רבנן עכ"ל פירוש דלהאי אוקמתא דהא רבי והא רבנן אתיא הך ברייתא כפשטה דעבד קמא שיעור מיתה שהיה בו הבל למיתה והשני שסייד וכייד הוסיף הבל קצת ואפ"ה מוקמי לה כרבנן אבל לרבי גם השני חייב וא"כ באידך ברייתא דמוקי לה כרבי ה"ה לי"א דאע"ג דעשה הראשון שיעור מיתה כיון דהשני הוסיף בה קצת חייב גם הוא וק"ל:

דף נב.

בד"ה כיון דמסר לו כו' גבי גט דתיזיל איהי ותיחוד ותפתח אלמא נעילה לחוד קניא כו' עכ"ל אע"ג דרשב"ם מפליג בין דעת אחרת מקנה ובין נכסי הגר היינו לענין מסירת המפתח אבל לענין נעילת דלת דהוי מבריח ארי אין נראה לחלק כמו בנתן צרור וסכר מיא ודו"ק כמו שפירש רשב"ם בהדיא שם דה"ה לקונה דבר מחבירו ע"ש:

בא"ד והעמיד להן דלתות קנה כו' והתם מיירי בנעל דאי לא נעל אמאי קנה הא ליבני בעלמא הוא דאפיך כו' ומשמע דוקא העמיד דלתות כו' כצ"ל מתוספות דפ' ח"ה וע"ש וק"ל:

דף נב:

בד"ה ושכיחי גמלים כו' וא"ת כיון שיודע דשור פקח פטור כו' עכ"ל פי' לפר"י דליכא פשיעה בשוורים כלל והיינו משום דשור פקח נזהר אבל בלאו הכי מדיוקא דמתני' דקתני שור חש"ו חייב הא פקח פטור לא קשיא להו דאימא לרבותא נקט חש"ו דסד"א חרשותו גרמא לו דהכי מוקי לה רבי ירמיה לקמן וק"ל:

בא"ד וא"ת אמאי נקט כו' אפילו לא שכיחי גמלים כלל יכול לישאל כו' עכ"ל ולמאי דהוה מפרשי ליה מעיקרא דהוה פשיעה לגבי שוורים בדאתו גמלים וארעוה לא תקשי להו אמאי נקט בדשכיחי גמלים הא בדאתו לפרקים נמי הוה פושע לגבי שוורים י"ל דלא נקט שכיחי גמלים אלא לאפוקי לא שכיחי גמלים דלא הוה פושע לגבי שוורים וכן בשמעתין לאידך לישנא דקאמר אמתני' ואי דשכיחי גמלים וארעוה פושע הוא ופשיטא הוא דלאו דוקא נקט הכי דה"ה אתי לפרקים וארעוה נמי הוה פשיעה דאל"כ לוקמא מתני' בהכי ודו"ק:

דף נג.

בד"ה שמואל לטעמיה כו' וא"ת ודלמא כי מחייב בחבטו כו' עכ"ל אבל לרב לא קשיא להו דאימא לא פטר הכא חבטה אלא משום דגם קול הכרייה גרם לו דמ"מ במכ"ש מייתי ליה מדפטר התם חבטה מכ"ש דפטר הכא וק"ל:

שם בפרש"י בד"ה את קטלתיה כו' הלכך במועד בעל השור משלם כולו ובתם כו' עכ"ל ולפירושו מתם מדייק תלמודא לרבנן דלית להו כי ליכא לאשתלומי כו' ועיין בתוספות בפ"ק:

דף נג:

תוספות בד"ה הא כרבנן כו' דלא תימא דוקא בשור ובור כו' לא משתלם משור כו' עכ"ל כל זה לשיטתם דלרבנן בעל השור משלם מחצה ובעל הבור פטור מגזירת הכתוב ומדלא משלם בעל השור רק מחצה מדקדק תלמודא דכי ליכא לאשתלומי מבור לא משתלם משור וכ"ה בתוספות פ"ק מיהו ק"ק להך לישנא דכל חד פלגא נזקא עבד אמאי מוקי לה מתני כר' נתן הא אתיא שפיר כרבנן דע"כ לא קאמרי רבנן הכי אלא כי ליכא לאשתלומי מבור לא משתלם משור דלא שייך ביה טעמא אנא תוראי כו' אבל כי ליכא לאשתלומי מבעל הכורה שפיר אמרינן להשתלם מהבור מה"ט דאנא תוראי כו' וצ"ל דלא קאמר תלמודא מתני' כרבי נתן אלא ללישנא קמא דהוא עיקר כמ"ש התוספות ודו"ק:

בפרש"י בד"ה אדם ובור פטורין אדם דהא בר קטלא הוא וא"נ כו' עכ"ל דבריו תמוהים דמה"ט ודאי לא פטרינן אדם מכופר אלא מדכתיב עליו עליו ולא על אדם כדאיתא בהדיא ס"פ כיצד הרגל וק"ל:

שם בגמרא שור ואדם שדחפו לבור לענין נזקין כולן חייבין כו' מכאן תשובה לדברי הרא"ם אמתני' דנפל לתוכו שור וכליו כו' דנקט בכה"ג דבענין אחר ליכא לחיובי אכלים דאי הפילם אדם לא איצטריך קרא דחמור נמי דומיא דהכא אם הפילו אדם בבור בעל השור פטור והאדם הדוחפו חייב כו' עכ"ל ע"ש באורך דבהדיא קאמרינן הכא היפך זה דגם בעל הבור חייב וכמו שפירשו רש"י ותוספות והנראה הא דנקט שור וכליו לרבותא דאע"ג דחייב אשור פטור אכלים שעליו וכן נראה מדברי הרמב"ם בפ"ג מהלכות נ"מ ע"ש:

תוס' בד"ה לענין כופר כו' דלא איירי כשדחפוהו שניהם בב"א אלא כ"א בפני עצמו עכ"ל מפירוש מהרש"ל דרבא דבר בכ"א בפני עצמו אבל אין כו' עכ"ל ולא משמע כן דמשמע דכולה מלתא אשור ואדם שדחפוהו לבור קאי ונראה לקיים דבריהם לר"י ב"ב והשור דחפו אחר האדם דכה"ג סתמו התוספות דבריהם לר"י ב"ב בפ' ד' וה' [דף מ א] בד"ה שור של שני שותפין כו' ולרבנן נמי יש לקיים דבריהם בשאין בדחיפת האדם כדי להמית דמודו רבנן דאחרון חייב כמ"ש התוספות בפ"ק ולא שייך למימר הכא הבור הוי אחרון כיון דלא שייך חיוב מיתה בבור ומה"ט נמי לא קאמר רבא לענין מיתה אדם ושור חייבין ובור פטור כיון דלא שייך בבור מיתה ודו"ק:

בד"ה איפוך אנא וא"ת דא"כ רעהו דכתב רחמנא ל"ל כו' עכ"ל לא ידענא מאי קושיא דהא איצטריך רעהו לאפוקי כנעני ודו"ק:

בא"ד א"ק דמשור איש נפקא עכ"ל ובר"פ מרובה כתבו התוספות דמאיש לא אימעיט הקדש דגבי הקדש נמי שייך לשון איש ע"ש:

דף נד.

בד"ה ה"א קרב לגבי כו' ל"ל נילף משור שור או חמור חמור משבת כו' עכ"ל אבל קשה דא"כ תרי פרטי שור וחמור ל"ל דמחד פרטא נמי הוה ילפינן משבת כמו בחסימה ופריקה ולמאן דאית ליה משום שביתת כלים בשבת ניחא דאיצטריך הכא חד פרטא למעט כלים אבל למאי דק"ל כב"ה דלית להו שביתת כלים בשבת ממילא אימעיט נמי כלים ורש"י בחומש תמוה בזה שהניח תלמוד ערוך וכתב כקושיית התוס' דילפינן בבור שור שור משבת וכבר תמה עליו הרא"ם ויש ליישב פירושו לשיטתנו למאן דאית ליה שביתת כלים דאיצטריך אידך פרטא למעט כלים וקושטא הוא למאי דמסיק דילפינן שור או חמור משבת גבי פריקה וחסימה ה"נ דילפינן הכא שור שור משבת וכן פרש"י בהדיא בחומש לפום הך דרשה דיליף בבור שור שור משבת דחמור ממעט כלים והיינו ע"כ למאן דאית ליה שביתת כלים אבל למאן דלית ליה שביתת כלים ע"כ דלא ילפינן שור שור משבת דא"כ חמור ל"ל הוצרך תלמודא למימר אליביה דכסף ישיב לבעליו לרבות כל דבר מיהו לר"י דחמור קשיא אליביה ודאי דלמאן דלית ליה נמי שביתת כלים שפיר מצינן למילף שור שור משבת ובהכי ניחא דלא קאמר לר"י נמי דאו קשיא דמהיכא תיתי למעט כלים דבכלל דבר שיש לו בעלים הוא ולא ממעטינן משור אלא אדם וב"ח דכוותיה אלא אי ילפינן שור שור משבת ניחא דאיצטריך או לרבות כלים דאי לאו הכי ממילא הוה אימעוט כלים למאן דלית ליה שביתת כלים ותו לא מידי ודו"ק:

בד"ה קרב לגבי כו' כל ריבויא הוא ל"ק מהתם עכ"ל ואע"ג דהתם מכל מרבינן נמי עופות הכא דאיכא נמי פרטא דעזים ממעטינן מיהת עופות דלא דמי בכל צדדא וק"ל:

בד"ה חמור דבור לר"י כו' דלמאן דלא דאין דינא דגרמי אפילו הוא עצמו פטור כו' עכ"ל והא דאיצטריך ליה למעוטי שטרות גבי [כפל] עיין בתוספות בר"פ מרובה ודו"ק:

דף נד:

בד"ה ואימא כו' ועוד כשאומר מה הפרט מפורש ב"ח כו' נימא דכללא גופיה ממעט להו עכ"ל דליכא למימר בהא דאי כללא ממעט להו פרטא ל"ל דהא מכללא נמי ממעטינן עופות מ"מ מכללא בתרא לא משתמע מה הפרט מפורש ב"ח וכה"ג פרכינן לקמן בר"פ מרובה אהך דתנא דבי חזקיה לרבות כל דבר מהיכי קמייתי לה מכללא בתרא כללא גופיה חיים כתיב ביה כו' ע"ש ודו"ק:

סליק פרק שור שנגח את הפרה

דף נה:

תוספות בד"ה נפרצה בלילה כו' הא ביום חייב דקלא אית ליה כו' עכ"ל נראה דרישא דנעל בפניה כראוי ודאי דלא איירי דוקא בלילה והיינו משום דמיירי דיצאה בפתיחת הדלת וליכא קלא למילתיה ופטור אף ביום כיון דנעל כראוי משא"כ בנפרצה דאיירי בנפילת הכותל דאית ליה קלא וק"ל:

דף נו:

בד"ה ולסטים נמי שהכישוה לגוזלה מיירי כו' ולא חשיב ליה מלתא דפשיטא כמו כו' עכ"ל פירוש דלא מיירי הכא כעין הכישה דגבי מעמיד שהכישה על קמת חבירו דא"כ אמאי נקט לסטים דאחר נמי חייב בכה"ג אלא דמיירי בהכישה לגוזלה ולהוציאה מרשות בעלים ומאליה הלכה על קמת חבירו ולסטים חייבין מה"ט דקאמר לעיל דקמה ברשותייהו לכל מילי והשתא הכא ליכא לפלוגי מידי ומטעמא דחשיב ליה מעיקרא מלתא דפשיטא כלל כמו שהיה חושב המקשה ולא חש המתרץ לפרש כו' לפי שהוא ק"ל וצ"ל דלאו דוקא נקט הכא הכישה דה"ה בכה"ג דהוה סבר המקשה מעיקרא לא הוה מלתא דפשיטא ולא נקט הכישה אלא דומיא דההוא דמעמיד ולאפוקי קם לה באפה ודו"ק:

בד"ה בההיא הנאה כו' ורב יוסף כי מוקי פלוגתייהו בדשמואל לא קאי ר"א כוותיה כו' עכ"ל היינו לשיטת התוספות שם דפליגי אף בדלא שוי שיעור זוזי אבל לפרש"י שם דדוקא בדלא שוו פליגי אבל בדשוי לכ"ע הוי ש"ש שפיר קאי ר"א כוותיה דרב יוסף וע"ש בתוספות:

דף נז:

בד"ה נמצא ש"ש כו' בטוען טענת גנב בבעלים כו' המ"ל וליטעמיך כו' עכ"ל ובהך דאין עליו תשובה אפילו למאי דמסיק עלה בפרק שואל דלסטים מזוין גזלן הוא ליכא לאקשויי דאכתי יש עליו תשובה דמה לש"ש דמשלם כפל בטוען טענת גנב בבעלים דלפום סברא דהשתא בשואל נמי בטוען טענת גנב בבעלים משלם כפל כיון דפטור מקרן כדאיתא בהדיא בפרק השואל וק"ל:

דף נח.

בד"ה א"נ מבריח ארי כו' ואין להקשות בשטף נהר חמור חבירו למה אין לו אלא שכרו כו' עכ"ל אין לזה מקום כאן אבל דה"מ להקשות כן בפשיטות אהך דמשיב אבידה שנותנין להן שכר כפועל בטל וכ"ה בתוספות בפרק אלו מציאות ע"ש:

דף נח:

בד"ה שמין בית סאה כו' ועוד דלמ"ד בגמרא קלח כו' אמאי נקט במתני' בית סאה כו' עכ"ל אבל למ"ד תרקב בס' תרקבים ניחא דנקט בית סאה אשומא שניה דבתחילה שמין מה ששוה תרקב בס' תרקבין ולפי חשבון זה כמה דמים מגיעין לבית סאה וחוזרין ושמין כמה נפחתה בית סאה בשביל ערוגה זו וק"ל:

בא"ד ואע"ג דקתני במתני' בית סאה באותה שדה לרבי ינאי כו' עכ"ל ולמ"ד לעולם בששים שיעורן כמותו שמין ניחא טפי דלשיעורא בעלמא נקט בית סאה הנאכל שמין באותה שדה וה"ה בשיעורין אחרים וה"נ נקט חזקיה שיעור קלח וה"ה בכל שיעורין בכמותו משערין וק"ל:

בא"ד כדקאמר סאה תרקב קב וכור אין להקפיד כו' עכ"ל ר"ל כדקאמר ולא כור מיבעי ליה כדקתני קב ולא קתני בית כור אלא כדמסיק משום דלשתמע קב בבית כור כו' ודו"ק:

בד"ה דדאין דינא דפרסאה כו' ולפי מה שפי' בערוך כו' א"א לפרש כן עכ"ל דא"כ מאי קאמר גבי ר"ג דדאין דינא דפרסאה ל"ל כיון דהאי עובדא הוה בקשבא דהוא דקלא פרסאה וק"ל:

דף נט.

בד"ה אכלה סמדר כו' ובחזיז מודה ר"י או כר"י הגלילי או כרבנן ובתבואה כו' עכ"ל כיון דסבר ר"י דנידון כסמדר לפי מה שתעלה לעתיד ע"כ בתבואה גדולה כמו סמדר כיון דמתקלקל יחד ס"ל נידון כמשויר שבו אבל בחזיז דעדיין ליכא פירי כלל אפשר דס"ל כרבנן דאינו נידון כלל כפי שתעלה לעתיד או דס"ל כר"י הגלילי דנידון נמי כמשויר שבו אך קשה לי דאי קסבר ר"י בחזיז דעדיין לית ביה פרי ואפ"ה נידון כמשויר א"כ ה"נ אית ליה בלולבי גפנים דאע"ג דליכא פרי נידון כמשויר שבו וא"כ הא איכא בין רבי יהושע ובין ר"ש בן יהודה ומאי קפריך אי הכי ר"ש בן יהודה היינו ר"י ודו"ק:

דף ס:

בד"ה דלא שביק להו לאחלופי כו' ושל עדשים שלא לקחוה ממי שזכה בה עכ"ל נראה דלאו ממש מי שזכה בה דא"כ מאי קמבעיא ליה מהו ליטול גדישים כו' דמשום גדישים גופייהו הוה אסור דהוה גזילה ממש אחר שזכה בו אחר אלא כיון דהגדישים משלל פלשתים לא היה שייך אלא לאנשיו אי הוה צריכי להו לאחלופי בשעורים של ישראל לבהמתם ומשום דלא שביק להו לאחלופי ולא הוה צריכי להו אנשיו זכה בהו הזוכה בהן ודו"ק:

דף סא.

בד"ה אלא למ"ד כו' לר"י הצילה שלא הניחה לשרוף כדי כו' עכ"ל ה"מ לפרושי נמי הכא לר"י שהציל את הניזק שלא יפסיד מה שטמן דכה"ג פירשו לרבנן שהציל את המזיק כו' אלא דניחא להו לפרושי לר"י ויצילה כמשמעו על הגדיש וק"ל:

בד"ה מאי ולא אבה כו' ששרפו אנשיו כו' הל"ל שלא כו' רצה להפטר מחמת שהוא מלך עכ"ל דאי מבעיא בעלמא ה"ל ניחא אבל אי על אנשיו הוה מבעיא ליה א"כ למ"ד טמון חייב איכא למימר דשלחו לו טמון חייב אבל אתה מלך כו' וא"כ שפיר קאמר ולא אבה דוד לשתותם כיון דאיסורא הוא לא ניחא ליה מיהו למ"ד טמון פטור שפיר פריך תלמודא אלא דמשמע דלכ"ע פריך מדלא קאמר בשלמא למ"ד טמון חייב כו' ודו"ק:

בד"ה אלו מפסיקין כו' ושביל הרבים איצטריך דסד"א דבשביל היחיד כו' עכ"ל ולא ניחא להו למימר דאיצטריך למתני שביל הרבים אע"פ שהוא קבוע אינו מפסיק לאילנות דמשמע להו דכל דרך הרבים קבוע הוא ואע"ג שהוא רחב טפי קתני דאינו מפסיק ודו"ק:

דף סא:

בד"ה לפלוג וליתני כו' ופליגי כו' אבל במדליק בשל חבירו אפילו רבנן מחייבי אמוריגין כו' א"כ שפיר פריך דליפלוג בדידיה כו' עכ"ל אע"ג דלרבא נמי ה"מ למפלג בדידיה למתני דמודו רבנן בשל חבירו בגדיש ובמוריגין איכא למימר דניחא ליה למתני רבותא דמודו בבירה אפי' בארנקי דומיא דפלוגתייהו בגדיש דאיירי אפילו בארנקי אבל לרב כהנא לפום סברא דהשתא דלא פליגי אלא במוריגין א"כ האי ומודים חכמים לר"י בבירה לא מיירי נמי אלא במוריגין וא"כ ה"מ למפלג בדידיה בגדיש דמודו רבנן במוריגין ודו"ק:

דף סב.

בד"ה שאינו משלם כו' למה לא ישלם חטים כיון דחזו להו כו' עכ"ל יראה דודאי הכי משמע דאיירי בדחזי ליה דומיא דחטין וחיפן בשעורין דלא משלם אלא שעורין דא"ל לא ראיתי אלא שעורין ומש"ה בתוך של חבירו דהוי כמאבד בידים בשעורין והגדיש חטין ודאי משלם חטין אבל אי מיירי בתוך שלו דאינו אלא פשיעה אע"ג דחזי ליה בתר דהגדיש אינו משלם אלא שעורים כדקאמר נטירותא דשערי קבילי עלי מעיקרא וק"ל:

סליק פרק הכונס

דף סב:

תוספות בד"ה מרובה קתני כו' ועוד שמשייר שותף שגנב מחבירו ושותפין כו' עכ"ל ויש להקשות ללישנא קמא דס"ל דכיון דקתני מרובה אין לומר שייר והא שייר כל הני וי"ל דשותף שגנב מחבירו כיון דקתני לה במתני' בפרקין לאו שיורא הוא ושותפין שגנבו נמי מכללא שמעינן ליה דחד טעמא אית להו וטבחו כולו בעינן כדאיתא לקמן ודו"ק:

דף סג.

בד"ה למה ליה למיהדר כו' וא"ת ל"ל דכתב רחמנא כל הני פרטי כו' עכ"ל לאו דוקא כל הני פרטי דשלמה איצטריך למעוטי דבר שאינו מסוים וק"ל:

בא"ד בין לענין שבועה בין לענין כפל ואפילו היכא דנשבע ע"י גלגול כו' עכ"ל לכאורה הוא תמוה דמי הכריח אותם למימר דמיירי בנשבע ע"י גלגול דהא כיון דכפל ושבועה מחד קרא נפקא ניחא בלאו הכי כמ"ש התוספות לעיל גבי יצאו קרקעות כו' וגבי רעהו אמר רחמנא כו' ונראה דמה שכתבו לעיל היכא דמחד קרא נפקי ניחא היא סברת התוס' אבל ר"י שהניח הדבר בתימה גבי הקדש לעיל לא ניחא ליה בהכי דאע"ג דמחד קרא נפקי כיון דההוא קרא בכפל כתיב משמע

דאיצטריך למעט בכפל וכיון דליכא שבועה לא שייך בו כפל ולכך הוצרך לתרץ לעיל גבי קרקע והכא בנשבע ע"י גלגול וק"ל:

דף סג:

בפרש"י בד"ה או אינו אלא לדין לפרעון דש"ח שטוען נגנבה ישלם כו' עכ"ל מפירושו נראה דר"ל דש"ח לא יפטר בטענת גניבה וישלם הקרן אבל קשה כיון דקרנא בעי שלומי כפילא היכא ישלם בטוען טענת גנב ובפרק המפקיד פרש"י או אינו אלא קריבה לדין שמשעה שטוען בב"ד נגנבה אע"פ שלא נשבע ישלם כפל כו' עכ"ל והשתא ל"ק מידי ומיהו יש לדקדק מאי קשיא ליה או אינו אלא לדין הא ע"כ קריבה נמי לשבועה וטוען טענת גנב אינו חייב כפל אלא בשבועה דאל"כ לא לכתוב כפל בגנב ותיתי ק"ו מטוען טענת גנב כדלקמן בשמעתין ומזה נראה לקיים פירושו דהכא וה"ק דגזירת הכתוב הוא בטוען נגנבה שישלם הקרן ואפ"ה דאם נמצא שהוא גנב שישלם כפל והשתא שפיר איצטריך לגנב עצמו ודו"ק:

דף סד.

תוספות בד"ה יאמר גניבה ושור וחיים כו' דהמתרץ לא הבין דברי המקשה וחוזר כו' עכ"ל אבל לא יתיישב השתא שפיר שאלת הר"ר אשר דאכתי היאך ס"ד דמתרץ דמקשה ליה בלאו מכח הפרטיים דאם כן היאך ס"ד דבעי לרבויי בכלל ופרט וכלל טפי ממאי דמשמע בכללא בתרא ודו"ק:

בא"ד ופריך מה יש לך להביא ב"ח כשהוא אומר חיים כו' מה אני מקיים גניבה פי' כלל ופרט וכלל לרבות כל דבר כו' עכ"ל בהך פירכא צ"ל כשיטת ר"י דמכח הפרטים ס"ד למימר ולרבות כל דבר מכלל ופרט וכלל טפי ממאי דמשמע בכללא בתרא ואפשר לומר כיון דחד תנא הוא וקושטא הוא שהוא משיב לעצמו כך כדלקמן כל דבר מהיכא קמייתי מכללא בתרא כו' אין לחוש בזה ודו"ק:

בא"ד לימא דחזקיה אתא לפרושי ל"ל כל הני פרטי ואאם המצא תמצא סמיך כו' עכ"ל וכן יש להקשות דאימא התנא אילו נאמר שור וגניבה קאמר ואאם המצא תמצא סמיך דהשתא הוי שפיר כלל ופרט וכלל מיהו בתירוצם לקושייתם ניחא גם זה ודו"ק:

דף סה.

בד"ה גופא אמר רב כו' ועוד אר"י דמגזל חמץ לא מצי למידק כלל דלפי דמים משלם כו' עכ"ל מיהו אהך דג' אגודות בג' פרוטות והוזלו כו' מייתי שפיר ראייה מגזל חמץ דמקרי בת השבה כשעת הגזילה אע"ג דהשתא לאו בת השבה הוא ודו"ק:

בד"ה דתניא כחושה כו' טלאים כדמעיקרא דמים כשל עכשיו משמע אפילו מעיקרא שויא זוזא ולבסוף ד' דומיא דטלה ונעשה איל משלם כפל כי השתא כו' עכ"ל כצ"ל ור"ל לפר"י לקמן דדמים כשל עכשיו בכל גוונא אף בנשתנו למעליותא דהיינו דמעיקרא שויא זוזא ולבסוף ד' דומיא דקאמר טלאים כדמעיקרא דהיינו נמי בנשתנו למעליותא כגון טלה ונעשה איל ודקדקו לומר מדמשלם כפל ד' זוזי כי השתא מוכח דמגרע כח הקרן דלא משלם אלא זוזא כדמעיקרא היכא דאיתבר ממילא אבל מד' וה' אינו מוכח מידי דלהוי מגרע כח הקרן דטביחה ומכירה הוי כתברא או שתייה וקרן נמי משלם ארבע זוזי כי השתא כדקאמר רבה ודו"ק:

בד"ה מה לי קטלה כו' ולפי טעם זה ה"מ לאוקמי מלתיה דרב בהוכחשה ממילא עכ"ל מיהו לפי האמת דמסיק טלאים כדמעיקרא לפר"י לקמן ניחא דבהוכחשה ממילא נמי משלם כפל ד' וה' כעין שגנב ודוקא גבי דמים כשל עכשיו ודו"ק:

דף סה:

בד"ה אלמא קרן כו' שויא זוזא ולבסוף שויא ד' וכפילא זוזא כעין שגנב דלא כרב כו' וי"ל דליכא למימר הכי כו' עכ"ל סתמו דבריהם לפר"י דלקמן אבל לפר"ת דלקמן קושטא הוא דרב ס"ל הכי בנשתנו לגריעותא בדמים דמשלם כשל עכשיו וליכא לתרוצי אלא כתירוץ השני שכתבו התוספות ודו"ק:

בד"ה הן ולא שינוייהם תימה דבסמוך נפקא ליה לרבא דשינוי קונה מקרא אחרינא כו' וע"ק דרב חסדא כו' עכ"ל דליכא לפלוגי הכא באתנן לדעלמא דהא ב"ה דאית להו באתנן דמהני השינוי ולא מאיס מכ"ש דאית להו שינוי קונה בעלמא וק"ל:

בא"ד ואע"ג דלר' יוחנן מיירי בשינוי שאינו חוזר כו' עכ"ל אבל הך מתניתא דהגוזל לר' יוחנן איירי נמי בשינוי החוזר לברייתו אלא דמוקי לה משום תקנת השבים ע"ש בפ' הגוזל:

דף סו.

בד"ה מוצא אבידה כו' ואי מתייאשי מדבר שאין בו סימן כך מתייאשו מדבר שיש בו סימן כו' עכ"ל דליכא למימר דבדבר שאין בו סימן נמי לא מתייאשי כיון דמחזיר לו ע"י עדים וסימנין כדי נסבה כדמסיק דא"כ למאי נ"מ ילפינן דומיא דשמלה דיש לה תובעין וע"ש בתוספות ודו"ק:

דף סו:

בד"ה אילימא לפני יאוש כו' דאפי' קדשינהו אינו קדוש כו' עכ"ל פי' כיון שאינו שלו אבל ביאוש א"נ דלא קני ולא הוי שלו כי קדשינהו הוי קודש ע"י יאוש ושינוי רשות או שינוי השם כמ"ש התוספות לקמן לשיטת ר"י וק"ל:

בד"ה דגזל משכב דחבריה כו' וע"ק דהתם מייתי עלה פלוגתא דר"ש כו' אף הגנב ת"ל טמא אמרו לו ומה כו' עכ"ל בנוסחות סדר המשנה התם במסכת כלים ליתא ואפשר דר"ל התם בתוספתא ולפי פלוגתייהו דמתני' נמי יש להגיה שם אמר להם ודו"ק:

בד"ה כל שאין בו חסרון כו' וא"ת בלאו ההוא דעצבא כו' איירי בבעל הבית עכ"ל פירוש לדבריהם בלאו פלוגתא דר"ש ורבנן בעורות ובלאו הך סיפא דחזו מן העצבא ה"ל למפרך מהך גופא דכ"מ שאין בו חסרון מלאכה דמחשבה מועלת אלמא יאוש קני ותירצו די"ל דהך איכא לאוקומי דאיירי בבעבה"ב אבל מהך דעצבא אע"ג דמסתמא לפום הך סברא איירי נמי בבעבה"ב מ"מ מייתי שפיר אעורות דגנב וגזלן דפלוגתייהו דכיון דראויה להשתמש בלא קיצוע לא חשיב ליה שינוי מעשה כלל כמ"ש התוס' לעיל ודו"ק:

דף סז.

בד"ה הא לאו הכי הדרה בעיניה וסתם מריש כיון שבנאו בבירה מתייאשים כו' עכ"ל הכי משמע להו לכאורה דשינוי השם לחודיה לא מהני אלא עם היאוש מדפריך ממריש אהך דאברזין דהוי יאוש עם שינוי השם מדלא מהני אברזין למר בגנב ולמר בגזלן אבל ק"ק לפום סברתם דהשתא דא"כ מאי פריך מהך דצינור דלא הוי אלא שינוי השם לחודיה ואפשר לומר דס"ל לתלמודא כיון דלענין קנייה מועיל שינוי השם עם היאוש בצינור נמי ליהוי שינוי השם מלתא לעשותו כלי וליפסל ודו"ק:

בד"ה מעיקרא טיבלא ואע"ג דשינוי החוזר לברייתו ע"י כו' עכ"ל יש לדקדק מהיכא פסיקא ליה דשינוי החוזר לברייתו עם היאוש לא מהני דר' זירא לא קאמר דשינוי השם החוזר לברייתו דלא קני אלא במריש דאירי בלא יאוש כמ"ש התוספות לעיל ולפי מאי דהוו בעו לפרש לעיל דמריש כיון שבנאו בבירה מתייאשים ניחא ודו"ק:

בד"ה אמר עולא כו' לענין ברכה להזכיר ש"ש עליו ראוי להחמיר כו' עכ"ל ולגבי אסא נמי דפריך ולקנינהו בשינוי השם היינו לענין קיום המצוה אבל לענין ברכת הלולב יש להחמיר יותר וק"ל:

דף סז:

בא"ד אי נמי דרב יהודה נמי אית ליה דיאוש לא קני כו' משום דלא חייש לטעמיה דמצוה כו' עכ"ל יש לדקדק דאכתי תיקשי אמאי פריך לעולא מההיא דתניא עלה ולא פריך הכי מההיא דתני עלה אגופה דברייתא דסברה יאוש לא קני דאי קני כי לא הקדיש נמי פטור ואפשר לומר דלא חייש תלמודא למרמי ברייתות אהדדי כיון דאיכא תנאי דפליגי ביאוש אי קני כדאיתא בהגוזל בתרא בהך דנטלו מוכסים חמורו מיהו לשיטת ר"י לקמן ליכא תנאי התם דפליגי ביאוש ודו"ק:

בא"ד יאוש גרידא נמי לא קני אפילו לרבה כיון דבאיסורא אתי לידיה וצריך כו' עכ"ל יש לדקדק דהא היכא דבהיתרא אתי לידיה נמי מקמיה דמייאש כגון באבידה לא קני לגמרי ביאוש גרידא וצריך להחזיר הדמים כמו שכתבו התוס' לעיל ולפום הך סברא דבאיסורא אתי לידיה לא נילף כלל גזילה מאבידה דליקני ביאוש ונראה לפרש דבריהם דהתם באבידה כיון דחל עליו מצות השבה קודם יאוש לא קני לגמרי וצריך להחזיר הדמים כמו שכתבו התוספות שם אבל הכא דלא שייך דליחול עליו מצות השבה אי לאו האי טעמא דבאיסורא אתי לידיה דהיינו קודם יאוש הוה קני לגמרי דהא איהו לא גזל ולעיל מהא דאמר ר"י משום דרבי ינאי דשינוי רשות ואחר כך יאוש לא קני הוכיחו התוספות דיאוש גרידא בעלמא לא קני דהתם ליכא לפרושי הכי מטעם דבאיסורא אתי לידיה לא קני ביאוש גרידא דאם כן אמאי מחזיר גוף הגניבה כדמשמע התם דהא למאן דאית ליה דיאוש גרידא קני היכא דנמי דבאיסורא אתי לידיה קני ליה מיהת דלא ישלם אלא דמים ודו"ק:

בא"ד אבל מתני' איירי לעולם כו' וכי אתי לידיה הוה ליה יאוש ושינוי רשות עכ"ל ולמאי דבעי למימר דמיירי התם ביאוש גרידא ק"ק אמאי לא תקשי להו נמי דתיקשי ליה לרב יוסף דאית ליה יאוש גרידא לא קני לאו לענין קרבן לחוד מדפריך ליה אביי מההיא דעורות של בע"ה ורב יוסף פריך לרבה מחמץ ודו"ק:

דף סח.

בד"ה מה טביחה כו' וקשה לפירוש רשב"ם כו' דלא קני לה גזלן בשינוי כו' עכ"ל גם יש להקשות לפירושו וכי פליג אב"ה דאית להו שינוי קונה כמו שהקשו התוס' לעיל לר"י ולרב חסדא גבי הן ולא שינוייהם ודו"ק:

דף סח:

בד"ה הוא דאמר כצנועין כו' דהיכא מדמי הקדש כלל לחילול דלמה לא יוכל לחלל נטע רבעי ומעשר כו' עכ"ל פירוש אפילו הוו צנועים מחללים אחר יאוש וס"ל דיאוש גרידא קני דהוי חבירו מ"מ יוכל לחלל דזכין לאדם כו' וק"ל:

דף סט.

בד"ה והצנועין מניחין כו' אי שביעית נוהג בכרם רבעי כדמשמע ממלתיה דת"ק כו' עכ"ל נ"ל היינו ת"ק דצנועין דהיינו רשב"ג דקאמר בד"א בשביעית דהפקר נינהו דהאי לישנא משמע דכרם רבעי גופייהו הפקר נינהו בשביעית ויותר נ"ל להגיה כדמשמע דאמלתיה דת"ק קאי וצ"ל דצנועין כו' ודו"ק:

בד"ה כל הנלקט כו' גזרינן שמא לא יפרש דלאחר כו' עכ"ל ומשום הך גזירה טפי לעשות לעתותי ערב דליכא למיחש התם שיאכלו מיד השיבולין קודם אמירה כיון דלא נקבע עדיין למעשר אבל בנטע רבעי דאיכא למיחש שיאכלו מיד קודם אמירה לית לן למגזר שמא לא יפרש כיון דא"א לעשות בע"א וק"ל:

בא"ד ועוד דשמא היה בטל ברוב כו' עכ"ל אבל לחלל בבת אחת קודם גידולם שעדיין לא היו לוקטים אותם לא היה בטל ברוב מה שגדל אח"כ ועוד דהתם אפשר בע"א למימר כל הנלקט ודו"ק:

בד"ה כל שלקטו כו' ועוד דלמה לא יועיל כל שלקטו לכולי עלמא דאטו מי גרע יאוש כו' עכ"ל הכי משמע להו השתא דמאן דאית ליה כל שילקטו לית ליה כל שלקטו כיון דלאו בידו הוא דהא מדמי ליה להך דצנועין דלא תימא ביה כל הנלקט אלא כל המתלקט וכיון דיאוש כהפקר הוא לענין מעשר למה יגרע כל שלקטו מיאוש דמהני נמי אע"ג דאין בידו מיהו לקמן במסקנא פירשו התוספות דמאן דאית ליה כל שילקטו מצי סבר נמי כל שלקטו וע"ש:

דף סט:

בפרש"י בד"ה ר"י סתמא אחרינא אשכח ואי קשיא והא לא סגיא דלא מתהפכא כו' עכ"ל הכי משמע ליה דלא מתהפכא מתניתין למסקנא דא"כ ע"כ דאפכת נמי לדר' יוחנן למימר צנועין ור' יהודה אמרו ד"א ומה"ט נמי תלי המקשה הך דר"י אדר' יוחנן בהא דאפכת למתני' משום דקשיא דר' יהודה אדר"י כו' וק"ל:

תוס' בד"ה אלא לעולם כל הנלקט כו' ושמא ר"י היכא דמתנה בפירוש לא קאמר דאין ברירה כו' עכ"ל והא דפריך אהך דכל המתלקט ולא משני דהיכא דמתנה בפירוש שאני עין בתוספות פרק כל הגט:

בד"ה ה"א צנועים אית להו כו' דבלאו הכי פליגי בה תנאי בדעולא ומה שיכול לתרץ כו' עכ"ל ר"ל דאע"ג דלפ"ז בלאו הכי פליגי בה תנאי פריך ליה התם מר' ישמעאל ומר' עקיבא ומתרץ לה משום דמה שיכול לתרץ כו' וק"ל:

דף ע.

בד"ה אמטלטלין דכפריה כו' ומיהו אמתני' דשבועות מצי לאוקמי בקרקעות כו' עכ"ל לא ידענא אמאי לא ניחא להו לאוקמי במטלטלי דפקדון דכתבינן כיון דיש לו כח להקדישו כמו שכתבו התוספות לעיל וכ"ה בתוספות בפרק שבועת העדות ע"ש וק"ל:

דף ע:

בד"ה באומר לו עקוץ תאינה כו' ואין זו מכירה וכך לן עקוץ תאינה מתאינתי כמו עקוץ תאינה מתאינתך עכ"ל פירוש לדבריהם דכמו דעקוץ תאינה מתאינתך והגניבה עומדת בחצר הלוקח קני לה במתנה ולא מקרי מכירה שהרי אינו נותן לו כלום בשביל הגניבה ה"נ בעקוץ תאינה מתאינתי כיון דלא אמרינן ליה זיל שלים דהא מתחייב בנפשו הוא א"כ אינו נותן לו כלום בשביל הגניבה ולא הויא אלא מתנה אבל ק"ל בזרוק גניבותיך לחצרי נמי אינו נותן לו כלום ומקרי מכירה משום דע"י קניית הגניבה בחצר מתחייב הלוקח עצמו במעות דמי הגניבה כמו שפרש"י ומעקוץ תאינה מתאינתי לא קשה מידי דודאי אינו מתחייב עצמו בתשלומי הגניבה אלא שהוא סבור לשלם לו מתאינתו אבל בעקוץ תאינה מתאינתך דאינו נותן לו כלום מי לא עסקינן נמי דמתחייב הלוקח עצמו בדמי הגניבה ומקרי שפיר מכירה ואמאי לא מוקי מתני' בהכי ויש ליישב ודו"ק:

בד"ה כמאן כר' עקיבא כו' ואם תאמר לר"ע נמי כו' ולענין קנין לא קני באויר כו' דלדידיה אפילו בלא מחיצות כלל כמו ברה"ר כו' עכ"ל לכאורה דבריהם סותרים דמעיקרא פסיקא להו לר' עקיבא לענין קניה דלא נילף משבת ובעי תוך המחיצות ולבסוף כתבו לר"ע דאף לענין קניה לא בעי מחיצות כמו לגבי שבת ונראה לומר דקושייתם מעיקרא היינו למאי דמסיק התם דהך דהתחתונות עודפות על העליונות אתיא נמי כרבנן משום דאיכא לפלוגי בין לגבי שבת ובין לגבי קנין דמשום אנטורי הוא אית לן למימר נמי דאתיא הך דעודפות התחתונות על העליונות נמי כר' עקיבא לפלוג דלענין שבת לא בעי לר' עקיבא מחיצות אבל לענין קניה דמשום אנטורי הוא בעי מחיצות ומה שכתוב בנוסחות התוספות החדשים ופריך כמאן כרבי דאמר קלוטה כמו שהונחה דמי משמע דאפי' כו' בכל נוסחות תוספות הישנים אינו נראה דכל דבריהם אלו לפי המסקנא ולא לפי דברי המקשה ולדברי המקשה כתבו שוב דלא בעי למנקט כמאן כרבי עקיבא משום דאכתי לא אסיק אדעתיה כלל לפלוגי בין שבת ובין לענין קניה ולא בעי מחיצות לר' עקיבא ומיהו ודאי לאו ממש מדמין קניה לשבת דהא לגבי שבת מהני בלא מחיצות אפי' ברה"ר אבל לענין קניה אע"ג דמהני בלא מחיצות חצר ורה"י מיהא בעי ודברי מהרש"ל בזה איננו מבוררים כלל ואין להאריך כאן ודו"ק:

דף עא.

בד"ה והא קי"ל דאין לוקה כו' דרבנן פליגי אדר"מ וסברי עדים זוממין קנסא הוא כו' עכ"ל הא ודאי דר"מ נמי ס"ל עדים זוממין קנסא הוא כדקאמר בהדיא התם סבר לה כר"ע דאמר עדים זוממין קנסא הוא ולכך יליף ליה ממוציא שם רע אלא דר"ל דרבנן פליגי בהא אדר"מ ודרשי כדי רשעתו דכתיבי בעדים זוממין דהוי קנסא דאפילו בקנס דמשום רשעה אחת אתה מחייבו וק"ל:

בד"ה בטובח ע"י אחר וא"ת ולרבה כו' היכי הוה משני מתני' דאי כר"מ אפי' טובח בשבת כו' עכ"ל דליכא לאוקמא מתני' טבח ביוה"כ משלם ד' וה' ככ"ע ובטובח ע"י אחר דא"כ אפילו טובח בשבת נמי דהא ת"ק דמתני' ס"ל שחיטה שאינה ראויה שמה שחיטה אבל מדברי הרי"ף נראה דמתני' טבח ביוה"כ משלם ארבעה וחמשה מוקמינן לה בטבח על ידי אחר וכ"כ הרא"ש וכל הסוגיא דשמעתין אינה מוכחת כן וצ"ע:

דף עא:

בד"ה איסורי הנאה כו' פעמים ששוחט את הטריפה קודם שהיא שחיטת היתר עכ"ל מה שיש לדקדק בזה כתבנו בחידושינו בפרק כיסוי הדם ע"ש:

בד"ה מכלל דבכולה מתני' מודה ק"ק דמה דיוק הוא זה עכ"ל ר"ל דליכא לדיוקי הכי מדלא קתני ר"ש פוטר בשלשה אלו כיון דלא שייכא הך פלוגתא דטבח ביוה"כ להני תרתי דפוטר ר"ש מטעם שחיטה שאינה ראויה ובהך דטבח ביוה"כ דלוקה ומשלם כבר פליגי בה בפ"ק דמכות וק"ל:

בפרש"י בד"ה חייב לשלם כפל דאע"ג כו' עכ"ל כדי נקט כפל דעיקר מלתיה דר"ש בקדשים שחייב באחריות לענין ד' וה' מיתנייא ואהכי מייתינן לה הכא וק"ל:

דף עב.

תוספות בד"ה דאי ישנה לשחיטה כו' אבל כשיש פסול אחר עמו אז יש לפטור אפילו למאן דאמר כו' עכ"ל פירוש פסול אחר כגון ע"ז כדפריך בפרק השוחט אשחוטי חוץ לא ליחייב דאסרה בשחיטה פורתא לע"ז ומשמע להו דאפי' למ"ד ישנה לשחיטה כו' פריך הכי כמו שהוכיחו התוספות בסמוך מההוא דאירע בה פסול כו' ודו"ק:

בד"ה כי קמחייב אההוא כו' תימה כיון דסוף השחיטה פוסלת כו' משמע התם דאפילו למ"ד ישנה כו' עכ"ל ולמ"ד אינה לשחיטה אלא לבסוף אע"ג דסוף השחיטה נמי פוסלת מכל מקום מחייב שפיר בד' וה' כיון דכולה שחיטה היתה בהכשר והפסול וחיוב ד' וה' כהדדי אתיין לבסוף מה שאין כן למ"ד ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף היכא נמי דסוף השחיטה פוסלת אין תחילת השחיטה שחיטה כלל ודו"ק:

דף עב:

בד"ה דאי סלקא דעתך דאורייתא כו' לא היה נחשב בכך שחיטה שאינה ראויה כמו מעשה דשבת כו' עכ"ל דליכא למימר הכא כדלעיל דשוחט לע"ז הוי טפי שחיטה שאינה ראויה כיון דאסור בהנאה מיהת מדרבנן דלית לן למתלי שחיטה שאינה ראויה באיסור הנאה דהא מעשה שבת מקרי שחיטה שאינה ראויה אי הוה אסור מדאורייתא אע"ג דאינו אסור בהנאה מדכתיב לכם וק"ל:

בד"ה רבא אמר מכאן כו' ולהאי טעמא דמפרש משום חידוש ניחא אבל כו' עכ"ל מיהו התוספות כתבו בסמוך לחד תירוצא דלמאי דבעי למימר התם רבא כרב חסדא לא הוי טעמא משום חידוש ודו"ק:

בד"ה א"ר אין כו' ובשנים החתומים על כו' צ"ל דפסולי עדות דקאמר היינו קרובים כו' עכ"ל ר"ל ולכך נמי אינם נאמנים לומר קרובים היינו במגו דגזלנים משום דבשנים לא שייך מגו ועיין עוד על דבריהם שם ובפ' חזקת הבתים:

דף עג.

בד"ה אי נמי דפסלי בגזלנותא כו' ומיהו להההוא עובדא כו' לדיני נפשות פשיטא כו' עכ"ל משום דאיכא למאן דאמר התם הוזם לממון כשר לדיני נפשות הוצרכו למימר להההוא עובדא כו' דקי"ל דהוחשד לממון פסול נמי לד"נ אם כן להאי טעמא דפסידא דלקוחות פשיטא דלד"נ יש לפוסלו למפרע וה"מ כו' וק"ל:

בפרש"י בד"ה אתזמי להו אגניבה כו' אלא איפסלו להו אגניבה משום פסול עדות עכ"ל משמע מפירושו דבההוא שעתא פסולין היו כיון דלמפרע הוא נפסל ותימה לומר כן דהא מסיק לעיל והלכתא שהעידו בבת אחת והוזמו דאפילו אם הוזמו על הגניבה לא אמרינן למפרע הוא נפסל משעת עדות הגניבה ופסולין היו בשעת עדות טביחה כיון דתוך כדי דבור הוה ומכ"ש הכא דהוזמו על הטביחה דלא נאמר דלמפרע הוא נפסל ובשעת עדות גניבה פסולין היו אלא דלכך נפסלו נמי אגניבה דה"ל כמו עדות מוכחשת כיון דהוזמו על הטביחה הוה מוכחשין על הגניבה ובטלה כל העדות דתוך כדי דבור כדבור דמי וכן מוכיחין דברי התוספות בזה ודו"ק היטב:

דף עג:

תוספות בד"ה תרי תוך כדי כו' נראה דתוך כדי דבור גדול אינו מועיל כלום אפילו לפרש כו' עכ"ל לאו מכח סברתם קאמרי הכא דאין סברא שיועיל כלל כדי דבור גדול דהא איכא למאן דאמר אפילו תוך כדי דבור גדול מהני בכל גוונא אלא דאין נראה להם השתא לחלק בין לפרש דבריו ובין עוקר דבריו כיון דאיכא לפרש מתני' בע"א וק"ל:

בד"ה א"ל אביי לא דאפכינהו כו' ולאו דוקא נקט אביי אפכינהו תחילה כו' עכ"ל ר"ל לשיטת ר"י דהרישא איירי בג' כתות גם לפי האמת ובלא אפכינהו רק הסיפא איירי בדאפכינהו ע"כ לאו דוקא נקט אפכינהו תחילה כו' דא"כ אתכחשו להו ולפי מאי דס"ד נמי השתא דדיוקא דרבא מרישא ואפכינהו ואזמינהו נמי ברישא א"כ ע"כ לאו דוקא נקט אפכינהו תחילה אבל לפרש"י דלפי האמת נמי מוקי אביי הרישא בשתי כתות כמו הסיפא ובמיפך והזמה ומיהו דיוקא דרבא לא הוי אלא מסיפא ואין לחוש אם נאמר ברישא אפכינהו תחלה דלא מתכחשו להו כיון דדינא כוותייהו פסקינן כדמסיק ומיהו לפי מה שפריך לפי שיטתו בסמוך דלפי מאי דס"ד השתא דדיוקא דרבא מרישא ואביי מוקי לה נמי בג' כתות ואפכינהו ואזמינהו מציעאי לקמאי ואין אנו צריכין כלל להיפך בתראי למציעאי וא"כ אין לחוש נמי אם נאמר ברישא אפכינהו תחלה דלא אתכחשו מציעאי כלל כמ"ש התוספות בסמוך ויש ליישב ודו"ק:

בא"ד ואיירי דמציעאי נמי אפכינהו ואזמינהו לקמאי דהשתא לא כו' עכ"ל ולפי זה ה"מ אביי לאוקמי גם לפי האמת הרישא והסיפא בהכי בג' כתות ובגוונא חדא דאפכינהו ואזמינהו מציעאי לקמאי דהשתא לא אתכחשן מציעאי כלל אלא כיון דלפי האמת ע"כ ברישא בלא אפכינהו ואזמינהו מתוקם שפיר וליכא לאוקמי בגוונא חדא איכא למימר נמי שפיר דהסיפא איירי בב' כתות ודו"ק:

דף עד.

בפרש"י בד"ה ואזמינהו והכא ליכא למימר כדאמר רבא ברישא כו' עכ"ל ר"ל דודאי אי הוה מתוקמא הסיפא שפיר בגוונא דרישא ובג' כתות הוה ניחא ליה לאביי נמי לאוקמא הכי כדמשמע מרישא דאיירי בג' כתות כדמסיק מדקתני שהרי הרב אומר כן אבל כיון דליכא לאוקמא הסיפא בההוא גוונא ממש דהא הרישא לא מתוקמא אלא דהזוממין הוו מציעאי אבל הסיפא לא מתוקמא בהכי אלא דהזוממין הוו קמאי וא"כ אית לן למימר נמי שפיר דהסיפא מיירי בב' כתות ודו"ק:

דף עד:

תוספות בד"ה ה"ל לאו שניתן לאזהרת כו' משום דאיירי התם בסיפא כו' משמע דבבן גרושה כו' עכ"ל בלאו האי משמעות דמודה ר"מ בבן גרושה מוכח בהדיא דאית ליה לר"מ דלוקה משום לא תענה גבי מאתים זו וגבי מלקות אלא דנקטו מתני' דבן גרושה משום דאהך מתני' מייתינן הך דעדים זוממין לוקין מן התורה דכתיב והיה אם בן הכות וגו' ודו"ק:

דף עה.

בפרש"י בד"ה אמר רבא גרסינן ול"ג אמר ליה עכ"ל ובד"ה קפחתינהו לסבי כו' קפחתינהו ויש בידי תשובה לקפח דבריו עכ"ל כל זה אינו מפרש"י רק מפי רשב"ם כמו שכתבו התוספות דלפירוש רש"י פירושו מלשון צער ולא מלשון נצוח ולפירוש רש"י שפיר גרסינן אמר ליה רבא כו' ודו"ק:

תוס' בד"ה א"ל רבא קפחתינהו לסבי כו' כצ"ל:

דף עה:

בגמרא ובהודאה דטביחה קמיפלגי דרבנן סברי אע"ג דהודאה דגניבה כו' ולא בעי למימר דפליגי בהך פלוגתא דפליגי לעיל רבנן ורשב"א בהודאה דגניבה דהודה מחמת ביעותא אי הוה הודאה אי לא דא"כ לא הוה פליג סומכוס בתשלומי שלשה לפר כו' בלחוד ובתשלום דכפל נמי הוה פליג ודו"ק:

דף עו.

בגמ' הא מני ר"ש היא דאמר קדשים שחייב באחריותן ברשותיה דמריה קיימי כו' מלתיה דר"ש מפרש לקמן בגונב הקדש מבית בעלים כיון דחייבי בעלים באחריות ברשותיה דמריה קאי וחייב הגנב על הטביחה והכי נמי הכא בהקדישו גנב באחריות ברשותיה קאי ולא הוה מכירה ופטור אשעתא דהקדש ופריך מדסיפא ר"ש כו' דקתני ר"ש אומר כו' משמע דרישא לאו ר"ש ולית ליה לת"ק הך סברא דברשותיה דמריה ופטור הגנב על הטביחה בגונב הקדש מבית בעליו וא"כ ה"נ הכא לאו ברשותיה קאי והוי מכירה וחייב אשעתא דהקדש וק"ל:

דף עו:

בפרש"י בד"ה תהי לשון כו' ופריך לרבין אליבא דר"י כו' עכ"ל לא ידענא אמאי נקט לרבין והתוספות כתבו היפך זה דלרב דימי פריך דמוקי לה בנשפך הדם אבל לרבין לא פריך מידי כיון דנזרק לבסוף ודו"ק:

תוס' בד"ה כל העומד לזרוק כו' דשני כבר מפסיל כו' דשחיטה שאינה ראויה כו' ולעיל כתבו דשחיטה ראויה היא היינו משום שחיטת קדשים גופייהו אבל אינה ראויה משום דהוי מחוסר זמן מיהו הוה לקי דבהכי חייב רחמנא אי לאו למ"ד דהתראת ספק לאו שמיה התראה ודו"ק:

דף עז.

בד"ה פרה מטמא כו' הקשה בקונטרס כו' מדפריך במנחות כיון דכל העומד לשרוף כשרוף דמי כו' אמאי מטמא כו' עכ"ל לכאורה אין כאן הוכחה דאימא לרבנן דפליגי אר"ש פריך התם ור"ש נמי אהיכא דלא נפסלה הפרה פריך אמאי מטמא כו' ואפשר דמשמע להו דמהך דאר"ש פרה מטמא טומאת אוכלין הואיל והיתה לה שעת הכושר דאיירי בנפסלה פריך התם הכי אבל לרבנן ולר"ש נמי היכא דלא נפסלה ליכא למיפרך מידי דאימא דקושטא הוא דאינו מטמא טומאת אוכלין מהאי טעמא דכל העומד כו' וק"ל:

דף עז:

בד"ה אומר היה ר"ש כו' נראה שר"ל דאפי' מדרבנן כו' ואם כן מנליה לר"ל דר"ש פליג ארבנן כו' עכ"ל אין זה מדוקדק דאר"ל לא קשיא מידי דמצי סבר כקושייתם דמודה ר"ש דמדרבנן לאו בת פדייה אלא מדאורייתא ולהכי מטמא כו' אבל עיקר קושייתם מסוגיא דשבועות דמוקי הך דאין לה פדייה דלא כר"ש ודו"ק:

בד"ה זה בנה אב כל כו' וכ"ת דטריפה ושחוטה ממשמעותיה דשה כו' דשה טריפה נמי חשיבה שה דמחייב במוכר טריפה ד' וה' כו' מתוס' דפ' אותו ואת בנו ע"ש וק"ל:

בד"ה גבי גניבה כו' אלא היכא דכתיב שה לחוד אבל הכא כתיב נמי שור עכ"ל ולעיל דפריך כלאים שה כתיב ואמר רבא זה בנה אב כו' ה"מ לשנויי הכי דלא אתמר דרבא אלא אהיכא דכתיב שה לחוד אלא כיון דאכתי תקשי למעט כלאים משור ושה דאי אתה יכול להוציא כלאים מביניהם מש"ה הוצרך לשנויי או לרבות וק"ל:

דף עח.

בד"ה והא גבי קדשים כו' מדסמך שור לכשב דלחומרא מקשינן כו' עכ"ל לפי מה שכתבו התוספות לקמן דבלא שום קרא הוה ממעטינן נדמה שאינו דומה כלל בתחת תחת ממעשר כו' לא איצטריכו לזה לדחוקי דלחומרא מקשינן אלא כיון דממעטינן נדמה כלאים מבעיא דנדמה מסתבר טפי לרבות כדקאמר תלמודא השתא כלאים אתרבי נדמה שאינו דומה כלל מבעיא כמ"ש התוספות לקמן ודו"ק:

בא"ד ומשני מדסיפא למעט כלומר כו' כיוצא בו במקום אחר אית לן למימר למעוטי כו' עכ"ל ר"ל דהכא בסיפא לגבי נדמה ליכא הוכחה טפי למעט מלרבות אבל כיוצא בו במקום אחר לגבי כלאים אית לן למימר בסיפא למעוטי אתא ולא ניחא להו לפרש כפרש"י הכא דע"כ סיפא למעוטי נדמה דאי לרבות נדמה כ"ש דלא איצטריך כיון דמרישא כו' דהא השתא אכתי לא אסיק אדעתיה הך סברא דאם כן מאי פריך בתר הכי מדרישא לרבות כו' ודו"ק:

בד"ה אי למעשר פירוש דהוי כאילו כתיב ביה שה מג"ש דהעברה כו' עכ"ל ולא ניחא להו למימר אי למעשר דהוי כאילו כתיב שה מג"ש דתחת תחת מקדשים דא"כ פשיטא דלא הוה איצטריך הבנין אב דמהך ג"ש לחוד נמי איכא למילף אבל מג"ש לחוד מבכור ליכא למילף למאי דס"ד השתא דליכא מיעוטא לכלאים גבי בכור ואיצטריך לבנין אב אך קשה לפי מ"ש התוספות לעיל דבנין אב דרבא לא אתמר אלא היכא דכתיב שה לחוד וא"כ הכא גבי בכור לא כתיב שה לחוד דכתיב אם שור אם שה ויש ליישב ודו"ק:

דף עט.

בד"ה גנב והקדיש כו' אבל בקדשי בדק הבית לא בעי לפלוגי דסתם קדושה דשור ושה דמחיים הוי מזבח כו' עכ"ל ולא ידענא דהכא קתני סתם גנב והקדיש דמחיים ומיירי בקדשי בדק הבית ואפשר לומר דהכא כיון דתני ליה גבי כל הני מילי דטעם חיוב דידהו משום מכירה מוכחא מלתא נמי דחיוב דגנב והקדיש משום דמה לי מכרו להדיוט כו' והיינו מקדשי בדק הבית ודו"ק:

בד"ה נתנו לבכורות כו' לפי מה שמפרש בגמרא כו' עכ"ל רצה לומר לפי מה שמפרש ר"י בגמרא כמו שכתבו התוספות לקמן בשמו דהא דמבעיא ליה תקנו משיכה בשומרין או לא לא קמבעיא ליה לענין חיוב אלא אי מצי למיהדר אי לא וא"כ אי הוה מיירי מתני' לפי האמת נתנו הבעלים לשומר ומת שם לא הוה פשיט מידי ודו"ק:

בד"ה תקנו משיכה כו' דמשעת משיכה מתחייבים דאל"כ מאימתי כו' עכ"ל יש לדקדק ומאי קושיא דאל"כ מאימתי דאימא לגבי שואל ושוכר קמבעיא דאפילו משך לא יתחייב עד שיתחיל במלאכה או לא כמו שפרי' לענין חזרה וע"כ נראה להגיה דכצ"ל דאל"כ מאימתי דבהשואל תנן שלח ושלחה ומת חייב ושיעור דבריהם דבהשואל תנן דחייב אחר שילוח קודם שתבא ליד המשאיל ויתחיל במלאכה וא"כ אם לא משעת משיכה מאימתי ודו"ק:

דף עט:

בד"ה אין מגדלין כו' דלרעות אפי' בהמה גסה אסור כו' עכ"ל ולא ניחא להו דמיירי בלרעות ובהמות של אחרים דשרי בגסה כדאמרינן בפ"ק דב"מ כמ"ש התוספות לקמן דלישנא דמגדלין משמע בבהמות של עצמו וק"ל:

דף פ.

בד"ה והטבח לוקח כו' דבתוספתא גרסינן יותר מל' יום וא"כ כו' יכול כו' להשהות אחר יום השוק כו' עכ"ל פירוש דגרס שם יותר מל' יום אל ישהה אבל עד ל' יום שרי להשהות אף כי מלו אחר יום השוק וזה אין סברא דלא עדיף ממשהה קודם לרגל ודו"ק:

בד"ה מהו להשהות כו' ובתוספתא נמי משמע דאף קודם הרגל לא שרי להשהות אלא בבית כו' עכ"ל ר"ל דהיינו כפירושם דהך דר"ג איירי בקודם לרגל אפילו הכי לא תצא ותרעה בעדר וק"ל:

דף פ:

בד"ה אומר לעכו"ם כו' דע"י ישראל קאמר ותוך ז' דמחללין עליה כו' עכ"ל מפורש ברא"ש דתוך שבעה מעת לעת מחללין על חיה ועיין בתוספות פ"ק דגיטין וק"ל:

דף פא.

בד"ה אין מחייבין כו' וקשה לפירושו דאין מחייבים משמע שאין אסור בהנאתו ועוד דאם כו' עכ"ל פירוש לדבריהם דאין מחייבין משמע שאינו אסור בהנאה אף אם לא יטלם לעתיד ועוד לפירושו אף אם יטלם לעתיד יהיה אסור בהנאה כיון שמתייאש ומתעצל כמו לכשאחזור אלקטנו דאסור ודו"ק:

דף פא:

בד"ה ונוטל דמי יינו כו' דבתר הך דלא יקוץ קתני הך כו' עכ"ל:

דף פב.

בד"ה כדי שלא ילינו כו' ונמצא יום עלייה של מ' אחרונים בא' באלול לא יבא בה' כו' אם לא נאמר דעברוה לאלול עכ"ל דאם נאמר דעברוה לאלול ניחא לכ"ע מיהת דהוי ירידה ביוה"כ אבל קשה למה לא נאמר נמי לפי מדרש תנחומא דביום ל' באב שירד בו ביום עלה דכה"ג כתבו לעיל לרבנן דהשתא נמי לכ"ע הוי ירידה ביוה"כ וניחא נמי לר' יוסי דיבא העלייה ביום ה' והירידה ביום ב' ויש ליישב ודו"ק:

דף פב:

בד"ה ואין מטמא בנגעים כו' ובהמ"ק עצמו כו' שנתנו דושנה של יריחו תחתיו כדאמר התם כו' עכ"ל לא מצאתיו שם גם רש"י פירש שם דבהמ"ק עצמו לא נתחלק דכשקנה דוד את גורן מארונה גבה כסף מכל שבט ושבט כדאמרינן בספרי ובשחיטת קדשים עכ"ל ע"ש:

בד"ה ואסור לאדם כו' ונראה דלא יגדל דמתני' היא היתה גזירה דפולמוס של טיטוס עכ"ל דכיון דמתניתין דינא קתני אין מגדלין חזירים משמע דגזור וקבלו והעובר נקרא עבריין ואע"ג דלא הוזכר התם במתני' בסוף סוטה גזירה דלא יגדל בפולמוס של טיטוס איכא למימר כיון דהוזכר שם גזירה דלא ילמוד בנו יונית מה"ט גזרו נמי דלא יגדל חזירים דחדא טעמא אית בהו משום הך עובדא דאחים דהתם אפולמוס של טיטוס מייתינן ליה נמי האי עובדא דמה שגזרו כבר בהך עובדא דאחים בפולמוס של טיטוס קיימו להיות גזירה דרבנן וק"ל:

דף פג.

בד"ה לשון סורסי כו' וע"ש שתקרובה לא"י אין לשון הארמי שלה צח כ"כ עכ"ל הכי משמע להו דהלשון הנקרא ארמי שלא נשתנה שמו מלישנא דקרא הוא הצח וסורסי שנשתנה שמו הוא נשתנה מלשון צח וק"ל:

בד"ה והתניא ובישוב כו' לא ידע פירוש הברייתא וקשה דהא משמע כו' עכ"ל כצ"ל:

סליק פרק מרובה

דף פג:

בד"ה מכה מכה ל"ל וא"ת דרבא כו' ויש לומר דרבא לטעמיה כו' עכ"ל רצונם לומר דלכאורה מלתא דרבא דהתם מתאמרא נמי אליבא דהך ברייתא דהכא וא"כ כי לא קאי נמי ג"ש דמכה מכה להך דרשה דהכא כדקאמר ואם נפשך לומר כו' מ"מ איצטריך ג"ש דמכה מכה לדרשה דהתם דבפירוש ריבתה תורה כו' ומאי פריך מכה מכה למה לי ותרצו דרבא לטעמיה ולית ליה דרשה דהך ברייתא דהכא ומש"ה מוקי ליה התם לדרשה אחריתא אבל בהך ברייתא דהכא קאי ג"ש דמכה מכה להך מלתא דעין תחת עין לאו ממש הוא והשתא פריך שפיר מכה מכה ל"ל להך דרשה דהכא ודו"ק:

דף פד.

בד"ה אלא בדמזיק דס"ל לר"א כו' ותנאי דלעיל ס"ל דדוקא בכופר כו' עכ"ל לא מצינו תנאי דס"ל בכופר דמי מזיק אלא רבי ישמעאל בנו של ר"י ב"ב לחוד ס"ל הכי בפרק ד' וה' אלא ר"ל דכל הני תנאי דלעיל בשמעתין דקיימי אמתני' ולא ס"ל בעין תחת עין בדמזיק מצי סברי שפיר בכופר דמי מזיק כר"י בנו של ריב"ב משום דכתיב שם פדיון נפשו ודו"ק:

בד"ה זילו שומו ליה ד' דברים היה סבור דאדם הזיקו כו' עכ"ל ונ"ל להוסיף על דבריהם כמו דלא הוה ידע דחמור הוה לא ידע נמי דקטע לידיה ואפחתיה מכספא אלא דהוה סבור דלא אפחתיה ולכך אמר מעיקרא ד' דברים לבר מנזק וק"ל:

דף פה.

בגמרא הכא בכלל ופרט כו' וכ"ת חבורה לר' ל"ל לדמים יתירים כו' ק"ק אמאי לא קאמר בפשיטות דכ"ע כויה דלית בה חבורה משמע ובן עזאי סבר כתב רחמנא חבורה לגלויי עלה דכויה דאי אית בה חבורה אין אי לא לא ורבי סבר דחבורה אתא לדמים יתירים ודו"ק:

תוס' בד"ה לדמים יתירים כו' תרוייהו צער במקום נזק כו' עכ"ל אין זה לשון הקונטרס ונראה כוונתו בהיפך קמ"ל דמשלם תרוייהו נזק במקום צער ואי לא הוה כתיב אלא כויה ה"א דמי כויה הוא דמשלם דהיינו צער לחוד גם ממ"ש ועוד דלמה היה לנו למימר שהצער יפטור את הנזק כו' נראה כן וק"ל:

בפרש"י בד"ה ה"ג וחכמים אומרים כו' היקישן הכתוב וזה שאין חייב בשבת כו' עכ"ל הכי ודאי משמע לישנא דכל שחייב בשבת כו' אבל צ"ע ל"ל היקישא לתלות ריפוי בשבת דהא משמע בין לרבנן דבי רב ובין לרבא דרבנן בתראי ס"ל לא ניתן לאגד וא"כ ריפוי ושבת דאינו חייב מסברא הוא ורפא ירפא אתא לכדרבי ישמעאל ורק אתא לשלא מחמת המכה ואפשר לומר דרבנן בתראי ממעטי שבת מרק וילפי ריפוי משבת אבל אי לאו מיעוטא דרק הוה מוקמינן ורפא ירפא לרבות ריפוי והוה ילפינן שבת מריפוי וק"ל:

דף פה:

בד"ה לקתה מדת כו' וזה שנקטע רגלו כו' אלא דויל דוולא כו' א"נ כי נקטעה ידו אזיל כו' עכ"ל כתב מהרש"ל נראה בעיני ט"ס מ"ש ברש"י לעיל נקטעה רגלו ובסוף נקטעה ידו אלא להיפך הוא כמ"ש התוספות דאל"כ לא מיושב כלל מה שמשיב מדת הדין לא לקתה כו' עכ"ל ע"ש באורך ודאי דכן נראה מדברי התוס' אבל קשה מיהא דאנן תקשי לן הכי דהא לקתה מדת הדין במה שלא נותן לו אלא כשומר הפתח דהא אי לא היה חולה בנקטעה ידו הוה מצי אזיל בשליחות וכן בנקטעה רגלו דכי הוה מתפח מחולי זה הוה דויל דוולא וכמ"ש גם התוס' במלמד תינוקות שלא נאמר בו כאילו הוא שומר קישואין דא"כ לקתה מדת הדין ויש ליישב בדוחק דודאי בידוע שהוא בעל אומנות נאמר בו כאילו הוא היה עושה אותה מלאכה אבל בסתם בני אדם שאין ידוע בו מה מלאכה הוא עושה ואפשר שהיה בטל מכל מלאכה לא נאמר בו אלא בפחותה שבמלאכות דשייך בו אי לא היה חולה דהיינו כאילו שומר קישואין:

תוס' בד"ה נהי דנזק וריפוי כו' ועוד דלעיל אשכחן דחייב ריפוי שלא במקום נזק כו' עכ"ל לכאורה בכוונתם שהוא גם כן קושיא דלמה יפטר מריפוי וצער ובושת כיון דנותן דמי כולו דהיינו נזק דהא אשכחן דחייב בכולן שלא במקום נזק אבל אין כאן ראיה ללמוד במקום נזק משלא במקום נזק דהא איצטריך תלמודא לעיל קרא לכל חדא וחדא ונראה בכוונתם דר"ל ועוד דליכא ראיה מחובל בחרש דחייב דהיינו שלא במקום נזק דהא אשכחן דחייבה התורה ריפוי שלא במקום נזק וק"ל:

דף פו.

בד"ה פיחת אצל רבו כו' ולרבא נותן הכל לרב שבתו שבכל יום ויום עכ"ל צ"ל לרבא דהוי לטעמיה דפלוגתא דהכא דנותן הכל לרב ולטעמיה דפלוגתא דלעיל דנותן לו שבתו שבכל יום ויום דלא שייך לרבא בצמת' ידו שבת גדולה ושבת קטנה ומש"ה כתבו דיש ליישב בדוחק דלא הוי מעין פלוגתא דהכא ודו"ק:

דף פו:

בד"ה ערום בר בושת כו' והא דקתני נמי בברייתא ביישו בבית המרחץ חייב אביישו ערום נמי כו' עכ"ל ר"ל דמשום האי טעמא נמי לא בעי למימר ביישו בבית המרחץ שסטרו או רקק משום דקתני אינו דומה ביישו ערום כו' ואי הוה סוטרו כולו כמו שכתבו התוספות לעיל וק"ל:

בד"ה סומא אין לו בושת כו' וכן משמע מתוך פירוש הקונטרס דפירש דדייק מתניתין דלא כר"י מדלא קתני כו' עכ"ל לכאורה לא מפרש"י אנו חיין אבל גמ' ערוכה היא לעיל דדייק לה דלא כר"י מדלא קתני סומא שבייש פטור כדקתני גבי ישן ולא דייק ליה מדקתני המבייש את הסומא חייב ואפשר לפרש דה"ק תלמודא לעיל מדשני בלישנא דר"י דקתני סומא אין לו בושת ולא קתני סומא שבייש פטור כדקתני במתניתין גבי ישן משמע דסומא אין לו בושת והמביישו נמי פטור ולכך לא דקדקו כך אלא מפירוש הקונטרס ודו"ק:

דף פז.

בד"ה וכן היה רבי יהודה כו' כשמצא דרשא לפוטרו ממיתה וגלות כו' עכ"ל וה"ה דהמ"ל דמעיקרא נמי הוה ידע דרשא לפוטרו ממיתה וגלות עד שמצא דרשא לפוטרו מכל דינים שבתורה וק"ל:

בד"ה בעבד כנעני שלו כו' ומיהו קשה מאי קמ"ל ר"י כו' ע"כ נראה שיש לחלק כו' שכבר זכה בכל עכ"ל הך קושיא ה"ל להקדים אבל נטרו עד הכא דבתירוצם זה ניחא נמי לגבי שבת דהכא כבר זכה במה שבידו וק"ל:

דף פז:

בד"ה והא מציאה כו' א"נ אפי' לשמואל בעי אמאי לא אמר כו' עכ"ל פירוש ומקטן לחוד פריך מיהו ק"ק דמשמע משום דאוקמא בסמוכים פריך ולשמואל אפילו בלא סמוכים ה"מ למפרך מקטן ודו"ק:

דף פח.

בפרש"י בד"ה תקשי לך גר שלידתו והורתו בקדושה כו' עכ"ל לפי מה שפירשו התוספות פירוש הקונטרס שאין לו אחוה היינו ביוצאי חלציו וגר אף שאין לידתו והורתו בקדושה יש לו אחוה ויש לו בושת לר' יהודה וכשר לעדות ה"מ לפרש נמי תקשי לך גר שהורתו ולידתו שלא בקדושה ואפשר דלרבותא נקט הכי דאפי' גר שלידתו והורתו בקדושה אינו כשר למלכות אא"כ אמו מישראל ודו"ק:

נמ' איידי דכתב לא יומתו אבות על בנים כו' ואפכא לא בעי למימר איידי מרישא דקרא לסיפא דקרא ועוד נראה דאי מיירי קרא דוקא בעבד ודייק ליה אבות על בנים דאין לו יחוס בנים שפיר דכתב נמי בנים על אבות דהא קושטא הוא דאין לו נמי יחוס אבות ואע"ג דלא איצטריך ליה מ"מ איידי דכתב שאין לו יחוס למטה כתב נמי שאין לו יחוס למעלה אבל אי הוה איירי קרא בגר ודייק ליה בנים על אבות שאין לו יחוסי אבות משום איידי לא ה"ל למכתב אבות על בנים כיון דקושטא הוא דיש לו יחוס בנים ודו"ק:

דף פט.

תוספות בד"ה פירא דפירא כו' ונראה דפירי כו' לא הוי כי האי דהכא דנהי דמשלם כפל כו' עכ"ל דהכא בטובת הנאה של כתובה דאין הבעל מפסיד כלום מסתבר למימר כיון דאתי מעלמא הוי כולו לאשה אבל בגונב ולד בהמת מלוג כל ההפסד היה לבעל דאוי הוא שהכפל ממנו אע"ג דאתי מעלמא לא עדיף מנכסי מלוג גופיה שהבעל אוכל מיהת הפירות ומזה שכתבו דנראה נמי דכ"ש גונב בהמת מלוג עצמו כו' דכיון דבגונב בהמת מלוג הוי הפסד ג"כ לאשה שהגוף שלה מכ"ש דמשלם הכפל דאתו מעלמא לאשה ודו"ק:

בד"ה כל לגבי בעלה כו' ומיהו מ"ל דא"ה לא תחוש ותמחול כו' מכל מקום חשיב ליה אטרוחי בי דינא כו' עכ"ל צריך עיון מאי אטרוחי בי דינא שייך הכא דהא דנחבל משתלם השתא מן הלוקח כתובתה והלוקח נמי לא אפסידיניה כיון דמשתלם יותר לכשתתאלמן מדינא דגרמי דעל דעת כן קנה הכתובה מעיקרא שישתלם לכשתתאלמן ואפי' לקמן בזבנה הכתובה לנחבל גופיה כיון דכשתתאלמן משתלם יותר מדמי החבלה דהיינו לפי טובת הנאה לא מקרי אטרוחי בי דינא בכדי אע"ג דהשתא לית לה מידי לשלומי שאם לא תאמר כן ל"ל למימר כלל כל לגבי בעל ודאי מחלה ואטרוחי כו' הא בלאו הכי כיון דהשתא לא משלמא ליה מידי הוה אטרוחי בי דינא ויש ליישב בדוחק כיון דהך זבינא אינו כלום שהיא ודאי לא תחוש ותמחול מקרי אטרוחי בי דינא בכדי כיון דהשתא לא משלמא מידי דהך זבינא אינו כלום אע"ג דמשלמא הכל משום דינא דגרמי ודו"ק:

דף פט:

בד"ה ואפילו מחלה כו' וכשתמכור ותמחול לבעלה יפסיד הכל כו' עכ"ל גם כאן יש לדקדק כיון דכי נמי לא תמכור השתא לא משתלם מידי כי תמכור נמי ותמחול לבעלה הא ודאי דלא מפסיד מידי דצריכה לשלם לו משום דינא דגרמי כר"מ ויש ליישב דהא אכתי לא מסיק אדעתיה למימר דאתיא כר"מ עד דמסיק בההיא דהיא שחבלה בבעלה כו' הא ודאי ר"מ היא כו' ולעיל שכתבו א"נ הא מוקמי לה בסמוך כר"מ כו' ר"ל למסקנא ניחא וק"ל:

דף צ.

בד"ה הקדש חמץ כו' ולא איסור מכר עכ"ל לכאורה נראה להגיה ולא איסור קונמות ולא מכר דבמכר לא שייך לשון איסור גם השמיטו קונמות אבל נראה דגם להאי תירוצא קונמות בכלל הקדש הוא כמ"ש דהקדש אתמר מברייתא דקונמות ודו"ק:

בד"ה ר"מ אומר ראשון ישנו כו' אין יוצא לא לאיש ולא לאשה משום דאין לו כח לשחרר קנין הגוף של אשה כו' עכ"ל וק"ק לפי זה אמאי מוקי הך דאיש ואשה שמכרו בנכסי מלוג כו' והך מי שחציו עבד כו' כרבי אליעזר כיון דמצי אתיא נמי כר"מ כדמוקי נמי הך דלא לאיש ולא לאשה כר"מ מה"ט שכתבו להך גירסא ודו"ק:

דף צ:

בד"ה כגון שראוה כו' דה"ל עדות שאין אתה יכול להזימה כו' עכ"ל ובראוה ביום דהדיינין בעצמם דנין ע"פ ראייתם לא שייך בזה עדות שאין אתה יכול להזימה דאין כאן עדות כלל וק"ל:

דף צא.

בד"ה לא משום דאמרינן כו' אפילו כנגד עינו ואזנו נמי אם אחזו כו' עכ"ל למאי דבעי למימר נמי דטעמא משום דיש אומדנא לנזקין נמי יש להקשות כן אמאי לא תני אפילו כנגד עינו ואזנו אם אחזו אלא דהשתא אכתי לא ידע הך ברייתא דאחזו וחירשו דחייב והוה סבר באחזו דליכא אומדנא לנזקין ודו"ק:

בד"ה חמשה דברים כו' וכן מוכיח בתוס' מדתני אמדוהו כו' עכ"ל כצ"ל ר"ל דכן מוכיח בעל התוספות מדתני בשמעתין אמדוהו והיה מתנונה כו' דמשמע לענין רפוי קמיירי וק"ל:

דף צא:

בד"ה אלא תנאי היא כו' והשתא ניחא כו' מאן תנא דמתניתין דאמר אליבא דרבי עקיבא כו' עכ"ל אבל אי הוה קאי הני שינויא דלעיל כאן בחבליה כאן בבושת ולא הוו תרי תנאי אליבא דר' עקיבא לא ה"ל למבעי מאן תנא דאמר אין אדם רשאי לחבל בעצמו דהא ודאי ר' עקיבא הוא וק"ל:

בד"ה וחייבו ר"ג כו' ועוד פטרו ר"ת משום שיענה אמן כו' עכ"ל ואין להקשות השתא נמי ר"ג למה חייבו ליתן י' זהובים ולא פטרו מה"ט די"ל דהיה מברך בלחש בשעת כיסוי הדם משא"כ בקורא בתורה:

דף צב.

בפרש"י בד"ה אבל צער שדואג על בושתו כו' עכ"ל דצער של החבלה גופה כבר פרע לו בכלל ה' דברים שמשלם לו וק"ל:

דף צג.

גמרא בתר מרי נכסי ציבי משך כו' פי' שומן כמו הנוגע בציב היוצא ממנו בפרק העור והרוטב והוא ע"ד שאמרו קרב לגבי דיהנא ואידהן וק"ל:

שם קלל את שרה ונתקיים בזרעה כו' שיהיו לך בני כסויי עינים כו' אין זה מדוקדק דמאי קאמר קלל שרה ונתקיים בזרעה הא מעיקרא קלל זרעה שיהיו לה בנים כסויי עינים ובפ"ד דמגילה איתא הך סוגיא בע"א ותו לא מידי ע"ש:

בפרש"י בד"ה הכני ופצעני כו' ובריית דלעיל כו' דאמר נחבל כולה מלתא כו' עכ"ל וה"ה דה"מ לאוקמא באומר הן בניחותא אך ק"ל לפירושו כיון דלא בעי תלמודא לתרוצי רישא איירי באומר לאו בניחותא וסיפא באומר הן בניחותא משום דהא מלתא דפשיטא הוא אבל קמ"ל דיש הן שהוא כלאו ולאו שהוא כהן במתמה אתמוה א"כ היאך מיתוקמא ברייתא בדאמר נחבל גופא דהא נמי מלתא דפשיטא הוא דלא גרע מאומר הן בניחותא אבל איכא לאוקמא ברייתא נמי באומר לאו שהוא כהן ודו"ק:

בד"ה לשמור כו' ע"מ לאבד או ע"מ לחלק כו' עכ"ל כתב מהרש"ל האי ע"מ דפרש"י לאו דוקא אלא כו' עכ"ל ואין צורך דמאי איכפת לן באומר ע"מ כיון דלא אמר על מנת לפטור ודו"ק:

דף צג:

תוס' בד"ה עצים ועשאן כלים כו' שנעשה בכך בוכני מועיל כו' עכ"ל היינו לרב אשי אבל לרב' דאית ליה שינוי החוזר הוי נמי דאורייתא הוי שינוי אע"פ שאין שם כלי עליו כמ"ש התוס' לעיל:

בד"ה בקלא אילן כו' עכ"ל וק"ק בליבן גופה ה"ל לפלוגי בין (צביעה) דכבריה כברויי לחווריה חווריה ולרבא ניחא דכבריה כברויי מיקרי צביעה ואפשר לומר לר' חייא בר אבין נמי לרבותא נקט צביעה דכבריה כברויי עדיף טפי וק"ל:

דף צד:

בד"ה בימי רבי כו' דהא מעשים בכל יום שמקבלין מן הגזלנים כו' עכ"ל השתא לא אסיק אכתי אדעתיה לאוקמא מלתיה דרבי בשאין גזילה קיימת דלמאי דמסיק רב נחמן לקמן למימר הכי לא תיקשי מידי דאיכא לאוקמא כל הני בשגזילה קיימת לבד מההיא רעיא וק"ל:

בא"ד ובריייתא דמוכח מינה מיירי בעביד תשובה כו' עכ"ל והמקשה דהכא ידע כדמסיק דאוקמוה בעשה תשובה ומאן דמקשה לקמן ומפני כבוד כו' אקרי כאן ונשיא כו' אגופה דברייתא פריך ולא ידע לאוקמא בעשה תשובה ודו"ק:

בד"ה אי עשה תשובה כו' א"נ בדבר המסוים ומקבלין מהן מפני כבודו עכ"ל ודקאמר והא דקתני בדידהו משום דקא בעי למתני סיפא כו' אע"ג דבאביהם נמי הוה מצי למתני הכי בסיפא דמקבלין מיניה דבר המסוים י"ל דלרבותא נקט הכי דאפילו בניו חייבין להחזיר ומקבלין מהן וק"ל:

בא"ד וכן צ"ל באיזהו נשך דשם כו' עכ"ל קאי אתירוץ שני ושלישי ולאפוקי מתירוצם קמא וק"ל:

דף צה.

בד"ה משלם דמי פרה העומדת לילד וכל שבח שמשעת גזילה עד שתלד לגזלן עכ"ל כ"כ גם הרא"ש ועיין באורך שם בפסקיו:

דף צה:

בד"ה בשבח שעל כו' או משום דהוה שינוי גמור או כו' עכ"ל שבח שעל גבי גזילה לא הוי שינוי גמור דהוי שינוי דהדר אבל קשה לפי זה אמאי לא קני לר"י בצבע ואם נאמר שאינו מתכוין לקנותו א"כ היינו פי' ר"ת דלקמן מיהו לרב זביד יש ליישב דצבע הוי שינוי דהדר שיכול להעבירו ע"י צפון ולא קני ולא ס"ל כאביי דחשיב ר"ש דצביעה ודו"ק:

בד"ה מני לא ר' יהודה כו' וי"ל דלר"ש אפי' ילדה קאמר כו' עכ"ל כתב מהרש"ל ותימה א"כ מניין לרב פפא דפליגי בשבח שע"ג גזילה דלמא סבר כר"ע דנגזל הוי ובילדה הוא דפליגי עכ"ל ולאו תמיהה הוא כיון דשינוי אינו קונה אפי' בשבח שלא ע"ג גזילה לר"ש ולאו דוקא דגזלן הוי אליבא דר"ש דאדרבה דנגזל הוי אלא דיהיב ליה לגזלן שכר טרחו למחצה לשליש ולרביע וניחא ליה נמי לאוקמא לר"י דבשבח גזילה נמי לגזלן דהשתא בגוונא חדא פליגי דלר"י בכל גוונא שינוי קונה ולר"ש אינו קונה אלא דהוי למחצה לשליש ולרביע אבל אי הוה ס"ל לר"י שבח שע"ג גזילה לנגזל א"כ הוו פליגי בתרתי ולא ניחא ליה למימר נמי דר"י מודה בשבח שע"ג גזילה דלא קני אלא דהוו למחצה כו' כר"ש דהך סברא למחצה כו' לא הוזכר בדברי ר"י ודו"ק:

דף צו.

בד"ה הא דמסיק כו' ולא האשה בכתובתה כו' והאמר שמואל ב"ח גובה כו' עכ"ל הא דלא משני התם דהך דלא האשה בכתובתה מיירי בדלא מסיק ביה אלא שיעור ארעא דומיא דבכור דאיירי נמי בכה"ג כדאוקמינן בשמעתין הך ג' דמעלין להם בדמים דאיכא למימר דאם כן מאי קמ"ל דלא תגבי האשה השבח כיון דאין כתובתה רק כשיעור ארעא אבל הכא אשמעינן דאינו חייב ליתן לו קרקע אלא דמים מיהו לפי מ"ש התוס' לקמן דבשעשאו אפותיקי לב"ח לא גבי השבח מיתומים מה שכנגד היציאה ה"מ לאוקמי הך מתניתין ולא האשה בכתובתה בכה"ג בייחד לה אחד משדותיו דלא תגבי משבח היתומים מה שכנגד היציאה אלא דלא ניחא ליה לאוקמא בכה"ג ודו"ק:

דף צו:

בד"ה המחליף פרה כו' ושבועה בפרק הדיינין עכ"ל כצ"ל:

בד"ה ועבדיה זוזי כו' דלא גרע מנסרים ועשאן כלים אבל זוזי כו' עכ"ל כתב מהרש"ל ותימה ממ"נ אי איירי בנסרים שיכול לשופן כו' הלא אמרינן לעיל דלא קני לרב אשי כו' וה"ה לרב פפא כו' עכ"ל אין כאן מקום תמיהה דודאי נסרים שינוי דהדר הוא כדאיתא ברא"ש בפרקין ואף שהרא"ש כתב כן לרב אשי דשינוי דהדר לא הוי שינוי אפי' מדרבנן וכן סבר רב פפא כו' ע"ש והביא ראיה מליבני וזוזי דהכא התוס' לא נראה להם לומר כן לרב פפא דהכא לשיטת ר"ת מוקי רב פפא לר"י דאף שבח שע"ג גזילה דגזלן הוי דשינוי דהדר קני לר' יהודה וכן פסקו הפוסקים כר' יהודה אליבא דרב פפא ומש"ה הוצרכו התוס' לחלק לרב פפא דלבני וזוזי לא חשיבי כ"כ שינוי וכן צ"ל לקמן כחשה כגון הזקינה דכחשה דהדר לא חשיב כ"כ להיות שינוי לרב פפא ותו לא מידי וק"ל:

דף צז.

בד"ה המלוה את חבירו כו' והנהו לא דמי להוזל ומ"מ כשהוא בעין כו' עכ"ל ר"ל אע"ג דתרומה טמאה וחמץ לא דמו להוזל וגריעי טפי מהוזל גבי הלואה מ"מ גבי גזלן דינן כהוזל כשהוא בעין יכול כו' ונראה דלא הוי הלואה וגזלן סברא הפוכה דבהלואה בהוזל ונסדק בין כשהוא בעין בין אינו בעין משלם כדהשתא ובגזלן מחמרינן בהוזל ונסדק באינו בעין דמשלם כדמעיקרא ולגבי תרומה טמאה וחמץ אדרבה מחמרינן טפי בהלואה דבין כשהוא בעין ובין כשהוא אינו בעין משלם כדמעיקרא ובגזלן כשהוא בעין יכול לומר הרי שלך לפניך די"ל דהלואה אין חילוק בין אינו בעין ובין כשהוא בעין דמלוה להוצאה ניתנה אבל בגזלן כיון דהוא בעין ברשותיה דמריה קאי ותו לא מידי ודו"ק:

דף צז:

בד"ה אי הכי של בבל כו' דבלאו רב נחמן צריך ע"כ לאוקמא ברייתא בתרייתא כשמלכיות מקפידות כו' עכ"ל כתב מהרש"ל ותימה דלמא מוקי ליה במקפדת אבל לא בחשי אבל השתא צריך לאוקמי במקפדת יותר מדאי כו' עכ"ל ודבריו תמוהין לפי מה שנדקדק בדברי התוספות דמהיכא קמשמע להו בלישנא דאי הכי דלרב נחמן פריך דאימא למאי דאוקמא כשמלכיות מקפידות פריך ומהיכא משמע להו דלרב נחמן מוקי לה הכי דאימא דקושטא משום דשמואל גופיה ובריייתא קמייתא מוקי ליה הכי ואי מלישנא דקושיא דלעיל דקאמר אע"ג דסופו למיסק להתם משמע להו דלרב נחמן דוקא פריך דאית ליה הך סברא א"כ אין כאן מקום קושייתם אלא לעיל ה"ל להקשות כן דמאי דפריך קתני מיהת אין מחללין על מעות של כאן והן בבבל אע"ג דסופו כו' דמשמע דלרב נחמן דוקא פריך לפריך הכי לשמואל ואברייתא קמייתא כיון דאכתי לא אסיק אדעתיה למימר כשמלכיות מקפידות וע"כ הנראה ביאור דבריהם דודאי אי לאו דשמואל כלל ובריייתא קמייתא לא הוה תקשי בריייתא בתרייתא מרישא לסיפא דאיירי שפיר בלא מקפידות כלל אלא דטעמא דברייתא דלא מיקרי מטבע אלא אם הם באותו מקום שהן יוצאות באותה שעה דהיינו בבל ובבבל ומשום מלתיה דרב נחמן הוצרך לאוקמא טעמא דברייתא בתרייתא כשמלכיות מקפידות יותר מדאי כפרש"י ואהא קשיא להו דמשמע דפריך אי הכי של בבל כו' למאי דאוקמא לרב נחמן במלכיות מקפידות יותר מדאי וקשה לר"י דהא בלאו רב נחמן ע"כ צריך לאוקמי ברייתא בתרייתא מיהת במקפידות קצת ודשמואל ובריייתא קמייתא בלא מקפידות כלל וא"כ תקשה ליה נמי מ"ט דבבל והן בבבל דמחללין כיון דמטבע של מקום אחר מקרי מטבע בלא מקפידות כלל לשמואל ודקתני הכא דשל כאן והן בבבל ושל בבל והן כאן אין מחללין משום דמקפידות קצת וא"א להוליכן ולהוציא בירושלים א"כ מכ"ש מה"ט דשל בבל והן בבבל למאי חזו דהא א"נ דהוו בירושלים א"א להוציאן שם כדקתני של בבל והן כאן אין מחללין והדברים ברורים למבין בביאור דברי התוס' בזה ואין כאן מקום לתמיהת מהרש"ל בזה ודו"ק:

דף צח.

בד"ה עד י' בתמניא כו' ור"ח פירש עד י' בתמניא ויהיב ליה י' כו' עכ"ל לפר"ח ט' וי' בתמניא יהיב ליה י' ועד ועד בכלל הא י"א וי"ב יהיב ליה תמניא אבל אט' בתמניא לחוד לא שייך למימר עד י' כו' ואם נאמר לפירוש הקונטרס נמי עד ועד בכלל הוי פליגי לענין דינא דלפרש"י בתמניא יהיב ליה תמניא ודו"ק:

בד"ה וה"מ דאדייא כו' אע"פ שאין תופס בידו כו' עכ"ל לתירוץ ראשון ניחא בפשיטות ולתירוץ שני נמי כיון דאינו תופסו בידו אינו מוגבה ג' מעל הארץ על ידו וק"ל:

דף צט.

בד"ה אלא במאי כו' אפילו לא יהא אומן קונה בשבח כלי אלא מלוה כו' עכ"ל אבל אי הוה קונה בשבח כלי ולא הוה ליה מלוה גביה גרע טפי כיון דלא באו לידה הנזמים ולא הוה מקודשת וק"ל:

בד"ה ר"מ סבר כו' אמאי אין מקודשת לר"מ ללישנא דלעיל עכ"ל ר"ל ללישנא דלעיל דקאמר דקסבר ר"מ אין לשכירות אלא לבסוף אבל אי הוה ישנה לשכירות מתחלה ועד סוף והוה מלוה אינה מקודשת וה"ה דה"מ להקשות לפי סברת המקשה דקאמר ודכ"ע המקדש במלוה אינה מקודשת ודו"ק:

דף צט:

גמ' המוליך חטים לטחון כו' ולא ניחא ליה לאוקמא כר"מ הך סתמא דברייתא ודו"ק:

דף ק.

תוס' בד"ה אחוי דינר לר"א אכתי הוה צריך למגמר כו' והא דקאמר מר חזי עלך קסמכינא אפילו לא אמר כו' עכ"ל ואין זה מוכרח אלא דר"א נמי לא הוה צריך למגמר ומשום דא"ל חזי דעלך קסמכינא הוה חייב ור' חייא דלא א"ל עלך קסמכינא הוה פטור וכן כתוב בהגהות אשר"י בשם מהרי"ח ע"ש:

בד"ה וטהר את הטמא מה כו' או לערבם עם פירותיו והיה לו לישאל כו' עכ"ל:

בד"ה מחיצת הכרם כו' ורבנן דפליגי אדר"ש בדבר הגורם כו' עכ"ל והא ודאי פשיטא להו דר"ש דמחייב בדבר הגורם לממון ליכא למימר דמחייב נמי בדינא דגרמי כדאמרי' לעיל אימר דשמעת ליה לר"ש בדבר שעיקרו ממון כו' אבל לרבנן דפטרי התם הוה משמע דמכ"ש דפטרי בדינא דגרמי ואהא כתבו דיש חילוקין כמ"ש שם התוספות במרובה ע"ש:

דף ק:

בד"ה אומר לו גדור כו' במי פירות איירי דהחמירו טפי כו' עכ"ל ר"ל לפי' ריב"ם אע"ג דאינו ווסתן בכך ולפר"ת נמי אע"ג דאיירי בהפסק מ"מ החמירו התם במי פירות כיון דהוי פסול דאורייתא ולא אמרי' בהו קמא קמא בטל משא"כ בסתם יינן דאינו אסור אלא מדרבנן אבל קשה לפר"ת אכתי גבי כלאים נמי דהוי איסור דאורייתא אמאי אמרי' ביה הכא קמא קמא בטל באפסק אפסוקי ואפשר ליישב בדוחק לפר"ת דהך דנטל סאה ונתן סאה איירי בלא הפסק ודו"ק:

בד"ה אם השבח יתר כו' והר"ר אלחנן פירש בע"א כו' עכ"ל ולפירושו יתיישב שפיר שבא לפרש מהו השבח יותר על היציאה ועיין בהגהות אשר"י:

בפרש"י בד"ה ר' יהודה אומר כו' ואם ירצה לתת את שכרו כגון שהשבח יותר על שכר כו' עכ"ל לא ידענא אהיכא קאי דכיון דשכרו משלם הוא טפי מן היציאה דאטו בשופטני עסקינן שיוציא טפי ממה שפסקו לו בשכרו וכדמשמע ממה שכתוב בהאי ענינא ואגרא נמי כוליה לא ישקול אלא יציאה כו' וכ"כ לעיל גבי צבעו כאור נותן לצבע את היציאה ולא שכר שלם כו' וא"כ אטו הכא בשופטני עסקינן שיתן לו שכרו משלם ויש ליישב דאפשר שיוציא טפי בצבעו שחור ממה שפסק לו בשכרו שיצבעו אדום שהוא סבור שיוסיף לו בשכרו בצבעו שחור ועיין בר"ן פרש"י בל"א:

דף קא.

תוס' בד"ה דזל ציבעא כו' ומ"מ איירי דגזל סממנים שרוין כו' עכ"ל נראה משום דלכאורה למאי דאוקמא לה בגזל צמר וסמנין דחד כו' שפיר איכא לאוקמי בפשיטות אף בגזל סמנין ודקנהו ושרנהו הוצרכו למימר למאי דאסיק לה דאיירי בזל ציבעא משום קושיא דאייקר ליה בדמים ע"כ איירי נמי דוקא כדאוקמא מעיקרא דגזל סמנין שרוין דאי דקנהו ושרנהו א"כ קנהו בשינוי וא"נ דיש שבח סמנין ע"ג צמר ע"כ בהגזל צריך לשלם כדמעיקרא שהיה בשעת הגזילה בדליתנהו בעין כדאמרי' בשוין ד' ולבסוף שוי זהא דמשלם ד' כמ"ש התוס' לעיל ודו"ק:

בד"ה ולא יצבע בו כו' שלא יצבע בזיתים ובענבים וביוצא מהם או בממשות של עפרורית כו' עכ"ל כצ"ל ור"ל ביוצא מהם דוקא מזיתים וענבים דהיינו משקה או בממשות עפרוריות גם דשאר פירות וק"ל:

דף קא:

בד"ה רואין אם מתכבסת כו' פירש בקונטרס כו' עכ"ל עיין בחידושינו במסכת נדה בפ' האשה:

בד"ה ולדמיהן ביעור כגון שלקט בתחלה לאכילה כו' עכ"ל ר"ל דאל"כ מאי ולדמיהן ביעור כיון דאסור למוכרן וברישא גבי ולדמיהן שביעית לא הוצרכו לפרש כן דאיכא למימר דהיא גופה אשמעינן דיש לדמיהן שביעית דהיינו דאסור למוכרן ולעשות מהן סחורה ויש להן שביעית היינו דאסור לצבע בהן כפרש"י אך קשה כיון דשייך במין הצבועין ליקטן לאכילה מתחלה אימא דרישא יש להן שביעית נמי איירי בכה"ג ומאי קא קשיא ליה מההוא דעלי קנים כו' ויש ליישב בדוחק ודו"ק:

דף קב.

בד"ה גבי הלכתא כו' וי"מ דקתני לה בלשון הלכתא פסיקא כו' עכ"ל לפי' זה ל"ג גבי כ"כ התוספות בפ"ק דע"ז ע"ש ומה שיש לדקדק לפי' זה עיין בחידושינו פ"ק דע"ז:

דף קב:

בד"ה שאני חטין וחטין דשליחותיה קעביד תדע כו' תימה וכו' והלא מגופא דברייתא כו' עכ"ל פי' לדבריהם לכאורה ודאי רב שמואל דאתקיף א"ה חטין וחטין נמי ולא אסיק אדעתיה למימר שליחותיה קעביד ואפי' הכי קונה בעל המעות אפילו בלא הודעה כלל בלי טעם מיהו ר' אבהו דקאמר ליה תדע דתנן כו' ע"כ דה"ק ליה דבלא טעם כלל נל"ל שיקנה בעל המעות בלא הודעה אי לאו משום דשליחותיה קעביד ואהא קשיא להו דמגופא דברייתא כו' ומתירוצא דר"א נמי ה"מ לאוכחי הכי דבלא הודעה לית לן למימר שיקנה בעל המעות אפילו בחטין וחטין וכן בסחורה לר"א אי לאו טעמא דשליחותיה קעביד וק"ק דתקשי להו דמדברי רב שמואל גופיה דפסיקא ליה בחטין וחטין דקונה בעל המעות אף בלא הודעה כלל ה"ל לאוכחי הכי דמאיזה טעם קונה בלא הודעה אי לאו דשליחותיה קעביד ודו"ק:

דף קג.

בד"ה אבל נותן לשליח ב"ד כו' ומשני תני ויניח וע"כ ביד ב"ד קאמר כו' עכ"ל לאפוקי מפרש"י שם בפרק המפקיד וז"ל ולא שיוציאנה מידו אלא תהא מונח בידו עד כו' עכ"ל ע"ש:

דף קג:

בד"ה דברי ר"ט כו' דהא לדידיה נמי ברי שארבעה משקרין כו' עכ"ל ומיהו אהך מלתא דפריך אמתני' ליכא לפלוגי בהכי דהכא כיון שהד' משקרין לא בעי לאמטויי לידיה דלכל אחד ואחד משא"כ במתני' דהא כיון דבעי השבה לידיה דנגזל ע"כ הכא בעי השבה לכל אחד ואחד ואדרבה במתני' עדיף טפי דודאי הדרא ממון למריה אבל בגזל מחמשה דלא ידע ממאן גזליה לא הדר ממון למריה כדמסיק לקמן ודו"ק:

שם בד"ה ור"ט כו' הא בשנים נמי קתני לקמן בברייתא כו' עכ"ל ר"ל לפי סברת המתרץ השתא דפליגי באשתבע הך ברייתא דחסיד ע"כ נמי איירי באשתבע ולא אסיק אדעתיה הכי חסיד מי משתבע כדמסיק רבא לקמן ואהא קאמרי דהשתא לא הוי שמיע ליה הך ברייתא דחסיד דאי הוה שמיע ליה לא הוה מוקי פלוגתייהו באשתבע וכדמסיק רבא חסיד מי משתבע ולמאי דמסיק פלוגתייהו בלא אשתבע ניחא דהא דקאמר הכא שאין הוצאת הדרך יתירה מוליכה אחריו למדי לכ"ע היינו דוקא באשתבע ודו"ק:

בא"ד דאפי' למאן דמוקי לה כר' עקיבא לא מתוקמא מתניתין אלא באין הוצאה יתירה כו' עכ"ל דהכי משמע להו השתא דר"ע אית ליה תקנתא בגזל מאחד היכא דהוצאה יתירה כדקאמר ור"ע כי עביד רבנן תקנתא היכא דידע למאן גזליה וא"כ ע"כ מתניתין דלא קתני תקנתא מיירי באין היציאה יתירה וק"ל:

בא"ד ולא נקט מתני' מידי אלא כו' עכ"ל אבל למאי דבעי למימר דמתני' לא מתוקמא אלא באין הוצאת הדרך יתירה הוה ניחא להו טפי דנקט דוקא עד מדי ולא עד ב"ד וק"ל:

דף קד.

בפרש"י בד"ה אלא אמר רבא מתניתין ד"ה היא כו' והאי דפרכת לעיל ואי ר' עקיבא אע"ג וכו' ולא נפיק ידי שמים כלל כו' עכ"ל נקט בפירושו לר' עקיבא וה"ה אהך פירכא דפרכת לר' טרפון מאי אריא ונשבע בלא שבועה נמי חייב לצאת ידי שמים לאו פירכא היא מכח הך סברא דפירש דהתם שאין יודע למי גזל ולא נפיק ידי שמים כלל משא"כ במתני' דהוה גביה בפקדון גם מה שפי' ולא נפיק ידי שמים דמשמע אבל בדיני אדם נפיק לא יתכן האי לישנא לר' עקיבא דהא לענין דינא פליגי בברייתא דאין יודע למי גזל כמו שפרש"י גופיה אלא שגירת לישנא נקט הכי לר' טרפון ודו"ק:

תוס' בד"ה אמר רבא שאני כו' דכיון דהודה לו בפניו מ"ל תופס בידו מ"ל נתן ביד ב"ד כו' עכ"ל יש לדקדק בדבריהם מהיכא פסיקא להו דמהני נתן ביד ב"ד אפי' בהודה בפניו ואפילו בלא נשבע דהא השתא לא איפליג ר' עקיבא מידי בין נשבע ללא נשבע כלל ואם רצונם כהאי תירוצא שכתבו לעיל דמתניתין מיירי אפי' בהוצאה יתירה ושפיר מהני נמי ביד ב"ד אפי' בנשבע א"כ תקשי לה ע"כ דמתני' לא איירי בהודה בפניו דאל"כ מ"ל תופס בידו ומ"ל נתן ביד ב"ד ואפי' בנשבע ויש ליישב בדוחק ודו"ק:

דף קד:

בד"ה ור"י אמר כו' והכא אתא לאשמועינן דדיוקני בלא עדים לא מהני כו' עכ"ל לא הוצרכו לזה אלא לפי' שני דלעיל דסבר שמואל דאפי' בעדים חתומים עליה שא"ל לשלוח לא מהני כל זמן שלא א"ל בפניו דהשתא ר"י נמי בכה"ג הוא דקאמר דמהני עדים החתומים עליה ובכה"ג בלא דיוקני נמי מהני כדאמר ר"י לעיל אלא ע"כ דאתא לאשמעינן דדיוקני בלא עדים לא מהני אבל לפירוש ראשון דלעיל איכא למימר שפיר דאיהו גופיה אתא ר"י לאשמעינן דעדים חתומים עליה ולא העידו כלל שעשאו שליח אלא אדיוקני שהיא שלו דמהני ודו"ק:

בד"ה חוץ מפחות כו' תימה אמאי איצטריך למתני הא כיון דבריישא תנן שוה פרוטה כו' עכ"ל צ"ע מאי קושיא דבכמה מקומות איכא הכי שכופל דבריו בכה"ג כמ"ש התוס' בפ' הגוזל בתרא גבי אם מחמת הגזלן חייב דפריך תלמודא בכה"ג הא מריש שמעת מינה אם מכח כו' ויש ליישב כמ"ש התוס' שם ע"ש:

בפרש"י בד"ה לא צריכא כו' קרקעות חייבים להחזיר מפני כבוד אביהן ובד"ה וכי איכא כו' דמשום כבוד אביהם כו' עכ"ל צ"ע לפירושו דלא קאמר בריש הגוזל בתרא האי טעמא דכבוד אביהן אלא למאן דמפרש דבר שיש בו אחריות היינו פרה וחורש כו' וכל דבר המסוים אבל מאן דמפרש לה אחריות ממש שהניח להן אחריות נכסים קרקעות ליכא האי טעמא דכבוד אביהן אלא משום דאשתעבוד נכסי דאבוהון מחיים כמו שפרש"י גופיה התם וכנראה מדברי התוספות גם בשמעתין ודו"ק:

דף קו.

תוס' בד"ה איתיביה רב אחא כו' וא"ת א"כ אמאי לא פריך נמי מסיפא ונראה דהא ודאי כו' אבל בהודה ס"ד כו' עכ"ל ר"ל כיון דהשתא לא אסיק אכתי הא דמחלק רבא דמודה רב בהודה א"כ לא מחלק נמי האי דאסיק רבא דרב מודה בטוען טענת גנב וא"כ אמאי לא פריך הכא מסיפא דא"ל נגנב כו' ותירצו דודאי הך מלתא דמסיק רבא לחלק דמודה רב בטוען טענת גנב אסיק נמי המקשה הכא אדעתיה דאל"כ לא אשכחת כפל כו' אבל בהודה ס"ד כו' ופירוש בהודה דגבי טענת אבד אבל בהודה דגבי טענת גנב הא נמי פשיטא ליה למקשה דרב מודה ביה ומשום דלא מחייב חומש בהודה אלא בדוכתא דמחייבין ביה כפל דאל"כ תקשי אכתי אמאי לא פריך ליה מהודה דגבי גנגב דהא כיון דקתני לה גבי נגנב ודאי מיירי בלא קפץ ובב"ד דומיא דתשלומי כפל כדמוכח בהך דאותיב רבא דבחד מלתא ליכא לפלוגי כדקאמר הכא רישא בב"ד וסיפא חוץ לב"ד מיהו לפי זה ק"ק אמאי לא אמרי דרב מוקי נמי לקרא בהודה בלא קפץ ובב"ד ובטענת גנב ויש ליישב ודו"ק:

דף קו:

בד"ה אבל אכלו כו' משמע אם נשבע ובאו עדים שאכלו משלם תשלומי כפל כו' עכ"ל דבלאו נשבע ולענין קרן כשאכלו נמי כשהוא קטן ודאי דהוי נתינת קטן נתינה דקי"ל קטן יש לו זכיה בדעת אחרת מקנה לו ולא מיעטיה הכא קרא אלא דאין נשבעין על טענתו וק"ל:

בא"ד מגו דהאכלתיו כשהיה קטן כו' עכ"ל היינו החזרתיו לך כשהיה קטן שכתבו לעיל ושגירת לישנא דתלמודא נקטו דאמרינן בפ"ב דכתובות מנה לאביך בידי והאכלתיו פרס כו' וק"ל:

דף קז.

בד"ה עירוב פרשיות כו' וכן בפ"ק דב"מ בשמעתא דהילך גבי סלעים כו' עכ"ל לא ידענא מאי היא ראייתם מהתם דאיירי בהלואה לכ"ע בעינן כפירה והודאה ודו"ק:

בא"ד ואין להקשות יהא נאמן במגו דאי בעי אמר להד"ם נמי אההיא דנאנסו כו' עכ"ל אין כאן קושיא אלא אי הוה אמר דלר"י ולרמי ב"ח לא מחייב בפקדון אכפירה והודאה בלא נאנסו אבל כבר דחו זה התוס' לעיל כדמוכח במשניות טובא דאכפירה והודאה לחוד מחייב גם לפירוש ריב"א לא אמרינן מגו בכה"ג כיון דהאי לא חשיב העזה ובריש כל הנשבעין נמי לא פריך הכי אלא אההוא מגו דהתם דאינו נמי מגו גמור כמ"ש התוספות לעיל ודו"ק:

דף קח.

בד"ה ובאו עדים כו' שמכחישין גם שבועה שניה שנשבע שאבד כו' עכ"ל היינו לפי פירושם דלעיל שכתבו דמיירי שאומר מה שנשבעתי שנגנב לא כי אלא באותה שעה אבד וק"ל:

בא"ד הא קתני לעיל בברייתא דהיכן פקדוני כו' הודה מעצמו כו' עכ"ל מתניתין היא לקמן בסמוך בכל נוסחות הישנות שלפנינו ומתני' היא נמי במסכת שבועות בפ' ד' שומרין ע"ש:

בד"ה טען טענת אבד כו' אין כופר כלום ואפי' אמר לאחר שבועה אבד כו' עכ"ל לכאורה אין לשונם מדוקדק דמשמע דמכ"ש אם לא אמר דלאחר שבועה אבד דהוי ברשותו לחייב באונסין ודבריהם דלעיל בד"ה כגון שטען כו' סותר את זה שכתבו שם דדוקא בטוען דלאחר שבועה אבד הוי ברשותו וחייב באונסין ויש לחלק דלעיל שנשבע מעיקרא נגנב ואינו ברשותו אם הוא חוזר ואומר שלא נגנב אלא אבד באותה שעה ולא היה ברשותו אין כאן הכחשה לשבועה שניה והוי שפיר כפירת ממון אבל הכא בטוען בשני השבועות אבד באותה שעה א"כ כי הודה ביניהם שהיתה באותה שעה ברשותו הרי מכחיש גם שבועה שניה והוי ברשותו מיד להתחייב באונסין ואהא כתבו אפי' אמר לאחר שבועה אבד דבהודאתו אינו מכחיש שבועה שניה מ"מ הוא חייב באונסין משעה שנשבע לשקר בשבועה ראשונה ודו"ק:

בד"ה וחזר וטען כו' היאך השביעוהו ב"ד כיון שנפטר בב"ד בשבועה ראשונה ואפילו חזר וטען שלאחר שבועה כו' עכ"ל יש לדקדק בדבריהם לפי גירסת הספרים שבאו עדים אחר שבועה ראשונה הכי ה"ל למימר היאך השביעוהו ב"ד כיון שכבר נתחייב בב"ד ע"פ עדים ואי לא הוו גרסי ובאו עדים בקמייתא דדומיא דהכי לא גרסי נמי לעיל והודה בקמייתא א"כ מאי קאמרי ואפי' חזר וטען כו' דמה תקנו בזה דאכתי למה השביעוהו כמו שחוזר וטוען כיון שהוא נאמן שלא בשבועה במגו כמ"ש התוס' לעיל ויש ליישב דבריהם דודאי לא הוו גרסי ובאו עדים בקמייתא דומיא והודה דלעיל אלא כיון דמ"מ איכא לפרושי דמיירי בבאו עדים אף בקמייתא קאמרי לצדדין דאף אם נאמר דלא באו עדים בקמייתא מ"מ תקשי היאך השביעוהו כיון שנפטר כו' ושוב כתבו דאפי' חזר וטען שלאחר שבועה כו' ונאמר דמיירי בבאו עדים בקמייתא דהשתא אין כאן מגו ואינו נפטר בשבועה ראשונה מ"מ למה השביעוהו כו' כיון שהוא חייב באונסין משעה שנשבע לשקר בין על פיו ובין ע"פ עדים ודו"ק:

דף קח:

בד"ה תבעו שומר והודה כו' וי"ל דמשום דאקרן לא ה"מ למפשט הא דפשיט אם בשקר נשבע כו' עכ"ל הא ודאי הא דבאמת נשבע נמי לא ה"מ למפשט בכה"ג אקרן למימר אם באמת נשבע נפטר הגנב אלא בהיפך אם באמת נשבע נתחייב הגנב בקרן בהודאת שומר דניחא ליה למריה דתיהוי בידיה ותביעתו תביעה אבל הא דבשקר נשבע לא ה"מ למפשט אקרן בהיפך דלא נתחייב בהודאתו ולא הוי תביעתו תביעה דכיון דמגליא מלתא דשקרן הוא לא ניחא ליה למריה דליהוי תו שומר עלה דא"כ מה"ט רמיא עליה דשומר לשלומי הקרן והרי הוא בעל דבר בקרן והוי תביעתו תביעה משא"כ לענין כפל כשמעתין דהוה לבעל הפקדון וכיון דבשקר נשבע לא הוי שומר עלה ולא נפטר הגנב מהכפל בהודאתו לשומר שהוא אינו בעל דבר בכפל ומיהו לקמן באידך איבעיא דתבעוהו בעלים והודה תבעו שומר וכפר כו' ה"מ למבעי שפיר לענין קרן ובשלא באו עדים אלא דמבעיא ליה לענין כפל דומיא דהך אבעיא ודו"ק:

בד"ה לוה וב"ח באין כו' אע"ג דיש לו שאר נכסים במה לפרוע כו' עכ"ל כצ"ל דהני נכסים היינו מטלטלין אבל קרקעות אין לו רק אותה קרקע שנתן לבניו או לאחיו דאל"כ לא הוי הב"ח טורף מהם הקרקע דלפום סברתם דהשתא הוו כמקבלי מתנה ואינו גובה הב"ח מהם כיון שיש בני חורין וק"ל:

בפרש"י בד"ה ואח"כ מת אביו ואחר מיתת האב הודה עכ"ל צ"ע לפירושו דהא להני אוקימתא דמוקמינן מתניתין כר"ע ס"ל דאפי' הודה בחיי הגר לא הוי אצלו כמלוה ולא מחיל לנפשיה וא"כ

בהודה בחיי אביו נמי לא מחיל לנפשיה ורב ששת נמי דמוקי מתניתין כר"י הגלילי משמע דלא מחיל לנפשיה אפי' לר"י הגלילי בהודה בחיי הגר כדקאמר אלא אמאי זכה הלה במה שבידו משום דזקפן כו' אבל משום דהודה בחיי הגר לחוד לא מהני ליה ואולי אין זה מפרש"י אבל איזה תלמיד טועה הגיה כן בפירושו ומה שיש לדקדק עוד בזה עיין לקמן ודו"ק:

דף קט.

בד"ה ונמחליה לנפשיה היכא דאין יורש אלא הוא וכולה שלו עכ"ל לאו דוקא נקט כה"ג דה"ה בדאיכא טפי יורשים כפירושו במתני' איכא למפרך ונמחליה לנפשיה מיהת חלקו אלא דנקט הכי דומיא דגר דפריך מינה ולאפוקי אתא דעל חלק אחיו ליכא למפרך ונמחליה לנפשיה וק"ל:

תוס' בד"ה אלא אמר רב ששת כו' וא"ת אמאי לא מוקי מתניתין כר"ע ומודה כו' עכ"ל ר"ל דנוקמא נמי כר"ע מתניתין ככ"ע ולנפשיה לכ"ע לא מחיל ולאחריני לכ"ע מחיל ובזקפו פליגי אי הוה כמחילה דאחריני וק"ל:

דף קט:

בגמ' אמר רבא משכחת לה כו' ומת הגר והודה לאחר מיתה כו' ואין להקשות אמאי לא מוקים ליה רבא מתניתין נמי כר"י הגלילי ובהודה לאחר מיתת אביו די"ל דהכא ודאי איכא טעמא לר"י הגלילי בהודה לאחר מיתה כדקאמר קנאו השם כו' אבל בגזל אביו ליכא לפלוגי ובהודה לאחר מיתה נמי מצי מחיל לנפשיה ולהכי לא אתיא מתניתין כר"י הגלילי וכבר כתבנו מה שכתוב בפירש"י שלפנינו דמתני' מיירי בהודה לאחר מיתת אביו דדוקא טעות הוא ודו"ק:

שם אי בשל אחרים הוא זוכה בשל עצמו לא כ"ש כו' האי דינא איכא נמי במתניתין גבי גזילת אביו אם אין יורש אלא הוא א"נ על חלקו והתם ליכא למפרך דיו כדפרכינן הכא אלא דקושטא הוא דשלו הוא שהרי ב"ח באים ונפרעים ממנו ואינו נותן לאחיו אלא כדי לקיים מצות השבה וה"נ הכא בגזל כהן ודאי בעי למיעבד מצות השבה אלא דבעי למיעבד ק"ו שיהיה שלו ובאים ב"ח ונפרעים ממנו ולא יוציא מתחת ידו להתחלק לכל אחיו הכהנים וק"ל:

דף קי.

בפרש"י בד"ה אי דאיכא טהורים בההוא משמר עכ"ל לפי מה שכתבו התוס' דלרב ששת פריך דאמר טומאה דחויה בצבור בדליכא נמי טהורים בההוא משמר ואיכא באחריני לא מצו עבדי טמאים אלא שהכריחו לפרש הכא בדאיכא טהורים בההוא משמר דאל"כ תיקשי ליה נמי עבודתם ועורם לאנשי משמר הא טמאים נינהו ולא מצי אכלי וק"ל:

תוס' בד"ה לבעלי מומין טהורין תימה ועורה אמאי הוי לבעלי מומין עכ"ל אין לפרש אמאי הוי לבעלי מומין אלא תהא לאותו שיקריב דהא מוכח לעיל דהיכא דהמשלח לא מצי אכיל לא מצי עביד שליח לאכילה ולא הוי עבודתה ועורה לשליח מכ"ש הכא דהשליח נמי לא חזי לאכילה דהוה עבודתה ועורה לאנשי משמר ואפילו לבעלי מומין דהא חזי לאכילה אלא דעיקר תמיהתם אמאי הוי עורה לבעלי מומין שבאותה משמר בלחוד ולמה לא תהא לכל אנשי משמר דהא לעורה כולם חזו אבל ק"ק לי דהא רב ששת סתמא קאמר עבודתה ועורה לאנשי משמר ואימא דקושטא דהכי קאמר לאנשי משמר לכל מאי דחזי להו עורה לכל אנשי משמר ולבעלי מומין מאי דחזי ליה דהיינו אף הבשר וק"ל:

שם בפרש"י בד"ה נתן הקרן לכהנים אין החומש מעכב כו' ולבסוף נתן עכ"ל אין פירושו מדוקדק דמשמע דאם לא נתן החומש לבסוף הוא מעכב הכפרה ולא משמע כן אלא דלאו לענין קדימה בלחודא קאמר דאינו מעכב אלא דאינו מעכב כלל הכפרה אף אם לא נתן כלל לבסוף וכן פרש"י בהדיא לקמן והכי מוכח מתוך שמעתין דסוף פרקין דקאמר יכול כשם שאיל ואשם מעכבים כך חומש מעכב ת"ל כו' וילמד הדיוט מהקדש דאינו מעכב כלל דומיא דאיל ואשם מעכבים דקאמר ודו"ק:

שם בגמרא לאפוקי ממתני' כו' אין החומש מעכב אדרבה חומש מעכב כו' וה"ה דהוה מצי למפרך לעיל או אינו אלא אשם זה איל ולאפוקי ממתני' דתני הביא אשמו עד שלא הביא גזילו לא יצא אלא משום דלאו ממלת אשם בלחוד מפיק לה אלא מדכתיב בתר אשר יכפר כדלקמן ונקט נמי במלתיה אדרבה חומש מעכב ולא קאמר אדרבה קרן אינו מעכב משום דאינו מפורש בהדיא במתני' דהקרן מעכב הכפרה ודו"ק:

דף קי:

תוס' בד"ה או דלמא כיון כו' ויכול להביא אשם מיד כו' עכ"ל הכי משמע להו לישנא כיון דלא חזי ליהוירב לידעיה קאי ואף במשמרת יהוירב להקריב האשם ומקרי שפיר הביא גזילו עד שלא הביא אשמו דיצא דכיון דלידעיה קאי אף במשמרתם ה"ל כאלו קבלו הם גם הכסף אבל להמתין ולהקריב האשם במשמרת ידעיה לא קמיבעיא ליה דאם הביא כבר אשם ליהוירב היינו פלוגתייהו דר"י וחכמים דלקמן דס"ל לחכמים יחזור אשם אצל כסף ואם לא הביא אשם עדיין ודאי דיכול להמתין ולהביא אשם במשמרת ידעיה ואפי' ר"י לא פליג אלא היכא דכבר הביא האשם ליהוירב דיחזיר כסף אצל אשם ודו"ק:

בד"ה למנ"מ כו' דאי יורשים כו' מאי דשביק להון אבוהון יהב להון כו' עכ"ל וצ"ל לרב עוירא דאמר את"ל מקבלי מתנה הן ההיא מתנה אמר רחמנא דניתיב להו דפליג אדרבא דלעיל וס"ל בגזל הגר שאין בו שוה פרוטה דיצא וק"ל:

בפרש"י מותר העומר כו' כדכתיב לא תאפה חמץ חלקם וגו' עכ"ל כצ"ל:

דף קיא.

תוס' בד"ה אמר רבא לעורו תימה כו' ונעשה בו פסול קודם שחיטה כו' עכ"ל צ"ע דאין זה הפסול קודם השחיטה ואינו פסול אלא אם הקריבו קודם הבאת כסף כדקתני אם קדמו בני יהוירב כו' אבל הבאה לחוד אינה פוסלת כדקאמר ר"י יחזיר כסף אצל אשם ומאשר יכפר נמי הכי משמע דאהקרבה קפיד קרא והא דקאמר לרבנן שלא כדין עבדו בני יהוירב דקבלו אשם מקמי כסף היינו משום גזירה הוא שמא גם יקריבוהו קודם הבאת כסף ודו"ק:

בד"ה וילמד הקדש מהדיוט כו' תימה אמאי איצטריך קרא לעיל כו' וי"ל דאי לאו כו' אבל השתא דאשכחן שהשוה כו' עכ"ל וה"ה דה"מ להקשות כן בהיפך אמאי איצטריך קרא גבי הקדש דלא יצא נילף מהדיוט אבל בעיקר תירוצם יש לדקדק דע"כ אהקישא קסמיך דהא השתא נמי מי יאמר לן דהשוה אותן הכתוב אי לאו דנילף הקדש מהדיוט דאשם זה קרן ומיניה דריש האשם בכבר שאם הביא אשמו תחלה דלא יצא וי"ל דודאי בפירושם דמלת אשם ילפינן הקדש מהדיוט שפיר אע"ג דלא אשכחן שהשוה אותן הכתוב בשום דבר אבל לענין דינא לא הוי ילפינן להו מהדדי אי לאו שהשוה אותן כבר בשום דינא ודו"ק:

סליק פרק הגוזל עצים

דף קיא:

בפרש"י בד"ה רשות יורש כרשות כו' דאי ביאוש כדי לא קני מדלא קתני פטורא באבוהון עכ"ל לא ידענא מי הכריחו לזה הא איכא למימר דסבר רמי ב"ח דיאוש כדי לא קני וא"כ ע"כ משום יאוש ושינוי רשות נגעו בה גם דבר תמוה פי' לפטור באבוהון ביאוש דלא משמע כן בכולה תלמודא אלא דא"נ יאוש לחוד קני אבוהון צריך להשיב דמי הגזילה מידו דבאיסורא אתי לידיה מיהו בהא איכא למימר כיון דהגזילה גופה קני ביאוש ואינו צריך ליתן רק דמים שפיר קאמר מדלא קתני פטורא באבוהון שהוא פטור מלהחזיר הגזילה גופה לאחר יאוש אבל לפ"ז תקשה ליה לרב דאמר יאוש כדי קני אמאי לא קתני פטורא באבוהון וצ"ע ודו"ק:

בתוס' בד"ה הגוזל ומאכיל כו' דפטורין לרב חסדא דמוקי וכו' לאחר יאוש דה"ל כו' א"נ דוקא נקט מאכיל אפי' לרב חסדא כו' עכ"ל הא ודאי דלרמי ב"ח מתני' נמי איירי בלאחר יאוש ולדידיה לא שייך למתני נותן דבלא נתינה נמי והניח לפניהם גזילה קיימת ה"ל שינוי רשות כדקאמר רשות יורש כרשות לוקח דמי אלא נראה לפרש דבריהם לאפוקי לרבא דמצינן למימר דלית ליה דרב חסדא ומתני' איירי נמי בלפני יאוש ושפיר נקט דוקא מאכיל דנותן לחוד לא מהני דשינוי רשות בלא יאוש לא קני ומיהו ממ"ש לקמן ועוד לרב חסדא ולרבא כו' מה לי לפני יאוש ומה לי לאחר יאוש אפי' אין גזילה קיימת חייבין נראה דמשמע להו דרבא אית ליה דרב חסדא ודו"ק:

תוס' בד"ה רב חסדא מוקי כו' ופליגי הני בריתות אליבא דרב אם קטנים חייבין כו' אי לאו והא כו' עכ"ל יש לדקדק מי הכריחם לפרש לאוקומי פלוגתייהו בהכי דאימא לרב נמי פלוגתייהו כדאוקמא תלמודא לקמן באם מקבלין עדים אם לאו ולכ"ע שייך בקטנים משום כבוד אביהן וי"ל כיון דמיירי בדבר המסוים והכל מעידים שהיה דנגזל כפרש"י א"צ לקבלת עדות וק"ל:

דף קיב.

תוס' בד"ה קטנים והא אמר כו' וה"נ ה"מ למפרך כו' כי אכלו לרב חסדא לאחר כו' עכ"ל ומרישא דהך ברייתא גופה ה"מ למפרך דקתני הגוזל ומאכיל את בניו פטורין ובסיפא דברייתא קתני בין גדולים בין קטנים חייבים כשאכלום אלא דהוה אפשר לפלוגי בין כשאכלם אביהם בחייו ובין כשהניח לפניהם והם אכלום אע"ג דבכולה שמעתין לא מפלגינן בהכי מ"מ ניחא להו למימר דה"מ למפרך נמי מהניח לפניהם והם אכלום דתני בדרבי אושעיא דפטורים לרב חסדא לאחר יאוש ולרמי ב"ח אף לפני יאוש וק"ל:

דף קיב:

בד"ה ושלחו לו ולא בא כו' ומיהו בסמוך כו' משמע דמשום האי מלתא לחודיה דשלחו ליה ולא אתא מקבלין כו' עכ"ל וי"ל היכי בעו למימר הכי הא קאמר אבל לא פתחו לו בדינא מצי א"ל לב"ד הגדול קאזלינא דמשמע אפי' שלחו לו אין מקבלין וי"ל דמשמע להו אבל אי שלחו לו ולא אמר אזלינן לב"ד הגדול מקבלין ע"י ששלחו לו לחוד ולא תלי מידי בפתחו לו ודו"ק:

בד"ה מקיימי' כו' פי' בקונטרס אם עדיו מבקשין כו' ואין נראה לר"י דא"כ כו' הא קבלת עדים כו' עכ"ל ק"ק לפי מה שפר"י גופיה לעיל לענין קבלת עדות בעינ' ושלחו לו בהדי שהיו עדיו מבקשים לילך למ"ה א"כ אין כאן קושיא דלענין קיום איכא למימר בלא ושלחו לו אלא משום שהיו עדיו מבקשין כו' לחוד דמקיימין ודו"ק:

דף קיד.

בפרש"י בד"ה אם נתייאשו כו' וקשיא ליסטים דסיפא אליסטים דרישא ובגמרא פריך ומשני לה כו' עכ"ל ליתא מפורש בהדיא בגמרא אבל מדקאמר רב אסי אסיפא דקתני אם נתייאשו אין אבל סתמא לא ל"ש אלא עכו"ם כו' א"כ ע"כ רישא דקתני מפני שהבעלים מתייאשין דמשמע סתמא נמי מתייאשין מיירי דוקא בישראל ואע"ג דסתמא דתלמודא לא משמע ליה לישנא דרישא מוכרח הכי כדקאמר בשלמא לעולא כו' ה"נ בידוע וד"ה היינו לפי סברת המקשה אבל למאי דמסיק תלמודא בליסטים מזוין ור"ש היא שפיר איירי לכ"ע רישא דמתני' נמי אפי' בסתמא דהכי משמע לישנא דרישא מפני שהבעלים כו' ולא קתני אם נתייאשו כו' ואין להקשות דא"כ אמאי לא פריך בפשיטות מההיא דעורות לרב אסי דמוקי רישא דמתני' דהכא אפי' בסתמא לרבנן קשיא גזלן לר"ש קשיא גנב דאיכא למימר דהך מתני' דהכא איירי בליסטים ישראל דמייאשי אפי' לר"ש והך דעורות איירי בגנב עכו"ם דלא מייאשי לר"ש בסתמא ומיהו לרבה לא בעי תלמודא למפלג הכי דכיון דאיהו לא מפליג בין סתם לידוע ואפילו בידוע שנתייאשו אינו יאוש אין סברא נמי לפלוגי בין עכו"ם לישראל ודו"ק:

דף קיד:

בד"ה מאי וכן כו' דמ"ש נחיל מכסות עכ"ל לשון רש"י הוא ולאו היינו כסות דקתני ברישא דבההוא סתמא נמי הוי יאוש ולא קאי האי וכן נחיל כו' אלא אליסטים דסיפא וק"ל:

בד"ה בשבויה הקילו דספיקא בעלמא היא עכ"ל ר"ל שאיסור שבויה לכהן אינו אלא ספיקא בעלמא שאשה זו בחזקת היתר לכהן עומדת משא"כ בעדות אשה להתירה לעלמא שהיא בחזקת איסור לעלמא עומדת ואפ"ה קטן מל"ת נאמן וק"ל:

תוס' בד"ה המכיר כליו כו' ועי"ל כו' מאדם אחר נאמן ולא מאותן שלנו כו' והא דלא קאמר שאני אומר שהוא מכרו כו' עכ"ל דלפום סוגיא דשמעתין אין אנו תולין דברי הלוקח במכחיש הנגנב אלא שהוא מודה לו שקנאו מאותן שלנו בתוך ביתו אלא שהבעל הבית מכרו להן אבל להאי תירוצא דע"כ אנו תולין דברי הלוקח במכחישו שהוא אומר שקנאו מאדם אחר נאמן ולא מאותן שלנו בתוך ביתו א"כ אמאי אין אנו תולין רק במכירה אחת ובמכחישו לומר שקנאו מבעל הבית וע"ז תרצו דאין לנו לתלות רק במה שהלוקח טוען והלוקח אינו טוען שזה הבעל הבית מכרו לו ודו"ק:

דף קטו.

בפרש"י בד"ה הדין עם הראשון כו' ואם בא לגבותו הימנו יתן דמים כו' עכ"ל לרב יוסף דמוקי מלתיה דרב כאן לאחר יאוש הדין עם הראשון אין הלוקח חייב להחזיר כלל אפילו בדמים כדמוכח מפרש"י במתני' וכמ"ש התוס' שם אבל לאביי דמוקי לה מלתיה דרב בלפני יאוש ניחא ודו"ק:

גמ' הדין עם הראשון דינא דלוקח דלשקול זוזי מגנב כו' יש לדקדק אמאי לא מוקי פלוגתייהו בלפני יאוש בכה"ג וכדבעי למימר מעיקרא דבדין בעל הבית קאמר וכ"ע אית ליה דרב חסדא לר' יוחנן הדין של בעל הבית עם השני עם הלוקח ויוציא הימנו כליו בחנם ולא עשו בו תקנת השוק ולרב דינו של בעל הבית עם הגנב דלשקול מיניה זוזי אבל מן הלוקח לא יוציא אלא בדמים משום תקנת השוק מיהו אית ליה דרב חסדא היכא דלא שייך תקנת השוק דבא אחד ואכל בלא דמים דגובה הימנו וי"ל בדוחק ודו"ק:

דף קטו:

תוס' בד"ה וכל היכא כו' אלא אמאי דקאמר לעיל דאפי' דיעבד כו' עכ"ל ולכאורה לפי זה מסיפא דקתני בשמן לא יעשה כן דפריך דמשמע אבל התרומה חלה בדיעבד כמ"ש התוס' לקמן אבל מרישא לא ק"מ כיון דליכא הפסד כהן אבל בדפוס חדש בקראקא הגיהו בפרש"י לפרש דלפי נרסא זו נמי מרישא פריך וע"ש:

בד"ה אלא נתגלתה למאי חזיא אבל משמן לא פריך כו' ומ"מ איכא הפסד כהן כו' עכ"ל מדקאמר וכ"ת חזיא לזילוף משמע דהכא מרישא לחוד פריך ולמאי דמוקמינן הרישא דעבד לה במסננת א"כ הך דסיפא בשמן לא יעשה כן ודאי דמיירי נמי בכה"ג ומ"מ איכא הפסד כהן כיון דלא חזיא ליה אלא בטורח ע"י מסננת משא"כ ביין דרישא דמיירי ביין חדש ומעיקרא נמי לא חזו כולי האי לזילוף והוי הפסד מועט וק"ל:

בד"ה אתי לידי תקלה כו' אלמא משום תקלה מפסדי ליה לכהן כו' עכ"ל ולא ניחא להו למימר דסבר רב הונא כב"ש דשמעתין דחיישי משום תקלה וק"ל:

בא"ד והשתא ליכא פסידא דכיון דיכול לשלקו ולמאסו ולהחזיק בהן עכ"ל אבל לא ניחא להו למימר דליכא בחטין פסידא לגמרי דיכול לזרען והויא תרומה כדמעיקרא כמ"ש התוס' לעיל דהא לא ניחא להו לרבנן להחזיק בהן ולהשהותן כדי לזורען דמ"ה גזרו דליהוו גידוליו תרומה ודו"ק:

דף קטז.

בד"ה הכרעה שלישית כו' וא"נ דא"כ לא הוי ר"י מכריע כו' דקמאי לא אפליגו במיחש לתקלה עכ"ל ויש לדקדק בדבריהם דאימא להאי פירושא דקושטא דה"ק אין הכרעה שלישית מכרעת כיון דהם לא אפליגו בתקלה ר' ישמעאל טעמיה דנפשיה קאמר וכן נראה מפרש"י בסוף פ"ק דפסחים והאי לישנא גופיה קאמר התם אהא דר"ג דלאו מכריע הוא דטעמא דנפשיה קאמר וי"ל דע"כ בהך דנזיר דקרי ליה נמי הכרעה שלישית ע"כ דליכא לפרושי הכי אלא כמו שפרש"י כאן דמשום האי טעמא לחוד דלא גילו קמאי דעתם דאיכא לפלוגי בהכי מקרי הכרעה שלישית וע"ש בפסחים בתוספות ודו"ק:

דף קיז.

בפרש"י בד"ה נשא ונתן ביד כו' בלא אונס עכ"ל מה שי"ל בזה עיין באורך בנ"י ובמהרש"ל ולולי דבריהם היה נ"ל בפרש"י דמעצמו בלא אונס הוא דבור אחר ולא קאי אנשא ונתן ביד אלא אהראה מעצמו דקאמר רבה ודו"ק:

דף קיח.

בפרש"י בד"ה איבעית לאהדורי ניהלך כו' דלאו תנאי גמור הוא דהא אי בעית כו' עכ"ל נראה מפירושו דה"ג בגמרא אי בעית לאהדרינהו כו' וכל זה מדברי הנפקד אבל בכל נוסחת גמרות שלפנינו גרסינן אי בעינא לאהדרינהו כו' והוא לישנא דתלמודא דכיון דקא"ל אנא נמי למדבר קאזלינן אנן סהדי דה"ק ליה אי בעינא לאהדרינהו כו' וק"ל:

דף קיח:

בתוס' בד"ה מאי לאו בסלע כו' ובטלה שלא כו' עכ"ל נראה מלשונם דה"ג בגמ' וכל זה מדברי המקשה אבל בכל גמרות שלפנינו גרסינן לא בטלה שלא לדעת כו' וצ"ל לפי זה דה"ק מאי לאו בסלע לדעת דכך הוא רגיל להיות וטלה נמי מיירי בכה"ג לדעת ומשני ליה אדרבה זיל לאידך גיסא בטלה שלא לדעת דכך הוא רגיל להיות וסלע מיירי נמי בכה"ג שלא לדעת ולית לן לדרב יצחק אבל קשה לפי גרסא זו דהיאך בעי למימר דפליגי בסלע בפלוגתא דרב חסדא ור"י הא רב חסדא נמי מודה בסלע דהא לא שייך ביה נגרא ברייתא ולפי גרסת התוספות ניחא ולא קאמר רב זביד כ"ע לא פליגי בדרב חסדא אלא אטלה ולא אסלע וכ"כ הנ"י גם לישנא אמר רב זביד ולא קאמר רב זביד אמר כו' מוכחת כדברי התוס' מיהו לישנא דתלמודא דסברוה כדר' יצחק קשה לפי גרסא זו ויש ליישב ועיין בזה בדברי בעל המאור ודו"ק:

שם גמ' ובעל הבית מרגיש בו לוקחין מהן אין מרגיש כו' כצ"ל:

דף קיט.

גמרא זיתים במועט בגליל כו' כצ"ל:

בפרש"י בד"ה והבדדין כו' לישנא אחרינא במועט במעטן שנטלתן מן המעטן כו' עכ"ל כצ"ל והוא אחד מכלי בית הבד:

סליק פרק הגוזל ומאכיל וסליקא לה מסכת בבא קמא

חִדּוּשֵׁי אַגָּדוֹת – מַהַרְשָׁ״א

דף ג:

מאי מבעה רב אמר זה אדם דכתיב אם תבעיון כו'. המאמר הזה אומר דרשני וכי משום דכתיב בעיו גבי אדם קרי ליה הכא לאדם גבי נזקין מבעה וכן לשמואל משום דכתיב לשון נבעו שהוא גילוי נבי שן קרי ליה מבעה ואמאי שינה שמם המיוחד להם אדם או שן לזה השם שהוא ברמז רחוק מאד והוא מבואר כי הפורעניות בעולם הכוללים נחלקים לארבעה חלקים והם ג' דבר וחרב ורעב שנזכרו במקום אחד בפורעניות איזו לחרב ואיזו לרעב ואיזו לדבר ובאלו יש רחמי שמיא להיות שריד ופליט אבל על כלם פורענות הבא בחמה באש שעושה כליון גמור וע"ז אמר לולי ה' צבאות הותיר לנו שריד כמעט כסדום וגו' כי סדום נידון באש ונעשה כלה גמור כמפורש וה' המטיר וגו' נפרית ואש וגו' ויהפוך ה' וגו' ועל פי מ"ש פ"ק דקדושין שדרש מזמור לאסף וגו' קינה מבעי ליה וקאמר אלא שאמר שירה על שכילה ה' חמתו על עצים ואבנים והותיר לנו שריד שנאמר ויצת אש בציון והיינו לולי ה' ברחמיו שכלה חמתו על עצים ואבנים והותיר לנו שריד ופליט היינו ח"ו כלים כמעט כסדום וגו' והוא הרמז במתניתין דריש המס' דחשיב ד' אבות נזיקין בדיני אדם כדמיון ארבעה אבות נזיקין ופורענות דבדיני שמיא כמ"ש כי השור הוא דמיון לנזקי רעב כמ"ש ורב תבואות בכח שור ונזקי שן ורגל שנכללו בשור הם ממש על נזק התבואה ובור הוא רמז למיתת הדבר כמ"ש נמשלתי עם יורדי בור חייתני מיורדי בור והרבה כמוהו ומבעה שהוא למר נזקי אדם הוא כחו של עשו ע"ש אדום כמ"ש ואתן אדם תחתיך גו' וכן למר נזקי שן הוא רמז לנזקי חרב כחו של עשו שנאמר בו על חרבך תחיה וגו' וע"כ הביאו תרוייהו מקראי דכתיבי גבי עשו והסתירו הדבר ברמז למר מבעה זה אדם ומייתי קרא דכתיב בעשו אלי קורא משעיר וגו' דהיינו בגלות אדום שהוא כח החרב ואמר להנצל מן חרב של עשו אם תבעיון בעיו ע"י תפלה ובקשה כמש"ה הקול קול יעקב והידים וגו' וע"ש זה קראו מבעה ולמר זה השן הוא כחו של עשו שנמשל לחזיר היער דאין כחו אלא בשיניו שע"ז רמז בדניאל במראה חיה רביעית אכלה ומדקה ושארה ברגלה רפסה דהיינו שתהיה כחה על כל האומות לאכול ולכלות בשיניה אך לגבי ישראל שהיא נקראת שארית לא תהיה כחה לכלותם בשיניה בכח הטומאה שלה ממקום שאינה מעלה גרה אלא שיהיה כחה על ישראל ברגלה רפסה ממקום שיש לה סימן טהרה שהוא מפרסת פרסה וע"ז נאמר בקום עלינו אדם וגו' ודרשו זה אדום ומסיים ברוך ה' אשר לא נתננו טרף לשיניהם דהיינו שלא ניתן כחה על ישראל לאכול בשיניו מקום טומאה וע"ז מייתי הכא קרא דגבי עשו נבעו מצפוניו דהיינו נגלו שיניו שלא יהיה לו בהם כח לגבי ישראל וחשיב בסוף ההבער שהוא פורענות האש הקשה מכולם שמכלה הכל וע"כ קראו הבער שמכלה ומבער כל דבר מן העולם והש"י ישמרנו מד' פורעניות אלה ודו"ק:

דף ט:

אילימא שליש ביתו כו'. יש לפרש למאי דס"ד השתא שליש ביתו טעם הדבר ע"פ מ"ש פ' המפקיד לעולם ישלש אדם מעותיו שליש בקרקע ושליש בפרקמטיא ושליש תחת ידו וקאמר הכא דחלק אחד מג' חלקים הללו שהם שליש ביתו יוציא לצורך מצוה ובשני חלקים האחרים יתפרנס עצמו ופריך אי איתרמי כו' ליתיב ליה גם שני חלקים אחרים ובמה יתפרנס ומסיק בהידור מצוה עד שליש כפירוש התוספות לענין אתרוג בא' גדול ממנו שליש יקנהו דהיינו הידור דמצינו כהאי גוונא פרק לולב הגזול שהלולב גדול מן ההדס שליש כדי לנענע בו דהיינו הדרו וקאמר עד שליש משלו דנתנו שיעור לגדלו בהידור עד שליש יותר משיעורו שהוא כאגוז למר וכביצה למר אבל משל הקב"ה להדרו ביותר משליש כדתנן שם באתרוג אפי' אחד בב' ידיו וק"ל:

דף טו:

מנין שלא יגדל כלב רע וכו' ושלא יעמיד סולם רעוע וכו'. הוסיף בזה אף שכבר הזהיר הכתוב על המעקה הוא מפני דרי בני ביתו שלא יפלו מן הגג אבל לגדל כלב רע דודאי לא יגיע ההיזק לבני ביתו שהורגל כלב הרע עמהם אבל הוא מגדלו לשמירתו מן הגנבים בלילה וכן בסולם רעוע ידעו בו בני ביתו ואעפ"כ קאמר לא תשים וגו' וק"ל:

דף טז.

דתניא צבוע זכר לאחר שבע שנים נעשה וכו'. והיינו דוקא צבוע זכר הוא משתנה לכמה מינין בכל ז' שנין כדמסיק אבל צבוע נקבה אינה משתנה למין אחר עד ע' שנין כדמוכח פרק קמא דבכורות אפעה לע' שנים אחר שנולד הוא מתעבר ואפעה הוא תרגומו של צבוע כמ"ש הערוך ובספר ישעיה פרש"י אפעה ושרף מעופף וגו' מין נחש רע ואין בעולם כ"א שנים זכר ונקבה והם יולדים לשבעים כו' ע"ש אבל מתוך שמעתין אינו מוכח כן אלא דהזכר משתנה לשבע שנים ואפשר דאפעה דקרא לאו היינו אפעה דתלמודא ואיך שיהיה הוא מבואר כל המוליד מוליד בדומה לו וכמו שהאפעה הוא רע שבנחשים והוא מין חיה משתנה הוא ומוליד בדומה לו דבר רע בעופות לעטלף וערפד ואח"כ לאילנות הגרועים ורעים לקימוש וחוח עד שאח"כ נעשה שד המזיק ומייתי דומיא דהכי שדרו של אדם הרע שאינו כורע במודים מוליד בדומה לו נחש לאחר שבעה דכן הוא עיבורו של נחש לז' שנין כדאמרינן פ"ק דבכורות וענינו כמ"ש התוס' לפי שמצוה לכרוע וכי זקיף זקיף כחויא כו' ע"ש דענין הכריעה לשם ה' היא הכנעה והשפלה היפך מעשה הנחש כדאיתא פ"ק דסוטה אמרתי יהלך בקומה זקופה ולא יתגאה ועתה על גחונך תלך ולזה אמרו שיהיה אדם נכנע בכריעה דכי כרע כרע כחיזרא דהיינו היפך טבעו שדרכו של חיזרא להיות זקוף וכי זקיף זקיף כחויא דהיינו נמי היפך טבעו אחר שנאמר בו על גחונך תלך ודרכו בכריעה ולקחו לסימן ה' זוקף כפופים שגם בזקיפה יהא נזהר שלא תהיה דרך גאוה כדרכו אלא היפך טבעו והשתא מי שאינו כורע ועומד בזקיפה כדרכו הרי שדרו עושה מעשה נחש הראשון כשהיה מהלך זקוף וראוי להיות נענש כנחש וע"כ נעשה נחש לאחר ז' שנים כתולדתו כמ"ש ודו"ק:

דף טז:

ויקברוהו במעלה קברי בני דוד כו' אצל המעולים שבמשפחה ומאן נינהו דוד ושלמה. לא נעשה כן לא' משאר מלכי בית דוד כלפי מה שאמרו פ"ק דסנהדרין שבא שבנא להסירו מכבוד המלוכה וחצב לעצמו קבר במקום שהיה ראוי להיות קבור חזקיהו כי היה מבקש להיות מלך במקומו וע"כ נהרג שבנא בקלון גדול ולא בא לידי קבורה בירושלים כלל כמפורש שם וע"כ שוב כשמת חזקיהו בכבודו לא רצו להניחו באותו קבר שנחצב לשם הרשע ומשום כבודו העלוהו לקברו אצל המעולים דהיינו דוד ושלמה וזה שדקדק בקברי בני דוד ולא בקבר ההוא שנחצב לשם שבנא שלא היה מתייחס לבני דוד וק"ל:

ויקברוהו במעלה כו' וישכבוהו כו'. גם בזה סיפר הכתוב בדבר שלא נזכר בשארי מלכי יהודה ואפשר מפני שחלה ברגליו כמעט שנתיים קודם מיתתו והכין לו קבר בחייו והוצרך למרקחות ולמיני בשמים כמפורש בקרא וק"ל:

כי כרו שוחה כו' רשב"ן אומר מלמד שחשדוהו מא"א כו'. וכן אמרו בפרק חלק גבי מרע"ה וישמע משה וגו' ששמע שחשדוהו מא"א כו' יש לפרש בזה שמשה וירמיה שניהם שוים היו מוכנים לנבואה לזמן רב כמ"ש מרחם הקדשתיך עליך אמרתי למשה נביא אקים להם כמוך זה הוכיחם מ' שנה וזה הוכיחם מ' שנה והוצרכו לפרוש מנשותיהם כמ"ש במשה ואתה פה עמוד וגו' ומזה היו נחשדים בעיני ליצני הדור שאמרו א"א לילוד אשה לפרוש מן האשה זמן רב כ"כ וק"ל:

ומ"ש מאי למות שהשליכוהו לבאר טיט. ויש לדקדק דאימא דקרא דלעיל מיניה כי כרו שוחה נמי בהכי קמיירי שהשליכוהו לבור שהיא שוחה ומנליה למימר שחשדוהו מזונה וי"ל כיון דכתיב שוחה ללכדני ופחים כו' שאינו אלא כצד דבר מחיים במצודה משמע ליה דלא קאי אבור טיט שהיה בו כדי להמית כדכתיב עלי להמית אבל לענין זונה וא"א שפיר קאמר ללכדני ופחים כדכתיב אשר היא מצודים וחרמים גו' ודו"ק:

מוכשלים לפניך בעת אפך כו' אפי' בשעה שעושין צדקה כו'. עיין פי' התוס' ונראה לפרש עוד כמ"ש בפ"ק דבבא בתרא דבעושה צדקה כתיב מתן בסתר יכפה אף וע"כ בקש ירמיה שיהיו מוכשלים בעת האף בנתינתן הצדקה לבני אדם שאינן מהוגנים שלא יקבלו עליה שכר ולא יכפה צדקה שלהן את האף ואהא מייתי ליה נמי התם בפ"ק דב"ב ע"ש:

שהושיבו ישיבה כו' ח"א ג' וח"א ז' כו'. כל הני שיעורא אבלות הן כדאמרינן ג' לבכי ז' לאבילות כו' ואפשר דהושיבו ישיבה שם לספר בכבודו ולהספידו שם והשתא ניחא דהושיבו ממש על קברו משמע וק"ל:

דף יז.

בתוס' בד"ה והא אמר מר גדול כו' ואר"ת דה"פ כו' עכ"ל. מה שיש לדקדק בזה עיין בחידושי הלכות הכא ובספ"ק דקידושין:

כל העוסק בתורה ובגמ"ח זוכה כו' ואין זריעה אלא צדקה כו'. קרוב לזה אמרו בפ"ק דע"ז ועיין בחידושינו שם:

זוכה לכילה כיוסף דכתיב כו'. יש לדקדק מה ענין כילה לנחלה ולמה קראו אותה נחלת יוסף ונראה לפרש שהבנים חשובים נקראו נחלת שנאמר הנה נחלת ה' בנים והבנים נקראו ע"ש המטה כמ"ש מטתו של יעקב שלמה ודרש פורת מלשון הושיבה באפריון בפ"ק דסוטה שהוא מטה לכילת חתנים ואפשר שהוא מלשון פוריא כמ"ש שנקראת המטה כך ע"ש פריה ורביה ואמר שזכה לכילה ומצינו בבניו שהיו מרובין באוכלסין בזכות גמ"ח וצדקה שעשה עם אחיו במצרים וזן ופרנס אותן עד שפרו ורבו במאד ובזכות התורה זוכה לנחלת יששכר שהיה עתיר בנכסין שיכול ללמוד תורה כדפרש"י בחומש וירא מנוחה כי טוב גו' ע"ש וא"ד אויביו נופלין לפניו כו' עמים ינגח יחדו אפסי ארץ ר"ל יפילם בנגיחה אחת כנגיחת שור התם כמפורש בספר יהושע ויתקבצו יחדיו להלחם עם יהושע גו' ואת ארצם לכד יהושע פעם אחת כי ה' וגו' וזה זכה יוסף וגבר באחיו שע"י זרעו יהושע נפלו האויבים בכבוש הארץ בזכות שעשה גמ"ח וצדקה עם אחיו ובזכות התורה זכה לבינה שהיא מעלה עליונה לאגמורי שמביא הרבים לידי מעשה כדאמרינן לעיל וזה שאמר שנא' ומבני יששכר יודעי בינה לעתים לקבוע עתים לתורה ובזה הביאו את הרבים לידי מעשה כדכתיב לדעת מה יעשה בישראל:

סליק פרק ארבעה אבות

דף כא.

ושאייה יוכת שער כו' פרש"י שד כו' מכתת שער כו'. עכ"ל ותלה חורבן הבית בשער כי שם מתחיל החורבה כדאמרינן פרק עגלה ערופה כי מתחיל חורבה בסיפא מתחיל כו' ע"ש ועוד י"ל לפי הסוגיא דהכא דשער נאמר על מקום הפתוח וקאמר שהשד יכה במקום סתום מן הבית להיות פרוץ מקום פתוח כשער ודו"ק:

דף ל.

מאן דבעי למהוי חסידא לקיים מילי דנזיקין כו'. יראה כי חסיד נאמר על מי שעושה מעשיו על צד היותר טוב כמאמרם פ"ק דע"ז במעלות הטוב עשרה דברים זהירות מביאה לידי זריזות כו' וחשיב למעלה עליונה חסידות מביאה לידי רוח הקודש ולפי שיש לאדם במעשיו הטובות ג' חלקים דהיינו טוב לשמים. וטוב לבריות. וטוב לעצמו. קאמר רב יהודה מאן דבעי למהוי חסידא לקיים מילי דנזיקין דאז יכול לתקן מעשיו שיהיה טוב לבריות ורבא קאמר דלקיים מילי דאבות דאז יתקן מעשיו שיהיה טוב לעצמו במדות ואמרי לה דלקיים מילי דברכות דאז יתקן שיהיה טוב לשמים וכל אחד מהני אמוראי נקט כל א' מהני ג' מיני חלוקים במעשים טובים של אדם וק"ל:

דף לב:

בואו ונצא לקראת כלה כו'. קרא השבת כלה ע"פ מ"ש לכל יש בן זוג ולי לא נתת בן זוג א"ל כנסת ישראל יהיה בן זוגך כו' והשבת גופיה היא כנשואה לישראל אבל בפניא דמעלי שבתא היא

כהכנסת כלה לחופה וכמו שע"י הקדושין בהכנסתה לחופה נעשית הכלה נשואה כן השבת בהכנסתו בקידוש היום נעשית כנשואה לישראל וקראה מלכתא שהיא כלת המלך דכל ישראל בני מלכים הם ולזה אמר ר"ח בפניא דמעלי שבתא דהיינו בע"ש קודם כניסתה בואו ונצא לקראת כו' דדרך החתן לצאת לקראת הכלה כמ"ש ה' מסיני בא יצא לקראתם כו' כחתן היוצא להקביל פני הכלה כו' כפרש"י פרשת וזאת הברכה. ואמר דרבי ינאי מדה אחרת היתה לו שלא אמר נצא לקראתה ואדרבה הוה קאי ועומד במקומו והיינו דבכניסתה אמר בואי כלה כו' שהכלה תבא אליו כדרך הכלה אחר כניסתה לחופה שתבא מבית אביה לבית בעלה ולזה כפל הענין בואי כלה בואי כלה דר"ל בואי כלה לחופה ואח"כ בואי כלה לבית בעלך וק"ל:

דף לח.

פרק שור שנגח ד' וה'

מפארן הופיע ממונן לישראל כו' נראה לפרש שתלה היתר ממונן בפארן ולא בשעיר דכשהחזיר את התורה לאומות זרח משעיר שבא ליתן התורה לעשו ולא קבל משום לא תרצח וכן לשאר אומות והופיע מהר פארן שבא ליתנה לבני ישמעאל ולא קבלו משום לא תגנוב שלא רצו לקבלה משום איסור ממון חבירו וע"כ הותר ממונן וכן ראה ויתר גוים שהתיר ממונן לישראל קאי אדלעיל מיניה דכתיב וקדוש מהר פארן מבני ישמעאל שלא רצו לקבלה משום לא תגנוב וק"ל:

ומ"ש אתגורי אתגור כו' העוסק בתורה הרי הוא כב"ג כו' עיין בחידושי אגדות דפ"ק דע"ז: ומ"ש קראו שנו ושלשו וכו' ובירושלמי ולמדו מקרא משנה תלמוד כו' ע"ש:

דף לח:

ומה בשביל ב' פרידות טובות חס כו'. וצ"ל לפי זה דבימי עגלון מלך מואב שהותר לעשות מלחמה במואב כמ"ש התוספות כבר נולדה רות והכי אמרינן במסכת הוריות רות בתו של עגלון היתה וכן בימי דוד שעשו מלחמה בעמון צ"ל שכבר נולדה אז נעמה אשת שלמה ולדברי התוס' שכתבו דנקט ב' פרידות טובות משום מואב ניחא בעמון טפי וק"ל. אבל התוס' בפ"ד דנזיר כתבו דבתו של עגלון לאו דוקא אלא הרבה דורות היתה אחר עגלון כו' ע"ש וזה סותר דברי התוס' דהכא שכתבו דהותר לעשות מלחמה בימי עגלון גם הראיה שכתבו שם מפרק החולץ דרות קטנה היתה כשנתגיירה בזמן אבצן שהיה ב' מאות שנה אחר עגלון קשה דא"כ איך הותר לעשות מלחמה בזמן עגלון כיון שלא נולדה אז רות עדיין:

אמר רבי חייא אין הקב"ה מקפח אפי' שכר שיחה נאה כו' ואמר רבי חייא כו' לעולם יקדים אדם לדבר מצוה כו'. הני שני מאמרים רבי חייא בר אבא אמרן בשם אמרן וי"ל שאינן סותרין דבדבר אחד זכתה הצעירה לפני הבכירה ובדבר אחד זכתה הבכירה לפני הצעירה והיה השכר והעונש לשתיהן לפי מעשיהם לפי שהקדימה הבכירה במצוה לקיום העולם לפי דעתה דלמצוה נתכוונה כמשמעות הכתוב ואיש אין בארץ וגו' וכדאיתא בנזיר זכתה להקדים המלכות שהוא קיום העולם שאלמלא מוראה של מלכות כו' ולפי שלא חסה על כבוד אביה וקראה אותו מואב ופרסמה שבזנות בא לה בן זה מאביה שהוא ודאי לשם זנות נתכוין כדאיתא בנזיר אמר הכתוב שלא לחוס על כבודם דאנגריא עביד בהו דהיינו להשתעבד בהם כפרש"י ובמסכת נזיר הוסיף רש"י בזה בשינוי הכתובים דבכירה דקריתיה מואב פרסמה הכתוב ותשכב את אביה ובצעירה דקריתיה בן עמי כתיב ותשכב עמו עכ"ל אבל רש"י בחומש כתב בזה בל"א בבכירה כתיב ותשכב את אביה ובצעירה כתיב ותשכב עמו צעירה לפי שלא פתחה בזנות כו' ע"ש וזהו נראה כסותר סוגיא דהכא דקאמר דהבכירה עשתה כהוגן שהקדימה עצמה ועיין ברא"ם שפירשו בחומש ע"פ ב"ר ודו"ק:

דאילו בכירה דקריתיה מואב א"ל הקב"ה אל תצר וגו' מלחמה הוא דלא עביד בהו הא אנגריא עביד בהו. ועד"ז י"ל מש"ה ויגר מואב מפני העם כי רב הוא ר"ל דלכך היה מואב ירא טפי מעמון לפי שמואב היה בן הרב וגדול של לוט הנולד לו מן הבכירה שלא חסה על כבוד אביה לקרות בנה מואב שע"כ הותר לעשות בו אנגריא טפי מבעמון וק"ל:

דף מא:

כיון שהגיע לאת ה' אלהיך תירא פירש כו'. בפ' האיש מקדש פרש"י שהיה ירא לרבות שום דבר להשוותם למורא המקום עכ"ל ור"ל דאזהרת את ה' אלהיך תירא היא גופה מביאו להיות ירא מהמקום שלא להשוות לו שום דבר ולכך פירש וזהו שאמר כך אני מקבל שכר על הפרישה דמתוך מצות מורא מהמקום גופיה אני פורש והנני אקבל שכר על מצוה זו שקיימתי. ורבי עקיבא שבא ולמד לרבות ת"ח ס"ל דאין זה משוה מורא ת"ח למורא מקום כי המורא מהם הוא מוראו כי מתוך שהוא ירא מה' הוא נשמע להם לקבל עליו יראת ה' ומצותיו וז"ש ומורא רבך כמורא שמים כי המורא מרבו היא בעצמה מורא השמים וק"ל:

דף נ:

פרק שור שנגח את הפרה

זכר של רחלים נזדמן לי כו' הוא מבואר בחידושינו פרק ב' דיבמות ע"ש:

דף נד:

בדברות הראשונות לא נאמר בהן טוב כו' א"ל והואיל וסופן להשתבר כו' ח"ו פסקה טובה כו'. יראה מלשונו שאמר עד שאתה שואלני למה לא נאמר בהן טוב דעיקר הקושיא היא למה בדברות הראשונות לא נאמר טוב ובכלל זה למה לא נאמר אות הט' בכל הדברות הראשונות כמ"ש המפרשים אבל על מה שנאמר בדברות האחרונות טוב לא קשיא ליה דידע למדרש מיניה כדדרשינן בספ"ק דקידושין אמתני' דאלו דברים שאדם אוכל מפירותיהן בעוה"ז והקרן קיימת לעוה"ב כבוד אב ואם כו' למען יאריכון ימיך בעוה"ז ולמען ייטב לך בעוה"ב שכולו טוב ומסיק הואיל וסופן להשתבר שהוא רמז שיהיה לפירותיהם שהוא אריכות ימים על האדמה דבעוה"ז הפסק שיענשו בעוה"ז על עבירות שבידם ולא יאריכו על האדמה לעולם אבל הקרן אינו כלה דבהבטחת הטוב לעולם שכולו טוב לנפש יהיה נצחי בלא הפסק כמו הלוחות האחרונות שלא נשתברו שהם קיימין לעולם ודו"ק:

דף נה.

הרואה טי"ת כו' חד טי"ת כו'. יש לדקדק כיון דלא הראו לו אלא חד טי"ת שהוא הר"ת מטומאתה אכתי לא יצאנו מידי ספק דמעיקרא דאימא וטאטאתיה והראה לו חד טי"ת שהוא הר"ת ממנו וע"ק כדמשני ט' ב' קאמרינן א"כ מהראוי לנו לומר שהראו לו כל התיבה שהוא ט"ב מלשון טובה משהראו לו ב' אותיות מתיבת טבעו שהראו לו מקצת התיבה ולא כולו ונראה אחר אשר נעיין בס' קינות יש דברים בגו ששרף יהויקים אותם והיו ג' א"ב איכה ישבה איכה איכה יעיב איכה יועם הוסיף עליהם ירמיה אני הגבר ג' א"ב כנגד ג' א"ב וא"כ מפני מה הקדים אני הגבר לאיכה יועם והפסיק בין ג' הראשונות והוא מבואר כי בעונינו נחרב הבית פעמים ביום ט' באב וניטל מאתנו הטוב הגמור שנקרא ע"ש ההר הטוב הזה ונשתנה הט' אשר הוא רמז לטוב האמיתי כמ"ש לעיל מטובה לרעה בב' איכה הראשונים שהתחיל בראשונה טומאתה וגו' ובשניה טבעו וגו' יורו על ב' חורבנות שהיו ביום ט' באב דמיון ב' לוחות שנשתברו ושמא תאמר פסקה ח"ו טובה מישראל ע"כ הזכיר באיכה השלישי הט' בלשון טוב טובים היו וגו' כי שם מסיים בגאולה תם עונך וגו' יורה כי אחר שני החורבנות לא תשתנה הט' עוד כי אם לטוב לנו כל הימים ויום ט' באב יהפוך לנו לששון ולשמחה לבנין ההר הטוב ולזה כששרף יהויקים הג' איכה ח"ו פסקה טובה מישראל הנרמז באיכה יועם ע"כ הוסיף ירמיה למלאות זה והתחיל באני הגבר בכל הג' טיתי"ן בלשון טוב ע"ש שיהיו ישראל טוב לשמים ולבריות ולעצמם והפסיק בו ובין שנים הראשונים המורים בו על ב' החורבנות ובין האחרונות המורה אשר לא ישתנה הטוב ולא יבא רעה ולזה מעיקרא הבין המקשה דהראה לו ר"ת מטוב ולכך הקשה ודלמא ר"ת מטאטאתיה ומשני חד ט' קאמרינן דלא הראו לו ר"ת אלא הט' הא' והוא הרמז על הט' הא' מאיכה יועם שנאמר בלשון טוב ופריך ודלמא להכי הראו לו חד ט' שהראו לו חורבן בית ראשון שהתחיל בו באיכה הראשון טומאתה וגו' ומשני ט' ב' קאמרי' שהוא מלשון טוב ופריך אימא ט' ב' הראו לו חורבן בית שני שהתחיל בא"ב השני טבעו וגו' ומשני אלא כדס"ד מעיקרא דלא הראו לו אלא חד ט' וכיון דחד טי"ת הראשונה שבמקרא הוא טוב ודאי אותה הטי"ת הראו לו שהיא שהוזכרה בא"ב הג' טובים היו וגו' אשר לא תשתנה עוד לרעה ח"ו וק"ל והוא כוונת הכתוב שאמר דוד עשה עמי אות לטובה וגו' דהיינו אות הט' שהיא מרמז בחלום על הטובה עשה וקיים בי ואמר יראו שונאי ויבושו וגו' ע"ד שאמרו בפ' הרואה מעולם לא ראה דוד חלום טוב ואחיתופל לא ראה חלום רע ולזה אמר אני ודאי לא אראה אותה הט' לטובה אבל יראו בחלום אותה הט' לי לטובה שונאי שהוא אחיתופל ושאר שונאיו וק"ל:

הספד בחלום חסו עליו ופדאוהו כו' ה"מ בכתבא שהה"א במקום הח' דאין חלום בלא דברים בטלים ואז יהיה חס פד וק"ל:

סליק פרק שור שנגח את הפרה

דף נט:

את חשיבת לאתאבולי אירושלים סבר יוהרא כו'. בההיא דס"פ היה קורא בחתן דרוצה לקרות כו' דפליגי אי חיישינן ליוהרא וכן בההיא דפרק מקום שנהגו דבתשעה באב בכל מקום ת"ח בטלים דפליגי נמי אי חיישינן ליוהרא לא דמיא להך דהכא דלכ"ע הוה יוהרא ע"ש בסוגיא ואמר דאתיוה וחבשוה א"ל גברא רבה אנא כו' והא דאמרינן דרבי טרפון היה מצטער על שהציל עצמו בכתרה של תורה י"ל דהכא לאו הצלה הוה אלא דחבשוהו עד שישאלו עליו אם ת"ח הוא וראוי להתאבל ומה דבעו לידע הודיע להם ועוד הא אמרינן התם דשאני ר"ט דעשיר גדול היה והוה ליה לפיוסי בדמים ודו"ק:

דף ס.

אין פורענות כו' בזמן שהקוצים מצויין כו'. לפי ששינה והתחיל במצאה קוצים וסיים בנאכל גדיש דרשו ומצאה מלשון מצויין שע"י קוצים האש נסרך מהר כנאמר דעכו כאש קוצים כך ע"י הרשעים שנמשלו לקוצים כדכתיב ובליעל כקוץ מונד וגו' האש שנמשל לפורענות נסרך ע"י ונאכל כבר הגדיש שנמשלו בו הצדיקים שעושין פירות:

משניתן רשות למשחית כו'. ופרש"י בחומש מגיד שמאחר שניתן רשות למשחית כו' והלילה רשות כו' וטען הרמב"ן וכי אסור לאדם בכל לילה לצאת כו' ע"ש עכ"ל אבל דברי המכילתא מפורש כפירוש רש"י דקאמר מגיד משניתן רשות כו' ללמדך שתהא נכנס בכי טוב כו' וכה"א תשת חשך ויהי לילה כו' וכן מוכח מתוך שמעתין דתרתי שמע מיניה חדא דבעת הדבר אל יצא משום דניתן רשות כו' וכדאמר דבר בעיר כנס כו' שנאמר ואתם אל תצאו גו' ומדכתיב עד בקר ומכת בכורות לא היה רק עד חצות ילפינן מיניה ד"א לדעלמא דלילה רשות למחבלים ולעולם יצא בכי טוב כו' והרא"ם כתב בזה דברים דחוקים ואין להאריך:

שמתחיל מן הצדיקים כו' צדיק ורשע וכו'. גם שא"א להוציא שני שמות כאחד מדלא כתיב צדיק עם רשע כדכתיב להמית צדיק עם רשע גבי אברהם דהיינו בכליון אחד שלא יבחין מי הוא צדיק ומי הוא רשע אבל צדיק ורשע משמע שלא ימות עמהם אלא קודם להם שיהיה ניכר שהוא צדיק וז"ש טיבותא הוא לגבייהו שלא ימות הצדיק בכללן ולישנא דולא עוד דקאמר היינו לפי הנראה למראית בני האדם וכדסבר מעיקרא רב יוסף אבל לפי האמת טיבותא הוא לגבייהו וק"ל:

דף ס:

דבר בעיר כנס רגליך כו'. נראה לומר דלא בא לומר לאפוקי שלא יפזר רגליו דהכי משמע דומיא מה שאמרו לקמן רעב בעיר פזר רגליך דהוי לאפוקי כנס רגליך וא"א לומר כן דהא ודאי בדבר בעיר נמי טוב לפזר רגליו ולהמלט על נפשו אלא דה"פ כל זמן שאינו מפזר רגליו מן העיר יכנס רגליו לביתו ולא יצא ברחובות וק"ל:

שנאמר לך עמי בא בחדריך וגו' ומיירי בשעת הדבר דכתיב בסיפיה דהאי קרא עד יעבר זעם וגו' וק"ל:

וכ"ת ה"מ בלילה כו' לשיטתנו דלעיל ניחא דבמכת מצרים שהיה בלילה והיו שם שתי סכנות אחת מן המחבל של לילה כנהוג גם בשאר לילות ומן המחבל של אותה לילה שניתן רשות למשחית לחבל ולכך הזהיר הכתוב שלא יצא מחוץ לבית אבל ביממא בדבר בעיר דליכא רק אותו מחבל א' אימא לא ת"ש לך עמי בא וגו' אבל לשיטת הרא"ם דבמכת מצרים לא היה רק מחבל א' קשה מה לי לילה מה לי דבר בעיר וק"ל:

אע"ג דמחדרים אימה כו'. ק"ק כיון דמסתברא כי נפיק אינש ויתיב בצוותא טפי מעלי אימא דהכי מפורש קרא אע"ג דמחוץ תשכל חרב מחדרים אימה וי"ל דמחוץ תשכל חרב משמע ליה דאיירי בחרב של מלאך המות דקאי אלעיל מיניה ולחומי רשף וקטב מרירי ומסתמא דהנזק היותר קשה הבא מהן נקט קרא ברישא ודו"ק:

דכתיב כי עלה מות בחלונינו כו' וסיפא דקרא בא בארמנותינו וק"ל:

אבל היכא דאיכא ספק נפשות וא"ת ומאי רבותיה דאיכא ספק נפשות הא אם יבואו בעיר ודאי ימותו וספק נפשות פשיטא דמוציא מידי ודאי נפשות וטפי ה"ל רבותא דאברהם וי"ל הא דכתיב נבא בעיר ומתנו אינו אלא קרוב לודאי שהיה שם רעב של כליה ודומיא דהכי איירי פזר רגליך וכן הך דאברהם רעב של כליה הוא דאם לא כן היה אסור לילך מא"י לחו"ל כדאמרינן פ' הספינה ובמדרש דאלימלך לא נענש אלא משום שהפיל לבן של ישראל כו' ע"ש:

תצא מעצמה שלם ישלם וכו' אמר הקב"ה עלי לשלם כו'. מבואר כי ממנו ית' ב"ה לא תצא הרע כי הוא הטוב הגמור ולא יתייחס הרע אליו אבל החטא גורם להביא הרע וממילא בסילוק ההשגחה וטובתו ית' ב"ה והיינו כי תצא אש מעצמה אבל לענין הטוב לגבי תשלומין אמר הקב"ה אני הוא המבעיר לשלם כאילו הוא המבעיר וק"ל:

אני הצתי אש בציון כו' ואני עתיד לבנותה באש כו'. רמזו בזה שלא כמדת ב"ו מדת הקב"ה ובו בדבר שמכה הוא מרפא וכן יסד הפייט וממכה עצמה מתקן רטיה ושוב ראיתי שכן פרש"י בפרק בן סורר ע"ש:

מי ישקני מים מבור גו'. מאי קא מבעיא ליה כו' דלפי פשוטו דחוק שדקדק לשתות מים דוקא מבור בית לחם אשר בשער ועוד בתחלה מאי סבור שהרי ידע שהיה שם מצב פלשתים כמפורש בקרא ואעפ"כ אמר מי ישקני מים וגו' ולבסוף מאי סבר דלא אבה לשתותם ולפי הדרשות ניחא שהרי הסנהדרין אסרו הדבר לאחרים אלא למלך משום דפורץ וגו' והוא החמיר על עצמו ולא אבה לשתותם כיון דאיכא איסורא לאינש אחרינא כדלקמן וק"ל ומה שיש לדקדק בסוגיא זו בדברי התוספות עיין בחידושי הלכות:

דף סא.

טמון באש קא מיבעיא ליה. יש לדקדק דהני תרתי דלקמן להציל עצמו בממון חבירו או לאחלופי שעורין בעדשים רמיזי בהני קראי דמייתי כדלקמן אבל טמון באש דמבעיא ליה היכא רמיזא וי"ל דמשמע ליה הני תרי קראי דקאמר בדה"י דחלקת שעורים היה ובספר שמואל קאמר דחלקת עדשים היה כדי לקיים שניהם נימא דגדיש שעורים היה ובתוכו היה טמון גדיש של עדשים ומבעיא ליה אם לשלם עדשים כרבי יהודה או לשלם שעורים במקום עדשים כרבנן דלקמן וגרסינן לקמן אלא למ"ד טמון באש תרתי קראי למה כו' כמ"ש התוס' והא ודאי דצריכי תרי קראי הא דעדשים היו והא דשעורים היו דהיינו טמון אלא דפריך בתרתי קראי כתיב ויצילה ל"ל דלמ"ד להציל עצמו בממון חבירו קמבעיא ליה בין דהוו מטמרי פלשתים בעדשים ובין דהוו מטמרי בשעורים כתיב בתרוייהו ויצילה כמ"ש התוס' וכן למ"ד לאחלופי מבעיא ליה בתרוייהו כתיב ויצילה של שעורים שלא נטלוה כו' ושל עדשים שלא לקחוה ממי שזכה בה כמ"ש התוס' אבל למ"ד טמון באש קמבעיא ליה בהך דעדשים כתיב שפיר ויצילה שלא הניחוה לשרוף כדי שלא יתחייב בטמון ולרבנן שהציל את המזיק מלחייב לשלם עדשים אבל בהך דשעורים שלא היו טמונים מאי ויצילה שייך ביה דהא לא מבעיא ליה דלכ"ע חייב בגלוי ודו"ק:

כל המוסר עצמו למיתה על ד"ת אין אומרים הלכה משמו כו'. נראה בזה דכל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם ואלו שסמכו על הנס לילך במקום סכנת נפשות אין ראוי לעשות נס וגאולה על ידיהן ואע"ג דשלוחי מצוה אינן ניזוקין היכא דשכיחא הזיקא שאני כדאמרינן פ"ק דפסחים וק"ל:

דף עט:

מפני מה החמירה תורה בגנב כו' וכתיב כי עזב ה' וגו'. הגנב כיון שירא מדין של מטה ואינו ירא מדין של מעלה הרי הוא כופר בהשגחה ובשכר ועונש של מעלה אבל הגזלן אינו כופר בכל זה שהרי גם מדין של מטה שהוא רואה בחוש אינו ירא אלא שהוא מחשיב לו מה שהוא נשכר בגזילו יותר ממה שהוא מפסיד בעונש של מעלה ושל מטה ודו"ק:

כמה גדול כח של מלאכה שור שבטלו כו'. דאף אם גנב עגל הרי ראוי הוא ליגדל מיהו לטעמא דגדול כבוד הבריות שור שהלך ברגליו ה' כו' מי לא עסקינן שגנב עגל שראוי להרכיבו על כתיפו כמו שה אלא דלא פלוג כיון שהוא מין שור ההולך ברגליו וק"ל:

דף פ.

מעשה בחסיד כו' ואף הוא בשעת מיתתו אמר יודע כו'. אפשר דבודאי שקודם מיתתו כדרך כל הארץ אמר שלא התודה רק על עון זה ויש לדקדק מה היה עון זה כ"כ עד שהחזירו המבקרים מלבקרו כיון שלא עשה כן אלא משום רפואה ואפשר שהיה חולה שאין בו סכנה ולא היה לו להתירו לעצמו וק"ל:

חובה תקברינה לבנה כו'. ובפרק ב' נזירים איתא משום שהקיפה ראש בנה קללה כן ואפשר דהא והא גרמו דמשום הך דהקפת ראש בנה תלה קללתה בבנה נמי הכא ומיהו לא הוה מתקיים הקללה בשביל הך דהתם לחוד דהא לרב אדא נמי שרי התם אפי' בגדול המקיף קטן ולא קאמר התם הכי אלא לפי סברת רב הונא אבל משום הך דהכא דעבדה איסורא נתקיימה הקללה כולהו שני כו' וק"ל:

איקלעו לבי שבוע הבן כו' הכא פרש"י ברית מילה דהיינו למצות ברית מילה גופה אבל גבי ישוע הבן פרש"י משתה לפדיון הבן וכן משמע בסנהדרין פ' אד"מ דמצות ברית מילה גופיה קרי שבוע הבן ואין מכאן ראיה לעשות סעודה בברית מילה אלא בפדיון הבן וק"ל:

דף פ:

ודלת הננעלת כו' זו סמיכה רב אשי אמר כל המריעים כו'. מצינו בכמה מקומות שהיו הת"ח בורחין מן השררה ולא היה רע בעיניהם שנדחו מהשררה ולזה אמר רב אשי כל המריעין לו כו' דהיינו שמצטער על כך ויחשוב לו שהוא רעה לו שנדחה מן השררה לא במהרה מטיבין לו ע"ד שאמרו כל הרודף אחר השררה היא בורחת ממנו וק"ל:

דף פא:

אלא שנטל מלא חבל כו' שנאמר ים ודרום ירשה כו'. מפרש"י בחומש הוא ים כנרת אבל ים הגדול במערב א"י הוא ופי' הכתוב ים כנרת שנפל בחלקו וגם מצדו לדרום כדי צורך להם מלא חבל של מצודה היה להם ירושה וק"ל:

שאין לו בהר ובשפלה ובנגב ובעמק שנאמר פנו וגו'. בעמק לא נזכר בקרא מפורש ואפשר דהיינו חוף הים דכתיב בקרא ועיין בפרש"י בחומש:

וכן אתה מוצא בכנעניים כו'. פרש"י אע"פ שכתב כאן הר האמורי כנעני ופרזי כך היו כו' ע"ש ולפי זה ל"ג ובאמוריים שלפניהם כו' וק"ל:

גזרתינהו לשקיך בגיזרא כו'. עיין פרש"י ובערוך בערך גזר ועוד נ"ל לפרש ע"פ מה שאמרו פרק במה בהמה גבי ולא ברצועה שברגליה דעבדו ליה לגיזרא ופרש"י בהמה שפסיעותיה קצרין עושין לה כו' ולזה אמר בדרך משל ממש לזה שהייתי עושה לך לגיזרא דפרזלא שהייתי מרחיב לך פסיעות שוקייך וק"ל:

שבילי הרשות כו' מה הבריות מזיקות לו כו'. הא דפשיטא לן פ' כיצד הרגל בדר בחצר חבירו שלא מדעתו אם הוא חצר דלא קיימא לאגרא וגברא דלא עביד למיגר דא"צ להעלות לו שכר היינו מהך דהכא מיהו משמע התם שלא מדעתו דוקא אבל אם הוא מוחה יכול למחות ואין כופין אותו על כך כי הכא ויש לחלק כיון דדרך החצירות להשכיר גם אם זה הוא לא קיימא לאגרא יכול הוא למחות ולא מיקרי רע מה שאין כן הכא דאין דרך למחות לילך בשדות פנויות וכופין אותו על כך מקרא דאל תמנע טוב וגו' וק"ל:

דף פב.

וילכו ג' ימים כו' אין מים אלא תורה כו' דרשינן ליה משום דמה ענין שם שם לו חק וגו' ויאמר אם שמוע וגו' לענין שהלכו ג' ימים ולא מצאו מים וע"כ דרשו שהלכו ג' ימים בלא תורה ונתחזק להם ביטול התורה והיו נלאין לשתות מי התורה כי היו מרים להם כנאמר אם תעזבני יום וכו' עד שהורה להם ה' עץ וגו' שהתורה היא עץ חיים למחזיקים בה והחזקה הוא בכל דבר בג' פעמים וע"כ בהפך זה קאמר שלא יתחזק להן חזקת לינה ג' ימים בלא תורה ובזה ימתקו להן מי התורה ויאמר אם שמוע תשמע וגו' כמ"ש אם שמעת בישן תשמע בחדש דהיינו ואם שמעת בשבת שחרית בפרשה הישנה תשמע במנחה בפ' חדשה ואם שמעת כו' במנחה בשבת תשמע עוד בב' וה' וק"ל:

דף פב:

כשצרו בית חשמונאי כו' העלו להם חזיר עיין בחידושי אגדות דסוף מס' סוטה:

וחכמת יונית מי אסירא כו' ולא נשתייר אלא אני כו' וליכא למימר הכא שלא עשו כהוגן וחזי מאי סליק בהו דכי האי גוונא אמרינן פרק אמר להם הממונה גבי דואג בן יוסף דמשמע שאמר רבן גמליאל שיש לו להתאונן על מעלת בני בית אביו יותר מכל שאר בני העיר ועוד דבית אביו של רבן גמליאל שהיו נשיאים ודאי לא היו מניחים את בניהם ללמוד בחכמת יונית אם היה בו חשש איסור וק"ל:

דף צא:

לא שכיב שיבחת ברי אלא דקץ תאינתא כו'. על פי הדברים האלה יש לפרש בענין הנחש שהסית את חוה לאכול מפרי עץ הגן שינה לשונו באמרו אף כי אמר אלהים לא תאכלו מכל עץ הגן ולא אמר מכל פרי עץ הגן ועל פי מ"ש אילן שאכל אדם הראשון אתרוג היה ואמרינן פרק לולב הגזול דאתרוג טעם פריו ועצו שוה וז"ש הנחש אף כי אמר אלהים לא תאכלו היינו מכל עץ הגן דהיינו עץ האתרוג ותאמר האשה וגו' ומפרי העץ אשר בתוך הגן וגו' שאף על הפרי הזהיר אותנו ויאמר הנחש אל האשה לא מות תמותון על אכילת הפרי רק על אכילת העץ מטעם דקץ אילן בלא זמנו כו' ודו"ק:

דף צב.

כל אלו שאמרו דמי בושתו אבל צערו כו'. כפרש"י צער שדואג על בושתו אבל צער של חבלה הוא בתוך החמשה דברים וצער דנקט הכא דומיא דאברהם דמייתי שלא היה שם רק צער של בושת וכן מצאתי בקצת נוסחאות טור ח"מ סי' תכ"ב אין מתכפר מן צער של בושת עד שיפייסנו כו' וק"ל:

עד שיבקש ממנו שנאמר השב אשת וגו'. הוציאו מהכתוב הזה בקשת המחילה כי מהראוי שיאמר הקב"ה לאברהם שיתפלל בעד אבימלך אבל אמר זה לאבימלך שיפייס לאברהם עד שימחול לו ויתפלל בעדו וכן נאמר ויקח אבימלך צאן וגו' ויתפלל וכפרש"י שם:

מנין שאם לא מחל לו שהוא אכזרי שנאמר ויתפלל וגו'. שנחשב לאברהם המחילה לו למדת רחמנות כמ"ש פ' המביא כל המרחם על הבריות בידוע שהוא מזרעו של אברהם אבינו:

דאשת נביא בעי אהדורי כו' מלתא באנפי נפשי' הוא ויבא הביאור בזה בחידושי מכות פ"ב ע"ש:

ב' עצירות הללו כו' ופירש רש"י בחומש לפי מדרש זה וילדו כתרגומו ואתרווחו כו' בעד כל רחם כנגד כל פתח עכ"ל ולא רחם ולידה ממש ועיין בזה דברי הרמב"ן והרא"ם ואין כאן להאריך אך התימה לדבריהם שלא זכרו סוגיא דהכא דבהדיא דריש לרבות עצירת שאר נקבים מכפל העצירה ולא מלשון וילדו כמ"ש הרא"ם וע"ש:

והוא צריך לאותו דבר הוא נענה כו'. למדו לומר כן ממה שאמר הכתוב ויאמר ה' אל אליפז וגו' וחרה אפי בך ובשני וגו' שהיו ראויין ליסורין שהיו באיוב כדרך שאמרו החושד בכשרים לוקה בגופו ומדתלה את שבות איוב בתפלתו בעד רעהו משמע שהוא נענה בתפלתו בעדם ומדכתיב ושב ולא כתיב והשיב משמע שהוא שב כבר תחילה לריעיו א"נ בהתפללו משמע מיד קודם שהיה נענה על ריעיו:

כאשר אמר על אבימלך כתבו התוס' לאו בהריון משתעי כו' שהרי המלאכים בשרו את שרה בפסח שלפניו אלא שילדה בריוח כו' עכ"ל ודבריהם אלו סותרין מה שכתבו פ"ק דר"ה שאברהם נימול ביה"כ ואחר כך ביום ג' באו המלאכים לבשר את שרה ושפיר מצינן לאוקמא דפקידת שרה בר"ה היה בהריון ממש משתעי והבשורה היה אחר זה והרא"ם שכתב ויש לתמוה שכבר בישר השם לאברהם שבניסן תלד ובהכרח שיפקדנה בר"ה כו' עכ"ל ע"ש באורך ונעלם ממנו תירוץ התוס' שכתבו כאן גם דבריו בעצמם תמוהים שהרכיב קושיתו אתרי רכשי כי במה שכתב שכבר

בישר לשרה שבניסן כו' הם דברי הב"ר והסוגיא דגמרא דפריך ובשיתא מי קא ילדה כו' פליג אב"ר וס"ל דלא בישרה לשרה אלא ב' ימים קודם החג כשיטת התוס' פ"ק דר"ה כמ"ש הרא"ם בעצמו כל זה בפסוק כעת חיה וגו' וא"כ אין מקום לתמיהתו כמ"ש דכבר קודם ר"ה התפלל על אבימלך ובר"ה נפקדה שרה ואבימלך אחר ר"ה נתרפא וביוה"כ נימול אברהם ואחר כך ביום ג' באו המלאכים לבשר לשרה ודו"ק:

ומ"ש כאשר אמר אברהם על אבימלך ובחומש פרש"י וה' פקד את שרה סמך פ' זו ללמדך כל המבקש כו' עכ"ל וכתב הרא"ם דמהכא משמע דאין כאן מקומו כו'. הרי שכל הסיפורים האלו נמשכים זה אחר זה כו' אבל בפ"ח דב"ק מייתי לה להאי דרשה ואינו מזכיר שם סמיכות כו' עכ"ל ונ"ל ליישב דתלמודא נמי אסמיכות הפרשיות קסמיך דאי לאו סמיכות הפרשיות ה"א דלא קאי כאשר דבר על אבימלך והיה נצרך לאותו דבר אלא דקאי אבקשת רחמים של אברהם על סדום ולאו היינו אותו דבר אלא מדסמיך ליה לפ' אבימלך אית לן למימר דקאי אלפניו דהיינו בקשת רחמים דאבימלך שהיה נצרך לאותו דבר ולא קאי אלפני פניו אבקשת רחמים דסדום ודו"ק:

כולכם פשעתם בי כו' פרש"י אף הנביא במשמע עכ"ל. אבל בס' ירמיה פרש"י אף הצדיקים במשמע כו' ע"ש והוא מחוור יותר מכאן כיון דדברי הנביא הם לא שייך למימר הנביא בכלל וכן בעד אנה מאנתם ואי נמי לא הוי משה ואהרן בכלל מ"מ שאר צדיקים שבישראל הם בכלל דלא יצאו כולם ללקוט כדכתיב מן העם וכן פרש"י בהדיא פ"ק דסנהדרין גבי ההוא וכי דילטור אני כו' ע"ש ונראה דלרבה בר מרי לא דייק ליה האי קרא דאורייתא מדלא כתיב ביה כולכם אינו במשמע אף הצדיקים ודו"ק:

ומקצה אחיו לקח ה' כו'. מדלא כתיב ומאחיו לקח ה' וגו' דרשו דמקצה אחיו משמע הפחותים והמוקצים לגבורה שבהן כמ"ש ג"כ ותאכל בקצה העם מן המוקצים שבעם ומאמר יוסף מוכיח ע"ז שיתראו בפני פרעה לחלשים שאינן ראויין רק למקנה כמ"ש והאנשים רועי צאן וגו' ואמרתם אנשי מקנה וגו' ולזה אמר שהן היו אותן שנכפלו בשמות שהיו צריכין חיזוק בברכתן ועי"ל דלכך נכפל שם שמותן שה' שמות שהיה ראוי לקרותן כאן בשמם ולא נקראו כאן בשמם ונכפל שם שמם ומה שלא זכרן כאן בשמותן להורות על חלושתן כאילו אינן וכן הוא בב"ר:

כל אותן מ' שנה שהיו ישראל במדבר כו'. יבואר במסכת מכות פ"ב ע"ש:

הסלים והבכורים נתונים לכהנים כו'. אפשר שהוא נלמד מקרא דכתיב ולקח הכהן הטנא מידך וגו' דמשמע שהכהן נוטל הסל לעצמו עם הפירות שבזה הוא מחשיב הבכורים שהסל בטל לגבייהו ומדשינה קרא לכתוב טנא ולא כתב כלי סתם משמע דבכלי שהוא חשוב שכבר עיטרו הבכורים בו ואף אם הוא אינו בטל לגבי הבכורים אין זה פחיתות להם ולכך אין הכהן נוטל אותו וק"ל:

דף צב:

מהכא וטמא טמא יקרא פרש"י לא די לו נגעו אלא שמבייש כו'. בכמה דוכתין אמרי' הכי וטמא טמא יקרא שיודיע צערו לרבים ומיהו טעמא אחרינא אית ביה והוא לטובתו כדי שיהו רבים מבקשים עליו רחמים ויותר נראה לפרש דמהאי קרא ילפינן נמי פ"ק דמו"ק שעושין ציון לקברות דכתיב טמא טמא יקרא טומאה קוראה לו ואומרת לו פרוש דהשתא ניחא לפי ענינו דעניא בתר עניותא אזלא לא די לו בטומאתו אלא שצריך להוציא הוצאות לעשות סימן וק"ל:

אכול בקיץ מפני החמה כו' ועבדתם זו ק"ש כו'. יבואר בפרק המקבל ע"ש:

חבריך קרייך חמרא אוכפא וכו' ובאידך דבסמוך דקאמר גנאי דאית בך קדם ואמר דמשמע בלאו קריית חמרא יקדים להודות גנותו אין זה סותר דהכא משום דבסמוך איירי דבדבר שהוא אמת לפי דעתו כמו אליעזר דרצה בעבדות אברהם וכיון דע"כ לבסוף הוצרך להזכיר שהוא עבד לאדוניו ראוי לו להקדים גנותו אבל הכא מיירי במי שלפי דעתו אינו אמת שאין בו עתה זה הגנות כמו הגר שהיתה עתה בורחת מגבירתה שלא להיות עוד משועבדת לשרה ואעפ"כ כיון שהמלאך קראה שפחה הודית לדבריו ולזה במשל דלקמן קאמר דאמרו אינשי כו' ובמשל דהכא אמר דאמרי רבנן כו' משום דרובא אינשי דעלמא לא יודו בגנות שאינו אמת לפי דעתו אלא דמדת רבנן וחסידות הוא וק"ל:

ויקח את רבקה וגו' וכתיב בתריה ויוסף אברהם ויקח אשה וגו'. לכאורה מסמיכות דריש ליה וא"כ הך דרשה דלא כר"י דלא דריש סמוכים בעלמא כדאמרינן פ"ק דיבמות ויש ליישב דהכא מדכתיב ויוסף דריש ליה דמשמע שהוספה היתה לו קיחת אשה זו ולמדו שהוי"ו של ויוסף מוסיף על ענין ראשון שויקח את רבקה וגו' גרם לו לאברהם להוסיף לו אשה ולישא קטורה ולולי ויקח יצחק וגו' לא נשא אברהם את קטורה וק"ל:

ויהושע בן נון מלא רוח חכמה כי סמך משה וגו'. לפי' התוס' לא הוי איצטריך ליה לאתויי האי קרא דפרשה וזאת הברכה דבהך פרשה גופה בפינחס כתיב ויסמוך את ידיו עליו בלשון רבים וכ"ה במדרש ילקוט והוא מבואר ענין סמיכות ידי משה כי מצינו במשה לשון יד אחת למלחמה כדכתיב במטה אשר בידי וגו' והיה כאשר ירים משה ידו וגו' ומצינו שתי ידיו לתורה ולחכמה כדכתיב ושני לוחות הברית על שתי ידיו וגו' והנה משה בקש יפקוד וגו' אשר יצא לפניהם וגו' ואשר יביאם וגו' שהיא היד למלחמה ונענה לו הקב"ה על זה ואמר לו קח את יהושע וגו' וסמכת את ידך וגו' יד א' שהיא למלחמה ומשה הוסיף לו דבר התלוי בשתי ידיו שהיא החכמה והתורה ולפי זה לפי' התוס' נמי ניחא שהביא האי קרא דוזאת הברכה דכתיב יהושע בן נון מלא רוח חכמה כי סמך משה ידיו וגו' שאלו לא סמך עליו רק ידו אחת לא היה זוכה לחכמה רק ליד הגבורה וק"ל:

כלבא בכפנא גללא מבלע דכתיב נפש שבעה וגו'. יש לפרש ע"פ מה שאמרו בפ' מי שהחשיך אהא דאמרי' בכלב שמזונותיו מועטין לפיכך שוהה אכילתו במעיו ג' ימים אמר לית עניא מכלבא ולית עתיר מחזירא וע"ז אמר כלבא בכפנא גללא ואבן ר"ל דבר קשה להתעכל הוא בולע דכתיב נפש שבעה כמו החזיר שכל מאכל ראוי לו ומצוי תבוס נופת ונפש רעבה שהוא הכלב שאין מזונותיו מצויין לו ואוכל כל מר וקשה להתעכל ומתוק לו וק"ל:

מטייל ואזיל דיקלא כו' דכתיב וילך עשו אל ישמעאל וגו'. הענין מבואר כי האדם עץ השדה הוא לישא פירות אם טובים אם רעים כדכתיב כי פרי מעלליהם יאכלו ויאכלו מפרי דרכם והנה האיש אף אם לפי גזעו ושרשו הוא טוב כמו תולדתו של עשו שנולד מיצחק ורבקה בבטן א' עם יעקב שהיו צדיקים והוא נמשל לדיקלא בישא שגזעו ג"כ ממין הטוב יותר מכל אילנות כדאמרינן פרק האשה שנפלו ואם הוא דקל ביש דהיינו שאינו נושא פירות כן היה עשו שהיה גזעו טוב כמ"ש והיה מגדל מעשים ופירות רעים הלך אל ישמעאל שלא היה גזעו ושרשו טוב כמו קינא דשרכי שהיה בן שפחה וכן יפתח היה בן פלגש ולא היה גזעו טוב והוא קינא דשרכי ויתלקטו אליו אנשים רקים ופוחזים שהיו רעים במעשיהם כמו הדיקלא בישא ולזה לא הביא קרא דלעיל מיניה שנאמר ויהי עשו וגו' ויקח אשה יהודית וגו' החתי כמו שהוא בב"ר ויהי עשו בן ארבעים שנה ויקח וגו' יהודית בת וגו' החתי גו' כל עורב למינו גו' לפי שכתוב בו החרם וגו' ייתי דין מחיקא ויתב הדין מחיקת שמא אבל תלמודנו דקדק לאתויי האי קרא דוילך עשו אל ישמעאל לפי שהוא קרוב אל המשל דאמרי אינשי מטייל ואזל דיקלא כו' וכן ענין כל המחובר כו' כי האונקליות אין להם טומאה מצד עצמן כדתנן התם אלא שהטומאה נתוודע להן בחיבורן לכלי טומאה כמו עשו שמצד גזעו לא נודע לו טומאה רק מצד חבורו לישמעאל שהיה בן שפחה וכן הוא הענין כל עוף וגו' ולא לחנם הלך זרזיר כו' הזרזיר הזה מצד גזעו יש לו סימני טהרה שיש לו זפק ואין זה מב' סימנים שיש בעורב כדאיתא פ' אלו טרפות לרבנן אבל ר"א סבר שנודע לו טומאה בחבורו לעורב שיש בו סימני טומאה וק"ל:

רמא גודא רבה שדא כו' א"ל יען טהרתיך כו' נ"ל דמסיפיה דקרא קדריש ליה דמסיים ביה עד הניחי את חמתי וגו' דהיינו הניחו ויפול כו' כפרש"י וק"ל:

א"ל דכתיב ולא תתעב מצרי כי גר גו' שהיה ראוי לתעבו לגמרי שזרקו זכוריכם לים ומה טעם לא תתעב לפי שהיו לכם אכסניא בשעת הדחק כו' כפרש"י בחומש והיינו בירא דשתית מיניה ע"ש:

א"ל מעיקרא כתיב וה' הולך לפניהם יומם וגו' מבואר במכילתא המלך היה על הבימה והיה מחשיך והיו בניו מחשיכים אצלו כו' נוטל את הפנס ומאיר לבניו היו גדולי מלכות א"ל אנו נוטלין הפנס כו' והוא אומר לא כו' הרי אני מודיע לכם חבתכם כו' ע"ש והוא משל שהקב"ה בעצמו היה דן למצרים והיה מחשיך להם והיה מאיר לישראל שהם בניו ולבסוף לא היה מאיר להם אלא ע"פ גדולי מלכות שנאמר הנה אנכי שולח וגו' ועיין מזה באורך בפי' הרמב"ן בפסוק הנה אנכי שולח וגו' ויבא מזה עוד בפרק א' ד"מ ע"ש:

דף צג.

בתר מרי נכסי ציבי משך שנאמר וגם ללוט גו'. מדלא כתיב וגם ללוט היה לו בקר וצאן וגו' כמו ויסע לוט ויבחר וגו' ותלה הדבר בהליכתו עם אברהם דרשו שהיא גרמה לו שהיה לו כל זה ופי' ציבי מלשון שומן כמו הנוגע בציב היוצא ממנו פ' העור והרוטב וע"ד שאמרו קרב לגבי דהינא ואידהן ודו"ק:

המוסר דין כו' וכתיב ויבא אברהם לספוד וגו'. לא היה צריך להביא ראיה מהאי קרא דכמה פרשיות בתורה שנאמרו בהן שהיה אברהם חי אחרי מיתת שרה אבל הביא מהאי קרא שהיתה שרה ראויה להגיע לשני אברהם לולי מסרה דין עליו דלא ה"ל למכתב רק ואברהם בכה וספד על שרה אבל כתב ויבא אברהם וגו' ירצה כדלקמן שממהרין לצוענ יותר מן הנצעק שודאי גם אברהם שהוא הנצעק גם הוא נענש במה שמתה שרה דאין אשה מתה אלא לבעלה אבל היא נענשה תחלה שהיא כבר מתה ואברהם לא נצטער ולא ידע במיתתה עד שבא ונתוודע לו שמתה. ומ"ש דאית ליה דיינא כתבו התוס' ובימי שרה היה ב"ד של שם קיים עכ"ל והר"ן פ"ק דר"ה כתב א"נ דהל"ל לאברהם מקמי הכי כו' מקמי דלשוויה להקב"ה דיינא עליה ע"ש:

קלל את שרה ונתקיים בזרעה כו' יהי רצון שיהיו לך בני כסות עינים ונתקיים בזרעה כו'. אין זה מדוקדק שאמר יהיו לך בני כסות עינים כו' דמשמע שהיתה הקללה מתחלה על בנה ואם כן מאי קאמר שוב ונתקיים בזרעה דמשמע שלשרה קלל ולא נתקיים בה אלא בזרעה דאל"כ לא הל"ל אלא ונתקיים דהא ודאי אבנה קאי דביה משתעי ויותר מכוון נוסח מאמר זה בפ"א ופ"ד דמגילה ע"ש:

לעולם יהא אדם מן הנרדפין כו' לא קאמר לעולם יהא אדם נרדף דמיירי אף באדם שאינו נרדף אלא דקאמר שיהא עם הנרדפין ומצדד להצילן מן הרודפים א"נ דקאמר הכי דאף שיוכל האדם להציל עצמו ולעמוד כנגד הרודף עד שיהיה הרודף נרדף ממנו לא יעשה כן ויהא מן הנרדפים וק"ל:

סליק פרק החובל

דף צד.

הרי שגזל סאה כו' והפריש ממנו חלה כו' וע"ז נאמר בוצע בירך כו'. פרש"י בוצע מלשון גזילה וק"ק דאמאי לא מייתי האי קרא נמי בר"פ לולב הגזול דמייתי שם כמה דרשות במצוה הבאה בגזילה ונראה לפרש בוצע מלשון הפרשה כמו הבוצע בפת והיינו בוצע שמפריש חלה בדבר הגזול ובירך ואח"כ בוצע ומברך המוציא אין זה אלא מנאץ ומשמע ליה דמיירי בגזילה דכתיב לעיל מינה בגאות רשע ידלק עני וגו' דהיינו לגזלו וק"ל:

דף צד:

ריקה אם כו'. אפילו אבנט אינו שלך כו' נראה לפרש דאבנט היא החגורה והיה דרכם לתת בו מעות כדאמרינן פרק הרואה באפונדתו ופרש"י חגור חלול שנותנין בו מעות עכ"ל וקראו ריקה דגם בריקות המעות מן האבנט עם האבנט לא סגי לך לשלם לכל הנגזלים וק"ל:

והמקבל מהן אין רוח חכמים נוחה הימנו כו' פרש"י אין רוח חכמה וחסידות בקרבו עכ"ל לא ידענא אמאי לא מפרש ליה כפשטיה אין דעת חכמים נוחה עליהם כו' דכן פרש"י גופיה בפ' הזהב גבי מי שאינו עומד בדבורו ובפ"ק דקדושין גבי גר דלא יחזיר לבניו ואם החזיר אין רוח חכמים נוחה הימנו ולשון המשנה כן הוא כל שרוח הבריות נוחה הימנו רוח המקום נוחה הימנו ויש ליישב ודו"ק:

דף צז:

מטבע של אברהם זקן וזקינה מצד א' בחור ובתולה מצד ב' עיין פרש"י ויותר נראה לפרש כולם ע"ש הנס שאחר שנעשו זקנים כמ"ש ואדוני זקן ואני זקנתי חזרו לימי נעורים דהיינו שנעשו הם בחור ובתולה כמ"ש אחרי בלותי היתה לי עדנה וק"ל:

דף צט:

והודעת להם זה בית חייהם כו'. יבואר בפ' אלו מציאות ע"ש:

דף קיג:

ואכלת כל העמים וגו' בזמן שהן מסורין בידך כו' לפי פשוטו בז' אומות קמשתעי קרא וביה איירי כל הענין דבתר הכי אלא משום דכתיב כל העמים משמע ליה דאיירי גם בשאר אומות ועוד בז' אומות לא סגי בואכלת אלא בלא תחיה כל נשמה וק"ל:

דף קיז.

מה הוא זה כיון שנפל במכמר אין מרחמין עליו כו'. יראה דהא דנקט קרא תוא שהוא שור הבר יותר מכל שאר מיני חיות הנצודים במכמר משום דבתוא ליכא רחמנות כלל דנשחט בלא כסוי דם כדעת רוב הפוסקים משא"כ כל שאר הנצודים דבעי כסוי בדמים וכסוי הדם הוא ממדת רחמנות כמ"ש באיכה רבתי בדמו של זכריה שלא נהגו בדמו לא כדם צבי ואיל דכתיב ושפך את דמו וכסהו כו' ע"ש וק"ל:

קום סק לא"י וקביל עליך כו'. שא"ל קום סק לא"י מאימת פרסאי דקפדי אש"ד ושא"ל וקביל עליך כו' אין לפרש שיקבל תשובה על הריגתו דהא כבר א"ל רב דשפיר עביד שהרגו כדין מסור ואין לפרש נמי שא"ל כן לטובת רב כהנא שלא יענשנו ר' יוחנן בהקשותו לו כמו שעלתה לו דא"כ לא הוי קאמר יהא רעוא דהני ז' דרי ליהוי חילוף ז' שנין ואפשר לפרש לפי שרב כהנא הרג את המסור בלי רשות ב"ד ולא נטל רשות מרב וכאילו הורה הלכה למעשה בפני רבו שהוא חייב מיתה ולכך א"ל קביל עליך אף במותר לך לפני רבך דהיינו דלא תקשי לר' יוחנן ז' שנין שהן מעשר שנותיו של אדם שהן ע' שנים וכאילו מהיום קטן שנולד דמי עד ז' שנין שיגיע לשנות הפעוטות שיבואו הקטנים אז לכלל דעת ולכלל לימוד כמ"ש בפ"ק דב"ב כבר שבע ספי ליה כתורא והוא ענין שבע דרי שהיה בבהמ"ד שהיו התלמידים יושבים שם שורות כפי מדרגת הזקנה והלימוד כמו ששנינו בן עשר למשנה בן כו' שהם ז' מדרגות לפי הזקנה והלימוד עד בן שבעים לשיבה שהיא המדרגה העליונה שהיו יושבים בדרא קמא ולכך כדאותביה בדרא בתרא שהוא מדריגת השפלים הקטנים אמר זה שהושיבני מדרא לדרא ז' פעמים עד דרא בתרא במדריגת הקטנים יהיה חילוף הז' שנין דא"ל רב שאחזיק עצמי במדריגת הקטנים עד ז' שנין והיינו דמסיק יכנס תלמיד אצל הרב פתח ליה כו' שהראו לו שלא היה ראוי ליענש על ידו לולי שכבר קבל עליו מרב כך שלא להקשותו בשביל שלא נטל רשות ממנו להרוג המסור שהיה רב כהנא לרב תלמיד חבר כמ"ש פ' אחד ד"מ אסור להורות תוך י"ב מיל אבל לגבי ר' יוחנן לא היה רב כהנא תלמיד ורש"י ז"ל שהביא מירושלמי דברכות אהך עובדא דאתא לקמיה דרבי יוחנן וא"ל בר איניש דאימיה מבסר ליה ואנתתיה דאבוה מייקרא ליה להן ייזל [להיכן אזיל] שזה היה נטילת רשות מרבי יוחנן לילך לא"י מבבל דר"ל אם יהיה אצל אמו דהיינו א"י שהיו מבזין אותו שם או ילך אצל אשת אביו שהיא בבל שמכבדין אותו שם לאו משום שהיה רב כהנא תלמידו של ר' יוחנן שהרי קאמר הכא יכנס תלמיד אצל רב אלא דמ"מ היה צריך ליטול רשות מר"י שהיה ראש בא"י בזמן ההוא גם מה שאמרו שם בירושלמי שחזר רב כהנא אחר נטילת רשות מר"י מא"י לבבל והקשה בעל יפה מראה לפרש"י דהכא דאם היה זה בתר עובדא דהכא היאך חזר לבבל ולא היה ירא לנפשו שיתפס על הריגת המסור די"ל דאפשר שהיה ידע שכבר נשכח ענין הריגת המסור שם או שלא נתוודע למלכות הריגת המסור ולא יהיה לו עוד סכנה שם ועיין בזה עוד ביפה מראה:

א"ל דלו לי עיני ואחזיה דלו לו כו'. אין לפרש דלכך אמר לדלות עיניו שרצה לענשו בראיה על שהקשה לו כ"כ וכדאמרינן כל מקום שנתנו חכמים עיניהם או עוני או מיתה דהא משמע דלא ענשו אלא משום דהוה סבר דמחייך ביה כשראה אותו ואפשר לומר דהאדם מבין יותר מחבירו ומרבו כשרואה אותו בפנים כדכתיב וראית את מוריך גו' וק"ל:

דף קיט.

וכתיב יכין רשע וצדיק ילבש קרא לא כתיב הכי באיוב רק כתיב יכין וצדיק ילבש וברישא דקרא כתיב זה חלק אדם רשע וגו' ונחלת עריצים וגו' ואלמנותיו לא תבכינה ופירשו בו על המסור לאויב שאף בזמן הזה נידון במשפט וכל הנהרג במשפט אין מתאבלין עליו כדאמרינן פ' נגמר הדין ועליה קאמר קרא בנו צדיק ילבש מה שהכין המסור ודכתיב בהאי ענינא שרידיו במות יקברו היינו בבניו שאוחזים מעשה אבותיהם בידיהם כדאמרינן בעלמא וק"ל:

תקיל ויהיב וכו' צפון לצדיק חיל וגו' פי' קמא שפרש"י הוא דחוק וכי משום שהיה מדקדק בחלוקה נקרא חוטא ע"ק מאי קאמר צפון לצדיק וגו' שנטל חלקו כפרש"י שהרי ודאי היה צריך לאריס אחר ואם האריס האחר לא היה מדקדק כ"כ ולא היה תקיל ויהיב אם כן גם לא היה תקיל ושקיל ומה היה מרויח רב חסדא ולפי' שני קשה אם ירד בתחילה לפלגא למה סלקו ואם ירד בסתם לא היה צריך ליתן לו אלא שליש כדרך שאר אריסין וי"ל דהיה לו לאריס אבן ואבן גדולה וקטנה ותקיל ויהיב בקטנה לרב חסדא ותקיל ושקיל בגדולה לנפשיה וק"ל:

כי מה תקות חנף כי יבצע כו' ח"א נפשו כו' למ"ד נפשו של גזלן יתפרש הקרא בפשיטות כי מה תקות הרשע הגוזל ליהנות מן הגזילה שהרי ישל אלוה נפשו ממנו מהרה בעבור הגזילה ולא יהנה ממנו וכפרש"י ולמ"ד נפשו של נגזל יש לפרש דה"ק מה תקות רשע החונף ומראה עצמו בפני הבריות כאילו לא גזל מעולם וגם הגזילה ישנו בהשבה אבל הרי ישל אלוה נפשו כי האלהים יודע ויראה כי גדול עונו שהוא נוטל נפש הנגזל דאינה בהשבה וק"ל:

נפשו של נגזל דכתיב כי כן ארחות וגו' דהכי משמע פשטיה דקרא כן דרך כל בוצע ומלסטם את הבריות שהוא נוטל נפשו של נגזל והורגו שהוא ירא שיעמוד נגדו בעל הממון או שיפרסם אותו ויודיע גזילו לב"ד ומ"ד נפשו של גזלן דכתיב אל תגזול דל כי דל הוא ואל וגו' ופרש"י כי דל אע"פ שהוא דל כו' ועוד נראה לפרש יותר כפשטיה אל תגזול דל שיש בו נטילת נשמה כי דל הוא ואין לו שוב במה להתפרנס עוד משא"כ בגוזל העשיר שאפשר לו להתפרנס שוב במה שנשאר בידו. עוד פרש"י אל תדכא עני בשער וגו' מעשר עני וכו' המתחלקת בשעריך כו' ועוד יש לפרש אל תדכא וגו' ר"ל בעני שנצרך ודחוק למכור או לקנות דבר אל תדחוק אותו למכור בפחות או לקנות ביותר משער היוצא בשוק כי ה' יריב ריבם כדאמרינן בפרק הקורא המגילה ברכת השנים בתשיעית כנגד מפקיעי שערים דכתיב שבור זרוע רשע וגו' ופרש"י שם במפקיע שערים כתיב יאריב לחטוף עני וגו' שרוב דעתם לעניים הוא וקא בעי דוד רחמי עלה דמלתא שבור זרוע רשע תן שובע בעולם ובכך זרועו שבור ורע וגו' עכ"ל באורך ול"נ לפרש דשבר חסר כתיב מלשון יש שבר במצרים וזרוע מלשון זריעה וה"פ דקבעי דוד רחמי דדעתו ורשעו של הרשע בל תמצא דהיינו שיהיה שבר ותבואה הרבה בזריעה ולא יוכל להפקיע שערים וק"ל:

ואומר ואכל קצירך ולחמך יאכלו בניך ובנותיך יאכל צאנך וגו' פסוק הוא בירמיה ה' ולכאורה מאין יצא להם לדרוש דואכל קצירך ולחמך כאלו אוכל בניך וגו' הא ע"כ יאכל צאנך וגו' ויאכל גפנך וגו' כמשמעו ואין לומר דמשמע להו לדרוש כן משום דלא שייך אכילה בבנים ובנות הא כתיב כה"ג ואכלת את כל העמים ואפשר לומר מדשינה הכתוב לכתוב כל האכילות בכתוב הזה בלשון יחיד יאכל קצירך וגו' ואכל גפנך וגו' דקאי אנכרי דכתיב לעיל מיניה וגבי בניך ובנותיך כתיב בלשון רבים יאכלו בניך וגו' דרשו בו דאכילת קצירך וגו' נעשה כאילו האוכלים רבים כל כך שיאכלו גם בניך ובנותיך מתוך שאין להם במה להתפרנס ודו"ק:

אבל היכא דיהב דמי לא ת"ש מחמס בני וגו'. דאפשר דאף בדיהב דמי יש בו משום נטילת נשמה בצריך לאותו דבר כגון שהוא מזונות דמקרבי הנייתן טפי מדמים וק"ל:

שהיו מספיקין להם מים ומזון כו' משמע שהכהנים היו מספיקים מים לגבעונים דומיא דמזון אע"ג דכל עצמן של הגבעונים היו שואבים מים וקאמר דהכהנים היו מספיקים להם מים דאפשר שלא היה להם לגבעונים מקום מוצא מים להסתפק ממנו כיון שלא היה להן חלק ונחלה בארץ ועיין מה שכתבנו בזה בחידושי אגדות במסכת יבמות:

דף קיט:

בסיום המסכת פרש"י מתא מחסיא מקום בהמות הוא וצריכין למרעה טוב עכ"ל לא הל"ל אלא למרעה ומלת טוב הוא מיותר ועוד אמלתא דרב יהודה באתרא דקפדי ה"ל לפרושי כן ואפשר שנתכוין ע"פ מ"ש לסיים בדבר טוב והכא כולה מסכת בנזיקין מד' אבות וכמ"ש בריש המסכת בהך דרשה דמבעה זה אדם שהוא רמז גם לנזקי שמים מידו של עשו ומפרק מרובה עד סופה איירי בנזקי אדם וראה רש"י שלא סיים בהך מסכת בדברי אגדה לפי שב"ק וב"מ וב"ב כעין מסכת אחת הן שכולן דינים וכדי שלא יהא חסר לסיים מסכת זו בדבר טוב כי למרעה אותיות אחרונות רעה ע"כ הוסיף מלת טוב לסיים וכן התלמוד בתר דסיים דקפיד סיים באותיות יהו"א המורה על שמותיו הוי"ה שם של ד' וי"ה ואהי"ה אשר עמנו בגלות והטו"ב הוא אותיות זוגות ממנו ודו"ק:

סליק חדושי אגדות ממסכת בבא קמא

מַהֲרַ״ם

דף ב.

בתוס' בגליון וא"ת אמאי לא קאמר ארבעה אבות נזיקין הן וכו'. וי"ל שלא בא אלא להגיד וכו'. ויש להקשות דלפי תירוץ זה עדיין תקשה הברייתא דבגמרא דשלשה עשר נזיקין וכו' דלא קתני בה לא ראי זה כראי זה ואפילו הכי לא קתני הן. וי"ל דבגליון לא אתי אלא לתרץ המשניות שלא יקשו אהדדי אבל מתנא דברייתא לא קשה ליה מידי משום דאיכא למימר דהכי דרך לישנא תנא דברייתא דבשום מקום אינו שונה לישנא דהן אבל אתנא דמתני' קשה שפיר דהא אשכחן דקתני מתני' ארבעה ראשי שנים הן וק"ל:

ד"ה השור והבור וכו' מכל מקום שם שור כתיב קודם בפרשה. מקשין העולם א"כ היה לו להתנא להקדים ג"כ במתני' מבעה שהוא שן קודם בור דהוא נמי בכלל שם שור כמו רגל. וי"ל דלא הקדים אלא רגל הואיל ושנאו תנא דמתני' בלשון שם שור ושם שור קודם בפרשה. אבל שן לא שנאו בלשון שור אלא בלשון מבעה ולכך לא הקדימו קודם בור אבל אינו מתורץ כל כך דהא בתר הכי כתבו התוס' בשם ר"ת דלמ"ד מבעה זה אדם אע"ג דלבתר הבערה כתיב הקדימו התנא משום דשם אדם כתיב בפרשה קודם וכו'. אע"ג דתנא דמתני' לא שנאו לא בלשון שם אדם ולא בלשון שם איש א"כ שמע מינה דלא תלי מידי בלישנא דתנא ונראה לי דלפירוש זה ס"ל דאע"ג דתנא דמתני' למ"ד תנא שור לרגלו ומבעה לשינו לא איירי במתני' בקרן משום דלא איירי אלא במועדים מתחילתן כדקאמר בגמרא מ"מ כדי להורות לנו שיש עדיין אב שלישי בשור שהוא הקרן והוא כתוב קודם בפרשה הקדים אחד מן האבות המועדים מתחלתן שהוא רגל קודם בור להורות שיש עוד אב אחד בשור שהוא הקרן הכתוב בפרשה קודם בור אע"ג דלא איירי בו התנא דמתני' ולכך די בזה רמז במה שהקדים רגל לחוד ולא איצטריך בשביל זה ג"כ מבעה שהוא שן. וכן למ"ד מבעה זה אדם לפירוש ר"ת אע"ג דלא איירי תנא בגנבה מכל מקום הקדים התנא מבעה שהוא אדם דאזיק שור קודם להבערה להורות שיש עדיין אב באדם הכתוב בפרשה קודם הבערה והוא גנבה אע"ג דלא איירי בו התנא וק"ל:

בא"ד לא חש לשנותו כסדר הפרשה וכו' ושנאו כסדר לא הרי דסיפא וכו'. מקשין העולם א"כ היה לו להקדימו ג"כ קודם בור דהוה ממש כסדר לא הרי דסיפא דהוי מבעה גמי קודם בור וי"ל משום דבין בור והבערה יש בלאו הכי הפסקה בפרשה שהפסיק ביניהם בפרשת כי יגנוב איש שור או שה וגו' לכך הפסיק ג"כ התנא ביניהם במבעה שהוא אדם למ"ד זה כדי לשנותו כסדר לא הרי דסיפא משום שאין לחוש כל כך הואיל ובלאו הכי בור ואש רחוקים ומופסקין זה מזה בפרשה אבל שור ובור כתובים בפרשה זה בצד זה בלי שום הפסק שנאן כסדר שהן כתובים ולא רצה להפסיק ביניהם וק"ל:

ד"ה לא הרי וכו' פירוש אין קולתו של שור. ר"ל שהשור הוא חמור משום דכוותו להזיק כדמפרש בגמרא לקמן ר"ל שהגמרא מפרש שהשור הוא החמור ואי הוה כתיב שור לא אתי מבעה מיניה ולכך ע"כ צריך אתה לפרש לפירוש הגמרא לא הרי השור דר"ל אין קולתו וכו' ולכך לא הוה אתי מבעה מיניה אבל אין לפרש לפירוש הגמרא לא הרי וכו' ר"ל אין חומרתו של שור כמבעה דא"כ הוי משמע שמבעה חמור משור ושור הוא הקל וא"כ אתי מבעה מיניה שפיר בקל וחומר ולמה אמר התנא לפירוש הגמרא אי כתיב שור לא הוה אתי מבעה מיניה:

בא"ד ושונה כאן הגמרא וכו'. ר"ל וכי תימא דהכל טעמא מאי דמנא לה להגמרא לשנות לישנא דהרי דקתני התנא מפירושו בכל הגמרא דלעולם אימא לך דהכא נמי ר"ל התנא אין חומרתו של שור אלא דהוי פירושו איפכא ממה שמפרש הגמרא שהתנא ר"ל לא הרי וכו' אי הוה כתיב מבעה לא הוה אתי שור מיניה משום דמבעה חמור מיניה ולא הרי המבעה כהרי השור וכו' ולכך אי הוה כתיב שור לא הוה אתי מבעה מיניה פירוש זה אי אפשר לפרש בדברי התנא משום דהא חזינן דהתנא הזכיר בסיפא החמור תחילה כדקתני ולא זה וזה שיש בו רוח חיים ולכך לא הוי אתי אש מיניה וא"כ ה"ה בלא הרי דרישא נמי ר"ל לא הרי השור כהרי המבעה וכו' שהשור חמור מיניה ואי הוה כתיב שור לא הוה אתי מבעה מיניה וכן לא הרי המבעה וכו' ואי הוה כתיב מבעה לא אתי שור מיניה וא"כ ע"כ צריכין אנו לפרש לא הרי וכו' דר"ל אין קולתו של שור וכו' וכן לא הרי המבעה אין קילתו של מבעה ואם תקשה לך על התנא דהכל טעמא מאי דלמה נקט החמור תחלה ושינה פירושו של לא הרי מבכל מקום שבגמרא זה אינו קושיא כלל דהכי דרך התנא דההוא דבעי למגמר חבריה מיניה נקט ברישא ואומר דלא מצית למגמר מיניה משום שהוא חמור מחבריה דבעי למילף מיניה אבל כל מקום דקאמר בגמרא לא ראי זה כראי זה הצד השוה שביניהם הויא הכוונה איפכא דקאמר דילפינן חד מבין שניהם במה הצד וכי תימא שהן חמורין והיכי מצית למגמר מינייהו זה אינו דהא לא מצית אמרת שאותן החומרות הן גורמין אותו הדין שהרי אין החומרות שבשניהן שוין ולכך ע"כ אין החומרות גורמין אלא המה הצד השוה שבשניהם ולכך ילפינן שפיר השלישי במה הצד מביניהם שיש בו ג"כ אותו צד שבשניהם ולכך הוי פירושו בעלמא לא הרי ר"ל החומרות משא"כ הכא וק"ל:

ד"ה לא זה וזה וכו' משום שלא היה יכול למצוא חומרא מה שאין בשניהם וכו'. ר"ל אבל מה שאין באחד מהן היה יכול למצוא שפיר דהא איכא למיפרך מה לאש שמועדת לאכול בין ראוי בין שאין ראוי כדלקמן (בבא קמא דף ד') בתוס' וברש"י ואם תקשה א"כ לכתוב רחמנא אש וחדא מינייהו ולייתו כולהו מינייהו הלא בלאו הכי קאמר בגמרא דכולהו אתי מבור וחד מינייהו ולא כתבן התורה אלא להלכותיהן והתנא האריך להגדיל תורה ויאדיר:

בא"ד דאי משום דכח אחר מעורב בו אין זה חמור וכו' שאע"פ שכח אחר מעורב בו וכו'. ואין להקשות למה נקט התנא במתני' ולא זה וזה שיש בו רוח חיים ולא נקט ולא זה וזה שאין כח אחר מעורב בהן כהרי האש שכח אחר מעורב בו וי"ל דכח אחר מעורב יש בו צד חומרא דע"י זה הוא הולך ומזיק ובזה הוא חמור מבור שאין דרכו לילך אלא שהשור הוא הולך ומזיק מצד הרוח חיים והאש הולך ומזיק ע"י כח אחר והיינו היא עצמה החומרא דקתני מתני ולא זה וזה שיש בהן רוח חיים וכו' וק"ל ועיין לקמן (בבא קמא דף ה' ע"ב) ובתוס' ד"ה כי שרית בור בינייהו וכו':

ד"ה ולרבי אליעזר וכו' וי"ל דהכי פריך משום מאי מתרין ביה שהוא חייב. ר"ל דבאמת אין צריכין להתרות משום האב אלא משום התולדה בעצמו כגון לומר אל תשמר אלא שאם עשה כן והתרה משמר משום אב ואם התרה בשבילו הוא חייב:

בא"ד ועוד דנוטע ומבשל אין צריך להתרות משום אב ואם התרה תולדה משום נוטע חייב כן הוגה בספרים שנדפסו מחדש. והנה נאמרו דברים רבים בביאור דברי התוס' הללו דיש מפרשים דברי התוס' הכי ועוד י"ל דלא מצי לשנויי דנפקא מינה לענין התראה ר"ל שכל מי שאין צריך להתרותו משום דבר אחר זולתו נקרא אב וכל מי שצריך להתרותו משום דבר אחר נקרא תולדה דזה אינו דהא נוטע ומבשל א"צ להתרותו משום אב דהיינו נוטע משום זורע ומבשל משום אופה ואפ"ה לא חשיב להן בפרק כלל גדול במנין האבות מלאכות והואיל ולא חשבינהו ש"מ דאינן אבות א"כ ש"מ דאפילו התולדות אין צריכין להתרותן משום האב וזה הפירוש אי אפשר ליישבו דא"כ תקשה ליה ההיא דמשמר דמשמע שם שצריך להתרות התולדה משום האב וע"כ גם בתירוץ זה צריך לפרש ההיא דמשמר כמו שפירשתי בתירוץ הראשון דהכי פירושו משום מאי מתרין ביה שהוא חייב וכו' כדלעיל א"כ היינו התירוץ הראשון ומאי ועוד דקאמר וכי תימא דאה"נ דאין זה תירוץ אחר אלא שבא להכריח התירוץ הראשון דאין צריך להתרות שום תולדה בשם האב וא"כ ע"כ צריכין לפרש ההיא דמשמר כדלעיל דא"כ היה להם להתוס' לכתוב זה תיכף ומיד אחר התירוץ הראשון ולא היה להם להפסיק בתירוץ השני שמתרץ שזהו מה שמתרץ בגמרא הך דהוה במשכן חשיבא וכו' ועוד דלפי פירוש זה נצטרך לומר דמבשל ונוטע אינן אבות וזה אינו דכד מעיינת שפיר שם בפרק כלל גדול תמצא דאדרבה מבשל הוא עיקר האב דהוא בישול סמנים דהוי במשכן אלא שהתנא דתני שם אופה ולא קתני מבשל משום דסידורא דפת נקיט כדאיתא התם דף ע"ד וכן משמע התם דף פ"ג דנוטע הוי אב כמו זורע דזהו זריעה באילנות ואם התרה מבריך ומרכיב משום נוטע חייב כדאיתא התם דפריך אמאי דקאמר מבריך ומרכיב חייב משום זורע משום זורע אין משום נוטע לא והיינו מה שהוגה בדבור התוס' שבכאן ואם התרה התולדה משום נוטע חייב דר"ל מרכיב או מבריך אם התרה אותן משום נוטע חייב דנוטע הוא האב ולפי פירוש זה א"א לגרוס כן בדברי התוס' שבכאן ויש רוצים לפרש התוס' כן דר"ל ועוד י"ל דאין לתרץ דנפקא מינה לענין התראה דר"ל דכל מי שצריך להתרות דבר אחר בשמו חשיב ליה התנא כאב שהרי נוטע ומבשל וכו' אם התרו התולדה דהיינו מבריך או מרכיב משום נוטע חייב ואפילו הכי לא חשיב להו בפרק כלל גדול באב ולכך ליכא לשנויי דנפקא מינה לענין התראה וגם פירוש זה לא יתיישב משום דלפי פירוש זה ע"כ צריך ליתן טעם דהכל טעמא מאי מפני מה מתרין התולדה משום מבשל ומשום נוטע אלא ע"כ לפירוש זה הוי הטעם משום דמבשל הוא עיקר האב דהוה במשכן וכן נוטע וא"כ קאמרי התוס' דלא רצה הגמרא לתרץ כן דנפקא מיניה לענין התראה משום דאשכחן דלא חשיב ליה למבשל ונוטע בפרק כלל גדול נמי לא יתיישב משום דהרי אשכחן דמבשל ונוטע דהוו חשיבי במשכן ואפ"ה לא בפרק כלל גדול נמי לא יתיישב משום דהרי אשכחן דמבשל ונוטע דהוו חשיבי במשכן ואפ"ה לא חשיב להו בפרק כלל גדול וק"ל ועוד דאין זה קושיא כלל מה דלא חשיב להו בפרק כלל גדול שהרי קושיא זו הקשו שם בגמרא בפרק כלל גדול ותירצו אותה דהכי איתא התם אמר רב פפא שביק תנא דמתני' בישול סמנים דהוי במשכן ונקט אופה ומשני תנא דידן סידורא דפת נקט ע"ש וכן יש לשנויי הא דלא קתני שם נוטע משום דסידורא דפת נקט החורש הזורע הבורר הלש האופה וכו' לכך נראה לי דהא דאיתא בספרים שלפנינו בדברי התוס' ועוד דנוטע ומבשל וכו' איזה תלמיד טועה הגיה ועוד דעלה על דעתו שהוא שינויא אחרינא אבל האמת הוא אין ראוי לגרוס ועוד והכל הוא תירוץ אחד ואדלעיל קאי דמשני שזהו מה שמתרץ הך דהוי במשכן חשיבא וכו' וכן מצאתי בתוס' ישנים כתובים על קלף שלא היה כתוב שם בדברי התוס' ועוד וא"כ הכל תירוץ אחד ופירוש התוס' כך הוא שקאי אלעיל מיניה שתירץ שזהו שמתרץ הגמרא הך דהוה במשכן חשיבא וצריך להתרות התולדה בשמה ר"ל כל המלאכות שהיה במשכן אע"ג דלא תני להו במנין האבות בפרק כלל גדול אפילו הכי צריך להתרות התולדה בשמה כדאשכחן דנוטע זורע אם התרה התולדה מרכיב ומבריך בשמן חייב אע"ג דלא חשוב להו בפרק כלל גדול והא דכתבו התוס' לישנא דיעבד אם התרה התולדה משום נוטע משום דהדין הוא דאם התרו מבריך ומרכיב משום זורע נמי חייב כדאיתא התם בפרק כלל גדול כדלעיל והוצרכו התוס' לכתוב כל זה משום דלפי שינויא זה דמשני התוס' דזהו שמתרץ הך דהוה במשכן חשיבא וצריך להתרות התולדה בשמה לא יתיישב למה לה להגמרא למנקט הך דהוה במשכן חשיבא וכו' דלא הוי לה להגמרא למימר אלא ולרבי אליעזר וכו' אמאי קרי ליה אב נפקא מינה שצריך להתרות התולדה בשמה ותו לא ולמה תלי לה הגמרא במשכן לכך קאמרי התוס' דמשום הכי קאמרה הגמרא הך דהוה במשכן וכו' לומר דכל מלאכות דהוו במשכן אע"פ דלא חשיב להו בפרק כלל גדול אפילו הכי צריך להתרות התולדות בשמן נוטע ומבשל והיינו מה שסיימו התוס' דנוטע ומבשל וכו' ודו"ק:

ד"ה הך דהוה במשכן חשיבא וכו' ואית דגרסי הך דהוה במשכן וחשיבא קרי לה אב והך דלא הוה במשכן וחשיבא קרי לה תולדה כצ"ל ולפי גירסא זו צ"ל דבעי תרתי וכו'. ומדכתבו התוס' כצ"ל דלפי גירסא הראשונה שגורס הך דהוי במשכן חשיבא והך דלא הוה במשכן לא חשיבא הכל תלוי בחשיבות שאם היא מלאכה חשובה אע"ג דלא הויא במשכן הוי אב והא דנקטה הגמרא הך דהוה במשכן חשיבא ולא נקטה הך דהוי חשיבא סתם קרי לה אב לאשמועינן דאע"ג דהיתה במשכן אם לא היתה שם חשובה לא קרי לה אב או לאשמועינן דאפילו היכי דמלאכה זו אינה חשובה בזמנינו זה אם היתה חשובה בזמן המשכן קרי לה אב כך צריכין אנו לפרש כוונת התוס' שבכאן אבל בשבת דף צ"ו בתוס' דהתם משמע דשני גירסות הללו שוין הן דלשניהם בענין תרתי אלא שיש שם גירסא שלישית הך דהוה במשכן חשיבא וקרי לה אב הך דלא הוי במשכן לא חשיבא וקרי לה תולדה ולפי גירסא זו הכל תלוי בהוה במשכן לחוד:

דף ב:

ד"ה דאלו אב מטמא כלים וכו' דחרב הרי הוא כחלל וכו'. פירוש דחרב וכל כלי ברזל הוא לעולם כמו הדבר שהוא נוגע בו שאם נגע החרב במת עצמו שהוא אבי אבות הטומאה הוא ג"כ אבי אבות ואם נגע החרב באב כגון בטמא מת אז החרב ג"כ אב כן הוא שם באהלות ע"ש:

ד"ה אבל במחוברת וכו' וכדמפרש ר"ת לקמן דהיינו למ"ד פלגא נזקא ממונא וכו' הא דהוצרכו התוס' להביא בקושייתם פירושו של ר"ת משום דלפי פשוטה דהגמרא דאיתא לקמן דקאמר רבא אתיא כולהו במה הצד לבר מקרן משום דאיכא למיפרך מה לכולהו שכן מועדין מתחילתן ולמ"ד אדרבה קרן עדיפא וכו' אפילו קרן נמי אתיא ואם תפרש הא דקאמר לבד מקרן משום דאיכא למפרך מה לכולהו דמועדין מתחילתן כפשוטו דר"ל שמתחילתן משלמין נזק שלם משא"כ בקרן אין כאן מקום כלל לקושית תוס' שבכאן דמה מקשו מהי תיתי דמחוברת תהא כולה מועדת לשלם נזק שלם בפעם ראשונה אי מתלושה וכו' ואי משאר האבות תינח למ"ד קרן עדיפא ואפילו קרן אתי במה הצד אלא למ"ד דכולהו אתו לבד מקרן משום דאיכא למיפרך מה לכולהו שכן מועדין מתחילתן ר"ל שמשלמים נזק שלם בפעם ראשונה אם כן לא אתי מחוברת משאר אבות דיהא ג"כ מועדת מתחילתן ולמה לא אתיא דהא היא עצמה שתהא מחוברת מועדת מתחילתן אנו באים עתה למילף משאר אבות ומה שייך למיפרך עלה מה לכולהו שכן מועדין מתחילתן אבל לפירוש ר"ת דלקמן וכו' דמפרש דהא דקאמר לבד מקרן משום דאיכא למיפרך שכן מועדין מתחילתן הוי פירושו שכן כולהו דרכן להזיק משא"כ בקרן דסתם שוורים בחזקת שימור קיימי מקשין התוס' שפיר מהי תיתי דתהא קרן מחוברת כולה מועדת לשלם נזק שלם בפעם ראשונה אי משאר אבות תינח למ"ד קרן עדיפא דהוא המ"ד דאית ליה פלגא נזקא ממונא ולא קנסא משום דסתם שוורים לאו בחזקת שימור קיימי אבל למ"ד דכולהו אתיא לבד מקרן משום דס"ל פלגא נזקא קנסא משום דסתם שוורים בחזקת שימור קיימי א"כ היכי אתי קרן מחוברת משאר אבות הא איכא למיפרך מה לשאר אבות שכן דרכן להזיק מה שאין כן בקרן מחוברת וכו' וטעמו של ר"ת דמפרש לקמן כן עיין לקמן:

בא"ד לאו משום דאיצטריך קרא לאשמועינן וכו' אלא התנא איצטריך לאשמועינן וכו'. כתבו התוס' כן משום דאם באנו לפרש דהקרא איצטריך שלא תטעה לומר דפלגא נזקא ממונא הוא א"כ תקשה לך דהשתא נמי דאשמועינן דאפילו קרן מחוברת לא משלמת מתחילתה אלא חצי נזק עדיין איכא למיטעי לומר שהחצי נזק הוא ממון דהא מ"ד דס"ל דפלגא נזקא ממונא גם ס"ל דאין חלוק בין תלושה ובין מחוברת ואפילו מחוברת אינה מועדת מתחילתה לשלם נזק שלם ואפ"ה ס"ל דפלגא נזקא ממונא הוא אבל אי על התנא קאי אתי שפיר וק"ל:

דף ג.

דתוס' ד"ה והא דמכליא קרנא וכו' וי"ל דה"א דוקא דשלח שלוחי כדלקמן ולקמן דקאמר אצטריך סד"א אידי ואידי ארגל הא דאזלא ממילא והא דשלח שלוחי צ"ל גם כן אי הוה כתב וביער לחוד הוה אמינא דוקא היכי דמכליא קרנא. ונראה הא דהוצרכו התוס' לתרץ קושיא זו בענין זה ולא הספיק להם פירוש של רש"י דפירש דאי לא כתיב אלא חד קרא כגון ושלח הוה מוקמינן ליה להיכי דמכליא קרנא אבל לא מכליא קרנא לא וכן לקמן גבי אידי ואידי ארגל אי לא כתיב אלא חד קרא הוה מוקמינן ליה להיכי דשלח שלוחי משום דלפירוש רש"י יקשה דאי לא הוי כתיב אלא ושלח שייך נמי לאוקמי להיכי דמכליא קרנא א"כ כי פריך והשתא דאוקימנא ארגל שן דלא מכליא קרנא מנ"ל ומשני דומיא דרגל וכו' והשתא לפירוש רש"י דושלח לחוד שייך נמי לאוקמי אמכליא קרנא א"כ רגל גופיה מנ"ל דלא איירי דוקא במכליא קרנא דהא אע"ג דלא כתיב גבי ובער אלא ושלח לחוד איכא לאוקמא דוקא להיכי דמכליא קרנא וכן קשה לקמן אהא דפריך והשתא דמוקמינן ליה אשן רגל דאזלא ממילא מנ"ל ומשני דומיא דשן והשתא שן גופיה מנא ליה דלא איירי דוקא בשלח שלוחי ועוד קשה לפירוש רש"י למה לה להגמרא לשנוייא בתרי שינויא לעיל גבי שן אמר דהוה מוקמינן חד למכליא קרנא וחד ללא מכליא קרנא וגבי רגל משני דהוה מוקמינן חד קרא לשלח שלוחי חד לאזלא ממילא הא לקמן נמי הוי מצי לשנויי דהוה מוקמינן אידי ואידי ארגל ואי לא כתיב אלא ושלח ה"א דאתא למכליא קרנא דוקא וכן אי כתיב ובער לכך איצטריך תרי קראי חד למכליא קרנא וחד ללא מכליא קרנא וכן לגבי שן הוי מצי למימר אידי ואידי אשן ואי לא כתיב אלא ובער הוי מוקמינן ליה דוקא לשלח שלוחי לכך אצטריך תרי קראי חד לשלח שלוחי וחד לאזלא ממילא אבל לפירוש התוס' בכל שינויא איצטריך תרי מילי מכליא קרנא ושלח שלוחי כדלעיל וק"ל אבל באמת גם פירוש התוס' אינו מתיישב דלפירושם התרי שינוייא דגמרא הכל אחד הוא דלעיל איצטריך לחילוק דמכליא קרנא ולחילוק דשלח שלוחי וכן גבי אידי ואידי דרגל ג"כ וא"כ למה חלקן הגמרא לתרי שינויי ומאי קאמר תו אמר מר ובער זו השן וכו' הא לאו הכי במאי מוקמת לה וכו' הא כבר מתורץ במה דשני לעיל וק"ל:

ד"ה איצטריך סד"א וכו' וא"ת תקשי השתא הא דפריך לעיל טעמא דכתב רחמנא וכו' הא לאו הכי במאי מוקמת לה דהשתא ליכא לשנויי כדלעיל כצ"ל. וי"ל דהשתא בלא כאשר יבער ילפינן רגל ושן תרוייהו מושלח ובער אתי לאזלא ממילא לשן ורגל וק"ל ובתוס' שלפנינו הוסיפו בהן דברים והלא בלא כאשר יבער וכו' ואין בו צורך דממילא הוא מובן שכוונת התוס' כן הוא אלא שלפי פירוש התוס' שמפרשים שפסוק ובער אתי לאזלא ממילא לתרוייהו לשן ולרגל ומקשו דלמה לי כאשר יבער יש לדקדק דהשתא בלא מכליא קרנא מנלן דחייב בתרוייהו דהשתא ליכא לשנויי דומיא דרגל דלא כתיב גבי ובער דהא השתא ובער קאי אתרוייהו אבל בלא פי' התוס' אתי לן שפיר דלהכי איצטריך ליה לתנא כאשר יבער כדי שנאמר דלא אתי ובער לאזלא ממילא כי אם לשן לחודיה והדר ילפינן מיניה רגל בדומיא וכן ילפינן שן דומיא דרגל לחייב לא מכליא קרנא וא"כ אין כאן מקום לקושיית התוס' וצ"ל להתוס' דלא שייך לחלק בין מכליא קרנא ללא מכליא קרנא נבי רגל כי אם גבי שן ולכך אפילו כי אמרינן דאתיא ושלח לשן ורגל וכן ובער לאזלא ממילא לשן ורגל שייך נמי לומר דילפינן שן דומיא דרגל מה רגל ל"ש מכליא קרנא ול"ש לא מכלי קרנא אף שן ל"ש מכליא וכו' וק"ל:

ד"ה לא עשר כתיב וכו' ע"כ נראה לפרש דסתם בור עמוק הרבה וכו' ואי כתיב בור ה"א דוקא בור ולא שיח ומערה וכו' יש לדקדק בדברי התוס' למה נקטו בלשונם דסתם בור עמוק הרבה ה"ל למימר עמוק מעשדה ועוד דלפי משמעות דברי התוס' דלא איצטריך והמת יהיה לו אלא לשיח ומערה אבל שיעור דעשרה לא ילפינן ליה כי אם מבור א"כ לא הוה לה להגמרא למנקט הא לא קשיא והמת יהיה לו אמרה רחמנא וקים להו לדבנן י' עבדי מיתה וכו' אלא ה"ל למימר בור אמרה רחמנא וסתם בור הוי עשרה דהכא לא אתי לאשמועינן דין שיח ומערה אלא שיעור עשרה ונראה דהמשך דברי התוס' כך הם דסתם בור הוא עמוק הרבה יותר מעשרה ואי לא כתיב כי אם בור ה"א דוקא בור דעמוק הרבה אבל שיח ומערה לא אפילו היכי שעמוקין עשרה ויש בה כדי להמית משום דגזרת הכתוב הוא דדוקא בור שהוא עמוק הרבה ואי כתיב והמת יהיה לו ולא כתיב בור לא הוי דרשינן מיניה דבא ללמדנו שיהיה בו כדי להמית אלא הוי דרשינן מיניה כל דקטיל אפי' לא יהיה בו כדי להמית יהיה חייב אבל השתא דכתיב בור וכתיב והמת אתי בור לאורי' לן דנדרוש מוהמת יהיה לו שיהא מידי שיהא בו כדי להמית ותו לא בין יהיה בור או מידי אחרינא והשתא א"ש דנקטא הגמרא והמת יהיה לו דלא שמעינן שיעור י' שהוא כדי להמית אלא מכה קרא דוהמת יהיה לו דאי מבור לחודיה ה"א דוקא עמוק הרבה וק"ל:

בא"ד ומסיק סוף סוף זה אב למיתה וזה אב לניזקין פי' כיון דבור עשר לא כתיב בהדיא וכו' יש לדקדק מאי מייתי ראיה לניזקין ממיתה דבשלמא מיתה כתיב בהדי' בקרא ולא מפקינן מסברא אלא שבור עשר הוא כדי להמית אבל נזקין לא כתיב כלל בקרא והיכי תיתי דחייב דיתקרי אב ונראה דכוונת התוס' הכי הוא דמאחר דחזינן דלא חייבה התורה במיתה אלא היכי דיש בו כדי להמית א"כ חזינן דלאו גזרת הכתוב הוא אלא התורה אזלא בתר הסברא דביש בו כדי להמית דבעל הבור גרם המיתה וההיזק בא לבעל השור מבעל הבור אז הוא חייב אבל כשאין כו כדי להמית אין הסברא נותנת שיהא חייב בעל הבור דהא הוא לא עשה מעשה שיהיה כו כדי להמית ולא ממנו בא לו ההיזק לבעל השור ולכך פטור וא"כ ה"ה נמי בבור תשע שיש בו כדי שיעור ניזקין ונפל שם השור וניזק הסברא נותנת ג"כ שיתחייב בעל הבור דהא מעשיו גרמו שבא לו ההיזק לבעל השור ולכך ראוי שיתקרי ג"כ אב לניזקין וק"ל:

דף ג:

ברש"י ד"ה בחצי נזק צרורות וכו' דהלכתא גמירי וכו' דממונא הוא ולא קנס וכו' יש לדקדק א"כ למה אמרה הגמרא ואמאי קרי לה תולדה דרגל לשלם מן העלייה ולא קאמר דקרי לה תולדה דרגל מפני שהוא ממונא ולא קנס לפרש"י דפי' דהלכתא אתיא לאגמורי דממונא הוא א"כ ע"כ לא אתי כמ"ד פלגא נזקא דקרן ממונא הוא אלא כמ"ד דקנסא הוא א"כ הל"ל דלהכי קרי לה תולדה דרגל אע"ג דאינו משלם אלא חצי נזק משום דממונא הוא ואינו דומה לקרן דפלגא נזקא דקרן קנסא הוא ויש לתרץ משום דא"כ תקשה מאי האית לקרות לה תולדה דרגל משום דדמי ליה במאי דהוה ממון ליקרי לה תולדה דקרן משום דדמי ליה שאינו משלם כי אם פלגא נזקא או כיון דדינא חלוק משניהם היה לה לקרות שם בפני עצמו. ואפשר שזהו גם כן כוונת התוס' במה שפירשו ואמאי קרי לה תולדה דרגל וכו' כיון שדינה חלוק היה לו לקרות לה שם בפני עצמו משום דקשה להו מאי פריך הגמרא אמאי קרי לה תולדה דרגל אלא מאי דליקרי לה תולדה דקרן הא לקרן נמי לא דמיא דאיהו ממונא וקרן הוי קנס לכך פירשו דהיה לו לקרוא לה שם בפני עצמו וא"כ אתי שפיר דאצטריכא הגמרא לשנויי דמשום הכי קרי לה תולדה דרגל לשלם מן העלייה דהשתא דמיא לרגל בתרי דינין ודו"ק אבל עיין באשר"י דכתב דהלכתא גמירי לה לא אתי לאגמורי דהוי ממונא אלא לאגמורי דאינו משלם כ"א חצי נזק ע"ש וזה יתיישב טפי דאל"כ לא הוי אתי שפיר למ"ד פלגא נזקא דקרן ממונא הוי א"כ לדידיה הלכתא לגבי נזק צרורות למה לי:

בתוס' ד"ה כדמתרגם רב יוסף נקט רב יוסף לפי שהיה בקי בתרגום ואע"ג שזהו התרגום הוא תרגומו של יונתן בן עוזיאל מ"מ יש בו כמה נוסחאות וכמה ענינים ורב יוסף היה יודע אמתתו ובקי בו:

בא"ד ולא כדפירש וכו' ר"ל מפרש אחר פירוש במקומות אחרים שבגמרא שנזכר עוד כמה פעמים בגמרא על ענינים אחרים כדמתרגם רב יוסף ופירש שם אותו מפרש דנקט רב יוסף משום דכל לימודו במקרא היה תרגום לפי שהיה סגי גהור וכו' וזה הפירוש אינו דהא משום עת לעשות לה' מותר לומר ע"פ ואין לך עת לעשות גדול מזו שהיה סגי נהור ולא היה לו באפשר ללמוד מתוך כתב א"כ הוה שרי לו ללמוד על פה:

ד"ה לא ראי הקרן וכו' ופשיעה פשע וכו' כתבו כן משום דקשה להו מאי הוה ס"ד דרב יהודה ודאי דפריך ליה ולאו ק"ו הוא לכך פירש דרב יהודה היה סבר דכשאין הנאה להזיקה הסברא היא שיתחייב יותר משום דפשיעה פשע וכו' וכן כשאין כונתו להזיק בקל היה יכול לשומרו מ"מ פריך ליה המקשה בסמוך ולאו ק"ו הוא ר"ל דהסברא הפשוטה היא דכונתו להזיק יתחייב יותר משאין כונתו להזיק וכן כשיש הנאה להזיקו יתחייב יותר מכשאין הנאה להזיקו:

דף ד.

בגמרא איצטריך סד"א מידי דהוה אעבד ואמה וכו' ואע"ג דפרש"י דהמקשה דפריך ולאו ק"ו הוא ומה שן שאין כונתו להזיק וכו' ה"ה נמי דקא פריך אטעמא קמא דאי כתב קרן הוה נפקא שן מיניה בק"ו מה קרן שאין הנאה להזיקה חייב וכו' וא"כ המתרץ דמשני איצטריך סד"א מידי דהוה אעבד ואמה וכו' מאי משני אטעמא קמא דקאמר לא ראי הקרן שאין הנאה להזיקו ויש לומר דמתורץ ממילא גם טעמא קמא דכיון דאשכחן דכונתן להזיק פטורין הפוך מהסברא הפשוטה א"כ הוא הדין נמי כיש הנאה להזיקו נוכל ג"כ לומר שהוא פטור הפוך מהסברא וק"ל:

ברש"י ד"ה וקא פריך הצד השוה וכו' ולשמואל ליכא למפרך דרגל ודאי דרכו לילך ולהזיק כן צ"ל:

בתוס' ד"ה מידי דהוה אעבד ואמה לא כפרש"י וכו' משום דקאי אמתני' דמסכת ידים וכו' וכי תימא הכל טעמא מאי דלמה נקטא הגמרא משנה דמסכת ידים ולא נקטא מתני' דהחובל י"ל משום דההיא מתני' דמסכת ידים עיקר דשם אשמועינן דהאדון פטור מטעם דשמא יקניטנו וכו' ושם פרק החובל (לא) אתא לאשמועינן דאפילו יש להן משל עצמן אין צריכין לשלם דמה שקנתה אשה קנה בעלה ומה שקנה עבד קנה רבו ולכך קאמר דפגיעתן רעה וקתני שם במתני' דאם נתגרשה האשה ונשתחרר העבד חייב לשלם והכא לא אתא אלא לאתויי ראיה דהאדון הוא פטור ולכך נקט עבד ואמה לישנא דמתני' דמסכת ידים:

ד"ה לאו אע"ג דכונתן להזיק אפי' הכי פטורין וא"ת עבד ואמה גופיה נילף מק"ו וכו' קושיית התוס' תמוה דמה מקשו דהא השתא הגמרא אתי לאוכוחי מעבד ואמה דהסברא היא דאין כוונתו להזיק הוא חייב וכונתו להזיק הוא פטור ופירש לא דאי דמתני' הוי שפיר כדקאמר רב יהודה ומייתי ראיה לזה ממתני' דעבד ואמה דאית ליה למתני' דמסכת ידים דפטורים א"כ ש"מ דס"ל למתני' דהסברא היא דכונתן להזיק פטור וא"כ מה שייך להקשות עבד ואמה גופיה נילף מק"ו וכו' וצ"ל בדוחק דהכי מקשו התוס' דכיון דפריך הגמרא ארב יהודה ולאו ק"ו הוא וכו' וכי אפשר לפרש המתני' דקתני לא הרי וכו' כדקאמר רב יהודה א"כ מאי משני במה דמייתי ממתני' דעבד ואמה אההיא מתני' נמי תקשה לן דהכל טעמא מאי דפטרינן בעבד ואמה כיון דאשכחן בשן דחייב אפילו באין כונתו להזיק כל שכן בכונתו להזיק וק"ל:

בא"ד וי"ל דשפיר הוה ידע המקשה וכו' כיון דעבד ואמה פטורין אפי' באין כותנתו וכו' דפעמים דנתכונו ויאמרו לא נתכונו וכו' דברי התוס' צריכין ליישב דמה מתורץ בזה קושייתו כיון דסוף סוף בין נתכונו בין לא נתכונו לא פטירי אלא מטעמא דשמא יקניטנו רבו וכיון דידע טעמא דשמא יקניטנו רבו א"כ מאי מייתי מיניה ראיה ויש מוחקין בתוס' מ"ש דפעמים דנתכונו ויאמרו לא נתכונו וכו' אבל אינו מיושב בזה כלל דא"כ הדרא קושיית התוס' לדוכתא שהקשו דכיון דעבד ואמה כשאין כותנתו להזיק נמי פטירי א"כ מאי מייתי ראיה להכא דשאני התם דבכל ענין פטירי בין כשאין כותנתו להזיק בין בכוונתו אבל הכא דשן דאין כותנתו להזיק חייב ק"ו הוא שיתחייב בכוונתו להזיק כגון בקרן ויש ליישב בדוחק דתירוצו של התוס' הכי הוא דמייתי ראיה מעבד ואמה דכיון דעבד ואמה פטורים אפילו היכא דלא שייך טעמא דשמא יקניטנו רבו כגון כשאינו מתכוין מטעם דפעמים שיתכונו וכו' א"כ דפטרינן שאינן מתכונין בשביל מתכונים א"כ יש להוכיח דבכוונתו להזיק לא מסתבר להתחייב יותר מבאין כוונתו דאל"כ לא מסתבר לומר שיפטרו שם אפילו באין מתכוין דלא שייך ביה טעמא דשמא יקניטנו רבו מחמת דפעמים יתכוין וכו' כיון דבמתכוין גופיה הסברא נותנת שיהיה ראוי לחייב אם לא מטעמא דשמא יקניטנו רבו כן נראה לי ליישב דברי התוס' ואני פירשתי סוגיא זו בדרך לימוד הישיבה בדרך נכון מאד וקרוב אל הפשט ובו יתיישבו כל הקושיות שהקשו התוס' רק צריכין אנו להציע שיטת המשנה דמסכת ידים דהכי איתא התם שאמרו הצדוקים קובלים אנו עליכם פרושים מה אם שורי וחמורי שאינו חייב בהן מצות הרי אני חייב בנזקן עבדי ואמתי וכו' אינו דין שאהא חייב בנזקן אמרו להם לא אם אמרתם בשורי והמורי וכו' תאמרו בעבד ואמה שיש בהן דעת שאם אקניטם ילך וידליק גדישו של אחר ואהא חייב לשלם הרי שהצדוקים רצו ללמוד מהסברא הפשוטה בק"ו שעבדו ואמתו יהא חייב יותר משורו וחמורו והחכמים הפכו להם הסברא הפשוטה והראו פנים שהשור והחמור ראוי להתחייב יותר מטעם שאם אקניטנו וכו' וכהאי גוונא רצה רב יהודה לפרש המתני' הפוך מהסברא הפשוטה שלא נוכל למילף שן מקרן בק"ו ולא קרן משן מטעם דהשן אין כוונתו להזיק ובו' אע"ג שהסברא הפשוטה היא בהיפוך שכונתו להזיק יתחייב יותר מ"מ כיון שיש ג"כ סברא בהיפוך שהשן כיון שאין כונתו להזיק יוכל לשומרו בקל ולכך פושע הוא כשאינו שומרו ע"כ דין הוא שיהא חייב אבל קרן שכונתו להזיק יצרו תקפו ואינו יכול לשומרו ולכך אין לחייבו כמו שפירשו התוס' והקשה לו המקשה ולאו ק"ו הוא ומה שן וכו' ר"ל היאך נניח הסברא הפשוטה ולתפוס הפוך כיון שהסברא הפשוטה היא שכונתו להזיק ראוי לחייב יותר והשיב לו המתרץ איצטריך סד"א מידי דהוה אעבד ואמה לאו אע"ג שכונתו להזיק והיה הסברא הפשוטה ללמדם מק"ו משורו וחמורו כמו שאמרו הצדוקים ואעפ"כ השיבו להן החכמים ופטרו נזקי עבד ואמה בהפוך מהסברא הפשוטה ואמרו שעבד ואמה ראויה ליפטר יותר מטעם הסברא שאם אקניטנו וכו' ה"נ הכא לא נוכל ללמוד בק"ו קרן משן כיון שיש לנו סברא שהקרן יש לפוטרו מטעם שכיון שכונתו להזיק אינו יכול לשומרו הפוך מהסברא הפשוטה והשיב לו רב אשי אטו עבד ואמה לאו טעמא רבה אית בהו וכו' ר"ל דאין הנדון דומה לראיה דשם לא מסברא קלה אנו פוטרים עבר ואמה אלא טעמא רבה אית בהו שאל"כ א"א לרבו להתקיים שנמצאת מחייבו מאה מנה בכל יום משא"כ בקרן ושן שיש כאן ק"ו גדול מהסברא הפשוטה לחייבה ואתה רוצה לפוטרה מסברא קלה הפוך מהסברא הפשוטה ובדרך זה יתיישב הכל כהוגן וק"ל:

ד"ה כראי האדם שאינו משלם את הכופר וכו' ואומר ר"י דלאו פירכא היא כלל דלא מפטר משום ק"ל בדרבה מיניה ד"ל דאינו מפטר משום קים ליה בדרבה מיניה אלא היכא שהזיק ממון בהדי מיתה כמו שכתבו התוס' בסמוך דהיינו שהמית אחד וקרע את בגדיו וכמו שנגף אשה הרה והמית את האשה וגם יצאו ילדיה שפטרו הכתוב אם (לא) יהיה אסון באשה וגו' משום דק"ל בדרבה מיניה אע"ג דמכדי רשעתו נפקא איצטריך גם כן קרא דאם יהיה אסון דחד קרא אתא לממון בהדי מיתה וחד קדא לממון ומלקות ועיין בפרק אלו נערות אבל לענין אם חייב אדם מיתה וכופר בשביל נפש הנהרג שהמיתו כמו בשור שהשור הוא בסקילה וגם בעליו חייב כופר הכל בשביל הנפש שהמית בזה לא נפטר מטעם ק"ל בדרבה מיניה דהכל הוא דין אחד בשביל נפש הנהרג אלא מעליו הוא דפטרינן ליה והראיה מפרק ב' דלקמן דמשמע שם דאי לאו קרא דעליו ולא על האדם הוה ילפינן אדם משור בק"ו ש"מ דלא שייך לפטרו מטעם ק"ל בדרבה מיניה ומעליו פטרינן ליה אפי שוגג וכו' ר"ל וא"כ אינו כדברי ריב"א שהזכיר בתירוצו דשוגג מיפטר מדתנא חזקיה מקרא דמכה בהמה ישלמנה ומכה אדם יומת מה מכה בהמה לא חלקת בו בין שוגג בין מזיד וכו' אף אדם וכו' אף ראותו היקש לא אתי אלא לפטור בשוגג ממון דבהדי מיתה דהיינו שהזיק בשעת מיתה לא לפטרו מכופר כנזכר למעלה ואע"ג דממון בהדי מיתה נפקא ליה מקרא לא יהיה אסון אעפ"כ איצטריך ליה לתנא דבי חזקיה לאפוקי ממ"ד דהא דדרשינן הא אם לא יהיה אסון לא ינעש עונש ממון היינו דוקא שיש כאן דין אסון דהיינו שהמית האשה במזיד ומתחייב מיתה אבל בשוגג אין נפטר מדמי ולדות וכו':

ד"ה אדם שמירת גופו עליו וכו' מדלא פריך אדם ממונו הוא ומשום בור נמי צריך למוחקו וכו' כן צריך לומר ומה שכתבו כדפרישית לעיל ר"ל הא דכתב לעיל ד"ה וממונך לאו דוקא בור דלא ממונך הוא וכו' ואע"ג דלעיל כתב דהוא לאו דוקא ולא כתב שצריך למוחקו היינו בברייתא דאין דרך התנא דברייתא למידק כל כך בלישנא אבל בלשון המשנה לא שייך זה וק"ל:

דף ד:

בגמרא תנא אדם וכל מילי דאדם וכו' תרי גווני אדם תנא אדם דאזיק שור ותנא אדם דאזיק אדם נראה דהשתא דקאמר תרי גווני אדם לא איצטריך תו לתירוצא דלעיל דמתני' תנא אדם וכל מילי דאדם אלא דמתני' לא איירי אלא בנזקי אדם בשור דילפינן ליה ממכה בהמה ישלמנה ולא בנזקי אדם באדם דהיינו חובל בחבירו דחייב בה' דברים ואע"ג דלא קתני נמי מתני' שומר חנם והשואל דאיהו נמי אדם דאזיק שור היינו משום דבהזיקא דממילא לא קא מיירי וא"כ לא נצטרך לומר דתנא תנא דמתני' אדם וכל מילי דאדם וק"ל (ועיין במה שאכתוב בדברי התוספות):

ברש"י ד"ה ומנסך וכו' ומנסך את היין ליכא למימר שנסכו ביין נסך שזרק בו וכו'. (ועיין באלפסי בשלטי הגבורים):

בתוס' ד"ה ואימא מבעה זה מים וכו'. וי"ל דאיירי בכה שני וקמ"ל וכו'. ויש להקשות והא איתא בהדיא בפרק הנשרפין דכח שני גרמא בעלמא הוא ופטור ויש ליישב דההיא דהנשרפין אתיא לפי המסקנא דהכא דמבעה אינו אלא אדם או שן אבל מים אינו מאבות נזיקין ולא ילפינן ליה מקרא דושילח אלא שהמקשה דהכא הקשה מנ"ל זה דלמא אימא לך דמבעה זה מים והוי אב מקרא דושילח ואתא קרא לאשמועינן דחייב אפי' בכח שני ולאפוקי מההיה דפרק הנשרפין ומסיק דא"א לומר כן דמי כתיב מים נבעו וכו' וא"כ אתיא שפיר ההיא דהנשרפין וק"ל:

ד"ה תרי גווני אדם וכו'. ויש לומר דניחא ליה לכלול כולם בשור כמו תנא דמתני' יש להקשות א"כ באדם הוי ליה לכלול כולן כמו תנא דמתני' דתנא אדם וכל מילי דאדם ויש ליישב דבשלמא גבי אדם לא שינה כלל מלשון התנא דתנא שלשה עשר נזיקין וכו' וגם תנא ארבע דמתני' דהיינו שור ובור ומבעה והבער כלשון תנא דמתני' שור אבל אי הוה תני בהדיא מה שנכלל בשור היה צריך למיתני בהדיא קרן שן ורגל א"כ הוה משנה לגמרי לשון התנא וק"ל ולמה שכתבתי בגמרא דהשתא דמשני תרי גווני אדם לא איצטריך לתרוצי דתנא אדם וכל מילי דאדם אתי שפיר דתנא דמתני' לא כלל שום דבר בשור וק"ל:

ד"ה ועדים זוממין פירש ריב"א וכו'. נ"ל משום דהוה קשה ליה דמפני מה תנא ליה לעדים זוממין בהדי אבות דנזיקין הא לא דמי להו כלל דהא בעדים זוממין הוה איפכא מכולהו דכשלא עשה ההיזק עדיין הוא חייב ואם כבר נעשה ההיזק הוא פטור דכתיב כאשר זמם ולא כאשר עשה לכך פירש ריב"א דאפי' שילם ע"פ עדים זוממין חייבין וכו' וק"ל:

דף ה.

ברש"י ד"ה תחת נתינה וכו' או כסף וגמר מבור דכתיב כסף ישיב וכו' כצ"ל:

בא"ד מטמא ומדמע ומנסך מכלל נזק הן ובנזק כתיב ביה תחת כך כתוב בספרים שלפנינו ונראה לי דט"ס הוא דהא תחת כתיב בשור המועד דהוא נזקי שור כשור ומטמא ומדמע ומנסך הוא בכלל נזקי אדם בשור שהוא היזק ממון וילפינן ליה ממכה בהמה ישלמנה כמ"ש רש"י לעיל ונראה לגרוס ובנזק כתיב ישלם דכתיב מכה בהמה ישלמנה:

תוס' ד"ה הא תבריה ר"ע לגזיזיה כו' ולפ"ה נמי קשה דפירוש אע"ג דזמנין וכו'. הספר חסר וצ"ל דפירש ואשתכח דלא משלם נזק שלם אלא כמו שהשור שוה דאע"ג דזימנין דליכא נזק שלם וכו' כצ"ל:

ד"ה וקתני היזק דלא מינכר והא דקתני שלשה גווני וכו'. ר"ל דקתני המטמא והמדמע והמנסך ושלשתן היזק שאינו ניכר:

דף ה:

רש"י ד"ה לכתוב רחמנא תרתי וכו' ולרב דאמר מבעה זה אדם תיתי הכי כי פרכת מה לשור שכן כוונתו להזיק וכו' אדם יוכיח וכו'. לפי הסוגיא דלעיל לפי שיטת רב היה לו לרש"י לכתוב ולרב דאמר מבעה זה אדם תיתי הכי כי פרכת מה לשור שכן משלם כופר וכו' אדם יוכיח וק"ל אלא דלא דק וכתב בכל הענין פירכא אחת גבי שור:

תוס' ד"ה כי שדית בור בנייהו וכו' ונראה דשן נמי אתי בפלגא דדינא וכו'. ויש להקשות לפי התוס' איך יתיישב א"כ למה נקטא הגמרא כי שדית בור בנייהו וכו' דאי נמי נקטא אש בהדי קרן אתי כולהו לבר מבור כיון דהשתא לפי' התוס' אתי נמי שן מקרן ואש דלא כפרש"י ואי משום דלא אתי בור מיניהו הא נמי השתא דנקטא בור וחדא מיניהו לא אתי קרן מינייהו וי"ל דנקטא טפי בור משום דלמ"ד קרן עדיפא קרן נמי אתי אבל אי הוה נקטא אש בהדי קרן לא אתי בור לכ"ע. א"נ לכך נקטא בור משום דמבור ומכל חדא אתו כולהו אבל אי הוה נקטא אש לא הוה אתו אלא כי הוה נקטא קרן בהדי אש וק"ל:

דף ו.

ד"ה לאתויי בור המתגלגל וכו'. ופ"ה דלא גריס ליה וטעמו וכו' ובעל התקלה נמי אין לחייבו מטעם אדם המזיק אלא דחשיב כרוח מצויה והוי אשו וכו'. צ"ל דזה שכתבו התוס' דהוי אשו לא כתבו זה אלא ראינהו ס"ל הכי אבל רש"י ס"ל דאפילו אשו לא הוי דלא חשיב ליה כרוח מצויה דאל"כ היה לו לרש"י לגרוס בהדי דקא אזלי קא מזקי אשו הוא וק"ל:

ד"ה תאמר בהני דברשות וכו' כגון שהלך ברשות הרבים והתיז והזיק חייב וכו' (עיין בדברי הרא"ש בריש פירקין דלא כתב כן):

דף ו:

רש"י ד"ה שור רעהו אמר רחמנא כו' ל"א להכי נקט שור הקדש ולא מוקי לה באכלה בהמתו שדה הקדש משום דלא משכחת וכו'. יש להקשות הא משכחת שן בהקדש כגון דאכלה בהמתו חיטין של הקדש ונראה דהשתא נמי בלשון זה ס"ל דכל נזיקין פטור בהקדש ולכך ליכא לאוקמיה לפי האמת הא דקאמר וק"ו להקדש בהכי אלא דבא לתרץ דלמה נקטא הגמרא אילימא דנגח תורא דידן לתורא דהקדש ולא נקטא הגמ' אילימא דאכל תורא דידן שדה של הקדש דהא אדברי ר"ע דברייתא קאי ור"ע איירי באכלה שדה חבירו כדכתיב ובער בשדה אחר מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם וה"ל להגמרא נמי למינקט בהכי ותירץ דלהכי נקט שור הקדש וכו' כדכתיב בקרא כי יגוף שור וגו' משום דלא משכחת שן בהקדש בגוונא דכתיב בקרא דהיינו ובער בשדה אחר משום דלא משכחת שדה של הקדש וכו' וק"ל:

תוס' ד"ה ורבי ישמעאל אכל שמינה וכו' וא"ת אמאי טעי טפי בדברי רבי ישמעאל מבדברי ר"ע וכו'. ר"ל דלמא הכי קמפלגי רבי ישמעאל סבר אכל כחושה משלם שמינה שבשדותיו של ניזק ורבי עקיבא סבר אכל כחושה משלם שמינה שבשדותיו של מזיק וק"ל:

בא"ד וי"ל וכו' משום דקאמר ר"ע לא בא הכתוב וכו'. ולפי המסקנא דלא פליגי אלא אי בדניזק או בדמזיק שיימינן יתיישב שפיר לישנא דלא בא וכו' דקאמר ר"ע משום דשמיעא ליה לרבי ישמעאל דלפעמים בעידית דניזק שיימינן ולפעמים בעידית דמזיק לכך קאמר ר"ע לא בא ובו' ר"ל דבעידית דמזיק לחוד הוא דשיימינן ולא בדניזק והיינו דקאמר לגבות וכו' ר"ל מהאיך דקא גובין וק"ל:

ד"ה כגון שהיתה עידית דניזק וכו' ואיפכא לא מצי למימר וכו'. ר"ל כגון שהיתה עידית דמזיק כזיבורית דניזק דלרבי ישמעאל חייב ליתן לו כעידית דניזק דאין זה סברא דכ"ע מודו וכו':

ד"ה שור רעהו אמר רחמנא וכו' תימה ולוקמה בשן ורגל וכו'. ואע"ג דלפי האמת ליכא לאוקמה בהכי משום דאיכא למיפרך מה להדיוט שכן יפה כהו בקרן מ"מ קשה להו לתוס' דה"ל להמקשה למיפרך הכי כדפריך גבי ב"ח ולא היה לו להקשות בפשיטות משור רעהו וכו':

דף ז.

בא"ד וי"ל דאי לא אשכחן דפטור מזיק הקדש וכו'. יש להקשות לא לכתוב רחמנא אלא בור דפטור בו אפי' שור פסולי המוקדשין וכ"ש הקדש גמור כמו שכתבו התוס' לעיל מזה ואנא אמינא הואיל ואשכחן דפטרה התורה מזיק הקדש בבור הוה דרשינן נמי כי יאכל פרט למזיק למעט מתשלומין לגמרי והוה ילפינן כולהו מינייהו וא"כ רעהו דכתב רחמנא למה לי וי"ל דאי לאו רעהו הוה אמרינן הא דפטר רחמנא שור פסולי המוקדשין בבור לא משום קולא דהקדש הוא משום דלא מקרי של הדיוט אלא משום קילותא דבור הוא כמו דפטור בו אדם וכלים והראיה לפי האמת דכתב רחמנא רעהו גבי שור חייב בו שור פסולי המוקדשין כדאיתא לקמן (בבא קמא דף י') ופרש"י שם משום דשפיר מקרי רעהו כיון שנפדו ע"ש ואפ"ה פטירי בבור א"כ אי לא כתיב רעהו לא הוה ילפינן ממה דפטר בבור שור פסולי המוקדשין דיהא פטור הקדש בכל הניזקין דהא פסולי המוקדשין לאו הקדש מיקרי ואפ"ה פטירי בבור אלא ודאי קולא דבור הוא גרים וק"ל:

ד"ה ישיב לרבות שוה כסף וכו' ויש שום צריכותא כצ"ל. ור"ל אע"ג דלא אתפרש הצריכותא בגמרא מ"מ ע"כ צ"ל שיש שום צריכותא:

ד"ה הב לי זיבורית טפי פורתא לא גרסינן או עידית בציר פורתא וכו'. עיין באשר"י:

דף ז:

ד"ה אליבא דרבי ישמעאל לא תיבעי לך וכו' כיון דילפינן מג"ש וכו'. ר"ל אע"ג דלרבי ישמעאל נמי איכא למיבעי הא דקאמר בדניזק שיימינן לא אתא למימר לאפוקי מדעלמא אלא לאפוקי בדמזיק א"ד אפי' מדעלמא נמי מ"מ ס"ל להגמרא דליכא למימר הכי משום דכיון דרבי ישמעאל מג"ש יליף לה מקרא דובער בשדה אחר ע"כ דוקא קאמר בדניזק אבל ר"ע אע"ג דלעיל משמע דמשמעות דקרא יליף (הק"ו) [הא] דקאמר מהאיך דקא משלם דהא קאמר לעיל אהני ג"ש ואהני קרא וכו' משמע דמקרא דייק דמיטב דהאיך דקא משלם הוא אפ"ה איכא למימד דעידית דעלמא מקרי נמי דהאיך דקא משלם הוא דהמזיק המשלם נמי בכלל העולם הוא וק"ל:

דף ח.

בגמרא אלא לאו ש"מ כאן שהיתה לו עידית ומכרה כאן שלא היתה לו עידית ומכרה לא אידי ואידי שלא היתה לו עידית ומכרה וכו' כנ"ל להגיה וכן הוא בספרים ישנים:

תוס' ד"ה ה"נ אידי ואידי וכו' והא דקאמר אידי ואידי שלא היתה לו עידית ומכרה לא בעי למימר וכו'. כן נ"ל להגיה ובספרים שלנו שכתוב ולו בוי"ו ט"ס הוא:

דף ח:

גמרא מה מכר ראשון לשני כל זכות שיש לו וכו'. נ"ל דר"ל דהוי כאלו התנה הלוקח השני עם הראשון באם יבא ב"ח שיתן לו לגבות מהבינונית והזיבורית שנשארו בידו והוי כאלו היו ביד הלוקח שני גם הבינונית והזיבורית ולכך מצי א"ל לבעל חוב זיל לגבי לוקח דאשון וגבי מהבינונית והזיבורית דלא ניחא לן בתקנתא דרבנן:

תוס' ד"ה אבל זבין עידית וזיבורית נראה דאיירי שפיר אפילו שביק בינונית וכו' כוונת התוס' בזה משום שהוקשה להם ל"ל לטעמא דלהכי טרחיה וכו' תיפוק ליה מטעמא דהנחתי לך מקום לגבות כדאמר בתר הכי גבי ואפילו זבין בינונית וכו' היכא דשייר בינונית דכוותה דמצי א"ל הנחתי לך מקום לגבות וכ"ש הכא דלא זבין אלא עידית וזיבורית ושייר בינונית דמצי א"ל הנחתי לך מקום לגבות דדינו דבעל חוב הוא בבינונית ומתוך קושיא זו היה עולה על הדעת לדחוק ולפרש דאיירי דלא שביק הבינונית אצל הלוקח ראשון כגון שקודם שלקח הוא מכר הלוקח הראשון הבינונית ואחר כך לקח הוא ממנו העידית והזיבורית וא"כ לא נשאר גבי הלוקח ראשון כלום ולא שייך לומר הנחתי לך מקום לגבות ולכך הוצרך לטעמא דלהכי טרחיה וכו' ולכך קאמרו התוס' נראה דאיירי שפיר אפילו בדשביק בינונית וכו' וק"ל:

דף ט.

תוס' ד"ה משהחזיק בה אינו יכול לחזור וכו' ובלא נתן מעות אייר וכו'. ר"ל השתא דפרישית דאיירי כגון שקנאו בקנין בחליפין או בשטר וחזקה וכו'. וגם דש אמצריה לראות מה היא צריכה ע"כ צריך לפרש דבלא נתן מעות אייר וכו' וק"ל:

ד"ה רב הונא אמר או כסף או מיטב כו' וצריך לומר שלא הספיק לסיים דבריו וכו'. כוונתו בזה משום דכיון דהשתא מפרשינן דרב הונא בא לתרץ קראי דלעיל אם כן תקשה לך מה תירץ הקראי במה שאמר או כסף או מיטב לכך צ"ל שלא הספיק וכו' ועיקר תירוצו היה בדעתו לסיים דקרא דישיב איירי בדלית ליה כמו שהשיב לבסוף:

בא"ד ורבינו תם אינו סובר כן וכו'. ר"ל דר"ת פסק כרב הונא ודלא כרב פפא ורב הונא בריה דרבי יהושע דלעיל וטעמו מבואר בדברי הרא"ש ע"ש דמפרש שיש ג' דינים וכו' בספר הישר כתב ר"ת כן:

ד"ה וטרף חלקו של אחד מהם וא"ת והא כל אחד חייב לפרוע חוב אביהם. ר"ל וצריך הבעל חוב לטרוף מכל אחד ואחד חלק המגיע עליו לפרוע ואין יכול ליטול הכל מאחד מהם:

בא"ד ויש לומר דמיירי הכא שעשאו אפותיקי ויש לדקדק לפי מה שתירצו התוס' בדבור שלפני זה דדוקא כשחלקו קרקע אית ליה לשמואל ויתר דשניהם עומדין בספק זה כמו זה והא כיון דמיירי הכא כגון שעשאו אפותיקי אין שניהם עומדין בספק כי אם אותו שנפל בחלקו אותה קרקע שנעשית אפותיקי ואפילו אי נימא שיש לבעל חוב רשות שלא לגבות כל אותה של אפותיקי אלא ליטול מכל אחד המגיע עליו מ"מ אין שניהם בספק בשוה משום דאותה של אפותיקי יכול לגבות ממנה כל חובו ומחבירו אינו יכול לגבות כי אם חלק המגיע עליו ויש ליישב דר"ל דעשה שניהם אפותיקי שיהיו לו להב"ח רשות לגבות מכל אחת שירצה וק"ל:

ד"ה ורב אמר בטלה מחלוקת ופו' תימה מאי שנא מדרב אסי דאית ליה שיכול לסלקו בזוזי באותו רביע שנטל מכח ירושה. ר"ל לפי לשון ראשון של רש"י שפירש רביע או בקרקע או במעות אבל ללשון שני אינו כן אלא שאותה חלק של ירושה צריך ליתן לו קרקע כדלקמן:

בא"ד לא איירי כעין אפותיקי דהמקבל וכו'. ר"ל דהתם איירי דא"ל לא יהא לך פרעון אלא מזו והכא איירי באפותיקי סתם וק"ל:

ד"ה הלכך נוטל רביע בקרקע וכו' דלא שייך ביה המוציא מחבירו עליו הראיה משום שאין הספק מחמת טענתיהם אלא מחמת עצמו:

דף ט:

ד"ה אלו איתרמי ליה אפילו מיירי בעישורייתא דרבי וכו'. מ"מ ידוע הוא שאין חייב לבזבז כל כך. צריך לומר דההיא דעישורייתא דרבי קאי אעישור נכסים לבתר דקאמר רבי באם יש לו עשר בנות ובת הראשונה נוטלת עישור נכסיו והשניה נוטלת עישור ממה ששיירה הראשונה וכן נמי הכא במצוה ראשונה נותן שליש ביתו ובשניות שליש מהנכסים שנשארו לו וכן בשלישית דהשתא ישאר לו חלק מה מהנכסים:

ד"ה ודרכו לילך ולהזיק וכו' וכוונתו להזיק לא שייך למיתני גבי בור וכו'. ר"ל דכיון דכבר נכלל ממה שאמר דרכו לילך ולהזיק שזה ב"ח ובור אינו ב"ח לא שייך למתני' תו לומר שהבור שאינו ב"ח אין כוונתו להזיק דפשיטא הוא כן נראה לי לפרש דאי לא תפרש כן תיקשי לך הא חמור דדרכו לילך ולהזיק ובעל חי נמי לא שייך גבי בור ואפילו הכי קתני לה וק"ל:

ד"ה משא"כ בבור וכו' וא"ת נילף משור וכו'. נ"ל דהתוס' לא סבירא להו כפירוש רש"י דפירש על משא"כ בבור דפטור מטעם דכתיב שור ולא אדם דהתוס' סבירא להו כמו שכתבו בסוף דבור זה דשור ולא אדם לא אתי אלא למעוטי עבד וכנעני הקנוי לישראל וכן מה שפירש רש"י דבאש פטור מהכופר מטעם דקים ליה בדרבה מיניה לא סבירא להו להתוס' כן דכופר לא שייך לפטרו מטעם קים ליה בדרבה מיניה כמו שכתבו התוס' לעיל (בבא קמא דף ד') ד"ה כראי אדם שאין משלם את הכופר ובו' ועיין במה שכתבתי שם:

דף י.

ד"ה חומר בשור וכו'. משום דהוי בכלל מסרן לחרש שוטה וקטן וכו'. מקשין התלמידים והיאך נוכל לומר שדין מסרן לחש"ו תלי בבעל חי והא בור אינו בעל חי ואפ"ה חייב היכא דמסר לחש"ו כדלעיל י"ל דלהכי דייקי התוס' בלישנייהו וכתבו דבהכי תלי טעמא דפטור באש ולא כתבו דבהכי תלי טעמא דחייב בשור אלא רוצה לומר דטעמא דחיוב יש בכמה דרכים כגון בור דחייב מטעם דדרכו לנתורי ולר"ל בלא צוותא דחרש היזקו מצוי ליפול שם אבל טעמא דפטור באש דלאו ב"ח הוא ואי לאו צוותא דחרש לא היה הולך ומזיק אלא הוה מעמיא עמיא ואזלא וק"ל:

דף י:

גמרא לא צריכא דבהדי דסמך בהו תבר וכו'. ופירש רש"י סמך בהו נסמך עליהם ולא יוכלו לעמוד וכו' נראה דרש"י פי' כן כדי לתרץ הקושיא דפרכא הגמרא לעיל מזה ולימא להו אי לאו אתון בדידי לא הוה מתבר ר"ל והוה להו לעמוד והואיל ולא עמדו כולן חייבין וכן משמע בתוס' לכך פירש דסמך בהו ולא היו יכולים לעמוד וכ"ת א"כ למה ליה לרש"י לפרש לא צריכא וכו' לעולם דבלאו איהו לא הוה מתבר כלל וכו' ולמה ליה למהדר משינויא קמא דמשני לא צריכא דבלאו איהו הוה מתבר בתרי שעי וכו' דאמר ליה אי לאו אתון וכו' ומה דהוה פריך עליה ולימא להו אי לאו אתון וכו' לשני לא צריכי דסמך בהו ולא היו יכולין לעמוד י"ל דהשתא דאתית להכי ניחא ליה לשנויי כפשוטו כפום ריהטא וכסברת המקשה דלעיל דאיירי דבלאו איהו לא הוה מתבר כלל וק"ל:

אמר ליה בב כהנא לרב אלא טעמא דכתב רחמנא והמת יהיה לו וכו'. יש להקשות תקשה ליה לרב כהנא בעצמו דאמר לעיל מזה רב כהנא אמר מהכא אם טרף יטרף וכו' ובאשר"י מצאתי א"ל רב כהנא לרבא וא"כ י"ל דלאו היינו רב כהנא דלעיל אלא תלמידו דרבא הוה וק"ל:

תוס' ד"ה כגון פפא בר אבא וכו' פירש רשב"ם דנקט פפא בר אבא וכו'. משום דקשיא ליה למה ליה למנקט פפא בר אבא לימא דאיירי בסתם בני אדם אלא שהספסל היה סובל וחזק לישב עליה ה' בני אדם ולא היה חזק כל כך בכדי שישבו עליו ששה בני אדם:

בא"ד ולפירושו צ"ל כגון פפא בר אבא אכולהו ר"ל גם החמשה הראשונים שישבו כבר על הספסל היו כפפא בר אבא מדקאמר בסמוך דאמרי ליה אי לאו את וכו' ואין לומר דלא קאמר זה אלא שלא יפטר האחרון אבל הראשונים היו פטורים בלא זה דא"כ אמאי נקטא הגמרא האי לישנא דאמרי ליה דמשמע דהחמשה הראשונים היו טוענין עמו לא הל"ל אלא דאמר ליה ר"ל בעל הספסל דאיהו ה"ל למטען בהדיה וק"ל:

בא"ד והר"ר עזריאל חייב לשלם. משום דאיהו מפרש כפירושו של ר"ת שכתבו התוס' סמוך לזה:

דף יא.

תוס' ד"ה שליא שיצאה מקצתה וכו'. לא שנו אלא שאינה קשורה בולד פירוש אלא שהשליא היא בפני עצמה והולד בפני עצמו דאמרינן שהשליא היא ולד בפני עצמו ונימוח והשליא של הולד שיצא אחריו היא ג"כ נימוח וק"ל:

דף יא:

ד"ה בכור שנטרף בתוך שלשים וכו' משמע קצת דאם קים לן דכלו חדשיו וכו'. ר"ל דמפירוש רש"י משמע דטעם דאמרה תורה ופדויו מבן הדש תפדה הוא משום חשש נפל:

בא"ד ואע"ג דמהאי קרא נפקא לן כל ששהה שלשים יום וכו' ר"ל א"כ משמע דטעם מבן חדש תפדה הוי משום חשש נפל אין זה אלא גזירת הכתוב הוא אפילו קים לן דלא הוי נפל אלא דממילא משתמע נמי דכל ששהה ל' יום באדם יצא מכלל חשש נפל דאל"כ לא היה להתורה ליתן שיעור ל' יום אלא היה מן הראוי להרחיב יותר זמן להפדיון עד שיצא מכלל נפל וכן גבי מיום השמיני והלאה ירצה לקרבן:

ד"ה אפילו מן גלימא דעל כתפיה וכו'. ור"ת פוסק שאין מסדרין לב"ח וטעמו של ר"ת תלוי בגירסת הגמרא שם פרק המקבל עיין שם בתוס':

דף יב.

ד"ה זילו אהדורו חשיב ליה כטועה בדבר משנה. ד"ל דקי"ל דהדין חוזר לאפוקי טעה בשיקול הדעת דמה שעשה עשוי וישלם מביתו כמבואר בסנהדרין:

דף יב:

ד"ה מאן תנא וכו' מעילה לא מעלה ולא מורדת. ר"ל ופשיטא דלכ"ע לא הוי ממון בעלים וליכא למ"ד דכיון דלית ביה שום חלק להדיוט מהיכא תיתי לאסוקי אדעתין שיהא ממון בעלים אבל קדשים קלים כיון שיש לבעלים חלק בו דהיינו הכשר סברא הוא לומר דהוי ממון בעלים לשום תנא לכך מיבעיא ליה מאן הוא התנא וק"ל:

ד"ה ומחיים מי אמר אמר תימה מאי קס"ד אי מחיים לא אמר כ"ש לאחר שחיטה. ד"ל וא"כ הא דקתני ומעלה מעל בה' לדבות קדשים קלים שהן ממונו דברי רבי יוסי הגלילי במאי מוקמת לה:

בא"ד לסייעיה משלמים דקאמר בן עזאי וכו'. ר"ל א"כ רבי יוסי הגלילי עכ"פ איירי בשלמים ושלמים לא שייכי אלא בזמן שבהמ"ק קיים דחזיא להקרבה וא"כ ש"מ דאפי' בחזיין להקרבה אית ליה לרבי יוסי הגלילי דהוי ממון בעלים:

ד"ה ואם איתא לשני ליה וכו' דממה נפשך לא הוי כרבי יוסי הגלילי וכו'. ר"ל וכ"ת מאי פריך לישני הא ר"י הגלילי הא רבנן הא ודאי ניחא ליה טפי לאוקמי תרוייהו כרבי יוסי הגלילי לכך קאמר דממ"נ וכו' ר"ל הא עכ"פ לפי סברתו דלעיל דאית ליה דמחיים אפילו במתנות כהונה דחזיא להקרבה ס"ל לרבי יוסי הגלילי דהוי ממון בעלים א"כ לא אתי ההיא דרב נחמן אמר רבה בר אבוה כרבי יוסי הגלילי דאוקמא לה דוקא בבכור בזמן הזה דלא חזי להקרבה ורבי יוסי הגלילי אפילו בחזיא להקרבה ס"ל דהוי ממון בעלים וא"כ ע"כ ההיא דרב נחמן לא אתי אלא כרבנן וא"כ למה ליה לשנויי דההיא דרבי יוסי הגלילי בבכור בחוצה לארץ לישני ליה בקצרה הא רבי יוסי הגלילי הא רבנן:

בא"ד ולפי סברא זו לא יהיה אמת הא דמשמע לקמן וכו'. ר"ל לפי סברא זו דבעי השתא לאוקמי ההיא דרב נחמן אמר רבה בר אבוה כרבנן א"כ גם רבנן מודו לרבי יוסי הגלילי בבכור בזמן הזה ולכ"ע הוי ממון בעלים ובכלל רעהו הוא א"כ לא יהיה אמת לפי סברא זו הא דמשמע לקמן בסוף פרק הפרה דבכור לא הוי בכלל רעהו אפי' בזמן הזה אבל לפי המסקנא דהכא דמשני אלא מתנות כהונה שאני וא"כ בבכור בזמן שבהמ"ק קיים דחזיא להקרבה אפילו רבי יוסי הגלילי מודה דלא הוי ממון בעלים ולא קאמר דהוי ממון בעלים אלא בבכור בחוצה לארץ או בבכור בזמן הזה דלא חזייא להקרבה מכלל דלרבנן אפילו בבכור בזמן הזה לא הוי ממון בעלים ולא הוי בכלל רעהו א"כ אתי שפיר ההיא דסוף פרק הפרה כרבנן והיינו דקא מסיימי התוס' והשתא מילתיה דרב נחמן לא מתוקמא אלא כרבי יוסי הגלילי ופלוגתא דאביי ורבא לקמן כרבנן וכו':

דף יג.

גמרא למעוטי מאי אילימא למעוטי בכור השתא ומה שלמים וכו'. ופירש רש"י בכור מיבעיא ובבכור ח"ל קאמר דכיון דלאו להקרבה קאי וכו' יש לדקדק א"כ מאי פריך הגמרא השתא ומה בכור שלמים וכו' דמנא ליה דאתא למעוטי בכור בזמן הזה דפריך השתא ומה שלמים וכו' דלמא אימא לך דאתא למעוטי בכור של ארץ ישראל בזמן שבהמ"ק קיים דחזי להקרבה וי"ל דס"ל להגמרא דאי אתי למעוטי בכור מסתמא אתי האי תנא אליבא דבן עזאי לאפוקי ממ"ד דבכור הוי ממון בעלים לרבי יוסי כגון אבא יוסי בן דוסתאי ואבא יוסי על כרחך לא קאמר אלא בבכור בזמן הזה דלא חזי להקרבה דאלו בכור דחזי להקרבה כגון בזמן שבהמ"ק קיים ליכא למ"ד כדאמר לעיל מתנות כהונה קאמרת וכו' וא"כ האי תנא אליבא דבן עזאי אי אתי למעוטי בכור ע"כ בכור בזמן הזה קאמר ולכך פריך הגמרא שפיר ומה שלמים וכו':

רש"י ד"ה אי אליבא דרבנן וכו' דפליגי בפרק שור שנגח גבי שור שדחף את חבירו לבור ואמרי בתם בעל השור משלם רביע וכו'. נראה דאין זה מפרש"י ואיזהו תלמיד כתבו דרש"י ס"ל לרבנן בתם בעל השור משלם מחצה ומחצה מפסיד דבעל הבור פטור ובמועד בעל השור משלם נזק שלם ובעל הבור פטור ועיין בתוס':

בתוס' ד"ה אי אליבא דרבנן פידש בקונטרס וכו' ואמר בתם דבעל השור משלם מחצה וכו' כצ"ל. הלכך במועד בעל השור משלם נזק שלם ובתם משלם חצי נזק ופלגא מפסיד כצ"ל:

בא"ד דאי כל חד פלגא הזיקא עביד למה ישלם בתם לרבי נתן בעל השור שלשה רביעים וכו'. ר"ל אלא ודאי ס"ל השתא האי כולא הזיקא עביד והאי כולא הזיקא עביד והא דלא משלם בעל השור מחצה בתם כאלו הוא עשה כל ההיזק משום דאמר א"כ שותפתאי מאי אהני לי כדאיתא פרק הפרה להאי לישנא וע"ש דאלו ללישנא דאמר תורא בבירך אשכחתיה מצי סבר כל חד פלגא הזיקא עביד ואפ"ה משלם בעל הבור שלשה רביעים כדאיתא התם אבל המקשה הכא בשמעתין דלא אסיק השתא אדעתיה טעמא דתודא בבירך אשכחתיה עד דמשני ליה לקמן א"כ ע"כ צ"ל דהוא ס"ל האי כולא הזיקא עביד והאי כולא הזיקא עביד:

בא"ד ונראה לר"י דרבנן דאמרי בעל השור חייב וכו' שלא שלא חייב הכתוב בור אלא היכא דנפל ממילא וכו' אבל לא שייך השתא לפרש טעמא דרבנן משום דס"ל שהשור עשה כל ההיזק כמו שפרש"י משום דא"כ היה לו לשלם בעל השור ה"נ בתם כאלו עשה הכל לבדו וכן במועד הכל לכך אצטריך לפירוש התוס' לפרש טעמא דרבנן משום שלא חייב הכתוב בור אלא בנפל שם ממילא וכו' וק"ל:

דף יג:

תוס' ד"ה שנאמר והועד בבעליו והמית. נראה דלאו מן והועד קא דריש פירוש להעמדה בדין אלא מסיפא דקרא מהשור יסקל דריש העמדה בדין וק"ל:

ד"ה הצד השותפין וכו' במיוחדת לפירות ולא לשוורים פליגי ר"ל אבל במיוחדת לפירות ולשוורים אפילו רב חסדא מודה דפטור וכו':

בא"ד וגרסינן לקמן ותסברא מתני' מי לא פליגי וכו'. דלפי גירסא זו ס"ל לר"א דמתני' פליגי ולא ס"ל דההיא דפטר איירי במיוחדת לזה ולזה בין לפירות ולשוורים אלא בכל ענין ס"ל דפטור בה על השן ועל הרגל ולכך י"ל דרב חסדא לא מחייב אלא במיוחדת לפירות ולא לשוורים אבל לפי הגירסא דגריס ותסברא מי פליגי וכו' וס"ל לרבי אליעזר דלא פליגי אלא ההיא דרב יוסף איירי במיוחדת לפירות ולא לשוורים וההיא דקתני פטור איירי במיוחדת לפירות ולשוורים וא"כ גם רבי אליעזר מודה דחייב במיוחדת לפירות ולא לשוורים והא דפליג ארב חסדא היינו במיוחדת לפירות ולשוורים מכלל דרב חסדא מחייב אפילו במיוחדת לפירות ולשוורים וא"כ לפי גירסא זו לא יהיה התחלת הסוגיא כמו במסקנא וכו' וק"ל:

ד"ה כשהזיק חב המזיק כו' ועוד ברייתא דקתני כשהזיק חב המזיק וכו' קשיא לרב חסדא ד"ל ועוד אפילו את"ל דיש לדב חסדא שום יתור אחר דאתי מיניה קרן לשמואל וכל הני לרב מ"מ הברייתא דקתני דכשהזיק אתי לאתויי כל הני קשיא ליה לרב חסדא דהא לדידיה כשהזיק חב המזיק ארשות הניזק והמזיק דלעיל מיניה קאי אך קשה דלשמואל תקשי הברייתא דהא לשמואל אתי וכשהזיק חב המזיק לאתויי קרן ובריית מייתי ליה לאתויי כל הני:

דף יד.

בתוס' ד"ה מי לא פליגי הוה מצי לאוקמה ההיא לא לזה ולא לזה לשוורים ולפירות דחד. ד"ל לניזק דהוי רשות הניזק גמור ומודה ביה רבי אלעזר דחייב בה אשן ודגל ועיין בדבור שאחר זה אלא שיש לדקדק דאי מוקי לה בלא לזה ולא לזה לשוורים ולפירות דחד א"כ למה הוי חצר השותפים וצריך לפרש דמשותפים לחצר בדברים אחרים:

ד"ה לא לזה ולא לזה לפירות וכו' ולא בעי לאוקמא לזה ולזה לפירות ולא לשוורים ודלא כר' זירא. ר"ל אבל בלא לזה ולא לזה לשוורים ולפירות לחד גם לר' זירא מודה בה דחייב בה אשן ורגל והשתא לפי' התוס' הוי שלשה חילוקי דינים במיוחדת לזה ולזה לשוורים ולפירות דחד לכולי עלמא פטר בה אשן ודגל ובלא לזה ולא לזה לשוורים ולפירות דחד לכולי עלמא חייב ובמיוחדת לזה ולזה לפירות ולא לשוורים פליגי בה רבי זירא ואביי וק"ל:

דף יד:

רש"י ד"ה פרה שהזיקה טלית וכו' וטלית שהזיקה פרה ברשות הרבים כצ"ל. ובספרים שכתוב בהן או טלית שהזיקה פרה נראה דטעות סופר הוא שהרי מפרש שהזיקו זה את זה ועיין בתוס' וכן משמע מפירוש רש"י עצמו שכתב בד"ה אלא שאין וכו' ומי שהזיק את חבירו יותר ישלם מבואר בהדיא שרש"י מפרש שהזיקו זה את זה והא דכתב אין אומרין תצא פרה בטלית יטול את הפרה וכו' רוצה לומר ובעל הפרה יטול את הטלית ותצא זה בזה ורש"י חדא מינייהו נקט וק"ל:

תוס' ד"ה פרה שהזיקה וכו' דכל המשנה וכו'. ר"ל והכא נמי שינה בעל הטלית דאין דרך להניח טלית ברשות הרבים:

בא"ד אלא אמר ר"ת דאין אומרין תצא פרה בטלית בא לאשמועינן לא כרבי עקיבא דאמר יוחלט וכו'. ר"ל והכא נמי איירי שהפרה הזיקה טלית בקרן שמשלם חצי נזק מגופו ומיירי שאין כל הפרה שוה כי אם החצי נזק של טלית אין אומרים שיוחלט הפרה בנזק הטלית לבעל הטלית:

ד"ה ש"מ לוה ומכר נכסיו וכו' ומפרש ר"ת וכו' וקשה למאן דאמר שיעבודא דאורייתא וכו'. יש לדקדק לפירוש ר"ת מאי טעם פריך המקשה אמאן דאמר שיעבודא דאורייתא עדיפא מיניה ה"ל למפרך נמי למאן דאמר מלוה הכתובה בתורה כמלוה בשטר דמי ואין לתרץ דהשתא ס"ל הגמרא דנזקין לא מקרי מלוה הכתובה בתורה משום דלית לה קצבה ולא מקרי מלוה הכתובה אלא באומר ערכי עלי שדמיו קצובים בתורה דבהדיא איתא בערכין דף ו' דמאן דאמר מלוה הכתובה בתורה כמלוה בשטר דמי קאי אנזקין דדין מלוה הכתובה בתורה מוקי לה התם דהוי פלוגתא דתנאי וסתמא דהתם ס"ל דלאו ככתובה בשטר דמי וא"כ כי הוה פריך נמי אמתני' דהכא ש"מ מלוה הכתובה בתורה לאו ככתובה בשטר דמי לא הוי קושיא כל כך אבל דין שיעבודא דאורייתא הוי פלוגתא דאמוראי פרק גט פשוט (בבא בתרא דף קע"ה) ולכך פריך שפיר אמתני' דהכא אהנהו אמוראי דאמרי התם שיעבודא דאורייתא. אך תמיה לי דלא פריך בפרק גט פשוט למ"ד דשיעבודא דאורייתא ממתני' דערכין דס"ל דאפילו נזקין דהוי מלוה הכתובה בתורה לא גבי מיורשים וכ"ש מלוה על פה וא"כ ע"כ ס"ל דשיעבודא לאו דאורייתא וצריך עיון שלא מצאתי בשום מקום שום מפורש שהתעורר לזה ודו"ק:

דף טו.

תוס' ד"ה השוה הכתוב אשה לאיש היינו דוקא היכי דהפרשה נאמרה בלשון זכר וכו'. ר"ל אותו ענין ילפינן מהאי קרא דתנא דרבי ישמעאל שיהא אשה שוה בו כאיש אבל היכי דכתיב איש בהדיא באותו ענין לא ילפינן מהאי קרא אלא צריך יתור:

בא"ד ואמר ר"ת דדרשינן התם נגיחה למיתה וכו'. והוא ילפינן מנזקין דכתיב בהו איש כי יגוף שור וכו' כצ"ל:

ד"ה אשר תשים לפניהם וכו' וי"ל דהתם ממעט משום דלפניהם קאי אאלהים דכתיב בפרשה וכו'. ויש לדקדק מה תירצו התוס' בזה מ"מ יש להקשות ואימא כולה קרא דלפניהם למומחים הוא דאתא ומנ"ל לרבויי אשה וי"ל דא"כ ה"ל לקרא למכתביה גבי אלהים ש"מ תרתי כן נ"ל לתרץ לפי פי' ר"ת דהכא ועיין בפרק בתרא דגיטין בר"ן דתירץ קושית התוס' דהכא בע"א:

ד"ה משום חצי כופר וכו' דליקשי למ"ד פלגא נזקא ממונא וכו'. ד"ל דליקשי ליה אמאי לא תני שהמועד משלם כופר והתם אינו משלם כופר:

ד"ה הא מני רבי יוסי וכו' וי"ל דאה"נ דלר"ע נמי כופר לא הוי שיור וכו' ואי ר"ע ליתני שהתם פטור מדמי עבד וכו'. ואין להקשות השתא נמי דמוקי לה כרבי יוסי הגלילי הא רבי יוסי דריש נקי מדמי ולדות וא"כ תקשה נמי ליתני שהתם פטור מדמי ולדות דשם פרק שור שנגח ד' וה' מבואר דלפי האמת גם מועד פטור מדמי ולדות ודרשינן כי ינצו אנשים אנשים ולא שוורים:

בא"ד אלא כלומר דמצי סבר דמשלם חצי כופר ולא יסבור דרבה כרבי טרפון וכו'. ויש לדקדק אמאי לא קאמרה הגמרא הא מני ר"ט דאית ליה בהדיא חצי כופר ויש לתרץ משום דר"ט דריש נקי נקי מדמי עבד כר"ע וא"כ תקשי לך ליתני שהתם פטור מדמי עבד לכך ניחא טפי לאוקמא כרבי יוסי הגלילי:

דף טז.

תוס' ד"ה כולה רבי טרפון וכו' תימה דמשמע הא לשניהם לפירות פטור וא"כ תפשוט מהכא וכו'. ר"ל דלעיל פליגי רב חסדא ור' אלעזר ומספקא לה לגמרא אי פליגי במיוחדת לשניהם לפירות כקושיא דרבי זירא וכו' ואית לה לר"א דגם במיוחדת לשניהם לפירות ולא לשוורים פטור או נימא מדמתני' לא פליגי אמוראי נמי לא פליגי ומודה ר"א דבמיוחדת לפירות ולא לשוורים חייב ולא איירי ר"א אלא במיוחדת לשניהם בין לפירות בין לשוורים ומאי מספקא ליה הא ר"א גופיה קאמר הכא כולה רבי טרפון היא וכו' ומוקי לה לפי גירסא זו דוקא במיוחדת לפירות לחד ולא לזה ולא לזה לשוורים מכלל דבמיוחדת לשניהם לפירות פטר ר"א ולגירסת הספרים קשיא איפכא דמדקחשיב

הכא הצד הניזק אפילו במיוחדת לשניהם לשוורים וחייב כ״ש דמחייב במיוחדת לשניהם לפירות א״כ ודאי לא פליגי:

ד״ה ראוי לה אין וכו' אין להקשות דלמא הא דקאמר מועד היינו לשלם מן העלייה וכו'. ויש לדקדק אמאי לא הקשו התוס' קושיא זו אמקשה דלעיל דפריך מדקתני השן מועדת וכו' וי״ל דלעיל דייק מרישא דקתני תמים וכו' הבהמה אינה מועדת לא ליגח וכו'. ולשון תמים לא שייך למיתני כי אם לענין חצי גזק ולא לענין לשלם מן העלייה וק״ל:

דף טז:

תוס' ד״ה ר״א אומר וכו' ואומר ר״ת דהתם בקשורים בשלשלאות כגון ארי בגוהרקי שלו ועוד י״ל דלענין זה קאמר התם דיש להם תרבות שאין להם להורגם וכו'. כנ״ל להגיה דתרי תירוצים הם (ועיין שם בתוס' דסנהדרין):

דף יז.

ד״ה והאמר מר גדול תלמוד תורה וכו'. ובשאלתות דרב אחאי גאון וכו' וצ״ע דלגירסא של השאלתות משמע הא דקאמר לא פשיט לן וכו' לא לענין קיים או לימד דהכא קאמר אלא ר״ל דלא אמר שמעתתא קודם שהניח תפילין וע״ז פריך הגמרא והא אמר מר וכו' וא״כ יש להקשות מה ענין זה להכא דשמעתין וק״ל וכבר הארכתי בזה בדרך לימוד הישיבה:

דף יז:

גמ' תנא שן דהיה וקתני שן דבהמה וכו'. גבי רגל לא מצי לשנויי הכי דקתני רגל דחיה וקתני רגל דבהמה משום דהא קתני בהדיא דאפילו תרנגולין מועדים כמו שכתבו התוס' והא דפריך הגמרא א״ה הא מיבעי ליה למתני בריש וכן הא דפריך א״ה רישא נמי ליתני ההיא דלא כתיב ברישא וכו' דפריך המקשה דלתני הבהמה מועדת להלך וכו' וכן הבהמה מועדת לאכול וכו' ברישא צ״ל דהכי פריך דלתני כיצד הבהמה מועדת לשבר וכו' הרגל מועדת להלך כדרכה ולשבר וכן בסיפא גבי שן פריך דלתני כיצד הבהמה מועדת לאכול הראוי לה השן מועדת לאכול פירות וירקות וכו' ואע״ג דבפ״ק לא קתני הבהמה מועדת לשבר אלא הרגל מועדת לשבר וא״כ היאך לתני כיצד הבהמה מועדת וכו' דהא אפרק דלעיל קאי ולעיל לא קתני בהמה נ״ל דהיינו הא דמשני איבעית אימא איידי דסליק מרגל פתח ברגל דר״ל דלעיל בפ״ק לא קתני בהמה אלא הרגל מועדת וכו' וכמו שפירש רש״י ואין ר״ל במאי דסליק פתח דהא לא סליק לעיל ברגל אלא בשור המזיק ברשות הניזק ועיין בתוס' בדבור ראשון בריש פרקין וכן גבי שן ולפי זה הא דמשני הגמרא איבעית אימא איידי דסליק מרגל וכו' ד״ה מסיפא דקתני כיצד השן מועדת נמי מצי לשנויי הכי איידי דלעיל לא קתני הבהמת מועדת לאכול אלא השן מועדת לאכול פתח נמי בשן ותני כיצד השן מועדת וכו' ולא נצטרך השתא לשינויא דלעיל דמשני גבי שן האי דאתיא מדרשה חביבא וכו' וק״ל:

תוס' ד״ה בתר מעיקרא אזלינן וכו' דאדרבה מדמפליג בין ראשון ושני וכו'. ר״ל דלא מפליג בראשון גופיה בין שוברתו ובין נתגלגל ויש להקשות הא כתבו התוס' לעיל במתני' בשם ר״י דאיצטריך לאשמועינן מתני' דרסה על הכלים ושברתן וכו' לאשמועינן דס״ד דמשונה הוא כיון דדרסה כ״כ כחוזק עד שניתז השבר על הכלי אחר ושברתו וכו' וא״כ לפי זה (לא) מצטריך למתני הכי ולא היה יכול למתני במתני' נתגלגל לא בראשון ולא בשני ונראה דתירוצו של ר״י הוא לפי האמת דמסקי התוס' הכא דליכא למשמע מיניה נתגלגל הלכך על כרחך נצטרך לתרץ בדוחק כמו שתירץ ר״י אבל אם היה אפשר למידק מיניה נתגלגל הוה ניחא לן למימר טפי דמתני' נתגלגל אתא לאשמועינן וק״ל:

דף יח.

גמ' ותני עלה משלם חצי נזק מגופו וכו'. נראה לי דל״ג מגופו וכן בס״א אינו דהא לר״א דאית ליה נזק שלם נמי אינו משלם אלא מגופו וכדפריך בתר הכי וק״ל:

דף יח:

רש״י ד״ה דדחיק ליה עלמא וכו' ואי קשיא דרבי אליעזר אדרבי אליעזר וכו' בפלוגתא דרבי טרפון ורבנן ובמקום גחלת וכו'. רוצה לומר דלא פליגי רבנן ורבי אליעזר בכל הגדיש ומטעם צרורות אלא במקום הגחלת לחוד הוא דפליגי ובאנחה כלב בשינוי ולא באדיי אדויי דהוה צרורות כדלקמן אלא דמנחה בשינוי דלא הוי צרורות דרבנן מחייבי ליה ח״נ מדין קרן ור״א נזק שלם משום דס״ל כרבי טרפון דקרן ברשות הניזק משלם נזק שלם אבל בצרורות תרוייהו ר״א ורבנן כרבנן דסומכוס סבירא להו דלא מחייבי ליה כי אם ח״נ:

תוס' ד״ה בין לרבנן בין לר' אליעזר וכו'. ולא רצה להעמיד כרבנן ובמקום גחלת וכגון דאנחי אנוחי בשינוי ר״ל דהוי קרן דברשות הרבים משלם ח״נ וברשות הניזק ס״ל לר' אליעזר כר' טרפון דמשלם נ״ש מק״ו דשן ורגל דהא אי הוה אנחי כאורחיה על הגדיש היה חייב נ״ש על מקום גחלת וברשות הרבים היה פטור והשתא דאנחיה בשינוי דהוי קרן ילפינן שפיר דברשות הניזק לחייב נזק שלם ולא איירי כלל ר' אליעזר ורבנן בצרורות דלא איירי אלא במקום גחלת ובלאו אדייה אדויי דלא הוי שם צרורות ובשאר הגדיש לא איירי כלל דיכול להיות דתרוייהו ס״ל דפטור לגמרי כר״ל דלקמן פליג אר' יוחנן:

דף יט.

גמ' רב אשי כרבנן מוקי לה ובעי לה הכי וכו'. ר״ל דרב אשי מפרש הא דאבעיא להו היכי קאמר היתה מבעטת והזיקה בבעיטה וכו' לא היתה הבעיא אי מתני' אתיא כרבנן או כסומכוס דפשיטא לכ״ע דכרבנן מוקמינן לה ולא היתה הבעיא אלא לענין אי יש שינוי בצרורות לרביע נזק או לא (ועיין בתוס'):

בעי מיניה ר' ירמיה וכו'. היתה מהלכת ברשות הרבים והתיזה והזיקה מהו כצ״ל. ומ״ש בספרים שלפנינו ובעטה והתיזה וכו' ט״ס הוא דבהתיזה צרורות כאורחה איירי וכן ברש״י מה שכתוב הואיל ובעיטה וכו' ט״ס הוא וצ״ל לקרן מדמינן לה הואיל וחייבת חצי נזק כי קרן:

תוס' ד״ה וכי תימא ראשון להתזה ואע״ג דלא שייך לפרש הכי הברייתא דלקמן וכו'. ר״ל לפי המסקנא דמשני לה בהתיזה ברשות הרבים והזיקה כרשות היחיד לא שייך לפרש הברייתא הכי משום דאי איירי בשלשה כלים וראשון ר״ל ראשון להתזה אמאי קתני אבל ברשות הרבים על הראשון פטור וכו' הא אפילו בראשון להתזה משכחת לה דחייבת כגון שהכלי הראשון היה עומד ברשות היחיד וניתז עליו מרשות הרבים אבל אי הוה ראשון כפשוטו אתי שפיר דלא שייך גביה שום חיוב ברה״ר דהא דורסתו ושוברתו כולו בדריסה במקום שהוא עומד אבל לפי המקשה דפריך מאי לאו התיזה ברה״ר והזיקה ברה״ר שייך שפיר לפרש גם הברייתא ראשון ראשון להתזה דהא לסומכוס משלם ג״ש דומיא ממש כרגל ולכך פטור ברה״ר אבל האחרון ח״נ נקרן ולכך חייב ברשות הרבים וק״ל:

בא״ד מ״מ מתני' מצי שפיר מפרשה הכי. יש לדקדק כיון דברייתא לא שייך לפרש הכי איך שייך לפרש המתני' הכי דהא הברייתא קאי אמתני'. וי״ל דהא עכ״פ צריך לומר אי מתני' אתי' כסומכוס איירי מתני' בג' כלים ונוכל לומר דהברייתא לא קאי אלא אשני כלים הראשונים וק״ל:

ד״ה רב אשי כרבנן וכו' הוי מצי למימר דאם תמצי לומר קאמר וכו'. ר״ל דלא ה״ל לרב אשי לשנות פי' האבעיא להו אלא היה יכול לתרץ דגם להם היה ספק אי כח כחו לסומכוס ככחו דמי או לא ובעיא זו דבעי אי מתני' אתיא כרבנן או כסומכוס כדרך את״ל בעי להו את״ל דכח כחו לאו ככחו דמי דמתני' רבנן הוא או סומכוס הוא:

דף יט:

תוס' ד״ה אבל קשרו אדם חייב פירוש בתר דנייח וכו'. ר״ל דאין לפרש דאזקא בהדי דאזלא ומטעם אש דא״כ היו שניהם חייבין בעל הדליל וגם בעל התרנגול דהדליל הוי כמו אש והתרנגול כמו רוח המוליך האש וכמו שכתבו התוס' בדבור שאחר זה:

ד״ה וכי אתמר דרב הונא וכו' דלא מתוקמא אמתני'. ר״ל וכי תימא דאוקי מתני' באדיי אדויי א״כ נימא דרב הונא אמתני' קאי וה״ק לא שנו דאין משלם אלא חצי נזק דנקשר מאליו דאין לו בעלים או יש לו בעלים ואצניעה ולכך אין משלם בעל התרנגול אלא ה״נ באדיי אדויי דהוי צרורות אבל קשרו אדם חייב נזק שלם ולכך כתבו התוס' דלא מתוקמא אמתני' הכי משום דקשרו אדם חייב משמע דהקושר חייב הכל ואי אמתני' קאי דאיירי בדאדיי אדויי הוי שניהם חייבין בעל הדליל ובעל התרנגול דהוי כמו אש שמזיק בהדי דאזיל דהדליל הוי כמו אש והתרנגול הוי כמו רוח ובין שניהם היו חייבים לשלם נ״ש ונראה דבדליל שיש לו בעלים אין לחלק בין היכי דאזיק בהדי דאזלא או דאדיי אדויי דבתרוייהו שניהם חייבים בעל הדליל ובעל התרנגול וכדמשמע בתוס' אבל בדליל שאין לו בעלים או בדאצניעה דאין חייב כ״א בעל התרנגול יש חילוק דהיכי דאזיק התרנגול עם הדליל בהדי דאזלא כאורחיה חייב בעל התרנגול נזק שלם אבל אי אזיק בדאדיי אדויי דהוי צרורות לא משלם בעל התרנגול אלא חצי נזק וק״ל:

דף כ.

תוס' ד״ה מתגלגל וכו' וקשה דלקמן וכו' פשיטא לן וכו'. ר״ל דבעינן הלקיחה בחצר הניזק וגם הבהמה בשעת אכילה בחצר הניזק ונראה לר״י כגון דקיימא פירות וכו' ר״ל והבהמה היא בחצר הניזק וגם הפירות אלא שמגלגלין ואתו לר״ה דתרוייהו הפירות והבהמה [בעינן] שתהא בחצר הניזק:

דף כ:

ד״ה אפקורי מפקר וכו' אלא מתיאש מהם שסבור שיתקלקלו מחמת שרבים דורסים עליהם עד שלא יבאו לדמי מה שנהנית כך היא הגירסא בספרים שלפנינו. ור״ל דהא דקאמר בגמרא אפקורי מפקר לאו דוקא אלא ר״ל מסתמא מתיאש מהם אם לא יתקלקלו הרי טוב ואם יתקלקלו אפילו לגמרי אפי' עד שלא יגיע לדמי מה שנהנית יתקלקלו ולכך לא מקרי זה נהנה וזה חסר דמסתמא לדעת זה הניחם בר״ה אבל מ״מ לא הפקירם כל זמן שמתקיימין ולא נתקלקלו ע״י דריסה ולכך כשאוכלתן הבהמה משלמת מה שנהנית ובזה יתיישב שפיר וביש ספרים גרסינן עד שלא באו אלא לדמי מה שנהנית והגיהו כן משום שהיה קשה להם דאם מתייאש מהם שיתקלקלו לגמרי אפי' עד שלא יבאו לדמי מה שנהנית א״כ הדרא קושית התוס' לדוכתא דא״כ אפי' מה שנהנית לא משלם אבל לפי מה שכתבתי אין כאן קושיא כלל ואדרבה לפי אותה הגירסא דגרסי אלא לדמי מה שנהנית דמשמע דמדמי מה שנהנית לא נתיאש מעולם א״כ הדרא קושית הגמרא לדוכתה דא״כ ה״ל לזה נהנה וזה חסר וק״ל:

ד״ה אם עמד ניקף וכו' אלא לישנא דמפרש התם דקאי אניקף וכו'. ר״ל דשם איתא תרי לישנא ללישנא חדא פליגי ר' יוסי ורבנן במקיף וניקף ולחד לישנא לא פליגי בזה אלא פליגי אי מגלגלין את הכל או לא ועיין שם:

ד״ה נתנה לחבירו וכו' מה לי הוא מה לי חבירו וכו'. ר״ל מיד שנטלו ימעול אפי' [לא] נתנה לחבירו וע״ש:

דף כא.

גמ' מאי בינייהו וכו' איכא בינייהו דקא משתמש בציבי ותיבנא וכו'. משמע דבין לרב הונא ובין לרב יוסף צריך לומר שיש הנאה מה לבעל החצר במה שזה דר בו אי משום דשאייה יוכת שער או משום ביתא מיתב יתיב אבל אם אין לו הנאה צריך להעלות לו שכר ולעיל איתא אתמר אמר ר' חייא בר אבין וכו'. אמר רב הונא אין צריך להעלות לו שכר משמע בכל ענין ונראה דהכא איירי בבית שיש קצת חסרון לבעל הבית במה שזה דר בו דהיינו שחרורית דאישייתא לכך מצריך קצת הנאה שיגיע מהדירה לבעל הבית כנגד אותו מעט חסרון (ועיין בהר״ן ובהרא״ש):

איכא בינייהו דקא משתמש בציבי ותבנא וכו'. ופרש״י דקא משתמש בו בעל הבית בציבי ותיבנא וכו' מקשין למה לא פירש איפכא דקא משתמש בו הדר בציבי ותיבנא דמשום מיתב יתיב ליכא לרב יוסף צריך להעלות לו שכר ולרב הונא אין צריך דמשום שאייה איכא ונראה משום דרב יוסף נמי מודה לרב הונא ואית ליה נמי טעמא דשאייה יוכת אלא דמוסיף עליה טעמא דביתא מיתב יתיב וק״ל:

שם ולשמואל משלמת מה שהזיקה היכי משכחת לה כגון דשבקה לרחבה וכו' כן צ״ל:

בתוס' ד״ה כהדיוט מדעת דמי וכו' קשה דשלא מדעתו לאו דוקא וכו' ר״ל דמפי' רש״י משמע דוקא כשדר בו שלא מדעתו אז א״צ להעלות לו שכר אבל מדעתו צריך להעלות לו שכר ולכך גבי הקדש דדעת שכינה איכא הוי כמדעת וזה אינו דשלא מדעתו לאו דוקא משום דכל שכן כשדר בו מדעתו והוא שותק ויודע שדר בו שא״צ להעלות לו שכר והא דקאמרי' שלא מדעתו דאורחא

דמלתא נקט לכך פירשו כלומר דדעת שכינה איכא שלא יהנה אדם בלא מעילה ר"ל והוי כאלו הוי כדעת הדיוט שהתנה עמו הדר בו ע"מ שיתן לו שכר וק"ל:

דף כב.

בתוס' ד"ה ממונא אית ביה ממשא וכו' וא"ת ממונא נמי לית ביה ממשא כגון צרורות ברוח שבכנפיה וכו'. יש לדקדק מאי מקשו התוס' נימא לרבי יוחנן התם נמי לא הוי חיובא מטעם ממונא אלא דהוי חציו של התרנגול דהיינו צרורות וסומכוס ס"ל בצרורות נזק שלם כמו דס"ל הכא לרבי יוחנן גבי חררה דהוי חציו של כלב ונראה דהכי מקשו התוס' דהתם הרוח שבכנפיה אינו גוף הממון אלא שבא מהתרנגול שדוא ממונו ואע"ג דהרוח אין בו ממש וא"כ אם בדבר שאין בו ממש הבא מממונו הוא חייב כל שכן שיתחייב בממונו עצמו אע"ג שאין בו ממש דהיינו אשו ותירצו התוס' מ"מ גוף הממון שפשע בו וכו' ולכך הכא דבגוף הממון אין בו ממש לא מסתבר לחייב וק"ל:

ד"ה לא ממונו דבעל הכלב הוא וכו'. מ"מ פשיט לה להגמרא משום דרשה דפטור על אש בהמתו וכו'. ויש לדקדק היאך אפשר שפשוט שיש שום דרשה הא לר' יוחנן חייב באש של בהמתו משום חציו דהוי צרורות והיה נראה לומר דר"ל שיש שום דרשה דאין בשור כ"א ג' אבות ולפי זה לא קשה לרבי יוחנן דלר' יוחנן חייב באש של בהמתו משום חציו דהוי בכלל נזק צרורות דרגל ולכך מסיימו התוס' דג' אבות נאמרו בשור וכו' אלא שלפי זה קשה א"כ למה לו מיעוטא דאיש בור ולא שור בור תיפוק ליה נמי מהאי מיעוטא דילפינן מיניה דג' אבות נאמרו בשור ולא יותר וק"ל:

דף כב:

בתוס' ד"ה רישא בעל הגמל וכו' אע"ג דמעיקרא נמי הוי טעמא הכי וכו'. ר"ל למה לה להגמרא לסיומי בהאי שינויא דאזיל להאי מ"ד דאשו משום ממונו ומוקי לה במסכסכת וכשעמדה וכו' הא למ"ד אשו משום חציו נמי צריך לחלק בין רישא לסיפא הכי:

ד"ה והיה גדי כפות וכו' והיא דסוף פרקין עבדו כגופו שורו כממונו וכו'. ר"ל דמייתי מיניה רש"י בשמעתין דגבי בהמה לא שייך למימר היה לו לברוח דרש"י מפרש לקמן שורו כממונו ר"ל דלא שייך לומר בשורו שהיה לו לסלק הגחלת מגופו כמו שאין שייך לומר זה בממונו אין הפירוש כן כפירוש רש"י אלא איירי בשור ועבד כפות וכו' ועיין לקמן:

ד"ה בגדי דחד ועבד דחד וכו'. ותירץ הר"ר יצחק בר מרדכי וכו' נראה דהמשך דברי התוס' כך הם ותירץ הרר"י וכו' התם ההיא דבן סורר ומורה וההיא דפ"ק דסנהדרין אבל הך דהכא אינו מתורץ בתירוצו של הרר"י ור"ת מפרש שם דכל מקום מיתה לזה ותשלומין לזה פטור לבד מעדים זוממים וכו' וההיא דפ"ק דסנהדרין אייידי בעדים זוממין שהעידו במיתה לחד וממון לחד כדאיתא התם וטעם דעדים זוממין הוא משום דבעינן שיתקיים כאשר זמם בכל אחד וכו' כלומר ובזה מתורץ גם כן הך דהכא דלא קשיא מידי מההיא דפ"ק דסנהדרין וק"ל:

דף כג.

בגמ' וכי מאחר דמאן דאית ליה משום חציו וכו' מאי ביניהו ופרש"י היכי דהגחלת שלו היתה מאי איכא בינייהו וכו' והשתא לפרש"י אפילו לפי המסקנא היכי דאין הגחלת שלו גמי פליגי דלר"י חייב משום חציו ולריש לקיש פטור דלאו ממונא הוא אלא דפליגי נמי אגחלת שלו וא"כ קשה מה שכתב רש"י לעיל ריש ע"א דף כ"ב בתחלת סוגיא זו ו"ל וקא ס"ד דאיכא בינייהו כגון שהדליק בגחלת שאינו שלו וכו' דמשמע מדבריו דלפי המסקנא לא קאי הכי אבל כד מעיינת בפרש"י ובפסקי הראשונים תמצא שיש כאן בדברי רש"י לשונות אחרים אשר לפיהן יתיישב לשון רש"י דלעיל וכן משמע בדברי ספר ח"ש שהיה כאן בדברי רש"י עוד לשון אחר:

בתוס' ד"ה סתם דלתות חתורות וכו' תימה דלמא משום דהוי תחלתו בפשיעה וסופו באונס וכו'. נ"ל דהתוס' אינם מפרשים כפירש"י דהזאת אומרת קאי אמדמחייב נ"ש אלמא לאו שינוי חוא וכו' דא"כ איך מקשין דלמא משום דהוי תחלתו בפשיעה וכו' הא לעיל (בבא קמא דף כ"ב) ד"ה דאפיך מיפך כתבו התוס' דלא אמרינן משום דהוי תחלתו בפשיעה לגבי רגל לשלם נ"ש לגבי קרן וכו' ע"ש וגם התירוץ של התוס' דקאמר דא"כ לא מהייב בחתורה כ"א רביע וכו' לא יתיישב שפיר ע"כ נראה לי דהתוס' מפרשים דהזאת אומרת קאי אמתני' כלה רמחייב בעל הכלב כשחתך הכלב הדלת ונטל החררה והגרלת על הרררה ועל הגדיש ולא אמרי' דאונס הוא וליפטר מהכל ש"מ סתם דלתות חתורות הן אצל כלב והשתא מקשין התוס' בפשיטות דלמא לא הוי חתורות אצל כלב והא דמחייב בעל הכלב משום דהוי תחלתו בפשיעה וסופו באונס ועל זה יתיישב תירוצו של התוס' באופן נאות:

ד"ה תפשוט דפי פרה וכו' ונראה לר"י וכו' דס"ד דאם לקחה הבהמה פירות וכו' ואכלה בר"ה או בחצר המזיק חייב וכו' וקא מבעיא ליה וכו' אלא מסוגיא דשמעתין וכו' ש"מ דבעי לקיחה ואכילה בחצר הניזק וכו' כצ"ל וכן בסוף הדבור אע"ג דמשכחת לה שפיר כגון שהלקיחה היתה בחצר הניזק אלא משום דפשטא דקרא וכו' שהביעור היתה בחצר הניזק וכו' כצ"ל:

דף כג:

בגמ' כגון שנתחככה בכותל וכו'. יש לדקדק מה יהיה התולדה דשן ובריש מכילתן קאמר אבות מכלל דאיכא תולדה. וי"ל דתרי הוי נתחככה בכותל או טנפה פירות וחד הוי אב וחד הוי תולדה:

בתוס' ד"ה איזהו מועד וכו' לא משום דתהוי פלוגתא בשור המועד וכו'. ר"ל פלוגתייהו דר' ורשב"ג דפליגי אי בתרי זימני הוי חזקה או בתלתא והתוס' הכא קצרו לשונם זה לשון התוס' התם אהא דקאמר התם כו' שור המועד סתם לן תנא כרשב"ג וכתבו התוס' התם רבי לא פליג אקרא אלא כלומר התם מתקיימים דברי רשב"ג דאמר בתלתא זימני הוי חזקה ע"ש וכן הוא כונת התוס' דהכא:

ד"ה ולא ישמרנו והר"ר עזרא פי' דאיכא בינייהו וכו'. ואני מצאתי בגליון תוס' ישנים ז"ל והר"ר שלמה מדרוי"ש פי' דאיכא בינייהו דלאביי ע"כ מודה ר' הכא דבתרי זימני לא הוי חזקה דלא פליג אקרא אבל לרבא סבר שפיר דבנגיחה שלישית משלם נ"ש דבתרי זימני הוי חזקה והוי מועד אבל מתני' ודאי דקתני דאין נעשה מועד עד ג' ימים אתיא כרשב"ג והשתא אתי שפיר דרבא לטעמיה דאמר בהבא על יבמתו דבשור המועד סתם לן תנא כרשב"ג אבל לאביי אפילו רבי מודה הכא עכ"ל:

בא"ד וי"ל דלכתחלה כשהוזמו הג' כתות לקחוה הבעלים וכו'. הוכרחו לכתוב זה משום דמסתמא בשעת העמדת השור בב"ד אי אפשר שיגח:

בא"ד והא דקתני לקמן בברייתא וכו' אע"ג דעדיין לא חייב נ"ש וכו'. ר"ל לפי מה דפרישית לעיל דלכ"ע עד נגיחה רביעית לא משלם נזק שלם:

דף כד.

בגמ' ת"ש אין השור נעשה מועד עד שיעידו בו בפני ב"ד ובפני בעלים שנא' והועד בבעליו וגו' כצ"ל וכן משמע מפירוש רש"י:

בתוס' ד"ה הרי הוא אומר וזאת וא"ת כ"ש השתא וכו'. וי"ל דה"ק דהתם גלי קרא וכו' נראה דהמשך דברי התוס' כך הם דה"ק להו ר"א לרבנן דאין שום הוכחה מזבח דנימא דבריחוק להוי חזקה טפי מבקירוב דלא שייכא התם סברא של ריחוק וקירוב שאין שם הטעם תלוי משום דמוחזקת בכך רואה וכו' וכ"ת א"כ מאי שנא התם ראיות מימים אינו אלא גזירת הכתוב דהתם גלי קרא וק"ל:

ד"ה ודלמא למעוטי זב מימים ולא בעי למימר אבל לא זבה מראיות דא"כ לשתוק מזאת ר"ל כונת המקשה דרצונו לומר דנימא דלא אתי זאת אלא למעוטי זב מימים לחוד אבל לא זבה מראיות אלא דזבה ליטמא בין בימים בין בראיות דא"כ לשתוק מזאת דבלא שום מיעוטא נמי הוי הסברא הכי דבזב דכתיב גבי ראיות הוי הסברא דוקא ראיות דעדיפי מימים אבל גבי זבה דכתיב גבה דאפילו בימים מיטמאה כ"ש בראיות אלא כוונת המקשה הוא מנא לך דזאת לא אתיא אלא למעוטי זבה מראיות אבל זב מטמא בין בראיות בין בימים דלמא זאת אתי נמי למעוטי זב מימים והא דקאמר למעוטי לאו דוקא דבלא שום מיעוטא הוי מצי למיפרך מהיכי תיתי לן למימר דזב מטמא נמי בימים כיון דלא כתיב גביה אלא ראיות אלא שלפי זה יקשה לן למה פריך המקשה קושיא זו השתא בלא ברייתא זו דגלי לן האי מיעוטא דזאת היכי הוה ס"ל אי הוה ס"ל דזב מטמא בראיות ובימים מפני מה לא קשיא מהיכי תיתי כמו דפריך השתא ואי הוה ס"ל דאין הכי נמי דלא מטמא זב כי אם בראיות א"כ מאי פריך נמי השתא דלמא הברייתא נמי סבירא ליה הכי ויש לומר דע"כ האי סתמא דגמרא קא פריך לה אברייתא דלעיל ובלא ברייתא זו הוה ס"ל דבין בזב ובין בזבה מטמאו בין בראיות בין בימים דלא הוה סלקא אדעתיה כלל לחלק בין ריחק לקירב ובין ראיות לימים ולכך לא היה צריך קרא לימים בזב אבל השתא מקשה שפיר וק"ל:

בא"ד אי נמי המקשה סמך אהיקשא וכו' ובקושיא זו דפריך ודלמא למעוטי זב מימים ר"ל מה ראית דמוקמת זאת למעוטי זבה מראיות והיקשא אתי לרבות זב מימים אימא איפכא דזאת אתי למעוטי זב מימים אלא שיש להקשות לפי סברת התוס' דלעיל מאי פריך נימא איפכא א"כ תקשה לך לשתוק קרא מהיקשא ומזאת וממילא הוה הכי וי"ל דהיקשא איצטריך לכמה דברים זולת זה אלא דהוה מוקמינן ליה ג"כ לימים לכך איצטריך וזאת וכן מצאתי בגליון תוס' ישנים:

ד"ה השתא הוא דקא מסהדי ביה תימה לר"י דמ"מ קנס לא הוה וכו'. יש לדקדק מה כונת התוס' בקושיא זו ומה תימה היא זו אם לא יהיה קנס מה בכך ויש ליישב דהכי מקשו מאי איבעיא להו תפשוט דליעודי תורא דאי ליעודי גברא ולא משלם כי אם פלגא הא מ"מ קנס לא הוה וכו' ולמ"ד פלגא נזקא קנסא משמע לעיל דלא אשכחן ח"נ דהוי ממונא כי אם בחצי נזק צרורות. ואי איתא דליעודי גברא הא אשכחן פלגא נזקא דהוי ממונא אפילו בקרן כגון דאתו תלתא כיתי בחד יומא דמשלם ח"נ והוי ממון וק"ל:

דף כד:

בגמ' אמר רב אשי אמריתא לשמעתא קמיה דרב כהנא ואמר לי ולעודי תורא מי ניחא וכו' כצ"ל:

בתוס' ד"ה לימרו הנך בתראי וכו' דליכא הוכחה במה שהמתינו וכו'. ודש"י פי' דקמאי ודאי ליעודי נתכונו שהרי יודעין שאין על הניזק השלישי לתבוע נגיחות הראשונות אלא כדי ליעדו ולחייבו נזק שלם וכן לעיל פירש דניזק שלישי הביאן לחייב נזק שלם אבל התוס' לא ס"ל הכי דלטעמייהו אזלי דכתבו לעיל דלכ"ע בנגיחה שלישית לא משלם נזק שלם עד נגיחה רביעית ואף לפירוש רש"י לא אתי שפיר לאביי דלעיל וק"ל:

ד"ה אלא דקא מרמזי רמוזי וכו' וניחא אפי' ליעודי גברא וכל הני שינויא בתראי אתו נמי ליעודי גברא. יש לדקדק האי שינויא דרב דאמר כשבאו רצופין איך יתיישב בליעודי גברא וצריך לומר דר"ל דס"ל דכל ג' ימים באו בכל פעם כולם כאחת וזה מקרי נמי רצופים:

ד"ה במכירין בעל השור וכו' ואפילו כי אמרינן ליעודי תורא דמצינו למימר וכו'. מ"מ אותן שהעידו תחלה יכולין לומר לחייבו חצי נזק באנו כשיכירו וכו' כן צ"ל וכן מצאתי בתוס' ישנים:

דף כה.

בתוס' ד"ה אני לא אדון וכו' לדבריהם קאמר וכו'. דאין לומר דס"ל לר' טרפון באמת דבק"ו הדאשון דדן בסוף הדין קרן מקרן פרכינן דיו אלא שבזה הק"ו השני דבסוף הרין אנו דנין קרן מרגל לא פרכינן דיו דא"כ בתחלה מאי סבר ר' טרפון דהיכי ס"ד מתחלה דדן בסוף הדין קרן מקרן וכי לא מסיק אדעתיה דלפרכו ליה דיו אלא ודאי איהו ס"ל דהיכי דמפרך קל וחומר לא אמרינן דיו והא דקאמר אני לא אדון וכו' לדבריהם דרבנן קאמר ומהא סוגיא שמעינן דעיקר פירכא דיו מסוף הדין פרכינן. ולכך בק"ו הראשון דדיינינן קרן משן ורגל אף שהסוף הדין הוא קרן מקרן איכא למפרך טפי דיו אבל בקל וחומר השני שהסוף הדין הוא קרן מרגל הוה סלקא דעתיה דרבי טרפון דאפילו לדברי רבנן לא פרכינן דיו:

בא"ד ואין לומר מרשות לרשות גמרי וכו'. יש לדקדק דאם ר"ל דלא ילפינן קרן מרגל אלא רשות הניזק מר"ה גמרינן וכאלו אמר הכי ומה בר"ה חייב קרן כ"ש ברשות הניזק והיכן מצינו שיש צד חומרא ברשות הניזק יותר מבר"ה שהרי בר"ה פטור בשן ורגל וברשות הניזק חייב. וא"כ השתא עיקר הק"ו הוי רשות מרשות וליכא למפרך מה לשן ורגל דהיזקו מצוי א"כ לפי שיטת ק"ו זה הדר יליף קרן מקרן קרן דרשות הניזק מקרן דרה"ר וא"כ הדר קושית דיו לדוכתה ונראה דלעולם שיטת הק"ו הוא כדאמר השתא דסוף הדין הוא קרן מרגל ולכך אין למפרך דיו משום דעיקר פירכת דיו הוא אסוף הדין אבל כשפרכינן פירכא מצד איזה חומרא כגון הא דפרכינן מה לשן ורגל שכן היזיקן מצוי עיקר הפרכא צריך להיות שייכא אתחלת הדין כי כן הוא שיטת הפירכות על הקלין וחמורין שבגמ' וכאן תחלת הדין הוא רשויות דהא קאמר ומה במקום שהקל וכו' בר"ה החמיר בקרן וכו' ולכך קאמרי התוס' ואין לומר מרשות לרשות גמרי וכו' ומה ר"ה שהקל בה לענין שן ורגל וכו'

רשות הניזק שהחמיר בה לענין שן ורגל לא כ״ש שנחמיר בה לענין קרן ר״ל וכיון דתחלת הדין ומה ר״ה כו' לכך לא שייך למפרך פרכת חומרת דמה לשן ורגל שכן היזיקן מצוי משום דתחלת דין אינו שן ורגל אלא ר״ה וכל הפירכות דפרכינן מצד חומרא צריכין להיות שייכי' אתחלת הדין דמ״מ הכא שייך למפרך כדמשמע לקמן דבעי למילף וכו' ופריך מה לנזקין דרגל וכו' דנימא נמי דחצר הנזק מר״ה גמרינן ומה ר״ה שהקל בה לענין נזקין דשן ורגל החמיר בה לענין חצי כופר לקרן חצר הניזק לא כ״ש אלא ודאי צ״ל דאפי' הכי שייך למפרך שפיר וק״ל ובזה נתיישב הכל כהוגן אלא דלפי מה שכתבתי דעיקר פירכא דפרכינן מצד איזה חומרא צריכים להיות שייכא אתחלת דין א״כ עדיין יש לדקדק מפני מה לא הקשו התוס' קושיא זו אק״ו הראשון דמתני' דתחלת הדין הוא משן ורגל ממש ושם קשה קושייתם בפשיטות טפי מעל ק״ו בתרא ולא מרשות לרשות וא״כ היכי סלקא אדעתי' דר' טרפון למילף ק״ו הכי הא איכא למפרך מה לשן ורגל שכן היזקן מצוי וי״ל דאע״ג דשיטת הפירכות מצד החומרא כן הוא לפי האמת כאשר כתבתי מ״מ לא רצו התוס' להקשות קושייתם אק״ו הראשון משום דאע״פ כן היינו יכולין לדחות בק״ו הראשון דרך דחיי' כיון דעיקר הק״ו הוא אסוף הדין דהוה קרן מקרן לכך לא פרכינן מה לשן ורגל שכן היזקן מצוי אבל אק״ו בתרא מקשו התוס' בפשיטות טפי דהא בין תחלת הדין ובין סוף הדין דנין קרן משן ורגל לכך איכא למפרך שפיר מה לשן ורגל שכן היזקן מצוי והדר קאמרו ואין לומר ולתרץ דלעולם עיקר פרכא מצד חומרא שייכא להיות אתחלת הדין דוקא והכא לא הוי תחלת הדין שן ורגל משום דרשות מרשות גמרינן וכו' זה אינו דמ״מ שייך למפרך שפיר וכו' והיזקו מצוי דקאמרי' בכל דבור זה ר״ל דרכן להזיק וק״ל:

בא״ד וי״ל דלאו פרכא הוא דאין חומרא זו מועלת וכו' ר״ל שאנו מכניסין הפרכא בתוך הק״ו וגמרי' הכי ומה שן ורגל אע״ג דהיזיקן מצוי אין חומרא זו הועילה להם לחייבם בד״ה הגם שקרן חייבת בר״ה ואפ״ה החמיר עליהם ברשות הניזק קרן לא כ״ש וק״ל:

בא״ד ובפ״ק דזבחים וכו' מק״ו דשוחט חוץ כשר וכו'. ר״ל דשם יליף ומה הוץ לזמנו דקיל דהא שוחט לזמנו כשר ואפ״ה שוחט ע״מ לזרוק דמו חוץ לזמנו פסול שלא לשמה דחמיר דהא שוחט שלא לשמה פסול אינו דין שאם שחט על מנת לזרוק דמו שלא לשמה דפסול ופריך מה לחוץ לזמנו שכן כרת ר״ל באכילתו אע״פ שאין חומרא זו מועלת לשוחט חוץ לזמנו לפסול כצ״ל חומרא דהחמירה התורה שאני ר״ל דפרכא חומרא שכתובה בתורה אין המדה להכניס בתוך הק״ו:

בא״ד וא״ת בפרק אחד דיני ממונות אמר ותהא קבורת מת מצוה דוחה שבת וכו'. וי״ל כיון דגוף העבודה נדחית וכו' ר״ל דשם הק״ו הוא ומה שהעבודה עצמה נדחית ומתבטלת מפני קבורת מת מצוה לגמרי ר״ל שהכהן מחויב להניח ולבטל העבודה מכל וכל ולעסוק בקבורת מת מצוה ולכך אין סברא לומר שתהא העבודה חמורה מקבורת מת מצוה בשום ענין הלכך כיון דאשכחן שהעבודה היה דוחה שבת בקום עשה ק״ו שקבורת מת מצוה תדחה את השבת בקום עשה ולכך לא שייך למפרך דיו אבל הכא אין הק״ו בסגנון זה אלא מצד חומרא דאשכחן בקרן שחייב בר״ה חצי נזק ולכך שייך למפרך דיו ועיין שם בפרק אחד דיני ממונות דהתוס' דהכא לא כתבו אלא סוף דברי התוס' דהתם דשם האריכו יותר ושם יבואר דבריהם אי״ה ועכ״פ קושית התוס' אינה אלא למ״ד דפרכינן דיו אפילו היכי דמפרך ק״ו לכך הוקשו דשם גבי קבורת מת מצוה נמי לפרוך דיו וק״ל:

רש״י ד״ה הניחא למ״ד דון מינה וכו' לפי הגירסא שברש״י בספרים שלפנינו דמשמע דרש״י מפרש דהקושיא דפריך הניחא למ״ד וכו' קאי אהיקשא דמקיש מת לשכבת זרע צריך לגרוס ברש״י כן בתר הכי ומוקמינן טומאת מת באתרה מה בשאר כלים טומאת שבעה אף בגד ועור טומאת ז' דבענין אחר אי אפשר ליישב פירושו של רש״י ומה שדחק רש״י לפרש כן ולא פירש דקאי קושית הניחא למ״ד דון מינה וכו' אלעיל דיליף מפץ במת בג״ש משרץ כדמשמע מפירוש התוס' מפני שהיה קשה לרש״י קושית התוס' דא״כ דאג״ש דלעיל קאי ומשני אמר קרא וכבסתם וכו' א״כ ל״ל ג״ש נילף מק״ו מזב כדמעיקרא וכ״ת כמו שתירצו התוס' דאטומאה דכתיב בהדיא משמע ליה קרא א״כ השתא נמי דילפינן מת מג״ש מ״מ שרץ גופיה לא כתיב בקרא אלא ילפינן בק״ו מזב על כן פרש״י דאהיקשא פריך ואהיקשא משני רבא אמר קרא וכו' דודאי היקשא הוי ככתוב בקרא בהדיא וקאי שפיר עליה קרא דוכבסתם בגדיכם וגו' אלא שעדיין יש לדקדק על פרש״י כיון דבשינויא שמשני רבא אינו מתורץ קושית הניחא למ״ר דון מינה וכו' אי הוה קאי אג״ש דלעיל א״כ השתא נמי דסוגיא דשמעתא לא קאי אג״ש אלא אהיקשא מ״מ אנן היאך מתורץ לן לפי האמת הא דמשני לעיל דילפינן מפץ במת מג״ש משרץ וכו' הא יש להקשות הניחא למ״ד דון מינה ואוקי באתרה אלא למ״ד דון מינה ומינה היאך יכול למילף מת משרץ לענין טומאת שבעה ונראה לי דס״ל לרש״י דאג״ש דלעיל לא קשיא כלל משום דע״כ צריך לומר דהג״ש אתי לטומאת שבעה דאי לטומאת ערב בלא ג״ש הוה ילפינן לה מק״ו דזב אלא משום הכי איצטריך ג״ש דלא לפרוך דיו לאפוקי טומאת שבעה להכי איצטריך ג״ש א״כ ע״כ אתי ג״ש אפילו לטומאת שבעה וליכא למימר דון מינה ומינה אליבא דכולי עלמא ודו״ק נ״ל:

דף כו.

גמרא ולא תהא שן ורגל חייבת ברשות הניזק אלא חצי נזק וכו' מקשין העולם והא מדאיצטריך הלכתא גמירא לנזק שאינה משלמת כי אם חצי נזק מכלל דשן ורגל נזק שלם משלם ומצאתי בגליון תוס' ישנים שהקשה קושיא זו ומתרץ בזה הלשון ושמא לא נאמרה הלכה אלא דצרורות משלם חצי נזק ממה שהרגל משלם א״נ האי ק״ו אליביה דסומכוס דאמר צרורות משלם נזק שלם עכ״ל ויש מתרצין דע״כ דהא דבעי הגמ' למילף ק״ו דשן ורגל אינו משלם ברשות הניזק אלא חצי נזק היינו דוקא בפעם ראשון ושני אבל בשלישית לא דלא גרע מקרן דמועד משלם נזק שלם וא״כ נוכל לומר דהלכתא אתי דצרורות אפי' בפעם שלישית אינו משלם אלא חצי נזק:

תוס' ד״ה אינו דין שחייב בד' דברים וא״ת מה לאדם שכן מועד מתחלתו וי״ל דנזקי אדם מנזקי אדם יליף ותירץ זה דהתוס' צריך ישוב וכבר צווחו ביה קמאי דקמאי ונראה לפרש דרוצה לומר דלא ילפינן שור מאדם אלא ילפינן נזקי אדם מהדדי דהיינו כופר וארבע דברים תרוייהו מקרו נזקי אדם דהא כשהוזק אדם בין מיתה בין חבלה קרוי נזק וארבעה דברים וכופר ילפינן מהדדי בק״ו והכי ילפינן ומה כופר שאינו באדם ישנו בשור ארבעה דברים שישנן באדם אינו דין שישנן בשור והשתא ליכא למפרך מה לאדם וכו' דהק״ו הוא ארבעה דברים מכופר וק״ל כנ״ל:

דף כז.

תוס' ד״ה ואיכא נמי דקרו לחביתא כדא וא״ת ונחזי אי דמי רדיא וכו'. ולספרים דגרסי בפרק הפרה ואי ליתנייהו להנהו זוזי וכו' רוצה לומר דלאותה הגירסא משמע דכי ליתנייהו להני זוזי ממש אפילו אית ליה זוזי אחריני מצי אמר ליה שקול כדך בזוזך אם כן איך יתישב הכא דבשלמא בהאי גיסא כשהתנה ליתן ליה חביתא וכבר נתן מעות למוכר והמוכר אמר לא מכרתי לך אלא כדא דאין צריך ליתן לו אלא כדא אתי שפיר דאיצטריך לאשמועינן דלא אזלינן בתר רובא דאי אמרינן אזלינן בתר רובא היה חייב ליתן לו חביתא דלא מצי למימר ליה שקול כדך בזוזך דאיירי דעדיין איתנייהו הני זוזי של המקח ביד המוכר לכך איצטריך שפיר לאשמועינן דאפ״ה לא יהיב ליה אלא כדא אבל לאידך גיסא אם התנה לתת לו כדא והקנה לו בסודר ונתחייב חלוקה לתת לו דמים שיכול הלוקח לומר לא אתן לך הדמים אם לא תתן לי החביתא דקרי ליה לחביתא כדא מאי איצטריך לאשמועינן דלא אזלינן בתר רובא הא בלאו הכי יכול לומר שקול כדך בזוזך אפילו אית ליה זוזי ללוקח הואיל וליתנייהו הני זוזי ממש דהכא לא שייך לאוקמי דאיתנייהו הני זוזי ממש ביד לוקח דבאיזה זכות יכול המוכר לזכות במעות המיוחדי' שנוכל לומר עליהם שהן ממש דמי המכר לכך פירשו התוס' דלעולם צריך לאוקמי כגון שיש ללוקח מעות המכר ממש וכגון שהקנה למוכר אגב קרקע שמעות נקנין אגב קרקע דוקא ולא ע״י קנין סודר דאין מטבע נקנין בחליפין ולכך שייך שפיר לומר דאיתנייהו ללוקח הני זוזי וק״ל:

דף כז:

גמרא בשלמא לשמואל כשמעתתיה אלא רבא לימא כשמואל ס״ל וכו' יש לדקדק מאי קשה למקשה הא כי היכי דלשמואל אתי ליה שפיר משום דלשמואל מוקי ליה למתני' דקתני פטור באפילה וההוא עובדא הוה באורה הכי נמי יתורץ לרבא לומר דכשינויא דרב ס״ל דמוקי מתני' בממלא וההוא עובדא לא הוי בממלא או כשנויא דר' יוחנן דמוקי למתני' בקרן זוית וההוא עובדא לא הוי בקרן זוית וצריך לומר דה״ק הוה עובדא בנהרדעא וכו' ד״ל בממלא דאלעיל מיניה קאי וקים ליה לגמרא דהנהו תרי עובדי הוו בממלא ואפ״ה מחייבי שמואל ורבא להכי פריך בשלמא שמואל כשמעתיה דמוקי מתני' באפלה והא באורה ס״ל דחייב אפילו בממלא אלא לרבא וכו' אלא שלפי זה דצ״ל דשמואל מחייב באורה אפילו בממלא ואפי' בנתקל והואיל דאיכא סברא לחייב בממלא אפילו בנתקל כל שכן דסברא לחייב בשובר בידים וא״כ מאי קאמר רב פפא לעיל מתניתין לא דייקא אלא אי כשמואל אי כרבי יוחנן דאי כרב מאי איריא נתקל אפילו שובר נמי מאי פריך הא כיון דשמואל מחייב בממלא אפילו בנתקל סברא הוא דרב לחייב לכל הפחות בשובר בידים דבשלמא בלא פירוש זה דלעיל הוה אתי לן שפיר דנוכל לתרץ דאין סברא כלל לחייב בממלא אפילו בשובר בידים ולכך אמר רב פפא דאין לוקמי מתני' בממלא כרב דא״כ מאי אריא מתני' דקתני נתקל אפילו שובר נמי ומסברא קאמר אבל השתא לפי פירוש זה קשה ונראה דלפי מה דס״ל לגמרא דאיבעי לי' לעיוני ס״ל לרב פפא דלרב דמוקי למתני' באורה ובענין שרואה את הכד בר״ה אלא דאיירי בממלא כל ר״ה אין סברא לדידיה לחלק בזה בין שובר לנתקל דאי שובר חייב הוה נמי לחייביה לנתקל משום דבעי לעיוני ומאיזה טעם יש לפוטרו וכיון שאתה פוטר לנתקל ע״כ צריך אתה לומר דמה הוא פטור שאפילו רואה הכדים או החביות בשעה ששוברן היה פטור משום דבעל החביות פשע במה שמילא כל ר״ה ומאי הוה ליה למעבד אם כן מטעם זה שובר נמי פטור אבל לשמואל ורבי יוחנן דמוקי לה לפטורה דמתני' דאיירי בענין שא״א להנתקל לראות החביות כגון באפילה או בקרן זוית ולא פטרי אלא מטעם שלא ראה אותה ע״כ אי אפשר לפוטרו אלא בנתקל דאי שובר במזיד בידים אם כן על כרחך ראה אותה וא״א לפוטרו ודו״ק:

בתוס' ד״ה אמאי פטור אבעי ליה לעיוני וכו' וקצת קשה הא דאמר רבא לעיל כי אית לך רשותא לסגויי וכו' עיין לעיל (בבא קמא דף כ״ד) דרבא לית ליה הא דאמר ריש לקיש שתי פרות ברה״ר אחת רבוצה ואחת מהלכת בעטה מהלכת ברבוצה פטורה מטעם דכל המשנה וכו' אלא ס״ל לרבא דחייבת דאמר כי אית לך רשות לסגויי עלי לבעוטי בי לית לך רשות:

ד״ה ושמואל אמר באפילה שנו וכו' ונראה לדקדק דאדם המזיק דפטור באונס שהוא כעין גנבה וכו' כצ״ל:

בא״ד וכן מוכח בפרק הגוזל עצים וכו' דפריך למאן דפטור בחנם מברייתא דקתני נתן בהמה לטבח וכו' כצ״ל:

בא״ד אלמא ס״ד דמקשה אפי' בחנם חייב וכו' התוס' קצרו במקום שהיה להם להאריך וזה לשונם פרק האומנין דף פ״ב ד״ה וסבר ר״מ וכו' וכן משמע פרק הגוזל קמא דפריך למאן דפטר וכו' השתא מה היתה סברתו של המקשה שהוא כנושא שכר אע״פ שעושה בחנם אי סבר דחשיב פושע אמאי תולה אותו בנושא שכר הל״ל משום שהוא פושע ואי סבר שדומה לגנבה ואבדה ואעפ״כ חייב כדין אדם המזיק מאי מתרץ אימא מפני שהוא נושא שכר ואי דומה לגנבה ואבדה בלא שכר נמי ליחייב כדין אדם המזיק ואי המתרץ מדמה ליה לאונס גמור א״כ נושא שכר נמי ליפטר אלא ודאי אדם המזיק פטור כעין גנבה וחייב כעין אבדה והנה מדמה ליה להמקשה קלקול שחיטה דאומן לכעין אבדה ומשני אימא מפני שהוא נושא שכר אבל בחנם פטור דהוי כעין גנבה ע״כ:

דף כח.

גמרא ת״ש הממלא חצר חברו כדי יין וכו' משבר ויוצא משבר ונכנס וכו'. ויש לדקדק אמאי פריך המקשה הא ודאי ממלא חצר חברו כדי יין הוה ליה במקום פסידא ואפילו ברה״ר כדפי' רש״י לקמן בסמוך את״ש שמקשה ממתני' דהמניח את הכד ברה״ר וכו' דממלא הוי מקום פסידא ואפילו לפי' התוס' דפליגי ארש״י וס״ל דלא חשיב ממלא ברה״ר מקום פסידא משום דאדם יכול להקיף ברה״ר מ״מ בחצר מודו דהוי מקום פסידא וא״כ מאי פריך המקשה הכא ממלא חצר חברו כדי יין וכו' הא הוי מקום פסידא ובמקום פסידא כ״ע לא פליגי דעביד איניש דינא לנפשיה וי״ל דס״ל למקשה דבממלא לא הוו מקום פסידא אלא מקום היציאה שאינו יכול לצאת מביתו ומדקתני משבר ויוצא משבר ונכנס משמע שיכול לשבר אפילו שלא במקום היציאה דאל״כ ל״ל למתני משבר ונכנס אלא ר״ל משבר ויוצא משבר ונכנס כאלו אמר משבר והולך אנה ואנה בכל מקום שירצה אלמא דעביד איניש דינא לנפשיה אפילו שלא במקום פסידא ולכך אצטריך המתרץ לשנויי גם הכניסה ואמד משבר ויוצא לב״ד משבר ונכנס להביא זכיותיו דגם הכניסה היא לצורך ומקום פסידא וק״ל:

תוס' ד"ה משבר ויוצא אע"ג דלעיל אמרי' שהיה לו לשמטו וכו'. ר"ל אפילו לפי סברת המקשה הוה ס"ל במועד שאינו במקום פסידא אמרי' דהיה לו לשומטו כמו שכתבו התוס' בדבור שלפני זה:

ד"ה טעמא דנתקל וכו' ולא דמי לחצר וכו'. ר"ל דאפילו לפי שינויא דלעיל דמשני דמשבר ויוצא לב"ד וכו' היינו משום דהוי כמקום פסידא דאין לו מקום לצאת. א"כ ש"מ בממלא הוי מקום פסידא לא דמי דבחצר אינו יכול להקיף ולכך הוי מקום פסידא אבל בממלא רה"ר יכול להקיף ברה"ר ולכך לא מקרי מקום פסידא:

ד"ה לא בשיכולה להציל וכו'. אפילו דין אינו דאל"כ תקשה עכ"פ למאן דאמר דאפילו שלא במקום פסידא עביד איניש דינא לנפשיה וק"ל:

ד"ה אי הכי מה שנתן נתן אמאי ולא גרסינן אמאי שלו לא הגיע כצ"ל. ור"ל דלא פריך אלא אדרך השני שנותן הוא דיחזור ויזכה בו אבל הדרך הראשון לא יוכל להחליפו בשני כדמשמע דהשני נקרא דרך עקלתון:

דף כח:

ד"ה אמר רבה וכו' ומפרש התם האי כדיניה והאי כדיניה ואין לומר דנתכוין להורידם דהכא הוי פושע טפי וכו' כצ"ל:

בא"ד וי"ל דקסבר רבה כי היכי דאמרינן התם וכו'. ר"ל לעולם רבי יהודה ס"ל דנתקל פושע הוא והא דפוטר אותו התם בשבועה ולא מחייב ליה בתשלומין היינו משום תקון העולם פטרוהו מתשלומין אלא שנשבע שלא שברה במתכוין או בפשיעה גמורה:

דף כט.

ד"ה מדמתני' בתרתי ברייתא נמי בתרתי וכו'. ובשעת נפילה נמי פליגי מדקתני מודים חכמים וכו' א"כ לא פליגי כלל. יש לדקדק מהאי טעמא הוה נמי להו להתוס' להכריח דלא פליגי בשעת נפילה לחוד דא"כ אי חכמים מודים ברוח מצויה ור"מ מודה בשאינה מצויה לא פליגי כלל ר"ל דאי פליגי בשעת נפילה לחוד אתי שפיר ומודים וכו' ר"ל דפליגי בנתקל דרבנן סברי להו דאינו פושע ולכך פטרי ור"מ ס"ל דנתקל פושע וחייב לכך קאמר ומודים חכמים באבנו וסכינו וכו' ברוח מצויה דפושע הוא דאע"פ שלא היה לו פנאי לסלק חייב ומודה ר"מ במעלה קנקנים וכו' ונפלו ברוח שאינה מצויה דה"ל נפילת אונס שהוא פטור אבל אי פליגי בלאחר נפילה לחוד ובמפקיר נזקיו אם מודים חכמים ברוח מצויה משום דמפקיר נזקיו לאחר פשיעה חייב ור"מ מודה ברוח שאינה מצויה א"כ במאי פליגי ותירצו התוס' דבברייתא איכא למימר דפליגי בתרוייהו ובתר טעמא וכו' דהשתא אתי שפיר ומודים דלא פליגי אלא בנתקל דרבנן פטרי בין בשעת נפילה ובין לאחר נפילה ובמפקיר נזקיו משום דה"ל מפקיר נזקיו לאחר נפילת אונס ור"מ מחייב בין בשעת נפילה בין לאחר נפילה במפקיר נזקיו משום דס"ל דנתקל פושע וא"כ ה"ל מפקיר נזקיו לאחר נפילת פשיעה ובאבנו וסכינו שנפל ברוח מצויה דהוי פשיעה אפילו רבנן מודים דחייב בין בשעת נפילה בין אחר נפילה ובנפלו ברוח שאינה מצויה אפילו ר"מ מודה דפטור בין בשעת נפילה בין אחר הנפילה משום דה"ל מפקיח נזקיו לאחר נפילת אונס אלא שיש לדקדק לפי תירוץ דתוס' דמשני דבלא מתני' הוה אמינא דברייתא פליגי בשעת נפילה ולאחר נפילה בחד טעמא בנתקל אי הוי פושע או לא דא"כ למה ליה להמקשה להאריך ולומר מדמתני' בתרתי ברייתא נמי בתרתי בשלמא לאחר נפילה משכחת וכו' אלא בשעת נפילה היכי משכחת לה וכו' הא בלא מתני' היה יכול להקשות קושיא זו משום דהא אפי' בלא מתני' ע"כ פליגי בברייתא בשעת נפילה ובלאחר נפילה ובחד טעמא דהיינו בנתקל אי הוי פושע והיה יכול להקשות בגמרא היכי משכחת לה דפליגי בשעת נפילה בנתקל אי הוי פושע וצריך להתיישב היטב בדבר וק"ל:

דף לו.

רש"י ד"ה ובכולן היה תם וכו' כגון ראה שור ונגח וראה שור ולא נגח וראה שור ונגח ואחר נגיחה שניה וכו' כצ"ל ויש ליתן טעם לתנא דמתני' דלמה היה צריך למנקט דינא דמתני' בנגח ד' או ה' שורים ונשאר בתמותו כגון שנגח בסירוגין שאינם שוים הא יכול למנקט דינא דמתני' ופלוגתא דר"מ ור"ש הכל בנגח ג' שורים בלא סירוגין ועדיין נקרא תם ולא משלם לאחרון דהיינו נגיחה ג' כי אם ח"נ כמ"ש התוס' לעיל פ"ב (בבא קמא דף כ"ג) דאע"ג דהשור נעשה מועד בג' פעמים אינו משלם נ"ש בנגיחה ג' כי אם בנגיחה ד' וגם רש"י ס"ל הכי ע"ש ואפשר דתנא דמתני' רבותא אתא לאשמועינן דאפילו בנגח ד' או ה' שורים משכחת לה דנשאר בתמותו וכגון דנגח בסירוגין שאינן שוין וק"ל:

ד"ה חזר ונגח וכו' ושנים הראשונים וכו'. שהיה לכל אחד רביע משלמין כל אחד רביעית כצ"ל:

תוס' ד"ה אי כר"ע וכו' תימה דלר"ע נמי וכו'. וצריך לדחות דכיון שיש בידו להביא עדים וכו' ולא מצי לשנויי כגון שאין בידו וכו' דברי התוס' הללו צריכין ישוב דמה ר"ל במה דקאמר ולא מצי לשנויי וכו' ואמאי קאי אי אדלעיל מיניה דקאמר דמשום הכי לא הקשה המקשה לר"ע נמי ראשון ראשון מבעיא ליה משום דיש לדחות וכו' דר"ל דיש לדחות דאיירי כגון שהיה בידו להביא עדים וכו' ולכך מתחייב בשמירתו ולכך לא היה יכול להקשות אדברי ר"ע ראשון ראשון מבעי ליה וא"כ מה שייך לומר על זה שהיה יכול לשנויי כגון שאין בידו וכו' דאדרבה ומשום הכי לא היה יכול להקשות אר"ע משום שהיה יכול לדחות הקושיא לומר די"ל דאיירי כגון שהיה בידו ולא קשיא מידי ואי קאי דברי התוס' אקושית המקשה דפריך אי כר"ע וכו' יחזור לכולן מבעי ליה וע"ז קאמר שהיה לה להגמרא לשנויי דלעולם כר"ע אתיא מתני' ומשום הכי לא קתני יחזור לכולן משום דאיירי כגון שלא היה בידו להביא עדים וכו' ולכך לא הוו שותפים דאיך יעלה זה על הדעת לתנויי הכי דבשביל שלא היה בידו להביא עדים וכו' ולא נתחייב בשמירת השור בשביל זה יפסיד חלקו שיש לו בהשור כבר בעד מה שהזיקו ולא יחזיר לו האחרון אם יש שם מותר אדרבה וק"ל ונ"ל להגיה דלא מצי וכו' ונמשך הכל אלעיל מיניה ור"ל ולמה היה פשוט לו להמקשה כ"כ דאיירי כגון שהיה בידו להביא עדים ומשום דלא מצי לשנויי וכו' ודו"ק:

נמרא אתמר נמי א"ר יוחנן הקדישו ניזק איכא ביניהו. כ"ז אינו בספרים אחרים וכן ברש"י גרסי' הקדישו ניזק ל"ג ותו לא אבל בספרים שלנו איתא ברש"י ל"ג מאי בינייהו דמשמע דמאי בינייהו לשון קושי' ל"ג אלא גרסי' הקדישו ניזק איכא בינייהו והחילוק בין שני הגירסאות מבואר דלשון מאי בינייהו משמע דמקשה מאי בינייהו וזה לא שייך דהא חזינן במתני' דאיכא טובא בין ר"מ ור"ש אבל כשאמר הקדישו ניזק איכא בינייהו לא בא לומר אלא דר"מ ור"ש מר אתא כרבי ישמעאל ומר אתא כר"ע דר"מ ס"ל כרבי ישמעאל דאמר יושם השור בב"ד ואם כן אם הקדישו ניזק אינו מוקדש ור"ש אתא כר"ע דאמר יוחלט השור לניזק ואם הקדישו ניזק מוקדש כדאיתא לעיל בפרק המניח (בבא קמא דף ל"ג) ע"ש:

רש"י ד"ה שביק מתני' וכו' דמ"ט מפקינן ליה מדר"ע משום דקתני יחזור לשלפניו ר"ל ולא קתני יחזור לכולן וא"כ השתא מוקמינן ליה כשתפסו ניזק והא דקתני ואם יש בו מותר בנזקיו א"כ אתי שפיר אפילו לר"ע הא דקתני יחזור לשלפניו ולא קתני יחזור לכולן:

בא"ד לא אפשר לאוקמא כר"ע דאי אמרת רבי ישמעאל היא איצטריך לאשמועינן וכו'. ואע"ג דלא נישום השור בב"ד וכו' לשון זה אינו מדוקדק דמשמע דיושם השור דקאמר ר' ישמעאל היינו דע"י השומא יוחלט חצי השור לניזק ומתחייב בשמירתו וזה אינו אלא אדרבה דיושם דקאמר רבי ישמעאל היינו דאינו חלוט לניזק אלא שהב"ד שמין אותו והמזיק מסלקו בדמים לאפוקי לר"ע דסבירא ליה דיוחלט השור לניזק כמבואר לעיל פרק המניח (בבא קמא דף ל"ג) אלא שרש"י נקט לשון זה דרך רבותא רוצה לומר דאע"ג דתפסו הניזק קודם שבא לב"ד לשום נזקו ואין ידוע עדיין מה שיתחייב לו אפ"ה הואיל ותפסו נעשה עליו כש"ש לאפוקי לר"ע דמיד אחר שהזיק קם השור ברשות הניזק (וע"ל בתוס' פרק המניח):

בא"ד אלא לר"ע למה ליה למתני כלל בלא תפיסה נמי הוי האחרון נשכר ואע"ג דלר"ע נמי יש חילוק בין תפסו ללא תפסו דבלא תפסו הן שותפין ואם יש בו מותר יחזור לכולן משא"כ בתפסו מ"מ האי דקתני אחרון אחרון נשכר לא אשמועינן ביה שום חידוש הואיל דבלא תפסו נמי הוי דינא הכי ועיקר מלתיה דר"מ לא בא אלא לאשמועינן דאחרון נשכר בתפסו ניזק דבמאי דקתני אם יש בו מותר דמוקמינן ליה דה"ק אם יש מותר בנזקיו יחזיר לשלפניו אין בו חידוש כ"כ דמלתא דפשיטא היא וק"ל מקשין התלמידין הא עכ"פ יש חידוש בתפסו גם לר"ע דהא דאחרון אחרון נשכר לר"ע היינו דוקא שהיה ביד הניזק להביא עדים לאלתר ולזכות בדין לכך מתחייב בשמירתו כמו שכתבו התוס' בדבור הראשון לעיל אבל היכא שאין בידו להביא עדים גם לר"ע ראשון ראשון נשכר וא"כ הדרא קושיא לדוכתה נוקמה לר"מ נמי כר"ע ובתפסו ובאין בידו להביא עדים לכך איצטריך לאשמועינן דבתפסו אחרון אחרון נשכר ולדידי לא קשיא כלל דלפי סברת התוס' לא שייך כלל לאוקמי לדר"מ אליביה דר"ע ובתפסו ניזק דהא כתבו דלר"ע אפי' בתפסו לא נעשה ש"ש אלא מחלקו דשותפים נינהו כמו שכתבו בד"ה כגון שתפס ניזק ופשוט הוא דאין חילוק לסברת התוס' לר"ע היכא שתפסו בין יש בידו להביא עדים בין אין בידו דלעולם לא נעשה עליו ש"ש אלא מחלקו וא"כ לפי התוס' ליכא לאוקמי כלל לדר"מ כר"ע דאי כר"ע יחזור לכולן מבעי ליה ולרש"י אפשר דלא ס"ל כסברת התוס' דכתבו דלא אמרי' לר"ע אחרון אחרון נשכר אלא היכא שיש בידו להביא עדים ואפי' את"ל דרש"י ג"כ ס"ל כסברת התוס' דיש חילוק לר"ע בין יש בידו להביא עדים לאין בידו אעפ"כ אין להקשות לרש"י נוקמא לדר"מ כר"ע ובתפסו ובאין בידו די"ל דס"ל לרש"י דסתם תפסו ניזק יש בידו להביא עדים ולזכות בדין דאל"כ לא היה תופסו וק"ל:

ד"ה ההוא דתקע ליה והיה זה תפס משלו וכו' ע"כ צ"ל דרש"י לא ס"ל כר"ת דכתבו התוס' בשמו לעיל בפ"ק (בבא קמא דף י"ד) בד"ה ואי תפס לא מפקינן מיניה דהיינו דוקא אי תפס המזיק עצמו ולר"ת צריך לומר דאמוראי דהכא ס"ל דמגבינן דמי בושת בבבל אבל לא ק"ל הכי כדאיתא פרק החובל (ועיין בר"ן):

דף לו:

תוס' ד"ה כגון שתפסו ניזק וכו' אבל לר"ע וכו' לא נעשה שומר שכר אלא מחלקו וכו' התוס' קצרו בטעם הדבר אבל בדברי הרא"ש הוא מבואר יותר וז"ל הרא"ש והתוס' כתבו דלר"ע דשותפין נינהו ואם כיחש או שבח הוא ברשות שניהם לא נעשה ש"ש אלא מחלקו דעל כל אחד מוטל לשמור חלקו אבל לר' ישמעאל שאין לו חלק מבורר בגוף השור ולשעבודי' בעלמא הוא דתפיס ליה הוי כמו ראובן שחייב לשמעון מנה ותפס שמעון משל ראובן חפץ ששוה מאתים כדי לפרע ממנו מילתא דפשיטא הוא שחייב בשמירת כל החפץ וע"ש:

ד"ה נותן לו סלע וכו' דסלע מדינה אחד ממאתים ממנה צורי וכו' משום דמנה צורי הוא מאה דינרים דהיינו מאה זוז וסלע מדינה הוא חצי דינר:

בא"ד מ"מ אע"ג דפליגי וכו' דא"א שאם בושתו של עני סלע שלא יעלה בושתו של עשיר או פחות או יותר ממנו נראה ור"ל דלת"ק דאמר דבושתו של עני סלע מדינה שהוא דבר מועט ס"ל נמי דבושתו של עשיר לפי ערך זה הוא פחות ממנה דלא כר' יהודה וא"כ נצטרך לומר דלרבי יהודה דאמר דבושתו של עשיר הוא מנה ס"ל ג"כ לפי ערך זה דבושתו של עני הוא יותר מסלע מדינה או אפשר דלת"ק דאמר דבושתו של עני הוא סלע לפי ערך זה בושתו של עשיר יותר ממנה וא"כ נצטרך לומר דלרבי יהודה דאמר בושתו של עשיר אינו אלא מנה לפי ערך זה בושתו של עני הוא פחות מסלע מדינה וק"ל:

ד"ה ושל דבריהם כסף מדינה וכו' ובפ"ק דכתובות משמע קצת דשל בתולה כפל משל אלמנה וכו' ר"ל וא"כ מוכח דאפילו מנה של כתובת אלמנה הוא מנה צורי כמו מאתים של בתולה דאי מנה של אלמנה לא הוי אלא מנה מדינה א"כ הוי כתובה של בתולה הרבה יותר מכפל של אלמנה וק"ל:

ד"ה יד עניים אנן וכו' וכשאמר ניתבו לעניים הוי זה החוב כמו שלא בא לעולם פירוש משום דבאותה שעה עדיין לא הגיע לידו לכך איצטריך רב יוסף לומר אנן יד עניים אנן והוי כאלו הוי העניים הכא במעמד שלשתן ואמר לחבריה במעמד שלשתן אותו סלע שיש לי בידך בעד ההכאה תנהו לעניים הללו במעמד שלשתן ועיין בר"ן:

דף לז.

גמרא תקע ליה אחרינא ויהבה ניהליה נראה הא דכתב בעל הגמרא זאת נשמע מיניה דבעד בשת יוכל ליתן לו אפי' מעות שאינם יוצאים כ"כ בהוצאה ואח"כ מצאתי כזה בר"ן:

רש"י ד"ה ואינו מועד תנן וכו' כגון דעבדינהו להו קמיה וכו' כצ"ל:

תוס' ד"ה אין צריכין פרוזבול וכו' ואם תאמר מלוה על פה מאי איכא למימר דכותבין עליה פרוזבול כשהמלוה קיים וא"כ למה אמר יתומים אין צריכין פרוזבול הא אשכחן דאפילו יתומים צריכין פרוזבול כגון שהיה להם מלוה על פה:

ד"ה הרי זה מועד לשבתות מפרש בירושלמי וכו' ולפי הירושלמי צריך לומר דמועד לשבתות ליגח בני אדם ודוקא לניזקין ולא למיתה שהרי אם המית אדם הוא נסקל בפעם ראשון וכן הא דקתני מועד לאדם ואינו מועד להמה איירי נמי בכי האי גוונא וכן בכולהו שמעתין:

ד"ה רב זביד וכו'. שאם לא תאמר כן קשיא ליה ההוא דמכלתין רוצה לומר הא דקאמר בריש המסכתא לעיל פ"ק (בבא קמא דף ב') מאי שנא גבי אדם דכתיב כי יגח איש ומאי שנא גבי בהמה דכתיב כי יגוף אדם דאית ליה מזלא וכו' ומילתא אגב אורחא קמ"ל דמועד לאדם הוי מועד לבהמה ומועד לבהמה לא הוי מועד לאדם:

ד"ה נעשה מועד לסירוגין לכל וכו' דאי ראה לא הוי מועד לכל לסירוגין כצ"ל ור"ל דאי דאה בינתים שאר מינים ולא נגחן לא הוי מועד לכל המינין לסירוגין דבראה ואינו נוגח לכ"ע אפילו לרב זביד לא הוי מועד לכל:

בא"ד וא"ת כיון שלא ראה אחרים לשורים לחודיה הוי מועד ר"ל אפילו לא נגח אלא ג' שורים לחוד בסירוגין נעשה מועד לכל בסירוגין לרב זביד דאמר דבסתמא מועד למינו הוי מועד לשאינו מינו וא"כ ל"ל דנקט תנא דברייתא שור סוס פרד אפילו יהיו שלשתן שורים לחוד הוי מועד לכל לרב זביד:

דף לז:

רש"י ד"ה ושמואל אמר עד שתשלש בדילוג וכו' והכא נמי לרב בשלש נגיחות נעשה מועד לדילוג ומשלם נזק שלם בשלישי וכו' זה כתב רש"י לפי מה דהוה ס"ל מעיקרא דכל מועד משלם נזק שלם בנגיחה שלישית אבל כבר חזר בו רש"י כמו שכתבו התוס' לעיל (בבא קמא דף כ"ג) סוף ע"ב וכל מועד אינו משלם נזק שלם בנגיחה שלישית אלא דבנגיחה שלישית נעשה מועד וכשיגח אחר כך נגיחה רביעית משלם נזק שלם ולפ"ז ה"נ לרב בשלש נגירות נעשה מועד לדילוג וכשיגח נגיחה רביעית בי"ח בחדש רביעי משלם נזק שלם ולשמואל לא נעשה מועד עד שיגח רביעית בי"ח בחדש רביעי וכשיגח אח"כ נגיחה חמישית בי"ט בחדש חמישי משלם נזק שלם ועל דרך זה בברייתא דלעיל דקתני שור נגח שור לא נגח וכו' לרב נעשה מועד בנגיחה שלישית וכשיגח אח"כ ברביעית משלם נזק שלם ולשמואל נעשה מועד דקתני היינו דכי הדר נגח בד' הוי מועד לסירוגין וכשיגח בחמשה בסירוגין משלם נזק שלם ולפ"ז אתי שפיר דמסיים בברייתא דלעיל שור נגח שור לא נגח אפי' לרב דלא נגח בתרא נקט לרב כדי שאם יגח לאלתר אחר זה משלם נזק שלם אבל לפי מה שפרש"י השתא דבהך נגיחה ג' לרב נעשה מועד ומשלם נזק שלם אהך שלישית לא יתישב הא דנקט בברייתא לא נגח בתרא לרב וצ"ל לפ"ז לרב דלא נקט נגח בתרא אלא לומר דלעולם צריך לנהוג מנהג זה חד נגח וחד לא נגח וק"ל:

ד"ה הכל הוי בכלל נזק שלם וכו' אבל דהקדש בהדיוט כיון דרעהו דוקא לא היה בכלל נזק שלם דכיון דהקדש תם לגמרי פטור דהא ליכא למדרשי וכו' דהא אין רעהו להקדש וכו' יש לדקדק דכי אמרי דליכא למדרשיה לחיובא ולמימר רעהו פירוש כשהקדש מזיק את רעהו הוא דתם משלם חצי נזק וכו' משום דאין רעהו להקדש אם כן לפטורה נמי ליכא למדרשיה דאיך נימא כשהקדש מזיק את דעהו הוא דמשלם ח"נ הא דלאו רעהו פטור לגמרי הא אין רעהו להקדש ואי דרשינן הכי רעהו ר"ל במקום דשייך רעהו דהיינו הדיוט בהדיוט הוא דמשלם חצי נזק הא הקדש בהדיוט פטור לגמרי א"כ לחיובא נמי איכא למדרש הכי ונראה דלר"ש בן מנסיא משמע ליה פירושו דקרא כמדבר ואומר כשיגח את שור רעהו משלם ח"נ אכל כשיגח שור שאינו של רעהו כגון שור של הקדש חייב נזק שלם ולשון זה לא שייך גבי הקדש לומר כשיגח שור הקדש את שור רעהו חייב ח"נ וכו' דהא אין רעהו להקדש לכך לא שייך למדרשי' לחיובא והואיל ואין שייך למדרש לישנא דקרא אהקדש ממילא נשמע דהקדש פטור לגמרי אפילו מחצי נזק דמהיכי תיתי לחייבו כיון דלישנא דקרא לא קאי עליה וכיון דבתם פטור לגמרי אינו ג"כ בכלל חיוב דנזק שלם במועד דלא חייבה התורה במועד נזק שלם אלא היכא דחייב בתם חצי נזק וק"ל:

תוס' שור שור ושור וכו' וכגון שבין שורים ראשונים וכו' ר"ל דבין ג' שורים ראשונים שנגח ראה שאר מינים ולא נגח דלא הוי מועד לכל המינים ע"י זה אפילו לרב זביד דאי בלא ראה שאר מינים איירי לא הוי אתי הך בעיא אליביה דרב זביד דלדידיה בג' שורים לחוד בסתמא הוי מועד לכל המינים א"כ אפילו שדינן האי שור בתרא בתר שורים אייעד לכל המינים אבל בין שור חמור וגמל האחרונים צ"ל דלא ראה שאר מינים דאי ראה אפילו שדינו האי שור בתרא בתר חמור וגמל לא אייעד לכל המינים דבראה לכ"ע לא הוי מועד לכל המינים וכמו שכתבו התוס' בדבור שלפני זה ובבעיא שניה דחמור וגמל שור שור ושור צ"ל ג"כ דבין חמור וגמל ושור דראשונים לא ראה מינים אחרים ובין שורים אחרונים ראה וגם צ"ל דבשורים האחרונים לא ראה כ"א פעם אחת דאי ראה ג' פעמים שאר מינים ולא נגח א"כ אפי' אי הוי מועד לכל המינים מחמת החמור וגמל ושור הראשונים הא הואיל והשתא בין שורים האחרונים ראה ג' פעמים שאר מינים ולא נגח חזר לתמותו אלא ודאי צריך לומר דלא ראה כי אם פעם אחת וק"ל:

ד"ה יום ט"ו בחדש זה וכו' תימה דגבי ראה שור ונגח הוי ראשון מן המנין וכו' תמיהת התוס' הוא משום דמשמע להו פירוש הברייתא דקתני נעשה מועד לסירוגין היינו שעתה בנגיחה שלישית נעשה מועד ונקט לא נגח בתרא כדי שאם יגח אחר זה לאלתר ישלם נזק שלם כמו שכתבו התוס' לעיל משום דאינהו ס"ל דכל מועד אינו משלם נזק שלם עד נגיחה רביעית אבל מ"מ משמע להו מברייתא דלעיל דבנגיחה שלישית נעשה מועד כדי שאם יגח אח"כ בסירוגין משלם נ"ש ולפי מה שכתבו השתא דכשאין שם היום או שם החדש גורם לכ"ע אין הנגיחה האחת מן המנין א"כ לעיל נמי היכי דראה שור ונגח וראה שור ולא נגח אין הראשונים מן המנין וא"כ לא נעשה מועד עד שיגח אחר הלא נגח בתרא דקתני בברייתא ואח"כ צריך לדלג ולא יגח וכשיגח אחר זה אז משלם נזק שלם:

דף לח.

ד"ה עמד והתיר ממונן לישראל משמע דוקא בענין זה שנגח שור שלנו שור שלהם וכו' כך היא הגירסא בספרים שלפנינו משמע דהאי דנגח שור שלנו את שור של כנעני דפטור נמי אתיא מקרא דראה ויתר גוים ולפ"ז צ"ל דמסקנא דמשני רבי אבהו אמר קרא עמד וימודד ארץ וגו' כוונתו לומר דלעולם לענין כנעני רעהו לאו דוקא ר"ל דכנעני לא אימעט מרעהו דיכול להיות דכנעני נמי מקרי רעהו והא דכי נגח שור דישראל את שור של כנעני פטור היינו מטעם דראה ויתר גוים ולכך נמי דשור של כנעני שנגח שור ישראל חייב נזק שלם ואע"ג דלעיל משמע דלכ"ע רעהו דוקא היינו לענין הקדש דבהקדש לא שייך רעהו והוי כאלו כתיב את שור איש דהקדש לא הוי בכלל וכנעני הוי בכלל אבל בר"ן משמע דגם לפי המסקנא הא דנגח שור שלנו את שור כנעני דפטור אתיא מרעהו דרעהו דוקא אלא דכי נגח שור של כנעני את שור שלנו דמשלם נ"ש הוי מטעם קרא דראה ויתר גוים וזה טעמו של מהר"ש לוריא שכתב בספר ח"ש שגורס בתוס' דוקא בענין זה שנגח שור שלהם את שור שלנו וכו' ע"ש:

ד"ה מפארן הופיע ממונן לישראל וכו' ומצד א' נקרא סיני ומצד א' נקרא פארן וכו'. ר"ל שאותו צד שהוא נגד ארץ ישמעאל נקרא פארן על שם ארץ ישמעאל ואע"ג דקדריש התם לכל ה' שמות ר"ל ודריש מדבר פארן שפרו ורבו עליה ישראל א"כ שמע מינה שלא נקרא על שם ארץ ישמעאל אין להקפיד ע"ז וכו':

ד"ה קראו ושנו וכו' ולא נתחייבו למסור עצמן וכו'. ר"ל שאין כל כך עבירה גדולה שיתחייבו למסור עצמן למיתה כי בכל עבירה יעבור ואל יהרג חוץ מעבודת כוכבים וגילוי עריות ושפיכת דמים ואם לא למדו אותן היה השר הורג אותם:

ד"ה נשא משה ק"ו וכו' דקודם נאמר אל תצר את מואב ממה שנאמר צרור את המדינים וכו' ואע"ג דאל תצר את מואב כתיב בפרשת דברים וצרור את המדינים כתיב בפרשת מטות משה היה מספר והולך ושונה במשנה תורה מה שנעשה כבר וק"ל:

בא"ד אע"פ שעל ארמיים מייתי קרא דקבלה ויאסוף אליו עמון ועמלק וכו' עיין בב"ר דחילוף גרסאות יש שם ושם גרסי' ארמיים דעמלק אדום חשיב ליה שהרי עמלק מזרע עשו:

ד"ה מואבים עצמן לא כל שכן וכו' ארם ועמון מאי איכא למימר וי"ל דאיצטריך לאסור בהן אנגריא וכו'. משמע מדברי התוס' דעמון לא היה בעצת בלעם ויש מקשין א"כ מנא לה להגמרא דהא דאסר הקב"ה אנגריא בעמון ולא אסר במואב הוא בשביל שיחה נאה נימא דהוה משום דמואב היה בעצת בלעם ועמון לא היה אבל אין זה קושיא דהא שאר כל האומות עובדי כוכבים נמי לא היו בעצת בלעם ואפ"ה לא אסר בהן אנגריא אלא ודאי לא אסר אנגריא בעמון אלא בשביל שכר שיחה נאה והא דאסר אנגריא באדום צ"ל שהוא ג"כ בשביל איזה שכר ואפשר שחס עליהם ע"ד שאמר לא תתעב אדומי כי אחיך הוא:

ד"ה גרי אריות הן אע"ג דפסקינן ספ"ק דיבמות הלכה דגרי אמת כולן ר"ל כל הגרים דמגיירין בשביל איזה דבר ולא אכותיים קאי דבכותיים מפורש בכתוב שלא היו גרים גמורים דכתיב את אלהיהם היו עובדים וכו':

ד"ה ועל הכותית וכו' וא"ת א"כ מה חדוש לומר שיש להם קנס וכו'. יש להקשות מאי קשיא להו להתוס' הא א"ל דאתי לאשמועינן דלא נימא דלא יהא להם קנס מטעמא דקנסינהו כדי שלא יטמעו בהן כדפריך בשמעתין. ויש לתרץ דהתוס' מקשין קושיא זו לפי מה שעדיין לא ס"ד האי טעמא דר' אבהו דאמר קנס שקנס רבי מאיר בממונן וכו' אבל אין כן משמעות לשון התוס' דמשמע מדבריהם דלפי האמת ושיטה מסקנת דסוגיא מקשו ויש לומר דע"כ קשה דלא לתני כותית כלל כיון דגרי אמת הן פשיטא דיש להם קנס דמהי תיתי לומר דאין להם קנס מאי אמרת דהוה אמינא דקנסא קנסו להו רבנן בממונן כדי שלא יטמעו אם איתא דכן הוא א"כ הל"ל כותית בסיפא בהדי הנהו נערות שאין להם קנס וק"ל:

דף לט.

גמרא ומזיק שאני באשר"י משמע דהא דקאמר בגמרא ומזיק שאני ר"ל לטובת העולם שלא ירבה להזיק נזקקים לנכסי יתומים ע"ש:

תוס' ד"ה אין מעמידין אפוטרופוס וכו'. וגם אין לומר משום דאיהו גופיה כי מזיק פטור וכו' ובמועד עשו רבנן תקנה מפני תקון העולם וכו' משמע דהתם ליכא לשנויי משום תקון העולם וא"כ יש לדקדק לפי מה שכתבתי לעיל בשם הרא"ש דהא דקאמר בגמרא ומזיק שאני רוצה לומר מפני תיקון העולם א"כ מה דחקו התוס' עצמן והאריכו בטעם דאין מעמידין אפוטרופוס להם וכו' ולמה לא פירשו דהטעם הוא משום דאין נזקקין לנכסי יתומים ובמועד מעמידין ונזקקין לנכסיהן בשביל תקון העולם ונראה דליכא לפרש כן משום דא"כ הדרא קושיית רש"י לדוכתה דא"כ למה תלי הגמרא טעמא בלגבות מגופו ונקט משום דאין מעמידין לתם לגבות מגופו אלא ודאי אי לאו טעמא דהואיל דחזינן דחס רחמנא בתם דאין משתלם אלא מגופו בשביל טעמא דאין נזקקין לחוד לא הוו מקילין ביה רבנן לפוטרו לגמרי אלא היו מעמידין להם אפוטרופוס כדי שלא ירבה להזיק אבל בשביל שראו חכמים דחס רחמנא עליה דמזיק בתם אקילו ג"כ רבנן לפטור שור של חש"ו ובכל מקום שאין לו בעלים גמורים:

דף לט:

ד"ה אי בתם פשיטא וכו' דא"כ הוה ליה למתני רבי יעקב מחייב וכו'. רוצה לומר דהוה משמע דבא לאשמועינן דלא לפטריה לגמרי ומדנקט חצי נזק משמע דאיצטריך דלא נימא נזק שלם לכך פריך אי בתם פשיטא דאין בו נזק שלם:

ד"ה ולא משלם אלא פלגא וכו'. מדלא קתני רבי יהודה אומר חייב נזק שלם ר"ל דכיון דפלוגתייהו בהכי שזה מחייב ח"נ וזה נזק שלם ה"ל למתני הכי אע"ג דבסוף דבור שאחר זה אחר שכתבו על דברי רבי יעקב בברייתא קמייתא דמחייב משמע נמי נזק שלם והוה מוקמינן ליה במועד וכו' מ"מ בברייתא זו ולפי פירוש דאביי דפליגי רבי יהודה ורבי יעקב שזה מחייב נזק שלם וזה ח"נ וה"ל למתני הכי בהדיא:

בא"ד ומדקאמר משלם חצי נזק משמע דקמ"ל דמשלם אפילו חצי נזק רוצה לומר לאפוקי דלא נימא דפטור לגמרי. ואע"ג שבדבור שלפני זה כתבו בברייתא דלעיל מדנקט חצי נזק משמע דאיצטריך דלא נימא נזק שלם היינו בברייתא דלעיל דלא תני בה כי אם דברי רבי יעקב לחוד ואי הוה אתי לאשמועינן דלא לפטריה לגמרי ה"ל למתני מחייב והשתא דנקט ח"נ משמע דבא נמי לאשמועינן דלא נימא נזק שלם אבל בבדייתא דמאי רבי יעקב אדברי דבי יהודה דלעיל מיניה דקתני רבי יהודה מחייב אם איתא דרבי יהודה מחייב נ"ש ובא רבי יעקב לחלוק עליו ולומר דאינו משלם כי אם ח"נ ה"ל למתני אלא ה"נ ומדלא קאמר כן משמע דחדוש הוא דמשלם אפילו החצי נזק וק"ל:

דף מ.

ד"ה חייבי כופר מאי ביורש הניזק עצמו מבעיא ליה. ר"ל אע"ג דמתניתין חייבי ערכין ממשכין הוי פירושו שגזבר ההקדש ממשכין אותו וכופר אינו אלא ליורשין מבעיא ליה אם היורש יכול למשכנו:

ד"ה ולימא ליה אי תם וכו' הך פירכא ליתי ליה לרבי יהודה וכו' משום דלרבי יהודה לא פריך מידי דנוכל לומר דהשתא נמי האי חצי נזק דמשלם שואל היינו ח"נ דצד תמות כאלו שאלו והוי תם וק"ל:

דף מ:

ד"ה אי הוה תם וכו' הך פירכא ליתא למאן דאמר דמודה בקנס ואחר כך באו עדים וכו'. משום דלדידיה איכא לשנויי דהכא איירי שיש כאן עדים על הנגיחה ולכך אפילו היה מודה קודם שבאו עדים לא היה מפטר בכך:

ד"ה לאו לקרבן והשתא הכי קאמר וכו' משום דהוקשו להם לתוס' מאי ס"ד דמקשה דלקרבן קאמר ומאי שייך לומר דבנוגח לא עשה בקרבן אונס כרצון. והא השתא אתינן למגמר קרבן דנוגח מרובע ונרבע ועדיין לא ידעינן איסור קרבן דנוגח כלל לכך כתבו התוס' דה"ק וכו' ואם כן צריך לומר דהמתרץ שהשיב וקאמר הכי נמי מסתברא וכו' לא אונס דידיה לא רצון דידיה כתיב קאי הכל אהשתא דנכתב ור"ל דגבי קרבן מיעוטא סתמא כתיב לא משמע מיניה שיש שום חילוק בין אונס לרצון אבל אי איירי בקטלא א"ש דגבי קטלא מימעט בהדיא כי יגח ולא שיגיחוהו אחרים וק"ל:

דף מא.

ד"ה כמאן דקטלא דמי וא"ת מה פשע השור וכו'. ר"ל דע"כ שהיא הביאתו עליה שאם הוא קפץ עליה ואנסה לא היתה נהרגת בב"ד וק"ל:

ד"ה לרבא לא משלם כופר אליבא דהך ברייתא קאמר וכו'. ר"ל אבל איהו לא ס"ל הכי אלא ס"ל דרגל בחצר הניזק משלם כופר ועיין לעיל סוף פ"ב:

ד"ה איני יודע שהיא נבילה וא"ת איצטריך לבן פקוע וכו'. ר"ל כשהשור הנסקל הוא בן פקוע דלא צריך שחיטה ואפילו הכי קאמר קרא דלא יאכל את בשרו וכ"ת דלא איקרי שור ר"ל ואינו בדין סקילה כלל הא לענין פטר חמור מקרי שה ר"ל ופודין בשה שהוא בן פקוע את הפטר חמור וא"כ הוא הדין נמי שור שהוא בן פקוע מקרי נמי שור ואם המית אדם הוא בדין סקילה ואם כן מצינן שפיר לאוקמי קרא דהשור יסקל אבן פקוע ומנא לן למילף היכא דשחטו לאחר שנגמר דינו ולפי המסקנא ניחא דילפינן היכא דשחטו מבשרו:

ד"ה כל מקום שנאמר לא יאכל וכו' וי"ל דלא יאכל וכו' ילפינן מלא תאכלו. ר"ל דגבי נבילה כתיב לא תאכלו ולכך לא אמרי' דהוי הנאה בכלל אכילה אלא היכא דכתיב האי לישנא דכתיב גבי נבילה ממש:

דף מא:

ד"ה נפקא להו מאת בשרו וכו' ופריך קלוטה במעי קלוטה ליטמא דמהלכת ארבע במהלכת ארבע הוא ומאי קשה הא קתני בטמאה טמא וכו' דר' יוסי הגלילי כיון דדריש אתין וכו' כן צ"ל:

ד"ה כיון שהגיע לאת ה' וכו' השוה הכתוב וכו'. ר"ל וא"כ ה"ל לאוקמי רבויא דאת ה' אלהיך תירא אמורא דאב ואם ואע"ג דכבר כתיב איש אמו ואביו תיראו אתי קרא לחייב בו בתרי עשה ותירץ לא הוי ניחא ליה וכו':

ד"ה נקי מחצי כופר וכו' משום קושיא דאנשים וכו' ר"ל דכבר אימעוט מדכתיב אנשים ודרשינן אנשים ולא שורים דכדריש לקיש ס"ל וכו'. ר"ל ובמאי מוקמי ליה אי בשני עדים הא נסקל והביאהו לב"ד וישלם לך ואי ע"פ עד אחד אפי' במועד אין בו קנס דכשאין השור בסקילה אין הבעלים משלמין קנס ואע"ג דכופר משלם וכו' דמדמוקי נקי לחצי כופר וע"פ עד אחד מכלל דבמועד משלם כופר אע"פ שאין השור בסקילה דאם לא כן למה לי מיעוטא לתם וסברא דר"ע וכו' רוצה לומר דר"ע דריש נקי מדמי עבד וכשהשור בסקילה וכו' נימא הביאהו לב"ד וישלם לך סלקא דעתיה דמשלם מן העלייה כדלקמן אותה סברא לא סבירא ליה לר"א וא"ת ולימא נקי מדמי עבד ממש משויו דבמועד דלא משלם קנס משלם דמים כצ"ל:

ד"ה מודה בקנס הוא וכו'. ונראה דהוי מצי למפרך אעד אחד ר"ל מודה בקנס הוא דהא אי הוה בעי היה כופר והיה נשבע להכחיש העד:

דף מב.

ד"ה הא תם מחייב לא בעי למימר תם שמחויב ממה שהמועד פטור וכו'. ר"ל שיהא המועד פטור לגמרי אפילו מחצי נזק ותם יהא חייב בחצי נזק וקל להבין:

ד"ה בכוונה תליא מילתא וכו' ונראה לר"י דרבא ואביי וכו' כלל הענין של פירושו של ר"י הוא דרב אדא לא פריך לאביי ורבא שיסברו כר' שמעון אלא אהא פריך ליה דמחייבי אביי ורבא בנתכוין לאשה והכי פריך כי היכי דלרבי דדריש האי ונתתה נפש תחת נפש ממון ופטור ממיתה ע"כ הכי אצטריך האי אנשים אנשים הוא כי נתכוונו זה לזה אע"פ שיש אסון באשה וכו' ולפי דרוש זה קאי נקי אפי' אמתכוין לאשה דפטור בשוורים מדמי ולדות א"כ מדרבי נשמע ג"כ לרבנן דפטרי בשוורים אפילו במתכוין לאשה וא"כ איצטריך לרבנן למדרש האי אנשים בענין שיהא נשמע פטור בשוורים אפי' במתכוין ואע"ג דא"א למדדש למדרש לרבנן אנשים כי נתכוונו זה לזה אע"פ שיש אסון באשה יענשו וכו' מ"מ יש לדרוש הכי אנשים אין אסון יענש הא יש אסון לא יענש בין נתכוין זה לזה בין נתכוונו לאשה עצמה ולא שוורים דבין הכי ובין הכי יענש כתב רחמנא בעל השור נקי דפטור ר"ל בכל ענין והא דנקטי התוס' לר' ולא נקטי ר' שמעון משום דר' דריש בהדיא ונתתה נפש תחת נפש ממון ור"ש אע"ג דס"ל איהו דנתכוין לזה והרג זה פטור ממיתה יכול להיות נמי דפטר ג"כ מממון כתנא דבי חזקיה דפטרי ממיתה וממון ולתנא דבי חזקיה צריך לומר דהאי ונתתה נפש וכו' היינו מיתה ודרשי הכי ואם אסון יהיה פי' דין אסון דהיינו שנתכוין לאשה עצמה ונתתה נפש תחת נפש נפש ממש (וע"ש בתוס' פרק הנשרפין):

דף מב:

תוס' אלא אמר רב אשי וכו'. וי"ל דגבי טעם דקדם ושחטו שייך לומר הכי שאינו טעם טוב כדמפרש לעיל וכו' כצ"ל ור"ל דקאמר הגמרא אמר לך התם וכו' אבל הכא דמעיקרא בר קטלא וכו':

בא"ד דטעמא חשובין הן וכו'. ר"ל אי לאו דסבירא ליה דרבה דאי אין השור בסקילה אין הבעלים משלמין כופר:

ד"ה היתה שפחה וכו'. ואין לומר כריב"א שנתעברה בעודה שפחה וכו' אפי' נתעברה מישראל כיון שנתעברה בעודה שפחה לא זכה בהן הבעל דאז היו של האדון ועכשיו נשתחררה פקע ג"כ ממנה זכות האדון ולכך זכה החובל וק"ל:

דף מג.

ד"ה אמר רבה שור שהמית בן חורין וכו' וכן אמר רב דימי א"ר יוחנן וכו'. אפי' לר"ע נמי קאמר הכי כדפרישית לאביי כצ"ל:

בא"ד והא דאיתותב רב מברייתא וכו'. ר"ל ולפי זה נימא דברייתא אתיא כר"א ורב לר"ע קאמר י"ל דחשבה הגמרא תיובתא וכו' וטעם גירסת רשב"ם דגריס לקמן רבה עיין בתוס' דף מ"ד ד"ה ה"נ במתחכך להנאתו וכו':

דף מד.

גמרא אמרת וכי דנין קל וחומר להחמיר אם אמרת באיש ואשה שכן חייב במצות וכו' כנ"ל לגרוס והא דאיתא בספרים שלפנינו אם החמיר במועד וכו' ט"ס הוא ועוד כי דייקת ברש"י תמצא שלא היה כתוב כן בספרים שלפניו וק"ל:

שם ואמאי הא תם הוא. יש לדקדק כי לפי הנראה משינויא דגמרא שלא הקשה המקשה והא תם הוא כי אם אשור שהיה מתחכך בכותל וא"כ צריך ליתן טעם למה הוקשה לו טפי אנתחכך בכותל יותר משאר בבי דמתניתין כגון במתכוין להרוג את הבהמה לכנעני והרג את ישראל וכו' ולפי מה שנראה מדברי רש"י לקמן פרק הפרה בדף מ"ה אמתני' דהיה אביו או בנו בתוכו וכו' שהוא מפרש מתני' דהכא לפי מאי דמשני בנתחכך בכותל להנאתו כגון שבג' פעמים הראשונים נתכוין להפיל הכותל על בני אדם ועדיין לא נתחכך בכותל להנאתו ונפלה על האדם שלא בכוונה עיין שם ואם כן צריך ג"כ ע"כ לפרש כן באינך בבי דמתניתין דהכא דהיינו שבג' פעמים הראשונים נתכוין להרוג את האדם וברביעית נתכוין להרוג את הבהמה והרג את האדם וא"כ נוכל לומר שהמקשה שהקשה והא תם הוא לא הקשה אאינך בבי דמתני' דידע שפיר דאיירי שבג"פ הראשונים נתכוין לאדם וברביעית נתכוין לבהמה אבל הכא לא רצה לפרש דכבר הפיל הכותל ג"פ על בני אדם לפני זה שאין זה דבר מצוי ולכך פריך והא תם הוא אנתחכך בכותל דוקא ולא אאינך בבי דמתניתין והמתרץ השיב לו כדאמר רב וכו' ה"ג במועד להתחכך וכו' כלומר שכבר נמצא ג"כ בזה שיזדמן כך ואח"כ הקשה א"ה בר קטלא הוא וכו' דהכא מאי שלא במתכוין איכא ומשני דהכא נמי איכא שלא במתכוין כגון שנתחככה להנאתה וא"כ הוי דומיא דאינך בבי דמתניתין דבג' פעמים הראשונים היה בכוונה וברביעית שלא בכוונה כן יש ליישב לפי' רש"י ולפי' התוס' ע"כ צריך לומר ג"כ דנתכוין להרוג את הבהמה והרג את האדם איירי נמי דבג' פעמים הראשונים הרג שלשה בני אדם בכוונה דליכא למימר דגם בג' פעמים הראשונים נתכוין לבהמה והרג את האדם דהא כתבו התוס' דכשלא נתכוין לא נעשה מועד לעולם אפי' עשה כן כמה פעמים וכן פי' לעיל גבי הא דפריך וכיון דמתם קטלינן ליה מועד היכי משכחת לה ועל קושית המקשה כתבו שמקשה והא תם הוא שהיה סבר דאיירי שלא נתכוין לבני אדם ולכך פריך שאפי' עשה כן כמה פעמים והרג בני אדם שלא בכוונה אין מועד להרוג את האדם וכו' ואם כן יש לדקדק למה לא משני ליה ג"כ דאיירי דבג"פ הראשונים נתכוין להפיל על בני אדם אלא שברביעית לא נתכוין כמו באינך בבי דמתני' וי"ל דהתוס' ס"ל דדוקא גבי נגיחות אמרי' דמקרי מועד בנגיחה רביעית שהיתה שלא בכוונה ע"י נגיחות הראשונות שהיו בכוונה אבל בהפלת כותל אין סברא שיהא מועד ברביעית שלא היתה בכונה על בני אדם ע"י נפילות הראשונות שהיו בכוונה דיש לחלק בין נגיחות להפלת כותל ועיין לקמן בתוס' פרק הפרה (בבא קמא דף מ"ח) ד"ה דחזא ירוקא וכו' ולכך פריך הכא והא תם הוא ומשני במועד וכו' ר"ל שהפיל הכותל בכל פעם בכוונה על בני אדם ופריך אי הכי בר קטלא הוא וכו' ומשני בנתחכך להנאתו וה"ל מועד מתחלתו ולא הוי בר קטלא דה"ל שן להנאתו וק"ל:

תוס' ד"ה ה"נ במתחכך בכותל להנאתו וכו' אכל הכא שמתחכך בכותל להנאתו הוי שן שלא בכוונה וכו' כצ"ל:

בא"ד ומועד דהכא ודלקמן לאו מועד דוקא בג"פ אלא בדבר שנעשה מועד מתחלתו. ר"ל לפי המסקנא דמשני הכא במתחכך בכותל להנאתו ולקמן משני דחזא ירוקא אבל המקשה שהקשה הכא והתם אי הכי בר קטלא הוא סבר דר"ל מועד ממש ולהכי פריך הכא שפיר אי הכי בר קטלא הוא ומתניתין קתני הכא דפטור ממיתה ולקמן דלא קתני במתני' פטור אלא קתני חייב בכופר א"כ מאי פריך א"ה בר קטלא הוא נימא דאין ה"נ דחייב מיתה לכך מפרש ר"ת דלקמן פריך נמי שפיר דדייק ג"כ ממתניתין דהתם דפטור ממיתה ורש"י פי' דלקמן פריך מענין אחר דפריך הכא דשם פריך והא מנפילות הראשונות קטלינן ליה והיאך אתי לידי נפילה רביעית ופירושו נראה דוחק לר"ת ודו"ק ועיין במה שכתבתי שם לקמן:

דף מד:

ד"ה קבוע כמחצה וכו' ואין לומר הכא כדמסיק בערכין וכו' דר"ש יליף נתינה נתינה וכו'. ר"ל דהא דר"ש ס"ל נתכוין לזה והרג את זה פטור ממיתה יליף ליה מדכתיב ואם אסון יהיה ונתתה נפש תחת נפש ויליף מג"ש דנתינה נתינה דהוי ממון וא"כ מזה שמעינן דנתכוין לזה והרג את זה פטור ממיתה וחייב ממון דהכי מפרשינן ליה ואם אסון יהיה פירוש באשה ונתתה נפש וגו' פי' ממון הואיל ולא נתכוונו לה וא"כ אייתר ליה וארב לו לקבוע דאכתי לתנא דבי חזקיה דאית ליה פטור ממיתה וממון כדאיתא התם פרק הנשרפין א"כ ע"כ לא נוכל לומר דיליף לה מנתינה נתינה אלא ע"כ צ"ל מוארב לו יליף ליה אם כן כל קבוע מנליה:

בא"ד וי"ל דלר"ש בכולן ישראל ועובדי כוכבים וכו'. ולתירוץ זה אינו מתורץ אלא הקושיא השניה של התוס' שהקשו דלר"ש לא שייך למדרשיה כלל אבל הקושיא הראשונה דלתנא דבי חזקיה מנליה אינו מתורץ בזה וק"ל:

דף מו.

תוס' ד"ה זו דברי כו' והך דהכא איכא לאוקמי בעומדת באגם לר"ע דקאמר יוחלט השור אבל לר' ישמעאל וכו'. ר"ל דבשלמא לר"ע דס"ל יוחלט השור לניזק ואין לו פרעון אחר איכא לאוקמי הכא בעומדת באגם ואין שום אחד מוחזק בשור המזיק ולכך יחלוקו לסומכוס אבל לר' ישמעאל דמצי לסלוקי בזוזי א"כ אפי' אי עומדת באגם מה בכך הא אין הניזק משתלם מן השור דוקא דמצי לסלוקי בזוזי והמעות הן ביד המזיק והוא מוחזק בהן ובפרק השואל משמע דבמוחזק לא אמר סומכוס יחלוקו:

ד"ה ואפי' ניזק אמר ברי כו' וא"ת והא מחויב שבועה וכו' שזה מודה במקצת בנזק הפרה וכו'. נ"ל דלאו דוקא קאמרי התוס' שזה מודה בנזק הפרה דהא ע"כ צ"ל דבנזק הפרה איכא עדים דאל"כ היי ליה מודה בקנס ומודה בקנס הוא פטור דהא בתם איירי מתני' אלא ר"ל דהוי כאילו מודה בנזק הפרה ובנזק הולד אומר איני יודע משום דקי"ל פ"ק דב"מ האומר מנה לי בידך ויש לו עדים על חמשים ועל חמשים אין לו עדים והוא כופר שהוא נשבע משום שלא תהא הודאת פיו גדולה מהעדאת עדים ואם כן כשיש כאן עדים על חצי התביעה ועל מקצת השנית אומר איני יודע הוי ליה גם כן מחויב בשבועה וא"י לישבע וק"ל:

דף מו:

גמ' א"ר שמואל בר נחמני מנין שהמוציא מע"ה שנאמר מי בעל דברים יגש וכו' מתקיף לה רב אשי הא למה לי קרא סברא הוא וכו' יש לדקדק מה פריך רב אשי למה לי קרא סברא הוא הא קמן דסומכוס ס"ל דיחלוקו ועוד נימא דקרא אתא אפילו היכא דאיכא רובא נגד החזקה כההיא דרב ושמואל דלעיל דרובא דאינשי לרדיא זבני דליכא למימר סברא הוא דהא חזינן דס"ל דאזלינן בתר רובא ואשמועינן קרא דאפ"ה אמרי' המע"ה כדשמואל ויש ליישב בדוחק משום דקרא לא משתמע דאיירי בממון המוטל בספק דקרא לא איירי בממון כי אם בבעלי דינים וקאמר מי שהוא בעל דברים התובע יגיש ראיה אליהם ולכך פריך רב אשי למה לי קרא דלענין תובע ודאי סברא הוא וק"ל:

תוס' ד"ה מידע ידיע דשותפין אית ליה פירוש שיש לנו להעמיד וכו' משום דקשה לתוס' הא עכ"פ ספק הוא א"כ לסומכוס דאמר ממון המוטל בספק חולקין נימא דבעל הפרה ישלם רביע שהוא ודאי חייב ואידך רביע יחלוקו וישלם חציו של אידך רביע לכך כתבו פי' שיש לנו להעמיד וכו' ומודה סומכוס בזה:

דף מז:

ד"ה אימא סיפא וכו' וא"ת בבא דהכניס שורו וכו' לא יהא אלא חצר השותפין כו'. הוה מצי לשנויי דבבא זו נמי א"ש ואתיא כר"ט וכהכניס שלא ברשות הוי קרן בחצר הניזק ומשלם נ"ש הא ברשות אינו משלם נזק שלם משום דהוי כחצר השותפין אלא דלא רצה לאוקמי מתני' כר"ט ודו"ק:

דף מח.

ד"ה אע"ג דאמר מר וכו' וי"ל דה"ק וכו'. ר"ל דבקושית התוס' הוה ס"ד דלא ילפינן מאיש בור ולא שור כי אם פטורה דבעל השור ולא פטורה דבעל חצר לכך הקשו התוס' דלמה ליה לאתויי קרא דאיש בור וכו' דכ"ש אי לא הוה ממעטינן שור שהיה ראוי לפטור את בעל החצר וכו' אבל בשינויא תירצו התוס' דמאיש בור ולא שור בור היה ראוי לפטור כל אדם אפילו בעל החצר ולכך א"ש דמייתי קרא דאיש בור וכו' דה"ק ואע"ג דאמר קרא איש בור וכו' ואם כן היה ראוי להיות פטור גם בעל ההצר מהאי קרא וכך צריך להגיה בתוס' וי"ל דה"ק וכו' ומתוך כך היה לנו לפטור בעל החצר דה"ל למדרש שלא יתחייב שום אדם בבור שכרה שור וכו':

ד"ה איש בור וכו' וא"ת והא לעיל פטרינן בעל הגמל וכו' ע"ש בתוס' דף כ"ב:

דף מח:

ד"ה שניהם ברשות אבל אחד ברשות ואחד שלא ברשות האי אית ליה לאסוקי אדעתיה בהאי והאי לית ליה לאסוקי אדעתיה בהאי וכו'. נראה דהטעם דהאי דנכנס ברשות יכול להיות שידוע לו שלא נתן בעה"ב רשות ליכנס לשום אדם זולתו לכך לא אסיק אדעתיה שיכנס עוד שם אדם שלא ברשות אבל כששניהם ברשות ע"כ ליכא למימר שידע שלא יתן בעה"ב רשות לאדם אחד ליכנס דהא סופו מוכיח שנתן רשות גם לאחר לכנס ולכך היה לו לאסוקי אדעתיה כמו שנתן לו רשות כמו כן נתן לאחר וכן כששניהם שלא ברשות הדברים מוכיחין שבעל הבית זה אינו מוחה ליכנס לחצרו שלא ברשות:

רש"י ד"ה דחזא ירוקא וכו' ואע"פ שאין השור בסקילה וכו' ה"מ במועד לנגיחות בכוונה וכו' ונגח רביעית שלא בכוונה וכו'. האי דנקט רש"י ונגח רביעית וכו' לאו דוקא דהא דשמעינן ליה לרב דאמר פטור מזה ומזה קאי אמתני' דשור שהיה מתחכך בכותל לעיל (בבא קמא דף מ"ד) ע"ש אלא דנקיט הכא משום דבדין אחד הוא חלוק בין נגח ברביעית שלא בכוונה או נתחכך בכותל ונפל על האדם וכלל הענין לפרש"י דלעיל איירי דבג' פעמים הראשונים הפיל הכותל על בני אדם בכוונה ובכל פעם ערק לאגמא וברביעית הפיל הכותל שלא בכוונה שהתחכך בכותל להנאתו ולכך פטר ליה רב מכופר לעיל משום דכיון דההעדאה היתה על חיוב מיתה ובנגיחה הרביעית שעליה בא חיוב הכופר הוא פטור מן המיתה מחמת שנעשית שלא בכוונה פטור ג"כ מכופר מגזרת הכתוב דכל ומן שאין השור בסקילה וכו' אבל אין לפרש דלעיל איירי דג"פ נגח שלשה בני אדם ובכל פעם ערק לאגמא וברביעית הפיל הכותל שלא בכוונה וא"כ הוה ליה תם בנפילת הכותל ברביעית דאין סברא שיהא נחשב מועד בנפילת הכותל ברביעית משום ג' נגיחות הראשונות דמה ענין נגיחות לנפילת הכותל וק"ל והכא איירי דגם בג"פ הראשונים שנפל לבור לא היתה לכונת הריגה אלא דחזא ירוקא ונפל ולא היה בו חיוב מיתה כלל דהוי ליה שן להנאתו והא דאטריך לג"פ ולא אייעד בחדא וימנא כשן דעלמא משום דמשונה הוא קצת וכיון דאייעד בג"פ אורחיה הוי ולכך חייב כופר אפי' לרב ברביעית אע"ג שאין השור בסקילה כמו שמפרש רש"י והולך והא דמפרש רש"י קושית המקשה דפריך א"ה בר קטלא הוא בענין אחר ממה שפירש לעיל משום דלעיל קתני במתני' פטור דפירוש פטור ממיתה לכ"ע אלא דבכופר פליגי רב ושמואל לעיל ולכך פריך המקשה לעיל בפשיטות א"ה בר קטלא הוא ומתני' קתני דפטור ממיתה אבל קושיא דפירש הכא לא קשיא שם דלפרוך והא בר קטלא הוא בהפלת הכותל ראשונה והיכי בא לידי מועד דאיכא למימר דערק לאגמא בכל פעם אבל הכא דלא קתני במתני' פטור ממיתה אלא דקתני דחייב בכופר ולכך א"א לפרש דפריך כפשוט ועיין לעיל שם בתוס' דמתרץ קושית רש"י דהכא בענין אחר:

תוס' ד"ה טעמא דא"ל שמרו וכו' דלרבי זירא לא קשה כלל וכו'. ר"ל דלרבי זירא דמוקי מתני' לעיל בתרי תנאי ואמר תברא וכו' מכלל דס"ל כסברת המקשה דלעיל דרמי רישא לסיפא דהוה ס"ד דבסתמא לרבי שניהם פטורין דהוי כאילו פירשו בהדיא שיפטר כל אחד ואחד ולרבנן שניהם חייבין כמו שכתבו התוס' לעיל וא"כ ל"ק כלל דרמי דישא לסיפא בברייתא דהכא אבל לרבא דמשני לעיל כולה רבנן וכו' לא ס"ל כסברת המקשה אלא ס"ל דבסתמא לרבנן בעל החצר חייב בנזקי בעל הקדרות ובעל הקדרות פטור בנזקי בעל החצר ולרבי דבסתמא לא מקבל עליה נטירות א"כ הוי איפכא דבעל הקדרות חייב ובעל החצר פטור ועיין לעיל בתוס':

דף מט.

ד"ה חמרתא מעברתא וכו' וי"ל דלא מיעט הכתוב וכו'. עי' באשר"י דמשמע שהוא מפרש ל' הגמ' כך מ"ט חמרתא בעלמא וכו'. ר"ל דבעד כנעני אין לו יחס כחמור ואין מתייחס אחר האב ואין הולדות של הבעל ולכך חייב לשלם לאדון דלא מיעט הכתוב שוורים מדמי ולדות אלא במקום שהולדות מתיחסים אחר האב ולפ"ז לא היו צריכין התוס' להביא פסוק האשה וילדיה תהיה לאדוניה וק"ל:

ד"ה ומי עדיף ממתני' וכו' וי"ל משום דבהך ברייתא קתני נזק וצער וכו' נראה דר"ל דהאי ברייתא קתני נזק וצער והסיפא דקתני היתה שפחה וכו' זכה החובל אכל מילי דלעיל מיניה קאי בין אדמי ולדות בין אנזק וצער ור"ל היתה שפחה וכו' אם מת הגר או המשוחרר אז זכה החובל בדמי ולדות ואם מתה השפחה או הגיורת זכה החובל בנזק וצער וכי היכי דבנזק וצער כשמתה שפחה או הגיורת זכה בה בכל ענין בין חבלה בחיי הגר בין לאחר מיתתה ה"נ כמו כן זכה בדמי ולדות איירי בכל ענין דהא תרוייהו בחדא מילתא קתני להו וק"ל:

דף מט:

ד"ה ברשות הרבים וכו' וה"ה אם מתחלה סמכו לרה"ר ולא הוצרך לפרש וכו'. ר"ל ולא הוצרך רש"י לפרש בהפקיר רשותו אלא משום דמשמע ליה וכו' דברי התוס' הללו צריכין ישוב שאם היה ר"ל שהיה לו לרש"י לפרש בלא הפקיר וכגון שחפר בור ברשותו סמוך לרה"ר כההיא דלקמן בשמעתין דמשמע דמקרי בור ברשות היחיד בכה"ג ולא צריך הפקיר יש לדקדק דאיך היה לו לרש"י לפרש כן דהא הכא קתני במתני' או בר"ה ופתחו לרה"י דמשמע דגוף הבור היה ברה"ר אלא שהפתח היא ברה"י אבל לקמן קתני החופר בור ברשות היחיד וכו' ואם ר"ל שהיה לו לפרש שחפר הבור ברה"ר אלא שהפתח הוא סמוך לרשות היחיד ר"ל בקצה רה"ר אין זה דומה לבור הסמוכה לרה"ר דלקמן ואפשר שהתוס' ס"ל שאין חלוק בין חופר בור ברשותו סמוכה לרה"ר ובין חופר בור ברה"ר סמוכה לרה"י ואפי' לא הפקיר הרה"י כיון שיש רשות לבני רה"ר להלוך על גבי הבור סמך לפתח הבור וק"ל:

דף נ.

רש"י ד"ה ברה"י הסמוכה לרה"ר כגון מקצה מקום וכו' דהוי ליה הפקיר רשותו וכו'. דברי רש"י תמוהים הם דלמה לו לפרש כגון מקצה מקום וכו' דהיינו שנתן מרשותו חלק לרה"ר דהוי ליה הפקירו דהא לעיל פרש"י גבי חופר בור ברה"י סמוכה לרה"ר וכו' פטור והיינו נמי בחופר בור ברשותו דלא מצי למימר וכו' וא"כ למה ליה לפרש הכא כגון מקצה מקום ואפשר שרש"י פירש זה לסברת המקשה דלא סלקא אדעתיה דאיירי בחופר לאושין לכך פירש דלא סלקא אדעתיה נמי דאיירי שחפר סמוך לרה"ר כגון אלו שחופרין לאושין אלא הוה ס"ד דהוה פירושו כגון מקצה מקום מרשותו לרה"ר דהוי ממש כחופר בור ברשותו והפקיר רשותו דאי הוה סלקא דעתין דאיירי בכגון אלו החופרין לאושין לא הוה פריך מידי דפשיטא דה"ל לאסוקי אדעתיה שיתרץ לו דאיירי שחופר באמת לאושין וכדמשני וק"ל:

שם תוס' ד"ה כגון דארווח ארווחי לרה"ר והשתא כולה ר"ה וכו'. נראה דכתבו כן משום דהוקשה להם דאם כוונת רב אשי לאוקמי לרבה כל הברייתא כחד תנא לוקמא רישא שלא הפקיר רשותו כדקאמר לרב יוסף ואתיא כולה לרבה כר"ע דהא לרבה ברה"ר כולי עלמא לא פליגי לכך פירשו דלהכי אוקמי סיפא בארווח ארווחי דהשתא אתיא רישא וסיפא כדברי הכל והא דקאמרה הגמרא מדרישא רבי ישמעאל סיפא נמי רבי ישמעאל ר"ל דאתי' נמי כרבי ישמעאל:

ד"ה דבר שנצטער בו וא"ת אכתי מנא ליה הא מת בנו בצמא יש להקשות מאי קשיא להו דלמא האי עובדא דמת בנו בצמא נעשה אחרי כן ולא נודע מזה דבר בשעת מעשה הראשון ונראה דהכי מקשו דמסתמא גם רבי חנינא ידע הדרוש שדרש רב אחא על שמת בנו בצמא מפסוק וסביביו נשערה מאד ופסוק אל נערץ וגו' ונורא על כל סביביו וא"כ על מה סמך רבי חנינא במה שאמר דבר שנצטער בו אותו צדיק יכשל בו זרעו הא אפשר הוא שיכשל כמו שאירע אח"כ שמת בנו בצמא וק"ל:

דף נא.

ד"ה בור של שני שותפין ולא בעי למימר וכו'. דפטור לכ"ע וכו' דהתוס' פליגי ארש"י דפירש לעיל ריש דף נ' דהפקיר רשותו וברו ה"ל בור ברה"ר אבל התוס' לא ס"ל הכי ועיין לעיל פרק המניח טעמם של התוס':

בא"ד דאבור עשרה דמתני' קאי ר"ל דמתני' זו דבור של שני שותפין קאי אמתני' דלעיל מינה דקתני מה בור שיש בו כדי להמית י' טפחים:

ד"ה בור עשרה וכו' וה"ה לי"א וכו' מלשון ספר החש משמע שהוא מפרש כונת התוס' בזה דלפי דעת המקשה דפריך עלה מסייד וכייד והיה ס"ד דקודם שסייד וכייד היה בו ג"כ הבל למיתה אלא שזה בא והוסיף הבל קצת והוי כאלו חפר זה י' ובא זה והשלימו לי"א ואפי' הכי קתני האחרון חייב ולא אמרינן שהראשון לבדו יהא חייב וה"ה לרבי שכולן חייבין לאפוקי לפי מה דמשני דלא היה ביה מתחלה הבל למיתה אינו דומה לבור עשרה ובא זה והשלימו לי"א זה העולה מדבריו אבל לפי ע"ד אינו מיושב דזה אינו תלוי מידי במאי דמי אהדדי התרתי בריתות דמההיא דסייד וכייד לחודיה הוה מצי התוס' לאתויי והכי ה"ל להתוס' למימר וה"ה לי"א למאי דהוה ס"ד דהאי דסייד וכייד

איירי שהיה בו מתחלה הבל למיתה ועוד למה להו להתוס' לאתויי הא דמשני עלה הא רבי הא רבנן לכך נראה לפרש דכונת התוס' כך הוא ר"ל דהא דקתני ובא אחר והשלימו לעשרים וה"ה לי"א למאי דפריך עלה מסייד וכייד ומשני הא רבי והא רבנן דברייתא קמייתא אתיא כרבי והואיל ואתיא כרבי א"כ לאו דוקא השלימו לעשרים אלא ה"ה לי"א דלרבי לא תלי חיובא בהאי דעביד שיעור מיתה אבל לפי מאי דמוקי לה הא והא רבנן וברייתא קמייתא אתיא נמי כרבנן דהיכא דעביד קמא שיעור מיתה מודים רבנן דחיובא תלי בשיעור מיתה צ"ל נמי דבתרא נמי עביד שיעור מיתה וא"כ עשרים דוקא וק"ל:

דף נא:

ד"ה השותפין שנדרו וכו' וי"ל דשאני ב"ח דגוף הקרקע יוצא מתחת יד המקדיש וכו'. ר"ל דכשאין משלם לבעל חוב נוטל וטורף הקרקע מיד המקדיש:

ד"ה נכנס בתוך שלו וכו' וה"ה דהוי מצי למימר הא דלא קפדי ר"ל דע"כ בלא קפדי איירי דאי בדקפדי במודר ממנו מאכל נמי אסורין אלא ע"כ בדלא קפדי איירי א"כ במודר הנאה סתם נמי יהא מותר:

דף נב.

ד"ה כיון דמסר לו מפתח וכו' וקשה לר"י וכו' ודוקא גבי חמץ הוא דתלי במסירת המפתח וכו' כצ"ל:

ד"ה בכדי שידע וכו' ושמואל סבר דמיד יש לו להושיב שומרים וכו' והא דנקטי התוס' שמואל ולא נקטי ורב סבר וכו' משום דאיכא למימר לרב נמי ס"ל עד שישכור פועלים ויכרות עצים ולא פליג ארבי יוחנן אלא במה דס"ל שאין צריך שיודיעוהו אבל אשמואל ליכא למימר הכי דא"כ מאי איכא בינייהו בינו ובין רבי יוחנן וק"ל:

ד"ה ושכיחי גמלים וכו' אבל קשה לר"י וכו' אבל בבעי' דידן הוא פושט לענין שוורים כי מרעי נמלים לכסוי כצ"ל:

בא"ד ומ"מ מגו ודאי איכא רוצה לומר בלא הותלע דהבעיא אי אמרינן מגו דהוי פושט לגבי גמלים דאי הוה אתו גמלים הוי נפלי ביה השתא דלא אתו גמלים אלא ששוורים נפלו ביה בסבת שהתליע שאם לא התליע לא הוו נפלו ביה שראוי היה לגבי שוורים אפ"ה אמרינן נמי דהוה פושט לגבי שוורים או לא וא"ת א"כ לפי זה מאי פשוט ממתני' דקתני לא כסהו כראוי חייב ופריך ה"ד וכו' אלא לאו דשכיחי גמלים והתליע מתוכו וכו' דלמא בענין דלא היה נפחת הכסוי לגמרי ע"י העברת גמלים אלא אי הוה אתו גמלים ארעוה ואם כן הוה נמי פושט מתחלה לגבי שוורים ולכך חייב וי"ל דס"ל להגמרא דזה לא הוה איצטריך ליה לתנא לאשמועינן דתחלתו בפשיעה וסופו באונס הוא וכבר שמעינן ליה במקום אחר:

בא"ד ובמסקנא כשפשט הגמרא אין חושש בזה החילוק וא"ת א"כ מפני מה לא פשיט ממתני' דתנן שור חש"ו חייב כמו שהקשו התוס' על הבעיין ולמה פשיט מן הברייתא. וי"ל משום דעיקר פירוש דמתניתין לא שמעינן אלא מברייתא זו כדלקמן משום דמתניתין איכא לפרושה בפנים אחרים כדלקמן והתוס' שהקשו על הבעיין הכי הוה קשיא להו דהבעיין שלא הוה ידע הברייתא זו ואפ"ה הוה ידע ששור פקח פטור א"כ ע"כ ממתני' הוה ידע ליה והיה מפרש המתני' נקט שור חש"ו דוקא אבל פקח פטור א"כ תפשוט ליה ממתני' וכו' וק"ל:

דף נג.

רש"י ד"ה נפל לפניו מקול הכרייה חייב וכו' ע"א כשאין הכורה בעל בור עסקינן וכו'. משמע דללשון זה כשהכורה בעל בור אתי שפיר דחייב וליכא למפרך ואמאי נימא כרייה גרם ליה וא"כ יש להקשות מאי פריך המקשה בגמרא נימא דמתני' איירי כשהכורה הוא בעל הבור. וי"ל דללשון זה ס"ל להמקשה דע"כ מתני' איירי כשאין הכורה הוא בעל הבור דא"כ מה אתא מתניתין לאשמועינן במאי דקתני נפל מקול הכורה דכיון דהוא בעל הבור מה לי נפל מעצמו או נפל מקול כרייתו:

תוס' ד"ה בעל השור חייב וכו'. משום דהתוס' לא ס"ל כרש"י דפי' לרבנן בתר מעיקרא אזלי' וקמא כולא היזיקא עביד אלא דבעל השור נמי פלגא היזיקא עביד והא דבעל הבור פטור משום דגזרת הכתוב הוא אבל לרש"י בעל הבור פטור משום דלא עביד מידי דבעל השור עביד כולא היזיקא (ועיין לעיל בתוס' בבא קמא דף י"ג):

ד"ה לעולם קסבר וכו' וחזר בו ר"י מפירוש זה דא"כ וכו' כי היכי דמהני שותפין וכו'. ר"ל דהא לסברא זו הבור כולי היזיקא קא עביד ואפ"ה אינו משלם אלא מחצה מטעם שותפתאי מאי אהני לי ובעל השור על כל היותר לא קא עביד כי אם מחצה וכשמשלם מחצה א"כ משלם כל ההיזק שעשה ולא מהני ליה שותפות הבור כלום וק"ל:

דף נג:

ד"ה שור ושור פסולי המוקדשין פי' רב יהודה גאון וכו'. מזה משמע דל"ג בגמרא ומאי ניהו שור בכור דלא פריק וכן מה שכתוב בספרים שלפנינו ברש"י ה"ג ומאי ניהו שור בכור וכו' ל"ג ליה בפרש"י דפירושא דרב יהודה גאון הוה ולא מפי רש"י ואם תקשה לך מי הכריחו לרב יהודה גאון לפרש כן דרבא איירי בשור בכור נימא דאיירי בשור פסולי המוקדשין דעלמא אלא שעדיין לא נפדה ולכך לא מקרי רעהו ונראה דטעמו משום דאם איתא שאיירי בפסולי המוקדשין דעלמא שעדיין לא נפדו היה לה להגמרא לפרש ולומר שור פסולי המוקדשין שלא נפדו כי סתם פסולי המוקדשין הנזכרים בגמ' איירי בנפדו כדבסמוך דקאמר לענין כלים ושור פסולי המוקדשין וכו' דאיירי בנפדו לכך פירש ר"י גאון דאיירי בבכור דלאו בר פדיון לעולם ולכך לא איצטריך הגמרא לפרש שלא נפדו וכ"ת הכל טעמא מאי למה נקטה הגמרא האי דינא בבכור בעל מום ולא נקיט ליה בסתם פסולי המוקדשין דעלמא ולפרש דאיירי בלא נפדו י"ל דנקט בכור משום דהוי רבותא טפי משום דהוה ס"ד דבכור הוי ממון כהן ומקרי רעהו אע"ג דאינו בר פדיון וגרע משאר פסולי המוקדשין שלא נפדו דעלמא והראיה שהרי רש"י סובר כן שפירש לעיל (בבא קמא דף נ"א) ו"ל שור פסולי המוקדשין כגון בכור בעל מום שהוא של כהן דקרינן ביה שור רעהו או שור קרבן שנפל בו מום ונפדה וכו' הרי שמדמה בכור בעל מום לפסולי המוקדשין שנפדו וצריך לדקדק בתוס' לעיל פ"ק (בבא קמא דף י"ב) ד"ה ואם איתא וכו' דשם משמע מדברי התוס' דבכור בעל מום וקדשים שלא נפדו שוין הן גבי הא דכתב ולפי סברא זו לא יהיה אמת הא דמשמע לקמן בסוף הפרה וכו' ופירש ר"י גאון וכו' ובפירושו צ"ל כמו שאפרש שם בע"ה וכו' וקא חזינן דלא פירשו התוס' הכא יותר אלא שא"א לפרש בפסולי המוקדשים שנפדו דהנהו לכ"ע הוי בכלל רעהו ואם איתא דיש לחלק בין בכור שנפסל לשאר פסולי המוקדשין מה כתבו ולפירושו צ"ל מאי צריך לפרש בפירושו של ר"י גאון הא איכא לפרש דאיירי בשאר פסולי המוקדשין שלא נפדו ולא בבכור אלא ע"כ צריך לומר שהתוס' אין מחלקין שום חילוק בין בכור שנפסל ובין שאר פסולי המוקדשין וק"ל:

בד"ה הא כו' ולרבנן הא קמ"ל דלא תימא דוקא בשור ובור וכו'. משום דהתוס' ס"ל דטעמא דבעל בור פטור לרבנן הוא מגזירת הכתוב ולא שייך לומר כי ליכא לאשתלומי מבעל השור משתלם מבעל הבור אלא דהוי שייך לומר כי ליכא לאשתלומי מבעל הבור משתלם מבעל השור ועיין לעיל (בבא קמא דף י"ג) ד"ה אי אליבא דרבנן וכו':

דף נד.

גמ' ולרב דאמר בור שחייבה עליו תורה להבלו ולא לחבטו וכו'. כלים בני הבלא נינהו צריך להתיישב ולתרץ קושיא זו לא שייכא בהאי שינויא דמשני השתא אלא אמר קרא והמת יהיה כל דבר מיתה דקושיא זו היה יכול להקשות תכף אמאי דמשני לעיל דחמור ולא כלים ולרב דאמר בור שחייבו עליו תורה להבלו וכו' למה לי מיעוטא כלים בלי הבלא נינהו וק"ל אלא שאין להאריך:

תוס' ד"ה קרב לגבי מזבח וכו' אבל בפ"ק דחולין צ"ע וכו' ומיהו להההוא לישנא דאמר לקמן וכו'. ר"ל דלקמן בשמעתין בדף זה עמוד ב' אמר לחד שינויא גבי שבת דכתיב וכל בהמתך דכל ריבוייא הוא ולא כללא ומרבינן מיניה כל מילי אפי' עופות משום דלית לן התם שום מיעוטא לסתור הרבוי דשור וחמור דכתיב גבי שבת מוקמינן ליה לג"ש למילף מיניה לחסימה ולפריקה וכו' אבל בפסוק דכל מעשה עזים דכתיב עזים מיעוטא הוא מוקמי' הריבוי שבא לרבות כל מילי דבהמה אע"ג דלא קרב לגבי מזבח ומיעוטא דעזים אתי למעט עופות וק"ל:

ד"ה ובין לרבי יהודה דמרבה כלים וכו' כ"ש דמשום דלאו בני מיתה נינהו צריכא ריבוייא לרבי יהודה וכו' אע"ג דרש"י הרגיש בקושיא זו ופירש ורבי יהודה היכי מצי קרא לרבוינהו וכו' לא נראה להתוס' פירושו מספיק דלא שייך למפרך היכי מצי קרא לרבוייהו כיון דגזרת הכתוב הוא כך רבוייהו דלחייב עלייהו אע"ג שאינן בני מיתה וק"ל:

בא"ד וי"ל דלרבי יהודה נמי הוי ממעט כלים מחמור אי לאו ריבוייא וכו'. ר"ל דמשמע לה להגמ' מסוגיא דהא דאיצטריך לרבי יהודה או לרבות כלים לא משום דהוה ס"ד למעטינהו מטעם שאינן בני מיתה אלא מטעם דהוה ממעטינן להו ממיעוטא דחמור והוה דרשינן חמור ולא כלים דלא פליגי רבנן ורבי יהודה אלא בהא דמר מוקי או לרבות כלים ומר מוקי לי' לחלק אבל גם רבי יהודה מודה לרבנן דאי לאו או הוה נמי דריש חמור ולא כלים דבמשמעות הדרוש דחמור ולא כלים לא פליגי ולהכי פריך הגמרא שפיר בין לרבנן בין לרבי יהודה כו' וק"ל:

דף נה.

ד"ה למינהו מיבשה וכו' דכאלו טרפות משמע דאי הוה כתיב למינהו בציווי של דשאים היה אסור להרכיב שני דשאים זה בזה ר"ל וא"כ ש"מ דמלמינהו לחוד ילפינן איסור כלאים ויש להקשות מנא להו לתוס' הא דלמא ה"ק התם דאי הוה כתיב למינהו גבי דשאים הוה ילפינן ליה מלמינהו דהרבעת בהמה דומיא דאמרינן הכא בשמעתין ויש לתרץ דכי מעיינת התם לל"מ הכא דהכי איתא התם בפא"ט הרכיב שני דשאים מהו וכו' כיון דלא כתיב בהו למינהו פירוש בציווי של הקב"ה אלא הם בעצמם נשאו ק"ו מאילנות והוציאו הדשאים למיניהם לא מיחייב או דלמא כיון דאסכים הקב"ה אידייהו כמאן דכתיב בהו למינהו דמי ואי ר"ל מטעם דילפינן למינהו למינהו מהרבעת בהמה לא הוי שייך לחלק בין אי כתיב בהו למינהו בציווי של הקב"ה או בשעת מעשה שהוציאו מעצמן וק"ל:

דף נה:

שם תוס' ד"ה מאן תנא וכו' דמשמע ליה דמתני' במועד לחודיה איירי מדנקט צאן. יש לדקדק כיון דרבי מני ג"כ הרגיש בדקדוק דמתני' דנקטא צאן ולא נקטא שור כדדייק רבה בסמוך אלא דרבי מני הוה ס"ל דמשום הכי נקט צאן דליתא גבי תם ולאשמועינן דדוקא מועד סגי ליה בשמירה פחותה ולא תם א"כ מאי קאמר רבה בסמוך מתני' נמי דיקא דהטעם הוי משום דהתורה מיעטה בשמירתה אבל מועד דקרן לא מדנקט במתני' צאן ולא נקט שור הא רבי מני נמי הוה ידע דקדוק זה ושני ליה דלהכי נקט צאן לאשמועינן דתם לא סגי ליה בשמירה פחותה וא"כ מאי דייק רבה ויש לתרץ דרבה דייק הכי דאי לאפוקי תם אתא לאשמועינן ליתני שור המועד מ"ש דנקט צאן אלא משום דליתא גבי קרן אלא שן ורגל וק"ל:

דף נו.

ד"ה אילימא דמטיא ליה ברוח מצויה וכו' וההיא דאשקול עליה בדקא וכו' התוס' קצרו במקום שהיה להם להאריך דלא פטר התם אלא כשמת בכח שני אבל בכח ראשון הוי כאלו המיתו בידים ולכך מדמהו לזורק חץ ותריס בידו אפילו קדם הוא ונטלו פטור דטעמא דפטור התם הוי משום דבשעת זריקת החץ לא היתה ראוי להמיתו משום התריס שהיה בידו א"כ אמאי קא מחייבת אנטילת התריס מידו בההיא שעתא לא היה אלא גרמא בעלמא ולכך פטור ה"נ באשקיל עליה בדקא דמיא ולא היה ראוי למות בכח ראשון אלא בכח שני שפירש כפתו והביאו לשם ופטור דאמה מחייבת ליה אי אשעת הבאה והנחה בההיא שעתא לא היה ראוי למות דהא עדיין לא היו המים כאן ואי אשעת מריצת המים דאשקיל עליה אה"כ בההיא שעתא לא הוה אלא גרמא בעלמא כיון דלא מת אלא בכח שני וק"ל:

ד"ה אלא לחבריה כגון שאין לחבריה מה לשלם וכו'. דאל"כ למה לא יחזיר חבריה מה שקבל מהנתבע שלא כדין מאחר שנתברר דעדי שקר הן ולכך תירץ שאין לחבריה מה לשלם וכו' או שאין אנו יודעים ולא נתברר שהן עדי שקר וכי תימה מאי אתא לאשמועינן דפטור פשיטא דהיאך יתחייב מאחר שאין אנו יודעים שהם עדי שקר וי"ל דאתא לאשמועינן דאפ"ה חייב בדיני שמים וק"ל:

ד"ה פשיטא אם לא יגיד וכו'. וי"ל דה"ק קרא וכו' והמשך דברי התוס' כך הם כשעובר שבועה בדבר שאפילו בלא שבועה היה נשיאות עון אז כשהשביעוהו שיגיד ועבר על שבועתו חייב קרבן

שבועה אבל כשעבר על השבועה בענין שלא היה בו נשיאות עון בלא שבועה אז אפילו שעבר על השבועה אינו חייב קרבן ואח"כ מפרש ובאיזה אופן הוא דבר שיש בו נשיאות עון בלא שבועה היינו דוקא כשאומר בב"ד וכו' ואז אם הב"ד השביעוהו על העדות ועבר על שבועתו חייב קרבן שבועה אבל חוץ לב"ד אפילו אמרו אין אנו יודעים אין כאן נשיאות עון שהרי הוא יכול לחזור ולהעיד ולכך ג"כ אפילו שהשביעוהו חוץ לב"ד על העדות ועבר על השבועה ואמר שאינו יודע אינו חייב קרבן שבועה:

ד"ה בההיא הנאה וכו' והכי מוקי לה סוגיא דאלו מציאות כי נראה דרבה קבלה מרב יוסף וכו' וה"פ ההיא דאלו מציאות וכו'. כונת התוס' בזה הוא משום דהכי איתא התם פרק אלו מציאות (בבא מציעא דף ל"א) דפריך אברייתא זו דקתני אין לי אלא לביתו וכו' ה"ד אי דמנטרא פשיטא אי דלא מנטרא אמאי לעולם דמנטרא והא קמ"ל דלא בעינן דעת בעלים כדר' אליעזר והשתא אי הלכה כרבה קשיא תרתי מסוגית המקשה דפריך אי דמנטרא וכו' אי דלא מנטרא אמאי דמשמע דבעי שמירה כמו ביתו דהיינו כשומר שכר וגם תקשה מהמסקנא דמוקי לה כרבי אליעזר כדמוקי לה הכא לרב יוסף ותרי קושיות הללו מתרצין התוס' הא דמוקי לה כר' אליעזר לא קשיא דרבה נמי קבלה מרב יוסף וכו' וסוגית לשון המקשה נמי לא קשיא דה"פ אי דמנטר לרב כדאית ליה וכו' כך נ"ל המשך דברי התוס' ראל"כ תרי שינויי דתוס' למה לי:

בא"ד וא"כ באלו מציאות גבי מה יהא בדמים וכו' פי' דשם גבי מצא אבדה תנן דבר שאין עושה ואוכל ימכר מה יהא בדמים ר' טרפון אומר ישתמש בהן לפיכך אם אבדו חייב באחריותן וכו' ר"ע אומר לא ישתמש לפיכך וכו' ופריך בגמרא אבל לא נשתמש בהן אם אבדו פטור לימא תהוי תיובתא דרב יוסף וכו' א"ל רב יוסף בגנבה ואבדה כ"ע לא פליגי דחייב כי פליגי באונסים דשואל ר"ט סבר שרו רבנן לאשתמושי בגויה והוי ליה שואל עליהו ור"ע וכו' וא"כ צ"ל דלרב יוסף משום היתר תשמיש נעשה שואל ולרבה לא הוי אלא שומר שכר ואם כן אתי רב נחמן דפרק המפקיד כרבה ואין לומר דהתם מודה רב נחמן וכו' דאין זו סברא דמשום שני סברות וכו' לא יעשה בשביל כך שואל ר"ל אי אמרת בשביל היתר תשמיש לחוד לא נעשה שואל א"כ אין סברא לומר דמשום שיש עוד שם דבר שכירות דבשבילו נעשה שומר שכר כגון פרוטה דרב יוסף נימא דבשביל זה נעשה עתה שנתוסף עליה הנאת היתר תשמיש שואל זה אין סברא מידי דהוה שנותן לו שכר כפול וכי בשביל כך נעשה שואל אלא ודאי מ"ד דנעשה שואל צ"ל דמשום היתר תשמיש לחוד נעשה שואל מטעם דבשעת היתר תשמיש נעשה שואל המעות מהבעלים להשתמש בהן וא"כ שמע מינה דרב נחמן לא ס"ל כר"י אלא כרבה:

דף נז.

בא"ד לכך נראה דרבה לא יעמיד כלל פלוגתייהו וכו' ופלוגתייהו כדשמואל וכו' פי' דהוי כאלו התנה עמו שאם יאבד המשכת אע"ג שהיא קתא דמגלא אבד כל מה שהלוה עליו אע"ג דאינו אלא שומר חנם עליו ולפי זה צ"ל דמתני' דקתני המלוה על המשכון ש"ש הוא אתיא דוקא כר"ע ואיירי נמי בכה"ג שנתן לו למשכון קתא דמגלא והלוה עליה אלפא זוזי אבל לשון מתני' רקתני שומר שכר דחוק קצת לפי זה וק"ל:

בא"ד ורב יוסף כי אוקי פלונתייהו כדשמואל לא קאי ר"א כוותיה וכו' פי' דרבי אליעזר פוטר את המלוה כשנאבד המשכון מכל וכל אף מדמי המשכון א"כ צ"ל דס"ל דהוי שומר חנם דלרב יוסף דאית ליה דהוה שומר שכר הוה ראוי לחייבו עכ"פ דמי המשכון שאבד דהיינו דמי הקתא הואיל וש"ש הוא ודו"ק:

ד"ה כגון שטענו וכו' אך בההוא ק"ו דאין עליו תשובה קשה דבפ' השואל מסיק עלה דקסבר האי תנא לסטים מזויין גזלן הוא וכו'. ר"ל דבשלמא בשמעתין דמתרץ התרצן קסבר האי תנא קרנא בלא שבועה וכו' מתורץ הכל אבל בפ' השואל דמתרץ דקסבר האי תנא לסטים מזויין גזלן א"כ קשה ומה בכך וכו':

דף נח.

ד"ה א"נ מבריח וכו' ורבינו גרשון פסק בתשובה וכו'. ר"ל דרבינו גרשון נמי ס"ל דבמקום שהפסד מבורר אין לו דין מבריח ארי ורש"י ס"ל דזה מקרי מבריח ארי:

דף נח:

גמ' ותלתא תלתא בקינא הוו קיימו וכו' זיל הב ליה תלתין ותלתא ותילתא פירוש כל השלשה היו שוי מאה זוזי וההוא גברא קץ חד מינייהו ולכך פסק שישלם לו בעד הא' תלתין ותלתא ותילתא דהיינו השליש ממאה זוזי:

תוס' ד"ה שמין בית סאה וכו' ונראה לפרש דשמין בית סאה דקתני היינו בית סאה הנאכל כו' והא דקתני כמה היתה לשון נקבה קאי אשדה (ועיין בתוס' פרק השואל דף צט ע"ב):

בא"ד ואע"ג דקתני במתני' בית סאה באותה שדה לרבי ינאי לא לשיעורא נקטיה וכו' והא דמקשו התוס' לישנא דמתני' לרבי ינאי טפי מדלחזקיה דאמר קלח בס' קלחים משום דלחזקיה יש ליישב שפיר לישנא דמתני' דקתני בית סאה באותה שדה דר"ל סאה בס' סאות וה"ה אם אכלה חצי סאה שמין בששים חצאי סאין והיינו כדחזקיה דאמר לעולם משערין במה שאכלה משערינן כמותו אבל לרבי ינאי דאמר תרקב בס' תרקב ותרקב הוא חצי סאה ור"ל אפי' אכלה סאה לא משערינן בס' סאין כמותה אלא משערין חצי סאה דהיינו תרקב בפני עצמו דהיינו חצי סאה בס' כמותה דהיינו תרקב בשלשים סאין וחוזרין ומשערין חצי סאה השנית ג"כ בענין זה וכן אם אכלה פחות או יתר מזה לעולם משערינן הצי סאה בס' חצאי סאה ולעולם לא מצינו דמשערין בסאה שלימה א"כ לא הוי למנקט במתני' שמין בית סאה וכו' וק"ל:

דף נט.

ד"ה אכלה סמדר וכו' ודוקא בסמדר דענבים פעמים שאלו מתקלקלים וכו'. ר"ל דסמדר יש לו תרתי לטיבותא חדא דגדול הוא וחשוב כפרי גמור ועוד הדורך ענבים שלפעמים אלו מתקלקלים ואלו נצולים משא"כ בחזיז דהוי תרתי לגריעותא בהפוך בסמדר ולכך מצי סבר רבי יהושע בחזיז או כרבי יוסי הגלילי דנידון במשויר שבו או אפילו כרבנן דכיון דקטנה היא ולא משערינן ליה אלא כאשר היא עכשיו ומשערין אותה אגב שדה כמה היתה יפה וכו' ובתבואה גדולה וכו' יסבור דנידון כמשויר שבו הואיל וגדולה וחשובה כמו סמדר בענבים אלא שדרך תבואה שמתקלקלת כולה ולכך נידון כמשויר שבו א"נ בתבואה לא קנסו וכו' דאינו חשובות כ"כ כמו ענכים ולכך [לא] ס"ל לר' יהושע דנידון כמשוייר שבו אלא שמין אותה כמה היתה יפה וכו' וק"ל:

בא"ד ונראה דאע"ג דאמר ר' יהושע רואין אותן וכו'. מ"מ שמין אותן אגב שדה ור"ל רואין כאלו היו ענבים עומדים ליבצר ושמין כמה היתה שדה זו שוה כשעומדין עליה ענבים ליבצר וכמה היא שוה עכשיו כשאין בה שום ענבים:

ד"ה ומאי ניהו כו האיך דסליק וכו'. ואי בעידית לחודיה פליגי וכו' דאין חייב לקנות כו'. דר"ל דר"ע מחמיר טפי משום דלר' ישמעאל דס"ל דבניזק שיימינן ואי אית ליה למזיק עידית ובינונית וזיבורית וזיבורית דמזיק הוי כעידית דניזק א"צ המזיק ליתן מעידית שלו אלא מזיבורית שלו מאחר שהן טובים כל כך כעידית דניזק אבל לר"ע דס"ל דבמזיק שיימינן מחויב המזיק ליתן לו דוקא מעידית שלו ואין לומר דלעולם איכא צד דרבי ישמעאל מחמיר טפי כגון דעידית דמזיק לא שוו אלא כזיבורית דניזק דמחוייב המזיק לקנות קרקעות שיהו שוין כעידית דניזק וליתן לו אבל לר"ע דמיקל א"צ לקנות אלא יהיב ליה מזיק מעידית שיש לו זו אין סברא אלא דאף לר' ישמעאל א"צ לקנות עידית דניזק ולא פליגי ר' ישמעאל ור"ע אלא כשהזיבורית דמזיק הוו כעידית דניזק דלרבי ישמעאל יהיב ליה זיבורית דבניזק שיימינן ולר"ע חייב ליתן מזיק עידית דידיה דבמזיק שיימינן וע"ל בפ"ק:

ד"ה ר"ש בר יהודה וכו' אבל בהדי פגין ובוסר שייך לכוללו שפיר וכו'. דברי תוס' הללו צריכין ביאור דמ"ש אם כולל סמדר עם לולבין או עם פגין הא בסיפא נמי ה"ל למיתני סמדר לחוד דרואין כאלו עומדין ליבצר ואנא אמינא דכ"ש פגין ובוסר. ונראה דבשלמא בסיפא דמלתא בתר דקתני דבלולבים גם ר"ש מודה לדברי חכמים דשמין כמה היתה יפה וכו' אי הוה קתני אבל סמדר רואין כאלו הן ענבים וכו' היה צריך ליתן טעם מה נשתנה לר' שמעון סמדר מלובלין לכך כוללן עם פגין ובוסר לומר דמש"ה בסמדר רואין כאלו הן ענבים דכבר גדלו וחשובים כפגין ובוסר אבל ברישא דמלתא דקתני בד"א ר"ל דשמין כמה היתה יפה לא צריך עדיין ליתן שום טעם לדבריו דלמה שמין כמה היתה שוה דהא חכמים דלעיל מיניה עדיפא מיניה סבירא להו דבכל ענין שמין כמה היתה שוה וכו' אפילו היו גדולים יותר מסמדר ולכך אי ס"ד דר"ש ס"ל דבסמדר שמין כמה היתה שוה לא ה"ל למתני לולבין אלא סמדר לחוד וכלל הדבר דארישא דמלתא א"צ שום נתינת טעם אבל אסיפא דמלתא צריך שפיר נתינת טעם וק"ל:

ד"ה אונס אינו משלם וכו' דתנא דמתני' דהתם חייש לכחש גופנא מדקתני שהאונס נותן את הצער ומפתה פטור וכו'. ויש להקשות דלעולם אימא לך דצער ר"ל צער השרת בתולים ומה שהמפתה פטור מאותו צער משום דנבעלת ברצון ולכך פטור מאותו צער שסופה להבעל ברצון תחת בעלה ולהצטער תחת בעלה אבל במאנס חייב בצער ולא אמרינן סופה להצטער תחת בעלה לפי שאינו דומה נבעלת ברצון לנבעלת באונס וצריך לומר דבצער השרת בתולים אין סברא לחלק בין נבעלת באונס לנבעלת ברצון דהא אנו רואים דרוב קטנות חולות מזה אפי' בנבעלת ברצון וק"ל:

ד"ה לבתה הרוח כו' דלבתו הרוח דמתני' כו' וכן משמע לישנא דכולן ובאין בליבויו כדי ללבותו ולא ברוח בפני עצמו וכו' משום דאי היה ברוח בפני עצמו ללבותו היה האחרון חייב דברוח מצויה איירי כמו שפירשו התוס' בדבור שאחר זה:

דף ס.

ד"ה רב אשי אמר וכו'. אבל עושה מעשה של זרייה בפני עצמו לא אקרי לכך הכא לא אקרי מבעיר כן נראה לי להגיה וכן מצאתי בתוס' ישנים וכן הוא בהר"ן ורוצה לומר דבשלמא לענין שבת הגרמת זרייה מקרי שפיר מלאכת מחשבת דהכי היא לעולם מלאכת הזרייה שזורין על יד הרוח אבל לענין נזיקין שיהא נקרא מבעיר אש לא נקרא מבעיר אלא כשהוא לבדו מבעיר האש בלתי שום סיוע מזולתו אבל כשהרוח מסייעו לא מקרי מבעיר הוא לבדו אלא גורם והיינו ר"ל במה שאמר אבל עושה מעשה זרייה בפני עצמו ר"ל לבדו בלתי שום סיוע לא מקרי דהא הרוח מסייעו ולא מקרי שהוא עושה מעשה זרייה לבדו הלכך ה"נ לא מקרי הכא מבעיר לבדו אלא גורם וכו':

דף סא.

גמרא מאן תנא אמר רבא רבי אליעזר היא דתנן רבי אליעזר אומר וכו'. כצ"ל ובפירוש רש"י רבי אליעזר במתני' לקמן מתני' היא בסמוך:

תוס' ד"ה אלא למ"ד טמון באש וכו'. אבל תרי קראי למה לי דלמאן דאמר לאחלופי אע"פ שאם לא הוי עדשים היו צריכין לשאול אם מותר ליטול שעורים ע"מ לשלם דמים וכו':

ד"ה ולא אבה לשתותם וכו' ומכאן קשה לפי פירוש הקונטרס וכו' מדברי התוס' נראה דאינהו מפרשים דעת המאן דאמר טמון באש קמבעיא ליה דאדין דאורייתא איבעיא להו לא על מעשה שבא לפניו ולכן פרכא הגמרא שפיר מאי ולא אבה דוד לשתותם אלא שגם לפירוש התוס' יש להקשות אמקשה גופיה דמנא ליה לפרש דקא מבעיא ליה אדין דאורייתא דלמא אמעשה שבא לפניו קא מיבעיא ואתא שפיר קרא דלא אבה דוד לשתותם ויש לתרץ דלפי פירוש התוס' אתי שפיר דס"ל להמקשה דע"כ אדין דאורייתא קמבעיא ליה דאי בשרפו אנשיו גדיש איירי א"כ ממה נפשך במאי קא מיירי אי איירי כגון ששרפו לצורך המלחמה ולהצלתם היינו דין מציל עצמו בממון חבירו דקאמר רב הונא דלעיל ומאי אריא דאטמון דקא מבעיא ליה אפילו גדיש עצמו נמי ואי שלא לצורך המלחמה שרפוהו אין החיוב והפטור על דוד כי אם על המזיקים ומאי ולא אבה דוד לשתותם דלא רצה להפטר שייך הכא וק"ל:

ד"ה דרך הרבים מאן תנא ר"א היא אמתני' קאי וכו'. ר"ל הא דקאמרה הגמרא דתנן ר"א אומר שש עשרה ר"ל אמתני' דלקמן בסמוך קאי דקתני בה מחלוקת התנאים וזה ר"ל הגמרא במאי דקאמר ר"א היא דתנן וכו' וכ"ת א"כ דהאי מתניתין היא גופא דברי ר"א בסמוך א"כ תרתי למה לי לכך קאמר וסתם ואחר כך מחלוקת היא וכו':

דף סב.

ד"ה שאיני משלם אלא דמי שעורין וכו' ובסמוך מדמי להו נמי לנותן דינר זהב לאשה וכו' משמע דהיינו מדליק בתוך שלו וכו'. ר"ל דמדליק בתוך שלו הוה דומה למוסר זהב וכו' דלא ידעת בו שהוא של זהב אבל מדליק בשל חברו אינו דומה למוסר זהב לאשה וכו' דהתם לא ידעה אבל הכא הא קא חזי ליה וק"ל:

דף סג.

ד"ה דהא כל חד וחד דרשינן כלל ופרט באנפי נפשיה וכו' וי"ל כיון דכתיב על אכל פרטא וכו' ש"מ למדרש כל חד וחד פרטא באפי נפשיה ולפי זה צ"ל דלקמן דאמרינן שדי שור בין המצא תמצא שדי חמור בין המצא לתמצא היינו משום דכתיב משור ועד חמור עד שה דכתיב עד אכל פרטא דרשינן ליה כל חד פרטא באפי נפשיה:

בא"ד דאי לאו הכי לשתוק מכולהו פרטי ולכתוב שמלה וכו'. מקשין העולם א"כ גבי מעשר נמי לכתב יין או שכר לחודיה ולא לכתוב בקר וצאן אבל אין זה קושיא דהתם צריכא דאי לא כתב אלא יין ושכר לחוד לא הוה אתי מינייהו בקר וצאן משום דלא הוו גדולי קרקע ממש כמו יין ושכר ועיין בפ"ק דקדושין גבי הענקה דעביד לשם צריכותא מאי אמרת לכתוב בקר או צאן ולמה לי למכתב תרי מינים בעלי חיים אין זו קושיא לפי סברת המקשה דהשתא דהא הכא גבי כפל נמי כתיב שור וחמור ושה ונקט להו בחד פרטא למילף כעין הפרט דמטמאו במגע ובמשא אבל אם איתא דדרשינן מה הפרט מפורש דבר המטלטל וכו' לא הוי ליה למכתב כי אם שמלה ולא לכתוב פרטי דבעלי חיים דאינהו מגרעי הדרוש דכעין הפרט דמטלטל וגופו ממון משום דאיכא למדרשינהו בכעין הפרט דמטמאו במגע ומשא ולמעט עופות וק"ל:

בד"ה למה לי למהדר למכתב כללא אחרינא כו' וי"ל כסף או כלים איצטריך לכדדרשינן בשבועות. יש להקשות א"כ מאי קאמר בגמרא מיהו כל דהכא רבויא הוא וכו' מטעם דא"כ נכתוב רחמנא להני פרטי גבי הנהו פרטי דכסף או כלים הא איצטריך כסף או כלים למדרש מיניה מה כלים שני' וכו' ואי הוה כתבינהו הנהו פרטי לעיל הוה דרשינן לכולהו פרטי לכלל ופרט ולא הוה דרשינן מיניה האי דינא דמה כלים שנים ולהכי לא מצי למכתבינהו להנהו פרטי גבי הנך ולעולם אימא לך דפ' דעל כל דבר פשע דרשינן ליה בכלל ופרט ולא בריבוי וי"ל דס"ל להגמרא דאפי' הוה כתבינהו ההו פרטי לעיל גבי כסף או כלים מ"מ הוה דרשינן מיניה גם כן מה כלים שנים וכו' משום דלדרוש פרט וכלל לא צרכינן להו דהא בלאו הכי הוה נכתב לעיל פרטי דשור וחמור ושה ושלמה דהוו בעלי חיים ושאין בעלי חיים וא"כ כסף או כלים למה לי ולכך הוי דרשינן מינייהו מה כלים שנים ואידך פרטי הוי דרשינן לכלל ופרט ולכך דייק שפיר בגמרא דאי האי על כל דבר פשע לכללא אתי נכתבינהו להני פרטי גבי היאך פרט וכלל דלעיל והוי אתי מיניה תרי מילי כלל ופרט ונם דרוש דמה כלים שנים וכו' אבל לפי מאי דמסיק דכל רבוייא ופרטי אתו למעוטי קרקעות ועבדים וכו' ליכא לאקשויי דלא לכתוב אלא פסוק דכסף או כלים לחוד דא"כ לא הוה אתי אלא לכלל ופרט לחוד ולא הוה דרשינן מיניה מה כלים שנים ולכך איצטריך למכתב התרי קראי קרא דעל כל דבר פשע לרבויי כל מילי ולמעט קרקעות וקרא דכסף או כלים למדרש מיניה מה כלים שנים וכו' ועוד מקשין העולם דלפי המסקנא דלא אתי קרא דכסף או כלים לכלל ופרט אלא למדרש מה כלים שנים ל"ל דכתב רחמנא להנהו כללי דלעיל דכי יתן איש אל רעהו וגו' וי"ל דלהכי כתבינהו קרא דלעיל כסגנון דכלל ופרט למידק מיניה ולגלויי דקרא דעל כל דבר פשע לא לכלל ופרט הוא דאתא משום דא"כ לכתבינהו הנהו פרטי גבי האיך כלל ופרט וק"ל:

ד"ה דבר שאינו מסויים דהא קרקעות ועבדים ושטרות איצטריך למעוטי ולא ילפינן מהדדי. ויש לדקדק דהכל טעמא מאי כיון דאפילו גנב עצמו אמעט מקרקעות ועבדים ושטרות כ"ש בטוען טענת גנב וי"ל דה"א דטוען טענת גנב חייב טפי משום דנשבע לשקר והא דקאמר לעיל מנא ה"מ דת"ר על כל דבר פשע וכו' דאיירי בטוען טענת גנב היינו משום דהשתא ס"ל דפסוק דעל כל דבר פשע קאי גמי אגנב עצמו דכתיב לעיל מיניה אם ימצא הגנב ישלם שנים ולמ"ד דדריש לקמן גם פסוק דאם ימצא הגנב מטוען טענת גנב אין ה"נ דיליף גנב עצמו מקרא אחרינא מדתנא דבי חזקיה דדריש ליה מאם המצא תמצא הגנבה בידו כדלקמן ולעיל בתוס' בד"ה יצאו קרקעות שהקשו התוס' וא"ת כיון דאמעיט משבועה וכו' ת"ל דאין בהן כפל וכו' קושיא זו לא קשיא אלא למאן דלא דריש מהאי קרא גנב עצמו אבל למאן דדריש מהאי קרא גם גנב עצמו לא קשה מידי וק"ל ועיין לקמן בשמעתין:

דף סג:

רש"י ד"ה או אינו אלא לדין לפרעון דשומר חנם שטוען נגנבה ישלם וכו'. ויש לתמוה הא שומר חנם אינו חייב בגנבה ואבדה וצריך לפרש דר"ל דשומר הגם שטוען נגנבה ובאו עדים שהוא עצמו גנבו ישלם אפילו בלא שבועה וכן מצאתי בגליון תוס' ישנים וכן פרש"י עצמו בפרק המפקיד (בבא מציעא דף מ"א) ועוד כתב שם בגליון הקשה ה"ר שמשון מקוצי דהיאך בעי למימר דטוען טענת גנב ישלם כפל בלא שבועה א"כ למה ליה דכתב רחמנא כפל בגנב עצמו תיתי בק"ו מטוען טענת גנב דבהיתרא בא לידיה משלם כפל כ"ש גנב עצמו דהכי אמרינן לקמן בשמעתין דאי גנב בשבועה לא לכתוב גנב עצמו ותיתי מטוען טענת גנב ונראה דהוה אמינא דמילתא דאתיא בק"ו טרח וכתב קרא א"נ האי תנא דברייתא ס"ל דתרוייהו אם ימצא הגנב ואם לא ימצא אתי לטוען טענת גנב וגנב עצמו נפקא ליה מקרא דאם המצא תמצא הגנבה ונו' כדדריש תנא דבי חזקיה ולהכי קאמר או אינו אלא לדין וטוען טענת גנב משלם כפל בלא שבועה ואין ה"נ דגנב עצמו ילפינן מק"ו מטוען טענת גנב וקרא דאם המצא תמצא נדרוש להא דרבה בר אהילאי למודה בקנס ואחר כך באו עדים כדלקמן בשמעתין ועוד אפי' למאן דאמר דנפק גנב עצמו מקרא דאם ימצא הגנב איכא למימר דה"ק או אינו אלא לדין וטוען טענת גנב ישלם כפל אפילו בלא שבועה והא דאיצטריך למכתב גנב עצמו על כרחך אתי לאתויי לחייב בגנב עצמו אפי' קרקעות ועבדים ושטרות והני מיעוטא דממעטי קרקעות ועבדים ושטרות לא ממעטי אלא בטוען טענת גנב ולא קאי אלא אקרא דאם לא ימצא אבל לא אקרא דאם ימצא הגנב דלעיל מיניה דאיירי בגנב עצמו אבל אחר דנפקי דטוען טענת גנב לא משלם כפל אלא בשבועה אית לן לאוקמי הא דכתב רחמנא גנב עצמו היינו לחייב גנב עצמו אפילו בלא שבועה ולא לחייבו בקרקעות ועבדים ושטרות ודבר שאינו מסויים זהו העולה מדברי הגליון אך שהוצרכתי להוסיף ולגרוע בדבריו ודו"ק:

דף סד.

תוס' ד"ה יאמר גנבה ושור וכו'. והשיב לו ר"י כיון דלא מסיק אכתי וכו' א"כ אם נאמר מה הפרט מפורש בעלי חיים נמצא שאין כלום בכלל בתרא דחיים יותר מכעין הפרט ר"ל וא"כ לא יכתוב שום פרט אלא גנבה וחיים ולהוי גנבה כלל וחיים פרט ונפקי מיניהו בעלי חיים כמו שמפרשים ומסיימים התוס' דבריהם בתר הכי בסמוך שאמרו דאם לא בא לרבות מכעין הפרט וכו' כן נראה לי לפרש דברי התוס' והיה באפשר לפרש דברי התוס' במה דקאמרו נמצא שאין כלום בכלל בתרא דחיים וכו' באופן אחר קצת ממה שכתבתי אבל אם כן יהיו דברי התוס' כמחולקים לתרי טעמים דהא בתר הכי מסיימי דבריהם דאם לא בא לרבות מכעין הפרט אלא בעלי חיים לא יכתוב שום פרט וכו' לכך מוכרח הוא שבתחלת דבריהם דקאמרי נמצא שאין כלום בכלל בתרא וכו' כוונתם נמי כמו שמסיים בסוף דבריהם וק"ל:

בא"ד והא דפריך הא דלא דמי וכו'. אע"ג דפרישית דחיים משמע כל דבר וכו' מכל מקום הואיל ומשמעות פשט שלהם וכו' כצ"ל:

בא"ד לכך נראה לפרש וכו' עד ופריך מה שיש לך להביא בעלי חיים כשהוא אומר חיים הרי חיים אמור ולמה לי כל הני פרטי וכו'. ר"ל אם לא בא לרבות מכעין הפרט אלא בעלי חיים לא לכתוב שום פרט אלא גנבה וחיים ולהוי גנבה כלל וחיים פרט ונפקי מינה בעלי חיים א"כ ע"כ אית לן למימר דחיים כלל הוא להיות משמע כל דבר ע"ד שהשיב ר"י לעיל כן נראה לי לפרש דאי לא כן הדרא קושית הר"ר אשר מלוני"ל בכאן לדוכתא דמה פריך השתא מה יש לך להביא וכו' הא מה אני מקיים גנבה פי' כלל ופרט וכלל לרבות כל דבר לא יהיה אלא פרט וכלל לא הוי מרבינן מיניה כל דבר כמו שהקשה הר"ר אשר לעיל:

בא"ד ועוד דא"כ היאך יכול אלו כן וכו' הא ע"כ כיון דסבר האי תנא דשני כללות הסמוכים זה לזה בריבה ומיעט וריבה דרשי' ליה וכו'. ר"ל דבשלמא לפי מאי דמשני רבא כל לישנא דברייתא אינו לפי האמת אלא לפי מאי דס"ד לדרוש דפסוק גנבה וחיים והפרטים שביניהם בכלל ופרט וכלל והוה התנא נושא ונותן דלכתוב חד פרטא או שנים או כולם ולא לכתוב המצא תמצא עד דמסיק דלא נוכל למגמר מיניה כל דבר בדרוש דכלל ופרט דנגנבה וחיים אלא מהמצא תמצא דרשי' ליה בריבה ומיעט וריבה כדמסיק בגמרא אבל לפי מה שהקשה הר"ר אשר מלוני"ל דרוצה לומר דחזקיה אתי לפרושי כל הני פרטים ואאם המצא תמצא סמוך והשני כללים הם המצא תמצא וגנבה א"כ כל דברי הברייתא הוא לפי האמת ולפי האמת א"א לן לומר דחזקיה ס"ל כבני מערבא דשנים כללים הסמוכים כמו המצא תמצא וגנבה דרשי' כלל ופרט וכלל דא"כ תקשה לן שה למה לי כדפריך לקמן ולכך ע"כ צ"ל דחזקיה דריש שני כללים הסמוכים בריבה ומיעט וריבה וא"כ איך יתישב הא דקאמר חמור ושור וכו' יאמר שור ושה וכו' הא לא דרשי' ליה כלל בכלל ופרט כי אם בריבה ומיעט וריבה וק"ל:

דף סד:

גמרא גנבה וחיים לכדרב וכו'. אין להקשות א"כ למה הדרה הגמ' מדרוש בכלל ופרט וכלל דלעולם נימא דחזקיה בכלל ופרט וכלל דריש ליה מאי אמרת אם כן שה ל"ל דמדשדי שור בין המצא לתמצא אתי כל דבר דאי לאתויי בעלי חיים הא כתיב חיים נימא דחיים אתי לכדרב החייהו לקרן כעין שגנב דזה אין קושיא כלל דא"כ דלא דרשי' חיים לענין זה א"כ הוה כאלו כתיב כלל ופרט דשור ושה וחמור וכלל וא"כ הוה פרכינן מה הפרט מפורש בעלי חיים וכו' מאי אמרת א"כ נכתוב חד פרטא אי כתב רחמנא שור ה"א מה הפרט מפורש קרב לגבי המזבח ואי כתיב שור ושה ה"א מה הפרט מפורש קדוש בבכור לכך כתיב חמור ואתי בכעין הפרט אפי' צבי ואיל דמטמא במשא מאי אמרת לכתוב שור וחמור ולא לכתוב שה ה"א דשה אתי לאתויי עופות דנדרש מה הפרט מפורש בעלי חיים אף כל בעלי חיים אבל כל מידי דלאו בעלי חיים לא הוי אתי לכך ע"כ אי דרשינן לה בכלל ופרט וכלל ע"כ חיים לפרט אתי ולרבות בעלי חיים אתי כרי דנימא שדי שור בין המצא תמצא לאתויי מאי אי לאתויי בעל חיים מחיים נפקא אלא לאתויי כל דבר וכו' כדלעיל וא"כ שה ל"ל או אפי' שה ושור למה לי דנימא שדי חיים בין המצא תמצא לאתויי מאי אי לאתויי בעלי חיים הא כתיב חיים וא"כ לכתוב חיים לחודיה והתרי כללי ל"ל אלא לאתויי מכעין הפרט כל דבר אפי' דלאו בעלי חיים כמו שכתבו התוס' בד"ה א"ה שה ל"ל הלכך ע"כ א"א ליה לתנא דבי חזקיה אלא למדרשיה בריבה ומיעט וריבה וק"ל:

דף סה.

תוס' ד"ה לכתוב או המצא תמצא וכו' משמע דאורחא דקרא לכתוב שני פעמים תיבה אחת וכו'. ר"ל תיבה אחת שוה בשוה בלא שום שינוי וכשכתבה בשינוי אפי' באות אחת הוי יתירה ואתי לדרש כדמשמע הכי בשביל שכתבה רחמנא המצא תמצא בשינוי אתא למדרשה משום דה"ל למכתב בשוה:

בא"ד וקשה דבריש היו בודקין קאמר וכו' ואמאי הא אכתי היה מופנה מדה"ל למכתב או דרוש דרוש או חקור חקור וכו' כצ"ל. ור"ל דהתם יליף דבעי שבע חקירות מדכתיב גבי עיר הנדחת ג' חקירות דכתיב ודרשת וחקרת ושאלת היטב ושאלת היטב חשיב חדא דמושאלת לא משמע חקירה אלא עד דכתב בהדיה היטב כך פרש"י שם:

(בא"ד) וביחיד העובד עכו"ם כתיב ודרשת היטב ובעדים זוממים כתיב ודרשו השופטים היטב וילפי להו אהדדי בג"ש ואמר התם דג"ש מופנה הוא דהיטב דכתיב גבי עיד הנדחת הוא מיותר דאפי' לא הוה כתיב היטב הוי נמי מצי להשמיענו שלש חקירות מלשון חקירה ודרישה לחוד דלכתוב או דרוש תדרוש וחקרת או חקור תחקור ודרשת דהוה משמע מיניה ג' חקירות ומדכתיב חקירה השלישית בלשון ושאלת היטב שמע מינה לאפנויי אתי כדי למילף מהיטב דכתב גבי עדים זוממין וע"ז דיחיד:

בא"ד משמע דאי הוה כתיב דרוש תדרוש וחקרת וכו' לא הוה משמע מיניה אלא שלש חקירות ולא היה מופנה רצה לומר לא הוה שום יתור בכתוב ומקשו התוס' והא אכתי היה מופנה ר"ל אכתי הוה יתור בכתוב מדהוי ליה למכתב או דרוש דרוש וחקרת או חקור חקור ודרשת דהא משמע הכא דאורחא דקרא למכתב תיבה אחת שני פעמים בשוה ומדהוה כתיב דרוש תדרוש הוה יתירה ולשון התוס' דקאמרי והא אכתי מופנה לאו דוקא דלא שייך לומר בזה מופנה לגזרה שוה דמלשון זה לא היינו יכולין למילף שום ג"ש אלא ר"ל היה יתור בכתוב:

בא"ד וי"ל דאין הכי נמי ר"ל דאי הוה נמי כתיב דרוש תדרוש וכו' הוה נמי יתירה וה"ל לגמרא לומר דהוה ליה למכתב או דרוש דרוש וחקרת או חקור חקור ודרשת והא דנקטה הגמרא דרוש תדרוש וכו' נקט כפל הלשון השגור בתורה בכמה מקומות ואין ה"נ בכל מקום דכתיב האי לישנא ליתורא אתי והגמרא לא נחית עתה לאותה סברא וק"ל:

ד"ה גופא אמר רב קרן בעין שגנב וכו'. והא דקאמר מ"ט דרב אתשלומי כפל ותשלומי ד' וה' קא בעי והכי פירושא אמר קרא גנבה וחיים וכו' כצ"ל:

בא"ד וא"ת דאמר רבא גזל ג' אגודות וכו'. חייב להחזיר לו אחת פירוש אם היא בעין חייב להחזיר אותה בעצמה ואם אינה בעין משלם לו פרוטה כמו שהיתה שוה בשעת הגזלה ותנא תונא גזל חמץ ועבר עליו הפסח אומר לו הרי שלך לפניך טעמה דאיתיה בעיניה הא ליתיה בעיניה בעי שלומי אע"ג דהשתא לאו ממונא הוא כיון דמעיקרא ממונא הוא בעי שלומי ה"נ אע"ג דהשתא לא הוי שוה פרוטה בעי שלומי כן הוא לקמן בגמרא וע"ש בתוס':

ד"ה דתניא כחושה והשמינה וכן משמע לקמן בשמעתין דקאמר טלאים כדמעיקרא דמים כשל עכשיו כצ"ל. ור"ל דלקמן בשמעתין מסיק אליביה דרב טלאים כדמעיקרא דמים כשל עכשיו ופירש ר"י טלאים כשהשינוי בא בגוף הבהמה כגון טלה ונעשה איל או כחושה והשמינה או איפכא ס"ל לרב דמשלם כפל ותשלומי ד' וה' כשעת הגזלה דמים ר"ל כשהשינוי בא מצד הדמים כגון יוקרא וזולא משלם כפל ד' וה' כשל עכשיו ואין חילוק בין היתה יוקרא בשעת הגנבה או הגזלה והוזל בשעת העמדה בדין ובין שהיתה זולא בשעת הגנבה והוקרה בשעת העמדה בדין לעולם משלם כפל וד' וה' כשל עכשיו והשתא לפי זה הא דקאמר רב קרן כעין שגנב תשלומי כפל ותשלומי ד' וה' כשעת העמדה בדין לא בא ליפות כח הקרן ולגרוע כח הכפל בכל מילי דהא כשהיתה שוה מעיקרא זוזא ולבסוף שוה ד' משלם כפל וד' וה' כשל עכשיו א"כ אדרבה מצינו שיפה כה הכפל לפעמים דהכפל ותשלומי ד' וה' משלם כיוקרא דהשתא והקרן בשלמא אי תברה או שתיה או טבחו (לא) משלם הקרן ג"כ ארבע כדהשתא כדרבה בשמעתין אבל היכא דאתבר ממילא או נאבד לא משלם הקרן אלא כעין שגנב והכפל כשל עכשיו א"כ אדרבה יפה כה הכפל מכח הקרן ש"מ דהחייהו לקרן כעין שגנב דקאמר רב אינו לשון יפוי כח ולפירושו של ר"י הא דקאמר בשמעתין גבי כחושה והשמינה דמשלם כעין שגנב מטעם דאמר אנא פטימנא ואת שקלת דמשמע דהיכי שנתפטמה מאיליה משלם כפל כשעת העמדה בדין אינה לפי האמת דלפי האמת אפי' נתפטמה מאיליה משלם כדהשתא לפירוש ר"י וכן הא דקאמר גבי שמינה והכחישה דמשלם כעין שגנב מטעם דמה לי קטלא כולה מה לי קטלא פלגא הוא הדין בהכחישה מעצמה דמשלם ג"כ כעין שגנב לפירוש ר"י אבל ביוקרא וזולא משלם כפל וד' וה' כשעת העמדה בדין בין היכא דמעיקרא שוה ד' ולבסוף שוה זוזא ובין היכא דמעיקרא שוה זוזא ולבסוף שוה ד' והקרן היכא דתבריה או שתיה או טבחו משלם ג"כ ד' כדהשתא אבל באתבר ממילא לא משלם אלא זוזא כדמעיקרא וא"כ לא מצינו שיפה כח הקרן מכפל אלא היכא דמעיקרא שוה ד' ולבסוף שוה זוזא דמשלם קרן כעין שגנב ותשלומי כפל ד' וה' משלם כשעת העמדה בדין אבל לפי' ר"ת לקמן דמפרש טלאים כדמעיקרא פירוש כשנשתנה למעליותא כגון טלה ונעשה איל או ביוקרא וזולא כגון דמעיקרא שויא זוזא ולבסוף שוה ארבע או השמינה או נתפטמה בכולן משלם כפל וד' ה' כדמעיקרא דמים כשל עכשיו לפי שכשנשתנה לגריעותא כגון שהכחישה דמעיקרא שויא ארבע ולבסוף שוה זוזא משלם כפל וד' וה' כשל עכשיו ולפירושו לעולם גרע כח הכפל מהקרן וק"ל:

ד"ה אנא מפטימנא ואת שקלתא וכו' כמו בטלה ונעשה איל דאמר לקמן דמשלם כפל וד' וה' כעין שגנב אפי' שינוי לא קני וכו'. פי' אפי' למאן דאמר שינוי לא קני אפי' הכי בטלה ונעשה איל משלם כעין שגנב מטעם משום דא"ל אטו תורא גנבי מינך דיכרא גנבי מינך:

בא"ד ודוקא ביוקרא וזולא הוא דקאמר רב וכו'. אפי' שהיה זולא בשעת הגניבה ונתיקרה השתא כגון דמעיקרא שויא זוזא ולבסוף שויא ד' דקאמר דמשלם כפל וד' וה' כדהשתא כמו שכתבתי לעיל והיינו דוקא לפירוש ר"י דלקמן כדלעיל:

דף סה:

נמרא ואלא מאי שינוי לא קנה אמאי משלם כעין שגנב וכו'. ר"ל אפי' לפי סברתך נמי לא מתיישבה הברייתא א"כ ע"כ צ"ל דמשובשת היא וליכא למשמע מינה ולפי זה צריך לומר דהא דקאמר בתר הכי מ"מ קשיא ר"ל לרבי אילעי אע"ג דרבי כבר השיב לרבי חנינא דאין לסמוך על ברייתא זו אפ"ה רצה רב ששת לתרצה מדנפשיה אפי' לר"א ודו"ק:

רש"י ד"ה נעשה שינוי בידו וכו'. אבל קרן וכפל משלם קרן כי השתא וכפל כעין שגנב וכו' טעמו של רש"י דפירש דקרן משלם כי השתא משום דטובח הוי כאלו תברה בידים או שתיה דמשלם קרן כי השתא כדרבה דלעיל וכפל לפי סברת הברייתא דקתני בה כעין שגנב משלם כעין שגנב ולפי סברת רב משלם כשעת העמדה בדין ולקמן פריך לרב מברייתא זו:

תוס' ד"ה כפילא ארבע וכו' וריב"א מפרש דאלשון ברייתא קא פריך וכו'. ר"ל דריב"א נמי מפרש כמו שפירש רש"י דחומש עולה לו בכפילו ר"ל שמשלם הכפל ובזה נפטר מהחומש ואית ליה נמי דאין בכך כלום אם הכפל ד' וחומש זוזא ונפטר בכך מהחומש אלא שהמקשה מלשון הברייתא פריך דמדקתני חומשו עולה לו בכפלו ולא קתני מתוך כפלו משמע שהחומש שוה ככל הכפל לכך פריך ה"ד וכו' דהיאך מצינו שהחומש שוה לכפל וק"ל ויש לדקדק לפי סברת התוס' וסברת ריב"א דס"ל דאין בכך כלום אם אין הכפל שוה להחומש דבכל ענין נפטר מהחומש לדברי רבי יעקב א"כ מאי איכא בין רבי יעקב וחכמים דבשלמא לרש"י איכא בינייהו כשאין החומש שוה לכפל דלא נפטר מן החומש בכפל אלא צריך לשלם חומש בפני עצמו ולדברי חכמים הוא פטור מן החומש אבל לדברי התוס' וריב"א קשה וי"ל דאיכא בינייהו כגון שהחומש הוא יותר מהכפל כגון דמעיקרא שוה ארבע ולבסוף לא שוה כי אם חצי זוז שהכפל שמשלם כדהשתא אינו כי אם חצי זוז והחומש דבתר קרנא שיימינן שמשלם כדמעיקרא הוי החומש זוזא ולפי תירוצא של רבא דמתרץ לעולם דמעיקרא שוה ארבע והשתא נמי שויא ד' וכו' איכא לאוקמא דאיכא בינייהו שנשבע וחזר ונשבע ה' או ו' פעמים שהכפל ד' והחומש הוא ו' לדברי רבי יעקב צריך לשלם הכפל וגם כל מה שהחומש הוא יותר מהכפל צריך להוסיף משום החומש ולדברי חכמים כיון שמשלם כפל הוא פטור מהחומש לגמרי וק"ל:

ד"ה אלמא קרן כעין שגנב וכו' וי"ל דליכא למימר הכי כלל דמהיכא תיתי דקרן יהא כשעת העמדה בדין וכו'. תירוץ זה אינו מתיישב לפי סברת ר"ת לקמן גבי טלה כדמעיקרא דמים כשל עכשיו ודו"ק:

דף סו.

רש"י ד"ה לימא תיהוי תיובתא דרב וכו' כשהוקרה דהתם אפילו קרן מחייב ליה רב כי השתא דהא כרבה ס"ל וכו'. יש מקשין א"כ אמאי לא מותיב נמי מברייתא זו לרבה דליכא לשינויי כמו שכתב רש"י לעיל דלרבה ליכא לאותבי דיכול לשינוי דהך מתניתא כפל ד' וה' דוקא נקט אבל קרן היכא דאשכח כי השתא משלם דהא נימא נמי דכיון דאפי' קרן מחייב ליה כי השתא כ"ש כפל כמו שפרש"י הכא לרב וי"ל דדוקא לרב דיליף מקרא דקרן משלם כעין שגנב וכפל וד' וה' כשעת העמדה בדין לכך מסתבר ליה להמקשה למימר דהשתא במקום שמשתלם קרן כעין שגנב כגון שהוזלה משלם כפל כשעת העמדה בדין מטעם גזרת הכתוב כ"ש במקום שאפי' הקרן משתלם כשעת העמדה בדין שהוא סברא לומר שהכפל ישתלם כשעת העמדה בדין דהא עיקר תשלומי כפל וד' וה' כשעת העמדה בדין הוא לפי גזרת הכתוב אבל לרבה נוכל לומר דלא ס"ל כרב דדריש החייהו לקרן כעין שגנב דאתי למידק הא תשלומי כפל ותשלומי ד' וה' כשעת העמדה בדין אלא ס"ל לרבה עיקר תשלומי קרן וכפל וד' וה' כולן הוי כעין שגנב כדקתני בברייתא אלא שהיכא דתברה ושתיה סברא הוא דמשלם הקרן כדהשתא משום דהשתא הוא דגזל ליה כמו שפרש"י לעיל אבל כפל וד' וה' לעולם משלם כעין שגנב ולכך ליכא לאותבי לרבה כלל וק"ל:

תוס' ד"ה הם ולא ולדותיהם וכו'. אבל גבי אתנן עיקר דעתה משום קמח וגבי בהמה עיקר דעתה אפרה וכו' כצ"ל:

ד"ה טלאים כדמעיקרא וכו' ובלישנא דקרא גמי גוף צאן ובקר נזכרים וכו'. נראה לי דזה הוי טעם אחד והוי כאלו אמר וגם יש עוד טעם אחד משום דבלישנא דקרא וכו' וק"ל:

ד"ה עד שצבעו וכו'. אין לפרש שצבע חלקו של כהן וכו' כצ"ל:

דף סו:

ד"ה ש"מ דיאוש לא קני וכו'. כל דברי התוס' בדבור זה יתבארו בדף שאחר זה בתוס' ד"ה אמר עולא מנין ליאוש שאינו קונה:

ד"ה מי איכא למ"ד וכו'. ולא בעי לאוקמי בשינוי החוזר לברייתו וכו' דרב יוסף לא פליג וכו'. ר"ל לכך שפיר קאמר לי' רבא לאביי ולטעמיך דפרכת לרבה וניחא לך לרב יוסף הא רב יוסף לא פליג עליה דרבה אלא ביאוש לחודיה אבל בשינוי מעשה אפי' בחוזר לברייתו לא פליג וא"כ לדידיה נמי תקשה לך הא דתניא משכבו ולא הגזול וכו' וק"ל:

ד"ה דגזל משכב דחבריה וכו' והוי שפיר דומיא דגזל קרבן דחבריה. ר"ל וכ"ת כיון דבמשכב דחבריה איירי דעדיין חסר מחשבה א"כ אינו ממש דומיא דגזל קרבן דחבריה דלא חסר כלום אם כן נימא נמי דאיירי דגזל בהמת חולין לכך קאמר דמשכב דחבריה הוי שפיר דומה לגזל קרבן דחבריה דתרוייהו לא הוי מחוסר מעשה אבל אי הוה איירי בגזל בהמת חולין שמחוסרת קדושה לזה הוי כמו מחוסר מעשה גמור וכו' ולא הוה דומיא כלל למשכב דחבריה וק"ל:

ד"ה דגזל קרבן דחבריה וכו' ואין לומר שבא הכתוב לפסול הקרבן ר"ל דאינו עולה לרצון אפי' הקריבו לשם בעלים הראשונים דהא אמרינן לקמן וכו'. חזרו קרן לבעלים פירוש כאלו כבר החזיר לבעלים הבהמה שגנב כיון שהקריבה לשם בעלים מכלל שעולה להם לרצון וק"ל:

דף סז.

ד"ה הא לאו הכי הדרא בעינה וכו'. כ"ש דקשיא לרבה טפי ר"ל כיון שפירשנו דסתם מריש מתייאשים הבעלים ממנו וגם אפי' למאי דמשני לרב יוסף דמריש שמו עליו אכתי תקשה לרבה וכו':

בא"ד ונראה לפרש דבלא יאוש איירי והכי פריך לרב יוסף וכו' וכן משמע לעיל דשינוי השם חשוב וכו'. נראה לי לפרש דר"ל דג' מינים שינוי השם הן. האחד דשינוי השם השוב כמו האי דלעיל דטלה ונעשה איל פשיטא דקנה גרידא השני שינוי השם קטן לגמרי כמו מעיקרא קרי ליה משכא והשתא אברזין הג' שינוי השם גדול ממנו כמו מעיקרא כשורא והשתא מטללתא והכי פריך המקשה בשלמא אי אמרת בשינוי השם קטן כמו מעיקרא משכא והשתא אברזין לאו כלום ואפי' עם יאוש לא קני אי אמרינן דיאוש גרידא לא קני שפיר אבל אי אמרת דשינוי קטן עם יאוש קני אפי' אי אמרינן דיאוש גרידא לא קני א"כ שינוי השם גדול ממנו כמו גבי מריש הוה לן למימר דיש לקנות אפי' בפני עצמו כדאשכחן בטלה ונעשה איל כן נ"ל. דאם לא כן תקשה לן אדפרכת הגמ' ממדיש אשינוי דרב יוסף לפרוך אלעיל דמשמע דבטלה ונעשה איל אי לאו דטלה בן יומו קרוי איל הוה קני ליה בשינוי השם לכולי עלמא וק"ל:

בא"ד ועוד י"ל דכל מקום הוי שינוי השם גרידא קני לרב יוסף. ר"ל והא דמשני רב יוסף לעיל מעיקרא משכא והשתא אברזין ר"ל דקני אפי' גרידא והא דמחלק בברייתא בין גנב לגזלן דמשמע דהוי מטעם יאוש ובלא יאוש לא קני לאו משום דהיאוש הוי הקנין אלא שיאוש מועיל לשוויה שינוי השם ע"י מחשבתו ולכך פריך שפיר ממריש דיש לו להועיל בפני עצמו לרב יוסף וכן גבי טלה ונעשה איל דאמר לעיל ונקנה בשינוי השם משמע דנקנה בשינוי השם גרידא וגם לפי תירוץ זה של התוס' ע"כ צ"ל דס"ל להמקשה דשינוי השם דטלה ונעשה איל דהוי שינוי השם חשיב פשיטא דמועיל לכ"ע ולכך לא פריך אלא לרב יוסף וק"ל:

ד"ה אמר עולא וכו' מנין ליאוש וכו'. ע"כ נראה לר"י וכו' מ"מ כיון דאין קנוי לו אלא מחמת שהקדיש וכו' פסליה רחמנא להקרבה משום מצוה הבאה בעבירה כדמוכח פרק לולב הגזול וכו'. נראה דהספר חסר שאינו מביא ראיה מפרק לולב הגזול שפסול אלא שמביא ראיה שהיבא שקונה אותו דבר קודם שחלה עליו המצוה אין בו משום מצוה הבאה בעבירה וכך צריך להיות כיון דאין קנוי לו אלא מחמת שהקדיש וכו' פסליה רחמנא להקרבה משום מצוה הבאה בעבירה אבל היכא שקנוי לו קודם זה אין בו משום מצוה הבאה בעבירה כדמוכח פרק לולב הגזול וכו' ודו"ק. והא דאמרינן בריש הגוזל קמא הרי שגזל סאה חטין וכו' ר"ל ורצה להוכיח משם שאותו תנא סובב שאין שינוי קונה ודחי ליה התם דמצי סבר בעלמא שינוי קונה והכא וכו':

דף סז:

בא"ד ובהגוזל בתרא קאמר רבי יוחנן וכו'. דשינוי רשות ואח"כ יאוש לא קני משום דלא מקרי יאוש ושינוי רשות ר"ל ואי ס"ל דיאוש גרידא קני תיפוק ליה משום יאוש גרידא:

בא"ד בסופו ועוד דא"כ דאמתני' קיימא תקשה מברייתא לרבה וכו'. ואע"ג דבסמוך בתר הכי כתבו התוס' דאפי' לרבה כיון דבאיסורא אתא לידיה יאוש גרידא לא קני לה לגמרי אלא צריך להחזיר לו הדמים היינו כשאיירי שלא נתייאשו הבעלים ביד המוכסן קודם שבא ליד השני אבל אי קאי אמתני' איירי שנתייאשו הבעלים ביד המוכסנים א"כ כשבא השני בהיתרא אתי לידיה שהרי נתייאשו הבעלים מקמי דאתי לידיה והוה דומיא דמציאה ואפי' דמים לא היה צריך להחזיר לרבה וא"כ תקשה מהא ברייתא לרבה וק"ל:

נמרא אמרי הי מייתר וכו' אי כתב רחמנא הכי ה"א בעי שלומי ט' לכל אחד. מקשין התלמידים אי ס"ד הכי א"כ שה דכתב רחמנא למה לי כלל כיון דבין בשור ובין בשה משלם ט' ולא לכתוב אלא שור לחוד והוה ילפינן שור שור משבת וכל המינין היו שוין דצריך לשלם ט' בעד כל אחד וי"ל דאי לא כתיב שה ה"א כמו דבשור משלם ה' שוורים כמותו שהם מינו וד' צאן שהן פחותין ממינו כמו כן בשה משלם ה' שיות כמותו ממינו וד' ממין אחר שהן פחותין וקטנים ממינו להכי כתב שור ושה ללמדך דגם בעד השה משלם חמשה בקר וארבע צאן ודו"ק:

דף סח.

נמ' מיתיבי גנב ובא אחר וכו'. אימתי אילימא לפני יאוש שני אמאי משלם תשלומי כפל וכו' פי' רש"י ואי קשיא הא יכול לתרצה כגון שנתייאשו בעלים לאחר מכירת הגנב דקונה לוקח וביד הגנב לא היה יאוש לקנותם ה"נ משני ליה לקמן כצ"ל. ויש לתמוה על דבריו מ"מ קשה ודקארי לה מאי קארי לה ונראה דהמקשה הוה ס"ד דליכא לשנויי הכי דא"כ הדר קשיא לרב דאם איתא דיאוש נרידא קונה למה ליה לתנא למנקט חיובא גבי לוקח וכשנתייאשו הבעלים ביד לוקח דה"ל יאוש ושינוי רשות ה"ל למנקט חיובא דגנב שני גבי גנב ראשון ותוקמא נמי בלאחר יאוש והיינו מסיים רב וביד בשינויא דלקמן דקאמר לעולם לפני יאוש וכו' ולא תימא משום דבעינן יאוש ושינוי רשות וכו' שזה היה קשה להמקשה דלא שני ליה לעצמו הכי וק"ל:

דף סח:

נמ' דאמר רבא ?א תן לו טבח ומכר פטור מ"ט כיון דפסקוה למלתיה וטבח ומכר ה"ל גזלן וכו' ומשמע דר"ל דפסקוה שיחזיר הגנב לבעלים גוף הגנבה שגנב ולכך כשטבח ומכר אח"כ ה"ל גזלן וגזלן אינו משלם ד' וה' וצ"ע בר"ן שהוא מפרש דפסקוה למלתיה שישלם הגנב לבעלים בעד הדנבה כך וכך ממון ולכך כשטבח ומכר אח"כ פטור מד' וה' משום דשלו הוא טובח ושלו הוא מוכר שזהו נגד הגמ' שהרי הגמרא קאמרה טעמא אחרינא שהוא פטור מטעם שהוא גזלן ואפשר שהיה לו גירסא אחרת בגמרא אבל לפי פירושו לא יתישב קושיות הגמרא דאמאי פריך לר"ל דנימא דר"ל אייירי שעמד בדין ופסקו הב"ד שיחזיר הגנב גוף הבהמה לבעלים אבל מצד הדין גם דברי הר"ן אמת הן דפשיטא הוא דאם עמד בדין ופסקו הב"ד שישלם לו הגנבה במעות פשיטא דכשטבח ומכר אח"כ דפטור מד' וה' דשלו הוא טובח ושלו הוא מוכר ואפשר שגם הר"ן לא לפרש לישנא דהגמרא כתב דבריו רק לענין דינא קאמר וק"ל:

תוס' ד"ה גנבה בנפש תוכיח וכו' וי"ל דה"ג לא אתקש לטביחה וכו'. ר"ל אע"ג דקאמרה הגמרא מה טביחה דאהנו מעשיו אינו ר"ל מטעם היקש דאין כאן שום היקש אלא ר"ל בלא היקש מסברא ילפינן מכירה מטביחה לכך קאמר ר' יוחנן גנבה בנפש תוכיח ואדרבה ילפינן מכירה ממכירה ולא בענין דאהנו מעשיו:

ד"ה הוא דאמר כצנועין וכו' וא"ת היכי מדמה וכו' והלא אע"פ שאין יכול להקדיש וכו'. ר"ל וה"ה לענין ברשותו נמי נימא דלעולם אינו יכול להקדיש דבר שאינו ברשותו כר' יוחנן ואעפ"כ יכול לחלל דבר שאינו ברשותו כצנועין ומאי מייתי ראיה ר"ל מחילל אהקדש וי"ל דלא דמי וכו' אבל כרם רבעי הבעלים זכאין וכו' ר"ל וחילול דידיה הוה כהקדש בעלמא ואם איתא דבהקדש בעלמא אינו יכול להקדיש דבר שאינו ברשותו כמו כן היה לנו לומר בנטע רבעי דאינו יכול לחללו כשאינו ברשותו אלא ודאי ס"ל לצנועין דכמו שיכולין לחלל כמו כן יכולין להקדיש דבר שאינו ברשותו דשאינו ברשותו אין לו דין דשאינו לו ודלא כרבי יוחנן וק"ל:

בא"ד ומיהו דבר תימה וכו'. דהיכי מדמה וכו' דלמה לא יכול לחלל וכו' כצ"ל:

דף סט.

ושל קברות בסיד וכו' הטעם שהיו מציינין הקברות כדי שידעו שאותו מקום טמא ויפרשו הכהנים ממנו ועיין בפי' ר"מ במסכת מעשר שני ותמצא הכל מבואר וגם מפרש שם הטעם שהיו מציינין כרם רבעי באדמה ושל ערלה בחרסית באופן אחר ממאי דמפורש בשמעתין ואפשר שלא היה בספרים שלפניו הא דאיתא בספרים שלנו בשמעתין כאדמה מה אדמה וכו':

וכי תימא מאן תנא צנועין רשב"ג והאמר רבה בר בר חנה וכו'. כצ"ל והא דאיתא בגמרא בספרים שלפנינו ור' יוחנן כסתם יחידאה לא אמר נ"ל שטעות סופר הוא ולקמן איתא גבי הא דקאמר מאן תנא צנועין ר' דוסא ור' יוחנן כסתם יחידאה לא אמר אבל הכא לא שייך למגרסי דאי רשב"ג קאמר לה כמו שפרש"י לא שייך למקריה סתם יחידאה דאין כאן סתם כלל וק"ל:

תוס' ד"ה חייב אתה ליתן לו וכו' ה"ד גמר דין פלוני אתה חייב וכו' אע"ג דלא הוי גמר דין ממש וכו' תירוצא הוא ובתוס' ישנים מצאתי בזה הלשון וי"ל דיש חילוק בין איש פלוני אתה חייב ובין חייב אתה ליתן לו א"נ אע"ג דלא הוי גמר דין ממש וכו' עכ"ל ולפ"ז תרי שינויי הן:

ד"ה חרסית פי' הקונט' כתושי רעפים וכו'. התוס' ס"ל דכתושי רעפים שפרש"י היינו כתושי לבינה אבל שם בפ' כסוי הדם פי' רש"י חרסית שחיקת חרסין ע"ש:

ד"ה מה חרסית דלית ביה הנאה וכו' ומשמע התם דמכסין בחרסית הלשון דחוק דמאי משמע קאמר הא מתני' היא מפורשת דקתני שם בהדיא מכסים בחול הדק ובסיד ובחרסית וכו':

בא"ד ותירצ ר"ת וכו'. אבל אין מוציא יותר מכדי נפילה וכו' כצ"ל:

ד"ה והצנועין מניחין וכו' אי שביעית נוהג בכרם רבעי כדמשמע ממלתיה דת"ק וכו'. לכאורה נראה לומר שר"ל רשב"ג שהוא הת"ק של צנועים ור"ל דמשמע מדבריו מדקאמר אמלתיה דת"ק בד"א בשביעית דהפקר נינהו וכו' משמע דשביעית נוהג בכרם רבעי אינו מוכרה דנימא דלעולם אין שביעית נוהג בכרם רבעי אלא שה"ק רשב"ג בשביעית שכל פירות חולין הן הפקר לכל ויסברו העוברים שגם כרם זה הוא חולין ולא יהיו יודעין שהוא כרם רבעי ויאכלו ממנו בלא פדיון לכך מציינין אותו כדי שלא יבאו לידי מכשול אבל לעולם אימא לך שאין שביעית נוהג בו אלא שהעוברים לא יהיו יודעים שהוא של כרם רבעי ויסברו שגם הוא הפקר ואפשר שמפני זה אמרו התוס' כדמשמע ממלתיה דת"ק ר"ל ממשמעות בעלמא:

ד"ה כל הנלקט וכו' אבל שחרית גזרינן שמא לא יפרוש דלאחר לקיטה יחול ההפקר. כצ"ל ור"ל דדוקא גבי בעל הבית גזרינן שמא לא יפרש בהדיא כשיתנה שלאחר לקיטה יחול ההפקר אלא יאמר סתם מה שילקטו יהיה הפקר ואיהו ס"ל דאין ברירה ולא יהא פדוי כלל לכך טוב יותר שלא יפקיר כ"א לעתותי ערב דאז יאמר סתמא כל מה שלקטו יהא הפקר אע"ג שלא יתקן בזה מה שכבר אכלו אבל הצנועין שהיו בקיאין בדינים היו נזהרים להתנות בפי' שלאחר הלקיטה יחול ההפקר היו מתנין בשחרית קודם הלקיטה כדי לתקן הכל קודם שיאכל שיהיה פדוי מיד אחר הלקיטה וק"ל:

ד"ה אימא כל המתלקט וכו' אלא משום דבמחובר אין דמיו ידועים ר"ל דכיון דמדאורייתא פודין במחובר אע"ג דמדרבנן אין פודין משום דאין שומתו ידועה היו הצנועים מחללים כדי לעשות תקנה להציל העוברים מן המכשול וק"ל:

דף סט:

גמ' סתמא אחרינא אשכח דתנן אין הגונב אחר הגנב וכו' אלא לאו ש"מ זה לפי שאינו שלו וזה לפי שאינו ברשותו ר"ל דמדמה כי היכי דלענין כפל שוה שאינו ברשותו למה שאינו שלו ולא נקרא בעל הדבר מחמת שאינו ברשותו ה"ה לענין הקדש נמי כיון שאינו ברשותו נקרא שאינו שלו ואינו יכול להקדישו וק"ל:

תוס' ד"ה אלא לעולם כל הנלקט וכו' ושמא רבי יוחנן היכא שמתנה לא קאמר וכו'. ר"ל דבהאי דין דאחים שחלקו קאמר רבי יוחנן דאין ברירה משום דיכול להיות דאתיא אפי' כסתם מתני' דחלוקה דבהא מודה ההיא מתני' דהתם שאפי' שהתנה בפירוש ואמר שני לוגין שאני עתיד להפריש וכו' אבל בהיכא שהתנה בפירוש לא אמר בזה רבי יוחנן מידי ומצי סבר כסתם מתני' דהלוקח והיא במסכת דמאי פרק ז' דסתם כרבי מאיר או מצי סבר כמתני' דצנועין דלית ליה בדידה אפי' היכא שהתנה בפירוש דהא התם נמי מתנה בפירוש ואומר כל שילקטו עניים וכו' ואפי' הכי ס"ל להאי תנא דקתני כל הנלקט דדוקא כל הנלקט אבל כל שילקטו לא משום דלית ליה ברירה דבמשנה תרתי סתמי פליגי ור' יוחנן לא גילה דעתו לפסוק כאחת מהן ולא פסיק דאין ברירה אלא בהאי דאחים שחלקו דאתי שפיר אפי' למתני' דהלוקח וכי תימא א"כ כי פרכא הגמ' בשמעתין סוף סוף אמאי קא מפכת וכו' השתא נמי קשיא דרבי יוחנן אדרבי יוחנן ובו' אמר רב אסי א"ר יוחנן האחים שחלקו וכו' ומתוך כך חוזר משינויא קמא דשני לעיל אימא כל המתלקט הא הוה מצי לשנויי דאחים שחלקו שאני משום דלא מתנה שם בפי' אבל בהאי דצנועין מתנה בפי' ולמה חזר בו ומשני אלא לעולם כל הנלקט עיין בתוס' פ' כל הגט דכתבו שם דאין ה"נ דהוי מצי לשנויי הכי אלא דניחא ליה לומר כל הנלקט כדקתני מתני' גם לא תצטריך לאפוכי כי ההיא מתני' דר' יהודה ור' דוסא ע"ש:

ד"ה ה"א צנועין אית להו דרבי דוסא וכו' אבל השתא דקאמר רבי יוחנן צנועין ור' דוסא אמרו דבר אחד א"כ סובר הוא דלא מחמת תקנה אלא מן הדין. מדקדקין התלמידין מנא להו להתוס' שר' יוחנן מן הדין ס"ל נימא נמי מחמת תקנה אית ליה לר' דוסא להא דצנועין דאוקמי רבנן ברשותיה להפקיר ולחלל כדי שלא יכשלו כמו שאנו אומרים לצנועין דאית להו דר' דוסא אבל אין זה דקדוק וקושיא כלל דא"כ דר' יוחנן לא מן הדין קאמר אלא מחמת תקנה א"כ תקשה ליה לרבי יוחנן מנא ליה דרבי דוסא אית ליה נמי הא דצנועין דלמא ס"ל דבעניים דוקא עבוד רבנן תקנה ולא בגנב אבל אי ס"ל דמן הדין הוה א"ש וק"ל:

ד"ה קדש קדש יליף ממעשר וכו'. מדברי התוס' משמע דעיקר ג"ש דקאמר הגמרא דגמרינן כרם דבעי ממעשר היינו לענין שצריך לפדותו ולהוסיף חומש כמו במעשר וממילא נשמע נמי לר"מ דאמר מעשר ממון גבוה ה"נ ס"ל דנטע רבעי ממון גבוה ולענין פדיה אוקמי רחמנא ברשותו ולהכי מצי נמי לחללו אפי' כשאינו ברשותו דהא נמי כי איתא ברשותיה נמי לאו דידיה הוא זאת היא שיטת הסוגיא ולכך הקשו התוס' ל"ל נ"ש דקודש תיפוק מהילולים דבעי חילול לנטע רבעי וממילא נשמע נמי כל הדברים דשמעתין כמו השתא דגמרינן ג"ש:

בא"ד ורבי חיים תירץ דאי לאו הילולים מג"ש לא הוה ידעינן שצריך חילול בשביעית כך היא גירסת התוס' בספרים שלפנינו כאן אבל בברכות ובקדושין הגירסא בתוס' בזה הלשון לא הוה ידעינן שצריך חילול בשלישית ובששית שאין מעשר שני נוהג בהם וגירסא זו היא עיקרית בעיני שהרי הירושלמי שמביאים התוס' לראיה משמע נמי הכי שבשלישית ובששית צריך חילול אבל בשביעית א"צ חילול משום שאין מעשרות נוהג בהן כלל אבל בשלישית ובששית נהי שאין מעשר שני נוהג בהן מ"מ מעשר ראשון ומעשר עני נוהג בהן ואי לאו קרא דהילולים והוי גמרי ג"ש לחוד ה"א דגם בשלישית ובששית לא היה צריך חלול כיון שאין מעשר שני נוהג בהן ודו"ק:

דף ע.

גמ' אמרי נהרדעי לא כתבינן אורכתא אמטלטלי וכו' משמע אבל אמידי אחרינא כגון קרקעות כתבינן ומה שייך לכתוב הרשאה אקרקעות דהא לא שייך לשלחה על ידי שליח וצ"ל כגון שכותב הרשאה שנותן כח ורשות למכור או להשכיר קרקעותיו וק"ל:

תוס' ד"ה כסתם יחידאי לא אמרו וכו' וא"ת והא האי סתמא נמי וכו' וי"ל דלמא ר' יהודה כל שלקטו נמי שרי וכו'. לפום ריהטא דברי התוס' תמוהים דמאי תירץ דאדרבה דלפי זה תקשה יותר דהאי סתמא דאין הגונב אחר הגנב אתי דלא כמאן ויש לתרץ דבשלמא אי הוה מוכרח שס"ל לרבי יהודה כל שילקט דוקא וס"ל דאין אדם מקדיש דבר שאינו ברשותו אז אמרי' דמסתמא אתי ההוא סתמא דאין הגונב כרבי יהודה כיון דלא ידעינן שום תנא בהדיא דס"ל הכי כי אם רבי יהודה אבל השתא דגם מדברי רבי יהודה אינו מוכרח דס"ל כל שילקטו דוקא א"כ ע"כ צ"ל דהאי מתני' דאין הגונב אתי לא כרבי דוסא ולא כר' יהודה אלא כתנאי אחריני דס"ל הכי בהדיא וכיון דנשנית בלשון סתם משנה מסתמא אתיא כרבים כרוב סתמי משניות דאתו כרבים וק"ל:

ד"ה אמטלטלין כפריה וכו' ומיהו לפי המפרש התם וכו'. אז אין ראיה משום דפריך מרב ספי ר"ל דיכול להיות דשפיר איתא לרב ספי לכך פריך מינה אבל אם איתא דליתא לנהרדעי ה"ל לשנויי בבכורות ובשבועות דליתא. ויש לדקדק עדיפא מיניה הוי להו לתוס' לאקשויי דלפום זה הדרא קושיא לדוכתא דטעמא מאי כתבי' השתא אורכתא אפי' אמטלטלי דכפריה דליכא למימר כפי' דר"ת דטעמא הוי משום דהלכתא כלשנא בתרא ואמר טעמא משום דמחזי כשיקרא ואנן למחזי כשיקרא לא חיישי' מהא דאמר בהכותב וליתא לרר' ספי דהא הנהו מפרשים מפרשי ליתא לקושיא וכו'. אבל אין זו קושיא כלל דאפי' לפי המפרש ליתא לקושיא וכו' יתיישב שפיר טעמא דר"ת דהכא גבי הרשאה במטלטלי דכפריה לא חיישינן למחזי כשיקרא משום דה"נ לא הב"ד מקנין להשליח ולא הוה מחזי כשיקרא גבי ב"ד אלא גבי המשלח ולכך כתבינן הרשאה אפילו אמטלטלי דכפריה ולא כנהרדעי ואפילו כלישנא דנהרדעי לא עבדי' הלכך לא קשיא מידי מעיקר טעמו של ר"ת אלא הא קשי' כי פריך מנהרדעי בשבועות ובבכורות הל"ל דליתא וק"ל:

בא"ד ומיהו דההיא דבכורות צריך לדקדק וכו'. כיון דהוא עצמו לא היה יכול להוציא מידו וכו' דשם קאי על ב' נשים של ב' אנשים שלא ביכרו וילשו ב' זכרים ולא נכרים הולשות ונתנו כל א' ה' סלעים לכהן בתוך שלשים יום ומת א' מהן בתוך שלשים יום ותבעו מכהן הה' סלעים על ידי הרשאה ע"ש:

דף ע:

גמ' ורבנן האי דבר ולא חצי דבר למעוטי מאי וכו'. הני אמרי קטנה וכו' עיין בספר מלחמת ה' להרמב"ן דמשמע שם דגירסא זו ליתא אלא לפי' רש"י ולא לשאר המפרשים וע"ש ועוד מתרץ שם דהא דפריך השתא ורבנן האי דבר ולא חצי דבר למעוטי מאי וכו' דמשמע דדוקא השתא דמשני מי לא מודה ר"ע וכו' הוא דקא קשיא ליה ורבנן האי דבר וכו' אבל בלא האי שינויא לא הוה קא קשיא ליה ע"ש:

תוס' ד"ה למעוטי שנים וכו' ורב אלפס פי' משום דהתם מהני סהדותייהו וכו'. עיין בספר בעל המאור שמקשה שם על תירוצו זה של רב אלפס דע"כ המקשה דפריך לעיל לימא מתני' דלא כר"ע נמי ידע האי שינויא דלרבנן האי דבר ולא חצי דבר אתי לשנים אומרים א' בגבה וכו' לפי' דרב אלפס דמפרש דהחילוק הוא בין הא ובין אכלה שנה ראשונה בפני שנים וכו' משום דהתם מהני סהדותייהו לענין פירות וכו' ואם כן השתא דהמקשה לא הוה ידע הא דמשני ה"ג אע"ג דעדי טביחה צריכי לעדי גבה כיון דעדי גבה לא צריכי לעדי טביחה דבר קרינא ביה מאי פריך לימא מתני' דלא כר"ע וכו' הא לפי זה כרבנן נמי לא אתי משום דעדי טביחה בלא עדי גבה אין שום נפקותא בעדותן דאימר דידיה קא טבח משא"כ באכלה שנה ראשונה לפני שנים שניה בפני שנים וכו' דבכל שנים מהני סהדותייהו לענין פירות שאכל באותה שנה והרמב"ן תירץ קושייתם שם ע"ש:

ד"ה כמאן כר"ע וכו'. דברי התוס' בדבור זה נראים כסותרים דבתחלת דבריהם כתבו דלר"ע לענין שבת כיון דמטא לאויר חציו חייב אפי' למעלה מן המחיצות משום דרשות היחיד עולה עד לרקיע ולענין קנין גרע רלא קני עד דמטי לאויר מחיצות ולבסוף הדבור כתבו ובגיטין נקט רבי משום דאוקמי למחיצות התחתונות עודפות דלר"ע לא מצי למנקט דלדידיה אפי' בלא מחיצות אית ליה כמי שהונחה דמיא וכו' משמע דלר"ע אפי' לענין קנין קני מיד כיון דמטי לאויר חצר אע"ג דלא מטי לאויר מחיצות והנה כדי שנעמוד על תוכן הענין צריך אני להציע סוגיא דשמעתין שם אמתני' דהוא מלמעלה והיא מלמטה וזרקה לה כיון דיצא מרשות הגג ונמחק או נשרף הרי זו מגורשת פריך בגמ' והא לא מינטר פי' משום דאתי זיקא ודחי ליה לחוץ אמר רב יהודה אמר שמואל כגון שהיו מחיצות התחתונות פי' של החצר העודפות על העליונות פי' של הגג דמיד דנפיק מגג מטי לאויר מחיצות וכו' וכן אמר עולא א"ר יוחנן וכו' א"ל ר' אבא לעולא כמאן כרבי דאמר קלוטה כמי שהונחה דמיא אמר ליה אפילו תימא רבנן עד כאן לא פליגי רבנן עליה דרבי אלא לענין שבת אבל הכא משום אינטורא הוא והא קא מינטר וס"ל להתוס' דהמקשה שהקשה כמאן כרבי הוה ס"ל דלרבי מחיצות הוה כקירוי והוא ס"ל דלענין שבת ולענין קנין דיניהן שוין והוה ס"ל דג' מחלוקות בדבר דלר"ע אפי' בלא מחיצות ובלא מקורה הוי קלוטה כמי שהונחה בין לענין שבת בין לענין קנין ולרבנן אפי' במקורה או הגיעה לאויר מחיצות אינו כמונח בין לענין שבת בין לענין מקורה ולרבי דוקא במקורה אי במחיצות הוה כמונח בין לענין שבת בין לענין קנין ולהכי פריך כמאן כרבי וכו' דלר"ע לא בעינן מחיצות ולרבנן לא מהני מחיצות ומשני אפילו תימא רבנן וכו' והשתא לפי שינויא זה יש חילוק בין לענין שבת לענין קנין בין לרבנן בין לר"ע דלרבנן לענין שבת אינו חייב אלא שתנוח ע"ג לענין קנין משום אינטורי הוא וכיון דהגיע לאויר מחיצות הוה מינטר ולר"ע הוי איפכא דלענין שבת כיון דמטא לאויר חצר חייב דרשות היחיד עולה עד לרקיע ולענין קנין משום אינטורי הוא ולא קני עד שיגיע לאויר מחיצות דאז הוא מינטר מזיקא והשתא דברי התוס' מבוארים דמה שכתבו בתחלת הדבור כתבו לפי המסקנא דמשני שם הכא משום אינטורי הוא ולהכי מקשו התוס' לר"ע נמי כיון דמטא לאויר חצרו חייב וכו' ולענין קנין לא קני וכו' ודברי התוס' שבסוף הדבור הן לפי סברת המקשה שם דפריך כמאן כרבי כמבואר למעלה וק"ל:

מַהַרְשַׁ״ל – חָכְמַת שְׁלֹמֹה

דף ב.

תד"ה ה"ג הך דהואי כו'. נ"ב גליון הך דהואי במשכן חשיבא קרי לה אב הך דלא הואי במשכן חשיבא קרי לה תולדה ולפי הך גירסא בא לאפוקי כמה מלאכות שהיו במשכן שלא היו חשובות דתולדות נינהו ולא אבות ואית ספרים דגרסי הך דהואי במשכן חשיבא קרי לה אב הך דלא הואי במשכן לא חשיבא קרי לה תולדה פי' דהואי במשכן חשיבא בהכי למקרי אב וקשה לפי גירסא זאת דכמה תולדות היו במשכן כדאיתא בפרק במה טומנין הם העלו קרשים מקרקע לעגלה דהיינו הכנסה ומושיט בדיוטא אחת שכן היתה עבודת הלוים וזורקין מחטין מזה לזה ושובט ומדקדק. ואית ספרים דגרסי הך דהואי במשכן וחשיבא קרי לה אב הך דלא הואי במשכן ולא חשיבא קרי לה תולדה ולפי אותה גירסא בעינן תרתי אבל חשיבא ולא הואי במשכן א"נ איפכא תולדה היא ע"כ גליון:

דף ב:

רש"י בד"ה אלא להכי איצטריך ואומר דמהו דתימא כו' נזק שלם ה"מ כו' זה אבל כו' הוא אימא כו' כצ"ל והד"א:

ד"ה רבצה צ"ל רביצה:

בד"ה לומר לך כו' את איש וגבי כו' הד"א:

בד"ה ואגב אורחיה כו' שמשלם את הכופר דמי נהרג ליורשיו כו' כשלא הועד בדין כו' כצ"ל:

תוס' בד"ה ומלתא כו' אבל מועד לכל וחזרה מאדם לא הוי מועד לאדם דחזרה כו' כצ"ל ונ"ב כך מצאתי בתוס' מדויקים:

דף ג.

גמ' אי רגל כתיב מהו דתימא אידי ואידי כו' ויבאו שניהם דהי מנייהו כו' כצ"ל:

תוס' בד"ה לא עשרה כתיבי כו' אדם מנזקין דקרא כו' כצ"ל:

דף ג:

רש"י בד"ה בחצי נזק כו' למשה מסיני דממונא הוא כו' נ"ב נראה לפרש לאו דוקא דהכי הלכתא דממונא א"כ למ"ד חצי נזק ממונא מאי איכא למימר אלא הלכתא אחצי נזק קאי והוא מפרש"י ויש ספרים איתא בגמ' דממונא הוא ועל כל פנים אינו מדברי ההלכתא ודו"ק:

דף ד.

תוס' בד"ה אדם כו' כדפרישית לעיל נ"ב פי' דממונך לא שייך גבי בור אף שהתוס' לא מחקו לעיל אלא שכתבו לאו דוקא קאמר היינו בדברי הגמ' אבל מתני' בודאי דייקא וצריכה למחוק ודו"ק:

דף ד:

רש"י בד"ה ומנסך כו' יין נסך שבו הס"ד:

בד"ה גנב המודה מעצמו הס"ד:

תוס' בד"ה ואימא כו' וי"ל דאיירי כו' כצ"ל:

דף ה.

רש"י בד"ה אונס ומפתה דממונא הוא שהחמשים כסף לבדם כו' כצ"ל:

דף ה:

רש"י בד"ה וכולהו כי שדית בור כו' אתו כולהו מההוא ומאידך כו' כצ"ל ונמחק נקט רב:

בד"ה פלוגתא כו' ולא שמעתי נמחק ונ"ב בס"א אינו:

תוס' בד"ה כי שדית כו' היינו דפריך מה לאש שכן כח אחר מעורב בו דידיה חמור יותר כו' כצ"ל ונ"ב פי' שכן דרכו לילך ולהזיק:

אחר ד"ה שכן מועדין כו' צ"ל ד"ה ומתני' לא קתני ואח"כ ד"ה להלכותיהן נמחק כל הגליון עד סה"ד ונ"ב בס"א ובגירסת תוס' ראיתי שאינו וכן נ"ל ודו"ק [עיין במהרש"א]:

דף ו.

רש"י בד"ה היינו בור כו' דחיובא הוא ברה"ר כו' ופתיחה באה לו אף כל כו' כצ"ל:

תוס' בד"ה לאתויי בור כו' אדם חייב האי ארבעה דברים צ"ל היינו נזק כו' כצ"ל:

בא"ד דלא הוי דומיא דאדם דכשלא בכוונה כו' כצ"ל ונ"ב פי' כי כוונת השור כמו כוונת האדם כמו שמשמע לעיל ודו"ק. מצאתי:

תוס' בד"ה היינו בור כו' לסלקו ולפנותו משום כו' כצ"ל:

דף ו:

רש"י בד"ה שור רעהו כו' אין מעילה בקרקעות נ"ב פירוש וחייב עליהם כמו שאר נכסי הדיוט דהא קתני הכא במתני' לקמן נכסים שאין בהן מעילה כו' אבל מ"מ ללשון ראשון אף כה"ג פטור מאחר שסוף סוף הקדש הוא ולפינן כולהו מהדדי כמו שפירשו בתוס' ונכסים שאין בהן מעילה לאו דוקא קאמר אלא לדיוקא אקדשים קלים כדלקמן ודו"ק:

דף ז:

רש"י בד"ה דאי לא כו' האי מזדבן כו' הד"א:

דף ח.

גמ' רבינא אמר כדעולא כו' מכרן לאחר ה"ד כו' כצ"ל:

רש"י בד"ה אידי ואידי כו' שמין לישנא אחרינא כו' ותפוס לשון ראשון הס"ד והד"א:

דף ח:

גמ' לוקח שני אדעתא דכל זכותא כו' כצ"ל ונ"ב וכן באלפסי:

דף ט.

רש"י בד"ה רביע בקרקע כו' או מעות ורביע במעות או רביע במעות כו' הד"א:

בא"ד מחצית חלקו קרקע ולא יכול לסלקו במעות או כלקוחות כו' כצ"ל:

בא"ד ולשון ראשון שמעתי נ"ב פי' ונכון הוא בעיני ולשונו מובן כמו תפוס לשון ראשון וכן מוכח בפרק בית כור בפירוש רשב"ם על סוגיא זאת ע"ש:

תוס' בד"ה רב הונא כו' לא יאמר ליה זיל כו' כצ"ל:

בד"ה ורב כו' ותימה מ"ש כו' נ"ב פי' לפי לשון ראשון שבקונט' הוא מקשה ודו"ק:

בא"ד מצי לסלוקי בזוזי נ"ב וללישנא אחרינא דפירש בקונטרס כספים הרי הם כקרקע אינו מיושב שפיר תוס' שנ"ק:

דף ט:

רש"י בד"ה בהידור כו' לקנות ואחר הידור כו' כצ"ל:

בד"ה כופר במועד שהמית בן חורין הס"ד:

תוס' בד"ה אלו איתרמי כו' מכל מקום יודע שאינו חייב לבזבז כל כך כצ"ל:

דף י.

רש"י בד"ה אחר שניהם לניזקין אם הוזק השור כו' כצ"ל:

דף י:

רש"י בד"ה מרבה כו' אחרים שהוא דין שיהא כו' כצ"ל:

בד"ה יביאהו עד כו' אבל דמי הטריפה כו' כצ"ל:

בד"ה ולישתוק שלו היא כצ"ל והס"ד:

בד"ה ובידים הוא ממש שהוא נתכוון להזיק כצ"ל:

בד"ה השתא אי ה"ל טרפות למזיק כו' כצ"ל:

תוס' בד"ה לא נצרכה כו' עד שתתרפא אבל הכא מיד כו' כצ"ל:

דף יא.

גמ' אחרים אומרים מניין כו' כצ"ל:

רש"י בד"ה בטורח נבילה כו' שמתה שם אבא שאול כו' כצ"ל:

בד"ה דקא מטהרת כו' שתראה ביום ט"ו כו' כצ"ל:

בד"ה ממנא לא מניא שבועים דנקבה אלא משני כצ"ל:

בד"ה דאין מקצת כו' יצא מחותך או כו' כצ"ל:

בד"ה אסור צ"ל אסורה:

תוס' בד"ה יביא עדים כו' הא יש רואה. נ"ב ס"א ראייה:

בד"ה יביא ארורה לב"ד פירוש שמתה בלא ברכה כו' כצ"ל:

בד"ה אין שמין כו' אמר רבי אבא בר ממל והשיב כו' כצ"ל:

בד"ה דקא כו' תנן בהמפלת כו'. נ"ב עיין מ"ש בפרק המפלת (נדה דף כ"ז) בד"ה חומר שני ולדות ע"ש:

בד"ה שליא כו' שיצאתה מקצתה אי הוי כו' בשאינה קשורה בולד כו' ור"א איירי בשליא כו' כשאין קשורה בה כדאמרינן בהמפלת כו' כצ"ל:

דף יא:

רש"י בד"ה במסירה כו' מרשות מוכר כצ"ל:

תוס' בד"ה גזירה כו' לעולם אינו כילוד כל זמן כו' מיום שני למיהב לה ימי טומאה כו' דחזינן דמטמאינן לה כו' כצ"ל:

בד"ה בכור כו' ולא נפל הוי וליפרקיה משמע כו' כצ"ל:

בא"ד מונה לו לשנה כו'. נ"ב פי' בכור שעוברין בבל תאחר אחר שנתו כו':

בא"ד ח"א משעת הרצאה וחד כו' כצ"ל:

בד"ה בהמה גסה כו' כאן ובפ"ק דקידושין הארכתי וכו' כצ"ל והס"ד:

דף יב.

גמ' שפיר והדתניא קנה כו' כצ"ל:

רש"י בד"ה אמר להו עולא ליושבין לפניו הס"ד:

בד"ה נקנין כו' ומטלטלין הס"ד:

תוס' בד"ה ל"ל כו' ע"כ לא מטעם חצר כו'. נ"ב פירוש דלא תימא נהי דחשבינן עבדים כקרקעות מ"מ אין אחד קונה את חבירו כמו י' שדות מאחר שהעבדים הוי דבר המטלטל ואינו מחובר וא"כ בע"כ נאמר שהקרקעות אינן קונין העבדים בקנין פשוט כמו גבי עשר שדות אלא בקנין אחר או משום חצר או משום אגב על כן כתבו ע"כ כו' ודו"ק היטב:

דף יב:

רש"י בד"ה בכור מוכרין כו' לקמן והכהנים מוכרים אותו לכהן כצ"ל. ונ"ב פירוש לכ"ע אבל לישראל אסור לרב חסדא כדאיתא בתמורה ואף שרב אשי חולק וכן פוסק הרא"ש ברישׁ כל פסולי המוקדשים מ"מ רש"י בא לפרש המשנה אליבא דכ"ע ואף שבתמורה פי' דמוכרין אותו אפילו לישראל היינו אליבא דהלכתא והכא בא לפרש אליבא דכ"ע ועוד אף התם מפרש דבזמן הבית אין מוכרין אותן אלא לכהנים ואף דמיירי הכא בזמן הזה מ"מ לפי מה דס"ד השתא דאיירי אף בזמן הבית פירש דוקא לכהן וכן פירש שם רש"י להדיא ע"ש:

תוס' בד"ה שאני מקרקעי כו' ואפי' בחולסית ומצולה דמחזיק כו' כצ"ל. ונ"ב שתי עניני חפירות חדא שחופרין בו חול והשניה לכסף וזהב:

בד"ה ומחיים מי אמר תימה וכו' לכם ולא לגבוה כו'. נ"ב פירוש דהוי כעבד הנוטל פרס מבית רבו נמצאת כל השחיטה לצורך רבו ורש"י פירש אפילו אם אוכל מן הקרבן ויהיה מותר לשחוט ביו"ט כמו בהמה חציה של עכו"ם וחציה של ישראל שמותר לשוחטה ביו"ט משום דא"א לכזית בשר בלא שחיטה וא"כ גבי נדרים ונדבות יהיו מותרין ותירץ דלא דמי כו' כי מה שאוכל מן הנדרים ונדבות משלחן גבוה קזכי ועל זה פרש"י כצ"ל:

בד"ה לכתחלה כו' שנאכלין במומן ולהכי תלי לה ברבי שמעון כצ"ל:

דף יג.

גמרא הא בבכור בלבד קאמר קשיא כצ"ל. נ"ב פירוש וא"כ אבא יוסי חולק על בעל הברייתא שאמר משום בן עזאי לרבות את השלמים וסבר שמעולם לא אמר בן עזאי זאת רק אמר בכור בלבד על דברי ר"י הגלילי וכן פרש"י פ"ק דתמורה שבא למעט לשלמים ומ"מ מדקדקים תוס' דומיא דשלמים דלעיל מיניה אייריי ודו"ק:

דף יג:

רש"י בד"ה לעולם כו' יזיק כשקבל כו' והד"א:

דף יד.

רש"י בד"ה והא אבתראי כו' רבנן וד' כללות כו' כצ"ל והד"א:

דף יד:

רש"י בד"ה פרה כו' כגון שנתקלה הבהמה בטלית ונשבר רגל פרה כו' כצ"ל:

דף טו.

תוס' בד"ה אשר תשים כו' דההיא דפרק בא סימן כו' כצ"ל:

דף טו:

רש"י בד"ה משונה הוא כו' ח"נ הס"ד:

בד"ה לא ליגח בקרן הס"ד:

תוס' בד"ה הא מני כו' דכשהשור בסקילה לאו כו' כצ"ל:

בא"ד דתם משלם חצי כופר נ"ב פירוש ברה"ר:

בד"ה והשתא כו' דמקרן לא אתיא. נ"ב ואין להקשות א"כ לפ"ז מתני' דקתני לקמן בפ"ב אכלה כסות או כלים משלם ח"נ תקשה להך מ"ד מהי אתיא מקרן לא אתיא כו' ונראה דל"ק מידי דבודאי מה שאכלה שאינה ראויה לה א"כ כוונתה להזיק וא"כ הוא קרן ממש דאורחייהו להזיק אבל כלב שאכל אימרי רברבי שיש הנאה להזיקו ואינו בכלל שן משום דמשונה הוא ונפק מתורת שן כאשר כתב הרא"ש וא"כ מאיזה צד באתה לחייבו אלא משום דמשונה הוא ולאו אורחי' ויהא בכלל קרן וזה אינו להך מ"ד שהרי קרן אורחיה בהכי ודו"ק:

דף טז.

רש"י בד"ה לא קשיא כו' אתמר כדתניא כו' הד"א:

תוס' בד"ה והנחש כו' אצל הנחש ואומרים לו כו' כצ"ל:

דף טז:

רש"י בד"ה א"ה כו' במתניתא הוא כו' כצ"ל:

תוס' בד"ה ר' אליעזר כו' וקסבר יש להם כו' כצ"ל:

בד"ה והוא דלא כו' והוא עונשו. נ"ב גליון ויש מפרשים משום דאמרינן במדרש שיש עצם בשדרו של אדם שממנו נוצר לעתיד לבא ואותו עצם חזק וקשה כל כך שאין האש יכול לשורפו והשתא כשאותו עצם נעשה נחש אינו חי לעתיד לבא ואין סברא לומר שיהא עונש גדול כל כך בשביל עון זה דהא כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא:

דף יח.

רש"י בד"ה אלא כגון כו' משונה קרן בחצר כו' כצ"ל וכן אח"כ בסוף הדבור:

דף יט.

רש"י בד"ה והזיקה כו' אא"ב. נ"ב אבעי' קמייתא קאי:

דף יט:

גמ' משום מאי מחייב אמר רב הונא כו' ואם נהנית משלמת מה כו' ושתתה משקין הראוין כו' כצ"ל:

רש"י בד"ה מאן חייב לשלומי ח"נ הס"ד:

בד"ה פושע הוא כו' לרה"ד הס"ד:

בד"ה אבל ברה"ר כו' ואכסות וכלים נמי כו' כצ"ל:

דף כ.

רש"י בד"ה אימא אכלה כו' בחוץ פטורה ועל המונח כו' כצ"ל:

בד"ה ובא אחר כו' כגון זו שאכלתו כצ"ל:

דף כ:

גמ' ולא מרגיש. נ"ב פרש"י במסכת יומא גבי דוד בשתים ולא עלתה לו שאול באחת ועלתה לו כו':

שם ואמר שמואל והוא שהניחם כו' כצ"ל:

רש"י בד"ה ואת השניה והשלישית מצוייר ציור כזה#:

תוס' בד"ה הא כו' מעלינן לי כנכסי דבר מוריון כו' כצ"ל. ונ"ב לשון גמרא מעלינן ליה עילויה כי נכסי דבר מוריון:

דף כא.

רש"י בד"ה הא דקיימא כו' חסר הדר כו' הד"א:

בד"ה דקיימא חנות בקרן זוית כו' כצ"ל:

בא"ד מחזרת היא כזה מצוייר ציור כזה#:

דף כא:

גמ' ורבי אליעזר אומר כו' כצ"ל:

רש"י בד"ה הניחא למ"ד כו' אמוראי פליגי בפרק השואל כו' כצ"ל:

תוס' בד"ה דרב סבר כו' ואי בור לאו אדעתיה פירות כו'. נ"ב פי' מאחר שאם נכשל השור בבור הוה חייב בעל הבור מאחר דלאו אדעתיה דשור ה"ה אם היה נכשל השור בפירות היה חייב בעל הפירות כמו בעל הבור משום דלאו אדעתיה דמה בכך שעכשיו רואה הפירות ואוכלן הלא מותר ליקחן מטעם דכל הקודם זכה אבל לפירוש התוס' ניחא דאין תולין הנועם בכורה בור כו' וכל הקודם זכה ודו"ק [עיין במהרש"א]:

דף כב.

תוס' בד"ה ממונא כו' וי"ל דבכל מקום כו' נ"ב מצאתי בתוספות אחרים בהאי לישנא בדוחק גדול יש לי ליישב כו':

דף כג:

רש"י בד"ה אית ליה נמי משום ממונא (בעצמו דל ממונא הלכך כיון דתורת אש ליתא) כו' היכא דהגחלת שלו מחייב לענין גלוי משום ממונא ואע"ג דכלו לו חציו וכגון שהיה לו לגודרה כלומר שהיה יכול לגודרה שלא תעבור הדליקה ולא גדרה דהתם שורו הוא ולא טפח באפיה ולא נעל בפניו ואטמון פטור דכי האי ממון המזיק פוטרו רחמנא בטמון וכי מאחר דתרוייהו לא מחייבי אלא בגחלת שלו וכל הני תיובתא דלעיל ליתנהו דאף לרבי יוחנן לא מחייב בעל כלב אלא במקום גחלת וכדפרישנא וכן בעל גמל במסכסכ' מאי בינייהו א"ב ד' דברים מאן דאית ליה משום חציו חייב בד' דברים אם הזוק אדם בו ולמאן דלית ליה נזק גרידא משלם כו' ל"א אית ליה נמי משום ממונא והיכא דליכא לחיובא כו' כצ"ל ונ"ב ס"א ועיקר הוא וכן פירש מגדל עוז דעת הרמב"ם גבי כלב שנטל חררה ולכן כתב רש"י לשון ראשון עיקר ודו"ק:

בד"ה הכי גרסינן כו' דגחלת וחררה דחד וגדיש דחד כצ"ל:

דף כד.

גמ' מאן פטור פטור משסה וחייב כו' כצ"ל:

רש"י בד"ה וטנפה כו' ובלע"ז וולי"ר כצ"ל:

בד"ה אתו לנגיחה כו' אבל אשלישית פלגא כו' כצ"ל:

רש"י בד"ה השתא הוא דמסהדו בי כל כו' כצ"ל וכן בתוספות:

דף כד:

תוס' בד"ה במכירין כו' וא"ת דכיון כו' נ"ב מכאן מתחיל הגליון וכן מצאתי בספרים מדויקים:

דף כה.

רש"י בד"ה היכא דמפריך כו' דשכינה כו' הכא חצי כו' הד"א:

דף כה:

רש"י בד"ה הניחא למ"ד כו' שבעה אף מפץ טומאת שבעה כצ"ל ונמחק בגד ועור וכן אחר כך בד"ה אלא למ"ד נמחק השתא בגד ועור דמת איצטריך ונ"ב כל בגד ועור הנאמר ברש"י בס"א אינו ונ"ל שתלמיד טועה הגיה כי עיקר קושיא של דון מינה כו' אג"ש פריך אבל לא אהיקש כדפריש רש"י גבי דון מינה בפרק שבועות העדות שקאי על הג"ש והא ראיה שכל אותה סוגיא דמופנה הוא כו' והניחא כו' איתא בפרק במה אשה ולא פריך הניחא למ"ד דון מינה כו' אלא ש"מ דלא פריך כאן דון מינה כו' רק אגזירה שוה דמת משרץ אבל היקש של מת עם שכבת זרע הוי כמאן דכתיב בהדיא דמי וק"ל:

בד"ה אלא למ"ד כו' דאי משרץ הוה גמיר אמינא טומאת כו' כצ"ל:

דף כו.

רש"י בד"ה ומה שור שאינו חייב בחבלה הס"ד:

דף כז.

רש"י בד"ה חייב דהא לא סלקה סבר אתבעיניה ליה בדינא ויפרע לי כצ"ל:

דף כז:

תוס' בד"ה ואיכא נמי כו' שקול כדא בזוזך כו' כצ"ל ונ"ב פי' על המוכר קאי וה"ה שהלוקח יכול לומר שקול כדך בזוזי היכא שהוא מוחזק וק"ל:

דף כח.

רש"י בד"ה לפי שאין כו' באפילה ובקרן זוית כו' כצ"ל:

דף כח:

תוס' בד"ה אמר רבה כו' דנשברה מאליה ועלה קאתי כו' כצ"ל:

דף כט.

רש"י בד"ה לזכות כו' חייב ובשאין כו' כצ"ל:

תוס' בד"ה פליגי כו' ואפי' לאחר נפילת פשיעה כו' נ"ב פי' דלא תימא דוקא בנתקל פליגי וחד טעמא הוא כדלקמן ואח"כ מפרשים התוספות אביי גופא אמאי לא מוקי בהכי ודו"ק וכן מצאתי בתוספות ארוכים נ"ל:

בא"ד דמודים חכמים לר"מ באבנו וסכינו כו' נ"ב דהשתא ומודים חכמים לר"מ באבנו סכינו ומשאו שנפלו ברוח מצויה חייב היינו בשעת נפילה ולא הפקירן דסתם סכינו ומשאו אינו מפקיר דאי מיירי אחר נפילה והפקירם אמאי חייב לר' יהודה הלא פירשתי לעיל דמפקיר נזקיו לאחר נפילת פשיעה נמי פטור מכח מתניתין ומודה ר"מ בקנקנים ונפלו ברוח שאינה מצויה והזיקו פטור איירי לאחר נפילה והפקירו והזיקו דסתם קנקנים שנשברו אינן ראוין והפקירן ועוד אי לא הפקירן יהיה חייב אע"ג שנפלו באונס כיון שהיה לו שהות לסלקו דהיינו לאחר נפילה כדאמרי' בפרק הפרה בעל השור חייב בנזקי חצר ובעל החצר חייב בנזקי הבור אלמא האי בור שכראו שור דעלמא בהאי חצר דהיינו אונס דבעל חצר חייב בנזקי הבור כיון דעליה למלויה כמאן דכרייה דמי ואי איירי הנך קנקנים שהזיקו בשעת נפילה ולא הפקירן מרישא שמעת מיניה דמודים באבנו סכינו ומשאו שנפלו ברוח מצויה חייב הא באינה מצויה פטור דאיירי בשעת נפילה כדפרישית לעיל והשתא מודים קמא קאי על פלוגתא דשעת נפילה ומודים בתרא קאי על פלוגתא דלאחר נפילה כדפרישית ע"ש תוספות ארוכים [עיין במהרש"א]:

בד"ה מדמתני' בתרתי כו' אורחא דמילתא נקט כו' נ"ב תימה אף אם יהיה חד טעמא מ"מ פליגי בתרתי בשעת נפילה ולאחר נפילה וא"כ למאי צריכא לטעמא דאורחא דמילתא כו' הלא שפיר נקט ברישא אבנו סכינו כו' שאין דרכן להפקירן משום דאיירי פלוגתא בשעת נפילה וסיפא שפיר נקט קנקנים משום דאיירי באפקרינהו ולאחר נפילה ומה בכך דחד טעמא הוא ונראה בעיני היכא דחד טעמא הוא א"כ הנך תרתי הודאות דחד בשעת נפילה וחד לאחר נפילה לא צריכא לן אלא לאשמועינן בחד דוכתא או בשעת נפילה או לאחר נפילה דמודים חכמים לר' מאיר בפשיעה דחייב ור"מ מודה לחכמים באונס דפטור מאחר דחד טעמא הוא ועיקר פלוגתייהו בנתקל פושע הוא או אונס ואי מודים זה לזה בשעת נפילה ה"ה לאחר נפילה והוא הדין איפכא וק"ל. והוא הדין דהוי מצי למדחי דמברייתא ליכא למידק דאיכא למימר דפליג במפקיר נזקיו לאחר נפילה ומשום הכי מודים שפיר חכמים לר' מאיר באבנו סכינו ומשאו דחייב משום דהוי מפקיר נזקיו אחר נפילת פשיעה וסיפא דקתני ומודים ר"מ לחכמים בקנקנים איירי בשעת נפילה כדפרישית לעיל בגליון אלא דלא צריכא לתוס' לאדחוקי בכך הלא אפי' הוה פליגי בתרתי מ"מ לא הוה שמעינן שפיר מברייתא בלי מתני' והוה אמינא דבחדא פליגי ודו"ק [עיין במהרש"א]:

דף כט:

רש"י בד"ה אמר ליה צ"ל אלא הא קמ"ל כו':

תוס' בד"ה ור' יוחנן כו' אלא ומודה ר"מ כו' נ"ב לא קשה אדברי גליון דלעיל דמפרש דשפיר מצינו לאוקמי ומודים ר"מ לחכמים בקנקנים דאיירי בשעת נפילה כל היכא דלא מפרשינן האי ומודים דחכמים לר"מ באבנו סכינו ומשאו דפליגי בשעת נפילה ול"ק א"כ ליתני ומודה רבי מאיר לחכמים בשעת נפילה משום דנוכל לומר דשמא ר"מ לא ס"ל דנתקל אנוס הוא ופטור בשעת נפילה אלא פושע הוא אבל עיקר פלוגתייהו מיירי במפקיר נזקיו לאחר נפילה ויכול להיות דהיינו טעמא דמחייב רבי מאיר משום דמפקיר נזקיו אחר נפילת פשיעה או אפילו אחר נפילת אונס ומש"ה בעי לאשמועינן דמודה ר"מ בקנקנים שנפלו באונס בשעת נפילה דעד השתא לא הוה אייר ר"מ בהדיא במידי דאונס אבל אי אמרינן דבשעת נפילה כ"ע מודים דפטור בנתקל משום דהוי אונס א"כ בע"כ הא דפליג ר"מ בלאחר נפילה היינו דמחייב מפקיר נזקיו אפילו אחר נפילת אונס רק בשעת נפילה הוא דפטר ר"מ אונס א"כ לא ה"ל למימר אלא ומודה ר"מ לחכמים דפטור בשעת נפילה ודו"ק:

בד"ה כי פליגי כו' ורבי אליעזר במפקיר נזקיו דאונס כו' נ"ב וליכא לאקשויי הא מודה ר"מ באונס שהרי קתני בברייתא ומודה ר"מ לחכמים בקנקנים דפטור כו' ל"ק מידי משום דבע"כ מאן דחייב אליבייהו דרבנן מפקיר נזקיו אחר נפילה דעלמא בע"כ לא ס"ל דבתרתי פליגי לעיל דא"כ פטרי רבנן מפקיר נזקיו אפילו אחר נפילת פשיעה ה"ה נמי אי פליגי אליבא דר"מ באחר נפילת אונס ס"ל נמי דפליגי בברייתא במפקיר נזקיו אחר נפילה וסיפא דקנקנים איירי בשעת נפילה דמודה ר"מ דפטור אבל לעולם מפקיר נזקיו אחר נפילת אונס מחייב ר"מ כדברי הגליון וכדפרישית לעיל:

בד"ה תסתיים כו' ומיהו מר' יוחנן קשה כו' נ"ב ול"נ דלק"מ דבודאי סתמא דתלמודא מוקי לעיל דברי ר' אליעזר דפטרי רבנן מפקיר נזקיו אפילו אחר נפילת פשיעה ור' יוחנן מחייב אליבא דרבנן כפי האמת דלקמן אבל האי סוגיא דבעי למימר תסתיים דר"א מחייב ור' יוחנן פוטר א"כ לא מוקי פלוגתייהו דר"א ור' יוחנן לעיל בכה"ג דפריך תלמודא אלא מפרש דברי ר"א דאמר בשעת נפילה מחלוקת כלומר דלא פליגי בתרתי בשעת נפילה ולאחר נפילה אלא פליגי בשעת נפילה אי נתקל פושע כו' וממילא אף לאחר נפילה והיינו בתרתי בחד טעמא כדלעיל ור' יוחנן סבר איפכא דפליג אף לאחר נפילה כלומר בפלוגתא אחריתא דמפקיר נזקיו אחר נפילה פטור אף בפשיעה והיינו בתרתי פליגי כדברי אביי ודו"ק [עיין במהרש"א]:

דף לא.

תוס' בד"ה אמר רבא כו' דק"ל דברייתא ורבא כו' נ"ב פי' דכולן חייבין על נזקי גופן כו':

דף לא:

רש"י בד"ה ה"ג כו' הכלים ושני חייב כו' של שני אבל לא כו' הד"א:

תוס' בד"ה אמר רבא כו' ממונן בע"כ לאו על כו' כצ"ל:

דף לב.

תוס' בד"ה ואם עמד כו' כדפי' גבי כלב כו' נ"ב דיותר יש לו לאדם להזהר שלא יזיק אחרים ממה שלא יזוק מאחרים ע"ש:

בד"ה והא הכא כו' פרתו כדי להעמידו כו' כצ"ל:

דף לב:

גמ' המבקע ברשות היחיד והזיק ברשות הרבים ברה"ר והזיק ברשות היחיד ברה"י והזיק ברה"י אחר כו' כצ"ל:

דף לג.

רש"י בד"ה לפוטרו כו' לשלם נזק ולא כו' כצ"ל:

תוס' בד"ה איכא בינייהו כו' דכל זמן דלא כו' כצ"ל:

דף לג:

בד"ה ש"מ בעל חוב כו' כי היכי דבקרקעות עדיף בעל חוב מאוחר משום נעילת דלת טפי מלוקח מאוחר ה"נ כו' כצ"ל ונ"ב וקשה א"כ הוי נעילת דלת לגבי ב"ח הראשון ותירצו התוס' בפרק מי שהיה נשוי הואיל ויכול לקדום ולגבות לא ימנע מלהלוות אבל אם מה שגבה לא גבה איכא נעילת דלת:

בא"ד דאית ליה קלא כו' נ"ב פי' כי התוס' סוברים ששור הנוגח דומה לקרקע מאחר דאית ליה קלא כדלקמן תורא נגחנא קרו ליה אבל אם היה השור כשאר מטלטלין אפילו בן נגח היה מדבר דוקא במטלטלין מה שגבה גבה מ"מ הוי דלא כבן נגח ולא היו צריכין התוס' לומר שלבן נגח אפילו בקרקעי עדיף בעל חוב מאוחר כו' אלא כדפרישית וזהו לחד שינויא דתוס' ריש פרק מי שהיה נשוי אבל לאידך תירוצא דתוס' שסוברים שבן נגח דוקא במטלטלין חולק וסובר מה שגבה כו' אבל בקרקעי ליכא שום תנא דסובר מה שגבה גבה וא"כ הכא שור שדומה לקרקע לא מתמה תלמודא בהאי ש"מ מה שגבה לא גבה מידי דהא אתיא אפי' כבן נגח אלא דינא בעי תלמודא למידק ש"מ מה שגבה לא גבה ודחי לא תידוק מכאן וק"ל כן מוכח מתוס' דר"י בפרק מי שהיה נשוי:

דף לד.

רש"י בד"ה כיחש כו' מתחילה בשעת הנזק כו' כצ"ל:

בד"ה פחת נבילה כו' עד שעת מכירה כו' נ"ב לאו דוקא אלא שעת העמדה בדין:

דף לה.

גמ' שור אחד והוזק זה כו' כצ"ל:

תוס' בד"ה חובל כו' נהי דצורך מצוה כו' כצ"ל:

בד"ה מתני' בשוגג כו' אף הוא בשוגג ואפ"ה פטור כו' נ"ב ולפי דעתי שהתוס' לא גרסי לקמן דקא בעי לאפרו אלא הכי גרסי כיון דבמזיד נידון בנפשו השתא בשוגג נמי פטור ודו"ק. אחר כתבי עיינתי בס"א ומצאתי הגירסא כן:

בד"ה מכה כו' לנפש בהמה כו' מ"מ כו' כצ"ל:

דף לה:

רש"י בד"ה אמר סומכוס כו' ואפי' היכא דנתבע טוען ברי כו' כצ"ל ונ"ב לדעת רש"י שסבר לקמן כל מה ששנה התנא במשנה המוציא מחבירו עליו הראיה בודאי פליג סומכוס עליה צ"ל דידע רבי אבא דשפיר איירי מתני' בברי וברי כמו שמסיק סתמא דתלמודא לקמן וממילא קאמר רבי חייא דבע"כ פליג סומכוס אפילו ברי וברי אלא שמתמה הוא על דבריו והיאך מסתברא לומר שיחלוק סומכוס אפילו כה"ג כו' והשיב לו אין כו' ודו"ק היטב:

תוס' בד"ה ממאי דמתני' כו' דילמא בברי ושמא כו' נ"ב פי' ניזק ברי ומזיק שמא ובכה"ג פליג סומכוס אבל בברי וברי לא איירי כלל פי' ומודה סומכוס וק"ל:

דף לו.

תוס' בד"ה ראוי ליטול כו' ומזיק ברי פליג סומכוס כו' נ"ב פי' היכא דאיכא הודאה במקצת כדפרישית לעיל אבל בלא הודאה כו' מודה סומכוס גבי ניזק שמא ומזיק ברי כדלעיל ומשום הכי תנא נמי במתני' לא כי דאיירי בברי וברי לאשמועינן דאפילו ברי וברי פליג סומכוס אף היכא דליכא הודאה ודו"ק [עיין במהרש"א]:

דף לו:

רש"י בד"ה חזר ונגח כו' האחרון הס"ד:

דף לז:

תוס' בד"ה יום ט"ו כו' הוי ראשון מן המנין כו' נ"ב ואף שפירשו התוס' לעיל דנקט לא נגח יתירא כדי שישלם בנגיחה רביעית נזק שלם מ"מ קשה דהא בעינן נגיחה חמישית דבנגיחה רביעית נעשה מועד וא"כ לא ישלם נזק שלם עד נגיחה חמישית ודו"ק:

דף לח.

גמ' רב שמואל בר יהודה כו' נ"ב ס"א עולא איקלע לבי רב שמואל בר יהודה כו' כצ"ל:

תוס' בד"ה עמד כו' שור שלהם כו' נ"ב נ"ל דוקא שור שלהם שור שלנו שמוציאין ממנו תשלומין משום דממון כנעני הפקר כהאי גוונא אבל שור שלנו כו' פטור מדין תורה דרעהו דוקא ודו"ק עיין בספרי ים של שלמה [עיין במהרש"א]. אחר ד"ה קראו ושנו נ"ב תוס' ארוכים חוץ מדבר זה שאתם אומרים כו' בירושלמי מסיים חוץ משני דברים הללו שאתם אומרים כו' ע"ש:

דף לח:

תוס' בד"ה גרי אריות כו' דגרי אמת כולן כו' נ"ב פי' בין גרי חלומות בין גרי אריות:

דף לט.

תוס' בד"ה אין מעמידין כו' מיירי בהזיקו בחיי האב כו' כצ"ל:

בד"ה דאי אמרת כו' והר"ר שמואל בחור בר יוסף כו' כצ"ל:

דף לט:

תוס' בד"ה דאי אמרת כו' אבל בזה אין חושש כו' נ"ב יש מקשים תיפוק ליה דאין חושש בכאן האפוטרופוס אם ישלם מאחר שחוזר ונפרע לכי גדלי ואין זו קושיא דבירושלמי לא נאמר אליבא דר' יוסי בר חנינא דחוזרים ונפרעין לכי גדלי ודו"ק:

דף מ:

תוס' בד"ה הוה מערקנא כו' של חבירו ופטור כו' נ"ב פי' לחד מאן דאמר דסבר פטור:

דף מא.

רש"י בד"ה הוי מועד לאדם בתמיה כצ"ל והס"ד:

דף מב.

גמ' ונגפו אשה נמחק ונ"ב וכן בס"א אינו:

שם אף שוורין מועדין וק"ו לתמין דפטירי הדר כו' כצ"ל:

רש"י בד"ה כי יצאו אנשים ונגפו אשה הרה וגו' ולא שוורים כצ"ל:

דף מב:

גמ' כשקדם ושחטו ה"נ משתלם נמי דמי עבד מעליא כו' כצ"ל:

רש"י בד"ה ונתתם צ"ל וירש אותה ונתתם כו' כצ"ל:

דף מג.

רש"י בד"ה ונוקמא כו' ביש נוחלין נוקמא לרבה כגון כו' אביהם יש לו כו' כצ"ל והד"א:

בד"ה כרבי דאמר כו' דממילא הס"ד:

בד"ה או שורו כו' וקתני מיהא כו' כצ"ל:

תוס' בד"ה רישא כו' כופר ע"י עצמו כו' כצ"ל:

דף מד:

רש"י בד"ה אם עד כו' קטלא מכור כו' הד"א:

דף מה.

גמ' ר' טרפון היא דאמר משונה קרן נ"ב פירוש תם בקרן קרן משונה וע"כ משלם קרן תם חצי נזק אפילו הכי ברשות הניזק משלם נזק שלם:

שם כיון דבעיא צניעותא מרווחא דחצר מסלקי נפשייהו כו' כצ"ל:

תוס' בד"ה אע"ג כו' והיה דומה לפטור כו' שור אין סברא כו' כצ"ל:

דף מה:

רש"י בד"ה דחזא כו' פטור מזה ומזה נ"ב פירוש במועד להתחכך על בני אדם וק"ל:

בא"ד אין בעלים משלמין כופר נ"ב והוא הדין (כד"ג) לחיכוך כה"ג וק"ל:

תוס' בד"ה דחזא כו' מתחכך בכותל נ"ב אף שרש"י לא פירש בהדיא אחיכוך אלא אנגיחות מ"מ ה"ה אחיכוך קאמר ופי' בנגיחות וממנו תלמוד אחיכוך:

בא"ד דחשוב משונה מה שעושה כו' נ"ב אלא מועד דהכא לאו דוקא קאמר אלא שן הוא וה"ק בדבר שדרכו להיות מועד בתחילתו וכן פירשו התוס' להדיא דף מ"ד:

בא"ד בהפלת כותל אחרונה כו' נ"ב פי' לשמואל דמחייב בכופר ואפילו רב לא פטריה מכופר אלא משום שהשור אינו בסקילה הא לאו הכי משלם כופר אלמא דחשיב מועד בנפילה אחרונה ודו"ק:

בד"ה טעמא כו' סוגיא כרבא דלעיל דלר' זירא כו' ונ"ב פי' דר' זירא סבר להדיא לעיל דשניהם פטורים כדפירשו התוס' לעיל וא"כ בע"כ אנו מוכרחים לומר שסוגיא זו לא אתיא כר' זירא אלא אליבא דרבא כלומר ומדברי רבא לא תידוק דלרבא שניהם פטורים דנוכל לומר דהזיק חייב הוזק פטור כמו שהסברא נותנת ודו"ק:

דף מו:

רש"י בד"ה שאין נזקקין כו' בעדים ובשטר נמחק ונ"ב כן מוכח מהתוספות ומרא"ש וממרדכי:

בד"ה דקא זילי כו' שיקנוהו בדמים יקרים נ"ב פי' החפץ:

תוס' בד"ה ה"ג כו' ובעל חוב אי אית ליה זוזי כו' כצ"ל:

בא"ד ונזקין אפילו אית ליה כו' נ"ב פרק הבית והעליה דף קי"ח ע"ש:

דף מז.

תוס' בד"ה מ"ט כו' דברי הכל דהא רבא גופיה כו' כצ"ל:

בד"ה מ"ט פירשא בעלמא היא והא דאמר כו' אע"פ שהיא גמורה נ"ב קאי אביצת נבילה וק"ל:

בד"ה וכן אתה כו' שבח ולדות הוא לאו משום דבכלל כו' נ"ב פירוש אף שבח ולדות בעי ליה למימר כן פירש רש"י ומ"ה צריכין התוספות לומר לאו משום כו' ודו"ק:

דף מט.

גמ' נמי פטורין מדמי ולדות כצ"ל:

שם מ"ט כדתני ממשמע כו' כצ"ל:

רש"י בד"ה זכיא בהו כו' בעליהן הן וכשמת הגר כו' כצ"ל:

דף מט:

גמ' תנאי היא אלא לרב חסדא כו' כאן בשבח ולדות ואב"א כו' לאחר מיתה כו' ל"א הא והא בשבח ולדות הא רשב"ג והא רבנן כו' ואב"א דלא שייכא ידה בגוייהו לא זכו בהו כלל בעי מניה כו' כצ"ל:

שם דעתיה נמי אשטרא נ"ב אין הפי' של נמי שכוון לזכות בשניהם שהרי שני הפכים הם אם דעתו לזכות בקרקע א"כ צריכא ליה שטרא וא"א לקלקלו ואי דעתו אנייר א"כ אין דעתו על הקרקע וק"ל אלא ה"ק נמי אשטרא כלומר תמצא נמי אדם שדעתו יהיה על השטר ודו"ק וכן יראה מפי' רש"י למבין במה שפי' על וכי לצור ע"פ צלוחיתו ודו"ק:

שם דאי בעי מקני קני ליה נמי חצירו כל היכי דליתיה לדידיה דאי בעי כו' והלכתא דליתיה בחצירו כו' כצ"ל:

שם ברשות הרבים ופתחו לרה"ר נמחק ונ"ב בס"א אינו:

רש"י בד"ה לא קשיא כו' והיא קיימת הס"ד ואח"כ מ"ה הא דתני כו':

בד"ה כ"ע כו' לר"ע לבור ברשותו כו' כצ"ל:

תוס' בד"ה והלכתא כו' משתמרת ולא קנה כו' כצ"ל:

בד"ה החופר בור כו' נמחק וצריך להתחיל הדבור ברשות הרבים ופתחו לרשות היחיד פי' בקונטרס כו':

דף נ:

רש"י בד"ה והדר מפרש מהיכא נפקא נ"ב לאו דוקא דמסיפא לא נפקא לן מידי אלא אי לא הוה סיפא לא תוכל לומר ברישא אחד בור שיח כו' דהא דוקא בור כתיבא ואתיא סיפא ותירץ קרא א"כ נוכל לומר ה"ה שיח ומערה ודו"ק:

בד"ה קבא כו' ויורוהו אם שהתה כו' כצ"ל:

תוס' בד"ה לשמואל כו' אלא כשעשה כל התקלה נ"ב כגון הכא שנתקל בגובה ונחבט בקרקע וק"ל:

בא"ד אע"ג שלא עשה התקלה נ"ב כגון שור תם שדחף חבירו לבור דבור עביד כל היזקא וק"ל:

דף נא.

תוס' בד"ה בור כו' הא רבי והא רבנן נ"ב פי' ואיירי שהיה בו מתחילה הבל למיתה וזה שסייד וכייד הוסיף רק ההבל ואפ"ה חייב א"כ ממילא עשרה ואחד עשר נמי כולם חייבין כמו סייד וכייד דלרבנן האחרון חייב אבל לפי המסקנא מוקי סייד וכייד כגון שלא היה מתחילה הבל כו' ודו"ק:

דף נא:

רש"י בד"ה לימא כו' חייבין רבי היא כו' הד"א:

בד"ה אפי' רבנן כו' ומיהו כולה מילתא כו' נ"ב פי' לא נילף אנן מהמת אלא לגלויי שבתרא חייב ולא קמא אבל למילף כולה מילתא שאחד חייב ולא שנים ולאפוקי מרבי דאמר כולן חייבין לא תילף מיניה כו' ודו"ק:

תוס' בד"ה השותפין שנדרו כו' בנדרים מפרש כו' נ"ב פי' דמוקי התם פלוגתייהו דוקא באין בה דין חלוקה אבל ביש בה דין חלוקה אפי' ר"א בן יעקב אוסר א"כ ממילא לתנא קמא בין יש בה כו' לעולם אסור ודו"ק:

דף נב.

גמ' ההוא גלילאה עליה נ"ב פי' לפניו:

דף נב:

גמ' אמר רב לפניו פניו ממש לאחריו אחריו ממש כו' כצ"ל:

רש"י בד"ה לפניו צ"ל פניו כו':

תוס' בד"ה ושכיחא כו' אמר ריב"ם דפי' רב אלפס כו' כצ"ל:

דף נג.

רש"י בד"ה רבא אמר צ"ל רבה:

בד"ה במתהפך נפל על אפיה כו' כצ"ל:

בד"ה בעל השור כו' צ"ל ובעל השור:

דף נג:

גמ' ומאי ניהו שור בכור דלא פריק ליה כל זה נמחק ונ"ב כן מוכח מדברי תוס' דל"ג בפנים וכן מוכח מתוס' דלעיל (בבא קמא דף י"ג) בד"ה ואם איתא לשני ליה:

רש"י בד"ה ה"ג כו' נמחק כל הדבור ונ"ב נ"ל דכל זאת אינו מלשון רש"י חדא דבפנים ל"ג בגמ' וכן משמע מתוס' וגם משמע מתוס' שר"י גאון פי' ולא רש"י ועוד רש"י פי' להדיא לעיל (בבא קמא דף נ"א) דבכור בעל מום הוא בכלל שור רעהו:

בד"ה ושור פסולי צ"ל שור פסולי:

בד"ה אדם כו' אנשים כתיב ולא שוורים כצ"ל:

תוס' בד"ה לענין כופר כו' כל אחד בפני עצמו נ"ב פי' רבא דבר בכל אחד בפני עצמו אבל אין הפשט שלעולם דחפו יחד רק שאינו בבת אחת ס"ס לעולם אין השור בסקילה אפילו אם דחף אחר האדם ואת"ל דהלכה כר' יהודה בן בתירא דסוף פרק כיצד הרגל דסבר האחרון חייב סוף סוף הבור משותף ביה ודו"ק (עיין במהרש"א):

דף נד.

רש"י בד"ה ונפל טובא משמע כמו ועשה בצלאל ואהליאב ובא האות כו' כצ"ל:

תוס' בד"ה שה דאבידה כו' למה לי לפרט כו' נ"ב כגון פרט וכלל ודו"ק:

דף נד:

תוס' בד"ה ואימא מה כו' מטמא תימה א"כ פרט למה כו' כצ"ל:

דף נה.

גמ' ופדאוהו הני מילי בכתבה נ"ב פי' ואותיות הספד הוא חס פד כלומר שחסו עליו מן השמים ופדאוהו וק"ל:

רש"י בד"ה כלאים כו' בארץ הוא וכל חובת כו' כצ"ל:

תוס' בד"ה המרביע כו' חית הים האיך לוקה אלא כו' כצ"ל:

דף נו.

גמ' וחכ"א פטור כו' ואינו מעיד לו נמי מ"ד כו' כצ"ל:

שם מי יימר דכי הוה מסהידנא ליה הוה מודה כו' כצ"ל. ונמחק אתינא ונ"ב נ"ל טעות דאיירי בב"ד כדפירשו התוספות:

תוס' בד"ה פשיטא אם כו' ודוקא בב"ד כו' נ"ב פי' משום הכי תליא רחמנא הבאת קרבן בנשא עונו כלומר כל היכא דאינו נושא עון כגון חוץ לב"ד ג"כ אינו מביא קרבן אע"פ שעבר על שבועתו ודו"ק:

בד"ה פטור כו' פריך מיניה כו' נ"ב פי' דלא תימא דילמא ריב"ל סבר כחזקיה דפסק היזק שאינו ניכר שמיה היזק על כן כתבו התוס' דהתם פריך וכלומר חזקיה איתותב שם וק"ל:

דף נו:

תוס' בד"ה ולסטים נמי כו' שקל להבין נ"ב פירוש כמו שהקשו התוס' גופא מנלן דקיימא ברשותו אפילו להתחייב באונסין וק"ל:

דף נז.

רש"י בד"ה לסטים כו' ביה רחמנא וגונב כו' כצ"ל:

בד"ה לא אם אמרת כו' מתניתא היא ולא ידענא היכא תניא כצ"ל ונ"ב נ"ל:

בד"ה בכל טענותיו כו' שייך להפך הדף:

דף נז:

רש"י בד"ה סברוהו כו' מהא ר' יהודה כו' הד"א:

בד"ה ואי בעית כו' מזויין הס"ד:

בד"ה אמר רב כו' משלמת שנחבטה כו' הד"א:

תוס' בד"ה לא אם כו' דס"ד דכפילא בשבועה כו' דכפל בשבועה עדיפא כו' כצ"ל:

בד"ה קסבר כו' ורב יוסף דסבירא ליה לעיל כו' כצ"ל:

דף נח.

תוס' בד"ה אי נמי מבריח כו' אם ירצה יאמר עם המציל שישלם חמורו כו' כצ"ל ונ"ב כך נ"ל וכן משמע להדיא בהגהות מיימוני בפ' ג' דהלכות נזקי ממון ז"ל מאחר דאיכא שם בעלים א"כ מה להן לחכמים לחוש בתקנתם כו' אבל בפי' רבינו נסים בפרק אלו מציאות מצאתי בענין אחר ז"ל התם היינו טעמא כיון שהיה חבירו בפניו והיה יכול להתנות ולא התנה איהו דאפסיד אנפשיה:

דף נח:

רש"י בד"ה א"ל ריש גלותא אני ראיתי הס"ד:

בד"ה כמה הוא יפה כו' וכמה היתה יפה כו' כצ"ל:

תוס' בד"ה שמין וכו' פי' בקונטרס שאם אכלה כו' כצ"ל:

בד"ה קשבא כו' ותלת ותלת תלאתה בקינא הוו כו' כדמוכח בסוף החובל חזא כו' כצ"ל:

דף נט.

גמ' אתתא דידי פקיחה נ"ב לשון חיה הוא בתלמוד:

שם ולא מבעיא חיה רב פפא כו' כצ"ל:

רש"י בד"ה סמדר כו' מיד הס"ד ואח"כ מ"ה וכמה היא כו' כצ"ל:

בד"ה בזמן שאכלה לולבי גפנים כו' כצ"ל:

בד"ה כחש גופנא לנכות מן התשלומין כו' כצ"ל ונ"ב ס"א:

תוס' בד"ה אכלה כו' להתקלקל כולה יחד כו' נ"ב פי' הלכך אם נתקלקל המשויר אמרינן בודאי מה שנאכל ג"כ הוה מתקלקל וק"ל:

בד"ה ר"ש כו' דחשיב כפגין נ"ב אבל להיפך לא שייך לכוללו דטעמא משום דחשיב כלולבים דגבי בד"א לעולם לא צריכין אנו לטעמא אלא במה שאתה מחלק ממנה שהוא חדוש כגון הכא סמדר אתה מחלק ממנה אבל בתחלת הבבא של בד"א אין אתה מחלק אלא אדרבה אתה מדמה להדדי ודו"ק היטב:

דף נט:

רש"י בד"ה בששים עם הקרקע דהכל בכלל כו' נ"ב ז"ל רבינו נסים עם הקרקע שיימינן דהכל בכלל שהקונה הקרקע בפירותיה נותן עיניו קצת בשבח שלאחר זמן הלכך אם קץ דקל בפירותיו שאינן גמורין אינו בדין שישלם פירות גמורין וגם שלא ישלם כלום הואיל שאינן ראוים אינו בדין דהא לבסוף יהיה תמרים גמורים אלא שמין ששים דקלים עם הקרקע בפירות אלו כמה שוה וכמה יחסר ערכו בעבור דקל זה שקצץ וכל מה ששמין חסרון זה כזה ישלם עכ"ל ר"ן:

בד"ה נטר כו' הגרנות שמנהגן היה כו' כצ"ל ואחר דבור זה נרשם מתני'. אחר ד"ה המביא נרשם גמרא:

תוס' בד"ה לבתה הרות כו' הנחת עצים ואור דבכל דוכתא כו' כצ"ל:

בא"ד וי"ל דלבתר כו' נ"ב כל זה מפירוש ר"י הוא:

דף ס.

רש"י בד"ה נירו חרישה שלא נזרע סכסוך כו' הד"א:

תוס' בד"ה ליבה כו' ממש בפרק המצניע כו' שאין מצויה כך פי' ר"י כו' כצ"ל:

בד"ה רב אשי כו' ולא הגורם הבערה כצ"ל:

דף ס:

גמ' אבל אתה מלך ומלך פורץ לעשות לו דרך ואין מוחין בידו ורבנן כו' אבל אתה מלך ומלך פורץ לעשות לו דרך ואין מוחין בידו בשלמא כו' כצ"ל:

רש"י בד"ה משום חיציו כו' עביד ונפקא מיניה כו' כצ"ל:

בד"ה מלך פורץ כו' דרך ולאוכלוסיו שלו דאמרינן כו' כצ"ל:

דף סא.

גמ' ר' אליעזר היא דתנן ר"א כו' כצ"ל ונ"ב ס"א דתניא ואינה עיקר כדמוכח מדברי התוספות וק"ל:

תוס' בד"ה והתניא כו' לא מיפרש אלא עד ולא עד כו' כצ"ל:

בד"ה ולא שנו כו' דדרך הרבים וקאמרינן עלה כו' כצ"ל:

דף סא:

גמ' הלכה כר"ש נ"ב פי' כר"ש דמתני' אבל כר"ש דבבא בתרא לית הלכה כמותו אלא אם היזק חייב לשלם כ"כ הרי"ף בפרק לא יחפור ובסוף פרק הבית והעליה:

רש"י בד"ה היה גדי כו' העבד דהואיל ואינו כו' ינקם וקם ליה כו' כצ"ל:

בא"ד ואיכא דאמרי בגדי נמי דוקא נקט סמוך פטור כו' כצ"ל ונ"ב הוא פי' רשב"ם בפרק כיצד הרגל:

בד"ה בתרתי כו' פטור ורבי יהודה כו' כצ"ל והד"א:

בד"ה מוריגין קרשים נקובים ובהן יתידות כו' כצ"ל:

בד"ה דברי כו' שייך לעמוד השני:

תוס' בד"ה אלא אמר רבא בתרתי פליגי במדליק כו' כי תצא אש דאיירי כו' כצ"ל:

דף סב.

גמ' בתוך של חבירו משלם כו' כצ"ל ונמחק ד"ה ונ"ב ס"א אינו וכן מוכח מן התוס':

שם נגזל במסור דמשתבע כו' כצ"ל:

שם נמחק במאי עסקינן ונ"ב נ"ל טעות:

שם מרגניתא מאי מי מנחי כו' אי אינש אמיד הוא כו' כצ"ל:

רש"י בד"ה מאי הוה ליך גבי כו' כצ"ל:

תוס' בד"ה בד"א כו' שדקדקנו לרב כהנא דלעיל כו' כצ"ל:

בד"ה עשו כו' דנגזל בשבועות דגזלן כו' כצ"ל:

דף סב:

גמ' אמרי לעולם אימא לך כו' איבעי ליה לאנוחה כו' כצ"ל:

דף סג.

גמרא כלל ופרט ל"ל למהדר כו' כצ"ל:

רש"י בד"ה ואס"ד כו' הפרט לכתבינהו כו' הד"א:

תוס' בד"ה דבר שאין כו' עד שימעט הכתב כו' כצ"ל:

דף סג:

רש"י בד"ה כשהוא אומר כו' בעצמו גנב הס"ד:

בד"ה או אינו כו' שטוען נגנבה משלם כו' נ"ב אין רצונו שיהיה חייב שומר חנם בגניבה דלזה לא צריך קרא למעט דאי חייב בגניבה א"כ איך מצינו כפל בטוען טענת גנב ולעיל מרבינן לכ"ע מלא ימצא טוען טענת גנב לכפל אלא כך פי' הפשט ש"ח שטוען נגנבה ונמצא שקרן ישלם כפל בלא שבועה וכן פרש"י להדיא בפרק המפקיד (בבא מציעא דף מ"א) וכן בפי' החומש:

דף סד.

רש"י ד"ה ויאמר צ"ל יאמר כו':

דף סד:

רש"י בד"ה ה"ג כו' פורתא חדא מילתא ותו לא כצ"ל:

דף סה.

תוס' בד"ה ליכתוב או כו' בדבוריה בהטיב כו' משמע כו' כצ"ל:

בא"ד אכתי היה מופנה [כו' נ"ב] דהכא לאו מופנה לג"ש קאמר דהא בענין לשם מופנה בג' מקומות בעדים זוממין ובעיר הנדחת ובעובדי כוכבים ולא ילפינן ג"ש אלא ממיטב דכתיב בכולהו והכא ה"ק עדיין הוא מופנה כלומר מיותר הוא ודו"ק:

בד"ה גופא כו' דמילתא אמרינן דרב איירי כו' וכן בפרק כל שעה כו' לגזילה בעין הויא כו' כצ"ל:

בד"ה דתניא כו' דמים כדמעיקרא משלם כפל ארבעה וחמשה כו' כצ"ל:

דף סה:

גמרא ואמר רב יוסף תני כו' כצ"ל:

רש"י בד"ה ושאינו כו' לאסופי לפטורה הס"ד:

בד"ה כעין שגנב כו' משלם ד' ליכא כו' כצ"ל:

בד"ה מ"מ קשיא לר' אילעא כצ"ל:

תוס' בד"ה איל בן כו' קרבן אמרי' דאיל כו' כצ"ל:

דף סו.

תוס' בד"ה הם ולא ולדותיהם כו' ואע"ג דאמרי' בעיברו ולבסוף כו' כצ"ל:

בד"ה עד שצבעו כו' שייכא ביה אבל הפרשת כו' כצ"ל:

דף סו:

גמ' איתיביה אביי לרבא כו' הבעלים שמע מינה יאוש כו' כצ"ל:

דף סז.

גמ' הגזילה אשר גזל למה לי כו' כצ"ל:

תוס' בד"ה אמר עולא כו' לאחר יאוש הא קנייה ביאוש כו' כצ"ל:

דף סח.

רש"י בד"ה ואיפוך כו' בלא יאוש הס"ד:

דף סט.

גמרא דחיוור כעצמות כו' כצ"ל:

תוס' בד"ה חרסית כו' דבפ' כסוי הדם חשיב כו' נ"ב אבל לפי מה שפי' שם לק"מ ע"ש:

דף סט:

רש"י בד"ה הלוקח יין כו' כדתניא בתוספתא וקדש עליו היום כו' כצ"ל ונ"ב זה אינו מתוספתא רק רש"י מפרש כך אבל רבינו שמשון פי' בסוף דמאי דלא איירי בקדש עליו היום וכן פי' התוס' בפרק הישן דאי בקדש עליו היום אפילו קריאת שם אסור:

דף ע.

תוס' בד"ה אמטלטלין כו' אלא הואיל ויורש יורשה כו' נ"ב פי' על שכיב מרע קאי לפי מה דמסיק לעיל מה דליתא בבריא ליתא בשכיב מרע והא הלואתו לפלוני איתא גבי שכיב מרע אע"ג דליתא בבריא ומשני מש"ה איתא בשכיב מרע משום דמתנות שכיב מרע דומה לירושה והואיל ויורש ירשה גם כן אקניה להלואה:

דף ע:

גמרא עקוץ תאינה מתאינתי ותיקני לי כו' כצ"ל:

תוס' בד"ה כמאן כו' עד דמטי לתוך כו' נ"ב אף שלר"ע א"צ מחיצות כדלקמן בסוף הדבור מ"מ מאחר שצריך מחיצות לרבי א"כ איך יהיה סתמא דמתני' דלא כרבי והיה לו לומר דאי כרבי הא בעינן מחיצות עודפות כמו שאמר דאי כרבנן כו' אף שכתבו התוס' לה"ק ר"ע בכאן דאיירי אפילו בחצר שאינו מקורה ולא כרבי לאו דוקא דמתני' לא כרבי דרבי מוקי מתני' במקורה אלא כלומר דנוח יותר לאוקמי מתני' כר"ע משום דאיירי בסתמא א"כ אליבא דר' עקיבא איירי אפילו בסתם חצר שאינו מקורה להכי תפס כאן ר' עקיבא ולא רבי ודו"ק [עיין במהרש"א]:

דף עא:

תוס' בד"ה וסבר כו' וכן במסכך גפנו על גב כו' כצ"ל:

דף עב.

רש"י בד"ה ומאי שנא כו' לא עמד בדין קאמר רחמנא דחמשה כו' כצ"ל:

דף עב:

בד"ה בטלה עדות כו' והוא משלם כפל משום כו' כצ"ל והד"א:

תוס' בד"ה דאי ס"ד כו' כדתני בתוספתא דמסכת קידושין המקדש ביין נסך ובעורות לבובין כו' איסור אכילה דהוי ודאי דאורייתא כו' כצ"ל:

דף עג.

רש"י בד"ה איתזמו כו' לאו הזמה דוקא לשלם ממון כו' כצ"ל:

דף עג:

תוס' בד"ה ונמלך כו' ולמחר תמורת שלמים כו' נ"ב לאו דוקא למחר אפילו היום אחר כדי דבור לא מהני וק"ל:

דף עד.

רש"י בד"ה סיפא נמי כו' דקמאי ואמרי סימא כו' שלישי משלמין כצ"ל והס"ד:

תוס' בד"ה נמצאו כו' דפסקי' לדינא אפומייהו דאין עדים כו' כצ"ל:

דף עה.

גמ' אמר רבא קפחתי לסבי דבי רב כו' כצ"ל:

רש"י בד"ה שלא בב"ד הוה לא היו ב"ד יושבין כו' נ"ב פי' לפי שצריכים ג' מומחין בדין קנסות ומ"מ אי היה יושב ר' יהושע בב"ד מסתמא היו ב"ד של ג' יושבין אצלו על כן פרש"י לא היו ב"ד יושבין כו' וכן פי' המגיד משנה דעת רש"י בהלכות גניבה לרמב"ם ודו"ק:

בד"ה אמר רבא כו' א"ל קפחתינהו לסבי דבי רב רב המנונא קרי כו' כצ"ל והשאר נמחק ונ"ב ברוב ספרים ל"ג ואי גרסינן נ"ל לישב שהוא קאי על ל"ג דלעיל מיניה והכי פירושו ל"ג א"ל קפחתינהו לסבי דבי רב דאי גרסי' הכי ע"כ פירושו שרבא אמר לרב המנונא בלשון נוכח קפחתינהו כלומר ציערת והכנסת כו' על דרך תשובתך בצידו וזה אינו לפי שרב המנונא קרי סבי דבי רב א"כ ע"כ גרסי' אמר רבא קפחתי לסבא דבי רב כלומר יש בידו תשובה ולקפח דברי רב המנונא:

בא"ד דסנהדרין קפחתי יש בידי כצ"ל:

דף עה:

רש"י בד"ה הודאה דמחמת קמאי אודי והאי כו' כצ"ל:

דף עו.

גמרא תורא דראובן והשתא תורא דראובן כו' כצ"ל:

רש"י בד"ה אמרי נהי כו' דאפי' הפרישו לשם כו' נ"ב נ"ל לגרוס ואפי' ולפ"ז מיושב שפיר לישנא קס"ד ופרש"י דהא לפי המסקנא מחייב ר"ש בטביחה כגון בגונב קדשים ואח"כ מסיק רש"י ואפילו אם הפרישו כו' וחוזר על דעת המקשן דאפילו אם הקדישו הגנב באחריות כו' ודו"ק:

דף עו:

גמרא ואינו מטמא טומאת אוכלין לאחר שנראה לזריקה כו' כצ"ל:

תוס' בד"ה כל העומד כו' דלא אמרי' כזרוק דמי כו' כצ"ל:

בא"ד דפריך התם ארב המנונא כו' נ"ב דאמר בשם ר"ש שאין קדשים נוהג באותו ואת בנו כו' ומקשה עליו דנוהג ומשני אלא אמר רבא אין מלקות כו' כדאיתא בדבור דלעיל [ואם כן] ה"נ היה לו להקשות לרבי אושעיה דאמר שחיטת קדשים שחיטה שאינה ראויה וא"כ אינו נוהג באותו ואת בנו דהא גם כן פריך ר' אושעיה שני אמאי פסול ועל זה היה לתרץ לעולם לר' אושעיה נוהג קדשים באותו ואת בנו ולא פריך אפסול אלא אסופג וא"כ לפי' ר"ת דלא גריס ופסול בדברי ר' אושעיה א"כ לא היה קשה מידי ודו"ק:

דף עז.

תוס' בד"ה פרה מטמאה כו' כעין עבודות הגוף שיש בה כו' דבעי אוכל שאתה יכול כו' דשרו אברים בהנאה כו' כצ"ל:

בד"ה פרה מטמאה כו' לא יעשנו כאוכל להאכילו כו' בגדים והן עצמם אינם מטמא בגדים אלא מטמא אוכלין ומשקין דברי ר"מ כו' כצ"ל:

דף עח.

גמ' ולר"א דמתיר כו' אמר לך ר"א כי כו' כצ"ל:

דף עח:

רש"י בד"ה המעכב כו' או הירך וחלל שלה כו' כצ"ל ונ"ב ס"א או חלל אבל צ"ל וחלל שלה וקאי על הירך וכן איתא בפ"ק דתמורה שאז היא נבילה וכ"כ הרמב"ם בהלכות טומאה:

דף עט.

רש"י בד"ה נתנו בעליו כו' הבן הס"ד:

דף עט:

גמ' המעמיקים מה' לסתיר עצה והיה במחשך מעשיהם וגו' כו' ואין רואה אר"מ כו' א"י ובסוריא כו' כצ"ל:

דף פ.

גמרא אמר ר' ישמעאל מבעלי בתים נ"ב ס"א א"ר שמעון שזורי מבעלי כו':

שם וא"ד חרצא דקטיני כו' כצ"ל ונ"ב ס"א ונראה בעיני עיקר וכן משמע בתוס':

דף פא:

גמרא וא"ל לשמעי' למחר נמחק למחר ונ"ב בס"א אינו וכן הוא בערוך ולכן פי' רש"י בחול:

תוס' בד"ה ונוטל דמי כו' דבתר הכי דלא יקוץ נ"ב פי' המשנה דלא יקוץ לקמן דפליג ר' ישמעאל בנו של ר"י בן ברוקה ואמר קוצה בתר הכי אמר הך דיין ודבש ודו"ק:

דף פב.

גמ' א' אילן הנוטה ?לתוך שדה חבירו או הסמוך למיצר מביא וקורא כו' כצ"ל ונ"ב כן איתא בהדיא ברמב"ם:

תוס' בד"ה ודנין כו' ואמר ר"ת נמחק ונ"ב בטעות הוא וצ"ל ופי' ר"י פרק קמא דכתובות:

דף פב:

גמרא מכיר בחכמת יונית לעז להן בחכמת יונית אמר להן כו' כצ"ל:

שם שבא עומר מגנות הצריפים כו' כצ"ל:

רש"י בד"ה גינות ורדין כו' כיפת הירדן נ"ב בפ"ק דכריתות:

דף פג.

גמ' שאין שכינה שורה על ישראל פחות כו' אשה מעוברת ביניהם כו' כצ"ל:

דף פג:

גמ' שם אי מהאי הוה אמינא איבעית סיב דמי עינא ואיבעית עויר עינא לישנא אחרינא אי בעי עיניה ניתב כו' כצ"ל ונ"ב כך מצאתי בס"א:

תוס' בד"ה מכה בהמה כו' מה מכה בהמה כו' נ"ב פי' שהכה אותה לרפואה:

דף פד:

רש"י בד"ה אלהים בעינן כו' פ"ק שור בשור כו' הד"א:

בד"ה מידי דהוה כו' בעידי הודאה שאמר בפנינו הודה לו והלוואות כו' הלוה לו כצ"ל הד"א והס"ד:

בד"ה פגם שייך כו' מכספא הס"ד ואח"כ מ"ה בושת לאו קנסא הוא שהרי כו':

בד"ה איפכא כו' דהאי נאמרה דקאמרי רבי כו' רחמנא כו' ובן עזאי כו' מ"ט כויה דלית בה חבורה משמע כו' כצ"ל והד"א:

תוס' בד"ה אי נמי כו' דלא שכיחא היא טפי נמחק טפי ונ"ב נ"ל טעות הוא ובס"ה גבי דכי האי גונא כו' לא שכיחא הוא מקומו וצ"ל דבהאי גונא לא שכיחא טפי ולא כו':

דף פה.

גמ' ואי אמר מייתינא לך אסיא רחיקא א"ל כו' עינא עוירא ואי כו' כצ"ל:

רש"י בד"ה ר' סבר כו' עמה חבורה אין ואי לא לא השתא כו' כשיש חבורה דאין דנין כו' כצ"ל:

בד"ה ואי א"ל מזיק הס"ד:

בד"ה אסיא כו' וקריבא הוא נ"ב פי' קרוב שלי וכן בסימני אשר"י:

דף פה:

רש"י בד"ה לקתה כו' זה שנקטע רגלו כו' נ"ב נראה בעיני ט"ס מ"ש ברש"י לעיל שנקטע רגלו ובסוף שנקטעה ידו אלא להיפך הוא כמ"ש התוס' דאי לאו הכי לא מיושב כלל מה שמשיב מדת הדין לא לקתה שכבר נתן לו כו' ועוד בנקטע רגלו לאו בר שומר קישואין הוא כמו שמסיק ובגמרא מסיק להדיא גבי דלי דולא לאו אגרא דשומר קישואין הוא שקיל אלא ט"ס הוא מי שטעה ברש"י ולא הבין שמיתפח מחולי זה הוא כמ"ש התוס' ומדעתו בודאי הגיה ושיבש ותדע דהא במתני' כבר הוזכר ידו קודם רגלו וכן הברייתא גופא מסיק בשינויא שכבר נתן לו דמי ידו ורגלו ומזכיר ידו קודם נ"ל ואחר רוב העיון בא לידי פי' ישן ונמצא בזה הלשון דכי איתפח גברא מחולי זה קודם שנקטע כו' והיינו כמו שהגהתי [עיין במהרש"א]:

בד"ה צמתה כו' שהגידים צומתין הס"ד:

דף פו:

גמרא ופטור על הבושת שנאמר ושלחה ידה והחזיקה במבושיו אינו חייב על הבושת עד שיהא מתכוין כו' ניפשוט מיניה דמשום כו' כצ"ל:

דף פז:

גמרא ולא עוד אלא אחרים שחבלו בה חייבין ליתן לאביה כו' כצ"ל:

דף פח.

גמרא שפצעה בפניה דאפחתה מכספא כו' כצ"ל:

רש"י בד"ה דאי ס"ד כו' תרתי כו' מדלא כתיב על אבותיהם והס"ד:

דף צ.

רש"י בד"ה הקדש עשה כו' מוסיף מלוה עוד דינר כו' נ"ב בפ' שום היתומים פרש"י הבעל חוב יוסיף עוד להלותו דינר לזה ופודה את הנכסים האלו כדי שלא יאמרו הקדש יוצא בלא פדיון ואני פירשתי לשם בענין אחר:

דף צב.

גמרא רב חסדא חזא תאלי בי גופני כו' כצ"ל ונ"ב הוא דקלים עיין לעיל בדף נ"ט:

דף צב:

גמ' קרית ולא ענך דחי גודא שדי ביה כצ"ל:

דף צג.

רש"י בד"ה לשמור ולא כו' אצלו על מנת לאבד או על מנת לחלק כו' נ"ב האי על מנת דפירש רש"י לאו דוקא אלא כלומר שנתן לו רשות וכן פי' הר"ן [עיין במהרש"א]:

דף צג:

גמרא ונתעברה אצלו רחל כו' כצ"ל:

רש"י בד"ה אין מצטרף כו' מנה ופרס נ"ב זהו לד' דוסא דמתניתין ולא אליבא דחכמים:

בא"ד למנה ופרס להתחייב נ"ב פי' לדין מנה ופרס שצריך לכל אחד:

תוס' בד"ה הא דחוורי כו' בדנפוצי נמי פליגי הס"ד ואח"כ מ"ה חדש השתא:

דף צד.

גמרא הם ולא שינוייהם כו' נ"ב פי' שניהם וק"ל:

שם שלך לפניך דשינוי במקומו כו' כצ"ל:

שם אלא לענין ברכה נ"ב אין הפשט שלא יברך אלא כלומר שאינו עולה לרצון אף שכבר קנה ומש"ה צריך להחזירה לבעלים ולא יברך עליו אבל פשיטא היכא שרוצה לאכול שצריך לברך תחלה וסוף עיין באשר"י ריש פרק שלשה שאכלו:

שם ר' ישמעאל התם לענין פאה משום דכתיב כו':

שם תעזוב יתירא ואת"ל כו' כצ"ל:

רש"י בד"ה חייב בפרט כו' וכן לא תפאר כו' נ"ב כמו א"נ וק"ל?:

בא"ד דהיינו פרט כו' נ"ב פי' הנאמר גבי זיתים וק"ל:

דף צד:

גמרא והשיב את הגזילה מ"מ וא"ת כו' אמרה לו אשתו כו' כצ"ל:

תוס' בד"ה בבא נמחק בבא וצריך להתחיל הדיבור לצאת כו':

דף צה.

גמרא ת"ר הגוזל רחל וגזזה פרה וילדה כצ"ל ונ"ב כך נ"ל והרי"ף גורס או ילדה:

שם ותני גזל בהמה והזקינה כו' כצ"ל:

רש"י בד"ה רואים אותה ומשלם דמים כשעת הגזילה כו' כצ"ל:

דף צה:

תוס' בד"ה מני כו' אפילו ילדה קאמר נ"ב ותימה א"כ מניין לרב פפא דפליגי בשבח שעל גבי גזילה דילמא כ"ע סבר דנגזל הוי ובילדה הוא דפליגי וק"ל. והנראה בעיני דא"א לתרץ דדיוקא דמתני' אמחצה ושליש קאי דא"כ הוה ליה למתני דלא נימא דיוקא לגמרי קממעט ודו"ק [עיין במהרש"א]:

דף צו.

גמרא וזבנה ניהליה והשביח עובד כוכבים כו' כצ"ל:

שם ועביד גובי כו' נ"ב פי' חתיכות קטנות ופירש הרמב"ם והטור כעין חוליות חוליות:

רש"י בד"ה חופיא אשקוב"א שבו מכבדין את הבית וחולק כל כו' כצ"ל:

בד"ה התיומת כף תומר כו' נ"ב פי' זה נוטה לדברי הגאונים בהלכות גדולות אבל בסוכה פרש"י להדיא כמו שמביאים התוס' וכן עיקר:

תוס' בד"ה הא דמסיק כו' איקום ואישפי ואדכי ואמריק זביני כו' כצ"ל:

בד"ה הניחא כו' היינו רמי כו' נ"ב מ"ה כותבין התוס' דבר זה לפי שלא מצינו להדיא דפליגי ביה אמוראי בדין זה אלא מתוך משמעות הסוגיא דהתם וכן כתבו התוס' התם דמתוך משמעות דהתם פריך בכל דוכתא הניחא כו' וק"ל:

דף צו:

גמרא זה הכלל לאתויי מאי כו' צ"ל כל לאתויי מאי כו' ונ"ב הר"י והרא"ש גורסים כל לאתויי מאי ופי' הר"ן בשם הרא"ה ז"ל מכל דייק אבל זה הכלל הא מרבה לן יוקרא וזולא וכדאמר התם בפסחים אלימא דמעיקרא שוה זוזי והשתא שוה כו' הא תנן זה הכלל כל הגזלנים כו' אבל התוס' דפרק המפקיד בסופו פירשו דזה הכלל הכא דייק ועיקר המשנה כל הגזלנים איירי ביוקרא וזולא ע"ש:

תוס' בד"ה ועבדי' כו' מנסרים ועשאן כלים כו' נ"ב ותימה ממה נפשך אי איירי בנסרים שיכול לשופן ולהיותן נסרים כבראשונה הלא אמרינן לעיל דלא קני לרב אשי משום דהוי שינוי החזר וה"ה לרב פפא ואי איירי בנסרים שאין חוזרים לברייתן א"כ מאי ראיה איכא אחר כך מצאתי בספר צפנת פענח שפסק להדיא אפילו עשה מן הנסרים כוסות וכלים לא קני וק"ל [עיין במהרש"א]:

בד"ה המחליף כו' אלא במשיכה ובשעת משיכה כו' כצ"ל:

דף צז.

רש"י בד"ה שלא בשעת מלאכה בשעה שאינו רגיל לעשות כו' כצ"ל:

דף צז:

רש"י בד"ה מקפידות כו' הן של כו' הד"א:

תוס' בד"ה אי הכי כו' כשמלכיות מקפידות נ"ב ותימה דלמא מוקי ליה במקפדת אבל לא בחשי אבל השתא צריך לאוקמי במקפדת יותר מדאי כפרש"י וצ"ע נ"ל [עיין במהרש"א]:

בא"ד שאר מדינות הבאות לכאן והכא איירי במקפידות ונראה לר"י דודאי כו' כצ"ל:

דף צח.

גמ' בלא חבורה דטפתא דדמא כו' ולא מידי כולהו שוורים כו' כצ"ל:

דף צח:

תוס' בד"ה נכתוב ליה שטרא כו' ולא בהאי דתנא כו' כצ"ל:

דף צט.

גמרא דרב כהנא בגררא דסרבלא כצ"ל וכן ברש"י ונ"ב הערוך הביא בערך גרר ופי' לתקן הסרבל בלעז פלוקרי דאגריה לביטשיה לדרכו ברגל שיהא עב וקשה דהתם ליכא שבחא דאכתי בעי למגרריה ולרכוכי עד כאן אבל רש"י לא פי' בסוף המקבל אהא דאגרי לביטשיה דליכא שבחא ע"ש:

דף צט:

גמרא מאי איכא בין תנא כו' נמחק מאי איכא:

רש"י בד"ה רבא אמר כו' כלי הכי גרסינן הס"ד והד"א:

דף ק.

רש"י בד"ה שנשא כו' ללוה וחייב את כו' הטמאין וערבן עם כו' כצ"ל:

דף ק:

תוס' בד"ה אומר לו כו' בין פסק ללא פסק דשאני כו' כצ"ל:

בד"ה אם השבח כו' ט"ו מנים קרי שבח והיציאה קרי עשרה כו' כצ"ל:

דף קא.

רש"י בד"ה נותן לו כו' אבל נתן עצים כו' דלא שינה ולא קני ידו על התחתונה כצ"ל:

בד"ה אי נמי כו' ואמרי לה קופה של נצרים כצ"ל ונ"ב זה אינו מפרש"י אלא מפי' הערוך:

תוס' בד"ה דזל צבעא כו' דאי דקינהו ושרנהו כו' כצ"ל:

דף קא:

רש"י בד"ה ספיחי כו' בלעז גווד"א כתב הרמב"ם שהוא אחד ממיני הצבעים:

בד"ה יצאו כו' שנעשים גחלים כו' כצ"ל:

דף קב:

גמ' שינוי אינו קונה נ"ב פירוש היכא דשינה בפעולתו נ"ל:

רש"י בד"ה ה"ק כו' ריש גלותא אין כופין כו' הד"א:

תוס' בד"ה מי הודיע כו' הן הקדש דאינו כו' כצ"ל:

דף קג.

תוס' בד"ה כמאן כבני כו' יהבו ליה מעותיו ואי שקיל כהנא כו' כצ"ל והשאר נמחק:

דף קג:

רש"י בד"ה עד שיתמעט כו' שכר שכיר תשומת כו' הד"א:

בד"ה עבוד רבנן כו' ויהא תחת ידם עד כו' כצ"ל:

דף קד.

תוס' בד"ה שליח כו' הל"ל ששלח ליה שלח לי כו' כצ"ל:

דף קה.

גמ' אין כאן ואמר רבא כו' כצ"ל:

רש"י מן ד"ה מלוה על פה עד ד"ה רב הונא נמחקה ונ"ב זהו לפי גירסת הספרים ולפי הנראה שאינו מפרש"י אלא הוגה בפנים מן הגליונות והוא מפי' אחרים וכן פירשו התוספות:

בד"ה מופקדת כו' וחייבין על זדון כו' נ"ב פי' שידע שחייב קרבן על שבועת שקר וידע שנשבע לשקר ועל שגגתה עם הזדון פי' שזדון הוא על השבועה אבל בזה שגג שלא ידע מי שנשבע לשקר שחייב קרבן שבועה אבל שגגתה גרידא שלא ידע שנשבע לשקר כי הכא וק"ל:

בד"ה צריך לילך דחיישינן שמא כו' כצ"ל:

בד"ה חייב כו' בעי לאהדוריה ולהוליכה אחריו כצ"ל:

תוס' בד"ה אמר רבא כו' רבא מסברא ומדנקט הוזלו כו' כצ"ל:

בד"ה ה"ג בעי רבא גזל ב' אגודות בפרוטה והחזיר כו' כצ"ל:

בד"ה הרי כו' צמיד פתיל שאין טומאה כו' כצ"ל:

דף קה:

רש"י בד"ה פטור כו' שמצא פלוני זה היה יכול לומר נאנסה כו' כצ"ל ונ"ב פי' קודם שראיתה ומכחיש העד דאי לאו הכי אפי' גבי שני עדים נמי נאמן בשבועת דנאנסה ודו"ק:

גמ' והביאו עדים מי נפטר הגנב כו' כצ"ל:

רש"י בד"ה נפטר כו' דנאמן הוא אנן כו' כצ"ל:

בד"ה ובעלי חוב כו' והשאר יגבו ממנו נ"ב פי' אם לוה כל הסך וה"ה אם לא לוה אלא השליש וק"ל:

תוס' בד"ה ולא הניחוהו כו' ויש מתרצים דכיון כו' דנשבע שומר באמת ותו כו' כצ"ל:

דף קו:

רש"י בד"ה גנב הגנב מרבויא דה"י דאתרבאי בטוען כו' כפל וד' וה' כצ"ל והד"א:

בד"ה ולישני ליה כו' ד' וה' ומשני כו' כצ"ל והד"א:

בד"ה ולשני ליה כו' שחטו ואכל דמשלם כפל כו' כצ"ל:

בד"ה על כל אבידה וגו' ישלם שנים כצ"ל:

דף קז:

גמ' בעומדת על אבוסה נ"ב פירוש וליתא לדר' חייא בר יוסף וק"ל:

דף קט:

גמ' יש לו גואלים ואם לאו כו' כצ"ל:

שם ומנין שעבודתה ועורה שלו נ"ב פי' אפילו לא הקריב הוא בעצמו והיינו כמו שמפרש כיצד אבל לפי גירסא אחרת של רש"י עבודה ועורה לאנשי משמר לא מתיישב לשון כיצד ואולי לא גרסי' ליה:

תוס' בד"ה ומה דבר כו' אלא מתנות נ"ב נ"ל שאר מתנות דהא תרומה נמי בכלל כ"ד מתנות כהונה ודו"ק:

דף קי.

רש"י בד"ה נתנו לכל כו' נמי שליח הס"ד:

בד"ה כשהוא אומר מלבד איל הכפורים הוי כו' כצ"ל:

דף קי:

גמ' בעלמא הוא תיקו נמחק תיקו:

שם בעי הכי אפילו את"ל כו' כצ"ל:

רש"י בד"ה מורם מאיל כו' מפסלי ביוצא הס"ד:

תוס' בד"ה וגזל הגר כו' גזל הגר מעשרה בגבולין דכי היכי כו' ונ"ב נ"ל בגבולין כי במדינה קרי ליה נמי ירושלים וכל חוץ למקדש קרוי מדינה כגון מחזירין רטיה במקדש אבל לא במדינה וכן תוקעין במקדש בשבת כו':

דף קיא.

גמ' שם אשמו ולא הביא מעילתו נמחק נ"ב בי"ס אינו אבל מתוך פרש"י משמע דגרסינן ליה והכי פירושו מניין שאחד אינו מכפר בלתי השני וק"ל:

דף קיא:

רש"י בד"ה אמר רבא כו' לקראתו הס"ד:

בד"ה דמתריצנא כו' כרבי דכיון דאשכחן כו' קיימי כוותיה כצ"ל והס"ד:

דף קיב:

רש"י ד"ה ואי בעית אימא צ"ל לישנא אחרינא תקף בעבדיו ואמר שלי הן הס"ד:

בד"ה התם הוא כו' דאבוה אבל כו' הד"א:

בד"ה דסקא אגרת כו' של כאן לכופו הס"ד:

דף קיג.

גמ' אשכחינהו בב"ד ואמרה ליה ולא אמרן אלא דלא כו' גבי עשרה ואפילו כדי להבריח כו' כצ"ל:

דף קיג:

גמ' במר דפרזילא נ"ב צ"ל דפזילא וכן תמצא נמי בערוך פלז וכן בתוס' דפרק אלו מציאות (בבא מציעא דף כ"ה) ע"ש:

דף קטו.

גמ' והלכתא עשו בו תקנת השוק כל זה נמחק:

תוס' בד"ה והלכתא כו' אמימר ומר זוטרא רבא ורב ששת דאתו כו' כצ"ל:

דף קטז:

גמ' תנו לי ואני אשמור אין שומעין כו' כצ"ל:

רש"י ד"ה חד מנטר כו' צ"ל קא מנטר ליה ואפילו אם יאמר האחד כו' כצ"ל:

דף קיז.

רש"י בד"ה נשא ונתן כו' בלא אונס נ"ב משמע להדיא דבאונס אף נשא ונתן ביד פטור והיינו שכתב הרי"ף איכא דמפרשי כי היכא דאנסוהו והראה ממון חבירו פטור הכא נמי היכא דאנסוהו להביא ממון חבירו ונשא ונתן ביד פטור וליתא דא"כ הא דקתני נשא ונתן ביד חייב במאי איירי אי בדליכא אונס אפילו הראה נמי חייב אלא בדאיכא אונס כו' וכתב בתשובת מיימוני שדברי הרי"ף עיקר נגד רש"י ומ"מ נ"ל לישב קצת דברי רש"י שפירש נשא ונתן ביד איירי בלא אונס והא דנקט נשא ונתן כו' היינו משום דהראה מעצמו אינו חייב אלא משום דיני דגרמי ודוקא לר' מאיר אבל נשא ונתן ביד חייב מכח דיני ממש ואף לכ"ע והא דנקט הראה באונס דפטור ולא נקט אפילו נשא ונתן ביד דחייב היינו דקא משמע לן מאחר דהראה פטור א"כ אפילו נשא ונתן ביד מעצמו בלא אונס נמי פטור דמיקלי קליה כדלקמן ודו"ק [עיין במהרש"א]:

מַהֲרַ״ם שִׁיף

דף ד:

ברש"י בד"ה תנא אדם דאזיק כו' שור ולא אדם כו'. משום הא לא אריא דעל נזקי אדם חייב בבור ובקטלא לא קמיירי דמהאי טעמא לא תני תרי גוונא שור דאזיק אדם דמשלם כופר כמ"ש התוס' בסמוך בד"ה למעוטי מסור וע"ש:

דף ה:

ברש"י בד"ה ליכתוב רחמנא תרתי כו' ותיתי אש מנייהו כו' מה לקרן שכן כוונתו להזיק כו'. לדוגמא בעלמא נקיט דלשמואל תני שור לרגלו ולרב שור וכל מילי דשור ולא הרי השור שמשלם כופר כו' כדלעיל:

ברש"י בד"ה וכולהו כי שדית כו' דאי נקיט או רגל או שן או אדם בהדי קרן לא כו'. וה"ה דשן נמי לא אתיא אי נקיט. רגל או אדם בהדי קרן:

בתוס' בד"ה כי שדית כו' אבל כלים חשיב ליה לקמן אינו ראוי כו'. לשמואל דס"ל לקמן להבלו וכ"ש לחבטו [צריך יישוב למה חשיב כלים אינו ראוי] עיין לקמן בתוס' ס"פ הפרה [בבא קמא דף נד ע"א בד"ה בין לרבנן]:

בא"ד ועוד לקמן אינו מוצא לר"י כו' והא משכחת לה אדם כו'. יש לדקדק דהתם קאי אחומר באש שמועד לאכול בין דבר הראוי לו כו' משא"כ בבור ובאש נמי פטור אדם כדאיתא התם בסוגיא [ריש ד"י חומר בשור מבאש] ויש ליישב (א):

בתוס' בד"ה שכן מועדין כו' דא"כ קרן נמי אתיא כו'. דא"ל דבקרן מועד דבה איירי מתני' קמייתי [וקרן תם כתיבא] ולמ"ד קרן עדיפא דכיון דאייעד אורחיה הוא וגם כוונתו להזיק אפילו קרן נמי אתיא דא"כ היאך אומר קרן לחלק בין תם למועד ודו"ק:

בא"ד היינו למ"ד פלגא נזקא ממונא כו'. אף אם כוון רש"י לפי' זה נראה דשפיר קאמר לא איתפרש היכא דרבא לא נתכוין לאלו מ"ד שהמה בתראי ר"פ תלמידו דרבא הוי וק"ל:

דף ו.

ברש"י בד"ה היינו בור כו' דהא נמי תחלת עשייתן לנזק דהו"ל לאסוקי כו'. אבל למאי דמסיק דלא דמי לבור מה לבור שכן אין כח אחר מעורב בו לא מקרי אש תחלתו לנזק וכמו משמעות סוגיא דלעיל [דקאמר כולהו כי שדית בור בינייהו אתיא כולהו אף אי כתוב בור ואש. ועיין לקמן (בבא קמא דף י') איתא להדיא חומר בבור מבאש שתחלת עשייתו לנזק] וק"ל:

בתוס' בד"ה לאתויי בור כו' דחשיב כרוח מצויה והוי אשו. ולפי זה הומ"ל כדלעיל באביי אי בהדי דקאזלי מזקי אש הוא ולא יתכן לומר דלזה הגירסא נתכוין רש"י למוחקו דלא הוי אשו רק אדם המזיק כמ"ש התוס' [דדרכו להתבונן ומתחייב המגלגל] כיון דבכל הספרים כתוב כחו הוא ודאי אותה הגירסא מוחק רש"י וק"ל:

בתוס' בד"ה תאמר בהני כו' והתיז והזיק ברה"י כו'. ומ"מ מייתי לה במה הצד לחיובי נזק שלם [אף דבהתיז והזיק צרורות נינהו] דכל דין בור יהבינן ליה כיון דאפקרינהו ולא יצא מדין בור משום הפירכא כמ"ש האשר"י ומטעם זה לא קשה להו עדיין למ"ד שור לרגלו היאך מצינו לאתויי חיובא ברה"ר כיון דשן ורגל פטורין ברה"ר ולעיל (בבא קמא דף ג' ע"ב) בד"ה משורו למדנו הקשו לרב דאמר משורו למדנו אף כי בור גמור הוא בכל מילי אפ"ה ס"ל לרב כיון דממונו הוא נוכל ליתן לו חומרא דשור ע"ז הקשו כיון דנוכל ללמוד מבור ומשור חלוק במה שאינו הולך ומזיק ואינו בע"ח וכוונתו להזיק וצ"ל בור יוכיח א"כ [היאך] נוכל לחייב בהו כלים ניתן בהו כל דיני בור ועיין מ"ש לעיל ועיין בזה בספר יש"ש:

בתוס' בד"ה היינו בור כו' אמאי פטור מלשלם הלא כיון שנפלו כו'. ר"ל למאי דאמר אי בדלא אפקרינהו כו' [דבדאפקרינהו הוי מפקיר נזקיו לאחר נפילת אונס כמ"ש התוס' בד"ה אי דאפקרינהו]:

דף ו:

בתוס' בד"ה ור"י אכיל שמינה כו' דלמא ר"ע קאמר נמי כו'. לשונם אינו מדוקדק לי דמנ"ל לומר לר"ע הכי עד שנקשה אכל כחושה כו' ולסברתם הו"ל להקשות דלמא ר"י קאמר נמי שאם אכל כחושה אינו משלם אלא כחושה וק"ל. ובעיקר קושיתם היה נראה דלא קשה מידי דפשטא דברייתא משמע דר"י מפרש הפסוק באיכות התשלומין שישלם כאלו היה שדה הניזק מיטב אבל לא במהות התשלומין ויכול לשלם לו קרקע זיבורית ור"ע אמר לא בא הכתוב לאיכות התשלומין אלא שיהיה הגבייה מן העדית ויתן לו עידית בפרעון כפי שיעור נזקו ולא אסיק אדעתיה דבניזק ומזיק פליגי כיון דר"ע לא סיים מן העידית דמזיק משמע דעיקר הפלוגתא אם יגבה מן העידית וק"ל. ותירוצם דחוק דעיקר כוונת המקשן היה מהכרח דלא בא הכתוב והמתרץ לא תי' לו בזה מידי [דהא לתירוצו ר"ע מחמיר טפי] רק לקמן בהכונס מפרש לה אביי דפליגי [נמי] בנידון במשויר שבה כו':

בתוס' בד"ה כגון שהיתה כו' ואיפכא לא מצי למימר כו'. ולפ"ז הוה מצינו למימר אהני קרא דאם היה עידית דניזק כזיבורית דמזיק יהיב ליה מעידית דמזיק אבל השתא לא רצה למימר דאהני קרא דיהיב מעידית דידיה וא"צ לקנות אע"ג דבניזק שיימינן [ויהבינן ליה תרתי קולי דסגי בעידית דניזק אף דיש לו עידית עדיפא ואם אין לו אלא עידית גריע מדניזק נמי סגי דאהני קרא] דמשמעות דקרא לחובת המזיק הוא שיפרע לו פרעון מעליותא. גם לא בא הכתוב היה מיושב טפי [חוזר למ"ש לעיל ולפ"ז] ומ"מ היה ניחא וק"ו להקדש [אע"ג דר"ע בא לאקולי] כמ"ש התוס' לקמן בסמוך בד"ה ועוד מאי ק"ו. ויש רוצין לומר דכתבו אף לפירש"י שבסמוך דסוף סוף אם היה אפשר ג"כ לומר בהיפך לא היה ניחא ק"ו להקדש [כיון דסוף סוף קולא היא בגוונא דאיפכא] וז"א דמ"מ כיון שיש צד חומרא לר"ע שאינו לר"י קאמר שפיר עליה ק"ו להקדש [לפי מה דנקיט השתא] דהא בסמוך מבעיא ליה לר"ע אי בשל עולם שיימינן אע"ג דלפעמים שדה הניזק טובה יותר משל עולם [ואז הוי קולא הא דבשל עולם אפ"ה קאמר ק"ו להקדש] ודו"ק:

בתוס' בד"ה שור רעהו וכו' ולוקמי בשן ורגל כו'. עיין בדבריהם בתוס' ריש הניזקין:

בא"ד וי"ל דאי לאו דאשכחן דפטור מזיק הקדש כו'. וגבי בור אצטריך לפסולי המוקדשין ואי לאו רעהו לא הוי מוקמינן מיעוטא דגבי בור רק להקדש גמור ולא מצי לשנויי דאי לאו רעהו לא הוי ידעינן פטור דהקדש בשן ורגל דמשלם כופר וכמו שהקשו בסמוך [ומיהו למ"ד דאיכא כופר כו'] כיון דבחומרא הכתובה בתורה לא שייך לומר יותר ראוי לחייב אדם המזיק בידים דאם כן לא הו"ל למיכתב רעהו בקרן רק בשן ורגל גם רצו לשנויי אליבא דכ"ע [אף למ"ד דפטור בשן ורגל מכופר]. אך קשה דנימא מ"מ לא הוי ידעינן קרן [דפטור בהקדש משום] דמשלם מ"מ חצי כופר בתם לאיזה מ"ד וכופר שלם בפעם ג' ודו"ק. ק"ק דלכאורה נראה דמוהמת יהיה לו דגבי בור ממילא אימעיט פסולי המוקדשין בלא רעהו כיון שאין המת שלו ואפילו אדם ממעט מניה כמ"ש התוס' לקמן (בבא קמא דף י') בד"ה שהשור חייב בו כו' וליכא למימר דמשום בור לחודיה לא הוי דרשינן כי יאכל פרט למזיק דמה לבור שכן פטר בו כלים וה"ה דבקרן לחודיה איכא למיפרך שכן אינו מועד מתחלתו דהשתא נמי דכתיבי תרוייהו נימא יותר ראוי להתחייב אדם המזיק בידים ומה להצד השוה ששניהם פטורים מד' דברים אע"כ גילוי מלתא בעלמא הוא מקרן דמיעוטא דכי יאכל פרט למזיק הקדש מקרן ובגילוי דבור לחודא סגי [ועיין במהר"ם]:

דף ז.

ברש"י בד"ה ישולם כו' אבל ישלם משמע נמי מדעתו. ר"ל כמו ישיב דאיירי מדעתו וא"כ קשיא קראי אהדדי וק"ל:

בתוס' בד"ה ור"ע כו' ולמאי דפרישית כו' א"ש כו'. דכיון דאשכחן יפוי כח דהקדש מהדיוט לענין נזק שלם תו לא אתי בור לדרוש מוכי יאכל פטור דהקדש אלא למעט חומש לחודיה [אף למ"ש לעיל דבגילוי דבור לחודא סגי היינו אי לא כתיב רעהו כלל אבל אי כתיב רעהו לחיוב לא מהני לגלוי לפטור דהקדש] ולפ"ז אין צורך למ"ש בד"ה שור רעהו דשמואל איירי מדרבנן רק ס"ל כר"ע ודו"ק. [עיין בחדושי הגאון בהנזקין דף מט]:

דף ז:

ברש"י בד"ה והא מיטב שדהו כו' מיטב סתמא. לר"י אצטריך שדה לג"ש גם לר"ע להורות דבשלו שיימינן אך לר"ע לכתוב מיטב שלו סתמא:

בתוס' בד"ה אליבא דר"י כו' כיון דיליף מג"ש כו'. לכאורה פשוט אין מקום לומר בר"י בשל עולם שמין דא"כ למה תלה רחמנא בניזק דהא כי לית ליה למזיק עידית כשל עולם אין צריך לקנות (ב) וק"ל והא דלא מבעיא ליה לר"י היכא דאהני קרא דלא איירי מהא בברייתא:

דף ח.

בתוס' בד"ה ואיבעית אימא כו' דקאי אשלא היתה לו עידית כו'. דבשינויא דא"צ לאוקמי בשמכרה קיימינא דאל"כ הו"ל לפרש ובריית דבע"ח בבינונית עכ"פ ליכא לאוקמי ביש לו עדיין דא"כ ליגבי נזקין מעידית וק"ל:

בתוס' בד"ה מכרן לאחד כו' לכבוש השטר כו' לא קנאו מעולם. לפ"ז אף למאי דביתמי עסקינן עדיין לימא ליה ואי לא כבישנא לשטר דזיבורית כאלו לא קניתי מעולם ויש ליישב ועיין:

דף ח:

בד"ה אבל זבין כו' אפילו דשביק בינונית כו'. דאם נפרש דה"ק דוקא ששדה שלקח לוי הוא בינונית אבל אם הוא עידית ושביק זיבורית או זיבורית ושביק עידית אצטריך שפיר טעמא דלהכי דייקא משום לקח זיבורית ושייר עידית דלא מצי למימר מאי מכר ראשון כו' שהרי הראשון לא היה יכול להכריח הבעל חוב ליקח עידית ודו"ק (ג):

דף ט.

ברש"י בד"ה ר"ה כו' משום דבעי לאסוקי למלתא כו'. לא נתחוור לי מה תיקן אכתי לסדרו לעיל אצל אידך שינויא גם בהא רומיא דקראי גופיה מפסיק למלתא דר"י ור"ע ועיין:

בתוס' ד"ה משהחזיק כו' שקול ארעך בזוזך כו'. היינו לאותן שסוברים אף כי אית ליה לבע"ח זוזי מצי לסלוקי במידי אחריתא דלא כר"ת בדיבור דבסמוך וכ"כ התוס' בב"מ. קצת קשה למה לא קשה להו אמשנה ערוכה משך ממנו פירות ולא נתן לו מעות אין יכול לחזור בו ולימא ליה שקיל פירותך בזוזך דליכא למימר דאמוכר לחודיה קאי וק"ל:

בתוס' בד"ה פשיטא כו' והא שמואל כו'. הו"מ לאקשויי מרב אסי גופיה דבסמוך רק רצו להקשות אף ללשון אחרון [שפי' רש"י בסמוך] שהוא עיקר:

בתוס' בד"ה וטרף חלקו כו' ואין יכול ליטול חלק כו'. דאי משום דאותה קרקע בינונית א"כ הוי כאחד נטל קרקע ואחד כספים דע"ד כן חלקו שאם יפסיד בעל הבינונית שיחזיר על בעל הזיבורית [ולא הוי אמר שמואל ויתר כמ"ש תוס' לעיל] ולמאי דתירצו אפותיקי הם לא ידעו מזה ועל דעת כן חלקו שמי שיהיה שדהו אפותיקי לא יפסיד חבירו:

בתוס' בד"ה רב אסי כו' לכך נראה כלשון אחרון. וללשון אחרון לא מסתבר ליה להגמרא למימר דפשיטא ליה דכיורשין דמי ומספקא ליה אי מצי לסלוקי בזוזי או לא [דלא מסתבר ליה להסתפק בזה דפשיטא אי כיורשין לא מצי מסלק בזוזי כרב רק מסתפק בפלוגתא דרב ושמואל] וק"ל:

דף ט:

בתוס' בד"ה עד שליש כו' גדול ממנו עד שליש יקנהו. כצ"ל. ור"ל אבל אם יש לו אתרוג נאה אף שמצא נאה ממנו א"צ ליתן שליש (ביתו) [יותר] דאל"כ אין לדבר סוף וק"ל:

בתוס' בד"ה ולר"י כו' כמו גחלת לר"ל ובשור קשור כו'. אבל אי לא הוי כגחלת לר"ל פשוט דאין לאוקמי בשור קשור דשלהבת הו"ל לחייב טפי דהא ברי הזיקא אבל כיון דשלהבת לר"י לא ברי הזיקא כגחלת לר"ל אמאי קאמר הכא דכוותיה בשור מותר כו' בשור קשור היה יכול להעמידו כו'.

ומ"ש אדרבה עושה שמירה כו' צריך ליישב לפ"ז הא דמשני התם צוותא כו' כיון דברי הזיקא דומיא דשור מותר מה בכך דצוותא דחרש קגרים. ואי לא ברי הזיקא א"כ לא הוי דומיא דשור או בור רק כגון היכא דמסר ליה גוזא וסילתא ויש ליישב ועיין:

בתוס' בד"ה ודרכו לילך כו' לא שייך למיתני גבי בור כו'. מיהו בסמוך לפירש"י שייר דש בנירו מה שאין כן בבור דלא שייך ביה היזק קרקע כו' לפ"ז אמאי לא קאמר שייר כוונתו להזיק דלא הוי בכלל ודרכו לילך ולהזיק [דדחי אח"כ דש בנירו] ועיין:

דף י׳.

בתוס' בד"ה שהשור חייב כו' משתעי בשור ולא ממעטינן כו'. דאף לה"א זה דלא נכתב שור מ"מ אצטריך למיכתב מיעוטא דחמור ולא כלים ומשתעי בבהמה ולא ממעטינן אדם מניה וק"ל:

בתוס' בד"ה אחרון חייב כי יכרה איש אחד ולא שנים כו'. כצ"ל:

בתוס' בד"ה כגון פפא בר אבא כו' אכולהו קאי מדקאמר בסמוך אי לאו כו'. דאי לא הוי רק טעמא לחייב האחרון בכולו כיון דבלאו איהו מתבר הל"ל משום דאמר בעל הספסל אי לאו את הוו יתבי פורתא וקיימי מדקאמרי אינהו משמע דבאין לפטור עצמן ואפשר דהוצרך תלמודא לאוקמי בהכי דאי לא יהיו כולן פפא בר אבא לא הוי מצי בעל הספסל לומר הוו יתבי וקיימי לחייב האחרון מספיקא דדלמא לא היו עומדין אבל כיון דכולהו פפא בר אבא ודאי היו עומדין כיון. דמחייבי בשבירת הספסל ועיין:

דף י׃

גמרא א"ל רב כהנא לרבא אלא טעמא כו'. כצ"ל. ואין זה רב כהנא דבסמוך שסידר תלמודא קודם חזקי' רבו דר"י וזה בתראה תלמידי' דרבא כמו שדייק הרא"ש הלכתא מניה לעיל גבי ר"ה אמר או כסף או מיטב ע"ש ולכך לא מקשה מקרא דידיה [אי הוי הך ר"כ דלעיל] ועיין:

בתוס' בד"ה כולן פטורין כו' אפילו לרבנן האחרון חייב כו' ולא מוקי למתני' בהכי דא"ל דזה לא הוי מקצת נזקו כיון שיש באחרון כדי להמית ל"ד לבור שהטפח שחפר בו האחרון אין בו לבדו שיעור מיתה אי לאו ט' טפחים הראשונים. דהיו אמדינן אם יש בו כדי להמית אחר הכאות הראשונים אך י"ל כיון דאינו מפורש בברייתא לא מרויחינן ביה מידי דגם בבור מוקים למיתה וד"ה א"כ אטו כי רוכלא כו' [כמ"ש התוס' לעיל בד"ה ותו ליכא ע"ש] ועוד דזה לא הוי הכשרתי במקצת נזקו שעל הראשונים אין דין מיתה כלל רק תשלומי נזקין והאחרון המיתו וחייב מיתה משא"כ בבור הראשון קטלו רובו והאחרון קטלו כולו יתחייבו יחד תשלומי בהמה [והוי שפיר הכשרתי מקצת נזקו כו' ועיין במהרש"א] וק"ל:

דף י״א.

גמרא אלא אמר רבא לחוש חוששת מימנא כו'. לא רצה לומר מונין מן הראשון ימי טוהר קאמר [לחומרא] אם תראה ביום מ"א טמאה דכיון דבא להשמיענו דאין מקצת שליא בלא ולד טפי הל"ל שהיא טמאה מיום א':

בתוס' בד"ה דקא מטהרת כו' דהוו תרי קולי דסתרי כו'. ומ"מ בסמוך דייק שפיר דאי י"ל לקולא יש מקצת שליא בלא ולד הוי טהרינן בראשון מכח ס"ס דא"ל א"כ כי חזיא בט"ו נמי תשתרי מס"ס דשמא כולו נפיק ביום ראשון ושליא בא אחר הולד ביום שני ואפילו יצא [ביום שני] דלמא מיעוט נפיק ורובא נפיק ביום ראשון [די"ל] באופן זה שמא יצא ראשו ביום א' ואפילו לא יצא שמא זכר הוא [וכיון דאיכא ספק אחד שאינו סותר הראשון לא הוי תרי קולי דסתרי ודוקא היכא דב' הספיקות דקולא שנייה סותרין לשני הספיקות דקולא הראשונה כתבו דהוי תרתי דסתרי] וק"ל:

בתוס' בד"ה דאין מקצת כו' לענין לאסרה לבעלה. ק"ק דספק טומאה מסוטה גמרינן לה שהוא לענין לאוסרה לבעלה:

דף י״א׃

בתוס' בד"ה גזירה כו' דדלמא לא ימנו מיום שני למלוי ימים כו'. כצ"ל:

בתוס' בד"ה בכור שנטרף כו' ה"נ דרשינן שמונה ימים בבהמה אינו נפל מדכתיב מיום השמיני וכו' ואפ"ה כי קים לן דכלו חדשיו הוי מחוסר זמן כו'. ובקצרה לא מצי לאקשויי מהא [דבבהמה אפילו קים לן דכלו חדשיו צריך להמתין] דשאני הכא דכתיב פדה יתירא ועיין:

דף י״ב.

בתוס' בד"ה אנא מתניתא כו' וסבר שיעבודא לאו דאורייתא כו'. קצת קשה מאי קאמר ר"נ אנא מתניתא ידענא עולא נמי מצי סבר עבדא כמטלטלי דמי [במילי דרבנן] דאיהו ניהו מ"ד דס"ל ס"פ נט פשוט שיעבודא דאורייתא ועיין:

בא"ד למ"ד נמי כמטלטלי דמי הו"מ למיפרך דהא לא חשיב כו'. אינו מחוור לי דשפיר קאמר לקמן הניחא למ"ד עבדא כמטלטלי יש ליישב שתי הברייתות דאיירי בקנין אגב ולהכי בעינן עומדין בתוכה ועבד לא חשיב כמחובר שיהיה נקנה מדשמואל אבל למ"ד כמקרקעי דמי לא מצית למימר מטעם אגב דאין קרקע נקנית אגב קרקע ע"כ צ"ל [הך ברייתא דקני] מטעם דחשיב מחובר וקונה מדשמואל כמ"ש התוס' בסמוך ולכך נמי לא מקשה מפשטא דברייתא לשמואל [די"ל דלא חשיב מחובר] ודו"ק:

בתוס' בד"ה מכר לו עבדים וקרקעות כו' דאי משתמרת לדעתו. ר"ל כגון שהעבד ישן דסתם עבדים אין משתמרין לדעתן כמ"ש בסמוך וק"ל:

בתוס' בד"ה והלכתא כו' תיפוק ליה דהוי חצר מהלכת כו'. דבריהם מבוארין יותר בגיטין כ"א:

בתוס' בד"ה למה לי עומדין כו' קרקע הסמוכה לתהום ואגבה כו'. כצ"ל:

בא"ד דהוי כעשר שדות בעשר מדינות. הס"ד כצ"ל:

דף י״ב׃

בתוס' בד"ה ואם איתא לישני ליה פירוש ואם איתא כו'. סיימו לפרש לפי פירושם דלעיל בד"ה ומחיים אבל אין צורך להמקשה בזה דבפשיטות מרבינא דמוקי לריה"ג בלא חזי להקרבה קשה גם ממימרא דר"נ לחודיה היה יכול להקשות דאי אמר למלתא אליבא דרבנן א"כ אמאי לא אוקמי מתני' דהכא נמי הכי בבכור בזמן הזה וכ"ע ועיין:

אבל אין לפרש שמעתין דה"פ ומחיים מי אמר ולא לאחר שחיטה דקאמרת אפילו תימא ריה"ג ומודה לאחר שחיטה וא"כ הא דפליגי רבנן עליה אפילו במחיים והתנן כו' ואם איתא לישני הא דאמר ר"נ בכור חי לא הוי ממון בעלים בזמן שבית המקדש קיים אזדא לרבנן והא ריה"ג אלא במחיים לכ"ע הוי ממון בעלים ולכן לא מצי לאוקמי מלתא דר"נ כרבנן דבלאחר שחיטה פליגי רבנן א"כ מתני' דהמקדש בחלקו ע"כ דלא כריה"ג [ואף דהשתא בפשיטות מצי אתיא כריה"ג דהמקדש בחלקו ע"כ בחזי להקרבה דהמקדש בחלקו קתני מ"מ למה דלא מתרץ הכי רק קאמר אפילו תימא ריה"ג ומודה לאחר שחיטה ולהכי אתיא כריה"ג הא בלאחר שחיטה דוקא פליג ולפי תירוצך לא אתיא מתני' כריה"ג] אי אפשר לומר כן דלמאי דקס"ד דר"י איירי בלאחר שחיטה הא דמוקי רבינא בבכור חו"ל אי בתם אסור בהנאה אי בבעל מום בא"י נמי לא חזי להקרבה ודו"ק:

דף י״ג.

רש"י בד"ה רבא אמר כו'. כגון קדשי קדשים וה"ה בקדשים קלים גופיה באימורין לאחר זריקה:

ברש"י בד"ה אי אליבא דרבנן כו' משלם רביע כו'. עירוב פשטים ישנו כאן דאי לא משלם אלא רביע בתם ומחצה במועד א"כ בע"כ ס"ל דתרוייהו בהדדי עושין ההיזק ואמאי פטור בעל הבור אם לא מטעם גזירת הכתוב כמ"ש התוס' א"כ לא יתכן מ"ש אלמא כי ליכא לאשתלומי מבעל השור לא משתלם מבעל הבור כו' שאני התם שהתורה פטרו גם ממ"ש אע"פ שבו נמצא הנזק משמע דס"ל שבעל הבור אינו עושה כלום וכמו שהוכיחו התוס' מזה וק"ל:

בתוס' בד"ה אי אליבא דרבנן כו'. דע"כ ס"ל השתא שנים שהזיקו האי כוליה הזיקא כו' כיון דלא אסיק אדעתיה כו'. פירוש וכיון שידע זאת הסברא ע"כ לר"נ א"כ מנ"ל להקשות פשיטא הא אמרי כו' דלמא רבנן נמי ס"ל הכי ומודו הכא דגובה מבשרן הכל כיון דכוליה הזיקא עביד אבל מ"ש לפירושם בסמוך אע"ג דס"ל האי כוליה הזיקא כו' [דהחליטו כן בפשיטות] אין מוכרח דס"ל לרבנן הכי רק עכ"פ מקשה שפיר פשיטא וק"ל:

בא"ד דאי כל חד פלגא היזק עביד למה ישלם כו' ובלא טעם אין לנו כו'. לכאורה לא דייקי מידי לפי מ"ש רש"י פשיטא הא אמרי כי ליכא לאישתלומי מהאי לא כו' מדלא משתלם מבעל הבור דאלו ס"ל לרבנן כי ליכא לאשתלומי מהאי משתלם מהאי הו"ל לחייבינהו לבעל הבור אע"ג דלא עשה מאומה א"כ ממילא למאן דס"ל כי ליכא לאשתלומי מהאי משתלם מהאי אף היכא דלא עשה מאומה אית ליה הך סברא מיהו בזה י"ל שכוונתן דודאי לא [עלה] על דעת רש"י לדמות היכא שעשה ההיזק ללא עשה כלום וה"ק אי לרבנן הא אמרי לא משתלמי מהך היכא דלא הזיק כלום וה"נ פשיטא דלא גבי מבשר יותר ממה שהזיק [דכל חד פלגא היזק עביד] וע"ז הקשו דהכא לא הוי יותר ממה שהזיק דהאי כוליה היזיקא עביד כו' דע"כ צ"ל הך סברא דאל"כ מאי טעמא דר"נ כו' וק"ל. ואולם נראה מכוונת רש"י דידע המקשה סברא דבו נמצא ההיזק ומדמי שפיר להכא דחשיב כאלו עשה ההיזק אף לא היה סבור שיהיה חשוב יותר לחייב בעל הבור מכאלו עשה ההיזק [ולכך מקשה מדרבי נתן] ודו"ק:

דף י״ג:

בתוס' בד"ה כשהזיק חב המזיק כו' ולא ליתני כשהזיק חב המזיק. ר"ל וכל הבבא מייתרא ולא הול"ל רק חייב אבל לא כשהזיק חב המזיק לחודיה מייתרא דאם כן לשמואל נימא דאייתרא ליה כשהזיק חב המזיק דבמשנה קמייתא לאתויי קרן דחב לשלם ממיטב הו"ל [ול"ק קושייתם לשמואל תקשי ברייתא אברייתא דכשהזיק חב המזיק בתרייתא אע"כ עיקר הילפותא מכולה בבא דהשתא לא משתמע רק מבבא בתרייתא מכיון דכבר אשמעינן מיטב בבבא דרישא וכמ"ש רש"י כאן בד"ה כשהזיק כו' דאי משום מיטב כו'. וכ"כ התוס' לעיל (בבא קמא דף ד') בד"ה כשהזיק חב המזיק]:

בתוס' בד"ה כגון שקיבל כו' ולא קיבל עליו שמירת גופו כו'. וקמ"ל דתם איכו משלם אלא חצי נזק דס"ד שמירת גופו מהזיקות דעלמא לא קיבל עליו אבל אם יזק משור דיליה ס"ד דקיבל. ולולי דבריהם היה נראה דמש"ה לא קאמר איפכא דלפ"ז אין קמ"ל אלא דתם אינו משלם אלא חצי נזק דמה שמועד משלם נזק שלם הוא פשיטא דלא עדיף מאינש דעלמא ומכשהזיק חב המזיק לשלם ממיטב דמרבינן הך איירי במועד וק"ל:

דף י״ד:

בתוס' בד"ה ופרה שהזיקה כו' טלית שהזיקה פרה היינו ברה"ר כו' דא"א לאוקמי כו'. ואף לגירסת הקונטרס לעיל לזה ולזה לשוורים ולפירות דחד [דחייב בשן ורגל ומ"מ לא מיחשב כרשות הניזק מדאינו חייב בקרן אף לר"ט אלא חצי נזק] היינו לענין שוורים שהזיקו זה את זה הוי רה"ר כיון שיש רשות לשניהם להלוך בו כרה"ר [ואינו משלם לעולם רק חצי נזק אף לר"ט] אבל אם הוזקה הפרה בטלית פטור בעל הטלית דהוי בור ברשותו כיון דלענין פירות הו"ל רשות הניזק (ד) אבל הרא"ש לא כתב כן:

בא"ד דהא טלית בור הוא כו'. אבל לפירש"י שהזיקו זה את זה נוכל לפרש אין אומרין תצא זה בזה וכל אחד יעמוד בשלו [ודלא כמ"ש רש"י יטול את הפרה כו'] וק"ל:

בתוס' בד"ה ש"מ לוה ומכר נכסיו כו' ומפרש ר"ת כו'. לפי"ז מ"ש התוס' לעיל (בבא קמא דף ח' ע"א) בד"ה כולן נכנסו תחת הבעלים אי נמי מלוה הכתובה כו' אינו מכוון דלמ"ד שיעבודא לאו דאורייתא נזקין אינו גובה ממשעבדי אם לא בעמד בדין דבמלוה בשטר דוקא תיקון משום נעילת דלת ולמ"ד דאורייתא אף אם אינו ככתובה בשטר גובה ממשעבדי וק"ל (ה):

בתוס' בד"ה פרט לב"ד כו' למ"ד תני שור לרגלו ומבעה לשינו כו'. אין כוונתן דלאידך מ"ד איירי בקנסות משום ח"נ דקרן דהאי בקרן מועדת איירי כדקתני ממיטב הארץ ולמ"ד תני שור לרגלו נמי כשהזיק חב כו' לאתויי קרן ועוד למ"ד חצי נזק ממונא מאי איכא למימר אך כוונתם למ"ד תני שור וכל מילי דשור ומבעה זה אדם וכל מילי דאדם אית ביה קנסות כתשלומי כפל ד' וה' ואונס כו' וקצת היה נראה לומר *) כיון דהתוס' קרן איירי בקנס כגון ל' של עבד (ו) וק"ל:

דף ט״ו.

בתוס' בד"ה הא מני כו' ואי ר"ע ליתני תם פטור מדמי עבד. אבל לריה"ג מועד נמי פטור מדמי ולדות כדמסיק לקמן. ולולי דבריהם לא היה נראה זה קושיא למעיין שם בסוגיא. דאביי וכן שמואל

דתניא כוותיה מפרשים לר"ע דס"ל מועד חייב כופר שלא בכוונה ורבה דמפרש אליבא דר"ע דס"ל מועד שלא בכוונה פטור איתותב מברייתא דשמעינן לר"ע מועד חייב כופר בשלא בכוונה ואדרבה לפי תי' התוס' טפי הול"ל ר"ע הוא ושייר חצי כופר ודמי עבד וצ"ל דגמרא רוצה לתרץ לכ"ע אף למ"ד בשלא בכוונה בין תם בין מועד פטור [אליבא דר"ע] ואי ר"ע מאי שייר דשייר דמי עבד ודו"ק:

תירוצם דחוק דאין זה שיור דמהאי טעמא גופיה דלא הוי חצי כופר שיור נמי י"ל דכשאין השור בסקילה מועד נמי פטור [מדמי עבד] וכשהשור בסקילה [הא] דתם פטור מדמי עבד י"ל שהוא בכלל שהתם משלם מגופיה דכיון דמשתלם מגופיה הביאהו לב"ד ואשלם לך [ואפ"ה בעי קרא דנקי מדמי עבד דה"א דמשתלם דמי עבד מעליה כדאיתא בגמרא שם ע"ש] וי"ל כיון שהיה ה"א לר"ע שיהיה התם משלם דמי עבד מעליה אינו בכלל שהתם משלם חצי נזק מגופיה כו' [מן תירוצם דחוק היה בדפוסים ישנים שלא במקומו ושורה התחתונה היה מעורב מקודם לפני הדבור הקודם ונרשם בו עה"ג]:

בתוס' בד"ה לפלוג כו' דע"פ עדים משלם כו' דלמא לא סבר כריה"ג כו'. ר"ל ע"פ עדים וכגון שהמית שור שלא בכוונה שאין השור בסקילה דאל"כ אף לריה"ג הביאהו לב"ד ואשלם לך. ולא הבינותי דלמאי דמפרשים לפלוג וליתני אף אהמית שורי את פלוני [דלא כרש"י] עדיפא הו"ל לאקשויי היכי מצי למימר אבל תם מאי כו' דאינו משלם ע"פ עצמו דלמא ס"ל תם אה"נ דמשלם כופר ע"פ עצמו דכופרא כפרה ולא קנס ועיין לקמן פרק שור שנגח ד' וה' [בבא קמא דף מא ע"ב] ור"פ גופיה דס"ל פלגא נזקא ממונא אמר לקמן (בבא קמא דף מ') דכ"ע כופרא כפרה [וא"כ דלמא אף ר"ה בריה דר"י ס"ל הכי] ואפשר ליישב בדוחק דאלו ס"ל משלם ע"פ עצמו א"כ הא דהמית שורי את פלוני מצי איירי בין בתם בין במועד ודומיא דהכי איירי או שורו של פלוני [וא"כ לא משני מידי לא במועד אע"כ דהמית שורי את פלוני נמי לא איירי אלא במועד א"כ לפלוג וליתני כו'] ועיין:

בתוס' בד"ה ואי תפיס כו' דאי בכל דבר שיתפוס כו' עיין ברא"ש [דאף דבר אחר מצי תפיס כנגד היזיקו ואם יתפוס יותר מוציאין ממנו דאין זה בכלל דיני קנסות] ואפשר לכוין פי' ר"ת ג"כ כפירושו [וה"פ] דוקא בתפס המזיק עצמו אמרינן לא מפקינן מניה דמשמע אף היתרון משיעור הנזק מטעם דבמזיק הקילו שיכול להחזיק בו בשעת הנזק אבל לא משום דהוי דיני קנסות אם יוציא המותר ובכל דבר שיתפוס לא מפקינן מניה המותר דא"כ היום או למחר יגזול כל אשר לו כו'. והאי דחייביה ר"י חצי נזק כו' דאיירי [בתפס] א"ש השתא בתפס מידי אחרינא [דאי הפי' בר"ת כפשוטו ע"כ בתפס המזיק עצמו א"כ אמאי קאמר דחייבי' חצי נזק הא בתפס מזיק עצמו אין מוציאין ממנו כל מה שתפס] ודו"ק: סליק פרק ראשון כיצד הרגל פרק שני

דף יז.

בתד"ה היתה מבעטת אגב כו'. ויש לחלק בין הכא להא דלעיל ע"ב דאסיק בקשיא א"ה מאי האי דקתני גבי תולדה דשן כו' וכן לא מוקמי כר"ט מדקתני לה גבי שן כמ"ש התוס' בד"ה והתניא ולא אמרינן משום דשוה לשן וק"ל:

דף יז:

בתוס' בד"ה זרק כו' לא משכחת בצרורות חצי נזק כו'. דאי משום דהלכתא גמירי לה בזורק כלי נמי שמא הלכתא גמירי לה ואפילו הכי פשיטא ליה מדמחייב הזורק ופטור המשברו וק"ל:

דף יח.

בתוס' בד"ה במועד מתחלתו כו' והשתא פשיט בעיא דרבא כו' דאיירי בצרורות כי אורחיה כו'. ולפ"ז לא היה צריך רבא לאוקמי בפלוגתא דר"ט ורבנן קמיפלגי רק בדשני ואייעד (ז) ולמה דהעלו בסמוך דחד תלוי באידך ניחא וא"ל אכתי [אף למה דהעלו בסמוך בתירוצם] מאי קאמר לקמן תפשוט מדרבא הא שפיר קבעי רב אשי דאם יש שינוי לרביע נזק בעיא דרבא בצרורות כי אורחיה לבד ולא תליא זה בזה דהא רבא לא הזכיר דבתרוייהו מבעיא ליה רק בצרורות כי אורחיה מדקאמר או דלמא תולדה דרגל הוא דמ"מ אי יש העדאה בכי אורחיה לנזק שלם גם ע"י שינוי יש העדאה לנזק שלם כיון דזה צד מועד שלו [כמ"ש התוס' דעיקר העדאה בקרן כתיבא] וא"כ תמות שלו חצי נזק ועי"ל בפרש"י:

דף יח:

ברש"י בד"ה אמר לך רבא כי קמיבעי לי כו' ובדשני בצרורות כגון שזרק הכלב הגחלת בידו כו'. לעיל ע"א דמפרש שנטלו בפיו והניחו נראה שהוא לפירוש רבו בסמוך בד"ה דדחיק ליה עלמא דאיירי במקום גחלת. דבצרורות ס"ל לר"א חצי נזק [לכך הוצרך לפרש שנטלו בפיו דע"י זריקה הוי צרורות וכאן דקאמר בהדיא בין לר"א ובין לרבנן כסומכוס ס"ל מפרש לה בצרורות ע"י שינוי כגון שזרק הגחלת [ר"ל דהכא מצי נמי איירי בזרק אבל אה"נ דמצי איירי בדאנח ע"י שינוי כגון בפיו דהוי על שאר הגדיש צרורות] ואין זה ר"א דבסמוך כדמפרש לקמן בד"ה הנ"ל (ח) ויש לדקדק כיון דמשלם חצי נזק על כל הגדיש קאמר דאל"כ לוקמי כרבנן דסומכוס ובמקום גחלת כמ"ש התוס' בד"ה בין לרבנן וא"כ נפשוט בעיא דרב אשי דכח כחו ככחו דמי דהא אף באנח אנוחי ע"י שינוי מיקרי שלא במקום גחלת צרורות וא"כ כשזרק הגחלת הוי כח כחו ובסמוך קאמר דלא רצה לאוקמי כרבנן משום דלא פסיקא ליה כו' ותפשוט דאין שינוי כו' אע"ג דבעיא דרבא דיש העדאה באת"ל דאין שינוי לרביע נזק אפ"ה רצה לפרש באוקימתא דלא נפשט שום איבעיא והשתא לפירש"י [למאי דמצייר בזריקה ואכל הגדיש] נפשוט אידך:

דף כא:

בתוס' בד"ה אדם ותרנגול כו' דלמה יחזור מסברא הראשונה. הלשון אינו מכוון שמפני ההכרח שהכריחו נצטרך לפרש גם במסקנא פטורין לגמרי במלמטה למעלה. וקצת קשה לפירושם למה דחיק הגמרא לאוקמי באפיך מיפך ולפרש פטורין בתרי גוונא נוקמי ברה"ר ופטורין לגמרי במלמעלה למטה משום דאורחיה הוא [והוי רגל ברה"ר] ובמלמטה למעלה דאנוס הוא. ומזה יש לישב לפירש"י [בד"ה מלמטה למעלה דפטורין מנזק שלם] הא דקאמר א"ה דמעיקרא ניחא ליה פטורים לגמרי משום דהוי אורחיה ואיירי ברשות הרבים ולהכי לא מקשה אמתני' דיש לומר הוא הדין מלמטה למעלה נמי הוי אורחיה אבל למאי דקתני בברייתא מלמטה למעלה הוי שינוי פריך והתניא כו' דאין ה"א לפרש פטורין לגמרי במלמעלה למטה [משום רגל ברשות הרבים] ופטורין מנזק שלם במלמטה למעלה. גם ברשות הרבים לא מיקרי חיובא דחצי נזק פטור [דאדרבה מיקרי חיובא דלא נימא דהוי אורחיה ופטור ברה"ר] ודו"ק:

דף כב.

בתוס' בד"ה גדיא כו' ול"ד לסרוכי וכו'. אע"ג דבמלמטה למעלה אין חילוק בין זקירא לסריכא דתרוייהו לאו אורחיה ומשום דחזי ליפתא משוי ליה התם אורחיה מ"מ לא מסתבר להו שיעשה הלפת אורחיה לקפוץ ע"י סריכה מלמטה למעלה כיון שאין דרכו בקפיצה על ידי סריכה [אף] מלמעלה למטה וק"ל:

בתוס' בד"ה ור"י בדאנח אנוחי כו' דאי כח כחו כו'. ולא מצי למימר בדאנח אנוחי ע"י שינוי ועל כל הגדיש חצי נזק דא"כ תפשוט דאין שינוי לצרורות לרביע נזק ומ"מ הו"מ לאוקמי בהכי ולא תפשוט וזיל הכא קמדחי ליה כו' (ט) וק"ל. ובעיקר דבריהם יש לתמוה דבעיא דכח כחו לעיל אליבא דסומכוס היא אי מוקי הלכתא בכח כחו ולאו ככחו דמי אי לא גמיר הלכתא וככחו דמי דש"מ דאי לאו הלכתא פשיטא דככחו דמי והנך אוקימתא דהכא אליבא דרבנן אזלי דאין חייב על הגדיש משום צרורות רק חצי נזק ועיין לעיל באשר"י בבעיא דכח כחו ומ"ש היש"ש בזה (י) אינו נכון שלפירושו העיקר חסר ועוד שהתוס' כתבו הוי על כל שאר הגדיש פטור ולסומכוס עכ"פ משלם חצי נזק ועיין:

בתוס' בד"ה לאו ממונא כו' משום דרשה דפטור על אש בהמתו כו'. ולר"י [נמי מהני הך דרשה דלא מחייב אלא] משום חציו דכלב דהוי צרורות מיחייב חצי נזק אבל לא חייב נזק שלם משום אש [דהוי כחציו דבעל הכלב כדין אשו והיכא דהחיוב משום אשו ל"ש צרורות רק אם החיוב בא מחמת הכלב דאז לא חייבה התורה נזק שלם בכחו דכלב דהיינו צרורות] דאימעט אש בהמתו כמו בור בהמתו ומ"מ היכא דממונו של בעל הכלב הוא חייב נזק שלם משום אשו בין לר"י בין לר"ל כמ"ש התוס' והרא"ש לעיל (בבא קמא דף י"ט ע"ב) בד"ה וכי אתמר דר"ה גבי דליל ודו"ק (כ) ואפשר דלר"י ליכא שום מיעוטא. ע"ל בהפרה דף מ"ה ע"א בתוס' בד"ה איש בור:

דף כב:

ברש"י בד"ה עבד כפות כו' כדאמרי' בשלהי פרקין כו'. ומיבעי לים שם בעבד אע"ג דמיירי באינו כפות ובמתני' איתא בהדיא דבסמוך הו"ל לברוח ולא מסתבר לומר גבי עבד הניח שאני כמ"ש רש"י לקמן בהכונס [בבא קמא דף ס"א ע"ב לענין בהמה לחלק בין לברוח ובין לסלק מה שהניח עליו] (ל) ושמא יש חילוק בין מת להוזק וק"ל:

בתוס' בד"ה והיה גדי כפות לו כו' ועבד כמו שאמר ברישא שהוא סמוך לו פטור כו'. ולא מיירי כאן בתשלומי גדיש והמדליק את הגדיש [דאיתא בלישנא דתלמודא] ליתא בסדר המשנה אהך בבא [אלא אבבא דרישא] רק הגמרא מקצר המשנה:

בתוס' בד"ה קטיל תורא כו' אי אפשר לומר כן דבפ"ק כו'. אין מזה קושיא על רש"י דאיהו מפרש שם משא"כ באש דאם כפות הוא המבעיר חייב מיתה דקים ליה בדרבה מיניה כדאמרי' בפרק הכונס עכ"ל שם ור"ל בהך מתני' ולזה מקשה שפיר אלו קטיל תורא כו' ולמאי דמסיק שהצית בגופו של עבד צ"ל לר"ל משא"כ באש בעבד סמוך ומשום דהי"ל לברוח (מ) ורש"י פירש לעיל לר"י דהלכתא כוותיה רק התוספות אזלו לשיטתייהו דמשום קים ליה בדרבה מיניה ליכא למיפטרי' אי לאו דאיכא שום מיעוטא כמ"ש לעיל (בבא קמא דף ד' ע"א) בד"ה כראי אדם ולקמן (בבא קמא דף כ"ו) ועיין:

בא"ד והא בדבר שממונו עושה לא שייך קים ליה בדרבה מיניה. וה"פ אלא למ"ד אשו משום ממונו פירוש חיוב ממונו שבו דהוה כשורו שהזיק ואלו קטיל תורא כו' [מיישב קושית מהרש"א ע"ש]:

בתוס' בד"ה וגדי דחד כו' מיהו אין זה ראיה דע"כ כו'. היה נראה להוכיח כן מהכא גופיה דפריך א"ה מאי למימרא לא צריכא בגדי כו' הא מהיכן דפשיטא ליה דאין מיתה ותשלומין פשיטא נמי גדי דחד ועבד דחד וק"ל:

דף כג.

ברש"י בד"ה לחייבו בד' דברים כו' דאפילו היכא דגחלת שלו משמע לו דיש חילוק כו'. ולפ"ז מ"מ הומ"ל הא דהצית בגופו של עבד איכא בינייהו [דלר"ל בעיא דוקא הצית בגופו של עבד כדלעיל] לז"א ועוד דשכיח הוא יותר ד' דברים ממיתה וטמון היכא שלא כלו חציו עין בר"ן. ויש לעיין אמאי לא חשיב לעיל (בבא קמא דף י') בחומר באש מבשור ובור שחייב בד' דברים ולא נקטו לעיל לשיור אאתקפתא דרב אשי ע"ש:

ברש"י בד"ה ה"ג וליחייב נמי כו' וקס"ד דגחלת וחרדה דחד וגדיש דחד. ולמאי דמסיק דאכלה בגדיש דבעל חרדה א"צ לאוקמי בששימר גחלתו ולא נסתיים הזאת אומרת (ג) אבל לפי' התוס' דפריך ולפטור בעל הכלב ולא ישלם כי אם רביע קיימא שפיר במסקנא וק"ל: ומה שיש מקשים לפי' התוס' [וכ"ה במהרש"א] אמאי דחיק לעיל לר"ל לאוקמי בדאדיי' אדויי וחייב חצי נזק על מקום גחלת לוקמי נמי בדאנחי אנוחי וחייב חצי נזק על מקום גחלת משום דבעל הגחלת נמי חייב וקושטא הוא דמיירי בשלא שימר גחלתו. ועדיפא אית ליה להקשות אף לר"י מנ"ל לתלמודא לאוקמי לר"י חצי נזק אשאר הגדיש ולמידק זאת אומרת כו' דלמא אמקום גחלת וכמו שאמרו לר"ל ואולם אין לכל זה מקום דא"כ מ"ט דר"א דפליג את"ק וס"ל נזק שלם בשלמא השתא קמיפלגי בצרורות וכדאיתא בסוגיא לעיל ועוד דהא תני עלה מגופו ולמה משלם מגופו כיון דאיירי באנח אנוחי ואמקום גחלת וק"ל:

בתוס' בד"ה סתם דלתות כו' תימה דלמא משום דהוי תחלתו בפשיעה וסופו באונס כו'. דלא מסתבר להו כפירש"י דסתם דלתות חתורות ולא תימא שינוי הוא ובכה"ג כתבו לעיל (בבא קמא דף כ"ב ע"א) בד"ה דאפיך מיפך דל"א תחלתו בפשיעה כו' משום דאף שהחתירה שינוי מ"מ אכילת החרדה והדלקת הגדיש שנעשה אח"כ לאו שינוי היא וכמו שהכריח האשר"י לעיל במתני' דאכלה כסות או כלים ע"ש. אבל היה נראה לישב תמיהתם בפשיטות דהא ע"כ למ"ד תחלתו בפשיעה וסופו באונס פטור צ"ל בהכרח סברא דסתם דלתות חתורות דאין לחייבו משום תחלתו בפשיעה כו' ומסתמא לא פליג עליה אידך מ"ד דלא מצינו פלוגתא בסברא דסתם דלתות חתורות ולמה נאמר דפליגי וק"ל:

דף כד.

בתוס' בד"ה ודלמא למעוטי כו' דאם כן לשתוק מוהאת כו'. אבל אי ממעט זבה מראיות אצטריך מיעוט לזב מימים דלא תימא מה ראיות שטהורין בזבה דאימעט מוהאת טמאין בזב ימים שטמאין בזבה אינו דין שמטמא בזב להכי מקשה אימא למעוטי נמי זב מימים ודו"ק:

דף כד:

בתוס' בד"ה לימרו הנך קמאי כו' ה"ה דהוי"מ למיפרך מבתראי כו'. לפירש"י לא קשה מבתראי די"ל נמי דמכירין בעל השור כו' הלכך ע"כ כדי ליעודי אתי שהיו יודעין בעדות הראשונים אבל קמאי מי ידעי דלבתר ג' יומי כו' כדבסמוך ואף לשינויא אחרינא דמרמזי ורצופין אית להו נמי במכירין דלא פליגי כדאיתא בפוסקים והתוס' כתבו זה לשיטתם בסמוך דגרסי אלא דקמרמזי כו' דבשינויא דבסמוך ניחא נמי בליעודי גברא והמקשה לא אסיק אדעתיה הך שינויא וק"ל:

בתוס' בד"ה לימרו הנך בתראי כו' מדהמתינו עד נגיחה ג' כו' דאי כשהעידו לבסוף א"כ תקשי מקמאי כו'. וא"ל ודאי ליעודי נתכוונו שהרי יודעין שאין על הניזק שלישי לתבוע כו' וכפירש"י דודאי ניזק ג' לא הביאן כיון דאין משלם נזק עד נגיחה רביעית [אף לרבא] כמ"ש התוס' לעיל (בבא קמא דף כ"ג ע"ב) בד"ה ולא ישמרנו וק"ל:

בתוס' בד"ה אלא דקמרמזי וכגון שבכל שלשה ימים כו'. דאז הוי רמיזה חשובה כיון שבכל ג' ימים באו אלו עם אלו וקמרמזי וכ"כ התוס' בפרק הנחנקין:

בתוס' בד"ה במכירין כו' בגליון וא"ת ליעודי גברא כו' ומטעם זה יכולין נמי לומר לחייבו חצי נזק באנו כו'. לכאורה היה נראה בקושיתם דכיון דנמצאו זוממין השתא איגלאי דליעודי קמיכווני בשקרם דלמה אמרו מתחלה שאין מכירין ואחר שהעידו כולן אמרו שמכירין ואי לחייבו חצי נזק העידו שקר למה לא אמרו בתחלה שמכירין אלא לחייבו נזק שלם באו ולכך אמרו מתחלה שאין מכירין השור שאם יבואו עדים ויעידו על נגיחות אחרות יאמרו הם ג"כ שאותו השור נגח בראשונה ודו"ק:

דף כה.

בתוס' בד"ה אני לא אדון כו' שכן היזיקן מצוי תאמר בקרן כו' למ"ד פלגא נזקא קנסא כו'. יש להקשות למ"ד חצי נזק ממונא למה לא יליף ק"ו בכה"ג מה שן ורגל שאין כוונתן להזיק חייבין ברשות הניזק כ"ש קרן שכוונתו להזיק אינו דין כו' דלדידיה ליכא למיפרך שכן הזיקו מצוי וכמ"ש לעיל [בבא קמא דף ה' ע"ב בד"ה שכן מועדין] ולמ"ד קרן עדיפא אפילו קרן נמי אתיא וליכא למיפרך. והשתא אין החומרא מעין הדין וליכא למימר דיו ויש ליישב בדוחק ועיין:

בא"ד וי"ל דלאו פירכא הוא דאין חומרא זו מועלת כו'. ופירכא כזו שאינה רק טעם לעשות חומר מכניסין אותה בק"ו דע"כ לא יכול לעשות חומרא זו חיוב תשלומין דהא אינה מועלת לחייבו ברה"ר וכן חומרא דכרת דבסמוך אינה רק טעם לפסול בחוץ לזמנו ומכניסין הפירכא דהא חומרא דכרת אינו גורם פיסול בשוחט חוץ לזמנו אי לאו שהוא חומרא הכתובה בתורה אבל לקמן אין להכניס הפירכא ולומר ומה נזקין דרגל שאין חומרא של שכן ישנו באש מועלת לחייבו ברה"ר כו' דהא ודאי חומרא הוא ועושה חיוב דנזקין דאש חייב ברה"ר וכופר פטור באש וק"ל:

דף כו.

בתוס' בד"ה ולא תהא שן כו' וי"ל צרורות יוכיח כו' ואין משלם אלא ח"נ דהלכתא גמירי לה דאין משלם אלא ח"נ. וא"ל הא ע"כ מדבעי הלכתא לצרורות דאינו משלם אלא ח"נ ש"מ דשן ורגל נזק שלם משלם דאפשר שהלכתא לא היה אלא שצרורות ישלם החצי תשלומין של רגל וק"ל:

בא"ד וא"ת אי שן ורגל בחצר הניזק ח"נ אמאי אצטריך כספו כו' דא"ל דה"א ומה קרן שמשלם ברשות הניזק ח"נ מגופו חייב ברה"ר שן ורגל שמשלם חצי נזק מעלייה אינו דין כו' מ"מ למאי דקאמר השתא דלא משלם אלא חצי נזק מק"ו כו' שן ורגל שפטורין ברה"ר כו' אמאי אצטריך כספו וק"ל. ויש לדקדק בסמוך לר"ט דלית ליה דרשה דיחצון היאך למד ק"ו דקרן בחצר הניזק משלם נזק שלם מק"ו דקרן שחייב ברה"ר לא יהא קרן ברה"ר חייב מק"ו דשן ורגל דמשלמין ברשות הניזק מעלייה פטורין ברה"ר קרן לא כ"ש (ס) ואית לן למימר ע"כ תשלומי חצי נזק דקרא איירי ברשות הניזק ואצטריך כספו דאי לא"ה ה"א דגם שן ורגל חייבין ברה"ר חצי נזק והוי שבקינן האי ק"ו דמיקל בתשלומין ועבדינן ק"ו דלעיל [כמ"ש התוס'] ויש ליישב:

דף לג.

גמרא מאן דמתני לה אהא כ"ש אקמייתא ומאן כו'. לעיל לא עביד מאן דמתני לענין ד' דברים משום דפשיט טפי מאן דמחייב ברישא כ"ש בסיפא ומאן דמתני אסיפא בהכרח ברישא פטור מד' דברים [דאי מגלות גם בסיפא פטור] אבל לענין גלות אף למאן דמתני אסיפא היה אפשר לומר דברישא חייב גלות דלא הוי קרוב למזיד קמ"ל כ"ש רישא אי משום דיותר הרישא קרובה לאונס כו' או משום שאינו דומה ליער וכמ"ש התוס' בד"ה מאן דמתני והכא לא היה לו לומר מאן דמתלי לענין גלות דהא מאן דמתני לה אקמייתא בע"כ נמי פטור בהא כדקאמר ומצא פרט כו' ומאן דמתני לה אהא פטור נמי בקמייתא דהא קתני ברישא פטור דליכא למימר פטור מד' דברים דהא הכא הוי אונס טפי וחייב בד' דברים והיה צריך לעשות מאן דמתני רק אלישנא דמתני אסיפא לחוד (ע) וזה נראה פשוט וכתבתיו לפי שראיתי ביש"ש שלא הבין הדברים כן ועוד הבין כוונת התוס' הא דלעיל מאן דמתני אסיפא כ"ש ארישא [במ"ש התוס' משום דדמיא סיפא טפי ליער מרישא] היינו לס"ד דגמרא דלעיל דפטור בסיפא לפי שאינו דומה ליער זה לרשותו כו' וגם ז"א ודו"ק:

בתוס' בד"ה והוציא הלה כו' דאין לו לחשוב שיסלקו הכרים כו'. כיון דאין לו לחשוב שיבאו אחרים ויסלקו הכרים א"כ הזריקה לא היתה פשיעה ולא פשע בזריקה ואף אם קדם אחר כך הוא עצמו וסלקו פטור דגרמא בעלמא הוא וק"ל.

בתוס' בד"ה איכא בינייהו כו' אבל הכא אם נתרצה הניזק כו'. כתבו אם נתרצה הניזק ולכאורה הול"ל אם המזיק רוצה ליתן לו מעות לר"י אינו קדוש ולר"ע קדוש כו' משום דא"כ לא היה לו לתלמודא לומר הקדישו ניזק איכא בינייהו רק איכא בינייהו למר יכול לסלקו ולמר אינו יכול כיון דלר"י אינו קדוש משום שיכול לסלקו במעות ולר' עקיבא קדוש דלא יכול לסלקו בע"כ להכי פירשו אם נתרצה הניזק כו' [אף אם נאמר דאף לר"י אינו יכול לסלקו] ואפ"ה איכא בינייהו לענין הקדש ואה"נ דהומ"ל איכא בינייהו אם יכול לסלקו היכא שאין הניזק מתרצה וכמ"ש בסמוך ד"ה הקדישו ניזק כו'. ומ"ש ועוד דלר"ע קדוש הגוף והשבח כו' היינו דאיכא בינייהו לענין שבח אף היכא שהמזיק מגבהו לבסוף השור עם השבח וק"ל:

דף לג:

בא"ד אע"פ שהעבד זוכה בשחרורו לאלתר כדדרשי' תחת עינו כו'. ר"ל מדקתני בברייתא משלמין דמי עין לרבו א"כ ס"ל דרשה דתחת עינו וכיון דמשלם לו דמי עינו ש"מ דזוכה בשחרורו לאלתר. ולא היה מהצורך להביא ראיה זו למאי דמדמה השתא כל קנס להדדי וכמו שהקשו אח"כ מפרק נערה א"כ כיון דשמעי' הכא בקנס דחשבינן כאלו בא לידו קודם העמדה בדין ובמרובה פריך גבי קנס אי דלא עמד בדין כולי עבד כו' ש"מ דהעדים משלמין רק כתבו זה משום דלמאי דמסקי התוס' דוקא היכא דגלי קרא כו' מ"מ קם דינא דכ"ז שלא עמד בדין לא מיחשב גברא בר תשלומין והעדים חייבין אף דר"ע לא דריש תחת עינו והתם ודאי דמי כוליה עבד בעי לשלומי משום דאינו זוכה בשחרורו לאלתר מ"מ הא סוגיא דמרובה דריש תחת עינו אפ"ה פריך אי דלא עמד בדין כו' והה"נ לר"ע אף היכא דס"ל דזוכה בקנס לאלתר כגון הכא דס"ל יוחלט אפ"ה העדים משלמין וק"ל:

בתוס' בד"ה משום דרבי אבהו כו' ומיירי הכא בבעל מום אי נמי כו' בתוס' פרק השולח כתבו דהך דהכא איכא לאוקמי אף בראוי למזבח ואפ"ה אין מפקיעין מידי שיעבוד דניזק כיון דאינו יכול לסלקו בזוזי אפילו לר"י כדמפורש בפרק המניח מודה רבא דלמפרע הוא גובה עכ"ל ודבריהם צריכין ביאור דכיון דאינו יכול לסלקו בזוזי הרי השור שלו והוחלט לניזק ומה מקום לומר למפרע הוא גובה ועוד שזה סותר כל הסוגיא דהכא שמפורש בהיפך דלר"י ודאי יכול לסלקו בזוזי ודברי ח"ש בזה אינם נכונים ואין מן הצורך להשיב עליו. אבל פירוש דבריהם הוא דלר"י משעמד בדין אינו יכול לסלקו בזוזי ועדיף מקודם העמדה בדין לר"ע אף דלר"ע הוחלט השור משעת הנזק אפ"ה הקדישו מזיק מוקדש [משום דרבי אבהו כדקאמר הקדישו מוקדש אפילו לר"ע וכו'] ומשעמד בדין לר"י הקדישו אינו מוקדש אפילו מידי לא יהיב להקדש [כדקתני עלה דהכא משעמד בדין הקדישו אינו מוקדש] ופלוגתא דר"י ור"ע דלר"ע ומכרו את השור כו' לניזק ומזיק מזהיר רחמנא ומשעת הנגיחה קם ליה ברשותיה ולא תליא מידי בהעמדה בדין ולר"י לב"ד קמזהיר קרא ומשעה שנפסק החצי נזק מב"ד ונישום השור ששוה החצי נזק הוחלט השור לניזק ולהכי כתבו התוס' לעיל בד"ה איכא בינייהו אבל הכא אם נתרצה הניזק לבסוף כו' דלאחר העמדה בדין תליא ברצון הניזק וז"ש דהכא לא הוי קדושה גמורה אפילו בראוי למזבח משום דכיון דמשעמד בדין הוחלט השור ממילא לניזק ואינו יכול לסלקו בזוזי אפילו לר"י מודה רבא דלמפרע הוא גובה ולא הוי הקדש (ולא משום דר"י) [אי לאו משום דר' אבהו. כצ"ל] אע"פ שהקדישו קודם שעמד בדין דאז היה יכול לסלקו ודו"ק:

בא"ד ונקשה מכאן לר"ת כו' מטלטלי מפקעת כו'. אף שבסמוך מדמי שור המזיק לקרקעות היינו לענין קלא כיון דנגח תורא נגחנא קרי ליה אבל לר"ת דכל קדושת מטלטלי מפקיע משיעבוד משום דמחוסר גובייא ה"נ (לה"א) [יהא] הקדש גמור:

בתוס' בד"ה ש"מ כו'. דבריהם מבוארין יותר בתוס' ר"פ מי שהיה נשוי:

דף לד.

גמרא ש"מ בע"ח מאוחר כו' לא גבה כו'. אין להקשות דלא הול"ל שמע מיניה אלא מסיפיה הו"ל למיפרך דקתני גבי מועד קדם בע"ח והגביהו כו' מה שעשה עשוי כו' דכה"ג מקשו התוס' סוף פרקין (בבא קמא דף ל"ו) בד"ה ש"מ ועוד למאי דמשני לעולם כו' ושאני התם דא"ל אלו גבך כו' אכתי נדייק בהיפך מסיפא ש"מ בע"ח מאוחר שקדם וגבה מה שגבה גבה ולא כרבנן דפליגי אבן ננס. דשאני גבי מועד שאין שיעבוד על השור יותר משאר מטלטלים ובע"ח מאוחר שקדם וגבה מטלטלים מה שגבה גבה [לכ"ע] דאין דין קדימה במטלטלין אבל שור תם שהזיק קלא אית ליה ודמיא לקרקע כיון דמשתלם מגופיה וכאפותיקי שויי' רחמנא רק המקשה הבין דלא הוי כאפותיקי אלא לענין זה דגבי ליה מלוקח מאוחר אבל לא מבע"ח מאוחר וכמו שאר קרקעות לבן ננס משום נעילת דלת ומשני שאני התם דא"ל אלו גבך כו' וכפי' התוס' בד"ה אלו גבך דהוי כאפותיקי מפורש דמשועבד לניזק טפי מלבע"ח כו' ולזה כוונו התוס' בד"ה ש"מ בע"ח כו' שלא נפרש ש"מ כו' ובעלמא ס"ל מטלטלים מה שגבה גבה דא"כ לא הול"ל ש"מ אלא אסיפא הו"ל למיפרך ועוד הא בלא"ה ע"כ צ"ל דשאני הכא משאר מטלטלין דהא טריף ליה מלוקח ובעלמא לוה ומכר נכסים אין ב"ד גובין לו מהם לכן פירשו דעכ"פ המקשה מדמה שור תם דהכא לקרקעות ולהכי גבי ליה מלוקח ופריך ש"מ כו' לא כבן ננס דלדידיה כי היכי דבקרקעות כו':

בתוס' בד"ה דר"מ סבר כו' נפקא לן מוהמת יהיה לו כו'. אע"ג דלעיל סוף פ"ק עביד צריכותא אמתני' דפחת נבילה חדא בתם וחדא במועד כו' לא ניחא להו להתוס' לומר צריכותא אקרא דאצטריך קרא דהכא בתם להשמיענו פחת נבילה דניזק דאין סברא לומר תם חמור ממועד אף דלר"י אי לאו דשמעינן ליה בברייתא דקרי תם הקל ה"א תם חמור ממועד היינו משום דכתיב קרא וגם את המת יחצון וק"ל:

דף לו.

ברש"י בד"ה ראשון נשכר כו' והא לא דמיא לחב עד כו'. דמטעם דמפרש התם משום דאלו גבך הוי לא מינך הוי משתלימנא מטעם זה נמי עדיף טפי ניזק האחרון מניזק הראשון לזה פי' דהתם הוא דאמר ליה כו' וכמ"ש התוס' לעיל (בבא קמא דף ל"ד ע"א) בד"ה אלו גבך ועיין בזה בהמאור ובמלחמות:

בתוס' בד"ה שור שנגח כו' אי כר"ע כו' ולא מצי לשנויי כגון שאין בידו כו'. דהשתא לא מצי למיתני יחזיר לכולן דמשמע אף לבעלים דכיון דאין בידו אין מוטל עליו לשמור ולהכי תני אם יש בו מותר יחזיר לשלפניו ולפני פניו ולא לבעלים ומשתלמין ממנו נזקם [ומיושב בזה קושית מהר"ם ע"ש] רק קשה מישלם לאחרון שבהם ואם יש בו מותר כו' למה לא ישלם מיד לראשין זו בעצמם קושית' דא"כ תקשי לר"ע הראשון נשכר מבעני ליה וכמו שמקשה לר"י מאחרון אחרון נשכר ולא מישלם לאחרון ואם יש בו מותר כו' [דזהו בעצמו כוונתו בקושיתו] וק"ל. ולפירש"י [דמפרש דגם לר"ע בתפס נעשה שומר עליו] א"ל לוקמא כר"ע וכגון שאין בידו ובדתפוס [דל"ש תי' רש"י לקמן בד"ה שביק מתני'] דאפשר מ"מ טפי הו"ל לאשמועי' אחרון נשכר לר"ע אף בלא תפוס היכא שיש בידו:

דף לו:

גמ' ואס"ד תנא תנא סלע מדינה לפלוג וליתני כו'. אלא צורי תנן ובחצאין לא קמיירי ומתחיל בשור שוה מאתים לאורויי בעלמא דסלע צורי תנן ואלו התחיל בשור שוה ת' [כי היכי דליפלוג וליתני עוד בניזק רביעי] לא הוה שמעינן מידי וק"ל:

ברש"י בד"ה שביק מתני' כו' ואי קשיא לוקמה דר"מ נמי כר"ט. וכשתפסו כו'. ור"ש מוסיף בסיפא אף בלא תפסו האחרון נשכר ולא פליגי מידי ואי אפשר לאוקמי כר"ע ובלא תפסו ואם יש בו מותר בנזקיו דהשתא אצטריך לאשמועינן דאחרון אחרון נשכר דא"כ לא מוסיף ר"ש מידי ועוד דלא הי"ל לתלות במותר נזקיו דהא שייך לשלפניו יותר ממותר נזקיו ואף כשהזיקות שוין [אם השור שוה יותר כדקאמר יחזיר לכולן מיבעיא ליה] והיכא דנזק ד' וה' שוין וי"ל יש בו מותר בנזקיו אין מחזירין לג' אלא אף הד' יש לו לפי חלקו (פ) ואפשר לפרש [כוונת רש"י בקושיתו] נוקמי לדר"מ כר"ע ובשתפסו ור"ש פליג בתפס וס"ל יחזיר לכולן וכסברת התוס' [בד"ה כגון שתפס] ותי' דאף דאצטריך למיתני דמהני תפיסה לרבי עקיבא דהא ר"ש פליג בסיפא מ"מ יתורא דאחרון נשכר למה ליה למיתני לר"ע וק"ל:

בתוס' בד"ה אם יש בו מותר כו' כגון שנזקי רביעי וחמישי שוין ונזקי שלישי יתירין וכו'. ולפעמים נזקי רביעי יתירין על של ה' ומחזירין המותר לשלפני פניו כגון שנזקי ג' וה' שוין ונזקי ב' שוין לשל ד' דהשתא מצינו לפעמים שמשתכר הראשון [דאף שנזקי ד' יותר מה' מ"מ מתחלה לא יכול ליטול אלא חלקו של ג' כמ"ש תוס' בסמוך דאין הה' נוטל אלא חלקו של רביעי לכך שייך המותר להשני] ואם יש בו מותר יחזיר לשלפניו דמתני' היינו היכא שכל ההיזקות שוות רק של האחרון הוא פחות ודו"ק:

בתוס' בד"ה נותן לו סלע כו' או פחות או יותר ממנו. פי' דהת"ק משער בעני דהקצבה היותר פחותה היא סלע ור"י משער דהקצבה היותר גדולה היא מנה ומ"מ פליגי דאי אפשר אם הקצבה היותר פחות סלע שיהיה בושת של היותר חשוב מגיע כ"כ עד מנה או לאידך גיסא אם בושת היותר פחות עולה כ"כ עד סלע אי אפשר שלא יגיע בושתו של עשיר יותר ממנה ותלמודא קים ליה דאין ב' השיעורים הללו מכוונים יחד שיהיה הפחות שבכולן סלע והגדול שבכולן מנה [וע"כ דפליגי] רק התוס' מסופקין באי פחות או יותר וק"ל:

בתוס' בד"ה ושל דבריהם כו' אבל שאר מטבעות של דבריהם הוי כסף צורי דהא מנה כו'. ממנה דמתני' דהכא דהוי של צורי (מדחשיב בה דינר זהב) אין ראיה דאינו רק ציור בעלמא ור"י קאמר כסף קצוב של דבריהם קצבו במדינה דומיא דכסף קצוב האמורה בתורה ולזה הוכיחו ממנה דריה"ג וממאתים דכתובה שקצבו במעות צורי וק"ל:

דף לז.

בתוס' בד"ה רב זביד כו' קשיא ליה האי דריש מכילתין. שהוא חזר בו מכח דמקשה עליו לקמן ומועד לבהמה הוי מועד לאדם בתמיה [וסמך עצמו (בתמיה) אהך דריש מכילתין] הא אמרי' בריש מכילתין מ"ש גבי אדם דכתיב כי יגח כו' ומועד לבהמה לא הוי מועד לאדם ע"ש:

בתוס' בד"ה שור ולא נגח כדי שאם יגח כו'. למאי דס"ל לתוס' לעיל (בבא קמא דף כ"ג ע"ב) בד"ה ולא ישמרנו דאנגיחה ד' משלם נזק שלם א"ש דנקט ולא נגח בתרא בין לרב בין לשמואל [דלקמן ע"ב] דהשתא נעשה מועד לשלם לאלתר נזק שלם אם יגח דנגיחה הראשונה מן המנין לכ"ע כמ"ש בסמוך ע"ב בד"ה יום ט"ו כו' וצריך לחלק בין סירוגין של ימים לשל שוורים אבל לפי רש"י דהכא [לקמן ע"ב בד"ה ושמואל אמר] דאזיל בשיטתיה דלעיל קודם שחזר בו דאנגיחה ג' משלם נזק שלם לא א"ש לרב ולא נגח בתרא ולשמואל לא א"ש באידך ברייתא דנעשה מועד לסירוגין לכל דהא למינים שנגח כבר אינו נראה שנעשה מועד עדיין עד שיגח עוד מין אחר [למאי דמדמה רש"י הך דסירוגין של שוורים לסירוגין ודילוג דימים דלקמן] ועיין:

דף לז:

בתוס' בד"ה שור שור כו' דהני תרי אבעיות באת"ל כו'. וכפרש"י. ואפשר דמש"ה נמי לא בעי הכל בשוורים שור נגח ולא נגח שור נגח ולא נגח נגח נגח נגח מאי האי נגיחה בתרא בתר קמאי דסירוגין שדינן ליה כו' משום דהשתא לא מצי למיבעי תו באת"ל כו' וק"ל:

דף לח.

בתוס' בד"ה אלא האדם כו'. דר"מ דהכא כרבנן דפליגי כו'. והכא לא מצי לשנויי דהא דרב יוסף דאפילו מקיימין אין מקבלין שכר אזיל לרשב"י דאומות העולם אינן בכלל דאשר יעשה אותם האדם וחי בהם משום דטובא איכא התם בכהאי גוונא [אף בלא דרשה דהאדם] פתחו שערים ויבוא גוי צדיק כו' כמ"ש התוספות בסמוך:

בתוס' בד"ה עשה משה ק"ו כו' וקרא דשופטים דעגלון כו'. לפי האמת היה מותר לו להורגן כיון דבימיו כבר נולדה רות המואביה רק המואבים ודאי לא קבלו תירוץ זה ומפני חילול השם הביא להם מן המקרא דוישלח מלאכים כו' לדיחויא בעלמא והו"ל להביא מקרא דעגלון אי משום שהיא לפי האמת שאז הותרו שכבר נולדה רות בתו של עגלון ואף אם לא נולדה אז כמ"ש התוס' בעלמא דבתו לאו דוקא אלא כמה דורות נולדה רות אחרי עגלון מ"מ לא הוי הדיחוי כ"כ כמו מקרא דוישלח מלאכים כו' כיון דבהכרח עיקר הציווי [דאל תצר] נאמר על אחר מעשה דבלק שעלה על דעת של משה לצורם מק"ו אלא שמן התורה היה רוצה להביא ועיין עוד בזה מ"ש בחידושי אגדות:

דף לט.

בתוס' בד"ה אין מעמידין כו' ותימה מ"ט דאין מעמידין כו'. וא"ל משום דאין נזקקין לנכסי יתומים ובמועד עבדי רבנן תקנתא משום תקון העולם דמ"מ נעמיד אפוטרופוס דלכי גדלי ישלמו וק"ל:

בתוס' בד"ה ור"י אמר או לשטר כו' וא"כ אמאי הוי דריב"ח טועה כו'. ולא ניחא להו למימר דרבא לסברת המקשה קאמר דמקשה דר"י אדר"י א"כ ס"ל טעמא משום דיתמי לאו בני מיעבד מצוה נינהו וכפירש"י א"כ לסברתו משוי ליה טועה וק"ל:

דף מ.

בתוס' בד"ה ולימא ליה אי תם כו' הך פירכא ליתא לר"י כו' וכן הך פירכא דהוי מעריקנא כו'. מיהו הך דהכא ודאי לר"י הוי מצי להקשות עדיפא אמאי שואל משלם חצי נזק הא צד תמות במקומה עומדת אבל מקשה אף לרבנן דמ"מ לימא ליה אי תם כו' ופירכא דבסמוך דהוי מעריקנא כו'. דוקא לרבנן ולר"י לא קשה דהא קמן שלא הבריח ודו"ק:

דף מ:

בתוס' בד"ה רובע עשה בו כו'. ולא ניחא להו כפירש"י דאונס אנרבע קאי. מיהו אפ"ל דגם רש"י כוונתו כפי' התוס' רק הוא פי' היכן נאמר בקרא שחייב על אונס כרצון ומנ"ל לז"א שהרי נרבע כו' וא"כ ה"ה רובע באונס:

בתוס' בד"ה לאו לקרבן והשתא ה"ק כו'. בשמעתין היה אפ"ל דהא דקאמר נוגח לא עשה בו אונס כרצון כו' לענין קרבן אלו לא נכתב דכיון דליכא קטלא באונס ה"נ לענין קרבן ולכך הוצרך למיכתב לאונס דפסול וקשיא לרב וקצת הוא משמע כך מפירש"י (צ) וק"ל:

דף מא.

גמרא כגון שהוזמו זוממי זוממין כו' הניחא אי ליעודי תורא כו'. ונקט אליביה שהוזמו כו' ולא כגון שבאו עדים אחר הנגיחות כולן והעידו שנגח בלא הזמה דאף אליביה בעי עדים לבא מ"מ קודם הנגיחה האחרונה דהיינו רביעית דקרא כתיב והועד בבעליו ולא ישמרנו וק"ל:

ברש"י בד"ה שסיכן לג' בני אדם כו' וכשנגח שלישי כו' משלם עליו כופרא אזיל לשיטתיה דלעיל [בבא קמא דף כ"ג ע"ב קודם שחזר] ודוחק לישב הסוגיא אליביה בעי עדים לבא מ"מ קודם הנגיחה האחרונה דהיינו רביעית דקרא כתיב והועד בבעליו ולא ישמרנו וק"ל:

בתוס' בד"ה אי נימא אלו לא כתיב את בשרו ה"א לא יאכל להנאת בשר ונקי להנאת עורו להכי כתיב את בשרו בשרו הוא דאסור אבל עורו שרי וא"כ ע"כ נקי לחצי כופר ולדמי ולדות הוא דאתי אלא משום דאין זה קושיא שידרוש נקי לחצי כופר ולדמי ולדות או משום כמ"ש התוס' בסמוך בד"ה נקי מחצי כופר או משום דלהאי תנא משמע ליה נקי מנכסיו להכי פירשו להנאת עורו. ובסמוך דמקשה והשתא דנפקא איסור אכילה והנאה כו' נקי למה לי [הא המקשה ע"כ ידע זה בה"א דאפשר לאוקמי נקי להנאת עורו] משום דלא היה משמע ליה לפרושי בהכי לישנא דברייתא דאין לי אלא באכילה בהנאה מנין כו' [דקאי אהנאת עורו] וק"ל:

בתוס' בד"ה כדר' אבהו לרווחא דמלתא נקיט כו' לכאורה היה נראה דבלאו ר' אבהו לא הוי מוקמינן לא יאכל לאיסור הנאה אע"ג דאין צריך לאכילה משום דלשון לא יאכל לא משמע הנאה וטפי אית לן לאוקמי לאיסור אכילה ולאחר שנגמר דינו וכן למאי דמשני ה"מ דנפיק איסור אכילה כו' משמע כיון דלא קאי במשמעות דלא יאכל אף דמייתרא ואין צריך לאכילה לא מוקמינן לאיסור הנאה [אפילו לר' אבהו. אלא דהמקשה ס"ד דלר' אבהו קאי במשמעות לא יאכל נמי איסור הנאה משא"כ בלא ר' אבהו]:

נוסחה ב בתוס' בד"ה והאי לא יאכל דסקליה כו' להנאת עורו. ורש"י פי' אכופר ודמי ולדות ואפשר לומר דרש"י לא מפרש כמ"ש התוס' דקשה ליה אם המקשן היה למד בה"א נקי להנאת עורו א"כ מאי מקשה בסמוך והשתא דנפקא ליה מלא יאכל כו' נקי למה לי בשלמא אי אמרת נקי לכופר ולדמי ולדות ולא ידע הפרש בין בשרו לעורו ניחא דמקשה לדידך דקאמרת נקי לאיסור הנאה כמו שאמרה בברייתא בהנאה מנין א"כ נקי למה לי לאיסור הנאה ומשני להנאת עורו וק"ל.

והתוס' לא מפרשי כפירש"י דקשה לפירושו אם המקשן היה למד בקושיתו נקי לחצי כופר מאי השיב לו התרצן את בשרו למה לי לישני לעולם לאחר שנגמר דינו מותר ולאחר סקילה אסור [ואת בשרו אתי לאורויי] בשרו הוא דאסור אבל עורו מותר וכ"ת אכתי את בשרו למה לי לכתוב לא יאכל סתם והוי מוקמינן נמי אמסתבר ז"א דה"א נקי אתי להנאת עורו [וכ"ת] לכתוב נקי לחוד ה"א אמסתבר [כמ"ש התוס'] כתב לן רחמנא את בשרו בשרו הוא דאסור וא"כ ע"כ נקי לדמי ולדות וחצי כופר הוא דאתי אע"כ המקשן ס"ל נקי להנאת עורו שיהיה עורו אסור [דנקי מנכסיו משמע ליה] וק"ל:

בתוס' בד"ה כדרבי אבהו לרווחא דמלתא כו'. דאף למ"ד דלא קאי בלא יאכל איסור הנאה מ"מ היכא דלא צריך לגופיה תניהו באם אינו ענין. אך בלא ר' אבהו לא יתורץ בתירוץ הראשון ה"מ היכא דנפקא איסור אכילה ואיסור הנאה כו' אדרבה איפכא הוא וק"ל:

המזרחי לא ראה יפה בגמרא בזה שכתב דלר' אבהו צ"ל נקי לחצי כופר ולדמי ולדות ע"ש:

דף מא:

גמ' הי אמר ליה ברישא ונפקא מיניה אם חזר או לא:

משכח רברבי ושקיל כו'. ולא הדר דמסתמא העדיף אמר ברישא דאל"כ לא עלה על דעתו לומר נקי מחצי כופר כו':

שדי זוטרי. רש"י ולית ליה מנא לאחזיקינהו כולהו. אינו דומה לנמשל. עוד קשה לי הלא לעיל מסיק דכ"ע כופרא כפרה (ואפילו לר"ע משמע בפלוגתא דרבה ואביי לקמן (בבא קמא דף מ"ג ע"א) דקאי אליבא דר"ע וכמ"ש התוס' לקמן שם משמע בהדיא דס"ל [לר"ע] כופרא כפרה ומוקי מתני' דהמית ע"פ עצמו משלם כופר דכופרא כפרה וצ"ע (ר) כ"ז היה במוסגר) וכן לקמן וא"כ ודאי כיון דלית ליה דרבה אין השור בסקילה כו' דאל"כ גם תירוץ מתכוין לא יתכן [גם זה ה] תירוץ נכון וצריכא נקי ואמאי קרי ליה זוטרי שדי זוטרא כו' ובעל המאור אית ליה גירסא אחרינא בשמעתין:

בתוס' בד"ה נפקא להו כו' דריה"ג כיון דדריש אתים כו'. ר"ל ריה"ג כיון דדריש אתים ס"ל דאסור קלוט כשיצא לאויר העולם וא"כ במה שבמעי הקלוטה בטמאה היא ואה"נ דטמא דהא קאמר בטמאה טמא וע"ש בגמרא וק"ל:

בתוס' בד"ה לרבות ת"ח. מקושר שפיר לדיבור שלפניו פשוט [דאי לעשה יתירא אתי א"כ תיקשי קושית תוס' שבדיבור הקדום]:

בא"ד וי"ל דהכא ברבו מובהק כו'. וא"ל לכתוב מפני שיבה תקום דמיירי אפילו באין רבו מובהק זה לא קשה להו כלל דודאי אצטריך לרבות יראה איזה מורא כו' ע"ש:

בתוס' בד"ה נקי מחצי כופר כו' משום קושיא דאנשים כו'. ר"ל [למה לי] נקי כבר ממועט מאנשים ולא שוורים אע"פ שמתרצים דה"א אנשים כי נתכוונו כו' בעיניו דוחק זה רק הוה ממעטינן שוורים מחיובא:

בא"ד ואע"ג דכופר שלם מחייב ר"א כו'. מדאצטריך מיעוטא בתם:

בא"ד ולא בעי למינקט נקי מחצי כופר. דאין סברא לומר דלבתר קיבלו מר"א וס"ל כריה"ג [דתם חייב] ואין דומה לו סברא לפוטרו מחצי כופר כדבסמוך (תוס' כתבו לפי האמת כמ"ש מעבר לדף בד"ה מה כשחייב כו' [דמוכח דע"כ לא קיבל]. כ"ז היה במוסגר):

בא"ד ולא בעי לאוקמי נקי מדמי בן חורין. ואע"ג דאם ס"ל בדניזק שיימינן מ"מ יש הרבה חילוקים בין כופר לדמים כדלקמן (בבא קמא דף מ"ג ע"א) בד"ה מאי לאו כופר:

בא"ד וא"ת ריה"ג דאמר תם משלם כו'. לא מצינו זה בהדיא בריה"ג רק מצי סבר כן (א"ה בדף ט"ו ע"א מצינו בגמרא בהדיא דקאמר הא מני ריה"ג היא דאמר תם משלם חצי כופר. כ"ז היה במוסגר. אבל דברי הגאון מפורשים לעיל בתוס' בד"ה הא מני ריה"ג הוא דהא דקאמר הא מני ריה"ג היינו דמצי סבר כן ע"ש):

נוסחה א בתוס' בד"ה ע"פ עד אחד כו' משום דמודה בקנס הוא כו'. וכן משמע קצת מפירש"י דהכא מודה בקנס פטור וכי היכי כו'. ולקמן בסמוך (בבא קמא דף מ"ג ע"א) בד"ה מאי לאו כופר פירש"י משום דכמיתת הבעלים כך מיתת השור ואדם בהודאתו אינו נהרג עכ"ל נראה משום דהתם קאי אמועד מפרש טעמא דכמיתת הבעלים כו' משום דהשור יסקל וגם בעליו יומת דילפינן מיניה כמיתת הבעלים כו' במועד כתיב והריגת מועד ודאי לאו קנס הוא והכא בתם סברא כי היכי דתשלומין שלו הוא קנס הכי נמי הריגת השור אך על מ"ש רש"י בהתערובות ובפ' כל האסורין לא נוגח ולא רובע כו' משום דמודה בקנס הוא ע"ז תמהו האיך מצינו דהריגת שור הוא קנס וק"ל:

בתוס' בד"ה מודה בקנס כו' דאין סברא לומר שלא יחשוב מרשיע עצמו כשמודה כו'. דע"כ לא איירי במכחיש העד דא"כ פשיטא למה לי קרא אפילו במועד עד אחד לאו כלום הוא אלא במודה לדברי העד א"כ בה"א דקנס הוא ה"ה דהו"מ למיפרך אעד אחד כו' אבל אי מכחישו לא צריך קרא אף דכפרה הוא וא"ל דצריך קרא לעד אחד והוא אינו יודע דאין השור בסקילה וכה"ג בעלמא מתוך שאינו יכול לישבע משלם אתי נקי לפוטרו מכופר (ש) דהכא לא ה"ל למידע וישבע שבועה דרבנן על איני יודע ופטור בלא קרא וקרא למיפטר משבועה לא אתי דרך ש"ד הוא שובע (ת). עיין כאן ברש"א:

וברש"י ה"ה דהומ"ל אעד אחד פשיטא. למאי דס"ד קנס ולא כפרה אבל למאי דמשני כפרה ה"א דצריך כפרה אם בא עד אחד שהמית שורו ובמועד ה"נ דצריך כפרה ע"פ עד אחד וכן בסמוך בד"ה מתכוין אמר ליה ברישא שכתב ובעד א' נמי איכא למימר פשיטא דלא מחייב דהא תרי בעינן לאפוקי ממונא וצריך לשנויי כפרה ובמועד ה"נ דצריך כפרה ואתי נקי לפוטרו בתם מכופר דלא צריך כפרה בתם ודו"ק:

אבל אם הוא יודע שאמת דברי העד ומודה לדבריו זה לא מיקרי מודה בקנס [וכמו שפי' לעיל לדעת רש"י]:

דף מב.

בתוס' בד"ה כתב רחמנא בעל השור נקי דפטור ואצטריך למיכתב אנשים כו' דאי לא כתב אלא בעל השור נקי כו'. פי' והוי שמעינן נמי דמועד פטור דלא מחייב הכתוב במועד אלא במקום שחייב בתם כמ"ש התוס' לעיל גבי רעהו [בדף ל"ח ע"א בד"ה דא"כ] ובסמוך לז"א הוי מוקמינן נקי מחצי כופר כו' וכן באוקימתא דאביי ורבא ורב אדא צ"ל אי לא כתיב אלא בעל השור נקי הוי מוקמינן נקי לחצי כופר ובשוורים נמי יש חילוק בין אסון לאין אסון או מתכוין לשאינו מתכוין אבל השתא דכתיב אנשים למידק ולא שוורים ע"כ אתי נקי לגלויי עלה ולפרש מיעוטא דאנשים ולא שוורים [לפטורא] דאל"כ לא ידעינן דיוקא אי אנשים הוא דיש אסון לא יענשו הא שוורים אף ביש אסון יענשו או הא שוורים אף באין אסון לא יענשו. ובאוקימתא דרבא כתבו בדיבור שאח"ז אי לא כתיב אנשים הוי פטרינן נמי במועד כו' דלא הוצרכו לומר דאי לאו אנשים הוה מוקמינן נקי לחצי כופר רק מניה וביה אף בנוקמי אדמי ולדות מ"מ אצטריך אנשים ועוד דאי אפשר לומר באוקימתא זה דבלא אנשים הוי מוקמינן נקי לחצי כופר דא"כ השתא נמי דכתיב אנשים אכתי נוקמי לחצי כופר ואנשים למיפטר מדמי ולדות מועדין וכ"ש תמין וק"ל:

נוסחא ב בד"ה כתב רחמנא בעל כו' דפטור ואצטריך למיכתב אנשים דאי לא כתיב אלא בעל השור נקי. ר"ל והוי ידעינן דמועד נמי פטור כמ"ש בסמוך ולעיל [גבי רעהו] דלא מחייב הכתוב במועד אלא במקום שחייב בתם וכל פטורי דכתיבי בתם כי לא מצינו החיוב מפורש במועד אנן ממילא ילפינן במועד נמי פטור וכ"ת בה"א זה לכתוב במועד כדלעיל גבי רעהו דאס"ד לפוטרו בא נכתב רעהו גבי מועד ז"א דה"א פטור מצד העדאה וחייב בתמות כמ"ש אי לא כתב נקי וכתב אנשים וא"כ לא יכול לכתוב גבי מועד (א) וממילא הוי ילפינן דכתב בתם לפוטרו אפילו מצד תמות לז"א הוי מוקמינן נקי לחצי כופר והוי מחייבינן כו':

בסה"ד דלא ליהוי יציבא בארעא כו'. אבל בה"א הייתי טועה ולא ידע רב אילא דכ"ש תם רק ה"א התורה גילה במועד דפטור ולא בתם ומ"מ שניהם שוין הן דחייבין דמי ולדות מכח תם דאטו משום דאייעד יהיה פטור יותר כמ"ש התוס' לעיל בד"ה הא תם אבל במועד חייב ותם פטור לגמרי זה אין ה"א (ב) ואי אפשר לומר כאן כדבסמוך [בדיבור שאחר זה] דהוי פטרינן נמי במועד דהא כן הוא האמת השתא דקאי אתרוייהו ובסמוך אי אפשר לומר כמו כאן דאי הוה אמינא ברבא לומר נקי מחצי כופר השתא נמי דכתיב אנשים נימא הכי אנשים ולא שוורים בין תם בין מועד פטור ונקי לדרשה אחריתא וק"ל. ולאוקימתא דאביי ורבא ורב אדא יש לדקדק לא לכתוב אנשים וצ"ל דאי לא כתיב אנשים ה"א אנשים ושוורים שוין למר כדאית ליה בין אסון או לא אסון ולמר כו' בין נתכוין ללא נתכוין ונקי לחצי כופר [או] לדרש' אחריתא אך עתה דכתב לן רחמנא אנשים לומר ולא שוורים ולא ידעינן דיוקא אי שוורים זה וזה לחיוב או לפטור ע"כ אתי נקי לגלות אאנשים לומר זה וזה לפטור דאל"כ [דנקי אחצי כופר] אנשים דכתב רחמנא למה לי [כיון דלא ידעינן מינה אי לחיוב או לפטור] א"כ צריך אנשים וצריך נקי דאנשים לחוד לא הוי ידעינן הדיוק בשוורים זה וזה לפטור דלמא זה וזה לחיוב כתב רחמנא נקי וק"ל:

בתוס' בד"ה גבי בושת כו'. המכוון דדוקא גבי בושת כתיב אנשים ולפי האמת [למה] כתב אנשים בבושת נילף מהיכא דנפקא שאר הד' דברים [ולכך כתבו ואפילו לר"ע אבל בושת לא נפיק כו' אלא מאנשים]:

בא"ד והא דלא פריך גבי צער כו'. וה"ה ריפוי ושבת לר"ע רק מלתא פסיקא נקטו לכולי עלמא ואפשר לומר דאי הקשה גבי ריפוי ושבת ה"א קושיא של וא"ת מתרצי לזה דמדאצטריך לתורה לכתוב ב' למודים [ע"כ בין תם ובין מועד פטור]:

בתוס' בד"ה בכוונה תליא מלתא. אכתוב לך בקצרה המכוון מהתוס' כי רש"י פי' קושית רב אדא לרבא ואביי דאמרי הדיוק אנשים יש אסון באשה לא יענשו כי קים ליה בדרבה מניה הא לא חייב מיתה דס"ל כר"ש לפי"ז קשה וכי היה תמה אי סבירא להו כרבנן ועוד מ"ש ולית ליה דתנא דבי חזקיה דאל"כ אף אם כר"ש ס"ל מ"מ לא יענשו כיון שיש אסון ולא חילקת א"כ הו"ל לאקשויי כו' ומי איכא מאן דלית ליה כו' לז"א דבהא שאמרו הדיוק יש אסין לא יענשו לא מקשה כלל אף דס"ל לפי האמת כר"ש וכרבי דאינו חייב מיתה וכמ"ש אע"פ שיש אסון באשה יענשו ודלא כרבנן וחזקיה מ"מ בהא לא מקשי עלייהו דאינהו ס"ל כרבנן דקים ליה בדרבה מיניה או (כחזקיה) [כר"ש כצ"ל] דפטור ממיתה ועכ"ז לא יענשו דלא חילקת מכח היקישא דמכה אדם ומכה בהמה וכתנא דבי חזקיה רק קושיתו הוא מדלא אמרו במלתייהו אנשים כי אין אסון יענשו יש אסון לא יענשו בין נתכוין בין לא נתכוין דהוי משמע דמיעוטא דנקי אכולה קאי משמע דהשתא אע"ג דכתיב נקי לא ממעט כי נתכוין השור לאשה ומוקמינן מיעוטא דנקי אמסתבר יותר בשור דהיינו לפטור שלא במתכוין לזה מקשה דהא לרבי וה"ה לר"ש רק נקטו רבי לתרץ קושיא ב' כמו שאכתוב בסמוך דס"ל [לרבי] אם יש אסון ונתת נפש בו' ממון בלא מתכוין ע"כ ליכא למידרש כמו לאביי ורבא אם אסון לא יענש דאטו באסון תליא לרבי לפטור מממון בכוונה תליא א"כ ע"כ צריך למידרש קרא כמו שדורש רב אדא אח"כ וקאי הדיוק אנשים כי נתכוונו פטורין ושוורים חייבין כתב רחמנא נקי לפטור במתכוין ומדרבי נשמע לרבנן דלמה לן למימר עוד פלוגתא במתכוין השור לרבנן חייב ולרבי פטור וכתבו מנ"ל דלרבי צריך למידרש קרא הכי אנתכוונו דס"ל בלא נתכוין חייב ממון דמי הנהרג וה"ה דמי ולדות דכיון דגלי קרא דלא קאי היקישא דמכה אדם כו' אאין מתכוין לענין דמי הנהרג ה"ה דמי ולדות דלא נפטרנו אע"ג דאית ליה היקישא לענין שאר דברים וא"כ לא קשה מי איכא דלית ליה תנא דבי חזקיה דודאי אית ליה היקישא רק הכא דגלי קרא דלא לדרוש מתכוין ואינו מתכוין שוין ובלא"ה צ"ל דרבי פליג אתנא דבי חזקיה לענין דמי הנהרג כמו שאיתא התם בהדיא רבי מפקא מדחזקיה לאפוקי רש"י דפי' דס"ל [לרב אדא] כר"ש ולית ליה דתנא דבי חזקיה בלא גילוי קרא רק לית ליה היקישא כלל ע"ז הקשו מה שהקשו והב' תירוצים על הב' קושיות לא תלוי זה בזה שאלו היה פירש"י דס"ל כרבי דחייב בלא נתכוין דגלי קרא ונתת נפש כו' לא היה קשה קושיא שניה. ואביי ורבא סבירא להו דאף רבי דריש דרשתו לא מתכוין ואסון (לר"ע) [לא] יענש [דמי ולדות] לכ"ע דדוקא דמי הנהרג חייב לרבי (ג) וק"ל:

דף מב:

גמ' מפי גברא רבה כו' משתלם נמי מעלייה כו'. קצת קשה לפי"ז לוקמי אכופר וכשהשור בסקילה דה"א מן העלייה:

גמרא מה כשחייב בן חורין חילקת בו כו'. אין להקשות למה הוא עצמו יותר נסתיים שיש חילוק מלגבי עבד וע"כ מכח סברא בחוץ פריך דהביאהו לב"ד וכו' [וזו הסברא עצמה שייכא בעבד] ז"א דכבר למד יעשה לו מגופו משלם דוקא א"כ גלי לנו התורה לגבי תם [בן חורין] דלא משלם מן העלייה ועוד דהוא עצמו אמר לעיל לר"א הביאהו לב"ד וכו' גבי כופר רק הוא הכל מדברי ר"ע ומנ"ל הכל אלא דסמך אקרא [דיעשה לו] וק"ל:

ברש"י בד"ה מ"ט אין כופר כו'. אח"כ מתחיל הדבור דכתיב והמית איש השור יסקל השור אינו בסקילה עד שימות הניזק כך נראה להגיה ודו"ק (ד):

ברש"י בד"ה שור אינו בסקילה כו' דכתיב והמית כו'. לא מובן לי האי דכתיב והמית איש כו' מאי משמע נימא כיון דאמדוהו יסקל אע"כ צ"ל מכח סברא בחוץ אין השור בסקילה עד שימות לאפוקי כופר ה"א אפשר בחזרה [אם לא ימות] לכן נ"ל דמהופך הוא דבלא"ה אינו תופס ורושם בגמ' כלל וכצ"ל דכתיב והמית איש השור יסקל ושור אינו בסקילה עד שימות הניזק [מכח סברא מבחוץ] ר"ל וא"כ ע"כ והמית דוקא הוא כצ"ל:

בתוס' בד"ה ונימא ר"ע לנפשיה כו' וכשאמר לו ר"א קיבלה. ולא דריש נקי מחצי כופר דס"ל כריה"ג ודאי חייב [מאחר שחייב הכתוב בתם חצי נזק] כדלעיל [בד"ה נקי מחצי כופר] וכן צ"ל בסמוך בד"ה אלא אמר רב אשי כו' נימא דגם ר"ע היה יודע כו' וכן בגמרא בה"א לר"א נמי שקדם ושחטו ה"נ וסבר דלמא כו' וכ"כ רש"א (ה) מ"מ לא החליטו תוס' לעיל [בד"ה נקי מחצי כופר] דס"ל כן [דאין סברא לפטור בתם מאחר שחייבו הכתוב בחצי נזק] וכתבו טעמים אחרים דלא פי' ר"ע [לאוקמי נקי מחצי כופר או מדמי בן חורין] הוא לפי האמת כאן דס"ל פטור מכופר [כרבה] כמ"ש בסמוך בד"ה מה כשחייב כו':

נוסחה א בתוס' בד"ה מה כשחייב בבן חורין כו'. דבריהם תמוהים הם וכן (ר"א ותמהו) [ראה ותמה] רש"א יצ"ו דהא כוונתם הוא משום די"ל קיבל תשובתו ולא מסתבר לאוקמי מיעוט דנקי אחצי כופר כריה"ג [דמחייב כמ"ש התוס' לעיל בד"ה נקי מחצי כופר] לז"א מכאן מוכח כו' וקשה הא ע"כ רוצה ללמוד מכאן דלא נתחייב תם כשהשור בסקילה מן העלייה וע"ז קאמר והלא דין הוא מה כשחייב בבן חורין כשהשור בסקילה חילקת דמועד חייב כופר וכמ"ש בקרא השור יסקל כו' אם כופר כו' ותם פטור הביאהו לב"ד וישלם לך ה"נ גבי עבד כשהשור בסקילה למה לי קרא דנקי ומהיכא תיתי שישלם מעלייה דא"ל מה כשחייב בבן חורין כשאין השור בסקילה וס"ל (כר"ל) [כר"א] דתם פטור דלפי"ז מועד נמי פטור לרבה ואם כן מאי חילקת בין תם למועד דקאמר [וכן הקשה במהרש"א]. ורש"א לאביי דבסמוך כו' (קאי הך תירוצא דס"ל אף לר"ע חייב מועד שלא בכוונה מואם כופר ותם פטור דלא מחייב שלא בכוונה אא"כ היכא דחייב בכוונה אבל לרבה ע"כ לא יתכן וכן לרב כדלקמן וגם לאביי לא נסתיים דדלמא ס"ל דגם תם חייב וק"ל. כ"ז היה במוסגר) (ו). והנראה אלי הוא שתוספות כתבו זה לי"א דבסמוך נקי דאפילו דמים לא משלם דלפי"ז ע"כ א"ל והלא דין הוא מה כשחייב בבן חורין שהשור בסקילה חילקת בו כו' דלענין דמים לא חילקת בין תם למועד ושניהם פטורין מן הדמים [דמועד משלם כופר] וא"כ אימא דצריך נקי דה"א כל דמשלם מועד דמים תם נמי משלם דמים דחיוב של דמים היא יותר מכופר (ז) אלא הכי פירושו מה כשחייב בבן חורין לענין דמים דהיינו כשאין השור בסקילה דמועד חייב דמים אף שאין משלם כופר ותם פטור מדמים כיון דאף בכוונה לא משלם כופר [כמו שתירצו התוס' לעיל (בבא קמא דף מ"א ע"ב) בד"ה נקי מחצי כופר] דהביאהו לב"ד ואשלם לך (ח) וא"כ ש"מ דלא קיבל תשובות ר"א דלדידיה מועד שלא בכוונה חייב כופר וגם תם אי לא קרא דנקי ועיין:

נוסחה ב בתוס' בד"ה מה כשחייב בבן חורין כו' ואפ"ה פוטר כאן בתם כו'. משמע להו מדקאמר סתם חלקת בין תם למועד אף כשחייב כו' ולמה לי נקי למיפטר תם בכל ענין קאמר בין בכוונה או שלא בכוונה לעולם תם פטור ומועד חייב לרבה דבסמוך בכוונה ולאביי אף שלא בכוונה ודו"ק:

בתוס' בד"ה נקי מדמי עבד כו' דאפילו דמים לא משלם כו'. אע"ג שכתבו לעיל [בד"ה נקי מחצי כופר] דהיכא דליכא כופר בכוונה אין ה"א דמים שלא בכוונה אבל דמים בכוונה ה"א אבל לשינויא אחרינא שם דלא קאי רק אמאי דכתיבא בקרא לא יתכן וכ"כ רש"י (ט):

דף מג.

נמרא אידי ואידי דמים כו'. דא"ל רישא כופר וע"פ עדים וסיפא קנס וע"פ עדים [וכדמצייר בסמוך ע"ב] דהא קתני המית שורו את פלוני וכו' בלא עדים גם לא אמר מועד [שזה עיקר הודאתו] פשוט:

בתוס' בד"ה גרושה נמי כו' אטו ולדות צררי נינהו כו' דהכי פריך לקמן כו'. אילולי דבריהם היה נראה דתלמודא מקשה לרבה דמוקי בגרושה וס"ל ולדות צררי נינהו כמ"ש לקמן לא שנו אלא שחבל בה בחיי הגר כו' ודו"ק:

נוסחה א בתוס' בד"ה אמר רבה וכו' והא דאיתותב רב מברייתא כו'. אף דאביי מקשה הכא מסתם מתני' [ולא מסתבר ליה דאתיא כר"א] מ"מ לא הו"ל לחשוב לקמן לתיובתא גמורה וק"ל:

נוסחה ב בתוס' בד"ה אמר רבה וכו' והא דאצטריך ליה לר"ע כו'. א"ל דלמא ס"ל כריה"ג כמ"ש לעיל דכבר הוכיחו התוס' לעיל בד"ה מה כשחייב בן חורין מהברייתא דלא קיבל ר"ע תשובת ר"א [אך] א"כ עדיפא הו"ל לאקשויי מנ"ל דתם פטור וק"ל:

בא"ד והא דאיתותב כו'. קשה לקשר דא"ל בל"ז פליגי אליבא דר"א ור"ע תם ומועד פטור דאין ה"א בר"א דמועד פטור מכופר ועיין:

נוסחה א בתוס' בד"ה מאי לאו כופר כו' הוי נ"מ נמי להא. לא מצי למימר נ"מ מפורשת לעיל בגמ' האפוטרופסין משלמין מן העלייה ואין משלמין כופר משום דכופרא כפרה אבל דמים משלמין דאהא גופא תיקשי מאי נ"מ דכופר אין משלמין ומשלמין דמים במקום כופר כיון דחיובא גבי דידהו דלא גרעה מיתה מניזקין ומאי איכא בין תשלומי כופר לתשלומי דמים אבל היכא דמת המזיק היכא שלא נתחייב אלא כופר כיון דאין כפרה לאחר מיתה פטורין היורשין אף מלשלם דמים במקום כופר וצ"ע:

נוסחה ב בתוס' בד"ה מאי לאו כופר ולפי"ז חמיר שלא בכוונה וכו'. תמוה בעיני חילוק זה דא"כ מאי לשון פטור מכופר דאמרי' אדרבה חייב מיבעיא ליה וכן לעיל לר"א נקי מחצי כופר וחייב דמים לחד שינויא דתוס' לעיל דלא רצה לומר נקי מדמי בן חורין כיון דלא כתב בתורה ועיין. גם עיין על הא דלעיל (בבא קמא דף מ') שור של אפוטרופסין משלמין מן העלייה ואין משלמין כופר ומסיק דכ"ע כופרא כפרה ויתמי לאו בני כפרה נינהו אבל דמים מיחייבי ועיין:

בא"ד דדמים יכול למחול וכו'. ר"ל אף דכופר יכול למחול ולחזור וליתן לו במתנה אבל צריך להוציא מתחלה מתחת ידו וליתן ליורשים ואח"כ יחזרו ויתנו לו וכו'. יש"ש:

בתוס' בד"ה רישא דמים כו' תשלומין שחייבו הכתוב כו'. אבל למ"ד בדמזיק שיימינן לא יתכן וק"ל:

דף מג:

גמ' כופר בעבד מי איכא אלא לאו דמים וכו'. אם בא לחזק קושית אביי ולמידר דמתני' דהמית שורי איירי בכופר א"כ צ"ל הא דכל שחייב בבן חורין דמים [אף דמשלם כופר אף בשלא בכוונה] כגון בשור תם היכא שאין השור בסקילה או בשור של אפוטרופוס אבל דוחק לומר שבא לסתור שינויא דאידי ואידי דמים ולקיים שינויא דחיקא וק"ל:

גמרא ואלו שאש משלמת שלא בכוונה דמים משא"כ בבור לא קתני כו'. דבכלל שהאש מועדת בין לדבר הראוי לה ליתא כמ"ש התוס' לעיל (בבא קמא דף ה') [ע"ב בד"ה כי שדית]:

גמ' בפיסקא וכן בבן כו' והלא דין הוא ולמה לי קרא. דא"ל דאצטריך לכופר דאע"ג דבסקילה [מ"מ ה"א דפטור מכופר דהא] תם נמי בסקילה ופטור מכופר. ז"א דנילף אח"כ חייב סקילה בגדולים וחייב סקילה בקטנים והיה אצטריך לומר מצות כדבסמוך וק"ל. גם א"ל למה לא אמר כאן וכי דנין קל מחמור כדבסמוך דאם לא נאמר שור באדם לא היינו יכולין לילף מאדם באדם דמה לאדם שכן חייב במצות (י) ובזה היה ג"כ נפרך קצת הק"ו דאפשר שזו פירכא דלא שייך בבהמה אכן לקמן פרכינן מה לאשה שכן אינה במילה. אכן אינה קושיא דאורחא דברייתא כן הוא באמת אחרי שירד לחומרא דמצות נפרך ג"כ ק"ו דהכא:

גמ' ועוד ק"ו ומה אדם באדם שלא כו' הומ"ל [ומה אדם באדם] שכן פטור מכופר וכדלעיל ר"פ קמא דף ד' רק רצה בה"א ללמוד ג"כ תם דפטור מכופר גם א"ל מדאצטריך או בן יגח וכו'. למה לי איש בעמיתו [למעט ד' דברים] דאצטריך משום פירכא (דכופר) [דמצות כצ"ל] או כשאר כל מדאצטריך דעלמא:

ברש"י בד"ה משא"כ בבור כו' דכתיב שור ולא אדם כו'. מזה אפשר לתרץ מה שהקשו התוס' לעיל בפ"ק דף ט' ע"ב בד"ה משא"כ בבור שור ולא אדם גבי בור למה לי תיפוק ליה מעליו ולא על האש ובור די"ל דאצטריך למעט הדמים ואף לבעיא דרבא אם אש לא משלם דמים שלא בכוונה משום דליכא כופר בכוונה משא"כ בור דלא שייך בה כוונה כלל. ומ"ש התוס' לעיל בד"ה נקי מחצי כופר דבאש לא שייך כופר כלל לאו דוקא לא שייך אלא ר"ל ליתא כופר כלל דממועט מעליו ולא על האש ועיין:

דף מד.

גמרא אין לי אלא במועדין תם מנין. אין להקשות הא כמה פעמים אמרינן לעיל שאין סברא לומר תם פטור ממה שמועד חייב היינו אי כתב פטורא בתם אמרינן גם מועד פטור אי לא מצינו חיוב מפורש במועד אבל איפכא לא והא דצריך נקי למעוטי כופר בתם אף על גב דכופר במועד כתיב כבר כתב רש"י לעיל כי היכא דחייב חצי נזק ה"א ה"ה כופר:

גמ' ועוד קל וחומר מה איש ואשה שכן הורע כחן בניזקין כו'. במתניתין דהחובל. קשה לי למה לא נקיט להאי קולא דלעיל שהורע כחן במיתה [אבל קטן שהרג פטור] ואיש כי יכה ולא קטן וכדלעיל לא עשה בו קטנים כגדולים ועיין:

ברש"י בד"ה הכי נמי דחזינן דמתחכך להנאתו [ולא להפילו עליו]. א"ל לפירושו דפי' שלש פעמים ולא מתורת שן אתינן עלה [רצה לומר שיהיה מועד מתחלתו כשן] רק ג' פעמים שלא במתכוין במועד פטור ממיתה וחייב כופר ומתחכך עושה שלא בכוונה כו' להפילו לפירוש התוס' אם כן לעיל מאי פריך מועד היכי משכחת לה כיון דמתם קטלינן ליה לישני כי הכא ואפילו לרב נמי [דפטר הכא מכופר] האמר לקמן במועד ליפול וכו' [דחייב כופר ופטור ממיתה]. עיין לקמן ברש"י (כ):

נוסחה א בתוס' בד"ה והא תם הוא לא בעי למימר כו' ומאי פלוגתא הוי שייך בזה דהוי פליגי רב ושמואל מתני' כמאן כו'. דלא ניחא להו למימר דפליגי אליבא דריה"ג אי ס"ל תם שלא בכוונה חייב כופר ולא מסתבר ליה לאוקמי מיעוטא דנקי לפוטרו מחצי כופר מאחר שחייבו הכתוב בחצי נזק או אם סבר תם שלא בכוונה פטור מכופר בלא מיעוטא דנקי כיון שאין השור בסקילה כו' דלא מצינו מפורש בשום דוכתא דס"ל לריה"ג דתם חייב חצי כופר כמ"ש התוס' לעיל בפ"ק דף ט"ו ד"ה הא מני ריה"ג. משום דכיון דלא מיירי ריה"ג כלל מכופר ליכא למימר דפליגי אליביה טפי מאליבא דשאר תנאים דלא מיירי בכופר ובשלמא לר"ע דאיירי מכופר שהקשה לר"א והלא הוא עצמו אינו משתלם כו' שייך לפלוגי אליביה אי קיבל תשובה דר"א ומחייב כופר אף שאין השור בסקילה ואף דמצינו למימר דריה"ג מצי סבר דחייב בחצי כופר מ"מ פלוגתא לא שייך אליביה ודו"ק:

נוסחה ב בתוס' בד"ה והא תם הוא כו' כריה"ג כו'. אשמואל לא קשה [ר"ל לפי האמת למה מוקי במתחכך להנאתו ולא כריה"ג] דאיהו ידע להפילו הול"ל כדבסמוך [בדיבור שאחר זה] וע"כ מיירי במתחכך להנאתו רק אמקשן הוא דפריך ולפי מ"ש סברת המקשן בסמוך בדבור שאח"ז [דמקשה והא תם הוא שאפילו עשה כן כמה פעמים כו'] נראה דלא קשה כלל דריה"ג לא מחייב חצי כופר אא"כ כשנגח ג' פעמים משלם כופר שלם דטעמו דחצי כופר כמו חצי נזק ובלא מתכוין ג' פעמים אע"ג דמשלם נזק שלם לא משלם כופר שלם א"כ ה"ה תם אע"ג דמשלם חצי נזק מאן נימא דמשלם ח"כ (לעיל) [ועיין] (ל). רק הא דמוקי לקמן כריה"ג הוא במתכוין ליפול על בני אדם בבור. וז"א דא"כ בר קטלא הוא. וצ"ל ע"כ ג"כ לקמן סברת המקשן כמו הכא [במתכוין ליפול ולא על בני אדם] דאל"כ קשה נמי א"ה בר קטלא לקשי בל"ז אמתני' כיון דקושיתו הוא ולמה לא קתני מתני' חייב מיתה כמ"ש בסמוך [בד"ה ה"נ במתחכך] ובשלמא לפירש"י ניחא דקשה [רק] לתירוצו במועד ליפול היכי משכחת מועד הא בר קטלא הוא ומתם קטלינן ליה לאפוקי לפירוש התוס' [דהוא] מועד מתחלתו [כמ"ש התוס' לקמן בסמוך וא"כ לא קשה אנגיחות ראשונות ע"כ צ"ל דקושיתו הוא על נגיחה דהשתא הא בר קטלא הוא ולמה לא קתני במתני' חייב מיתה. הו"ל להקשות בל"ז. וכן מאי משני שמואל הא מני ריה"ג] לכן ע"כ צ"ל נמי לעשות לקמן ג' חילוקים מתכוין להפיל על בני אדם בבור [דבר קטלא הוא] או דחזא ירקא [דהוי מועד מתחלתו] ועוד בה שלישי כמו הכא [היינו סברת המקשה היה דכוונתו ליפול ולא על בני אדם ועלה משני שמואל הא מני ריה"ג] ועיין ותמהני על הישש"ש שהקשה לקמן לפי' התוס' א"ה הוא בל"ז לפי סברתו עדיפא הו"ל לאקשויי מאי מתרץ שמואל הא מני ריה"ג ועיין. וא"כ שפיר כתבו הכא ולא בעי וכו' כדמוקי לקמן כריה"ג [אף בלא מתכוין ליפול על בני אדם דלא משכחת כופר שלם]. אבל לר"ע אין ה"א כלל לחייב תם בין לרב או לשמואל לכן מקשה המקשן והא תם הוא. רק צ"ע לפי מ"ש התוס' לעיל בסוגיא דח"נ קנסא (בבא קמא דף ט"ו) בד"ה הא מני ריה"ג דלא שמעינן לריה"ג בפירוש [דמחייב חצי כופר בתם] רק דמצי סבר כן וה"ה ר"ע נמי צ"ע לי מאי פסיקא ליה ריה"ג מר"ע

ודוק היטב. ז"א דכבר הוכיחו התוס' לעיל בד"ה מה כשחייב דר"ע [בבא קמא לא] קיבל תשובתו וחלקת בין תם למועד ותם פטור. לכן מקשה והא תם הוא לר"ע פטור. ועיין דא"כ גם במועד מאי פליגי [רב ושמואל] דר"ע ס"ל חייב [דקאמר חלקת בין תם למועד] והיאך סבר רב פטור מזה ומזה ודו"ק (מ):

בא"ד דמאי דוחקיה וכו'. ולקמן א"א לומר פטור מזה ומזה דהא קתני משלם כופר ובמועד ליפול לא שכיח כדבסמוך:

בא"ד ומאי פלוגתא הוי שייך כו'. אין להקשות ע"כ השתא פליגי אליבא דר"ע כמ"ש התוס' לעיל (בבא קמא דף מ"ג) בד"ה אמר רבה ואף השתא דפליגי ברגל ושן שלא בכוונה היינו הך אם קרן מועד שלא בכוונה חייב שן ורגל דמועדין מתחלתן שלא בכוונה חייב דלמא פליגי אליבא דריה"ג ז"א דמאי פלוגתא שייך בזה ולמה לא פליגי אליבא דר' יהודה או מאן דהו כיון דאיהו לא דיבר כלל מכופר ואף מכופר בכוונה אבל ר"ע שמעינן ליה דבכוונה אמר הביאהו לב"ד ואשלם לך פליגי בשלא בכוונה אי קיבל תשובת ר"א לענין לחייב במועד שלא בכוונה אבל מ"מ תם פטור שלא בכוונה דאל"כ הו"ל לאוקמי נקי להכי (נ) וכמו שנסתיים לעיל שקיבל תשובת ר"א לחייב מועד (ס) או לא קיבל וס"ל אפילו מועד שלא בכוונה פטור וא"כ ע"כ [היה צ"ל דזה ס"ל כריה"ג וזה מוקי מתני' כמ"ד אחר א"כ מאי פלוגתא הוה שייך וכו']:

בא"ד ועוד דרישא דמתני' כו' לא אתיא כריה"ג כו'. דלהיכא דהשור בסקילה לא אצטריך למתני דהביאהו לב"ד וכו':

בתוס' בד"ה והא תם הוא המקשן סבר כו'. קושיתם הוא [שהוצרכו להסביר דעת המקשן והתרצן] דאין סברא לחלק לענין מיתה בין תם למועד ואינו מסברתם וכל היכא דבג' פעמים מועד חייב מיתה ג"כ בפעם אחת חייב מיתה ולא כסברת רש"י ג' פעמים שלא במתכוין נעשה מתכוין [דלפירושו בין להמקשן והתרצן מיירי שלא בכוונה אלא דהמקשן היה סבר דמיירי בפעם אחת והתרצן השיב לו דמיירי בג' פעמים ומקשה אי הכי בר קטלא דבשלש פעמים נעשה מתכוין כמ"ש רש"י אלא הכא הואיל ומועד לכך מאי שלא במתכוין איכא ומשני דחזינן ליה דמתחכך להנאתו דחזינן דעשה עתה שלא בכוונה אבל התוס' מיאנו בזה וס"ל דאם בפעם אחת לא מיחייב מיתה גם בג' פעמים כן] וא"כ בגמרא [לפי פשוטו] דנבין הפשט שהתרצן משיב לו מועד מן מה שהוא הבין תם [כולו במתכוין רק שהמקשן סבר פעם אחת והתרצן משיב לו במועד דהיינו ג' פעמים] א"כ קשה היאך תלוי א"ה בל"ז הו"ל לאקשויי אמתני' [בר קטלא הוא] וק"ל. אבל א"ל קושיתם הוא מאי מקשה והא תם דלמא מועד [דהיינו ג' פעמים] ז"א דידע קושית א"ה בר קטלא אלא היא נופא קשיא אי בג' פעמים נעשה בר קטלא ג"כ בפעם אחת נעשה בר קטלא לז"א שהוא הבין להפילו ולא מתכוין על האדם דא"כ לא פטור ממיתה. וה"ה דהומ"ל מכח דיוקא דלהפילו הול"ל אי מיירי במתכוין [להפילו גם על האדם כמ"ש התוס' בסמוך] רק א"כ הו"ל לאקשויי כדשני ליה במועד להתחכך כיון שהוא הבינו להפיל על בני אדם [ולא ידע דכוונת התרצן כדמפרש ואזיל במתחכך להנאתו] אם כן להפילו הול"ל ש"מ דעיקר קושייתו הוא בר קטלא הוא:

דף מד:

בתוס' בד"ה כל קבוע כו' דפטור מטעם קבוע מוארב לו וכו'. תימה הראשונה לא מתורצת בהאי וי"ל ועיין:

דף מו.

גמרא א"נ לכי הא כו'. קשה מנ"ל לשמואל זה כלל גדול כו' לכי הא כו' דלמא אף רבנן ס"ל התם חולקין היכא (שהמוחזק) [שהתובע] יש לו רוב ומנ"ל לשמואל אלא צ"ל ה"נ יש רוב דרוב בהמות אינן מפילות ואפ"ה ס"ל בתניא נמי הכי המוציא מחבירו עליו הראיה אכן קשה דלמא סומכוס מודה התם דדוקא במתני' הכא שיש חזקה דבחזקת מעוברת קיימא הבהמה כמ"ש בסמוך ע"ב בד"ה מידע ידע וגם רובא ס"ל חולקין אבל רוב לחודיה לא (ע) ומודה דהמוציא מחבירו עליו הראיה בעלמא וצ"ע. גם הכא יש להקשות דלמא סומכוס מודה התם דדוקא בעומדת באגם ס"ל חולקין והתם המוכר המעות שלו בידו ס"ל שיכול לומר לשחיטה מכרתי לך ע"ש בתוס' (פ) אבל כ"ז אינו שוה דדיוקא מזה כלל גדול כאן שהוא מימרא דרבנן כמ"ש רש"י [בד"ה אי נמי] דשמעינן מתני' דהואיל ונקיט כו' וכן משמע בתוספות דב"מ וב"ב (צ) ולהכי נראה מה שהקשו [תוספות בד"ה דאפילו ניזק דהו"ל לומר] ולטעמיך כו' שאינה קושיא כלל דבה"א י"ל זה כלל גדול אתי לכי הא דמוכר כו' וכך כתבו שם:

בתוס' בד"ה זו דברי כו'. מה שהקשיתי ע"ז דדלמא בשמא ושמא א"צ עומדת באגם וכ"ה שם בתוס' בהדיא ושמואל דדחיק התם היינו משום דמתני' איירי בברי וברי ורבא מגיה במתני' ותני זה אומר שמא וכו' וכדאיתא התם צ"ל שהתוס' משמע להו דכאן הוא עיקר דברי סומכוס שאמר דינו חולקין על שור שנגח את הפרה וכדאיתא בתוס' בסמוך והתם ובהמניח דאמר אמר סומכוס אפילו בברי כו' פירוש הכא בהפרה דע"ז אמר דינו וכמ"ש רש"י בהמניח והתם ומוהרי"ו תירץ על קושית התוס' דלעולם א"צ באגם לסומכוס רק התם צ"ל בלאו הכי באגם משום דנימא כאן נמצא כאן היה ואינו נראה כלל:

בסה"ד ותיתי אפילו כסומכוס. ר"ל מתניתין דלעיל סומכוס אליבא דרבי ישמעאל וכאן סומכוס אליבא דר"ע ומנ"ל חלוקין:

בתוס' בד"ה דאפילו ניזק כו' דלמ"ד חצי נזקא קנסא כו' הרש"א הקשה מה שהקשה ותירץ מה שתירץ והוא דוחק גדול לומר גדולה מהעדאת עצמו בעלמא רק זה מיושב קצת אליביה שא"צ לומר שקושית התוס' הוא מכח ר"ח מנה לי בידך ועדים מעידים וכו' [וכפירוש מהר"ם] דא"כ מאי הקשו שזה מודה במקצת בנזק הפרה [אלא דמשמע להו דמיירי בלא סהדי] (ויהיה) [והיה] ספק לב"ד [ר"ל שבלא הודאתו היה ספק לב"ד מחמת שראינו שהשור רדף אחריו דהוי כגמל האוחר כמ"ש מהרש"א כאן ובתוס' ב"ב שם] דאל"כ [היינו אי לאו הודאתו] לא הוי תלינן בשור זה מ"מ הודאתו משוי ליה מודה במקצת [שלא יוחשב מודה בקנס]. ואפ"ל דודאי שמא חייב וס"ל חולקין אע"פ שאם מודה פטור בשמא חייב כמו בכל מקום דס"ל שמא חולקין רק מחויב שבועה לא יביא לידי תשלום הכל דטעמא דשבועה אמרי' בעלמא רמי רחמנא שבועה עליה כי היכי דלודי וכו' [והכא אם יודה יפטור מלשלם הכל]. ואני אמרתי [דלכך לא יביא לידי תשלום הכל אפילו אי מיירי בהעדאת עדים (ק) דטעמא דעדים מביאין לידי תשלום על השאר מה שטוענ איני יודע והם העידו על מקצת הוא כמ"ש התם שלא תהא הודאת פיו גדולה מהעדאת עדים ומפרש התם במסקנא מק"ו דמודה בקנס דפטור ע"פ עצמו וחייב ע"פ עדים וכו' דהיינו הילפותא של מחויב ע"י עדים בא מהעדאת פיו וא"כ כשנחייבו כאן ע"י העדאת עדים יהיה גדולה וכו':

בא"ד וי"ל דהתם ברי שלו טוב וכו'. אפ"ל שכתבו לזה ולא משני בקיצור [כאין לתרץ ובאמת] הומ"ל ולטעמיך משום שסמכו על מ"ש אח"כ בסמוך האי דהבית והעלייה משם נסתיים דס"ל לשמואל ברי עדיף דאל"כ במ"ש לימא תהוי תיובתא דר"נ קשה לימא תהוי תיובתא דשמואל [דאפילו ניזק אמר ברי וכו'] דליכא לשנויי כמו שאמר התם כגון שיש עסק שבועה כו' ומתוך שאינו יכול לישבע כו'. דהא שמואל לית ליה האי סברא אלא צ"ל דברי עדיף אית ליה בברי טוב והתם ברי טוב דרגיל להכיר וכו'. מיהו עיין בתוס' ב"מ [בפרק השואל בסוגיא דשאלה חצי יום] שהתעוררו כעין זה ממש דהבית והעלייה ומתרצין דמוקי לה באמת [כרב נחמן] וס"ל [לתנא דמתני'] כן [דמחויב שבועה וא"י לשבע משלם דאיכא תנא דסובר הכי] ואינהו סברי כאידך ברייתא דלא ס"ל מחויב שבועה וא"י לשבע משלם אבל הא יש להקשות היאך אפ"ל דס"ל לשמואל ברי עדיף הא שמואל לית ליה האי סברא דמחויב שבועה וא"י לשבע משלם הא חייב בלא"ה מכח ברי עדיף וביותר לתירוץ התוס' דאף למ"ד מחויב שבועה וא"י לשבע משלם דוקא היכא שהברי טוב דאל"כ מאי טעמא דיורשים ודו"ק. [ואפ"ה פליג שמואל אף דהברי טוב והא סובר דברי עדיף] ועיין תי' לזה בחידושינו בב"מ בפרק השואל (ר):

בתוס' בד"ה המוציא מחבירו כו' משמע מהכא כו'. רשמו באמצע [בין הא דניזק אומר ברי כו' ובין א"נ לכי הא] דדיוקא מכח למעלה ולמטה [מדקאמר זו דברי סומכוס משמע זו ולא ס"ל ומלמטה דקאמר א"נ לכי הא ופסק שם שמואל כן דהמוציא מחבירו עליו הראיה] כמ"ש שם בפרק חזקת הבתים ע"ש:

דף מו:

בתוס' בד"ה ורבינא נזק כו'. לסימנא בעלמא נקיט כו'. לפי"ז אין להקשות דלמא רבינא נזק פי' רביע נזקו וכן חצי נזק ר"ל חצי נזקו דהיינו שאם הפרה שוה פ' זוז ועם הולד ק' כמ"ש התוס' [ולמה לאביי לפרש חצי נזק אחד מארבעה דעלה מקשה רבא אטו כו']. דנזק תני ולא נזקו. ולמ"ש התוס' בסמוך ע"א בד"ה מ"ט גופה היא אטו שני שוורים תמים שהזיקו כו'. אפ"ל קצת [לישב קושית התוס'] דאביי ס"ל עובר לאו ירך אמו וחייב מטעם דהיא וולדה נגחו וא"כ י"ל דמשלם רביע נזק משלם דאטו אם שור גדול ושור קטן נגחו (ואם) [ישלם] הקטן פחות מהגדול ובשלמא אם עובר ירך אמו הוא שפיר דדמיא להא דהאחרון מאה ושלפניו חמשים וכו' וק"ל:

בתוס' בד"ה מידע ידעי וכו'. יש לומר דאה"נ חולקין ומשלם [מן הפרה] רביע וחצי רביע ומתני' מיתוקמא דקדים תבעי' לבעל הולד תחלה ומטעם גלית אדעתך וכו' רק לאפוקי מלישנא קמא אתי דאי תבעי' לבעל הפרה תחלה משלם כוליה [ע"ז פליגי בלישנא בתרא דמשלם נכי ריבעא אבל באוקימתא לא פליגי] וכ"כ בעל המאור ובעל המלחמות באריכות ע"ש. ואפ"ל [בסברת התוס'] דצריך טעם למה אי קדים תבעיה לבעל הולד תחלה מצי א"ל גלית אדעתיך כו' לימא ליה אנא קדים אשכחנא ליה בשוק ותבעתיה אנא משום דא"ל דהא ע"כ צריך אתה לתבוע אותי ולמיקם בהדי בדינא הו"ל לתבוע הכל ממני לבד אך השתא דאף אם קדם ותבע לבעל הפרה מ"מ צריך לתבוע ג"כ בעל הולד בעד הנותר א"כ אין זה טענה גלית אדעתך וכו' [אע"כ דאפילו בקדם תבעיה לבעל הפרה אינו משלם אלא רביע ומיתוקמא מתני' דקתני חצי נזק דהיינו א' מארבעה בנזק אף בקדם תבעי' לבעל הפרה] ועיין:

דף מז.

גמרא טעמא דלא ידעינן כו' רבא לטעמיה כו'. קשה מנ"ל לטעמיה כו' דלמא פי' רביע נזקו ואין משלם כלום בשביל הפרה (אלא) (וא"ל) דא"כ קשה [כמו] על אביי [כמו שכתב למעלה בד"ה רביע נזק] א"כ למה ליה טעמא דלא ידעינן כו' לדייק כפשוטו דאי לאו ירך אמו למה משלם כלום בשביל הפרה אטו שני שוורים כו' כמ"ש התוס' בד"ה מ"ט אטו שני כו' [אע"כ צריך לפרש] רביע נזקו [והא דלא תני נזקו] כיון דחצי נזק ניחא תני איידי רביע לאפוקי לאביי וכו' [א"כ מנ"ל לטעמיה כו']:

דף מז:

גמרא מיתיבי האשה שנכנסה כו'. קשה דלמא שאני הכא משום דכיון שהיא מסתמא אצל הרחיים חייבת אפילו באכילה דטעמא דהו"ל שלא תאכל [והכא בעומדת שם הו"ל לאשה למנוע מלאכול] עיין באשר'. ובסמוך י"ל דלהכי מקשה מהאשה דוקא אהאי אתתא מהך טעמא [מישב קושית תוס' בד"ה הכא ברשות]:

גמרא ברשות אשלא ברשות קרמית. כתב מהרש"א האי שלא ברשות לאו בדוקא נקיט וה"ה נמי ברשות כו' ע"ש:

בתוס' בד"ה מאי לאו כו' וא"ת כו'. ואאיבעיא גופה לא קשה [דהתם לא קאמר רק נטירותא] דעלמא כו' כגון נשברה ברוח דליכא מי שיתבענו:

דף מח.

גמרא והא תם הוא. יש לדקדק [לפירש"י] מאי מקשה והא תם הוא דלמא איירי במועד אלא סמך אקושיא א"ה בר קטלא א"כ לא משני רב מידי וכ"ת איהו סמך אתירוץ דחזא ירקא והא רב יוסף בתרא טובא בא ומשני לה וכו':

גמרא כולה רבי היא וס"ל כר"ט כו'. קצת קשה מאי דוחקיה לאוקמי כר"ט ונקט שמרו לחייבו נזק שלם הא סתמא חצי נזק לוקמי בשן ורגל אמר ליה שמרו לא מקני ליה מקום והו"ל שן ורגל בחצר הניזק וחייב לא אמר ליה שמרו הו"ל חצר השותפין דפטור בה על השן ועל הרגל לפירוש ר"ת לעיל (בבא קמא דף י"ד) בד"ה לא לזה ולא לזה כו' דלזה ולזה לשוורים ולפירות דחד הוי חצר השותפין לגבי שן ורגל ויש ליישב ודו"ק [בדפוסים ישנים היה כתוב לקמן שלא במקומו השייך לכאן והצגנוהו פה והוא כעין ב' נוסחות ובא ליישב קושיא זאת]:

א"ל לשינויא דר"פ כולה רבי הוא למה לי וס"ל כר"ט לישני דאיירי בהזיק השור בשן ורגל לא אמר ליה שמרו אקני ליה מקום כו' והו"ל חצר השותפין ושן ורגל פטור בחצר השותפין משותף לחבירו כמ"ש רש"י [צ"ל ר"ת] לעיל. דע"כ עדיף הך מחצר השותפין דלרבא דלעיל ברשות ושלא ברשות לרבי שוין וכאשר ברשות עומד בשמירת בעל החצר לרבנן עומד ברשות בעל הקדירה לרבי

ובהא לא מצינו דפליגי באיזה אופן שיהיה ברשות מי שהוא והנה רבנן ס"ל ע"כ בהכניס פירותיו שלא ברשות ואכלתן בהמתו של בעל החצר כו' ואם ברשות חייב [ולא אמרינן דהוי חצר השותפין וה"ה סתמא לרבי דהוי ברשות בעל הקדירה לגמרי ועדיף מחצר השותפין ועי' בדברי הגאון לקמן בתוס' בד"ה טעמא ובמהרש"א ד"ה ושמואל אמר] ודו"ק:

ברש"י בד"ה דחזא ירקא כו' ה"מ במועד לנגיחות כו'. לאו דוקא נקטו אלא במועד ליפול על בני אדם ור"ל במתחכך דעליה קאמר רב פטור מזה ומזה וכמ"ש התוס'. ובח"ש ומהר"ם ז"ל מאריכים בזה ולדעתי כשתדקדק בזה לעיל לא יקשה לך:

בתוס' בד"ה שניהם ברשות פי' הקונטרס כו'. צריכין לנתינת טעם לפי' התוס' דאם שניהם שלא ברשות פטורין על היזק דכל אחד הו"ל ליזהר שלא יתקל על חבירו [מה"ט גופא דאית ליה לאסיקי אדעתיה כו'] וכן שניהם ברשות לאפוקי אחד ברשות ואחד שלא ברשות [חייב זה דשלא ברשות אף אם הזק חבירו אותו שברשות אף דהיה לו לאותו שברשות לאסוקי אדעתיה דלמא גם אחר נכנס ברשות והו"ל ליזהר שלא יתקל על חבירו] הלא האמת [לא] היה כן כו' (ש) וק"ל:

בתוס' בד"ה דחזא ירקא ונפל וכו'. היש"ש מתרץ לכל קושיות התוס' והעלה כרש"י אך מה שיש לי לעיין הוא דלפירושו משמע לפירש"י לא מיקרי שן ומטעם קרן חייב וחייב אף ברה"ר כופר שלם כדין קרן מועד וא"כ הו"ל להקשות [גם] על רב אמאי נקיט אביו או בנו ולכאורה משמע לפירש"י דחזא ירקא הוא תולדה דשן רק שהיא ע"י שינוי וכיון דעביד הכי ג' פעמים הוי אורחיה ושן הוא וכ"ת סוף סוף כיון דעביד ג' פעמים ליחייב מטעם קרן [אף ברה"ר] י"ל שלא בכוונה לא יבא לידי מועד אפילו במאה פעמים עיין לעיל (בבא קמא דף מ"ד) בתוס' בד"ה והא תם הוא המקשה סבר כו':

נוסחה א בתוס' ד"ה טעמא דאמר ליה כו' והוי סתמא שניהן פטורין כו'. ר"ל לרבא אזיל האי סוגיא דלר' זירא א"א כלל לאוקמי דמוקי בבא דאם הזיק כרתי (ושלא) ברשות פטור והכא אמר הא סתמא חייב בעל השור אתאן לרבי אבל לרבא מצי אזיל האי סוגיא דלדידיה אפשר דס"ל לרבי עול נטור משמע [הגם דבאוקימתא דרבא גופיה לא מוכרח כמ"ש מהרש"א] בין שלא יזיק בין שלא יוזק דלא יהא אלא חצר השותפין חייב אנגיחת שורו וק"ל:

נוסחה ב בתוס' בד"ה טעמא דאמר ליה כו'. דע"כ לרבי קשה נגח הוא שורו כו' טעמא דשלא ברשות וכו' כמ"ש לעיל (בבא קמא דף מ"ז ע"ב) בד"ה אימא סיפא לא יהא אלא חצר השותפין וצריכין לדחוק ולומר דהוי כאלו התנה שיפטור כל אחד כו' אבל לפי האמת כו' ר"ל היינו לתירוצא דרבא דכולה רבנן אין אנו צריכין לדחוק לכך קשיא הזיק חייב כו' טעמא דאמר לו שמרו כו' וכן כתב רש"א בד"ה ושמואל:

בתוס' בד"ה אימא סיפא כו'. ולרבא דמשני הכא איידי אין להקשות לשני התם ג"כ איידי דאפשר דסבירא ליה דאין לומר איידי רק הכא ס"ל כרבנן ולכן דחק לשנויי איידי ואי אמר דוקא ושמרו הא סתמא נעשה כאני אשמרנו (ת):

דף מט.

גמרא איידי דקבעי למתני כו'. קשה דלמא הדיוק בא דוקא לאשה פטור הא לשפחה אפילו [נתכוין] לחבירו חייב ז"א דע"כ לא אתי לאורויי דיוק בהא דנתכוין לחבירו שהיאך נדע יותר נאמר טעמא דלחבירו וכו' אלא איידי:

גמרא קשיא דרשב"ג אדרשב"ג. אע"ג דבברייתא הראשונה לא נזכר רשב"ג מ"מ (לרבא) [לרבה דמפרש לעיל רשב"ג דמתני'] קשה וגם מסתמא רשב"ג היא:

גמרא מיתיבי הכה את האשה כו'. לפי מ"ש רש"י לעיל (בבא קמא דף מ"ג ע"א) ומתו שניהם פטור מן הכל כו' אין כאן קושיא ויש ליישב בדוחק (א) ודו"ק:

ברש"י בד"ה ה"נ קאמר כו' שמין את האשה כו' והדין קצוב בכתובות כו'. עיין באשר"י דלא פסק כן. ועיין בקיצור פסקי הרא"ש שפסק ב' פסקים נגד הרא"ש. הרא"ש פסק כר"ח [דלקמן גבי היתה שפחה] לפי שהיה גדול וכו' וגם מלתא דרבה אתיא כתנאי והוא פסק כרבה ולענין חבלה פסק כרש"י כדין שאר חבלות עיין ביש"ש שמאריך בדינים הללו:

בתוס' בד"ה חמרתא כו' אלא במקום שהולדות של בעל כו' אבל כו' וכדי שלא תימא א"כ מנ"ל דמשלם דמי ולדות [בשפחה] כיון שהתורה לא איירי בדמי ולדות כי האי דאי איירי גם היכא שהולדות של אדון א"כ נמעטי מאנשים לז"א ר"פ חמרתא בעלמא הוא דאזיק כו'. ומדברי האשר"י משמע שמטעמא דחמרתא הולדות של אדון שאינן מתיחסין אחר האב ע"ש:

נוסחה א בתוס' בד"ה אטו ולדות כו' ודוקא גר אבל כו'. מאין הבעל נותן ליורשיו דקתני במתני' ובברייתא ודאי דליכא לאוכוחי מידי דאיירי שחבל בה בחיי הבעל ונתחייב בחיי הבעל כדקתני ונותן לבעל ואם אין בעל נותן ליורשיו וקושית ר"ח מברייתא דאיירי אף בנזק וצער ועל הכל קתני היתה שפחה כו' זכה בין בנזק וצער השייך לה זכה אם מתה וכן לדמי ולדות השייך לבעלה גר אם מת זכה וכי היכא דבנזק וצער ליכא לפלוגי בה בין חבל בה בחיי הגר או לאחר מיתה הכי נמי בדמי ולדות זכה בכל ענין וכמו שכתבו התוס' בסמוך:

נוסחה ב בתוס' בד"ה אטו ולדות וכו' ועוד מדפריך לרבה כו' אבל כשאינו גר כו'. (ולא דייקו מברייתא גופא. הגה"ה מכבר) כדקתני ואם אין הבעל נותן ליורשיו. ז"א דדלמא ר"ח אפשר לאוקמי מתני' כפירוש ריב"א לעיל בתוס' פ' שור שנגח ד' וה' (בבא קמא דף מ"ב ע"ב) בד"ה היתה שפחה רק התוס' דחאו לרבה דלדידיה א"א לאוקמי בהכי דאיהי זכתה ביה אחר שחרור. וכ"ה ביש"ש ומוקי לה נמי כשחבל בה בחיי הבעל וכשחבל בחיי הגר ואינו מחולק עם רבה באוקימתא דמתני' רק עם הדין. לאפוקי מיתיבי לרבה דמשמע לר"ח מוקי לה שחבל לאחר מיתת הגר ואפילו הכי קתני ואם אין הבעל כו' (ב):

בתוס' בד"ה ומי עדיף כו' משום דבהך ברייתא קתני נזק וצער כו'. נראה דמשמע להו דהיתה שפחה כו' זכה קאי אכולהו גם אנזק וצער דנותן לאשה אם היתה שפחה או גיורת ומתה זכה במה שבידו והיינו ע"כ בכל ענין בין שחבל בחיי הבעל או לאחר מיתת הבעל דומיא דהכי נמי לענין דמי ולדות אבל אין נראה לומר דדייק מהא דאין האשה נותן נזק וצער ליורשים דמיירי בכל ענין דא"כ לדייק מדמי ולדות גופיה אין האיש נותן ליורשיו דמיירי בכל ענין דמודה בה ר"ח כמ"ש התוס' בד"ה אטו ולדות:

דף מט:

גמ' לר"ח מי לימא תנאי היא לא קשיא הא רשב"ג והא רבנן ואב"א הא והא רשב"ג כאן בשבח ולדות כאן בדמי ולדות אי רשב"ג מאי אריא לאחר מיתה כו' אמרי משבח כו'. כצ"ל:

גמ' ובארעא הא לא אחזיק. דאי אחזיק בארעא צריכא ליה השטר [לראיה] ודאי לא יוכל חבירו ליקח מידו. ומ"ש בח"ש על לשון [או דלמא דעתיה] נמי אשטרא [דאין פירושו על הקרקע וגם על השטר לצור רק פי' או דלמא כו' כלומר תמצא נמי אדם שדעתו על השטר] ומ"ש ביש"ש שהשני פירש [שדעתו אנייר לצור] או כו' [שהוא ת"ח ויודע הדין דאין מועיל חזקה של השטר להקרקע ובודאי דעתו אלצור. דאי לא"ה אף אם תפס השני מאי אולמיה דשני מראשון] אינו מחוור (ג):

בתוס' בד"ה ותני זכתה אינו מגיה הברייתא. דאל"כ מאי מרויח בזה דאכתי לא מצי איירי בכל ענין דומיא דנזק וצער רק דוקא כשחבל אחר מיתת הגר דאל"כ למה זכתה היא:

בתוס' בד"ה והלכתא כו' ולר"י נראה דמעיקרא נמי הכי ס"ל כו'. מפירש"י יראה דאיירי הכל במשתמרת ומשני הכא במאי עסקינן דליתא למלוה בעיר ואף דחצר המשתמרת קונה לו שלא מדעתו מ"מ צריך שיהא בעיר דאי בעי למקני קני ואין זה כמסקנא דב"מ דבמשתמרת קונה לו חצרו לעולם ולהכי קאמר והלכתא דליתא כו' [והיינו דליתא למשכון] אבל לפירוש ר"י [דאף לשינויא דליתא כו' סובר כמסקנא דהתם דלריב"ח קונה לו חצר המשתמרת לעולם רק דהכא איירי באינה משתמרת] הו"ל לתלמודא לתרץ דהא דריב"ח איירי במשתמרת והכא באינו משתמרת דבשינויא דהב"ע דליתא כו' ובעי דוקא עומד בצד שדהו לא מתרץ כלום כיון דקושית המקשן היה מהא דריב"ח דקונה לו שלא מדעתו ולא בעי עומד בצד שדהו וסבר דהכא במשתמרת איירי וצ"ל שהמקשן נמי משמע לו דהכא באינו משתמרת עסקינן מדקתני ובא ישראל אחר כו' ומדמי עומד בצד שדהו דמשתמרת לדעתו לחצר המשתמרת שלא מדעתו ומשני דהב"ע דליתא לבעל החצר כו' דהיינו כמסקנא דב"מ ודו"ק. ובתוס' דב"מ כתבו בע"א ודבריהם שם אינם עולין כהוגן הכא בשמעתא וע"ש:

בתוס' בד"ה ברה"י ופתחו לרה"י כו' אינו נראה שר"ל כו'. ולא דחאו ג"כ מטעם מה שהקשו למטה לפירוש ר"י דדלמא באמת חייב ר"ל בעל החצר לאפוקי לפירוש ר"י שאין פירושו כלל שהפקירו רק שור בעל החצר נפל בו:

דף נ.

בפירש"י דארווח בה ארווחי לרה"ר דהו"ל חופר כו' ובדבור שלאחריו ברה"י הסמוכה כו'. בספר ח"ש משבש כל הספרים חדשים גם ישנים ומהפך הגירסא בדברי רש"י ואין הגהתו ברורה. ויש ליישב פי' רש"י לכאורה מ"ש כגון מקצה מקום כו' הוא דאזיל לסברתו דאם סמך הבור מתחלה לרה"ר חייב לכ"ע כמ"ש התוס' בד"ה בבור ברשותו [ולהכי נמי לא הקשו התוס' שם רק מהא דלאושין ולא מהך ברייתא משום דבהך הרגיש רש"י בעצמו וכתב כגון מקצה וכמ"ש שם במהרש"א בדיבור הנ"ל] אבל אילולי דמסתפינא היה נראה דעת רש"י דחופר בור ברשותו סמוך לרה"ר פטור לכ"ע שהרשות בידו לחפור ברשותו בכל מקום שרוצה ולא מקרי בור ברשותו אא"כ הפקיר רשותו ולא הפקיר בורו ובמקצה מקום מרשותו לרה"ר הוא דמיחייב על שהפקיר רשותו אבל מה שחופר ברשותו בהיתר חפרו וכן משמע בדברי רש"י לעיל בפרק המניח (בבא קמא דף כ"ט ע"ב) גבי מצמצם בד"ה אבל צמצמו לתוך שלו דהו"ל בור ברשותו. ואע"ג דהפקיר רשותו שהקצהו לרה"ר פטור ולא פי' כפשוטו דהא מצמצם הוי כחופר ברה"י סמוך לרה"ר דחפר באיסור [אם נימא דגם זה הוי חופר באיסור למאן דמחייב בור ברשותו] וזה מסכים לפרש"י דהכא [דדוקא במקצה הוי בור ברשותו אבל בסמוך ברה"ר כשחופר ברשותו חופר בהיתר ולא הוי קרי ליה בור ברשותו (ד)]. וכן משמע קצת ממ"ש רש"י לעיל (בבא קמא דף מ"ח ע"א) בהא דבעל החצר חייב בנזקי בור אם הפקיר רשותו כו' הכא כו' וכי אפקר בתר הכי כו' ע"ש כאלו הכל תלוי במה שרבים הולכים סמוך לבורו ע"י מעשיו שמפקיר רשותו ולכך לא מפרש [הכא] שחופר הבור סמוך לרה"ר [דבזה פשיטא דלכ"ע פטור]. ובהפקיר רשותו ובורו הוא בהיפך לרש"י חייב [דדמיא לבור ברה"ר] כיון שע"י שהפקיר עשה תקלה ולתוס' פטור כמ"ש התוס' לעיל בפ' המניח (בבא קמא דף כ"ח ע"ב) בד"ה ה"מ היכא דאפקרינהו. ומה שהגיה מהרש"ל בארווח ארווחי כגון מקצה כו' (ה) אין שייך שם הגהתו כלל דכיון שחופר ליסוד חומתו אין מפקירו אבל פירושו כמשמעו כגון אלו החופרין לאושין שחופר חפירה ליסוד חומתו ברשותו סמוך לרה"ר ודרך להרחיב החפירה מתחלה קצת ברה"ר עד אחר שהעמיד לו יסוד על גבולו חוזר וסותמו בעפר. ולמאי דלא ידע הא דארווח ארווחי [והוי סבר דמיירי במצמצם סמוך לרה"ר ושלא לאושין חייב משום בור ברשותו] מקשה מניה [מכח כ"ש] דאפי' התם שלא הפקיר מידי אפ"ה חייב מטעם דלא מצי לומר ליה למה הלכה בהמתך על שפתו כפי' רש"י (ו) ודו"ק היטב:

דף נ:

גמ' צריכא דאי תני בור ה"א כו'. אפשר לומר [גם] לשמואל עביד הך צריכותא דהשתא דתני כולהו אשמעי' דלא תליא בהבלא וקושטא הוא דנעיצין לית בהו הבלא [ואפ"ה חייב משום חבטה] ואי תני בור ה"א חיובא משום הבלא ובור אית ביה הבלא כו' (ז):

גמ' תנן היו פחותין כו'. יש כאן לומר ממ"נ מקשה לרב לחודא דקשה מכח א"ה אם הזק בו חייב כו' [דלא שייך רק לרב דלשמואל לענין חבטה שפיר ידע לחלק כמ"ש התוס' בסמוך ע"א בד"ה אמרי'. או] מקשה לתרוייהו כמ"ש רש"י (ח) ועיין:

גמ' אלמא קסבר ר"נ יש חבטה כו'. א"ל דלמא משום דכל טפח דמיא כתרי דיבשה כדבסמוך [מעבר לדף הסמוך]. דהיינו לענין הבלא וכמ"ש רש"י מיא מוסיף הבלא אבל לענין ריסוק אברים שהוא מכח חבטא מאי מועיל מיא. ועי"ל דהא בור ז' ומהם ג' טפחים מיא מבעיא ליה [לקמן] וכ"ש כשאין עמוק רק ו' טפחים:

דף נא.

גמרא ותני עלה וקומה שלו כו'. בלא"ה אפ"ל משום דהתם היה במיושב (ט) ועיין. ויש לעיין דקצת אין מיושב למאי דמשני מכריסא דתורא כו' אם אין שייך זה אצל אדם דהא וקומה שלו הרי כאן ג' ש"מ דחשוב מידי או למה לא יהא חשוב מסברא וא"כ אכתי קשה למה צריך י' טפחים לחיוב מעקה ודלמא יפול אראשו ועיין:

גמ' אמרי בור של שני שותפין כו'. ק"ק הא סיפא דמתני' דלעיל החופר בור ברה"י ופתחו לרה"י אחר כו' משמע דס"ל לרבי כר"ע דבור ברשותו חייב (י) לכן נקיט בור שותפין ומה גם שאף בלי הדין דמתני' בבור שותפין דינא של עבר עליו הראשון כו' מצי לאשכוחי כפשוטו ברה"ר רק נקיט מש"ה לשון בור של שותפין [למיסתם כר"ע] ועיין:

גמ' הנהו מיצרך צריכי. ר"ל לרבה לבור ברה"ר ולרב יוסף כדאית ליה ואין פירוש לצריכותא [ר"ל בצריכותא דעלמא דחדא מאידך לא אתיא. דזה אתי רק לרב יוסף אליבא דר"ע לחוד]:

בתוס' בד"ה בור עשרה כו' וה"ה לי"א כו'. נראה שאין זה מדוקדק דכ"ש הוא לי"א [דראשון ג"כ חייב] דלסברת המקשן דאיירי [האי דסייד וכייד] ביש מקודם הבל למיתה ואפ"ה ס"ל לרבנן בסייד וכייד [דהוי כי"א] האחרון לבד חייב וכ"ש שכשעבד השני ג"כ שיעור מיתה דהיינו השלימו לעשרים ולזה אמר רבי שאפילו השלימו לעשרים דקעביד שיעור מיתה זולת הראשון אפ"ה גם הראשון חייב וכולן חייבין וכ"ש השלימו רק לי"א ודוחק לומר ה"ה נגד (הראשון) [השני]. דצריך רבותא נגד דעת החולקין [ובשני אין רבותא נגד דעת החולקין] וק"ל:

דף נא:

גמ' באנו למחלוקת רבי ורבנן פשיטא כו' למטה הוא דהבלא דידיה כו'. ר"ל שמת באותו טפח שהוסיף דהיינו טפח האחרון לאפוקי למעלה שאינו מת באותו טפח. ויש להתבונן מאי תליא זה במחלוקת רבי ורבנן דע"כ לדברי הכל אחר אחרון למיתה ולענין נזקין מה לי טפח למעלה או למטה דלמא החזק באותו טפח למעלה אף שאם תאמר שטפח אחד אינו ראוי להזיק כמ"ש לעיל בשם הי"ש [בבא קמא לא נמצא כן לפנינו למעלה] ואע"פ שכבר הקשיתי ע"ז מדקמדמו התוס' [לעיל ע"א בד"ה האחרון חייב] אחד ח' ואחד ט' לי' וכ' [ע"כ דגם אותו שהשלים לט' יש בו שיעור לנזקין] מ"מ [אף להי"ש] היאך תלוי מה שמשמיענו במחלוקת [דהך מלתא דאשמעינן דלא מיפטר האחרון אף אם טפח דידיה שהוסיף הוא למעלה מצי לאשמעינן במלתא דכ"ע מודו כגון לענין מיתה] ומכ"ש קשה אם טפח אחד אינו ראוי לנזקין [כדעת הי"ש] לאשמעי' הניח אבן על פי הבור ח' והשלימה לט' דכולן חייבין [לכ"ע] מהו דתימא למטה הוא דהבלא דידיה קטיל כו'. ועוד היאך אפ"ל כלל לנזקין מהו דתימא למטה הוא דהבלא דידיה קטיל אדרבה הלא היתה שיעור נזקין קודם שעשה אותו הטפח ועיין:

גמ' בבעיא דרב שיזבי מ"ש האשר"י וכן הי"ש אחריו דרב אשי כשמואל ר"ל מדקאמר אי בחבטה מת הרי קירב כו'. אינו מוכרח לי דדלמא איירי בבור ברשותו (כ) דמודה בה רב כדאיתא לקמן [בבא קמא דף נ"ג ע"א]:

דף נב.

גמרא בבעיא דרב שיזבי מ"ש האשר"י וכן הי"ש אחריו דרב אשי כשמואל ר"ל מדקאמר אי בחבטה מת הרי קירב כו'. כיון דכסהו כראוי היכי נפל דלישנא משמע כסהו כראוי ונפל אע"פ שנשאר שם הכיסוי אפ"ה נפל לכן אמר שהתליע וכו' [ולא מוקי כגון שנתגלה ולא ידע]: [עיין מ"ש הגאון לקמן בדף נ"ג ע"א על מ"ש רש"י בד"ה לאחריו כו' אייתי כו']:

ברש"י בד"ה וראשון עד אימת מיפטר כו'. דנשתמש כו' ובסמוך בד"ה ויכרות ארזים כו' ונשתמש בו לא יהבינן כו'. דאי לא נשתמש אינו חייב על חלק חבירו רק על חלקו. וא"כ לד"א בן יעקב דלעיל ע"ב דהאי מדידיה קממלא כו' [מאי מועיל נשתמש להתחייב על חלק חבירו] ועי' מ"ש הי"ש (ל):

דף נב:

בתוס' ד"ה ושכיחי גמלים כו' אמר ריב"ם דלאביי ודאי חייב כו'. ולפי"ז ברייתא דפיקח צ"ל לאביי דלא דמיא כלל [לתחלתו בפשיעה כו'] דלא פשע כלל לגבי פיקח וק"ל (מ) רק מה שפשיט הכא על האיבעיא [דפטור לגבי שוורים] ודאי לא אזיל אליבא דאביי [דלאביי חייב מחמת תחלתו בפשיעה כו'] ואביי ס"ל כלישנא קמא דס"ל אפילו בהתלעה היכא דשכיחי גמלים פשוט דחייב ואמרי' מגו (נ) ובאתו לפרקים מבעיא ליה אפילו בלא התלעה:

דף נג.

גמרא מודה רב בבור ברשותו דחייב. קשה לעיל (בבא קמא דף נ' ע"ב) כי מקשה בשלמא לשמואל אף כל לאתויי גובה אלא לרב כו' לימא לרב לאתויי גובה בבור (ס) ברשותו אע"ג דמתני' איירי בבור ברה"ר. ז"א דתקשי בל"ז לפי מ"ש התוס' לעיל דף הנ"ל בד"ה לשמואל אגובה כו' דאי בנתקל בגובה ונחבט בגובה מודה רב דחייב כו' לימא אף כל מרבה הך אלא דבאבנו סכינו ומשאו ודאי לא בעי י' טפחים והיאך קאמר אף כל שיש בו י' טפחים וכו' (ע) ודו"ק:

מ"ש רש"י במתני' דף נ"ב ע"א בד"ה לאחריו כו' ואיידי כו' היינו לרב או לשמואל לתירוץ א' דהתוס' דלעיל (בבא קמא דף נ' ע"ב) בשמעתא דלהבלו בד"ה לשמואל כו' ואף [לפי"ז מ"מ] לפירוש ראשון של רש"י [במתני' בד"ה חייב] א"צ איידי כ"כ דכיון דבשור פיקח אייתי ופשיטא בלא קול כרייה דפטור דאיבעי ליה לעיוני ומיזל אפילו ע"י כרייה פטור אבל לשינויא בתרא [דהתוס' דלעיל] צריך דוקא מקול הכרייה דאם הוא בעל התקלה חייב:

גמ' בעל הבור היזיקא קעבד. לאפוקי רבנן בתר מעיקרא אזלינן והשני לא עביד ולא מידי וזה מדויק יותר לפירוש רש"י מלפי' התוספות דפטור מטעם גזירת הכתוב [א"כ גם לרבנן בעל השור היזיקא קעביד רק דפטור מטעם גזירת הכתוב] מיהו זה אינו דהא רש"י גופא [בד"ה בעל הבור היזיקא קעביד] לא פי' כן רק כלומר בתוך שלו נמצא הנזק וק"ל:

גמ' מהו דתימא התם הוא דאמר בעל הבור כו'. לפירוש התוס' בעל הבור מאי עביד [לטעון עם בעל השור ובעל האבן] הא בלא"ה פטור מטעם גזירת הכתוב. ולר' נתן שפיר. או מהו דתימא התם כו' וליכא טעמא משום גזירת הכתוב [קמ"ל דאמר ליה אי לאו אבן לא הוי נפיל לבירא. וכתב ונפל ולא שיפילוהו]:

עיין בתוס' דף י"ג ע"א בפ"ק בד"ה אליבא דרבנן וכו'. והנה צריך לדעת כי לפי' התוס' יש לדייק ג"כ מלישנא קמא [דהכא] לר' נתן כל היכא דליכא לאישתלומי כו' משום דסברת שותפתאי בהדך וכו' אינו עושה רק שלא ישלם התם רק רביע ולא מחצה כיון דכל אחד כוליה היזיקא עביד אבל מ"מ למה ישלם בעל הבור אותו רביע ואי משום דכוליה היזיקא קעביד מ"מ השתא ששניהם הזיקו לא ישלם רק פלגא כמו לרבנן דאינו משלם הבעל השור רק מחצה במועד ולא אמרי' לשלם כולו כיון דכל א' כוליה היזיקא עביד ובעל הבור פטריה רחמנא אבל לפרש"י לא נסתיים כלל דהא אף לרבנן ס"ל בעל השור משלם כל התשלומין כאלו עביד לבד א"כ מנ"ל דלר' נתן ס"ל מה דלית ליה וכו' (פ) ועיין:

ברש"י בד"ה נפל לפניו כו' ואמאי נימא כורה גרם ליה כו'. רש"ל ז"ל מוחק לישנא קמא מכל וכל ואנכי לא ידעתי שלשון ב' משונה בעיני חדא דלמה יהא חייב אם הוא הגורם מ"ש הוא מאחר (הא אמרי' לעיל (בבא קמא דף כ"ו ע"ב) בזרק כלי מראש הגג והיו תחתיו כרים וכסתות כו'. זה היה במוסגר) פטור ואפילו קדם הוא וסילקן פטור ועוד מנ"ל להקשות נימא כורה גרם וכו' דלמא איירי כשהכורה הוא בעל הבור דאז חייב ממ"נ ומהר"ם ז"ל כתב דללשון זה הוא פשוט דחייב כשהכורה הוא בעל הבור [וע"כ איירי מתני' כשאינו בעל הבור דאל"כ מה אתי מתני' לאשמעי' במאי דנקיט מקול הכרייה] והוא דוחק. לכן נראה דאף לפי' השני הדין כמו לפי' הראשון ויותר נראה למחוק תיבת ע"א רק וכשאין הכורה כו' ומשום דמשמע מלישנא דאיירי בשני אנשים מלשון כל היכא דלא אפשר לאשתלומי מהאי כו' וגם לשון כורה גרם ליה וכיון דאיירי בב' אנשים ובמתני' ע"כ פי' חייב ר"ל בעל הבור מי שהבור שלו [לזה כתב וכשאין הכורה כו'. אבל] ודאי אם הוא הכורה בעצמו וכן כשהכורה חפר הבור ודאי שהדין נמי כן כל היכא דליכא לאשתלומי וכו' ועיין:

דף נג:

ברש"י בד"ה ה"ג כו' ובתוס' בד"ה שור פי' רב יהודאי גאון דהיינו בכור שור כו'. ולא פי' בכל פסולי המוקדשין שלא נפדו היינו משום דסתמא קאמר פסולי המוקדשין וסתמא פירושו שנפדו כדבסמוך לענין שור פסולי המוקדשין שנפל כו'. והגמרא עצמה דנקיט בכור דוקא ולא פסולי המוקדשין שלא נפדו] (לרבא) [לרבותא] קאמר אע"ג דנאכל [לכהנים. ולר"ע] לזרים וכו'. אבל מ"מ רש"י לא ס"ל הא דה"ג דהא לעיל [בבא קמא דף נ"א ע"א בד"ה שור פסולי המוקדשין] גבי שור פסולי המוקדשין שנפל לבור דבסמוך לא פירש כן [רק דאפילו בכור בעל מום בכלל רעהו הוא כפסולי המוקדשין שנפדו. והכא ע"כ בשור פסולי המוקדשין שלא נפדו אייתי לא בבכור]:

מה שסיימו התוס' ובור נמי הוי מחייבינן כו' לכאורה הוא דברי מותר דודאי הוי מחייבינן דהא לא כתיב רעהו (צ) ואפ"ל דהא מ"מ קדשים שלא נפדו הוי פטורין בבור מכח איזה לימוד ועכ"ז הוי מחייבינן שנפדו דאי לא תימא הכי רק מוהמת יהיה לו ממעטינן הכל ובלא והמת יהיה לו הוי חייב אפי' קדשים גמורים קשה מאי קאמר כוליה נזקא מיהו לא אשכחן הא מצינו התם בשור קדשים פטורין מרעהו והשתא דוהמת יהיה לו דבור מפקינן לבעלים מטפלים הוי חייב בבור ומנ"ל לומר דוהמת יהיה לו דבור אתיא לפסולי המוקדשין וא"כ אפילו פסולי המוקדשין שנפדו פטורין בבור ואצל שור חייב איפוך אנא [אע"כ דלא נפדה בלא"ה פטור מכח איזה לימוד] מיהו יש ליישב זה בכמה גוונא ועיין:

דף נד:

גמרא השתא דאמרת כל ריבויא הוא בהמתך דדברות הראשונות כו'. אין להקשות דלמא אי לאו בהמתך ה"א כל כללא הוא כמו שמשני ואיבעית אימא כל נמי כללא הוא מיהו האי כל דהכא כו' מדמשני קרא כו'. מלבד שגופו אינו קושיא שיכתוב מלת בהמתך בראשונות משום שינוי רק גופיה לדרשה אתי ומכח שינוי ילפינן אפ"ל עוד דמ"מ לא לכתוב מלת בהמתך ויהיו פרט וכלל ונעשה כלל מוסיף על הפרט ואיתרבי כל מילי ולמה כתיב בהמתך והשתא ע"כ נדרוש בריבוי מדמשני וכתב כל כו' אע"כ לדרשה אתי לילף בהמתך בהמתך משבת וק"ל:

ברש"י בד"ה וחיה בכלל בהמה דכתיב זאת הבהמה אשר תאכלו כו'. והוא בפ' ראה. יש להקשות דהא בשעת הפרשת הר סיני דקודם מתן תורה לא נאמר זה עדיין וכמ"ש התוס' [ע"א בד"ה ה"א] יש ליישב [דאפשר דאין זה ילפותא רק דאנן חזינן דבלשון התורה חיה בכלל בהמה] וק"ל:

ברש"י בד"ה פידי מפידי כו' יין מענבים ושכר מתמרים וכו'. אע"פ שבפ' נזיר מתרגם חמר חדת ועתיק ואצל יין ושכר אל תשת פי' חמר ומרור. דדייק מכח הגמרא דמנ"ל לעשות כעין הפרט פידי מפירי וכו' דלמא דוקא הקרב לגבי מזבח [אע"כ דפי' שכר מתמרים] ועיין גמרא לקמן ריש פרק מרובה (בבא קמא דף ס"ג.) ז"א דמ"מ מדאצטריך ב' פרטי נילף:

דף נה.

בתוס' בד"ה למינהו מיבשה וא"ת ומה צריך וכו' משמע וכו'. קצת קשה דלמא אי הוי כתיב למינהו בדשאים הוי ילפינן מג"ש בדשאים. ומהר"ם ז"ל תירץ דע"כ משמע אי כתיב בגופיה הוי ילפינן בלא גזירה שוה דאי מגזירה שוה השתא נמי דלא כתיב אצל הצווי מ"מ אצל העשייה כתיב למינהו ונילף למינהו בגז"ש אע"כ [דלאו מגזירה שוה] כו' ולפירושו צ"ל דלפי תירוץ התוס' הא דלא ילפינן הגז"ש משום דלא נשמע איסור כלאים מלמינהו לחודא אי לאו את חוקותי כו' וחוקים שחקקתי לך כבר משמע שכתבתי אצלו למינהו דהיינו למינהו דציווי [וא"כ בדגים דכתיב ביה למינהו בציווי אף דלא איירי ביה קרא דחוקים מ"מ ילפינן בגז"ש מלמינהו דיבשה דקאי נמי עלייהו אבל גבי דשאים לא מהני גז"ש דלמינהו דע"כ לא מצי קאי עלייהו. חוקים שחקקתי לך דמשמע שכתבתי אצלו למינהו גבי ציווי] וזה דוחק גם לפי"ז עדיפא הו"ל להתוס' לאקשויי [קודם דנחתו לתירוצים דחוקים כו'] מאי אבעיא ליה לרבינא התם בדשאים ולא איפשטא תיפוק ליה מגז"ש דלמינהו דעשייה דמ"ש כמו הכא דילפינן מגז"ש דלמינהו וק"ל. לכן נ"ל כפשוטו דמשמע להו מדקאמר מי אמרי' אע"ג דלא כתיב למינהו בדשאים כיון דאסכים קוב"ה על ידייהו כו' והוא קשה (נ"ל קושיתם. כ"ז במוסגר) [בשלמא אי נימא] דלמינהו גופא משמע מניה דלמינהו דוקא ולא בערבוביא כלאים שפיר אבל לגז"ש הא לא כתיב ומן ההסכמות איך נילף גז"ש [אבל מלמינהו דעשייה פשיטא דאין ה"א למילף בגז"ש מלמינהו דלא שייך רק בלמינהו דגבי ציווי דילפי' בגז"ש דהציווי דלמינהו היה לאסור כלאים. אבל במה דכתיב בעשייה במה שעשו מעצמן לא שייך זה וק"ל]:

דף נה:

בתוס' בד"ה מאן תנא כו' מדנקיט צאן כו' וס"ל להגמ' השתא כו'. ובסמוך לבתר דמשני דיש לחלק בין מועד דשן ורגל למועד דקרן דייק שפיר אי כר"י ניתני שור אי משום דלא נטעה כראב"י הא השתא אכתי י"ל (כר' אליעזר) [כר"מ. ודוקא צאן דהתורה מיעטה בשמירה דשן ורגל] וכיון דבכל

נוונא איכא למיטעי טפי הו"ל למיתני שור כדבכולה פרקין אלא (כר' אליעזר) [כר"מ] ס"ל ודוקא צאן סגי ליה בשמירה פחותה וק"ל:

בתוס' בד"ה הא כסהו פטור כו' ופותח שמצאו מכוסה כו'. אע"ג דאף פותח שמצאו בכיסוי פחותה מאד נמי לא החמירה עליו לכסיתו יותר מ"מ מזה לא דברה תורה כי יפתח ולא יכסנו שזה לא מיקרי פתיחה כלל ואף אם הניח הפותח כך פתוח נמי פטור דלאו מידי עביד אבל אם כסהו הראשון כראוי שיכול לעמוד ברוח מצויה אף באת"ל דלא סגי בהכי סברא שהפותח חייב אם הניח פתוח ועלה נמי קאי ולא יכסנו הא כסהו כעין הראשון פטור וק"ל:

בתוס' בד"ה אילימא כו' דאין זה אלא גרמא בעלמא. מפרצוה לסטים דמתני' אין ראיה דמתני' להתחייב בנזקים איירי אבל אאבידה דבהמה אפשר מיחייבי. וכן כתבו התוספות פרק הנשרפין (סנהדרין דף ע"ז:)

דף נו.

ברש"י בד"ה והוא שחתרה כו' והפילה הכותל כו'. מפרש והפילה הכותל מדקתני במתני' נפרצה בלילה ולזה מקשה שפיר בסמוך למ"ד תחלתו בפשיעה וסופו באונס חייב מאי איכא למימר כיון דע"כ חתרה והפילה הכותל איירי רבה מדקתני נפרצה וא"כ האונס בא מחמת הפשיעה דאי לא פשע לגבי כותל רעוע לא היה כופל בחתירה. ועיין לעיל פרק הפרה (בבא קמא דף נ"ב ע"ב) בתוס' בד"ה ושכיחי גמלים:

בתוס' בד"ה אילימא כו' ליחייב למ"ד אשו משים חציו כו'. דלמ"ד משום ממונו אין לחייב מיתה על אשו דאלו קטיל תורא עבדא כו' כדאיתא לעיל במכילתין:

בתוס' בד"ה אלא לחבריה כגון שאין כו'. דאי לא"ה למה חייב בדיני שמים יחזיר זה המעות לבעלים. וראייתם בסמוך משולח הבעירה אין מכרעת דדלמא מש"ה פטור מדיני שמים כיון דהפיקח חייב לשלם וכי לית לפיקח לשלם אפשר דאה"נ דהוי כשולח ביד חרש שוטה וקטן דלאו בני תשלומין נינהו. ואולי דא"כ הו"ל למיתני רבותא בכי האי גוונא דמיחייב בדיני שמים אפילו בשולח ביד בר דעת. ויש לי להביא עוד ראיה לדבריהם מהא דאמר בפרק זה בורר מנין שאין טוענין למסית כו' מאי הי"ל לטעון דברי הרב ודברי התלמיד כו' דש"מ דבדיני שמים נמי הוי טענה לפטורי אלא בע"כ דוקא שוכר:

בתוס' בד"ה כסוי כסיתיה וא"ת גלוי כו'. בהא כיון דלמיסתריה קאי ניחא אף אם מתכוין לרעה ה"א דליפטריה מדיני שמים כיון דמ"מ עביד מצוה במה שסתרו שלא יפול על בני אדם אבל כאן שלא עשה מצוה רק על מחשבתו שנתכוין למצוה הקשו גלוי וידוע כו':

דף נו:

בתוס' בד"ה הכישה כו' וד"ה ולסטים נמי כו' כמו שהיה חושב המקשה כו'. מפירש"י נראה קצת דאוקמה מתני' כדרב מתנה ממש ולמאי דמוקי בהכישה טעמא דרב מתנה נמי משום דהוי משיכה לא מטעם שן ורגל (ק) כי היכי דלאוקימתא דקמו לה באפה איירי מתני' נמי בהכי ומטעם שן ורגל כמ"ש רש"י בד"ה דקמו לה באפה כו' שלא תלך אנה ואנה אלא לקמה לאכול (ר) ולא חייש להא דקתני במתני' הוציאוה לסטים דמשמע קצת שחייב מטעם שהוציאוה לגוזלה ה"נ בהכישה אי טעמא דרב מתנה דחייב בהכישה מטעם שן ורגל למה לא נפרש מתני' נמי בכי האי גוונא [אלא ע"כ דגם בדרב מתנה אין הטעם רק משום משיכה]. ואתיא כפשטיה דמקשה מעמיד פשיטא דחייב מטעם שן ורגל ומשני בהכישה ומטעם משיכה אבל במתני' דס"ד דמקשה ג"כ מטעם משיכה ועכ"ז הקשה פשיטא כיון דאפקוה כו' הוצרך לפרש ואשמעי' מתני' דהכישה הוי משיכה [אבל בדרב מתנה לא הוצרך לפרש אף דגם שם הוי מטעם משיכה]. אבל התוס' משמע להו דרב מתנה מדנקיט המעמיד על קמת חבירו משמע דחיובא הוא הואיל ומעמידה על קמת חבירו דהיינו מטעם שן ורגל ולהכי כדמשני הכישה פירשו דלא חשיב ליה מלתא דפשיטא כמו מעמיד אע"פ שהכישה איירי ג"כ שהכישה על קמת חבירו מ"מ מעמיד שמוליכה באפסר פשיטא ליה טפי אבל מתני' דקתני הוציאוה לסטים משמע דלגוזלה איירי כדמוקי לה בירושלמי וא"כ מה לי הכישה או הוציאוה שזה מבואר בכל מקום דהכישה במקל הוי משיכה ממש [ולהכי לא ניחא להו בתי' רש"י ואשמעי' כו'] אבל בקמו לה באפה ודאי טובא קמ"ל דאיקרי משיכה לזה פי' דלא חשיב לה לפשיטא כמו שחושב המקשה מכח סברא בעלמא כיון שאין הבעלים יכולין לשומרו כו' כמ"ש התוס' לעיל בד"ה פשיטא כו' וי"ל כו' ולא הוצרך לפרש לפי שקל להבין דדלמא על מה שהיא מזקת לא קאי ברשותיה [כקושית התוס' דלעיל. ודלא כסברת המקשה. ובאמת דה"ה דמצי איירי בהוציאוה רק דקושטא הוא דאפילו בהכישה דומיא דהמעמיד ולאפוקי קמו לה וכמ"ש מהרש"א] ודו"ק:

נוסחה א בתוס' בד"ה בההיא הנאה כו' וה"פ דהאי דאלו מציאות כו'. באלו מציאות כתבו ועוד י"ל דה"פ כו' משום דמתחלה תירצו דרבה קיבלה מרב יוסף דאתיא לכדר' אליעזר ואיירי בחצר המשתמרת משום דקמיירי בבעלי חיים דמודה בהו רבה ואתיא סוגיא דאלו מציאות שפיר כרבה אי דמינטרא ממש מגניבה ואבידה פשיטא ואי דלא מינטרא מגניבה ואבידה אמאי [והא דפריך רבה הכא אלא פשיטא לגינתו שאינה משתמרת כו' ע"ש בתוס' במה שסיימו לתרץ זה] אח"כ כתבו ועי"ל והוא תירוצם דהכא דודאי קיבל דקרא לכדר"א אבל איירי אפילו באינה משתמרת כדקאמר רבה בשמעתין אלא פשיטא לגינתו שאינה משתמרת שמזה לא הדר [דש"ח הוי] (קאמר) [אם] כן הא דפריך [באלו מציאות] אי דלא מינטרא אמאי צ"ל לא מינטרא מפשיעה וק"ל:

נוסחה ב בתוס' בד"ה בההיא הנאה כו' כי נראה דרבה קיבלה מרב יוסף. היינו דקרא לכדר' אליעזר אתיא אבל לא הא דאיירי. (בש"ש) [במשתמרת] רק אפילו בלא משתמרת ומנ"ל שקיבלה שהרי גם מתחלה ע"כ לא הוי אלא אסמכתא בעלמא וגוף הקרא אתי לשום דרשא אחרינא דבסברא מחוץ פליגי רק מקשה עליה מברייתא לגינתו וחורבתו מנין כו' דמשמע שהברייתא סומכת דינא דהוי ש"ח אקרא וקיבלה מרב יוסף דאתי לכדר"א אבל מ"מ איירי באינה משתמרת וא"כ האי דאלו מציאות היכי דמי אי דמינטרא פשיטא ואי דלא מינטרא אמאי אין פי' לא מינטרא דהתם כלא מינטרא דהכא דהא שומר חנם הוי לדידיה ופטור רק לא מינטרא אפילו מפשיעה ומינטרא דהתם כלא מינטרא דהכא. אבל התם בב"מ כתבו בתירוץ ראשון דרבה קיבלה לגמרי ומוקי לקרא במשתמרת דאיירי בבעלי חיים ומודה בהו רבה. ובתוס' דשבועות תעמוד על בירור הדברים וכן נראה מפי' הרש"א שם בב"מ ועיין:

בא"ד ופלוגתא בדשמואל כו'. אזלו לשיטתייהו שם דכי פליגי בדשמואל פליגי נמי בדשוו שיעור זוזי כמ"ש שם אבל לפי' רש"י שם ל"ק (ש) ועיין וק"ל:

בא"ד ורב יוסף כי מוקי פלוגתייהו בדשמואל לא קאי ר"א כוותיה כו'. מיהו לכאורה לא היה צריך לעשות פלוגתא חדשה בצריך למשכון אי מצוה הוי או לא רק דלכ"ע לאו מצוה היא ופליגי בדשמואל כמו לרבה דהא השתא נמי ר"א לית ליה דשמואל. ואפשר כיון דצריך רב יוסף לאוקמי פלוגתייהו בדצריך למשכון דוקא עדיפא ליה לומר דמתני' ככ"ע (ת) וע"ש בסוגיא:

דף נז.

בתוס' בד"ה כגון שטענו כו' ומה בכך אכתי יש עליו תשובה דמה לשומר שכר שכן משלם כפל בטוען טענת גנב באונס. דבריהם תמוהים דהאיך נפרוך תאמר בשואל כיון שאינו משלם כפל בטוען טענת גנב באונס לא יתחייב גניבה בפשיעה כיון דמה דאינו משלם כפל הוא לפי שמתחייב בקרן א"כ כ"ש שמתחייב בגניבה בפשיעה וזה ודאי ק"ו שאין עליו תשובה (א) [פשיעה מאונס] ולכך לא מקשה בברייתא פשיעה בשואל מנין משום דודאי ק"ו הוא אם על אונסין של שבורה ומתה חייב כ"ש אפשיעה רק גניבה ואבידה ס"ד כיון דאפשר [לבעלים] למיטרח ולאתויי עדיף משבורה ומתה ולא יתחייב בשואל כדאיתא בהשואל ובברייתא דבעי גניבה בשואל מנין בין באונס בין בפשיעה קבעי ויליף בק"ו מש"ש. וכיון שנלמד דמיחייב גניבה בשואל תו ליכא לאיפלוגי בשואל בין גניבת אונס לפשיעה כיון דשואל חייב בכל אונסין ודו"ק. אח"כ מצאתי דבריהם מבוארין בפרק המפקיד (בבא מציעא דף מ"ב ע"א) בד"ה אמר שמואל כספים כו' דאיכא למיפרך מה לשומר שכר כו' שכן משלם כפל בטענת גניבת אונס תאמר בשואל דכי נילף שחייב בגניבה ואבידה לא ישלם כפל אפילו בטענת גניבת אונס דמסתמא הוא חייב קרן בכל אונסין דכעין זה פריך פ"ק דמנחות כו' ע"ש: וצריך שתדע דאף למ"ד דלסטים מזויין גנב הוא מ"מ צריכין לחלק בינו לבין גניבת אונס דעלמא אי למסקנת תוס' דהכא דשומר שכר חייב בכל גניבת אונס אע"ג דפטר ביה לסטים מזויין דהיינו שבויה דקרא אי למסקנת תוס' דהמפקיד דש"ש פטור נמי בגניבת אונס. מ"מ ברייתא דמקשה גניבה בשואל מנין ולא יליף מלסטים מזויין למ"ד גנב הוא דחייב בשואל [דהיינו שבויה] גם היאך פריך למ"ד גנב הוא תאמר בשואל שאינו משלם כפל בלסטים מזויין כיון דמה שאינו משלם כפל בלסטים מזויין היינו משום דמשלם קרן והיאך נפטור גניבה בפשיעה ודו"ק:

בא"ד סברא הוא דבכל ענין שתהיה הגניבה יתחייב מגזירת הכתוב כו'. ולרבה דפטור אי עייל בעידנא דעיילי אינשי היינו לענין בא זאב וטרף ארי ודרס ובתוס' פרק המפקיד כתבו בענין אחר:

דף נז:

גמרא לימא מסייע ליה כו'. לפרש"י ר"פ המפקיד אהך ברייתא דף ל"ד ע"א וז"ל השוכר פרה מחבירו ונגנבה אע"פ שהשוכר חייב בגניבה ואבידה מ"מ אם רוצה לשקר ולישבע שנאנסה היה נפטר בשבועה הלכך כי אמר נגנבה וחייב עצמו בקרן נקנה לו הכפל עכ"ל לפי"ז אין כאן סיוע (ב) ועיין. גם אי גניבה באונס פטור בשומר שכר אין סיוע מהא אף לפי הסברוה ואם נאמר דגניבת אונס בש"ש אם חייב או לא תלוי בזה אם לסטים מזויין גנב הוא ופטר ביה קרא בהדיא א"כ ה"ה לכל גניבת אונס ואם גזלן הוא אמרי' כיון דסתם גניבה קרובה לאונס וחייב בה קרא סתמא א"כ ה"ה לכל גניבה [מאחר דאין ראיה מלסטים מזויין] והיה ניחא הכל [קושיא הראשונה לפרש"י בב"מ לא מיתרצא] אך כבר כתבנו דאי אפשר לומר כן דא"כ מאי פריך גניבה בשואל מנין [הא הוי ק"ו מגניבה באונס דהיינו לסטים מזויין וע"כ דלסטים מזויין מלתא אחריתא וכמ"ש הגאון לעיל] (ג) (וגם א"ל) [וא"ל] דהאי ברייתא יליף ק"ו מקמי דתיקו ליה דנלמד שבויה בשואל דשבויה לא כתיב בהדיא בשואל רק ילפי' מאו לרבות השבויה או מה להלן [בש"ש] שבויה עמו כדאיתא בהשואל (ד)דא"כ מאי פריך מה לשומר שכר שכן משלם כפל בטוען טענת לסטים מזויין תאמר בשואל כו' הא עדיין לא למדנו דחייב שואל בלסטים מזויין בקרן (ה) גם אין צורך לזה [לומר דתלוי בלסטים מזויין אי גנב הוא דבלא"ה לא קשה דלמא בטוען טענת גניבה באונס] דהוי מצי למימר ולטעמיך (ו) ודו"ק:

אבל אין להקשות אסייעתא דלמא הא דאי בעי פטר לנפשיה בשבועה היינו בטענת גנב בבעלים והתוס' בד"ה נמצא ש"ש כו' לא כתבו אלא שמא אין שייך כפל בטוען טענת גנב בענין זה אבל הכא בנמצא הגנב ודאי משלם כפל אפשר דא"כ לא הוי שתק לפרושי בברייתא השוכר פרה מחבירו ושכר בעלה עמה:

בתוס' בד"ה נמצא ש"ש כו' ואפילו שייך כו'. לפי"ז מקושר שפיר האיתיביה ונשבר כו' דבל"ז י"ל שאין זה פירכא דמה לשומר שכר שכן משלם כפל בטוען טענת לסטים מזויין בשואל הא ג"כ שייך כפל בטוען טענת נגנבה בבעלים אבל עתה למאי דמשני בכל טענותיו כו' איכא למיפרך [דבש"ש שייך כפל בטענת לסטים מזויין] וק"ל:

בתוס' בד"ה נפלה לגינה כו' והוא שאינה יכולה לירד כו'. ובסמוך ע"א דקאמר כל אימת דמשתמטא להתם רהטא אף שבאינה יכולה לירד עסקינן מ"מ כל טצדקי דאית לה למיעבד עבדא וכדלעיל גבי הניחה בחמה:

דף נח.

גמרא לא תימא עד שתצא לדעת כו'. רש"י פירשו אגינה ועיין ביש"ש בשם הרמב"ם ע"ש:

נוסחא א בתוס' בד"ה אי נמי כו' ומשמע דש"ח לא מיחייב לקדם בשכר אבל כ"ש כ? ומסתברא דה"ה אינש דעלמא כו'. לא נתחוור הכ"ש דדלמא אה"נ כיון שאינו מחויב לקדם בשכר הוי כמבריח ארי ואם סברתם כיון דהוי שומר ומחויב לשמור אף שאינו חייב לקדם בשכר לא מסתבר שיהיה מיקרי מבריח ארי א"כ מנ"ל ה"ה אינש דעלמא ולהקשות ועיין:

בא"ד ואין לומר דבכל הני אע"ג דמן הדין היה פטור מ"מ תקנת חכמים היא כו'. ולפי"ז מבריח ארי אה"נ דחייב אע"ג דמדעתיה הוא וליכא פסידא כמ"ש וגם שכר עצמו נוטל ופורע חובו דחשבינן כמבריח ארי היינו כמו מבריח ארי דפטור מן הדין ואף שמבריח ארי עשו תקנה מ"מ בפורע חובו אין שייך לעשות תקנה וכן בשמעתין דקאמר אימא מבריח ארי כו' ר"ל כמו מבריח ארי דפטור מצד הדין ותקנה לא שייך הכא כיון דשלא מדעתו הוא לכך סתרו מהא דלמאי דמשני משמע דאי הוי מדעתו הוי מבריח ארי ופטור והא אלו הוי מדעתו הוי שייך שפיר תקנה וק"ל:

נוסחא ב בתוס' בד"ה א בד"ה אי נמי כו' ומשמע דש"ח כו' אבל כ"ש כו'. מסברא דנפשיה:

בא"ד ועוד דאמרי' בהגוזל בתרא שטף כו'. ולא מקשו מרישא דשפך יינו משום דעביד היזק בידים כדעביד בגמרא צריכותא:

בא"ד ונראה לר"י דמבריח כו'. ונשאר תירוץ דלעיל (ז) עיין באשר"י: וא"ל לישני הואין לומר באמת מאי קשה מהכא שאני הכא דאין כאן הפסד [רק מצילה מן הנער] ואין צריך לטעמים דחוקים בפורע חובו כיון שנתחייב לו מן הדין אין כאן הפסד כו' רק ודאי מיקרי הפסד אפ"ה הואיל והוא מדעתו מיקרי מבריח ארי מאי אמרת מ"ש משטף נהר כו' וכי ש"ח שקדם וכו' התם משום תקנה אבל פורע חובו לא שייך תקנה וכ"ת הכא במדעתו הוא פטור אמאי לא עשו תקנה היינו לפי שאינו מצילו מן ההפסד רק מן הצער ועיין וק"ל:

בא"ד ופורע חובו אינו מצילו מהפסד כו'. נראה דלא הוי צריכין לדוחק זה והוי מצי למימר לפי האמת סברת הוא"ל דמבריח ארי לעולם פטור מצד הדין ובכל הני דאיכא פסידא חייב משום תקנת חכמים ופורע חובו לא שייך לעשות תקנה אע"ג דאיכא פסידא ובשמעתין כיון דליכא הפסד [ואינו מצילה רק מצער בעלמא] אלו הוי מדעתו היה פטור וק"ל. ולפי פי' ר"י השתא אפשר לפרש אי נמי מבריח ארי מנכסי חבירו לית ליה פסידא אחברו קאי ואצ"ל שחד שינויא הוא כתי' התוס' לעיל:

בא"ד ור"י אומר דלא מיבעיא במקום שלא קנאו ישראל כו'. וראיות רש"י יש ליישב אין בו דין סיקריקין ולהחזיר רביע רק (בעל הקרקע) נותן לו כל דמיו [ונוטל ממנו הקרקע]:

בא"ד ואין להקשות בשטף נהר כו'. עיין בתוס' פרק אלו מציאות (בבא מציעא דף ל"א ע"א) בד"ה אם יש שם ב"ד כו':

בתוס' בד"ה לא שנו כו'. כיון שתחלת נפילתה באותה ערוגה באונס אינו חייב להעלותה כו'. דבעינן תחלתו בפשיעה מקמי דתיעול לשדה חבירו. ובאשר"י מפורש דבריהם יותר:

דף נח:

נוסחא א בשיטת היכי שיימינן וכו'. העולה מפרש"י ותוס' רש"י מפרש שמין בית סאה באותה שדה כמה פוחת הלוקח בדמיה מחמת אכילת ערוגה זו ובין אכלה קב או חצי קב או קלח א' לעולם שמין כמה נפחת הבית סאה מחמת אותה הקרחת אע"פ שאין השומות שוין [דכל שהקרחת גדולה יותר ניכרת ופוגם המזיק] והן אם אכלה בית סאה שלימה אין שמין רק שומא אחת ופריך היכא שיימינן לשויה של בית סאה דמשערין אח"כ בה פחת קרחת הערוגה דאין סברא לשום שוייה של בית סאה באפי נפשיה דמפסיד המזיק הרבה ואולי ילפינן שני שומות מדהוי מצי למימר ובער שדה חבירו ושני ב' שינוים בשדה אחר. ומפרש ריב"ח סאה בס' סאין כו' וחזקיה ס"ל קלח כו' לעולם שמין בששים שיעורים כמותו ואף שאין השומות שוין דקב בס' קבין משביח מזיק וכור בס' כורין פוגם מזיק. ולא ניחא ליה לפרש קלח בס' קלחים כמו סאה בס' סאין ותרקב בס' תרקבין שפירושו לעולם שמין סאה בס' סאין ותרקב בס' תרקבין לא אם אכלה סאה או תרקב וה"נ לא נפרש אם אכלה קלח משערינן בס' קלחים אלא לעולם השומא שוה ושמין כמה מגיע לקלח בס' קלחים ואם אכלה יותר משלם לפי החשבון [של קרחת קלח דאינו ניכר כ"כ ומשביח המזיק] דא"כ למה נקיט במתני' בית סאה כיון דשמין בקלח בס' קלחים ובשלמא לרבי ינאי נקיט לה משום שומא השניה ששמין קרחת הערוגה בבית סאה [רק שבראשונה שמין שיווי סאה. לפי ערך תרקב בששים תרקבין. וכמ"ש מהרש"א בתוס'] אבל לפירושו השתא נקיט במתני' חדא [דהיינו אם אכלה סאה משערין בששים סאין] דמאי שנא קלח או סאה דלעולם משערין בששים שיעורין כמותו. ומקשה מיתיבי מאי לאו בפני עצמו ואין אומרים משלם דמיהן כמו שנמכרין בשוק אלא רואין אותה כאלו היא ערוגה קטנה ומשערין אותה עם הקרקע שעומדת עליה כמה נפחתו דמיה וקשה לכולן. ובת"ר אין שמין קב כו' מפרש בד"ה מפני שפוגם כו' אלא כל סאה שמין בששים. האי סיומא או לא כור בששים כורין לחודא קאי דאקב בששים קבין הי"ל לפרושי אלא כל קב בסאה דהא אשומא שניה מפרש לה אם אכלה קב או כור. ובד"ה ולא כור מבעיא ליה כדקתני אין שמין קב כו'. למאי דדחיקא ליה לרש"י לפרושי בשמעתין חדא שומא משום דקתני במתני' בית סאה דמשמע בית סאה זרע הו"מ לפרש ולא כור מבעי ליה בפשיטות. אלא משום דלסברת המקשה לעיל מדלא מקשה המתני' ש"מ דמפרש בית סאה הנאכל וכן לחזקיה. זה תורף פרש"י. והתוס' הקשו על פי' רש"י דבות סאה לשון זכר והול"ל כמה היה יפה. ולפירושם דאשדה. [ע"כ. לא מצאנו יותר. וחבל על דאבדין. רק את זה מצאתי כתוב בנייר בפני עצמו]: ולפירושם הא דשיימינן אגב קרקע כלל גם סאה בששים סאין משום דבשדה אחר כתיב [מיישב בזה קושיתו שבסוף נוסחא ב']. עוד נראה לי דוחק לפרש"י למה העמידו שיעורים באופן זה לשער קרחת הערוגה בבית סאה ועדיין מפסיד המזיק ונצטרך אח"כ לשער הבית סאה בס' סאין הלא היו יכולין לעשות הכל בשומא אחת ולשער קרחת הערוגה ביותר מבית סאה. עוד הקשו דלחזקיה וכן לסברת המקשה צריכין ע"כ לומר בית סאה הנאכל אף לפרש"י א"כ למה לא נפרש גם כן לכ"ע בית סאה הנאכל ולזה פי' דאה"נ לכ"ע ליכא אלא חדא שומא ופירות בית סאה הנאכל שמין באותה שדה וכיון דאין מפורש במשנתנו פירוש של באותה שדה מפרש ר"י בר חנינא סאה בס' וכו' ובין אכלה פחות או יותר רואין כאלו היא קרחת סאה בס' סאין כמה היתה יפה כו' ומשלם לפי החשבון ולרבי ינאי רואין לעולם כאלו היא קרחת תרקב בס' תרקבין ומשביח המזיק יותר מלרבי יוסי בר חנינא היפך מלפרש"י [דלפירש"י לר"י בר חנינא משביח המזיק יותר] ולפי"ז בדקדוק נקיט תרקב בס' תרקבין לא סאה בל' סאין וא"כ לדידיה הו"ל למינקט במתני' תרקב דבו משערין לעולם. ובשלמא לריב"ח נקיט בית סאה דבו משערין ולחזקיה חדא נקיט דלעולם משערין בס' כמותו. ובשלמא לפרש"י ניחא אף לר' ינאי דנקיט בית סאה משום שומא השניה [דבין פחות או יותר משערין בסאה]. אבל לפירושם צ"ל לא לשיעורא נקיט כו'. ומ"ש ונראה לר"י דכי משערין למר בתרקב ולמר בסאה כו' י"ל למ"ד קלח כו' ודאי דצ"ל נמי כן ונ"ל להגיה למר בתרקב ולמר בס' והיינו לחזקיה דס"ל לעולם מה שאכל בס' כמותו משערין [וסאה דמתני' היינו בשאכלה סאה וכן למ"ד בתרקב] אבל למ"ד סאה בששים סאין שפיר מצי למימר בית סאה זרע דאף דאכלה פחות לעולם שמין בית סאה זרע באותה שדה בס' סאין ומשלם לפי החשבון ודו"ק. ולתוספת הביאור הארכתי קצת:

נוסחא ב כלל העולה מפרש"י ור"י בקוצר. לפרש"י שמין שתי שומות ואע"ג דלא הוזכרו ילפי' לה משני שינוים דכתיב בשדה אחר והול"ל שדה חבירו כדאיתא לעיל ומיירי מתני' בשומא השניה ששמין כמה היתה יפה הבית סאה קודם קרחת הערוגה וכמה היא יפה עתה ואינו מדוקדק בזכר ונקיבה כדאיתא בר"ה וגם לפי' התוס' אינו מדוקדק סאה בס' סאין כו' (עה"ג דאף אם קאי אשדה שדה הוא נמי לשון זכר דאל"כ לימא אי נמי לכתוב שדה אחרת אע"כ למעוטי ר"ה אתי [ר"ל דעיקר קרא לשומה אגב שדה ומדלא כתב שדה אחרת ע"כ דלמעוטי ר"ה]. אם לא דלשון הפסוק לחוד ע"כ עה"ג מלבד מה שהגהנו בו) ונראה דבין אכלה קב אחד או חצי קב לעולם שמין כמה היתה בית סאה יפה וכמה היא יפה אע"ג דאם אכלה רביעית קב בבית סאה אינו ניכר ואם אכלה חצי סאה ניכר מאד א"כ אינו שוה השומא אפ"ה לא פלוג וכן אם אכלה בית סאה שלימה כמו לחזקיה קלח בס' קלחים [דפי' ס' פעמים כשיעור שאכלה ואין השומא שוה] דקב בס' קבין משביח המזיק וכור בס' כורין פוגם מזיק. ואין נראה לומר דשמין כדי אכילת בהמה בפעם אחת בבית סאה [והיו השומות שוין] ומפרשים ר"י בר חנינא סאה בששים סאין ואין אומרים ששים סאה בס' זהו מגיע לסאה זהב א' ולקב שאכלה ששית זהו' (ח) רק מגיע לסאה זהב. ושמין כמה היתה יפה כו'. דמי שרוצה ליקח אינו חושש כל כך בקרחת מעט בסאה. ורבי ינאי ס"ל דשמין תרקב כו' וה"ה [דהו"ל למינקט] לסאה כמה מגיע בשלשים סאין [דהא עיקר השומא היא בשביל שיווי שיעור סאה כמה היתה יפה כדי לדעת כמה נפחתה בקרחת] ורוצה לנקוט שיעור ששים כמו ר' יוסי בר חנינא נקיט תרקב בששים תרקבין דומיא דסאה בששים סאין. ומ"מ נקיט מתני' בית סאה בדווקא משום דאיירי בשומא שניה ששמין קרחת הערוגה תוך בית סאה וחזקיה ס"ל קלח וכו' ומתני' [דנקיט סאה] צ"ל דאיירי באכלה בית סאה וה"ה קלח וכמו לפי' התוס' דאיירי בבית סאה הנאכל וא"ה (נ"א מ"ה) לא פרש"י קלח בששים כו' ר"ל אם אכלה קב דרך משל שמין כל קלח וקלח בששים (סאה) [קלחים] לא ביחד ומנ"ל לומר דשמין מה שאכלה בס' שעורין כמותו דלמא לעולם שמין בקלח בס' קלחים כמו לר"י בר חנינא סאה בששים סאין לעולם שמין כן וכן לרבי ינאי ה"ה נמי לחזקיה וכמ"ש בסמוך אין שמין קב בששים קבים ולא כור בששים כורין רק לעולם קלח בששים קלחים. אלא משום דא"כ למה נקיט בית סאה במתני' כיון דשמין בקלחים. ובשלמא לריב"ח ורבי ינאי משום שומא השניה נקטו. אבל לפי מ"ש קלח כו' כל מה שאכלה בס' כמותו א"כ נקיט מתני' חדא ומה לי קלח או סאה. ועכ"פ פירוש חזקיה דשמין עם הקרקע בששים שיעורים כמותו כדילפינן מקרא. ומקשה מיתיבי וכו' מאי לאו בפני עצמה וה"ל רואין אותה כאלו היא ערוגה קטנה בפני עצמה היינו לאפוקי דמשלם דמיהן כמו שהיא נמכרת בשוק אלא דשמין אותו עם קרקע שלו שעומדת עליו וקשה לכולהו. ועיקר טעם של רש"י שפי' כן הוא משום דדחיק לפרש בית סאה הנאכל והקשו התוס' דלמ"ד בגמ' קלח וכו' תקשי ליה אמאי נקיט בית סאה ע"כ צ"ל דלדידיה בית סאה הנאכל וכן למקשן דמקשה להנהו אמוראי תקשי ליה לדידיה ממתני' ובתוס' ב"מ [פרק השואל] הגרסא אמתני' דקתני שמשערין כו' [אע"כ משום דיש לפרש בית סאה הנאכל אם כן אפשר לפרש כן לכולהו]. ותירצו [דבאמת ה"נ פירושו] דלכ"ע פירוש בית סאה הנאכל ור"י בר חנינא ס"ל דלעולם שמין קרחת סאה בששים סאין ואף אם אכלה פחות או יותר רואין כאלו הוא קרחת סאה בששים סאה כמה היתה יפה וכמה היא יפה ד"מ ששים סאה ששים זהו' ואם היא קרחת סאה נפחת חצי זהב [מחמת הפירות לבדן] מגיע לפחת ערוגה של חצי (זהב) [סאה] רביעית זהב ולעולם רואין כאלו היא קרחת של סאה בששים סאין. ולחזקיה כמו לפרש"י ולר' ינאי לעולם שמין כאלו היא קרחת תרקב בששים תרקבין. לא כקרחת סאה בששים סאין. וכ"ש לא בשלשים סאין דאז הקרחת ניכר הרבה ומגיע ביותר ונפחת מזיק. רק בקרחת תרקב בששים תרקבין ומשלם לפי החשבון. וא"כ לדידיה הא דנקיט מתני' סאה הו"ל למינקט תרקב. ובשלמא לר"י בר חנינא בדווקא נקיט. ולחזקיה חדא נקיט ומ"ש סאה או קלח. ובשלמא לפרש"י לרבי ינאי נקיט בדווקא משום דאיירי בשומא שניה. וצ"ל לא לשיעורא כו': ועיין לפי' התוס' עדיין מנ"ל ב' שומות ששמין אגב שדה [לא כפירות הנמכרים] ובששים דלמא אגב קרקע שעומדת עליו וכסברת המקשה מאי לאו בפני עצמה ופי' משנתינו שמין כו' [ע"כ מצאתי ותו לא. ואף זה לא הועתק בדיוק כראוי. ע"כ שים עינך עליו]:

דף צב:

גמרא חמרא למריה וטיבותא לשקיא. פירוש ברכת בורא פרי הגפן הוא למריה יתן איזה יין שיהיה צריך אני לברך בורא פרי הגפן אכן טיבותא דהיינו ברכת הטוב והמטיב זה תלוי בשקיא אם יתן יין יותר טוב ולא ודאי גרוע מראשון:

דף קיט:

ברש"י בד"ה מתא מחסיא מקום בהמות כו'. ואפ"ל שכוונתו בפירושו ובמה שפי' כאן ולא על באתרא דקפדי דקשה ליה מתא מחסיא אמרינן בהוריות דף י"ב ע"א אקיקלי דמתא מחסיא תיבו ולא על אפדנא דפומבדיתא ופי' רש"י במתא מחסיא היו ת"ח הראויין להוראה ותרבות יפה היה להן אבל בפומבדיתא לא היה להם תרבות יפה כ"כ כו' וא"כ היאך היה להם מנהג רע כזה להקפיד על דבר שרוב העולם אין מקפידין ולעיל בסמוך ע"א אמרי' ר"ח הו"ל אריס כו' צפון לצדיק חיל חוטא בו' לזה אמר לא מצד רוע לבם כי אם מקום בהמות הוא וצריכין כו'. אבל קשה הא אמרינן בחולין פרק ג"ה דף צ"א ע"א ויותר יעקב כו' צדיקים מקפידין על כו' וממונם חביב עליהן מגופן וא"כ דלמא כפשוטו. עוד קשה היכן מצינו שהיה מקום בהמות דמצינו אילים ממואב כבשים מחברון עגלים משרון. ומחסיא יגעתי ולא מצאתי בשום מקום. ואפשר למצוא סמך במעשה שהביא בספר הזוהר בכפר טרשין שהיה שם דבר ובא רב אחא וביטל הגזירה ושינה שמה למתא מחסיא ז"ל רב אחא אזיל לכפר טרשא כו' קבילו עלייהו דלא יתבטלון מאורייתא לעולם והחליפו שמא דקרתא וקרו לה מתא מחסיא דהיינו בתחלה היה שמה טרשא ע"ש שישבין בטרשים וסלעים ואח"כ ע"ש מחסיה. ובמס' סוטה דף ל"ד ע"ב על וחברון שבע שנים כו'. וחברון טרשים הוי והכתיב ויהי מקץ ארבעים שנה ויאמר אבשלום אל המלך אלכה נא ואשלם את נדרי אשר נדרתי לה' בחברון ואמר רב אויא אמר רבא בר חנן שהלך להביא כבשים מחברון ותניא אילים ממואב כו'. מינה. איידי דקלישי ארעא עבדא רעייא ושמן קנינין ופירש"י להביא כבשים כו' אלמא ארץ מרעה הוי כו'. קלישא ארעא עפר שלה טרשים דק וקלוש הוא ומתוך כך לא היו חורשין וזורעין תבואות מאכל אדם. עבדא רעייא. מצמחת ומעלה עשבים ואוכלין הצאן. ושמן קנינין מקנה הצאן שכן דרך הצאן להיות משביח בארץ יבישה וטרשים יותר מארץ לחה ע"כ וק"ל. עוד קשה בפרק בכל מערבין (עירובין דף כ"ח ע"א) א"ר יהודה משמיה כו' מערבין כו' אבל לא בחזיז ופירש"י נמי שחת של תבואה כשהיא ירק כו' ופריך והא אמר רב כשות וחזיז מערבין כו' ל"ק הא מקמא דאתי רב לבבל כו' ופירש"י בבבל אוכלין חזיז וכי אתא רב לבבל וחזי דאכלי להו אמר מערבין בו. א"כ לימא בבל. ועוד בפרק חזקת הבתים (בבא בתרא דף ל"ו ע"א) אמרי' אכלה שחת לא הוי חזקה ואמר רבא אי קאי בצוואר מחוזא הוי חזקה ופירש"י אי קאי השחת בבקעת מחוזא הוי חזקה לפי שעשירים היו ובהמות הרבה להם כו' [ואמאי לא אמר מחוזא] לכן נראה

לפרש כפשוטו דלא קאי על חזיז רק על כל מילי וכן משמע הלשון אתרא דקפדי הוא שהיו קפדנין בכל דבר רק היאך תלוי כאן נבאר בסמוך. וראיה שהיו קפדנין מפורש באיזה מקומות בהוריות דף י"ב ע"א גלדנא סריא דמתא מחסיא ולא מכותח דרמי כיפי דפומבדיתא. וזה ענין מה שאמרו פרק היה קורא (ברכות דף י"ז ע"ב) שמעו אלי אבירי לב הרחוקים מצדקה אמר רב אשי והלין בני מתא מחסיא אבירי לב נינהו דהא קחזו שבחא דמתיבתא תרי זימנין בשתא ולא מיגייר גיורא מנייהו (וצריכין לדחוק הרחוקים מצדקה של הקב"ה. הגה"ה מכבר). ונראה שמפרש אבירי לב קמצנים היפך דרחב לב לבבות קשין מדקדקין אתרא דקפדי היא שטבע הארץ שם נוטים לקמצנות וזהו שמעו אלי אבירי לב הרחוקים מצדקה ולזה אמר [לראיה] דמעולם לא איגייר כו' כמה שאמרו ביבמות פרק החולץ (יבמות דף מ"ז ע"א) וע"ב גר שבא להתגייר אומרים לו כו' ומודיעין אותו עון לקט שכחה ופאה דאמר מר ב"נ נהרג על פחות משוה פרוטה (ע"ש בפירש"י בפירוש שמקפידים. הגה"ה מכבר) ואי בעי לפירושי יפרוש וק"ל ונכון. וזה ענין מה שאמרו שם קשים גרים לישראל כספחת כו' ופירשו התוס' משום שלומדים ממעשיהם ובעלמא אמרינן גבי כותיים כל מצוה שהחזיקו בה מדקדקין בה יותר כו'. חולין דף ד' ע"א. ונראה כי מצד טבע בן נח מדקדק על פחות משו"פ ולהכי מודיעין אותו זאת בתחלה ולהיותם דבקים בזה בקמצנות וצרי עין והקפדה לומדים ישראל מהם וקשים כספחת שבאים על צרת עין אשר לו הבית. וזה ענין מה שאמרו בל"ו מקומות הזהיר על אונאת הגר וכל כך למה מפני שסורו רע וקשה לשון זה ונראה במ"ש פ"ק דבתרא דף ט"ו ע"ב וסר מרע מאי וסר מרע א"ר אבא בר שמואל איוב ותרן בממונו היה מנהגו של עולם נותן חצי פרוטה לחנוני ואיוב ויתרה משלו וק"ל. וזה שאמרו ובני מתא מחסיא אבירי לב כו' דלא איגייר כו' ובן נח נהרג כו' רק הגמ' שסיים ומתא מחסיא כו' הוא אדרבה מטיבותא להיותם ת"ח כדלעיל [בזוהר] וקבילו עלייהו לעסוק בד"ת כו' אקולקי דמתא מחסיא כו'. טב גילדנא כו'. שבחא דמתיבתא כו'. דמלך במתא מחסיא טביומי כו'. ואמרו מכאן שת"ח מקפידין כו' וכל כך למה כו' דהיינו בת"ח הוא שבח לדקדק ובסתם ב"א גנאי כדלעיל חיל חוטא ופה ת"ל הרבה ת"ח לענין זה מדקדקין על פחות מש"פ אבל לענין העיקר שיהיה בה ת"ח בלימוד אנשים בה מעט ולפחות היה להם להחזיק ידי לומדי תורה אם אין לומדין בעצמן. ותומכיה מאושר למחזיקים בה. ותהי להיפוך. בשאר קהלות שרואין כי לעת הזאת לומדי תורה הולכין ומתמעטין טרודים בעסקים מכובד עול משא ארנונית ומחייתם ע"מ עושים גדירות להחזיק ידי בחורים ונערים שבת וחול וכאן להיפך אפשר לאיזה דעות ומפני הבושה היו לוקחין ג"כ שבתות וצרי עין על פת לחם יפשעו. ומן ע"ה לא אדבר כי הוא מנהג קדומה. אמר ר"ע כשהייתי ע"ה הייתי אומר מי יתן כו' אך אותם הרוצים להיות כלומר לומדים ידם במעל הראשון והלומדים לשיכים בעיניהם ולצנינים בצידיהם. וחלילה לדבר על הכלל. ואין מקום בדרוש הסיום לדבר מזה הרבה. אך בהיות שיש לו שייכות בכאן הזכרתיו. ובפעם אחר נדבר יותר מזה באי"ה. ובזה נבאר קצת מענין הפרשה בפלפול של יעקב ועשו בענין הבכורה. שני אנשים נפגשו. עשו בן נח נהרג על כו' ויעקב ת"ח ויותר יעקב כו' מכאן כו'. והוא במה שיש לדקדק במה שאמר מכרה כיום מאי כיום. ויאמר הנה אנכי הולך כו' מה ענינו. ולמה זה כו'. מאי זה. ובמדרש [מלמד שכפר ב] זה אלי כו'. ויאמר השבעה כו'. מה טיבו של שבועה כו'. הענין כתבתי בדרוש לפרשת וישב שיעקב אמר מכרה כו' ונסתפק יעקב באומרו כיום מחמת שני דברים. שגריעותא דבכורה מחמת דבר שלא בא לעולם ומחמת אונאה. מחמת דבר שלא בא לעולם אמרי' בפ"ק דב"מ דף ט"ז ע"א תניא מה שאירש מאבא כו' היום כו' דבריו קיימין מ"ש רישא ומ"ש סיפא כו' סיפא שהיה אביו גוסס ומפני כבוד אביו. ולזה אמר כיום שהוא כמו כהיום. שיהיה מכירה קיימת. ודייק שפיר כיום שאותו יום מת אברהם ובישל עדשים כו'. או משום אונאה הומתק נזיד כו' ועשו לא ידע כעת שויו של הבכורה ודוקא לוקח שאמר למוכר חפץ זה שאני [לוקח אצלך במנה] יודע אני [ששוה מאתים וע"מ כו'] בב"מ דף נ"א ע"ב. משא"כ עשו לא ידע ערך הבכורה ולאחר זמן יבא ויערער. ולזה אמר כיום כמו שאמרו נהרדעא לקבורה ולמזוני ולכרגא מזבני כו' אפשר שמזלזל במכירה משום בזיון המת. ולזה השיב על שניהם א"צ חיזוק כאלו המכירה כיום אי משום אונאה הנה אנכי כו' וכמ"ש המוכר סוס וסייף כו' במלחמה אין בו כו' מפני שיש בהן חיי נפש. נגד דבר שלא בא לעולם ולמה זה כו' כמו שאמרו פרק מי שהיה נשוי (כתובות דף צ"א ע"ב). האי גברא דזבנא לכתובתה דאמיה בטובת הנאה בו' ומחולקין רש"י ותוספות בפשט וכתבו התוספות מכאן אומר ר"ת אע"ג דאמרינן פ"ק דב"מ מה שאירש בו' ה"מ בשדה סתם אבל אם אמר שדה זו שאירש קנה כו'. וזהו למה זה כו' וייחד לו שדה המכפלה כדאיתא במדרש שלזה היה עיקר כוונתו שיבחר לו שדה המכפלה. ויעקב נתייירא. או למד הפשט כרש"י ולזה אמר ויאמר השבעה לי כמ"ש בח"מ סי' ר"ט ס"ד בהגה"ה אע"ג דאין אדם יכול להקנות דבר שלא בא לעולם אם נשבע לקיים המקח אע"פ שלא בא לעולם צריך לקיים שבועתו. רק מה שהאמינו על שבועתו כתבתי שם. רק במה שאמר עוד השבעה לי כיום כו' נ"ל לפרש עוד כי הדין סימן ר"נ מצווה מחמת מיתה אפילו כתב וזיכה וקנה מיד בכל מיני הקניות שבעולם יכול לחזור בו. ופי' מצווה מחמת מיתה אם פירש מחמת מיתה וי"א אפילו לא פי' אלא שנראה מתוך דבריו שהוא נותן מחמת מיתה כגון שמתאונן על מיתתו וכיוצא בזה. מיהו אם פירש בהדיא שנותן במתנת בריא במהיום קנה [ולכך היה יעקב מתייירא שבמה שאמר הנה אנכי הולך למות הוי כמתאונן על מיתתו ולא מהני שום קנין לזה אמר השבעה לי כיום כמתנת בריא מהיום] וק"ל. עפ"ז יאמר הנה אנכי כו' כי יעקב נתן לו דבר מועט בעד הבכורה אפשר לא היה בו שוה פרוטה נזיד עדשים ויעקב קפיד ע"ז כדלעיל [ת"ח מקפידין כו'] וירא כדאיתא במדרש באמת ואין בזה משום גזילה מפני הרואים להיות כמדומה לו פחות משוה פרוטה לזה אמר הנה אנכי כו' להיות בן נח נהרג על פחות משו"פ. ויאמר השבעה לי כו' במ"ש הרמב"ם הגוזל את חבירו ונשבע לו יוליכנו אחריו כו' אבל פחות משו"פ א"צ להוליך אחריו אבל צריך ליתן לו כיון שנשבע. עיין בתוי"ט בפירוש המשנה שם אבל בלא שבועה אינו ממון כלל. וע"פ דרך זה י"ל ויעקב נתן לעשו לחם כו' למלאות השו"פ. נחזור לענייננו כי אחרי שסיים בחתימת המס' בדיני גזל וטעם הדבר שסיים בזה ולפי שסדר בארבעה אבות נזיקין המבעה זה אדם הו"ל לסדר דיני אדם מקודם ואח"כ הבער אבל ראה לחתום בזה נראה הטעם כמ"ש הקדמונים בחומר עון הגזילה בא וראה תכלית השנה ימים טובים תכלית ימים טובים יום כפור. תכלית יום כפור נעילה ומתפללים להציל מעושק ידינו. והטעם אף בזה אפשר לומר לפי האמת במ"ש קץ כל בשר כו' לא נחתם גזר דינם אלא על הגזל. ובמדרש אמר ר"י כ"ז עונות חשיב ביחזקאל ומכולן לא חתם אלא על הגזל כו' וכיון שהחתימה על הגזל לזה בתפלת נעילה שהוא זמן החתימה כו' [מתפללים להציל מעושק ידינו] ולזה הובא לנו בחתימת המסכת דיני גזל אף דבר שרוב העולם אין מקפידים עליו ולהיות חמור כ"כ נתן בסופו חיזוק להזהר בו ומתא מחסיא עיר גדולה של תלמידי חכמים אתרא דקפדי היא כל כך למה הלא מדה מגונה הוא בעיני אלהים ואדם לפי שאין פושטין ידם בגזל. ואפ"ל שזה הרמז בתחלת המסכת שהוא נעוץ סופו בתחלתו ד' ראשי עונות וכמ"ש על שלשה פשעי ישראל כו' דהיינו אבות נזיקין עבירות החמורות המה ע"ז. גילוי עריות. שפיכות דמים. גזל. כמ"ש קשה עונשין של גזל יותר מעריות שזה נאמר בו אל וזה נאמר בו אלה דהיינו ג' פשעים ועל ארבעה כו' שעשו ישראל הוא השור. ע"ז. עגל. וימירו כו' בתבנית שור כו'. תני שור לרגלו. רגל העגל. ובור. חטא יוסף. שפיכות דמים. וישליכו אותו אל הבור. לכה נצפנה לנקי כו' נארבה כו' נבלעם כשאול חיים ותמימים כו'. משלי א' י"א י"ב. והמבעה חטא אדם. ושמואל אמר זה השן. זה גזל הנאכל קשה כו'. כל עץ הגן הותר לו מכל עץ הגן ולא מן הגזל. וההבער. גילוי עריות. נורא בי עמרם. אש התאוה. נורא דתמר. יחמו כתנור כו'. עון פעור לא הוטהרנו ממנו מדרש ארוך מן פעור. לא הרי השור שהזיקו מצוי אין לך כל פקודה כו'. כהרי המבעה הנאה להזיקו כו'. ובאלשיך פ' משפטים מפרש הארבעה אבות נזיקין על הארבע גליות הרוצה יעיין שם. ונמשכים מאלו הארבעה ראשי עונות ואין להאריך. ובזה יש ליתן קישור להמסכת שאנו נתחיל באי"ה לחיים ולשלום. בתולה נשאת ליום הרביעי ואלמנה ליום החמישי שפעמים בשבת (מעשרה תקנות שתיקן עזרא) ב"ד יושבין בעיירות כו' לכך תיקנו שתנשא ברביעי כו' [ופירש"י] וע"י כך יצא הקול כו' דאל"כ כיון שהוא לא ידע ע"כ שזינתה כלל כיון דנשאה בחזקת בתולה ואם ידע ושתק למה יבא עוד לב"ד וא"כ מה בכך שיבא לב"ד [הא לא תיאסר דהו"ל ס"ס להיתרא] ואי משום כתובה מאתים דידיה לא היה להם לחכמים לתקן יום רביעי לכך. לזה פי' שמא זינתה תחתיו וע"י כך יצא הקול כו'. שפעמים בשבת פירש"י אבתולה קאי דלא תימא כיון דטעמא דאלמנה לא מפורש במתני' ע"כ ה"פ אלמנה ליום החמישי כיון דליכא כתובה דלא רמי בה תיגרא כמ"ש התוס' לזה קבעי ב"ד וז"א דטעמא משום שקדו וה"פ דמתני' בתולה כו' ואלמנה בו' שניהם משום שקדו בתולה שיהיה טורח א' וב' וג' ובד' כונסה. אלמנה שקדו שיהיה שמח עמה ג' ימים כו' שאין לה שבעה ימי משתה וכ"ת א"כ [בתולה] בששי בשבת נמי לזה אמר שפעמים בשבת כו' וצריך טעם בבתולה יותר מבאלמנה. והרמז הוא אחרי ככלות ארבע גליות המה ארבעה אבות נזיקין אזי יצמח גאולת ישראל. עוד אבנך ונבנית בתולת בת ישראל. נפלה ולא כו'. וטעם איחור הגאולה הוא משום שקדו [על תקנת ישראל שיהיה שמח כו' ושיהיה טורח כו' כדמפרש ואזיל] כמה דאת אומר וישקוד ה' על הרעה בו'. הטעם האחד ע"ש טורח הסעודה כמ"ש בפרק הספינה דף ע"ה ע"א הפליגה ספינתו בים כו' מגלפין מסרקין מסתתין מים אבנים טובות כו' (אין זה לשון הגמ' ואולי במדרש מצאו המחבר ואשגרת לישנא הוא). ועל דרך זה בונה ירושלים ה' נדחי ישראל יכנס. ועתה מרוב עונינו הוא בעמל ויגיעה ולא נעשה מהרה רק היום מעט ולמחר מעט. וטעם הב' שיהיה שמח כו' כד"א שמחנו כימות עניתנו כו' ואמר ג' ימים כמ"ש בסנהדרין דף צ"ט ע"א תניא רבי אומר ימות המשיח ג' דורות שנאמר ייראוך עם שמש בו' דור דורים במהרה בימינו אמן כן יעשה האל. ובלצ"ג:

פְּנֵי יְהוֹשֻׁעַ

דף ב.

בסייעתא דשליט בשמי מרומא: אתחיל לפרש מסכת בבא קמא:

במשנה ארבעה אבות נזיקין כו' לא הרי השור כו' עד סוף המשנה. ומפרשי בגמרא דכל הני לא הרי דקתני היינו כי היכי דלא תקשי נכתוב חד ונילף אידך מיניה ולפ"ז למאי דאמר רבא לקמן דף ה' ע"ב דכולהו כי שדית בור בינייהו אתיא כולהו במה הצד אלא דאפ"ה כתבינהו רחמנא להלכותיהן וא"כ הוי כל המשנה דהכא משנה שאינה צריכה וכמ"ש התוספות שם לקמן דלא קתני אלא להגדיל תורה ויאדיר וזה דוחק אמנם לענ"ד נראה דעיקר משנתינו משנה הצריכה היא דודאי אם היו כל הד' אבות שוין מכל צד במעלותיהן אם כן ממילא דהוי ילפינן חד מאידך בכל פרטי דיניהם ככל הכתוב בכל א' וא' מהם שיהיו נוהגים בכולם וא"כ אכתי הוי קשה וניכתוב חד מינייהו בכל פרטיו ונילף כל אינך מיניה ועוד דלפ"ז אדרבא כיון דכתב רחמנא לכולהו ה"א דמשום הכי כתבינהו רחמנא לכולהו כי היכי דניהוי ד' כתובים הבאים כא' ואין מלמדים וא"כ תו לא הוי שייך למיתני אבות מכלל דאיכא תולדות דאפי' באותן תולדות שדומים לאבות לגמרי מכל צד אפ"ה הוי ממעטינן להו מה"ט דד' כתובים הבאים כא' מש"ה איצטריך למתני כל הנך לא הרי דד' אבות הללו אין דומה א' לחבירו ומש"ה נשתנו כ"א וא' בפרטי דיניהם ממילא דמה"ט תו לא הוי ד' כתובים הבאים כא' ומש"ה שפיר אית לן למימר דכולהו אבות מכלל דאיכא תולדות והיינו בהנך שהתולדות שוה לאב מכל צד כדמסקינן בגמ' במימרא דר"פ ובכל השקלא וטריא דשמעתין כן נ"ל נכון ועיין עוד בדף ה' ע"ב ודו"ק:

שם לא הרי השור כהרי המבעה ולא הרי המבעה כהרי השור. יש לדקדק למ"ד בגמרא דמבעה זה השן ושור דנקט לרגלו וכן הוא האמת דהלכתא כשמואל וכן פי' הרמב"ם בפי' המשנה א"כ אמאי קאמר לא הרי השור כהרי המבעה כדי שלא יקשה ניכתוב רגל ונילף שן מיניה ותיפוק ליה דבאמת תרווייהו מחד קרא נפקא דהיינו מושלח כדאיתא בגמרא דף ג' דושלח משמע רגל ומשמע שן אלא דאיצטריך ובער ללמד על רגל דאזלא ממילא וא"כ איך שייך להקשות דלא לכתוב שן ונילף מרגל במה מצינו יותר עדיף דנילף תרווייהו כחדא בהדיא אלא דא"א כדפרישית וכן בסיפא יש להקשות כן דאמאי איצטריך לומר לא הרי המבעה כהרי השור כדי שלא יקשה נכתוב שן ונילף רגל מיניה דהיינו שיכתוב וביער לחודא ה"א דוקא היכא דמכליא קרנא לכך איצטריך ושלח שהוא הרגל ללמד על השן אף היכא דלא מכליא קרנא. ואיברא דלפי המסקנא דמפרש בגמ' דף ה' דכולהו איצטריכי להילכותיהן וקאמר שן ורגל לפוטרן בר"ה צ"ל דסמיך ג"כ על החלוקות הנ"ל דשני אלו כחדא חשיב עיין שם באריכות. אלא דלק"מ דבלא"ה גם כן שונה התנא משנה שאינה צריכה לפי המסקנא דכולהו איצטריכי להלכותיהן אלא דנקט להגדיל תורה ויאדיר. אבל לפמ"ש בסמוך דאף לפי המסקנא שונה התנא משנה הצריכה בכל הבבות צ"ל דאיצטריך למיתני לא הרי השור לפי שאם היה בשן ורגל באחד מהם מעלה יותר מחבירו מכל צד הוו מוקמינן לקרא דושלח לחד מינייהו והיינו בהאי דמסתבר יותר לחיובא וקרא דוביער הוי דרשינן לכליא קרנא דוקא משא"כ השתא דקתני לא הרי בכל אחד נמצא דלפ"ז שקולים הם שן ורגל ויבואו שניהם כדמסקינן בגמ' אברייתא דושלח זה הרגל וביער זה השן וע"ש בחידושינו ודו"ק:

שם כראי הבור שאין דרכו לילך ולהזיק. ודאי דלפ"ז קשה נכתוב בור ונילף כולהו מיניה אלא דגם בבור יש פירכא שכן תחילת עשייתו לנזק אלא שלא חש התנא להאריך כיון דבלא"ה נצטרך לומר דאיצטריכי כולהו להילכותיהן ולא נקט אלא משום יגדיל תורה כמ"ש התוספות לקמן לכך לא האריך בזה אבל לפי מ"ש בסמוך בתחלת המשנה ולקמן דף ה' בע"ה יתיישב יותר נכון ועי"ל שחומרת הבור שתחלת עשייתו לנזק פשיטא טובא שחמורה מהנך ג' אבות שהן נזקי ממונו והבור דמי קצת לנזקי גופו כיון שנעשה לנזק כנ"ל:

בפרש"י בד"ה השור והבור כסדר שנכתבו בתורה סדרן כאן וכו' לכאורה נראה שלא בא לפרש טעם סידורן שהרי מצינו כמה דברים במשניות ובש"ס שלא נאמרו ע"פ המקראות ואין טעם לסידורן אלא דכאן קשה לרש"י על שינוי הסדר שהיה לו לסדר אותן כמו שנסדרו בלא הרי דקתני תיכף אח"ז וא"כ קשה על בור לחודא לכך מפרש כסדר שהן כתובים בפרשה סדרן כאן פירוש לפירושו ששור ובור נסמכו יחד בלי הפסק לכך נסמכו ג"כ כאן יחד ולא רצה להרחיקן ולשנות בזה בור לבסוף כמו בסיפא אלא דלפ"ז יקשה שהיה לו להקדים בור לשור כדי שיסמכו אלו השלשה יחד כמו בסיפא ומה ראה להפסיק בבור ועוד שלכאורה שור דמתניתין היינו שור דאזיק שור וזהו נכתב אחר בור לכך פירש דפרשה ראשונה נאמרה בשור וכוונתו על שור דאזיק אדם שגם זה נכלל בשור דמתני' כדאיתא דף ד' ע"ב וזה נכתב קודם לבור וק"ל:

בד"ה מבעה מפרש בגמ'. לא רצה לפרש מאי מבעה כיון דתליא בפלוגתא דרב ושמואל לקמן וסמך בזה על המעיין:

בד"ה הבער כי תצא אש. הא דלא פירש סתם הבער היינו אש נראה דק"ל לישנא דמתני' דקתני וההבער ולא נקט והמבעיר לכך פירש דלשון הבער היינו כי תצא אש שפירושה תצא מעצמה וזהו אש דקרא דכתיב בזה הלשון ממש משא"כ המבעיר משמע בידים לכן נקט הבער וק"ל. אבל האמת יורה דרכו כשנדקדק בלשון רש"י שכתב מבעה מפרש בגמ' ולא קאמר והמבעה כלישנא דמתני' וכן גבי הבער לא נקט וההבער כלשון המשנה. לכן נראה דלא בא לציין כאן במשנה אלא כל זה הוא דיבור א' עם הקודם שבא לפרש סדורן כאן על סדר המקראות וגם על מה שכתוב לפני פניו דקרי אבות להנך דכתיבי בקרא בהדיא וכבר פי' שנים מהם שהם שור ובור שנכתבו בשני פרשיות הסמוכים וע"ז מפרש והולך מבעה היכן נאמרה מפ' בגמ' וכוונת רש"י כשמואל שהלכתא כוותיה ואש נאמרה תיכף אחר בור ומפ' עוד הבער היכא כתיבא כי תצא אש שכתוב כן בתורה אחר מבעה וזה נכון. אלא לפי דמבעה תליא בפלוגתא לא רצה להאריך. ובודאי דלרב א"צ לפרש טעם הסמוכים אלא בשור ובור שהם סמוכים ממש משא"כ אינך נסדרו בסדר לא הרי כמ"ש התוספות:

בד"ה במיטב הארץ מעידית שבנכסיו אם רוצה לפרוע לו קרקע. בא למעט שאם אינו רוצה ליתן לו קרקע אלא מטלטלין רשות בידו ואז א"צ ליתן לו עידית אלא אפילו סובין מיטב איקרי כמ"ש לקמן בגמרא ומ"ש במשנה סתם במיטב הארץ לפי שעיקר שיעבוד הוא על קרקע ואז צריך ליתן לו מיטב דהיינו עידית ולישנא דקרא נקט מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם:

בתוספות בד"ה לא הרי השור וכו' פירוש אין קולתו של זה כקולתו של זה כדמפ' לקמן בגמ' למ"ד דנקט שור לקרנו וכו' משום דשור כוונתו להזיק ומבעה אין כוונתו להזיק. אין לפרש דדוקא אליבא דמ"ד שור לקרנו הפי' כך ולא אליבא דמ"ד שור לרגלו שהרי אליבא דמ"ד שור לרגלו כ"ש שהפי' הוא כך אלא דאליבא דמ"ד שור לרגלו לא הוצרך לפרש שהרי מפרש בעצמו כן. אלא דאליבא דרב יהודה דאמר שור לקרנו ומפרש לא הרי השור שאין הנאה להזיקו כראי השן שיש הנאה וא"כ היה נראה לפרש בהיפך שהרי מה שיש הנאה להזיקו הוא חומרא באמת. וכן מפרש לא הרי השן שאין כוונתו להזיק משמע שאין חומרת השן כשל קרן דהא כוונתו להזיק היא חומרא לכך פי' תוספות שהאמת אינו כן. אלא צ"ל להיפך אין הקולא של זה כשל זה כדמפרש רב אשי אליבא דר"י ואף למאי דס"ד מעיקרא היינו מוכרחים לפרש כמ"ש התוס' דנקט החמור תחילה אלא מעיקרא טעה בסברא גופא והיינו לעשות הקולא חומרא והחומרא קולא דהיינו הנאה להזיקו סבר שהוא קולא ובאמת היא חומרא וכן כוונתו להזיק מעיקרא סבר שקולא היא ובאמת היא חומרא וק"ל:

בא"ד ושינה התלמוד כאן פי' משאר מקומות. פי' דבכל מקום פי' לא הרי זה כהרי זה אין חומרא של זה כחומרא של זה אבל כאן א"א לפרש כך שהרי הזכיר החמור תחילה בלא זה וזה שיש בו רוח חיים זהו חומרא. אבל אין לפרש כוונת התוספות במ"ש ושינה כאן התלמוד דקאי אדסמיך ליה דהיינו על הצד השוה שבהם שבכ"מ שנזכר בש"ס לא הרי זה כהרי זה כוונתו לחזור הדין וללמוד על הצה"ש שבהם כדי לרבות שאר דברים וכאן לא מפרשינן הכי שאם לזה כוונת התוספות לא הוי משני מידי דמה שהזכיר החמור תחילה אינו מוציא מזה הפי' דאדרבא כך היינו מפרשים דכוונת התנא ללמד דלאו דוקא הני ד' אבות ותולדותיהן אלא אפילו שאר נזקים איתרבי דמ"ש ועל זה מפרש דא"ל דשאני שור ומבעה שיש בו ר"ח משא"כ שאר נזקין שאין בו ר"ח אש יוכיח וא"ל דשאני אש שדרכו לילך ולהזיק בור יוכיח וא"כ שייך שפיר להזכיר החמור ברישא א"ו שלא כיוונו התוספות לזה אלא מ"ש ושינה היינו דמפרש התלמוד לא הרי זה פי' אין קולא של זה ובכ"מ הפי' אין חומרא של זה וזהו דכאן א"א לפרש כן כיון דמתניתין הזכיר בפי' החומרא תחילה ודאתאן עלה מיהא א"ל למה באמת שינה התלמוד כאן מלפרש דכוונת התנא במ"ש לא הרי כדי ללמד הצד השוה דא"א לפרש כן דא"כ ה"ל לפרש עוד פרכת הבור ולומר וחזר הדין כסוגית הש"ס א"ו שלא כיון התנא לזה והא דנקט הצד השוה סמך על כל הסברות החיצונות ועוד שהרי כל מה דמרבינן מצד השוה לא אתיא אלא מבור ומחדא מהנך ומה לו להזכיר לא הרי גבי אינך א"ו שכוונת המשנה כדמפרש הש"ס בדף ה' דלא תקשי לכתוב חדא ונילף אידך מיניה ודו"ק:

בגמרא מדקתני אבות וכו' פי' הרי"ף והרא"ש דלאו על כללי התולדות קא מיבעיא ליה אם הם כמו כללי האבות דמהיכא תיתי לא יהיה כיוצא בהם דכיון דרבינהו חכמים ודאי שהם שווים בכל צד וא"כ למה נחלק ביניהם אלא כיון דמצינו באבות גופייהו דינים חלוקים זה מזה לכך מיבעי ליה בפרטי תולדות אם נאמר שכל תולדה נמשך אחר אב שלו בכל דיניו או לא ז"ל בקיצור ע"ש באריכות. אך מלשון רש"י לא משמע כן שכתב בהדיא בע"ב הכא מאי מי אמרינן ל"ש אב ל"ש תולדה אם הזיק משלם או לא הרי לפניך דעל כללי התולדות מיבעיא ליה וגם מסוגית הש"ס משמע כן מדקאמר גבי שבת תנן וכו' והתם ודאי על כללי אבות ותולדות קאמר דחיוב חטאת וסקילה שוה בכולם אף דמצינו באבות חלוקי דינים בשיעורין וכיוצא בזה לא מפרש הכא אלא סקילה וחטאת השוה בכולן והטעם דודאי על הפרטים לא שייך להסתפק כלל דאף אם נאמר תולדותיהם לאו כיוצא בהם עכ"פ יש לכל תולדה להדמות לאב שלה כדמצינו גבי טומאה אלא על כללי התולדות קא מיבעיא אם הם כיוצא בהם של כללי אבות כדמצינו גבי שבת או לא כדמצינו גבי טומאה. ודברי הרא"ש והרי"ף צ"ע מי דחקם לפרש כן דמהיכא תיתי לחלק. וע"ל דלא קשיא מידי דודאי אין כוונת הש"ס כאן לענין גוף הדין לידע חיוב ופטור בתולדות דאיך שייך לומר כן כיון דתולדות גופיה אכתי לא ידעינן מאי נינהו מדקאמר מכלל דאיכא תולדות איך שייך לשאול הדין שלהם ואין זה סוגית הש"ס אלא תחילה ה"ל לפרש מאי נינהו תולדות ואז אפשר שהיינו יכולים לפרש בקל מאיזה משנה או ברייתא או מצד סברא א"ו דכוונת הש"ס לאו לענין הדין עדיין אלא היא גופיה מיבעי' ליה שדקדק מלשון המשנה אבות מכלל דאיכא איזה תולדות וקא מיבעיא ליה איזה תולדות יש לנו להביא אם התולדות שהם שווים לאבות מצד המעלה וא"כ בוודאי נאמר שהם כיוצא בהם לדינא כמ"ש הרי"ף והרא"ש וכן הוא בגמרא בהדיא דקאמר מ"ש קרן דכוונתו להזיק תולדה נמי וכן בכולהו או נאמר תולדותיהם לאו כיוצא בהן לפי שאין לנו להביא שום תולדה השוה להם מצד המעלה אלא פחותים מהם וא"כ גם לענין דינא לא יהיה כיוצא מאבות. ע"ז שייך שפיר גבי שבת תנן פי' ששם כיוונו לתולדות השוה מצד המעלה לכך הם כיוצא בהם לכלל האבות וגבי טומאה כיוונו לתולדות שאינם שווים מצד המעלה אלא פחותים מהם דמכח האבות קאתי לכן אין דינם כיוצא בהם הכא מאי אם יש להם תולדות השוים להם או פחותים מהם וכו' כנ"ל ברור בסוגיית הש"ס. ועפ"ז מיושב מה שמקשין העולם דנפשוט ממתני' דתולדותיהם כיוצא בהן דאלת"ה למה הוצרך המשנה לפרש לא הרי דכדי שלא תקשה לכתוב חדא ונילף אידך וד"ל שאם לא יכתוב בתורה להדיא יהיה אותו דבר תולדה כמו שפירש"י וא"כ לא תהיה כיוצא בו אבל לפי מ"ש א"ש דלעולם נאמר תולדותיהן לאו כיוצא בהם והיינו לפי שאינם שווים מצד מעלה כמו אבות וא"כ היא גופיה הוצרך המשנה לפרש ולומר לא הרי שהאבות אינם שווים א' לחבירו מצד מעלה שאם היו שוין תקשי נכתוב חדא ונילף אידך דאף שיהיה תולדה תהיה כיוצא בה לכך קאמר לא הרי שאינם שוים והוצרכו לכתוב שלא יהיו תולדות דלאו כיוצא בהם ודו"ק ולפי' הרא"ש כ"ש דלא קשיא מידי ודו"ק:

בתוספות בד"ה ולר"א אמאי קרי ליה אב וא"ת דנימא נ"מ לענין התראה וכו' לכאורה דברי תוספות תמוהים שלא אמרו בגמ' ולר"א מאי איכא בין אב לתולדה כמ"ש לעיל אלא אמאי קרי ליה אב וא"כ יש לפרש דהיא גופיה קשיא ליה מאי ראו החכמים לקרות לזו אב ולזו תולדה וא"כ צריך להתרות לתולדה משום אב ולא אמרו שכולם אבות הן דבשלמא לרבנן אין להקשות כן דלדידהו לעולם אין קורין אבות אלא ל"ט כיון דאית להו דלא מחייב אתולדה במקום אב צ"ל

דנפקא מקרא דברים הדברים אלה הדברים שנלמד מגימטריא שאין כאן אלא ל"ט מלאכות חטאות. או ר"ל ממלאכה ומלאכה שבתורה וא"כ ראו חכמים לחלק כל מלאכות שבעולם על ל"ט מלאכות חלוקים לומר שכולם נכללו באותן ל"ט אלא שבירדו החשובים מכל מין להיות אבות והשאר תולדות מלאכות השוין לאבות כ"א למינה וא"כ אין שייך להקשות ואמאי קרי ליה דא"א לקרות לכולן אבות כדפרישית לכך פריך מאי נ"מ פי' מה רמזה התורה באמת שיש ל"ט מלאכות כיון שמצינו יותר שהם כיוצא בהם לחיובא ומשני שהרמז הוא לחיוב חטאת אבל לר"א לא שייך להקשות מאי נ"מ אלא אמאי קרי לה פי' למה קרי לזו אב ולזו תולדה ולא אמרו שכולן אבות הן ולהתרות לכ"א בשמה ולא מקשה תוספות מידי. ואפשר שלזה כיוונו תוספות באמת בתירוץ שני שכתבו ועי"ל דזהו מה שמתרץ הך דהוי במשכן חשיבא קרי לה אב וצריך להתרות פירוש לפירושן שהתרצן גילה סברא זו שהמקשן היה סובר דכיון שלא מצינו שום חשיבות במלאכה א' יותר מחברתה וגם לא בא המספר ל"ט בשום מקום לר"א היה לו לקרות לכולם אבות ולהתרות לכ"א בשמה וע"ז השיב התרצן דמצינו חשיבות לאותן שהיו במשכן לקרותן אב ולהתרות בשמה כן נ"ל בפי' התוספות אף שקצרו בלשונם וצ"ע ודו"ק:

דף ב:

בפרש"י בד"ה באלה תנגח את ארם בהם עמים ינגח אלמא נגיחה בקרן. נראה דכוונתו בזה דלא תקשה אכתי מנ"ל דאין נגיחה אלא בקרן דנהי דאשכחן דקרן אקרי נגיחה דלמא נגיפת הגוף נמי אקרי נגיחה כדאשכחן דפתח הכתוב בנגיפה וסיים בנגיחה לכן פרש"י באלה תנגח וכו' בהם עמים ינגח פירוש דמלת באלה וכן מלת בהם מורים ע"ז שהרי מה שאמר צדקיה באלה תנגח ע"כ לאו דוקא הוא אלא באמת משל היה וא"כ למה אמר באלה וכן מ"ש הכתוב בהם עמים ינגח וכי ס"ד דבקרני ראם ינגחו ישראל את האומות וא"כ למה אמר בהם א"ו דאין לשון נגיחה נופל אלא בקרן לכך הוצרך לומר באלה ובהם וק"ל:

בד"ה אלא להכי איצטריך ואומר דמ"ד כי חלק רחמנא בין תם למועד דבתם משלם ח"נ ומועד נ"ש אף על גב דהשתא בקרא דכי יגח קיימינן דאיירי בשור דאזיק אדם לא ניחא לרש"י לפרש לענין כופר דמ"ד כי פליג רחמנא דשור תם דאזיק אדם פטור מן כופר ומועד חייב ה"מ בתלושה אבל במחוברת כולה מועדת אפילו תם לשלם כופר דהא ליתא דכיון דכופר לא מצינו בשום נזק אלא גבי קרן לא מצינן להחמיר במחוברת יותר מבתלושה דדיו לבא מן הדין מה תלושה בג' פעמים הוי מועד אף מחוברת בג' פעמים לכך ניחא ליה לפרש לענין נ"ש דאשכחן בכל הניזקין כמ"ש בסמוך וסמיך אקרא דכי יגוף וסיים כי נגח הוא וה"א דאיירי דוקא בתלושה אבל קצת קשה לפי מאי דמסקינן לקמן בדף כ"ו דרגל שדרסה על גבי תינוק משלם כופר וכן שן א"כ הוי מצי לפרש שפיר לענין כופר וכדפרישית. ואפשר דכיון דלא מצינן בהדיא דמשלמי אלא מסברא אמרינן הכי ולקמן נמי אתמר בפלוגתא בפ' שור שנגח דף מ"ה מש"ה לא רצה לפרש כן וק"ל:

בד"ה אבל במחוברת דאורחא היא. כוונתו לתרץ קושיית התוספות דמהיכא תיתי נחמיר במחוברת יותר מתלושה דאי מתלושה יליף נאמר דיו ואי משאר נזקין איכא למיפרך מה להנך שכן מועדין מתחילתן לכך פירש דמחוברת אורחא היא וה"א דגם זה מועד מתחילתו כמו שאר נזקין והוי ילפינן שפיר מינייהו והא דקאמר לקמן דמחוברת אינה מועדת מתחילתה היינו אחר שגילה הכתוב שאין חילוק בינה לתלושה ואינה מועדת אלא בג"פ פריך שפיך וק"ל ועמ"ש בתוספות בזה:

בתוספות בד"ה אבל במחוברת וכו' וא"ת דמהי תיתי וכו' אבל למ"ד פלגא נזקא קנסא וכו'. פי' תורף הקושיא לפי סוגית הש"ס דאמרינן לקמן דאי לא כתב רחמנא קרן לא הוי ידעינן לה משאר נזקין דאיכא למיפרך מה להנך שכן מועדין מתחילתן פי' אבל קרן לאו אורחא משמע להדיא דאם לא נאמר שום קרא בקרן ה"א דפטור כיון דלאו אורחא ובמחוברת איירי והיאך קאמר כאן להיפך דאילו לא גילה לנו הכתוב הוי אמרינן דמחוברת אורחא הוא והאריכו תוספות בלשונם לפי שיש לנו לומר באמת שיש לדחות סברא חיצונה לכאן ולכאן זיל הכא קא מדחי ליה דאילו לא נאמר קרא ה"א דחייב נ"ש דאורחא היא והתם קא מדחי דאם לא נאמר קרא ה"א דפטור מכלום דה"א לאו אורחא לכך פי' התוספות שהביא ר"ת לקמן בדף ה' ראיה לדבריו על הא דאמרינן דקרן לאו אורחא דהיינו כמ"ד פלגא נזקא קנסא וקשה מאי ראיה היא דלמא האי דס"ל פלגא נזקא קנסא דלאו אורחא היינו לאחר שגילה לנו הכתוב שיש חילוק בין תם למועד כדפרישית ברש"י בסמוך אבל התם דף ה' ע"ב אילו לא נאמר קאמר וא"כ מאי ראיה מייתי א"ו דס"ל לר"ת דאי לאו דס"ל למ"ד פלגא נזקא קנסא שזו היא סברא מוכרחת דקרן לאו אורחא ואין לזוז ממנה לא הוי אמר דפ"נ קנסא ואי משום דגילה הכתוב לחלק בין תם למועד אפשר לפרש כדמפרש מ"ד פלגא נזקא ממונא דחס רחמנא עליה ומנ"ל לשנות נזק זה משאר נזקין ולומר שהוא קנס א"ו דס"ל שזו היא סברא מוכרחת דקרן לאו אורחא ור"ל דסברא חיצונה היא כך וא"כ מקשו שפיר. ותירצו התוספות דבאמת לא אמרינן הכא שהכתוב הוצרך לגלות כן דהאי לאו מילף הוא והפסוקים אינן מיותרין אלא הש"ס מפרש שהוצרכה הברייתא להביא ראיה מהפסוק כדי שלא נטעה בסברא של טעות ונאמר דסברא נותנת דאורחא היא וחייב נ"ש מבור וחד מהנך לכך הביא הברייתא שלא יטעה הטועה בשום ענין ודוק היטב כי נכון הוא. ועיין בחדושי מהרש"א שפירש בענין אחר:

בגמרא מ"ש גבי אדם דכתיב כי יגח וכו' אגופיה דקרא לא קשיא ליה כיון דהוי ס"ד דנגיחה ונגיפה שני מיני נזקין הן וה"א דגזירת הכתוב הוא דלא מחייבי אלא בהכי דהיינו במין הקל לא מחייב אלא בנגיחה החמורה ובאידך מחייב בתרווייהו אבל עכשיו שאומר שמין א' הם למה שני בלישנא:

דף ג.

בגמרא טעמא דכתב רחמנא. אין הפירוש שהפסוק הוא מיותר דהאי לאו מילף הוא אלא הפירוש הוא כדלעיל טעמא שהוצרך הברייתא להביא ראיה ממשלחי רגל ות"ל בלא זאת מוקמינן לה ארגל בע"כ וק"ל:

בפרש"י בד"ה אידי ואידי ושלח ובער וכו' ובער היינו דמכליא קרנא דמשמע שמבער לגמרי וכו' עד סוף הדיבור. ונראה דהוצרך רש"י לפרש דמשמעות דובער היינו היכא דכליא קרנא דאל"כ מאי משני בגמרא בסמוך דומיא דרגל מה רגל ל"ש כליא קרנא ול"ש לא כ"ק וע"כ הפי' שם מדלא כתיב ובער כמ"ש רש"י להדיא וא"כ ע"כ היינו משום דובער משמע דוקא כ"ק ולא ושלח דאל"כ קשה דלמא אף ברגל דכתיב ושלח היינו כ"ק. ומה שהקשה מהרש"א שם אדברי רש"י במ"ש מדלא כתיב וביער והקשה דאי נכתוב בתרווייהו וביער הוי מוקמינן אידי ואידי אשן י"ל דלק"מ דלפי פרש"י דמשמעותיה דובער היינו כליא קרנא לא הוי מצי למימר דתרווייהו וביער אשן חדא דלא כליא קרנא דאיך מצינו למדרש מובעיר דלא כליא קרנא כיון דמשמעות הלשון היינו כליא קרנא. ולפ"ז מ"ש רש"י עוד ואי קשיא וכו' ותירץ דאי מההיא הוי מוקמינן לה היכא דלא כליא קרנא אין הפי' שהאמת הוא כן לדרוש כך מושלח אלא כך כוונת רש"י שאם לא הביא הברייתא ראיה דושלח שייכא ברגל לא הוי סליק אדעתן כלל למדרש שני מיני נזקין מחד קרא וע"כ הוי מוקמינן תרווייהו אשן והוי מן ההכרח לומר שהכתוב הוצרך לכתוב שניהם כדי שלא נטעה כלל דאי כתב ושלח לחוד היה אפשר לטעות ולומר דדוקא בכליא קרנא לכך הביא ברייתא ראיה דיש לדרוש משמעות הפסוק ארגל ודו"ק. ואין להקשות דמאי הקשה רש"י ואי קשיא נכתוב חד קרא היכא דלכ"ק וע"כ היינו ושלח ולא נכתוב וביער דא"כ היאך הוי ידעינן כלל דקאי אשן. ונ"ל דרש"י סמך שפיר אקרא דושן בהמות אשלח בם ודו"ק:

בגמרא סד"א אידי ואידי אשן וכו' יש לדקדק דא"כ אכתי קשה השתא נמי דמייתי ממשלחי רגל השור והחמור מ"מ קשה מנ"ל דלמא אידי ואידי אשן דהא גבי שן נמי מצינו ושן בהמות אשלח בם אך לפמ"ש בסמוך א"ש דודאי כיון דמצינו לדרוש משמעות הכתוב ארגל לא ניחא לן לפרש תרווייהו אשן דא"כ תקשי לא לכתוב אלא ושלח לחוד ושפיר משמע אף דלכ"ק דע"כ לא אמרי' דנוכל לפ' ושלח לכ"ק אלא כיון שאין לפרש בענין אחר אבל כיון דאיכא למדרש ארגל ניחא לן טפי:

בתוספות בד"ה והא דלא מכ"ק וא"ת ונכתוב רחמנא ושלח ולא בעי וביער. לא ניחא לפרש כפרש"י דס"ל שאין סברא כלל לדרוש ושלח להיכא דכ"ק. ורש"י לא רצה לפ' כפירוש תוס' כאן דלא ידעינן השתא מסברת דשלח שלוחי דא"כ היה מתרץ הש"ס תיכף סד"א אידי ואידי אשן הא דשלח שלוחי ובער לפי סברתו דאף בלא משמעות דקרא מוקמינן חד קרא היכא דמסתברא טפי כל היכא דא"א לפרש בע"א וא"כ היה יכול לתרץ כן דאי כתב וביער לחוד ה"א דשלח שלוחי משא"כ לסברת התוספות אי אפשר לפרש כן אלא דוקא מה שהוא משמעות הלשון דהיינו ושלח ששלח שלוחי וביער ודו"ק:

בד"ה ושן בהמות אשלח בם. אע"ג דהאי קרא בבהמות שיש להם ארס כנחש ונושכים וממיתים. ע"כ הא דכתב כנחש היינו שיכולים להמית כנחש אבל מ"מ אין אורחא בכך כמו הנחש שדרכו בכך תמיד לכך לא הוי תולדה דקרן אבל כאן הוי שפיר תולדה דקרן ועיין במהרש"א וק"ל:

בד"ה סד"א היכא דשלח שלוחי וא"ת תקשי השתא הא דפריך לעיל טעמא וכו' ולא שייך לשנויי כדלעיל עכ"ל. פי' דתקשי אף בלא כאשר יבער הגלל הוי דרשינן תרווייהו שן ורגל מושלח וא"כ ע"כ וביער להיכא דאזלא ממילא בין בשן בין ברגל כך מצאתי מוגה גמרות דפוס ווינציאה אך יש להקשות דאי לא הוי מייתי קרא דכאשר יבער והוי דרשינן שפיר שן ורגל מושלח וקרא דביער להיכא דאזלא ממילא מכל מקום ה"א דוקא היכא דכ"ק ולא שייך לתרץ דומיא דרגל דהא לא כתיב וביער דהא אמרינן דוביער קאי באמת אשן ורגל. ויש ליישב דלא הוי מצינן למימר דוביער אתי להיכא דאזלא ממילא ודוקא דכ"ק דא"כ קשה למה שינה הכתוב לכתוב ושלח וביער דנכתוב אידי ואידי וביער וע"כ הוי דרשינן להו חד אשן וחד ארגל א"ו מדכתב ושלח לרבות אף היכא דלא כ"ק וביער לרבות דאזלא ממילא. וא"ל דלמא להיפך ושילח ללמד דוקא דשלח שלוחי וביער לומר דוקא דכ"ק כיון דמצינו לדרוש לחומרא כמ"ש תוס' לעיל ודו"ק:

בא"ד וי"ל דברייתא היא אילו לא נאמר ושלח וכו' אין לפרש הדברים כפשוטן שאין להם שחר ועוד דא"כ אמאי לא משנינן הכי לעיל בסוגיא א"ו דכן פי' הברייתא דאף אם נפשך לומר דלא נילף תרווייהו מושלח כיון דקראי לא מייתרי אלא תרווייהו איצטריך לכך הביא מכאשר יבער הגלל והביאו ראיה מריש פ' איזהו נשך דגם שם הפי' כך שאף אם לא רצה לדייק רבית ונשך בין בכסף בין באוכל אלא קראי כדכתיבי מכל מקום ילפינן שפיר וק"ל:

בפרש"י בד"ה איצטריך ליה וביער וכו' ה"מ היכא דשלחה בכוונה לרעות בשדה חבירו עכ"ל לפי שאין לשון ושלח שלוחי נופל בשן כמו ברגל הוצרך לפרש כן:

בתוספות בד"ה לא עשר כתיבי וכו' תימא דבפ' הפרה תנן וכו' ופי' בקונט' דסתם בור יש בו עשרה וע"ק דהכא דריש מוהמת יהיה לו ועוד דבסמוך פריך וכו' עכ"ל. ונ"ל ליישב אליבא דרש"י שאין כאן מקום תמי' לפירושו שהרי הקושיא שניה של תוספות מיתרצא שפיר אף לפרש"י דאי לאו מוהמת יהיה לו ה"א דוקא בור חייב דגזירת הכתוב הוא אבל לא חריצין ונעיצין. ומ"ש בפ' הפרה א' בור וא' חריצין אקרא דוהמת יהיה לו סמיך דכיון דגלי שהטעם משום שיעור מיתה ה"ה להנך כמ"ש התוספות בעצמם אלא שכתבו סתם בור עמוק הרבה ולרש"י אמרינן שפיר דסתם בור הוי י' אלא כל כמה דלא ידעינן מוהמת יהיה לו לא הוי ידענו שום קולא וחומרא למנין י' או פחות מעשרה מטעם שיעור מיתה אלא ה"א דגזירת הכתוב הוא דכל שאין לה צורת בור הן באורך או ברוחב או בעומק אינה בכלל בור וא"כ פריך בגמרא שפיר אילימא אב עשר פי' כיון דסתם בור י' ותולדה ט' לא עשר כתיבי פי ודאי אי הוי כתוב עשרה בפירוש הוי שייך לומר מאיזה סברא דט' הוי תולדה אבל כיון שלא מצינו בפי' י' אלא מסברא אמרינן כיון דגזירת הכתוב הוא אבור דוקא. א"כ כל שאינה י' אינו בכלל בור כמו חריצין ונעיצין וא"כ לא שייך עוד לומר דט' הוי תולדה דבור. ומשני בגמרא הא לא קשיא דכתיב והמת יהיה לו וא"כ בור י' אינה מגזירת הכתוב אלא הטעם דעבדי שיעור מיתה ומטעם זה מרבינן חריצין ונעיצין ואם כן שפיר אמרינן כיון שהטעם הוא משום שיעור מיתה ולא מגזירת הכתוב בור ט' נהי דמיתה לא עבדי נזקין מיהו עבדי ופריך סוף סוף ודו"ק:

דף ג:

בגמרא ופרש"י ואי לרב דאמר כולם משורו למדנו היינו שור פרש"י היינו שור ולאו תולדה דבור נינהו ובשור אמרן לעיל תולדה דשור לאו כשור עכ"ל. כוונתו מבואר שבא ליישב שאמר כאן היינו שור ולא קאמר מ"ש שור כמו שאמר בכל הסוגיא ולעיל בסמוך גבי אי דאפקרינהו דלא קאמר ג"כ מ"ש היינו משום דסמיך אמאי דקאמר בסמוך מ"ש בור וכו' אבל בכאן פרש"י שלא הוצרך הש"ס לפרש כיון שכבר אמרו לעיל תולדה דשור כשור אבל באמת לשון רש"י תמוה מאד שהרי מ"ש לעיל תולדה דשור כשור לאו ר"פ עצמו אמרה אלא סוגיא דש"ס אמרה כן מכח קושית המקשה בכ"א מ"ש דכיון שראה דתולדות הקרן כוונתן להזיק כמו האב ותולדות השן יש הנאה להזיקן כמו השן ותולדות הרגל הזיקן מצוי כמו הרגל לא נראה לו לומר שלא תהיה כיוצא בהם ולכך אמר תולדה דשור כשור אבל כאן באבנו סכינו ומשאו היאך שייך להקשות היינו שור כיון שאין כוונתן להזיק ואין הנאה להזיקן ואין הזיקן מצוי ואם כן לא דמי לא לקרן ולא לרגל ושן וגם אין בו רוח חיים כמו השור אלא רב שלמדה משור היינו לפי שהוא ממון בעלים דלא אפקריה וא"כ למה לא נוכל לומר בזה תולדה לאו כיוצא בהם. וכן יש להקשות אף על גוף הש"ס בלא לשון רש"י. ואין לומר

דמאי דפריך הש"ס היינו שור פריך מצד הדין מדחזינן באמת לרב דאמר כולם משורו למדנו הוא סבר שחייב בכל הנזקין כמו שור עצמו והוי כיוצא בו דסוגית הש"ס לא משמע כן דא"כ למה ליה להקשות בכל הסוגיא מכח מ"ש גבי תולדות הקרן ולא מקשה בפשיטות מצד הדין שהרי הדין פשוט במשנה דתולדה דקרן דהיינו נגיפה ונשיכה חייבים כמו קרן עצמו וכן בתולדות השן ורגל הדין פשוט במשניות שמשלמין א"ו דלא ניחא ליה להקשות אלא מצד הסברא כדאמרינן נמי בסמוך אלא לשמואל היינו בור מ"ש ולא מקשה מצד הדין והטעם בכולם נראה דל"ק ליה מצד הדין שהיה אפשר לדחוק המשניות ולחלק איזה חילוק בדיני התשלומין וא"כ הדרא קושיא לדוכתיה דמאי פריך כאן היינו שור כיון דלא שייך להקשות כלל מ"ש כיון שאינו דומה כלל לשור. לכך נ"ל ליישב דמה שאמרו בכל הסוגיא לעיל ולקמן מ"ש אין הפי' דצריך שיהיה להתולדה כל המעלות שיש להאב דהא ודאי ליתא וזה לפי מה דפרישית לעיל דכוונתו דמ"ש כיוצא בהם היינו על כללי האבות בעיקר התשלומין ואם כן לא נוכל לומר דמשום שאין לתולדות הקרן כל המעלות כמו קרן עצמה לא תתחייב בתשלומין שהרי גם לשאר אבות אין להם ג"כ המעלות שיש לקרן ואפ"ה מחייבי בתשלומין וכן בתולדות השן והרגל אף אם לא היה דומין לשן ורגל מכל צד לא היינו אומרים דמשום זה לא יהיה כיוצא בהם דהרי הבור ואש ג"כ אין להם אותן המעלות של שן ורגל ואפ"ה מחייבי וכן בכולם דמאחר שגילה הכתוב בד' מיני נזקין שיש בא' מה שאין בחבירו לא נוכל לומר בכל א' ו' שדוקא אלו המעלות גורמין התשלומין ואם כן אתרבי התולדה שפיר לעיקר התשלומין וכיון דאתרבו לעיקר התשלומין אמרינן ממילא שכל תולדה יש לה להדמות עכ"פ יותר לאותו אב ששוה לה קצת יותר מלאב אחר אע"פ שאין להתולדה כל המעלות כמו לאב שלה ונקוט כלל זה בידך שכן הסכמת כל הפוסקים בכל הני מילי דאתרבי לקמן במה הצד בדף ו' משני מיני נזיקין וא"כ ע"כ אינן שוה בכל המעלות לשום אב שהרי צריכין ללמוד במה הצד כיון דאיכא פירכא לכל א' מכל מקום כיון דאמרינן יוכיח ואתרבו במה הצד לעיקר התשלומין חוזרת אח"כ למקומה לאותו אב ששוה לה יותר כגון אבנו ומשאו שהניחן בראש גגו והזיקו ברוח מצויה שנלמדת לקמן במה"צ מבור ואש ואפ"ה לא פטרינן בה טמון כמו באש אלא חוזרת לדיני בור אף לחומרא כיון ששוה לה יותר וכן בכולהו עיין בדברי הרא"ש באריכות ע"ז. וא"כ ע"כ מה שהוצרך להקשות לעיל מ"ש היינו משום דאל"כ לא היה מוצא באותו תולדה שום מעלה מה שיש באחת מכל האבות דוק ותשכח כגון נגיפה ונשיכה אי לאו דקאמר שדומה לקרן שכוונתו להזיק לא מצינו להם שום מעלה שהרי אין הנאה להזיקן כמו השן ואין הזיקו מצוי כמו רגל ואין עשייתו לנזק כמו בור ואין מועדת לדברים שאינן ראויין לה כמו האש וא"כ מהיכא תיתי לחיובא לכך פריך מ"ש קרן וא"כ דומה לקרן וכן בכל הני דפריך מ"ש היינו כדי למצוא להתולדה שום מעלה דוק ותמצא שאין לשום תולדה שום מעלה מאב אחר אלא מאב שלה לכך פריך מ"ש בכולהו משא"כ כאן פריך הש"ס שפיר אי לרב דאמר כולם משורו למדנו היינו שור. וא"ל דאפ"ה אינה כיוצא בה כיון שאינו דומה לה מ"מ הרי הוא דומה לבור שתחילת עשייתו לנזק כדמסיק בסמוך וש"ס סמך עצמו בזה על מה שאמר בסמוך מ"ש בור וכו' וקאי אפי' לרב דאמר כולם משורו למדנו היינו משום דס"ל שדומה יותר לשור מבור כיון שהוא ממון בעלים דלא אפקריה וא"כ א"ש דפריך לרב היינו שור ולא נוכל לומר דמ"מ אינה כיוצא בה כיון שאין כוונתן להזיק ואין בו ר"ח דבזה אמרינן שפיר בור יוכיח ואם כן כיון דכבר אתרבו לעיקר התשלומין משור ומבור חוזרת למקומה דהיינו לשור ששוה לה יותר לרב כיון שהוא ממון בעלים ומטעם זה יש לה כל דיני שור ומחייב בה אפי' כלים וא"כ בע"כ הוי כיוצא בה ובזה נסתלק ג"כ תמיהת תוספות שהקשו דלפטור בה כלים כיון דאתיא במה"צ משור ובור אבל לפי מ"ש א"ש אליבא דהלכתא כהסכמת כל הפוסקים ודו"ק כי נכון הוא:

שם בגמ' מ"ש בור. הסוגיא כאן תמוה שהפסיק בדברי רב וחוזר להקשות בדברי שמואל אבל לפי מ"ש בסמוך א"ש דקאי ג"כ אדברי רב לפי שאם לא היינו מוצאים הסברא דתחילת עשייתן לנזק באבנו וסכינו ומשאו ודאי היינו אומרים דלא הוי כיוצא בהם כיון שאין להם מעלה אחרת שתתחייב בעיקר התשלומין דממונא לא מיקרי מעלה כ"א ע"י צירוף דהרבה דברים מצינו בממון בעלים שהם פטורים לכך הוצרך לומר דעיקר התשלומין אף לרב היינו דתחילת עשייתן לנזק אלא שחוזרת אח"כ למקומה לשור כיון שהוא ממון בעלים:

בתוספות בד"ה משורו למדנו היינו קרן דשן ורגל פטירי בר"ה עכ"ל. אין להקשות דלפי מסקנת התוספות דאתיא משור ובור וע"כ ג"כ לא ס"ל לתוספות דאחר הלימוד במה"צ חוזרת למקומה לכל דיני שור דא"כ לא הוי מקשי מידי דלפטרו בה כלים א"ו דלא ס"ל דחוזרת למקומה א"כ תקשי דאמאי לא מפרשי דאתיא משן ורגל ובור והא דמחייבי בר"ה היינו דומיא דבור אלא דלק"מ כיון דלרב דאמר משורו למדנו הוי תולדת השור לא שייך להחמיר בתולדה מן האב ומש"ה מפרשים התוס' דאתיא מקרן ומבור אלא שתוס' הקשו בסוף הדיבור שניתן לה קולת הבור לפטור בה כלים וזה שייך שפיר להקל בתולדה יותר מאב וזה הוי לאו כיוצא בהן. אבל לפמ"ש ג"כ לא קשה מידי דחיוב כלים הוא לפי שחוזרת למקומה לדיני שור ודו"ק:

בא"ד ובאבנו וכו' אין לחלק בין תמה למועדת וכו'. דקדוק לשון התוספות מכוון דאחר שפרשו שא"א לומר דהוי תולדה דשן דא"כ אין להחמיר בה יותר מבאב א"כ גם עתה שנלמד מקרן הרי מחמרינן בה יותר מבאב במה שהיא מועדת מתחילתה לכן פי' שפיר דלא שייך לחלק בה בין תמה למועדת וילפינן לה שפיר מקרן דשור המועד ודו"ק:

בגמרא אי בהדי דאזלי קמזקי כחו הוי. אין הקושיא דכחו הוי ממש בכלל גופו ולא שייך ביה אבות ותולדות דאם כן לרב לא מצינו שום תולדה באמת למבעה והמשנה אמרה ד' אבות מכלל דאית תולדות לכולהו ועוד שהרי בכל נזקין כחו לאו כגופיה אלא בבהמה הוי צרורות אלא דהקושיא היא שכחו חייב כמו גופו ועיין ברש"י שהוסיף לכתוב וחייב וק"ל. ולפ"ז א"ש מ"ש שם רש"י כי קאמר ר"פ תולדה לאו כאב דידיה אתולדה דמבעה ע"כ. וזה תמוה מאד למה לא הוצרך לפרש כן בכל הסוגיא אבל לפמ"ש יש ליישב דלפי דבאמת תולדה דמבעה היינו כחו ולא שייך לומר בזה כיוצא או לאו כיוצא מכלל האבות שהרי בכולהו כחו לאו כגופו לכך פי' כאן תולדה כיוצא לאב דידה ומטעם זה לא פריך כאן מ"ש דכל שאינו בכלל האבות לא שייך מ"ש דשפיר שנא ושנא כמ"ש לעיל ודו"ק:

בגמרא בחצי נזק צרורות דהלכתא גמיר' לה פרש"י ואע"ג דחצי נזק של נגיחה הוי קנס כדאמרינן לקמן האי פ"נ ממונא הוא והלכך לאו תולדה דקרן היא וכו'. יש כאן מקום תימה דהא כל סוגיא כאן אליבא דר"פ קיימא ולר"פ ודאי ס"ל דכל ח"נ אף של קרן הוי ממונא כדאיתא לקמן בהדיא דף ט"ו וכן בכתובות פ' א"נ וא"כ לפרש"י קשה דלר"פ יש לה להיות תולדה דקרן ועמ"ש בסמוך ישוב נכון:

שם לרבא דמיבעיא ליה אמאי קרי ליה תולדה דרגל לפוטרו בר"ה. נראה מסוגית הש"ס דדוקא לרבא משני הכי ולא לר"פ וכן הסכימו כל הפוסקים שהדין בח"נ לשלם מעליה דאע"ג דמיבעיא ליה לרבא כיון דחזינן דפשיטא ליה לר"פ עבדינן כוותיה ועוד דבתראה הוא. וזה תימא שהרי כ"ז אינו מדברי ר"פ עצמו אלא דסוגית הש"ס שקיל וטרי אליביה מדקאמר לאו כיוצא בהם וא"כ מנ"ל דפשיטא ליה לר"פ יותר מלרבא דלמא לר"פ ג"כ מיבעיא ליה והא דקרי ליה תולדה דרגל היינו לפוטרה בר"ה כמו לרבא. ומהרש"א הרגיש בזה וכתב וצ"ל דקים ליה לתלמודא דפשיטא ליה לר"פ וזה דוחק אלא משמע דמכאן מוכח דפשיטא ליה ונראה לי דלק"מ דבודאי לר"פ לא מצינו לשנויי דקרי ליה תולדה דרגל לפוטרה בר"ה דאכתי תקשה דיש לקרותה טפי תולדה דקרן כיון דמשלמת ממש ח"נ כמותה ואי משום דהאי פ"נ ממונא הוא הא לר"פ ס"ל דח"נ של קרן הוא ג"כ ממון ולא קנס ואי משום דאתיא מכח רגל הא נשיכה גם כן מכח שן קאתי ואפ"ה לא הוי תולדה דידה כיון דלאו אורחיה א"כ כמו כן צרורות ע"כ לאו אורחיה כ"כ כמו רגל אלא לאו אורחיה קצת מיקרי בסוגית הש"ס וכמו כן קרן לר"פ דס"ל דממונא הוא מוכח דלא אמרי' דקרן לגמרי לאו אורחא דא"כ הוי קנס אלא צ"ל דהוי אורחא קצת ולאו בחזקת שימור קיימא כן כמה פעמים וכ"כ תוס' להדיא וא"כ היה לו לקרות שפיר תולדה דקרן ולומר בה תולדה לאו כיוצא בהן דקרן חייבת בר"ה והיא פטורה והוי שפיר טפי כיון שעכ"פ היא כיוצא בה בעיקר תשלומין מה שאין כן לרגל לא דמיא בעיקר תשלומין לכך לא מצינן לתרץ כן אליבא דר"פ אלא צ"ל דקרי לה תולדה דרגל לשלם מעליה וא"כ היא דומה לרגל ג"כ בעיקר התשלומין ולא מצינו לקרותה תולדה דקרן ולומר דלאו כיוצא בה שהקרן משלמת מגופיה והיא משלמת מעליה דהיאך יתכן לומר שהתולדה חמורה יותר מהאב ולא מצינו כזה בשום מקום לכך קרי ליה תולדה דרגל וא"ש דלאו כיוצא בה שאב משלם נ"ש ותולדה ח"נ. וכל זה לר"פ אבל לרבא א"ש דרבא מצי שפיר סבר דח"נ קרן הוא קנס דכן הלכה וא"כ לא דמיא צרורות כלל לקרן דקנס וממון אינם ענין כלל זה לזה וקרן משונה מכל נזקין שלא מצינו בשום א' שיהא קנס. ועוד דמאן דס"ל ח"נ קנסא ס"ל דלאו אורחא כלל אבל צרורות הוי אורחא נגד קרן וא"כ לא שייך כלל לקרן. ומה שהקשה הש"ס לרבא אמאי קרי ליה תולדה דרגל ע"כ היינו שיש להם לקרות שם בפני עצמה וע"ז משני שפיר לפטרה בר"ה ודו"ק וא"כ א"ש דרש"י פי' לעיל ואע"ג דפ"נ קנסא היינו לפי המסקנא אליבא דרבא ואליבא דהלכתא דקיי"ל פ"נ קנסא כן נ"ל ודו"ק היטב:

בתוספות בד"ה לפוטרו בר"ה וא"ת אמאי פשיטא ליה וכו' וי"ל כיון דמן הדין היה לשלם נ"ש ואתי הלכתא דלא משלם אלא ח"נ א"כ אתיא הלכתא להקל ולא להחמיר עכ"ל. פי' וא"כ דההילכתא הוא להקל מקילינן בה ג"כ לפוטרה בר"ה אבל לשלם מעליה הוי חומרא וצ"ל ג"כ לפ"ז דהתוספות מפרשי כן אליבא דרבא דס"ל פ"נ דקרן הוי קנס דאם נאמר דס"ל פ"נ דקרן הוי ממונא והיינו שמן הדין היה לשלם נ"ש כדאיתא בגמרא דף ט"ו אלא דרחמנא חס עליה א"כ לא שייך לומר דאתיא הלכתא להקל אלא נאמר דהלכתא אתא לדמותה ממש לקרן כיון דכאן וכאן היה הדין לשלם נ"ש וגזירת הכתוב לשלם חציה וא"כ היא ממש כמו קרן ויש לחייבה ג"כ בר"ה כמו קרן א"ו שהתוספות מפרש' דס"ל לרבא פ"נ דקרן הוי קנס שמן הדין היה דלא לשלם כלל כדאיתא התם בגמרא וא"כ בצרורות הוא ממש היפך הקרן דבקרן מצינו שהחמיר הכתוב יותר מהראוי ובצרורות אתי הלכה להקל לכך פטרינן לה ג"כ בר"ה ולפ"ז א"ש:

שם בתוספות אח"ז בד"ה אמאי קרי ליה תולדה דרגל אע"פ שדומה לרגל כיון שדינן חלוק היה לה לקרות שם בפ"ע. ומקשין העולם למה מהפכין תוס' לציין תחילה המאוחר בגמ' ואח"כ המוקדם ולפמ"ש א"ש דודאי תוס' מציינין בקושיא השניה וכן נראה הל' אמאי קרי ליה בלא וא"ו ובקושיא ראשונה ואמאי בוא"ו והיינו שתוס' מפרשים דקושיא ראשונה בגמרא ואמאי קרי ליה תולדה דרגל שהיה לר"פ שייך שפיר לפרש שיש לו לקרותה תולדה דקרן כיון דלר"פ היא ממש דומה לקרן דשניהם הם ממון ובשניהם הח"נ הוא קולא אבל כאן שפירשו התוס' דפשיטא ליה לרבא דאתא הלכתא להקל ולא אמרינן דאתיא הלכתא לדמותה ממש לקרן א"ו דס"ל לרבא דפ"נ דקרן הוי קנס והח"נ שם הוא חומרא וכאן בצרורות הח"נ ממון והוא קולא א"כ קשה מאי ס"ד להקשות אמאי קרי ליה תולדה דרגל כיון דלא שייך לקרותה תולדה דקרן כלל כיון שאינה דומה לה בשום ענין אדרבא להיפך שהיא חמורה יותר ויותר מקרן לכך מפ' תוספות דכאן בקושיא שניה פירושו שיש לה לקרותו שם בפ"ע ודו"ק. ובלא"ה מוכרחים לומר שתוספות מציינין בקושיא השניה שאם נפרש שקושיא ראשונה היא ג"כ שיש לה לקרות שבפ"ע לא הוי משני בגמרא מידי לשלם מן העליה דמ"מ תקשי שיקרא לה שם בפ"ע שהרי כל נזקין משלמין מעליה חוץ מקרן א"ו דעיקר קושיא שם היינו לקרותה קרן וע"ז משני שפיר אבל בקושיא שניה שהיא לקרותה שם בפ"ע משני שפיר לפוטרה בר"ה שזה לא מצינו בשום נזק אלא בשן ורגל וכיון דלא שייכא כלל לשן הוצרך לקרותה תולדה דרגל ודו"ק:

דף ד.

בגמרא וליתני בהדיא כו' נ"ל דאין הקושיא מדקתני במתני' ד' אבות ולא נקיט חמשה דא"כ הול"ל בהדיא והא ארבעה קתני ועוד א"כ תקשי באמת על ר' יהודה מאי ס"ד לפרש דשייריה לרגל ותקשי הא ד' קתני אלא דלק"מ דלר"י שן ורגל כחדא חשיב ליה דמחד קרא נפקי וא"כ לא שייך לפרש בהא לא הרי ומכ"ש לפי מאי דפרישית במתני' דאיצטריך למכתב ושלח ובער ועוד שהרי דינם שוה בכל ואם כן י"ל שהתנא שונה ד' אבות חלוקין זה מזה אלא עיקר הקושיא הוא דליתני בהדיא בפ"ע וכן בסמוך לרבא דאמר דשייר קרן אין להקשות הא ד' קתני דודאי דקרן לא שייך בכל אלו נזקין שהרי דינם חלוק הרבה אלא הקושיא היא ליתני בפ"ע ודו"ק:

בפרש"י בד"ה ואפילו הכי פטירי כדאיתא בפרק החובל העבד והאשה פגיעתן רעה וכו' נ"ל דודאי מאשה לא מייתי ראיה דאין סברא כלל לומר שהבעל יתחייב בנזקי אשתו דלאו ממונא דידיה היא ומה שהוצרכו לומר בהחובל פגיעתן רעה היינו שהיא בעצמה פטורה לפי שאין לה לשלם אבל מעבד מייתי שפיר ראיה דאע"ג שאין לו לשלם מ"מ יתחייב הרב בנזקו דהא ממונא דידיה הוא אלא ודאי משום דמתכוין להזיק ונתיישב מה שדקדקו התוספות על רש"י וכוונת רש"י לפרש דסוגית הש"ס לא ידע עדיין ממשנה דמס' ידים וק"ל:

בתוספות בד"ה לאו אף ע"ג דכוונתו להזיק אפ"ה פטירי וא"ת ועבד ואמה גופיה וכו' והקשה מהר"ם בחידושיו דמאי מקשו התוס' דהא מ"מ ר"י מייתי שפיר ראיה לדבריו מדמצינו במשנה דעבד פטור ולא ילפינן ק"ו מוכח ודאי דלא שייך לילף ק"ו כיון דכוונתו להזיק גריע טפי ע"ש מה שתירץ בדוחק ולענ"ד נראה ליישב דודאי מוכח מלשון סוגית הש"ס דקאמר איצטריך סד"א מידי

דהוי אעבד וכו' זה משמע שר"י לא בא להחזיק דבריו ולומר דהאמת הוא דאין כוונתו להזיק עדיף טפי דא"כ לא שייך לשון איצטריך סד"א שהרי האמת הוא כך א"ו דר"י מודה דהאמת הוא דכוונתו להזיק עדיף טפי אלא שבא לפרש אילו לא נאמר בתורה קרן הייתי אומר שהוא פטור דסד"א דכוונתו להזיק גורם פטור לכך פי' התורה שאינו כן וא"כ מקשו שפיר דעבד ואמה גופיה נילף בק"ו כיון דהאמת הוא דכוונתו להזיק עדיף וא"כ תקשי לר"י למה אמרו באמת דעבד פטור כיון דלא ידע מטעמא דשמא יקניטנו. ועי"ל דבאמת ר"י עומד עדיין בסברא ראשונה דבקושיא שהקשו תוס' היה נראה להם דר"י לא ידע כלל המשנה דמס' ידים א"כ מקשי שפיר ואח"ז כתבו ועוד קשה דמוכח דידע המשנה מדנקט עבד ואמה וק"ל ויש ליישב עוד בד"א אבל הראשון הוא נכון:

בא"ד וי"ל דשפיר הוה ידע וכו' דפעמים דנתכוונו ויאמרו לא נתכוונו ואפ"ה פטירי נמצא דכוונתו נורם הפטור עכ"ל. עיין מהרש"א ומהר"ם ות"ח והפירוש ראשון של מהר"ם נ"ל נכון אלא שאני מוסיף נופך משלי וכך נ"ל הפי' בתוספות דר"י הוה ס"ד דכוונתו להזיק גרע טפי והראיה מעבד ואמה דפטירי והיה נראה לו דוחק לומר שטעם הפטור הוא משום שמא יקניטנו כיון דאף דאם העבד כיון באמת להזיק מחמת קנס רבו היה הרב חייב מצד הדין לשלם אלא מפני תקון העולם פוטרים אותו וא"כ בודאי שאין זה טעם מספיק אלא היכא שיש מקום לומר שכיון להזיק אבל היכא שיש אומדנא דלא כיון להזיק לא שייך להפסיד הניזק בידים כיון שהמזיק חייב מצד הדין ואף אם נאמר דשמא העבד נתכוון באמת להזיק מכ"ש שהוא חייב אי לאו מפני שמא יקניטנו בפ"א והיאך יתכן להפסיד לניזק בשביל כל הני ספיקי א"ו היינו אומרים כשעבד נתכוון להזיק הרב פטור מצד הדין לפי שלא היה בידו לשומרו כמו שפי' התוספות אלא אם לא נתכוון הדין לחייבו וע"ז שייך שפיר התקנה דא"כ כל עבד שיקניטנו רבו יזיק חבירו בכוונה וקשה לבעלים לשומרן וא"כ יהיה הרב פטור מצד הדין והוא יחייב אותו שלא כדין ע"י תחבולה שיאמר שלא כיון להזיק ויעשה באופן שיבינו העולם שלא כיון להזיק ונפסד להמזיק שלא כדין ואם כן עיקר התקנה על לא נתכוון אבל נתכוון פטור מצד הדין כיון שאין ביד בעלים לשומרו ואם כן ה"א דגם קרן פטור מזה הטעם לכך הוצרך הכתוב לכתוב קרן לגלות דכוונתו אין גורם הפטור וא"כ ע"כ שהטעם הוא משום שמא יקניטנו ור' אשי מפ' שאף אם לא נכתב קרן היינו אומרים שפיר הטעם משום שמא יקניטנו בין מתכוין בין שלא מתכוין ודו"ק:

בד"ה כשהזיק חב המזיק לאו היינו כשהזיק קמא וכו' פי' דקמא לאו מיותר אלא מאידך כשהזיק דמשנה דף ט' מרבה לה וכן פירש"י שם וק"ל:

בד"ה למחשביה בהדי מועדין וכו' ושמואל ס"ל וכו' וא"ת אמאי לא חשיב אש ובור גבי מועדין עכ"ל. ונראה פשוט דלאו אגופיה דמתניתין קשיא ליה דשפיר י"ל דלא נקיט להו לפי שאין בהם שום חידוש כמו בשור ורגל אבל הקושיא נקשר על מ"ש לפני זה דגם באדם אין כאן שום חידוש אלא דנקט ליה לשמואל שפיר כיון דלא תניא ליה ברישא וע"כ צ"ל לרב דאע"ג דנקט ליה ברישא אפ"ה נקיט ליה בסיפא לחושבו גבי מועדים אע"פ שאין כאן חידוש א"כ תקשי שפיר לרב אמאי לא נקיט אש ובור בסיפא וק"ל:

בתוספות בד"ה כראי אדם שאין משלם הכופר וכו' ואור"י דלאו פירכא היא דלא מפטר משום קלב"ם וכו'. פי' דחזינן דאיצטריך קרא למעוטי עליו מוכח דלא שייך קלב"ם הכא והיינו כדמפרש לבסוף בסה"ד וז"ל ותנא דבי חזקיה דפטר אפילו שוגג היינו ממון שהזיק בשעת מיתה וכו' פי' דשם פטר במזיד משום קלב"ם כיון שנתחייב מיתה קודם שנתחייב בתשלומין וקאמר תנא דב"ח דאף בשוגג פטור מטעם דלא חלקת אבל גבי כופר לא שייך מיתה קלב"ם כיון דנתחייב מיתה ותשלומין כא' כן כתבו מהרש"א ומהר"ם וצ"ע בסוגית הש"ס דמשמע דאף בזה שייך קלב"ם וק"ל:

בד"ה כיון דכייף ופשיט אורחא הוא בירושלמי יש וכו' וכוונתם בזה מבואר דאם נאמר שחייב אף בכלים שהונחו שם אחר שישן לא שייך לומר אורחא הוא אבל בכלים המונחים קודם שישן שייך שפיר אורחא שהיה לו להרחיק כדי כפיפה ופשיטה:

דף ד:

בגמרא מתקיף לה רב זביד ואימא מבעה זה אש. נראה לפ' בדוחק דאף שרב זביד ידע שפיר דנקט הבער במתני' קס"ד דהבער היינו כי תצא אש מעצמה ומבעה היינו מדליק בידים דכן משמע לשון מבעה במ"ם השימוש ומתרץ בגמרא אם כן מאי המבעה וההבער פי' אמאי נקטינהו בתרתי כיון שדין אחד לשניהם ומקרא א' לשניהם כדאיתא פ' הכונס פתח הכתוב בנזקי גופו וכו' משמע דדא ודא א' הוא ע"ז קאמר וכ"ת דבאמת אחד הם אלא בשור אית ביה תרתי וקאמר א"ה מאי לא הרי וק"ל:

שם תרי גווני שור. כתבו מהר"ם ות"ח נראה שחזר בו הש"ס ממאי דשני לעיל דתנא אדם וכל מילי דאדם אלא דמתניתין איירי רק באדם דאזיק שור ולא איירי באדם דאזיק אדם כלל דומיא דבור כדפירש רש"י דלא איירי בנזקי אדם ע"כ אבל לשון הגמרא לא משמע כן שחזר בו הש"ס ועוד דהמעיין היטב בסוגיא יראה שזה התירוץ אינו מספיק על הקושיא קמייתא דאף שאינו דומה לבור מ"מ תקשי וליתני שהרי נזקי אדם ג"כ אינו דומה לכל הנזקין שכולם נזקי ממונו וזה נזקו גופו ואפ"ה קתני להו לכ"ן דבחנם דחקו דלרב מתרץ שפיר תנא אדם וכל מילי דאדם פי' שהתנא לא חש לחלק מספר הנזקין אלא מספר המזיקין תנא וקאמר הש"ס לרב אושעיא נמי הא תני ליה אדם ומשני תרי גווני אדם פי' דאף דהמשנה לא חש למנין הניזקין מכל מקום משמע דחשיב מספר המזיקין בנזק השוה לכולם דכן לשון המשנה הצד השוה בהן וכו' כשהזיק חב המזיק ואם כן אכתי לא הוי שמעינן אדם דאזיק אדם לכך פירשו לרב אושעיא וע"ז פריך שפיר בגמ' א"ה ליתני תרי גווני שור פי' כיון דאמרת דר' אושעיא חלק ג"כ במנין הניזקין א"כ גם בשור יש לחלק כן וע"כ לא שמעינן לה ג"כ ממתניתין וע"ז משני האי מאי פי' דאף ר"א לא חש לחלק מספר הניזקין אלא אותן שיש ביניהם איזה חילוק הדין אבל כל שאין ביניהם חילוק הדין ודאי שכל הניזקין שווין ולא שייך למנותן בתרתי. ובזה נתיישב ג"כ דלא תקשי לשמואל דקאמר משנתינו לא תני שור וכל מילי דשור אלא מנה שן ורגל בתרתי אף שאין ביניהם חילוק הדין וא"כ קשה למה לא תני ג"כ שור דאזיק אדם. וא"ל דמתניתין לא איירי בנזקי אדם לפי שאינו דומה לבור שזהו דוחק כמ"ש לעיל. ועוד דעכ"פ תקשי לרב אושעיא דתני ג"כ שן ורגל בתרתי וקתני גם כן נזקי אדם וא"כ למה לא נקיט שור דאזיק אדם אבל לפמ"ש א"ש דודאי במנין המזיקין שייך לחלק אף שאין ביניהם חילוק הדין לכך תני שן ורגל בתרתי אבל במנין הניזקין לא חש המשנה לחלק כלל ואף רבי אושעיא לא חש לחלק במנין אלא היכא שיש חילוק הדין וזה ברור ולפ"ז א"ש שלא חזר בו הש"ס ממאי דקאמר תני אדם וכל מילי דאדם שהרי רב נקיט בהדיא לא הרי השור שאינו משלם כופר וע"כ שכיון ג"כ לשור דאזיק אדם וכן פרש"י ותוס' במשנה דנקט שור ברישא אפילו שנזכר בתורה תחילה וע"כ היינו שור דאזיק אדם ודוק ועמ"ש בסמוך בתוס':

בתוספות בד"ה תרי גווני אדם וא"ת כיון דתני וכו' וי"ל דניחא ליה לכלול כולם בשור כמו תנא דמתניתין עכ"ל. והקשה מהר"ם דא"כ למה לא כלל ג"כ באדם כולם כא' כמו תנא דמתני' ונדחק שם בתירוצו וכתב ועי"ל שחזר בו הש"ס ממאי דקאמר תני אדם וכל מילי וכבר כתבתי שגם זה דוחק ולפמ"ש לק"מ וא"ש דודאי בקרן ושן ורגל כיון שהתנא נחית למנין המזיקין ואפ"ה חשיב לרב כל השלשה מיני מזיקין בשור כא' לכך נקט להו רבי אושעיא ג"כ בא' כמו התנא אבל בשור דאזיק אדם שלא חילק התנא כיון שלא נחית כלל למנין הניזקין וא"כ רבי אושעיא דנחית למנין הניזקין היכא שיש חילוק הדין נקיט להו שפיר בתרתי ודו"ק:

בגמרא אי הכי שור נמי ליתני תרי גווני שור וכו' האי מאי בשלמא. אין להקשות שמואל דתני במתניתין וכן רבי אושעיא שן ורגל בתרתי א"כ למה לא נקט רבי אושעיא קרן בפני עצמו דיש לומר ג"כ בתמין ולבסוף מועדין לא קא מיירי ותם גופא לא קתני דס"ל שהוא קנס ובקנסא לא איירי אבל בסמוך לר' חייא דאיירי בקנסא וא"כ אי ס"ל כשמואל וחשיב שן ורגל בתרתי ולא נקט שור וכל מילי דשור אם כן קשה קרן אמאי שיירי ולדידיה א"א לתרץ בתמין ולבסוף מועדין לא קא מיירי ומכ"ש דתקשי לחשוב תם ומועד בתרתי דהא איהו איירי בכל מיני ניזקין בעולם וא"כ לחשוב ג"כ נזק וחצי נזק וביותר קשה דלקמן דחיק בגמרא לפ' לרבי חייא מניינא למעוטי מאי ולא קאמר דשייר קרן. ויש ליישב דשמואל ס"ל דרב חייא מנה שפיר ג' מיני ניזקין שבשור אבל הני ט' דרבי אושעיא לא חשיב אלא ח' דנושא שכר ושוכר אחד הם וכו' כמ"ש התוספות לעיל די"ג דרבי אושעיא אינו אלא י"ב דהא דקאמר והנך תליסר אינו מדברי ר"ח אלא הש"ס מפרש הכי וק"ל. ועוד נ"ל דלשמואל בלא"ה בצר חדא ממניינא דר"ח דשמואל ס"ל במס' גיטין מנסך היינו מערב וא"כ היינו מדמע ואף שאמרו שם קנסא מקנסא לא ילפינן היינו לענין גוף הדין אבל לענין המנין אינו אלא א' וא"כ אפיק מנסך ועייל קרן לשמואל ותם ומועד כחדא חשיב. ועי"ל דהא דלא נקיט ר"ח קרן תם היינו משום דלא משלם אלא מגופו ולא שייך ביה מיטב. ואפשר שלזה כיוונו התוס' מנסך פליגי בה בהניזקין וכו' והיינו רב ושמואל וא"כ כל א' מפרש לדרבי חייא כוותיה מר כדאית ליה ומר כדאית ליה וק"ל:

בתוספות בד"ה מנסך וברש"י בד"ה מנסך יין לעכו"ם ובמס' גיטין מפרש וכו' וליכא למימר ביי"נ שזרק בו דהא לא אפסדי' מידי שיכול למכרו חוץ מיי"נ שבו עכ"ל. פי' מהרש"א וא"כ שהוא הפסד מועט היינו מדמע ע"ש אבל מ"מ עדיין הקושיא במקומה עומדת דכיון דפליגי שם רב ושמואל ושמואל ס"ל בהדיא דמנסך היינו מערב ולא חשו לקושיא דהיינו מדמע וא"כ מה לו לרש"י להכניס בפלוגתא ולדחות בידים דברי שמואל אך המעיין שם בסוגיא יראה שדברי רש"י כנים ואמתיים דהתם אמרה שמואל אמתניתין מנסך ומטמא ומדמע בשוגג פטורים במזיד חייבים ומפרש שמואל מנסך היינו מערב ואקשו ליה היינו מדמע ומשני קנסא מקנסא לא ילפינן שם קנס משום דהזיק שאינו ניכר לאו שמיה היזק ע"כ ואלו הם דברי ר' יוחנן שאמר שם דבר תורה אפילו במזיד פטירי דהזיק שא"נ לאו שמיה היזק אלא מדרבנן חייבים במזיד וחזקיה פליג שם עליה דר"י ואמר אדרבא דבר תורה אפי' שוגג חייבים דהיזק שא"נ שמיה היזק וא"כ כאן מוכח דר"ח ס"ל כחזקיה ור"י שהרי תני ר"ח שהם אבות ומילי דרבנן לא שייך לקרותן אבות א"ו דס"ל כחזקיה דהיזק שא"נ שמיה היזק א"כ הוי דינא ולא קנסא וא"כ מוכח שפיר דמנסך לאו היינו מערב דא"כ כיון שהפסד מעט היינו מדמע ותרתי למה לי וליכא לשנויי קנסא מקנסא לא ילפינן דהא ממונא הוי ודו"ק ולפמ"ש נראה דשמואל לית ליה ברייתא דר"ח דלשמואל הנך לא הוי אבות כיון שהם מדרבנן וק"ל:

בד"ה עדים זוממין פי' ריב"א וכו' כוונתו מבואר דאי הוי אמרינן דאין עדים זוממין משלמין אם שילם הנתבע על פיהם אלא דוקא כשלא שילם משלמין לא הוי ס"ד דמקשה בסמוך לומר עדים זוממין ממונא הוא דכיון שלא הזיקו ומשלמין הוי קנס לכך פי' דאף כששילם משלמין ומקשי שפיר ליתני הך דממונא הוא וק"ל:

דף ה.

בגמרא אי ר"ע ליתני תרי גווני שור וכו' צ"ל דמקרן קפריך דבשן ורגל ודאי אין חילוק בין שור דאזיק שור בין שור דאזיק אדם ואין לחלק בין תם למועד אלא בקרן ואם כן צ"ל דהסוגיא אליבא דרב דנקט שור וכל מילי דשור אבל לשמואל לא שייכי כל הסוגיא דהא אפילו שור דאזיק שור בקרן לא הוי במניינא דרבי אושעיא וכן במשנה והטעם דלא איירי בתמין ולבסוף מועדין ותם גופיה הוי קנסא ומתניתין ור' אושעיא לא איירי בקנסא ועיין לקמן:

שם לימא ס"ל לר"ח היזק שא"נ לא שמיה היזק. לפמ"ש לעיל תקשי דמאן דס"ל הכי הוי מדרבנן ולא שייך לקרותן אבות ועוד דמילי דרבנן ודאי הוי טובא יותר מכ"ד לכ"נ בדוחק דלמאי דס"ד דר"ח ס"ל לא שמיה היזק היינו שאינו דומה להיזק הניכר אבל מ"מ הוו היזק מדאורייתא:

בפרש"י בד"ה מפגל כהן ששחט קרבנו של ישראל חטאת לשם שלמים שאין הקרבן עולה לשם בעליו וצריך אחר עכ"ל. לכאורה יש לתמוה מי סניא ליה לפרש מפגל ככל פגול דעלמא דהיינו במחשבת חוץ לזמנו או מחשבת חוץ למקומו. וכן פרש"י בגיטין גבי הא גופיה דכהנים שפגלו במקדש חייבין ע"ש. ונראה ליישב דרש"י אזל לשיטתו שכתב לעיל בשמעתין דלא שייך לפרש מנסך שעירב נסך ביין כשר דאם כן היינו מדמע וכבר פירשתי שיחתי דקשיא ליה דא"כ חסר ליה מניינא דכ"ד ואם כן נראה מכוונתו דשני מיני נזקין שוין לא שייך למנותן אלא אחד וא"כ ה"נ אם נפרש מפגל דהיינו פיגול קשה דהיינו מנסך דכמו שהמנסך ע"י מעשיו אוסר יינו של חבירו בהנאה הכי נמי במפגל לכך פרש"י דמפגל דהכא היינו שלא לשמה וא"כ לא דמי כלל למנסך דמפגל כה"ג הזבח כשר לגמרי אלא אפ"ה שייך בכלל ניזקין כיון שאינו עולה לבעלים וצריך אחר כנ"ל נכון ודו"ק. אלא דאכתי קשה דהא בחטאת לשם שלמים גופא הקרבן פסול כמו ששנינו בריש זבחים ותו קשיא לי כאן דלפרש"י החיוב תשלומין משום שצריכין קרבן אחר אם כן ה"ל לפרש בשלמים לשם חטאת דהקרבן כשר ולא עלו לבעלים וצריך קרבן אחר. תו קשיא לי אהא דמחייב במפגל דהא לקמן ממעטינן מרעהו ולא של הקדש וכתבו שם תוספות דאפילו אדם המזיק נמי פטור ובשלמא למ"ד דמפגל בלא"ה לא מחייב אלא משום קנסא דרבנן למ"ד לא שמיה היזק א"ש אלא למ"ד שמיה היזק ומשמע שם בפ' הניזקין דחייב מדאורייתא דמקשה למ"ד שמיה היזק האי מפני תיקון העולם מדאורייתא הוא וא"כ קשה מאי קושיא הא מדאורייתא ודאי פטור דממעטינן

מרעהו ומחמת כל זה היה נראה בעיני לפום ריהטא להגיה בלשון רש"י שלמים לשם חטאת ולפ"ז א"ש דאתיא כר"י הגלילי דמוקמינן לקמן מתניתין דנכסים שאין בהם מעילה כוותיה ומזה כתבו רוב הפוסקים דהלכה כמותו כמו שאבאר שם וא"כ א"ש דשלמים קדשים קלים הוא והוי ממון בעלים לר"י הגלילי וכמ"ש שם רש"י הטעם מפני שאחריותן עליו והיינו נמי שכתב כאן וצריך אחר דמש"ה הוי ממון בעלים והשתא א"ש שכתוב דוקא במשנה בשחיטה שלא לשמה משום דמסקינן לקמן כי קאמר ר"י הגלילי מחיים אבל לאחר שחיטה לא קרינן ביה רעהו נמצא דהשחיטה שלא לשמו הוי שפיר ממון בעלים דכיון דקודם שחיטה ה"ל ממון בעלים וכיון שהתחיל לשחוט שלא לשמו ובשחיטה זו אפסדיה לבעלים ה"ל כטבח שקלקל בשחיטה דחייב וה"נ דכוותיה כיון ששחט ממון בעלים בפסול אפסדיה בהכי שצריך ליקח אחר חייב משא"כ בפיגול גמור חוץ לזמנו וחוץ למקומו לא משכחת ליה בתחילת שחיטה דאין מפגלין בחצי מתיר. ועוד דאין מחשבת פגול נקבע אלא בזריקה נמצא דכיון דבתחילת שחיטה תו לא הוי ממון בעלים ולא קרינן ביה רעהו אין לחייבו על מה שפסל אח"כ כך נ"ל. אלא שקשה בעיני להגיה הספרים. ועוד דאכתי קשה א"כ אמאי מפרש בגיטין בענין אחר ואף שהיה אפשר ליישב שם בדוחק כמו שאפרש שם בעזה"י אלא שנ"ל דוחק להעמיד המשנה דכהנים שפגלו במקדש כיחידאי ובקדשים קלים דוקא. לכן נלע"ד ליישב בענין אחר דכאן משמע לרש"י דברייתא דר"ח ס"ל היזק שא"נ שמיה היזק וחייב מדאורייתא והיינו דקתני כ"ד אבות נזיקין וחשיב מטמא מדמע ומנסך דכולהו אבות נינהו והיינו מדאורייתא דמילי דרבנן לאו אבות נינהו כמו שכתבתי בסמוך בחידושי והיינו דקאמר נמי שייר מפגל אלמא דמפגל נמי מדאורייתא הוא ומתוקמא שפיר אליבא דר"ע דלא ממעטינן מרעהו ולא של הקדש אלא בענין דהתשלומין להקדש אבל היכא שהתשלומין לבעלים קרינן ביה שפיר רעהו וזה שכתב רש"י וצריך אחר מש"ה קרינן ביה רעהו. א"כ א"ש מה שפי' רש"י שאין הקרבן עולה דמש"ה חייב בתשלומין ולא משום שהקרבן פסול והא דבפ' הזהב משמע דקדשים שחייב באחריותן פטור דלר' שמעון נמי לא מיקרי רעהו היינו לענין כפל דוקא אבל לענין הקרן כ"ע מודו דממון גמור של בעלים היא כיון שצריך אחר והוא שיטת הרמב"ם שכתב להדיא. והא דמוקמינן לקמן בקדשים קלים ואליבא דר"י הגלילי ולא מוקי לה ככ"ע ובשלמים שחייב באחריותן מיקרי רעהו מבואר לקמן שם דנזקי בהמתו לא שייך לחייבו בכה"ג ע"ש ולפ"ז הוצרך רש"י לפרש דוקא לענין שלא לשמו ובחטאת לשם שלמים דפסול וכיון שפסל בשחיטה חייב מדאורייתא כמו בטבח אומן שקלקל ואף על גב דפסול שלא לשמו ע"י מחשבה בעלמא הוא ואפילו היזק שאינו ניכר לא הוי כיון דלא עביד שום מעשה בידים כמ"ש הרמב"ן בדיני דגרמי שלו בחידושים ב"ב מ"מ שאני הכא כיון דגוף השחיטה מעשה בידים הוא וכיון ששחטו שלא כהוגן ה"ל כאילו קטליה בידים כמ"ש הרמב"ן זה הטעם לענין טבח אומן שקלקל דחייב אפילו למ"ד היזק שא"נ לא שמיה היזק ואפילו קלקלה בשהיה או בדרסה ע"ש באריכות משא"כ בפיגול חוץ לזמנו וחוץ למקומו לא שייך לחייבו בתשלומין מדאורייתא דאפילו היזק שא"נ לא הוי כאן דלא עביד מעשה ולא שייך הכא לומר דה"ל כאילו קטליה כיון שאין נקבע בפסול אלא בזריקה ובשעת זריקה נקבע ממילא למפרע נמצא שבשעת שחיטה לא מינכר מעשה הפיגול ולא שייך לומר כאילו קטליה כנ"ל נכון. והא דבגיטין מפרש לה בפיגול דחוץ לזמנו וחוץ למקומו היינו משום דאליבא דהלכתא איירי דקי"ל כמ"ד היזק שא"נ לא שמיה היזק וההיא דמזידין חייב היינו מדרבנן משום קנסא וא"כ חייב בכל ענין. אלא דעדיין צ"ע קצת דלכאורה נראה דההיא דאין מחשבת פגול אלא בזריקה היינו לענין כרת דוקא ולא לענין פסול ויש ליישב ודו"ק:

אמנם אח"ז מצאתי לרש"י ז"ל סוף מס' פסחים שכתב גבי פגול מטמא ידים משום חשדי כהונה דכתב שלא לשחוט שלמים לשם חטאת משום שחטאת כולה לכהנים משא"כ משלמים אין להם אלא חזה ושוק ולפ"ז נראה להגיה כמו שכתבתי לעיל שלמים לשם חטאת ומש"ה לא מפר' נמי במחשבת פגול דחוץ לזמנו. אלא דאכתי קשה לי דהא שלמים ששחט לשם חטאת אכתי שלמים נינהו ויש ליישב וצ"ע:

דף ה:

רש"י בד"ה לכתוב רחמנא תרתי שור ומבעה וכו' דכי פרכת מה לקרן וכו'. רש"י פי' הסוגיא כאן אליבא דרב יהודה דאמר לעיל דנקט שור לקרנו ואע"ג דאיתותב לעיל מ"מ לאו לגמרי איתותב כמ"ש לעיל שהיה יכול לתרץ דהא דלא תני לרגל בהדיא היינו משום דקחשיב ליה כחדא בהדי שן ומדקאמר הש"ס כאן ניכתוב תרתי משמע דקאי אקרן ושן דכתיבי בתרי קראי והיינו משום דסתמא דש"ס רוצה לפרש שיטת המשנה אליבא דכולהו אמוראי וכן רבא בסמוך אע"ג דמפרש לעיל בהדיא דנקט שור לרגלו מ"מ רוצה לפרש ג"כ אליבא דאינך אמוראי אבל מכ"ש דלדידיה הוי שפיר יותר טפי ונמצא שגם כאן פרש"י כן לרבותא דאפילו למ"ד שור היינו קרן ומבעה שן והני תרתי לכאורה אינן דומין זה לזה אפ"ה לא אתיא אש מינייהו ומכ"ש אי אמרת דשור היינו רגל וק"ל:

שם שן ורגל לפוטרן בר"ה. אף על גב שהיה צריך למצוא בכל א' מהניזקין מה שאין בחבירו וא"כ כאן דפי' פטורא דשן ורגל כחדא ע"כ דס"ל דשן ורגל באמת מחד קרא נפקא אלא דושלח ובער איצטרכו להיכא דלא כליא קרנא ודאזלי ממילא וק"ל:

בתוספות בד"ה כי שדית בור בינייהו וכו' וא"ת והיכי אתי אש מבור וחד מהנך מה לאינך שאין כח אחר מעורב בהן וכו' מדפריך בסמוך גבי אבנו סכינו ומשאו כו' ע"כ. ויראה לי לכאורה דלק"מ דודאי לקמן דאיירי מאבנו סכינו ומשאו דאפקרינהו וא"כ לא דמי כלל להנך נזקין דקרן ושן ורגל לפי שהן ממונו והני לאו ממונו הוא ונמצא שעיקר החיוב שבהם היינו לפי שנעשה הנזק מכחו והיינו דומיא דבור וע"ז שייך שפיר מה לבור שכן אין כח אחר מעורב בו משא"כ בהנך שכח אחר מעורב בו אין לחייבם מחמת כחו אבל כאן אמרינן שפיר דאש אתיא מבור ומחד מהנך דאף דפרכינן שפיר מה לבור שכן אין כח אחר מעורב בו משא"כ באש ע"ז אמרינן שפיר שן ורגל יוכיח שלא נעשה הנזק כלל מכחו ואפ"ה מחייבין מפני שהם ממונו וכמו כן גבי אש ומכ"ש למ"ד משום חציו דאתיא במכ"ש דאית בה תרתי כחו וממונו ואף דמצינו לפעמים דאשו לאו ממונו דידיה כדאיתא לקמן דף כ"ב וא"כ נפרוך בזה מה לשן ורגל שהם ממונו נאמר בור יוכיח וחזר הדין. ויש לי ראיה ע"ז דגבי נזקי ממונו לא שייך לומר שכן אין כח אחר מעורב בו מדמתרץ לקמן דוקא לעולם דאפקרינהו וכו' ולא קאמר נמי בין דאפקרינהו ובין דלא אפקרינהו ודלא אפקרינהו לא דמי לשור דמה לשור שאין כח אחר מעורב בו. ועוד דלרב דאמר בהדיא כל תקלה דלא אפקרינהו משורו למדנו והיינו ע"כ משור ובור כמ"ש התוספות בעצמם לעיל דף ג' ע"ב ולא משור אש וא"כ האיך יליף משור ובור דמה להנך שאין כח אחר מעורב בו א"ו דגבי שור לא שייך לומר שכן כאמ"ב כיון שאין הנזק בא כלל מכחו אלא מחמת ממונו וצ"ע ודו"ק אחר כמה שנים נדפס שיטת חידושי הרשב"א ז"ל וראיתי שהאריך ליישב קושיית התוס' בענין אחר ע"ש:

דף ו.

בגמרא אי בהדי דקאזלי קמזקי היינו אש מ"ש אש שכן כאמ"ב וממונו הכא נמי כאמ"ב וממונו וכו'. כאן לא שייך לחלק ולומר דאיירי דאפקרינהו ואם כן לא הוי ממונו ונילפיה מאש ובור דכיון שמונחים בראש גגו לא שייך להפקירן אלא לגבי דנייחו ברשות הרבים שייך נמי לומר שאין כח אחר מעורב בו וק"ל:

בתוספות בד"ה מה לבור וכו' דהשתא ל"ל שור יוכיח אלא אש גרידא. כתבו כן לפי סברתם דבשור שייך נמי לומר שאין כאמ"ב אבל לפי מ"ש לעיל בהוכחה דבשור לא שייך לומר שכן אין כאמ"ב לא א"ש אלא דמ"מ לק"מ דלא שייך לומר שור יוכיח דלא דמי כלל לשור שאין הנזק מכחו כלל אלא החיוב מחמת ממונו לכן קאמר אש יוכיח שאין כח אחר מעורב בו כמו זה ועוד לפי דקאמר לעיל דאי בהדי דקאזלי מזקי היינו אש לכך נקט כאן אש יוכיח וק"ל:

בא"ד ולקמן גבי בור המתגלגל וכו' שהרי נעשה בור בלא כח אחר משהניחו בר"ה ע"כ. לפי פירושם דלעיל דשור הוי אין כאמ"ב קשה קצת שלא תירצו כאן כלום דמ"מ הוי ליה לש"ס לפרוך מה לבור שכן אין כאמ"ב ובדין הוא שישלם הכל משא"כ כאן י"ל דאף על גב שנעשה הבור על ידו מ"מ ישלם המגלגל החצי כמו שכתבו לקמן דלענין זה הוי שפיר אכאמ"ב אבל לפי מ"ש לעיל א"ש דע"ז שייך לומר שור יוכיח שנעשה הכל בלא כחו ואפילו הכי חייב הכל וק"ל:

בגמרא מה לשור שכן דרכו לילך ולהזיק וכו' הא דלא קאמר מה לשור שהוא ממונו דזה הוי ידע שפיר דכל היכא שהנזק נעשה ע"י מעשה אדם ראוי יותר לחייבו מעל נזקי ממונו וא"כ לא הוי פרכא כלל לכך ניחא ליה לפרוך שכן דרכו לילך ובמה שאמר בור יוכיח סותר הכל וק"ל:

דף ו:

גמרא רבינא אמר לאתויי הא דתנן וכו' לעולם דאפקרינהו ולא דמי לבור. כל הני אוקימתות מתחלת הסוגיא ועד סופו דאיתרבו במה הצד מכל מקום תולדה דבור נינהו ויש להם כל דיני בור כמ"ש לעיל ועיין בהרא"ש באריכות ולכך סתמו ואמרו כולם מבורו למדנו:

בגמרא רבינא אמר לאתויי הא דתנן כו' ולא דמי לבור כו'. נראה דכל הני אוקימתות דסוגיא דשמעתין דאיתרבו במה הצד אף על גב דילפינן להו חדא מתרתי מבור ומחד דאינך נזקין אפי' הכי כולן תולדה דבור נינהו כיון דאפקרינהו ולאו משום ממונו דבעלים מיחייבי משום הכי יש להם כל דיני בור וכמ"ש לעיל ועיין בלשון הרא"ש ז"ל בזה באריכות והכי משמע לישנא כולן מבורו למדנו:

שם ת"ר מיטב שדהו כו' של ניזק ופרש"י שאם אכלה ערוגה בשדהו שמין ערוגה משובחת של ניזק כמה יפה עכשיו עם פירותיה כו' עכ"ל. לכאורה מסוגיא דשמעתין לא משמע הכי לא מיבעיא לפי המסקנא דמפרשינן מלתא דר' ישמעאל נמי לענין עידית א"כ הוי דלא כפרש"י אלא אפילו למאי דס"ד מעיקרא לענין כחושים ושמינים איירי אכתי אין זה ענין למה שפרש"י דשמין ערוגה משובחת כמה יפה עכשיו עם פירות וכמה תהיה יפה בלא פירות אלא פשטא דלישנא דגמרא משמע דמשלם לגמרי כאילו אכלה פירות של ערוגה השמינה אלא דנראה דרש"י רוצה לפרש הך מלתא דכחושה ושמינה כדמפרש אביי בפ' הכונס דף נ"ט למלתא דר"י דאמר מיטב שדהו של ניזק דהיינו כמיטב דלקמיה ומאי ניהו כי היאך דסליק והיינו כמו שפי' רש"י כאן הך מלתא דכחושה ושמינה לפי שאין שום סברא לומר שישלם פירות של ערוגה השמינה ממש כמו שאכלה מהכחושה אלא ששמין הערוגה כמה היתה שוה עם פירות וכמה תהיה שוה לאחר שאכלה הבהמה הפירות שלה כנ"ל בכוונת רש"י כאן שרצונו לפרש הסוגיא אף לפי מה דס"ד מעיקרא כיון דאביי בפ' הכונס אף לפי האמת מוקי לה בהכי וכה"ג אשכחן טובא בפרש"י בכמה סוגיות בש"ס ועיין ג"כ בלשון רש"י ז"ל בפ' הכונס. מיהו לפמ"ש בחידושי גיטין ר"פ הניזקין בשיטת התוספות דהתם דלעולם אף לפי המסקנא דהכא ודהתם דמלתא דר"י לענין עידית איירי אפ"ה איירי נמי לענין דנדון כמשוייר שבו והיינו כאוקימתא דאביי דפ' הכונס ושם כתבתי דלשון דר"י גופא משמע הכי מדקאמר לשון כפול מיטב שדהו של ניזק ומיטב כרמו של ניזק אלמא דבתרי גווני איירי שצריך לשלם לו כמיטב ערוגה ומחוייב ליתן לו דמי שווין מעידית שבנכסיו ע"ש בלשון התוס' ובחידושינו ולפי זה מצינו לפרש כן גם בלשון רש"י כאן ודו"ק:

שם ר"ע אומר לא בא הכתוב אלא לגבות לניזקין מן העידית כו' לכאורה לשון לניזקין מיותר דפשיטא דבניזקין איירי קרא ולמאי דפרישית בסמוך א"ש דכיון דלר"י לעולם עיקר פשטא דקרא היינו לענין כחושה ושמינה דניזקין כמשוייר שבו כאוקימתא דאביי בפרק הכונס א"כ לא שייך הך מלתא אלא בנזק שן ורגל דאיירי ביה קרא דוביער בשדה אחר משא"כ בשור לקרנו ובור ואש לא שייך הך מלתא כלל מש"ה קאמר ר"ע דלא בא הכתוב אלא לענין עידית לחוד דשייך בכל הניזקין וכמו שאבאר עוד לקמן דהני נמי מדכתיב תרי זימני מיטב כנ"ל נכון ודו"ק:

שם אמ' רבא ומה אילו ידעינן דכחושה אכיל כו' מה שיש לדקדק בזה דלא מדמינן לה לחמשין ידענא וחמשין לא ידענא דהוי מחויב שבועה ואין יכול לישבע משלם כתבתי באריכות בחידושי גיטין ר"פ הניזקין ע"ש ותמצא נחת:

שם נאמר שדה למטה ונאמר שדה למעלה כו' אף על גב דברישא דקרא כתיב נמי יבעיר איש שדה או כרם והיינו דמזיק וא"כ כיון דהכא נמי כתיב מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם יש לומר יותר דהיינו בדמזיק שיימינן דומיא דרישא דקרא דכתיב נמי שדה וכרם משא"כ בדניזק לא כתיב כרם וליכא למימר דר"י ג"ש גמיר דבפ"ק דערכין משמע להדיא דההוא שדה שדה לאו ג"ש גמורה היא כמ"ש שם התוספות ע"ש אלא דאיכא למימר דר"י סבר מקרא נדרש לפניו ולא לפני פניו וההיא דמיטב שדהו ומיטב כרמו דכתיבי תרוייהו פירשתיו יפה בר"פ הניזקין ע"ש:

בפרש"י בד"ה אף שדה האמור למטה וה"ק קרא כו' נראה שכוונתו לפרש דלר"י דס"ל דמיטב שדהו דקאמר קרא היינו של הניזק ממש איך סיים הכתוב ישלם ומה שייך שהמזיק יתן להניזק השדה של הניזק בעצמו לכך פי' שמה שאמר הכתוב מיטב שדהו ישלם היינו שישלם לו כמו המיטב של הניזק אבל לעיל בסמוך בגמ' לא הוצרך לפרש כן ששם אמרו בפירוש בדניזק שיימינן וק"ל:

בגמרא שור רעהו אמר רחמנא ולא של הקדש. אף למאי דאמרינן לקמן בדף י"ב דמתניתין כר"י הגלילי דקדשים קלים קרינן ביה רעהו אפ"ה לא מצי לאוקמי הכא בכה"ג כיון דאיירי מחיים והתשלומין לבעלים א"כ התשלומין חולין ולא שייך לומר ק"ו להקדש אלא היכא דהתשלומין להקדש ועמ"ש בזה בחידושי לגיטין:

ברש"י בד"ה שור רעהו אמר רחמנא וכו' וה"ה לכל שאר נזקין דפטירי בשל הקדש. נ"ל פירושו דלכך נקט הש"ס בלשון הקושיא אילימא דנגח תורא דידן ולא נקט אילימא דאכל שור דהדיוט שדה הקדש דמזה איירי ר"י ור"ע לזה פי' דניחא ליה לש"ס לפרש אקרן דעיקר רעהו כתיב ביה אבל ממילא מוכח דבכל הנזקין הדין כן משא"כ אילו הוי אמר אילימא דאכל תורא דידן לא הוי שייך לומר רעהו אמר רחמנא וא"ש הא דנקט נגיחה בלשון קושיא דאלימא בשביל הפירכא דרעהו (כיון דלא שייך שדה גבי הקדש וא"כ אין לפרש לשון הברייתא) שכן לשון סוגיית הש"ס דאין כאן מקשן ותרצן אלא הש"ס רהטא ואזלא וע"ז פרש"י ל"א דלכך שביק הש"ס משן ושדה דאיירי ביה בברייתא כיון דלא שייך שדה גבי הקדש וא"כ אין לפרש לשון הברייתא כצורתה ונקט שפיר נגיחה שהוא הראשון שבנזקין ומ"מ צ"ל גם לפ"ז דלבתר דפריך רעהו אמר רחמנא לא מצינו לאוקמי ג"כ בשאר נזקין דשן ורגל דמרעהו ממעטי כולהו אלא עיקר כוונת רש"י דלא נקיט כלשון הברייתא ממש והארכתי לפ' כן דא"כ הוי שתי לשונות של רש"י צריכין זה לזה ועיין במהר"ם ולכאורה היה נ"ל לפרש דללישנא אחרינא דרש"י לא צ"ל דשן ורגל דהקדש מימעטי מרעהו אלא מגופיה דקרא ממעטי דכיון דלא מצינו לקיים בהקדש וביער בשדה אחר משמע דלא איירי קרא כלל בהקדש והכתוב בא להורות דכל שאינה בכלל שדה אחר לא מחייב בשן ורגל וכן משמע קצת מלשון ירושלמי דפ' הנזקין דאיתא שם מיטב כרמו פרט להקדש אבל הסוגיא שלנו א"א לפרש כן בכוונת רש"י דא"כ אף לפי מאי דמסיק דר"ע ס"ל כר"ש בן מנסיא צ"ל דלא איירי אלא מקרן דוקא ולא משן ורגל וזה דוחק דעיקר לשון הברייתא הוא בשן ורגל. ועוד דאפי' בקרן גופיה לא שייך לומר ק"ו להקדש דאיכא למפרך מה להקדש שכן הורע כוחן אצל כל שאר נזקין לכך יש לפרש כמו שכתבתי:

בתוספות בד"ה שור רעהו תימא ולוקמיה בשן ורגל. ויש לדקדק דלמאי דסברי התוספות עכשיו דרעהו לא קאי אשן ורגל ומבנין אב לא מצינן לילף א"כ אכתי היאך מצי לאוקמי ההיא דק"ו להקדש לענין שן ורגל דא"כ מאי ק"ו צריך ותיפוק ליה כיון דקרא סתמא כתיב ל"ש הדיוט ול"ש הקדש א"כ בהקדש גופא כתיב מיטב ובשלמא למאי דמסיק דר"ע בקרן איירי וקמ"ל כרשב"מ א"ש כיון דבקרן תם משלם מגופו בהדיוט וא"כ נהי דבהקדש משלם בין תם בין מועד נזק שלם אכתי סד"א דמגופיה קמ"ל דמשלם ממיטב מק"ו ונהי דבשור תם שהזיק אדם דסובר ר"ע נמי בין תם בין מועד נ"ש משלם ואפ"ה לא משלם אלא מגופו היינו משום דליכא ק"ו ועוד דכתיב כמשפט הזה יעשה לו ודריש מגופו משלם ואין משלם מעלי' כדאיתא לעיל דף ה' משא"כ הכא ודאי לר"ע בתם נמי בהקדש משלם מעליה ואף דס"ל להתוס' פ' הנזקין לא משמע הכי ויבואר שם. אבל לענין שן ורגל הקושיא במקומה עומדת מאי ק"ו שייך הכא ותיפוק ליה דבהקדש שייך קרא דמיטב וי"ל דסד"א דוקא בהדיוט צריך ליתן מיטב משום דהניזק רוצה יותר בעידית פורתא מבעידית טובא משא"כ בהקדש דלא שייך שום קרקעות בהקדש כמ"ש רש"י כאן והגזבר צריך למכרו מש"ה כתב דלא קפדינן אמיטב מק"ו דאפ"ה צריך ליתן מיטב דקפיץ זביני ועדיין צריך לי עיון:

בא"ד ובג"ש דתחת נתינה ישלם כסף כו' דאי לכל מילי לפטרי כולהו מטמון ובר"ה עכ"ל. ולכאורה אין דבריהם מוכרח' דודאי כל הני דמצינו חילוק תשלומין בפירוש לא שייך למילף בג"ש כגון בטמון דאש. דאדם המזיק ודאי חייב בטמון כדמקשה הש"ס בפשיטות למ"ד אשו משום חציו טמון באש דפטר רחמנא היכי משכחת לה וכיון דאדם המזיק חייב בטמון א"א לומר נילף טמון דאש לפטור דמאי חזית למילף בג"ש דנתינה אדרבה נילף מאדם לחיוב בהאי ג"ש גופא דתחת נתינה דכתיב נמי באדם וכן בכלים דאתרבי להדיא לחיוב בשומרי' דכתיב כסף או כלים וכתיב נמי תחת נתינה ממילא תו לא מצינן למילף שאר נזקין לפטורא ואדרבא נילף משומרים לחייב וכן לענין ר"ה דכתיב בקרן יחצון אין ח"נ חלוק לא בר"ה ולא ברה"י כדאיתא לקמן ס"פ כיצד הרגל ומתם ילפינן למועד בק"ו ממילא דליכא למילף לכולהו משן ורגל דאדרבא נילף מקרן לחיוב וכן מבור למ"ד בור ברה"ר חייב משא"כ לענין מיטב שפיר י"ל דכולהו כהדדי ילפינן בג"ש ודו"ק ועיין עוד לקמן:

בא"ד ונראה דשאר נזקין דפטירי בהקדש היינו דילפינן מקרן ומאדם ומבור וכו' נראה דודאי מכל חדא לא אתיא דאי מקרן איכא למיפרך שכן אינה מועדת מתחילתה ואי מבור איכא למפרך פסולי המוקדשים ואדם וכלים יוכיחו דפטירי בבור ואפ"ה בשאר נזקין מחייבי ואף מקרן ובור לא הוי מצינן למילף כל הנזקין לפטור שן כיון שיש הנאה להזיקו ומכ"ש דאדם לא שייך למילף מהני תרתי לפטור דנזקי גופו חמירי מממון אלא שמאדם גופי' לחודי' מצינו למילף כל הנזקין וגופיה שן וזה שמקשין תו' וא"ת רעהו דכתיב רחמנא ל"ל כיון שכל נזקין יש ללמוד מאדם לחודיה וק"ל ולפי מסקנא שפיר צריכי כולהו כמ"ש בסמוך:

בא"ד וי"ל דאי לאו דאשכחן דפטור מזיק הקדש בנזקין לא הוי ילפינן מכי יאכל פרט למזיק אלא לפוטרו מחומש וכו'. פי' דאע"ג דפשטא דקרא איירי מקרן וחומש מ"מ הוי מרבינן ליה לחיובא מקרן מק"ו דשאר נזקין והיינו נזקי גופו מנזקי ממונו וא"כ ה"א דאהני ק"ו לחייב קרן ואהני קרא לפוטרו מחומש אבל עכשיו דמצינו דשאר נזקין פטירי והיינו מדכתיב רעהו בקרן ובבור ואי מרעהו לחודיה לא הוי שייך כלל ללמוד שום נזק אלא אדרבא ה"א מדגלי רחמנא רעהו גבי קרן דוקא שהוא הקל שבכולם שאינה מועדת מתחילת' משמע דהנך מיחייבו בהקדש וא"כ אכתי הוי ילפינן אדם בק"ו דחייב מקרן וקרא אתי לחומש אבל מדמצינן דפטור הקדש איתא בקרן ובבור וא"כ ילפינן שפיר כל הנזקין של ממונו במה הצד דפטירי בהקדש וא"כ מוקמינן שפיר קרא דכי יאכל אמשמעותיה דקרא לפוטרו בין מקרן ובין מחומש כיון דליכא ק"ו לחיובא ואף על גב דמהני תרתי לא ילפינן שן לפטורא מ"מ לא שייך לומר דנילף אדם משן לחיובא כיון שלא ידענו בשן גופיה מה יהא בו אלא אמרינן אדרבא דיליף שן מאדם לפטורא. ועוד דאדם משן לא יליף לחיובא דמה לשן שיש הנאה להזיקו ואע"ג שהתו' כתבו דמ"מ נזקי גופו חמיר טפי מ"מ בשביל זה לא הוי עקרינן קרא ממשמעותיה וא"כ מקשה התוס' ע"ז שפיר ואע"ג דכי יאכל בתרומה כתיב וכו' כוונת' להקשות דהשתא נמי דאמרת דמצינו פטור דהקדש גבי כל הנזקין מ"מ נאמר דבנזקי גופי' החמור יהא חייב בקרן וא"ל דמשמעות הכתוב הוא גם על הקרן דהא קרא בתרומה כתיב ושם חייב קרן ממילא מוכח דמשמעות הכתוב הוא רק על החומש לכך כתבו התוס' דמ"מ מהאי קרא דכי יאכל לא נפקא כיון דהאי קרא משמע לפוטרו בין מקרן בין מחומש אלא מקרא אחרינא דהוי כגזלן וכו' ודוק היטב ונכון הוא לקשר לשון התוס' דאל"כ מה שכתבו התו' ואע"ג דקרא בתרומה כתי' אינו מקושר כלל למה שקודם לו אלא לעיל שכתבו דהא דאמר שמואל בהשואל דחייב בקרן היינו מדרבנן שייך להקשות כן אבל לפי מ"ש א"ש דלעיל הוי אמרינן דהא דחייב בתרומה קרן היינו משום דקרא לא איירי אלא בחומש והא דפטור בהקדש משום דילפינן משאר נזקין אבל עכשיו שכתבו דנזקי גופו חמור מכולם ולא שייך למילף מהנך ואם כן מוכח דמשמעות הכתוב הוא הקשה שפיר:

דף ז.

בתוס' בד"ה וא"ת רעהו ל"ל מכי יאכל נפקא כדאיתא במס' מעילה וכו' ואפילו מידי דלאו בר אכילה כדאי' התם וכו' עכ"ל. וצ"ע דשם לא מוכח מידי דפטור אלא במידי דאכילה דומי' דתרומה אלא שהתוס' הקשו שם מכאן מדפטרינן כל ד' אבות נזיקין מהקדש וכן בפ' השואל הביאו התוס' ראיה מירושלמי דתני ר' חייא נזקין להדיוט ואין נזקין להקדש ולפי הסוגי' נראה דהיינו מדכתיב רעהו וא"כ לא מקשו תוס' מידי דאצטריך רעהו לגלות דפטור אפי' במידי דלאו בר אכילה ועוד קשה לפי סברי התוספות א"כ כל הני רעהו דכתיבי גבי שומרים למעט הקדש מדין שמירה כדאיתא בפ' הזהב למאי איצטריכי כיון דאמרינן שאפילו המזיק בידים פטור מכי יאכל ונראה לי ליישב חדא מכלל חברתה דאי לאו רעהו גבי שומרים לא הוי ממעטינן מזיק בהקדש מקרן אע"ג דכתיב רעהו גבי שור נזקי גופו מנזקי ממונו לא ילפינן לפטורא כדפרישית ואי משום דפשטא דקרא איירי בין בקרן בין בחומש ע"כ נמי דפשטא דקרא לא איירי אלא במידי דאכילה וא"כ במידי דלאו אכילה ה"א דחייב אבל מדכתיב רעהו גבי שומרים לפטור הקדש מנזקי גופו דשמירה אפילו במידי דלאו אכילה מוקמינן שפיר קרא דכי יאכל ג"כ אפילו במידי דלאו אכילה לכך מקשה תוספות רעהו גבי שור ל"ל דמכי יאכל נפקא וע"ז מתרצים שפיר דאי לאו רעהו גבי שור וא"כ ה"א דהקדש חייב אפי' בנזקי ממונו ולא הוה ילפינן מכי יאכל אלא לפוטרו מחומש ואע"ג דפשטא דקרא איירי ג"כ בקרן ה"א דמק"ו מנזקי ממונו חייב בקרן ואהני קרא לפוטרו מחומש דאע"ג דכתיב רעהו גבי שומרים לא איתמעט אלא מדין שמירה דומיא דקרקעות ושטרות דמחייבי עכ"פ במזיק בידים כמ"ש כל הפוסקים וא"כ ה"א דגבי הקדש ג"כ מזיק בידים חייב מדלא מצינו שום מזיק בהקדש דפטור לכך איצטריך רעהו גבי שור לגלות שהקדש לא שייך כלל בנזקין אפילו במזיק בידים דמה לי אם הזיקו גופו מה לי אם הזיקו ממונו בידים מקרי ומצינו ג"כ דאפילו נזקי גופו פטירי מדין שומרים אפי' במידי דלאו אכילה א"כ מוקמי' שפיר קרא דכי יאכל בכל מילי דומיא דשומרים ומוקמינן לה ג"כ אפשטיה דקרא לפוטרו אפילו מקרן דומיא דנזקי ממונו ומהיכא תיתי לחלק עוד ודוק היטב כי דברים ברורים הם ועיין בחידושינו בב"מ פרק הזהב אי"ה:

::בתוספות בד"ה ור"ע ס"ל כר"ש בן מנסי' ותימא לעיל כי משני ס"ל כר"ע וכו' ליקשי ליתני תרי גווני שור וכו' וי"ל דבהקדש לא קא מיירי. פי' דהאמת הוא דר' אושעיא לא איירי בהקדש דהא לא שייכי בכל הי"ג נזקין דמדין שומרין איתמעטו בפ' הזהב וה' דברים כ"ש דלא שייך בהו וא"כ לא שייך לשנות הקדש כיון דלא שייך בכל הני ולכך מקשו התוספות אך קשה דלפרוך מה לנזקי הדיוט שכן יפה כחו בנזקי אדם משא"כ בהקדש דפטור מכל נזקי אדם כדפרי' וע"ז כתבו ולמאי דפריישית דלא דרשינן כי יאכל פרט למזיק אלא מדכתיב רעהו אתי שפיר פי' דא"כ לר"ע ולר"ש ב"מ דדרשי רעהו לחומרא ס"ל ג"כ דאדם המזיק הקדש חייב דקרא דכי יאכל פרט למזיק היינו לפוטרו מחומש ובקרן חייב מק"ו ולפ"ז צריך לומר ג"כ דר"ע לא ממעט הקדש ג"כ מדין שומרים אלא דריש רעהו ג"כ לחומרא דבהקדש חייב אפילו באונסין דאלת"ה אכתי תקשה מה להדיוט שכן יפה כחו בנזקי שומרים וא"כ הדרא קושית התוספות לדוכתא כיון דלפ"ז שייך הקדש בכל הניזקין דר"א לר"ע א"כ ליתני תרי גווני שור ואף שכמו כן יכול להקשות דליתני תרי גווני אדם והיינו דאזיק הקדש כיון דחייב באונסין אלא דאפשר דר"ע דריש רעהו דשומרין למילתא אחריתא אבל משור ודאי תקשה ודו"ק

בא"ד אך קשה ולפרוך שכן יפה כחו בנזקי בור עכ"ל. לכאורה נראה דלק"מ דמצינן למימר אדם וכלים יוכיחו שאם ניזקו ע"י בור פטור בעל הבור וא"כ שהורע כחם ג"כ מבור ואפ"ה נתרבו בשאר נזקין לענין מיטב מג"ש דתחת נתינה ישלם כסף דבשומרים כתיב בהדיא כסף או כלים ואדם הניזק כתיב בהדיא לענין ה' דברים וא"כ ילפינן הקדש מינייהו בק"ו דאע"ג דהורע כחם בבור אפ"ה איתרבו לענין מיטב וק"ל:

ברש"י בד"ה ועוד מאי ק"ו להקדש הואיל דמן עידית דקאמר ר"ע אניזק קאי ולאקולי אתי וכו'. לשון רש"י תמוה כמו שכתבו תוספות ונ"ל ליישב דה"ק כיון דע"כ פשטא דקרא בעידית דמזיק איירי כדאמר היאך דקא משלם אלא דקושית הגמרא היא דלימא דר"ע נמי אית ליה הג"ש של שדה שדה נמצא לפ"ז הג"ש לא אתיא אלא להקל שא"צ ליתן אלא כעידית דניזק וא"כ משני שפיר א"כ מאי ק"ו להקדש דמנ"ל הא דלמא דוקא בהדיוט דקיל אתי הג"ש להקל אבל בהקדש דחמור נאמר שישלם עידית דמזיק ואהני ג"ש ואהני קרא להקדש וק"ל:

בא"ד מאי ק"ו להקדש וכו' ק"ק דהוי ליה לפרושי בפשיטות מאי ק"ו להקדש דהיאך שייך בהקדש מיטב שדהו עידית דניזק כיון שאין שדה להקדש וצ"ע וכל מה שיש לדקדק עוד בזו הסוגיא תמצא באריכות בחידושי גיטין ריש פ' הנזקין ע"ש:

בגמרא רמי ליה אביי לרבא כתיב מיטב שדהו כו' והתניא ישיב לרבות שוה כסף אפילו סובין. ואף על גב דמיטב כתיב בשן ורגל וישיב כתיב בבור אפ"ה ליכא למימר דשן ורגל דינו במיטב ובור אפילו סובין הא ליתא דהא לעיל ילפינן כולהו כ"ד נזיקין בג"ש דתחת נתינה ישלם כסף ואף על גב דקי"ל דלא אתי ג"ש ומפקא לקרא מפשטיה לגמרי אפ"ה הך דרשא דישיב לרבות סובין לא פשטא דקרא הוא אלא ריבויא בעלמא וא"כ מקשה שפיר מברייתא דישיב ועוד דאי ס"ד דבבור אין דינו במיטב א"כ בטלת כולהו ג"ש דכ"ד נזקין לגמרי דאכתי לא ידעינן אי הך ג"ש ילפינן להו משן ורגל או מבור ולא בא הכתוב לסתום אלא לפרש כנ"ל ודו"ק:

דף ז:

בגמרא ה"נ גבי נזקין דיני' בעידי' וכו' אין כוונת אביי לפרש ל' אפילו סובין דקאי על הניזק שאפי' אם רוצה זבורית כיוקרא דלקמיה מחוייב המזיק ליתן לו דא"כ היה יותר ראוי לפרש שמחוייב ליתן לו אפילו סובין כזולא דהשתא וא"כ לא הוי שייכא אתקפתא דר' אחא אלא דא"א לפרש כן דא"כ תקשי מאי קמ"ל פשיטא כמו שפרש"י ומכ"ש שיש להקשות כן א"א דשקיל ליה כיוקרא

דלקמיה אלא דלאביי יהיה המשך הלשון כך ישיב לרבות שוה כסף פי' דזימנין דמשכחת שהניזק יקבל השדה כפי שוויה בכסף והיינו כשער היוקר ע"ז מפרש ואפי' סובין פי' אף שהיא זיבורית מ"מ לא יקבלה אלא כיוקרא דלקמיה והיינו לשון שוה כסף כנ"ל מלשון רש"י וק"ל אבל אכתי הא נופא קשיא לי אמאי לא משני בפשיטות דהא דדרשינן ואפילו סובין היינו שעיקר דינו בסובין וכזולא דהשתא אבל אם רוצה הניזק בעידית בציר פורתא ולמישקל כיוקרא דלקמיה צריך ליתן לו והיינו מיטב דקרא וצ"ע:

שם בגמרא אלא א"ר אחא בר יעקב וכו' ב"ח דינו בבינונית ואי אמר הב לי זיבורית טפי פורתא לא שקיל אלא כיוקרא דלקמי' מתקיף לה ר' אחא בר איקא א"כ נעלת דלת וכו'. וקשה מאי ס"ד דר' אחא בר"י שאין המלוה יכול לכופו ליתן לו זיבורית כזולא דהשתא כיון דב"ח דינו בזיבורית מדאוריית' כדעולא אלא תקנת חכמים היה בבינונית לטובת המלוה וא"כ ודאי שיכול המלוה לומר אי אפשי בתקנת חכמים שתיקנו לטובתי ושומעין לו כדאיתא בש"ס ובפוסקים ויותר יש להקשות כן על ר' אחא בר איקא שהקשה מן נעילת דלת שאין זו קושיא כל כך לפ"ז שאין כאן נעילת דלת שאף אם היה המעות בעין ביד המלוה לא היה יכול לכופו שימכור לו שדהו כמו שהק' ר' אחא אילו הוי זוזאי גבאי וכן כ' הרא"ש דלא שייך לומר כן אלא כל היכא שהלוה גילה דעתו שרוצה ליתן לו זבורית כיוקרא דלקמיה אז כופין לו ליתן כזולא דהשתא מטעמא דר"א בר איקא וכן העלה הרא"ש להלכה ע"ש באריכות אבל גם זה דוחק דמה לנו בגילה דעתו ולמה לא יוכל לחזור בו אפילו מזולא דהשתא וא"כ טפי ה"ל להקשות שמחוייב ליתן כזולא דהשתא מטעמא דאי אפשי בתקנת חכמים לכך נ"ל דבין ר' אחא בר"י ובין ר"א בר איקא תרווייהו לא ס"ל כדעולא דב"ח דינו בזיבורית אלא ס"ל כבריית' דר"ש בפ' הנזקין דס"ל להיפוך ד"ת ב"ח דינו בעידית כמו נזקין אלא שחכמים תקנו בינונית שלא יראה אדם בית נאה של חבירו ואומר אקפוץ ואלוונו ואגבה המיטב שלו בחובי וכו' וא"כ לפ"ז א"ש דלא יכול לומר א"א כיון שאפילו מן התורה אין לו שיעבוד על זיבורית לכך הוצרך ר"א בר איקא להקשות מנעילת דלת אבל מ"מ להרא"ש תיקשי מה ראה לפסוק להלכה שאין יכול לכופו אפילו כיוקרא דלקמיה אלא כשגילה דעתו אז מחוייב ליתן לו כזולא דהשתא ות"ל שמחויב ליתן לו כזולא כיון דקי"ל כדעולא. ואף שיש ליישב כיון דמדין תורה אינו יכול לכופו שיתן לו דוקא זיבורית דבלוה תליא מילתא כדכתיב בחוץ תעמוד ודרשינן מה דרכו להוציא ואם כן הלוה יכול ליתן כל מה שירצה זיבורית או עידית מ"מ לא שייך לומר אי שקלת כדינך משמע דכדינו רוצה ליתן לו כזולא דהשתא וא"כ הדרא קושיא לדוכתיה כיון דלעולא עיקר דינו בזבורית יתן לו כזולא דהשתא משמע דכ"ע מודו שאין הלוה יכול לומר אתן לך בינונית כיוקרא דלקמי' ואי לא שקול עידית בציר פורתא כיון שדינו בבינונית. ונ"ל באמת דהרא"ש לא פסק כעולא שהרי בפ' הנזקין הביא הא דר"ש ולא הביא דעולא וע"ש ובספר המלחמות להרמב"ן וכ"כ הר"ן בשם הרמ"ה דלא כעולא:

בתוספות בד"ה לב"ח מדמינן ליה וכו' עד מדאורייתא דינו בזיבורית. כבר כתבתי בסמוך שא"א לפרש כן וא"כ תקשי לדברי התוספות אבל לדידי אין להקשות קושיית תוספות דא"כ הורע כוחו של ב"ח כו' כיון דבאמת התקנה היתה להורע כוחם וגם כאן שייך התקנה שלא יוכל המלוה לומר דוקא בזו אני חפץ וליתן עינו בשדה חבירו לגבותה בע"כ אף אם היא זיבורית וק"ל:

בד"ה הב לי זיבורית טפי פורתא ל"ג או עידית בציר פורתא דא"כ תקשי וכו' ובד"ה לכתובת אשה מדמינן לה ה"ה דהמ"ל לב"ח וקאמר הב לי עידית בציר פורתא אלא לפי שהתחיל וכו' וזהו דוחק גדול וכן מ"ש בדיבור ראשון דל"ג ליה משום דא"כ מאי פריך וכו' וא"כ קשה טפי למה לא אמר ר"א בר יעקב באמת או עידית בציר פורתא כדי שלא יקשה עליו קושיית ר' אחא בר איקא אבל לפי מ"ש דלא ס"ל כדעולא אלא כבריית' דר"ש דעיקר התקנה היתה מעידית לבינונית כדי שלא יקפוץ וילוונו אם כן ודאי שאינו יכול לומר הב לי עידית בציר פורתא אף כיוקרא דלקמי' דא"כ מה הועילו חכמים בתקנתן כיון דמ"מ יקפוץ וילוונו ויכופו בע"כ להגבותו מעידית ואף כשיקחנו כיוקר' דלקמי' לית ליה פסידא בזה כיון שעכ"פ יהיה שוויה כך ביומי ניסן אלא ודאי שאין יכול לכופו כלל לעידית ואתי שפיר בין לרב אחא בר"י בין לר"א ב"א שהוצרך לפ' בכתובת אשה ועיין בהרא"ש ודו"ק:

דף ח.

בגמרא ואב"א אידי ואידי שלא היתה לו עידית ומכרה וכו' לא בא לתרץ הקושיא הראשונה למ"ד בשלו הם שמין דודאי דלפ"ז קשה שני הברייתות למ"ד בשלו הם שמין אלא שכוונתו רק לתרץ רומיא דברייתא אבל בכל התירוצים שלאחר זה מיתרצא ג"כ הקושיא הראשונה אבל ק"ק דלמה לא משני באמת ג"כ על קושיא ראשונה ונאמר דאידי ואידי בשלו הם שמין ואידי ואידי כשהיתה לו עידית ומכרה וא"כ ברייתא דתני ב"ח בבינונית א"ש כדמעיקרא ומ"ד ב"ח בזיבורית ס"ל דלא איכפת לן במה שמכר העידית אלא מ"מ אזלינן בתר גוביינא דהשתא ונחשבין הבינונית עידית לכן נדחה הב"ח אצל זיבורית וא"ל דהש"ס מחזיק לסברא פשוטה דאזלינן בתר מעיקרא של שעת הלוואה דהא ודאי ליתא אליבא דהלכתא ושום פוסק אינו סובר חוץ מרמב"ן וצ"ע. אחר זה עיינתי בר"ן שהביא בשם הרמ"ה שזו מה שתירצו בתירוץ האחרון ואב"א בדעולא קא מיפלגי ע"ש באריכות וזה דלא כפרש"י ותוס' ועוד דלשון הש"ס לא משמע כן שלא היה להם לסתום אלא לפרש:

שם הא דשויא בינונית שלו כעידית דעלמא וכו' הא דלא קא משני בפשיטות דתרווייהו איירי שיש לו בינונית וזיבורית והא דשווי זיבורית שלו כבינונית דעלמא ובינונית שלו כעידית דעלמא לכך גובה נזקין בינונית וב"ח בזיבורית והא דאמרינן ניזקין וב"ח בבינונית היינו דשויא בינונית דידיה כבינונית דעלמא דא"כ תקשי מקמ"ל דב"ח גובה זיבורית כיון שהיא בינונית דעלמא ובענין זה היה יכול להשמיענו אפילו נזקין גובה זיבורית כגון ששוי כעידית דעלמא אלא דאין כאן חידוש כיון דס"ל בשל עולם הן שמין אבל לפי מאי דמשני א"ש שיש כאן חידוש כששוו בינונית שלו כעידית דעלמא אז נדחה הב"ח אצל זיבורית אף שאין כבינונית דעלמא כמ"ש הר"ן וזה כללא דמילתא כל שאין יכול ליטול כדינו אלא או עדיף מדינו או גרוע מדינו נוטל הגרוע וכתבתי זה לפי שיש כאן נ"מ לדינא בדברי התוספות שאכתוב בסמוך וק"ל. וכן למאי דמוקי לה כמ"ד בשל עולם הן שמין היה יכול לומר אידי ואידי כשהיה לו עידית ומכרה ודכ"ע אזלינן בתר שעת הגבי' דהשתא אלא דזה יש ליישב דהש"ס ה"ק אפי' כשלא היתה לו מיתוקמא שפיר ומכ"ש כשהיתה לו אבל לפי' תוס' צריך ליישב:

בתוס' בד"ה איידי ואידי וכו' ולא בעי למימר דתרווייהו מיירי וכו' צריך להגיה בדבריהם לא בעי למימר בלא וא"ו וכן הגיה מהר"ם:

בא"ד אלא בחדא איירי שלא היתה לו מעולם וכו' והיינו האי דקתני בה ב"ח בבינונית. והוצרכו לפרש כן דלא מצינן למימר דאף האי ברייתא איירי בשהיתה לו עידית ועדיין יש לו בגוונא דחברתה דכיון דהאי ברייתא איירי דבינונית שלו אינן כעידית דעלמא וא"כ אמאי קתני נזקין בבינונית אלא נזקין בעידית היה לו לומר א"ו שאין כאן עידית ולפ"ז צ"ל דכשאין כאן אלא בינונית דעלמא ועידי עידית דעלמא גובה נזקין מעידי עידית ולא מבינונית ולא שייך כאן הכלל של הר"ן שכתבתי לעיל דנזקין שאני כיון דהתורה אמרה בהדיא מיטב שדהו דא"כ תקשי עדיין לדברי התוספות למה לא מפרשי שני הברייתות בגוונא חדא דהיינו דאיירי שהיתה לו עידית ועדיין יש לו ואי משום דקשה א"כ אמאי גובה נזקין בבינונית שאינן שווי' כעידית דעלמא ולמה לא יגבה מעידית נאמר דאיידי שעידית שלו הם כעידי עידית דעלמא לכך אינו גובה מהם ונדחה אצל הבינונית א"ו דבכה"ג גובה ניזקין מעידי עידית כמ"ש ודו"ק:

בפרש"י בד"ה בדעולא קמיפלגי וכו' לכאורה לשון הגמרא תמוה דמאי קאמר בדעולא קמיפלגי כיון דתרווייהו אית להו מה שאמר בתחילת דבריו דבר תורה ב"ח בזיבורית אלא מאן דלית ליה דעולא היינו אסוף דבריו שאמר תקנת חכמים בבינונית וזה אינו משל עולא אלא משנתינו היא בפ' הנזקין והל"ל במתניתין פליגי ויש ליישב דהיא היא דפליגי במשנתינו אלא שהוצרך הש"ס להביא דעולא כדי ליתן טעם למאן דפליג אמתניתין והיינו לפי הדין תורה. אמנם מה שלא פרש"י ברווחא כפי' תוספות נראה דלישנא דגמ' קשיתי' לרש"י דאי כפי' התוספות צ"ל דלרבינא שני הברייתות ס"ל בשלו הם שמין ולא בשל עולם דוק ותשכח. וא"כ היה לו לרבינא לפ"כ בהדיא שהרי בתרוצים שלפניו לא מתוקמי אלא אליבא דמ"ד בשל עולם הם שמין אלא דתירוץ הסמוך לדברי רבינא מוקי דפליגי בהא גופיה וא"כ לא שייך לומר רבינא אמר דכ"ע בשלו הם שמין כי כן דרך לשון הש"ס בכ"מ כשתי' אחרון אינו אליבא דאוקימתא שלפניו לכך פרש"י דרבינא משני אליבא דכ"ע וזה שדקדק רש"י בלשונו דהשתא הוי ליה בינונית גמורה בין לדידיה בין לעלמא כוונתו בזה לכל חד וחד כדאית ליה וק"ל והוא נכון ולולי פרש"י היה נ"ל דדוקא בדעולא קמיפלגי דכולהו ס"ל ב"ח בבינונית אלא דאיכא מאן דס"ל כר' שמעון דמן התורה היא בבינונית וא"כ היכא דליכא כ"א עידית וזיבורית שקיל עידית דידיה דהיינו בינונית דעלמא אבל מאן דאית ליה דעולא דין התורה בזיבורית א"כ כה"ג אוקמי' אדאורייתא ושקיל זיבורית אח"ז נדפסו חידושי הרשב"א ז"ל ומצאתי שכ"כ בשם הראב"ד ז"ל ותלי"ת שכוונתי לדעת הגדול:

בתוספות בד"ה מכרן לא' בב"א מבעי' השתא לא אסיק אדעתיה טעמא דאי שתקת וכו' כוונתם דלפי מאי דקאמר הש"ס בפשיטות מכרן לא' בב"א מיבעיא משמע דכשלקח כולם כא' מחויב ליתן העידית לניזקין ולא יכול לדחותו אצל בינונית מטעמא דאי שתק' והיינו לפי דלא אסיק אדעתיה:

דף ח:

בגמרא אי הכי בניזקין נמי נימא הכי. ק"ק מנ"ל למקשן להקשות כן בפשיטות דלמא דוקא בב"ח יכול לומר כן לפי שהוא רוצה ליטול יותר מדינו הראוי לו אילו היו כל השדות גבי לוקח לכך יכול לומר אי שתקת ושקלת כדינך אבל גבי נזקין שהוא רוצה ליטול כדינו מנ"ל שיהא יכול לומר כן שיציל עצמו בתחבולה של רמאין להפסיד לחבירו מה שראוי לו עפ"י הדין דאלת"ה לא מצינו לעולם ניזקין גובה מעידית אפילו בני חורין שיכול המזיק להפסיד לניזק ולומר אי שקלת בינונית שקול ואי לאו אמכור העידית ובינונית ותגבה בע"כ מזיבורית שלי שהם בני חורין וא"ל דלא אמרינן כה"ג אלא דוקא מהדרנא שטרא למרא אמרינן אבל מכירה לא אמרינן דשמא לא ירצה הלה ללקחה דהא ליתא דאף מה שאמרו מהדרנא שטרא למריה אין הכוונה על חזרת השטר לבד דודאי מחמת השטר לא תחזור גוף השדה לבעלים אלא צריך למכרה לו ממש מחדש נמצא אם אמרינן בשדה זיבורית מכ"ש שנאמר כן שיכול לומר אמכור שדה עידית ובינונית שלי דקפצי עליה זביני יותר מזיבורית ועוד דעכ"פ הלוקח עצמו יאמר אמכור להמוכר שדה זיבורית שלי ונמצא שלפ"ז לא יכלו ניזקין לגבות עידית לעולם ממשועבדים וזו הסברא אחרונה מצאתי בספר מלחמות להרמב"ן ומחמת זה דחה סברת אי שתקת בשתי ידים ע"ש באריכות ואף אנו נאמר דיינו אם נקיים הסברא היכא שרוצה ליטול יותר מדינו דבזה לא שייכים כל הקושיות אבל לבטל תורת גובייגא מדינו מנ"ל למקשה ונ"ל ליישב דהמקשה בנזקין נמי נימא הכי אין כוונתו על כל הניזקין אבל כוונתו בזה מדקתני בברייתא סתמא כולם נכנסו תחת הבעלים ואוקמינא כגון שלקח עידית באחרונה ואפ"ה קאמר שגובין כ"א כדינו וזימנין דמשכחת לה שאין דינו של ניזקין אצל המוכר בעידית כגון שב"ח מוקדם לו וא"כ כשנשאר עידית באחרונה אצל המוכר לא היה שיעבוד הניזק עליה אלא הב"ח יטלנה כיון שהוא בן חורין ונשאר שיעבוד הניזקין על הבינונית אלא שאח"כ שמכר המוכר גם העידית לאותו הלוקח והוו כולם משועבדים רוצה הניזק לגבות מעידית אע"פ שלא היה שיעבודו בתחילה ומלשון הברייתא משמע שהדין עם הניזק מדלא חילק כמו בסיפא לפי' הריב"א לעיל ע"ז מקשה שפיר דנימא אי שתקת כיון שרוצה להרוויח אצל הלוקח יותר מאצל המוכר כנ"ל ליישב בדוחק אבל מלשון רש"י ותוספות לא משמע כן ועיין בהרא"ש ובס' המלחמות להרמב"ן באריכות ודו"ק ועוד י"ל דהא דמקשה בניזקין נמי נימא הכי היינו למ"ד שיעבודא דרבנן ומדאורייתא לא גבי כלל וא"כ מקשה שפיר דנימא אי שתקת משא"כ למ"ד שיעבודא דאורייתא אין ה"נ דלא מצי למימר אי שתקת לאפקועי מדינא דאורייתא ובזה היה אפשר ליישב מה שלא הביא הרי"ף ז"ל אוקימתא בדיתמי דס"ל שיעבודא דאורייתא כמ"ש באריכות בפ' הניזקין דף נ'. ועוד י"ל דהא דמקשה בניזקין נמי נימא הכי היינו אליבא דרב ששת דוקא דס"ל שילהי פ' שני דייני דבשל עולם הן שמין ומשמע דה"ה לניזקין וא"כ זימנין דשקיל ניזק יותר מדינו כגון שעידית שלו יותר עדיפא מעידית דעלמא ובינונית שלו גריע מעידית דעלמא וא"כ מקשה שפיר אי שתקת משא"כ למאי דקי"ל בשלו הן שמין אין מקום לקושיא זו ובזה נתיישב ג"כ דלא מייתי הרי"ף אוקימתא דביתמי ודו"ק:

בתוספות בד"ה אבל זבן עידית וזיבורית ונראה דאיירי שפיר אפילו דשביק בינונית וכו' כוונתם דודאי בהכי איירי מדקרי לעידית וזיבורית ארעא דלא חזיא לך משמע בדשביק בינונית איירי וע"ז כתבו דלא שייך הכא הטעם דהנחתי לך מקום לגבות ממנו דשמא הב"ח אוהב זיבורית טפי וכו' והיינו לפי מה שפירשו בסמוך דעיקר הטעם דהנחתי לך מקום היינו משום שדינו בע"כ מאיזה בינונית שירצה לוקח ראשון ליתן לו וא"כ כאן לא שייך זה הטעם שהרי אף הלוקח הראשון לא

היה יכול לדחותו מזיבורית אם ירצה לוקח טפי פורתא לכך הוצרך לטעמא דזבן ארעא דלא חזיא לך ואף על גב שאם רוצה נוטל זיבורית מ"מ מיקרי ארעא דלא חזי' דסתם בני אדם רוצים יותר בבינונית מזיבורית וק"ל:

בפרש"י בד"ה וקא משתעי דינא וכו' אם יש לו שום תביעה על חובו לומר פרעתיך דקי"ל במסכת שבועות דאף על גב דנקט שטרא וכו' ודאי דלא נעלם מרש"י שאף בלא טענתו מחוייב לישבע נגד הלקוחות שזה פשוט במשנה אלא דעיקר כוונת רש"י ליישב הלשון משתעי דינא בהדיה דלא תקשי שאין שמעון צריך להשיב לראובן כלום כיון ששטר מקויים בידו לכך פרש"י דא"ש שיש לראובן עצמו לטעון פרעתיך אבל לענין הנפקותא ודאי דאיכא טובא כמ"ש התוספות ועוד י"ל דנ"מ לענין שצריך שמעון לישבע בפני ראובן ואולי יתבייש משא"כ אי הוי אמרינן שאין טענת ראובן מזקיקו לשבועה לא היה צריך לישבע בפניו והשתא לפ"ז מצינו למימר דמש"ה הוצרך רש"י לפרש דצריך לישבע אי טעין אישתבע לי וק"ל:

דף ט.

בתוספות בד"ה משהחזיק בה בפ"ק דמציעא פרש"י וכו' וא"ת ולימא ליה שקול ארעך בזוזך וכו' ע"כ. נראה להתוספות פשוט דבכה"ג יכול לומר שקול ארעא בזוזך אפילו היכא דאית ליה זוזי ללוקח ואף לפי מ"ש התוספות בסמוך בד"ה רב הונא כל היכא דאית ליה לב"ח זוזי לא יכול לסלקו בקרקעות ועוד גדולה מזו כ' הריטב"א שהלוקח דבר מחבירו אף אי לית ליה זוזי אמרינן ליה טרח וזבן ואייתי זוזי והביאו בש"ע סי' ק"א בלי שום חולק והטעם דאנן סהדי שלא מכר זה סחורתו אלא אדעתא דזוזי דוקא ע"ש מ"מ הקשו תוספות שפיר דשאני הכא כיון דאית ליה פסידא ללוקח שאם יטרפו השדה מידו יפסיד מעותיו לגמרי כיון שלקחו שלא באחריות וא"כ ודאי שאין כופין אותו ליתן מעות אלא יכול לסלקו באותו קרקע ממש וכן אית' להדיא בפ' מי שהיה נשוי גבי ראובן שמכר שדה לשמעון וזקפן עליו במלוה ומת ואמר רבא שם אי פיקח אידך מגבי ליה ארעא וכו' וכתבו שם בתוספות דאע"ג דאית ליה זוזי יכול לסלקו בקרקע כיון דאית ליה פסידא אם יתן לו המעות וכן הוא בטוח"מ סי' ק"א אבל מ"מ צ"ע למה אמרו בגמרא כאן משהחזיק בה אינו יכול לחזור בו משמע שלא נתן עדיין המעות ולא אמרו גם כן אי פיקח הוא מגבי ליה ארעא דהיינו בדמי שווי' עתה ויש ליישב דכאן לא שייך לומר כן כיון שהדבר ספק אם יטרפו ממנו דאפשר שלא יצא לוקח להפסיד ליתן הקרקע בפחות משוויה ודו"ק:

בגמרא דאזיל איהו ושקיל פלגא בכספא בהדי' וכו' ללשון שני שפרש"י בסמוך אליבא דר' אסי שנוטל רביע בקרקע וגם רביע בכספים א"ש לפ"ז מאי דקאמר דשקל פלגא בכספא כיון דהרי הם בקרקע אבל ללשון ראשון שפרש"י שנוטל רביע בקרקע או במעות וא"כ אין שייך לומר דשקל פלגא בכספא וקאמר נמי הרי הם כקרקע דשני אלו סותרים זה את זה וצ"ל לפ"ז דהש"ס לא אסיק אדעתיה עדיין הא דקאמר ר"א בסמוך וק"ל ועיין בסמוך:

שם בגמרא פשיטא האי ברא והאי לאו ברא א"ד לאידך גיסא וכו' לכאורה לשון הש"ס בכאן תמוה דאיך שייך להקשות פשיטא דהא איצטריך לאפוקי מסברת א"ד ונ"ל ליישב לפמ"ש בסמוך דהש"ס לא אסיק אדעתיה עדיין הא דקאמר ר"א בסמוך רביע בקרקע ורביע במעות וא"כ יהיה המשך הלשון כך דבתחילה פריך הש"ס פשיטא והיינו מדקאמרת דשקיל פלגא בכספא לפי שהרי הן כקרקע משמע דפשיטא לך כשחלקו קרקע שחוזר ונוטל החצי מחלק אחיו והיינו כרב דס"ל יורשים הוי וא"כ קשה פשיטא האי ברא והאי לאו ברא ומ"ש כספים מקרקע דכיון שהם יורשים לא שייכי סברות הא"ד כלל כמו שכ' הרי"ף לפסק הלכה ע"ש אלא דהאיכא דאמרי ס"ל די"ל הטעם כשחלקו קרקע אינו משום דיורשים הוו אלא כלקוחות באחריות והיינו דמסתמא תרווייהו ניחא להו באחריות כיון ששניהם לקחו קרקע וא"כ יש לומר באחד נטל קרקע וא' נטל כספים שהם כלקוחות שלא באחריות והטעם כדמסיק דיכול לומר אנא נטלי כספים דאי מיגנבי וכו' ועיין בסמוך ודו"ק:

שם בגמרא ושמואל אמר ויתר קסבר לקוחות הם וכלוקח שלא באחריות וכו' כ' הרשב"ם בס"פ בית כור ואף על גב דקי"ל אחריות טעות סופר הוא הכא שאני דודאי ניחא ליה שאחיו לא יקבל אחריות כדי שגם הוא לא יקבל על אחיו וכו' עי' שם באריכות. ונראה שלא הוצרך הרשב"ם לטעם זה דהא אליבא דשמואל קיימינ' ושמואל סבירא ליה בהדיא דלא אמרינן אחריות ט"ס אלא בהלוואה ולא במקח וממכר אלא שסברת הרשב"ם צריכא אליבא דר' אסי ללשון ראשון דמספקא ליה אי הוי כלקוחות שלא באחריות ולר' אסי לא מצינו שיסבור דלא אמרינן במכירה אט"ס ואליבא דהלכתא ודאי אמרינן לכך הוצרך הרשב"ם לפרש דהכא שאני לפ"ז לעיל בסברת א"ד לאידך גיסא צ"ל דס"ל די"ל דר' אסי ס"ל ג"כ דלא אמרינן במכירה ט"ס דאל"כ מהיכא תיתי לחלק בין חלקו קרקע לחלקו כספים דאי טעם החיוב בקרקע הוא משום דיורשים הוו לא שייך לחלק כמו שכ' בשם אלפסי בסמוך ואם נאמר דכלקוחות הם כ"ש דלא שייך לומר כשנטל א' כספים וא' קרקע דהוי כלוקח שלא באחריות דהא קי"ל אחריות ט"ס הוא ותירץ הרשב"ם לא שייך אלא היכא ששניהם נטלו קרקע דמסתמא מחלו זה לזה האחריות אבל כשאחד נטל כספים וא' קרקע הוי כמכירה גמורה וסברת הא"ד לא שייך ג"כ דמה בין זה ללוקח ומוכר ממש שמוכר נוטל כספים ומקבל אחריות גניבת המעות והלוקח נוטל הקרקע אפ"ה אמרינן אחריות טעות סופר הוא והרי זה כמו שמוכר לאחיו ממש חצי שדהו ונוטל ממנו כספים ולמה לא נאמר אחריות ט"ס הוא וא"כ לפ"ז אף אם נאמר כשחלקו קרקע ויתר לפי שהם כלקוחות שלא באחריות יש לנו לומר בהכרח כשחלקו כספים נגד קרקע שהוא כלוקח באחריות וט"ס הוא ומכ"ש לסברת הא"ד דס"ל לר' אסי דבחלקו קרקע הוי כלוקח באחריות דהא קאמר הרי הם כקרקע משמע דבקרקע פשוט שחוזר על אחיו ומכ"ש שיש לומר כן בכספים שהוא מכירה גמורה שהוא כלוקח באחריות דט"ס הוא אלא ודאי דלסברת הא"ד יסבור ר' אסי דבמכירה גמורה ג"כ לא אמרינן אחריות ט"ס כשמואל וא"כ יש לומר להיפך דכשחלקו קרקע מסתמא הם כלקוחות באחריות דכל אחד ניחא ליה באחריות כדי שאחיו יקבל ג"כ על חלקו אבל אם א' נטל כספים ודאי דלא מקבל כמו סתם מוכר דלא מקבל ומכ"ש באחיו דאיכא יותר טעמא דמגנבא ודו"ק:

בתוספות בד"ה פשיטא האי ברא וכו' וא"ת אמאי פשיטא ליה והא שמואל אמר בסמוך ויתר עכ"ל. נראה שאין כוונת התוספות להקשות דלשון פשיטא לא שייך כיון דאיצטריך לאפוקי מדשמואל דהא אכתי לא שמעינן מר' אסי כלום לאפוקי מדשמואל דהא סתמא קאמר הרי הם כקרקע אלא משמע דבקרקע הדין פשוט בלאו המימרא דהכא וא"כ לא שייך קושיית התוספות אלא דהיא גופיה קשה לתוס' מדלא קאמר הש"ס פשיטא מ"ש קרקע ומ"ש כספים אלא נקיט פשיטא האי ברא וכו' משמע שגוף הדין שחוזר על נכסי אחיו הוא פשוט בין בקרקע בין בכספים והיינו מטעם האי ברא וע"ז מקשי שפיר איך שייך להקשות שגוף הדין פשוט כיון דשמואל לא סבירא ליה הכי וק"ל ולפי מ"ש בסמוך הוי מצי לשנויי דדוקא התם שמואל לטעמיה דס"ל בעלמא גבי מכירה לא אמרינן אחריות ט"ס ולכך אמר ויתר אלא דבלא"ה משני התוספות שפיר. והא דמקשו התוספות משמואל ולא מקשו מדברי ר' אסי עצמו היינו לפי שהם כתבו כלשון שני של רש"י דלר' אסי ג"כ נוטל כל החלק מאחיו בקרקע לכך מקשו בפשיטות משמואל וק"ל:

בתוס' בד"ה וטרף חלקו וא"ת והא כל א' חייב לפרוע וכו' י"ל דמיירי שעשאו אפותיקי עכ"ל. הקשה מהר"ם דא"כ סתרו התוספות מ"ש לעיל ששניהם עומדים בספק ולפ"ז שעשאו אפותיקי אין השני בספק עכ"ל מהר"ם ע"ש אבל לק"מ דמ"מ הוא בספק בשעת החלוקה שמא ימצא איזה ב"ח אחר לכך ניחא ליה באחריות וק"ל:

בתוספות בד"ה הלכך נוטל רביע בקרקע וכו' דלא שייך בזה המע"ה עכ"ל. ולא ידעתי לפרשו למה לא שייך כאן המע"ה ומהר"ם כ' לפי שאין הספק מצד טענותיהם אלא מצד עצמו עכ"ל ולא דק דזו סברת סומכוס כמ"ש התוספות בר"פ שנים אוחזין ובכמה דוכתי אבל חכמים ס"ל דאפילו בכה"ג אמרינן המע"ה כדמוכח לקמן בר"פ הפרה ובב"מ בסוגיית המחליף פרה בחמור ואם נאמר דכוונתו לפרש בדברי התוספות דר' אסי ס"ל כסומכוס ודאי דלשון תוס' לא משמע כן דלא הוי להו לסתום אלא לפרש ועוד דלשון לא שייך לא משמע כן והנראה לכאורה לפ' בכוונת התוספות דאפילו חכמים מודו דלא אמרינן כאן המע"ה כיון דלר' אסי הוי ספיקא דדינא ואין הספק יכול להתברר לעולם ואיזה ראיה יביא המוציא לכך ס"ל חולקין אבל גם זה לית' לפי הסכמת הפוסקים בטוח"מ סי' כ"ה ובש"ע שם דאפילו בספיקא דדינא אמרינן המוציא מחבירו עליו הראיה והם דברי הרא"ש ממ"ש במסכת ב"ב הלכתא כוותיה דרבה בארעא וכו' ונ"ל עוד ראיה מסוגית הש"ס פ' השואל גבי יחלקו חודש העיבור ע"ש וצ"ע ועוד אפשר לפרש דהתוספות כ"כ לפמ"ש בסמוך דעיקר כל' שני של רש"י וא"כ אין הספק אלא באיזה ענין יהיה הפרעון אם בקרקע אם במעות ואפשר דבכה"ג לא שייך המע"ה אלא חלוקה עדיפא וגם זה דוחק ודו"ק אחר זה מצאתי בזה"ל בתוס' פ' המוכר את הבית דף ס"ד:

בתוס' בד"ה עד שליש במצוה פי' שאם מצא אתרוג כאגוז וכו' עכ"ל. לא ניחא להו לפרש כפרש"י דא"כ הדרא קושית הגמ' לדוכתא לפי מה שפירשו התוס' בסמוך דהא דקאמר אי אתרמי ליה תלתא מצוה לאו דוקא דאיירי כעשורייתא דרבי אלא דקשה לש"ס לומר שיבוזבז אדם כל כך ממונו נמצא לפ"ז לא משני מידי לפרש"י דאכתי אין לדבר סוף דכשיזדמן לו כמה ס"ת בזאת"ז כ"א נאה מחברתה ויצטרך להוסיף כל פעם שליש יכלה כל ממונו משא"כ לפי' תוספות לא שייך השליש רק פעם א' וק"ל:

דף ט:

בפרש"י בד"ה שור דרכו לנתוקי וכו' הלכך שמירה רעועה היא וכו' עכ"ל. עיין בת"ח שהאריך בזה ודבריו לקוחים מס' מלחמות להרמב"ן בפ' הפרה לפרש אפילו לרש"י דאיירי בקשרו וכסהו כראוי ע"ש באריכות אבל האמת יורה דרכו דל' רש"י לא משמע כן דהא נקט בהדיא הלכך שמירה רעועה היא ומה שפירשו דמ"מ חייב שיש לו לילך ולראות בכל עת אם לא נפחת זהו דוחק שלא נזכר כן בסוגיא לכך נ"ל לפרש דלפרש"י איירי בשקשרו וכסהו שלא כראוי וכן נראה מלשון סוגית ש"ס מדקאמר בשור קשור ובור מכוסה דכוותיה גבי אש גחלת וגחלת באש לאו שמירה מעולה הוא כדאי' בכמה דוכתי שצריך לשמור גחלת ועוד דבשור גופא לא מצינו דהוי קשירה שמירה מעולה אלא צריך לנעול בפניו כראוי א"ו דכל הסוגיא איירי בשלא כסהו כראוי וכן פי' הראב"ד דאיירי בכסהו שלא כראוי ע"ש ומה שהקשו תוספות דשלא כראוי לאו כלום היא נראה דלק"מ דס"ד דמועיל עכ"פ לענין זה בשמסרו לחש"ו שיפטר כיון דלא ברי הזיקא שהשור קשור ובור מכוסה ואף שהיא שמירה פחותה ס"ד שיועיל לענין זה כיון שסוף סוף לא ניתר השור ונתגלה הבור אלא ע"י חרש וקס"ד הכי מדמצינו דפטור גבי גחלת דהוי ג"כ בחזקת שמירה פחותה ואפ"ה תנן בהדיא דפטור והיינו כיון דלא ברי הזיקא ומשני ע"ז דלא דמי דשור דרכו לנתוקי והוי תחילתו וסופו בפשיעה וחייב אבל גחלת מעמיא עמיא ואזלא ופרש"י דלא ה"ל לאסוקי אדעתיה ואין כאן פשיעה כלל ומה שהקשו בתוספות עוד מדפריך מ"ש הכא וכו' משמע דאידי ואידי לפטור וכו' איברא דהכי הוא דלא מצי למימר אידי ואידי לחיובא כיון דבגחלת תנן בהדיא לחיובא ודו"ק:

בתוספות בד"ה ולר' יוחנן דאמר וכו' וי"ל דמשמע ליה דטעמא דר"י משום שהקטן שומרו עכ"ל. פי' כיון דבשלהבת לא שייך מעמיא עמיא ע"כ הא דפטור לפי שהקטן שומרו וק"ל:

בתוספות בד"ה משא"כ בבור וא"ת ונילף משור וניחייבו בכופר וכו' וי"ל דדרשינן עליו וכו' וא"ת שור ולא אדם ל"ל ת"ל מעליו עכ"ל. עי' במהרש"א ומהר"ם ול"נ דבתחילה מקשו התוס' דנילף משור היינו כיון שמצינו גבי שור שיצא אדם לידון בפני עצמו לחייב בכופר לא שייך למעטו משור ולא אדם כיון דלא איירי שם מכופר אלא מדיני נזקין וא"כ יש לנו לדרוש שור למילי אחריתי במידי דמיא ותירצו דממעטי מעליו לכך הקשו א"כ שור ולא אדם ל"ל כיון דלא שייך באדם בן חורין נזק אלא כופר ושפיר ממעטי' מעליו וק"ל:

בא"ד ואף על גב דאיכא למימר וכו' ולא פרכינן וכו' עכ"ל. ובאמת שם בפרק כיצד הניחו תוספות דבר זה בתימא מהיכא תיתי נלמוד החיוב כופר מקרן כיון דאיכא למיפרך ואני כתבתי שם דנראה דלק"מ משום דחיובא דכופר אינו דבר חדש אלא גילוי מילתא בעלמא הוא דשור שהמית אדם שוה לשאר נזקי ממון ואין ביניהם אלא שינוי השם בלבד דבנזקי ממון קרי ליה חיוב דמים ובנזקי גוף אדם מיקרי כופר וא"כ דגילוי מלתא הוא לא שייך שום פירכא ועפ"ז הם דברי תוס' כאן. אמנם כתבתי שם עוד תירוץ אחר ע"פ לשון הרא"ש ולאותו תירוץ לעולם דשייך למיפרך ואם כן לא מקשו התוס' מידי ע"ש:

בא"ד ויש לומר דאש ובור פטורים דדרשינן עליו וכו' וא"ת שור ולא אדם ל"ל וכו' ויש לומר דאצטריך לפטור עבד וכו עכ"ל. וקשה דא"כ מנ"ל דבאש פטור משלשים של עבד ויש ליישב דבאמת לא מצרכו שום קרא לפטור משלשים של עבד דכיון דממעטי' להו מכופר בבן חורין ממילא אימעטו משלשים של עבד דכל שחייב בבן חורין כופר חייב קנס בעבד וכו' והא דמצריכין בבור שור ולא אדם לפטורא דעבד לאו מל' של עבד איירי אלא לפוטרו מתורת דמים של עבד וא"כ לא שייך להקשות באש מנ"ל לפוטרו מתורת דמים דאי למ"ד אשו משום חציו לא איצטריך שום קרא לא לכופר ולא לדמים דהיינו אדם המזיק ואי למ"ד אשו משום ממונו באמת בעי רבא לקמן בפ' שור שנגח דף מ"ג דאש שלא בכוונה אי משלם דמים וכתבו התוספות שם דה"ה בכוונה נמי איבעי' ליה

וסלקא בתיקו שם ע"ש בתוספות ובחדושינו. אבל מ"מ קשה דלקמן משמע דל' של עבד לא אתיא מכופר דליתא להאי כללא אלא כדמפרשינן בפ' שור שנגח דהא ר"ע מצריך קרא דבעל השור נקי לל' של עבד דתם פטור מהם ולא יליף לה מכופר כדאיתא בברייתא פ' שור שנגח דמחמרינן בעבד יותר מבן חורין וכו' ויש ליישב ולחלק ודו"ק:

דף י.

בפרש"י משא"כ באש ואם כפות הוא המבעיר חייב מיתה וכו' היינו כשהתרו בו אבל מתשלומין פטור לעולם אפילו אם לא התרו בו מטעם קלב"מ ועי' ברש"י פרק הכונס ואף על גב דחיוב מיתה חומרא היא מ"מ כאן לא איירי ממיתה אלא בחומר התשלומין של הנזקין ק"ל:

בד"ה ובין שאינו ראוי לקמן מפ' דשור היינו קרן וכו' עכ"ל. כוונתו דאי בשן לא שייך לומר דחייב בשאינו ראוי כדאיתא לקמן פ' כיצד דשן אינו מועד אלא לראוי לה:

בתוספות בד"ה חומר בשור מבאש הא דלא קתני שהשור ב"ח משום דהוי בכלל מסרן לחש"ו וכו' עכ"ל עי' במהר"ם. ול"נ ליישב דאף על גב דבבור חייב ג"כ מסרו לחש"ו אף שאינו ב"ח היינו משום שפשע בתחילת עשייתו לנזק לכך עליה דידיה רמיא לסותמו בסתימה מעליא ולא למוסרו לחש"ו דההוא בירא איהו כריא אבל בשאר מילי דלאו בעלי חיים אין סברא לחייבו כל היכא שהנזק עתה אינו מוכן אלא שאח"כ מתרבה וכבר אינו בידו אלא ביד חש"ו ולכך פטור גבי אש דהא נעשה הנזק ביד חש"ו אבל בשור חייב כיון שהוא ב"ח ודרכו לנתוקי והולך אנה ואנה לא סגיא במה שמסרו לחש"ו אלא צריך לשמרו בשמירה מעולה כמו בור כנ"ל בכוונת התוס' אבל בחנם נדחקו התוס' כאן וכן בעמוד הסמוך בד"ה ודרכו לילך אבל העיקר נראה מאי דלא תנא חומר בשור שהוא ב"ח היינו משום דלא חשיב כאן אלא מה שהוא חומר לענין תשלומין או מצד הדין או מצד המעלה משא"כ מה שהשור הוא ב"ח אין בו חומר כלל לענין תשלומין ואף ע"ג דלענין דלא ילפינן הנזקין זה מזה אמרו בריש מכילתין לא זה וזה שיש בו רוח חיים היינו משום דלענין פירכא פרכינן אפי' כל דהו כדאיתא בכמה דוכתי אבל חומרא גמורה ודאי לא הוי דמה בכך שהוא בעל חי לענין תשלומין ודו"ק:

בתוספות בד"ה שייר טמון כו' ופ"ה כגון שבעט השור שק מלא תבואה וכן אם נפל בבור כו' ולא דק דכל מילי דלאו ב"ח ממעטינן מחמור דבור כמו כלים כו' עד סוף הדיבור. ואף דלקושטא דמילתא אפשר דלא דק רש"י בזה כיון שלא כתב אלא לדוגמא בעלמא מ"מ הואיל ונפיק מפומיה דרש"י יש ליישב דבריו דלא פסיקא כ"כ דממעטי' כל מילי מחמור ולא כלים אלא כלים דוקא ממעטי' מדכתיב חמור יתירא משמע שבא למעט כלים שעליו כגון אוכף כמ"ש לקמן דף כ"ד חמור וכליו ונתקרעו ובעלמא נמי דרשי' חמור לסימני אוכף והיינו משום שדרכו בכך ועוד דלא ממעטי' מחמור אלא דמידי דכוותיה ממעט ובעלי חיים נמי מיקרי כלי כמ"ש התוספות פרק הזהב דף מ"ו לפי שראוי להשתמש למלאכה ע"ש וכן לענין שבת איכא מ"ד דשביתת כלים דאורייתא כמו בעלי חיים משא"כ תבואה ופירות לא שייכי כלל למעטינהו מחמור וממילא דמרבינן להו מונפל כל דבר נפילה ולכאורה הדבר מוכרח דהא למאי דבעי למילף לקמן דף נ"ד מעיקרא בכלל ופרט וכלל נמי הוה מרבי תבואה ופירות מכעין הפרט דשור וחמור דדמי להו דהוי' פרי מפרי וגידולי קרקע ובעלי חיים נמי פרי מפרי וגידולי קרקע נינהו לענין כופו"כ כדאיתא בר"פ בכל מערבין א"כ כ"ש למסקנא דלקמן דף כ"ד דדרשי' בריבוי ומיעוט וריבה דיש לרבות יותר תבואה ופירות דדמו בפרי מפרי וג"ק דריבוי ומיעוט מרבה טפי מכופו"כ כנודע ובזה נתיישב ג"כ מה שהקשו התוספות מדפטור מנזקי מים בבור די"ל דשאני מים דלאו פרי מפרי וג"ק הוא כדאיתא פרק בכל מערבין לענין דאין ניקחין בכסף מעשר ע"ש:

בגמרא ליתני חומר בשור שחייב בו פסולי המוקדשין משא"כ בבור אא"ב רבנן וכו' אלא א"א ר' יהודה מאי שייר וכו' עכ"ל. קצת קשה אמאי משמע להש"ס בפשיטות דר"י מודה דפטור פסולי מוקדשין בשור אף על גב דחייב על כלים דהא לקמן דף נ"ג מקשי בגמ' מאי חזית דוהמת יהיה לו דבור אתי לפסולי מוקדשין ודבור לבעלים מטפלין איפוך אנא ומשני מסתברא דפסולי מוקדשין פטר בבור שכן פטר בו כלים וא"כ לר"י מנלן ועי' בת"ח שתירץ דא"כ תקשי ליתני איפכא אבל אין זה תי' מספיק למ"ש בד' נ"ג שם אבל בלא"ה לק"מ דהאמת הוא דטפי מצי לשנויי מסתברא שכן פטר בו אדם וזהו אפי' לר"י והא דלא משני הכי יתבאר שם ועיין מה שאכתוב בדברי תוס' בסמוך:

בתוספות בד"ה שהשור חייב בו פסולי המוקדשים וכו' וא"ת ל"ל שור ולא אדם תיפוק ליה מוהמת יהיה לו מי שהמת שלו וכו' עכ"ל. מקשים העולם דאי לא נכתב שור ולא אדם נימא דאיפוך אנא ולא שייך לשנויי שכן פטר בו הכלים דנימא כלים גופא מחייבי וחמור איצטריך למעט אדם ואף לפי מ"ש בסמוך דשייך לומר מסתברא שכן פטר בו אדם מ"מ עכ"פ איצטריך למכתב אדם לגופיה ואכתי כלים לא ידענו לפוטרם ואיצטריך למכתב שור וחמור אבל האמת דלק"מ דלפי סברת תוס' עכשיו דאדם שייך ג"כ למעט מוהמת יהיה לו לא שייך כלל להקשות איפוך אנא דוהמת יהיה לו דשור בא ללמד על מי שהמת שלו דוקא דאיך נוכל לומר כן דהא גלי רחמנא בשור בהדיא דאדם חייב אף ע"ג שאין המת שלו והא דמקשי שם בגמ' איפוך אנא היינו לפי תי' התוספות דוהמת יהיה לו לא משתעי כלל באדם כמו שכתבו תוס' כאן להדיא ועי' עוד מזה שם בדף נ"ג אי"ה ודוק היטב:

בא"ד וי"ל דוהמת יהיה לו משתעי בשור ולא ממעטי' מיניה אדם תדע מדפריך ואיפוך אנא כו' והא בשור משלם כופר כו'. עכ"ל ולמאי דפרישית לעיל בל' התוספות ד"ה משא"כ בבור דלא שייך למעט כופר ממיעוט דכתיב בבור א"כ שפיר מקשה התם ואיפוך אנא דנהי דשיור חייב בכופר אכתי מצינן למעט שור פסולי המוקדשין מדין נזק דנזק לחוד וכופר לחוד וליכא למימר דהיינו נמי דמשני ההוא דמוהמת יהיה לו לא שייך למעט אדם והיינו מה"ט גופא דכופר לחוד ונזק לחוד ואהא מייתי שפיר תדע הא ליתא דא"כ משור ולא אדם נמי לא שייך למעט כופר לפי פירושי בכוונתם לעיל אע"כ דלפרושי צ"ל דהשתא קיימי התוספות בשיטת רש"י דמשור ולא אדם ממעטי' כופר. וכן נראה ממה שכתבו התוס' בסוף הדיבור ובלא"ה לק"מ למאי דפרישית לעיל כו' מבואר להדיא שדבריהם בתחילת הדיבור היינו לפי שיטת רש"י וא"כ הדרא קושיא לדוכתיה וצ"ע ליישב ודוק היטב:

בא"ד ובלא"ה לק"מ למאי דפרישית לעיל דאיצטריך לעבד ולעכו"ם הקנוים לישראל כו' עכ"ל וקשיא לי דלהאי פירושא קשה טפי מאי מקשה הש"ס בסמוך לר' יהודא מאי שייר דהאי שייר הא שייר נמי עבד ועכו"ם הקנוי לישראל דבשור חייב ובבור פטור ונהי דלענין עבד אפשר לומר דהיינו בכלל שלשים של עבד ואף למאי דפרישית לעיל האי עבד דממעטי בבור לפי' התוס' לא איירי מל' סלעים אלא מתורת דמים ממש אפשר דלא חשיב שיורא אלא דמעכו"ם הקנוי לישראל הקושיא במקומה וליכא למימר דהויא בכלל כופר הא ליתא דכופר ממעטינן מעליו והך ממעטי' משור ולא אדם וצ"ע ודו"ק:

בגמרא ואי דבלאו איהו נמי מינטר מאי קעביד וכו' וכן בסמוך גבי מרבה בחבילה אי דבלאו איהו אזלא מאי קעביד וכו'. אע"ג דגבי בור תשע ואחרון השלימה לעשרה דלענין נזקין ודאי בלאו איהו מזיק ואפ"ה חייב האחרון בכל התשלומין ולא פרכינן מאי קעביד היינו משום דגזירת הכתוב הוא בכורה אחר כורה כה"ג שסילק מעשה ראשון והאחרון חייב בכל ואין להקשות דניליף מיניה דהתם הטעם שהוטל כל התשלומין על אחרון היינו משום דעבד שיעור מיתה לכך החמירה עליו התורה שיתחייב לבדו אפילו בנזקין גרידא משא"כ בשאר נזקין לא שייך למימר הכי ותדע דהא בבור גופיה מצינו דכולם חייבים כגון שחפר הראשון עשרה ובא אחר והשלימה לעשרים ואפי' רבנן מודו בהא דכולם חייבים והיינו משום דכולהו עבדי שיעור מיתה וק"ל. ולזה כיון רש"י לעיל בד"ה האחרון חייב וטעמא מפ' לקמן מקרא וכן התוס' כ"כ והאריכו לפרש דהטעם הוא משום דקעביד שיעור מיתה והוצרכו לזה כדי ליישב כל הקושיות דמאי קעביד:

שם ברש"י מאי קעביד ואינו חייב כלום. דע"כ נראה שדוקא גבי מסר שורו שייך לפרש כן כיון דבלאו איהו מינטר נמצא שלא פשע כלל זה שהלך לו אלא אותן שהיו שם פשעו בשמירתן לכך יפטר האחרון לגמרי אבל גבי מרבה בחבילה לא שייך לפ' מאי קעביד שיפטר לגמרי אלא כמ"ש תוספות דכל א' ישלם חלקו וכן התוס' נראה דמודו גבי מסר שורו שפטור לגמרי אלא ממרבה בחבילה ואילך כתבו שכל א' ישלם חלקו כן נראה מצד הסברא וצ"ע:

בתוספות בד"ה ותו ליכא וא"ת אטו כי רוכלא וכו' וי"ל משום דדחיק וכו' עי' במהרש"א שפי דלא קאי אלא אאתקפתא דר' זירא ורב ששת וזה דוחק ופי' הת"ח בכאן הוא נכון מאד דהא דמקשה ותו ליכא היינו כדי למצוא הדין בכל הד' אבות נזיקין כמו בבור לכך מקשה משור ואש ואדם ונתיישב ג"כ הקושיא שניה של התוספות אבל לסברת התוספות נראה דאפילו בכה"ג יש להקשות אטו כי רוכלא דהא דנקט בור טפי מאינך אפילו לפי סברת האמוראים דס"ד דשייך בכולהו היינו דלילפו מבור אבל עיקר הדין דאחרון חייב במקצת נזק ככל הנזק לא נאמר אלא בבור כמ"ש בסמוך לכך לא נקט אלא בור וק"ל:

דף י:

בגמרא וא"ר פפא כגון פפא בר אבא וכו' הוצרך להביא הא דר"פ בל' הקושיא דאי לאו הא דר"פ היינו מוכרחים לפ' הברייתא הא דאחרון לבד חייב היינו שהוא לבדו עשה השבירה וא"כ לא שייך להקשות ותו ליכא דהא בכה"ג לא שייך לומר הכשרתי במקצת נזקו שהרי כל הנזק נעשה מכחו לכך מייתי הא דר"פ דאמר כגון פפא בר אבא וא"כ שפיר יש לפרש דבדידיה לחודא לא הוי מיתבר וכולם שיברוהו אלא שהם פטורים לפי שלא פשעו כלום שאינם משונים משאר בני אדם כמוהו ומקשי שפיר ועי' בתוספות וק"ל:

שם בגמרא ולימא להו אי לאו אתון בדידי לחוד לא הוי מיתבר וכו' נראה דאגופיה דברייתא לא שייך להקשות כן לפי מה שפרש"י דעיקר הקושיא הוא שהיה לכם לעמוד כשישבתי והיינו לפי מאי דמשני דאי לאו איהו הוי מיתבר בתרי שעי וא"כ דאסקו אדעתייהו שהספסל קרוב לשבור היה להם להרגיש כשישב זה שיתקרב השבירה אבל בגופיה דברייתא לא שייך להקשות כן כיון דס"ד דאיירי בספסל חזק דלא מסקי אדעתייהו כלל שתשבר מהיכא תיתי נתחייבו כיון שלא היה להם לעמוד ועי בת"ח שפי' דאגופ' דברייתא פריך ומחמת זה הקשה על הטור ורמ"א ופסק לדינא דלא כוותייהו ולפמ"ש א"ש ודו"ק:

בפרש"י בד"ה פשיטא דלא דמי לבור וכו' דאמר ליה אי לאו את הוי מיתזק ולא הוי מיית עכ"ל. פי' כן אליבא דר"פ דאוקמיה למיתה ח"ה אבל לפי מה דאוקמינן לנזקין ורבנן לא שייך בבור כלל לומר אי לאו איהו לא הוי מיתזק דט' ודאי עבדי נזקין אלא דחייב מגזירת הכתוב וק"ל:

בא"ד סמיך עלייהו ולא יכלו לעמוד עכ"ל. לפמ"ש בסמוך דאי לא מסקי אדעתייהו כלל ענין שבירה לא שייך לומר היה לכם לעמוד לא הוצרך רש"י לפר' ולא יכלו לעמוד דהא פרש"י בסמוך דאיירי כשלא היה נשבר כלל בלאו איהו אלא דיש ליישב דמה שפרש"י דאיירי דאי לא הוי איהו לא הוי מתבר כלל אין הפירוש דדוקא בהכי מיתוקמא הברייתא דהא לא קאמר בגמרא אלא לא צריכא וכו' ומדלא קאמר אלא משמע שלא חזר בו לגמרי מתי' הראשון אלא דעתה מיתוקמ' הברייתא בכל גווני בין שלא היה נשבר כלל אי לאו איהו ובין שהיה נשבר בתרי שעי אי לאו איהו ועכשיו בחדא לכך הוצרך רש"י לפ' שלא יכלו לעמוד דאל"ה לא הוי מיתוקמא באיתבר בתרי שעי אלא בלא איתבר כלל אבל לפרש"י מיתוקמא בכל גווני שפיר ועיין במהר"ם ודו"ק:

בגמרא חבתי בנזקו לא קתני וכו' תנינא להא דתנו רבנן תשלומי נזק מלמד שהבעלים מטפלין הא דלא דקדק כן בתשלומי נזק דריש מכילתין היינו משום דלשון חכמים כך הוא כמו תשלומי כפל וד' וה' אבל כאן דקדק לשון המשנה שאמרה בל' בני אדם הקובל על חומר חיוב נזקין דאף על גב שהכשיר מקצת נזק מחויב בכולו וא"כ שייך טפי לומר חבתי בנזקו דמשתמע החומר שמחייב לטפל עצמו בנבילה כפרש"י דלישנא דחבתי בנזקו משמע הכי ומדלא נקט הכי משמע דהאמת הוא שהניזק מחויב לטפל לכך נקט לשון תשלומי נזק וק"ל:

בתוספות בד"ה הא משום דממילא כו' אבל מתרוייהו אתיא במה הצד ולא חש להאריך כו'. ויש לתמוה דאכתי קראי קשיין ולענ"ד נ"ל דלא מצו למילף במה הצד כיון דקראי חד בנזקי אדם המזיק וחד בנזקי ממונו וחד בשומרין וא"כ מה הצד השוה יש כאן אם לא שנאמר דבכל הכ"ד נזיקין הניזק מטפל בפחת נבילה והא ודאי ליתא דהא איכא למיפרך גנב וגזלן יוכיח דפחת דמזיק הוה כדלקמן וכיון דליכא צד השוה פרכינן מה להנך שיש בהן צד תמות כמו שהארכתי בפ' אלו נערות דף ל"ג ע"ש ובחידושי מהר"ם שי"ף ז"ל ודוק היטב:

שם בגמרא א"ל רב כהנא לרב טעמא דכ' רחמנא והמת יהיה לו וכו' וכ' מהר"ם והת"ח דגרסינן א"ל רב כהנא לרבא וא"כ אין זה רב כהנא דלעיל וכן נראה מלשון הרא"ש ע"ש. וכ"כ דלא תקשי אמאי לא מקשי רב כהנא אדנפשיה דהא איהו דריש בסמוך לבעלים מטפלין מיבאהו עד הטריפה וכו' אמנם נ"ל דאף אי גרסינן רב כהנא לרב לק"מ לפי מ"ש בסמוך דהני תלת קראי צריכי וא"כ כל הני אמוראי לא פליגי לכך ניחא ליה לרב כהנא להקשות מנזקין אנזקין דקרא והמת יהיה לו וקרא דישיב לבעליו דדרשינן מיניה אפילו סובין תרווייהו בנזקין כתיבי אבל עד הטרפה כתיב גבי שומרים ואפשר לומר עוד דר"כ הקשה כן דוקא לרב לפי מה דאמר בסמוך דף י"א דרב ס"ל

דלשואל אין שמין וא"ל ר"כ דינא הכי נמצא נוכל לומר שהבין ר"כ דרב ס"ל דלאו דוקא בשואל אלא בכל השומרים אין שמין אלא דוקא בנזקין (והטעם דבשומרים אין שמין מדאיצטריך למכתב יביאהו עד הטריפה לבעלים מטפלין משמע דנבילות דידיה) לכך לא היה יכול להקשות לו מעד הטריפה והקשה לו מוהמת יהיה לו דכתיב גבי נזקין ובנזקין כ"ע מודים דשמין ודו"ק:

בפרש"י בד"ה אלא לפחת נבילה דהכי אמר רחמנא דמשעת מיתה קאי ברשותיה דניזק וכו' כתבו כן ליישב דלא תיקשי א"כ דלפחת נבילה אתי אכתי מנ"ל דוהמת יהיה לו לניזק דלמא למזיק ולפחת נבילה ולכך כ' דעיקר הילפותא אתי לפחת נבילה דזו סברא בעלמא הוא כיון דאוקמי ברשותיה אלא עיקר קרא לגופיה שהניזק יטפל וממילא דפחת נבילה דידיה הוא כמ"ש התוספות שהיה לו למכרה אבל אי הוי ילפינן לה מישיב בע"כ דפחת נבילה היא של מזיק כמו בכל שוה כסף שנותן לו כדהשתא וא"כ לא נוכל לומר דקרא אתי לפחת נבילה דמזיק דא"כ ליישתוק מיניה וק"ל:

דף יא.

בפרש"י אמר שמואל אין שמין מנהג דיינים הוא וכו' כוונתו דלא שייך לומר דשמעתי' דנפשיה קאמר מדקאמר בסמוך ואני אומר אף לשואל משמע דהא דקאמר אלא לנזקין מנהג דיינים הוא. ובתוספות מפרשי דגריס בשאלתות דר' אחאי א"ל אבא ושייך שפיר ואני אומר צ"ל לפ"ז מה שאמר ואבא מודה לי היינו בסוף כשאמרתי אף לשואל חזר מדבריו הראשונים והודה לי ועי"ל דאמר לי אבא היינו אביו ממש ולא רב:

בתוספות בד"ה אין שמין פי' הקונטרס אין שמין הנבילה והשברים וכו' ואע"ג דקי"ל ישיב לרבות אפילו סובין גנב וגזלן שאני עכ"ל. נראה מלשונם שהבינו דרש"י לא פי' אין שמין לענין הפחת אלא לתשלומין גופיה אבל מלשון רש"י לא משמע כן שכתב אלא לנזקין שמין כדכתיב והמת יהיה לו עכ"ל ולא קאמר דשמין לנזקין מדכתיב כסף ישיב לבעליו ואפילו סובין ושברים דעלמא יהיב ליה מכ"ש דידיה א"ו דרש"י לא פי' כן אלא לענין הפחת דילפינן מוהמת יהיה לו כדמשנינן לעיל וכן פי' הר"ש בפ' השואל ומלשון רש"י והשברים שלו היינו דמעיקרא אוקמיה ברשותיה וק"ל:

בא"ד והיינו טעמא למ"ד אף לשואל כיון דחייב באונסין וכו' לפי פירושם נראה פשוט דדוקא בשואל ס"ל דאין שמין אבל בשאר שומרין מודה דשמין יש לדקדק דא"כ מאי קא מיבעיא ליה בגמרא אי קאמר אף שואל שמין או אין שמין תפשוט דאין שמין קאמר דאי שמין קאמר מאי אף לשואל דהא ע"כ הא דקאמר אלא לנזקין לאו דוקא דהא בכל השומרים נמי שמין אלא רישא דגנב וגזלן דוקא וסיפא לאו דוקא וא"כ איך שייך לומר אף לשואל א"ו שאין שמין קאמר וא"ש דפליג ארישא ונראה ליישב דה"נ דאע"ג דאמרת בגנב וגזלן אין שמין ע"כ משמע דה"ה לשואל כיון דחד טעמא אית להו אבל אני אומר אף לשואל דדמי לגנב וגזלן אפ"ה אין שמין וק"ל אבל מלשון רש"י משמע דאי ס"ל דשואל אין שמין ה"ה לשאר שומרים ונזקין דוקא מוהמת יהיה לו:

דף יא:

בתוספות בד"ה גזירה מקצתה אטו כולה לאו דוקא דהיאך נוכל להתיר כולה כיון שגם ביציאת מקצת היוצא אסור מדאורייתא ולא קאמרינן גזירה מה שבפנים אטו מה שבחוץ עכ"ל. פי' דלמה ליה לש"ס לומר גזירה אטו כולה דבזו ליכא למיחש כל כך כיון דחזי' דאסרינן ליה מה שיצא לחוץ א"כ כשיצא כולה יש לאסור כולה ואם נאמר דאפ"ה חיישינן שיאמר אין כאן ולד ואם חזרה לפנים תשתרי א"כ טפי ה"ל לש"ס לומר דגזרינן במקצת גופה שאם נתיר מה שבפנים שלא יצא יבא להתיר ג"כ מה שיצא כשחזר לפנים שיאמר אין כאן ולד. ואף על גב דהשתא קיימינן בסברא דיש מקצת שלי' בלא ולד מ"מ היוצא נאסר עכ"פ מספק דדלמא איכא ולד אלא דבמה שנשאר לפנים יש להתיר מטעם ס"ס שאינו נאסר אלא ביציאת רובא אבל היוצא ודאי נאסר ומדלא קאמר הש"ס הכי משמע לתוס' דליכא למיגזר בכה"ג ועיין בת"ח ואין להאריך כאן:

בפרש"י בד"ה חייב אפילו באונסין עכ"ל. היינו אפילו כשאמר נאנסו אבל כשידענו בודאי שנאנסו אינו חייב דלא שייך לא מהימן לי בשבועה ול"ל דאפ"ה חייב כיון דתחילתו בפשיעה דודאי לא הוי פשיעה בכך שהרי מסרו לבן דעת וא"ל דרבא ס"ל דאפילו בכה"ג הוי פשיעה דא"כ וא"ל לרבא כלל הטעם דאת מהימנת לי ותיפוק לי' דהוי תחילתו בפשיעה מטעם דאין רוצה שיהיה פקדונו ביד אחר שהוא פשוט במשנה א"ו דלא הוי פשיעה בכך ומ"ש רש"י חייב אפילו באונסין היינו בטענת אונסין וכן נראה מלשון הרא"ש בפרק המפקיד ע"ש:

שם בתוספות בד"ה את מהימנת לי בשבועה לפי טעם זה וכו' ואין להקשות לעולא וכו' עכ"ל. לאו דוקא לעולא דהא לרבא נמי איכא להקשות כן דאמאי נקט טעמא דאת מהימנת וא"כ אם השני יותר נאמן מהראשון פטור ות"ל דחייב מטעם אין רוצה וכו' א"ו דפליג וא"כ יש להקשות ממתני' דגיטין וא"ל דרבא תרתי טעמי אית ליה דהא ודאי ליתא דא"כ ל"ל כלל טעמא דאת מהימנת דהא פשיטא דבטעמא דאין רוצה מתחייב יותר בכל הדינים ועוד דסוגית הש"ס פרק המפקיד לא משמע כן וכן הוא להדיא ברא"ש אלא דניחא להו להתוספות להקשות אדעולא דקשה על עיקר הדין אבל לרבא ל"ק אלא על הטעם והדיוק ובמה שמתרצין יתורץ ג"כ לרבא וק"ל:

בפרש"י בד"ה אפותיקי וכו' ואשמעינן ר"א שאם מכרו גובה ב"ח ממנו עכ"ל. נראה שכוונתו לפי דמלשון הש"ס משמע דעולא בעצמו אמר לר"נ לא מיניה ואקשי ליה ר"נ ואוקמא עולא הב"ע שעשאו אפותיקי וא"כ משמע שבא להחזיק התי' דמיניה לכך פרש"י דאף לפי מאי דמשני דאיירי שעשאו אפותיקי ואפ"ה אינו גובה אלא מלקוחות וקרי ליה מיניה לאפוקי מיתמי ושייך לקרות לקוחות מיניה כיון שחוזרין עליו משא"כ בדיתמי לא שייך לקרותן מיניה ולפרש"י דאינו גובה מיתמי אפי' כשעשאו אפותיקי לפי דלא שייך לחלק כן ביתמי כמ"ש התוס' כאן בתחילת דבריהם וכן פי' ר"י במס' ב"ב ד' קע"ה דמיתומי' אינו גובה אפי' באפותיקי ע"ש:

דף יב.

בגמרא א"ל רבא לר"נ הא עולא וכו' מר כמאן ס"ל ואף על גב דרבא בעצמו אמר לעיל עשה עבדו אפותיקי וכו' משמע דבלא אפותיקי ס"ל כר"נ דאינו גובה איכא למימר דרבא אמר הכי לבתר דשמע מר"נ דאמר מתניתא ידענא דהא דקאמר לעיל כדרבא ע"כ שאין זה מדברי עולא לר"נ דהא רבא תלמידו הוה אלא סוגית הש"ס הוא דמסיק הכי ועוד נ"ל דאפשר דרבא גופא לא קשי' ליה אלא במה שאמר ר"נ דאינו גובה מיתמי אבל בלקוחות לא שייך להקשות כן דכיון דעיקר הטעם בלקוחות שגובה מקרקע וא"ג ממטלטלי הוא במלתא דתליא בסברא דמכירת מטלטלין לית להו קלא ולא ידעו הלקוחות ליזהר היטב כמ"ש הטור בסי' קי"ז וא"כ שפיר יש לחלק דאע"ג דעבדא כמקרקע דמי שאני עבדי דניידי כיון דלית ליה קלא דינו כמטלטלי משא"כ בכל הני שהושוו עבד לקרקעות הם דברים שהם מגזירת הכתוב כמו שבועה ואונאה אבל עיקר קושיא דרבא לר"נ הוא מיתמי דבזה אין שום סברא לחלק בין עבד לשאר קרקעות דעיקר מה שהשוה עבד לקרקע נפקא לן מדכתיב והתנחלתם אותם לבניכם וא"כ כיון דלענין ירושת האב לבנים הקישן הכתוב ראוי לומר שיגבה הב"ח של אב מזו כמו מזו ששניהם ירושה אחת הם וטעמא דקלא לא שייך הכא וע"ז תי' ר"נ שפיר אנא מתניתין ידענא וכוונתו דבפרוזבול נמי ליכא שום טעמא לחלק בין עבד לקרקעות ע"פ הסברא ואפ"ה מצינו שחלקו ביניהם א"ו הטעם הוא דבכל מילי דרבנן העבד שוה למטלטלי כמ"ש התוספות עיין מ"ש בסמוך ובתוס' פרק חזקת הבתים פירשו דהא דרבא איירי במלוה ע"פ וליתא להסכמת הפוסקים:

בתוספות בד"ה אנא מתניתא ידענא אע"ג דבכמה דוכתין כו' אור"י דהכא לא איירי אלא במילי דרבנן וליגבי מיתמי ומלקוחות וסבר שעבודא לאו דאורייתא עכ"ל. וקשה לפירושם דא"כ איך נשמט עולא בדין זה מר"נ וגנבא גנובי למה לי דהא עולא ס"ל בהדיא ס"פ ג"פ דשעבודא דאורייתא ועוד דא"כ תקשי הלכתא אהלכתא דהא קי"ל כמ"ד שעבודא דאורייתא בכמה דוכתי ובהא קי"ל נמי בפרק יש נוחלין בש"ס להדיא דהלכה כר"נ דאין גובין מעבדים דיתמי ועוד דמדברי התוס' עצמם בפ' י"נ ד' קכ"ה שכ' דר"נ ס"ל דיתומים שגבו בחובת אביהם בין קרקע ובין מטלטלי שהבכור נוטל פי שנים אלא דאליבא דבני מערבא מחלק בין קרקע למטלטלי ע"ש באריכות ובס"פ ג"פ מוכח דמאן דס"ל הכי סובר דשעבודא דאורייתא דהא מקשו התם הכי מדרבה אדרבה וא"כ משמע להדי' דר"נ גופיה סובר דשעבודא דאורייתא ע"ש מיהו לפירוש התוס' פ' ג"פ יש ליישב קצת אבל לפמש"כ שם באריכות דעיקר פלוגתא עולא ורבה אי שעבודא דאוריית' היינו שנכסי הלוה משועבדים למלוה תיכף משעת הלוואה והיינו מבני חורין וזה כתיב בתורה כמ"ש שם הרשב"ם להדיא אלא שסובר עולא ג"כ דאמרינן ממילא מצד סברא כיון דאוקמי' רחמנא ברשות המלוה משעת הלוואה א"כ ראוי לומר שיטרוף מהלקוחות וכן מיתומים ורבה סובר דמדאורייתא אין למלוה בנכסי הלוה אלא משעת טריפה ודין הפרעון וא"כ מה שאמרו חכמים שגובה מלקוחות אינו מצד הדין אלא מצד תקנה נמצא לפ"ז לק"מ דהא ליכא למ"ד ששיעבוד לקוחות הוא מדאורייתא לגמרי דלא מצינו כן בתורה ומכ"ש דלא שייך מדאורייתא שום חילוק בין קרקע למטלטלי אלא דמ"ש עולא דבר תורה גובה מנכסים משועבדים היינו שחכמים העמידו דבריהם ומצאו טעם לדבר מן התורה מצד הסברא אבל מדאורייתא ודאי לא הוי וא"כ א"ש דהוי לענין זה מילי דרבנן דהם אמרו והם אמרו הכל מצד הסברא דעבד יש לדמותו למטלטלי לדין זה כיון דלית ליה קלא כמו שגוף הדין דאין גובין ממטלטלי אינו נזכר בתורה ואינו תלוי במה שנקרא מטלטלי אלא שאמרו כן מטעם דלית ליה קלא אבל כל הני דמייתי התוספות דעבדא כמקרקע היינו בדבר שנזכר בפי' בתורה והחילוק נזכר בפי' בין מקרקע למטלטלי מגזירת הכתוב ותלוי במה שנקרא קרקע וא"כ עבד נמי איקרי קרקע ודוק היטב כי נכון הוא. ואף אם אולי התוספות לא כוונו לזה מ"מ נתיישב דלא קשיא הלכתא אהלכתא ונתישבו ג"כ דברי הרא"ש וכ"נ מלשון הרשב"ם בפ' י"נ ובפ' ג"פ ובחדושי לטוח"מ סימן ל"ט הארכתי מזה ע"ש: ובתוספות דבכורות דף נ"ג כתבו להדיא בשם רבינו תם דתקנת הגאונים שגובים ממטלטלי דיתמי הוא מן התורה ונראה שנתכוונו לסברא זו שכתבתי ע"ש. אח"כ מצאתי עוד בחידושי הרשב"א בסוף מס' קידושין ונראה ג"כ מדבריו דלמ"ד שיעבודא דאורייתא מקרקעי ומטלטלי שווין לדינא דאוריית'א והיינו כמו שכתבתי דמדרבנן הוא שאין גובה ממטלטלי וכן נראה מתשובת הרמב"ן סי' ס"א שהביא הב"י בח"מ סימן ק"ד ותלי"ת שכוונתי לדעת הגדולים ועיין בחידושי למסכת קידושין דף י"ב שכתבתי באריכות:

בא"ד ולקמן דקאמר להך לישנא וכו' למ"ד עבדא כמטלטלי דמי נמי הוי מצי למיפרך וכו' עכ"ל. כוונתם דתקשי בפשיטות ל"ל עומדים בתוכה וקנה מטעם אגב ות"ל דבלא אגב קנה מטעם מחובר כדשמואל דמכר עשר שדות וכו' דקנין זה הוא מדאורייתא וא"כ עבדא כמקרקע דמי אך שיש כאן מקום עיון כמ"ש הרב מהור"ר אהרן ששון בתשובותיו סי' רי"ח ואביא לשונו בסמוך בד"ה ל"ל עומדין ועי' במה שנכתב שם:

בגמרא לימא כתנאי מכר לו עבדים וכו' והתני' החזיק בעבדים קנה מטלטלי' מאי לאו בהא פליגי וכו' ע"כ. לכאורה יש להקשות אמאי מייתי כלל כל האי ברייתא דמכר לו עבדים דהא בברייתא דאבימי גופא איתמר מטלטלי אינן נקנין עם עבדים וא"כ לא היה צריך להביא אלא הברייתא דהחזיק בעבדים קנה מטלטלין ולימא עלי' מאי לאו בהא פליגי ונ"ל משום דהוי מצי לדחויי לומר דברייתא דאבימי לא איירי כלל מדין אגב כגון דלא אמ' ליה אגב וקני והא דקאמר מטלטלי נקנין עם הקרקע היינו כשהם בתוכה ומיקני מדין חצר דכן הוי משמע הל' עם הקרקעות ואינן נקנין עם עבדים מדין חצר אפילו עודן עליו דהוו חצר מהלכת לכך מייתי מברייתא דמכר לו עבדים דע"כ איירי מדין אגב כמ"ש התו' ועי' מ"ש שם:

שם והתניא החזיק בעבדים וכו' הא דלא דייק תחילה מהחזיק בקרקעות לא קנה עבדים דאיתמר ברישא ולהקשות מדתניא החזיק בקרקעות קנה עבדים ולימא עליו מאי לאו בהא פליגי יתבאר בסמוך:

בגמרא איכא דאמרי א"ר אחא ברי' דרב איקא דכ"ע עבדי כמטלטלי וכו' ולפ"ז צ"ל דהא דקתני החזיק בקרקעות לא קנה עבדים היינו משום דשאני בין מטלטלין דניידי וכו' כדפרי' לעיל:

בפרש"י בד"ה ה"ג בקרקע לא קנה עבדים ואע"ג דס"ל להאי תנא וכו' כוונתו דלפי מאי דסלקא דעתין השתא דקא מפלגי אי עבדא כמטלטלי דמי וא"כ תקשה ליה הברייתא גופיה מרישא לסיפא דכיון דס"ל עכשיו עבדים כמטלטלי דמי אמאי לא קנה עבדים כשהחזיק בקרקע ומפרש משום דנייד':

בתוס' בד"ה מכר לו עבדים וקרקעות בקנין אגב איירי דאי מטעם חצר אמאי מפליג וכו' הקשה מהרש"א דהא בסמוך כתבו דסתם עבדים אין משתמרים לדעתו עכ"ל. וכוונתו דלפ"ז מצינו לומר שפיר דאיירי מדין חצר והחילוק בין מטלטלי לעבדים שאלו משתמרים ואלו אין משתמרים והניחו בצ"ע ולי נראה דלק"מ דכוונת תוס' דאי מדין חצר איירי תקשי למה נקט לחלק בין עבדים למטלטלים דעכשיו לא ידעינן טעמא דברייתא שפיר ולפלוג וליתני בדידיה במטלטלי גופיה בד"א במשתמרת לדעתו אבל אינה משתמרת לא קנה א"נ איפכא בד"א דלא קנה עבדים בניעור שאינו משתמר אבל ביישן דמשתמר קנה והוי ידעינן דמטעם חצר איירי א"ו דאיירי מדין אגב ודו"ק:

בגמרא ובתוס' בד"ה בעומדין בתוכה וכו' ולקמן דקאמר והא קמ"ל דלא בעינן צבורין מגופיה הוי מצי למידק עכ"ל מ"מ נראה ליישב דהא דלא מייתי מגופיה דברייתא משום דהוי מצי לשנויי

בשינויא דחיקא דרישא באין עומדין בתוכה וסיפא בעומדין בתוכה א"נ סיפא במטלטלין אע"פ שאין עומדין מיקני שפיר מטעם חצר משתמרת והוי צריך למידק עוד א"כ ליפלוג בדידיה לכך ניחא לש"ס להקשות בפשיטות:

בגמרא אלא להך לישנא דאמ' עבדא כקרקע דמי' ל"ל עומדין בתוכה האמר שמואל וכו' כאן יש להקשות דאמאי לא מקשי הש"ס בפשיטות על גופיה דברייתא דהחזיק בקרקע לא קנה עבדים מהא דקאמר שמואל דהא מדאורייתא כ"ע מודים דעבדא כמקרקעי ודשמואל הוי קנין דאורייתא כמ"ש התוס' לעיל ונראה דלק"מ דהא שמואל גופא לא איירי אלא כשנתן דמי כולן דוקא כדאית' בקדושין וכאן בתוס' וא"כ י"ל דהא דקא' לא קנה היינו כשלא נתן כל הדמים ולפ"ז צ"ל דהשתא נמי לא מקשה הש"ס על האי ברייתא דתנא לא קנה דהא איכא לתרוצי שפיר אלא הקושי' היא על הברייתא דתנא קנה ומוקמינן לה כשעומדין בתוכה וע"כ דמדין מחובר קנה כמ"ש התוס' וא"כ איירי כשנתן הדמים ומקשה שפיר למ"ל עומדין בתוכה ואף שלכאורה יש להקשות א"כ אמאי מוקי הש"ס באמת כשעומדים בתוכה ולא מוקי ליה בפשיטות כאן שנתן דמים וכאן שלא נתן דמים ולא נצטרך לחלק בין ניידי ללא ניידי אבל נ"ל דגם זה לק"מ דא"כ דברייתא דקני איירי אף כשאין עומדים בתוכה ומטעם דעשר שדות א"כ תקשי דליתני ג"כ רבותא גדולה מזו דהחזיק בעבדים קנה קרקע מטעם מחובר ועוד דנראה יותר פשוט שכל החלוקים נאמרו ג"כ בברייתא דקנה כמו באידך ברייתא שכן הסוגי' לשנות דבר והפוכו אלא דבשני הדברים דמייתי הש"ס כאן נשתנה הברייתא אבל אינך בשניהם שווים וא"כ מקשי הש"ס שפיר וזה המשך הלשון דבתחילה מקשה הברייתות אהדדי וכוונתו לחזור על הראשונים לומר דתנאי היא והא דלא מקש' כן בתחילה מרישא דברייתא נראה דמעיקרא ניחא ליה להקשות מסיפא דכאן איכא לשנויי בדחיקא כאן שנתן דמים כאן שלא נתן דמים לכך ניחא ליה להקשות מסיפא ברווחא ואחר דמשני דמסיפא לא משמע כתנאי חוזר לדייק מרישא ומשני כשעומדים בתוכה וא"כ לאו תנאי היא וע"ז מקשי שפיר הניחא וכו' אלא למ"ד עבדא כמקרקע דמי למה לי עומדין בתוכה דכיון דאמרת דמדין מחובר קנה והיינו כשנתן דמים א"כ אמאי נקט החזיק בקרקע קנה עבדים אבל איפכא לא והיינו משום דלא שייך התם עומדין בתוכה ותיפוק ליה דאפילו כשאין עומדין בתוכה מיקנו כדשמואל וא"כ אפי' החזיק בעבדים ניקנו הקרקעות ולפ"ז נתיישב שפיר לשון למה לי וזה הפי' מוכרח בדברי תוס' כמ"ש בסמוך אלא דלשון מכלל דהאי לא קנה לא מיתוקמ' שפיר דהא אברייתא שלא קנה לק"מ אבל מלשון רש"י ותו' נראה בלא"ה דלא גרסינן לה שפירשו בעומדין בתוכה והא דקאמר לא קנה כשאין עומדין בתוכה משמע שאינו מלשון הגמרא:

בתוס' בד"ה למה לי עומדין בתוכה פי' ע"כ לא מטעם חצר וכו' עד סוף הדיבור. א"א ליישב לשון תו' בפשטו' דלמה להו כל ההוכחות להוכיח דאיירי מקניית מחובר ולא ניחא להו לפ' דהמקשה הקשה בפשיטות למה לא קנה מדין מחובר אלא צ"ל לפירושם לא הוי סלקא אדעתין כלל להשוות עבד למחובר משום דאין תשמישן שוה ואין שמם שוה לכך הוצרכו לכל אותן הוכחות מגופא דברייתא ולפ"ז קשה דא"כ היאך כ' תוס' לעיל בד"ה אנא מתניתא ידענא וכו' ולקמן דקאמר להך לישנא דקאמר עבדא כמטלטלי נמי הוי מצי למיפרך מדשמואל עכ"ל והיינו כמו שפירשתי לעיל וא"כ לפי מ"ש כאן לא הקשו לעיל כלום דלמ"ד עבדא כמטלטלי דמי לא שייך כל הוכחות כלל לעשר שדות אע"ג דהקנין הוא דאורייתא מ"מ עבד לא חשיב כמחובר שאין תשמישן שוה וכל הסוגיא מיפרשא שפיר בענין אגב וזו קושי' הרב מוהרר"א ששון בתשובותיו סי' רי"ח והניחה בתימה וצ"ע. ואף שקיצר מאד בלשונו אלא סתמא כתב דשני דברי תו' אלו סותרים זה את זה נראה שהבין דברי התוס' כמו שכתבתי דבלאו הוכחתם לא הוי מדמינן עבד למחובר אך האמת יורה דרכו דהמעיין בל' תוס' יראה שכוונתו למה שכתבתי בדברי הגמ' דהא מכל דבריהם שבזה הדיבור משמע שאינם מפרשים קושית הש"ס ממימרא דשמואל על הברייתא דתניא לא קנה עבדים דא"כ אין שחר לדבריהם כלל א"ו שכיונו למ"ש דלמ"ד לא קנה לק"מ די"ל דאיירי כשלא נתן דמים לכך מפרשים דהקושיא היא למ"ד קנה דל"ל עומדין בתוכה כיון דע"כ מיירי בשנתן דמים וקנה מטעם מחובר כדמפרש היטב בכל הדיבור וא"כ התו' החזיקו לסבר' פשוט' דשייך בעבד הדין של עשר שדות לפי מאי דס"ד השתא אלא שהוצרכו להוכיח דאיירי שנתן דמי ליישב הלשון דל"ל עומדין בתוכה משמע דבכה"ג גופא מיקני מדשמואל אבל לעיל כתבו שפיר דלמ"ד עבדא כמטלטלי דמי נמי יש להקשות כן דאמאי מוקים לה כשעומדים בתוכה ומיקני מטעם אגב ולא קאמר דאיירי כשנתן דמים ומיקני מדשמואל ולפמ"ש לעיל מסברתי דאי בנתן דמים איירי תקשי דליתני איפכא יראה דלק"מ אלא דאפשר לפרש הקושיא של תוס' דאפילו בכה"ג תיקשי דהא ברייתא דקנה אצד קנין מהדר וא"כ ליתני נמי איפכא דהחזיק בעבדים מצינו לומר דקנה קרקע. ועוד י"ל דלמ"ד עבדא כמטלטלי דמי וקנה מטעם אגב ע"כ איירי כשנתן דמים כדאי' בקידושין דאמר רבא באגב נמי לא שנו אלא שנתן דמים לפי שיטת רש"י ותוס' שם משא"כ לגירסת הרי"ף והרא"ש ז"ל שם ודוק היטב כי דברים נכונים וברורים הם בסוגית הש"ס ולשון התוס' ונתיישבו כמה דקדוקים בעז"ה ומ"ש התוס' דאי מטעם חצר לא קנה דסתם עבדים אין משתמרים וכו' אע"ג דמשכחת לה בישן לא ה"ל לסתום אלא לפ'. ועוד דלמ"ד עבד' כמקרקעי דמי ע"כ לא ניחא ליה לאוקמי בישן דאלת"ה ה"ל למימר דלכ"ע מקרקעי דניידי לא קנה מטעם אגב אלא מטעם חצר והא דקנה היינו בישן אע"כ כדפרישית:

דף יב:

בגמרא שאני ממטלטלי דניידי. פי' דגריעי בחדא מעלה דהתם לא בעי' ציבורין והכא בעי' וכן בסמוך שאני מקרקעי דניידי היינו דגריעי בחדא מעלה דאילו בקרקעות מיקני מדשמואל אפילו כשאין עומדין בתוכה והכא בעי' עומדין בתוכה וכשעומדין מיהו מיקני מדשמואל וכ"נ מל' הרא"ש וק"ל:

בתוס' ד"ה שאני מקרקעי דניידי וא"ת אפילו לא ניידי הא תרי תשמישי נינהו וכו' הא דלא מקשו כן לעיל תיכף על קושי' הגמ' דל"ל עומדין דהתם לא שייך להקשות כן לפי פירושם דהש"ס מקשה מכח הוכחה וא"כ מברייתא דתניא קנה מוכח דחשיב להו בע"כ כחדא תשמישא וא"כ מקשה הש"ס שפיר אבל כאן דנחית הש"ס לומר דגריעא בחדא מעלה והיינו משום דניידי מקשי התוס' שפיר ור"ל משום דתרי תשמישי נינהו לימא דגריעא בחדא מעלה ומשני דאף לפי האמת חשיב לגמרי כחדא תשמישא ודו"ק:

פיסקא נכסים שאין בהן מעילה הא מיקדש קדשי כו' הא דלא מוקי לה כר' שמעון דאמר בפ' הזהב דף ל"ב דקדשים שחייב באחריות מקרי ממונו נ"ל דהכא לענין נזקי בהמתו אין לחייבו מטעמא דאחריותו עליו דלא הוי אלא גרמא בנזקין ובמזיק בהמתו לכ"ע פטור וכ"כ הרמב"ן ז"ל בדינא דגרמי ועיין בסמוך:

בגמרא והתנן המקדש בחלקו וכו' נ"ל לפרש סוגי' דשמעתין לפי שיטת רש"י דהכי פירושו דהא דפריך והתנן המקדש בחלקו לא שייך להקשו' אלא למאי דמוקי מתני' דהכא כר' יוסי נמצא דמוכרח לומר דהוי לר"י לגמרי ממון בעלים כיון דקרי ביה רעהו וא"כ מקשה והא תנן המקדש וכוונת הקושי' דכיון דאמרת דאפילו מחיים דלא נעשה עדיין צורך גבוה מיקרי ממון מכ"ש לאחר שחיטה אבל מגוף הברייתא לא שייך להקשות דלא מוכח משם דהוי לגמרי ממון בעלים אלא נוכל לומר אדרבה דהוה ממון גבוה דאיתרבו מבה' וכיחש דאע"ג דאיכא צד גבוה איתרבו לענין מעילה וכן הוא להדיא בפ' הזהב דאיכא מאן דס"ל הכי דלא מקרי ממון בעלים אלא לפי שחייב באחריותן קרינן בי' נמי וכחש בעמיתו ונרמז כאן בלשון רש"י אבל מדקאמר דקרי ביה רעהו פריך שפיר דמשום שחייב באחריות לא הוה חייב בנזקי בהמתו אע"כ לגמרי הוה ממון בעלים דחיוב אחריות לא הוה אלא דינא דגרמי ואגרמי דבהמתו לא מחייב וכ"כ הרמב"ן ז"ל בדינא דגרמי:

בפרש"י ד"ה כי קאמר ר"י הגלילי ממון בעלים הוי מחיים שאחריותו עליו עכ"ל. נראה שפי' כן לפי המסקנא דלא מיתוקמ' מילתא דר"י אלא בשלמים או בבכור בזמן הזה והנה לבכור בזמן הזה לא הוצרך שום טעם דכיון שאינן עומדי' להקרבה הוי שפיר ממון כהן אבל בשלמים דאיירי אפי' בזמן הבית הוצרך לפ' דהטעם הוא מפני שאחריותו עליו וזהו לפי המסקנא אבל לפי מאי דס"ד השתא לפי המובן מדברי המקשה ומחיים מי אמר ודאי נראה שסובר דר' יוסי איירי אפי' בבכור בזמן הבית א"כ לא שייך לפ' מפני שאחריותו עליו ואשכחן שלמים שחייב באחריותן כגון שלמי חגיגה ושלמי שמחה ונדרים:

בגמ' ומחיים מי אמר והתנן עד סוף הסוגי' נ"ל לפי סוגיית רש"י דהש"ס חוזר להקשות דע"כ הא דאוקמת למתני' דהכא כר"י ליתא וכן נראה להדי' מלשון רש"י שפיר' בסמוך בד"ה ואי איתא דר"י מחיים אמר כדקתני מתני' דחייבים על נזקם ואוקימנא כר"י הגלילי ע"כ משמע דעל זה קאי הקושיא וכך נ"ל פירושו דהמקשה חוזר לסברתו להוכיח דמתני' דהכא דאיירי מחיים ובזמן הבית מדקתני שאין בהן מעילה לא מתוקמא כר"י הגלילי דלפי סברת המקשן נראה דר"י סובר דאפילו במידי דחזי להקרבה הוי מחיים ממון בעלים מדמוקי סתמא דמתני' כוותיה ולא מסיק אדעתי' דמקשה לומר שהטעם מפני שאחריותו עליו דהא מתני' סתמא נקט משמע דאיירי בין בשלמים בין בבכור ובבכור לא שייך הטעם דאחריות. ועוד דא"כ אפילו נכסים שיש בהן מעילה נמי משכחת דמיקרי רעהו שחייב באחריות אע"כ דסבירא לך דר"י סבר דהוה ממון בעלים לגמרי אפילו מחיים ובמידי דחזי להקרבה וע"ז מקשה דליתא להאי סברא כמו שיתבאר בסוף הסוגי':

שם ואיתיביה רבא לר"נ ומעלה מעל וכו' ומשני רבינא וכו' ואי איתא לישני וכו'. נראה לפי שיטת רש"י דסברת המקשה דקושיית רבא אינו מדמצינו לר"י דמחייב בקרבן מעילה דהא שפיר יש לחלק דלענין מעילה אתרבי מבה' וכיחש אלא כוונת הקושיא מדמסיים בה מפני שהוא ממונו משמע דאית להו לכהנים זכיה בגוייהו דאל"ה אמאי קרי לה ממונו דהא טעמא דאחריות לא שייך בבכור א"ו משום דאית ליה זכיה בגווה ומקשה לרב נחמן דאמר דלית ליה זכיה בזמן הבית ולפ"ז א"ש הא דמקשה רבא בפשיטות מדברי ר"י הגלילי לפי דנראה ליה לרבא דהא דסיים ר"י שהם ממונו אינו מענין הפלוגתא אלא ר"י הוא דיהיב טעמא למילתא דכיון דמצינו שהם ממונו י"ל דחייב ואע"ג דאית בהו צד גבוה איתרבו מבה' כדאיתא בהזהב ורבנן דפליג עליה סברי דכיון דאית בהו צד גבוה איתמעטו מבעמיתו אבל במה דאיקרי ממונו לא פליגי ואם כן מקשה רבא שפיר וכן הוא האמת לפי המסקנא דשני ליה רבינא בבכור בחוץ לארץ ואליבא דרבי שמעון וכו' הנראה מזה דלפ"ז הא דסיים בה שהם ממונו כ"ע מודו בה דכיון דלכתחילה אינו עומד כלל להקרבה פשיטא שהוא ממונו לקדש בו את האשה אלא דרבנן סברי דאפ"ה פטור מקרבן מעילה כיון דאית בהו עכ"פ צד גבוה בדיעבד ואם כן ה"ה דלמאי דאוקמינן מלתא דר"י בשלמים והטעם מפני שהוא ממונו פירושו שאחריותו עליו ודאי דלא פליגי רבנן עליה בהא שאחריות עליו אלא לענין דינא דמעילה פליגי. ולפ"ז מקשה הש"ס שפיר ואי איתא לישני וכו' פי' בשלמא לסברא שלי דר"י במידי דחזי להקרבה לא קאמר דהוי ממון בעלים לגמרי אלא דוקא לענין מעילה איתרבו וא"כ הא דמסיים בה שהם ממונו למאן דמוקי לה בשלמים קרו לה ממון מפני שאחריותו עליו וטעמא הוא דקא יהיב למלתיה וא"כ א"ש דלמאן דמוקי לה בבכור הוצרך רבינא לומר דאיירי בבכור בח"ל ויהיב טעמא למילתיה שפיר שהם ממונו דכ"ע מודו בה וא"כ יש לרבותו לקרבן מעילה אבל בבכור בזמן הבית לא שייך לומר שהם ממונו דהא לית לי' שום זכי' בגוה כיון שעומד להקרבה דהיינו כדר"נ וזו לפי סברא שלי וא"כ קשיא מתני' דהכא אבל לפי סברתך דמוקמת למתני' דהכא כר"י הגלילי וא"כ מפרשת דכל קדשים קלים אפי' בזמן הבית לר"י הוי ממון גמור דקרית לה רעהו וע"כ דאתה אומר דהא דסיים ר"י שהם ממונו היינו מסברא דנפשיה דמקרא דומעלה יליף שהוא ממונו גמור וא"כ רבנן ודאי פליגי עליה בזה וסבירא להו דלאו ממונו הוא כיון דלית ליה זכיה בגוה דלהקרבה קאי והיינו ממש כדר"נ דלא מיתוקמא כלל כר"י כיון דאמרת שר"י סובר שהוא ממון גמור לכל מילי וממעילה ילפינן לה אלא כדרבנן מיתוקמא שפיר וא"כ לישני הא ר"י הגלילי הא רבנן כיון שכן הוא האמת ודוק שזהו נ"ל ברור בכוונת הסוגיא לפרש"י והוא הנכון והא דלא אקשי בפשיטות מדאסקינן שם להדיא דלא הוי ממונו אפילו לר"י הגלילי אלא בבכור בח"ל דוקא דאכתי הוי מצי למימר דנהי דבכור בא"י לא הוי ממונו היינו משום דקדושתו מרחם ואין אחריות עליו משא"כ מתניתין דהכא מוקמינן בשלמים וכבן עזאי אליבא דר"י הגלילי דשלמים הוי ממונו אלא דעיקר קושיית המקשה דע"כ לא אמר ר"י הגלילי ממונו אלא לענין מעילה בלבד והא דסיים שהם ממונו טעמא דקיהיב וקס"ד דרבנן נמי מודו בהכי שהם ממונו לקדש בו האשה ומש"ה מקשה מדר"י הגלילי אדרבנן כדפרישית משא"כ למאי דמוקמי למתני' דהכא כר"י הגלילי משמע דהוי ממון גמור וקרינן ביה רעהו וא"כ ודאי רבנן פליגי עליה בהא דקאמר שהן ממונו א"כ ה"ל לשנויי הא ר"י הגלילי הא רבנן כדפרישית ודו"ק:

ומשני בגמ' מתנות כהונה קאמרת. פי דמתני' דהכא גופיה לא איירי בבכור אלא בשלמים והטעם מדמצינו לר"י דסבר כיון שחייב באחריותו קרינן ביה בעמיתו וכיחש כמו כן יש לחייבו שפיר בנזקין דרעהו קרינן ביה אבל במתנות כהונה לא שייך לו לומר כן וק"ל:

בתוס' בד"ה ומחיים מי אמר תימא מאי קס"ד וכו' דא"כ מאי פריך בבכור ליסייעיה משלמים וכו' עכ"ל. כבר פירשתי שיחתי דלפרש"י א"ש דהא דקאמר בשלמים שהן ממונו היינו שחייב באחריותו ואף על גב דאית בהו צד גבוה אתרבו מבה' וכיחש אבל מ"מ ממון גמור לא הוי אבל בבבור לא שייך לומר כן אלא צ"ל דהא דמרבו לה ר"י לדין מעילה וכאן מחייבינן ליה נמי בנזקין

היינו משום דהוי לדידיה ממון גמור ואם כן קשיא שפיר והתנן בכור מוכרין וכו' כדפרישית ומוקמינן לה אפי' אליבא דר"י הגלילי כדרבינא משמע דר"י גופא במידי דחזי להקרבה דלא הוי ממון גמור והא דמרבי שלמים למעילה היינו כיון שחייב באחריותו ודו"ק:

בא"ד והא דקאמר התם לימא דלא כר"י ומסיק כי קאמר ר"י מחיים וכו' לא הוי לפי המסקנא דהכא וכו' עכ"ל. פירשו כן לפי שיטתם דלשינויא דכי קאמר ר"י מחיים לא משמע לחלק בין מתנות כהונה לשאר מילי אלא בכל מילי איירי ומחמת זה גרסו בסוף הסוגיא אלא מתנות כהונה שאני וא"כ ע"כ שחזר מתירוץ ראשון לכך פירשו שפיר דמסקנא דקידושין לא הוי כמסקנא דהכא אבל לפי מה דפרישית בגמרא לפירש"י דלא גרס בסוף הסוגיא אלא והיינו משום שאינו חוזר מתירוץ ראשון אלא תי' א' הוא ופירושא הוא דקמפרש בסוף הסוגיא דהא דשני מעיקרא כי קאמר ר"י מחיים לא איירי כלל במתנות כהונה אלא בבעלים ובשלמים והטעם משום שאחריותו עליו כפרש"י להדיא בד"ה כי קאמר ר"י מחיים וא"כ הסוגיא בקידושין נמי הכי מיפרש' דכי קאמר ר"י מחיים היינו בבעלים ובשלמים ולא איירי מבכור כלל וכן נראה מלשון רש"י בסוגיא דקידושין שלא הזכיר שם בכור בפירושו וק"ל:

בתוספות בד"ה ואיתיביה רבא לר"נ ובזמן שב"ה קיים איירי כדאיתא בפ"ק דתמורה דדומי' דשלמים קתני א"נ כדפ"ה כאן וכו' עכ"ל. נראה דהא דלא מפרש הקונטרס באמת כאן כדאיתא בתמורה היינו משום דהתם רבא בעצמו אמרה שרוצה להוכיח דאיירי בבכור שעומד להקרבה ועל זה קאמר אי בזמן הזה דומיא דשלמים קתני אבל כאן פרש"י למסקנת רבינא דבבכור בח"ל איירי דלא חזי להקרבה וא"כ בע"כ לא הוי דומיא דשלמים וא"כ אמאי לא שני רבינא דאיירי בזמן הזה לכך מפרש מדמחייב ליה קרבן מעילה ע"כ בזמן הבית איירי:

בד"ה בבכור בח"ל הא דלא שני בבכור בזמן הזה דדומיא דשלמים קתני. למאי דפרי' בסמוך יותר היה ראוי לפרש לרבינא כפ"ה מדמחייב ליה קרבן מעילה ונראה דלתוס' בכור בח"ל הוי מ"מ דומיא דשלמים אבל מ"מ קשה דאמאי לא משני בפשיטות דהא דלא מוקי בבכור בזמן הזה משום דבהא אפילו רבנן מודו דהוי ממון הדיוט וצ"ל שסמכו עצמם על מה שכתבתי בדבור הסמוך דפלוגתא דאביי ורבא בפרק הפרה איירי בזמן הזה ומשמע דלא מיקרי ממונו וע"כ היינו כרבנן וק"ל:

בתוספות בד"ה ואי איתא לישני וכו' דממ"נ לא הוי כר"י הגלילי ולפ"ז לא יהיה אמת הא דמשמע לקמן בפ' הפרה עכ"ל. כוונת' בזה מבואר' שכתבו כן שלא תקשי מאי מקשה לישני הא ר"י הא רבנן דשמ' ניחא ליה לאוקמי מלתא דר"נ ככ"ע ועוד דאפשר לומר דהא דלא מוקי מלתא דר"נ כרבנן היינו משום דס"ל דלרבנן אפי' בבכור בזמן הזה הוי ממון גבוה דכן הוא האמת בסברת אביי ורבא לכך פירשו דמ"מ לא הוי מלתא דר"נ כר"י אף לדברי רבינא דהא ר"י ס"ל דאפי' בזמן הבית הוי ממון הדיוט לסברת המקשה א"ו כרבנן מיתוקמא וצ"ל דרבנן מודו דבכור בזמן הזה הוי ממון הדיוט כדא' ר"נ להדיא וא"כ דברי אביי ורבא ליתא לכך מקשי ש"ס שפיר דלישני הכי בהדיא:

בא"ד ומסתמא בימיהם פליגי וכו' נראה לי לפרש דכיון דבכור נוהג בימיהם אי איתא דאיירי דווקא בזמן הבית לא ה"ל לסתום אלא לפ' אבל באמת דברי תוספות בזה תמוהים מאד למאי דמסקי התוס' דלמאי דשני בגמ' מתנות כהונה שאני ואם כן מיתוקמא מלתא דר"נ שפיר אליבא דר"י אבל רבנן ס"ל דאפילו בזמן הזה הוי ממון גבוה וא"כ מיתוקמא מלתא דאביי ורבא כרבנן וקשה דאיך יחלוקו אביי ורבא על סתם מתניתין דהכא דסתם כר"י ועוד דהני אמוראי בסמוך גבי שלמים שהזיקו ודאי דסתמא כר"י ורבא גופיה אמר תודה שהזיקה גובה מבשרה והיינו כר"י וא"כ היה ראוי יותר לומר דאביי ורבא איירי בבכור בזמן הבית דזכו משלחן גבוה כמו דאיירי אמוראי בשלמים ותודה בע"כ בזמן הבית ומה שכתבו התוס' דכיון דבכור נוהג בזמן הזה ה"ל לפרש נ"ל דלישנא דפסולי המוקדשין משמע בזמן הבית. ונ"ל ליישב דלדברי התוספות סברי אביי ורבא דהא דסתם לן תנא כר"י היינו כבן עזאי דאמר לא אמר ר"י אלא בשלמים בלבד ואף דסוגית הש"ס אמר בסמוך דבכור אתי' במכ"ש אינהו לא ס"ל הכי אלא כרבינא דמתני לה אסיפא דבכור הוי יותר ממון גבוה משלמים דאפי' בכור בח"ל כן מוכח מתוך הסוגיא ואם כן אפשר לומר דה"ה בכור בזמן הזה הוי יותר ממון גבוה וא"כ הא דסתם תנא כר"י היינו בשלמים ותודה דהוי ממון בעלים אבל מתנות כהונה לא אך גם ע"ז קשה דא"כ דר"י לא אמר אלא בשלמים אבל בכור אפילו בזמן הזה הוי ממון גבוה א"כ מתני' דבכור מוכרין אותו אמאן תרמייה לכן נ"ל דבאמת ר"י בכור בח"ל כשלמים משוי ליה וכ"ש בזמן הזה אלא די"ל דס"ל לאביי ורבא דלא סתם לן תנא כוותיה אלא בממון בעלים ממש מטעם אחריות אבל בבכור בזמן הזה לא קי"ל כוותיה דמתניתין לא איירי כלל מממון כהן ודוק היטב. ועי"ל דרבא אמר כן לפי מאי דמשני לקמן נכסים שאין בהם דין מעילה אע"ג דאקשי ליה מ"מ אפשר דלא הדר ביה וכן משמע בתוס' דף י"ג ע"ב בד"ה אמר רבא תודה שהזיקה:

דף יג.

בגמרא השתא ומה שלמים וכו' בכור מיבעיא ופרש"י בבכור בח"ל והקשה מהר"ם דמנ"ל באמת לש"ס דאתי למעוטי בכור בח"ל ומקשי דאתיא במכ"ש ולמה לא נאמר דאתי למעוטי בכור בא"י בזמן הבית דהוי ממון גבוה לר"י כדאיתא לעיל עכ"ל. ונכנס בדוחק ול"נ דלק"מ דבכור דחזי להקרבה לא איצטריך בן עזאי למעוטי דמלתא דפשיט' היא כיון דלית ליה לכהן שום זכיה בהן מחיים מהיכא תיתי דהוי ממונו וזה מוכרח דאלת"ה תקשי לעיל במתני' שבכור מוכרין אותו דאמר רבה בר אבוה עלה לא שנו אלא בבכור בזמן הזה אבל בזמן הבית לא ומחמת זה הוצרך רבינא לפ' דרישא בבכור בח"ל איירי וקשה מנ"ל לרבה בר אבוה דלמא מתני' דבכור דאתיא כר"י איירי אפי' בזמן הבית א"ו דסברא דנפשיה קאמר דכיון שעומד להקרבה וטעמא דאחריות לא שייך ביה אין שום סברא לומר דהוי ממונו וכן רבינא מוקי ליה לר"י בח"ל מסברא דנפשיה אף בלא קושיא ואם כן מקשה הש"ס שפיר וק"ל:

בגמרא אי אליבא דרבנן פשיטא פירש"י אי אליבא דרבנן דפליגי וכו' בתם בעל השור משלם רביע ובעל הבור פטור וכו' עכ"ל. יש כאן ט"ס וצריך להגיה בעל השור משלם מחצה וכן כ' מהר"ם אבל הסוגיא תמוה מאד לפרש"י שאין הנדון דומה לראיה כלל וכמו שכתבו התוספ' ונ"ל דכך פירושו דאליבא דרש"י לרבנן גבי שור ובור האי כוליה הזיקא עביד והאי כוליה הזיקא עביד והטעם דבעל הבור פטור לפי שיכול לדחותו אצל בעל השור שעיקר הנזק נעשה מכחו נמצא לפ"ז תקשי תינח בשור מועד יכול לדחותו בעל הבור לפי שגובה כל הנזק מבעל השור אבל בתם אמאי אמרי רבנן שהניזק מפסיד חצי ולא יתן בעל הבור כלום כיון שהוא עשה ג"כ כל הנזק א"ו שאפ"ה יכול לדחותו דכיון שבאמת עיקר הנזק נעשה מבעל השור שהוא התחיל בנזק אלא דגזירת הכתוב הוא שפטור מחצי ואם כן אומר בעל הבור לניזק מזלך גרם שאינך נוטל כל הנזק מבעל השור ואני מאי איכפת לי כיון שעיקר הנזק נעשה מכחו כנ"ל טעם הדבר שמשום זה יכול לומר בעל הבור לדחותו לניזק אצל בעל השור אליבא דרש"י וא"כ מקשה הש"ס שפיר לפי שנראה פשוט דעיקר רבותא דר' אבא שאינו גובה מבשר נגד אימורים לפי דס"ל דהבשר ואימורים כא' כוליה הזיקא עביד דאי ס"ל דהבשר לבדו לא היה עושה כל הנזק מהיכ' תיתי שיגבה מבשר נגד אימורים א"ו דעיקר רבותא הוא דאע"פ דהבשר כוליה הזיקא עביד אפ"ה יכול לדחותו מהחצי אצל אימורים אף על גב שאינו גובה מהם כלום מ"מ יכול בעל הבשר לומר לך גבה משלמים כיון שהאימורים עשו ג"כ הנזק כמו הבשר ואי משום שאינך גובה מגזירת הכתוב מזלך גרם וע"ז מקשה שפיר פשוט דשמעינן לה מדרבנן כדפרישית:

בתוספות בד"ה הא מני פי' בקונטרס אי אליבא דרבנן וכו' משמע מפירושו שהשור עושה כל הנזק ובעל הבור אינו עושה כלום וכו' וכן פי' בהדיא לקמן פ' הפרה וכו' עכ"ל. כבר כתבתי שא"א לפרש כן דברי רש"י אלא דס"ל שהבור עושה ג"כ כל הנזק והטעם דפטור לפי שיכול לדחותו אצל בעל השור שהתחיל תחילה בנזק וממה שכתב אבל רבנן סברי דבעל השור כוליה הזיקא קעביד אין הכוונה לאפוקי דבעל הבור לא קעביד א"ו בעל הבור עשה ג"כ ההיזק ואפ"ה פטור כדפרישית והא דנקט רש"י לישנא דבעל השור כוליה הזיקא עביד היינו לפי דבמסקנא אמרו שם דר"נ סבר בעל השור פלגא הזיקא עביד ובעל הבור פלגא לכך פרש"י דרבנן ודאי סברי דבעל השור עביד כוליה הזיקא דאל"כ אמאי משלם הכל לרבנן ואע"ג דבעל הבור עביד גם כן כוליה הזיקא אפילו הכי יכול לדחותו דבעל השור התחיל בנזק וזה לשון בתר מעיקרא שכתב רש"י ועיין בחידושי פרק הפרה שם שכן מוכח להדיא מפרש"י מדלא פירש כן עד לבסוף דמסקינן לר"נ פלגא נזקא קעביד ודו"ק:

בא"ד ועוד מנ"ל לתלמודא דלרבנן בתם בעל השור משלם מחצה וכו' דלמא איירי במועד עכ"ל. והקשו כן לפרש"י אבל לכאורה יראה דלק"מ דהא פ' הפרה מייתי תרתי ברייתא ומוקי התם חדא בתם וחדא במועד ואע"ג דבאידך ברייתא דאוקמיה בתם לא מייתי מלתא דרבנן אלא דר"נ ודאי משמע דרבנן ג"כ איירי ביה דאל"כ לא שייך לישנא דר"נ והא דלא מייתי שם מלתא דרבנן היינו משום דרבנן אדרבנן לא קשיא שאמרו בשני הברייתות לשון א' אבל דר"נ לחודיה קשיא וא"כ מקשה הש"ס שפיר ופרש"י נכון וק"ל. ולפי לשון התוספתא שהבאתי בפ' הפרה אתי שפיר טפי דמבואר שם דרבנן פליגי בין בתם בין במועד ובתרוייהו פטרי ועיין שם:

דף יג:

בפרש"י בד"ה חצר השותפין וכו' וכ"ש על הקרן דהא אפי בר"ה נמי חייב כו'. לא שייך לומר דאת' לאשמעינן דלא הוי רשות למזיק דמילתא דפשיטא היא דכיון שהם גם כן רשות הניזק לא שייך לומר תורך ברשותי מאי בעי ולכך פרש"י נמי בסמוך בד"ה ורשות הניזק בקרן פטור וק"ל:

בגמרא וה"ק חוץ מרשות המיוחדת וכו' לאו רב חסדא קאמר ליה אלא סתמ' דהש"ס הוא דמפרש לה הכי לפי מאי דס"ד השתא וכן לר"א בסמוך וק"ל ועיין בק"א:

בתוספות בד"ה חצר השותפין וכו' וגרסינן לקמן א"ל רבי אליעזר ותסברא מתנית' מי לא פליגי וכו'. פי' דלפ"ז דפלוגתא ר"ח ור"א לפי מאי דס"ד השתא הוא בחצר המיוחדת לפירות ולא לשוורים א"כ כי קאמר א"ל ר"א מתניתא וכו' פירושו דבעי ר"א לאוקמי מלתא כתנאי דס"ל דתרוייהו ברית' איירי באינה מיוחדת לשוורים וא"כ איהו דאמר כרשב"א ודחי לה סתמא דתלמודא דלא הוי כתנאי דמצינו לאוקמי ברית' דרשב"א במיוחדת לזה ולזה וא"כ הוי מילתא דר"ח אליבא דכ"ע אך לספרים דגרסי לקמן ותסברא מתנית' מי פליגי וגרסי בסוף אלא כי תניא ההיא משמע מזה דר"א מייתי סייעתיה דלא תקשי ליה ברייתא דר' יוסף דעל כרחך דר' יוסף איירי באינה מיוחדת לשוורים דאל"כ תקשי אידך מתניתא וא"כ שכל עיקר של ר"א להוכיח דברייתא דר"י איירי באינה מיוחדת לשוורים כי היכי דלא תקשי ליה מוכח דאיהו ור' חסדא איירי במיוחדת אף לשוורים ועל זה כתבו דלפ"ז לא יהיה תחילת הסוגיא כמו המסקנא דהא במסקנא משמע דפליגי באינו מיוחדת לשוורים והשתא ס"ד דפליגי במיוחדת וק"ל ועיין מ"ש בסמוך בגמ' שם:

בתוספות כשמזיק חב המזיק וכו' אך קשה דלשמואל תקשה הבריית' עכ"ל. ואע"ג דמגופא דברייתא לא קשה על שמואל במאי דקאמר דאתיא לאתויי קרן דהא בברייתא נמי הכי משמע דקאמר תם משלם ח"נ וכו' אלא דלשמואל תקשי מנ"ל ברייתי' דאתי לאתויי קרן דשומרים דלדידיה משמע דאתי לאתויי קרן גרידא:

דף יד.

בגמרא ה"ק אם קבל עליו שמירת נזקיו חייב. אין זה מענין שלפניו דאזיק תורא דמשאיל לתורא דשואל דא"כ מאן חייב אלא כגון דאזיק תורא דמשאיל לתורא דעלמא וחייב השואל ואין להקשות דא"כ מעיקרא אמאי לא מוקי הברייתא בהכי היינו משום דבברייתא אמרו בהדיא והזיקו ברשותן משמע דלא קאי אתורא דעלמא דאם כן הוי ברשות הניזק ופטורין ועוד דא"כ מאי קמ"ל דמרבי לה כשהזיק חב המזיק דמלתא דפשיטא היא ומתני' היא בפ' שור שנגח ד' וה':

שם נפרצה בלילה וכו' מה שיש לדקדק כאן דמאי קמ"ל דין זה בשומרים טפי מבעלים דתנן לה בפ' הכונס יתבאר בפ' שור שנגח אי"ה:

בתוספות בד"ה מי לא פליגי ה"מ לאוקמי וכו' נראה לפמ"ש התוספות לעיל דגרסינן מי לא פליגי ולא גרס אלא כי תניא ההיא א"כ משמע דאליבא דר"א לא מצינו לתרץ הברייתא אלא לומר דפליגי וא"כ מפרשי שפיר אבל אי גרסינן אלא כי תניא ההיא לק"מ דהא בכה"ג דקאמר ר"א מתרצי הברייתא טפי שפיר וק"ל ועיין במהר"ם:

בגמרא מתקיף לה ר' זירא כיון דמיוחדת לפירות הא בעינן ובער בשדה אחר. ק"ק דא"כ לר' זירא ברייתא דרב יוסף היכי מתרצי' דממ"נ קשה וא"ל דמקשה באמת אגופיה דברייתא דלישנא דאתקפתא לא שייכא אברית' וכן בסמוך קאמר ואת"ל פליגי בקושיא דר"ז ופירוקא דאביי פליגי משמע דר' זירא עדיין עומד בסברתו וכן ר"א סבר לה כוותיה וא"כ קשיא ברייתא דר"י ומה שפירש בת"ח דברייתא דר"י איירי לדידהו בחצר שאינו לא לזה ולא לזה לשוורין ולפירות דחד והיינו כמ"ש תוספות בד"ה מי לא פליגי והוא דוחק דלשון הש"ס לא משמע הכי. ועוד קשה למה לא מקשה ר' זירא לעיל תיכף אמימר' דאבימי דאמר חצר השותפין חייב אמאי הא בעינן ובער בשדה אחר. ונ"ל ליישב דר"ז לא מקשה מגופיה דברייתא דר"י דקתני חצר השותפין חייב אמאי

הא בעינן ובער בשדה אחר וליכא דאפשר לומר דבשדה אחר לא אתי למעט אלא ר"ה אבל כה"ג כיון שהוא ג"כ רשות הניזק שדה אחר קרינן ביה כמו שפרש"י לעיל במימרא דאבימי אבל נראה דעיקר קושיית רבי זירא היא על מה דמשני לחלק בין חצר המיוחדת לשוורים ובין חצר המיוחדת לפירות זה החילוק אינו נראה לר"ז דכיון דכבר אמרת דבמיוחדת לשוורים מודו כ"ע דלאו שדה אחר הוא א"כ מ"ש מיוחד לפירות ממיוחד לשוורים דהא עיקר קרא בשדה אחר קאי על הפירות וא"כ שאין נראה זה החילוק לר"ז מסיק הש"ס שפיר ואת"ל פליגי אבימי ור"א בקושיא דר"ז ופירוקא דאביי פליגי פי' דר"א ס"ל כר"ז שאין נראה כלל לחלק בין מיוחד לשוורים ולפירות למיוחד לפירות לחוד כיון דעיקר קרא בשדה אחר קאי על הפירות וא"כ לפ"ז צ"ל דמתניתין דרב יוסף פליגי אמתניתין דרשב"א וס"ל להברייתא דרב יוסף אפילו במיוחדת לפירות ולשוורים לא ממעטינן לה משדה אחר דבכה"ג שדה אחר מיקרי דאי הוי ס"ל לברייתא דר"י דבמיוחדת לתרווייהו לא מיקרי שדה אחר א"כ אפי' מיוחדת לפירות לחודי' הוי ממעטינן ג"כ כדפרישית וברייתא דרשב"א ס"ל דאפילו מיוחדת לפירות לחוד באמת ממעטינן משדה אחר וא"כ דע"כ מתני' פליגי ר"א סביר' ליה כברייתא דרשב"א דפטור בחצר השותפים אפי' לפירות לחוד זה סברת ר"א כר"ז שאין לחלק כלל אבל ר"ח בשם אבימי ס"ל כתירוצא דאביי ושפיר יש לחלק בין מיוחדת לפירות ובין מיוחדת ג"כ לשוורים וא"כ מתניית' לא פליגי אלא ברייתא דר"י איירי במיוחדת לפירות וברייתא דרשב"א איירי במיוחדת ג"כ לשוורים ואם כן ר"ח אמר למילתיה אליבא דכ"ע דהא איהו דאמר חייב היינו במיוחדת לפירות לחוד ואף שלכאורה לא משמע כן מלשון רש"י המעיין היטב יראה שיש לפרש דבריהם על דרך זה והוא נכון אלא דמלשון התוס' לא משמע כן בסמוך ודו"ק. ועוד נ"ל דלר"ז מיתוקמא ברייתא דר"י במיוחדת לשוורים ולא לפירות דלר"ז עיקר הקפידא בשן הוא לענין פירות ולא איכפת לן אם מיוחדת לשוורים וכן לר"א וכן מוכח להדיא בדף י"ו גבי ר' אלעזר אמר כולה ר"ט היא ע"ש:

בתוספות בד"ה לא לזה ולא לזה רבינו תם גריס וכו' ולא גרסינן כמ"ש בספרים לזה וזה לשוורים דאם כן גבי שן לא הוי חצר הניזק לפי שיטתם. אבל לפי מה שכתבתי בסמוך דאתקפתא דרבי זירא אינו אלא דעכ"פ עיקר הדבר תלוי במיוחד לפירות כמו במיוחד לתרווייהו אבל האמת די"ל דאף במיוחד לפירות ולשוורים קרינן ביה שפיר שדה אחר כיון דהוי מ"מ ג"כ רשות הניזק א"כ מכ"ש כאן דהוי מיוחד לשוורים לחוד ולא לפירות דהוי שפיר רשות הניזק וקרינן ביה שדה אחר דעיקר שדה אחר קאי על הפירות וא"כ לפ"ז יש לקיים גירסת ספרים ישנים וכן משמע מלשון רש"י שכתב בד"ה דלגבי שן וכו' שהרי גבי פירות אינה אלא דניזק זה הלשון משמע דאף ע"ג דלשוורים הוי לתרווייהו לא איכפת לן ודו"ק ומכ"ש לדרך השני שכתבתי בסמוך יתיישב טפי שפיר:

שם א"ה ארבעה שלשה הוי. אף על גב דלשמואל כ"ש דתקשי דממ"נ בין לר"ט בין לרבנן לא הוי אלא ג' מ"מ יש ליישב בדוחק דה"ק דכיון דבשני בבות הדין פשוט לכ"ע ובשלישי שהוא חצר הניזק יש בו שני חילוקי דינים והיינו דלר"ט חייב נ"ש ולרבנן ח"נ לכך מונה השלישי לשניהם ונקט ארבעה וק"ל:

דף יד:

בפרש"י בד"ה פרה שהזיקה טלית שדרסה עליה בחצר הניזק וכו' הא דלא מפרש שהזיקו בקרן י"ל דכיון דקרן אינו משלם אלא מגופו א"כ הנזק שהוזקה הפרה אח"כ בטלית היא ג"כ פסידא דניזק ראשון ולישנא דשמין אותו בדמים משמע סתמא דשמין כל הנזק לכך ניחא ליה לפרש דאיירי בנזקי רגל:

בא"ד או פרה שהזיקה טלית וכו' ט"ס הוא וצ"ל וטלית שהזיקה פרה וכן הוא במהר"ם וכן משמע מלשון התוס' ומלשון רש"י:

בתוספות בד"ה פרה שהזיקה טלית וכו' וקשה דע"כ היינו בחצר הניזק וטלית שהזיקה פרה היינו בר"ה וכו' עכ"ל. עיין בר"ן שפי' דמיתוקמא שפיר בחצר המיוחדת לשוורים לשניהם ולמטלטלין לחד והיינו לבעל הטלית ולא לבעל הפרה וא"כ לגבי בור חייב דלא שייך לומר תורך ברשותי מאי בעי כיון שהוא לשוורים לשניהם ולגבי רגל הוי חצר הניזק עכ"ל. ובפשיטות הוי מצי לפרש דאיירי בנזקי קרן ובחצר המיוחדת לשניהם בין לשוורים בין למטלטלים אבל לפי מ"ש הוא לא מיתוקמא אלא אליבא דאביי ולא אליבא דר"ז לעיל וצ"ע וי"ל גם כן דלא ניחא ליה לפרש בנזקי קרן כדפרישית לרש"י:

בגמרא והתניא ישיב לרבות שוה כסף אפילו סובין. קצת קשה דמאי קושיא דלמא לעולם אין בית דין נזקקין אלא לקרקעות דוקא והא דכתיב ישיב אפילו סובין היינו דבניזק תליא מלתא דאף אם יש למזיק קרקעות ורוצה הניזק לגבותן יכול לדחותו אצל מטלטלין אפילו סובין ונראה דס"ל דאי ס"ד שאין שעבוד הניזק על מטלטלין דמזיק לא היתה הסברא נותנת שיכול לדחותו ממקרקעי למטלטלי כמו שאין יכול לדחותו אצל בינונית וזיבורית דא"כ הורע כוחו וק"ל:

שם בגמרא בפני ב"ד פרט למוכר נכסיו ואח"כ הולך לב"ד ש"מ לוה ומכר וכו' לשון הש"ס בכאן אין מדוקדק כמ"ש התוס' ועוד דלישנא ואח"כ הולך לב"ד הוא לגמרי מיותר. ונראה דעיקר הקושיא הוא מזה דס"ד דהא דקי"ל בכ"מ גובה מנכסים משועבדים היינו כל שבא המלוה או הניזק לב"ד תיכף קודם המכירה והתרה בלוקח אל תקני שיעבודי ובכה"ג גובה אבל כל ששתק בשעת המכירה ואח"כ בא לב"ד י"ל דאינו גובה כיון דאיכא פסידא דלוקח וע"ז מקשה ש"מ לוה ומכר וכו' פי' דפשיטא ליה דקי"ל דאפי' בכה"ג גובה וזה שדקדק רש"י בד"ה פרט למוכר נכסיו וכילה המעות וכו' וכוונתו דה"א דבכה"ג אינו גובה כיון דאיכא פסידא דלוקח במה ששתק זה עד שכילה הלה המעות א"כ י"ל דקס"ד דהא דקי"ל גובה ממשועבדים היינו כשעמד בדין ואפ"ה במע"פ אינו גובה דחיישינן לפרעון וע"ז מקשה ש"מ לוה ומכר וכו' וכ"כ הת"ח וק"ל:

דף טו.

תוספות בד"ה אשר תשים לפניהם תימא הא לפניהם לא איירי אלא בכשרים לדון וכו' ואשה פסולה לדין וכו' עכ"ל. לשון התוס' קשה ליישב לפי פשוטו דהא בסוגיא דשמעתין לא איירי כלל שתהא האשה כשירה לדון כמו האיש אלא שיש להזדקק לדינה כמו לדין איש מדקאמר איש דבר משא ומתן וכו' וכן קאמר כי היכי דתיהוי לה חיותא משמע דלא קאי אדיינים אלא אבע"ד ואם נאמר שזה בעצמו קושי' תוספות דבגיטין משמע דקאי אדיינים וכאן קאמר דאבע"ד קאי דא"כ למה מייתי כאן דאשה פסולה לדין שזהו לאו מענין הקושיא ועוד דע"ז לא תירצו כלום וא"ל דקושית התוספות היא למאי דמפרשי לפניהם קאי בין אדיינים ובין אבע"ד שכן כתב ר"י בסוף מס' גיטין שם וא"כ מקשו כאן מדמצינו שאשה פסולה לדון אין לרבותה ג"כ לענין בע"ד דהא ודאי ליתא דא"כ תקשי להו מהדיוטות גופיה דפסילי לדין ואפ"ה הם בכלל בע"ד וכן דברי התוספות בכל זה הדיבור אינם מתיישבות היטב זה אחר זה. ונ"ל ליישב דכך פירושו דהתוספות מקשה מדמצינו דלפניהם לא קאי אלא אדיינים איך מייתי התלמוד כאן דשוותה אשה לאיש לענין ב"ד אלא צ"ל דאתיא במכ"ש דכיון דיתורא דלפניהם אתי לרבויי אשה שכשירה לדין א"כ כ"ש דאתרבי בע"ד ע"ז כתבו דהא ליתא דאשה פסולה לדון מדתנן בפרק בא סימן כל הכשר וכו' וע"ז תירצו דלא איירי התם אלא באיש ואם כן י"ל שפיר דאשה אתרבי לדון מלפניהם וא"כ יליף הש"ס במכ"ש דאתרבי לבע"ד. ע"ז כתבו שפיר ומדכתיב והיא שופטת וכו' פירוש כיון דאמרינן דמאי דמייתי הש"ס כאן לפניהם היינו דאתרבי לדין ומיניה ילפינן ממילא לבע"ד אם כן קשה דאמאי לא מייתי כאן קרא דדבורה דמעשה רב ולפניהם לא הוי אלא רמז בעלמא וכתבו שאין משם ראיה ודו"ק:

בא"ד וא"ת בגיטין דרשינן לפניהם למעוטי הדיוטות והכא דרשינן לרבות אשה עכ"ל. נראה כוונת הקושיא היא מדממעטי התם הדיוטות מלפניהם היינו ע"כ כפרש"י דלפניהם קאי על ע' זקנים דכתיבי לעיל מיניה וא"כ איך מרבינן כאן אשה כיון דלא שייכא בסנהדרין ותירצו הא דממעטי התם הדיוטות לאו משום דקאי על הזקנים אלא משום דאלקים כתיבא בפרשה וכן כתבו להדיא במסכת גיטין דלא כפירוש רש"י ובזה נתיישב מה שהקשה מהר"ם ע"ש:

בא"ד וא"ת בלא לפניהם תיפוק ליה מאלהים דבעינן מומחים עכ"ל. קושיא זו אין מקומה כאן אבל לפי מ"ש א"ש דאגופיה דגמ' דגיטין דיליף מלפניהם ליכא להקשות דלפרש"י לאו מיתורא דקרא יליפנן אלא מפשטא דקרא דלפניהם קאי אזקנים אבל לפמ"ש התוספות כאן בהכרח דלא כפרש"י כמ"ש בסמוך אלא הא דדרשינן מלפניהם היינו משום דכתיב אלהים בתרא וא"כ מקשה שפיר בלא לפניהם תיפוק ליה וק"ל:

בתוספות בד"ה והמית איש או אשה תימא דקרא קמא כי יגח ה"ל לאתויי וכו' דמקרא דוהמית דרשינן בפרק שור שנגח וכו' עכ"ל. ולכאורה נראה דלק"מ דהא עיקר הילפותא כאן דשוותה אשה לאיש לכל מיתות שבתורה והיינו שחייבים על ידיהם וא"כ איך שייך ללמוד מקרא דכי יגח דלא איירי אלא ממיתת השור ואפילו חיוב דכופר לא שייך בתם כדאיתא בפ' שור שנגח לכך מייתי מקרא והמית דכתיב במועד וכתיב ביה וגם בעליו יומת דהיינו מיתה בידי שמים ואין להקשות נמי דא"כ איך יליף מקרא דוהמית מה איש נזקיו ליורשיו כיון דקרא לא מייתר ובאמת לק"מ דקרא ודאי מייתר דכיון דכתיב ואם שור נגח הוא משמע שפיר דקאי אדלעיל מיניה שכבר כתיב איש או אשה ואם כן איש או אשה ל"ל א"ו דאתי ללמוד לנזקיו ליורשיו וק"ל:

בפרש"י בד"ה ממונא הוא ונ"מ דאי מודה מקמי דליתי סהדא לא מפטר עכ"ל. משמע דלמ"ד קנסא פטור בכה"ג והיינו כמ"ד מודה בקנס ואח"כ באו עדים פטור ותימא גדולה מי דחקו לרש"י לפ' כן ולהכניס עצמו בפלוגתא דהא בלא"ה מפרשא שפיר דנ"מ למודה מפי עצמו לגמרי ונראה דאפשר דכוונת רש"י בזה דלא תקשי למ"ד פלגא נזקא ממונא מלישנא דמתני' דקתני ע"פ עדים משמע דדוקא ע"י עדים חייב בשלמא למ"ד פ"נ קנסא י"ל דאף ע"ג דבכל נזקין חייב אף במודה מפי עצמו כיון דבקרן דתם לא שייכא ניחא ליה למנקט ע"פ עדים דשייך בכולה. אבל למ"ד פ"נ ממונא קשיא ואע"ג דבפני עדים אוקמינא לעיל דמשום סיפא איצטריכ' ליה היינו לתרץ יתורא דבפני עדים דנקט אבל פשטא דלישנא נראה דמשמע שהחיוב תלוי בעדים אבל לפירוש רש"י א"ש דבפני עדים לאו לדיוקא אלא אדרבא היא גופא קמ"ל כמ"ד פלגא נזקא ממונא והכי פירושו דכללא נקט שכל זמן שהזיק בפני עדים בני חורין לעולם חייב לשלם הנזק ואינו מפטר בשום ענין דאע"ג שהודה תחילה חייב בכל הנזקין אפילו בקרן למ"ד פ"נ ממונא אבל למ"ד פ"נ קנסא אפשר דפטור בכה"ג ודו"ק:

בגמרא מאי שייר דהאי שייר שייר חצי כופר. יש לדקדק דלכאורה מתני' דמה בין תם למועד שייכא אמשנה דחמשה תמים וה' מועדין וא"כ אין שייך למתני כופר דהא לא שייך בכל ה' מועדין ואף למ"ד דאיכא כופר ברגל מ"מ באדם לא שייכי כופר ואדם נחשב בין ה' מועדין וכן בשן דבהמה לא שייכי ואף אם נאמר דקחשיב ליה שיורא כי היכי דלא תקשי מאי שייר וכו' מ"מ למ"ד פ"נ ממונא מה מקשי הש"ס דשייר כופר לחודיה ואיצטריך לאוקמי מתניתין כיחידאי כר"י הגלילי אמאי לא משני דכופר לא שייך למתני כיון דליתא בכל מועדים ויש ליישב ודו"ק דנראה דלא איירי אלא בקרן וה"ה דהמ"ל שייר דמי ולדות אליבא דר"ע:

דף טו:

בתוספות בד"ה הא מני ר"י הגלילי וכו' נ"ל דאה"נ דלר"ע כופר לא הוי שיור והא דל"ק ר"ע היא דא"כ ליתני שהתם פטור מדמי עבד עכ"ל. ואין לומר שהטעם דפטור מדמי עבד היינו נמי משום דהביאהו לב"ד וישלם לך וא"כ לא הוי שיור שהוא בכלל מגופו דהא ליתא דע"כ לר"ע ס"ל דאי לאו קרא דבעל השור נקי ה"א דחייב לשלם דמי עבד מן העלי' דאל"כ קרא ל"ל וכן איתא להדיא בפ' שור שנגח. ומה שהקשה מהרש"א דלר"י נמי קשה ליתני שהתם פטור מדמי ולדות ותירץ דאתיא כמ"ד התם דעיקר קרא איצטריך לפטור תם ומכ"ש מועד דפטור אף אם לא נאמר קרא ובחנם נדחק לפרש כן שזו הסברא נידחת לגמרי ממה שהקשו יציבא וכו' אלא דבאמת לפי המסקנא ג"כ לק"מ דקרא אתי לפטור בין תם בין מועד ע"ש וק"ל:

בא"ד וא"ת ומנ"ל דלר"י תם משלם חצי כופר וכו' דלמא לעולם ס"ל דפטור דכשהשור בסקילה וכו' עכ"ל. פי' וכיון דידעינן מסברא דלא שייך חצי כופר בתם א"כ אייתר ובעל השור נקי לדמי וולדות ותירצו על זה וי"ל דהא דקאמר וכו' פי' דהש"ס משני שפיר דלר"י דלא דריש נקי מחצי כופר וא"כ מספקא לן אי סבר כרבה וא"כ ידעינן מסברא דלא שייכי כופר בתם או ס"ל באמת דתם חייב בחצי כופר כשאין השור בסקילה דלא ס"ל דרבה אלא כר"ט דס"ל הכי וא"כ ממ"נ לא הוי כופר שיורא או ס"ל דרבה הוי בכלל שמשלם מגופו ואי ס"ל דחייב הוי בכלל ח"נ ולא בא הש"ס לומר אלא דלא אתיא כר"א בפ' שור שנגח דלית ליה דרבה אלא ס"ל דאף שאין השור בסקילה חייב בכופר בעלמא אלא דבתם פטור מבעל השור נקי א"כ למה שיירי' אלא דקשה אמאי לא קאמר הש"ס דר"ט הוא דאית ליה בהדי' תם משלם כופר ונראה דלא מצי לאוקמי כר"ט משום דקתני שהתם מגופו ומועד מעלי' ולר"ט ליתא להאי כללא דהא שור המזיק ברשות הניזק דהוי מועד לר"ט ומשלם נזק שלם אפ"ה אינו משלם אלא מגופו כדאית' בתוספות בדף הסמוך ודו"ק ועיין מ"ש מזה בפ' שור שנגח דף מ"ב בדברי ר"י שם:

בתוספות בד"ה לפלוג וליתני בדידיה עיין במהרש"א. ובד"ה השתא דאמרת פלגא נזקא קנסא נראה דדוקא וכו' אבל למ"ד פלגא נזקא ממונא וכו' דקרן אורחיה הוא וכו' עכ"ל. נראה שכתבו כן לשיטת ר"ת שפי' לעיל דף ה' ע"ב בד"ה שכן מועדים מתחילתן דנשמע שם דלמ"ד פ"נ ממונא הוי קרן לגמרי אורחיה וכ"כ גם כן בדף ב' בד"ה במחוברת אבל לפמ"ש שם ובדף ג' ע"ב גבי ח"נ צרורות דהלכתא גמירא לה דממונא הוא והוכחתי בראיות ברורות דאף למ"ד פ"נ ממונא דס"ל דקרן לאו אורחיה מקרי קצת ואי משום דממונא הוא חצי נזק צרורות כ"ע מודו דממונא הוא אפ"ה קרי לה בש"ס בכמה דוכתי לאו אורחיה א"כ לא שייכי סברת תוס' כאן אלא דלמ"ד פ"נ ממונא האי שונרא וכלבא מגבינן אפי' בבבל אע"ג דלאו אורחיה דהא קרן וח"נ צרורות ג"כ לאו אורחיה בהכי אפ"ה הוי ממונא וכן נראה להדיא מל' הש"ס ועיין בת"ח שהאריך מאד להקשות על דברי תוס' בזה עיין שם וק"ל:

בפרש"י במשנה בד"ה ושור המועד וכו' ולגבי מועד חשיב להו חד וכו' עכ"ל. והיינו ע"כ לפי מאי דס"ד מעיקרא בש"ס אבל למסקנא דשמעתין כרבינא דאתמר כוותיה ליתא להאי פירושא אלא אדרבא עיקר מניינא דחמשה מועדין לא נאמרו אלא עלייהו דהיינו קרן וד' תולדותיו:

בגמרא מדקתני השן מועד וכו' אבל ח"נ משלמת וכו' עכ"ל. לכאורה קשה דמאי מקשה הש"ס בפשיטות ולא ניחא ליה לשנויי הא כדאיתא והא כדאיתא שהמשנה שונה ה' תמין וה' מועדין והיינו כ"א במקום חיובו ואין זה דוחק שכן אומר הש"ס בכל דוכתא ועוד ניחא לן לאוקמי הכי ממה שמוקמינן בתרי תנאי ועוד הלשון אבל ח"נ משלמת מיותר ונ"ל דסוגי' הש"ס מעיקרא סמיך אמאי דתנן השן מועדת לאכול הראוי לה וע"כ דאיירי בחצר הניזק אפילו הכי נקט דוקא ראוי לה משמע דבשאינו ראוי לה אינו משלם נ"ש. וא"ל דבראוי לה הוי שן ובשאינו ראוי לה הוי תולדה דקרן דא"כ הוי ליה למתני הכי בהדיא דהא מאי דנקט ברישא דנשיכה הוי תולדה דקרן היינו בר"ה דווקא ואם כן לא שייך הלשון דשן מועד להראוי לה אלא ודאי דמתוקמי כרבנן וא"כ כל הני דקרן ותולדותיו איירי בין בר"ה ובין בחצר הניזק אפ"ה קתני דאינה מועדת אלא חצי נזק משלמת וא"כ כבר שנה לנו התנא דבשן שאכלה דבר שאינו ראוי לה הוי תולדה דקרן דהיא בכלל נשיכה שאינה משלמת אלא ח"נ אפילו ברשות הניזק וע"ז קאמר שפיר דכשאכלה דבר הראוי לה הוי שן בחצר הניזק דמשלם נזק שלם ואם כן מוכח דרישא רבנן היא ולא ר"י ומקשה שפיר כן נראה לי בישוב לשון הש"ס אף שקיצר בלשונו ודו"ק ובדרך אחר נ"ל דדקדק הש"ס מדמתחיל בתם ונקט לישנא דאינה מועדת משמע דעיקר כוונה להורות דלא תימא דאף בקרן ותולדותיו שייך מועד בתחילתו בחצר הניזק לכך אמר אינה מועדת ואף שחצר הניזק לא נזכר כלל משמע ליה הכי משום דדומיא דשן ממעט לקרן גם זה נכון מראשון ועיין בלשון רש"י:

דף טז.

בגמרא רבי אליעזר משמיה דרב אמר כולה ר"ט היא ובחצר מיוחדת לפירות לאחד ולזה ולזה לשוורים כן נראה שהוא גירסת רש"י והוצרך ר"א לפרש במיוחדת לפירות לא' לפי שיטתו דלעיל דפטר בחצר השותפים בשן ורגל לכך מוקי לה במיוחדת לפירות לא' דבכה"ג לא הוי חצר השותפים לענין שן ואף לפי מאי דקאמר הש"ס לעיל דפליגי באתקפתא דר"ז ור"א ס"ל כר"ז דאף במיוחדת לשניהם לפירות לחוד לא מיקרי שדה אחר מ"מ לק"מ והיינו לפי מ"ש לעיל דלר' זירא דעיקר שדה אחר קאי על הפירות לכך מקשה דכשמיוחדת לפירות יש לפוטרה משן אבל אם אינם שותפים לפירות לא איכפת לן לענין שן ורגל במה שמשותפים לשוורים דכיון שאינה מיוחדת לפירות שדה אחר קרינן בה ואף לפי' ראשון שכתבתי שם בדף י"ד גבי אתקפת' דר"ז יש לפרש הסוגיא כאן אלא שלא רציתי להאריך כיון שנראה לי עיקר כפי' השני שכן מוכח מלשון הש"ס לעיל וכאן ותן לחכם ויחכם עוד:

שם בתוספות בד"ה כולה ר"ט היא וכו' ולספרים דגרסינן לזה ולזה לשוורים קשיא איפכא וכו' כ"ש היכא דאין מיוחדת וכו' עכ"ל. זה לפי שיטתם לעיל בדף י"ד בד"ה לא לזה ולא לזה אבל לפמ"ש כאן בגמרא וכן לעיל באריכות אין כאן מקום תימא כלל דלר"ז עיקר הענין תלוי במיוחדת לפירות לענין שן וא"כ מה שכתבו כ"ש היכא דאין מיוחדת לשוורים ואע"פ שמיוחדת לפירות ליתא לפי זו הסברא ולזה הסכימו רוב הפוסקים ועיין ברא"ש ודו"ק:

בגמ' אלא אמר רבינא חסורי מיחסרא וכו' ויש לך מועדים אחרים כיוצא באלו הזאב וכו' עכ"ל. יש לדקדק כאן דאמאי הוצרך לפרש רבינא ולהוסיף דוקא ויש מועדים אחרים כיוצא באלו. דלכאורה אדרבא דלפי מאי דס"ד עד השתא דשן ורגל ואדם עד הזאב כל אלו מחמשה מועדים הם א"כ ביותר ראוי להקשות אמאי חילק התנא הזאב והארי בפני עצמם ולא מנאם במנין המועדים אבל לפי מה דמשני רבינא דמניינא דמועדים לא קאי אלא אקרן דשור ותולדותיו ואם כן משן ורגל ואילך לאו אמניינא קאי וא"כ מאי קשיא ליה עד שהוצרך לומר ויש אחרים כיוצא באלו. ונ"ל דאדרבה לפי מאי דס"ד מעיקרא דמניינא דה' מועדים אכולהו קאי עד הזאב אין להקשות כלל אמאי לא חשיב נמי הזאב וכו' במניינא דפשיטא ליה דלא קא חשיב במניינא דה' מועדין אלא אותן בעלי חיים השנוין כבר במשנתינו בכל הפרק והן אותן אבות דכתיבי בהדיא אבל הזאב ואינך לא כתיבי כמו הנך כדפרישית וכ"ש שלא שנו עדיין כלל במשנה ולכך לא ערבינהו אבל עכשיו לפי' רבינא דחמשה מועדין לא קאי אשן ורגל וא"כ כבר סילק התנא ממניינא וקשיא עליה שפיר אמאי שונה לאלו בפ"ע והיינו מדנקט הזאב בלא וא"ו משמע דבבא אחרת היא ועי"ל דלמאי דס"ד מעיקרא דר"ט תני לרישא דמתניתין א"כ יש לומר דר"ט ס"ל כר"א דחילק בין בני תרבות וא"כ לערבינהו אבל עכשיו דאמרת דמלתא דתליא בפלוגתא אפ"ה קתני קשיא שפיר. וא"ל דהא דנקט להו בפ"ע בלא וא"ו היינו משום דר"א פליג בהו דא"כ תקשי נחש אמאי לא תני בהדי אינך לכך הוסיף לפ' ויש מועדים אחרים ופירושו דמשום דלא כתיבי כמו הנך לא ערבינהו אפי' בסיפא ושונה אותם בפ"ע כפרש"י וק"ל:

דף טז:

בפרש"י בד"ה דרסה ואכלה פטור דאורחא הוא ושן בר"ה פטור עכ"ל. פי' כיון דאורחא הוא הוי תולדה דשן ולא קרן וא"כ ממילא פטור בר"ה מגזירת הכתוב מכאן יש לדקדק קצת על מה שפי' הרא"ש ברייש פירקין בשם הרי"ף דהא דפטרה תורה שן ורגל ברה"ר משא"כ בקרן אין זה מגזירת הכתוב אלא טעמא רבה אית בהו דכיון דאורחיה דבהמה לילך בר"ה אין הבעלים צריכים לילך אחריהם תמיד משא"כ בקרן כיון שהכיר בו שהוא נגחן הוא מחוייב לשמרו עכ"ל ותורף כוונתו בקיצור דבשן ורגל המזיק לא שינה כלום שברשות מהלך א"כ על הניזק להרחיק שלא להניח פירותיו וכליו בר"ה משא"כ בקרן שעל המזיק להרחיק עצמו וא"כ לפ"ז תקשי אמאי פטרינן כאן גבי ארי בר"ה הא לא שייך הכא האי טעמא שיהיה על הניזק להרחיק עצמו שהרי אדרבא הבהמות של הניזק אורחייהו לילך תמיד בר"ה משא"כ בעל הארי כיון שיודע בו שאינו בן תרבות עליו לשמרו משא"כ למפרשים דשן פטור מגזירת הכתוב לא קשיא מידי וק"ל:

בגמרא אמר רב נחמן בר יצחק לצדדין קתני שטרפה להניח וכו' לכאורה נראה דוחק דהא בברייתא לא נזכר כלל להניח ונ"ל דבאמת טרפה פירושו בין לאכול בין להניח ובההיא גופא לצדדין קתני והיינו שטרפה בזאב או להניח בארי אלא כיון דמלשון הברייתא משמע דואכלה קאי אכל החיות לכך מפרש דגבי ארי שייך נמי ל' ואכלה כגון שדרסה אלא שהברייתא לא שייך להאריך כי רוכלא ונקט בקיצור והיינו ע"כ לכל חדא כדאיתא ובזה נתיישב מה שהקשה הת"ח:

בתוספות בד"ה והתניא וכן חיה ותימא ולוקמי בזאב וי"ל וכו' ולא הוי מצי לשנויי ר"ט היא וכו' מדקתני לה גבי שן עכ"ל. קצת קשה דאכתי אמאי לא מוקי לה כר"ט ואי משום דתני לה גבי שן היינו משום זאב דאורחיה לטרוף והוי תולדה דשן ומה שהביאו ראיה מדמסיק הש"ס בעצמו בסמוך מאי האי דקתני לה גבי שן וכו' אין זו ראיה דהתם מקשי שפיר דלא שייך למימר דנקט לה גבי שן משום זאב והיינו שנאמר דזאב אף על גב שהוא בן תרבות כיון דאייעד ביטל התרבות שלו וחזר להיות אורחיה בכך והוי תולדה דשן ולכך נקט לה גבי שן וכן הקשה מהרש"א באמת בסמוך בתוספות אבל האמת דהתם לא שייך לומר כן כיון דבארי חייב נ"ש בדאייעד משום קרן ואפי בר"ה לא שייך למינקט בחצר הניזק ולשנותו נמי גבי שן משום זאב דכיון שאינו דומה חיוב דארי לחיוב דזאב שזה קרן וזה שן וגם אין הרשויות שוין שזה בר"ה וזה בחצר הניזק דוקא לא שייך לערבינהו כמ"ש מהרש"א אבל כאן אי מוקמינן לה כר' טרפון דאידי ואידי דוקא בחצר הניזק איירי א"כ מאי חזית לשנותו גבי קרן משום ארי ליתני נמי גבי שן משום זאב. וע"כ נמי שהתוספות בעצמם הרגישו בזו הסברא דאל"כ קשה מאי חידשו תוספות בזה דאי לאו דקתני לה גבי שן הוי מוקמינן לה כר"ט ותיפוק ליה דאי לאו דתני לה גבי שן הוי מוקמינן אפילו כרבנן ובדאייעד כמו שאמר הש"ס בסמוך א"ו דסברת התוספות דניחא לן טפי לאוקמי כר"ט משום דאי מוקמינן בדאייעד קשיא אמאי נקט חצר הניזק וצ"ל דנקט לה משום זאב וזהו דוחק קצת אבל אי מוקמינן כר"ט הוי חצר הניזק דוקא וא"כ הדרא קושיא לדוכתיה. ולפי מאי דמרגלא בפומייהו דאינשי בשם גדולי קדמונים שכל היכא שכ' תוספות תימא וי"ל כוונתו לדחות הי"ל ולהחזיק התימא היה נראה לכאורה כוונתם כאן לדחות הסברא שכתבו דסתם חיה משמע בין ארי בין זאב דא"כ תקשי אמאי לא מוקמינן כר"ט ונקט לה גבי שן משום זאב והבן. אבל לפי האמת ליתא דבלא"ה א"א לאוקמי הברייתא כר"ט דהא ברישא דברייתא אמרו השן מועדת וכו' בהמה שנכנסה לחצר הניזק ואכלה אוכלין הראוין לה משלמת נ"ש ועלה קתני וכן חיה משמע להדיא דבשאין ראוין לה לא משלמת אלא ח"נ וזהו דלא כר"ט וכן דקדק הש"ס גופיה לעיל וא"כ צ"ל דהתוספות כתבו כן לרווחא דמילתא ודו"ק:

בד"ה כי תניא וכו' וי"ל משום זאב נקיט לה וכו' עד סוף הדיבור. עיין במהרש"א ועיין מה שכתבתי בסמוך בזה:

דף יז.

ע"ב בגמרא והאמר מר גדול תלמוד שמביא לידי מעשה ופרש"י אלמא מעשה עדיף עכ"ל. והקשו בתוספות דהא בקידושין משמע להיפוך דנשאלה לפני זקנים תלמוד גדול או מעשה גדול ונמנו כולם ואמרו תלמוד גדול שמביא לידי מעשה עכ"ל התוספות. ונראה לכאורה ליישב לפירוש רש"י דמה שאמרו שם תלמוד גדול או מעשה גדול היינו כדי שנדע באיזה מהם ראוי להתעסק תחילה ביותר וע"ז אמרו שפיר תלמוד גדול שמביא לידי מעשה וא"כ כשיתעסק בתלמוד סוף שיהיה שכר שניהם בידו אבל אם יתעסק במעשה אין לו שכר תלמוד ואף ששכר מעשה אפשר שהוא עדיף משכר תלמוד טובים השנים מהאחד אבל כאן מדקאמר שמביא לידי מעשה משמע להדיא ששכר מעשה גדול בסוף יותר משכר הלימוד וא"כ מקשה שפיר דהא כאן לא איירי מענין ההתעסקות כלל אלא לענין השבח והשכר דהא באמת בגברא רבא כ"ע ידעי שיש בידו תלמוד תורה ומע"ט אלא דמפני כבוד חזקיה מלך יהודה בטלו להאריך בשבח כל אדם וא"כ ראוי למעט השבח היותר גדול במעלת השכר ודו"ק:

סליק פרק ארבעה אבות

כיצד הרגל פרק שני

במשנה היתה מבעטת או שהיו צרורות מנתזין וכו' יש לדקדק דמאי ענין ביעוט להכא דביעוט תולדה דקרן היא ועוד דכבר תני לה לעיל בהדיא גבי תולדת הקרן ומ"ש התוספות אגב דשוה לצרורות נקט לה הכא לא ידעתי לפרשה שהרי לא שוים לה בכל דינה שבביעוט משלמת בר"ה ומגופא דוקא וצרורות לא משלמת אלא בחצר הניזק ומעליה ואי משום דמשלמת ח"נ כמות' כבר תני לה לעיל. אמנם לפי מאי דאיבעי' לרב אשי לקמן דף י"ט בצרורות מחמת ביעוט אי משלם ח"נ או רביע נזק א"כ יתיישב לשון המשנה בכל א' משני הפנים שאם נאמר שמשלם ח"נ א"כ הוצרך המשנה לומר היתה מבעטת כדי לגלות שמה שאומר אח"כ או שהיו צרורות מנתזין קאי ג"כ עליו והכוונה בין שהיתה מבעטת והתיזה צרורות או שהתיזה צרורות מתחת רגליה והיינו צרורות כי אורחיה בשניהם משלמת ח"נ כדין צרורות ומכ"ש אם נאמר דצרורות מחמת ביעוט לא משלמת אלא רביע נזק גלי לן ברישא היתה מבעטת לגלות על צרורות דסיפא דלא איירי בביעוט אלא כי אורחיה ולפי שיש לומר בשני הפנים לכך איבעיא ליה לרב אשי וק"ל:

דף יז:

גמרא א"ר אשי תנא שן דחיה ותנא שן דבהמה סד"א וכו' והא דלא נקט ג"כ למשנה רגל דחיה לפי שאינו צריך דאתי במכ"ש מתרנגול דקתני בסיפא:

בתוספות בד"ה סד"א ושילח את בעירה אע"ג דכבר אשמעינן וכו' וקצת קשה אמאי לא תני נמי תולדה בשן כמו ברגל עכ"ל. הקושיא נמשך דוקא על מה שכ' תחילה דאפשט' דגמ' לא שייך להקשות כן דמ"ל דיגיד עליו ריעו כיון דשן ורגל מחד קרא נפקי וגילה בשן דחי' בכלל בהמה ה"ה לרגל ומדגלי ברגל אבות ותולדות ה"ה לזו אבל כיון שכ' תחילה דאע"ג דנקיט תרנגול ברגל הדר ותני גבי שן א"כ אמאי לא נקיט נמי בשן דאית ליה תולדה. ומ"ש לשון קצת קשה לפי דבאמת יש ליישב דהא דהדר ותני בשן דנוהג בחי' לפי שאינה דומה לבהמה שדברים שאינן ראוים לבהמה ולא מחייבי בעלים משום שן ראויים הם לחי' כדאיתא לעיל ספ"ק וכן הא דתני אבות ותולדה ברגל

היינו משום צרורות דנקט בסיפא והוצרך לפרש דנוהג אפילו בתולדה משא"כ בתולדות השן אין בהם שום חידוש הדין וגם לשון המשנה דלאכול הראוי לה לא שייך בהו כלל לכך לא חש התנא להאריך ולשנותם בפני עצמם:

בגמרא וחזיר שהיה נובר באשפה. היינו באשפה דחצר הניזק:

שם בגמרא תניא אידך תרנגולים וכו' סומכוס אומר נ"ש ותניא אידך וכו' לא שייך כאן להקשות כל הני ל"ל כיון דברייתות הם לאו גבי הדדי מיתני וסומכוס נמי לאו בכולהו איירי אלא מי ששונה הברייתא מפרש דבריו דהא דקתני משלם ח"נ לאו דברי הכל היא אלא סומכוס פליג עליה וכן היא סוגיית הש"ס:

בתוספות בד"ה כל שבזב וכו' וכל האי כללא לא בא אלא למעט זורק עכ"ל. אין הכוונה דעיקר החידוש הוא בזורק דהא בגמרא מקשי בפשיטות צרורות אתי לאשמעינן משמע שאין כאן חידוש אלא עיקר החידוש הוא ברישא שבא לרבות עגלה וכו' אלא כוונת התוספות דפשטא דמלתא דסיפא עיקרו למעט זורק איירי וק"ל:

דף יח.

בגמרא והא חבל משונה הוא וכו'. הסוגיא בכאן תמוה מאד חדא שזו הקושיא אינ' מקושרת למה שלפניו ועוד דמאי ס"ד דש"ס לומר תרגומא אחבל דהא בברייתא התחיל בחבל דלי ומסיים בנשבר הדלי והמקשה נמי והא נשבר הדלי קתני למה המתין להקשות עד לבסוף. ולכאורה הי' נראה לפ' דמעיקרא ודאי ס"ד דחבל לאו משונה הוא דכיון דאורחיה דתרנגול להטות הדלי לארץ לשתות ממנו אורחיה נמי לחטוט בחבל כדי שיטה הדלי וכה"ג איתא לקמן גבי ההוא חמרא דפלסא לסלא ואכלה לנהמא אלא דמעיקרא מקשי דמוכח מכאן דבתר מעיקרא אזלינן כיון דמשמע ליה שנשבר הדלי מחמת פסיקת החבל א"כ לא נשבר אלא להלן מן התרנגול וע"ז השיב התרצן דהא דקתני נפסק החבל חייב הי' בשביל החבל לחוד פי' דברייתא או או קתני שהיו מחטטין בחבל ונפסק החבל ע"י חטיטה או שנשבר הדלי ע"י שעלה עליו התרנגול ומהדס עליו כדי לחטוט החבל והיינו ממש כעובדא דלקמן דההיא ברחא דסליק לדנא אכלא לריפתא ותברא לדנא דחייביה רבא נ"ש אתרווייהו וה"נ כיוצא בו דאי לאו שהי' התרנגול עומד על הדלי כדי לחטוט בחבל לא היה חייב על הדלי אף אם שיברו ע"י ריקוד דדלי גופא משונה הוא אלא שהוצרך לומר תרגומא אחבל היינו דמאי דנקט לשון ונפסק החבל האי פסיקת החבל קאי על תשלומי החבל וע"ז מקשי שפיר והא חבל משונה הוא דכיון דאמרת שעיקר החיוב בא ע"י החבל והרי משונה הוא וע"ז משני דמאיס בלישה ומקשו והא נשבר הדלי קתני ומשמע מלשון נשבר שנשבר ממילא ע"י פסיקת החבל דאי ע"י התרנגול הל"ל ושיבר הדלי אלא דמלשון רש"י ותוס' לא משמע כן ועי' ברא"ש מ"ש בשם הראב"ד:

שם בגמ' על החררה משלם ח"נ מ"ט לאו משום דהוי לה צרורות. עי' בגמ' דף כ"ג דא"א לפרש הא דקאמר על החררה ח"נ היינו משום דבעל הגחלת משלם אידך חצי דמוקי לה התם בששימר נחלתו ודקדק כן מלשון המשנה:

בפרש"י בד"ה אלא כגון דשני בגחלת שנטלה בפיו וכו' צ"ע בדף כ"ב דהתם אליבא דריש לקיש בלא"ה מוכרח לומר דמתני' דחררה איירי כגון דאדיי אדויי ומפ' רש"י לחד לישנא שזהו משונה והוי תולדה דקרן וא"כ לפ"ז צ"ל דהכא איירי הסוגיא אליבא דר' יוחנן וק"ל:

לעיל בתוס' בד"ה במועד מתחילתו מי שמעת ליה אלא בדשני ואייעד זו גירסת הקונטרס וכו' וקשה דהיכי פשיט וכו' דצד תמות במקומה עומדת עכ"ל. דבריהם בזה סתומים וחתומים דמה ענין צד תמות לכאן דהא אליבא דרבנן קיימינן דס"ל אין העדאה לצרורו' וא"כ עדיין כולו תם הוא ולא שייך ל' צד תמות ואם נאמר שכוונו בזה לומר דאפי' מדברי ר"א דס"ל יש העדאה ואפ"ה ס"ל דמשלם מגופו וכדי שלא נפרש דרש"י דייק מדבריו אלה דצרורו' כי אורחא משלם מגופו ע"ז כתבו תוס' שאין זה ראיה דלר"א הטעם דמשלם מגופו היינו דצד תמות במקומו עומדת אלא שאי אפשר לפרש כן לשון התוספות שלא זכרו בדבריהם מדר"א. ועוד דהא רש"י גופא כ"כ לר"א הטעם משום צד תמות במקומו עומד. והאמת יורה דרכו של' צד תמות שכתבו התוס' הוא שלא בדקדוק ועיקר הכוונה כאילו אמרו התמות עדיין במקומו דכיון דס"ל לרבנן אין העדאה לצרורו' הרי הוא כתם וא"כ הוי שינוי תולדה דקרן תם שמשלם מגופו וכבר כתבתי שדברי רש"י צדקו בזה דאף לפי מה דס"ל אין העדאה היינו לענין נ"ש אבל לענין עליה לא שייך לומר כן:

בא"ד ותימא דלקמן מוכח גבי הא דבעי רב אשי וכו' וכן לקמן פריך והא משונה עכ"ל. עיין במה שנכתוב שם באלו הדברים:

דף יח:

בפרש"י בד"ה אלא אי בעית לאוקמי בצרורו' כי אורחייהו ולמפשט בעיא דרבא וכו' מה שיש לדקדק בזה דמאי דס"ד כלל לפשוט הבעיא כיון דכבר דחי לעיל דאיכא לאוקמי כדמשני ובדר"ט פליגי דאע"ג שנדחה הותסברא גוף התי' במקומו עומד ויתבאר בסמוך ע"ש:

בא"ד ומדקתני צרורות מגופו אלמא צרורות כי אורחא נמי מגופו וכו' עכ"ל יש לדקדק מה ראה רש"י לפרש בפשיטות להוכיח מכאן דצרורות כי אורחא מגופו דלמא שאני הכא שהוא ע"י שינוי והוי תולדה דקרן לכך משלם מגופו כדדחי הש"ס לעיל ואי משום דאייריי בדאייעד מה לנו בכך כיון דאליבא דרבנן קיימינן ולדידהו ס"ל דאין העדאה לצרורות וא"כ כמו שאין מועיל העדאה לענין נזק שלם אלא דינו כתם לכך משלם נמי מגופו וכמ"ש התו' אבל באמת לשון רש"י מדוקדק היטב לפי שיטתו שמפ' עכשיו דהא דס"ל לרבנן אין העדאה לצרורות היינו ע"י שינוי וא"כ צריך ליתן טעם למה באמת נשתנה נזק זה מכל נזקין דלאו אורחייהו שמצינו בהם העדאה א"ו דלפ"ז הסברא היא כך שאין ההעדאה מועלת כלל בענין הנזק אלא לענין שחזר השינוי להיות אורחא בכך כמו בקרן דכיון דאייעד נעשה אורחא וכל אורח' משלם נ"ש משא"כ בצרורו' דהלכתא גמירי לה דאע"ג דהוי אורחא אינה משלמת אלא ח"נ וא"כ היכא דשני ואייעד אף אם נאמר דחזר השינוי להיות אורחיה מ"מ צרורות מיקרי ומשלם ח"נ אבל לענין לשלם מעליה דייק רש"י שפיר דאי ס"ד דצרורו' כי אורחא משלם מעליה אף בדשני ואייעד ודאי שאין שום סברא לומר שלא תועיל ההעדאה לענין זה דכיון שנסתלק השינוי ונעשה אורחא למה משלם מגופו א"ו דצרורות כי אורחא נמי משלמת מגופו וא"כ תפשט האיבעיא ואף שהדברים האלה הם פשוטים ממש בל' רש"י הוצרכתי להאריך דלפ"ז דברי תוס' תמוהי שהק' על רש"י בזה ודו"ק:

בגמרא אלא הא דבעי רבא ובו'. גם כאן יש להקשות מאי מקשי דהא שפיר אבעיא לרבא כיון דיש לדחות כל זה כדדחי הש"ס לעיל דפליגי בדר"ט ורבנן וכ"כ רש"י עצמו לעיל דלא דחי הש"ס אלא הותסברא אבל גוף התירוץ דיש לדחות פשיטת האיבעי במקומה עומד וא"כ איך רוצה לפשוט האיבעיא שניה ועוד דאף לפי מ"ש רש"י למטה בסמוך דלא ניחא לן לפרש בדשני וכר"ט דאפשר דס"ל יש שינוי לרביע נזק כדבעי רב אשי לקמן וא"כ אפשר דמשום הכי רוצה הש"ס לדחות לגמרי התי' דלגגיל דבר"ט פליגי ובדשני דהא ודאי לא שייך הכא לפרש כן דהא אף למאי דמשני עכשיו דאיירי בדשני ואייעד ע"כ ג"כ לומר דס"ל דאין שינוי לרביע נזק וא"כ שפיר מצינו לאוקמא נמי בדשני גרידא ובדר"ט פליגי והדרא קושיא לדוכתיה:

עוד בגמרא אמר לך רבא כי מיבעיא לי וכו' אבל הכא בין רבנן ובין ר"א כסומכוס ס"ל וכו'. הסוגיא בכאן תמוה כיון שעתה חוזר לתירוץ הראשון שזהו ממש אוקימתת הותסברא כמ"ש רש"י ותוס' א"כ למה שינה לומר דאתי' כסומכוס כיון דאתיא שפיך אפילו לרבנן דסומכוס כדקאמר לעיל ומה שפירשו רש"י ותוס' דאי כרבנן א"כ תפשוט דאין שינוי לרביע נזק והתוס' כ' עוד תירהן אחר אבל מ"מ גם לדבריהם יקשה לעיל מעיקרא אמאי ניחא ליה לאוקימיה כרבנן דסומכוס ולבסוף מאי קשיא ליה עד שחזר בו ועוד שלפי זה עיקר התירוץ חסר מן הספר. ואף דרש"י פי' לעיל נמי דס"ל כסומכוס מ"מ אמאי לא מפרש כן בגמרא בהדיא וכאן הוצרך לפרש. וכן בסמוך דמקשי הש"ס אימר דשמעת ליה לר"ט וכו' אמאי לא קשיא ליה הכי לעיל תיכף כדמוקי לה כר"ט ונ"ל ליישב המשך לשון הסוגיא דהא דשני לעיל ר"א ס"ל כר"ט אין הכוונה דפשוט ליה דלר"ט קרן בחצר הניזק משלם נ"ש מגופו דא"א לומר כן דמצד הסברא נראה להדי' עוזה גופיה נוגע בבעיא דבעי רבא דהא עיקר בעיא דרבא הוא משום דמצינו דקרן תמה משונה מכל הניזקין שמשלמת מגופה משא"כ בכולם ולא ידענא מ"ט אם נאמר שהטעם הוא משום דקילא מכולם במה שמשלמת ח"נ או משום דלאו אורחיה היא לכך איבעי ליה בח"נ צרורות דאי טעמא משום ח"נ צרורו' נמי משלמת מגופ' ואי טעמא משום דלאו אורחא א"כ בצרורו' דהוי אורחיה משלם מעליה וכן פי' רבא להדיא בל' האיבעיא וא"כ בכה"ג גופי' יש להסתפק בדברי ר"ט בקרן בחצר הניזק דא"א דטעמא דקרן בר"ה משלם מגופו היינו משום דקילא בח"נ א"כ בחצר הניזק שמשלם נ"ש משלם מעליה דלא אשכחן נ"ש דמשלם מגופיה אלא ח"נ גורם הקולא והיינו אם נאמד דח"נ צרורות משלם מגופו אע"ג דאורחא הוא דלא איכפת לן באורחא ולאו אורחא אלא הכל תלוי בח"נ אבל אם נאמר דקולת קרן בר"ה היינו משום דלאו אורחים לכך נאמר דח"נ צרורו' משלם מעליה דלא אשכחן כי אורחים דמשלם מגופו ואע"ג דמשלמת ח"נ לא איכפת לן בזה דעיקר הקולא היא דלאו אורחיה וא"כ בקרן בחצר הניזק דהוי נמי לאו אורחא משלם מגופו דלא אשכחן לאו אורחא דמשלם מעלי ואע"ג דמשלמת נ"ש לא איכפת לן בזה אלא הכל תלוי באורחא ולאו אורח' וא"כ עוזו הסברא נכונה א"א לומר דלמאי דמקשי ותסברא וקאמר אלא בדשני ור"א ס"ל כר"ט היינו משום מגופו דא"כ תפשוט איבעיא דרבא לאידך גיסא דצרורו' מעליה משלם דאי מגופו והיינו משום דח"נ משלם א"כ מוכח דלא איכפת לן באורחא או לאו אורחא אלא בח"נ ונ"ש תליא מלתא א"כ בחצר הניזק אע"ג דלאו אורחא היא יש לה לשלם מעליה ולא שייך לומר מהיכי יליף לה מקרן בר"ה דיו וכו' כדמסיק לבסוף דלא שייך לומר דיו כיון דכל זה חדא ק"ו הוא דכיון דרבינן לה לנ"ש ממילא משלם מעליה דלא אשכחן נ"ש דמשלם מגופו. א"ו דמאי דקאמר ור"א כר"ע ס"ל עיקר הענין הוא לפרש הא דקאמר ר"א נ"ש ועל מאי דקאמר מגופו לא חש לתרץ דסבר המתהן דאי ס"ל לר"א כר"ט דמשלם נ"ש יוצ לפרש מגופו דר"א מצד תמות דעכ"פ אף אם נאמר דס"ל לר"ט דקרן בחצר הניזק משלם מעליה סבר המתרץ דעכ"פ מודה ר"ט בצד תמות דבמקומה עומדת ואע"ג דקאמו מעיקרא ותסברא מק שלם מגופו מי אשכחן ולא ניחא ליה בצד תמות היינו משום דס"ד דבצרורות לא שייך צד תמות משא"כ לענין קרן אליבא דר"ט ס"ל דשפיר אשכחן צד תמות ומכ"ש אם נפשוט איבעיא דרבא דצרורו' מעליה משלם כיון דבאורח' תליא מלתא וא"כ יסבור ר"ט דקרן בחצר הניזק משלם כל המק מגופו כיון דלאו אורחא אתיא דר"א שפיר על כל המק וא"כ לא שייך להקשות כאן אימר דשמעת לר"ט וכו'. ולכך אתי שפיר נמי הא דקאמר הש"ס ע"ז ולא היא מ"ט מוקמית נר"ט משום נ"ש ולא קאמר דמוקי לה כריט משום מגופו א"ו דעיקר התירהי הוא משום נ"ש אבל מגופו ממילא אתיא ליה שפיר ולפ"ז הא דאקשי ר' סמא אימר דשמעת ליה לר' יהודא בתם ונעשה מועד אבל במועד מתחילתו לא שייך צד תמות א"כ אזלא לה נמי הך סברא קמייתא דא"א לאוקמי דר"א כר"ט והא דקאמר מגופו היינו אצד תמות דלא אשכחן במועד תחילתו צד תמות וא"ל נמי דהא דקאמר ר"א מגופו היינו משום דקרן בחצר הניזק משלם נ"ש מגופו דתקשי אימר דשמעת לר"ט וכו' כיון עוזו איבעיא דרבא עצמו שאם נאמר דצרורות משלם מגופו והיינו משום דבח"נ תליא מלתא ולא בלאו אורחא א"כ אין סברא ללמוד לר"ט חצר הניזק מרה"ר לענין מגופו דלא דמי כלל דכיון דאתרבי חצר הניזק לר"ט ממילא משלם ג"כ מעליה דלא אשכחן נ"ש דמשלם מגופו. וא"כ דלסברת רב סמא נדחו כל האוקימתות ונשאר הא דר"א בקושיא וא"כ קאמר שפיר אלא כי קאמר ר"א נ"ש בדאייעד לכך סבר דמשלם מגופו צד תמות כרבי יהודא ממש ופרש"י שפיר דלפ"ז אתי למיפשט בעיא דרבא דכיון שנדחו שני האוקימתות דלעיל וא"א לפרש בענין א' אלא בדאייעד וקאמרי רבנן מגופו משמע דצרורות גרידא נמי מגופו כדפרישית לעיל. ובזה נתיישב נמי הא דמקשי הש"ס אלא הא דבעי רבא יש העדאה וכו' דכיון שאין לך אוקימתא אחרת מזה ע"כ דנפשטו שני האיבעיות של רבא וע"ז מסיק הש"ס דלא תיפשוט לא הא ולא הא דאע"ג שנדחו שני האוקימתות אמר לך רבא והיא אוקימתא שלישית והיינו דבין ר"א ובין רבנן כסומכוס גף"ל ובדר"ט פליגי וכדמסיק לבסוף דלר"ט ודאי קרן בחצר הניזק משלם מגופו והיינו לסברת סומכוס דלא ס"ל ח"נ צרורות כלל וא"כ לא אשכחן שום ח"נ במידי דאורחא וא"כ ודאי נראין הדברים דקולת הקרן הוא דלאו אורח' וא"כ יליף שפיר רשות הניזק מר"ה לענין מגופו כיון דזצניהם לאו אורחא אבל לא מצינו לאוקמי כרבנן דסומכוס דס"ל ח"נ צרורות אע"ג דהוי אורחא ולדידהו יש להסתפק בבעי' דרבא וא"כ לא שייך לומר דס"ל כר"ט דברשות הניזק משלם מגופו כיון דלאו אורחא היא וילפינן לה מר"ה דהא צרורות אורחא הוא ואפ"ה מספקא לן אי משלם מגופו משום דנוכל לומר דבח"נ תליא מילתא ואם נאמר באמת דלפ"ז הסברא בצרורות משלם מעליה א"כ תפשוט בעיא דרבא ועיקר סוגי' הש"ס כאן דלא תפשוט שום איבעי' דרבא לא הא דמגופו ולא הא דהעדאה לצרורות ולכך מוקי לה כסומכוס ומקשי אימר דוצמעת ומסיק והיכי יליף לה וכדפרישית אבל לרבנן דסומכוס קיימי שני אבעיות דרבא כנ"ל בסוגית הש"ס ודוק היטב שנ"ל נכון לולי דרש"י גופיה לא פי' כן:

בתוספות ד"ה בין לרבנן בין לר"א וכו' וא"ת ולמה דחקו וכו' וי"ל דאי כרבנן וכו' והיינו כפרש"י אלא שהוסיפו לכתוב עוד תי אחר וכתבו ועוד דאי בצרורות כי אורחיה כו' עכ"ל. לכאורה עוזו הסברא מוכרחת עד שיפלא למה הוצרכו לתי' הראשון כלל ועוד לפמ"ש בסוגית השן"ס והוכחתי דלעיל מעיקרא בסברת הותסברא דמוקמינן לה כר"ע היינו אפילו לרבנן דסומכוס וכן משמע להדיא מל' הגמ' א"כ תקשי אין אפשר לומר כן דבצרורות כי אורחיה סבר ריא ח"נ וש"י שינוי נ"ש דהא ליתא בק"ו דר"ט. אמנם אחר העיון נ"ל ליישב ולומר ג"כ דסברת התוספות לא שייכי אלא דוקא במסקנא אחר כל השקלא וטריא אבל מעיקרא לא דלכאורה נראה אדרבא להיפך מסברת התוספ' ולומר דגוף סברת ר"ט בק"ו מפרשא בענין זה שהוכיח ר"ט דכל נזק לאו אורחא לעולם יותר חמור מנזק שהיא אורחא ולמד כן מדחזינן דבר"ה פטור כל נזק שהוא אורחא דהיינו שן ורגל ואפ"ה חייב בקרן א"ו דלאו אורחיה חמור טפי והא דאינו משלם אלא ח"נ היינו מפני שהרשות הוא קל שיש רשות למזיק לילך שם וא"כ מטעם זה מחייב ליה ברשות הניזק נ"ש מק"ו והיינו כיון שהנזק חמור והרשות חמור מחייב מק"ו וא"כ לפ"ז אזלא לה סברת התוספות דשפיר נוכל לומר בדשני בצרורות מחייב נ"ש משום שהיא תולדה דקרן לגמרי כיון דלאו אורחיה ולאו צרורות מקרי ואף על גב דצרורות כי אורחא לא משלם אלא ח"ג אפילו ברשות הניזק אין זו קושיא דודאי דמק ש"י שינוי חמור טפי מכי אורחא דהא צרורות כי אורחיה לא מחייבי בר"ה כלל ואפ"ה ע"י שינוי מחייב ח"נ. אבל דעת הרמב"ם דאפי' בצרורות ע"י שינוי פטור בר"ה דתליא בבעיא דר' אשי ועיין מה שנכתוב גבי בעיא דר' ירמיה מרבי זירא לקמן. א"כ ברשות הניזק מחייב ע"י שינוי מ"ש כמו קרן גופא משום דשינוי חמור מאורחא. ובאמת אין זה סברת התוספות כלל אלא לדידהו ס"ל שאין הסברא נותנת כלל לחייב ע"י שינוי יותר מכי אורחא אף לר"ט אלא דיינו אם נאמר ששוים הם ולכך מחייב בקרן ברשות הניזק נ"ש כיון דבכי אורחא נמי מחייב אבל בצרורות דבכי אורחא לא משלם אלא ח"נ לרבנן דסומכוס לא שייך להחמיר ולומר ש"י שינוי מחייב נ"ש דלא אשכחן שינוי חמור מאורחא. וכבר כתבתי באיבעיא דרבא אי יש העדאה לצרורות או לא שאם נפרש האיבעי' ש"י שינוי כמ"ש רש"י וכן הסכימו התוספות בסוף דבהא נמי איבעי ליה ונראה לפ"ז שהאבעי' מתפרשת ג"כ וסובבת על אותן הסברות שזכרתי כאן שאם נאמר אין העדאה לצרורות ע"י שינוי ש"כ צ"ל הטעם כמ"ש לעיל דלעולם אין ההעדאה מועלת אלא שנעשה השינוי על ידה כי אורחיה וא"כ בצרורות אין העדאה דאף אם נעשה השינוי אורחא הא צרורות כי אורחיה משלמת ח"נ וא"כ ש"כ דאורחא חמיר יותר משינוי וא"כ הדין נותן נמי דבצרורות ע"י שינוי בחצר הניזק לר"ט לא יתחייב נ"ש דלא מצינו שינוי חמור מאורחא אבל אם נאמר לאידך ניסא דיש העדאה לצרורות וע"כ נ"ל דשינוי חמור מאורחא ומועד במידי דלאו אורחא אף על גב דאייעד לאו אורחיה מיקרי לענין החומדא לסברת א"א דאורחא ק"ל טפי. דאל"כ איך יתחייב ע"י העדאה בנ"ש כיון דאורחא משלם ח"נ ומכ"ש לפרש"י לעיל בסמוך דבצרורות כי אורחא פשיטא דאין מועיל ההעדאה אלא ש"י שינוי אפשר דמועיל א"כ מוכח להדיא דשינוי חמיר מאורחא ולפ"ז הדין נותן לר"ט בצרורות ע"י שינוי בחצר הניזק אף על גב דלא אייעד שישלם נ"ש דהא לר"ט תם בחצר הניזק ומועד בר"ה שוין הם לענין נ"ש. ובענין זה נתיישב היטב דלעיל בסברת הותסברא כי מוקמינן לה לר"א כר"ע מצינן לאוקמי שפיר אפי' לרבנן דסומכוס דאף על גב דס"ל בצרורות כי אורחא ח"נ אפ"ה ס"ל ע"י שינוי בחצר הניזק נ"ש ואי משום קושית התוספות ה"א דילמא לפי דשינוי חמור לעולם מאורחא וא"כ באורחא דפטר לגמרי בר"ה חייב ברשות הניזק נ"ש וע"י שינוי דבר"ה ח"נ דהוי לגמרי תולדה דקרן משלם בחצר הניזק נזק שלם. ואף על גב דלא שייך ק"ו דר"ט לענין צרורות דהא לא אשכחן צרורות בשום מקום נזק שלם וצרורות ודאי קילי מנזק גמור אפ"ה נראה דבלאו ק"ו נמי ילפינן שפיר כיון דצרורות הלכתא גמירי להו ואי לאו הלכתא הוי חייב נ"ש כדסבר סומכוס ואם כן איכא למימר דלר"ט אליבא דרבנן נמי לא גמירי הלכתא אלא בכי אורחא דהוי תולדה דרגל משא"כ בלא אורחיה דחמור לא הוי תולדה דרגל אלא תולדה דקרן וממילא חייב דהא לא אשכחן פטורא דצרורות אלא ברגל. ובאמת בסוגיא דלעיל הוי אמרינן דשינוי חמיר טפי מאורחא דהא בע"כ ה"א דהא דס"ל לרבנן דר"א דמשלם ח"נ בדשני היינו משום דס"ל אין שינוי לצרורות לרביע הנזק והיינו כדאמרינן דשינוי אדרבא חמיר מאורחא ולפ"ז הוי קי"ל באמת דיש העדאה לצרורות כדפרישית אבל בסוף הסוגיא דמקשי הש"ס מהא דאיבעיא לרבא יש העדאה לרורות או לא דליפשוט ורוצה לתרץ אמר לך רבא דלא תפשוט וא"כ מוכרח שפיר לאוקמי כסומכוס דאי נוקמי כרבנן דסומכוס יקשה קושיית תוספות דאיך יסבור ר"א דכי אורחא ח"נ ועל יד שינוי ברשות הניזק נ"ש דהא ליתא לק"ו דר"ט ונצטרך לומר דאיתא לק"ו דר"ט והיינו משום דשינוי חמיר טפי שמשלמת בר"ה לכך משלם ברשות הניזק נ"ש כמו בקרן נמוד וא"כ הדרא קושיא לדוכתא דתפשוט בעיא דרבא דכיון דס"ל דוצינוי חמיר מאורחא מהיכא תיתי לא תועיל ההעדאה עכ"פ בשינוי כדפרישית לעיל ותפשוט נמי בעיא דרב ששת דאין שינוי לרביע מק דכיון דשינוי חמור אין שייך לומר שישלם רביע לכך מוקי לה כסומכוס דצרורות כי אורחא נמי משלם נ"ש וא"כ לא תפשוט כלל בעיא דרבא דאיהו אליבא דרבנן מיבעיא ליה ודו"ק:

בא"ד ולא רצה להעמיד כרבנן ובמקום גחלת וכגון דאנחה אנוחה על הגדיש בשינוי וכו' וכוונתם בזה דאם נוקי דאיירי במקום גחלת ע"י שינוי הוי תולדה דקרן גרידא וכ"ע מודו בזה והיינו כר"ל דמוקי לה הכי ע"ש דף כ"ג ועיין במהר"ם וכן פרש"י בסמוך:

כפרש"י לקרן מדמינן לה והואיל ומשונה הוא ח"נ משלם וכו' עכ"ל. והיינו כלשון ראשון שהביא רש"י לעיל דאיבעיא דרבא בצרורות ע"י שינוי אבל ללשון שני שהביא רש"י דבצרורות גרידא מיבעיא ליה אי יש העדאה לא שייך לשון משונה וצ"ל הא דאמרינן לקרן מדמינן לה היינו לפי שמשלמת ח"נ כמותה וק"ל:

שם בפרש"י או דלמא תולדה דרגל היא דהא אורחא היא עכ"ל. פי' כיון דצרורות גרידא אורחא ואפ"ה ח"נ משלם וא"כ ע"י שינוי נמי ואף על גב דאייעד אין לנו להחמיר ביותר מכי אורחא והיינו ללשון ראשון דרש"י אבל ללשון השני יתבאר בפשיטות כמ"ש לעיל באריכות:

בגמרא ת"ש בהמה שהטילה גלל וכו' ללשון שני שפרש"י לעיל דבצרורות כי אורחא מבעיא ליה יש להקשות מאי פשט מצרורות ע"י שינוי דהא גללים משונה הוא כדפריך בסמוך וכן הקשו התוספות לעיל ונראה דלפ"ז סובר סוגיית הש"ס דהא בהא תליא דא"א יש העדאה צרורות כי אורחיה והיינו משום דמדמינן לה לקרן א"כ כ"ש דע"י שינוי יש העדאה דדמיא טפי לקרן ואילו נאמר שאין העדאה לצרורות כי אורחא והיינו משום דתולדה דרגל הוא דהוי אורחיה לגמרי א"כ הדעת נוטה דבצרורות על ידי שינוי אינו משלם כ"א רביע נזק שהרי לא שייכי לרגל כלל לכך בדשני ואייעד משלם נמי חצי נזק וכן משמע בסמוך בבעיא דרב אשי:

דף יט.

בתוספות בד"ה ובהא קמיפלגי וכו' ותימא מנ"ל דפליגי וכו' עכ"ל. יש להקשות דמאי מקשו התוס' דהא עיקר כוונת הש"ס אינו אלא לפשוט האיבעי' דרבא וא"כ כ"ש אם נאמר דלא פליגי דרמי בר יחזקאל איירי בדאייעד ורב בדלא אייעד א"כ כ"ש דאיפשט בעיא דרבא דיש העדאה לצרורות כן הקשה מהר"ן לב וכן הוא בחדושי מהר"י גלאנטי ולי נראה דלק"מ דתוס' מקשו שפיר דודאי מוכח מסוגית הש"ס עצמו שרצה לומר דוקא דאיבעי דרבא היא פלוגתא דתנאי דאלת"ה אלא שרוצה לפשוט עכ"פ איבעי דרבא א"כ קשה אמאי מייתי הש"ס כלל ההיא דאמרי בי רב דאמר דצרורות משלם חצי נזק כדי להקשות אדרמי בר יחזקאל דאמר נזק שלם ותיפוק ליה דמשנתינו היא דצרורות משלם ח"נ וא"כ ה"ל להקשות דרמי בר יחזקאל אמתניתין ולפשוט מתוך כך בעיא דרבא א"ו שרוצה הש"ס להוכיח דוקא דבעיא דרבא היא פלוגתא דתנאי לכך לא מייתי ממתני' דלא מוכח מינה דס"ל אין העדאה לצרורות אלא הא דקתני ח"נ איירי בדלא אייעד לכך מייתי ההיא דאמרי בי רב דודאי פליגי אדרמי בר יחזקאל נמצא לפ"ז מקשו התוס' שפיר דאכתי מנ"ל דפליגי וא"כ מאי אולמא האי דאמרי בי רב ממתני' דכיון דגם מדרב לא מוכח שום פלוגתא טפי ה"ל לאתויי ממתני' ותירצו שפיר ודו"ק:

בגמרא תפשוט ליה מדרבא דבעי רבא יש העדאה וכו' מכלל דאין שינוי כלל. פירש רש"י כאן כל' השני דלעיל אבל מ"מ נ"ל ליישב דלל' ראשון נמי א"ש דע"כ מוכח מדרבא דס"ל אין שינוי דאף על גב דרבא בכי אורחא מיבעיא ליה מ"מ חזינן דעיקר הספק הוא אי לקרן מדמינן לה ואם נאמר דיש שינוי לרביע נזק ע"כ דלא לקרן מדמינן לה דהא עיקר של קרן משונה ואפ"ה ח"נ הוא דמשלם א"ו דס"ל לרבא אין שינוי ומספקא ליה שפיר אם לקרן מדמינן לה או לרגל כן נ"ל:

בגמרא או דלמא היתה מבעטת והזיקה בביעוטה או צרורות מחמת ביעוט ח"נ וכו' וסומכוס היא עכ"ל. ויש לדקדק למאי דס"ד דמתני' לא איירי אלא בהזיקה בביעוט או בצרורות מחמת ביעוט דהוו תרוייהו תולדה דקרן וא"כ אמאי נקט להו גבי רגל ויש ליישב בדוחק דלפ"ז יהיה המשך לשון המשנה כן כיצד הרגל מועדת דוקא כשהזיקה דרך הלוכה אבל בביעוט או בצרורות מחמת ביעוט אע"ג דדמיא לרגל אפ"ה אינו משלם אלא ח"נ דלא הוי תולדה דידה אלא דקרן. ועי"ל דנקט להו משום דבעי לאשמעי' בסיפא דבכח כחו כגון בדרסה על הכלי וניתז ממנו שבר אפי' סומכוס מודה דאע"ג דהוי תולדה דרגל אפ"ה אינו משלם אלא ח"נ והיינו לפי מאי דס"ד השתא דסומכוס מודה בה אלא לבסוף פריך הש"ס אלא הא דבעי רב אשי וכו' וק"ל:

שם בגמ' רב אשי כרבנן מוקי לה ובעי הכי וכו' עיין מ"ש מזה במשנה דהמשך לשון המשנה מורה לב' פנים לכך בעי רב אשי:

בפרש"י היתה מהלכת בחצר הניזק מליאה צרורות וכו' או דלמא השתא מיהא מחמת ביעוט קא מנתזה וא"ת יש שינוי לצרורות לרביע נזק הא רביע נזק משלמא עכ"ל. קצת קשה מי דחקו לרש"י לפרש דלענין רביע נזק בעיא ליה שהיא בעיא דלא איפשטא לעיל בסמוך ולא ניחא ליה לפרש דאיבעי ליה אי הוה תולדה דקרן ומשלם מגופו אי הוי כצרורות בעלמא ומשלם מעליה ואף ע"ג שגם זה הוא בעיא דרבא לעיל אי צרורות מגופו משלם או מעליה ולא אפשוט בשמעתין מ"מ אמרינן לעיל בריש פ"ק דלרבא הוא דמיבעיא ליה ולרב פפא פשיטא ליה והסכמת כל הפוסקים כרב פפא כמ"ש שם וא"כ ניחא לן טפי לאוקמי האי איבעי' דהני אמוראי אליבא דהלכתא אבל בעיא דרב אשי משמע להדי' דלגמרי לא איפשט' וא"כ נראה דוחק לומר דהני אמוראי דהכא דמיבעי' להו בבעטה והתיזה בדרך אם תמצא לומר קאמר דאל"כ תפשוט בעיא דרב אשי וכן תוס' שכתבו ואין לפרש דאיירי בר"ה וכו' משמע דאי הוי אפשר לאוקמי דלענין ר"ה מיבעיא ליה הוי מוקמי ליה בהכי ולא ברביע נזק שהיא בעיא דרב אשי וא"כ אמאי לא מפרשי דלענין לשלם מעליה מיבעיא ליה ויש ליישב בדוחק וצ"ע:

בגמרא היתה מהלכת בר"ה ובעטה והתיזה והזיקה מהו לקרן מדמינן לה וכו' כן הוא הגירס' בדפוס ווינציא"ה דגרסינן ובעטה והתיזה וכן נראה מלשון רש"י שלפנינו בתחילת דבריו שכתב לקרן מדמינן לה הואיל ובעטה וכו' עכ"ל. וכן בסמוך התיזה בר"ה כתב רש"י כי אורחא משמע דעד האידנא לא איירי בכי אורחא אלא ע"י שינוי וכן נראה מלשון מהרש"א אבל מהר"ם והת"ח הגיהו דל"ג ובעטה אלא היתה מהלכת בר"ה והתיזה והזיקה מהו וכן מוכח מסוגית הש"ס אח"ז וכ"נ שזו הגירסא הנכונה דאי בבעטה והתיזה לא הוי קאמר מסתברא תולדה דרגל הוא דהא בשמעתין דלעיל משמע דע"י שינוי ודאי תולדה דקרן הוא וכן נראה מלשון רש"י בסוף עמוד בד"ה והזיקה ע"ש וא"כ צ"ל שיש גמגום בלשון רש"י מאיזה תלמיד טועה וכן נראה מלשון הרא"ש וכ"כ הראב"ד והשיג על הרמב"ם אלא שהרב המגיד כתב שאף גירסת הרמב"ם כן ומה שנסתפק הרמב"ם בצרורות ע"י שינוי אי חייב בר"ה והעלה שהוא ספיקא דדינא היינו משום דס"ל דתליא בבעיא דרב אשי אי יש שינוי בצרורות:

דף יט:

בגמרא נקשר מאליו מאן חייב אי בעל הדליל וכו' ה"ה דהוי מ"ל דאמאי מחייב לה במתני' כשנשבר הכלי ע"י הדליל דהא לא מצינו בבור שחייב בו כלים וכן בסמוך דס"ד דבעל התרנגול משלם ח"נ משום בור ופריך מכח מ"ש ה"ה דהוה מצי למפרך אמאי חייב בה כלים אלא דהוי מצי לשנויי בשינויא דחיקי דכלים לא קאי אלא אסיפא דמילתא בהידוס א"נ דהוי מצי לאוקמי כר' יהודה דמחייב על כלים בבור לכך ניחא ליה להקשות מגופיה אבל על דברי הרמב"ם שכתב לדינא בפ"ב מהלכות נזקין דאם נקשר החוט מאליו ונסתבך כלי באותו החוט ונשבר חייב בעל החוט אי לא אצנעיה משום בור המתגלגל וא"כ יש להקשות דהא לא מצינו בבור שחייב על הכלים ואין כאן מקום להאריך:

שם אלא בעל התרנגול מ"ש כוליה נזק וכו'. לפי שיטת רש"י נ"ל לפרש בפשיטות דכל הסוגיא מיתוקמא שפיר דאיירי שהזיק הדליל דרך הליכת התרנגול וכן משמע פשטא דלישנא מדנקט לשון קשירה משמע שעודנו נקשר בתרנגול וכן במשנה אמרו בפי' היה דליל קשור ברגלו וכו' ומשבר את הכלים ומשמע דקאי נמי אדליל וא"כ מהיכא תיתי לדחוק ולומר דסוגיא דרב הונא וכל השקלא וטריא איירי דוקא בתר דנייח א"כ לא הוי ליה לסתום אלא לפרש לכך נראה אליבא דרש"י כמ"ש בדף ו' גבי בור המתגלגל ברגלי אדם וברגלי בהמה דלא גרסינן התם אי בהדי דאזלי קא מזקי כחו הוא א"כ משמע להדיא מדבריו דבבור המתגלגל ברגלי אדם אף כשהזיק דרך הליכת אדם והבהמה אין לנו לחייב כלל האדם והבהמה לא משום רגל ולא משום אש כמו שיתבאר אלא

מטעם בור יש לחייבו לבעל התקלה וא"כ מקשי הש"ס כאן שפיר אי בעל התרנגול מ"ש כוליה נזק דכתיב כי יפתח איש בור ולא שור בור לפי דלא ס"ד כלל לדמותו לשום נזק אלא לבור ומעתה נדון ע"פ הסברא שאין לדמות הדליל לאוכף ושליף שעליה או לעגלה המהלכת בקרון ולחייבו משום רגל כמ"ש הרא"ש שאם הזיק הדליל דרך הלוכו של התרנגול הוי כמו עגלה בקרון אלא דנראה דלא דמי דהא דאמרינן שדברים המחוברים לגופה חשיב כגופה היינו בדברים שדרכן להיות מחוברין לגופה והיינו ממון בעלים ונותנן שם לדעת דו"ק ותמצא שלא לחנם נקט דוקא חמור במשאו ועגלה בקרון אלא משום דדרכם בכך והבעלים יודעים בו לכך מוטל עליהם לשמרו מכל הנזקין שיבוא ע"י זה אבל דליל זה שנקשר שלא מדעת וגם אינו ממון של בעלים וגם אין הבעלים יודעין בו לפי שאין דרכם בכך שהרי כ"א חייב להצניע הדליל שלו נמצא דלא רמיא האי נטירותא כלל עליה דבעל התרנגול ומכ"ש דלא דמיא כלל לתולדת האש כגון אבנו וסכינו ומשאו שהניחן בראש גגו ונפלה ברוח מצוי' דשם עיקר החיוב על המניח שהוא בעל תקלה אבל התרנגול אף אם נאמר שהוא כמו רוח מצויה כמ"ש התוס' לא מצינו כה"ג דחייב כיון שנעשה מאליו ועל כל הדברים האלה יש לי ראיות ולפלפל באריכות בדברי הרא"ש ושאר פוסקים אלא שאין כאן מקומו ובטח"מ נאריך בזה אי"ה ולא דמי לכלב שנטל חררה דמסקינן התם דחשיב כאילו הכלב עשה ההיזק בידים דהגחלת חשיב כגופו נ"ל פשוט דלפרש"י התם החיוב הוא דחייב על אש של כלבו ולא דרשינן איש בור אלא בבור דוקא ולא באש ומ"מ מקשי התם שפיר כיון דהאש אין לגמרי שלו אלא דבעל חררה אף שהתוס' שם לא פירשו כן היינו לפי שיטתם שם כמ"ש שם באריכות ע"ש. ומ"מ ראוי להזכיר כאן דלכאורה קשה לדברי הרא"ש שכתב דבהזיק התרנגול בדליל דרך הליכתו חייב מדין רגל א"כ אמאי דחה הש"ס לומר דרב הונא בעלמא אתמר ולא קאמר דר"ה שפיר קאי אמתני' דמפרש למתניתין דאיירי כשהזיק התרנגול דרך הליכתו והא דלא מחייב ליה אלא בח"נ היינו משום דחציה השניה רמיא על בעל הדליל דאיירי בדלא אצנעי אלא בעל הדליל פטור דלא מצינו בור שחייב בו את הכלים לכך משלם בעל החרנגול חציה ואידך פלגא מפסיד הניזק אלא דבאמת לק"מ דהא קי"ל כרבי נתן דס"ל כל היכא דליכא לאשתלומי מהאי משתלם מהאי עיין לקמן גבי שור ושור פסולי מוקדשין וכו' ודו"ק:

שם אלא מתני' בדאדיי אדויי וכו' לפי מה שכתבתי בסמוך לשיטת רש"י א"ש דהא דאמרינן מעיקרא שאין שום סברא לחייב בעל התרנגול כשהזיק דרך הילוכו היינו משום דלא חשיב כגופו לכך לא מצינו לחייבו משום רגל אבל באדיי אדויי ודאי שיש לחייבו בו משום צרורות דמאי שנא מכל צרורות דעלמא דלאו מגופו הם ואפ"ה מחייב בח"נ וק"ל ועיין ברא"ש:

בפרש"י בד"ה אבל קשרו אדם וכו' ואם נתקל בו אדם חייב עכ"ל. כוונתו דלא מצינו לפרש שחייב כששיבר כלים דלא מצינו בור שחייב בו כלים לכך מפרש דאיירי כשנתקל בו אדם דאע"ג דדרשינן נמי שור ולא אדם היינו ממיתה אבל בנזקין מחייב וק"ל:

בפרש"י בד"ה אלא מתניתין לא מיתוקמא אלא באדיי אדויי וכו' והקושר פטור שלא נתקל אדם בבורו עכ"ל. ואף על גב דקי"ל דבור המתגלגל ברגלי אדם ובהמה חייב בעל התקלה וכן בסמוך אמרינן אי דלא אצנעיה פושע הוא היינו כשמהלכין כדרכן וא"כ עיקר הנזק נעשה ע"י הבור או הדליל אלא שנעשה בגרמת הבהמה ותרנגול לכך מחייב שפיר בעל התקלה אבל הכא שעיקר הנזק נעשה מכח זריקת התרנגול והתרנגול עיקר בנזק שבלתי זריקתו אין בדליל כדי להזיק וא"כ פטור הקושר וק"ל ועמ"ש בתוספות וכן נראה מלשון הראב"ד:

בתוספות בד"ה אבל קשרו אדם חייב פי' בתר דנייח וכו' עכ"ל התוס'. כ"כ לפי שיטתם דלעיל דף ו' גבי בור המתגלגל דגרסי התם אי בהדי דאזלי קמזקי כחו הוא ומפרשים התם דבדמזיק דרך הילוכו חייב בעל התקלה משום אשו וכן חייבים האדם ובהמה בחצר הניזק ע"ש באריכות וא"כ מדלא הזכיר כאן מזה כלום בסוגי' שלפנינו הוכרחו לפרש דאיירי בתר דנייחי ועמ"ש בסמוך בגמ' ודו"ק:

בד"ה וכי איתמר דרב הונא וכו' ובקונט' פי' וכו' וקשה לפירושו מ"מ ליחייב משום אשו וכו'. עכ"ל היינו ג"כ לפי שיטתם דלעיל דף ו' גבי בור המתגלגל שכ"כ שם אבל לרש"י כבר כתבתי דלא נרסינן התם אי בהדי דאזלי קא מזקי א"כ נראה מדבריו דבבור המתגלגל לא שייך כלל לחלק בין הזיק דרך הילוכו לבתר דנייח דלעולם אינו דומה כלל לאשו אלא לבורו וכן משמע שם להדי' לשון הסוגיא ומכ"ש לפי מה דאוקימנא בדאדיי אדויי שיש ליישב לפי שיטת רש"י דלא דמי כלל לאש ולומר דהתרנגול הוי כמו רוח מצויה דמהיכא תיתי לומר כן דאע"ג דקי"ל צרורות אורחא לא נאמר בשביל זה שהוא כמו רוח מצויה דודאי אין זה מצויה שיגרור התרנגול הדליל מר"ה לחצר הניזק ושם יזרקנו בכח על הכלים לכך לא רמי החיוב על בעל הדליל כיון שהנזק נעשה לגמרי מכח התרנגול ומה שהביאו התוס' ראיה מדאמרינן בסמוך אי דלא אצנעיה פושע הוא כבר כתבתי שיש לומר דאינו דומה התם איירי כשהזיקו התרנגול דרך הילוכו כדרכו וא"כ עיקר הנזק נעשה בדליל וא"כ יש לחייבו משום בור אבל באדיי אדויי שנעשה גוף הנזק מכחו של תרנגול שדרס בכח עד שזרק הדליל למרחוק שדבר זה חשוב כמעט כמו כיון להזיק כמ"ש התוספ' בר"פ כיצד דף י"ז נמצא שאין לחייב הקושר כלל לא מטעם בור ולא מטעם אש וכן נ"ל ליישב אליבא דרש"י ולא דמי לכלב שנטל חררה דמקשינן התם (מיחייב) נמי בעל גחלת היינו משום דעיקר הנזק נעשה ע"י הגחלת אלא שנעשה ע"י גרמת התרנגול:

דף כ.

בפרש"י בד"ה בקופצת וכו' שאין דרכה בכך וחייבת חצי נזק קאמר משום תולדה דקרן עכ"ל ואע"ג דבסמוך אמרי' כיון דאורחא למיכל אורחא נמי למיסרך היינו בברחא דוקא והכא איירי בבהמה גסה שאין דרכה בקפיצה ועיין ברא"ש וספר מלחמות להרמב"ן שפי' כל הסוגיא בע"א:

ברש"י בד"ה כגון דקיימי עמיר ברשות הניזק ובהמה בר"ה ומגלגל ואתי וכו' ובדיבור שאחריו מאי בתר אכילה אזלינן וכו' עכ"ל. נ"ל דא"א לפ' דאיירי דשקלה בבהמה והוציאה כל העמיר מרשות הניזק לר"ה דבכה"ג אין מקום להסתפק בו דהוי ליה כר"ה ופטורה כמ"ש התוספות ועוד דמ"ש מהתיזה בר"ה והזיקה ברשות היחיד דמסקינן לעיל לחיוב והיינו משום דבתר גמר הנזק אזלינן וא"כ ה"ה כאן דהא שן ורגל כחדא נפקי משדה אחר ולא בר"ה ועוד דלשון מתגלגל ואתי לא משמע כן א"ו דאיירי שלא הוציאה בבהמה כל העמיר בפעם א' אלא שהעמיר עדיין בפנים אלא שמגלגל והולך מעט מעט ע"י אכילת בבהמה שבדרך אכילתה בכל פעם מתקרב ראש העמיר אצלה ומנתקה ממנו כדי אכילה כי כן דרך הבהמות וא"כ יש להסתפק שפיר כיון שאפי' בשעת אכילתה נשאר צד השני ברשות הניזק אלא שמה שאכלת' היה בר"ה וא"כ לא דמי לכלב שנטל חררה ואכלו בגדיש דעלמא דהתם נסתלקה החררה לגמרי מרשות הניזק בשעת אכילה משא"כ הכא וכן משמע לשון מתגלגל ואתי וכ"נ להדיא מל' רש"י סוף ד"ה ואי בעית אימא וז"ל כי קא מיבעי' לן כגון שעורים דכוליה גרעין קאי בפנים וכי אכלה האי אזיל האי בתרה הרי להדיא כמה שכתבתי דעיקר הספק אי מדמינן עמיר לאספסתא לענין זה לומר שמה שבפנים נמשך אחר מה שהוציאה לחוץ ובזה נתיישבו קושיות התוס' ודו"ק:

בתוספות בד"ה זה אינו נהנה וזה לא חסר אפי' בחצר דקיימ' לאגרא וכו' המ"ל דפטור כיון שלא נהנה אע"פ שגרם הפסד וכו' עכ"ל. פי' דמ"ש תחילה שאינו נהנה אין מספיק לפוטרו דרוב המזיקים גם כן אינם נהנים ואפ"ה חייבים כיון שהלה מפסיד לכך כתבו דלא חשיב הפסד כ"כ כיון דאינו אלא גרמא בנזקין בעלמא אבל קשה דא"כ דחשבינן ליה גרמא א"כ אמאי פשוט ליה להש"ס בחצר דקיימא לאגרא וגברא דעביד למיגר דחייב דזה נהנה וזה חסר כיון דלא חשוב לחייבו ע"י שחסרו כיון דגרמא הוא וא"ל דפשיטא להש"ס לחייבו משום דנהנה דהא בזה נהנה וזה אינו חסר קא מיבעיא ליה משמע דהחיוב במה שנהנה לחוד אינו פשוט לו ודוחק לומר דכיון שנהנה זה מסייעו לחייבו בשביל כן על החסרון אף על גב שהוא גרמא מצטרפין שני הסברות לחייבו אף ע"ג דבכל חדא לא מחייב אבל הוא דוחק ועוד דכל היכא דמיפטר משום גרמא לא מצינו לחלק בין היכא דנהנה או לא כגון גבי המקבל שדה מחבירו והובירה דפטור משום גרמא אי לאו משום דדרשינן לשון הדיוט וכתב הרא"ש שמשם הוציאו התוספות כאן דין זה והתם אפשר דנהנה המקבל במה שהובירה שע"י כך עוסק במלאכה אחרת ואפ"ה פטור וכן בכמה דינים של גרמא המובאים בטור ח"מ סי' שפ"ו מצינן בהו כמה דברים שנהנה המזיק ואפ"ה פטור ועוד דמצד הסברא אדרבה יותר יש לחייב בזה חסר וזה לא נהנה מבזה נהנה וזה לא חסר דעיקר חיוב ניזקין בחסרון בלא הנאה אבל הנאה בלא חסרון מיחזי כמידת סדום. ונראה דלק"מ דסברת התוספ' היא דודאי משום מה שחסר אין לחייבו כיון דהוי גרמא בניזקין אלא כיון שנהנה זה בגוף ממון חבירו שדר בביתו בזה לחוד סגי לחייבו והא דמספקא ליה שם בזה נהנה וזה לא חסר היינו משום דאיכא למימר בכה"ג כופין על מידת סדום כיון שהלה אינו מפסיד כלל וגדולה מזו כתב המרדכי בשם ראבי"ה דאפילו לכתחילה מצי הלה לכופו לדור בע"כ בחצר דלא קיימ' לאגרא ואף על גב דרוב הפוסקים חולקים עליו מ"מ בדיעבד שדר כבר שלא מדעתו שפיר מספקא להש"ס אבל בזה נהנה וזה חסר כגון בחצר דקיימ' לאגרא וגברא דעביד למיגר כיון דלא שייך להזכיר כאן כלל מידת סדום כיון שמגיע לו היזק שפיר פשיטא ליה להש"ס לחייבו משום הנאתו לחוד וכן נראה מלשון הש"ס בסמוך דמשום שחרירותא דאשיתא משלם כל דמי השכירות ולא אמרינן שלא ישלם אלא כפי שהפסידו א"ו שעיקר החיוב הוא בשביל שנהנה והטעם שחרירותא אינו בא אלא להצילו מלומר שהיא מדת סדום כנ"ל לפרש דעת תוספות ועיין בהרי"ף דפליג באמת על התוספות בזה ודו"ק:

דף כ:

גמרא תנן המקיף את חבירו משלש רוחותיו וכו' ש"מ זה נהנה וזה לא חסר חייב שאני התם וכו' ת"ש א"ר יוסי וכו'. יש לדקדק אמאי לא מייתי מעיקרא ג"כ מלתא דר"י ולומר לימא כתנאי כסוגי' הש"ס בכ"מ ונראה דלק"מ דמעיקרא לא הוי ס"ד כלל לדקדק דר"י ס"ל בעלמא זה נהנה וזה לא חסר פטור דלעולם אימא לך דחייב והא דפטור הכא אם מקיף היינו משום דכופין על מדת סדום דכיון דגוף הגדר בשביל עצמו והניקף ממילא מתהני הוי מידת סדום לכך לא מייתי אלא מלתא דת"ק ומקשה מכח כ"ש דאף ע"ג שהוא מדת סדום מחייבו מכ"ש בזה נהנה וזה לא חסר דהכא דלא שייך מידת סדום כמו שכתבו התוס' בד"ה הא איתהני אבל לבתר דמשני דאיכא למימר את גרמת לי הקיפא יתירה וא"כ לפ"ז גם כאן לא שייך מידת סדום לכך מקשה שפיר מדר' יוסי:

שם בגמרא תא שמע הבית והעליה של שנים וכו' שאני התם דבית' לעליה משתעבד ת"ש רבי יהודה אומר וכו'. גם כאן יש לדקדק אמאי לא מייתי מילתא דר"י מעיקרא ולומר לימא כתנאי ונראה דמעיקרא הוי ס"ד דלרבי יהודא הוי זה נהנה וזה חסר כגון שגוף החורבה קיימא לאגרא שהרבה מצויים להעלות שכר לבעל הבית אבל לבתר דמשני ביתא לעליה משתעבד א"כ ע"כ לא יוכל הבעל הבית להשכיר החורבה כיון שמשועבד לבעל עליה לכך מקשה שפיר מדרבי יהודא. ועוד דעיקר הקושיא עכשיו דע"כ לא פליגי רבנן עליה אלא משום דביתא לעליה משתעבד כמ"ש תוס':

שם ת"ש ר' יהודא אומר וכו' ש"מ זה נהנה וזה לא חסר חייב. יש לדקדק לפי' רש"י בפ' הבית והעליה דטעם דר"י משום דמיחזי כריבית א"כ מאי מדקדק הש"ס כאן דהא בפ' איזהו נשך איתא להדיא אף ע"ג שאמרו הדר בחצר חבירו שלא מדעתו אין צריך להעלות שכר הלווהו ודר בחצירו צריך להעלות שכר אבל באמת בלא"ה דברי רש"י תמוהים בזה כמו שכתבו התוס' שם ועיין מה שכתבתי שם בעז"ה בישוב לשון רש"י ויתיישב ג"כ הסוגיא דהכא:

שיך לעיל בתוספות בד"ה את גרמת לי הקיפא יתירא פירש הקונט' וכו' וקשה דהיאך חשיב ליה אין חסר כיון שעיקר ההיקף נעשה בשביל שדה הניקף עכ"ל. נראה דקושיא זו אינו אלא לפי שיטתם דלעיל דבזה חסר וזה אינו נהנה יש לפטור וא"כ י"ל שפיר דהא דמחייבי רבנן בגדר המקיף הרביעית היינו משום דזה נהנה וזה חסר אבל כשלא גדר הרביעית אע"ג שזה חסר על ידו מ"מ פטור כיון שאינו נהנה אבל לפי מ"ש לעיל בשם הרי"ף דבזה חסר וזה אינו נהנה חייב וכן דעת הרמב"ם והרא"ש א"כ אתיא סוגית הש"ס שפיר אפילו לפי' הקונט' דהא מדחזינן דפטרי רבנן בשלא גדר אלא משלשה רוחות אע"ג דחסר ממונו ע"י שדה הניקף וא"כ יש לחייבו אף ע"ג שניקף אינו נהנה א"ו דכאן אין לחייבו כלל במה שחסר חבירו כיון שהניקף לא פשע כלום וגם המקיף אינו מוכרח להקיף דסתם בקעה נהגו שלא לגדור כדפרש"י שם וא"כ שעושה ההיקף מרצונו אין לנו לחייב הניקף מחמת חסרון דחסרון ממילא הוי ואפילו כגרמא לא חשיב וא"כ אמאי מחייבי ליה רבנן כיון דלא חשיב חסרון א"ו דמשום שנהנה לחוד מחייבי ליה וא"כ מקשי שפיר דתפשוט נמי בזה נהנה וזה לא חסר דחייב במה שנהנה לחוד ומשני דודאי יש לחייבו כאן כיון שנהנה במילתא דאית לחבירו פסידא ודו"ק:

בד"ה טעמא דניקף וכו' וא"ת אי זה נהנה וזה לא חסר פטור אפי' עמד נמי ניקף וכו' עכ"ל. פי' וא"כ ה"ל להמקשה לאסוקי אדעת' דטעמא דר"י משום דא"ל לדידי סגי בנטירא בר זוזא אבל כשגדר הניקף מחוייב ליתן לפי מה שגדר הוא וק"ל:

בגמרא אמר שמואל והוא שהניחה ע"פ ארובה ויתיב רבי אבהו וכו' והוצרך להביא האי דשמואל דאי הוה ס"ד דאיירי שקבעו בבנין לא היה שייך לדמותו לזה נהנה וזה לא חסר אלא זה נהנה וזה

חסר מיקרי כיון שאין האבן בעין כמו שהיה אבל מדשמואל מייתי שפיר:

דף כא.

בגמרא תרתי הא דקיימא לאגרא והא דלא קיימא לאגרא. לכאורה יש לדקדק לפי התוספ' לעיל דבגברא דלא עביד למיגר פטור אפילו בחצר דקיימא לאגרא א"כ ה"ל לשנויי הכא הא בגברא דעביד למיגר והא בגברא דלא עביד למיגר ואידי ואידי בחצר דקיימא לאגרא ונראה לפרש דלק"מ דלא מצינו לאוקמי הכי דבלישנא דברייתא קתני נמצא חצר של שמעון מעלה לו שכר א"כ משמע דבחדא גברא גופיה נקט שני דינים דבתחילה אינו מעלה שכר ולבסוף מעלה לשמעון אבל לפי מאי דמשני לענין החצר א"ש דבתחילה ששכרה מראובן היתה חצר דלא קיימא לאגרא כגון שראובן זה אינו רגיל להשכיר חצירות שלו אבל כשנמצאת אותו החצר גופא של שמעון אפ"ה משלם שכר לשמעון כיון ששמעון זה רגיל להשכיר חצירות שלו וא"כ הוי לגבי דידיה חצר דקיימא לאגרא ודו"ק:

בפרש"י בד"ה והדר בחצר חבירו דלא קיימא לאגרא וכו' זה מוכרח דאי בדקיימא לאגרא לא שייך לפוטרו משום ושאי' יוכת שער או ביתא מיתבא יתיב שהרי אם השכירו לאחרים היה ניצול ג"כ מאלו הטעמים ואפ"ה היה נוטל שכר עליה:

שם בפרש"י בד"ה דקמשתמש בע"ה בציבי ותיבני וכו' והא דלא מפרש איפכ' משום דלשון הדר בחצר חבירו לא משמע כן אלא דירה ממש ועיין מ"ש הת"ח בזה:

בתוספות בד"ה ובמחזרת פי' בקונטרס וכו' וקשה לפירושו דלעיל אמרינן כיון דאורחיה למיכל וכו' עכ"ל. לעיל גבי סוגיא דאילפא דמשני בקופצת ופרש"י דמשונה הוא הוי מצי לאקשויי הכי א"ו דנראה לרש"י דדוקא בברחא אמרינן כיון דאורחא למיכל אורחא למיסרך אבל לא בשאר בהמות כמ"ש לעיל וא"כ ה"ה הכא נראה לרש"י שאין דרך שום בהמה להחזיר פניה כלל ולאכול בחיזור והוי משונה וק"ל:

דף כב.

בגמרא אי הכי אמאי פטורים ע' בתוס' בד"ה אדם ותרנגול. ויש לפרש עוד דהכי פירושו דודאי אגופא דברייתא דקתני פטור לא קשיא ליה דידע שפיר דאיכא לשנויי דפטור דקאמר היינו מדין רגל שהוא נ"ש אבל חייב ח"נ משום קרן כמו דקאמר בברייתא דלעיל מלמטה למעלה פטור מלמעלה למטה חייב וע"כ דלא איירי אלא מדין רגל וא"כ א"ש נמי באידך ברייתא דעיקר החידוש אתי לאשמעינן דלא שייך כלל דין רגל בכלב וגדי שדלגו וה"ק כשם שמלמטה למעלה פטור כך מלמעלה למטה אבל חיוב דקרן לא הוצרך לומר דמילתא דפשיטא אבל עכשיו דמקשה על הברייתא דקתני שניהם פטורים אמאי דהא שפיר מצינו חיוב רגל מלמעלה למטה ומשני דאפיך מיפך וא"כ לא שייך לומר עוד דכשם נקט ובא לאשמעינן דפטירי מדין רגל דמה לי מלמעלה למטה או להיפוך לענין זה ואין שום חידוש בתרוייהו דפטירי מדין רגל כיון דהוא משונה לכך מקשה שפיר אם כן אמאי פטורים והש"ס משני דאפ"ה מיתוקמא בהכי אף שהוא דוחק ניחא לאוקמי' הכי כדי שלא ליקשי הברייתות אהדדי וק"ל:

שם בגמ' ת"ר הכלב והגדי שדלגו. עיין באריכות בס' שלטי הגבורים על הרי"ף ובספר ת"ח:

בתוס' בד"ה אדם ותרנגול וכו' ומתוך כך נראה לפרש שדלגו מלמטה למעלה פטורים היינו לגמרי דחשיב אונס עכ"ל. פי' דבעל הכלב והגדי לא מחייב דחשיב אונס לפי שאינו מוטל עליו לשומרו מזה כיון דלא שכיח כלל ולא הוי אפי' תולדה דקרן דקרן ותולדותיו שכיחי לפעמים וק"ל:

בפרש"י בד"ה משום ממונו וכו' וקס"ד דאיכא בינייהו כגון שהזיק בגחלת שאינו שלו וכו' עכ"ל. הא דנקיט רש"י לשון קס"ד לאו דוקא דהא אף לפי מסקנא קיימא האי איכא בינייהו כמו שיתבאר וכהנה רבות בל' רש"י בסוגית הש"ס ועיקר הכוונה לפרש דהמקשה בסמוך הרגיש בזו הסברא דמאן דס"ל משום ממונו פוטר בגחלת שאינו שלו ולכך מקשה דלפי' רש"י עיקר הקושיא הוא מחמת זו הסברא ומה שיש לדקדק ולפלפל בל' רש"י עי' מה שאכתוב בסמוך בתוספות:

בפרש"י בד"ה אשו השולח את הבעירה. נראה כוונתו בזה דעיקר פלוגתייהו דר"י ור"ל היינו במאי דפליגי לקמן בשולח את הבעירה במסר לו שלהבת דר"י לטעמיה ור"ל לטעמיה כמ"ש רש"י לקמן בהדיא:

בתוספות בד"ה אשו משום ממונו כלומר חיוב ממונו יש בו וכו' פי' שהתורה חייבה אותו על אשו משום שחייב לשומרו כמו שמחויב ג"כ מטעם זה על ממונו שהזיק:

בא"ד כדאשכחן בפ' הכונס וכו' היינו דסתמא דתלמודא מקשה התם גבי כופף קומתו אי מטי' ליה ברוח מצויה בדיני אדם נמי ליחייב:

בא"ד וגבי גץ היוצא מתחת הפטיש וכו' ועוד דאין לך אדם שיתחייב בדליקה שיפקיר הגחלים וידליק גדיש של חבירו ודלא כפ"ה עכ"ל. דברי תוס' צריכין עיון דהא לקמן בפ' המניח פליגי אמוראי במפקיר נזקיו אחר נפילת אונס או פשיעה וקאמר התם דר"א מחייב ליה ואם כן מאי מקשו בפשיטות לר"ל דלמא ר"ל ס"ל בהא כרבי יוחנן דמחייב במפקיר נזקיו ולכך חייב גבי גץ דע"כ ניחא ליה מעיקרא לבעל הגץ שיצאו הנצוצות כדי שלא ידליקו את ביתו וכן איתא להדיא בפ' לא יחפור אלא דלאחר שיצאו מפקיר להו וא"כ הוי ליה מפקיר נזקיו דלא מהני לפטור עצמו ומכ"ש דקושיא השלישית לא שייכא לפ"ז ועוד דלפי כוונת הבנת תוס' בדברי רש"י טפי ה"ל לאקשויי בהדיא ממתניתין פ' הכונס דאיתא התם אחד הביא את האור וא' הביא את העצים המביא את העצים חייב בא אחר וליבה המלבה חייב עכ"ל נמצא מוכח להדיא דאין החיוב תלוי דוקא בגחלת שלו וכן במה דתנן שילח ביד פיקח הפיקח חייב אף על גב שאין הגחלת שלו וזה באמת קושיא גדולה לכאורה על פרש"י אבל הנראה לפי עניות דעתי ליישב דלפרש"י לא פליגי ר"י ור"ל באשו משום מאי מחייב אלא דוקא במי שמדליק בתוך שלו ברשות אלא שלא שימר גחלתו ויצאה הגחלת מעצמה והזיקה ובכה"ג דוקא פליגי ר"י ור"ל לפרש משום מאי מחייב ר"י אמר שיש לחייבו משום חציו דכיון שלא שימר גחלתו מרוח מצויה מעיקרא ה"ל כזורק חץ וע"ז אמר ר"ל דלא דמי כלל לחץ כיון דלאו מכחו קאזלא אלא משום ממונו יש לחייבו אבל במי שנתכוון להדליק בשל חבירו לא שייכא כלל פלוגתא דר"י ור"ל לפרש משום מאי מחייב דהא ודאי יש לחייבו מטעם אדם המזיק שהוא מועד לעולם ונלמד במכ"ש מכורה בור שההיזק בא לאחר מכאן ומכ"ש כאן שמזיק בידים וכן נראה מל' הש"ס דקאמר אשו משום מאי מחייב ולא קאמר אש משום מאי מחייב או מבעיר משום מאי מחייב א"ו דלא פליגי אלא באשו של היתר דוקא וא"כ לפ"ז נתיישבו אליבא דרש"י כל הקושיות של תוס' דכופף קומתו של חבירו ודאי אפילו ר"ל מודה דחייב כיון שנתכוון להזיק וכן גבי גץ כיון שהנצוצות יצאו ע"י הכאתו ומכחו מחייב מטעם מזיק וראיה גדולה לדברי מצאתי מל' הרמב"ם שלא כ' האי דגץ גבי דין אש בהלכות נזקי ממון אלא בהלכות חובל ומזיק הרי להדיא כדברי דאדם המזיק מקרי ומכ"ש דקושיא שלישית של תוס' שכל אדם יפקיר גחלתו וידליק גדיש של חבירו לא שייך להקשות לפמ"ש דכיון שיתכוון להדליק ודאי שיתחייב ולפ"ז אין להקשות נמי ממשנה דהכונס דהמלבה חייב דר"ל מוקי לה בנתכוון להדליק של חבירו כנ"ל ועי' מ"ש עוד מזה בסוגיא דשמעתין ודו"ק:

בתוספות בד"ה לאו ממונו דבעל הכלב הוא וכו' ועל אש של כלבו לא חייבתו תורה וכו' עכ"ל. הוצרכו לפרש כן לפי שיטתם דלעיל דר"ל מחייב אפילו בגחלת שאינו שלו אבל לפרש"י מקשי בפשיטות לאו ממונא דבעל כלב הוא אלא דבעל חדרה וא"כ אפשר דלרש"י חייבתו התורה על אש של בהמתו וכן כתבתי לעיל בסוגיא דדליל אליבא דרש"י ע"ש. מיהו יש לפרש קושיית התוס' בענין אחר דקשיא להו ולחייב משום אשו של כלבו דהיינו אמקום גחלת דה"ל חציו דכלבו אלא דג"ז דוחק דהמקשה לא ס"ד דאיירי במקום גחלת דא"כ כוליה נזק בעי שלומי ודו"ק:

בגמרא בשלמא למ"ד אשו משום חציו דגמל הוא וכו' יש להקשות דאיך ס"ד דמקשה דלא איירי במסכסכת דא"כ תקשי אפילו לר"י דאמר אשו משום חציו מ"מ אמאי מחייבינן ליה לבעל הגמל לשלם כל דמי הבירה דהא צרורות הוא כל מקום הבירה ואין עליו לשלם אלא ח"נ כדין צרורות דבהמתו א"ו דאיירי במסכסכת דה"ל כמקום גחלת וא"כ מאי מקשי לר"ל וא"ל דלר"י מתוקמא בלא מסכסכת ומאי חייב נמי בעל הגמל דקאמר היינו ח"נ דהא ודאי ליתא דהא קתני סיפא הניח חנווני נרו מבחוץ חנווני חייב על כרחך היינו נ"ש דהא התם הוו אשו דאדם גופא ואין דין צרורות באדם כמ"ש רש"י לעיל והוא פשוט וא"כ ע"כ דחייב דרישא נמי נ"ש קאמר ותקשי נמי לר"י ואיברא דלא קשיא ליה דאפילו חציה גופא לא לשלם כיון שהגמל עובר בר"ה א"כ הוי ליה צרורות בר"ה דפטור אלא דבאמת לק"מ דהא אסקינן לעיל דהתיזה צרורות בר"ה והזיקה ברה"י חייב והא נמי דכוותיה אבל הא ודאי קשיא דלא ליחייב יותר מח"נ אי לא דאיירי במסכסכת. אמנם אחר העיון יראה לי דלק"מ ונבין תחילה ואחר נדבר דראוי להבין דגוף פלוגתא דר"י ור"ל בחציו וממונו הוא זה לפי שנזק אש אינו דומה במהותו לשאר נזקין שהנזק נעשה כאחד אבל באש אינו כן אלא שהגחלת מבעיר איזה דבר ואותו דבר מבעיר דבר אחר וע"כ נתקשו בו חכמים מ"ט חייב בה כיון שאין גוף מעשה המזיק מחובר לדבר הניזק וכאילו אינו נעשה מכוחו אלא מכמה כח כחו לכך דימה אותו ר"י לחציו שמזיק ג"כ למרחוק וגם כאן חשבינן כאילו נעשה הכל מכח ראשון שהוא הגחלת שנעשה חץ דכיון שהכל נעשה מכחו חשיב כאילו גוף הגחלת הולך ומבעיר עד לבסוף ור"ל סובר דלא דמי כלל לחץ דחץ אזל מכחו ממש והאי לא אזלי אלא למקום הגחלת ומכאן ואילך כלו לו חיציו ואין לחייבו אלא משום ממונו כדפרישית לעיל שחיוב השמירה מוטל עליה כמו על שאר ממון וכשלא שימר חייב. וא"כ לפ"ז על כרחך הא דקאמרינן לעיל גבי כלב שנטל גחלת והדליק גדיש דלר' יוחנן ה"ל על מקום גדיש צרורות ולא נלמד משם על מקום אחר דהתם היינו טעמא דכיון שהגחלת אינו של בעל הכלב וא"כ אין לנו לחייב בעל הכלב משום חציו דהא לאו חציו דידיה אלא מחייבין לו משום חציו דכלב דה"ל כאילו כלב זורק חץ למרחוק שזהו ממש דין צרורות כמו שנתבאר לעיל דכל נזק שעושה הבהמה שלא במחובר לה הוי צרורות כך מחייב כאן על מקום הגחלת נ"ש כיון דאנח אנוחי והוי כמחובר דה"ל כאילו שיבר הכלי ברגליו אבל ממקום הגחלת ואילך שאין דבר הניזק מחובר לה הוי ליה צרורות. וכבר נתבאר לעיל שדין צרורות דמשלם חצי נזק היינו דוקא כשגוף הצרורות הם דבר הפקר אבל כשגוף הצרורות הם ממון בעלים חייב נזק שלם וזה מבואר היטב בסוגיא דדליל וזה לשון הרא"ש שם להדיא דהא דצרורות חייב חצי נזק היינו בהפקר אבל אם התיזה ממון בעלים משלם נ"ש דצרורות אורחא הוא כאבנו וסכינו ומשאו שהניחו בראש גגו ונפלו ברוח מצויה והזיקו עכ"ל. ומעתה נתיישב סוגית הש"ס על נכון דדוקא גבי כלב שנטל גחלת שאין הגחלת מיוחדת לבעל הכלב א"כ ה"ל האי גחלת ממש כצרור עפר של הפקר שזרקה כלב למרחוק דה"ל צרורות ומשלם ח"נ אבל כאן גבי גמל לא שייך כלל ח"נ שהרי תיכף כשהרבה בעל הגמל הפשתן על הגמל באופן שתוכל להזיק עליה רמיא שמירת הגמל עם הפשתן הכל על הבעלים וא"כ כשהכניס הגמל הפשתן לחנות והודלק הפשתן נעשה גוף הפשתן חץ של בעל הגמל וכשהזיק אח"כ והדליק הבירה ה"ל כחמור שהזיק במשאו שמשלם נ"ש דהכי איתא בהדיא לעיל בריש פירקין ודבר ברור שאם נפל האוכף או המשאו מעל החמור והזיק מרחוק שחייב נ"ש כמו שכתבתי בשם הרא"ש ונבין עוד מלתא בטעמא דלא שייך לומר כאן כיון שאין דבר הניזק במחובר לגופה ה"ל צרורות דהא ליתא דכיון דחשבינן לבהמה ומשאו שעליה גוף א' ושמירת שניהם מוטלת על בעל הבהמה אם כן למה נאמר שלא נעשה הנזק במחובר לגופה שהרי נעשה הנזק על כל פנים מחובר למשאו או לאוכף דחשיב כגופה ממש וא"כ הרי נעשה במחובר לכך אין עליו דין צרורות וא"כ כמו זה ממש דין הגמל שהזיקה במשאו שעליה שהוא הפשתן שנעשה גחלת והגמל שהולך ומבעיר ה"ל כזורק חץ של בעליו למרחוק דחייב נ"ש שהרי הצרורות ג"כ הם של בעליו ושמירת שניהם מוטלת על בעל הגמל וה"ל כגוף א' דחשיב כאילו הזיקה בגופה ממש וא"כ א"ש לרבי יוחנן אף בלא מסכסכת אבל לר"ל מקשה שפיר דכיון דס"ל דאין לנו לחייבו משום חציו אלא במקום הגחלת אבל מכאן ואילך כבר כלו ליה חציו וא"כ אין לומר דחשיב כחמור במשאו דהתם נעשה כל הנזק בפעם אחד מכוחה אבל הכא דאזיל ליה כוחו ולאו מכחו קא אזלי למרחוק ואין לחייבו אלא מטעם ממונו מחייבת ליה דכיון שעיקר הנזק נעשה מכח גחלת ראשונה שהיא ממונו מחייב בכל כיון שלא שמרה כראוי וא"כ קשה האי אש לאו ממונו דבעל הגמל הוא אלא דחנווני ודוק היטב באלו הדברים שנראים לי נכונים וברורים בס"ד ונתיישב בזה הסברא כמה לשונות הפוסקים שנראה מסתימת דבריהם דלר"י מיתוקמא הסוגיא בלא מסכסכת ואין כאן מקומו להאריך. והנה אח"ז עיינתי בספרי הפוסקים וראיתי שהטור בסי' תי"ח כתב באמת גבי גמל דחייב בעל הגמל ח"נ והיינו ע"כ שהרגיש במ"ש דלר"י נמי איירי דדוקא במסכסכת חייב בנזק שלם דאל"כ ה"ל צרורות אבל לפי מ"ש נתבאר שא"א לומר כן וביותר שמדברי הרא"ש שהבאתי נראה דלא שייך כאן דין צרורות כיון שגוף הצרורות מיוחדים ג"כ לבעל הגמל ובאמת לא הבנתי משום פוסק מקדמונים שפסק כדברי רבינו הטור וצ"ע. דבר זה שכתבתי צריך להתיישב עוד ויותר נראה דכיון שהפשתן של בעל הגמל נעשה גחלת הדר ה"ל אשו ממש וחייב משום חציו דאדם גופו שלא שימר גחלתו ואטו משום שנעשה ע"י הגמל שלו ניקל עליו ליתן לו דין צרורות ודו"ק:

בגמרא רבי יהודא אומר בנר חנוכה פטור. הא דמייתי הכא מלתא דר"י נראה דאי לאו דר"י היה אפשר לומר דהא דמחייב לר"ל בעל הגמל אע"ג שאין האש שלו היינו טעמא דאיירי שבעל הגמל עצמו מנהיגו דרך החנות וא"כ הוי פשיעה גמורה שיש לו למונעו מלילך שם ואדם מועד לעולם והא דמחייב בסיפא החנווני היינו מחצה דשניהם פשעו לכך מייתי הא דר"י דאמר פטור ולא קאמר פטור החנווני ובעל גמל חייב א"ו שאין שום חוב על בעל הגמל משום פשיעתו:

שם בגמרא ואי במסכסכת אמאי חייב. מסתימת לשון רש"י נראה דכוונת המקשה דבמסכסכת ראוי שבעל גמל ישלם הכל והחנווני פטור לגמרי כדמשמע מפשטא דלישנא דתלמודא בסמוך אי בשעמדה כ"ש דחנווני פטור ובעל גמל חייב והא דאמר לקמן גבי כלב שנטל חררה וליחייב נמי בעל נחלת נראה דאין זה ראיה אליבא דרש"י שפירש שם דעיקר הקושיא היה שלא יפסיד הניזק דכיון שהדין הוא דבעל כלב אינו משלם רק חצי דמי הגדיש משום צרורות לר"י ולר"ל פטור בעל הכלב לגמרי על הגדיש לכך מקשה שפיר וליחייב בעל גחלת והיינו כל מה דליכא לאשתלומי מבעל הכלב לישתלם מיניה כדפירש רש"י התם להדיא ע"ש אבל הכא מקשה שפיר שישלם בעל הגמל הכל והטעם נלע"ד נכון אליבא דרש"י שכתב לעיל בסוגיא דדליל בדאדיי אדויי שאפילו אם קשרו אדם פטור הקושר לגמרי וע"כ הטעם כמ"ש לעיל דכיון שנעשה היזק ע"י כח התרנגול ממש שזרקו א"כ אין לנו לחייב כלל להקושר כיון דלא אפשר בדליל כדי להזיק בלתי כח התרנגול וא"כ ה"ה נמי כאן כיון דאיירי במסכסכת שהגמל הולך ומבעיר בידים כל הבירה א"כ נראה כל הנזק ממעשה הגמל ממש לכך יש לו לחייבו בכל הנזק ולפטור את החנווני דנראה שאין בניצוצות שלו כדי להדליק כל הבירה לולי מעשה הגמל ומשאוי שעליו והגמל עושה עיקר הנזקין בידים משא"כ לקמן בכלב שנטל גחלת דמקשה התם על מקום הגדיש ושם לא עשה הכלב אלא מעשה הינוח אבל עיקר הנזק נעשה ע"י גוף הגחלת דלאחר שנסתלק מעשה הכלב שהניחו גוף הגחלת הולך ומבעיר והו"ל כבור המתגלגל ברגלי בהמה דהיינו מי שהניח איזה דבר תקלה בר"ה וגלגלה הבהמה התקלה למקום אחר והזיקה לבתר דנייח דאמרינן לעיל דהחיוב על בעל התקלה הראשון וה"נ דכוותי' אלא דלר"י מחייב בעל הכלב בח"נ משום חיציו דצרורו' ולר"ל פטור לגמרי רק על מקום גחלת לכך מקשה שפיר דלמה יפסיד הניזק אלא דליחייב בעל הגחלת בכל מאי דליכא לאשתלומי מבעל כלב כנ"ל לפ' הסוגיא אליבא דרש"י והמעיין היטב בל' רש"י בסוגיא דשמעתי' ולקמן בדף כ"ג ולעיל בסוגיא דדליל וכן בכמה מקומות הנוגעים לדינים אלו יראה לעין שדברים אלו נכונים וברורים בס"ד. אבל למאי דמסקינן דאיירי שעמדה להטיל מימיה א"כ אין נראה הנזק ממעשה הגמל בידים שהגמל אינו עושה אלא מניעת ההליכה משם וגם בזה הוא אונס. ולפי מה שפירשתי לא שייך להקשות חנווני אמאי חייב אלא דוקא לבתר דמוקמינן לה במסכסכת אבל מעיקרא דהוי ס"ד דלא איירי במסכסכת לא שייך להקשות כן שהרי אם לא סכסכה הוי לגמרי דומיא דכלב שלא עשה אלא מעשה הינוח ומחייבי שניהם וא"כ הוי ניחא ליה דהא דקאמר חנווני חייב היינו בשותפות עם בעל הגמל דקאמר לעיל מיניה ודוק היטב:

בתוספות בד"ה ואי במסכסכת אמאי חייב חנווני הכל גם בעל הגמל יתחייב וכו' כל זה הדיבור נמשך לפי שיטתם לקמן גבי וליחייב בעל גחלת וכן במה שכתבו לעיל בסוגיא דדליל דאף באדיי אדויי מחייב הקושר מחצה דלדידהו בכל מילי שנעשה הנזק בשנים שניהם משלמין ואין חילוק אף אם אחד מהם עיקר בגוף הנזק וכן מוכח מדבריהם בכמה מקומות ועיין מה שכתבתי בסמוך דלרש"י אינו כן ודו"ק ועמ"ש לעיל בסוגיא דשלמים שהזיקה:

בא"ד אמאי חייב חנווני הכל וכו' הא דלא ניחא ליה לפרש באמת הא דנקט חנווני חייב קאי אדלעיל מיניה והיינו שחייב עם בעל הגמל דאפשר דלישנא לא משמע הכי ועוד מדנקט ר"י פוטר ולא קאמר ר"י אומר בנר חנוכה החנווני פטור ובעל גמל חייב א"ו דבעל הגמל כ"ש דפטור אפילו בלא נ"ח דת"ק נמי פטר ליה וא"כ מקשה למה באמת פטרינן לבעל הגמל כיון דאיירי במסכסכת ואפשר דמשום הכי מייתי מלתיה דר"י מעיקרא משום דבעי לאקשויי בסוף ממילתיה וק"ל:

דף כב:

בגמרא ת"ש המדליק את הגדיש וכו' לפי מה שפירשתי לעיל דגבי אדם המבעיר בידים בשל חבירו אפילו ר"ל מודה דאין החיוב משום ממונו אלא משום אדם המזיק וא"כ יש להקשות לכאורה מה מקשה רבא לר"ל אבל באמת לק"מ דהא דנקט כאן המדליק את הגדיש אין הכוונה שנתכוון להדליק הגדיש של חבירו אלא במדליק בתוך שלו והדליקה הגדיש של חבירו איירי התם וכן איתא שם להדיא דפליגי תרי אמוראי בפי' המשנה דהא דמייתי הכא המדליק את הגדיש והיה גדי כפות לו אין זה לשון המשנה אלא רישא דמתני' הוא המדליק את הגדיש ר"י אומ' משלם כל מה שבתוכו וחכ"א אינו משלם אלא גדיש של חיטים וכו' ואח"כ אמרו בבא אחריתי היה גדי כפות לו וכו' אלא שהש"ס קיצר בלשונו ופליגי אמוראי שם אי פליגי ר"י ורבנן דוקא במדליק בתוך שלו או אפילו בתוך של חבירו פליגי נמצא משמע דעכ"פ כ"ע מודו דעיקר מילתא דמתניתין איירי במדליק בתוך שלו ועליה קאי היה גדי כפות לו שהרי נקט אח"כ ומודים חכמים לר"י וכו' וא"כ מקשי שפיר וק"ל:

בתוס' בד"ה רישא בעל גמל חייב אע"ג דמעיקרא נמי הוי טעמא דרישא וסיפא הכי עכ"ל. לפמ"ש לעיל אליבא דרש"י נתבאר דלא הוי הכי טעמא דסיפא מעיקרא:

בד"ה היה גדי כפות לו תימא דלתני ברישא גדי ועבד סמוך ובסיפא גדי ועבד כפות דהוי רבותא טפי עכ"ל. קצת יש לדקדק דאמאי פשיטא להו דבהכי הוי רבותא טפי דהא איכא למימר נמי איפכא דבגדי שאינו כפות ונשרף א"כ חזינן להדיא שהגדי נשרף מפשיעת השריפה בלבד ולא מיפטר מחמת שהיה לו לברוח כיון דחזינן שאין בו דעת אבל בגדי כפות הוי ס"ד דלפטור כיון שאין הנזק בא לו מחמת פשיעת השריפה לבד אלא הכפיתה גרם לו דאפשר שאילו לא היה כפות הוי עריק ואזיל ליה ויש לסברא זו ראיה בש"ס ואחד מהם בפרק הפרה דאמרינן הניח אבן ע"פ הבור ובא שור ונתקל בה ונפל לבור דפטרינהו רבנן מטעם שיכול לומר אי לאו אבנא דידך לא הוי נפיל לבור והדבר פשוט דאי לאו אבן הוי חייב בעל הבור דלא אמרינן איבעי לעיונא וליזיל כיון שאין בו דאי דעת ואפ"ה פטור היכא דאיכא אבן ולא אמרינן בלא אבן היה נופל לבור א"ו דכל היכא שיש במה לתלות תלינן וה"ה הכא ואף שיש ליישב ולחלק דהתם עיקר הפטור כיון דבעל האבן חייב שהוא ג"כ בור כדפרש"י התם מ"מ גוף הסברא במקומה עומדת דכל היכא שיש ריעותא אחרת שגורם לנזק יש סברא לפטור המזיק האחרון והוצרך התנא לאשמעינן דחייב אפילו בגדי כפות ויש ליישב בדוחק וצ"ע:

בפרש"י בד"ה עבד כפות לו וכו' פטור אגדי וגדיש דקלב"מ שההורג עבד נהרג עכ"ל. ואע"ג דלפי מאי דס"ד השתא דלא איירי בהצית בגופו של עבד זימנין דמשכחת שאינו חייב מיתה על העבד כגון שלא ידע שיש שם עבד והו"ל שוגג עליו מ"מ פטור מתשלומין מדתנא דבי חזקיה דלא חלקת בין שוגג למזיד לענין פטור ממון וכן פי' רש"י להדיא פ' הכונס:

בגמרא א"ה מאי למימרא. ואע"ג דאף למ"ד אשו משום חציו אין לפרש פטורא דסיפא אלא משום קלב"ם מ"מ לא שייך להקשות מאי למימרא דקמ"ל שפיר דאע"ג שאינו חייב מיתה ממש כמ"ש בסמוך אפ"ה פטור מתשלומין מטעם דלא חלקת אבל עכשיו דמוקים לה במיתה ממש קשה מאי למימרא וא"ל דקמ"ל דאע"ג שלא התרו בו פטור כפרש"י שם דפשטא דלישנא לא משמע כן דא"כ הו"ל לפרש בהדיא כן ועי"ל דלמ"ד אשו משום חציו היא גופא קמ"ל שחייב מיתה אף כשלא הצית בגופו והיינו משום חציו וק"ל:

בתוס' בד"ה אילו קטיל תורא עבד וכו' ונראה לר"י וכו' והא בדבר שממונו עושה לא שייך קלב"ם עכ"ל. אין הכוונה שמצד הסברא הוא כן אלא מדחזינן שהתורה חייבה בשור שהזיק עבד שלשים שקלים ולזה כיון רש"י ג"כ ונתיישב ג"כ קושית מהרש"א ע"ש:

בד"ה בגדי דחד ועבד דחד וכו' ותי' הריב"א דכל רודף אחר חבירו חשיב מיתה ותשלומין לאחד וכו' עכ"ל. פירוש דלפ"ז מתרצים ג"כ הסוגיא דהכא דלמאי דאוקמינן שהצית בגופו של עבד האי נמי רודף הוא ובחנם נדחק מהר"ם לפרש דלא מתרצים אלא האי דסנהדרין:

בפרש"י בד"ה ור"י אמר אפילו שלהבת וכו' והכא חציו דחרש הן עכ"ל. מה שהקשו בתוס' דהא מסקינן דר"י אית ליה נמי משום ממונו וא"כ איך כתב רש"י דר"י לטעמיה נראה דלק"מ לרש"י שהרי דקדק רש"י בלשונו ואמר אלא חציו דחרש הם וא"כ הכוונה מבואר דאף שממונו דבעל שלהבת היא אפ"ה פטור כיון שהחרש עושה ההיזק בידים דחציו הם וכה"ג אפילו בשור פטור דלא מחייב התם בעל השור אלא כיון שהשור עצמו עושה ההיזק והחרש אין עושה אלא מניעת השמירה וכן בשלהבת לר"ל דס"ל דלאו חציו דחרש הוא דלאו מכחו קא אזלי אלא משום ממונו חייב בעל השלהבת שלא שמרו כראוי שהחרש אינו עושה כלום אלא מניעת השמירה אבל כל היכא שהחרש עושה היזק בידים ע"י ממונו של חבירו לא נוכל לחייב בעל הממון כלל וכ"כ התו' עצמן לעיל גבי בור המתגלגל דכל היכא שנעשה היזק ע"י אחר בכוונת היזק פטור בעל הממון וא"כ לר"י דס"ל אשו משום חציו הו"ל כאילו היזק החרש בכוונה דאף שאין בו דעת לשמור שייך בו כוונת היזק כדי לפטור בעל הממון וכן מ"ש התוס' עוד דבפ"ק משמע דטעמא דר"י משום דשלהבת לא ברי היזקא עכ"ל ג"ז ליתא לפרש"י דשם לא אמרו בש"ס אלא בזה הלשון התם צבתא דחרש קא גרים ופרש"י שם אחיזתו של החרש הזיק אבל בשור ובור הנזק נעשה ע"י השור ובור ולא ע"י החרש וזה ממש כמ"ש דכיון דס"ל לר"י אשו משום חציו נמצא שהחרש עצמו עושה היזק ודוק כי נכון הוא:

בתוס' בד"ה חציו דחרש הן וכו' מידי דהוי אמסר שורו קשור כראוי לחרש עכ"ל. וזהו לפי שיטתם דלקמן דף ל"ט ע"ב אבל לפרש"י שם ליתא אלא בקשרו כראוי פטור כמ"ש לעיל ע"ש אבל מ"מ רש"י גופא ס"ל כתירוץ ר"י דהכא ויתבאר בסמוך גבי וליחייב בעל הגחלת:

בא"ד אלא משום דקסבר שלהבת לא ברי היזקא עכ"ל. גם זה לפי שיטתם ופירושם שם בפרק קמא אבל לפירש"י ליתא כמו שכתבתי שם ע"ש ועמ"ש בסמוך:

דף כג.

בתוס' בד"ה מאי בינייהו וכו' עד סוף הדיבור. יש לתמוה למה השמיטו תו' לומר דאיכא בינייהו האי דגמל דלר' יוחנן מחייב אפי' בלא מסכסכת ולר"ל דוקא במסכסכת ונראה ליישב דהתו' לא נקטי אלא כל הני דמשמע להדיא מסוגיא דשמעתין שמשתנה פי' משניות וברייתא בין ר"י לר"ל אבל הא דשני לעיל מתני' דגמל במסכסכת סברי התו' דאף לר"י מתוקמא הכי משום דלא קתני חייב ח"נ וכמ"ש לעיל ולא נחתו לאותן חלוקים שכתבתי שם ואף דלענין דינא ודאי דנ"מ ג"כ בגמל לא חש להאריך:

בפרש"י בד"ה ה"ג וליחייב נמי בעל גחלת דהא בין למר ומר משום ממונו אית להו עכ"ל. משמע מפירושו דלפי מאי דס"ד מעיקרא דר"י לית ליה משום ממונו אלא משום חציו לחוד לא שייך להקשות וליחייב נמי בעל גחלת וע"כ היינו טעמא דלא מחייב משום חציו כל היכא שהנזק נעשה ע"י דבר אחר הגורם וקשה דא"כ אמאי לא מקשי לעיל לר"י מהא דקתני שאם הדליק החנווני נרו מבחוץ שהחנווני חייב ואמאי חייב כיון שהנזק נעשה ע"י גרמת הגמל שאינו שלו אבל באמת לא קשה מידי לפי דרש"י נחית כאן לסברת התוס' דלעיל דלטעמא דאשו משום חציו לא מחייב אלא ברוח מצויה גמור אבל לטעמא דמשום ממונו לא בעינן רוח מצויה כולי האי וא"כ א"ש דבשלמא החנווני שפיר מחייב אפילו משום חציו לחוד דכיון שהניחה בחוץ לר"ה הוי רוח מצויה גמור שהרי הרבה עוברים ושבים עם בהמתם ומשאם טעונים עליהם בר"ה ונוח לידלק ומוטל על החנווני לשומרו מזה אבל כאן גבי כלב דאיירי ע"כ שהחרדה עם הגחלת היא ברשות הניזק מדמחייב על החרדה משום שן וא"כ לא חשיב רוח מצויה כל כך דאינו מצויה שיכנס הכלב לרשות הניזק דמאי בעי ברשותיה לכך לא שייך לחייב בעל הגחלת משום חציו כיון דלא הוי רוח מצויה כל כך לכך פירש רש"י דעיקר הקושיא כיון דבין למר ומר משום ממונו אית להו וא"כ יש לחייבו שפיר אף ברוח שאינה מצויה כל כך כיון שעכ"פ מצויה קצת וכמ"ש תוס' לעיל:

בא"ד וקס"ד דגחלת דחד וגדיש דחד עכ"ל. כוונתם ליישב הל' וליחייב בעל גחלת משמע שהגדיש אינו שלו וק"ל:

בתוס' בד"ה וליחייב בעל הגחלת פי' גם בעל הגחלת וכו' ועוד אי כשלא שימר וכו'. עי' מ"ש לעיל בדף הסמוך גבי חנווני אמאי חייב ועי' ג"כ מ"ש בסוגיא דדליל:

בד"ה וליחייב בעל הגחלת האי לישנא לאו דווקא וכו' וא"ת ואמאי לא פריך ולפטור בעל הכלב מן החררה וכו' עכ"ל. כוונתם להקשות שיפטור בעל הכלב לגמרי ולא ישלם אפילו ח"נ דכיון דקס"ד דמקשה דאיירי שלא שימר הגחלת א"כ גם החררה היא במקום שאינו משתמר אלא במקום גלוי והפקר לכך אין לנו לחייבו כלל משום שן וכן משמע לקמן בסוגיא דשמעתין דחיוב שן אינו אלא כשהפירות מונחים במקום המשתמר וע"ז תירצו דלענין חררה ודאי הוי מקום המשתמר ולפי שרבים נדחקו לפ' דכוונת התוס' ישלם ח"נ ולכך הוצרכתי לפרש כן וק"ל:

דף כג:

בגמרא ותפשוט דפי פרה כחצר הניזק דמי דאי כחצר המזיק לימא ליה מאי בעי ריפתך בפומא דכלבאי דאיבעיא להו וכו' שן דחייב רחמנא היכי משכחת ליה ע"כ לשון הש"ס בכאן. תמוה מאד כמו שכתבו התוס' ואף לפירושם הל' דחוק מאד כמ"ש הם בעצמם אבל הנראה מזה דפשיטא ליה להש"ס דכל היכא שהבהמה לוקחת ואוכלת מיד לית דינא ולית דיינא דבתר אכילה אזלינן א"נ אע"ג דלא אכלה מיד כיון שבנתיים לפיה אינו ראוי עוד לאכילה קרינן ביה שפיר וביער בשדה אחר אלא דוקא כאן גבי כלב שנטל חררה כיון שהכלב הולך עם החררה למקום א' והיא שלימה בפיו א"כ לא נראה לחייבו אשעת לקיחה כיון שהחררה היתה בעין ואפשר להצילה אלא עיקר החיוב חל כיון שהניחה בגדיש ולקחה אח"כ ואכלה לכך מקשי הש"ס לעיל שפיר דאכלה היכא כיון שאין לנו לחייבו אלא משעת אכילה ומוקי לה משום הכי דאכלה בגדיש דבעל חררה פי' וא"כ יש לנו לחייבו שפיר על לקיחה ואכילה אחרונה וע"ז דייק הש"ס שפיר תפשוט דפי פרה כחצר הניזק דמי דאי כחצר המזיק לימא מאי בעי ריפתך בפומא דכלבאי פי' כיון דעל לקיחה ראשונה לא מחייבינן ליה כיון שלא נעשה בו שום היזק אלא על לקיחה אחרונה שלקחה מפיו של עצמו ואכלה מחייבינן ליה מוכח דפי פרה כחצר הניזק דמי ותפשוט דאיבעיא להו ועיקר האיבעיא באמת הוא כמ"ש התוס' דנפקא מינה אם הושיטה אחר וכו' ולכך לא מצי למיפשט ממתני' דשן מועדת לאכול הראוי לה דהתם מיירי שאוכלת תיכף וא"כ נעשה הביעור תיכף בנתינתה לפיה בשעת הלקיחה והא דקאמר הש"ס שן דחייבה רחמנא היכי משכחת לה היינו ג"כ כמו שכתבו התוספות דאלישנא דקרא פריך דכתיב ובער בשדה אחר משמע שהביעור גופיה נעשה בחצר הניזק ובזה נתיישב ג"כ דלא תיקשי לעיל לפירוש רש"י גבי איבעיא להו דמתגלגל בדף כ' ודו"ק:

בגמרא מ"ט דרבי יהודא כו' אמר אביי תמול חד מתמול תרי כו'. והא דכתיב תרי זימני מתמול שלשום נראה לכאורה דחדא לענין שנעשה מועד לנזק שלם ואידך לענין כופר אלא דלפ"ז תקשה דהר"ל למיכתב ג"כ והועד בבעליו תרי זימני ויש ליישב אמנם יותר נ"ל דאידך קרא דאו נודע כי שור נגח הוא מתמול שלשום היינו לענין חזרה דמהכא יליף רבי יהודה דבעיא נמי ג' ימים דהכי פירושא דקרא דאם נודע שכבר היה מועד גמור מתמול שלשום דוקא אע"ג דבתמול שלשום תרי זימני לא נגח אפ"ה לא הוה הפסק משא"כ היכא שהיה השור נגח קודם תמול שלשום והפסיק תלת זימני חזר לתמותו כן נ"ל ועיין מה שאכתוב בזה עוד בלשון האיבעיא דלייעודי גברא והיינו לאביי כדאית ליה שחדא מהנגיחות הוא עכ"פ בתמול או שלשום ולרבא כפשטא ועיין עוד בסמוך:

בתוס' בד"ה איזהו מועד אור"י דהא דאמרינן בהבא על יבמתו וכו' עכ"ל. צ"ע דלפי פירושם בסמוך בד"ה ולא ישמרנו דרבא לא מחייבו ג"כ אלא בנגיחה רביעית והיינו שהתוס' הוכיח כן מסוגית הש"ס ובריייתא אבל לישנא דקרא ודאי משמע יותר דבנגיחה השלישית חייב וא"כ קשה דלמא רבי ור"ש ב"ג פליגי ג"כ לענין מועד דלרבי דס"ל בעלמא תרי זימני הוי חזקה מוקי לקרא דולא ישמרנו דחייב האידנא בנגיחה שלישית ולרשב"ג דס"ל תלת זימני הוי חזקה מוקי מסברא קרא דולא ישמרנו האידנא בנגיחה שלישית נעשה מועד ואח"כ ישלם בנגיחה רביעית ומצאתי במהר"ם בדבור הסמוך המתחיל ולא ישמרנו שהביא שם איזה גליון מתוס' בענין זה ע"ש דלפ"ז דברי התוס' כאן תמוהים ועיין מה שאכתוב בסמוך ויתיישב על נכון:

בד"ה ולא ישמרנו האידנא חייב פי' בקונטרס וכו' וא"כ אפי' למ"ד לייעודי תורא צריך שידעו הבעלים תחילה ולא ישלם נזק שלם עד נגיחה ד' עכ"ל. התוס' הוכיחו כן מסוגית הש"ס אבל מה שאמר רבא ולא ישמרנו האידנא חייב משמע דיליף הכי מקרא לא נתיישב לפ"ז דנגיחה שלישית לא רמיזא בקרא דוהועד בבעליו לאו לשון מועד הוא אלא לשון עדות וצ"ל דרבא יליף מדכתיב והועד בבעליו ולא ישמרנו ובא ללמד שאין השור נעשה מועד שישלמו הבעלים נ"ש עד שיעידו בפני הבעלים ובפני הב"ד וע"כ דאיירי כאן מנגיחה שלישית וא"כ אם נאמר דבנגיחה זו משלם תיכף נ"ש א"כ קרא ל"ל דמילתא דפשיטא היא שאין חבין לאדם אלא בפניו עיין מ"ש בזה פ' הגוזל בתרא דף קי"ב גבי אין מקבלין עדות שלא בפני בע"ד א"ו דלא מחייב נ"ש אלא בנגיחה ד' וא"כ והועד בבעליו בא ללמד שבנגיחה ג' צריך להעיד בפניו ובפני ב"ד דוקא ואז נעשה מועד לשלם בנגיחה ד' אבל כשלא העידו עליו בנגיחה ג' בפניו אינו משלם בנגיחה ד' אף אם העידו בו באותו נגיחה וזהו חידוש גדול ומה שאמר האידנא חייב אף שנעשה בר חיובא לשלם נ"ש להבא ויותר נראה דלרבא נמי דאמר מתמול שלשום תרי אפ"ה כתיבי שפיר שלשה נגיחות בקרא מקמי והועד בבעליו דקרא אדלעיל מיניה קאי דכתיב נגיחה ראשונה דתמות ועלה קאמר קרא דאם שור נגח הוא מתמול שלשום לבר מנגיחה דהשתא נעשה מועד וכן פרש"י ז"ל להדיא בחומש. ולפ"ז יש ליישב ג"כ שיטה אחרונה דרש"י דרבא מחייב בנגיחה שלישית כדקאמר ולא ישמרנו האידנא ומה שהוכרח לרבא לפ' כן היינו דוקא אליבא דר"י והיינו למאי דפרישית דר' יהודא לענין חזרה מאידך קרא נפקא דקאמר קרא ואם נודע כי שור נגח הוא משמע שנודע השתא בשעת נגיחה זו דכתיב ברישא דקרא שכבר היה מועד גמור קודם לכן מתמול שלשום וא"כ בהדי נגיחה דהשתא ה"ל נגיחה רביעית ועל כרחך דולא ישמרנו דכתיב בתר הכי היינו בנגיחה דהאידנא דאל"כ הו"ל חמש נגיחות א"כ ולא ישמרנו דרישא נמי איירי דכוותיה ולפ"ז הך סוגיא דפ' חזקת הבתים לא תיקשי דהתם בלא"ה לא מתוקמא אליבא דרבי יהודה דאיהו אית ליה טעמא אחרינא בחזקה דג' שנים כר"י שיודיעו שנה וילך שנה כו' אע"כ דכרבי יוסי איירי דלית ליה חזרה דג' ימים או כר' מאיר כדמסיק התם להדיא מאן הולכי אושא ר' ישמעאל וס"ל. כרבי מאיר ודוק היטב. ובזה נתיישב מה שהקשיתי בסמוך דע"כ ר' מודה בהא דמדכתיב והועד בבעליו בתר שני נגיחות משמע דאיירי בנגיחה שלישית מדאיצטריך לאשמועינן דבעיא בפניו ע"כ דלא משלם נ"ש בנגיחה זו אלא מכאן ולהבא וק"ל:

דף כד.

בא"ד הנ"ל וקשה דאמרינן לקמן וכי מאחר דמתם קטלינן ליה מועד היכי משכחת לה וכו' לפי מה שפירשתי אפילו אי תורא נמי לא א"ש עכ"ל. פי' דאפילו אמרינן לייעודי תורא לא יכול לבוא לעולם לידי נגיחה ד' כיון דנעשה מועד בפני ב"ד בנגיחה ג' קטלינן ליה מיד ואין לומר דאיירי שהוזמו ג"כ עידי נגיחה ג' ובשעת נגיחה ד' שיכול לומר הזוממין הטעוני ולא חששתי לשומרו כן הוא סברת התוס' לפי המובן אבל קשיא לי טובא על דבריהם דנראה לענ"ד דאדרבא מסוגיא זו נראה סיוע לדברי תוס' ראשונים דלא מחייב בנגיחה ד' אא"כ נעשה מועד בפני ב"ד מקודם דאלת"ה תקשי היכי אמרו שם הניחא אי לייעודי תורא שפיר ותיפוק ליה דליעודי תורא א"ש אפילו בלא עידי זוממין דלא שייך להקשות כלל מועד היכי משכחת לה דהא משכחת שפיר דאיירי דאתי תלתא כתות סהדי בחד יומא והעידו על נגיחה של ג' ימים א"נ דאייתי כת א' על שלשה נגיחות של ג' ימים דמהני למ"ד לייעודי תורא א"ו דעיקר הקושיא דמועד היכי משכחת לה היא בנגיחה ד' דכיון דלא מחייב בנגיחה ד' אם לא שנעשה מועד בב"ד תחילה וא"כ הא קטלינן ליה תיכף כשנעשה מועד בב"ד וע"ז משני התם כגון שהוזמו וכו' ואיירי כגון שבאו עידי שלשה נגיחות וא"כ נעשה מועד בב"ד ואח"כ הוזמו ובנגיחה ד' באו הזוממין להזים ג"כ עידי נגיחה ד' והוזמו הזוממין על כל ההזמות וא"כ איגלי מלתא למפרע דהזמה קמייתא לאו מלתא היא וההעדאה קמייתא במקומה עומדת וקרינן ביה והועד בבעליו כמו שיתבאר וא"כ מחייב שפיר אנגיחה ד' כופר וקטלינן ליה וע"ז מסיק התם הניחא אי לייעודי תורא א"ש כיון שהועד השור בב"ד תחילה אע"ג שהוזמו אח"כ קרינן ביה שפיר והועד בבעליו לענין זה שאם הוזמו הזוממין הוי מועד למפרע ואייעד תורא ואי משום שיכול לומר לא חששתי לשומרו לא איכפת לן בזה דלמ"ד דלייעודי תורא בענין ג' ימים ע"כ שאין הטעם בזה משום שמירת הבעלים דהא א"נ אייתי ג' כתות סהדי בחד יומא נמי נעשה מועד א"ו שכל זה הוא מגזירת הכתוב וא"כ לענין דבענין שהועד בפני בעלים הוא נמי מגזירת הכתוב ולא משום שמירה ומכ"ש דא"ש אליבא דרבא דאמר ולא ישמרנו אתי לנגיחה ג' קודם שנעשה מועד בב"ד א"כ א"א לומר שהטעם דבענין הועד בפני בעלים הוא משום ולא ישמרנו דמה דהוי הוי א"ו דוהועד בבעליו לא קאי אולא ישמרנו ואין זה נתינת טעם אלא גזירת הכתוב הוא דבענין והועד בבעליו וא"כ ודאי דבהוזמו זוממי זוממין הוי מועד גמור אלא למ"ד ליעודי גברא בענין מימר אמר לא הוי ידענא פי' דהא למ"ד לייעודי גברא בענין ג' ימים היינו משום שידעו הבעלים לשמרו וא"כ מכ"ש דבנגיחה ג' בענין שיעידו בפני בעלים היינו משום שמירה דולא ישמרנו קאי על כל ג' נגיחות דבכולהו בענין והועד בבעליו א"כ הדרא קושיא לדוכתא דכיון שהוזמו הזוממין לא הוי מועד למפרע שיכול לומר לא חששתי לשומרו ודו"ק:

בא"ד ויש לומר דלכתחילה לקחו הבעלים וכו' ולא הספיקו לגמור דינו עד שנגח נגיחה ד' וכו' עכ"ל. גם בכאן קשה מה תירצו דמ"מ תקשה א"ה אמאי איצטריך לאוקמי שהוזמו הזוממין ואמאי לא מוקי למ"ד ליעודי תורא דאיירי דאתו עדות שלש נגיחות בחד יומא ולא הספיקו לגמור הדין עד שנגח נגיחה ד' ונראה ליישב דסברת התוספות היא דהא דלא מוקי בדאייתי ג' כיתות בחד יומא היינו משום דמלתא דלא שכיחא היא דכיון דאיירי התם שהמית אדם בכל הנגיחות א"כ אורחא דמלתא שעדים באים תיכף לב"ד באותו היום לגמור דינו ולסלקו כדי להסיר התקלה אלא דאכתי מצי לאוקמי בפשיטות שכת אחת מעידה על כל הנגיחות מיהו אפשר דלא ניחא ליה לאוקמי בהכי פשטא דקרא דכתיב אם שור נגח הוא מתמול שלשום והועד בבעליו משמע שהועד בבעליו מתמול שלשום:

בא"ד והא דקתני לקמן בברייתא וכו' מ"מ כיון שמייעדין אותו וממילא מתחייב נ"ש בד' וכו' עכ"ל. וקשה דהא קי"ל אין עדים נעשין זוממין עד שיגמר הדין על פיהם ועוד דא"כ שנים שמעידין באחד שהוא גדול והביא שתי שערות וכי נאמר שאם הזמו חייבין מיתה שרצו לעשותו בר עונשין וה"נ דכוותה וא"ל דשאני הכא בשור המועד שהוחזק נגחן חשבינן ליה כאילו נגח דהא ליתא שהרי העדים יודעין שהאמת שאינו נגחן וא"כ לא רצו להפסידו כלום וצ"ע:

שם בגמרא אמר להם הרי אומר וזאת תהיה טומאתו בזובו תלה הכתוב הזב בראיות וזבה בימים וכו' עד מסתברא קאי בראיות. ונראה פירוש הסוגיא דר"מ ור"י לא פליגי אי ילפינן ק"ו או לא אלא בגוף הסברא פליגי דר"מ סבר דבקירוב הזמן ביום אחד הוי יותר חזקה מבריחוק הזמן וא"כ יש כאן ק"ו גמור ור"י סובר שאין כאן ק"ו כלל דנראין הדברים להיפך דכיון שהוחזק בג' ימים הוי יותר חזקה מבג' פעמים ביום אחד וע"ז הביא ראיה מזבה ולכך השיב לו ר"מ הרי אומר וזאת פי' דאדרבה משם ראיה לדברי שיש ק"ו לחייב בראיות בקירוב הזמן יותר מבימים לכך איצטריך וזאת למעוטי משא"כ אם נאמר שאין כאן ק"ו א"כ אמאי איצטריך וזאת למעוטי קירוב הראיות כיון דגלי קרא בהדיא גבי זבה ימים רבים משמע להדיא דבימים תליא מילתא א"ו דאיצטריך וזאת לאפוקי מק"ו ונראה שלזה כיון רש"י בלשונו בד"ה הרי הוא אומר ומשום גזירת הכתוב הוא דלא דרשינן ק"ו והיינו כמו שכתב דאיצטריך קרא לאפוקי מק"ו ובזה נתיישב קושיות התוספות דודאי אין זה התוכיח כמו כל התוכיח שנזכר בש"ס דבכל דוכתא פי' היוכיח דנהי שהק"ו הוא אמת מ"מ מוכח שאין זה החומר גורם הדין משא"כ כאן א"א לפרש כן אלא שהיוכיח בא לעקור הק"ו מעיקרא ולומר שאין כאן חומרא כלל וע"ז השיב ר"מ שפיר כמ"ש:

שם ודלמא למעוטי זב מימים. סובב ג"כ על מה שכתבתי דמקשה על דברי ר"מ שהביא ראיה מדאיצטריך וזאת אלמא דאיכא ק"ו בקירוב יותר מבריחוק ע"ז מקשי מנא לך הא דלעולם אימא לן שאין כאן ק"ו כלל ואיצטריך וזאת למעוטי זב מימים שלפי הסברא אדרבא ריחוק מיקרי יותר מוחזק מבקירוב ועוד דקרא סתמא כתיב גבי זב דבג' ראיות הוא טמא והוי אמינא דל"ש בקירוב (וקאי) בריחוק לכך איצטריך וזאת וק"ל ובכך נכונה הסוגיא מכל מה שדקדקו המפרשים בזה:

שם ומה ראית מסתברא עמ"ש בתוספות:

בתוס' בד"ה הרי הוא אומר וא"ת וכו' וי"ל דהתם גלי קרא שאין הטעם משום דהוחזקה רואה. פירוש מדחזינן דבזב שניהם שווין א"ו גזירת הכתוב הוא כך:

בד"ה ודלמא למעוטי זב מימים ולא בעי למימר וכו' א"נ המקשה סמיך אהקישא וכדפריך בסמוך מה ראית עכ"ל. כל המפרשים מקשים פה אחד דלפ"ז קשה באמת מאי פריך מה ראית תיפוק ליה דמוכח דאתי למעוטי זב מראיות דאילו למעוטי הזב מימים קשה לא נכתוב ההיקש ולא איצטריך לכתוב ג"כ וזאת ע"ש ונכנסו בדוחקים כל זה מחמת שחושבין לסברא פשוטה שהק"ו הוא ק"ו גמור אף לסברת המקשה וא"כ לא איצטריך למעוטי זב מימים דמהיכי תיתי לא מוקי הקרא במלתא דמסתברא אבל לדעתי דברי התוספות עולין יפה כשנדקדק עוד למה הוצרכו לשני פירושים ולא סגי בפירוש ראשון לכך נ"ל דכך פירושו דודאי פשטא דלישנא דתלמודא מאי דקאמר ממאי דלמעוטי זבה מראייה אימא למעוטי זב מימים זה הל' משמע שרוצה לומר אבל לא זבה מראייה לכך הוצרך התוספות לכתוב בתחילת דבריהם דליתא להאי פירושא והיינו שאם נפרש כוונת המקשה דאתי למעוטי חדא דווקא דהיינו זב מימים וקשה באמת אמאי לא מקשי דקרא אתא למעוטי תרווייהו דהכי שפיר טפי לישנא דקרא וע"כ מוכרח אתה לומר דהא דלא מקשי דאתי למעוטי תרווייהו היינו משום שהמקשה מחזיק ג"כ סברת הק"ו לק"ו גמור וא"כ לא שייך לומר דבאמת וזאת אתי למעוטי זבה מראייה ולאפוקי מק"ו דמהיכא תיתי לומר כן כיון דאפשר לקיים הק"ו ונוקי קרא דוזאת למעוטי זב מימים ע"ז כתבו התוספות דא"כ לשתוק מוזאת

כוונת דבריהם כיון שלפ"ז המקשה אינו סותר ק"ו א"כ מאי מקשה אימא למעוטי זב מימים דא"כ מיעוט ל"ל דכיון דבקירוב איקרי יותר מוחזק מהיכא תיתי לרבות אריחוק דאיצטריך קרא למעוטי א"ו שאין לפרש כן כוונת המקשה אלא דפריך דאתי למעוטי תרווייהו וע"ז כתבו אח"כ א"נ המקשה סמיך אהקישא וכו' כוונתם בזה דלעולם נוכל לפרש כוונת המקשה כפשטא דלישנא דפריך אבל לא זבה מראייה ואין להקשות א"כ לשתוק מוזאת שאנו אומרים דהמקשה פריך מעיקרא דדינא דמנ"ל דאיכא ק"ו כלל דלמא כר"י שאין כאן ק"ו כלל ואי משום דאיצטריך וזאת היינו למעוטי זב מימים לחוד והכל כדפרישית בגמרא אלא דלפ"ז תקשי אמאי לא מקשה באמת דאתי למעוטי תרווייהו כיון שסותר הק"ו ע"ז כתבו התוספות דהמקשה סמיך אהקישא ולכך לא הקשה דאתי למעוטי תרווייהו דא"א ודוק היטב כי נכון הוא. וכענין זה מצאתי אח"כ בס' קיקיון דיונה:

בד"ה מסתברא קאי בראיי' תימא אדרבא קאי בזב וכו' כדדרשינן בפ"ק וכו'. קצת קשה דיכול לומר דלא דמיא דהא דשייך הכא טפי לומר דקאי בזב ואתי למעוטי זבה היינו משום שכבר הוקשו בהקישא וא"כ מדגלי ראיות בזב ה"א דה"ה בזבה לכך קאמר וזאת פי' זאת האמור בענין היינו בזב דוקא משא"כ בכהנים ולויים דליכא הקישא לא שייך למעט כהנים מדין לויים ויש ליישב וק"ל:

בד"ה השתא הוא דקמסהדי ביה תימא לר"י דמ"מ קנס לא הוי וכו' עכ"ל. ולכאורה גברא רבא חזינן ותיובתא לא חזינן דמאי לנו בכך שאינו קנס ומאי קשיא ונ"ל דכך פירושו דקשה דליפשוט האי בעיא דליעודי תורא דהא קי"ל הלכתא כמ"ד פלגא נזקא קנסא וא"כ א"א ליעודי גברא קשה דלא לישתמט שום תנא או אמורא ולימא דזימנין דמשכחת פלגא נזקא שהוא ממונא כגון דאתיא תלת כיתות סהדי בחד יומא א"ו ליעודי תורא וע"ז תירץ דאין ח"נ חלוק וק"ל. ואח"כ מצאתי במהר"ם ע"ש אלא דאכתי אף ליעודי תורא נמי משכחת ביה פ"נ כגון שהבעלים מודים שהוא מועד:

דף כד:

בתוס' בד"ה ולימרו הנך בתראי מקמאי לא מצי למיפרך דמוכחא מלתא דליעודי קאתי מדהמתינו עד נגיחה ג' עכ"ל. לא ניחא להו לתוס' לפרש כפירש"י דאיירי שבעל נזק שלישי הביאם דהתו' אזלי לשיטתייהו דלא מחייב בנגיחה ג' נ"ש עד נגיחה הד' וליכא לאוקמי נמי כשהביאן בעל נגיחה ד' לכל הכתות דהא בענין שנעשה מועד קודם שנגח נגיחה ד':

בד"ה אלא דקמרמזי רמיזי וכו' כל הני שינויי בתראי אתי נמי ליעודי גברא עכ"ל. פי' דמאי דמשני כשבאו רצופין היינו שבאו כל השלש כיתות בכל ג' ימים וכן הוא במהר"ם וכ"מ בכסף משנה בפרק כ"א מהלכות עדות:

בגמרא מאי לאו פטור משסה וחייב בעל כלב וכו' נראה דקא ס"ד מדנקט שיסה בו את הכלב ולא נקט שיסה בו כלבו דהוי משמע רבותא גדולה דאע"ג שהכלב הוא שלו אפ"ה פטור א"ו דבכה"ג הוי חייב והתרצן דחה סברא זו וק"ל:

דף כה.

בתוס' בד"ה אני לא אדון וכו' לדבריהם קאמר וכו' וא"ת מה לשן ורגל שכן הזיקן מצוי וכו' עכ"ל. עיין פי' כל הדיבור זה באריכות במהר"ם אמנם מה שהקשה מהר"ם דקושית תו' הוי שייכא יותר ברישא דמתני' דשם תחילת הדין הוא משן ורגל ע"ש באריכות ול"נ דלק"מ דקושית התוס' נמשכת דוקא אחר תחילת דבריהם שכ' דלדבריהם קאמר שהרי עיקר קושית התוס' אינו אלא למ"ד פלגא נזקא קנסא וא"כ לא שייך להקשות על דברי ר"ט דר"ט ודאי סובר פלגא נזקא ממונא לפי המובן מדמשלם נ"ש ברשות הניזק ומ"ד פ"נ קנסא היינו אליבא דרבנן אבל עכשיו שכ' דר"ט לדבריהם דרבנן קאמר דלדידי לית לי דיו אלא לדבריכם דאמריתו דיו מ"מ אודי מיהת דנילף קרן משן ורגל וא"כ מקשו שפיר למ"ד פ"נ קנסא מאי קאמר ר"ט לרבנן דלילפו ק"ו דהא איכא למפרך מה לשן ורגל שכן הזיקן מצוי ודו"ק:

בא"ד וא"ל מרשות לרשות גמרינן וכו' דמ"מ שייך למפרך שפיר כדמסיק לקמן וכו' ופריך מה לנזקי רגל שכן ישנן באש עכ"ל. ביאור דבריהם עיין במהר"ם ואני לא יכולתי להבין בדברי התוס' דלכאורה לא שייכא כלל האי פירכא אי ילפינן רשות מרשות דהא כל סוגית הפירכא ק"ו כך הוא מה ראית זה קל וזה חמור כיון דמצינו לומר נמי להיפך שהלמד קל יותר מן המלמד וזה דוקא אם נאמר דילפינן קרן משן ורגל והיינו ע"כ שהקל הוא שן ורגל שאינן משלמין דוקא בר"ה והחמור הוא קרן שמשלמת בר"ה ובכה"ג ודאי שייך למפרך מה לשן ורגל שכן היזקן מצוי וא"כ מה ראית לומר שקרן חמור משן ורגל אדרבא רגל חמור שהזיקה מצוי אבל אי ילפינן רשות מרשות והיינו שהקל הוא ר"ה שכן אין שן ורגל חייבין בה והחמור הוא רשות הניזק ששן ורגל חייבין בה א"כ לא שייך האי פירכא דמה לשן ורגל כלל ומה שהביאו תוספות ראיה מסוגיא דלקמן דבעי למילף כופר שלם בתם מנזקין דרגל ופריך מה לנזקין דרגל שכן ישנן באש וכו' נראה שאין זו ראיה דהתם באמת עיקר הילפותא הוא כופר דקרן מנזקין דרגל והקל הוא נזקין דרגל שאינה משלמת בר"ה והחמור הוא כופר דקרן וע"ז מקשי שפיר מה ראית דכופר דקרן חמור אדרבא נזקין דרגל חמירי שכן ישנן באש וכן פרש"י שם להדיא. ואם נפרש דקושית התוס' היא דהיא גופיה תקשי מ"ל למקשה דהילפותא היא כופר מנזקין דלמא הילפותא היא רשות מרשות כמו הכא א"ו דאפילו בכה"ג שייכא האי פרכא ובאמת נ"ל דא"א לפרש שם הילפותא רשות מרשות שהרי הסוגיא פשוטה בכל הש"ס שדין ק"ו נסתר בא' משני פנים או מצד הפירכא שעושין על גוף הק"ו כמ"ש שהוא כמו מה ראית ר"ל מה ראית שהלמד קל אדרבא הלמד חמור מן המלמד ועוד מצינו שהק"ו נסתר מכח פירכת יוכיח והיינו שמקשין על סוף הדין שאתה אומר כיון שיש ללמד זו החומרא יש לנו ליתן ג"כ זו החומרא דבר פלוני יוכיח שיש לה ג"כ זו החומרא של הלמד ואפ"ה אין לה החומרא שאתה רוצה ליתן ללמד א"ו שאין זו חומרא גורם. וא"כ אתיא הסוגיא דלקמן שפיר דמקשי מה לנזקין דרגל שכן ישנן באש וכן הא דפריך מה לנזקין דרגל שכן ישנן ברגל והיינו דפריך על הילפותא דיליף כופר דקרן מנזקין דרגל ואם נאמר דהילפותא היא מרשות והיינו כופר דרשות הניזק מנזקין דר"ה והיינו שאנו אומרים מה ר"ה שהוא קל לענין נזקי שן ורגל אפ"ה חייב בחצי כופר רשות הניזק שהוא חמור ומה החומר שלה שמשלמת נ"ש אינו דין שיתחייב בה קרן בכופר שלם א"כ מכ"ש דאיכא למפרך שפיר אש יוכיח פי' היאך אתה אומר שכיון שיש לרשות הניזק חומרא דמשלמת נ"ש אתה רוצה ליתן לה עוד חומרא שהקרן ישלם כופר שלם אש יוכיח שמשלם ג"כ נ"ש ואפ"ה אינו משלם כופר וכן איכא למימר שן ורגל גופייהו יוכיחו שיש להם חומרא שמשלמין נ"ש ואפ"ה אין משלמין כופר והיינו כדפריך ר' אחא מדיפתי לקמן והא דלא פריך באמת בל' יוכיח היינו לפי דבאמת הילפותא היא כופר דקרן מנזקין דרגל והכופר דקרן הוא החמור שכן משלם חצי כופר ברשות הרבים והדין הוא שמחמת זו החומרא יש לנו ליתן ג"כ עוד חומרא שמשלם ברשות הניזק כופר שלם ואם כן איך שייך לומר אש יוכיח או שן ורגל יוכיחו שהרי לא מצינו באש ושן ורגל שיש להם חומרא דחצי כופר כדמצינו בקרן לכך לא מקשי בלשון יוכיח אלא בלשון פירכא וכמו שהקשה דמה ראית שכופר דקרן חמיר אדרבא נזקין דרגל חמירי אבל על הילפותא דרשות מרשות לא חש להקשות דשם הפרכא פשוטה בל' יוכיח כל זה בסוגיא דלקמן אבל בסוגיא דהכא דלא שייך כלל לשון יוכיח א"כ מאי מקשי תו' דלעולם אימא לך דמרשות לרשות גמרינן לכך לא שייך למיפרך מה לשן ורגל וכו' וצ"ע ודוק היטב ועמ"ש עוד בסוגיא דלקמן בענין זה אי"ה:

לעיל בתוס' בד"ה ת"ש שיסה בו את הכלב ותו דאמאי לא משני לענין קטלא לא אמרי'. פי' דלמאי דס"ד עכשיו דמתני' דהתם לא איירי אלא לענין מיתה וא"כ הא דייקינן הכא דחייב בעל הכלב היינו כופר אבל למאי דמסקי התוס' דמשמע ליה רישא בין לענין קטלא ובין לענין נזקין א"כ הא דדייקא הכא חייב בעל כלב היינו אם הזיק אדם אבל אם המית לעולם פטור בעל הכלב מכופר דלענין קטלא לא אמרינן:

בא"ד אני לא אדון וי"ל דלאו פירכא הוא וכו' ובפ"ק דזבחים וכו'. ביאור דבריהם עי' במהר"ם אבל קצת קשה אמאי מייתי מפ"ק דזבחים דהא בהאי גוונא גופא הוי מצי להקשות מסוגיא דלקמן גבי כופר שלם בקרן דפריך מה לנזקין דרגל שכן ישנן באש אע"ג שאין חומרא זו מועלת לחייבו בר"ה ומוכח מכאן דשאני התם שהיא חומרא הכתובה בתורה להדיא וא"כ אמאי הוצרכו לאתויי ההיא דזבחים כלל ויש ליישב לפמ"ש בסמוך דהתם שייך הפירכא בל' יוכיח ודו"ק:

בא"ד וא"ת והיכי קאמרי רבנן דיו כו' ק"ו כך היא וכו'. היינו דוקא לפמ"ש בסמוך דלא שייך פירכת מה לשן ורגל וא"כ יש ללמוד הק"ו קרן משן ורגל ממש והקל הוא שן ורגל א"כ מקשי התוס' שפיר דכל ק"ו כך היא שיש ליתן בחמור כל החומרות שבקל אבל לפי מאי דס"ד מעיקרא שסבר' האין לומר דהילפות' היא רשות מרשות והקל הוא ר"ה א"כ קאמרי רבנן שפיר דיו שהרי אף אם ניתן לחמור כל החומרות שבקל אינו אלא ח"נ וק"ל:

גמרא ור"ט ליח ליה דיו וכו' ק"ו לשכינה י"ד ימים אלא דיו לבא מן הדין וכו' עכ"ל. לכאורה יפלא מאי ענין האי דיו לסוגיא דשמעת' דבשלמא התם גבי שכינה לא מצינו חומרת הי"ד בשום מקום לא גבי שכינה ולא גבי אדם אלא ז' ימים לבד מצינו אלא שאנו רוצים להחמיר מסברא לפי שהשכינה חמורה במעלתה נחמיר ג"כ לחייב דין חדש ע"ז שייך שפיר דיו אבל הכא דמצינו להדיא חיוב נזק שלם גבי שן ורגל שהוא הקל שפטורים בר"ה א"כ למה לא ניחייב בקרן החמור נזק שלם ומנ"ל דדרשינן בכה"ג דיו כיון דלא דמי כלל ונ"ל ליישב בפשיטות דמאי דילפינן דיו משבעה דשכינה אין זה מצד המעשה ממה שלא הסגירה למרים י"ד ימים ע"פ הק"ו דמהיכי תיתי הוי להחמיר חומרא חדשה שלא מצינו כלל לא בקל ולא בחמור אלא עיקר הלימוד דדרשינן דיו היינו מיתורא דקרא דכתיב תסגר ז' ימים שהוא מיותר כדאיתא בסמוך א"ו דהמשך ל' הכתוב כך הוא ואביה ירוק ירק בפניה הלא תכלם ז' ימים וא"כ ק"ו לשכינה שראוי ונכון באמת להחמיר עד י"ד ימים ולא מטעם ק"ו אלא מטעם החומרא בעצמה אלא דיו לבא מן הדין פי' כאילו הכתוב בעצמו אומר כן שא"א להחמיר עד י"ד כיון שעיקר הדברים לא נלמד אלא בק"ו א"כ לא מצינו להחמיר בלמד יותר מן המלמד בשום ענין שזהו מדה בתורה דיו לבא מן הדין להיות כנדון נמצא שאילו לא היה הלימוד בתחילה דרך ק"ו היה הכתוב מחמיר בה באמת עד י"ד ימים אלא לפי שנלמדה תחילה בק"ו אין להחמיר בה עוד יותר שזו היא המדה וא"כ מכאן אתה למד לכל הק"ו שבתורה שאין להחמיר בלמד יותר מן המלמד וזה שייך בין בתחילת הדין בין בסוף הדין דשניהם נקראו מלמדים כיון שהק"ו נבנה משניהם שהרי א"א לחייב נ"ש מקרן ברשות הניזק אלא משן ורגל ומקרן בר"ה וא"כ דיו לקרן ברשות הניזק שהוא הלמד להיות כמלמד שהוא קרן בר"ה וזהו כוונת הש"ס בסמוך במאי שאמרו האי תסגר דדרשינן בעלמא דיו. אחר כתבי זאת עיינתי בברייתא די"ג מדות ששם מקום הברייתא דק"ו כיצד והיא כלשון שהובא כאן בש"ס אלא שהוסיף בה בזה"ל אלא דיו לבא מן הדין להיות כנדון תסגר שבעת ימים ואחר תאסף עכ"ל הרי ממש כדברי וכן בס' מדות אהרן האריך מאד בפי' הברייתא ובכלל דבריו דברי והנאני הדבר מאד בעזה"י. ועי"ל דלפר"ת שפירש די"ד דשכינה היינו משום שהקבה"ה נותן באדם שני חלקים כאביו ואמו א"כ א"ש שאין זה דין חדש כיון שע"פ הסברא נכונה יחוייב י"ד ימים דהיינו על כל חלק ז' אלא שא"א מטעם דיו ודו"ק:

דף כה:

בפרש"י בד"ה זובו של זב וכו' הנך מפרש בפרק דם הנדה דמטמאו במשא עכ"ל. נ"ל דכוונתו בזה ליישב הסוגיא דשמעתין לפי דבאמת לא מצינו טומאת משא מפורש בתורה בכל ה"מ דזב אלא ברוק לחוד דכתיב וכי ירוק הזב בטהור משמע מה שביד טהור טמאתי לך והיינו משא אבל בזובו של זב לא מצינו אלא זובו טמא ולפי פשוטו יש לפרשו במגע לחוד אלא דיליף בפ' דם הנדה דלמגע לא איצטריך דלא גרע מש"ז א"ו למשא לכך הוצרך רש"י כאן לרמוז לנו עכ"ז דבלא"ה ע"כ היינו אומרים דהא דזובו של זב מטמא במשא היינו משום דאתיא בק"ו מרוקו דטהור בטהור וכו' וכ"ש טמא בטהור שהרי זובו עכ"פ טמא בטהור במגע וא"כ הדין שיהא טמא אף במשא ולפ"ז יחויב לומר דהאי תנא לא דריש דיו היכא דמיפרך ק"ו וא"כ תקשה מאי מקשה הש"ס ודלמא ה"נ לפי שא"א בלא צחצוחי זיבה והכוונה להקשות דבלא צחצוחי זיבה לא מטמא במשא מכח ק"ו והיינו ע"כ משום דדריש דיו ואיך יהיה זה כיון שכבר הוכחנו דהאי תנא גופא לא דריש דיו ועוד דהאי דמשני הש"ס אלא משום דאתי מרוקו לא הוי א"ש כיון דזובו גופא לא ילפינן אלא מרוקו לכך הוצרך רש"י לפ' דזובו וכולהו הנך מפרש בפ' דם הנדה דקדק בלשונו הצח דזובו אתיא לחוד וכל הנך לחוד והיינו דזובו אתיא באם אין ענין כמ"ש לעיל ואם תקשה למה לא ילפינן באמת זובו מרוקו לפי המסקנא דהאי תנא לא דריש דיו לא ק"מ דזובו דהכא היינו הטיפה של ראיה שניה עצמה וא"כ לא שייך ללמוד מק"ו דטהור בטהור וכו' אינו דין שיהיה טמא בטמא שהרי עדיין לא מיקרי טמא עד לאחר אותה הראיה ובלא"ה צ"ל כן דאלת"ה תקשי ל"ל קרא דזובו טמא אף לענין משא דה"א לא גרע מש"ז א"ו לא דמי דש"ז אינו טמא עד לאחר שכבר ראה שני ראיות וכאן איירי מראייה שניה גופא וכן פי' תוספות להדי' בפ' דם הנדה ע"ש ודו"ק:

בגמרא מפץ שמטמא בזב אינו דין שיטמא במת עכ"ל. מהרש"א הקשה כאן אמאי לא נימא משכב ומושב יוכיח ועי' במהרש"א במס' שבת דף פ"ד ישוב נכון ואין רצוני להאריך ושם באריך

אי"ה במקומו:

בתוספות בד"ה שטהורין בזב תימא מנ"ל שלא יטמאו במעיינות הזב וכו' עכ"ל ולא ידענא מאי קשיא להו דמה בכך שמעינות הזב טמאין בפכי' קטנים דמ"מ עבדינן שפיר ק"ו ממגע הזב עצמו ונראה באמת שזהו נמשך על מה שפי' קודם לזה בסוף דיבור הסמוך דלכך פריך מפכים קטנים ולא מפכי' גדולים לפי דקטנים טהורות מכל טומאות זב לכך מקשו דהא אף בקטנים מצינו טומאה במעיינות הזב ועיקר הקושיא אינו על הק"ו אלא על הלשון כהנ"ל וכן משמע מפירושם במסכת שבת וק"ל:

בד"ה אמר קרא וכבסתם וכו' וא"ת ונילף מק"ו כדמעיקרא וי"ל וכו' ואף על גב דשרץ גופא מק"ו אתיא ככתוב בהדיא חשיב ליה עכ"ל לכאורה יפלא הדבר שדבר הגלמד בג"ש הבאה מכח ק"ו יוחשב יותר ככתוב בהדיא מק"ו לחוד ובודאי אילו לא נאמר הג"ש אלא בשביל זה לחוד הוי א"ש אבל האמת דג"ש זו איצטריך לכמה מילי כמ"ש התוס' בסמוך וא"כ איך שייך לומר כן ונ"ל ליישב בטוב טעם עפ"י מ"ש לעיל דגזירת דיו סותרת הק"ו לגמרי והוא המדה בתורה שא"א להחמיר בשום ענין בעולם בלמד יותר מן המלמד כמו שמצינו גבי י"ד דשכינה שמהראוי היה שהתורה יחמיר עליה עד י"ד אלא שהכתוב גופא אינו רוצה להחמיר כיון שנלמדה תחילתה בק"ו וא"כ א"ש דאי הוי ילפינן מפץ בק"ו לטומאת ערב מזב לא היה אפשר לומר דקרא וכבסתם קאי ג"כ אמפץ ליתן בה טומאת ז' דכיון דטומאת ערב גופא לא כתיב בהדיא אלא מק"ו מזב א"כ איך תחמיר בלמד יותר מהמלמד אדרבא מסתבר להיפך דקרא וכבסתם דוחה לגמרי הק"ו דמפץ אפילו מטומאת ערב כיון שכל טומאת המת אינו אלא של ז' וזו א"א ליתן לה ז' ע"כ דליתא בטומאת המת כלל לכך ילפינן לה שפיר לטומאת ערב בג"ש משרץ דאתיא בק"ו מזב ואח"כ מרבינן מוכבסתם לטומאת ז' ואי משום דמחמרינן במת יותר מבשרץ אין זה דוחה הג"ש דהא דאמרינן כאן דון מינה ואוקי באתרה היינו אף דמצד הג"ש אין אנו יכולין להחזירה למקומה אבל התורה ודאי יכולה להחמיר בה ממקום אחר כנ"ל ברור:

דף כו.

ברש"י ויהא אדם חייב בכופר כגון במזיד ולא אתרו ביה דליתי' בר קטלא ולאו בר גלות עכ"ל. וקשה מה בכן דלא אתרו ביה מ"מ לפטור מדתנא דבי חזקיה דלא חלקת בין מתכוון לשאין מתכוון וכו' וכן בין מותרה לשאינו מותרה כמו שפרש"י גופא לעיל דף י' ד"ה משא"כ באש וכו' ואם כפות הוא המבעיר חייב מיתה וקלב"מ כדאי' פ' הכונס עכ"ל ובפ' הכונס פי' להדיא בד"ה היה גדי כפות וכו' ואפילו לא התרו בו שאינו נהרג הא קי"ל דחייבי מיתות שוגגין פטורים עכ"ל נמצא מוכח דפשיטא ליה לרש"י דכיון דבמזיד ודאי פטור מתשלומין דילפינן מקרא דלא יהיה אסון דלא מחייב מיתה וממון א"כ ה"ה לא אתרו ביה נמי פטור מדתנא דבי חזקיה וא"כ אמאי איצטריך הכא קרא לפטור אדם מכופר ונ"ל דסבר רש"י דחיובא דכופר לא שייך למילף מדתנא דבי חזקיה דכיון דקי"ל כופרא כפרה סד"א דחייב אדם כופר נהי דבמזיד ואתרו ביה או בשוגג גמור לא אצטריך קרא שהרי יש לו כפרה במיתה או בגלות אבל במזיד ולא אתרו ביה דלאו בר קטלא הוא ולאו בר גלות סד"א שיתחייב כופר כי היכי דתיהוי ליה כפרה לכך איצטריך עליו ולא על האדם וכיון דגלי קרא דאפי' בכופר שייך תנא דבי חזקיה למד רש"י מכאן דה"ה לענין אש שהמית אדם שייך לומר כן ועי' מ"ש פ' שור שנגח דף מ"ג ודו"ק:

בתוספות בד"ה ויהא אדם חייב בכופר וכו' ומדתנא דבי חזקיה לא נפקא אלא לפטור בשוגג בלא מתכוון וכו'. עי' לעיל בתוס' דף ד' בד"ה כראי אדם שכ' שם דהא דתנא דבי חזקיה היינו דוקא בממון שהזיק בשעת חיוב מיתה וכן קלב"מ היינו דוקא בממון אחר ולכך לא מקשו כאן מקלב"מ וק"ל:

בד"ה עליו ולא על האדם וכו' דלא נשקול ממונא ונקטליה וכו' עכ"ל. היינו כתחילת הסוגיא דפ' החובל אבל לפי המסקנא הא דלא עבדינן תרתי היינו מטעם קלב"מ דאתי מכדי רשעתו וכופר ולא תקחו לנפש רוצח היינו דלא נשקול ממונא ונפטריה:

בד"ה אינו דין שחייב בד' דברים וא"ת מה לאדם שכן מועד מתחילתו עכ"ל. לפי מה דפשטינן לקמן בסמוך דאיכא כופר ברגל מצינו למימר שפיר דברגל קאמר שיתחייב בד' דברים מק"ו דליכא למיפרך שכן מועד מתחילתו אלא דא"כ תקשי באמת מאי קמיבעיא ליה בסמוך ותפשוט מדאצטריך איש בעמיתו למעט שור מד' דברים דלא נילף לחיובא מק"ו דכופר אלמא דאיכא כופר ברגל לכך הוצרכו לתרץ בע"א:

בא"ד וי"ל דנזקי אדם מנזקי אליף. פי' דהכי יליף מה חיוב דכופר שאינו באדם המזיק אפ"ה איכא באדם הניזק ע"י שור מכ"ש חיוב דד' דברים שחייב באדם המזיק אינו דין שיתחייב בשור דאזיק אדם אבל קשה דהא כתבו התוספות לעיל בדף כ"ה בד"ה אני לא אדון וכו' דאפי' בכה"ג שייך למיפרך שפיר א"כ מה הועילו התוס' בתירוצם ומהרש"א הרגיש בזה וכתב שיש לחלק סתם הדברים ואנחנו לא ידענו ולולי שהתוספות הביאו ראיה לעיל מהא דאמרינן בסמוך מה לנזקין דרגל שכן ישנו באש הייתי מחלק ביניהם בטוב טעם אבל אחר הראיה שלהם ודאי תקשי ובאמת הנראה מסוגית הש"ס ומדברי התוס' עצמם בכמה מקומות עצמו מספר דכה"ג לא שייך למיפרך וא"כ קשיא הא דלעיל והנלע"ד בענין זה הוא כך דודאי סוגיית הש"ס במדת הק"ו נראה שאין להקשות פירכא אלא בתחילת הדין ולא בסוף הדין והטעם בזה נראה לפי שעיקר הק"ו נבנה מתחילת הדין וסופו אינו אלא גילוי מילתא בעלמא דרך משל בנדון שלפנינו שעיקר הדין נוכל ללמוד בקיצור מנזקין כופר הקל חייב בשור דאזיק אדם מכ"ש נזקי ד' דברים החמור אינו דין שיתחייב זהו עיקר הק"ו אלא שלא היינו יודעים באמת למה נקרא לכופר קל ולד' דברים חמור לכך נצטרך לומר שקולו של כופר הוא שאינו חייב באדם המזיק משא"כ בד' דברים שחייב באדם המזיק ע"כ הוא חמור וא"כ ק"ו שיתחייב בהם שור המזיק אדם נמצא שזו הקולא וחומרא אינו אלא גילוי הק"ו למי שאינו יודע אבל היודע יכול להעלימו וא"כ אין שייך להקשות מה לאדם כיון שאין זה עיקר הדין. ודאי דשייך להקשות אסיפא דדינא פרכת יוכיח שפירושו שהגילוי מלתא שאתה אומר יש לו סתירה דאיך תאמר שזה גורם החומרא דבר פלוני יוכיח אבל פרכת מה לאדם וכיוצא בה לא שייכא כלל כמו שכתבתי אבל לעיל בתוס' שכ' וא"ל מרשות לרשות גמרינן וכו' ע"כ א"א לפרש הק"ו בקיצור ולומר מה ר"ה הקל חייב בה הקרן ח"נ רשות הניזק החמור לא כ"ש שיתחייב בנ"ש דאיך יתכן לומר כן דאע"ג דאליבא דר"ט קיימינן דלית ליה דיו היכא דמיפרך ק"ו היינו כשהק"ו דרך כלל כגון מפץ שטמא בזב אינו דין שיטמא במת נמצא שעיקר הק"ו הוא רק שיטמא במת ממילא שמעינן שטמא טומאת ז' כמו שאר טומאות מת אבל לומר להחמיר בחמור חומרא חדשה זו לא שמענו דאל"כ וכי נאמר שיחייב ר"ט באדם המזיק שור תשלומי כפל שיאמר מה שור דאזיק שור חייב נ"ש אדם דאזיק שור שהוא חמור אינו דין שיתחייב תשלומי כפל אלא ודאי שא"א לומר כן וכהנה רבות בש"ס וכמ"ש לעיל בסוגיא לק"ו לשכינה י"ד ימים. נמצא דלפ"ז א"א לפ' כלל הק"ו דמרשות לרשות בדרך קצרה מה ר"ה הקל חייב ח"נ רשות הניזק החמור לא כ"ש שיתחייב נ"ש דזה לא יתכן א"ו פי' הק"ו דמרשות לרשות הוא ק"ו מורכב וצריכין להזכיר בו בפ' ענין שן ורגל ונאמר כך מה ר"ה שהיקל בו בשן ורגל אפ"ה החמיר בקרן והיינו ע"כ דקרן חמור משן ורגל א"כ רשות הניזק שחייב בשן ורגל נ"ש אינו דין שחייב בקרן נ"ש ובכה"ג ודאי לית ליה לר"ט דיו כיון דאמרינן דקרן ברשות הניזק יהיה כמו שן ורגל ברשות הניזק הדין הוא ממילא שיתחייב נ"ש דסתם נזקי רשות הניזק היינו נ"ש נמצא שעיקר הדין הוא משן ורגל בפי' וא"א להעלימם לכך כ' התוספ' שפי' דאפילו בכה"ג שייך למיפרך מה לשן ורגל ופי' כדפרכי בכל סוגית הש"ס היאך אתה אומר שהקרן ידמה בנזקין לשן ורגל דמה לשן ורגל שההיזק מצוי אבל כאן אין אנו צריכים לומר שידמה השור בנזקי אדם לנזקי אדם דאזיק אדם כדי שנוכל להקשות מה לאדם שכן מועד מתחילתו אלא אנו אומרים בקיצור שידמה נזקי ד' דברים במהותו כמו נזקי כופר במהותו דאם כופר הקל חייב בשור מכ"ש ד' דברים החמור ומה שאנו אומרים ד' דברים שחייב באדם אין זה אלא גילוי החומרא בלבד ועל דרך זה תמצא רוב ק"ו שבש"ס ובתוספ' ומה שהביאו התוס' מההיא דבסמוך מה לנזקין דרגל שכן ישנן באש יתבאר בסמוך ג"כ על דרך הנזכר דלפירוש התוספות דומה ממש למה שכתבנו בפי' דמרשות לרשות ודו"ק:

בד"ה רגל שדרסה ה"ה דהוי מצי למיבעי' בשן דחיה עכ"ל. דבשן דבהמה א"א להמית אדם אלא בנשיכה דלאו אורחא והוי תולדה דקרן אבל בחיה אורחא הוא וק"ל:

בגמרא מי אמרינן מידי דהוי אקרן וכו' אין זה מדין ק"ו דא"כ לא הוי ליה לסתום אלא לפרש ועוד דתקשי קושית התוספות אלא נראה דעיקר הבעי' אלישנא דקרא דכתיב עליו ודרשינן ולא על האדם והכי משמע מלישנא דקרא וא"כ משמע דבשור בכל גווני חייב או דלמא דלא אמרינן אלא בקרן דוקא ועוד דהא דחייב בשן ורגל היינו משום דכופר זה אינו דין חדש אלא שינוי השם לבד שהרי לא מצינו בשור שהמית אדם שום תשלומין אלא כופר לחוד א"כ לפ"ז אדרבא הסברא נראה לחייב דאם נפטר אותו א"כ נחמיר בשור שהמית שור יותר משור שהמית אדם וק"ל:

בתוספות בד"ה או דלמא קרן וכו' תימא מאי מספקא ליה וכו'. ונראה מדבריהם שהתמי' קיימת על המסקנא דאיכא כופר ברגל וקשה מהיכא תיתי כיון דליכא ק"ו אבל לפי מ"ש בסמוך א"ש ועי' בהרא"ש שבכלל דבריו דברי וק"ל:

בגמרא תנא מנזקין דרגל מייתי ליה ופי' רש"י מה רגל שבר"ה פטור מנזקין ברשות הניזק נ"ש קרן שבר"ה חצי כופר אינו דין שברשות הניזק כופר שלם עכ"ל. וזה תימא לפי מ"ש לעיל דאפי' ר"ט דלית ליה דיו מודה שלא נוכל להחמיר חומרא חדשה דליתא לא בלמד ולא במלמד וא"כ מהיכא תיתי לחייב כופר שלם כיון דברגל שהוא המלמד ליכא כופר כלל ובקרן שהוא הלמד ליכא אלא חצי כופר א"כ כופר שלם הוא חומרא חדשה ונימא דיו ונ"ל ליישב דהכי גמרינן ק"ו בדרך כלל מה רגל שבר"ה אינו חייב אפילו כדין תם החמרת עליו ברשות הניזק שנעשה מועד מתחילתו קרן שבר"ה משלם חצי כופר כדין תם אינו דין שנחמיר עליו ברשות הניזק שיעשה מועד מתחילתו וא"כ כשנעשה מועד מתחילתו ממילא חייב בכופר שלם כמו שאר מועד דקרן כנ"ל נכון עפ"י סוגית הש"ס בכ"מ ועפ"ז תבין דברי התוספות לעיל במשנה בד"ה אני לא אדון וכו' שכ' דמוכח מכאן דאיכא למיפרך אפי' אסוף הדין מדפריך תלמודא הכא מה לנזקין דרגל שכן ישנן באש ולא יפרש הק"ו דמרשות לרשות ילפינן עד כאן תורף כוונתם ולכאור' הדבר תמוה איך נלמד הק"ו מרשות לרשות ולומר מה ר"ה הקל חייב חצי כופר רשות הניזק החמור אינו דין שישלם כופר שלם שזה א"א בשום ענין כמו שהארכתי לעיל אבל לפי מ"ש בסמוך א"ש דנלמד מרשות לרשות אפילו לענין נזקין וכופר ונאמר מה ר"ה שהקלת בו לענין נזקי הרגל ואפילו בתם החמרת בו לענין כופר והיינו ע"כ דכופר חמור מנזקי רגל וא"כ ק"ו לרשות הניזק שהחמרת בו לענין נזקי רגל שנעשה מועד מתחילתו אינו דין שנחמיר לענין כופר שיעשה מועד מתחילתו וא"כ א"א לקצר הק"ו ולומר מה ר"ה הקל חייב ק"ו לרשות הניזק ולדמות הרשויות להדדי שהרי ר"ה גופיה חצי כופר וכן אין לדמות קרן לשן ורגל שהרי שן ורגל עצמם פטורים מכופר אלא ע"כ שנעשה הק"ו מורכב ועיקר הענין שראוי לדמות הכופר במהותו כמו נזקי רגל במהותן דכמו דשם נעשה ברשות הניזק מועד מתחילתו כמו כך בכופר וע"ז כ' תוס' שפיר דאיכא למיפרך מה לנזקי רגל לכך הוא מועד מתחילתו שכן ישנן באש משא"כ בכופר ומה ראית דכופר חמור כן נ"ל בדברי תוס' לעיל אבל כבר כתבתי שם בראיכות דא"א ללמוד רשות מרשות משום שיש להקשות בל' יוכיח דאש יוכיח וכן שן ורגל גופיה יוכיח שהחמרת בהם לענין נזקין ואפ"ה הקלת לענין כופר אבל מ"מ יש ליישב לפמ"ש עכשיו דלא שייך לשון יוכיח שכיון שעיקר הלימוד אינו אלא שיעשה מועד מתחילתו כמו בסופו משא"כ באש ורגל דליתא לכופר כלל ודוק היטב:

בתוספות בד"ה לאו משום דס"ל כר' יוסי הגלילי וא"ת אפילו בלא ר"י וכו' ומה שן ורגל דפטורים בר"ה וכו' עכ"ל. והקשה מהרש"א דאדם יוכיח שחייב בר"ה ואפ"ה פטור מכופר עכ"ל והניחו בצ"ע ולענ"ד דלק"מ דמה לאדם שאינו בתורת כופר כלל אפילו לכמה פעמים משא"כ בקרן כמ"ש בסמוך דהכי דיינינן ק"ו ומה שן ורגל שפטורים לגמרי בר"ה אפ"ה ברשות הניזק נעשו מועדים מתחילתם קרן דבר"ה הוי תם לשלם ח"נ אינו דין שיעשה מועד מתחילתו וע"ז לא שייך לומר אדם יוכיח וכיון דילפינן מק"ו דקרן ברשות הניזק נעשה מועד מתחילתו ממילא אתרבו לכופר שלם כמו כל המועדים דשור משא"כ באדם שאפי' אם נעשה מועד מתחילתו אינו בתורת כופר כן נ"ל נכון:

דף כו:

בגמרא מנה"מ. נראה דעיקר הקושיא אינו אלא על מה שדקדק בסמוך דפטור בשוגג מד' דברים ואפ"ה חייב בנזק ע"ז מקשה מנה"מ לחלק בכך אבל אגופה דמתני' לא קשיא ליה אמאי חייב אדם בשוגג דמהיכא תיתי לחלק בין שוגג למזיד כיון דאדם חייב אפי' על נזקי ממונו ואין לך שוגג גדול מזה אלא עיקר הקושיא כדפרישית וק"ל:

שם אמר חזקיה וכו' אמר קרא פצע תחת פצע וכו'. מהכא משמע נמי דדוקא נזק מחייב בשוגג ולא ד' דברים דאלת"ה נכתוב להאי קרא גבי ד' דברים אלא דוקא בנזק מחייב דאיתא אפילו בנזקי ממונו משא"כ בד' דברים:

בתוספות בד"ה האי מיבעי ליה וכו' וריפוי ושבת ובושת כולהו מצער ילפי' וכו' עד סוף הדבור. כל זה הדיבור אין כאן מקומו אלא לקמן פ' החובל ונראה שכוונתו ליישב הסוגיא דהכא דלפי פשוטו יש לפרש דהא דדרשינן מפצע ליתן צער במקום נזק לאו דוקא צער אלא על כל הד' דברים קאי אבל לפ"ז יקשה הסוגיא דהכא דלמאי דמסקינן דתרתי שמעת מיניה א"כ אי ס"ד דאיירי כאן מכל הד' דברים למה לא נאמר ג"כ דבכולהו יתחייב השוגג כמזיד א"ו דלא איירי קרא דתחת פצע אלא מצער אלא דאח"כ ילפינן כולהו מצער וא"כ לא שייך להקשות דלמא בכולהו דהא קרא לא איירי אלא מצער ואי איתא דבכולהו חייב נכתוב להאי קרא גבי כל הד' דברים וא"ל נמי דבצער לחוד נחייב עכ"פ השוגג דמאי שנא צער מכולהו אלא מוקמינן קרא לנזק לחוד דהכי מסתברא כיון דאיתא בנזקי ממונו וכן משמע מל' התוס' בדיבור הסמוך:

בא"ד וא"ת דהכא משמע וכו' נמשך ג"כ למ"ש בסמוך דקרא איירי מצער לחוד דבלא"ה הוי אמרינן דעיקר הקרא אתי לשאר הנזקין וק"ל:

בפרש"י בד"ה זרק בעל הכלי כלי מראש הגג עכ"ל. נראה דקשיא ליה מדקאמר רבא סתמא פטור ולא אמר פטור המשבר והוי משמע דהזורק חייב שכן הוא האמת לכך פירש שבעל הכלי זרקו אבל בסמוך דקאמר נמי לשון פטור משום דבאמת שניהם פטורין:

דף כז.

בגמרא בא שור וקיבלו בקרניו פלוגתא דר"י ורבנן וכו' נראה דהיינו דוקא אליבא דר' יהודה בן בתירא דבסמוך אבל אליבא דרבנן דריב"ב אפילו למ"ד בדמזיק שיימינן פטור מכופר שהרי השור ודאי פטור ממיתה וכל זמן שאין השור בסקילה אין הבעלים משלמין כופר כדאיתא לקמן בפ' שור שנגח ד' וה' א"ו דאליבא דריב"ב קיימינן דלדידיה שור בסקילה שהוא אחרון ודוק וכ"נ מל' התוס' פ' שור שנגח ד' וה':

בתוספות בד"ה קרע כסותי חייב תימא היכי מייתי ראיה וכו' תדע מדנקט על בגדו מכלל דעל בשרו פטור וכו' עכ"ל. לכאורה יפלא אמאי לא מייתי ראיה מעל לבו ומת שהוא פטור והיינו ע"כ מטעם שהיה לו להסיר ועי' במהרש"א אלא שדבריו אינם מובנים לי שאף לפי פירושו היה יכול לאתויי הכל מרישא ונ"ל דהא דלא מייתי מהא דקתני על לבו פטור דהתם איירי שפטור ממיתה ואין לדמות נזקין למיתה לענין זה שהרי נזקין חייב אף באונס משא"כ במיתה לכך מייתי מעל בשרו דמשמע שפטור אפילו בנזקין גרידא ועי"ל דדוקא בעל לבו ומת שייך לומר היה לו להסיר הגחלת דאין לך אדם שימית את עצמו כדי לחייב חבירו אבל בעל בגדו ונשרף דאיכא למימר דמה שלא הסיר היינו משום שסומך על התשלומין של חבירו לכך מייתי מעל בשרו ונשרף דאיכא למימר נמי דניחא ליה בתשלומי ד' דברים ואפ"ה חייב ממילא ה"ה הכא והראשון נ"ל יותר:

הדרן עלך כיצד הרגל

המניח פרק שלישי

המניח בפרש"י ואם הזק בה הנתקל וכו' כוונתו לפרש שלא נפרש שהזק בעל החבית בחרסים וחייב הנתקל שהיה לו לסלק השברים והא דנקט הזק בעל החבית טפי מאינש דעלמא היינו לרבותא שאע"פ שהוא התחיל בנזקין לכך פרש"י דליתא להאי פירושא אלא אנתקל ופי' כן ע"פ סוגית הש"ס וז"ש בסמוך בעל החבית חייב מפרש בגמ' וק"ל:

בתוספות בד"ה ואיכא נמי דקרו כו' וא"ת וניחזי אי דמי כדא או דמי חביתא וכו' ושם אפרש בעז"ה דאפילו לרבנן דפליגי וכו' עכ"ל. יש כאן מקום עיון בדברי תוספות דהא שם פירשו להדיא דהא דאמרו רבנן אין הדמים ראיה היינו שאין הודעת הדמים מבטלין רובא וחזקה א"נ שאפילו חזקה לחודיה אינה מבטלת היכא דלא שייך רובא אבל במקום דשייך רובא וחזקה אלא שהרוב וחזקה סותרים זה את זה בהא אפילו רבנן מודו שהדמים מודיעין ואם הדמים מסייעין לרוב אזלינן בתר רוב ואם הדמים מסייעין לחזקה אזלינן בתר חזקה ובהכי מיתוקמא הסוגיא דריש פ' הפרה דהתם הרוב וחזקה סותרים זא"ז לכך מקשה בגמ' וניחזי אי דמי רדיא ע"ש בתוספות ובפ' המוכר א"כ מאי מקשו תוספ' כאן דהא מיתוקמא הסוגיא דהכא שפיר כגון שהדמים הם נגד המוחזק וע"ז קאמר בגמ' מ"ד ניזיל בתר רובא פי' דהא רובא מלתא היא וא"כ הרוב וחזקה סותרים זא"ז ואזלינן בתר רובא שהרי הדמים מסייעין לה קמ"ל דלא שייך הכא למיזל בתר רובא דדוקא גבי המוכר שור לחבירו שייך רובא כמ"ש ר"ת בסמוך אבל כאן לא שייך רובא וא"כ אין הדמים מודיעין לבטל החזקה דע"כ בכה"ג איירי הסוגיא דהכא ומיתוקמא שפיר אליבא דרבנן דפליגי אר"י ונ"ל ליישב דהיא גופיה קשיא להו לתוספ' ונקשר למה שכ' בסמוך דאפילו רב דס"ל בעלמא הולכים בממון אחר הרוב מודה הכא שיכול המוחזק וכו' וע"ז מקשו וניחזי אי דמי כדא כוונתם בזה שאם הדמים מסייעין לרובא ראוי לומר באמת שהולכין אחר הרוב דכיון דאמר רב דרובא לחודי' סגי לבטל החזקה אפי' במקום שאין הדמים מודיעין א"כ עכ"פ יאמר דברובא גרוע כגון הכא יועיל בדאיכא הודעת הדמים בהדה ואין נראה לתוס' לחלק בין רובא לרובא אלא במעלה א' ולא בשתים ודו"ק:

בא"ד א"נ ה"פ מ"ד וכו' עכ"ל. זה חוזר לתחילת דברי תוספות שכתבו דהסוגיא דהכא מיתוקמא אפילו אליבא דרב והיינו שיש חילוק בין רובא דהתם לרובא דהכא ע"ז כתבו א"נ דלעולם שאין חילוק בין רובא לרובא ואפ"ה מיתוקמא שפיר לרב דהא דאמר הכא קמ"ל דאין הולכין בממון אחר הרוב היינו שאין הרוב מבטל הודעת הדמים דאיכא בהדי חזקה אבל התם ליכא הודעת הדמים כלל כדמוקי ליה דאייקר בשרא כדמי רדיא לכך א"ר דרובא עדיף מחזקה גרידא וע"ז כ' דה"ה דהמ"ל איפכא קמ"ל דאין הולכין אחר חזקה לבטל הודעת הדמים דאיכא בהדי רובא וכמ"ש וק"ל:

בא"ד ולפ"ז א"ש טפי אליבא דרב מאליבא דשמואל מדשמעינן וכו' עכ"ל. פי' שהכוונה בזה דלפי פירושם עכשיו מיתוקמא הסוגיא דהכא טפי כרב דע"כ הסוגיא דהכא איירי שהדמים מסייעין למוחזק דא"ל דשמואל יפרש דאיירי שהדמים מסייעין לרובא ואפ"ה אינו מועיל לבטל החזקה דזה א"א דודאי אפילו שמואל מודה בהא ועד כאן לא קאמר שמואל בפ' הפרה דחזקה עדיף מרובא אלא ברובא גרידא וכן רבנן דאמרי אין הדמים מודיעין היינו דמים גרידא אבל בהדי רובא או חזקה ודאי מהני וכן נראה מדמקשה הש"ס פ' הפרה וניחזי אי דמי רדיא וכו' ומשמע דפריך בין לרב בין לשמואל והיינו ע"כ כמ"ש דכ"ע מודו בהא כמ"ש התוספות שם וא"ל ג"כ דשמואל יפרש הסוגיא דהכא דליכא הודעת הדמים כלל דזהו נמנע שלעולם דמי החבית גדול מרובה מדמי הכד הקטן א"ו דאיירי שהדמים מסייעין למוחזק וע"ז קאמר קמ"ל דלא אזלינן בתר רובא א"כ משמע דהיינו דוקא שהרוב לא יבטל החזקה שיש עמו הודעת דמים אבל בחזקה גרידא רובא עדיף וזה מוכרח דאל"כ לשמעינן האי מלתא במקום דלא שייך הודעת דמים כגון בהאי גוונא דשחיטה ורדיא וכדומה ומדאשמעינן הכא משמע דתרווייהו בעי חזקה והודעת דמים וזה כרב ולא כשמואל ודו"ק:

דף כז:

בפרש"י בד"ה אין הולכין וכו' וכגון המוכר שור לחבירו וכו' עכ"ל. והיינו שרש"י מפ' הסוגיא אליבא דשמואל ולא כרב וזה דלא כפי' התוספות ומה שפרש"י כן משום דסתמא קאמר קמ"ל דאין הולכין בממון אחר הרוב זה הלשון משמע דכללא כייל דלעולם לא מהני רובא בממונא וק"ל:

בתוספות בד"ה ושמואל אמר באפילה שנו והא דפליגי לקמן אי נתקל פושע הוא וכו' עכ"ל. כוונתם בזה דלשמואל ע"כ דסיפא איירי ג"כ באפילה דאל"כ לא הוי סבר ר"י דנתקל לאו פושע הוא דהא אמרינן איבעי ליה לעיוני ועוד דמסתמא סיפא איירי דומיא דרישא א"ו דאיירי באמת ג"כ באפילה ואפ"ה פליגי אי נתקל פושע הוא וא"כ איך משני שמואל סתמא באפילה שנו משמע דכ"ע מודו בהא ע"ז כ' תוספות דלא דמי דהתם כיון שנתקל מעצמו שייך איבעי ליה לעיוני אפילו באפילה משא"כ הכא שנתקל מחמת מכשול וכו' וק"ל:

בפרש"י בד"ה תנא רישא נמי נתקל עכ"ל. הוסיף תיבת נמי לתיקון הלשון:

בגמרא אלא רבא לימא כשמואל ס"ל. הא דנקט בלשון תימא אע"ג דקי"ל הלכתא כשמואל בדיני הכא קים ליה לסתמא דתלמודא דהלכתא כדאמרי במערבא משמיה דר' עולא ולכך נקט בלישנא לימא כשמואל טפי מאינך אמוראי משום דמסברא כשמואל קי"ל וק"ל. ועי"ל דאיידי דנקט בשלמא שמואל כשמעתיה נקט נמי הכא לימא כשמואל ס"ל:

דף כח.

ע"ב בגמרא א"ה ואומר לו ואומרים לו מיבעי ליה וכו' וא"ל דמאי דקאמר ואמור לו היינו שיאמר לו כן בפני ב"ד דאטו באמירה דידיה תליא מילתא ולא מפיו אנו חיין אלא צריך לברר בעדים שהיא שלו א"כ לא שייך הל' ואמור לו אלא ואומרים שהב"ד יאמרו וק"ל:

שם בגמ' מאי לאו במועד דליכא פסידא. יש לדקדק דהא במועד גופא משכחת ליה דאיכא פסידא כגון שאין עדים רואין את הנגיחה וא"כ ירא לנפשו שמא יכפור בעל השור וא"ל דבכהאי גוונא לא מיקרי איכא פסידא דמאן לימא לן שיכפור שמא יודה דהא ודאי ליתא לפי הסכמת הפוסקים והובא בסמ"ע בסי' ד' דכל היכא שתופס שלא בעדים כדי שיהיה נאמן על טענתו במיגו רשאי לעשות כן משמע מזה שהטעם הוא שמקרי מקום דאיכא פסידא ולא אמרינן שמא יודה שכנגדו בלא תפיסה א"ו דלא אמרי כן וצ"ע:

שם בגמ' בעל החצר משבר ויוצא משבר ונכנס וכו' נראה דעיקר הקושיא ממשבר ונכנס דמן היציאה לק"מ דודאי איכא פסידא מיקרי כיון שאינו יכול לילך לב"ד אבל ממשבר ונכנס קשה דאיירי שבעל החצר בחוץ וא"כ ילך תחילה לב"ד ויתרה בו וא"ל שטרוד בעסקיו ואין לו פנאי לילך לב"ד תחילה דא"כ לא משכחת לעולם לומר במקום דליכא פסידא שהרי יכול לשמוט ולומר שלא היה לו פנאי א"ו דבכה"ג לא מקרי איכא פסידא וק"ל:

בתוס' בד"ה טעמא דנתקל בה וכו' ולתרווייהו לא פריך וכו' עכ"ל. הוצרכו לפ' כן דאם נאמר דהקושיא היא באמת לתרווייהו תקשי אמאי מקשה הש"ס אפלוגתא דאמוראי ותיפוק ליה דקשיא מתניתין ובריית אהדדי דלמאי דס"ד מעיקרא בלא פלוגתא דאמוראי דברייתא דמשבר ויוצא משבר ונכנס היינו בכל גווני א"כ תקשי מתני' אליבא דרב דמשמע מיניה דמשבר בידים חייב אף בממלא א"ו שא"א להקשות כן דודאי דלא דמי ר"ה לחצר כמ"ש התוס' וא"כ מה"ט גופא לא מקשי אתרווייהו:

בא"ד דלא דמי לחצר וכו' היינו לפי מאי דס"ד מעיקרא דבכל גווני איירי אבל למאי דשנינן לעיל דלמ"ד לא עביד איניש דינא לנפשיה מפ' משבר ונכנס להביא זכיותיו א"כ בלא"ה לא קשה מידי וכוונת התוספות בזה כמ"ש בסמוך:

בא"ד שאדם יכול להקיף בר"ה וכו' אין להקשות דא"כ הדרא קושיא לדוכתי' איבעי ליה לעיוני די"ל דלא אטרחוהו רבנן כולי האי אלא נותנין רשות לדרוס עליהם ואם נשברו נשברו אבל לשברם במתכוין אינו יכול למ"ד לא עביד איניש דינא לנפשיה במקום דליכא פסידא והא דמקשה הש"ס בפשיטות לעיל לא דיקא מתני' כוותיה דרב היינו לפי המסקנא וקי"ל כר"נ אפי' היכא דליכא פסידא עביד איניש וכו':

דף כח:

בגמרא אבל הוא עצמו פטור קרקע עולם הזיקתו. עיין מה שאכתוב בזה בסמוך בתוס' בד"ה ונשוף באבן:

בתוספות בד"ה אבל הוא עצמו פטור וכו' ובאפקריה לא מצי לאוקמי וכו' עכ"ל. הל' תמוה מאד דמה כוונתו בזה דמהיכי תיתי שיועיל לנו לאוקמי בדאפקריה ונ"ל ליישב הל' דכונתו שלא נפרש דהא דאמר רב הוא עצמו פטור מטעם קרקע עולם הזיקתו היינו דוקא למאי דאוקמי דאיירי דלא אפקריה וא"כ החיוב הוא משום ממונו ובזה דוקא פטר רב מטעם קרקע עולם אבל אפקריה שהחיוב הוא משום בורו יש לנו לחייבו שפיר אפילו על נזקי עצמו ואין לתמוה דאפקריה יהא חמור מדלא אפקריה דבור גופיה יוכיח דהיכא דמפקיר רשות חייב לרב ובדלא הפקיר פטור לפרש"י ונטעה בזה ממה שאמרו בסמוך ורב ה"מ היכא דאפקריה והנראה מזה לכאורה דבאפקריה מודה רב לשמואל דאדם חייב וכלים פטורים וא"כ תיקשי מאי דוחקיה דרב לאוקמי בדלא אפקריה בנזקי כלים ונוקמיה בדאפקריה ובנזקי גופו לכך כ' התוספות דלא מצינו לאוקמי בדאפקריה דא"כ לא מחייב על הכלים ולא על עצמו והכוונה דבכלים פטור דחמור ולא כלים ובנזקי עצמו פטור דקרקע עולם הזיקתו וכוונתו דבאמת אפי' בנזקי בורו שייך לומר קרקע עולם הזיקתו כמ"ש רש"י דרב לטעמיה דאמר בור שחייבו התורה להבלו ולא לחבטו וק"ל:

בגמרא ורב ה"מ היכא דאפקריה. פי' דבדאפקריה מודה רב דאדם חייב והיינו בהאי גוונא דאבנו וסכינו ומשאו שהם עצמם עושים הנזק אבל כה"ג דמתני' שאין המים עושין הנזק אלא גרמא בעלמא פטור וכמ"ש רש"י ותוספות בסמוך:

בתוספות בד"ה ה"מ היכא דאפקריהו וכו' עד סוף הדיבור תדע דפ' הפרה דחקינן לאשכח בור של שני שותפין עכ"ל פי' דהתם מקשה בגמ' למ"ד בור ברשותו פטור בור של ב' שותפין היכי משכחת

לה ומדלא משני דמשכחת לה בהפקיר רשותו והפקיר בורו מוכיחין התוס' דכ"ע מודו בהא דפטור אבל באמת אין לזה סתירה לפירש"י דרש"י אזיל לשיטתו שפירש סוף דף מ"ט ע"ב טעמא דמ"ד בור ברשותו פטור היינו משום דמצי אמר כי אפקרי רשות' לאשתמושי אבל לא לחייב אנא בהזיקו וא"כ מהאי טעמא גופא יש לפוטרו אף בהפקיר ג"כ את בורו וא"כ מקשי הש"ס שפיר למ"ד בור ברשותו פטור אבל למ"ד חייב לעולם אימא לך דבהפקיר רשותו ובורו נמי מיחייב וק"ל ועיין מ"ש בפ' הפרה בריש דף נ' בל' רש"י:

בד"ה ונשוף באבן וכו' ומיהו ודאי לרב קשה וכו' הכי נמי נימא בעל האבן וכו' עכ"ל. אין מזה שום קושיא לרב דהא דהניח אבן אינו לא במשנה ולא בברייתא אלא מימרא דרבא שם אלא כוונת התוספות דמימרא דרבא לא אתיא ודאי אליבא דרב ומהאי דשור שדחף חבירו לבור לא קשה לרב דהתם שאני דאפשר שהשור היה עושה כל הנזק אפילו בלא הבור וכן משמע להדיא משא"כ בסוגיא דרב ודאי שאין המים עושין כלל הנזק באדם אלא קרקע עולם לחודיה הזיקתו וכן משמע להדיא דבלא מימרא דרבא יש לומר כן בפ' הפרה שם וק"ל:

שם ונשוף באבן וכו' אבל נתקל באבן ונשוף בקרקע פטור עכ"ל. אבל הרמב"ן בס' מלחמות בפ' הפרה כתב בשם הירושלמי להדיא דאפילו נתקל באבן ונשוף בקרקע חייב ועיין במ"ש שם:

בד"ה אמר רבה במתכוין וכו' רבה לא בעי לאוקמא במתכוין לשבר כו'. ולא ידענא מאי קשיא להו דממ"נ אי ס"ל לרבה דהלכה כרבי יהודה א"כ בפשיטות מצו למימר דרבה סברא דנפשיה קאמר דפשיטא ליה טובא דיש לחייב אפילו בנתקל כי היכי דפשיטא ליה מסברא דרבי מאיר מחייב אפי' באונס ואפילו אי ס"ל דהלכה כר"מ לפי ששנה רבי לשונו במשנתינו בלשון חכמים א"כ כ"ש שיש לנו לומר דרבא מסברא דנפשיה קים ליה דיש לחייב אפילו בנפשרה וממילא מהאי טעמא גופיה פשיטא ליה דר' יהודה לא פליג אלא בנפשרה אבל בנתקל מודה דאפושי פלוגתא לא מפשינן ודוחק לומר דעיקר קושית התוס' מההיא דפ' האומנין כיון דאכתי לא נחית להכי. ועוד דבלאו הכי בפשיטות מצו למימר דרבה לא מצי לאוקמא במתכוין לשבר דא"כ מאי קמ"ל והויא ליה למיתני סתמא ר' יהודה פוטר דבשלמא לאביי קמ"ל דפליגי נמי במפקיר נזקיו דר' יהודא פוטר ולא מחייב אלא מתכוין לזכות בחרסיה משא"כ לרבה ליכא למימר הכי דהא רבה קאמר לקמן בפ' הפרה דבור ברשות הרבים לכ"ע חייב ויליף ליה מקרא א"כ ממילא מפקיר נזקיו לאחר נפילת פשיעה מיחייב א"כ ע"כ הוכרח לרבה לפ' דמתכוין דקאמר ר' יהודא היינו מחכוין להורידה והנראה בזה דעיקר כוונת התוס' ליישב לישנא דגמ' דקאמר ד"ד מתכוין ואמר רבה מתכוין להורידה וקשיא להו דאיפכא ה"ל למימר ה"ד שאין מתכוין דהא במתכוין איכא גווני טובא דמחייב ביה בין מתכוין לשוברה בין מתכוין להורידה וע"ז כתבו התוס' שפיר משום דר"י אמילתא דר"מ דקאמר נשברה קאי ומדייק הש"ס שפיר ה"ד מתכוין פי' דבנשברה היכי משכחת לה מתכוין דנשברה ממילא משמע ואהא קאמר רבה דמשכחת לה שפיר דהיינו מתכוין להורידה:

בא"ד וא"ת והא ר"י אית ליה בפ' האומנין דנתקל לאו פושע הוא כו' עכ"ל. ובהא נמי לא ידענא מאי קשיא להו דהא התוספות גופייהו כתבו בפ' האומנין דאפילו למ"ד נתקל לאו פושע הוא נמי לא דמי' לאונס אלא כעין גניבה ואבידה מיהו לענין נזקין פשיטא ליה להש"ס דאין לחייבו אלא בפושע גמור כדמוכח מברייתא דבסמוך דמודה ר"מ ברוח שאינה מצויה דפטור אף על גב דרוח שאינה מצויה הוה כעין גניבה ואבידה ע"ש בלשון התוספות באריכות א"כ לפ"ז בפשיטות מצינן למימר דרבה דשמעתין דלא אסיק אדעתיה מהך ברייתא דלקמן דהא איתותב מינה א"כ שפיר מצי סבר דר"י מחייב בנזקין בכל מידי דדמי לגניבה ואבידה כי היכי דמחייב ר"מ אפילו באונס גמור ולכאורה היה נ"ל ליישב דמשמע להו להתוס' מלישנא דרבה אליבא דר"מ דנפשרה גופיה לא הוי אלא כעין גניבה ואבידה מדמסיק רבה ואפילו אזנה בידו משמע דאזנה בידו הוא דהוי' אונס גמור משא"כ בנפשרה וא"כ דנפשרה הוי' כעין גניבה ע"כ דנתקל הוי פושע גמור והיינו דקשה להו מפ' האומנין כן נ"ל לכאורה אלא דמלשון התוס' לא משמע כן וצ"ע ועיין עוד בסמוך:

בד"ה ואונס רחמנא פטריה ומפצע תחת פצע לא מרבינן אונס גמור עכ"ל. כוונתם בזה דלמאי דקי"ל לפי האמת דאין לחלק בין קטלא לנזקין דבכל ענין יש לפטור אונס מקרא דולנערה א"כ ע"כ קרא דפצע תחת פצע לא איירי באונס גמור משא"כ לפי שקלא וטריא דשמעתין אליבא דרבה ע"כ דקרא דפצע תחת פצע איירי אפילו באונס גמור דהא אפילו בנזקין גרידא מחייב רבה אפילו באזנה בידו דהוי אונס גמור מכ"ש באדם המזיק ועיין בסמוך:

בגמרא וכ"ת ה"מ לענין קטלא אבל לענין נזקין חייב. משמע לכאורה דבכל נזקין סבר רבה אליבא דר"מ דחייב אפילו באונס גמור. ויש לתמוה טובא דא"כ קרא דפצע תחת פצע מאי עביד לר"מ ול"ל דמהאי קרא גופיה יליף ר"מ ולא שאני ליה לר"מ בין נזקי גופו לנזקי ממונו דהא ודאי ליתא דהא רבה גופיה מסיק בריש פ' הכונס דמודה ר"מ בשן ורגל דסגי בשמירה פחות' דהיינו דלת שיכולה לעמוד ברוח מצויה וכתבו התוספות והרא"ש בריש פירקין דמהכא פשיטא להו דבנזקין לא מחייב אלא בפושע גמור דומיא דש"ח וא"כ בשאר נזקין נמי מאי חזית למילף מאדם המזיק לחומרא אדרבה נילף משן ורגל לקולא ועוד דהא אפילו בקרן גופיה שלא מיעטה התורה בשמירתו כמו בשן ורגל אפ"ה לא מצריך ר"מ אלא שמירה מעולה דהיינו דלת שיכולה לעמוד ברוח שאינה מצויה דומיא דגניבה ואבידה כמ"ש התוספות והרא"ש אבל באונס גמור ע"כ אפילו בקרן ר"מ נופיה מודה דפטור תדע דהא בסוף פ' שור שנגח ד' וה' פליגי ר"מ ור"י ורבי אליעזר במועד דלר"י סגי בשמירה פחותה ור"מ בעיא שמירה מעולה ור"א פליג אתרווייהו וקאמר דאין לו שמירה אלא סכין והיינו דמחייב אפילו באונס מכלל דר"מ פוטר באונס דאל"כ היינו ר"מ וא"כ הדרא קושיא לדוכתא היאך קאמר רבה הכא דר"מ מחייב בניזקין אפילו באונס גמור. והנראה ליישב בא' משני צדדים או שנאמר דהא דמחייב רבה אליבא דר"מ באזנה בידו דהיינו אונס גמור לאו אמתני' קאי דאיירי שהזיק לאחר נפילה דה"ל נזקי ממונו אלא רבה שמעתתא בעלמא קאמר דהיכא שאזנה בידו והזיק בשעת נפילה ממש שפיר מחייב ר"מ דה"ל אדם המזיק א"כ לר"מ קרא דפצע תחת פצע איירי באונס גמור משא"כ במתני' דאיירי בהיזק דלאחר נפילה ולא בשעת נפילה ממש וא"כ לא מיקרי אדם המזיק אלא נזקי ממון בהא ודאי לא מחייב ר"מ באזנה בידו דהוי אונס אלא דלרבה מיתוקמא מתניתין דוקא בנפשרה דדמי לגניבה ואבידה כמ"ש בסמוך התוס' ולפ"ז א"ש טובא דהא דפליגי ר"מ ור"י בנפשרה דאזדי לטעמייהו דלתרווייהו יש לדמות בור לנזקי קרן מועד כמו שנראה להדיא מלשון חידושי הרשב"א ז"ל בשם הראב"ד ז"ל וכמו שאבאר בסמוך ולפ"ז לר"מ דבמועד בעי' שמירה מעולה כדיליף מקרא וכבר כתבתי דשמירה מעולה לא הוי' אונס גמור אלא כעין גניבה ואבידה מש"ה בבור נמי מחייב בכהאי גוונא בנפשרה דדמי לגניבה ואבידה כדפרישית ור"י נמי לטעמיה דבמועד סגי ליה בשמירה פחותה ולא מחייב ליה אלא בפשיעה א"כ מהאי טעמא גופא פוטר בבור בנפשרה דלא הויא פשיעה משא"כ במתכוין להורידה דהיינו נתקל דה"ל פושע מודה דחייב דהא שמירה פחותה מיהא בעינן דומיא דקרן כנ"ל נכון לפי השיטה שכתבתי בסמוך מסברא דנפשאי. משא"כ לפמ"ש בסמוך דלשון תוספות לא משמע כן אלא כמו שנראה מצורת השמועה דנפשרה ואזנה בידו חדא מילתא היא לפ"ז ע"כ מחייב ר"מ בנזקי בור אפי' באונס גמור כמו באדם המזיק ולפ"ז ע"כ צריכין אנו לפ' בענין אחר דרבה אליבא דר"מ מחמיר בנזקי בור טפי מבכל נזקין ואפילו טפי מקרן דשור המועד דהתם מיהא בשמירה מעולה סגי והכא בבור מחייב אפילו באונס גמור ואפשר דהטעם בזה כיון דבור מעשה אדם גרמו לו ותחלת עשייתו לנזק מדמי לה ר"מ לאדם המזיק והא דפשיטא ליה לרבה אליבא דר"מ הך מלתא משום דעל כרחיך ממתניתין דייק ליה כיון דמתכוין דר"י לרבה ע"כ לא מיתוקמא אלא במתכוין להורידה דדמי לנתקל דהוי כעין גניבה ואבידה ושאינו מתכוין דקאמר ר"י ע"כ היינו בנפשרה דהוי אונס גמור מכלל דר"מ מחייב באונס גמור וע"כ היינו משום דמדמה לה לאדם ודוק היטב ועיין בסמוך:

שם והתניא נשברה כדו ולא סלקו כו' עד ומודה ר"מ במעלה קנקנים וכו'. לכאורה משמע דעיקר קושיתו על רבה היינו מהך בבא דמעלה קנקנים דשמעינן מינה דמודה ר"מ ברוח שאינה מצויה דפטור וכבר כתבנו דרוח שאינה מצויה לא הוי אונס גמור אלא כעין גניבה ואבדה כמ"ש תוספות והרא"ש וא"כ מקשה שפיר ממ"נ אהא דמחייב רבה אליבא דר"מ באזנה בידו דהוי ודאי אונס גמור: אמנם לפי מאי שכתבתי בסמוך דע"כ רבה אליבא דר"מ לא מחייב אונס גמור אלא בבור דוקא ולא בשאר ניזקין וכן לשיטה ראשונה בגניבה ואבידה בבור וקרן א"כ מאי מקשה הכא ממעלה קנקנים דהא מצינן למימר דהא דקנקנים לא מיירי אלא בשעת נפילה ממש דהוי תולדה דאששפיר מודה ר"מ דפטור כדילפינן לקמן בריש פ' הכונס מקרא דאש בשמירה פחותה סגי דכתיב המבעיר עד דעביד כעין וביער וכדפשיטא לן נמי בכולה תלמודא דעל אש לא מחייב אלא ברוח מצויה ולהכי הוה א"ש טובא לישנא דברייתא דקתני רישא דפליגי ר"מ ור"י בנזקי בור ותולדתו ומחייב באונס גמור או במידי דדמי לאונס דנהי דבריש פ' הכונס משמע דבבור נמי איכא קרא דסגי ליה בשמירה פחותה מ"מ ע"כ לר"מ לית ליה הך דרשא וכי היכי דלא תימא דכמו שמחמיר ר"מ בשמירת הבור כמו כן יחמיר ג"כ בשמירת האש מש"ה קתני סיפא דבאש ותולדתה לא פליגי והיינו משום דר"מ נמי אית ליה קרא דהמבעיר דבעינן כעין מבעיר מיהו בהא מצינן למימר דלא משמע לתלמודא לאוקמי הך דקנקנים בשעת נפילה ממש דהוי תולדה דאש דא"כ תקשה הך ומודים דרישא דקתני מודים חכמים לר"מ באבנו סכינו ומשאו שנפלו ברוח מצויה דחייב ואי ס"ד דאיירי בשעת נפילה ממש א"כ מאי קמ"ל פשיטא דחייב דה"ל תולדה דאש ממש אלא ע"כ דאיירי לאחר נפילה דה"ל תולדה דבור וא"כ ע"כ ומודים דסיפא נמי איירי לאחר נפילה לבתר דנייח דה"ל תולדה דבור ועוד דדומיא דרישא קתני דקתני ולא סילקה ולא העמידה משמע דלבתר דנייח איירי ועלה קתני סיפא ומודים בקנקנים וא"כ מקשה שפיר דאפ"ה פוטר ר"מ ודו"ק:

אלא דלאחר העיון היטב יראה דהקושיא עדיין במקומה עומדת דהא לקושטא דמילתא באבנו וסכינו ומשאו שהניחן בראש הגג ונפלו והזיקו לבתר דנייח דחייב לאו משום דה"ל תולדה דבור ממש דהא איכא למיפרך מה לבור שכן מעשיו גרמו לו ואין כח אחר מעורב בו אלא דאפילו הכי מחייבינן בהו משום דילפינן להו בהצד השוה מבור ואש כדאיתא בגמ' בפ"ק דף ו' וא"כ לא מיבעיא לשיטת הפוסקים דכל מילתא דאתי מצד השוה יש ליתן קולת שניהם א"כ אין מקום לקושית הגמ' דהא איכא למימר דהא דפוטר ר"מ בקנקנים אפילו בתר דנייחי היינו בענין שלא היה פנאי לסלקו כיון דלא הוי תולדה דבור ממש אלא דאש ובור יהבינן להו קולת אש דפטור ברוח שאינה מצויה אלא דאפילו לשיטת הפוסקים דכל מלתא דאתי מצד השוה יש להם דין בור מכל מקום נראה ברור דלא שייך הא מלתא בגוונא דידן דעיקר דברי הרא"ש וסיעתו היינו בבור שנעשה ע"י רוח מצויה דאש אבל ברוח שאינה מצוי' כיון שמיעטה התורה בשמירת האש והתירו לו להניח אבנו סכינו ומשאו ברוח שאינה מצויה ואם הזיק אפי' בשעת נפילה פטור מכ"ש לאחר נפילה בעוד שלא היה פנאי לסלקו שאין שום צד סברא להחמיר בזה יותר מבזה ומכ"ש לפמ"ש בסמוך דהא דמחמיר ר"מ טפי בבור מבשאר נזקין היינו משום מעשיו גרמו לו ודמי לאדם המזיק וא"כ הכא הרי לא מעשיו גרמו לו אלא כח אחר מעורב בו ואפי' כח אחר נמי לא הוי שנפלו ברוח שאינם מצויה:

ונלע"ד ליישב דהא דאיתותב רבה מהך ברייתא לאו מהך בבא דסיפא דקנקנים לחוד איתותב אלא מרישא דברייתא והיינו לפי אותו השיט' שמשמע מצורת השמוע' דנפשרה הוי אונס גמור ובהא מלתא לחודי' הוא דפליגי ר"מ ור"י וא"כ מקשה שפיר מהך ברייתא דפליגי נמי ר"מ ור"י בנשברה ואי ס"ד דהך נשברה היינו נפשרה א"כ אמאי מחייב ר"מ בדיני שמים הא אנוס הוא וליכא למימר דמחייב משום דהיה לו פנאי לסלקה א"כ בדיני אדם נמי לחייב ובדאפקרינהו ליכא לאוקמי דהא בנפילת גמלו קתני וסתם גמל לא מפקר ליה ונהי דלקמן מוקמינן לגמלו נמי בדאפקריה היינו דזימנין דמשכחת לה בכה"ג אבל פשטא דברייתא משמע דאיירי בסתם גמלו דלא מפקר ליה וכן נראה מדשני ר"מ ור"י דברייתא מלישנא דמתני' ולא נקט להנך תרתי גבי מים וחרסית אע"כ כדפרישית וא"כ מקשה שפיר דע"כ הא דקתני ולא סילקו ולא העמידה היינו בדליכא פנאי לסלק והא דנקיט בכה"ג ולא נקיט שעת נפילה ממש היינו משום דא"כ בכדו הוי אדם המזיק ובגמלו לא משכחת לה שפיר מש"ה קתני ולא סילקו ולא העמידו ולעולם בדליכא פנאי ואפ"ה חייב ואי ס"ד דאיירי באונס גמור כדמוקי רבה א"כ אמאי מחייב ר' יהודא בדיני שמים אלא ע"כ דנשברה דקאמר ר"מ היינו נפשרה דהוי כעין גניבה ואבידה ומש"ה מחייב ר"י מיהא בדיני שמים ואע"ג דמלשון התו' דלקמן בשמעתין משמע דבמידי דהוי כעין גניבה ואבידה נמי לא שייך לחייב בדיני שמים מ"מ אין זה מוכרח דלקמן בפ' הכונס דף נ"ו כתבו התו' להדיא בד"ה כסויי כסיתי דבכה"ג שייך לחייב בדיני שמים כן נ"ל לפרש בשיטת המקשה דמבבא דרישא קשיא ליה והא דמייתי מסיפא דברייתא דקתני ומודים חכמים כו' ומודה ר"מ כו' היינו משום דמהכא בעי למידק שאין הכרח לאוקמי מתני' במתכוון להורידה אלא במתכוין לזכות בחרסיה כדמסיק אביי לקמן וכמ"ש התו' אבל א"א לפרש קושית המקשה בהא מלתא לחודא דא"כ לא שייכא הך קושיא כלל אהא דקאמר וכ"ת ה"מ לענין קטלא אבל לענין נזקין חייב אלא ע"כ כדפרישית ודוק היטיב:

ומכל שכן דאתי שפיר טפי לפי השיטה ראשונה שכתבתי לחלק בין נפשרה ובין אזנה בידו ולפ"ז מקשה מבבא דרישא אהא דקאמר רבה דנשברה היינו אפי' אזנה בידו דהוי אונס גמור וא"כ אמאי מחייב ר"י בדיני שמים דהא ר"י מסתמ' אנשברה דר"מ קאי ומהך בבא דסיפא מייתי לדחות

אוקימתא דרבה בפירוש מתכוון דמתניתין דאיכ' לאוקמי שפיר לאחר נפיל' ובגוונא דברייתא גופ' ודו"ק ועיין עוד בסמוך:

בתוס' בד"ה והתניא נשברה כדו כו' וא"ת ומאי פריך מולנערה כו' מ"מ אח"כ היה לו לסלק כו' עד סוף הדיבור. ונרא' דקושייתם בזה נמשך לדבריהם הקודמים שכתבו דמתני' לא איירי בשעת נפילה ממש ולפ"ז קשיא להו מאי מקשה בגמ' מולנערה דלמא הא דמחייב ר"מ היינו לאחר נפילה ובשהיה לו פנאי לסלק ואע"ג דאי הוה מוקמינן מתני' בהכי הוה קשיא לן לאידך גיסא א"כ מאי טעמא דר"י דהא בכה"ג לכ"ע חייב כמ"ש התו' בד"ה פליגי ומייתי ראיה מסוגיא דפ' הפרה אפ"ה קשיא להו שפיר על לישנא דגמ' דמקשה עליה דרבי מאיר מקרא דולנערה ומאי פשיטותיה דר' מאיר איירי מאונס דשעת נפילה ועוד דהך ראיה דמייתי התוספות בסמוך מסוגיא דפרק הפרה אינה מוכרחת כל כך דאפשר דהך סוגיא כר"מ אתיא ועוד דהתם מימרא דרבא היא וא"כ שפיר מצינן למימר דרבה דשמעתין לית ליה דרבא וסובר דר"מ ור"י בהכי פליגי כן נ"ל בכוונת קושית התוספות:

בא"ד וי"ל דר"מ מחייב בכל ענין אע"פ שלא היה לו פנאי לסלק עכ"ל. נ"ל בכוונתם דכיון דנשברה דקאמר ר"מ אליבא דרב' איירי בתרי גווני בין בנתקל ובין בנפשרה וכיון דבנתקל מחייב ר"מ אע"פ שלא היה לו פנאי דהא הוי ליה פושע בשעת נפילה גופיה א"כ ה"ה לנשברה ע"י נפשרה כן נ"ל ועיין במה שאכתוב עוד בזה בסמוך:

דף כט.

אלא אמר אביי בתרתי פליגי פליגי בשעת נפילה כו' ולכאור' יש לתמוה בהך סוגיא דנהי דאביי מדייק מילתיה שפיר דפליגי בתרתי מדוקיא דמתני' וברייתא אפ"ה לא שייך שפיר לישנא אלא אמר אביי דהא מהך קושיא דהקשה עליה דרבה דאין לפ' מתכוין דמתני' במתכוין להורידה לא הוה צריך אביי לכל אריכות הזה אלא לפ' מתכוין דמתני' במתכוין לשבר או במתכוין לזכות בחרסי' ומזה לא הוזכר כלום א"כ העיקר חסר מן הספר ומכ"ש דקשה טפי לשיטת התוס' שכתבו לעיל דרבה לא בעי לאוקמי במתכוין לשבר משום דמשמע ליה דר' יהודה אנשברה דר"מ קאי ואביי על כרחך לא איכפת ליה בהך דוקיא א"כ כ"ש דעיקר התירוץ חסר. אמנם כן למאי דפרישית לעיל בלשון התוס' דהא דקאמר רבה ה"ד מתכוין היינו משום דהוי קשיא ליה דליתני סתמא ר"י פוטר וממילא שמעינן דאנשברה דר"מ קאי ובמתכוין לשבר פשיטא דחייב והשתא א"ש דעיקר שינויא דאביי דהא דלא קתני סתמא ר"י פוטר היינו משום דפליגי בתרתי וכיון דר"מ איירי בתרי מיני חיובי הוצרך ר"י לומר במתכוין חייב פירוש דבין בשעת נפילה ובין לאחר נפילה לעולם אי אפשר לחייב אלא במתכוין דבשעת נפילה לא מחייב אלא במתכוין לשבר ולאחר נפילה לא מחייב אלא במתכוין לזכות בחרסי' והיינו לפי שיטת התוספות בד"ה פליגי בשעת נפילה אמנם לשיטת הרי"ף ז"ל א"ש טפי לפי מה שמפרש דהנך תרתי דהיינו חדא דאית ביה תרתי וא"כ עיקר שינוייא דאביי היינו במאי דמסיק דמתכוין היינו מתכוין לזכות וממתכוין לשבר לא איירי כלל ועיין מה שאכתוב עוד בסמוך:

בפרש"י אלא אמר אביי בתרתי פליגי במתני' כשהזיק הכד בשעת נפילה וכו' עכ"ל. הא דלא נקט כלישנא דגמר' והיינו שהוחלק במים בשעת נפילה משום דעיקר לשון שעת נפילה שייך יותר בכד דשם נעשה הנזק תיכף בשעת נפילה קודם שהגיע לארץ משא"כ גבי והוחלק א' במים א"א שהיה זה בשעת נפילה ממש אלא לבתר דנייחי אבל באמת ג"ז מיקרי בשעת נפילה כגון שלא היה לו פנאי כדמשמע בגמ' בסמוך אלא דרש"י עיקרא דמלתא נקט וק"ל:

בתוספות בד"ה פליגי בשעת נפילה וכו' כל כמה דלא הו"ל פנאי וכו' והיינו מדנקט והוחלק במים בשעת נפילה כמ"ש בסמוך:

בא"ד ולאחר נפילה פליגי במפקיר נזקיו אפילו אחר נפילת פשיעה כו' ועוד דקאמר לקמן כו' האיכא לפרש במתכוין לשבר כו' עכ"ל. כתבו כן לפי שיטת רש"י דלאביי מתכוין דר"י היינו מתכוין לשבר וכדפרישית בלשון הגמרא וכבר כתבתי דלשיטת הרי"ף ז"ל לא פליגי כלל במפקיר דלאחר פשיעה כ"א במפקיר לאחר שנתקל וא"כ לא תיקשי מהא דקאמר בגמרא מפקיר נזקיו מאי מתכווין איכא דהא להרי"ף ז"ל לא משמע כלל לאוקמי מתכווין דר"י במתכוין לשבר דהא אנשברה דר"מ קאי כמ"ש התוס' אליבא דרבה ומה שלא הכריחו התוס' עיקר פירושם דפליג ר"י אפי' במפקיר דלאחר פשיעה מהא דקתני ברישא דברייתא אבנו סכינו ומשאו ובסיפא נקיט קנקנים כמ"ש בסמוך לפרש הדיבור הנך תרי ומודים בכה"ג דע"כ אין זו ראיה מוכרחת דהא ר"י לקמן בשמעתין מוקי לפלוגתייהו בחדא דאית ביה תרתי א"כ ע"כ לא משמע ליה האי דיוקא דקנקנים ולפ"ז מצינן למימר דאביי נמי לא נחית להאי דיוקא לכך הוכרחו התוס' להוכיח מלישנא דגמרא גופא דע"כ היינו סברא דאביי דאפי' אחר נפילת פשיעה פליג ר"י אבל אי קשיא לי הא קשיא לי למה לא הכריחו התוס' פירושם ממימרא דאביי גופיה דדייק ממתני' דבתרתי פליגי מדקתני תרתי וא"כ ע"כ אפי' אחר נפילת פשיעה פליגי דאל"כ לא הוה צריך למיתני תרתי כמ"ש תוס' בסמוך בד"ה מדקתני תרתי ומה שנראה לע"ד ליישב בזה יבואר בסמוך בלשון התוס' בד"ה מדקתני תרתי:

בא"ד וכן משמע לישנא וכו' משמע דבכל מפקיר נזקיו פליגי אפי' לאחר נפילת פשיעה וכו' עכ"ל. אין הכוונה בזה דפליגי במכ"ש בלאחר נפילת אונס דהא ודאי ליתא אלא לאחר נפילת אונס אפילו ר"מ מודה דפטור כמ"ש תוס' בסוף הדיבור וכן הוא בהדיא בברייתא אלא כוונת התוס' דלא תימא דדוקא במפקיר נזקיו דהכא פליגי והיינו משום דר"מ סבר דמקרי לאחר נפילת פשיעה ורי"ס דמיקרי לאחר נפילת אונס וא"כ במלתא דהוא ודאי פשיעה יודה ר"י דחייב לאחר נפילה לכך כתבו התוס' דליתא להאי פירושא אלא אפילו בודאי פשיעה פליגי וק"ל:

בא"ד ועוד דקאמר לקמן מפקיר נזקיו מאי מתכווין איכא האיכא לפ' במתכווין ושבר וכו' עכ"ל. הכוונה בזה שאם נאמר דהא דפליגי ר"מ ור"י בשעת נפילה ופליגי נמי לאחר נפילה כולה חדא פלוגתא היא דלר"מ דס"ל נתקל פושע לעולם חייב ור"י ס"ל נתקל לאו פושע לכך ס"ל דפטור לעולם בין בשעת נפילה בין לאחר נפילה אבל בודאי פשיעה מודה ר"י דלעולם חייב וא"כ לפ"ז יש לפ' שפיר דהא דקאמר ר"י במתכווין חייב קאי אכולי מילתא דאם היתה השבירה בכוונה חייב בכל בין בשעת נפילה בין לאחר נפילה ובשאין מתכווין היינו שהשבירה לא היתה בכוונה פטור מכל וא"כ מאי מקשה הש"ס מאי מתכווין איכא א"ו דס"ל להש"ס דפלוגתא לאחר נפילה לא תליא בכוונה דשעת נפילה דאפילו היכא שנתכווין לשבר בידים דהוי פושע אפילו הכי פטרו ר"י לאחר נפילה כשהפקיר נזקיו והיינו כמ"ש תוס' וק"ל:

בא"ד ולא היה זה בתרתי אלא בחד דחד טעמא הוא עכ"ל. הכוונה בזה דבאמת מוכח דבתרתי טעמי פליגי כמ"ש בדיבור הסמוך וק"ל:

בגמרא וממאי מדקתני תרתי כו' לפי השיטה שכתבתי לעיל דהא דאיתותב רבה ע"כ היינו מרישא דברייתא למאי דלא אסיק אדעתיה דאיירי במפקיר נזקיו כיון דלרבה בור ברה"ר לכ"ע חייב ואם כן לפ"ז יש להקשות כיון דהשתא לאביי פליגי בתרתי בשעת נפילה ולאחר נפילה והיינו במפקיר נזקיו אכתי מצינן למימר דלרבה נמי פליגי בתרתי דנהי דלרבה בור ברה"ר לכ"ע חייב אפילו הכי משכחת שפיר דפליגי בתרתי דלר"מ דתחילת בור חייב אפילו כשנעשה באונס ממילא מפקיר נזקיו אפילו לאחר נפילת אונס נמי חייב מהאי טעמא גופיה דבור ברה"ר מפקיר ליה ואפ"ה מחייב באונס משא"כ לר"י דתחילת בור כשנעשה באונס פטור ולא מחייב בבור ברה"ר אלא כשקרוב לפשיעה ממילא דמפקיר נזקיו לאחר נפילת אונס נמי פטור דמהי תיתי חייב והשתא א"ש לרבה דהא דקתני ברישא דברייתא חייב בידי שמים היינו כיון שהיה לו פנאי לסלק והא דקאמר בסיפא מודה בקנקנים ברוח שאינה מצויה דפטור היינו כדפרישית דשאני התם דלא הוי בור גמור כיון שהניחם בראש גגו דלא אתיא לחיובא אלא במה הצד מאש ומבור כמו שהארכתי בזה:

בד"ה מדקתני תרתי וא"ת והיכי דייק אביי וכו' איצטריך למיתני תרתי שלא תאמר דוקא בשעת נפילה מחייב ר"מ וכו' עכ"ל. יש לדקדק דהא איכא לאקשויי נמי איפכא דאיצטריך למיתני תרתי שלא תאמר הא דפטר ר"י בשאינו מתכווין היינו דוקא בשעת נפילה משום דס"ל דנתקל לאו פושע הוא אבל לאחר נפילה אפי' ר"י מודה דחייב דמפקיר נזקיו לאחר נפילת אונס נמי חייב כיון שבידו לסלקו וע"ז לא הוי משני התוספות מידי ונ"ל ליישב דודאי לא ס"ד דמתני' בא להשמיענו הדין דמפקיר נזקיו לאחר נפילת אונס פטור משום דמלתא דפשיטא היא דאלת"ה אלא שהמשנה רוצה לגלות דבר זה א"כ עכשיו נמי דקתני תרי בבי דאשמעינן מיניה דר"י פוטר באונס אפילו לאחר נפילה אכתי לר"מ לא ידעינן מה אומר בזה די"ל דר"מ מחייב אפילו לאחר נפילת אונס והאמת דאפי' ר"מ פוטר בה כדמצינן בברייתא גבי ומודים דקנקנים דרוח שאינו מצויה ומדלא השמיענו במשנה לר"מ משמע דמלתא דפשיטא היא ואם כן מכ"ש לר"י אבל באמת אין זה תירוץ מספיק דלעולם אימא לן שהמשנה בא לגלות דין זה ומדר"י נשמע לר"מ דכיון דר"י ודאי פוטר בה מהיכי תיתי נוציא מלבנו פלוגתא חדשה לכך נ"ל ליישב בדרך אחר והוא זה שהרי לעולם יקשה לנו אי איתא דלא פליגי אלא בנתקל פושע ול"ל למיתני תרתי בבי לא ליתני אלא והוחלק א' במים לחוד וע"כ נוכיח מזה דר"י פוטר אפי' לאחר נפילה שהרי והוחלק במים א"א לפ' דאיירי בשעת נפילה ממש כמ"ש התוספות לעיל א"ו דאיירי לבתר דנייחי וא"כ אי איתא דהא דפטר ר"י באינו מתכווין היינו דוקא כשלא היה לו פנאי אבל כשיש לו פנאי ולא סלקה מודה דחייב לא הו"ל לסתום אלא לפרש דכיון דוהוחלק אחד במים משמע לאחר נפילה לא נראה מסתמא דלישנא לחלק וא"כ היה לר"י לפרש דבריו א"ו מדנקט סתמא באינו מתכווין פטור משמע דלעולם פטור אפי' לזמן מרובה כיון דתחילתו לא הוי בפשיעה וא"כ לא שייך להקשות כן לכך מקשין תוס' להיפך דאיצטריך למיתני תרתי שלא תאמר דוקא בשעת נפילה מחייב ר"מ אבל לאחר נפילה מודה דפטור וכו' וכאן לא שייך לומר מדנקט והוחלק אחד במים לחוד נוכיח כל זה דאי איתא דר"מ פוטר לאחר נפילה לא הו"ל לסתום אלא לפרש דלעולם אימא לך דהא דמחייב ר"מ היינו משום דלא איירי מהפקיר נזקיו אלא כשלא הפקירן איירי לכך סתם ונקט דלעולם חייב בין בשעת נפילה בין לאחר נפילה אבל כשהפקיר נזקיו אפשר דסובר רבי מאיר דפטור לכך איצטריך תרי בבי לאשמעינן דאפ"ה פטור ודוק היטב:

בתוספות בד"ה מדמתני' בתרתי וא"ת מברייתא נמי יש להוכיח וכו' דאי מודים ברוח מצויה דחייב ושאינו מצויה דפטור א"כ ל"פ כלל וכו' עכ"ל. והכוונה בזה דאם נאמר דכ"ע ס"ל דנתקל פושע הוא אלא דפליגי במפקיר נזקיו לאחר נפילת פשיעה א"כ אמאי נקט ומודים באבנו סכינו ומשאו דרוח מצויה דא"ל דאיירי בדלא אפקרינהו דא"כ אפילו ברוח שאינו מצויה נמי חייב כמו שהוכיחו התוס' לעיל מהיא דמהפך בגלל ואי איירי בדאפקרינהו היאך נקיט ומודים דאי מודים בהא במאי פליגי דהא עיקר הפלוגתא הוא בזה במפקיר נזקיו לאחר נפילת פשיעה אבל א"א דפליגי בתרתי א"כ דההיא דאבנו וסכינו ומשאו דרוח מצויה איירי כשלא הפקירן ונקט רוח מצויה משום שעת נפילה כמ"ש התוספות לעיל ועמ"ש בסמוך:

בא"ד וי"ל וכו' דאיכא למימר דפליגי בשעת נפילה ולאחר נפילה ובחד טעמא וכו' עכ"ל. פי' דעיקר פלוגתא הוא אי נתקל פושע הוא והקשה מהר"ם דא"כ אכתי תקשי ל"ל להש"ס לומר מדמתני' בתרתי ואז מקשי גמלו היכי משכחת ליה תיפוק ליה דמברייתא גופא מוכח דפליגי עכ"פ אי נתקל פושע הוא וא"כ ליקשו גמלו ה"ד עכ"ל מהר"ם. ונ"ל ליישב דבאמת יש לתרץ קושית התוספות בענין אחר ולומר דלא מוכח מברייתא כלל דפליגי בנתקל פושע אלא דאיירי בענין דהוא ודאי פושע דכל נתקל פושע היא ובגמל איירי שהעבירה במקום שיש לחוש שתפול אלא עיקר הפלוגתא הוא במפקיר נזקיו לאחר נפילת פשיעה והא דנקט ומודים באבנו סכינו ומשאו דרוח מצויה היינו משום דהנך סתמא לא מפקר להו כמ"ש התוס' לעיל וא"כ איירי בדלא אפקרינהו ואי משום דתקשי אי בדלא אפקרינהו מאי אירא רוח מצויה אפילו שאינו מצויה נמי י"ל דהא דנקט רוח מצויה היינו משום דמלתא דפסיקא היא דבזה חייב לעולם בין כשהיה לו פנאי לסלקו ובין לא היה לו פנאי לסלקו אבל אי הוה נקט רוח שאינו מצויה היה צריך לחלק בכך דכשלא היה לו פנאי ודאי פטור דהוא אונס גמור ועוד דמסתמא אין הבעלים אצלם בשעת הנפילה וא"כ היה צריך התנא דברייתא להאריך ולומר דבעינן שידע דוקא בנפילה ויש לו פנאי לכך נקט בקיצור דברוח מצויה בכל ענין חייב וא"כ ליכא למידק מברייתא כלום והא דלא משני התוס' כן היינו משום דעדיפא מיניה משני לפי האמת שפירוש זה מרווח לפי סוגיא דשמעתין אבל בלא השקלא וטריא ודאי הוי מפרשינן הברייתא כמ"ש כי היכי דלא תקשי גמלו ה"ד אם כן נתיישב קושית מהר"ם ובזה נתיישב ג"כ לשיטת רש"י אליבא דרבא בסוגיא דקדרים שפירש שם דס"ל לכ"ע נתקל פושע:

בפרש"י ד"ה אלא בשעת נפילה וכו' איכא למימר איבעי ליה לעיוני ומיזל וכו' עכ"ל. ואע"ג דאסקינן לעיל אין דרכן של בני אדם להתבונן בדרכים היינו אליבא דר"י דקי"ל הלכתא כוותיה והכא אליבא דר"מ קיימינן:

דף כט:

גמרא אבל בשעת נפילה מאי וכו' לכאורה יש לדקדק מנ"ל להש"ס לדקדק כן דלמא הא דקאמר ר"י לאחר נפילה מחלוקת היינו אף לאחר נפילת פשיעה וקמ"ל כדאביי וא"ל דא"כ היינו ר"א

שהרי כתבו התוס' בסמוך בד"ה אלא מאי שלולי דברי ר"י היינו מפרשים דהא דקאמר ר"א בשעת נפילה מחלוקת בא למעט דלא פליגי באחר נפילת פשיעה אלא דתקשי א"כ היינו ר"י וא"כ למה לא נפרש באמת הפלוגתא להיפך אלא שיש ליישב לפי שאין זה בכלל דברי ר"י דסתמא קאמר לאחר נפילה מחלוקת ובזה לא חידש שום דבר שזהו מפורש בברייתא דקתני ולא סלקה ולא העמידה אלא שעיקר חידושיה דפליגי אפילו לאחר נפילת פשיעה וא"כ לא הוי ליה לסתום אלא לפרש כיון שזה אין מפורש בברייתא אלא דלפ"ז לא היו התוס' צריכים לעיל לומר דהא דלא מפרשינן דברי ר"א שבא למעט לאחר נפילת פשיעה דא"כ היינו ר"י אלא דבלא"ה א"א לפרש כן דברי רבי אליעזר שאין זה בכלל דבריו ולא הו"ל לסתום וכו' ויש ליישב וק"ל:

תוספות בד"ה תסתיים דר"א אמר וכו' והא דלא פריך מהאי דר"א דלעיל וכו' ומיהו מרבי יוחנן קשה וכו' עכ"ל. ולפמ"ש בסמוך יתיישב יותר שאין להוכיח כלל מהאי דלעיל לפי שיש לדחות דפליגי להיפך אף שהלשון דחוק קצת וק"ל:

בפרש"י בד"ה בור בר"ה אלמא ס"ל לר"א דחיובא דבור בר"ה היא עכ"ל. הכוונה בזה מבואר בפרש"י באריכות דמאן דמחייב בבור בר"ה מחייב ג"כ במפקיר נזקיו לאחר נפילת פשיעה דדא ודא א' היא וכ"כ רש"י עוד בסמוך ע"ש:

בד"ה פטור ואע"ג דכרה בור וכו' וה"ה למפקיר נזקיו דהא מאן דמחייב מבור בר"ה יליף וכו' עכ"ל. כוונתם ליישב הש"ס דלא תקשי מנ"ל באמת למקשה להוכיח מכאן דס"ל דמפקיר נזקיו פטור דלמא שאני הכא שלא היה שלו מעולם משא"כ במפקיר נזקיו שלא הפקירו אלא לאחר התקלה לכך הוצרך להאריך ולכתוב דהא בהא תליא כיון דע"כ בבור בר"ה תליא מילתא וק"ל:

בד"ה אבל צמצמן לתוך שלו דהו"ל בור ברשותו ואע"ג דהפקיר רשותו פטור עכ"ל. כוונתו מבואר דאי לאו הכי לא הוי מקשה הש"ס מידי דדילמא ס"ל לר"י בור בר"ה פטור וברשותו הוא דחייביה רחמנא והיינו כשהפקיר רשותו אבל במאי דפטר במצמצם היינו כשלא הפקיר רשותו דמצי אמר ליה ברשותי מאי בעית לכך כתב רש"י ואף ע"ג דהפקיר רשותו פטר ר"י וע"כ דהכי הוא ודאי דבלא הפקיר רשותו מאי קמ"ל פשיטא דפטור כיון דלא הפקיר רשותו ע"כ שלא הפקיר ג"כ בורו דהא המצניע קתני וכן הגודר גדרו ומהיכי תיתי יתחייב בזה א"ו דאיירי כשהפקיר רשותו וק"ל:

דף ל.

בגמרא ותרתי ל"ל. אמתני' דלעיל לא שייך לומר שהיא מיותרת דהא איצטריך לאשמעינן פלוגתא דר"מ ור"י כדאוקמינן לעיל בנתקל פושע אלא עיקר הקושיא דמתני' דהכא מיותרת דהשופך משמע במתכוון ובהא כ"ע מודו דחייב וק"ל:

שם בגמרא ובפרש"י ותרתי ל"ל לאשמעינן במתני' טינוף כלים וכו' הנראה מזה שזו הקושיא אינו אלא אליבא דרב דלדידיה דוקא קשה תרתי קמ"ל במתני' וצריך ביאור אמאי לא מקשה כן אגופא דמתני' אף אליבא דשמואל ויש ליישב דלשמואל איצטריך מתני' דהכא דנקט והוזק אחד במים שמשמע שהוזק בגוף המים לגלויי עלה דמתני' דלעיל דנקט והוחלק אח' במים דמשמע אע"ג שלא הוזק בגוף המים אלא שהוחלק בהם והוזק בקרקע וקמ"ל דאפ"ה מחייב ולא אמרינן קרקע עולם הזיקתו אבל לרב ודאי קשיא ועיין במה שאכתוב בסמוך בתוס':

בתוספות בד"ה בדתמו מיא וכו' ואי הוי גרסי' איפכא וכו' עכ"ל. הנראה מלשון הרמב"ם שזו גירסתו וכשיטת הראב"ד ע"ש בפ"ג מהלכות נזקי ממון ומשמע דגרסינן נמי אח"ז ותרתי בדלא תמו ל"ל ולפ"ז א"ש הא דהמתין הש"ס להקשות דוקא על דברי רב דמעיקרא הוי ס"ד דמתני' דהכא איירי בדתמו מיא וקמ"ל דאע"ג שנבלעו גוף המים בקרקע ואינם בעין אפ"ה חייב בעל המים כיון שהקרקע נעשה חלקה ע"י ועל ידי זה הוזק אבל עכשיו דמוקמינן דאיירי בדלא תמו מיהא מקשי שפיר ותרתי ל"ל וכנ"ל מלשון הרמב"ם ע"ש:

שם בגמרא כל אלו שאמרו וכו' אם הזיקו חייב לשלם עכ"ל. כל הנך דחשיב כאן איירי בדברים שוודאי הפקירן וא"כ למ"ד לעיל דרבנן פטרו במפקיר נזקיו אפי' לאחר נפילת פשיעה צ"ל האי ברייתא ר"מ היא א"נ דאיירי בשעת נפילה ודברי הכל:

בתוספות בד"ה אפי' תימא ר"י וא"ת וכו' וי"ל דכל הקודם בהם לאחר ל' יום זכה עכ"ל. לכאורה יש לדקדק דא"כ למה לא נפרש ג"כ דהא דקתני במתני' חייב בנזקיו איירי ג"כ לאחר למ"ד ונראה ליישב דלא נראה לו לזה התרצן לפרש כן דא"כ תקשי מאי קמ"ל דכבר אשמעינן בתרתי מתני' דרישא דכל תקלה שנעשה שלא ברשות חייב בעל התקלה ואפי' בדאפקריה אייר לכמה אמוראי ומכ"ש במתני' דהכא דאיירי בדלא אפקריה אבל במה דקתני כל הקודם זכה לא שייך להקשות מאי קמ"ל ועיין מ"ש בסמוך בדברי תוספות וק"ל:

בא"ד ותימא למאי דס"ד וכו' אין הכוונה בזה על דברי המקשה דשם לא שייך להקשות כן שהרי לסברת המקשה סובר התנא דמתני' שלא נתנו חכמים רשות כלל להוצאת זבלים א"כ לא קשה אדרשב"ג אבל הכוונה במה שכתב למאי דס"ד היינו לדברי המתרץ אפי' תימא ר"י וק"ל:

בגמרא ת"ש כל אלו שאמרו וכו' ובפרש"י בד"ה מותרין לקלקל כגון פותחין ביבותיהן וכו' עכ"ל. וקשה דלפ"ז מאי מקשה הש"ס דהא אסקינן לעיל דר"י ס"ל מפקיר נזקיו פטור וא"כ נוכל לומר דהא דפטר ר"י היינו לאחר נפילה דע"כ בהכי איירי דבשעת נפילה ליכא מאן דפטר וא"כ אזדי לטעמייהו דרבנן דמחייבי ס"ל מפקיר נזקיו חייב ור"י ס"ל פטור ולפי רש"י ודאי הכי הוא דפותקין ביבותיהם וגורפין מערותיהן דרכן להפקירן והברייתא איירי בהכי כדמשמע לעיל בכמה דוכתי אבל מתני' דהכא דזבלו דע"כ איירי בדלא אפקריה אפי' ר"י מודה והניחא למ"ד לעיל דר"י פוטר במפקיר נזקיו אפי' לאחר פשיעה ע"כ א"א לפרש כן דא"כ אמאי נקט דוקא כל אלו שאמרו מותרין לקלקל דהא אפי' בלא"ה פוטר ר"י אבל למאי דמסקינן דר"י ס"ל אליבא דר"י דדוקא במפקיר נזקיו דלאו פשיעה פוטר ר"י אבל בפשיעה מחייב והכי קי"ל וא"כ תקשי ויותר יש להקשות כן בסוגיא דהבית והעליה דף קי"ז דשם מסיק מחמת האי ברייתא דמתני' דהתם אתיא דלא כר"י ויש ליישב בדוחק וצ"ע:

שם בגמ' א"ר נחמן מתני' שלא בשעת הוצאת זבלים ור"י היא. ויש לדקדק דא"כ תקשי על מתניתין מאי קמ"ל דכבר אשמעינן כה"ג בתרתי מתני' דלעיל ונראה ליישב שדקדק ר"נ בלשונו לומר ור"י היא ולא קאמר וד"ה היא אבל לפי זה א"ש דאליבא דחכמים מאי קמ"ל אבל לר"י א"ש לפי דקאמר ר"י לעיל דלאחר נפילת אונס פטור קמ"ל הכא דהיינו כשהפקירן דכשלא הפקיר נזקיו חייב אפי' לאחר נפילת אונס דהא דקאמר ר"נ שלא בשעת הוצאת זבלים היינו אפילו הניחן בשעת הוצאת זבלים ונתקיימו עד לאחר שלשים יום ואז נעשו שלא בשעת הוצאה וקמ"ל דאע"ג דתחילת הנחה היה ברשות אפ"ה מחייב לאחר זמן כיון שהיה לו פנאי לסלקו וק"ל:

שם ור"י היא. יש לדקדק האיך דחיק לאוקמי מתני' כר"י דהא ברישא דמתני' סתם לן תנא דלא כר"י דדייקינן לעיל בסמוך ותרתי למה לי ומסיק חדא בימות הגשמים כדתניא כל אלו שאמרו פותקין ביבותיהן וכו' אם הזיק חייב לשלם ע"כ וזהו בהדיא דלא כר"י דפוטר בהא ולפמ"ש לעיל דהא דדייק הש"ס ותרתי ל"ל היינו דוקא אליבא דרב אבל אליבא דשמואל דקי"ל כוותיה לא איצטריך לאוקמי הכי א"כ ר"נ מצי סבר כשמואל וק"ל:

בתוס' בד"ה מתני' שלא בשעת וכו' ולר"י משמע דלא משלם מדקאמר וכו' ועוד מדלא קתני עכ"ל. הא דלא מייתי מהאי ברייתא גופא היינו משום דדברי התוספות עכשיו הם על המקשה הראשון כפי' מהרש"א ע"ש ותוכן דבריו דלפי פירושם דמשמע ליה למקשה דהא דקתני המוציא מוציא מקרי ברשות ב"ד ואפ"ה משלם א"כ מאי מקשה מעיקרא מדר"י טפי מדרבנן דלר"י כל שלשים יום הוי כמו שעת הוצאה לדרבנן א"ו דהמקשה סבר דר"י ודאי פוטר מדקתני שע"מ כן ועוד מדלא נקט בהדיא אחר שהשיב לו המתרץ מודה ר"י שאם הזיק משלם ולא חייש לדיוקא של המקשה הוסיף המקשה להקשות אברייתא דתני בהדיא ר"י פוטר כל העושין ברשות וא"כ קשיא מתני' דחייב מיהו עכ"פ אשעת הוצאה אע"פ שהיה ברשות וזה ודאי דלא כר"י כדמסיק התם וק"ל:

דף ל:

בגמרא הא תני עלה אסורין משום גזל וכו' והא דלא קתני הכא וכו' עכ"ל. מעיקרא ניחא לתלמודא להקשות מאות' ברייתא דתני עלה דקאי אפירושא דמתני' ומקשה לרב דקאי ג"כ לפרש המשנה ולאחר שדחה המתרץ מייתי מאידך ברייתא וק"ל:

שם לימא כתנאי. מה שהפסיק הש"ס בדברי האיבעיא להו היינו משום דאיבעיא לא שייך אלא לדברי ר"נ בר"י כדמסיק לכך סמכו הש"ס לדבריו ועוד נראה משום דבעי למימר נימא כהני תנאי וזה תליא בדברי האיבעיא כמו שאכתוב בסמוך:

בתוספות בד"ה וחכ"א גובה וכו' ואי אין ניכר בשטר שיש בו ריבית נמי לגזור שמא יגבה הריבית במקום הקרן וכו'. פי' דניחוש שמא יגבה הריבית מן הלקוחות במקום קרן דלקוחות לא מסקי אדעתייהו שיש כאן ריבית אבל בלוה גופא לא שייך לומר שהלוה יכול לברר שיש כאן ריבית דע"כ בהכי איירי הסוגיא ומה שיש לדקדק עי' בפ' איזהו נשך אי"ה:

בגמרא לימא כתנאי וכו' לרב מי לימא תנאי היא וכו' עכ"ל. וה"ה דהוי מצי למדחי דכ"ע ס"ל קנסו גופו משום שבחא אלא דפליגי אי לאלתר קנסינן אי לכי מייתי שבחא קנסינן דרשב"ג שהוסיף לומר כל המקלקלים היינו לאלתר קנסינן ואף לפ"ז אין לפשוט האיבעיא ולומר דאתי כתנאי דהא איכא למידחי נמי להיפך ולומר דפליגי אי קנסו גופו משום שבחא זיל הכא קא מדחי ליה וכו' אלא הא דלא קאמר הש"ס הכי היינו שרוצה לומר שאף אם נפשוט האיבעיא ונאמר דכ"ע לכי מייתי שבחא קנסינן אפ"ה לא אתיא מלתא דרב כתנאי וק"ל:

דף לא.

בגמרא א"ר יוחנן לא תימא וכו' אלא אפילו למ"ד נתקל אנוס הוא ופטור הכא חייב וכו'. פי' דלפ"ז מ"ש במשנה הראשון חייב בנזקי שני היינו כשהוזק השני בגופו של ראשון א"נ אפי' כשהוזק בממונו של ראשון ובדלא אפקרי' הראשון שאז חייב אפילו לאחר נפילת אונס כמ"ש התוס' לעיל גבי נשברה כדו וכמ"ש בסמוך:

שם בגמרא הא קמ"ל דאע"ג שעמד לפוש כי אמר לו לבעל חבית עמוד פטור. רבים תמהו בזו הסוגיא דמאי רבותא היא דכיון דא"ל עמוד פשיט' דפטור וכי לכתחילה ישבר חביתו כדי שיפרענו זה וכן ל' הרא"ש ע"ש שהשיג בזה על הרי"ף. ולא ידענא מאי פשיטא דלכאורה נראה אדרבא להיפך למאי דאוקמינן לקמן דההיא דאם עמד בעל הקורה איירי דרמי כשלדא וא"כ הרי זה דומה לגמרי לממלא כל הרה"ר חביות דאמרינן לעיל בריש פירקין דמשבר בידים וא"כ ה"נ ברמיא כשלדא רשות לבעל החבית לשבר קורתו של זה בידים כיון שהלה עושה שלא ברשות ולא מטרחינן ליה לעמוד דאל"כ כל אדם יניח תקלותיו בר"ה ואומר לכל העוברים עמודו א"ו דלא שייך לומר כן שאין רשות לאדם למנוע העוברים ושבים לילך כדרכם וכיון שכן הוא שרשות לבעל חבית לשבר הקורה בידים מכ"ש שרשאי לילך כדרכו ואם יוזק ישלם הלה שיותר יש לאדם ליזהר שלא יזיק משלא יוזק וא"כ כאן שרשאי להזיק מכ"ש שא"צ לחוש אם יוזק ואין לו לחוש במה שאמר לו עמוד כיון שאין לו רשות בזה. ואף אם נאמר דבאמת יש לחלק דההיא דרמיא כשלדא לא הוי פשיעותא כל כך כמו ממלא ר"ה חביות דשאני הכא שאינו אלא לשעה מועטת ועוד דלכתף אורחא בכך אף לרמיא כשלדא וא"כ אף לפוש לא הוי פשיעותא כל כך מ"מ א"ש דלא תקשי מאי קמ"ל דהיא גופא קמ"ל כדכתיבנא ודו"ק. וכן בסמוך דקאמר הא קמ"ל אע"ג דהיה להם לעמוד כי הזהירו זא"ז פטורים היינו משום דקאי ג"כ על מ"ש ואם מחמת הראשון נפלו דאיירי כשלדא וקמ"ל דאפ"ה פטור:

דף לא:

בגמרא אמר רבא ראשון חייב בנזקי שני וכו' עד סוף הסוגיא זאת הסוגיא רבו בה פירושים בסברות ובחלופי נוסחאות עיין ברא"ש וברי"ף ובעל המאור ובספר מלחמות שכל אחד לקח לו דרך אחר בזה לכך לא רציתי להאריך בפלפול הסוגיא רק מה שהוא לצורך ביאור ברש"י ותוספות:

בפרש"י בד"ה ה"ג ראשון ודאי וכו' וממונו בתורת בור וכו' ופטור על כליו אם הוזק ממון בממון וכו' עכ"ל. והיינו לפי המסקנא דהוזקו כלים בכלים אפי' הראשון פטור ולא דמי לאם עמד בעל הקורה שחייב בדמי החבית אע"ג דהוי ממון בממון דשאני התם שהקורה עודנו עליו וכגופו דמי והרי זה דומה לאדם ששיבר במקל שבידו כלי של חבירו דמחייב ועוד דאפילו חמור שהזיק במשאו חשבינן כגופו ומשלם מכ"ש באדם גופא אבל כאן גבי קדרין דאיירי שהקדירות הנשברים הזיקו לאחר שמוטלים על הארץ וא"כ אין לחושבם כגופו אלא כממונו או כבורו ועוד יש לחלק בין ההיא דקורה להההיא דהכא כמו שאכתוב אי"ה בדברי התוספות וק"ל:

בפרש"י בד"ה ושני חייב בנזקי שלישי כדין מזיק היכא דהוזק בגופו של שני עכ"ל. וכוונתו דמשום שהיה לו לעמוד חשבינן לו מזיק בידים ולפ"ז חייב גוף שני אפי' על ממון שלישי ומה שלא נראה לרש"י לפ' דהא דחייב שני בנזקי גופו היינו מדין בור דמטעם שלא היה לו לעמוד לא חשבינן ליה

כמזיק בידים אלא כדין בור וא"כ פטור גוף השני על ממון שלישי היינו דרש"י אזיל לשיטתו כמ"ש בסמוך דלפי סברת רבא עכשיו לא שייך כלל בגוף אדם דין בור. ועוד נראה דלישנא דברייתא דקאמר בנזקי שני וכן בנזקי שלישי משמע ליה לרש"י אליבא דסוגיא דרבא עכשיו דזה הלשון בא להורות שכל הניזקין המגיעין לב' וכן לג' בין בגופם בין בממונם הכל משתלם וא"כ צ"ל דחשבינן לשניהם אדם המזיק ועמ"ש בסמוך:

בד"ה ראשון ודאי פושע וכו' וקסבר רבא דרבנן לא פליגי עליה דר"מ בנתקל פושע וכו' עכ"ל. כוונתו בזה מדקאמר רבא שממון הראשון חייב בגוף השני ע"כ משום דנתקל פושע הוא דאלת"ה הוי ליה מפקיר נזקיו אחר נפילת אונס וא"ל דהא דחייב רבא ממון הראשון בגוף השני היינו בדלא אפקריה דא"כ ממון של שני נמי יתחייב בגוף השלישי משום דה"ל לעמוד ולסלק הזיקו אע"כ דבדאפקרי איירי והחיוב הוא משום דנתקל פושע וה"ל מפקיר נזקיו אנ"פ דחייב. אבל עכ"ז לא יצאנו ידי חובת הביאור בדברי רש"י מה כוונתו בזה במ"ש דרבא סובר דכו"ע ס"ל הכי דא"ל שכוונת רש"י שדברי רבא יהיו אליבא דכ"ע זה א"א דכיון שכתב תיכף אלא במפקיר נזקיו לחוד הוא דפליגי וע"כ היינו במפקיר נזקיו דפשיעה וסובר ר"י דאפ"ה פטור וא"כ רבא דאמ' שממון ראשון חייב בגוף השני אע"ג דאפקרי' ע"כ לא אתי' אליבא דר"מ וא"כ דלמא סובר רבא כאביי דבתרתי פליגי אלא דפסיק בתרווייהו כר"מ וא"ל נמי דרש"י דייק לישנא דגמרא דקאמר ראשון ודאי פושע הוא דלשון ודאי משמע דכ"ע מודו בהא דלכאורה זה אינו מדברי רבא אלא סתמא דתלמודא מפרש הכי וא"כ אם נאמר שהכוונה במאי שאמרו ודאי פושע לומר דכ"ע הכי ס"ל תקשי באמת מנ"ל לש"ס להוציא כן מדברי רבא כיון שגוף הדין אינו אלא אליבא דר"מ. והנלע"ד בענין זה דכוונת רש"י ליישב סוגיא דרבא לפי המסקנא וליישב ג"כ הלשון ודאי פושע הוא כמו שכתבנו לפי דקשיא לן בעיקר הסוגיא מנ"ל לרבא לפ' דברי הברייתא שיש חילוק בין תשלומי נזקי הראשון לשני כיון דפשטא דברייתא לא משמע כן ומכ"ש שאמרה בפי' וכולם חייבים על נזקי גופן ופטורים על נזקי ממונם דמשמע מיניה דאפי' ממון הראשון פטור ומה שמפרש רבא דאיירי שהוזקו כלים בכלים נראה דוחק ומאי דוחקיה לאוקמי הכי כיון דמפרשא ברווחא לומר שהראשון ושני לעולם שווין. וא"ל דמה שהוכיח רבא מן הברייתא דס"ל נתקל פושע היינו ממה שאמרה חייבים בנזקי שני ושלישי דמשמע מזה הל' שאפי' ממון שני שהוזק חייב הראשון וכן שני בשלישי והיינו ע"כ משום שנתקל פושע דהא ודאי ליתא דאף אם נאמר דנתקל לאו פושע הוא חייב הראשון בממון השני משום דה"ל לעמוד וה"ל כמזיק בידים שהרי מטעם זה חייב השני בממון השלישי אע"ג דשני לאו פושע וכדאוקימנא וכן הקשה הרא"ש על לשון התוס' ע"ש. א"ו מכל זה נראה דרבא סברא דנפשיה קאמר שהוא סובר כן להלכה דנתקל פושע וס"ל ג"כ מפקיר נזקיו לאח"נ פשיעה חייב. אלא שאף לפ"ז מדקאמר רבא ממש לשון הברייתא צריכין אנו לומר ולפ' שלא יהיה לשון הברייתא מתנגדת לדברי רבא לפחות והיינו כמו שפרש"י דרבא מפרש דגוף הברייתא אתיא אליבא דכו"ע לפי דכ"ע מודו דנתקל פושע וא"כ ע"כ דברייתא איירי כאן כשמין הניזק הוא דבר ממון שהרי גוף הראשון ודאי חייב בממון השני כיון דפושע הוא וא"כ הא דקאמר נמי השני חייב בנזקי שלישי היינו בממון של שלישי וא"כ לפ"ז הברייתא לא איירי אלא שהמין המזיק הוא גוף ומין הניזק הוא ממון וכמו שסיים וכולם חייבים על נזקי גופו ומיתוקמא אליבא דאביי ככ"ע אלא שרבא הוסיף מסברא דנפשיה לפי מאי דס"ל כמ"ד מפקיר נזקיו לאנ"פ חייב דלפ"ז הראשון חייב אף בממונו שהזיק גוף השני והא דלא הזכירו כן בברייתא היינו משום דברייתא לא איירי כלל כשמין הניזק הוא גוף אלא ממון ועוד משום דברייתא לא איירי אלא במאי דכ"ע מודו בה אבל זה תלוי בפלוגתא. וכל זה מוכרח לפרש"י דרבא ס"ל בלא"ה דכ"ע מודו דנתקל פושע וא"כ איירי הברייתא ע"כ כשמין הניזק הוא ממון וככ"ע כדפרישית אבל אם נאמר דרבא מודה דהא דנתקל פושע תליא בפלוגתא אין לנו שום הכרח לפרש דברי הברייתא דאיירי כשמין הניזק הוא ממון אלא ראוי יותר לפרש דאיירי הכל מגוף השלישי משום דה"ל לעמוד ולסלק הזיקו אע"כ דבדאפקרי' אייר' והחיוב הוא משום דנתקל פושע וה"ל מפקיר נזקיו אנ"פ דחייב. אבל עכ"ז לא יצאנו ידי חובת הביאור בדברי רש"י מה כוונתו בזה במ"ש דרבא סובר דכו"ע ס"ל הכי דא"ל שכוונת רש"י שדברי רבא יהיו אליבא דכ"ע זה א"א דכיון שכתב תיכף אלא במפקיר נזקיו לחוד הוא דפליגי וע"כ היינו במפקיר נזקיו דפשיעה וסובר ר"י דאפ"ה פטור וא"כ רבא דאמ' שממון ראשון חייב בגוף השני אע"ג דאפקרי' ע"כ לא אתי' אליבא דר"מ וא"כ דלמא סובר רבא כאביי דבתרתי פליגי אלא דפסיק בתרווייהו כר"מ וא"ל נמי דרש"י דייק לישנא דגמרא דקאמר ראשון ודאי פושע הוא דלשון ודאי משמע דכ"ע מודו בהא דלכאורה זה אינו מדברי רבא אלא סתמא דתלמודא מפרש הכי וא"כ אם נאמר שהכוונה במאי שאמרו ודאי פושע לומר דכ"ע הכי ס"ל תקשי באמת מנ"ל לש"ס להוציא כן מדברי רבא כיון שגוף הדין אינו אלא אליבא דר"מ. והנלע"ד בענין זה דכוונת רש"י ליישב סוגיא דרבא לפי המסקנא וליישב ג"כ הלשון ודאי פושע הוא כמו שכתבנו לפי דקשיא לן בעיקר הסוגיא מנ"ל לרבא לפ' דברי הברייתא שיש חילוק בין תשלומי נזקי הראשון לשני כיון דפשטא דברייתא לא משמע כן ומכ"ש שאמרה בפי' וכולם חייבים על נזקי גופן ופטורים על נזקי ממונם דמשמע מיניה דאפי' ממון הראשון פטור ומה שמפרש רבא דאיירי שהוזקו כלים בכלים נראה דוחק ומאי דוחקיה לאוקמי הכי כיון דמפרשא ברווחא לומר שהראשון ושני לעולם שווין. וא"ל דמה שהוכיח רבא מן הברייתא דס"ל נתקל פושע היינו ממה שאמרה חייבים בנזקי שני ושלישי דמשמע מזה הל' שאפי' ממון שני שהוזק חייב הראשון וכן שני בשלישי והיינו ע"כ משום שנתקל פושע דהא ודאי ליתא דאף אם נאמר דנתקל לאו פושע הוא חייב הראשון בממון השני משום דה"ל לעמוד וה"ל כמזיק בידים שהרי מטעם זה חייב השני בממון השלישי אע"ג דשני לאו פושע וכדאוקימנא וכן הקשה הרא"ש על לשון התוס' ע"ש. א"ו מכל זה נראה דרבא סברא דנפשיה קאמר שהוא סובר כן להלכה דנתקל פושע וס"ל ג"כ מפקיר נזקיו לאח"נ פשיעה חייב. אלא שאף לפ"ז מדקאמר רבא ממש לשון הברייתא צריכין אנו לומר ולפ' שלא יהיה לשון הברייתא מתנגדת לדברי רבא לפחות והיינו כמו שפרש"י דרבא מפרש דגוף הברייתא אתיא אליבא דכו"ע לפי דכ"ע מודו דנתקל פושע וא"כ ע"כ דברייתא איירי כאן כשמין הניזק הוא דבר ממון שהרי גוף הראשון ודאי חייב בממון השני כיון דפושע הוא וא"כ הא דקאמר נמי השני חייב בנזקי שלישי היינו בממון של שלישי וא"כ לפ"ז הברייתא לא איירי אלא שהמין המזיק הוא גוף ומין הניזק הוא ממון וכמו שסיים וכולם חייבים על נזקי גופו ומיתוקמא אליבא דאביי ככ"ע אלא שרבא הוסיף מסברא דנפשיה לפי מאי דס"ל כמ"ד מפקיר נזקיו לאנ"פ חייב דלפ"ז הראשון חייב אף בממונו שהזיק גוף השני והא דלא הזכירו כן בברייתא היינו משום דברייתא לא איירי כלל כשמין הניזק הוא גוף אלא ממון ועוד משום דברייתא לא איירי אלא במאי דכ"ע מודו בה אבל זה תלוי בפלוגתא. וכל זה מוכרח לפרש"י דרבא ס"ל בלא"ה דכ"ע מודו דנתקל פושע וא

הכא בשלדא כיון שהבעלים עומדים על גבם ואינו אלא לשעה מועטת לא הוי כל כך פשיעותא שיהיה לו רשות לשבר בידים ועוד דלכתף אורחא הוא משא"כ בממלא ר"ה חביות וק"ל:

דף לב:

בגמרא אמר ר"י בר חנינא וכו' לפי שאינו דומה ליער וכו' עד אלא אמר רבא מאי פטור מגלות וכו' והיינו טעמא דריב"ח דה"ל שוגג קרוב למזיד עכ"ל. ונ"ל דהא דאמרינן דשוגג קרוב למזיד לא סגי בגלות היינו ג"כ לפי שאינו דומה ליער דיער כל א' לדעתו נכנס אבל זה לדעת חבירו נכנס וה"ל שוגג קרוב למזיד אלא דרבא בא לתקן הל' של פטור מגלות וזה מוכרח מצד הלשון דהא דאמרינן לעיל פטור מגלות לפי שאינו דומה ליער שכל זה הוא מדברי ריב"ח דאל"כ הול"ל מ"ט לפי שאינו דומה א"ו דריב"ח קאמר הכי וכאן משמע נמי דרבא לא בא לחלוק אדריב"ח דקאמר בהדיא והיינו טעמא דריב"ח א"ו דחד טעמא הוא כמ"ש וכ"נ להדיא מסוף הסוגיא כמ"ש בסמוך וכנ"ל מלשון התוס' בד"ה מיתיבי הזורק ועיין מ"ש שם וק"ל וא"ש דה"ל שוגג קרוב למזיד ולא סגי ליה בגלות והיינו שאינו גולה כי היכי דלא ליהוי ליה כפרה ומ"מ אינו נהרג כמו שמצינו כמה פעמים במסכת מכות כמו גבי שונא וכיוצא בו נמצא דלפ"ז דברי ריב"ח במלתיה קאי דפטור מגלות וק"ל:

בפרש"י חייב בד' דברים וכו' ורישא דשלא ברשות פטור מד' דברים וכו' עכ"ל. זה מוכרח מדקתני ואם הזיק ברשות חייב והיינו ד' דברים לחוד א"כ משמע להדיא דדוקא ברשות הוא דחייב אבל שלא ברשות פטור ועיין מ"ש בסמוך בזה בשם גדולי המפרשים שכתבו להיפך ואין להקשות לפרש"י אמאי קתני ברישא ומת פטור דמשמע פטור מגלות ולא אשמעינן דאפילו הזיק פטור מד' דברים דלכאורה נראה דרש"י ז"ל גריס ומת כגירסת הרי"ף והרא"ש ז"ל די"ל דרבותא קמ"ל דאי אשמעינן הזיק ה"א דטעמא משום דאנוס הוא אבל במת חייב בגלות כמו בהכיר בה ושכחה וכמ"ש התוס' בד"ה מאן דמתני לכך נקט דאפי' מגלות פטור והיינו לפי שאינו דומה ליער אבל מד' דברים פשיטא דפטור מטעם דאנוס הוא וכן אין להקשות אמאי אשמעינן פטור דגלות גבי שלא ברשות ות"ל דאפי' ברשות פטור היינו משום שאין הפטורים שווין דבסיפא שהיא ברשות הפטור דגלות הוא משום חומרא דלא סגי ליה דליהוי כפרה בגלות לכך נקט שלא ברשות דפטור לגמרי משום קולא ודוק היטב:

בתוספות בד"ה מיתיבי הזורק וכו' בריש אלו הן הגולין דרש בשגגה פרט למזיד ומוקי לה פרט לאומר מותר וכו' עכ"ל. שם בגמ' פריך אומר מותר אנוס הוא ומשני שאני אומר האומר מותר קרוב למזיד הוא וא"כ יש לדקדק אמאי דחיק באמת לאוקמי דוקא באומר מותר ואמאי לא מוקי לה בשוגג קרוב למזיד בכה"ג דהכא וא"ל דמסתברא טפי לאוקמי באומר מותר יותר מהיא דהכא כמ"ש התוספות בזה הדיבור דא"כ תקשי להיפך מנ"ל ההיא דהכא אבל לפמ"ש א"ש דהכא ילפינן לפי שאינו דומה ליער וא"כ אייתר לה בשגגה ומוקמינן לה בע"כ באומר מותר ומאומר מותר נמי לא ילפינן ההיא דהכא כסברת התוס' לכך איצטריך נמי למילף מיער ותרווייהו צריכי וק"ל:

בא"ד והא דפריך וכו' ולא אתיא האי כמאן דמתני דריב"ח אריסא. ונראה דזה מוכרח ג"כ ממסקנא דשמעתין דקאמרינן ומאן דמתני אריסא אבל בסיפא כיון דברשות חייב גלות נמצא משמע להדיא דמאן דמתני אריסא לא חייש כלל במאי דהוי שוגג קרוב למזיד דאפ"ה חייב גלות ועפ"ז יש להקשות על דברי הרמב"ם ושאר פוסקים שפסקו להדיא כלישנא בתרא דשלא ברשות חייב בד' דברים ופטור מגלות וברשות חייב נמי גלות א"כ משמע דלא חיישינן לשוגג קרוב למזיד ואילו בזורק אבן לר"ה פסק הרמב"ם להדיא דלא סגי ליה בגלות מטעמא דשוגג קרוב למזיד ונ"ל ליישב שהרמב"ם מפרש דהא דאמרינן אבל בסיפא כיון דברשות חייב גלות אין הכוונה דלא איכפת לן במה שהוא שוגג קרוב למזיד אלא עיקר הכוונה דע"כ מאן דמתני לה אריסא דפטור דנקט בשלא ברשות היינו מגלות א"כ מוכרח לומר דברשות חייב גלות והטעם בזה לפי שאין ראוי לקרותו שוגג קרוב למזיד דאע"ג שהוא ברשות לא דמי לזורק אבן לר"ה דהוי שוגג קרוב למזיד לפי שזורק בכוונה למקום דשכיחי אינשי אבל כאן גבי נגר דבעבידתיה טריד והבקעת נתזה שלא בכוונה לא שייך לקרותו קרוב למזיד ומכ"ש אם נפרש דאיירי שלא ראהו אבל לעיל גבי מאן דמתני אסיפא דס"ל דאפי' בכה"ג הוי שוגג קרוב למזיד פריך שפיר מההיא דהזורק אבן שהוא יותר קרוב למזיד ואפ"ה גולה ומשני דההיא דהזורק בלא"ה איירי בסותר בלילה כיון שהוא קרוב ממש למזיד כנ"ל ליישב בדברי הרמב"ם וש"פ וזה דלא כדברי תוס' דהכא ודו"ק:

בגמרא מאן דמתני לה אסיפא כ"ש אריסא. סוגיא זו קשה להולמה לפי פשוטו שפירש רש"י דלעניין פטור מגלות איירי וא"כ קשיא טובא חדא דאיך שייך ל' מאן דמתני אסיפא כ"ש אריסא דמשמע מזה דפטור' דגלות שלא ברשות אי' במכ"ש מדברי ריב"ח והא בברייתא מפורש בהדיא נבי שלא ברשות ומת פטור והאי פטור ע"כ היינו מגלות ועוד היאך אתיא במכ"ש כיון דאסקינן דטעמא דברשות פטור מגלות היינו משום דה"ל שוגג קרוב למזיד וזה לא שייך גבי שלא ברשות ומ"ש רש"י בד"ה מאן דמתני וכו' שאינו דומה ליער קשה יותר דהא האי טעמא אידחי לגמרי ועוד אמאי קאמר מאן דמתני אסיפא כ"ש אריסא ומאן דמתני אריסא אבל אסיפא חייב גלות ואמאי לא קאמר נמי להיפך לענין ד' דברים דמאן דמתני אריסא דחייב בד' דברים כ"ש אסיפא ומאן דמתני אסיפא אבל ברישא פטור לגמרי וכן קאמר בסמוך דף ל"ג גבי רב זביד מתני לה וכו'. והנה הרא"ש הרגיש בזה וכתב דלא קאמר הכי משום דברייתא לענין גלות מיתני' וזה דוחק. ועוד כתב שם הרא"ש בתחילת דבריו והיינו במכ"ש דליכא נפקותא בין הנהו תרתי לישני אלא לענין גלות דהא דקאמרינן מאן דמתני אסיפא כל שכן אריסא קאי אכולי מלתא דריב"ח בין לענין חיוב ד' דברים ובין לענין פטור גלות וכן משמע באמת מדברי הרי"ף וש"פ ובזה מתורץ קושיא הראשונה והשלישית אבל אלה הדברים נפלאים הם ממני ולא אוכל להבין בהם כמ"ש בזה בדיבור תוס' ולכאורה היה נ"ל דמ"ש הרא"ש ז"ל בתחילת דבריו דליכא נ"מ לענין ד' דברים היינו דלליש נא קמא איירי בשלא ראהו ולליש נא בתרא איירי בשראהו אלא דמסתימת לשון הרא"ש ז"ל לא משמע כן והנלע"ד ליישב עפ"י מה שכתבתי בתחילת הסוגיא דהא דקאמרינן והיינו טעמא דריב"ח משום דה"ל שוגג קרוב למזיד אין הכוונה לדחות הטעם שאינו דומה ליער דנראה שזו לשון ריב"ח עצמו אלא הא בהא תליא מילתא והיא היא דממעטינן שוגג קרוב למזיד כה"ג היינו משום שאינו דומה ליער דשוגג דיער הוא שוגג גמור שאינו יודע בכניסת חבירו לשם משא"כ כאן שברשותו נכנס וא"כ לפ"ז הא דקאמר מאן דמתני אסיפא כ"ש אריסא אין הכוונה על גוף הדין דפטור גלות שזה מפורש בברייתא אלא הכוונה לענין הטעם שמפ' ריב"ח דבסיפא פטור מגלות דה"ל שוגג קרוב למזיד והיינו לפי שאינו דומה ליער ע"ז אמר כ"ש אריסא פי' דכ"ש דשייכא טעמא דריב"ח אפטורא דרישא שפטור מגלות מזה הטעם שאינו דומה לגמרי ליער דיער זה לרשותו נכנס וכו' וזה לרשות חבירו נכנס ובזה נתיישבו שני קושיות הראשונים ולזה נתכוון רש"י בד"ה מאן דמתני לה אסיפא פטור מגלות לפי שאינו דומה ליער כ"ש אריסא עכ"ל. ראה גם ראה שזה הלשון מורה ממש למ"ש שכוונתו לפ' דמאן דמתני אסיפא זה הל' פטור מגלות לפי שאינו דומה ליער כ"ש דשייך כל זה הל' אריסא והיינו לענין הטעם לחוד. ועפ"ז נתיישב ג"כ קושיא השלישית דהא דלא קאמר הש"ס להיפוך מאן דמתני אריסא כ"ש אסיפא וכו' היינו משום דבזה לא היה משמיענו שום חידוש דבמה שיאמר כ"ש אסיפא דחייב בד' דברים זה אפי' תינוקות של ב"ר יודעין כיון דחייב בד' דברים אפי' שלא ברשות מהיכא תיתי שיפטור ברשות וכו'. וכן במה שיאמר דמאן דמתני דריב"ח אסיפא שחייב בד' דברים אבל ברישא פטור מלתא דפשיטא היא דכיון דקאמרינן דהא דנקט בסיפא חייב לא קאי אגלות אלא אד' דברים וכו' וע"ז קאמר אם הזיק ברשות חייב משמע שלא ברשות פטור אבל עכשיו דקאמר להיפן א"ש דקאמר מאן דמתני אסיפא כ"ש אריסא וקמ"ל בזה דחד טעמא לתרוייהו כמ"ש ולא תימא טעמא דשוגג קרוב למזיד מלתא אחריתא הוא וכן במאי דקאמר ומאן דמתני אריסא אבל בסיפא חייב גלות קמ"ל לאפוקי ממאי דס"ד דבסיפא לא סגי ליה בגלות משום דה"ל שוגג קרוב למזיד והא דנקט פטור מגלות גבי שלא ברשות דוקא היינו משום שאין הפטורים שווין כמ"ש לעיל דברשות הוא משום חומרא ושלא ברשות משום קולא וקמ"ל דלא אמרי' הכי אלא בסיפא חייב גלות משום דלא אמרינן עכשיו דה"ל שוגג קרוב למזיד ודוק היטב וזה ברור בעזה"י:

בתוס' בד"ה מאן דמתני לה וכו' ותימא אי מטעם אונס וכו' כ"ש שהיה לו לפטור מד' דברים וכו' עכ"ל. לכאורה נראה מדברי התוס' דהא דקאמר כ"ש אריסא קאי ג"כ אחיובא דד' דברים וע"ז מקשו שהיה לו לפטור וכו' והיינו שמפרשים הסוגיא כמ"ש בשם גדולי המפרשים ואני בער ולא אבין איך אפשר לומר כן דאף לפירוש התוס' דשלא ברשות נמי לא מיקרי אונס א"כ יש לחייבו בד' דברים עכ"פ לא שייך לומר שנלמד במכ"ש מברשות ואף שיש לדחוק ולומר דעיקר הכ"ש היינו לענין גלות לחוד ומה שחייב בד' דברים היינו מסברא כיון שאין טעם לפוטרו מ"מ קשה דאיך שייך לומר שהדין שוה לגמרי ברשות ושלא ברשות דבשניהם פטור מגלות וחייב בד' דברים דא"כ אמאי פלגינהו לתרתי בברייתא ועוד עכ"פ יותר היה ראוי לתנא דברייתא לשנות החיוב דד' דברים ברישא גבי שלא ברשות ממה ששנאו גבי ברשות ועוד מדקאמר ואם הזיק ברשות חייב משמע להדיא דשלא ברשות פטור מזה החיוב שהוא ד' דברים. ובר מן דין שעכ"פ א"א לומר כן שהתוס' מפרשים דמאן דמתני אסיפא יאמר דברישא חייב ג"כ בד' דברים שהרי לעיל בסמוך בד"ה זה שלדעת חבירו וכו' כתבו התוס' להדיא דהא דקתני אריסא פטור היינו מד' דברים ולאידך תירוצא שכתבו משמע דאפי' מנזק פטור ומכ"ש מד' דברים ונ"ל ליישב דבאמת התוס' מפרשים דמאן דמתני אסיפא סובר דברישא פטור אף מד' דברים אלא דקושייתם הוא בענין זה דהא לפי המובן עכשיו דמה שאמרו כ"ש אריסא היינו לפי שהוא יותר קרוב לאונס וכו' א"כ צ"ל שזהו הסברא פשוטה ומוכרח' אליבא דכ"ע שהוא קרוב לאונס גמור דאו"כ קשה מנ"ל לסתמא דתלמודא לומר כ"ש אריסא דלמא שאני סיפא שהוא קרוב למזיד משא"כ ברישא שאינו קרוב למזיד ואונס נמי לא הוי ויש לחייבו גלות א"ו שזו סברא מוכרחת דברישא הוא קרוב לאונס וע"ז מקשו ותימא וכו' דא"כ כ"ש שהיה לו לפטור מד' דברים פי' דלפ"ז ראוי לומר שהסברא מוכרחת שהוא פטור מד' דברים כ"ע מודו בזה וכוונת הקושיא דהא חזינן דליתא להאי סברא שהרי לפנינו דמאן דמתני לה אריסא חייב בד' דברים וע"כ שהוא סובר דשלא ברשות לא הוי קרוב לאונס וא"כ הדרא קושיא לדוכתיה דכיון דמצינו דאין סברא זו מוכרחת איך שייך לומר כ"ש אריסא דלמא מאן דמתני אסיפא נמי סובר דברישא לא הוי קרוב לאונס לחייב גלות כנ"ל ליישב דברי התוס' אלא דבכל זה לא נתישבה דעתי דהא מצינו למימר דלעולם סברא פשוטה דרישא הוי קרוב לאונס והא דמחייבין ליה מאן דמתני אריסא בד' דברים אין זו קושי' דהא מאן דמתני לריב"ח אברייתא דממציא את עצמו אין לך קרוב לאונס יותר מזה ואפ"ה חייב בד' דברים וה"נ ס"ל למאן דמתני אריסא ועוד קשה דמצינן למימר דהא דקאמר כ"ש אריסא דפטור מגלות היינו דסמיך אברייתא דנפח דממ"נ ס"ל דשלא ברשות מיהא פטור מגלות ע"כ דברי התוס' צריכין עיון גדול ודוק היטיב:

בא"ד וי"ל דלאו מטעם אונס וכו' אלא לפי שאינו דומה ליער וכו' עכ"ל. לפי מ"ש בסמוך צ"ל דמאי דקאמר לפי שאינו דומה ליער היינו לענין שיפטור מגלות אבל הא דפטור מד' דברים שלא ברשות היינו משום דלענין פטור ד' דברים מקרי שפיר אונס דבאונס כל דהו סגי כמו בהכיר בה ושכחה וזה מוכרח דמאן דמתני אסיפא חייב לענין ד' דברים לחוד וע"ז נקט אם הזיק ברשות חייב משמע שלא ברשות פטור מזה החיוב והיינו כמ"ש ודו"ק:

שם בא"ד הא דקאמר כ"ש אריסא משום דדמי סיפא טפי ליער עכ"ל. לפי מ"ש לעיל דטעמא דשוגג קרוב למזיד היינו ג"כ לפי שאינו דומה ליער א"ש ואם נאמר שהתו' לא נחתי לזו הסברא יש לפ' בדהכ"ש הוא שאם הועיל הטעם דשוגג קרוב למזיד לפטור מגלות כ"ש שיועיל הטעם שאינו דומה ליער לפטרו מגלות שזה הטעם נראה להש"ס יותר פשוט מאידך טעמא ודו"ק:

בגמרא ומי חייב גלות והתניא הנכנס לחנותו וכו' יש לדקדק לפרש"י ותוספות בד"ה לדעת חבירו נכנס דמשמע מפירושם דסוגיא דשמעתין למאן דמחייב גלות כשנכנס ברשותו היינו כגון שראהו נכנס א"כ מאי מקשה מנפח דלמא הא דפטר בנפח היינו שלא ראהו וכענין זה הביאו התוס' בד"ה חייב בד' דברים בשם הירושלמי ונראה לי דהש"ס מדקדק מדנקט בברייתא דנפח שני בבות דקתני בתחילה הנכנס לחנותו של נפח וכו' פטור והדר קתני ואפי' נכנס ברשות ואיפכא מיבעיא ליה למיתני הנכנס וכו' אפי' ברשות פטור אלא ודאי דקתני סיפא לגלויי על הרישא דהא דקתני פטור היינו שלא ברשות וא"כ ע"כ דפטור אפי' כשראהו דהא בברייתא דנגר פטורים שלא ברשות וכשראהו איירי וע"ז קתני לבתר הכי ואפי' נכנס ברשות משמע להדיא דהכוונה להשוות לגמרי נכנס ברשות לשלא ברשות לענין גלות דשניהם פטור בין ראהו ובין לא ראהו א"כ מקשי שפיר אבל בירושלמי דליכא אלא חד בבא משני שפיר ודו"ק. ויותר נראה דמאן דקתני אריסא אבל בסיפא חייב גלות מוקי לכולה מלתא כשלא ראהו דאי כשראהו לא שייך לחייב גלות דהא ה"ל שוגג קרוב למזיד ודוקא מאן דמתני אסיפא מוכרח לפרש כשראהו וא"כ מקשי שפיר דוקא למאן דמתני אריסא לפ"ז נתישב היטב דברי הרמב"ם ודו"ק:

שם בגמר' אי הכי אחר נמי וכו' ולא ידענא מאי קושיא ואמאי לא מוקי באמת לברייתא אפי' באחר כגון שמסרהב בו לצאת ונראה דלק"מ דהקושיא באמת אינו אלא אסוגיא דשמעתין שהוא התרצן הראשון דתירץ בשוליא דנגרא משמע דאחר חייב ומה שהתרצן הראשון השיב כן היינו משום דס"ל באמת מצד סברא דאחר חייב אפי' כשמסרהב וכמסקנא דשמעתין ואין לתמוה ע"ז הסוגיא שכהנה רבות בש"ס וק"ל:

לעיל בתוספות בד"ה חייב בד' דברים וכו' מידי דהוה אמסרהב בו כו' אחר דלא הוי שולי' דנגרא וכו' עכ"ל. והיינו שהוכיחו כן מסוגיא דשמעתין מדמוקי לה בשולי' דנגרא ולא מוקי לה באחר וכגון שמסרהב א"ו דס"ל לתלמודא שהסברא פשוטה דאחר חייב לפי המסקנא וא"כ מקשו שפיר וכמ"ש בסמוך:

בא"ד וכי דחי בירושלמי וכו' צ"ל כשלא ראהו דלא תקשי דנפח וכו' עכ"ל. פי' דאי לא מוקי לה כשלא ראהו הדרא קושית התוס' לדוכתיה דכיון שהוא ברשות יש לחייבו גלות מידי דהוי אאחר שמסרהב בו לצאת דמשמע מסוגיא דשמעתין שהסברא פשוטה דחייב גלות ומהרש"א הקשה שהרי מה דדחי בירושלמי כשאומר לו הכנס היינו כמאן דמתני אסיפא ואליבא דהאי לישנא לא צריך לאוקמי ברייתא דנפח בשוליא דנגרא אלא אפי' באחר פטור וכו' עכ"ל. ע"ש באריכות הלשון. ולי נראה במחילת כבודו דלא דק דלפי הבנתו תקש' יותר שהרי אפי' למאן דמתני אריש אבל בסיפא חייב גלות מיתרצא הברייתא שפיר אפי' באחר כגון שמסרהב בו כמ"ש בגמ' א"ו דלא מוקי הכי משום דס"ל לסתמא דתלמודא דבאחר כ"ע מודו דחייב אפי' במסרהב וא"כ זו בעצמו כוונת התוס' דהיאך אמרינן שהסברא פשוטה דבאחר חייב אפי' במסרהב כיון דלמאי דדחי בירושלמי שאפי' נכנס ברשות פטור מגלות א"כ כ"ש באחר שמסרהב נמצא כיון דאיכא מ"ד דפטור הדרא קושיא לדוכתיה אמאי דחק לאוקמי בשוליא דנגרא לוקמי באחר שמסרהב ואע"ג דמאן דמתני אסיפא ס"ל דברשות חייב דלמא במסרהב מודו דפטור לכך כתב דלמאי דדחה לה בירושלמי דאפי' ברשות פטור מגלות היינו כשלא ראהו אבל כשראהו לעולם אימא לך שהסברא פשוטה דחייב באחר אפי' מסרהב אליבא דכ"ע ולכך מוקי האי דנפח בשולי' דנגרא לפי המסקנא. אמנם מה שהביאו התוספות למאי דדחי בירושלמי דאפי' כשאומר לו הכנס פטור מגלות צ"ל כשלא ראהו ולא כ"כ אתלמוד שלנו דמאן דמתני אסיפא דפטור מגלות אפי' ברשות היינו כשלא ראהו היינו משום דבירושלמי איתא כן להדיא דאיירי כשלא ראהו ושאמר לו הכנס אלא שכוונת התוס' לפ' דהא דהוצרכו הירוש' לפרש כשלא ראהו ולא משני סתמא דריב"ח חייב בארבע דברים כשאמר לו הכנס וע"ז כ' שהוכרח לפ' כן דאי לאו דאיירי כשלא ראהו לא היה אפשר לומר דאיירי כשאמר לו הכנס דא"כ תקשי אמאי פטור מגלות דס"ל להירושלמי ג"כ שאין שום סברא לחייב גלות אפילו באחר המסרהב אם ראהו נכנס וכ"ש כשנכנס תחילה ברשות לכך מוקי לה הירושלמי כשלא ראהו וא"ש. ועוד נ"ל דבלא"ה לא שייך לפרש כן אתלמודא שלנו דאף למאן דמתני בסיפא פטור מגלות היינו לפי דה"ל שוגג קרוב למזיד וא"כ אדרבא יותר יש לפטור כשראהו ואפ"ה לא תקשי מנפח דאחר המסרהב י"ל דלא הוי שק"ל כיון שכבר יצא אבל בירושלמי לא משמע כן דפטור מטעם דשק"ל שהרי לאוקימתא ראשונה לא הוי טעמא משום הכי וא"כ למה דדחי ה"ל לפ' ועוד דלפי האמת חזינן דמוקי לה בירושלמי כשלא ראהו ואי טעמא משום שק"ל יותר יש לפטור כשראהו ודו"ק שזהו נכון יותר. ומ"ש התוס' בסוף דבריהם על מה שהוא פטור מגלות לא קאי אנפח אלא אברייתא דריב"ח והכוונה דלא תיקשי מהאי דנפח דמשמע דבאחר חייב ותקשי על מה שפוטר מגלות בברייתא דריב"ח כמ"ש באריכות ודוק היטב באלו הדברים כי נכונים וברורים הם למבין בעז"ה וכן מ"ש בכל הסוגיא מרישא וע"כ וה' יאיר עינינו בתוספות:

דף לג.

בגמרא רב זביד משמיה דרבא מתני לה אהא ומצא פרט לממציא כו' מכאן אמר ראב"י מי שיצתה כו'. אף על גב דהא מילתא דראב"י מתניתין היא בפ"ק דמכות אפ"ה לא מתני רבא למימרא דויב"ח אמתניתין משום דהתם רישא דמתני' איירי בזורק אבן לרה"ר א"כ בלא"ה יש לחייבו בד' דברים אפי' בממציא א"ע דאכתי הוי ליה תחילתו בפשיעה דברה"ר שכיחי אינשי טובא משא"כ הכא בברייתא דאקרא קאי דכתיב ומצא את רעהו ביער ולגבי יער לא הוי תחילתו בפשיעה גמורה אלא קרוב לפשיעה וסופו באונס למי שממציא א"ע וקמ"ל ריב"ח דאפילו הכי חייב בד' דברים ואהא מסיק שפיר בגמ' דמאן דמתני אקמייתא בהא פטור לגמרי משא"כ אי הוה אירי בר"ה כה"ג נראה דלכ"ע חייב מיהו למסקנא דפ"ק דמכות דמוקמינן למתניתין בזורק לאשפה אפשר דאין לחלק והשתא א"ש הא דאיצטריך לאוקמי למתניתין בזורק לאשפה אפילו למאן דמתני לדריב"ח אריש והיינו משום מלתא דראב"י כדפרישית ובחנם נדחקו התוספות לעיל בד"ה מיתיבי דסוגיא דמכות לא אתיא כמאן דמתני אריש ודוק היטב:

בגמרא רב זביד מתני וכו' מאן דמתני אהא כ"ש אקמייתא ובפרש"י מאן דמתני אהא חייב בד' דברים וכו' עכ"ל. הא דלא קאמר הש"ס נמי להיפוך מאן דמתני אקמייתא פטור מגלות כ"ש אהא וכו' לפי דפטור מגלות אינו מדברי ריב"ח אלא בברייתא עצמה מפ' שפטור מגלות וא"כ לא שייך כלל לומר מאן דמתני לענין גלות ולענין הטעם לא שייך לומר כן כמ"ש לעיל דהא בברייתא יליף בהדיא הטעם מומצא וא"כ ע"כ דלא סיים ריב"ח בהאי לישנא שאינו דומה ליער אלא לעיקר החידוש לענין החיוב בד' דברים לכך מפ' מאן דמתני לענין ד' דברים ודו"ק:

בגמרא דאי דשכיח בבית מ"ט דת"ק. אפילו מאן דמתני להא דריב"ח אסיפא דאפילו ברשות פטור מגלות מקשה הכא שפיר דהתם הטעם משום דה"ל שוגג קרוב למזיד אבל הכא דלענין כופר איירי לא שייך האי טעמא וק"ל:

בתוס' בד"ה שני שוורים וכו' וא"ת דכולה מתני' שא"צ היא וכו'. עי' מ"ש הרא"ש בזה אליבא דרש"י ועיין בנ"י באורך:

בד"ה ה"א צער לחודא וא"ת מהיכא תיתי וכו' מה לאדם שמשלם צער עכ"ל. וכ' מהרש"א ויש לדקדק דהא לעיל בסוף פ' כיצד הרגל כ' התוספות דליכא למיפרך מה לאדם שכן מועד מתחילתו משום דנזקין מנזקין יליף ומה"ט נמי ליכא למיפרך הכא מה לאדם שמשלם צער עכ"ל וכוונתו שהרי מצי שפיר ללמוד הק"ו הכא נזקין מנזקין מה נזק כופר שאינו משלם באדם חייב בשור ד' דברים שחייב באדם אינו דין שחייב בשור דאזיק אדם זהו תורף כוונת מהרש"א ודבריו נפלאים בעיני שהרי בדרך זה אדרבה יותר איכא למפרך אסוף הדין ונאמר צער יוכיח שחייב באדם ואפ"ה פטור בשור משא"כ לעיל סוף פ' כיצד הרגל דפרכת שכן מועד מתחילתו לא שייך בל' יוכיח כתבו התוספות שפיר ודו"ק וזה ברור:

בד"ה איכא בינייהו וכו' באותו הדיבור ונראה דאף על גב דלר"ע ק"ל ברשותו משעת הנזק קודם שהעמידו בדין וכו' אף על גב דקי"ל פלגא נזקא קנסא מ"מ אם העידו וכו'. עכ"ל כוונתם בזה נמשך למה שכתבו קודם לזה דאפילו ר' ישמעאל מודה שאם גבאו לבסוף קדוש למפרע א"כ ע"כ דלר"ע קדוש אפילו אם לא גבאו כלל והיינו משום דכגבאו דמי וע"ז כ' ואף על גב דקי"ל פלגא נזקא קנסא פי' וא"כ יש לתמוה היאך אמרינן דכגבוי דמי דהא אי מודה ביה מיפטר אפ"ה ס"ל לר"ע דלא אכפת לן בזה וא"כ היה מהראוי לומר דמה"ט גופא יסבור ר"ע דלענין עדים זוממין נמי לא איכפת לן בהאי סברא דאי מודה בה מיפטר ע"ז כ' תוספות דאי מודה ר"ע לזה דלענין אם העידו עדים וכו' אמרינן שפיר בעידנא דמסהדי גברא לאו בר תשלומין הוא וכו' והיינו דשמא הוי מודה ומיפטר וע"ז כתבו דמוכח כן במרובה וכו' וק"ל:

דף לג:

בא"ד כדמוכח במרובה וכו' כדדרשינן תחת עינו ולא תחת עינו ושינו וכו' עכ"ל. פי' דמהאי קרא ילפינן שאם סימא את עינו והפיל את שינו חייב לשלם לו דמי שינו וע"כ דאמרינן דאף על גב שלא עמד עדיין בדין זכה העבד בשחרורו דאלת"ה אמאי משלם לו דמי השן כיון שעדיין עבדו הוא נמצא מוכח מזה דלא חיישינן לטעמא דשמא יודה ויפטר אלא אפ"ה אמרינן שזוכה העבד לאלתר וא"כ תיקשי אמאי אמרינן במרובה גבי עדים זוממין דמי כוליה עבד בעי לשלומי דאכתי לא מחייב גברא והיינו ע"כ מטעם שמא הוי מודה ומיפטר דהא אמרינן דלא חיישינן להאי טעמא א"ו דלענין עדים זוממין כ"ע מודים דחיישינן לשמא הוי מודו וא"כ הכריחו תוס' מזה דה"ה הכא ודו"ק:

בתוספות בד"ה משום דר' אבהו וכו' עיין במהרש"א שדברי תוספות הם על משום דר' אבהו שנזכר בגמ' שנית על הברייתא דשור תם והוא אליבא דר' ישמעאל כמ"ש תוס' לעיל דלר"ע אפילו לרדיא אינו מכור ועי' מה שאכתוב בסמוך. לעיל בגמרא והתניא מכור אין זה מדברי רבא דא"כ מעיקרא מאי קמיבעיא ליה אלא סתמ' דתלמודא דפריך הכי:

בגמרא שחטו ונתנו במתנה מה שעשוי עשוי כו' ליתי ולשתלם מבשריה ובפרש"י בד"ה נתנו במתנה מה שעשוי עשוי לרדיא כמכירה אלא שחטו קס"ד וכו' עכ"ל. רש"י פי' כן לפי סוגית הש"ס אבל באמת יש לדקדק דמאי דוחקיה לפרושי הכי ולמה לא נאמר דהא דקתני שחטו ונתנו במתנה חדא מילתא היא ופירושו שאחר ששחטו נתן הבשר במתנה ולכך אמרינן מה שעשה עשוי דלוה ונתן מטלטלים אין ב"ד גובין לו מהם ודוקא כשהשור חי שייך לומר דתורא נגחנא קלא אית ליה וכמאן דעשאו אפותיקי דמי כמו עבד אבל כששחטו ודאי דלא שייך לומר קלא אית לה בבשרא דתורא דנגחנא שזו אינו סברא כלל וא"כ הוי כמו עשה שורו אפותיקי שאין ב"ח גובה הימנו ובהכי מיתוקמא הברייתא שפיר דנקט שחטו קודם ונתנו במתנה ולפרש"י ונתנו במתנה ה"ל למיתני גבי מכרו והקדיש ואף על גב שאפשר לומר באמת דגירסת רש"י היתה כך כמו שנראה מפירושו אלא שזהו דוחק ועוד דא"כ הל"ל ונתנו במתנה נתון כמו שאמר מכרו מכור הקדישו מוקדש ומדנקט רש"י ג"כ בלישנא מה שעשה עשוי משמע דגריס כמו שהגירסי לפנינו. וא"ל דאם נאמר דחד קתני תקשי אמאי נקט שחטו ונתנו במתנה ולא נקט שחטו ומכרו די"ל דלא שייך לומר גבי ומכרו מה שעשה עשוי דא"כ נשקול הניזק דמי המכירה לכך נקט ונתנו במתנה שהניזק מפסיד לגמרי והיינו כמ"ש. ולענ"ד היה נראה לפ' דלרש"י הא דקאמר אמר מר מכרו מכור לרדיא וכן כל הסוגיא מתיישב ג"כ אליבא דר"ע דאפילו ר"ע מודה שמכור לרדיא קודם שהועמד בדין וכן משמע באמת שאם נאמר דכל הסוגיא לא מפרשי אלא אליבא דר' ישמעאל הו"ל לתלמודא לפרש הכי כיון דקי"ל הלכה כר"ע ועוד דעכ"פ לא הוי שתיק רש"י לפ' הכי א"ו דהסוגיא מיירי אליבא דכ"ע וכדקאמרינן בהדיא בסמוך על הברייתא ראשונה דמיתוקמא אליבא דכ"ע וא"כ ה"ה כאן וא"כ לפ"ז מקשי הש"ס שפיר ליתי ונשקול מבשריה וא"ל דאנתנו במתנה קאי וכדכתיבנא דא"כ לא מיתוקמא אליבא דר"ע דהא דקאמרינן לעיל ש"מ לוה ומכר מטלטלין וכו' היינו דוקא אליבא דר"י דס"ל דיכול לסלקו בזוזי וא"כ דמיא שפיר להלואה אבל לר"ע דס"ל הוחלט השור היינו דמשעה ראשונה הוא ברשות הניזק שהרי יכול להקדישו אף על גב דקי"ל שאין אדם יכול להקדיש דבר שאינו ברשותו אפילו היכא דיכול להוציאו בדיינים א"ו דהכא שאני דחשיב כאילו ברשותו לגמרי א"כ כ"ש שאפילו אם שחטו המזיק ונתן הבשר במתנה שיגבה מהם הניזק כיון שגוף השור שלו אלא לענין רדיא לחוד מודה ר"ע שאם מכרו המזיק מכור וא"צ הלוקח ליתן דמי החרישה כיון שלא לקחו הניזק תיכף לרשותו כנ"ל אבל מדברי התוספות וכן מל' מהרש"א לא משמע כן אלא שהם מפרשים הסוגיא אליבא דר"י דוקא ומצאתי בת"ח שכ' ג"כ דהסוגיא מיתוקמא אליבא דכ"ע וכ' שכן נראה מל' הרמב"ם והנלע"ד כתבתי ולפי' תוספ' צ"ע:

דף לד.

בגמרא כיחש כשעת העמדה בדין כיחש מחמת מאי וכו' הא דהמתין הש"ס עד הכא ולפי סדר הברייתא מעיקרא ה"ל לדקדק כיחש מחמת מאי אריאשא דברייתא היינו משום דפשיטא ליה להש"ס דאיכא לפרושי בכיחש מחמת מכה אלא לפי שמפרש בתחילה דסיפא דברייתא איירי כשפיטמו וכן הרישא דריאשא מפרש דמשכחת לה בין בשבח דממילא ובין כשפיטמו לכך משמע ליה להש"ס דהא דקאמר בסיפא דריאשא כיחש כשעת העמדה בדין איירי נמי בין כיחש דממילא שהוא מחמת מכה ובין כיחש מחמת מלאכה שהוא ע"י מעשה הניזק דומיא דפיטמו וע"ז מתמה בכיחש מחמת מלאכה לימא את מכחשת וק"ל:

בתוספות בד"ה הב"ע כשפטמו וכו' מ"מ מה שאדם רוצה וכו' והמותר יש לו להיות לניזק עכ"ל. פי' שהמותר ראוי שיחלקו הניזק עם המזיק וק"ל:

בגמרא אלא מה אני מקיים ואת המת יחצון פחת שפיחתו מיתה מחצין בחי. נ"ל דל' מחצין לא קאי על החי דהא זימנין דמשכחת ליה שנוטל כל החי אם אינו שוה אלא כשיעור חצי הנזק כדאיתא בהדיא במשנה דף ל"ג אלא לשון מחצין קאי על הפחת דמה שעולה חצי הפחת משערין בכל החי והא דכתיב ומכרו את השור החי וחצו את כספו ומשמע שהמזיק אינו נותן רק חצי שור המזיק היינו משום דלר"מ סתמא דקרא איירי בשוורים השווין ואיירי נמי שהנבילה אינה שוה כלום דהכי סתמא דמלתא כדכתיב בלכל תשליכון אותו וא"כ בזה אינו מקיים וחצו את כספו. אמנם כדי שלא נטעה ונאמר שאף בשוורים שאינן שווים הדין כן דלעולם ניתן לניזק חצי החי בין שיעלה יותר מחצי נזקו ובין פחות לכך גילה הכתוב תיכף אח"ז ואמר וגם את המת יחצון והכוונה כאילו אמר דמה שאמרתי לך וחצו את כספו היינו באופן שיגיע לחצי דמי הפחת של שור הניזק לא פחות ולא יותר אלו תורף הדברים בלשון פחת שפיחת' מיתה מחצין בחי וכמ"ש התוס' וכן בהא דמסקינן דאית ליה לר"י ג"כ פחת שפיחתו וכו' הכוונה ג"כ לזה שכתבנו כמו שיתבאר בעז"ה וק"ל:

שם בגמרא ר"מ סבר פחת נבילה דניזק הוי וכו' וכן במסקנא דאמרינן דשבח נבילה לר"מ דניזק הוי לאו מקרא יליף הכי אלא כיון דלדידיה לא מייתרי קראי דעיקר קרא דוגם את המת יחצון היינו לפחת שפיחתו מיתה וכמו שכתבתי א"כ מסברא לא אמרינן שיהא למזיק שום חלק בפחת או בשבח הניזק דמהיכא תיתי לומר כן. ועוד נ"ל דר"מ יליף הכי מל' דקרא דוחצו את כספו מיותר

דלא ה"ל למכתב אלא ומכרו את השור החי ואת המת יחצון והוה משמע שפי' דפחת שפיחתו מיתה מחצין בחי א"ו דמוחצו את כספו ילפינן שפיר שכל חצי היזק המגיע לניזק יקח הכל מן חצי כספו של זה השור המזיק החי אבל אין לנו שום חשבון לחצות את כספו של שור הניזק הן לפחת הן לשבח ואף דאם נאמר דקרא לא מייתר' דמיבעיא ליה לדרשה אחרינא מ"מ גופא דקרא הכי משמע שיטול כל חצי הניזק מן השור החי ולא משבח של שור המת. ולר"י משמע לישנא דקרא להיפוך וחצו את כספו וגם את המת יחצון פי' שכמו שיש להם שותפות בשור החי כך יש להם שותפות ג"כ בשור הניזק וק"ל:

בתוס' בד"ה דרבי מאיר סבר וכו' ואף על גב דבפ"ק נפקא לן מוהמת יהיה לו וכו' עכ"ל. הכוונה דלכאורה היה נראה דר"מ יליף הכי מקרא דואת המת יחצון דמשמע דבתר שעת מיתה אזלינן וא"כ פחת נבילה דניזק ובענין זה היינו מפרשים הל' דפחת שפיחתו מיתה ע"ז כ' תוס' דליתא להאי פירושא דהא בפ"ק ילפינן מוהמת יהיה לו דפחת נבילה דניזק הוי אלא מה שאמר ר"מ פחת נבילה שפיחתו מיתה מפרשים תוספות דהיינו לאשמעינן דלא משלם אלא חצי נזק וכמ"ש ביאור הל' וא"כ לפ"ז מוכח דאף לפי המסקנא דאמרינן שבח נבילה דניזק הוי לאו מואת המת יחצון יליף לה דהא מיבעי ליה לח"נ אלא מסברא אמרינן הכי אלא דלפ"ז תקשה והמת יהיה לו ל"ל כיון דידעינן מסברא א"ו דלא ידעינן מסברא א"כ תקשי באמת מנ"ל לר"מ לענין שבח. ונ"ל ליישב דודאי אי לאו קרא דוהמת יהיה לו ודאי לא הוי ידעינן מסברא דאזלינן בתר שעת מיתה אלא ה"א דבתר שעת העמדה בדין אזלינן בין בתם בין במועד אבל מדגילה לן הקרא והמת יהיה לו דבמועד אזלינן בתר שעת מיתה א"כ כ"ש בתם לענין פחת דלא יהא תם חמור ממועד ור"מ ס"ל דאפילו לענין שבח לא מחלקינן בין תם למועד דמסברא לא נחלק ביניהם דמהיכא תיתי. ואי משום קרא דואת המת יחצון ר"מ לא דריש לה אלא לענין ח"נ כמו שנתבאר וא"כ מוקמינן לה אסברא דתם ומועד שווין הם ודו"ק. ונראה לכאורה ברור דמועד אפי' ר"י מודה שאין למזיק חלק בשבח כיון דגילה קרא דלבתר שעת מיתה אזלינן ודוקא גבי תם ס"ל דחולקין מדכתיב וגם את המת יחצון אבל לא במועד אלא דמל' הרמב"ם ז"ל בפ"ד מהל' נזיקין משמע דאפי' במועד חולקין בשבח והביא קרא דואת המת יחצון ולא ידעתי מאין הוציא כן וכן הטור בסי' ת"ג כ' כדברי הרמב"ם וצ"ע:

דף לד:

ר"י אומר יכול שור שוה מנה וכו' אמרת מועד למה יצא וכו'. ואף על גב דלמאי דמסקינן אית ליה לר"י נמי דרשה דפחת שפחתו מיתה וכו' וא"כ היאך ס"ל שיטול הניזק יותר מנזק שלם כיון שאפילו יותר מח"נ אינו יכול ליטול מ"מ אי לאו סברא דמועד למה יצא לא הוי מפקינן קרא דוחצו את כספו ממשמעותו ולא הוי דרשינן וגם את המת יחצון לפחת שפחתו מיתה כיון דפשטא דקרא דוחצו את כספו משמע דלעולם נוטל חצי החי וא"כ ה"א דקרא כדכתיב שלעולם נוטל כל א' חצי החי וחצי המת אבל לבתר דקים ליה לר"י מסברא דמועד למה יצא שא"א לומר שלעולם צוה הכתוב לניזק ליטול חצי החי וחצי המת דא"כ מצינו לפעמים שהניזק יטול יותר מנ"ש וזה א"א להחמיר בתם מבמועד א"ו דקרא לאו דוקא קאמר וחצו את כספו וא"כ יליף ר"י שפיר מוגם את המת יחצון שלא יעלה חצי החי ג"כ יותר מחצי נזק ומוקי לקרא דוחצו את כספו בע"כ דבשווין איידי כיון דבלא"ה א"א לומר דקרא קמא דוקא וק"ל:

שם בגמרא השתא דאמרינן חס רחמנא וכו' יכול שור שוה ה' סלעים וכו' אמרת וכי מזיק נשכר וכו' עכ"ל. גם כאן יש להקשות למאי דמסקינן דאית ליה לר"י פחת שפיחתו מיתה מחצין בחי ולעיל כתבנו דמוכח דהאי דרשה דפחת שפחתו מיתה היינו שלעולם נוטל הניזק חצי נזק לא יותר ולא פחות ובלבד שיהא מגוף השור החי ולא מעלייה וזה מוכרח אפילו לר"י כמו שיתבאר וא"כ תיקשי האיך ס"ד לומר יכול שור שוה ה' סלעים וכו' שכל א' יטול חצי חי וחצי מת וא"כ יהא המזיק נשכר והניזק יפסיד כל חצי נזקו ויתן עוד מכיסו ממה שנשאר בידו והיאך אפשר לומר כן דכיון דילפינן מואת המת יחצון שיטול הניזק עכ"פ חצי הפחת שפחתו מיתה שהוא ח"נ מכ"ש שלא יפסיד מכיסו יותר מנ"ש וכאן לא שייך לתרץ כדלעיל דאי לאו דדחי ר"י בסברת דוכי מזיק נשכר לא הוי מפקינן קרא דואת המת יחצון ממשמעותו כיון דפשטי' דקרא דואת המת יחצון משמע דלעולם נוטל הניזק חצי המת וא"כ לא הוי דרשינן ליה לפחת שפיחתו מיתה אבל עכשיו דקים ליה לר"י מסברא דוכי מזיק נשכר שא"א לומר דקרא ואת המת יחצון דוקא לכך מוקי לה לפחת שפיחתו מיתה דכאן לא שייך לומר כן דהא קרא דואת המת יחצון קאי אדלעיל מיניה על מה שאמר ומכרו את השור החי וחצו את כספו וא"כ אי איתא דפשטיה דקרא דואת המת יחצון היינו שיטול המזיק לעולם חצי הנבילה אמאי דחי ר"י ומפיק לקרא ממשמעותו בשביל סברת דוכי מזיק נשכר כיון שדבר זה אינו אפילו במשמעות הכתוב שיוכל המזיק להיות נשכר דדוקא אם רוצה הניזק ליטול חצי החי אז הטיל בו הכתוב תנאי שמחויב ליתן למזיק חצי המת אבל כשרואה הניזק שלא ירוויח אם יקיים חצי החי וחצי המת ודאי שלא יכול המזיק לכופו על כך דלא מצינו בשום מקום שלא יוכל הניזק למחול על הזיקו וא"כ שזה אינו במשמעות הקרא אכתי תקשי לר"י למה לא נאמר דקרא ואת המת יחצון דוקא כפשוטו דקרא שלעולם א"צ המזיק ליתן לניזק אפילו חצי החי אם לא שיתן לו הניזק חצי המת ויד הניזק יהיה על עליונה אם יגיע לו איזה ריוח על ידי זה אפילו חד זוזא אם נקיים שכל א' יטול חצי החי וחצי המת אז יטפל עמו ואם לא יהיה לניזק שום ריוח ומכ"ש אם יפסיד מכיסו יאמר איני נוטל ואיני נותן אבל שיטול הניזק כל חצי הנזק שלו מן החצי חי ואם אין החצי מספקת לו על חצי נזקו נוטל עד דמי כל החי והמזיק אינו נוטל כלום מן המת כאותה ששנינו דף ל"ג במשנה שור שוה ק' שנגח שור שוה ר' וכו' נוטל כל השור ולא אשכחן דפליג שום תנא על זה וכן הלכה מורווחת וא"כ מנ"ל לר"י הא אי ס"ל דפשטיה דקרא דואת המת יחצון היינו שיטול המזיק חצי הנבילה א"ו דפשטי' דקרא ואת המת יחצון משמע ליה לר"י לפחת שפיחתו מיתה והיינו שיטול הניזק לעולם ח"נ והא דקאמר חצי החי וחצי המת לאו מפשטא דקרא יליף לה אלא מדרשא דוגם כדמסיק והיינו לענין שנוטל חצי המת מן השבח ולא מן הגוף בשוורים שווין וקושטא דמלתא הוא שנוטל כל א' חצי חי וחצי מת וזה לא ילפינן משום לימוד אלא ממילא החשבון עולה כך וא"כ לפ"ז הדרא קושי' לדוכתא אמאי קאמר ר"י יכול שור שוה ה' סלעים וכו' דהא ילפינן מפחת שפיחתו מיתה שלעולם יטול הניזק תחילה ח"נ ומכ"ש שלא יפסיד מכיסו. וע"ק דאף לפי המסקנא קשה בין לר"י ובין לר"מ מנ"ל שנוטל הניזק יותר מחצי החי אם אין החצי עולה לו לחצי נזקו כהיא דמתני' דף ל"ג דהא פשטא דקרא דכתיב וחצו את כספו משמע דיותר מחציו לא יתן ואי משום דדרשי' ואת המת יחצון לפחת שפיחתו מיתה מחצין בחי לא מוכח מידי דאדרבא שייך יותר לקיים שני המקראות ונאמר דפחת שפחתו מחצין בחצי החי והיינו שיד הניזק על התחתונה שלעולם אינו נוטל יותר מחצי הנזק ואף חצי אינו נוטל אלא מגופו של חצי החי ולא מכולו אבל אם נאמר שנוטל חצי נזק אפילו מכל החי מפקינן קרא דוחצו את כספו לגמרי ממשמעותו וזו קושיא עצומה לדעתי ומכ"ש דקשה לר"י דאמר דחס רחמנא עליה דמזיק שנוטל בשבח ואינו חולק בפחת וא"כ איך שייך כאן להיפך דקרא וחצו את כספו הוא לגריעותא דמזיק כל זה יתיישב במה שאכתוב בסמוך בעז"ה:

לעיל בגמרא א"כ מצינו לר"י תם חמור ממועד. וקשיא לי דילמא לר"י אין ה"נ דבמועד נמי פחת נבילה דמזיק הוי והא דכתיב והמת יהיה לו מוקי לה ר"י לשור פסולי המוקדשין כדמקשה הש"ס לקמן פ' הפרה איפוך אנא דוהמת יהיה לו דבור היינו לפחת נבילה ודשור לענין פסולי המוקדשין והא דמשני התם מסתברא דבור לפטור' שכן פטר בו את הכלים ליתא אליבא דר"י דמחייב על נזקי כלים ואף אם נאמר דלר"י נמי איכא סברא לומר מסתברא שכן פטר בו את האדם כמ"ש לעיל דף יו"ד מ"מ השתא דאתינן להכי דלר"י קרא דואת המת יחצון משמע דאפי' בתם פחת נבילה דמזיק הוי ממילא דע"כ והמת יהיה לו דכ' גבי מועד לא אתי לפחת נבילה דא"כ תם חמור ממועד אע"כ והמת יהיה לו דמועד לשור פסולי המוקדשין והמת יהיה לו דבור לבעלים מטפלין בנבילה וצריך עיון ויש ליישב:

בפרש"י בד"ה אמרת וכי היכן מצינו מזיק נשכר שאינו מפסיד כלום וכו' עכ"ל. ולכאורה יפלא מאד למה הוציא רש"י דברי הש"ס מפשטן דמל' הש"ס משמע דהקפידא הוא דוקא דלא נמטייה רווחא למזיק אבל במאי שאינו מפסיד לא איכפת לן וכ"נ מדקאמר יכול שור שוה ה' סלעים והנבילה יפה חמשים זוז ולא קאמר והנבילה יפה ה' סלעים כמו שור המזיק א"ו משמע דבכה"ג לא הוי שייך לומר וכי מזיק נשכר כיון דבאמת אינו נשכר אלא שאינו מפסיד וע"ק דלפרש"י דקפדינן נמי שהמזיק יפסיד דוקא א"כ בסמוך נמי דקאמרינן לענין שבחא היכא דליכא פסידא לניזק כגון שור שוה ה' סלעים וכו' והנבילה יפה שלשים יכול דשקיל מזיק בשבחא ת"ל שלם ישלם כו' ואין הבעלים נוטלין עכ"ל הש"ס וא"כ נאמר בזה ג"כ דהא דקאמר ואין הבעלים נוטלין נמי לאו דוקא אלא דבענין דוקא דלמטיי' פסידא למזיק וזו דבר תימא דא"כ היכא דאתרמי באמת כי האי מלתא דלית ליה למזיק לא פסידא ולא רווחא ומכ"ש היכא דאית ליה רווחא כגון שור שוה ה' סלעים שנגח שור שוה ה"ס והנבילה יפה ג' סלעים ואח"כ הוקרה והשביחה עד ששוה ה' סלעים מלבד חלק השבח של הניזק א"כ היאך נדייניה לההוא דינא אם נאמר שהמזיק פטור לגמרי הא אי אפשר לפרש"י שהרי לפירושו גזירת הכתוב הוא שהבעלים משלמין וקפדינן על זה שהמזיק בע"כ יפסיד ואם נאמר שמאחר שאם ניתן למזיק חלק בשבחו לא יפסיד כלום ויתבטל מאמר הכתוב שלם ישלם לכך לא יהבינן ליה כלל בשבחו וצריך לשלם ח"נ שלם כדמעיקרא קודם שהשביחה זה דבר שאין הדעת סובלתו דבתחילה כשהשביחה הנבילה מג' ועד ד' לא היה צריך המזיק ליתן אלא חצי סלע וכשהוקרה אח"כ ועמדה על ה' סלעים ויותר עד עשרה ועד מאה שנמצא שהניזק משתכר הרבה וכי הדעת יתן בזה שיצטרך המזיק ליתן לו סלע שלם והוי כחוכא ואיטלולא ואם נאמר שאין מגלגלין עליו את הראשונה אלא לעולם נוטל המזיק חלק בשבח עד כדי שיגיע עליו מ"מ איזה הפסד מכיסו ומכאן ואילך אף אם יעלה השבח לסך רב אינו נוטל המזיק אלא עד כדי שיפסיד שזו יותר תימה ומי כהחכם יודע פשר ולבדות מלבו כמה יהא אותו הפסד אם סלעים או זוזים או ח"נ או רביע נזק ולא בא הכתוב לסתום אלא לפ' א"ו דמה שאמרה תורה בעלים משלמין ואין הבעלים נוטלין עיקר הקפידא שלא יהא נשכר אבל במאי שאינו מפסיד לא איכפת לן וכדמשמע מפשטא דלישנא דנקט והנבילה יפה שלשים זוז ולא נקט יפה ה"ס וא"כ לפ"ז א"ל דלעולם נוטל המזיק בשבח עד כדי הדמים שמגיע ממנו לדמי ח"נ ומכאן ואילך אף אם יעלה השבח לסך רב אינו נוטל ואינו נותן כלום כדי שלא יהא נשכר אבל במה שאינו מפסיד לא אכפת לן וכ"נ לשון הרמב"ם והטור והש"ע בסי' ת"ג וכן פי' הסמ"ע שם ונתתי שמחה בלבי שכוונתי לדעתו הרמה. אבל מל' הע"ש משמע דאם הגיע השבח עד כדי שיהא המזיק נשכר אז אינו נוטל המזיק שום חלק בשבח ומשלם כדמעיקרא וכבר כתבתי שא"א לומר כן ומ"מ במה שכתבתי קשה לדברי רש"י שכתב דבענין שיפסיד המזיק וא"כ קשיא. ומהרש"א בחדושיו כתב והוסיף על לשון רש"י ז"ל וכי מצינו מזיק נשכר במקום שאינו מפסיד עכ"ל ולא ידעתי מה כוונתו בזה ומה שנלע"ד בכוונתו אין מהצורך להאריך כיון שלא נתיישב בדבריו כל מה שהקשיתי. אמנם נלפע"ד דדברי רש"י כאן מיוסדים על אדני פז ואדרבא ביאר לנו בלשונו הצח לשון קצרה ליישב כל מה שהקשיתי בזו הסוגיא ונחזור על הראשונות דקשה לרש"י דברי ר"י במה שאמר יכול שור שוה ה"ס וכו' דמהיכא תיתי לומר כן דבשלמא ברייתא הראשונה שאמר יכול שור שוה מנה וכו' דס"ד שנוטל הניזק יותר מנ"ש אין זו כל כך תימא דמצינו כמה פעמים שהניזק נוטל יותר מנ"ש כגון כפל וד' וה' וכן במה שהחמיר בתם יותר מבמועד מצינו לענין שמירה אלא דמ"מ מדלא גילה הכתוב דבר זה בפירוש נראה לר"י לומר דקרא וחצו את כספו לאו דוקא שהניזק יטול לעולם חצי חי אלא כדפריישית לעיל אבל שירוויח המזיק מכיס הניזק לא שמענו בשום מקום כמ"ש באריכות שאף אם נאמר דקרא ואת המת יחצון דוקא אין בכלל זה שהמזיק ירוויח אבל בדעת הניזק תליא מלתא וע"ק דבמה שהשיב ר"י וכי מזיק נשכר לא נתיישב עדיין דמ"מ נאמר שהתורה הקפידה שלא יהא נשכר אבל במקום שאינו נשכר יטול כל א' חצי חי וחצי מת אף אם לא יפסיד המזיק בזה ומכ"ש אם יפסיד המזיק בזה אף שלא יעלה לח"נ לא נחוש לזה ובאמת לא ס"ל לר"י הכי לפי המסקנא כמ"ש באריכות א"ו מכל זה נראה לרש"י דעיקר כוונת ר"י בזו הברייתא להוכיח דקרא דואת המת יחצון לאו דוקא שלא בא להורות שיטול המזיק בגוף חצי המת אלא בשבחו לחוד ופשטיה דקרא דואת המת יחצון היינו לפחת שפחתו מיתה וכו' אלא דאף לפ"ז קשה דבמה שאמר ר"י וכי מזיק נשכר לא מוכח מידי שנדחק בשביל זה לומר דקרא ואת המת יחצון לאו דוקא כיון שדבר זה אינו בכלל משמעות המקרא וא"כ נאמר כל היכא שאין המזיק נשכר לקיים הקרא כדכתיב שכל אחד יטול חצי חי וחצי מת לכך פי' רש"י וכי מצינו מזיק נשכר שאינו מפסיד כלום וכוונתו דבאמת גם על זה התמי' קיימת היאך מצינו מזיק שאינו מפסיד והא דנקט ר"י בלישני' מזיק נשכר וכן בתחילת דבריו אמר והנבילה יפה חמשים זוז ולא נקט ה"ס היינו משום דכיון דסברת שאינו מפסיד היא דחויה לר"י כמו סברת מזיק נשכר נקט בלישנא היותר תימא וכמפליג בדבר ועיקר דברי ר"י להוכיח מזה שקרא ואת המת יחצון היינו לפחת שפחתו מיתה שלעולם יטול הניזק ח"נ ולא בא להורות שיטול כ"א חצי חי וחצי המת בגוף הנבילה אלא בשבחא מרבוייא דוגם כל זה מוכח שפיר לפרש לפרש"י כיון דאמרינן שלא מצינו מזיק שאינו מפסיד אלא בענין דנמטייה פסידא א"כ א"א לומר דקרא כדכתיב שיטול כ"א חצי החי וחצי מת דא"כ הדרא קושיא שלי לדוכתא דאם יזדמן באמת שדמי הנבילה יהיה כמו דמי החי מכ"ש אם יעלה דמי הנבילה יותר מדמי החי היאך נדייניה

להאי דינא ואם נאמר שיטול כ"א חצי חי וחצי מת א"כ יהיה מזיק נשכר ולפחות בשווין דמי הנבילה לדמי החי לא יפסיד המזיק כלום ואנן בעינן שיפסיד ואם נאמר שיפסיד המזיק בע"כ לא ידענו כמה יפסיד שהרי אם ירדו לחלוקה לא יפסיד ואם נאמר מאחר שאם ירדו לחלוק חצי חי וחצי מת לא יפסיד לכך לא נקיים בזה ואת המת יחצון אלא נקיים וחצו את כספו על החי לחוד א"כ לקתה מדת הדין שכשהחי שוה מאה והמת צ"ט ודאי חולקין כיון שהמזיק יפסיד חצי זוז וכשיהיה המת שוה ג"כ מאה יפסיד המזיק חמשים והוי כחוכא ואיטלולא א"ו דקרא ואת המת יחצון לא בא להורות כלל שיטול המזיק בחצי גוף הניזק אלא לפחת שפחתו מיתה וכדמסקינן שלעולם נוטל הניזק חצי נזקו ואין למזיק שום חלק בגוף המת אלא מיתורא דוגם ילפינן שיש לו חלק בשבח אלא מ"מ כיון דמשמע לר"י פשטא דקרא נמי שחולקין חצי המת לכך קאמר דבשוורים שוין אייריי והנבילה יפה נ' וא"כ ממילא נתקיים כל הדברים כך נ"ל נכון בזו הסוגיא נמצא שכל זה במה שפרש"י דלא מצינו מזיק שאינו מפסיד מזה יצא לנו הקושיא דהיכי נדייניה ומשום הכי מפקינן לגמרי דרשה דחצי החי וחצי המת מגופו ודרשי' לפחת שפחתו המיתה אבל אם נאמר שאין התמי' קיימא אלא שלא יהא המזיק נשכר לא שייך כלל לומר היכי נדייניה דלעולם אם יעלה חצי המת יותר מח"נ נאמר שאין המזיק נוטל ואינו נותן אבל מדאמרינן שצריך שיפסיד א"ש נמצא לפ"ז כל זה היינו בסוגיא דהכא דקאמר ר"י מצד הסברא וכי מצינו מזיק נשכר מפ' רש"י דהתמי' היא ג"כ במה שאינו מפסיד אבל בסמוך בסוגיא דשבח דשם לא שייך התמיה דמזיק נשכר כמ"ש בגמרא ובתוספות והטעם בזה דודאי ברישא דמלתא שהמזיק רוצה להיות נשכר תיכף בשעת הנזק מכיס הניזק שייך שפיר התמיה דוכי מזיק נשכר אבל גבי שבחא דמעלמא קאתי שאין הניזק נפסד בכך ובשעת הנזק קודם שהשביח ודאי נעשה המזיק שותף ונחית לפסידא כיון שלא מחל לו הניזק בודאי וא"כ הדעת נוטה שיחלק המזיק בשבח כיון דחס רחמנא עליה וסד"א שאפילו אם נשכר לא איכפת לן אלא דילפינן מגזירת הכתוב דבעלים משלמין ואין הבעלים נוטלין וא"כ דיינו אם נאמר דגזירת הכתוב הוא להורות שהבעלים אינן נוטלים בשום פעם אפילו בשבח דמעלמא אבל במה שאינו מפסיד לא איכפת לן כיון דמעלמא אתיא ומשמיא הוא דחייס עליה שלא יפסיד ועדיין נשאר הקושיא האחרונה דמנ"ל דהיכא שאין חצי החי מספיק לח"נ שנוטל יותר עד דמי כל השור החי כאותה ששנינו דף ל"ג ולפי מ"ש אתי שפיר דכיון שזכינו דבין לר"מ ובין לר"י פשטא דקרא דואת המת יחצון היינו שיטול הניזק ח"נ שפחתו מיתה וא"כ אף אם נאמר דקרא קמא דוחצו את כספו היינו ג"כ פשטא דקרא שהמזיק יתן חצי החי נמצא שאלו המקראות אינן מתקיימים כאחד אלא בשוורים השווין אבל בשאין שווין ע"כ חד מינייהו דוקא וחד לאו דוקא שאם החי שוה יותר אין צריך המזיק ליתן חצי השור אלא פחות ואם פחת המת שוה יותר קרא בתרא לאו דוקא שאין הניזק יכול ליטול כל חצי הנזק כיון שנאמר שאין המזיק צריך ליתן לעולם אלא חצי השור וא"כ ע"כ צריכין אנו להכריע הי מינייהו דוקא והי לאו דוקא ועתה נכריע דבקרא קמא בלא"ה א"א לומר שהוא דוקא והיינו שלעולם חוצין את כספו לא פחות ולא יותר דע"כ א"א לומר כן שהרי אם יעלה חצי החי יותר על כל דמי המת ע"כ שאין נותנין לניזק חצי החי דא"כ תחמיר בתם יותר ממועד א"ו דלאו דוקא החצי אלא לפעמים אף פחות מחצי א"כ כמו שאנו אומרים דלפעמים פחות כך נאמר דלפעמים נותן המזיק יותר מחציו אפי' עד כולו ובלבד שיעלה לח"נ. אבל אם נאמר דקרא בתרא דוקא א"ש שלעולם נוטל הניזק חצי הפחת לא פחות ולא יותר ואי משום שלפעמים נוטל פחות מחציו והיינו כגון שאין השור החי שוה כדמי ח"נ זה אינו מצד הדין אלא כיון דבתם גברא לאו בר תשלומין הוא אלא השור וא"א להשתלם מן השור יותר מדמי שוויו והרי זה ככל התשלומין שאם אין לו למזיק מפסיד הניזק וא"כ ודאי קרא בתרא מיתוקמא דוקא לא פחות ולא יותר ובקרא קמא א"א לומר כן אזלינן בתר בתרא שבו הקפידה התורה שזהו היסוד בל ימוט שהניזק יטול ח"נ לעולם מגופו אמנם לשון הכתוב מ"ש ואת כספו היינו בשווין ואיצטריך ג"כ לכמה דרשות ודוק באלו הדברים היטב כל מה שכ' בסוגיא זו נכון בעז"ה. ולפי מה שהארכתי בזה הריני מפ' כוונת רש"י בל' קצר במ"ש וכי מצינו מזיק נשכר שאינו מפסיד וכוונתו בזה דלא שייך שום ה"א שיהיה המזיק נשכר דמהיכא תיתי דמלתא דפשיטא שיוכל הניזק למחול על נזקו כדי שלא יפסיד אלא הא דקאמר ר"י יכול שור שוה ה"ס יטול חצי החי וכו' רצה בזה שיש ה"א לומר דכיון דלא שייך שיטול המזיק חצי המת א"כ א"צ ליתן לניזק כלום מן החי ע"ז משני שפיר דא"כ מצינו מזיק שאינו נפסד והתורה הקפידה שיפסיד אלא ע"כ דאע"ג דלא שייך המזיק בחצי המת אעפ"כ צריך ליתן מן החי דהיינו פחת שפחתה מיתה מחצין בחי כדפרישית באריכות:

שם בגמרא אבל היכא דלית ליה פסידא לניזק וכו' והנבילה יפה ל' זוז שקיל נמי מזיק בשבחא וכו'. ומשכחת ליה דאייקר בשרא וקם בדמי רדיא דאלת"ה לימא ליה כיון שהבשר עכשיו ביוקר אילו לא אזקתן היה שוה יותר מל' זוז כיון דהוי חזי לבשרא ולרדיא א"ו כדפרישית ובזה תבין במאי שאמרו בכל הסוגיא שהמזיק נוטל בשבח ולעיל אמרו שבח כשעת הנזק ואוקימנא אפילו בשבחא ממילא דהתם איירי שהבהמה עצמה שיבחה וא"כ יכול לומר אילו לא אזקתן שכן דרך הבהמה שכל זמן שהיא יותר בבריאתה משבחת יותר אבל הכא איירי ביוקרא וזולא לא שייך לומר כן וצ"ל נמי דהפחת שפחתו מיתה מעיקרא היה מחמת שאינו ראוי לרדיא אבל לא מחמת שנפחת הבשר דאם לא כן הדרא קושי' לדוכתא דאם נתייקר הבשר אח"כ יאמר הניזק אילו לא אזקתן היה הבשר שוה עכשיו יותר אלא שהבשר הוא כבראשונה והפחת היה מרדיא ועכשיו אייקר בשרא כרדיא:

בתוס' בד"ה והתורה אמרה וכו' לאו משום דלישתמע וכו'. לכאורה היה נראה לפרש דכיון דבאמת וחצו את כספו אין לו שום מובן במשמעות המקרא בין לר"מ בין לר"י אלא בשווין ואף בזה הוא ללא צורך כיון דממילא הכי הוא והיה נראה לפרש לומר דוחצו את כספו לא קאי על השור החי אלא ה"פ דקרא שימכרו השור החי וחצו בו כספו של המת וע"ז מקשה ר' אחא דא"כ קשיא קראי אהדדי דכיון דמשמע דחצי נזק הוא דמשלם ולר"י משלם יותר כיון דס"ד דס"ל דחצי המת וחצי החי לר"י דווקא מקרא דואת המת יחצון וא"כ מצינו שמשלם יותר וע"ז משני דואת המת יחצון לא קאי על גוף המת אלא לפחת שפחתו וק"ל:

בפרש"י בד"ה וחוץ מחובל וכו' מדאיצטריך קרא למישרי מילה עכ"ל. במס' שבת מפורש יותר בפרש"י דלר' אבהו חובל דמילה קרי ליה מקלקל דאף על גב שמתקן תיקון המצוה מ"מ הוי מלאכה שאינה צריכה לגופא ואתיא כר"ש ומשום הכי לא מיתוקמא לה חובל ומבעיר בצריך לכלבו ולאפרו כיון שגם זה מלאכה שאינה צריכה לגופה א"ו שעיקר החיוב הוא על החבלה ועל הבערה גופה ונ"ל שבענין זה מקרי שפיר צריך לגופו כיון שהוא צריך לעשות מצות הכתוב ורוצה לעשות החבלה וההבערה וכן חובל ומבעיר ששנוי בברייתא לר' אבהו היינו שחובל בבהמה ובעוף ומחייב בזה שפיר משום נטילת נשמה כיון שהוא צריך לזה ובכוונה גמורה הוא עושה החבלה וכן במבעיר ויתבאר באריכות בדברי התוספות אבל ר"י דאמר פוק תני לברא סובר דמקלקל פטור אפילו בחובל ומבעיר והא דאיצטריך קרא למשרי מילה היינו משום דמילה מתקן הוא בשביל תיקון המצוה וכן בהבערה דבת כהן ועי' מ"ש בתוספות ודו"ק. אלו הדברים צריכין חיפוש בכמה מקומות בש"ס ואין כאן מקומם להאריך ואכתבם במס' שבת אי"ה:

בתוספות בד"ה חובל וצריך לכלבו וכו' ע"כ נראה דר"א ור"י אליבא דר"ש פליגי וכו' וא"ת אמאי מחייב וכו' ואור"י דכל הנך סוגיות כר"י וכו' עכ"ל. למאי שפירשו התוספות בסמוך דר"י סבר דר"ש גופא בעי תיקון קצת קשה דהיאך יתכן לומר דהסוגיא דהנחנקין אתיא כר"י דא"כ מאי מקשה התם לר"ש דאמר מקלקל בחבורה חייב אמאי התירו לטלטל בשבת מחט כדי ליטול בה הקוץ דלמא עביד חבורה וה"ל שגגת סקילה ומאי קושיא כיון דאמרינן דר"ש גופא לא מחייב בחובל אלא דוקא בצריך לכלבו וכיוצא דהוי תיקון קצת וגבי מחט לא צריך כלל לדם ואפשר דבאמת תירוץ זה של תוספות היינו לפי' רבינו שמואל שכתבו התוספות בתחילת הדיבור וכן פרש"י אבל לפי' הע"כ נראה לא שייך לומר כן ולכך לא הביאו התוספות זה התירוץ ברוב המקומות:

בא"ד דכל הני סוגיות כר"י וכו' פי' אבל לר' אבהו אליבא דר"ש אמרינן דכמו מקלקל בחבורה חייב אע"ג דפטור בשאר מלאכות כמו כן מלאכה שאינה צריכה לגופה אע"ג דפטור בשאר מלאכות אפ"ה חייב בחובל ומבעיר ונראה דלפ"ז צ"ל הטעם דהא בהא תליא דר' אבהו אליבא דר"ש סובר דתיקון דמצוה לא חשיב מתקן וא"כ ה"ה דצורך מצוה לא חשיב צריך לגופיה א"כ אמאי איצטריך למישרי מילה ולמיסר הבערה ות"ל דפטור משני טעמים חדא דמקלקל הוא ועוד דמלאכה שאינה צריכה היא א"ו דבחובל ומבעיר תרוייהו מחייבי ור"י סבר דצורך מצוה חשיב מתקן וא"כ כ"ש דחשיב צריך לגופו מהאי טעמא אבל במקלקל דחובל ומבעיר שאינו צורך מצוה כ"ע מודו דפטור כמו בשאר איסורים וכן במלאכה שאינו צריך לגופו הוי חובל ומבעיר כמו שאר מלאכות דלר"י חייב ולר"ש פטור וכל זה לפי' רבינו שמואל דלעיל או לפי' הע"כ נראה והיינו לכל חד כדאית ליה אבל לפי' רש"י במסכת שבת והבאתיו בסמוך לא יתכן לומר כן דלפירושו אדרבא הוי איפכא דהא דסובר ר"ש דמקלקל בחבורה חייב היינו משום דס"ל מלאכה שאין צריך לגופה פטור ע"ש באריכות והארכתי לכתוב כל זה ליישב דברי התוס' ממה שהקשה מהרש"א כמו שיבואר בסמוך ודו"ק:

בא"ד וההיא דספק אכל ופרק כל כתבי דהוי ברייתא איכא למימר דההוא תנא סבר כר"י בחדא וכר"ש בחדא עכ"ל. עיין במהרש"א שנדחק מאד בישוב דברי תוספ' אלו ומה שנראה מפירושו דהא דס"ל לר' אבהו אליבא דר"ש דמלאכה שאצ"ל חייב בחובל ומבעיר היינו דוקא כשהוא מקלקל אבל במתקן פטור אפי' בחובל ומבעיר במלאכה שאצ"ל וזה דבר תימא דיציבא בארעא וכו' ולא ידעתי מאין הוציא כן ועוד דסוף סוף הסוגיא דס"פ ספק אכל לא מתיישב כמ"ש הוא בעצמו אבל למ"ש בסמוך דבתירוצם זה סברי התוספ' דמקלקל בחובל ומבעיר ומלאכה שא"צ הא בהא תליא דמאן דסובר דמקלקל חייב והיינו משום דס"ל דמילה והבערת בת כהן לא חשיבי תיקון א"כ צ"ל נמי דמלאכה שא"צ חייב בהנך מה"ט גופא מדאיצטריך מילה והבערת בת כהן דהוי מלאכה שא"צ לגופה דצורך מצוה לא חשיבא נמי צריך לגופו וזה סברת ר"א וא"כ קושיית התוספת היא דאיך אפשר שר"א יאמר כן דא"כ תקשי ליה ברייתא דס"פ ספק אכל ודפ' כל כתבי דמשמע שם להדיא דמלאכה שאצ"ל פטור אפי' בחובל ומבעיר וא"כ הא מני לא ר' יודא דמחייב אפילו בשאר איסורים ולא ר"ש דמחייב מיהא בחובל ומבעיר ומחייב נמי מקלקל בהנך וכדפרישית וע"ז מתרצים התוספות שפיר דר"א אמר לך דהאי תנא סבר כר"י בחדא והיינו לענין מקלקל דפטור אפי' בחובל ומבעיר מיהו הריגת מזיקין לא מיקרי מקלקל אלא מתקן הוא אלא דיש לפוטרו מטעם מלאכה שאינה צריכה לגופה. והיינו ע"כ משום דס"ל דמילה והבערת בת כהן חשיב מתקן וא"כ מכ"ש דחשיב צריכה לגופה ובההיא לחוד סבר כרבי יהודה ולענין הדין דמלאכה שאצ"ל סובר כר"ש דפטור אלא דר"ש מחייב מיהא במלאכה שא"צ בחובל ומבעיר והיינו משום דס"ל דמילה והבערת בת כהן לא חשיב צריך לגופה כמו דלא חשיבא לגופה וחשיבא מתקן וא"כ לעולם אימא לך דמלאכה סבר דמילה והבערת בת כהן חשיבא צריך לגופה וחשיבא מתקן וא"כ לעולם אימא לך דמלאכה שא"צ פטור אפי' בחובל ומבעיר והיינו משום דחובל ומבעיר שוים בכל מילי לשאר איסורים ואין שום חילוק ביניהם וא"כ זהו ממש חדא כר"י שאין לחלק בין הנך לשאר איסורים מקלקל פטור בשניהם אלא דר"י מחייב במלאכה שא"צ בחובל ומבעיר כיון דמחייב בשאר איסורים והאי תנא סבר בהא כר"ש דבשאר איסורים פטור מלאכה שא"צ וא"כ לדידיה פטור נמי בחובל ומבעיר דמאי דשני לר"ש בין הני לשאר איסורים היינו מדאיצטריך מילה ובת כהן והוא סובר דלא מוכח מידי כדפרישית וזה ברור בדברי תוספ' ובחנם נדחק מהרש"א ודו"ק. אמנם מה שהקשו תוספות מפ' כל כתבי דהוי ברייתא ומשמע דברייתא גופא קשיא לר' אבהו ובאמת לפי תוספ' בפ' כל כתבי דלפי המסקנא מיתוקמא הברייתא דה' מזיקין נהרגין בשבת והיינו דוקא ברצין אחריו ודברי הכל א"כ לק"מ לר"א עיין שם ושניהם הם פי' ר"י אבל הנראה דפי' ר"י דהכא לרווחא דמלתא דאפילו אם נפרש הסוגיא דהתם כרש"י דמשמע דברצין אחריו אפי' שאר מזיקין מותר ומדנקט הברייתא ה' מזיקין היינו ע"כ כשאין רצין אחריו וא"כ לא מיתוקמא הברייתא אלא כר"ש ותקשי לר"א ע"ז כ' דאפ"ה לק"מ וכדפרישית וק"ל:

דף לה.

בא"ד ועי"ל דאפילו במקלקל גמור וכו' שסבור שיכול ליהנות עכ"ל. פי' דלענין מלאכה שאצ"ל ודאי בתר מחשבתו אזלינן דעיקר הטעם הוא משום שאין מחשבתו לזו המלאכה אלא לדבר אחר אבל לענין מקלקל לא שייך לקרותו מתקן בשביל מחשבתו שסבור שיכול ליהנות דכיון דבאמת אסור בהנאה הוי מקלקל מצד המעשה:

בא"ד ור' אבהו נהי דצורך מצוה וכו' היינו לתירוץ ועי"ל אבל לתירוץ ר"י הוי איפכא כמ"ש וק"ל ויתר הדברים בזו הסוגיא יבוארו במס' שבת אי"ה כי שם מקומו:

בד"ה נתכוון וכו' דל"ל להשמיענו עי' במהרש"א שהגיה ועוד דל"ל וזה הנכון וק"ל:

דף לה:

בגמרא הא לא מייתי ראיה שקיל כדאמר מזיק לימא תיהוי תיובתא דרבה בר"נ וכו' ובביאורי להפוסקים הארכתי בזה מאד בכל הסוגיא שלפנינו בדיני השוורים וכן בדיני חיטין ושעורים שנזכר

כמה פעמים בפוסקים וביחוד בסי' פ"ח ובסי' ת' וביותר האריכתי ליישב דברי הרמב"ם בפ"ט מהל' נזקי ממון שהם סתומים מאד וכל המפרשים נלאו למצוא הפתח ואין כאן מקומו להאריך בזה אפס קצהו תראה ממה שנוגע לסוגיית הש"ס דהכא. לימא תיהוי תיובתא דרבה ב"נ אף למה שהעליתי בראיות ברורות דבכה"ג דבבא דרישא שאין הספק אלא בשור המזיק לבד לא דמי כלל לחיטין ושעורים שיהא פטור מן השעורים אלא לדמי חיטין ושעורים דמיא שהדין פשוט דחייב בדמי שעורים וה"ה הכא כיון דשניהם מודים שזהו שור המזיק שעיקר החיוב בא עבורו וזו היא גוף התביעה של הניזק אלא שהכחשה היא באיזה ענין יהיה הפרעון שהניזק רוצה שהפרעון יהיה בגוף שור הגדול והמזיק אומר שרוצה לפרוע בגוף הקטן שזהו הפרעון המוטל עליו מגזירת הכתוב לפי דבריו וכן לענין תם ומועד א"כ איך נוכל לומר שיפטור אף מדמי הקטן מטעמא דאחולי מחיל גביה ועינינו הרואות שאינו מוחל לו הנזק של שור הניזק שלו אלא צווח ככרוכיא שישלם לו וכי בשביל שמוכחשים מאיזה שור יהיה הפרעון נאמר שיפטור לגמרי ואיזה מחילה שייך הכא כיון שאינו מוחל לו עיקר התביעה שהיה על שור הניזק ששניהם מודים בו בגוף א' והרי זה דומה למי שנתן לחבירו מנה ע"מ שיתן לו עבורם עשרה כור חיטין והמוכר מודה שקיבל המנה אלא שאמר שקבלם ע"מ שיתן לו עשרה כור שעורים וכי הדעת נותן בזה שיפטור המוכר לגמרי וטעמא דמחילה ודאי לא שייך הכא כיון שאין מוחל לו המנה ששניהם מודים בה וא"כ יאמר התובע כיון שאתה מכחיש אותי ואינך רוצה ליתן לי חיטין תחזיר לי עכ"פ המנה שאתה מודה בה מלבד שהארכתי שם דטעמא דמחילה וטעמא דהודאת בע"ד כולה חדא מילתא הוא כמו שיתבאר וכ"כ הסמ"ע סי' פ"ח וכן הודאת בע"ד כמאה עדים דמי לא שייך הכא דמה לנו בזה שהודה התובע שלא נתחייב לפרוע לו שעורים כיון שעכ"פ עיקר התביעה במקומה עומדת שהיא המנה א"ו דבאמת כה"ג אינו פטור מדמי שעורים ואין זה בכלל טענו חיטים והודה לו בשעורים אלא דמי חיטים ודמי שעורים מקרי וכן משמע להדיא בפרק השואל דף ק' גבי עבד גדול לקחתי והמוכר אומר קטן ישבע המוכר ואקשינן עליה מה שטענו לא הודה לו וכו' ומוקמינן לה בדמי עבד גדול ודמי עבד קטן והיינו כמ"ש שראובן נתן לשמעון מנה ע"מ שיקח בהם עבד גדול ושמעון משיב לו לא נתת לי אלא נ' ע"מ שאמכור לך עבד קטן דבכה"ג לא דמי לחיטין ושעורים אלא ישבע ש"ד ויתן לו עכ"פ עבד קטן והיינו כיון ששניהם מודים בעיקר א' שהוא קבלת המעות לא דמי לחיטין ושעורים וכמו שיתבאר בחדושינו שם אי"ה באריכות וא"כ ה"ה הכא גבי שוורים כיון שגוף א' של שור הניזק לא שייך לדמותו לחיטין ושעורים באמת אלא דמ"מ מקשה הש"ס שפיר דלמאי דס"ד דמתני אייריי בברי ובברי א"כ ע"כ צריך לומר דבכה"ג הוי חיטים ושעורים דאל"כ אמאי קאמר במתני' המע"ה ולא קאמר שמחויב המזיק לישבע ש"ד כדין מודה במקצת א"ו דתנא דמתני' חשיב ליה חיטין ושעורים ואפ"ה מחייב ליה עכ"פ כדקאמר מזיק וע"ז מקשה לימא תיהוי תיובתא דרבה ב"נ. ובזה מדוקדק הא דקאמר כאן בל' שלילה לימא תיהוי תיובתא ובסמוך גבי היו ניזקין שנים מקשה בפשיטות ואמאי חיטים ושעורים. אבל למ"ש א"ש דכאן אין הקושיא אלא לסברת המקשה אבל באמת לפי המסקנא לא דמי כלל לחיטין ושעורים אלא לדמי חיטין אבל בסמוך גבי היו ניזקין שנים שהוא ממש דין חיטין ושעורים כמו שיתבאר בסמוך מקשה שפיר ועפ"ז נתישבו דברי הרמב"ם שכ' בפ"ט מהל' נזקי ממון שאם המזיקין שנים זה אומר גדול הזיק בודאי וז"א הקטן הזיק משלם הקטן וישבע המזיק שבועת התורה ולכאורה הוא נגד המשנה שאמרה המע"ה ומכ"ש שהוא נגד הש"ס שמדמה אותן לחיטין ושעורים וא"כ שבועת התורה מאי עבידתיה אבל לפמ"ש א"ש דלמאי דמסקינן דמתניתין איירי בניזק שמא ומזיק ברי לכן אמרו המע"ה אבל בברי וברי ודאי דחייב ש"ד כיון שכתבתי דמאי דמדמה אותן הש"ס לחיטין ושעורים אינו אלא לפי סברת המקשה עפ"י הוכחתו למאי דס"ד דאיירי בברי וברי או במזיק שמא וניזק ברי כמו שיתבאר אבל למסקנא ודאי לא הוי חיטין ושעורים אלא דמי חיטין לכך ישבע ש"ד וכמו שכתבתי. אבל בסמוך גבי היו הניזקין שנים כתב הרמב"ם שדומה לחיטין ושעורים. מלבד מה שאכתוב בסמוך דאף אם נאמר שהמקשן לא דימה אותן ג"כ לחיטין ושעורים אפ"ה מקשה שפיר אלא שהאמת יורה דרכו דלפי מאי דס"ד דמתני' בברי וברי או בניזק ברי ומזיק שמא היינו מוכרחים לומר דהוי חיטין ושעורים מדנקט המע"ה ודו"ק:

בגמרא דקאמר ניזק ברי וקאמר מזיק שמא אכתי לימא תיהוי תיובתא וכו' והיינו ג"כ על הדרך שכתבתי דאף על גב דבאמת לפי המסקנא לא דמי לחיטין ושעורים אבל למאי דס"ד עכשיו דאיירי בניזק ברי ומזיק שמא ע"כ צריך לומר דתנא גופא מדמיהו לחיטין ושעורים דאל"כ איך קאמר המע"ה ות"ל כיון שהניזק תובע ברי בגוף הגדול ששוה מנה והמזיק משיב איני יודע אם הגדול או הקטן הרי זה דומה למי שתובע לחבירו מנה והלה משיב נ' ידענא ונ' לא ידענא שהדין פשוט בזה דה"ל מחויב שבועה דאורייתא וכיון שאינו יכול לישבע שהרי הדבר ספק בעיניו משלם כל המנה וא"כ ה"נ דכוותיה אמאי אמרינן המע"ה ולא אמרינן דה"ל משואי"ל ומשלם הגדול א"ו דחשיב חיטים ושעורים וא"כ לא ה"ל מחויב ש"ד מעולם שנא' משואי"ל ומשלם אלא משלם מן הקטן לכך מקשה שפיר לימא תיהוי תיובתא אמנם בעיקר דברי המקשה שאמר אכתי לימא תיהוי תיובתא דרבה בר"נ דמשמע מזה דאפילו בכה"ג שזה טענו חיטים והלה משיב איני יודע אם חיטים או שעורים אפ"ה פטור מכלום וזה דבר תימה דמנ"ל לסתמא דתלמודא דרבה ב"נ פוטר בכה"ג וכבר נתחבטו בו גדולי הפוסקים ובאמת פסק הרמב"ם להדיא כמה פעמים בפ"ה מהל' שאלה ובפ"א מהלכות טוען וכהנה רבות דבכה"ג נשבע הנתבע היסת ומשלם השעורים וכן כתבו הטור וב"י בש"ע סי' פ"ח והרבה מקדמונים השיגו ע"ז מסוגיא דשמעתין מדמקשה הש"ס בפשיטות ובאמת שאף לפ"ד המשיגים קשה מנ"ל לסתמא דתלמודא הכי להקשות בפשיטות כיון דרב"נ סתמא קאמר והיינו בברי וברי אבל בכה"ג מנ"ל וע"פ הסברא ודאי דלא דמי וכמו זר יחשב דכיון שהנתבע יודע שחייב לו אלא שאינו יודע אם חיטים אם שעורים והתובע אמר בברי שהם חיטים איך יאכל הלה וחדי ויפטר לגמרי וטעמא דמחילה והודאה לא שייכי הכא כלל וכן מתמיה הש"ך ע"ש באריכות לשון בסי' פ"ח ומכ"ש שיש לתמוה כן בנדון השעורים שלפנינו אלא שהנ"י הכריע מחמת זה כדברי הרמ"ה דטעמא דרב"נ גבי חיטים ושעורים שפטור אף משעורים היינו בשחוזר מהודאתו וטוען משטה אני בך ואף על גב דבתבעו והודה לא שייך משטה היינו כשהודה ממש לדברי התובע אבל הכא כיון שזה תבעו חיטים וזה הודה שעורים יכול לטעון משטה וכן כשהשיב איני יודע אם חיטים וכו' שלא הודה ממש לדברי התובע יכול לטעון משטה אבל כשעומד בהודאתו חייב בדמי שעורים אבל מסוגיא דשמעתין לא משמע הכי דהא קי"ל כמ"ד פ"נ קנסא וא"כ ע"כ דכל הסוגיא איירי שיש כאן עידי נגיחה אלא שאינם יודעים איזה שור נגח דאלת"ה אלא שאין כאן עדים כלל ה"ל המזיק מודה בקנס ופטור מכלום א"ו בדאיכא עדים וא"כ לא שייך הכא טענת משטה כלל וכן הקשה הרא"ש ע"ש וגדולי המפרשים כתבו דסוגיין למ"ד פ"נ ממונא וזה דוחק וכמ"ש באריכות בל' הפוסקים ועוד דמ"מ תקשי מאי מקשה בפשיטות לימא תיהוי תיובתא ודחיק לאוקמי מתני' בברי ושמא אמאי לא מוקי לה בברי וברי וכשעומד עדיין בטענתו ואין טוען משטה וא"ל דא"כ מאי קמ"ל דשקיל כדקאמר מזיק פשיטא הא ליתא דהא מאי דשקיל כדקאמר מזיק לא איתמר בהדיא אלא מדיוקא שמעינן לה ועל דיוקא לא שייך להקשות פשיטא וכ"ז יתיישב במ"ש בסמוך בל' רש"י:

בפרש"י בד"ה שקיל כדקאמר מזיק וגובה מן התם עכ"ל. לכאורה זה הל' תמוה מאד דהאי לישנא לא משמע אלא אסיפא דמלתא דא' תם וא' מועד ואמאי לא נקט אריישא דמלתא ולומר וגובה מן הקטן ועוד שרוב המפרשים הסכימו דבסיפא לא שייך לדמותו לחיטי' ושעורים דכיון שהניזק אומר מועד הזיק שדינו לשלם מעליה שבנכסיו ואף שור התם בכלל וא"כ כשאומר המזיק תם הזיק הוי הודאה ממין הטענה ולפ"ז קשה יותר לרש"י דטפי הל"ל וגובה מן הקטן ובאמת כל הסוגיא שייכא יותר אריישא דמלתא כמ"ש בל' הפוסקים באריכות ואם נאמר שלא כיון רש"י אסיפא דמלתא דוקא א"כ צ"ע מה כוונתו בזה הל' וכן בסמוך:

רש"י בד"ה דקאמר ניזק ברי לי ואפ"ה שקיל מן התם כ"ש דהוי תיובתא דרב"נ עכ"ל. יש לדקדק כדלעיל אמאי נקט ואפ"ה שקיל מן התם ומה כוונתו בזה וכל שכן מ"ש רש"י כ"ש דהוי תיובתא לכאורה אינו מובן כלל איך הוי כ"ש שהרי גוף הסוגיא תמוה אמאי פשיטא ליה להש"ס דרב"נ פוטר בכה"ג כמ"ש באריכות ואיך שיהיה עכ"פ לא שייך לומר שהוא כ"ש והתמי' על מפרשי רש"י שלא השגיחו בזה. והנלע"ד בזה שרש"י הרגיש בזו הסברא שכתבתי דהאי בבא דרישא דהיו המזיקין שנים לא דמי כלל לחיטים ושעורים אלא לדמי חיטים וכמ"ש ולא ניחא ליה לרש"י לפ' ג"כ שהמקשה הקשה למאי דס"ד עכשיו והוכיח מל' המשנה מדלא נקט שישבע שבועת התורה וכמ"ש בסמוך אליבא דהרמב"ם כ"ז אפשר דלא ניחא ליה לרש"י מסתימת לשון הסוגיא ועוד שהרגיש בזו הקושיא שכתבתי דאיך שייך לומר דכשאמר הניזק ברי גדול הזיק והמזיק אמר א"י אם הקטן או גדול שיפטר לגמרי ומאן לימא לן דרב"נ פטר בהא כיון שהוא דבר תימא מצד הסברא לכך נראה שרש"י מפרש הסוגיא בענין אחר דהא דקמתמה תלמודא הא לא מייתי ראיה שקיל כדקאמר מזיק אין הכוונה שראוי לנו לומר שיפטור לגמרי אלא עיקר הדיוק הוא מדנקט המע"ה משמע לפי שהניזק הוא המוציא אינו נאמן אלא המזיק נאמן בכל מה שאמר לפי שהוא המוחזק וא"כ טענתו עדיף ואזלינן בתרה ולפ"ז בסיפא דמלתא דא' תם וא' מועד אזלינן בתר טענת המזיק ואמרינן שהתם הזיק ונ"מ שאינו יכול לסלק את הניזק בזוזי אלא דוקא מגופו וזה כונת הל' מאי דקאמר הש"ס שקיל כדקאמר מזיק כתב עליו רש"י וגובה מן התם דייקא שגובה דוקא מגופו ואף על גב דקאמר ניזק ברי לי שזה לא הזיקני וא"כ איך יכול לכופו שיתן לו מגופו ולא אמרינן הודאת בע"ד כמאה עדים דמי וכיון שהודה הניזק שזה הגוף לא הזיקו אף שהמזיק אמר ברי לי שזה הגוף הזיק הוי כאילו מחל לו הניזק על תביעת זה הגוף ואף ע"ג שאינו מוחל לו עיקר הנזק שהרי אומר מועד הזיק מ"מ כיון שהמזיק מכחישו והוא מוחזק יש לנו לומר שישלם לו עכ"פ כשיעור דמי התם מן העליה שבזה מחויב לפי דברי שניהם אבל עכ"פ לא נכוף את המזיק ליתן מגופו שלפ"ד הניזק לא נתחייב בכך ומדלא אמרינן הכי אלא שצריך ליתן לו מגופו ע"כ הטעם בזה דאדרבה נגד המזיק אמרינן כאן הודאת בע"ד כמאה עדים דמי והרי הודה שחייב לו חצי גוף השור הזה ואף על גב שהניזק ג"כ הודה שלא נתחייב זה הגוף לא שייך ביה לומר הודאת בע"ד וכו' וכאילו מחל לו שהרי עינינו רואות שלא מחל לו וכן הודאתו לא חשיבא בזה כיון שאדרבא תובע יותר כ"ז דקדק הש"ס מל' המע"ה שהוא יתור דמרישא שמעינן לה אע"כ דאדלעיל מיניה קאי דקתני היו שניהם של איש א' שניהם חייבים ומוקמינן לה לקמן בדאיתנהו לתרוייהו דוקא משא"כ היכא דנאבד אחד מהם מפסיד הניזק לגמרי ואפשר דאף שהמזיק טען מעיקרא ברי שזה השור שנשאר הזיק אפ"ה מצי מדחי לפי שאין אדם מקפיד בשוורים השוים ואהא קתני סיפא היה א' גדול ואחד קטן כו' המע"ה ומדקא פסיק ותני המע"ה משמע להדיא דאף על גב שנאבד א' מהם ונשאר אותו שהודה המזיק חייב כדדייק לישנא דהמע"ה וכן בתם ומועד לענין דלא מצי לסלוקיה בזוזי כדפרישית וע"ז מקשה שפיר לימא תיהוי תיובתא דרב"נ דאמר טענו בחיטים וכו' פטור אף מדמי שעורים ופרש"י פטור אף משעורים דהא אמר ליה תובע לאו שעורים יהבי לך ואחולי מחיל גביה עכ"ל וכיון בזה למ"ש בשם הסמ"ע שהרי א"א לפ' טענת מחילה כפשוטו שהרי כתב דאמר תובע לאו שעורים יהבי לך וכיון שלא נתן לו לא שייך ל' מחילה א"ו שכיון בזה דעיקר הטעם הוא הודאת בע"ד כמאה עדים אלא דלא תקשי למה לא אמרינן להיפך גבי הנתבע הודאת בע"ד כמאה עדים ע"ז כתב אחולי מחיל פי' דודאי לגבי תובע שייך יותר הודאת וכו' דאף שהדבר ברור שחייב ה"ל כאילו מחל לו בפירוש משא"כ בנתבע זה נ"ל ברור בכוונת רש"י וכמ"ש בל' הפוסקים באריכות. וא"כ לפ"ז מקשה שפיר דהוי תיובתא דרב"נ דלפי מה שהוכחנו מל' המע"ה דשקיל כדקאמר מזיק מוכח להיפך דאדרבה לענין הנתבע אמרינן יותר הודאת בע"ד וכו' והיינו משום דהודאת התובע אינו אלא לפי שתובע יותר לכך חשיב יותר הודאת הנתבע וא"כ אמאי אמר רבה ב"נ פטור מדמי שעורים ולא אמרינן הודאת הנתבע בשעורים כמאה עדים דמי ויתחייב בשעורים ומה שהודה התובע שאינן חייב לו שעורים לא נחשוב להודאה ולומר אחולי מחיל כיון שאדרבא תובע יותר ולפ"ז א"ש נמי דקאמר בסמוך אלא בברי ושמא וכו' אי נימא דקאמר ניזק ברי וכו' ופרש"י ואפ"ה שקיל מן התם כ"ש דהוי תיובתא דרב"נ וכו' עכ"ל והכוונה בזה שכיון שהניזק אומר ברי שהתם לא הזיקו והמזיק אומר איני יודע אם תם או מועד וא"כ קשה איך נכוף את המזיק ליתן לו מגוף התם ולא אמרינן שישלם לו מן עלייה כשיעור דמי התם שזה החיוב הוא לפי שניהם משא"כ החיוב של מגופו הודה הניזק בפי' וכאילו מחל לו ואף אצל המזיק הוא שמא א"ו מדאמרינן דאף בזה שקיל כדקאמר המזיק ע"כ היינו דטענת המזיק חשיבא לן עיקר ולא הודאת הניזק כיון שרוצה יותר וא"כ צריך המזיק ליתן כפי שהודה שהוא א' משניהם או כל דמי הנזק של המועד או מגוף התם כשיעור נזק אלא כיון דמספיקא לא מפקינן ממונא צריך ליתן עכ"פ הפחות שהוא גוף התם וא"כ מקשה שפיר דכ"ש דהוי תיובתא דכיון דאפילו בכה"ג שהודאת הנתבע אינו ברורה וטענת התובע ברורה שגוף התם לא נתחייב אפילו הכי צריך ליתן לו מגופו דלא אזלינן בתר הודאתו כיון שתובע יותר אלא בתר הודאת הנתבע אזלינן אם כן כ"ש בההיא דרב"נ שהודאת הנתבע היא ברי שחייב לו שעורים שיש לילך אחריו יותר ולחייבו בשעורים עכ"פ והודאת התובע אין לנו לחושבו כמאה עדים כיון שתובע יותר ולא שייך לומר דמחל כן נראה לי ברור בל' רש"י ודוק היטב. ודע שאף שכתבתי בזה הדרך שהדקדוק הוא מסיפא דמילתא דא' תם וא' מועד היינו משום שדקדוק הל' רש"י מורה יותר על זה אבל באמת שייך כ"ז הדקדוק אפי' אריישא דמלתא

דא' גדול וא' קטן ודייקי' דשקיל כדקאמר מזיק דטענתו היא עיקר ונ"מ שאפילו אם נאבד הגדול אח"כ אפ"ה גובה מן הקטן ולא אמרינן כיון שהודה הניזק שהקטן לא הזיק אלא הגדול וזה נאבד לא שקיל מידי אלא אפ"ה שקיל כדקאמר מזיק לפי שהודאת המזיק היא כמאה עדים ואזלינן בתרא ולא איכפת לן בהודאת הניזק כיון שהודאתו אינו אלא לתבוע יותר וא"כ מקשה אדרב"נ וכדפרישית וכן בסמוך דקאמר מזיק אומר שמא הגדול ושמא הקטן והניזק אומר ברי שהגדול הזיק וגם בזה אמרינן דשקיל כדקאמר מזיק ואף אם נאבד הגדול גובה מן הקטן והטעם כיון דאזלינן בתר טענת המזיק והוא הודה בתחלת הודאתו שאינו יודע אם הגדול או הקטן וא"כ ודאי אנן סהדי שהוא רוצה לחייב את הקטן ושוב לא יכול לפטור אותו ואפי' בכה"ג לא אזלינן בתר הודאת התובע וכדפרישית וא"כ כ"ש דהוי תיובתא דרב"נ ואין להקשות ע"ז דהא מרישא דמתנית' משמע שאינו גובה אלא א"כ דאיתנהו לתרווייהו וכדמסקי' במסקנא בשמעתין שמפני זה דקדק לומר שניהם חייבים ע"כ דלק"מ דהא דאמרי' שניהם חייבים היינו דוקא בשמא ושמא דהתם איירי כששניהם שווין אבל האי בבא דא' גדול וא' קטן דאיירי שכבר הודה כ"א בב"ד בברי וברי או בברי ושמא א"כ לא בעינן דאיתנהו לתרווייהו אלא בתר טענת המזיק אזלינן ותדע דהא לפי המסקנא דאוקמינא בניזק שמא ומזיק ברי א"כ ודאי לא שייך לומר דאי ליתנהו לתרווייהו אומר המזיק אייתי ראיה דהאי תורא אזקך והיאך יאמר כן כיון שכבר הודה וה"ל כאומר לחבירו חייב אני לך מנה והלה אומר איני יודע שחייב א"ו כדכתיבנא ודו"ק:

במשנה שור שהיה רודף וכו' וזה אומר בסלע לקה המע"ה. וקשיא לי למאי דקי"ל כמ"ד פ"נ קנסא היכי משכחת להאי דינא דמתניתין דכיון דע"כ בדליכא עדים איירי מדטעין המזיק לא כי אלא בסלע לקה וא"כ מאי איריא דטעין בסלע לקה אפילו מודה לו ששורו הזיקו אפ"ה פטור מטעם דמודה בקנס פטור וכ"ש כיון דכפר מסתמא קושטא קאמר דאל"כ היה לו להודות ומה"ט נופא קשה אהא דקאמר בשמעתין חלוקין עליו חבירו על סומכוס משמע דלסומכוס בכה"ג הוי ממון המוטל מספק וחולקין והיכי משכחת לה דאטו בשופטני עסקינן שיכפור כדי להתחייב ויותר נוח לו להודות ולפטור ועוד דליישנא דמתניתין גופא קשיא דתני טעמא דהמע"ה וא"כ משמע להדיא דהיכא שהניזק מוחזק כגון שתפס שלא בעדים נאמן בטענתו ונוטל כל חצי נזקו דהמזיק מיקרי מוציא ועליו הראיה דהכי משמע לישנא דהמע"ה בכולה תלמודא והכא ודאי לא שייך לומר כן דאף שהניזק מוחזק אפ"ה אינו גובה מזה המזיק כיון שאין לו עדים ואף אם המזיק מודה פטור מטעם מודה בקנס וכדפרישית ודוחק לומר לאוקמי האי בבא במועד דבשילהי שמעתין אסקינן להדיא דכולה מתני' בתמין איירי ומכ"ש דקשה יותר לשיטת מהרש"ל ביש"ש שכתב להדי' דבמועד שהיה רודף והניזק טוען ברי ומזיק שמא כ"ע מודו דחייב כיון שהוא מועד ליגח וטוען ברי תו לא תלינן בסלע מטענת ספק ומייתי ראיה מסוגיא דפ' המוכר את הפירות וא"כ הדק"ל כיון דע"כ בתמין איירי דהא מסקינן דהאי בבא איירי בברי ושמא דומיא דסיפא וא"כ במועד פטור ולא מתוקמא אלא בתם וא"כ ת"ל דפטור משום שלא גרע הכפירה מהודאה וכמ"ש התוס' ג"כ להדיא בר"פ הפרה ובעיקר דברי מהרש"ל אף דנראין לכאורה תמוהין וכבר השיג עליו הש"ך בסי' ת' מיהו בסוף הסוגיא אביא סמוכין לדבריו לעיקר דבריו וראיות ברורות יתנו עדיהן ויצדיקו את הצדיק. הדרינן למילתא דמתוך קושיא זו היה נ"ל בפשיטות דאף על גב דקי"ל מודה בקנס פטור אפ"ה היכא דתפס מקמי הודאתו של זה תו לא מיקרי מודה בקנס דלא קרינן בכה"ג פרט למרשיע את עצמו דהא לאו מחמת הרשעת עצמו והודאת פיו מחייבינן ליה שהרי אף אם כפר נתחייב משום שהלה נאמן בטענתו מחמת שתפוס ועומד וזה שהודה אח"כ בע"כ עונה אמן ולא מסתברא למיפטריה כה"ג כן היה נ"ל ברור ובהכי הוי אתי שפיר מיהא הא דקפסיק ותני המע"ה ליישב קושיא השניה. אלא דאחר העיון ראיתי שדבר זה מחלוקת ישנה היה בין הקדמונים ונחלקו בה הראב"ד והרמב"ן ז"ל הביאם הרא"ש בסוף פ"ק שהראב"ד כתב ואפי' תפס מקמי הודאה ואח"כ הודה מפקינן מיניה ולא אמרינן דתפיסה מקמי הודאה כעדים דמיא מדא"ל רבן גמליאל לר"י אי אתה יודע שטבי עבדי יוצא לחירות וכו' והרי טבי כתופס מקמי הודאה הוי שהרי גופו אצלו הוא ואפ"ה לא יצא לחירות וכו' והקשה עליו הרמב"ן דהודאה בב"ד דוקא בעינן כו' והאידנא ליכא כו' הלכך אי תפס מפקינן מיניה בין תפס מקמי הודאה ובין תפס לאחר הודאה עכ"ל הרי לפנינו דמדברי שניהם נלמד דבהודאה גמורה בב"ד מומחין אפילו תפס מקמי הודאה מפקינן מיניה ומשמע לכאורה מלשון הראב"ד דאיירי אפילו בתפיסה שלא בעדים מדכתב ולא אמרינן דתפיסה מקמי הודאה כעדים דמיא אבל אחר העיון יראה לי דע"כ מתפיסה בעדים איירי דאי שלא בעדים א"כ מאי מייתי הראב"ד מההיא דטבי דנהי שהעבד מוחזק בעצמו מ"מ הוי כתפיסה בעדים דאי לאו הודאת ר"ג שיצא לחירות לא הוי העבד מוחזק בעצמו דברשותו דמרי' קאי אלא ע"כ דמתפיסה בעדים איירי ואפ"ה משמע ליה מעיקרא דתפיסה כעדים דמי כיון שעדיין לא בא לכלל כפירת בעל דינו ומש"ה דחי שפיר מההיא דטבי אבל היכא דתפס שלא בעדים נראה לכאורה שאין שום טעם לפוטרו בהודאתו כיון שהלה מוחזק ועומד ונאמן בתפיסתו על טענתו במגו דלקוח תו לא מיקרי מרשיע עצמו כנ"ל ברור. אמנם בני התורני המופלא מוה"ר בעריש זצ"ל הקשה לי מדאמרינן לקמן בפ' שור שנגח ד' וה' דף מ"א ובעל השור נקי נקי מחצי כופר ומקשה ר"ע והלא הוא עצמו אינו משתלם אלא מגופו הביאהו לב"ד וישלם לך א"ל ר"א וכי כך אני בעיניך אין דיני אלא כשהרג ע"פ עד א' או ע"פ בעלים ומקשה הש"ס מודה בקנס הוא ואי ס"ד בתפס שלא בעדים מקמי הודאה תו לא מיפטר אח"כ בהודאתו א"כ שפיר הוי מצי לאוקמי נקי מח"כ בכה"ג נופא אפילו תפס שלא בעדים מיהו בהא דדלי חספא אשכחנא מרגניתא ונ"ל ליישב בטוב טעם לפי שמצאתי און לי בדברי ה"ה שכתב בפ"ט מהל' נזקי ממון בשיטת הרמב"ם דאף על גב דמודה בקנס פטור כבר כ' הר"א בפירושיו דפלגא נזקא שאני משארי קנסות שאם תפס אין מוציאין מידו עכ"ל אלא שלא ביאר טעם הדבר ומהיכן למד כן ועוד שלא גילה בדעתו אי איירי מתפיסה דקמי הודאה או לאחר הודאה ואי בתפיסה בעדים או שלא בעדים ואם הר"א שהזכיר הוא הראב"ד ע"כ דאיירי מתפיסה שלא בעדים כי היכי דלא תקשי דברי הראב"ד אהדדי במה שהביא הרא"ש בשמו וכמ"ש לעיל אלא דמל' הישׁ"ש נראה דגריס בל' ה"ה כבר כתב הרא"ה זצ"ל וא"כ הוא ר' אהרן הלוי ומ"מ נ"ל ברור דאיירי דווקא מתפיסה שלא בעדים ומטעמא דפרישית דלא מיקרי מרשיע את עצמו ובהכי ניחא לחלק בין קנס דח"נ ובין שאר קנסות דבשאר קנסות נראה דלא מהני התפיסה כלל כיון שאין לו זכיה בגוף החפץ אלא שרוצה לתפסו במשכון על הקנס שלו וכיון דמדינא אין לו שום זכיה בדמי הקנס שלא בעדים קודם התפיסה א"כ אף הוא אינו יכול לתפוס שום דבר בתורת משכון דהא קי"ל כל היכא דמנה אין כאן משכון אין כאן משא"כ בקנס דח"נ כיון שזוכה בגוף השור דקי"ל כר"ע דאמר שותפים נינהו מש"ה מהני ליה תפיסתו שלא בעדים שזוכה בתחילה ותו לא מיגרע מחמת הודאה שאח"כ כיון דלא מקרי מרשיע את עצמו כדפרישית אלא דעדיין קשה אפי' בקנס דח"נ היכי משכחת לה שזוכה בגוף השור ע"י תפיסתו שלא בעדים לענין שהוא תפוס ועומד ונאמן לומר שהזיקו במגו דלקוח ואמאי הא קי"ל דהגודרות אין להם חזקה בהני עיזי דאכלי חושלא אמנם כבר הרגישו תוספות בכיוצא בזה בסוגיא דהמחליף פרה בחמור בפ' השואל ותירצו שם דכל היכא דאיכא דרא דממונא בלא טענותיהם והתופס טוען ברי אפי' בגודרות יש לו חזקה וא"כ לפ"ז א"ש הא דקתני בשמעתין דהכא המע"ה שאם הניזק מוחזק על המזיק להביא ראיה ואי לא מייתי ראיה מהימן הניזק בתפיסתו והודאת המזיק אינו מגרע כחו כדפרישית וכהאי גונא גופא איירי הרמב"ם כהני בבי דמתני' דבכולהו איכא דרא דממונא כמ"ש תוספות בשמעתין וא"כ לפ"ז יפה כתב ה"ה בשם הר"א שאם תפס בגוף השור אין מוציאין מידו וז"ש דפ"נ שאני דבשאר קנסות לעולם לא משכחת זה דכיון שאין לו זכיה בגופו אין יכול לתפסו בתורת משכון משום דמנה אין כאן משכון אין כאן ובזה נתיישב מה שהקשה בני זצ"ל דלקמן דמיירי לענין ח"כ דמוקי הש"ס ע"פ הבעלים וא"כ לולי הודאת בעלים אלא שהיו כופרין לגמרי תו לא הוי דרא דממונא וממילא דאפי' תפס בגוף השור ל"מ דגודרות אין להם חזקה ואם תפס ממון אחר שלא בעדים נמי ל"מ משום דמנה אין כאן משכון אין כאן וליכא לאוקמי פשטא דקרא בגווני דאיכא דרא דממונא כהני בבי דמתני' דהכא ובתפס שלא בעדים דקרא סתמא כתיב כנ"ל נכון ליישב לישנא דהמע"ה במתניתין אבל עיקר הקושיא במקומה עומדת דפשטא דמתני' מסתמא איירי שהמזיק בא להוציא כדמשמע בשמעתין וא"כ מאי קמ"ל פשיטא דפטור דמהיכי תיתי לחייב בכפירתו יותר מבהודאה ומכ"ש דקשה אליבא דסומכוס ויתבאר בסמוך על נכון ודוק היטב:

בגמ' אמר ר"ח בר אבא חלוקין עליו חבירו על סומכוס כו' כבר כ' שיש לתמוה דמשמע דלסומכוס בכה"ג נמי לית ליה המע"ה והניזק נוטל רבע נזק והיאך אפשר לומר כן דהא קי"ל פ"נ קנסא וכיון דע"כ מתני' בדליכא עדים איירי והיאך אפשר לומר כן דאטו מי גרע כפירה מהודאה ואטו בשופטני עסקינן ומתוך כך היה נראה לכאורה דר' חייא בר אבא ס"ל כמ"ד פ"נ ממונא ומתוך כך עלה בלבי ליישב מה שהקשה הרא"ש בשמעתין על שיטת הרמ"ה ז"ל שמפרש טעמא דרבה בר נתן דטענו חיטים והודה בשעורים פטור אף משעורים היינו בטוען משטה הייתי בך וא"כ מאי מתקיף ר"פ ממתני' דהא ע"כ בדאיכא עדים שא' מהם נגח דאל"כ מיפטר לגמרי משום מודה בקנס וכיון דאיכא עדים תו לא שייך טענת משטה כ"ז דקדק הרא"ש ולמאי דפרישית א"ש דהא ר"פ מרא דאתקפתא כשיטתו השיבו דאית ליה פ"נ ממונא והא דאתקיף בפשיטות אהנהו דשקלי וטרי במימרא דרחב"א היינו משום דכל השקלא וטרי' ע"כ לא קאי אלא למ"ד פ"נ ממונא כדפרישית אלא דעכ"ז קשה בעיני הדבר לאוקמי כל הסוגיא דשמעתין דרחב"א ור"א בר ממל וסתמא דתלמודא הכל דלא כהלכתא. אמנם בלא"ה כיון דמלתא דסומכוס גופא היינו בריש פרק הפרה והתם גופא ע"כ דליכא עדים על נגיחת הוולד ואפ"ה סובר סומכוס דחולקין ותקשי למ"ד פ"נ קנסא היכי משכחת לה אטו מי עדיף כפירה מהודאה כמ"ש שם התוס' ואף שכתבו שם תירוצים אחרים מ"מ גוף הסברא לא נדחת ממקומה אלא ע"כ כדפרישית שם בחדושי דלסומכוס לא שייך לפטור בקנס מטעם הודאתו אלא במאי דמיפטר היכא דכופר והיינו באידך ח"נ אבל באותה החצי דמחייב לסומכוס בכל גווני היכא דכפר א"כ אפילו אי מודה נמי לא מיפטר דתו לא מקרי מרשיע את עצמו ולפ"ז ממילא רווחא שמעתין נמי בסוגיא דידן אלא דקשיא לי א"כ מאי מקשה הש"ס וממאי דמתני' בברי וברי ומקשי עלה דר' אבא בר ממל ומאי קושיא דהא לסברתינו אפי' אי לא איירי מתני' בברי וברי אפ"ה דייק ר"א שפיר ממימרא דרחב"א גופא דע"כ אמר סומכוס אפי' בברי וברי דאלת"ה אפילו אי איירי מתני' בברי ושמא או בשמא ושמא אפ"ה לא מיתוקמא כלל מלתא דרחב"א דלסומכוס חולקין דכיון דמצי למיפטר נפשיה בטענת ברי א"כ היכא דמודה נמי פטור דמקרי מרשיע את עצמו וא"כ היכא דטען שמא אמאי חייב אטו מי גרע מהודאה אע"כ דלסומכוס חולקין בכל ענין וממילא דבהודאה נמי מחייב דלא מיקרי מרשיע את עצמו כיון שאינו יכול לפטור את עצמו בשום ענין והא דלא קשיא ליה לר' אבא בר ממל אמתני' דשור שנגח את הפרה ולדייק מיניה דאמר סומכוס אפילו בברי וברי דאל"כ אמאי קאמר שם במשנה שהם דברי סומכוס דחולקין הא אי מודה נמי מיפטר דמיקרי מרשיע את עצמו אע"כ דאפילו בברי וברי מחייב וה"ה בהודאה כדפרישית א"ל דמתני' דהתם לא מוכח מידי דהתם ודאי בכל ענין אמר סומכוס דחולקין כיון שהוא מודה במקצת כמ"ש התוספות בשמעתין בד"ה מדסיפא דאפילו בשמא וברי בכה"ג ס"ל דחולקין כ"ש בברי וברי אבל מדר' חייא בר אבא דייק שפיר דבכל ענין מחייב סומכוס בברי וברי א"כ מאי מקשה וממאי דמתניתין בברי וברי. ולכאורה היה נראה ליישב דמקשה שפיר דלעולם בברי וברי לא אמר סומכוס אלא מלתא דרחב"א היינו דמשמע ליה מתני' בברי ושמא או בשמא ושמא ולא תקשי אטו מי גרע כפירה מהודאה דאיכא למימר דרחב"א גופא הכי דייק מדקתני במתני' המע"ה ולא קתני פטור אע"כ דאתי לאשמעינן דהיכא דהניזק מוחזק נוטל ח"נ ועל המזיק להביא ראיה וכמ"ש בלשון המשנה באריכות ועלה קאמר רחב"א דבכה"ג שהניזק מוחזק אפ"ה אינו נוטל אלא רבינ:

בגמרא לימא תיהוי תיובתא דרבה בר נתן כו' הרא"ש בשם הרמ"ה כתב דטעמא דרבה בר"נ דפטור אף מדמי שעורים היינו היכא דטוען משטה הייתי בך והקשה עליו א"כ מאי מקשינן עליה ממתני' הא מתני' על כרחך בדאיכא עדים איירי למ"ד פ"נ קנסא וכיון דאיכא עדים לא שייך משטה בך ותירצתי דסוגיין כמ"ד פ"נ ממונא וכבר הארכתי בזה דבלא"ה סוגיין כמ"ד פ"נ ממונא ומתוך כך אלא דאכתי הקושיא במקומה מנ"ל להקשות ממתני' אדרבה בר נתן דלמא איירי מתני' בדאיכא סהדי. ונלע"ד ליישב דע"כ איירי מתני' בדליכא סהדי משום דקשיא לן הא דקתני מתני' המע"ה ואמאי לא קתני ישבע דהא מודה במקצת ונהי דבשניהם תמין פטור משבועה דהו"ל טענו חיטין והודה בשעורים ופטור משבועה כמ"ש במהדור' קמא באריכות אלא דאכתי בבבא דתם ומועד הו"ל למיתני שישבע דהו"ל מודה במקצת לשיטת הסוברים דבתם ומועד הו"ל ממין הטענה כיון דמועד משלם מעליה אלא דנלע"ד דבלא"ה לא שייך כלל האי דינא דמודה במקצת במתני' למאי דאיתא לקמן בפרק הגוזל דאמר רבה מפני מה אמרה תורה מודה במקצת ישבע ולא מהימנינן ליה במגו דאי בעי כפר בכל מפני שאין אדם מעיז ואסקינן התם דדוקא במלוה אינו מעיז אבל בפקדון מעיז ופירש"י שם דבפקדון שלא עשה לו טובה מעיז ובתוס' שם בשם ריב"א פירשו דוקא כופר בכל דמלוה דהיינו להד"מ אינו מעיז שחבירו מכיר בשקרו משא"כ טענת נאנסו דשייך בפקדון לא שייך אין אדם מעיז שהלה אינו מכיר בשקרו נמצא לפ"ז דבנזקין דאיירי מתני' לכל הפירושים לא שייך אין אדם מעיז שלא עשה לו טובה ועוד שאין הלה מכיר בשקרו ואי בעי הוי טעין שלא הוזק כלל ע"י שור שלו אלא בסלע לקה וכיוצא בזה וא"כ אית ליה מגו ומש"ה אי מודה במקצת ואומר

שהתם הזיק פטור משבועה דמודה במקצת ומהימן במגו אלא דאכתי הוי אשכחן שבועה דמודה במקצת אי איכא עדים שאחד מהם הזיק ואינן יודעים איזהו דתו לא שייך מגו שלא היה יכול לכפור לגמרי שהרי העדים יודעים שאחד מהן נגח ואו"כ לישתבע בכה"ג מדרבי חייא קמייתא בריש פ"ק דמציעא שלא תהא העדאת פיו גדולה מהעדאת עדים אע"כ דמתני' איירי בדליכא עדים וצדקו דברי הרמ"ה ז"ל ודו"ק:

בתוס' ד"ה לימא תיהוי תיובתא כו' וכ"ת דרבה ב"נ סבר דמהאי טעמא כו' הא ליתא כו' עכ"ל. כוונתם בזה מבואר דבלאו הוכחתם היה אפשר לומר דהא דס"ל לרבה ב"נ פטור אף משעורים היינו אליבא דרבנן מדחזינן דפטרי משבועה ע"כ היינו משום דלא חשיבא הודאה כלל ומהאי טעמא פטור נמי משעורים אבל למה שהוכיחו התוס' שא"א לומר כן דהא בתבעו חטים ושעורים חשיב הודאה ואפ"ה פטרי רבנן משבועה והיינו ע"כ מגזירת הכתוב דבעינן הודאה ממין הטענה וא"כ הדרא קושיא לדוכתיה מנ"ל לרבה ב"נ דרבנן פטרי משעורים דילמא לעולם חשיבא הודאה ופטור משבועה מגזירת הכתוב אע"כ דהא דפטר רבה ב"נ משעורים היינו מצד הסברא גופא שהיא מוכרחת דהו"ל מחילה ה"ה אליבא דרב מצי למימר הכי ובחנם תמה מהרש"א על דברי התוס' אלו וק"ל:

בתוספות בד"ה מדסיפא ניזק שמא כו' וא"ת דנימא ברי ושמא ברי עדיף כו' עכ"ל הכוונה בזה מבואר דמקשה למאי דס"ד השתא דרישא איירי בניזק שמא ומזיק ברי א"כ על כרחך אפילו סומכוס מודה דאע"ג דלית ליה לסומכוס המע"ה מ"מ מודה הכא שהמוחזק טוען ג"כ טענת ברי והמוציא טוען שמא וברי ושמא ברי עדיף כדאמר ר' יהודה וע"כ לא פליגי עליה ר"נ ור' יוחנן אלא היכא שהמוציא טוען ברי והמוחזק שמא דס"ל דאפ"ה זהו כלל גדול בדין כדאיתא להדיא ריש פרק הפרה אבל בכה"ג דהכא שהמוחזק טוען ברי דהויא תרתי לטיבותא כ"ע מודו ובזה נתיישב דלא שייכא קושית התוס' דנימא כדר"י כיון דקיי"ל כר' יוחנן דלית ליה בכה"ג ברי עדיף וליכא להקשות אדר' יהודה ממתני' די"ל דר' יהודה מוקי למתני' בברי וברי ולית ליה דרבה ב"נ א"נ דאית ליה ומפרש למתניתין דאוי ליטול כו' ובזה נסתלקה קושית מהרש"א וזה ברור ודוק היטב:

בגמרא אי מהתם ה"א פטור מדמי חיטים וחייב בדמי שעורים כו' יש לדקדק אמאי שני הש"ס בלישנא דמי חיטים ודמי שעורים והכי הו"ל למימר פטור מחיטים וחייב בשעורים ועוד הא בדמי חיטים ודמי שעורים באמת רבה ב"נ גופא מודה דחייב בשעורים כמבואר בכמה דוכתי ונ"ל מכאן ראיה לדברי למה שכתבתי בלשון הפוסקים אע"ג דעיקר חיטים ושעורים דרבה ב"נ היינו שתובעו חיטים של פקדון או שהלווהו חיטים ע"מ שישלם לו חיטים אחרים והלה מודה לו בענין זה בשעורים שזהו עיקר הדין אבל מ"מ בכלל זה ג"כ כשהמוכר תובע ללוקח מכרתי לך חיטין ותן לי דמיהם והלה משיב שחייב לו מעות עבור שעורים שלקח אצלו אפילו בכה"ג פטור מדמי השעורים דמה לי הן ומה לי דמיהן וחד טעמא לכולהו דכיון שאין לנו לתלות הדבר בטעות דודאי בין חיטים לשעורים לא טעו אינשי והיינו בכה"ג שחיטים ושעורים היו בעין בשעת המכירה וניתנו מיד ליד והעינים שולטין בהן ובודאי אדם יודע מה שמוכר וכן הלוקח וכיון שהמינים אינם דומין זה לזה א"א לתלות בטעות ולומר שנתכוונו לדבר א' א"ו שהענינים נפרדים הם א"כ אמרינן שפיר מדלא תבעו שעורים הודאת בע"ד כו' ומטעמא דמחילה כדפרישית והא דאמרינן בעלמא דבדמי חיטים ודמי שעורים חייב היינו להיפך שהלוקח תובע למוכר נתתי לך דמים על חיטים וזה אומר נתת לי על שעורים דבכה"ג לא שייך כלל טענת הודאה או מחילה כיון ששניהם מודים בעיקר הדבר במין אחד דהיינו שעת הנתינה אלא שמחולקים במה יהיה הפרעון ובודאי דבכי הא נוכל לתלות בטעות כיון שהחיטים ושעורים לא שלטו בהן העינים עדיין אלא חילוק הוא מצד הדיבור זה אומר התנית עמי שתתן לי חיטים וזה אומר התנאי היה על שעורים זה עבידי אינשי דטעו ואינו דומה שמיעה לראיה אבל מחילה לא שייכא כלל כיון שאינו מוחל לו גוף הדבר ועכ"פ יאמר לו תחזיר לי הדמים שאתה מודה בהם וא"כ לפ"ז א"ש הא דקאמר פטור מדמי חיטים וחייב בדמי שעורים והכוונה למ"ש כגון שטענו מכרתי לך חיטים ותן לי דמיהן והלה מודה שחייב לו דמים עבור שעורים וה"א דחייב קמ"ל דאפ"ה פטורים אפי' מדמי שעורים ודו"ק ובביאור לשון הפוסקים הארכתי בזה מאד ויותר בדברי הנמוקי יוסף בסוגיא דשמעתין וסוף דבריו אינם מושווים עם תחילת דבריו בענין זה וגם ראיותיו אינם מובנים לי כמו שהארכתי שם אפס אין כאן מקומו להאריך בזה ועיין מ"ש בזה בפ' השואל דף ק' בסוגיא דעבד גדול אי"ה ועיין בסמוך:

שם בגמרא תנן היו הניזקין שנים כו' ואמאי חיטים ושעורים נינהו כו'. ע"פ מ"ש לעיל בסמוך נתבאר דבכה"ג שהחילוק הוא בין השוורים הניזקין הוי שפיר חיטים ושעורים ממש שהרי עיקר החביעה היא עבור שור הניזק שנחשב כמו שעת הלוואה שעליה באין התשלומין אבל החילוק בין המזיק הוא הפרעון שכן גזירת הכתוב לשלם דוקא מגופו גבי תם וחידוש הוא שהרי בכל הניזקין אף אם שור קטן בן יומו שוה דינר אחד הזיק ברגל שור גדול שוה מאה דינרין יתחייב בכל המאה דינרין ולא איכפת לן בשוויא של דבר המזיק א"כ חזינן שעיקר התביעה הוא הדבר הניזק ועוד שהחילוק בין שוורים הניזקין שזה אומר הגדול הוזק וז"א הקטן הוזק וכן להיפוך החילוק הוא בשני תביעות נפרדים שאם נאמר ששניהם הוזקו יתחייב המזיק בשניהם אף אם המזיק הוא א' א"כ אמרינן שפיר כשזה אומר הגדול הוזק הרי הודה שהקטן שהוא גוף אחר לא הוזק מזה שור המזיק מדלא תבעו ג"כ עליו וא"כ הודאת בע"ד כמאה עדים כו' ומטעמא דמחילה כדפרישית וכן כשאומר אח"כ הקטן הזיק הרי הודה שהקטן לא הזיק הגדול והו"ל כאילו מחל ולא נוכל לתלות ג"כ בטעות דבמיני הניזקין לא שייך לטעות שדבר הנראה לעינים הוא בשעת ההיזק ובודאי ששניהם מביטים היטב בשור הניזק לידע לכמה יעלה סך הנזק משא"כ כשהחילוק הוא בין המזיקין לא שייך לומר כן שהרי בין שתי המזיקים אין כאן אלא תביעה אחת שאם מאה שוורים הזיקו לשור א' אינם משלמין אלא חצי נזק בתמין ונ"ש במועדי' נמצא דלא שייך לומר הודאת בע"ד כיון שעיקר התביעה הוא א' ושניהם מודים בה ומכ"ש דטעמא דמחילה לא שייך הכא כיון שאינו מוחל גוף התביעה שהוא שור הניזק ועוד שנוכל לתלות שפיר דחד מינייהו טעה כיון דלא רמיא עליה מעיקרא לדקדק מי המזיק שלרוב הפעמים אין נפקותא בדבר שאם גוף הקטן מספיק לחצי נזק אף אם יהיה השור הגדול כפלי כפלים ליכא שום נפקותא אבל עיקר הענין הוא בשור הניזק שהתשלומין תלויים בדמי שויו לעולם כל זה נ"ל פשוט וברור. ואע"ג דמלשון המשנה משמע שעל מה שאומר התובע גדול הזיק הגדול משיב הנתבע קטן הזיק את הגדול ואם כן השנוי הוא ממזיק ע"כ דלאו הכי הוא אלא כמ"ש שהשינוי הוא מניזק לניזק וכן נראה להדיא מלשון הרא"ש שנשמטו מפרק השואל ונדפסו בסוף מסכת בבא מציעא עי"ש וכן נראה מלשון הנימוקי יוסף ושאר פוסקים והארכתי בזה בלשון הפוסקים. ובזה נתיישבו היטב דברי הרמב"ם בפרק תשיעי מהלכות נזיקין דגבי בבא דרישא שהיו המזיקין שנים כ' שישבע הניזק ש"ד ונוטל הקטן ולא הביא כלל הדין של חיטים ושעורים אבל בבבא דסיפא שהיו הניזקין שנים כ' שדומה לחיטים ושעורים ופטור מכלום והיינו ממש כמ"ש וכן נראה מלשון הרי"ף שהביא ההיא דרבה ב"נ וכ' עליו ז"ל ואקשינן עליה מההיא דתנן היו הניזקין שנים כו' וכל השקלא וטריא מבבא דסיפא ולא כתב השקלא וטריא מבבא דרישא ונ"מ גם כן לדינא לענין שאף אם אומר הנתבע איני יודע אם חיטים אם שעורים אפ"ה פטור אפי' משעורים כדמוכח מסוגיא דשמעתין לכאורה. אבל לפמ"ש א"ש דלפי המסקנא ניחא כל זה דבבא דרישא לא דמי כלל לחיטים ושעורים אלא למאי דס"ד מעיקרא היה רוצה הש"ס לדמות וכמ"ש לעיל ודוק היטב והרבה דברים יש לי לכתוב עוד בענין זה רק שאין להאריך כאן להביא לשון הפוסקים ועיקר הדברים ליישב כמה לשונות הרמב"ם בדינים הללו ואין כאן מקומם וכתבתים בביאורי להפוסקים עי"ש וקצת יתבאר עוד בפרק השואל ובשאר מקומות אי"ה:

דף לו.

בגמרא התם דתפס. הא דלא משני הכי לעיל עיין בהרא"ש והש"ך בסי' פ"ח ס"ק כ"א כתב בזה שני דרכים והשני נ"ל נכון מאד עי"ש:

שם בגמרא ור"ע היא דאמר שותפים נינהו כו' ובפי' רש"י אבל לר"י כו' עי מ"ש הת"ח בזה:

שם וטעמא דאיתנהו לתרוייהו כו' כבר כתבתי דלפ"ז צ"ל דהאי בבא דהיו של איש אחד שניהם חייבים היא בבא בפני עצמה ואיירי בשמא ושמא אבל למאי דמסקינן דאידך בבא איירי במזיק ברי וניזק שמא לא שייך לומר דאי ליתנהו לתרוייהו מצי אמר אייתי ראיה דהאי תורא אזיק דכיון שהמזיק אומר ברי שזה שנשאר הזיק אע"ג שהניזק אינו יודע הו"ל כאומר לחבירו אני חייב לך מנה והלה אינו יודע דחייב כן משמע בשו"ע סי' ע"ה סעיף י"א וכמ"ש הסמ"ע סעיף קטן י"ז והוא פשוט:

הדרן עלך המניח

פרק שור שנגח ארבע וחמשה

במשנה בפי' רש"י בד"ה שור שנגח ארבעה וחמשה ובכולן היה תם וה"ד כגון כו' עכ"ל. ואין לפרש דאיירי שכל הנגיחות היו ביום אחד וכמ"ד שאין נעשה מועד אא"כ נגח בג' ימים דהא אליבא דר"מ ור"ש קיימינן דאינהו איירי במתניתין ולדידהו אפי' ביום אחד נעשה מועד כדאיתא לעיל דף כ"ד אבל מ"מ הוי מצי לפרש כגון שלא העידוהו בבעלים ובב"ד וכ"כ הסמ"ע סימן ת"א וק"ל:

בתוספות בד"ה אי כר' עקיבא תימא דלר"ע נמי כו' כל זמן שלא עמד בדין כו' עכ"ל. וע"כ דבהכי איירי דאי בשעמד בדין אפילו ר"י מודה כדאיתא לעיל בברייתא דף ל"ג ואוקימנא אפילו אליבא דר' ישמעאל וק"ל:

בא"ד ולא מצי לשנויי כו' הלשון לשנויי אינו מדוקדק ועיין במהר"ם:

דף לו:

בד"ה אם יש מותר בנזקין כו' והשתא אחרון כו' אאחרון שבכולם דהוא החמישי קאי כו' עכ"ל. ולכאורה נראה דוחק דהא אחרון אחרון קתני ועוד דלמאי נ"מ נקט כלל אחרון נשכר דהא כבר תני לה בהדיא והנ"ל בזה שלשון המשנה אתי שפיר כנגד כולם דאף על גב דמצינו לפעמים שהשלישי יש לו והרביעי אין לו כמ"ש התוס' היינו משום שנזק השלישי מרובה ועכ"פ מפסיד השלישי זה הסך שמפסיד הרביעי ואין זה נשכר אבל הכלל של המשנה היינו בענין דנקט שיש מותר בניזקין ואפ"ה שייך שפיר אחרון נשכר דהג' גופיה אע"ג שיש מותר בניזקין לא הי' נוטל כלום אילו היה קודם לב' ומה שהוא נוטל היינו מפני שהוא מאוחר לו וא"כ שייך שפיר אחרון נשכר נגד הקודם לו ומה שאין הד' נוטל שהוא מאוחר לג' מכ"ש אילו היה קודם לו שלא היה נוטל אבל מ"מ כתבו התוס' שפיר דלענין אחרון הכלל לעולם במקומו עומד משא"כ באינך לפעמים לא שייך לשון נשכר דבלא"ה אינו נוטל כלום ודו"ק:

בא"ד ואפילו חמישי נמי כו' שאינו נוטל אלא חלקו של ד' כו' עכ"ל. וכתב מהרש"א ודבריהם תמוהים דלמה לא יטול החמישי מגוף המזיק עד כדי נזקו אפילו חלק הג' ומהב' ומהבעלים כדין השומרים כו' והשומר ישלם לבעלים מה שהפסידו כדמוכח לקמן כו' עכ"ל ע"ש וכן התמיה השלטי גבורים ע"ש. ולי נראה ליישב דדברי תוס' קיימים דוקא אילו היה כאן שום מותר לבעלים שייך שפיר התמיה שלהם דלמה לא יטול הה' אף נגד חלק הבעלים והד' ישלם לבעלים מכיסו לפי שהוא ש"ש שלו כדין כל השומרים והטעם דהא לא מצי הבעלים לעכב על ניזק הה' שלא יטול מחלקם שהרי הניזק אומר האי תורא דאזקן מיניה משתלימנא ואת זיל אישתעי דינא בהדי שומר ובכה"ג איירי הש"ס לקמן מה שהביא מהרש"א ראיה ובאמת לא עלה זה על דעת התוס' אבל דברי התוס' הם בענין שאין כאן מותר לבעלים כדמשמע מלישנא דתלמודא דהא דאמרינן במתני' אם יש מותר היינו מותר בניזקין וא"כ כתבו התוס' שפיר דמצינו לפעמים שאין הה' נוטל כל נזקו כו' לפי שאינו נוטל אלא חלקו של ד' פי' דבודאי אינו יכול ליטול מחלק הג' שהרי הג' מעכב על ידו ולא יכול הה' לומר לשלישי מהאי תורא דאזקן מיניה משתלימנא ואת אישתעי דינא בהדי שומר שהרי השלישי בא על השור גם כן בטענת ניזקין ולא שייך לומר האי תורא דאזקן שזה ניזק וזה ניזק ואדרבא ראשון נשכר אליבא דר"י וכמ"ש רש"י בד"ה ראשון נשכר וא"ל שיטול מחלק השלישי כיון שתפסו לגבות הימנו הא כיון דהדר תפסו הד' נסתלק תפיסת השלישי לענין ניזקין שאין בידו לשמרו עוד ותביעת הנזק שלו המותר על נזקי הרביעי במקומו עומד על השור כמו תביעתו של הה' ואמרינן בזה שפיר ראשון נשכר שהוא השלישי ודוק כנ"ל נכון ליישב דברי התוס':

בגמרא א"ה אימא סיפא ר"ש אומר כו' רישא ר"י סיפא ר"ע. לפי' התוס' בד"ה כגון שתפסו דר"ש אייתי ג"כ כשתפסו אלא דס"ל כר"ע דאמר שותפין נינהו לכך לא מהני תפיסה על היותר מחלקו וא"כ לפ"ז הסוגיא תמוה מאד בכאן דאיך שייך לתמוה ולומר רישא ר"י וסיפא ר"ע כיון שזהו עיקר פלוגתא דר"מ ור"ש ובודאי מצינו דוכתי טובא דפליגי תרי תנאי בפלוגתא דאינך תנאי ולא מתמה הש"ס ע"ז בשום דוכתא ועוד דלשון רישא וסיפא לא שייך כלל בפלוגתא דתנאי בחדא מלתא. אבל לפי' רש"י א"ש דלא שייך כלל לומר דפליגי ר"מ ור"ש במשנה בפלוגתא דר"י ור"ע דהא ר"מ איירי בתפס ור"ש איירי בדלא תפס ואי הוה פליגי כאן בפלוגתא דר"י ור"ע אדרבא ה"ל לר"מ למינקט גם כן בדלא תפס ולומר ראשון נשכר דהכי הוא אליבא דר"י אבל עכשיו מדנקט מילתי' בתפס דאפי' ר"ע מודה בהא ור"ש נקט מילתי' בלא תפס ואפ"ה לא פליג ר"ע עליה מכל זה מוכח דלא איירי כאן לחלק בפלוגתא ר"י ור"מ ור"ע ור"ש לא קאי אהדדי אלא שני

בבות הם דר"מ נקיט למילתי' לרבותא דאפי' לר"י מצינן לומר אחרון נשכר וכגון שתפס ור"ש נקט למילתי' אליבא דר"ע לכך מתמיה הש"ס שפיר רישא ר"י וסיפא ר"ע כיון שאין זה עיקר הפלוגתא שלהם כאן אלא אנן דחקינן לפרש דבריהם הכי ודו"ק ועיין בספר המאור ובמלחמות ה' להרמב"ן:

דף לז.

במשנה בפי' רש"י בד"ה לקטנים לעגלים עכ"ל. הכוונה דאי לכבשים ולעזים כבר תנא זה דמועד למינו אינו מועד לשאינו מינו ונראה דה"ה להיפוך ואפשר דכ"ש הוא דבמיניה לא פריץ והא דנקט מועד לאדם אינו מועד לבהמה אף על גב דאדם אינו מינו מ"מ איצטריך דסד"א דכיון דמועד לאדם דאית ליה מזלא כ"ש לבהמה קמ"ל דלא וק"ל:

בגמרא ר' זביד אמר ואינו מועד תנן הא סתמא הוי מועד ובפי' רש"י בד"ה ואינו מועד כו' וכגון דעברינן להו קמיה ולא נגח כו' עכ"ל ויש כאן מקום עיון איזה נקרא ואינו מועד אליבא דר"ז אם נאמר דאף על גב שנעשה תחילה מועד למינו בענין שלא ראה שום בהמה משאינו מינו עד שנעשה מועד סתמא ואפ"ה אמרינן כשראה אח"כ בהמה אחת משאינו מינו ולא נגח לא דיינינן ליה שוב מועד לשאינו מינו דכה"ג לאו סתמא מיקרי או דילמא דכל היכא שכבר נעשה מועד סתמא לא בטלה העדאתו לענין שאינו מינו עד שיראה ג' בהמות משאינו מינו ולא נגח ובכה"ג קרי ליה ר"ז ואינו מועד לשאינו מינו ואפ"ה לא בטלה העדאתו בזה לענין מינו או דילמא בכה"ג כמו דאהני מעיקרא הסתם שנעשה מועד אף לשאינו מינו ה"ה להיפוך כשחזר בו ג"פ משאינו מינו מסתמא בטלה העדאתו אפי' ממינו דבחזרה גמורה דיינינן ליה והא דמשמע בסמוך דחזרה דבהמה לא מהני אלא לבהמה ולא לאדם איירי כגון שידענו בודאי שלא חזר בו מאדם וקמ"ל דאפ"ה הוי חזרה לענין בהמה ולפ"ז א"א לפרש ואינו מועד אליבא דר"ז אלא כגון שקודם שנעשה מועד למינו ראה כמה בהמות משאינו מינו בין כל נגיחה דמינו ולא נגח את שאינו מינו נמצא דמתחילת העדאתו לא נעשה מועד אלא למינו בלבד ואף על גב שהפסיק בין הנגיחות שראה בהמות ולא נגח וקי"ל דאין השור נעשה מועד עד שנגח ג' בהמות רצופין או בדילוג השוה כדמשמע לעיל מלשון רש"י בריש פירקין דכל היכא שראה איזה שוורים בין הנגיחה ולא נגחם לא נעשה מועד היינו דוקא בבהמות של מינו הוי הפסק אבל בהמות שאינו מינו לא הוי הפסק נמצא דבכה"ג הוי שפיר מועד למינו ואינו מועד לשאינו מינו וכן נראה באמת מלשון התוספות ע"ב בד"ה שור דואינו מועד דר"ז הוי בכה"ג אלא שצריך עיון כמו שיתבאר בסמוך ומכלל זה יבואר גם כן אי הני קמייתא שכתבתי הוי גם כן בכלל ואינו מועד או לא ודו"ק:

בתוס' בד"ה רב זביד כו' שאם לא תאמר כן קשיא ליה ההיא דריש מכילתין. כן צ"ל כמו שכתב מהר"ם ודלא כמהר"ש מיהו נ"ל דבלאו האי סוגיא דהכא לא הוה קשיא להו מההיא דריש מכילתין אהא דרב זביד לקמן דמצינו למימר דהאי דלקמן ודאי איירי לענין סתמא דמועד לבהמה הוי מועד לאדם משא"כ האי דריש מכילתין איירי לענין חזרה דמועד לבהמה לא הוי מועד לאדם דמאדם הא הדר ביה ואפי' הכי קאמר שפיר ברישא דמועד לאדם הוי מועד לבהמה בכה"ג וכמו שכתב התו' להדיא ריש מכילתין אליבא דר"פ מה שאין כן מסוגיא דהכא דמסיק להדיא אליבא דר"ז דחזרה דבהמה מהני א"כ קשיא להו שפיר ממ"נ ועי' בסמוך ליישב קושיית התו' וק"ל:

ולמאי דפריש"י יש ליישב בטוב טעם קושית תוס' דלא הדר ביה רב זביד מהאי דלקמן דהאי דלקמן איירי לענין סתמא כדפריש"י דמועד לאדם הוי מועד לבהמה והאי דהכא ודאי איירי לענין חזרה ג' פעמים כדמסיק הש"ס להדיא ובהאי ודאי מועד לאדם לא הוי מועד לבהמה והאי דריש מכילתין איירי בחזרת פעם אחת דמועד לאדם הוי מועד לבהמה דחזרת פעם אחת לא מהני גבי בהמה נגד אדם ומועד לבהמה שנגח ג' בהמות רצופים ולא ראה שום אדם בינתיים ולאחר שנגח ג' בהמות ראה אדם א' ולא נגח ודאי דלא הוי מועד לענין אדם כ"א לבהמה לחוד ובזה נתיישבו כל השלשה סוגיות וק"ל:

שם בגמ' השתא י"ל מבהמה לבהמה כו' ור"ז אמר לך כו' עד קמ"ל דחזרה דבהמה מיהא חזרה היא. ובפרש"י בד"ה מאדם לבהמה מיבעיא והא ל"ל דלגופה איצטריך כו' דהא פשיטא לן כו' עכ"ל. וקשיא לי טובא בזו הסוגיא ע"פ הספק שכתבתי בסמוך דממ"נ דאם נפרש דאליבא דר"ז קרי ליה ואינו מועד דמתני' דוקא כגון שראה מאותו מין קודם שנעשה מועד

רב אלפס דסוגיא אליבא דר"פ לא שייך לומר כן דהא מצינן למימר נמי להיפוך דאף אם תמצי לומר נמי בבעיא קמייתא דבתר חמור גמל שדינן ליה היינו משום דאין נראה לנו שום סברא שריבוי הנגיחות באין לגרע ההעדאה וא"כ כיון דבלא תרי שוורים קמייתא הוי מועד לכל כמו כן הוא מועד מכ"ש כשנגח יותר מעיקרא אבל בבעיא בברייתא ודאי אדרבא יש סברא יותר לשדייה בתר חמור וגמל אף על גב דהוי קמאי והיינו ג"כ מזו הסברא שכיון שבשעה שנגח השור הראשון יצא עליו שם מועד לכל לא שייך לומר שבשביל שנגח יותר יחזור לתמותו אבל אליבא דר"ז א"ש דלדידיה ודאי נראה סברא שיחזור לתמותו כשנגח השוורים האחרונים כיון שראה באותו הזמן ממינים אחרים ולא נגח ואף על גב שלא ראה ג"פ מ"מ כיון שלא נעשה מועד עדיין אלא ע"י צירוף השור נאמר שתיכף בשעת נגיחת השור חזר בו משאר מינים ויש סברא לומר כן כיון שעינינו רואות שנגח אחר כך שוורים ולא שום מין אחר ואם כן מפרשים התוספות שפיר דמהיכא תיתי נשדייה בתר חמור וגמל כיון שיותר סברא לשדיי' בתר שוורים א"ו משום דקמאי נינהו וא"כ היינו דרך את"ל ודו"ק ומה שכתב מהרש"א בדיבור זה וז"ל ונראה דלקמן גבי איבעיא דשבת כו' מיהו לא מצי לכולי עלמא לאשכוחי להך איבעיא בהיפוך ובראה בין ימות החול ולא נגח דא"כ ודאי בתר שבת שדינן ליה דאי בתר ימות החול לא הוי מועד כלל עכ"ל לכאורה דבריו אינם מובנים לי דאי אפשר לומר שכוונתו כגון שבראשון בשבת ובשני בשבת גופא ראה עוד בהמות ולא נגח דזה אינו עולה על הדעת כלל ועוד דבכה"ג הוי מצי לכתוב ג"כ בחמור וגמל אלא עיקר כוונתו ליישב לשון הש"ס אמאי שני ללישנא בהך אבעיא בתרייתא ונקט חמישי בשבת וע"ש ואמאי לא נקט בגונא קמייתא כגון שנגח באחד בשבת ושני בשבת ואחר כך שבת שבת ושבת דודאי אפי' בכה"ג מצטרף שבת ראשון לא' בשבת ושני בשבת דכל היכא שלא ראה בינתיים לא בעינן ימים רצופים ממש לכך כ' דלפי פירושו הקודם לזה אתי שפיר כיון דלפירושו אפי' ר"פ מודה דמועד לשבת סתמא הוי מועד לחול וא"כ ע"כ דהבעיא איירי שראה בינתיים וכה"ג לא מצינו לומר שראה בין יום ראשון וב' ובין נגיחה של שבת ראשון דא"כ ודאי לא מצטרף נגיחה של שבת ראשון כיון שראה בנתיים ולא נגח כן נ"ל פי' דבריו אבל בעיקר דבריו שכתב דר"פ מודה דמועד לשבת סתמא הוי מועד לחול לא ראיתי לשום פוסק שהסכים עמו בזה וא"כ הדר הדיוק של מהרש"א למקומו אמאי לא אבעיא ליה כגון שנגח בראשון ושני בשבת ולא ראה עוד עד לשבת ואח"כ נגח ג' שבתות אם נאמר דשבת ראשון בתר חול שדינן או בתר שבתות ויש ליישב וק"ל. ואפי' בזה דבריו אינם מובנים דמהיכא תיתי לאשכוחי כה"ג ועוד דא"כ מ"מ תיקשי ליבעי כגון שנגח א' וב' בשבת ושבת שבת וב' שבתות ראה ולא נגח דהאי הוי ממש דומיא דחמור וגמל ואם נאמר דכוונת מהרש"א דאבעי' בתרייתא לא מתיישב' באמת דכשנגח בה' בשבת וע"ש שבת שבת שבת ובין השבתות ראה ולא נגח וכוונתו דבכה"ג אי שדינן לשבת ראשון בתר ימי החול הוי אינך ימי החול חזרה ג"ז אינו נכון דהא משכחת שפיר שלא ראה ג"פ ועוד דהא קי"ל הלכה כר' יוסי דאינו חוזר לתמותו עד שיהו התנוקות ממשמשין בו ואינו נוגח וא"כ סוגיא דשמעתין אליבא דהלכתא:

בפרש"י בד"ה ושמואל אמר עד שתשלש בדילוג כו' לרב נעשה מועד דקתני אשלישית כו' עכ"ל. ולפ"ז צ"ל דהא דנקט אחר נגיחה שלישית שור ולא נגח לאו דוקא ואפשר דלרש"י לא נעשה מועד בכה"ג אשלישית אלא לאחר שחזר וראה ונגח נעשה מועד למפרע כיון דאיכא ג' הפלגות אבל זה דוחק וכל זה פי' רש"י לשיטתו דאנגיחה שלישית משלם נזק שלם אבל התוס' סברי דאנגיחה רביעית הוא דמשלם נזק שלם לכך כתבו לעיל ד"ה שור ולא נגח דבתרא דנקט היינו כדי שאם יגח משלם נ"ש והיינו ברביעית וק"ל:

בתוספות בד"ה יום ט"ו בחודש כו' ולפ"ז אם נגח יום א' כו' ואין הראשונים מן המנין עכ"ל. וכוונתם בזה דכיון שכ' דבהפלגה של עשרים יום אין הראשונה מצטרף כדמוכח מסוגיא דנדה ואם כן מה לי הפלגה של כ' ומה לי הפלגה של יום אחד דהיינו בסירוגין וק"ל:

דף לח.

בגמרא מאי ואומר וכ"ת האי עמד וימודד לכדר' מתנה וכדר' יוסף ת"ש הופיע מהר פארן ולכאורה קשה דא"כ אמאי מייתי כלל קרא דעמד וימודד כיון דמבעי ליה לרב מתנה ומהופיע מהר פארן לחוד יכול ללמוד ועוד דבלא"ה נראה שאלו שני הכתובים הם כמכחישים זא"ז דמעמד וימודד משמע שהתיר ממונם בשביל שלא קיימו ז' מצות כדדריש בהדי' מה ראה ומקרא דהופיע מהר משמע שהתי' ממונם בשביל שלא קבלו התורה כפרש"י בהדיא וכ"נ באמת מל' הפסוק דכתי' לעיל מיני' ה' מסיני בא וזרח משעיר למו דאיירי מקבלת התורה על שהחזיר על האומ' ולא קבלוהו ונ"ל ליישב דהני תרתי חדא מלתא הי' למאי דאי' בריש מס' ע"ז שיש פ"פ לאומות על קבלת התורה באמרם כלום כפית עלינו הר כגיגית ולא קבלנו כמו שעשית לישראל והקב"ה אומר להם הראשונות ישמיעו ז' מצות שקבלתם היכן קיימתם נמצא דלפ"ז א"ש אי לאו שראה שלא קיימו ז' מצות לא הי' יכול להענישם על שלא קיבלו התורה א"כ הני תרתי חדא מלתא היא ועפ"ז נתיישב ג"כ קושיא ראשונה דאי לאו דאייתי קרא דעמד וימודד לא הוי שמעינן מידי מקרא דהופיע מהר פארן דאיכא למדחי דהאי קרא לא קאי אלא על עשו וישמעאל דכתיבי בהאי קרא שעיר ופארן והטעם שלאלו הענש משום דמצינו בהדי' שהחזיר להם הק"בה התור' ולא קבלוהו עשו אמר מה כתי' בה לא תרצח וזו הברכה שברכני אבי על חרבך תחי' ישמעאל אמר מה כתיב בה לא תגנוב ולא זו הברכה שברכני אבי והוא יהי' פרא אדם נמצא שיכול לומר שלא החזיר הק"בה התורה על שאר האומות רק על אלו בלבד מפני שהם זרעו של אברהם וכשלא קיבלו התורה התיר ממונם שאין להם שום פ"פ לומר כלום כפית עלינו שהרי באו בטענה שאינן יכולין לחיים ועוד שהרי רציחה וגניבה כבר היו מצווים ועומדים שהם מז' מצות בני נח ואפ"ה עברו עלי' ומה צורך עוד מכפיית הר אבל בשאר אומות אין לנו שום לימוד להתיר ממונם ואין להענישם כמו כן משום שלא קיבלו התורה דאפשר שלא החזירוה עליה' ועוד דאף אם נאמר שהחזירוה ולא קבלוה עדיין יכולים לומר כלום כפית עלינו הר לכך מייתי ג"כ קרא דעמד וימודד דאע"ג דנוכל לומר לכדר"מ ור"י מ"מ מוכח עכ"פ מהאי קרא שכל אומות עברו על ז' מצות ובעטו בהם דהא האי קרא דעמד וימודד קאי על כל האומות כדכתי' ראה ויתר גוים והיינו ע"כ בשעת מ"ת דהא כתי' לעיל מיני' ג"כ אלקים מתימן יבא ונדרש ג"כ לדרשא דלעיל על מ"ת וא"כ דמצינו שכל אומות בעטו בז' מצות אין לחלק עוד ביניהם לעשו וישמעאל לענין קבלת התור' דכולהו לא מצי למימר כלום כפי' כיון שבעטו בז' מצו' שנצטוו כבר וכשאמ' הק"בה הראשונת ישמיעו וכו' ומסתמא אמרינן ג"כ שהחזיר הק"בה התו' ג"כ על כל האומות אלא שפרט באלו יותר לפי שהם מזרעו של אברהם ועוד דאף אם נאמר שלא החזיר על שאר האומות יש להענישם שפיר כיון שאף אם החזיר ודאי לא יקבלו ואף אם קיבלו ודאי שלא יקיימו כמו שלא קיימו ז' מצות ובא"ה הקב"ה מצרף מחשבה רעה למעשה. ועפ"ז נראה ג"כ דכל הני אמוראי ובריית' לא פליגי דהא מצינו בקרא להדי' אלוה מתימן יבא וקדוש מהר פארן וכו' והיינו על שלא קיבלו הא"ה התור' ואח"ז כתיב עמד וימודד ארץ ראה ויתר גוים דהיינו שראה שלא קיימו ז' מצות ופי' הכתוב שעבירה גורר' עבירה' דאי לאו שבעטו בז' מצות אפשר שלא היו נענשים על שלא קבלו התו' מטעם שיאמרו כלום כפית וכו' אלא עכשיו איגלו בהתייהו שאף אם כפה עליהם לא היו מקיימין וא"כ חשב הכתוב כאן שני מיני עבירו' ומדמסיים ויתר גוים דלא משמע אלא עונש א' לכך דרשו רבותינו דהאי ויתר גוים אתי לב' דרשות חדא שהתיר ממונם והיינו נגד קבלת התור' שנלמד כבר מהופיע מהר פארן אלא דהתם לא איירי אלא מעשו וישמעאל וכאן גילה הכתו' שכל האומות שווים לעונש זה כמ"ש ועוד נדרש ג"כ מראה ויתר גוים שהגלה אותם ממקומם וזה בעונש ז' מצות דגלות בא על ע"ז וג"ע כדאי' בפ' במה מדליקין. ור' יוסף דדריש נמי שאין מקבלין שכר זה אינו שום עונש אלא סברא מעלי' היא דכיון שכבר בעטו בהם ולא רצו לקיים עליהם העול של ז' מצות ופרקוהו מעליהם דהכי משמע להדי' שאמרו בני עשו וישמעאל שאינם רוצים לקבל התו' מפני דכתו' בי' לא תרצח לא תגנוב וקשה מאי הרוויחו אף אם לא קבלו אסורי' ברציחה וגניבה שהוא מז' מצות א"ו שפרקו ג"כ הז' מצוות מעליהם וא"כ לא שייך ליתן להם שכר כמצוה ועושה כיון דבאמת אינם מקיימים בתור' ציווי הראשון שכבר פרקוהו מעליהם וה"ה לשאר אומות שהרי כבר הוכחנו שאין לחלק ביניהם ויש לי עוד דרך א' בזה ע"ד הגמר' כל מצוה שנאמרה לב"נ ונשנית בסיני וכו' ואין להאריך והמשכיל יבין:

בפרש"י והגלה אותם כגון כפתורים וכו' עכ"ל נראה משום דמשמע לרש"י ג"כ דהאי קרא עמד וימודד איירי בשעת מ"ת כמ"ש באריכו' וא"כ הוצרך להביא ראי' מאלו שגלו ממקומם בעת ההיא לפי משמעות הכתובי' אבל שאר רוב האומות בדוכתיהון הוון יתבי עד ימות המלכים ורובם גלו ע"י סנחריב ונ"נ ואין לתמוה למה לא הוגלו כולם באמת בשעת מ"ת כיון שעברו על ז' מצות שאין זו קושי' דכ"פ מצינו שזה מדת המקום ב"ה להאריך אף וגבי דיליה ואפשר ג"כ שאיזה זכות תלה להם וק"ל:

שם בגמרא ולא והתניא ר"מ אומר מנין שאפי' גוי העוסק בתורה וכו' לכאור' יש לדקדק מאי מייתי מת"ת לז' מצות שבא העונש מחמת שלא קיימום בתחילה וזה לא שייך בת"ת וי"ל דלק"מ דהא במס' סנהדרין דף נ"ט אר"י גוי העוסק בתורה חיי' מית' וכו' ואקשינן עלה מהא בריית' דהרי הוא ככה"ג ומשני התם בז' מצות דידהו וא"כ דע"כ האי בריית' איירי כשעוסק בתורה של ז' מצות וטעם החילוק ודאי נראה מצד הסברא דבשאר מצות שלא נצטוו יש להענישם מית' מדכתי' תור' צוה לנו משה מאורשה ולא להם וכו' כדאי' אבל הז' מצות שנצטוו הגוים כמו הישראל לא שייך לומר לנו צוה ולא להם ועוד דאדרב' הגוי צריך ללמוד שתלמוד מביא לידי מעשה וא"כ מקשי הכא שפיר דכיון דאמת שעמד והתיר להם הז' מצות ממילא שייך הדרש תורה צוה לנו ג"כ על הז' מצות ועוד כיון דאין מקבל שכר על המעשה של הז' מצות למה ניתן לו שכר על הלימוד וא"כ איך אמרת הרי הוא ככה"ג וע"ז משני לומר שאין מקבלין שכר כמצווה ועושה וא"כ א"ש דגוי העוסק בתורה של ז' מצות מקבל על הלימוד ג"כ שכר כיון שמביא לידי מעשה דדהו משא"כ בשאר תורה ולפ"ז מ"ש הרי הו ככה"ג לאו דוקא לפי שאינו מצווה ועושה כמוהו:

שם בגמרא ר' שמואל ברי' וכו' נראה דמייתי לה הכא משום דמסוגי' זו ראי' דהותר ממון עכ"ום לישראל והיינו מדאצטרך לאסור אנגרי' בעמוני' דמשום מלחמה ודאי לא איצטרך דמהיכי תיתי שיעשה משה מלחמה שלא ברשות א"ו דאיצטרך לאסו' אנגרי' א"כ מוכח דאנגרי' מותר שלא ברשות והיינו כיון שהותר ממנון לישראל וק"ל:

בתוספות בד"ה נשא משה ק"ו בעצמו אור"ת וכו' דקודם נאמר אל תצר את מואב וכו' כדדרשינן עתה ילחכו וכו' עכ"ל נראה דאין זו עיקר הרא' שאינו אלא דרש בעלמא והי' אפשר לדחות דאגדו' פליגי אהדדי אבל באמת נראה דל' הכתובים עצמן מוכיחן כן דבפ' דברי' כתיב אל תצר את מואב וכו' ומיד אח"ז כתי' וידבר ה' אלי לאמור אתה עובר היום את גבול מואב וקרבת מול בני עמון אל תצרם וכו' קומו עברו את נחל ארנון וכו' את סיחון ואת ארצו החל רש והתגר בם מלחמ' וכו' ואשלח מלאכי' ממדבר קדמות אל סיחון הרי לפניך דדיבר אל תצר נאמר קודם מלחמת סיחון ועוג וענין מואב ומדין ששלחו אל בלעם הי' אחר מלחמות סיחון ועוג כדכתי' וירא בלק את כל אשר עשה ישראל לאמורי וראי' התו' לרווח' בעלמא:

דף לח:

בגמרא א"ל הקב"ה לא כשעלה על דעתך כו' שתי פרידות כו'. ויש לדקדק דאמאי לא סגי ליה במאי דכ' מקרא מלא כי לבני לוט נתתי כו' משמע דטעמא משו"ה הוי ולא משום הפרידות ונ"ל ליישב דנראה לתלמודא דאי לאו משום פרידה לא סגי בטעמא דבני לוט דאינהו אפסידו אנפשייהו שעברו על הברית ועוררו איבה בשלחם אל בלעם וא"כ ישראל נקיים מברית של לוט עם אברהם כיון שהמואבים פרצו גדר לכך איצטריך טעמא דפרידות וטעמא דפרידות לחוד ג"כ אינו מספיק דלא נראה לאסור להם בשביל כך המלחמה שהרי כמה אומות שיצאו מהם כמה גרים גדולים וחשובים כרבי עקיבא ושמעיה ואבטליון ואפ"ה לא מצינו שנאסר להלחם עם אותן האומות בשבילם ואי משום דהני חשיבי טפי שיצאה מהם מלכות בית דוד מ"מ מה בכך דאף אם הותרה המלחמה לא ימנע אם חפץ ה' להצילי א' או שנים שיצאו אלו מבניהם א"ו דבאמת עיקר איסור המלחמה הוא מחמת בריתו של לוט אך אח"ז שפשעו בנפשותם והפרו הברית היה ראוי להתיר להם לישראל כיון שהם פרצו גדר תחילה ועל זה הועיל להם זכותן של הפרידות כענין ברא מזכה אבא שלא יזכר להם אז זה העון עד אחר שנולדו ואז נפקד להם אותו עון. ועפ"ז נתיישב קצת מה שהשיב להם דוד הם פרצו גדר תחילה דלאו דחיה גמורה היא אלא תשובה שיש בה ממש דעל מה שהביאו איסטרטיאות שלהם אל תצר את מואב והיינו משום דלבני לוט נתתי והשיב להם דוד דאדרבא מכאן נראה ההיתר דקשה למה הוצרך למאמר אל תצר וכי תעלה על דעתך של משה לעשות מלחמה שלא ברשות אלא ודאי דאיכא טעמא רבה ק"ו ממדין לפ"ז נראה שהם פרצו גדר תחילה ואזלי ליה נמי הטעם דבני לוט אלא מאי שאסר הקב"ה מ"מ המלחמה היינו שלא רצה לבטל הברית תיכף משום זכות הפרידות שבזכותן תלה להם עון בלעם עד אחר שנולדו הפרידות א"כ עכשיו בימי דוד כבר הותרה המלחמה מחמת שהם פרצו הגדר בימי בלעם. ובזה נתיישב נמי מה שלא הביא להם דוד מקרא דעגלון מלך מואב דנראה בשביל כך לא היה דוד עושה מלחמה שלא ברשות הקב"ה ולבטל מאמר אל תצר ואי משום דעגלון מלך מואב פשע בישראל כמו כן פשע בלק ואפ"ה מקשי התלמודא מה עלה על דעת משה לעשות שלא ברשות ואף על גב שלא

נאמר עדיין לא איסור ולא היתר מתמיה הש"ס ולא ניחא ליה בטעמא ששלח אל בלעם אי לאו דאיכא טעמא רבה ק"ו ממדינים וא"כ מכ"ש דתקשי על דוד כיון שכבר נאמר אל תצר איך הורה היתר לעצמו לכך השיב להם שהם פרצו גדר תחילה וכוונתו בזה כיון שהם פרצו גדר למה צוה הקב"ה באמת אל תצר דהא איכא ק"ו מעליא ומה שנאמר כי לבני לוט נתתי אינו מספיק לבטל הק"ו כיון שהם עברו ברית של אחים א"ו דבאמת מאמר אל תצר אינו אלא לשעה דזכות הפרידות תלה להם על העברת הברית אבל לדורות נשאר הרושם של אותו עון הטמון בידם מענין בלעם ואדרבא המצוה לאבדם מק"ו דמדינים וטעמא דפרידות נסתלק כיון שכבר נולדו כן נ"ל נכון אלא דמלשון תוספות לא משמע כן ודו"ק:

שם בגמרא אמר רחב"א אר"י אין הקב"ה מקפח כו' דאילו בכירה דקאמרה מואב כו' הא אנגריא עבוד בה. וראיתי בשם הגאון בעל קיקיון דיונה שהקשו לו מנ"ל דמש"ה מותר אנגרי' במואב ולא בעמון דילמא שאני מואב שאפי' למלחמה גמורה היו ראוין מק"ו דמדין אלא שנאסרה מטעם פרידות וא"כ לענין אנגרי' דלא שייך טעמא דפרידות ההיתר במקומו עומד מק"ו דמדין ותירץ מה שתירץ ולענ"ד לק"מ למה שכבר נודע דמאמר אל תצר היה קודם מעשה בלעם ובלק היה יודע כל זה שנאסרו ישראל להלחם עמהם והותרו באנגרי' כמו שאמר עתה ילחכו והביאו התוס' לעיל וא"כ קשה למה התיר הקב"ה באמת האנגריא תחילה היה לו לאסור ג"כ אנגרי' כדי שלא יתגרו מואב כלל בישראל וא"כ לא יארע כלל מעשה בלעם שעיקר שליחות זה היה מיראת האנגריא א"ו דבלאו הכי היה הקב"ה רוצה להתיר האנגרי' מעונש הבכירה וא"כ דרש ר"י שפיר. ונראה עוד דאדרבא היא גופא קאמר ר"י דמאחר דמצינו שכל מדותיו של הקב"ה הוא מכ"מ וא"כ מאי קאמר ר"י דבשביל דקריתיה מואב נענשה שהותר אנגריא בבניה ומאי ענין זה לזה א"ו דה"ק דבאמת עיקר האנגרי' הוא מטעם ענין בלעם אלא דזה גופא היא בשביל עונש הבכירה שפרסמה הזנות שלה עם אביה במאי דקריתיה מואב שהוא ל' פריצות לכך נענשה שיצא ממנה בלק שהפקיר ג"כ בתו לזנות לעין כל וכן שאר בנות מואב כמאמר הכתוב ויחל העם לזנות אל בנות מואב וכמו שדרשו רז"ל באריכות וזה היה הכל בעצת בלעם שדבר זה גרם היתר האנגריא ותדע דהכי הוא שהרי אדום אף על פי שיצא בחרב לקראתם מ"מ נאסרו באנגריא שלו מטעמא דלבני עשו וא"כ כמו כן היה ראוי לאסור אנגרי' דמואב מטעמא דבני לוט אלא שהותרו אלו יותר באנגריא לפי שהחטיאו בזנות וכמאמר רז"ל גדול המחטיא לאדם יותר מן ההורגו וא"כ יפה אמרינן שבשביל פריצת הבכירה בזנות נענשה שהיו כל בנות מואב כמו כן פרוצות בזנות ומחמת זה הותר בהם אנגרי' משא"כ בבני עמון אף על גב שכמו כן זינתה אמם עם אביה מ"מ כיון שלא פרסמה הדבר לא באתה לכלל עונש דעל גוף המעשה אין להעניש דעבירה לשמה היא כמ"ש התוספות דלשם שמים נתכוונו וכדאיתא להדיא במסכת נזיר ובזה נתיישב גם כן הקושיא שניה של קיקיון דיונה עי' שם בחדושיו ועי' בעין יעקב ודו"ק:

בפרש"י בד"ה שור של ישראל כו' ור"מ חשיב כותי כעכו"ם עכ"ל. פי' דר"מ קניס לכותי בממונו שיתחייב כמו העכו"ם:

בד"ה מבין ישראל כו' במסכת נדה פרכינן כו' וחכמים מטהרין שלא נחשדו כו' עכ"ל. אפשר דכוונתו בזה דלא תקשי אמאי לא מקשה ה"נ הש"ס דרבנן אדרבנן דלכאורה נראה דחכמים לא יהבי טעם אלא על כתמי ישראל אבל לא לכותים וא"כ משמע דבכותים הטעם פשוט שהוא טהור לחכמים כיון שהם כעכו"ם גמורים וא"כ קשיא אמאי לא מחייבי הכא בשור תם שלהם שהזיק של ישראל נזק שלם כמו בשאר עובדי כוכבים לכך פי' רש"י דהא דאמרו חכמים שלא נחשדו על כתמיהם קאי ג"כ אכותים וא"כ סברי רבנן נמי דכותים גרי אמת הן והא דלא קשיא לתלמודא אמאי פטרו הכא בשור ישראל שנגח של כותי לפי שזו הסברא נראה לש"ס פשוט דבכה"ג יש לקונסם שישראל לא יחייב על שלהם אבל אדר"מ מקשי שפיר דלא אסיק אדעתיה לקונסם להפקיע ממונם בידים להוציא מתחת ידם לחייבם בדבר שאינן חייבים והתרצן לא חש לזה וק"ל. עוד נ"ל ליישב בדרך אחר דמצינן לפרש דהא דקאמרינן מבין ישראל ומבין הכותים היינו בעיר שדרין בה ישראלים וכותים לכך מטמא ר"מ דאמרינן שמא מישראל הם וחכמים מטהרין לפי שלא נחשדו ישראל על כתמיהן וא"כ ודאי מכותים הם אבל באמת כו"ע מודו דכותים גירי אריות הן לכך פי' רש"י שאין לפרש כן דבהדיא אמרינן במסכת נדה דלאו בהכי פליגי אלא דלפ"ז צריך ליישב אמאי לא מוקי לה תלמודא התם באמת בכה"ג ויתבאר שם בעזה"י ואפשר שתוס' הרגישו בדרך הראשון לכך מציינין בזה וחכמים מטהרין וק"ל:

בתוספות בד"ה ועל הכותית סוגיא דשמעתין מוכח דקסבר גירי אמת הן וא"ת א"כ מאי חידוש לומר שיש לה קנס עכ"ל. משמע מדבריהם דאי הוי אמרינן דאתיא כמ"ד גירי אריות הן הוי א"ש וכ"נ גם כן מלשון הגמ' דקאמר ואי ס"ד קניס ר"מ בממונו כו' משמע דאי לאו האי טעמא לא הוי ק"מ והיינו כמאי דס"ד מעיקרא דטעמא דר"מ משום דגירי אריות הן וקשה דהא למ"ד גירי אריות כ"ש קשה אמאי יש לה קנס מ"ש מכל עכו"ם דעלמא ויש ליישב דלמ"ד גירי אריות הן טעם הקנס הוא שלא יהא חוטא נשכר וג"כ משום טימוע דכיון דמיחזי כגרים גמורים שייך ליגזור טפי משא"כ בעכו"ם גמורים לא שייך האי גזירה ועוד דלעובדת כוכבים לא יהבינן משום דאזלה ואכלה בגיותה אבל בכותים שאין אדוקים בעבודת כוכבים לא שייך האי טעמא. אח"ז עיינתי בפירוש רש"י ריש פרק אלו נערות וכתב להדיא דאתיא כמ"ד גירי אריות והתוס' הקשו עליו א"כ מ"ש מכל עכו"ם דעלמא והניחו בקושיא ולפי' רש"י צ"ל כמו שכתבתי ומה שלא תירצו התוספות כאן דקמ"ל דלא קנסינן להו משום גזירת טימוע היינו משום דקושיית התוס' היא לסברת המקשה אבל בכתובות משני התוס' הכי וכ"כ הלחם אבירים:

בא"ד וא"ת ולרבא דאמר כו' דעבד ושפחה כו' עכ"ל. נראה דזה מקושר למה שכתבו דסוגיא כמ"ד גירי אמת הן אבל לפי' רש"י דטעמא משום גירי אריות הן והיינו ע"כ כמו שכתבתי דתקנת חכמים היא שיתחייב קנס דאל"כ מ"ש משאר עכו"ם דעלמא וא"כ לא שייך להקשות שאין לחייב קנס מטעם דחשש שפחה כיון דבלא"ה נמי אין לחייב אלא תקנת חכמים היא כן אבל לפירושם הקודם מקשה שפיר וק"ל:

דף לט.

בפרש"י בד"ה שור של חרש כו' אבל בניזקי מועד מעמידין אפוטרופוס לשור היתומין כו' אבל תם דגבייתו מגופו כו' כדאמרינן כו' ואוקימנא ביתמי עכ"ל. לשון רש"י בזה תמוה מאד דהתם איירי לענין דמיטלטלי דיתמי לא משתעבדי ומה ענין זה הטעם לשור של חרש שוטה וקטן דהכא וכמו שהקשו התוספות ונ"ל דרש"י סובר דפטור שור תם בחש"ו למ"ד אין מעמידין אפוטרופוס הוא פשוט כיון דלאו בני תשלומין נינהו בשום מקום ומהיכא תיתי להעמיד להם אפוטרופוס להפסידם בידים והא דמעמידין להם בשור מועד היינו מפני תיקון עולם כיון שהוחזק נגחן אלא דסובר רש"י דבכלל שור של קטן הוא ג"כ שור שירשו מאביהם ואפי' נגח בחיי אביהם אין מעמידין להם אפוטרופוס לקבל עדות ולקיים והועד בבעליו כדי שיגבה מגופו וכל זה דקדק רש"י מלשון לגבות מגופו משמע דאף על גב שאין צורך האפוטרופוס בשביל השמירה אלא בשביל הגוביינא אפ"ה אין מעמידין בתם וכן משמע מלשון הש"ס מדמייתי עלה מהא דאין נזקקין לנכסי יתומים דאיירי עבור חוב אביהם וע"ז כתב רש"י דאפילו בכה"ג שנגח בחיי אביהם דלא שייך הטעם דבני תשלומין שהרי החוב הוא מחמת אביהם אפ"ה אין מעמידין להם אפוטרופוס כיון שאין החיוב אלא מגופו שהוא מטלטלי דיתמי כן נ"ל ליישב קצת לשון רש"י מצד דוחק:

בתוספות בד"ה אין מעמידין כו' וגם אין לומר משום דאיהו גופיה כי מזיק פטור כו' ובמועד עבדי רבנן תקנה כו' עכ"ל. הא דלא קשיא להו לפ"ז א"כ אמאי פטור במועד מצד תמות כמו שהקשו לעיל על טעמא דקנס דלא שייך להקשות כן אלא כשהחיוב הוא מצד הדין אבל כשהחיוב במועד אינו אלא מצד תקנה לא שייך להקשות כן כיון דלכל מילי צד תמות במקומו עומד ולא רצה לתקן על זה שום חיוב יותר מתם גמור וכן הסברא לפי מ"ש התוס' וכמ"ש בסמוך בשם רש"י וק"ל:

בגמרא מעליית מאן ר"י אמר מעליית יתומים כו' נראה מזה דלא פליגי אלא ביתומים דוקא דמ"ד מעליית אפוטרופוס לא חש לטעמא דמימנע ולא עבדי כיון שהיתומים בודאי יגיעו לכלל גדלות לא יפסידו האפוטרופסים דחוזרין ונפרעין לכי גדלי אבל בחרש ושוטה שאפשר שלא יתפקחו לעולם א"כ כ"ע מודו מעליית שלהם דאי מעליית אפוטרופסים מימנע ולא עבדי וק"ל:

תוס' בד"ה ור"י כו' ורבא נמי דאמר כו' וא"כ אמאי הוי דריב"ח טועה. כוונתו בזה להקשות על רבא גופיה איך אמר הכא דריב"ח טועה אבל במה שאמר רבא משום דקשיא לך דר"י אדר"י לא קשיא לתוס' דהיה אפשר לומר שזהו בעצמו תירץ רבא במה שאמר אלא מזיק שאני פי' דהכא ל"ש טעמא דשובר לכך מקשו התו' על רבא מדקאמר משוית לריב"ח טועה ודו"ק:

דף לט:

בגמרא אמר רבא לעולם במועד והב"ע דעביד ליה שמירה פחותה כו' לכאורה הדברים תמוהים ביותר דכיון דעיקר הקושי' היא דליתני ר' יעקב מחייב סתמא וא"כ מה הועיל רבא בתירוצו דכ"ש דקשה יותר ממ"נ אם בא ר' יעקב להורות לנו כל אלו הדינים הללו דתם סגי בשמירה פחותה וצד תמות במקומה עומדת א"כ מה איריא חש"ו דנקט לישמעינן גבי שור של פקח ואם נאמר דעיקר החידוש בדברי ר"י הוא דמעמידין אפוטרופוס לתם לגבות מגופו לישמעינן הא מילתא בתם גרידא דהוי רבותא טפי כמו שיתבאר ואם נאמר דאשמעינן חדא דאית בה תרתי כדמסיק לקמן קשה יותר דעיקר חסר מן הספר דמלשון הברייתא לא נשמע כלל כל הני מילתא כיון דבשור של פקח גופו עדיין לא ידענו אי סגי בשמירה פחותה או לא וע"ק באמת מנ"ל לרבא דס"ל לר"י בעלמא דמעמידין אפוטרופוס לתם גרידא דילמא ס"ל אין מעמידין והטעם משום דיתמי לאו בני קנסא נינהו ופלגא נזקא קנסא כמ"ש רש"י ותוספ' במשנה והא דס"ל הכא דגובה חצי נזק של צד תמות היינו כיון שכבר נעשה מועד א"כ תו לא הוי קנסא אלא ממונא מעליא ושפיר גבינן מינייהו ועיקר התמיה איך קיצר ר"י כ"כ בלשונו כיון דאתא לאשמעינן כל הני דיני בשלמא אם נאמר דבשור של פיקח פשיטא ליה א"ש דעיקר הכוונה להשוות שור חש"ו לשל פיקח אבל אם בשל פיקח גופא לא אשמעינן עד הכא לא מתיישב הל' ואם נאמר דבאמת דבשל פיקח פשיטא ליה מה דינו לענין שמירה א"כ הדרא קושיא לדוכתא ליתני ר' יעקב מחייב ונדע שפיר דמעמידין אפוטרופוס לתם ולענין שמירה נדע מסברא דשוה לשל פיקח. והנראה בעיני דהא דקאמר רבא הכא ור"י ס"ל כר"י דמועד סגי בשמירה פחותה וכן בצד תמות במקומה עומדת אין הכוונה דר"י אתי לאשמעינן הכא בברייתא כל הני מילי אלא בלא"ה ס"ל לר"י הכי ולא נראה לו בזה שום חידוש גבי שור של פיקח אלא עיקר החידוש הוא דאפילו בשור של חש"ו אמרינן הכי דסד"א דבשור של חש"ו אפי' צד תמות סגי בשמירה פחותה דאל"כ מימנע האפוטרופס ולא עביד דבשלמא בשביל שמירה פחותה לא ימנעו עצמם שהרי אנו חושבים לפשיעה אם לא שמרוהו שמירה פחותה א"כ למה יפשעו בו דנקל בעיניהם להציל עצמם ממילתא דפשיעה אבל אם נטריח אותם בשמירה מעולה ודאי דימנעו (וכן נראה באמת מל' הפוסקים דאפוטרופוס ששמר שמירה פחותה סגי ואז אם נגח משלמין החש"ו מביתם) וא"כ הוה אמינא דבזה יש חילוק בין שור של פיקח לשור של חש"ו קמ"ל ר"י דאפי' לענין זה שוין הם וא"כ יתיישב ל' הברייתא כך שור של חש"ו שנגח רבי יעקב אומר משלם חצי נזק פי' לא מיבעיא היכא דשור דעלמא משלם נזק שלם כיון דלא נטריה כלל דמילתא דפשיטא דחש"ו ישלם ג"כ נ"ש אלא אפי' היכא דבשור דעלמא חייב תשלומי ח"נ ולא מיבעיא בתם אלא אפילו במועד וע"כ היכי דמי כגון ששמרו שמירה פחותה דבזה פיקח משלם ח"נ וה"א דבחש"ו פטור לגמרי קמ"ל לר"י דאפי' בכה"ג שוה שור שלהם לשל פיקח בכל מילי. וא"כ לפ"ז נתיישב ג"כ קושיא שניה דודאי מוכח מזה דס"ל לר"י בעלמא מעמידין אפוטרופוס לתם מדנקט סתמא ר"י משלם ח"נ משמע דבכל תשלומין ח"נ איירי ולא נקט רבא בלישני במועד ששמרו שמירה פחותה אלא לרבותא כנ"ל ודו"ק:

שם בגמרא אמר רבה ב"ע מה שמחייב ר"י פי' ר' יעקב. ולכאורה יש לתמוה א"כ איך נקט ר"י חייב סתמא שיש מקום לומר נזק שלם כיון שעיקר חידוש הדין שלו הוא שאינו משלם אלא ח"נ א"כ ה"ל לפרושי בהדיא אבל למאי דפרישית בסמוך א"ש דבאמת הא דנקט ר"י חייב היינו בכל מיני תשלומין כמו בשור של פיקח אלא מה שסתם ר"י פי' ר' יעקב דלא תימא דלא מחייב ר"י אלא דוקא במועד ולא נטריה כלל ואז משלם נ"ש אבל היכא שפיקח משלם ח"נ החש"ו פטורים לגמרי אי משום דאין מעמידין אפוטרופוס אי נמי משום דבשור שלהם סגי בשמירה פחותה כדפרישית וקמ"ל ר"י דאפי' תשלומי חצי נזק מחייב ר"י כמו בשור דעלמא ודו"ק:

בפרש"י בד"ה אדמוקי לה קמיית' במועד אוקמיה בתם עכ"ל. הוצרך לפרש כן דאקמייתא קא מקשי דבבתרייתא ודאי ל"ש לומר דקאי בתם דא"כ אמאי הוצרך ר"י לפרש דברי ר"י דחייב דקאמר היינו ח"נ דמילתא דפשיטא ליה היא דתם משלם חצי נזק וא"ל דהיא גופא קמ"ל דר"י איירי בתם דהל' לא משמע כן ועוד דא"כ תקשי באמת על דברי ר"י איך נקט חייב סתמא וה"ל לפרש א"ו דאיירי במועד כדפרישית בסמוך וק"ל:

דף מ.

בפרש"י בד"ה א"ל חדא דאית ביה תרתי טעמי הואיל וס"ל לרבא לא פליגי כו' בכולהו ס"ל הכי כו' עכ"ל. פי' דכיון דלא נ"ל לרבא לפרש דרבי יעקב בברייתא בא לחלוק על ר"י דא"כ ה"ל למימר אינו משלם אלא חצי נזק כמ"ש תוספות בסוגיין א"ו שבא לפרש דברי ר"י דחייב אפילו בתשלומין חצי נזק כדפרישית בסמוך וא"כ ניחא לן לומר דר"י גופא ס"ל להלכה כר"י לכך אנו מפרשים דברי ר"י באידך ברייתא ג"כ דבכל מיני תשלומין חצי נזק איירי והיינו לגמרי כר"י ובזה תבין הלשון חדא דאית בה תרתי טעמי וק"ל:

בתוספות בד"ה ולימא ליה אי תם הוי כו' הך פירכא ליתא לר"י כו' אבל האי פירכא דמודינא אתיא אף אליבא דר"י כו' עכ"ל. המובן מדבריהם דאף על גב דהאי פירכא ליתא לר"י לא תקשי אמאי לא משני הש"ס ר"י היא דהא בלא"ה משני הש"ס שפיר דקושטא דמילתא הכי הוא כדמסיק סוף סוף לאו תורא בעית לשלומי לדידי אלא אמאי דמוקי הש"ס בסמוך כגון דקדמי ב"ד ותפסוהו שזה נראה לשינויא דחיקא א"כ תקשי אמאי דוחקא לאוקמי הכי ולא מוקי לה כר"י על זה כתבו אבל האי פירכא דמודינא אתיא אפילו אליבא דר"י וא"כ ע"כ בלא"ה צריך לשנויי הב"ע דאקדים ב"ד כו' כי היכי דלא תקשי למ"ד מודה בקנס פטור דקי"ל כוותיה וא"כ ניחא לן לאוקמי הברייתא אפי' כרבנן דר"י וק"ל:

דף מ:

בגמרא שור האיצטדין כו' ושמואל אמר פסול הרי נעבד בו עבירה. ויש לדקדק מנ"ל לשמואל האי סברא דהא בסמוך מצרכינן קרא לכל הני פסולים וא"כ אי ס"ד דכללא הוא דכל שנעבד בו עבירה פסול לגבי מזבח אף על גב דלית ביה חיוב מיתה א"כ כל הני קראי ל"ל בשלמא תלת קראי צריכי והיינו דאי לא נכתב אלא חד קרא הוי מוקמינן לה ברובע או בנוגח דאית בהו חיוב מיתה וחדא מאידך נמי לא אתיא כמו שמפורש בסמוך לכך איצטריך תרי קראי ועדיין הייתי אומר דרובע ונוגח שחייבים מיתה פסולים אבל היכא דלית בה חיוב מיתה כשר לכך איצטריך קרא שלישי למעט נעבד דאף על גב דלית ביה חיוב מיתה אפ"ה פסול כיון שנעבד בו עבירה וא"כ שפיר יליף שמואל דכיון דגלי קרא בנעבד דאף על גב שהוא באונס וליכא חיוב מיתה אפ"ה פסול וא"כ ה"ה לשור האיצטדין אבל מקרא רביעי ודאי קשה אמאי איצטריך למעט מוקצה כיון דכבר ילפינן דכל שנעבד בו עבירה פסול א"כ מוקצה נמי הרי נעבד בו עבירה אלא ודאי דליתא להאי כללא א"כ הדרא קושיא לדוכתא שור האיצטדין לשמואל מנ"ל דילמא הא דממעט רחמנא נוגח היינו דאיכא חיוב מיתה דוקא ונראה דס"ל לשמואל דלעולם איתא להאי כללא דכיון דאיתרבי נעבד אף על גב דליכא חיוב מיתה באונס ה"ה לאינך ומ"מ לא הוי ילפינן מוקצה מינייהו דסד"א דהאי לא מיקרי נעבד בו עבירה כיון דליכא אלא הזמנה בעלמא ומיהו לפ"ז צ"ל דהא דילפינן מקרא דמן הבקר למעט נעבד כדמייתי התוס' ממס' תמורה דלשון בקר שייך גבי נעבד דכתיב וימירו בתבנית שור כל זה לאו דרשא גמורה היא אלא אסמכתא בעלמא דאלת"ה אלא דלשון בקר אתי דוקא למעט נעבד א"כ תקשי לא נכתוב אלא בקר לחוד למעט נעבד ונילף רובע ונוגח בק"ו מנעבד וא"ל דרובע ונוגח מנעבד נמי לא ילף משום חומרא דעכו"ם דא"כ הדרא קושיא לדוכתא אכתי לשמואל שור האיצטדין מנ"ל דמרובע ונוגח לא ילפינן שכן חיוב מיתה ומנעבד ומוקצה לא מצינן למילף משום חומרא דעבודת כוכבים אלא ע"כ דממוקצה ונעבד ליכא שום פירכא והא דלא כתיב מן הבקר לחודא היינו משום דהוי מוקמינן לה לרובע דלשון בקר לאו דרשא גמורה היא. ועי"ל דלעולם אימא לך דדרשא גמורה היא למעט מלשון בקר נעבד ולא רובע אלא דאי הוי כתיב בקר לחודיה הוי מוקמינן לה בנוגח דאיכא חיוב מיתה ושייך ביה נמי לשון בקר דהא כתיב כי יגח שור את איש וזה נ"ל נכון ודו"ק. מיהו למה שאכתוב בסמוך בתוספות צריך לומר דמן הבקר אתי דוקא לנעבד ואפ"ה לא קשה לכתוב נעבד לחוד דאיצטריך לע"פ עד אחד:

שם בגמ' מיתיבי מן הבהמה להוציא רובע ונרבע כו' והא דסגי בחד קרא לרובע ונרבע ולא מוקמינן קרא בדדמי דהיינו ברובע שהוא ברצון אבל נרבע אימא לך דכשר דאנוס הוא היינו משום דבאמת אף ברובע גופא שייך אנוס כמ"ש התוס' ואפ"ה מחייב מיתה מדגלי בקרא בנרבע דחייב מיתה וא"כ ע"כ דרובע ונרבע חדא מילתא הוא ועי' מ"ש בתוס' וק"ל:

בפרש"י רובע עשה בו אונס כרצון דנרבע אנוס היא כו' עכ"ל. אף על גב דברובע גופא חייב ג"כ אונס כרצון כמ"ש התו' מ"מ לא מצינו בהדיא בקרא אלא מדגלי גבי נעבד דחייב כמ"ש בסמוך:

בגמרא נוגח משלם כופר כו' ואין להקשות אמאי לא מקשה הש"ס לשמואל מאי קאמר נוגח משלם כופר דהא שור האיצטדין אינו חייב כופר ואפ"ה פסול למזבח דמ"מ מייתי שפיר דעבירה דנגיחה חמורה טפי מדמצינן בה צד חיוב כופר מיהת ברצון משא"כ בעבירה דרביעה וכן צ"ל נמי בהא דקאמר רובע עשה בו אונס כרצון שיש להקשות א"כ אדרבא נילף נוגח בק"ו מנרבע דמה נרבע שהוא אונס פסול נוגח דברצון לא כ"ש א"ו דאפ"ה מייתי שפיר כיון דמצינן דעבירה דרביעה חמור טפי ולמה שכתבתי בסמוך דהא דס"ל לשמואל שור האיצטדין פסול היינו אחר דכתיבי כל הני קראי א"כ בלא"ה לא קשה מידי ודו"ק:

בתוספות בד"ה מן הבהמה להוציא הרובע בתמורה פ' כל האסורין מפרש דגבי רביעה כתיב בהמה כו' עכ"ל. נראה דקשה לתוספות ג"כ אמאי ילפינן רובע ונרבע מחד קרא ולא מוקמינן קרא דמן הבהמה ברובע ברצון דוקא וביותר קשה אליבא דרב דאכשר נוגח באונס א"כ כמו כן יש לנו להכשיר ברובע ונרבע באונס כיון דשני ליה לרב לענין קרבן בין אונס לרצון ואף על גב דלענין קטלא לא שני לן ברביעה בין אונס לרצון התם טעמא רבה איכא משום תקלה וקלון כדאיתא בסנהדרין אבל לענין קרבן מנ"ל על זה כתבו תוספות בדתמורה מפרש דגבי רביעה שייך ל' בהמה מדכתיב ואיש אשר יתן שכבתו בבהמה וא"כ דהאי קרא דאיש אשר יתן שכבתו בנרבע משתעי מוקמינן קרא דמן הבהמה לנרבע שהוא באונס ורובע אתיא בק"ו כנ"ל והיינו דלפ"ז משמע דדרשא גמורה היא ולא כמ"ש מהרש"א ועי' מ"ש בזה בסמוך מיהו גם למהרש"א יש לפרש כן בדוחק ואין להאריך כנ"ל עיקר דדרשא גמורה היא:

בא"ד ומוקי לה התם על פי עד אחד או על פי בעלים כו' עכ"ל. וצ"ע דלשון זה לא מצאתי שם בגמרא אלא למאי דס"ד מעיקרא למילף בק"ו מבעל מום אבל לבתר דאידחי האי ק"ו וילפינן להו מקראי לא נזכר שם דאיירי ע"פ עד א' ובעלים ומ"ש תוס' מסברא דאי איכא עדים בני קטלא נינהו שם כתב אדרבא להיפך דאיכא למימר דאיירי כגון שהקדישו בעלים קודם שנגמר דינו וע"ק אמאי מייתי לה התוס' הכא ואינו מקושר ג"כ למה שלפניו. ולפמ"ש בסמוך א"ש דכיון דלרב ע"כ הא דמוקי התם קרא דמן הבהמה דוקא ברובע ומן הבקר דוקא מן הנעבד היינו דרשא גמורה א"כ תקשי לא לכתוב אלא קרא דמן הבקר וע"כ נדרוש מיניה למעט נעבד דקיל מכולהו דלית בה חיוב מיתה וק"ו לרובע ונוגח מעתה לכך כתב דמוקי לה התם על פי עד אחד או בעלים וזה א"א למילף מנעבד לכך איצטריך נמי מן הבהמה ולעולם אימא לן דדרשא גמורה היא. אמנם מה שכתבו דמוקי לה התם כו' נ"ל לפרש דמדחזינן דבתחילת הסוגיא כד הוי בעי למילף ק"ו מבעל מום היה רוצה ללמוד אף על פי עד אחד דהכי איתא שם להדיא וא"כ ע"כ נמי דלמסקנא דילפינן מקרא דמן הבהמה היינו נמי בעד אחד והיינו משום דאי בב' עדים בני קטלא נינהו וא"ל דאיירי קודם שנגמר דינו דמ"מ תקשי ל"ל קרא נילף בק"ו מנעבד שאין בו חיוב מיתה כלל אע"כ דאתי לעד אחד דזה לא שייך ללמוד כלל מנעבד דסד"א שאין הבהמה נאסרת בעד אחד וא"כ מוכח מזה דדרשה גמורה היא ונ"ל בפ"ז דלא שייך למדרש מן הבקר נמי לנוגח אלא לנעבד דאלת"ה לא שייך להקשות לכתוב בקר לחודיה דהוי מוקמינן לה בנוגח ואפשר נמי דקים לתלמודא דקרא דומן דצאן אתי למוקצה היינו למילתא דעבודת כוכבים וא"כ קשה לכתוב בקר אחר דכתיב נעבד אלא שלא חש להאריך ובזה נתיישב הכל ודו"ק:

בא"ד והך ברייתא פליגא אתנא דבי ר"י כו' עכ"ל. זה נמשך למה שכתבו בסמוך דבלא"ה הייתי אומר דלא פליגא דאע"ג דכתיב כי משחתם בהם איצטריך נמי קרא דמן הבהמה דאי מחד קרא ה"א דוקא בב' עדים אבל למ"ש בסמוך דמקרא דמן הבהמה לחוד מוכח דאיירי ע"פ עד אחד וכמ"ש באריכות א"כ צ"ל דפליגי ועל זה הביאו ראיה דאיתא שם להדיא דפליגי וע"כ היינו משום דדרשא גמורה היא דבקר אתי למעט נעבד דוקא וא"כ אמאי איצטריך מן הבהמה ע"כ לנרבע בעד אחד ורובע אתי בק"ו וכדכתיבנא ודוק היטב. ובזה נתיישב נמי הא דמקש' הש"ס בתמורה ואיפוך אנא מן הבהמה להוציא נעבד ומן הבקר להוציא רובע כו' דלכאורה הסוגיא תמוה דמה לנו בכך אם נדרש להיפך ועוד דהא נקט שפיר החמור חמור קודם כסוגית הש"ס בכ"מ אבל לפמ"ש א"ש דעיקר כוונת הש"ס להקשות מנ"ל דפסול בנרבע ע"פ עד אחד וא"ל דאי בשני עדים לשתוק קרא מיניה ותיתי בק"ו מנעבד דכיון דנוכל לדרוש נמי להיפך א"כ לא מוכחי קראי ואיצטריך תרי קראי כי היכי דלא נוקי בדדמי וע"ז משני הש"ס דודאי מוכחי קראי דברובע שייך לשון בהמה כו' לשון בקר כו' ודו"ק:

בתוספות בד"ה למה נאמר נוגח כו' הא דלא קאמר למה נאמר נעבד דההיא פשיטא דקיל מכולהו עכ"ל. ולהיפך לא שייך להקשות אם נאמר נעבד למה נאמר רובע דאיצטריך למעט ע"פ עד אחד וכדפרישית ומכ"ש דא"ש לפי' מהרש"א דלאו דרשא גמורה היא דלשון בקר קאי דוקא אנעבד א"כ הוי מוקמינן לה בדדמי וק"ל:

בד"ה ויש בנוגח כו' בחד מנייהו סגי דכיון דלא מפרשי קראי הוי מוקמינן ליה בדדמי כו' עכ"ל. כאן כתב מהרש"א דאף על גב דבתמורה אמרינן דבנרבע שייך לשון בהמה ובנעבד לשון בקר מ"מ לאו מפרש בהדיא מיקרי דאם לא"כ לא לכתוב אלא נעבד דקיל מכולהו ואני כבר כתבתי ופירשתי שיחתי דלא שייך להקשות כן וא"כ משמע דדרשה גמורה היא ומהיכא תיתי לומר כן דהא בכמה דוכתי אשכחינן כה"ג דדרשות גמורות הם כגון בריש מכילתין גבי ושלח ובער דמקשי לכתוב ושלח דמשמע רגל ומשמע שן ואי משום דשן יש הנאה להזיקו ורגל הזיקו מצוי אכתי שקולים הם ויבאו שניהם. ומה שנראה להתוס' דהתם שייך טפי שיקול מבכל דוכתי נ"ל דשאני התם דחומרות דשן ורגל אינן חומרות שהחמירה תורה אלא מצד עצמם לפי הסברא ושיקול הדעת א"כ שייך שפיר לומר דכיון דבכל דוכתא משכחת צד חמור מסברא שקולים הם אבל הכא החומרות הם ממה שמצינו שהחמירה התורה באחד יותר מחבירו דברובע החמירה לענין אונס ובנוגח לענין כופר וא"כ לענין קרבן לא ידענו שמא יש להחמיר ג"כ באחד יותר מחבירו ולא נוכל לומר דודאי שקולים הם דהא חזינן דלאו שקולים הם בכל ענין ודו"ק:

דף מא.

רב זביד אמר כגון שהרג ג' בהמות כו' נראה דרב זביד לטעמי' דס"ל בפירקין ואינו מועד תנן הא סתמא הוי מועד וכ"כ שם התוס' וק"ל:

בגמרא הניחא אי ליעודי תורא בעינן שפיר כו' וקשה דהא למ"ד ליעודי תורא אפי' בלא זוממי זוממין נמי משכחת לה שפיר כגון דאתו תלתא כיתי עדים בחד יומא כדאיתא להדיא דף כ"ד וכבר כתבתי על זה באריכות שם בתוס' בד"ה ולא ישמרנו בשני דרכים עי"ש:

שם בגמרא ומועד לעובדי כוכבים הוי מועד לישראל כו' משמע דפשיטא ליה לתלמודא דמועד לעובדי כוכבים לא הוי מועד לישראל והטעם דישראל אית ליה מזלא טפי אלא דצ"ע אמאי לא תני לה בהדי הנך דקחשיב במתניתין מועד למינו כו' ומועד לאדם ואינך ונראה דלא שייך למיתני בהדי הנך משום דמסיים שם את שהוא מועד לו משלם נזק שלם וזה לא שייך גבי מועד לעובדי כוכבים ואף על גב דקתני התם מועד לאדם ואינו מועד לבהמה ובאדם לא שייך תשלומי נ"ש מ"מ שייך שפיר למיתני כיון דמשלם מיהו כופר שלם משא"כ בעובדי כוכבים דליתא בתשלומין כלל וק"ל:

בפרש"י בד"ה היכא דסקליה מסקל כו' ונקי מיבעי ליה לדרשא אחריתי לחצי כופר ודמי וולדות עכ"ל. הא דלא ניחא ליה לרש"י דבעל השור נקי אתי להנאת עורו כפי' תוס' דהכי ניחא טפי נ"ל דהיינו טעמא דכיון דלמאי דס"ד השתא דלא אסיק אדעתיה דאת בשרו אתי להיכא דשחטו כעין בשר א"כ תקשי את בשרו ל"ל אלא ע"כ דאת בשרו בא ללמד את הטפל לבשרו והיינו הנאת עורו וא"כ אייתר ליה בעל השור לכך הוכרח לפרש דבעל השור אתי לחצי כופר אבל למאי דמסיק הש"ס דאת בשרו היינו היכא דשחטו כעין בשר וא"כ סד"א למדרש נמי בשרו אין עורו לא לכך איצטריך בעל השור נקי אבל מ"מ קשה לפירש"י דאין זה סוגיית הש"ס להקשות על תנא דבריית מנ"ל למדרש בעל השור נקי לאיסור הנאה ולא דריש ליה לחצי כופר כאידך תנא ולמה לא נאמר דהני תנאי פליגי אהדדי מר דריש הכי ומר הכי ובשום דוכתא לא פריך הש"ס כה"ג ועוד

דלא איצטריך קרא כלל להנאת עורו דמהיכא תיתי נחלק בין עור לבשר ואי משום דכתיב את בשרו א"כ לא לכתוב לא ה' ולא ו'. ועוד דא"כ למסקנא נמי תיקש' מנ"ל דבעל השור נקי אתי להנאת עורו דילמא לחצי כופר ודמי וולדות ובשלמא לפי' התוס' ניחא קצת די"ל דמשמע לתלמודא דתנא דברייתא מודה ג"כ בהנאת עורו דילפינן מהאי קרא שכל זה נכלל בכלל מה שאמר בהנאה מנין וכן הוא באמת לפי המסקנא אבל לפי' רש"י ודאי קשה דהא חזינן בהדיא דתנא דברייתא לא משמע ליה בעל השור נקי לחצי כופר ודמי וולדות וכן מצינו לקמן דפליגי תנאי ע"ז. והנלפע"ד דרש"י סובר דהא דניחא לתנא דברייתא למדרש ובעל השור נקי לאיסור הנאה היכא ששחטו קודם שנסקל אף על גב דקרא כתיב סקל יסקל השור דמשמע דאיירי שכבר נסקל מ"מ כיון דא"א לומר דלא יאכל את בשרו קאי על שור הנסקל כיון שהוא נבילה אע"כ דקרא איירי קודם סקילה והא דכתיב סקל יסקל היינו שבא לידי סקילה כפירש"י בסמוך וא"כ דרשינן נמי ובעל השור נקי קודם שנסקל ולאיסור הנאה אבל לסברת המקשה דפשטא דקרא דלא יאכל מצי שפיר מיירי לאחר שנסקל ולאיסור הנאה וא"כ לא מפקינן קרא מפשוטו דהא דכתיב סקל יסקל איירי שפיר בסקילה ממש ועליה קאי לא יאכל וא"כ לפ"ז לא שייך לומר עוד דקרא דבעל השור נקי איירי להיכא ששחטו אחר גמר דין כיון דכולי קרא איירי כשכבר נסקל אע"כ דשבקיה לקרא דדחיק ומוקי נפשיה לחצי כופר ולדמי ולדות דלהנאת עורו נמי לא איצטריך כדכתיבנא וא"כ מקשי הש"ס שפיר ודוק:

בגמ' והאי לא יאכל כו' כר' אבהו כו'. וצ"ע אמאי מייתי הכא דר"א דהא בפסחים פ' כל שעה משמע להדיא דע"כ לא פליג חזקי' עליה דר"א אלא בלא יאכל בחול"ם אבל היכא דכתיב לא יאכל בציר"י כ"ע מודו דלאיסור הנאה אתי וא"כ הכא בשור הנסקל הא כתיב לא יאכל ואפי' חזקי' מודה ויש ליישב דלא מייתי הכא כדר"א אלא לאפוקי מדריב"ל דיליף התם איסור הנאה בפסח ושור הנסקל מנותר והיינו משום דסבירא ליה דאפי' לא יאכל לא משמע לאיסור הנאה ועי"ל דדוקא מדר"א פריך דאי מחזקי' כיון דשני לן בין לא יאכל ולא יאכל א"כ לא שייך להקשות דילמא קרא אתי להיכא דסקליה מיסקל ולאיסור הנאה דא"כ תקשי אמאי שני קרא למיכתב לא יאכל ליכתוב לא יאכל וע"כ מוקמינן לאיסור הנאה דלאכילה לא איצטריך קרא דנבילה היא אלא ע"כ דקרא אתי היכא דשחטי' מישחט אבל לר"א פריך שפי' דהא לדידיה לא שני ליה בשום דוכתא בין לא יאכל ובין לא יאכל דתרווייהו משמע איסור הנאה ואם כן לא שני קרא מידי ומקשי שפיר וק"ל:

בפרש"י בד"ה א"נ אפילו לדידך לכתוב לא יאכל ותו לא עכ"ל. זה הל' דאפי' לדידך אין לו מובן לפי פשוטו וכן בד"ה אח"ז את בשרו ל"ל כו' דהשתא איצטריך ליה לקרא לאפוקי בלשון אכילה עכ"ל גם זה אינו מובן דהא להאי שינויא לא שני בין לשון לא יאכל ובין לא יהנה אלא לשינויא קמא אמרינן הכי. והנלפע"ד בענין זה הוא דקשה לרש"י להאי שינויא בתרא דעיקר הילפותא הוא מאת בשרו א"כ לפ"ז כל אריכות לשון הברייתא מה שאמר ממשמע שנאמר סקל יסקל איני יודע שהוא נבילה שהרי מיהא להיכא דשחטו דאסור וא"כ כיון דפשיטא לן דקרא איירי מהיכא דשחטו ניחא ליה לפרש נמי רישא דקרא דלא יאכל דאירי נמי מהיכא דשחטו מדאפקי' בלשון אכילה ולפ"ז שפיר קאמר בברייתא ממשמע שנאמר סקול יסקל איני יודע שהיא נבילה וא"כ לא איצטריך קרא לאכילה ומה ת"ל בל' לא יאכל אלא מגיד לך שאם שחטו כו' וזה ממש לשון רש"י במה שכתב אפי' לדידך משמע מזה דהאמת אינו כן אלא אפילו רישא דקרא לא יאכל קאי נמי להיכא ששחטו ולכך סיים רש"י נמי דהשתא איצטריך ליה לקרא לאפוקי בל' אכילה ומה שיש לדקדק עוד בזה יתבאר בסמוך ודו"ק:

בתוספות בד"ה כדר"א לרווחא דמילתא נקט כו' עכ"ל. אבל לפמ"ש דהא דנקט כדר"א היינו לאפוקי דאליבא דחזקי' לא קשה מידי א"ש וק"ל:

דף מא:

בגמרא להנאת עורו דסד"א בשרו הוא דאסור בהנאה עורו מותר קמ"ל כו' וקשה דהא ע"כ מוכח דהאי תנא דברייתא דקאמר בהנאה מנין ת"ל ובעל השור נקי היינו הנאת עורו ומוכח דלא דרש את וא"כ הדרא קושיא לדוכתא דילמא לעולם אימא לך דקרא דלא יאכל אתי להיכא דסקלי מיסקל דאסור בהנאה כפשטא דקרא ואי משום דכתיב את בשרו דילמא להיפוך דאת בשרו בא ללמד דוקא בשרו אסור בהנאה אבל עורו מותר ובעל השור נקי אתי לחצי כופר ודמי וולדות כדפי' לעיל לסברת המקשה בשלמא לפי' התוס' לעיל בסברת המקשה דבעל השור אתי להנאת עורו וא"כ לפירושם יש לומר דלא שייך להקשות כלל על תנא דברייתא דילמא קרא אתי לחצי כופר דקרא לא משמע ליה הכי אלא לאיסור הנאה א"כ לק"מ אבל לפי' רש"י ודאי קשה. אמנם למה שכתבתי בסמוך דאף לפי' רש"י יש לומר דלא שייך להקשות דילמא קרא אתי לחצי כופר כיון דתנא דברייתא לא ס"ל הכי אלא עיקר קושיית המקשן היא דכיון דפשטא דקרא לא איירי כלל מהיכא דשחטו אלא באם אינו ענין ילפינן לה להכי מקשי דילמא קרא דחיק ומוקי אנפשיה לחצי כופר אבל לאחר שגילה התרצן דאדרבא דפשטא דקרא איירי שפיר מהיכא ששחטו והיינו דלישנא דאת בשרו משמע הכי א"כ ניחא ליה לתנא למדרש הכי כדי שלא נצטרך לדחוק ולומר דבעל השור נקי אתי לחצי כופר דיותר ניחא ליה לפרש דאתי להנאת עורו כמו שסיים בפירוש באדם שאומר יצא פלוני נקי מנכסיו כו' ומכ"ש דאתי שפיר למה שכתבתי דהני תרי שינויי דמשני ליכתוב לא יהנה א"כ לא יאכל את בשרו ל"ל כולה חדא שינויא א"כ לק"מ וק"ל:

בפרש"י בד"ה מודה בקנס פטור וכי היכי דמיפטר מקטלא פטור נמי מכופר כו' עכ"ל. ולא ידעתי מי הכריחו לפרש כן ואמאי לא מפרש בפשיטות דמודה בקנס פטור מאותו ממון והיינו כמ"ד פ"נ קנסא וכמו שפי' התוס' ונ"ל ליישב דרש"י לא רצה לפרש כן משום דאם נאמר דהקושיא הוא למ"ד פ"נ קנסא א"כ לא הוי משני מידי דקסבר כופרא כפרה דהא מאן דס"ל פ"נ קנסא היינו משום דסתם שוורים בחזקת שימור קיימי ומדינא דלא לשלם כלל וא"כ איך יעלה על דעת עוד לומר שכופר של שור התם הוא משום כפרה דכיון דאפי' בתשלומין ליתא משום דבחזקת שימור הוא א"כ כפרה מאי עבידתיה לכך מפרש רש"י דהקושיא אתיא כמ"ד פ"נ ממונא לפטור מכופר כי היכי דפטור מקטלא ואין הכוונה בזה למה שאמרו כשאין השור בסקילה אין הבעלים משלמין כופר דדרשינן הכי מקרא דא"כ אכתי לא הוי משני מידי במאי דקסבר כופרא כפרה אלא צ"ל לרש"י דמסברא בעלמא מקשה הכי דנראה לכאורה דהא בהא תליא וע"ז משני שפיר דקסבר כופרא כפרה ודו"ק. ולשיטת התוס' צ"ל דאיירי שהבעלים יודעין בו שהוא מועד ולפי שאין עדים קרי ליה תם ומ"מ שייך כופרא כפרה כיון שיודעין בו שהוא נגחן א"כ לאו בחזקת שימור קאי וצריך כפרה כן נ"ל:

בתוספות בד"ה נקי מחצי כופר לא בעי למימר כו' דכריש לקיש ס"ל דכשאין השור בסקילה לא משלם כו' עכ"ל. פי' דלא שייך לומר נקי מדמי עבד היכא שהשור בסקילה הלא הוא עצמו אינו משתלם אלא מגופו והיכא שאין השור בסקילה א"א לומר שהרי אפילו במועד פטור כה"ג. ומה שכתבו ואף על גב דכופר מחייב ר' אליעזר עכ"ל היינו מדאיצטריך ובעל השור נקי לפטור מחצי כופר היכא שאין השור בסקילה מכלל דבמועד כה"ג מחייב על זה כתבו דהיינו משום דדרש אם כופר כו' ואין להקשות א"כ תקשי להיפוך א"כ אם כופר לר"א למה לי לרבות כופר שלא בכוונה ות"ל מדאיצטריך ובעל השור נקי מכלל דבמועד כה"ג מחייב דע"כ איצטריך אם כופר דבלא"ה לא הוי מוקמינן ובעל השור נקי לחצי כופר אלא לדמי עבד אבל לבתר דכתיב אם כופר לרבות שלא בכוונה דרשינן שפיר נמי ובעל השור נקי לחצי כופר אבל בדמי עבד אפילו במועד כה"ג פטור וק"ל:

בא"ד וי"ל כיון דבתם ליכא קנס בכוונה שלא בכוונה נמי פשיטא דלא משלם דמים כו' עכ"ל. וכן בסמוך כתב או משום דכיון דלא אשכחן כופר בתם לא איצטריך למעט הדמים עכ"ל ולא ידענא מאי פשיטא דהא מה ששור תם פטור בכוונה מכופר ומקנס של עבד לאו משום קולא דיליה הוא אלא משום דאמרינן הביאהו לב"ד וישלם לך ושלא בכוונה נמי דפטור היינו מדרשת הכתובים דהשור יסקל ומגזירת הכתוב אבל דמים שלא בכוונה אמאי לא ישלם דלמה ניקל במיתת האדם טפי מבשאר נזקו או מיתת ממונו ובאמת הרמב"ם והראב"ד בפ"י מהל' נזקי ממון כתבו דתם חייב בתורת דמים של עבד אלא בבן חורין פליגי דהרמב"ם ס"ל דלא שייך תורת דמים גבי בן חורין כ"כ הרב המגיד עי"ש ויש ליישב דלסברת התוס' אין תימה מה שנקיל במיתת אדם יותר מבנזקי ממון דהכי נמי מצינו גבי בור שפטור על מיתת אדם וק"ל:

בא"ד וא"ת לר"י הגלילי דאמר תם משלם חצי כופר כו' הול"ל נקי מחצי כופר עכ"ל. הא דלא קשיא להו דלא דריש נקי מדמי עבד דאיכא למימר דאי כשהשור בסקילה הביאהו לב"ד ואי שלא בכוונה נמי פטור מדרשת השור יסקל אבל בכופר ע"כ דלית ליה לר"י הגלילי האי דרשה דהשור יסקל מדחזינן דאמר ר"י דתם משלם חצי כופר וע"כ היינו שלא בכוונה וא"כ דלית ליה האי דרשה לענין כופר קשה מנ"ל באמת דמחייב בחצי כופר ואמאי לא דריש נקי מחצי כופר וק"ל:

בא"ד וי"ל דאין דומה לו סברא לפוטרו מחצי כופר מאחר שחייבו הכתוב חצי נזק עכ"ל. וכבר פירשתי שיחתי בל' רש"י דאדרבה מסברא נראה דלא דמי דלמאי דקיי"ל פ"נ קנסא ע"כ משום דבחזקת שימור קיימי א"כ לא שייך ביה חיוב כופר דהא קי"ל כופרא כפרה והאי לאו בן כפרה הוא כיון דבחזקת שימור קיימי ואפי' בחיוב נזק לא מחייב אלא בתורת קנס ויש ליישב דאפשר באמת דר"י הגלילי סובר דפ"נ ממונא וכן יש להוכיח קצת מסוגיא דסוף פ"ק גבי חצי כופר לאו שיורא הוא ואין כאן מקומו להאריך:

בגמרא רב כהנא משמיה דרבא אמר מתכוין אמר ליה ברישא משל לצייד כו' רב טביומי משמיה דרבא אמר המית אמר ליה ברישא משל לצייד כו' שדי זוטרא ושקיל רבדבי. ויש לתמוה מאי נפקא מינה בהאי פלוגתא הנך מושלי משלים ל"ל ויותר קשה דמשל דר"ט לא דמי כלל לנמשל דהתם שדי זוטרא לפי שאין לו כלי כמו שפי' רש"י משא"כ הכא הוי מצי ר"א למימר תרווייהו ולמאי דפרישית אתי שפיר ונפתח במילתא דר"ט שסובר דשינויא דהמית קרי ליה זוטרא כיון דלפ"ז צ"ל דכופרא כפרה והיינו ע"כ משום דס"ל פלגא ניזקא ממונא ומש"ה בעי כפרה כדפרישית והוה דלא כהלכתא דהא קי"ל פ"נ קנסא משא"כ לשינויא בתרא הוה איפכא דע"כ לענין מתכוין צ"ל דס"ל חצי נזק קנסא וכופרא נמי קנסא דלא בעי כפרה משא"כ אם נאמר דכופרא כפרה למה יתחייב חצי כופר במתכוין הא אפי' במועד כה"ג לא בעי כפרה דלא חמיר מאדם גופיה דבמתכוין לנפלים והרג בן קיימא פטור לגמרי כ"ש דבניזקי בהמתו אלא ע"כ דכופרא לאו כפרה והיינו דשדי זוטרא ושקיל רבדבי כיון דאי אפשר לקיים שניהם דהוי דבר והפוכו זהו סברת ר' טביומי משא"כ ר"כ דאמר מתכוין אמר ליה ברישא סובר דלא הוי דבר והפוכו דבשינויא דמתכוין נמי מצי סבר דכופרא כפרה אלא דאפ"ה מתחייב במתכוין לנפלים כו' דגזירת הכתוב הוא מריבוי דאם כופר כסברת אביי לקמן אליבא דר"א והא דקרי לשינויא דהמית זוטרא היינו משום דלא אתיא אלא למ"ד כופרא כפרה משא"כ לשינויא דמתכוין מתוקמא שפיר אליבא דכ"ע אפי' למ"ד פלגא נזקא ממונא מיהו רב טביומי דס"ל דהאי שינויא דמתכוין לא מצי סבר כופרא כפרה היינו משום דס"ל כרבה לקמן דר"א לא דריש אם כופר אלא מסברא מחייב ליה כמ"ש התוס' לקמן וממילא דלפ"ז ע"כ לא מצי סבר כופרא כפרה כדפרישית נמצא דר"כ ורב טביומי פליגי בפלוגתא דרבה ואביי לקמן ודוק שהוא כפתור ופרח:

דף מב.

בגמרא ר"י הגלילי אומר נקי מדמי וולדות אמר לו ר"ע וכו' כאן לא שייך להקשות והלא הוא עצמו אינו משתלם אלא מגופו הביאהו לב"ד וישלם לך דהא לא שייך חיוב סקילה כלל ע"י וולדות דכמיתת בעלים כך מיתת השור והבעלים פטורים על העוברין כדכתיב בהדיא אם לא יהיה אסון ענוש יענש וק"ל:

שם ר"י הגלילי אומ' נקי מדמי ולדות. לכאורה נראה דע"כ ס"ל לר"י דתם משלם ח"כ דאלת"ה אלא הא דלא דרש נקי לח"כ היינו משום דלא איצטריך קרא דאי כשהשור בסקילה הביאהו לב"ד וכשאין השור בסקילה פטור מדרשת והשור יסקל א"כ ע"כ נמי דלא שייכא בשור תם שום תורת דמים כשהמית את האדם כמ"ש התוס' בד"ה נקי מח"כ דכל היכא דלא שייך כלל חיוב כופר לא שייך נמי תורת דמים וא"כ תקשה לר"י נמי אמאי איצטריך קרא לפטור תם מדמי וולדות דאטו נחמיר בדמי וולדות יותר מדמי בן חורין גדול כשהמית בן חורין גדול יפטר לגמרי ובוולדות נאמר דחייב אע"כ דתם חייב בבן חורין גדול בכופר שלא בכוונה ולכך איצטריך ובעל השור נקי לפוטרו מדמי וולדות ולפ"ז איכא למימר דהא דאמרינן כ"פ במכילתין דר"י ס"ל דתם חייב בח"כ היינו מהכא אלא שהתוס' בסוגיא דח"כ לאו שיורא הוא בספ"ק כ' להדיא דלא מצינו שום ראי' דר"י ס"ל הכי אלא בדרך את"ל קאמר וכמ"ש שם באריכות ע"ש. וצ"ע אמאי לא מייתי מהכא וצ"ל

דהתו' סברי דאין זה ראי' דאע"ג דתם פטור מכופר ומדמים גבי גדול אפ"ה איצטריך קרא לפוטרו מדמי וולדות דפטורא דגדול טעמא אחרינא הוא היינו משום דאית בי[ה] לפעמים צד חיוב מיתה בכוונה לכך פטור נמי שלא בכוונה דלא חלקת משא"כ בוולדות דליכא שום צד חיוב מיתה אלא שזה דוחק דא"כ מועד נמי לפטור מהאי טעמא ומדמצינו דמועד חייב ותם פטור ע"כ משום קולא דתם הוא א"כ כ"ש לדמי וולדות וצריך עיון ודו"ק. ויש ליישב דודאי אף אם נאמר דתם פטור מכופר ומדמים בבן חורין גדול אפ"ה איצטריך קרא לפטור מדמי וולדות דסד"א דהא דפטור מכופר היינו משום דפ"נ קנסא וא"כ לא צריך כפרה והא דפטור מדמי' היינו משום שאין דמים לבן חורין כמ"ש בשם ה"ה אבל בדמי וולדות ה"א דחייב כיון דשייך בהו תורת דמים להכי איצטריך קרא לפוטרו אבל בסמוך כתבתי דע"כ ס"ל לר"י דפ"נ ממונא וא"כ הדרא קושיא לדוכתא:

בתוס' בד"ה כתב רחמנא בעל השור נקי תם פטור ומועד חייב וכו' דלא מחייב הכתוב במועד אלא במקום שחייב בתם עכ"ל. וכוונת למ"ש דס"ל לר' יוסי הגלילי דכללא הוא דכל היכא שמועד משלם נ"ש משלם התם החצי דמה"ט סובר נמי דתם חייב בחצי כופר וק"ל:

בא"ד והא דתניא בהחובל וכו' ההיא כר"ע אתיא עכ"ל. פי' דלמאי דס"ד השתא דבעל השור נקי בא ללמד דמועד חייב בדמי וולדות אמאי לא מקשה הש"ס מפ' החובל דמשמע דאפילו מועד פטור ע"ז כתבו דמצינן למימר דאתיא כר"ע אבל למאי דמסקינן בשינויי דאביי ורבא וכן לר' אדא בר אהבה ע"כ דר"י הגלילי נמי סובר דמועד פטור כמו שיתבאר וא"כ אתיא ברייתא דהחובל ככ"ע וק"ל:

בגמרא אלא אביי ורבא דאמרי תרוייהו אנשים אין אסון וכו' לכאורה נראה מדלא קאמר הכא איצטריך סד"א כלישנא דלעיל באינך שינויי משמע דהכא קושטא דמלתא כך הוא דאנשים ולא שוורים היינו דבשור המועד כי נתכוון לאשה נמי יענש והא דכתיב ובעל השור נקי היינו בתם דוקא וכן בשינויא דר"א בר אהבה דבסמוך אלא דמל' הש"ס פ' הפרה דף מ"ט גבי לימא תיהוי תיובתא דר"א בר אהבה משמע להדיא דלמסקנא אפי' מועד פטור מדמי וולדות וקשה מנ"ל דהכי הוא דמועד נמי פטור דאי מדכתיב אנשים ולא שוורים דלמא להיפוך דבמועד אפי' כי נתכוין לאסון יענש ואי משום דכללא הוא דכל היכא שהמועד חייב משלם התם חציה כמ"ש תוס' לעיל א"כ תקשה למסקנא אנשים ל"ל דת"ל דמועד פטור מכללא וא"ל דהא דאיצטריך אנשים היינו משום דבלא"ה הוי מוקמינן לה לח"כ דהא אי איתא לכללא דכל היכא דמועד חייב תם נמי חייב לא שייך לומר נקי מחצי כופר ואי ליתא לכללא הדרא קושיא לדוכתא למה לא נאמר דאנשים אתיא לחיובא דמועד אפילו כי איכא אסון וע"ק כיון דמועד נמי פטור מולדות נכתוב ובעל השור נקי גבי מועד ואנא ידענא דתם כ"ש דפטור ולא נצריך עוד קרא דאנשים ונ"ל ליישב דבאמת מועד נמי פטור דכללא דכל היכא דמועד חייב תם נמי חייב אלא דמ"מ אי לאו קרא דאנשים הייתי אומר מדכתב רחמנא ובעל השור נקי בתם ולא כתבי' גבי מועד ע"כ שבא לסתור הכלל ולומר דתם חייב ומועד פטור אבל השתא דכתיב אנשים ניחא לן למדרש לפטורא כי היכי דנהדר לכללא ואי קשיא אמאי לא כתב באמת בעל השור נקי במועד ולא ליכתוב נמי אנשים נ"ל דה"ט דאי כתביה גבי מועד הייתי אומר הא דפטור מועד מולדות היינו היכא שהשור בסקילה דקרא בהכי איירי וכגון שהרג את האשה אבל היכא דליכא אסון שאין השור בסקילה חייב בדמי וולדות והיינו ממש כמו חיובא דאנשים דתליא באסון אבל עכשיו דכתיב גבי תם ע"כ בדליכא אסון נמי מיפטר דא"ל דקרא דוקא בדאיכא אסון איירי דפטור דא"כ קרא ל"ל דהא תם משלם מגופו והביאהו לב"ד וישלם לך וא"ל דאיירי ע"פ עד א' או ע"פ בעלים דמודה בקנס הוא וכופרא כפרה לא שייך הכא אע"כ דאיירי היכא שאין השור נסקל דליכא אסון ואפ"ה מיפטר וא"כ ה"ה למועד דפטור מכללא אלא דמ"מ אי לא הוי כתיב אנשים היה מקום לטעות ולומר דהא דכתבי[ה] בתם ולא במועד היינו דתם פטור ומועד חייב דהכי משמע פשטא דמלתא אע"ג שסותר הכלל לכך איצטריך נמי אנשים ודרשינן לפטורא שלא יסתור הכלל ודו"ק:

בתוספות בד"ה גבי בושת נמי וכו' אבל בושת וכו' לא נפיק מאיש אלא מאנשים עכ"ל. וקשה דלמסקנא דשמעתין נמי תקשה אמאי לא אמרינן נמי גבי בושת אנשים הוא דבעינן שיתכוון לבייש ולפחות נתכוון להזיק אבל שוורים אף על גב שלא נתכוון כלל ויש ליישב דכיון דגלי קרא דבעל השור נקי דאנשים דכתיב גבי וולדות אתי לפטורא א"כ משמע ליה נמי קרא דאנשים דבושת לפטורא וק"ל:

דף מב:

בתוספות בד"ה ונימא ר"ע לנפשיה ולא בעי למימר וכו' וכשאמר ליה ר' אליעזר קיבלם עכ"ל. והקשה מהרש"א דהיאך אפשר לומר כן דא"כ אמאי דריש ר"ע נקי מדמי עבד ולא מוקי לה בחצי כופר כר"א ותירץ די"ל דר"ע ס"ל כר"י הגלילי דתם חייב בחצי כופר מאחר שחייבו הכתוב ח"נ כמ"ש התוס' לעיל לר"י הגלילי עכ"ל וכ' עוד דבדיבור הסמוך נמי יש להקשות כן ולתרץ הכי ולא נהירא לי למ"ש דמה שכתבו התוספות לעיל דר"י הגלילי מחייב בתם חצי כופר מאחר שחייב ח"נ פירושו דסובר ר"י דכללא הוא דכל מה שבמועד משלם תם נמי משלם החציה כמו בנזק גופו וכן משמע מל' התוספות להדיא בד"ה כתב רחמנא בעל השור נקי תם פטור וא"כ לר"ע ודאי א"א לומר כן דכיון דפוטר תם מדמי עבד אף על גב דמועד חייב ע"כ דליתא להאי כללא וא"כ ה"ה לענין כופר יש לומר כן דמ"ש כופר מדמי עבד וראיה גדולה לדברי והיא קושיא לפי' מהרש"א שהרי בפ"ק בסוגיא דחצי כופר לאו שיורא היא אמרינן הא מני ר"י הגלילי היא דאמר תם נמי חייב בחצי כופר וכתבו תוס' ע"ז דלא מצינו להדיא לר"י דס"ל הכי דאי משום דדרש נקי מדמי וולדות ולא מוקי לה בחצי כופר י"ל משום דהביאהו לב"ד וישלם לך וכשאין השור בסקילה פטור מדרבה אע"כ דהא דאמרינן בכמה דוכתי הא מני ר"י היא היינו משום דאיהו מצי סבר דתם חייב בחצי כופר כיון דדריש קרא לדמי וולדות עכ"ל התוס' ועמ"ש באריכות נמצא דלפ"ז קשה אמאי נקט הש"ס בכל הני דוכתי הא מני ר"י הגלילי היא ולא קאמר הא מני ר"ע היא דהא ר"ע נמי מצי סבר דתם חייב בחצי כופר כיון דדרש קרא דבעל השור נקי לדמי עבד אע"כ דדוקא ר"י מצי סבר דתם חייב בחצי כופר משום דכללא הוא דכל מה שהמועד משלם התם נמי משלם החצי וזה מוכרח ממ"ש בסמוך באריכות בסוגיא דשוורים אפילו יש אסון וכו' ונראה דמה"ט ע"כ דר"י נמי מצי סבר דתם חייב בדמי עבד וזה מוכרח ממ"ש בפ"ק אי משום ח"כ לאו שיורא היא דר"י היא ואכתי קשה הא שייר דמי עבד אע"כ דלר"י דמי עבד נמי לאו שיורא היא משום דמצי סבר דתם חייב בדמי עבד והיינו מכללא ואף אם נאמר דלית ליה האי כללא אלא הא דלא מוקי בעל השור נקי לח"כ היינו משום דאית ליה דרבה א"כ כמו כן נאמר דהא דלא מוקי נקי לדמי עבד היינו משום דאית ליה דריש לקיש וא"כ מ"מ לאו שיורא היא ממ"נ כמ"ש שם בל' התוספות נמצא דכל זה לר"י דוקא אבל לר"ע כיון דס"ל נקי מדמי עבד ע"כ דלית ליה האי כללא דכל שמועד משלם תם משלם החצי א"כ הדרא קושיא לדוכתא של ר"א דא"כ אמאי לא מוקי נקי בח"כ כיון דע"כ לית ליה האי כללא וביותר יש להקשות כן בדיבור הסמוך. והנלע"ד די"ל למאי דדריש ר"ע נקי מדמי עבד לא פליג אר"א דאמר נקי מח"כ אלא מוסיף הוא דאפילו מדמי עבד הוא פטור והיינו משום דמשמע ליה נקי קאי על כל הדברים האמורים שם בפרשה גבי מועד שהם כופר ודמי עבד וכן נ"ל להוכיח לכאורה מל' הרמב"ם שפסק דתם פטור מכופר ומדמי עבד ופסק נמי דמועד שלא בכוונה חייב בכופר ובדמי עבד דלא כרבה ודלא כר"ל וא"כ קשה כמאן ס"ל דכיון דבעל השור נקי לא קאי אלא אחדא א"כ אידך מנ"ל אע"כ דפסק כר"ע וסובר דפטור משניהם וא"כ מ"ש התוספות בריש סוגיין בד"ה ובעל השור נקי דר"ע לא בעי למדרש נקי מח"כ משום דס"ל דרבה כתבו כן לרווחא דמלתא דאף אם נאמר דפליג אדר"א א"ש אבל כאן מקשו התוספות מנ"ל למקשן להקשות דנימא ר"ע לנפשיה דדלמא באמת קיבל תירוצו של ר"א והא דס"ל נקי מדמי עבד מוסיף הוא כדכתיבנא ודו"ק. א"נ י"ל דמ"ש התוספות לעיל היינו לפי פירושם לקמן בברייתא דהואיל שחייב בעבד וחייב בב"ח דמשמע שם להדיא דר"ע לא דריש נקי מח"כ ואפ"ה פוטר תם מכופר אבל כאן דברי התוספות על המקשה דע"כ לא ידע להאי ברייתא דלקמן ודו"ק. אח"ז מצאתי בירושלמי בהדיא דר"ע ס"ל דתם פטור נמי מכופר והיינו משום דפשטא דקרא דואם כופר יושת עליו משמע ליה דבמועד הכתוב מדבר וכן ר"א ס"ל דתם פטור מדמי עבד מג"ש דוהשור יסקל א"כ דברי תוס' כאן ובסמוך עולים יפה אלא דמל' התוס' בד"ה בעל השור נקי משמע דלא כהירושלמי אבל דברי הרמב"ם ודאי נראה שהם כהירושלמי:

בגמרא סד"א הואיל ואמר ר"ע וכו' משתלם נמי מעלייה כתב רחמנא ובעל השור נקי. כאן לא שייך להקשות דר"א נמי לישני ליה הכי דהא לענין כופר נמי שייך לומר כן דסד"א לשלם מעלי' אלא די"ל דר"א לא ס"ל כר"ע גבי תם שחבל באדם אלא לר"ע ודאי קשה לכאורה א"כ אמאי לא דרש נקי מח"כ דסד"א לשלם מעלי' אבל למ"ש בסמוך א"ש דר"ע מוסיף הוא א"נ פטורא דכופר פשיט' ליה מפשטא דקרא כדאית' בירושלמי וק"ל:

בתוספות בד"ה אלא אמר רב אסי וכו' וא"ת ומאי דחקו לתרץ עכ"ל. וקשה למה המתינו להקשות כן לדברי התרצן ולא מקשו בפשיטות על המקשן ולמ"ש א"ש דעל המקשן לא שייך להקשות דלמא קיבל ר"ע דברי ר"א והיינו דס"ל כרבה די"ל דא"כ תקשה אמאי לא מוקי נקי בח"כ ואי משום אותן תירוצים שכתבתי י"ל דלא נ"ל למקשן לפרש כן אע"כ דהא דריש ר"ע נקי מח"כ היינו משום דס"ל דרבה וא"כ לא שייך קושית התוספ' אבל על התרצן דהוא רב אשי דמשני סד"א לשלם מעליה א"כ אף לדידיה תקשה א"כ אמאי לא מוקי לה לח"כ דאע"ג דס"ל דרבה צריך קרא דסד"א דלשלם כופר מעליה אע"כ דס"ל לרב אשי דהא דלא מוקי ר"ע לח"כ היינו מטעמים שכתבתי ואם כן מקשה שפיר ודו"ק:

בד"ה מה כשחייב בבן חורין חלקת וכו' ברייתא זו מוכחת עכ"ל. כבר כתבתי שנראה שהתוספ' לא ראו דברי ירושלמי דאי לפי הירושלמי אין מקום לדבריהם דמשמע להדיא דפטורא דתם בכופר יליף מקרא דואם כופר וק"ל אמנם מה שהקשה מהרש"א על דברי תוספ' שהרי ל' הברייתא משמע דקאי על מתכוון דאי בשאינו מתכוון מועד נמי פטור לרבה וא"כ מאי ראיה מייתי התוספות ונראה ליישב דהתוספות מייתי שפיר דאא"ב דתם פטור אפילו שלא בכוונה והיינו משום דס"ל דרבה ואם כן עיקר כופר איירי דוקא בכוונה שייך שפיר לומר חלקת בין תם למועד כיון דבתם לא משכחת צד כופר כלל ובמועד אשכחן מיהא בכוונה אבל אם נאמר דשלא בכוונה חייב אפילו בתם דלא ס"ל דרבה לא שייך לומר חלקת בין תם למועד כיון דבתם נמי משכחת צד חיוב כופר כמו במועד והיינו שלא בכוונה והא דחלוק תם ממועד בכוונה היינו משום דהביאהו לב"ד וישלם לך וכיון דאי לא ס"ל דרבה ע"כ קרא נמי איירי מכופר שלא בכוונה לא שייך לומר חלקת כיון דמצינו לפעמים דשווים הם ובזה נסתלק תמיהת מהרש"א ודו"ק. ואם נאמר דעדיין תמיהתו במקומה עומדת מסוף דבריו דמ"ג מזו הברייתא דר"ע ס"ל כרבה דלמא ס"ל כאביי דהא דפטור תם שלא בכוונה היינו משום דליכא כופר בכוונה אבל במועד חייב אפי' שלא בכוונה דלית לן דרשה דרבה זו אינה קושיא שהרי על כל דברי תוס' בזו הסוגי' יש להקשות כן אמאי נקטי בלישנייהו ר"ע ס"ל כרבה טפי מדאביי והיינו לעיל ד"ה בעל השור נקי ובד"ה ונימא ר"ע לנפשיה דהא אפי' לאביי א"ש אע"כ דהתוס' ניחא להו לפ' דברי ר"ע אליבא דרבה דהוא רביה דאביי ומאי דאותיב ליה אביי אתי שפיר לקמן בשמעתין וק"ל:

בד"ה נקי מדמי עבד וכו' ז"א דאפי' דמים לא משלם וכ"ש קנס עכ"ל. הא דלא כתבו התוס' כן לעיל בברייתא דריש הסוגיא היינו משום דשם לא שייך לפ' כן דכיון דקנס הוא כ"ש א"כ מנ"ל לאוקמי מיעוטא דקרא אדמים ולא מוקי לה בדדמי דהיינו מקנס דוקא אבל בדמים מיחייב אבל בברייתא דהכא א"ש דפטורא דדמי עבד בתם ילפינן שפיר בבנין אב מפטורא דדמים של ב"ח בתם דהתם פטור כיון דלא אשכחן כופר לא איצטריך למעט דמים ואי משום דבכוונה לא שייך ה"ט כמ"ש מהרש"א מ"מ פשיטא דפטור מטעמא דהביאהו לב"ד וא"כ כמו כן פטרינן נמי מה"ט מדמים של עבד וא"ל דסד"א דבכוונה משלם דמים של עבד מן עליה דמהיכא תיתי לומר כן דהא לא שייך הכא לומר דמחמרינן בעבד יותר מב"ח שעבד נותן יותר משוויו דבתורת דמים עבד נמי לא מחייב יותר מדמי שוויו וא"כ ודאי ב"ח ועבד שווין הם ושייך לומר מה בב"ח חלקת בין תם למועד לענין דמים ה"ה לדמים של עבד ואם כן לפ"ז מ"ש תוס' דקנס כ"ש דלא משלם אין הכוונה שהוא כ"ש מצד הסברא דאדרבה שייך לחייבו יותר בקנס מן העלי' כיון דמחמרינן בו שנותן יותר משוויו אלא הכ"ש שכתבו היינו משום דפטורא דקנס ילפינן בהדיא מקרא דבעל השור נקי ופטורא דעבד לא ילפינן אלא בבנין אב כן נראה לי ודו"ק:

בגמרא ת"ר המית איש או אשה אר"ע וכו' הרי כבר נאמר וכי יגח שור וכו'. לעיל בפ"ק דט"ו ילפינן מהאי קרא דשוותה אשה לאיש לכל מיתות שבתורה והיינו שחייבים מיתה על מיתתה כמו על מיתת האיש וכתבתי שם דנלמד מדחייבה התורה כאן לבעל השור מיתה בידי שמים ע"י האשה כמו ע"י האיש ולכך לא מייתי שם מקרא דכי יגח דאיירי בתם דהתם ליכא חיוב מיתה עמ"ש שם ואפ"ה מייתי הכא שפיר דכיון דכבר כתיב וכי יגח שור את איש או את אשה ועליה כתיב ואם נגח הוא וכו' וגם בעליו יומת ממילא ידעינן דאתרוייהו קאי והמית איש או אשה ל"ל אלא ללמוד דנזקיה ליורשים וק"ל:

בפרש"י והמית איש או אשה במועד כתיב עכ"ל. הוצרך לפרש כן דהא למסקנא הא דאר"ע נזקיה ליורשים היינו הכופר ולר"ע ליכא חיובא בכופר בתם לכך הוצרך לפרש דבמועד כתיב ובזה נתיישב נמי דלא תקשה כיון דמקרא דוהמית ילפינן דשוותה אשה לאיש א"כ טפי ה"ל לאתויי הכא להיפך דכי יגח שור את איש או את אשה ל"ל כיון דנאמר למטה והמית איש או אשה אבל לפ"ז א"ש דמקרא דכי יגח לא שייך ללמוד נזקי ליורשים כיון דאיירי בתם וליכא חיובא דכופר לכך מייתי להיפך דמדכתיב כי יגח שור את איש או את אשה ועליה כתיב ואם נגח הוא מייתרא ליה איש או אשה דגבי מועד דשוותה אשה לאיש ממילא ידעינן כמו שכתבתי בסמוך אלא ללמד דנזקי ליורשים וק"ל:

דף מג.

בגמרא היתה שפחה ונשתחררה או גיורת זכה. יש לדקדק אמאי מייתי להאי בבא הכא שאינו מענין הקושיא דמרישא לחוד מקשה ונ"ל דממאי דקתני ברישא אין האשה נותן ליורשים לא מצי לאקשויי די"ל דקאי אמאי דסליק מיניה דהיינו שכבר מת הבעל קודם שנתן דמי נזק וצער לאשה ואח"כ מתה האשה לכך נותן ליורשיה ובאמת אף לפי האמת ריהטא דברייתא בהכי איירי דהא עליה קתני היתה שפחה ונשתחררה זכה והיינו ע"כ דאיירי שמתו שניהם הבעל ואח"כ האשה כפרש"י וא"כ אמאי לא נקט בהדיא ומתו שניהם א"ו דקאי אדסליק מיניה שכבר אמר אין הבעל וכו' אין האשה וא"כ מרישא לק"מ כיון דאיירי שכבר מת הבעל אלא עיקר הקושי' נראה שהוא מסיפא דקתני היתה שפחה ונשתחררה או גיורת זכה והיינו ע"כ דאיירי שנשאת למשוחרר דסתמא דמלתא הכי הוא כמ"ש התוספות כאן והוא מל' רש"י בפ' הפרה וא"כ לפ"ז קשה דה"ל למנקט היה גר או משוחרר זכה ונאמר ג"כ דסתמא דמלתא דגר נשוי לגיורת ואי משום דמיניה סליק מה בכך דמשיאמר דכשמת הגר זכה הלה בדמי ולדות מכ"ש נדע כשמתה אשה גיורת ואין לה בעל או בנים שזכה הלה בדמי נזק וצער ויותר ה"ל למינקט רבותא במת הבעל דלא תימא כיון שמת הבעל ואשה קיימת תיפלג בדמי ולדות דלא איקרי בעל האשה אלא כשהיא תחתיו ולא שמעינן דלא אמרינן הכי משא"כ במתה האשה ליכא שום חידוש אע"כ דהא דנקט היתה שפחה ונשתחררה מלתא דפסיקא נקט דאף על גב שמתה אשה גיורת והבעל קיים אפ"ה זכה הלה בדמי נזק וצער ולא אמרינן דירית לה בעל והוי רבותא שפיר טפי וא"כ מקשה שפיר דמוכח דלא ירית להו בעל ודו"ק. לשון אחר ועיקר דמרישא לא מצי למידק דמשמע שכבר מת דלכך פסיק ותני נותן ליורשיה היינו נמי לבעל והא דלא נקט בהדיא לבעל היינו משום דנקט ברישא אין הבעל שמשמע שכבר מת לכך פסיק ותני נותן ליורשים והיינו למי שיורש כל הנכסים שלה דאי איתא לבעל יהיב לבעל ואי ליתא לבעל יהיב לשאר יורשים לכך מייתי מסיפא דקתני היתה שפחה ונשתחררה או גיורת זכה והיינו ע"כ משום דלית לה יורשים להכי מקשה שפיר דאי איתא דבעל בכלל יורשים הוא אמאי זכה הלה במה שבידו כשמתה האשה ולא אמרינן שינתן לבעל א"ו דלא ירית לה לנזקיה ואף על גב דרש"י מפ' שמתו שניהם היינו לפי שרוצה לפרש שזכה הלה בין בדמי וולדות ובין בדמי נזק וצער אבל מ"מ כיון שלא נזכר בסיפא בהדיא מן הבעל משמע שר"ל ג"כ דאע"פ שהיא גיורת הנשאת לישראל ומתה היא לבדה שזכה הלה בחלקה שהם דמי נזק וצער וא"כ מקשה שפיר ודו"ק ולשון הראשון מגומגם:

שם אמר רבה בגרושה. פי' וא"כ אתי נמי שפיר דנקט עליה היתה גיורת זכה דאפי' הבעל קיים זכה הלה בחלקה שהוא נזק וצער אלא דמ"מ עיקד הברייתא איירי שמתו שניהם דאז זכה בכל בין בדמי ולדות ובין בנזק כפרש"י. אלא דצ"ע אמאי משני בגרושה ולא מוקי לה באלמנה דהכי דייק טפי לשון הברייתא דעל מה דנקט מעיקרא אין הבעל עלה קתני אין האשה דאיירי שכבר מת הבעל ושייך ג"כ היתה גיורת זכה והיינו בכל הניזקין כיון דאיירי שכבר מתו שניהם אבל למאי דמוקי לה בגרושה משום דקשיא ליה האי בבא דמציעתא א"ל דבא לאשמעי' מתו שניהם וצ"ע. ועי' בדף מ"ט גבי פלוגתא דרבה ור"ח כשחבל בה לאחר מיתת הגר וכתבתי שם ישוב נכון דרבה מוקי לה הכא בגרושה דוקא לפי שיטתו דהתם ע"ש:

בתוספות בד"ה אפילו בא עליה בזנות בירושלמי בעי ר"ע עכ"ל. ונראה דקשיא להתוספות למאי נ"מ מייתי הכא דאפילו בא עליה בזנות וכו' ומאי ענין זה לשינויא דר' פפא ועוד דלכאורה נראה דאדרבא מבעל האשה משמע דוקא כשאשתו תחתיו כסברת המקשה א"ו דכך פירושו דסברת המקשה דגרושה תפלוג בולדות היינו משום דסד"א דמסברא ודאי יש לאשה חלק בולדות כמו לבעל והא דזכתה התורה דמי וולדות לבעל היינו משום שהוא זוכה בחלקה כמו שזוכה בשאר נכסים ובמעשה ידיה וכיוצא בזה דמה שקנתה אשה קנה בעלה לכך מקשה דגרושה תפלוג בולדות ומשני ר"פ דליתא להאי סברא והראיה ע"ז שהרי אפי' בא עליה בזנות דלא שייך ה"ט דמינה קא זכי ואפ"ה זכתה התורה לו דמי וולדות מזה מוכח שאין לה שום זכות בולדות אלא הכל לבעל אלא דקשה היא גופא מנ"ל ע"ז מייתי התוס' מירושלמי דממעטינן מבעל האשה דהיכא שבא על ערוה שאין קידושין שלו תופסין בה אין לו דמי ולדות ומדאיצטריך למעט הני מכלל דהיכא שראוי לקרותו בעל שהקידושין תפסי בה אפי' בא עליה בזנות שקיל דמי ולדות מכלל דלאו מינה זכי דאי מינה דידה אמאי איצטריך למעט בא על אמו ודו"ק:

בפרש"י בד"ה אין השור בסקילה וכו' ורבה אקרא סמיך ומוקמי למתניתין דלקמן כוותיה וכו' עכ"ל. משום דקשה לרש"י במ"ש לפני זה דר"א ע"כ לא ס"ל דרבה וא"כ כאן דלא אשכחן שום תנא דפליג עליה דר"א בזה דמדברי ר"ע אפשר דנראה לו לרש"י שאין שום הכרע דאפשר דקיבל תירוצו של ר"א והא דלא דריש נקי מח"כ היינו כדאיתא בירושלמי דסובר ר"ע פשטא דקרא דואם כופר בתם לא משכחת אלא שלא בכוונה וא"כ קשה רבה כמאן ס"ל והיאך יכול לחלוק מדעתו על דברי התנא ע"ז מפרש"י דרבה מפ' למתניתין דלקמן כוותיה והיינו מתניתין דשור שהיה מתחכך דמדקתני סתמא פטור ולא פי' בהדיא פטור ממיתה וחייב בכופר ע"כ משמע דפטור נמי מכופר כיון שהוא שלא בכוונה וא"כ סבר רבה כהאי תנא דמתני' ומ"מ אי לאו דרבה סמיך אקרא לא היה מפ' למתניתין הכי כיון שהוא דלא כתנאי אלא היה מפרש כשמואל כדי להעמידה כשום תנא אבל משום דקרא מסייעיה ליה לרבה מפ' כן דברי משנה וק"ל:

בתוספות בד"ה א' רבה וכו' והא דאיתותב רב מברייתא וכו' עכ"ל. פי' דקשיא אמאי מסקינן בתיובתא ולא מוקמינן לברייתא כר"א ורב אליבא דרבי עקיבא קאמר ע"ז כתבו דמשמע דברייתא נמי אליבא דר"ע איירי וק"ל:

בא"ד והא דס"ל דאיכא כופר שלא בכוונה בלא ריבוי דאם כופר וכו' עכ"ל. פי' דדוקא אי ילפינן שלא בכוונה מרבויא דאם כופר שייך לומר דלא מצינן לרבויי שלא בכוונה אלא היכא דשייך בכוונה והיינו במועד ולא בתם אבל כיון דס"ל לר"א דשלא בכוונה ידעינן מסברא שאין לחלק כלל בכופר בין בכוונה לשלא בכוונה א"כ אפילו בתם שייך לחייבו מיהת שלא בכוונה דפטור דכוונה אינו משום קולא דתם אלא משום דהביאהו לב"ד לכך איצטריך בעל השור נקי וק"ל:

בגמרא מאי לאו כופר לא דמים. עיין בספר המאור ובמלחמות ה' באריכות:

בתוספות בד"ה רישא דמים וסיפא קנס תימא מה תירוץ הוא זה. פי' דקשה ליתני אידי ואידי משלם או אידי ואידי אינו משלם ומ"ש דקתני ברישא משלם ובסיפא אינו משלם וע"ז תירצו התוס' דברישא שייך למתני משלם דדמים של בן חורין וכופר שלו הכל ענין א' דהיינו דמי הניזק ואין ביניהם אלא שינוי השם בלבד אבל בסיפא שייך למיתני אינו משלם כיון שאינו משלם הקנס ומה שמשלם דמים של עבד לא דמי לקנס שלו דבקנס יפה סלע נותן שלשים ובדמים יפה סלע אינו נותן אלא סלע וק"ל:

דף מג:

בגמרא אמר לי רבא א"ה אשו שלא בכוונה לשלם דמים וכו' וע"כ היינו בכפות דאל"כ לא שייך חיוב דמים משום דה"ל לברוח. אמנם יש כאן מקום עיון בזו הסוגיא דאמאי קשיא ליה לרבא מאשו שלא בכוונה ולא קשיא ליה מאדם שלא בכוונה דלשלם דמים דנהי דממעטינן אדם מכופר בפ' כיצד מעליו ולא על אדם מ"מ נאמר דליחייב דמים ונהי דמאדם בכוונה לא קשיא לן דליחייב דמים משום דקלב"מ והיינו דילפינן מקרא דלא יהיה אסון דלא מחייבינן מיתה וממון ובכה"ג אפי' בכופר לא צריך קרא אבל שלא בכוונה תקשה דהא גבי כופר צריך קרא דעליו כמו שפרש"י שם וא"כ מנ"ל דלא משלם דמים וא"ל דרבא ס"ל כר' דס"ל בסנהדרין פ' הנשרפין דבאדם שנתכוון להרוג את זה והרג את זה חייב בממון דדריש נפש תחת נפש ממון ולא יהיה אסון דקרא היינו בכה"ג ומשמע שם דה"ה לאדם שלא בכוונה לגמרי נמי חייב דמים דא"כ מ"מ תקשה מאי מקשה רבא דוקא לדברי רבה דאמר כופר שלא בכוונה משלם דמים ואמאי לא מקשה לדברי רבי גופא דאמר אדם שלא בכוונה משלם דמים דא"כ אשו שלא בכוונה נמי לישלם דמים וא"ל נמי דיש לדחות דמתניתין דאש לא משלם דמים היינו אליבא דרבנן דפליגי עליה דר' אבל לר' אין ה"נ דאש שלא בכוונה משלם דמים דא"כ אכתי מאי מקשה רבא לרבה כיון דע"כ דברי רבה הם אליבא דר' דאל"כ תקשי ליה מאדם גופא ומתניתין דאש ע"כ אתיא כרבנן. ונראה ליישב דמאדם שלא בכוונה לא קשיא ליה לרבא דכיון דפשיטא לן דאדם בכוונה פטור מממון משום דקלב"מ כדילפינן מקרא דלא יהיה אסון א"כ שלא בכוונה נמי פטור מדתנא דבי חזקיה דלא חלקת בין מתכוון לשאינו מתכוון אבל מאש שלא בכוונה פריך שפיר דבאש לא שייך דתנא דב"ח כמו שיתבאר בסמוך בלשון רש"י. והא דאיצטריך לעיל בס"פ כיצד קרא דעליו ולא על אדם לפטור אדם מכופר והיינו ע"כ במזיד ולא אתרו ביה דאי באתרו ביה פשיטא דפטור דקלב"מ וא"כ אמאי איצטריך קרא נמי ללא אתרו ביה ולא ילפינן לה מדתני דב"ח כבר כתבתי שם דאי לאו קרא דעליו סד"א דלא שייך התם בכופר דתנא דבי חזקיה כיון דקי"ל כופרא כפרה ובדלא אתרו ביה לית ליה שום כפרה לא במיתה ולא בגלות וה"א דליחייב כופר כי היכי דליהוי ליה כפרה להכי איצטריך קרא דעליו לגלויי דאפילו בכופר שייך דתנא דב"ח ועיין בחידושים שם באריכות ודו"ק:

בפרש"י בד"ה אשו נמי וכו' שלא בכוונה דהא ישנה בתורת נזקין ומיהו בכוונה פשיטא לן דפטור דקלב"מ עכ"ל. ובד"ה עבד כפות וכו' וקסבר רבא וכו' אבל משום דרבה מיניה לא פטר ליה דקסבר אשו משום ממונו ואין כאן חיוב מיתה עכ"ל. ולכאורה יש לתמוה מאד בלשון רש"י דמ"ש דהא ישנה בתורת נזקין נראה שפת יתר ולאיזה צורך כ"כ ועל מ"ש מיהו בכוונה פשיטא דפטור דקלב"מ קשה הא בסמוך כתב רש"י עצמו דלא שייך הכא דרבה מיניה משום דקסבר אשו משום ממונו וליכא חיוב מיתה כלל א"כ איך סותר רש"י דברי עצמו תוך כדי דיבור. ואף אם נדחק לפרש דמ"ש רש"י ומיהו בכוונה פשיטא לן וכו' לאו היינו אליבא דרבא אלא לדידן למאי דקיי"ל אשו משום חציו אלא שזה דוחק דמלשון רש"י משמע שבא לפר' דרבא לא קשיא ליה אלא שלא בכוונה דוקא אבל בכוונה פשיטא ליה ועוד דאי פשיטא לן דבכוונה פטור משום קלב"מ דאשו משום חציו א"כ שלא בכוונה נמי פשיטא דפטור מדתנא דב"ח וא"ל דליתא לדתנא דב"ח דא"כ תקשה מאדם שלא בכוונה כמו שכתבתי בסמוך ועוד דאי ליתא לדתנא דב"ח אמאי קשיא לרבא דוקא עליה דרבה לשלם דמים ולא מקשה בפשיטות לכ"ע דאשו שלא בכוונה לשלם כופר דהא כתב רש"י לעיל דף י' דהא דאש פטור מכופר לא נפקא לן מקרא אלא משום קלב"מ ובפ' הכונס כתב רש"י במשנה דעבד סמוך לו דאף על גב דלא אתרו ביה פטור מממון דחייבי מיתות שוגגין פטורים והיינו דתנא דב"ח וא"כ קשה ממ"נ דאי ליתא לדתד"ח אפילו מכופר שלא בכוונה ליקשי ואי ס"ל דתדב"ח אפילו מדמים לא מקשי מידי ואי ס"ל אשו משום ממונו דלא שייך קלב"מ ומכ"ש דלא שייך דתדב"ח וא"כ אפילו אשו בכוונה נמי תקשי. והנלע"ד ליישב הכל בהערה א' ע"פ מ"ש בדף כ"ב בסוגיא דאשו משום חציו דלפרש"י שם מוכח דלא פליגי ר"י וריש לקיש באשו משום חציו או משום ממונו אלא דוקא במבעיר בתוך שלו אלא שלא שימר גחלתו ויצאה והזיקה בשל חבירו דבכה"ג דוקא פליגי אבל במי שנתכוין להבעיר בשל חבירו ולהזיקו כ"ע מודים דהיינו אדם המזיק ע"ש מ"ש באריכות בטוב טעם ובזה נתיישב לשון רש"י שם מכמה קושיות שהקשו תוספות נמצא לפ"ז א"ש הסוגיא דכאן דרבא סבר אשו משום ממונו ואפ"ה פשיטא ליה דבכוונה פטור משום דקלב"מ דכל בכוונה האמור בסוגיא זו היינו שנתכוון להזיק אותו האדם בידים ובכה"ג איירי נמי גבי שור ואפילו נתכוון לבהמה והרג אדם וכו' מיקרי שלא בכוונה וא"כ דבכוונה היינו שנתכוון להבעיר אותו אדם ממש כ"ע מודו דלא משום ממונו מחייב אלא משום אדם המזיק ויש כאן חיוב מיתה ופשיטא דפטור משום דקלב"מ להכי מקשה מאשו שלא בכוונה ולא שייך לפטרו מדתב"ח דלא חלקת בין מתכוון לשאינו מתכוון דודאי יש כאן חילוק גדול דבמתכוון הוא אדם המזיק והיינו נזקי גופו ושלא בכוונה הוא משום ממונו והיינו נזקי ממון ובנזקי ממון ודאי שייך לפטור משום דלא חלקת. והא דלא איבעיא ליה לרבא מהאי טעמא גופא דלר"ל דס"ל אשו משום ממונו אשו שלא בכוונה לשלם כופר כיון דלא שייך הכא דתדב"ח י"ל דבכופר אפילו בלא תדב"ח יש לפטור כיון דעיקר כופר דכתיב גבי שור היינו בכוונה דלרבה שלא בכוונה שור נמי פטור מכופר ור"ל נמי משמע דס"ל הכי מדפטר בשור שלא בכוונה מל' של עבד משמע דה"ה לכופר ואף למאי דדחי הש"ס בסמוך דאפשר דבכופר מודה ר"ל דחייב מאם כופר מ"מ כיון דעכ"פ עיקר כופר בכוונה איירי דהא כתיב והשור יסקל לא שייך לחייב שלא בכוונה אלא היכא דחייב בכוונה נמצא באש דפטר בכוונה משום קלב"מ אין לחייבו שלא בכוונה והא דאיצטריך קרא עליו ולא על האדם היינו במזיד ואתרו ביה דהיינו בכוונה וכמו שפרש"י שם להדיא אבל אדם שלא בכוונה

אה"נ דפטור בלא קרא דעליו מה"ט גופא שאין לחייב כופר שלא בכוונה אלא היכא דחייב בכוונה אבל מתורת דמים מקשה שפיר דהתם לא שייך לומר שאין לחייב שלא בכוונה אלא היכא דחייב בכוונה כיון דחיובא דדמים לא נפקא מקרא דוהשור יסקל אלא נראה דהא דחייב רבה דמים היינו מסברא שסובר שאין להקל באדם שהומת ע"י שור יותר משור או ממון אחר שהוזק ע"י שור ומה שיצא אדם מן הכלל לידון בכופר היינו להחמיר עליו דהיכא ששייך כופר חייבין כופר על ידו אבל היכא דליכא כופר מחייב מיהת דמים דלא גרע מנזקי ממון וזהו סברת רבה ואם כן מקשה רבא שפיר דאשו שלא בכוונה לשלם דמים מהאי טעמא גופא והיינו למ"ד אשו משום ממונו דלא שייך לפוטרו משום לא חלקת ונהי דבכופר פשיטא דפטור משום דעיקר חיוב דכופר נפקא מהשור יסקל כ"ע מודי דהיכא דלא שייך לחייב בכוונה מכ"ש דפטור שלא בכוונה אבל בדמים ליחייב לרבה כיון דחיובא דדמים פשיטא ליה לרבה היכא דליכא כופר משום דלא גרע משאר נזקין באש נמי לימא הכי. וזה שדקדק רש"י לכתוב דהא ישנה בתורת נזקין כיון בזה למ"ש כיון דאש ישנה בתורת נזקין יש לחייבו נמי כשהמית אדם שלא בכוונה אליבא דרבה דחייב כה"ג בשור נמצא לפי זה מ"ש רש"י נמי ומיהו בכוונה פשיטא לן דפטור היינו כמ"ש דבכוונה כ"ע מודו דקלב"מ משום שהוא נזקי גופו ממש אבל מאשו שלא בכוונה קשיא ליה דלא שייך לומר לא חלקת כיון שזה נזקי גופו וזה נזקי ממונו ודוק שדברים נכונים וברורים למבין:

בגמרא אילימא מדתנן היה גדי כפות לו וכו' לפמ"ש בסמוך לפרש"י דבכוונה כ"ע מודו דפטור משום קלב"מ אין להקשות נמי מאי ס"ד לאתויי ראיה ממתני' דגדי כפות ולא מוקי לה מתני' דגדי כפות דאיירי בכוונה דוקא משום די"ל דלישנא דמתני' דהתם איירי במדליק בתוך שלו והלכה והדליקה בשל חבירו וכן משמע שם בהדיא בגמ' בפלוגתא דרב כהנא ורבא דמשמע מיהו דכ"ע מודו דמתני' איירי נמי ממדליק בתוך שלו וא"כ מקשה שפיר דבכה"ג מיהו לחייב כיון שהוא שלא בכוונה וכבר כתבתי בדף כ"ב ע"ב דלפרש"י מוכרח לפ' כן בסוגיא דהתם דמקש' נמי ממתני' דגדי כפות עיין שם באריכות:

בפרש"י בד"ה עבד כפות וכו' משום דאין תשלומין לעבד אלא במקום קנס כשור המועד וכו'. פי דקסבר רבא דהאי בבא דגדי כפות איירי שלא בכוונה כמ"ש ומשום הכי פטור אעבד שאין תשלומין לעבד אלא במקום קנס והיינו בכוונה אבל שלא בכוונה דליכא חיוב קנס כר"ל דאמר הכי לא שייך נמי לחייבו דמים והיינו דלא כרבה ומשום הכי מקשה עלה וק"ל:

בא"ד אבל משום דרבה מיניה לא פטר ליה דקסבר אשו משום ממונו ואין כאן חיוב מיתה עכ"ל. והיינו כמ"ש דכיון דס"ד דאיירי שלא בכוונה א"כ החיוב הוא משום ממונו לר"ל לא שייך כלל קלב"מ דלא מצינו באשו שהוא משום ממונו שום חיוב מיתה ואע"ג דמצינו חיוב מיתה בנתכוין לשרוף האדם זה אינו בחיוב ממונו אלא נזקי גופו הוא ומש"ה לא שייך לומר חלקת מדתב"ח כיון שזה נזקי גופו וזה נזקי ממונו ודו"ק:

שם בגמרא הא אמר ריש לקיש כגון שהצית בגופו של עבד. ויש לדקדק כיון דלמאי דמוקי לה ר"ל כגון שהצית בגופו של עבד א"כ לא ס"ל דמתניתין איירי במדליק בתוך שלו וא"כ אמאי דחיק לאוקמי כשהצית בגופו ולא משני בפשיטות דאיירי שהדליק ברחוק מן העבד אלא שנתכוין לשרוף את העבד דבכה"ג ר"ל מודה דלא משום ממונו מחויב אלא משום אדם המזיק כמ"ש בסמוך דמשום הכי פטור מממון משום קלב"מ ויש ליישב דכיון דבכוונה תליא מלתא לא מצינו בזה חיוב מיתה מממון שהרי יכול לומר לא נתכוונתי ואף אם יאמר שנתכוין כדי לפטור מממון וממיתה נמי פטור כגון דלא אתרו ביה מ"מ לא מהימנינן ליה בזה דאין אדם משים עצמו רשע לכך לא מצינן לאוקמי אלא כשהצית בגופו דאז ודאי יש כאן חיוב מיתה אי אתרו ביה ולפ"ז מ"ש רש"י ומיהו בכוונה פשיטא לן וכו' איירי נמי בכה"ג או כדומה לו שידוע לנו בודאי שנתכוון לכך ודו"ק:

שם כגון שהצית בגופו וכו' דקלב"מ וקשה דהא רבא עליה דרבה מקשה ולרבה לא שייך תי' זה דהא ס"ל בפ' אלו נערות דחידוש הוא שחדשה התורה בקנס אע"ג דמיקטל משלם א"כ אמאי פטור מל' של עבד דהא קנס הוא ולא שייך קלב"מ ומיהו התוספות פי' שם דרבה אליבא דר"מ קאמר ולדידיה לא ס"ל אבל רש"י פי' שם להדיא דרבה גופא הכי ס"ל וא"כ קשיא. ויש ליישב דאע"ג דרבה ס"ל הכי בפ' אלו נערות היינו משום שסובר כר"מ אבל מתני' דהכא דגדי כפות מוקי רבה כרבנן דפליגי עליה דר"מ אמנם האמת יורה דרכו דבר מן דין צ"ל דרבא לאו אדרבה מקשה דהא עיקר הקושיא דאשו לשלם דמים היינו למ"ד אשו משום ממונו כמ"ש התוס' להדיא וכן נראה מלשון רש"י כמ"ש בסמוך וא"כ מאי מקשה רבא לרבה דהא רבה מצי סבר דאשו משום חציו ורבא גופא ס"ל הכי דקאמר בפרק כיצד קרא ומתני' מסייעא לר' יוחנן דאשו משום חציו אלא נראה דרבא אדריש לקיש מקשה דנראה לו לרבא דכיון דקאמר ר"ל שור שלא בכונה פטור מל' של עבד ה"ה דס"ל דשור שלא בכוונה פטור מכופר ואע"ג דבמסקנא דשמעתין דחי הש"ס דאפשר ר"ל כופר אם כופר דריש ועבד אם עבד לא דריש אפשר דרבא לא ס"ל הכי אלא דהא בהא תליא וא"כ לר"ל גופא נמי שייך כל השקל' וטריא כמו לרבה וצ"ל דהא דתנן המית שורו של פלוני משלם ע"פ עצמו היינו דמים וא"כ מוכח דר"ל סובר דהיכא דליכא קנס וכופר אפ"ה חייב דמים ע"ז מקשה רבא עליה דר"ל דא"כ אשו שלא בכוונה לשלם דמים כיון שסובר ר"ל אשו משום ממונו וע"ז משני האמר ר"ל כגון שהצית בגופו דקים ליה בדרבה מיניה דר"ל לא ס"ל דבקנס אע"ג דמיקטל משלם נמצא לפ"ז דכל זה דוקא לר"ל אבל לרבה מיתוקמא ליה מתני' שפיר דאיירי במדליק בתוך שלו והעבד נשרף שלא בכוונה ומש"ה פטור מל' של עבד דאף ע"ג דקנס אע"ג דמיקטל משלם וא"כ לא שייך פטור תדב"ח אפ"ה פטור כיון דס"ל לרבה דשור שלא בכוונה פטור מל' של עבד מדפטר רבה בכופר כ"ש מל' של עבד דהכי מוכח בסוגיא בשמעתין ומתורת דמים נמי פטור על העבד דכיון דבדמים דלאו קנס הוא שייך שפיר קלב"מ א"כ אשו שלא בכוונה נמי פטור מתדב"ח וא"כ אתיא מתני' ככ"ע ודוק היטב:

בתוספות בד"ה אשו שלא בכוונה וכו' ולאו דוקא אשו שלא בכוונה דכ"ש בכוונה וכו' עכ"ל. כל זה דלא כפרש"י וכבר כתבתי באריכות בישוב ל' רש"י אבל התוס' אזלי לשיטתייהו דבריש סוגי' דאשו משום ממונו משמע מפירושם דאפי' שנתכוין להבעיר ולהזיק בשל חבירו סובר ר"ל נמי דלא מחייב אלא משום ממונו וא"כ כתבו שפיר דאפי' בכוונה מקשה דלשלם דמים כיון דלא שייך קלב"מ הכא כלל למ"ד אשו משום ממונו ואין להקשות מאי מקשה מדמים ולא מקשה בפשיטות דמ"ד אשו משום ממונו לחייב אשו בכופר כיון דלא שייך קלב"מ דלשיטת התוס' ודאי לק"מ שכתבו בפ"ק דף ט' ע"ב דהא דאש פטור מכופר נפקא לן מעליו ע"ש בדבריהם ומ"ש שם ודו"ק:

בא"ד ודוקא אליבא דמ"ד אשו משום ממונו. עיין מ"ש בסמוך דלר"ל גופיה מקשה מדידיה אדידיה:

בגמרא דלמא תני ושייר. אין להקשות מאי שייר דהאי שייר דהא באינך בבא שייר נמי טמון והכי איתא להדיא בפ"ק שם:

בפרש"י בד"ה אבל אש דבכוונה לא משלם כופר חדא משום דאין כופר באש ועוד דקלב"מ עכ"ל. וצ"ע דהא בפ"ק דף י' כתב רש"י דהא דאין כופר באש היינו משום קלב"מ וא"כ אמאי פליגיה הכא לתרי טעמי ויש ליישב דמ"ש דאין כופר באש היינו משום דה"ל לברוח כשאינו כפות ועל היכא דכפות כתב ועוד קלב"מ וכן משמע מלשונו שם ע"ש ויש ליישב עוד בדרך אחר וק"ל:

דף מד.

בתוספות בד"ה נגיחה לנזקין וכו' ואע"ג דולא ישמרנו גבי מיתה כתיב עכ"ל. וכתב מהרש"א ולא ידענא מאי קאמרי דהא מולא ישמרנו בעליו דרשינן ליה התם דכתיב בנזקי שור בשור ולא במיתה ובדוחק יש ליישב לקיים דברי תוס' דהא בלא"ה קשה אמאי מייתי באמת לקמן קרא דולא ישמרנו בעליו שכתוב מאוחר בפסוק ולא מייתי מקרא דולא ישמרנו קמא דכתיב בשור שהמית אדם א"ו דמההיא לא מצי לאתויי כיון דבמיתת השור כתיב ואין סברא לומר דתסגי בשמירה פחותה להציל השור מקטלא דלענין זה לאו בשמירה תליא מלתא לכך מייתי מקרא בתרא דכתיב גבי שור בשור וא"כ לפ"ז קשה להיפך ולא ישמרנו קמא ל"ל אלא ע"כ דאתי לנזקין דאדם שהוזק על ידי שור דמנזקי שור בשור ודאי לא אתי דודאי יותר ראוי לדמותו לקטלא דידיה כדאיתא לקמן בסוגיא לכך איצטריך ולא ישמרנו דאם אינו ענין למיתת האדם ע"י השור תנהו ענין לנזקי אדם בשור וא"כ שפיר כתבו התוס' דנ"מ בהא דנגיחה למיתה לנגיחה לנזקין לענין שמירה דנזקי אדם בשור דאע"ג דכתיב גבי מיתה דרשינן לה לנזקין ודו"ק. ועי"ל דהא דמייתי לקמן מקרא בתרא היינו לרבותא דלא תימא דווקא לענין כופר סגי בשמירה פחותה דכופרא כפרה והאי לאו בר כפרה הוא אבל בנזקין ליחייב קמ"ל מקרא בתרא וא"כ קרא קמא נמי דרשינן לענין כופר דהיינו במיתה ומיניה ילפינן לנזקין דאדם ע"י שור ודו"ק וזה נ"ל יותר נכון:

בפרש"י בד"ה והא תם הוא ואפי' למאן דדריש וכו' והא תם הוא בחיכוך זה עכ"ל. והכוונה בזה דבתם ודאי לא שייך לדרשא דאם כופר דאי לר"א פשיטא דתם פטור מבעל השור נקי ולר"ע נמי פטור כמו שהבאתי לעיל דף מ"ב בשם הירושלמי א"נ כמו שכתבו התוס' לעיל דלא שייך לרבויי כופר שלא בכוונה אלא היכא דשייך בכוונה אבל בתם דבכוונה ודאי פטור משום דאינו משלם אלא מגופו והביאהו לב"ד לא שייך לחייבו שלא בכוונה וק"ל:

בגמרא כדאמר רב במועד ליפול ה"נ במועד להתחכך וכו' וקשה הניחא בבא קמייתא דשור שהיה מתחכך אבל באינך בבי דנתכוין להרוג את הבהמה וכו' היכי משכחת להו דליהוי מועד בכה"ג וא"ל דאיירי כגון שבנגיחות הראשונות הרג בכוונה ונעשה מועד ואח"כ נגח נגיחה ד' שלא בכוונה דא"כ איך שייך למיתני במתני' פטור ממיתה דהא מ"מ חייב מיתה על נגיחות ראשונות ולכאורה היה נראה לומר דבאמת לא איירי שמואל אלא בבבא קמייתא ולא באינך אלא שהרמב"ן בס' מלחמות כתב דקאי אכולהו והביא ראיה מתוספתא וא"כ צ"ע ויש ליישב ודוק אחר זה עיינתי בס' ת"ח שכתב בענין זה באריכות ע"ש אבל לא ראה התוס' שהביא הרמב"ן וכן ראיתי במהר"ם שהאריך בזה והביא לשון רש"י פרק הפרה ותורף הדבר דהא דקתני במתני' פטור ממיתה היינו מחמת אותה הנגיחה לבד ומנגיחה קמייתא לא איירי ע"ש:

בתוספות בד"ה ה"נ במתחכך בכותל וכו' ותירץ רבינו תם וכו' ולפיכך משלם כופר אע"פ שאין השור בסקילה וכו' אבל הכא שמתחכך וכו' שאינו יודע שיפול הכותל וכו' עכ"ל. ויש לדקדק דמאי נ"מ דאינו יודע ממ"נ וכו' אי אית ליה לרב דרשא דהשור יסקל דכל היכא שאין השור בסקילה אין משלמין כופר א"כ לקמן בפרק הפרה נמי לפטור שהרי השור פטור מסקילה כמ"ש התוס' עצמו ואי לית ליה דרשא דרבה דהשור יסקל מנ"ל לפטור בכופר בשום ענין דידיעה מי כתיב באורייתא ומ"ש דילפינן רגל בכוונה מקרן בכוונה לא הועיל כלום דבקרן נמי לאו בכוונה תליא מלתא אלא בסקילה תליא דהשור יסקל כתיב ומיניה יליף רבה לשמעתא ואי ליתא לדרבה אפי' בקרן שלא בכוונה נמי חייב ונראה דלפי' ר"ת לאו מדרבה יליף משום דסבר כר"ש דפטר לקמן אפי' ניזקין שלא בכוונה והאי שלא בכוונה לאו בנתכוון להזיק תליא מילתא דהא ברגל ודאי לא בעינן נתכוון להזיק דאי נתכוון היינו קרן כמו שהקשו התוס' בסוף הדיבור אלא שלא בכוונה דפטר ר"ש היינו שלא נתכוון כלל לאותו דבר כגון בנתחכך דהכא דאגן סהדי שברצון השור שלא להפיל הכותל אלא אדרבא שיעמוד כדי להתחכך בו ולכך פטור נמי מכופר דכופר דינו כנזקין אבל לקמן במועד ליפול על בני אדם בבורות דחזי ירקא ונפיל שרצונו למען את האדם כדי לישב שם ולאכול הירק דכה"ג מתחייב בנזקין אפילו לרבי שמעון וזה דומה ממש למה שאמרו מיגו דאורחי' למיכל נהמא אורחי' נמי לפלוסי לסלא כיון שנהנה בזה דבלא"ה לא יכול למלאות רצונו וא"כ מה"ט גופא חייב בכופר ובזה נתיישב נמי מה שהקשו התוס' בסוף הדיבור על פיר"ת דא"כ לרש"י יפטור רגל בדריסתו על הכלים שלא בכוונתו להזיק וכו' אבל לפמ"ש א"ש דלענין ממון לאו בכוונה להזיק תליא מלתא אלא בכוונת המעשה לחוד והא דקאמר ר"ש מה קטלא שלא בכוונה פטור אף נזקין שלא בכוונה לאו היינו בחד גוונא אלא כל חדא כדאיתי' דבקטלא בעינן כוונתו להמית דכמיתת הבעלים וכו' ולענין נזקין בעינן כוונת מעשה לחוד אע"ג שלא נתכוין להזיק דהא באדם כה"ג נמי חייב בנזקין ואע"ג דבאדם לא בעינן כוונה כלל היינו משום דאדם בר דעת הוא ומועד לעולם אבל בשור בעינן קצת כוונה דכשלא נתכוון כלל הוי כמו אונס גמור דאפי' באדם פטור כדאיתא פ' המניח דף כ"ח וזו הסברא נ"ל נכונה ליישב דברי ר"ת וק"ל:

דף מד:

בתוספות בד"ה כל קבוע וכו' וא"ל דר"ש יליף נתינה נתינה וכו'. פי' דמג"ש דנתינ' יליף דהא דכתיב ונתת נפש תחת נפש היינו ממון כגון שנתכוין להרוג זה והרג זה וא"כ מוכח דבכה"ג פטור ממיתה ואייתר ליה וארב לו ע"ז מקשו התוס' דלתדב"ח מנא לי' דהא תדב"ח סובר דבכה"ג פטור אפילו מממון דלא חלקת וא"כ מנ"ל דפטור ממיתה בכה"ג כיון דבע"כ קרא דונתת לא איירי מזה אע"כ יליף מואהב לו דפטור ממיתה וממילא פוטר נמי מממון דלא חלקת וא"כ קשה לדידיה כל קבוע מנ"ל וק"ל:

בא"ד וי"ל דלר"ש וכו' עכ"ל אבל הקושיא לתדב"ח נשאר בתימא ומה שיש לדקדק בזה יתבאר במס' סנהדרין בעז"ה:

בגמרא שור שור שבעה וכו' שור המדבר שור הגר שמת ואין לו יורשים וכו'. ואע"ג דשור הגר שמת וא"ל יורשין היינו שור מדבר כדאיתא בסמוך וא"כ אייתר ליה חד קרא יש לומר דאי לאו קרא יתירא הוי מוקמינן קרא דוקא לנגח ולבסוף הפקיר ובכה"ג צ"ל גבי שור היתומים ושור אפוטרופסים וק"ל:

דף מה.

בפרש"י בעמוד הקודם אם עד שלא נגמר דינו וכו' ואפילו לרבנן דלא דרשי בבעלים וכו' ובד"ה מכור הוא לרדיא עכ"ל. משמע דלר"י דדריש והועד בבעליו סובר דשור שהמית עד שלא נגמר דינו מכור לגמרי ופטור ממיתה ולא ידעתי מאין הוציא כן דדלמא גבי נגח והקדיש או הפקיר פוטר ר"י משום דלית ליה בעלים כלל בשעת גמר דין וקרא דוהועד בבעליו משמע דבעינן בעלים אפילו בשעת גמ"ד אבל בנגח ומכר דאית ליה בעלים מנ"ל דפוטר ר"י וע"ק דא"כ אמאי נקט ר"י נגח ולבסוף הקדיש ה"ל למעט נגח ולבסוף מכר דהוי רבותא טפי וי"ל דרש"י דייק מדנקט ר"י בלישניה עד שתהא מיתה והעמדה בדין שווין כאחד לשון כא' משמע שצריך שיהא לו אותן בעלים גופא שהיו בשעת נגיחה וכ"נ מלשון רש"י בפ"ק דף י"ג ע"ש אלא דמ"מ קושיא השניה במקומה עומדת ויש ליישב וק"ל:

בתוספות בד"ה מכור פי' בקונטרס וכו' ובמהדורא אחת פירש"י וכו' היה לך לשוחטו כיון שידעת שהרג כו' עכ"ל. לכאורה נראה דמה שהוצרך לפרש דאיירי שידע הלוקח היינו כי היכי דתיתי אפילו כרב דס"ל בפרק הפרה המוכר שור לחבירו ונמצא נגחן הרי זה מקח טעות אבל לשמואל דאמר יכול שיאמר לשחיטה מכרתיו לך א"כ ה"נ אפילו לא ידע הלוקח שהשור המית את האדם ואח"כ נודע לו אפ"ה לא הוי מקח טעות משום שיכול לומר לשחיטה מכרתיו לך אבל באמת נראה דליתא להאי סברא דדוקא גבי המוכר שור ונמצא נגחן שאין הדבר ברי שיזיק השור עוד ולא ה"ל להמוכר לפרש הדבר ללוקח כיון שסבר שלקחו לשחיטה מש"ה קאמר שמואל דלא הוי מקח טעות אבל הכא שהשור המית אדם וכל שעה עומד השור להביאו לב"ד ולגמור דינו לסקלו א"כ אפילו שמואל מודה ואפילו היכא שהלוקח הוא גברא דזבין לשחיטה אפ"ה הוי מקח טעות דכיון שהמוכר ידע שהשור הוא בר קטלא והלוקח אינו יודע ה"ל למוכר להודיע ללוקח שישחטנו תיכף ולא ישהה אותו כלל לכך הוצרך רש"י לפרש דאירי שהלוקח ג"כ יודע וק"ל:

בגמרא החזירו שומר לבעלים אינו מוחזר כו' נראה דלמאי דמסקינן דטעמא דרבנן דאמרי אינו מוחזר הוא משום דא"ל אתפסתיה לתוראי וכו' א"כ לפ"ז לא שני לן בין אם שמרו השומר כראוי לכל א' כדינו או אם לא שמרו כלל דבתרווייהו פליגי ר"י ורבנן דלרבנן אפילו שמרו כראוי אפ"ה חייב לשלם דמי השור לבעליו דמה לנו בשמירתו כיון שסוף סוף פשע במה שהתפיס השור בידים לב"ד לפרש"י ולהתוספות נמי הוי פשיעה אף על גב שלא התפיסו בידים דה"ל לשמרו שלא יוכלו הב"ד לתופסו ומשתפסו ה"ל היזק ניכר ומכ"ש כשלא שמרו כראוי דמחייבי רבנן ומיהו אם החזירו עד שלא נגמר דינו אפילו לא שמרו כראוי הרי הוא מוחזר והשומר פטור משום דא"ל הרי שלך לפניך כיון שהאיסור בא מאליו וגם הוי היזק שאינו ניכר ועוד שאין כאן היזק כלל שהרי יכול לשוחטו אבל ר"י דס"ל אף משנגמר דינו מוחזר היינו ג"כ אפילו פשע בשמירתו כיון דסוף סוף לא נרע מגזלן דא"ל הרי שלך לפניך לר"י אפי' בשור היוצא ליסקל דאף על גב דפשע מעיקרו מ"מ הרי הוא מחזירו בעין והיזק שאינו ניכר הוי מה שאסור בהנאה והתפיסה לא מעלה ולא מוריד' דנימא דהוי מזיק בידים לפרש"י ולתוספ' היזק הניכר כיון דס"ל לר"י גומרין דינו של שור שלא בפניו א"כ אם לא החזירו כלל אפילו ר"י מודה דהשומר חייב אפילו אם שמרו כראוי דמ"מ פשע במה שלא החזירו תיכף אחר הנגיחה ואז היו הבעלים שוחטים אותו ואף על גב דאם החזירו משנגמר דינו מוחזר לר"י ולא אמרינן ה"ל לשומר לשחטו קודם שנגמר דינו היינו משום דמפני כך לא מצינו לחייבו דסוף סוף הרי הוא מחזירו בעין ואומר הרי שלך לפניך אבל כשנסקל השור ודאי פשיעה גמורה היא דה"ל לשוחטו והשבה נמי לא מקיים כלל וכ"נ מלשון הרמב"ן בס' מלחמות ע"ש:

בתוספות בד"ה השתא אתפסתיה לתוראי וכו' ונראה לר"י כו' דמה שנפל ליד ב"ד חשוב היזק ניכר וכיון דע"י פשיעה וכו' עכ"ל. פי' דכיון דמשעה שנפל ליד ב"ד פקעו שם הבעלים הראשונים ממנו לא שייך לומר הרי שלך לפניך שהרי אינו שלו מחזיר לו וכיון שדבר זה נעשה בפשיעתו במה שלא העריקו לאגמא ממילא מחייב אף ע"ג שלא פשע בשמירתו וק"ל וכן פירש הרמב"ן בס' מלחמות ע"ש:

בא"ד ושור תם דמזיק ברשות שומר אפילו קודם גמ"ד וכו' וה"ל היזק ניכר שהוא מופסד שנפל ברשות אחרים ולא יכול לומר הש"ל עכ"ל. נ"ל שזה נמשך למ"ש לפני זה דהעיקר תלוי בהיזק ניכר לכך כתב דבכה"ג כ"ע מודו דהיזק ניכר הוא דכיון שע"י פשיעתו שלא שמרו כראוי נגח ומיד אחר הנגיחה יצא השור מרשותו ורשות הבעלים נמי פקע מיניה אלא שם הניזק עליו להכי לא מצי למימר הש"ל דהא לאו דידיה הוא אלא דניזק ואף על גב דלר"י אף ע"פ שפשע השומר בשמירה אפ"ה מצי אמר הש"ל אף על גב שהתפיסו ב"ד היינו משום דתפיסת ב"ד לא חשיב לר"י מידי כיון שאין להם חלק בו אלא איסור הנאה בעלמא הוא דארכיבו עליה הב"ד ובזה לא פשע השומר משום דגומרין דינו של שור שלא בפניו ושם בעלים לא פקע בזה והיזק שאינו ניכר מיקרי כמו חמץ בפסח אבל הכא ע"י פשיעת השומר שלא שמרו כראוי יצא השור לגמרי לרשות הניזק לא מצי למימר הש"ל דממונא דלאו דידיה הוא מחזיר ואף על גב דקי"ל שור תם עד שלא נגמר דינו שחטו מה שעשה עשוי לא מצי השומר למימר הריני מחזירו לך שחטהו מיד או ערוק אותו לאגמא ותיפטר ודאי דלא מצי השומר למימר הכי שהרי יאמרו בעלים כיון שמן הדין יש לניזק חלק בו אין אנו רוצים להפסיד חלקו בידים וליהנות משל אחרים בעל כרחם ואם אתה רוצה לעשות כן תן לנו הדמים ועשה בשור כמו שתרצה נמצא דכל זה כשפשע השומר בשמירתו דוקא אבל כשלא פשע השומר בשמירתו והחזירו קודם שנגמר הדין לית דינא ולית דיינא שפטור דמאי ה"ל למיעבד אלא אם החזירו לאחר שנגמר דינו יש להסתפק ומסברא היה נראה דפטור שהרי לא פשע כלום ששמרו כראוי ומה שלא החזירו קודם שנגמר דינו נמי לא מיקרי פשיעה דע"כ לא מיחייבי רבנן ע"י דאתפסתיה לתוראי אלא משום דס"ל אין גומרין דינו של שור אלא בפניו אבל בנזקין דלא שייך לומר כן לא הוי פשיעה וגבי שאלו בחזקת תם דמקשה הש"ס ונימא אי הדריתי' ניהלי הוי מעריקנ' לאגמא משמע דטענה מעליא הוא וכמ"ש התוס' שם דאף על גב דמדינא של הניזק הוא מכל מקום מצי למימר הווינא מעריקני' לאגמא ומתוך כך יתפשר הניזק עמי עיין שם ואולי יש לחלק בין ההיא דהתם לנדון דידן וצ"ע ודו"ק:

בגמרא אי דנטריה אפילו כולהו נמי לפטרו וכו' לכאורה יש לדקדק בל' הש"ס אמאי פשיטא ליה לפטור כששמרוהו שמירה מעולה מ"מ ליחייבו על מה שלא החזירוהו לבעלים תיכף אחר הנגיחה כדאיתא לעיל בסוגין דאמרי ליה אי אהדריתיה ניהלי וכו' וכמ"ש באריכות דהיינו אף על גב ששמרו שמירה מעולה ודוחק לומר דסוגיא דהכא אתיא אליבא דר"י בסמוך ועוד דביותר קשה למ"ש בשם הרמב"ן בסמוך דכל היכא שנסקל השור ולא החזירו השומר קודם סקילה לבעלים דאפילו ר"י מודה שמחויב השומר לשלם דהיזק הניכר הוא שהרי היו יכולים הבעלים לשוחטו קודם שנגמר דינו והשבה נמי לא מקיימי כלל א"כ איך נקט הש"ס הכא בפשיטות דכולהו ליפטרו ויש ליישב דמשמע להש"ס דהך ברייתא דהכא לא איירי כלל מדין חזרת השור כגון שהיה בענין שא"א להחזירו שתפסוהו הב"ד תיכף אחר הנגיחה או שהתפיסו השומר לב"ד ברצון הבעלים אלא עיקר החיוב הוא מצד השמירה לחוד ומה שנראה לפרש כן מדנקט וחייב להחזיר דמי השור וכו' משמע דמלתא דפסיקא הוא דלעולם חייבין לשלם לכך מקשה שפיר וק"ל:

דף מה:

במשנה רבי יהודה אומר תם חייב ומועד פטור שנאמר ולא ישמרנו בעליו וכו' כבר כתבתי לעיל דף מ"ד בתוספ' בד"ה נגיחה לנזקין דהא דמייתי הכא מקרא בתרא דכתיב בנזקי שור בשור אף על גב דבקרא קמא בשור שהמית אדם נמי כתיב ולא ישמרנו וכו' ושם אין סברא לומר כששמרו שמירה פחותה יפטור השור ממיתה דלענין מיתה לאו בשמירה תליא מלתא דהא אפילו שור הפקר חייב מיתה ואפילו לר"י דפטר לעיל היינו מגזירת הכתוב דוהועד בבעליו אבל משום שמירה ודאי דלא פטר בשום מקום ממיתה אלא דמ"מ איצטריך קרא קמא לענין שיפטור מכופר א"נ לענין נזקין דאדם כמ"ש שם בתוספות אבל הכא לא מייתר האי קרא משום דעיקר פלוגתייהו בשור שהזיק שור איירי דלענין מיתת האדם מלתא דלא שכיחא היא דמתם קטלינן ליה והא דאיצטריך תרי קראי היינו משום דחדא מאידך לא אתיא דאי כתב רחמנא ולא ישמרנו גבי כופר ה"א דטעמא משום דכופרא כפרה הוא והאי כיון ששמרו שמירה פחותה לאו בר כפרה הוא אבל בנזקין לעולם דבעינן שמירה מעולה ואי כתב גבי נזקין לחוד ה"א דבמיתת האדם יש להחמיר טפי ולהצריכה שמירה מעולה לכך איצטריכו תרוייהו ודו"ק:

בגמרא והא מיבעי ליה ללאו ופרש"י כלומר לגופיה וכו' עכ"ל. ואף על גב דלעיל פרק כיצד דרשינן נמי דולא ישמרנו אתאן לנגיחה רביעית נראה דהאי מולא ישמרנו קמא דכתיב במיתת אדם ילפינן לה ואף למ"ש בסמוך דתרווייהו אצטריך היינו לענין שמירה דוקא כמ"ש שם אבל לענין שאינו נעשה מועד עד נגיחה ד' בחדא סגי דגלויי מלתא בעלמא הוא דאין שם מועד על השור עד שיגח תחילה ג"פ ואח"כ נעשה מועד למה שיגח אח"ז א"כ ע"כ דההוא ולא ישמרנו בעליו דאתיא לגופי' היינו לענין שמירה כמ"ש רש"י שם ואע"ג דמולא ישמרנו נמי דרשי' לענין שמירה פחותה לענין כופר היינו למסקנא ודרשינן מדלא כתיב ולא ישמור מאי ולא ישמרנו א"ו לענין שמירה הוא דאתיא ודרשינן נמי ולא ישמור מאי ולא ישמרנו לזה ולא לאחר דבשור תם שהזיק אדם ולא המיתו חייב עד שישמרנו שמירה מעולה אבל לענין כופר לא שייך למדרשיה דהא תם פטור מכופר כדאיתא לעיל ודו"ק:

בגמרא אמר רב מועד לקרן ימין וכו' ס"ל דרב אדא בר אהבה עכ"ל ולכאורה יש לתמוה מנ"ל לרב כן והא סברא דר"א ב"א סברא אלימתא היא כמ"ש התוספות דאטו משום שנעשה מועד גרע דכה"ג מקשה הש"ס לעיל יציבא באדעא וא"ל משום דגזירת הכתוב הוא הא אי קרא נמי מצינן לפרש שפיר כר"א ב"א. ונראה ליישב דרב סבר דע"כ מוכח מקרא דלא שייך לומר צד תמות במקומה עומדת דאלת"ה ל"ל למכתב ולא ישמרנו נכתוב ולא ישמור ואנא ידענא דלא בא למעט אלא צד העדאה שבו אבל צד תמות חייב וה"ה לתם גמור דאי ס"ד דתם נמי פטור ה"ל למכתב ולא ישמור גבי תם ללמד דסגי ליה בשמירה פחותה וממילא נלמד למועד דנגיחה לתם נגיחה למועד ואמאי כתב האי ולא ישמור גבי מועד א"ו דתם חייב ומועד פטור מצד העדאה שבו ואכתי ולא ישמרנו ל"ל אלא מדכתב ולא ישמרנו גבי מועד ע"כ דמועד פטור לגמרי משמע וזה עיקר הלימוד דולא ישמרנו לזה ולא לאחר דהיינו דזה שור פטור לגמרי אפילו מצד תמות אבל תם גמור חייב ודוק. ועל הסברא יש ליתן ג"כ טעם דהא דתם חייב בשמירה פחותה ומועד פטור היינו משום דשור המועד קלא איתי ליה ובני אדם בדילין הימנו ועליהם להרחיק עצמם ובהמתם ממנו כדי שלא יזיק נמצא שאין ההזק כל כך להכי סגי בשמירה פחותה משא"כ בתם וק"ל:

דף מו.

בפרש"י שלא יגדל כו' ה"נ האי ולא ישמרנו לא יקיימנו הוא עכ"ל. ואין להקשות דקרא ולא ישמרנו ל"ל תיפוק ליה מלא תשים דמים בביתך י"ל דאי מהתם לא שמעינן אלא איסורא בעלמא אבל אם עבר וקיימו בשמירה מעולה אכתי לא הוי ידעי' דחייב לשלם להכי כ' רחמנא לא ישמרנו ופשוט דקרא בהכי איירי והועד בבעליו ולא ישמרנו פי' דכיון דהועד בבעלים אסור לקיימו עוד וכיון שזה עבר וקיימו שלם ישלם שור תחת שור נמצא דלפ"ז נסתלקה תמיהת תוס' דהא גבי בור לא שייך לפרש ולא יכסנו כמו לא יקיימנו אלא דהאיסור הוא מדר"נ וא"כ אם עבר וחפר וכסה אין לנו לחייבו בתשלומין ודוק:

הדרן עלך שור שנגח ד' וה'

שור שנגח את הפרה פרק חמישי

במשנה שור שנגח וכו' משלם ח"נ לפרה ורביע נזק לולד וכו' לכאורה נראה דיש להקשות מכאן למ"ד פ"נ קנסא והכי קי"ל וא"כ אמאי משלם רביע נזק לולד כיון דאיירי ע"כ שהעדים לא ראו נגיחת הולד וא"כ אפי' הודה המזיק לפטור דמודה בקנס פטור ומכ"ש היכא דכפר והנה עיינתי במהרש"א וראיתי שהרגיש בזה בדברי התוספ' בד"ה דאפילו ניזק וכו' ע"ש ולא ידעתי למה תלה קושייתו על דברי התוס' כיון דיש להקשות בפשיטות מלשון המשנה למ"ד פ"נ קנסא וכתב עוד המהרש"א שיש לדקדק כן במשנה ס"פ המניח גבי שור שהיה רודף כו' וזה אומר לא כי אלא בסלע לקה דפטר נמי מטעם מודה בקנס וכו' ועיין מה שתירץ מהרש"א והמעיין בצדק ישפוט דדבריו אינם ברורים בתירוצו מלבד של' התוס' אינו סובל פירושו. ונלע"ד דלק"מ דנ"ל ברור דהא דקי"ל מודה בקנס פטור היינו דוקא בענין שהיה יכול לכפור או לטעון איני יודע וכל היכא דאי הוי כפר או שטען איני יודע הוי מיפטר פטור נמי אפי' הודה משא"כ במשנתינו דאתיא אליבא דסומכוס דאיירי שהמזיק טוען שמא וכגון שלא היה המזיק בשעת נגיחה דהכי סתמא דמלתא וכמ"ש התוספ' להדיא בד"ה דאפילו ניזק וכו' וא"כ שפיר קאמר סומכוס דיחלוקו דמיד שראו

העדים נגיחת הפרה אלא שנולד להם הספק אם היה הולד בשעת נגיחה ותיכף שנולד הספק לבד חל החיוב על המזיק לשלם חציה כדין ממון המוטל בספק לסומכוס ואין אנו צריכין כלל לשאלת פי המזיק כיון שלא היה בשעת נגיחה א"כ אין טעם כלל לפוטרו מטעם מודה בקנס כיון שהחיוב אינו מצד הודאתו ולפ"ז א"ש נמי אליבא דחכמים דאי לאו דהוי סברי המע"ה אלא כסומכוס דממון המוטל בספק חולקין לא הוי מצי למפטריה מטעם מודה בקנס לכך הוצרכו לטעמא דהמע"ה וכן במשנה דס"פ המניח איצטריך נמי לאשמעינן דזה אומר בסלע לקה דהמע"ה לאפוקי מסומכוס דהא מסקינן התם דהאי בבא איירי בניזק ברי ומזיק שמא והיינו נמי שהמזיק לא היה בשעת הנגיחה וכמ"ש התוספ' שם להדיא בד"ה מדסיפא ניזק שמא וכו' ע"ש וא"כ סד"א דחייב ולא שייך לפוטרו מטעם מודה בקנס שהרי אין החיוב מצד הודאתו אלא מטענת התובע לחוד חל החיוב כיון שנולד הספק לב"ד והמזיק אינו יכול לפטור עצמו כלל בטענת ברי כיון שלא היה בשעת נגיחה וקמ"ל דאפ"ה פטור בטענת שמא לחוד דהמע"ה. ועוד דאפילו את"ל דאיירי שהמזיק היה בשעת נגיחה לא שייך לפוטרו מטעם מודה בקנס אי הוי ס"ל כסומכוס שהרי אף אם טען המזיק ברי שבסלע לקה סובר סומכוס דיחלוקו כיון שהניזק נמי טוען ברי וה"ל ברי וברי דיחלוקו מכ"ש היכא דמזיק טוען שמא דלא שייך לפוטרו מטעם מודה בקנס כיון שלא היה יכול לפטור עצמו בשום ענין וה"א דחייב מיהא בחציה קמ"ל דפטור דהמע"ה ולפ"ז א"ש נמי במשנתינו דאפילו היה המזיק בשעת הנגיחה אפ"ה קאמר סומכוס דיחלוקו דאף על גב דאיירי הכא שהניזק טוען שמא וא"כ היה המזיק יכול לפטור עצמו בטענת ברי דבניזק שמא ומזיק ברי משמע לעיל ס"פ המניח דאפילו סומכוס מודה דפטור וא"כ כי הודה נמי לפטור מטעם מודה בקנס כדפרישית לעיל דכל היכא דאי כפר פטור מודה בקנס נמי פטור הא ליתא שהרי כתבו התוס' בפ' המניח בד"ה מדסיפא ניזק וכו' ובד"ה ראוי ליטול וכו' דכל שהמזיק מודה בקצת הנזק סובר סומכוס דאפילו בניזק שמא ומזיק ברי אפ"ה יחלוקו ע"ש וא"כ הרי לפנינו דבמשנתינו הודה המזיק בנגיחת הפרה בע"כ כיון שהעדים ראו הנגיחה וא"כ אפי' אי הוי טען ברי שלא היה הולד בשעת נגיחה והניזק טוען שמא אפ"ה יחלוקו כיון שהספק לבי"ד וא"כ מכ"ש כשהמזיק טוען שמא דיחלוקו לסומכוס דלא שייך כלל לפוטרו מטעם מודה בקנס כיון שלא היה יכול לפטור עצמו בשום ענין וכ"ז נ"ל ברור בעזה"י ועיין מ"ש עוד בסמוך בלשון תוס' ודו"ק:

בגמרא איצטריך דאפי' ניזק אומר ברי ומזיק שמא וכו' לכאורה נראה מצד הל' דמתניתין דהכא נמי איירי אפילו בכה"ג דניזק ברי ומזיק שמא ואפ"ה ס"ל לסומכוס דחולקין וזו היא שיטת תוספ' בפ"ק דכתובות בסוגיא דמשארסתני נאנסתי דף י"ב אבל לפי מה שהעליתי במס' ב"מ בסוגיא דהמחליף פרה בחמור ועבד קטן וגדול דע"כ לא קאמר סומכוס דחולקין אלא בברי וברי או בשמא ושמא אבל בברי ושמא סובר סומכוס דברי עדיף וכתבתי שם שכן משמע מלשון הרמב"ם וא"כ צ"ל דהא דקאמר הכא אפי' ניזק ברי וכו' לא קאי אמתניתין אלא לדינא בעלמא אתמר אליבא דרבנן ואין לחוש בזה דהא במאי דקאמר א"נ לכי הא דאיתמר נמי לא קאי אמתני' וק"ל וע"ש מ"ש במסכת בבא מציעא אי"ה:

בתוספות בד"ה שור שנגח וכו' תימא דבפרק השואל משמע דלא אמר סומכוס אלא בעומדת באגם וכו'. עיין מאי שכתבו התוספ' שם בשם רבינו שמואל דהיינו דוקא בברי וברי אבל בשמא ושמא לא בעי סומכוס עומדת באגם א"כ לא מקשו הכא מידי דהא מתניתין איירי בשמא ושמא מדנקט ואינו ידוע וכן משמע מל' התוס' עצמם ואין להאריך בזה ויתבאר בפ' השואל אי"ה:

בא"ד אך קשה מההיא דהמניח וכו' ותיתי אפי' כסומכוס עכ"ל. וקשה דהא לעיל כתבו התוספות בד"ה ראוי ליטול דכל עיקר דהני בבי דרישא ומציעתא שם במשנה לא איצטריך אלא לאשמעינן פלוגתא דסומכוס ורבנן וא"כ איך מצינו לאוקמי בעומדת בביתו דא"כ משנה שאינה צריכה היא וא"ל דכוונת התוספות דלמא אדרבא היא גופא קמ"ל דבכה"ג שאינה עומדת באגם אפי' סומכוס מודה הא ליתא דא"כ לא ה"ל לסתום אלא לפרש שעומדת בביתו ועוד דמ"מ ע"כ בבא דמציעתא אייתרי אי איירי בעומדת בביתו אע"כ דאיירי בעומדת באגם וכר"ע וא"כ רישא נמי בהכי איירי וממילא דפליג סומכוס בכל המשנה ויש ליישב בדוחק וצ"ע:

בד"ה דאפי' ניזק וכו' ועי"ל דלמ"ד פ"נ קנסא לא יהא מחויב שבועה גדולה מהודאת עצמו דמודה בקנס פטור עכ"ל. עיין מ"ש מהרש"א וכבר כתבתי שלשון התוספות לא משמע כפירושו אבל לפי מ"ש א"ש דאי לא הוי סברי חכמים המע"ה לא היה שייך לפוטרו כלל מטעם דמודה בקנס כיון שאין החיוב מצד הודאתו אלא מיד שנולד הספק מתחייב בחציו לדעת סומכוס אבל כיון דחכמים פליגי עליה וסברי המע"ה נמצא דמצד הספק של הב"ד אין כאן שום חיוב כלל אלא שהתוספות הקשו דליחייב בשבועת מודה במקצת ומשאיל"מ וע"ז תירצו שפיר דלא שייך כלל דין מודה במקצת כיון דאפי' הודה פטור מטעם מודה בקנס וא"כ שבועה זו מה טיבה וזה ברור ובחנם נדחק מהרש"א ודו"ק:

בד"ה דאפילו ניזק כו' וא"ת והא מחויב שבועה וכו' למ"ש התוספ' בסמוך דמתני' איירי בעומדת באגם וכר"ע דאמר הוחלט השור היה אפשר לומר דאין כאן חיוב שבועה דהו"ל הילך ועוד דאפי' שטר משמע בש"ס ובפוסקים דה"ל הילך מכ"ש כאן דמלוה הכתובה בתורה היא ויש ליישב ודו"ק:

בא"ד וא"ת דהכא משמע דלית ליה לר"י ברי עדיף וכו' וי"ל כדפרישית לעיל וכו' ובספ"ק דכתובות וכו' עד סוף הדיבור. וק"ק אמאי לא משני בפשיטות דהא דס"ל לר"י ברי ושמא ברי עדיף הטעם כיון שזה טוען ברי ואין אדם מכחישו אנן נמי לא חשדינן ליה לומר דמשקר דרוב בני אדם בחזקת כשרות הם ואיכא נמי חזקה דאין אדם תובע אא"כ יש לו וחזקה דאין אדם מעיז לא שייך כיון שטוען שמא ואחזוקי אינשי בגזלנא בכדי לא מחזקינן נמצא לפ"ז היינו דוקא היכא שהספק אינו מצוי בזה הענין כגון מנה לי בידך וכיוצא שרוב בני אדם יודעים מי שחייב להם או לא הלכך הברי שלו הוא טוב ומהיכא תיתי נחזיקנו בשקרן וגזלן אבל כל היכא שהספק מצוי כגון בההיא דמשנתינו דוודאי יש כאן מקום ספק לכל אם היה הולד בשעת נגיחה או לא וכן בסוגיא דהשואל גבי שאלה ומתה יש ג"כ מקום ספק כמ"ש התוספת דמה"ט גופא סבר סומכוס יחלוקו וא"כ אף אם אנו נאמר דלא שייך לומר בכה"ג ברי ושמא ברי עדיף דדלמא כי היכי דלדידן מספקא לן ולהנתבע ה"נ מספקא ליה לדידיה גופא לכך הוא מעלים לומר ברי דעבידי אינשי דלא פרשי מספק ממונא כדאיתא בריש ב"מ וחזקה דאין אדם תובע נמי לא שייך כיון שיש לו עכ"פ מקום ספק הלכך אפי' ר"י מודה דהמע"ה א"כ לפ"ז מתורצים כל הקושיות של התוספ' דהכא במשנתינו וכן בהשואל לא שייך לומר ברי ושמא ברי עדיף אבל בכתובות גבי משארסתני נאנסתי דלא שייך לומר דלדידה נמי מספקא לה מתי נאנסה דודאי יש לה לידע א"כ לא חשדינן לה לומר דמשקרה כדי לגזול את בעלה דלמה נחשדנה בכך כיון שאין אדם מכחישה וכן גבי זה אחי דלא שכיח הספק אמרינן שפיר דברי עדיף וצ"ע ודו"ק:

דף מו:

בגמרא אמרי ואי ליכא לאשתלומי מיניה לישקליה לתורא בזוזי וכו' פי' דכיון דאוקימנא דאיירי דאייקר בישרא וקאי בדמי רדיא א"כ ע"כ שהשור שוה כדי מעותיו וא"כ במאי קמיפלגי רב ושמואל והוי מצי לשנוי דבשעת מכירה דוקא הוא דאייקר בישרא אבל עכשיו הדר וזול בישרא וא"כ הוי שפיר מקח טעות לרב אלא דבלא"ה משני שפיר:

בגמרא הא למה לי קרא סברא הוא. עיין במהר"ם:

בתוספות בד"ה שאין נזקקין וכו' וא"ת ה"ד וכו' והלא אם שואל שלשים יום לפרוע חובו נותנין לו שהוא זמן ב"ד וכו' עכ"ל. וקצת קשה דשמא איירי שכבר נתנו לו הב"ד זמן למ"ד יום ואח"כ חזר וטען שמעון שראובן תפס משלו באותן הל' יום עצמן ואומר שיש לו עדים וסד"א להמתין עוד ל' יום קמ"ל דלא ויש ליישב ועיין מ"ש הרא"ש:

בד"ה מידע ידעי דשותפא אית ליה וכו' ומיהו להוציא ממון כו' וה"נ אשכחן בההיא דהמחליף כו' עכ"ל. והקשה מהרש"א דמרישא דמתניתין נמי הו"מ לאתויי כו' ע"ש ונ"ל דלק"מ דהא בלא"ה נמי תקשי אמאי הוצרכו התוספ' לאתויי כלל מההיא דהמחליף ולא סגי במה שכתבו דמוכח מדלא מהני חזקה להוציא מבעל הולד אע"כ משום דמההיא לא מוכח אלא דלא מהני חזקה להוציא היכא שזה הבא להוציא טוען שמא ובזה ודאי הדעת נותנת דלא מהני חזקה דדמי לחזקה שאין עמה טענה אבל היכא שטוען ברי ה"א דנאמן אפי' להוציא כיון דמסייע' ליה חזקת הגוף לכך מייתי תוספ' מההיא דהמחליף דאיירי בברי וברי ואפ"ה לא מהני חזקה כיון שבא להוציא ואיכא למימר נמי להיפך דהתם דוקא שהמוחזק בממון טוען נמי ברי חשיבא טענת ברי דיליה לכך לא מהני חזקת הגוף נגדו אבל היכא שהמוחזק בממון טוען שמא ה"א דחזקת הגוף עדיף מיניה לכך איצטריכו תרווייהו ובזה נתיישב קושית מהרש"א:

בגמרא אמר רשב"י מנין להמע"ה שנאמר מי בעל דברים כו' ל"ל דדייק לה מדכ' מי בעל דברים וה"ל לכתוב מי בעל דבר אע"כ דה"ק דמי שאין לו שום זכות וחזקה בדבר אלא שרוצה לזכות בדברים ע"פ טענותיו צריך להביא ראיה על דבריו אלמא דא"א להוציא כלל בדברים ונראה דמה"ט קאמר שמואל דאפי' ברי ושמא לא מהני ולא אזלינן נמי בתר רובא אלא דרב מוקי לקרא בדדמי דסתם טענות ותביעות היינו ברי וברי וא"כ הא דמקשה ל"ל קרא היינו לרב דוקא דלשמואל ודאי איצטריך ומשני דרב מוקי לקרא לנזקקין לתובע ובזה נתיישב הא דלא הביא הרמב"ם ז"ל לדינא דנזקקין לתובע בפסקים כן נ"ל נכון ועיין בחידושי ר"פ הניזקין:

דף מז.

בתוספות בד"ה ליתא לפרה וכו' לדברי רבא לא אתיא מתני' כר"ע כו' עכ"ל. לכאורה נראה מלשון התוספות דדוקא אמתני' קשיא להו אבל דברי רבא גופא דבסמוך פרה שהזיקה אתיא אליבא דכ"ע דדוחק לומר שדברי רבא יהיו דלא כהלכתא וקשה דהא באמת על דברי רבא גופא יש להקשות כן וא"ל דרבא גופיה לא איירי כלל אי ליתא לפרה אלא איירי ששניהם קיימים והחצי נזק הוא כנגד שניהם ומש"ה קאמר דגובה נמי מולדה הא ליתא דא"כ מאי קאמר רבא לטעמיה הא בכה"ג כ"ע מודו דגובה נמי מולדה ולא מטעמא דגופה היא אלא מטעמא דהיא וולדה נגחו ואביי נמי דאוקי למתני' בפרה דחד וולד דחד ע"כ נמי דס"ל דהיא וולדה נגחו וא"כ מאי איצטריך נמי רבא לומר מ"ט גופה היא ות"ל דהוא וולדה נגחו אע"כ דרבא דאמר מולדה היינו אי ליתא לפרה והיינו מטעמא דגופה היא א"כ הדרא קושיא לדוכתיה דהוי דלא כהלכתא כיון דלר"ע היזק הפרה הוא ג"כ על הניזק ואמאי גובה כל הח"נ מולדה וכן קשה באמת על כל הפוסקים שכולם כאחד כתבו ההיא דרבא להלכה וכתבו להדיא דאפילו ליתא לפרה גובה כל הח"נ מולדה ופסקו נמי כר"ע דקאמר שותפים נינהו וא"כ קשה אהדדי. ונ"ל ליישב דהא דאמרינן בגמ' ובפוסקים אי ליתא לפרה אין הכוונה שנאבדה או מתה מאליה אלא כגון שנאבדה בפשיעת המזיק או ששחטה ואכל את בשרה וסד"א דמשלם מביתו ולא מגופו של הולד קמ"ל דגובה רביע נזק מגוף הולד דוקא משום ספק לסומכוס וכשנגח הולד בודאי גובה כל הח"נ מגוף הולד ולא מעלייה והיינו מטעמא דגופה היא וא"כ לפ"ז לא מקשו תוספ' מידי. אבל מלשון רש"י לא משמע כן ויש ליישב וצ"ע:

בד"ה הקדר וכו' הנך תלתא בבי צריכי כו' אבל בהמה לא עכ"ל. ואין להקשות ליתני בהמה לחוד וכ"ש הנך די"ל דה"א בהא פליג רבי ואמר דבסתמא לא קבל נטירותא אבל בקדירות אפי' רבי מודה קמ"ל דבכולהו פליגי ופירות נמי איצטריך לאשמעינן דפליג רבי דסד"א דוקא בהנך דלאו אורחא אבל אכילת פירות בבהמה אורחא הוא וסד"א דבסתמא קביל נטירותא אפילו לרבי קמ"ל דבכולהו פליגי ומה שכתבו התוספות לא זו אף זו לרווחא דמילתא:

דף מז:

בגמרא טעמא דשלא ברשות כו' לולי דברי התוספ' היה נראה דהא דמשמע ליה לתלמודא בפשיטות דברשות לא מחייב בעל הקדרות בנזקי בהמות דבעל החצר לאו מדנקט במתניתין שלא ברשות משמע ליה דההיא לגופיה איצטריך דלא מחייב בעל החצר בנזקי קדירות משא"כ ברשות אלא מגופה דמתני' קא דייק דמאי קמ"ל בזה דאם הוזקה בהמה בעל הקדירות חייב בנזק דמלתא דפשיטא היא למאי דמסקינן דאיירי שהוחלקה בהם וא"כ אפי' בר"ה בכה"ג מחייב בתקלה דלא אפקריה מכ"ש ברשות הניזק א"ו דלדיוקא איצטריך דברשות פטור בעל הקדירות וכה"ג צ"ל לקמן בשמעתין במאי דדייק כה"ג ברייתא דהאשה שנכנסה לטחון שלא ברשות כו' ואם הוזקה חייבת ודייקינן דברשות פטור והיינו ע"כ משום דחיובא דשלא ברשות משנה שאינה צריכה היא אי לאו לדיוקא דידה דברשות פטור וכמו שיבואר שם אבל התו' לא פי' כן וצ"ע ועיין בת"ח אבל אף לפירושו קשה האי דלקמן ודו"ק:

שם בגמרא הא מני רבי היא ובפרש"י דקס"ד דלרבנן כי היכי דבעל החצר וכו' דבסתמא קביל נטירותא עכ"ל. כל לשון נטירותא האמור כאן אין הכוונה על החיוב דיני נזקין אלא אף בדברים שהוא פטור מדיני נזקין יש לחייבו מטעמא דאמרינן דקביל נטירותא וע"כ דהכי הוא מדאמרינן דלרבנן יש לחייב בעל הקדירות בנזקי בעל החצר כשהכניס ברשות ואי משום נזקין דהיינו מדין בור ודאי אין כאן מקום חיוב כלל שהרי חפרו ברשות בעל החצר א"ו דעיקר החיוב הוא מטעמא דקביל נטירותא ואפ"ה מדייק שפיר דרבנן מחייבי בכה"ג מדחזינן דמחייבי לבעל החצר בנזקי קדירות

והפירות כשהכניס ברשות וע"כ מטעם נטירותא הוא דמחייבי דאי מדין נזקין דהיינו שן ורגל ודאי אין לחייבו דהא חצר השותפים הוא ואף למ"ד לעיל דחצר השותפין חייב על השן ורגל היינו ע"כ במיוחד לשניהם לפירות או לשוורים או באינך גווני כמבואר שם באריכות אבל במיוחד לשניהם לפירות ולאחד מהן לשוורים והזיקו שור של זה המיוחד לפירות ולשוורים לפירותיו של אידך ודאי ליכא מאן דמחייב דבכה"ג לא קרינן ביה שדה אחר וק"ל וע"ש דלחד פירושא שכתבתי שם משמע דמאן דמחייב היינו אפילו בכה"ג:

שם רבא אמר כולה רבנן היא וברשות וכו' ואפילו נשברו ברוח. ולפ"ז בבבא דנגחו שורו של בעל החצר דאמרינן בעל החצר חייב כשהכניס ברשות היינו בנ"ש אפי' בתם דהא לאו מדין נזקין אתינן עלה אלא מדין שומר שחייב בנ"ש כדאזיק תורא דשואל לתורא דמשאיל כדאיתא לעיל דף י"ג והכא משמע פשטא דמלתא דלא גרע מנשברו ברוח ואף דמלשון הפוסקים משמע דלא מחייב בעל החצר אלא בנזקין הבאים מחמתו ולא בנזקין דעלמא עד שיקבל שמירה בפירוש וכן הוא בהגהת רמ"א ס"ס שצ"ח והוא מלשון הרא"ש משמע מזה דלאו מדין שמירה חייב אלא מדין נזקין כבר כתב מהרש"ל דלא בא למעט אלא אי אתא תורא מעלמא ואזיק דמלתא דלא שכיחא הוא ונטירותא כי האי לא אסיק אדעתיה אבל בשאר מילי ודאי חייב מדין שמירה כפשטא דלישנא דאפי' נשברו ברוח ועמ"ש בסמוך:

בפרש"י בד"ה ואפי' נשברו ברוח כו' אבל בעל הקדרות לא קביל עליה מידי עכ"ל. לכאורה עיקר התירוץ חסר מן הספר דעיקר קו' המקשה דליקבל נמי בעל הקדרות בסתמא אבל באמת א"ש דזה שהוסיף רבא בלשונו לומר ואפי' נשברו ברוח כוונתו בזה שבעל החצר נעשה שומר גמור דעול ואינטר לך קאמר וא"כ אין הסברא לחייב בעל הקדרות בשום דבר כיון שנכנס השומר תחתיו אפילו להתחייב בשמירת הקדירות ומכ"ש שקיבל נזקין דנפשיה עליה ובעל הקדרות נסתלק משמירתם:

תוספות בד"ה אימא סיפא וכו' תימא לר"י אמאי לא דייק מתחילת הבבא וכו' עכ"ל. לכאורה לשון התוספ' תמיה דמה לו להקשות מדיוקא דרישא דכיון דהאי דיוקא מפורש בסיפא אלא כוונת התוספות בזה להקשות על לשון הש"ס דקאמר מני רבי היא משמע מזה דרישא דמתניתין אתיא שפיר כר' אלא דסיפא לא אתיא כר' ולכן משני נמי ר"ז דקושטא דמלתא הכי הוא דמי ששנה זו וכו' וע"ז מקשה שפיר דתיפוק ליה דרישא גופא לא אתיא כר' דקשה דיוקי אהדדי וע"ז לא משני ר' זירא מידי ותירצו התוס' דודאי א"ש כרבי וק"ל:

בא"ד אבל לא מצי למימר דכולה רבנן וכו' פי' למאי דמקשה השתא מרישא אסיפא לא שייך לומר דכולה רבנן וק"ל:

בא"ד דמשום הא לא איצטריך דהא בהדיא קתני לה בסיפא וכו' מה שהקשה הת"ח דמשום הא לא אירא דבכמה דוכתי שונה התנא דבר והיפוכו נראה דלק"מ דהיינו דוקא היכא שהתנא שונה עיקר חידוש הדין ברישא אז שייך למיתני סיפא אגב רישא אבל הכא דפטור דבעל חצר בנזקי הקדירות שלא ברשות מלתא דפשיטא היא וכבר תנינא לה דכל הנזקין ברשות המזיק פטורים וא"כ לא איצטריך אלא לדיוקא דידה וע"ז כתבו שפיר דכיון דדוקי' דידה אתיא בפירוש בסיפא אכתי קשה אמאי נקט כלל דינא דשלא ברשות א"ו משום דיוקא דחייב בעל הקדירות בנזקי קדרות שלא ברשות לאשמעינן דברשות פטור וע"ש מ"ש בגמרא בזה ויתבאר עוד בסמוך דלמ"ש בגמרא דעיקר דיוק הש"ס דהאי בבא דאם הוזקה מלתא דפשיטא היא ולא איצטריך אלא לדיוקא דברשות א"כ בלא"ה לא מצי לאוקמי וק"ל:

בא"ד וא"ת בבא דהכניס שורו היכי מ"ל וכו' הא ברשות פטור וכו' לא יהא אלא חצר השותפין עכ"ל. הא דלא מקשו בפשיטות אגופא דמילתא דר' במאי דפליג בהדיא בבבא דהכניס שורו ברשות וס"ל דבעל חצר פטור אף על גב דהוי חצר השותפין וא"ל דלענין חיוב דבעל חצר לא מיקרי חצר השותפין לרבי משום דעול ונטר לך קאמר הא ליתא דאף על גב דקושטא דמלתא הכי הוא למסקנא מ"מ ע"כ המקשה לא אסיק אדעתיה דלר' עול ונטר לך קאמר דא"כ איך שייך לומר שיפטר בעל הקדרות בנזקי בעה"ח מטעמא דלא קיבל נטירותא דהרי להדיא שקיבל נטירותא על עצמו שלא יוזק ומכ"ש שקיבל שמירה שלא יזיק כמ"ש התוספות סברא זו שיותר יש לשמור שלא יזיק משלא יוזק וא"כ הדק"ל שהיה להתוספות להקשות בפשיטות דל"ש האי דיוקא אליבא דר' בכל השלשה בבות דחזינן דר' פוטר בהדיא בעה"ח מנגיחת השור כשהכניס ברשות אף על גב דהוי חצר השותפין וע"כ היינו משום דעול ונטר לך קאמר וא"כ אמאי ליפטר בעל הקדרות מנזקי בעה"ח ברשות אלא דלק"מ די"ל דנהי דס"ל לרבי דעול ונטר לך קאמר היינו שלא יוזקו וכן דמכ"ש מחוייב לשמור שלא יזיק איזה היזק בידים לבעה"ח אבל שלא יוזק בעה"ח מאיליו בפירותיו בהא אמרינן שפיר דמסתמא לא קיבל נטירותא דמלתא דלא אסיק אדעתיה הוא שהרי לענין זה קיבל רשות מבעה"ח להניח פירותיו לכך הוצרכו תוספ' להקשות מהאי בבא דנגח הוא שורו של בע"ה דלענין זה ודאי הוי חצר השותפין ועי"ל דמגופא דמלתא דר' לא ק"מ דנוכל לומר דהא דפטר ר' לבעה"ח מנגיחת השור לאו לגמרי פטר ליה אלא מדין שמירה לחוד אבל מדיני נזקין לא איירי הכא וממילא מחויב ונ"מ דתם משלם ח"נ ואי מודה מיפטר משא"כ לת"ק מחויב מדין שמירה בנ"ש כמ"ש בראיה ברורה דהכי הוא והוי שפיר דומיא דאינך בבי דכל חיובי דברשות דמשנתינו איירי מדין שמירה ולא מדין נזקין כמ"ש וע"ז פליג רבי ואמר דלא חייב מדין שמירה אבל מההיא בבא דנגח הוא שורו של בע"ה מקשה שפיר דהא מדיוקא דשלא ברשות מייתינן לה וחיוב דשלא ברשות ע"כ היינו ח"נ כדין נזקין דדין שומר לא שייך כלל שלא ברשות וא"כ ע"כ דר"ל דברשות פטור אפילו מח"נ וע"ז מקשו שפיר דמהיכא תיתי דלא גרע מחצר השותפין ודו"ק. ואין להקשות דא"כ שפיר מצי לאוקמי מתניתין כרבנן והא דס"ל דבסתמא קיבל נטירותא היינו שכל אחד קיבל שלא יזיק חבירו בידים אבל שמירת שלא יוזק חבירו ממילא לא קיבל עליה בסתמא דמ"מ תיקשי לרבנן מבבא שהכניס שורו ונגח לשורו של בע"ה דהיזק בידים הוא ואפ"ה פטור. אבל אי קשיא הא קשיא דמאי קשיא לתוספות מהאי בבא דהכניס שורו דהא שפיר י"ל דהאי בבא אתי נמי כר' ומודה רבי דברשות נמי חייב בעל השור בנזקי דבעה"ח והא דנקט שלא ברשות היינו משום פטורא דבעה"ח בנזקי השור דברשות ודאי חייב בעה"ח מיהא בח"נ כדין חצר השותפין ושלא ברשות פטור לגמרי ואף לתירוץ הראשון שכתבתי בסמוך דהמקשה אסיק אדעתיה דר' עול ונטר לך קאמר אלא שמחלק בין היזקא דבידים ובין הוזק מאליו וא"כ ע"כ דר' פוטר לבעה"ח אפילו מנגיחה כיון דעול ונטר קאמר לאו חצר השותפין הוא לגבי דידיה מ"מ קשה דזה אינו אלא לייפות הטעם לפי שיטת התוס' אם נניח בהכרח דרבי פוטר בעה"ח מנגיחה וא"כ צ"ל דהמקשה סבר דלר' עול ונטר קאמר והא דפטור בעל הקדרות והפירות היינו משום שמחלק בין הזק בידים לנזוק מאליו אבל הוא גופא קשה מנ"ל האי סברא דלר' פטור בעל החצר מנגיחה דלמא מחייב והא דנקט שלא ברשות היינו משום פטורא דבעה"ח אבל בעל השור ברשות נמי חייב וכדכתיבנא והא דנקט רבי בכולן אינו חייב היינו מדין שמירה אבל מנזקין לא איירי דודאי בהכי רווחא שמעתא טפי דלסברת המקשה לא אסיק אדעתיה דלר' עול ונטר קאמר אלא שניהם שווין לענין שמירה דלא מקבלי עליה מסתמא אמנם יש ליישב ע"פ מ"ש לעיל בסמוך לייישב קושית התוס' דלפי' התוס' האי בבא דרישא דשלא ברשות לא איצטריכא כלל אלא לדיוקא דברשות א"כ א"א לומר דהאי בבא דהכניס שורו אתיא כר' ולאשמעינן דברשות חייב בעה"ח בח"נ דהא האי מלתא לא אתיא כלל מפשט המשנה אלא אדרבא לשון המשנה משמע לפטור לגמרי דומיא דאינך בבי דפטרי לגמרי אלא דמסברא חיצונה אמרינן לחייב בעה"ח בנגיחה מטעם חצר השותפין וא"כ לא ליתני האי בבא כלל וממילא שמעינן איהי ודיוקא דידה אע"כ דאתיא לדיוקא דסיפא לפטור בעל השור מנגיחת שורו של בעה"ח כשהכניס ברשות דהיינו שפיר דומיא דאינך בבי וא"כ מקשו שפיר דאין טעם לסברא זו ולמה יפטור באמת דלא יהא אלא חצר השותפין ובזה מקושרים היטב דברי תוס' וקושיא השניה נמשך לפי תירוץ התימא שכתבו בסמוך ודוק היטב ויותר נראה דמה שכתבו התוס' לא יהא אלא כחצר השותפין היינו לתועלת בעל החצר משא"כ לענין חיובא דבעה"ח בנזקי המכניס ודאי איכא למימר דגרע מחצר השותפין ולפ"ז א"ש טובא לשון התוס' דלפי האמת נמי לא מיחייב לר' המכניס אלא לענין אם נגח שורו לשור בעה"ח משא"כ לענין חיוב שמירה לפי האמת נמי פטור לרבי ודלא כשיטת מהרש"א ז"ל לקמן ודוק היטב:

בא"ד וי"ל דעכשיו סובר וכו' ולפי האמת לר' וכו' עכ"ל. כוונתו בזה דלפי האמת הסברא הפוכה לגמרי מסברת המקשה דלמקשה מיקל רבי בחיובא דמכניס ברשות ואמר דלא קביל נטירותא ורבנן מחייבי ליה ולסברת רבא הוא להיפוך דרבנן פטרי ורבי חיובי מחייב למכניס בהיזק דבעה"ח ואף על גב דרבא לא איירי כלום ממילתא דרבי וא"כ למה נפליג דבריו מסברת המקשה ע"כ דהכי הוא דפשטא דמילתא דרבי ודאי משמע דהא דיהיב בעה"ח רשות להכניס עול ונטר ליה קאמר ליה וא"כ ודאי אין ראוי לפטור את המכניס מחיוב דבעה"ח כמ"ש שיותר מוטל עליו לשמור שלא יזיק משלא יוזק אלא שהמקשה לא אסיק אדעתי' דלר' עול ונטר קאמר כי היכי דתתקיים רישא דמתניתין כרבי כיון דאיהו ס"ד דהא דפטור בעל הקדירות ברשות לא אתיא כלל כרבנן וע"כ דחיק ומוקי נפשיה כרבי ולומר דר' סובר דהא דיהיב ליה רשות בסתמא היינו כדי שיפטר כל אחד מהיזק חבירו אבל לרבא דמוקי מתניתין שפיר כרבנן הדרא מילתא דרבי לסברא קמייתא בלי דוחקא דעול ונטר קאמר וק"ל כנ"ל ונכון הוא וכן מצאתי במהרש"א בסוף הסוגיא:

בפרש"י אבל אכלה יותר מדאי ומתה עכ"ל. כוונתו דע"כ בפירות הראוי' לה איירי מדקאמר בסמוך דעבידא דאכלה ובזה א"ש למאי דמסקינן דאיירי באפרזתא דעבידא דאכלה לכך חייב בדיני שמים משא"כ בשאר פירות דמלתא דלא אסיק אדעתיה הוא שתאכל יותר מדאי אבל באפרזתא מיד מתה ואף אם נאמר דאפילו בשאר פירות שכיח מילתא שתאכל יותר מדאי כמ"ש התוס' דלא הוי כרוח שאינה מצויה מ"מ אשמעינן רבותא דאפי' באפרזתא דשכיח הזיקא טפי אפ"ה פטור מדיני אדם ותוס' לא כ"כ וק"ל:

בתוספות בד"ה שנכנסה לטחון רבותא נקט כו' פי' דאיכא רבותא מהא דאם הוזקה חייבת אבל במאי דפטור בע"ה מפירות דידה ליכא רבותא דאף אם נאמר שאינה צריכה רשות אפ"ה פטור דה"ל שן בחצר השותפין וק"ל:

דף מח.

בגמרא ומ"ש מהאשה שנכנסה לטחון כו' הא ברשות פטורה והקשה מהרש"א דילמא ברשות נמי חייבת והא דנקט שלא ברשות משום דיוקא דרישא דברשות חייב בע"ה בנזקי חיטין כו' ותירץ בדוחק ע"ש. ולענ"ד יראה דלק"מ דהא למאי דס"ד השתא דאיתתא דעיילה ברשות קבלה עלה נטירותא יתירתא אפי' ממה דה"ל שלא תאכל והיינו ע"כ משום דמסלקי מרוותא נפשייהו משום יחוד כמ"ש התוס' וא"כ ה"ה דבע"ה פטור מניזקה מה"ט גופא דלא מקבל נטירותא לכך מקשה שפיר מ"ש מהאשה שנכנסה לטחון וקושייתו ממ"נ בין מדיוקא דרישא בין מדיוקא דסיפא והא דנקט דיוקא דסיפא משום דעובדא דרבא איירי מחיובא דאיתתא ניחא ליה למיפרך בההיא גוונא גופא. ובאמת ה"ה דקשיא נמי מדיוקא דרישא. ואולי נפרש קושיית מהרש"א לפי רש"י דהמקשה לא ס"ד מטעמא דיחוד ולחלק בין אשה לאיש וא"כ סובר המקשה לפום ריהטא דרבא ס"ל דשניהם מקבלי נטירותא בסתמא וע"ז מקשה מ"ש מהאשה שנכנסת לטחון וא"כ הקשה מהרש"א שפיר דילמא הא דנקט שלא ברשות היינו משום דיוקא דרישא דבע"ה חייב ברשות. אמנם אף לפי רש"י לק"מ כמו שיתבאר. אבל אי קשיא הא קשי' לפי' התוס' מאי מקשה הא ברשות פטור דילמא ברשות נמי חייבת ולרבותא נקט שלא ברשות דסד"א דאם הוזקה פטורה משום דאינה צריכה רשות כיון שנכנסה לטחון בשכר וה"ל כחצר השותפין קמ"ל דאפ"ה חייבת ומרישא לא שמעינן הא מילתא דהתם בלא"ה פטור בע"ה משום שן בחצר השותפין וא"ל כיון דאפי' ברשות חייבת מהיכ' תיתי לפטור שלא ברשות אף אם נאמר דאינה צריכה רשות איברא דמילתא דהא דברשות חייבת היינו משום דמסלקי מרוותא נפשייהו משום יחוד אבל שלא ברשות דלא מסלקי מרוותא נפשייהו ואיהי אית לה רשות למיעל וסד"א דפטורה קמ"ל דחייבת משום דלית לה רשות למיעל בלא רשות ונ"ל ליישב עפ"י מ"ש בסמוך דסמיך אדיוקא דרישא דהאי דבבא דבע"ה פטור מן החיטין משנה שאינה צריכה היא דמאי קמ"ל דהא אפי' בחצר השותפין פטור אלא ע"כ דלדיוקא אתי דברשות חייב בע"ה בניזקי החיטין משום דלא מסלק נפשיה מנטירותא דטעמא דיחוד ליתא וא"כ סיפא נמי אתי לדיוקא דברשות פטורה דנטירותא עליה דבע"ה רמיא וקשיא לרבא מתרווייהו. ואף לפי' רש"י דהמקשה לא ס"ד מטעמא דיחוד וא"כ נראה דהדרא קושיא לדוכתא דילמא ברשות נמי חייבת משום דתרווייהו מקבלי נטירותא מסתמא והא דנקט שלא ברשות אם הוזקה חייבת היינו לרבותא דאע"ג דלא מקבלא נטירותא כלל וסד"א דפטורה משום דאית לה רשות למיעל כיון שטוחנת בשכר קמ"ל דלית לה רשות וחייבת אלא דמ"מ לא קשה מידי די"ל דלרש"י לית ליה האי סברא כלל דאיכא רבותא שלא ברשות במה שטוחנת בשכר וא"כ מאי קמ"ל דשלא ברשות אם הוזקה חייבת אע"כ דאתא לדיוקא דברשות פטורה וקשה לרבא. ובזה נסתלק נמי קושית מהרש"א אליבא דרש"י דא"א לומר דהא דנקט שלא ברשות היינו לדיוקא דרישא דא"כ האי בבא דסיפא דאם הוזקה פטורה למאי קתני לה דמילתא דפשיטא היא א"ו דאתיא נמי לדיוקא כמ"ש לעיל בדיוק משנתינו דהש"ס דייק ג"כ מהאי בבא דסיפא שהיא משנה שאינה צריכה. ועי"ל דלשיטת התוס' א"א לומר דהא דנקט אם הוזקה חייבת שלא ברשות

היינו לאשמעינן דאף על פי שטוחנת בשכר צריכה ליטול רשות דא"כ אמאי נקט אשה טפי מאיש אע"כ דאתיא לדיוקא דברשות פטורה והיינו רבותא דלא אמרינן משום יחוד מסלקי מרוותא נפשייהו וקשיא לרבא דאמר עלה דידה רמיא נטירותא ודוק היטב:

בתוס' בד"ה הכא ברשות קבלה עלה נטירותא כו' לולי דברי התוס' היה נראה לפרש כל הסוגיא בענין אחר דהאי עובדא דרבא כר' פסיק ליה כמ"ש הרי"ף והרמב"ם וש"פ דהלכתא כר' והיינו ע"כ שהם סוברים דרבי ס"ל דבסתמא תרווייהו פטירי כל אחד מנזק חבירו כמ"ש התוס' לעיל בסברת המקשה וסברי הנך פוסקים דכיון שזו הסברא לא נדחית כלל פסקינן כוותיה אליבא דר' והיינו דקאמר הכי ברשות קבלה נטירותא והיינו אליבא דר' וכדמסיק דמשום דבעיא צניעותא מסלקי מרוותא נפשייהו והמקשה דהכא דלא ס"ד כלל לחלק משום טעמא דצניעותא אלא סבר דהא דאמרינן הכא ברשות קבלה נטירותא היינו משום דס"ל לרבא אליבא דר' שהמכניס חייב בכל השמירה משום דעול ונטר לך קאמר ליה ולהכי לא מקשה ממשנתינו ומדברי רבא גופא דאמר לעיל אדרבה דברשות בעה"ח קיבל נטירותא משום דהתם אליבא דרבנן איירי להדיא אבל מברייתא דהאשה מקשה שפיר דמשמע לומר טפי דאפילו כר' מיתוקמא משום דהלכתא כוותיה ואפ"ה מודה דברשות פטורה משום דתרווייהו לא קבלו נטירותא ומסקינן דהכי הוא קושטא דמילתא דתרווייהו לא מקבלי נטירותא אליבא דרבי ושאני הכא דמשום צניעותא מסלקי מרוותא נפשייהו כנ"ל ברור בכוונת הרי"ף והרמב"ם דפסקו כרבי והיינו ע"כ משום דרבא הכי ס"ל דאי ס"ד דרבא כרבנן ס"ל לא הוי פסקו כרבי דקי"ל הלכה כבתראי ובסמוך יתבאר עוד כל הסוגיא לאחד אחד לפי שיטת הפוסקים דהלכתא כרבי:

בתוספות בד"ה אף על גב דאמר מר כו' ומתוך כך היה לנו לפטור בעל החצר דה"ל למדרש לפטור כל אדם בבור שכרה שור כו' כן צ"ל ועיין במהר"ם:

בד"ה איש בור כו' וא"ת הא לעיל פטרינן בעל הגמל אע"ג דלא כתיב איש כו' עכ"ל. היינו לפי שיטתם שם אבל כבר כתבתי שם דלפי' רש"י ודאי מחייב על אש דכלבו ודגמלו אלא דמ"מ אמרינן שפיר בעל גמל ליפטר משום שהוא אשו של חנווני והחנווני ליחייב אבל באש של הפקר ודאי חייב על אשו של בהמתו דדוקא גבי בור אמרינן דפטור משום דכתיב איש בור וכן כתבתי באריכות בסוגיא דדליל עי"ש אלא דהפוס' אזלי לשיטתייהו כמ"ש בסוגיא דדליל ובסוגיא דאשו עי"ש:

בגמרא אמר רבא הכניס שורו כו' וחפר בה בורות כו'. אפילו לדברי הפוסקים דהלכתא כרבי והיינו ע"כ דרבא נמי הכי ס"ל כמ"ש בסמוך אפ"ה נקט הכא שלא ברשות משום דברשות פטור בעל השור בנזקי בעה"ח כמ"ש דאינהו ס"ל דקושטא דמילתא דלר' תרווייהו לא מקבלי נטירותא וכל אחד פטור מנזקי חבירו במה שהוזק חבירו באיזה דבר דפטור בה חצר השותפין דכללא דמילתא לדעת הפוסקים הנ"ל לר' המכניס ברשות בסתמא דינו לגמרי כחצר שותפין ובחצר שותפין המיוחדת לשוורים ודאי כה"ג פטור משום דשור שחפר בורות מלתא דלא שכיחא היא ואפי' לקרן לא דמי דקרן כוונתו להזיק ושכיחא טובא ועל הבעלים לשומרו משא"כ חפירת בורות אונס גמור הוא כמ"ש הת"ח להדיא והא דחייב שלא ברשות היינו משום דתחילתו בפשיעה דקי"ל אפי' סופו באונס חייב משא"כ ברשות דלא פשעי מידי דהא אקני ליה מקום בחצר לכך פטור על חפירת בורות דאנוס הוא וכן משמע להדיא מל' הרמב"ם:

שם ואמר רבא הכניס שורו כו' רבץ פטור. כל האי מילתא דרבא משנה מפורשת היא אלא משום רבץ נקט לה ואפי' לדברי הפוסקים כר' נקט רבא שלא ברשות לרבותא דאפ"ה רבץ פטור בנזקי כלים אבל ברשות פשיטא דפטור ואפי' בנזקי גופו של חבירו פטור אם הוזק מאליו ועוד דה"ל מפקיר נזקיו אחר נפילת אונס אבל שלא ברשות ה"ל אחר נפילת פשיעה וחייב בנזקי גוף חבירו כמ"ש רש"י ותוס' באריכות ע"ש ועי' ברא"ש ודו"ק:

דף מח:

בגמרא אמר רבא לא שנו אלא שהבאיש בשעת נפילה כו' ואין להקשות דאפי' בשעת נפילה אמאי מחייב להני אמוראי דלא מוקי למתני' בחזא ירקא אלא שנפלה באונס וא"כ אמאי מחייב דהא לקמן בפרק הכונס גבי נפלה לגינה קאמר להדיא דאינה משלמת מה שהזיקה משום דאונס דלא אסיק אדעתיה הוא וכן משמע לעיל בפרק כיצד דכלב וגדי שנפלו ושברו את הכלים פטורים אם לא היה הכותל צר וכן פשוט בכל הפוסקים וא"כ מ"ש הכא דמחייב דהא שור שנפל לבור שלא לדעת אונס גמור הוא דאפי' בעל הבור פטור היכא שנפל שור פיקח והכל מטעם אחד משום דאנוס הוא אלא דאפ"ה מחייב הכא משום שהכניסו שלא ברשות והוי תחילתו בפשיעה. ונראה לענ"ד דעפ"ז צדקו היטב דברי רבינו הגדול הרמב"ם ז"ל במ"ש דאם הכניסו בסתמא והבאיש מימי הבור פטור והשיג עליו הראב"ד דלפי שיטתו שפוסק כר' דתרווייהו לא מקבלי נטירותא בסתמא יש לחייב בעל השור דלא גרע מחצר השותפין וכוונתו כמ"ש דמהיזק שעושה בידים יש לחייבו וכתב עוד דלענין מי הבור ה"ל חצר הניזק עי"ש באריכות אבל לפמ"ש דברי הרמב"ם עולים יפה דכיון דתחילת כניסתו ברשות ולא פשע מידי אף אם נאמר דלענין מי הבור הוי חצר הניזק אפ"ה פטור בעל השור משום דאנוס הוא והיינו לגמרי כמו נפלה לגינה ושאר ראיות שכתבתי דפטירי אפי' בחצר הניזק אבל שלא ברשות ודאי חייב דה"ל תחילתו בפשיעה וסופו באונס דקי"ל דחייב כנלע"ד ומה שהשיג הראב"ד עוד בדיני נגיחה לפי פי' ה"ה כבר כתבתי שם בביאור ל' הרמב"ם דהרמב"ם גופא מודה בהא דאף אם הכניסו ברשות חייב בעל השור בחצי נזק כדין חצר שותפין וכמו שיתבאר עוד בסמוך ואין כאן מקומו להאריך:

שם דחזא ירקא ונפל. עיין לעיל דף מ"ד בתוס' שפירשו כל הסוגיא בענין אחר ועיין במ"ש שם:

שם הא גופא קשיא אמרת כנוס שורך ושמרו כו' הא דלא מוקי לה שפיר כרבי וטעמא דא"ל ושמרו הזיק חייב הוזק פטור ואי א"ל ואני אשמרנו הוזק חייב הזיק פטור אבל בסתמא שניהם פטורים דהו"ל כאילו התנו כמ"ש התוס' לעיל בהיפוך בד"ה אימא סיפא לסברת המקשה דהתם אבל כבר כתבתי שם דלמסקנא לא מיתוקמ' הכי וכ"כ מהרש"א כאן ויתבאר בסמוך באריכות:

שם ר' פפא אמר כו' ר' היא וס"ל כר"ט כו'. מה שיש לדקדק כאן יתבאר בסמוך בדברי תוס' ובמה שאכתוב שם:

בתוס' בד"ה ושמואל אמר וכו' לכאורה נראה דהלכתא כשמואל וכו' וצ"ע דרבא קאמר לעיל כו' ואי כר' אפי' ברשות חייב דלר' סתמא חייב בעל השור וכו' עכ"ל. כל זה לפי שיטתם דלמסקנא סובר ר' דבסתמא בעל השור מקבל עליו נטירותא דעול ונטר קאמר וכמ"ש באריכות וכ"כ מהרש"א שהוא מוכרח מסוגיא דשמעתין דאלת"ה לא הוי מקשה דיוקי אהדדי דשפיר מצינן לאוקמי כר' וכמ"ש בסמוך וגדולה מזו דהא ר"פ דבתרא הוא אמר בהדיא לר' אי לא א"ל שמרו מ"מ מקום אקני ליה בחצר והו"ל חצר שותפין והיינו היפך סברת המקשה דלעיל אחר המשנה דלדידיה פטור בעל השור אפי' מקרן בסתמא וא"כ שדברי התוס' מוכרחים קשיא לדברי הפוסקים הלכה כר' כל קושי' התוס' דכל סוגיא דרבא הוי דלא כהלכתא ועוד ראיתי להזכיר כאן תמיה גדולה על מפרשי הרמב"ם שהבינו בדבריו דהמכניס שור ברשות מסתמא ונגח שורו של בע"ה פטור בעל השור אפי' מקרן ואיך אפשר לומר כן דהא רב פפאאיהו בתרא קאמר בהדיא דלרבי חייב בעל השור מיהת בח"נ דקרן בסתמא וא"כ איך יחלוק הרמב"ם על דברי ר"פ אמנם לפמ"ש לעיל דלענ"ד דכל הני פוסקים כרבי בע"כ סברי דלמסקנא נמי סבר דתרווייהו לא מקבלי נטירותא והיינו כסברת המקשה דלעיל וכ"כ ה"ה להדיא ע"ש אלא שסוברים דאע"ג דלא מקבלי נטירותא מ"מ חייב בעל השור בהיזק דבידים כגון בקרן דלא גרע מחצר השותפין וכדאמר ר"פ להדיא והרמב"ם נמי נראה דסובר כן ולכך הזכיר בכל חלוקי דינים דמשנתינו דאם הכניס ברשות סתמא פטור בעל השור אבל בהאי בבא דנגיחת השור לא כ"כ וסמך על מ"ש כבר דחצר השותפין חייב על הקרן אלא דבנפל לבור והבאיש מימיו פטור בעל השור אע"ג דבידים הוא והו"ל נמי חצר הניזק מ"מ פטור משום דאנוס הוא וכמ"ש לעיל בסמוך נמצא דלפי סברא זו מיתוקמא שפיר כל האי סוגיא דרבא אפילו אליבא דר' וכמ"ש כל אחד על מקומו עיין עליהם. והא דמקשה הש"ס הכא דיוקי דברייתא אהדדי ולא מוקי לה כר' לפי מה שאנו אומרים עכשיו דלדידיה בסתמא תרווייהו פטירי היינו משום דמשמע לתלמודא דכל הני בבי דברייתא בשמרו ואשמעינן בין בהזיק בין בהוזק מילתא דפשיטא הוא ולית בה שום חידוש אלא לדיוקא דידה איתמר דהכי הוא קושטא דמלתא וא"כ ע"כ דבין בבא דהזיק ובין בבא דהוזק תרווייהו לדיוקי אתמר וכה"ג כתב מהרש"א לעיל גבי מ"ש מהאשה שנכנסה לטחון וא"כ א"א לומר דמיתוקמא כר' והא דנקט ושמרו היינו לדיוקא דהזיק דברשות סתמא פטור דא"כ אכתי בבא דהוזק מאי קמ"ל ועוד תינח בשאר נזקין אבל בקרן מאי איכא למימר דהא אפי' ברשות נמי הזיק חייב וא"ל נמי להיפך דלדיוקא דקרן אתי דאי א"ל ושמרו הוזק פטור אבל ברשות מסתמא חייב בקרן בח"נ דא"כ בבא דרישא דהזיק מייתרא ואם נאמר דרישא בשאר נזקין וסיפא בקרן זהו יותר דוחק מכל מאי דמשני עכשיו דכיון דכל האי ברייתא לא אתי אלא לדיוקא וכיון דאיכא למימר נמי דאתי לדיוקא דהזיק ואיכא למימר נמי דאתי לדיוקא דהוזק אכתי לא שמעינן מידי וכדאמרינן בעלמא אלא מהא ליכא למישמע מינה ואם נאמר לסמוך על סברא החצונה הדרא קושיא לדוכתא דכל הני בבא מייתי אע"כ דתרווייהו בבי בין דהזיק בין דהוזק לדיוקי אתמר דברשות הוא להיפך וא"כ מקשו שפיר ומשני כל חד כדאית ליה ובהאי גוונא שכתבתי דתרווייהו בבי דוקא אלא דלרבא סיפא דברייתא באיידי נקט לה כדרך הש"ס בכמה דוכתי אבל בבא דרישא דוקא הוא ולר"פ נמי הכי הוא דדוקא נקט אי א"ל ושמרו הזיק חייב נ"ש הוזק פטור לגמרי אבל ברשות סתמא בין בהזיק ובין בהוזק ח"נ איכא דהה"ל חצר השותפין ואע"ג דלשיטת התוס' למסקנא לר' עול ונטר קאמר אין לפטור בע"ה מנגיחה כיון דר"פ קאמר בהדיא מקום אקני ליה. והאמת יורה דרכו דאפי' לדברי תוס' גופא צ"ל כן דאפי' לשיטתם תקשה דמאי דוחקיה דר"פ לאוקמי לר' כר' טרפון הא אפי' בלא ר"ט א"ש דנקט סיפא דוקא ואני אשמרנו והא דנקט ברישא ושמרו היינו לדיוקא דהוזק לחוד דא"ל ושמרו פטור בעה"ח לגמרי אבל לא אמר ליה ושמרו חייב בעה"ח מיהת בח"נ דע"כ הכי הוא לדברי ר"פ דהו"ל חצר שותפין אלא ע"כ מדדחק לאוקמי מלתא כר"ט היינו משום דמשמע ליה בע"כ דבין בבא דהזיק ודהוזק הכל לדיוקא אתמר והיינו כר"ט ואם כן שמהכרח לפרש כן אפי' לשיטת התוספות ממילא למה לא נפרש כן לדברי הנך רבוותא קשישאי הרי"ף והרמב"ם וראב"ד וש"פ ודוק היטב בכל מ"ש בזו סוגיא וכולה בחדא גוונא הן בסוגיא דיוקא דמשנה והן בסוגית הש"ס בבריתא דהאשה שנכנסה לטחון וכן בסוגיא זו דברייתא מכנוס שורך דבכולהו ממשניות שאינן צריכין דייקינן בה כל הני דיוקי ובהכי סלקא הסוגיא היטב לכל הפוסקים לפי שיטתם בלי גמגום בעזה"י:

דף מט.

לימא תיהוי תיובתא דרב אדא בר אהבה. עיין בתוספות דף מ"ג בד"ה בכוונה תליא מלתא ובמ"ש בסוגיא הנזכר באריכות:

בתוס' בד"ה חמרתא מעברתא וכו' וי"ל דהכא לא מיעט הכתוב וכו' אבל כאן הוולדות לאדון כו' עכ"ל. והקשה מהרש"א א"כ אמאי מייתי בגמרא האי מלתא דשבו לכם וכו' עכ"ל בקיצור. ונלע"ד דלק"מ דנהי דלא שייכי שפחה בהאי מיעוטא דשוורים מדמי וולדות מ"מ מהיכא תיתי לחייבו כיון דלא אשכחן בשוורים דמי וולדות ועוד דאדרבא אפילו באדם שהכה שפחה מעוברת יש לפטור מדמי וולדות כיון דלא שייכי הוולדות לבעל האשה ומכ"ש בשור לכך מייתי דחמרתא בעלמא אזיק דכתיב שבו לכם פה עם החמור וא"כ אע"ג דלא שייכי בהני קראי דדמי וולדות מ"מ חייב כמו בוולד החמור דפשיט לן שהוא חייב בין אדם בין שור שהזיק כנ"ל ברור וק"ל:

שם בגמרא רבא אמר הכי קתני וכו' אשה למי שיולדת משבחת כו' ושבח וולדות חולקין. אע"ג שזה אינו נזכר בדברי רשב"ג וגם הת"ק לא הזכיר עדיין למי יתן המעות מ"מ א"ש דכיון דת"ק אמר משלם דמי וולדות ומפרש שבח וולדות ע"כ דמשמע ליה דשבח וולדות איתא בכלל דמי וולדות דכתיב בקרא א"כ ממילא דהוי לבעל דהא קרא כתיב בעל האשה וזיכה לו דמי וולדות וע"ז פליג רשב"ג ואמר וכי למי שהאשה יולדת וכו' וכפרש"י וכי זיכתה לו התורה וכו' אלא דמי וולדות דכתיב באורייתא היינו ששמין את הוולדות לחוד אבל שבח וולדות לא אתיא מהאי קרא אלא בכלל נזקין איתא וממילא דהוי כמו שאר נזקי האשה דחולקין א"נ כפרש"י שדמי הנפח מחמת שניהם בא ולפ"ז רבא אינו מגיה המשנה כלל כן נ"ל וק"ל:

לעיל במשנה היתה שפחה ונשתחררה ופרש"י כלומר היתה משוחררת נשואה לגר כו' עכ"ל. והיינו לפי אוקימתא דאמוראי בגמרא אבל לעיל דף מ"ב כתבו התוס' בשם ריב"א פי' אחר ובאמת קשה אמאי לא מפרשינן המשנה כפשטה דאם נתעברה כשהיא שפחה או אשת עכומ"ז מעבד או עכומ"ז ואח"כ נשתחררה ונתגיירה והפילה פטור בעל השור לגמרי נראה משום דעבד ועכומ"ז לית להו אישות ולא קרינן בהו בעל האשה ואיהי נמי לא שייכא בגוייהו כדאיתא בגמרא לכך פטור לגמרי ונראה משום דלשון המשנה דנקט היתה שפחה משמע דאדלעיל מיניה קאי מדלא נקט הכה את השפחה ונשתחררה והיינו דאמאי דנקט אין הבעל נותן ליורשיו קאמר שאם אין לו יורשים כגון שהיתה שפחה וכו' פטור כנ"ל אבל מלשון הרמב"ם בפירוש המשנה משמע דבכה"ג שכתבתי הוי מלתא דפשיטא ולא צריך למיתנייהו ולא ידענא מאי פשיטותא דהא בגמרא

לעיל פריך דגרושה תפלוג בדמי וולדות וא"כ סד"א דה"נ בגיורת ומשוחררת יש לה חלק בוולדות קמ"ל דפטור ודו"ק:

שם בגמרא אמר רבה לא שנו אלא שחבל בה בחיי הגר וכו' וכיון דמת הגר וכו' אבל חבל בה לאחר מיתת הגר זכיא לה איהי בגווייהו ע"כ. פירוש כיון שמת הגר זכתה איהי כדין כל הקודם בנכסי הגר אבל א"ל דהא דזכה רחמנא דמי וולדות לבעל היינו כי איתא משום שזוכה בכל נכסי אשתו כגון במציאתה ומעשה ידיה אבל אי ליתא לבעל אית לה זכיה בגווייהו דהא בהדיא מסקינן לעיל דף מ"ג גבי גרושה דהתורה זכתה לבעל אפי' בא עליה בזנות משמע דאיהי לית לה שום זכות בגווייהו וכמ"ש שם עי"ש והיינו דפריך ר"ח אטו וולדות צררי נינהו וכן משמע להדיא מלשון רש"י וק"ל:

שם מיתיבי הכה את האשה כו' עי' מ"ש בדף מ"ב ע"ב בזה ומתוך הדברים האלו נתיישב קושית התוס' דהא דפשיטא ליה להקשות מברייתא היינו משום דנקט אין האשה נותן ליורשים ולא קאמר דירית לה בעל אע"כ דלית לה בעל ואי איירי שמת אחר החבלה מ"מ זכו יורשי הבעל אע"כ דאיירי שחבל בה לאחר מיתת בעלה וא"כ סיפא דגיורת נמי איירי בכה"ג וקשה לרבה ומסיק דמ"מ איירי שחבל בה בחיי הגר והיינו משום דרישא דברייתא נמי לא מיתוקמא באלמנה אלא בגרושה כדמוקמינן התם להדיא ובזה נתיישב נמי מה שהקשיתי שם אמאי מוקי לה בגרושה ולא באלמנה ולפ"ז א"ש כי היכי דלא תידוק מדרישא שחבל בה כשהיא אלמנה סיפא נמי איירי לאחר מיתת הגר ותקשה לרבה כדפריך הכא לכך מוקי לה בגרושה דליכא למידק מידי דבכה"ג מודה רבה דלא זכיא איהי בגווייהו דטעמא דרבה לא שייך בגרושה ודו"ק. אחר זה עיינתי שם דרבה הוא דמוקי לה בגרושה והיינו לפי שיטתו דהכא:

דף מט:

בגמרא אמרי משבח וולדות וכו' ומדרשב"ג נשמע לרבנן כו'. מכאן משמע סיוע לפרש"י דלעיל דהא דקאמר רשב"ג חולקין בשבח וולדות היינו משום שדמי הנפח מחמת שניהם בא והיינו ע"כ משום דבשאר נזקין ס"ל כת"ק דר"י בן בתירא בפרק מציאת האשה דהכל שלה אבל אין לפ' דהא דנוטל הבעל בשבח וולדות הינו משום דהוי כשאר נזקין לריב"ב שזוכה בהן הבעל מתקנת חכמים דא"כ לא הוי פריך הכא מידי משבח וולדות לישמע דמי וולדות דשאני שבח וולדות דהבעל מינה דידה קא זכי הלכך כי ליתא לבעל לדידה הוי משא"כ בדמי וולדות אע"כ בשבח וולדות נמי לאו מינה דידה קא זכי החצי אלא משום שהנפח בא מחמתו ג"כ והכריחו כן מדאמר רשב"ג חולקין משמע דחולקין בשוה לגמרי וק"ל:

במשנה החופר בור ברה"י כו' או בר"ה. כל הני בלא זו אף זו קתני להו לא מיבעיא למאי דמסקינן כרבה דיותר יש לחייב בבור בר"ה דא"ש כדפרישית אלא אפי' לר' יוסף דאדרבא בבור ברה"י כו"ע מודו ובר"ה פליגי כיון דסוף סוף מיתוקמא מתני' אליבא דרבי ישמעאל דמחייב בתרוייהו מקראי נקט להו כסדר הפשוט מצד הסברא קודם דודאי בור ברה"י ופתחו לר"ה ראוי לחייב יותר דאית ביה תרתי לגריעותא דבור דאית ליה בעלים הוא לענין דלא מצי למימר קרקע עולם הזיקך או דבר הפקר הזיקך ועוד דגוף התקלה שהוא הפתח נעשה באיסור גמור במקום שיש רשות לבני רשות הרבים לילך שם אצל הפתח ממש ואח"ז נקט בור בר"ה ופתחו לרה"י דלית ביה אלא חדא לגריעותא שנעשה התקלה באיסור אבל בור דלית ליה בעלים הוא לענין דמצי למימר קרקע עולם הזיקך ועוד דמצי למימר כי אפקרי רשותי לאו לחיובי בנזקו כפרש"י בסמוך וכמ"ש התו' שלא היה לך להתקרב לרשותי וקאמר דאפ"ה מחייב ואח"ז נקט דאפילו ברה"י ופתחו לרה"י שנעשה לגמרי בהיתר לפרש"י ולפי' התו' מ"מ לא הוי תקלה המצוי' כל כך וקאמר דאפ"ה מחייב:

בפרש"י בד"ה ופתחו לר"ה וכ"ש אם חפר בר"ה וכו' ולא תימא דוקא חופר ברשותיה כו' עכ"ל. אע"ג דהאי בבא גופא לאו בור ברשותי' מיקרי אלא בור בר"ה דבתר פתיחה אזלינן כמ"ש התו' והוא מוכרח היינו לפי האמת מסוגיא דשמעתין אבל כוונת רש"י להכריח מן המשנה בעצמה וע"ז כתב דלא תימא דהאי בבא דרישא משום בור ברשותו מחייב ליה כיון דקרינן ביה שפיר בור דאית ליה בעלים כמ"ש בסמוך אבל בר"ה פטור ע"ז כתב דא"א לומר כן דהא בהדיא קתני בסיפא החופר בור בר"ה וכו' אלא דאכתי יש לדקדק אמאי מייתי משנה אחריתא דאיכא לדחויה ולמוקמי כתרי תנאי רישא ר"י וסיפא ר"ע אליבא דר' יוסף ותיפוק ליה דממשנתינו הוא מוכרע דממ"נ אם נאמר דהאי בבא דרישא בור ברשותיה מיקרי דלאו בתר פתחו אזלינן א"כ האי בבא דחופר בר"ה ופתחו לרה"י מיקרי בור בר"ה ומינה שמעינן דחייב אלא דיש לדחות דלא תימא דהא דמחייב בכה"ג היינו משום דאית ביה צד רה"י שהפתח לרשותו והוא משתמש בבור לכל צרכו ונהנה מזה לכך מיקרי ממונו אע"ג דבאיסורא משתמש שאין עושין חלל תחת ר"ה מ"מ קאי ברשותיה לענין נזקין ועליה דידיה רמיא למלויי דאפשר דבני ר"ה לא ידעו ביה אבל בחופר בר"ה גמור שגם עכשיו אין לו שום חלק בזה ולא מתהני ביה כיון שניכר כל שעה לרבים ולא חזי ביה לאשתמושי מידי כיון שפתוח לר"ה וסד"א דפטור כיון דלאחר הכריה מסתלק מיניה והוי כהפקיר נזקיו לכך נקט רש"י מסיפא דקתני בהדיא וק"ל:

בתוספות בד"ה החופר בור ברה"י וכו' כללא דמילתא בכל הך שמעתין דבור בתר פתחא אזלינן וכו' עכ"ל אפשר דכוונתם בזה למ"ש דהא דנקט להו בזה הסדר היינו משום דבתר פתחא אזלינן וא"כ נקט ברישא בור בר"ה והיינו למאי דקי"ל כרבה דבר"ה כ"ע מודו דחייב והוי שפיר לא זו אף זו כמ"ש ועוד נראה דהוצרכו לכתוב כן משום דלכאורה משמע איפכא לפי הטעמים שנזכרו בגמרא וכמו שיתבאר בסמוך:

בד"ה החופר בור בר"ה פי' בקונטרס והפקיר רשותו וה"ה אם מתחלה סמכיה לר"ה כו' פי' שעשה הבור ברשותו ממש אלא שהוא סמוך למיצר של ר"ה ומפרש הקונטרס קרי לה בכה"ג חופר בר"ה כיון שיש רשות לבני ר"ה לעבור על המיצר לכך צריך להרחיק כותל בורו או לעשות מחיצה גבוהה סביב הבור וכל שלא הרחיק ולא עשה מחיצה מיקרי ר"ה דבני ר"ה שכיחי התם ועיין בהרא"ש ובפוסקים מבואר שצריך להרחיק ממיצר ר"ה ד"ט אם לא עשה מחיצה:

בד"ה ברה"י ופתחו לרה"י אחר וכו' ולפי פי' ר"י קשה למה הוא חייב בנזקי בעה"ח וכו' כיון שהחופר משלם נזקי החצר על בעה"ח למלויי עכ"ל. פי' כיון שהחופר חייב על מה שקלקל גוף החצר ע"כ על בעל החצר למלויי ולתבוע הוצאותיו מן החופר וכיון דלא מלי בעה"ח איהו דאזיק אנפשיה ואף למה דנסתפק ר"י לעיל בדף מ"ח באדם שחפר בור ברשות חבירו אם החופר חייב בנזקי בור או בעה"ח וכן הוא בהג"ה אשר"י היינו לענין אם הזק אינש מעלמא אבל אם הזק בעה"ח בעצמו פשיטא ליה לר"י דאיהו דאזיק אנפשיה ואין לו על בעה"ח אלא דמי מילוי הבור והטוח"מ בסי' ת"י כתב דבאמת דהא דחייב החופר בנזקי בעה"ח היינו כל זמן שלא נודע לבעה"ח מחפירת הבור ע"ש וק"ל:

בפרש"י בד"ה כ"ע לא פליגי וכו' אבל ר' ישמעאל לא מודי ליה לר"ע בבור ברשותו דקא סבר כי אפקרנא לך כו' עכ"ל. הא דהוצרך להאי סברא דקסבר כי אפקרנא לך ולא מפרש בפשיטות דלר"י פטור בור ברשותו כיון דלית לן קרא לרבויי היינו משום דנראה פשוט דהא דקאמרינן שעל עסקי פתיחה וכריה בא לו לאו משום דבכה"ג יש לחייב יותר אלא לרבותא קאמר דאפי' בכה"ג דלאו ממונו הוא שאין לו חלק בו אלא עסקי פתיחה וכריה ואפ"ה מחייב וא"כ היה נראה דמכ"ש היכי דהוי ברשותו ולא הפקיר בורו דחבטא דידיה הוא והפתיחה והכריה נמי שלו וממונו הוא יש לחייבו יותר מק"ו לכך כתב רש"י דאפ"ה פטר ליה ר"י משום דאמר כי אפקרנא כו'. ובזה נתיישב מה דקשה לכאורה אמאי מחייב ר"י בחופר ברה"י ופתחו לרה"ר דהא לית לן קרא לחייב דהא לאו על עסקי פתיחה וכריה בא לו אבל לפי מ"ש א"ש דבכה"ג ודאי מכ"ש שיש לחייבו כיון דחבטה דידיה הוא וממונו והתקל' שהוא הפתח נעשה באיסור וסברא דלא אפקרינהו כו' לא שייך הכא כלל א"כ זה עיקר בור האמור בתורה אלא דקרא קאמר דאפי' ברה"ר גמור דחבטה לאו דידיה הוא ולאו ממונו הוא אלא על עסקי פתיחה וכריה בא לו אפ"ה חייב ויותר נראה דהא דקאמרינן שעל עסקי פתיחה וכריה בא לו פירושו שהחיוב בא לו מצד מעשה בלבד ולא מצד רשותו וכגון בור בר"ה דהחיוב בא מצד המעשה ויש בכלל הזה ג"כ היכא דחפרו ברה"י ופתחו לרה"ר דאע"ג דרשותא דידיה הוא אין החיוב בא מצד רשותו וממונו שהרי אם לא פתחו הוא בעצמו אלא אדם אחר פתחו לרה"ר בלא רשות בעה"ח ודאי לאו עליה דבעה"ח למלויי כיון שמקום התקלה שהוא הפתח אינו ברשותו ועל בני רה"ר למלויי או על הפותחו אלא שאנו מחייבין בעה"ח כיון שהוא פתחו בכוונה לרה"ר נמצא שעל עסקי פתיחה בא לו החיוב משא"כ בבור ברשותו והיינו שלא הפקיר בורו א"כ למאן דמחייב ליה לאו משום מעשיו אלא משום רשותו שהרי אפי' אם נעשה החפירה שלא בידיעתו אפ"ה מחייב למלויי כיון שהתקלה ברשותו כדאיתא להדיא בכמה דוכתי ודו"ק אלא דאפ"ה פטר ליה ר"י משום דאמר כי אפקרינהו:

דף נ.

בגמרא ר"ע סבר בור ברשותו נמי חייב דכתיב בעל הבור בבור דאית ליה בעלים כו' אף על גב דבור ברה"ר ופתחו לרה"י אף דבור לית ליה בעלים דהא של רבים הוא מ"מ קרי שפיר בעל הבור כיון שהפתח ברשותו ודאי שהוא משתמש בו לכן קאי ברשותו לענין נזקין ועוד דעליה דידיה רמיא למלויי אף אם פתחו אחר שלא ברשותו נמצא שהחיוב בא לו מצד שהתקלה ברשותו ולא מצד מעשיו וקרי שפיר בור דאית ליה בעלים כמ"ש בסמוך:

שם ור"י סבר בעל התקלה. פי' משיעשה התקלה בידים שהחיוב בא מצד מעשיו כגון הפותח או הכורה ולא על מי שהתקלה ברשותו ומה"ט א"ש דאמאי לא מוקי ר"י בעל הבור לחופר ברה"י ופתחו לרה"ר שגוף הבור יש לו בעלים אלא ע"כ דבכה"ג לא מיקרי בור שיש לו בעלים שאין החיוב בא לו ממה שהוא בעל הבור דכיון שפתחו לרה"ר לאו עליה דידיה רמיא למלויי אם לא שפתחו הוא בכוונה נמצא שהחיוב בא מצד מעשיו:

בפרש"י בד"ה בעל התקלה כו' אבל ברשותו כו' כדפרישית כו' האי דנקט ולא הפקיר בורו דאם הפקיר אף בורו ה"ל בור ברה"ר עכ"ל. רש"י אזיל לשיטתו במה שכתב בפ' המניח דף כ"ח ע"ב ד"ה דאפקרינהו דהפקיר בורו ורשותו חייב והתוס' שם הקשו על זה וכתבו דכ"ע מודה דפטור עי"ש ובמה שכתבתי שם. מיהו קשה לרש"י דכתב אבל ברשותו אף על פי שהפקיר פטור כדפרישית והיינו ע"כ משום דמצי אמר כי אפקרינהו לאו לאחיובי בהזיקו וא"כ איך חזר וכתב דבהפקיר נמי בורו ה"ל בור ברה"ר ומשמע מזה דר"י נמי מודה דחייב ואמאי ותיפוק ליה דה"נ שייך האי טעמא גופא דכי אפקרינהו ואם נאמר דמה שכתב רש"י לעיל דקסבר כי אפקרינהו כו' כוונתו ג"כ כפי' התוס' בד"ה בור ברשותו דעיקר הטעם שלא היה לו להתקרב כל כך אצל רשותו וא"כ לא קשה מידי דבהפקיר אף בורו לא שייך לומר כן כיון דברשות עבדי אלא דשם פרק המניח כתבתי בהכרח דלרש"י נמי הא דהפקיר בורו ורשותו חייב היינו למ"ד בור ברשותו חייב כר"ע אבל לא לר"י ומוכרח כן מקושית התוס' שם מסוגיא דבור השותפין עי"ש ולפ"ז קשה ל' רש"י דהכא ועוד דבלא"ה נמי יש לדקדק בל' רש"י כאן דהא דמקשה האי דנקט ולא הפקיר בורו כוונתו על ר"ע דנקט האי לישנא וא"כ אין לו המשך במ"ש תחילה לפרש דברי ר"י לכך נראה דאפשר דכוונת רש"י אדרבה להיפוך דבמאי שכתב אבל ברשותו אע"פ שהפקיר פטור כדפרישית וע"כ היינו משום דכיון דלית ליה קרא לרבויי בור ברשותו ממילא פטור דמרה"ר לא אתיא דשאני הכא דקסבר כי אפקרינהו כו' וא"כ ע"כ דלר"י הפקיר בורו נמי פטור מהאי טעמא גופא דרש"י לא נחית לסברת תוס' שכתבנו וא"כ הוסיף רש"י להקשות האי דנקט ר"ע בלישנא ולא הפקיר בורו ותיפוק ליה דבהפקיר בורו נמי פליג על ר"י כיון דלר"ע לית ליה האי סברא דקסבר כי אפקרינהו דהא איתרבו מקרא לחיובא ועל זה משני רש"י משום דבהפקיר בורו הו"ל בור ברה"ר וא"כ להכי לא נקט ר"ע משום דנקט בלישניה זה בור שפתח בו תחילה לתשלומין והיינו בור ברשותו דוקא היכא דלא אפקריה דילפינן מבעל הבור משא"כ בהפקיר אף בורו לא מבעל הבור יליף לה אלא מבור ברה"ר דנהי לר"י פטור מסברת דכי אפקרינהו מ"מ לר"ע דיליף מקרא דלא שייך האי סברא דאפ"ה חייב א"כ ממילא בהפקיר בורו נמי חייב כמו בור ברה"ר נמצא דלפ"ז נתיישב כל הסוגיא וצ"ע ודו"ק:

בתוספות בד"ה בבור ברשותו פי' הקונטרס כו' משמע דר"ל אם סמך הבור מתחילה לרה"ר כו' עכ"ל. היינו היכא שבנאו ברשותו ממש סמוך למיצר ובכה"ג מיקרי נמי חופר ברה"י ופתחו לרה"י כמ"ש לעיל:

בא"ד וי"ל דהיינו טעמא כו' כבר פירשתי שיחתי בל' רש"י שכתבתי דאפשר דרש"י נמי בע"כ נחית להאי סברא וכולה חד טעמא הוא וק"ל:

בפירש"י בד"ה לניזקי בור ברה"ר פתח הכתוב כו' כי יפתח וכי יכרה כו' ואי קשיא מתני' מני כו' עכ"ל. נראה לי משום דמכאן מוכח להדיא דבבור בתר פתחו אזלינן דהא ר"י קאמר בור ברה"י ופתחו לרה"ר זה בור האמור בתורה בתחילה לניזקין וע"כ היינו בור ברה"ר ונראה לי ליישב דע"ז נמשך היטב קושית רש"י ואי קשיא מתני' מני משום דבלא"ה הוי מצי למימר דמתניתין אתיא ככ"ע לרבה מיתוקמא כגון שהפקיר רשותו ובורו למאי דפרישית בסמוך בלשון ראשון דלרש"י אפילו ר"י מודה בהפקיר רשותו ובורו דחייב והיינו כמ"ש התוספות דטעם פטור בור ברשותו לר"י דא"ל תורך ברשותי מאי בעי ובהפקיר בורו לא שייך האי טעמא כו' וא"כ מיתוקמא כולה מתני'

בחד גוונא דכיון דכל הני בבי דמתני בור ברה"י מקרי אי לא אזלינן בתר פתחו כמ"ש במשנה בל' רש"י ובכולהו שייך תורך ברשותי מאי בעי או מצד רשות ממש או מצד הפתח שהוא ברשותו ולא היה לו להתקרב אצל הפתח וא"כ נאמר דאיידי בהפקיר רשותו ובורו דחייב בכולם אליבא דכ"ע כיון דלא שייך האי טעמא דתורך ברשותי מאי בעי ואין זה דוחק לאוקמי מתניתין בהפקיר רשותו ובורו דבלא"ה צריך לאוקמי הכי אליבא דרב דאמר בפרק המניח דחיובא דבור היינו דוקא היכא דאפקרינהו וכפי' רש"י שם להדיא דהיינו בהפקיר רשותו ובורו וא"כ ה"נ יש לפרש אליבא דרבה ואליבא דר"י פשיטא דאתיא מתני' אליבא דכ"ע בפשיטות אף בדלא אפקריה דכיון דלאו בתר פתחו אזלינן כולהו בבי דמתני' הוי בור ברשותו דכ"ע מודו דחייב לר"י והא דפליגי ר"י ור"ע בברייתא היינו ברה"ר גמור או בהפקיר רשותו ובורו דדמיא לה כל זה הייתי אומר בלא זה אם נאמר דלאו בתר פתחו אזלינן אבל עכשיו מדקאמרינן זו בור שפתח הכתוב תחילה לניזקין היינו בור ברה"י ופתחו לרה"ר משמע להדיא דבתר פתחו אזלינן דאי משום דהפקיר בורו מחייב ליה ר"י אין זה בור הכתוב בתורה תחילה לניזקין דכי יכרה וכי יפתח משמע שעל עסקי פתיחה וכריה בא לו והיינו בור ברה"ר אע"כ דלהאי נמי קרי בור ברה"ר משום דבתר פתחו אזלינן וא"כ קשיא שפיר לר"י מתני' מני דהא ר"ע פוטר בהדיא בבור ברה"י ופתחו לרה"ר ובמתני' מחייב והוצרך לומר דאתיא כר"י ולרבה נמי א"א לומר דאתיא כר"ע ובהפקיר רשותו ובורו איירי דכיון שכבר הוכחנו מדברי ר"י דבתר פתחו אזלינן ממילא ה"ה לרבה נמי ס"ל הכי דבהאי סברא לא מצינו דפליגי וא"כ ע"כ דהאי בבא דבור ברה"י ופתחו לרה"ר אף בלא הפקיר בורו איירי דאפ"ה חייב שפיר דלא שייך כלל לומר תורך ברשותי מאי בעי דעל עיקר הרשות לא חיישינן כלל אלא על הפתח לחוד שהוא מקום התקלה ואיך יאמר היה לו להתרחק שלא ילך אצל הפתח דהא ברה"ר גמור הוא הפתח וברשות הולך שם וא"כ מדהאי בבא איירי אף בלא הפקיר בורו אינך בבא נמי איירי בכה"ג לכך הוצרך רש"י לפרש דאתיא כר"ע דר"י פוטר בבור ברשותו ולא הפקיר בורו ודוק היטב:

בגמרא ואי כתב רחמנא כי יפתח כו' כורה לא סגי ליה בכיסוי כו'. והקשה מהרש"א איך אפשר לומר כן דדיו לבא מן הדין להיות כנדון ולא ק"מ שאנו אומרין כמו שהפותחו מחויב להסיר כל מכשול ולתקנו כמו שהיה בתחילה קודם שפתחו דהיינו בכיסוי כך הכורה מחויב לתקנו כמו שהיה בתחילה והיינו דטאים לה וק"ל:

בפרש"י בד"ה ופתחו פטור והיינו נמי כחופר בור ברשותו דאית ליה בעלים כו' דלא מצי למימר מאי בעי ברשותו כו' עכ"ל. כאן משמע דנחית רש"י לסברת התוס' דטעמא דמ"ד בור ברשותו פטור היינו מטעם דתורך ברשותי מאי בעי כו' וכמ"ש לעיל בל' רש"י אבל בסמוך פרש"י דחופר ברה"י הסמוך לרה"ר היינו כגון מקצה מקום מרשותו לרה"ר משמע דטעמא דפטור היינו דוקא מטעמא דמצי אמר כי אפקרינהו כו' כל' רש"י א"כ נראין דברי רש"י כסותרין זא"ז וכבר נתקשו בזה כל המפרשים ומהרש"ל בח"ש הגיה ומחק לקמן עי"ש. והנלע"ד ליישב דרש"י סובר דתרווייהו טעמי אית בהו באמת דכיון דר"י סובר דקרא בבור ברה"ר איירי דהתם לא שייך לומר תורך ברשותי מאי בעי לא שייך נמי לומר כי אפקרינהו א"כ כל היכא דאיכא אפי' חדא לריעותא לית לן לחיוביה וא"כ כתב לעיל שפיר טעמא דכי אפקרינהו שזהו כולל ג"כ היכא דהפקיר אף בורו וכאן רצה למצוא טעם לחייב בחופר בור ברשותו ממש אלא שהוא סמוך למיצר של רה"ר וע"כ היינו למאן דמחייב בור ברשותו דאי למאן דפטר בור ברשותו דהיינו ר"י ה"נ פטור אפי' שלא לאושין כיון דלא דמי כלל לר"ה דהכא מצי למימר מאי בעי ברשותי אבל לקמן בברייתא לסברת המקשה דלא איירי כלל מכגון החופר לאושין משמע לרש"י טפי דאיירי במקצה מרשותו לר"ה כן נ"ל ליישב בדוחק ועדיין צ"ע:

שם בגמ' אמרו לה מי העלך אמרה להו זכר של רחלים וזקן אחד מנהיגו ופרש"י איל של אברהם. ויראה שרמזה בזה דודאי נגזר עליה משמים למיתה אלא שהועיל לה תפילתו של רחב"ד וכיון שנגזר עליה משמים א"א לבטל הגזירה עד שיותן תמורתה איזה אדם אחר כדמצינו בכמה דוכתא בנחל קישון וכעובדא דר' ביבי בחגיגה ועיקרו מפורש בזוהר גבי נחשא' שלכך נוהגין העולם ליקח תרנגול בעי"כ לכפרה וא"כ נרמז בזה הענין כמו שהיה באיל של יצחק שנקרב תמורתו כן נעשה לה וק"ל ובזה נתיישב מה שלא אמרו תיכף לרחב"ד וכי נביא אתה אלא לאחר שאמרה זכר של רחלים והיינו דעיקר תמיהתם כיון שאמרה שודאי נגזר עליה משמים למיתה אלא שתפלתו גרמה לה ע"ז אמרו וכי נביא אתה פי' איך בטחת כ"כ בתפילתך וע"ז השיב להם אמרתי דבר שנצטער וכו' ע"ז תמכתי יתדותי שתועיל תפילתי לבטל הגזירה וק"ל:

דף נ:

בגמרא החופר בור בר"ה ונפל לתוכו שור או חמור חייב. תמיה לי מלתא טובא אמאי לא נקט לה בחד בבא במשנה דלעיל ותרי זימני חייב ל"ל ויותר קשה למאי דקי"ל כרבה שבור בר"ה עיקר בור האמור בתורה וא"כ האי בבא לית בה שום חידוש בשלמא לרב דאמר לעיל פרק המניח דעיקר בור היינו דוקא היכא דאפקרינהו וכפי' התוספות דהיינו בור בר"ה א"ש דיוכל לומר דכל הני בבי דלעיל חייב בהו משום ממונו וכמ"ש במשנה דלעיל שיש לפ' כן ולהכי נמי לא נקט במשנה דלעיל ונפל שמה שור או חמור משום דבחיוב ממונו חייב אף על כלים וכאן שהוא בור בר"ה דלית בה שום צד חיוב ממונו אלא בדין בור גרידא נקט כל דיני בור ואף על גב שהתוספות כתבו שם דבור ברשותו ליכא לחייבו משום ממונו דא"ל מאי בעי ברשותי נראה דהיינו דוקא היכא שלא הפקיר לא רשותו ולא בורו משא"כ בהני בבי דמשנה דלעיל אבל למאי דלא קי"ל כרב קשה שפיר וא"ל משום דלמאי דק"ל כרבה דרישא אתיא כר"ע דוקא וסיפא דברי הכל לכך לא ערבינהו בחד בבא דא"כ האי בבא דחופר ברה"י ופתחו לר"ה דהוי נמי ד"ה אמאי נקטי ברישא ויש ליישב דבשלמא האי בבא דחופר ברה"י ופתחו לר"ה כיון דאית ביה תרתי לחיובא שהבור הוא ממונו ומקום התקלה נעשה באיסור כמ"ש לעיל שייך שפיר למתני ברישא בדרך לא זו אף זו אבל האי בבא דחופר בר"ה גמור דלית בה אלא חדא לגריעותא שנעשה באיסור אבל מצי למימר קרקע עולם הזיקך לא שייך למיתני בדרך לא זו אף זו מ"מ כיון דכ"ע מודו בה נקטיה בבבא בפני עצמה וק"ל:

בתוספות בד"ה לשמואל אגובה נמי מחייב וכו' דאי בנחבט בגובה מודה רב דחייב כמו אבנו סכינו ומשאו וכו' עכ"ל. ואין לחלק דשאני אבנו וסכינו ומשאו שהם ממונו קודם שהפקירן משא"כ בגובה שלא היה ממונו בשום פעם דבכולהו מכילתין משמע שאין לחלק בכך כיון דילפינן מבורו וכן כתבו התוספות להדיא בפ' המניח והא דפשיטא לן דלרב מחייב בכה"ג אף ע"ג דמקרא יליף שיפול דוקא דרך נפילה צריך לומר דבכה"ג דאבנו וסכינו ומשאו מיקרי שפיר דרך נפילה כיון שניזק ממש באותו דבר שנתקל בו ולא בא למעט אלא תבטה דקרקע הבור שאין במקום התקלה שהיא למעלה וק"ל:

בא"ד וקשה דבנתקל כו' מודה שמואל וכו' כדמוכח לקמן כו' ונפל אחורי בור עכ"ל. ולא ידענא מאי קשיא להו דהתם ודאי אין בחבטה שיעור מיתה הלכך פטור אבל כאן איירי כשעשה גובה עשרה דאיכא שיעור מיתה ומצאתי שהת"ח כתב בזה באריכות והנאני ע"ש:

בא"ד וי"ל כגון דעבד גובה ה' טפחים וכו' פי' דבהכי מחייב שמואל כיון שמקום התקלה ומקום החבטה הכל ע"י מעשיו ורב פטר אפילו בכהאי גוונא כיון שאינו דרך נפילה דבעינן דוקא שיוזק באותו דבר עצמו שנתקל בו ודו"ק:

בפרש"י בד"ה דרך נפילה בעומק משמע ועל פניו עכ"ל. פי' משום דמצינו דרב פטר לקמן בנפל דרך אחוריו לבור וע"כ דייק מהאי קרא דבעינן דרך נפילה:

בגמרא לאתויי חריצין ונעיצין. הא דנקט להו טפי מאינך היינו משום דשיח ומערה דמי טפי לבור כדמצינו בכמה דוכתי דנקט להו בהדדי משא"כ בחריצין ונעיצין:

בפרש"י בד"ה תני והדר מפרש תני חריצין ונעיצין ברישא והדר מפרש מהיכא נפקי עכ"ל. משמע דמפרש דנפקי מבור וקשה דמלשון המשנה משמע להיפוך דאילו לא נאמר בור טפי הוי אתיא דהא מקשה א"כ למה נאמר בור דמשמע ליה אדרבא דבור אתי למעוטי הני ונראה ליישב דודאי לענין גוף חיוב לא יליף להו מדכתיב בור אלא מקרא דוהמת יהיה לו דמשמע כל דעבד שיעור מיתה לחייב כדאיתא בריש מכילתין דף ג' אלא דכוונת רש"י במה שכתב מהיכא נפקי קאי אשיעור דעשרה והיינו דרש"י אזיל לשיטתו דסתם בור אית ביה עשרה וא"כ ילפינן שפיר מה בור היינו עשרה ה"ה כל דאיכא עשרה גובה מחייב אבל התוספות כתבו תני והדר מפרש מהיכא נפקא לן הוסיפו לכתוב תיבת לן דמשמעו דגוף חיוב דחריצין ונעיצין נפקא לן מדכתיב בור משום דאינהו אזלי לשיטתייהו שכתבו שם בריש מכילתין דסתם בור עמוק הרבה והא דילפי' שיעור עשרה היינו מדכתיב והמת יהיה לו והדבר מסור לחכמים דבהכי הוי שיעור מיתה וא"כ לא שייך לומר דשיעור דעשרה בחריצין ילפינן מבור דמאי אולמא בור טפי מהנך כיון שהכל תלוי בסברא מסור לחכמים לכן הוצרכו לפ' דאעיקר חיוב דחריצין קאי ושייך שפיר הלשון מהיכא נפקא לן דייקא אלא דקשה הרי התוספ' בעצמם כתבו שם דאי כתיב בור לחודא הוי ממעטינן חריצין וכו' וכן נראה מל' המשנה דמקשה א"כ למה נאמר בור ונראה דבלא"ה קשה מאי קאמר למה נאמר בור דאלא היכי נכתוב אלא ע"כ כפי' התוס' שם שהביאו בשם הירושלמי דמדכתיב בור תרי זימני קא דייק וא"כ א"ש דהכי קאמר א"כ למה נאמר בור יתירא משמע דאתי למעט הנך וקאמר דאדרבא בור יתירא אתי לרבויי דאילו לא כתיב אלא חד בור וקרא דוהמת יהיה לו ה"א דבור דוקא אלא משום דסתם בור עמוק הרבה ולא ידעינן בכמה יתחייב כתב והמת יהיה לו לומר כל שיש בבור שיעור מיתה לחייב ואכתי חריצין לא אתי להכי כתב עוד בור יתירה לומר מה בור אם יש בו כדי להמית חייב ה"ה כל שיש בו כדי להמית ומסברא אמרו חכמים דבכולהו בעשרה יש כדי להמית ודו"ק:

בגמרא כל הני דקתני ל"ל. עיין בת"ח שדבריו נכונים ועפ"י מ"ש בסמוך יתיישב יותר וק"ל לכן לא אאריך:

שם מ"ט לאו משום דלית ביה חבטה. אמאי דמקשה א"ה סמיך ומה שפרש"י קשיא לתרווייהו אע"ג דלשמואל יש ליישב דאיירי בענין דליכא הבלא כגון שרחבו יותר על עומקו ואפ"ה בעשרה מחייב משום חבטא אלא דרש"י דייק מלשון הגמ' דלא קאמר קשיא לרב דמשמע דלשמואל נמי קשה דלא ניחא ליה לפרש בענין דלא שייך הבלא ומ"ש רש"י לא משום דלית ביה הבלא וכ"ש דחבטא לית ליה היינו כי היכי דלא תקשי לשמואל אמאי פטור:

בתוספות בד"ה אם שהתה מעת לעת בפ' א"ט וכו' אין להוכיח משם אי בעי בדיקה אי לא וכו' עכ"ל. שם בפ' א"ט כתבו תוספות בפשיטות דמוכח להדיא דבעי בדיקה ע"ש ואפשר דכוונתם כשעמדה וגם שהתה מעל"ע שגם בזה נחלקו הפוסקים אבל הלשון לא משמע כן והא דתוספות נקטי לה הכא נראה משום דנ"מ לסוגיא דשמעתין דהא דקאמר ר"נ אי שקיל מריה וכו' לא אפסדיה לתורא ופרש"י שהיה ממתין וא"כ נאמר דאע"ג ששהתה מעל"ע מ"מ בעי בדיקה א"כ איך אמר ר"נ דלא הוי מפסיד לתורי' כיון דכולי האי ואולי דמי יימר שהיתה שוהה מעל"ע דהא רוב נופלים בחזקת מיתה הן דמטרפינן להו ועוד אף אם שהתה מעל"ע מי יימר דלא הוי מטרפה בבדיקותא כיון דודאי נפלה א"ו משמע דלא בעי בדיקה אלא דאפשר לפ' דאדרבא להיפוך דאם נאמר דלא בעי בדיקה היינו ע"כ משום דאין דרכה לשהות מעל"ע אי אתיא לידי ריעותא וא"כ בחזקת מתה היה ובזו לא הוי קאמר ר"נ דלא אפסדיה לתורי אבל אי אמרינן דבעי בדיקה אחר מעת לעת והיינו משום דלא איגלו בהתייהו עד אחר מעל"ע אבל קודם מעל"ע א"א לבודקה אם כן לא הוי רובן למיתה אלא בחזקת ספק טריפה כיון דבעי בדיקה וא"כ שפיר קאמר ר"נ דלא הוי מפסיד לתוריה כיון דהוי בבדיקה אפשר ורובן אינן למיתה כל אלו הסברות נרמזו בפוסקים בטור י"ד ואין להאריך יותר:

דף נא.

בתוספות בד"ה אמרי אין הבל למיתה וכו' והמקשה היה סובר וכו' עכ"ל. עיין במהרש"א אבל באמת נראה מלשון התוספות שזה הדיבור שייך לעיל ונתחלף בדפוס וכהנה מצינו הרבה בש"ס ונראה כן מדקאמרי והמקשה היה סובר ולא נקטי ורבא היה סובר אלא די"ל דקושיא דא"ה סתמא דתלמודא מקשה זה ועוד מדנקטי תרי בבי אי יש הבל למיתה ואי אין הבל למיתה וכו' עכ"ל. וזה שייך בלשון המקשה דלעיל דהכי פירושו דלסברת המקשה דקסבר דאיכא הבל למיתה זה עיקר הקושיא ממילא יש הבל נמי לנזקין אבל מדהשיב התרצן דליכא הבל למיתה מקשה דא"כ ליכא הבל נמי לנזקין אבל המקשה דהכא ע"כ היה סובר דליכא הבל למיתה בפחות מי' דהא ודאי לא פליג רבא ארב ושמואל דמודו תרווייהו דחייב על ההבל וא"כ מדפטר פחות מי' היינו משום דליבא הבלא וא"כ אמאי נקטי התוס' כלל האי בבא דיש הבל למיתה אע"כ דשייך לעיל. ומ"מ הואיל ונפתח ברבוותא אף אני אענה את חלקי דלעיל היה אפשר לומר דהמקשה סבר דהבל לא שייכא כלל בנזקין אלא במיתה לחוד והיה סובר נמי דאף לענין חבטה אין חילוק בין מיתה לנזקין אלא בשניהם ליכא חבטא בפחות מי' אלא דהא דאמרי' דליכא חבטא פירושו שאין בו היזק ברור למיתה אבל מ"מ קרינן ביה שפיר יש בו כדי להמית אי חזינן דמית ואפ"ה פטור בפחות מי' ממיתה כיון שהחבטה אינו דבר ברור א"כ תלינן ליה שמן ההבל מת לפי סברת המקשה דלעיל דאיכא הבלא בפחות מי' אלא שאין לחייב על ההבל וא"כ א"ש סיפא דנקט אם הזק חייב דכיון דהבלא לא שייך כלל בנזקין גרידא א"כ ע"כ כיון דחזינן דהזק אמרינן שמן החבטה הזק ואע"ג דבפחות

מי' אין ההיזק ברור מ"מ קרינן ביה יש בו כדי להזיק אי חזינן דהזק אבל למאי שהשיב התרצן לעיל דלעולם חייב על ההבל אלא דליכא הבל פחות מי' מקשה שפיר לרב דאמר שעל החבטה אין לחייבו משום דקרקע עולם הזיקו א"כ אם הזק אמאי חייב דכיון דהבל בנזקין ליכא ניתלי ההיזק בחבטה ונפטר כ"ז היה אפשר לומר בסברת המקשה דלעיל שהיה סובר דאיכא הבל פחות מי' אבל המקשה דהכא שהיה סובר ע"כ דליכא הבלא אלא שהיה סובר דחבטה נמי ליכא דלגמרי סבר לה כשמואל א"כ אמאי אתי ליה שפיר סיפא דאם הזק חייב טפי מלמאי דמשני עכשיו כרב וא"ל נמי כדלעיל שסובר שאין ההיזק ברור כל כך אבל יש בו כדי להזיק ולהמית קרינן בו אם מת או הזק לבסוף וא"כ מקשה דלרב נפטור דניתלי בחבטה דא"כ מאי מקשה מעיקרא מיניה מדטריף להאי תורא דהא דטריף ליה משום חשש ספק טריפות הוא כיון שאפשר שיש בו כדי להמית אבל במתני' פטור מנזקין כיון שאין כאן נזק ברור וכן ראיתי שכתב הט"ז בי"ד בשם רש"ל לחלק בין נזקין לטריפות אע"כ דהמקשה לא נחית כלל להאי סברא אלא סובר דאי אמרינן ליכא חבטה בפחות מי' אפי' ספק טריפות אין כאן וכן לענין נזקין אפי' אי חזינן דמית אין בו כדי להמית קרינן ביה וא"כ הא דאם הזק חייב לסברת המקשה על כרחך היינו משום דסובר דאין חבט למיתה אבל יש חבט לנזקין משא"כ בהבלא לא שייך לומר כן ולכך כתבו תוספות כל דבריהם על מקשה דהכא ודו"ק:

שם בגמרא ואי ס"ד יש חבטה בפחות מעשרה למה לי כולי האי. וצ"ע לדעת הפוס' דבהפילוהו אחרים מדעתו אין בו משום ריסוק אברים כמ"ש הב"י בטור יו"ד סימן נ"ח בשם הרשב"א והר"י א"כ מאי תקשה הכא מבית הסקילה שלדעתו מפילין אותו ונועץ צפרניו ואפי' בי' ליכא חבטה מיהו למאי דכתב הש"ך שם דדוקא בבית המטבחים אמרינן כן א"ש וק"ל:

בתוספות בד"ה בור של ב' שותפין וכו' דפטור לכ"ע עכ"ל. עיין לעיל במה שכתבתי בדף נ' ובפ' המניח דף כ"ח ליישב אליבא דרש"י דמחייב בכה"ג:

שם בגמרא ואי דשוו שליח וכו' אין שליח לדבר עבירה. וקצת קשה מדברי הפוסקים דכל היכא דשליח לאו בר חיובא הוא או שסובר שאין איסור בדבר יש שליח לד"ע והמשלח חייב והובא בש"ע ח"מ סימן קפ"ב וא"כ אמאי לא מוקי הכא בכה"ג ועיין בש"ך שהאריך להשיג על דין זה אם השליח אינו בר חיובא אבל מ"מ אף לדבריו כל הפוסקים מודים שאם השליח סובר דמשלח שפיר עבד פטור השליח והמשלח חייב ובאמת מוכרח כן וא"כ הוי מצי לאוקמי הכא בכה"ג כגון בהפקירו רשותן ואח"כ שלחו לחפור בור דבכה"ג כ"ע מודו דחייב או במקצה מקום רשותו לר"ה והשליח לא ידע מזה אלא סבר דהמשלח בדידיה קא חפר ויש ליישב:

בד"ה בור יו"ד וה"ה לי"א למאי דפריך וכו' ומשני הא רבי והא רבנן עכ"ל. פי' דדוקא להאי אוקימתא הוה הכי כיון דלפי זה האי דסייד וכייד איירי דבלאו הכי נמי הוי שיעור מיתה ואפילו הכי כולם חייבים לרבי אם כן ה"ה בכה"ג ביו"ד וי"א אבל למסקנא דמוקמינן להאי דסייד וכייד כרבנן בדלא עבד קמא שיעור מיתה דווקא ליכא לחייב בכה"ג:

דף נא:

בפרש"י אפי' רבנן מודו וכו' ומיהו כוליה מלתא לא מצינו למילף דעיקר קרא לכדרבא אתי עכ"ל. פי' דלא תימא כיון דקרא והמת יהיה לו בא ללמד דההוא דעבד שיעור מיתה מחייב א"כ היכא דקעביד קמא שיעור מיתה קמא לחייב בתרא לא לחייב לכך כתב דעיקר קרא לאו להכי אתי אלא לכדרבא אלא דממילא ילפינן דהיכא דבמעשה קמא ליכא עדיין שיעור מיתה כלל חייב האחרון שהוסיף שיעור מיתה אבל בדעבד קמא שיעור מיתה והוסיף האחרון לא שמעי' מהאי קרא מידי וממילא דתרווייהו חייבים וק"ל:

בתוספות בד"ה שלא היה בו הבל למיתה שהיה רוחבו יותר מעמקו עכ"ל. נראה כוונתם בזה להוסיף על לשון רש"י דדוקא ברחבו יותר מעמקו איירי משום דמלשון רש"י שכתב שהיה רחבו הרבה אפשר לומר דברחבו כעומקו איירי והיינו למאי דפליגי אמוראי בסמוך וקי"ל כמ"ד דברחבו כעומקו ליכא הבלא אלא דהטעם בזה משום דלא איפסקא הלכתא כמאן והוי ספיקא דדינא לכך לא מפקינן ממונא מזה שחפר בור שרחבו כעומקו אבל הכא א"א לומר כן דנהי דקמא פטור מטעם זה מ"מ איך נחייב האחרון בכל הנזק מספיקא דדלמא עביד קמא שיעור מיתה ולא מחייב האחרון אלא ח"נ וא"כ מספיקא דדינא איך מוציאין ממון מן האחרון יותר מן הראשון לכך הוצרכו התוספות לכתוב דברחבו יותר על עומקו מיירי ודו"ק:

בגמרא אי בהבלא מיית הרי מיעט הבלא אי בחבטה מיית הרי קירב היזקא. ונראה דלהאי לישנא דרב אשי איירי הכל שנפל מאידך גיסא ואפ"ה מחייב בחבטא דכיון שהוא הוסיף בנזקי בור לענין אי נפל מהאי גיסא קמה ליה ברשותיה ומחייב לכסויי ואף למאי דבעי לן בסמוך בטם טפח וסילק אבניו היינו משום דמאי דעבד שקיל אבל כל אימת דלא סילק הזיקו קאי ברשותו מיהת שישלם החצי דע"כ בהכי איירי כמו שיתבאר אבל אי בהבלא מיית פטור לגמרי אי נפל מאידך גיסא דלענין הבלא לא מיקרי כלל בעל התקלה ואדרבא הסיר התקלה כנ"ל ליישב תמיהת תוס'. אח"ז מצאתי שהרמב"ם כ"כ להדיא בפ"ב מהלכות נזיקין וכמו שפירש ה"ה והכ"מ שם וכן הוא בש"ע סי' ת"י ושמחתי שכוונתי לדעת הגדולים ובזה נתיישב נמי מה שהקשה הת"ח ללישנא בתרא דקאמר ואי מאידך גיסא נפל הרי מיעט הבלא והקשה דבלא"ה מהיכי תיתי לחייבו ולפמ"ש א"ש דאתיא לאפוקי ממאי דכתיבנא ללישנא קמא דאפי' מאידך גיסא חייב משום דקמה ליה ברשותיה נמצא לפ"ז הא דאמר אי בחבטא מיית חייב היינו ששניהם חייבין כיון דאיירי דנפל מאידך גיסא:

בתוספות בד"ה אי בהבלא מיית הרבה הוא תימא דנהי דמיעט הבלא מ"מ אם לא דהרחיב לא היה נופל עכ"ל. כבר כתבתי דאם נפרש דלהאי לישנא איירי הכל שנפל מצד השני שלא הרחיב א"כ אין מקום לתמיהתו וכמ"ש בשם הרמב"ם והכ"מ אבל נראה מלשון התוס' שמפרשים דאיירי שנפל מהאי גיסא שהרחיב ועכ"ז אפשר ליישב משום דנראה דאי איירי שנפל מהאי גיסא שהרחיב ומית בחבטא יש לחייב האחרון בכל הנזק לא מיבעיא ללישנא בתרא דר"ז לעיל בסמוך דאפי' היכא דעביד קמא שיעור מיתה והוסיף האחרון חייב האחרון בכל הנזק א"כ מלתא דאתיא בק"ו כשהרחיב ונפל מהאי גיסא ומית בחבטא דחייב האחרון בכל הנזק אלא אפי' ללישנא קמא דר"ז חייב האחרון כאן בכל הנזק אי מית בחבטא ומהאי גיסא וכנ"ל מסתימת לשון ה"ג ומל' הפוסקים והטעם בזה נראה דלא דמי משום דהתם קמא עבד שיעור מיתה לגמרי והאחרון שהעמיק לא הוסיף שום נזק חדש וגם עיקר התקלה שהיא הנפילה נעשה ע"י הראשון לבד אבל הכא שהוסיף האחרון נזק חדש למי שמהלך בהאי גיסא בצד שהרחיב והנפילה מהאי גיסא נעשה ע"י מעשיו ממש לכך מחייב בכל הנזק דלענין האי גיסא איסתלקו מעשה ראשון ואין להקשות דמ"ש מהניח אבן עפ"י בור ונתקל בה חבירו ונפל בבור דמשמע לקמן דלר"נ דקי"ל כוותיה לא מחייב בעל האבן אלא בח"נ ובעל הבור בח"נ וא"כ ה"נ דכוותיה לגמרי הוא ולמה נאמר לחייב כאן למי שהרחיב בכל הנזק דהרחיב הוא ממש כמו שהניח אבן שע"י זה נעשה הנפילה אלא דיש לחלק דהתם לא שייך בעל האבן כלל לגוף הבור וה"ל כשני מזיקין שמשלמין בין שניהם אבל הכא זה שהרחיב עשה מעשה בגוף הבור וסילק מחיצת הראשון להרחיב לצד אחר א"כ בע"כ קאים ליה כוליה בור ברשותיה לענין מאן דנפל מיהא מהאי גיסא אף לסברת החולקין על הרמב"ם ומכ"ש דלרבנן דר"נ שמחייב לבעל האבן כל הנזק ק"ו לנדון דידן וא"כ לפ"ז ע"כ הא דקאמר רב אשי להאי לישנא אי בחבטה מית הרי קירב הזיקא היינו לחייבו בכל הנזק א"כ לפ"ז א"ש נמי הא דקאמר אי בהבלא מיית הרי מיעט הבלא והיינו שלא יתחייב בכל הנזק אלא בחצי דבכה"ג דמי ממש להניח אבן ע"פ הבור כיון דבמיית בהבלא לא נעשה סוף הנזק על ידו ואדרבא הרי מיעט האבן ולא נעשה ע"י אלא הנפילה לחוד כמו באבן וא"כ לר"נ פשיטא דלא מחייב אלא בחצי אלא די"ל דאפי' רבנן דר' נתן מודו הכא דבעל האבן ודאי מיקרי בעל התקלה אבל זה שלענין ההבלא לטובה מכוון לא שייך למרמי כולה חיובא עליה ולמקרי בעל התקלה בהבלא גופא ומכ"ש דלא דמי אפילו ללישנא בתרא דר"ז בהוסיף והשלימה לכ' דלרבנן חייב בכל הנזק היינו משום דאיכא למימר איסתלקו מעשה ראשון כיון שבא השני והוסיף וקמה לי' כוליה ברשותו משא"כ הכא לא שייך למימר לענין הבלא איסתלקו מעשה ראשון וקמה ליה ברשותיה דשני שהרי אדרבא זה שני בא לתקן מה שקלקל הראשון לענין הבלא גופא א"ו דהראשון חייב מיהו בח"נ אי מיית בהבלא ואם כן יש ליישב תמיהת התוספות ודוק היטב כנ"ל נכון:

בד"ה השותפין וכו' בנדרים מפ' בין יש בה דין חלוקה ובין אין בה דין חלוקה אסורים וכו' עכ"ל. והיינו לפי המסקנא דהתם לר' יוסף אמר זעירא דבאין בה דין חלוקה פליגי ולרבה אמר זעירא ביש בה דין חלוקה פליגי ובאין בה כ"ע מודו דשרי ונראה דהא דמייתי לה הכא היינו משום דסוגיא דשמעת' משמע דאתיא כר"י דלרבה דמשמע דוקא ביש בה סברי רבנן אין ברירה כל זמן שלא חילקה אבל אין בה דין חלוקה אפי' רבנן מודו דיש ברירה כיון שאין סופו להתברר בענין אחר א"כ אמאי מייתי הכא אמילתא דבור דה"ל כאין בה דין חלוקה ועוד דנ"מ בסוגיא דשמעתין דלא תיקשי הלכתא אהלכתא דהכא ק"ל כמ"ד יש ברירה ובעלמא קי"ל אין ברירה וע"כ היינו כמ"ש הרבה מהפוסקים דלא דמי האי ברירה לאינך כיון שאין סופו להתברר בענין אחר משא"כ אם נאמר דביש בה דין חלוקה פליגי הוי סופו להתברר וכמבואר באריכות בר"ן במסכת נדרים והרוצה לעמוד על עיקרן של דברים יעוין שם ויובן גם כן דקושיית התוספות מדין המשכיר מב"ח תלוי גם כן בזו הסברא על פי מ"ש הר"ן שם באריכות ואין כאן מקומו להאריך:

בד"ה זה נכנס וכו' השתא משמע וכו' דקפדי אדריסת רגל כדמשמע בסוף ח"ה וקשה דבפ"ק דמגילה וכו' עכ"ל. קצת קשה דהא במגילה משני ר"א היא דאמר וויתור אסור במודר הנאה ואם כן האי מתני' גופא דהשותפין אתיא נמי כמ"ד וויתור אסור ולא משום קפידא דה"נ משני באמת לחד שינוי' בפ' ח"ה וא"כ א"ש סוגיא דמגילה להאי שינויא והא דקשיא להו אמשנה דמגילה טפי משום דסתם משנה היא ונראה להכי מייתי התו' האי מלתא הכא דמסוגיא דשמעתין משמע דלאו מדין וויתור אתינן עלה דא"כ לא שייך לאוקמי פלוגתייהו בברירה ולדמויי להאי מלתא הא דבור דדלמא הא דסובר ראב"י דבשלו הוא נכנס כוונתו אפילו וויתור אין כאן כיון דע"מ כן קנאום מעיקרא שישתמש כ"א בשלו ואין הלה יכול למחות כמ"ש הר"ן שם באריכות (ועוד דאף אם נאמר בברירה תליא מלתא וס"ל לראב"י יש ברירה י"ל משום דוויתור מלתא דרבנן היא ובדרבנן כ"ע מודו דיש ברירה כדאיתא בביצה פ' משילין אבל האי מלתא דבור דאפוקי ממונא הוא דלמא ר"א נמי מודה דאין ברירה) אע"כ דלאו בוויתור איירי אלא משום דקפדי עליה הוא וה"א דשרי היינו משום ברירה אבל א"א לומר כן דהא רבינא מוקי הכא פלוגתייהו בברירה ואיהו גופא מפ' בפ' ח"ה דמשום וויתור אסור אתינן עליה וצ"ע:

דף נב.

בתוספות בד"ה כיון שמסר לו מפתח וכו' רשב"ם מפ' בפ' ח"ה וכו' וקשה לר"י דהכא משמע בהדיא דמסירת מפתח לא קנה וכו' ומה שפירש דבנעילת דלת וכו' אין נראה דבגיטין פרק הזורק וכו' עכ"ל. ובאמת יפלא הדבר איך נשווי להרשב"ם טועה בשני הלכות פסוקות ועוד דבגיטין בההיא דתיחוד ותפתח מפ' בגמרא בהדיא כההיא דתנן נעל גדר ופרץ ועוד דגם רש"י פי' בפסחים דמסירת מפתח מטעם קנין הוא ונראה ליישב משום דבלא"ה ל' הרשב"ם אינו מיושב דבתחילה כתב דסגר הדלת בנכסי הגר אינו חזקה משום דה"ל מבריח ארי וא"כ מאי אירא נכסי גר בכל דיני קנין נמי ועוד דאח"ז כתב ואע"ג דגבי שכירות אמרינן בפסחים דמסירת המפתח קונה וכו' זה הל' ואף ע"ג משמע שבא להקשות על מ"ש תחילה דסגר הדלת לא מהני והא ליתא דהאי טעמא לחוד משום מבריח ארי ומסירת מפתח טעמא לחוד משום דמאן מסר ליה וא"ל דכוונת הרשב"ם במ"ש ואע"ג הוא ענין אחר דלא נפרש דנעל היינו בכה"ג במסירת המפתח דלישנא לא משמע הכי מכ"ז נראה דהרשב"ם נמי מודה דמסירת מפתח לחוד לא קנה בכל מקום אלא לענין דאע"ל לך חזק וקני והטעם משום דבענין שיעשה מעשה בגוף הקרקע וסובר נמי דנעילת דלת לחוד בלא מסירת המפתח נמי לא קנה משום דה"ל מבריח ארי שנתכוון למצוה בעלמא כמ"ש הפוסקים אלא דסובר דתרתי כהדדי ודאי מהני דכיון שהמוכר מסר לו מפתח כדי לנועלו ולפותחו והוי כא"ל לך חזק וקני אלא שעדיין לא עשה הלוקח שום מעשה בגוף הקרקע אבל משעשה מעשה עם המפתח בגוף הבית ונעל הבית קני מיד דלא דמי תו למבריח ארי כיון שנעשה ע"י מסירת המפתח שהמוכר גילה בדעתו להקנות בזה הענין גופא במסירת המפתח כדי לנעול או לפתוח והוי כא"ל לך חזק וקני והוא עשה כן ולמה לא יועיל דעיקר טעמא דמבריח ארי היינו משום שאינו נראה שמכוון לקנותו בזה אלא למצוה בעלמא אבל משנעשה ע"י מסירת המפתח מיד ליד נראה היטב שכוונתו לקנותו ואדרבה יותר יש לו להועיל משאר חזקה כיון שהמוכר גילה דעתו להקנותו בזה הענין וסברא זו נראה נכונה וברורה שהרי אף החולקים על הרשב"ם מודו דבנעל בלא מפתח לא קנה מה"ט גופא דלא מוכחא מילתא ולכך הוצרכו שינעול עם המפתח וא"כ בהא לחוד חלק הרשב"ם לומר דאפי' בכה"ג לא מוכחא מילתא דמ"מ דמי למבריח ארי אלא דוקא שהמוכר ימסור לו המפתח מיד ליד והוא ינעול בו דאז מוכחא מלתא טובא כיון דכא"ל לך חזק וקני דמי ולכך כתב דבנכסי הגר דאין כאן מסירת מפתח מיד ליד לא קנה בסגירת הדלת אפי' ע"י המפתח. נמצא דלפ"ז נתיישבו כל הסוגיות לפרש"ם דבפסחים אמרי' שפיר דמשמסר לו המפתח על השוכר לבדוק דכיון דמסירת המפתח הוא כלך חזק וקני ומעשה החזקה אינו מחוסר שהרי מיד כשילך

השוכר לפתוח החדר עם המפתח כדי לבודקו יהיה נקנה לו מיד כדין נעל וכדעת הפוסקים דפתיחת החדר נמי מהני כמו נעל ופרץ וההיא סוגיא דגיטין נמי משמע דתרתי הוי התם מסירת המפתח ומעשה דנעל לכן מהני שפיר אבל הכא בסוגיא דידן דקאמר ריב"ל כיון שמסר לו המפתח קנה משמע ליה למקשה דבמסירה לחוד קנה בלא שום מעשה וע"ז מקשי ה"ד וכו' אי בחזקה וכו' דמסירת המפתח ודאי אין לו להועיל במקום חזקה כיון שלא עשה מעשה בגוף הבית וע"ז משני דריב"ל לא איירי מזה אלא דבעינן נמי חזקה בהדי מסירת המפתח והיינו שינעול עם המפתח או שאר עניני חזקה כדין המועיל בו ומסירת המפתח אינו אלא במקום לך חזק וקני זה נ"ל ברור בכוונת הרשב"ם בעז"ה ודו"ק. וזה כוונת הרשב"ם בפח"ה דבתחילה כתב דבסגירת הדלת לא קני דה"ל מבריח ארי וע"ז כתב ואע"ג דבפסחים אמרינן דכשמסר המפתח קונה ונהי דאיירי שנעל אח"כ דלמא ה"נ דכוותיה איירי שנעל ע"י מסירת המפתח על זה כתב דבנכסי גר לא שייך לומר כן דמאן מסר ליה:

בגמרא וראשון עד אימת מיפטר וכו' ופרש"י היכא דבא השני ונשתמש בו וכו'. ויש לדקדק אי לא בא השני וראהו מגולה או בבור של יחיד לגמרי שכסהו כראוי ונמצא מגולה אי יהבינן ליה נמי כל הני שיעורים דאמר או דלמא דדוקא בכה"ג אמרינן דיהבינן ליה שיעוריה לראשון כיון שהניזק אינו מפסיד בכך אלא שהדין בין הראשון לשני ובזה אמרינן שפיר דיותר יש לחייב לזה שיודע בגילוי שהוא פושע גמור משנחייב לזה שלא ידע עדיין אבל כל היכא דלא שייך למרמי חיובא אאידך לעולם חייב בעל הבור אף אם לא ידע שנתגלה דעליה דידיה רמיא תמיד לילך אל הבור אם עומד עדיין בכסויו והא דכתיב ולא יכסנו משמע אם כסהו פטור היינו כל זמן שעומד בכסוי דהיא גופא חידוש הוא דהא אי לאו דכתביה רחמנא ה"א דכורה לא סגי ליה בכסוי עד דתאים ליה וקמ"ל דסגי בכסוי מיהו היכא שחזר ונתגלה אפילו באונס י"ל דחייב כיון שתחילת הכריה היתה בפשיעה. ולכאורה נראה להביא ראיה ממאי דפריך בסמוך כסהו כראוי היכי נפיל ולא מוקי לה בכה"ג שנתגלה עצמו ע"י מי שאינו בר חיובא שלא נודע מי הוא והוא בתוך השיעור שבכדי שידעו אלא ודאי דבכה"ג משמע ליה לתלמודא דחייב וא"ל דאדרבא בכה"ג מילתא דפשיטא היא דפטור ולכך לא מוקי לה הכי דמאי קמ"ל דהא ליתא דהא דמשני שהתליע מתוכו נראה יותר פשוט דהא דייקינן עלה בסמוך פשיטא ומשנינן דסד"א דאיבעי ליה למיזל ולמינקט וא"כ כ"ש דס"ד דאיבעי ליה למיזל גרידא ולעמוד מרחוק לראות אם עומד בכיסוי שזהו יותר מצוי דעבדי אינשי דלא מעלו דאזלי התם ומגלו ליה וא"כ מדלא מוקי מתני' בכה"ג והוי שפיר דומיא דרישא דאיירי נמי מכסהו ונתגלה אע"כ דחייב בכה"ג מטעמא דכתיבנא ואף למאי דמסקינן בהתליע מתוכו דפטור היינו משום דלא מחייבינן ליה למיזל תמיד ולמינקש אבל מהליכה גרידא אפשר דאינו ניצל אי ליתא למרמי חיובא אאינש אחרינא ודבר זה צ"ע ותימא שלא נזכר בפוסקים ומדקדוק לשון רש"י שדקדק לכתוב וראשון עד אימת מפטר היכא דבא השני וכו' וכן בסמוך בכדי שידע שיבא גם ראשון אח"כ וכו' הואיל ושניהם יודעים וכן בסמוך ושמואל אמר וכו' חייב בחלקו ולא רמיא כולה אשני וכו' עכ"ל. מכל הני לישני משמע דלא שייך כלל לפטור הראשון משום חסרון ידיעתו אלא היכא דאיכא למרמי אשני אבל היכא שאין לו שותף לעולם חייב משום דתחילתו בפשיעה שכרה באיסור וצ"ע ודוק ועיין מ"ש עוד בזה בסמוך בל' התוס'. ומדקדוק לשון הפוסקים יש להביא ראיה לשני הצדדים אבל מצאתי מבואר בתוס' ז"ל כסהו והלך לו אע"פ שנתגלה לאחר מכאן פטור:

בתוספות בד"ה בכדי שידע וכו' כלומר שהקול יצא וכו' דמסתמא שמע וכו' עכ"ל. לכאורה יפלא היאך נוציא ממון מטעמא דמסתמא שמע אבל לפמ"ש בסמוך דלאו אפוקי ממונא הוא דמדינא אף אם ידענו בודאי שלא שמע חייב לשלם לניזק משום דאיבעי ליה למיזל ולמינקש אלא הא דפטרינן ליה היינו משום דרמינן חיובא אשני שפשע יותר וא"כ הו"ל כאילו הראשון מוציא מיד השני משום שזה ידע וזה לא ידע אבל כל היכא דמשמע לן דמסתמא נודע לראשון גם כן לית לן למירמי חיובא אשני מספק ולפטור הראשון לגמרי ועוד דכיון שכבר יצא הקול ודאי הראשון פושע נמור מתחלתו שזה זמן ארוך שלא הלך לבורו לראות אם עומד בכיסויו וכדכתיבנא ודו"ק:

בא"ד ושמואל אמר בשמיעה בעלמא לא מחייב ור"י אמר וכו' וה"ה השני שנותנים לו שיעור זה וכו' עכ"ל. מבואר ברא"ש דהטעם משום דכיון דכסהו כראוי אנוסין הם במה שנתגלה אח"כ ע"ש ולפי מ"ש בסמוך דלרב דמחייב לראשון בקול בעלמא היינו משום שעיקר החיוב הוא דאיבעי ליה למיזל ולמינדע ומה שלא ידע בזמן ארוך היא גופא פשיעה מקרי אם כן לא שייך למיקרייהו אנוסין שהרי פושעים הם מתחילתו כיון שכרו הבור באיסור וכל זמן שאין הכיסוי שלהם מונח על הבור חייבים בנזקו ומשום הכי לא קשיא להו להתוס' אמלתא דרב אמאי לא יהיב שיעוריה דכריתת ארזים כיון שאין החיוב מצד הגילוי אלא משום שנסתלק הכיסוי שלהם וחייבים על מעשה הכריה כדמעיקרא ואף אם א"א לכסותו עוד אפ"ה חייבים אבל לשמואל דאמר בכדי שיודיעוהו משמע דלאו על מעשה הראשון בא החיוב שכרהו באיסור דא"כ בכדי שידע סגי אע"כ שאין החיוב אלא מצד שראוהו מגולה ובזה אנוסים הם על מה שנתגלה לכך קשה להו שפיר עליה דשמואל אמאי לא יהיב שיעוריה דכריתת ארזים וע"ז כתבו דשמואל סובר שיש להם להושיב שומרים ודו"ק:

דף נב:

בגמרא כי איבעי לן הכי הוא דאיבעי לן וכו' מי אמרינן מגו דהוי פושע וכו' או לא אמרינן מגו. עיין בבעל המאור שהאריך בשם גדולי הפוסקים ותמהו פה אחד מה נשתנה זה הדין ממה דפשיטא לן בכל דוכתא דתחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב וה"נ דכותיה וכמו שהקשו התוספות ותירץ בעל המאור מדמצינו לקמן בבור דפטר בו את הכלים ה"נ יש לנו לפטור בדין תחילתו בפשיעה וסופו באונס וליכא למילף בדוכתא אחריתא מיניה עכ"ל. וכתב עליו הרמב"ן בספר מלחמות ה' וז"ל וזה התירוץ דחוק מאד בעיני דלא מצינו שום פטור בבור אלא מה שהוא מגזירת הכתוב עכ"ל מלבד מ"ש באריכות אף כי לא בינת אדם לי להבין בדברי הקדמונים ולהכריע בדבר שנחלקו אבות העולם עכ"ז אמרתי אלך בעקבותיהם ולעזור ללא כח לפי קוצר השגתי כמסייע שאין בו ממש שמצאתי סמך לדברי בעל המאור דודאי נשתנה הבור בדין תחילתו בפשיעה וסופו באונס אך לאו מטעמיה משום דקשיא לי על הא דאמרינן בסוגיא דבכסהו כראוי והתליע מתוכו פשיטא לן דפטור ואמרינן סד"א איבעי ליה למיזל ולמינקט קמ"ל וקשה למה יפטור באמת למאי דקי"ל תחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב הניחא בבור ברשותו שגוף הבור נעשה בהיתר אלא שיש בו חיוב ממונו לכך לא מחייבינן ליה במידי דלא סליק אדעתיה כמו שאר נזקי ממון אבל בבור בר"ה שנעשה באיסור גמור ובפשיעה אף אם לא פתחו לתוכו שהרי אין עושין חלל תחת ר"ה אף אם הניח בעוביו כדי שתהא עגלה טעונה אבנים מהלכת אפ"ה אסור כדאיתא להדיא סוף פ' ח"ה והיינו מה"ט גופא דלמא מיפחת ולאו אדעתיה ופרש"י דלמא מיפחת ע"י התלעה ואם כן כשהתליע באמת למה יהא חוטא נשכר ואמאי לא מטרחינן ליה למיזל ולמינקט ועוד דאף אם אזיל ומינקט אפ"ה יתחייב כיון שהנזק בא ע"י מעשיו ממש כדמצינו בכמה נזקין שאע"פ שהרחיק כשיעור אם הזיק חייב לשלם כדאיתא בטור ח"מ בהלכות נזקי שכנים ואפי' שעשה ברשות וא"כ זה שעשה באיסור וגזל את הרבים למה יפטור ועוד דכל גזלן חייב באונסים ובור בר"ה נמי אע"ג דקרקע אינה נגזלת עשאו הכתוב כאילו הוא ברשותו ומיהו גזלן הוי עלה אע"כ דנשתנה הבור בזה לפטור בו את האונס אע"ג דתחילת הכריה היתה בפשיעה ולכך מיבעיא ליה לש"ס אי דוקא לענין פשיעת הכריה אמרינן הכי או אפי' לענין פשיעת הכיסוי. ואם יבהל אדם להשיב ולומר אנחית לן חדא ואקשית לן טובא דאם כן היא גופא תקשה מה ראו לפטור כשהתליע ולא מחייבינן ליה משום תחילתו בפשיעה הא לאו קושיא היא דגזירת הכתוב הוא דכתיב ולא יכסנו דבא ללמד דכורה נמי סגי ליה בכיסוי וא"כ תקשה אקרא גופא כיון דכסהו היכא נפל דנצטרך למיפטריה א"ו כגון שהתליע מתוכו ואפ"ה פטר ליה קרא נמצא דפטורא דתחלתו בפשיעה בבור נמי גזירת הכתוב הוא אלא דעדיין יש להקשות אם כן דמצינו מגזירת הכתוב דבבור פטור תחילתו בפשיעה אם כן נילף מיניה בכל דוכתא לפטור בזה ודאי צריכים אנו לבעל המאור דלא מצינו למילף מבור דשאני בור שפטר בו את הכלים:

לעיל במשנה נפל לתוכו שור חש"ו חייב. לכאורה נראה דהא דפטרינן בשור פיקח היינו דוקא היכא שהבור מגולה לגמרי אבל אם כסהו בכיסוי שאינו ראוי לשוורים חייב אפי' בשור פיקח דמי איכא שור פיקח כה"ג שיודע לשער אם הבור מכוסה כראוי או לא וכן משמע להדיא מלשון הרא"ש ובהכי א"ש הא דלא ערבינהו ותני לא כסהו כראוי ונפל לתוכו שור חש"ו חייב א"ו דבכה"ג שלא כסהו כראוי פקח נמי חייב ועיין מ"ש בסמוך בלשון התוס' וצ"ע בפוסקים:

בתוספות בד"ה ושכיחי גמלים וכו' אבל קשה לר"י דהיכי פשיט וכו' עכ"ל. לפמ"ש בפשט האיבעיא בגמרא פשיט שפיר דכיון דמצינו דפטור בשור פיקח אף ע"ג דאיכא למימר מיגו ובודאי מסברא יש לחייבו דהא אפי' באונס גמור יש לחייבו אי לאו דגלי קרא אם כסהו פטור כמ"ש באריכות וא"כ אכתי נימא דהא דפטר ליה קרא אם כסהו היינו אם הוא כיסוי שיכול לעמוד בפני כל אבל אי אית ביה צד פשיעה יתחייב כיון דבלא"ה פשע בשעת כריית הבור ואמאי פטרינן בשור פיקח דהא אית ביה צד פשיעה לגבי חש"ו אלא ע"כ דאמרינן להיפך כיון דגלי קרא אם כסהו פטור אע"ג דתחילת הכריה היתה בפשיעה ילפינן מיניה שיש למעט בשמירתו ולעולם אינו חייב עד ששוף מעשה הנפילה יהיה בפשיעה ממש ולא על ידי מעשה דמעיקרא וע"י מיגו א"כ איפשטא בעיין שפיר דאע"ג דפשע לענין גמלים כיון דסוף נפילת השור באונס פטור ודו"ק:

בא"ד ונראה לר"י דכסהו שלא כראוי וכו' וחזי שוורים פקחים וכו' ומ"מ מיגו ודאי איכא וכו' עכ"ל. פי' דעכשיו לא מפרשינן כדקס"ד עד השתא דהא דאמרינן מיגו דהוי פושע לענין גמלים היינו דלמא אתו גמלים ומרעי לה ואתי שוורים ונפלו ביה אלא עכשיו לפר"י הוי פושע לענין גמלים היינו שיפלו הגמלים גופייהו ועוד דעכשיו לפר"י קאי האיבעיא דוקא בשוורים פקחים דלגבייהו לא פשע מעיקרא כלל אלא שמסופק אם יש לחייבו על פשיעה דגמלים אבל בחרשים ודאי חייב דלגבייהו פשע מעיקרא דלמא אתי גמלים ומרעי ואתי שוורים חרשים ונפלו ביה והא דפשיט ממתני' דלא כסהו ולא מוקי לה בחרשים היינו כמ"ש בלשון המשנה דמשמע דהאי בבא דלא כסהו איירי אפי' בפיקח מדלא ערבינהו ועיין במהר"ם וכל זה לתירוץ שני דמסקו התוס' בסוף הדיבור דגם עכשיו יודע שיש לחלק בין פיקח לחש"ו אבל לתירוץ הראשון דעכשיו לא ס"ד לחלק בין פקח לחש"ו בלא"ה א"ש ודו"ק:

דף נג.

בגמרא אלא היכי דמי כו' כגון דנתקל בבור ונפל לאחורי הבור חוץ לבור. ראיתי בבעל המאור שהקשה דאפי' בכה"ג אמאי פטור ומ"ש מהא דאמרינן לקמן הניח אבן עפ"י הבור ובא שור ונתקל בה ונפל לבור וכו' ומשמע דכ"ע מודו דבעל האבן חייב מיהא בחצי אע"ג דקרקע עולם הזיקתו ובעל האבן גרמא הוא דעביד וה"נ דכוותיה ותירץ דפטור דקאמר הכא היינו מנ"ש וחייב בח"נ וזה דוחק כמ"ש הרמב"ן באריכות בספר המלחמות והאריך בשם הראב"ד דהא דפטרינן הכא היינו משום דקול הכרייה גרם הנפילה והחבט נעשה על ידי קרקע עולם נמצא דבעל הבור לא עביד מידי אבל בלא"ה ודאי חייב ע"ש באריכות ואני בעניי שותא דכל הני רבוותא לא ידענא ולכאורה נראה דלא דמי כלל דבשלמא גבי הניח אבן על פי הבור שכבר היה הבור מקודם שהוא שיעור מיתה והוא קירב הזיקא במה שנתן שם אבן הרי נעשה שותף ג"כ בנזק הבור גופא כדאיתא לעיל בהמניח אבן והשלימה לי' דמשמע להדיא דבעל האבן נמי מיקרי בעל הבור כיון שהוסיף בה הבל וחבט ומכ"ש דעשה נמי מעשה התקלה ואפי' בחפר אחד עשרה והוסיף השני טפח משמע לעיל דחייב האחרון מיהא בח"נ וא"כ ה"נ בעל האבן לא גרע מיניה לענין חיובא אבל הכא כשנתקל בבור ונפל לאחורי הבור מהיכי תיתי יתחייב בעל הבור דלא הוי אלא גרמא בעלמא ובגוף הנזק אין לו שום חלק לא בהבל ולא בחבט אלא קרקע עולם בלבד עושה כל הנזק וא"כ שפיר קאמרינן דשמואל מודה בכה"ג דפטור וזה ברור וצ"ע. אח"ז מצאתי להדיא בתוספות פ' המניח גבי נתקל בקרקע ונשוף באבן דכתבו להדיא דבנתקל באבן ונשוף בקרקע מודה שמואל דפטור ואינו דומה למניח האבן על פי הבור ע"ש והרי לך ממש כדברי שהרי הני רבוותא גופייהו כתבו דנדון דידן שנתקל בבור ונפל אחורי הבור דומה לנתקל באבן ונשוף בקרקע:

שם בגמרא לא קשיא הא בתם הא במועד. ותימא דבתוספתא מבואר האי ברייתא בהדיא וז"ל שור שדחף את חבירו לבור בעל השור חייב ובעל הבור פטור ר' נתן אומר במועד זה נותן מחצה וזה מחצה בתם בעל השור משלם שלשה חלקים ובעל הבור רביע ואמאי לא מייתי לה הכא וגם נתיישב עפ"ז התוספתא מה שהקשו התוס' בריש מכילתין דף י"ג דלפירש"י דמפ' הכא בעל השור חייב נ"ש במועד משום דכוליה היזק עביד א"כ מנ"ל לתלמודא דרבנן ס"ל דכל היכא דליכא לאשתלומי מהאי לא משתלים מאידך עד דדחקי הכא ובפ"ק לאוקמי האי סברא אליבא דר"נ כיון דרבנן לא איירי אלא במועד דלא מפסיד הניזק מידי אבל בתם ובשאר דוכתי כה"ג מודו אבל לפי לשון התוספתא שהבאתי משמע להדיא דרבנן ור"נ פליגי בין בתם בין במועד ועי' בתוספתא פ"ק ובחידושינו שם מה שכתבתי ליישב לשון רש"י והוא נכון:

בתוספות בד"ה בעל השור חייב פי' מחצה וכו' והיינו לפי שיטתם שכתבו בפ"ק דלא כפירוש רש"י ועיין בחידושינו:

בד"ה ובעל הבור וכו' בשוטה וכו' דאי בפיקח וכו' א"כ כשנופל מעצמו נמי לחייב דתחילתו בפשיעה פן יפול ע"י שוורים וכו' עכ"ל. ולענ"ד דאין בזה שום סתירה לפרש"י דמפרש דאיירי בפיקח והא דלא מחייב כשנפל מעצמו וע"י מגו היינו משום שאין לחייב ע"י מגו כיון שהמגו הוא מלתא דלא שכיחא כדאיתא להדיא לעיל דלא קא מיבעיא ליה אם יש לחייב בהתלעה ע"י מגו דאתו גמלים ומרעי אלא דוקא היכא דשכיחי גמלים אבל בדלא שכיחא אפי' אי אתו לפרקים משמע דפשיטא ליה לתלמודא דלא מיקרי תחילתו בפשיעה בהכי לענין שיתחייב בסופו באונס ע"י מגו וא"כ מכ"ש האי נדון דידן דדחיפת שוורים להדיא לבור מלתא דלא שכיחא הוא כלל שהרי דחיפה תולדה דקרן הוא וקרי ליה אין הזיקו מצוי בכולה מכילתין א"כ לא מיקרי תחילתו בפשיעה לענין זה אי לא דחפוהו אלא נפל מעצמו שיתחייב ע"י מגו אבל ודאי אם דחפוהו אחרים יש לחייבו אפי' אי הוי מלתא דלא שכיחא כמו שכתב רש"י בעצמו לעיל בהיפך הדף דאי נפלו גמלים נופייהו ודאי חייב אף אי לא שכיחי והסכימו שם התוספות א"כ ה"נ דכותיה ודו"ק ודברי תוספות צ"ע:

בפרש"י בד"ה את קטלתיה בתוך שלך מצאתי וכו' אבל רבנן בתר מעיקרא אזלי וסברי דבעל השור כוליה הזיקא עביד כו' עכ"ל. כבר כתבתי בפ"ק דף י"א דמ"ש רש"י כאן דבעל השור כוליה הזיקא עביד אין הכוונה דבעל הבור לא עבד כלום דא"כ לא יתיישב הסוגיא דהתם כמו שהקשו התוס' שם וכן הסוגיא דבסמוך גבי שור ושור פסולי המוקדשין לא יתיישב כלל כמו שיתבאר אע"כ דלפרש"י בעל הבור נמי כוליה הזיקא עביד ואפ"ה פטור משום דאזלי' בתר מעיקרא שהשור עיקר בנזקין ויכול בעל הבור לדחותו אצלו והא דבתם מפסיד הניזק מחצה ולא יהיב בעל בור כלום מוכח מכאן דרבנן סברי כל היכא דליכא לאישתלומי מהאי לא משתלם מהאי וא"כ אומר בעל הבור כיון שעיקר הנזק חל על בעל השור שהוא התחיל בנזקין אלא שהוא פטור מצד הדין דרחמנא חס עליה אני מה איכפת לי ומטעם זה דקדק רש"י לכתוב כן דוקא אשינויא בתרא משום דעיקר כוונתם במ"ש השור כוליה נזקא עביד אינו אלא לאפוקי מסברת ר"נ דסובר להאי שינויא דבעל השור פלגא נזקא עביד וא"כ תקשה אמאי מחייבי ליה רבנן במועד כוליה נזק דנהי שהוא התחיל בנזק מ"מ אין לחייבו יותר ממה שהזיק לכך הוצרך לפ' דלרבנן ודאי בעל השור כוליה נזק עביד לכך מחייב נ"ש אבל מבעל הבור לא הוצרך לפ' כן אי עבד לרבנן נזק או לא דמה בכך כיון דמ"מ פטור מטעמא דאזלינן בתר מעיקרא ודו"ק:

בא"ד וגבי מתני' נמי בתר כורה אזלינן ושניהם פטורים עכ"ל. לכאורה קשה דלעיל בסמוך בד"ה אי קסבר כולי' נזקא עביד היינו משום דבלאו בור נמי מיית מגיחת שור וכן הבור עביד כוליה הזיקא הואיל ובלאו נגיחת השור הוי מיית וא"כ בנדון דידן גבי כורה לא שייך כלל לומר דכורה כולי' נזקא קעביד דבוודאי מקול הכורה לחוד לא הוי מיית אי לאו שנפל לבור וא"כ דבעל הבור עביד כולי' נזקא אפי' לרבנן כמ"ש בסמוך בהכרח והכורה לא עביד אלא פלגא אם כן אמאי יפטר בעל הבור מאידך פלגא כיון דלא שייך ביה למיזל בתר מעיקרא ונראה דיש ליישב דדוקא לעיל גבי שור ובור הוצרך רש"י לפ' הא דשור ובור כל חד עבד כוליה נזק' היינו לפי שיש בכל אחד לחוד כדי להמית אבל אי לא הוי כדי להמית אין לחייבו יותר מחצי דעל השור אין בו צד חיוב אלא מכח הדחיפה לחוד אבל ממה שנפל לבור אין לחייב כלל בעל השור משום שהשור עשה שלא בכוונה להפילו לבור אלא לדוחפו בלבד ודחיפה תולדה דקרן היא ובענין שיתכוין להזיק וכן מכ"ש דכח הדחיפה לא שייך כלל אצל חיוב דבעל הבור לכך הוצרך לפרש דבלא"ה יש במעשה כ"א כדי להזיק אבל הכא גבי כורה שהוא אדם ומועד לעולם שייך שפיר חיובא דבור עליה דידיה וכולי' הזיקא עביד בכל מעשה הנפילה אלא שהוא פטור מצד הדין כיון דגרמא הוא וא"כ מצי בעל הבור לדחותו דאזלינן בתר מעיקרא וכמ"ש בסמוך ודו"ק:

דף נג:

בגמרא שור ושור פסולי המוקדשין וכו' איבעית אימא הא והא כרבנן הא בתם הא במועד. מכאן נמי מוכח דלפרש"י שכתב לעיל דשור עביד כולי נזקא לא בא לומר דבעל הבור לא עביד מידי אלא כמו שפירשתי דאלת"ה מנ"ל להני אמוראי דלרבנן הכא בתם משלם רביע דלמא רבנן נמי סברי דכיון דלא מצי למשקל מאידך שהוא של פסולי המקדשין שקיל מבעל השור כל מנתא דיליה שהוא ח"נ והא דפטרי לעיל בעל הבור לגמרי היינו משום דלא עבד כלום דבעל השור כולי' הזיקא עביד אלא ע"כ דאף לפרש"י בעל הבור נמי כולי' הזיקא עביד ואפ"ה פטור כיון שהשור עיקר בנזק ואע"ג דבתם לא יהיב אלא ח"נ מגזירת הכתוב אומר לו בעל הבור מזלך גרם אני מה אעשה לך וה"ה בכאן ששניהם נגחו כ"א אלא דרחמנא פטרה לפסולי המוקדשין אומר בעל השור נמי מזלך גרם וק"ל. ומה שהקשו עוד המפרשים לפרש"י מ"ש דלעיל בשור ובור במועד משלם נ"ש לפירש"י והכא פלגא נראה ברור דלק"מ דהתם עיקר טעמא כיון שהשור התחיל בנזק ובתר מעיקרא אזלינן אבל הכא לא שייך ה"ט ששניהם הזיקו כאחד וכן משמע מל' הנמוקי יוסף בשם הרשב"א וק"ל:

שם בגמרא אמר רבא וכו' לענין כלים ופסולי המוקדשין וכו' ובור פטור מ"ט אמר קרא והמת יהיה לו וכו'. ולכאורה נראה דהא דפטרינן בור מפסולי המוקדשין היינו ממיתה אבל לא מנזקין כמו באדם שנפל לבור והטעם משום דקרא איירי במיתה וכן נראה מלשון הרמב"ם אלא שיש לבעל דין לחלוק דדוקא גבי אדם יש לחלק בין מיתה לנזקין דהאי חיובא נזקין מקרי וחיובא דמיתת אדם כופר מקרי ולא מצינן ליה להדיא אלא בקרן דשור לחוד וא"כ שפיר יש למעטו וכ"נ מלשון רש"י בפרק המניח דף כ"ח גבי הא דאמרינן לענין נזקין אדם חייב פרש"י דקרא מכופר ממעטיה אבל גבי פסולי המוקדשין לא מצינו שום סברא לומר שנפטור ממיתה ויתחייב בנזקין אלא דפטור לגמרי והא דילפינן מקרא דמי שהמת שלו היינו כיון דלא קרינן ביה והמת יהיה לו לא שייך כלל בהאי עניינא וכן משמע מדנקט ליה בהדדי כלים ופסולי מוקדשין בור פטור וכמו דגבי כלים פטור אפילו מנזקין ה"ה בפסולי המוקדשין וכ"נ מלשון הטוח"מ סי' ת"ר וצ"ע:

שם בגמרא מסתברא כו' שכן פטר בו את הכלים. הא דלא קאמר שכן פטר בו את האדם דדמיא טפי לפסולי המוקדשין שאין המת שלו כמ"ש התוספות בפ"ק דף י' נראה דמשום דמפטורא דאדם משמע אדרבא להיפוך מדאיצטריך למפטר אדם אע"ג שאין המת שלו מכלל דבמידי אחרינא שאין המת שלו חייב וכמו שהקשו התוספות בפרק קמא לכך ניחא ליה לאתויי מכלים ועוד דפטורא דאדם לאו מנזקין הוא אלא מחיוב דכופר דלא כתיבא כלל בהאי עניינא וגם אינו חידוש כ"כ דבאש נמי פטור מכופר לכך ניחא ליה לאתויי מכלים דחיובא דנזקין מיקרי ואפילו הכי פטור ועוד דלא מצינו פטורא דכלים אלא בבור לחודא והיינו ע"כ משום קולא דבור אבל מ"מ לר' יהודה דמחייב על נזקי כלים בבור ואפילו הכי מודה בפסולי המוקדשים דפטור והיינו ע"כ משום דפטר בו את האדם וכמ"ש בפ"ק:

בתוספות בד"ה לענין כופר וכו' ונראה דלא איירי וכו' אלא כל אחד בפני עצמו עכ"ל. פי' מהרש"ל דהא דקאמר רבא שור חייב אדם ובור פטורים לא איירי כלל מנזק שעשו משותפות אלא מילי מילי קתני דכשיגחו שור לבדו חייב אבל אי הזיקו אדם לבדו או שנפל מעצמו לבור פטורים וחלוקי דיני נזקין אתי לאשמעינן ועיין במהרש"א שהאריך אבל דברי מהרש"ל נראין עיקר דלשון כ"א בפני עצמו מורה על זה מדלא כתבו שהזיקוהו זה אחר זה וק"ל:

בד"ה איפוך אנא וא"ת א"כ רעהו דכתב רחמנא ל"ל וכו' והקשה מהרש"א דרעהו איצטריך למעוטי וכו'. ואני כבר כתבתי לעיל דף ד' דהאי דרשא דרעהו למעוטי עובדי כוכבים אגב גררא דהקדש נקט לה בכל דוכתא אבל עיקר הלימוד בעובדי כוכבים ילפינן מעמד וימודד ארץ כן משמע להדיא לעיל דף ל"ח אבל מ"מ היה אפשר ליישב קושית התוס' דרעהו איצטריך למעוטי בשור שלא הוקדש מתחילתו אלא לדמיו כגון בבעל מום מעיקרו ושאר מילי שאינן ראויים למזבח דמשמע בתמורה דכ"ע מודו דבכה"ג שייך בהו פדייה וא"כ לא אימעטו מוהמת יהיה לו לכך איצטריך רעהו ואין להאריך וק"ל. אמנם לפמ"ש בחידושי גיטין פרק הניזקין בלא"ה יש ליישב קושית התוס' דאדרבא הא דמקשי הש"ס ואיפוך אנא היינו לבתר דכתיב רעהו ע"ש:

דף נד.

בתוספות בד"ה או מיבעי ליה לחלק וכו' האי סוגיא כרבי יאשיה וכו' ותימה דא"כ סוגיא זו דלא כהלכתא עכ"ל. ולולי תמיהתם היה אפשר לומר דאפי' כרבי יאשיה מיתוקמה הכא ואפ"ה איצטריך או לחלק משום דסד"א דנילף שור וחמור מכלאים דאיירי בתרי מיני דוקא ולא הוי ילפינן שור ולא אדם חמור ולא כלים אלא דעיקר שור וחמור לא אתי אלא ללמוד מכלאים וצ"ע:

בגמרא ור' יהודה לחלק מונפל וכו' אין להקשות אמאי לא קאמר דר"י סובר לחלק לא בעי קרא דס"ל כר' יונתן כמ"ש התוס' משום דבפ' הכונס גבי טמון משמע להדיא דר"י סבר התם דאו מיבעי לחלק וא"כ ע"כ לא סבר כר' יונתן:

תוס' בד"ה ה"א קרב לגבי מזבח אין תימא למה לא ילפינן שור שור משבת כו' עכ"ל. והקשה מהרש"א דאי ס"ד לילף משבת א"כ תרי פרטי ל"ל ותירץ דחד אתי למילף משבת ואידך למעוטי כלים למאן דאית ליה שביתת כלים דאורייתא וכו' ע"ש שהאריך בזה ואף שדבריו בנויים על קו השכל אך אין עולים יפה לפי' הסוגיא דמשמע דכלים לא שייך כלל למילף משבת לא לרבות ולא למעט משום דהאי דרשה דשור שור משבת לאו ג"ש גמורה היא אלא גילוי מלתא בעלמא דכל היכא דכתיב שור או חמור כל בעלי חיים במשמע אבל כלים לא שייכא בהאי כללא ובשבת גופא אף למאן דאית ליה שביתת כלים לא כתיבי בהאי קרא כלל דכל בהמתך אלא מובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו דכתיב בפרשת משפטים נפקא ועוד דבלא"ה איצטריך חמור למעוטי כלים אף אי לית לן למילף משבת כי היכי דלא נילף משאר נזקין דבכולהו חייב על הכלים ועוד דבשור קרן נמי משמע דילפינן שור שור משבת כמ"ש תוס' י"ט וכן הובא בילקוט פ' משפטים ואפ"ה מרבינן כל מילי אפי' כלים שהוזקו ע"י קרן השור והיינו ע"כ משום דנזקין מלתא דתלי בסברא הוא וכל והיכא דאשכחן דחייב הכתוב במין אחד ה"ה לכל מילי והא דאיצטריך בקרן דשור למילף משבת היינו דלא תימא דקרא דוקא כתיב לכך אמרינן דלאו דוקא הוא דילפינן משבת וכיון שזכינו דלאו דוקא ממילא איתרבו כל מילי אם לא היכא דממעיט בפירוש וא"כ ה"ה בבור כיון דאמרינן דשור וחמור לאו דוקא הוא ממילא אף כלים בכלל לכך איצטריך למעט בפי' וא"כ כתבו תוספות שפיר ומה שכתבו דאדם ממילא אימעט היינו משום דבאדם לא שייך לומר כן דהא אדרבא בכל הנזקין פטור על האדם ואפילו בשור גופא יצא לידון בדבר חדש לחייב בכופר משא"כ בשאר נזקין ובזה נתיישב מה שלא הקשו התוס' כן מיד למה שהקשו ואימא שור וחמור אין מידי אחרינא לא אלא ודאי דשם לא שייך לומר כן דודאי מדחזינן דכתיב תרי פרטי מה ראית לומר דחד אתי למילף משבת ואידך למעוטי כלים אדרבא יותר יש לומר דקראי דוקא כתיבי מדכתיבי תרי פרטי משמע דוקא להני ולעולם לא ילפינן משבת אלא היכא דכתיב חדא מלבד בכלים דלא סגי בלא תרי פרטי אבל היכא דסגי בחדא וכתב תרתי משמע שפיר דאתי לגלויי דלא נילף מיניה לאינך אלא מאי דגלי גלי שזו סוגיא פשוטה בכל דוכתא כה"ג אבל הכא דמקשה בגמ' אי כתב חד פרט דשור ה"א קרב לגבי מזבח אין ע"ז מקשו שפיר איך אפשר לומר כן אדרבה אי לא הוי כתיב אלא חד פרט הוי מרבינן לכולהו משבת וכן מקשו התוס' על המסקנא דאמאי איצטריך כסף ישיב לבעליו כיון דמכלל ופרט שפיר הוי ילפינן דשור וחמור לאו דוקא אלא כל הבהמות בכלל אלא דהוי קשיא עופות מנ"ל ובהא שפיר אית לן למילף משבת דכיון דקראי לאו דוקא כתיבי ממילא כל בעלי חיים בכלל משום דלעולם אית לן למימר חדא מתרתי או דקראי דוקא כתיבי היכא דמשמע משמעותא דקרא למימר הכי או למילף משבת דכל בעלי חיים בכלל ודו"ק:

בא"ד וכן גבי תשלומי כפל והשבת אבידה מה צריך ריבוי לקמן וכו' היינו דקשיא להו על מה שאמרו במשנה לקמן בפירקין אחד שורו וכו' לנפילת הבור ולתשלומי כפל ולהשבת אבידה ומפרש בגמרא כל חד מקראי וע"ז קשיא להו לתוס' אמאי לא מייתי כולהו משבת כיון דקושטא דמלתא הכי הוא דילפינן משבת דכל היכא דכ' שור או חמור כל בעלי חיים במשמע והאי לאו מילף הוא אלא גילוי מלתא בעלמא ובזה נתיישב מה שהקשה בעל תוי"ט ע"ש אבל איברא דלא קשיא להו לתוס' אגופיה דקרא דאמאי איצטריך על כל דבר פשע וכן לכל אבידת אחיך ולא ילפינן הכל משבת דהא ע"כ צריכי הני קראי למידי דלאו בעלי חיים וכן כל הני פרטי דכתיבי בכל חד דרשינן להו לקמן במרובה ובפ' אלו מציאות אע"כ כדכתיבנא וק"ל:

בא"ד וי"ל דבמקום ששייך לדרוש בכלל ופרט לא ילפינן משבת וכו' עכ"ל. ולכאורה קשה דהא במסקנא דשמעתין משמע דהדר ביה מכלל ופרט כדפירש רש"י והוא מוכרח וא"כ ע"כ דלא חשיב כלל ופרט דאל"כ תקשה למאי איצטריך וא"כ הדרא קושיית התוס' לדוכתא כיון דהדר וכו' ולא חשיב ליה כלל ופרט אמאי איצטריך כסף ישיב לבעליו ולא ילפינן משבת אבל לפמ"ש א"ש דודאי אם נאמר דליכא הכא כלל ופרט מכ"ש דלא קשה קושית התוס' דלשתוק מכסף ישיב לבעליו ונילף משבת דאכתי לא נילף משבת אלא נימא מדכתיבי תרי פרטי דקראי דוקא כתיבי דהכי משמע טפי פשטא דקרא כדכתיבנא אלא שעיקר קושית התוס' היתה על המסקנא דלא ניהדר ביה מכלל ופרט אלא נילף מכלל ופרט לאתויי כל בהמות ואח"כ נילף משבת לאתויי עופות כיון דקראי לאו דוקא כתיבי וע"ז משני תוס' שפיר דאי לא הדר ביה מכללא ופרטא לא הוי שייך תו למילף לעופות משבת דכל היכא דאיכא כללא ופרטא לא ילפינן משבת כלל וא"כ אכתי עופות

מנ"ל להכי איצטריך למימר מקרא דכסף ישיב לבעליו ולמיהדר ביה מכללא ופרטא כן נראה לי מל' התוספות ודו"ק:

וע"פ דברינו אלה נ"ל ליישב מה שכ' רש"י בחומש גבי בור דילפינן שור שור משבת והקשה רבינו אליהו מזרחי שהוא נגד הסוגי' שמפורש דילפינן מכסף ישיב לבעליו והאריך שם והביאו מהרש"א ולפמ"ש א"ש דקרא כסף ישיב לבעליו לא איצטריך אלא כי היכא דלא נילף מכללא ופרטא למעט עופות ולסתור הכלל דכ"מ שנאמר שור כל ב"ח במשמע כמ"ש התוס' אבל לבתר דכתיב כסף ישיב לבעליו וגלי לן דהאי כללא ופרטא לאו מלתא היא הדרינן לכללן למילף משבת דכ"מ ש' שור כל ב"ח במשמע לכך נקט רש"י האי דרשה משבת ושביק לדרשה דכסף וכו' משום דהאי שור שור משבת לאו דרשה היא אלא פשטא דקרא בהכי איירי דכל ב"ח בכלל שור הם היכא דליכא למימר דוקא כתיבי ובסמוך אכתוב עוד מזה ודוק שכן נכון ליישב לשון רש"י:

בפרש"י בד"ה לכתוב רחמנא חד פרט וכו' תנהו ענין לעופות דמי לפרטא בחד צד דהוי ב"ח ואיכא למפרך וכו' מהיכא ממעט אדם עכ"ל. פי' דמכללא ופרטא ודאי לא שייך למעט אדם דהא דמי נמי לפרט בחד צד כמו עופות שהוא ב"ח אבל מכלים לא קשיא להו מהיכא ממעטי דמכללא ופרטא גופא ממעטי דלא דמו בשום צד וק"ל:

בד"ה כלים בני מיתה נינהו וכו' ור' יהודא היכי מצי לרבינהו הא לא קרינן בי' והמת יהיה לו עכ"ל. נ"ל לפרושי דקשה לר"י מאי חזית דקרא והמת יהיה לו רבויא הוא לומר דכל מידי דשייך בי' מיתה חייב לעולם ויש לך מידי דלאו בר מיתה וחייב מ"מ כגון כלים מריבוי' דאו ובאמת זה לאו כלל גמור הוא דהא אדם דבר מיתה הוא ואפ"ה פטור וא"כ האי קרא דוהמת יהי' לו לאו דוקא הוא משני צדדים יותר יש לומר להיפך דקרא והמת יהי' לו מיעוט' הוא למעט כלים ועוד דטפי משמע והמת יהי' למיעוטא מדלא כתיב והנופל יהיה לו דהוי משמע ריבוי כל דבר נפילה וה"ק דוקא מידי דשייך בו מיתה יש בו חיוב לפעמים אבל במידי דלא שייכי מיתה כגון כלים וכדומה לעולם פטור ויש לך ששייך מיתה ואפ"ה פטור כגון אדם דממעיט משור ולא אדם לכך איצטריך או לרבויי עופות כי היכא דלייתר והמת יהי' לו למעוטי כלים ובזה נתיישב קושית תוס' לפרש"י:

בד"ה שבירתן זו היא מיתתן וכו' הואיל ולאו מיתה ממש הוא ושור למעוטי אדם שאינו מין בהמה וכו' עכ"ל. לכאורה מ"ש הואיל ולאו מיתה ממש היא אין לו מובן דמה לנו לדרוש טעמא דקרא כיון שהכתוב מיעטו בפירוש וכ"ש מה שכתב ושור למעוטי אדם אין לו שום שייכות לכאן ונראה לענ"ד שלי' רש"י מדוייק משום דס"ל לרש"י דודאי מסברא יותר י"ל דמיעוטא דקרא מילי דכוותיה קא ממעט כמ"ש רש"י בזה הדיבור עצמו. ובמכילתא מצאתי מבואר יותר דאי לאו דקרא ממעט כלים בהדיא היה הדין נותן לחייב בהם יותר מב"ח וז"ל בפר' משפטים ומה במקום שפטר על הבהמה חייב על הכלים מקום שחייב על הבהמה לא כ"ש שיחייב בכלים ת"ל חמור ולא כלים עכ"ל ואף של' המכילת' סתום שלא פירש היכן פטר על הבהמה וחייב על הכלים ונ"ל דקאי אאש דפטור בב"ח היכא שאינו כפות משום דה"ל לברוח ואין להאריך בזה יותר מ"מ נראה דיותר יש לחייב בכלים. וא"כ היא גופה קשיא לרש"י דכיון דאמרינן עכשיו שבירתן זו היא מיתתן א"כ מה ראית לרבות עופות מוהמת יהי' לו ולמעט כלים מחמור ואימא איפכא דחמור למעט עופות דמילי דכוותיה ממעט והמת יהי לו לרבות כלים דשייכי יותר בחיובי דנזקין כדאי' במכילת' לכך כתב רש"י דא"א לומר כן דוהמת יהיה לרבויי כלים אתא כיון דלאו מיתה ממש היא ויותר ה"ל למכתב והנופל יהי' לו אע"כ דוהמת יהי' לו לרבויי עופות וחמור למעוטי כלים אלא דאכתי קשה כיון דכלים לא ילפינן מוהמת יהיה לו לא לרבוי ולא למיעוט וע"כ דקרא דוהמת יהיה לו להאי גיסא כלאכ כייל דכל דבר מיתה הוא ודאי חייב א"כ אמאי ממעטינן אדם מרבוי דוהמת יהי' לו לכך כ' רש"י כאן דשור ולא אדם. אלא דאכתי קשה מה ראית לרבות עופות ולמעט אדם משור ואימא איפכא דעופות דמי טפי לבהמה ומילי דכוותיה קא ממעט לזה הוסיף רש"י לכתוב שאינו מין בהמה כוונתו דאדם שייך למעוטי מדכתיב שור ואדם אינו בכלל שור אף למאי דילפינן משבת דכ"מ דכתיב שור כל ב"ח במשמע היינו לבר מאדם כדאי' לקמן אבל עופות לא שייכי במיעוטא ואדרבה כיון דילפינן משבת בכ"מ מכללי ופרטי הדרין לכללין כיון דעוף בכלל שור הוא כדכתיבנא לעיל. ובזה מדוקדק ונתיישב יותר ל' רש"י בחומש שהבאתי לעיל בסמוך דשביק דרשה דכסף וכו' ונקט דרשה דשור שור משבת והיינו כי היכי דלא תקשה מה ראית לרבות עופות ולמעט אדם ואימא איפכא לכך מייתי משור שור משבת דעוף בכלל שור אבל לא אדם וא"כ עכשיו דכתיב כסף וכו' לסתור הכלל ופרט ניחא לן לרבות עופות מוהמת יהיה לו ולמעט אדם משור משום דלישנא דקרא הכי משמע דעופות בכלל שור משא"כ אדם ודוק היטב:

בא"ד ואי כתב רחמנא חד ה"א למעוטי אדם אבל כלים לא וכו' עכ"ל. גם זה אינו מובן דמה עניינו לכאן ועוד דמלתא דפשיטא הוא דאי לא הוי כתיב אלא חדא מיעוט' לא הוי ממעט אלא חדא ועוד דיותר היה לו לפרש איפכא דאי לא הוי כתיב אלא חדא מיעוטא הוי ממעטינא כלים הואיל ולאו מיתה ממש היא אבל אדם דבכלל והמת יהיה לו הוא סד"א דחייב ולמ"ש א"ש דנראה לרש"י סברא פשוטה דכל היכא דממעטינא כלים יש למעט אדם מק"ו ומה במקום שחייב בו על הכלים פטר בו על האדם והיינו כל הנזקין לבד מכופר שיצא לידון בדבר החדש א"כ מקום שפטר בו על הכלים לא כ"ש שיפטר בו על האדם ולכך לא הוצרך רש"י לעיל לכתוב אלא חדא מיעוטא דודאי הוה ממעטינא אדם דליתא בכלל שאר נזקין משא"כ בכלים אבל עכשיו דכ' רש"י דכלים לאו בני מיתה ממש הם לכך ממעטינהו להו מחמור טפי מעופות משום לישנא דקרא וכדכתיבנא וא"כ נראה דגבי אדם נמי איכא למימר הכי דכלים שייך יותר למעט מלישנא דקרא וא"כ אכתי תקשה לכתוב חדא מיעוטא וממילא נוקי לה אכלים מלישנא דקרא והדר נילף אדם לפטורא מק"ו דכלים ובעופות לא שייך הק"ו כ"כ דהא חייב בו בכל הנזקין והא דפטור באש משום דה"ל לברוח לכך כ' רש"י דאי הוי כתיב חד מיעוטא ה"א טפי למעוטי אדם דב"ח דכוותי' קא ממעט משא"כ בכלים ואע"ג דלגבי עופות אמרינן שיותר יש למעט כלים מעופות אע"ג דכוותיה הוא היינו משום דבעופו' איכא תרתי למעליותא לגבי כלים שהם בני מיתה ממש והם בכלל שור מלישנא דקרא כדילפינן משבת אבל באדם דלא הוי בכלל שור שייך יותר למעט אדם מכלים כיון דדכותי' קא ממעט לכך איצטריכו תרוייהו ודוק היטב כנ"ל נכון בעזה"י מיהו בירושלמי מצאתי להדיא דהא דממעטינן כלים מחמור היינו משום דהכי משמע פשטא דקרא על החמור חייב ולא על הכלים שע"ג החמור והכי איתא נמי במכילת' ולפ"ז איכא למימר דהא דמרבינן לר"י כלים מאו היינו משום דמרבינן כלים שעליו ולא שייך לרבות דבר אחר ובהכי א"ש טפי סוגיא דשמעתין:

בתוספות בד"ה בין לר' יהודא וכו' וי"ל דר"י נמי הוי ממעט כלים מחמור אי לאו ריבוי וכו' עכ"ל. דברי התוספות בזה צריכים ביאור שאינו אלא דברי נביאות שהרי מיעוט דחמור לא נזכר כלל בדברי ר"י ואפילו סתמא דתלמודא לא נקט מיעוט דחמור אלא לרבנן וא"כ דלמא באמת ר"י מוהמת יהי' לו הוי ממעיט אי לאו ריבוי דאו ועפמ"ש בלשון רש"י בזה אפשר שהתוס' בעצמם כוונו ג"כ לזה ור"ל דאי ס"ד דר"י מוהמת יהי' לו הוי משמע ליה למעט כלים א"כ השתא נמי דאיכא רבוי דאו מה ראה לעקר קרא דוהמת יהי' לו מפשטא דלמא האי קרא דוהמת לא אתי כלל לרבויי כל מידי דבר מיתה שהרי אף לפי האמת אינו כן דעל האדם פטור אלא נאמר דהאי קרא לא אתי אלא למעט מידי דלאו בר מיתה אבל מידי דבר מיתה יש לך לפטור ואתא או לרבויי עופות אע"כ דר"י כלים מחמור הוי ממעט וא"כ ממ"נ קרא דוהמת אתא לרבויי עופות ואו לרבויי כלים וא"כ תקשה בגמרא שפיר כלים בני מיתה נינהו וא"כ מנ"ל לר"י באמת האי סברא דלמא והמת למעוטי כלים ואו לרבות עופות וכדכתיבנא ואפשר לומר עוד דכוונתם דאי מוהמת יהי' לו ממעט ר"י השתא נמי דכתיב או דלמא אתא לרבויי אדם ומה ראה לרבויי כלים ולעקר קרא דוהמת יהיה לו מפשטיה אלא דלשון התוס' לא משמע כן ועוד דאי לרבות אדם לשתוק מיני' ונרבי מוהמת וכו' אלא מחוורתא כדמעיקרא ודו"ק:

בגמרא ולרב דאמר וכו' כלים בני הבלא נינהו. הא דלא מקשה כן בריש הסוגיא נראה דהמקשה הוי נמי ידע דאיכא הבל בכלים להפסידם קצת וא"כ שפיר ממעט להו קרא מנזקין אבל עכשיו דדרש מקרא דוהמת יהיה לו כל מידי דבר מיתה דוקא מקשה שפיר דכיון דלא שייך הבל בכלים לענין מיתה שהיא שבירתן א"כ אפי' אם נפסדו קצת יש לפטור בהם ממיעוטא דקרא וק"ל:

שם בגמרא א"ה אפי' כלים ואדם נמי. קצת קשה מאי מקשה מאדם דהא לית ליה בעלים אבל למה שכתבו התוס' בפ"ק דעיקר קרא דשור ולא אדם לא אתי אלא לעובד כוכבים הקנוי לישראל ולעבד א"כ א"ש דאינהו מקשי דליחייבו דהא אית להו בעלים וק"ל:

שם אמר רבא כסף ישיב לבעליו כל דאית ליה בעלים. עיין בריש פ' מרובה שכתבתי שם דלמאי דקי"ל כללא בתרא דוקא בלא"ה שייך שפיר לרבויי עופות דדמי בחד צד ולפ"ז ע"כ דשקלא וטריא דהכא היינו אליבא דמ"ד כללא קמא דוקא וא"כ קשיא טובא לפי האמת דקי"ל כללא בתרא דוקא אם כן קרא דכסף ישיב לבעליו מאי עביד ליה ונראה דמהאי קרא דכסף ישיב לבעליו מרבינן לחייב בנזקי אדם ולא ממעטינן אלא לענין מיתה וחיוב כופר ודו"ק:

שם אלא אמר רבא חמור דבור לר"י ושה דאבידה לד"ה קשיא. קשה בעיני מאד הסוגיא דהכא דגברא רבא כרבא על מה נזכר כאן ומאי רבותא דידיה דאמר קשיא בלא"ה נמי ידענא דקשיא דהא מקשה סתמא דתלמודא ולא משני מידי ועוד דמאי אלא דקאמר משמע שרוצה לסתור איזה דבר ממאי דאמרינן מעיקרא כשיטת הש"ס בכ"מ דקאמר אלא והנלע"ד דודאי למאי דסלקא אדעתין מעיקרא לא הוי קשיא חמור לר"י דכבר אפשר דלר"י אתי למילף חמור משבת או שור משבת וחמור ולא אדם ואע"ג דלעיל כתבתי בל' התוס' דא"א לומר כן דכיון דכתיבי תרי פרטי אדרבה טפי משמע לומר דהני דוקא מידי אחרינא לא כדמסיק סתמא דתלמודא בריש הסוגיא וכמ"ש שם היינו דוקא לרבנן דלית להו רבויא דאו אבל לר"י שסובר דאו בא לרבות וא"כ א"א לומר עוד הני דוקא מידי אחרינא לא דהא אתי או ומרבי שאר דברים אע"כ דהני פרטי לאו דוקא וא"כ דרשינן שפיר שור וחמור חד למילף משבת ואידך למעט אדם ואע"ג דהתוס' כתבו לעיל דאי ילפינן משבת לא צריכנא למעט אדם משום דלהנחה הקשתיו היינו בריש הסוגיא אבל למאי דאוקימנא כבר שיש לדרוש מוהמת יהיה לו כל דבר מיתה וא"כ סד"א דאדם נמי חייב דבר מיתה הוא קמ"ל קרא דשור ולא אדם כי היכי דנדרש קרא דוהמת יהיה לו ע"כ למעט פסולי המוקדשים דאי לרבויי עופות משבת נפקא ואי לרבויי אדם הא ממעטינן משור וא"כ אדרבה לר"י איצטריכי כל הני קראי ומיתוקמי שפיר ודחקי ומוקמי אנפשייהו ברווחא שור למילף משבת וחמור למעט אדם ואו לרבות כלים והמת יהיה לו למוקדשים אבל עכשיו דדרשי' בסוף הסוגיא דילפינן מכסף וכו' כל מידי דאית להו בעלים ומשמע לתלמודא שזו דרשה פשוטה א"כ מקשה שפיר דהא השתא לא צריכין למילף משבת וכלים נמי לא צריך רבוי א"כ חמור לר"י מאי דריש ביה וה"ה דממילא קשיא דאי לא נכתוב חמור לא צריך נמי או לרבויי. וע"ז אמר רבא שפיר אלא חמור לר"י קשיא אין הכוונה דלר"י קשיא אלא דקשיא לן מה דריש ביה ר"י אבל ר"י גופיה ודאי מיבעיא ליה שפיר לדרשה אחרינא כמ"ש התוס' בכמה דוכתין דכל היכא דאמרי' קשיא משמע דאיכא פירוקא ואנן הוא דלא ידעינן וחידש רבא בזה דהדרינן ממאי דס"ד מעיקרא דלר"י גופיה הוי משמע דחמור למעט כלים ולכך איצטריך רבויא דאו דא"כ תקשי לא נכתוב לא ה' ולא וא"ו למאי דילפינן עכשיו מכסף וכו' וקאמר רבא דבלאו רבויא דאו לא משמע ליה לר"י למדרש חמור למעוטי כלים משום דדריש ליה למידי אחרינא דאנן לא ידעינן וא"כ הדרינן נמי ממאי דהוי ס"ד דר"י מרבה לכלים מאו אלא דכלים לא צריכי ריבויא דמכסף ישיב לבעליו ילפינן ומחמור לא ממעטי דחמור מיבעיא לדרשה אחריתי ולר"י משמע נמי או לחלק כמו לרבנן ואדרבה ר"י דריש טפי או לחלק בפ' הכונס ובזה נ"ל לפרש דברי חכמים וחדותם מאי דקשיא לן שה דאבידה מאי בעי הכא ואף שלשון חכמים כן הוא ליתן סימנים לתורה ולכלול כמה עניינים כאחד בלשון קצרה מ"מ כל מאי דמצינן למדרש דרשינן ועוד קשה הא דקאמר שה דאבידה לד"ה דהא לא אשכחן שם שום פלוגתא ועפמ"ש א"ש דלמאי דס"ד מעיקרא בלא דרשה דכסף וכו' לא הוי קשיא חמור דבור לר"י ולא הוי קשיא נמי שה דאבידה משום דעל מ"ש בסמוך דר"י הוי דריש חמור או שור למילף משבת וכלים מרבי מאו עדיין הוי קשיא מאי חזית לרבויי כלים ולמעט אדם אימא איפכא אף שכתבתי ישוב בדבר לעיל מ"מ מצינן למדחי ואין להאריך והמשכיל יבין ועוד לפמ"ש התוס' י"ט דא"א למילף משבת אלא תלת מילי מתלתא ריבויי דהיינו משור וחמור ובהמתך ילפינן כלאים ופריקה וחסימה א"כ לא שייך עוד למילף שור דבור משבת הגם דלדידי לא ס"ל האי מילתא אלא גילוי מלתא בעלמא הוא כמ"ש באריכות וכן מצאתי מבואר מל' הא מלתא חדתא דכ"ע מודו בהו והיינו דלר"י ילפינן שור וחמור דבור מהשבת אבידה דכתיב נמי שור וחמור ואתרבו אפי' כלים ומשמע טפי למילף מהשבת אבידה דממונא מממונא הוא משא"כ בשבת דאיסורא הוא ולפ"ז לא קשיא לר"י חמור דבור דחדא פרטא איצטריך למילף מהשבת אבידה וחד למעט אדם כמ"ש בסמוך ונאמר ג"כ דאו לר"י לא משמע ליה אלא לחלק כיון דבלא"ה מרבה לכלים מהשבת אבידה. וא"כ לפ"ז הא דשה דאבידה נמי לא קשיא אליבא דר"י דהא אמרינן התם שה לגיזותיו אלא דקשיא לן דהא משור ילפינן לגיזת זנבו וכ"ש שה לגיזותיו וע"ש בפ' אלו מציאות אבל עכשיו אליבא דר"י לא מייתר שור דאבידה משום דאיצטריך לאגמורי שור שור מנפילת הבור לרבות כל דבר כי היכי דניתני חמור דבור למעט אדם וא"כ לא ילפינן שור לגיזת זנבו כיון דלא מייתר ואיצטריך שה שפיר לגיזותיו כל זה היה אפשר לומר מעיקרא אבל עכשיו דילפינן שפיר מכסף וכו' לרבויי כל מילי א"כ לא צריכינן למילף עוד מהשבת אבידה א"כ הדרא קושיא לדוכתא דחמור לר"י קשיא ושה

דאבידה לדברי הכל פי' בין לרבנן ובין לר"י דהכא ולאפוקי מאי דס"ד מעיקרא ואפילו לרבנן היה אפשר ליישב שה דאבידה אי לאו דרשה דכסף וכו' ועל זה הדרך אלא שאין להאריך עוד והמשכיל יבין ודוק היטב שהדברים ברורים למבין ונכונים בעזה"י:

דף נד:

במשנה אחד שור וכו' לנפילת הבור וכו'. וקשה אמאי לא חשיב הכא נגיחת הקרן דקרא כתיב כי יגוף שור איש את שור רעהו ומרבינן נמי כל מילי בין במזיקין בין בנזקין ואי משום דבנזקין חייב אפי' על תבואה וכלים במידי דלאו אורחא הא חשיב נמי תשלומי כפל והשבת אבידה דהוי נמי אפי' תבואה וכלים ונראה משום דבמזיקין אע"ג דכולהו איתרבו מ"מ יש בהם חלוקי דינים דהזאב והארי וכו' נעשים מועדים מתחילתן ליגוף ולישוך והכא לא חשיב אלא מידי דשווים לגמרי וכן לענין הנזקין נמי יש חלוק דמועד למין זה אינו נעשה מועד למין אחר לכך לא פסיקא ליה מלתא וק"ל:

שם א"כ למה נאמר שור וחמור וכו' הא דלא קאמר דבבור דוקא בשור וחמור בעינן בור עשרה למיתה אבל בשאר מינים קטנים בפחות מכאן סגי משום דמשמע דבכולם בעינן בור עשרה וכן הוא ברמב"ם:

שם בגמרא ר' יוסי אומר וכו' בדברות הראשונות וכו'. הא דנקט האי דדברות הראשונות הוא משום דבעי למילף נמי אבהמתך כדאיתא עוד בסמוך אבל יותר נראה דעיקר הילפותא הוא מדברות הראשונות והיינו משום דבעינן למילף דבכל דוכתי דכתיב שור וחמור או בהמה יהיה הכל בכלל וכן משמע לישנא דברייתא ולא כמ"ש התוי"ט דלא בעי למגמר אלא אהני תלת דקחשיב הכא אבל כבר כתבתי דבנגיחת קרן נמי ילפינן והביאו התי"ט בעצמו וכה"ג מצינו עוד והיינו משום דגילוי מלתא בעלמא הוא מדחזינן דבדברות האחרונות באמת איתרבו כל אלו א"כ איך אפשר שלא נרמז בראשונות רק בהמה לחוד וקשו קראי אהדדי אע"כ דבאמת הכל בכלל בהמה וא"כ מיניה ילפינן בכ"מ דל' בהמה נופל שפיר על כל המינים אלא שדיבר בהווה וא"כ ה"ה לכ"מ שנא' שור או חמור וק"ל:

בתוספות בד"ה ואימא וכו' וא"ת פרט ל"ל וכו'. ונראה ליישב דאתא למעוטי חיה ואע"ג דחיה בכלל בהמה מ"מ מצינו כמה פעמים שהם חלוקים וכ"כ הת"ח ועוד נראה דדוקא היכא דכתיב בהמה הוי חיה בכלל אבל ל' בהמתך אינו נופל על החיה שאין לו בעלים מיוחדים אלא על צד המיעוט וכן קושיא שניה של תוס' יש ליישב ועיין בת"ח:

בגמרא בהמתך דדברות הראשונות ל"ל. הלשון אינו מדוקדק ופירושו כאילו אמר מאחר שסופינו לרבות כל דבר למה כתב בראשונות ל' בהמתך וכדכתיבנא בסמוך:

דף נה.

אמר לו עד שאתה שואלני למה וכו' שאלני אם נאמר בהם טוב או לאו שאיני יודע אם נאמר וכו'. הנה כל הקורא ישתומם על ככה וכי גברא רבא כר' חייא בר אבא לא היה יודע חלילה מה שהתנוקות של בית רבן יודעים שלא אמר טוב בדברות ראשונות ובאחרונות כתיב ואי משום דלשון טוב ממש לא כתיב אמאי קאמר שאינו יודע ועוד דנראה כפל הלשון שאלני אם נאמר וכו' שאיני יודע אם נאמר. והנלע"ד ליישב בענין זה קצת ע"ד הדרש משום דמצינו דמה שנשתנו הדברות האחרונות מן הראשונות בהרבה דברים הוא מכמה טעמים שונים האחד דאותן שנאמר בפרשת יתרו הן הן שנא' בסיני מפי הגבורה ואותן שנא' בפ' ואתחנן הן שנשנו בערבות מואב מפי משה כמו כל משנה תורה והרבה דברים מצינו בשינוי לשון במשנה תורה בספורי המעשים ותפילותיו של משה ודברי הקב"ה אל משה ובענייני המצות רובן ככולם נכתבו במשנה תורה בשינוי לשון וא"כ כמו כן אין לתמוה על הדברות שנשתנה בהם הלשונות נמצא לפ"ז לא נאמרו הדברות מפי הגבורה אלא פעם אחת והם הראשונים אבל במדרשים מצינו להדיא שזכור ושמור ושוא ושקר ולא תתאוה בדבור א' נאמרו ובזה הטעם נכתבו קצתם בדברות הראשונות וקצתם בדברות אחרונות אלא דזה הטעם לא שייך אלא היכא שכתובה בשינוי לשון ותרווייהו איתנייהו כגון כל אלו שזכרתי אבל במה שלא נאמר למען ייטב לך בראשונות ובאחרונות נאמר לא שייך כלל לומר הטעם שבדיבור א' נאמרו דהא באחרונות נמי כתיב למען יאריכון ימיך עוד מצאתי שהקב"ה בעצמו הגיד שני פעמים העשרת הדברות בראשונה אמר כל הדברים בדיבור אחד ואח"כ חזר ופרשם ומזה הטעם נאמרו פעמים בתורה בפרשת יתרו ובפרשת ואתחנן והשינוי ג"כ היה באמירת הקב"ה בעצמו ובדרושים העליתי דבזה פליגי תנאי בירושלמי אם היו הלוחות חמש דברות מצד זה וחמש מצד זה או עשר מול עשר וילפינן לה מדכתיב ויגד לכם כפליים לתושיה והיינו זה הענין בעצמו שכתבתי אם האמירה מפי הקב"ה היה רק פ"א הכתיבה ג"כ היה רק פ"א אבל מ"ד י' מול י' סבר שהאמירה מפי הקב"ה היה ב' פעמים ומכל אלו הטעמים לא מצינו בהכרח שהשינוי הוא מחמת שהראשונות נכתבו על הלוחות הראשונים והאחרונות שבפ' ואתחנן נכתבו על הלוחות האחרונים אלא מתשובת ריב"ל דאמר הואיל וסופן להשתבר למדנו כן והוא טעם אחר נמצא דלפ"ז יובן דודאי ר' חייא בר אבא ידע שפיר דבדברות הראשונות לא נאמר בהם טוב כפי הכתובים שלפנינו אבל מה שהקשה ר"ח דוקא על השינוי דלמען ייטב לך ולא קשיא ליה על כמה שינויים הנמצא בהם משמע משום דבכל השינויים אמרינן ששניהם נאמרו מפי הקב"ה ונכתבו קצתם בראשונות וקצתן באחרונות משא"כ בלמען ייטב לך שהוא חסרון הניכר קשה לו למה לא נאמרו באמת מפי הקב"ה ואם נאמרו למה לא נכתבו וע"ז הענין בעצמו השיב ר' חייא שאיני יודע אם נאמר בהן נאמר דייקא אם נאמרו מפי הגבורה והחסרון הוא בכתיבה או שהחסרון הוא באמירה והטעמים בזה מתחלפים כמו שהארכתי בדרושים וע"ז השיב ריב"ל בשם ר' אחא ברבי חנינא שכיון שסופן להשתבר היה החסרון בכתיבה על הלוחות אבל מפי הקב"ה אף בראשונה נאמרה. והנה ידעתי ומצאתי ליתן טעם לדברי האומר שהחסרון היה באמירה מפי הקב"ה והיינו משום דלמען ייטב לך ולמען יאריכון ימיך היינו בעולם שכולו טוב ובעולם שכולו ארוך והקשה מהרש"א על הכפל לשון ע"ש מה שתירץ ולענ"ד נראה שהם שני עניינים דלעולם שכולו טוב היינו עולם הנשמות או עולם התחי' ושניהם לאחר מיתת האדם בהכרח ואלו העולמות אין נופל בהם לשון שכולו ארוך כיון שיש קצבה לדבר אבל עולם שכולו ארוך נראה שהוא לאחר שיחדש הקב"ה בהם את עולמו וכדאיתא בחלק וכבר ידעת מה שאמרו חז"ל דאי לא חטאו לא הוי מייתי נמצא לפ"ז א"ש דבלוחות הראשונות שהיו כתובים באצבע אלקים חרות על הלוחות חירות ממ"ה א"כ לא שייך בהם למען ייטב לך בעולם שכולו טוב דכיון דלא הוי מיתה בעולם לא שייך עולם הנשמות שהוא לאחר מיתת אדם וכ"ש דעולם התחיה לא שייך כלל כיון שאין מיתה וא"כ לא היה צ"ל אלא למען יאריכון ימיך בעולם שכולו ארוך שהוא לאחר שיחדש הקב"ה את העולם דזה שייך אף אי לא הוי מיתה משא"כ בלוחות האחרונות שנכתבו אחר שגבר החטא ונגזר עליהם אכן כאדם תמותון לכך הוצרך לומר שפיר למען ייטב לך בעולם שכולו טוב שהוא עולם הנשמות או עולם התחיה ולמען יאריכון ימיך בעולם שכולו ארוך והארכתי בזה בדרוש וכאן אין להאריך יותר:

בתוספות בד"ה למינהו מיבשה וכו' וא"ת דסוגיא דתלמודא דלא כרבנן כו' אלמא לא דרשינן למינהו וכו' עכ"ל. לכאורה נראה דכוונתם להקשות על הסוגיא דפ' אלו טריפות דאתיא דלא כרבנן דפ' ד' מיתות דכיון דאינהו סברי דב"נ מותר בכלאים ע"כ דפשטא דקרא דלמינהו לא איירי מאיסור כלאים וא"כ מאי קא מיבעיא ליה גבי דשאים מדכתיב למינהו שהרי אף אם היה נכתב גבי צווי אפ"ה לא הוי אסור אבל מסוגיא דהכא לק"מ דאף ע"ג דלא דרשי רבנן למינהו על איסור כלאים מ"מ ג"ש מיהא איכא ליתן האמור של זה בשל זה כמו כל ג"ש דאף על גב דלא כתיבי בהאי ענייא בדבר הלמד והמלמד אעפ"כ ילפינן ג"ש כגון ג"ש דלה לה מאשה דילפינן שעבד חייב במצות כמו אשה אף ע"ג דהאי קרא דלה לא כתיב כלל גבי חיוב מצות אפ"ה ילפינן שפיר וכהנה רבות בתלמוד וא"כ לפ"ז היה נראה דהקושיא לא קאי אסוגי' דהכא אבל בתוספות פרק ד' מיתות משמע להדיא דקאי נמי אסוגיא דהכא ויש ליישב דמשמע לתוספות דכיון דרבנן לא דרשי פשטא דקרא דלמינהו לענין כלאים א"כ לא שייך למידרש נמי הג"ש לענין איסור כלאים טפי משאר דברים דהא לא מצינו שיהיו הדגים שווין לענין עופות בשום דבר וא"כ מ"ש דנדרוש הג"ש לענין כלאים אי לאו משום דלמינהו משמע דאיירי לענין כלאים וא"כ מקשו שפיר דהוי דלא כהלכתא ויש ליישב עוד בדרך אחר ואין להאריך כאן ועיין במהרש"א בפ' ארבע מיתות וצ"ע ודו"ק:

דף נה:

בתוספות בד"ה נפרצה בלילה כו' הא ביום חייב דקלא אית ליה למילתא ומסתמא ידע כו' עכ"ל. לכאורה קשה התינח לרב דאמר לעיל גבי בור בכדי שידע וכפי' התוס' שם דמסתמא שמע א"כ ה"נ דכוותיה אבל שמואל ור"י דסבירא להו דבענין שיודיעוהו וכפי' התוספ' משום דאינו סומך אשמיעה לחוד א"כ מ"ש הכא דמחייבינן ליה מסתמא מטעמא דודאי שמע בשלמא לעיל בפ"ק דדייקינן להדיא הא ביום חייב יש לומר משום דאיירי בקרן שהתורה החמירה בשמירתו מחמרינן נמי בהא משא"כ בבור שמיעטה התורה בשמירתו אבל כאן במשנתינו דאיירי משן כו' כדמסקינן בסמוך ומיעטה התורה נמי בשמירתו קשה מ"ש מבור ויש ליישב דנפרצה דהכא אית ליה קלא טפי מנתגלה הבור דהתם משום שראו ג"כ הבהמה יוצאה מן הדיר לאחר שנפרצה או פרצוה ליסטים וק"ל:

לעיל במשנה הכונס צאן לדיר כו' לולי דברי התוס' היה נראה דהא דלא נקטיה לעיל גבי מילי דשור והפסיק בדיני הבור היינו משום דלמאי דמסקינן דאיירי הכא בשן ורגל וכ"ש דכולהו בבי דסיפא דמתני' איירי להדיא מתשלומי השן א"כ ניחא ליה לתנא לשנות כסדר המקראות ממש דתחילה כתיב קרן ואחר כך בור ואח"כ שן ורגל ואחר כך אש וכדרך שנשנו גם כן בריש מכילתין ואע"ג דכבר שנה התנא דיני שן ורגל בפ' כיצד היינו אגב גררא דה' תמין וה' מועדין משום דבשן ורגל שייך נמי תשלומי חצי נזק כמו בקרן תמה כגון חצי נזק צרורות ובשן אכלה דברים שאינם ראוים לה אבל עיקר דין התשלומין ושמירתן דשן ורגל הכא נקט לה כסדר המקראות וצ"ע למה נדחקו התוס' לפרש בענין אחר:

בפרש"י בד"ה מה שנהנית כו' אלא שמין בית סאה כו' קודם שנאכלה ממנה הערוגה הזאת כו' עכ"ל. ואע"ג דבגמ' אמרינן דמשערינן בששים מ"מ הכא איירי לאחר שכבר שמו הבית סאה בששים חוזרין לשום אותה כמה היא יפה בלא הערוגה וכמ"ש רש"י להדיא בגמ' אבל לחזקיה דאמר קלח בששים קלחים ודאי א"א לפרש כן וכמ"ש תוספ' שם וצ"ל לפי' רש"י דלחזקיה נקיט במתני' בית סאה לדוגמא בעלמא ואיירי כגון שאכלה חלק ששים מבית סאה שמין כל הבית סאה כמה היתה יפה כו' וק"ל:

בתוספות בד"ה ר' יהודה היא קצת תימה דר"י דריש לעיל ולא ישמרנו לזה ולא לאחר עכ"ל. ואף ע"ג דהאי לזה ולא לאחר משמע להדיא לעיל דלמעוטי תם דקרן אתא וא"כ למאי דס"ד השתא דמועד דשן ורגל שוה למועד דקרן לא שייך למעטינהו מלזה ולא לאחר מ"מ משמע להו לתוספ' דכיון דחידוש הוא שחדשה התורה לומר תם חייב בשמירה פחותה ומועד פטור דמסבר' איפכא מסתברא וא"כ אין לומר בו אלא חדושו בלבד במאי דגלי קרא ולא נילף מיניה בדוכתא אחריני כיון דגלי לן קרא ולא ישמרנו לזה ולא לאחר ממילא יש לומר דאפילו במועד דשן ורגל ליבעי שמירה מעולה כפי הסברא מק"ו דתם דקרן אך לפי שיש מקום לדחות זו הסברא לכך כתבו תוס' בלשון קצת תימה וק"ל:

בגמרא ד' דברים התורה מיעטה בשמירתן כו' לכאורה יש לדקדק אמאי לא קתני כל הנזקין מיעטה בשמירתן חוץ מקרן ונראה דקאי אי"ג נזקין דר' אושעיא כדאיתא בריש מכילתין והיינו ד' שומרים וה' דברים דנזקי אדם ובכל אלו ריבתה התורה בשמירתן דאדם מועד לעולם וחייב אפי' באונס וכן שומרים נמי חייבים בשמירה פחותה ואפי' שומר חנם נמי בעי שמירה מעולה כענין שאמרו כספים אין להם שמירה אלא בקרקע וכה"ג טובא משא"כ בהנך דקחשיב דסגי לה בשמירה פחותה וק"ל:

שם אמר רבה מתני נמי דיקא כו' אין להקשות איך אפשר לומר דעיקר רבותא דמתניתין דבשמירה פחותה סגי והא סתמא קתני נעל כראוי דמשמע טפי שמירה מעולה מ"מ ע"כ דבשמירה פחותה איירי דאי בשמירה מעולה היאך יצאה והזיקה דשמירה מעולה היינו דוקא כל היכא שא"א בשום ענין להזיק כדפרשינן גבי בור דכל היכא דלא טאים לה הוי שמירה פחותה וכדדייקינן נמי לעיל כסהו כראוי היכא נפל ומוקי לה שהתליע מתוכו ואפ"ה הוי שמירה פחותה וק"ל:

בפרש"י בד"ה מדקתני צאן דאין הזיקה אלא בשן ורגל עכ"ל. פי' שאין עיקר הזיקה אלא בשן ורגל דהיזק קרן דצאן לא שכיח אבל הזיקה בקרן ודאי חייב דכל מילי איתרבו בקרן בשור שור משבת וכמ"ש לעיל ס"פ הפרה והוא פשוט:

בתוספות בד"ה אילימא בכותל בריא כו' אף על גב דאין דומה שיתחייב בדיני שמים כו' עכ"ל נראה כוונתם כדמסקי לבסוף משום דהסותרו אדרבה מצוה קעביד והא דמסיק בגמ' דאפ"ה חייב בדיני שמים על הבהמה היינו שיש לו לשמור הבהמה כיון שסותר הכותל אבל על הכותל ודאי אין לחייבו כיון שנתכוין להסיר התקלה וק"ל:

דף נו.

בגמרא אילימא לנפשיה ממונא בעי שלומי ובדיני אדם נמי ליחייב. ויש להקשות אמאי לא מוקי לה שפיר לנפשיה וכגון שהוא מודה שהעדים העידו שקר אלא שאומר שאע"פ כן הענין אמת וא"כ אין צריך לשלם הממון דהפה שאסר הוא הפה שהתיר ובדיני שמים ודאי חייב משום מדבר שקר תרחק ויש ליישב כתירוץ התוספות כיון שאילו היה ידוע לב"ד שהעדות עידי שקר היה חייב לשלם לא שייך לומר פטור מדיני אדם ונראה שהתוספות בעצמם כיוונו לזה כמו שיתבאר אח"ז מצאתי בנמוקי יוסף שכ"כ בשם הרא"ה אלא שהב"י בטוח"מ סי' ל"ב וכן הרמ"א בהג"ה בש"ע שם משמע שפי' דברי הנ"י בשוכר להעיד לחבירו וצ"ע עוד מצאתי שם בש"ך שהביא בשם הרש"ל בס' יש"ש דבכה"ג שהבע"ד מודה ששכר עדים שקרים אע"פ שהוא אמר שהענין אמת מ"מ חייב להחזיר אלא שיש לחלק וצ"ע בל' הרש"ל דמל' הש"ע לא משמע כן והכי מסתברא:

בתוספות בד"ה ממונא בעי לשלומי וכ"ת פטור מדיני אדם משום דלא ידעינן שהם עידי שקר כו' עכ"ל. נראה דאין לפרש דברי תוס' כפשטן דלא ידעינן כלל אם הם עידי שקר דא"כ מאי רבותא ל"ל לומר ד' דברים פטור מדיני אדם דבכ"מ שאין עדים נמי פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים אע"כ נראה דכוונת תוס' לומר דלא ידעינן שהם עידי שקר כ"א עפ"י הודאת בע"ד אלא שהוא אומר שהענין אמת וכמ"ש בסמוך:

בד"ה אלא לחבריה כגון שאין לחבריה מה לשלם כו' וה"ה דצ"ל דאיירי שלהעדים נמי אין להם מה לשלם דאל"כ החיוב מוטל עליהם ואפילו בהודאת עצמם נאמנים על עצמם לענין שמחויבים לשלם ומ"ש או כגון שאין אנו יודעים כו' פי' שהבע"ד עצמו והעדים אין מודים בכך אבל מ"מ אנו יודעים שהעידו שקר ע"פ הודאת השוכר וזה מוכרח כמ"ש בסמוך ומיהו נראה דכל מה שכתבו התוס' כאן היינו כדי ליישב הא דנקט פטור מדיני אדם אבל בדיני שמים ודאי חייב השוכר אע"ג שהלוה מוציא את ממונו מן הבע"ד או מן העדים דמ"מ איסור' דעבד עבד וזה מוכרח מדהביאו ראיה בסמוך משילח את הבערה ביד פיקח והתם ע"כ הניזק גובה דמי ניזקו מן הפיקח אפ"ה משמע מדבריהם שהיה לחייבו בדיני שמים אי לאו שיש לחלק בין שוכר לאומר אבל הש"ך בח"מ סי' ל"ב בשם הריטב"א לא כ"כ עי"ש וצ"ע:

בא"ד ודוקא שוכר אבל אמר פטור מד"ש שסבור שלא ישמעו לו כו' עכ"ל. וקשה דהא בפ' האיש מקדש דף מ"ג משמע להדיא דכ"ע מודו דאפי' באומר חייב בד"ש גבי האומר לשלוחו צא והרוג את הנפש דמקשה התם בפשיטות מכלל דת"ק בד"ש נמי לא מחייב וראיתי שהש"ך בח"מ סימן ל"ב הרגיש בקושיא זו ולא תירץ כלום וכן הקשה אסוגיא דקדושין שם דאמרינן דהנחש היה ראוי לפטור מטעמא דדברי הרב כו' אף על גב דהתם ד"ש הוי ע"ש בש"ך ולא תי' כלום ולע"ד נראה ליישב הא דאמרינן בקדושין דהשולח חייב בד"ש היינו היכא שהשליח עשה המעשה בצווי של המשלח שעיקר המעשה מיוחד להמשלח שחפץ בזה הענין ולולי צווי המשלח לא היה השליח רוצה לעשות זה המעשה ומדין שלוחו של אדם כמותו אתינן עליה דנהי דבדיני אדם פטרינן ליה מטעמא דדברי הרב וכו' מ"מ יש לחייבו בד"ש כיון שעיקר המעשה מיוחד אליו כגון בענין יואב בהריגת אוריה שלא עשה יואב אלא לקיים צווי דוד המלך וע"כ לא גרע מעשה יואב לדוד כמו שכתב הנ"ל כי דבר המלך אליו נחוץ ובודאי היה רוצה דוד שיואב יעשה הדבר בשליחותו ולא יתעצל לכך פשיטא ליה לתלמודא דחייב דוד בדיני שמים וכן האומר לשלוחו הרוג את הנפש שהמשלח עיקר בענין זה ורוצה שהשליח יעשה זה בשליחותו ולולי שליחותו לא עלה על דעת השליח לעשותו אלא לקיים צווי המשלח עשה כן לכך חייב בד"ש מדין שלוחו של אדם כמותו משא"כ בנדון דידן באומר לחבירו להעיד עדות שקר להוציא מראובן לשמעון דלא שייך כאן כלל דין שלוחו של אדם כמותו דלאו שלוחו הוא וכן העדים ודאי אינן עושין לקיים רצון האומר בלבד אלא בלא"ה נמי היו עושין לרצון הבע"ד וזה האומר מעשה סרסורי עבירה בעלמא הוא דעבד ואיהו בעצמו נמי אינו שלוחו של הבע"ד נמצא שעיקר מעשה אינו מיוחד אליו אלא להעדים עצמן לכך כתבו תוספות בפשיטות דאומר פטור ואפי' בשוכר סד"א דפטור מהלין טעמי קמ"ל דחייב דבשוכר הוי כמו שליח אח"ז עיינתי בספר חוות יאיר בשאלה קס"ו שהאריך בזה והעלה דדיני שמים דהכא היינו דינא רבא ובקידושין לא איירי אלא בדינא זוטא ובאמת יש לפ' כן אבל לפי הסברא שכתבתי דמעשה דיואב לא גרע משוכר דהכא ואפ"ה פטור מדינא רבא לחכמים דפליגי אשמאי הזקן וא"כ היה צ"ל דהסוגיא דהכא לא אתיא אלא כשמאי הזקן וזה דוחק לכך נ"ל כדפרישית. ומכ"ש דבמעשה דנחש נמי לא ק"מ דלא שייך נמי כלל לומר ששא"כ דחוה ודאי לא אכלה כדי לקיים רצון הנחש אלא מנפשה היא דקאכלה והנחש לא עשה רק מעשה הסתה בעלמא ועיקר המעשה מיוחד לחוה בלבד והנחש לא נהנה בגוף האכילה לכך היה מהראוי לפוטרו אי לאו משום חומרא דמסית שאין טוענין לו וכן במסית גופא דעבודת כוכבים ומעשה דע"ז הדעת ודאי היה חמור מעבודת כוכבים מדלא אשכחן בשום מסית לעבירה דליחייב אלא בהנך. ובלא"ה קשיא לי טובא על הרב הש"ך דמאי קשיא ליה ממעשה דנחש לחייבו בד"ש מטעם שליח לדבר עבירה דהא אמרינן שם בהדיא בפרק האיש מקדש אפי' למ"ד ששא"כ מודה באומר לחבירו צא ואכול את החלב שהמשלח פטור שלא מצינו זה נהנה וזה מתחייב וא"כ כ"ש דלא שייך לחייב במעשה דע"ז הדעת דמידי דאכילה הוא וחוה נהנית ולא הנחש ועוד שלא עשה אלא אמירה בעלמא ולא שליחות א"כ פשיטא שהיה לו לפטור אי לאו משום חומרא דמסית וחומר עבירה כדכתיבנא ודברי הש"ך צ"ע ודו"ק ונראה שהש"ך נחית ג"כ לזה החילוק שכתבתי בין היכא שאומר בתורת שליחות ובין היכא שאומר דרך הסתה בעלמא ולזה מייתי שפיר ראיה דאין לחייב בנדון דהכא בשוכר לחבירו שאינו אלא דרך הסתה מההיא דנחש דע"כ לא קאמר בגמרא דפטור המשלח באומר אכול חלב אלא בדרך שליחות אבל אי ס"ד דבמעשה הסתה לחוד חייב לא שייך לחלק בכך דבאכילת חלב לא שייך שליחות שהלה נהנה ואין השליחות מיוחד אליו כמ"ש ודוק היטב:

בא"ד ועוד דבפירקין תנן השולח את הבערה כו' משמע דשליח פטור אף מדיני שמים עכ"ל. לכאורה יש לתמוה דפשטא דמילתא משמע דההיא דשולח את הבערה לא איירי ששלחו להדליק בשל חבירו דומיא דרישא דשלחו ביד חש"ו דמשמע לעיל בפ"ק גבי חומר בשור מבאש כו' דאיירי שמסרו לחש"ו בתורת שמירה ומר מוקי לה בגחלת ומר בשלהבת ומ"מ עיקרא דמילתא משמע דלא איירי כלל שמסרו כדי להבעיר בשל חבירו וא"כ בסיפא דשלחו ביד פיקח אי מיירי נמי בכה"ג מאי חייב בד"ש שייך כאן כיון שמסרו לבן דעת בתורת שמירה ובדוחק יש ליישב דאיירי נמי במסרו כדי להבעיר בשל חבירו ואפ"ה שייך כל הסוגיא דמסר לו גחלת או שלהבת כו' כיון שאינו מוסר לו דבר המזיק עצמו ואדרבה בכל שעה הולך וכבה וע"י צבתא דחרש היא הדליקה ואין להאריך שזה מוכרח דבפ' האיש מקדש מקשה הש"ס להדיא משולח את הבערה דליחייב שולח ומשני אין שליח לדבר עבירה וק"ל:

בפרש"י בד"ה אלא בחד כו' ודילמא לא הוי משתבע כו'. כאן לא שייך להקשות אמאי פסיק ותני חייב בד"ש דקמי שמיא גליא אי הוי משתבע הלה או לא דמ"מ כיון שזה עצמו שיודע להעיד אינו יודע אם ישבע הלה או לא ונמצא דלא איכפת ליה בהזיקו של חבירו חייב בדיני שמים שנתכוין להזיק:

בד"ה פטור מדיני אדם דהיזק שאינו ניכר לא שמיה היזק וכולהו הני תיובתא מתני' נינהו עכ"ל. נראה דכוונתו ליישב דלא תקשי מאי מקשה בפשיטות דילמא סבר רבי יהושע כמ"ד היזק שאינו ניכר שמיה היזק ובדיני אדם נמי חייב ע"ז כתב רש"י דמתני' היא וא"כ ע"כ דמ"ד היזק שאינו ניכר שמיה היזק צריך לתרץ דלא תקשי ברייתא אליביה וכדמשני באמת בפ' הניזקין כגון שהכניסה לרבקה שתינק ותדוש וא"כ מקשה שפיר דמ"מ אשכחן מיהת דשייך פטור מד"א וחייב בדיני שמים כן יש ליישב כוונת התוס' וק"ל:

בד"ה ר' מאיר מחייב בהזיקן פלוגתייהו מיפרשא בהמניח בנתקל פושע ובמפקיר נזקיו עכ"ל. ונראה דנפ"מ הכא בסוגיא דשמעתין דלא תקשה מאי מקשה בפשיטות דליחשוב נמי הא דלמא ס"ל כר"מ דאפי' בד"א נמי חייב ואף ע"ג דאמרינן התם מודה ר"מ לחכמים במעלה קנקניו ונפלו ברוח שאינה מצויה דפטור אפ"ה לא שייך להקשות דהתם בד"ש נמי פטור משום דאנוס גמור הוא כדפרישית שם להדיא אבל לפמ"ש רש"י דמפרש בהמניח דפליגי בנתקל פושע ובמפקיר נזקיו והיינו ע"כ משום דברייתא איירי נמי כשהזיק לאחר נפילה אלא שזה הפקיר נזקיו לאחר הנפילה וא"כ האי בבא דמעלה קנקנו דמודה ר"מ דפטור משמע נמי דאיירי שהזיקו לאחר נפילה וכמו שפירשו התוס' שם להדיא עי"ש וא"כ בכה"ג שפיר מצינו פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים לדברי הכל דהוה ליה לסלק הזיקו ולא להפקיר ודו"ק:

דף נו:

בפרש"י בד"ה ולסטים נמי דהכישוה ואשמעינן במתני' דהכישה במקל זו היא משיכה עכ"ל. ואף ע"ג דבהדיא קתני לה גבי דיני משיכה במסכת בבא בתרא ובקדושין מ"מ כיון דליתא שם במשנה אלא בברייתא שייך שפיר לאשמעינן הכא אלא דאכתי קשה דאי מתני' האי רבותא אתי לאשמעינן העיקר חסר מן הספר דהא לא קתני בהדיא הכישה במקל ונראה מדנקט במשנה הוציאוה ליסטים ולא קתני נטלוה משמע שפיר דקמ"ל דלא בעינן משיכה ביד ממש אלא כיון דאזלה מחמתו הוי משיכה אלא דאכתי קשה א"כ מאי אירא הכישה במקל דנקט אפי' קורא לה והיא באה נמי הוי כמו משיכה ונראה באמת לישנא דמתני' לא משמע דאיירי טפי בהכישה במקל משאר מילי אלא דעיקר רבותא דלא בעי משיכה ביד והא דנקט אביי הכישה במקל משום גרדא דמעמיד על דעת חבירו דהתם א"א לפרש בענין אחר כנ"ל מל' הרמב"ם דהכישה במקל לאו דוקא וק"ל:

בתוס' בד"ה המעמיד בהמת חבירו וכו' ולא משתמיט בשום דוכתא דלחייב ברשות הרבים כו' עכ"ל. אבל הרב המגיד בפ"ד מהל' נזקי ממון כתב דחייב אפי' ברה"ר דהוי מזיק בידים וכן הוא בש"ע ח"מ:

בד"ה וליסטים נמי שהכישוה לגוזלה מיירי כדמוקי לה בירושלמי כו' עכ"ל. אף ע"ג שכבר כתבו תוס' בד"ה פשיטא דבהוציאוה לגוזלה איירי מ"מ כיון דלמאי דשנינן מעיקרא דקמו לה באפה ע"כ דלא איירי בהוציאוה לגוזלה אלא שהוציאוה ע"מ שתאכל הקמה גרידא דאלת"ה מאי משני על מה דמקשה פשיטא דכ"ש כיון שהוציאוה לגוזלה וקמו לה נמי באפה שתאכל הקמה דחייב א"ו דלא איירי ע"מ לגוזלה וכן פי' רש"י להדיא וא"כ השתא נמי דשנינן דהכישוה היה אפשר לומר דלא איירי אלא כשהכישוה על מנת שתאכל הקמה כמילתא דרב לכך כתבו התוס' דאיירי כשהוציאוה ע"מ לגוזלה כי היכי דלא תפלוג מסקנא דשמעתין אירושלמי בפי' משנתינו אלא דאכתי קשה אמאי לא מוקי באמת בגמרא דאיירי שהכישוה לאכול הקמה וכפשטא דמילתא דרב ומ"ש מהרש"א דא"כ מאי אירא ליסטים אפי' אינש דעלמא נמי א"כ מעיקרא כי מוקי לה דקמו לה באפה נמי תיקשי הכי ויש ליישב וק"ל:

בא"ד ולא חשיב לה מילתא דפשיטא כו' משום דאותה רבותא שכ' רש"י דהיא גופא קמ"ל דהכישה היינו משיכה לא משמע להו לתוס' מלישנא דמתני' וכמ"ש בל' רש"י ומה שכתבו דלא חייש לפרש למה אין פשיטא כוונתו דודאי איכא רבותא דקיימא ברשות הגזלן לענין נזקין כמ"ש בד"ה פשיטא:

בגמרא אילימא תחתיו דבעל בהמה תנינא חדא זימנא מסרו לשומר חנם כו' ויש להקשות דילמא תרווייהו איצטריכו דלמאי דקי"ל סתם משנה ר"מ וסבירא ליה לר"מ דתם ומועד בעיא שמירה מעולה א"כ הא דנקט התם דאפילו שומר חנם נכנס תחת הבעלים היינו בדלא נטריה כלל אבל אי נטריה בשמירה פחותה כלתה לו שמירתו כמבואר שם בגמ' ופוסקים בלי שום חולק ואף למאי דקי"ל כר"י נפ"מ בתם דמודה דבעי שמירה מעולה אפ"ה שומר חנם פטור בשמירה פחותה אבל סד"א דלעולם מחוייב כל שומר לשמור לענין נזקין כדרך שמירתו בגוף הבהמה וא"כ אפילו בשן ורגל דסגי בשמירה פחותה אפ"ה חייב הש"ש לשומרו שמירה מעולה כדין שמירתו בגוף הבהמה שלא תאבד ובלא"ה הוי לה תחילתו בפשיעה וחייב בנזקין לכך איצטריך מתני' דהכא לאשמעינן דאפילו בשן ורגל לא נתחייב הרועה דהוא ש"ש אלא תחתיו דבעלים והיינו דבשמירה פחותה סגי לענין אם הזיקה כמו בעלים גופייהו וא"ל שזו הסברא בעצמה נ"ל לתלמודא דמילתא דפשיטא היא שאין לחייב השומר בנזקין יותר מבעלים גופייהו ודין תחילתו בפשיעה לא שייך הכא כיון שאין הפשיעה באותו דבר עצמו דהיינו נגד הניזק אלא נגד הבעלים לענין גוף הבהמה וכן משמע לעיל בסוגי' דהתליע מתוכו דבכה"ג לא חשיב תחילתו בפשיעה ואתיא במכ"ש מההיא דהתם משום דמסוגיא דשמעתין דהכא משמע להדיא שהשומרים חייבין יותר לענין הזיקן מבעלים גופייהו מדין שומר שמסר לשומר וכמו שיתבאר בסמוך והיינו משום דשייך לגביה תחילתו בפשיעה דליכא נטירותא לפלגא וצ"ע ועי' בסמוך:

שם בפי' רש"י בד"ה אלא תחתיו דשומר כו' ואזלי בעלים ומשתעי דינא בהדי שני כו' עכ"ל. יש לדקדק אמאי לא נקט ואזיל ניזק ומשתעי בהדי שני והבעלים פטורים כדמשמע פשטא דלישנא דנכנסו השומרים תחת הבעלים ונראה מזה דרש"י סובר דלעולם לא מצו הבעלים לאשתמוטי מיניה דניזק ולדחותו אצל השומר אלא הא דנקט נכנסו תחת הבעלים היינו דבניזק תליא מילתא רצה גובה משומר רצה גובה מבעלים והן גובין מן השומר ואף ע"ג דהתורה מיעטה בשמירתן וא"כ

כשמסרוהו הבעלים לבן דעת נימא דלא גרע משמירה פחותה וליפטרו הבעלים לגמרי י"ל דודאי גרע משמירה פחותה משום שיכול הניזק לומר לא מהימן לי לומר דנטריה כראוי וא"כ חוזרני עליך שהיה לך לשומרו בעצמך וכמו שיתבאר בסמוך. ועי"ל דהכא חייב משום דמצינו בכ"מ שלוחו של אדם כמותו כדדייקינן בקדושין בההיא דשולח את הבעירה וכמ"ש למטה על הגליון אלא דלפ"ז אין הבעלים חייבים אלא היכא דלא נטריה השומר כראוי משא"כ לטעם השני לעולם חייב. ועפ"ז היה נראה לי לפרש דברי הרמב"ם שכתב בפ"ד מהל' ניזקי ממון דין ד' שאף אם שמרו השומר כראוי אפ"ה הבעלים חייבים והשיגו עליו כל המפרשים ולפמ"ש א"ש דמ"ש שמרו השומרים בשמירה מעולה אין הכוונה דידעינן בודאי ששמרו כראוי אלא שהשומרים טוענין ששמרו כראוי ונאמנים בזה לפטור עצמם אבל הבעלים לעולם חייבים ומ"ש הרמב"ם שם בדין י"א שדין הניזק עם השומר היינו אם ירצה וכמ"ש בסמוך וכמו שמצינו זה הל' בעצמו בדין שומר שמסר לשומר וכמ"ש לעיל בפ"ק דף י"ב בל' רש"י ויתבאר ג"כ בסמוך כך עלה בלבי לפרש דברי הרמב"ם לולי שהכסף משנה כתב שהרמב"ם בעצמו כתב לחכמי לוניל שיש שם ט"ס בדבריו עי"ש אלא דבטור ח"מ סי' שצ"ו ובש"ע כתבו שם בפשיטות דכשמסרו לשומר אין לניזק עוד שום דין עם הבעלים אפילו לא שמרו כלל אלא דין הניזק עם השומר לחוד והנלע"ד מדקדוק לשון רש"י ומסוגיא דשמעתין כתבתי וכמו שיתבאר עוד וכן נ"ל להדיא מל' הראב"ד שכן דעתו ויתבאר קצת בסמוך:

נמרא לימא תיהוי תיובתא דרבא כו' עד אבל לאחר לא לימא מסייע ליה לרבא ובפרש"י בד"ה שומר שמסר לשומר חייב אפילו באונסין דא"ל מפקיד את מהימנת לי בשבועה כו' עכ"ל. טרם כל אבאר מש"כ רש"י חייב אפילו באונסין כוונתו אפילו טוען השני נאנסו אבל ודאי אי מייתי ראיה דנאנסו אף הראשון פטור דלא שייך למימר דלא מהימן לי בשבועה וכמ"ש לעיל דף י"ב בל' רש"י והוא מבואר בכל הפוסקים בלי שום חולק אבל קשה דמאי מייתי מילתא דרבא אדיוקא דמתני' הכא כיון דלא שייך הכא למימר לא מהימן לי בשבועה דשבועה זו מה טיבה ולא מצינו בשום מקום שיצטרך המזיק לישבע ששמרו כראוי אלא נראה דאדרבה ניזק מחויב להביא ראיה שלא שמרו המזיק כראוי ואף אם נאמר דמכ"ש מצי הניזק למימר זה השני לא מהימן לי בטענתו ששמרו כראוי מ"מ לא שייך הכא לומר כן דדוקא בשומר שנמסר לידו בתורת שמירה מן הבעלים ואין רשאי למוסרה לאחר דמצ"ל לא מהימן לי אבל בניזק לא שייך כלל לומר את מהימן לי כיון דרחמנא הוא דרמי נטירותא דבהמה על כל מי שהיא מסורה בידו לשמור ועוד דאי ס"ד דאפילו בכה"ג שייך לומר כן א"כ תיקשה אמאי לא קשיא לתלמודא נמי על השומר הראשון גרידא שנכנס תחת הבעלים ואמאי לימא הניזק השומר לא מהימן לי אע"כ דלא שייך לומר כן א"כ מאי אולמא דשומר ראשון מן השני וקושיא זאת היינו לדברי הפוסקים שהבאתי בסמוך שאין להניזק דין עם הבעלים אלא עם השומר. והנראה בזה דשאני בעלים שהתורה מיעטה בשמירתם וא"כ כיון שמסרה לבן דעת סגי דלא פשע מידי אבל זה השומר הראשון כיון שאין רשאי למוסרו לאחר לשמירה שלא תאבד מפני שיאמרו הבעלים את לא מהימן לי א"כ ה"ה לענין שלא תזיק דליכא נטירותא לפלגא ומיקרי תחילתו בפשיעה אבל ג"ז ליתא דודאי בכל שומר שמסר לשומר אע"ג דאינו רשאי אפ"ה לא מיקרי תחילתו בפשיעה דאלת"ה ליחייב נמי אפילו היכא שיש שני עדים שנאנסו ועוד דכבר כתבתי לעיל דבכה"ג לא שייך תחילתו בפשיעה וסופו באונס כיון שאין הפשיעה לגבי הניזק גופא אלא לגבי הבעלים דאלת"ה יתחייב השומר לשמור הבהמה בשמירה מעולה כדין שמירתו נגד הבעלים א"כ ש"ש ושואל לא תסגי להו בשמירה פחותה מה"ט גופא דליכא נטירותא לפלגא ול' נכנסו תחת הבעלים לא משמע כן כמ"ש לעיל בסמוך והוא מבואר בכל הפוסקים בלי שום חולק דכל השומרים נמי בשמירה פחותה סגי וא"כ הדרא קושיא לדוכתא לכך נ"ל לפענ"ד עיקר כמו שכתבתי בסמוך בל' רש"י דלעולם עיקר דין הניזק עם הבעלים דמינייהו דבעלים קא תבע ניזקו ואף למ"ש בשם הכ"מ שהרמב"ם עצמו כתב שיש ט"ס בדבריו אלמא אם שמרו השומר כראוי אף הבעלים פטורים מ"מ משמע מיהא דהיכא דשומר גופא מודה דלא נטריה כראוי חזר דין ניזק עם הבעלים אם ירצה ומה שאמרו נכנסו תחת הבעלים היינו שאם ירצה הניזק יתבע מהם א"כ לא שייך למידק מידי אמלתא דרבא אבל בסוגייתינו דמסקינן נכנס הרועה תחת השומר והיינו להתחייב נגד הבעלים מאחר שכבר נתחייבו הבעלים לשלם להניזק וכדמשמע להדיא מל' רש"י כמ"ש בסמוך וע"ז מדייק שפיר הא שומר קמא איפטר ליה לגמרי וע"כ היינו ג"כ מן הבעלים שאפילו אם נתחייבו הבעלים נגד הניזק אפ"ה אין להם דין עם השומר הראשון וע"ז מקשה שפיר לימא תיהוי תיובתא דרבא דבכה"ג הוי ממש כמילתא דרבא דלגבי בעלים גופייהו ודאי שייך שפיר לומר את מהימנת לי בשבועה לאותה הסברא שכתבתי דאם השומר טוען ששמרו כראוי הם פטורים והבעלים חייבים דמ"מ מחוייב השומר לישבע נגד הבעלים שבועת השומרים שהרי קיבלו שמירת נזקין ומכ"ש אם נאמר דחיוב הבעלים הוא מחמת דמודה בתרא דלא נטריה כראוי אלא שאין לו לשלם או שאינו לפנינו א"כ מכ"ש תקשה אמאי פטרת לשומר קמא מן הבעלים דלרבא מכ"ש דמצי הכא למימר את מהימנת לי למסור לידך הפקדון אבל לא השני וא"כ אם פשע יש לך לשלם עבורו. ודלא כפי המובן מל' הטור והש"ע וכפי' הסמ"ע דהבעלים פטורים לגמרי כיון שמסרו לבן דעת אף ע"ג דלא נטריה כראוי ולדידי קשיא אמאי ליפטרו דהא קי"ל ששא"כ וכדמקשינן בקדושין על האי דשולח את הבעירה ביד פיקח ומאי דמשני התם אין שליח לד"ע היינו דוקא בשולח את הבעירה שנתכוין להזיק משא"כ הכא לא שייך לומר כן ויש ליישב וצ"ע. ובכל הדברים שכתבתי נלע"ד שהן הן דברי הראב"ד בפ"ד מהל' נ"מ בדין ד' ובדין י"א וה"ה כתב שם דלא חש להשיב על דברי הראב"ד כיון שהוא ברור בסוגיא דהכונס ולענ"ד אדרבה דברי הראב"ד נראים ברורים מהסוגיא ועיקר השגתו מה שתלה הרמב"ם דין הניזק עם השומר השני אבל לדעתו דין הניזק עם הבעלים והיה לי להאריך בזה אלא שאין דרכי לכתוב כאן אלא מה שצריך לפי' הסוגיא דגמ' ופי' רש"י ותוספ' וסמכתי עצמי על המעיין בדברי הראב"ד ולענ"ד כוונתי לדעת הגדול. אמנם אם שגיתי והרביתי לדבר נגד המובן מפוסקים הקדמונים ובקצתם נגד טוח"מ והש"ע והסמ"ע שרי לי מארי ואתי תלין משוגתי והוא רחום יכפר עון ויאיר עיני בתורתו לבל אכשל בדבר הלכה ועי' מה שאכתוב בסמוך עוד מזה ודוק היטב כי קצרתי במקום שהיה לי להאריך:

בגמרא אתמר שומר אבידה וכו' לכאורה יש לתמוה מאי ענין האי סוגיא לכאן שאינה מקומה כלל אלא בפרק אלו מציאות ה"ל לאתויי מיהו בסמוך גבי מודינא בב"ח יתבאר קצת הא דמייתי לה הכא וע"פ הסוגיא שכתבתי לעיל:

בתוספות בד"ה בההיא הנאה וכו' ודוקא בשעה שמתעסק בה כגון שוטחה לצרכה וכו' עכ"ל. ולא ידענא אמאי לא מפרשי בפשיטות דפטור מן המצוה בשעה שמתעסק בה למוצאה ולקחתה תחת ידו ועוד דנראה לכאורה דבשעה ששוטחה לצורכה לאו מתעסק במצוה מיקרי כיון שכבר נתחייב בשמירתה וא"כ אם לא שטחה לצורכה בעת הצורך הוי פשיעה ויתחייב לשלם דאלת"ה המפקיד אצל חבירו והלך לו דמחויב המפקיד נמי לשוטחה לעת הצורך כמבואר בגמ' ובפוסקים וא"כ אמאי לא אשתמיט שום פוסק לכתוב דהוי ש"ש ע"י כך ויתחייב בגניבה ואבידה מטעם פרוטה דרב יוסף אע"כ דבכה"ג לא מתעסק במצוה מיקרי דלא נתכוין אלא לפטור עצמו מן התשלומין אם לא ישמור כראוי אבל עיקר המצוה בשומר אבידה משמע שהיא בשעה שמתעסק למוצאה דלשם מצוה דלא תוכל להתעלם הוא דקעביד ויש ליישב דסברי התוס' כיון דתחילת השמירה בא לו ע"י מצוה כל זמן שמתעסק בשמירתה מתעסק במצוה מיקרי והיא גופא אתי לאשמעינן דאי אתרמי ליה עניא בהאי שעתא ששוטחה וכדומה פטור מליתן לו וק"ל:

בא"ד ואין לדקדק בשמעתין וכו' כי נראה דרבה קיבלה מר' יוסף דקרא כדר' אליעזר אתיא עכ"ל. בפ' אלו מציאות כתבו התוספ' שזה מוכרח דהא שור ושה כתיבי בהאי קרא ובשמעתין אמרינן דבב"ח אפי' רבה מודה דהוי ש"ש וא"כ ע"כ קרא לא אתיא אלא כדר"א ומה שכתבו התוס' עוד כאן וה"פ דההיא דאלו מציאות אי דמינטרא וכו' עכ"ל. כתבו התוס' שם בל' ועי"ל ובאמת הני תרתי שינויי חדא מילתא היא חד למסקנא דהתם וחד לדברי המקשה וכמבואר באריכות כאן וע"ש בתוס':

בא"ד ועוד דבפ' המפקיד וכו' קאמר ר"נ דקי"ל כוותיה בדיני נאנסו לא דמשום שהתירו לו חכמים להשתמש בהם אינו נעשה רק ש"ש א"כ באלו מציאות וכו' עכ"ל. עי' מ"ש הרא"ש שם בשם הראב"ד בפרק המפקיד ליישב זה אליבא דהפוסקים כר"י ובפרק אלו מציאות אכתוב אי"ה מה שנלע"ד ליישב ג"כ בענין זה עיין עליו כי שם מקומו:

דף נז.

בא"ד דבאלו מציאות לרבה לא הוי לר"ט אלא שומר שכר א"כ לר"ע לא הוי אלא שומר חנם וכו' עכ"ל. נראה שהתוספ' כ"כ לפי שיטתם דר"נ דאמר בהמפקיד נאנסו לא קאי כרבה אליבא דר"ט א"כ מוכח שפיר דלרבה לר"ט לא הוי אלא ש"ש וא"כ נמי לפי סברת האין לומר שכתבו לעיל דהא דמודה ר"נ בשומר דמי אבידה דחייב באונסין היינו משום דבלא"ה הוי ש"ש וזו הסברא כתבו הרבה מהמפרשים לדעת הפוסקים דהלכה כר"י וא"כ כתבו התוספ' שפיר דלרבה באבידה נמי לא הוי אלא ש"ח מעיקרא א"כ השתא נמי משום שכר שימוש אין לו להיות רק ש"ש כמו מפקיד אצל שלחני לר"נ אבל לתירוץ הרא"ש בשם הראב"ד מצינו שפיר למימר דלמסקנא דאלו מציאות אפי' לרבה לר"ט חייב באונסין משום שכר שימוש והא דקי"ל כר"נ דבמפקיד אצל שלחני נאנסו לא היינו משום דלא חשיב השכר שימוש כולי האי שירא להשתמש בהן שמא יתבע הלה פקדונו וא"כ דלרבה לר"ט חייב באונסין יכול להיות דלר"ע הוי ש"ש אפילו לרבה אלא דלא סבר כר"ע ובזה הענין גופא יתפרש לסברתי שאכתוב שם ג"כ לחלוק בין שימוש דדמי אבידה ובין שימוש דמפקיד ע"ש:

שם בגמ' א"ל מודינא לך בב"ח כיון דנקטי להו ניגרא ברייתא בעי נטירותא יתירתא. וקשה דא"כ בבעלים גופייהו נמי נימא הכי ולענין נזקין שאם נאבדה הבהמה מביתו פעם או פעמיים וחזרה יצטרך לשמרו בשמירה מעולה והא דהקילה התורה בשמירתן היינו כל כמה דלא נקט לה ניגרא ברייתא אבל לאח"כ פשיעה היא בשמירה פחותה דהא אפי' ש"ח חייב ולא אישתמיט שום פוסק לכתוב כן ועוד דא"כ מצינו תם ומועד לענין שן ורגל וי"ל דמהאי טעמא גופיה משמע דבכל ענין הקילה התורה בשמירתן דא"כ מצינו תם ומועד בשן ורגל ועוד דאדרבא אפילו במועד דקרן קי"ל דסגי בשמירה פחותה אע"ג דנקיט לה ניגרא ברייתא שהרי יצאה ג' פעמים וכ"ש בשן ורגל ומ"ד נמי דמועד בעי שמירה מעולה מיעט הכתוב ולא ישמרנו לזה ולא לאחר. ומ"מ נראה דבשומר אבידה כיון דאמרינן דהיכא דנקטא ניגרא ברייתא בעי נטירותא יתירת' לענין שלא תאבד א"כ ה"ה אם שמרה בשמירה פחותה כשומר חנם ויצאה והזיקה חייב אלא צריך לשומרה שמירה מעולה כש"ש ולפ"ז נראה דמהאי טעמא מייתי הכא האי מלתא דפלוגתא דרבה ור"י משום דנ"מ נמי לענין נזקין במאי דמסקינן דבב"ח מודה דבעי נטירותא יתירא ואף למאי דכתיבנא לעיל דאף ש"ש גופי' א"צ לשומרה שמירה מעולה לענין נזקין דשן ורגל אלא בשמירה פחותה סגי וזה מוכרח מדתנן נכנס הרועה תחתיו מ"מ נ"מ היכא דבבעלים גופא בעי שמירה מעולה כגון בקרן תם או מועד לכל חד כדאית ליה וא"כ שפיר קמ"ל דשומר אבידה הוי ש"ש ובעי נמי שמירה מעולה אבל אי הוי שומר חנם הוי סגי ליה בשמירה פחותה דכלתה לו שמירתו והכי איתא להדיא בפ' שור שנגח דף מ"ה גבי ש"ח גופא וסד"א דה"ה לשומר אבידה וקמ"ל דלא ודו"ק:

עוד שם דכיון דנקטי ניגרא ברייתא וכו' לכאורה יש להקשות דא"כ ליבעי השבה מעליא ליד הבעלים ממש דהא ר"ח קאמר בפ' הגוזל דף קי"ח מה"ט גופא דנגרא ברייתא שלא לדעת צריך דעת אלא דשאני הכא בהשבת אבידה דריבתה התורה השבות הרבה כדר"א בסמוך וק"ל ועפ"ז יש ליישב קצת הא דלא משני הכי לעיל בסמוך אלא שאין להאריך כיון שהתוספות מתרצין בע"א:

שם כדר"א דאר"א הכל צריכין דעת בעלים חוץ מהשבת אבידה. ויש לתמוה אמאי מייתי מלתא דר"א דהא מברייתא גופא משמע שפיר דקמ"ל דלא בעינן דעת בעלים והמקשה נמי ידע מזה דע"כ בלא דעת בעלים איירי וא"ל הא דמייתי האי דר"א היינו לאשמעינן דבשאר דוכתי צריך דעת בעלים וא"כ איצטריך לאשמעינן דבהשבת אבידה אינו כן משא"כ המקשה היה סובר דבכל דוכתי נמי לא בעי דעת בעלים הא נמי ליתא דאכתי קשה אמאי מייתי דר"א טפי משאר אמוראי טובא דפליגי בפרק הגוזל בתרא דף קי"ח ויש ליישב לפי מ"ש התוספות שם דלר"א איירי בהשבת אבידה אף ע"ג שכבר ידעו הבעלים שהאבידה היא אצל זה ואפ"ה לא בעינן דעת בעלים ומש"ה קאמר הכא דברייתא נמי איירי כה"ג וא"כ איכא רבותא טפי. אבל המקשה היה סובר דאיירי שלא ידעו בו הבעלים וא"כ ליכא רבותא כלל להני אמוראי דסברי בכל דוכתי נמי שלא לדעת א"צ דעת אבל לדר"א אתי שפיר ועיין שם בתוס' וק"ל:

שם ואי ס"ד ש"ש הוי וכו' קרנא בעי שלומי. קצת קשה אמאי לא מוקי לה כגון שטוען שלא נטלה מתחילה על מנת להשיבה לבעלים ואם כן כ"ע מודו דלא הוי ש"ש כיון דלא הוי מתעסק במצוה ולא שייך פרוטה דר' יוסף ואין זה דוחק לאוקמי בהכי כיון דבלא"ה הכא איירי בע"כ מאינש דלא מעלי שהרי רוצה לגוזלה עכשיו בטענות שנגנבה ממנו ועוד דשפיר מצי לאוקמי כגון שלא הכיר בה

אם היא של מי שמחויב להשיבה לו וא"כ רצה לזכות בה לעצמו ולא שייך נמי פרוטה דר' יוסף ויש ליישב על פי מה שאכתוב בסמוך:

עוד שם ואי ס"ד ש"ש הוי וכו' וקשה דלמ"ד ש"ח הוי נמי קשה אמאי איצטריך קרא לרבויי שומר אבידה לתשלומי כפל ומ"ש מדין שמירה גופא בשומר אבידה דלא מצרכינן קרא אלא מסברא אמרינן דהוי ש"ח א"כ ה"ה לכפל ויש ליישב דבשלמא לענין שמירה גופא שפיר אמרינן מסברא דהוי ש"ח ליחייב מיהת בפשיעה דמהיכא תיתי לפטור כיון שפשע אבל לענין כפל דקנס הוא סד"א דלעולם אינו חייב אלא היכא שנעשה שומר מדעת בעלים אבל לא בשומר אבידה קמ"ל דאפ"ה חייב ועי"ל דלמאן דס"ל שומר אבידה כש"ח דמי היינו מהאי קרא גופא מדמרבי ליה קרא לענין כפל וס"ל דבש"ש לא שייך כפל דלסטים מזויין גזלן הוא ובזה נתיישב נמי מה שהקשיתי בסמוך דלמא קרא איירי כשלא נטלה ע"מ להחזירה דא"כ תקשה ל"ל קרא ובזה יש ליישב ג"כ הא דבהאי קרא קמא לא כתיב אלא כסף או כלים ובפרשה שניה דש"ש כתיב בהמה ולפמ"ש א"ש למ"ד שומר אבידה כש"ח דמי ובש"ח דוקא מצינו כפל אבל לא בשומר שכר וא"כ לא מצי למכתב בהמה דבב"ח כ"ע מודו דשומר אבידה חייב בגניבה ואבידה משום דנקט ניגרא ברייתא וא"כ לא משכחת ביה כפל בטוען טענת גנב אלא בכסף וכלים ודו"ק. ואף ע"ג דבקרא דעל כל דבר פשע כתיב ב"ח ע"כ לא קאי אלא אשומר אבידה דאל"כ תקשה מהכא נמי אף למ"ד שומר אבידה כש"ח דמי אמאי משלם כפל דהא בבע"ח כ"ע מודו דחייב בגניבה ואבידה וכיון דס"ל ליסטים מזויין גזלן הוא לא משכחת כפל בב"ח אע"כ דקרא דעל כל דבר פשע לא קאי אלא בטוען טענת גנב בפקדון ולא באבידה אלא בכסף או כלים:

בפרש"י בד"ה טענת גנב וכו' ונמצא שבידו הוא משלם ת"כ עכ"ל. היינו דוקא שנשבע ע"ז שגנבה ממנו ועי' בפ' מרובה:

בתוספות בד"ה כגון שטענו כו' אך בההוא ק"ו שאין עליו תשובה קשה דבפ' השואל וכו' אכתי יש עליו תשובה דמה לש"ש שכן משלם כפל בטוען גניבה באונס עכ"ל. ולכאורה יש לדקדק דהא אמאי דילפינן לחייב שואל בגניבה ואבידה מק"ו דש"ש קאי האי פרכא וא"כ היאך שייך למיפרך מה לש"ש שכן משלם כפל בטענת גניבה באונס משא"כ בשואל שהרי בשואל גופא אם נאמר דפטור מגניבה ואבידה שייך ביה טענת כפל אפילו בגניבה באונס כיון שרוצה לפטור עצמו מן הקרן דודאי לא שייך להחמיר לענין קרן בגניבה באונס מבלא אונס אבל מלסטים מזויין פריך שפיר דמצינו ביה כפל לש"ש משא"כ בשואל שהרי חייב בקרן דהיינו שבויה דמרבינן ברישׁ פרק השואל להדיא לחיובא וראוי להאריך בזה אלא שאין כאן מקומו ויתבאר בפ' המפקיד ובפ' השואל בעז"ה:

דף נז:

בתוספות בד"ה לא אם אמרת וכו' ותימה להאי תנא מנלן וכו' איפוך אנא כו' עכ"ל. כוונתו בזה דעכשיו אם אומרים דכפילא בשבועה עדיף א"כ שייך טפי לומר דפרשה ראשונה דפטר בה גניבה ואבידה איירי בש"ש כדי להחמיר בו לחייבו כפל בטוען טענת גנב ופרשה שניה איירי בש"ח ומחייבינן ליה בגניבה וקולא היא לגביה כדי שיפטור מכפל כן מוכרח לפרש לפי הסוגיא אלא שיש לדקדק התינח בגניבה שייך לומר איפוך אנא אבל באבידה דליכא כפל א"כ איך אפשר לומר דפ' ראשונה איירי בש"ש ופטרינן ליה באבידה ובש"ח הקל לחייב אלא דבאמת אבידה גופא לא כתיב באורייתא לפטורא בפ' ראשונה ואף לפי האמת צ"ע ואין כאן מקומו:

בא"ד שם ותימה להאי תנא וכו' עכ"ל. ונראה לי דהאי תימה לא קאי אלא למאי דמסקינן הכא דס"ל לסטים מזויין גנב הוא וס"ל שומר אבידה כש"ש דמי וא"כ מקשה שפיר כדפרישית אבל אם נאמר דהאי תנא ס"ל לסטים מזויין גזלן הוא ושומר אבידה כש"ח דמי א"כ לא שייך להקשות כלל איפוך אנא כדי לפטור ש"ח מכפל דא"כ אמאי מחייבינן שומר אבידה בכפל דלמה יגרע מש"ח דעלמא ועוד דלא משכחת ביה כפל כלל כיון דחייב בגניבה בקרן ואף למש"כ בסמוך דמאן דס"ל כש"ח דמי היינו מסברא דמהיכא תיתי לפטור כיון שפשע וא"כ אם נאמר איפוך אנא ומחייבינן ש"ח בגניבה אכתי נוכל לומר דשומר אבידה קיל מיניה טפי כיון שלא קיבל עליו שמירה ולא מחייב אלא בפשיעה ושפיר משכחת ביה כפל מ"מ הקושיא ראשונה במקומה עומדת דכיון דלסברתינו עכשיו דכפילא בשבועה עדיף א"כ אי ס"ד דשומר אבידה כש"ח דמי לא שייך לומר איפוך אנא ולפטור ש"ח מכפל כיון דאפי' בשומר אבידה דקיל חייב בכפל אע"כ דקושי' התוס' היינו למ"ד ש"א כש"ש דמי ודו"ק:

בא"ד ועוד קשה דבסמוך וכו' דפריך מה לש"ש וכו' אדרבא כיון דחמור הוא וכו' עכ"ל. ויש לדקדק דמלשון התוספות משמע דהמקשה דבסמוך לא פריך שפיר וא"כ הק"ו דברייתא במקומו עומד וקשה דאדרבא יותר יש להתמיה על גוף ברייתא אי ס"ד דכפילא בשבועה עדיף היאך יליף גניבה בשואל מק"ו דש"ש אדרבא בשואל לפי שהוא חמור יש לפוטרו בגניבה מקרן כדי שיתחייב בכפל ויש ליישב משום דגופא דברייתא דבסמוך מצי סבר שפיר דקרנא בלא שבועה עדיף מכפילא וא"כ לק"מ אלא אמקשה בסמוך דבע"כ ס"ל דכפילא בשבועה עדיף מקשו שפיר שאינו נמשך לי' הקושיא שלו שפיר לפי סברתו אח"ז עיינתי בתו' פ' המפקיד דף מ"א ע"ב דשם מקשו נמי אגופא דברייתא ולפמ"ש א"ש דהתם מקשו לר"י ולר"א דסברי דכפילא בשבועה עדיף א"כ קשיא להו מברייתא אבל כאן לא שייך להקשות כן כמ"ש וק"ל:

בא"ד וי"ל וכו' שם בפ' המפקיד מתרצים התוס' עוד תירוץ אחר בשם רבינו שמואל והא דלא מייתי ליה הכא אכתוב שם בעז"ה:

בגמרא ואי ס"ד וכו' איכא למפרך מה לש"ש שכן משלם כפל. וקשה דמ"מ מצינו למעבד הק"ו בענין אחר מה שבורה ומתה שפטור בש"ש חייב בשואל גניבה שחייב בש"ש אינו דין שחייב בשואל דבכה"ג לא שייך האי פירכא כמ"ש התוספות בפרק כיצד דף כ"ו ד"ה אינו דין שחייב בד' דברים וכמ"ש שם באריכות ליישב מה שכתבו התוספות שם בדף הקודם להיפך ומ"מ קשיא סוגיא דהכא ואף שיש לומר דבאמת לא קשיא לתלמודא הכא אלא מלישנא דברייתא דיליף הק"ו שומר שכר משואל מ"מ תקשה מיהת בתוספות בד"ה קסבר האי תנא וכו' דמקשי' התו' לרב יוסף מנ"ל לחיובא גניבה בשואל דמש"ש לא יליף דאיכא למיפרך וכו' ולמ"ש לק"מ דר"י מצי למילף בענין אחר והיינו גניבה ואבידה משבורה ומתה וכדכתיבנא ויש ליישב דלא מצינן למילף גניבה ואבידה משבורה ומתה דאיכא למפרך מה לשבורה ומתה דמלתא דסליק אדעתיה הוא משא"כ בגניבה ואבידה דלא סליק אדעתיה וכדפרכינן בשבויה בפרק השואל ומה שיש לדקדק עוד דלא תיקשי ממ"ש התוספות בפ' כיצד ד"ה אני לא אדון וכו' יתבאר בפ' המפקיד ובפ' השואל בעזה"י:

שם בגמ' ואי ס"ד ליסטים מזויין גנב הוא כו' איכא למיפרך מה לש"ש שכן משלם כפל כו'. נ"ל דהא דפשיטא לתלמודא דש"ש משלם כפל לאו משום דאתי בק"ו מש"ח דהא איכא למיפרך מה לש"ח שכן משלם כפל בכל טענותיו אלא משום דהשתא אליבא דרב יוסף קאי דשומר אבידה כש"ש דמי וכתיב ביה בהדיא כפל בטענת לסטים מזויין ועי"ל דש"ש אתיא בג"ש מש"ח כדמסיק הש"ס בפ' המפקיד ולכל הפירושים תו לא שייך קושית התוס' לענין שואל דמאן יימר ששייך כפל כלל בשואל ודוק היטב:

בגמרא איתיביה לא אם אמרת כו' א"ל הכי קאמר. משמע דאתי לאוקמי הך ברייתא דשליחות יד צריכה חסרון כר' יוסף דשומר אבידה כשומר שכר דמי וקשיא לי היאך אפשר לומר כן דא"כ לא לכתוב שליחות יד בש"ש ותיתי משומר אבידה גופא דהוי נמי ש"ש וכתיב בה להדיא שליחות יד דמחויב כפל ע"י שבועה דכתיב בהך פרשה ונקרב בעה"ב אם לא שלח ידו אע"כ לומר לך דשליחות יד א"צ חסרון וצ"ע ליישב:

בתוס' בד"ה נפלה לגינה וכו' והוא שאינה יכולה לירד וכו' עכ"ל. ונראה דה"ה כשהרועה משמרה שלא תרד וא"כ לא הוי תחילתו בפשיעה ובהכי מתיישב טפי הא דאמרינן בסוף הסוגיא כל אימת דמשתמטא להתם רהטא והקשה הת"ח הא איירי כשאינה יכולה לירד והאריך בזה ולפמ"ש א"ש דמתניתין איירי אע"פ שיכולה לירד אלא שהרועה משמרה וע"ז מסיק ר"ח דכשיצאה וחזרה בעי שמירה מעולה וק"ל:

דף נח.

בתוספות בד"ה אי נמי מבריח ארי וכו' וא"ת והרי פורע חובו וכו' וי"ל דהכי פי' וכו' וכיון דאיכא תרתי וכו' לא חשיב מבריח ארי וכו' עכ"ל. לולא דברי התוספות היה אפשר לתרץ בענין אחר דהא דפורע חובו חשיב מבריח ארי היינו משום דהו"ל לאתנויי וכמ"ש התוספות בסוף הדיבור וכוונתם דמי הכריח לזה לפרוע שלא מדעת הלוה הו"ל להמתין עד שיגוש המלוה את הלוה ואז יפרע מדעת הלוה ויתנה עם הלוה שיחזור ויפרע לו ומדלא עשה כן מתנה בעלמא הוא דיהיב ליה משא"כ בנדון דידן ובשאר דוכתי דמבריח ארי שהשעה עוברת שאינו יכול להודיע ולהתנות שפיר נוטל שכרו וא"כ לפ"ז מצינו למימר דאדרבא לעולם מבריח ארי נוטל שכרו היכא דאיכא חדא למעליותא כגון דאית ליה פסידא אף ע"ג דמדעתו א"נ שלא מדעתו אף ע"ג דליכא פסידא וא"כ לא קשיא נמי קושיא שניה של התוספות מההיא דהשוכר את הפועלים שחוזר ונוטל שכרו וכן בשטף נהר חמורו משום דבהני ה"ל כמאן דהתנה דמסתמא ניחא ליה ליתן שכרו כמ"ש התוספות בסוף הדיבור אבל באמת דברי התוספות בלא"ה מוכרחים דע"כ הא דמשני הכא תרתי שינויי בגמרא היינו דתרתי למעליותא דוקא בענין דא"ל דתירוצא קמא סובר דאף ע"ג דלית ליה פסידא שקיל אגרא כיון שהוא שלא מדעתו דאין שום סברא לומר כן אם לא שנאמר דזה נהנה וזה לא חסר חייב ואנן אסקינן לעיל פרק כיצד הדר בחצר חבירו שלא מדעתו פטור משום דלא חסר מידי אף ע"ג שהלה נהנה אלא ע"כ דאדרבא לישנא בתרא לאוסופי אתי דאע"ג דשלא מדעתו אפ"ה פטור היכא דלית ליה פסידא דלעולם אינו נוטל אלא בדאיכא תרתי והיינו כמ"ש התוספות וא"כ מקשו התוספות שפיר קושיא שניה מההיא דהשוכר וכו' וכמו שאכתוב עוד בסמוך:

בא"ד וא"ת דבסוף השוכר וכו' ואין לומר דבכל הני וכו' דהא הכא בשמעתין משמע וכו' ולא היה נוטל כלום וכו' עכ"ל. לכאורה אין זו הקושיא נמשך לדבריהם הקודמים דאפשטא דגמ' נמי יש להקשות כן אהא דמקשה בגמ' ואימא ה"נ משמע דמשום דה"ל מבריח ארי אין לו ליטול כלום וכן אהא דמשני מבריח ארי לית ליה פסידא משמע דלא שקיל אפילו שכרו וא"כ קשה מכל הני דמייתי התוספות ולפמ"ש בסמוך א"ש דאפשטא דגמ' לא מצי לאקשויי דמצינו למימר דההיא סוגיא דהכא לא איירי כלל משכר בטילה דההיא ודאי שקיל אלא כל השקלא וטריא היינו שאינו נוטל מה שנהנה הלה דהיינו כל ההיזק שהיה נעשה לולא הצלתו ולענין זה מדמה ליה שפיר למבריח ארי שאינו נוטל אלא שכרו ולמסקנא נמי שמשני מבריח ארי לית ליה פסידא היינו ליטול יותר משכרו אבל שכרו מיהא נוטל דשכר טרחא חשיב שפיר אית ליה פסידא ועוד דלענין שכרו ה"ל כמאן דהתנה כמ"ש התוספות בסוף הדיבור אבל למ"ש התוספות דקשה מהאי דפורע חובו ומשני דבע"כ תרתי בעינן דאית ליה פסידא ושלא מדעתו משמע דמדעתו אע"ג דאית ליה פסידא לא שקיל מידי וא"כ כ"ש שכר טורחו שאינו נוטל דלא עדיף מאית ליה פסידא וא"כ מקשו שפיר מיהו למ"ש לחלק בין פורע חובו של חבירו בענין אחר היה אפשר ליישב קושיית התוספות ואין להאריך וצ"ע:

בגמרא ומ"ד שהוחלקה במימי רגליה אבל דחפה חברתה פשעה ומשלמת מה שהזיקה וכו' וקשה דא"כ אדנקט בסיפא ירדה כדרכה והזיקה משלמת מה שהזיקה ליתני דחפה חברתה וכ"ש ירדה כדרכה והכא לא שייך לשנויי אורחא דמלתא נקט כמ"ש התוס' בד"ה נפלה לגינה דהתם כיון דלא מצי לאפלוגי אלא כשיכולה לירד כדרכה א"ש דאורתא דמלתא נקט אבל הכא מצי למיפלג וליתני בדידיה דומיא דרישא שאינה יכולה לירד ואפ"ה חייב בדחפה חברתה ונ"ל ליישב למאי דאמרינן בסמוך דירדה כדרכה והזיקה במי לידה חייב למ"ד תחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב דהכי קי"ל ולפ"ז א"ש דנקט במתני' ירדה כדרכה והזיקה חייב בכל ענין אפילו במי לידה אבל בדחפה חברתה אף ע"ג דחשבינן לפשיעותא היינו לענין הזיקה בנפילה גופא דהו"ל למיסק אדעתיה אבל מ"מ לענין הזיקה במי לידה לא חשבינן לה תחילתו בפשיעה דדחיפת חברתה גופא מלתא דלא שכיחא היא דהא דחיפה תולדה דקרן היא ואמרינן בכולה תלמודא דקרן אין הזיקו מצוי וכל כה"ג דלא שכיחא לא חשיב תחילתו בפשיעה לענין סופו באונס כדמשמע בהדיא בפרק הפרה גבי התליע מתוכו דלא קמיבעיא ליה אלא היכא דשכיחי גמלים וכמו שכתבתי באריכות בדף נ"ג בתוספות בד"ה ובעל הבור ע"ש ודו"ק:

דף נח:

בתוספות בד"ה שמין בית סאה באותה שדה כו' וקשה דהיכא מצינו שתי שומות הללו דבקרא לא כתיב וכו' ומן המשנה לא משתמע כלל עכ"ל. ונראה ליישב לפרש"י דלישנא דמתני' הכי דייק מדנקט בית סאה באותה שדה דלשון באותה שדה מיותר לכך משמע לרש"י דבאותה שדה קאי אשומת בית סאה ששמין אותה לפי ערך כל השדה והיינו בששים ובזה א"ש נמי הא דמקשה בגמרא היכי שיימינן ועי"ל דלישנא דקרא נמי הכי משמע מדכתיב בשדה אחר ואי ס"ד דלעולם אין שמין אלא אותה שדה שאכלה מתוכו אין זה שדה אחר אע"כ דקאי אבית סאה ששמין אותה בערך שדה אחר שהיא גדולה ממנה בששים וק"ל:

בגמרא אלא א"ר הונא וכו' הכי קתני אין שמין קב בפני עצמו מפני שמשביח ניזק וכו'. וקשה מאי משביח הניזק שהרי אינו נוטל אלא דמי היזק וכמו כל הנזקין ועוד קשה מאי איריא מפני שמשביח ותיפוק ליה דגזרת הכתוב הוא מובער בשדה אחר וא"ל דתנא דברייתא אתי לאשמעינן דמה שאמרה תורה ששמין על גב שדה היינו כי היכי דלא לכחוש מזיק משא"כ אם הוא לטובת המזיק כגון שאכלה חזיז או סמדר בפירות שדברים אלו אינן שווין אלא דבר מועט אם שמין אותן כמו שהן עכשיו ואם שמין אותן ע"ג השדה ישומו אותן יותר לפי מה שהיה סופן להשביח סבר תנא דברייתא דבכה"ג אין שמין ע"ג השדה אלא ישלם דמי החזיז או סמדר גרידא דעיקר טעמא דקרא להקל על המזיק וכן משמע באמת לישנא דברייתא אבל א"א לומר כן דא"כ אתי' האי ברייתא דלא כחד מכל הני תנאי דברייתא דבסמוך גבי קטמה נטיעה ועוד דבעובדא דאליעזר זעירא מקשינן בפשיטות על מאי דקאמרינן משלם דמי כופרא והא הוו תמרי משמע שאין שום סברא לומר שישלם דמים מועטים כמו ששוין עכשיו ונ"ל דאדרבא האי ברייתא אתיא כר"ש דס"ל אכלה פירות גמורים משלם פירות גמורים ובאינם גמורים הוא דקאמר קרא ששמין ע"ג שדה אחר ור"ש לטעמיה דדריש טעמא דקרא ויהיב טעמא משום דמלתא מציעתא הוא בפירות שאינן גמורים לישום ע"ג שדה אחר שאם נאמר שישלם כפי ששווין עכשיו יפסיד הניזק הרבה כדמקשה אליעזר זעירא והא הוו תמרי ואם נאמר שישלם כמו שסופן להשביח מפסיד המזיק וזה שאמרה ברייתא אין שמין קב בפנ"ע והיינו כמו שסופן להיות גמורים ע"ז קאמר מפני שמשביח ניזק דהא לאו פירות גמורים הזיקו עכשיו והיינו נמי כדמקשה אליעזר זעירא והא לאו תמרי שקיל מיניה לכך עבדינן מלתא מציעתא לשער ע"ג השדה ובששים ובזה נתיישב היטב הל' מפני שמשביח הניזק והיינו שיטול הרבה יותר ממה ששוה הנזק אבל בפירות גמורים לא איכפת לן לישום הפירות בפ"ע כיון שאינו נוטל הניזק יותר ממה שהזיקו כנ"ל ברור ודו"ק:

דף נט.

בתוספות בד"ה אכלה סמדר ודוקא בסמדר וכו' ובחזיז מודה ר' יהושע או כר"י הגלילי או כרבנן וכו' עכ"ל. והקשה מהרש"א א"כ דרבי יהושע מצי סבר בחזיז כרבי יוסי דאע"ג דליכא פירי אפ"ה משערינן במשוייר א"כ ה"ה בלולבי גפנים נמי משערינן במשוייר וא"כ מאי פריך בגמרא ר"ש בן יהודה היינו רבי יהושע דהא לר"ש בן יהודה בלולבי גפנים רואין כמה היה יפה ולרבי יהושע נידון כמשוייר עכ"ל מהרש"א. ודבריו אינם מובנים לי שהרי כתבו התוספות דבסמדר דענבים לא שייך לידון כמשוייר לפי שאלו מתקלקלים ואלו ניצולים וא"כ כ"ש דבלולבי גפנים לא שייך לידון כמשוייר מה"ט גופא אע"כ דבלולבי גפנים נמי מודה רבי יהושע דרואין כמה היה יפה והנראה מזה דמהרש"א סבר דדוקא לתועלת הניזק אמרינן דלא שייך בענבים נידון כמשוייר והיינו אפילו נתקלקל המשוייר מצי למימר דלמא הנך לא הוו מתקלקלי אבל אם המשוייר הוא טוב לא מצי המזיק למימר דלמא הוו הנך מתקלקלי דקלקול לא שכיח וא"כ אכתי שייך בלולבי גפנים נידון כמשוייר לטובת הניזק יותר משנאמר רואין כמה היתה יפה אבל לא ידעתי מאין הוציא הסברא זו כדי להקשות על תוס' דמסברא נראה להיפוך דכל שכן לתועלת המזיק יש לנו לומר יותר שלא להוציא ממון מספק וצ"ע ודו"ק:

בד"ה ר"ש בן יהודה וכו' משום דלא הוי ליה להזכיר לולבי וכו' אבל בהדי פגים ובוסר שייך לכוללו שפיר דטעמא משום דחשיב כפגים עכ"ל. פי' דודאי אי אמרינן דרשב"י ס"ל סמדר דינו כפגים וא"כ פליג אדרבנן לכך הוצרך ליתן טעם משום דחשיב כפגים אבל אם נאמר דס"ל סמדר דינו כלולבים לא הוצרך ליתן שום טעם כיון דקאי אמלתא דחכמים ואינהו נמי הכי סברי בסמדר ועוד נראה דבשלמא אי סבר סמדר דינו כפגים הוצרך להזכיר פגים משום דמשמע דבפגים כו"ע מודו דרואין כאילו עומדין ליבצר וא"כ שפיר קאמר כי היכי דמודו בפגים אודו נמי בסמדר אבל א"א דסמדר כלולבים ס"ל לא הוצרך להזכיר לולבים דהא בלולבים גופייהו לאו כ"ע מודו דרבי יוסי ס"ל נידון כמשוייר דע"כ לא גרע משחת ור' יהושע נמי מצי סבר הכי כמ"ש תוס' לעיל וק"ל:

דף נט:

בגמרא אליעזר זעירא וכו' אמר להו האי מאן דקץ כופרא מאי משלם א"ל משלם דמי כופרא וכו' א"ל בששים אמרו ליה מאן אמר כוותיך. וקשה ואינהו דאמרי מעיקרא משלם דמי כופרא מאן קאי כוותייהו דשום תנא לא סבר הכי ויש ליישב קצת ע"פ הסברא שכתבתי לעיל די"ל דהא דקי"ל ששמין ע"ג השדה היינו לתועלת המזיק אם אינו רוצה לשלם דמיהן כגון שגוף הפרי שוה יותר אבל אם רוצה לשלם כמו ששוה הפרי עכשיו לא מחמרינן עליו יותר דלא גרע מגזלן שמשלם כשעת הגזילה ואם כן מעיקרא הוי סברי הכי הני דבי ריש גלותא דתנא דמתני' נמי מודה בהא וכן משמע קצת מלשון התנא דברייתא דלעיל דקתני אין אומרים ישלם דמיהן משמע דאם רוצה לשלם דמיהן שמין לו כל זה י"ל למאי דהוי ס"ד מעיקרא אבל למסקנא כולהו תנאי מודו דלעולם שמין ע"ג השדה ובששים וק"ל:

בתוספות בד"ה המגדיש וכו' איצטריך למיתני או למסתמא דלא כרבי וכו' עכ"ל. כוונתם דאע"ג דכבר שנינו בפרק הפרה לגמרי כל הני בבי דמתני' במשנה דהקדר וכו' הכניס פירותיו לחצר בע"ה וכו' ע"ז כתבו דאפ"ה איצטריך למתני' הכא למסתמא דלא כר' והיינו לפי סברת המקשה דלא סלקא אדעתיה לחלק בין ההיא דהכא לדהתם ומה שכתבו או לאשמעינן דאפי' ר' מודה היינו למסקנת התרצן וק"ל:

בד"ה ליבתה הרוח כולם פטורים וכו' וכן משמע בירושלמי וכו' תמן אמרינן ברוח של אונסין וכו' עכ"ל. וכצ"ל ופירושו רוח סערה דלא שכיח אבל ברוח שהעולם מתנהג בו היינו סתם רוח שאינה מצויה חייב ור"י ורבי שמעון סברי דאפילו בכה"ג פטור כיון שאינה מצויה תדיר לא הו"ל לאסוקי אדעתיה ומייתי התוספ' ראיה מר"י ור' עקיבא דקי"ל הלכתא כוותייהו וק"ל:

דף ס.

בתוספות בד"ה ליבה וליבתה הרוח וכו' כשאין ברוח בפני וכו' דאי כשיש בו וכו' למה יתחייב עכ"ל. כי בפשוטו למה יתחייב משום דאם נאמר דאיירי כשיש ברוח כדי ללבות ע"כ נמי דאיירי בברייתא שזה המלבה אינו בעל האש דאל"כ ליחייב ממ"נ כיון שיכול להזיק ברוח מצויה דבהכי איירי ולא גרע מהביא את האור או העצים במקום שיכול להזיק ברוח מצויה דחייב וא"כ וכי בשביל שהוסיף בנזק וליבה בעצמו יפטור אע"כ דאיירי שהמלבה אינו בעל האש לכך הקשו שיתחייב בעל האש והמלבה יפטור אבל למאי דמסיק התוס' דאיירי כשאין ברוח כדי ללבות מצינן למימר שפיר דאף אם המלבה הוא בעל האש אפילו הכי פטור כשאין בכל אחד כדי ללבות בפני עצמו וכן משמע להדיא מלשון התוספות שכתבו ולכך כאן פטור דבלאו ליבוי לא היתה יכולה להזיק וכו' והטעם יתבאר בסמוך:

בד"ה רב אשי אמר וכו' לכך הכא לא מיקרי מבעיר אלא גורם וכו' ע"י הרוח המסייעו עכ"ל. דבריהם סתומים קצת דלכאורה קשה מ"ש מכל דיני אש כגון אבנו וסכינו ומשאו שהניחן בראש גגו ונפלו ברוח מצויה דחייב ולא אמרינן דהוי גורם ע"י הרוח המסייעו וכן בהמביא את האור או עצים אע"ג שלא ליבה כלל אלא הרוח בלבד אפ"ה חייב ולא אמרינן גרמא בעלמא הוא אלא דנראה דלא דמי משום דחיוב האש הוא משום חציו או ממונו וא"כ באבנו וסכינו ומשאו או בהביא את העצים על האש או איפכא תיכף בהנחה זו מיקרי המבעיר את הבערה כיון שהוא בעל האש שחץ או הממון שלו מוכנין להזיק ואינו מחוסר אלא מעשה הולכה בעלמא וא"כ כשבסוף בא הרוח מצויה והוליכה את התקלה שלו למקום הניזק יש לנו לחייב את בעל התקלה כיון שפשע מעיקרא בהנחת התקלה אבל זה המלבה באש שהיה כבר אין לנו לקרותו המבעיר את הבעירה שהרי אין זה החץ שלו ולא ממונו אלא עיקר החיוב של המלבה הוא שמוליך החץ וממטה כחו למקום הניזק וכיון שאין בליבויו כדי ללבות הרי אינו זורק החץ עד מקום הניזק והרוח נמי אינו מוליך התקלה שלו אלא כ"א מסייע בהולכת התקלה והוי גרמא בעלמא ובמה יש לנו לקרותו המבעיר את הבעירה אלא דלפ"ז אכתי תקשה הניחא כשהמלבה אינו בעל האש אבל אם הוא בעל האש בעצמו למה יפטר שהרי החץ הוא שלו והוא בעצמו מוליכו למקום הניזק עם הרוח המצויה ושניהם יחד מוליכים התקלה שלו והוי פושע גמור ומדברי תוס' ודאי משמע דאפי' בכה"ג פטור כמ"ש לעיל בסמוך וכן משמע מל' התוס' בהדיא בסמוך בד"ה והכא גרמא וכו' דאם שנים הביאו עצים וכו' פטור אף ע"ג שהתקלה הוא שלהם ויש לנו לקרותו המבעיר את הבעירה אלא דבאמת לק"מ שהרי בשעת הנחת העצים או האור לא שייך לקרותו המבעיר שאין כאן שום תקלה כיון שאין סופו להזיק מאליו שהרי אין ברוח כדי ללבותו וא"כ בשעת הנחה פסוקי מפסקי גיריה ובמה שליבה אח"כ נמי אין לקרותו המבעיר כיון שאין בו כדי ללבות וכמ"ש והרי זה דומה לזורק כלי מראש הגג והיה תחתיו כרים וכסתות וקדם הוא בעצמו וסילקן דפטור דכיון דבעידנא דשדא מפסיק גיריה ועל סלוק הכרים גורם בעלמא הוא וה"נ דכוותיה. הוצרכתי להאריך בדברים פשוטים ומבוארים בלשון תוס' כדי להוציא מלב המתמיהים ולהקל על המעיין ועיין בתוספות בפ' לא יחפור ובמהרש"א שם אלא שקצרו ובכלל דברי דבריהם ודו"ק:

בא"ד ומר בר רב אשי דפריך גבי רקתא וכו' עכ"ל. משום דרקתא דומה ממש לליבוי דהכא שגוף הרקתא אינו דבר תקלה שמתחייב בה משום הנחתן שהרי הוא אין רצונו להניחו שם אלא שהלכה מעצמה מכחו ע"י הניצוץ שלו והניצוץ בא מלבה דהכא ובשניהם אין בכח שלהם להזיק אם לא ע"י הרוח המסייע ודמי לגמרי להדדי וכן הוא במהרש"א שם ע"ש וכן בגץ היה משמע לכאורה דדמיא לנדון דידן כיון שאין הנזק אלא ע"י כחו עם הרוח המסייעו וע"ז כתבו התוס' דאכתי לא דמי משום דבגץ מכה בכח גדול כ"כ כדי שתלך לחוץ ואם כן בהכאה עושה התקלה והרוח מוליך גוף התקלה שלו ומזיק והוי פושע אבל בליבוי דהכא אין במעשיו שום תקלה שהרי אין בה כדי ללבות כלל וכן ברקתא אין שם תקלה ע"י מעשיו כמ"ש ובהביא את העצים או באבנו וסכינו ומשאו אע"ג שאין במעשיו תקלה חייב על הנחתן במקום הזה דבהנחה זו נעשית התקלה ונגמרה אלא שמחוסרת הולכה וכיון דשכיחא ע"י רוח מצויה חייב ועיין בתוס' פרק לא יתפור ובמהרש"א ודוק היטב:

בא"ד ולא רצה להעמיד וכו' נראה שזה נמשך לדבריהם הקודמים דמה שאמרו בגץ ניחא ליה דתיזל היינו שמכה בכח גדול יותר ממה שצריך למלאכתו כדי שיצאו הניצוצות לחוץ וזה מוכרח דאל"כ ה"ל גרמא בעלמא כמו שיתבאר וא"כ ע"כ לא איירי מתני' מסתם ניצוצות היוצאים מאיליהם ע"י צורך המלאכה אלא דוקא מאותן שיצאו ע"י הכאתו בכח גדול כדי שיצאו וא"כ קשיא להו לתוס' שפיר אמאי לא מוקי לה כשמכה בכח גדול עד שיש כדי להזיק בלא הרוח כיון דבלא"ה מתני' לא איירי בכל ענין אבל לולי דבריהם הקודמים לא היה מקום להקשות כן די"ל דלישנא דמתני' סתמא משמע שהניצוצות יצאו מאיליהם בלא הכאה יתירה כלל אלא כפי הצורך למלאכתו ומה שאמרו בפ' לא יחפור ניחא להו דתיזל היינו מפרשים משום דמסתמא ניחא להו בהכי לכך לא רצו להקשות כן אסתמא דתלמודא דפרק לא יחפור רק ע"פ המשך דבריהם הקודמים וק"ל:

בגמרא ולכתוב רחמנא שדה ולא בעי הנך. וקשה דהא קמה ודאי איצטריך לרבנן למעוטי טמון ודוחק לומר דלר"י לחוד פריך וא"ל דמ"מ פריך שפיר אפי' לרבנן דלא לכתוב אלא שדה וקמה דא"א לומר כן דאי כתב רחמנא הני ה"א דוקא הני דאיכא הפסד מרובה אבל קוצים דאיכא הפסד מועט לגמרי טפי מליחכה נירו ה"א דפטור איצטריך נמי קוצים בשלמא אי הוה מקשה דלכתוב שדה לחוד ודאי איתרבו אפי' קוצים דסתם שדה משמע כל מה שבשדה אבל כיון דקמה איצטריך למעט טמון איצטריך נמי למכתב קוצים דלא תימא דאיתמעטו מקמה וע"כ צ"ל דקוצים הוי טפי הפסד מועט מליחכה נירו דאלת"ה מאי משני בגמרא אי כתב שדה הו"א מה שבשדה אין ופרש"י דסד"א דתבואה קאמר קרא ולא קרקע ממש להכי כתיב קמה בהדיא דהשתא אייתר שדה לגופה של קרקע עכ"ל. וא"כ אכתי קשה גדיש וקוצים ל"ל ותיפוק לי מק"ו מליחכה נירו מיהו מגדיש ודאי משני שפיר דאי לאו גדיש לא הוי ידעינן למעט טמון מקמה דהא קמה איצטריך לגלויי על שדה דאיירי מליחכה נירו ולא תבואה אבל מדכתיב גדיש ע"כ דשדה היינו קרקע ממש ואייתר קמה למעט טמון וא"כ שפיר צריכי גדיש וקמה ושדה אבל מקוצים לא הוי משני מידי דכיון דליחכה נירו איתרבי משדה מהיכא תיתי למעט קוצים אע"כ דקוצים הוי הפסד מועט טפי מליחכה נירו וא"כ משני שפיר דכיון דאיצטריכו למיכתב הני פרטי איצטריך נמי קוצים דל"ת דוקא הני דהפסד מרובה ולא קוצים וא"כ הדרא קושיא לדוכתא כיון דאף לסברת המקשה איצטריך קמה למעט טמון ע"כ איצטריך נמי קוצים כדפרישית ואי מגדיש לחוד פריך לא שייך לישנא דלא בעי הנך והנלע"ד ליישב דהא דמקשה ונכתוב רחמנא שדה היינו כדי למעט טמון אבל לגופה לא צריך שום קרא דאף אי כתב סתמא כי תצא אש ומבעיר שלם ישלם אתרבו כל מילי דמהיכא תיתי לחלק ואפי' קוצים וליחכה נירו הכל במשמע אלא ע"כ דשדה גופא אתי למעט טמון ושפיר שייך טפי למעט טמון משדה כדאשכחינן דממעטינן טומאה טמונה מוכל אשר יגע ע"פ השדה וא"כ מקשה שפיר דלא לכתוב אלא שדה למעט טמון וממילא איתרבו כל מילי דמהיכא תיתי למעוטינהו ע"ז משני שפיר דאי לא כתב אלא שדה הו"א דשדה אדרבא למעוטי אתא דדוקא מה שבשדה לאפוקי קרקע גופא לכך איצטריך נמי קמה לגלויי על שדה דהיינו קרקע ממש ואכתי לא הוי ידעינן למעט

טמון לכך כתב נמי גדיש כי היכי דלייתר קמה למעט טמון ושדה לגופה של קרקע ואכתי ס"ד דכל הני פרטי אתי למעט קוצים דהוי הפסד מועט לכך כתב נמי קוצים ודוק:

דף ס:

נמרא לעולם יכנס אדם בכי טוב וכו' שנאמר ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בוקר. ויש להקשות דלמא שאני התם שניתן רשות למשחית על ידי מכות בכורות ואינו מבחין כדלעיל אבל בשאר לילות לעולם אימא דליכא סכנתא ונראה ליישב דע"כ הא דתני ר"י לעיל כיון שניתן רשות למשחית נמי לאו משום מכות בכורות איירי שהיא לא היתה ע"י שום משחית אלא ע"י הקב"ה בכבודו ובעצמו כדדרשינן ועברתי אני ולא מלאך וא"כ לא שייך לומר אינו מבחין אלא הא דקאמר כיון שניתן רשות למשחית היינו משום דסתם לילה הוא רשות למשחיתים וכן פרש"י להדיא בחומש ע"פ דואתם לא תצאו ע"ש וא"כ ילפינן שפיר דלעולם יכנס בכי טוב ואין להקשות א"כ מאי ענין האי קרא ללילה של מכות בכורות ומה נשתנה מכל הלילות כבר פירשו היטב הרא"ם דהתם הוצרך להזהירם טפי שאם א' מהם היה ניזוק היו המצריים אומרים שמכות בכורות גופא היא ששלטה בהם והוי חילול השם בדבר שמשה אמר ולכל בני ישראל וכו' וידעו כי ה' הפלא בין ישראל וק"ל:

שם בגמרא וכ"ת ה"מ היכא דליכא אימה וכו' ת"ל מחוץ תשכל חרב ומחדרים אימה אע"ג דמחדרים אימה וכו'. נראה דעיקר הראיה דבחוץ קרי ליה שיכול חרב שהיא לשון מיתה ודאית ובחדרים קרי אימה בלבד ממילא משמע דלכנס רגליו טפי עדיף ובזה נתיישב הא דלא מייתי מהאי קרא בלחוד משום דאי לאו דאייתי ראיה מקרא דלך עמי בא בחדריך שיש רשות למזיקים בשעת הדבר אפי' ביממא ע"כ היינו מפרשים דהאי קרא דשיכול חרב לא קאי על חרב מלאך המות אלא על חרב האויבים אבל לבתר דאייתי ראיה דחרב מלאך המות נמי שכיח ביממא מייתי שפיר מהאי קרא כדכתיבנא והא דמייתי נמי קרא דואתם לא תצאו היינו משום דניחא ליה לאתויי קרא דאורייתא וכן בסמוך גבי רעב וק"ל:

שם ת"ר רעב בעיר פזר רגליך שנאמר ויהי רעב בארץ וירד אברם וכו' ויש לדקדק כיון דלא מייתי מאברהם אלא היכא דליכא סכנת נפשות א"כ מאי ראיה צריך ע"ז דפשיטא שיפזר אדם רגליו להמלט על נפשו וי"ל דודאי באברהם נמי היה קצת סכנה לירד מצרים מיראת שרה כמו שאמר והרגו אותי וכו' ואף אם יאמר אחותי היא איכא סכנה דעריות כמו שקרה באמת לולי ה' עוזר לה ואפ"ה כיון דליכא סכנת נפשות לגמרי מייתי נמי ממחנה ארם ועי"ל דעיקר קרא מייתי על פיזור רגלים היינו שיפזר רגליו עם כל אשר לו למקום השובע ולא יסמוך עצמו להביא טרף לביתו ממקום השובע למקום הרעב והטעם שמא יקחו אנשי מקומם ממנו כל אשר לו ועוד טעמים אחרים וע"ז מייתי שפיר מאברהם ואין להקשות מיעקב שעשה ההיפך מזה דהתם מאת ה' היתה לו להצטער כ"ב שנה בצער יוסף נגד כ"ב שנה שלא קיים כיבוד אב אלא לפ"ז לא יתיישב ראיה דמחנה ארם וצ"ע:

עוד שם אבל היכא דליכא סכנת נפשות לא ת"ש לכו ונפלה אל מחנה ארם וקשה מאי ראיה צריך ע"ז דפשיטא דסכנת רעבון גרע טפי מסכנת חרב האויב ומקרא מלא הוא טובים היו חללי חרב מחללי רעב ויש ליישב משום דסד"א דספק חרב גרע טפי משום שהוא בידי אדם שהוא בעל בחירה משא"כ ספק סכנת רעבון הוא בידי ה' ואין ההיזק מצוי כ"כ וכמאמר דהע"ה נפלה נא ביד ה' וכו' קמ"ל דאפ"ה יש לפזר רגליו משום דרעב קשה מחרב דמינוול כדאיתא פ' השותפין. אבל מ"מ תקשה דא"כ למה מסרו עצמם המצורעים ליפול אל מחנה ארם דהא שבי גרע טפי אפי' מרעב דכולהו איתנהו ביה וטפי היה להם להיות בספק רעב ועוד ודאי שהוא ביד ה' וכדכתיבנא ונראה שלזה כיון רש"י אם אמרנו בד' אנשים מצורעים עכ"ל. נראה מזה דכיון שהיו מצורעים לא היו מתיראים משבי דסתם שבי היינו שראוי למכור לעבדים ולשפחות כמאמר הכתוב משא"כ במצורע דלא חזי למידי לשום עבדות וליכא אלא סכנת חרב לכך היו בוחרים בחרב טפי מרעב וכמ"ש וק"ל:

שם בפרש"י אם אמרנו וכו' בד' אנשים מצורעים עכ"ל. כבר כתבתי בסמוך קצת ישוב ל' רש"י בזה ועוד יש לפ' לפי פשוטו דקשה לרש"י מאי מייתי מאותן ד' אנשים ולא מייתי משאר כל אנשי העיר ההיפך מזה דאע"ג שהיו ברעב גדול אפ"ה לא נפלו אל מחנה ארם ע"ז כתב רש"י דהנהו מצורעים היו והיו יושבים בלא"ה מחוץ לחומת העיר לכך היו יכולים ליפול למחנה ארם משא"כ שאר אנשי העיר לא היו יכולים לצאת מקיר העיר וחוצה בציווי המלך שלא היה רוצה להשלים עם מחנה ארם ומבית המלך אין ראיה משום שלא היה להם רעב כ"כ וק"ל:

רש"י בד"ה ת"ש מסיפא דקרא אם יחיונו נחיה וגו' עכ"ל. נראה דכוונתו על סוף הכתוב ואם ימיתונו ומתנו דמהכא משמע שהיה סכנת נפשות ועי"ל מדלא הזכיר אלא אימת המיתה ולא יראת השבי דקשה טפי אע"כ שלא היו מתיראים משבי כדכתיבנא בסמוך:

שם בגמרא ויתאוה דוד וכו' אמר רבא וכו' טמון באש קמבעיא ליה. ולכאורה אין זה אלא דברי נביאות שלא מצינו שום רמז בפסוק ע"ז ולולי דברי רש"י היה נראה דר"נ נמי ס"ל דהוי פלשתים מטמרי בגדיש של שעורים או עדשים ודריש לה מקראי כמו ר"ה אלא שנראה לו דבר תימא דודאי דמי גדיש של שעורים לגבי דוד מלתא זוטרתי היא ומלך כמותו לא היה לו לשלוח תחלה שלשה מגיבורי ישראל עבור דמי הגדיש בלבד לכך הוסיף ר"נ טמון באש קמיבעיא ליה ולהיות שבעל הגדיש לא היה שם היה מתירא שיתבענו סך עצום ורב וכן משמע קצת מל' התוס' לקמן ואע"ג דאמרי' לקמן דבמדליק בשל חבירו כ"ע מודו דחייב בטמון מ"מ שייך פלוגתיהו דר"י וחכמים לענין כלים שאין דרכן להטמין בגדיש וק"ל:

בתוספות בד"ה מהו להציל עצמו וכו' ואיבעיא ליה אי חייב לשלם כשהציל עצמו מפני פקוח נפש עכ"ל. ואע"ג דלאו הצלת עצמו בלבד היה אלא הצלת כל ישראל ואף דאם נאמר שבעל הגדיש לא היה שם מ"מ תקשי לא יהא אלא רודף שרודף להציל את הנרדף מיד הרודף שפטור אף אם שיבר כלים של כל אדם כדאיתא בפרק הנשרפין אלא דהתם טעמא מאי משום דאם לא כן אין לך אדם שיציל את חבירו מיד הרודף והכא כיון שגם דוד עצמו היה בסכנה לא שייך האי טעמא:

בד"ה דלא שביק להו לאחלופי. עיין ברא"ש ובמהרש"א:

דף סא.

בגמרא אמר כך מקובלני וכו' כל המוסר עצמו וכו' אין אומרים דבר הלכה משמו. ולפי' זה יש ליתן טעם קצת למ"ד טמון באש וכפרש"י שע"י מעשה שבא לפניו א"כ למה לא נזכר שום רמז בפסוק מזה והיינו כדי שלא יזכר זה הדין על שמם אם היה נרמז בפסוק בפירוש ולאינך אמוראי ודאי נזכר הדין על שמם דהא כתיב בהדיא ויצילה והיינו משום דפשטו לאיסורא אלא דאינהו לא חיישו להאי טעמא דכל המוסר עצמו א"א דבר הלכה משמו וקרא דלא אבה לשתותם איצטריך לגופיה:

בתוספות בד"ה מאי ולא אבה דוד לשתותם וכו' ומכאן קשה לפרש"י וכו' דלפירושו ה"ל למימר שלא רצה להיפטר מחמת שהוא מלך עכ"ל. ולפרש"י יש ליישב דלר"נ ששאלו על טמון ע"כ שהסנהדרין פשטו לו דהלכה כחכמים דפטרי דהכי קי"ל וא"כ פריך שפיר מאי ולא אבה דוד וק"ל:

בתוספות בד"ה דרך הרבים מאן תנא ר"א היא אמתניתין קאי עכ"ל. פי' דהיינו רבי אליעזר דמתני' לקמן בסמוך וא"כ הוי שפיר סתם ואח"כ מחלוקת והוצרך לכתוב כן וכן ברש"י פי' ר"א במתניתין עכ"ל. משום דבקצת נוסחאות גרסי דתניא משמע דברייתא היא ולישנא דפטור מסייע להו קצת דבמשנה דלקמן לא מצינו ל' פטור בדברי ר"א ומחלוקתו וכן משמע לכאורה דמדברי ר"א במתני' דלקמן אין ראיה משום דאיהו יהיב שיעורא די"ו אמה ממקום התחלת דליקה ואע"פ שדולק והולך בלי שום הפסק כגון שהעצים מצויין לה אפ"ה פטור מי"ו אמות ואילך והכא במשנתינו לא משמע דפוטר אלא היכא שעברה הדליקה ודילגה למרחוק מהלאה לדרך ר"ה שהיא י"ו אמה ובאותו רוחב הדרך לא הדליקה כלום והכי משמע לישנא דעברה דרך ר"ה דומיא דעברה נהר וטעמא דפטור היינו דוקא בכה"ג דמלתא דלא שכיחא היא דילוג כי האי וא"כ היה מקום לפ' דלא מייתי אלא מאיזה ברייתא דאיירי בהאי ענין גופא ע"י דילוג לכך הוצרכו רש"י ותוס' לפרש דמר"א דמתני' דלקמן מייתי ואפ"ה א"ש משום דלמאי דמסקינן דמשנתינו איירי בקולחת א"כ אין לחלק בין עצים מצויין לה או לא דהכי משמע מברייתא דתניא כוותיה דרב שאין לחלק בין עצים מצויין לה אלא בנכפפת דוקא אבל בקולחת אפילו עצים מצויין לה אפ"ה מלתא דלא שכיחא היא שתדליק ברוחב י"ו אמה ולא ה"ל לאסוקי אדעתיה וא"כ מייתי שפיר ממתני' דלקמן וכ"ש דא"ש טפי לשמואל דמוקי לה בנכפפת ואפילו הכי לא משמע ליה לחלק בין עצים מצויין לה או לא דמתניתין דלקמן לדידיה נמי על כרחך בנכפפת איירי דומיא דרישא ובריית דלעיל לא שמיעא ליה וא"כ מייתי שפיר מר"א דמתני' ודו"ק:

בד"ה אלו מפסיקין וכו' במסכת פיאה בסדר המשנה גרסינן דרך היחיד וכו' ומפרש בירושלמי וכו' עכ"ל. משום דאיכא דגרסי איפכא וכן בשביל היחיד נמי יש חלופי גרסאות הובא בתוי"ט שם ונפ"מ לענין סוגיא דשמעתין דלמאן דגריס איפכא הוי כל המשנה בדרך לא זו אף זו וא"כ בנחל נמי א"ש בין לרב בין לשמואל דכיון שאין נוח להילוך שהוא עמוק ומכ"ש אי אית ביה מיא בכולהו מלתא דפשיטא הוי לגבי אינך דמפסיק אבל לגירסת התוס' הוי משמע לכאורה דע"כ כל המשנה בזו ואצ"ל זו נקט לה ואפי' בשביל מצינו למימר כיון דבקבוע איירי הוי מלתא דפשיטא לגבי כל הנך דלא קביעי להילוך וא"כ תקשי בנחל מא"ל תינח לשמואל דאמר אריתא דדלאי לא פשיט כ"כ כמו דרך היחיד שזה רחב ארבע אמות וזה רחב אמה אבל לרב דאמר נהר ממש והיינו רוחב ח' אמות וא"כ היא מלתא דפשיטא לגבי דרך היחיד ולא אתי כלל בזו ואצ"ל זו כמו כולהו אינך בבי דמתני' לכך פי' התוספות דמ"מ אפי' להאי גרסא א"ש למאי דמפרש בירושל' דמשום סיפא איצטריך וכו' ולפ"ז מ"מ כל המשנה בלא זו אף זו או בזו ואצ"ל זו אלא קצת בבי לדיוקא דרישא וקצתן לדיוקא דסיפא ועוד דאפי' בלאו זו ואצ"ל זו ולא זו אף זו א"ש כיון דכולהו צריכי לגופייהו או לדיוקא דסיפא ודו"ק:

דף סא:

בד"ה ולית ליה לר"ש שיעורא קס"ד וכו' אפי' אין ראוי לעבור עכ"ל. אף שרש"י נמי פי' כן להדיא אלא שהתוס' הוסיפו אפי' אין ראוי לעבור משום דלכאורה יש לדקדק מאי מקשה דר"ש אדר"ש דלמא שאני הכא שפשע מעיקרא בגוף הדליקה לענין מקום הקרוב לכך מחייבינן ליה אפי' אם הזיק בריחוק גדול ומטעם תחילתו בפשיעה וסופו באונס אבל התם שהרחיק מעיקרא כשיעור שנתנו חכמים לא שייך לחייבו לכך כתבו התוס' דדייק שפיר מדמחייבינן ליה אפילו אין ראוי לעבור כגון שהדליק בתוך שלו בענין שאין ראוי לעבור כלל חוץ לגבולו וא"כ לא פשע כלום ואפ"ה מחייב ליה ר"ש במתני' וא"כ מקשה שפיר וק"ל:

בד"ה לא יעמיד וכו' שיכול לעכב עליו בעל העליה וכו' ובקונטרס פי' וכו' וכמו שפירש ניחא וכו' עכ"ל. ויש לדקדק דא"כ דניחא כפי' הקונטרס למה פי' הם בענין אחר ועוד מאי ענין זה הדיבור לכאן ובפרק לא יחפור ה"ל לפ' ונראה משום דמסוגיא דשמעתין משמע קצת כפי' התוס' דהא כולהו תנאי דהכי לבד מר"ש יהבי שיעורא לענין רוחב הדליקה ובתוך השיעור הזה יש לו רשות להדליק וא"כ איך קפסיק ותני התם שבני עיר יכולים לעכב עליו כל שלא הרחיק בגובה ד' אמות ולא יהבי שיעורא נמי אם התנור רחוק משאר בתי העיר כשיעור השנוי במשנתינו אין יכולים לעכב ואם הזיק פטור מלשלם אבל לפי' תוס' דעל בעל עליה קאי א"ש דלא שייך כלל שיעור' דרוחב לגבי בעל העליה ולא יהיב שיעורא אלא בגובה ולפרש"י יש ליישב וק"ל:

במשנה היה גדי כפות לו וכו' למאי דמסקינן דבמדליק בתוך שלו איירי בבי דרישא ופטרי רבנן אפי' במה שדרכו להיות בגדיש א"כ צ"ל דהכא דמחייבינן אגדי היינו בדחזי ליה המדליק דלאו טמון הוא אבל מל' הרמב"ם פי"ב מהל' נזקין משמע דאיירי דלא חזי ליה המדליק ובמדליק בשל חבירו ע"ש בהה"מ ובתוס' פ' כיצד:

בפרש"י ר"י מחייב אטמון ובכלים ל"ש כו' שדרכן להטמין עכ"ל. נראה לו לפרש כן משום דלישנא דתלמודא הכי דייק דלא אידכר כלל מארנקי אלא במדליק בתוך של חבירו ולישנא דמתני' נמי הכי דייק מדקתני המדליק את הגדיש והיו בו כלים וכו' דסתם כלים משמע כלי גדיש ואי ס"ד דר"י אארנקי נמי מחייב ה"ל למיתני בפירוש וא"ל משום מלתא דרבנן נקט דאפי' בכלי גדיש נמי פטרי דהא בהדיא קתני אינו משלם אלא גדיש של חטים אע"כ דר"י גופא לא מחייב במדליק בתוך שלו אלא כלים שדרכן להניחם שם וטעמא דמלתא נראה לפרש"י דר"י סובר דדוקא במדליק בשל חבירו חייב אפי' אארנקי בגדיש דאע"ג דלא הוי ליה למזיק לאסוקי אדעתיה אפ"ה חייב דא"ל הניזק מאי הוי לך גבי דאזקתי' שהרי מזיק בידים הוא וכדאיתא לקמן גבי דינר הזיקתו משלמת של זהב אבל במדליק בתוך שלו לאו מזיק איקרי אלא פושע והוי כמו פשיעה בדינר דאינו משלם אלא מאי דה"ל לאסוקי אדעתי' וכן משמע מל' רש"י שם כמו שיתבאר אבל מ"מ קשה לפרש"י היכן אשכחן במתני' דס"ל לר"י במדליק בשל חבירו דחייב אפילו אארנקי בגדיש ואיך קאמר רבא דפליגי בתרתי ולא נרמז מזה במתני' ואי משום דקתני ומודים א"כ קשיא לישנא דמתניתין גופא כיון דלא איירי ר"י ממדליק בשל חבירו ומארנקי מאי ומודים בשלמא לפי' תוס'

דר"י במדליק בשלו נמי מחייב אפי' בכלים שאין דרכן להניחם שם א"ש דהאי בבא גופא דרישא שמעי רבנן לר"י חדא דאית ביה תרתי כיון דר"י במדליק בשלו מחייב אפילו אארנקי בגדיש כ"ש במדליק בשל חבירו וקאמרי ליה רבנן במדליק בשלו פליגינן עלך לגמרי דאפי' בכלים שדרכן להניחם שם נמי פטור ובמדליק בשל חבירו מודינן לך מיהת בהא דחייב בכלים שדרכן להניח שם וא"ש ומודים אבל לפרש"י ודאי קשה וצ"ל בדוחק דלפי' רש"י מדייק רבא מדנקט במשנה ומודים מכלל דשמעי רבנן לר"י בעלמא דס"ל מדליק בשל חבירו מחייב אפילו אארנקי בגדיש וק"ל:

בתוספות בד"ה אלא אמר רבא וכו' בסוף הדיבור ובדבר שאין דרכו פטרי מסברא דלא איבעי ליה לאסוקי אדעתיה וכו' עכ"ל. בספר המלחמות להרמב"ן האריך בזו הסוגיא ומכלל דבריו שתמה על זו הסברא דמ"ש משאר נזקי ממון דלא מצינו דפטור על דברים שאין דרכו להניח שם מטעמא דלא איבעי ליה לאסוקי אדעתיה אע"כ דלא שייך האי טעמא אלא בשומרים דוקא ע"ש באריכות וסוף דבריו שיש לו שיטה אחרת בזו הסוגיא דהא דפליגי ר"י ורבנן במדליק בשל חבירו בדברים שאין דרכן היינו בשאין עדים בדבר שאותן הדברים היו שם אלא שהניזק טוען כך וקא מיפלגי אי נאמן על כך או לא והיינו אי שייך תקנת נגזל בכה"ג שאין דרכו או לא והביא ראיה ברורה מל' הירושלמי הובא ג"כ ברא"ש אבל מ"מ צריך ליישב כי היכי דלא תקשה לפרש"י ותוס' ונראה דיש לחלק דודאי בשאר נזקי ממונו דרמיא עליה שמירת ממונו לגבי דכ"ע מכל מיני הנזקין שבעולם ואין קצבה לדבר א"כ לא שייך לומר אילו הייתי יודע מאותן הדברים הווינא מנטר טפי כיון דא"א לו בשום ענין לידע עד כמה יעלה החיוב שלו ולא נכנס כלל לגדר הקצבה וממילא רמיא עליה נטירותא מעליא וכיון שלא שמרו הרי פשע וחייב אבל בשומרים דלא רמי עליה אלא שמירת אותו הדבר בלבד וכן בנדון שלפנינו במדליק בשל חבירו איירי נמי כגון שיושב ומשמר גחלתו שלא תדלק אנה ואנה אלא אותו הגדיש או הבירה בלבד א"כ סברי רבנן שפיר דמצי למימר אילו הייתי יודע מאותן הדברים שאין דרכן הווינא מנטר טפי או לא הייתי מדליקו כלל. אלא דמ"מ קשה לרש"י דמפרש אליבא דר"י דבמדליק בשלו נמי פוטר מדברים שאין דרכן והיינו ע"כ נמי מטעמא דלא הו"ל לאסוקי אדעתיה א"כ קשה קושיית הרמב"ן מ"ש משאר נזקי ממונו דבמדליק בשלו ודאי איירי שלא שימר גחלתו ולא שייך לחלק מהאי טעמא דפרישנא וצ"ע ליישב ודו"ק:

דף סב.

בפרש"י בד"ה מאי הוי ליך גביה דאזקתיה וכו' דמבעיר לאו מזיק בידים הוא אלא פושע כדכתיב כי תצא אש מעצמה עכ"ל. ויש לדקדק דא"כ במדליק בשל חבירו דמזיק בידים הוא אמאי פטרי רבנן אדברים שאין דרכן ולא אמרינן מאי הוי ליך גביה וכו' נראה מזה דרש"י סובר דהאי שמעתא דרבא אזלא אליבא דר"י דוקא ולכך לא מייתי אלא מהני דמודי בה ר"י והיינו כאותן הפוסקים שהביא הרי"ף דפסקי הלכתא כר"י ועי"ל דארנקי בגדיש לא שכיחא כלל וגרע טפי מדינר דהבא כמ"ש התוס' לקמן גבי מרגניתא בכספתא ע"ש לכך לא מייתי רש"י אלא מחיטים ושעורים דדמיא ממש לדינר זהב וכסף ומיהו בלא דקדוק לשון רש"י בלא"ה לק"מ די"ל דמדליק בשל חבירו נמי לאו מזיק ממש בידים הוא דלא איירי שהדליק גדישו של חבירו בכוונה אלא שהדליק אש בשדה חבירו שלא ברשות והזיקה מעצמה דבכה"ג לא מיקרי אלא פושע וכ"נ מל' הרמב"ם וק"ל:

בתוספות בד"ה שאינו משלם במדליק בתוך שלו איירי וכו' ובסמוך מדמי לה וכו' עכ"ל. גם לפירושם צ"ל כתירוץ השני שכתבתי בסמוך בל' רש"י ומיהו אפי' לתירוץ הג' שכתבתי דמדליק בשל חבירו נמי לאו מזיק מיקרי א"ש ומאי שכתב ובסמוך מדמי לה לאו למימרא דבשל חבירו לא שייך לדמותו לפשיעה אלא יש לפרש כמו שכתב מהר"ם דמדמי ליה לדינר משמע דאיירי בדלא חזי ליה ואין להקשות נמי מאותה הסברא שכתבתי לעיל בל' התוס' ליישב קושית הרמב"ן דתשמע במדליק בשלו לא שייך לחלק בין מאי דלא הו"ל למיסק אדעתיה היינו דוקא במדליק דעלמא משום שאין לו לידע מה בביתו של חבירו ומסתמא חייב נטירותא בכל מילי אבל הכא שהשאיל רשותו להגדיש בלבד ולבסוף ראה שהוא שעורים א"כ מצי שפיר למימר אילו הייתי יודע שיש בו שאר דברים הוינא מנטר טפי הגחלת שלי וסברא זו יש לה רמז בלשון הרמב"ן גופא ודו"ק:

בגמרא לר"י דמחייב על נזקי טמון באש עשו תקנת נגזל באשו. והטעם שהחמירו באש לענין תקנת נגזל יותר משאר נזקי ממון משמע משום דמזיק בידים הוא דלכאורה משמע דבמדליק בשל חבירו דוקא איירי וכ"נ להדיא מלשון התוס' כמו שיתבאר ואע"ג דע"כ האי מדליק בשל חבירו דאיירי ביה ר"י ורבנן היינו כגון שנפלה גדר שלא מחמת הדליקה דכלו לו חיציו ובהא איירי מודים דמתני' דאלת"ה הוי מצי לאפלוגי בדידיה דאפילו מדליק בשלו נמי מחייבי על מידי דדרכו בגדיש למאי דקי"ל אשו משום חציו וכדאוקמינן להדיא בפ' כיצד וא"כ דכשנפלה גדר שלא מחמת הדליקה איירי אכתי לא הוי מזיק בידים אלא נזקי ממון גרידא כמו שאמרו שם שורו הוא דלא טפח באפיה מ"מ י"ל כיון דמעיקרא הזיק בידים החמירו בו לעשות תקנת הנגזל. אבל מל' הטוח"מ סי' תי"ח ובש"ע שם משמע דאפי' במדליק בתוך שלו נמי שייך תקנת נגזל ואפילו לרבנן וכגון דלא כלו לו חיציו ע"ש וצ"ל הטעם משום דחשיב כנזקי גופו הואיל דמשום חציו חייב וצ"ע מהיכן למדו כן בפשיטות כיון דסוגיא דשמעתין אזלא לר"י ולדידיה אפי' היכא דכלו לו חיציו נמי חייב אפי' במדליק בשלו אטמון אבל תקנת נגזל לא שייך כלל בכה"ג כיון דלאו מזיק בידים הוא וחיציו נמי לא הוי דהא כלו ליה וא"כ ע"כ דסתמא דשמעתין בשל חבירו איירי ומנא להו להני פוסקים לחייב בתקנת נגזל במדליק בשלו וצ"ע ודו"ק:

בתוס' בד"ה לר"י וכו' אלא רבותא אשמעינן דלר"י אפי' ארנקי בגדיש וכו' עכ"ל. וקשה דהוו מצי לפרושי בפשיטות דאשמעינן דלר"י אפי' במדליק בשלו עשו תקנת נגזל ונראה מזה דהתוס' סברי דבמדליק בשלו לא שייך כלל תקנת נגזל וכדפרישית בסמוך ועי"ל דבמדליק בשלו הוי מצי לאשמעינן אפילו לרבנן נמי וכגון שלא נפל הגדר שלא מחמת הדליקה דבכה"ג אפילו רבנן מודו דחייב אדברים שדרכם וא"כ לאשמעינן דעשו תקנת נגזל אע"כ דעיקר הרבותא משום דברים שאין דרכן שם:

בד"ה מי מנחי וכו' עד סוף הדיבור. עי' בס' המלחמות להרמב"ן דלדידיה אתיא בפשיטות לפי שיטתו שמפרש דמתני' נמי איירי בתקנת נגזל וכ"כ הש"ך בח"מ סי' שפ"א ע"ש:

בא"ד ולא דמי לדינר זהב דלעיל וכו' עכ"ל. פי' דדינר זהב איבעי לאסוקי אדעתה טפי ממרגניתא דהכא דלא עבידי אינשי דמנחי לה בכספת' אבל בחיטים ושעורים דלעיל מדמי שפיר לדינר זהב וכסף דהתם נמי איבעי לאסוקי אדעתיה דעבידי אינשי לחפות חיטים בשעורים וכדומה לו ואפ"ה פטור וה"ה בדינר זהב וכסף וק"ל:

שם בגמרא א"ל רב אדא וכו' מה בין חמסן לגזלן. ותימא מה ענין זה לכאן ונראה דמייתי לה משום דקאמר לעיל שעשו תקנת נגזל באשו וכן במסור מספקא ליה ואע"ג דבמתני' דשבועות לא קחשיב אלא נגזל לחוד וא"כ סד"א שהכל בכלל גזלן דכל מאן דמפסיד ממונא דחברי' גזלן מקרי להכי מקשה מה בין גזלן לחמסן ומשני דחמסן היינו דיהיב דמי אבל בלא דמי בכל מילי מיקרי גזלן ובאמת צ"ע לדינא מאן דמזיק ממון חבירו בידים אי מיקרי גזלן לענין עדות ומלשון הפוסקים לא מצינו דפסול אלא מסור לחוד אלא מסברא נראה דפסול דמה לי גוזל לעצמו ומה לי גוזל ע"מ לאבדה ואע"פ שמשלם הזיקו מ"מ פושע מיקרי ולא גרע מחמסן וכן משמע מסוגייתינו מלשון המפרשים דמבעיר בכוונה וכן בטש בכספתא מיקרי גזלן גמור וצ"ע:

הדרן עלך הכונס פרק ששי

דף סב:

בתוספות בד"ה מי קתני אין בין וכו' והקשה הר"י מאורלייניש מהא דתנן בפרק קמא דמגילה וכו' עד כאן לשונו. במס' מגילה תירצו התוס' עוד תירוץ אחר דמצינו בפ"ק דתענית דאין בין נמי זימנין דלאו דוקא וכו' ע"ש אבל בסוגיא דהכא א"א לומר כן דקאמרינן בהדיא מדקתני אין בין משמע להדיא דאין בין לא שייך תנא ושייר ולפ"ז צ"ל דהא דאמרינן בתענית דף י"ב ותסברא אין בין דוקא היינו דמעיקרא ס"ד הכי משום קושיא דקא שייר תיבה מיהו למאי דאסקינן דתיבה לאו שיורא היא לעולם נימא דאין בין דוקא בכ"מ. ומ"מ יש ליישב תירוץ התוס' דמס' מגילה אף לפי הסוגיא דהכא והיינו למאי דמסקו התוס' בד"ה מרובה קתני בשם יש מפרשים דהיכא דנקט מרובה משייר אף דבר אחד וא"כ י"ל דהא דקאמר מי קתני אין בין היינו דבאין בין נמי שייך תני ושייר אלא שצריך לשייר שני דברים וא"ש בתענית דלמאי דס"ד דשייר נמי תיבה הוי שני דברים וכן במגילה נמי יש לומר דשייר תו מידי אחרינא וכמ"ש מהר"מ כאן ודו"ק:

בד"ה מרובה קתני וכו' לשון ראשון וכו' וא"ת ומאי שייר דהאי שייר עכ"ל. נראה שהקושיא נמשך אחר דבריהם הקודמים דלישנא קמא ולישנא בתרא לא פליגי אלא אי חשיב מרובה כמו אין בין או לא וא"כ מקשו לו יהא דלא חשיב כמו אין בין ויכולין אנו לומר שפיר תנא ושייר כדמצינו בדוכתי טובא בש"ס דאמרינן תנא ושייר היכא דלא קתני אין בין מ"מ בעינן מיהא דלישייר תרי מילי וא"כ מאי שייר הכא דהאי שייר וק"ל:

בא"ד ועוד שמשייר שותף וכו' ושותפים שגנבו וכו' עכ"ל. ויש לדקדק א"כ ללישנא קמא דלא אמרינן תנא ושייר היכא דקתני מרובה א"כ אמאי שייר מילי דשותפים וכה"ג מקשה בהדיא בירושלמי ונראה ליישב משום דללישנא קמא איירי מתני' דהכא בטט"ג כמו בגנב עצמו וא"כ לא מצי למיתני מילי דשותפין משום דשותפין לא מצי למפטר נפשיה בטט"ג מחבריה דשותפים ש"ש הם זה לזה כשנתעסקו כ"א יומו וכשנתעסקו שניהם ביחד כ"ש דלא שייך טט"ג דהא פטור אפילו בפשיעה משום שמירה בבעלים ולא שייך שבועה גביה דלחייב כפל וכן בשותף שטבח שלא לדעת חבירו לא שייך למיתני בטט"ג וכגון ששניהם היו שומרים עליה ואח"כ טבח או מכר אחד מהם דבכה"ג ליכא טעמא למיפטרי' דהא רמיא כוליה נטירותא על זה כמו על זה ולא מיקרי בהכי שותף דעיקר טעמא בשותפים שגנבו היינו משום דעל חלק השותף הוי כמו גונב אחר הגנב כמ"ש ר"י שם ובט"ג לא שייך האי טעמא מש"ה לא פסיקא ליה למיתני אבל הכא איירי התוס' ללישנא בתרא דדחינן דמתני' לית ליה דר' חייא בר אבא וא"כ לא איירי מתני' אלא בגנב עצמו וא"כ הוי שפיר שיור מלתא דשותפין וק"ל:

בא"ד ועוד י"ל דאין לחוש וכו' כיון דלא נחית למניינא עכ"ל. נראה דלאו דוקא היכא דנקט מניינא בהדיא שייך דוקא לדקדק מאי שייר דהאי שייר דהא בפ"ק שנינו חומר בשור מבבור וכו' ולא קתני מניינא ואפ"ה מקשה הש"ס מאי שייר דהאי שייר (משא"כ הכא דלא קתני אלא חדא מלתא כתבו שפיר דאין לחוש) וכהנה רבות בתלמוד אלא כיון דקתני מילי טובא שיש באחד מה שאין בחבירו הוי כמו נחית למניינא וכן בכל דוכתי נקט מילי טובא משא"כ הכא דלא קתני אלא חדא מלתא כתבו שפיר דאין לחוש:

בגמרא מנה"מ דת"ר על כל דבר פשע וכו' אע"ג דהאי קרא לא כתיב אלא בטט"ג ילפינן שפיר אף לענין גנב עצמו מואם ימצא הגנב דרישא דקרא ועל כל דבר פשע נמי קאי עליה כדדרשינן לקמן ואף למאן דילף גנב עצמו מאם המצא תמצא אפ"ה לא מייתי לה הכא משום דדבר שאין בו רוח חיים לא כתיב התם בהדיא וניחא ליה לאתויי מעל כל דבר פשע דכתיב בהדיא שלמה ואפ"ה הוצרך לאתויי הברייתא ולא מקרא גופיה משום עופות דלא כתיבא בהדיא:

שם אבל עופות לא. הא דלא משני דילפינן שור שור משבת משום דכל היכא דדרשינן כללא ופרטא לא שייך למילף משבת כ"כ התוס' בפרק הפרה דף נ"ד ואף למאי דמסקינן דלא שייך הכא למדרש כללא ופרטא אלא מריבויא דכל מרבינן עופות אפ"ה איצטריך משום דכתיבי כמה פרטי וכולהו צריכי וא"כ סד"א דכל הני פרטי דוקא הם ולא שייך תו למילף משבת כמ"ש שם בפ' הפרה דכל היכא דכתיבי תרי פרטי שייך יותר לומר דקרא דוקא כתיב ולמעט אינן משנאמר דילפינן משבת לכך איצטריך ריבויא דכל וק"ל:

בתוס' בד"ה יצאו קרקעות וכו' וי"ל דאיצטריך להיכא דנשבע ע"י גלגול עכ"ל. ובשטרות נמי שייך גלגול אף למה שכתב בסמוך דאפילו אבדו בידים פטור מדאורייתא וא"כ לא שייך להשבינו אפילו ע"י גלגול שלא פשע ושלא שלח יד דשבועה זו מה טיבה כיון דאפי' אי מודה דפשע מיפטר מ"מ שייך מיהא שבועה שאינו ברשותו ע"י גלגול וכן משמע בש"ע ח"מ סי' כ"ה וע"ש בש"ך שהאריך:

דף סג.

בתוס' בד"ה רעהו וכו' תימא לר"י ומאי איצטריך רעהו וכו' הא ליכא שבועה בהקדש ולמסקנא דנפיק כפל ושבועה מחד קרא א"ש עכ"ל. לכאורה לשון התוס' תמוה מאד דקשה ממ"נ מעיקרא מאי סברי להקשות דלא לכתוב רעהו דהא לענין שבועה גופא לא ממעטינן הקדש בפ' הזהב אלא מרעהו דהאי קרא גופא וצ"ל דסברי התוס' דתרי רעהו כתיבי והיינו לענין שבועה ילפינן מוכי יתן איש אל רעהו דרישא דקרא דכל האי קרא דרשינן בפ' הזהב לענין שבועה והכא לענין כפל ילפינן מדכתיב ישלם שנים לרעהו בקרא דעל כל דבר פשע דקיימינן ביה בסוגיין לדורשו לענין כפל א"כ לפ"ז קשה היאך כתב דלמסקנא א"ש דילפינן כפל ושבועה מחד קרא דמ"מ תקשה תרי זימני רעהו ל"ל דבשלמא כולהו תרי קראי דכי יתן ועל כל דבר פשע הכל צריכי כמ"ש התוס' בסמוך בד"ה למה לי למהדר אבל מרעהו תרי זימני ודאי קשה ונ"ל ליישב דודאי מעיקרא הוי סברי התוס'

דהני תרי זימני רעהו חדא לכפל דטט"ג וחדא לשבועה וע"ז מקשו שפיר למה לי תרי קראי כיון שזה תלוי בזה וע"ז תירצו דלמסקנא באמת הכי הוא דילפינן חדא לשבועה וכפל ואידך לגנב גופא דלא תליא כפל דידיה בשבועה וע"כ דקושטא דמלתא הכי הוא לא מיבעיא למ"ד לקמן דגנב גופא ילפינן כל מילי דידיה מקרא דאם ימצא הגנב דכתיב בהאי עניינא א"כ ע"כ דממעטינן הקדש שפיר מרעהו אלא אפי' לתנא דבי חזקיה דיליף כל מילי כפל דגנב גופא מקרא דאם המצא תמצא מ"מ צ"ל דלענין הקדש יליף מרעהו דכתיב בפ' כי יתן או בפ' דעל כל דבר פשע דהא בקרא דאם המצא תמצא לא מצינו שום דרשא למעט הקדש מכפל דוק ותמצא שכן הוא וכ"נ נכון:

בא"ד וא"ת דלקמן נפקא וכו' מוגונב מבית האיש וכו' עכ"ל. לפמ"ש בסמוך נמשך היטב קושיית התוס' לדבריהם הקודמים דוקא דבלא"ה לק"מ די"ל דהאי דרשא דוגונב מבית האיש איצטריך לגנב גופיה וכתנא דבי חזקיה דיליף כל מילי דגנב גופא מקרא בפני עצמו מאם המצא תמצא ולית ליה שום דרשא בהאי קרא למעט הקדש מכפל אי לאו מוגונב מבית האיש ורעהו דהכא היינו לטוען טענת גנב אבל לדבריהם הקודמים דלטענת גנב לא איצטריך דילפינן משבועה מרעהו דרישא דקרא וא"כ ע"כ דרעהו דסיפא דקרא היינו לגנב גופא וכדכתיבנא א"כ מקשה שפיר הא מוגונב מבית האיש נפקא ודו"ק:

בגמרא א"כ נכתוב רחמנא חד פרטא וכו' יש מקשים א"כ אף למאי דמסיק דכל הני פרטי לאתויי עופות אכתי קשיא לא לכתוב אלא שלמה לחוד וממילא נרבה כל בעלי חיים מכעין הפרט דשלמה וכמ"ש התוס' בד"ה דהא כל חד שזו היא סברת המקשה ונראה ליישב דמ"ש התוספות דבע"ח אתיא משלמה דמשום דהוי ב"ח לא גרע זו הסברא באמת אינה מוכרחת דאדרבה משמע דכל היכא דבעינן כעין פרט בעינן שיהא דומה לגמרי דהא קרקעות נמי מצינן דחשיבי טפי ממטלטלין ואפ"ה ממעטינן להו מכעין הפרט ועוד דהרבה טעמים יש לחלק בין ב"ח לשאר מטלטלי אלא שהתוספות לא כ"כ אלא ליישב סברת המקשה שרוצה למעט עופות ודחינן ליה מעיקרא ואקשינן והא שלמה כתיב ומשלמה יש לרבות עופות ועל זה השיב המקשה שפיר אין בב"ח קאמרינן וכו' כוונתו בזה דע"כ לא שייך לרבות עופות משלמה אלא כל חד באפי נפשה דרשינן כדי למעט עופות דלא נרבינהו משלמה דאלת"ה אלא דב"ח נמי שייך לרבות משלמה א"כ לכתוב שלמה לחוד וכמ"ש התוספות אבל התרצן השיב והוכיח להיפך דע"כ דמשלמה לא שייך לרבות שום ב"ח כיון שאין דומה לו ממש דאלת"ה אלא דב"ח איתרבו משלמה והני פרטי דכתיבי היינו למעט עופות נכתוב חד פרטא בב"ח לבד משלמה כדי למעט עופות אלא ע"כ דאדרבא כל הני פרטי לאתויי עופות באם אין ענין כדכתב רש"י משום דשלמה לא שייך לרבות שום ב"ח כיון שאינו דומה לגמרי וכדכתיבנא וא"כ שפיר איצטריכו כולהו פרטי ודו"ק:

שם אלא כל ריבויא הוא וכו' התוס' נדחקו ליישב הא דדרשי' ליה בברייתא להדיא בל' כלל ופרט ולולי דבריהם היה מקום אתי ליישב דברייתא א"ש אליבא דהלכתא משום דקשיא לי מעיקרא מאי מקשה תלמודא אי מה הפרט דבר שנבלתו מטמא במשא וכו' אבל עופות לא דהא אסקינן בנזיר פ' ג' מינין דכל מידי דאיתא בכלל ופרט מרבינן אפי' מאי דדמי לפרט בחד צד וא"כ מהיכא תיתי למעט עופות כיון דדמי בדבר המטלטל וגופו ממון בשלמא הא דבעינן דבר המטלטל וגופו ממון אע"ג דתרי מילי אינון כבר כתבו התוס' שם דכחד צד חשיבי דהי מינייהו מפקת אבל דבר שנבלתו מטמא ודאי חשיב צד אחר שהרי אין לך דבר שנבלתו מטמא שלא יהא דבר המטלטל וגופו ממון וא"כ ממ"נ אית ליה חד צד דדמי לעולם ואע"ג דלא דמי בהא גופא שנבלתו מטמא אפ"ה אית לן לרבויי אלא דבאמת הא מלתא תליא בפלוגתא בפ' בכל מערבין דמאן דס"ל כללא קמא דוקא בעינן דדמי ליה בתרי צדדים ומאן דס"ל כללא בתרא דוקא מרבה אפילו דדמי בחד צד וא"כ ע"כ הא דמקשה תלמודא הכא למעט עופות היינו למאן דס"ל כללא קמא דוקא ומשום דלא מצינו שום תנא שסובר דכפל אינו נוהג בעופות הוא דפריך הכי וע"ז משני שפיר דהא כולהו תנאי מודו בזה היינו משום דס"ל כל ריבויא הוא אבל באמת אנן קי"ל כמ"ד כללא בתרא דוקא דהכי משמע סוגיא דנזיר שהבאתי ועוד דבההיא דבכל מערבין גופא פסק הרמב"ם כוותיה מכלל דהכי קי"ל דמרבינן אפי' דדמי בחד צד היכא דדרשינן כלל ופרט וכלל וא"כ אתיא ברייתא שפיר אליבא דהלכתא דמכלל ופרט וכלל גופא ילפינן אפילו עופות ועיין בתוספות בפרק בכל מערבין ותמצא כדברי ואף למה שכתבו שם התוספות דהא דמרבינן אף על פי שאינו דומה בשני צדדים היינו היכא שהצד השני גרוע מכל מקום נראה באמת דההיא צד גרוע מיקרי דמה ענין נבלתו מטמא לענין תשלומי כפל ודו"ק כן נראה לי נכון. ומתוך מה שכתבתי ממילא נתיישב שיטת הרמב"ם ז"ל במה שהשמיט בחיבורו דפטור מכפל בדבר שאינו מסויים והיא נגד מסקנת הש"ס דממעטינן ליה משלמה וכה"ג יש לתמוה במה שכ' בפירוש המשניות דמשנתינו דילפינן הא דכפל נוהג בכל דבר בכלל ופרט וכלל והוא ג"כ נגד מסקנת הש"ס וכבר תמה עליו הרש"ל ז"ל בס' ים של שלמה בשניהם ולמאי דפרישית אתי שפיר דהרמב"ם ז"ל לשיטתו שפסק להדיא בהלכות מעשר שני כמ"ד כללא בתרא דוקא וא"כ ילפינן שפיר הכל בכלל ופרט וכלל לרבויי נמי אפי' עופות טמאים כדפרישית. ואי תקשה אכתי כל הני תרי כללי ופרטי למה כיון דע"כ לשיטתו כפל ושבועה שווין לגמרי בכל דבר ממילא בחד כלל ופרט סגי כדמסיק הש"ס א"כ לכתוב רחמנא להני פרטי גבי היאך אלמא דהש"ס חושב לסברא פשוטה דכפל ושבועה חדא מלתא כמו שכתבו התוס' אם כן ממילא אפי' למ"ד כללא בתרא דוקא נמי איתא להך סברא. איברא דלענ"ד לא קשה מידי ובפשיטות מצינן למימר דהשתא דממעטינן להא דר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן דטוען טענת גנב באבידה נמי חייב כפל מקרא דעל כל אבידה תו לא מצי למכתב להנך פרטי לעיל דהא האי קרא דעל כל אבידה לא שייך כלל בתחילת הפרשה בכללא דכי יתן איש אל רעהו דהא באבידה לא שייך כי יתן דקאמר הש"ס להדיא בפ' הגוזל דף ק"ו ועוד דהא הרמב"ם ז"ל פסק להדיא דשומר אבידה כש"ש דמי א"כ לא שייך כלל אבידה בהך פרשה קמייתא דאיירי בש"ח מש"ה איצטריך למכתב על כל אבידה קרא בפני עצמו לחייב שבועה וכפל בטענת ליסטים מזויין וממילא איצטריך כללא ופרטא אחרינא משום אבידה גופיה לאשמעינן דנוהג בכל דבר המטלטל וגופו ממון ולמעוטי עבדים ושטרות וקרקעות דלא תימא כיון דשומר שכר חמיר טפי ונוהג אפי' בהנך כי היכי דמרבינן אבידת קרקע לעיקר השבת אבידה מקרא דלכל אבידת אחיך כדאיתא בב"מ בפ' אלו מציאות והא דלא אמרינן הכי בשמעתין היינו כדפרישית דסוגיא דהכא אזלא למ"ד דכללא קמא דוקא וכה"ג:

שם בגמרא על כל אבדה לכדר' חייא בר אבא דאמר ר' חייא וכו' הטוען טענת גנב באבידה משלם תשלומי כפל. לכאורה יש לתמוה אדר' חייא ור' יוחנן מאי קמ"ל דהא פשטא דקרא ודאי הכי משמע ואי אפשר לפרשו בענין אחר דבהאי קרא גופא דכתיב על כל אבידת אחיך סיים קרא בהדיא ישלם שנים לרעהו ועוד קשה בסוגיא דהכא אכתי ריבויא דעל כל אבידת למה לי מיהא בהא מצינן למימר כדפרישית לעיל לשיטת הרמב"ם ז"ל אבל לפירוש רש"י ותוספות ז"ל דלא נחתי להכי קשה ונראה ליישב דאי לאו דאשמועינן ר' חייא בר אבא ור' יוחנן הוה אמינא דבטענת גנב באבידה לחוד אין לחייבו שבועה ולא כפל ופשטא דקרא הוה מוקמינן ליה ע"י גלגול דוקא היכא שכבר נתחייב שבועת שומרין קמ"ל רחב"א משמיה דר"י דבטענת גנב באבידה לחוד נמי מחייב שבועה וכפל ויליף לה מדכתיב על כל אבידה אשר יאמר משמע דעל כל טענות ותביעות באבידה לבד וכמ"ש נ"ל נכון ומוכרח מסוגיא קמא דפרק הגוזל דף ק"ו ושם יבואר יותר בעזה"י:

שם נכתוב רחמנא שור וחמור שה למה לי ויש להקשות דלמא אי לאו דכתב רחמנא שה ה"א דלא חייב רחמנא בכפל בב"ח אלא דומיא דשור וחמור דאית בהו ביטול מלאכה אבל בשה שלא ביטלו ממלאכתו לא חייבו רחמנא דהא אשכחן דמה"ט אקיל רחמנא לגביה בתשלומי ד' לר"מ לקמן בפירקין ומכ"ש שיש להקשות כן אליבא דר"י דאמר התם דהא דאקיל רחמנא בשה מבשור היינו מפני שמרכיבו על כתיפו ובאמת זה הטעם לא שייך בשעת טביחה ומכירה אלא בשעת הגניבה וא"כ אי לאו דכתב רחמנא כפל בשה ה"א הא דחייב ה' בשור היינו תרי על הגניבה וג' על הטביחה ובשה סגי בד' אחד על הגניבה ותלת על הטביחה לכך איצטריך למיכתב בהדיא כפל בשה ויש ליישב וצ"ע:

בפרש"י בד"ה ואי ס"ד כו' לכתבינהו להני פרטי כו' דהא בקרא קמא נמי כפילא כתיב וכו' עכ"ל. ואף למ"ד לקמן דהאי קרא קמא איירי בגנב עצמו וקרא דבתרא איירי בט"ג מ"מ כיון דמצינו דבהדי הדדי כתיבי מסתמא תרווייהו קאי אכלל ופרט דכתיב בריש ענינא וכדאמרינן נמי למסקנא דתרווייהו קאי אכלל ופרט בעל כל דבר פשע דסיפא דקרא:

בא"ד וקרא קמא וכו' לענין שבועה הוא דאתא וכו' עכ"ל. וקשה דא"כ בשבועה גופא תקשה מנ"ל לרבויי ב"ח דכיון דמכללא ופרטא אתיא אין לנו לרבות אלא דומיא דכסף או כלים שאינן ב"ח וליכא למימר דרש"י נחית כאן לסברת תוספות דמשום דהוי ב"ח לא גרע דא"כ תקשה נמי למאי דמסקינן אלא כל ריבויא אכתי ל"ל האי ריבויא וכל הני פרטי כיון דמצינן למילף כולה מילתא מכלל ופרט דכסף או כלים וכקושית התוספות בד"ה ל"ל למיהדר דהא תירוץ תוספ' דשבועה וכפל חדא מלתא לא משמע ליה לרש"י למסקנא וכמו שיתבאר בביאור התוספות בסמוך וליכא למימר דרש"י אזיל לשיטתו דדבר שאינו מסויים היינו שאין לבעלים סימן בו וא"כ ע"כ דלא שייך למעטו מכסף או כלים ומש"ה לא מצינו באמת דפטור בכה"ג משבועה משום דלא ממעטו אלא משלמה דכתיב בפני עצמו לענין תשלומי כפל וא"כ א"ש למסקנא דאיידי דאיצטריך למכתב שלמה ועל כל אבידה נמי איצטריך לכדכתיבנא איצטריך נמי למיכתב הריבויא וכל הני פרטי כי היכי דלא נלמד שלמה ועל כל אבידה במדה אחרת לענין כפל כגון בפרט וכלל ולרבויי כל מילי אפילו קרקעות או בכלל ופרט אי הוי כתיב איפכא ולמעט כל מילי אפילו ב"ח להכי כתב רחמנא בהדיא על כל דבר פשע וכל הני פרטי למידרש כדדרשינן דא"כ תקשה אכתי מנ"ל לתלמודא דהאי כל ריבויא הוא דלמא לעולם כלל ופרט וכלל הוא למעט עופות והא דלא כתב להני פרטי ברישא דקרא היינו משום שלמה ועל כל אבידה דבע"כ הוצרכו לכתוב בפני עצמן לכך כתב נמי הכופ"כ בפ"ע כי היכי דלא נלמד במדה אחרת וכדכתיבנא אע"כ דלא שייך לומר כן משום דעל כל אבידה לא משמע לכלל אלא יותר משמע לכדרחב"א דאיירי מענין אחר לט"ג באבידה (אלא ודאי דלא שייך למילף שום ב"ח מכסף או כלים לכן איצטריבו למיכתב בהדיא אלא מדלא כתיבי ברישא דקרא) א"כ הדרא קושיא לדוכתיה למסקנא ל"ל הריבויא וכל הני פרטי כיון דמצינו למילף הכל מכסף או כלים לבר משלמה דאיצטריך לדבר שאינו מסויים א"ו דלא שייך למילף שום ב"ח מכסף או כלים לכך איצטריכו למיכתב בהדיא אלא מדלא כתיבי ברישא דקרא ונייתר על כל דבר פשע מוכח בגמרא שפיר דעל כל דבר פשע איצטריך משום דאי הוי כתיבי ברישא דקרא הוי דרשי' בכופר"כ ולמעט עופות ועכשיו דכ' על כל דבר פשע ודאי ריבויא הוא לרבות עופות וא"כ לפ"ז הדרא קושיא לדוכתא דעכשיו למסקנא לפרש"י דקרא קמא לענין שבועה איירי מנ"ל לרבות ב"ח לשבועה כיון שהוכחתי דלא שייכי לרבויינהו מכסף או כלים. והנלפע"ד ליישב דלענין שבועה לא צריך לרבויי ב"ח דהא בפרשה שניה דש"ש נמי שבועה כתיב והתם בהדיא כתיבי ב"ח ולענין שבועה אין לחלק בין ש"ח לש"ש דכל מילי דשבועה חדא מלתא היא ותדע דהא אפילו בשבועה דעד א' דלא כתיב כלל בהאי ענייא ואפ"ה ממעטינן קרקעות וכל הני דפטירי משבועת השומרים כמו כן פטרינן משבועה דעד א' ובזה הסכימו כל הפוסקים והוא מוכרע מש"ס פרק הכותב דף פ"ז ולא מצינו שום קרא ע"ז אע"כ דכל דיני שבועה דאורייתא א' הם לענין דברים שנשבעין עליהם או לא מכ"ש שאין לחלק בשבועת השומרים גופייהו ואע"ג דבפרק הזהב מצריכינן כופר"כ בפני עצמו בש"ס היינו לענין תשלומין דוקא אבל לשבועה חדא מילתא היא וא"כ א"ש הסוגיא דידן דאי ס"ד דהני פרטי אתי למעט עופות ניכתבו ברישא דקרא וממילא נאמר דקאי לענין כפל לחוד דמשבוע' א"א למעטו כיון דמצינו דבש"ש חייב בשבועה אפי' עופות והיינו מרבויא דוכל בהמה אע"כ מדכתיב על כל דבר פשע היינו לרבויי עופות אפי' כפל. ואין להקשות אכתי בפשיעה דש"ח מנ"ל דחייב בב"ח דהא לענין תשלומין ודאי לא מצינו למילף מש"ש דכל עיקר חלוקין בתשלומין אף אתה אמור דלענין תשלומין מתרבו שפיר למסקנא מריבויא דעל כל דבר פשע דפשטא דקרא איירי מתשלומי פשיעה ותשלומי כפל בט"ג. מיהו לפ"ז נ"מ לדינא דלרש"י דפי' דדבר שאינו מסויים היינו שאין בו סימן ופטור מכפל א"כ ה"ה דפטור מפשיעה כיון דכחדא נפקי מקרא דעל כל דבר פשע משא"כ משבועה לא שייך לפוטרו כיון דשבועה מרישא דקרא אתיא וצ"ע ודוק היטב. אמנם למה שכתבו הפוסקים דדעת רש"י בפרק הזהב דאף קרקעות ודכוותיה דמימעטו משבועה בש"ח אפ"ה חייב בתשלומי פשיעה כשיטת הרמב"ם ז"ל א"כ בלא"ה אתי שפיר ועי' בחדושינו פ' הזהב:

בתוספות בד"ה למה לי למיהדר וכו' וא"ת ל"ל דכתב רחמנא וכו' לא ליכתוב אלא כסף ומינייהו שמעינן דבר המטלטל וכו'. כל זה לפי שיטתם לעיל דב"ח נמי שייך למילף דמשום דהוי ב"ח לא גרע אמנם אף למש"כ שסברא זו אינה מוכרחת אלא לסברת המקשה דלעיל מ"מ שייך שפיר קושיית התוספות דליכתוב כסף וחד ממיני ב"ח דתו לא שייך כל חדא כלל ופרט באפי נפשיה אלא כולהו פרטי כחדא כמו בבקר וצאן ובכמה דוכתי וא"כ לא שייך למדרש כעין הפרט אלא לדבר המטלטל וגופו ממון אבל ממה שיתבאר בסמוך א"א לפרש כן:

בא"ד וי"ל דאיצטריך כסף או כלים לכדדרשינן כו' עכ"ל. ומ"מ מוכח בגמרא שפיר דכל ריבויא מדלא כתיבי לאינך פרטי ברישא דקרא ואפ"ה הוי ידענא דכסף או כלים אתי להאי דרשא דלכלל ופרט לא צריך דמהנך פרטי לחוד נפקי וכן הוא במהר"ם ובת"ח מיהו אכתי קשה דלמסקנא נמי אכתי ל"ל כל הנך פרטי וריבויא דכל ניכתוב שלמה ברישא דקרא גבי כסף או כלים וממילא ילפינן

הכל משלמה לסברת התוספות דב"ח לא גרע וכן למה שכתבתי שסברא זו אינה מוכרחת ואפשר דב"ח לא ילפינן משלמה אכתי ניכתוב ברישא דקרא חד ממיני ב"ח בהדי שלמה בענין דליכא למדרש כל חד באפיה נפשיה וממילא ילפינן הכל וכמו שיתבאר לכך נראה דהא שכ' התוספות דנוכל ללמוד ב"ח משלמה היינו אי הוי כתיב שלמה לחוד אבל השתא דכתיבי כסף וכלים לדרשא וא"כ אי נכתוב שלמה לחוד ממילא משמע מדאכפול קרא תלת מיני במידי דלאו ב"ח ודאי למעוטי ב"ח אתי לכך איצטריך למיכתב נמי מידי דב"ח ואכתי ה"א למעוטי עופות מדפרט כל הני פרטי משמע טפי למדרש כל חד באפיה נפשיה לכך איצטריך ריבויא דכל כי היכי דלא תימא דריבה הכל אפילו עבדים וקרקעות כו' לכך איצטריכו כולהו פרטי וכדמסיק בגמרא ואף לפמ"ש דבלא"ה לא שייך ללמוד מידי דב"ח משלמה יש ליישב כן אלא שאין להאריך והמעיין יבין מיהו כ"ז לשיטת התוספות אבל לפרש"י דג"ש קמייתא דכסף או כלים אכתי במילתיה קאי לענין שבועה אין אנו צריכין לכל זה וכמו שכתבתי באריכות בסמוך בל' רש"י:

בא"ד ולפי מה שפי' דכפל ושבועה כו' ואפילו היכא דנשבע ע"י גלגול בדבר שאינו מסויים פטור מכפל עכ"ל. דבריהם תמוהים מאד דכיון דכפל ושבועה כחדא נפקי בלא גלגול נמי א"ש וכן התמיה מהרש"א ע"ש מה שתירץ ולענ"ד נראה דל' התוספות ואפילו היכא דנשבע כו' לאו לתרוצי קראי כתבו כן דבלא"ה מיתרצי אלא דכ"כ לקושטא דמילתא דמאי דמסקי דכפל ושבועה כחדא נפקי לא תימא משום דחד טעמא לתרוייהו דכפל גופא מחמת שבועה אתא א"כ סד"א היכא דנשבע ע"י גלגול לחייב בכפל לכך כ' דלא אמרינן הכי אלא שמקרא אחד יוצא לשני טעמים ואפילו ע"י גלגול נמי פטור ומה שכתבו כן בדבר שאינו מסויים היינו משום דמיניה סלקי כמסקנת דבריהם וה"ה לאינך כן נ"ל ודע שדברי תוס' בזו הסוגיא הם אליבא דב"ח דגנב עצמו מאם המצא תמצא נפקא ולא איירי בפ' דכי יתן אלא בטוען טענת גנב וק"ל:

בגמרא שלמה למעוטי דבר שאינו מסויים. ואין להקשות מנ"ל הא דילמא שלמה לגופיה איצטריך דאי לאו שלמה ה"א דכל לאו ריבויא הוא אלא כופר"כ ולמעוטי כל מילי דלאו ב"ח ומה"ט נמי לא מצי למיכתב ברישא דקרא גבי כסף או כלים אלא דא"א לומר כן דהא ברישא דקרא נמי כתיב כפל בהדיא ואף למ"ד דרישא דקרא בגנב עצמו איירי מ"מ כאן דבתרי ענייני כתיבי לא משמע לחלק ביניהם ולפמ"ש לפרש בתוספות בכפל ושבועה חדא מילתא היא בלא"ה לק"מ:

דף סג:

בפרש"י בד"ה או אינו אלא לדין לפרעון כו' עיין מ"ש מהר"ם בשם הר"ש מקוצי וכן בקיקיון דיונה כתב פירוש ע"ז אבל אין פירושם מתיישב לפי ל' רש"י שלפנינו דבדיבור שלפני זה כתב לשבועה כו' ישבע שנגנבה ויפטר וע"ז כתב או אינו כו' דשומר חינם שטוען נגנבה ישלם כו' ותאי לישנא ודאי משמע דבגניבה ממש איירי אם יש לפטור הש"ח או לא. וכן מ"ש דהאי קרא בש"ח איירי כדקאמרינן בהשואל עכ"ל אין לו שום ענין לכאן אם לא שנפרש לענין נגנבה ממש וכמו שיתבאר לכך נראה דאיירי מנגנבה ממש דדוקא בפרק המפקיד פי' רש"י לענין ט"ג שיתחייב כפל אפילו שלא בשבועה משום דליכא לאקשויי א"כ ל"ל דכתב רחמנא כפל בגנב עצמו די"ל כמו שפי' הר"ש מקוצי דבאמת לגנב עצמו לא צריך קרא וקרא דאם המצא תמצא אתיא לכדרבא בר אהילאי לקמן בשמעתין אבל הכא דבהאי שקלא וטריא אכתי לא אסקינן ההיא דרבה ועוד דהא מייתי הכא חדא ברייתא דאם ימצא הגנב בגנב עצמו איירי א"כ לא מצינן למימר דטוען טענת גנב לחייב כפל בלא שבועה לכך הוצרך לפרש דהא דקאמר או אינו אלא לדין היינו דבנגנבה ממש לחייב ש"ח אבל קשה דא"כ דקריבה היינו לדין ולפרעון מאי האי דקמסיים קרא אם לא שלח ידו במלאכת רעהו דכ"ש אי שלח יד דמחייב וי"ל דאי לא שלח יד משלם הקרן לבד אבל אי שלח יד משלם כפל השומר עצמו והיינו קרא דעל כל דבר פשע ובלא"ה צריך לפרש כן משום דלמאי דלא משמע להאי תנא פשטא דקרא דונקרב לשבועה אלא בלא שבועה א"כ אי אפשר לפרש כפל דקרא דעל כל דבר פשע בטוען ט"ג דא"כ בגנב עצמו ל"ל תיתי מק"ו אע"כ היינו מפרשי' דלא איירי כלל מט"ג אלא הכל מדין שומר ממש שאם נגנב משלם הקרן ואי פשע או שלח יד משלם כפל אבל למאי דמסקינן דונקרב בשבועה משמע דרשינן שפיר קרא דאם לא ימצא הגנב בטוען טענת גנב ועליה קאי כפל דעל כל דבר פשע דתו ליכא לאקשויי מידי כן נ"ל:

בא"ד דהאי קרא בש"ח כתיב כדאמרינן בהשואל עכ"ל. וקשה דהא בהשואל גופיה לא מוקמינן האי קרא בש"ח אלא משום דפטר בו על הגניבה עיין שם א"כ למאי דס"ד השתא דבהאי קרא אדרבא חייב על הגניבה א"כ יותר ראוי לומר דהאי קרא בש"ש איירי שכן יש בו חיוב כפל וקרא דפ' שניה אדרבא בש"ח וכדמקשה שם בגמרא ויש ליישב דמ"מ מקשה שפיר או אינו אלא לדין והיינו לחייב על הגניבה וא"כ מנ"ל דש"ח שטוען נגנבה פטור כיון דבשני המקראות משמע לחייב בטענת נגנבה וא"כ יש לחייב ממ"נ בין בש"ח ובין בש"ש וזה כונת התנא עצמו במאי דקאמר או אינו אלא לדין ומנ"ל דש"ח פטור וע"ז מסיק רש"י וכתב דהאי קרא בש"ח איירי כדאמרי' בהשואל כוונתו בזה דהתם משמע דלית לן קרא אחרינא לפטור ש"ח מגניבה אי לאו מהאי קרא א"כ קשה היא גופיה מנ"ל כיון דבהאי קרא נמי חייב על הגניבה כן נ"ל ליישב לשון רש"י:

בגמרא גנב עצמו מנ"ל כו' דיו לבא מן הדין כו'. כל האי קושיא היינו משום דלאו ב"ח דאי ב"ח בהדיא כתיבי בקרא דאם המצא תמצא וכדפי' רש"י בסמוך:

דף סד.

בגמרא יאמר שור וגניבה כו' אילו כך הייתי אומר מה הפרט כו' לא שייך להקשות דנילף שור שור משבת משום דכל היכא דמצינו למילף בכללא ופרטא לא שייך תו למילף משבת כן כתבו התוס' להדיא בפ' הפרה דף נ"ד ע"ש:

בפרש"י אילו נאמר וכו' הא ודאי ה"ל פרט וכלל ושפיר קשיא ליה ומאי אילו כן קמהדר ליה וכו' ע"כ. ולכאורה יש לתמוה דהיאך מצינו לומר דשפיר קשיא ליה דלכתוב שור וגניבה דא"כ הוי מרבינן כל מילי ואפילו עבדים ושטרות וקרקעות כמידת פרט וכלל בכל דוכתא דבטל הפרט לגמרי ולא ממעיט מידי וא"ל דא"כ הפרט למאי אתי כדי להורות על הכלל שלא נלמד במדה אחרת כן פי' התוספות בפרק ג' מינין ע"ש. ואיברא דלרש"י לישנא דגמרא קשיתיה דקאמר בהדיא וכ"ת אילו נאמר קאמר כו' ומי מצית אמרת מה הפרט מפורש וכו' א"כ משמע להדיא דלא קשיא ליה לתלמודא על מאי דקאמר יאמר שור וגניבה מידי אלא אהא דדחי ומתמה ומי מצית אמרת משמע דהקושיא יאמר שור וגניבה במקומה עומדת אבל לפ"ז קשה באמת אתלמוד גופיה אמאי לא מקשי מרישא דמילתא גופא דקאמר יאמר שור וגניבה דהא א"כ הוי מרבינן נמי עבדים כו' אלא דעל לישנא דתלמודא מצינן למימר דהא דקאמר וכ"ת אילו נאמר קאמר לאו דתנא דברייתא אומר כן בל' קושיא אלא אדרבא שרוצה ללמוד לפי סדר המקראות דלא מרבינן אלא דבר המטלטל וגופו ממון והוכיח זה מדלא כתיב שור וגניבה והוי הכל בכלל אלא ודאי דשאר פרטי אתו למעט עבדים כו' א"כ לפ"ז מקשה שפיר דא"כ מאי האי דקמהדר מה הפרט מפורש ומי מצית אמרת כו' כן יש ליישב ל' הגמ' ואע"ג דבלא"ה לא הוי א"ש סיפא דמילתא דקאמר עוד יאמר שור וחמור ושה כו' מ"מ ניחא ליה לתלמודא להקשות ממה הפרט מפורש דהוי סיפא דרישא אבל ל' רש"י שכתב ושפיר קשיא ליה צ"ע ויש ליישב בדוחק לפי הדרך שכתבתי:

בגמרא אמר רבא תנא אחיים סמיך כו' כשהוא אומר שה כו' מה אני מקיים גניבה לרבות כל דבר ע"כ. ויש לדקדק דלפי הסוגיא בכלל ופרט וכלל לא הוי שייך למימר הא מה אני מקיים גניבה לרבות כו' דהא כללא קמא לאו לרבות אתי אלא למעט וכדכתב רש"י לקמן בסמוך והוא פשוט וטפי הוי שייך למימר הא מה אני מקיים חיים לרבות דהוא כללא בתרא אלא דלא מצי למימר הכי משום דמשמעות דחיים לא משמע לרבות אלא ב"ח ולא שאר מטלטלים וכקושית התוספות אלא ממאי דכתיב גניבה ידעינן שצריך לדחוק ולפרש דחיים משמע כל מילי דאל"כ לא מצינן למדרש מדת כופר"כ כמדתו וא"כ א"ש לישנא דברייתא יאמר גניבה שור וחיים אילו כך הייתי אומר מה הפרט מפורש כו' פי' דחיים דאיהו כללא בתרא לא אתי לרבויי אלא כעין הפרט בדבר הקרב לגבי מזבח כשהוא אומר שה הרי א"א לומר כן דהריבוי אמור ומאי אמרת דאכתי חיים לא אתי לרבויי אלא ב"ח דא"כ תקשה הא מה אני מקיים גניבה דמשור וחיים לחוד הוי ילפינן שפיר כל ב"ח ולמעוטי שאר מילי אלא ע"כ מדכתיב גניבה משמע דחיים משמע אדרבא לרבות כל דבר כמ"ש התוספ' וא"כ איצטריך שפיר גניבה למעט עבדים ודכוותיה ולפ"ז הא דחיים לרבות כל דבר אכתי אמשמעותיה דגניבה קא סמיך דגניבה בא ללמד על חיים לרבות כל דבר וכן עד סוף הסוגיא כנ"ל ועמ"ש בסמוך בל' תוספות וק"ל:

בתוספות בד"ה יאמר גניבה כו' שאל הרא"ש מלוניל היכי ס"ד כו' והשתא בעי לרבויי בכופו"כ טפי ממאי דמשמע כללא בתרא עכ"ל. והיינו משום דמשמעות לישנא דחיים לא משמע אלא ב"ח ויש לדקדק דתיפוק ליה דאפילו אי משמע כללא בתרא דחיים כל מילי אפילו דלאו ב"ח אכתי קשיא היכי ס"ד לומר והכל בכלל כיון דאיכא למימר דלא מרבינן אלא כעין הפרט לגמרי והיינו ב"ח דוקא אלא משום דהאי קושיא לא הוי שייכא אלא בבבא קמייתא אבל במאי דמסיק יאמר גניבה שור וחמור שה וחיים והכל בכלל לא הוי קשיא מידי דכיון דכתיבי כל הני פרטי הוי ס"ד שפיר דמרבינן אפילו מידי דלאו ב"ח וכדמסיק בגמרא להדיא וכמו שיתבאר אבל קושית הרא"ש מלוני"ל שייך אפילו בבבא בתרייתא דכיון דמשמעות דחיים לא משמע אלא ב"ח לא שייך לרבות אפילו באם אינו ענין אלא מידי דשייך בכלל בתרא ולא יותר וע' מה שכתבתי עוד בסמוך:

בא"ד והשיב לו ר"י כו' נמצא שאין כלום בכלל בתרא דחיים יותר מכעין הפרט עכ"ל. כוונתו דבכ"מ קי"ל דכעין הפרט בא למעט מידי דלא נילף מכללא בתרא משא"כ כאן אם נאמר דחיים אינו אלא ב"ח דוקא לא צריכין תו למעט מידי דלאו ב"ח מכעין הפרט וא"כ הפרט ל"ל וכדמסיק לבסוף:

בא"ד והואיל וכן אית לן למימר דחיים כלל הוא כו' כמו גניבה כו' או נפרש חיים לשון חשיבות עכ"ל. וקשה דמה בכך אף אם נאמר דחיים משמע שפיר כל מילי אכתי מאי קאמר והכל בכלל וכן בסיפא דמילתא לרבות כל דבר דהא איכא למימר דכעין הפרט מיהא ממעט כל מילי דלאו ב"ח והנראה מזה דר"י נמי נחית בזה לסברת תירוץ השני של התוס' דהא דקאמר והכל בכלל היינו אף אם נאמר שאין שום מעלה בב"ח משאין ב"ח משום דאכתי לא נחית להאי סברא עד סוף הברייתא אבל מ"מ לא סגי ליה לר"י בהאי שינויא לחוד ליישב קושית הרא"ש מלוני"ל משום דהיא גופא תקשה איך לא הוי ס"ד לחלק בין ב"ח לשאינו ב"ח כיון דבכלל אחד גופא כתיב בהדיא חיים ממילא משמע דקפידא הוא לכך הוצרך ר"י לפרש דחיים נמי משמע כל דבר או ממשמעותו או באם אינו ענין וק"ל ובסמוך אכתוב תירוץ אחר על זה הפלפול עיין עליו:

בא"ד דאם לא בא לרבות מכעין הפרט אלא ב"ח לא ליכתוב שום פרט אלא גניבה וחיים עכ"ל. הא דלא קשיא להו דלא ליכתוב אלא חיים לחוד ונילף כל ב"ח דוקא זו אינה קושיא דהא בכל כלל ופרט דדרשינן אין בכלל אלא מה שבפרט נמי תקשה לא ליכתוב אלא הפרט וכן להיפך בפרט וכלל אלא שכבר כתבו התוס' בנזיר פרק ג' מינין דאי לא הוי כתיב אלא פרט א' או כלל א' היה אפשר לרבות או למעט אף נגד משמעות הכלל או הפרט והיינו באיזה מדה אחרת דבנין אב או בק"ו משום דחדא פרטא או חדא כללא אינו מן המדות לכך איצטריך כלל ופרט או פרט וכלל שזה מן המדה דתו לא שייך ללמוד בוא"כ ה"נ דכוותיה לא שייך להקשות ליכתוב חיים לחוד ואפ"ה הוי מרבינן שאר מילי לכך הוצרכו לדקדק דליכתוב גניבה וחיים והוי כלל ופרט אבל מ"מ יש לדקדק אמאי לא כתב להיפך דאי ס"ד דחיים היינו ב"ח ניכתוב שור וחיים והוי פרט וכלל ומרבינן כל ב"ח ולא ליכתוב גניבה ובזה היה מיושב טפי לישנא דברייתא דקאמר הא מה אני מקיים גניבה וכדכתיבנא לעיל בלשון הגמרא. ונלע"ד דלא מצי לדקדק דלכתוב שור וחיים משום די"ל ההיפך מזה דבאמת חיים משמע לשון חשיבות והיינו כל מילי וא"כ לא מצי למיכתב שור וחיים דא"כ הוי מרבינן כל מילי דלאו ב"ח כמדת פרט וכלל ודלמא באמת אין לנו לרבות אלא ב"ח דוקא ולכך כתב רחמנא נמי גניבה דהוי כופר"כ וא"כ אף אם חיים לשון חשיבות והיינו כל מילי כמו גניבה אפ"ה ממעטינן מידי דלאו ב"ח מכעין הפרט דהוא ב"ח דוקא וכמו שהקשיתי לעיל אליבא דר"י לכך מדקדק ר"י להיפך דע"כ דחיים משמע לרבות אפילו מידי דלאו ב"ח דאלת"ה ליכתוב גניבה וחיים וממילא נלמד מה שבפרט דוקא והיינו כל ב"ח ולא שייך תו למימר דאי הוי כתיב גניבה וחיים הוי משמע חיים לשון חשיבות ולרבות כל מילי אפילו דלאו ב"ח דא"כ בטלת מדת כלל ופרט שהרי חיים הוא כלל גמור כמו גניבה וא"כ תרי כללי דסמיכי להדדי ל"ל לא נכתוב אלא גניבה לחוד ונרבה שפיר כל מילי וליכא למימר משום דכלל א' אינו מן המדה בתורה וא"כ הוי מצינא למעט באיזה מדה אחרת דהא שני כללים הסמוכים בלא פרט נמי אינן מדה בתורה וא"כ דכלל השני לא איצטריך ע"כ נאמר דחיים אינו לשון חשיבות אלא ב"ח ממש דאז הוי שפיר כו"פ ונרבה כל ב"ח דוקא אי ס"ד למימר הכי וא"כ פרטא דשור ל"ל אע"כ מדכתיבא נמי פרטא דשור משמע שרוצה לרבות כל דבר בחיים באם אינו ענין או משום דל' חשיבות הוא ולכך איצטריכו למיכתב כל הכלל ופרט וכלל כדי לרבות כל דבר הדומה לפרט בחדא מלתא והיינו בדבר המיטלטל ואע"פ שאינו ב"ח מרבינן ליה בכללא בתרא ואע"ג דבכל כלל ופרט וכלל משמע לחד תנא דבענין שיהא דומה לגמרי כמ"ש לעיל בריש פרקין וכן משמע דסובר האי תנא דברייתא דקאמר אי מה הפרט מפורש דבר הקרב וכו' אפ"ה שאני הכא דמרבינן אפילו מה שאינו ב"ח כיון שא"א בענין אחר מדכתיבי

פרטי יתירי וכמ"ש התוספות כן נ"ל. ומה שלא כתבו התוס' דאי ס"ד דלא מרבינן אלא ב"ח דוקא לא ליכתוב אלא שור ונילף שור שור משבת כיון דליכא שום כלל ופרט די"ל דסד"א דיותר שייך למילף בבנין אב או בהיקש מטביחה ומכירה דאינו נוהג אלא בשור ושה או מטוען ט"ג דנוהג בכל דבר המיטלטל מקרא דעל כל דבר פשע ודו"ק:

בא"ד ועוד שאלו כו' הול"ל כו' לאתויי עופות טהורים כו'. כוונתם בזה דסד"א למעוטי עופות טמאים אי לא המצא תמצא והא דלא קשיא להו דאפי' עופות טהורים הוי ממעטינן דהול"ל א"כ הייתי אומר מה הפרט דבר שנבלתו מטמא במגע וכו' אלא שזו אינו קושיא דעופות טהורים מרבינן להו שפיר מייתורא דשה דהא מגניבה ושור וחמור וחיים נמי הוי מצי להקשות דהכל בכלל בלא שה אע"כ דשה איצטריך לעופות טהורים לכך לא מקשו אלא מעופות טמאים וכן הוא בתוס' ע"ש:

בא"ד ועוד שאלו כו' והשיב לו ר"י כו' ועוד דא"כ היאך היה יכול לומר כו' עד סוף הדיבור. וזה פירושו בקיצור דע"כ א"א לפ' דתנא דברייתא דריש המצא תמצא לכלל וכל הני פרטי בהדי חיים שדי להו בין המצא תמצא ובין גניבה ודריש להו בכופו"כ דא"כ אכתי קשה כל הני פרטי למה לי לא ליכתוב אלא חיים לפרט וכי שדינן ליה בין כללי שפיר דרשינן כופו"כ לרבות כל דבר המיטלטל אלא דאכתי תקשה דילמא תנא דברייתא בריבה ומיעט משמע ליה המצא תמצא וא"כ שפיר איצטריכו כל הני מיעוטי למעט שטרות ועבדים וקרקעות ע"ז כתבו שאין לומר דהאי תנא דריש בריבה ומיעט בכל לשון הברייתא מאי דמקשה והכל בכלל דא"כ לא שייך לומר מה הפרט מפורש דבדרש ריבה ומיעט לא שייך לומר כן אבל למסקנת הגמרא דלקמן א"ש דמעיקרא היה רוצה התנא ללמוד במדת כופו"כ משום דסבר דחיים הוא כללא בתרא וע"ז סובב והולך כל לשון הברייתא אבל לבסוף דקשה ליה אם המצא תמצא ל"ל או שה ל"ל בע"כ הוצרך לחזור ולומר דדרשינן המצא תמצא בריבה ומיעט ומיהו הא דמסקי התוספות בסוף הדיבור דא"כ תקשה שה ל"ל ה"ה דהוי מצי למימר כל הני פרטי לבר מחיים ל"ל אלא לישנא דגמרא דלקמן נקיט דשם נמי יש לדקדק כן כמ"ש התוספות עצמם שם וק"ל:

דף סד:

בגמרא כללא גופיה חיים כתיב ביה ובתוספות בד"ה א"ה שפיר קשיא ליה כו' היינו משום דלא חש לפרשה עכ"ל. לפר"י דלעיל לא יתכן לומר כן שהרי אדרבה כל הברייתא מתחילתה ועד סופה בנויה על זאת הסברא דשייך שפיר לדרוש מחיים לרבות כל דבר או משום דלשון חשיבות הוא או באם אינו ענין וא"כ איך שייך לומר כללא גופיה חיים כתיב ביה אלא דלפר"י דהברייתא מיפרשא בל' מקשן ותרצן משמע דתרי תנאי איירי בהו וא"כ מחולקים בזו הסברא גופא דהמקשה סובר דשייך שפיר לרבות מחיים אפי' מידי דלאו ב"ח וא"כ אייתר ליה המצא תמצא והמתרץ ס"ל דלא שייך לומר כן אלא דאדרבא יותר יש סברא לומר דחיים איצטריך וכל הני פרטי לרבויי עופות טמאים דאיהו נחית לחלק בין טומאת מגע כו' משא"כ המקשה סובר להיפך וכדמסיק ר"י בדיבור הסמוך להדיא ומה שכתבו התוספות שלא חש לפרשה היינו לתירוץ השני שכתבו התוספות לעיל דלעולם לא מרבינן מכללא דחיים אלא ב"ח דוקא אלא דמעיקרא לא ס"ד כלל לחלק בין ב"ח לשאינו ב"ח אבל כיון שכבר תירץ אי מה הפרט מפורש ב"ח הדר מקשה לנפשיה כשהוא אומר חיים הרי חיים אמור וע"כ דכלל ופרט וכלל אתא לרבות כל דבר ע"ז ודאי לא חש להשיב דממילא משמע דכללא גופא חיים כתיב ביה וק"ל. ומפי' רש"י נמי משמע קצת כפר"י דתנא דברייתא לא אסיק מידי אלא אדרבא קשיא ליה באמת המצא תמצא ל"ל אלא דסוגיא דש"ס מסיק לתרץ אותה הקושיא כן נ"ל מל' רש"י וק"ל:

בד"ה מהיכא קמייתי לה כו' ג"ז שאל הרא"ש מלוני"ל כו' דאכתי תקשה כו' ומפרט דחיים לחוד נרבה כל ב"ח ומכל הני פרטי נרבה כל דבר עכ"ל. ויש לדקדק ממ"נ אם כל קושיות הרא"ש מלוני"ל היו בפעם אחד יש סתירה בדבריו ואם נאמר שלאחר שתירץ לו הראשונה הקשה זאת הקושיא יהיה קיצור גדול בדבריו ובמאי דסיים נפתח שאם זאת הקושיא נמשכת אחר תירוצו של ר"י על הקושיא ראשונה דלעיל א"כ כל האריכות הלשון בקושיא השניה היא אך למותר שכיון שר"י עצמו פירש כל הברייתא דשייך שפיר לרבות אפילו דלאו ב"ח ממשמעות הכופר"כ דחיים א"כ הו"ל להרא"ש מלוני"ל להקשות בקיצור א"כ אמאי מסקינן לקמן דאית ליה פירכא משום דכללא גופא חיים כתיב ביה דהא לדבריך משמע שפיר לרבות מחיים כל מילי ובאמת קושיא זו לא מתרצא אלא במאי דמסיק ר"י עצמו כאן דלמסקנא יותר שייך לחלק בין דבר שטומאתו שייך במגע כו' משנאמר דחיים משמע לרבות מידי דלאו ב"ח וא"כ ממילא מתרצא קושיא זאת האחרונה של הרא"ש מלוני"ל דהא איצטריך המצא תמצא כי היכי דלא נדרש דחיים כלל הוא והוי כלל ופרט וכלל ולמעט עופות טמאים הוא דאתי וא"כ ע"כ שזאת הקושיא הקשה הרא"ש מלוני"ל בהדי הנך דלעיל קודם שתירץ לו ר"י שום דבר א"כ קשה ממ"נ כיון שהוא עצמו הרגיש בזו הסברא דמצי למיכתב גניבה וחיים לחוד וכתב פרטי יותר ממילא משמע לרבות כל מילי דלאו ב"ח באם אינו ענין כמו שהקשה כאן א"כ מעיקרא מאי ס"ד להקשות קושיא הראשונה דא"א בשום ענין למילף מידי דלאו ב"ח כיון דחיים כללא בתרא הוא דהא שפיר מצינן למילף עכ"פ באם אינו ענין והיינו כתירוץ ר"י דלעיל והן דברי הרא"ש מלוני"ל עצמו כאן כמו שיתבאר. ויש ליישב דודאי כל הקושיות היו קודם שתירץ ר"י שום דבר אלא דלעיל הקשה הרא"ש דמשמע בגמרא דבכלל ופרט וכלל ילפינן וחיים כללא בתרא הוא ומדת כלל בתרא בכל עולם בא לרבות דעיקר כעין הפרט מכלל בתרא ילפינן א"כ משמע ליה דלא שייך לרבות יותר נגד משמעות הכלל אפי' באם אינו ענין אבל כאן מקשה להיפך על גוף הברייתא דמסיק דאי לאו המצא תמצא לא הוי שייך לעשות כלל ופרט וכלל מחיים ע"ז מקשה דא"כ ע"כ נאמר דכלל ופרט גרידא הוא והני פרטי יתירא לרבות כל מילי באם אינו ענין דכופר"כ גרידא סבר הרא"ש דשייך שפיר אם אינו ענין שהרי זה הפרט היתר לאו ממדת כו"פ הוא ומבלעדו נבנה הכלל ופרט אבל ר"י מסיק להיפך לעיל כיון דלא ס"ד לחלק בין צד טומאה ע"כ היינו מוכרחים לומר דאפי' אי חיים כלל בתרא הוא שייך שפיר לרבות כל דבר באם אינו ענין או לומר דל' חשיבות הוא כיון שא"א בענין אחר אבל בסוף מסקינן דלא שייך לומר כן ולרבות מילי דלאו ב"ח כיון דחיים בתרא כלל הוא וכן אם נאמר דחיים נמי פרט הוא אפ"ה לא שייך לרבות כל מילי משאר פרטי כיון דליכא כללא בתרא לרבויי ויותר יש לחלקו מחמת פרטי יתירי בין צד טומאה שבזו הסברא עצמה מחולקין המקשה והתרצן לכך מסקינן דאיצטריך המצא תמצא וק"ל:

בגמרא גניבה וחיים לכדרב כו' עמ"ש מהר"ם בזה ודבריו נכונים:

שם בגמרא ולמ"ד חד בגנב כו' האי אם המצא תמצא מאי דריש ביה כו'. הא דלא קאמר דקמיבעיא לאתויי גנו וחצירו וקרפיפו כדמייתי בסמוך אפשר דס"ד דההיא מהמצא לחוד נפקא ואכתי אידך ל"ל ומשני דקמיבעיא ליה לדרבא בר אהילאי והא דמקשה בסמוך ההיא מיבעיא ליה לכדתניא נראה דמקשה למאן דמפיק המצא תמצא לריבה ומיעט וא"כ שפיר איצטריכו תרווייהו דאי מחדא הוי יליף מכלל ופרט וא"כ מקשה שפיר ואע"ג דבפרק קמא דמציעא דף י' כתבו תוס' דלדר"ש דגנו וקרפיפו נמי מיבעי תרווייהו אפשר דהיינו למסקנא דהכא דההיא דרבא בר אהילאי ילפינן מדשני בדבוריה וא"כ שפיר מייתרי תרווייהו ואין להאריך ושם יתבאר בעזה"י:

שם ואימא גנב עצמו בשבועה. ויש לדקדק כיון דע"כ למאן דיליף גנב עצמו מאם ימצא הגנב פריך הכי וכן משמע להדיא מל' רש"י וכמו שיתבאר לשונו בסמוך א"כ מאי ענין קושיא זו לכאן לעיל בדף הקודם ה"ל לאקשויי ולכאורה היה נראה דאמאי דמשני כל פרשה שנאמרה ונשנית לדבר שנתחדש בה וא"כ תקשה להיפך ל"ל קרא דאם ימצא הגנב דנפקא לן שפיר מאם המצא תמצא דכתיב לעיל מיניה ומכח זה מקשה דמקרא דאם ימצא נמי נתחדש בה דבר והיינו דוקא בשבועה דקרא ונקרב התם כתיב אלא דא"א לומר כן דהא בלא"ה להאי מ"ד איצטריך קרא דאם ימצא הגנב לרבות כל מילי דלאו ב"ח דמקרא דאם המצא תמצא לא משמע למידרש בריבה ומיעט דמיבעיא ליה לכדרבא ב"א ונראה דמה"ט גופא מקשה שפיר דמסוגיא הקודמת מוכח דמאן דדריש חד בגנב סובר בע"כ דקרא דעל כל דבר פשע דכתיב בסוף הפרשה קאי נמי אגנב עצמו וא"כ כ"ש די"ל דקרא דונקרב הקודם קאי נמי אגנב עצמו והוכיח זה משום דאלת"ה דקרא דעל כל דבר פשע קאי נמי אגנב תקשה מנ"ל לרבות כל ב"ח בגנב עצמו דהא ברישא דקרא כסף או כלים כתיבי וא"ל דב"ח יליף מהני פרטי דכתיבי בקרא דאם המצא תמצא דא"כ אכתי דלמא דוקא הני דפרט בהו קראי דהא לית לן שום כללי לרבות שאר מילי דאם המצא תמצא לכדרב וגניבה וחיים נמי לאידך דרב וא"כ שאר ב"ח מנ"ל אע"כ משום דסבר דקרא דעל כל דבר פשע קאי נמי אגנב עצמו וא"כ א"ש הא דקאמרינן דכל הני פרטי דקרא דאם המצא תמצא לא נאמרו אלא לדבר שנתחדש בה וא"כ מקשה שפיר ואימא גנב עצמו בשבועה משום דקרא דונקרב נמי עליה קאי ודו"ק:

בפרש"י בד"ה ואימא גנב עצמו כו' הואיל ומקראי דלעיל נפקא לן גנב עצמו עכ"ל. מ"ש ומקראי דלעיל היינו קראי דפרשת כי יתן עד על כל דבר פשע ואף ע"ג דקרא דאם המצא נכתב קודם לו מ"מ כתב רש"י ומקראי דלעיל כוונתו דאייתינן להו לעיל בריש פרקין וק"ל ויש לי דרך אחר בזה אלא דזה נראה פשוט:

דף סה.

בגמרא אחייה לקרן כעין שגנב. לפי פשוטו יש לפרש דהא דתשלומי כפל ד' וה' משלם כשעת העמדה בדין לא צריך קרא דמילתא דפשיטא היא שהרי אין החיוב שלהם חל אלא משעת העמדה בדין ואילך ומקמי הכי אי מודה מיפטר ועיקר קרא לא איצטריך אלא על מאי דקאמר קרן כעין שגנב ומוקמינן לקרא בדדמי דהיינו על הקרן בלחוד אבל ל' התוספות לא משמע כן אחר זה מצאתי בל' הרא"ש כדברי ע"ש אלא במה שכתב דבטביחה ומכירה משלם כשעת הטביחה יש לתמוה דהא להאי טעמא דאי מודה מיפטר אין לנו לחייבו אלא כשעת העמדה בדין ובישיבה הארכתי:

בתוספות בד"ה גופא כו' במסקנא דמילתא כו' וא"ת ומאי קמ"ל מתני' היא כו' עכ"ל. ויש לדקדק דהא למסקנא דמילתא דעיקר מילתא דרב מיתוקמא כגון דבשעת הגניבה שוויא ד' ולבסוף שוויא זוזא וא"כ שפיר איצטריך מילתא דרב כגון שבשעה שאיבדה מן העולם נמי היתה שוויא זוזא וקמ"ל דאפ"ה משלם ד' כעין שגנב ממש והא מילתא ודאי לא שמעינן ממתניתין דכל הגזלנים דהא ע"כ שעת הגזילה דהתם היינו נמי שעה שמאבדה מן העולם כדמסיק רבה להדיא בפרק המפקיד תברה או שתיה משלם ד' דההיא שעתא גזלה ותנן כל הגזלנים משלמין כשעת הגזילה וא"כ משמע לכאורה מלשון המשנה להיפך דהיכא דהוזלה בשעה דתברה משלם כשעת הזול קמ"ל רב כעין שגנב ויש ליישב דאפשר מש"ה הצריכו התוספות תחילה דלמסקנא איירי לענין יוקרא וזולא וכל המעיין בצדק ישפוט שדברי מותר הם דמ"נ אף למאי דס"ד עכשיו דאפי' לענין כחושה והשביחה אמר רב נמי הוי מקשה שפיר מתניתין היא לכך נראה דעיקר כוונת התוספות על לשון הש"ס דקאמר כי קאמר רב לענין יוקרא וזולא משמע דלענין יוקרא נמי משמע שפיר מילתא דרב והיינו אם נאמר דעיקר מילתא דרב דאמר כעין שגנב לא אתי אלא לאפוקי משעת העמדה בדין דנקט בסיפא אבל אם נאמר דרב אתי לאפוקי משעה שמאבדה מן העולם תקשה דהא לענין יוקרא משלם כשעת אבידה מן העולם מיהו לפר"ת לקמן דביוקרא אפילו ד' וה' משלם כעין שגנב ממילא משמע דרב לא אירי אלא לענין זולא אלא דממ"נ סתמא דלישנא דכעין שגנב משמע שעת גניבה ממש ולאפוקי משעת העמדה בדין דנקט בסיפא וק"ל ועמ"ש בסמוך בלשון הגמרא בזה:

בא"ד וא"ת ומאי קמ"ל מתני' היא כו' עכ"ל. לא משמע להו כלל מסברא לומר דאשמועינן לענין גנב דסד"א כיון דמשלם כפל אין לחייבו יותר אלא דאכתי קשיא לי טובא בדבריהם דהא ע"כ הא דכל הגזלנים משלמין כשעת הגזילה לאו הלכה פסוקה היא דהא ר"ע פליג ס"פ המפקיד וסובר דלענין יוקרא זולא משלם הקרן כשעת העמדה בדין וכן פסקו שמואל ור' יוחנן וכמ"ש שם התוספו' גופייהו להדיא וע"ש במהרש"א ובחידושינו:

בא"ד ומשמע ליה דוקא לקרן ולא תשלומי כפל ד' וה' עכ"ל. משום דל' הגניבה משמע מה שגנב והיינו הקרן וברא"ש הוא בענין אחר ע"ש:

בא"ד וא"ת בהגוזל קמא כו' כיון דלענין יוקרא וזולא איירי עכ"ל. לכאורה קושיא זו אינו ענין לכאן ויש ליישב דבל"ז היה אפשר לומר דהא דלא מייתי ראיה ממתניתין דכל הגזלנים משום דבמתניתין לא איירי בהדיא ביוקרא וזולא אלא סוגיא דתלמודא מפרש מסברא שאין לחלק וא"כ ניחא ליה לאתויי ממתניתין בהדיא אבל לדבריהם הקודמים דעיקר קרא דחיים וגניבה אתא למעט כפל ד' וה' משעת הגניבה ואי לאו קרא ה"א דאפילו בכה"ג שאין עיקר החיוב אלא מהעמדה בדין אפ"ה משלם כשעת הגניבה והיינו ע"כ משום דסברא אלימתא היא דלעולם בתר שעת הגזילה אזלינן לכל מילי וא"כ מקשה שפיר אמאי לא מייתי ממתניתין דהתם כיון שהסברא פשוטה כ"כ דלכל מילי איירי וק"ל:

בא"ד אבל גבי אגודה דאם איתא בעין לא הוי בת השבה כו' עכ"ל. דבריהם אינן מובנים לי דהא עיקר מילתא דרבא התם משמע דאיירי אפי' היא בעין וכן פי' רש"י וכן התוספות בעצמם ונראה

דלאו לקושטא דמילתא כ"כ אלא דאי לא הוי מייתי ראיה מחמץ בפסח הוי ס"ד הכי דהא האי מלתא לא שמעינן מכל הגזלנים משלמין כשעת הגזילה כיון שאף אם מחזירה בעין לאו השבה מיקרי שאינו שוה פרוטה ועי"ל דמ"ש דלאו בת השבה היא היינו שאין הדיינים נזקקין לפחות משוה פרוטה:

בגמרא לימא פליגא דרב אדרבה כו' וקשה דלמא האי כעין שגנב שאמר רב היינו לאפוקי משעת העמדה בדין ולעולם היכא שנתייקרה בין גניבה לשעת איבודה מן העולם בידים משלם כשעה שמאבדה מן העולם דהאי שעתא מיקרי שפיר נמי כשעת גניבה דהא רבה גופא מפרש הכי לישנא דמשלמין כשעת הגזילה בפרק המפקיד ויש ליישב דודאי ל' כשעת הגזילה משמע שפיר על שעה שמאבדה מן העולם כיון דשולח יד מקרי גזלן אבל ל' כעין שגנב לא משמע אלא שעת הגניבה ממש וזה מוכרח מל' הברייתא דלעיל בכחושה והשמינה דנקט משלם כעין שגנב והתם עיקרא דמילתא לא אתא אלא לאפוקי משעה שאבדה מן העולם והיינו הטביחה דמטביחה ואילך עד שעת העמדה בדין לא שייך בה כחושה ושמנה וא"כ מוכח דלישנא כעין שגנב היינו דוקא שעת הגניבה ממש:

בתוספות בד"ה אנא מפטימנא כו' ולפ"ז הו"מ לאוקמי מלתא דרב כשנתפטמה מאליה עכ"ל. ולולי דבריהם היה נראה דלא מצי לאוקמי הכי דא"כ לא הוי א"ש לישנא דכשעת העמדה בדין אלא דכשעת איבודה מן העולם הל"ל דמשם ואילך תו לא שייך כחשא ושומנא אבל אי איידי לענין יוקרא וזולא א"ש דקמ"ל שאפילו הוקר' או הוזל' בין שעת העמדה בדין ובין שעת איבודה מן העולם אפ"ה משלם כפל ד' וה' כשעת העמדה בדין מיהו הרא"ש כתב להדיא דבד' וה' קושטא דמלתא דלא משלם אלא כשעת הטביחה ע"ש באריכות ודבריו צ"ע מאין הוציא כן דלישנא דתלמודא לא משמע כן ובסמ"ע סי' שנ"ד האריך בזה:

בגמרא אם עד שלא ראו העדים הודה משלם קרן וחומש ופי' רש"י משלם קרן כו' ואין כאן כפל דמודה בקנס פטור עכ"ל. ומשמע להדי' דאף ע"ג שבאו עדים אחר הודאתו אפ"ה פטור מכפל והיינו כמ"ד מודה בקנס ואח"כ באו עדים פטור אבל קשה אמאי לא מקשה מהכא לשמואל דס"ל לקמן בהאי פירקין דחייב בכה"ג מיהו בלא"ה מיתוקמא התם מלתא דשמואל כתנאי ואיהו אשכח תנא דסבר כוותיה:

דף סה:

בגמרא וחכ"א בראשו וחמישיתו כו' קתני מיהת חומשו עולה לו בכפילו. נ"ל דהוצרך לאתויי הכא לכולה ברייתא משום דבלא"ה לא היה יכול להקשות כפילא ד' וחומשא זוזא די"ל מה בכך אפ"ה עולה לו הכפל בחומשו וכקושיית התוספות דליכא למימר הכי דמהיכא תיתי כו' אפי' לשיטת ר"ת דלקמן דלהחמיר לא אמר רב כפל וד' וה' כשעת העמדה בדין דהתם איירי כשנתייקרה בין שעת איבודה מן העולם ובין שעת העמדה בדין משום דמסברא ודאי עיקר החיוב בכל מילי דגזלן הוא בשעה שאיבדה מן העולם אלא דבכפל וד' וה' היכא שהוזלה בשעת העמדה בדין מיקל רחמנא מגזירת הכתוב שישלם כשעת העמדה בדין וכן בקרן היכא שהוזלה בין שעת הגניבה ובין שעת איבודה מן העולם מחמרינן עליה ליתן כשעת הגניבה מטעמא שלא יהא חוטא נשכר כמבואר אבל היכא שהוקרה בשעת איבודה מן העולם מכמות שהיתה שוה בשעת הגניבה בזה ודאי בין בקרן ובין בכפל וד' וה' משלם כשעת איבודה מן העולם כשמעתא דרבה דקאמר הכי הסברא דמהאי שעתא ה"ל גזלן וא"כ ה"ה בכפל וד' וה' מהיכא תיתי ניקל עליו לשלם כשעת הגניבה דבשלמא קולא בהעמדה בדין אמר רב בהדיא ודריש ליה מקרא ומסברא נמי כיון דקודם העמדה בדין אי מודה מיפטר אבל להקל כשעת הגניבה לאפוקי משעת איבודה מן העולם מהיכא תיתי לחלק בין קרן לכפל וד' וה' וזה י"ל פשוט וברור לדעת ר"ת וא"כ דברי התוספות כאן אליבא דכ"ע ולא כמהרש"א ומהר"ם ז"ל. ואף על גב דלקמן משמע דבטלה ונעשה איל נמי מפר"ת דלהחמיר לא אמר רב כשעת העמדה בדין בכפל וד' וה' מ"מ אתי שפיר משום די"ל דלר"ת התם הקרן נמי משלם כדמעיקרא כמו שיתבאר וא"כ אמרינן שפיר להחמיר לא אמר רב אבל כל היכא דמשלם קרן כשעת העמדה בדין כדרבה אין לחלק בין קרן לכפל וד' וה' כמו שכתבו כאן דמהיכא תיתי ודו"ק:

בפרש"י בד"ה נעשה שינוי בידו וקנאו בשינוי להא מלתא דאם טבח כו' אבל קרן היכא דאשבח משלם כי השתא כו' עכ"ל. ולא ידעתי מה ראה רש"י לפרש כן דלכאורה נראה דאפילו קרן נמי לא משלם אלא כעין שגנב ולא דמי לדרבה גבי תברה או שתיה דשאני הכא דקנאו בשינוי וכן משמע להדיא בפרק הגוזל דאמרינן התם כל הגזלנים משלמין כשעת הגזילה לאתויי הא דרבי אילעא משמע דלענין קרן איירי ועוד משמע דאפי' אי איתא בעיניה לא מהדר ליה אלא משלם דמי כמו בכל דוכתא היכא דקונה בשינוי וכן הוא באמת בהסכמת כל הפוסקים בההיא דשמעתין ואיברא דמל' רש"י בפרק הגוזל נמי משמע כפירושו כאן אלא דהיא גופא קשיא ונראה דמשמע לרש"י כיון דבכה"ג שינוי הבא מאליו הוא והגזלן לא שינה בה מידי לא מסתברא שיהא חוטא נשכר ולא דמי לשאר שינוי מעשה שהגזלן גופא עשה השינוי ולשינוי השם נמי אפשר דלא דמי אבל כל זה דוחק ובר מן דין קשי' ליה דאפי' למאן דס"ל דשינוי כה"ג אינו קונה היינו שאין קונה נוף הבהמה אבל מ"מ השבח גופא ודאי דגזלן הוא דהא קי"ל בפרק הגוזל כר"פ אליבא דר' יהודה דשבח שע"ג גזילה אע"ג דאתא ממילא כגון פרה ונתעברה אצלו רחל ונטענה אצלו אפ"ה נוטל הגזלן הגיזות והולדות אפי' הם בעין ובזה הסכימו כל הפוסקים והטעם אי משום תקנת השבים אי משום דקני בשינוי אע"ג דלגבי בהמה גופא לא מיקרי שינוי מ"מ לגבי השינוי גופא מועיל וא"כ ה"נ בטלה ונעשה איל אמאי יש לו לשלם כדהשתא ולא אמרינן דשבח שע"ג גזילה כזה הוי דגזלן מיהו לשיטת הרמב"ם שכ' דהא דאמרינן שבח שע"ג הגזילה דגזלן הוי היינו דוקא לאחר יאוש א"כ מצינו למימר דהכא לפני יאוש איירי וא"ש ועי"ל דשאני גיזות וולדות כיון דלאו גופא דפרה נינהו וכשהגזלן נוטלם נשאר הגזילה כמו שגזלה לכך שקיל להו הגזלן אבל בטלה ונעשה איל הכל מיקרי גוף הגניבה ממש לא שייך גזלן בהאי שבחא כלל אלא דמסתימת לשון הש"ס בפ' הגוזל דלבתר דקתני בריש הפ' דין הגיזה והולדות דשקיל הגזלן קתני עלה זה הכלל כל הגזלנים משלמין כשעת הגזילה ואמרינן בש"ס לאתויי הא דטלה ונעשה איל א"כ משמע דדמי לגמרי וכן משמע להדיא מל' הרמב"ם וצ"ע אח"ז מצאתי להרמב"ן בספר מלחמות בפרק הגוזל שכתב בישוב לשון רש"י בסוגיא דשמעתין כתירוץ השני שכתבתי כאן והנאני מאד:

שם בד"ה כעין שגנב לקמן אותבינן לרב כו' ולרבה כו' אבל קרן היכא דאשבח כי השתא משלם עכ"ל. ואע"ג דרש"י עצמו פי' לקמן דכיון דמשלם אפי' קרן כי השתא כ"ש בכפל וד' וה' היינו דוקא לסברת רב שאומר דלעולם שייך לומר יותר כשעת העמדה בדין בכפל וד' וה' מבקרן אבל כאן כוונתו דבלא דרב לא מצי לאקשויי אדרבה לחודא וזה ברור וכן מצאתי במהר"ם אבל מ"מ ל' רש"י צריך ביאור מה ענין זה לכאן ונ"ל ליישב דרש"י אזיל לשיטתו בסמוך דר' אילעא דסובר דשינוי קונה מ"מ מודה דמשלם קרן כי השתא א"כ מה מהדר ליה רב אילעא לר"ח ואלא מאי שינוי לא קני לשלם כי השתא משמע דלדידי' דס"ל דשינוי קונה א"ש מיהת בכפל דמשלם כעין שגנב והא לדידיה נמי קשיא דהא מודה דשינוי אינו מועיל לענין זה דמ"מ משלם קרן כדהשתא וא"כ כ"ש שיש לו לשלם כפל כדהשתא כדמקשינן לקמן לרב ור' אילעא ע"כ נחית לסבר' דרב דאלת"ה מאי מקש' בפשיטות לשלם כדהשתא לכך כתב רש"י לקמן אותבינן לרב כו' וכוונתו בזה לפ"ז א"א לומר דרבי אילעא נחית לסברא דרב דא"כ תיקש' ליה נמי הברייתי' בפשיטות וכדכתיבנא ומאי דמשני לקמן טלאים כדמעיקרא לא שייך הכא דהיינו הא גופא דמשני הכא דיכרא גנבי ממך ורבי אילעא לית ליה האי שינויי' אע"כ דלא אסיק אדעתיה מימרא דרב והא דמקשה לשלם כי השתא היינו משום דרבה דס"ל תברה או שתיא משלם כדהשתא והיינו דמסיק רש"י דע"כ דלרבה ליכא לאותובי משם דמפרש הא דקאמר ברייתא כעין שגנב היינו לבר מקרן וא"כ הקשה ר' אילעא גופא וה"ק בשלמא לדידי דס"ל שינוי קונה א"ש דמשלם כעין שגנב דאע"ג דמודינא בקרן דמשלם כדהשתא היינו משום שלא יהא חוטא נשכר וכדכתיבנא בסמוך בל' רש"י אבל כפל שפיר משלם כעין שגנב כיון דאכתי לא ס"ד הא דרב אבל לדידך דס"ל שינוי אינו קונה לשלם כדהשתא והיינו משום דרבה דר' אילעא סובר דלא שייך לחלק בין קרן לכפל היכא דליכא סברא ודוק היטב:

בגמרא ואי ס"ד קנייה בשינוי אמאי משלם כו' לכאורה כל זה הוא ייתור לשון דבפשיטות הוי מצי לאקשויי דר' אילעא פוטר מד' וה' והכא מחייב בהדיא ונראה ליישב דאי לאו דנקט ר' אילעא בהדיא נעשה שינוי בידו וקנאו היה אפשר לומר דהא דפטור מד' וה' היינו לאחר יאוש דאז מועיל אפי' שינוי כל דהו כמבואר ועוד דאפי' בלאו שינוי נמי מיהא השבח גופא הוי דגזלן לאחר יאוש כדכתיבנא בסמוך בשם הרמב"ם וא"כ יש לפוטרו מד' וה' דהוי כמו שותף בגוף הבהמה והיינו לדעת הסוברים דהנגזל לא מצי לסלק להגזלן בזוזי בגוף השבח ואפי' להרמב"ם דמצי לסלקו בזוזי מ"מ כל כמה דלא סילקו עדיין דידיה הוי ואמרינן שפיר שלו הוא טובח וא"כ לא הוי קשה מידי די"ל דברייתא איירי קודם יאוש דאז לא קנייה בשינוי כל דהו ושבח נמי לא קני קודם יאוש לדעת הרמב"ם א"כ שפיר מחייב בד' וה' אבל מדנקט רבי אילעא נעשה שינוי בידו משמע דשינוי לחוד קונה מקשה שפיר וק"ל:

שם א"ל ואלא מאי שינוי לא קני כו' לשלם כי השתא. ויש לדקדק דילמא הא דלא משלם כי השתא היינו משום דגזלן קנה מיהא השבח גופא למאי דקי"ל בפ' הגוזל כר' יהודה דשבח שע"ג גזילה דגזלן הוי מיהו למ"ש דלרש"י האי שבח לא דמי לשבח דגיזות וולדות משום דגופה דפרה ממש הוא א"ש ועי"ל דהיא גופא מדייק דאי ס"ד דשבח כי האי נמי דגזלן הוי א"כ אמאי משלם ד' וה' שהרי שלו הוא טובח דהוי כמו שותף וכדכתיבנא בסמוך:

שם אמר לו רחמנא ניצלן מהאי דעתא. נראה כוונתו כיון דאת אמרת דשינוי כי האי לא קנה אע"ג דקרא כתיב אשר גזל ודרשינן אם כעין שגזל יחזיר ואם לאו דמים מעליא בעי שלומי משמע דקני בשינוי וע"כ צ"ל לדידך דכהאי גוונא מיקרי שפיר כעין שגזל כיון דגופא ממש היא א"כ לא שייך תו למימר דיכרא גנבי ממך דהא ודאי גנב ממנו הגוף ממש ויש לשלם ד' וה' ע"ז הגוף שגנב והיינו כדהשתא ולפ"ז א"ש למאי דמסיק הא מני ב"ש היא דס"ל דשום שינוי לא קנייה וא"כ ע"כ דלית ליה האי דרשא דאשר גזל וא"כ לעולם שייך שפיר למימר דיכרא גנבי ממך כיון דחיוב ד' וה' עיקרו על מעשה הגניבה והוא לא גנב אלא טלה לכך כתב משלם נמי ד' וה' טלאים ואף על גב דמה"ט גופא יש לומר דלא מיקרי כעין שגזל וממילא ליקנייה לא איכפת לן בזה לב"ש דס"ל שינוי במקומו עומד וממילא לית ליה דרשה דכעין שגזל וק"ל וכעין זה כתב בס' קיקיון דיונה ע"ש:

בתוספות בד"ה הא מני ב"ש היא כו' ואם תאמר כו' דמאי ענין אתנן אצל שינוי עכ"ל. פי' דהא לענין אתנן לא שייך לומר שינוי קונה או אינו קונה דבלא"ה דידיה הוי:

בד"ה הם ולא שינוייהם תימא דבסמוך נפקא ליה לרבה כו' דכתיב אשר גזל כו' עכ"ל. כוונתם דיש להקשות דאשר גזל למה לי ותיפוק לי מהם דכיון דלגבוה מהני שינוי מכ"ש להדיוט אבל איפכא ליכא להקשות דהם ל"ל דסד"א שאני לגבוה דמימאס ועוד דהם איצטריך למעט ולדותיהן דתרווייהו שמעית מיניה דפשטא דקרא הכי משמע כדאיתא בסמוך וכן מאי דמשני ר"י דלרבה צריכי תרי קראי דאי לאו אלא חד קרא לא הוי מוקמינן לשינוי החוזר דהיינו דאי לא הוי כתיב אלא קרא דהם אפ"ה לא הוי מוקמינן לשינוי החוזר מפשטא דקרא דכיון שזה השינוי חוזר לקדמותו לא שייך למעוטי מהם וק"ל ועמ"ש בסמוך. אמנם לענ"ד אין דבריהם מוכרחים דבלאו הכי איצטריך קרא דאשר גזל דנהי דילפינן מהם ולא שינוייהם דשינוי הוי כגוף אחר אפ"ה לא הוי ידעינן מסברא כלל למימר שהגזלן יקנה בגזילה ע"י שינוי בלא דעת הנגזל ויגזול כל שבחו בעל כרחו של הנגזל דהא בכל קניני ממון בעינן דעת אחרת מקנה ועוד הא אמרינן בעלמא בפשיטות היכי מצינן מזיק נשכר שזה נשכר ומכ"ש גזלן גמור דגרע ממזיק לכך איצטריך קרא דאשר גזל דגזירת הכתוב הוא להיכא דנשתני מכעין שגזל אין צריך להחזיר:

דף סו.

בגמרא גם לב"ה קשיא. וקשה דאמאי לא קאמר דגם אתי לרבות שינוי החוזר ובשלמא לר"י ור"ח דס"ל שינוי החוזר אינו מועיל אפילו בהדיוט ומפקא לה מקרא דוהשיב את הגזילה מ"מ א"כ אייתר ליה גם אבל לרבה דס"ל שינוי החוזר קונה והיינו מאשר גזל דאי לשינוי שאינו חוזר לא צריך דנפקי בק"ו מלגבוה מקרא דהם וא"כ לעולם אימא לך דשינוי החוזר אינו מועיל לענין אתנן

דמרבינן לה מגם ואפ"ה לא ילפינן בשאר דוכתי דאינו מועיל דשאני לגבוה דמימאס ועוד דהא מרבינן ליה בהדיא מאשר גזל ובדוחק יש ליישב דהאי סוגיא אזלא דוקא למאי דקאמרינן בסמוך הא מני ב"ש היא וא"כ מוכח דלא שייך לחלק בין אתנן לשאר מילי כמ"ש שם התוס' א"כ מקשה שפיר וכן בפ' הגזל מייתי האי סוגיא על דברי אביי דלא משמע ליה נמי לחלק משום דמימאס ולפ"ז היה אפשר ליישב מאי דמקשים התוס' בפ' הפרה על הא דקאמר רבא חמור דבור לר"י ושה דאבידה לדברי הכל קשיא ולא קאמו נמי גם לב"ה ולמ"ש א"ש דלרבה דס"ל בהדיא האי סבר' דשאני לגבוה דמימאס א"כ לא קשיא מידי וק"ל:

שם לעיל תרתי שמעית מיניה. פי' משום דפשטא דקרא משמע הם בהווייתן דוקא ואפ"ה לא ממעטינן שינוי החוזר למ"ד דאינו מועיל דכיון שחוזר לקדמותו שפיר קרינן ביה הם:

שם טלאים כדמעיקרא ופרש"י דטלה גנבו טלה משלם. ופירושו אי משום דקניי' בשינוי לר' אילעא ולרב משום דא"ל דיכרא גנבי ממך והיינו כעין פר"י אלא דלרש"י הקרן מיהא משלם כדהשתא כמ"ש רש"י לעיל וכמו שכתבתי טעמא דמלתא ולר"י הקרן נמי משלם כדמעיקרא מהני טעמי גופא או דקנייה בשינוי או משום דא"ל דכרא גנבי ממך וק"ל:

בתוספות ד"ה טלאים וכו' נראה לר"י וכו' או כחושה ונתפטמה או איפכא וכו' עכ"ל. מה שכתבו או איפכא והיינו שמינה והכחישה דמשלם כדמעיקרא אי איירי אפילו בהוכחשה ממילא א"ש לתירוץ הראשון שכתב הר"י בדף הקודם בד"ה מ"ל קטלה כולה אבל לתירוץ השני צ"ל דהיינו בהכחישה בידים דוקא ע"ש וק"ל:

בא"ד משלם כפל נמי וכן ד' וה' כדמעיקרא כמו קרן עכ"ל. משמע להדיא מפי' ר"י דקרן נמי משלם כדמעיקרא בטלה ונעשה איל דלא כפרש"י לעיל בד"ה נעשה שינוי בידו ואפילו למ"ד דשינוי כי האי לא קנה מ"מ משלם כדמעיקרא משום דא"ל דכרא גנבי ממך דה"ל כמו כל שבח שע"ג גזילה דהוי דגזלן דהכי קי"ל כמ"ש בסמוך אבל מ"מ קשה דהא אוקמינן להאי ברייתא כב"ש דשום שינוי לא קנה ושמעינן נמי לב"ש בסוף פרק המפקיד דשבח דע"ג גזילה הוי דגזל דאמרינן התם הא דקאמר ילקה בחסר ויתר היינו שמחויב להחזיר הגיזה וולדות אפילו מה שנתעברה ונטענה אצלו וא"כ בטלה ונעשה איל למה נאמר אליביה דקרן נמי משלם כדמעיקרא ויש ליישב דהא דקאמרי ב"ש ילקה בחסר וביתר לאו היינו מדינא אלא מקנס דקנסינן עליה דהא ר"מ דסבר הכי בגיזה וולדות מוקמינן טעמא בפ' הגזל משום קנס אע"ג דהתם עיקר טעמא דמוקמינן הכי היינו משום דשמעינן ליה דס"ל שינוי קונה משא"כ לב"ש מ"מ מצינן למימר דלענין שבח גופא מודו ב"ש דהוי דגזלן אי לאו משום קנסא כמו לר"מ והכי משמע פשטא דמלתא דקתני ילקה בחסר אע"ג דשינוי אינו קונה וברשותיה דבעלים קאי וע"כ דהיינו משום קנסא וא"כ ה"ה ביתר כיון דמשום קנסא הוא בכפל וד' וה' לא שייך למיקנסיה ועי"ל דהא דמוקמינן לברייתא כב"ש היינו לענין שינוי אינו קונה לחוד דבלא"ה כמה תנאי ס"ל כוותיה בריש פ' הגזל אבל לענין שבח לא מיתוקמ' כוותיה ואין להקשות דא"כ דלפר"י הקרן נמי משלם כדמעיקרא אמאי משלם ד' וה' ולא אמרינן דשלו הוא טובח דכיון שיש לו חלק השבח ה"ל כמו שותף וי"ל דר"י סובר דמשום זה לא הוי כמו שותף דהא לא תקינו לו בשבח אלא משום תקנת השבים כמבואר בפ' הגזל למאן דס"ל שינוי אינו קונה מכ"ש אם נאמר דס"ל כהרמב"ם דמצי לסלק לגזלן משבחו בזוזי וא"כ י"ל דמה"ט לא הוי כמו שותף ודו"ק:

בא"ד ור"ת מפרש וכו' דלהחמיר לא אמר רב וכו'. עכ"ל פשט הלשון משמע דלא קאמר רב להחמיר בכפל וד' וה' מבקרן א"כ צ"ל דמ"ש דמעיקרא שוויא זוזא ולבסוף ד' לא איירי כשנתייקרה בין הגניבה לשעת הטביחה דהא בכה"ג לא שייכא מילתא דרב אלא דרבה דקרן נמי משלם כשעת היוקר אלא איירי כשנתייקרה בשעת העמדה בדין משעת הטביחה דבכה"ג קרן נמי משלם כדמעיקרא וא"כ כתבו שפיר שאין להחמיר יותר בכפל וד' וה' ובטלה ונעשה איל נמי משמע דקרן נמי לא משל' אלא כדמעיקר' כמו לפי' ר"י וכן הסכימו כל הפוסקים וכמ"ש בסמוך דאפי' למ"ד שינוי אינו קונה נמי א"ש וא"כ משום הכי לא מחמרינן נמי בכפל וד' וה' יותר מבקרן לפ"ז א"ש נמי מה שכתבו התוס' לעיל בד"ה אלמא קרן כעין שגנב אפי' לפר"ת כמ"ש שם באריכות ע"ש ולפ"ז א"ש נמי דלא תקש' לפר"ת אמאי לא משנינן לעיל הכי על מאי דמקשה ואלא מאי שינוי לא קניי' לשלם כדהשתא ומאי קושיא דהא להחמיר לא אמר רב ולפי מ"ש ניחא דמעיקרא הוי ס"ד דקרן נמי בטלה ונעשה איל משלם כדהשתא משום דרבה וא"כ מקשה שפיר בין על הקרן וכפל וד' וה' דתו לא הוי להחמיר אבל לבתר דשני דא"ל דיכרא גנבי ממך וקאי נמי על הקרן דלא שייך הא דרבה כיון דשבח גופא מיהו דידיה הוי אלא דמקש' כאן דאפ"ה לשלם כפל וד' וה' כדהשתא מגזירת הכתוב דדריש רב ע"ז משני שפיר דלהחמיר בכפל וד' וה' יותר מקרן לא דרשינן האי קרא דאחייה לקרן אלא להקל ודו"ק כנ"ל נכון:

בגמרא אמר רבה שינוי קונה כתיבא ותנינא כו' וקשיא לי לפמ"ש התוס' דרבה בשינוי החוזר איירי א"כ להנך תנאי דס"ל בפרק הגוזל קמא דשינוי כי האי לא קנה ע"כ דלית להו הך דרשא ואכתי מנ"ל לרבה לומר בפשיטות דשינוי כתיבא ויש ליישב דעיקר מלתא דרבה דכיון דמשמע ליה דמתני' בפרק הגוזל סברה דיאוש קונה מש"ה מפרש טעמא דמתניתין דיליף לה מהך דרשא דאשר גזל והא דלא מוקים לקרא ומתני' בשינוי החוזר עם יאוש למאי דמספקא ליה אי יאוש דרבנן או דאורייתא ואי יאוש לחוד הוי מדרבנן הא מצינו למימר דמדאורייתא יאוש לחוד או שינוי החוזר לחוד לא קנה אבל תרווייהו בהדי הדדי קונה והנראה בזה דרבה לשיטתו דס"ל בפרק הגוזל בפלוגתא דר' שמעון ורבנן דבידוע שנתייאש נמי מחלוק' ולפ"ז לרבנן דקי"ל כוותייהו לא שייך יאוש בגזל ומימרא דרבה דהכא היינו בגנב כן נ"ל ודוק היטב:

דף סו:

בגמרא איתיביה אביי לרבה קרבנו ולא הגזול וכו' אלמא יאוש לא קני. וקשה מאי מותיב אביי לרבה דהא שמעינן לרבה בפרק הגוזל בתרא דקאמר דפליגי ר"ש ורבנן ביאוש דגנב וגזלן כדמייתי בסמוך היינו אפי' בידוע שנתייאשו וקאמרי רבנן דבגזלן אינו מועיל היאוש וכדפי' רש"י היינו דאעפ"כ דעתיה למינקט' כל שעה בדינא ולר"ש להיפך בגנב אינו מועיל היאוש לפ"ז הא דקאמר רבה לעיל יאוש אמרי רבנן דמהני היינו ע"כ לרבנן בגנב דוק' ולר"ש בגזלן וא"כ מאי מקש' ליה מקרבנו ולא הגזול דהא מצינו לאוקמי כרבנן דאמרי דיאוש אינו מועיל בגזלן לפי שאין יאוש גמור אבל בגנב שיאושו יאוש לעולם דקני וא"ל דא"כ לר"ש קרא דקרבנו מאי עביד ליה דהא ר"י מצי למדרש שפיר קרבנו ולא הגנוב בשלמא לעיל דאותביה רב יוסף לרבה מגזל חמץ ועבר עליו הפסח אין להקשות דלמא שאני גזלן שאין יאושו יאוש וכדרבנן דר"ש דהתם לא שייך לומר דדעתיה למנקטיה בדינא ולכך אין יאושו יאוש דהא כיון דמטי זמן איסורא ודאי מייאש לגמרי מגוף החמץ אבל הכא תקשה וי"ל דכיון דאשכחן דרבי ס"ל בפרק הגוזל דבין בגנב ובין בגזלן מועיל היאוש וא"כ תקשי לדידיה קרבנו למה לי אלא אע"כ דיאוש לא קני וא"כ דיוקא דאביי שפיר דמדרבי נשמע לרבנן נמי דיאוש לא קני דהא לא אשכחן שום תנא דפליג עליה דרבי בהדיא בהא ועי"ל דאביי מקשה הכי לסברא דנפשיה דקאמר לרבה בפרק הגוזל לא תפלוג עליה דעולא והיינו דבידוע לא פליגי ולפי סברתו מקשה שפיר נמי אהאי דהכא וק"ל. ולפי הברייתא דת"כ דמייתי התוס' בסמוך בלא"ה לק"מ דמשמע דממשכבו ילפינן אי גזילה יאוש בעלים הוא או גניבה ולהיפך לא מהני א"כ אייתר ליה קרבנו:

שם אילימא לפני יאוש ל"ל קרא פשיטא. והא דלא מוקי לה בגזל טלה ונעשה איל היינו משום דאי למ"ד נעשה שינוי בידו וקנאו א"כ הוי שפיר קרבנו ואי למ"ד דלא קני משום דלא הוי שינוי השם משום דשור בן יומו קרוי שור ושינוי הגוף נמי לא הוי כיון דאתי ממילא בלא מעשה הגזלן א"כ לפ"ז לא צריך קרא למעוטי דמסברא ידעינן הכי ומכ"ש דא"ש לפי רש"י לעיל דר' אילעי גופא לא קאמר נעשה שינוי בידו אלא לענין ד' וה' משמע משום דהסברא פשוטה דבשינוי כי האי דאתי ממילא לא שייך לומר שיקנהו לגמרי וא"כ א"ש טפי וק"ל:

ברש"י ד"ה ולא הגזול דלאו לרצון אתי. כוונתו דקרבן גופא לא מיפסל דכל הזבחים שנזבחו שלא לשם בעלים כשרים אלא שלא עלו לבעלים וכן משמע לקמן בפירקין גבי שוחט תמימים בפנים שלא לשם בעלים בדף ע"ו ע"ש ועמ"ש בל' התוס' בד"ה דגזל קרבן דחבריה:

תוס' בד"ה ש"מ דיאוש לא קנה וכו' ולא מפסל משום מצוה הבאה בעבירה וכו' עכ"ל. כוונתם בזה משום דבפרק לולב הגזול קאמרינן איפכא לאחר יאוש הא קני' אלא לאו משום דאמרינן מצוה הבאה בעבירה לכך כתבו כאן דהיא הנותנת דאי ס"ד דיאוש גרידא קני' לא הוי מצוה הבאה בעבירה אלא דיאוש גרידא לא קני' אלא בהדי שינוי השם או שינוי רשות והיינו דאמרינן התם הא קני ביאוש והיינו בהדי שינוי השם אפ"ה מיפסל משום דה"ל מצוה הבאה בעבירה כיון שהשינוי לא בא אלא ע"י ההקדש גופא כמ"ש התוס' שם באריכות ע"ש וכן לקמן בד"ה אמר עולא:

בד"ה מי איכא למ"ד וכו' ולא בעי לאוקמי בשינוי החוזר וכו' דר"י לא פליג עליה דרבה אלא ביאוש לחודי' אבל שינוי מעשה אפי' חוזר וכו' לא פליג עליה עכ"ל. הב"י בטח"מ סי' שנ"ג היה מבין מדברי התוס' אלו ביאוש לחודיה היינו בלא שינוי החוזר אבל שינוי מעשה והיינו עם יאוש אפי' חוזר לברייתו קנה וכו' שמכאן מקור הדין דשינוי החוזר קני עם יאוש ואגב חורפי' לא דק דפשט לשון התוס' כפשוטו דר"י לא פליג עליה דרבה אלא בדין היאוש לבד אבל במה דקאמר רבה דשינוי מעשה החוזר קונה לגמרי בלא יאוש לא אשכחן דפליג רב יוסף עליה זהו כוונת התוס' אבל מדין שינוי מעשה החוזר עם יאוש לא איירי התוס' כלל בזו הסוגיא אלא לקמן גבי מריש כתבו דין שינוי השם החוזר עם יאוש ודין שינוי מעשה החוזר מקורו בריש פ' הגוזל קמא דקני משום תקנת השבים אפי' בלא יאוש ובפרק לולב הגזול גבי אוונכרי כתבו התוס' דמדאורייתא לא קני שינוי החוזר אפי' עם יאוש אע"ג דשינוי השם החוזר קנה בכה"ג ואין כאן מקומו להאריך ושם יתבאר בעז"ה אבל מ"מ דברי התוס' כאן צ"ע כמו שיתבאר בסמוך:

בד"ה דגזל משכב דחבריה ועוד קשה דהתם מייתי עלה פלוגתא דר"ש ורבנן וכו' משמע דהוי טעם משום דאין מחשבה מטמאתו וכו' עכ"ל. כל זה אינה במשנה דטהרות ובת"כ מצאתי' אבל מ"מ איני רואה בזה שום סתירה לפרש"י דוודאי אף לפרש"י שייך הכא פלוגתא דר"ש ורבנן דלר"ש סתם גזילה יאוש בעלים הוא ויאושו יאוש א"כ אין למעטו ממשכבו דהא שפיר קרינן ביה משכבו דהא קני' וצריך לאוקמי בגנב וגזלן מרבינן מטמא ואפשר דמהאי קרא גופיה יליף דבגזלן הוי יאוש ולרבנן הוי איפכא אבל אי קשיא לי הא קשיא בין לפרש"י ובין לפי' ר"י דכיון דמצינו בהדיא שחילק הכתוב במשכב בזה בין גנב לגזלן משום שמתייאש בזה יותר מבחבירו לכל חד כדאית ליה משמע להדיא כל היכא שמתייאש בודאי לגמרי מיקרי שפיר משכבו שקנאו ביאוש א"כ אמאי לא מותיב מזה תיובתא לרב יוסף ולרבה נמי תיקשה אמאי מספקא ליה אי יאוש קונה דאורייתא או דרבנן דהא חזינן דמדאורייתא קנה ולפר"י כיון דילפינן מקרא שמחשבה שלו מועיל' מפני שהבעלים מתיאשים משמע דיאוש קנה מדאורייתא מיהו יש ליישב קצת לפרש"י כיון דמסברא לא שייך לחלק במשכב הזב בין שלו או אינו שלו אלא דגזירת הכתוב כך הוא א"כ י"ל דלאו ביאוש קונה תליא מלתא אלא כיון דמצינו דקרא דמשכבו ממעט וקרא דטמא מרבה אפי' מידי דלאו משכבו לגמרי דחקינן ומוקמינן קרא בדדמי בדבר שהבעלים מתיאשין ממנו אע"ג דאכתי לא קנה מ"מ מרבה ליה קרא דכמשכבו דמי כיון שאין אדם תובעו אבל בדבר שאין הבעלים מתייאשין ממנו ודעתיה למינקטי' כל שעה בדינא שייך למעט יותר ממשכבו שאף אצלו אינו מיוחד לשכיבה שמתיירא להראותו ומצטער כל שעה ואפשר דמה"ט גופא א"ש לרש"י דגנבים שנכנסו לבית וננעו במשכבות ומושבות של בע"ה שטמא אע"ג דלאו דידיה הוא כיון שעדיין לא גנבו לביתו מ"מ לא שייך למעטו מגזירת הכתוב דמשכבו דלאו משום שאינו שלו תליא מלתא אלא דגזירת הכתוב בגזלן גמור וכדכתיבנא אבל לפר"י דלאו גזירת הכתוב הוא אלא מטעם דכיון שאין הבעלים מתייאשין לא מהני מחשבתו א"כ ודאי קשה אמנם לתירוץ שני של תוס' לקמן בד"ה הא לאו הכי הדרא בעינא שכתבו דשינוי השם החוזר קונה בלא יאוש אלא דמ"מ צריך יאוש דוקא גבי אברזן דבלא"ה לא הוי שפיר שינוי השם וכמו שיתבאר א"כ ה"נ יש לומר דאיירי בכה"ג דכיון שהעור אינו מחוסר אלא ייחוד למשכב ובזה הייחוד קונה אותו הגזלן או הגנב דהיינו בשינוי השם ומ"מ צריך יאוש לענין קבלת טומאה דבלא"ה לא מהני מחשבתן לשויה שינוי השם שאפשר שמחשבת הבעלים לדבר אחר אבל כשנתייאשו שפיר מועיל מחשבת הגזלן או הגנב כל חד כדאית ליה לשווי' שינוי השם ובזה קונה אותו ומה"ט מפלגינן בין גנב לגזלן מטעמא דיאוש אבל לעולם דיאוש גרידא לא קני מיהא לתירוץ השני דלקמן אבל לתירוץ ראשון דאברזין היינו טעמא לרב יוסף דהוי שינוי החוזר ולא קני אלא עם יאוש א"כ תקשה הכא מברייתא דת"כ מדתלי טעמא ביאוש משמע דיאוש קונה מדאורייתא וא"כ תקשה בין לרבה בין לר' יוסף דלרבה ודאי א"א לומר דמשום שינוי השם עם יאוש איירי קרא דמחלק בין גנב לגזלן דהא לרבה שינוי החוזר קונה אפי' בלא יאוש וא"כ מה בין גנב לגזלן ולר' יוסף נמי הלא כתבו התוס' בסמוך דלא פליג עליה דרבה לענין שינוי החוזר דמה"ט לא מוקי למשכבו בשינוי החוזר ולפמ"ש מוכח מברייתא דת"כ דאף למסקנא דמוקי לה במשכב דחבריה היינו נמי מטעם שינוי החוזר ופליג עליה דרבה לומר דלא קני אלא עם יאוש ואין לחלק בין שינוי מעשה החוזר ובין שינוי השם החוזר דאדרבה בפרק לולב הגזול גבי אוונכרי משמע דמדאורייתא עדיף שינוי השם החוזר משינוי מעשה החוזר וכ"כ התוס' שם להדיא ומוכח נמי מסוגיא דשמעתין אלא שאין להאריך וצ"ע ודו"ק:

בד"ה דגזל קרבן דחבריה וכו' ואי בעולה ושלמים הא אמר בפסחים המוכר עולתו ושלמיו לא עשה ולא כלום עכ"ל. פי' וא"כ מאי איריא דתני ולא הגזול ליתני ולא הלוקח דהוי רבותא טפי ולענין הקרבן גופא אידי ואידי כשר דמהיכא תיתי לפסול לגמרי דכל היכא דאיתא בי גזא דרחמנא איתא ושם בעלים הראשונים עליו וכן פרש"י בפסחים ומה שסיימו התוס' כאן וא"ל שבא הכתוב לפסול הקרבן אין כוונתו שיפסל לגמרי דמהיכא תיתי הא שאין כאן אלא שינוי בעלים שהקרבן כשר אלא שלא עלו לרצון אבל כוונת התוס' דאין לומר שיפסל לגמרי לעלות לרצון והיינו אפי' אם שחטו הגזלן לשם בעלים דאי שלא לשם בעלים פשיטא דפסול דלא גרע משינוי בעלים גרידא ע"ז מסקו התו' דלשם בעלי' ודאי כשר כדמשמע לקמן דחזר קרן לבעלים כן נ"ל לפרש לשון התוס' וק"ל. מיהו בעיקר תמיהת התוס' יש לי ליישב דמיתוקמא שפיר בשלמים אליבא דר"י הגלילי דמחיים ממון בעלים הוא כדאיתא בקידושין דף נ"ב דיכול לקדש בה אשה וה"ה דיכול למוכרה כמע"ש או אפי' בעולה וכר"ש דאמר בפרק הזהב דקדשים שאין חייב באחריותן הוי ממון בעלים וכדאיתא נמי לקמן דף ע"ו והאי ברייתא דפסחים דלא כוותייהו אלא כרבנן או אפי' כר"י הגלילי וכר' שמעון ומודו דמדרבנן לא עשה כלום וה"נ משמע התם דמשום קנס הוא כן נ"ל ודו"ק:

בד"ה כגון שקיצצן וכו' דלאו שינוי מעשה הוא עכ"ל. פי' דהוי שינוי מעשה גרידא צ"ע דבפרק לולב הגזול כתבו התוס' דשינוי מעשה החזר לא קני מדאורייתא אפי' עם יאוש ומדרבנן קני אפ"ב בלא יאוש משום תקנת השבים וא"כ איך כתבו כאן דקני עם יאוש דוקא ונראה לי דכאן לא כתבו כן אלא למאי דס"ד עכשיו דמתני' איירי כגון שקיצצן דהוי שינוי מעשה ואפ"ה תליא טעמא ביאוש משמע דהוי שינוי גרידא וקונה עם יאוש אבל למאי דמסקינן דמתני' איירי משום שינוי השם תו לא צריכנא להאי סברא אלא כדמשמע התם בפרק לולב הגזול:

לעיל בגמרא איתיביה אביי לרב יוסף עורות של בע"ה וכו' אין להקשות אביי גופא היאך מקשה מעיקרא לרבה מברייתא והדר מקשה הכא לר' יוסף ואמאי לא קשיא ליה בפשיטות ברייתא דלעיל ומתני' דהכא אהדדי יש לומר דאביי גופא סובר יאוש קונה מדרבנן ולהכי מהני מחשבתו לענין טומאה כיון דרבנן אוקמוה ברשותיה אבל לעיל בברייתא איירי מדאורייתא וממעט שפיר גזל ולא מקשה לעיל אלא לרבה דמספקא ליה אי קני מדאורייתא ואמאי לא פשיט מהאי ברייתא דלא קני וק"ל:

בתוספות בד"ה כל שאין בו וכו' וא"ת בלאו האי דעוצבא וכו' עכ"ל. הלשון תמוה דפשיטא דאיירי בבע"ה כדמשני התוס' ונראה דעיקר הקושיא היא כיון דסברת המקשה היא דהאי מתני' דגנב וגזלן קאי אכל מאי דתנינן במשנה שלפניה א"כ אמאי איצטריך לומר והלא עוצבא שנו כאן ולא קשיא ליה מהאי בבא דכל מקום שאין בו חסרון מלאכה דממילא משמע דהאי פלוגתא דגנב וגזלן קאי נמי עליה וע"ז מתרצים התוס' דקושית המקשה אינו מכח אותה סברא דמסתמא פלוגתא דגנב וגזלן קאי באידך מתני' משום דמה ענין זה לזה דהתם טעמא משום שאין בו חסרון מלאכה לכך חשיבא מחשבה דיליה ולענין גנב וגזלן תליא טעמא בקנין ממילא דלא קני אלא היכא שיש בו חסרון מלאכה שאז קונהו בשינוי אחר היאוש ואפ"ה תני שפיר מחשבה מטמאתן כיון שקיצצן דהא הוי מעשה מעליא אבל מעוצבא פריך שפיר דאע"ג שקיצצן אין לנו לחושבו שינוי מעשה כיון שראוי להשתמש בלא קיצוץ דהא מהאי טעמא גופא מטמאינן ליה במחשבה גרידא ואי ס"ד דהאי סיפא דגנב וגזלן לא איירי מעוצבא הו"ל לפרושי בהדיא כיון דאיכא למטעי דחשיב שינוי מעשה כן נראה לי ליישב לשון התוספות וכן מצאתי במהדורא בתרא:

דף סז.

בתוספות בד"ה הא לאו הכי וכו' וא"ת וכו' אדרבא כ"ש דקשה לרבה טפי וכו' עכ"ל. ולפמ"ש לעיל י"ל דלא קשה מידי לרבה דאזדא לטעמיה דאמר בפרק הגוזל דר"ש ורבנן פליגי נמי בידוע וא"כ לרבנן לא שייך יאוש בגזלן ולפ"ז צ"ל דהא דקאמר רבה יאוש קונה היינו בגנב אליבא דרבנן א"כ הא דמריש א"ש לרבנן דאי לאו משום תקנת השבים לא היה מועיל היאוש אלא דמ"מ הוי קשיא לאביי דפליג התם עליה דרבה ואפ"ה מותיב הכא לר"י וק"ל:

בא"ד ולהכי פריך לר' יוסף וכו' אלא אי אמרת דשינוי השם קטן וכו' א"כ שינוי השם גדול וכו' עכ"ל. פי' משום דמשמע דהא דקאמר שינוי השם כשינוי מעשה דמי היינו לגמרי ועל מה דקא משני מעיקרא כגון שקיצצן דהוי שינוי מעשה גרוע וקונה עם יאוש ופריך מעוצבא והדר משני כיון דהוי שינוי השם גרוע נמי דינא הכי וממילא דשינוי השם חשוב הוי כמו שינוי מעשה חשוב שקונה לכ"ע בלא יאוש וק"ל:

בא"ד וכן משמע לעיל וכו' דפריך גבי גנב טלה ונעשה איל וכו'. והא דלא מקשה לעיל אדר' אילעי ממריש משום דר' אילעי לא מפרש בהדיא דאיירי בשינוי השם אלא י"ל דמשום שינוי הגוף קונה וע"ל דלר' אילעי אפשר לומר דאיירי לאחר יאוש אפילו בשינוי השם חשוב אבל הכא דקאמר שינוי השם כשינוי מעשה דמי ובשינוי מעשה חשוב פשיטא דקונה אפילו בלא יאוש מקשה שפיר:

בא"ד ועי"ל דבכ"מ הוי שינוי השם גרידא קונה לר"י בלא יאוש וכו' עכ"ל. נראה דהיינו לשיטתם דלעיל בד"ה מי איכא למ"ד דרב יוסף לא פליג עליה דרבה לענין שינוי מעשה החזר דקני אפי' בלא יאוש וא"כ ה"ה לשינוי השם גרידא דלר"י לגמרי דמי להדדי. ובזה נתיישב דאף למה שאכתוב בסמוך בד"ה מעיקרא טיבלא דאף לתירוץ הראשון של התוספות כאן צריכין אנו לזו הסברא דבטומאה והקדש לא שייך שינוי השם בלא יאוש וא"כ אמאי לא סגי בהאי שינויא לחודא ולפ"ז א"ש דבשינויא קמא סברי התוס' דע"כ פליג ר"י עליה דרבה עכשיו למאי דמשני מעיקרא כגון שקיצצן דבכה"ג ע"כ לרבה מועיל השינוי אף בלא יאוש דהא לא שייכא הכא סברת התוס' אף לענין טומאה דהא שינוי השם ע"י מעשה הוא ומדמוקי לה ר"י בהכי ואפ"ה תליא טעמא ביאוש מוכח דס"ל בכל דוכתי שינוי גרידא לא קני בלא יאוש וא"כ מאי מקשינן ממריש דאיירי בלא יאוש לכך הוצרכו לתרץ דמריש שאני שהוא שינוי חשוב אבל בתירוץ השני של התוס' סברי דאף למאי דבעי למימר כגון שקיצצן והיה רוצה לחלק בין שינוי חשוב לשינוי גרוע ודלא כרבה היינו מהכרח הקושיא אבל לבתר דניחא ליה מטעם שינוי מעשה חוזר לסברא קמייתא דשינוי גרוע נמי קונה בלא יאוש והיינו כרבה דהכי משמע סתמא דלישנא שינוי השם כשינוי מעשה דמי ודו"ק. ובלא"ה נמי מוכרח דשינוי השם מעליא נמי אינו מועיל בלא יאוש לענין הקדש דאלת"ה הא דקי"ל גזל ולא נתייאשו הבעלים שניהם אין יכולין להקדיש ונפקא לן מקרא ואמאי הא הוי שינוי השם דמעיקרא חולין וכו' וע"כ דאפ"ה לא מהני בלא יאוש:

בא"ד דאם לאו היאוש אין כאן שינוי השם וכן בהקדש וכו' עכ"ל. פירוש לפירושם שהרי השינוי השם לא בא אלא מחמת מחשבת הגזלן וכיון שהנגזל אינו מתייאש למה יועיל מחשבת הגזלן הא אמרינן אדרבא דבאמת אינו מועיל מחשבתו וממילא אין כאן שינוי השם וכן בהקדש כיון ששינוי השם אינו אלא א"א דהקדש חל עליו וממילא אמרינן דבשעה שהקדישו לא היה קנוי בשום ענין ובעלים לא נתייאשו וממילא באיסורו אתי ליד הקדש ואינו חל עליו וממילא אין כאן שינוי השם אבל אחר שנתייאשו הבעלים אע"ג דאכתי לא קנה מ"מ שפיר שייך שינוי השם או שינוי רשות אח"כ כמו בכל יאוש ושינוי רשות דפשיטא דקנה אבל במריש בלא יאוש איכא שינוי השם כיון שבא ע"י מעשה הגזלן וק"ל:

בפרש"י בד"ה ר' זירא וכו' אבל אברזין תו לא מיקרי משכא עכ"ל. נראה דרש"י נחית לסברת התוס' דסתם מריש אחר יאוש הוא ואפ"ה קאמר ר"ז דאי לאו משום תקנת השבים לא הוי קני משום שהוא שינוי החוזר א"כ צ"ל דאברזין לא מיקרי שינוי החוזר אבל לתירוצי התוס' דמריש איירי קודם יאוש וא"כ יש לומר דמש"ה קאמר ר"ז דלא מהני שינוי החוזר אבל באברזין אע"ג שגם הוא שינוי החוזר מ"מ מהני כיון שנתייאשו הבעלים וכן משמע להדיא מתוס' פרק לולב הגזול בסוגיא דאוונכרי ולכשנגיע לשם בעז"ה נאריך בזה ומ"מ צ"ל לפירש"י דהא דתליא טעמא באברזין מפני שלא נתייאשו הבעלים היינו כתירוץ השני של התוס' וק"ל:

בתוספות בד"ה הגנב והגזלן בהגוזל בתרא פריך וכו' ומשני שפיר עכ"ל. אפשר לומר דכוונת התוס' דלא תקשה דמהאי קושיא דנקט גנב וגזלן והוי דלא כמאן א"כ היה לו להמקשן להרגיש דלא איירי מטעם יאוש אלא משום שינוי השם לכך כתבו התוס' דבלא"ה משני התם שפיר אפילו מטעמא דיאוש ובסמוך אכתוב דאף לתירוץ דהכא נמי צריך לטעם יאוש וק"ל:

בד"ה מעיקרא טיבלא ואע"ג דשינוי החוזר לברייתו וכו' מ"מ לא חשיב להו שינוי החוזר וכו' עכ"ל. ולקשה דא"כ דלא הוי שינוי החוזר וקונה אפילו בלא יאוש א"כ מאי מקשה בפ' הגוזל אי לרבנן קשיא גזלן אי ר"ש קשיא גנב דהא בלא יאוש נמי הקדישן הקדש משום שינוי השם מעליא מיהו בלא"ה נמי קשה דהא לרבה מקשינן התם ושמעינן לרבה לעיל דשינוי החוזר נמי קונה מדאורייתא אפי' בלא יאוש ומשמע דה"ה לשינוי השם החוזר כמו שכתבו התוס' בפרק לולב הגזול דבחוזר עדיף שינוי השם משינוי מעשה והבאתיו לעיל א"כ לא מקשה מידי לרבה בפ' הגוזל אע"כ צריכין אנו לסברת תירוץ השני של התוספות בד"ה הא לאו הכי דבהקדש וטומאה לא שייך כלל שינוי השם אלא לאחר יאוש ואם כן מקשה שפיר שם לרבה דאמר בידוע נמי מחלוקת אי יאוש ולפ"ז הרי לפנינו שסברת התירוץ השני של תוס' מוכרח מסוגיא דהגוזל ועיי' מ"ש לעיל למה רצו לתרץ מעיקרא בע"א. אבל קשה למה הוצרכו התוס' לומר דלא חשיב שינוי החוזר ת"ל דאפי' הוי שינוי החוזר אפ"ה מועיל עם יאוש ומהרש"א הרגיש בזה אלא שכתב בלשון דלמא ולדידי מלתא דפשיטא היא שהתוס' עצמם כתבו בפ' הגוזל דאברזין הוי שינוי החוזר ואפי' הכי מועיל עם יאוש אפילו לרבי זירא וליכא למימר שהתוספות באמת לא כתבו כן בלשון קושיא אלא להודיענו קושטא דמלתא דבכה"ג הוי שינוי השם מעליא ומועיל אפילו בלא יאוש שהרי כתבתי בהכרח דאפילו שינוי השם מעליא לא שייך בכה"ג בלא יאוש כסברת התוספות לעיל וצ"ע:

בפרש"י בד"ה הקדישן הקדש ואסור ליהנות ותרומתן אסורה לזרים עכ"ל. כוונתו דדוקא לענין זה הוי הקדש אבל לקרבן ממש ודאי אסור משום מצוה הבאה בעבירה והיינו כפירוש התוספות וכן משמע להדיא בלשון רש"י בפ' הניזקין ובריש לולב הגזול ע"ש ועמ"ש בזה בלשון התוספות ליישב מה שהקשה ר"י על זה:

בתוספות בד"ה אמר עולא וכו' וקשה לר"ת דבהגוזל בתרא וכו' אבל בידוע ד"ה יאוש קונה עכ"ל. וליכא למימר דהתם איירי מדרבנן והכא מדאורייתא דהא איירי התם אפלוגתא דר"ש ורבנן בעורות דקאי אקרא דמשכבו ולא הגזול כמו שהביאו התוס' לעיל בד"ה דגזל משכב דחבריה א"כ ע"כ מדאורייתא קאמר דקני בידוע וק"ל:

בא"ד וקשה לר"י לפירושו דא"כ מאי פריך לעיל אביי לרבה מקרבנו וכו' עכ"ל. ונראה לי ליישב דפי' רבינו תם שפיר כשיטת רב האי גאון כמ"ש בשלטי גיבורים וכן הוא שיטת רש"י בפ' לולב הגזול שכתב שם דאע"ג דקני ביאוש אפ"ה הוה ליה מצוה הבאה בעבירה ואפ"ה מקשה שפיר אביי לרבה מקרבנו דאי ס"ד דיאוש קונה וטעמא דפסול משום מצוה הבאה בעבירה לא שייך האי מיעוט מדרשא דקרבנו שפיר דאטו מי כתיב באורייתא קרבנו ולא הגזול אלא ממילא משמע מדכתיב קרבנו בוא"ו משמע דבעינן דוקא שיהא שלו ולא של אחרים וא"כ אי יאוש קונה האי נמי קרבנו מיקרי דכדידיה דמיא אע"כ דלא קני אבל לעולא דיליף מדכתיב בהדיא והבאתם את הגזול דלית ליה תקנתא ממילא א"ש דאע"ג דקני ביאוש פסלה רחמנא משום מצוה הבאה בעבירה ומה"ט יש לומר דלא ניחא ליה לעולא לאיתויי מקרא דקרבנו ולא הגזול משום דאי מהתם הוי מוכח ממילא דאחר יאוש לגמרי לאו כדידיה דמיא ואיהו ס"ל דלכל מילי כדידיה דמי דהכי משמע ליה מפלוגתא דר"ש ורבנן מקרא דמשכבו דמחלק בין גנב לגזלן מטעמא דיאוש משמע דקני ולא ניחא ליה לפרש משום טעם דשינוי השם לכך מוקי בע"כ קרא דקרבנו בקרבן דחבריה ורבא הדר ביה משינויא דקרבן דחבריה ע"כ יליף מקרא דקרבנו דיאוש אינו קונה לכל מילי כדכתיבנא ודוק ונכון לענ"ד:

בא"ד דאי לאו הכי וכו' תקשה ליה אמאי אסור להקריבו כיון דשם הקדש חל עליו כדאמר דהוי יאוש ושינוי השם עכ"ל. ויש מחלקין דדוקא בקדשי בדק הבית אמרינן דחל הקדש משום שינוי השם אבל בקדשי מזבח לא הוי שינוי השם ולא חל ההקדש עי' בספר המלחמות בפ' הגוזל בתרא ובתוספות לקמן (דף ע"ו ע"א ד"ה והשתא) מחלקין נמי כה"ג אבל מטעם שינוי רשות ע"ש:

בא"ד ועוד בההיא דגיטין דבעי רבא וכו' ואליבא דעולא בעי לה ואי בעלמא קני וכו' עכ"ל. ולפי מ"ש לעיל ליישב שיטת רבינו תם מהכא נמי לא קשה מידי דמאן יימר דרבא אליבא דעולא בעי לה דילמא אליבא דנפשיה דס"ל בסמוך יאוש לא קניא מקרבנו ויליף מיניה לכל דוכתא כדכתיבנא אלא דמפני תקנת המזבח אוקמוה ברשותיה וא"כ שפיר קא מיבעיא ליה לענין גיזות וולדות ודו"ק:

בא"ד ודוחק לומר דסבר כר"י ב"נ וכו' בפרק לולב הגזול כתבו התוספות דר' יצחק בר נחמני גופא חייש למצוה הבאה בעבירה במידי דאורייתא וצ"ע ושם יתבאר בעז"ה שאין מזה שום סתירה לשיטת ר"ת ורש"י:

בא"ד ועוד אומר התם האי כשורא דמטללתא וכו' משמע דאי קניא בתקנתא דרבנן לא חשיב מצוה הבאה בעבירה וכו' עכ"ל. ותמיה לי טובא מאי קשיא ליה טפי מכשורא דמטללתא מבחטאת גזולה גופא דאיירי ביה עולא דקאמר דלא קני ביאוש ומפ' ר"ת משום מצוה הבאה בעבירה ואפ"ה עשו חכמים תקנה שיהיה כשר להקרבה ולא יוחשב עוד מצוה הבאה בעבירה א"כ ה"ה בכשורא דמטללתא גופא עשו חכמים תקנה שלא יהא מצוה הבאה בעבירה והדבר נכון בטעמא דודאי

היכא דקני ביאוש או בשינוי מדין תורה אפ"ה חשוב מצוה הבאה בעבירה דמ"מ הוא קונה אותו באיסור אבל הכא דעשו חכמים תקנה שיתן דמים ויקנה אותו הרי קונה אותו מעכשיו בהיתר גמור עפ"י תקנת חכמים והפקר ב"ד והו"ל כאילו חזר וקנאו מן הגנזל ברצונו וא"כ אין כאן שום סתירה לפירוש ר"ת ומ"מ יש ליישב לשון ר"י דדייק מדאמרינן התם אכשורי דמטללתא פשיטא מ"ש ממריש ולא משני דקמ"ל דלא חשיב מצוה הבאה בעבירה ולפי' ר"ת יש ליישב ויתבאר שם ואין כאן מקומו להאריך:

דף סז:

בא"ד א"נ דר"י נמי אית ליה דיאוש לא קני וכו' והקשה מהרש"א דאכתי אמאי לא מקשה בלא דעולא גופא דברייתא ע"ש באריכות ודבריו אינן מובנים כלל דבברייתא לא קשיא מידי דאע"ג דמרישא מוכח דיאוש גרידא לא קניא מ"מ א"ש הא דתני עלה כה"ג בחוץ ענוש כרת דכיון שהקדישה הו"ל יאוש ושינוי השם וראוי לבא אל פתח אהל מועד אבל למאי דקאמר עולא דאף לאחר הקדישה אינה ראויה להקדש משום מצוה הבאה בעבירה מקשה שפיר אמאי ענוש כרת ואין להאריך שהדבר ברור הוא:

בד"ה אף גזול אע"ג דאמר לעיל גנב טלה וכו' עכ"ל. נראה לי דהיינו כפירוש ר"י דלעיל דהיכא שקונה לא שייך מצוה הבאה בעבירה אבל לפי' ר"ת בכה"ג נמי הוי מצוה הבאה בעבירה ועי"ל דר"ת וסייעתו נמי מודים דשינוי דהוי קנין חשוב מועיל אפי' להקרבה וראיה בדבר מאתנן דכתיב הן ולא שינוייהם ובזה יש ליישב לר"ת מאי דאמרינן בסוכה וליקנינהו בשינוי השם וק"ל:

בגמרא ואמאי נילף שור שור משבת וכו' ויש לדקדק איך שייך למילף משבת דבכ"מ דילפינן משבת היינו שכל ב"ח שווין לגמרי אבל הכא דשור ושה גופייהו חלוקין א"כ אם נאמר שנוהג בכל ב"ח נתת דבריך לשיעורים איזה מין ישלם ד' ואיזה ה' וא"ל כיון דעיקר הילפותא משבת הוא בשור שור נאמר דהכל בכלל שור לתשלומי חמשה לבר משה דלא מסתברא לומר כן כיון שהקילה תורה בשה יותר מבשור למה נחמיר אפי' בעופות יותר מבשה ויש ליישב למאי דאמרינן לקמן הטעם שהחמירה התורה בשור יותר משה היינו לפי שמבטלו ממלאכתו א"כ י"ל דבהאי גוונא מרבינן כל ב"ח כל שיש בו ביטול מלאכה דינו כשור ושאין בו דינו כשה וכן לאידך טעמא שמרכיבו על כתיפו נמי י"ל כה"ג וק"ל:

שם אמר רב לא שנו אלא לפני יאוש וכו' לפ"ז עיקר קרא דוגונב מבית האיש ולא מבית הגנב איצטריך לגבי הבעלים הראשונים שהגנב שני פטור מליתן להם כפל דאי לגנב הראשון פשיטא דהא לא קניה אבל לאחר יאוש חייב הגנב שני בכפל לגנב הראשון דקרינן ביה וגונב מבית האיש שקנאו עיין מ"ש בסמוך בזה:

דף סח.

בפרש"י בד"ה אלא לאחר יאוש דאיכא תרתי וכו' ואי ס"ד וכו' ואי קשיא הא יכול לתרוצי וכו' ה"נ משני לה לקמן עכ"ל. הלשון תמוה דמאי חידש רש"י בזה ולפי מאי שאפרש בסמוך יהיה אפשר לפרש כוונת רש"י דוקא לקמן שייך לתרץ כן משא"כ לפי הסוגיא דהשתא ויתיישב ג"כ הא דאייתי ג"כ המקשה החלוקה של גנב וטבח כיון שאינה צורך לקושיא שלו:

בגמרא א"ר זביד וכו' והב"ע כגון שנתייאשו וכו' ולא תימא משום דבעינן יאוש ושינוי רשות וכו' אלא דלא משכחת וכו' עכ"ל. וקשה דא"כ האי בבא דמציעתא מאי אתי לאשמעינן דמה שהראשון שגנב ומכר משלם ד' וה' מקרא מלא הוא ואי לאשמעינן דשני משלם כפל משום דיאוש לחוד קני אכתי לא שמעינן מידי דהא איכא למיטעי דדוקא יאוש ושינוי רשות הוא דקני ול"ל דכיון ששינוי רשות דהכא הוא קודם יאוש הו"ל כמו יאוש גרידא דהא ר"ז ס"ל דל"ש יאוש ואח"כ שינוי רשות ול"ש שינוי רשות ואח"כ יאוש כי הדדי נינהו דהכי משמע פשטא דלישנא ועוד דהכי שמעינן ליה בהדיא בפ' הגוזל בתרא אליבא דרב וקיימינן נמי הכא אליביה מיהו יש לדחות דהתם רב משמיה דר"ח קאמר ובלא"ה צ"ל כן כמו שיתבאר שם בעז"ה אבל מ"מ קשיא דאי לאשמעינן דיאוש קני הוי מצי לאשמעינן בבבא דדישא גופא כה"ג דגנב ואחר שנתייאש גנבה אחר השני משלם כפל לראשון כמ"ש רש"י גופא בד"ה ולא תימא וכו' שזה עיקר הדיוק דסד"א דבעינן יאוש ושינוי רשות ומה הוסיף בזה במאי דקאמר אלא משום דלא משכחת דמשלמי תרוייהו גנב ראשון ושני אלא בהכי דמאי איכפת לן בזה אי משכחת או לא משכחת כיון דליכא נ"מ לדינא אדרבא יש מקום לטעות. לכך נ"ל דעיקר הרבותא בבבא דמציעת' הוא דזימנין דמשכחת שהגנב הראשון זוכה בכפל מגנב שני וכה"ג בלוקח קודם יאוש דבאיסורא אתי לידיה סד"א דלא זכי ליה רחמנא כפל קמ"ל בהאי בבא דמציעתא שזוכה משום דלא תימא דגזירת הכתוב הוא וגונב מבית האיש ולא מבית הגנב ואע"ג דקנייה גנב מ"מ לא קרינן בו וגונב מבית האיש כיון דבאיסורא אתי לידיה קמ"ל דלא אמרינן הכי אלא כל היכא דקניא אפילו באיסורא קרינן ביה שפיר וגונב מבית האיש ובזה נתיישב רש"י דלעיל דהאי שינויא דרב זביד לא שייך אלא לבתר דאוקמינן בבא דסיפא כב"ש דהא דאינו משלם גנב שני אלא קרן הוא משום דאינו קונה בשינוי מעשה וא"כ אכתי היכא דקנאו גנב ראשון לא שמעינן בהדיא דנוטל כפל לכך אשמעינן בבבא דמציעתא דגנב ומכר קודם יאוש ונתייאש אח"כ נוטל הלוקח כפל אע"ג דבאיסורא אתי לידיה שהרי קנאו קודם יאוש לא איכפת לן כיון דקרינן ביה עכשיו וגונב מבית האיש א"כ ה"ה לגנב מגנב גופא אחר יאוש והאי מלתא לא מצי לאשמעינן בבבא דדישא לאוקמא אחר יאוש דדישא הוא גופא אתי לאשמעינן דאע"ג דעדיין לפני יאוש הוא וברשות הבעלים הוא אפ"ה אין השני משלם כפל לבעלים לפי שזו עיקר מאמר הכתוב וגונב מבית האיש ולא מבית הגנב כל זה לפי המסקנא אבל מעיקרא לא הוי שייך לומר כך משום בבא דסיפא דמם"נ א"א דסיפא בגנב וטבח ובא אחר וגנבו אין השני משלם אלא קרן כאמור וע"כ היינו מה"ט גופא דאע"ג שקנאו בשינוי מעשה אפ"ה לא קרינן ביה וגונב מבית האיש כיון דבאיסורא אתא לידיה ואע"כ א"א לאוקמי בבא דמציעתא שלא נתייאשו ביד הגנב דא"כ הרי באיסורא אתי לידיה ואמאי זוכה בכפל ואם היינו אומרים להגיה הסיפא ולומר דהשני משלם כפל קאמר וע"כ דכיון שקנאו בשינוי מעשה זוכה בכפל וא"כ דבגנב גופא אמרינן כן קשיא בבא דמציעתא מאי אתי לאשמעינן בלוקח כיון דמ"מ קנאו וכדכתיבנא אבל למאי דמשני ב"ש היא א"ש ונראה לי דלישנא דגמר' במאי דקאמר אלא דלא משכחת משמע כדכתיבנא משום דעיקר הרבותא דאף ע"ג דגנב הראשון משלם ד' וה' ע"כ דבאיסורא אתיא לידיה דלוקח דאלת"ה שלו הוא מוכר אפ"ה משלם השני כפל כיון שקנאו לבסוף ודו"ק:

בתוספות בד"ה א"ה וכו' דאין להופכו כיון דמברייתא לא מוכחא מידי וכו' עכ"ל. כוונתן נראה בזה דלא תימא דר"פ לא קאי אמלתא דרב אלא בא ליישב סיפא דברייתא למאי דקי"ל דיאוש לא קני אבל רב גופא לעולם משני הברייתא כשינויא קמא דאיפוך לכך כתבו דכיון דאיכא לאוקמי הבריית' כפשטא אי לא מילתא דרב לא שייך לומר איפוך:

דף סח:

בגמרא ודלמא אף על גב דלא אייאש. ונראה לי דהא דלא מקשה הכא לרב ששת היינו משום די"ל דרב ששת חושב לסברא פשוטה בלא"ה דסתם גניבה יאוש בעלים הוא וא"כ סתמא דקרא איירי לאחר יאוש וממילא אמרינן דדוקא כה"ג חייב דאהנו מעשיו דומיא דטביחה אבל לפני יאוש פטור כיון דלית לן קרא לחיובא ומסברא נמי לא אבל לר"א דבעי למילף מהכא דסתם גניבה יאוש בעלים הוה מקשה שפיר מנ"ל לומר כן דלמא קרא איירי בכל ענין דסתם גניבה לאו יאוש בעלים ואפילו הכי חייב ודרב ששת דומיא דטביחה לא היה חושב המקשה לעיקר כיון דלאו היקש גמור הוא:

בפרש"י בד"ה ואינו משלם ד' וה' וכו' ורעהו אמר רחמנא וכו' וכיון דפטריה מכפל וכו' דתשלומי ד' וה' אמר רחמנא ולא ג' וד' וכו' עכ"ל. ל' רש"י אינו מדוקדק דבנדון דידן בלאו רעהו נמי לא שייך כפל כלל לגבי הקדש דהא לא גנב מידי מרשות הקדש וכגולן ה"ל עליה וכן מאי דמסיים וכיון דפטריה מכפל ה"ל תשלומי שלשה נמי אינו מוכרח די"ל דכיון דסוף סוף משלם הגנב כפל לבעלים קרינן שפיר לגביה תשלומי ד' וה' ונ"ל דרש"י עיקרא דמלתא נקט דהא דחייב רחמנא בגנב ד' וה' לא שייך בהקדש בעלמא כיון דלא מצינן ביה כפל מדרשת רעהו וא"כ ע"כ דעיקר ד' וה' דוקא היינו בהדיוט דוקא ולא בהקדש ומש"ה פטור נמי בנדון דידן כיון דסתמא דקרא לא איירי בהקדש כן נ"ל:

בתוספות בד"ה הוא דאמר כצנועין וא"ת והא צנועין וכו' ור"ל מודה וכו' דסבר יאוש קונה עכ"ל. וליכא למימר דר"ל לא סבר כצנועין אלא במאי דאדם יכול להקדיש אע"ג שאינו ברשותו אבל במה דסברי יאוש לא קני לא סבר כוותייהו דהא לא אשכחן שום תנא דפליג עלייהו לענין יאוש ומהיכא תיתי יחלוק ר"ל כיון דלא אשכחן תנא דפליג ובשלמא אינך אמוראי דסברי יאוש קני מצו למימר נמי כצנועין ואפילו הכי א"ש משום דאדם יכול לחלל מה שביד חבירו דזכין לאדם שלא בפניו וכמ"ש תוס' בסוף הדיבור אבל לר"ל דלית ליה האי סברא מקשו שפיר וק"ל:

בא"ד וי"ל דאפקעינהו רבנן מרשות עם הארץ כדי שלא יהא נכשל וכו' דהפקר ב"ד הפקר עכ"ל. ולפ"ז יש לדקדק א"כ גבי צנועים נמי נימא דטעמא דידהו משום דאפקינהו רבנן מרשות הגנב ואוקמי ברשות המחלל אלא דנראה דצנועין גופייהו לא פליגי עליה דת"ק שאין אנו צריכין לעשות תקנה לגנב אלא דאינהו גופייהו היו עושין לפנים משורת הדין וא"כ לא שייך הכא לומר הפקר ב"ד הפקר שהרי לא רצו חכמים בזו התקנה וממילא אינו מועיל החילול דצנועין כלום אלא ע"כ דצנועין סברי דאדם יכול להקדיש ולחלל אף מה שאינו ברשותו ותנא קמא נמי אפשר דמודה בהכי אלא שסובר שאין לעשות שום תקנה לגנב והלעיטהו לרשע והצנועין היו עושין לפנים משורת הדין לחלל משלהם על מה שביד הגנב כיון דמועיל החילול מדינא כן נ"ל מל' התוס' ובהכי נתיישב אמאי קאמר הוא דאמר כצנועין ולא קאמר הוא דאמר כר' דוסא דמייתי בסמוך לענין לקט ולא הוי קשיין כמה קושיות שמקשו התוס' אבל לפי מ"ש א"ש דלר"ד ודאי איכא למימר דטעמא דידיה משום דאוקמי חכמים ברשותיה דבע"ה בהפקר ב"ד משום תקנתא דעניים וכדאמר אביי לקמן בסוף הסוגיא אבל בצנועים לא שייך האי טעמא כדכתיבנא ודו"ק. אמנם מל' התוס' לקמן בד"ה ה"א צנועין אית להו וכו' לא משמע כן וצ"ל דסברת התוס' עכשיו דדוקא גבי פירות שביעי' לע"ה דע"ה לא פשע מידי שייך למיעבד תקנתא משא"כ בגנב דצנועין וכן עניים דר' דוסא ולקמן יתבאר שזו היא סברת רבי יוחנן למסקנא כמו שאכתוב שם:

בגמרא כשעמד בדין ה"ד אי דאמרי צא תן לו וכו' הא דלא ס"ד דאיירי כשאמרו חייב אתה ליתן לו צ"ל דהמקשה סבר דעכשיו דמוקי לה כשעמד בדין הדר ביה ממאי דמוקי מעיקרא מלתא דר"ל כצנועין דוקא דהא א"ש אליבא דכ"ע דכיון שעמד בדין ואמרו צא תן לו דפסקוה למילתא ודאי יכול להקדישו אע"פ שאינו ברשותו כיון דפסקוה למילתא ה"ל כפקדון דמטלטלים שיכול להקדישן המפקיד כמ"ש התוספו' לקמן בד"ה לא כתבינן אורכתא ומש"ה ס"ד דמקשה דאיירי בצא תן לו אבל אי איירי בחייב אתה ליתן לו דלא פסקוה למילתא אכתי משמע דלא מצי להקדישו כיון שאינו ברשותו אלא אליבא דצנועין דוקא והמקשה ס"ד דמילתא דר"ל אתיא אליב' דכ"ע וע"ז משני בגמר' דאיירי בחייב אתה ליתן לו ומיתוקמא כצנועין א"נ דלענין שיכול להקדיש מועיל אפילו בהאי לישנא וק"ל:

דף סט.

בתוספות בד"ה כרם רבעי קצת קשה דלא נקט ערלה תחילה עכ"ל. נ"ל דקושיית התוס' לא שייכא אלא א"א דרשב"ג פליג את"ק דת"ק איירי בשאר שני שבוע א"כ מקשה שפיר שהרי אין לך אילן של רבעי שהיה צריך לציין לולא שקדם לו הציון של שנת ערלה אבל אם נאמר דת"ק לא אמר אלא בשנת השביעית עצמה וא"כ תיכף בר"ה של שביעית היה מתחילה ציון של כל האילנות בין של ערלה בין של רבעי א"כ לא שייך להקדים של ערלה תחילה משום קדימת הזמן ואדרבה יותר יש להקדים של רבעי דשייך בו דין שביעית דאורייתא להפקירו כיון דאית ליה תקנה בפדיון משא"כ בערלה ודו"ק:

בגמרא ותנן כרם רבעי וכו' סימנא כי אדמה וכו'. האי מילתא ליתא במתני' אלא תלמודא הוא דמפרש לה הכי ומייתי לה הכא אגב גררא ועי"ל דמכח אותה סברא משמע שפיר דצנועין מדינא קאמרי ולא משום דעבדי תקנת' כדאביי לקמן דתקנתא ל"ל דהא סגי במלתא דציון לחוד שלא יכשלו באכילת איסור וכדמסיק כי מפרקא שרי לאתהנויי מינה וע"כ דצנועין נמי היו מציינין שדותיהם כמו שיתבאר בסמוך דתרתי הוי עבדי ואם כן לא שייך לומר דמדינא לא מהני החילול דצנועין אלא דחכמים אפקעינהו מרשות המלקטים ואמאי כיון דחילול המלקטים מועיל מדינא למה נפקיע זכותם ולתקן חילול שאינו מצד הדין אע"כ דחילול הצנועין נמי מועיל מדינא וא"כ מקשה אתלמודא שפיר ועיין בסמוך:

שם אבל בשאר שני שבוע וכו' גם זה אינו מלשון המשנה לפי נוסחאות המשניות שבידינו זולת התוי"ט הביא איזה נוסחא שכתוב בה זה הל' אבל מפשט כל מפרשי המשנה משמע דל"ג אלא בד"א בשביעית והצנועין וע"ז פירשו דצנועין נמי איירי בשביעית דוקא ולא כמ"ש התוס' כאן

והאמת דלפי גירסתם א"א לפרש כן וכ"כ הרמב"ם בפי' המשנה וכן בחיבורו בפ"ט מהלכות מעשר שני כתב דינא דצנועין בשנת השביעית אבל תמוה לי טובא דאיך אפשר לומר דצנועין איירי בשביעית דאם כן מאי האי דקאמר אביי לקמן דצנועין אית להו דר' דוסא ומה בגנב עבדו רבנן תקנתא וכו' ואמאי קרי ליה גנב בשנת השביעית הא הפקירא הוא ובהיתרא קא שקלי ואדרבא יותר שייך בגבייהו תקנות מעניים דשקלי יתירי שלא כדין וכתבתי ע"ז ישוב באריכות בלשון הרמב"ם שם ואין כאן מקומו להאריך ויתבאר קצת לקמן:

תוספות בד"ה והצנועין וכו' צ"ל דצנועין אשאר שני שבוע קיימי דאי אשביעית כיון שהיו זוכין מהפקר לא היו יכולין לחלל עכ"ל. כ"כ לסוגית הש"ס עכשיו דצנועין מדינא קאמרי והיינו משום דאדם יכול להקדיש ולחלל אף מה שאינו ברשותו וא"כ בשביעית דזכה הלה ותו לית לבעלים זכיה בגוייהו לא שייך האי סברא אבל לסברת אביי לקמן דמשום דתקנה נגעו בה כדי שלא יוכשל אפקיעוהו רבנן מרשותו א"כ ה"ה אם זכה הלה לגמרי אפ"ה שייך לומר דמשום תקנה אפקיעוהו מרשותיה ואוקמי ברשות המחלל וכמ"ש התוס' לעיל בסמוך גבי המוסר פירות שביעית לע"ה דרשאי לחלל משום תקנה אע"ג שאינו שלו ואינו ברשותו ומיהו קשה דא"כ אמאי הוצרכו התוס' להביא ראיה דצנועין איירי בשאר שני שבוע וכ"ש דמוכח כן מדאמרינן לקמן ומה בגנב עבדו רבנן תקנתא משמע להדיא דלא איירי בשביעית דא"כ אמאי קרי לי' גנב דהא היתר גמור הוא וליכא למימר דניחא ליה לאתויי ראיה ממילתא דמתני' גופא כדי שלא תקשה מנ"ל לאביי לאוקמי בגנב ולפ' דאיירי בשאר שני שבוע דלמא איירי בשביעית עצמה ולכך כתבו דא"א לאוקמי בשביעית הא ליתא דא"כ אכתי תקשה מנ"ל לתלמודא ולאביי דר"י מוקי מלתא דצנועין מדינא ובשאר שני שבוע דלמא איירי באמת בשביעית עצמה אף על גב דמדינא לא מועיל החילול כיון שאינו שלו לגמרי ואינו ברשותו מ"מ עבדו ליה תקנתא לאוקמי ברשות המחלל בהפקר ב"ד כמו במוכר שביעית לע"ה ואדרבא הא עדיפא דהיתר גמור הוא אבל בשאר שני שבוע סבר ר"י דלא עבדו צנועין תקנתא כיון דגנב הוא ויש ליישב דלעולם סברת התוס' להוכיח אליבא דר"י גופא דלא איירי בשביעית דאי בשביעית ומשום תקנה אמאי קאמר צנועין ור' דוסא אמרו דבר א' דלמא צנועין דוקא בשביעית אית להו תקנתא כיון דבהיתר אתא לידיה אבל עניים דשקלי יתירי לא אלא ע"כ דר"י לית ליה תקנה כלל אלא צנועין ור' דוסא דינא קאמרי וא"כ ע"כ דבשביעית גופא לא מיתוקמא מדינא דאף ע"ג דסבר ר"י אליבא דצנועין דיכול להקדיש ולחלל שלו אע"ג שאינו ברשותו אבל במה שזכה הלה ולית להו לבעלים הראשונים זכיה בגוויה ודאי לא מצי להקדיש להו מדינא ואין להקשות אם כן במוסר פירות שביעית לע"ה מא"ל אליבא דר"י כיון דלית ליה תקנה כלל ע"כ מיתוקמא התם משום קנסא בעלמא וכמ"ש התוספות להדיא במסכת סוכה ע"ש ודו"ק. מיהו לדברי המפרשים דאיירי בשביעית עצמה כהרמב"ם וסייעתו לא קשיא להו קושית התוס' דאינהו מפרשי שפיר דבשביעית גופא מודה ר"י שיכול לחלל משום תקנה כיון דבהיתירא הוא ולא מחלקי בין שביעית לעניים ובזה יתיישב קצת מה שהקשיתי לעיל להרמב"ם ודו"ק:

בד"ה כל הנלקט וכו' וא"ת וכיון שיש חילול במחובר וכו' למה לא היו מחללים הכרם בבת אח'. זה נמשך למ"ש שאמרו כן קודם הלקיטה וא"כ לא היו מתיראים שיתפקרו עניים ליקח הרבה וא"כ מקשו שפיר אבל אי הוי אמרינן שאמרו כן אחר הלקיטה לא הוי קשה מידי דלכך לא אמרו קודם הלקיטה אולי יפרשו העניים מחמת איסור רבעי לפי שהיו מציינין גם כן כמו שאכתוב בסמוך ואם כן כ"ש דמה"ט לא רצו לחלל כל הכרם כאחד וק"ל:

בא"ד וי"ל דמ"מ מה שהיו יכולין לתקן היו מתקנין עכ"ל. ונ"ל דמוכח מזה דצנועין היו גם כן מציינין כרמיהם דאם לא כן כיון שלא היו מתקנין חילול שלהם כל הצורך והיה בזה מכשול לעניים דשאר בני אדם שהיו מציינין אפשר שהעניים יפדו בעצמם משא"כ בכרם צנועין אע"כ דאינהו נמי היו מציינין הכרם רבעי אלא דאפ"ה מועיל החילול לאותן שלא יפדו בעצמם או למי שלא ירגיש בציון וק"ל:

בד"ה אימא כל המתלקט וכו' אלא משום דבמחובר אין דמיו ידועין וכו' עכ"ל. פי' מדרבנן דוקא אבל מדאורייתא לא איכפת לן בדמיו ידועין דאפי' שוה מנה בפרוטה מתחלל וגבי צנועין כיון דא"א אוקמוה אדאורייתא כ"כ הרמב"ן בתשובותיו סי' קנ"ו בשם ר' שמשון וע"ש באריכות וכאן נמי צריך לומר שהיו מציינין ג"כ כרמיהם כיון שזה החילול לא היה מועיל מדרבנן ואולי יפדו העניים בעצמם עדיף טפי וק"ל:

דף סט:

בגמרא אמרי סוף סוף וכו' השתא נמי קשיא וכו' אדר"י וכו'. ואע"ג דאי לא מפכינן אכתי קשיא דר"י אדר"י מהא דקאמר גזל ולא נתייאשו הבעלים וכקושיא קמייתא דגמ' מ"מ סמוך בהא אמסקנא דר"י סתמא אחרינא אשכח ולמ"ש צ"ל דהא דמסיק אלא לעולם כל הנלקט וכו' סיומא דמלתא היא וקא מסיק למלת' דסוף סוף קשיא דר"י אלא ע"כ ניחא לן למימר כל הנלקט ולא קשיא דר"י אדר"י משום דסתמא אחרינא אשכח ודו"ק:

שם דתנן אין הגונב אחר הגנב וכו' אלא לבעלים נשלם וכו'. ונראה דמשמע לר"י מדנקט במתני' סתמא משמע בין לפני יאוש בין לאחר יאוש דאי לא תימא הכי לוקמי לאחר יאוש לכך אינו משלם לבעלים דאע"ג דס"ל לר"י דיאוש לא קני מ"מ לא שייך כפל בכה"ג דהא אפי' מקרן פטור הגנב שני כשאכלו וליתא בעין דדוקא בגזל ולא נתייאשו הבעלים ובא אחר וגזלו קי"ל רצה גובה משני אבל לאחר יאוש כ"ע מודו דפטור השני כי ליתא בעיניה והוא מוסכם בפוסקים אף למאי דקי"ל יאוש לא קני וכן מוכח בריש הגוזל בתרא וא"כ מהיכא תיתי לחייב בכפל אלא משום דסתמא דמתניתין משמע דאיירי בכל ענין ואע"ג דרב מוקי לה לעיל דוקא לפני יאוש היינו לשיטתו דיאוש קני וא"כ כולהו בבי דמתני' לענין ד' וה' איירי דוקא לפני יאוש דלאחר יאוש שלו הוא טובח אבל לר"י דמוקי לעיל בהדיא חיובא דד' וה' בין לפני יאוש ובין לאחר יאוש משמע ליה דסיפא נמי איירי בכל ענין ודו"ק:

בתוספות בד"ה אלא לעולם כל הנלקט וכו' ואע"ג דצנועים לית להו ברירה עכ"ל. פי' דסתמא דצנועין כיון שלא היו אומרים כל המתלקט והוי חילול יותר טוב משמע דס"ל אין ברירה וליכא למימר דמה שלא אמרו קודם לקיטה כל המתלקט כדי שלא יקטו העניים טובא לכך היו אומרים אחר הלקיטה ואולי יפרשו העניים מללקוט משום חומר רבעי שהרי כתבו התוס' לעיל דאף שאמרו כל הנלקט היינו בשחרית קודם הלקיטה ולכשילקטו וק"ל ועי' מ"ש בסמוך דאיכא למימר דצנועין אית להו ברירה והא דלא אמרו כל המתלקט משום שאינו חילול טוב דאין פודין במחובר:

בגמרא ומה בגנב עבדו רבנן תקנתא וכו' כבר כתבתי שיש לתמוה לדברי המפרשים דמילתא דצנועין איירי בשנה השביעית א"כ אמאי קאמר הכא ומה בגנב דהא בשביעית היתר הוא ובדוחק יש ליישב לפמ"ש דצנועין היו מציינין כרמיהם ג"כ אלא דעבדי מלתא יתירת' למי שלא יפדה לעצמו ויאכל בלי פדיון א"כ הוי שפיר תקנת' לרשיעי אלא דל' גנב לא משמע כן ובביאור לשון הרמב"ם כתבתי ישוב אחר באריכות:

בתוספות בד"ה הו"א צנועין אית להו דר' דוסא ולא מן הדין וכו' אלא מחמת תקנה וכו' עכ"ל. הא דלא ניחא להו לפרש כפשוטו דאע"ג דצנועין ור"ד איירי מן הדין דמועיל החילול מ"מ קאמר אביי דלא אמרו דבר אחד משום דרבי דוסא אפשר דסבר כרשב"ג שאין לעשות תקנה לגנב דהלעיטהו וכו' אע"ג דרשב"ג נמי סבר דמועיל החילול מ"מ קאמר אביי דלא אמרו דבר אחד ממש אלא דר"ד סבר שאין לחלל כדי שימנעו ואי לא ממנעי הלעיטהו וצנועין סברי דאפי' בגנב עבדינן תקנת' אבל להתוס' לא משמע לפ' כן משום דכל הני אמוראי דקאמרי אי לאו דאמר ר"י משמע שרוצים לתרץ דלא תקשה סתמא אסתמא מצד הדין אי יכול לחלל ולהפקיר שאינו ברשותו ועוד דאי כפי' שכתבתי ודאי שפיר קאמר אביי דר' דוסא מצי סבר בהא כרשב"ג ממש שאין לעשות תקנה לגנב ומ"ט דר"י דאמר אמרו דבר א' אבל לפי' התוס' א"ש דר"י לא נחית כלל להנהו סברות דצנועין ור' דוסא איירי מטעמא דחכמים אפקעינהו מרשותייהו ומה"ט גופא דבגנב לא שייך תקנתא כי האי וכן בדר' דוסא נמי י"ל דאי ס"ד דטעמא משום הפקר ב"ד למה צריך כלל לאמירה דבע"ה ולהפקירא דילי' היה להם לתקן סתם שכל מה שיקחו עניים יותר מכדין יהיה הפקר ב"ד ובאמת דבר זה צ"ע:

בא"ד ולא בעי למימר דלענין ברירה דוקא קאמר דבר אחד וכו' עכ"ל. נמשך לדבריהם הקודמים דאי ס"ד שיש סברא לומר דטעמייהו דצנועין ור"ד היינו משום תקנה דחכמים אפקעינהו מרשותייהו א"כ מאי האי דקאמר אביי אי לאו דאמר ר"י וכו' דלמא ר"י לא איירי כלל מזה אלא לענין ברירה וממילא לא מקשה בגמ' מידי סתמא אסתמא וכן על מאי דקאמר ר"י גזל ולא נתייאשו כו' דאיכא למימר דאיהו אייר מדינא כדתנן וצנועין מצד התקנה והא דקאמר אמרו דבר א' ואי מצד התקנה לא הוי דבר א' משום דאביי נוכל לומר דמ"מ הוי דבר א' דלית להו ברירה ע"ז כתבו דדבר א' משמע ממש אבל קשה דהיכי ס"ד דדבר א' היינו דלית להו ברירה מנ"ל דר"ד לית ליה ברירה דאי משום דקאמר כל הנלקט ולא אמר כל המתלקט דלמא היינו טעמא כדי שלא יתפקרו העניים ליקח הכל ולכך לא היה אומר עד לעיתותי ערב וכמ"ש התוס' עצמם לעיל בד"ה כל הנלקט אליבא דר"ד ונ"ל דשיטתם כאן היינו אליבא דתירוץ השני שכת' שם ולפ"ז י"ל דסברת שלא יתפקרו לאו מלת' היא שה"ל לומר בצנעא שלא ישמעו העניים:

בא"ד שהרי דבר א' משמע ממש וכו' עכ"ל. דבריהם אינם מוכרחים דאף ע"ג דדבר א' משמע ממש היינו שלא נמצא בשום דבר שהם מחולקין בפועל באיזה ענין שיהיה אבל שיהא א' מודה לדברי חבירו בכל צד אף במאי דלא איירי ביה זו לא שמענו וא"כ אכתי איכא למימר דשפיר קאמר ר"י צנועין ור"ד אמרו דבר א' לענין ברירה בהכרח אבל לענין הפקר ב"ד לאוקמי ברשות הבע"ה אין הכרח דאיכא למימר דר' דוסא מודה לצנועין ואיכא למימר דלא מודה להו משום דבגנב לא עבדו תקנתא אבל מ"מ אין הכרח דפליגי וסוגיא זו פשוטה בכל הש"ס וממקומו הוא מוכרע דהא ממילתא דצנועין נשמע כמה דינין דברבין וא' מהם דפודין במחובר כמ"ש תוספות לעיל וא"כ וכי ס"ד דאפי' בזה וקאמר ר"י דצנועין ור' דוסא אמרו דבר א' דהא לא שמעינן האי מילתא כלל מר' דוסא אע"כ כדכתיבנא מיהו בלא"ה קושית התוספות אינה מוכרחת דא"א לומר דדבר א' היינו דלית להו ברירה דהא איכא למימר דר"ד גופא אית ליה ברירה והא דלא קאמר כל שילקטו היינו כדי שלא יתפקרו העניים וכן צנועין גופייהו מנ"ל דלית להו ברירה אי משום דלא קאמרי כל המתלקט היינו משום שאינו חילול טוב דאין פודין במחובר ועוד שלא היה מועיל למה שגדל אחר האמירה כמ"ש התוספות לעיל כל אלו הסברות אלא שכתבו דא"א בענין אחר כיון שזכינו דכל הנלקט מועיל ודאי בהכי עדיף ועוד דאי משום דלית להו ברירה אמאי נקט טפי צנועין ור"ד מכמה תנאי דמצינו דפליגי לענין ברירה ואף על גב דלעיל בגמ' למאי דבעי למימר דצנועין כל המתלקט קאמרי קאמר ר"י צנועין ור' דוסא אמרו ד"א וע"כ משמע דהיינו לענין ברירה איכא למימר דד"א דקאמר התם היינו להיפך דתרוייהו ס"ל דאין אדם יכול להקדיש ולחלל מה שאינו ברשותו מדלא קאמרי כל הנלקט ודו"ק:

בד"ה קדש קדש ילפינן ממעשר וכו' דג"ש דקודש איצטריך למימר דיש לו חומש וכו' עכ"ל. מה שלא כתבו דג"ש איצטריך למאי דאמר רבא הכא לענין פדייה לאוקמיה ברשותיה משום דמילתא דרבא לא קאי לפי המסקנא דאיהו גופיה אי לאו דאמר ר' יוחנן קאמר וק"ל:

בא"ד ורבינו חיים תירץ וכו' לא הוי ידעינן שצריך חילול בשביעית וכו' והביא ראיה מירושלמי עכ"ל. מהתחלת דבריהם משמע דהלולים אתא לאשמעינן דטעון חילול בשביעית ובראייתם מירושלמי משמע דאין נוהג בשביעית ומחמת זה מגיה מהר"ם ע"ש אבל באמת לק"מ דבירושלמי מיירי לרבי אליבא דב"ש דבהא גופא פליגי ב"ש וב"ה אי שייך רבעי בשביעית או לא ולרשב"ג פליגי בשאר שני שבוע ע"ש בארכיות ונמצא פירוש ר"ת עולה יפה לפי הסוגיא דהכא דאיירי אמשנה דצנועין ומשמע דסברי דרבעי נוהג בשביעית כמ"ש התוספות לעיל בד"ה והצנועין ולכך איצטריך הילולים לאפוקי מסברת ב"ש שהובא בירושלמי אבל בברכות ובקידושין כ' רבינו חיים דהלולים אתי לשנה שלישית וששית משום דמלתא דפסיקא הוא לכ"ע אבל בשביעית תליא בפלוגתא כמ"ש וק"ל:

דף ע.

בגמרא איכא דאמרי אמרי נהרדעי וכו' טעמא דכפריה דמיחזי כשיקרא אבל לא כפריה כתבינן. ולאו משום דפליגי אדר"י אלא דסברי דאף על גב דאינו יכול להקדישו ולהקנותו ממש מ"מ מועיל לענין הרשאה כ"כ הרא"ש והרמב"ן בס' המלחמות כתב ע"ז באריכות ותורף כוונתו דנהרדעי נמי מודו דשליח שווי' אלא דסברי דשליחות אינו מועיל דאכתי מצי למימר ליה לאו בעל דברים דידי את לכך צריך להקנות לו בגוף המטלטלים ע"י הרשאה ואף ע"ג שהקנין אינו מועיל משום דר"י היינו לענין שלא נגמר הקנין ומצי המקנה למיהדר ביה אבל כל כמה דלא הדר ביה ודאי לא מצי הלה למימר לאו בעל דברים דידי את וע"ש באריכות אבל קשיא לי דא"כ אמאי קאמר אביי בסמוך דאי תפס לא מפקינן מיניה כיון שאין לו שום זכיה בגויה שהקנין מעיקרא אינו חל משום דר"י ומאיזה טעם יועיל תפיסתו ויש ליישב בדוחק אבל לולא דבריהם היה נ"ל לומר דהא דאמרינן בלישנא בתרא דכתבינן אורכתא אמטלטלי דלא כפריה היינו דוקא במטלטלי דפקדון אבל

במטלטלי דגזילה אפילו לא כפרי' לא כתבינן משום דר"י ואין להקשות דא"כ מאי איכא בין האי לישנא ללישנא קמא די"ל לאידך צד דללישנא קמא בפקדון לעולם כתבינן וללישנא בתרא אתי לאשמעינן דבפקדון נמי זימנין דלא כתבינן כגון היכא דכפרי' משום מיחזי כשיקרא ואף שלשון הגמ' משמע דלישנא בתרא מוסיף בכתיבת הרשאה ממש ניחא לן לומר כן כי היכי דלא תקשה אמאי פסקינן כר"י דהא אמימר ור' אשי דאמר לחד לישנא שותפ' שווי' משמע דפליגי אדר"י ובתראי נינהו ולפי מ"ש א"ש דאינהו איירי בפקדון וכן נ"ל להדיא מל' הרמב"ם בפ"ג מהל' שלוחים ומלשון הטור ח"מ סי' קכ"ג ע"ש אבל מלשון התוספות לא משמע כן ואפשר דאינהו סברי דלישנא קמא נמי סובר דבפקדון דכפריה לא כתבינן דכיון דכפריה ה"ל כגזל וא"כ ע"כ דלישנא בתרא איירי אפי' במטלטלי דגזילה וצ"ע לכל הפוסקים ועמ"ש בסמוך:

בפרש"י בד"ה משום דר"י וכו' הלכך אם אבד יכול לחזור ולתבוע מיד הנאמן עכ"ל. נ"ל דכוונתו ליישב הל' דקאמר לא כתבינן ולא קאמרי לית ביה משא כמו בסמוך ולפירושו א"ש דשאני הכא שיש איסור בכתיבה שע"י כך נותנין מכשול לפני הנאמן שסומך על ההרשאה ומוסר לו הממון דלאו כ"ע דיני גמירי וכיון שאין ההרשאה כלום צריך לשלם הנאמן להבע"ד שלו מחדש. ומה שהקשה ב"י בסי' קכ"ג על לשון רש"י למה יתחייב לשלם מחדש ולא גרע משליח שעשאו בעדים שאם נתן הנאמן ליד השליח ונאבד פטור נ"ל ליישב דלרש"י ודאי גרע דבשלמא שליח שעשאו בעדים שתחילתו היה שיתנם להשליח כדי להביאם לידו וא"כ הרי עשה הנאמן כמו שצוה ומשמסרו לשלוחו ה"ל כאילו מסרו לידו ממש אבל כאן בהרשאה צ"ל דס"ל לנהרדעי דלאו שלוחו שויי' אלא מקנה לו גוף המטלטלים וכיון שמצד הדין אין ההקנאה כלום משום דר"י הרי נתבטל ההרשאה וחוזר הבע"ד על הנאמן ואומר לו לא היה לך ליתן לו עד שיראה לך על פי ב"ד שההרשאה היתה כדין וכמ"ש הפוסקים גבי שט"ח שמסר המוכר ללוקח ולא כתב ליה קני לך איהו וכל שעבודיה והלך הלוה ופרע ללוקח המוכר חוזר וגובה חובו מלוה כ"כ הטוח"מ סי' ס"ו סי"ח והביאו בש"ע שם ומהטעם שכתבתי וה"נ דכוותיה וק"ל. ומיהו ל' מיד הנאמן שכתב רש"י אינו מדוקדק דהא בגזלן עסקינן הכא ונראה דאגב גררא דכולהו אורכתא דשמעתין דמשמע לרש"י דאיירי במטלטלין דפקדון כנראה להדיא מלשונו בסמוך דכפריה אם תבעו מפקיד לנאמן ואגב ריהטא פירש נמי הכא מיד הנאמן וצ"ע:

בד"ה דכפריה וכו' בב"ד עכ"ל. נ"ל כוונתו דכל היכא דכפריה חוץ לב"ד לא כפריה קרינן ליה ומוכח כן מסוגיא דשבועת העדות שהביאו התוספות ומוקמינן ליה בדלא כפריה וא"כ קשה מה צורך לעדות אע"כ מפ' רש"י דאיירי שכפר חוץ לב"ד לכך השביע הלה את העדים ואפ"ה קרינן ליה לא כפריה כיון שלא כפר בב"ד וק"ל:

בגמרא משום דא"ל לאו בעל דברים דידי את. וקשה מהיכי תיתי מצי למימר כן דהא קי"ל בכ"מ שלוחו של אדם כמותו ומצאתי במרדכי שרבינו יואל הקשה כך והשיב לו ראב"ן דטעמא דלמא שכיב המשלח ונפול זוזי קמי' יתמי וממילא בטל השליחות וזה דוחק וגם מצאתי ברא"ש פרק הגוזל גבי שליח שעשאו בעדים שהקשה כן ותירץ דהא דמצי למדחייהו היינו משום דמצי למימר שמא ביטל המשלח שליחותך אבל אי כתב ליה דון וזכי תו לא מצי לבטל אבל גם זה ליתא להסכמת רוב הפוסקים דאפי' בהרשאה נמי מצי המרשה לבטל כמו בשליח ואפ"ה בשניהם פטור הנאמן כ"ז שלא ידע בביטול עיין בטח"מ סי' קכ"ב וקכ"ג ול"נ דלא שייך הכא כלל שלוחו של אדם כמותו דמצי הלה למימר כיון דלאו בע"ד דידי את מאן יימר דאיהו הוי טען אלו הטענות שאת טוען ואפשר שלא היה מעיז לנגדי דהא מה"ט אין לנתבע לעשות מורשה כדאיתא בטוח"מ סי' קכ"ד ועי' סי' י"ז שאין לדיין לשמוע דברי הבע"ד מפי המתורגמן אבל לבתר דכתב ליה דון וזכי ה"ל בעל דבר ומצי למיעבד דינא בהדיה כנ"ל ועיין בסמ"ע ריש סי קכ"ד ובש"ך סימן קכ"ג:

בתוספות בד"ה לא כתבינן וכו' אבל אמטלטלי דפקדון כתבינן וכו' עכ"ל. כבר כתבתי דע"כ האי מטלטלי דפקדון היינו בדלא כפריה ואע"ג דהאי לישנא לא שני ליה בין כפריה ללא כפריה מ"מ בפקדון דכפריה ה"ל כגזלן וא"כ לא כתבינן משום דר' יוחנן:

בד"ה אמטלטלין דכפריה וכו' דבשבועות דייק וכו' אבל לא כפריה כתבינן וכו' עכ"ל. ואין להקשות דא"כ דאיירי בדלא כפריה למה הוא משביע את העדים די"ל דאיירי דבשעת כתיבת ההרשאה לא כפריה ועכשיו כופר בו כ"כ התוספות שם בפ' שבועת העדות ומכאן קשה לי על מה שהביא הב"י בטוח"מ סי' קכ"ג בשם תשובת הרי"ף דאפילו כפר בפקדון אחר כתיבת ההרשאה ואף ע"פ שהודה מעיקרא נתבטל ההרשאה וא"כ קשיא לי סוגיא דשבועות ויש ליישב דהא בלא"ה קשה להרי"ף למה לא יועיל ההרשאה דכיון שהודה מעיקרא לא שייך מיחזי כשקרא אע"כ דטעמא דהרי"ף דנהי דלא שייך מיחזי כשקרא מ"מ לא כתבינן משום דר' יוחנן דכיון דכפר עכשיו נמצא דהקנין לא חל מעיקרא שהקנה דבר שאין ברשותו דלהרי"ף אפשר דלישנא בתרא נמי סבר דשייך מלתא דר"י בהרשאה כמו ללישנא קמא ומאי דקאמר טעמא דמיחזי כשקרא איצטריך להיכא דכפר בפקדון פעם אחד חוץ לב"ד ואחר כתיבת הרשאה הודה נמצא דלא שייך האי טעמא דר"י דהא שפיר קאי ברשותיה למפרע דכפירה חוץ לב"ד לאו כפירה הוא אבל למיחזי כשיקרא ודאי חיישינן נמצא דשפיר כתב הרי"ף דמהני תרי טעמי לא כתבינן אלא כשהודה מתחילה ועד סוף וא"כ האי סוגיא דשבועו' דמוקי לה בבא בהרשאה וכשהודה לכתחילה וכפר לבסוף היינו למאן דלית ליה דר"י דהא בלא"ה כמה תנאי ואמוראי פליגי לעיל בדר"י ור"י אפשר דמוקי למתני' דשבועות בקרקעות כמ"ש התוס' בסמוך כנ"ל ליישב לשון הרי"ף וצ"ע ועמ"ש בסמוך:

בא"ד וא"ת ללישנא קמא דנהרדעי מאי הוה משני אמתניתין דשבועות וכו' עכ"ל. וקשה אמאי לא משני דמתניתין דשבועות איירי ללישנא קמא בפקדון וכמ"ש לעיל דבפקדון וודאי כתבינן וכן תירצו התוספות להדיא בשבועות ע"ש וכו'. ונ"ל ליישב דקושיית התוספות נמשך דוקא לדבריהם הקודמים דהא דכתבינן עכשיו הרשאה היינו משום דהלכתא כלישנא בתרא משום דסוגיא דשבועות אזלי כוותיה וא"כ קשיא מנ"ל הא דלמא כלישנא קמא נמי אתיא דהא ללישנא קמא נמי שייך לחלק בין כפריה ללא כפריה ובפקדון דאי כפריה ה"ל כגזלן ולא כתבינן משום דר"י ובלא כפריה בפקדון לא שייך דר"י כמ"ש התוספות לעיל בסמוך וא"כ ממ"נ לתרתי לישני צריך לאוקמי בשבועות בדלא כפריה אע"כ דא"א לומר דסוגיא דשבועות אתיא כלישנא קמא דכיון דלישנא קמא סובר דמלתא דר"י שייך בהרשאה וא"כ לעולם לא כתבינן אלא היכא דלא כפריה בב"ד לא בתחילה ולא בסוף כמ"ש בשם הרי"ף וא"כ מאי צורך לשבועת העדות כיון שהודה אבל ללישנא בתרא א"ש כגון דמעיקרא לא כפריה ואחר ההרשאה כפריה דלסברת התוספות לישנא בתרא סובר דלא שייך מלתא דר"י בהרשאה דשליח שוויה כמ"ש בסוף הדיבור וא"כ מקשו שפיר דהא דקי"ל הלכתא כלישנא בתרא היינו משום דסוגיא דשבועות בע"כ אזלא כוותיה א"כ מאי משני לישנא קמא במשנה דשבועות ודו"ק. אבל קשה כיון דלישנא קמא היינו משום דר"י א"כ מאי מקשו ממשניות דבכורות ושבועות דהא א"ש דלא כר"י וכסתם משנה דצנועין וכרבי דוסא והא דלא סבר ר"י הכי היינו משום דסתמא אחרינא אשכח ומסייע ליה נמי קרא כדאיתא לעיל בגמ'.

וי"ל דאפ"ה לא הוי פליג אכל הני משניות כיון דהכא תלתא סתמי והתם חד סתמא וק"ל:

בא"ד ולהך לישנא אמטלטלי דגזילה נמי כתבינן כו' עכ"ל. משום דע"כ משמע להו דבגזילה איירי דאי בפקדון ללישנא קמא נמי כתבינן וכן הוא בספר המלחמות להרמב"ן וכבר כתבתי דמלשון רש"י והרמב"ם והטור לא משמע כן:

דף ע:

בגמרא מי לא מודה ר"ע בשנים אומרים קידש ושנים אומרים בעל וכו' נ"ל דנקט קידש ובעל משום דעיקר קרא דדבר משתעי בהכי דילפינן מכי מצא בה ערות דבר והא דפשיטא ליה בקידש ובעל היינו משום דלא מסתבר שר"ע יאמר דבעינן דוקא שעידי קידושין הם יהיו עידי ביאה ועי"ל משום דהאי קרא דכי מצא בה ערות דבר ודאי לא משתעי אלא בעידי ביאה לחוד לענין שצריך הבעל לגרשה ואסורה עליו והבעל לא צריך וודאי לעידי קידושין וא"כ ע"כ מוכח מהאי קרא דעידי ביאה הוי דבר שלם. וא"כ ילפינן דבר דבר דהאי ע"פ שני עדים יקום דבר נמי קאי אעידי ביאה דהוי דבר שלם דאע"ג דצריכי לעידי קידושין שהרי אינן יכולין לומר לאוסרה על בעלה באנו כיון שאינם יודעים אם יש לה בעל מ"מ כי אתו עידי קידושין מצטרפי בהדייהו:

שם אף ע"ג דעידי ביאה צריכי לעידי קידושין וכו' וקשה דהא בעידי ביאה לחוד סגי להלקות את הבועל דקי"ל מלקין על היחוד וי"ל דהאי דקי"ל מלקין היינו מכות מרדות מדרבנן והכא מדאורייתא קאמרינן דלא מסתברא להצריך עידי קידושין וביאה כאחד ומכ"ש למה שכתבתי דסמיך אקרא דכי מצא וק"ל:

בפרש"י בד"ה שנים אומרים קידש פלוני וכו' וב' אומרים בעל איש אחר באייר עכ"ל. כוונתו לאפוקי מפי' בעל המאור דקידש ובעל קאי על הבעל לענין ליורשה ולטמא לה עיין בדבריו באריכות בסוגיין ובסוגיא דפ' חזקת הבתים ובלשון הרמב"ן שם:

בגמרא ורבנן האי דבר ולא חצי דבר למעוטי מאי. נ"ל דבל"ז לא הוי קשיא מידי די"ל דבאמת לא דרשי דבר ולא חצי דבר דאיצטריך דבר דבר לג"ש כדדרשינן בשילהי גיטין וכמו שהקשו התוספות בפ' חזקת אבל עכשיו דאמרי מי לא מודה ר"ע בשנים אומרים קידש והיינו כמ"ש דסמיך אקרא דכי מצא וכו' ואפ"ה דריש דבר ולא חצי דבר אע"ג דאית ליה ג"ש דדבר דבר והיינו ע"כ כתירוץ התוספות בפ' חזקת דתרווייהו דרשינן מדבר א"כ מקשה שפיר לרבנן וק"ל. ובספר המלחמות תירץ בדרך אחר:

שם אלא למעוטי ב' אומרים א' בגבה וכו' וקשה דאפילו כת אחת אומרת א' בגבה וא' בכריסה לא מהני מידי דהא קי"ל בפרק בא סימן דבעינן שתי שערות במקום א' ובאמת שינה הרמב"ם בפ"ד מהל' עדות וכתב שנים אומרים א' מימין וב' אומרים א' משמאל אח"ז ראיתי בבעל המאור פרק חזקת שהאריך בזה:

בתוספות בד"ה כמאן כר"ע וא"ת לר"ע נמי כיון דמטא וכו' ולענין קנין לא קני וכו' עכ"ל. פי' וכיון דאיסור שבת קדים לא שייך קלב"מ כמו אם איסור גניבה ומכירה קדים וכ"כ הרמב"ם בפ"ג מהל' גניבה והביא המ"מ ראיה מפרק קמא דערכין:

בד"ה אתנן וכו' ונראה לפ' משום דעיקר אתנן וכו' בחייבי כריתות משתעי עכ"ל. ואכתי יש לדקדק דלמא דוקא גבי חייבי כריתות שייך אתנן דאי תבעיה לדינא אמרי' זיל שלים דחייבי כריתות חייבים בתשלומין משא"כ בחייבי מיתות ב"ד וי"ל דחייבי כריתות דכ' התוס' לאו דוקא דהא בתמורה ילפינן בג"ש דתועבה מאת כל התועבות והתם מיתות ב"ד נמי כתיבי ועוד דמ"מ תקשה לר' נחוניא בן הקנה דפוטר חייבי כריתות מתשלומין אתנן היכי משכחת ליה אע"כ דאפ"ה חל ומדר' נחוניא בן הקנה נשמע לרבנן וק"ל:

בד"ה אילו תבעה לה אע"ג דמוקמינן בעכו"ם דקאי בחצירה וכו' עיין במס' תמורה פרק כל האסורים מתרצין תוס' עוד תירוץ אחר:

דף עא.

בגמרא וקי"ל דאין לוקה ומשלם. כל הסוגיא היינו אליבא דר"י בפ' אלו נערות אבל לעולא דאמר כל היכא דאיכא ממון ומלקות ממונא משלם מילקי לא לקי א"כ לא הוי מקשה הכא מידי ומיהו התוספות כתבו בפרק אלו נערות דעולא גופא לא קאמר אלא בג' מקומות ע"ש וכן משמע קצת בסמוך כמו שיבואר מיהו אכתי לא מיתוקמא הך סוגיא דשמעתין לאוקימתא דרבי יוחנן בפרק אלו נערות דמחלק בחייבי מלקות בין אתרו ביה ללא אתרו ביה וא"כ לפי זה שפיר הוי מצי לאוקמא מתני' דהכא נמי בדלא אתרו ביה ועיין מה שאכתוב בסמוך בלשון התוספות ד"ה בטובח ע"י אחר:

בתוספות בד"ה והא קי"ל דאין לוקה ומשלם וכו' ותימא דהא בקנס משמע דמודו וכו' עכ"ל. וא"ל דהמקשה דהכא מקרן קא מקשה דקס"ד דמתניתין איירי אפילו אי גנב נמי ביוה"כ ובענין שגוף הגניבה נמי נעשית באיסור הוצאה וא"כ קשיא ליה דלפטור מקרן דממונא הוא וממילא שפטור נמי מד' וה' דתשלומי ד' וה' אמר רחמנא ולא ג' וד' אבל א"א לומר כן דא"כ תקשה ליה מרישא דמתני' דקתני גנב ומכר בשבת דחייב ואי ס"ד דהגנבה היתה באיסור הוצאה אמאי חייב אע"כ דגנב דמתני' איירי שגנב קודם שבת ויה"כ או בשבת ויה"כ ושלא ע"י איסור הוצאה וק"ל:

בא"ד ודוחק לומר דרבנן פליגי וכו' עכ"ל. פי' דרבנן נמי סברי דעדים זוממין קנסא הוא אלא דפליגי בסברא דר"מ סובר מדמצינו במש"ר דחייב מלקות וממון ע"כ אמרינן דדרשא דכדי רשעתו לא אתי למעט אלא מיתה ומלקות כדאיתא בפ' אלו נערות ורבנן סברי דאפ"ה דרשינן כדי רשעתו למלקות וממון ובשאר ממון דלאו קנס וכל זה הוא תירוץ הריצב"א בפ' אלו נערות ע"ש ושם נאריך אי"ה כי שם עיקר מקומו:

בא"ד וי"ל דוודאי וכו' דבכל ענין אמרה תורה וכו' אפי' בשעה שהעידו שקר טבחו ומכרו וכו' עכ"ל. ואף על גב דבעדים זוממין כ"ע מודו דכדי רשעתו לא בא למעט תשלומין אלא מלקות כדאמרינן פרק אלו נערות בפירוש ריבתה תורה עדים זוממין לתשלומין וא"כ דמימעטו ממלקות ממילא מחייבו כשטבחו ומכרו בשעה שהעידו מ"מ לק"מ דהא דאמרינן בפירוש ריבתה תורה עדים זוממין לתשלומין היינו אותו תשלומין דמקיימינן בהו כאשר זמם ובכה"ג דוקא מימעטו ממלקות אבל כשהעדות אינו דבר ממון ולא נוכל לקיים כאשר זמם כגון שהעידו בבן גרושה וחלוצה

וכה"ג אדרבא בפי' נתרבו למלקות ומימעטי מתשלומין כדאיתא פ' אלו נערות דכתיב כדי רשעתו וסמיך ליה ארבעים יכנו וע"כ המיעוט הוא כגון שבשעה שהעידו נתחייבו איזה ממון אחר ומינה מדייקו התוספות שפי' דממילא מימעט אפילו שאותו ממון אחר הוא קנס וק"ל:

בגמרא א"ר יעקב אר"י וכו' בטובח ע"י אחר. הא דלא מוקי לה ר"י כשמעתיה כגון דלא אתרו ביה היינו משום דלמסקנא אמרינן בפ' אלו נערות דבחייבי מיתות שוגגין ר"י גופא מודה דפטור ולא פליג אלא בחייבי מלקות שוגגין אלא דאכתי הוי מצי ר"י לאוקמי הך ברייתא כר"מ וס"ל לר"מ דמת ומשלם כסברת המקשה דהכא ואפ"ה א"ש מתניתין דהכא דמחייב ד' וה' בטבח ומכר ביה"כ בין לר"מ ובין לרבנן והיינו בדלא אתרו ביה. ועיין מה שכתבתי בזה בחידושי כתובות בפרק אלו נערות דלקושטא דמלתא לא ניחא ליה לר"י לומר דר"מ ס"ל מת ומשלם כמו שכתבתי שם באריכות בטוב טעם:

בתוספות בד"ה בטובח ע"י אחר וא"ת ולרבה כו' וי"ל דהוי מוקי מתניתין בדלא אתרו ביה וכר"י כו' עס"ה. ולכאורה יש לתמוה דאם כן לפי זה הוי כולה סוגיא דשמעתין דהכא אליבא דר"ל לחוד וזה דוחק גדול דהא בכל דוכתא משמע דקי"ל כר"י לגבי ר"ל וכ"ש בהאי דהכא דרבה נמי על כרחך כר"י סבירא ליה כדמסקינן בפרק אלו נערות ובאמת שכן פסק הרמב"ם ז"ל בכמה דוכתי שחייבי מלקיות שוגגין חייבים בתשלומין בכל ענין לא שנא ממון לא שנא קנס. וכבר ראיתי בס' יש"ש בשמעתין שהאריך בהשגתו על לשון הרא"ש ז"ל דשמעתין וכתב שם ג"כ דהא דלא מוקמינן מתני' בדלא אתרו ביה היינו משום דלא קי"ל כוותיה דר' יוחנן בהא אלא כר"ל וכ"כ עוד בס' יש"ש בחולין בפ' אותו ואת בנו דין ז' וכתב שכן העלה בפ' אלו נערות דהלכה כר"ל בהא כיון דעולא ורבא ס"ל כוותיה כו' ע"ש ולע"ד יש לתמוה טובא על דבריו דמלבד שהוא נגד סוגית הש"ס ושיטת הרמב"ם והפוסקים כדפרישית אלא דיותר קשה במ"ש דעולא ורבא ס"ל כוותיה ומה ענין עולא אצל פלוגתא דר"י ור"ל דטעמא דעולא בפ' אלו נערות היינו מטעמא אחרינא דס"ל דממונא משלם מילקא לא לקי וכדמסקינן התם דעולא תחת תחת גמר וכ"ש לשיטת התוספות שם דדוקא בהנך תלת בנערה וחובל ובעדים זוממין ס"ל הכי וא"כ לפ"ז לעולם דשפיר סבר עולא כר"י דכ"ש בשוגג או במזיד ולא אתרו ביה כיון דליכא מלקות יש לחייבו בתשלומי ממון. וכן במ"ש דרבא סובר כר"ל וע"כ דכוונתו בהא דמפרש רבא התם טעמא דר"ל מג"ש דרשע רשע ובאמת אין זה ראיה כלל דשפיר מצינו למימר דרבא טעמא דר"ל קא מפרש וליה לא ס"ל והיינו כמ"ש התוספות שם דר"י גופא נמי ס"ל הך ג"ש דרשע רשע כמ"ש שם באריכות ובלא"ה נ"ל דאדרבא מסתברא טעמא דר"י בהא דהך ג"ש דרשע רשע היינו להקיש מלקות למיתה במזיד ואתרו ביה דמיקרי רשע למות משא"כ בשוגג או במזיד ולא אתרו ביה לא אשכחן דמיקרי רשע. ועוד אטו רבותא למיחשב גברי הא אשכחן נמי לאביי ורב פפא דמסקו התם בפרק אלו נערות דרבה דאמר חידוש הוא ע"כ כר"י ס"ל אלמא דאביי ור' פפא גופייהו נמי סברי כר"י וכמ"ש שם התוספות להדיא דאשכחן לרב פפא דסובר כרבה מדקאמר היתה לו פרה גנובה וטבחה בשבת כו' ע"ש ור' פפא בתראה הוי טפי מרבא והרא"ש ז"ל הביא הך מימרא דר"פ בר"פ הגוזל ומאכיל וכ' שם להדיא דר"פ כרבה דס"ל דבקנס אף על גב דמיקטל משלם וא"כ ע"כ ס"ל כר"י ולפ"ז הדרא קושיא לדוכתא אמאי שביק בשמעתין הך אוקימתא דר"י ולאוקמי מתניתין בדלא אתרו ביה. ויותר קשה על שיטת מהרש"ל ז"ל דאף למאי דמפרש כולה סוגיא דהכא אליבא דר"ל אכתי קשה טובא אהא דמקשה הש"ס לקמן הניחא למ"ד מעשה שבת דאורייתא אבל למ"ד מעשה שבת דרבנן אמאי פטרי רבנן ומאי קושיא והא שפיר מצינן למימר דהאי אמורא דס"ל מעשה שבת דרבנן מוקי להך ברייתא דטבח בשבת בטובח ע"י עצמו וס"ל כר"י וכרבה ומתניתין דחייב ביה"כ היינו בדלא אחרו ביה כרבנן. לכך נלע"ד ליישב כל הקושיות בענין אחר דלא כמהרש"ל דשפיר מיתוקמא סוגיא דשמעתין אפי' כר"י דהלכתא כוותיה והא דלא מוקי למתני' בדלא אתרו ביה היינו משום דא"כ תקשה סיפא דמתניתין דקתני גנב וטבח לעכו"ם פטור ואי בדלא אתרו ביה אמאי פטור הא לאו כל כמיניה לומר ששחט לשם עכו"ם אפילו אם אומר בפני עדים בפירוש ששוחט לעכו"ם נמי לא מהימן דאין אדם משים עצמו רשע והא דקאמר ששחט לשם עכו"ם היינו לפטור עצמו מתשלומי ד' וה' ואטו מי גרע משוחט בהמתו של חבירו לעכו"ם דלא מיתסר משום דאמרינן דלצעוריה קא מכוין וכ"ש הכא אע"כ דאיירי בדאתרו ביה וקיבל ההתראה דבכה"ג לכ"ע מיתסר דאין לך מומר גדול מזה כדמסקינן בפ' השוחט דף מ"א כנ"ל נכון ומוכרח. והשתא דאתינא להכי ממילא רווחא שמעתא ליישב שיטת הרא"ש ז"ל דשמעתין דמפ' למתני' בטובח ע"י אחר וכר"י הסנדלר והאריך מהרש"ל ז"ל בס' יש"ש והשיג על לשון הרא"ש ז"ל בתכלית האריכות והניח דבריו בתימא ע"ש וכ"כ מהרש"א ז"ל בחידושיו דסוגיא דשמעתין לא משמע כלשון הרא"ש ז"ל ע"ש. ובאמת שכן נראין הדברים למי שמעיין בהשקפה ראשונה בל' הרא"ש ז"ל ובסוגיא דשמעתין דמשמע דדוקא בברייתא דפליגי ר"מ ורבנן הוא דמוקמינן לה בטובח ע"י אחר משא"כ באוקימתא דמתניתין לכ"ע איירי בטובח ע"י עצמו וכר"מ דלוקה ומשלם אית ליה מת ומשלם לית ליה אבל למאי דפרישית א"ש טובא דכיון דקי"ל כרבה ור"פ דלר"מ בקנס דחידוש הוא אף על גב דמיקטל משלם א"כ ממילא אידחי לה הך אוקימתא דאמרינן מעיקרא דלר"מ לוקה ומשלם אית ליה מת ומשלם לית ליה ובדלא אתרו ביה נמי לא מצינן לאוקמי מטעמא דפרישית וכ"ש לפי מה שכתבתי דהרא"ש ז"ל בפ' הגוזל ומאכיל פסק להדיא דבקנס אף על גב דמיקטל משלם כרבה וכר"מ וא"כ לפ"ז תו לא מצינן כלל לאוקמא מתני' בטובח ע"י עצמו ומטעמא דקלב"מ דהא לא שייך בקנס קלב"מ אע"כ דמתני' נמי בטובח ע"י אחר איירי ומשום שחיטה שאינה ראויה כר"י הסנדלר וא"כ לפ"ז יפה כתב הרא"ש ז"ל דמסוגיא דשמעתין משמע ליה דהלכה כר"י הסנדלר וכמ"ש הטור בשמו בהלכות גניבה סי' שנ"א ובזה נתיישב מה שנתקשה מהרש"ל ז"ל בל' הטור ואין להאריך כאן והמבין יבין מדעתו. ומאי דקשיא ליה נמי למהרש"ל ז"ל על לשון הרא"ש דלמאי דמוקי למתניתין כר"י הסנדלר א"כ בטבח ביה"כ אמאי מחייב הא נמי שחיטה שאינה ראויה היא נלע"ד דלא קשה מידי דהא מאן דמפרש טעמא דר"י הסנדלר מדאורייתא הוא משום דכתיב קודש היא לכם אדרבה משמע דדוקא בשבת יש לאסור אבל לא ביה"כ דהא כתיב להדיא בהאי קרא מחלליה מות יומת אלמא דהיכא דלא שייך מיתה כגון ביה"כ לא שייך הך דרשא כדמסקינן האי טעמא גופא לענין למעט שוגג כיון דלא קרינן ביה מחלליה מות יומת וגם זה נ"ל ברור בשיטת הרא"ש ז"ל. אלא דאכתי מה שהקשה מהרש"ל ז"ל על הרא"ש הא ת"ק דמתניתין פליג אדר"ש וס"ל דשחיטה שאינה ראויה שמה שחיטה לכאורה ודאי קושיא אלימתא היא אלא דלפי מה שכתבתי דהרא"ש ז"ל לשיטתיה דסובר לגמרי כרבה וכר"פ דבקנס אף ע"ג דמיקטל משלם וא"כ ע"כ ליכא לאוקמי מתניתין כלל אלא בטובח ע"י אחר ומטעמא דשחיטה שאינה ראויה וא"כ לפ"ז ע"כ צריכין אנו לחלק ולומר דנהי דבשוחט ונמצא טריפה או חולין בעזרה פליג ת"ק אדר"ש היינו משום דס"ל דטריפה שחיטה ראויה מיקרי כיון שאין איסור מצד השחיטה אלא מצד אחר שנמצאת טריפה וחולין בעזרה אפשר דלאו דאורייתא ושחיטה ראויה מיקרי משא"כ בשחט בשבת ואליבא דר"י הסנדלר דאדרבה ע"י שחיטה גרועי מגרע לה לאוסרה באכילה עולמית מש"ה מודה ת"ק דשחיטה שאינה ראויה כי האי לא מיקרי שחיטה לענין ד' וה' ויש לי להאריך בזה ע"פ סוגייא דפ' אותו ואת בנו ופ' כיסוי הדם מל' התוס' שם אלא שאין להאריך יותר:

בגמרא אמרי מאן חכמים ר"ש דאמר שחיטה שאינה ראויה וכו' אין להקשות דהא אף למאי דקס"ד מעיקרא נמי צ"ל דחכמים כר"ש מדפטרי בגנב שור הנסקל די"ל דבשור הנסקל טעמא אחרינא איכא משום דאיסורי הנאה הוא ולאו דמרי' קטבח כסברת המקשן לקמן:

תוספות בד"ה בשלמא עבודת כוכבים וכו' הך סוגיא אתי' כמ"ד בהשוחט אדם אוסר דבר שאינו שלו עכ"ל. משמע דאף אם נאמר דאיירי שהמשלח צוה להשליח לשוחטו לעכו"ם אפ"ה קרינן ביה דבר שאינו שלו כיון דקי"ל אין שליח לדבר עבירה וקשיא לי דבמס' עכו"ם דף נ"ג אמרינן ישראל שזקף לבינה להשתחות לה ובא עכו"ם והשתחוה לה אסרה דכיון דגלי דעתיה דניחא ליה בההיא עבודת כוכבים עכו"ם שליחותיה דידיה קעביד א"כ מכ"ש הכא שעשאו שליח בפי' דיכול לאסור ושמא משמע להתוספו' דהכא לא איירי שצוה לשוחטו לשם עכו"ם וכן משמע מלשון תירוץ התוס' וצ"ע:

בפרש"י בד"ה במזיד לא יאכל בו ביום וה"ה לאחרים וכו' בפרק אלו נערות פרש"י לא יאכל עולמית ולאחרים שרי' ועיין במהרש"א בפ"ק דחולין שהאריך שם בפרש"י אליבא דר' יהודה והא בהא תליא ואין להאריך כאן:

תוספות בד"ה אלא למ"ד דרבנן אמאי פטרי המ"ל דלא דרשי או ותחת לרבות השליח עכ"ל. ולכאורה יש לתמוה איך ס"ד דעיקר פלוגתייהו אי חייב בטביחה ומכירה ע"י שליח דא"כ העיקר חסר מן הספר דבברייתא לא נזכר כלל אי איירי ע"י אחר ועוד דמאי אירי שבת ועבודת כוכבים דנקט טפי ה"ל לאשמעינן בטביחה דעלמא דפטרי רבנן ע"י שליח אלא שיש ליישב דכיון דאוקימנא מתני' כר"מ דפוטר בטובח בשבת משום קלב"מ לכך אשמעינן בברייתא דזימנין דחייב בשבת ולעכו"ם וממילא ידעינן דהיינו היכא דלא שייך קלב"מ כגון ע"י אחר וקמ"ל לאפוקי מאתקפת' דמר זוטרא דלעיל ועל זה פליגי רבנן ונקט סתמא וחכמים פוטרים פי' דלעולם פטור בכל הני גווני דשבת ועכו"ם ולא משכחת בהו צד חיוב דאי בטובח בעצמו קלב"מ ואי ע"י אחר אנן קי"ל דפטור בכ"מ והא דלא מקשו התוס' הכי על מאי דקאמרינן לעיל מיניה דרבנן דפטרי היינו משום דמאי דשנינן הכא כי פטרי רבנן אשארא נראה דוחק גדול כדמקשו התוספות בכתובות ויש ליישב עוד בד"א:

דף עא:

תוספות בד"ה איסורי הנאה וכו' וא"ת ומה בכך דלאו דמריה וכו'. וי"ל דלא חשיב שינוי וכו' וא"ת ומ"ט דר"מ דמחייב הכא וכו' עכ"ל. לכאורה יפלא מאי ענין קושיא זו לכאן אלא בתחילת הסוגי דמוקמינן דפטרי רבנן משום שחיטה שאינה ראויה ה"ל לאקשויי מ"ט דר"מ דמחייב ונ"ל ליישב דלעיל היה אפשר לומר דטעמא דר"מ משום דק"ל קושיית התוספות אמאי מחייב רחמנא בשוחט ד' וה' הא מכי שחיט בה פורתא קנייה בשינוי ולאו דמריה קטבח ומדחייביה רחמנא ע"כ משמע ליה דעיקר חיובא אהאי פורתא קמא וכסברת ר"ה בריה דרבא לקמן דף ע"ב וא"כ מהאי טעמא גופא לית לן למימר דבעינן שחיטה ראויה המתרת באכילה דכיון דעיקר חיובא אפורתא קמא דמשם ואילך לאו דמריה קא טבח ממילא משמע אפילו לא שחט כלל אלא מיעוט קמא אפ"ה מחייב ואף על גב דהאי מיעוט אינו מתיר באכילה וה"ל לשחיטה שאינה ראויה אפ"ה חייב לכך מחייב נמי ר"מ בכל הנך אבל עכשיו שכתבו התוספות דלא חשיב שינוי וכו' וזה מוכרח מדמקשה הגמ' בפשיטות כיון דשחט פורתא אסרה ואידך לאו דמריה קטבח מכלל שזו הסברא פשוטה דאפילו ר"מ מודה דוטבחו כולה בעינן כדמסיק רב אשי לקמן ואפ"ה חייב בכל טובח דעלמא משום דלא קני בשינוי עד סוף השחיטה וא"כ לעולם שחיטה ראויה בעינן המתרת באכילה א"כ מקשו שפיר מ"ט דר"מ דמחייב בשחיטה שאינה ראויה ודו"ק:

תוספות ד"ה מכלל דבכולה מתניתין מודה ק"ק דמה דיוק הוא זה עכ"ל. ועיין מ"ש מהרש"א ז"ל בכוונתן. לע"ד דבריו דחוקי' אלא דבפשיטות יש לפרש כוונת התוספות דקשיא להו מה דיוק הוא זה דילמא אה"נ דנהי דפליג ר"ש אסיפא דפוטר מטעם שחיטה שאינה ראויה אפ"ה שפיר מצינן למימר דבכולה מתניתין מודה משום דר"ש גופא כר"מ ס"ל דלוקה ומשלם אית ליה מת ומשלם לית ליה כן נ"ל ברור בכוונת התוספות. ולע"ד נראה דר' זביד מקשה שפיר לרב כהנא מי מצית לאוקמא כר"מ ולא כר"ש דכוונתו בזה משום דנראה לי דהא דבעינן למימר דר"מ לוקה ומשלם אית ליה מת ומשלם לית ליה אף על גב דמסברא אית לן למימר דמלקות ותשלומין ומיתה ותשלומין הא בהא תליא דהא תרווייהו מכדי רשעתו ילפינן להו ועוד דהא איכא ג"ש דרשע רשע ומכה מכה אע"כ דטעמא דר"מ דלוקה ומשלם היינו משום דיליף ממוציא שם רע כדאיתא בפ"ק דמכות ואפ"ה מת ומשלם לית ליה דיליף לה מקרא דכתיב אם אסון יהיה ונתת נפש תחת נפש דהיינו אסון ממש שנתכוין לבעלה והרג את האשה דנתכוין להרוג את זה והרג את זה חייב וכתיב בתרי' ואם לא יהיה אסון ענש יענש והיינו לדמי ולדות דמינה ילפינן דבדאיכא אסון והיינו במיתת האשה פטור מן התשלומין כדאיתא בהנשרפין דף ע"ט ע"ש. נמצא דלפ"ז ע"כ דר"ש לית ליה הך מילתא דהא שמעינן ליה התם בהנשרפין להדיא דנתכוין להרוג א"ז והרג א"ז פטור והא דכתיב אם אסון יהיה ונתת נפש תחת נפש לר"ש היינו ממון נמצא דלפ"ז לא שייך לחלק כלל לר"ש בין מיתה וממון למלקות וממון והיינו דמקשה מכלל דבכולה מתניתין מודה והיינו במאי דמחלק במתני' דהכא בין יה"כ לשבת כן נ"ל נכון בעזה"י. ונמצא דלפ"ז הך קושי' דרב זביד קושיא אלימתא היא והא דדחי ליה וקאמר לא מכלל דמודה בטבח ומכר לרפואה ולכלבים דיחויא בעלמא הוא וא"כ מזה ג"כ סיוע לשיטת הרא"ש דלמסקנא משמע דליתא להך אוקימתא דמתניתין אע"כ דמתניתין נמי בטובח ע"י אחר איירי ומשום שחיטה שאינה ראויה כדפרישית והכי דייק להדיא לישנא דגמרא דקאמר ומי מצית לאוקמא מתניתין כר"מ ולא כר"ש דהאי לישנא משמע דאיכא לאוקמי מתניתין באוקימתא אחריתי והיינו כר"ש דאית ליה שחיטה שאינה ראויה לא שמה שחיטה ודוק היטב ועיין בכל זה בחידושינו בכתובות פרק אלו נערות באוקימתא דרבה:

שם הב"ע כשעמד בדין. אין להקשות א"כ מאי למימרא די"ל דאגב אורחי קמ"ל דקנס הוי ממון להורישו לבניו דאף על גב דלענין קנס דמפותה סובר ר"ש בפרק נערה שאין האב יכול להוריש

אא"כ בא הממון לידו אמרינן התם למסקנא דבשאר קנסא מודה ר"ש דכשעמד בדין יכול להורישו לבניו ועיין בסמוך בתוספות:

דף עב.

תוספות ד"ה סיפא לא קרינן ביה וכו' ועוד נראה לר"י וכו' דמיירי הכא כולה מתניתין כשעמד בדין וכו' דאפ"ה בסיפא וכו' עכ"ל. הא דקאמר דסיפא מיתוקמא כשעמד בדין ע"כ היינו על הקרן וכפל לחוד שהרי הטביחה לא היתה עד אחר מיתת אביו ואפ"ה תשלומי הטביחה נמי יכול להוריש לבניו דכיון שזכה בחייו בהקרן ע"י העמדה בדין ממילא כיון דמיית קם הקרן של הבהמה ברשות היורשים וכי טבח אח"כ דידהו קטבח ומחמת עצמם זכו בתשלומי הטביחה ובכפל זכו מחמת אביהם כיון שכבר עמד בדין ומש"ה מוקי לה דוקא בחייב אתה ליתן לו דאי בצא תן לו ממילא פסקוה למלתיה וכי טבח אחר מיתת אביו ה"ל כגזלן ולא שייך בתשלומי ד' וה' כדאמר רבא לעיל דף ס"ט כן נ"ל לפ' דברי התוספ'. אלא דלפ"ז אינו מובן לי מה שכתבו התוספות דפי זה נראה קצת דוחק משום דכמו שמועיל חייב אתה ליתן לו לענין שיכול להורישו לבניו כמו כן נאמר דחשיב כאילו נתחייב לאביו ה' בקר שלימי' ולפמ"ש לא שייך לומר כן דנהי דמועיל חייב אתה ליתן לו לענין להורישו לבניו היינו על הקרן וכפל שכבר זכה בדין אבל לענין תשלומי הטביחה מהיכא תיתי נאמר דחשיב כאילו נתחייב ה' בקר לאביו כיון שלא עמד עדיין בדין על הטביחה ואפשר דהוי מודה ומיפטר ואם כן מקשה הש"ס שפיר לעיל כיון דסיפא ע"כ לא איירי אלא כשעמד בדין ואמרו חייב אתה ליתן לו והיינו על הקרן והכפל לחוד ולא על הטביחה א"כ מאי אירי' מת ואחר כך טבח לפלוג בדידיה ואפילו טבח בחיי אביו אלא שלא עמד בדין על הטביחה רק על הקרן וכפל ואח"כ מת אביו אפ"ה פטור דה"ל ה' חצאי בקר שהרי ע"כ לא זכו בתשלומי הטביחה מחמת אביהם רק מחמת עצמם כיון שאביהם לא עמד בדין ויש ליישב דאיכא למימר דאי הוי תני הכי ה"א דפטור משום שאין אדם מוריש קנס לבניו ודו"ק:

בא"ד ור"י הלבן מפ' וכו' והיא דפרק נערה לענין קרבן שבועה איירי וכו' א"כ לגבי דידהו אין עיקרו קנס עכ"ל. ואף ע"ג דהתם מסקינן להדיא דלענין קרבן שבועה כ"ע מודו דפטור אף ע"ג שעמד בדין מקרא דוכיחש מ"מ משמע ליה לר"י הלבן שזה דוקא לגבי דידיה גופא אם תבעו על קנס שעמד בדין וכפר פטור מקרבן שבועה כיון שמתחילה זכה בממון זה ע"י קנס אבל לגבי יורשי' חייב שפיר קרבן שבועה דכיון שעמד בדין ואח"כ מת הרי הוא ממון גמור של היורשים ובזה יפה כח היורשים מכח אביהם עצמו דלגבייהו לא היה שם קנס על זה הממון בשום פעם וק"ל:

בא"ד וא"ת וכי בעי מעיקרא וכו' היאך יכול להיות של בנה הלא אינה יכולה להורישה כדקאמר בבעיא בתרייתא וכו' עכ"ל. ולכאורה יש לתמוה מאי ענין קושי' זו לכאן כיון שהקושי' בסוגי' דכתובות גופא מיניה וביה ועוד למאי דס"ד מעיקרא דקנס אינה בתורת ירושה כלל הקושי' יותר חזקה ונ"ל ליישב משום דלתירוץ הראשון שכתבו התוספות כאן דרבא פליג אסוגי' דפרק נערה וס"ל דדוקא קנס דאונס ומפתה אינו בתורת ירושה מהאב לבניו משום שאינו יכול להוריש זכות בתו לבנו משא"כ בשאר קנס שיכול להוריש א"כ נוכל לומר דהא דבעי רבא גופא בלישנא קמא אי יש בגר בקבר ודבנה הוי היינו משום דאיכא למימר דבת לבנה יכולה להוריש דהא לא שייך האי טעמא כמו מן האב לבניו ובלישנא בתרא סבר רבא דמ"מ י"ל דאינה יכולה להוריש לאביה זה הקנס דאכתי לא דמי לשאר קנסות שיכולים להוריש היינו משום שמוריש אותו הדבר עצמו שבא הקנס על ידו כגון קנס דכפל ודד' וה' או דעבד משא"כ בקנס דאונס וא"כ אזלא לה קושית התוספות אבל עכשיו שכתבו התוספות לפירוש ר"י הלבן דאפילו קנס דאונס נמי יכולים להוריש ואפ"ה אמרינן התם בבעיא בתרייתא ופקע אב והיינו משום שהבת לא היתה ראויה לזכות בו א"כ תקשה לפ"ז אמאי דס"ד בבעיא קמייתא דדבנה הוי ותיפוק ליה דאינה יכולה להוריש מה"ט גופא כנ"ל ואף על גב דבפרק אלו נערות מקשו התוס' זו הקושיא אגוף הסוגיא היינו משום דהתם לא סלקי אדעתייהו זה התירוץ הראשון שכתבו כאן דרבא פליג אסוגיא דפרק נערה ותדע דמייתו שם קושית ריב"א דהכא וכתבו עליו שני תירוצים האחרונים ותירוץ הראשון לא נזכר שם ולפמ"ש א"ש ודו"ק:

בפרש"י בד"ה וטבחו כולו משמע עכ"ל. כוונתו דמוא"ו יתירה קא דרש מדלא כתיב וטבח וכן משמע לקמן דמה"ט ממעטינן מכרה חוץ מרגלה וכו' משום דומכרו כולו משמע אבל אין לפרש דפשטא דוטבחו משמע כדרך טביחה והיינו כולו דא"כ גבי שחוטי חוץ וחולין בעזרה נמי נימא הכי דהא כתיב בהו זביחה ושחיטה אע"כ כדכתיבנא וה"ט דמ"ד ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף וק"ל:

בד"ה אינה לשחיטה כו' אלא לבסוף וכו' ונפ"מ לענין המחשב בקדשים וכו' עכ"ל. וקשה אמאי שביק עיקר הנפקותא דמפורש בחולין פרק השוחט אעיקר פלוגתייהו דקאמר התם דנפ"מ לענין שחוטי חוץ כגון ששחט מקצת סימנים בחוץ וגמרן מבפנים ע"ש ויש ליישב קצת דכוונתו דלא תימא דלא קאמר ר"י ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף אלא בשחוטי חוץ דוקא והרבה טעמים יש לחלק ולומר דחולין בעזרה לא דמי לשחוטי חוץ להא מילתא ע"פ הסוגיא ואין להאריך כאן לכך כ' רש"י דפליגי לכל מילי והיינו מדקמייתי הא מלתא בזבחים לענין שלא לשמו ולענין פגול:

דף עב:

בפרש"י בד"ה אההוא פורתא מחייב דכי היכי דהוי שחיטה עכ"ל. ויש לדקדק אמאי לא פי' רש"י כן בלישנא קמא דלעיל ונלע"ד ליישב דלעיל הוי מצינן למימר דהא דקאמר בפשיטות אההיא פורתא מחייב משום דקשיא ליה קושיית התוספות לעיל (דף ע"א ע"ב ד"ה איסורי) ד"ה איסורי הנאה נינהו והיינו דבכל טובח נמי כי טבח פורתא קנייה בשינוי ותו לאו דמריה קטבח אע"כ דחייב אהאי פורתא וא"ל כתירוץ התוספות דבטביחה פורתא עדיין לא קניא בשינוי דנהי דלא הוי שינוי חשוב לקנות מדאורייתא מ"מ מדרבנן מיהו זכי כדין כל שינוי גרוע דקונה לאחר יאוש מדרבנן וסתם גניבה יאוש בעלים הוא וקס"ד דאף על גב דלא קני' אלא מדרבנן אפ"ה שייך לומר שפיר לאו דמריה קטבח כדאשכחן בכמה דוכתי מטעמא דהפקר ב"ד הפקר אבל עכשיו בהאי לישנא בתרא שרוצה להוכיח דחולין בעזרה לאו דאורייתא משום דקשיא ליה הא לאו דמריה קטבח מכלל דאי אסור מדרבנן לא שייך לומר לאו דמריה קטבח וכמ"ש התוספות א"כ מאי קס"ד דמחייב בטביחה אהאי פורתא ומ"ש ממכירה דאמרינן לקמן במתני' מכרו חוץ מאחד ממאה שבו וכו' פטור וקושית התוספות דלעיל דקני בשינוי לא שייך הכא כיון דאינו קונה אלא מדרבנן לכך צריכין אנו לפרש דמאי דקאמר כי קמחייב אהאי פורתא היינו לפי סברת המקשה דבכה"ג הוי שחיטה לענין חולין בעזרה משום דישנה לשחיטה מתחילה וה"ה לענין טביחה מה"ט גופא א"כ דוקא בכה"ג דגנב וטבח חולין בעזרה חשיב לענין טביחה בפורתא קמייתא דמיגו דאהני האי שחיטה לאחיובי חולין בעזרה הוי נמי שחיטה לענין תשלומין משא"כ בשאר דוכתא ודו"ק אף שרש"י לא כיון לסברא זו מ"מ נכונה היא:

בד"ה והאחרונים משלמין וכו' וכגון שהזמו אחרונים תחילה דאי עידי גניבה וכו' בטלה לה עדות טביחה וכו' עכ"ל. וכתב הנמוקי יוסף דמשמע מפרש"י שסובר דהכחשה לאו תחילת הזמה היא דאל"כ נהי דאיתזמי עידי גניבה תחילה הו"ל הכחשה לגבי עידי טביחה וכי הדר אתזמי משלמי עכ"ל. ולענ"ד אין דבריו מוכרחים דההיא הזמה דעידי גניבה לא חשיב כהכחשה לגבי עידי טביחה דהא אפשר דקושטא קמסהדי שראוהו טובח אלא דממילא בטלה עדות שאין בו צורך כיון די"ל דדידיה קטבח וא"כ אין זה ענין להכחשה תחילת הזמה והא דדייק רב אידי בר אבין לקמן דבכה"ג שייך הכחשה תחילת הזמה היינו בכת אחת דוקא כמו שיתבאר שם ועיין מ"ש בסמוך:

בד"ה בטלה כל העדות וכו' ואפילו חזרו והזמו אחרונים וכו' ואהכי לא מחייבי אלא אעמנו הייתם ע"כ. זה הלשון אינו מובן ועיין בתוי"ט שישבו בדוחק:

תוספות בד"ה רבא אמר מכאן ולהבא וכו' ולהאי טעמא דמפרש משום חידוש ניחא עכ"ל. פי' דלהאי לישנא לא קאמר רבא מכאן ולהבא נפסל אלא בהזמה דוקא משום דחידוש הוא הא דפסלינן העדים הראשונים לגמרי אבל בהכחשה לענין שיבטל אותו העדות ליכא חידוש וא"כ מודה רבא דלמפרע נפסל משעתא דאסהיד וא"כ קאמר שפיר עדות מוכחשת היא כגון שהעיד דאבהתיה ואכליה שני חזקה בעדות א' תוך כדי דיבור וכיון שהוכחש באכילה ממילא נתבטל נמי עדות דאבהתיה דעדות שבטלה מקצתה בטלה כולה כדאמרינן לקמן אבל קשיא לי טובא דא"כ הדרא קושיא לדוכתיה אמאי אמרינן לקמן דמאן דס"ל מכאן ולהבא נפסל אטביחה דקא מתזמי איתזמי אגניבה דלא איתזום לא איתזום ואמרינן דמה"ט קמו עידי גניבה בדוכתיה ומשלם כפל ואמאי נהי דלא חשיב הזמה לגבי גניבה מ"מ הכחשה מיהו הוי לענין שיבטל גוף העדות דגניבה דהא הוי תוך כ"ד ומשעתא דאסהיד ה"ל רשע לפ"ד העדים שאומרים עמנו הייתם וטעמא דחידוש לא שייך הכא לענין שיתבטל גוף העדות דאף אי הוי תרי ותרי למה נחייב המוחזק בכפל מספיקא והוי לגמרי כמו בעדות דאבהתיה ואכליה שני חזקה דאמר רבא דבטלה העדות לגמרי ומ"ש בגניבה וטביחה דאמרינן דקם עדות גניבה בדוכתיה אם לא שנאמר דשאני התם בגניבה וטביחה כיון שעידי הזמה אינם יודעים כלום בגוף העדות אלא שבאו לפסול העדים בטענת עמנו הייתם לא שייך בכה"ג עדות שבטלה מקצתה אף על גב דהוי תכ"ד משא"כ בשאר הכחשות כגון בעדות דאכלי שני חזקה שהעדות סותרים זא"ז ממש בגוף הקרקע אמרינן שפיר עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה וסברא קלושה הוא ועדיין צ"ע. ועיין בחידושי הרמב"ן בפ' חזקת תירוץ אחר על קושית התוספות דהתם איירי שעידי הכחשה העידו תכ"ד של כת ראשונה וא"כ לאלתר נתבטל כל העדות ולא שייך לומר מכאן ולהבא נפסל כיון שהכל הוא תכ"ד ע"ש ובתוספות פ' חזקת:

דף עג.

בפרש"י בד"ה ה"ג והלכתא שהעידו וכו' ובלבד שיזומו על הטביחה וכו' עכ"ל. עיין מה שהקשו בתוספות ע"ז ולענ"ד נראה דברייתא דבסמוך מסייע לפרש"י דקתני בבבא דדישא והזמו על הגניבה עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה ומאי קמ"ל דפשיטא שעדות טביחה בטלה כיון שלא גנב לא טבח ומהיכא תיתי לחייב אע"כ דקמ"ל שבטלה עידי טביחה לגמרי לענין שאם הזמו אח"כ על הטביחה פטורים וכמו שמפרש רש"י להדיא בסמוך נמצא משמע להדיא דכשהזמו על הגניבה תחילה תו לא מחייבי כלל על עדות טביחה משום הזמה כיון שאין שום צורך עוד בעדות טביחה כלל ולפ"ז י"ל דהא דקאמר רב אידי בר אבין לקמן דף ע"ד אף אנן נמי תנינא דהכחשה תחילת הזמה היא ומשמע דבכה"ג מיתוקמא שפיר אף כשהזמו על הגניבה תחילה היינו לפי סברתו דלא אסיק אדעתיה דמתניתין איירי כשהזמו על הטביחה תחילה היה מוכרח לפ' דבכה"ג חייב על הזמת טביחה אבל למסקנא אידחי האי סברא מחמת ברייתא דבסמוך ויש ליישב עוד בדרך אחר ואין להאריך:

תוספות בד"ה שהעידו בבת א' וכו' וקשה לר"י דמה מרוויח בכך וכו' א"כ גם כשהזמו על הטביחה תחילה וכו' ותכ"ד כדיבור דמי כדאית' בסמוך לר"י עכ"ל. וליכא למימר דהשתא מיתוקמ' מתני' כרבנן דמסקי' בסמוך דלית להו תכ"ד כד"ד דא"כ הדרא קושיית הגמרא לדוכתיה דאע"ג שהזמו על הטביחה תחילה סוף סוף כי הדדי מתזמי אגניבה אגלאי מילתא דלמפרע איפסלו בשעת טביחה ואי משום שהעידו בב"א תכ"ד מה בכך אי קי"ל כרבנן דלאו כד"ד אע"כ דמתני' מיתוקמא כר"י דוקא ולא כרבנן וק"ל:

בא"ד וכן לקמן כי משני וכו' אין חושש לתירוץ וכו' כי לפ"ז היה צריך להעמידה כגון שהעידו בב"א עכ"ל. ונראה לי שצריך להיות נמי והזמו בב"א והמשך דבריהם היא כך דבשלמא אי אינו חושש לתרץ למ"ד למפרע נפסל א"כ מיתוקמא ליה שפיר כשלא העידו בב"א ולכך מוקי לה כשהזמו על הטביחה תחילה דא"כ אכתי עדות גניבה לגמרי בדוכתיה קאי לחייב הגנב כפל וכי הדרי ומתזמי על הגניבה משלמי. אבל למ"ד למפרע נפסל ע"כ צריך לאוקמי כשהעידו בב"א כדמוקי ליה הכא וא"כ א"א לאוקמי נמי כשהזמו על הטביחה תחילה דממ"נ בטלה נמי עדות גניבה שהעידו בב"א דתכ"ד וכי מתזמי אח"כ אגניבה אמאי משלמי אי הכחשה לאו תחילת הזמה היא לכך היה צריך להעמידה שהעידו בבת א' והזמו בבת אחת ודו"ק:

בפרש"י בד"ה איתזמו להו אגניבה וכו' אלא איפסלו להו אגניבה משום פסול עדות עכ"ל. ומהרש"א האריך לתמוה על רש"י אמאי הוי פסולים בשעת גניבה דהא אסקינן לעיל בסמוך דבמה שהעידו תכ"ד לא שייך למפרע נפסל אפילו מן המוקדם על המאוחר וכמ"ש רש"י עצמו בד"ה והלכתא שהעידו בב"א וכו' ולכך כתב מהרש"א דהא דאמרינן הכא אתזמו להו אגניבה היינו דהוו מוכחשים על הגניבה כיון דהוי תכ"ד ע"ש ולענ"ד שדברי רש"י נכונים דאף ע"ג דאמרינן דבתכ"ד לא שייך לומר דלמפרע איפסלו היינו לענין זה דלא תימא דלא שייך בהו תו תורת הזמה כיון שהיו פסולים באותה שעה ולא היו בני הגדה וכמו שלא העידו כלל דמי. לכך אמרינן דלא שייך לומר כן אלא כיון שהעידו תכ"ד שפיר הוו בני הגדה באותה שעה שהרי יכולים היו לחזור עדיין מעדותן הראשונה וא"כ שייך בהו שפיר תורת הזמה אבל לענין גוף העדות שהעידו תכ"ד ודאי בטל מעיקרא מחמת פסול עדות כיון שהזמו לבסוף ואם הועיל הזמה למפרע לגבי עדות אחרת מכ"ש לאותו עדות עצמו שהעידו בפסול גמור בשקר ותכ"ד כד"ד ובלא"ה צ"ל כפי'

רש"י דאי כפי' מהרש"א דמשום הכחשה פסלינן עדות גניבה והיינו ע"כ דמשום דהוי תכ"ד דיינינן להו כמוכחשים דעדות שבטלה מקצתה א"כ תקשה בכל עדות שהוכחשו במקצת אמאי לא אמרינן דבטלה כולה למאי דקיי"ל תכ"ד כד"ד ולא ראיתי שום פוסק לחלק בכך. ועוד דההיא עובדא דפ' חזקת דאייתי סהדי דאבהתיה ואכלה שני חזקה כתבו התוספות לעיל ובפ' חזקת שהיה תכ"ד והכי משמע פשטא דמלתא ואפ"ה קיי"ל כר"נ דאמר התם דאף על גב דאיכחשו סהדי באכילה באבהתיה לא איתכחשו ואמאי לא אמרינן דמתוך שבטל העדות במקצת בטלה כולה וכדמסקינן הכא אע"כ דבהכחשה לא שייך כלל עדות שבטלה מקצתה דהא אפילו מקצתה לא בטלה לגמרי אלא דהו"ל תרי ותרי וכמו דאמרינן שכשירים הם לעדות אחרת כר"ה ה"נ כשירים אף במה שהעידו תכ"ד וא"כ ע"כ הא דאמרינן הכא דבטלה עדות גניבה מחמת הזמת טביחה היינו דוקא מה"ט שפי' רש"י דשאני הזמה שנפסלו העדים גופייהו שייך בהו שפיר עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה לענין אותו עדות עצמו שהעידו עליו תכ"ד שנתבטל אותו העדות מעיקרו לגבי הבע"ד אבל לענין אם הוזמו אח"כ אכתי במילתי' קאי וכמ"ש כנ"ל ודוק היטב:

דף עג:

גמרא וסבר ר' יוסי תכ"ד כד"ד והתנן וכו' ויש לדקדק מה ענין קושיא זו לדברי המתרץ דכ"ש דלמאי דבעי למימר מעיקרא דכ"ע סברי תכ"ד כד"ד נמי יש להקשות כן. וע"ק דמאי מקשה מתמורת עולה דלמא שאני קדשים שאינו יכול לחזור אפילו תכ"ד כמ"ש הרמב"ם והרבה מגדולי קדמונים דנקטינן בכל התורה תכ"ד כד"ד לבר מהקדש ומגרש וכו' וכ"כ בפי' המשניות ובחבורו הל' תמורה וכ"כ הר"ע מברטנורא וכ"כ התוספות במנחות דף פ"א וכתבו שם הטעם דדיבור דקדשים הוי כמעשה דאמירה לגבוה כמסירה להדיוט ע"ש. והאמת שהש"ך בח"מ סי' רנ"ה השיג על הרמב"ם וסייעתו וכ' שנעלם מהם ההיא סוגיא דשמעתין דמדמקשה מקדשים לעדות משמע שאין לחלק בין הקדש לשאר מילי ע"ש באריכות. אבל תמה אני על פה קדוש וגברא רבה בעל הש"ך היאך שוויי לרבנן קשישאי ואבות העולם טועים בדבר הלכה חלילה. והנלע"ד ליישב הסוגיא והוא דבלא"ה צ"ל דהא דקי"ל בעלמא תכ"ד כד"ד לבר ממקדש ומגרש היינו לענין אי יכול לחזור בו תכ"ד או לאו בהא קאמרינן דבכ"מ יכול לחזור תכ"ד לבד מאותן שמנו חכמים אבל לענין לפרש דבריו בענין שאינו עובר דבריו הראשונים ע"כ לא שייך האי מלתא כלל דהא חזינן דאפילו בגרושין וקדושין אדם עושה פי' לדבריו תכ"ד כגון במקדש ומגרש על תנאי וכיוצא בזה אע"כ לענין חזרה בלבד אתמר והא מלתא גופא סברת המקשה דלעיל במאי דקאמר סברוה דכ"ע תכ"ד כד"ד פי' דלענין זה שאנו אומרים עדות שהוזמו מקצתה הוזמו כולה כיון דהוי תכ"ד נמצא שזה הענין אינו תלוי בחזרה כלל אלא שאנו אומרים שכל מה שאדם אומר תכ"ד אין לנו לחלק בין ראש דבריו לסוף דבריו לחלקם כאילו הם ב' דבורים אלא דיינינן להו כאילו הכל דיבור א' וסבר המקשה דכ"ע מודו בהא דלא מצינו תנאי דפליגי בהא דהא דמצינו דפליגי היינו לענין חזרה דוקא וא"כ לא הוי קשיא ליה נמי מסוגיא דתמורה משום דהוי ידע שפיר דהא דקאמר ר' יוסי אם כנמלך לא אמר כלום היינו משום דלענין חזרה לא מהני תכ"ד ואפילו למ"ד דמהני מודה בקדשים כיון דדיבור דקדשים הוי כמעשה וכמ"ש בשם התוספות והוא פשוט בגמ' בכמה דוכתי. אבל לסברת המתרץ דרבנן ור' יוסי פליגי בתכ"ד והיינו ע"כ דסברתו דהא בהא תליא דמאן דס"ל בעלמא תכ"ד לאו כד"ד לענין שיכול לחזור ה"ה לשאר מילי כגון לפרש דבריו וה"ה לנדון דידן דלא אמרינן ביה עדות שבטלה מקצתה משום דב' דיבורים הם ולא דיבור אחד וא"כ מקשה שפיר היאך מצי למימר דהא בהא תליא דהא ר"י חזינן ליה דקאמר אם לכך נתכוון מתחילה דבריו קיימים והיינו שכוונתו ניכרת מתוך דיבורו שאומר כן תכ"ד דלענין לפרש דבריו מהני תכ"ד אבל בנמלך לא מהני תכ"ד דכיון שמעיקרא לא נתכוון לכך אלא מיהדר הוא דקבעי למיהדר אמרינן דלא מצי למיהדר אפילו תכ"ד כמ"ש התוספות בד"ה ונמלך. הרי לפנינו דחזרה ולפ' דבריו לאו הא בהא תליא דלפרש כו"ע מודו דתכ"ד כד"ד וא"כ הדרא קושיא קמייתא לדוכתא ומשני הש"ס דהאי אם לכך נתכוון וכו' לאו משום דיש לחלק בין אם רוצה לחזור או לפ' דבריו אלא דא ודא א' היא והחילוק אינו אלא בין תכ"ד קטן או תכ"ד גדול וכמ"ש התוספות להדיא והארכתי בזה מאד ליישב ל' הרמב"ם ושאר פוסקים ואין כאן מקומו. אבל העולה מדברי שהם סוברים דדוקא לענין חזרה שייך לחלק בין קדשים לשאר מילי אבל לענין לפרש דבריו לא שייך לחלק והן הן דברי ר"י גופא לפי המסקנא דהכא והתם אם לכך נתכוון מתחילה והיינו שאומר כן תכ"ד קטן. וא"כ נוכל לומר שנתכוונן לכך מתחילה אלא שא"א להוציא ב' דברים כא' דבריו קיימין שהרי לענין לפרש דבריו מהני תכ"ד אפילו במקדש ומגרש וא"כ ה"ה לקדשים. אבל אם נמלך תכ"ד גדול וא"כ שהפסיק כל כך נראין הדברים שלא נתכוון לכך מתחילה אלא שעתה רוצה לחזור בו תכ"ד ובקדשים לא מצי למיהדר משום דדיבור דקדשים הוי כמעשה. נמצא לפ"ז דלא שייך לחלק בין תכ"ד קטן או גדול אלא בקדשים וכדומה כל היכא דלא מצי למיהדר תכ"ד לכך אמרינן דתכ"ד קטן הוי כמפרש דבריו ותכ"ד גדול דיינינן ליה בחזרה אבל בכל דוכתא דקי"ל תכ"ד כד"ד אין לחלק כלל בין תכ"ד קטן לגדול. ובזה נתיישב היטב שכל הפוסקים לא חילקו בין תכ"ד קטן לגדול כנ"ל נכון וברור בעז"ה ועיין מ"ש עוד בסמוך בלשון התוספ' בד"ה כי לית ליה:

שם בגמרא והתנן הרי זו תמורת עולה וכו' והוינן נמלך פשיטא ואמר ר"פ נמלך תכ"ד ע"כ. וצ"ע דהא מלתא דר"פ לא איתאמר על האי מתני' שם בגמרא אלא אמתניתין דלקמיה ברישא האומר הרי זו שלמים וולדה עולה. וע"ק אמאי לא מייתי הכא באמת מרישא דמתניתין ומאי דאתמר עליה ולפי פשוטו יש ליישב דמרישא לא מצי לאתויי מידי דהא דלא מהני התם נמלך תכ"ד לאו משום דלאו כד"ד ותו לא מצי למיהדר אלא משום דאמרינן דהאי גברא באמת אינו רוצה לחזור מדבריו הראשונים אלא מיטעא הוא דקטעי דכיון דתרי גופי נינהו ואיהו לא אקדיש אלא האם לשלמים סובר שעדיין לא חלה שום קדושה על הוולד לכן הדר ואקדישיה לעולה וכיון דקושטא דמלתא דהיכא דמעיקרא לא איכוון לשנות הוולד לקדושה אחרת ממילא חלה עליו קדושת האם נמצא דבטעות הקדישו ולכך לא אמר כלום אבל כשאומר שנתכוון מתחלה לכך דבריו קיימין נמצא דלפ"ז אין זה ענין לתכ"ד כד"ד והרי זה דומה לגמרי לאומר תמורת עולה תמורת שלמים ותחול זו ואח"כ תחול זו דלא אמר כלום לכ"ע והיינו משום דבטעות הוא וה"נ דכוותיה אבל מתמורת עולה ותמורת שלמים מייתי שפיר דאף על גב דגופא חדא וקאמר ר"י אם לכך נתכוון מתחילה דבריו קיימין וע"כ משום דלא הוי כאומר תחול זו ואח"כ תחול זו אלא מעיקרא דעתיה אתרווייהו וא"כ בנמלך אמאי לא אמר כלום אי ס"ד דתכ"ד כד"ד ולא יהא כחוזר בו לגמרי הא מצי למיהדר תכ"ד וטעות לא שייך כאן דמהיכא תיתי נתלי בטעות כיון דחד גופא הוא אע"כ דתכ"ד לאו כד"ד זהו לפי פשוטו. ולפמ"ש נמי בסמוך דלענין חזרה כ"ע מודו בקדשים דלאו כד"ד לדברי הפוסקים שסוברים כן ופשט הגמרא הוא להוכיח דיש לחלק בין חזרה ובין לפרש דבריו מכ"ש דא"ש דמרישא לא מצי להוכיח כלום דלמא שאני התם דלא תלינן בחזרה אלא בטעות וכדכתיבנא לכך מייתי מסיפא. ואף ע"ג דמלתא דר"פ קאי ארישא ע"כ דקאי נמי אסיפא דהא התם נמי קשה נמלך פשיטא ודו"ק:

בתוספות בד"ה הרי זו וכו' בפ"ב דזבחים אמרינן וכו'. וצ"ע אמאי מייתי התוספות האי מלתא הכא וצ"ל דכוונתם כי היכי דלא תקשה מאי ס"ד מעיקרא למימר דכ"ע תכ"ד כד"ד דא"כ מ"ט דר"מ הכא דקאמר ה"ז תמורת עולה משום דתפוס לשון ראשון והיאך שייך לומר כן אי כדבור אחר דמי לכך כתבו התוספות דלק"מ דהא אליבא דאביי קיימינן הכא דקאמר למפרע נפסל ואביי קאמר בהדיא דטעמא דר"מ מדהוי ליה למימר תמורת עולה ושלמים וקאמר תמורת שלמים ה"ל כאומר תחול זו ואח"כ זו לכך לא אמר כלום דה"ל הקדש בטעות ואין זה ענין לתכ"ד כד"ד. אלא דעדיין יש להקשות לרבא דלית ליה האי סברא וקסבר נמי בשמעתין דעד זומם מכאן ולהבא נפסל והיינו ע"כ משום דס"ל דהכי הוא טעמייהו דרבנן דלעיל גבי עדות גניבה ועדות טביחה ולא נראה לו לומר דטעמייהו דתכ"ד לאו כד"ד דא"כ מצי סברי דלמפרע נפסל ור"י סובר להדיא דלמפרע נפסל והוי מלתא דרבא דלא כמאן. אע"כ דרבא סובר לסברא פשוטה דכ"ע תכ"ד כד"ד וא"כ הדרא קושיא לדוכתא מ"ט דר"מ גבי תמורת עולה ושלמים לכך כתבו דלרבא נמי לק"מ דאיהו מפרש בהדיא בפ"ב דזבחים דטעמא דר"מ משום דאמדינן דעתא דהאי גברא דלא בעי למיהדר אלא אם יוכלו שניהם לחול יחולו ואי לאו דעתו אקמא כנ"ל ודו"ק:

בד"ה ונמלך וכו' למאי דסבר נמי וכו' נראה דכשמתכוון לכך וכו' ולמחר תמורת שלמים עכ"ל. כוונתם בזה דלא תימא כיון דקס"ד השתא דר"י סבר תכ"ד לאו כד"ד וא"כ הא דס"ל אם כמתכוון לכך דבריו קיימין היינו משום דמהימנינן ליה שכך היתה כוונתו בתחילה. וא"כ היה מקום לומר דה"ה אם אמר היום תמורת עולה לחוד ולמחר אומר תמורת שלמים ואומר ג"כ שכן היתה כוונתו מאתמול יהא דבריו קיימין על זה כתבו דלא אמרינן כן אלא בנתכוון היינו נמי תכ"ד שאומר תכ"ד שנתכוון בתחילה לכך משום דלענין לפ' דבריו סבר דמהני תכ"ד. אבל לאחר כ"ד הוי כמו דברים שבלב ואין זו סברא דלעולם יהא נאמן ועמ"ש בגמרא בזה באריכות ויתיישב לשון התוספות על נכון:

בד"ה תרי תכ"ד וכו' גם בזה עיין מ"ש בגמרא לשיטת הרמב"ם וסייעתו ואפשר שהוא ג"כ שיטת התוספות שכ"כ להדיא במסכת מנחות דף פ"א דבקדשים לא מצי למיהדר אפילו תכ"ד וא"כ צריך לפרש דבריהם כאן כמ"ש באריכות ודו"ק:

בד"ה כי לית ליה וכו' וי"ל דס"ל כבריית דמי שאמר הריני נזיר וכו' עכ"ל. ולכאורה אין תירוץ זה מספיק דאברייתא נמי שייך להקשות דאתי' דלא כמאן כיון דמצינו להדיא דכולהו תנאי מודו דתכ"ד גדול לאו כד"ד ואם נאמר לחלק בין קדשים לשאר מילי א"כ קשיא סוגיא דשמעתין ולפמ"ש לעיל א"ש דודאי לענין חזרה שייך לחלק בין קדשים לשאר מילי משום דדיבור דקדשים הוי כמעשה ואין אחר מעשה כלום אלא דסוגיא איירי מלפרש דבריו והכי קשי' ליה אמאי אמרינן בנמלך לא אמר כלום כיון שסוף סוף אינו עוקר דבריו הראשונים אלא עושה פי' לדבריו ואע"ג שהפסיד תכ"ד הא אמרת דס"ל לרבי יוסי דכד"ד. וע"ז משני תרי תכ"ד הוי פירוש לענין קדשים לחוד דתכ"ד קטן תלינן ליה דלפרש דבריו הוא בא אבל תכ"ד גדול מיחזי כחזרה ובאמת אינו יכול לחזור אבל לשאר מילי דקי"ל דתכ"ד כד"ד אפילו לענין חזרה ממילא לא שייך לחלק בין תכ"ד קטן לגדול וע"ז מייתי שפיר מברייתא דנזיר ודו"ק:

בד"ה א"ל אביי וכו' ונראה לר"י דאביי מוקי לה וכו' ואיירי דמציעאי נמי אפכינהו ואזמינהו לקמאי דהשתא לא אתכחשו מציעאי כלל עכ"ל. פי' דכיון דמציעאי הם עדים זוממין ממילא דדינא כוותייהו פסקינן והכחשה דקמאי לאו כלום היא לגבייהו דגזירת הכתוב הוא כך:

בא"ד וכי קתני וכו' וה"ה דמי עין לקמאי וכו' מיהו אין אנו צריכין להפך בתראי למציעאי וכו' עכ"ל. מלשון ומיהו שכתבו התוספות משמע דקושטא דמלתא לאו הכי איתא אלא עיקר אפכינהו ואזמינהו דאביי קאי על בתראי למציעאי וע"ז כתבו התוספות שלא היה צריך לומר כן. אבל אין לפרש כוונת התוספות דבאמת קאי מלתא דאביי על מציעאי לקמאי לחוד דא"כ היאך כתבו התוספות דה"ה דהוי מצי למימר דמשלמי דמי עין לקמאי וכו' דלמא איירי דמציעאי אפכינהו מעיקרא לקמאי ואח"כ אזמינהו לאחר כד"ד וא"כ אף לפי הזמת מציעאי לא היו רוצים לחייב לקמאי דמי עין שהרי הוכחשו מעיקרא ואביי ס"ל דהכחשה לאו תחילת הזמה וא"כ כשהוזמו מציעאי אח"כ למה ישלמו לקמאי אע"כ דבאמת אפכינהו ואזמינהו דאביי קאי אבתראי למציעאי וא"כ ע"כ דאיירי דאפכינהו ואזמינהו תכ"ד או דאזמינהו ואח"כ אפכינהו דאל"כ הא איתכחשו מציעאי מעיקרא ולמה ישלמו וא"כ ממילא משמע דה"ה אפכינהו ואזמינהו דמציעאי לקמאי איירי נמי בענין זה דהוי תכ"ד וא"כ כתבו שפיר דהמ"ל שישלמו דמי עין לקמאי וק"ל:

דף עד.

גמרא ואביי א"ל בשלמא רישא וכו' אלא סיפא ל"ל שלש כיתות וכו'. לפר"י דלעיל ה"ה דהוי מצי אביי לאוקמי סיפא נמי בג' כיתות וכגון דאפכינהו ואזמינהו מציעאי לקמאי. ובהכי הוי אתי טפי שפיר דהוי סיפא דומיא דרישא. ונ"ל משום דלישנא דברייתא לא משמע דאיירי בג' כיתות דהעיקר חסר מן הספר. ובשלמא בבא דרישא א"ש דבמאי דקתני שהרי הרב אומר כן משמע להדיא שהרב מביא לב"ד אלו העדות לפטור עצמו מדמי העין שחייבוהו כת ראשונה וא"כ יש במשמע שפיר דאיירי בג' כיתות אבל בסיפא דלא מוכח מידי ממאי דקתני שהרי העבד אומר כן וא"כ אי איתא דאיירי בג' כיתות ה"ל למיתני בהדיא ובשלמא לרבא ע"כ צריך לאוקמי בג' כיתות דומיא דרישא ומה שלא נזכר הכת השלישית בברייתא לא חייש רבא דהא בלא"ה ע"כ צריך לאוקמי שהכת אחרונה אפכינהו לקמאי ואמרו עינו והדר שינו דאל"כ דמי כולי עבד לרב בעי שלומי וא"כ מה לנו אם נאמר מסברא דנפשין להוסיף ההפכה ע"י אותו כת המזימות בעצמם אף ע"ג שלא נזכרה ההפכה בברייתא ומה לנו אם נאמר שאותו ההפכה בעצמה היא ע"י כת שלישית מעלמא ואדרבה בהכי ניחא טפי דהוי דומיא דרישא אבל לאביי לפר"י נצטרך להוסיף על לשון הברייתא ההזמה דמציעאי לקמאי כי היכי דלא תידוק הכחשה תחילת הזמה אי איירי בג' כיתות ולהוסיף עוד ההפכה שלא נזכרה ג"כ בברייתא כלל לכך ניחא ליה לאוקמי בב' כתות וא"צ להוסיף רק ההפכה בלחוד ודו"ק. ועיין בס' המאור ובמלחמות ה' ובספר ת"ח:

דף עד:

גמרא והא כיון שהוזמו על הגניבה לגבי טביחה ה"ל מוכחשין וכו' האי מוכחשין לאו דוקא דהא אפשר דבטביחה קושטא קמסהדי שראוהו טובח משלו אלא דקרי ליה הכחשה כיון שאין צורך עוד בעדות טביחה לענין שום חיוב ממון דממילא נתבטל ואפ"ה כי איתזמו בתר הכי משלמי ומינה דייק רב אידי דה"ה לעדות שהוכחשו ולבסוף הוזמו אף ע"ג שקודם ההזמה נתבטל העדות מחמת הכחשה אפילו הכי יש להם להיות בתורת הזמה וק"ל:

תוספות בד"ה לאו שניתן וכו' והא דאמר בפ"ק דמכות וכו' לא בעי למימר וכו'. מה שיש לדקדק בזה יתבאר בתוספות דמסכת מכות בעז"ה:

דף עה.

גמרא והתניא א"ל אין בדבריך כלום שכבר הודית. נ"ל דלאו מל' שכבר הודית דייק ששוב אינו מועיל שום עדות. דא"כ ה"ל להקשות גוף הברייתות אהדדי. ועוד דבאמת אין זה דיוק וכמ"ש הת"ח ע"ש אלא עיקר הקושיא אהא דמשני דשלא בפני ב"ד הודה ולשון שכבר הודית משמע ודאי שהודה בהודאה גמורה והיינו בב"ד דוקא. וא"כ הדרא קושיא קמייתא לדוכתא וע"כ לומר דרב סבר כי האי ברייתא דשכבר הודית דמשמע ליה שאינו מועיל עוד שום עדות ומוקי נפשיה כתנאי כן נ"ל. ובזה נתיישב הא דמקשה רב לשמואל בסמוך מברייתא דראה עדים שממשמשין ובאים אף ע"ג דרשב"א קאי כוותיה דשמואל וצ"ל דקושית רב היתה דמלתא דשמואל אתיא כתנאי וא"כ היה לו להקשות בפשיטות מברייתא דשכבר הודית דמשמע להדיא דמודה בקנס ואח"כ באו עדים פטור אע"כ דמפשטא דברייתא לק"מ והיינו כמ"ש ועיין עוד בסמוך:

שם אמר רבא קפחתינהו לסבי דבי רב וכו' וקאמר ליה ר"ח לר"ה ולא קא משני. כאן נמי יש לדקדק אמאי לא מייתי רבא ראיה מגוף הברייתא דקתני לעיל שכבר הודית משמע שאינו מועיל עוד שום עדות כדמשמע לעיל בגמרא בפשיטות. וא"כ מוכח דאף על גב דר"ג פוטר עצמו מכלום הוי אפ"ה פטור משום מודה בקנס. ולפמ"ש בסמוך דמפשטא דברייתא לא משמע כלל שאינו מועיל עוד שום עדות וקושית הגמרא דלעיל יתפרש דוקא למאי דמסיק דחוק לב"ד הוי א"כ לא הוי מצי לאתויי הכא שום ראיה אלא ממאי דלא משני ר"ה דלעולם בפני ב"ד הוי ואפ"ה חייב אם באו עדים אח"כ כיון דפוטר עצמו מכלום הוי וק"ל:

דף עה:

גמרא ובהודאת טביחה קמיפלגי דרבנן סברי אף על גב דהודאה דגניבה מחמת עדים הוא דקא מודה וכו'. ולכאורה יש לתמוה אמאי קאמרינן דמחמת עדים קא מודה דכיון דאייתי עידי הזמה הרי נתבטל עדות הראשונים לגמרי ואכתי היה יכול לכפור ולומר לא גנבתי ודוחק לומר שאותן עידי הזמה בעצמם מעידים שגנב בפניהם וטבח ומכר דלישנא דתלמודא דקאמר ואייתי סהדי ואזמינהו ואייתי בע"ה סהדי וכו' לא משמע הכי. ויש ליישב דאפשר בשעה שהודה ואמר אין גנבתי וכו' מיהו לא בפניכם גנבתי אכתי לא אסיק אדעתיה שיש עידי הזמה. וא"כ אין הודאתו כלום דמחמת עדים היא וק"ל:

דף עו.

תוספות בד"ה והשתא תורא דשמעון והא דאמר לקמן וכו' היינו בקדשי מזבח וכו' עכ"ל. והרמב"ן בס' המלחמות פרק הגוזל בתרא הקשה דא"כ אכתי קשה בשמעתין אדתני רישא גנב וטבח וכו' לפלוגי וליתני בדידיה בד"א בקדשי מזבח אבל בקדשי בדק הבית חייב דהא בלא"ה רישא דטבח ואח"כ הקדיש ע"כ היינו הקדש בדק הבית ע"ש באריכות. ומסיק דברייתא דלקמן פליגא אמתני' וכן ראיתי שלשון הרי"ף בעצמו מוכח כן. וכן הסכים הרמב"ם בפ"ב מהל' גניבה ע"ש בראב"ד ובמ"מ אח"ז ראיתי שהתוספות בעצמם מקשים כן לקמן דף ע"ט ע"ש:

בא"ד וקדשי מזבח אור"י וכו' מ"מ חשיב כיאוש ושינוי רשות וכו' עכ"ל. פי דאף ע"ג דאמרינן הכא דלא חשיב שינוי רשות דמעיקרא תורא דשמעון כו'. היינו דוקא לענין ד' וה' דגזירת הכתוב הוא דבעינן דומיא דמכירה דוקא שישתקע שם בעלים הראשונים ממנו. אבל לענין הקנין לא איכפת לן בזה והוי שפיר שינוי רשות. אבל קשה למה להו להתוספות להאריך דחל הקדש מטעם שינוי רשות ותיפוק ליה דהוי שינוי השם דמעיקרא חולין והשתא הקדש וכדאית' להדיא בגמרא לעיל דף ס"ז ועוד דשם כתבו התוספות להדיא דטעם שינוי רשות בקדשים לא שייך אלא בקדשים שאינו חייב באחריותן אבל בקדשים שחייב באחריותן צריך לטעמא דשינוי השם מיהו בלא"ה דברי התוספות שם צ"ע דהא משמע הכא דלא שייך לחלק בין קדשים שחייב באחריותן וכו' אלא לר"ש דוקא אבל לרבנן אין חילוק ואפילו קדשים שחייב באחריותן נמי ברשות הקדש קיימי וא"כ חשיב שפיר שינוי רשות. ויש ליישב דעיקר כוונת התוספות מה שכתבו כאן דחשיב שפיר שינוי רשות היינו ליישב הסוגיא דלעיל לאביי במה שרוצה להוכיח מקרבנו ולא הגזול וכו' וכדמסקו הכא להדיא וכוונתם דקשי' להו לאביי איך ניחא ברייתא דקרבנו אי יאוש לא קני א"כ אמאי חל הקדש דהא משמע הכא דלא חשיב שינוי רשות משום דמעיקרא תורא דשמעון כו'. לכך כתבו דלענין זה חשיב שפיר שינוי רשות. ובזה נתיישב קישור דברי ר"י דוקא למ"ש התוספות קודם לחלק בין קדשי מזבח לקדשי ב"ה. משום דבלא"ה היה מהכרח לומר דתנא דברייתא דגנב והקדיש לקמן פליג אמתני' וס"ל דהוי שפיר שינוי רשות דמה לי מכרו להדיוט וכו' וכמ"ש בסמוך בשם הרי"ף והה"מ וא"כ הייתי אומר דאביי לעיל ס"ל דברייתא דקרבנו ולא הגזול ס"ל נמי כהאי תנא דברייתא דגנב והקדיש דמה"ט גופא חל הקדש דה"ל יאוש ושינוי רשות. אבל כיון שכבר כתבו דיש לחלק בין קדשי ב"ה לקדשי מזבח וא"כ ברייתא דלקמן לא פליגא אמתני' וא"כ הדרא קושיא לדוכתא על דברי אביי לעיל לכך צריכין אנו לפר"י ודו"ק. ומה שכתבו התוספות לעיל גבי הגנב והגזלן הקדישן הקדש לחלק בין קדשים שחייב באחריותן וכו' יש לומר דהיינו למאן דמוקי לה פרק הגוזל בתרא כר"ש וק"ל:

דף עו:

גמרא ור"ל אמר בשוחט בעלי מומין בחוץ ופרש"י דבבעלי מומין מעיקרו איירי. וקשיא לי טובא דא"כ היאך משכחת בכה"ג קדשים שחייב באחריותן דהא בעל מום מעיקרו לא חל עליו כלל קדושת הגוף אלא כמקדיש עצים ואבנים בלבד דה"ל כקדשי ב"ה ושמעינן ליה לר"ל בפרק שלוח הקן דבקדשי ב"ה אפילו אי אמר הרי עלי אינו חייב באחריות דגניבה משום דכל היכא דאיתא בי נזא דרחמנא איתא והייתי רוצה לחלק ולומר כגון דקאמר שור זה לעולה דקי"ל בתמורה סוף פ' כיצד מערימין דבכה"ג אי הוי בעל מום ימכר ויביא בדמיו עולה. וא"כ י"ל דבכה"ג מוטל טורח ההבאה על הנודר וא"כ י"ל שפיר דחייב באחריות עד שיביא בדמיו עולה משא"כ בחולין איירי בקדשי ב"ה גמור דלא מחוסר מעשה דהקרבה כדמשמע שם להדיא ואף על גב דפריך התם משור זה עלי עולה וכו' ומסיק דאפ"ה לא מחייב אלא באחריות דמיתה אבל לא בגניבה י"ל דלמסקנא לא קאי אלא אבית זה ונפל דהוי לגמרי קדשי ב"ה. וכן משמע קצת מל' רש"י שם. אבל אחר העיון בסוגיא דערכין דף כ' ובל' התוספות שם משמע להדיא דשור זה עולה ובית זה ונפל שווין לגמרי ואתרווייהו מסקינן בפרק שלוח הקן אליבא דר"ל דלא מחייב אלא באחריות דמיתה ולא בגניבה כיון דאינם אלא קדושת דמים ע"ש באריכות בתוספות ובאמת לישנא דגמרא דחולין הכי דייק דבשור זה ומת דוקא חייב כיון דליתיה אבל בגניבה לא מיחייב דכל היכא דאיתא בי גזא דרחמנא איתא וא"כ דאפילו בשור תם מסקינן כיון דלא הקדישו אלא לדמיו אינו חייב באחריות דגניבה לר"ל מכ"ש הכא דאיירי בבעל מום מעיקרו דגרע טובא ואל יעלה על לבך מה ששנינו בפ"ד דתמורה המפריש חטאתו והרי היא בעלת מום מוכרה ויביא בדמיה אחרת וא"כ קרינן ביה שפיר קדשים שחייב באחריות' כיון שצריך להביא בדמיה חטאתו ואם כן י"ל דבכה"ג איירי מתני' דהכא אלא דא"א לומר כן דהתם ע"כ איירי שנמצאת בעלת מום לאחר שהקדישה אבל כשהקדישה בעלת מום לא חלה עליה שום קדושה כלל אלא קדושת דמים גרידא ודמי' יפלו לנדבה וממילא דלא מחייב באחריות וכמ"ש. ולענ"ד דבר זה צריך תלמוד דאפשר דאפילו בכה"ג בבעל מום מעיקרו יכול למוכרה ולהביא בדמיה חטאתו שהוא מחוייב ועומד וא"כ קרינן ביה שפיר קדשים שחייב באחריותן וצ"ע:

שם לר"ל וכי שחיטה מתרת והלא פדיה מתרת. וקשה אמאי לא מוקי לה כגון שפדאה ואח"כ שחטה וא"ל דא"כ ה"ל חולין גמורים ומ"ט דת"ק דפוטר דמ"מ יש לפטור כיון דבשעת גניבה היתה של הקדש ולא קרינן ביה וגונב מבית האיש וממילא פטור מכפל וכיון דפטור מכפל ממילא לא שייך דו"ה ויש לומר דא"א לאוקמי בהכי כיון דע"כ לר"ש עיקר החיוב דו"ה שמשלם לבעלים היינו משום שהם חייבים באחריות ולמאי דמוקמינן לה בבעלי מומין עיקר האחריות הוא שיבואו דמי השור ליד הגזבר וא"כ אי ס"ד שהגנב פדאה קודם שחיטה א"כ כבר חזר הקרן לבעלים שהרי הגיע דמי הבהמה ליד הגזבר ותו אפטר ליה מאחריותו וא"כ אמאי משלם דו"ה לר"ש כנ"ל נכון אי מוקמינן לסוגיין שהקדישה ואח"כ נמצאת בעלת מום וע"כ צריכין לאוקמי כגון דאמר הרי שור זה עלי עולה דא"כ עיקר החיוב הוא על מה שהבעלים חייבים באחריות הדמים עד שיבואו ליד הגזבר וליקח בהם עולה וכיון דאסתאב איפטר ליה מאחריות הגוף ואין עליו אלא אחריות דמים וע"כ דאיירי באומר שור זה עלי עולה דהא בהקדישו בעלים בבית גנב עסקינן לר"ל אבל לפרש"י דבבעל מום מעיקרו איירי וא"כ א"א לאוקמא בהכי דא"כ לא מחייב כלל באחריות דגניבה כמ"ש בסמוך וע"כ דאיירי במי שהיה מחוייב חטאת והפריש בעל מום לחטאתו וכדכתיבנא בסמוך וא"כ הדרא קושיא לדוכתא אמאי לא מוקי לה כשפדאה ואח"כ שחטה ואפ"ה מחייב ר"ש ד' וה' לבעלים דאף על גב שהגיע הממון ליד הגזבר ממש לא חזר הקרן לבעלים שהרי מ"מ הפסידם שהיו יכולים למכרה וליקח בדמים חטאתו שהיה מחוייב ועומד ועכשיו צריכין להביא חטאת אחרת וצ"ע ודוק היטב:

בפרש"י בד"ה תהי וכו' ופריך לרבין אליבא דר"י וכו' עכ"ל. נ"ל כוונתו דכ"כ לרבותא דאפילו לרבין נמי שייך להקשות שחיטה שאינה ראויה היא והיינו משום דרש"י אזיל לשיטתו וגרסתו במסכת חולין דכל שחיטת קדשים אף על גב שנזרק לבסוף אפ"ה שחיטה שאינה ראויה מקרי וכמו שהביאו תוס' כאן בשמו וק"ל:

תוספות בד"ה והלא זריקה מתרת וכו' וא"ת ואמאי צריך בפ"ב דזבחים וכו' ויש שהיו רוצין לתרץ וכו' ואין נראה לר"י וכו'. לכאורה אין המשך קושיא ותירוץ זה לדבריהם הקודמים ולא לסוגיא דשמעתין אבל אחר העיון בסוגיא דחולין גבי הא דקאמר ר' אושעיא כולה מתניתין דלא כר"ש ובדברי התוספות שם יש ליישב המשך לשון התוספות כאן דקאי על מה שהקשה ר"י לפי' הקונטרס דבאותו ואת בנו בקדשים לא שייך שחיטה שאינה ראויה כיון דגזירת הכתוב הוא כך וכו'. וע"ז יש להקשות א"כ אמאי קאמר ר' אושעיא התם להדיא קדשים בפנים אמאי סופג מ' שחיטה שאינה ראויה היא וע"כ צ"ל כמ"ש התוספות שם דאבהמה קמייתא קאמר דשחיטה שאינה ראויה היא לכך יש לפטור משום די"ל דהא דקאמר רחמנא דאותו ואת בנו נוהג בקדשים היינו היכא דבהמה קמייתא הוי חולין דהוי שחיטה ראויה ואז חייב כשהשני' הוא קדשים אף על גב דהאי שחיטה בתרייתא לאו ראויה היא אפ"ה חייב דגזירת הכתוב הוא כך אבל היכא דקמייתא נמי שחיטה שאינה ראויה היא יש לפטור לר"ש ואפשר שלזה דקדק ר"י בלשונו כאן לכתוב כיון שאין האיסור מחמת דבר אחר ה"נ באותו ואת בנו דמשמע דכל היכא דאיכא שחיטה שאינה ראויה מצד אחר שאינה מגזירת הכתוב יש לפטור וע"ז הקשו התוספות לסתור דברי ר"י משום דקשה וא"ת אמאי צריך בפ"ב דזבחים למעוטי רובע תיפוק ליה דשחיטה שאינה ראויה היא וצ"ל כסברת יש שהיו רוצים לתרץ דסברא הוא דילפינן מגופייהו פי' דכיון דגלי קרא בשחוטי חוץ דשחיטה שאינה ראויה שמה שחיטה דבע"כ כך הוא אם כן ה"ה אם אינה ראויה ג"כ מצד אחר נמי לא איכפת לן אי לאו דגלי קרא למעוטי רובע וא"כ ממילא קשה נמי לפי' ר"י דגזירת הכתוב באותו ואת בנו דשחיטה שאינה ראויה שמה שחיטה כיון דמצינו דנוהג בקדשים א"כ איך קאמרינן בחולין בכל הסוגיא דמתני' דלא כר"ש דהא שפיר מיתוקמא כר' שמעון ואפ"ה חייב כיון דגזירת הכתוב כך הוא ואף על גב דהתם איירי בכל הסוגיא שהאיסור מחמת דבר אחר וכן בבבא דקדשים בפנים קאי אקמייתא וכדכתיבנא מ"מ הא קאמרינן כיון דגלי גלי וסברא למילף מגופייהו וא"כ ה"ה באותו ואת בנו ובזה נסתר שפיר סברת ר"י וע"ז מסקו התוספות דסברת יש שהיו רוצים לתרץ באמת אין נראה לר"י וכדמסקו ודו"ק:

בד"ה והלא פדיה מתרת תימא מאי פריך דלמא כשנפדית איירי עכ"ל. לולי דברי התוספות היה נראה לומר דבלא"ה א"א לאוקמא בהכי דא"כ כיון שאין החיוב דטביחה חל אלא עד שנפדית ובשעת פדיה כבר החזיר הגנב הקרן לבעלים דהיינו ליד הגזבר דכל בעלי מומין דינם הוא לפדותם מיד הגזבר ומה"ט גופא דכתיבנא לעיל דלא מוקי לה שנפדית קודם שחיטה וא"כ ה"ה לאחר שחיטה כיון שהוחזר הקרן קודם שאפשר להעמידו בדין ועמ"ש בלשון הגמרא באריכות:

דף עז.

תוס' בד"ה פרה מטמא וכו' תימא דמדקאמר וכו' ומיהו שעיר המשתלח קשה לר"י שיטמא מחיים עכ"ל. ואף על גב דלר"מ אה"נ דמטמא מחיים כדאיתא פרק טבול יום הביאו התוספות בסמוך

מ"מ ליכא למימר דלר"ש נמי מטמא שהרי כתבו התוספות לקמן דבתוס' משמע דמלתא דר"ש קאי אפלוגתא דר"מ וחכמים א"כ משמע דפליג והא דנקט ר"ש בסיפא פרים ושעירים הנשרפים אינן מטמאין ולא נקט שעיר המשתלח היינו לרבותא דאף ע"ג דחכמים מטמאין איהו מטהר ומכ"ש שעיר המשתלח דאפילו חכמים מודים מפני שהוא חי וק"ל:

בא"ד וי"ל דכל העומד וכו' אף על גב דהוי מהני על האוכל כגון נותר ופרה ליחשוב כעפרא וכו' עכ"ל. פי' נהי דלאפוקי מטומאה אמרינן כל העומד בכל ענין אבל להכניסו לטומאה ע"י כל העומד לא אמרינן אלא באוכל האסור שיהיה כמותר אבל לא לשוויא אוכלא כשעכשיו אינו אוכל. ולענ"ד דמשם גופא ראיה דמקשה התם פרה אמאי מטמא ונימא כל העומד לשרוף כשרוף דמיא ומאי קושיא ואימא לאידך גיסא כל העומד לפדות כפדוי דמי כדאמרינן הכא וא"כ לא הוי עפרא א"ו דכל העומד לפדות גופא לא אמרינן אלא שיהיה האסור כמותר אבל לא לשוויא אוכל כיון דעכשיו אינו אוכל דסתמא לשריפה קאי ודו"ק:

בא"ד מידי דהוי אבן פקועה כו' פי' דמעיקרא קס"ד דהא דבעלי חיים אינן מטמאין היינו משום שאינו יכול להאכילן לאחרים לכך מקשו דבשעיר נימא כל העומד לדחות למאן דשרי בהנאה אחר הדחיה. וע"ז תירצו דלאו מהאי טעמא הוא אלא דלאו אוכל הוא לגמרי שאין דרך בני אדם לאכול דבר חי וע"ז הביאו ראיה מבן פקועה וק"ל:

בד"ה פרה מטמא וכו' ותימא אי פליג ר"מ אכל הני עכ"ל. פי' דר"מ מטמא בשעיר המשתלח וע"כ היינו משום שסופו לטמא טומאה חמורה ומכל הני ראיות משמע דסופו לטמא אינו מועיל לעשות שאינו אוכל כאוכל ולולי תמיהתם היה אפשר לומר דטעמא דרבי מאיר בשעיר המשתלח משום דכל העומד לדחות כדחוי דמי כקושית ר"י דלעיל וס"ל דאפילו לשויא שאינו אוכל כאוכל מהני כל העומד ובבן פקועה ודגים גופייהו ס"ל כמאן דמטמא ודו"ק:

בא"ד וקשה דמאי נ"מ במה שמצטרף לפחות מכביצה עכ"ל. פירוש דמאי נ"מ במה שהפרה מקבלת טומאת אוכלים ממקום אחר כיון דסוף סוף הבצק עצמה נוגעת בטומאת נבילה ומקבלת טומאה בכל שהוא וכי הדרא הבצק ומצטרפא בהדי פחות מכביצה מן הפרה שטמאה ג"כ טומאת אוכלים מצד עצמה אף אם לא תקבל טומאת אוכלים מחמת הנגיעה אלא כיון שסופו לטמא טומאה חמורה מ"מ כיון שכל א' בפני עצמו טמא אלא שאין בכל א' כשיעור לטמא אחרים הנוגע בהם א"כ מצטרפין שניהם יחד לכשיעור לטמא אחרים דהא קיי"ל כל שטומאתן ושיעורן שוה מצטרפין לטמא אחרים והני נמי טומאתן ושיעורן שוה שכל אחד מטמא טומאת אוכלין בכביצה כן נ"ל הפי:

בא"ד ואי לענין קבלת טומאה דאורייתא וכו' פי' לפי מה שחזר בו רש"י דכל שהוא אינו מקבל טומאה מן התורה:

בא"ד וא"ת דאי לאפסולי היא עצמה גם האפר יהיה נפסל עכ"ל. פירוש וא"כ קשה מאי איריא שנפסלת ע"י טומאה משום שהיתה לה שעת הכושר דהא האפר עצמו נמי מקבל טומאה ונפסל ע"י כך כדאיתא בפרק חומר בקודש ואע"ג דבאפר ודאי לא שייך האי טעמא דלא מצינו שום אפר דמקבל טומאה אע"כ דמעלה עשו בפרה כיון שבא' לטהר וא"כ ה"ט גופא תיסגי לענין הפרה נופא אף בלא שעת הכושר כנ"ל פירוש התוס' וא"ל דהא דאפר מקבל טומאה אע"ג דעפרא בעלמא הוא היינו משום דחיבת הקודש מכשרתו אבל בפרה גופא לא מהני חיבת הקודש כמ"ש התוספות לעיל דלא מהני לעשותו אוכל שיכול להאכילו לאחרים ובאפר פרה אע"ג דאסור בהנאה לא שייך למעטו מכל האוכל אשר יאכל כיון דלאו אוכל הוא ויש לי ראיה על זה ואין להאריך. אלא דנראה דבאפר גמור לא שייך תו חיבת הקודש דחיבת הקודש היינו דוקא כעין מידי דהקרב' ובפרה נופא דהקשו לעיל משום חיבת הקדש משום דשייך בה הזאה ושאר עבודות כמ"ש התוספות לעיל משא"כ באפר כן נ"ל:

דף עז:

תוספות בד"ה אומר היה וכו' וא"כ מנ"ל לר"ל דפליג ר"ש עכ"ל. וכתב מהרש"א שאין הל' מדוקדק דלר"ל גופא לק"מ. ולענ"ד דשפיר קשה לר"ל דמדקאמר אומר היה ר"ש מכלל דרבנן פליגי עליה בהא דפרה נפדית וק"ל:

בפרש"י בד"ה או שור וכו' דאמר בפרק דלעיל שור דסיפא ושה דרישא מיותר הלכך או נמי מיותר עכ"ל. כוונתו נראה מבואר דלא תיקשה האי או מיבעיא ליה לחלק לכך מפרש דלגמרי מיותר ומסיפא דקרא ידענו לחלק אבל אכתי קשיא דאף ע"ג דאי לא הוי כתיב שה דרישא הוי משמע שפיר לחלק אבל עכשיו דאיצטריך שה דרישא ושור דסיפא למידרש שור ושה דוקא כדאמרינן לעיל א"כ ודאי איצטריך נמי או לחלק דבלא"ה ה"א דעד דגנב תרי ומזבין או טבח חד ומשייר חד לא מחייב. וע"ק דכיון דאיצטריך הכא לרבות כלאים מאו א"כ ממילא איצטריך נמי למכתב שה דרישא ולא מייתר ואם כן מנ"ל למידרש לעיל שור ושה אין מידי אחרינא לא ויש ליישב:

תוספות בד"ה זה בנה אב וכו' פירש בקונטרס דעביד בנין אב וכו' וקשה לר"י דלקמן אמר וכו' דלא כרבי יהושע וכו' ואדרבה מהיא קרא וכו' עכ"ל. ולענ"ד שאין בזה סתירה לפרש"י דמ"מ קאמר שפיר דלא כר"י דלדידיה כיון דאסר ליה באכילה לא שייך תו בנין אב דרבא לא לענין גבוה דהא אפילו להדיוט אסור ואף למאי דאוקימנא לענין פטר חמור נמי לא איצטריך למעוטי כיון דאסר ליה באכילה דבכלל בהמה הוא פשיטא דאין פודין כנ"ל וק"ל:

דף עח.

נמרא השתא כלאים אירבי ליה נדמה מיבעי'. וליכא למימר דאי לא הוי כתיב אלא חד ריבויא ה"א דאתי לרבויי נדמה וכלאים הוי ממעטינן מפשטא דקרא דשור או כשב דמהיכא תיתי לומר כן דאתי לרבויי נדמה דלשתוק מיניה ומהיכא תיתי למעטי ואדרבה נאמר מדאסר רחמנא כלאים מכלל דנדמה שרי אע"כ דההוא ריבויא לחוד ה"א דאתי לרבויי כלאים ולאפוקי מפשטא דקרא דשור או כשב וממילא ידענן נדמה דשרי בק"ו מכלאים ונמצא דלפי זה לא היו התוס' צריכין להביא ראיה דסברא חצונה לרבות נדמה שהרי ממקומו הוא מוכרע כדכתיבנא ויש ליישב ודו"ק:

תוספות ד"ה אי למעשר פי' דהוי כאילו כתיב ביה שה מג"ש דהעברה העברה מבכור עכ"ל. ואף ע"ג דלפ"ז ברישא ה"ל למינקט אי לבכור כיון דמעשר גופיה ילפינן משה דבכור אלא דסתמא דתלמודא מסדר הקושיא לפי מאי דמצי למיפרך וא"כ אי הוי קאמר אי לבכור ברישא לא הוי מצי למיפרך העברה העברה יליף ממעשר כיון דמעשר גופא אכתי לא הוה ידעינן לכך הוצרך לומר מעיקרא דמעשר יליף מקדשים וק"ל:

גמרא ולר"א דמתיר בכלאים וכו' למאי הלכתא. נ"ל דלאו אבנין אב דרבא פריך דר"א דהוא תנא לא חייש למימרא דרבא אלא דמשמע לתלמוד' מדיליף רבא בבנין אב מכלל דהאי שה מיותר לדרשא וא"כ לר"א האי שה מאי עביד ליה וע"ז משני שפיר דשה אתי למעט טמא שנולד מן הטהור דאסור באכילה וכפרש"י וההיא לאו בנין אב מיקרי דקרא גופא לענין אכילה איירי ומיבעיא ליה לגופא וע"ז מסיק שפיר דהוי דלא כר"י דלדידיה דיליף משה כשבים ושה עזים דוקא א"כ מוכח דמשה גרידא לא מצי למילף משום דלא מייתר והיינו ע"כ משום דסבירא ליה כמימרא דרבא דשה אתא להוציא כלאים לענין פטר חמור והוצרכתי להאריך בזה כדי להעמיד שיטת רש"י על מכונו במאי שפירש דבנין אב דרבא קאי אהאי קרא דשה כשבים ושה עזים וכמ"ש לעיל בתוספות בד"ה זה בנה אב ודו"ק:

בתוס' בד"ה לטמא וכו' וכולה סוגיא דבכורות לא משמע כפירושו וכו' לא קאי אסימנים דקרא כלל וכו' עכ"ל. ולא ידעתי הכרח לזה די"ל דנהי דלא אירי התם מסימנים דקרא היינו לרבותא דאפילו אי לא דמי כלל בסימנים דקרא לאמו אלא במלתא אחריתי אפ"ה שרי באכילה ומכ"ש אי דומה בא' מסימנים דקרא לאמו דהוי בכלל דומה מקצת לאמו והכי משמע קצת לישנא דסימן א' שדומה לאמו וא"כ מתיישב שפיר פירש"י וק"ל. וגם במ"ש התוספות דטעמא דר"י משום זה וזה גורם צ"ע דלמסקנא אמרינן התם דס"ל לר"י זה וזה גורם מותר והכא מייתורא דקרא קדריש ויש ליישב:

בא"ד והא דקאמר הכא ודלא כר"י כ"ש דהוי דלא כר"א דשרי ליה לגמרי עכ"ל. וא"ל דאף ע"ג דשרי באכילה מ"מ קאי בנין אב דרבא לענין קדשים או פטר חמור כמו בכלאים לרבא אע"ג דשרי באכילה אלא משום דלא אשתמיט שום תנא לומר דבכה"ג שרי באכילה ואסור בקדשים:

דף עח:

בתוספות בד"ה מי פטר נפשיה וכו' אבל הנודר עצמו פשיטא דמצי פטר עכ"ל. פי' דלא תימא דלענין נודר גופא נמי ס"ד דלא מצי פטר כיון שכבר הפריש שור לעולתו משא"כ בנודר סתמא. לפ"ז צ"ל דהא דקאמר תלמודא ר' אחא מתני לה בהדיא היינו משום דקים להו דרב אחא קאי אמלתא דר"ש דמתני' דהכא והיינו אגנב גופא דאל"כ המ"ל דרב אחא לענין הנודר גופא איירי וא"כ זהו בעצמו כוונת התוספות דלענין נודר גופא מלתא דפשיטא היא ולא הוו איצטריך רב אחא לאשמעינן וק"ל:

בפרש"י בד"ה שותף שטבח וכו' והכי אמרינן בהגוזל עכ"ל. הוצרך להביא ראיה לפירושו דבשותף שטבח שלא לדעת חבירו קאמר ר"נ דפטור ובלדעת חבירו חייב כי היכי דלא נימא איפכא דבלדעת חבירו ה"ל שותפים שגנבו הלכך פטור דכי יגנוב איש כתיב אבל שלא לדעת חבירו ה"ל כיחיד שגנב דחייב לכך מייתי ראיה מפ' הגוזל וק"ל:

דף עט.

תוס' בד"ה גנב והקדיש וכו' ואיירי בקדשי ב"ה וכו' עכ"ל. כתבו כן כי היכי דלא תפלוג ברייתא אסתם מתני' דהכא דפטר בגנב והקדיש וכדאמרינן לעיל דלא שייך מה לי מכרו להדיוט וכו' וכבר כתבתי שהרי"ף והרמב"ם והרמב"ן הסכימו דודאי פליגי והיינו מכח הקושיא דלפלוג וליתני בדידיה. ולולי דברי הקדמונים היה אפשר לומר דבקדשי ב"ה נמי יש לחלק דכל היכא דלא מטא עדיין ליד הגזבר פטור דאף על גב דקי"ל אמירה לגבוה וכו' מ"מ לא הוי דומיא דמכירה דאיירי ביה קרא דבעינן שיצא לגמרי מרשות הבעלים. משא"כ באמירה לגבוה דמ"מ תורא דשמעון מיקרי ובודאי כה"ג איירי מתני' דלעיל דהא נקיט בהדיא שטבח ומכר אחר שהקדיש וא"כ משמע שהבהמה עדיין ברשותו אבל הכא בברייתא דחייב בגנב והקדיש היינו כשמסרה ליד הגזבר דדומיא דאינך בבי נקיט שיצאה מרשות הגנב לגמרי ולכך חייב דהוי שפיר דומיא דמכירה להדיוט ובכה"ג לא מיקרי תו תורא דשמעון. ובכה"ג לא שייך להקשות לפלוג וליתני בדידיה דמתני' לא איירי כלל אלא בגוונא חדא שהיא עדיין ברשות הגנב כך היה נראה לי לולי שהקדמונים לא חילקו בכך וק"ל:

במשנה בפרש"י בד"ה נתנו בעלים לבכורות בנו וכו' לישנא אחרינא נתנו גנב וכו' ונתנו לו שם במקום שגנבו וכו' עכ"ל. הני תרי לישני לא איירי אלא למאי דמסקינן בגמרא דהאי היה מושכו ויוצא קאי אשומר וא"כ נוכל לפרש נתנו לבכורות בנו בין אבעלים בין אגנב לכל חד כדאית ליה אבל למאי דחזי מעיקרא דהיה מושכו ויוצא קאי אגנב א"כ ע"כ א"א לפרש נתנו לבכורות בנו אלא אבעלים דוקא ולא אגנב דהא קאמרינן בהדיא דאיירי בגנב שגנב מבית שומר וא"כ ע"כ שהשומר קבלו מן הבעלים וזה פשוט וק"ל וכן נראה להדיא מל' רש"י בגמ':

בפרש"י תקנו משיכה בשומרים שלא יתחייב וכו' עד שימשוך עכ"ל. ואף על גב דקי"ל דשומר שאמר הנח לפני חייב היינו כשהיא ברשות השומר או בסימטא אבל כשעדיין ברשות הבעלים לא מהני הנח לפני אלא בעינן משיכה לדברי המפרשים דמשיכה דהכא היינו לענין חיוב השומרים כ"א כדינו כ"כ הרב המגיד ועיין בח"מ סי' רצ"א אבל באמת מלשון רש"י אין הכרע די"ל נמי שדעתו כדעת התוספות ולענין חזרה נמי שייך האי לישנא שלא יתחייב שומר בשמירה וק"ל:

בד"ה מאי לאו וכו' חייב גנב במשיכת שומר עכ"ל. פי' דבסיפא כשהוציאו מרשות בעלים חייב הגנב ע"י משיכת השומר וא"כ אמאי פטור ברישא כשמשכו ועודנו ברשות הבעלים אי ס"ד דשומר לא בעי משיכה אלא קנאו בדיבור גרידא ממילא יש לחייב הגנב ע"י קניית השומר אע"כ דשומר נמי בעי משיכה אלא דיש לדקדק דלמא שאני הכא דבעינן משיכת השומר כיון שלא קנאו הגנב עדיין כלל וא"כ אין לו לקנותו ע"י השומר אלא דוקא במשיכה דמי איכא דאיהו לא מצי קנה אלא במשיכה ושלוחו דידיה ליקני באמירה אבל בשומר דעלמא לעולם דקני בלא משיכה וצ"ע:

תוספות בד"ה תיקנו משיכה וכו' ולא חייש לפירכא דבסמוך כו' ובהאיש מקדש איכא תנא וכו' עכ"ל. נ"ל דהאי תירוצא אחרינא הוא. דאפילו תימא דחייש לפירכא דבסמוך אפ"ה לא תקשי לר"ה ממתני' כיון דבלא"ה איכא תנא דס"ל כוותיה:

בא"ד וג' מחלוקות בדבר עכ"ל. נראה דהיינו דוקא לפירושם הקודם דבלא"ה הייתי אומר דהא דקאמר ר"א תקנו משיכה בשומרים היינו לאידך גיסא דמדאורייתא אפילו בלא משיכה קנה הן לענין אונסין הן לענין חזרה וא"כ לא הוי פליג ר"א אדר' אמי דהא דקאמר שם בגמרא ופליגא אדר' אמי ע"כ אדר"ה קאי אבל עכשיו שפירשו התוספות דבעיין דהכא אי תיקנו משיכה בשומרים או לא היינו שיש להסתפק דאפילו בתר משיכה נמי מצי למיהדר וע"ז מייתי מילתא דר"א דתקנו משיכה ממילא משמע דתקנת' הוי להאי גיסא דמדאורייתא אפילו אחר משיכה יכול לחזור ומה שלא פירשו התוספות באמת האיבעי' נמי לאידך גיסא בפירושם לענין חזרה וכן

לפרש"י היה להם לפר' נמי כמ"ש וכדמשמע להדיא מלשון רש"י דהאיבעיא הוא אי קנה בלא משיכה וא"כ לא הוי מקשו מידי לפרש"י אלא די"ל שתוס' סברי דא"א לפרש כן דא"כ לא הוי מצי למיפשט ממתני' דאי ממאי דפטור הגנב ברישא ולא מיחייב ע"י השומר היינו משום שהגנב עצמו עדיין לא קנאו כלל וכמ"ש בלשון רש"י לעיל ע"ש ודו"ק:

דף עט:

נמרא ואלא ה"ד גזלן וכו' לאו לשון קושיא היא דפשיטא דכל היכא דלא מיטמר הו"ל גזלן אלא לשון איבעיא הוא אי בעינן דוקא דלא מיטמר כלל כדר' אבהו או אע"ג דמיטמר מעיקרא היינו כי היכי דלא לערקו כדר' יוחנן ועיין בלשון ה"ה בפ"א מהלי גניבה ונראה דר"י גופא נמי מודה לדר"א בראוהו שהטמין בחורשים דלאו גזלן הוא דלא שייך למימר הא דמיטמר כי היכי דלא לערקו דמרועה צאן ובקר לא שייך לברוח:

תוספות בד"ה אין מגדלין וכו' ואפילו בבית אסור דלרעות וכו' כדאמרי' בזה בורר עכ"ל. בהא דאפילו בבית אסור נראה דלא הוצרכו להביא ראיה דהא כתבו לקמן בפשיטות דאפילו קשור בכרעי המטה אסור אלא הביאו ראיה לפשטא דמלתא דלרעות אסור אפילו גסה וע"כ דהכי הוא דאם כוונתם להוכיח דמתניתין איירי אפילו בבית אכתי קשה מנ"ל דלמא מתני' איירי במגדל לרעות ע"י שמוסרה לרועה דבכה"ג ודאי בגסה שרי כמו שנתבאר בסמוך בלשון התוספות עצמם והיא דזה בורר ע"כ איירי ברועה בהמתו בעצמו אע"כ כדכתיבנא דבבית בלא"ה מוכח דאסור מההיא דקשרו בכרעי המטה:

בא"ד וא"ת והא דמסיק התם וכו' מאי קמ"ל וכו' מתניתין היא עכ"ל. לפמ"ש יש ליישב המשך הקושיא לדבריהם הקודמים דוקא דבלא"ה הייתי אומר דהא דקתני במתניתין אבל מגדלין בסוריא היינו ע"י שמסרה לרועה אבל בלא רועה אין ה"נ דאסור לגדל אפילו בח"ל וקמ"ל רבא דאף על גב דאסור לכתחילה מכל מקום לא מיפסל בכך אבל עכשיו שכתבו תוספות דמתניתין איירי אפילו בבית ובכה"ג קתני בסיפא דבסוריא מגדלין ואם כן מקשו שפיר:

בא"ד דאי ממתניתין ה"א דאפילו גסה אסור עכ"ל. ואף על גב דבברייתא מפרש בהדיא דבגסה שרי מ"מ אין לדקדק בכך אי אשמעינן רבא מה שנשנה בברייתא דלאו כ"ע ברייתא גמירי ודוקא ממתני' שייך להקשות וכה"ג מצינו בכמה דוכתי:

בא"ד ונראה דהא דאמרינן בפ"ק דב"מ וכו' אבל דקה וכו' אין נראה לחלק בין שלו לשל אחרים עכ"ל. וקצת קשה דא"כ אמאי מסקינן בפרק זה בורר דמלתא דרבא במגדלין אתמר משום קושיא דרבא אדרבא ואכתי לוקמא ברועה ולחלק בין שלו לשל אחרים דהא דקאמר אחד בהמה דקה ואחד בהמה גסה היינו ברועה בהמות שלו דוקא דהא בלא"ה קושטא דמלתא הכי הוא והא דקאמר דרועה בהמה גסה אפילו בא"י כשר היינו ברועה בהמות של אחרים ואפ"ה בדקה פסול כסברת התוספות דהכא ויש ליישב כיון דמכל מקום לא שייך לפסול ברועה של אחרים אלא משום טעמא דאיסור מגדלין נגעו בה א"כ יותר שייך לומר דאשמעינן רבא במגדל גופא וזה דוחק וצ"ע ובאמת משמע מלשון הפוסקים שלא כדברי תוספות עיין בח"מ סימן ל"ד ובסמ"ע שם:

דף פ.

בפרש"י בד"ה אלא קושרה בכרעי המטה ורבנן פליגי עליה דר"ג עכ"ל. והיינו מהאי עובדא דמייתי בסמוך בחסיד א' שאמר שעבר על דברי חביריו אף על גב שהיתה קשורה אע"כ דלרבנן מיהא אסור בכה"ג:

בד"ה תקברינהו לבנה וכו' והיא אינה יכולה לשמור עכ"ל. לכאורה משמע מלשון רש"י דאניש אחרינא שיכול לשמור ודאי שרי והיינו כדברי המפרשים שהביאו התוספות לעיל במשנה ויש לדחות דמ"ש והיא אינה יכולה לשמור היינו משום דלאו בני שמירה נינהו וא"כ ה"ה דע"י רועה אבל מפר"ת בתוספות ד"ה חובה ודאי משמע דע"י רועה שרי:

לעיל בד"ה שהיו מרעין בהמה דקה שלהן בחורשין עכ"ל. כוונתו דאין לפ' בגסה דמסתברא שלא היו הם רועין בעצמם אלא ע"י אחרים וליכא אלא איסור מגדל דהיינו בדקה דווקא אבל קשה דמפירוש רש"י משמע דע"י רועה שרי לגמרי אפילו בדקה מדפירש בסמוך גבי רועה שעשה תשובה דברועה בהמות שלו איירי משמע דברועה של אחרים לא שייך שום איסור כלל וכן משמע מפירושו ד"ה תקברינהו ויש ליישב דס"ל לרש"י דאפי' ע"י רועה אסור לגדל אלא דאיסורא לא שייך אלא לגבי בע"ה דוקא אבל לגבי רועה ליכא איסורא משום מגדל כיון דלאו דידיה הוא ולא כמ"ש התוספות לעיל במשנה דבכה"ג אפי' רועה של אחרים פסול לעדות וכבר כתבתי דמלשון הפוסקים משמע להיפך ומפרש"י ד"ה תקברינהו נמי אין ראיה כמ"ש בסמוך וק"ל. ועי"ל דמה שפרש"י שהיה מרעין בהמה דקה היינו משום דאי בגסה היה אסור משום חורשין גופא דלא שייך תקנת יהושע בגסה כדמסקינן לקמן וזה הנכון:

דף פ:

תוספות בד"ה מותר להורגו וכו' והא דאמר ר"ל וכו' אבל לא המיתו לא עכ"ל. וליכא למימר דהא דקאמר ר"ל כשהמיתו דוקא היינו לענין שזכה לשמים וכשלא המיתו לא זכה לשמים אם הרגן אבל איסורא נמי ליכא אם הרגן דהא מסיק ר"ל התם להדיא דיש להם בעלים מכלל דאסור להורגן ויש בהם משום גזל וק"ל:

בא"ד היינו בקשורים בשלשלת וכו' והכא בחתול שאין קשורה עכ"ל. וקשה דא"כ מאי מקשה בסמוך מדרשב"א דאמר מגדלין דלמא התם איירי במקושרים בשלשלת שכן דרך לגדלן וא"ל דאי בקשורין מאי אירא מפני שעשוי לנקר ותיפוק ליה דבלא"ה שרי כמו בארי ודוב הא ליתא דהא רשב"א אמלתא דת"ק קאי דקאמר כשם שאין מגדלין בהמה דקה כך אין מגדלין חיה דקה ומשמע להדיא דאסורה משום פסידא דשדות וכרמים וכ"כ הרמב"ם בהדיא ונראה דהטעם בזה כיון שאין צורך בגדולן אסור ולא דמי לבהמה גסה שיש צורך בגדולן לחרישה ומשוי כפרש"י לעיל וא"כ שהטעם משום הזיקא דשדות ע"כ דאפילו בקשורה אסור דומיא דבהמה דקה דאסרינן לעיל אפילו בקשורה בכרעי המטה וע"ז קאי רשב"א וקאמר דכלבים כופרים וחתולין מותר לגדלן דכיון שעשוין לנקר הבית הרי יש צורך בגדולן וה"ל כבהמה גסה דשרי דכל שיש צורך בגדולן לא חיישינן לפסידא דישוב א"י דאין גוזרין גזירה וכו' ומיהו לעולם בקשורים דוקא אבל בלא"ה אסורים מפני סכנת נפשות כמו ארי ודוב ויש ליישב דמדקאמר שעשויין לנקר את הבית והיינו מן השרצים א"כ משמע שאינן קשורים ודוחק להעמיד בקשורים בחבל ארוך בענין שאינם יכולים לילך חוץ לבית או שקושרן ביום ומתירן בלילה כדאיתא בתוספתא גבי כלבים בעיירות העומדים על הספר ואפשר שזה לשון התוספות שכתבו והכא בחתול שאין קשורה והיינו שאין דרך חתול בקשירה מטעמא דכתיבנא:

בד"ה אמר רבינא לעורו שאם מצאן מת וכו' דאל"כ ממילא ידעינן כיון דאין בהם משום גזל ממילא דזכה בעורו אלאע"כ דקמ"ל שאפילו מצאן מת דסד"א דלא זכה בה אלא כשהרגה לפי שזכה לשמים והסיר התקלה זכה נמי בעורו משא"כ כשמתה מעצמה קמ"ל דלא ובזה נתיישב היטב המשך קושית התוספות במה שהקשו כיון דאשמעינן כו' למאי איצטריך הך דמותר להורגו והיינו דוקא לדבריהם הקודמים דבלא"ה הייתי אומר דהיא גופא קמ"ל והכי קאמר מותר להורגו ואז אין בה משום גזל משא"כ כשלא הרגו אבל עכשיו שכתבו בהכרח דאפילו מתה מעצמה זכה מקשו שפיר וק"ל:

בד"ה אומר לנכרי כו' לכאורה משמע שלפני המילה היה עכ"ל. פי' דאי לאחר המילה אפילו ע"י ישראל הוי שרי מפני שסכנה הוא לו ואפי' למאן דלא גריס בהדיא ע"י נכרי נמי א"א לפרש דאיירי לאחר המילה וע"י ישראל דא"כ אמאי צריך להביאו אגב דצריך לאמו ועוד אפילו אי לא הוי סכנת נפשות כ"ש דליכא לאוקמי אחר המילה וע"י ישראל אגב אמו דא"כ הוי לאחר ז' ללידתה ואין מחללין עליה השבת אפילו אמרה צריכה אני כ"ז מבואר בתוספות דגיטין וברא"ש במכילתין ובמסכת שבת פרק ר"א דמילה ע"ש:

דף פא.

בא"ד ולמאי דפרישנא א"ש דליכא ק"ו. פי' דלעולם דמת חמור מחולי והא דלא שרי במת ע"י עכו"ם כמו בחולה היינו משום ביזוי המת:

בפרש"י בד"ה ומנא ידעינן אם זרעה לאדם דשרי כו' בתנאי יהושע עכ"ל. פי' מנא ידעינן אם זרעה לאדם דאז שרי ללקוט כמו שאר שדות דמותרין בתקנת יהושע אלא דיש לדקדק מאי קושית מנא ידעינן דלמא באמת תקנת יהושע דאסר בשדה תלתן היינו בכולן משום דאיכא דזרעי לבהמה ואנן לא ידעינן הי מינייהו ויש ליישב דהאי ומנא ידעינן באמת לאו לשון קושיא היא אלא ר"פ הוא דקאמר לה להודיענו שיש למצוא היתר ללקוט משדה תלתן ולידע אם זרעה אדם וכה"ג מצינו הרבה בסוגיות הש"ס וק"ל:

דף פא:

גמרא ת"ר בראשונה התנו השבטים וכו' שלא יפרוס קלע וכו' ולפ"ז צ"ל דהא דקאמר לעיל גבי תקנת יהושע ובלבד שלא יפרוס קלע וכו' ופי' התוספות דאבעלים קאי ע"כ דהאי שלא יפרוס קלע לאו יהושע תיקן דהא קאמר הכא שהשבטים התנו כן מעצמם קודם תקנת יהושע ויהושע לא הוצרך לתקן אלא שרשות לכל אדם בחכה והאי ובלבד דקתני לעיל אגב גררא מתני ובת"ח פי' בענין אחר:

שם תניא רשב"א אומר תלושין שבהרים וכו' ואין לך כל שבט וכו' וכן אתה מוצא בכנענים וכו'. ונ"ל לקשר הדברים משום דלמאי דקאמר רשב"א תלושים שבהרים בחזקת כל השבטים א"כ י"ל דהאי דקאמר קרא פנו וסעו לכם וגו' בהר בשפלה וגו' לאו משום שכל א' היה להם כך אלא שהצריך לכל השבטים לילך בהר ובשפלה וכו' כדי לחלוק התלושים לכך הוצרך רשב"א למימר דאפ"ה אין לך כל אחד וכו' שאין לו בהר וכו' וראייתו שהרי מצינו כן בכנענים ובאמוריים מדכתיב ואל כל שכיניו והאי קרא ע"כ א"א לפרשו לענין תלושים אלא לאשמעינן שכל אחד היה לו כך ומאי נפקא לן מיניה אלא להודיע דממילא לכל אחד מהשבטים היה לו כך וכפירש"י כן נ"ל וק"ל:

תוספות בד"ה אין לך כל שבט וכו' ובפרק יש נוחלין גרסינן אין לך כל א' וא' מישראל כ"נ לר"ת עכ"ל. קצת קשה דהא מייתי התם מקרא דשער ראובן אחד שער זבולן אחד הושוו השבטים זה לזה וא"כ משמע דלענין השבטים איירי ויש ליישב משום דלענין השבטים לא איצטריך דמי גרע מחלוקת עוה"ז אע"כ דלענין כל אחד מישראל איירי וה"ק משום דחלוקת עוה"ב יהיה לחלקים שווין בין השבטים אחד המרובה באנשים וא' המועט וא"כ שבט המועט מסתמא יגיע לכל אחד שבהם חלק בהר ובשפלה וקמ"ל קרא דלענין זה יהיה חלוקת כל השבטים בענין אחד כמו שבשבט זה לכל אחד מהן מכל מין ומין ה"ה לכל השבטים וע"כ דלענין המין איירי דלענין הגבולין א"א להשוותן דכמו שהשבט זה לקח כל אחד כך וכך פרסאות כן בכל השבטים דזה א"א כיון שהשבטים עצמם לקחו חלקים שווים בין רב למעט אלא לענין המין דהר ושפלה איירי כנ"ל ליישב בדוחק:

בד"ה ונוטל דמי יינו וכו' אבל אין נראה כו' הלא יכול לומר אני הייתי דוחק ומציל עכ"ל. לענין שנוטל שכרו לא שייך להקשות כן דמסתמא ניחא ליה בכך כיון שלא מיחה וכן כתבו התוספות לעיל דף נ"ח סוף ד"ה מבריח ארי ע"ש:

דף פב.

בא"ד ונראה לר"י כו' אבל הכא מיירי שבא בעל הדבש כו' עכ"ל. ויל"ד דהלשון לא משמע כן מדלא נקט דומיא דאינך דהתם קתני זה יורד לתוך שדה חבירו וכו' להציל נחיל שלו והכא קתני איפכא זה שופך יינו ומציל דובשנו של חבירו ועוד דהתם קתני ונותן לו דמי שוכו והכא קתני ונוטל דמי יינו מכל זה נראה דהאי תקנתא לאידך גיסא ולולי דבריהם היה נראה דודאי האי תקנתא לא דמיא להיאך דבשלמא גבי נחיל הוצרך לתקן שהרשות לבעל הנחיל לקצוץ וליתן דמים דאי לאו תקנתא הוי מצי הלה לעכב כיון דשבח קרקע הוא ולא שייך לקנותו בדמים. אבל הכא ביין ודבש אם רוצה בעל הדבש ליתן דמי היין מהיכא תיתי דלא דבכה"ג כופין על מדת סדום ומה"ט גופא מצינו דלא פליגי חכמים ור"י בנו של ר"י לקמן בפרק הגוזל אי קוצץ בע"כ אלא בנחיל לחוד אבל לא ביין ודבש דנקט בסיפא ולפ"ז ע"כ דתקנתא דהכא ביין ודבש היינו לאידך גיסא שאם הציל בעל היין מעצמו נוטל דמי היין בע"כ של בעל הדבש והא דלא מצי למימר אני הייתי דוחק ומציל כדמשמע לקמן בפ' הגוזל דמה"ט אין לו אלא שכרו י"ל דהתם איירי שבעל הדבש עומד שם דהכי משמע לישנא זה בא בדובשו וא"כ ודאי לא מצי בעל היין לכופו ליתן לו דמי היין מדלא התנה בעל הדבש בפירוש תציל דובשי ואני אתן לך דמי יינך אע"כ שאינו רוצה ליתן כ"כ דמים כיון שאפשר לו לדחוק ולהציל בענין אחר אבל הכא איירי שבעל הדבש אינו שם אלא בעל היין עושה מעצמו לכך נוטל כל דמי יינו דה"ל כאילו התנה ולא מצי הלה למימר אילו הייתי שם הייתי דוחק ומציל כיון שסוף סוף לא היה שם ולולי הצלת בעל היין היה הולך לאיבוד כנ"ל לחלק ובודאי סברא נכונה

היא ויש להביא הרבה ראיות וביותר דמלשון התוספות עצמם יש לדקדק כן לתירוצם הראשון לעיל דף נ"ח סוף ד"ה מבריח ארי על קושיא דשטף נהר חמורו ע"ש אבל מה אעשה שהקדמונים לא חילקו בכך ודו"ק:

תוספות בד"ה כדי שלא ילינו וכו' ואעפ"י שעלה בהשכמה כדכתיב ועלית בבוקר עכ"ל. הא דלא מייתי ממאי דאמרינן בשבת משה בהשכמה עלה ובהשכמה ירד ומייתי מקרא אחרינא דהתם דוקא בעליה וירידה שלא לצורך קבלת התורה איירי מר"ח סיון עד ז' בו וכן מצאתי להדיא ביפ"ת פ' תשא ותדע דהתם איירי דוקא בהשכמה ממש והא לא אתא אלא למעט הלילות אבל ביום אין קפידא להשכמה דוקא כמו שיתבאר ועוד דהכא משמע דירידות ודאי יכולים להיות בלילה כמו שיתבאר ג"כ בסמוך:

בא"ד ולא תמצא כ"א מ' יום חסירים לילה עכ"ל. פי' דכשתחשוב שיום העליה היה ביום ה' לא תמצא הירידה ביום ב' אם לא שנאמר דיום ב' הוא יום המ' עצמו וא"כ ליכא אלא ל"ט לילות ואין להקפיד על יום המ' בעצמו שעולה מן המנין דס"ל לתוספות דלעולם יום עליה עולה מן המנין וכן יום הירידה וכמו שיתבאר בסמוך ועיין בתוספות דשבת פר"ע:

בא"ד וא"ת בשלמא לר"י וכו' אבל לרבנן וכו' אם לא נאמר דרבנן וכו' ובו ביום עלה וכו' או נאמר שכ"ט באב ירד וכו' ונאמר שהיה אב חסר עכ"ל. נראה דמה שכתבו או נאמר שכ"ט באב ירד לא קאי אמ"ש שעלה ביום הי"ז עצמו אלא לפ"ז נאמר דבי"ח עלה וירד בכ"ט וחזר ועלה בו ביום עצמו אבל מה שפירשו ונאמר שהיה אב חסר חוזר ג"כ אף למ"ש שעלה בי"ז עצמו וירד בכ"ח ועלה בכ"ט שהרי מיום עליה דכ"ט עד יוה"כ לא תמצא מ' יום אם לא שהיה אב חסר כ"ז פשוט מיהו מ"ש דבי"ז שרף העגל כו' ובו ביום עלה הוא תימא גדול דמקרא מלא הוא אחר ששרף העגל ודן החוטאים כתיב ויהי ממחרת ויאמר משה אעלה אל ה' וגו' וא"ל דהתוספות אזלי לשיטתייהו במס' שבת דיום עליה עולה מן המנין וא"כ שלמו מ' יום בט"ז בתמוז וא"כ יאמרו דבאמת ירד משה בט"ז אלא שהטעות היה ביום המעונן בין שש לשבע וא"כ יפרשו ויהי ממחרת למחרת רדתו מן ההר והיינו בי"ז אבל זה א"א דאף על גב שעשו העגל בט"ז לא קמו לצחק עד יום המחרת ומקרא מלא הוא ואח"כ אמר הקב"ה למשה לך רד כו' סרו מהר וישתחוו ויזבחו וכשירד שמע קול ענות במחנה וא"כ משמע להדיא שירידתו היה בי"ז וע"כ ויהי ממחרת היינו בי"ח ובדוחק יש ליישב דלפ"ז יתפרש ויהי ממחרת ממחרת חטא והיינו עשיית העגל וכן יש להקשות עמ"ש או נאמר דבכ"ט ירד ופסל לוחות ובו ביום עלה שג"ז מן התימה שהרי מצינו שאמר הקב"ה למשה פסל לך וכו' והיה נכון לבקר וכן עשה שפסל הלוחות ואח"כ כ' וישכם משה בבוקר א"כ משמע דפסילת הלוחות היה קודם לזה ואיך כתבו שהירידה ופסילת הלוחות והעליה עם הלוחות הכל היה ביום אחד מיהו יש ליישב דירד בליל כ"ט ופסל הלוחות והשכים ועלה וכבר כתבתי דירידה היה יכול להיות אף בלילה ואף על גב דליל כ"ט היתה לילה שהשלימה למ' הלילות דבי"ח בהשכמה עלה אין להקפיד בזה כיון שהיה מקצת הלילה וליל הירידה עולה מן המנין כמ"ש לעיל ביום המ' של יה"כ. ובזה נתיישב מה שדקדקו התוספות לכתוב בתחילת התירוץ וביום כ"ח באב ירד בהשכמה ולכאורה הל' תמוה דלמה לא כתבו כן בכל הירידות שבזה הדיבור אבל לפמ"ש א"ש דלפי שבתירוצם השני דבכ"ט ירד ועלה צ"ל דהירידה היתה בלילה כדי ליישב לשון המקרא והיה נכון לבוקר אבל למ"ש עכשיו דבכ"ח ירד ובכ"ט עלה ע"כ א"א לומר דבליל כ"ח ירד ועלה בהשכמה דכ"ט דהיה נכון לבוקר בוקר ראשון משמע ועוד דזריזין מקדימין למצות לכן דקדקו דבאמת ירד בהשכמה דכ"ח וכתבו בהשכמה לאפוקי הלילה שלפני' כמ"ש שזה דקדוק כל השכמות האמורים כאן. ועי"ל כיון דבתירוצם עכשיו דביום י"ז ירד ובו ביום עלה ע"כ דיום העלי' של י"ז לא היה מן המנין דאף על גב דכל ימי העליה מן המנין שאני הכא שאותו יום בעצמו נחשב למ' יום הראשונים דאף על גב דלפי' התוספות דשבת שלמו מ' יום בט"ז בתמוז מ"מ מדלא ירד עד למחרת ע"כ היינו כדי להשלים הלילות ועוד המתין ג"כ שש שעות שהרי אמר להם לבא בתחילת שש אני בא והיינו ע"כ שתשלמו מנין הימים והלילות משעה לשעה דוקא ונאמר שעליית ו' בסיון היה ג"כ בתחילת שש וא"כ מוכח מכל זה שיום י"ז השלים מנין מ' יום הראשונים וא"כ לא שייך למנותו עם האמצעיות עד ליל י"ח וא"כ לא היה יכול לירד בכ"ח וא"כ יום הירידה עצמו השלים הימים דליכא אלא ל"ט לכך דקדקו לכתוב שירד בהשכמת כ"ח וא"כ יום הירידה עצמו השלים המנין כמ"ש בסמוך ודו"ק כי נכון הוא לענ"ד ליישב לשון התוספות:

בא"ד אבל לפי מדרש תנחומא וכו' ונמצא יום עליה של מ' אחרונים באחד באלול לא יבא בה' לא לרבנן ולא לר' יוסי עכ"ל. והקשה מהרש"א מי הכריחם לזה ולמה לא נאמר שירד בל' באב ועלה בו ביום עצמו כמ"ש לעיל ביום כ"ט עצמו ומאי שנא. והיה נ"ל ליישב דלפי המדרש א"א לפרש כן משום דקשיא מנ"ל לתנחומא להרחיק יום העליה מיום ירידה די"ז בתמוז שני ימים ולמה לא נאמר דביום הי"ח ששרף העגל בו ביום עלה אע"כ דס"ל שכל עליות היה דוקא בהשכמה ממש שאין קודם לו כדרך הזריזין וא"כ א"א לומר דבי"ח שרף העגל ודן החוטאים דא"כ בטלת דין השכמה וא"כ מה"ט גופא א"א לומר אליבא דתנחומא שביום שלשים ירד ובו ביום עלה דא"כ לא היתה עליה בהשכמה. ואחר כתבי זאת מצאתי כן בחכמת שלמה פ' ר"ע בשינוי קצת והנאני מאד. אבל באמת אין הדברים מוכרחין דמאן יימר דטעמא דתנחומא משום השכמה ממש די"ל מה שהרחיק יום העליה מיום השריפה והריגת החוטאים היינו משום דהכי משמע ליה לישנא דקרא ויהי ממחרת וכמ"ש וא"ל דאכתי נאמר דלמא שריפת העגל היתה ביום הירידה דהיינו בי"ז ועליה ממחרת בי"ח וזה לא יתורץ אם נאמר דס"ל דהשכמה דוקא דאכתי י"ל כן וזה יש ליישב בדוחק אלא קשה עוד אף אי מה"ט הרחיק העליה מיום השריפה משום דהשכמה דוקא היינו דוקא התם דשריפת העגל היתה ביום אבל הכא י"ל שירד בליל שלשים באב ופסל הלוחות והשכים ועלה דבלא"ה צ"ל כה"ג ביום כ"ט עצמו משום לישנא דקרא דוהיה נכון לבוקר כמ"ש וא"כ קושיית מהרש"א צ"ע. ועיין בראי"ם פ' תשא ופ' עקב וביפ"ת פ' תשא באריכות מיהו מה שכתבו ליישב לשון רש"י דמסכת שבת מסוגיא דיומא והקשו על סוגית התוספות דהכא וממסכת שבת במאי דאמרינן בפרק בתרא דתענית דתמוז דהאי שתא מלא הוי עיין בדבריהם באריכות ותמהני על שני גדולי הדור איך יצאה כשגגה מלפניהם דסוגיא דתענית איירי משנה שניה של שילוח מרגלים והכא בכולה סוגיא איירי משנה ראשונה קודם הקמת המשכן ואין להאריך יותר. ועם כל זה מצאתי מקום ליישב קושית מהרש"א דלעיל והיינו משום דקשיא על דברי תנחומא מנ"ל דמשה שרף העגל ודן החוטאים בי"ח דלמא בי"ז אע"כ דס"ל בהכרח דמשה לא ירד עד י"ז לעת ערב דהכי משמע קראי לפי שהמ' יום לא נשלמו עד תחילת שש כמו שאמר להם ואז נתן לו הקב"ה הלוחות כדכתיב ויהי מקץ מ' יום וכו' נתן אלי את לוחות הברית ואח"כ אמר לו לך רד והרבה משה בתפילה כמו שדרשו חז"ל שעמד בתפילה עד שאחזו אחילו וא"כ לא ירד עד סמוך לערב וממילא סובר התנחומא שלא היה שהות ביום עוד לשרוף העגל עד אשר דק ולהשקות כל העדה לבודקן כסוטות ולדונן באותו יום. א"ו שכל זה היה בי"ח ומדכתיב אח"ז ויהי ממחרת ע"כ שעלה בי"ט אלא דהיא גופא תקשה דלמא לעולם הקב"ה מסר לו הלוחות בט"ז בתמוז שבאותו יום שלמו המ' יום כדעת התוספות במסכת שבת שיום עליה עולה מן המנין וא"כ בט"ז אמר לו לך רד אלא שהרבה בתפלה ולא ירד עד י"ז בהשכמה וכן דעת היפ"ת ומה שאמר להם לבא בתחילת שש היינו לפי מה שהיה סבור לירד בט"ז וא"כ שירד בי"ז בהשכמה אכתי אימא לך שבאותו יום שרף העגל ודן החוטאים ומדלא פירש התנחומא כן ע"כ שסובר כדעת רש"י דבאמת יום עליה אינו עולה מן המנין וממילא לא שלמו מ' יום עד י"ז בתמוז ואז קיבל הלוחות כמ"ש. או נאמר דאף על גב דיום עליה עולה מן המנין מ"מ היה צריך להשלים מ' יום משעה לשעה דוקא כמ"ש לעיל וכ"כ רש"י ביומא נמצא לפ"ז דמה"ט גופא א"א לומר דמשה ירד בליל שלשים באב ועלה בו ביום עצמו דכיון דלדידיה עלה בי"ט ואי ס"ל דיום העליה אינה עולה מן המנין א"כ תתחיל למנות מיום העשרים ולא יכול לירד בליל שלשים דאכתי לא שלמו מ' יום וא"נ ס"ל דיום עליה עולה מן המנין אלא דמ' יום צריכין להיות משעה לשעה דוקא אכתי לא היה יכול לירד בליל שלשים שהרי עליית י"ט ע"כ בהשכמה היתה וא"כ ע"כ צ"ל שלא ירד עד יום ל' בהשכמה וא"כ א"א לומר שבאותו יום פסל הלוחות ועלה דהא כתיב ויפסול כו' וישכם בבוקר אע"כ דהיינו בבוקר דל"א דהיינו ר"ח אלול א"כ מקשו התוספות שפיר אבל לעיל שכתבו שירד בכ"ט וע"כ היינו בלילה כמ"ש ועלה בו ביום עצמו היינו לשיטתם דשבת דיום עליה עולה מן המנין וא"כ שלמו מ' יום עם הלילות בליל כ"ט דמקצת הלילה ככולה וממילא אפשר דמ' יום אינן צריכין להיות משעה לשעה דמקצת היום ככולו ומה שלא ירד בט"ז בתמוז לאחר שש היינו משום שבתוך כך טעו בעגל והוצרך להרבות בתפילה כסברת יפ"ת ודוק היטב כי נכון הוא לענ"ד:

בד"ה ודנין בב' ובה' וא"ת וכו' וכי תיקן שלא יהו קבועין עכ"ל. לפי רשימת התוספות נראה דלאו אגופא דברייתא מקשו דאגופא דברייתא י"ל דאה"נ דתיקן שלא יהו קבועין אלא בב' וה' והטעם י"ל משום ביטול תורה לדיינים כדאיתא במסכת שבת גבי חלש ליבייהו אבל בגמרא דמפרש טעמא דשכיחי דאתו למיקרי בסיפרא משמע להדיא דתקנתא הוי להך גיסא דא"ל דלא יהיב טעמא אלא למה נתקנו דוקא אלו הימים יותר מאינך הא ליתא דבקריאת תורה גופא אינו חושש בגמרותינו ליתן טעם למה נתקנו דוקא ב' וה' אע"כ דהכא יהיב טעמא לעיקר התקנה של קביעת הדיינים א"כ מקשו שפיר בתוספות ודו"ק:

דף פב:

בתוספות בד"ה אתא איהו ותיקן וכו' והא דדריש וכו' מה להלן בעלי קריין אסורים אסמכתא היא עכ"ל. וליכא למימר דמדאורייתא אסור בבעל קרי מחמת תשמיש דומיא שנאסר להם בחורב אל תגשו אל אשה ואתא עזרא וגזר אף בבעל קרי לאונסו דבברכות משמע להדיא דאפילו בריא המרגיל מחמת תשמיש נמי מתקנת עזרא היתה וק"ל:

בד"ה ואין מטמא וכו' וא"ת מנ"ל דלא נתחלקה כו' אלא משום שנתנו דושנה של יריחו תחתיו כדאמר התם עכ"ל. והתמיה מהרש"א דהאי מלתא לא מצינו התם וכו' ויש ליישב דהאי כדאמר התם אדלעיל קאי על מ"ש אף על גב דנתחלקה דמשמע מזה דר"י ס"ל דמקום מקדש נמי נתחלק ואפ"ה לא מיטמא ולא אמרינן נהי דלר"י ירושלים נתחלקה מקום מקדש מיהא לא נתחלק וע"ז הביאו ראיה כדאמר התם והיינו דאמרינן שם בפלוגתא דהני תנאי מה היה בחלקו של יהודה הר הבית וכו' נמצא משמע להדיא דמאן דס"ל ירושלים נתחלקה ה"ה למקום מקדש וא"כ קשה מ"ט דר"י דמקום מקדש אינו מטמא אע"כ משום שנתנו תחתיו דושנה של יריחו כנ"ל וכן נראה מסברא דא"א לומר דמקום מקדש לחוד לא נתחלק שהרי לא היו יודעין מקומו דאפילו בימי דוד סבור למבני בעין עיטם אבל אי אמרינן דירושלים כולה לא נתחלקה א"ש ודו"ק:

דף פג.

גמרא וחכמת יוונית מי אסירא וכו' ויש לדקדק דבמנחות פ' שתי הלחם אמרינן שאל בן דמא את ר' ישמעאל כגון אני שלמדתי כל התורה מהו שאלמוד חכמת יוונית והשיב לו צא בדוק שעה שאינו לא יום ולא לילה ותיפוק ליה דבלא"ה אסור משום גזירה דהכא וא"ל דההיא עובדא דר"י קודם גזירה דפולמוס של טיטוס הוי דר"י כ"ג הוי קודם החורבן ולגזירה קמייתא דבימי הורקנוס לא חייש כיון דלא קבלו עלייהו כמ"ש תוספות לעיל דא"כ מאי מקשה הכא מדרשב"ג דהא רשב"ג ור"י בחדא דרא הוי ושניהם נהרגו כאחד ויש ליישב וק"ל:

תוספות בד"ה התירו לספר קומי מתחילה לא גזרו וכו' והוא היה רגיל עכ"ל. פי' משום דקשיא להו לישנא דברייתא דקאמר אבטולמוס בן ראובן התירו לספר קומי וכו' של בית ר"ג התירו לספר יוונית וכו' דמשמע דוקא בהאי עניינא התירו ומאי שנא הרי לכל הקרובים למלכות יש להתיר שניהם לכך כתבו דההיא התירו באמת לאו דוקא אלא לפי שאבטולמוס בן ראובן היה רגיל לספר קומי ושל בית ר"ג היו רגילין בחכמת יוונית וכולם משום שהיו קרובים למלכות נהגו כך וק"ל:

בד"ה והתניא וכו' ונראה לריצב"א וכו' ואין זה אלא משום אכילה עכ"ל. פי' דקושית הגמרא ממ"נ אי אמרת דמישט שלשים ריס ותו לא היינו אפילו ביישוב זרעים קשה סיפא דברייתא דקתני בישוב אפילו מאה מיל לא יפרוס וע"כ דבישוב זרעים מודים דשייטא טובא והיינו משום אכילה אלמא דלא מליא כרסייהו בנ' אמה ויותר א"כ הדרא קושיא קמייתא לדוכתא אמאי דתנן מרחיקין השובך מן העיר נ' אמה וק"ל:

הדרן עלך מרובה

החובל פרק שמיני

דף פג:

בגמרא ההיא בקטלא כתיב ופרש"י ותשלומין אין שם עכ"ל. אין לפרש האי בקטלא כתיב היינו כשהרג את האדם דהכי משמע ליה לישנא דמכה אדם הא ליתא דאדרבה מכה נפש משמע יותר לשון הריגה אבל מכה סתם היינו ע"י חבורה דהא במכה נפש בהמה פרש"י בחומש כשהרגה ומכה בהמה ישלמנה היינו שעשה בה חבורה וכן במכה אדם יומת קושטא דמלתא לא איירי כשהרג אלא שעשה חבורה באביו דהכי דריש לה בפ' הנחנקין וכן בדרשא דתנא דבי חזקיה בכולה תלמודא וכן פרש"י בחומש אלא הא דאמרינן הכא האי בקטלא כתיב היינו מה"ט גופא דשטיא

לתלמודא דהאי קרא איירי בעושה חבורה באביו דיש כאן חיוב קטלא ולא שייך תשלומין ולא מסתבר ליה לתלמודא דהאי תנא דברייתא יחלוק ע"ז. ועי"ל דהאי יומת דהכא משמע לתלמודא מיתה ממש ואע"ג דבסמוך משני מאי יומת בממון שאני הכא מדשני קרא למיכתב גבי בהמה ישלמנה וגבי אדם יומת מכלל דמיתה ממש הוה ועוד בשלמא ואיש כי יכה כל נפש אדם יומת שייך שפיר לפרש בממון והיינו במאי דהדר מפרש קרא עין תחת עין וגו' אבל הכא בהאי קרא דמכה אדם דכבר סליק מהאי ענינא ופירש הכל א"כ אמאי הדר וכתבו לענין ממון אע"כ דהיינו מיתה ממש ובעושה חבורה באביו ודו"ק:

בפרש"י והכתיב ואיש כי יכה כל נפש אדם ולקטלא לא אתא קרא עכ"ל. לולי פרש"י היה אפשר לפרש דהא דמקשה והכתיב ואיש כי יכה כל נפש אדם יומת משמע דכל חובל בחבירו במיתה ויש במשמע לשון הכתוב חובל כמו שפרש"י להדיא בחומש פרשת משפטים וע"ז הוי משני שפיר לא ס"ד וכו' ועוד כתיב בתריה כאשר יתן מום באדם כן ינתן וכו' לאו מכן ינתן קדרש אלא כיון דקרא להדיא כתיב כאשר יתן מום באדם בין אם תפרשו מום ממש ובין אם נפרש ממון מ"מ מוכח מיהו דחובל בחבירו לאו במיתה ומה שלא פירש רש"י כן היינו דא"א לומר כן מדכתיב מכה איש ומת מות יומת מכלל דחובל גרידא לאו במיתה וכ"כ רש"י להדיא בפרשת משפטים וז"ל מכה איש ומת למה נאמר לפי שנאמר ואיש כי יכה כל נפש אדם מות יומת שומע אני הכאה בלא מיתה ת"ל מכה איש ומת וכו' ואם כן האי קרא הו"ל לאיתויי הכא לכך הוכרח רש"י לפ' בענין אחר אלא דאכתי יש לדקדק שהרי פרש"י שם בחומש עוד ואם נאמר מכה איש הייתי אומר אפילו קטן שהרג לכך נאמר ואיש כי יכה עכ"ל. א"כ לפ"ז י"ל שזו קושית הגמרא בעצמו והכתיב ואיש כי יכה משמע דהכאה גרידא נמי במיתה ואי משום דכתיב מכה איש ומת י"ל דהיינו בקטן דאינו חייב בהכאה גרידא אלא כשיש בה מיתה לכך מייתי בגמרא מקראי אחרינא דחובל גרידא לאו במיתה והיינו מהכאה הכאה או מדכתיב כאשר יתן מום באדם וכו' וכן יש להקשות על פרש"י בחומש דאי לא נאמר מכה איש הייתי אומר מואיש כי יכה אפילו הכאה שאין בה מיתה והיאך אפשר לומר כן דהא בהדיא כתיב בתריה כאשר עשה מום באדם וכו' וצ"ע ודו"ק. ועיין במזרחי פרשת משפטים וע"פ פירושו יש ליישב א"נ י"ל דמכה איש ומת מות יומת והיינו בחנק ואיש כי יכה דהיינו הכאה בחבורה גרידא אמר רחמנא יומת והיינו בידי שמים והא דכתיב אם יקום והתהלך בחוץ ונקה המכה י"ל דהיינו שנתרפא האבר לגמרי:

נמרא ועוד כתיב בתריה כאשר יתן מום באדם וכו' לפי' רש"י דלעיל צ"ל דלאו מדרשא דכן ינתן קדריש דבר הניתן דהא בברייתא לא מייתי האי דרשא אלא ה"ק אי ס"ד דהאי ואיש כי יכה כל נפש אדם מות יומת היינו מיתת אבר לישתוק קרא מיניה דהא כתיב בתריה כאשר עשה כן ינתן בו ופשטיה דקרא היינו מום ממש אע"כ דהאי יומת היינו בממון ועיין עוד בסמוך מ"ש בלשון התוספות:

תוספות בד"ה אף הכאה וכו' ואין נראה לר"י חדא דאיש כי יכה מוקמינן בהנשרפין וכו' ועוד דלממון לא איצטריך ועוד מאי פריך כו' עכ"ל. ולפרש"י יש ליישב דהא דקאמר דהאי יומת היינו בממון היינו לפי סברת המקשה שהקשה דלמא האי קרא דואיש כי יכה היינו בהכאה של חבורה ויומת אאבר קאי והקשה כן משום דאמרינן בהדיא בריש הנחנקין דכל היכא דכתיב הכאה סתם היינו הכאה שאין בה מיתה וע"ז השיב המתרץ דאף אם נאמר דהאי קרא איירי בחובל י"ל דיומת היינו בממון והיינו כי היכי דתיקום הג"ש דהכאה בדוכתיה ולא אתי הג"ש ומפקי לקרא מפשטיה כיון שאפשר לפרש יומת בממון וקאמר עוד אף את"ל שאין הג"ש דהכאה כדאי להוציא המקרא מידי פשוטו דמשמע לך דיומת לא שייך בממון אלא אאבר ע"כ א"א לפ' כן דא"כ לישתוק מיניה דהא כתיב בתריה כאשר עשה וכו' וכמ"ש בסמוך וא"כ אף לפי סברתך דההיא קרא בחובל איירי וא"כ לא משמע לך האי דרשא דברייתא אפ"ה מוכח דהיינו בממון אבל לפי האמת כיון דבע"כ האי קרא לאו במיתת האבר ממש איירי ע"כ הדרא דרשא דברייתא לדוכתיה מג"ש דהכאה וא"כ אייתר ליה קרא דואיש כי יכה לכדמוקי לה בהנשרפין כנ"ל ליישב הגירס' הישנה לפרש"י וכבר כתבתי שיש לפרש ג"כ כל סוגית הגמרא על מיתה ממש וא"כ כ"ש שנתיישבו כל קושיות התוס' ודו"ק:

בד"ה מכה מכה וכו' וי"ל דרבה לטעמיה עכ"ל. אבל הכא איירי אליבא דתנא דברייתא דנקט בהדיא ג"ש דהכאה וא"כ משמע שקיבל האי ג"ש מרבותיו לענין האי דרשא גופה וא"כ מקשה שפיר למאי אתי וק"ל:

דף פד.

בפרש"י בד"ה יד ביד גבי עד זומם כתיב עכ"ל. וממילא ידעינן דחובל גופא נמי אין לחייב אלא ממון דאי אבר ממש ה"ל לחייב העדים נמי אבר ממש דכאשר זמם כתיב וק"ל:

נמרא רב אשי אמר אתיא תחת תחת וכו' וכתיב התם שלם ישלם שור תחת השור. לכאורה יותר ה"ל לאתויי תחת תחת ממכה בהמה ישלמנה נפש תחת נפש דכתיבא בהאי עניינא והוי דרשה יותר פשוטה מה להלן נפש תחת נפש לאו ממש אף עין תחת עין לאו ממש אלא די"ל לפי שאין אדם דן ג"ש מעצמו וההיא דרשא דג"ש מנפש תחת נפש לא הוי קים להו לכך מייתי מתחת השור דהאי ג"ש וודאי קיבלו דהא מייתי לה בריש מכילתין לענין מיטב:

תוספות בד"ה רב אשי אמר וכו' ושאר אמוראי סברי וכו'. וכן לא קשיא להו מג"ש דהכאה הכאה די"ל דכל הני אמוראי מוקי לה לכדרבא פ' אלו נערות כמ"ש התוספות לעיל:

שם בגמרא ההיא חמרא דקטע וכו' א"ל לבר מנזק קאמינא א"ל אביי והא חמור הוא וכו' א"ל וילו שומו ליה נזקיה. וג"ל דההיא שומו ליה נזקיה דקאמר היינו פלגא נזקא דהא חמרא דקטעיה לידיה דינוקא תולדה דקרן היא וכן בעובדא דרבא בסמוך נמי צ"ל דפ"נ קאמר וא"ל דאיירי בדאייעד דהא קי"ל אין מועד בבבל וההיא עובדא דהכא נמי ע"כ בבבל הוי מדאיירי ביה הני אמוראי אביי ורבא דהוו בבבל וכן ר"פ בר שמואל היינו דייני דפומבדיתא כדאיתא בסנהדרין ולפ"ז צ"ל דההיא עובדא נמי איירי אי תפיס כמו בסמוך דאף אם נאמר דר"פ בר שמואל לית ליה ההיא דרבא בסמוך דאמר כל הנישום וכו' מ"מ קי"ל פ"נ קנסא ואין גובין בבבל אע"כ בדתפס איירי ולפ"ז יש ליישב הסוגיא לפי שיטת ר"ת בפ"ק דהא דאמרי' כל מידי דלא גבינן בבבל אי תפס לא מפקינן מיניה היינו דוקא כשתפס דבר המזיק עצמו ע"ש והביאו ג"כ בהגהות אשרי בשמעתין וא"כ הא דקאמר ר"פ בר שמואל מעיקרא לבר מנזק קאמינא היינו לפי שהיה סובר דנזקי אדם באדם הוא וס"ל דבכה"ג אין גובין הנזק בבבל לפי שנזק היינו נישום כעבד ולא ס"ל לגמרי כרבא דאמר כל נזקי אדם באדם אין גובין משום דלא שכיח אלא כר"פ לקמן דאגביה בשת ומשמע דה"ה לכל ד' דברים וכ"ש הוא וסברא זו הובאה בפוסקים ואין להאריך אבל בנזק מיהו כ"ע מודו דהוי לגמרי נישום כעבד אבל לבתר דאיגלי מלתא דחמרא הוא דאזיק קאמר שומו ליה נזקיה והיינו ח"נ כמ"ש ונ"מ אי תפס החמור עצמו ואפשר דאיירי שכבר היה תפוס ועומד משא"כ באדם המזיק לא שייך כלל שתפס האדם עצמו דדוקא בבהמה תמה שייך תפיסה כיון שמשתלם מגופו ודו"ק:

שם ההיא תורא דאלס וכו' א"ל והא מר הוא דאמר כל הנישום וכו'. לפמ"ש בסמוך דהא דקאמר זילו שיימיהו ע"כ היינו פ"נ דתורא דאלס תולדה דקרן היא וכמו שפרש"י לעס וכסס וא"כ יש לדקדק דאף בלא שמעתא דכל הנישום יכול להקשות בפשיטות דפ"נ קנסא ולא מגבינן בבבל אלא לפי שהיה אפשר לדחות דרבא ס"ל פ"נ ממונא לכך ניחא ליה להקשות מכל הנישום דהיינו שמעתא דנפשיה וק"ל:

רש"י נזקי אדם וכו' דבעי למישיימיה כעבדא. לאו אנזק לחוד קאי האי טעמא אלא ה"ה לאדם באדם בכל מידי דלא קייצי דמים ועיין בח"מ סימן א':

דף פד:

גמרא אדם באדם דממונא הוא נעבד שליחותייהו. והא דלא מקשה נמי מאדם בשור כדנקט בקושיא קמייתא י"ל משום דלמאי דשני בקנסא לא עבדינן שליחותייהו תו לא קשיא מאדם בשור דכל היזק אדם בשור היינו לאו אורחא ותולדה דקרן הוא וקי"ל פ"נ קנסא ובדאייעד לא מצי למימר דהא אין מועד בבבל ואף על גב דמשכחת ליה בדאייעד התם ואייתוהו להכא כדלקמן ועוד משכחת נמי כשרבץ ילדים קטנים או מן הצד דאמרינן בפ"ק הבהמה מועדת למען את האדם וכו' וכפרש"י שם מ"מ כיון דהני מילי לא שכיחי כלל לא שייך להקשות מינייהו די"ל דלא איירי בהו מלתא דרבא דאמר אדם בשור אין גובין ואה"נ דבכה"ג מודה וכן בסמוך דקאמר הלכך אדם באדם וכו' ולא הזכיר אדם בשור היינו נמי מה"ט דכתיבנא ובחנם האריך התורת חיים:

שם אלא כי עבדינן שליחותייהו במלתא דשכיחא וכו' הלכך אדם באדם וכו'. ויש לתמוה טובא בזו הסוגיא דלפי המסקנא קשה א"כ האי מימרא קמייתא דרבא דכל הנישום כעבד למאי אתא כיון שאין הטעם משום נישום כעבד או לא אלא הכל תלוי בשכיח ויש חסרון כיס ואדרבה משמע דהאי טעמא אידחי לגמרי במאי דקאמר לעיל פוק חזי כמה מזבני עבדי בשוקא ויותר יש לתמוה על הרמב"ם בפרק ה' מהלכות סנהדרין שהביא האי כללא דכל מידי דלא שכיח אין גובין ועשה אח"כ בבא אחרת וכתב כל הנישום כעבד כגון אדם באדם אין גובין וקשה דהא משמע הכא דטעמא דאדם באדם נמי משום דלא שכיחא הוא איברא שהכסף משנה הרגיש בזה וכתב שם והובא בטוח"מ סי' א' בב"י דהרמב"ם מפ' דהא דקאמר הכא אדם באדם דלא שכיח וכו' לא קאי אלא אנזק לחוד אבל עיקר הטעם משום דצריך לשומו כעבד ולכך כתב דריפוי ושבת גובין דאף על גב דלא שכיחי מ"מ כיון שא"צ לשומו כעבד גובין והא דאין גובין לדבריו צער ובושת היינו משום דלית בהו חסרון כיס זה תורף לשונו אלא שהאריך. ודבריו נראין לי יותר תמוהין דמ"נ מאי קסבר אי מפ' דשמעתין אהדדי איתאמרו דהא דמסקינן הכא אדם באדם דשכיח וכו' קאי הכל אמאי דקאמר לעיל כל הנישום כעבד והיינו משום דאמרינן דלא קים לן בגווייהו אלא דאקשה מעיקרא שור בשור נמי לא קים לן בגווייהו וע"ז מסיק התלמוד עכשיו דכי עבדינן שליחותייהו במידי דצריך שומא במילי דשכיח ואית בה ח"כ כגון שור בשור אבל אדם באדם כיון דלא שכיחא לא עבדינן שליחותייהו במידי דצריך שומא כעבד דוקא א"כ תקשה צער ובשת אמאי אין גובין אף על גב דלית בהם ח"כ מ"מ הא א"צ שומא כעבד ואנן אמרינן דהאי כללא אדלעיל קאי ואם נאמר דהאי כללא דלית בה ח"כ לא קאי אכל הנישום כעבד אלא ה"ה בכל מילי א"כ כללא דלא שכיח נמי יש לפרש אכל מילי דהא בחדא מחתא מחתינהו. והנלע"ד בזה אליבא דהרמב"ם ואפשר ג"כ שהיא שיטת רש"י כמו שיתבאר דהא דאמרי' בשמעתין אדם באדם לא שכיחא היינו דווקא נזק דאפחתיה מכספיה שקיטעו אבר שאינו חוזר בכה"ג אמרינן דווקא דהוי מלתא דלא שכיחא וזהו עיקר מילתא דרבא במאי דקאמר מעיקרא כל הנישום כעבד והוא פי' לאידך מימרא דהא דקאמר אדם באדם ואדם בשור אין גובין היינו דוקא בנזק דצריך שומא כעבד כגון דאפחתיה מכספיה דומיא דאינך בבי דשור בשור ושור באדם דלא משכחת בהו חיובא אחרינא אלא בכחש שאינו חוזר דהיינו אפחתיה מכספי' אבל שאר חבלות שלא עשה בו מום ענינו הרואות דשכיחי טובא וכן כי אקשה לעיל אדם באדם דממונא הוא ניעבד שליחותייהו אנזק קאי שהוא עיקר מימרא דרבא וכן נראה להדיא מפרש"י ד"ה אדם באדם וכו' דקא מפחתיה מדמיה עכ"ל הרי להדיא כמ"ש ולבתר הכי מקשינן עוד מבושת דסבירא להו לאמוראי טובא דאין גובין וע"ז מסקינן כי עבדינן שליחותייהו במידי דשכיח ואית בה ח"כ וכו' ומסיק הלכך אדם באדם פי' אנזק דמקשה מיניה דס"ל לרבא דאין גובין היינו משום דלא שכיחא וכמו שפירשתי דנזק לא משכחת לה אלא בדאפחתיה מכספיה וזה לא שכיחא ומבושת דאקשינן נמי מסיק אף על גב דשכיח מ"מ כיון דלית בה חסרון כיס לא גבינן וא"כ כיון דאסקינן דבושת אין גובין מה"ט גופא פסק הרמב"ם דאין גובין נמי צער דהא לית בה ח"כ ואף על גב דמימרי דרבא תרווייהו לא איירי אלא בנזק מ"מ צער ובושת כ"ש הוא ולא הוצרך רבא לתקן דהא כולהו אמוראי לא אגבו בושת משום דלית בה ח"כ וכה"ג קרו להו קנסא כמ"ש התוספות פרק המניח ע"ש ורבא לא בא לחדש אלא נזק דאף על גב דאית ביה ח"כ אפ"ה אין גובין משום דלא שכיח וע"ז עשה פי' לדבריו דהיינו דוקא נזק דאפחתיה מכספי' שאז הוא נישום כעבד כה"ג לא שכיח ואין גובין ובא למעט שבת וריפוי דוודאי גובין דבכה"ג ודאי שכיח ואית בהם נמי ח"כ והיינו ממש כפסק הרמב"ם ולכך עשה חלוקה אחרת מאדם באדם ויהיב טעמא דכל הנישום כעבד דבכה"ג דאפחתיה מכספי' אין גובין משום דלא שכיחא אבל בלא"ה לא הוי בכלל בבי דרישא משום דשכיחא ושכיחא כנ"ל ליישב הסוגיא להרמב"ם ונ"ל שהיא שיטת רש"י כמ"ש וכן נראה עוד ממה שפירש לעיל נזקי אדם בשור וכו' דבעי למשיימי' כעבד עכ"ל ולא כתב כן באדם באדם אע"כ משום דבאדם בשור לא שייך שום חיובא אלא נזק לחוד ובדאפחתיה מכספי' וממילא דבכה"ג מפ' באדם באדם ולא כמ"ש הב"י בח"מ סי' א' דמלשון רש"י משמע דכל מידי דבעי שומא בכלל נישום כעבד הוא והנלע"ד כתבתי ובהכי רווחא שמעתא אבל לדברי הפוסקים דריפוי ושבת נמי אין גובין והיינו ע"כ משום דלא שכיח אף על גב שאינו נישום כעבד הדרא קושיא לדוכתא האי מימרא דרבא דכל הנישום למאי אתא ומה שכתב ב"י שהם מפרשים דכל מידי דצריך שומא בכלל נישום כעבד הוא קשיא טובא דהלשון אינו משמע כן ועוד דא"כ שור בשור נמי צריך שומא ועוד גזילות דלא בעי שומא ואפילו הכי קי"ל דאין גובין משום דלא שכיחי וכהנה קושיות הרבה ודעת הרמב"ם בגזילות פירשתי יפה ע"ד הנזכר

ואין כאן מקומו להאריך ודוק היטב. ואפשר שהב"י ג"כ כיון למ"ש אלא שקיצר אבל מל' הסמ"ע סי' א' סעיף י"ח וודאי נראה שפי' הסוגיא כמ"ש אלא שלא זכיתי לספר דו"פ:

שם ושור בשור גובין וכו' והאמר רבא שור שהזיק וכו'. הא דמקשה עכשיו אמסקנא יש ליישב משום דבלא"ה הייתי אומר דלעולם הא דאמר רבא שור שהזיק היינו דאזיק אדם ולא הוי מצי לאקשויי א"כ אדם דאזיק אדם נמי דמאי רבותא משום דשכיח טפי והא לא הוי טעמא כלל משום שכיח אבל למסקנא דתליא טעמא משום דשכיח מקשה שפיר ומכ"ש שיש ליישב לדברי הפוסקים דשבת וריפוי נמי אין גובין והיינו ע"כ למסקנא משום דלא שכיח וא"כ מקשה שפיר אי דאזיק אדם אפילו באדם דאזיק אדם ה"מ למימר האי כללא דאין גובין אבל למאי דס"ד מעיקרא דעיקר טעמא משום נישום כעבד והייתי אומר דדוקא נזק לחוד אין גובין אבל שארי ארבעה דברים גובין ע"כ לא הוי מצי למימר אדם שהזיק אדם אין גובין בבבל דלא פסיקא ליה מלתא דהא ד' דברים גובין לכך נקט שור שהזיק והיינו דאזיק אדם דפסיקא ליה מלתא ואף ע"ג דבאידך מימרא נקט רבא נמי אדם באדם אין גובין היינו משום דנקט לה בהדי אינך בבי וממילא משמע דדוקא בנזק לחוד אייתי דומיא דהנך משא"כ הכא אבל למסקנא דמשמע דאדם באדם פטור מכל ה' דברים מקשה שפיר ודו"ק:

בפרש"י בד"ה כויה דלית בה חבורה וכו' דכיון דמשלם ריפוי כו' משלם נמי צער עכ"ל. כוונתו בזה דאף אם נאמר שעשה בו חבורה איירי מכל מקום לא משמע שקיטעו אבר ואפחתיה מכספיה וא"כ אכתי הוי צער שלא במקום נזק ואפ"ה משלם לכך כתב דמשום הא לא איריא דמ"מ הוי צער במקום ריפוי וכך לי צער במקום ריפוי כמו צער במקום נזק כדמשמע להדיא לקמן בגמרא דילפינן מהדדי אבל כל היכא דליכא אלא צער גרידא לעולם דלרבי לא מחייב וק"ל:

דף פה.

בפרש"י בד"ה רבי סבר וכו' ולקמן פריך חבורה לרבי ל"ל עכ"ל. ויש לתמוה מה כוונתו בזה כיון דתלמודא גופא מסיק למילתא בחדא ריהטא. ונראה ליישב משום דבלא"ה קשיא נהי דר' סובר דכלל ופרט המרוחקין אין דנין מ"מ כיון דחבורה מייתר נימא דאתי לגלויי על כויה דאית בה חבורה דוקא כיון דהשתא קיימינן בסברא דסתם כויה אף ע"ג דלית בה חבורה משמע ולעיל מסיק התלמודא בפשיטות דמאן דס"ל סתם כויה דלית בה חבורה ממילא משמע דאתא חבורה לגלויי עליה דכויה דאית בה חבורה אין ע"ז כתב רש"י דבלא"ה פריך לקמן חבורה לרבי ל"ל ומסיק לדמים יתירים וכיון דאיצטריך להאי מלתא לכך לא אמרינן נמי דאתא לגלויי עליה דכויה משא"כ לעיל דאכתי לא אסיק אדעתיה הך דרשא קאמר דאתא לגלויי וק"ל:

נמרא וכ"ת חבורה לרבי ל"ל. לעיל דקאמר כויה דלית בה חבורה משמע ואתא חבורה לגלויי עליה דכויה דאית בה חבורה אין לא שייך להקשות א"כ כויה דכתב רחמנא ל"ל די"ל דאי לא הוי כתיב אלא חבורה לחוד אפשר שהייתי אומר מסברא או מאיזה ילפותא דה"ה אף על גב דלית בה חבורה נמי חייב לכך כתב רחמנא כויה ודקדקו עוד לכתוב חבורה כדי למעט בפירוש היכא דלית בה חבורה וע"ד זה כתבתי בריש פרק מרובה לענין מדת כלל ופרט ע"ש:

שם לדמים יתירים. והא דלא מוקי לה בן עזאי נמי להכי היינו משום דסבר דבכה"ג כלל ופרט הוא וכל היכא דשייך למידרש כו"פ לא דרשינן לה לדרשא אחריתי לפי שכו"פ היא מדה בתורה וכמ"ש נמי בריש מרובה ובזה נתישבה קושיית מהרש"א דאי לאו דהוי דריש ב"ע כלל ופרט היה הש"ס מקשה ואידך הא מיבעיא ליה לדמים יתירים כסוגית הש"ס בכל מקום ודו"ק:

שם ואיכא דאמרי אף מחמת המכה פטור משבת וחייב בריפוי. ויש לדקדק לפ"ז מאי אף כיון שאינן שוים ואיכא למימר דלהאי לישנא הא דפטר ת"ק בשלא מחמת המכה היינו נמי משבת לחוד דכתיב ביה רק וכמ"ש הכ"מ באריכות לדעת הרמב"ם בפ"ב מהל' חובל ע"ש:

דף פה:

בפרש"י בד"ה לקתה מדת הדין וכו' דהא כי מתפח וכו' מחולי זה שנקטעה ידו עכ"ל. וכמו שהגיה מהרש"ל ולפ"ז צ"ל דמ"ש בסמוך בד"ה מדת הדין וכו' ולכשיתרפא אינו ראוי לדלות ולילך בשליחות וכו' עכ"ל היינו דלצדדים קתני דבנקטעה ידו ונתרפא אינו ראוי לדלות ומרגלו אינו ראוי לילך בשליחות וא"כ אכתי קשה דלקתה מדת הדין אמאי יהבינן ליה כשומר קשואין הא אף לכשיתרפא זה שנקטעה ידו ראוי הוא לילך בשליחות וכן בנקטעה רגלו לכשיתרפא ראוי הוא לדלות מים כמו שהקשה מהרש"א ויש ליישב קצת משום דהאי אגרא דדלי דוולא ודאזיל בשליחות אינו עולה הרבה יותר משכר שמירת קישואין כיון שכל אדם ראוי לאלו המלאכות ואין בהם שום אומנות דבכה"ג איירי הכא מסתם בני אדם וא"כ זה השכר שעולה יותר דדלי דוולא ודאזיל בשליחות משכר השמירה אינו אלא שכר טורחו שטורח באלו המלאכות יותר מטורח השמירה וא"כ זה הטורח ראוי לנכות עכ"פ לזה החולה דלא יהבינן ליה אלא כפועל בטל דאינו דומה הטורח במלאכה ליושב בטל הלכך אי יהבינן ליה כשומר דהיינו פועל בטל נוטל כמעט כל הראוי לו אף דמ"מ בלא שכר טורחו נוטל מעט יותר הטורח במלאכה כבידה מבקלה והיינו דוקא לבני אדם הבריאים שראוים לכל המלאכות הכבדים הן לדלות דוולא והן לילך בשליחות אבל זה שנקטעה ידו אף לכשיתרפא מחליו וראוי לילך בשליחות מ"מ כיון שאינו ראוי לדלות דוולא ע"כ מוזיל קצת אף אי אזיל בשליחות כיון שאינו ראוי לשום מלאכה אלא לזו והוא צריך לחפש ולחזור תמיד להשכיר עצמו לשליחות דוקא וכן להיפך בנקטעה רגלו לכשיתרפא צריך להשכיר עצמו בזול לדלות דוולא תמיד כיון שאינו ראוי לילך בשליחות וא"כ כד מנכית מהאי אגרא שכר טורחו כפועל בטל ליכא שום רווחא לשכר השמירה לכך יהבו רבנן מלתא דפסיקא ליתן לו כשומר דהיינו כפועל בטל אבל למאי דקס"ד מעיקרא לשער כפי שהיה קודם שנקטע ס"ד שפיר דלקתה מדת הדין כן נ"ל ודו"ק. ועיין בבעל המאור שפי' הסוגיא כפי הגירסא שלפנינו בפרש"י ע"ש באריכות ובמלחמות ה':

דף פו.

נמרא איתמר הקוטע יד ע"ע של חבירו וכו' הא דאמרינן בפ"ק דגיטין נותן שבתו ורפואתו לרבו ומקשינן התם שבתו פשיטא אין ענין לכאן דהתם בעבד כנעני איירי כדמוכח הסוגיא לכך פשיטא דהכל לרבו שהרי גופו קנוי לו ואינו יוצא ממנו לעולם משא"כ בעבד עברי דיוצא בשש:

תוספות בד"ה שבת גדולה לעבד וכו' ואף על גב דחלה ד' חייב להשלים התם אין עושה שום מלאכה עכ"ל כוונתם מבואר דקשיא להו אמאי לא מפליג הכא אי בטלו ממלאכה ע"י חולי של חבלתו יותר מארבעה שנים יתן לרב השבת כמו שהיה יכול לילך בשליחות ולדלות וכו' ע"ז כתבו דלא אמרינן חייב להשלים אלא כשאינו עושה כלל שום מלאכה ודבריהם אלו מבוארים שם להדיא בגמרא דבעושה מעשה מחט אפילו חלה כל שש אינו חייב להשלים ע"ש:

בד"ה רבא אמר וכו' ובספרים היה כתוב הכל לעבד עכ"ל. והוא גרסת הרי"ף והרמב"ם ומסיימי בה נמי וילקח בהן קרקע והרב אוכל פירות ומה שתמהו התוספות שבת קטנה למה לא יהיה הכל לרב י"ל דהיינו טעמא משום דנסתחפה שדהו ואף ע"ג דבחלה ארבע חייב להשלים י"ל דאה"נ אם נתעכב החולי יותר מד' חוזר ומשלים אבל מ"מ שכר השבת שקיבל עכשיו אין לרבו חלק בו דמעלמא אתיא ליה ע"י צערא וראיה לדבר קצת דאפילו בבתו שכל מעשה ידיה ומציאתה לאביה אפ"ה רבו הדעות לקמן דאיכא מאן דס"ל דשבתה לעצמה והיינו נמי כיון דע"י צער דגופה אתא לה א"כ י"ל דה"ה לעבד אע"ג שיש לחלק. ועוד דאדרבא לדברי האומר דשבת קטנה כולו לרב יש לדקדק למה יהיה כולו לרב דמאן יימר שהיה עושה בו מלאכה כל אלו הימים בלי הפסק שהרי אינו רשאי להשתעבד בו אלא במלאכות הצריכות ולא יותר כמ"ש הרמב"ם הלכות עבדים ואפילו בעבד כנעני אמרינן לקמן דכשעשה בו אחר המלאכה שלא בשעה שרגיל לעשות מלאכה לרבו פטור וא"כ מה"ט ע"כ יש לעבד חלק בשבת דהיינו במה שנוטל שכר בטילה מאותן השעות שאינו רגיל לעשות מלאכה לרבו וכיון שזה דבר שאין לו קצבה אמרו חכמים שילקח בהן קרקע וכו' ואל תשיבני דא"כ בעבד כנעני אמאי אמרינן בפשיטות בגיטין דכל שבתו לרבו התם טעמא אחרינא הוא דאף אם יש לעבד חלק מ"מ מה שקנה עבד קנה רבו משא"כ בעבד עברי לא שייך האי טעמא ודע דלדברי הגורסים הכל לעבד וילקח בהן קרקע היינו אפילו הצער והבושת כ"כ הרמב"ם להדיא ע"ש ודו"ק:

גמרא ואי ר"ש וכו' בשת נמי עד דמיכווין ליה דכתיב ושלחה ידה וכו'. ויש לדקדק מאי פריך דלמא שאני בשת דהאי קרא איצטריך לגופא דבעינן שום כוונה בבושת דלא תימא דלא בעינן כוונה כלל דומיא דשאר נזקין אבל לעולם כשנתכוון לזה ובייש את זה לית לן קרא למעוטי משא"כ בקטלא דקראי טובא איכא דצריך כוונה ע"כ אייתר לר"ש האי קרא דואדב לו למעוטי נתכוון לזה והרג את זה אחר זה ראיתי בקצת נוסחאות במשנה לקמן ופטור על הבושת עד שיהא מתכוין שנאמר ושלחה ידה והחזיקה במבושיו הרי להדיא כדברי אלא שהתוי"ט כתב דמושלחה ידה לחוד קדייק עיי"ש א"כ א"ש דאכתי אייתר במבושיו וק"ל:

בתוספות בד"ה עד שיתכוון לו וא"ת לרבנן במבושיו מאי דרשי ביה עכ"ל. אף לפמ"ש בסמוך בשם התוי"ט דמושלחה ידה לחוד דייקינן דבעינן כוונה בבשת מ"מ יש לדקדק דלמא הא דס"ל לחכמים נתכוון לבייש הקטן וכו' נותן לגדול דמי בושתו של קטן היינו מהאי קרא דמבושיו דבלא"ה הייתי אומר דנותן לגדול דמי בושתו של עצמו דאף על גב דבעינן כוונה בבושת מ"מ סד"א דלא גרע מנתכוון להזיק אע"פ שלא נתכוון לבייש וה"ה לנתכוין לקטן ובייש את הגדול קמ"ל קרא דבמבושיו שאינו נותן אלא דמי בושתו של זה שנתכוון לו וצ"ע ודו"ק:

בד"ה אבל למישם וכו' ולא דמי לנתכוון וכו' עכ"ל פי' דכמו דהתם כו"ע מודו דכשנתכוון למידי דפטור עליה והרג בן חיובא דפטור וא"כ ה"נ לר"י דאין לעבדים בושת הו"ל לאו בר חיובא וכשנתכוון לו ובייש בן חורין דהיינו בר חיובא יש לו לפטור לגמרי ע"ז כתבו דלא דמי וק"ל:

דף פו:

תוספות בד"ה ערום בר בושת הוא פי' בקונטרס כו' וקשה לפירושו מ"ש דפריך אברייתא עכ"ל. ולפרש"י יש ליישב דאמתני' לא מצי למיפרך ערום בר בשת הוא דאיכא למימר דמתני' איירי במקום שדרך לילך ערום כגון בבית המרחץ וכיוצא בו לכך חייב אבל בברייתא א"א לפ' כן דהא בכלל ביישו בבית המרחץ שמעינן ליה אלא על כרחיך דאיירי מהולך בשוק ערום וא"כ מקשה שפיר ערום בר בשת הוא אף אם סטרו ורק בו כיון שאינו מקפיד על בזיונו והא דמקשה בסמוך בבית המרחץ בר בשת היא משום דמשמע ליה בדברים שאין דרך להקפיד בבית המרחץ וק"ל:

בד"ה ביישו ישן וכו' אך קשה דבמסקנא דהכא משמע וכו' דמשום כסופא הוא עכ"ל. היינו ממאי דמייתי בסוף המסקנא סייעתא ממלתא דרבי דקטן פעמים יש לו בושת פעמים אין לו ואי ס"ד דמשום זילותא לעולם יש לו דלא שייך לחלק בין מכלמו ליה ומיכלם וק"ל:

בד"ה סומא אין לו בושת וכו' וכן משמע מתוך פי' הקונטרס עכ"ל. ויש לתמוה דהא כמו שפי' בקונטרס כאן מפרש לעיל בהדיא בגמרא בהיפך הדף וכן התמיה מהרש"א ונראה ליישב דלעיל אומר התלמוד דרך דחי' לפי מאי דבעי לאוקמי מתני' כר"י ודלא כר"ש משום דלשון המשנה שאמ' הכל לפי המבייש והמתבייש משמע לגמרי כר"י ולא כר"ש ועוד קי"ל הלכתא כר"י לגבי ר"ש ולהכי קאמר דאיכא לאוקמי כר"י ונאמר דר"י דקאמר סומא אין לו בושת היינו אם בייש אחרים אבל אם נתבייש חייב ולבסוף מסיק דאפ"ה לא מיתוקמא כר"י וא"כ לפ"ז לעולם איכא למימר דמלתא דר"י משמע דלגמרי אינו בבשת ל"ש אם בייש ל"ש אם נתבייש ועיקר כוונת תוספ' להוכיח דאף לפי האמת מודה ר"י דאם נתבייש חייבים עליו לכך לא הוי מצי לאתויי מגמ' דלעיל אלא מל' רש"י כאן שפי' להדיא מלתא דר"י דבבייש חבירו איירי ודו"ק:

גמרא חייבי מלקות אתי' רשע רשע ופרש"י במלקות כתיב והיה אם בן הכות הרשע עכ"ל. ויש לדקדק אמאי איצטריך למילף חייבי מלקיות מחייבי מיתות ב"ד ות"ל דקרא דוהיה אם וכו' קאי על עדים זוממין כדדרשינן במס' מכות ובכמה דוכתי וא"כ מהאי קרא גופא ממעטי סומין דהא לא שייכי בעדים והדר ילפינן כל חייבי מלקות מעדים זוממין גופייהו דבכלל חייבי מלקות הם וי"ל דג"ש עדיפא ליה מיהו עפ"ז יש ליישב קושיית התוספות בד"ה ואין מיעוט וכו' דהקשו אמאי איצטריך דממילא איתרבו ולפמ"ש א"ש דאי לאו דאיתרבו סד"א למעוטי ולמיגמר חייבי מיתות ב"ד מג"ש דרשע רשע מעדים זוממין אבל עכשיו דכתיב מיעוט אחר מיעוט ברוצח ילפינן אדרבא חייבי מלקות מחייבי מיתות דג"ש עדיפא ודו"ק. אלא דלר"י יש להקשות אמאי איצטריך בלא ראות למעט סומא ותיפוק ליה דנילף חייבי גלות מרוצח רוצח דחייבי מיתות ב"ד וחייבי מיתות ב"ד מג"ש דרשע רשע מעדים זוממין וצ"ע:

תוספות בד"ה חייבי מלקיות וכו' לענין מחזירין לזכות כו' לא שייך כ"כ מלקות תחת מיתה עומדת עכ"ל. ויש לדקדק הכא דבעי למיפטר סומא מחייבי מלקות אמאי לא סגי בהאי טעמא דמלקות תחת מיתה עומדת וצ"ל נמי דלא שייך כ"כ לענין זה האי טעמא וק"ל:

דף פז.

תוספות בד"ה וכן היה ר"י וכו' תימא א"כ מאי איריא וכו'. ונראה לר"י שחזר בו ר"י לבסוף וכו' עכ"ל. ולקשה דכיון דר"י מעיקרא מג"ש דעיניך פטר ליה מבשת וא"כ ע"כ שקיבל האי ג"ש דעיניך מרבותיו דאין אדם דן ג"ש מעצמו וא"כ איך חזר בו לבסוף דא"כ קשיא האי ג"ש דעיניך למאי אתא ובשלמא אם נאמר דהא דקאמר ר"י סומא אין לו בשת היינו אפילו אם נתבייש א"ש דמוקי ג"ש להכי אבל למ"ש התוספות לעיל דבנתבייש מודה קשיא ויש ליישב:

נמרא אמר ר' יוסף מריש ה"א וכו' מ"ט דלא מפקידנא ועבידנא וכו'. וכתבו תוספות בסוף ר"ה דמכאן מוכח דמי שאינו מחויב בדבר ועושה אפ"ה יכול לברך ולא אמרינן דהוי ברכה לבטלה דא"כ אמאי קאמר ר"י דהוי עביד י"ט דלא מיפקד ועביד ות"ל שהיה מפסיד שכר כל ברכות המצוות אע"כ שהיה יכול לברך ע"ש באריכות דף ל"ג:

במשנה החובל בע"ע חייב בכולם חוץ מן השבת בזמן שהוא שלו. ויש לדקדק לדברי הגורסים לעיל הקוטע יד ע"ע של חבירו קאמר רבא נותן הכל לעבד וילקח בהם קרקע והיינו אפילו שבת קטנה וא"כ ה"נ כשחבל בו הוא עצמו למה לא יתן לו השבת קטנה המגיע לחלקו וילקח בו קרקע אמנם לפמ"ש שם הטעם שיש לעבד חלק בשבת היינו משום דמאן יימר שהיה הרב משתמש בו כל הימים וכמ"ש שם באריכות אם כן מה"ט לא מצינו לאפוקי ממונא מן הרב מספק כשחבל בו בעצמו:

תוספות בד"ה בעבד כנעני וכו' וא"ת והא ברפואתו חייב כדאמר פ"ק דגיטין עכ"ל. ויש לדקדק דמאי ראיה מייתי דודאי התם אמרינן שפיר כיון שהחובל נותן ריפוי ע"כ היינו כדי שיתן להרופא שהרי אפילו אם הנחבל אומר הב לי לדידי ואנא מסינא נפשאי יכול לעכב כדלעיל וא"כ מקשה שפיר רפואתו דיליה הוא דבעי אתסויי ביה אבל הכא כשחבל בו רבו מאי פשיטותא שחייב לרפאותו דלמא פטור לגמרי אפילו לרפאותו ואין זה תימא שהרי מצינו שאפילו אם הרג עבד כנעני שלו אקיל רחמנא לגבי שישנו בדין יום או יומים ונתן טעם כי כספו הוא ואם כן י"ל דה"ה לענין חבלה ועוד דבהדיא כתב הסמ"ע בסימן ת"כ ותכ"ד שאינו חייב מלקות על הכאת עבד כנעני שלו ע"ש וכ"נ מל' הרמב"ם והטור ועוד שיש לפוטרו מהקישא דקרא דאיתקש שבת לריפוי וכל שאינו חייב בשבת אינו חייב בריפוי כדלעיל ואם נאמר שזהו באמת בכלל מה שכתבו בסוף שיש לחלק בין חובל בעצמו לחבלו בו אחרים וכו' א"ש אבל אין הל' משמע כן ומלשון הטור ודאי יש לדקדק שאם חבל בו בעצמו אינו חייב אפילו ברפואתו:

בא"ד וא"ת ותפשוט ממתני' דיכול הרב וכו' וי"ל דהכא מיירי בזן את העבד עכ"ל. ויש לתמוה מאי ס"ד דלא איירי בהכי הא בהדיא דחה התם מלתא דרבי יוחנן ומוקי ליה ג"כ במעלה מזונות כי היכי דלא תפשוט שיכול הרב לומר וכו' וא"כ מאי אולמא הא דמתני' וי"ל דהיא גופא קשיא להו להתוספות מעיקרא דבעי התם למיפשט מדרבי יוחנן אמאי לא פשיט ממתני' דהכא וע"ז תירצו דמתני' דהכא וודאי מיירי בזן את עבדו דהכי אורחא דמלתא אבל התם מלתא דר"י משמע ליה דלא איירי כשרבו מעלה לו מזונות מדנקט בהדיא ואותו עבד ניזון מן הצדקה כדאיתא שם כנ"ל והמשך קושיית התוספות עיין במהרש"א:

נמרא בעי מיניה ר"א מרב החובל בבת קטנה וכו' ויש לדקדק אי נקט קטנה דוקא ולאפוקי נמי נערה דכיון שאינו יכול למוכרה ממילא אין הנזק דאפחתה מכספה של אב או דלמא דנערה נמי נזקה לאביה כיון שיכול למוסרה לקידושין ונקט קטנה למעוטי בגרות ונ"ל דדבר זה תלוי בסברת התוס' לקמן אם נפרש דעיקר האיבעיא היינו על פחיתת הכסף של קידושין ממילא דנערה נמי דינה כקטנה ואם נפרש כאידך תירוצא דהאי אפחתה מכספה היינו פחיתת המכירה עד שעת בגרות ממילא דנערה כיון שאין האב יכול למכרה נזקה לעצמה ותמיה ששום פוסק לא כתב כלום בזה וק"ל:

שם חבלה למי ונראה דהאי חבלה למי לא קאי אלא אנזק לחוד אבל צער וריפוי ובשת פשיטא ליה לר"א דהוי לעצמה וכדמשמע לקמן בהדיא דאפי' ר"א גופא לא קמיבעיא ליה אלא חבלה דאפחתה מכספה והיינו נזק לחוד ואפשר דמשבת נמי מיבעיא ליה דהיינו נמי בכלל אפחתה מכספה אבל צער וריפוי ובשת ודאי פשיטא ליה ובזה הסכימו כל הפוסקים וק"ל:

תוספות בד"ה כיון דאקני ליה רחמנא כו' פירש בקונטרס דכתיב בנעוריה כו' וקשה דבריש פ"ק דקידושין אמר דההיא בהפרת נדרים הוא דכתיב עכ"ל. ולפענ"ד דברי רש"י ז"ל מוכרחין כאן לפי סברת בעל האיבעיא דאי ס"ד דאסיק אדעתיה הך סוגיא דקידושין דא"כ ע"כ מעשה ידי בתו נופא דלאביה לא ילפינן אלא מהקישא דבתו לאמה א"כ מאי קמיבעיא ליה חבלת בתו למי מי עדיף בתו גופא מאמה דפשיטא לן דלעצמה כדתנן במתני' דהכא דאפילו חבל בע"ע שלו חייב ליתן הכל חוץ משבת ור"א גופא מותיב לרב בסמוך מהך מתניתין אלא ע"כ דר"א בעל האיבעיא לא אסיק אדעתיה הקישא דאמה אלא ילף לה מקרא דבנעוריה ולפ"ז אה"נ דבתו עדיפא מאמה. ורב משני ליה הך סברא גופא דלא זיכתה תורה לאב אלא שבח נעורים בלבד מסברא דנפשיה מהקישא דבתו לאמה כנ"ל ועיין מה שאכתוב לקמן במימרא דר"י ומכ"ש דא"ש טפי למ"ש לעיל דעיקר מילתא דרב דאמר לא זיכתה תורה לאב אלא כו' מהקישא דבתו לאמה דייק לה א"כ ע"כ עיקר מיעוטא דכוותיה קא ממעט דאפילו עד שעת בגרות לא זיכתה תורה לאביה שבח חבלה:

דף פז:

תוספות בד"ה א"ל לא זכתה תורה לאב וכו' וא"ת והיכי פליגי רב ור"ל אר"י והא בריש נערה משמע בברייתא דחבלה דפצעה בפניה הוי לאב עכ"ל. האי לישנא דפצעה בפניה אינו מלי הברייתא אלא ר"י בר חנינא מוקי לה הכי ובברייתא לא נזכר אלא שאין מוריש זכות חבלות של בתו לבנו וא"כ יש לדקדק מאי קושיא לרב דלמא רב מוקי לה בשבת והטעם משום דמעשה הבת נמי אינה של אחים כשמעתיה דרב התם אבל האב גופא ודאי זוכה בשבת כיון דמעשה ידיה שלו אבל בנזק דאפחתה מכספה לעולם דאב נמי לא זכה ויש ליישב וע"ש:

בא"ד וי"ל דהתם מיירי בפחיתת כסף שעד ימי בגרות עכ"ל. והא דמקשה בסמוך מדקתני ולא עוד אלא אחרים שחבלו בה חייבים ליתן לאביה ולא מוקי לה בפחיתת כסף שעד ימי בגרות או בפחיתתה לקידושין לאידך תירוצא י"ל דמשמע ליה דחייבים ליתן לאביה כהנהו חייבים דאיירי בריש והתם וודאי לא איירי בכה"ג דהא בנו קתני וק"ל:

בפרש"י בד"ה מן השבת בזמן שהוא שלו ולא בעבד דאחר דנותן שבתו לרבו עכ"ל. נראה מפירושו בגרסת הספרים לעיל גבי הקוטע יד ע"ע של חבירו נותן הכל לרבו והוכרח כאן לפ' כן דבלא"ה לא הוי מצי לאקשויי הכא מידי דכיון דבעבד גופו יש חילוק בין חבל בו הוא שאינו נותן לו שבת ובחבלו בו אחרים נותן אפילו השבת לעבד וילקח בהן קרקע א"כ מאי מקשה אדרב דאיירי בחבלו בה אחרים ולפרש"י ניחא דמשמע דהא בהא תליא לענין שבת כיון דמטעם מעשה ידיה נגעו בה מיהו לפי' המפרשים לעיל הכל לעבד נמי יש ליישב עפמ"ש שם הטעם וזה לא שייך בבת דאפילו מציאתה לאביה עיין מ"ש לעיל באריכות ואין להאריך כאן:

גמרא איתיביה החובל בבנו גדול וכו' מעיקרא ה"ל לאקשויי מהאי דהוי בתו אבתו ולמ"ש בסמוך בל' התוספות יש ליישב דמעיקרא ס"ד דרב בשבת נמי סבר דלעצמה והיינו מלישנא יתירא דרב דקאמר לא זיכתה תורה אלא שבח נעורים וא"כ ע"כ האי ברייתא דכתובות שהביאו התוספות איירי בפחת הקידושין או פחת המכירה עד שעת בגרות כמ"ש תוספות וא"כ ה"נ דנקט בברייתא חייבים ליתן לאביה היינו נמי בפחת הנזק כה"ג וא"כ לא קשה לרב ועוד דאדרבה אידך ברייתא מסייע ליה דקתני החובל בבנותיו של אחרים קטנים יעשו להם סגולה וא"כ קשיין ברייתות אהדדי וע"כ הייתי מחלק בין פחת הקידושין וכו' אבל עכשיו דקאמר דמודה רב בשבת וא"כ ע"כ האי לישנא יתירא דרב דקאמר לא זיכתה התורה אלא שבח נעורים אתי למעט אפילו מה שהיא נפחתת לקידושין וברייתא דכתובות לא קשיא לרב דמוקי לה בשבת א"כ מקשה שפיר והא דלא ניחא ליה נמי לאוקמא האי ברייתא דהכא בשבת היינו משום דבע"כ איירי כשאינה סמוכה על שלחנו כדמוקי לה בסמוך ואם כן ס"ד דשבת ודאי דידה הוי דבעי מזוני והמתרץ השיב דאפ"ה מיתוקמא בשבת ולהעדפה כדמסיק וממילא בזה נתיישב הא דלא מקשה ברייתות דבסמוך אהדדי בלא מימרא דרב והיינו משום דהוה ידע לחלק בין סמוכה על שלחנו אלא למאי דמוקי לה בשבת מקשה ומכ"ש דא"ש לשיטת הרא"ש והרמב"ן דלמסקנת הש"ס לחלק בין גברא קפדנא אידחי נמי תירוצא דאביי דקאמר מודה רב בשבת עין בדבריהם ודו"ק:

שם ה"נ בשבת ולפ"ז הא דקתני ברישא החובל בבתו הקטנה פטור היינו נמי משבת לחוד אבל באינך חייב וכ"נ מלשון התוס' לקמן ומלשון הרא"ש וכ"כ הרמב"ם להדיא דחובל בבתו חייב בצער וריפוי ובשת אם אינה סמוכה על שלחנו והיינו לשיטתו דפסיק כר"י וממילא דה"ה לרב אפילו בנזק ועיין ברמב"ן ובספר המלחמות שהאריך מאד ועיין עוד מזה בסמוך:

תוספות בד"ה והא מציאה כו' אבל לשמואל כו'. ולפע"ד דאף לשמואל מקשה שפיר ממציאה דנערה דלא שייך טעמא דמרצה אלא משום איבה וכן כתבו התוספות עצמם להדיא בכתובות דף מ"ז ע"א ד"ה משום איבה ודו"ק:

תוספות בד"ה וקתני ולא עוד וכו' וא"ת מאי קושיא הא אוקמא קמייתא בשבת עכ"ל. כוונתם נראה דכיון דאיירי בשבת לחוד י"ל דלא שייך כיון דמעלמא אתי להו לא קפיד דבמה שהתורה זיכתה לו לאו בקפידא תליא מלתא וע"ז תירצו בתירוצם הראשון דכיון דנקט לבניו ובנותיו הקטנים של אחרים בחד בבא א"כ משמע דבחד גוונא נקט להו ואם כן כמו דבבנו יעשה סגולה היינו כל ה' דברים דלא שייך לחלק ה"ה בבתו הקטנה נמי בכל ה' דברים יעשה סגולה אפילו שבת ואם כן מוכח להדיא דאף במה שהתורה זיכתה לו לא קפיד לכך מקשה בגמרא שפיר אמאי דקתני ולא עוד ומשני בגמרא שאני התם דגברא קפדנא הוא שהרי אינן סמוכים על שלחנו לכך קפיד אפילו במידי דאתא מעלמא והיינו במה שהתורה זיכתה לו אבל במידי דלית ביה זכיה בגווה לא איכפת לן בקפדנותו ותדע דהא בבנו הקטן אמרינן דיעשה סגולה אף על גב דקפדנא הוא ולפ"ז מוכח להדיא דהא דאמרינן החובל בבתו הקטנה פטור היינו נמי משבת לחוד אבל בשאר דברים חייב כיון שאינן סמוכים על שלחנו דאף על גב דבמידי דחסר אמרינן דקפיד מ"מ כיון דלית ליה זכיה בגוויה אלא בשבת לחוד לרב ובנזק נמי לר"י ובאינך ודאי לא איכפת לן בקפדנותו ואין להקשות דא"כ לא הוי דומיא דרישא דחובל בבנו דהוי ע"כ בכל ה' דברים לא איכפת לן אי לא הוי דומיא כיון דלא נקט להו בחד בבא כנ"ל פי' הסוגיא לדברי התוספות להאי תירוצא קמייתא והרמב"ן בספר המלחמות פירש כל הסוגיא בע"ש ובברייתא בתרייתא דמיירי בסמוכים על שלחנו אמרינן להאי תירוצא דחובל בבניו ובנותיו של עצמו פטור מכל ה' דברים והיינו מתקנת חכמים משום איבה כמו במציאה אבל לתירוץ השני של תוספות אפילו בסמוכים על שלחנו וחבל בהם הוא עצמו לא שייך לפטרו אלא משבת לחוד ועיין מה שאכתוב מזה בסמוך מיהו הרמב"ן הביא תוספתא דאיתא להדיא החובל בבניו ובנותיו פטור מכולן ודו"ק:

גמרא אמרי התם דגברא קפדנא וכו' כתב הרמב"ן דלפ"ז לא צריכינן תו תירוצא דאביי לעיל לאוקמי ברייתא בשבת דוקא אלא אפילו בכל ה' דברים והיינו משום דגברא קפדנא הוא ואפ"ה לא תקשי לרב דרב איירי נמי מגברא דלאו קפדנא לכך אמר דהכל לעצמה חוץ משבת ע"ש באריכות אבל זו הסברא דחוקה דמהיכא תיתי נאמר דמשום דגברא קפדנא הוא נזכה אותו במה שאין לו שום זכות כלל מן התורה ואינן סמוכים על שלחנו והוא נתן טעם לדבר כדי שלא ימסרה למנוול ומוכה שחין ועמ"ש בסמוך:

שם ור"י אמר אפילו פציעה וכו' לכאורה נראה דכל הסוגיא מיתוקמא לר"י בנזק ושבת כמו לרב בשבת לחוד ובריית נמי בהכי מיתוקמא כדמעיקרא דקמייתא באין סמוכין על שלחנו והא דאחרים שחבלו חייבים ליתן לאביה היינו נזק ושבת משום דקפדנא הוא ובריית בתרייתא בסמוכים על שלחנו והא דקתני קטנים יעשו סגולה אפילו נקבות היינו משום דלאו קפדנא הוא ומחיל במידי דאתא מעלמא ולא חסר אלא דלפ"ז קשה לתירוץ השני של התוספות לעיל דמטעם סמוכים על שלחנו לא שייך לפטור אלא משבת לחוד וא"כ ע"כ הא דקתני בברייתא החובל בבניו של עצמו פטור היינו משבת לחוד וא"כ לא הוי דומיא דבנותיו דוודאי פטור נמי מנזק לר"י כיון שהתורה זיכתה לו בחבלו בה אחרים כ"ש בחבל בה הוא עצמו ובמידי דחסר וודאי קפיד ודוחק לומר דלתירוצם השני לא איכפת לן אי לא הוי דומיא ואף ע"ג דבחד בבא נקט להו. אמנם כן מדברי כל הפוסקים וביותר מל' הרי"ף והרמב"ם שלא חילקו כלל בין גברא קפדנא או לא צ"ע כיון שכן עולה מתוך הסוגיות ובריית לא מיתרצין בע"א לכך נלע"ד דלר"י לא צריכינן לחלק כלל בין גברא קפדנא או לא אלא נקטינן כללא כתירוצא קמייתא לחוד דכשאינן סמוכין על שלחנו וחבל בהם הוא עצמו חייב אבל כשסמוכים על שלחנו וחבל בהם פטור לגמרי והיינו מתקנת חכמים משום איבה כמו מציאה אבל כשחבלו בהם אחרים אין חילוק בין סמוכים לשאינם סמוכים לא לענין צער וריפוי ובשת דבשניהם הכל לעצמן כיון דמעלמא אתו ע"י צערא דגופא ואיהו לא חסר מידי ודאי מחיל אפילו סמוכים על שלחנו ומכ"ש כשאין סמוכים דמהיכא תיתי יזכה בהם ובהכי איירי ברייתא בתרייתא דקתני קטנים יעשו סגולה והיינו כ"א במאי דשייכי מריפוי וצער ובשת הכל לעצמן בין זכרים בין נקיבות אלא דבזכרים אפילו נזק ושבת לעצמו אבל בבת הנזק ושבת לאביה דבכה"ג ודאי קפדי אינשי דמידי דחסר בה מיקרי שבת דהא בעי למיזיינה ומהעדפה לא איירי

אליבא דר"י ונזק נמי חסר בה דהא אפחתה מכספה ממש הן לענין קידושין הן לענין אם רוצה למכרה ואף על גב דלא הוי נקיבות דומיא דזכרים לא איכפת לן כיון דלא קתני הכא חיובא ופטורא אלא יתן מיד ויעשו סגולה ממילא ידעינן דכ"א במאי דשייך וכזה כתבו הרבה מהמפרשים וכל הא מלתא אפילו באינן סמוכים אלא דאפ"ה צריך לאוקמא האי ברייתא בסמוכים משום סיפא דקתני בבניו ובנותיו פטור והיינו בסמוכים דוקא ומכל ה' דברים כדכתיבנא אבל ברייתא קמייתא איירי באינן סמוכים לכן קתני דחובל בבנו חייב בכל דליכא שום טעמא למיפטריה ובבתו קתני פטור והיינו מנזק לחוד לר"י דעיקר חיוב חבלה סתם היינו נזק ופטור משום שהתורה זיכתה לו ומידי דחסר בה הוי וע"ז מסיק ולא עוד אלא אפילו אחרים שחבלו בה צריך ליתן לאביה והיינו נמי נזק שהתורה זיכתה לו דאף על גב דמעלמא אתיא מ"מ קפדי אינשי כיון דאפחתה מכספא ממש מידי דחסר בה מיקרי אבל שבת בין חבל בה הוא ובין חבלו בה אחרים יתן לה דהא בעיא מזוני כיון דאינה סמוכה על שלחנו ובזה נתיישב הכל לר"י ולא צריך לחלק בין גברא קפדנא וכמו שכתבתי הוא ממש דעת הרמב"ם למאי דקי"ל כר"י. והא דמקשה בגמרא מדקתני אחרים שחבלו בה חייבים ליתן לאביה דמשמע דאע"ג דלא חסר בה קפיד ולא אמרינן דשבת מידי דחסר בה מיקרי היינו לרב דוקא דלדידיה ע"כ ברייתא קמייתא דקתני חייבים ליתן לאביה לא איירי אלא בשבת לחוד דהא נזקה לעצמה וע"כ נמי דלא איירי בשבת גרידא דהא לעצמה בעיא למיתב כיון שאינה סמוכה על שלחנו אע"כ דלהעדפה קאמר וע"ז מקשה שפיר דלענין העדפה וודאי לא קפדי אינשי כיון דלא חסר בה דהא מדידה קא מיתזנא ומעלמא אתי לה ואין לו שום היזק דבלא"ה נמי אין יכול לכופה להעדפה לכך הוכרח לחלק בגמרא ולומר דגברא קפדנא קפיד אפילו בכה"ג אבל לר"י דמוקי ברייתא קמייתא דחייבים ליתן לאביה אנזק לחוד כדכתיבנא ומהעדפה לא איירי כלל וא"כ מנזק לא שייך להקשות דלא קפיד דודאי קפיד כיון דאפחתה מכספה כ"ז נ"ל ברור בע"ה בסוגיא דשמעתין ונתיישב הכל בעז"ה וכל לשון הפוסקים וכן הרא"ש דמחלק בין גברא קפדנא כנראה מדבריו והיינו נמי בהעדפה דאיירי בה אבל בנזק לא מחלק ולא מצאתי מי שמחלק והיינו נמי כדכתיבנא דנזק מידי דחסר בה מיקרי וכ"ע קפדי בה ועל לשון הרמב"ן לא יכולתי לעמוד על תוכן דבריו בזו הסוגיא מחמת שדברי בעל המאור נשמטו מספרי הדפוס ודוק היטב כי נכון הוא. מיהו בחידושי כתובות דף מ"ו העליתי דע"כ אב יכול לכוף את בתו למעשה ידיה מהקישא דבתו לאמה לרב מיהו בלשון התוספות כתבתי שם דדוקא בניזונית הוי דאורייתא אבל באינה ניזונית לא הוי אלא מדרבנן והוי דומיא דשאר ז' דברים וכל זה אליבא דרב משא"כ אליבא דרבי יוחנן יש לומר דמסתמא ס"ל כרבי אליעזר דלית ליה הקישא דבתו לאמה אלא מקרא דבנעוריה יליף והיינו טעמא דרבי יוחנן דמחייב אפילו בנזק משום דבתו עדיפא מאמה ולפ"ז לרבי יוחנן הוי העדפה מדאורייתא לאב מכל שבח נעורים וא"כ שפיר יש לחלק בין נזק לשאר דברים ודוק היטב שהוא כפתור ופרח ליישב שיטת הרמב"ם והטור וק"ל:

דף פח.

בפרש"י בד"ה יצא עבד שאין לו אחוה עם ישראל שאין בא בקהל עכ"ל. והקשה הת"ח א"כ ממזר ופצוע דכא וכל הפסולים לבא לקהל לא יהיה להם בשת. ולענ"ד לק"מ דמ"ש רש"י שאין בא בקהל כוונתו דמשום שאינו בא בקהל ממילא א"א לעבד בשום ענין להיות לו אח ישראל אף מן האם שהרי אסור בישראלית ובתו אסורה לישראל א"כ בכל זרע עבד עד עולם א"א להיות להם אח ישראל אבל כל הפסולים ודאי חזינן שיש להם אחים ישראלים וזה פשוט בכוונת רש"י וק"ל:

תוספות בד"ה יהא עבד כשר לעדות תימא הא ילפינן וכו' וכ"ת דאתי אחיו ומפיק מג"ש א"כ גם מק"ו נפיק עכ"ל. והטעם דלא אמרי' באמת אתי אחיו מפיק מק"ו או מג"ש היינו משום דלא משמע דאחיו הוא ריבוי לרבות עבד משום דאחיו הוא במצות דמ"מ אין לו אחוה כישראל גמור אלא סברת חכמים דאחיו אינו לא ריבוי ולא מיעוט כיון דאחיו הוא קצת ובכ"מ שאנו רוצים למעטו נגד הסברא חיצונה צריך קרא להכי מקשה הש"ס לרבנן מנ"ל דפסולין לעדות ומסיק דילף מק"ו וע"ז הקשו התוספות אמאי לא ילפינן מג"ש וכתבו דמג"ש לא שייך למילף והארכתי בזה כי היכי דלא תקשה אם כן לעיל לר"י דממעט עבד מבשת מאחיו אמאי לא אמרינן דיש לו בושת מג"ש דלה לה מאשה אבל לפי מ"ש לק"מ דכיון דלר"י אחיו מיעוט גמור הוא אתי האי מיעוט ומפיק מג"ש דלה לה ודו"ק. אמנם בעיקר קושיית התוספות נ"ל ליישב עפמ"ש בחידושי קידושין וגיטין דוודאי עיקר לה לה מאשה בשפחה כתיב ולא בעבד אלא דלענין מצות דמסברא יש לפטור בעבד דלאו בני ישראל נינהו ולא מיחייב אלא מג"ש דלה לה א"כ אין לחייבו אלא במה שהשפחה חייבת משא"כ לענין עדות לא שייך לפסול עבדים מג"ש דלה לה דלא כתיב אלא בשפחה כן נ"ל נכון ודו"ק:

תוספות בד"ה אלא תיתי מגזלן וכו' אין להקשות דנילף דממזר ופצוע וכו' שיהיו פסולים לעדות עכ"ל. והקשה הת"ח איך אפשר ללמוד בבנין אב כיון דלא משכחת צד השוה בכולם ע"ש ונ"ל דודאי שייך לומר הצד השוה שבהם שאינן ראוים לדון דיני נפשות דגזלן ועבד ואשה פסולים אפילו לדיני ממונות וממזר נמי פסול מיהא לדיני נפשות וכן פצוע דכא למאן דפוסל מי שאין לו בנים בסנהדרין:

נמרא לכתוב רחמנא לא יומתו אבות על בניהם מאי על בנים ש"מ וכו' ואין להקשות דהא בפ"ג דסנהדרין ילפינן מדכתיב בנים דבנים להדדי פסולים וכן מבנים לאבות ילפינן דבנים לעלמא פסולים והכל בפסול קורבה דמ"מ אף אי הוי כתיב אבות על בניהם נמי הוי דרשינן לכדהתם מדלא כתיב אבות על בן וכן בן על אבות דזה עיקר הילפותא דהתם וכן ליכא למימר דכולי להכא הוא דאתא למעט עבד דאכתי לכתוב אבות על בן ואפ"ה נמעט עבד מדלא כתיב על בנו דהכי לישנא דקרא לגבי פסול בן לאב כדקאמר הכא בעל בניהם אע"כ דתרתי שמעת מיניה וק"ל:

דף פח:

נמרא אמר רב יוסף בשלמא אי הוי תני איפכא וכו' וקשה ממ"נ מאי קסבר רב יוסף אי שמיעא ליה דר"י משמיה דשמואל ס"ל לגמרי כר"ל בדין קנין פירות א"כ אמאי דחי דמההיא ליכא למיפשט דמ"מ הא ס"ל לר"ל בכל דוכתא דקנין פירות לאו כקנין הגוף דמי דהא מייתי בפ' י"נ דפליגי ר"י ור"ל נמי במוכר שדהו לפירות לענין בכורים ואם נאמר דבהאי מלתא לחוד שמיעא ליה לר"י דשמואל ס"ל כר"ל והיינו משום דלישנא דמתני' דייקא כר"ל דנקט סתמא מכר הבן וכו' עד שימות האב משמע דכי מיית האב מיהו מכורים ל"ש אם מת הבן בחיי אב וכו' וכן משמע הלשון דקאמר זו אינו דומה למשנתינו משמע דאי הוי דמי' הוי פשיט לה שפי' ממתני' גופא ולא ממימרא דר"ל א"כ אכתי קשה דהא בפ' י"נ מסיק וצריכא דאי איתמר בההיא משום דאבא לגביה בריה אחולי אחיל וכו' א"כ אמאי מהדר ר"י אטעמא בהא דקאמר שמואל זו אינו דומה למשנתינו דלמא היינו טעמא דלא דמי דדוקא התם קתני במתניתין דכי מיית האב קנה לוקח אפי' מת האב בחיי הבן משום דאבא לגבי בריה אחולי אחיל וא"כ אמרי' דמסתמא כשנתן לבנו הקרקע נתן לו ג"כ חלק בגוף הקרקע שיוכל למכרה אבל הכא בשמעתין לא שייך ה"ט דלכאורה משמע דר' אבא לא היה אביו של ר' שמואל בר' אבא מהגרוניא אלא בנו חורגו היה שכן הל' משמע דקאמר והות נסיבא וכו' ועוד דקרי ליה רבי שמואל בר אבא מהגרוניא ולא קרי ליה ר"ש בריה דר' אבא ועוד דאף אם נאמר שבנו ממש היה אכתי לא שייך לומר אבא לגבי בריה אחולי אחיל שהרי הוא עומד ומערער משא"כ התם דאיירי שהאב מת ואנן הוא דאמדינן דעתיה ועוד דהכא רבי אבא גופא לא היה הנותן ולא שייך לומר שיפה כוחו כמו התם ויש ליישב דאף על גב דקאמר התם צריכי על שני הצדדים מ"מ פשיטא ליה לרב יוסף דהאי סברא דלגבי בריה נפשיה עדיף עדיפא יותר מסברת אבא לגבי בריה אחולי אחיל וא"כ סבר ר"י דאדרבא יש ללמוד בק"ו ומה התם דשייך לומר לגביה בריה נפשיה עדיף ליה וא"כ מסתמא כשנתן הגוף לבנו שייר לעצמו זכות בגוף שלא יוכל הבן למכור אפ"ה אמרינן דקנין הפירות של אב לאו כקנין הגוף דמי מכ"ש הכא דלא שייך לומר נפשיה עדיפא ליה ושייר לעצמו חלק בגוף שהרי אין לו שום חלק בגוף כלל בחיי אשתו ועוד שהוא לא היה הנותן ומה יש לו לעשות וא"כ פשיטא היה לנו לומר דקנין פירות שלו לאו כקנין הגוף דמי לכך מהדר רב יוסף אטעמא אחרינא דאינו דומה למשנתינו ודו"ק אח"ז מצאתי בתוספות פ' השולח שתירצו על קושייתם שהקשו ג"כ כאן דבאמת לא קי"ל כר"ל דק"פ לאו כק"ג דמי אלא דוקא בכותב נכסיו לבנו משום דאב לגביה בריה אחולי אחיל וזה ממש כדברי אלא דלפמ"ש דמסוגיא דשמעתין לא משמע כן א"כ א"ש שלכך לא הביאו התוספות כאן זה התירוץ ודו"ק:

תוספות בד"ה הכי אמר שמואל כו' וא"ת והיאך מצא ידיו ורגליו כו' וס"ל הכא דלאו כקנין הגוף דמי כו' וכן קשה לרבא עכ"ל. ולפמ"ש בסמוך לא הוי קשיא נמי קושיית התוספ' די"ל דוקא הכא קאמר שמואל דלאו כקנין הגוף דמי גבי מכר הבן משום דאבא לגביה בריה אחיל וכן בשמעתין נמי גרע כח הבעל משום דלא שייך למימר נפשיה עדיפא ליה כדכתיבנא אבל באחין מצי סבר דכקנין הגוף דמי משום דלא שייך לומר דמחלי להדדי ואדרבא שייך לומר נפשיה עדיפא דאלים כח הפירות דילי' ומכ"ש דלא קשה לרבא דהא לא פסיק הלכתא כר"ל בפרק החולץ אלא בהך דמכר הבן כו' וי"ל דלענין בכורים לא שייך כלל לומר דנפשיה עדיפא:

בד"ה באושא התקינו כו' וי"ל דאיצטריך להיכא דכתב לה כו' עכ"ל. בפ' החולץ ובפרק חזקת משני התוספ' שינויא אחרינא דקנין פירות דבעל לא חשיב כקנין פירות דעלמא ע"ש אבל הכא בשמעתין לא שייך לתרץ כן דבכולה סוגיא אמרינן דבכה"ג נמי שייך פלוגתא דר"ל ור"י וק"ל:

בד"ה אמר רב אידי כו' וי"ל דההיא אמנה ומאתים קאמר דפשיטא בהנהו דאפילו מכרה עכ"ל. ומה שלא כתבו דמנה ומאתים אינה יכולה למכור משום דאסור להשהות אשתו בלא כתובה דהא אמרינן לקמן מידי הוא טעמא אלא שלא תהא קלה בעיניו להוציאה א"כ מה"ט תוכל למכור דאי מגרש לה אתי הלוקח וגבי לכתובתה מיניה וק"ל:

דף פט.

בגמרא אמר אביי כו' טובת הנאה לאשה הוי כו' ומסיק רבא טעמא משום דפירא דפירא לא תקינו ליה רבנן וכתבו התוספות דהאי פירא דפירא לא דמי לאותן דמס' כתובות דהתם אמרינן דילקח בהם קרקע והבעל אוכל פירות משא"כ הכא אין לבעל בהם כלום וכתב מהרש"א הטעם משום דלית ליה פסידא לבעל ומעלמא אתי ע"ש באריכות ולפ"ז לא היה צריך אביי לחלק בין נ"מ לנצ"ב לדחויי דליתא לתקנת אושא אלא המ"ל בפשיטות דהא דלא אמרינן דתזבין כתובתה לגמרי היינו משום דמצי למימר אי הוית מזבנית לכתובתיך בעל הוי שקיל מינך דלה"ט משמע דדמי הכתובה גופא ודאי לבעל הוי דלא הוי פירא דפירא ונהי דמעלמא אתי מ"מ אית ליה פסידא לבעל כיון שע"י כך מפקעת ירושתו ממנו משא"כ בטובת הנאה דכתובה ומיהו יש לדחות כיון דבכה"ג דינו שילקח בהן קרקע והבעל אוכל פירות א"כ אותן מעות יש להם לעדים זוממין לשלם כמה אדם רוצה ליתן שיהיה הקרקע שלו לעולם והפירות לאחר מיתה וזה שוה יותר מדמי טובת הנאה גרידא ועוד יש לתרץ בענין אחר אבל אי קשיא הא קשיא בסמוך דמקשה אמתני' דהחובל תזבין נ"מ ותתן ליה אי ליתא לתקנת אושא ומאי קושיא הא אי תזבין לנ"מ סוף סוף הבעל שקיל מינה המעות ולא הנחבל דהא משועבדים לבעל לאכול מהם הפירות כמו בנכסי מלוג עצמן מיהו י"ל דמ"מ דייק שפיר מדנקט במתני' פגיעתן רעה ולא שקיל מידי אלא לכשתאלמן או תתגרש ואי ס"ד ליתא לתקנת אושא אף אם תמות היא בחיי בעלה אתא הנחבל וגובה דמי נזקו מנ"מ שלה כיון שהם משועבדים לו ונהי דבחיים לא הוי מצי שקיל משום פירות דבעל אבל לאחר מותה לא תקנו לו פירות אע"כ דאיתא לתקנת אושא דבעל הוי כלוקח ראשון וא"כ הוא קודם לשיעבודו של הנחבל אלא מל' הגמרא דקאמר ותזבין נ"מ ותתן ליה לא משמע כן לכך נראה דמאן דס"ל טובת הנאה לאשה מטעמא דפירא דפירא ה"ה בנ"מ גופא ובנצ"ב נמי שייך ה"ט דמאן דס"ל שתוכל למכרם הדמים לעצמה לגמרי ואף על גב דאית ליה פסידא לבעל שמפקעת ירושתו לא איכפת לן בזה ומה"ט גופא דלא תקנו לו פירות לאחר מותה ומ"ש מהרש"א דבאית ליה פסידא תליא מלתא היינו אי אית ליה פסידא בחיי אשתו דוקא משום איבה כנ"ל ודו"ק:

שם ואי ס"ד ליתא לתקנת אושא תזבין נ"מ ותתן ליה. ויש להקשות למאי דמוקי בסמוך למתני' כר' מאיר ומשמע מל' התוספות ד"ה כל לגבי בעלה כו' דהכי מסקנא דמלתא דכר' מאיר אתיא א"כ מאי דייק כאן דאיתא לתקנת אושא דהא שמעינן ליה לר"מ לקמן דס"ל ק"פ כק"ג דמי וא"כ אי נמי ליתא לתקנת אושא אינה יכולה למכור הנ"מ משום ק"פ דבעל וכמ"ש התוספות לעיל ד"ה באושא התקינו ויש ליישב משום דלהא מלתא לא ניחא לתלמודא לאוקמא כר"מ לענין ק"פ כיון דהוי דלא כהלכתא דהא קי"ל כר"ל דלאו כקנין הגוף דמי אבל באסור להשהותה סתם ר' כוותיה משום דהכי הלכתא ודו"ק:

בגמרא ולימא נהי נמי דאיתא לתקנת אושא כו' תיזבין נכסי מלוג בטובת הנאה ותתן ליה כו'. ולפענ"ד יש לתמוה טובא אהא דמשמע הכא בפשיטות דאפילו אי איתא לתקנת אושא ולא מצי מזבנא לנכסי מלוג לגמרי אפי' הכי מצית לזבנה מהשתא בטובת הנאה דהיינו לכשתאלמן או תתגרש ולכאורה הוא נגד סוגית הש"ס דמסכת כתובות פ' אף על פי דף נ"ט ש"ס ערוכה בסוגי' דאמרה יקדשו ידי לעושיהן ולפי המסקנא שם דהדר ביה הש"ס מההיא אוקימתא דיקדשו ידי לעושיהן לכי מיגרשא דלמאי דקיי"ל אין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם ולא מצי מקדשו להו

מהשתא לא חיילי אף לכי מיגרשא דאף על גב דגופה שלה כיון דפירות דבעל הוי אינו חל כיון דאין בידה לגרש את עצמה לעולם וא"כ ה"נ דכוותיה דבכל הש"ס משמע בפשיטות כיון דאין אדם מקדיש דבר שלב"ל כ"ש דאין אדם מקנה דשלב"ל וחזרתי על כל הצדדים למצוא מקום יישוב לדברי אלה ולא מצאתי דהא בהדיא מדמיא לה הש"ס מעיקרא להההיא דשדה ואפ"ה אסיקנא בקושי' משום דאין בידה להתגרש וא"כ ה"נ דכוותיה (ולכאורה נ"ל ליישב דשאני סוגיא דהכא כיון דמשועבדת מדר' נתן ואנן קיי"ל דאף על גב דאין אדם מקנה דשלב"ל אפ"ה משועבד מדרבי נתן אלא דלפ"ז תקשה מיהת לשיטת הפוסקים דהיכא דשייך שיעבודא דרבי נתן אינה יכולה למחול ומפרשי ליה לסוגיא דהכא בענין דלא שייך שיעבודא דר' נתן כמו שכתב הש"ך בשם הפוסקים כ"א לפי שיטתו וא"כ הדרא קושיא לדוכתיה) והנראה לפענ"ד בזה משום דקושיית הש"ס דהכא דקאמר ולטעמיך היינו לטעמא דר"פ ורב הונא בריה דרב יהושע דאיירי בה בהך סוגיא דתנינא לתקנת אושא ור"ה בריה דר' יהושע גופא הוא דמוקי לה התם באומר יקדשו ידי לעושיהן ורב פפא אסיק לה לאוקמי אוקימתיה דר"ה ברדי' דנהי דאין אדם מקנה דבר שלב"ל היינו היכא שאין הגוף והפירות בידו משא"כ באקדשה ידיה נהי דהפירות לבעל כיון שהגוף שלה שפיר מקדשה דשלב"ל וה"ה הכא נמי דכוותיה דמצית מזבנה לה ודו"ק. ובזה ניחא ל' רש"י דמשנתינו והביאו הגהת הרא"ש לפסק הלכה דאוקי מתני' בדאית לה נכסי מלוג ולכאורה הוא נגד הש"ס ולפמ"ש א"ש דדבריו עולה כהלכה לפי מאי דמסיק הש"ס התם דליתא להך אוקימתא דר"פ ור"ה ברדי' דיקדשו ידי לעושיהן והיינו משום אתקפתא דרב אשי דאין בידה לגרש את עצמה לעולם מש"ה לא מצי מקדיש להו ה"ה הכא דלא מצית מזבין להו ונראה דמש"ה השמיטו הרמב"ם והרי"ף ז"ל ומפרשי מתני' בכל ענין ודברי החולקין צ"ע אם לא שנאמר דס"ל דסוגיא דהכא לא איירי מצד המכירה אלא מצד השיעבוד ושיעבודא ודאי חל אפילו על דשלב"ל מצד שיעבוד הנחבל אלא דלפ"ד הא נמי ליתא דהא מסיק הש"ס בסמוך דטובת הנאה לא דמי לשאר שיעבוד גמור דמילי נינהו משום דשיעבוד לא הוי אלא בדבר שהוא עומד בשווי' ממש משא"כ בדבר הספק כטובת הנאה הוי מילי ולא חל השיעבוד דטובת הנאה ודאי לא הוי ממון גמור אלא דהש"ס מקשה בסמוך מילי דמזבין בדינרי נינהו ולפמ"ש בסמוך שאינו ראוי למכור משום דבשלב"ל תו לא הוי מילי דמזבין בדינרי וממילא נמי לא חל השיעבוד ודוק היטב:

שם ותזבין כתובתה בטובת הנאה כו' ולמאי דפרישית בסמוך ה"נ לא הוי מקשה הש"ס מידי למסקנא דפרק אף על פי למאי דמסקינן התם דכל דלא מצי מזבין לה מהשתא לא מצית נמי לזבין לכשתאלמן או תתגרש אלא דהאי שקלא וטריא נמי לר"פ ולר"ה בריה דר"י קיימי משא"כ אליבא דהלכתא במסקנא דהתם בלא"ה לא מצי מזבין אף על גב דבכמה דוכתי אשכחן דאשה מוכרת כתובתה לאחרים היינו במשכון או בשוויה דלא מצי למיהדר כמו שכתבו תוספות אבל בקושיית הש"ס דהכא א"א לומר כן כמו שכתבו התוספות דאין ב"ד יכולין לכופה לענין מחילה:

שם ותזבין כתובתה בטובת הנאה ותתן ליה. האי לאו בתקנת אושא תליא מלתא ובפשיטות הוי מצי לאקשויי אמתניתין ואפשר דקאי למאי דדחי בסמוך ולטעמיך תזבין לנ"מ ותתן ליה דמשמע דפשיטא לתלמודא דטובת הנאה לאשה הוי ולא לבעל א"כ מקשה שפיר תזבין לכתובתה בטובת הנאה אבל בלא"ה היה אפשר לומר דהא דלא מזבנית כתובה בטובת הנאה היינו משום דלבעל הוי וממתניתין דמכות אין ראיה די"ל שאני התם משום רווח ביתא וק"ל:

שם אמרי כל לגבי בעלה ודאי מחלה. נראה דאפ"ה צ"ל דאיירי באשה שאין לה נ"מ דאי יש לה תזבנה לנ"מ בטובת הנאה ותתן לו כ"כ הרא"ש להדיא והטעם נ"ל דדוקא בכתובה שייך מחילה כיון שהכתובה חוב הוא על הבעל וה"ל כמוכר שטר חוב שיכול למחול אבל בנ"מ ובנצ"ב שגוף הקרקע שלה לא שייך מחילה ואין לחוש נמי שתתן לבעלה במתנה דודאי לא תחול המתנה כיון שהמכירה קדמה להו ובחנם השיג בשלטי הגבורים על הרא"ש:

תוספות בד"ה כל לגבי בעלה כו' וא"ת כיון דאתיא כר"מ כו' א"כ לא תהא רשאי למחול כו' כדאמרינן המוכר ש"ח וחזר ומחלו כו' עכ"ל. וקשיא לי דמ"מ מאי קושיא דלמא הכא לא שייך דינא דגרמי כיון שאינה מוכרת מרצונה אלא דקושיית הגמרא שיש לב"ד לכופה שתמכור כדי להגבות לנחבל וע"ז מצינן שפיר למימר שאם יהיה הדין כן לכופה אז תמחול לבעלה מיד אחר החבלה וא"כ לא תוכל למכור אח"כ כתובתה בטובת הנאה כיון שכבר מחלה וא"כ לא שייך הכא כלל דינא דגרמי כמו במוכר שטר חוב ואף על גב דלשון הגמרא משמע שתמחול אחר המכירה היינו לפי לשון המקשה אבל באמת ממילא מתורץ הכא הכל כדכתיבנא וצ"ע:

בא"ד ומיהו מצי למימר דאפילו הכי לא תחוש ותמחול כו' אע"ג דלכשתאלמן כו' מכל מקום חשיב ליה אטרוחי בי דינא עכ"ל והתמיה מהרש"א אמאי חשיב ליה אטרוחי ב"ד כיון שהנחבל גובה חובו מיד והלוקח נמי אדעתא דהכי לקחה כדי שיגבה לאחר שתתאלמן או תתגרש ואם כן עכשיו נמי שתמחול אכתי יגבה לכשתאלמן או תתגרש מדינא דגרמי ע"ש באריכות וכתב ליישב בדוחק גדול. ולענ"ד דלק"מ דודאי אם תמחול מפסדינן להההוא גברא בידים דנהי שלקחה מתחלה לגבות כשתתאלמן או תתגרש מ"מ באותו פעם יגבה כל דמי הכתובה בבירור אבל כשתמחול לבעלה ותפסיד כתובתה נהי דחייבת לשלם מדינא דגרמי מ"מ הרי אין לה לשלם ולכשתאלמן או תתגרש נמי לא תשלם שהרי אין לה לא כתובה כיון שמחלה ולא נ"מ דבכה"ג איירי מתני' ואי משום דלכשתתאלמן או תתגרש שמא תתעשר או יפלו לה נכסים ממקום אחר הא לא שכיחא ומאן יימר ועוד שמא תחזור ותנשא לבעל וא"כ ודאי מפסיד הלוקח ובכה"ג לא הוצרכו התוספות לפרש אלא דעיקר קושייתם היה מהיכא תיתי נאמר שתמחול ולא תחוש לעצמה שתצטרך לשלם לבסוף מדינא דגרמי ע"ז כתבו התוספות שפיר שהיא אינה חוששת בזה כיון שאין לה עכשיו ולשמא תתעשר באלמנותה ודאי לא חיישינן וכדאמרי אינשי בוצינא טב מקרא וטוב לה למחול לבעלה כל זה נ"ל ברור בעז"ה ובחנם נדחק מהרש"א ודו"ק. אלא דקשיא למ"ש תוספות בסמוך דלר"מ לא תוכל למחול משום דאסור להשהותה אא"כ יכתוב לה כתובה אחרת או יגרשנה ויחזור וישאנה א"כ לעולם לא תפסיד המנה ומאתים וצריך לי עיון עוד ויש ליישב דשמא תמכור הכתובה החדשה לאחר בטובת הנאה:

דף פט:

בא"ד וא"ת כיון דלגבי בעלה ודאי מחלה מאי קאמר לעיל אומדין כו' שום אדם לא יקנה עכ"ל. והמשך קושיא זו לדבריהם הקודמים דוקא דבלא"ה היה אפשר לומר דהתם כיון דלית ליה פסידא לבעל ורווחא דאיתתא הוא א"כ יכתוב ללוקח שטרא בשמיה ואז לא תוכל למחול משא"כ הכא גבי נחבל דפסידא דאיתתא הוא לא ירצה הבעל אבל עכשיו שכתבו התוספות בהכרח שאינו יכול לכתוב שטר אחר דא"כ יהיה אסור להשהותה מקשה שפיר וק"ל:

בגמרא וכ"ת זבינא ניהליה להההיא דחבלה ביה כו' דאי מחלה לגבי בעל לא מפסיד כו'. הקשו הקדמונים איך תוכל למחול דכיון דזבינתא לנחבל גופא הרי הבעל משועבד לנחבל מדר' נתן דנחבל בעל חוב הוא וקי"ל דבשיעבודא דר"נ אין הלה יכול למחול אם אין לו לשלם ממקום אחר עיין בש"ך ח"מ סי' פ"ו באריכות ומה שתירצו בזה והוא ז"ל תירץ דשאני הכא דכל השקלא וטריא דגמרא דתזבין לכתובתה בטובת הנאה לא איירי כלל משיעבודא דר"נ דא"כ הרי לא יגבה הנחבל דמי נזקו אלא לכשתאלמן או תתגרש ובכה"ג מתני' נמי קתני נתגרשה חייבת לשלם ואפ"ה קרי ליה פגיעתן רעה כיון שעכשיו אינו גובה כלום וע"ז מקשה בגמרא דתתן לו כתובתה עכשיו ע"פ השומא בטובת הנאה וא"כ הוי כגבוי ועומד דמי נזקו מאותו שעה כיון דלכשתתאלמן יטול הרבה יותר מדמי נזקו וא"כ לפ"ז תיכף כשנתנה לו האשה כתובתה הרי יצאתה ידי חובתה לגבי הנחבל ואין לו עליה כלום בין אם יגבה מבעל לבסוף או אם לא יגבה כגון שתמות בחייו או שיעני דעיקר הפרעון שלה בטובת הנאה גופא וממילא לא שייך תו שיעבודא דר"נ כיון שכבר נפרע דמי הנזק שלו ומעכשיו ה"ל כלוקח דעלמא וא"כ יכולה למחול כמו במוכר שט"ח לחבירו עכ"ל הש"ך ושפתים יישק משיב דברים נכוחים ודו"ק. אלא דאכתי יש להקשות על דבריו מתחלת הסוגיא דמשני מילי נינהו ומילי לא משעבדי מעיקרא מאי קסבר הא עיקר שיעבודא דר' נתן הוא בכה"ג ולפ"ז ע"כ צריך לחלק בין כתובה לשאר חוב כמ"ש הר"ן והרשב"א ואכתי תיקשה על הש"ך שהרי דחה דבריהם אמנם למאי דפרישית לעיל דהא דמשני טובת הנאה מילי נינהו היינו משום שהוא בספק ולא דמי לשאר שיעבוד גמור א"כ יתיישב הכל לנכון בפשיטות גמור דהא דמשני הש"ס דלא מצי' מחלה היינו דמש"ה לא הוי מילי דמזבנא בדינרי וממילא דהדר ה"ל מילי ולא שייך שיעבודא דר"נ דמכר אין כאן שיעבוד אין כאן כנ"ל נכון ודו"ק:

בתוספות בד"ה ואפי' מחלה לגבי בעל לא מפסיד וא"ת והא ודאי מפסיד כו' וכשתמכור ותמחול לבעלה יפסיד הכל עכ"ל. והקשה מהרש"א אמאי יפסיד הא צריכה לשלם לו מדינא דגרמי כמ"ש תוספות לעיל עכ"ל. וע"ש באריכות ולפמ"ש ליישב קושיית מהרש"א לעיל ה"נ לק"מ דודאי יפסיד דכיון שתמחול כתובתה לבעלה א"כ כשתתאלמן או תתגרש נהי שצריכה לשלם לו מדינא דגרמי מ"מ לא יהיה לה ממה לשלם כיון שאין לה כתובה ולא נ"מ ונצ"ב והכל כדכתיבנא לעיל משא"כ אם לא תמכור כתובתה בטובת הנאה בודאי יגבה חוב דמי נזקו מכתובתה לכשתתאלמן או תתגרש ואין להקשות למה לא נאמר דאף אם לא תמכור לו כתובתה אפ"ה תמחול לבעלה כדי שלא יוכל הנחבל לגבות לכשתתאלמן הא ליתא דדוקא אם כופין למכור בטובת הנאה שאז מפסדת כתובתה לגמרי ע"י דמי טובת הנאה שהוא דבר מועט דמסתמא אין עולים יותר מדמי החבלה מדאמרינן דבכה"ג לא הוי פגיעתה רעה וגובה נזקו בכה"ג חיישינן שתמחול אבל אם אינה מוכרת בטובת הנאה מהיכא תיתי נאמר שתמחול לבעלה כיון שדמי כתובתה נפיש מדמי החבלה וטוב לה יותר שלא תמחול ותשלם לבסוף דמי החבלה שלא תהיה לוה רשע והמותר יהיה שלה וכ"מ להדיא מל' רש"י לעיל דהא דאמרינן שמוחלת לבעלה היינו משום דבע"כ כייפינן לה למכור וזה נ"ל ברור ודו"ק:

בד"ה כך מוכרת כתובתה כו' אע"ג דאינה יכולה למחול כתובתה לבעלה לר"מ עכ"ל. הכא אכתי לא איירי מטעמא דאסור להשהותה אלא בלא"ה נמי אין מחילתה כלום לר"מ מטעמא דה"ל כמתנה על מה שכתוב בתורה וכדאיתא בפ' אף על פי כנ"ל אלא דצ"ע שהרי כתבו דבכתבה לו התקבלתי מהני אפילו לר"מ וק"ל:

דף צ.

בגמרא הקדש חמץ ושיחרור מפקיע מידי שיעבוד. ויש לדקדק למ"ש התוספות הטעם משום דב"ח מכאן ולהבא גובה וא"כ כיון שכבר חל שעה אחת תו לא פקע א"כ הא בבעל בנכסי אשתו לא שייך ה"ט שאפי' שעה אחת אינו חל דהא משועבד לו לפירות ועוד דלמאי דמדמה שיחרור להקדש א"כ משמע דלפי סברתינו עכשיו תוכל האשה להקדיש נ"מ שלה ולהפקיע הפירות מיד הבעל כמו שיכולה לשחרר והא ודאי ליתא דהא יש לו מיהא ק"פ ואדרבה בכולה שמעתין משמע דקנין הבעל עדיף טובא מק"פ דעלמא ואפי בק"פ דעלמא נראה פשוט דאף למאי דקי"ל דלאו כקנין הגוף דמי אפ"ה אין הלה יכול להקדיש ותדע דהא מוכר שדהו בזמן שהיובל נוהג חשבינן ללוקח בפ' השולח ק"פ וא"כ וכי ס"ד שהמוכר יהיה רשאי להקדיש השדה ולהפקיע המקח מן הלוקח זה דבר שאין עולה על הדעת כלל א"ו דשאני התם כיון דמשועבד ללוקח מיהא לפירות א"כ בבעל כ"ש דנימא הכי ומיהו למ"ש רש"י והתוספ' דבקדושת דמים אפי' בב"ח דעלמא אין מפקיע מידי שיעבוד א"כ לק"מ ממוכר שדהו דהא קדושת דמים הוא אבל שיחרור דמי לקדושת הגוף ובזה נתיישב מ"ש רש"י ותוס' כאן לחלק בין קדושת דמים כו' ודו"ק:

שם והכא אלמוה רבנן לשעבודא דבעל. פי' משום דכלוקח שויוה רבנן וכן פירש רש"י פרק אע"פ:

בפרש"י בד"ה איש ואשה אפילו מכרו שניהם ביחד עכ"ל. ואף על גב דבפ' חזקת קאמר בגמרא דכי איתמר דאמימר כגון דזבין איהו אתיא איהי ומפקא וכן להיפוך אבל מכרו תרווייהו לעלמא לא מ"מ איכא התם שינויא בתרא דמשמע דאמימר אפי' בזבנו תרווייהו איירי ע"ש וכן משמע בסוגיא דשמעתין וכמו שיתבאר בסמוך:

בתוספות בד"ה ר"מ אומר כו' ואף על גב דגבי שן ועין כו' משום דאין לו כח לשחרר קנין הגוף של אשה עכ"ל. והקשה מהרש"א אמאי מוקי בסמוך מילתא דאמימר דאיש ואשה שמכרו כר"א הא כר"מ נמי מצי אתיא מה"ט גופא דס"ל לא לאיש ולא לאשה עכ"ל. ולענ"ד דלק"מ דלר"מ כיון דטעם דיליה משום שאין לו כח לשחרר הגוף של אשה א"כ משמע להדיא דאם שיחררו שניהם יחד ודאי הוי משוחרר וכן במכירה אם מכרו שניהם מכור וא"כ לא אתיא מימרא דאמימר כוותיה דלאמימר אפי' מכרו שניהם לא עשו כלום והיינו כמסקנא דאידך שינויא דפרק חזקת והיינו כסוגיא דשמעתין דהתם נמי קאמר ואיבעית אימא אמימר דאמר כר"א ופירושו במאי דקאמר שאפילו מכרו שניהם אינו כלום ע"ש ולכך צריך לאוקמי כר"א דוקא דלדידיה אפי' שיחררו שניהם אינו משוחרר והיינו כדמסיק טעמא זה לפי שאינו תחתיו כו' וכמ"ש התוספ' להדיא בסוף הדיבור וא"כ ה"ה למכירה דילפינן משיחרור כמ"ש התוספ' לקמן ודו"ק:

בא"ד והר"י בר' ברוך מפרש דלר"מ נמי יוצא בשן ועין לאיש עכ"ל. ולפ"ז צ"ל דהא דאמרינן ק"פ כק"ג דמי לאו היינו ק"ג גרידא שהרי היא יש לה ק"ג ואפ"ה אינה יכולה לשחרר אלא אמרינן ק"פ כק"ג עם הפירות דמי. ולפי הר"י בר"ב צ"ל דטפי נתיפה כח הבעל למאן דס"ל ק"פ

כק"ג דמי מלמאן דאית ליה תקנת אושא דהא לתקנת אושא אמרינן לעיל דאינן יוצאין לא לאיש ולא לאשה והכא אמרינן דיוצאין לאיש וק"ל:

בא"ד ולעיל גרסינן ואבע"א כ"ע לית להו תקנת אושא והכא בפלוגתא דהני תנאי עכ"ל. כוונתם דל"ג הכא בק"פ פליגי כמו לפירוש קמייתא דאי גרסינן דבק"פ פליגי דברייתא דלא לאיש ולא אשה סברה דק"פ כק"ג דמי א"כ ע"כ היינו כר"מ דמסיק טעמא להדיא דק"פ כק"ג דמי אבל לפי' הר"י בר"ב מוכח דמאן דס"ל הכי סובר דיוצאין לאיש לכך כתבו דלא גרסינן לה אלא בפלוגתא דהני תנאי וא"כ ע"כ היינו ר"א ודו"ק:

בא"ד ומש"ה קאמר דלית להו תקנה דאושא דאפי' מכרו שניהם כו' עד סוף הדיבור. דבריהם אלו תמוהים מאד דמאי קשיא להו עכשיו להאי פירושא טפי מאי דקאמר דכ"ע לית להו תקנת אושא מלפירושא קמייתא דהא באמת צ"ל דכ"ע סברי לתקנת אושא דברייתא דלאשה ולא לאיש ע"כ סברה הכי וא"כ ע"כ דאידך ברייתא נמי ס"ל הכי כי היכי דלא ליהוי כתנאי כסוגית הש"ס בכ"מ ונלע"ד דיש ליישב שתוספ' הביאו בזה ראיה לפי' הר"י בר"ב משום דיש להקשות אמאי קאמר דכ"ע לית להו תקנת אושא ולא קאמר דכ"ע אית להו תקנת אושא אלא דאידי ואידי איירי קודם תקנה אבל לפי' הר"י בר"ב דהני תנאי היינו ר"א וא"כ לדידיה ע"כ דליתא לתקנת אושא לגמרי כיון דלעולם אפי' מכרו שניהם אינו מכור וכדמסקו התוספ' דלא שייך כלל תקנת אושא וא"כ כיון דר"א ע"כ לית ליה תקנת אושא א"כ צ"ל דאידך תנא נמי לית ליה כי היכי דלא ליהוי כתנאי תקנת אושא. ועי"ל דלר"מ לא שייך לישנא דלית ליה תקנת אושא כיון שמ"מ הדין דין אמת דהאשה שמכרה הבעל מוציא מטעמא דק"פ כק"ג דמי ומאי נ"מ אי הוי משום תקנה או מדינא ומ"ש התוספות לעיל דנ"מ היכא דכתב לה דין ודברים אין לי בנכסיך אפשר דלא משמע להו עכשיו ואין כאן מקומו להאריך בטעמים שיש לדחות התירוץ דלעיל אבל לפי' הר"י בר"ב א"ש דלר"א ליתא לגמרי לדינא דתקנת אושא דלדידהו אם מכרו שניהם מכור ולדידיה אינו מכור כמו שהאריכו בדבריהם וכן נ"מ לדינא דשן ועין אם שיחררו שניהם משא"כ ללישנא קמייתא דאליבא דר"מ איירי לא נ"מ מידי ודו"ק:

בד"ה כמאן אזלא כו' נראה דמכירה יליף משיחרור כו' דאי מדין יום או יומים יליף אמאי איצטריך בסמוך גבי שיחרור עכ"ל. כוונתם דאם נאמר דילפינן מכירה מדין יום או יומים אף ע"ג דלא דמי אלא היינו צ"ל כיון דגלי קרא ביום או יומים דבכה"ג לא מיקרי עבד של שום א' מהם א"כ ה"ה לכל מילי ולפ"ז תקשה אמאי איצטריך למילף שיחרור מדכתיב עבדו ות"ל דנילף שיחרור גופא מדין יום או יומים אלא ודאי דלא שייך למילף כלל מדין יום או יומים כיון דלא דמי בטעמא לכך הוצרך לכתוב בשיחרור אבל מכירה ילפינן שפיר משיחרור משום דדמי ליה וק"ל:

דף צ:

בגמרא למימרא דעד נעשה דיין והתניא כו' האי עד נעשה דיין דהכא אין פי' כההיא דבסמוך במלתא דר"ע דהתם איירי בעד הרואה שאפילו על פי עדותן של אחרים אין יכול להיות דיין ואין פירושו נמי כההיא דכתובה גבי קיום שטרות דהתם איירי בעד המעיד ממש אבל הכא איירי בעד הרואה שאינו יכול להיות דיין לדון על פי הראיה שלו בלבד ואף על גב דבפרק ראוהו ב"ד קאמר בפשיטות ולא תהא שמיעה גדולה מראיה והכא מתמה איפכא היינו משום דהתם איירי בקידוש החודש דלא כתיב ביה הגדה אבל בדיני ממונות וכ"ש בדיני נפשות בעינן הגדה בב"ד דוקא ולא על פי הראיה כן פי' רש"י שם להדיא בפרק ראוהו ב"ד ופירושו דהתם א"ש למסקנא דהכא בשינוי' בתרא אבל לשינויא קמא דמוקי כשראוהו בלילה משמע להדיא דביום יכולין לדון אפילו בדיני נפשות ע"פ הראיה בלבד וכ"כ הרמב"ן להדיא בספר המלחמות בכתובות בפרק האשה שנתארמלה ועי' שם בבעל המאור ובר"ן שם ובפ' יש נוחלין בתוס' שם שלא כתבו כן:

בפרש"י בד"ה שראו בלילה כו' ור"י הנשיא כר"ע ס"ל עכ"ל. וכתבו התוספות דבחנם פי' רש"י כן דאפילו כר"ע מצי אתיא דדוקא בדיני נפשות קאמר ר"ע אין עד נעשה דיין ולא בדיני ממונות ולפי' רש"י י"ל דהא דקאמרינן התם בפרק ראוהו ב"ד שאני דיני נפשות לאו דוקא אלא ה"ה למכה חבירו וכן משמע מל' הגמרא בסמוך דמקשה דר"ע אדר"ע במאי דקאמר וכי בפני ב"ד הכהו והתם לא איירי מדיני נפשות ממש אלא במכה גרידא דבהדיא כתיב בקרא באבן או באגרוף ולא ימות כו' כיון דמיקרי רשע שייך נמי כיון דאינהו חזו תו לא מצו לאפוכי בזכותיה וכ"כ התוספות עצמם להדיא בפ' ראוהו ב"ד והתמיה קיימת שדבריהם סותרים זא"ז ובאמת דבריהם שם צ"ע שכתבו שמוכח כן מסוגיא דהכא ובאמת אין ראיה מכאן דמצינו למימר דההיא דהכא מיתוקמא באמת אפילו כר"ע כמו שכתבו כאן וא"ל דהוכחתם שם מדאיצטריך הכא לאוקמי בגמרא כשראוהו בלילה ולא מוקי לה בפשיטות אפילו ביום ואתיא כר"ע ושאני בין דיני נפשות לד"מ הא ליתא דהא דפלגינן בין ד"מ לד"נ אליבא דר"ע היינו במאי דמחמיר טפי מדר"ט וקאמר דאפילו ע"י עדות אחרים אין עד הרואה יכול לדון בזה אמרינן דהיינו דוקא בד"נ לחוד מטעמא דוהצילו העדה אבל במאי דמחמיר ר"ט גופא שאין עד הרואה יכול לדון בראיית עצמו בלא הגדת אחרים וע"כ דלאו מטעמא דוהצילו העדה דא"כ אפילו עפ"י עדות אחרים נמי יפסול אע"כ משום דבעינן הגדה וא"כ לא שייך לחלק עוד בין ד"נ לד"מ דעיקר הגדה בד"מ כתיב וא"כ כיון דר"ט סובר דאפילו בד"מ בעינן הגדה ממילא נשמע דר"ע נמי מודה בהא דהא לא אשכחן דר"ע מיקל טפי מדר"ט בשום דוכתא וא"כ הוי קשיא עובדא דר"י נשיאה לכך צריך לאוקמי מילתא דר"ט ור"ע כשראו בלילה אבל ביום תרווייהו ס"ל דלא בעינן הגדה אלא דאפ"ה סובר ר"ע דפסול בד"נ אפי' ע"י עדות אחרים וכ"ש בלא הגדה מטעמא דוהצילו העדה וא"כ הדרא קושיא לדוכתיה אתוספ' דפרק ראוהו ב"ד ויש ליישב דהוכחתם שם משינוי' בתרא דהכא דמסיק הא אנא דס"ל כר"י כו' א"כ משמע להדיא דאין עד נעשה דיין לדון על פי הראיה אפי' כשראה ביום וקשה אמאי הא מסקינן בפשיטות בפרק ראוהו ב"ד דלא תהא שמיעה גדולה מראיה ומה שכתבתי לעיל לחלק בין קידוש החודש לשאר מילי אליבא דרש"י לא ס"ל לתוספ' כמ"ש להדיא שם ובכתובות ובפרק יש נוחלין ומסקו דלא בעינן הגדה בשום דוכתא אפי' בד"נ למאן דפליג אדר"ע בטעמא דוהצילו אע"כ דהאי שינויא בתרא סובר דמכה חבירו דמי נמי לד"נ אליבא דר"ע לכך לא רצה לפרש הא אנא דחזיתך דא"כ לא הוי מיתוקמא מילתא דר"י נשיאה כר"ע לכך מפרש בהא אנא דס"ל כר"י כנ"ל ליישב ל' התוספ' פ' ראוהו ב"ד ומ"ש התוספ' כאן דבחנם פי' רש"י דלא אתי כר"ע למאי דמשנינן כשראו בלילה י"ל דכתבו כן בל' קושיא לפרש"י דלשיטת רש"י שכתבנו לעיל דהא דמסקי' בפ' ראוהו ב"ד לא תהא שמיעה גדולה מראיה היינו בקידוש החודש אבל בשאר מילי בעינן הגדה בב"ד דוקא והיינו ע"כ כמסקנת שנוי' בתרא דהכא וא"כ לא צריכין למימר דמכה חבירו דמי לד"נ דהא לית לן שום הוכחה וא"כ ממילא מיתוקמא לשינויא קמא אפי כר"ע ואפ"ה מפרש שינויא אחרינא משום דס"ל דבאמת אפי' בראו ביום בעינן הגדה בב"ד דוקא כמסקנת רש"י לכך מפרש הא אנא דס"ל כר"י ודוק היטב:

שם בגמרא וסבר ר"ע אין עד נעשה דיין כו' ולכאורה יש לתמוה מה ענין קושיא זו לכאן הלא בפשיטות מצי לאקשויי בריתות אהדדי ולפמ"ש א"ש דקאי דוקא לשינוי' בתרא דהכא משום דלשינא קמא דמוקי לה כשראו בלילה אבל ביום יכולין לדון עפ"י הראיה לחוד א"כ מצינו למימר דטעמא דר"ע לאו משום דלא מצי לאפוכי בזכותיה אלא משום דס"ל דעד הרואה אין נעשה דיין כלל בשום דוכתא והיינו דוקא כשראו בלילה דאז הוי הראיה שלהם כראיית עדים דעלמא כיון שאין יכולין לדון מיד לכן אינם נעשין עוד דיינים (וכמ"ש הרמב"ם באמת לדינא בפרק י"נ והובא בפוסקים דבכוונה תליא מילתא) אבל כשראו ביום לא שייך לומר כלל אין עד הרואה נעשה דיין שהרי אנו חושבין ראיית המעשה שלהם כקבלת עדים ולא כראיית עדים כמ"ש תוספות כאן ומבואר בכל דברי המפרשים הקדמונים באריכות וא"כ אין שום סברא לומר אין עד נעשה דיין שהרי לא נעשו עדים מעולם אלא בתחילת הראיה נעשו דיינים ודנין מיד ע"פ הראיה ובהכי מיתוקמא אידך ברייתא דר"ע דקאמר וכי בפני ב"ד הכהו והיינו כשראו ביום דאז יכולין לדון מיד עפ"י הראיה אבל לשינוי' בתרא דמוקמינן מילתא דר"ט אפי' כשראו ביום ואפילו בכה"ג פליג ר"ע שאין עד הרואה נעשה דיין כלל אפילו בעדות אחרים א"כ מקשה שפיר ודו"ק:

תוספות בד"ה כגון שראוהו בלילה כו' ודלא כהרשב"ם כו' ולר"ע אפי' עד הרואה כו' עכ"ל. נראה לפרש המשך הדברים דכוונתם דלא תימא שיש ראיה לפי' הרשב"ם ממלתא דר"ע ונאמר דהא דס"ל כולם נעשו עדים כו' היינו משום דמסתמא נתכוונו להעיד וכפי' רשב"ם לכך כתבו דליתא להאי פירושא אלא לר"ע עד הרואה אפי' לא נתכוין להעיד אפ"ה אינו נעשה דיין בדיני נפשות מטעמא דלא חזי ליה זכותא וע"ז הביאו ראיה וכתבו כדמשמע הכא והיינו מדמקשה בסמוך דר"ע אדר"ע ולא משכח פירוקא ולא משני דהתם איירי כשלא נתכוון הב"ד להעיד כגון שהוזמנו עדים אחרים אע"כ דלר"ע בכל ענין פסול אלא דאכתי יש לדקדק מנ"ל לש"ס גופא דטעמא דרבי עקיבא משום דלא חזו זכותא דילמא בכוונה להעיד תליא מלתא ואע"ג דבפ' ראוהו ב"ד משני הש"ס דטעמא משום דלא חזו זכותא היינו בל' דחיה דלא תקשה שם לימא מתני' דלא כר"ע אבל הכא דמקשה דר"ע אדר"ע ומשני בדוחק ה"ל לשנויי איפכא לכך הביאו ראיה ממילתא דר"ע גופא דיליף מקראי דד"נ דוקא ומשמע דלעולם צריך לעמוד לפני עדה אחרת ולא בפני הרואים וע"כ היינו משום דלא חזו זכותא וכדמסקו התוס' בסמוך ודו"ק:

בא"ד ובדרבנן אפילו עד המעיד עכ"ל. בבעל המאור בכתובות בפ"ב נסתפק בזה וכתב לסתור ראיית התוספ' ע"ש ותלוי בפלוגתת שיטת רש"י ותוספ' שכתבתי כאן בפלפול הש"ס לענין אי בעינן הגדה בד"מ ועפ"ז יש ליישב המשך ל' התוספ' אלא שאין להאריך כאן בפי' הסוגיא דכתובות ושם יתבאר בעזה"י:

בא"ד ורשב"ם מפרש משום דכתיב ועמדו עכ"ל. ואע"ג דרשב"ם סובר דאפי' בנתכוין להעיד ולא העיד אינו נעשה דיין י"ל דטעמא דידיה נמי מהכא מדכתיב ועמדו אלו העדים לפני ה' אלו הדיינים משמע להדיא שהדיינים אינן רשאין להיות מאותן שרצו לעמוד לפני ה' וק"ל:

בגמרא קתני מיהת וכי בפני ב"ד הכהו כו' ויש לדקדק לשיטת התוס' בסמוך דלמאי דשנינן כגון שראו בלילה מיתוקמא דר"י נשיאה אפי' כר"ע ומשום דלא גמרינן מד"נ למכה חבירו א"כ קשה מאי מקשה דר"ע אדר"ע דהא הכא איירי מהכאה גרידא דבקרא דאבן ואגרוף כתיב להדיא ולא ימות ואיירי מנזקי ה' דברים גרידא וכמ"ש רש"י לקמן גבי אומדנא ויש ליישב דהתוספ' סברי דמלתא דר"ע מסתמא איירי אפי' בד"נ ממש וכדמסיק הרי שדחף חבירו מראש הגג ומת וקרא דונקה המכה נמי איירי בכל ענין וכדדרשינן שחובשין אותו ואם ימות מאותו המכה היו דנין אותו דיני נפשות ובכהאי גוונא קאמר ר"ע וכי בפני ב"ד הכהו משמע אפי' מת לבסוף וק"ל:

דף צא.

בגמרא מאי לאו ממטה למעלה קחשיב כו' לא ממעלה למטה קחשיב עכ"ל. לכאורה אין לשון ממטה למעלה וכן ממעלה למטה מיושב כלל ולולי פי' רש"י היה נראה דאריש דמלתא סמיך דמעיקרא סבור דהא דקתני מה בור שיש בו כדי להמית עשרה טפחים פי' דמה שיש בבור כדי להמית היינו דוקא בעשרה ולמעוטי הפחות מזה וא"כ יש בזה המיעוט מן עומק טפח עד עומק פחות מעשרה טפחים ועיקר כוונת המשנה דכמו שבעומק טפח ודאי אין בו כדי להמית כמו כן עד עשרה וא"כ בכה"ג קתני סיפא היו פחותים מעשרה הוזק חייב והיינו אפי' בטפח דומיא מה דממעט ברישא משיעור מיתה והיינו כל שיעור עומק ממטה שהוא השיעור טפח עד למעלה שהוא פחות מעשרה וע"ז משני דממעלה למטה קחשיב פי' דהא דנקט מה בור שיש בו כדי להמית עשרה טפחים פירושו דבעשרה ודאי איכא שיעור מיתה כמו שיש למעלה מזה דהיינו בעומק הרבה וא"כ לא איירי כאן כלל מן אותן שיעורים שלמטה מעשרה ולבתר הכי נקט היו פחותין מזה והיינו פורתא אין בו שיעור מיתה בודאי אבל נזקין זימנין דאפשר והיינו ע"י אומדנא ובזה נתיישב היטב לשון הגמ' אבל מלשון רש"י לא משמע כן:

דף צא:

בתוספות בד"ה החובל בעצמו כו' תימא מאי חייב כו' דהא חייב משום קוצץ אילנות טובות עכ"ל. לפמ"ש התוספ' בסמוך דעיקר פלוגתא דתנאי דמייתי במקרע בגדים היינו היכא שהוא לצורך דומיא דמתני' וא"כ צ"ל דקרא דבל תשחית אף על גב דכתיב גבי מצור מ"מ מיקרי שלא לצורך והיינו משום דאיירי היכא שיכול לעשות המצור בלא"ה מאילני סרק כדמייתי בגמרא בסמוך אבל כשהוא לצורך אה"נ דשרי וא"כ יש לדקדק אמאי פשיטא להו להתוספות שיש כאן חיוב מלקות דלמא איירי מתני' כגון שהוא לצורך קצת דומיא דרישא בחובל דהוי לצורך מדמייתי לה אעובדא דאשה שטפחה על ראשה דהיינו לצורך ובכה"ג אימא דס"ל לתנא דמתני' דליכא חיוב מלקות אלא דלק"מ דאי ס"ד דס"ל דליכא חיוב מלקות והיינו ע"כ דקרא דבל תשחית דכתיב במצור היינו שלא לצורך דוקא וכדכתיבנא אמאי נקט בקוצץ נטיעותיו אע"פ שאינו רשאי דאיסורא מנא ליה כיון דמבל תשחית ליכא למילף בשלמא בחובל יליף מאשר חטא על הנפש אבל בקוצץ נטיעותיו מנ"ל אע"כ דס"ל דקרא דבל תשחית ואותו לא תכרות מיקרי צורך קצת א"כ מלקות נמי איכא וק"ל:

בא"ד ואחרים שקצצו כו' צריך לאוקמי כר"מ כו' עכ"ל. אבל מחובל לק"מ דאף ע"ג דעובר בלאו דבל יוסיף מ"מ בפי' ריבתה תורה חובל לתשלומין כדאיתא פרק אלו נערות:

בד"ה אלא האי תנא כו' ואומר ר"י דאין מביא ראיה אלא שאסור לחבול אפילו לצורך עכ"ל. פי' דבכה"ג בבגדים נמי לא פשיטא ליה ואע"ג דקרא דבל תשחית כתיב במצור דהוי לצורך המלחמה ואפ"ה אסור כבר כתבתי דאיירי בענין שיכול למצוא אילני סרק אבל בלא"ה ודאי שרי ולהיפך נמי לא שייך להקשות מדשרי רחמנא אפילו עץ מאכל היכא דליכא אילני סרק מכלל דלצורך שרי די"ל התם שאני שהוא צורך גדול וסכנת נפשות ובכה"ג באמת אפי' בחובל בעצמו שרי היכא דאיכא צורך גדול כדאשכחן בשאול אבל עיקר פלוגתא דתנאי דהכא היינו דאיכא צורך קצת אלא דיש לדקדק דלמאי דס"ד עכשיו דבל תשחית דגופו אתי' במכ"ש משאר מילי וא"כ ע"כ הא דקתני לעיל דנשבע להרע בעצמו מיקרי רשות היינו בענין דאיכא צורך קצת דבלא"ה כ"ע מודו דאסור מקרא דבל תשחית וכ"ש גופו א"כ מעיקרא אמאי מהדר לאוקמי המשניות כתנאי וכן תרתי עובדי דר"ע ואמאי לא משני דהא דקאמר רשאי איירי לצורך ובמתני' דקאמר שאינו רשאי היינו שלא לצורך ואף על גב דעובדא דאשה הוי לצורך י"ל דלא מיבעיא קאמר לא מיבעי' לצורך אלא אפילו החובל בעצמו שלא לצורך והוי מקלקל גמור אפ"ה אחרים חייבין עליו ויש ליישב דכיון דעובדא דאשה איירי לצורך לא ה"ל למיתני סתמא החובל בעצמו אע"פ שאינו רשאי אי ס"ד דדוקא שלא לצורך איירי ה"ל לפרושי דסתמא משמע לצורך דומיא דעובדא דאשה דהא קתני בהדיא החובל לגבי בשת משני שפיר דהתם ליכא למיטעי דהוי דומיא דעובדא דאשה דהא קתני בהדיא החובל ודו"ק:

דף צב.

במשנה ומנין שאם לא מחל לו שהוא אכזרי שנאמר ויתפלל אברהם כו' ויש לדקדק אכתי מנ"ל שהוא אכזרי דלמא המחילה רשות לכל אדם ועוד יש לדקדק דממשנתינו משמע שלאחר שביקש מחילה יצא ידי שמים לגמרי וא"כ למה היה צריך אברהם להתפלל דמאחר שאבימלך ביקש מחילה מאתו ונתרצה לו ממילא היה ראוי לרפואה דמה לו לעשות עוד וי"ל דאדרבה מהכא ילפינן כיון דממילא משמע שבלא התפלה היה ראוי להתרפא וא"כ ע"כ שתפלת אברהם לא הוצרכה אלא להראות לרבים שידעו שמחל לו ולהראות דין המחילה לרבים שהיא מצד החיוב וק"ל:

שם בגמרא ת"ר כל אלו שאמרו כו' שנאמר השב אשת האיש כי נביא הוא כו' דאשת נביא בעי אהדורי כו'. נראה לומר דאפשטא דקרא לא שייך להקשות כן די"ל דכי נביא הוא אויתפלל בעדך קאי והיינו משום דבאינש דעלמא אפשר שלא היה צריך לבקש מחילה אלא אברהם שאני שהוא נביא ויש לחוש יותר ולירא ממנו אף על פי שיצא ידי שמים כבר וכענין שאמרו קללת חכם אפי' על חנם באה אבל עכשיו דילפינן בקשת המחילה חובה מכל אדם מקשה שפיר וישבתי עוד בדרך אחר ומצאתיו בתוספות יו"ט שם ולכך לא רציתי להאריך:

שם במתניתא תנא שתים באיש כו' נראה דיליף לה מדכתיב בעד כל רחם משמע דבין בזכרים ובין בנקיבות הוו שני עצירות והיינו ע"כ ש"ז וקטנים ולידה באשה ממילא ידעינן דכתיב בהדיא וילדו ואין לתמוה שלשון כל רחם נופל נמי בזכרים שהוא מלשון פתח כפי' רש"י בחומש ורבינא דאמר שלש לבר מלידה י"ל דיליף מריבוי דכל רחם וק"ל:

בתוספות בד"ה כאשר אמר אברהם כו' לאו בהריון משתעי שהרי המלאכים בשרו את שרה מפסח שלפניו עכ"ל. והקשה מהרש"א בח"א שדבריהם אלו סותרים מ"ש התוספות בפ"ק דר"ה שבשורת המלאכים היתה בחג הסוכות וכתב עוד דלפ"ז י"ל שפיר ששרה נפקדה בר"ה מחמת תפלת אברהם על אבימלך ואח"ז בישרו המלאכים בסוכות ע"ש באריכות ולענ"ד דברי התוספ' עולין יפה משום דבאמת מייתי התוספ' בפ"ק דר"ה מדרשים חלוקים אם בשורת המלאכים היתה בפסח או בסוכות והנה אם נאמר שהיתה בסוכות מלתא דפשיטא שלא יצדק כלל לומר שפקידת שרה בר"ה היתה מחמת תפלת אברהם על אבימלך ויהיה מההכרח לומר שמעשה אבימלך קדם לבשורת המלאכים וזה לא יתכן דקראי לאו הכי כתיבי דאחר הבשורה ביום המחרת היתה הפיכת סדום ונמשך מזה מעשה לוט ובנותיו ואח"ז כתיב ויסע משם אברהם ארץ הנגב והיינו מעשה אבימלך וא"ל דקראי לאו כסדרן כתיבי דהא בבשורת המלאכים והפיכת סדום נזכר בכולם בהדיא שאז היה אברהם בארץ כנען ועל זה קאי ויסע משם אברהם דהיינו שעקר מארץ כנען לארץ פלשתים ודרשו במדרש הובא ברש"י שמפני הבושה דמעשה לוט הלך לו ועוד דמשהלך אברהם לארץ פלשתים לא מצינו שחזר לארצו בקירוב הזמן ואדרבה כתיב ויגר אברהם בארץ פלשתים ימים רבים וברש"י שם שימים רבים היינו כ"ו שנה ע"ש נמצא דמכל זה א"א בשום ענין לומר דתפלת אברהם על אבימלך שהיה בארץ פלשתים היתה קודם ר"ה ואח"ז מיד בחג הסוכות היתה בשורת המלאכים בארץ כנען כדכתיב בהדיא באלוני ממרא וע"ז לא הוצרכו התוספות להביא ראיה כלל שכ"ז נסתר ממילא מהראיות שכתבתי אלא דעיקר כוונת התוספ' דשמא הסוגיא דהכא אזלא כמ"ד בפסח היתה בשורת המלאכים וא"כ י"ל דאח"ז הלך לפלשתים כפי סדר הכתובים ונמשך מעשה אבימלך עד קודם ר"ה ובר"ה נפקדה בהריון מחמת תפלת אברהם על אבימלך וע"ז כתבו דאף לפ"ז א"א לומר דבהריון משתעי שהרי נתבשרה קודם זה מפסח שלפניו ודוק שלענ"ד דברים ברורים הם. ומכ"ש דא"ש טפי להגהות התוספ' שהובא בפ"ק דר"ה ששני בשורות היו א' בפסח בשורת המלאכים ואח"ז מפי הקב"ה בעצמו בסוכות ע"ש א"כ פשיטא שדברי התוס' עולין כהוגן לכל הדיעות:

בפרש"י בד"ה פקד מדלא כתיב ויפקוד עכ"ל. ויש לדקדק הא פרש"י בחומש דילפינן לה מסמיכת הכתובים דכתיב ויתפלל אברהם וכו' וירפא אלהים את אבימלך וסמיך ליה וה' פקד וע"ק דבגמרא משמע להדיא דלא יליף אלא מדכתיב כאשר אמר וא"ל דקשיא ליה דקרא דכאשר אמר לאו יתורא הוא דפשטא דקרא כאשר אמר הקב"ה כבר לאברהם והיינו ע"י בשורת המלאכים דמ"מ יש ללמוד שפיר מדכתיב כפל לשון כאשר אמר וכאשר דיבר אע"כ דתרי מילי נינהו דהיינו על ההריון אמר כאשר דיבר וקאי על הקב"ה ועל הלידה בריוח אמר כאשר אמר אברהם על אבימלך וכמ"ש התוס' ונ"ל ליישב דבאמת עיקר הלימוד מכפל לשון דכאשר אמר וכאשר דיבר וכמ"ש אלא דקשה לרש"י דלפ"ז הוי לן למימר דקרא קמא דכאשר אמר נדרש לפי פשוטו וקאי על הקב"ה וקרא דכאשר דיבר שהוא מיותר נאמר דאתיא לדרשא דתפלת אברהם על אבימלך ולמה אמרו בגמרא להיפוך כאשר אמר נדרש על אבימלך לכך הוצרך רש"י לפרש דמדכתיב פקד ולא כתיב ויפקוד משמע דהאי קרא קמא קאי על אבימלך אלא דלפ"ז אכתי תקשה באמת על לשון המקרא למה אמר תחלה ענין אבימלך והזכיר הפקידה דקאי בע"כ על ריוח הלידה שהוא ענין מאוחר וה"ל להקדים קרא דויעש ה' לשרה כאשר דיבר דקאי על בשורת המלאכים שהיה תחילה וקאי על ההריון שהוא ענין מוקדם ללידה לכך צריכין אנו ג"כ לפי' רש"י בחומש שנדרש ג"כ מסמיכת הכתובים ולכך הקדים הפקידה ואמר כאשר אמר דקאי על ענין הלידה שהיה בשביל אבימלך דבזה הוי סמוכים ממש דמחמת התפלה היתה הפקידה ולכך לא רצה להפסיק בקרא דויעש ובזה נתיישב ג"כ קושית הרא"ם לפי' רש"י בחומש אמאי דרשינן סמוכים ות"ל דקראי כתובים כסדרן לפי סיפור המעשים ולפמ"ש א"ש דאפ"ה דרשינן סמוכים מדהקדים קרא דפקד לכאשר אמר ואף על גב דרש"י בחומש פי' דכאשר אמר וכאשר דיבר תרווייהו קאי על הקב"ה היינו לפי שדרך רש"י ליישב המקראות לפי פשוטן ואין בזה סתירה לפירושינו לפי שיטת הדרש של הגמרא ודו"ק:

בגמרא מי גרם לראובן שיודה יהודה כו' ופי' רש"י בשם מדרש אגדה כיון שהודה יהודה ואמר צדקה ממני עמד ראובן כו' עכ"ל. ויש ליישב לפי הפשט ששניהם מענין א' הם וידוע מאמר רבותינו שבלהה היתה רק פלגש יעקב בלא כתובה וקדושין וא"כ עיקר החטא של ראובן היה שנשא מפותת אביו ולפי דברי חז"ל אין בזה איסור דדרך לקוחין דוקא אסרה תורה וע"ז הענין היה ג"כ מעשה יהודה ותמר שלא נאסרה משום כלתו לפי שמיאנה בער ואונן כדאיתא בסוטה שאמרה קטנה אני וכפרש"י שם וידוע דהא דממאנת מותרת בקרובים היינו משום שעוקרת הקדושין וה"ל כמפותה בעלמא ולמאן דאסר באנוסת בנו כ"ש באנוסת ומפותת אביו וא"כ א"ש כיון שאמר יהודה צדקה ממני והיינו ע"כ שסובר שהיא מותרת לו משום דדרך לקוחין אסרה תורה ולא שייך איסור קורבה ע"י אונס ופיתוי אלא ע"י קדושין ע"כ עמד ראובן והודה שלפ"ז לא חטא כ"כ אלא בבלבול יצועי בלבד דהיינו בכבוד אביו אבל אם היה האיסור איסור ערוה חלילה שהיא עבירה שבין אדם למקום לא היה רשאי להודיע ברבים כנודע בפרק בתרא דיומא ודו"ק:

דף צב:

בפרש"י בד"ה שיתין רהיטי רהוט ששים איש רצו ולא הגיעו כו' עכ"ל. ולכאורה יש לתמוה דמאי רבותא יש יותר אם ששים רצין אחריו ואינן מגיעין אותו ממה שיש בא' שרץ אחריו ואינו מגיעו והלא כ"א רץ לפי דרכו ואפשר דמש"ה נדחק הר"ר משולם לפרש בענין אחר משום דלא שייך כאן לפרש שיתין כמו בכל דוכתי דפירושו ענין גוזמא לצד הריבוי וכאן ליכא רבותא בצד הריבוי וק"ל:

בגמ' ועבדתם זה ק"ש ותפלה וברך את לחמך כו' וכולן פת של שחרית כו'. פי' דמשמע דאחר זמן ק"ש ותפלה של שחרית שהיא בהשכמה לגמרי אז הברכה מצויה בסעודה של לחם וא"ל דאק"ש ותפלה של ערבית קאי דא"כ למה כתב לחמך דסעודת הערב היא בבשר כדכתיב בערב בשר לאכול ולחם בבוקר לשבוע אע"כ דקאי אשל שחרית וק"ל:

שם מנא הא מלתא דאמרי אינשי שיתין תכלי מטיא לככי כו' ולא ידענא מה חידוש יש בזה ונראה דעיקר החידוש אפי' במי שאוכל לשובע נפשו ואינו מחזיר למלאות כריסו אפ"ה הוי סכנה כשרואה חבירו אוכל והוא אינו אוכל וע"ז מייתי מקרא דנתן הנביא וצדוק הכהן שהיו צדיקים גמורים ואוכלים לשובע נפשם ועוד שאפי' אם היה אדוניה מזמנם לסעודה לא היו הולכין כיון שעצתם לא הי' אחריו רק עם שלמה ואפ"ה היו מתקנאין כיון שראו שרים רבים ונכבדים שהלכו לסעודה שם וכן י"ל באברהם שלולי שנתקנא ביצחק לא היה מחזר כ"כ לישא אשה כיון שכבר קיים מצות פריה ורביה וק"ל:

תוספות בד"ה חמרא למרא כו' כדכתיב ויסמוך ידיו כו' עכ"ל. והא דלא מייתי הכא בגמ' מהאי קרא גופא עי' בספר קיקיון דיונה:

בגמרא מנא הא מלתא דאמרי אינשי אי דלית דורא דלינא כו' והחידוש בזה דאפילו במשא הנוח לאחד שייך זה המשל משום מזלא דבי תרי וע"ז מייתי שפיר מקרא דברק שלא היה שום תועלת בהליכת דבורה דאשה אין דרכה לכבוש ועוד שהלך בציוי הקב"ה והובטח לנצח ואפ"ה לא רצה לילך בלעדה:

דף צג.

בפרש"י בד"ה אחד הצועק כו' וחרה אפילו והרגתי אתכם שנים במשמע. ואף ע"ג דרישא דקרא כל אלמנה ויתום לא תענון וא"כ שהם הצועקים לא שייך בהו סיפא דקרא והיו בניכם יתומים ונשותיכם אלמנות וכן הקשה הת"ח אלא דבאמת יתום ואלמנה דקרא לאו דוקא וה"ה לכל אדם אלא שדיבר בהווה וכמו שפירש רש"י בחומש והוא מוכרח מדכתיב אם ענה תענה אותו ולא כתיב אותה או אותם וכן צעק יצעק בל' יחיד ול' זכר אלא דקאי על כל ישראל וק"ל:

בד"ה ור"י אמר כו' וקמ"ל מתני' דיש הן שהוא כלאו וכגון דמתמה אתמוה עכ"ל. ובסיפא דמתני' לא פי' רש"י כלום אי איירי במתמה אתמוה או בדא"ל בניחותא ונ"ל משום דבאמת ממלתא דר"י גופא אין הכרח לפרש לישנא דמתני' בתרי גווני אלא יותר יש לפרש בפשיטות כמו שפי' התוס' ומה שנמנע רש"י לפ' כן היינו מפשט הברייתא דמייתי לסיוע וכמו שיתבאר:

בד"ה הכני פצעני כו' ובריית דלעיל דקתני כו' בדאמר נחבל כולה מלתא עכ"ל. מה שלא רצה לפרש ברייתא נמי בדמתמה אתמוה דהיינו בלאו שהוא כהן נראה משום דא"כ תקשה אמאי לא נקיט רבותא טפי דאפי' בסימא עינו וקטע ידו נמי פטור בלאו שהוא כהן דכיון דעיקר החידוש בברייתא לפרש המשנה כי היכי דלא תימא דדוקא קתני במתניתין בנזקי גופו יש הן שהוא כלאו ובנזקי ממונו יש לאו שהוא כהן א"כ יותר היה לברייתא לפרש כגוונא דמתני' ממש דאפילו בראשי איברים נמי יש לאו שהוא כהן אבל למה שפי' רש"י דברייתא איירי בדאמר הנחבל גופא דהוא מלתא אחריתא מה שלא נזכר כלל במשנה א"כ לק"מ ועוד דבדאמר הנחבל גופא לא נראה לו שום סברא אליבא דר"י לחלק בין ראשי איברים לשאר מילי וחדא מינייהו נקט וה"ה לכולהו ודו"ק:

בד"ה יש לאו שהוא כהן אי אתמה פטור והא דנקט וכו' עכ"ל. מה שלא פי' רש"י כדברי התוספ' נראה דנאדי מסוף דבריהם שהוצרכו התוספ' לפרש דבנזקי ממון משמע במתני' ובברייתא דאפי' אי אמר הן בסתמא בענין שדומה דבניחותא קאמר אפ"ה אמרינן דמסתמא בתמיה קאמר וזו הסברא אין נראה לרש"י דמהיכא תיתי ומ"ש התוספ' כיון שמתחילה א"ל קרע כסותי כו' י"ל דאדרבה איפכא מסתברא דהא מעיקרא כי א"ל קרע כסותי סתמא אמרינן שלא נתכוון ע"מ לפטור ומתחייב הלה א"כ וכי בשביל ששאלו המזיק ע"מ לפטור ליה איהו לאו בענין שדומה דבניחותא קאמר למה נידונו כמתמיה לכך פרש"י כאן דהא דקאמר בברייתא יש לאו

שהוא כהן היינו אי אתמה בודאי וא"כ דאתמה בודאי ממילא משמע דלא שייך לחלק בין נזקי גופו לנזקי ממונו כיון דכבר אסקינן דאדם מוחל על הכל אליבא דר"י וא"כ עכשיו קשה לרש"י הא דנקט חיובא לגבי מכה ופטורא לגבי ממונא ומשני לה שפיר ובזה נתיישב הא דלא קשיא ליה לרש"י הכא אמתני' דהכא אמאי מחלק בין נזקי ממונו לנזקי גופו משום דאיכא למימר דודאי שייך לחלק וכגון דאמר הן בסתמא דברישא בנזקי גופו דיינינן ליה בל' בתמיה והוא כהן ובסיפא בנזקי גופו דיינינן ליה בניחותא ובזה היה נמשך היטב ל' המשנה אבל מברייתא דקתני בהדיא בסיפא דקאמר לאו והוא כהן וא"כ ע"כ איירי בדאתמה בודאי א"כ לא שייך תו לחלק דבמה שיש לנו להסתפק אמרינן שפיר שיש לחלק בין גופו לממונו אבל במה שנראה מדבריו בפירוש לא שייך לחלק כיון דאסיקנא דמוחל על הכל ודוק היטב שנ"ל ברור בכונת רש"י:

תוספות בד"ה ורבי יוחנן כו' כבר נתבאר בסמוך בל' רש"י:

בגמרא ורמינהו לשמור כו' ולא לקרוע לשמור ולא לחלק לעניים. הא דמייתי כל הני י"ל דבלא"ה הייתי אומר בקושית התוספות דלא פטרינן אלא מפשיעה גרידא אבל לא מהיזק בידים אבל עכשיו מקשה שפיר מדנקט דומיא דהנך דפטור בהו ע"כ מהיזק בידים וכן נראה מלשון הרמב"ן בספר מלחמות ה' ע"ש וק"ל:

הדרן עלך החובל

הגוזל עצים פרק תשיעי

דף צג:

במשנה הגוזל עצים ועשאן כלים כו' משלם כשעת הגזילה. לפי סוגיא דשמעתין איירי כל הני מלתא אפי' לפני יאוש דסתם גזילה לאו יאוש בעלים היא והכי מוכח להדיא מדאסקינן דבעינן שינוי שאינו חוזר דוקא ואי לאחר יאוש כ"ע מודו דאפי' שינוי השם החוזר קני מדאורייתא ושינוי מעשה קני מיהא מדרבנן כמ"ש התוספ' לעיל פ' מרובה גבי עוצבא ובפ' לולב הגזול גבי אוונכרי ע"ש מיהו להרמב"ם שסובר דאין לגזלן שום שבח קודם יאוש ואפי' תקנת השבים אין כאן א"כ צ"ל דהאי סיפא דמתני' דקתני נותן דמי פרה העומדת לילד כו' היינו לאחר יאוש דוקא וכ"כ בהדיא בהל' גניבה והל' גזילה א"כ צ"ל דרישא דמתני' נמי איירי אפילו לאחר יאוש ואפ"ה בעינן שינוי שאינו חוזר ובאמת לא ראינו להרמב"ם שסובר דמועיל שינוי החוזר כלום אפי' לאחר יאוש מדאורייתא אלא הא דקי"ל דמועיל הוא משיטת התוספ' והרא"ש וש"פ וכל הנך אזלי לשיטתייהו דיש לגזלן שבח אפי' קודם יאוש מפני תקנת השבים ועי' בח"מ סי' שנ"ד וש"ס (אלא דצ"ע א"כ אמאי קרי לה בגמ' שינוי דרבנן לשינוי החוזר אי ס"ד דאינו קונה):

בפרש"י בד"ה ודמי רחל כו' והעודף ששוה עכשיו עכ"ל. דקדקו התוספ' מל' רש"י דגוף הפרה מיהא לא קנה הגזלן דלא חשיב לידה וגיזה שינוי גמור והרא"ש לא כ"כ ע"ש באריכות ובס' המלחמות להרמב"ן:

בד"ה וכ"ש שינוי דאורייתא כו' וכ"ש עצים ושיפן דהוי שינוי גמור כו' כדאמר במרובה שינוי קונה כתיבא עכ"ל. ואף על גב דהתוספות כתבו שם והביאו ג"כ כאן דהאי שינוי קונה דהתם איירי אפילו בשינוי החוזר וכמ"ש שם באריכות מ"מ רש"י לא נחית להני דיוקא ומפרש מלתא דרבה כפשוטו דלא ליפלוג אסוגיא דהכא וכן משמע שם מפי' רש"י וכמ"ש באריכות בסוגיא דמריש ועוצבא עי"ש:

תוספות בד"ה עצים ועשאן כלים כו' דחשיב שינוי מעשה עכ"ל. ואף על גב דמסקו דבעינן דוקא שישתנה שמו ע"י כך וכן הוא בש"ע בסי' ש"ס ס"ו אפ"ה נראה דלאו מטעם שינוי השם הוא נקנה דהכא מיירי שלא נשתנה שמו לגמרי אלא בשינוי קצת ועיקר הטעם הוא מחמת שינוי מעשה וזה מוכרח דאלת"ה תקשה מ"ש התוספ' בפ' לולב דשינוי השם החוזר לאחר יאוש עדיף משינוי מעשה החוזר והיכא משכחת לה הא בכל שינוי מעשה לא סגי אלא בנשתנה שמו ע"י כך ולמאי דפרישית א"ש ודו"ק:

בגמרא וליבון מי הוי שינוי ורמינהו. נראה דהיינו דוקא למאי דמסיק דליבון הוי שינוי חשוב אבל למאי דס"ד מעיקרא אפשר דאדרבה ליבון הוי שינוי גרוע היה אפשר לומר דלא קני אלא מדרבנן מפני תקנת השבים או לאחר יאוש דוקא וכל זה לא שייך גבי ראשית הגז ואפ"ה קשיא ליה שפיר מעיקרא אמתני' דליכא למימר דמשום דלא קני אלא מפני תקנת השבים לא תני לה במתני' דהא סיפא דמשלם דמי פרה העומדת לילד היינו נמי מדרבנן מפני תקנת השבים כדמסקינן לקמן ואפ"ה קתני לה אבל למאי דמסקינן עכשיו דליבון הוי שינוי דאורייתא מקשה שפיר ולפמ"ש צ"ל דלשינוי' דרב אשי דתנא דידן דאוריית' קתני היינו משום דס"ל דשינוי החוזר אינו קונה אפי' מדרבנן וכמו שהסכימו באמת כל הפוסקים ומ"ש התוספ' פ' לולב הגזול דשינוי מעשה החוזר קונה מדרבנן אפי' לפני יאוש נ"ל דהיינו דוקא לשינויא דאביי דלעיל דאי ס"ד דס"ל דקונה מדרבנן מפני תקנת השבים אמאי לא קתני לה דומיא דסיפא דהוי נמי מדרבנן וק"ל ואף על גב דלאחר יאוש לדעת התוספ' וסייעתם מהני מ"מ מתני' לא איירי לדידהו לאחר יאוש:

אמר אביי ל"ק הא ר"ש הא רבנן. ויש להקשות א"כ דברייתא דליבון קונה לא מיתוקמא אלא כר"ש אמאי משני אביי לעיל דמתני' בשינוי דרבנן איירי טפי ה"ל למימר דאיירי שפיר בשינוי דאוריית' ואפ"ה הא דלא קנה בליבון גרידא היינו משום דאתיא כרבנן דפליגי עליה דר"ש וס"ל דליבון לא קני וה"ה לעצים ושיפן דכי הדדי נינהו דבלא"ה לא מיתוקמא מתניתין כר"ש מדקתני בסיפא משלם דמי פרה העומדת לילד והיינו דלא כר"ש לקמן בברייתא וכה"ג קשה נמי לרבא ולר' חייא בר אבין דליבון לא קני אלא בסרקיה סרוקי או כבריה כבדויי א"כ אמאי לא משני נמי הכי אמתני' דמש"ה איצטריך למיתני ועשאן בגדים דבליבון גרידא לא קני. וי"ל דשפיר צריכים לשינוי' דלעיל דמ"מ תקשה אמאי איצטריך למימר ועשאן בגדים ותיפוק ליה דמשעת טוייה קנה דכל בגדים צריכין טוייה מקודם ובטוייה כ"ע מודו דהוי שינוי להכי איצטריך לאוקמי מתני' בצמר טווי או בנמטי שא"צ טוויי ודו"ק:

שם רבא אמר הא והא ר"ש הא דנפציה נפוצי כו' וקשה אמאי לא מוקי הא והא כרבנן והא דנפציה נפוצי והא דסרקיה סרוקי ונימא דבסירוק מודו חכמים וי"ל דע"כ דבסירוק נמי פליגי דאלת"ה אמאי קתני רישא טוואו וארגו אין מצטרף ותיפוק ליה דקודם הטוייה קנאו משעת הסירוק כמ"ש בתוספות שלאחר הניפוץ מיד היו עושין הסירוק וא"כ משמע להדיא דבכל צמר טווי צריך סירוק מקודם אבל לר' חייא בר"א דקאמר דבכבריה כבדויי כ"ע מודו דקונה כמ"ש התוספ' לא תקשה אמאי נקט טוואו משום דכבריה לא היו עושין בכל צמר טווי אלא לפעמים לחזותא כמ"ש התוספ' דבכלל צבע הוא וכן בברייתא דבסמוך דקתני ראשון ראשון וצבעו ראשון ראשון וטוואו הוצרך לשנות הטויה דאי משום סירוק לא היה מועיל לרבנן דלעיל וכדכתיבנא אבל בצביעה אפשר דמודו חכמים דלעיל ופליגי ר"ש ורבנן בסברות הפוכות וכמ"ש נמי התוס' בסמוך ומיהו צ"ל דאף לפמ"ש דבכל צמר טווי צריך סירוק מיד אחר הניפוץ היינו בצמר לבן אבל בצמר צבוע לא היו עושין סירוק לפעמים או שהיו יכולים לעשות הסירוק אחר הצביעה דאלת"ה תיקשה לרבא דמשני בסמוך דהא דלר"ש צבע מצטרף היינו משום שהיו יכולים להעבירו ע"י צפון ואכתי קשה דלקנייה בסירוק דהוי שינוי שאינו חוזר ושמעינן ליה לעיל לרבא אליבא דר"ש דסירוק קונה אע"כ בצמר צבוע איירי שלא נסרק עדיין שאין הסירוק הכרח קודם הצביעה וכ"ש דא"ש לרבי חייא בר אבין דכבדויי ודאי לא שייך קודם צביעה ודו"ק:

שם השתא י"ל צבע לר"ש לא הוי שינוי כו' כאן הבן שואל אמאי לא מקשה בפשיטות ברייתות אהדדי דר"ש אדר"ש בלא סוגיא דשמעתין ולפמ"ש א"ש דמעיקרא לא שייך להקשות כלל מליבון אצביעה דהוי ידע שפיר דעיקר הקנין בליבון היינו משום הניפוץ והסירוק שהוא מההכרח בכל ליבון וא"כ הא דקאמר צבעו מצטרף היינו משום שלא נסרק עדיין וע"כ דבהכי איירי אף לפי המסקנא לאוקימתא דרבא דלקמן וכדכתיבנא לעיל בסמוך ואפשר שאף הניפוץ אינו הכרח קודם הצביעה וא"כ לפ"ז ודאי עדיף ליבון מצביעה משום הניפוץ והסירוק אבל עכשיו מקשה שפיר והיינו לאוקימתא דרבא דלעיל קשה לר"ש מצבע אצבע למאי דמוקי רבא בריייתא דלא הספיק ליתנו עד שצבעו כר"ש וכמ"ש התוספ' וא"ל דברייתא דלא הספיק איירי כשסרקו קודם הצביעה דא"כ אמאי נקט בסיפא דליבנו חייב בכה"ג ות"ל דקנייה בסירוק לחוד אע"כ דאיירי בלא סירוק ואפ"ה חייב בצבעו ולר"ח בר אבין מקשה בפשיטות דלדידיה עיקר הקנין בליבון אינו משום הסירוק אלא מכבדויי לחוד אפי' לר"ש דהא מוקי ברייתא דגזל צמר וליבנו ככ"ע ובדכבדויי ומסתמא איירי אפי' בגזל צמר סרוק אפ"ה קני משום דכבדויי ה"ל כמו צבע דהסירוק אינו מעלה ומוריד לחכמים וא"כ משמע דבכה"ג גופא מיתוקמא נמי כר"ש דכבדויי קונה אפי' בלא סירוק דהיינו משום חזותא דה"ל כמו צבע כמ"ש התוספות וא"כ מקשה ות"ל דאפי' בצבע גמור לא קני לר"ש ולאוקימתא דאביי דלעיל נמי קשיא ליה מדאיצטריך לאוקמי הא כר"ש והא כרבנן ולא נחית כלל לחלק בין ניפוץ לסירוק או כבדויי ולשנויי בכמה גווני אע"כ דלדידיה לא תליא פלוגתא דליבון כלל בניפוץ וסירוק וכבדויי אלא משום ליבון גרידא מהני לר"ש ולרבנן אינו מועיל בשום ענין וא"כ מקשה שפיר השתא צבע לר"ש ודו"ק:

דף צד.

בגמרא וב"ה נמי הכתיב גם. בפרק מרובה דף ס"ה כתבתי דהא דאסיקנא הכא לב"ה בקשיא היינו אליבא דאביי דלא משמע ליה לחלק בין גבוה להדיוט אבל אליבא דרבא איכא למימר דגם אתי למעט שינוי החוזר דאפי' למ"ד דלהדיוט מועיל אפי' שינוי חוזר אפ"ה לגבוה מודה ומכ"ש דא"ש למ"ד דאף להדיוט בעינן דוקא שינוי שאינו חוזר וע"ש באריכות:

שם א"ה אפי' השביחה נמי כו' מכאן יש להקשות על מה שפירש הרמב"ן באריכות בס' המלחמות דמלתא דרשב"א לא איירי אלא כשהשביחה ע"י שפיטמה הגזלן בידים מטעמא דא"ל אנא פטימנא ואת שקלת והביא ראיה מפרק מרובה ע"ש בדבריו וא"כ מאי מקשה הכא א"ה אפי' השביחה נמי וצריך לאוקמי מפני תקנת השבים ות"ל מה"ט גופא דא"ל אנא מפטימנא אלא ודאי דלא סגי בהאי טעמא דמשום כך אין לו ליטול אלא הוצאת הפיטום ולא מה שהשבח יתר על ההוצאה כדס"ל לר' יהודה לקמן גבי צמר והא דאמרינן ה"ט דאנא פטימנא בפרק מרובה היינו שלא ישלם ד' וה' כשל עכשיו ולא כמו שפי' הרמב"ן לענין גוף הקרן וא"כ ע"כ הא דשקיל כל השבח לרשב"א לאו משום דא"ל אנא פטימנא אלא כדאסקינן מפני תקנת השבים וא"כ ה"ה לשבחא דממילא ויש ליישב בדוחק דהרמב"ן נמי ה"ק דכיון דפיטמה הגזלן בידים בהא דוקא ס"ל לרשב"א דשייך תקנת השבים כיון דטרח בה ומצי א"ל אנא פטימנא לכך תקנו חכמים מפני תקנת השבים אבל בשבחא דממילא לית ליה תקנת השבים וא"כ לפ"ז הא דאמרינן בפ' מרובה ה"ט דאנא פטימנא היינו נמי משום תקנת השבים לפי' הרמב"ן דאגוף הקרן נמי קאי וע"ש באריכות ומוכח קצת כמ"ש ודו"ק:

תוספות בד"ה לא הפריש מן הקמה כו' ולהכי איצטריך אביי בשמעתין ע"כ לר"י למימר שינוי במקומו עומד עכ"ל. פי' דלפ"ז הוי ידע אביי שפיר דאיכא קרא דתעזוב יתירא כדדחי רבא ומ"מ מוכח שפיר כיון דקרא דתעזוב איצטריך שיפריש מן העומרים דאף על גב דאכתי לא נשתנה מ"מ סד"א כיון דעבר אמימרא דרחמנא שקבע זמן להניח הפיאה במחובר תו לא מהני אח"כ וקמ"ל דלא ואכתי מן העיסה מנ"ל כיון דאשתני אע"כ דס"ל דשינוי במקומו עומד וא"כ ילפינן הכל מתעזוב דכך לי מן העיסה כמו מן העומרים דבכולהו עבר אמימרא דרחמנא ושינוי אינו מועיל כלל משא"כ לרבא לא איצטריך תעזוב לר"י אלא להפריש מן העיסה כו' וק"ל:

דף צד:

בגמרא והאמר רבי יוחנן הלכה כסתם משנה. הא דלא קשיא להו דפסק כב"ש במקום ב"ה וקי"ל ב"ש במקום ב"ה אינה משנה וזה הכלל יותר מוסכם מסתם משנה אלא דיש לדחות דר"י ס"ל כאביי דאמר לעיל דכמה תנאי קיימי בחדא שיטתא וס"ל לא נחלקו ב"ש וב"ה בדבר זה:

תוספות בד"ה בימי רבי כו' ור"י אומר כו' אלא מאותן בני אדם שרוב עסקם עכ"ל. והא דמקשה בסמוך מהניח להם אביהם מעות של ריבית צ"ל דזה הל' משמע שעיקר המעות שהניח היה של ריבית וכ"נ להדיא מל' הרא"ש ע"ש וכן מוכח מגמרא דמקשה בסמוך איקרי כאן ונשיא בעמך כו' ואי כשלוה בריבית באקראי לא מסתבר שלא יהיו בניו חייבים בכבודו בשביל כן ועוד דכבר אפשר שהיה סבור שאין כאן ריבית קצוצה אע"כ דמשמע לתלמודא דאיירי שנתעסק בפרהסיא בריבית עד יום מותו וק"ל:

בגמרא הא אביהם חייב להחזיר. יש לדקדק דלמא לא מיבעי' קאמר דבאביהם פשיטא דאינו מחזיר מתקנתא דר' אלא אפילו בבניו דלא שייך תקנתא דר' כמ"ש התוס' בד"ה אי עשה תשובה כו' וקמ"ל דאפ"ה אין חייבים להחזיר ויתבאר בסמוך בל' התוס':

בגמרא ומפני כבוד אביהם כו' איקרי כאן ונשיא בעמך. מה שיש לדקדק מכאן אהא דאמרינן בפרק הנחנקין לכל אין הבן נעשה שליח לאביו להלקותו כו' דמשמע דהבן חייב בכבוד אביו רשע וכמ"ש הרי"ף והרמב"ם והרא"ש עי' בטור י"ד סי' ר"מ ובב"י שם ובט"ז ול"נ דעיקר הקושיא כאן דנהי דחייב בכבוד אביו רשע מ"מ באותה עבירה עצמו שעבר אביו ולא חש לכבודו לא מסתברא שיהיו

הם חייבים ועי"ל משום דבלא"ה מצינו דאפי' למאן דס"ל שאינו חייב בכבוד אביו רשע מ"מ אסור לכתחלה לבזותו והיא סברת הר"ן וש"פ עי' בט"ז וש"ך וא"כ מאי מקשה הכא בגמ' דשמא חייבים להחזיר בדבר המסויים כיון דבכל יומא איכא זילותא יתירא לאביו כשלא יחזירו ועוד דאם יחזירו יהיה לו כפרה קצת ואף שהוא בעצמו לא חש לזה מ"מ שמא אם היה קיים עדיין היה מחזיר אע"כ דעיקר הקושיא בסוגיא דשמעתין שאף אם היה קיים והיה רוצה להחזיר לא היינו מקבלין וא"כ לא תליא מלתא בהשבון כלל וממונו גמור הוא שמורישו לבניו ולזילותא דידיה לא חיישינן אפי' בחייו וא"כ מקשה שפיר למה נחייב את בניו להחזיר כיון דכל הני טעמי לא שייכי וליכא אלא מצות כיבוד גרידא שהם חייבים לכבדו יותר ממה שהוא עצמו חש לכבודו ואמאי הא לאו מעשה עמך הוא ודו"ק וכ"ז היינו לתירוצא קמא דתוס' בסמוך דאפי' בדבר המסויים אין מקבלין ממנו בתקנתא דרבי וכמו שיתבאר בסמוך:

תוספות בד"ה אי עשה תשובה כו' א"נ בדבר המסויים מקבלין כו' ומשני בשלא הספיק כו' ומקבלין מהם דלא שייכא תקנה גבי בנים עכ"ל. ונ"ל דהאי ומשני חוזר לתירוצם הראשון דלפ"ז משמע דמהגזלן בעצמו אין מקבלין אפי' דבר מסויים לכך הוצרכו לפרש דבבניו לא שייך תקנתא דר' אבל לתירוץ השני דבדבר המסויים לא שייך תקנתא דרבי א"כ לא הוצרכו לפרש דבבניו לא שייך תקנתא דרבי וק"ל:

בד"ה לצאת ידי שמים כו' דהנהו תנאי דהתם קדמו עכ"ל. פי' כיון דכל שקלא וטריא דהכא קאי אתקנתא דרבי לא מצי לאוקמי כתנאי דהתם ולמימר דפליגי בתקנתא דרבי כיון שהם לא היו בדורו אלא קודם לזה וק"ל:

דף צה.

בפירש"י בד"ה משום פסידא דבירה כו' ומיהו דמי בעי אהדורי עכ"ל. ואף ע"ג דבלא"ה לא קשה ממאי דקתני גבי מריש שנוטל דמיו דהא מתני' דמריש קודם תקנתא דר' הוי טובא אלא דרש"י כתב כן לקושטא דמלתא דאף לאחר תקנתא דר' לא זזה תקנת מריש ממקומה לענין שנותן דמיו וכדאשכחן באמת גבי כשורי דמטללת' דאיירי בימי אמוראי ועבדי בה תקנת מריש ואף למ"ש התוס' דתקנתא דר' ליתא אלא בגזלן קבוע או כשעשה תשובה מעצמו אפ"ה נ"מ דאפילו איכא כל הני אפי' הכי חייב ליתן דמי מריש לפי' רש"י כיון דגזילה קיימת וק"ל:

בד"ה גזלה חוזרת בעיניה כמות שהיא עכשיו כו' והדר משלם דמי גיזות ועובר עכ"ל. ויש להקשות דה"ל לפרש בקיצור שמשלם הכל כשעת הגזילה ודוחק לומר שכוונתו שא"צ לשלם דמי הנפח כשהיתה מעוברת ודקדוק זה קשה אלישנא דברייתא גופא וכן קשה נמי במתני' כמו שהקשה בעל תוי"ט דלפי' רש"י דגוף הפרה אינו קונה בשינוי הלידה והגיזה אלא הולד וגיזה גופא קונה הגזלן מיד משעת הגזילה כמ"ש התוספ' כאן א"כ אמאי נקט דמי פרה העומדת לילד הוה ליה למיתני משלם כשעת הגזילה כמו באינך בבי דמתני' ונ"ל ליישב דנפ"מ להיכא דהוכחשה גוף הפרה עכשיו משעת הגזילה וסד"א דאף על גב דבכחשה בעלמא קי"ל בפשיטות דא"ל הרי שלך לפניך כדאיפסיק הלכתא לעיל כרשב"א י"ל דהיינו משום דמשלם תשלומים מעליא כשעת השבה אבל הכא שאינו מחזיר הגיזות וולדות אלא כשעת הגזילה ה"א דלגמרי יש לו לשלם כשעת הגזילה שהיתה שמינה אבל תרי קולי לא נקיל ביה בגזלן קמ"ל דלא אמרינן הכי אלא גוף הפרה חוזרת בעיניה כמו שהיא עכשיו וגיזה וולדות משלם כדמעיקרא כנ"ל ודו"ק:

בד"ה קנסא קניס כו' ונ"מ להיכא דלא השביחה אלא כיחשה עכ"ל. האי כיחשה איירי בהכחשה דלא הדרא דאי בכחש החוזר ע"י פיטום אפי' למ"ד שינוי לאו במקומו עומד אפ"ה א"ל הרי שלך לפניך דאיפסקא הלכתא כרשב"א וכדאסקינן לעיל אליבא דרבא דבכחש החוזר איירי אבל שינוי בעלמא קונה והכי קי"ל אע"כ דבהכחשה דלא הדרא איירי וק"ל. ומ"ש רש"י היכא דלא השביחה כוונתו נראה דאי השביחה בגיזות וולדות וכחשה נמי בגוף הפרה אפי' אי סובר ר"מ דשינוי קונה ומשלם הפחת לא שייך תו למימר שישלם ג"כ הגיזה וולדות משום קנסא דלא שייך למיקנסי' שאין זה חוטא נשכר אלא מפסיד ותרי חומרי לא מחמירנן ביה אע"כ הא דקאמר ונ"מ להיכא דכחשה היינו כשלא השביחה כלל בגיזה כנ"ל:

בפירש"י בד"ה בשוגג כגון לוקח כו' ולא ידע שהיא גזולה עכ"ל. הא דלא ניחא ליה לפרש אף בדידע שהיא גזולה ובלוקח עם הארץ כדאמרינן לקמן בגמ' משום דהתם איירי בגזילת קרקע שייך שפיר לחלק בין לוקח ע"ה דלא ידע דקרקע אינה נגזלת אבל הכא בעיקר האיבעיא דאיירי במטלטלין דאפרה ורחל קאי ממילא אי ידע דגזלה תו לאו שוגג הוא אפי' בע"ה לכך פי' דאיירי בדלא ידע ויתבאר עוד בסמוך בל' התוספ' וק"ל:

תוספות בד"ה חמשה גובין כו' אף על גב דתנא מנינא כו' התם נמי שייר כו' וגט חוב שאין בו אחריות עכ"ל. נראה כוונתם דלמאי דמסקי הכא דההיא לשבח פירות משום קנס נגעו בה וא"כ הא דאמרינן התם במתני' דהנזקין לשבח פירות ע"כ דכרבי מאיר אתי' דקניס וא"כ ה"ל למיתני נמי גט חוב שאין בו אחריות וק"ל:

בא"ד ומהכא קשה לשמואל כו' והכא משמע דגבי מבני חורין עכ"ל. ויש לדקדק דמאי קושיא דלמא הכא איירי בשחייב מודה ובכה"ג כ"ע מודו דגבי והא דאמר שמואל דלר"מ אינו גובה היינו כשאינו מודה כדאיתא שם להדיא וא"ל דאי כשחייב מודה מאי למימרא דגובה מן המחוררין דהא בלא"ה נמי בכל אינך ליכא רבותא דגובה מבני חורין אלא לדיוקא אתי דלא גבי ממשעבדי ויש ליישב דמשמע לתוספ' מדנקט סתמא חמשה גובין מן המחוררין משמע דבכל ענין גובין אפילו שלא בפניו ואפי' מיתמי והיינו רבותא דבכה"ג גובה מן המחוררין וא"כ מקשו שפיר דלשמואל אליבא דר"מ ודאי בכה"ג לא גבי שלא בפניו וכ"ש מיתמי דחיישינן לזיוף וכמ"ש שם רש"י להדיא דחשיב כמלוה ע"פ שאין עליו עדים ובזה יש ליישב ג"כ אמאי שייר הכא מזון האשה והבנות משום דבכלל בן אשתו ובת אשתו הוא כיון דעיקר הרבותא שגובין מן המחוררין והא דקחשיב לה בפרק הנזקין בפני עצמו היינו דאפי' כשקנו מידו לא מהני לגבות ממשעבדי כדאוקמינן התם משא"כ בבן ובת אשתו אבל לענין בני חורין אתיא במכ"ש ובזה נמשך היטב קו' התוס' לדבריהם הקודמין ודוק אח"ז עייניתי שם בתוספ' ד"ה דברי הכל וראיתי שכתבו שאפי' מודה אפ"ה אינו גובה דה"ל כאילו מחל לו ועי' מ"ש שם:

בגמרא שבח פירות ה"ד כו' ואף ע"ג דבפ"ק דמציעא מוקמינן לה במילי אחריני בכמה גווני היינו לשמואל דאמר התם לוקח מגזלן לית ליה שבחא אבל הכא אליבא דהלכתא קיימינן דיש לו כדפסק רבא שם א"כ מפרשינן הברייתא כפשטיה:

בתוספות בד"ה דאתא בעל ארעא כו' ואפי' לשמואל דאמר בפ"ק דב"מ דלוקח מגזלן לית ליה שבחא עכ"ל. כוונתם בזה דלכאורה לשמואל דס"ל דלוקח מגזלן לית ליה שבחא א"כ ע"כ צריך לאוקמא לשבח פירות דברייתא אהוצאה לחוד דהוצאה ודאי אית ליה ללוקח מן הגזלן אפילו לשמואל ובכה"ג קתני דא"ג ממשעבדי ומדלא יהיב הנגזל ללוקח ההוצאה הוי מוכח שפיר משום דקנסינן ליה אפי' בשוגג ועל זה כתבו התוס' דאפי' לשמואל מצינן לאוקמי בשבח היתר על ההוצאה ובדקנו מידו וק"ל:

בא"ד א"נ יש לחלק דהתם איירי בשלא ידע שהיא גזולה דבשוגג כי האי לא קניס עכ"ל. ולפ"ז צ"ל דהאיבעיא דהכא איירי נמי בשוגג כה"ג שידע שהיא גזולה אלא בלוקח ע"ה ואף על גב דבמטלטלי איירי הכא דאפרה ורחל קאי מ"מ י"ל דטעה לומר שקנאה הגזלן בשינוי וכיוצא בו ועוד נראה לי דמ"ש התוס' דבשוגג כי האי ודאי לא קניס היינו דוקא אקנס דהוצאה דמיניהו סליקו שהוא ממון גמור של הלוקח וא"כ לא שייך למיקנסיה בשוגג גמור אבל בקנסא דגזיה וולדות דמעלמא אתיא י"ל דאפי' בשוגג גמור קניס רבי מאיר כיון דלית ליה פסידא ולפ"ז פי' רש"י ותוס' אחד הוא וזה נ"ל נכון ויתבאר בסמוך:

דף צה:

בגמרא מאי לאו בע"ה דלא ידע כו' וסלקא דעתין למימר הכי דאי בת"ח שידע שהיא גזולה וה"ל מזיד גמור א"כ תיקשה אמאי קתני שגובה השבח מבני חורין דהא קי"ל הלכתא בפ"ק דב"מ דהכיר בה שאינו שלו ולקחה אין לו שבח אבל בלוקח ע"ה י"ל דלא חשיב ליה כהכיר בה שאינו שלו כיון שהיה סבור שהיא קנויה לגזלן והמתרץ השיב דאפ"ה מיתוקמא בלוקח ת"ח ואיירי שקיבל הגזלן בפי' אחריות על השבח וכמ"ש התוספות ומאי דקאמר מאי לאו בע"ה ולא קאמר מאי לאו דלא ידע כלל שהשדה גזולה למ"ש רש"י דאיבעיא דשוגג היינו בכה"ג י"ל דהתם מיירי בקנס הגיזה וולדות דלית ליה פסידא ללוקח אבל הכא דהקנס הוא שאין הלוקח נוטל מן הנגזל ההוצאה אף על גב דממונו גמור הוא א"כ אפי' לרש"י לא שייך לקנוס בכה"ג בשוגג גמור וכמ"ש לעיל בל' התוס':

תוספות בד"ה בשבח שע"ג הגזילה כו' אבל שבח שלא ע"ג גזילה הוי דגזלן אי משום דהוי שינוי גמור או משום תקנת השבים עכ"ל. לכאורה משמע דהתוס' נסתפקו אי הוי שינוי גמור או לא ולא ידענא מהיכא תיתי דלא ליהוי שינוי דנהי שהפוסקים נסתפקו בגיזה ולידה אי הוי שינוי היינו לגבי גוף הפרה אבל לגבי גיזה ולידה דעסקינן ביה הכא פשיטא דהוי שינוי מעליא וא"ל דבעינן דוקא שינוי ע"י מעשה הגזלן וא"כ בלידה דשינוי דממילא הוא לא קנה וכמ"ש בל' רש"י פ' מרובה גבי טלה ונעשה איל כבר כתבתי שם שהוא דוחק ועוד דהתוס' ודאי ס"ל דטלה ונעשה איל קונה לגמרי ואין להאריך כאן והאמת יורה דרכו שלא נסתפקו התוס' אי הוי שינוי גמור או לא אלא דעיקר הספק אי ס"ל לרב זביד אליבא דר"י דשינוי אינו קונה כלל והיינו כדמשמע פשטא דמלתא דקאמר דנגזל הוי ועוד ראיה קצת מנותן צמר לצבע וע"ז כתבו דאפ"ה מודה בשבח שלא ע"ג גזילה משום תקנת השבים וק"ל:

בא"ד ואם גזל עצים כו' שמא מודה ר"י כו' עכ"ל כתבו כן משום דמוקמינן מתני' דהגוזל כוותיה:

בד"ה לר"ש כי מסלק כו' לר"י כיון דמתקנת השבים עכ"ל. כ"כ לרבותא אפי' אם נאמר דטעמא דר"י משום תקנת השבים אפ"ה שקיל מגופיה וכ"ש למה שפירש ר"ת לעיל דלר"פ אליבא דר"י קונה שבח שע"ג גזילה משום שינוי א"כ פשיטא דשקיל מגופיה אמנם רוב המפרשים הקדמונים כתבו בהיפך דלר' יהודה כיון דלא שקיל אלא מתקנת השבים פשיטא דבדמי' מסלק ליה וכ"כ הרמב"ם ע"ש:

בד"ה שלשה שמין כו' אף ע"ג דתנא ג' תנא ושייר גזלן עכ"ל. ויש לתמוה אמאי חשיב גזלן שיור כיון שכתבו בסמוך דאיבעיין לא איירי אלא לר"ש אבל לר"י פשיטא דמגופיה שקיל ואנן קי"ל כר"י לגבי ר"ש ועוד דסתם מתני' דריש פירקין כוותיה וצ"ע:

גמרא מי אמר שמואל ב"ח ללוקח יהיב ליה שבח והאמר שמואל ב"ח גובה את השבח. ויש להקשות דהא בפ' מי שמת אסיקנן דהאי גובה שבח היינו חצי שבח משום דשבח ה"ל דאקני וה"ל כמו לוה ולוה וקנה דיחלוקו וא"כ מאי מקשה הכא דלמא הא דקאמר שמואל דב"ח ללקוחות מעלה בדמים היינו לענין חצי השבח המגיע ללוקח. וע"ק כיון דקי"ל דשבח ה"ל דאקני א"כ מאי מקשה דלמא הא דקאמר שמואל דב"ח ללוקח יהיב שבח היינו בדלא כתב ליה מלוה לב"ח דאקני למאן דס"ל דלענין דאקני לא אמרינן אחריות ט"ס הוא בטור ח"מ סי' קי"ב וא"כ אין לב"ח בשבח כלום ויש ליישב ויתבאר באריכות אי"ה בפ"ק דמציעא כי שם מקומו ולכך נמנעתי לפרש דקושיית הש"ס דהכא נמשכת לסוגיא הקודמת כדרכם בשאר מקומות משום דסוגיא דשמעתין נאמרה ונישנתה ככתבה וכלשונה בפ"ק דמציעא ונשתלשה בפרק המקבל וא"כ לא שייך למדרש סמוכין:

בד"ה שבח המגיע לכתפים כו' פ"ה כגון תבואה שגדלה כל צרכה כו' וקשה דא"כ לפירושו גבי ב"ח כו' ובפ' נערה שנתפתתה כו' עכ"ל. והתמיה קיימת על בעלי התוספות שהקשו בזה לפי' רש"י ורש"י עמו נזהר מזה בפ"ק דב"מ דף ט"ו ע"ב וכן בפרק המקבל דף ק"י דההוא שבח המגיע לכתפים היינו תבואה שקרובה לקצור אבל מ"מ צריכה לקרקע דאל"כ ה"ל פירות גמורים ואין ב"ח גובה ממנו וא"כ פי' רש"י מסכים ממש לסוגיא דפרק נערה שנתפתתה ואין להאריך:

בפירש"י בד"ה גובה את השבח ואינו מחזיר ללוקח כלום עכ"ל. כוונתו בזה דאפי' ההוצאה אינו מחזיר דבלא"ה לא הוי מקשה הכא מידי בגמ' וכן פרש"י להדיא בפ"ק דמציעא וכל הסוגיא דהתם משמע כן:

דף צו.

תוספות בד"ה הא דמסיק וכו' ונראה דגם מיתמי גבי ב"ח השבח בחנם וכו' עכ"ל. נראה כוונתו דלפ"ז מלתא דשמואל קאי בין אלקוחות ובין איתומים ובכה"ג איירי כל סוגיא דשמעתין נמי אתרווייהו ומ"ש התוספות כן דוקא להאי שינויא דמיתוקמא מימרא דשמואל בדמסיק שיעור ארעא ושבחא נ"ל כוונתם בזה משום דאי איירי בדלא מסיק שיעור ארעא ושבחא ואפ"ה גובה כל השבח כמ"ש הרבה מהפוסקים לפי המסקנא דאיירי כשעשאו אפותיקי והיינו ע"כ משום דא"ל ארעאי אשבח לפ"ז יפה כח הב"ח כשעשאו אפותיקי לגבות מן הלוקח יותר ממה שיכול לגבות מן הלוה עצמו דמן הלוה לעולם לא מצי למיגבי כלום יותר מדמי חובו וא"כ לפ"ז לא שייך למימר דבכה"ג גובה נמי מן היתומים השבח בחנם אע"ג שאין להם על מי לחזור משום דיורש כרעא

דאבוה הוא דאדרבה כיון דכרעא דאבוה הוא אין לב"ח ליטול כלום בשבח כיון דלא מסיק ביה אלא כשיעור ארעא אבל למאי דמוקמינן בדמסיק וכו' שוה שפיר דין יתומים ללקוחות ודו"ק:

בא"ד והא דאמרינן בהמקבל יתומים אומרים אנו השבחנו וכו' התם איירי בשעשאו אפותיקי וכו' וגרע כוחו של ב"ח טפי וכו' ואילו לא עשאו אפותיקי היה גובה הכל כו' בלא פריעת הוצאה כמו מלקוחות עכ"ל. ובאמת הא מלתא מרפסן איגרא שיוגרע כח הב"ח בשעשאו אפותיקי מבשלא עשאו ובשלמא בלקוחות אין לתמוה כל כך דמ"מ הלוקח אינו מפסיד שיש לו על מי לחזור וא"כ כשלא עשאו אפותיקי ודאי לא נחית אדעתא למשקל הוצאה מן הב"ח אלא ממרא דארעא דהיינו המוכר משא"כ באפותיקי דהוי כאחת משדותיו דב"ח א"כ ודאי אדעתא דהכי נחית למשקל הוצאה מיניה דב"ח אבל ביתומים שאין להם על מי לחזור א"כ למה יוגרע כוחם טפי כשלא עשאו אפותיקי שיפסידו דמי ההוצאה שהוציאו משלהם והלה יאכל וחדי וכי היכן מצינו שיפרעו היתומים משלהם חוב אביהם ובאמת לא ראיתי לשום פוסק שחילק בכך ובר מן דין קשיא לי כל האי דוחקא למה להו להתוס' לפלוגי בדמי ההוצאה של היתומים בין עשאו אפותיקי או לא דהא מצינו לפרושי שפיר דבכל ענין לעולם הבע"ח צריך להחזיר ליתומים שיעור השבח כנגד ההוצאה ובהכי איירי הסוגיא דבפרק המקבל יתומים אומרים אנו השבחנו ורוצים ההוצאה וכו' ואיירי בכל ענין ל"ש עשאו אפותיקי או לא והטעם כיון שאין להם על מי לחזור לא מפסדינן זוזי דיתמי בכדי דלא גרע מאחד היורד שלא ברשות אבל בשבח היותר על ההוצאה ודאי שוה דין היתומים ללקוחות שגובה הב"ח כיון דלית ליה פסידא ליתמי ומדינא ודאי דבע"ח הוי כיון דמשעבד ליה ארעא מעיקרא כפשטא דמימרא דשמואל ובהכי איירי הסוגיא דבכורות דהתם ע"כ משבח היתר על ההוצאה איירי דומיא דבכור דלא שייך כלל חלק בכורה במה שהוציאו אלא ביתרון וא"כ מקשו התם שפיר אמאי דקאמר ולא האשה בכתובתה דמשמע דלא שייכא כלל בשבח אפי' במה שיתר על ההוצאה ואמאי האמר שמואל ב"ח גובה השבח ונהי דמלתא דשמואל איירי לענין לקוחות דוקא ולא מיתומים היינו לענין הוצאה דשם שייך לחלק ביתומים דכיון שאין להם על מי לחזור לא מפסדינן זוזי דיתמי בידים אבל לענין השבח היתר על הוצאה דממונא גמור דב"ח לא שייך לחלק בין יתומים ללקוחות ובהכי הוי רווחא שמעתא וצ"ע וכעין זה פי' הנמוקי יוסף בשינוי קצת והובא ג"כ בת"ח וכ"כ הש"ך בח"מ סי' קט"ז ע"ש ועיין באריכות ברא"ש פ"ק דמציעא ובספר המלחמות להרמב"ן שם:

בא"ד ובטל במסקנא אותו חילוק עכ"ל. פי' דלפ"ז מצינו שפיר למימר דתרתי מימרי דשמואל איירי בדמסיק שיעור ארעא ושבחא והא דקאמר דב"ח מעלה ללוקח בדמים היינו כשעשאו אפותיקי ושמין ללוקח ההוצאה לחוד ומעלה בדמים והא דקאמר ב"ח גובה השבח דמשמע שאינו מחזיר ללוקח אפי' ההוצאה היינו כשלא עשאו אפותיקי דגרע טפי לפירושא דבסמוך וק"ל:

נמרא אמר רבא גזל והשביח ומכר וכו' וקמ"ל בזה דסד"א כיון דעיקר מלתא דגזלן קונה שבח היינו משום תקנת השבים וא"כ י"ל דלדידיה עבדו רבנן תקנתא אבל ללוקח ממנו לא שייך האי תקנתא קמ"ל דאפ"ה קנאו הלוקח או היורש והרמב"ם בפ"ב מהל' גניבה מפרש בענין אחר דתקנת השבים לא שייכא אלא לאחר יאוש דוקא אבל לפני יאוש לא וע"ז אתא מימרא דרבא לאורויי דאע"ג דאיהו לא קני השבח לפני היאוש מ"מ אם מכרו או הוריש לבניו מועיל דהוי שינוי רשות ע"ש בהשגות הראב"ד:

בפירש"י בד"ה מה שהשביח וכו' א"נ כוליה שבחא כמתני' מפני תקנת השבים כדאמרינן לעיל עכ"ל. הא דלא פי' כפשוטו דאיירי בכוליה שבחא ואליבא דר"י דאמר לעיל דשבח שע"ג גזילה דגזלן הוי כאוקימתא דר"פ י"ל משום דלרש"י הוי טעמא דר"י משום דשינוי קונה ולא מפני תקנת השבים וא"כ מלתא דפשיטא היא דכ"ש אם מכר השבח שקונה הלוקח לכך הוצרך לפ' דאי איירי בכוליה שבחא היינו כמתני' דאוקימנא להדיא טעמא משום תקנת השבים וקמ"ל דאפ"ה קנאו הלוקח אף ע"ג דלא שייך לגביה תקנת השבים וטעמא דמלתא דסוף סוף כבר קנאו הגזלן לשבח מתקנתא דרבנן ומה שהשביח מכר ובזה נתיישב ל' רש"י בדיבור הסמוך גבי השביחה לוקח שכתב רש"י בפשטות דאיירי למחצה ולשליש ולרביע ולא רצה לפ' דאיירי נמי לענין כוליה שבחא כמו בבבא שלפני זה והיינו משום דמשמע לרש"י דבכה"ג שעדיין לא קנאו הגזלן כלל ודאי לא שייך תקנת השבים לגבי לוקח ולא אמרינן בכי הא מה מכר ראשון לשני כל זכות שתבא לידו כיון דעיקר הזכות ליתא אלא מפני תקנת השבים וכר"י לא מצינן לאוקמי ולמימר דגזלן קונה כל השבח משום שינוי דא"כ מאי קא מיבעיא ליה לגבי לוקח דפשיטא דמשום דאיכא שינוי רשות בהדי שינוי מעשה לא גרע לכך פרש"י דמיתוקמא אליבא דר"ש למחצה לשליש ולרביע וקמ"ל דבהשביח הלוקח נמי אמר ר"ש דלא תימא טעמא דר"ש נמי משום תקנת השבים דוקא אלא משום שכן דרך מקבלי בהמות כדפרש"י לעיל בהדיא במלתא דר"ש כן נראה לי ליישב לשון רש"י ודו"ק:

נמרא בעי רבא השביח לוקח מאי. כאן ודאי צריכין אנו לומר דאיירי לפני יאוש דאי לאחר יאוש פשיטא שהלוקח קונה אפילו גוף הגזילה דיאוש ושינוי רשות מי איכא למ"ד דלא קני וא"כ לשיטת הרמב"ם וסייעתו דלפני יאוש לא שייך תקנת השבים אפילו לגבי גזלן גופא וא"כ לא שייך למימר מה מכר ראשון לשני כל זכות שתבא לידו כיון דגזלן גופא לא היה לו זכות וקשיא למה הביא הרמב"ם האי מימרא לפסק הלכה מיהו המ"מ יישבה שם בדוחק ע"ש ומצאתי להרמב"ן בס' המלחמות בפ"ק דמציעא גבי הכיר בה שאינה שלו ולקחה וכו' שכ' שהרי"ף מפ' הסוגיא דהכא לענין גזילת קרקע וכתב שכן פירשו רבינו האי גאון ור"ח והוא ז"ל תמה עליהם מה ראו על ככה ואפשר דהיינו מטעם שכתבתי דבמטלטלין פשיטא שקונה ביאוש ושינוי רשות ואי לפני יאוש י"ל שסוברים דלא שייך תקנת השבים וכדכתיבנא ודו"ק:

תוספות בד"ה כל זכות אף על גב דבפ"ק דמציעא וכו' היינו מגזלן עכ"ל. מיהו לפרש"י שם בלא"ה לק"מ שכתב דאיירי שגזל שדה משובחת והכסיפה ומכרה ואח"כ חזר הלוקח והשביחה דבכה"ג ודאי אפילו במטלטלים לא שייך הגזלן בהאי שבחא וק"ל:

דף צו:

בפרש"י בד"ה נעשה שינוי בידו וקנאו לכך דאם טבח ומכר וכו' עכ"ל. משמע דלהא מלתא לחוד קאמרינן דקנאו וקשה דהא בגזלן קיימינן הכא וגזלן אינו משלם ד' וה' ובפרק מרובה דף ס"ה כתבתי באריכות מה דחקו לרש"י לפרש כן ע"ש ועיין בתוספות י"ט בפירקין שיישב הלשון קצת וצ"ע:

תוספות בד"ה המחליף וכו' אבל אין לפ' וכו' אבל שפחה נקנית בכסף וכו' דהא ר"מ קתני לה עכ"ל. ולכאורה יש לתמוה מאי ס"ד דר"מ יסבור דעבד כנעני אינו נקנה בכסף דהא משנה מפורשת היא בפ"ק דקדושין עבד כנעני נקנה בכסף ור"מ נמי איירי בהאי מתני' ולא פליג וא"ל דהתוספ' סברי דלר"מ ע"כ אי ס"ל דעבד כנעני נקנה בכסף היינו משום דס"ל דכל מטלטלי נמי נקנה בכסף כר"י דאמר דבר תורה מעות קונות וא"כ לפ"ז כתבו שפיר דא"כ בהמה נמי נקנית בכסף הא ליתא דא"כ הוי מלתא דר"ל כתנאי ועוד דמצינו למימר דבבהמה נהי דמן התורה קונה מ"מ מדרבנן לא קני גזירה שמא יאמר נשרף בעליה אבל בעבד לא שייך לומר כן שהרי יכול להבריחו וגם שריפה לא שייך ביה ויש ליישב:

דף צז.

בגמרא אנא כר' דניאל ס"ל וכו' אלמא ניחא ליה דלא ליסתריה עבדיה. מה שהוצרך להביא הטעם משום דמפשטא דמלתא דרב דניאל הוי משמע דנהי דפטור מתשלומין משום דזה נהנה וזה אינו חסר מ"מ לכתחלה אסור לעשות כן דלא גרע משואל שלא מדעת לכך מסיק דע"כ טעמא דר' דניאל משום דניחא ליה דלא ליסתריה עבדיה ממילא לה"ט אין כאן צד איסור אפי' לכתחילה וק"ל:

שם המלוה את חבירו על המטבע וכו' ופי' רש"י ותוס' דאיירי בפרקמטיא או כשהתנה בפי' אבל הלווהו מעות סתם נותן לו אפילו מטבע שנפסל ועיין בתוספ' שהקשו ע"ז. והכריחם לזה לישנא דהמלוה על המטבע ולולי פירושם היה נ"ל לפרש בהיפך דבסתמא כ"ע מודו שאין יכול ליתן לו מטבע הנפסלת כיון שאין שם מטבע עליה והוא נתחייב לו במעות ובכה"ג לא קאמר שמואל יכול לומר לך והוציאם במישן דמהיכא תיתי לומר כן והא קי"ל עבד לוה לאיש מלוה אלא עיקר פלוגתייהו היינו כשהלוה לו מעות או פרקמטיא והתנה ליתן לו סך ממטבע הידועה והכי דייק לישנא דעל המטבע בה"א הידועה ואפ"ה קאמר רב דצריך ליתן לו מטבע אחרת היוצא באותו שעה ואף ע"ג דקי"ל כל תנאי שבממון קיים מ"מ כיון דפסלתו מלכות ה"ל כמו נסדק ולפחות כמו יין והחמיץ וכו' ונמצא שאין זה כמו שהתנה ושמואל סובר כיון שיוצאה במישן והוא אית ליה אורחא למיזל להתם אין לנו לכופו ליתן אלא מאותו מטבע שהתנה כנ"ל וכמ"ש נ"ל שכן דעת הרמב"ם בפ"ד מהל' מלוה אלא שלא ראיתי לשום א' מהפוסקים והמפרשים לפרש כן וצ"ע:

תוספות בד"ה המלוה וכו' ושקה לפירושו דהל"ל המוכר לחבירו על מטבע עכ"ל. ואף על גב שכבר פירשו דלרש"י ה"ה בהלווהו מעות נמי הוי דינא הכי אם קצב ליתן מעות מ"מ כיון דתלמודא לא איירי מזה דהא במכירה איירי בסתמא א"כ לא ה"ל למיכלל הלואה בהדי מכירה כיון דלאו בחדא גווני איתנהו לכך פי' התוספות דבאמת מכירה והלוואה שוין דבשניהם בעינן התנה וק"ל:

בא"ד ולכל הפירושים אם הלווהו מעות סתם. עיין מ"ש בסמוך בלשון הגמרא:

דף צז:

בא"ד ונראה דרב ושמואל סברי כר"ה דלעיל דלרב יהודה דחשיב מטבע שנפסל כנסדק עכ"ל. ויש לתמוה דהא רב ושמואל איירי ע"כ שלא נפסלו לגמרי שהרי יוצאין במישן ובכה"ג אפי' ר"י מודה דלא חשיב כמו נסדק כיון שיוצאין במדינה אחרת וא"ל כוונת התוספות דאדיוקא קאי והיינו למ"ש בסמוך דלכל הפירושים אם הלווהו מעות סתם נותן להם אפי' מטבע שנפסל ורוצים לפ' דהיינו אפי' נפסל לגמרי דאכתי תקשה היא גופא מנ"ל דלמא דיוקא נמי לא איירי אלא כשיוצאין במישן דוקא ואע"ג דרש"י נקט להדיא אבל הלווהו מעות את שהלווהו משלם לו אין בזה הכרח לומר דאפילו נפסלו לגמרי איירי דהגע בעצמך אם הלווהו תרומה טהורה וכי יוכל לשלם לו תרומה טמאה או חמץ בפסח אע"כ דאין כוונת רש"י אלא אמאי דרב ושמואל איירי בה והיינו בדאיכא עלה שם תשלומין כיון שיוצאין במישן אבל בנפסלו לגמרי י"ל דתליא בפלוגתא דר"ה ור"י ומאן דמדמי לה לנסדק ודאי שאין הלוה יכול לפטור עצמו אפי' בהלוה סתם כמו דפשיטא להו לתוספ' בתרומה טמאה וחמץ בפסח וה"נ דכוותיה וכ"ש שיש לומר כן לאידך פירושא דתוספות דרב ושמואל איירי כשהתנה וטעמא דרב משום דאמרינן שמשום כך התנה אם יופסל וכו' וא"כ י"ל דאהני תנאה אפי' היכא שיוצאין במקום אחר אבל בנפסלו לגמרי אין צורך לתנאו דבלא"ה אינו יכול לשלם ויש ליישב משום דע"כ לרב לית ליה האי סברא כלל דלך והוציאם במישן דאל"כ אפי' בהלוהו פרקמטיא או שקצב לו מעות נמי אמאי אינו יכול לומר כן אי איירי כשלא התנה אע"כ דלא ס"ל כלל האי סברא וכן משמע להדיא מדמותיב רבא לר"נ דאיירי אליבא דשמואל ממתניתין דמעשר דמשמע התם דבכל ענין לא שייך לומר לך הוציאו במישן משמע דלרב א"ש וכמו שיתבאר בסמוך וא"כ הדרא קושיא לדוכתא אמאי נקט רב בלישניה על המטבע דוקא אי לאו למידק מינה דבהלוהו מעות סתם אפילו נפסלו לגמרי יכול ליתנם לו דלרב נפסלו לגמרי שוה לכשיוצא במדינה אחרת וא"כ ממילא מדרב נשמע לשמואל בהלוהו סתם שיכול ליתן אפילו מטבע הנפסלה לגמרי דהא רב אדרבה מיקל טפי לגבי הלוה במטבע פסולה וא"כ כתבו שפיר דע"כ ס"ל כר"ה ודוק היטב:

בגמרא איתיביה רבא לר"נ וכו' ובפרש"י בד"ה מחללין וכו' וקשיא לר"נ אליבא דשמואל וכו' עכ"ל. וקשה אמאי לא קשיא ליה לרבא בפשיטות אליבא דרב דס"ל דבכל ענין אינו יכול לומר לך הוציאו במישן ויש ליישב דלרב לא שייך להקשות דשאני הלואה שצריך לשלם לו במטבע היוצאה במקום ההלואה דמסתמא כן היה דעתו בשעת הלואה ואין עליו לקבל מטבע היוצאה במקום אחר משא"כ במעשר דגזירת הכתוב בעלמא הוא דבעינן כסף שיש עליו צורה וא"כ לא איכפת לן דכיון שיוצאה בשום מקום כסף צורה קרינן ביה ואי משום שאינו יוצאין בירושלים הא בלא"ה צריך לטפל ולחלל הכסף בדבר אכילה דוקא אבל לשמואל דלא איכפת ליה שיהא מטבע יוצאה במקום הלואה מקשה שפיר ועוד נ"ל דלרב לא מצי לאקשויי בלא דר"נ דהוי ידע שפיר דמצי לשנויי דהתם איירי כשאין המלכיות מקפידות ופלוגתייהו כשמקפידות ולא עלה על דעתו לאקשויי דא"כ דאיירי במקפידות מ"ט דשמואל דאמר לך הוציאו במישן והיכי מצי ממטי ליה די"ל דאף על גב דאינו יכול להוליכו למישן סובר שמואל כיון דאיכא עלה שם מטבע בשום מקום יד הלוה על התחתונה דהא לסברת התוספות בהלווהו מעות סתם כו"ע מודו שנותן לו אפי' מטבע שנפסלה לגמרי וא"כ אין זה מן התימא דלשמואל בהלווהו על המטבע מעלינן ליה חד דרגא שצריך ליתן לו מטבע שיוצאת בשום מקום ולעולם אף ע"ג דלא מצי לאמטויי להתם דמ"מ איכא עליה שם מטבע אבל לר"נ מקשה שפיר דכיון דמחלק בין אית ליה אורחא ללית ליה אורחא ממילא לא שייך לאוקמי מלתא דרב ושמואל במלכיות מקפידות דא"כ מה לנו אי אית ליה אורחא להתם כיון דסוף סוף לא מצי לאמטויי המעות לשם כלית ליה אורחא דמי והיינו כדמקשה בסמוך וע"ז סמיך רבא בתחלת הקושי' והש"ס מסיק דאפ"ה מיתוקמא שפיר דמצי לאמטויי ע"י הדחק וזה נ"ל יותר נכון וברור:

שם הב"ע בשאין המלכיות מקפידות וכו' וליכא לאקשויי מאי דוחקיה דר"נ לאוקמי מלתא דשמואל במלכיות מקפידות אי משכחי ולחלק בין אית ליה אורחא או לא ולוקמיה באין מלכיות מקפידות כלל ואע"ג דלית ליה אורחא די"ל דר"נ סבר דבכה"ג לא הוי סבר רב שצריך ליתן מטבע היוצא באותה שעה דכיון שאין המלכיות מקפידות כלל מטבע מעליא היא וכדמוכח בהדיא בהיה ברייתא דמלכים ראשונים ואף לתירוץ ראשון שכתבתי בסמוך די"ל דטעמא דרב דהלוואה שאני דמסתמא היתה דעתו בשעת הלואה על מטבע היוצאה במדינה זו היינו לרבא אבל רב נחמן י"ל דלא נחית להאי סברא ועוד י"ל דלישנא דלך הוציאו במישן משמע ליה דאיירי שאין יכול להוציאו כאן לאנשי מישן הבאים לכאן משום דאי משכחי קפדי וצריך להוציאו חוץ למדינה דוקא וסברא זו נזכרת ג"כ בס' קיקיון דיונה ע"ש:

שם ת"ש אין מחללין וכו' הא דמקשה דוקא לר"נ ולא קשיא ליה ברייתות אהדדי או אדשמואל בלא ר"נ וכן קושיא דלקמן א"ה של בבל למאי חזו ובפרש"י בד"ה של בבל וכו' דמקפדת ובחשי טפי עכ"ל ומשמע דבלא"ה לק"מ הכל יתבאר בסמוך בל' תוספ' בעז"ה:

תוספות בד"ה א"ה קצת משמע וכו' וקשה לר"י דבלא ר"נ וכו' עכ"ל. כל המפרשים מהרש"ל ומהרש"א ות"ח והקק"ד האריכו בספריהם בביאור זה הדיבור ובתחילת עיוני היו נראין לי דברי מהרש"א נכונים וברורים אמנם אחר עיון קשיא לי טובא חדא דלפי פירושו עיקר קושיית התוספ' ודקדוקם מהאי בבא דשל בבל והן כאן ובאמת לא נזכר מזה כלל בדברי התוספות וא"כ העיקר חסר ועוד דמ"מ עיקר התמיה קיימת על לשון התוספות דמאי קשי' ליה לר"י ומנ"ל באמת דקושיית א"ה נסמכת דוקא אליבא דר"נ דלדידיה צריך לאוקמי במקפידים טפי דלמא אף אי הוי מוקי לה במקפידים דלא בחשי נמי הוי קשיא ליה א"ה של בבל למאי חזי כסברת מהרש"א והיינו משום דיוקא דגוף הברייתא מרישא לסיפא וא"כ נאמר דכל השקלא וטריא לא שייך באמת דוקא לר"נ אלא מרומיא דברייתות אהדדי ואם נאמר דמשמע לתוספות בפשיטות מדנקבע האי ת"ש אחר דברי ר"נ ואחר הקושיא מברייתא דלעיל ממילא משמע דהאי שקלא וטריא שייך דוקא לבתר דמוקי מלתא דשמואל במקפידים והיינו דוקא לר"נ דמ"מ תקשה א"כ ה"ל לתוספות להקשות כן מעיקרא באמת דהא בלא ר"נ אדרבה שייך יותר להקשות מדשמואל או מברייתא קמייתא עלה דברייתא בתרייתא ומהרש"א בעצמו דקדק כן וע"ז לא תירץ כלום ועוד דכל אריכות לשון התוספ' הוא אך למותר דמלתא דפשיטא דבלא ר"נ כיון דאמרינן דאפי' לית ליה אורחא למישן הוי מטבע מעליא א"כ קשיא יותר מברייתא בתרייתא וצריך לאוקמי מיהת במקפדת קצת וא"כ תקשה של בבל והן בבבל למאי חזי' לסברת מהרש"א דאפילו בכה"ג שייך להקשות והנלע"ד בזה דודאי לפי פשט ל' הגמרא משמע דלא שייך להקשות למאי חזיא אלא דוקא אי איירי במקפדת טובא דא"כ לא מצי לאמטויי לה אבל אי איירי במקפדת קצת לק"מ דאיכא למימר דעיקר טעמא דברייתא דבעינן במעות מעשר דליהוי עלה שם מטבע במקום החילול דוקא והיינו טעמא דשל כאן והן בבבל או איפכא דאין מחללין והא דאמרינן לעיל בברייתא דמלכים הראשונים דמחללין היכא שיוצאת לבני מדינה אחרת היינו היכא דלא קפדי כלל דא"כ הוי מטבע מעליא במקומה לאנשים אחרים הבאים כאן וא"ש דשל בבל והן בבבל מחללין כיון דהוי מטבע מעלי' במקום החילול ואי משום דלא חזיא למידי בירושלים הא חזיא מיהא למאן דאית ליה אורחא למיזל לבבל ואיהו גופא הא מבבל הוא והוי לגביה מטבע מעליא ובלא"ה צריך לחללה בירושלים על מידי דצורך אכילה אבל אי איירי במקפיד טובא מקשה שפיר דכיון דבחשי ומפסדי לה מיניה בירושלים לא הוי עליה שם מטבע כלל ולא קרינן ביה ונתת הכסף וזה שכתבו התוספות בתחילת דבריהם דמשמע דכל האי שקלא וטריא היינו דוקא לר"נ דאליביה צריך לאוקמי במקפדת טובא דבחשי והיינו ממש כפרש"י ולבתר הכי מקשו התוספות דאיכא למימר איפכא דבשלמא לר"נ דמחלק בין אית ליה אורחא למישן או לא וא"כ יש ג' חלוקי דינים במטבע שאינה יוצאה כאן דבאינה מקפדת כלל בכל ענין הוי מטבע מעליא ובמקפדת טובא בכל ענין אין עליה שם מטבע ובמקפדת דלא בחשי יש לחלק בין אית ליה אורחא או לא מטעמא דכתב רש"י וא"כ א"ש דכל השקלא וטריא לא שייך אלא במקפדת טובא וכדכתיבנא אבל בלא דר"נ א"כ ליכא אלא ב' חלוקי דינים וא"כ קשה ממ"נ אם נאמר דשמואל וברייתא קמייתא איירי במקפדת ולא בחשי והיינו מטעמא דכתיבנא לעיל דאי באינה מקפדת כלל לא הוי פליג רב אע"כ דרב ושמואל איירי במקפדת דלא בחשי וכ"א מוקי לברייתא קמייתא כפי סברתו רב מוקי לה באינה מקפדת כלל ושמואל אף במקפדת פורתא וא"כ לשמואל ע"כ דברייתא בתרייתא איירי במקפדת טובא וא"כ מקשו התוספ' שפיר דבלא ר"נ נמי שייך כל השקלא וטריא ואם נאמר לאידך גיסא דבלא ר"נ איירי רב ושמואל באינה מקפדת כלל וכדמשמע פשט לשון הגמרא דקאמר לעיל לבתר דשנינן הב"ע כשאין מלכים מקפידים אלא כי אמר שמואל במקפדת היכי מצי ממטי לה משמע דמעיקרא ס"ד דשמואל איירי באינה מקפדת כלל וכן הוא האמת לדעתי דהאי סברא דמקפדת פורתא ולא בחשי לא שייך אלא לענין אי מפלגינן בין אית ליה אורחא למישן או לא וכטעמא דכתב רש"י להדיא בד"ה דלא בחשי אבל א"א דאין לחלק כלל ואפי' לית ליה אורחא הוי מטבע ע"כ היינו משום דאין המלכים מקפידים כלל והוי מטבע מעלי' במקומה לבני מדינה אחרת הבאים לכאן ומינה דהיכא דמקפידים אפילו פורתא שוה למקפדת טובא דאפילו אית ליה אורחא לא הוי מטבע והיינו נמי מה"ט דבעינן דוקא מטבע היוצאה באותו מקום ומה לנו בכך דלא בחשי מ"מ הרי אינה יכולה להראותה במקומה כיון דאי משכחי מפסדי לה מיניה ולא איכפת לן במה שיכול להוציאה חוץ לאותה מדינה אף אי אית ליה אורחא מ"מ ליכא עליה שם מטבע במקומה וזה מוכרח דאי ס"ד דבמקפדת פורתא הוי עלה שם מטבע אי אית ליה אורחא א"כ היינו לגמרי כר"נ אלא ע"כ דבלא ר"נ מקפדת פורתא שוה לגמרי למקפדת טובא וכדכתיבנא וע"ז מורה אריכות לשון התוספות במ"ש דברייתא קמייתא איירי באינה מקפדת שיכול להראותה במקומה ולקנות בהמה אצל אנשים הבאים משם לכאן ואף ע"ג דבמקצת נוסחאות הגמרא אין זה הלשון בתוספות כבר הגיהו מהרש"ל וכ"נ שהיא נוסחא אמיתי' לכל המפרשים וכיוונו בזה למ"ש דהתם בברייתא קמייתא ע"כ עיקר הטעם הוא שיכול לקנות בהמה בירושלים. הכלל העולה מכל זה דבלא ר"נ ס"ד דבעינן דוקא מטבע היוצאה במקומה דבלא"ה אין עליה שם מטבע כלל דאף ע"ג דלא בחשי מ"מ הרי אינו יכול להראותה דאי משכחי מפסדי לה מיניה ובכה"ג איירי ע"כ ברייתא בתרייתא דשל כאן והן בבבל אין מחללין מה"ט אע"ג דאית ליה אורחא להתם מ"מ אין עליה שם מטבע כלל במקומה וא"כ יש להקשות שפיר אף בלא ר"נ דשל בבל והן בבבל למאי חזי דהא בירושלים ליכא עליה שם מטבע כלל כיון דאי משכחי מפסדי לה מיניה וא"כ אף אי מוקמת לה במקפדת דלא בחשי אפ"ה קשיא שפיר אמאי מחללין כיון שאינו יכול להראותה כלל בירושלים דהא מה"ט גופא קס"ד דסובר שמואל דאפי' במקפדת פורתא לא הוי מטבע אפי' אי אית ליה אורחא למישן וכדכתיבנא ובזה נתיישב הכל בעזה"י ודו"ק:

בפרש"י בד"ה והוסיפו עליהן מהו אליבא דרב עכ"ל. והרא"ש כתב דא"ש נמי אליבא דשמואל וכגון דלית ליה אורחא למישן וכו' עכ"ל. ולענ"ד דבלא"ה א"ש דכאן לא איירי כלל אי יכול ליתן לו ממטבע הראשונה אלא אפי' כשאין מטבעות הראשונות מצויין עוד ולא פליגי אלא אם רשאי ליתן לו ממטבע שניה משום רבית אבל לרש"י משמע ליה מדנקט האיבעיא סתמא היינו כגוונא דלעיל ממש וק"ל:

דף צח.

אבל שקליה בידיה מיגזל גזליה והשבה מעליא בעי. פי' וכיון דלא יהיב ליה מיד ליד לא מיקרי השבה מעליא ובכה"ג דוקא גרע טפי היכא דגזליה בידים אבל בכמה עניינים מצינו איפכא דהא בגוזל תרומה ונטמאת ביד הגזלן אמרינן במתני' דא"ל הרי שלך לפניך ואילו במטמא תרומתו של חבירו קי"ל בהנזקין דבמזיד חייב והיינו דהתם כיון דלא מינכר והגזלן משיב בידים מיקרי השבה מעליא וק"ל:

תוספות בד"ה וה"מ דאדייה אדויי משמע הכא דלא חשיב הגבהה עכ"ל. ומשמע מדבריהם דאי הוי בכה"ג הגבהה חשיב עליה כגזלן דקנאה בע"כ להתחייב באונסין ואף ע"ג דבודאי לא נתכוון לגזלה דהא חזינן שדחפה מיד חבירו לים הגדול ולכאורה היה נראה להקשות ממאי דאמרינן בריש הכונס הוציאוה לסטים לסטים חייבים וקאמרינן דהיינו שהכישה וקנאה במשיכה וכתבו שם התוספות והרא"ש בשם הירושלמי דהיינו בנטלוה ע"מ לגוזלה אבל ע"מ לאבדה פטור וא"כ מ"ש הכא דחייב אף ע"ג שנתכוין לאבדה אח"ז עיינתי שם בפוסקים גבי הוציאוה ליסטים שכתבו דהא דפטור כשנטלה ע"מ לאבדה היינו במה שהזיקה הבהמה לאחרים אבל בגוף הבהמה נתחייב וא"כ א"ש אלא שהש"ך שם בח"מ סי' שצ"ו נסתפק בדבר והניחו בצ"ע מההיא דהכא והנאני:

בד"ה הא קמ"ל וכו' וע"ל דרבה סובר דהיזק שאינו ניכר לא שמיה היזק עכ"ל. פי' דהא דקאמר רבה כולהו שוורים לאו לגבי מזבח קיימי היינו מה"ט גופא דבשביל כך חשיב היזק שאינו ניכר וכן הוא להדיא בפרק הנזקין בתוספות שם וקשיא לי דא"כ אמאי פטר רבה לגמרי דהא קי"ל בפרק הנזקין דאף למ"ד היזק שא"נ לא שמיה היזק היינו מדאורייתא דוקא אבל מדרבנן מיהא חייב היכא דעביד במזיד וכן הוא להדיא במשנה המטמא והמדמע והמנסך במזיד חייב וכתב הרמב"ם בפ"ז מהל' חובל דלאו דוקא הנך אלא ה"ה לכל היזק שא"נ וא"כ אי ס"ד דטעמא דרבה אינו אלא משום היזק שא"נ הוא לחייב מיהא מדרבנן ובשלמא אברייתא גופא דעושה מלאכה במי חטאת לא שייך להקשות כן אמאי פטור די"ל דהיינו דוקא כדמוקמינן התם שהכניסה לרבקה שתינק וא"כ לא עביד מעשה בגופה וגרע טפי מהיזק שא"נ דעלמא וכפרש"י וכן כתב הרמב"ם להדיא א"נ דהתם לא מיקרי מזיד שלא נתכוון אלא לעשות המלאכה להנאתו וכ"כ שם הראב"ד להדיא בפ"ז מהל' חובל אבל בצורם קשיא וצ"ל דהא דפטר רבה בצורם לפ"ז היינו דוקא כשלא נתכוון להזיק וה"ל שוגג דפטור בהיזק שאינ משא"כ אי הוה היזק הניכר חייב אפי' בשוגג דאדם מועד לעולם ועי"ל דהתוספות לא ס"ל כרמב"ם בזה אלא דלמ"ד היזק שא"נ לא שמיה היזק פטור אפי' במזיד דלא גמרינן ממטמא ומדמע ומנסך דקנסא מקנסא לא ילפינן וכשמואל דס"ל הכי והרמב"ם פוסק כרב ועיין באריכות בש"ך ח"מ סי' שפ"ה ושפ"ו:

בא"ד וא"ת והיאך יכול אדם לפסול פרתו של חבירו עכ"ל. יש לתמוה הא דלא מקשו הכי אגופא דברייתא בלא דבריהם הקודמים ולפמ"ש בסמוך בתירוץ הראשון יש ליישב דכוונתם להקשות כן דוקא למ"ש בתירוצם השני דבלא"ה י"ל דהא דיכול לפסול היינו בדאית ליה שותפות בגויה דבכה"ג קי"ל בפשיטות דיכול לאסור א"נ כגון שעשה בה מלאכה לטובת בעל הפרה דמסתמא ניחא ליה דלא גרע מעלה עליה זכר וכו' אבל לדבריהם הקודמים מקשו שפיר למ"ש דלפ"ז הא דפטר רבה בצורם משום היזק שא"נ היינו דוקא בשוגג וא"כ מאי אקשי' ליה רבה מברייתא דנקט עושה מלאכה ולא נקט צורם דלמא הא דנקט מלאכה משום דפסיקא ליה דבכה"ג בכל ענין פטור מדיני אדם אפי' במזיד דאין לחייבו מדרבנן כדי שלא יהא כ"א הולך ועושה כן בשל חבירו להזיקו ויאמר פטור אני כדאיתא להדיא ה"ט בפ' הנזקין דהכא במלאכה לא שייך לומר כן כיון דלעולם אינו יכול לאסור אלא בדאית ליה שותפות וא"כ לא שייך למיקנסיה כיון שמזיק ג"כ לעצמו ולמה יהא כל אדם עושה כן וכן כשעושה לטובת חבירו נמי לא שייך למיקנסיה אבל בצורם לא פסיקא ליה למיתני פטור מדיני אדם דהא חייב מיהא כשעושה במזיד כדי להזיק וכדכתיבנא וע"ז משני התוספות דבמלאכה נמי לא פסיקא ליה דבלא"ה אדם יכול לאסור של חבירו א"כ ע"כ צ"ל דהא דפטר ליה מדיני אדם היינו נמי כשלא נתכוין להזיק או דס"ל דבכל ענין פטור אפי' במזיד דלא גמרינן ממטמא וכו' דקנסא מקנסא לא ילפינן וא"כ מקשה רבא שפיר לרבה מאי אירא מלאכה ולא נקט צורם אע"כ דצורם חשיב היזק הניכר ודו"ק. אח"ז מצאתי להדיא בתוס' פ' אלו מציאות דף ל' שהקשו כן והא אין אדם יכול לאסור של חבירו ותירצו דאיירי בדאית ליה שותפות והנאני מאד ולפמ"ש א"ש שלא תירצו כן בשמעתין:

דף צח:

בגמרא ואי דליכא סהדי אנן מנא ידעינן. פי' וא"כ מאי קמ"ל דפטור וא"ל דאי לאו דרבה הו"א דחייב דהיזק שאינו ניכר שמיה היזק והכא עשו בו תקנת נגזל שנשבע הלה ונוטל כדאמרינן סוף פ' הכונס באשו ובמסור דהכא שאני כיון דניירא בעלמא אזקא לא ס"ד לעשות בו תקנת נגזל ועיין ברא"ש שכ"כ באריכות:

שם אמר רבא תהא במאמינו. וליכא לאקשויי דאכתי תקשה דבלא דרבה נמי נהי דחייב מדינא דגרמי מ"מ דינא דגרמי ה"ל קנסא כמו שהסכימו רוב הפוסקים וא"כ כיון דליכא עדים אף ע"ג דמאמינו מ"מ ה"ל מודה בקנס ופטור ואף אם נאמר דאיירי הכא דאיכא עדים על שריפת השטר אלא שאינן יודעין מה כתוב בו וא"כ לא מיקרי מודה מפי עצמו הא ליתא דאפי' בכה"ג הוי מודה מפי עצמו כדמוכח מל' התוספות ריש פ' הפרה דמ"מ לא קשה מידי דאף דאמרינן דינא דגרמי ה"ל קנסא לאו קנס גמור הוא שיפטור בהודאתו אלא קנס הוא שקנסו חכמים מסברתם ואפילו במודה ולא דמי למודה בקנס דפטור דהיינו בקנס גמור דכתיב באורייתא וכ"כ הש"ך להדיא בסי' שפ"ח ע"ש ולאפוקי מסברת מהרש"ל אלא שהש"ך לא הביא ראיה לדבריו ול"נ דראיה מוכרחת היא מכאן ודו"ק:

שם דא"ל אי אייתיתיה ניהלי הוי מעריקנא ליה לאגמא וכו' ואע"ג דבחמץ בפסח נמי מצי א"ל אי אייתיתיה לי קודם פסח היה אפשר לאוכלו או למוכרו מ"מ לא עשה שום מעשה ומה שלא הביאו נרמא בעלמא הוא אבל הכא עשה מעשה בידים שהתפיסו בידים ליד הב"ד וכן פרש"י להדיא בפ' שור שנגח דף מ"ה והתוספות כתבו שם בע"ש ובמה שכתבתי שם בענין זה באריכות:

בפרש"י בד"ה דא"כ כו' אבל הכא בשור וכו' אבל בסיפא דמתניתין ודאי רבי יעקב היא וכו'. ג"ז מבואר שם בתוס' ע"ש:

דף צט.

גמרא לאו שהקדיחו לאחר נפילה וכו' פי' דסתמא דמתני' הכי משמע דבכל ענין אינו נותן אלא דמי צמרו ל"ש לאחר נפילה ול"ש בשעת נפילה ועוד דהאי בבא משנה יתירא היא דכבר אשמעינן במתני' דהכא דכל אומן שהזיק חייב לשלם אלא דקמ"ל היא גופא דאומן קונה בשבח כלי ואע"ג דלרב אסי הא מלתא שמעינן נמי מדיוקא דרישא דקאמר פרושי קמפרש מ"מ דרך התנא לשנות דבר והיפוכו דבתחילה נקט כללא דאומן שהזיק חייב לשלם והדר מפרש ומחלק דכשנתן לו שידה תיבה ומגדל משלם דמי הכלים אבל אם נתן לו צמר אינו משלם אלא דמי צמרו ואפ"ה מוקי לה שמואל כשהקדיחו בשעת נפילה וכמו שיתבאר בסמוך:

שם לימא שמואל לית ליה דרב אסי ובפרש"י לימא שמואל וכו' הואיל ומהדר לאוקמי בהכי מתני' עכ"ל. וכוונתו מבואר משום דהאי דיוקא דלאחר נפילה נותן דמי צמרו ושבחו לא שייך כלל למידק ממתני' דנותן צמר דהא לא נזכר שם שום רמז דאיירי בשעת נפילה יותר מלאחר נפילה אע"כ דלאחר נפילה אסברא חיצונה קיימינן לכל חד כדאית ליה לכך פרש"י דהדיוקא מדמהדר שמואל לאוקמי בהכי מתני' אבל קשיא לי הסוגיא דהכא מאי קשיא ליה לתלמודא לימא שמואל לית ליה דרב אסי דהא הסוגיא פשוטה בכל הש"ס דאיכא דמקשה לימא מסייע ליה פירושו וא"כ מאי קמ"ל מימרא דאמורא ומשני בכל דוכתי הב"ע וכו' וכוונתו לדחות דממתני' לא תיובתא ולא סייעתא ואמאי פשיטא ליה לתלמודא הכא דפליג שמואל אדרב אסי ועוד קשה דלפרש"י דעיקר הקושיא מדמהדר שמואל לאוקמי בהכי וכו' וא"כ מאי משני בגמרא אמר לך שמואל הב"ע כגון דצמר וסימנים דבע"ה וכו' דאכתי הקושיא במקומה עומדת מדמהדר שמואל לאוקמי מכלל דלית ליה דרב אסי אמנם לפמ"ש בסמוך יש ליישב דהמקשה דקאמר לעיל לאו שהקדיחו לאחר נפילה היינו משום דסתמא דמתני' הכא משמע דבכל ענין איירי ועוד דמשנה יתירה קא דייק וכדכתיבנא ואפ"ה דחי שמואל דאיכא למימר דאיירי בשעת נפילה דוקא ולא חייש נמי למשנה יתירה והיינו ע"כ דמתני' דנותן צמר קתני האי בבא איידי אינך בבי דנקט בצביעה לקמן וקשיא ליה לתלמודא אי ס"ד דלשמואל יש מקום להסתפק אי אומן קונה בשבח כלי או לא א"כ איך שייך לומר שהתנא שונה לישנא דמשתמע לתרי אפי ושונה נמי משנה שאינה צריכה כיון שיש מקום לטעות ולומר דמשנה הצריכה היא וכל עיקרה להשמיענו דבכל ענין אינו נותן אלא דמי צמרו אפילו לאחר נפילה אע"כ דלשמואל אין מקום להסתפק כלל לומר דאומן קונה בשבח כלי אי מצד הסברא ואי משום דפשטא דמשנה דרישא לא משמע כלל לומר דתני והדר מפרש אע"כ דתני סיפא לגלויי רישא דאין אומן קונה בשבח כלי וכדאוקמינן לעיל ולהכי תו לא חייש התנא לשנות בסתם כיון דכבר אשמעינן בהדיא ברישא דאינו קונה וא"כ מקשה הש"ס שפיר לימא שמואל לית ליה דרב אסי וע"ז מתרץ דלעולם מלתא דרב אסי מספקא ליה לשמואל גופא ומתני' דנותן צמר לא איירי כלל אי אומן קונה בשבח כלי או לא ואע"ג דנקט סתמא לא משמע לשמואל דאתי לאשמעינן דאומן קונה דא"כ לפלוג וליתני בדידיה בבבא דרישא גופא בין נתן לו שידה תיבה ומגדל ובין נתן לו עצים לכך משמע לשמואל דהא דנקט משנה יתירה דנותן צמר היינו משום דתרי גווני אומן הם וקתני רישא דאומן שנוטל שכר בשבח הכלי חייב באונסי הכלי וקתני סיפא באומן שאינו נוטל אלא אגר ידא גרידא וסד"א דאינו חייב כלל אם הזיק וקמ"ל דחייב וע"ז מקשה הש"ס א"כ נותן דמי צמר וסמנין מיבעי ליה ומסיק דשמואל דחויי קא מדחי ליה פי' דלשמואל גופא מספקא ליה איזה צד פשוט לו לתנא דמתניתין בסברא פשוטה בדין אומן קונה בשבח כלי וכן מספקא ליה בהאי לישנא דמתני' דרישא אי שייך יותר לומר פרושי קא מפרש וא"כ איתא לדרב אסי או דלמא שיש לדחות דאדרבה הל' דמשנה דרישא לא שייך כלל לומר תני והדר מפרש אלא דתני סיפא לגלויי רישא וא"כ לפ"ז י"ל דבבא דסיפא דנותן צמר איירי נמי בשעת נפילה דוקא כיון שאין מקום לטעות בלאחר נפילה דשמעינן לה מדיוקא דמתניתין דרישא והא מלתא גופא מספקא ליה לשמואל איזה מהלשונות עיקר בדיוקא דמתניתין דרישא כנ"ל ליישב לשון הסוגיא ודוק היטב:

שם ודכ"ע המקדש במלוה אינה מקודשת וכו' ואע"ג דקי"ל דהמקדש במלוה שיש עליה משכון מקודשת והכא יש לו משכון ממנה דמצי תפיס הכלי עד דיהבת ליה אגרא אלא שהטור כתב באה"ע סי' כ"ח בשם הרמ"ה דהא דקדשה במלוה שיש עליה משכון ממנה מקודשת היינו דוקא כשקבלו בתחילה בתורת משכון והכא לא שייך לומר כן:

תוספות בד"ה אלא במאי מקדשה אומר ר"י דסברא הוא שאין מקודשת במה שמוחל עכ"ל. כוונתו מבואר דלא תקשה דלמא טעמא דר"מ דמקודשת אע"פ שלא הגיע אותו הממון לידה היינו היכא שקדשה בהנאת מחילת מלוה דקי"ל דמקודשת וע"ז כתבו דמ"מ לא שייך לומר דאע"ג שלא הגיע השיראין לידה מקודשת משום שאין דעתה להתקדש עד שיבואו לידה וקצת יש לדקדק ע"ז ממ"ש התוס' בפ"ק דקדושין דף י"ט דההיא דקדשה במלוה שיש עליה משכון היינו אעפ"י שאינו מחזיר לה המשכון אלא שא"ל התקדשי לי בהנאת מחילת מלוה וקמ"ל דסד"א דכיון דאיכא משכון לא סמכה דעתה עד שיחזיר לה קמ"ל דאפ"ה מקודשת וא"כ למה כתבו בפשיטות כאן דבכה"ג לא סמכה דעתה ואינה מקודשת ויש לחלק דהכא כיון שאמרה עשה לי שירים וכו' משמע שאינה רוצה להתקדש עד שיגיעו לידה ומיהו בלא"ה לא שייך לומר דאיירי הכא כשאומר לה התקדשי לי בהנאת מחילת מלוה דבכה"ג לא הוי פליגי רבנן עליה דר"מ דהלכה פסוקה היא ותדע דבסמוך דמסקינן דמאי ממון ממון אחר ור"מ סבר דסגי באותו ממון ודחיק לאשכוחי פלוגתייהו וקאמר דכ"ע המקדש במלוה אינה מקודשת ואמאי לא קאמר דאיירי שקידשה בהנאת מחילת מלוה וקאמר ר"מ כיון שהגיעו הנזמים לידה מקודשת במחילת מלוה אע"כ דא"א לאוקמי בהכי משום דבכה"ג לא הוי פליגי רבנן ודו"ק:

דף צט:

בפרש"י בד"ה אומן פטור דאנוס הוא עכ"ל. וצ"ל דהאי אנוס לאו דוקא דא"כ בשכר נמי ליפטר וא"ל דחייב משום אדם המזיק דקי"ל אדם מועד לעולם אפי' באונס דא"כ בחנם נמי ליחייב אע"כ דהאי אנוס היינו כעין גניבה ואבידה ולגבי פשיעה קרי ליה אונס וכ"כ התוספות בר"פ המניח באריכות והביאו כאן בקיצור דהא דקיי"ל נמי דאדם חייב אפי' באונס לאו באנוס גמור איירי ע"ש באריכות ובסמוך אכתוב עוד טעם נכון דאפי' באנוס גמור יש לחייב בשכר:

שם בגמרא אר"י טבח אומן אפי' כטבחי צפורי. נ"ל דקמ"ל בזה דלא תימא דוקא סתם אומן חייב בשכר משום דה"ל כעין גניבה ואבידה משום דה"ל למירמי אנפשיה טובא ולהזהר טפי אבל באומן גמור כטבחי צפורי דמיזהרי טובא בענין שהמכשול לגבייהו אונס גמור הוא סד"א שאין סברא לחייבם אפי' בשכר וקמ"ל ר"י דאפ"ה חייב בשכר והטעם נ"ל משום דלא דמי לשאר ש"ס דפטור מאונסין משום דאמרינן דעיקר השכר שנוטל היינו כדי לשמור מגניבה ואבידה אבל שמירת האונסין לא סליק אדעתיה אבל הכא בטבח ע"כ דעיקר השכר שנוטל היינו כדי לשחוט שפיר בכשרות וכיון שלא נשחט כהוגן אע"ג דאנוס הוא מ"מ לא קיים שמירתו המוטלת עליו ועשה מעשה המטריף בידים וה"ל כמו שהתנה בפי' דקיי"ל מתנה ש"ח להיות כשואל כן נ"ל נכון:

שם בגמרא מיתיבי המוליך חיטים וכו' מפני שהוא כנושא שכר וקשיא לי טובא חדא אמאי לא מקשו ברייתות אהדדי דהא מייתינן לעיל ברייתא דאומן פטור בחנם ומאי מקשה לר"י כיון דברייתא דלעיל מסייעא ליה לגמרי בכל דבריו ועוד קשה אמאי לא מוקי לברייתא דהכא כר"מ דס"ל נתקל פושע הוא וכדאמרינן לעיל בסמוך ועוד דאפי' כרבנן מצי לאוקמי דאיירי בהדיוט והנלע"ד בזה דהא דלא מוקי לה כר"מ היינו משום דדייקינן לישנא דברייתא דקאמר מפני שהוא כנ"ש דמשמע להדיא דאעפ"י שאינו נוטל שכר אפ"ה חייב כש"ש במידי דהוי כעין גניבה ואבידה והיינו מטעם אדם המזיק וכמ"ש התוספ' כאן דאדם המזיק דינו כש"ש אלא שחילקו בין כעין גניבה לכעין אבידה בר"פ המניח ואין זה מתנגד לסברתינו כאן נמצא דלפ"ז לא מצי לאוקמי כר"מ דא"כ אמאי מסיק מפני שהוא כנ"ש ותיפוק ליה דאפילו לא הוי אלא כש"ח חייב דהא ס"ל נתקל פושע ומה"ט נמי לא מצי לאוקמי בהדיוט דהא בשמעתין משמע בפשיטות דהדיוט ה"ל פושע גמור אע"כ מדמסיק מפני שהוא כנ"ש דבאומן איירי דלגביה ה"ל כעין גניבה ואבידה ואפ"ה חייב אפי' בחנם משום דאדם המזיק דינו כש"ש וא"כ קשיא לר"י דמחלק באומן בין בחנם לבשכר ובשלמא בלא דר"י לא קשיא האי ברייתא אברייתא דלעיל דפוטר נמי באומן היכא דעביד בחנם דאיכא למימר דהתם איירי דוקא באומן גמור כגון טבחי צפורי דבכה"ג אנוס גמור הוא הלכך פטור והיינו משום דלא חשבינן ליה אלא כש"ש לגמרי כדקאמר להדיא בהאי ברייתא נמי והא דמחייבינן בשכר היינו מטעם שכתבתי דבשכר ה"ל כאילו התנה בפירוש כיון דעיקר שכרו אינו אלא לשוחטו בכשרות אבל לר"י דקאמר טבח אומן שקלקל ואפי' כטבחי צפורי משמע להדיא דלדידיה ל"ש ליה בין סתם אומן ובין טבחי צפורי ובשניהם בחנם פטור ובשכר חייב וכדקאמר להדיא באידך מימרא אייתי ראיה דמומחה לתרנגולים את ואיפטרך ולא הצריכו להביא ראיה דאומן גמור הוא כטבחי צפורי אע"כ דאפי' אומן גרידא פטור בחנם וא"כ מקשה שפיר דהא בהאי ברייתא דאיירי ע"כ מסתם אומן וכדכתיבנא וקאמר דאפי' בחנם חייב משום דה"ל כנ"ש כנ"ל נכון ואע"ג דלשון רש"י בד"ה כנ"ש משמע דמטעם פשיעה מחייב הנלע"ד כתבתי עפ"י סברות נכונות ודו"ק. אח"ז מצאתי בתוספות פ' האומנין דף פ"ב ע"ב שפירשו דקדוק הלשון מפני שהוא כנ"ש כעין מה שכתבתי בשינוי קצת וחדאי נפשאי:

דף ק.

בפרש"י בד"ה בית חייהם זה ת"ת עכ"ל. ובפרק אלו מציאות פרש"י בית חייהם היינו ללמדם אומנות להתפרנס וחוקות ותורות כתיבי ברישא דקרא עכ"ל. ונראה דדא ודא אחת היא דודאי א"א לפרש כפשוטו דאת"ת גופא קאי דהא כתיבא ברישא דקרא ואאומנות גרידא נראה שזה לא היה צריך משה להודיעם וללמדם ועוד שנראה דוחק לפרש בית חייהם באומנות שהוא חיי שעה אע"כ דאת"ת קאי ובא משה להודיעם שעם ת"ת לא יתבטלו מ"מ מן האומנות וכענין שאמרו כל תורה שאין עמה דרך ארץ בטילה וא"כ בית חייהם היינו לפי שהאומנות היא עיקר חייהם לת"ת וק"ל:

בתוספות בד"ה אחוי דינר לר"א וכו' אכתי הוה צריך למיגמר וכו' כדמשמע גבי ר"ח וכו' והא דקאמר חזי דעלך קא סמיכנא אפי' לא אמר וכו' כמו ר' חייא וכו' עכ"ל. דבריהם סותרים זה את זה דשמא לעולם ר"א לא הוי צריך למיגמר כמו ר"ח ומה שנתחייב לשלם היינו משום דא"ל חזי דעלך קא סמיכנא אבל ר"ח דלא קאמרה ליה חזי דעלך הא סמיכנא היה פטור מדינא אלא דלפנים משורת הדין הוא דעבד דבשלמא אי לא הביאו התוס' ראיה לדבריהם היה אפשר לומר דס"ל בפשיטות דחזי דעלך קא סמיכנא אינו מעלה ומוריד כלל וכמ"ש הרא"ש דמסתמא נמי עליה סמיך אבל כיון שהוצרכו להביא ראיה מדר"ח קשיא ויש ליישב דהתוס' סברי דאם נאמר דצריך שיאמר חזי דעלך קא סמיכנא ע"כ היינו משום דבלא"ה לא היה מתחייב בדבור בלבד כיון דלא עביד מעשה ואפי' למאן דדאין דינא דגרמי כיון שלא נתכוין לשום היזק כלל וגם לא רמי' עליה כ"כ אבל אי אמר ליה חזי דעלך קא סמיכנא הוי כדבור שיש בו מעשה וא"כ מה"ט במאן דבעי למיגמר נמי היה צריך שיאמר לו חזי דעלך קא סמיכנא ולמה הוצרך הש"ס להקשות לעיל דר"ח לא הוי צריך למיגמר ותיפוק ליה דלא א"ל חזי דעלך קא סמיכנא אע"כ דבכל ענין אין צריך שיאמר לו חזי דעלך קא סמיכנא וא"כ ממילא מוכח דר"א הוי צריך למיגמר אבל לא סלקי אדעתייהו דהתוס' לומר דדוקא במאן דלא צריך למיגמר שייך לחלק בין א"ל חזי דעלך קא סמיכנא או לא אבל בהדיוט לא שייך לחלק וראייתם נ"ל דא"כ מאי מקשה בגמ' לעיל ברייתות אהדדי דאומן חייב ובאידך קתני פטור דלמא הא בדא"ל חזי והא בדלא א"ל אע"כ דאי ס"ד דאיכא סברא שצריך שיאמר לו כו' א"כ בהדיוט נמי הוי פטור אי לא א"ל חזי וכדכתיבנא:

בא"ד ורב אלפס כתב דלעולם לא מחייב עכ"ל. אבל שאר פוסקים כתבו בשם הרי"ף להיפוך דאדרבה במאן דצריך למיגמר צריך שיאמרו לו וכו' אבל במי שאינו צריך למיגמר מסתמא עליה דידיה קא סמכי אף אם לא א"ל חזי ועפ"ז נתיישב אליבא דרי"ף אמאי לא משני לעיל ברייתות אהדדי הא בדא"ל והא דפטר באומן בדלא א"ל משום דא"כ אדרבה יותר היה ראוי לפטור בהדיוט כיון דלא א"ל חזי ודו"ק:

בד"ה וטיהר את הטמא וכו' א"א ליישב טיהר את הטמא בשום ענין וכו' עכ"ל. והש"ך בח"מ סי' כ"ה כתב דלמאי דס"ד השתא מוקמינן טיהר את הטמא כגון לוקח ומוכר שבאו לדין והלוקח טוען מקח טעות מחמת שנטמאו הפירות והחכם הורה שהם טהורים ושיתקיים המקח אבל למסקנא דאיירי שנשא ונתן ביד א"א לאוקמי בהכי עכ"ל ע"ש באריכות ואני לא ידעתי אמאי לא מצי לאוקמי בהכי אף לפי המסקנא וכגון שהלוקח עדיין לא נתן דמי המקח ונטל הדיין ונשא ונתן ביד

ליד המוכר כמו בחייב את הזכאי אלא ודאי דלא שייך כלל לאוקמי בהכי משום דלישנא דמה שעשה עשוי משמע דקאי אגוף ההוראה וא"כ מדייקו התוספות שפיר דבטיהר את הטמא ודאי לא שייך לומר שאם טעה אפי' בשיקול הדעת יהיו הפירות טהורים אע"כ דאיירי שעירבן ונתבטלו וכדמסקו התוספות:

בא"ד א"נ בהך מלתא דוקא דדאין דינא דגרמי אתיא כר"מ עכ"ל. ותמי' לי טובא דהא השתא בשמעתין אכתי לא ס"ד דשמעינן לר"מ בדוכתא אחרינא דאית ליה דינא דגרמי אלא סבר למימר דמהכא שמעינן ליה משום דסתם משנה ר"מ היא וא"כ קושיית התוספות במקומה עומדת לענין ביטול ברוב דע"כ דהאי סתם משנה לא אתיא כר"מ וא"כ מהיכא שמעינן דאית ליה לר"מ דינא דגרמי ויש ליישב דתירוץ התוספ' קאי אסוגיא דבכורות דקאמר לימא ר"מ היא והיינו לבתר דמסקינן הכא דאית ליה לר"מ דינא דגרמי מההיא דמחיצת הכרם וע"ז קאמרי שפיר דלענין גרמי לחוד אתיא כר"מ ועיקר קושיית התוספ' היתה אסוגיא דבכורות דהמקשה דהתם סבר לאוקמי כר"מ אבל בסוגיא דהכא לא בעי לאוקמי כלל כר"מ אלא ר"א הוא דקאמר בלשון שלילה אילימא ר"מ דתנן וכו' הא איתמר עלה א"ר אילעא וא"כ מצינו למימר דר"א סבר דר' אילעא גופא מוקי לה בהכי משום דלא מצי לאוקמי כר' מאיר משום קושיית התוספות ודו"ק:

בא"ד וע"ק דע"כ סוגיא דהכא ודבכורות דלא כרב חסדא עכ"ל. פי' משום דבסנהדרין פ' אחד דיני ממונות מקשה הש"ס משנה דבכורות אמתני' דסנהדרין דקתני הדין חוזר ומשני ר"ח כאן שנשא ונתן ביד וכו' ורב ששת משני כאן שטעה בשיקול הדעת וכו' וא"כ מקשו התוספ' כיון דלמאי דס"ד מעיקרא דלא איירי שנשא ונתן ביד ע"כ דצריך לשנויי רומיא דמתני' כדר"ש וא"כ אמאי ניחא ליה בסוף לאוקמי כרבנן ולמה יתחייב היכא דנגע בהו שרץ ומיהו היה אפשר לומר דבהאי סברא גופא פליגי המקשה והתרצן דהמקשה לא סליק אדעתיה לחלק בין נשא ונתן ביד ומוקי בע"כ כדר"ש אבל התרצן דמוקי בנשא ונתן ביד היינו כדר"ח ואפשר שזהו כוונת התוספות שכתבו בסוף דבריהם א"נ סוגיא דהתם כר"ח וכוונו בזה למ"ש דסברת התרצן דוקא לאוקמי כר"ח ולא סברת המקשן כן נראה לי ובאמת יש כאן מקום להעמיק ולהאריך אך לפי שהרי"ף והרא"ש וכל המפרשים האריכו מאד בזו הסוגיא בפ"א ד"מ מלבד האחרון הגדיל הש"ך בח"מ סי' כ"ה האריך עד בלי די לכך קצרתי והרוצה לעמוד על עיקרם יעיין שם מלבד שאין כאן עיקר מקום הסוגיא:

דף ק:

תוספות בד"ה אומר לו גדור וכו' אבל קשה דאמר בפרק הערל נתן סאה עכ"ל. ונראה דזה נמשך דוקא לפירוש ר"ת דטעמא דמחיצת הכרם היינו משום דאמרינן קמא קמא בטיל וע"ז מקשו מההיא דיבמות אבל בלא"ה לא קשיא להו מהא דאמרינן גבי יין נסך קמא קמא בטיל די"ל דהתם עיקר הביטול הוא דלא נחמיר ביה לאסור במשהו אבל אם נתרבה האיסור עד שאין בהיתר ס' אה"נ דחוזר וניעור וכן תירצו התוספות להדיא בשלהי עבודה זרה וכן בפרק הערל אבל לפירוש ר"ת דגבי מחיצת הכרם לא אמרינן כלל חוזר וניעור מקשו שפיר:

שם וי"ל דהתם במי פירות איירי דהחמירו טפי עכ"ל. וכ' מהרש"א דהיינו לפי שהוא מדאורייתא ולכך הקשה מההיא דמחיצת הכרם דהוי נמי מדאורייתא ולענ"ד אין זה כוונת התוספ' דהא ע"ז מקשו התוס' מיד היכי מדמה לה לתרומה דרבנן דמי פירות פסולין מדאורייתא והביאו ראיה מפ' כיסוי הדם א"כ משמע להדיא דעד עכשיו אכתי לא מסקו אדעתייהו האי סברא דמי פירות דאורייתא ולפ"ז צ"ל דמ"ש התוספ' שהחמירו טפי היינו מטעמא אחרינ' ונ"ל הטעם דדוקא בדבר שאין התערובות ניכר ונרגש שייך לומר קמא קמא בטיל כגון יי"נ ביין כשר וכן בכלאים ושביעית וכן בההיא דנתן סאה ונטל סאה למאי דס"ד דאיירי בנתן שאובין למי מקוה וא"כ אף אם נתרבה אין האיסור ניכר כלל אבל למ"ש עכשיו דאיירי במי פירות לא שייך לומר קמא קמא בטיל דכיון דהרוב מי פירות הרי ניכרין הם בטעמא ובחזותא וכ"כ התוס' בפשיטות בסוף עבודה זרה דבבשר בחלב אינו עולה על הדעת כלל לומר קמא קמא בטיל כיון שנותן טעם לבסוף ע"ש כן נראה לי וק"ל:

בא"ד וא"ת אי במי פירות איירי כו' והיאך יהיו כשירין במחצה על מחצה דאורייתא וי"ל בדוחק כו' עכ"ל. ונראה דמשום הך קושיא גופא משמע ליה להרשב"ם ז"ל בפ' המוכר את הבית דף ס"ו לפרש הך סוגיא דפ' הערל לענין מים שאובים לחוד ולא במי פירות אלא דלע"ד לא זכיתי להבין קושית התוספ' דהכא במ"ש והיאך יהיו כשירין במחצה על מחצה דאורייתא דהא ודאי אם נתן כ' סאה ונטל בינתיים כ' סאה בין כל א' וא' אפ"ה אי אפשר לומר בשום ענין דאותן כ' סאין שנטל בכל פעם היה הכל מן המים ולא ממי פירות דודאי מדינא דאוריית' יש לנו לומר שאותה סאה שנטל מחשבין הכל לפי ערך היין לגבי מים ונמצא דתו ליכא אלא איסור דרבנן ושפיר שייך לומר שאני אומר אפי' אם נשתייר מחצה ואפ"ה א"ש הא דמקשה התם מעיקרא מאי לאו דנשתייר רובו והיינו דמכח כ"ש מקשה דשמעינן מינה דאפי' בכה"ג מחמיר ר' יוחנן וקאמר דבעינן ריבוי היתר ודאי לענין שאני אומר כנ"ל ולדעתי צ"ע גדול ליישב שיטת התוס' דהכא ושיטת הרשב"ם דודאי שפיר מיתוקמא הך מתני' דנתן סאה כפשטה דאמי פירות קתני לה התם ודוק היטב:

בפרש"י בד"ה ואם השבח וכו' נותן לו לצבע את היציאה ולא שכר שלם עכ"ל. ובפרק הבית והעליה כתב רש"י דמ"מ נותן לו כשכיר יום וזה בכלל ההוצאה וכ"נ ממ"ש כאן ולא שכר שלם משמע דמקצת שכר מיהו שקיל:

דף קא.

גמרא ותיפוק ליה משום דקנינהו בשינוי. לכאורה זו הקושיא אינו מובן למאי דס"ד עכשיו דעיקר האיבעיא אם צריך לשלם דמי הסממנים ומ"ש בס' ת"ח דכיון דקניא בשינוי חייב לשלם ואפילו זרקו לים ואם כן אפילו אי אין שבח סימנים ע"ג צמר חייב לשלם לא נהירא לי דא"נ לא קני בשינוי נמי חייב אפילו זרקו לים דהא כל גזלן קונה בהגבהה ובמשיכה להתחייב באונסין והא דאמרינן שינוי קונה או לא היינו לענין אם צריך לשלם דמי הגזילה או אם יחזירה בעין אבל בלא השבה כלל א"א ובאמת היינו הא דמקשינן בסמוך נימא ליה הב לי סמנאי דאפסדתינהו ולפ"ז צ"ל דהאי ותיפוק ליה קאי לפי המסקנא דהאיבעיא הוא אי מצי א"ל הרי שלך לפניך בסמנים שע"ג הצמר וא"כ מקשה שפיר דכיון דקני בשינוי א"כ אפי' אם יש שבח סמנים ע"ג הצמר נמי לא מצי מהדר ליה הסמנים שע"ג הצמר אלא דמי מעליא בעי שלומי ולפ"ז מ"ש התוס' בד"ה דזל ציבעא ומ"מ איירי דגזל סמנים שרויים וכו' עכ"ל ולפמ"ש עיקר שינויא דמשני לעיל לא צריכא דגזל סמנים שרויין היינו דוקא להאי אוקימתא דמסקנא וא"כ לשון מ"מ שכתבו התוספ' אינו מדוקדק ויש ליישב משום דאיכא למימר דמצי קאי נמי למאי דבעי למימר מעיקרא האיבעיא לאידך גיסא אי מצי א"ל הא מנחי קמך ודו"ק:

שם לא צריכא דגזל סמנים שרויין. וקשיא לי דמ"מ הא קניא בשינוי משעת הצביעה ואף על גב דאיכא לאוקמי בצבע שיכול להעבירו ע"י צפון דה"ל שינוי החוזר היינו לענין הצמר אבל לענין הצבע גופא ודאי הוי שינוי גמור שינוי הגוף ושינוי השם והצביעה גופא אינה חוזרת לברייתה כלל וכדאמרינן להדיא צפון עבורי מעבר השבה לא עביד ובשלמא למאי דאוקמינן דצבע בהו קופא איכא למימר בדוחק דהתם לא נתכוין לקנותו מסתמא באותו שינוי כיון דאין השינוי אלא בשעת הצביעה ובהאי שעתא מקלקל הוא ואין כוונתו אלא להזיק אבל לאוקימתא דזל ציבעא יש לתמוה דאף אם יש שבח סמנים ע"ג הצמר מהיכא תיתי נאמר דסגי ליה באותו השבה כיון דקני בשינוי בשעת הצביעה ודמי מעליא בעי שלומי וצ"ל דבכה"ג לא מיקרי שינוי ולא ידעתי למצוא טעם לזה וצ"ע:

תוספות בד"ה מנין שלא יהנה ממנו כו' בפ' כל שעה פריך עכ"ל. נ"ל כוונתם בזה כאן משום דמהאי קושיא דתיפוק ליה מלא יאכל היה אפשר לומר דהא דדרשינן מוערלתם ערלתו וכו' לאו מתלתא ריבויי ילפינן דאפשר דלא מייתר אלא חדא וכולהו מחדא נפקי ועיקר כוונת התנא דאין לך צד היתר הנאה בערלה אפילו שלא כדרך הנאתן ותו לק"מ מקרא דלא יאכל אלא לפ"ז קשיא סוגיא דשמעתין דאכתי תפשוט דחזותא מלתא היא דאלת"ה מנלן לאסור צביעה כיון דלא מייתר אלא חדא קרא נוקי לה בדדמי בהנאה שיש בה ממש אבל חזותא דלאו מלתא היא בשום דוכתא לא נילף מיניה לכך פי' התוס' דבפ' כל שעה פריך לה ומשני התם שפיר וא"כ מוכח אדרבה מהתם דג' ריבויי נינהו וכל א' להיתר בפני עצמו חד להנאה גרידא וחד לצביעה וחד להדלקה וא"כ לק"מ בשמעתין וק"ל:

בד"ה ולא יצבע וכו' וא"ת א"כ תפשוט לאידך גיסא מדאיצטריך למיסר עכ"ל. פי' למ"ש בסמוך לדחות פי' ר"ת מקשו דלפר"ת לק"מ דנהי דחזות' מלתא היא איצטריך קרא לשלא כדרך הנאתו אבל יש לדקדק דמאי מקשו התוס' דנפשוט איפכא מדאיצטריך קרא למיסר דהא שפיר איצטריך קרא דבלא"ה הייתי מרבה צביעה להיתר מקרא דלכם דמשמע דיש צד היתר וא"ל דלא נכתוב לא ה' ולא וא"ו דהא איצטריך לכם לנטוע לרבים דכה"ג משני הש"ס פרק כל שעה אאיסור הנאה גופא אלא דבלא"ה משני התוס' שפיר ועוד י"ל דאי ס"ד דחזותא מלתא היא הוי לגמרי בכלל שאר הנאות דמרבינן לאיסורא ולא הוי שייך לרבויי להיתירא מקרא דלכם ודו"ק:

דף קא:

בתוספות בד"ה רואין אם מתכבסת וכו' וקשה לפירושו אפילו אם לא ימצאו רביעית אמאי טהורה דאי אפשר שלא ישתייר עכ"ל. ויש ליישב פי' רש"י למסקנא דמוקמינן לה בדם תבוסה ואם כן ה"ל ספק ספיקא ספק יצא רביעית דם בחייו ספק במותו ואת"ל בחייו ספק אם יש עכשיו כל הרביעית נבלע בכסות וא"כ לעולם אין לטמא אלא אם רואין בוודאי שיצא ע"י הכביסה רביעית דם דכל מה שיכולים לברר לא מיקרי ספק כלל אבל אם אין יוצא ע"י כביסה עד שימצא המדה יתירה רביעית אף ע"ג דא"א שלא נבלע מן המים מ"מ מידי ספק ספיקא לא יצא כיון שא"א לברר יותר וטהור ועוד דאפשר דאפי' בספיקא דאורייתא שייך לטהר בכה"ג דאף ע"ג דקי"ל ספק טומאה ברה"י טמא מ"מ ר"א מטהר בספק ביאה וה"נ דכוותיה כיון דאפשר שאין כאן שיעור טומאה ודו"ק:

בפירש"י בד"ה יש להן שביעית כו' ואסור לצבוע בהן דהיינו סחורה עכ"ל. ויש לתמוה דהא משנה מפורשת היא שהצבע צובע לעצמו ולא בשכר והרמב"ם הביא בשם התוספתא דמרבינן להדיא מריבויא דקרא דפירות שביעית ניתנו לצבוע בהן ונראה ליישב משום דבלא"ה קשה איך שייך לצבוע בגדים בפירות שביעית שהרי צריך להתבער קודם הביעור משא"כ בצביעה שהיא לימים רבים הלכך אפשר דהא דמרבינן צביעה היינו באותן ששנו חכמים בהדיא שאין להם ביעור כגון במין הצובעין שמתקיימים בארץ וכן הא דקתני הצבע צובע לעצמו דקאי התם אקליפי אגוזים ולא מצינו שחייבים בביעור דלא קתני אלא שיש להם ולדמיהם שביעית אבל הכא דקתני בהדיא שיש להן ולדמיהן ביעור לכך מפרש"י שאסור לצבוע בהן והיינו מפני דאין מתבער בזמן הביעור והא דמסיק רש"י דהיינו סחורה נראה דרש"י לטעמיה שפירש כמה פעמים דטעמא דסחורה היינו נמי מפני שצריך לבער בזמן הביעור עיין בפירושו פרק לולב הגזול ובפרק זה בורר ודו"ק:

בתוספות בד"ה ולדמיהן ביעור כגון שלקט מתחילה לאכילה דיכול למוכרן עכ"ל. פי' משום דלאכילה קי"ל דיכול למכור פירות שביעית מעט מעט וליקח בדמיהן דבר מאכל ולאכול בקדושת שביעית וא"כ בכה"ג שייך בדמיהן ביעור אבל לצבע לא יכול למכור כלל ומ"מ מ"ש התוספ' דאיירי שלקטן לאכילה היינו כדי ליישב הלשון דלדמיהן ולומר דאיכא נמי במיני צבעים דחזו לאכילה ועלה קתני ולדמיהם ביעור אבל אין לפרש דבהני מיני צבעים דלא חזו לאכילה לא שייך כלל קדושת שביעית דהא בהדיא קתני כל שהוא מאכל אדם ומאכל בהמה וממין הצובעים וכו' ומשמע דאו או קתני ועיקר כוונת המשנה להודיענו דבחד מהנך תפסי קדושת שביעית ובזה נתיישבה תמיהת מהרש"א אלא דמ"ש התוספות שלקטן מתחילה לאכילה אינו מובן לי דמאי אירי שלקטן לאכילה דאפילו לקטן לצביעה נמי יכול למוכרן לאכילה וליקח בדמיהן מאכל אדם וכן איתא להדיא בתוספתא הובא במפרשי הרמב"ם ע"ש ודברי תוס' צ"ע והאמת יורה דרכו דמ"ש התוספ' שלקטן מתחילה לאכילה לאו אצביעה לחוד קאי אלא אכולהו בבי דמתני' וכונתם לאפוקי שאם לקטן מתחילה ע"מ למוכרם וודאי אסור אלא כשלקט לאכילה מותר למכור המותר:

דף קב.

בפירש"י בד"ה יצאו משרה וכבוסה וכו' והיינו תנאי דרבנן סברי כו' הלכך אפי' לקטן למשרה כו' ור' יוסי סבר כו' דהיכא דלקטן למשרה הוי דבר שהנאתו אחר ביעורו עכ"ל. ופירושו נראה דחוק מאד דמאן לימא לן דפלוגתייהו דר"י ורבנן היכא דלקטן למשרה דלמא בלקטן לאכילה פליגי כדמשמע פשטא דמילתא וע"ק דלפרש"י היכא דלקטן לאכילה מודה ר"י דאסור ליתנם למשרה ולכביסה וא"כ מאי מקשה בגמרא ור"י נמי הכתיב לאכלה דלמא מיבעיא ליה להיכא דלקטן לאכילה וע"ק למאי שפרש"י דטעמא דר"י היינו משום דמשרה וכבוסה הנאתו אחר ביעורו הלכך לא נהגו בהו שביעית כלל ואמאי אמרינן בגמרא דדרשינן לכם לכל צרכיכם וכן הקשה במהרש"א פרק לולב הגזול ע"ש ונלע"ד משום דמשמע לרש"י דא"א לומר דפלוגתייהו דר"י ורבנן בלקטן לאכילה דא"כ מאי איריא משרה וכבוסה דאסור ותיפוק ליה דקי"ל דכל הראוי למאכל אדם אסור

להאכיל לבהמה בשביעית אף על גב דהנאתן וביעורן שוה וכן הוא בתוספ' וכ"נ מל' המשניות אע"כ דהתם איירי שלקטן בהדיא לאכילה והכא איירי כשלקטן ע"מ ליתן לתוך המשרה וכבוסה דבכה"ג שרי ר' יוסי מקרא דלכם דמשמע דבתחלה מותר ללקט לכל צרכיכם ורבנן אסרי אפי' בכה"ג מדכתיב לאכלה אבל כשלקטן מתחילה לאכילה הכל מודים דאסור לשנותן כלל אלא צריך לאכלן דוקא כדרכן כי ההיא דתנן לאכול דבר שדרכו לאכול כו' וכן בתרומה וכן במעשר וכו' ומשמע דבכה"ג לא בעי קרא דמלתא דפשיטא היא דהוי כמאבדן בידים ומדשני ליה לר' יוסי בין היכא שלקטן מתחילה לכך דשרי מקרא דלכם ולא מוקי לה כרבנן מכלל דטעמא דר"י משום דבכה"ג מעיקרא לא חל עליו קדושת שביעית כלל כנ"ל ליישב ל' רש"י לפירושו כאן אבל באמת דרש"י עצמו חזר בו בפ' לולב הגזול ופי' בענין אחר ע"ש ודו"ק:

נמרא אלא הלכה כר' יודא ל"ל מחלוקת ואח"כ סתם היא כו' ואע"ג דבלא"ה קי"ל ר' מאיר ור' יהודה הלכה כר"י מהא לא הוי קושיא כ"כ דהא רב לית ליה האי כללא בפרק מי שהוציאוהו:

דף קב:

בגמרא לא קשיא הא ר"מ דאמר שינוי קונה והא ר"י והיינו ר"מ ור"י דנותן צמר לצבע ואף ע"ג דלא דמי האי שינוי להאי שינוי דהתם נשתנה גוף הצמר וקניא ליה בשינוי מעשה ושינוי השם משא"כ הכא דלא שייך לומר כן מיהו התם נמי ע"כ לאו בשינוי מעשה פליגי דא"כ איפכא שמעינן להו וכמ"ש התוספות לעיל דף צ"ה ע"ב אע"כ דהתם לא שייך לומר דקניה בשינוי מעשה שהרי אינו מכוון לקנותו כלל אלא דמ"ד דקנה בשינוי היינו משום שמשנה על דעת בע"ה וא"כ ה"נ דכוותיה והכי אמרינן להדיא בפ' האומנין דף ע"ט דטעמא דר"מ משום דס"ל כל המעביר על דעת בע"ה נקרא גזלן ואף ע"ג דהתם גופא מייתי ראיה מר"מ דנותן צמר לצבע ודחי דשאני התם דקניה בשינוי מעשה י"ל דהיינו למאי דס"ד מעיקרא אבל למסקנא דמסיק שם דס"ל לר"מ בדוכתי אחריני דמעביר ע"ד בע"ה נקרא גזלן ממילא מוקמינן טעמא גבי צמר נמי משום הכי ולא ניחא לן לאוקמי משום שינוי מעשה כיון שלא נתכוון לקנותו ודו"ק:

בתוספות בד"ה הא ר' יודא כו' הלכך אם הותירו לאמצע שכך נותן לו למחצית שכר עכ"ל. כוונתם מבוארת דדוקא בכה"ג השכר לאמצע וכ"נ מל' רש"י אבל הנ"י כתב בשם הרא"ה דבכל ענין השכר לאמצע והטעם כיון שהריוח בא ע"י שינוי השליח וכ"כ הש"ך בשם שאר פוסקים ע"ש:

בגמרא וכי מי הודיעו לבעל חיטים שיקנה חיטיו לבעל המעות ופרש"י דממאן קבעי למיקני כו' ויש להקשות דא"כ תיקשה להו דבני מערבא אגופא דמלתא דר"י בנותן צמר לצבע לצבוע אדום וצבעו שחור דקאמר אם יש בו שבח נוטלו הבעל הצמר ובמאי קנאו לשבח א"א דיש שבח סמנים ע"ג הצמר בשלמא אי לא שינה קנאו בשכירתו שנעשה שלוחו וכדאמרינן בעלמא דלמ"ד אומן קונה בשבח כלי הרי הוא כחוזר ומוכרו לו אבל כיון ששינה במאי קונה אע"כ שקונה מן הצבע בתקנת חכמים שאמרו כל המשנה ידו על התחתונה ואם יש בו שבח ע"י השינוי עשו חכמים יד האומן כידו א"כ ה"נ דבעל המעות אינו קונה מן המוכר מ"מ הרי קנאו השליח וחוזר הבע"ה וקונה מתקנת חכמים ובשלמא למה שרוצים התוספ' לפרש דהשליח נמי אינו קונה דהוי כמקח טעות א"כ בצמר לא שייך כלל לומר כן אבל לפירושם הראשון קשיא ויש ליישב ועיין ברא"ש באריכות:

בתוספות בד"ה מי הודיעו וכו' ואם נפרש וכו' ושליח נמי לא קנה אז ליכא למפרך לר"א עכ"ל. ולכאורה יש לתמוה דא"כ כ"ש דאיכא למיפרך לר"א כי מוקי לה נמי כר"מ אכתי קשה בלקח לאכילה דלא קנאן הבע"ה כיון דמקפיד אמאי לא אמרינן דהשליח נמי אינו קונה כיון שלא נתכוון לקנות לעצמו והוי מקח טעות ואמאי קתני אם פחתו פחתו לו כו' ויש ליישב דבשלמא לר"מ כיון דס"ל דכל המעביר על דעת בע"ה נקרא גזלן וא"כ ע"כ דהוי כאילו עקר השליח לשליחותו בהדיא ותו לא הוי שליח אלא גזלן הלכך אף אם לא נתכוון לקנותו לא אזלינן בתר מחשבתו אלא קנאו בע"כ אבל לר"י דס"ל שינוי אינו קונה כלל וא"כ לא עקר השליח לשליחותו אלא הבעלים הם החוזרין א"כ מקשו שפיר דליהוי מקח טעות:

בד"ה שאני חיטין כו' והא דפריך מי הודיעו בעי למימר דמסתמא מיירי הברייתא בכל ענין עכ"ל. ובחנם נדחקו התוספות לפרש דמסתמא איירי כך אלא מצינן לפרש דבני מערבא דמקשו עליה דר"י סברי לדידיה בפשיטות דברייתות איירי אפי' בלא הודיעו דאל"כ מאי דוחקא דר"י לאוקמי כתנאי ואמאי לא משני בפשיטות כאן כשהודיעו השכר לאמצע אבל אם לא הודיעו השכר לעצמו כיון שבעל הממון אין לו ממי לקנות ותרוייהו כר"י וא"כ מקשו בני מערבא עליה דר"י שפיר ממ"נ ור"ש דפריך א"ה אפי' חיטים וחיטים נמי בא לומר דאדרבא לר' יוחנן ע"כ תרוייהו ברייתות איירי כשהודיעו דלא מצי לאוקמי חדא מינייהו כשלא הודיעו דא"כ תיקשי מאי איריא חיטים ושעורים חיטין וחיטין נמי וע"ז משני ר' אבא דשפיר שייך לאוקמי חדא מינייהו כשלא הודיעו ואפ"ה לא תקשה חיטים וחיטים נמי וא"כ הדרא קושיא דבני מערבא לדוכתיה ודו"ק אבל קשיא לי על מה שכתבו התוספ' דאפשר לאוקמי הברייתא כשהודיעו דא"כ אמאי קתני אם פיחתו פיחתו לו ואמאי כיון שהודיעו שהוא לוקחו ע"ש פלוני והלה חוזר בו ממילא המקח בטל לגמרי דהכי קי"ל בח"מ סי' קפ"ב וי"ל דמצי לאוקמי כשהודיעו שהוא שלוחו של פלוני לקנות שעורים וא"כ יאמר המוכר לשליח אני איני מאמינך שעשאך שליח לחיטים דוקא אלא לדבריך הראשונים אני מאמין וכגון שאין עדים בדבר וכה"ג משמע שם בח"מ דהמקח קיים בע"כ ע"ש:

דף קג.

בגמרא אמרי התם אמנה הוי וכו' ונראה דלפ"ז לא צריכין תו למימר דרב ס"ל כבני מערבא דדוקא למאי דס"ד מעיקרא דכיתנא היה של רב כהנא ממש א"כ לא שייך כלל למימר דאיכא צד ריבית אלא לבני מערבא דוקא אבל עכשיו דמסקינן דרב כהנא לא זכה כלל בכיתנא דהא אי הוי בעי למיהדר לגמרי הוי מצי למיהדר וא"כ כי נמי לא חזרו בהם ונותנים דמי הכיתנא לרב כהנא מיחזי כריבית אבל אי אמרו מעיקרא האי כיתנא דכהנא הוא הרי זיכו לו מעיקרא גוף הכיתנא ונעשה שלוחו של רב כהנא למכור הכיתנא שזיכו לו א"כ תו לא הוי כריבית וכתבתי כן כדי ליישב מה שהקשה בת"ח אפסק הלכה דידן דקי"ל דליתא לדבני מערבא והא רב קי"ל כוותייהו ולפמ"ש א"ש ומיהו בלא"ה לק"מ דהא בני מערבא אתו לסתור דברי ר"י לעיל וא"כ ע"כ ר"י לא ס"ל האי סברא וכמ"ש לעיל בהכרח ואנן קי"ל בכל דוכתי הלכה כר"י לגבי כולהו אמוראי קדמאי וק"ל:

בד"ה אבל נותן לשליח ב"ד פי' בקונטרס כו' ואין נראה כו' דאמאי נקט שליח ב"ד הול"ל כו' נותן לב"ד עכ"ל. ונראה ליישב פי' הקונטרס דמתניתין חדא ועוד קאמר דלא תימא נהי דעבדו רבנן תקנתא שיד ב"ד כיד הנגזל מ"מ לא יהא טפל חמור מן העיקר דכמו שאין יכול ליתן לשליח הנגזל כך אין יכול ליתן לשליח ב"ד וקמ"ל דאלים כח הב"ד בזה מטעם התקנה שאם אין הב"ד מצוי בעיר הגזלן יכול ליתן לשליח ב"ד כדי שיוליכוהו ליד הב"ד כנ"ל כוונת רש"י וכנ"ל מלשון הרמב"ם בפירושו ובחיבורו ותמה אני על בעל תי"ט שכתב דמל' הרמב"ם נראה כפי' התוספות והמעיין יראה שכיון למ"ש לפי' רש"י ובזה נתיישב נמי קושיא שניה של התוספות דהא דקאמר בגמרא לא שנא עשאו גזלן היינו שעשאו שליח שיתן ליד הב"ד והקושיא השלישית כבר תירץ מהרש"א והקושיא רביעית יתבאר ג"כ בלשון הגמרא בסמוך דאדרבא משם ראיה לפי' רש"י ודו"ק:

בא"ד ע"כ נראה דמתני' איירי לענין אחריות הדרך כו' עכ"ל. כוונתם דלענין אחריות לחוד מהני נתינתו ליד השליח אבל ההוצאה צריך ליתן עד שיגיע ליד הנגזל וכ"ז מדינא אבל אח"ז התקינו שיתן לב"ד שבעירו ומיפטר וק"ל:

דף קג:

בגמרא אי ר"ע אף על גב דלא אישתבע אמר עד שישלם כו' ולכאורה יש לתמוה מאי ענין זה לזה דודאי שאני התם דלא הדרא ממונא למרא כלל משא"כ הכא אף אם לא יוליכנו למדי אפשר שיבא ליד הנגזל למחר וליומא אוחרא שהרי דעתו להחזירו ואם נאמר דהמקשה סבר דהא בהא תליא דמ"ד צריך לשלם לכל אחד ואחד ממילא דצריך להוליכו למדי א"כ תיקשה בפשיטות לת"ק דרשב"א דס"ל דבלקח מא' מחמשה פליגי וס"ל לר"א דצריך לשלם לכל אחד ואחד א"כ נאמר ג"כ שצריך להוליכו אחריו למדי וזה דבר שאינו מתקבל על הדעת כלל שמי שלקח מקח מחבירו והמוכר הלך לו שיהא הלוקח חייב לטפל ולילך אחריו ויש ליישב דודאי למ"ד בלקח פליגי לק"מ משום דהתם בסברא בעלמא פליגי בעיקר הדין דר"ט סובר דכיון שזה טוען ברי שאינו חייב אלא לא' מהם הו"ל כברי וברי דקי"ל המע"ה ור"ע ס"ל דהו"ל ברי ושמא ועוד שהשמא שלו גרוע כיון דמודה מיהא במנה וכמ"ש התוס' וא"כ אין זה דומה כלל למשנתינו דהתם טעמא לחוד והכא טעמא לחוד דודאי מדינא אין לנו לכופו לילך אחר הנגזל דהא בכל דוכתי קי"ל דתובע הולך אחר הנתבע ואי משום שצריך לקיים מצות השבת גזילה ממש ליד הנגזל מ"מ כיון דאית ליה פסידא שצריך להוציא מנה על מנה לא שייך לכופו בכה"ג שהתורה לא חייבה את הגזלן להפסיד משלו כלום אבל בנשבע והודה מחייב ליה תנא דמתני' והיינו אי משום גזירת הכתוב ששינה עליו הכתוב ואמר לאשר הוא לו יתננו משמע שעליו מוטל לטפל ולטרוח עד שיבא ליד הנגזל ואי משום קנסא דקנסינן ליה משום דאשתבע בשקרא וא"כ לק"מ אבל עיקר קושיית הגמרא היה מדתנן במתני' דיבמות גזל אחד מה' כו' ולא קתני לקח א"כ מוכח דלאו בסברא פליגי וטעמא דר"ע משום ברי ושמא היא וכדכתיבנא דא"כ מאי איריא גזל אפי' לקח נמי וכדדייקינן ביבמות להדיא דמזה מוכח דאתיא כרשב"א דבלקח מודה ר"ע דבאמת אין כאן חיוב תשלומין כלל מצד טענתא אע"כ הא דמחמיר ר"ע בגזל היינו משום דמחמרינן בגזלן שצריך לקיים השבה ממש אע"ג דאית ליה פסידא אי משום גזירת הכתוב ואי משום קנסא וא"כ מוכח להדיא דאע"ג דלא אשתבע קאמר ר"ע דשייכי הני טעמא להכי מקשה שפיר דמ"ש ממתני' דאמרינן דלא שייכי הני טעמי גופייהו אלא בדאשתבע ודו"ק:

שם לעולם ר"ע וכי קאמר ר"ע כו' היכא דאישתבע. ויש לתמוה מאי ס"ד דר"ע איירי דוקא באישתבע ומגזירת הכתוב דלאשר הוא לו דהא קתני ריישא דהיא מתני' דקידש א' מה' נשים וקאמר ר"ע דנותן כתובה לכל אחד ואחד והתם לא שייך הא מילתא לגמרי אע"כ דטעמא משום קנסא הוא וכדמסקינן שם ויש ליישב דודאי בכתובה ידע שפיר דטעמא דר"ע משום קנסא אבל בגזלן ס"ד דלא שייך למיקנסיה דאדרבה בכמה דוכתי הקילו חכמים משום תקנת השבים להכי קאמר דגזירת הכתוב הוא וק"ל:

בפירש"י בד"ה עבוד רבנן תקנתא כו' תקון רבנן דנתביה לשליח ב"ד עכ"ל. ואע"ג דבפ' המפקיד פי' רש"י דלר"ט דקאמר מניח גזילה ביניהם היינו שאינו צריך להוציאו כלל מתחת ידו ע"ש י"ל דהתם מדינא קאמר והטעם דכיון שסוף סוף לא הדרא ממונא ליד הנגזל א"כ הפוכי מטרתי ל"ל ומה לי אם מונח ביד הב"ד מה לי אם הוא תחת ידו אבל הכא דאיירי בבא לצאת י"ש ולהביא קרבן אשם לכך צריך ליתנו ליד הב"ד דמקיים והשיב את הגזילה ויכול להביא קרבנו משא"כ אם הוא תחת ידו לא מצי לאתויי קרבן אשם כדאמרינן לקמן הביא אשמו עד שלא הביא גזילו לא יצא וק"ל:

בגמרא ור"ע כי עבוד רבנן תקנתא. הא דפשיטא לתלמודא דלר"ע אית ליה תקנתא מדלא קאמר דר"ע ור"ט בתקנתא גופא פליגי י"ל דלפי רש"י א"ש שפירש במתני' דהא דקתני או לשליח ב"ד היינו מתקנתא וא"כ למאי דמוקי השתא מתני' כר"ע ממילא משמע דלר"ע אית ליה תקנתא לכך צריך לחלק דס"ל לר"ע דדוקא בכה"ג דהדר ממונא למריה עבדו תקנתא כו' ומה שהקשו התוס' לעיל לפי' רש"י מדמייתי הכא מברייתא דר"א בר צדוק ולא מייתי ממתני' י"ל משום דבמתני' לא קתני בהדיא אי הוי טעמא משום תקנתא או מדינא להכי מייתי מדר"א בר צדוק וק"ל:

לעיל בפירש"י בד"ה לעולם ר"ע כר"ע מעיקרא מהדרינן לאוקמי עכ"ל. כוונתו מבואר לכאורה דקשיא ליה אמאי מהדר אשינויא דחיקא למימר דפלוגתא דר"ט ור"ע אי איירי דוקא בנשבע דטפי שייך לומר איפכא דר"ט מודה בנשבע וליכא למימר דהתרצן דהכא הוי ידע מברייתא דמייתי לקמן דמודה ר"ט במודה מפי עצמו ומה"ט גופא לא בעי לאוקמי מתני' כר"ט וכדפריך לקמן דא"כ מאי איריא ונשבע כו' משום דא"א לומר כן דאי איתא דהתרצן הוי ידע מהאי ברייתא כ"ש דעכשיו נמי לא משני מידי דא"א לומר דר"ע ור"ט לא פליגי אלא בשנשבע ואפ"ה סבר ר"ט דמניח גזילה ביניהם מתקנת' דר"א בר צדוק אף ע"ג דלא הדרא ממונא למריה דהא מחייב ר"ט בבא לצאת י"ש אף ע"ג דלא נשבע ומכ"ש דר"ע נמי סבר הכי והכא לא סגי דלא הודה כיון שמשלם קרן וחומש וכדפריך לקמן אבל אין לפרש דכוונת רש"י ליישב אמאי לא מוקי בפשיטות כדמסיק רבא לקמן דא"כ לא הוי משני מידי דמהדר לאוקמי כר"ע דהא לפי' רש"י לקמן במסקנא נמי מיתוקמא כר"ע אבל מ"מ באמת קשיא לי על מ"ש רש"י דמעיקרא מהדר לאוקמי כר"ע משום דכולהו תנאי סתימתאי כו' אליבא דר"ע דהא מ"מ הוי מצי לאוקמי שפיר אליבא דכו"ע דהא למאי דמפרש עכשיו דהיכא דהדר ממונא למריה תרוייהו מודו דאיתא לתקנתא דר"א בר צדוק וא"כ ע"כ דמתניתין איירי מתקנתא וכמו שפי' רש"י להדיא במתניתין והיינו דלצדדין קתני אם אין ההוצאה יתירה צריך להוליכו למדי ואם ההוצאה יתירה נותנו לשליח ב"ד וא"כ א"ש בין לר"ע ובין לר"ט ותירוץ התוספות בד"ה ור"ט לא שייכא לפי' רש"י כיון דמתני' איירי מתקנתא כו' ומה שהקשו התוס' לעיל לפי' רש"י מדמייתי הכא מברייתא דר"א בר צדוק ולא מייתי ממתני' י"ל משום דבמתני' לא קתני בהדיא אי הוי טעמא משום תקנתא או מדינא להכי מייתי מדר"א בר צדוק וק"ל:

לעיל בפירש"י בד"ה לעולם ר"ע כר"ע מעיקרא מהדרינן לאוקמי עכ"ל. כוונתו מבואר לכאורה דקשיא ליה אמאי מהדר אשינויא דחיקא למימר דפלוגתא דר"ט ור"ע

אליבא דכ"ע מיתוקמא שפיר וכדכתיבנא וע"ז כתב רש"י דבאמת לא איכפת לן בזה לאוקמי ככ"ע כיון דכולהו סתמיות המשניות נשנו אליבא דר"ע גופא והיא גופא כוונת התלמוד במאי דקאמר לעולם כר"ע פי' דמיתוקמא כמו שאר סתמי המשניות דר"ע עצמו אמרן ועמ"ש עוד מזה בסמוך בל' תוס' ודו"ק:

בתוספות בד"ה לעולם ר"ע משום הכי מוקי פלוגתייהו כו' כדאשכחן בסוף השוכר עכ"ל. ויש לתמוה מה חידשו התוספות בזה כיון שרש"י עצמו כ"כ ואי משום דמייתי ראיה מפרק השוכר הלא רש"י עצמו כתב שם ג"כ דהא דמתמה דקמה לה דלא כר"ע היינו משום דכולהו סתימתאי אליביה וכמ"ש כאן אלא די"ל דהתוספות לא נחתו להאי מילתא אלא הא דמהדר לאוקמי בכל דוכתא כר"ע היינו משום דהלכה כר"ע מחבירו ולפירוש רש"י לא סגי בהאי שינויא למ"ש בסמוך דעיקר כוונתו ליישב אמאי דלא מוקי לה אליבא דכ"ע וע"ז לא הוי משני מידי דלפ"ז אי מוקי לה ככ"ע כ"ש דאתיא אליבא דהלכתא להכי מהדר אטעמא אחרינא משום דכולהו סתימתאי אליביה ודו"ק:

בד"ה ור"ט כו' והא דקאמר ר"ע כי עבוד רבנן תקנתא כו' לדבריו דר"ט קאמר עכ"ל. ודבריהם סתומים מאד ולא יכולתי לעמוד על סוף דבריהם שהרי מאי דמהדר הש"ס ור"ע כי עבוד רבנן תקנתא אין זה כלל מדברי ר"ע עצמו אלא התלמודא מהדר הכי בשקלא וטריא וא"כ לדבריהם היא גופא תיקשי מאי דוחקא דתלמודא למימר הכי ולא קאמר בפשיטות דר"ע לית ליה תקנתא ובכל דוכתי דאמרינן בש"ס לדבריהם קאמר היינו כל היכא שלשון התנא עצמו מורה ע"ז בהכרח אבל הכא ר"ע גופא לא אמר מידי בתקנתא ויש ליישב משום דקשיא ליה לתלמודא עכשיו למאי דאוקמינן מתני' כר"ע דאפילו היכא דהדר ממונא למריה אפ"ה צריך להוליכו אחריו א"כ אמאי איצטריך תו ר"ע למיפלג עליה דר"ט בגזל אחד מחמשה שצריך ליתן לכל אחד ואחד דהא ידעינן ליה שפיר במכ"ש כיון דאפילו בהדר ממונא למריה בעינן דמטי לידיה דנגזל כ"ש היכא דלא הדר למריה ומש"ה מסיק דלדבריו דר"ט קאמר ועי"ל דלישנא יתירה דייק ממילתא דר"ע דקאמר אין זו הדרך מוציאתו מידי עבירה. ולכאורה הוא שפת יתר ובשלמא למאי דס"ד מעיקרא וכן הוא במסקנא דטעמא דר"ע משום קנסא א"ש דדוקא היכא דבאיסורא אתיא לידיה דעביד עבירה קנסיה ר"ע וקאמר שאינו יוצא מידי עבירה עד דעביד השבה מעליא ואתיא למעוטי לקח מקח מא' מחמשה כיון דלא עביד עבירה מודה שמניח דמי המקח ביניהם ומסתלק והיינו כדדייקינן סתמא דמתני' במסכת יבמות סוף פרק האשה אבל עכשיו דמוקמינן מילתא דר"ע דוקא היכא דנשבע ומגזירת הכתוב אם כן לא שייך לומר כן ועוד דא"א לומר דמידי עבירה היינו מעבירה דשבועה דהא לאו דשבועה לא ניתן להשבון ואיסורא דעבד עבד משום הכי מסיק דר"ע לדבריו דר"ט קאמר ואם כן יהיה המשך הלשון כך דאף דלדידך דאית לך תקנתא היינו היכא שיכול לצאת מידי עבירה דגזל עפ"י התקנתא והיינו היכא דהדרא ממונא למריה אבל הכא ודאי אין זה הדרך של תקנת חכמים יכול להוציאו מידי עבירה כיון דבכה"ג לא הדר ממונא למריה וא"כ ודאי לא ראו חכמים לעשות תקנה להפסיד דמי הנגזל לגמרי כיון דמדינא דאורייתא היכא דנשבע השבה מעליא בעי ודו"ק:

גמרא אלא לעולם ר"ט היא ומודה היכא דאשתבע. ואין להקשות א"כ תקנתא דר"א בר צדוק אמאן תרמייה די"ל דכ"ע מודו בה והיינו דוקא היכא דהדר ממונא למריה ומשנתינו יתפרש שפיר לפרש"י מתקנתא ולהתוס' לא איירי מתקנתא וקל להבין:

דף קד.

בגמרא שכבר הודה מפי עצמו מה שיש לדקדק בזה יתבאר במסכת בבא מציעא פרק המפקיד בעזה"י:

תוספות בד"ה אמר רבא וכו' אכתי תקשה וכו' מה לי תופס בידו מה לי נתן ביד ב"ד עכ"ל. והקשה מהרש"א דמהיכא פסיקא להו דנתן ביד ב"ד מהני לר"ע היכא דלא נשבע ע"ש באריכות ולענ"ד יש ליישב עפמ"ש בתחילת הסוגיא דעיקר סברת המקשה היה דע"כ טעמא דמתני' דצריך להוליך למדי היינו אי משום גזירת הכתוב דכ' לאשר הוא לו יתננו ואי משום קנסא וע"ז מקשה דלר"ע משמע דהני טעמי גופייהו שייכי אף בלא נשבע אבל כיון שכבר גילה התרצן דבנשבע ר"ט נמי מודה דגזירת הכתוב הוא דבעינן לאשר הוא לו ממש והיינו טעמא דמתני' דצריך להוליך למדי ולא פליגי ר"ט ור"ע אלא בשלא נשבע אי קנסינן אי לא וא"כ מקשו התוספ' שפיר דלמה נמציא פלוגתא חדשה בין ר"ט לר"ע בענין להוליכו למדי דהא לא אשכחן דפליגי ושמא ר"ע נמי מודה דכשלא נשבע לא שייך למיקנסיה בכה"ג כיון דהדר ממונא למריה ודוקא בשנשבע חייב ולא מקנסא אלא מגזירת הכתוב ולא נראה להתוספ' עכשיו שום סברא למיקנס בכה"ג אלא לפי שיש מקום לדחות דאפ"ה שייך קנס בכה"ג כדי שלא יהא חוטא נשכר להחזיק הגזילה תחת ידו עד שיבא הנגזל ועל זה כתבו שפיר דהא מה"ט מיהא כשנותנו ליד הב"ד סגי דלית לן שום טעמא למיקנסיה וא"כ ממילא כשהודה בפני הנגזל נמי יש לפוטרו כיון דהדר ממונא למריה והנגזל לא תבעו מיד הגזלן וה"ל כמו דא"ל יהא לי בידך דודאי מועיל כמו בנתנו ליד הב"ד כנ"ל ודו"ק:

בד"ה שליח שעשאו בעדים לכאורה נראה וכו' אבל אם היה אומר שלח לי ע"י פשיטא דהוי שליח עכ"ל. נ"ל כוונתם דאפי' אם לא אמר בפניו אלא שכן כתב בכתב מהני לדבריהם עכשיו א"נ כגון שהלה אומר לשליח אמור לו שישלח על ידך שמיניתיך שליח וכן א"ל השליח בשם המשלח דבכה"ג הוי שליח גמור אם שניהם מודים אבל בשליח שעשאו בעדים לא הזכיר השליח כלל שעשאו שליח להביא המעות אבל לבסוף מסקו התוספות דדוקא דא"ל בפניו ולמעוטי שני האופנים שכתבתי כן נראה לי מלשון התוספ' ומדקדוק לשון הפוסקים:

בא"ד ומיהו לקמן לא משמע הכי וכו' בב"מ פרק השואל כתבו להיפוך עיין שם:

בד"ה הכי קאמר ליה כו' תימא אמאי חייב וכו' והא אינו יכול לומר אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר עכ"ל. לכאורה נראה דקושית התוספ' היא משום דמשמע להו דפלוגתא דרבה ור"ח איירי אפי' בפקדון ולהכי מקשו שפיר דבפקדון יש לפוטרו כיון דלא מצי למימר אין רצוני וכו' אבל במלוה ושואל וגזלן דאיירי בשמעתין דכל הני מחייבי אפי' באונסין א"כ אין מקום לקושית התוספות דנהי דלא מצי למימר אין רצוני וכו' היינו דלא הוי פושע בכך כיון דאיהו גופא מפקיד כל יומא גביה וא"כ דיינינן ליה להאי שומר שני כאילו הוא עדיין ביד השומר הראשון אבל במידי דמחייב ביה השומר הראשון באונסין מהיכא תיתי יפטור כשמסרה לשומר שני ונאנסה מיד השני דאע"ג דמהימן ליה למלוה מ"מ הלוה גופא ג"כ מהימן ליה אלא שמוטל עליו אחריות אונסין ולמה יפטור מזה האחריות במה שמסרה לשומר אחר דמ"מ עדיין ברשותיה קאי כאילו עדיין בידו ואף למאי דקי"ל בח"מ סי' רצ"א דשומר שמסר לשומר שדרך המפקיד ג"כ להפקיד אצלו נסתלק הנפקד הראשון לגמרי שאף אם פשע השני ואין לו במה לשלם פטור הראשון לדעת קצת רבוותא ע"ש משום דאיכא למימר דשאני התם דכיון דשני בר תשלומין הוא מצד הדין והמפקיד מחזיקו לנאמן א"כ מצי למימר גברא אשלימת לך בחריקאי אבל הכא שהראשון חייב באונסין והשני שומר חנם ופטור מדינא מאונסין אם כן אין לנו לפטור הראשון וכן נראה באמת מלשון התירוץ של התוספות כאן אבל אחר זה עיינתי בפוסקים דהא מלתא תליא באשלי רבדבי הובא בב"י סי' רצ"א שגדולי הקדמונים נחלקו בזה ומשמע דאפי' בכה"ג פטור הראשון לגמרי לדעת כמה פוסקים ועיין בספר דברי ריבות (שאלה ר"ח) באריכות ואם כן יתפרשו התוספות היטב בכל ענין אלא דמל' התירוץ משמע דאיירי בפקדון ויתבאר בסמוך ודו"ק:

בא"ד וי"ל דנראה דאפי' אם הוא עצמו הביאו ונאנס חייב דפשיעה הוא עכ"ל. מזה הלשון משמע להדיא דמשמע להו דאיירי נמי בפקדון דאי בהלוואה אדרבא כשהביאו בעצמו יותר יש לחייבו אף אי לא הוי פשיעה דהא חייב באונסין עד דמטי לידיה דמלוה אבל מ"מ נראה לכאורה מדכתבו בל' אפי' הביאו בעצמו משמע מזה דיותר יש לחייב במכ"ש היכא דמסרו לאחר דלעולם לא נייפה כח הראשון כשמסרו לאחר יותר ממה שהיה מוטל עליו כשעודנו בידו וא"כ תידוק מזה דלוה או שואל שמסר לשומר חנם אף אי מהימן זה השני לבעל הדבר אפ"ה חייב הראשון באונסין ודלא כמ"ש בסמוך בשם הפוסקים להיפך אלא דיש לדחות דשאני הכא כיון דמעיקרא אינו רשאי למוסרו לאחר אף ע"ג דמהימן משום סכנת הדרך א"כ פשע מיד ובכי הא ודאי לא ניחא ליה למרא קמא לכן אמרי' דאכתי ברשות השומר הראשון קאי לענין אונסין אבל בשאר דוכתי דליכא סכנת הדרך א"כ הרי לא פשע הראשון כלל במה שמסרו לשני כיון דאינייש מהימן הוא דכל יומא נמי מפקיד גביה הלכך אמרינן שפיר שנסתלק הראשון לגמרי והרי הוא כאילו מסרו ליד הבע"ד בעצמו ולשון אפילו שכתבו התוספות היינו משום דאיירי נמי בפקדון ודו"ק:

בד"ה אי דלא עשאו בעדים מנא ידעינן כלומר היכי מסר לו המשאיל עכ"ל. נראה דלא משמע להו לפרש כפרש"י מנא ידעינן דקרי ליה מתני' שלוחו משום די"ל דקרי ליה שפיר שלוחו כיון דהתם איירי ששניהם עומדים לפני הב"ד והם מודים שהוא שלוחו של המשאיל אלא שהמשאיל טוען שלא נעשה שלוחו להיות במקומו אלא ששלחו להיות שלוחו של השואל לכך פירשו התוספות בענין אחר אבל בסמוך דמקשה ממתני' דלא יתן לשלוחו דאיירי שאין הנגזל לפנינו ומתני' תחילת דינא קאמר דלא יתן לשלוחו א"כ יש לפרש שפיר כפרש"י וק"ל:

גמרא אלא דעשאו בעדים וקתני דפטור קשיא לר"ח. ויש להקשות מאי מקשה לר"ח ות"ל דלרבה נמי צריך לאוקמי בשכירו ולקיטו דאלת"ה תקשה מסיפא דקתני התם וכן בשעה שמחזירה וחייב השואל כשמתה כדרכה ביד השליח ואמאי חייב נהי דלרבה לא הוי שליח מ"מ הא אינש מהימנא הוא וא"כ קשה קושיית התוס' דכיון דלא מצי למימר אין רצוני יפטור השואל ותירוץ התוספ' לא שייך כאן דהא מתה כדרכה והיינו לדעת הפוסקים שהבאתי בסמוך דאפי' בשואל אם מסרו למאן דמהימן ליה למשאיל אפי' לש"ח ונאנסה בידו אפ"ה פטור השואל והיינו כמ"ש בשמם דנסתלק משמירתו וה"ל כאילו מסרו ליד המשאיל עצמו ולדעתי קושיא גדולה היא לדעת הפוסקים הנ"ל ואין כאן מקומו להאריך שדבר זה נוגע בהרבה מקומות בטור ח"מ וש"ע וכן בדין אם מסר לאשת המשאיל ע"ש בסמ"ע ובש"ך ועפ"ד יש ליישב ודו"ק:

דף קד:

גמרא אין משלחין מעות בדיוקני וכו' אמרי לשמואל מאי תקנתא. ויש לתמוה דמאי מקשה מאי תקנתי' דהא יש תקנה לעשות שליח בעדים דאסיקנא לעיל דמהני ואף אם נאמר דמשמע דשמואל פליג נמי אשליח שעשאו בעדים מ"מ הא איכא מיהא תקנתא כשא"ל שלח לי על ידו דמשמע לעיל דכו"ע מודו בהא ואי לאו דמסתפינא הייתי אומר דמדקאמר שמואל אין משלחין מעות בדיוקני אפי' ע"י עדים צ"ל דטעמא דידיה משום דסבר שיכול המשלח לבטל השליחות וא"כ חיישינן שמא כבר ביטל הלכך אין משלחין ואף לדעת הפוסקים שאף אם ביטל נפטר הלוה דהמלוה איהו דאפסיד אנפשיה י"ל דהיינו למסקנא אבל שמואל גופא י"ל דס"ל כיון דבכל מקום קי"ל דהמשלח יכול לבטל השליחות א"כ ה"ה הכא ויותר יש לתקן שלא לשלוח כלל ממה שנאמר לעשות תקנה לשלוח ושלא יוכל הלה לבטלו דהא בלא"ה אין שום תיקון העולם בשליחות דהא אם ירצה הלה שלא ליתן רשאי דמצי א"ל לאו בעל דברים דידי את ובזה הסכימו כל הפוסקים אלא דס"ל דאם נתן נפטר בכך אף אם ביטל הלה ולפמ"ש י"ל שפיר דשמואל סובר דמצי הלה לבטל כמו בכל השליחות ומה"ט אין משלחין כל עיקר ואם כן מקשה הש"ס שפיר ולשמואל מאי תקנתי' כיון דלפ"ז לא שייך כלל לשלוח מעות ע"י שליח מה"ט גופא דשמא ביטל כן היה נ"ל לולי שלא ראיתי לשום קדמון שיפרש כך וצ"ע:

בתוס' בד"ה ור"י וכו' ואע"ג דשמואל קאי כרבה עכ"ל. אבל רוב המפרשים כתבו דדיוקני גרע משליח שעשאו בעדים ושמואל גופא מודה דמהני שליח שעשאו בעדים עיין ברי"ף שכ"כ להדיא וכן בבעל המאור ובספר המלחמות וכן מ"ש התוספות וה"ה דלגבי שמואל הלכה כר"י וכוונתם דהלכה כר"י דמשלחין בדיוקני כתב הרי"ף ג"כ להיפוך ועיין מ"ש מזה בסמוך:

גמרא א"ל רבא בריה מי כתב לך התקבלתי וכו' ויש לדקדק דכיון דרבא לא אסיק אדעתיה עדיין דדלמא שכיב ר' אבא וא"כ למה שאלו אי כתב ליה התקבלתי והצריכו לחזור שיכתוב לו התקבלתי וא"ל דרב ספרא לא היה לו כלל שום ראיה שהוא שלוחו של רבי אבא ולכך הוצרך לחזור וממילא א"ל רבא שיעשה על צד היותר טוב שיכתוב לו התקבלתי דמהני לכ"ע דזו אינה סברא כלל דאטו רבי אבא ורב ספרא לאו דינא גמירי ומסתמא מעיקרא היו עושין איזה דבר שמועיל לדעתם בשליחות לכך נראה דודאי רבי אבא ורב ספרא הוי סברי כהנהו אמוראי דלעיל דשליח שעשאו בעדים מועיל או ע"י דיוקני אבל רבא היה חושש שמא ביטל רבי אבא השליחות וכמ"ש בסמוך לכך הצריכו שיחזור ויכתוב לו רבי אבא התקבלתי נמצא דמכאן ראיה גמורה לדברי הראב"ד וסייעתו הובא בטוח"מ סי' קכ"ב שיכול לבטל השליחות מיהו לדברי החולקים צ"ל דר"ס מעיקרא הוי שליח ע"י דיוקני וס"ל כרבי יוחנן ורבא ס"ל כשמואל דאינו מועיל ולעולם לאו מטעמא דביטול אלא מאינך טעמי שכתבו המפרשים ומה שלא א"ל שיחזור ויעשנו רבי אבא שליח בעדים או באינך גווני שכתבו התוספות לעיל דמועיל די"ל כיון שכבר הוצרך לחזור א"ל רבא שיעשה עצהי"ט דהיינו התקבלתי נמצא לפ"ז מוכח מיהא ממ"נ דרבא ס"ל כשמואל דאין משלחין בדיוקני ובזה נתיישב דעת הרי"ף וסייעתו שפסקו כשמואל ואף על גב דבשאר דוכתי קי"ל כר"י לגבי שמואל מ"מ כיון דחזינן דקאמר רבא מעיקרא מי כתב לך התקבלתי משמע להדיא דר"ס היה

שליח ע"י דיוקני וסבר רבא דאינו מועיל א"כ קאי ליה רבא בריה דר"י בר חמא בשיטתיה דשמואל דאיהו סתם רבא הנזכר בכל דוכתא דקי"ל כוותיה דבתראה הוא א"כ פסק הרי"ף עולה יפה אבל אין לדחות דר"ס מעיקרא שליח שעשאו בעדים הוי ולכך הצריכו רבא לחזור דס"ל דאינו מועיל דהא כבר כתבנו דשליח שעשאו בעדים עדיף מדיוקני לדעת הרי"ף ושמואל גופא מודה דמהני ולכך פסק הרי"ף דמהני אע"כ צ"ל כמ"ש מיהו לדברי התוספות שכתבו דבין בשליח שעשאו בעדים ובין בדיוקני קי"ל דתרווייהו מהני א"כ ודאי קשה למאי דקאמר רבא מעיקרא מי כתב לך התקבלתי וצ"ע ודו"ק:

שם ורמינהו עדיין אני אומר אימתי וכו' בזמן שלא נשבע לא הוא ולא אביו עכ"ל. ויש לתמוה דאי כשלא נשבע לא הוא ולא אביו אמאי איצטריך קרא לפוטרו מחומש דהא על גזל עצמו נמי לא מצינו חיוב חומש אלא כשנשבע והודה וראיתי שבעל קרבן אהרן הרגיש בזה סוף פ' ויקרא ותירץ דסד"א דאף ע"ג דבגזל עצמו אינו חייב אלא כשנשבע הכא כיון דמית ליה הו"ל כנשבע ונ"ל כוונתו דבעודנו בחיים כ"ז שלא נשבע עדיין לא נגמר הכפירה דהא יכול לחזור ולהשיב הגזילה וא"כ לא שייך למקנסיה בחומש אבל כיון שמת ועמד בכפירתו הרי ע"כ עבר בלאו דלא תגזול להכי שייך לקונסו בחומש אף על גב דלא נשבע כנ"ל בישוב דבריו אלא דבסוגיא דשמעתין א"א לפרש כן דאי ס"ד שיש צד חיוב בגזל אביו יותר מבגזל עצמו א"כ כדמשני בסמוך כאן שלא הודה ומקשה אם כן קרן נמי לא משלם ומוקי בשינויא דחיקא ומאי קושיא דלמא אייתי שנשבעו שניהם ולא הודו אלא שבאו עדים שנשבע לשקר וסד"א דאף ע"ג דבגזל עצמו לא מחייב חומש ע"י עדים אפ"ה יש לחייבו על גזל אביו וקמ"ל דלא אע"כ דלא שייך בשום סברא להחמיר בגזל אביו מבגזל עצמו ואף שיש ליישב קצת מיהו בלא"ה המחבר הנ"ל עצמו כתב שנ"ל דוחק והנלע"ד בזה משום דבריש"א כ"ש מייתי קרא דאשר גזל לפטור מחומש על גזל אביו ומייתי נמי ריבויא דהגזילה לחייבו בקרן אלא דאפ"ה מייתי לבתר הכי מיעוטי טובא לפטור מחומש והיינו מהני בבי דמייתי כגון שנשבע אחד מהם ועוד מיעוט כשנשבעו שניהם וכן להיפך כמה ריבויי לחייבו בקרן בכל הנך בבי א"כ יהיה המשך הל' כך ועדיין אני אומר כו' פי' דאי לא הוי כתיב אלא חד מיעוט הייתי אומר דבא למעט דוקא כשלא נשבע שום אחד מהם וכוונתו דבהאי בבא הייתי אומר שבא למעט נמי מקרן דלחומש לא איצטריך ואף דהוי כתיב נמי חד ריבויא הייתי אומר דהריבוי הוא להיכא שנשבע הוא ולא אביו וע"ז מסיק דאכתי אי נכתוב תרי מיעוטי הייתי אומר דאידך למעט נשבע הוא ולא אביו והיינו מחומש והריבוי שכנגדו להיכא שנשבע אביו וכו' ומסיק דמש"ה איצטריך כולהו מיעוטי דאפי' נשבעו שניהם פטור מחומש ואיצטריכו כולהו ריבויי לחייב בקרן אפי' בלא שום שבועה ולפ"ז הא דמעיקרא קאמר אימתי אינו משלם חומש היינו משום גרדא דאינך בבי אבל בבא קמייתא דליכא שום שבועה כוונתו לפוטרו נמי מקרן וכדכתיבנא כנ"ל ברור עפ"י לשון הת"כ ועוד יש לי דרך אחר ואין להאריך כאן יותר:

שם אי לא הודה קרן נמי לא משלם וכ"ת ה"נ דלא משלם וכו' כאן יש לתמוה יותר דמאי ס"ד כלל לאוקמי בהכי דאם כן אמאי צריך קרא לפטור אפי' מקרן כיון שלא הודה כלל ומהיכא תיתי לחייב ועוד דמאי קאמר אימתי כשלא נשבע וכו' נשבע הוא ואביו מנין ומאי גריעותא יש כשנשבעו שניהם אדרבא כיון שנשבעו שניהם כדי לפטור יותר יש להם לפטור כיון שלא באו עדים להכחיש השבועה ולא הודו נמי דע"כ בהכי איירי עכשיו ונלע"ד דהא דקאמר כאן בשלא הודה ס"ד עכשיו דאיירי כגון שלא הודה האב כלל והבן נמי לא הודה שהניח אביו גוף הגזילה לפניו אבל הודה מיהא לאחר שנשבע שהגזילה היתה ביד אביו ומעיקרא נשבע ג"כ שלא גזל אביו מעולם וא"כ סד"א דבכה"ג חייב הבן כיון שנשתרש בחטא ונשבע לשקר ויהיה חייב לפרוע חוב אביו אע"פ שלא הניח גוף הגזילה לפניו וקמ"ל דפטור וע"ז מקשה שפיר דא"כ קרן נמי לא משלם כדקיי"ל בפשיטות וע"ז קאמר שפיר וכ"ת ה"נ דלא משלם דהא גופא קמ"ל מקרא דבכה"ג פטור מקרן וע"ז מסיק דאיירי שהודה הבן וכגון שאין הגזילה קיימת ופירושו שאין הגזילה קיימת בשעה שנשבע אבל מ"מ הודה שהניח אביו גוף הגזילה לפניו ואכלה אחר מותו דבכה"ג נמי קי"ל דפטור בריש פרק הגוזל בתרא וכשאכלה אחר יאוש כ"ע מודו דפטור והכא כיון דאשתבע אבוהון ודאי מייאש ובלא"ה צריך לפרש כן לקמן מדקרי ליה הודה הבן משמע מיהא דעביד מלתא דאיסורא כיון שאכלו וכן נראה מלשון רש"י בד"ה כשאין גזילה קיימת דמייתי ראיה ממתני' דלקמן והתם קתני בהדיא והניח לפניהם אלא דבגמרא מוקי לה שאכלום לאחר מיתת אביהם ולכך מקשה דאם כן קרן נמי לא ליחייב ודו"ק:

שם יתיב רב הונא וכו' א"ל יש תלמוד קאמינא וכו' עכ"ל. לכאורה אין זה נמשך ללשון הקושיא ולזה נראה שכיון רש"י דה"ג יתיב רב הונא וכוונתו דלא גרסינן ויתיב דהוי משמע שכל זה לשון המקשה ובאמת בלא"ה מקשה שפיר לכך כתב דגרסינן יתיב ואגב גררא בעלמא מייתי לה ולולי זה היה נראה לי לקיים הגרסא ויתיב והוא מלשון המקשה דבלא"ה לא הוי מצי לאקשויי לפמ"ש בסמוך דהא דקאמר כשלא הודה היינו שאין הגזילה קיימת ואם כן מאי מקשה מהאי ברייתא דלמא הכי איירי מגזילה קיימת עדיין לכך מחייב ליה בקרן אבל כשאינה קיימת לעולם ממעטינן ליה מברייתא קמייתא ומקראי דמייתי אבל לבתר דאמר רב הונא דיש תלמוד אם כן מוכח דבשאין גזילה קיימת איירי דאל"כ קרא ל"ל וכמו שתמהו התוס' ולרש"י א"ש נמי למסקנא דלא גרסינן כשעמד בדין וא"כ לא שייך תמיהת התוס' אבל מדגריס רש"י יתיב משמע דבלא"ה מגופה דברייתא משמע דקתני סיפא דומיא דרישא אלא דרישא פוטרו מחומש ובכה"ג גופא מחייבו בסיפא קרן ודו"ק:

גמרא אמרי מאי לא הודה האב והודה הבן. ולפ"ז צ"ל דאידך בבא דנשבע אביו ולא הוא נמי מיתוקמא כשלא הודה האב והודה הבן על שבועת אביו וסד"א דבכה"ג שייך חיוב חומש קמ"ל דלא ודו"ק:

שם בגמרא וניחייב בנו חומש אשבועה דידיה. וא"ל דגזירת הכתוב הוא דפטור בכה"ג דהא לא כתיב בקרא בהדיא דפטור אלא מדיוק דאשר גזל ילפינן על גזל שלו הוא מוסיף חומש ולא על גזל אביו וא"כ כשנשבע הבן והודה לא שייך למעטו מהאי דיוקא דבכה"ג לא גזל אביו מיקרי אלא אשר גזל קרינן ביה דהא בהאי שבועה ממונא כפר ליה ואי משום דמעיקרא בהיתירא אתי לידיה הא בגזל עצמו נמי זימנין דבהתירא אתי לידיה כגון בפקדון או בהלואה ואפ"ה חייב דעיקר החומש על השבועה שיש בה כפירת ממון וק"ל אלא דאכתי קשה מאי ענין האי קושיא לשקלא וטריא דשמעתין דהא למאי דקס"ד מעיקרא דברייתא איירי שנשבע הוא ואביו והודו שניהם אם כן כ"ש דקשה ניחייב בנו חומש אשבועה דידיה ויש ליישב דלמאי דס"ד מעיקרא הוי מצי למימר דאין ה"נ דחייב בנו חומש אשבועה דידיה אלא עיקר המיעוט שפטור מחומש שכבר נתחייב אביו וקמ"ל דלא תימא דדוקא כשלא נשבע הבן חס רחמנא עליו לפוטרו מחומש אביו אבל כשנשבע לשקר ונשתרש בחטא לא חס רחמנא עליו ויתחייב נמי בחומש שנתחייב אביו כבר וקמ"ל דפטור מהאי חומש אבל דידיה אה"נ דמשלם א"נ דמעיקרא ס"ד שהודה האב ולא הודה הבן אלא שבאו עדים על שבועת הבן ועיקר הרבותא דפטור מחומש של הודאת אביו וכדכתיבנא אבל עכשיו דמוקי לה כשלא הודה האב והודה הבן וא"כ לא איצטריך קרא לפוטרו מחומש אביו אלא מחומש שבועת עצמו וא"כ מקשה שפיר דלא שייך לפוטרו ודו"ק:

בפרש"י בד"ה לא צריכא וכו' ואמרינן לקמן וכו' חייבים להחזיר מפני כבוד אביהם עכ"ל. וכן בד"ה וכי איכא וכו' לא גרסינן חדא דהא תני התם וכו' עכ"ל. והקשה מהרש"א בתמיה קיימת דהא לקמן לא אמרי' לטעמא דכבוד אביהן אלא למאי דבעי למימר מעיקרא דבהניח גזילה בעין בדבר המסויים איירי כברייתא דרבי אבל למסקנא דמוקמינן כברייתא דר' אושעיא דבהניח אחריות נכסים איירי ומפרש"י שם דטעמא משום דאשתעבוד נכסי דאבוהון מחיים עכ"ל מהרש"א ע"ש. ונלענ"ד ליישב דאף ע"ג דרש"י עצמו פי' שם הטעם משום שיעבוד נכסים היינו למסקנא משום דקי"ל מלוה ע"פ גובה מן היורשים בכל דוכתי או מדאורייתא או מדרבנן א"כ מוקמינן מתני' דהגוזל התם נמי מה"ט גופא אבל בסוגיא דהכא לא שייך לפרש כן משום דק"ל לרש"י תמיהת התוספ' דכיון דאמרינן יש תלמוד ומריבויי דקרא ילפינן א"כ קשה ממ"נ אי ס"ל בכל דוכתי מע"פ גובה מן היורשים והיינו משום דשיעבודא דאורייתא כדילפינן בסוף ב"ב מדכתיב יוציא אליך את העבוט ע"ש א"כ קשה הכא בגזל ל"ל קרא יתירא לחייבו בקרן דמ"ש משאר חוב ואי קי"ל דשיעבודא דרבנן וקיי"ל בכל דוכתי דאינו גובה מן היורשים מן התורה א"כ כ"ש דלא מתוקמא סוגיא דהכא כוותיה דא"כ תקשה אמאי לא נילף באמת מהכא דגובה בכ"מ מן היורשים מדגלי קרא בגזילה אי הוי מפרשינן טעמא משום שיעבוד נכסים ומכ"ש דלמ"ד דאינו גובה כלל אפילו מדרבנן ומוקי למתני' דהגוזל כשעמד בדין כמ"ש התוס' פשיטא דלא מיתוקמא הסוגיא דהכא כוותיה משום דלפרש"י לא שייך כלל לאוקמי הסוגיא דהכא כשעמד בדין וכמ"ש רש"י בעצמו ויתבאר בסמוך בטוב טעם בעזה"י ומלבד דגוף הקושיא במקומה עומדת דאי כשעמד בדין אכתי ל"ל קרא דמ"ש משאר חוב וכמ"ש התוספות בעצמן לכך כתב רש"י דהסוגיא דהכא מיתוקמא כברייתא דרבי דקאמר לקמן טעמא דמפני כבוד אביהם ואף על גב דעיקר הטעם שם היינו בהניח גוף הגזילה בדבר המסויים סובר רש"י דבהניח אחריות נכסים נמי שייך ה"ט לרבי וא"כ מיתוקמא הסוגיא דהכא שפיר כמ"ד מע"פ אינו גובה מדאורייתא מן היורשים ואיצטריך קרא דבגזלן חייב הבן לשלם כשיש אחריות נכסים מפני כבוד אביו ולהכי לא ילפינן מיניה בשאר דוכתי ובזה נתיישב היטב מאי דכתב רש"י דל"ג כלל הקושיא והא מלוה על פה היא וכו' דהא אדרבא מוכח מהכא טפי דבכל דוכתי אינו גובה מדאיצטריך קרא והכא שאני מפני כבוד אביו כנ"ל ודו"ק:

תוספות בד"ה מלוה ע"פ כו' ליכא למיפרך ליה מידי דאיהו מוקי לה מדרבנן כדי שלא תנעול דלת עכ"ל. ואף ע"ג דהכא בגזלן קיימינן דלא שייך טעמא דנעילת דלת אין לדקדק בכך דהתוס' לישנא דגמ' דסוף ב"ב נקטי דר"פ גופא קאמר דמה"ט גובה מן היורשים וכתבו שם התוס' דלאו דוקא דה"ה בכל דיני ממונות הדין כן ע"ש ומה שלא כתבו התוס' דבגזלן הטעם משום כבוד אביו כמ"ש אליבא דרש"י לעיל בסמוך משום דהתוס' ס"ל דה"ט לא שייך אלא כשגוף הגזילה בעין בדבר המסויים כדאיתא לקמן וק"ל:

בא"ד ומה שהקשה בקונטרס וכו' י"ל בעמד בדין לאחר שבועה ע"פ עדים עכ"ל. ולענ"ד נראה ליישב שיטת רש"י שמחק הגירסא והעיקר משום האי קושיא משום דא"א לאוקמי כשעמד האב בדין ע"י עדים דא"כ מאי האי דקתני שנשבע הבן דשבועה זו מה טיבה דכל שעמד בדין ע"י עדים מסתמא נתנו לו הב"ד פסק דין ואדרכתא שיגבה מנכסיו אפילו ממשועבדים כדאיתא להדיא במסכת ב"מ והלכה מרווחת היא דכל שהוחזק כפרן הב"ד כותבין ונותנין אפילו שלא מדעתו וגם אינו יכול לטעון פרעתי וכ"ש הכא שנשבע לשקר וא"כ שהפס"ד בידו ממילא גובה אחר מותו מהאחריות נכסים שהניח דבהכי עסקינן ותו לא שייך כלל להשביע את הבן ואם נשבע שבועת ביטוי בעלמא היא ועוד דאפי' לא כתבו לו הפס"ד הדבר פשוט שהאב אינו יכול לטעון פרעתי ונכסי בחזקת הנגזל קיימי אפי' משועבדים דכל שעמד בדין אמרינן דאית ליה קלא אפילו אם לא נכתב כמאן דכתיב דמי אלא דבזה י"ל שהבן טוען פרעתי לאחר מיתת אביו ואפילו בכה"ג יש להסתפק אם יכול לטעון כן כיון דאמרינן להדיא מעב"ד כמאן דנקט שטרא בידיה דמי ואפי' בדלא כתיבי איירי כמ"ש הפוסקים ועיין בש"ך סי' ע"ט וא"כ נראה דאפילו היתומים אינן נאמנים לומר פרענו וצריכין לפרוע בעדים דוקא ויש לי ראיות ברורות ע"ז ואין כאן מקומו להאריך ועוד שכבר כתבתי דמסתמא הב"ד עשו כדין ונתנו לו פס"ד להציל העשוק מעושקו וא"כ פשיטא דאפילו הבן א"י לומר פרעתי ולא שייך שום שבועה גביה אבל אי הוי מוקמינן לה כשהודה האב מעצמו ולא עמד בדין כלל הוי א"ש שכפר הבן אח"כ ונשבע ובזה צדקו היטב לשון דברי רש"י ולשון התוספות יש ליישב ויתבאר בסוף הסוגיא ודו"ק:

דף קה.

גמרא אפילו חומש נמי משלם. ויש להקשות דהשתא דאתינן להכי הא איכא לאוקמי בפשיטות כדקס"ד מעיקרא דאיירי שפיר כשהודה האב ולא איירי כלל מחומש שבועת הבן דאפשר דאיירי שלא הודה אלא שבאו עדים או שהודה ואה"נ דמשלם חומש אשבועה דידיה אלא דעיקר כוונת הכתוב ובריית לפוטרו מחומש שבועת אביו וכו' כדקס"ד מעיקרא ואי קשיא אמאי פטור י"ל דהא לשיטת רש"י מקרן גופא היה ראוי לפוטרו למאי דקיימינן עכשיו דמע"פ אינו גובה מן היורשים אלא דמ"מ חייב מפני כבוד אביהם אבל בחומש שנתחייב אביו נראה דלא שייך כבוד אביהם ולא עדיף משאר חוב ומש"ה פטור ואי משום קושיא דלעיל דבברייתא קתני בהדיא דהבן חייב חומש כשגזל אביו ומת י"ל דהתם איירי כשעמד אביו בדין ג"כ על החומש דבכה"ג כ"ע מודו דחייב דלא גרע משאר מע"פ ועוד דאף אם נאמר דטעמא דכבוד אביו שייך נמי בחומש מ"מ מצינו למימר דגזירת הכתוב הוא דפטור מחומש כל שלא עמד אביו בדין ומנ"ל למקשן להקשות וכה"ג יש להקשות אפילו לשיטת התוספות וכגון שעמד בדין על הקרן ולא על החומש ובריית דלעיל איירי בשעמד בדין אף על החומש ומש"ה חייב ויש ליישב דמשמע ליה דבריית דלעיל איירי ע"כ אפילו כשלא עמד בדין דאי עמד בדין מלתא דפשיטא היא ודו"ק:

שם אמר רב הונא בריה דר"י לפי שאין נשבעין על כפירת שיעבוד קרקעות ופרש"י בד"ה לפי שאין כו' דהאי שבועה לאו שבועה היא דקי"ל אין נשבעין על הקרקעות והאי בן כי אשתבע כו' דאי לאו משום אחריות נכסים לאו עליה רמיא לשלומי עכ"ל ואין להקשות דא"כ למה השביעו

באמת את הבן דהא לאו בשבועת הדיינים עסקינן הכא אלא בשבועת הפקדון שנשבע מעצמו אלא דקשיא לי טובא לפרש"י דבכה"ג קרי כפירת שיעבוד קרקעות ואין נשבעין עליהם א"כ לא משכחת ביורש שום שבועת הדיינים ע"י חוב אביו דהא בשום דוכתי אין הבן חייב לפרוע חוב אביו מדינא דגמ' אלא כשהניח לו אביו אחריות נכסים דוקא דמטלטלי דיתמי לבע"ח לא משתעבדי וא"כ תקשי הא דתנינן בברייתא פרק שבועת הדיינים שבועת ה' תהיה בין שניהם ולא בין היורשים ומוקמינן לה התם דוקא בדאמר היורש חמשין ידענא וחמשין לא ידענא אבל כשהודה במקצת על חוב אביו חייב שבועה דאורייתא דמה לי הוא ומה לי אבוה ואמאי חייב שבועה דאורייתא הא ה"ל כפירת שיעבוד קרקעות דאי לאו שהניח לו אביו קרקע לאו עליה דידיה רמיא לשלומי ונתקשיתי בזה מאד והשיב לי א' מן המשכילים דמשכחת ליה שפיר כגון שהניח אביו אחריות נכסים ומכרן הבן ואח"כ תבעו בע"ח דאבוה והודה במקצת דנמצא שבשעת התביעה תו לא הוי שיעבוד קרקעות דהא מע"פ אינו גובה מדאורייתא ממשעבדי וגם בזה לא נתיישבה דעתי חדא דמלשון רש"י נראה דאפי' בכה"ג קרי שיעבוד קרקעות כיון דעיקר התביעה בא על הקרקע שהניח אביו דבלא"ה לאו עליה דידיה רמי לשלומי ועוד דמ"מ תיקשי הא דמקשה הש"ס בפשיטות אהאי ברייתא דשבועת ה' וכו' ולא בין היורשים ה"ד אילימא שהודה במקצת מה לי הוא ומה לי אבוה אלא דא"ל חמשין ידענא וחמשין לא ידענא דאבוה בכה"ג ה"ל משואי"ל ומשלם וקשה לרב ושמואל דלית להו האי דינא ומסיק דרב ושמואל לא ס"ל כהאי ברייתא ע"ש ומאי קושיא דלמא רב ושמואל מוקי להאי ברייתא בשהודה הבן במקצת וקמ"ל דאפ"ה פטור מה"ט גופא דה"ל כפירת שעבוד קרקעות כפרש"י כאן וכגון שלא מכר הקרקעות וצ"ע (אמר הצעיר נתן בן אמ"ו הגאון המחבר ז"ל לאחר העיון נ"ל ליישב בפשיטות דקרא איירי בתובע מהיתומים פקדון שהפקיד אצל אביהם דבכה"ג ל"ש לומר דמטלטלי לא משתעבדי ואשמעינן קרא דמ"מ פטורין משבועת מודה מקצת ובהכי איירי רישא דהך קרא גופיה דהכי כתיב כי יתן איש אל רעהו וגו' לשמור ומת וגו' שבועת ה' תהיה בין שניהם) ועיין מ"ש בזה בפ"ק דמציעא דף ד' בשיטת התוס' שם שפירשו בענין אחר ההיא דאין נשבעין על כפירת שיעבוד קרקעות מיהו כ"ז לפרש"י אבל לולי פירושו בסוגיא דשמעתין היה נראה לי לפרש דברי ר"ה בריה דר"י ע"פ גירסת התוספות בפשיטות דלמאי דאוקמינן כשעמד בדין מסיק ר"ה שפיר דמש"ה לא מחייב חומש אהאי שבועה דה"ל כפירת שעבוד קרקעות וכדאמרינן בעלמא דכל שעמד בדין גובה ממשעבדי דמעב"ד אית ליה קלא וכמאן דנקט שטרא בידיה דמי וה"ל לגמרי כמו שטרות דקי"ל דאין נשבעין עליהם מה"ט גופא דה"ל כפירת שעבוד קרקעות משום דגובה ממשעבדי זה נ"ל ברור לפי' התוספ' והתימה שלא זכרו התוס' מזה כלום ובזה נתיישב מה שהקשיתי לשאול בסמוך לפי' התוספ' שעמד בדין עפ"י עדים א"כ שבועת הבן מה טיבה וכמ"ש באריכות אבל לפ"ז א"ש דמש"ה אסקינן באמת דשבועה זו שלא לצורך היתה אלא שנשבע מעצמו ומה"ט גופא ה"ל כשבועת ביטוי ולכן פטור מחומש וזה בכלל דברי ר"ה בריה דר"י דה"ל כפיר' שעבוד קרקעות פי' דה"ל כמו שטר שאינו יכול לכפור בו כלל וה"ה למעב"ד שדינו כשטר לכל מילי ודוק היטב:

שם אמר רבא גזל ג' אגודות וכו' ותנא תונא גזל חמץ וכו'. ולכאורה יש לדקדק דמאי ראיה מייתי מחמץ דהתם מה שעבר עליו הפסח ואינו שוה פרוטה נעשה בפשיעת הגזלן שלא מכרו קודם זמן איסורו ועל זו הפשיעה לחוד יש לחייבו תשלומין אלא דמ"מ פטור כיון דמהדר ליה בעיניה וא"ל הרי שלך לפניך דהיזק שאינו ניכר הוא אבל אי לא מהדר ליה בעיניה מחייב אהאי פשיעה גופא משא"כ בהוזלה דממילא הוא לא שייך לומר כן אלא לפי שדין זה אי הוי פשיעה כה"ג בחמץ בפסח לחייבו תשלומין נסתפקו בו האחרונים בשו"ת שלהם אין רצוני להאריך כאן ובלא"ה נמי יש ליישב וצ"ע:

תוספות בד"ה אמר רבא וכו' וה"ה באחת שגזלה וכו' ומדנקט והוזלו משמע דפשיטא ליה וכו' ולשמא תייקר לא חיישינן עכ"ל. ולכאורה נראה דעיקר כוונתם מה שדקדקו הא דנקט רבא והוזלו משמע דבשוו תחילה ב' פרוטות מודה רצונם בזה להוכיח דלא חייש רבא לשמא אייקר והיינו כלישנא בתרא דר"פ כיון דחזינן דקאי רבא בשיטתיה ולפ"ז אין מקום כלל לתמיהת הת"ח ע"ש אבל מכל מקום קשה שדברי התוס' אינן נמשכים לדבריהם הקודמים לכך נ"ל לפרש לשון התוספ' דבתחילה כתבו דהא דנקט רבא בג' אגודות ה"ה לאגודה אחת וע"ז מסקו דאף על גב דלפ"ז הותנא תונא אינו מדוקדק מכל מקום י"ל דמסברא אמר כן אלא דע"ז יש לדקדק מאי דוחקין לפ' כן דלמא הא דנקט רבא בג' אגודות היינו משום דבחדא פשיטא ליה דא"צ להחזיר והטעם יש לומר כיון דלא רמיא עליה מצות השבה כלל דפחות מש"פ ליתא בהשבה אבל בג' אגודות והחזיר שנים דבתחילה בשעת השבה רמיא עליה מצות והשיב את הגזילה בעי למיעבד השבה מעליא וכענין שאמרו חז"ל דאף על גב דאין דיינים נזקקין לפחות מש"פ אם נזקקו תחילה לש"פ גומרין אף בפחות מש"פ א"נ דבכה"ג גופא אייתי רבא שהב"ד מוציאין מידו השלישית כגון שהחזיר השניה ג"כ מדעתו וכה"ג כתב הרא"ש בשם הר"מ באביעא דבסמוך וע"ז מסקו התוס' בסוף דע"כ לא נתכוון רבא בזו המימרא לזה הדין דא"כ אמאי נקט מלתא בהוזלו ולא נקט בשוו בתחילה ב' פרוטות שנזקק להשבה ולאשמעינן דבכה"ג חייב להחזיר השלישית אף על גב דלא שוויה פרוטה אע"כ דבזה מודה רבא שאינו חייב להחזיר אלא הא דמחייב היינו משום שהיה שוה בשעת הגזילה פרוטה ואם כן ממילא ה"ה בגזל אחת והוזלה וכמ"ש בתחילת דבריהם ודו"ק ובזה נתיישבה ג"כ תמיהת הת"ח. אמנם אף לפי הדרך הראשון שכתבתי דעיקר כוונת התוספות להוכיח דרבא לא חייש לשמא תייקר יש ליישב ג"כ המשך ל' התוספות לדבריהם הקודמים דבלא"ה איכא למימר דלמא רבא חייש לשמא תייקר ומודה רבא שאם השלישית בעין חייב להחזירה אף אם לא היתה בשעת הגזילה ש"פ וכ"ש בש"פ והוזלה אלא דעיקר מימרא דרבא בהוזלה היינו כשאין השלישית בעין דבזה לא שייך חששא דשמא תייקר וסד"א דפטור כיון דאילו איתא לגזילה בעינא לא היה יכול להוציאה בדיינים כיון דאינה ש"פ א"כ כי ליתא בעינא נמי לא אמרינן דלשלם כשעת הגזילה וקמ"ל דחייב ובאמת התוספות עצמם כתבו כן בפירושא דשמעתין בפרק מרובה דס"ה בד"ה גופא וכן משמע קצת מדמייתי מחמץ בפסח והתם אילו איתא בעינא לאו בת השבה היא כלל דהא לשריפה עומדת אע"כ דאי ליתא בעינא איירי רבא דחייב לשלם כשעת הגזילה אבל אי איתא בעינא פטור להחזירה מדין ב"ד כיון שאינה ש"פ אבל אם רוצה לצאת ידי השבה לעולם צריך להחזיר מטעמא דשמא תייקר לכך מסקו התוספות דלא אמרינן כן וסמכו על מה שכתבו בתחילת דבריהם דה"ה אי איתא בעין חייב להחזיר ונראה דהכי משמע להו מלישנא דרבא דאמר חייב להחזיר לו אחרת משמע דאיתא בעיניה ואפ"ה חייב להחזיר וא"כ ממילא מוכח מדנקט והוזלו ולא נקט בשוו תחילה ב' פרוטות אע"כ דלשמא תייקר לא חיישינן ודוק היטב ששני הפירושים נ"ל נכונים ועיין במ"ש בל' התוספות פרק מרובה שהבאתי:

בד"ה מצות השבה כו' עיין בראש"ש ובספר בעל המאור:

בד"ה הדי אמרו וכו' ונראה לפרש דאיירי וכו' ונקבה ככונס משקה וכו' והא דאמר בסוף המצניע ולענין צמיד פתיל עד שיפחת רובו היינו בסתומה עכ"ל. נראה כוונתם משום דפרש"י כאן היינו לשיטתו שם דבצמיד פתיל א"צ סתימה אלא כשנפחת רובו וא"כ לא רצה לפרש כאן דלענין צמיד פתיל איירי דא"ל דה"נ כשנפחת רובו דא"כ א"א שיסתמו השמרים בענין זה וא"ל דהכא בזוטרי עסקינן דלפרש"י בהמצניע בזוטרי שיעורן כמוציא רימון אלא מדנקט חבית משמע דברברבי איירי וע"ז מסקו התוספות דלעולם לענין צמיד פתיל איירי הכא ששיעורו ככונס משקה והא דאמרינן התם עד שיפחת רובו היינו דלא מהני סתימה כנ"ל אבל שם בפרק המצניע כתבו התוספות ל' רש"י כמו שכתבתי ע"ש ודו"ק:

בד"ה אגף חציה תימא ה"ד הך בעיא וכו' בסוף פרק המצניע פירשו התוס' האיבעיא כשסתמו שמרים חציה וחציה השני אגף בטיט וקמיבעיא ליה אי הוי סתימה בכה"ג ע"ש ולפ"ז מכ"ש שאין האיבעיא דמיא להנך דלעיל וק"ל:

בא"ד ועוד תימא דהכא אמר וכו' עיין בקיקיון דיונה:

דף קה:

בתוספות בד"ה ושמואל אמר וכו' תימא כו' דא"כ הוי ברייתא זו ואצ"ל זו עכ"ל. ולכאורה י"ל דהא דנקט בה ובמוצאה כגון כשהשביע את העד אמר שאינו יודע לו עדות אלא שמכיר בה ולא במוצאה או להיפך והאמת שמכיר בה ובמוצאה וקמ"ל דאפילו בכה"ג חייב וכן בבבא דמציעתא נמי יש לפרש כן אלא דהתוס' לא ניחא להו לפרש כן וק"ל:

גמרא מתיב רמי בר חמא וכו' ואי איתא בכפירה הוא דאיפסל ליה. ויש לדקדק דהא שפיר אשכחן שבועת הפקדון דלית בה כפירת ממון כלל כגון במודה בעיקר אלא שאומר שומר אני עליו וכה"ג וכשמעתיה דרבה דלעיל ובדלא א"ל הילך וקמ"ל דאפ"ה מפסל ויש ליישב משום דעיקר לשון שבועת הפקדון משמע שהתובע אומר שפקדונו בידו וש"ח עליו א"כ ע"כ שהנתבע כופר לגמרי ומקשה שפיר וק"ל:

דף קו.

גמרא והאלקים אמר רב אפי' בפקדון דכי כתיב קרא בפקדון כתיב. נ"ל דלא הוצרך להביא ראיה ע"ז דע"כ דרב בפקדון נמי איירי דהא רב המנונא תלמידיה דרב הוי וידע מאי אמר רב כדאמרינן בסמוך ומדמותיב רב המנונא בסמוך מהשביע עליו דאיירי בשבועת הפקדון מוכח דרב אייר אפי' בפקדון דאל"כ לא הוי מקשה מידי וא"ל משום דבשבועת הפקדון נכלל נמי כשתבעו הלואה וגזילה דהא כתיב גזל ותשומת יד וכן במתני' דהתם נקט בהדיא כל מילי מ"מ הא ע"כ בלא"ה צ"ל דאיירי כגון שיחד לו כלי להלוואתו או לגזילו דדומיא דפקדון בעינן דהוי בעינא כדאמרינן להדיא בפרק הזהב (דף מ"ח ע"א) וא"כ אי ס"ד דרב מודה הכא במידי דאיתא בעינא בכה"ג נמי הוי מודה אע"כ מדמותיב רב המנונא מוכח דבפקדון נמי איירי רב והא דקאמר רבא דכי כתיב קרא בפקדון כתיב טעמא הוא דקיהיב אליבא דרב דלא תקשה לרב גופא מנ"ל האי סברא כיון דמקרא קא יליף נוקי קרא בדדמי דהיינו בהלוואה מש"ה קאמר דקרא גופא בפקדון כתיב ודו"ק:

בפרש"י בד"ה הודה מעצמו וכו' ומסיפא לא פריך דבהודה לא קאמר רב עכ"ל. נ"ל כוונתו בזה דאי ס"ד דמסיפא נמי שייך להקשות א"כ אמאי פריך עליה דרב ממתני' ותיפוק ליה דקשה לרב מקרא גופא דכתיב והשיב את הגזילה ובנשבע והודה איירי וא"ל דאיירי בחוץ לב"ד או בקפץ דא"כ מאי מקשה ממתני' דהא איכא לאוקמי נמי בכה"ג ע"ז כתב רש"י דידע שפיר דבהודה לא קאמר רב ומריש לחוד פריך וזה ברור:

בתוספות בד"ה איתיביה רב אחא פי' בקונטרס וכו' ואין נראה דלקמן מקשה רבא בהדיא מהודה עכ"ל. ואף על גב דלקמן איירי נמי בסיפא כשבאו עדים ואח"כ הודה וא"כ איכא למימר דמהאי בבא מקשה רבא לקמן דס"ד דבכה"ג פוטר רב ודוקא בהודה מעצמו מודה דחייב מגזירת הכתוב אלא שלא נ"ל להתוספות סברא זו כלל דכיון שהודה לבסוף אין לנו לגרע כח הנתבע ע"י עדים שהביא בתחילה ועוד דקרא נמי מחייב אפי' בכה"ג קרן וחומש דהא לקמן בברייתא נמי הוי מחייבינן ליה חומש אפילו בבאו עדים ואח"כ הודה אי לאו משום דמשלם כפל וחומשו עולה בכפילו כדפרישית והכי איתא להדיא במרובה וק"ל:

בא"ד וא"ת א"כ אמאי לא פריך נמי מסיפא וכו' עכ"ל. אין כוונתם בזה על סיפא דרישא שהרי כתבו דבאמת פריך מתרווייהו אלא כוונתם אסיפא דמייתי בסמוך בטוען נגנב ומשני בגמרא בסמוך רישא בקפץ וסיפא בשלא קפץ וא"כ אכתי תקשה מסיפא גופא כיון שלא קפץ אמאי חייב בקרן לרב וע"ז מתרצים התוספ' דודאי בטוען נגנב ונשבע ובאו עדים סליק אדעתיה דמודה רב דחייב מגזירת הכתוב דאל"כ לא משכחת כפל וכוונתם דהא לענין כפל לא שייך לומר דבקפץ איירי קרא או חוץ לב"ד דבהדיא כתיב ונקרב בעל הבית אל האלקים ומוקמינן האי קריבה לשבועה וא"כ משמע שהב"ד משביעין אותו אבל בהודה ס"ד דפוטר רב וקרא איכא לאוקמי בחוץ לב"ד או בקפץ ומה שהקשה מהרש"א דא"כ אכתי תקשה מסיפא דסיפא דקתני הודה מעצמו משלם קרן ואיירי בלא קפץ דומיא דרישא דהאי בבא ותירץ שם דבטוען נגנב ודאי ידע דאפי' הודה מעצמו מודה רב דחייב עכ"ל ע"ש באריכות. ולא נהירא דבשלמא בבאו עדים שייך שפיר לחלק בין טוען נגנב ובין טוען אבד לענין הקרן כיון דע"כ יש חילוק ביניהם לענין כפל אבל בהודה מעצמו לא שייך לחלק בין טענת נגנב לשאר טענות דבכולם פטור מכפל וחייב בחומש מיהו למאי דמשני מהרש"א לאו שפיר קמותיב לנפשיה שכתב עוד וז"ל מיהו לפ"ז קשה אמאי לא כתבו התוספות דרב מוקי לקרא דהודה בשבועה בב"ד ובלא קפץ ובטוען נגנב עכ"ל. ולא ידעתי איך אפשר לומר כן דהא מקרא מלא הוא או גזל או עשק או בתשומת יד דהיינו הלואה ועלייהו קאמר קרא והשיב את הגזילה וכו' ובנשבע על שקר והודה כתיב וא"כ בכל הנך ע"כ הנתבע לא מצי למיפטר נפשיה בטענת נגנב דהא ברשותיה קאי וחייב באונסין ואף על גב דמוקמינן להו בשייחד כלי להלוואתו ולגזילו מ"מ לא מצי למיפטר נפשיה בטענה שנגנב הכלי שייחד לו אע"כ דבהנך איירי שטוען

להד"ם או החזרתי ואפ"ה חייביה רחמנא בקרן וחומש בנשבע והודה ותקשה לרב לכך הוצרכו התוספות לפ' דרב מוקי לה בקפץ וכן נראה מלשון הכתוב דהיינו דומיא דגזל ותשומת יד דלא שייך בהו שבועת הדיינין כלל כיון שטוען להד"ם או החזרתי ושבועת הדיינים מדאורייתא לא מחייב בהנך טענות וממודה במקצת לא איירי קרא אע"כ דבקפץ איירי וא"כ בפקדון נמי דשייך שבועת הדיינים בטוען נגנב או אבד אפ"ה מפרשינן ליה בקפץ וכל זה לשיטת מהרש"א אבל לענ"ד לא נראה לחלק כלל במודה מעצמו בין טענת נגנב לשאר טענות כמ"ש אלא דהא דלא מקשה התלמודא מסיפא דסיפא היינו משום דמוקמינן לה נמי בקפץ אע"ג דרישא דסיפא לא איירי בקפץ אין זה דוחק דכל חדא כדאיתא דבלא"ה ידעינן דשבועה המביאה לידי כפל היינו שבועת הדיינים דוקא בלא קפץ ושבועה המביאה לידי חומש עיקרה בקפץ כדכתיבנא. ועוד דאדרבה מאי דמוקי הש"ס רישא דרישא בקפץ ורישא דסיפא בלא קפץ נראה יותר דוחק דקשה כמו שתמהו התוספות דא"כ אמאי נקט ברישא אבד ולתני נגנב ואפ"ה מוקי לה הש"ס בהכי כי היכי דלא תקשה עליה דרב ומכ"ש שיש לתרץ כן בבבא דסיפא גופא וכמו שכתבתי ומה שהקשה מהרש"א בפשיטות דלא שייך לומר כן מדמקשה רבא בסמוך מברייתא ולא מוקי רישא דברייתא בקפץ וסיפא דמחייב בכפל היינו בלא קפץ זה אינו נ"ל קושיא כלל דהתם מרישא גופא איכא למידק דלא איירי בקפץ דאי בקפץ מאי איריא דקתני אם עד שלא באו עדים הודה דמשלם קרן וחומש ותיפוק ליה דאפילו כשבאו עדים ואח"כ הודה נמי מחייב קרן וחומש כיון דלא שייך כפל בהאי גוונא דהא קפץ אע"כ דבלא קפץ איירי אבל הכא במתניתין שפיר איכא לאוקמי טפי בסיפא גופא דרישא דידה בדלא קפץ וסיפא דידה בקפץ ודוק היטב שכל זה נ"ל נכון וברור בעזה"י:

בד"ה כאן שקפץ תימא א"כ אמאי נקט ברישא עכ"ל. ולולי תמיהתם יש ליישב דבלא"ה התנא לא נחית הכא להשמיענו דין הקרן דלא איירי בחילוקי מימרא דרב אלא עיקר הכוונה לחלק בכפל בין טענת נגנב לטענת אבד וא"כ שפיר קתני ברישא דבאבד לעולם לא משכחת דין כפל אפי' היכא דאיכא תשלומי הקרן כגון בקפץ אפ"ה פטור מכפל כיון שטוען אבד ובסיפא קתני דבטענת נגנב שפיר מצינו כפל והיינו בדלא קפץ וזה לא הוצרך להשמיענו דבקפץ פטור אפילו בטוען נגנב דמקרא מלא הוא ונקרב בעל הבית וכו' ומוקמינן לה בשבועת הדיינים דוקא ועיקר החידוש דבטענת אבד לא שייך כפל ועי"ל דאורחא דמלתא נקט דהא האי קפץ לאו אנתבע קאי שהרי התובעו השביעו דמשביעך אני קתני אלא אתובע קאי שמיהר להשביעו בלא ידיעת ב"ד וא"כ בטוען נגנב לאו אורחא להשביעו אלא ע"י ב"ד כדי שיתחייב בכפל אם ימצא עדים וק"ל:

בגמרא והא רב קרא קאמר האי לכל הנשבעין שבתורה כו' ולכאורה יש לתמוה ורב נמי הא מיבעיא ליה להכי ונראה ליישב דרב סובר דלא איצטריך קרא למעט נשבע ונוטל דבלא"ה לא שייך נשבע ונוטל דנימא מגו דחשיד אממונא חשיד אשבועתא כיון דבנוטל לא שייך אשתמוטי והיינו לפי מה שכתבתי בכמה דוכתי דלרבה מדאורייתא אמרינן מיגו דחשיד לפי שיטת רש"י בריש ב"מ במימרא דרבה ע"ש בחדושינו שכתבתי דלרבה לית ליה חששא דמלוה ישנה משא"כ סתמא דתלמודא בפרק כל הנשבעין וכאן נמי בשמעתין דמצרכינן קרא למעט נשבע ונוטל היינו משום דקיימ"ל כאביי דאמר בריש פ"ק דב"מ דחיישינן למלוה ישנה א"כ שפיר איצטריך קרא למעט נשבע ונוטל דהו"א דחייב לישבע כיון דלא שייך מיגו דחשיד כמו שאבאר באריכות בסוגיא דשכיר נשבע ונוטל בפרק המקבל ובפ' כל הנשבעין:

בפירש"י בד"ה אלא אמר רבא לא תשנייה לתיובתא דרב המנונא כו' עכ"ל. עיין מ"ש הת"ח בזה ודבריו נכונים ומתיישבים יותר עפמ"ש לעיל בפרש"י בהכרח דהמקשה דלעיל נמי הוי ידע דבהודה לא קאמר רב אע"כ דרבא אתיובתא דרב המנונא קאי ודו"ק:

דף קו:

גמרא הטוען טענת גנב באבידה כו' ואף ע"ג דקיימא לן שומר אבידה ש"ש הוי אפ"ה משכחת ביה טוען טענת גנב בליסטים מזויין דקיימ"ל גנב הוא ושייך כפל בטוען לסטים מזויין וש"ש נמי פטור ביה כיון דאנוס הוא והכי אוקימנא להדיא בפרק הכונס:

שם ואמר רחב"א אמר רבי יוחנן וכו' דכתיב על כל אבידה איתיביה רבי אבא כו'. ויש לתמוה הא קרא קאמר וכמו כן יש תימה למאי דלא קיימ"ל כר"ח ב"א א"כ פשטא דקרא דאבידה במאי מוקי לה ויש ליישב דאיירי לענין הודאה דהודאה לחוד הוא באבידה אבל כפירה הוא ע"י טענת גנב וכמו שאבאר לקמן בלשון רש"י בד"ה מעיז ומעיז ועיין במ"ש בל' התוס' גבי לא דמי במידי דכפירה במה שהקשיתי על הש"ך ודו"ק היטב:

שם ואם איתא תיהוי נמי כאבידה. ויש לדקדק ולהקשות מכאן לשיטת הרמב"ם ורבו הר"י הלוי וכ"ה בש"ע ח"מ סי' צ"ו דשבועת שומרים נשבעין לקטן כיון שכל שבועת שומרים שלא בטענה הוא וא"כ מאי מקשה הכא אמימרא דרחב"א דאיירי בכפל שבא ע"י טענת גנב דהיינו שבועת שומרים מברייתא דקטן דהא בקטן בכה"ג נמי חייב והא דפטור בברייתא בטענת קטן היינו ע"כ משבועה דמודה במקצת או עד אחד וכמו שפסקו להדיא בשיטתם והיה נ"ל לפרש דפסק הרמב"ם וסייעתו היינו למאי דקיימ"ל בסמוך כר' חייא בר יוסף דאמר עירוב פרשיות כתיב כאן והכי הלכתא וא"כ עיקר הפרשה במלוה איירי ולא ילפינן פקדון מיניה היכא דאיכא שום סברא כמ"ש התוספות לקמן ד"ה עירוב פרשיות וא"כ סובר הרמב"ם דה"ה לענין מיעוט דכי יתן איש דממעטינן קטן היינו דווקא לענין טענת מלוה ולא בשבועת השומרים כיון דאיכא סברא לחלק משום דכל שבועת שומרים שלא בטענה היא וכל זה משמע להדיא מדברי הר"י בן מיגאש רבו של הרמב"ם אבל הכא בשמעתין דמקשינן אליבא דרחב"א ואיהו לית ליה בסמוך עירוב פרשיות וא"כ עיקר פרשה בפיקדון איירי וממילא דהא דממעטינן קטן עיקרה בשומרים וה"ה בברייתא דמייתי דהא מהאי קרא דאיירי בשומרים יליף למעט קטן וא"כ מקשה שפיר מ"ש מאבידה. אמנם אחר העיון בדברי הרמב"ם ליתא להאי פירושא שהרי בפ"ד מהלכות גניבה פסק להדיא דתבעו קטן בפקדון וטוען נגנב ונשבע ובאו עדים שהוא גנבו פטור מכפל ומייתי מקרא דכי יתן איש ואי כדכתיבנא היה לו לחייבו בכפל דהא קרא דכי יתן איש לא מוקמינן לה אלא במלוה לדעתו לענין שבועה וכפל ושבועה חדא מילתא היא ובאמת זה תימא גדול בדברי הרמב"ם והנלע"ד דהרמב"ם סובר דאף על גב דלענין שבועה עקרינן למיעוטא דכי יתן מפקדון ומוקמינן ליה בשבועה היינו משום דשבועה לא כתיב בהאי קרא גופא אבל כפל דכתיב בהאי קרא גופא דכי יתן איש לא שייך לעוקרו לגמרי כיון דלא משכחת כפל אלא בפקדון וא"כ מהאי מילתא ע"כ ממעטינן תביעת קטן ואף שג"ז דוחק מ"מ יש להביא ראיה קצת לדברי הרמב"ם מסוגיא דשמעתין ויתבאר בסמוך ודו"ק:

שם אבל כשהוא גדול מאי ה"נ דמשלם כו' לכאורה ל' דמשלם אינו מדוקדק דהאי תשלומין מאי עבידתיה דא"ל דאיירי שהודה או שבאו עדים דא"כ מילתא דפשיטא דאף כשהוא עדיין קטן מחויב הלה לשלם וכן באבידה דבכה"ג מחויב להחזיר אף בלא מימרא דרחב"א ורש"י יישב הל' בדוחק והתוס' הוציאו מזה דלענין כפל איירי וה"נ דמשלם דקאמר היינו כפל וג"ל שהרמב"ם וסייעתו ג"כ מפרשים כן ומכאן משמע להם דשבועות שומרים נשבעים לקטן ואפ"ה אין משלמין להם כפל בטט"ג והיינו מדקאמר ה"נ דמשלם ולא קאמר ה"נ דנשבע אע"כ דעיקר הדיקדוק מברייתא לענין שומרים דעסקינן ביה היינו דוקא לענין כפל אבל לענין שבועה אפילו כשהוא קטן מחויב לישבע כדכתיבנא בסמוך לשיטתו אמנם לדעת הרשב"א הביאו הר"ן בפרק שבועת הדיינים והש"ך בח"מ סי' צ"ו דבשומר של קטן אפילו אם פשע פטור וא"כ משמע ליה ברייתא דכי יתן דממעטינן קטן היינו ג"כ מתשלומי פשיעה דהא עיקר קרא בתשלומי פשיעה נמי איירי ולפ"ז הלשון ה"נ דמשלם מיושב היטב דאתשלומי פשיעה קאי ועיקר מילתא נקט מיהו יל"ד לפ"ז דהא בלא מימרא דרחב"א נמי הוי ידעינן דשומר אבידה מיהו ש"ח הוי וחייב בפשיעה וא"כ תיקשה ליה ברייתא דקטן אמאי פטור אפילו בפשיעה ומ"ש מאבידה. ויש ליישב דבלא דרחב"א הוי מצי למידחי דברייתא אה"נ דלא איירי מתשלומי פשיעה לכך ניחא ליה להקשות אדרחב"א אבל לקושטא דמלתא משמע דברייתא דקטן אכל מילי דכתיבי בהאי פרשה קאי ודו"ק:

בתוספות בד"ה אבל אכלו כשהוא גדול ה"נ דמשלם משמע אם נשבע וכו' משלם כפל ותימא כו' יהא נאמן במגו דהחזרתי עכ"ל. כבר כתבתי דלשון ה"נ דמשלם משמע להו דלענין כפל איירי וא"כ ע"כ דנשבע תחילה שבועת שומרים וא"כ מקשו למה הצריכו שבועה ולא האמינוהו במיגו דהחזרתי ואע"ג דבגדול נמי מקשה בש"ס פרק שבועת הדיינים שבועת השומרים דחייב רחמנא היכי משכחת ליה ומוקמינן דאפקיד בשטר דאל"כ יש להאמינו במגו דהחזרתי מ"מ הא מילתא לא קיימא לן אליבא דהלכתא אלא כמו שהסכימו כל הפוסקים דשבועת שומרים שייך בכל ענין והטעם כתבו גדולי המפרשים משום דבכה"ג הוי מגו דהעזה ע"ש ברא"ש ובר"ן וכן נראה שהתוספות סוברים כן ולהכי מקשו כאן שפיר דמשמע להו בפשיטות דלגבי קטן כה"ג לא הוי מגו דהעזה והטעם י"ל משום דאי טעין החזרתי כשהייתי קטן אף אם הקטן מכחישו בבירור אפ"ה הכחשת הקטן במה שנעשה בקטנות כמאן דליתא דמי לפיכך לא הוי העזה וע"ז משני שפיר כגון שטוען הקטן שראה בידו כשהגדיל דא"כ אם יכחישו בזה הוי שפיר העזה אמנם לדעת גדולי הקדמונים והרמב"ם ורבו ר"י הלוי דהא דקי"ל בכל דוכתא דשייך שבועת השומרים בכל ענין ולא מהימן במגו דהחזרתי היינו משום דלא אמרינן מגו לאפטורי משבועה א"כ אין מקום לתמיהת התוספות דבקטן נמי שייך האי טעמא כנ"ל לפרש לשון התוספות מיהו מ"ש התוספות דיהא נאמן במגו דהחזרתי ולא כתבו במגו דלהד"ם י"ל משום דלענין להד"ם איכא למידחי שיש עדים שהפקיד אצלו לכן מקשו ממיגו דהחזרתי ודו"ק. ולא משמע להו לאוקמי שהפקידו בשטר משום דשטר הילך הוא וקיימ"ל הילך פטור. משא"כ בשבועות דמוקי לה שהפקידו בשטר משום דהתם אמילתא דרמי בר חמא קאי וממילתא דרמי ב"ח משמע דס"ל הילך חייב כדדייק הש"ס בריש פ"ק דב"מ ממילתא דרמי בר חמא גופא ושינויא דהתם שינויא דחיקא הוא וע"ש בחידושינו באריכות:

בפרש"י בד"ה דאמר קרא כי הוא זה כו' ובפרשת טוען טענת גנב כתיב כו'. נ"ל דכוונתו בזה משום דקשיא ליה אכתי מנ"ל דבנאנסו לחוד לא מחייב שבועה דילמא לעולם דבנאנסו לחוד חייב כפשטיה דקרא ואידך קרא דכי הוא זה שבועה בפ"ע הוא ע"י כפירה והודאה ונהי דלא משמע ליה עירוב פרשיות לאוקמי במלוה אכתי מצי לאוקמא בכפירה והודאה ממש בפקדון גופא. וע"ז כתב רש"י שפיר דקרא בטט"ג איירי היינו מדכתיב בהאי קרא דכי הוא זה ישלם שנים לרעהו דמשלם כפל וכפל לא משכחת ודאי בכפירה והודאה אלא דוקא בטענת גניבה אע"כ דהנהו תרי קראי חדא מילתא היא דלעולם לא מחייב שבועה דנאנסו אלא דוקא היכא דאיכא כפירה והודאה בהדה ועיין באריכות במהדורא בתרא בסמוך:

דף קז.

בפרש"י בד"ה מעיז ומעיז הלכך אפילו כפר בכוליה רמיא רחמנא שבועה עליה עכ"ל. לכאורה נראה לפרש דמ"ש רש"י אפילו כפר בכוליה לא נתכוון כלל על כופר בכל דפקדון בטענת להד"ם או החזרתי שיהא חייב שבועה כיון שמצינו כמה משניות סותרים זה כמ"ש התוספות ובהכי ריהטא כל סוגית הש"ס וחלילה לומר שנעלם כ"ז מרש"י אשר עיניו משוטטות בכל בפירושיו ועוד דממקומו הוא מוכרע דמהיכא תיתי נאמר לחייב שבועה דאורייתא בלהד"ם דפקדון דנהי שנתן רש"י טעם דכיון שלא עשה לו טובה מעיז ומעיז מ"מ אין לנו לחייב שבועה דאורייתא מסברא כיון דלא רמיזא שבועה זו באורייתא דהא שבועת התורה דשומרים בנאנסו הוא דכתיב ולא בכפירה דלהד"ם ומה לנו להתחכם על גזרת המלך דהא בכה"ג מצינו כמה שבועות המשנה שתקנו חכמים בשכיר וכיוצא בו והכל עפ"י סברות ישרות וחזקות ואפ"ה לא אמרינן שהם מדאורייתא דג' שבועות בלבד מצינו מדאורייתא שנכתבו בפירוש והם שבועת השומרים דנאנסו ומודה במקצת דילפינן מכי הוא זה דכתיב בעניינא דונקרב בעל הבית ושבועה דעד א' דילפינן מלא יקום עד א' וכו' ותו לא וא"כ ה"ה בכופר בכל דלהד"ם בפקדון אף אם נאמר שיש סברא לחייבו שבועה מ"מ כיון דלא כתיב בהדיא באורייתא לא שייך לחייבו שבועה דאורייתא. ועוד דבשביל דבפקדון מעיז ומעיז לא שייך לחייבו שבועה בכופר בכל אלא אדרבא יש לפוטרו אפילו במודה במקצת כיון שהיה יכול להעיז ולכפור בכל ולא העיז משיב אבידה הוא דהכי אמרינן לראב"י דבבנו מעיז ומש"ה פטור משבועה אפילו במודה במקצת לכך נראה דלא איירי רש"י מכפירה דלהד"ם דודאי פטור מגזירת הכתוב אלא מ"ש רש"י אפילו כפר בכוליה רמיא רחמנא שבועה עליה אכופר בכל דנאנסו קאי דביה איירי קרא ובהכי עסקינן נמי בשמעתין לאפוקי מדרחב"א אמר ר"י דכל עיקרו של רש"י לא בא אלא לפרש הסוגיא על מאי דמקשינן ומ"ש מלוה והכוונה בזה דנהי דס"ל עירוב פרשיות מ"מ אמאי עקרינן ליה לגמרי משבועה דנאנסו דאיירי ביה וכמו שהקשו התוספות דאפילו מ"ד עירוב פרשיות מודה דבפקדון נמי איירי לענין ג' ומומחין וע"ז משני בגמ' דשאני הכא שיש סברא לחלק דדוקא בשבועה דכתיב במלוה יש סברא לחלק בין מודה במקצת לכופר בכל משום דאין אדם מעיז אבל האי שבועה דנאנסו דכתיב בפקדון דוקא ובפקדון לא שייך העזה א"כ מוקמינן קרא בדדמי דהאי שבועה שייכא אפילו בכופר בכל וכ"ז בשבועה דנאנסו דכתיב בהדיא בפקדון אבל כופר בכל דלהד"ם דבפקדון לא כתיבא אלא במה מצינו מהלואה ילפינן לה א"כ ע"כ דלגמרי דינו כהלואה דדוקא מודה מקצת חייב ולא כופר בכל דאף על גב דיכול להעיז אפ"ה פטור מגזירת הכתוב וכה"ג

כתבו התוספות ג"כ לפי' ריב"א ולפמ"ש יהיה פרש"י לגמרי כמו פריב"א אלא דל' העזה איכא ביניהו דלריב"א הטעם דבפקדון מעיז היינו משום שאין הלוה מכיר בשיקרו ולרש"י לא משמע ליה האי פירושא אי משום מה שהקשו בתוספות בכמה דוכתי על פריב"א ואי משום דלשון הגמרא יותר משמע כפרש"י דהא דבפקדון מעיז היינו משום שלא עשה לו טובה אלא דאכתי קשה א"כ דבלהד"ם דפקדון פטור משום גזירת הכתוב יש לנו לפוטרו ג"כ במודה מקצת במיגו דאי בעי כפר הכל ובמשניות מוכח דחייב וי"ל דהא דחייב היינו היכא דליכא מיגו כגון דבהאי דמודה לא מצי למיכפר דקאי קמן ואיכא סהדי שבא לידו בפקדון או שיש עדים על אותו שמודה וכדר"ח קמייתא וכמ"ש נ"ל נכון ליישב לשון רש"י מכל מה שהקשו התוס' לולי שהקדמונים לא דקדקו כך מלשונו והטוח"מ סי' פ"ז כתב להדיא דלפרש"י בלהד"ם דפקדון חייב שבועה דאורייתא ויש לי לדקדק הרבה על לשון הטור ואין כאן מקומו להאריך ודו"ק. והיותר נכון דר"י נמי אית ליה הך סברא דריב"א דהיכא דאינו מכיר בשקרו מעיז ודוקא בפקדון לפי שלא עשה לו טובה אבל היכא שעשה לו טובה אינו מעיז אע"פ שאינו מכיר בשקרו כדמוכח בסוגיא דגיטין דף נ"א גבי פלוגתא דראב"י ורבנן אי מעיז בבנו אי לאו כמ"ש בחידושי וכן להיפוך היכא שמכיר בשקרו אע"פ שלא עשה לו טובה נמי אינו מעיז כגון דהך דר"י שם בגיטין לענין אבידה כגון שני שוורים מצאתי והלה אומר אינו אלא אחד דחייב שבועה היכא דקטעין ברי: (ועוד נ"ל דמה שהכריח לרש"י ז"ל לפרש כן היינו משום דלא ניחא ליה לפרש כפי' ריב"א דלשון אבל בפקדון היינו בטענה דשייכא בפקדון שזה דוחק ועוד דא"כ מי הכריחו לר"ח ב"י לומר עירוב פרשיות כתיב כאן ואיירי במלוה דהא איכא לאוקמי קרא כפשטי' דאיירי בפקדון ממש ע"י כפירה והודאה ומלוה אתיא במה מצינו משא"כ לפרש"י אתי שפיר דקרא דכי הוא זה דאיירי בהודאה אי אפשר לפרש כלל בפקדון דהא מעיז ומעיז אע"כ דכי הוא זה דהודאה איירי דוקא במלוה אבל רישא דקרא דעל כל דבר פשע שפיר מיתוקמא בפקדון ובטענת נאנסה דוקא מדכתיב ישלם שנים לרעהו וכפל לא שייך אלא בטענת גנב וכדפרישית ובזה מדוקדק היטב לישנא דגמרא דקאמ' דכי כתיב כי הוא זה במלוה הוא דכתיב משמע להדיא דדוקא כי הוא זה דאיירי בהודאה מיתוקמא במלוה ע"י עירוב פרשיות משא"כ רישא וסיפא דקרא דאיירי בכפירה איירי בפקדון ובטענת גנב וכמ"ש נ"ל נכון בעזרת האל יתברך והוא כפתור ופרח דאי אפשר לפרש פשטיה דקרא וסוגית לישנא דגמרא אלא בכה"ג דפירשתי אלא לכאורה הוא קושיא על שיטת הפוסקים הרבה מקדמונים שכתבו דפקדון והלואה תרי מינים נינהו כמו חיטין ושעורין ולמאי דפרישית פשטי' דקרא מיירי בהכי הכפירה בפקדון והודאה בהלוואה אלא דלק"מ ושפיר מיתוקם פשטיה דקרא דאיירי כשתבעו שניהם בפקדון ובהלוואה והוי כמו טענו חיטין ושעורין והודה באחד מהן דחייב ואי תקשי דאכתי קשה עלה דר"ח ב"א אמר ר"י דאמר בפרק שבועות הדיינין דטענו חיטין ושעורין והודה באחד מהן נמי פטור אלא דבאמת לק"מ דר"ח ב"א אמר ר"י אזיל לשיטתו דאמר לעיל בשמעתין דלית ליה עירוב פרשיות אלא כוליה קרא בפקדון מיתוקמא וכדרב"ח וכה"ג גופא יש ליישב במאי דפרישית לעיל לקרא דעל כל אבידה אשר יאמר כי הוא זה למאי דלא קיי"ל כר"ח ב"א אמר ר"י דבטוען טענת גנב באבידה משלם כפל ולפ"ז על כרחך פשטא דקרא דעל כל אבידה איירי שהודה הוא באבידה וא"כ הוי מוכח דפקדון ואבידה הוי ממין הטענה והוי קשה על שיטת הפוסקים הנ"ל ולמאי דפרישי' אתי שפיר דאיירי בתבעו בשניהם ולר"ח ב"א אמר ר"י (בפ' שבועת הדיינים) נמי לא תקשה משום דאזיל לטעמיה דעל כל אבידה היינו בטוען טענת גנב באבידה ודוק היטב כי נכון הוא ובחידושי ב"מ דף צ"ז יבואר יותר עיין שם ותמצא נחת):

תוספות בד"ה עירוב פרשיות וכו' אבל קשה דבפרק השואל וכו' ועוד דבכמה משניות עכ"ל. וכבר כתבתי באריכות ליישב לשון רש"י ועוד יש לי שיטה אחרת בזה ולמימר דע"כ הא דרחב"י ודרחב"א אר"י פלוגתא דתנאי היא אי אמרינן דטעמא דמודה במקצת דוקא במקום שיכול להעיז או לא דאלת"ה היאך פליג ר"ח בר"י דהא רמי בר"ח ברייתא קתני וראיתי בריש מסכת סנהדרין שכתבו התוספות דכיון דהאי ברייתא לא מיתנייא בי ר' חייא ור' אושעיא שפיר מצי למיפלג עליה וקשיא לי על דבריהם דהא בריש ב"מ פליני ר"ח ור"ש לענין הילך ומקשינן עליה דר"ח מהאי ברייתא דרמי בר"ח מכלל דברייתא דייקנא ומתרצתא היא אע"כ דפלוגתא דתנאי היא ואשכח ר"ח בר"י תנא דסבר כוותיה וא"כ יאמר ג"כ דכל הני משניות אתיא כברייתא דרמי בר"ח ואיהו סבר כאידך תנא וכבר יגעתי ומצאתי לומר דתליא בפלוגתא דראב"י וחכמים במנה לאביך בידי בשבועות ובפ' הנזקין ושם יתבאר בעזה"י ואין להאריך כאן:

בא"ד ומפ' ר"ת דה"ק וכו' אבל רחב"א ורמי ב"ח בעי ג' פרות עכ"ל. אין זה ענין לפי' ר"ת דוקא דלכל הפירושים צ"ל כן דהכי אוקמינן בהדיא בהשואל וכ"כ שם רש"י להדיא ע"ש:

שם והא דבעי כפירה והודאה במלוה עכ"ל. יש לדקדק דהלשון אינו מדוקדק דמשמע דהשתא דמוקמינן כי הוא זה דוקא בפקדון א"כ י"ל דבמלוה אפי' בכופר בכל חייב ש"ד ולא ידעתי מנין לנו לחייב שבועה כיון דלא כתיבא כלל באורייתא אלא דאדרבא איפכא איכא למימר דכיון דלית להו עירוב פרשיות וכי הוא זה בפקדון כתיב א"כ אין לנו לחייב שבועה במלוה אפי' במודה במקצת וצ"ל דיליף במה מצינו ועיין במ"ש באריכות בלשון רש"י ודו"ק:

בא"ד וה"ה דבפקדון מחייב בכפירה והודאה לחוד בלא נאנסו עכ"ל. ואין להקשות א"כ אמאי כתב רחמנא כלל שבועה דנאנסו ותיפוק ליה כיון דיש כאן שבועה דמודה במקצת פשיטא שיכול להשביעו ע"י גלגול דנאנסו דקי"ל גלגול שבועה דאורייתא אפילו בטענת ספק די"ל דהיא גופא קמ"ל דכי אשתבע דנאנסו פטור בש"ח וש"ש ועי"ל דיש חילוק בין עיקר שבועה ובין ע"י גלגול לענין א"א משואי"ל ומשלם ודו"ק. מיהו בפרק השואל כתבו התוספות להיפוך דלר"ת בפקדון אפילו בכפירה והודאה לא מחייב אלא בהדי נאנסו ע"ש:

בא"ד ומיהו בטענת כפירה אפילו במקום שיכול להעיז פטור עכ"ל. נראה שנתכוונו בזה כגון שאמר הנתבע איני יודע אם שאולה מתה או שכורה מתה דקיי"ל דפטור משבועה אי לאו ע"י גלגול משום דה"ל כופר בכל ואע"ג דבכה"ג מצי להעיז שאין הלה מכיר בשקרו ע"ז כתבו דאפ"ה פטור מגזירת הכתוב וכוונתו בזה דאע"ג דמהדרינן אטעמא דאין אדם מעיז לאו משום פטור' דכופר בכל דהוי גזירת הכתוב אלא דהטעם דאין אדם מעיז צריך לחיובא דמודה במקצת אמאי דלא פטרינן ליה במגו או נילף בכל דוכתא דלא אמרינן מגו וכמ"ש התוס' בכמה דוכתי וכה"ג כתבתי לעיל בלשון רש"י וק"ל:

בא"ד לא דמי למידי דכפירה דלכפור ודאי אינו מעיז עכ"ל. ואלו הדברים קשים להבין לפי הפשוטו דמ"ש דכל הני דלא הוו מידי דכפירה טפי מאינך והתימא ששום מפרש לא כתב בזה כלום וראיתי שהש"ך בסי' פ"ב פי' דבריהם דמידי דכפירה קרי דוקא היכא שהלה מסרו לידו תחילה והאמינו כגון בפקדון ממש אבל בהנך דמייתי כגון חושלא או בשדה שהלה לא מסרו לידו בתורת נאמנות אלא שתפס בעצמו לא שייך לומר דמידי דכפירה הוא ע"ש באריכות וזה הפי' נראה דחוק בעיני מצד הלשון ועוד דא"כ תקשה אהא דאמרינן לעיל טט"ג באבידה חייב כפל וע"כ היינו שנשבע תחילה ואליבא דרחב"א אתיא דאיהו קא"ל וא"כ הא איהו גופא סבר דלא משכחת שבועת שומרים אלא במודה במקצת וא"כ באבידה לא משכחת לה מודה במקצת דלהימן במגו דלהד"ם ולא הוי העזה כיון שלא בא לידו בתורת נאמנות אלא מציאה מצא מיהו יש ליישב כגון שכפר בהאי דאבידה והודה במילתא דפקדון ועוד דבלא"ה נ"ל דפי' ריב"א בחלוקי סברות דהעזה היינו דוקא אליבא דרחב"י דנחית לחלק בהכי דהא מה"ט עקרינן לכי הוא זה ממשמעותו אבל לרחב"א דקאי בשיטתיה דרמי בר"ח לא מחלקינן כלל בהאי סברא דהעזה והמדקדק יראה שדברים ברורים הם אלא דבלא"ה זה הפירוש אין נ"ל אלא כפי' השני שכתב הש"ך שם אלא שקיצר במובן לשון התוספות ולי נראה ליישב דהכי פירושא דבשלמא התם גבי חושלא ושדה ודאי לאו מידי דכפירה הוא שהרי באמת צריך לישבע אלא דזולת המגו לא היה ראוי להאמינו אפי' בשבועה אלא שיפסיד את שלו בכה"ג אמרינן שפיר מגו אע"ג דצריך להעיז כיון שא"א להציל את שלו בענין אחר וא"כ יאמר להתובע קודם שירד לדין אני מודה לך אלא שאני צריך לכפור בב"ד כדי להציל את שלי כיון שאם אטעון האמת לא יאמינו לי הב"ד עפ"י הדין וכה"ג ודאי לא הוי העזה אבל הכא דאיירי מדין מגו לאפטורי משבועה בזה אמרינן שפיר דלא אמרינן מגו היכא שהוא צריך להעיז דהיאך נאמר שיהא נאמן בלא שבועה לומר נאנסו במיגו דלהד"ם וכיוצא בו דא"כ לא שבקת חיי לכל בריה דכל נפקד יטעון נאנסו ויאכל וחדי אבל להד"ם לא חציף למטען כיון שהלה מכיר בשקרו אבל כל היכא דמהימנינן ליה בשבועה ע"י מגו לא שייך לומר כן דלא הוי מידי דכפירה לפי האמת שהרי נשבע על טענתו וזה נ"ל ברור ביישוב לשון התוספות ודו"ק וכ"כ הש"ך שם בשם הריב"ש תשובה שצ"ב:

בא"ד ומיהו ההיא דהשואל קשה עכ"ל. בפרק השואל כתבו התוספות דלק"מ והדברים פשוטים וברורים ע"ש מיהו יש ליישב דנתכוונו בקושייתם כאן לאותה קושיא עצמה שהקשו שם במשנה דמאן דחייב בנאנסו לחוד שפיר הוי מצי לאוקמי בחדא ועי' הגלגול שמגלגל ששכורה מתה והוא אומר אינו יודע הוי משואיל"מ ותירוצם דהתם לא משמע להו כאן כמו שאבאר שם בע"ה:

בא"ד וא"ת למאן דבעי שלש פרות עכ"ל. נ"ל שכוונו בזה למ"ש בפרק השואל הבאתיו לעיל דלרמי ב"ח בכפירה והודאה נמי לא מחייב אלא בהדי נאנסו ואע"ג דלעיל בזה הדיבור כתבו להיפוך היינו לפום רהיטא אבל עכשיו שהביאו הסוגיא דפרק השואל וכתבו ליישב פי' ריב"א דהא דמוקי התם רישא בתרתי היינו דלא כרחב"י ולא כרמי ב"ח א"כ ממילא הרגישו דלמאי דמוקי לה אליבא דרמי ב"ח רישא בג' היינו משום דלא סגי בלא"ה ובזה נתיישב מה שהקשה מהרש"א בסוף הדיבור וק"ל:

בא"ד וא"ת דלפטרו במיגו דאי בעי מודה וכו' וה"ל הילך עכ"ל. והא דלא קשיא להו אכל מודה מקצת דליפטר במיגו דאי בעי הוי יהיב ליה בב"ד מאי דמודה וה"ל הילך די"ל דאין זה מיגו דאולי אין מוכן בידו ליתן מה שהודה מיד. אבל הכא דמוקמינן לה דהאי פרה דכפירה קמן מקשו שפיר דאף על גב שאינה לפני הב"ד מ"מ בפקדון אין לחלק בכך דכיון שהודה כל היכא דאיתא ברשותא דמרה איתא וה"ל הילך כדמשמע בריש שנים אוחזין וכ"כ הפוסקים וק"ל:

בא"ד ואין להקשות יהא נאמן במגו כו' לה"ד אנאנסו עכ"ל. ולכאורה דבריהם תמוהים שהרי כתבו דבכה"ג ה"ל מיגו דהעזה ולפמ"ש לעיל דמה שפירש ריב"א לחלק בין העזה שהלה מכיר בשקרו להיכא שאין מכיר דבכה"ג לא הוי מגו היינו דוקא אליבא דר"ח ב"י כיון דמה"ט גופא קאמר דבפקדון לא בעינן מודה מקצת דאי כופר בכל פטור היה לנו לפטור ג"כ למודה מקצת במגו דאי בעי כפר הכל כיון שיכול להעיז אבל לרמי בר"ח ורחב"א דמצרכו בפקדון ג"כ מודה מקצת ולא פטרי ליה במגו דכופר הכל וע"כ היינו משום שאפילו טען דנאנסו כולם ה"ל העזה אף שאין הלה מכיר בשקרו וא"כ לא נחתינן לחלק בסברא זו לדידהו וא"כ מקשו התוס' שפיר אלי'ויהו ועי"ל דהכא לא שייך כלל מגו דהעזה דבשלמא בשאר מודה מקצת אמרינן שפיר הא דלא כפר בכל היינו משום דאינו מעיז ואי משום דמ"מ מעיז במקצת אמרינן דאשתמוטי אישתמיט אבל הכא דאיירי שהפרה דכפירה קאי קמן והוא טוען שלי הוא וא"כ ע"כ האי גברא אי לאו דקושטא קאמר ע"כ יצא לו מחזקה זו דאינו מעיז שהרי מעיז בההיא פרה דכפירה דלא שייך בה אישתמוטי דהא קמן קאי ואם כן אי מעיז היה לו לכפור בכל דמה לי מעיז בכולו או במקצתו אע"כ דקושטא קאמר וא"כ הקשו שפיר ודוק היטב והקושיא הראשונה של מהרש"א כבר כתבתי בסמוך:

דף קז:

גמרא אלו הן ש"ח והשואל כו' שואל וכי ישאל וא"ו מוסיף כו'. לכאורה לא שייך עיקר מימרא דרמי ב"ח לענין שואל דהא בשואל לא שייך שבועה דנאנסו כלל דחייב אפילו באונסין אלא דאכתי איכא לאוקמי במתה מחמת מלאכה:

שם מ"ט לאו משום דקנה בשבועה ראשונה. ולכאורה יש לדקדק דהא כ"ז רחב"א משמיה דרבי יוחנן קאמר ואיך ס"ד דטעמא משום הכי הוא דהא איהו גופא קאמר לעיל משמיה דר"י דטט"ג משלם דו"ה וא"כ היכי משכחת ליה ממ"נ אי טבח קודם שנשבע פטור אפילו מכפל כיון ששלח יד וכיון דליכא כפל כ"ש דלא שייך דו"ה ואי כשטבח לאחר שנשבע א"כ מ"מ הא קונה בשבועה ראשונה ותו לא מחייב בד' וה' אלא דבאמת לק"מ דע"כ האי טעמא דקנה בשבועה ראשונה לא שייך לפוטרו מכפל ודו"ה משום דחייב באונסין וכדידיה דמי דהא כל גנב נמי חייב באונסין ואפ"ה חייב בהו אלא עיקר הטעם דקונה בשבועה ראשונה היינו לענין דשבועה של אחרים הוי כשבועת ביטוי דלית בה כפירת ממון דהא א"נ קושטא משתבע שנגנבה אחר השבועה ראשונה אפ"ה חייב לשלומי כיון דמשבועה קמייתא קאי ברשותיה לענין אונסין וכיון דהאי שבועה לית בה כפירת ממון תו לא מחייב בכפל על ידה והיינו טעמא גופא בשליחות יד דפטר ר"י למאי דס"ד עכשיו אבל לעולם מ"מ משכחת שפיר בטט"ג דו"ה כגון שטבח לאחר שנשבע דלא איכפת לן במאי דחייב באונסין דלא עדיף משאר גנב וכן משמע להדיא מפרש"י ועמ"ש עוד בסמוך בלשון התוספות ודו"ק:

בפרש"י מ"ט לאו משום דקנה וכו' כדר"ש וכו' אפילו בלא שבועה עכ"ל. והא דנקיט ר"י מלתא כשנשבע דוקא ולא אשמעינן דאפילו כשלא נשבע אכפירה קמייתא דטענת אבד קאי ברשותיה להתחייב באונסין וממילא פטור מכפל כיון דשבועה שאחריה שנגנבה לאו שבועת כפירת ממון הוא וא"ל דר"י פליג אדר"ש דלא אשכחן מאן דפליג עליה דר"ש בהא והלכה פסוקה היא אלא משום

דהא דר"ש דחייב באונסין משעת כפירה היינו דוקא בדאתי סהדי דהאי שעתא ברשותיה דאל"כ מצינן למימר אישתמוטי משתמיט כמ"ש לעיל בשמעתיה דר"ש והוא פשוט לכך נקיט ר"י מלתא דפסיקא דכשנשבע בכל ענין קאי ברשותיה אפי' אי לא הוי קמן בשעת כפירה וק"ל:

תוספות בד"ה הואיל ויצא וכו' אלא נאמן שלא בשבועה וכו'. עיין מה שאכתוב בסמוך בזה:

תוספות בד"ה ושלח בו יד כו' ונראה כו' דגזירת הכתוב הוא כו' אבל כופר בפקדון עכ"ל. לכאורה נראה מהמשך דבריהם דמ"ש דגזירת הכתוב הוא ולא רצו לפרש דטעמא נמי איכא דכיון דשלח יד אוקמיה רחמנא ברשותיה לאונסין דה"ל כגזלן נמצא דשבועה שנגנבה לאו כפירת ממון הוי וכדקס"ד לעיל מעיקרא אליבא דר"י וע"ז מסקו דא"כ הוי קשיא לר"ש דס"ל דכל כופר בפקדון נמי הוי כגזלן וחייב באונסין וא"כ לפטור נמי מכפל מה"ט גופא ולפ"ז כפל בטט"ג היכי משכחת לה אע"כ דשולח יד דוקא פטור מגזירת הכתוב אלא דא"א לפרש כן דהא בלא"ה מלתא דר"ש בכופר בפקדון לא שייכא בדקאי באגם כדאמרינן לעיל משום דאישתמוטי אשתמיט וא"כ שפיר משכחת כפל בכה"ג ועוד דבלא"ה נמי לק"מ דנהי דכופר בפקדון חייב באונסין היינו משעת כפירה ואילך נמצא דהאי שבועה דאישתבע ע"כ היינו שנגנבה קודם שעמד בדין וא"כ הוי שפיר שבועת כפירת ממון דהא אי בקושטא אשתבע הוי מיפטר אבל בשלח יד כי איגלי מלתא למפרע דשלח יד קודם השבועה א"כ אף אי בקושטא אישתבע שנגנבה אח"ז אפ"ה חייב דברשותיה קאי ולכך פטור מכפל אלא מה שלא רצו לפרש כן היינו משום דפשטא דלישנא דר"ש דמייתי לה מקרא משמע דגזירת הכתוב הוא ועוד כי היכא דלא ליפלוג אדר"י דמסקינן בסמוך דלית ליה ה"ט דקנאו להתחייב באונסין פטור מכפל וכמ"ש הרב המגיד בשם הרמב"ם וע"ז מסקו דלפ"ז אבל בכופר בפקדון חייב בכפל וכוונתם דלעולם חייב אפילו אי הוי ברשותיה בשעת הכפירה דלא מצי למימר אישתמוטי משתמיט ואפילו נשבע דלאחר הכפירה נגנבה דבכה"ג ודאי האי שבועה לאו כפירת ממון הוי דהא בהאי שעתא שנשבע שנגנבה ברשותיה קאי ואפילו אי בקושטא אישתבע חייב באונסין אפ"ה חייב בכפל דלא איכפת לן בזה אלא שולח יד דוקא פטור מגזירת הכתוב ומה שלא כתבו גדולה מזו דאפי' נשבע על כפירה ראשונה בטענת אבד ואח"כ נשבע שנגנבה דחייב כיון דלא שייך טעמא דקנאו להתחייב באונסין לפטור מכפל אלא דבכה"ג בלא"ה פטור מטעמא דיצא ידי הבעלים בשבועה ראשונה כדמסקינן אליבא דר"י כנ"ל לפרש דברי התוספות. אמנם אחר העיון בל' התוספות בסמוך בד"ה כגון שטוען וכן בכל הסוגיא משמע מדבריהם דכל היכא שחוזר וטוען שנגנבה אחר השבועה הראשונה כ"ע מודו בפשיטות דשבועה שאחריה ה"ל כשבועת ביטוי כיון דמעיקרא איחייב באונסין וא"כ לפ"ז צ"ל דהא דדחינן בסמוך ומוקמינן טעמא דר"י משום דיצא ידי בעלים בשבועה ראשונה וכדאמר ר"י בהדיא ולא פטריה מטעם דקנאו בשבועה הראשונה ע"כ דאיירי שחזר וטען שנגנבה בשעה שטען מתחילה שאבד וכ"נ להדיא מלשון התוספות לעיל בד"ה הואיל ויצא וכו' שכתבו שנאמן בלא שבועה לומר שנגנב שנית אף על גב שהודה שלשקר נשבע והיינו משום דבהאי הודאה לא נתחייב כלל כיון דמפטור לפטור קאמר ולא הפסיק שעת החיוב ביניהם כלל ודלא כמו שהבין מהרש"א דמטעם מגו איירי ויתבאר עוד לקמן בד"ה וחזר וטען וכו' ולפ"ז ע"כ הא דקס"ד לעיל מעיקרא אליבא דר"י דהטעם משום דקנהו בשבועה ראשונה היינו אפילו בכה"ג שטוען שנית שנגנבה קודם השבועה בשעה שטען מתחילה אבד דאף על גב דבכה"ג מעולם לא נתחייב באונסין בשעה שטען נגנבה אפ"ה פטור מכפל כיון דכי איגלי מלתא למפרע דשבועה ראשונה לשקר היתה ה"ל כגזלן וקאי מיהא ברשותיה מכאן ולהבא וכשבאו עדים על שבועה שניה ה"ל טענת גזלן דלא שייך ביה כפל וכ"נ שהבין הראב"ד בלשון הרמב"ם בפ"ד מהל' גניבה ע"ש וא"כ לפ"ז יתפרשו דברי התוספות כאן שפיר שכתבו דלר"ש א"א לומר כן דהטעם משום דה"ל כגזלן דא"כ בכופר בפקדון נמי נימא הכי וכפל היכי משכחת ליה בטט"ג ולא משמע להו לומר בדקאי באגם אע"כ דטעמא דר"ש בשלח יד מגזירת הכתוב ואפ"ה כתבו שפיר אח"ז בכל הסוגיא דכשטוען שנית שנגנבה אחר השבועה פטור והטעם דשאני הכא כיון שהודה בעצמו קודם שבועה שנית שנשבע לשקר וממילא חייב באונסין וא"כ לא רצה לפטור עצמו כלל בשבועה שנית וה"ל כשבועת ביטוי אלא דקשה בעיני לומר דהש"ס ס"ד מעיקרא דאפילו היכא שטוען שנית שנגנבה קודם שבועה ראשונה בשעה שטוען שאבד יהא שייך בזה לומר דפטור מכפל דמהיכא תיתי כיון דלא נתחייב באונסין אשעת טענתו ועוד דאת"ל דאפילו בכה"ג יש לפטור משום דה"ל כגזלן וכמ"ש א"כ תקשה מה שכתבתי בלשון הגמרא דאיך ס"ד דר"ח בר"א דטעמיה דר"י משום הכי דא"כ תקשה אשמעתיה דנפשיה דדו"ה בט"ג היכי משכחת ליה וכמ"ש באריכות ועוד דא"כ למאי דדחינן לעיל ה"ט משמיה דר"י ומוקמינן לה בטעמא אחרינא עדיין נאמר דדוקא בכה"ג קאמר ר"י דלא שייך ה"ט כשטען שנגנבה קודם השבועה משום דלא נתחייב באונסין אבל כששלח יד קודם השבועה דנתחייב באונסין נימא דר"י גופא מודה דפטור משום דה"ל כשבועת ביטוי וא"כ קשיא להרא"ש וסייעתו שכתבו דר"י פליג ע"כ אדר"ש ומוקי לר"ש לבר מהלכתא וכ"כ הראב"ד ותוספות גופייהו נמי למה הוצרכו לומר דר"ש מגזירת הכתוב קאמר ולא כתבו דמטעם חיוב אונסין קאמר וזה לא שייך נמי בכופר בפקדון כמ"ש בתחילה. וליכא למימר דשיטת התוספות דהמקשה והתרצן דלעיל דהיינו רחב"א ור"ז בהא גופא קמיפלגי דרחב"א ס"ד דמלתא דר"י היינו שטוען שנית שנגנבה אחר השבועה ולכך רצה לומר דטעמא משום דקנאו בשבועה ראשונה והשיב לו ר"ז דמלתיה דר"י לא איירי אלא כשטען שנגנבה בשעה שטען מתחילה אבד וטעמא משום דיצא ידי בעלים וכו' אבל מטעמא דקנאו להתחייב באונסין לא איירי כלל וא"כ ליכא לא תיובתא ולא סייעתא ושיטה זו מחוורא בעיני ונ"ל שזו שיטת הרמב"ם שנתיישבו דבריו בזה להצילו מהשגת הראב"ד ולא כמ"ש ה"ה ונתיישבו נמי קצת קושיות שכתבתי אבל מ"מ עדיין קשה למה הוצרכו לומר דגזירת הכתוב הוא ושאר קושיות וצ"ע ואכתוב עוד בד"א בסמוך ליישב הסוגיא כ"א על מקומו ודוק היטב:

בד"ה כגון שטוען וכו' אבל אין לפרש שאמר אחר שבועה אבד דא"כ לא ה"מ למפטר עכ"ל. כבר כתבתי בסמוך באריכות מאי דקשיא לי אמאי פשיטא להו הכא דכיון שקנאו להתחייב באונסין משוי לשבועה שאחריה שבועת ביטוי דהא בגמרא דחינן לה ממימרא דר"י ומוקמינן לה בטעמא אחרינא והתוספות עצמם כתבו ג"כ במימרא דר"ש דפוטר בשלח יד דוקא מגזירת הכתוב משמע דטעמא דקנאו להתחייב באונסין לא מהני ביה מידי ודוחק לחלק דדוקא לעיל דאיירי לפטור מכפל לא מהני האי טעמא אבל הכא דאיירי לענין חומש יש לפטור טפי כל שאינה שבועה של כפירת ממון דהא לקמן ד"ה וחזר וטען כתבו התוספות בפשיטות ה"ט גופא לענין כפל. והנלע"ד בזה דלעיל במימרא דר"י ע"כ דאיירי ששבועה השניה היא שבועת הדיינים המביאה לידי כפל ואם כן א"א לאוקמא בשום ענין אלא כשטענה השניה והשבועה היה בב"ד א' דשני שבועות הדיינים בכה"ג בב"ד א' לא מצינו וכמו שיתבאר והוא פשוט וא"כ למאי דקס"ד מעיקרא דאפילו בכה"ג טעם הפטור הוא משום דקנאו בשבועה ראשונה לאונסין הלכך שבועה שאחריה לא מהני ביה מידי ואף על גב שהב"ד השני עדיין לא ידעו מזה שנשבע כבר לשקר וא"כ הוא עצמו היה רוצה לפטור עצמו בהאי שעתא בשבועה זו השניה ואפ"ה חשבינן לה כשבועת ביטוי לפטרו מכפל כיון דלבסוף אתי עדים ואיגלי מלתא למפרע דבשעת השבועה ברשותיה הוי קאי וה"ל כשבועת ביטוי וא"כ מזה הטעם עצמו רוצה לפשוט דשלח יד פטור דאף על גב דבשעת השבועה לא הוי ידעינן דשלח יד וא"כ היה רוצה לפטור עצמו מ"מ כיון דלבסוף איגלי מלתא למפרע הוה ליה כשבועת ביטוי ומשום הכי דחי בגמרא האי טעמא ומש"ה דחי ר"ז לעיל וקאמר דלא שייך ה"ט לפוטרו מכפל כיון דבהאי שעתא שנשבע אכתי לא איתברר שנשבע לשקר והיה יכול לפטור עצמו הוי שפיר כפירת ממון דאיגלי מלתא למפרע לא אמרינן אלא טעמא דר"י היינו משום שיצא ידי הבעלים בשבועה ראשונה והיינו נמי בשני ב"ד כמ"ש התוספות שם וא"כ דהאי טעמא דחיוב אונסין ליתא כיון דלא איתברר בשעת השבועה א"כ בשלח יד נמי אין לפוטרו מה"ט דהא מייתי סייעתא דר"י גופא דלית ליה האי טעמא מדמהדר אטעמא אחרינא ומש"ה כתבו התוס' נמי דר"ש דמחייב בשלח יד היינו מגזירת הכתוב ומ"ש מכופר בפקדון מבואר היטב לפ"ז ואין צורך להאריך ולכפול הדברים ולפ"ז מתפרשים התוספות שלפנינו שפיר דמתחילה כתבו דאיפכא לא מצי למימר דא"כ לא מחייב כפל כיון שכבר יצא ידי בעלים והיינו כמ"ש לבסוף דהכא איירי שטוען שנית שנגנב מעיקרא בשעה שאמר אבד דה"ל מפטור לפטור ואפ"ה מיתוקמא שפיר אי בשני ב"ד או בב"ד א' וכשנשבע מעצמו דכיון דכאן שבועה שניה מחייבו בחומש לא איכפת לן אי ליתא בשבועת הדיינים וכן יצא ידי בעלים בשבועה ראשונה נמי לא שייך לענין חומש כמ"ש רש"י בסמוך אבל איפכא דהוי שבועה שניה לענין כפל לא מצי למימר דפשיטא דפטור כיון שיצא ידי הבעלים וכו' וע"ז כתבו עוד אבל אין לפ' וכוונתם דמקשו לנפשייהו מאי דוחקין האיבעיא בכה"ג דאיירי בשני ב"ד או שנשבע שבועה שניה מעצמו ולמה לא נפרש האיבעיא שפיר בב"ד א' ושתיהן שבועות הדיינים וכגון שאמר לאחר השבועה אבד והיינו שבתחילה הודה שנשבע לשקר שהיתה ברשותו לאחר שבועה ראשונה ומחייב עצמו ואח"כ חזר וטען שנאבד אח"כ דבכה"ג שייך נמי שבועת הדיינים שנית שנאבד אח"כ ואפשר עוד דכוונתם דבהאי ענינא גופא הוי מצי למימר נמי איפכא ע"ז מסקו דא"א לומר כן ואפילו בשני ב"ד נמי לא משכחת לה דכיון שטוען בפירוש לפני הב"ד שנאבד אחר השבועה וא"כ פיו ענה בו שנשבע לשקר וא"כ אינו יכול לפטור עצמו בשבועה זו השניה כיון דחייב באונסים ואפילו נשבע מעצמו ה"ל כשבועת ביטוי דבכה"ג דבשעת השבועה נתברר דחייב באונסין כ"ע מודו דה"ל שבועת ביטוי דהא דדחינן לעיל ה"ט דחייב באונסין היינו בדלא איתברר בשעת השבועה אלא לבתר הכי וזה נ"ל נכון ויש לי לפ' עוד דבכה"ג אם נפרש שאמר אחר השבועה אבד היינו ע"כ שכבר באו עדים אשבועה קמייתא דאלת"ה אלא שהודה מעצמו ואחר שבועה שניה באו עדים אקמייתא א"כ אקמייתא ה"ל מודה בקנס ואח"כ באו עדים דקי"ל דפטור וכמ"ש התוספות בסוגיא לקמן ועוד דא"כ חיוב חומש אקמייתא ה"ל קודם חיוב כפל וחומש משמע דפוטר מן הכפל כשקדמו וכ"כ הרמב"ם ויתבאר לקמן אע"כ דבענין זה רוצים לפ' שבאו עדים אקמייתא היינו קודם שבועה שניה ואם כן כ"ש דכתבו שפיר דה"ל שבועת ביטוי לכ"ע אלא שאין זה מן הצורך דבלא"ה א"ש וכדכתיבנא ודו"ק ועיין עוד לקמן בד"ה וחזר וטען:

דף קח.

תוספות בד"ה ובאו עדים אקמייתא תימא וכו' וכשהודה אחר עדים אמאי משלם חומש עכ"ל. ותמיהא לי טובא מאי מספקא להו בזה דנראה פשוט דשייך חיוב חומש בכה"ג דהא תנן לעיל בברייתא דף ק"ו ובמרובה דף ס"ה באריכות דבע"ה שטט"ג בפקדון אם עד שלא באו עדים הודה חייב חומש אם משבאו עדים הודה משלם כפל וחומשו עולה בכפילו הרי לפניך דשייך חיוב חומש אפילו בהודה אחר עדים אלא שעולה בכפילו וכן חכמים ור"ש דמייתו בפ' מרובה מקראי משמע מכולם להדיא דחיוב כפל פוטרו מחומש ולא העדאת עדים וביותר קשה על התורת חיים שהשיג על התוספות בזה וצ"ע:

בגמרא חד נשבע והודה וחד נשבע ובאו עדים מאי. וכתב הרמב"ם בפ"ד מהלכות גניבה דחומש פשיטא דחייב כיון שההודאה היתה תחילה אבל לענין כפל לענין המאוחר קא מיבעיא לן אלא שהטוח"מ בסימן שנ"ב השיג עליו וכתב להיפך והב"י מיישבו אלא שכתב ועדיין צ"ע דכפל מוציא מידי חומש שמענו אבל חומש שמוציא מידי כפל לא שמענו עכ"ל. ולענ"ד נראה שדברי הרמב"ם נכונים וכן משמע לשון הגמרא מדנקט הודה ברישא מקמי דבאו עדים וראייה ברורה מצאתי לדבריו מברייתא שהבאתי לעיל דבע"ה שטט"ג בפקדון אם עד שלא באו עדים הודה משלם קרן וחומש ומשמע להדיא דאפילו באו עדים אחר שהודה משלם חומש ולא כפל ואמאי הניחא למ"ד מודה בקנס ואח"כ באו עדים פטור אלא למ"ד חייב מאי איכא למימר ואיפכא מיבעיא ליה דחייב בכפל וממילא דפטור מחומש דכפל מוציא מיד חומש ואמאי לא מותבינן תיובתא מהכא למ"ד חייב ועוד אפי' למ"ד פטור היינו דוקא כשהודה בפני ב"ד תחילה וא"כ קשה אמאי פסיק ותני דכשהודה עד שלא באו עדים חייב חומש ופטור מכפל דמשמע אפי' הודה שלא בפני ב"ד אע"כ דבכל ענין חייב חומש ופטור מכפל בכה"ג כיון שההודאה היתה תחילה ממילא חל עליו חיוב חומש ומש"ה כשבאו עדים אח"כ פטור מכפל שהחומש מוציא מיד כפל כנ"ל ודו"ק:

תוספות בד"ה חד הודה וכו' נראה דוקא נקט וכו' דעדים כשבאו להעיד על שניהם העידו עכ"ל. וזה נעלם ממני אמאי פסיקא להו שבאו להעיד על שניהם וכי לא משכחת שהעדים מעידים שגנב האחד שלא לדעת חבירו. ויש ליישב דכוונת התוספות לתרץ הא דנקט מעיקרו הודה דאיכא למטעי דלענין כפל מיבעיא ליה כמ"ש בשם הרמב"ם ואינהו לא ס"ל כוותיה וא"כ קשיא להו אמאי לא נקט איפכא וע"ז כתבו דלא פסיקא ליה למימר איפכא דזימנין שבאו עדים תחילה על שניהם ובכה"ג אין מקום לאיבעיא לכך נקט הודה תחילה דהוי מלתא דפסיקא כנ"ל ודוחק:

בא"ד והכי משמע בכולה הך שמעתא דמודה בקנס וכו' גם את זה לא ידעתי מהיכא משמע להו כן מסוגיא דשמעתין ואדרבא יש לדקדק קצת להיפך ונראה שכיוונו למאי דאמרינן לקמן ע"ב גבי נפטר הגנב בהודאת שומר דהתם מוכח כן בפשיטות וק"ל:

בד"ה טוען טענת אבד וכו' נראה דל"ג והודה וכו'. ומיהו תימא מאי קמיבעיא ליה עכ"ל. וזה תימא דוקא למאי דל"ג והודה דא"כ היינו ממש כגוונא דמתני' דהשביע עליו ה' פעמים אבל אי גרסינן והודה י"ל דשפיר קמיבעיא ליה ואפ"ה פשיט שפיר מדריבתה התורה חומשין הרבה אמרינן

מסברא דהיינו בכל ענין כדפשטינן נמי כפל מסברא כמ"ש רש"י אבל תמיה לי למה כתבו באמת דל"ג והודה דהא יש לקיים הגירסא וכדמסקו בסמוך בד"ה וחזר וטען דאיירי דא"ל בעל הפקדון לאחר שנמצא שקרן שיהא עליו שומר כבתחילה א"כ ה"נ מצי אייר בכה"ג שא"ל כן לאחר ההודאה ואדרבא כאן יותר אורחא דמלתא שיאמר לו כן לאחר שהודה מעצמו ובא לצאת ידי שמים משא"כ התם דאיירי שבאו עדים שנשבע לשקר לא שכיחא מלתא להאמינו עוד ויש ליישב ודוחק וצ"ע:

בד"ה וחזר וטען כו' תימא היאך השביעוהו וכו' עד סוף הדיבור. נ"ל פשוט דל"ג ובאו עדים קודם שטען שנית נגנב וכוונתם להקשות ממ"נ דאי איירי שחזר וטען נגנב קודם שבועה ראשונה א"כ הרי יצא ידי בעלים בשבועה ראשונה וע"ז מסקו נמי בסוף דבריהם שאפילו הטענה השניה היתה בענין זה בב"ד אחר שלא ידעו שכבר נשבע מ"מ כיון ששני הבעלי דינין ידעו האמת שכבר נשבע ויצא הנתבע ידי בעלים וא"כ העמדה זו לדין שלא לצורך היה והפס"ד היה בטעות כיון ששני הבע"ד נתכוונו להעלים האמת מהדיינים נמצא דשבועה שהשביעוהו כמאן דליתא ואין לחייב כפל עליה ונראה דמה"ט גופא אפילו הודה זה בינתיים לבעל דינו ואח"ז טען שנגנב אח"כ אלא כשעמדו לפני ב"ד אחר העלימו את דבר השבועה והתובע עשה כן כדי להשביעו שנית והנתבע העלימו כדי שלא יוודע שנשבע לשקר שהרי טוען עכשיו שנגנב בזמן מאוחר לזמן השבועה דרך משל שלפני ב"ד הראשון נשבע בניסן שנגנב בניסן ואח"ז הודה לבעל דינו שהיא ברשותו ואח"ז טען לבעל דינו שנגנב אח"כ באייר וע"ז העמידו בדין לפני בית דין אחר שהרי הב"ד הראשון שידעו שכבר נשבע בניסן לא היו משביעין אותו על טענה זו השניה כמ"ש התוספות לעיל ד"ה הואיל ויצא שנאמן לומר שנגנב שלא בשבועה כיון שכבר נשבע ומה שטוען הודית לי בינתיים נמי אינה טענה כלל להשביעו עליה אם הלה כופר וליכא עדים ולכך הוצרך להעמידו בדין לפני ב"ד אחר והעלימו השבועה אלא תובעו סתם והלה משיב שנגנב באייר א"כ בזה ודאי הדין פשוט דאפ"ה ליכא חיוב כפל מטעמא שכבר יצא ידי בעלים בשבועה ראשונה ונמצא שאילו הגידו לפני הב"ד השני האמת ששניהם ידעו בו שכבר נשבע לא היה כאן שום עסק שבועה הלכך שבועה זו כמאן דליתא דמי וא"כ א"א לאוקמא בהכי וע"ז כתבו התוספות עוד ואפילו חזר וטען שלאחר שבועה נגנב עכ"ל. וכוונתם בזה לומר דאיירי באמת דלא העלימו כלל השבועה אלא שניהם מודים שנשבע כבר אלא שהלה אומר אמת שנשבעתי לשקר והיה ברשותי והודה כן לפני עדים או בב"ד ואח"ז העמידו לדין על הודאה זו וטוען אמת שהודיתי אלא שאח"כ נגנב נמצא דלפ"ז מיתוקמא שפיר אפילו בב"ד א' וכ"ש בשני ב"ד שהרי העמדה לדין שנית הוא לצורך כמו בכל התביעות ושייך להשביעו שנית דתביעה חדשה היא זו ודין מיגו לא שייך כאן כיון דמתחילה הודה לפני ב"ד או בעדים אלא למחר וליומא אוחרא טוען חזר ונגנב ובכה"ג לא אמרינן מיגו דאי בעי לא הודה מעיקרא דה"ל מיגו למפרע וזה פשוט וא"כ נסתלקה קושיית מהרש"א ע"ז כתבו התוספות שפיר דאפ"ה אף ע"ג דלא שייך בכה"ג לומר שכבר יצא ידי שבועה ראשונה דתביעה חדשה יש כאן מ"מ אין לחייבו כפל כיון דבשבועה ראשונה קאי ברשותיה לחיוב אונסין וא"כ לא היה שייך להשביעו שנגנב ופטור מכפל כיון דלית בה כפירת ממון. ובזה נתיישב ג"כ דאף ע"ג דה"ט דחיוב אונסין פוטר מכפל אידחי לה ממימרא דר"י וכמ"ש באריכות היינו למאי דבעי למימר מעיקרא דאיירי שהב"ד אחר לא ידעו שנשבע לשקר דבכה"ג הוי דומיא דשליחות יד שלא נתברר בשעת השבועה ולא אסיק אדעתיה לעיל טעמא דכבר יצא ידי הבעלים וס"ד דאפי' בכה"ג פטור משום חיוב אונסין אע"ג דלא איתברר בשעת השבועה ורצה לפשוט שליחות יד ודחי לה בגמרא דה"ט דחיוב אונסין אינו פוטר כל היכא שלא נתברר בשעת השבועה וה"ה לשליחות יד אלא הכא מטעמא אחרינא פטור כיון שיצא ידי הבעלים אבל הכא דכבר אסקינן ה"ט בפשיטות שכבר יצא ידי הבעלים פוטר מכפל א"כ א"א לאוקמי בעיא דר"פ בשום ענין דלא יהא שייך לפוטרו מה"ט כמו שכתבתי בארכיות דבכל ענין קשה דשייך ה"ט אלא אם נאמר דאיירי שהטענה שניה היא שמודה שנשבע לשקר ונגנבה אח"כ וא"כ כתבו שפיר דכיון שהב"ד יודעים שנשבע לשקר לא שייך להשביעו שנגנב דהא חייב באונסין ואם נשבע מלתא דפשיטא היא דפטור מכפל כיון דלית בה כפירת ממון ודוק היטב. כנ"ל נכון וברור ונתיישב היטב כל הסוגיא לשיטת התוספות בעזה"י:

בא"ד ונראה דמיירי דא"ל בעל הפקדון וכו' עכ"ל. לשיטת מהרש"א משמע דלפי מסקנתם עכשיו איירי שבאו עדים אחר שבועה ראשונה וא"כ אכתי קשה איך השביעוהו שנית דהא ה"ל חשוד על השבועה ואף שמקשים התוספות בסמוך ומשני דכיון דמדאורייתא הוי שבועה חייב בכפל מ"מ הב"ד גופא היאך השביעוהו ודוחק לומר דר"פ מיבעיא ליה בב"ד טועין שעברו והשביעו אבל לפמ"ש בסמוך דאיירי שלא באו עדים אלא שהודה מעצמו שנשבע לשקר וקי"ל דאין אדם נעשה חשוד עפ"י עצמו א"כ כשא"ל המפקיד שיהא שומר כבתחילה וטוען אח"כ נגנב נמצא שב"ד השביעוהו כדין אלא דאפ"ה מקשה שפיר בסמוך שיש לפוטרו מכפל כיון דאיגלאי מילתא דבהאי שעתא לאו בר שבועה הוי כלל ואף שכתבתי לענין חיוב אונסין שאינו פטור מכפל ע"י איגלאי מלתא למפרע מ"מ שאני הכא שלא היה ראוי כלל לשבועה ובכה"ג פשיטא להו דיש לפוטרו מכפל וע"ז משני כיון דמדאורייתא בר שבועה הוא שפיר חייב ולשיטת מהרש"א יש ליישב דלמסקנא איירי שהשביעו שנית בב"ד אחר שלא ידעו שהוא חשוד ולא קשיא להו להתוספות אלא שיש לפוטרו מכפל על שבועה זו כיון שהוא חשוד ודו"ק:

דף קח:

נמרא לרבא קשיא רישא. ואף על גב דלכאורה איכא רבותא טפי במאי דאשמעינן שילם ולא רצה לישבע דאף ע"ג שאינו יכול לישבע כיון שפשע באמת בשמירתו אפ"ה מקני ליה כפילא דע"כ דבהכי איירי דאין לומר דמה שאינו רוצה לישבע היינו שנמנע מלישבע אפילו שבועת אמת הא ליתא דע"כ אף על גב דמשלם צריך לישבע מיהת שאינו ברשותו כדאמר ר"ה להדיא שם אע"כ דאיירי שאינו יכול לישבע כיון שפשע באמת והכי אמרינן שם להדיא דאפילו כשאמר פשעתי והריני משלם אפ"ה מקני ליה כפילא אלא דאפ"ה משמע לתלמודא דהוי רבותא טפי כשישלם ואח"כ נשבע כיון דאטרחיה לבי דינא וק"ל:

תוספות בד"ה תבעו שומר וכו' משמע דהודה לאחר וכו' ותימא אמאי לא בעי לענין קרן גופא עכ"ל. ואף על גב דלענין קרן לא מצי למיבעיא אלא היכא שחזר בו מהודאתו והכא קמיבעיא לן לענין מודה בקנס אף ע"ג שלא חזר בו אפילו הכי מקשה שפיר כיון דהא בהא תליא שהרי כתבו דפשיטא לן דכשהודה לאחר לא הוי מודה בקנס נמצא דעיקר האיבעיא אי אמרינן דשומר נמי כאחר דמי או כבעל דבר דמי וא"כ מה"ט גופא מצי למיבעיא לענין קרן אם חזר מהודאתו ומההיא נדע ג"כ לענין מודה בקנס אם לא חזר בו וע"ז משני התוספות דלאו הא בהא תליא משום דקמיבעיא ליה נמי לענין אם לשקר נשבע דחדא מגו חדא קמיבעיא ליה וק"ל ועיין במהרש"א:

גמרא רבה זוטי בעי לה הכי וכו' נראה דאדלעיל קאי דמאי דפשיטא להו לאביי ורבא בש"ס היכא דהוכר הגנב שצריך השומר לעשות דין עמו היא גופא קמיבעיא ליה לרבה זוטי או דפשיטא ליה לאידך גיסא שא"צ לעשות דין ומש"ה קמיבעיא ליה לענין אם החזירה הגנב ומתה אח"כ בפשיעה אי אמרינן דכלה ליה שמירתו כיון דנגנבה באונס וממילא אסתלק ליה לגמרי מן הבעלים מהאי שעתא או דלמא כיון דהדרה הדרה לשמירתו אבל לאביי ורבא דהיכא דהוכר הגנב צריך השומר עדיין לשלם להבעלים והוא יחזור ויתבע את הגנב כדפרש"י א"כ אין כאן מקום כלל לומר דאסתלק ליה משמירתו דהא חזינן דלא אסתלק ליה משמירתו ואדרבא ברשותיה קאי עד שיחזירנה השומר לבעלים בידיה שעליו מוטל לפרוע לבעלים אפילו היכא דאיתא עדיין ביד הגנב ומכ"ש כשבאה לרשותו וא"כ פשיטא דחייב כשמתה ברשותו בפשיעה אע"כ דהיא גופא מספקא ליה או פשיטא ליה לאידך גיסא ונ"ל לענ"ד דמה"ט השמיטו הרי"ף והרא"ש האי איבעיא דרבה זוטי והיינו משום דקי"ל כאביי ורבא א"כ פשיטא שלא שייך האי איבעיא כלל ולפ"ז לרבא אפילו בשומר חנם כהאי גוונא דרבה זוטי יש לחייב ובאמת דרבה זוטי מיבעיא ליה בין בש"ח בין בשומר שכר ולכך נקט מתחילה נגנבה באונס ומסיים ומתה בפשיעה כי היכי דתיקו אתרווייהו וכן הטוח"מ השמיט זה הדין אף על גב שהעתיק לשון הרמב"ם בפ"ח מהל' בפקדון לענין מימרא דרבא דהוכר הגנב עושה עמו דין ובאותו דין עצמו כתב הרמב"ם דין דרבה זוטי שעלה בתיקו והטור השמיטו והיינו כדכתיבנא שאין מקום לאיבעי' אליבא דרבא דקיי"ל כוותיה. והרמב"ם שכתבה י"ל משום שהוא מפ' דהא דקאמר רבא עושה עמו דין לא איירי לענין שצריך השומר לשלם להבעלים אלא לענין הטיפול להעמיד הגנב לדין עם הבעלים כמ"ש ה"ה בהדיא לשיטתו וא"כ אין זה ענין למימרא דרבא כלל דאפ"ה שייך בעיא דרבה אבל הטור פי' להדיא מלתא דרבא כפרש"י ודו"ק:

במשנה בפירש"י בד"ה ואח"כ מת אביו ואחר מיתת האב הודה עכ"ל. וכתב מהרש"א שאין זה מפירש"י אלא איזה תלמיד טועה כתבו ע"ש באריכות ואף כי שותא דמרן מהרש"א לא ידענא מ"מ קשה עלי הדבר לשבש הגרסאות ועוד שלפי שיטתו לא שייך לתלות הטעות אפילו בתלמיד טועה ואיזה סברא הטעוהו ובתחילה אומר שאף לפי קושית מהרש"א ושיטתו יש ליישב הגרסא ולומר דרש"י נחית לשיטת התוספות לעיל דף ק"ד ד"ה אמר רבא שכתבו שם דכל היכא שהודה בפניו דה"ל כמאן דא"ל יהא לי בידך וכאילו הפקידו בידו אחר הודאה דמי כיון שלא תבעו מידי ואף ע"ג דנשבע יצא בזה ידי כפרה ע"ש ולפ"ז כל היכא שהודה הבן בחיי אביו ולא תבעו ה"ל כאילו זקפו עליו למלוה וא"כ לרב ששת לקמן דמוקי מתני' כר"י הגלילי תקשה אמאי אינו יכול למחול דהא ס"ל בהדיא שם דיכול למחול לנפשיה היכא דזקפו במלוה מיהת וע"כ דזקפו במלוה לאו דוקא לסברת התוספות דכל שהודה בפניו כזקפו דמי לכך פרש"י דאיירי שהודה לאחר מיתת אביו ואף על גב דלא קי"ל כר"ש אלא כרבא דבתראה הוא מ"מ רוצה לפ' אליבא דכולהו אמוראי אלא שאין זו כדאי להשיג על המהרש"א בסברא כזו כיון שלא נזכר בשום מקום דרש"י נחית לסברת התוספות בזה ואדרבא משמע קצת להיפוך וכל כה"ג אמינא לא אזלינא בתר איפכא לדחות דברי הגאון מהרש"א ז"ל. אמנם בר מן דין נלע"ד שדברי רש"י הם בדקדוק גדול ומפיו אנו חיין משום דקשיא לי טובא אמאי דתנינן במשנתינו כשמת אביו משלם הגזלן הקרן וחומש לבניו או לאחיו והאי חומש מאי עבידתיה דבשלמא לענין הקרן אמרינן שפיר דאף על גב דכשמת האב כולהו נכסים קמיה דידיה רמיא אפילו הכי הפקיעה התורה ירושת החפץ הגזול מזה הגזלן והחמירה עליו דלא ה"ל כפרה עד שיוציא גוף הגזל מתחת ידו ולענין זה אמרינן דחזינן לדידיה כמאן דליתא יורש אביו ושאר יורשי אביו יורשים אותו דהיינו או בניו או אחיו של הגזלן וכ"ז מגזירת הכתוב דוהשיב את הגזילה דהא מה"ט שקלינן וטרינן לקמן דאיכא מאן דס"ל שאפילו הנגזל עצמו אינו יכול למחול ומוקמינן מתני' דמחל על הקרן כתנאי ועוד דמה"ט גופא אמרינן נמי לעיל במסקנא דאפילו א"ל הנגזל יהא לי בידך אפ"ה צריך להוליכו אחריו למדי דלא סגי בלא"ה מגזירת הכתוב דוהשיב וכו' נמצא דכ"ז לענין הקרן אבל לענין החומש ע"כ דלא שייך גזירת הכתוב דוהשיב דהא קיימא לן בפשיטות דאין החומש מעכב כפרה כדאיתא לקמן ולעיל נמי אמרינן בהדיא דאפילו לא מחל לו על החומש אפ"ה א"צ לילך אחריו וא"כ אי ס"ד דהכא בהודה לאביו בחייו עסקינן הרי זכה האב בזה החומש שנתחייב לו הבן הגזלן וממונא גמור הוי כשאר נכסיו ואם כן כשמת האב ונפלו נכסיו לפני זה הבן לבד למה נכריח את הבן היורש להוציא החומש מתחת ידו ולא יזכה בו בתורת ירושה וכן כשיש לו שאר אחים למה יפסיד חלקו בזה החומש וא"ל דחומש נמי שייך בגזירת הכתוב דוהשיב שצריך להוציאו מתחת ידו אף עפ"י שאין שום סברא לזה דבשלמא הקרן של הגזילה באיסור אתי לידיה ואשתבע עליה לשיקרא אבל החומש לא שייך בכל זה ולמה יגרע כחו בזה מבשאר נכסים וכן בכפל וד' וה' אמרינן בפרק מרובה בפשיטות דגנב משל אביו ומת האב דזכה הבן בחלקו אלא דמלבד הסברא קשה אי ס"ד דקרא דוהשיב שצריך להוציאו מידו קאי נמי אחומש א"כ למה אמרו במתני' לעיל שא"צ להוליך אחריו וכ"ש דיכול הנגזל למחלו לכ"ע ואפי' מחילה א"צ ולענ"ד לא מצאתי ליישב זו הקושיא אם לא לפי פרש"י דאיירי שהודה לאחר מיתת אביו שלא זכה האב כלל בחומש כדי שיזכה בו הוא בתורת ירושה אלא מיד כשמת האב הפקיעה התורה זה החפץ הגזול מירושת הבן הגזלן ואוקמא ברשות שאר יורשי אביו והרי הם הבע"ד שלו כאילו הם הנגזלים וא"כ כשהודה להם לאח"כ מחוייב ליתן להם הקרן וחומש דממונא גמור דידהו הוי הקרן שמתחייב על ידו החומש והרי זה כמו גזלן דעלמא שמת הנגזל והודה הגזלן לבני הנגזל שמחויב לשלם להם הקרן והחומש אלא דשם אפילו הודה בחיי אביו זכו בחומש מכח ירושת אביהם אבל כאן באמת אינם יורשי האב אלא שהתורה זיכתה להם כי היכי שיוציא הגזל מתחת ידו וא"כ אין להם שום זכות לזכות בחומש אלא דוקא כשהודה להם לאחר שזכו כבר בקרן והיינו לאחר מיתת אביו דוקא כפירש"י וזה נ"ל נכון וברור בעזה"י ודברי רש"י שרירין וקיימין ולקמן נבאר שזאת היא שיטת הרמב"ם בהכרח ליישב לשונו מהשגות הראב"ד ושאר קדמונים ודוק היטב:

דף קט.

גמרא אמאי נמחליה לנפשיה ויש לדקדק אמאי לא מקשה הכי מעיקרא אגופה דמתניתין. ויש ליישב דמעיקרא ס"ד דמיד בשעת מיתת אביו הפקיעה התורה זכות הבן הגזלן מירושת דבר הגזול בידו וממילא קאי בחזקת שאר יורשי אביו וא"כ לא שייך כלל לומר ונמחליה לנפשיה וכן ממאי דקתני ב"ח באין ונפרעין נמי לא מוכח דיש לפרש כפירוש התוספות שלוה על קרקע שלו אבל

ממאי דקאמר ר"ע אפילו לארנקי של צדקה משמע להדיא דלאו משום דפקע ירושתו הוא דא"כ ארנקי של צדקה מאי עבידתיה דאף אי פקע ירושתו יתננו ליד הב"ד שיחזיקו עד שיבואו יורשי אביו הקרובים אחריו אלא ע"כ דלאו בשעת מיתה זכו בה אלא הוא זוכה בחלקו רק שצריך להוציאו מתחת ידו אח"כ ליורשי אביו או לצדקה א"כ מקשה שפיר ונמחליה לנפשיה וק"ל:

שם הרי שגזל הגר וכו' והיה מעלה כספו ואשמו וכו'. לכאורה כ"ז ייתור לשון הוא ונראה דמשום שרוצה לומר זכה הלה במה שבידו ואכולהו קאי אקרן וחומש ואשם ומש"ה נקט רבותא דאף על גב שכבר הפריש הקרן וחומש ובדעתו ליתנו לכהנים ולהקריב האשם מ"מ כיון דבטעות היה כשהודה אח"כ להגר פקע זכות הכהנים לגמרי וקאי ברשות הגר כשאר נכסיו וכשמת הגר זכה הלה בתורת הפקר בקרן וחומש והאשם יוצא לחולין שבטעות הוקדש וא"כ לפ"ז נראה דר"ע גופא לא נחלק אלא בקרן לחוד קאמר דצריך להוציאו מתחת ידו ומדלא קאמר שצריך ליתן קרן וחומש לכהנים ולהקריב אשם משמע להדיא דבחומש ואשם מודה לר"י שזכה בהם הגזלן והטעם דכיון שהודה בחיי הגר תו לאו גזל הגר מיקרי אלא כשאר ממונו וא"כ כשמת זכה בו הגזלן מדין ירושת הגר שכל הקודם זכה אלא דלענין הקרן החמירה התורה והפקיעה זכותו והיינו מגזירת הכתוב דוהשיב את הגזילה שצריך להוציאו דוקא מתחת ידו בתורת קנס אבל לענין החומש לא שייך ע"כ נזירת הכתוב דוהשיב וכמו שהארכתי בלשון המשנה לפירש"י ואי משום דכאן מצינו בקרא בהדיא דגזל הגר שמת הקרן וחומש ואשם לכהנים מוקמינן ליה בדדמי דהיינו דוקא כשהודה לאחר מיתת הגר דאז לא זכה הגר בחומש וממילא לא זכה בה בתורת הפקר אלא לכהנים שהם הבעל דבר מגזירת הכתוב וכמ"ש לענין גזל אביו באריכות שאין חיוב על הבן ליתן החומש לפי חלקו בירושת אביו אלא דוקא כשהודה לאחר מיתת אביו אבל כשהודה בחייו זכה בה בתורת ירושה וא"צ להחזיר אלא הקרן לבד וא"כ ה"ה לגזל הגר דחד טעמא אית להו וממילא מוקמינן קרא דגזל הגר לענין חומש ואשם בהודה לאחר מיתה דוקא אבל בהודה בחייו אין עליו שום חיוב אפילו לר"ע אלא שיוציא גוף הגזילה מתחת ידו דהיינו הקרן לבד נמצא דלפ"ז דומה דין גזל הגר לגמרי לגזל אביו כדמדמי להו בסוגיא דשמעתין והנה כמו שכתבתי כאן כ"ז כתב הרמב"ם להדיא בפ"ח מהלי גזילה דבתחילה כתב בגוזל הגר ונשבע והודה לו וזקפן במלוה ומת הגר אף עפ"י שזכה בה הגזלן צריך להוציא הגזילה מתחת ידו בד"א כשהודה בינתיים אבל מת קודם שהודה ה"ז משלם קרן וחומש לכהנים ומביא אשם עכ"ל הרי לגמרי כמ"ש אלא שהראב"ד השיגו וכתב שלא מצינו בגמרא חילוק בהודה בחייו אלא לר"י הגלילי דווקא ולא לר"ע אבל לפמ"ש א"ש דלישנא דר"ע נופא הכי דייק דלא פליג אדר"י אלא לענין שצריך להוציא הגזילה מתחת ידו דווקא והיינו הקרן מגזירת הכתוב דוהשיב אבל בשאר מילי מודה משום דהודה בחייו וקרא דגזל הגר מוקי דוקא לאחר מיתה כמו לר"י ומלתא דמסתברא הוא כדכתיבנא לענין גזל הבן באריכות ואין להקשות א"כ איפוא למה כתב הרמב"ם בגזל אביו שצריך ליתן החומש לאחיו ולא מחלק בין הודה בחייו להודה לאחר מיתה משום דהרמב"ם לשיטתו דאפילו הקרן אין מפסיד הבן הגזלן מכח ירושת אביו אלא שנוטל כנגדן בשאר נכסי אחיו וא"כ כ"ש לענין חומש שאינו נותן אלא היתר על חלק ירושתו וא"כ בכה"ג ודאי אין לחלק בהודה בחיי אביו ויתר דברי הרמב"ם ישבתי על נכון ואין להאריך כאן יותר ודי בזה ליישב ל' הרמב"ם מכוון למ"ש בפרש"י במשנה ולא כמו שמחק מהרש"א והנלע"ד כתבתי וכנ"ל נכון וברור בעזה"י ואולי מקום הניחו לי משמים להתגדר בו אף כי מצער הוא בסברא פשוטה ודוק היטב:

שם לר"י הגלילי ל"ש לנפשיה ול"ש לאחרים מצי מחיל. ולכאורה לא היה צריך כלל להאריך בזה דהא המקשה מכח אותה סברא גופא דאין לחלק בין לנפשיה או לאחרים רמי מתניתא אהדדי דבלא"ה לא הוי קשה מידי ונראה משום דבפלוגתא דר"י ור"ע נקיט וזקפו במלוה משמע לכאורה להדיא דזקפו דוקא נקיט ר"י וא"כ לא הוי אתיא שום מתני' כוותיה להכי קאמר לר"י ל"ש לנפשיה ול"ש לאחרים פירוש שזה פשוט דאין לחלק מכח סברת המקשה גופא וא"כ כ"ש דזקפו לאו דוקא דהא לא עדיף זקפו מהיכא דמחיל ליה לגמרי ואי ס"ד דר"י ס"ל דלנפשיה לא מצי מחיל א"כ לאחריני נמי לא מצי מחיל וכ"ש בזקפו אע"כ דבכולהו מצי מחיל וזקפו לאו דוקא ודו"ק:

דף קט:

נמרא מכלל דר"י הגלילי סבר וכו' א"כ גזל הגר היכי משכחת ליה. ולפמ"ש לעיל לשיטת הרמב"ם ה"ה דהוי מצי למיפרך הכי אליבא דר"ע לענין חומש ואשם דלא משכחת אלא כשהודה לאחר מיתת הגר אלא משום דלא איירי מזה בהדיא לר"ע להכי פריך מר"י וכעין זה כתב הרב המגיד שם אבל למסקנא דמסקינן דלר"י הגלילי עיקר קרא דגזל הגר בהודה לאחר מיתה איירי א"כ מדר"י נשמע לר"ע לענין חומש ואשם דהא לא פליגי בהא והא דמחייב ר"ע בקרן בהודה מחיים היינו מקרא דוהשיב:

בפרש"י בד"ה מכלל דלר"י וכו' ואפילו לא זקפו לרבא פרכינן עכ"ל. מ"ש לרבא פרכינן כ"ש לר"י ולאפוקי מדר"ש אלא דיש לדקדק מנ"ל באמת אליבא דרבא דר"י אפילו בלא זקפו קאמר דלמא דוקא בזקפו קאמר וקרא דגזל הגר היינו בלא זקפו ואי משום דמוקי רבא כר"ע דוקא ולא מוקי נמי אפי' לר"י היינו דמתניתין דמחיל לא מיתוקמא כר"י דא"כ לישמעינן בזקפו וכ"ש במחל לגמרי ויש ליישב:

שם בגמרא אמר רבא הב"ע כשגזל את הגר וכו' והודה לאחר מיתה. ואין להקשות למאי דפרישית בפרש"י דמשנה דמתני' איירי כשהודה לאחר מיתת האב א"כ אמאי לא מוקי רבא אפילו כר"י הגלילי דהא בלאחר מיתה מודה די"ל דוקא בגזל הגר מודה לאחר מיתה משום דקנאו השם ונתנו לכהנים אבל בגזל האב לא שייך לחלק בין הודה מחיים להודה לאחר מיתה אלא לענין החומש דוקא ולא לענין הקרן וכמ"ש לעיל באריכות ודו"ק:

שם והכתיב ואיש את קדשיו וכו' אלא אתיא לכהן לכהן. קשה דמ"מ אברייתא דלעיל תקשה ממ"נ אי ידע מג"ש דלכהן א"כ היאך בעי למילף מדינא ואי לא ידע א"כ אמאי לא קשיא ליה בפשיטות מקרא דואיש את קדשיו ונראה ליישב דהא דמקשה והכתיב ואיש את קדשיו נמי אדינא דלעיל סמיך דבלא"ה לק"מ דהא בלא"ה קשה מאי איריא שיש לכהן זכות מקרא דואיש את קדשיו ותיפוק ליה שיש לו זכות בכולו מחמת שזכה בירושת הגר מדין הפקר וכן בגזלן ישראל נמי יש לו זכות בתורת הפקר ואפ"ה הפקיעה התורה זכותו כי היכי דליהוי ליה כפרה שיוציא הגזילה מתחת ידו ואם כן כמו כן יש להפקיע ג"כ זכותו שיש לו מצד ההקרבה מה"ט גופא שיוציא הגזילה מתחת ידו ומוקמינן קרא דואיש את קדשיו בשאר קרבנות ולהכי לא קשיא ליה לתנא דברייתא מהאי קרא אלא קשיא ליה שיש לו לזכות מדין הק"ו דכהונה דא"כ לא דמי כלל לזכות שיש לו מצד הפקר דעיקר מה שקדם וזכה בה היינו באיסור גזל אתי לידיה ומש"ה מפקעינן זכותיה בזה ולא שייך לומר בשל אחרים אני זוכה וכן אינו יכול לומר שיש לו חלק עד שלא באת לרשותו משא"כ בזכות שיש לו מצד הכהונה שאפילו בשל אחרים הוא זוכה וכן בדין אחר עד שלא באת לרשותו וא"כ ע"כ משלחן גבוה קא זכי בזה ולפיכך יש לנו ללמוד ק"ו שזכה בכל בזכות הכהונה כיון שכבר נכנס לרשותו והיינו ג"כ משלחן גבוה וע"ז מסיק דק"ו פריכא הוא כיון שיש לאחרים חלק בו וכן הק"ו הראשון נמי פריכא הוא מטעם דיו כמ"ש התוספות נמצא דמ"מ זכינו לדין דבחלקו מיהא זכה מדין הק"ו ולא חיישינן שיוציא דוקא כל הגזל מתחת ידו כדאמרינן במתני' בגזל אביו והיינו ע"כ משום דשאני הכא דמשלחן גבוה קא זכי וא"כ ע"ז מקשה שפיר בגמרא דמ"מ יש לו לזכות בכל הגזל משלחן גבוה מצד ההקרבה מקרא דואיש את קדשיו ולא נחוש לקרא דוהשיב כדלא חיישינן לענין שזכה בחלקו ומה לי כולו או מקצתו כיון דמשלחן גבוה זכי ודוק היטב שנ"ל נכון:

דף קי.

תוספות בד"ה לבעלי מומין תימא ועורה אמאי הויא לבעלי מומין עכ"ל. וכוונתם דלאנשי משמר בעי מיהוי כיון שראוי לעבודה אף על גב שהם טמאים משא"כ בעלי מומין טהורים דלא חזו לעבודה ומה שהקשה בת"ח דמשנה מפורשת היא כל שאין לו בבשר אין לו בעורה עכ"ל ולענ"ד לק"מ דע"כ עיקר המשנה לא אתי לאשמעינן אלא דכל שאין לו חלק בבשר אינו חולק בעורה עם שאר אנשי משמר הראויה לעבודה שזוכין בבשר וא"כ זוכין נמי בכל העורות אבל אי ליכא באנשי משמר שום כהן הראוי לעבודה לזכות בבשר כגון שעושין בטומאה בקרבן ציבור ע"כ דלא שייכי בהאי מיעוטא דמתני' ותדע דהגע בעצמך שאין שם שום כהן טהור כלל ואפילו ב"מ טהורים אין כאן נמצא שלא זכה שום אדם בבשר וכי נאמר דמה"ט יצא העור ג"כ לבית השריפה עם הבשר וזה א"א אלא ע"כ דבכה"ג הוי דאנשי משמר ומיעוטא דמתניתין היינו דוקא כשיש כאן כהנים טהורים הראוים לעבודה שאז אותן שלא זכו בבשר אינן חולקין ועוד דהיאך שייך לייפות כח הבעלי מומין טהורים מהאי מתני' טפי מכהנים טמאים הראוים לעבודה דהא לשון המשנה כך הוא כל שאינו ראוי לעבודה אינו חולק בבשר וכל שאין לו בבשר אין לו בעורה וא"כ אדרבא עיקר מיעוטא בא למעט אותן שאינם ראוים לעבודה שאינן חולקים עם הראוים וכדכתיבנא ודו"ק:

בפרש"י בד"ה נתן הקרן וכו' ולבסוף נתן עכ"ל. וכתב מהרש"א שאין הל' מדוקדק ועלה בלבי ליישב ומצאתי אח"כ בתוי"ט כדברי לכך לא כתבתי ועי"ש:

תוספות בד"ה או אינו תימא היכי מצי למימר זה כפל וכו' וכפל לא מחייב בהודאה עכ"ל. ודבריהם אינן מובנים לי דהא שפיר משכחת כפל בהודה ואח"כ באו עדים ואפילו למ"ד מודה בקנס ואח"כ באו עדים פטור מ"מ משכחת ליה כשהודה חוץ לב"ד דכ"ע מודו דחייב ועוד דאיפכא נמי משכחת כשבאו עדים ואח"כ הודה למ"ש לעיל בדף ק"ח בלשון התוספות בד"ה ובאו עדים דבכה"ג נמי שייך חיוב חומש בהכרח אלא דחיוב חומש וכפל בהדדי לא משכחת והיינו מקרא דבראשו וחמישיתו והברייתא עדיין לא אסיק אדעתא האי דרשא ולבסוף מסיק לה ודחי באמת דלא איירי במקום חיוב כפל ויש ליישב ודו"ק:

דף קי:

תוספות בד"ה למאי נפ"מ וכו' תימא אמאי לא פשיט ליה מדידיה עכ"ל. לולא פירש"י דלעיל שכתב שצריך להוסיף משלו עד שיהיה שוה פרוטה לכל א' היה אפשר לומר שא"צ להוסיף משלו כלום אלא שימתין עד שיהא משמר אחר הממועט באנשים ואז יהיה שוה פרוטה לכל א' ואם לאו א"צ להביא אשם אבל הכא לענין חמץ דלא הוי ממון כלל מיבעיא ליה שפיר אלא דלפרש"י לא שייך לומר כן ואפ"ה יש ליישב ואין להאריך:

בד"ה וגזל הגר תימא אמאי חשיב כו' מעשרה שבגבולין עכ"ל. וכתב הת"ח דלק"מ דלענין זה ודאי לא שייך לומר דאשם קרייה רחמנא דא"כ יהא צריך להחזיר דוקא במקדש וזה א"א דאסור להביא חולין לעזרה ע"ש ולי נראה דמשום הא לא איריא דכיון דאשם קרייה רחמנא נאמר ג"כ שצריך להחזירו דוקא בעזרה ולא הוי חולין בעזרה מהאי טעמא גופא דאשם קריה רחמנא והוי כשאר מעות הקדש שמכניסן ללשכת עזרה:

בד"ה כסף מכפר מחצה מכאן נראה דכהן אין יכול למחול עכ"ל. וקצת קשה דהא בגזלן דאינש דעלמא קי"ל בפשיטות לעיל דיכול למחול אף ע"ג דהקרן מעכב כפרה וע"כ צ"ל דכיון שמוחל לו ה"ל כאילו נטלו ממנו וחזר ונותנו לו וה"ל כפרה בזה וא"כ בכהן נמי נימא הכי ויש ליישב דבשלמא שהחפץ היה שלו כבר א"כ אמרינן שפיר דה"ל כאילו נותנו לו עכשיו במתנה אבל הכא שהכהן לא זכה בו כלל א"כ אינו יכול ליתן לו במתנה כל שלא זכה בו עדיין וא"כ כ"ש דבמחילה גרידא לא ה"ל כפרה וק"ל:

בד"ה דאדעתיה דהכי לא קדשה וכו' וא"ת אדם שקנה מחבירו וכו' יבטל המקח עכ"ל. ויש לדקדק דמאי קושיא דאימא ה"נ כל היכא דאיכא אומדנא דמוכח לגמרי דאדעתיה דהכי לא זבין דבטל המקח שהרי אפילו בזבין נכסים אדעתא למיסק לארעא דישראל ולא סליק אמרינן דהדרא זבינא וכן בזבין ולא איצטריך ליה זוזי ואף ע"ג דהתם דוקא היכא שגילה דעתו בשעת המקח דמש"ה מזבין דבלא"ה לא הדרא זבינו היינו משום דליכא אומדנא כולי האי דכמה בני אדם מוכרים שדותיהם בלא כן אבל דומיא דכסף הכהנים דהכא שהדבר ידוע לכל שלא נתן הכסף אלא להתכפר בו וכשמת יש להחזיר ליורשים ובכה"ג במקח נמי יש לבטל המקח כיון שעיקר הענין לא נעשה מסתמא אלא בשביל זה הו"ל כאילו התנה והכי נמי קי"ל בשולח סבלונות ומת הוא או היא דמוהר הדרא וכה"ג הוי לגמרי דומיא דכסף הכהנים ונראה דבאמת לא מקשה התוספות מכסף הכהנים אלא מדפריך בגמרא מיבמה שנפלה לפני מוכה שחין אף על גב דשם עיקר הקידושין לא נעשה כדי שתזקק לחליצה והוי מלתא דלא אסיק אדעתיה אע"כ דהמקשה סובר שאין לחלק דאפילו בכה"ג הוי דומיא דכסף הכהנים וא"כ מקשה התוספות שפיר דא"כ תקשה מכל מקח שנתקלקל אח"כ במלתא דלא אסיק אדעתיה אפ"ה יבטל לפי סברת המקשה אלא דלפ"ז קשה באמת על סוגיית הגמרא מאי מקשה מיבמה כיון דלא דמי לכסף הכהנים דאין לך אומדנא גדולה מזו שעיקר הענין לא נתן הכסף אלא לכפרה משא"כ ביבמה ועוד דאפילו ביבמה גופא כתבו כמה גאונים דהיכא שנפלה לפני יבם מומר פטורה מחליצה כיון דהוי אומדנא טובא אף ע"ג דלא קי"ל כוותייהו ומכ"ש בכסף הכהנים דהוי אומדנא טפי כדכתיבנא א"כ איך מדמה לה הש"ס ליבמה ויש ליישב דהמקשה סובר דכסף הכהנים נמי לא הוי אומדנא כ"כ דהני שהכסף אינו מכפר כלום היינו

כעין דשבועת שקר אבל מאיסור גזל מיהא משמע דכ"ע מודו שנתכפר כיון שהוציאו מתחת ידו ומה יש לו לעשות עוד כיון שאין לו יורשים לנגזל וכשנתנו לכהנים י"ל דלהכי איכוון ולא להביא אשם לכפר על שבועת שקר וא"כ דליכא אומדנא גמור מקשה הש"ס שפיר מיבמה וע"ז מקשה תוספ' ממקח וממכר כנ"ל ליישב בדוחק ודו"ק:

דף קיא.

גמרא ת"ר נתן אשם ליהוירב וכסף לידעיה וכו' עד סוף הסוגיא. ובת"ח האריך וכתב דאיפכא נרסינן נתן הכסף ליהוירב ואשם לידעיה קאמר ר"י יחזיר כסף אצל אשם וחכ"א אשם אצל כסף וכתב שכן הוא בתוספתא וכן בכל הסוגיא מהפך הגרסא ע"ד זה מיהו אנו אין לנו אלא גרסת ספרינו וכפרש"י ומלשון התוספות אין ראיה דקושטא דמלתא דבתרוייהו פליגי דר"י ס"ל דלעולם קנסינן המשמר שלקחה שלא במשמרתה יותר ממה שנקנס המשמר שלקחה אשם קמי כסף וחכמים סבירא להו איפכא וק"ל:

בתוספות בד"ה אמר רבא לעורו תימא וכו' והכא אירע בו פסול קודם שחיטה עכ"ל. וכתב מהרש"א מדבריהם צ"ע דהבאת אשם קודם כסף אינה פוסלת ויש לו תקנה להחזיר אשם אצל כסף או להיפך וא"כ אין זו פסול קודם שחיטה אלא הקרבה פוסלת ע"ש באריכות ולענ"ד נראה שדברי התוספות עולים יפה דנהי שההבאה אין פוסלת מ"מ כל שלא ניתן הכסף קודם שחיטה אין האשם ראוי כלל לשחיטה נמצא שתחילת השחיטה נעשית בפסול ובאותה השחיטה נפסלת בוודאי נמצא דבכהאי גוונא הוי שפיר פסול קודם שחיטה כיון שהיא שחיטה שאינה ראויה כלל כנ"ל ברור:

הדרן עלך הגוזל עצים

הגוזל ומאכיל פרק עשירי

דף קיא:

תוספות בד"ה הגוזל ומאכיל לאו דוקא מאכיל דה"ה נותן להם דפטורים עכ"ל. כוונתם בזה דאף אם נתן להם בחייו והגזילה עדיין בעין ביד הבנים אחר מיתת אביהם או אפי' כשתבענו הנגזל בחיי אביהם אפ"ה פטורים דאף ע"ג דמאי דתנינן הניח לפניהם מוקמינן לה בסמוך כשאכלום דוקא אבל אם הגזילה קיימת חייבים היינו משום דרשות יורש לאו כרשות לוקח ממילא אתי ולא הוי שינוי רשות אבל כשנתן להם אביהם בידים הוי שפיר שינוי רשות לסברתם עכשיו וק"ל:

גמרא תנן הגוזל ומאכיל את בניו והניח לפניהם פטורים מלשלם. וקס"ד דע"כ לפני יאוש איירי מדנקט סתמא וקי"ל דסתם גזילה לא הוי יאוש בעלים אלא דלפ"ז יש לדקדק דמאי ס"ד דלפני יאוש איירי דא"כ בהניח לפניהם אמאי פטורים וצ"ל דמוקי לה נמי כשאכלום כדמסקינן בסמוך והוי סליק אדעתיה כל השקלא וטריא דלקמן ועי"ל דנהי דבבא דמאכיל את בניו משמע ליה דאיירי לפני יאוש היינו משום שהאכילום בחייו ואז וודאי לא הוי מייאשי בעלים דסתם גזילה לא הוי יאוש בעלים דקסבר למחר נקיטנא ליה בדינא עפ"י עדים ואף אם כבר אכלה או מכרה הגזלן הרי צריך להחזיר ליה הדמים ומדמים לא מייאש ואף אי לית ליה עדים סבר שמא יודה לי כדי להפטר משבועה אבל בסיפא דמתני' דהניח לפניהם דאיירי שכבר מת הגזלן א"כ מסתמא מייאשי הבעלים דשמא היורשים אינם יודעים כלום מהגזילה וסברי לקוחה היתה ביד אביהם וכה"ג טענינן ליורשים ואפי' אי אית ליה סהדי שבתורת גזילה בא לידו דתו לא מצי למטען כה"ג אפ"ה מייאש דסבר שמא אכלה הגזלן בחייו או מכרה או שאכלום הבנים עצמן לאחר מיתת אביהם דבכה"ג וודאי פטירי לגמרי כדמסקינן בסמוך וכמו שיתבאר כנ"ל אלא דבעל המאור כתב להדיא דהמקשה דהכא ע"כ אסיק אדעתיה השקלא וטריא דלקמן ע"ש:

בתוספות בד"ה גזל ולא נתייאשו וכו' אבל נתייאשו אינו גובה אלא מן הראשון וכו' עכ"ל. אף על גב דמ"מ מצי למגבי מן השני מיהא מדרב נתן אלא דנפ"מ היכא דמחל הגזלן הראשון לשני כ"כ במרדכי הובא בהגהות אשר"י:

בא"ד וכן משמע לקמן דאוקים רב חסדא ברייתא וכו' עכ"ל. ממאי דמוקי מתני' לאחר יאוש לא מוכח מידי דדלמא ס"ל לר"ת דטעמא דמתני' דהו"ל יאוש ושינוי רשות דס"ל כרב"ח אבל מברייתא מוכח שפיר מדקתני להדיא גזילה קיימת חייבין:

בא"ד ומיהו קשה למ"ד במרובה וכו' אלא למעוטי גזל אביו מנ"ל האי דרשא עכ"ל ולכאורה יש לדקדק דהא מהאי דרשא גופא דאינו מוסיף חומש על גזל אביו מצי מילף דאיכא פטורא ביורשים כשאין הגזילה קיימת דהא לעיל דף ק"ד שקלינן וטרינן אמאי לא חייב בנו חומש אשבועה דידיה ומוקמינן לה דוקא כשאין הגזילה קיימת וכגון שהניח אביהם אחריות נכסים דקרן משלמי מנכסי אביהם אבל מחומש פטירי דהו"ל כפירת שעבוד קרקעות ואם כן מוכח להדיא דבדליכא אחריות נכסים פטורים היורשים דאלת"ה לא משכחת שיהיו היורשים חייבים בקרן ופטורים מחומש בשום ענין וא"כ ממילא מוקי הנך אמוראי האי פטורא בדדמי דהיינו לאחר יאוש ואף על גב דרבא מוקי לעיל פטורא דחומש בטעמא אחרינא מ"מ מאי קושיא דילמא הנהו אמוראי דפ' מרובה לא ס"ל כרבא אלא כדמוקי ר"ה בריה דר"י לעיל אלא דלק"מ דהא מצינן לפרש פטורא דחומש בגזל אביו כגון שאין הגזילה קיימת שאכלה אביו בעצמו והניח אחריות נכסים דאפילו בכה"ג חייבים היורשים לשלם הקרן ופטורים מחומש דה"ל שעבוד קרקעות אבל כשאכלום הבנים לאחר מיתת אביהם לעולם דאפי' לאחר יאוש חייבים לשלם וא"כ מקשה שפיר ודו"ק:

בא"ד ולרמי בר חמא ניחא טפי וכו' דכיון שהוא לא גזלן אינו יכול לתבעו כלל עכ"ל. והיינו דוקא כשאין הגזילה קיימת דאז עיקר התביעה על חיוב ממון מצי למימר היורש לאו בעל דברים דידי את וכ"ש הלוקח אבל כשהגזילה קיימת ודאי לא מצי למימר לאו בעל דברים דידי את דקא"ל חפץ שלי בידך מאי בעי וכיון שמכירו בידו ודאי צריך להחזיר ומש"ה מודה רב"ח בהא דלפני יאוש והגזילה קיימת לא מהני שינוי רשות וק"ל:

גמרא זאת אומרת רשות יורש כרשות לוקח דמי משמע בפשיטות דבלוקח אחר יאוש קנה לגמרי וא"צ להחזיר אפי' דמי הגזילה דהא מלתא דרמי ב"ח אפטורים מלשלם קאי ומשמע דאין כאן כלל חיוב תשלומין ועוד דהא נקט להא בחד בבא בהדי מאכיל את בניו ואתרווייהו מסיק פטורים מלשלם והתם ע"כ פטורין מדמי הגזילה קאמר דהרי אין הגזילה קיימת ולפ"ז תמיהא לי טובא על מ"ש הטוח"מ בסי' שנ"ג ושס"א ושס"ח בשם הרמב"ם וכמה פוסקים דהא דק"ל יאוש ושינוי רשות קונה היינו גוף הגזילה אבל הדמים מיהא צריך להחזיר להגזל וא"כ איך מצאו כל אנשי חיל ידיהם בסוגיא זאת וע"ק דלכאורה מדברי רבא בסמוך כ"ש שיש להקשות על דבריהם דאף ע"ג דס"ל רשות יורש לאו כרשות לוקח דמי אפ"ה מודה כשאכלום דפטורים מממון וא"כ אי ס"ד דאפילו בשינוי רשות גמור אחר יאוש חייב מיהא להחזיר הממון כ"ש ביורש דלא הוי שינוי רשות שיש לנו לחייבו מיהא דמי הגזילה דיציבא בארעא וכו' וכן יש לדקדק ג"כ מדברי ר"ח דאמר גזל ולא נתייאשו וכו' משמע דבנתייאשו פטורים כשאכלום וא"כ כ"ש דבשינוי רשות גמור אחר יאוש יש לפטור לגמרי כדכתיבנא ואף למ"ש התוספות דלר"ח ורבא הא דפטירי כשאכלו אחר יאוש גרידא היינו מגזירת הכתוב מ"מ תקשה דא"כ נילף בק"ו ביאוש ושינוי רשות דפטור לגמרי אפילו מדמי הגזילה מיהו יש ליישב דהא דפטרי רבא ור"ח כשאכלום לאחר יאוש היינו דוקא כשלא ידעו בשעת האכילה שהוא דבר גזול א"כ בהתירא אתי לידייהו אבל דברי הפוסקים המחייבים דמי הגניבה אפי' ביאוש ושינוי רשות היינו כשלקחו בחזקת גזול או אצל גזלן מפורסם וכעין זה מצאתי בש"ך סי' שנ"ג אלא דמלשון הטור שכ"כ בכמה דוכתי משמע דאפילו היכא דבהתירא אתי לידיה דלוקח מחייבים הנך פוסקים להחזיר הדמים וכ"כ רמ"א וב"ח וסמ"ע אלא שכתבו דבכה"ג אין הלוקח צריך להחזיר אלא היתרון מה ששוה החפץ יותר על דמי המקח שנתנו לגזלן אבל ג"ז ליתא לפי הסוגיא דהכא דהא לגבי יורשים כל דמי הגזילה כיתרון דמי דבחנם אתי לידייהו ואפ"ה פטירי ויש ליישב בדוחק דהא דפטרי רבא ור"ח כשאכלום לאחר יאוש היינו משום דמצי למימר לאו בע"ד דידי את כיון דאינהו לא גזול מידי והיינו דוקא היכא דבשעת העמדה בדין לית ליה תביעה אלא בדמי הגזילה אבל כשהגזילה קיימת בשעת העמדה בדין אפילו לאחר יאוש ושינוי רשות מ"מ לא שייך למימר לאו ב"ד דידי את כיון שמכיר החפץ שלו בידו ונהי דקונה אף החפץ ביאוש ושינוי רשות מ"מ כיון שכבר נזקק לעמוד בדין עם הנגזל אין הב"ד יכולים לפוטרו שאין יכול לזכות בשל אחרים ע"י הב"ד בחנם אלא על ידי הדמים שנותן לו עכשיו אוקמיה ברשותיה למפרע ע"י יאוש ושינוי רשות אף שהוא דוחק ע"כ צריך לפ' כן דברי הפוסקים בהכרח אבל מ"מ הקושיא הראשונה עדיין במ"ע מדברי רמי ב"ח דמוקי מתני' כשהגזילה עדיין בעין ואפ"ה פטורים לגמרי מלשלם ואף ע"ג דלא קי"ל כרמי ב"ח היינו לענין רשות יורש דפליגי עליה רבא ור"ח אבל לענין רשות לוקח דמוכח מדבריו דקני לגמרי ביאוש ושינוי רשות ולא אשכחן מאן דפליג עליה ודאי ראוי לפסוק כמותו והב"ח כתב שראיית הרמב"ם בזה מפרק מרובה והדבר פשוט דאגב שיטפיה כ"כ כיון שלא כתב הרא"ש בפירוש ומכ"ש ששום א' ממפרשי הרמב"ם לא זכרו שום ראיה מפ' מרובה ובאמת בין שינוי מעשה לשינוי רשות נתחלף לו דבפרק מרובה משינוי מעשה איירי בגזלן גופא ובאמת דאי לאו דברי הטור ושאר פוסקים קדמונים הייתי אומר דהרמב"ם לא דיבר אלא דוקא בקונה מגנב מפורסם ומשום קנס כדמצינו זה הטעם לענין שבועה בירושלמי שהצריכו שבועה לבע"ה כדי שלא יטפלו בע"ה עם הגנבים וזה לא שייך ביורשים אבל מלשון הטור שכ"כ בשם הראב"ד והרמב"ן בכמה דוכתי משמע דבכל ענין איירי ואני לא זכיתי למצוא מקור הדינים בראב"ד ורמב"ן ואדרבא ה"ה כתב בשם הראב"ד להיפוך אלא שהב"י כתב שהרשב"א כ"כ בשם הראב"ד וכן מלשון הרמב"ן משמע קצת להיפוך שבעל המאור כתב להדיא גבי נטלו מוכסין חמורו דביאוש ושינוי רשות גמור קונה לגמרי והרמב"ן מפלפל שם בדבריו ולא מצינו דפליג עליה והנלע"ד כתבתי וצ"ע:

בפרש"י בד"ה רשות יורש וכו' דאי ביאוש כדי לא קני מדלא קתני פטורא באבוהון עכ"ל. והתמיה מהרש"א על פרש"י דהא באבוהון לכו"ע צריך להחזיר מיהא הדמים ע"ש באריכות ובאמת דרש"י עצמו כ"כ לקמן גבי כעין שגזל יחזיר וכמו שכתב התי"ט בשמו אלא דמ"מ נ"ל דלק"מ דזהו בעצמו כוונת רש"י לומר דאי אפשר בשום ענין לומר דלעולם רשות יורש לאו כרשות לוקח דמי וככרעא דאבוהון דמי והא דפטירי היינו משום יאוש כדי דהא מדלא נקט פטורא באבוהון ע"כ צ"ל בחד מתרי טעמי אי משום דיאוש כדי לא קנה כלל או משום דאף אי קני צריך להחזיר מיהת הדמים ואם כן מהאי טעמא גופא לא שייך לומר דיאוש כדי מהני לגבי יורשים דאף אם נאמר דקנו צריכין להחזיר מיהת הדמים אי ס"ד דככרעא דאבוהון דמו ודינם לגמרי כמו דין אביהם וכמו שכתב התוי"ט דשינוי מעשה לא מהני בהו לפוטרו מדמי הגזילה וכן הוא בש"ע חו"מ סי' שס"א אע"כ סובר רמי ב"ח דפטורא דיורשים משום יאוש ושינוי רשות הוא וזה נ"ל ברור בלשון רש"י ובזה נתיישב ג"כ מה שהקשה מהרש"א עוד דא"כ לרב דסבירא ליה יאוש כדי קנה אם כן אמאי לא קתני פטורא באבוהון ולפי מ"ש לק"מ דלרב נמי לא מצי למנקט באבוהון מהאי טעמא גופא דצריך להחזיר מיהא הדמים וביורשים פטורים לגמרי אי משום דרמי ב"ח או כדרבא דמוקי כשאכלום ולענין מה שהקשה מהרש"א מי הכריח לרש"י לפ' כן דלמא לרמי בר חמא ס"ל בפשיטות דיאוש כדי לא קנה יש ליישב גם כן משום דלקמן גבי מוכסן משמע דיאוש כדי פלוגתא דתנאי היא ודו"ק:

בגמרא אמר מר אין הגזילה קיימת וכו' נימא תיהוי תיובתיה דר"ח. ויל"ד דמאי ס"ד דמקשה מי אלימא ממתני' דאותבינן לעיל לר"ח ואוקמינן לאחר יאוש א"כ ה"ה בברייתא ויש ליישב דבמתני' אע"ג דסתם גזילה לאו יאוש בעלים אין דוחק לאוקמי סתמא דלישנא לאחר יאוש משום דבחד בבא נקט לה בהדי הניח לפניהם וקס"ד דלר"ח הניח לפניהם היינו גזילה קיימת דכרמי ב"ח ס"ל וא"כ ע"כ דלא מיתוקמא אלא לאחר יאוש ממילא דמאכיל נמי איירי בהאי גוונא גופא אבל מברייתא דקתני בסיפא גזילה קיימת חייבין לא משמע ליה לאוקמי אלא לפני יאוש מסתמא וק"ל:

תוספות בד"ה אין הגזילה קיימת וכו' מרישא דקתני הגוזל ומאכיל עכ"ל. עיין בבעל המאור דבמאכיל ר"ח גופא מודה דהשני פטור ולא מחייב אלא כשאכל מעצמו וכתב דלעיל ממתני' נמי לא מקשה ממאכיל אלא מהניח ע"ש:

תוספות בד"ה ר"מ מוקי לה וכו' וא"ת רב דסבר וכו' א"כ כי גזילה קיימת אמאי חייבין עכ"ל. ולולי דבריהם היה נראה ליישב דהא דקתני גזילה קיימת חייבים אליבא דרב היינו לענין שצריכים להחזיר דמי הגזילה כמו אביהם עצמם דאע"ג דקני ביאוש אפ"ה צריך להחזיר הדמים וא"כ ה"ה ליורשים דכיון דלאו כרשות לוקח דמו הוו ככרעא דאבוהון לגמרי וכ"ה ג"כ לפי האמת שאפילו נשתנה הגזילה ביד הבנים בשינוי גמור בענין שקנו גוף הגזילה אפ"ה צריכין להחזיר הדמים כמ"ש התי"ט ע"ש וכ"ה בש"ע סי' שס"א כמ"ש התי"ט וא"ל דא"כ באין גזילה קיימת נמי לחייבו מה"ט גופא דהא אבוהון הוי מחייב די"ל דבאין גזילה קיימת פטירי מגזירת הכתוב מיהו י"ל דהתוספות לא נ"ל לפ' דשייך גזירת הכתוב אליבא דרב משום דפשטא דקרא כתיב והשיב את הגזילה אשר גזל דמשמע דאם כעין שגזל צריך להחזירה בעינא ובכה"ג ממעטינן אין הגזילה קיימת דפטירי היורשים וה"ד אי לאחר יאוש אפי' איתא בעינא א"צ להחזיר גוף הגזילה ואי לפני יאוש אפי' אין הגזילה קיימת חייבים היורשים דהא ס"ל כר"ח וא"כ דלא שייך גזירת הכתוב א"א לאוקמי חיובא דברייתא בגזילה קיימת לענין שיחזרו הדמים דא"כ מ"ש באין הגזילה קיימת דפטירי אע"כ דבתרוייהו סובר רב דלאחר יאוש פטורים לגמרי והטעם דאף ע"ג דרשות יורש לאו כרשות לוקח דמי היינו לענין חזרת גוף החפץ אליבא דמאן דס"ל יאוש כדי לא קנה אבל לענין

חזרת הדמים לא דמו לאבוהון כיון דאינהו לא גזלו מידי וכמ"ש התוספות זו הסברא לעיל אליבא דר"ח ורבא אף על גב דלא קנו גוף החפץ א"כ מכ"ש לרב דקנו ביאוש שיש לפוטרם אפי' מחזרת הדמים מה"ט דאינהו לא גזלו מידי ודוק היטב:

בא"ד וי"ל דרב מוקי לה בדבר המסויים עכ"ל ויש לתמוה דא"כ לרמי בר חמא נמי אמאי מוקמינן בסמוך לפני יאוש ולפ"ז אמרינן דע"כ פליג אדר"ח ואמאי לא מוקמינן לה בדבר המסויים ואדרבה לרמב"ח שייך יותר לאוקמי בהכי דהא במתני' נמי מחייב בהדיא לדידיה בדבר המסויים וליכא למימר דמה"ט גופא לא מוקי לה בהכי דא"כ מאי קמ"ל בברייתא כיון דשמעינן לה במתניתין דהא איצטריך לאשמעינן דהניח אחריות נכסים חייבים לשלם ועוד דלרב נמי יש לדקדק כן ויש ליישב בדוחק וצ"ע:

דף קיב.

נמרא משום דאמרי אין אנו יודעין פטורים. מה שיל"ד ע"ז מהא דקי"ל בכל דוכתי דיתמי אפי' בטענת שמא אין מוציאין מהם ואפי' לא טענו טענינן להו כל מה דאבוהון הוי מצי למטען עיין באריכות ברא"ש ובעל המאור ובמלחמות ה' ושיטת הרמב"ן שם נכון מאד שכתב דבדאיכא עדים וראה עסקינן דא"כ אבוהון גופא לא הוי מצי למיטען מידי וא"כ כ"ש דיתמי לא מהימני בשמא אבל אי טענו ברי שאביהם לקחה בפניהם מהימני במיגו שהיו טוענים אנו החזרנו לך וכגון שלא ראו בידם לאחר מיתת אביהם ולשיטת התוס' צריך לומר כמ"ש הרא"ש ע"ש:

רש"י בד"ה משום דאין אנו יודעים וכו' דברי ושמא הוא וברי עדיף עכ"ל. ואף ע"ג דלא קי"ל הכי אלא אפילו בברי ושמא אמרינן המוציא מחבירו עליו הראיה היינו באיני יודע אם הלוויתני אבל באיני יודע אם פרעתיך חייב וה"נ דכוותיה ועוד דהכא כיון שהחפץ בעין וידוע שבתורת גזילה באת ליד אביהם א"כ קאי בחזקת מרא קמא שהוא הנגזל והיתומים הם המוציאים כדקי"ל לענין כלים העשוין להשאיל וכו' וזה פשוט וק"ל:

תוספות בד"ה קטנים וכו' דההיא דלעיל כסומכוס והך כרבנן עכ"ל. וליכא למימר דלא ניחא ליה לאוקמי כתנאי דהא ע"כ למסקנא נמי דקאמר ועדיין לא אכלום כו' אפ"ה א"א לאוקמי תרתי ברייתות כחד תנא ולומר דבתרייתא כשלא אכלום וקמייתא איירי כשאכלום ומש"ה קטנים פטורים דא"כ דכשאכלום איירי גדולים אמאי חייבים אי לר"ח לאחר יאוש ולרב"ח לפני יאוש וכדמסקו התוספ' אע"כ דתרוייהו כשאכלום ומיתוקמא כתנאי א"כ כתבו שפיר דלא גרסינן וק"ל:

בא"ד וה"נ הוי מצי למיפרך מגדולים אמאי חייבים כשאכלו לר"ח לאחר יאוש ולרב"ח לפני יאוש עכ"ל. וליכא למימר דמיתוקמא שפיר אליבא דר"ח ולפני יאוש איירי ומש"ה גדולים חייבים כעיקר שמעתיה דר"ח גופא משום דא"כ תקשה אמאי פטור ברישא דברייתא בגוזל ומאכיל את בניו דהא לפני יאוש אפילו בכה"ג חייב מדמקשינן לעיל ממתני' עליה דר"ח וזהו לפי שיטת התוס' לעיל ד"ה אין גזילה קיימת אבל לפמ"ש שם בשם מפרשים דר"ח גופא לא קאמר אלא כשאכלה אחר מעצמו אבל במאכיל לא וקושיא דמתני' היינו מהניח לפניהם א"כ מצינן הכא לאוקמי שפיר לפני יאוש לר"ח וכן מצאתי באמת לבעל המאור עיין שם ודוק היטב בדבריו ותמצא נחת:

בא"ד וליכא לאוקמי כגון שהניח להם אביהם אחריות נכסים עכ"ל. וקשה לי טובא דאיך אפשר לאוקמי בכה"ג דא"כ אמאי פטורים ברישא דברייתא במאכיל את בניו דהא במתני' קתני בהדיא הגוזל ומאכיל או שהניח לפניהם ואתרווייהו מסיק אם הניח אחריות נכסים חייבים לשלם למסקנא דשמעתין לעיל אליבא דר"ח ורבא ודוחק לומר דכאן רוצים לומר דאליבא דרמב"ח איירי וא"כ לדידיה י"ל שפיר דבהניח אחריות נכסים לא מחייב אלא בהניח לפניהם ולא במאכיל דהא לדידיה לא איירי מתני' מאחריות נכסים אלא בדבר מסויים ובברייתא דר' אושעיא דלעיל נמי מצינן למימר דאחריות נכסים לא קאי אמאכיל אלא שזה דוחק דבלא שום ראיה נמי לא שייך לחלק בהניח אחריות נכסים בין הניח לפניהם למאכיל כיון דעיקר הטעם דאשתעבדו נכסים מחיים והנלע"ד ליישב די"ל דהא דפטור במאכיל אפילו כשהניח אחריות נכסים היינו משום דכיון שלא היה לו על אביהם אלא תביעת ממון א"כ מצו למימר שמא פרע לך ואפי' לא טענו טענינן להו שהרי אביהם היה יכול לטעון כן אבל בסיפא שהחפץ בעין ברשותיה דנגזל קאי ולא מצו למיפטר בטענת שמא כמ"ש בסמוך ודו"ק:

בא"ד דהא לא פטורים מה"ט אלא לסומכוס ולא לרבנן עכ"ל. פי' דאפי' כשאכלום מחייבי רבנן היכא שהניח להם אחריות נכסים אע"כ דהא דמקשה בגמ' קטנים מי מחייבי היינו משום דבע"כ לא משמע ליה לתלמודא לאוקמי כשיש אחריות נכסים משום האי קושיא שכתבתי דא"כ אפילו במאכיל את בניו נמי יש לחייב ואותן הדיוקים שכתבתי בסמוך ליישב זה לא נ"ל לבעל הש"ס וגם אני לא כתבתי כן אלא בל' התוס' לסברת הוליכא למימר ומש"ה דחו להו התוס' כן נ"ל ליישב לשון התוס' וכל מה שכתב הת"ח בזה לא נ"ל ודבריו נסתרים מתוך מש"כ וכן הסכמות הפוסקים ודו"ק:

רש"י בד"ה שאם אין גניבה וכו' ל"ג לה כו' ולא היה לי לב להבין את מושל וכו' שהרי אין קנס בשואל הטובח עכ"ל. והנה בתחילת עיוני בל' שיטת רבותיו של רש"י על רעיוני סליקו הדברים אשר נתקשיתי זה ימים רבים בלשון הרמב"ם בפ"ד מהל' גניבה הל' יו"ד שכ' שומר שגנב מרשותו וכו' אם יש עדים חייב בכפל והשיגו הראב"ד וכו' זה אינו כלום והה"מ נדחק ליישבו ומ"מ הניחו בצ"ע אלא שהכ"מ כתב דאף ע"ג דשומר לא מחייב בכפל אלא בטט"ג היינו כשמונח הפקדון במקומו אבל אם לקח שומר קצת מהפקדון בדרך גניבה חייב בכפל עד כאן לשון הכ"מ אלא שלא כתב מהיכא הוציא הרמב"ם דין זה לכך נ"ל פשוט שהרמב"ם הוציא כן מסוגיא דשמעתין וגורס בה כגירסת רבותיו של רש"י דאם אין גניבה אין טביחה ומכירה וא"כ מוכח להדיא שהשואל חייב בכפל וד' וה' והיינו ע"כ כשלקחה דרך גניבה וטבחה וא"כ שיטת רבותיו של רש"י עולין יפה אח"ז חקרתי ודרשתי היטב בפסקי הרמב"ם וראיתי שכ' בפ"ג מהל' גניבה הל' ד' וז"ל היתה פרה שאולה אצלו וטבחה בשבת דרך גניבה פטור אף מן הכפל וכו' ואם אין גניבה אין טביחה ומכירה עכ"ל והנה עיניך רואות באר היטב שזו כוונת הרמב"ם באין גמגום שגורס להדיא כגירסת רבותיו של רש"י ומפ' דאיירי שטבחה בדרך גניבה ונתתי שמתה בלבי ת"ל שכוונתי לדבר אמת ומה מאד תמהני על הראב"ד וכל מפרשי הרמב"ם שבפ"ג בדין השואל לא הרגישו כלום על לשונו ועל דבריו ומחמת זה נתקשו בפירוש השמועה בפ"ד וכל זה ברור ודו"ק:

דף קיב:

תוספות בד"ה אבל היכא דאית ליה חזקה דאבהתא משמע דהיינו אפי' היה ר' ירמיה בתוך הבית וכו' עכ"ל. נ"ל דכוונתם דאפילו שהיה ר' ירמיה דר בתוך הבית אף לאחר מיתת אביהם בחזקה שהיא שלו וזה ידוע לכל אלא שהיתומים שלא ברשות הב"ד הוציאוהו מהבית בחזקה וטרקו גלי ובא ר"י אח"כ לב"ד להביא עדים כדי להוציא את היתומים אפ"ה אמרינן דאין מקבלים עדים כיון שבשעה שבאו לדין היתומים מוחזקים בקרקע ואית להו נמי חזקה דאבהתא מש"ה אין מקבלים עדים להוציא מידם אבל א"א לפרש כוונת התוספ' דאפילו היה ר"י דר בתוך הבית גם עכשיו כשבאו לדין אלא שהיתומים באים להוציאו משום דאית להו חזקה דאבהתא ור"י רוצה להביא עדי חזקה דאפילו בכה"ג יסבור דאין מקבלין עדות של ר"י ומוקמינן לארעא בחזקת היתומים עד שיגדלו שזה אין עולה על הדעת כלל וכמ"ש כ"כ הסמ"ע סי' ק"י בשם התוספות אלא שהש"ך כ' שם דמתוספות דהכא משמע להיפוך אלא בתוספ' פרק שום היתומים משמע כדברי הסמ"ע ואני עיינתי בתוספ' שם ולא מצאתי אלא דבהגהות אשר"י דשמעתין כ"כ בשם ר"ת והנלע"ד כתבתי וכן הש"ך עצמו מסיק שיש ליישב ל' התוס' דכאן כדברי הסמ"ע וכוונתו למ"ש ודו"ק:

תוספות בד"ה ושלחו וכו' ומיהו בסמוך וכו' משמע דמשום כו' מקבלין עכ"ל. פי' דעכשיו נראה לתוספ' דהאי דפתחו לו בדיניה אינו תועלת כלל לדין קבלת העדות שלא בפניו אלא העיקר דמקבלין היינו משום דשלחו ליה ולא אתא אלא משום דלא מצו לשלוח אחריו כלל אלא בדפתחו ליה בדינא והיינו שנתרצה הנתבע לדון לפניהם או בדנקט דיסקא מב"ד הגדול דבלא"ה לא מצו לדונו בע"כ ולא שייך לשלוח אחריו וא"כ ה"נ דאמרינן שלחו לו ולא בא ע"כ היינו נמי בענין זה וא"כ כתבו שפיר דמוכח דגרסינן או שלחו אבל אח"ז דחו התוספות וכתבו דשאני התם דפתחו ליה בדינא וכוונתם שכבר תבעו לפניהם ואח"כ ראו שלפי טענתם הוצרכו לדון עפ"י עדות ושלחו שישמע קבלת העדות ולא בא וכמ"ש הרא"ש דבכה"ג פשיטא דמקבלין ע"ש כן נ"ל לפרש לשון התוס' וק"ל:

גמרא אמר רבא הלכתא מקיימין השטר שלא בפני בע"ד ואפילו עומד וצווח. קשה קצת דמאי רבותא הוא שאפי' עומד וצווח אין מקבלין דאדרב' כיון שעומד בפנינו ואינו רוצה לשמוע קבלת העדות גרע טובא משלחו לו ולא אתא ויותר הוי רבותא דאפילו אין הלוה בעיר כלל מקבלין אף ע"ג דלא שלחו לו ונראה דהכא איירי לענין הקיום שעושין הב"ד וכותבין הנפק וקמ"ל דאפי' אם הלה עומד וצווח מזייף הוא ויש לי עדים לבטל השטר ואעפ"כ תקבלו עידי הקיום אלא שלא יכתבו הב"ד ההנפק על גוף השטר ורוצה שיתנו לו זמן ע"ז אפ"ה לא משגחינן ביה אלא מקיימין שלא בפניו וכותבין ההנפק ובזה נתיישב לשון רש"י בד"ה מקיימין וכו' וכותבין ב"ד תחתיו וכו' ולכאורה ל' מיותר הוא אלא שנתכוון למ"ש וק"ל:

שם חיישינן שמא תכסיף. כתב הסמ"ע בסי' צ"ח דהאי שמא תכסיף היינו שתתקלקל בידי שמים ע"י מכת מדינה ומש"ה לא חיישינן לכתוב אדרכתא על קרקעות הלוה מה"ט גופא דשמא תכסיף דמ"מ לית ליה פסידא דהא אי לא הוי מגבינן ליה נמי הוה מיכספא אבל אי הוי חיישינן לשמא תכסיף שיפסידה בידים א"כ היה לנו לחוש ג"כ שלא להגבותו מקרקעות הלוה מה"ט גופא כ"ז מלשון הסמ"ע:

דף קיג.

רש"י בד"ה לא יהבינן זימנא ביומי ניסן וכו' שהן זמן קציר ובציר עכ"ל. ויש עוד טעם אחר מפני טרדת המועדים וכ"כ הרי"ף והרמב"ם אלא דבחג השבועות פליגי כיון שהוא רק יום אחד וכן הוא בש"ע:

תוספות בד"ה אין פורטין וכו' ור"ש נמי דאמר סתם גזילה עכ"ל אבל לא שייך לומר דהכא בדידעינן דלא אייאש דהא סתמא קתני דאין פורטין משמע דאף על גב דלא ידעינן אם גזלו וממי גזלו ועוד דאי איירי בדלא אייאש כגון שהבעלים מרדפין אם כן אפילו נתן לו דינר יהא אסור להחזיר השאר:

גמרא בשלמא לענין כלאים כו' מר סבר דבר שאין מתכוון מותר. משמע דפשיטא ליה לתלמודא דלענין כלאים פליגי ויש ספרים דגרסי אסור להבריח בו את המכס א"כ לענין כלאים פליגי ודע דהא דאמרינן דבר שאין מתכוון מותר לענין כלאים איירי בענין דאינו פסיק רישיה כגון שלבשו ע"ג בגדים הרבה כ"כ התוס' בפ' במה מדליקין:

תוספות בד"ה מ"ס וכו' והא נמי דתניא וכו' התם נמי שרי אף ללבוש עכ"ל. ולולי דבריהם היה נראה דהא דשרי גבי תופרי כסות היינו דוקא על כתיפו כדרכו דבהכי מוכחא מלתא וליכא משום מראית עין אבל ללבוש אסור דנהי דדבר שאין מתכוון הוא מ"מ אסור מדבריהם משום מראית עין דסברי דמכוון והא דשרינן לענין הברחה אפילו ללבוש היינו משום דבמקום פסידא הקילו ולא חיישינן למראית עין כדמקילינן נמי משום האי פסידא גופא לענין נודרין כו' כמ"ש התוספות בסמוך בד"ה נודרין ועין מה שאכתוב בסמוך:

בד"ה נודרין וכו' ואף ע"ג דדברים שבלב וכו' משום אונסא שרי ליה וכו' עכ"ל. ויש לדקדק דהא למאי דמוקי רב אשי בסמוך במוכס עכו"ם וא"כ המוכסן אינו רוצה לגוזלו אלא אדרבא הוא רוצה להפקיע עצמו מדינא דמלכותא וא"כ כה"ג שאינו מפסיד מכיסו אלא שרוצה להרוויח לא הוי אונס לענין נדרים כמ"ש בהגהות רמ"א בהדיא ביו"ד סי רל"ב וצ"ל דבכה"ג כיון שאינו חייב אלא מדינא דמלכותא ויכול להציל ה"ל כאילו מפסיד מכיסו ובזה נתיישב מה שכתבו התוס' זה הדיבור בכאן ולא במסכת נדרים במקומו בעיקר מקומו והיינו משום דמילתא דרב אשי ליתא בסוגיא דהתם ואם כן היא גופא קמשמע לן דאפי' בכה"ג דליכא אונס כל כך אפי' הכי מותר:

בא"ד וכן נוהגין כשהגזלנין משביעין עכ"ל. ויל"ד דבכה"ג אמרינן במסכת יומא גבי ר' יוחנן ומטרוניתא דאסור משום חילול השם משא"כ בהברחה דלא הוי חילול השם דאפשר שישתקע הדבר וצ"ל דתוספות נמי איירי כגון שמגלה לו אח"כ כמו בעובדא דר"י גופא וכן הוא להדיא בש"ע סימן רל"ב וע"ש בש"ך בשם מהרש"ל ולפי דבריו יש ליישב לשון התוספות עפמ"ש בסמוך דכיון דלאוקימתא דרב אשי דלא הוי אונס כל כך אפילו הכי שרי ה"ה לשבועת הגזלנין דהוי אונס גדול דיש להתיר אפילו במקום חילול השם ודו"ק:

דף קיג:

תוספות בד"ה שלא ימשכננו ויצא והני תנאי דפ' המקבל עכ"ל. אבל מהאי מילתא דר"י דמייתי לעיל בשמעתין לא קשיא להו מידי די"ל דלענין הפקעת הלוואתו איירי ר"י דוקא שבאין עליו בעקיפין וכדפרש"י להדיא באים עליו בעקיפין עד שפוטרים את הישראל משמע דוקא בכה"ג אבל להוציא ממון מיד העכו"ם אסור וכ"מ קצת בפרק המקבל בזו הסוגיא דמייתי התוספ' דאיירי בה נמי תנא דבי ר"י ומשמע דס"ל דגזל העכו"ם גמור אסור דמוקי ריעך ולא גר תושב ולא מייתר ליה לדרוש דגזל גמור מותר ע"ש וק"ל:

רש"י בד"ה יגלום יכול יניח העכו"ם לכפול ולהוסיף עכ"ל. ותמהו עליו התוספ' דמהיכא תיתי יעשה הישראל כן ויש ליישב קצת דקס"ד אמינא דכיון שהעכו"ם תובע יותר וא"א להפקיע את העבד מרשותו אלא לזמן מרובה ולילך עמו בדינא ובדייני א"כ יהא מטומע בין העכו"ם ביני וביני ולכך יתן לעכו"ם כפי תביעתו מיד להכי אשמעינן וחשב עם קונהו דלא איכפת לן בזה אלא ידקדק עם קונהו אף אם ימשך הזמן שצריך לתובעו בתחילה כנ"ל וק"ל אח"ז מצאתי כן בס' קיקיון דיונה:

בד"ה היכי מייאשי כו' ושינוי מעשה נמי ליכא וכו' עכ"ל. ולכאורה אין זה ענין לכאן בזה הדיבור דהא אי הוי שינוי מעשה בלא יאוש נמי קנה אלא אגב גררא דאינך נקטיה ועוד משום דאיכא שינוי מעשה דאינו מועיל בלא יאוש כדאיתא פרק מרובה לכך כתבו דאפי' שינוי גרוע ליכא וק"ל:

נמרא אמר רבינא אם היו בעלים מרדפים אחריהם אפי' חוץ לתחום אסור. נראה דקמ"ל בזה דאף ע"ג שאינו יודע בודאי שאלו המרדפים אומרים אמת אפ"ה אסור:

דף קיד.

רש"י בד"ה הרי אלו שלו וכו' וקנינהו היאך ביאוש ושינוי רשות עכ"ל. ויל"ד דהא אמרינן בהדיא בגמרא דהאי ברייתא דקתני אם בא להחזיר סברה דיאוש כדי קנה וא"כ משמע דכ"ש דטעמא הוי נמי משום יאוש כדי ואמאי נקט רש"י משום יאוש ושינוי רשות וא"ל דהא דנקט בגמרא לשון יאוש כדי היינו נמי יאוש ושינוי רשות אלא משום דהוי שינוי רשות גרוע כיון דבאיסורא אתי לידיה קרי ליה יאוש כדי דל' רש"י לא משמע כן ועוד שכבר כתבתי בריש פירקין בל' רש"י דע"כ איכא תנא דס"ל דיאוש לחוד נמי קנה והיינו ע"כ תנאי דהכא לכך נ"ל דבאמת הא בהא תליא דמאן דס"ל יאוש לחוד לא קנה ה"ה ליאוש ושינוי רשות היכא דבאיסורא אתי לידיה דכה"ג לא מיקרי כלל שינוי רשות וכן משמע להדיא מפרש"י בסמוך בגמרא וא"כ מוכח דברייתא בתרייתא סברה דיאוש כדי נמי קנה והיינו נמי טעמא דמתניתין ואפ"ה הוצרך רש"י לטעמא דשינוי רשות משום דבלא"ה נהי דקנה גוף החמור והכסות ביאוש לחוד מ"מ היה צריך להחזיר דמי החמור לבעליו כמו הגזלן עצמו דפשיטא לן דאפילו למ"ד דקניא ביאוש מ"מ צריך להחזיר הדמים אבל כיון דאיכא שינוי רשות בהדיה ממילא קנהו לגמרי דהא כיון דאייאש מיד ממילא קנהו המוכסן לגוף החמור ודמיו ה"ל כחוב בעלמא וכשנתנו אח"כ לזה הרי בהיתרא אתי לידיה וקנהו לגמרי ביאוש ושינוי רשות כיון דגוף החמור ברשותיה דמוכסין הוי קאי מעיקרא דקניא ביאוש כן נראה לי ברור בכוונת רש"י ויתבאר עוד בסמוך ודו"ק (ועיין בלשון תוספות פרק מרובה דף ס"ז):

בד"ה יחזיר וכו' ופליגא ברייתא אמתני' עכ"ל. אבל בבעל המאור כתב דלא פליגי אלא האי מחזיר לבעלים הראשונים דקתני בברייתא קאי אמותר מה ששוה זה החמור יותר מדמי החמור שלקחו ממנו ועי"ש באריכות מלתא בטעמא ובס' המלחמות:

בד"ה יאוש כדי וכו' לא קנה המוכס ביאוש לבדו בלי נתינת דמים או בשינוי מעשה עכ"ל. וזה הל' תמוה מאד דמשמע מדבריו דמאן דס"ל יאוש כדי קנה היינו שא"צ ליתן אפי' הדמים וזה דבר שאינו עולה על הדעת כלל ואפי' התינוקות של בית רבן יודעין שהגזלן גופא אף אם קונה גוף הגזילה כגון בשינוי מעשה או ביאוש למאן דס"ל יאוש קונה אפ"ה צריך ליתן הדמים וכבר התמיה מהרש"א כן על לשון רש"י ברישׁ פירקין וישבתי שם וכן יש לדקדק על מ"ש בלי נתינת דמים או בשינוי מעשה משמע דבשינוי מעשה ביד הגזלן אין צורך עוד לנתינת הדמים וג"ז מן התימא כמ"ש. והנלע"ד בישוב ל' רש"י על הדרך שכתבתי בסמוך דלפרש"י הא דשקלינן וטרינן בשמעתין אי יאוש כדי קנה או לא אמוכסן גופא קאי דאי לגבי היאך שנתנו לו לא שייך ל' יאוש כדי אלא יאוש ושינוי רשות וכיון דאמוכסן קאי ע"כ צ"ל כמ"ש דהא בהא תליא דמאן דס"ל יאוש כדי קנה המוכסן גוף החמור והדמים נשאר עליו בחוב א"כ בהיתירא אתי לידיה דשני וה"ל יאוש ושינוי רשות ומש"ה קנהו לגמרי וא"צ ליתן שום דמים ומאן דס"ל יאוש כדי לא קנה המוכסן ממילא אתי באיסורא ליד השני ולא הוי שינוי רשות וצריך להחזירו בעינא וכ"ז נראה להדיא מל' רש"י להמעיין היטב אלא דלפ"ז קשה לרש"י ל' כדי דנקיט בגמרא דכיון דאמוכסן גופא קאי כ"ש דלא שייך לשון כדי כיון דשינוי רשות לא שייך כלל גבי המוכסן גופא לכך כתב רש"י דהאי ל' כדי פירושו בחנם וכוונתו דכיון שלא נתן דמים לכתחילה כדרך מכירה הנוהג בעולם א"כ א"א לקנות החפץ של אחרים בחנם אף ע"ג דאייאש מריה מיניה מ"מ כיון שלא קיבל המעות אכתי ברשותיה דמריה קמא קאי גוף החפץ ואף אם יתן לו עכשיו המעות מ"מ אינו יכול לזכות בו כיון שהלה אינו מתרצה למוכרו עכשיו ומעיקרא נמי לאו בתורת מכירה אתי לידיה ואפשר עוד דבא למעט היכא שנתן המוכסן מעות בתחילה אע"ג שאנסו למכרו לו מ"מ הא קי"ל דתלוה וזבין זביניה זבינא אלא דבלא"ה מיושב ל' רש"י דמ"ש בלי נתינת מעות אינו אלא לפ' תיבת כדי דהיינו בחנם וכמ"ש וע"ז כתב עוד או בשינוי מעשה והאי או הוי כמו אי נמי פי' די"ל עוד דהאי ל' כדי היינו כיון דליכא שינוי מעשה בהדיא אצל המוכסן אלא יאוש לבד מש"ה קרי ליה יאוש כדי כן נראה לי לענ"ד ברור ופשוט בכוונת רש"י והתמיה על כל המפרשים שלא הרגישו בזה ודוק היטב:

נמרא לא שנו אלא ליסטים עכו"ם אבל ליסטים ישראל כו' כיון דאמרי מימר מייאש. האי ליסטים דמחלקינן בין ישראל לעכו"ם היינו ע"כ בגנב דוקא אבל בגזלן אפילו בישראל לא הוי יאוש דקי"ל כרבנן דר"ש ובישראל פליגי וע"ז מסקינן הכא דנהי דסברי רבנן דסתם גניבה הוי יאוש בעלים היינו בליסטים גנב דישראל אבל גנב עכו"ם לא מייאש ודייקינן הכי מדמקשה סתמא דמתני' אהדדי כפרש"י במשנה ולסטים דמתניתין היינו גנב כדפרש"י לקמן בסמוך וכן כתבו תוספ' לקמן בד"ה המכיר ספריו וכ"כ הבעל המאור דבגנב איכא לאפלוגי בין עכו"ם לישראל משא"כ בגזלן וכ"ז ברור ומוכרח בכל סוגיית הש"ס ולאפוקי ממ"ש הטור בסי' שס"ח להיפוך בשם הרא"ש דהחילוק בין ליסטיס עכו"ם לישראל היינו בגזלן דוקא ובגנב בכל ענין הוי יאוש וכבר השיג על דבריו הש"ך באריכות וכל דבריו מוכרחים בלי גמגום ועוד דהמעיין בל' הרא"ש בשמעתין משמע להדיא דלא כדברי הטור מדכתב דלרבה בסמוך לא משכחת בגזלן שום יאוש לרבנן וקשיא אדר"י דאמר גזל ולא נתייאשו וכו' שניהם אין יכולין להקדיש עכ"ל ואי כדברי הטור מאי קושיא הא ר"י ע"כ בגזלן ישראל מיירי לענין הקדש ואפי' רבנן מודו אע"כ דעיקר החילוק בליסטים גנב דווקא איירי ולרוב פשיטות הדברים אין להאריך אלא שצריך ליתן טעם אמאי מחלקינן בגנב בין עכו"ם לישראל משא"כ בגזלן ובאמת שהדבר נכון בטעמו דהא סתם גנב היינו דמיטמרי מאינשי וא"כ אין זה יודע מי הוא הגנב ואף כשנודע לו קצת עפ"י אומדנא כגון שלנו בביתו ויצאו בלילה כדאמרינן לקמן בשמעתא דהמכיר כליו מ"מ אין יכול לברר דבריו כ"כ וא"כ בכה"ג יש לחלק שפיר דכשנודע לו עפ"י אומדנא שהגנב הוא עכו"ם סבר דנקטינא ליה בדינא כיון דעכו"ם דייני בגיתי אבל בגנב ישראל מייאש כיון דאמרי מי יימר ואין דנין ע"פ אומדנא אבל גזלן היינו דלא מיטמר מאינשי ולוקח בזרוע לעין כל נמצא שזה תובעו בבירור והלה ג"כ אינו יכול לכפור בעיקר הדבר אלא שהוא גברא אלמא דלא ציית דינא וא"כ בכה"ג לא שייך כלל לומר מי יימר אלא בכל ענין לא מייאש כיון שאין הדבר אלא מצד אלמותו וקסבר עתידין בעלי זרוע ליפול ונקטינא ליה בדינא וכ"ז ברור והסכימו בו כל הפוסקים לדעתי זולת הטור והש"ע נמשך אחריו וכמ"ש נראה עיקר ודברי הטור וש"ע ורמ"א צריכין נגר ובר נגר דיפרקיניה ודוק מיהו דברי הטור גופא י"ל דאיהו נמי לא מחלק בגזלן גמור בין עכו"ם לישראל שהרי לא נזכר לשון גזלן בדבריו אלא דלדידיה עיקר החילוק בין עכו"ם לישראל אינו לא בגנב ולא בגזלן אלא דוקא בליסטים מזויין שאינו דומה לשאר גזלן כיון דמיטמר מאינשי ויש סברא לחלק כמ"ש לקמן בסוף הסוגיא אלא דמל' הב"י ורמ"א לא משמע כן ויש ליישב דבריהם בדוחק:

שם ת"ש הגנב והגזלן וכו' ויש להקשות דמאי מקשה מהכא לרבה דמנ"ל דטעמא דהתם משום יאוש הוא דלמא משום שינוי השם דמעיקרא חולין והשתא הקדש והכי אוקמוה להדיא בפ' מרובה ועוד דשמעינן ליה לרבה דשינוי השם אפי' החוזר קונה לגמרי אפי' בלא יאוש אלא שכבר כתבתי שם דלק"מ דשינוי השם כי האי כיון שאינו בא אלא ע"י מעשה הגזלן לא מהני לכ"ע אלא לאחר יאוש וכ"כ התוספ' שם גבי מריש לחד תירוצא וכתבתי שם דבתירוץ השני נמי מודו לזה אלא מילי אחרינא איכא בינייהו והארכתי שם עיין עליו ודו"ק:

דף קיד:

גמרא וקי"ל כגזלן לר"ש. והא דלא קאמר בהיפך גזלן כגנב לרבנן י"ל משום דרבי תלמידו דר"ש הוי כדאמרינן בכמה דוכתי וא"כ אמילתיה דר"ש גופא קאי דמחלק בין גנב לגזלן ונחלק עליו רבי וקאמר ליה אומר אני גנב כגזלן לדידך ועי"ל משום דרבנן גופייהו מפלגי בגנב בין עכו"ם לישראל וא"כ לא פסיקא ליה מלתא לומר גזלן כגנב דהא בגנב גופא נמי פליג אדרבנן דאיהו ס"ל דבכל ענין הוי יאוש ומש"ה קאמר גנב כגזלן לר"ש דבודאי בגזלן לא שייך לחלק בין עכו"ם לישראל כמ"ש וכה"ג לרבי בגנב נמי אין חילוק וק"ל ומיהו בסמוך אכתוב דמשמע להיפוך דעיקר החילוק בין עכו"ם לישראל היינו אליבא דרבי:

גמרא איבעיא להו כגזלן דרבנן וכו' עד סוף הסוגיא. ויש לתמוה דלכאורה לא מיתוקמא כל הסוגיא אלא אליבא דרבה דאי לעולא לא מצינן למיפשט מידי דהא איכא לאוקמי כל המשניות ובריייתות דמייתי בידוע וא"כ קשה דהא קי"ל הלכתא כעולא ולא כרבה והסכימו כל הפוסקים בזה ויש ליישב דמשום דקי"ל סתם גזילה לא הוי יאוש בעלים מה"ט גופא נראה דוחק לאוקמי סתמי המשניות בידוע שנתייאש דכיון דמסתמא לא מייאש הו"ל לפרושי והא דקאמרינן לעיל בשלמא לעולא בידוע היינו מקמי דסליק אדעתיה דאיכא לאוקמי באוקימתא אחריתי אבל למסקנא נ"ל דוחק לאוקמי בהכי וכ"כ ג"כ המפרשים אלא דלפירושם למסקנא דשמעתין מיתוקמא מתני' בלסטים מזויין וכר"ש אף אליבא דעולא והכריחם לפרש כן כדי ליישב מה דקאמר רב אסי לעיל לחלק בין לסטים עכו"ם לישראל והיינו משום דמשמע ליה דהא דקתני רישא מפני שהבעלים מתייאשין היינו דבסתמא הוי יאוש כדפרש"י במתני וא"כ ע"כ א"א לאוקמי מתניתין בידוע אע"כ דבלסטים מזויין איירי אלא דלפמ"ש לעיל בסמוך דבגזלן לא שייך כלל לחלק בין עכו"ם לישראל וכמ"ש בשם הש"ך והוא מוכרח וא"כ לא הועילו כלל בפירושם דאף אם נאמר דבליסטים מזויין אף על גב דגזלן הוא מ"מ כיון דמיטמר מאינשי שפיר שייך לחלק בין ישראל לעכו"ם וע"פ הסברות שכתבתי לעיל מ"מ קשיא דיוקי דמתני' אהדדי לענין גזלן דהיינו ממוכסן דרישא לגייס דסיפא מיהו י"ל דבקל יש לחלק בין סתמא דמוכסן ובין סתמא דגייס ובענין זה נ"ל לפרש דיותר י"ל דלמסקנא אליבא דעולא לא איירי מתני' בלסטים מזויין אלא בליסטים גנב דהאי אוקימתא דליסטים מזויין דחיקא הוא כדמקשינן א"ה היינו גזלן אלא מוקמינן למתניתין למסקנא אליבא דרבי דס"ל גנב כגזלן לר"ש ומש"ה נקיט ברישא דמסתמא הוי יאוש בתרוייהו והא דנקט בסיפא דלא הוי יאוש מסתמא היינו בעכו"ם דמלתא דרבי ע"כ בישראל איירי דאפלוגתא דר"ש ורבנן קאי דאיירי בישראל ואף שראיתי למפרשים דפלוגתא דר"ש ורבנן בעכו"ם איירי וכ"כ הש"ך שהיא שיטת הטור אבל כבודם במקומם מונח שא"א לומר כן בשום ענין בעולם כמו שהאריך הש"ך ועוד מצאתי להדיא בתורת כהנים והביאו התוספות לעיל בפ' מרובה דף ס"ז ע"ב דההיא פלוגתא דר"ש ורבנן היינו מקרא דאיש אשר יגע במשכבו דמר דריש משכבו ולא גזול ומר דריש משכבו ולא גנוב ובטעמא דיאוש פליגי עיין לעיל בתוספ' ל' הת"כ באריכות נמצא להדיא דבישראל פליגי ועליה קאי מלתא דרבי ומוקמינן מתני' דידן אליביה כדבעינן למימר מעיקרא שרוצה לפשוט האיבעיא בזה אלא דדחינן דאיכא לאוקמי בליסטים מזויין כדרך הש"ס לדחות כי היכי דלא נפשוט האיבעיא אבל לבתר דפשטינן האיבעיא ממקום אחר דר' גנב כגזלן לר"ש קאמר ממילא אוקמינן מתני' ברווחא כדמעיקרא אליבא דר' דליסטים דמתני' היינו אפי' בסתם ליסטים שהוא גנב ועוד דאליבא דר' מיתוקמא דיוקי דמתני' שפיר דלא קשיא דישא אסיפא בין בגנב ובין בגזלן אלא דישא בישראל וסיפא בעכו"ם דלדידיה גנב וגזלן שוין לכל מילי אלא דאפ"ה לא נקט ר' אסי לעיל לחלק בין עכו"ם לישראל אלא בליסטים דוקא דהיינו גנב ולא בגזלן אף ע"ג דמתני' בתרוייהו איירי היינו משום דאליבא דרבי איירי ואנן לא קי"ל כר' לענין גזלן אלא כאידך סתמא דמתני' דפרק לולב הגזול דאפי' בישראל סתם גזילה לאו יאוש בעלים היא והכי מוכח בכל הש"ס כמ"ש הש"ן אבל לענין גנב דבודאי קי"ל כרבנן דמודו לר' ולהכי קאמר רב אסי דיש לחלק בין עכו"ם לישראל לענין גנב דהיינו אליבא דהלכתא ומדר' נשמע לרבנן כיון דלא אשכחן דפליגי לענין גנב ודוק היטב שכמ"ש במימרא דר' אסי כן הוא הפסק הלכה כמ"ש הש"ך שהיא שיטת רש"י ותוספ' ובעל המאור והרמב"ן ודלא כמ"ש הטור וש"ע ורמ"א אלא שהש"ך לא שת לבו לדקדק בסוגיא דשמעתי' ומתוך מ"ש מסוגיא דשמעתין גופא מוכח כן ובהכי רווחא שמעתא כנ"ל נכון

וברור בעז"ה אח"ז עייניתי היטב בלשון בעל המאור ונ"ל מתוך דבריו שכיון לכל מ"ש אלא שקיצר בלשונו והוי יודע דכל מה דאמרינן בשמעתין דבידוע שנתייאש קונה לא איירי ביאוש כדי אלא בשיש עמו שינוי רשות או שינוי מעשה גרוע כמבואר לעיל בפ' מרובה:

שם כגון שהיו בעלים מרדפין אחריהם. והקשה בת"ח מאי איריא בעלים מרדפין ותיפוק ליה כיון דקנין נחיל דרבנן מהני מסיח לפ"ת כדאמרינן בסמוך לענין תרומה ונדחק שם ולענ"ד נראה דשאני תרומה דאיסורא הוא ומקילינן לענין עדות דהא בלא"ה עד א' נאמן באיסורים אבל בנחיל של דבורים דממונא הוא אף על גב דמדרבנן הוא אפ"ה לא מהני מסיח לפי תומו אלא דוקא בבעלים מרדפין והא דמקילינן לענין קיום שטרות משום דלכל מילי אמרינן דהקילו בקיום שטרות דאינו אלא לגילוי מלתא בעלמא דלא חיישינן לזיוף ועי"ל דהא דאיצטריך לאוקמי במרדפין היינו משום דלישנא דמתני' משמע דאשה וקטן נאמנים אף על פי שאין אחר עמו ונאמנים לבדם לכך הוצרך לאוקמי במרדפין וק"ל:

בתוספות בד"ה המכיר וכו' מ"מ נוטל מה שנתן מפני תקנת השוק כדאמרינן בגמרא עכ"ל. כוונתם דאפילו לרב דאמר לקמן דלא עשו תקנת השוק היינו דוקא היכא דהוכר הגנב ומצי לאשתלומי מיניה אבל הכא אף על גב דאיירי בהוכר הגנב שהרי יודע שאותן שלנו בתוך ביתו גנבו מ"מ אפשר דאיירי דליכא לאישתלומי מינייהו דבכה"ג אפילו רב מודה כדאמרינן לקמן גבי חנן בישא ואף למאי דמסקו התוספ' דאיירי שהיה יכול להוציאו מאותן שלנו בתוך ביתו היינו בעוד שהיו החפצים בידם קודם שקנה זה אבל לאחר שמכרו הוציאו המעות בהוצאה וליכא לאשתלומי מינייהו כנ"ל לפי' התוס' וק"ל:

בא"ד וא"ת בלא תקנה יטול מה שנתן דמצי אמר להציל נתכוונתי עכ"ל. ויש לתמוה דמי הכריחם באמת לפ' דטעמא דמתני' מפני תקנת השוק ואמאי לא מפ' טעמא דמתני' מה"ט גופא דמצי אמר להציל נתכוונתי דבמתני' לא נזכר כלל מתקנת השוק וכן בגמרא לקמן לא מייתי כלום ממתני' ודוחק לומר דאמלתא דרב גופא מקשו דאפילו בהוכר הגנב אמאי ס"ל דהדין של הלוקח עם הגנב משום דלא עשו בו תקנת השוק ות"ל דאפ"ה יטול מעותיו מבע"ה מטעמא דלהציל נתכוונתי אלא שזה דוחק ויש ליישב בדרך אחר בדוחק וצ"ע:

בא"ד ועי"ל דלא שייך למימר הכי כלל שהרי הלוקח טוען שקנה מאדם אחד נאמן עכ"ל. פי' דבכה"ג שטוען כן ודאי איצטריך לאשמעינן במתני' שנוטל דמיו מפני תקנת השוק דבלא"ה היה הדין נותן שצריך להחזיר בחנם משום דאף אם זה טוען האמת שלקחו מאדם אחר מ"מ אותו אחר מיהא לקחו מגנב שהרי יצא הקול שגנבו אותן הכלים ואפי' עד מאה לוקחים כה"ג אכתי ברשותיה דמרא קמא קאי כיון דלא אייאש מינייהו וצריך להחזיר בחנם ולכך הוצרכו לתקנת השוק וק"ל:

דף קטו.

רש"י בד"ה לא צריך לאהדורי כולי האי דנימא ספר פלוני ופלוני עכ"ל. משמע דכולהו שאר מילי דאמרינן לעיל צריך אבל יש מפרשים דבבע"ה שאינו עשוי למכור כליו לא צריך כלום אלא כשיצא לו שם גניבה לחוד מהימן ונוטל את שלו ועיין בב"י סי' שנ"ז באריכות:

גמרא ולאביי דאמר פליגי במאי פליגי בדר"ח. ולכאורה נראה לפ' דלפ"ז מיתוקמא פלוגתא דרב ור"י כשאין גוף הגזילה בעין ביד הלוקח אלא לענין דמי הגזילה פליגי כשאכלום הלוקח אם יכול הלה לתבוע ממנו הדמים והיינו ממש כגוונא דר"ח אבל כשגוף הגזילה קיימת כ"ע מודו שבע"ה מוציאו מיד הלוקח כדאמרינן בכמה דוכתי בפשיטות דשינוי רשות בלא יאוש ליכא למ"ד דקני אלא דממה שכתב רש"י לעיל בד"ה הדין עם הראשון וכו' ואם בא לגבותו יתן דמים וכו' עכ"ל וע"כ שאין לפ' ל' רש"י אליבא דר"י דמוקי מלתא דרב לאחר יאוש דא"כ אפי' יתן בע"ה הדמים ללוקח אפ"ה אינו יכול לגבות החפץ דיאוש ושינוי רשות לכ"ע קונה אע"כ דלשון רש"י לאוקימתא דאביי קאי וכ"כ מהרש"א וא"כ לפמ"ש דלאביי ע"כ בשאין הגזילה קיימת איירי היאך כתב רש"י ואם בא לגבותו ועוד קשה דאף אם נאמר דרש"י סובר דמאן דלית ליה דר"ח סובר דאפי' אם הגזילה בעין ולפני יאוש אפ"ה אין לבע"ה דין עם הלוקח אלא עם הגנב דא"כ אמאי אמרינן במתני' שבע"ה מוציא הכלים מיד הלוקח ונותן דמים מפני תקנת השוק ות"ל דקנינהו הלוקח לגמרי וליכא למימר דשאני הכא שהוכר הגנב ובזה הורע כוחו של הבע"ה כיון שיכול לתבוע מעותיו מן הגנב שהרי כתב רש"י בזה הדיבור עצמו ואף ע"ג שהוכר הגנב משמע דכ"ש כשלא הוכר הגנב שהדין כן וע"כ צריך לפ' דמ"ש רש"י לאוקימתי' דאביי אליבא דרב שאם בא לגבותו יתן דמים אף ע"פ שהגזילה קיימת ולפני יאוש היינו משום תקנת השוק וא"כ יסבור רב דאע"פ שהוכר הגנב אפ"ה שייך תקנת השוק ור"י דקאמר הדין עם השני ופרש"י לעיל שהבע"ה מוציא ממנו כליו בחנם והיינו נמי אליבא דאביי צ"ל דהיינו משום דבהוכר הגנב לא עשו תקנת השוק דאלת"ה תקשה ליה ממתני' דתנן שהלוקח נוטל דמיו מבע"ה וא"כ קשה טובא דאמאי קאמר בגמרא דלאביי פליגי בדר"ח דהא לא שייכי פלוגתייהו כלל בדר"ח אלא בהא פליגי דרב סובר דעשו תקנת השוק אפי' בהוכר הגנב ור"י סובר דבהוכר הגנב לא עשו תקנת השוק ואפשר דר"ח מודה לרב דהא במלתא דר"ח לא שייך כלל תקנת השוק שאכלו בחנם כדפרש"י לקמן וזו קושיא גדולה על פירוש מהרש"א. לכן נלע"ד לפרש מלתא דאביי דוקא כשאין הגזילה בעין כדפרישית מעיקרא והיינו דפליגי ממש בדר"ח ומ"ש רש"י לעיל ואם בא לגבות יתן דמים לאו אליבא דאביי איירי דבלא"ה דוחק לפרש כן אלא לאוקימתיה דר"י קאי ומשום דקשיא ליה לרש"י בדר"י דאוקי מלתא דרב לאחר יאוש וא"כ מאי קמ"ל בהאי מימרא דקאמר משמיה דר"ח וכי עד השתא לא ידעינן דיאוש ושינוי רשות קונה ועוד דאמאי נקט והוכר הגנב וליכא למימר דהא גופא קמ"ל דקסד"א דכיון שהוכר הגנב יתחייב הלוקח להחזיר החפץ בחנם כיון שיכול לתבוע דמיו מגנב דמהיכא תיתי דהא לאו בדמים תליא מלתא שהרי אפי' אם הבע"ה בעצמו רוצה ליתן דמים ללוקח א"צ להחזיר לו החפץ דקנאו ביאוש ושינוי רשות ואיך נאמר שיחזיר בחנם וירדוף רוח אחר הגנב אע"כ סובר רש"י דר"י אליבא דרב סובר דאף ע"ג דמדינא יאוש ושינוי רשות קונה לגמרי אפ"ה תקנו חכמים שיחזיר החפץ ויטול דמים והיינו מדינא דמתני' דקתני נשבע הלוקח ויטול דמיו וסובר דאיירי בין לפני יאוש בין לאחר יאוש דלפני יאוש הוא תקנת הלוקח ולאחר יאוש עשו כן לתקנת הבע"ה וא"כ לפ"ז קמ"ל רב אליבא דר' חייא דאפי' בהוכר הגנב אפ"ה אין דינו של בעה"ב להוציא בחנם מיד הלוקח והיינו משום דמדינא אפי' בדמים א"צ להחזיר אלא דמתקנת המשנה צריך להחזיר אם הבע"ה נותן דמים וכמ"ש רש"י אם בא לגבותו יתן דמים ור"י קמ"ל דלפני יאוש והוכר הגנב כיון דמדינא היה צריך להחזיר בחנם אלא דתקנת המשנה שיטול דמיו מתקנת השוק וא"כ בהוכר הגנב אוקמוהו אדינא והיינו דקאמר ר"י ולא פליגי כנ"ל ליישב לשון רש"י ונכון הוא ומה שפירש"י במתני' דלפני יאוש איירי ואף דלפמ"ש איירי מתני' אפי' לאחר יאוש וכדכתיבנא היינו משום דכ"ז אליבא דרב לאוקימתא דר"י ואנן לא קי"ל לא כרב ולא כר"י אלא כאוקימתא דר"פ לקמן דבתראה הוא ולדידיה ודאי לא איירי מתני' אלא לפני יאוש וכוותיה קי"ל אליבא דר"י ופרש"י אליבא דהלכתא כנ"ל ודוק היטב:

שם רב זביד אמר כגון שנתייאשו וכו' וקשה לר"ז אליבא דרב מאי איריא משום דהו"ל שינוי רשות ואח"כ יאוש ותיפוק ליה דאפי' יאוש כדי קונה דהכי קאמר רב זביד אליבא דרב להדיא בפרק מרובה דף ס"ח ושם כתבתי דהכא רב משמיה דר' חייא קאמר ודוחק דא"כ מאי מקשה לעיל בסמוך דרב אדרב ממתנות כהונה ויש ליישב דבאמת לר"ז אליבא דרב ביאוש לחודא נמי קונה אלא דנקט שינוי רשות ואח"כ יאוש לרבותא דר"י דאפ"ה לא קני ומשום דפליגי לענין לוקח דלא סגי בלא שינוי רשות נקט הכי ועי"ל דנהי דסבר רב דיאוש כדי קונה היינו גוף החפץ אבל הדמים צריך מיהא לשלם לבעלים לכך נקט שינוי רשות ואח"כ יאוש דבכה"ג לרב פטור לגמרי וזה נ"ל נכון:

תוספות בד"ה והלכתא וכו' נ"ל דלא קאי אלא אהני דפליגי בהו אמוראי עכ"ל. ואע"ג דבגנב ופרע בחובו נמי לא פליגי אמוראי מ"מ כיון דבחדא מימרא איתמר בהדי הנך דפליגי אמוראי שייך שפיר להוציאם מן הכלל משא"כ גנב מפורסם לא איתאמרת בהדי הנך מיהו הרא"ש כתב בשם התוס' להיפוך:

דף קטו:

בגמרא ואמאי לימא ליה מהפקירא קא זכינא מי לא תניא וכו' ופרש"י בד"ה לא אמר כלום אלמא כיון דלאיבוד אזיל לית בהו זכייה והפקירא הוא עכ"ל. ויש להקשות דמשמע דבלא ראיה לא פשיטא ליה דהוי בהפקר ואם כן מאי מייתי עכשיו נמי מתרומה דמנ"ל דהתם טעמא משום דלית ליה זכייה בגוויה דלמא לעולם אית ליה זכייה בגוויה ואפ"ה לא אמר כלום משום פסידא דכהן כיון דלא חזי למידי למאי דס"ד עכשיו שנשתברה לגמרי וליכא למימר דמשום פסידא דכהן לא ס"ד כלל לאסור בדיעבד דהא לקמן מקשה בפשיטות נתגלתה למאי חזיא והתם לא שייך טעמא דהפקר אלא משום פסידא דכהן דלא חזיא למידי רוצה לומר שאפי' בדיעבד לא יהא תרומה ובשלמא לגירסת רש"י שלפנינו דלקמן לא מקשה אלא אלכתחילה לק"מ אבל לגירסת התוס' ומשמע מפירושם שכן היתה גירסת רש"י דלקמן דאדיעבד מקשה א"כ הדרא קושיא לדוכתיה ויש ליישב וצ"ע:

שם ואם אמר לא אמר כלום והתניא מי שבא בדרך וכו' ונ"ל דאסוגיא דשמעתין מקשה דבלא"ה לא הוי מצי לאקשויי ברייתות אהדדי דאיכא למימר דבתרומה נמי אין הטעם משום דכהפקר דמי אלא משום פסידא דכהן כיון דלא חזי לגמרי למידי וזה הטעם לא שייך לענין מעשר שני אבל מסוגיא דשמעתין דמקשה בפשיטות דטעמא דברייתא דתרומה משום הפקר הוא א"כ מקשה שפיר דהא באנס נמי יש לומר דכהפקר הוא כיון שאי אפשר להציל ומה שהובא במרדכי בשם מהר"מ שהקשה דשמא שאני אנס שאפי' אם כבר גזלה אכתי ברשותיה דמרא קמא קאי דקי"ל דסתם גזילה לאו יאוש בעלים הוא ומחמת זה מחלק בין גזלן עכו"ם לישראל וכבר כתבתי בסוגיא דמוכסן דבגזלן לא שייך לחלק מיהו לענ"ד נראה דלק"מ דאם הוא ביד האנס נהי דלא מייאש מיניה אפ"ה אינו יכול לחלל דלא גרע מהיה לו מעות בהר המלך דאינו יכול לחלל משום דבעינן וצרת הכסף בידך כדאיתא לעיל דף צ"ח ועוד דהא אמרינן להדיא דגזל ולא נתייאשו שניהם אינם יכולין להקדיש ובפרק מרובה משמע דהקדש וחילול שווין בדין זה ודו"ק:

בתוספות בד"ה וכל היכא דאיכא פסידא וכו' דקתני ובשמן לא יעשה כו' עכ"ל. ולפי פירש"י עפ"י גירסא שלפנינו לק"מ שפי' להדיא דשאני שמן דאיכא הפסד מרובה וכל השקלא וטריא אינו אלא בהפסד מועט וכל הסוגיא מיושב טפי לפי גירסא זו ופירושה וראיתי בספר קיקיון דיונה שהקשה על זו הגירסא דלפ"ז לא שייך שפיר מאי דקאמר לעיל כדאמר ר' ירמיה כשעקל בית הבד שהרי דברי ר"י לקמן נמשכים אחר השקלא וטריא על דבריו הראשונים ואין דבריו ברורים דבלא הקושיא ממתני' אברייתא נמי קשה מברייתא דכדי יין אברייתא דאנס כנגדו וצריך לאוקמי ברייתא דאנס ביכול להציל ע"י הדחק וא"כ קשה מברייתא דחבית של טבל וצריך לאוקמי כשעקל בית הבד וכו' א"כ שייך שפיר לשון כדאמר פי' דבלא הקושיא ממתני' נמי משני ר"י הכי בברייתא אחרת אמנם בגמרא דפוס קראקא נמצא ברש"י גירסא אחרת אלא שיש שם דברים מעורבין:

דף קטז.

תוספות בד"ה הכרעה וכו' ויש מפרשים הכא טעמא דתשפך משום דריחא מלתא עכ"ל. ולפ"ז הא דקאמר הכא ותקלה גופא תנאי היא לא קאי אב"ש אלא אב"ה ורבי ישמעאל בר' יוסי דב"ה דסברי תעשה זילוף נהי דסברי ריחא לאו מילתא מ"מ היה להם לחוש לתקלה אע"כ דלא חיישי ור' ישמעאל ע"כ טעמיה משום תקלה הוא וק"ל:

גמרא מ"ש רישא ומ"ש סיפא וכו' נראה דלאו לשון קושיא היא אלא התרצן גופא הוא דמסיק למלתיה דקאמר הא לא דמי אלא לסיפא והיינו משום דקשיא מ"ש רישא ומ"ש סיפא אלא ע"כ כדאמר רמי ב"ח משום דאפסדיה כוורי וא"כ במתני' נמי דאית ליה פסידא דמיא לסיפא וכן נראה מל' רש"י וק"ל:

שם בעי מיניה רב מרבי ירד להציל וכו' איתיביה השוכר את הפועל וכו'. ולפ"ז יש לתמוה דא"כ מאי קמיבעיא ליה לרב מעיקרא כיון דהוי סבר דדמי להאי ברייתא דפועל ויש ליישב דודאי רב נמי סליק אדעתיה דיש לחלק ולומר דשאני התם דעביד שליח שליחותיה ועיקר האיבעיא שלו מעיקרא ע"כ היתה אם לאמר דמסתמא מה שהתנה ליתן לו דמי חמורו היינו אם יציל דוקא לפי שהוא סומך על דבריו שגמר בדעתו שבודאי יציל ואדעתא דהכי שכרו דאל"כ מ"ש מאיהו דידיה וא"כ לפ"ז אם לא הציל אפי' שכר טורחו נמי אין לו דהא הוי כאילו התנה בפי' או נימא שזה הכניס עצמו ג"כ לספק לשלם דמי חמורו של חבירו המועט כדי שיתעסק בכל יכלתו להציל את שלו וכיון שלא התנה בפי' אם לא תציל לא אתן אמרינן דמסתמא מעייל נפשיה לספיקא כיון שהלה יפסיד חמורו בודאי מחמת זה הספק וא"כ אף אם לא הציל יש לו ליתן דמי חמורו וע"ז השיב לו רבי דדמי חמורו אינו נוטל אבל שכרו מיהא נוטל וע"ז מקשה רב שפיר דכיון דשכרו מיהא נוטל אלמא דלא ה"ל כאילו התנה אם לאו לא אתן אלא מה שלא הציל מזל רע דידיה גרם ואינו בפשיעת המציל וא"כ יש לו ליתן שכרו משלם כמו בפועל וע"ז השיב רבי דלענין חמורו דגזים ודאי בדין הוא

שיפסיד כיון שלא עשה שליחותו וכמ"ש דמסתמא לא כיון לתת דמי חמורו אלא משום שהוא סובר שזה יודע להציל יותר ממנו ובודאי יציל אבל לענין שכר טורחו ודאי נתכוון ליתן אף מספק דלו יהא אילו הכניס עצמו בזה הספק היה צריך לטרוח כנ"ל ועיין בסמ"ע סי' רס"ד כמה חלוקי דינים:

דף קטז:

נמרא לא צריכא דאחוי וכו' ולפ"ז הא דנקט במתני' האי דינא בגזלן לאו דוקא אלא ה"ה באינש דעלמא נמי חייב בכה"ג כדמוכח כולה שמעתיה דלקמן אלא נראה דנקט גזלן לרבותא דאינש דעלמא המראה בשל אחרים פשיטא דחייב שהרי נתכוון להזיק בדבר זה אבל הכא שזה הגזלן היה מחזיק באותה השדה בחזקת שהיא שלו זמן יכול הלוה לפורעו תוך הזמן כדאמרינן בטור ח"מ סי ע"ד והטעם משום דעיקר קביעת הזמן לטובת הלוה הוא וא"כ ה"ה הכא דקס"ד כיון שאין הסכנה ידועה במקום התשלומין ומש"ה יכול לפרוע בע"כ דפרעון בע"כ הוי פרעון אבל בפקדון שעיקרה לטובת המפקיד היא דמה"ט אין להחזיר הפקדון תוך זמנו בע"כ וקס"ד דמה"ט גופא א"י להחזיר לו במדבר מיהו לענין אבידה לא שייך לחלק בכה"ג דאבידה ודאי יכול להחזיר בכל זמן שירצה דהתורה ריבתה השבות הרבה לכך נראה כפירוש הרמב"ן בספר המלחמות דהמקשה ס"ד דבאבידה ופקדון כיון דמעיקרא עשו בפשיעה שהוליכו החפץ המוטל עליהם לשומרו למקום מדבר וסכנה לכך אינם יכולים להחזיר ג"כ אבל בהלוואה לא שייך תחילתו בפשיעה דמלוה להוצאה ניתנה וברשותיה קאי וע"ש באריכות:

תוספות בד"ה והלה אומר איני יודע כו' אבל איני יודע אם החזרתי לך חייב לכ"ע כמו רישא דמתני' כו' עכ"ל. נראה כוונתם דלא תימא דלמסקנא דאוקמינן אליבא דר"ה ורב יהודה דמתני' איירי בבא לצאת י"ש א"כ יש לומר דה"ה לרב נחמן ור' יוחנן נמי מפרשינן רישא דמתני' בבא לצאת ידי שמים דפשטא דמילתא איירי בדלא תבעו ליה וקס"ד דדוקא בכה"ג דלא תבע ליה דה"ל שמא ושמא שייך לחלק בין א"י אם הלוויתני לא"י אם החזרתי לך לענין בא לצאת י"ש וכמ"ש רש"י בד"ה לצאת ידי שמים אבל בדתבע ליה דה"ל ברי ושמא ואפ"ה פטרי ר"נ ור"י מדיני אדם והטעם שאין הב"ד יכולין להוציא ממון מחזקתו מספק וא"כ י"ל לכאורה דמהאי טעמא שייך ליפטור מדיני אדם אפי' בא"י אם החזרתי וע"ז כתבו התוס' דלא אמרינן הכי אלא דר"נ ור"י גופייהו מודו באיני יודע אם החזרתי דאינהו מוקי למתני' בדיני אדם ואפ"ה מחלק בין איני יודע אם הלויתני לאיני יודע אם החזרתי ומייתי ראיה מלשון המקשה דלא ס"ד אוקימתא דלצאת ידי שמים ואפ"ה מקשה דוקא מסיפא לר' הונא ור' יהודה ולא מקשה מרישא לר' נחמן ור"י אע"כ דפשיטא ליה דרב נחמן ור"י מודו באיני יודע אם החזרתי וא"כ לתרצן נמי הכי הוא דהא לא אשכחן דפליגי בזה ודו"ק מיהו בירושלמי מצאתי דר"י גופא מוקי למתני' דהכא בבא לצאת ידי שמים ולפ"ז היינו כדפרישית דפשטא דמתניתין משמע דאיירי דלא תבע ליה אפ"ה עיקר הדין שכתבו התוספות דבאיני יודע אם החזרתי חייב כשהלה תבעו ומוכרח מכמה משניות ומסוגיא ערוכה בש"ס והטעם כמ"ש הרי"ף ז"ל דאין ספק מוציא מידי ודאי (ועי' במהדורא בתרא):

בגמרא איתמר נמי אמר רחב"א א"ר יוחנן כו' וקשה דמאי ראיה מייתי דלמא שאני התם שהתובע אומר ברי מש"ה חייב לצאת ידי שמים משא"כ בשמא ושמא ורש"י כתב ליישב בדוחק ועדיין צ"ע ולכאורה יש לפרש דסיוע אאוקימתא דר"ה קאי משום דמשמע דהא דלר' יוחנן לא משמע ליה לפרש רישא דמתני' בבא לצאת ידי שמים ע"כ היינו משום דקשיא ליה דא"כ בסיפא נמי יש לחייב לצאת ידי שמים אבל בלא"ה הוי מוקי ר' יוחנן נמי רישא לצאת ידי שמים אבל מדיני אדם פטור באיני יודע אם החזרתי כמו באיני יודע אם הלויתני כמ"ש לעיל דמסברא אין לחלק אע"כ משום סיפא לא מפרש לצאת ידי שמים וע"ז מייתי הש"ס סיוע דלא אמרינן הכי אלא לר"י גופא פטור בסיפא אפי' לצאת ידי שמים ומוכח כן מדקאמר ר"י במנה לי בידך דחייב לצאת ידי שמים ולא אשמעי' אפי' שלא ע"י תביעה אע"כ דבכה"ג פטור לכ"ע ודו"ק:

בפירש"י בד"ה ושמואל אמר כו' ורישא בשהכירו בה הבעלים וכו' מדקתני סיפא לא ידעו עכ"ל. לכאורה יש לתמוה למה לא כתב רש"י כן לעיל במילתא דרב דלדידיה נמי צריך לפרש כן ויש ליישב דלרב כיון דחיובא דרישא היינו אפי' כשמנה את הצאן ובסיפא קתני דמנין פוטר א"כ מילתא דפשיטא היא דרישא איירי בדידע וסיפא בדלא ידע דזה עיקר החילוק דהכא חייב והכא פטור אבל אליבא דשמואל דלדינא אין חילוק בין רישא לסיפא אלא רישא איירי בלא מנין וסיפא במנין וא"כ לא משתמע כלל מלישנא דמתני' דאיירי מגונב לדעת לכך הוצרך רש"י לפרש דאפ"ה משמע שפיר דרישא בלדעת והיינו מדנקט בסיפא לא ידע ולא נקט לה ברישא והוי קאי שפיר אכולה מתניתין אע"כ משום דעיקר דינא דרישא היינו בלדעת וק"ל:

דף קיח:

בגמרא מ"ט דרב חסדא הואיל ואנקטי ניגרא ברייתא. ואין להקשות תינח היכא דנגנבה ברשות הבעלים דחייב הגנב הראשון מהאי טעמא אבל כשמתה ברשות הבעלים אמאי נקט מתני' דחייב הגנב די"ל דכיון דהאי פשיעה לענין גניבה לא הוי השבה כלל וקאי לגמרי ברשותיה כדמעיקרא כ"כ התוי"ט:

שם לימא כתנאי כו' מאי לאו בסלע לדעת כו'. רוב המפרשים גורסין מאי לאו בסלע לדעת פליגי בדרב ושמואל ובטלה שלא לדעת פליגי בדרב חסדא ור"י והכל מל' המקשה ופירושו דע"כ משמע ליה דבהכי איירי דסתמא דמילתא הכי איתא כמ"ש התוספ' ועוד דאי אפשר כלל לאוקמי בענין אחר וכמ"ש בעל המאור דהא האי טלה דברייתא ע"כ א"א לפרש דאיירי בלדעת דא"כ מ"ט דר' ישמעאל דסבר למקום שגנב יחזיר דהא כולהו אמוראי מודו דבלדעת צריך מיהת מנין אלא ע"כ דטלה איירי שלא לדעת וכן סלע דברייתא א"א לפרש דאיירי שלא לדעת דא"כ מ"ט דר"ע דאמר צריך דעת דהא כולהו אמוראי מודו דשלא לדעת מנין פוטר ור"ח לא פליג אלא בבעלי חיים דוקא אע"כ דאיירי סלע לדעת אלא דלפ"ז קשיא לי מאי לימא כתנאי דקאמר דהא ליכא שום אמורא דמצי לאוקמי מילתיה כחד מהנך תנאי לבד מדר' יוחנן דס"ל לגמרי כר' ישמעאל דבסלע לדעת קאמר דיחזיר למקום שגנב והיינו דפוטר במנין כדרב יצחק ובטלה שלא לדעת קאמר נמי יחזיר למקום שגנב והיינו משום דשלא לדעת אפילו מנין אינו צריך אבל מילתא דר"ע דקאמר בשניהם צריך דעת בעלים הוי דלא ככולהו אמוראי ועוד דכל הני אמוראי דאמרי בשלא לדעת מנין פוטר דאמרי כמאן דאי רבי ישמעאל הא קאמר דאפי' מנין אין צריך ואי ר"ע הא קאמר דלא סגי לא ישלם אח"כ כפדיון שבוים כיון שיש לו דהא אינש אמיד הוא ואפילו במי שפודה את חבירו מן השביה קי"ל בי"ד סי' רנ"ד שחייב לשלם אח"כ בע"כ אפי' אם פדאו שלא מדעתו כ"ש זה שלדעתו פדה עצמו במעות צדקה ולאו כל הימנו שיעשיר עצמו ויפדה עצמו ממעות הציבור ואולי יש לחלק וצ"ע:

דף קיח.

בגמרא ורמינהו מלוה משתלמת בכל מקום אבידה ופקדון אין משתלמין אלא במקומן. ולכאורה יש לדקדק דלמאי דס"ד עכשיו תקשה ליה מ"ש מלוה מפקדון ולמה יוגרע כח המלוה שצריך לקבלם במדבר טפי מבמפקיד ואדרבא הרי הלוה חייב באונסין עד שיבא ליד המלוה משא"כ בפקדון ויש ליישב דשאני הלואה שאפי' אם קבע לו זמן יכול הלוה לפורעו תוך הזמן כדאמרינן בטור ח"מ סי ע"ד והטעם משום דעיקר קביעת הזמן לטובת הלוה הוא וא"כ ה"ה הכא דקס"ד כיון שאין הסכנה ידועה במקום התשלומין ומש"ה יכול לפרוע בע"כ דפרעון בע"כ הוי פרעון אבל בפקדון שעיקרה לטובת המפקיד היא דמה"ט אין להחזיר הפקדון תוך זמנו בע"כ וקס"ד דמה"ט גופא א"י להחזיר לו במדבר מיהו לענין אבידה לא שייך לחלק בכה"ג דאבידה ודאי יכול להחזיר בכל זמן שירצה דהתורה ריבתה השבות הרבה לכך נראה כפירוש הרמב"ן בספר המלחמות דהמקשה ס"ד דבאבידה ופקדון כיון דמעיקרא עשו בפשיעה שהוליכו החפץ המוטל עליהם לשומרו למקום מדבר וסכנה לכך אינם יכולים להחזיר ג"כ אבל בהלוואה לא שייך תחילתו בפשיעה דמלוה להוצאה ניתנה וברשותיה קאי וע"ש באריכות:

תוספות בד"ה והלה אומר איני יודע כו' אבל איני יודע אם החזרתי לך חייב לכ"ע כמו רישא דמתני' כו' עכ"ל. נראה כוונתם דלא תימא דלמסקנא דאוקמינן אליבא דר"ה ורב יהודה דמתני' איירי בבא לצאת י"ש א"כ יש לומר דה"ה לרב נחמן ור' יוחנן נמי מפרשינן רישא דמתני' בבא לצאת ידי שמים דפשטא דמילתא איירי בדלא תבעו ליה וקס"ד דדוקא בכה"ג דלא תבע ליה דה"ל שמא ושמא שייך לחלק בין א"י אם הלוויתני לא"י אם החזרתי לך לענין בא לצאת י"ש וכמ"ש רש"י בד"ה לצאת ידי שמים אבל בדתבע ליה דה"ל ברי ושמא ואפ"ה פטרי ר"נ ור"י מדיני אדם והטעם שאין הב"ד יכולין להוציא ממון מחזקתו מספק וא"כ י"ל לכאורה דמהאי טעמא שייך ליפטור מדיני אדם אפי' בא"י אם החזרתי וע"ז כתבו התוס' דלא אמרינן הכי אלא דר"נ ור"י גופייהו מודו באיני יודע אם החזרתי דאינהו מוקי למתני' בדיני אדם ואפ"ה מחלק בין איני יודע אם הלויתני לאיני יודע אם החזרתי ומייתי ראיה מלשון המקשה דלא ס"ד אוקימתא דלצאת ידי שמים ואפ"ה מקשה דוקא מסיפא לר' הונא ור' יהודה ולא מקשה מרישא לר' נחמן ור"י אע"כ דפשיטא ליה דרב נחמן ור"י מודו באיני יודע אם החזרתי וא"כ לתרצן נמי הכי הוא דהא לא אשכחן דפליגי בזה ודו"ק מיהו בירושלמי מצאתי דר"י גופא מוקי למתני' דהכא בבא לצאת ידי שמים ולפ"ז היינו כדפרישית דפשטא דמתניתין משמע דאיירי דלא תבע ליה אפ"ה עיקר הדין שכתבו התוספות דבאיני יודע אם החזרתי חייב כשהלה תבעו ומוכרח מכמה משניות ומסוגיא ערוכה בש"ס והטעם כמ"ש הרי"ף ז"ל דאין ספק מוציא מידי ודאי (ועי' במהדורא בתרא):

בגמרא איתמר נמי אמר רחב"א א"ר יוחנן כו' וקשה דמאי ראיה מייתי דלמא שאני התם שהתובע אומר ברי מש"ה חייב לצאת ידי שמים משא"כ בשמא ושמא ורש"י כתב ליישב בדוחק ועדיין צ"ע ולכאורה יש לפרש דסיוע אאוקימתא דר"ה קאי משום דמשמע דהא דלר' יוחנן לא משמע ליה לפרש רישא דמתני' בבא לצאת ידי שמים ע"כ היינו משום דקשיא ליה דא"כ בסיפא נמי יש לחייב לצאת ידי שמים אבל בלא"ה הוי מוקי ר' יוחנן נמי רישא לצאת ידי שמים אבל מדיני אדם פטור באיני יודע אם החזרתי כמו באיני יודע אם הלויתני כמ"ש לעיל דמסברא אין לחלק אע"כ משום סיפא לא מפרש לצאת ידי שמים וע"ז מייתי הש"ס סיוע דלא אמרינן הכי אלא לר"י גופא פטור בסיפא אפי' לצאת ידי שמים ומוכח כן מדקאמר ר"י במנה לי בידך דחייב לצאת ידי שמים ולא אשמעי' אפי' שלא ע"י תביעה אע"כ דבכה"ג פטור לכ"ע ודו"ק:

בפירש"י בד"ה ושמואל אמר כו' ורישא בשהכירו בה הבעלים וכו' מדקתני סיפא לא ידעו עכ"ל. לכאורה יש לתמוה למה לא כתב רש"י כן לעיל במילתא דרב דלדידיה נמי צריך לפרש כן ויש ליישב דלרב כיון דחיובא דרישא היינו אפי' כשמנה את הצאן ובסיפא קתני דמנין פוטר א"כ מילתא דפשיטא היא דרישא איירי בדידע וסיפא בדלא ידע דזה עיקר החילוק דהכא חייב והכא פטור אבל אליבא דשמואל דלדינא אין חילוק בין רישא לסיפא אלא רישא איירי בלא מנין וסיפא במנין וא"כ לא משתמע כלל מלישנא דמתני' דאיירי מגונב לדעת לכך הוצרך רש"י לפרש דאפ"ה משמע שפיר דרישא בלדעת והיינו מדנקט בסיפא לא ידע ולא נקט לה ברישא והוי קאי שפיר אכולה מתניתין אע"כ משום דעיקר דינא דרישא היינו בלדעת וק"ל:

דף קיח:

בגמרא מ"ט דרב חסדא הואיל ואנקטי ניגרא ברייתא. ואין להקשות תינח היכא דנגנבה ברשות הבעלים דחייב הגנב הראשון מהאי טעמא אבל כשמתה ברשות הבעלים אמאי נקט מתני' דחייב הגנב די"ל דכיון דהאי פשיעה לענין גניבה לא הוי השבה כלל וקאי לגמרי ברשותיה כדמעיקרא כ"כ התוי"ט:

שם לימא כתנאי כו' מאי לאו בסלע לדעת כו'. רוב המפרשים גורסין מאי לאו בסלע לדעת פליגי בדרב ושמואל ובטלה שלא לדעת פליגי בדרב חסדא ור"י והכל מל' המקשה ופירושו דע"כ משמע ליה דבהכי איירי דסתמא דמילתא הכי איתא כמ"ש התוספ' ועוד דאי אפשר כלל לאוקמי בענין אחר וכמ"ש בעל המאור דהא האי טלה דברייתא ע"כ א"א לפרש דאיירי בלדעת דא"כ מ"ט דר' ישמעאל דסבר למקום שגנב יחזיר דהא כולהו אמוראי מודו דבלדעת צריך מיהת מנין אלא ע"כ דטלה איירי שלא לדעת וכן סלע דברייתא א"א לפרש דאיירי שלא לדעת דא"כ מ"ט דר"ע דאמר צריך דעת דהא כולהו אמוראי מודו דשלא לדעת מנין פוטר ור"ח לא פליג אלא בבעלי חיים דוקא אע"כ דאיירי סלע לדעת אלא דלפ"ז קשיא לי מאי לימא כתנאי דקאמר דהא ליכא שום אמורא דמצי לאוקמי מילתיה כחד מהנך תנאי לבד מדר' יוחנן דס"ל לגמרי כר' ישמעאל דבסלע לדעת קאמר דיחזיר למקום שגנב והיינו דפוטר במנין כדרב יצחק ובטלה שלא לדעת קאמר נמי יחזיר למקום שגנב והיינו משום דשלא לדעת אפילו מנין אינו צריך אבל מילתא דר"ע דקאמר בשניהם צריך דעת בעלים הוי דלא ככולהו אמוראי ועוד דכל הני אמוראי דאמרי בשלא לדעת מנין פוטר דאמרי כמאן דאי רבי ישמעאל הא קאמר דאפי' מנין אין צריך ואי ר"ע הא קאמר דלא סגי

דף קיט:

נמרא איתיביה ר' אבהו לרב אשי א"ל אנס הושיט לי כו' וזו אחת מראיות הרי"ף דאפי' בשאנסוהו לישא וליתן ביד בשל חבירו אפ"ה חייב דהכא בכה"ג איירי דאנסוהו על פקיע עמיר זה מדמקשינן מהכא עליה דרב אשי דאיירי באנסוהו ואפ"ה מחייב אי לאו דס"ד דה"ל כאילו קליא מעיקרא וכן במסקנא דמוקי לה דקאי בתרי עיברי דנהרא נמי איירי באנסוהו והחולקים על הרי"ף נדחקו ליישב דשאני הכא כיון דמסקינן דאיירי דקאי בתרי עיברי דנהרא א"כ לא הוי אונס גמור דהא אית ליה לאשתמוטי ולענ"ד שאין לו צורך לכ"ז אלא דברייתא איירי דלא אנסוהו כלל כדמשמע פשטא דמלתא דלא נקיט אנסוהו ואפ"ה מקשה שפיר עליה דרב אשי דהא הכא בברייתא לא הראה להם כלום אלא הם ראו מעצמם וא"כ אין לנו שום טעם לחייבו אלא משום שנשא ונתן ביד ואף ע"ג שהם היו יכולים ליקח בעצמם לסברת המקשה אפ"ה חייב וא"כ קשה לרב אשי דקאמר דטעמא דנתן ביד אינו מועיל לחייב היכא שהגזלן יכול ליקח בעצמו וע"ז משני שפיר דאיירי דקאי בתרי עיברא דנהרא והיינו נמי בדליכא אונס אלא שראיתי שהרמב"ן בס' המלחמות הקשה לפירוש רבינו אפרים שם דאיירי בדליכא אונס א"כ קשה פשיטא דחייב בתרי עברי דנהרא דגזלן גמור הוא והש"ך בסי' שפ"ח מיישב דסד"א דסתם אנס ה"ל כאילו אנסו בפירוש וקמ"ל דלא ע"ש באריכות ובנמוקי יוסף ובש"ג ודו"ק:

שם יתיב רב כהנא קמיה דרב שמטיה לקועיה מיניה. והיינו משום דמותר להורגו בידים וכל הקודם בו זכה כמ"ש הרמב"ם בפ"ח מהל' חובל ומזיק וקשיא לי שהרי הטעם בזה משום דהמסור הוי רודף גמור וניתן להצילו בנפשו וא"כ אמאי חייב המסור בתשלומין דהא ברודף קי"ל דפטור כששיבר כלים מהאי טעמא גופא כיון דניתן להצילו בנפשו ואין תשלומין במקום דחייב מיתה וכדאמרינן בבא במחתרת ויש ליישב לכאורה דשאני הכא כיון דאינו חייב מיתה אלא קודם שעשה מעשה אבל לאחר שעשה מעשה ומסר כבר אסור להורגו וא"כ חייב שפיר בתשלומין ואף ע"ז קשה דהא בהוחזק מסור אפילו כה"ג חייב כמ"ש הרמב"ם עצמו ועוד שהרמב"ם כתב תיכף אחר זה דין הרודף שפטור מתשלומין ויש ליישב:

דף קיז:

תוספות בד"ה ואי לאו אדעתא דכספא אתו ואף ע"ג דאמרינן לעיל נשא ונתן ביד חייב עכ"ל. מלשונם משמע דסברי גם כן כשיטת הרי"ף שכתבתי לעיל דבנשא ונתן ביד בכל ענין חייב אפילו אנסוהו על אותו הדבר עצמו ומש"ה קשיא להו שפיר וצריכי לאוקמי דשאני הכא שעל מנת כן הפקידוהו אצלו משא"כ לדברי המפרשים בשיטת רש"י דנשא ונתן ביד גופא אינו חייב אלא כשאנסוהו על שלו והוא נשא ונתן בשל חבירו אבל אם אנסוהו לישא וליתן ביד בשל חבירו פטור א"כ אין מקום כלל לקושייתם דהכא כיון דאדעתא דכספא אתו ה"ל כאנסוהו על של חבירו ובדין הוא שיפטור אע"כ דס"ל כשיטת הרי"ף ואם כן יש לדקדק למה לא כתבו כלום לעיל על שיטת רש"י בד"ה נשא ונתן ביד ולפמ"ש שם דמלשון רש"י גופא אין הכרע ויש לפרשו כשיטת הרי"ף א"כ א"ש ועיין בבעל המאור ובמלחמות ה' ובנמוקי יוסף באריכות:

בגמרא א"ל אין לך פדיון שבוים גדול מזה. ויש לדקדק דהא ע"כ איירי הכא בדאמיד דאלת"ה מאי איריא משום דהוי פדיון שבוים ותיפוק ליה דאדעתא דכספא אתו וכמ"ש התוס' וא"כ נהי דמהני הטעם דאין לך פדיון שבוים גדול מזה לענין דאין כאן איסור להציל עצמו בממון חבירו מ"מ למה

במנין ובאמת צ"ל לפ"ז דהאי לימא כתנאי אין פירושו כמו בכל דוכתי דבעי למימר דפלוגתא דאמוראי היינו לגמרי כפלוגתא דתנאי מר אמר כמר ומר כמר אלא בל' קושיא היא דמקשה הא האי מילתא דפליגי הני אמוראי מצינו דפליגי בהו תנאי ומיתוקמא דלא כוותייהו אלא רבי יוחנן לחוד קאמר כרבי ישמעאל ואינך אמוראי דלא כחד והא דקאמר בפלוגתא דרב ושמואל קמיפלגי וכן בפלוגתא דרב חסדא ור' יוחנן לאו משום דס"ל להני תנאי כהני אמוראי אלא דפליגי בהאי מילתא דאיירי בה אינהו ומיהו קשה דמילתא דשמואל למה נזכר כלל דהא במאי דקאמר לדעת מנין פוטר אין זה דשמואל אלא רבי יוחנן ור"ח נמי ס"ל הכי ובמאי דקאמר שלא לדעת מנין פוטר לא ס"ל לגמרי להנהו תנאי וצריך לומר דשמואל אגב גררא נקט וה"ה לרב חסדא ולר' יוחנן. ומעתה נבוא לבאר גירסת הספרים שלנו דגרסינן מאי לאו בסלע לדעת והתרצן משני לא בטלה שלא לדעת וא"א לפרש כפירוש מהרש"א דהמקשה דקאמר סלע לדעת סבר דטלה נמי איירי לדעת דומיא דסלע והתרצן משני להיפוך סלע דומיא דטלה דלשון הש"ס לא משמע הכי ועוד דמאי ס"ד דבטלה לדעת קאמר רבי ישמעאל יחזיר למקום שגנב דהא לכולהו אמוראי צריך מיהת מנין וכן להתרצן קשה אליבא דר"ע דאמאי מצריך בסלע שלא לדעת דעת בעלים דהא לכולהו אמוראי מנין פוטר מיהת ועוד קשה נמי אמאי נקט המקשה שמואל טפי מדר' חסדא ור"י דס"ל בשמואל לענין סלע לדעת. והנראה לפענ"ד דאף לפי גירסא זו צריך לומר דבין לסברת המקשה ובין למאי דמשני איירי סלע דברייתא לדעת וטלה שלא לדעת אלא דהמקשה סבר דעיקר פלוגתא דרבי עקיבא עליה דרבי ישמעאל היינו דוקא בסלע לדעת אבל בטלה שלא לדעת לא פליג ר' עקיבא וס"ד למימר הכי משום דא"א לומר דבתרווייהו קאמר ר' עקיבא דצריך דעת בעלים דהא לא מצינו לחד מהני אמוראי דסבר הכי אלא ודאי דלא איירי אלא בסלע לדעת וא"כ מוכח דבטלה שלא לדעת ס"ל לר' עקיבא דמנין פוטר דא"ל דסובר לדעת צריך דעת ושלא לדעת אפי' מנין אין צריך דא"כ אכתי הוי ר"ע דלא ככולהו אמוראי אלא ודאי דבשלא לדעת סבירא ליה דמנין פוטר וא"כ מדלא פליג בהדיא בהא עליה דר"י מכלל דר"י נמי דקאמר בטלה שלא לדעת יחזיר למקום שגנב היינו דרשאי לעשות כן ויצא ידי השבה ויפטר בכך אם ימנה אותן הבעל הבית בסוף וא"כ הוי לגמרי דומיא דסלע לדעת דבתרווייהו מנין פוטר והיינו לגמרי כשמואל ורבי עקיבא סובר דבסלע לדעת לא יצא כלל ידי השבה אלא כשמחזיר לדעת בעלים והיינו מגזירת הכתוב שצריך להחזיר לידו ממש והכי משמע לישנא דר' ישמעאל ור' עקיבא דעיקר פלוגתייהו לענין אי יצא ידי השבה אלא דממילא אמרינן כיון דלא יצא ידי השבה חייב עדיין באחריותו והיינו נמי טעמא דרב כדפרשינן לעיל במילתא דרב להדיא אבל לענין טלה שלא לדעת לא איירי ר' עקיבא וממילא דמודה לרבי ישמעאל דמנין פוטר וא"כ לפ"ז הוי שפיר כתנאי לגמרי רב כרבי עקיבא ושמואל כר"י וכן נראה מל' רש"י והתרצן דוחה דאיכא למימר להיפוך דדוקא לענין טלה שלא לדעת פליגי דרבי ישמעאל סבר כר' יוחנן דאפי' מנין אין צריך כפשטא דלישנא דיחזיר למקום שגנב וע"ז פליג רבי עקיבא וקאמר צריך דעת בעלים דוקא ואפי' אי מנה אותם לא הוי לדעת בעלים כיון דאנקטי ניגרא ברייתא אבל לענין סלע לדעת דקאמר רבי ישמעאל דמנין פוטר מודה ליה רבי עקיבא דהא בכה"ג נמי דעת בעלים מקרי וא"כ הו"ל לגמרי ר' ישמעאל כר"י ור' עקיבא כר"ח וכוונת המתרץ דבשום ענין לא תוקמי כתנאי דזיל הכא קמדחי ליה וזיל הכא קמדחי ליה כסוגית הש"ס בכל דוכתי כנ"ל נכון מאד לפי גירסת הספרים שלפנינו ודוק היטב:

שם אמר רב זביד כו' כ"ע לא פליגי כדר"ח והכא בשומר שגנב מרשותיה פליגי דרבי עקיבא סבר כלתה ליה שמירתו ופירש רש"י בד"ה ר"ע סבר כו' דהא הוי ליה גונב שלא לדעת וצריך דעת ולא אמרינן סגי בדעת שומר עכ"ל. ויש להקשות הניחא בטלה פליגי שפיר בהכי אבל בסלע לא שייך לאוקמי פלוגתייהו בהכי דגנב מרשותיה דא"כ ה"ל שלא לדעת ומ"ט דרבי עקיבא דמצריך דעת בעלים דהא ר"ח גופא לא קאמר דשלא לדעת צריך דעת אלא בב"ח דוקא ויש ליישב דנהי דבסלע שלא לדעת לא קאמר ר"ח דצריך דעת מכל מקום מנין מיהא בעי כרב ושמואל וא"כ לרבי עקיבא דאמר כלתה ליה שמירתו דשומר א"כ אפי' כמנין לא הוי כיון שהבעלים לא מנאום ומש"ה חייב ולפ"ז לשון רש"י לרווחא דמילתא כ"כ ובעל המאור וספר מלחמות האריכו בזה מאד ע"ש:

שם ולוקחין מהם חלב וגבינה במדבר אבל לא בישוב. ויש להקשות דחלב ניחא דאין לוקחין בישוב כפירוש רש"י דשל בעלים הוא אבל גבינה הא קנינהו הרועה בשינוי מעשה כדאמרינן דלוקחין מהם בגדים תפורין מטעמא דקני בשינוי ויש ליישב דבאמת בדבר שהוא בחזקת גנוב אף אם קנאו בשינוי אפ"ה אסור לכתחילה לקנות ממנו משום דה"ל כמסייע ידי עוברי עבירה כדאיתא בחו"מ סי' שנ"ח והא דשרינן ליקח מהם בגדים תפורים היינו דלאו ודאי גניבה נינהו דשמא לקחו הצמר משלהן לעשות בגדים כדרך בעלי אומנות וכיון דליכא אלא ספק שרי מטעמא דשינוי אבל בגבינה שאין דרך לקנות חלב ולעשות גבינות א"כ הגבינות שנמצאות ברשות הרועה ודאי גניבה הם ומש"ה לא מהני בהו שינוי דמכל מקום מסייע ידי עוברי עבירה כנ"ל עוד מצאתי תירוץ אחר דשאני גבינה שדרך הרועים לעשותן ולהביאן לבע"ה וא"כ לאחר השינוי ברשותא דמרא קאי:

דף קיט.

בגמרא וכ"ת הני מילי היכא דקעביד בידים אבל גרמא לא ת"ש אל שאול ואל בית הדמים כו'. והא דלא מייתי מהאי לחודא דאיכא למידחי דשאני התם דקיפח פרנסתם לגמרי דעיקר פרנסתם היה מן הכהנים ומש"ה ודאי הוי ליה כאילו הרגן אבל בגוזל ש"פ אף על גב דעדיין יש לו רב סד"א דלא קמ"ל מקרא דכל בוצע בצע דמשמע בכל ענין ה"ל כאילו נוטל נשמתו ואייתי נמי קרא דאכול קצירך משום נפש בניו ובנותיו וקרא דמחמס בני יהודה דאף על גב דיהיב דמי וא"כ איצטריך לאתויי כולהו ועי"ל דמקרא דשאול לחוד ליכא למילף דהוראת שעה היתה מפני קדושת השם כדמצינו שהומתו בנים על אבות מה"ט גופא כדי שיאמרו מה אלו בני מלכים שפשטו ידיהם בגרים גרורים כדאיתא פרק הערל להכי הוצרך לאתויי נמי מאינך קראי וק"ל:

בפרש"י בד"ה בגליל העליון שהשמן שם ביוקר עכ"ל. נראה דרש"י אזיל בזה לשיטתו שפירש כן בכ"מ דבני גליל עניים הם ומקפידים על דבר מועט והלכך הוצרך לפרש כאן דלרבותא נקט גליל העליון אבל להתוספ' שהשיגו עליו בכמה מקומות והעיקר בסוף פרק כירה גבי בגלילא שנו וכתבו משום דהשמן היה מצוי להם הרבה כדמשמע פ"ק דסנהדרין וא"כ נקט הכא גליל העליון לאורחא דמילתא דשמן מצוי שם וק"ל:

דף קיט:

בגמרא ובכל מקום לוקחין מהם כר מלא מוכין כו' מ"ט דקנינהו בשינוי. ואע"ג דשינוי החוזר לברייתו הוא דאי בעי סתר ליה לכר והדר ה"ל מוכין כדמעיקרא ואמרינן פרק הגוזל קמא דבכה"ג לא הוי שינוי מכל מקום מותר לקנות מהן כיון דלאו ודאי גזל הם אלא מספק לא מחמרינן בהו כולי האי וסגי אפי' בשינוי גרידא כ"כ המ"מ והב"ח בחו"מ סימן ש"ס נחלק עליו וכתב דבכה"ג לא הוי שינוי החוזר עיין שם באריכות וק"ל:

סליקא להו חידושי בבא קמא בסייעתא דשמיא ובעזר שוכן רומא.

רַשַּׁ״שׁ

דף ב.

תד"ה לא הרי פי' אין קולתו כו' ואין פירושו כש"מ שבתלמוד לא ראי זה כו' אין חומרא כו'. תימה לי דהלא (בסנהדרין סו) איתא לא ראי דיין כראי נשיא שהרי דיין אתה מצווה על הוראתו כו' ולא ראי נשיא כראי דיין שהנשיא אתה מצווה על המראתו כו' וכן בריש תו"כ ובמ"ר פ' נשא בסופה לא הרי דבור הסנה שהוא תחלה לדברות כו' לא הרי דבור הר סיני שהוא בכל ישראל כו' וע"כ פירושם כדהכא ונראה דכל לא ראי דבש"ס נוכל לפרש כן וצ"ע:

תד"ה ולא זו"ז (בסופו). וק"ק דמשמע דהיו עונשין ממון מ"ה. לכאורה כאן לא רצה התנא ללמוד מק"ו רק כמו כל התולדות דקאמרה הגמרא לקמן עליהן מ"ש קרן כו' וכן בכולהו תולדות דשארי אבות וכן לרב באבנו סכינו כו' דיליף במה"צ משור ובור (לקמן ג ב) ובתוס' שם (ולקמן ו') בפיסקא דהצד השוה יליף ג"כ כה"ג (ובדף ה ב) א"ר וכולהו כו' אתיא במה"צ והלא בשבת איתא נמי תולדות והיו עונשין עליהן סקילה כדלקמן והנה רש"י (בסנהדרין עג) כתב טעם דא"ע מה"ד משום דאדם דן ק"ו מעצמו אבל היקש לא ניתן לידרש מעצמו אמנם לדעת התוס' (בסוכה לא) דכה"מ אדם דן מעצמו לבד גז"ש ואפ"ה ע"י היקש עונשין ע"כ צריך לחלק מטעם אחר עי' כ"מ בפ"כ מהלי עדות ה"ב ועמש"כ (לקמן כד ב) בס"ד:

בא"ד ובמכילתא תניא כו'. כצ"ל:

בא"ד ומיהו בפרק הפרה כו'. והנה כיון דהש"ס שלנו סובר דעונשין ממון מה"ד דאוי לפסוק כן ותמיהני על פסקי התוס' שכ' דא"ע ממון מה"ד:

בתוי"ט ד"ה תשלומי נזק (בסופו) וה"ה היכא דשבחה כו' דניזק הוי (נ"י). ותמוה דהא הלכה כר"י (לקמן לד ב) דל"ל לניזק אלא פלגא בשבחא:

דף ב:

רש"י ד"ה רביצה ורבצה עליהן כדי לשברן. לכאורה ה"נ דאפי' רבצה להנאתה כיון דלאו אורחה לרבוץ על כלים הוה תולדה דקרן כמו כלבא דאכיל אימרי רבי (לקמן טו ב) וכתב שם הנ"י מכאן שמענו דכ"מ דלאו אורחיה אע"ג דיש הנאה להזיקו תולדה דקרן (ושם לקמיה במתני' דה' תמין כתב לא לרבוץ לשברם) וכ"מ (לקמן טז) פיסקא ולא לרבוץ דאמר ר"א ל"ש אלא פכין גדולים אבל קטנים אורחיה היא ואי במתכוין לשברם מאי שנא עי' (לקמן מד) תד"ה הכא נמי ופרש"י ז"ל י"ל דלמ"ד פ"נ ממונא פי' כן וע"ד פי' התוס' (שם טו ב) ד"ה והשתא והכריחו הא דאמר לקמן הני נמי כוונתן להזיק (אבל הנ"י קשה) ועי' (לקמן מד ב) דמשמע דזה פלוגתת ר"י ור"ש בניזקין שלא בכוונה:

רש"י ד"ה כתיב כי יגח דודאי כו' ובא עליו בכח אבל נגיפה כו' שמצאו עומד כו'. אולי יכוון דיגח הוא מלשון מגיח ממקומו (שופטים כ) ופי' שמשך עצמו השור ממקום רחוק שמכה אז בכח גדול משא"כ נגיפה שהוא לשון הכאה ממקום קרוב שאיננה בכח כ"כ:

רש"י ד"ה ואגב אורחיה דמשמע דנוחה היא הבהמה כו' משמיענו דשור המועד להרוג אה"ב כו'. לכאורה תמוה דמאי אירא משום דבהמה ל"ל מזלא הלא אף מועד לעכו"ם דא"ל מזלא א"מ לישראל כדתמה הש"ס (לקמן מא) ומועד לעכו"ם הוי מועד לישראל ואולי שיטתו כאן כהרמב"ם פ"י מהל' נ"מ ה"ג דמועד לעכו"ם או לטרפה הוה מועד לישראל שלם ובמועד לבהמה לא ס"ל כוותיה וכדתמה באמת הה"מ שם ע"ד הרמב"ם בזה ולולי פירושו יל"פ פה בנזקין לא במיתה:

בא"ד שמשלם אה"כ דמי נהרג. לכאורה באין הכרח פי' כמ"ד לקמן ספ"ב דפדיון נפשו דמי ניזק:

תד"ה ומילתא אבל נגח שור וחמור וגמל כו'. מדשבקי לאדם למחשביה בתוכם כבקודם דהיתה רבותא טפי (ועמש"כ בחדושי להרמב"ם פ"י מהל' נ"מ ה"ג בס"ד) משמע דבהאי גוונא ה"ל מועד גם לאדם ואולי לשון מועד לאדם דחקם דמשמע דבאמת הוה מועד לאדם אבל הנ"י לקמן שם בשם הרמ"ה חולק בזה וע"ש בהג"ה:

דף ג.

תד"ה ושן בחיות רעות שדורסות ואוכלות להנאתן. כצ"ל:

תד"ה לא אלא מפקינן מסברא כו' דבעינן רק כדי להמית כו'. כ"נ דצ"ל:

בא"ד דהל"ל כי יפתח איש או כי יכרה כו'. כצ"ל:

בא"ד אלא חד בור למיתה וחד בור לנזקין. ובזה נראה לומר דלהכי כתיב בור הראשון מ"ו דמיירי במיתה דא"ח אלא בבור מלא ושלם דהוא עשרה ובור הב' ח"ו דמיירי לנזקין דחייב אפי' בבור חסר ועי' בשנ"א בהשמטת לקוטיו שכתב כעין זה ע"פ דרשת הגמרא שלנו:

דף ג:

רש"י ד"ה כחו הוא והיינו אדם גופו. משמע קצת דמפרש דאינהו נמי אבות אבל ברי"ף מבואר להדיא דאינן אלא תולדות ועי' לקמן רפ"ב פלוגתת סומכוס ורבנן בצרורות ומאי דאמר רבא עלה:

רש"י ד"ה אי בתר דנייח שהוחלק אדם בהם. הן לרב כיון דאפקרינהו אינו חייב בין על טניפת כלים ובין על נזקי אדם עצמו זולת אם הזק בהם עצמם עי' לקמן (כח ב) ובתוס' שם ד"ה אבל:

רש"י ד"ה דכח אחר מעורב בה וה"ל לאסוקי אדעתיה. ע' לעיל (ב א) תד"ה ולא זה (ולקמן ה ב) בתד"ה כי שדית:

תד"ה משורו ובאבנו וסכינו אין לחלק כו' דלא שייך כו'. וכן כ' (לקמן ד בסד"ה למחשביה) אלמה לא הרי אמרי' (ביומא פו ב) אדם עובר עבירה כו' שלישית מוחלין לו כו' וכן (בסנהדרין פא ב') מי שלקה ושנה כו' ועי' בגמרא שם וי"ל דלעניין זה יותר מסתבר למילף משאר אבות דלא חס רחמנא עליה אף בפעם ראשון:

תד"ה כיחו וקשה כו' ונראה כו'. הנה אף לפירושם ע"כ יש ג' מינים בהיוצא מהפה כיחו. ניעו. ורוקו. א"כ גם לפרש"י י"ל דשני מינים יש במוצאי האף א. כדרכו שהוא עב ועכור ויוצא ע"י נענוע ב. דק וצלול כמים ונוטף מאליו כמו ע"י חולי שקורין (קאטע"ר):

דף ד.

גמרא וקרן מאי שיריה כשהזיק כו'. ק"ל מדוע לא משני דקתני סיפא שור המועד כדאמר בסמוך לענין אדם:

רש"י ד"ה שור מועד כו' משלם כופר כו'. לכאורה הגמרא כאן ע"כ אזלא כפי דמסקינן (לקמן כו) דגם רגל משלם כופר וכן שן כמ"ש התוס' שם דאל"כ הוה ילפינן אדם מיניהו ודוחק לומר דהכא הכוונה דשם שור משלם את הכופר:

תד"ה לאו וע"ק כיון דידע כו' א"כ מסתמא ידע סיפא. זה י"ל דהס"ד דטעם זה אינו עיקר רק לתשובת הצדוקים וכמו שפי' הרע"ב שם לעיל במ"ו גבי ספרי הקדש והתוי"ט בד"ה שלא יעשה ע"ש:

תד"ה כשהזיק לא כו' אלא מאידך כו'. וכ"פ רש"י (לקמן ט ב) במשנה וכדאי' להדיא בגמרא (יג ב) ודברי הנ"י בפי' המשנה כאן תמוהים:

תד"ה למחשביה וי"ל דל"ח אלא בע"ח כו'. וכ"כ רש"י שם במתני':

תד"ה כראי דאין מזיד לשור. ולכאורה הא לרבה (לקמן מג) ולרב (שם מד) דוקא בכוונה משלם כופר וי"ל דמ"מ אין זה קרוי מזיד דאינו אלא ביודע שאסור ומקבל עליו התראה אבל מ"מ ק"ק דבבעליו שייך מזיד והתראה:

דף ד:

גמרא מי כתיב מים נבעו. נ"ל דר"ל דאז היינו מפרשים דמים מתבעבעים מן האש ושפיר קרי להו מתני' מבעה כפי' התוס' ונ"ל עוד דרב מרי נמי הוה מפרש דאש תבעה את המים ומ"מ שפיר פריך כיון דקרא קאמר שהאש פועלת בעבוע במים א"כ נוכל לקרוא אותם נבעין או מבעין כהתוס' ופרש"י בכאן נראה דחוק:

רש"י ד"ה צער ע"י סם דל"ל צער כולי האי. (ולקמן פה) ד"ה בין סם פי' דאין שם צער כלל ועמש"כ שם:

רש"י ד"ה תנא אדם דאזיק שור ובור לא מיירי בנזקי אדם דרחמנא פטרי כו'. ק"ל חדא דל"פ אלא במת אבל לא בהזק כדלקמן (כח ב) שנית דבור פטור בכלים ג"כ וברה"ד כ' כלומר נזקי ממון משמע דבא לומר דל"ד שור אלא כל נזקי ממון ולאפוקי אדם לבד:

רש"י ד"ה ומנסך ל"ל שניסכו בייני שזרק בו כו' דהא מזבין ליה כו'. עי' מהרש"א ולי צ"ע דהא פלוגתת ת"ק ורשב"ג היא (בע"ז עד) במשנה ורב עצמו פסק שם בין ביין כת"ק דאסור וא"כ מדוע לא מפרש דהיינו מערב שוב מצאתי בש"ג שהעיר בזה:

תד"ה מי כתיב. עי' מהרש"א בדבור הקודם אבל מ"מ אפשר לפרש קושיית רב מרי כיון דגם לרב ושמואל לא דייקי קראי יותר הל"ל דמבעה זה מים דלשמואל קשה דבשור נכלל כל מיליה ולרב קשה דהא תני אדם בסיפא כדלעיל:

תד"ה שומר. עי' כה"ד. ול"נ דמעיקרא תני ב' מיני שומרים. א. ש"ח דלא מסרו רק לשמרו. ב. שואל דמסרו למלאכה אח"כ ש"ש שהוא נגד ש"ח וממינו אח"כ שוכר שהוא נגד שואל וממינו:

תד"ה ועדים פי' ריב"א כו'. נ"ל דהוצרכו לזה דאי אמרת דבממון נמי אמרי' ולא כאשר עשה א"כ ע"כ הוא קנסא ואיך יפלגו בזה ר"ע וחכמים ולפ"ז צ"ל עוד דאף אם אי אפשר בחזרה כגון שהלך למדה"י או שאין לו מ"מ מיקרי אפשר בחזרה כשיעשר או כשישוב לביתו ול"ד להרגו דא"א בחזרה בשום ענין אולם עדיין מ"ל במת ולא הניח אחריו מאומה ואולי דגם זה לא מיקרי כאשר עשה דהרי לא על ידם מת ואני מסתפק אם עתה א"א בחזרה אם חייבין ב' תשלומין א' מכאשר זמם. והב' משום דינא דגרמי דאיתא ברמ"א סי' א' ס"ד ולכאורה הנ"ל דלרבא לליישנא דס"ל עד זומם חידוש הוא דמאי חזית כו' (לקמן עב ב) לעולם אין בזוממין תשלומי דגרמי ול"ד למש"כ התוס' שם דלא המנינהו רחמנא לחצאין כמבואר למעיין כי קמבעי לי לאביי ולל"ב דרבא או דאסהידו ביה תרי בחד וכפי פסק הרמ"א ונ"ל דזה תליא בהא אם דינא דגרמי ממונא או קנסא עי' בש"ך סי' שפ"ו בארוכה דאי אמרי' קנסא לא שייך כאן כיון דכבר משלמין מכאשר זמם ולכאורה קשה על תירוץ ר"י הא לא ילפינן מקנסא וי"ל דוקא ממונא מקנסא ל"י אבל קנסא מקנסא שפיר ילפינן וכ"מ להדיא (במכות דף ד ב) וזה לא שייך לפלוגתת רב ושמואל (בגיטין נג) ולהא (דלקמן קיז) דהתם בקנסות דרבנן גם י"ל כי לא ילפינן לעלמא אבל לגופיה ילפינן וכה"ג אמרי' (בבכורות מט) וא"ש אף ללישנא דרבא דחידוש הוא:

דף ה.

גמרא אי נזק תנא ליה. נ"ל למחוק דהא זהו דקאמר בסמוך אי פגם היינו נזק וכן רש"י נראה דל"ג ליה:

רש"י ד"ה מנסך הואיל ועביד ביה מעשה כו'. עי' (חולין מ) ובתד"ה רבוצה:

רש"י ד"ה תחת מה התם ממיטב דגמר משו"ר כו' וד"א גמירי כולהו משו"ר. הן לא גלה לנו במאי גמירי מהדדי אי במ"מ הא לא אתיין כולהו כדלקמן בסמוך (ועי' לקמן ט ב בתד"ה משא"כ בבור) ועוד כולהו נמי לילף (בב"מ) [במ"מ] (ולקמן ו ב) בתד"ה שור רעהו משמע דד"א נמי גמרינן משו"ר בגזירה שוה דתחת כו' דבכולהו כתיב לשון ישלם ודו"ק:

בא"ד בעדים זוממין כתיב נפש בנפש וכמ"ד בהו תחת דמי. כה"ג לקמן בריש פרק החובל הכאה הכאה קאמרי ע"ש בפרש"י:

תד"ה המטמא המ"ל כו' דלא מיחייב בשוגג. לכאורה תמוה דהא תני בושת דאינה בלא מתכוין כדלקמן בפרק החובל במשנה (פו ב) וגם שא"ד אינו חייב אלא במזיד או קרוב לו עי' בסוגיא דלקמן ספ"ב ואולי משום דאפי' בושת חייב באינו מתכוין לבייש רק להזיק:

תד"ה למעוטי ומוסר כו' אפי' כו' משום קנס בהגזל בתרא. היינו הא דאיבעיא שם אי דינא (ר"ל משום דינא דגרמי) או קנסא (פי' ואפי' למאן דל"ד דד"ג) וכ"מ מפרש"י שם ד"ה ואי קנסא שפי' משום דרגיל היה בכך והוא ע"ד שאר"נ גופיה (צו ב) האי אינש גזלנא עתיקא הוא ובעינא

דאיקנסיה ולזה א"ש הא דפשיט ליה ממתניתין דדינא דמשמע דמחייבת אפי' בפעם ראשון והא דאמרי' (שם סב) אליבא דמ"ד ל"ד דינא דגרמי ל"ת דמסורת נמי ל"ד היינו כיון דל"ד ליה מדינא רק מקנסא ל"ת דודאי לא עשו תקנת נגזל בו דתקנתא לתקנתא לא עבדינן (ריש ב"מ בההוא דעיא) ובזה יפול רוב דברי הש"ך בסי' שפו סק"א:

דף ה:

רש"י ד"ה לכתוב דכי פרכת מה לקרן כו' ובד"ה הדר דל"ר קרן כו'. ל"ד לפרש כפי המסקנא לעיל דלשמואל תנא שור לרגלו ועי' מהר"ם:

רש"י ד"ה וכולהו. מה שהוסיפו בד"ח בשם מהרש"ל מההוא ומאידך נ"ל שבוש וכוונת מהרש"ל הוא אדלקמן בא"ד ולהכי נקט רבא כו' למ"ל כו' אתו כולהו מההוא ומאידך אבל ל"נ להגיה שם תחת מאידך דצ"ל מאינך וכן מאידך דלעיל מיניה ודלקמיה צ"ל תחתיהם מאינך:

בא"ד וכן אי כ"ר בור ושן כו' וכן אדם. ל"י מדוע שייר לאדם בציור הראשון דאי כתב בור וקרן:

תד"ה כי שדית וי"ל דאתו כו' ברוח שא"מ כו'. לכאורה אף ברוח מצויה לא מיקרי מעשיו גרמו לו כמו באש ואולי ל"ד אלא נקטו לישנא דגמרא שם:

דף ו.

גמרא מ"ש אש דכח אחר מעורב בו. עי' לעיל (ג ב) רש"י ד"ה דכח אחר ובמה שציינתי עליו:

רש"י ד"ה אי דאפקריה דפליגי בפרק המניח אה"כ. כצ"ל:

רש"י ד"ה היינו בור דהא נמי תחילת עשייתן לנזק דה"ל לאסוקי אדעתיה דסופן ליפול בר"מ. ק"ל א"כ אש נמי הוה תחלת עשייתו לנזק (ולקמן י א) אמרי' חומר בבור מבאש שתחלת עשייתו לנזק ולולי פירושו הנל"פ ה"נ תחילת עשייתן לנזק היינו בעת אשר נעשו בור ר"ל בשעה שנחו תיכף ראויין להזיק ולקמן ע"ב גבי כותל ואילן דק"ל אין תחלת עשייתן לנזק הוא משום דמיירי נמי בהזיקו בשעת נפילה ע"ש בתוס' ועי' לשון רש"י לעיל (ג ב) בד"ה ה"נ תחלת כו':

תד"ה אי לרב כדפי' לעיל. הוא בדף ג רע"ב

תד"ה לאתויי אין סברא שיתחייב בעל הבור כו'. כצ"ל:

דף ו:

גמרא אלא לאומר הרי עלי מנה לבד"ה כו' לא יהא כו'. ק"ל מדוע לא מוקי לה בנהנה מן ההקדש בשוגג דחייב קרן וחומש ולהרמב"ם בריש ה' מעילה אף במזיד משלם את הקרן (וזה י"ל דאינו אלא מדרבנן עי' בתוס') והנ"ל מכאן ראיה למש"כ (בסנהדרין טו) דאינו משלם מקרקעי ע"ש:

תד"ה חב בש"ד כו' כגון א"ח לאדם כו' שחב לאחרים כו'. לכאורה ה"נ דחב הוא פועל יוצא שמחייב לאחרים וחייב הוא פועל עומד ולכן הני דמייתו שפיר תני להו בלשון חב דשם הם משמשים לפועל יוצא אבל הכא שהוא משמש לפ"ע שפיר מקשה חייב מב"ל (ועי' בגליון המשניות ד"ו מש"כ הגר"א ז"ל בזה) ואפשר לכוין זאת בתירוצם ודע דכתירוץ הש"ס הכא צריך לתרץ ג"כ במשנה הסמוכה כל שחבתי בשמירתו חבתי בתשלומי נזקו ולפי' הגר"א ז"ל צ"ע:

דף ז.

תד"ה ור"ע אך קשה וליפרוך שכן יפה כחו בנזקי בור. ולעד"נ כיון דגם פהמ"ק שנפדו שהן ממון הדיוט (עי' לשון רש"י לקמן י ד"ה שור פהמ"ק) פטור בי' א"כ ע"כ אין הטעם דהקילה התורה בתשלומי הקדש וגם איכא למילף ק"ו להקדש משור פהמ"ק שנגחו שור שמשלם ממיטב:

רש"י ד"ה מדעתו (בסופו). אינו משלם אלא מיטב. כ"נ דצ"ל:

דף ז:

רש"י ד"ה או בשל עולם שהרי לכ"ע היא עידית. לכאורה אף אם היתה גרועה מעידית דעלמא מ"מ כיון דאין דינו אלא בעידית דעלמא אינו מחוייב לתת לו מעידית שלו היפה מעידית דעלמא אלא מזיבורית שלו כדמוכח מהא דאמר לעיל לרי"ש אהני קרא כגון כו' משמע דאי לאו קרא הוה אמינא דלא יהיב ליה אלא מהזיבורית ועיין מש"כ לקמן בס"ד:

רש"י ד"ה דאמר בדניזק שיימינן וכיון דשויא הך זיבורית כעידית דניזק כו'. עי' מש"כ לקמן בסמוך בכוונת דבריו:

דף ח.

רש"י (ברה"ע) בד"ה עידית מדאורייתא כו'. לכאורה אפי' היה דינו מדאורייתא בבינונית אינו מחויב ליתן לו מן היפה יותר מדינו וכמו שהוכחתי לעיל מהא דאמרי' לרי"ש אהני קרא כו' ואולי יפרש דלא איצטריך קרא לרי"ש אלא היכא דאפי' א"ל למזיק גם בינונית השוות יותר מעידית דניזק דחייב לתת לו מעידית דידיה דוקא אבל אין זה סברא כלל וגם הגמרא שם ל"ק אלא דא"ל למזיק עידית וזיבורית וכ"מ גם סברת המהרש"א בתד"ה אליבא דרי"ש ואפשר שסובר רש"י דדוקא רי"ש א"ל דמסברא ה"א דא"צ ליתן לו מהיפה יותר מדינו אבל לר"ע גם הסברא כן הוא שמחוייב ליתן לו מן היפה יותר מדינו וכדמשמע לעיל מדבריו בד"ה או בש"ע כמו שהעירותי שם או אפי' לרי"ש בתר דגלי לן קרא בנזקין ה"ה בעלמא נמי:

שוב ראיתי להרא"ש שהביא מחלוקת בגוונא דהיה לו למזיק גם בינונית היפה יותר מעידית דניזק (לרי"ש דאהני קרא) והכריע הוא ז"ל דמחוייב לשלם מעידית דידיה ונעלמו דבריו מהמהרש"א גם בלא"ה דברי המהרש"א תמוהים דהא אכתי איכא למיבעי לרי"ש היכא דזיבורית דמזיק כעידית דעלמא וגרועה מעידית דניזק דאי בש"ע הן שמין לא מהני קרא בכה"ג ולא מידי ואי בשלו הן שמין צריך לשלם מעידית דידיה ולהרא"ש י"ל הא דקאמר אליבא דרי"ש ל"ת לך כו' ר"ל במאי דקאמר בדניזק שיימינן דודאי פירושו לאפוקי מש"ע ג"כ אבל בגוונא דאהני קרא לשום בדמזיק וכר"ע נכלל במאי דקאמר כ"ת לך אליבא דר"ע כיון דתרוייהו שוין בזה ונכון בס"ד ונראה דזהו כוונת רש"י במש"כ שם וכיון דשויא כו' כעידית דניזק כו' ור"ל דאילו לא שויא דאז מודה רי"ש דבמזיק שיימינן תיבעי נמי כמו לר"ע:

רש"י ד"ה ל"א גרסי' ותנא דבתרייתא סבר כו'. כצ"ל:

דף ח:

תד"ה דינא וכן א"ל דנ"מ שעדיו של בע"ח קרובים לראובן כו'. נ"פ דר"ל עדי קיום וכ"ה להדיא בתוס' כתובות דאילו עדי שטר גופיה ודאי דלשמעון נמי פסולים דהאי שטרא חספא בעלמא הוא:

דף ט.

תד"ה רה"א ור"ת אין סובר כן כו'. עי' ברא"ש דר"ל לדעתו דל"פ אר"ה בריה דרי"ה ור"פ וקשה א"כ מאי פריך פשיטא כו' הלא טובא קמ"ל דאפי' א"ל מטלטלין משובחים מצי יהיב ליה סובין ודלא כקרקעות דחייב לתת לו ממיטב ואולי י"ל דזה ידעינן מדיוקא דמיטב שדהו דדוקא בקרקעות בעינן מיטב כדלעיל ועוד נ"ל דמישיש לא מרבינן אלא שוה כסף ואפי' סובין דקאמרה הברייתא הוא מסברא מטעם דכל מילי מיטב הוא כר"פ ור"ה בדרי"ה אך ק"ל כיון דלר"ה אי א"ל כסף חייב לתתו ולא מצי למיתב ליה מטלטלין ממילא הסברא נותנת דאי לית ליה כסף יהא חייב למיתב ליה ממטלטלין דקפיצא עלייהו זבינא (עי' פסחים לב) הקרובין יותר לכסף וכש"כ אם יש לו מטלטלין הנצרכים לניזק לקנותם דה"ל לדידיה כסף ממש וכש"כ שכן הדין נותן בבע"ח ועי' בסמ"ע סי' ק"א סק"ה שנתן קצת טעם וגם י"ל בבע"ח משום טעמא דר"ש (בגיטין מט ב) כדי שלא יראה אדם לחברו כו':

בא"ד ובע"ח אי א"ל זוזי ל"מ לסלקו אלא בזוזי. והרא"ש הוסיף עוד דאי א"ל מטלטלי וקרקעי כפינן ליה למיתב מטלטלי וק"ק להבין לפ"ז מדוע נקרא שטר כפירת שעבוד קרקעות וי"ל כיון דמצי טריף לקוחות ע"כ דמעת כתיבת השטר שעבודו חזק כ"כ כאילו קנויים אצלו על תנאי דאם לא יפרענו אך ק"ל מהא (דכתובות קי) דס"ל לר"נ שם זה גובה וז"ג ע"ש כל הסוגיא הא מצי בעל העידית לומר כיון דדיני בזוזי הריני מקבל בפרעון חובי השטר שיש לך עלי שהוא אצלי כזוזי (וכה"ג כתב הנ"י לקמן בהמניח במשנת שני תמין שחבלו זה בזה) ועי' ר"ן שם בכתובות ובש"ך סי' קא סק"ג וסי' סו סקע"ד גם יש לדמות זה להא דאמרינן (בכתובות צא) במשנה אם אמרו יתומים אנחנו מעלים כו' אין שומעין להם כו':

תד"ה וטרף וי"ל כו'. עי' מהר"ם ול"נ משום דמ"מ שניהם עומדים בספק שוה דלא ידעי בשעת חלוקה אם עשה אפותיקי ועל איזה שדה עשה ואע"ג דא"ר (לקמן יא ב) גבי עבד שעשאו אפותיקי דא"ל קלא היינו שהעבד גופיה מפיק לקלא כמ"ש הסמ"ע סי' קיז סקי"ט:

תד"ה הלכך דל"ש ביה המוציא כו'. ועיין מהר"ם אבל ז"א אלא לסומכוס כדאמרי' בריש ב"מ כי אמר סומכוס היכא דאיכא דררא דממונא וכפירוש התוס' שם אבל לרבנן בכ"ע המע"ה ול"נ דכוונו למש"כ (בב"ב סב ב) בד"ה אתמר:

דף ט:

רש"י ד"ה נכסים שאין בהם מעילה דנ"ל כולהו כו'. עי' לעיל ו ב תד"ה שור רעהו:

תד"ה משא"כ בבור וא"ת אין שור ולא אדם כו' ל"ל כו'. לע"ד י"ל דמיבעיא למעוטי דאפי' דמים לא משלם דהא אשכחן (לקמן מג) לרבה דע"פ עצמו דליכא כופר מ"מ דמים משלם וקמ"ל דבור פטור מכלום וכ"מ ברש"י שם ע"ב ד"ה משא"כ בבור וכן יש לדחות בזה מש"כ (לקמן כו) ד"ה עליו על הא דאמר בהחובל והאי מיבעיא ליה כו' דלא תשקל מיניה ממונא כו' לאו כו' אלא איידי כו' ע"ש דיל"פ דהכוונה שם על דמים ומדויק לישנא דל"ת מיניה ממונא דקאמר:

דף י.

רש"י ד"ה משא"כ באש ואם כפות כו' חייב מיתה כו'. וקשה למ"ד אשו משום ממונו דא"ח מיתה (כדלקמן כב ב) ובפירושו שם מא"ל ולפי' התוס' בד"ה משא"כ בבור ניחא:

תד"ה שייר (בסופו). עי' (לקמן כו) ברש"י ד"ה שכן ישנו בבור:

תד"ה שהשור ה"נ שער שור פסולי המוקדשין מותר כדאמרי' בבכורות פ"ג. תימה דאדרבה שם משמע להדיא דשער המחובר בו כשמת לכ"ע אסור (ע"ש כו) "ואלא במת כו' ואי עקביא איפכא מבעיא ליה נראה עם הגיזה אסור דמיתה קאסרה ליה" גם מש"כ ששער המת מותר מספ"ק דערכין ע"ש דאליבא דרב משמע דאסור וע"ש בתוי"ט דלדעת הרשב"א והטור לכ"ע אסור:

דף י:

גמרא חבתי בנזקו לק"ת אלא בתשלומי נזקו תנינא כו' תשלומי נזק כו'. גי' זאת תמוה דהגמרא דייקא מתשלומי נזקו והברייתא דייקא מתשלומי נזק דסיפא עתוי"ט מ"ג והנה ברש"י הגי' גם בהברי' תשלומי נזקו וכן ראיתי בתוספתא דלפני רפ"א דדריש זה מחבתי בתשלומי נזקו ולכן צריך להגיה ג"כ (לקמן טו) הא תנא ליה רישא תשלומי נזקו מלמד כו' וכן ברש"י שם וזה דלא כתוי"ט הנ"ל אמנם גם גירסא זו אינה מחוורת דכיון שהברייתא עצמה דייקא מזה אינו נופל יפה ע"ז גופיה תנינא להא דת"ר כמובן גם ברש"י (כתובות מא) משמע כהתוי"ט וע"ש במהרש"ל ומדברי הנ"י יש לקיים קצת הגי' שלפנינו בגמרא והוא דהברייתא באמת דייקא מתשלומי נזק דסיפא אלא משום דאינו מוכרח כ"כ הדיוק דסיפא (ע"ש בחדושי אנ"ש) לכן אמר הש"ס אדיוקא דהכא דמוכרח טפי תנינא להא דת"ר כו':

דף י"א.

גמרא ואמר עולא אר"א שליא שיצתה מקצתה כו' עד סוף הענין. ק"ל דהא בר"פ בהמה המקשה מוכח דביציאת מקצתה אין לחוש ליציאת רוב הולד אלא דק חששא דיציאת ראשו (ופרש"י הכא ד"ה דאין שכ' שמא רוב מיחוי הולד יצא כו' וכן בתד"ה דקא שכ' או רובו צריכין לפנים) דקאמר שם מאי קמ"ל דכיון דיצא ראשו הויא לידה כו' הא נמי תנינא שליא שיצתה מקצתה כו' ע"ש ור' אלעזר עצמו סובר (בנדה כט) לאיכא דמתני דאין הראש פוטר בנפלים וללר"ק דהתם עכ"פ במחותך ולכאורה שליא דהולד נימוח לגמרי גרע טפי (והמהרש"א שם בתד"ה סיפא לענין להחשב אף שבפנים כילוד כ' דשליא עדיף מנחתך) וא"כ למה חוששין לולד. ועוד ק"ל לפי מאי שחלקו התוס' שם בסד"ה שליא לשמואל בין אדם לבהמה מאי פריך הכא משליא שיצתה מקצתה דבהמה תנינא על מימרא דר"א דהיא באדם:

דף י"א:

רש"י ד"ה במסירה תנן אע"פ שלא משכה מרשות מוכר. משמע דמסירה קני אפילו ברשות מוכר וז"ל התוס' (בקדושין כה ב) בסד"ה בהמה הב' ואין מסירה כו' מהני מוכר וכ"כ (בב"ב עו

ב) בד"ה ה"ק וברשות מוכר פשיטא דלא קנה במסירה:

דף יב.

רש"י ד"ה ה"ג דלא ניידי הס"ד ואחר כך מ"ד

תד"ה אנא (בסופו). גבי מטלטלין לפלוני. כצ"ל:

תד"ה פרוזבול שכותבין על עציץ נקוב. הוא (בגיטין לז):

תד"ה מכר. עי' מהרש"א אבל בל"ז א"א לאוקמי מטעם חצר דלא שייך בקרקע שתהא נקנית ע"י חצר דמטלטלי ועבדי:

תד"ה והלכתא כתב גט לאשתו ונתנו ביד עבדה כו'. כצ"ל:

תד"ה ל"ל דסתם עבדים א"מ לדעתו. משמע דמ"מ גם בהם מ"ל משתמרים לדעתו וכ"מ לעיל בד"ה מכר ונראה דהיינו בכפות וא"כ קשה מהו הדוחק לאוקמי בכה"ג הלא כמו כן אוקימנא להא דתני החזיק בעבדים קנה מטלטלין:

בא"ד ואפי' אמר קני קרקע הסמוכה לתחום כו'. לכאורה מאי רבותא דסמוכה לתחום ונ"ל דט"ס הוא וצ"ל הסמוכה לתהום בה' אבל הרשב"א והה"מ העתיקו ג"כ בשמם לתחום:

דף יב:

גמרא ומשני רבינא כו'. בתמורה איתא אביי:

רש"י ד"ה מחיים שאחריות הוא עליו. לפ"ז הוא דוקא באומר הרי עלי (ולפירושו לקמן גם למסקנא נשאר החילוק בין מחיים לאחר שחיטה) וצ"ע דלא אישתמיט הגמרא בשום דוכתא לאשמעינן חדוש גדול כזה וגם לפ"ז עדיין אינו מתורץ דיוקא דמתניתין דהא בהרי זו נמי אין מעילה ואפ"ה אינה ממון בעלים ולפי' התוס' דאפי' במתנות כהונה הס"ד השתא דמחיים הוו ממונם ודאי בהו לא שייך אחריות ואולי כוונתו אחריות הבאתם לעזרה ר"ל הטפול בהם עד שיקרבו:

תד"ה ומחיים (בסופו). והא דקאמר התם כו' לא הוי לפי המסקנא דהכא כו'. ולעד"נ דהתם הוא כרבא בסוגיא (דתמורה ז ב) דמשמע דפליג על ר"נ בזה וס"ל דאפי' מת"כ מחיים הוו ממון בעלים ע"ש:

דף יג.

גמרא מת"כ קאמרת שאני מת"כ כו'. ולפ"ז כללא דמתניתין "נכסים שאין בהם מעילה" ל"ד דהאיכא בכור ובלא"ה האיכא קרקעות כמ"ש התוס' בריש הסוגיא:

שם אילימא למעוטי בכור השתא כו'. ע"כ בבכור בח"ל קאמר כפרש"י א"כ ה"ל להכניס בק"ו דשלמים קיימי להקרבה משא"כ בכור וכש"כ דקשה למאן דמתני אסיפא דנחי דקדושה מרחם אלימא לי' טפי מהטענת סמיכה כו' מ"מ הרי יש מעלה בשלמים דקאי להקרבה ובכור לא:

רש"י ד"ה בבכור או אם הבית קיים יקריבנו. לכאורה הא דלא כר"נ דלעיל אלא כרבא בתמורה שם או בחו"ל וכר"ש. ועי' תוס' לעיל ד"ה לכתחלה:

רש"י ד"ה רבא דקדושת שמים כו' כגון קק"ד. לענין קק"ל י"פ שיש בהם עצמם דין מעילה באימורין לאחר זריקה. אבל משום קרקע מוכרח לפרש כן עי' בתוס' לעיל בריש הסוגיא ונראה הא דנד רבא מאוקימתא דריו"ח הוא דלדידי' יקשה האיכא קרקעות ועוד דלקמן (לז ב) איתא במתניתין שור ש"י שנגח שור של הקדש כו' פטור ומשמע אפי' של ק"ק דסתמא תני של הקדש וכן בפ"ד דב"מ סתמה המשנה הקדשות לענין פטור כפל ושומרים ולפמש"כ הלח"מ רפ"ח מהל' נ"מ אין ראיה מפטור כפל ועוד דמוקי כרבנן וכדס"ל כן להלכה כדמוכח (לקמן נג ב) וכמ"ש התוס' לעיל ד"ה ואם איתא ודע שמלשון הרע"ב נראה שמפרש למתניתין כרבא. ול"ד התוי"ט בהביאו אוקימתא דריו"ח ולא העיר כלום מהרע"ב ועי' ברא"ש:

דף יג:

גמרא אי למעוטי נכרי הא קתני לה לקמן כו'. והא דלא מקשה כן על הא דנכסים שאין בהם מעילה דג"כ תני לה לקמן שור ש"י שנגח שור של הקדש כו' פטור הוא משום דלריו"ח לעיל אדרבה סתרן אהדדי כמש"כ בסמוך ורבא בלא"ה נשאר בקושיא לעיל:

שם רבינא אמר למעוטי כו' תנ"ה יתר ע"כ אר"י כו'. עי' בתוי"ט ול"נ דגם במיתה דרשי ליה רבנן לענין כופר ובזה לא יסתיר את הירושלמי שהביאו התוס' (בגיטין ל ב) ד"ה וכי דכתה"כ למידה ומלמדה חוץ כו' ועמש"כ שם:

רש"י ד"ה והועד שיהיה לו בעל אחד כו' ובד"ה שוין כאחד בבעל אחד הן. לפי פירושו אפי' מכרו לאחר ליפטר וכ"מ להדיא בפירושו (לקמן ס"ד מד) ויותר מבואר בפי' (לקמן צח ב) ד"ה מכור ועמש"כ שם ולשון הנ"י שוין כאחד בבעלים החייבין ונכון:

דף יד.

רש"י ד"ה בחצר המיוחדת לזה ולזה (בסופו). ובק"ת ח"נ כבר"ה משלם. כצ"ל:

דף יד:

במשנה והנשים בכלל הנזק. לכאורה זה ה"ל לשנות במשנה הקדומה המדברת בתנאי הניזוקים והמזיקים שאין בהם מעילה שהן של ב"ב ונ"ל משום דהכא דקאמר וע"פ עדים כו' בני ברית אתיא למעוטי נשים נמי דפסולות לעדות אבל במשנה דלעיל דאמרה נמי תנאי דב"ב גם נשים בכלל להכי קאמר הכא והנשים בכלל הנזק ור"ל דשם הויין בכלל ונכון בעז"ה:

תד"ה פרה דע"כ פרה שהזיקה טלית היינו בחצר הניזק כו'. וכן פי' הרע"ב ותמה עליו הגרע"א ז"ל דהא לפי מאי דקי"ל כר"י ושמואל (לקמן כ) אפי' בר"ה ובמתכוין להזיק נמי חייב ע"ש. ולנ"פ דכוונת הרע"ב דזה פשיטא דא"א תעלה זה בזה דהא בעל הפרה א"ח אלא חצי נזק ואפי' הרא"ש דלקמן בהמניח (סי' יג) יודה בכאן כמבואר להמעיין:

דף טו.

רש"י ד"ה ממונא ונ"מ דאי מודה מקמי דאתו סהדי ל"מ. לשונו בכאן תמוה דאפילו לא אתו סהדי כלל נמי ועי' לשונו בכתובות:

תד"ה אשר וי"ל דההיא דפ' ב"ס באיש איירי כו'. ור"ל דלעולם אשה כשרה לדון ונפלאתי (דבגיטין ה ב) אמרי' זמנין דמייתא ליה איתתא וסמכי עלה ר"ל דתצטרף להשנים להיותם ב"ד ע"ש הרי להדיא דפסולה לדין שוב מצאתי בחדושי רשב"א דהיה לפניו הגי' שם כיון דאשה כשרה להביא את גיטה זמנין כו'. וכן ברי"ף שם הגי' דלמא מייתא היא גיטה וע"ש בר"ן וזהו כוונת התוס' שם במש"כ ה"ג ר"ת כו' ור"ל לאפוקי מגי' הנ"ל ומעתה לפי גי' הלזו אין משם קושיא:

דף טו:

תד"ה ואי תפס דבמזיק הקילו חכמים כו'. לקמן בפ"ב על הא דפלסי' לסלא (שמביאים התוס' בסה"ד) כ' הנ"י בשם הרמ"ה טעם אחר נכון על הא דדוקא בתפס את המזיק:

דף טז.

גמרא כולה ר"ט היא רישא כו'. התוי"ט ל"ד בכאן בהביאו להוכיח דרישא רבנן מהא דהשן מועדת כו' ע"כ בחצר הניזק כו' ותנן הבהמה אינה מועדת כו' דהנך רואה דמזה אין הכרע רק מהא דקתני את הראוי לה כדמסקינן:

תד"ה ראוי אין להקשות כו' מועדת היינו לשלם מה"ע כו'. לכאורה אין זה קושיא דהא וחמשה מועדין דקתני דא' מהן שור המזיק ברשות הניזק ע"כ הכוונה אינה רק לשלם נ"ש:

דף טז:

תד"ה והתניא ולא ה"מ לשנויי דכר"ט אתיא כו' מדקתני כו'. ק"ק דמ"מ אליבא דרבינא ל"ל לאוקמא בדאייעד לוקי בדלא אייעד וכר"ט ולא יצטרך לאוקמי בארי תרבות וכר"א להוע"ל שבדבור הסמוך. ולולי דבריהם י"ל דלהכי לא מוקי כר"ט משום דזאב משלם מן העליה וארי מגופו והוה כמו לצדדין שכתבו בדבור הסמוך לקמן ול"ד לר"פ דלקמן במשנה דכייל בהדדי ביעוט וצרורות אע"ג דביעוט משלם מגופו וצרורות מה"ע דהתם עכ"פ פלגינהו מהדדי אבל הכא כוללם יחד בשם חיה [וכה"ג כתבו התוס' בע"ז (יד ב) בד"ה ובן בתירא] :

דף יז.

גמרא והא האידנא נמי עבדינן הכי. כ"נ דצ"ל וקושיא היא:

שם ואב"א אנוחי נמי מנחינן. נראה דר"ל דאילו רצו להניח נמי הוו רשאין אבל לומר קיים אינן רשאין:

במשנה היתה מבעטת כו'. נ"ל דלהכי תנא לה הכא אף דתולדה דקרן היא משום דסד"א דהוה תולדה דרגל וכדמקשה הגמרא בריש מכלתין לכן אשמעינן דאינו כן ומה"ט תנא נמי לקמן אצל שן אכלה כסות או כלים אף דתולדה דקרן היא וביותר לשמואל וריו"ח שם בגמרא דהבד"א ברשות הניזק כו' לא קאי עלייהו ותירוץ התוס' בזה דחוק:

שם דרסה עה"כ כו' ועל האחרון משלם ח"נ. (עי' גיטין כט ב) דמדקדק הש"ס מדקתני אחרון מכלל דשליח דשליח ג"כ משוה שליח וא"כ ה"נ מדקתני על האחרון ולא תני על השני מוכח דאפי' על כלי שלישי משלם ח"נ וסייעתא להרא"ש (בסי' ב) גבי בעיא דר"א דכח כחו לכ"ע ככחו דמי ותיובתא להתוס' (לקמן כב) בד"ה וריו"ח והרווחנו עוד לומר דזה אתא התנא לאשמעינן בבבא זו ולא נצטרך לדברי ר"י בתד"ה דרסה:

תד"ה הבהמה אבל קשה לר"י מה חידש כו'. עמש"כ (בסנהדרין נד) בישוב קושייתו בס"ד:

דף יז:

תד"ה קמ"ל אלא ילפינן בהמה משבת כו' דבעירה ובהמה הכל אחד. ולשון הנ"י מבהמתך דכלאים או דשבת כדתנא דבר"י ושב הכהן כו' והנה כלאים גופייהו לא ידעינן אלא משבת לקמן בס"פ הפרה ולכן לכאורה לשון התוס' מדוקדק יותר אולם ק"ל הא בכ"ד אמרי' הנ"מ היכא דליכא דד"ל כו' והכא בהמתך דכלאים דמי ליה ולפמש"כ התוס' (במנחות ד) בד"ה מנ"מ ע"ש הוה א"ש אכן הם עצמם סתרו שם תירוצם וכן נ"ל סתירה לדבריהם מריש יומא ע"ש אבל אי ילפינן מכלאים א"ש דכה"ג פריך (במכות יג ב) ועוד ליגמור מעיני מלעיני דהא גמר לעיני מלעיניך אולם גם זה נסתר מהא דיומא וקשיין אהדדי הא דיומא והא דמכות ודע דלפי' התוס' ע"כ מוכח דילפינן שני דברים מבהמה דשבת ועי' לקמן ספ"ה בתוי"ט ומש"כ עליו:

תד"ה זרק נראה כו' דהשני חייב. מכאן השבתי לאשר נדרשתי מחכם א' אם שבר איש אחד כלי של חבירו ואח"כ נפלה דליקה ר"ל באותו בית אשר בו היה הכלי ונשרף כל אשר בתוכו באין מציל אם חייב המזיק לשלם או דמ"ל סוף סוף אם לא שברתי' היה נשרף ומדברי התוס' שלפנינו מוכח שחייב מק"ו דהא נידון דהתוס' כבר ברי היזקא שהרי האבן או החץ היה מוכנים לשברו חייב המשבר ק"ו בנפלה דליקה אח"כ דבשעה ששברו לא היה עדיין מוכן המזיק דחייב ועוד ראיה מהנ"י לקמן בפ' המניח במשנת שני שוורין תמין שחבלו זב"ז שכ' דסיפא דאבד האחד שא"י לומר בעליו שלם אתה לי כי שלי אבד כו' וכ"כ התוס' שם ועוד יש לי ראיות בזה ואכ"מ אמנם אם כבר נפלה דליקה באותו חצר אולי דומה למ"ש (בגיטין עט) אבל קדמה דליקה לגט לא ע"ש. ועי' במלחמות בהא דרבה בסוף פרקין. ועי' לקמן (קטו ב) כיוצא בדינים אלו:

דף יח.

גמרא ותני עלה משלם מגופו. כצ"ל ותיבות ח"נ למחוק וכ"נ ממהר"ם אלא שיש בו ט"ס:

דף יח:

רש"י ד"ה דדחיק והא דשני רבא כו' דחויי הוא דקא מדחי. הלשון אינו מכוון קצת דהא אי הוה מוקים לה בדאנחה ע"י שינוי ובמקום גחלת ג"כ לא נפשטו בעיותיו וכמ"ש התוס' בסד"ה בין ור"ל דהגמרא לא חשש למידק בזה רק לדחות שלא נפשוט בעיותיו דרבא:

דף יט:

גמרא כשכשה באמתה כו' א"ד קרן כוונתו להזיק כו'. לכאורה קצת עיון מזה למש"כ התוס' (לעיל טו ב) בסד"ה והשתא וכן להא דלקמן אכלה פת כו' משלם ח"נ ועי' בהרא"ש ובסמ"ע סי' ש"צ סק"ב:

שם ת"ר השן מועדת לאכול את הראוי לה כיצד בהמה כו'. כאן משמע כגי' הר"י ופירושו לעיל בר"פ בתד"ה הבהמה ע"ש:

שם ופלסי לסלא. רש"י פירשו לפי הענין ול"נ לפרש ע"פ דמצינו (חגיגה טו ב"מ פה ב) שיתין פולסי דנורא דפי' שוטים וכן בכאן ר"ל דסתר אריגת הסל (העשוי משוטים) והשיבה לשוטים נפרדים כמקודם:

שם ואב"א לעולם בבהמה ובפתורא. הפוסקים השמיטו ד"ז דבפתורא הוה שינוי ונ"ל דדחו זה משום האי עובדא דברחא דמייתי הש"ס בסמוך דחייבי' רבא כו' מטעמא כיון דאורחי' למיכל אורחי' נמי כו' ה"נ כיון דאורחה למיכל נהמא אורחה נמי לסלוקי אפתורא. ועי' (לקמן כא) תד"ה ובמחזרת. ונ"ל דזה ג"כ דעת הרא"ש (בסי' ג) דלהאי ואב"א ישאר קושייתו דליחשביה גבי ה' תמין ועי' יש"ש סי' ט' וזה דלא כהלח"מ פ"ג מהל' נ"מ ה"ח והיש"ש סי' י':

דף כ.

נמרא אלא אומדים כמה אדם כו'. (ונראה דבזה אתא לאפוקי דאם אכלה קב או קביים דאינו משלם רק כפי שיעור שדרך אדם להאכיל לבהמתו אם חצי קב או פחות וברש"י ט"ס וצריך להגיה ולא קב או קביים וכ"ה בנ"י) דבר הראוי לה (ר"ל בזה דאם אכלה דבר המעולה בדמים אינו משלם רק בעד דבר הראוי לה כגון שעורים לחמור וכרשינין לפרה) אע"פ שאינו רגיל (ר"ל דאומדים באדם שאינו רגיל כמה היה רוצה לתת בעד דבר הראוי לה כנ"ל אע"פ שאינו רגיל להאכילה רק עמיר דלא יקנה שעורים אלא אם יארע לו בזול):

שם לא הוית גבן באורתא כו'. הגה"ש שכח לציין עוד (בב"ב נא):

דף כ:

נמרא א"ל לכי תשמש לי שקל כו'. עי' בסה"ד בסתנו"א אות ר' מה שהביא קושיא בזה בשם הגה' היוחסין:

שם ז"א הדר כו'. לכאורה ה"מ לדייק כן מר"פ דשם הנהנה כו' אע"פ שלא פגם מעל כו' כיצד נתנה קטלא כו' כיון שנהנה מעל:

שם ולא היא אשגוחי לא אשגח ביה. לכאורה קשה איך לא חש להשיבו על מה שאמר בשם שמואל הלא אף היכא דשתיק רב לר"כ ור"א שהיה תלמידי חברים אליו לא אמרי' כן כמ"ש התוס' (בב"ב סב) כש"כ ריו"ח לשמואל שהיה גדול ממנו כדמוכח (חולין צה ב) ודוחק לחלק בין בפניו ושלא בפניו וי"ל משום דידע ריו"ח דשמואל עצמו הדר ביה כדאיתא בב"מ ולזה נ"ל שכוונו התוס' בהביאם זה הכא ובזה י"ל קצת הגי' דשם א"ל ריו"ח הדר כו' (שהמפרשים מחקו) ורק להוסיף מלת הא [וכ"מ שם בהגהות הב"ח] ור"ל דמוכח מדריו"ח דשתיק ליה ש"מ דידע ביה דהדר:

דף כא.

נמרא תרתי. לכאורה מאי קושיא הא כיון דשכר מראובן הרי גלי אדעתיה דניחא ליה בהוצאה עי' לעיל תד"ה טעמא ועי' סמ"ע סי' שס"ג ס"ק כ"ב:

דף כא:

נמרא סוף סוף כו' תחילתו בפשיעה וסופו באונס הוא. משמע דלפי מאי דקי"ל תחילתו בפשיעה כו' חייב אף בכה"ג חייב וכ"כ הנ"י ותמיהני על הפוסקים שהשמיטוהו:

שם ל"צ בכותל צר. מפרש"י (לפי' הגי' שלפנינו) משמע דהשתא תו לא מוקי לה בכותל רעוע (או דלצר קרי ליה רעוע) רק משום דהכותל (והוא המעקה) קצר ברוחב (או משופע לל"א) דרכם ליפול כשיקפצו עליו וכ"נ מהגהת רמ"א בססי' ש"צ והס"א שבגליון הוא שבוש:

דף כב.

תד"ה וריו"ח למ"ל באדיי' אדויי כו'. והתוי"ט כתב בדעת הרע"ב דבאדיי' אדויי היא מתניתין ע"ש (ועמש"כ בס"ד בר"פ) והתור"ע הקשה עליו דע"כ מיירי ע"י שינוי מדתני עלה דמשלם מגופו וא"כ אתיא כר"ט כו' ע"ש ול"נ דדעת הרע"ב לפסוק דאין שינוי לצרורות כיון דרבא בעי באת"ל דאין שינוי כדאיתא (לעיל ר"ד יט) וכ"נ מפירושו לקמן פ"ג מ"י גבי שורו שהדליק אה"ג שכ' חייב ח"נ דמשונה הוא (והוא מפרש"י) ומשמע דעל כל הגדיש משלם ח"נ וזהו שינוי בצרורות ועי' במע"מ אות ו' ולכן מצי אתיא אפי' כרבנן דר"ט:

דף כב:

נמרא כשהצית בגופו ש"ע כו'. וסמוך לו אע"ג דהצית בגופו מ"מ היה יכול להנצל כיון שאינו כפות. ונראה דלו ל"ד ור"ל שהיה כפות אף בפ"ע ובמלת לו יכוון שהיה סמוך לו בכדי שתעבור הדליקה מזל"ז:

תד"ה בגדי ותירץ הרריב"ם כו' דהכל חייבין כו'. נ"פ דר"ל דהכא נמי כיון שהעבד כפות וישרף ודאי מיחשב המדליק כרודף וניתן לכ"א להצלת העבד ודלא כמהר"ם:

דף כג.

תד"ה וליחייב (הב'). דיותר יש כו' כדי שלא יזיק אחרים וא"צ לשמור עצמו כו'. כ"נ דצ"ל ועי' בע"ב תד"ה יכלי:

תד"ה סתם תימה כו' תחלתו בפשיעה משום פתוחה כו' כי היכא כו' בפתוחה. כצ"ל:

דף כג:

נמרא דסלקין לעילא ודנחתין כו'. (לקמן קי"ג ב ב"ב מה):

במשנה כל שהעדיו בו ג' ימים. נ"ל לדקדק מדברי הנ"י לקמן פ"ד בסוגיא דמועד למינו ואינו מועד לשא"מ דגם לר"י בג"פ ביום א' מועד הוא לאותו היום עכ"פ:

תד"ה שיהו אע"ג דאדם א"ל מזלא כו'. ועי' לשון הרמב"ם בפירושו אבל (לקמן כד ב) וברש"י שם ד"ה הא נגח מוכח דפי' ואינו נוגח היינו לשוורים וכעין זה כתבתי (לקמן לז) בתד"ה הרי הוא:

בא"ד ולא בא ר"מ למעט של"ת חזרה ג"י כו'. וכ"כ התוי"ט בשם הנ"י אבל מלשון הרע"ב שכ' ובהא הלכה כר"מ שאין כו' עד שיהו תינוקות כו' וכן מלשון הרמב"ם בפי' ובחבורו פ"ו ה"ז וביותר בהל' ח' וע"ש במ"מ משמע להדיא דלא כהתוס' והנ"י והתוי"ט ל"ד כאן בהביאו את הנ"י ולא העיר עליו כלום:

דף כד.

תד"ה ולא ישמרנו (בסופו). דלמ"ל לחיובי פ"נ קאתינן אי נמי אין חייבין כו'. כצ"ל:

תד"ה השתא. עי' מהר"ם ולי קשה כיון דע"י ג' נגיחות יצא מחזקת שמור א"כ ליהוי כרגל לשלם נ"ש בלא התראה כלל רק דצריך לאדועי' בפני ב"ד פעם אחת ששורו רגיל בנגיחה ואפשר דברה"י באמת משלם נ"ש כרגל רק דברה"ר א"ח נ"ש כשור המועד אלא ח"נ כתם וצ"ע בזה:

בסה"ד דאפי' העבד שוה שלשים כו' הוי קנס ואי מודה בי' מיפטר. עי' (לקמן מג) דאינו משלם אפילו דמים ע"פ עצמו לרבה והוה להו למימר לענין שלא בכוונה ע"פ עדים דמשלם דמים אליביה ע"ש בסוגיא וי"ל משום דאי הוה דמים א"כ ה"ל כמו כופר בב"ח והוי חייב באתו סהדי דקטל ולא ידעי אי תם הוה כו' והוא הודה דמועד הוא בתורת כופר ולכן היה ג"כ חייב בתורת דמים ע"פ עצמו היכא דליכא עדים כלל ועי"ל דכוונתם אליבא דריו"ח דמשלם כופר שלא בכוונה וה"ה דמשלם כופר עפ"ע ולדידיה איכא למימר דבעבד נמי משלם דמים עפ"ע עמש"כ בסוגיא דשם אבל זה תימה כיון דמשלם לדמים עפ"ע ואם היה שוה פחות משלשים משלם דמיו כמו שהוא שוה ומדוע לא ישלם שלשים אם היה שוה לי' וי"ל דכוונתם דמיפטר מתורת קנס אבל משום דמים חייב ונ"מ שיכול למחול ע"ש בתד"ה מאי לאו:

גמרא הרי כאן ב' עדיות. פי' נשאר עוד ב' עדיות היינו על השנית ועל השלישית לשלם עליהן ח"נ:

דף כד:

במשנה כיצד נגח נגף כו'. כצ"ל:

שם רט"א נזק שלם כו'. למ"ד פלגא נזקא קנסא נסתפקתי לר"ט בחצר הניזק דמשלם נ"ש אי ממונא הוא או קנסא ולכאורה נראה דהוי קנסא חדא דכל מה שאנו יכולין לומר דיו אמרי' כמ"ש התוס' (לעיל יח ב) ד"ה היכא. שנית זיל בתר טעמא משום דבחזקת שמור קיימי א"כ בחצר הניזק נמי אבל קשה לפ"ז איך מלפיהו משן ורגל דהא ממונא וקנסא לא ילפי מהדדי:

שם א"ל ר"ט ומה כו'. לכאורה מדוע לא הביאו התוס' בריש מכלתין מזה דעונשין ממון מ"ה דגם רבנן ל"פ עליה אלא משום דיו (וכן לעיל אר"מ ריחק נגיחותיו חייב קירב לכש"כ) שוב ראיתי להתוי"ט שכ' באמת ומכאן ג"כ ראיה כו' אבל נ"ל לפמש"כ הה"מ ברפ"ב מהל' מא"ס דדבר שכבר נאסר בביאור באיסור עשה מזהירין מה"ד ע"ש אף אנו נאמר כיון דח"נ בא בביאור כדלקמן בגמרא נוכל להביא הח"נ הב' מן הדין ואף שהש"א בתשו' פ' הוכיח דהתוס' בפסחים ל"ל סברת הה"מ מ"מ אפשר למידחי הראיה מכאן בסברתו:

דף כה.

גמרא כי ל"ל דיו היכא דמיפרך ק"ו כו'. נ"ל משום דהסברא נותנת דלא נימא דיו כיון דבנידון מצינו חומרא בד"א שאינה בהמדיין ק"ו שנביא אליו חומרת המדיין כמו שהיא בו אלא שחידש לנו הכתוב דנימא דיו אין לך בו אלא חידושו דהוא במקום דאהני לן ק"ו במקצת ולשון התוס' (לעיל יח ב) בד"ה היכא נגדי קצת:

שם ומאן תנא כו' לא ר"א כו' אלא האי תנא הוא דתנן כו'. לכאורה גם על המשנה גופה יקשה מאן תנא כדפריך בכ"ד ובאמת י"ל דהברייתא וכן המשנה אתיין כר"ט דל"ל דיו היכא דמיפרך ק"ו ור"א ור"י כרבנן. אמנם נראה דפי' ומאן תנא כו' הוא קושיא על ר"פ דמנ"ל דכוונת הברייתא לאתויי בהאי ק"ו אף למשא וכ"נ מלשון רש"י למתבונן בו:

רש"י ד"ה למעלה מהן מג' אבות כו'. ע"ש בריש כלים דלעיל מיניהו תני בועל נדה וצ"ל דרש"י אזיל בשטת הרמב"ם שהביא התוי"ט שם דבוע"נ מטמא במגע ובמשא כנדה וכ"מ מדבריו (בנדה לג) ד"ה מה היא (וגם ס"ל דזובו של זב ואינך א"מ לנוגע בהן אלא בכעדשה רק שעומד נגד זה מש"כ לעיל בד"ה ומה דש"ז דמטמא אדם במגע ילפינן מאו איש אשר תצא ממנו ש"ז דלפ"ז יטמא בכ"ש כדאיתא (שם מג ב) ועוד דאפי' אם א"מ אלא בכעדשה מ"מ חמורים מבוע"נ שא"מ עד שינשא רובו עמש"כ שם אלא די"ל דלא מחוור בעיניו לפרש מעלתם על בוע"נ בזה כפי' הרמב"ם והרע"ב משום דבמתניתין לא תני רק שהן מטמאין במגע ובמשא דמשמע ליה דזהו מעלתם) וא"כ אדרבה בוע"נ חמיר מינייהו שהוא מטמא מו"מ לכן פי' דקאי על משנה ראשונה וכה"ג רצה הר"ש לפרש למעלה מהן דאמר בבוע"נ דלא קאי אדסמיך ליה דהיינו נבלה כו' אלא אבבא קמייתא ע"ש אבל זה תמוה דנחית רש"י למנינא ונקיט ג' אבות כו' והתם חשיב יותר ע"ש וגם הם מטמאין אדם לטמא בגדים אף במגע וא"כ מעלתם גדולה אף מנבלה כו' דבבבא שני דבמגע א"מ אדם לטמא בגדים וצ"ע:

דף כה:

תד"ה ומה וא"ת מה לפכין קטנים שכן מטמאין מאוירן שיכול לתלות שער כו'. ק"ל דהא שער של מת א"מ אלא כשהוא מחובר ואז מטמא אפי' באהל כדאיתא באהלות פ"ג מ"ג וד' ואחד מדרכי אהל הוא שהמת מאהיל על האדם או הכלים (עי' רמב"ם פ"א מהל' ט"מ ה"י) וא"כ גם המפץ יוכל להתטמא באויר והל"ל עצם כשעורה או שער דנבלה או דשרץ שאינן מטמאין באהל וצ"ע:

בא"ד מה לשא"כ שכן נעשין אה"ט תאמר במפץ כו'. וכן לקמן בד"ה וקמייתי כ' דמפץ אינו נעשה אה"ט כיון דל"ל טהרה במקוה. ועי' מה שתמהתי ע"ז (בפסחים יז):

תד"ה אמר קרא וי"ל דאטומאה דכתיב בהדיא מ"ל קרא. ד"ז נשמט מהמחבר ז"א על הספרי בפ' חוקת פיס' קכ"ז שמקשה שם על הרמב"ן שכ' דלהכי לא יליף ר"מ טומאת היסט במת מק"ו מנבלה משום דאית ליה דיו ולא אתי מק"ו לטומאת ז' מהא דמסקינן הכא מקרא דוכבסתם כו' כ"ט כו' לא יהיו פחותין מן שבעה ולדברי התוס' שלפנינו המוכרחים בסוגיא לק"מ אבל ק"ל דמסקינן הכא דכ"ע א"ל דיו היכא דלא מיפרך ק"ו וא"כ איך יליף הת"ק שם טומאת ז' במשא דמת מק"ו דנבלה נימא דאהני ק"ו לטומאת ערב ודיו לאפוקי טומאת ז' וצ"ע ומה שמזווג שם הז"א בשם הז"ר דיו עם דון מינה כו' הלא מסוגיין מוכח דב' ענינים המה:

דף כו.

תד"ה ולא וא"ת אי שו"ר בחצר הניזק ח"נ כו' דהשתא ק"ו דלעיל ליכא. ק"ל דאכתי איכא ק"ו דקרן א"מ אלא מגופו אף בחצר הניזק ושו"ר עכ"פ משלמין מן העליה:

נמרא א"ק יחצון אין ח"נ חלוק לא ברה"ר ולא ברה"י. לכאורה ר"ט ע"כ ל"ל להאי דרשא וא"כ ישאר הקושיא לדבריו דלא תהא קרן ברה"ר חייב מק"ו וי"ל כמו דאמרי' בהיקשא דלחומרא מקשינן כמ"ש התוס' (לעיל ג) ד"ה דומיא ה"נ לענין ק"ו וכמ"ש התוס' כאן בד"ה ולא בסופו (ובחולין כג ב) בד"ה ותהא:

תד"ה עליו לאו בכופר דהכא כו' אלא איירי כו'. עמש"כ ע"ד דהכא (לעיל ט ב) בתד"ה משא"כ בבור בס"ד:

דף כז.

גמרא בא שור וקבלו בקרניו פלוגתא כו'. לכאורה נראה דאליבא דריב"ב קאמר אבל לת"ק דידי' לכ"ע פטור דבסנהדרין א"ר דטעמי' משום דדמי לטרפה והכא דמשוי הש"ס הא דזרק תינוק לדיניה ע"כ גם זה דומה לטרפה ובטרפה גם שור פטור מסקילה ועי' (לקמן מג):

במשנה ואם הוזק בה בעה"ח חייב בנזקו. ופי' הרע"ב שכל המפקיר נזקיו שלא ה"ל רשות כו'. הן לקמן מ"ב פי' השופך מים בר"ה אע"ג דברשות קעביד כו' וצ"ל דהתם מיירי שלא הפקירן ע"ש בגמרא ובפרש"י ותוס' ודלא כהתוי"ט שם בשם הנ"י אך במ"ג לפי פי' הרע"ב שם מוכח דזה פלוגתת רשב"ג ות"ק:

תד"ה ואיכא ואם התנה לתת לו חבית ונתן לוקח דמים כו'. לכאורה אף בלא נתינת דמים נ"מ דיכול המוכר לומר לא אתן לך אלא כד אף שקנו מיניה על חבית ועי' הג"א ואולי לרבותא נקטי דבנתן דמים מוכרח הלוקח לקבל כד אבל החילוק בין הך דהכא להא דהמוכר כו' ונמצא נגחן שהביאו בסמוך בשם ר"ת נראה דאינו אלא באם לא נתן עדיין דמים ונ"מ כמש"כ אבל בנתן דמים להכריח הלוקח לקבל כד לא כי זה דומה להא דנגחן דו"ק:

בא"ד ומיירי דא"ל זוזי דל"ש לומר שקול כדא בזוזך. כ"ה גי' רש"ל ופי' דעל המוכר קאי ותמוה דא"כ ה"ל לאוקמי אף דל"ל זוזי רק דאית ליה חביתא דלא מחייבינן ליה לתתה אע"ג דקנו מיניה על חביתא לכן נראה יותר הגי' שלפנינו כדך וקאי על הלוקח אך ק"ק דמ"מ מצינו לאוקמי אף בדל"ל זוזי רק שהמוכר אומר אמתין עד שיהיה לו זוזי וזה יקשה ג"כ על הא דלקמן בהפרה ובהמו"פ דמאי פריך ואי ליכא כו' לישקלי' תורא בזוזי לימא דהלוקח אומר אמתין ואולי משום דאין דרך להמתין על זוזי כשיש לו להפרע עתה אפילו סובין וכדאמרי' בוצינא טבא מקרא (שלהי סוכה) וביותר כשהאיש אשר הוא נושה בו אינו איש אמונים כי הכא שא"ל כד ורובא קרו לכדא כדא כו' והוא מבקש חבית וכן התם דרובא לרדיא זבין והוא מכר לו נגחן ולכוונה זו אמר שם דאמרי אינשי ממרי כו':

דף כז:

נמרא אר"ז משמיה דרבא ה"ה דאפילו שבר כו'. (לקמן כח א):

תד"ה ושמואל דמי בשר בזול שכך נהנו. כצ"ל:

דף כח.

תד"ה טעמא ולתרוייהו לא פריך כו'. וא"כ ר"פ דאמר לעיל דאי כרב כו' אפי' שבר נמי ע"כ משום דס"ל כר"נ. ומאי פסקא דלמא ס"ל לרב כרב יהודה. אבל לפרש"י כאן א"ש טפי דאר"פ אליבא דכ"ע:

דף כט.

רש"י ד"ה במפקיר נזקיו וה"ק ר"י במתכוין לשוברה כו'. והנ"י פי' במתכוין להשליכה כו' דאפילו תימא כו' ברשות קא עביד לא עדיף מכל מאן דעביד ברשות דכי הזיק חייב. לכאורה הא אליבא דר"י קיימינן ואיהו ס"ל דכל ברשות פטור (לקמן ל' סע"א) וי"ל דדוקא כשהזיק לאחר נפילה פוטר כשעושה ברשות ועמש"כ לקמן בסמוך בדבריו:

נמרא מפקיר נזקיו מאי מתכוין איכא. וכ' הנ"י ובמתכוין להשליכה ממש ל"ל דא"כ כו' ע"ש לכאורה כך הל"ל דא"כ הוה משמע דאף שלא נתכוין לזכות בחרסיה חייב ובאמת פטור בכה"ג כיון שהשליכה כדי שלא ליתזק בה מחמת אונס קעביד כמ"ש לעיל בסמוך וה"ל מפקיר נזקיו לאחר נפילת אונס וכ"ש לפמש"כ לעיל דברשות קעביד ור"י ס"ל דכל ברשות פטור כמ"ש לעיל:

בתוי"ט נתן טעם למה שפסק הרע"ב כר"י משום דבגמ' מוקמינן לריישא כר"מ דברייתא כו' וכ"כ הנ"י דיחיד ורבים הלכה כרבים וק"ל דמ"מ כיון דרבי סתם דעת ר"מ וזה נקרא סתם עי' ריש ביצה תד"ה גבי ה"ל כסתם במתניתין ומחלוקת בברייתא דהל' כסתם עי' יבמות מב ב' ובתוס' שם ועמש"כ (בעירובין מז וביומא לו ב):

תד"ה אלא מאי. לא הוה פליג במידי אדר"א. כצ"ל:

דף ל.

במשנה השופך כו' חייב בנזקו. עי' בנ"י שכתב דאליבא דהלכתא אפי' בדאפקרינהו ומשמע בדבריו דהטעם דלא הוה מאונס והא דכ' לעיל דבמתכוין להשליך אע"ג דמחמת אונס חייב היינו כשהזיק בשעת נפילה וכמש"כ שם:

דף ל:

נמרא א"ל רב כו' והכא בהלכה וא"מ כן קמיפלגי כו'. הנה הרמב"ם בפי"ג מהל' נ"מ הי"ד השמיט הא דא"מ כן וכ' הכ"מ דסובר דזה דחויא בעלמא דפליגי בהל' וא"מ כן ר"ל אלא דפליגי בקנסו גופן אטו שבחן ורב כרשב"ג (וכן רב אדא ב"א ע"כ כוותיה ס"ל) ולהכי פסקינן כוותיה ולא כת"ק ומסתמא סבר דמורין כן נמי (ועמש"כ בשו"ע או"ח סי' קס) ולכן קושיות הלח"מ עליו אינו כלום רק דדברי הכ"מ תמוהים מצד אחר דהא ר"ה אמר משמיה דרב להדיא דהלכה ואמ"כ וזה ודאי דהלכה כרב נגד ראב"א וכמו שפסק הרמב"ם ברפ"ז דל"א צד תמות במקומה עומדת כרב נגד ראב"א וכ"פ הרא"ש כאן כרב דאמ"כ (אך מטעם אחר ע"ש) ול"נ ליישב פסק הרמב"ם כראב"א משום דעביד עובדא כשמעתי' וקי"ל מעשה רב והנך רואה שהרמב"ם פסק כמעשה נגד כללי דהלכתא והרא"ש והטור אחריו לא שבקי כללי דהלכתא משום מע"ר [וכן הר"ן בפג"ה גבי פלוגתת רב ולוי בריחא. כתב ואי עובדא דרבא מפרזקיא כו' דמימרא דרבא כו' עדיפא לן] וראיתי לחכם א' שנסתפק בזה ונ"ל דדבר זה יש להכריע מהא דאיתא בפסחים (נא ב) אני שראיתי את רשב"י שאכל כדי הוא רשב"י לסמוך עליו בפניו ושלא בפניו אתה בפני אכול של"ב לא תאכל ע"ש:

דף לא:

רש"י ד"ה תרגמא וא"נ לא אפקרי' שורו הוא וטפח באפיה שהרי אנוס הוא. ק"ק מ"מ כיון דה"ל לעמוד ה"ל כמו שנפרצה ביום דחייב אפילו אחר נעילה כראוי ובכותל בריא לקמן בר"פ הכונס ובתוס' שם ד"ה נפרצה:

דף לב.

תד"ה שנים ולא הזיקו ממש במתכוין. ל"ד דאפילו שלא במתכוין חייבים כמבואר שם ברש"י ותוס':

דף לג.

תד"ה שני שוורים תימה כו' שא"צ היא וי"ל דלר"ע כו'. אנכי תמה דלכאורה לר"ע דשותפי נינהו (מיד משעת הנזק אף קודם העמדה בדין כמ"ש התוס' לקמן בד"ה א"ב והתו"ח בר"פ דלקמן שכ' שקודם שפסקו אה"ד אפי' לר"ע לאו שותפי נינהו ע"ש נעלמו ממנו דברי תוס' הללו ומש"כ שם כמ"ש התוי"ט בשם הרא"ש בד"ה רש"א ע"ש דאין שום רמז לזה) ואם כחש המזיק הוה ברשות שניהם (כדלקמן לד) וא"כ ה"א דניזק ראשון יפסיד לפי ערך חלקו בשור המזיקו הח"נ כשהוזק אח"כ משור תם קמ"ל דאינו נפסד כלל בזה וכמש"כ לענין ברח בסה"ד ועי' בנ"י ובסמ"ע ר"ס ת"ב ועדיין דין זה צריך לי תלמוד וכן מש"כ הנ"י וראוי שתדע כו' כגון כו' לפיכך דין הוא כו' ויגבה האחרון מן הראשון עשרים זוז ע"ש באריכות (והביאו הסמ"ע שם סק"ב אלא שנפל ט"ס בדבריו) ואמאי דכיון דניזק הראשון היה לו חלק שותפות במזיקו ארבעים זוז שהוא חמישית שוויו ואח"כ הוזק בחציו ואין לגבות ממזיקו רק כ' זוז נמצא יש הפסד שמונים זוז מהראוי שגם הוא יפסיד ערך חלקו בו שהוא חלק חמישית דהיינו ששה עשר זוז וישאר בשורו ששה עשרים זוז והמזיק הא' ישלים לו עוד ד' זוז ואם מיירי שנגחו שניהם זה את זה בב"א הוה א"ש אבל הרי כ' בסמוך בשם הרמ"ה וכ"כ הרא"ש דמיירי גם בשחבל השני בראשון לאח"ז וכמש"כ הרמ"א שם ויקשה ג"כ דאפי' הנזקים שוים היה ראוי שיפסיד הניזק הראשון לפי ערך חלקו שהיה לו בהניזק השני וכנ"ל ולעד"נ דהרא"ש תברי לגזיזי' בסוף המשנה במש"כ וסברתו משום שהתחילו כאחת כו' משמע דמוקי למתניתין דוקא בב"א אך לשון התוספתא שהביא הרי"ף לא משמע כן וכן לשון הרמב"ם בספ"ט בחבורו וצ"ע בזה:

תד"ה לפוטרו וד"ה הוה אמינא. עמש"כ (בגיטין מב ב) בתד"ה ושור בעז"ה. ובסד"ה לפוטרו צ"ל יכול לקנות שור כשלו בכ"ף:

גמרא רי"ש סבר בע"ח הוא כו'. ר"ל הניזק דבכ"מ בש"ס הונח שם בע"ח על המלוה ולקמן בסמוך עשה עבדו אפותיקי ומכרו בע"ח גובה הימנו כו' וכן לקמן ר"פ שור שנגח ד' וה' קאמר הש"ס אי לרי"ש דאמר בעלי חובות נינהו ע"כ דשב על הניזוקין מדקאמר בל"ר והתוי"ט ל"ד במש"כ ודלא כרי"ש דאמר כו' דמזיק בע"ח דניזק הוא. ואולי תפס לישנא דברייתא דקורין למי שיש לו נושים הרבה שהוא בע"ח גדול ואפשר דהוא בלשון סגי נהור:

תד"ה הקדישו ומילי טובא דבריש שור שנגח כו'. כצ"ל:

דף לג:

גמרא והתניא מכרו מכור חוזר וגובהו כו' לרדיא. בתור"ע לקמן פ"ד מ"ז הקשה להרא"ש לעיל בפ"ק סי' ט"ז שכ' דלענין תשלומין מודו רבנן לר"י בנגח ואח"כ הפקיר דפטור א"כ אמאי חייב כאן במכרו (עמש"כ שם י"ג ב ברש"י ד"ה והועד) וכן לקמן הקדישו מוקדש משום דר' אבהו הא כיון דהקדיש פקע החוב לגמרי ולע"ד נ"פ דהכא דמיירי בתם אפי' לרי"ש כיון דמשועבד לניזק לאו כל כמיניה למכרו לגמרי או להקדישו כמ"ש התוס' לקמן בד"ה משום:

דף לד.

תד"ה דר"מ סבר אע"ג כו' מ"מ כו' איצטריך כו'. נ"ל דל"כ כן אלא למסקנא דאף ר"י מודה דפח"נ דניזק הוה מטעם דלא יהא חמור ממועד דנ"ל מוהמת יהיה לו כפרש"י אבל השתא לפירוקא דרבא דלר"י פח"נ דמזיק הוה פלגא ע"כ סבירא לן דלא ילפינן תם ממועד וכסברת הגמרא (לעיל טו) וצריכא כו' ואי אשמעינן מועד כו' אבל תם כו' וא"כ שפיר איצטריך לר"מ קרא דהכא לפח"נ בתם והתוי"ט ל"ד במש"כ דוגם אה"מ יחצון אתי לפח"נ דהוה דניזק דלמסקנא לא נצרך לזה דילפינן ממועד וכמש"כ התוס' והנ"י שכתב והא דלא דריש איפכא ששותף בהפסד ולא בשבח כו' צ"ל דכוונתו דנידרוש והמת יהיה לו לשבחא דהוה דניזק וגם נדרוש דשתפי' בפחת:

דף לד:

גמרא והתניא רי"א יכול שור שוה מנה שנגח שור שוה ה"ס כו'. לכאורה קשה דהא מסקינן בסוף הסוגיא דגם ר"י א"ל פחת שפחתו מיתה מחצין בחי וי"ל דהכא בא לתת טעם דמנלן לדרוש פחת שפחתו כו' להכי קאמר דאלת"כ אלא תפרש כפשטי' א"כ שור שוה מנה כו' וזה אי אפשר מק"ו ממועד אלא ע"כ צריך לפרש פחת שפחתו כו' ונכון בעז"ה וע"ע בסמוך:

שם אלא אריו"ח שבח נבלה א"ב כו' ומ"ס פלגא. מדל"ק דמזיק הוי פלגא כלישנא דרבא לעיל לענין פחת משמע דקאי אניזק דהוא שקיל פלגא אבל המזיק לא שקיל פלגא השני כגון אם היה הניזק שוה ר' טרם שנגחו וכשנגח היה שוה הנבלה ק' נמצא דההיזק היה ק' והיה צריך לשלם נ' ואח"כ השביחה כ' ל"א דשייך לו פלגא וינכה מן הנ' ולא ישלם אלא מ' אלא חלקו מהשבח דהוא יו"ד שדינן אנבלה ונמצא דההיזק הוא בצ' וישלם חציו דהוא מ"ה וכ"ה בהרמב"ם פ"ז הל"י וטוש"ע סי' ת"ג ס"ב וזהו דקאמר השתא כו' דשקיל בשבחא יכול כו' והנבלה יפה נ' זוז ר"ל שהשביחה על נ' זוז (ובשעת הנגיחה לא היתה שוה כלום) (דומיא דלקמן שנגח שור שוה ה"ס והנבלה יפה ל' זוז) זה נוטל כו' ור"ל שמא תפרש דהמזיק נוטל ממש חצי השבח (ומה שאומר גם החצי החי אף דדרשינן פחת שפחתו מיתה כו' וא"כ השור החי שייך כולו לניזק שיגרא דלישנא

דברייתא הראשונה נקט או משום הציור דמפרש הש"ס בסמוך מה שבא לאפוקי בואומר שלם ישלם כו') אמרת כו' ואומר כו' ור"ל א"כ ע"כ מוכח דלא שקיל המזיק מידי בשבחא אלא פלגא שקיל ניזק ואידך פלגא שדינן אנבלה ואז אם ימצא עדיין פחת ממה שהיה שוה בחיים ישלם חציו ואם לא יהיה פחת או שיהיה עדיין יתרון לא יתן ולא יקח ובזה א"ש מה שלא הביא הרמב"ם וכן המחבר בש"ע דין דאין הבעלים נוטלין (שכ' הלח"מ דל"י למה) כיון שכבר בארו דאין המזיק נוטל פלגא דשבחא אלא דשדינן אנבלה ודע שדברי ביאור הגר"א ז"ל שם סק"ו שכ' ר"ל ח"נ תמוה דבכה"ג אין יתרון שיטול המזיק אלא אדרבה שישאר עדיין פחת ונצרך עוד לשלם חציו וכפשוטו א"ש דיהיה יתרון וקמ"ל דלא יטול ועי' לשון הטור ובסמ"ע שם נראה שיש ט"ס וכצ"ל ובשעה שנודע לו לא היתה שוה אלא ב' סלעים ואח"כ השביחה עד ששוה ל"ב זו דהיינו שהשביחה ו' סלעים ודבריו בדרישה תמוהים דציורו הוא אם היה שקיל המזיק פלגא ממש בשבחא אבל דעת הטור הוא דשדינן אנבלה וא"כ אינו נוטל אלא רביע כמ"ש בפרישה ובסמ"ע ועי' בישו"ש סי' ל' והוא ז"ל העירני לכ"ז:

רש"י ד"ה שורו שבייש כדקי"ל איש בעמיתו כו'. עי' (לקמן מב) ובתד"ה גבי דמזה לא ממעטינן בושת לכ"ע אף לר"ע ודלא כהתוי"ט לקמן פ"ח מ"ב סד"ה ושור שכ' דרש"י לא דקדק לפרש אליבא דרבנן דמשמע דלר"ע א"ש.

דף לה.

[רש"י] במשנה ד"ה בסלע נתחכך כו'. משמע דאלו מחמת שהיה נרדף משורו נס ונכשל ולקה ע"י זה בסלע היה חייב אבל הנ"י בשם הרמ"ה כ' דזה לא הויא אלא גרמא ופטור. והתוי"ט ל"ד בהעתיקו דבריו על פי' הרע"ב שהוא כלשון רש"י:

רש"י ד"ה היו שנים ושלשתן של ג' בנ"א. ולשון הרע"ב שני שורים של ב' בנ"א רודפים אחר שור של אדם אחד והוא מלשון רש"י לעיל (יג ב) ואולי צ"ל של אדם אחר ברי"ש:

דף לה:

במשנה היה אחד גדול כו' המע"ה. בתוי"ט ומיהו באחד תם כו' דהא מודה בקנס פטור תמוה דהא כ' לעיל בד"ה היו בשם הנ"י דמיירי בדאיכא סהדי כו' וגדולה מזו עי' לקמן בר"פ הפרה במהרש"א בתד"ה דאפילו ועוד תימה דע"כ כולה מתניתין באחד תם או שניהם תמין מיתוקמא דאל"כ מאי נ"מ כדלקמן (בגמרא לו):

תד"ה דקתני ז"א לא כי (לפנינו בד"ה ממאי, ועי' מה שצוין בזה על הגליון) שאין הבעל רגיל לידע. והתוי"ט בא שם בזרוע דמהיכא ידע ועוד למה כנסה ולכאורה י"ל דטוען דאחר שכנסה נודע לו מפי עדים והלכו להם למדה"י או שמתו. ועי' בחו"מ סי' ע"ה סכ"ג ברמ"א ועי' (ב"ב קלה) פלוגתת רבא ואביי באומר זה אחי דלרבא מיקרי ברי אף דטוען ע"פ קרוב אולם שם מיירי דהקרוב לפנינו. ועי' ש"ך שם סקפ"ב מה שהביא בשם רבינו שמחה שבמרדכי ותימה עליו שלא הביא ראיה לדבריו מהא דרבא. ומש"כ התור"ע בפ"ז דכתובות אות ע"ד דלא קי"ל כרבא בזה ל"י מהיכא פסיקא ליה:

דף לו.

נמרא אי במועדין כו' דמי תורא מעליא כו'. נראה דצ"ל מעלייה וכן בפרש"י:

רש"י במשנה ובכולן היה תם כו' כגון כו'. וכ"ע התוי"ט והוה מצי כו' כגון דלא אייעוד בב"ד כו'. לכאורה המ"ל נמי דלא אייעוד כלל עד אחר כל הנגיחות ומש"כ התו"ח עליו עי' מה שהשבתי עליו (לעיל לג). ועי' בתוס' כאן בד"ה אי כר"ע:

דף לז.

במשנה ה"ז מועד לשבתות וא"מ לחול. עי' בנ"י שהשאלה היתה דלמא ימות החול דלא נגח בהן סתרי לנגיחות דשבת דלפניהם כיון דחזרת ג"י סתרה העדאה גמורה כש"כ דליסתרו מקצת ימי העדאה ואנכי תמה דמה זו שאלה דממ"נ ליהוי מועד לדילוג ר"ל מז"י לז"י כמו ראה שור נגח שור ולא נגח כו' דלקמן בברייתא דמה לי דילוג שורים ומ"ל דילוג ימים וכדלקמן ע"ב בגמרא נגח שור יום ט"ו בחדש זה ויום ט"ז כו' וע"ש בתוס' ולעד"נ דשאלתם היתה אם היום גורם נעשה מועד בג' שבתות אבל א"ת דהוה מועד לדילוג אינו עד שישלש בדילוג והוא ד' שבתות עי' בתוס' הנ"ל עוד נ"מ אם אירע יו"ט בין השבתות ונגח בו דאם היום גורם מטעם הירושלמי או מטעם רש"י יו"ט נמי מצטרף להעדאתו ואם מחמת דילוג צריך שיהיו הדלוגים שוים כמ"ש רש"י בר"פ וגם אם כבר נעשה מועד לשבתות נ"מ אם נגח אח"כ ביו"ט שלאחריהם באמצע השבוע ועמש"כ לקמן ע"ב בתד"ה שור:

נמרא רפ"א א"מ תנן דסתמא לא הוי מועד. נ"ל דר"ל דהפי' במשנה הוא דסתמא לא ה"מ והוא אינו משבש הגי' דואינו מועד רק דמפרש דר"ל דלא חזינן ליה דאייעד לשא"מ ולאפוקי מדר"ז דמפרש וא"מ היינו דחזינן ליה דלא נגח לשא"מ. ועי' (לקמן מט ב) בתד"ה ותני ובמה שציינתי שם ובזה לא יקשה עליו תו הא דדייקי ר"א ורב ינאי לקמן ממתניתין דוא"מ תנן וכן א"ש מאי דפסקו רוב פוסקים כר"פ ואינני ח"ו כחולק על התלמוד. עי' כה"ג במהרש"ל (בסנהדרין נב ב) ועמש"כ (בפסחים צו ב) ובמש"כ (בשבועות טז) בתד"ה תני:

שם נגח שור חמור וגמל נעשה מועד לכל. נ"ל דאם נגח ב' שורים וחמור נעשה מועד לב' מינים אלו לא מיבעי לדעת הרמב"ם דגם בג' מינים חלוקים א"מ אלא להם אלא אפי' להחולקים עליו וס"ל דנעשה מועד לכל (עי' בפ"ו מהל' נ"מ ה"ט ועד סוה"פ ובמ"מ שם) בכה"ג שוים הם וראייתי (מעירובין צז) בודק שתים של יד וא' ש"ר כו' ובעינן דאיתמחי בש"י ובש"ר ע"ש והיכא דנגח ג' שורים וחמור או חמור וג' שורים תלוי באיבעיות דלקמן. ועי' (בנדה סו) ובתד"ה ותבדוק הב' ועי' ג"כ (בשבת סא) בסוגיא דקמיע ובתוס' שם:

תד"ה הרי בירושלמי לפי כו' וחשובים בעיניו נכרים. ולשון הירושלמי הוא משנה דעתי' משמע דלפי שחשובין בעיניו נכרים הוא משתגע ונוגח אפי' בהמות (עמש"כ כעין זה לעיל כג ב בתד"ה שיהו) כי כן דרך הבהמות כשבאים לפניהם אנשים נכרים נעשין כמו פראים וכ"מ בהמפרש פ"מ ודלא כמו שהבין מהר"ם וקצת משמעות התוי"ט ד"ה משיחזור:

דף לז:

תד"ה שור. עי' רש"א דפסיקא ליה דבמועד לשבתות לכ"ע בסתמא הוה מועד לחול וזהו ע"פ מש"כ הנ"י דלכ"ע הך בבא תנינן ואינו כלומר שידוע לנו כו' ע"ש והן לפי מש"כ לעיל דגם לר"פ תנן בכולהו וא"מ רק שמפרשו דלא חזינן כו' א"כ גם וא"מ לחול יפרש הכי דלא חזינן ושאלתם כפשטא אם יש לחלק בין שבת לחול ולא הוה מועד מסתמא לחול או לא והוה מועד לכה"י ולא נצטרך ג"כ למש"כ שם ולא לפי הנ"י אלא אפי' להנ"י (וכדמשמע מדיוקא דר"א) היינו למאי דס"ד דהשואלים דאולי אין חילוק בין שבת לחול אבל לפי מה שהשיב להם דיש חילוק י"ל דדמיין למינים חלוקים דמסתמא ג"כ א"מ וכ"נ להדיא ברמב"ם פ"ו הל"ח וכמ"ק בנ"י עצמו בד"ה נעשה מועד לסירוגין לשוורים שכ' לשוורים דוקא כו' דכיון כו' ה"ל כמועד לשבתות דא"מ לימה"ח אלא דדבריו קשים קצת דתלי תניא בדל"ת:

במשנה שור של ישראל שנגח שור של הקדש ושל הקדש שנגח שור של הדיוט פטור כו'. לכאורה יפלא דפתח בשל ישראל וסיים בשל הדיוט ונ"ל דבדיוק תני ולאשמעינן דשור של מצרי שנגח שור של הקדש דחייב עי' בגמרא אח"ז ראיתי בהגהת הב"ח שמגיה ברישא נמי של הדיוט ול"נ כמש"כ ובמשניות וכן בסדר המשנה דירושלמי וברי"ף הגירסא בסיפא ג"כ של ישראל:

דף לח.

גמרא מ"נ אי רעהו דוקא כו'. בתור"ע הקשה אמאי נקיט הפירכא בדרך צידוד הא ודאי רעהו דוקא כדקתני רישא שור רעהו ולא הקדש ואישתמיטתי' דברי התוס' (במנחות סז) ד"ה חד דמסברא מחד מיעוט לא הוה ממעטינן אלא הקדש לחוד ע"ש:

דף לט.

תד"ה ואם לא אייעד באותן נגיחות. כצ"ל:

דף לט:

גמרא חוזר לתמותו עד שיעידו בו בפני בעלים. מהתוס' לעיל ע"א ד"ה ואם מוכח דבעינן ג"כ דיגח בפניהם ג"פ. ועי' לעיל כ"ד רע"ב ברש"י:

דף מ:

גמרא מדרישא רשות כו'. עי' בגה"ש ושכח לציין עוד ביבמות קג ב ובזבחים קג ב:

רש"י ד"ה לא לקטלא והכי קאמר נוגח כו'. כצ"ל:

דף מא.

במשנה נגח עבד או אמה נותן כו'. וכן השור בסקילה כדכתיב בקרא ונסתפקתי באם נגח עבד של בעליו אם ישנו גם הוא בדין יום או יומים אם נאמר גם לענין הזה כמיתת בעלים כך מיתת השור או מטעם דכ"ז דכסף יתן לאדוניו אז השור יסקל אין הבעלים משלמים אין השור בסקילה ע"ד דדרשי רשב"ל ורבה (לקמן מג) (וגם ריו"ח ל"פ עלייהו שם אלא מרבוי' דאם ולטעם זה אפילו לא שהה מע"ל נמי פטור ועמש"כ לקמן מ"ה בתד"ה אפילו) ועי' בנ"י דמשמע מדבריו דגם שור ישנו בדין יום או יומים ולעד"נ דליתא דפשוט דגם הבעלים אינן בדין יום או יומים בגוונא דשור דא"פ אלא אם הכוהו בשבט דרך יסור ותוכחה עי' רמב"ם פ"ב מהל' רוצח הלי"ד. שוב ראיתי במכילתא משפטים סוף פ"ז שלא חלק בין שורו לשור אחר במיתה על עבדו ועל אמתו, ע"ש ודברי הנ"י צ"ע. ועמש"כ לקמן מא ב בתד"ה ע"פ ע"א

תד"ה מאחר וגם בהרג ג"פ על פי בעליו כו'. כצ"ל:

דף מא:

תד"ה כיון. נאמר איש אמו ואביו תיראו. כצ"ל:

תד"ה לרבות כדתנן מורא רבך כו'. אבות פ"ד מי"ב:

תד"ה ע"פ ע"א בר"פ התערובות כו' משום דמודה בקנס הוא ותימה כו' ובפ"ק דסנהדרין כו'. (ולקמן מג) בד"ה קתני מיהת פי' מטעם כמיתת בעלים כך מיתת השור כו'. וגם ע"ז יקשה מהא דסנהדרין דהא כי אמר פלוני רבעני לרצוני אינו נהרג אפילו יש אחר עמו כדאיתא שם לעיל ובאמת לא לכל אמרי' כמיתת בעלים כו' כדאיתא (שם לו ב) וע"ש בפרש"י בד"ה לא תטה ולקמן מ"ה בתד"ה אלא:

דף מב:

רש"י ד"ה וירש אותה. עמש"כ (בכתובות פג) ע"ד:

רש"י ד"ה והמית כו' שור אינו כו' דכתיב והמית כו'. תימה דהא פי' לעיל אע"ג דכתיב והמית נימא כו' (ובגיטין מג) בד"ה ועוד כופר פי' מדכתיב והמית משמע דבלא היקשא לסקילת השור יליף משום דוהמית קאי נמי אואם כופר וצ"ע ובנ"י במתניתין דלעיל בד"ה מועד משלם אה"כ משמע דיליף לה מדכתיב וגם בעליו יומת דאיתקש למיתת בעלים ומיתתן ודאי אינה אלא לאחר מיתה עמש"כ (בכתובות לג ב) אבל ק"ק לאביי ולשאר אמוראי לקמן דמחייבי כופר שלא בכוונה אפילו לר"ע כמ"ש התוס' שם מרבוי' דאם לענין זה נמי:

תד"ה היתה וה"ה לישראלית כו'. והא דנקט שפחה כו'. לכאורה נקיט שפחה משום נזק וצער. ואולי כוונתם אהא דלא נקיט ג"כ תנאי דנשואות למשוחרר ולגר:

דף מג.

גמרא בגרושה. פרש"י שגרשה אחר החבלה הכא לענין נזק וצער דאפילו בעודה תחתיו שייכים לה אלא דפריך דירשנה הבעל סגי דגרשה קודם מיתתה דשוב אינה יורשה אבל הא דמקשה גרושה נמי תיפלוג בדמי ולדות א"א לומר בגרשה אחר החבלה דאיך תיפלוג כיון דכבר משעת החבלה זכה הבעל וצ"ל דכוונת המקשה הוא כיון דמיירי בגרשה יכול למיתני נמי דאם גרשה קודם חבלה דתיפלוג ובזה א"ש דלא פריך בקיצור א"ה תיפלוג כו' משום דבהאי גרושה דאיירי בה דהיינו שגרשה אחר החבלה ודאי דלא תיפלוג אלא דפריך גרושה נמי כו'. ר"ל כיון דאיירי בגרושה היה יכול למיתנא נמי גרושה דתיפלוג כו'. ובזה תראה שהצ"ע של גה"ש אינו כלום דאין הבעל פירושו דמת אחר החבלה דומיא דאין האשה (וכדלקמן מט) ונכון בעז"ה:

רש"י ד"ה או גיורת הואיל ואין להם יורשין כל הקודם בשלהם זכה כו'. כצ"ל:

תד"ה אמר (בסופו). דבהך סברא דפריך דלא מרבינן כו'. כצ"ל:

גמרא אימא סיפא המית שורי את עבדו כו' ואי דמים אמאי לא א"ל יכילנא כו' וסיפא קנס כו'. פי' אבל דמים משלם ע"פ עצמו וק"ל דא"כ אמאי תנינן בס"פ שה"פ המית שורך את עבדי כו' משביעך כו' פטור לרבנן דס"ל לעיל גבי אנסת כו' דחייב מטעמא דלא שביק מידי דכי אודי ביה לא מיפטר כו' ולשון רש"י (בכתובות מב) ד"ה אבל דקסברי סתם טוען אנסת לא תבעו אלא בושת ופגם וה"נ נאמר דלא תבעו אלא דמים. ואולי כיון דרבה גופיה קרי לה שנויי' דחיקא ידחוק ג"כ לומר דלא אתיא הך מתניתין דשה"פ אלא כר"ש דפוטר ג"כ באנסת שם. אבל ראיתי להראב"ד ספ"י מהל' נ"מ דמסיק לדינא ג"כ דמשלם דמים בעבד עפ"ע (והיינו במועד דבתם אף דמיו אינם אלא קנס ובב"ח לא משכחת לה דמים עפ"ע אף במועד דהרי משלם כופר גם עפ"ע ומש"כ שם דבין בב"ח ובין בעבד דמים משלם עפ"ע בין שלא בכוונה ע"כ לצדדים קאמר בב"ח שלא בכוונה ובעדים ובתם ועבד משכחת לה גם עפ"ע ובמועד. והלח"מ שכ' שם בתם עפ"ע איכא דמים בב"ח ל"ד במחכ"ת גם בראשית דבריו אישתמיטתי' דהא דהמית שורי את פלוני כו' היא משנה בס"פ אלו נערות) ואפשר דגם הרמב"ם יודה לו בזה וכ"נ מהלח"מ קשה הך דשה"פ ונ"ל ליישב דגם רבנן דאנסת כו' ס"ל דלא שביק מידי דקייץ רק דס"ל דבשת ופגם נמי תבע. וכן איתא להדיא בגמרא דשה"פ (ולשון רש"י דכתובות שהבאתי צע"ג). ולכן בעבד דליכא תרוייהו בהדדי דאם קנס ליכא דמים ואם דמים אין קנס גם אינהו מודו דלא שביק מידי דקייץ ונכון בעז"ה. אח"ז מצאתי להירושלמי בשבועות על המשנה הנ"ל וז"ל רי"צ שאל מהו שישלם דמי העבד מפיו כו'. תנינן המית שורך את עבדי כו' פטור. א"ר חגי תיפתר שהמית עבד מוכה שחין כו' ע"ש ואף דמקשה שם ע"ז א"כ אפי' ב"ח נמי פטר למאן דאמר דמי ניזק דהא אינו שוה כלום ולמ"ד דמי מזיק הא הוי קנס לפום גמרא דילן משמע דזה ליכא למ"ד דכופר קנס (עי' לעיל מ ובמכות ב ב) דאין סברא רק לומר כופרא כפרה או ממונא אך לרבה דס"ל דליכא כופר בהודאת עצמו רק דמים לפי מאי דאמר יכילנא כו' ישאר הקושיא אפי' ב"ח נמי יפטר אי איירי במוכה שחין אבל לפמש"כ א"ש דבב"ח דכופר נמי אינו קייץ אפי' ר"ש מודה דדמים קתבע וע"פ האמור תמה אנכי על פרש"י (בכתובות מא) במשנה שפי' דלהכי משלם כופר עפ"ע דקסבר כופרא ממונא דמאי אתא לאפוקי אי דל"ת כפרה הא כש"כ דמשלם עפ"ע כמבואר (לעיל מא ב) וכ"כ בעצמו לקמן בסמוך (ריש ע"ב) ואי לאפוקי ממ"ד קנסא זה ליכא למ"ד לגמרא דילן כמש"כ. ואולי שסמך על פשט השמועה (דלעיל מא ב) דפריך מודה בקנס הוא ולא נחית לפי' התוס' דשם אבל באמת דבריהם מוכרחים כמו שנתבאר:

דף מג:

גמרא מיהו ב"ח דמשלם כופר עפ"ע כו' עבד כו'. הסברא קשה להבין ולכאורה יותר ה"ל לשנויי דמיירי מתניתין בהאי גוונא דאתו סהדי כו' ואמר מרי' דמועד הוא אך גם זה דוחק דמשמעות לשון המשנה דליכא עדים כלל על המיתה רק הודאת עצמו:

דף מד.

תד"ה נגיחה. אע"ג דלא ישמרנו גבי מיתה כתיב. עי' רש"א שכ' דל"י מאי דקאמרי ועמש"כ לקמן (מה ב) בישוב דבריהם בס"ד:

דף מד:

גמרא והנזקין שלא בכוונה ר"י מחייב. נשמט בע"מ לציין ברמב"ם פי"א מהל' נ"מ הל' ו:

רש"י בסה"ע ואפי' לרבנן כו'. (לקמן צח ב) לא פי' כן ועמש"כ שם (ולעיל יג ב):

דף מה.

רש"י ד"ה הקדישו מוקדש ונ"מ דאי מתהני מיניה מעל. בתשובת ח"ס חלק או"ח סי' ק"פ פי' כוונתו דזה ודאי דאינו נפטר מסקילה מחמת הקדישו אלא גומרין דינו אח"כ וסוקלין אותו ואע"ג דכתיב שור רעהו ולא של הקדש היינו בהוקדש קודם שנגח כו' ע"ש ונפלאתי עליו איך נעלם מכ"ת הגמרא דלעיל בסמוך דלרבנן אפי' הקדיש ואח"כ נגח בסקילה (וקרא דשור רעהו שהביא תמוה דהוא כתוב בהמית שור). ולר"י אפי' נגח ואח"כ הקדיש פטור ופרש"י שבכאן הוא לרבנן כמש"כ בדבור הקודם:

תד"ה השתא. וקשה לפי' דאם זה ההיזק לא הוי נזק ניכר אפי' אתפסיה בידים לא יתחייב כו'. ונראה טעמם דל"ד להמטמא כו' דחייב במזיד משום דזה לא הוי אלא גרמא ועוד דהתם טעמא משום קנסא כדי שלא יהא כאו"א כו' (גיטין נג) והכא אדרבה מצוה קעביד במאי דמסריה לב"ד וע"ש בתד"ה שלא והמל"מ בפ"ג מהל' גזילה נתקשה בדבריהם אלו:

בא"ד ועוד דאם הוא פטור כו' כשמתפיס אותו בידים נמי פטור. כצ"ל:

בסה"ד להחליט לו מיד לר"ע ולהשתעבד בו לרי"ש לגבות מגופו. כ"נ דצ"ל:

תד"ה אפילו ושואל כו' דחייב לשלם דמי שור לבעלים מ"מ כופר א"מ. מוכח דאף בשמירה מעולה דפוטרתו מן הכופר מ"מ השור נסקל וכ"מ לקמן בגמרא בסמוך (ע"ב) דלר"י דסגי בשמירה פחותה למועד למיפטריה מה"כ לסקילת השור לא מהני. ולכאורה טעמא בעי דהא כתיב ולא ישמרנו כו' השור יסקל ומנלן דשדינן ליה אכופר ולא אסקילה וגם לרבה לעיל הוקשו אהדדי סקילה וכופר. אמנם גדולה מזו מצינו (לעיל כג ב) דאפי' בחצר המזיק השור בסקילה (ומכופר פטור) ואמרי' שם דלענין קטלא לא אמרי' והוא משום דסקילתו איננה לעונש בעליו דאפי' שור של הקדש ג"כ בסקילה לרבנן דר"י לעיל אלא דהוא כמו דא"ר לסקול הרובע והנרבע עי' (לעיל מ ב). ובזה א"ש בפשטי' הא דכתיב תנאי דולא ישמרנו במועד ולא בתם משום דלא קאי רק אכופר ובתם דליכא כופר זולת סקילת השור ולזה אפי' שמרו לא מהני ובנגיחת שור דל"כ נמי ולא ישמרנו בתם הוא לפי מאי דקי"ל דפ"נ קנסא משום דבחזקת שמור קיימי א"כ הרי שמור הוא:

דף מה:

גמרא ארהב"ח הא מני ר"א כו' אביי אמר כו'. הנה לתרוייהו מיירי הברייתא בדנטרו ש"פ אבל מתניתין מוקי לה הנ"י בדלא נטרי כלל הביאו התוי"ט והתו"ח כ"ע דבגמרא בברייתא משמע דאיירי בדנטרו ש"פ ול"ד כלל דהברייתא מסיימת חוץ מש"ח הלכך ע"כ איירי בדנטרי ש"פ אבל מתניתין דתני אכולהו נכנסו תחת הבעלים כו' ע"כ איירי בדפשעי ולא נטרי כלל ועוד דפסקא לומר מועד משלם נ"ש ואי בדנטרי שמירה פחותה הלא ר"י פוטרו מצד העדאתו בבבא הסמוכה:

רש"י ד"ה נגיחה לתם מגז"ש כו'. לכאורה דכוונת הגמרא להא דדרשינן (לעיל מד) או בן יגח או בת יגח נגיחה בתם ונגיחה במועד והוקשו אהדדי אולם זה כתיב במיתה ובתם דליכא תשלומין רק דהשור נסקל ולמיפטריה מסקילה לא מהני אפי' שמירה מעולה כמש"כ לעיל א"כ למאי אתי היקשא אלא דדרשינן שם גם נגיחה לנזקין ואמרינן דלענין נזקין הוא דהוקשו אהדדי וזהו כוונת התוס' במש"כ שם אע"ג דלא ישמרנו (ר"ל דכתיב גבי היקשא דתם למועד) במיתה כתיב מ"מ ילפינן מיניה לנזקין משום דגם המה כתיבי שמה מכפילא דיגח:

גמרא אראב"א ל"פ ר"י כו' אבל צד תמות במקומה עומדת. הנה הרמב"ם ברפ"ז מהל' נ"מ פסק כרב לקמן דל"א צד תמות במ"ע כמש"כ שם הה"מ. ולכאורה הוה ליה לפסוק כראב"א דסוגיות (דלעיל יח לט ב) ואמוראי בתראי שם אזלי כוותיה ועי' ברא"ש:

דף מו.

רש"י ד"ה א"נ אשמעי' חכמים דהואיל כו'. כ"ה בנ"י וכצ"ל:

תד"ה דאפי' ועוד י"ל דלמ"ד פ"נ קנסא כו'. עי' מהרש"א ובתור"ע לעיל פ"ג מי"א הקשה עליו מהא דלעיל (מא ב) דפריך ע"פ בעלים מודה בקנס הוא ואם איתא משכחת לה בכה"ג ול"נ דבכה"ג גם השור היה בסקילה לא מיבעיא לדעת רש"י דהא דאינו נסקל ע"פ הבעלים הוא משום דמודה בקנס הוא הא אין זה נקרא מודה אלא אפי' לדעת התוס' דהוא משום דאדם קרוב אצל ממונו זה אינו נקרא ע"פ קרובו כמו שא"נ עפ"ע וכן א"נ ע"פ עד אחד דאהני סהדי סמכינן כמ"ש המהרש"א והודאתו או העדאת ע"א אינו אלא גילוי מלתא ע"ד שאמרו (בהחולץ לט ב) עי' בריב"ש סי' קפב וכן מה שהקשה עוד מהא דבעבד לא משכח ליה קנס עפ"ע (לעיל מג ב) הא מ"ל בכה"ג גם זה ל"ק כיון דזה לא נקרא עפ"ע:

בא"ד דהא בספ"ק דכתובות בעי למימר כו' דשמואל היא ולפי כו' תקשה דשמואל אדשמואל. בפ' השואל ובכתובות שם דחו קושיא זאת דא"ל דסבר כהא"נ כו' דהכא:

דף מו:

גמרא זיל בתר רובא ורובא דאינשי לרדיא הוא דזבני. לכאורה תמוה כיון דהאי גברא זבין להא ולהא איך שייך למשדייה בתר רובא והרא"ש הרגיש בזה וישובו דחוק ולעד"נ דפי' דזבין להא ולהא היינו שהוא סוחר וקונה למכור להנצרכים לרדיא או לנכסתא ולכן כיון דרובא דאינשי זבני לרדיא אמרי' דמסתמא קנה לדבר שיוכל למכור לרובא דאינשי או י"ל דמיירי הכא שאין מכירין זא"ז ולכן אמר רב דהמוכר כיון שאינו מכיר אותו ה"ל לחשבו שהוא מן רובא וה"ל להודיעו דנגחן הוא אבל הרשב"ם בב"ב פירש דזבין להא ולהא שהוא טבח ועובד אדמה וגם פירש שמכירין זא"ז רק הא דרובא לרדיא זבין פי' דרוב שורים קונים לרדיא דשם ליתא תיבת דאינשי. וכן ברי"ף ורא"ש שם ליתא:

דף מז.

תד"ה ליתא לפרה לא אתיא מתני' כר"ע כו' אם כחש המזיק כו'. פשוט דכוונתם דלר"ע ה"ה כי ליתא לפרה דהיינו שנאבדה הוה ההיזק דהוא דמי הפרה לתרוייהו וא"כ אפי' היה בודאי שנגחה ואח"כ ילדה ה"ל להפסיד מן חצי נזקו כפי ערך חלקו בהפרה והמותר יגבה מן הולד. ועתה שספק דלמא ל"ל בולד כלום לא יטול אלא חצי המותר והתוי"ט נראה שלא הבין כן בדבריהם ותמוה:

תד"ה מ"ט גופה אטו ב' שוורים תמים שהזיקו כו' מי הוה משלם חלקו וחלק חברו. ולכאורה אליבא דר"נ דאמרי' (לקמן נג ב) בשור ושור פה"ק שנגחו כיון דליכא לאשתלומי מהאי משתלם מהאי ה"נ כיון דליכא לאשתלומי מהאי דנאבד משתלם כוליה ח"נ מהאי אבל נראה דדעתם כהוי"ח שבשו"ע סי' ת"י סל"ז דדוקא היכא דחבירו אינו חייב מדינא הוא דס"ל לר"נ כיון דליכא כו' אבל בחייב מדינא אלא שברח או שאין לו לא וגדולה מזו חלקו לעיל בד"ה גלית אדעתך ע"ש אבל לפי הדעה הראשונה שם וכ"נ דעת הנ"י לעיל בס"פ המניח גם בזה משתלם כוליה מהאי ונראה דזוהי גם דעת ר"ת בתוס' (סנהדרין פ ב) ד"ה עובר ומוצל מקושיית התוספות שם עליו בסה"ד מהך דהכא ולזה כוון הר"ן ג"כ בפ' א"ט גבי ולד טרפה ודלא כשעה"מ בפ"ב מהל' גנבה שנדחק בדבריו ע"ש:

תד"ה מ"ט פירשא דמאתמול גמרה לה. כ"ה בריש ביצה:

רש"י ד"ה המזיק. קצץ כו' אלא שמין ב"ס כו'. וכן (לקמן בגמ' נח ב) גבי ההוא גברא דקץ קשבא פסק ר"נ בששים וכן מסיק אביי שם ובסוף הסוגיא בדקלא דארמאה ודלא כרבא דרצה לחלק בין נזקי ממונו לנזקי גופו. ולכאורה טעמא בעי דהלא ובער בשדה אחר דמיניה ילפינן דשמין ע"ג שדה לא כתיב אלא בנזקי בהמה ואיך נלמוד קולא מבהמה מזקת לאדם המזיק שיש בו חומר שחייב בד' דברים עיין לעיל (ד) וז"ל התוס' (דד"ז) דיותר ראוי להתחייב אדם המזיק בידים ממזיק ע"י שילוח בעירו וי"ל דכולהו אבות ילפינן מתחת נתינה כו' לעיל (ה) ומש"כ התוס' (ו ב) בד"ה שור רעהו דלא נתקבלה הג"ש אלא לענין תשלומי מיטב ל"ד אלא דר"ל לענין איכות התשלומין ולאפוקי פרטיהם בעיקר חיובייהו וכדמסקי וכ"מ מלשונם (בכתובות לב ב) ד"ה אלא ע"ש ועמש"כ לקמן בר"פ החובל:

דף מז:

[רש"י] במשנה ד"ה משלם ואמאי נקיט הני. כ"נ דצ"ל:

גמרא רבא כו' ואפי' נשברו ברוח. לפרש"י העיקר חסר וגם לאיזה כוונה הוסיף רבא ואפי' נשברו ברוח ולעד"נ דיכווין לומר דכיון דקבל עליו שמירתן אפי' מרוח דאתא מעלמא כש"כ דקבל עליו שמירתן מהיזק דאתיא ליה ע"י מחמתו דהיינו שישלם בעה"ק אם הוזקה בהם בהמתו דבעה"ב ועי' (לקמן מח ב) ת"ר כנוס שורך כו' ואני אשמרנו כו' הזיק פטור כו' הא סתמא כו' ופטור בעל השור (לעיל מה א וב):

תד"ה באפרזתא לרבותא כו' אע"פ כו'. לכאורה י"ל דהרבותא היא אע"ג דעבידא דאכלה וכש"כ שאר פירות לאכול יותר מדאי דלא שכיחא וכדאיתא בראש"ש וכן התוס' לעיל רצו לדמותו לרוח שאינו מצויה ועי' מהרש"א:

גמרא בסה"ע מאן פטור כו'. לאו פטור בע"ח וחייב בע"ח. כצ"ל וכמו שהעתיקו התוספות וכן לקמן בגמרא ברה"ע:

דף מח.

רש"י ד"ה הויא שן וחצר השותפין דפטור. הוא (לעיל יד):

דף מח:

[רש"י] במשנה ד"ה שור כדאמרי' כו' נקי מדמי ולדות. בתור"ע תמה בהא דנסיב דרשא דריה"ג דהא מסקי' בסוגיא שם דלדידיה מועד חייב כו' ותמיהני דהא על אוקימתא זו פריך אביי שם ואסקינן כראב"א ע"ש וממילא דה"ה מועד פטור דמסברא אמרינן דלא חייב הכתוב במועד אלא במקום שחייב בתם כמש"כ התוס' שם בד"ה כתב הב':

דף מט:

תד"ה ותני ואינו מגיה כו'. כה"ג כתבו (לקמן קיד) בד"ה לפי (וביומא מ) ד"ה הא (ובב"מ מה ב) בד"ה מאי לאו:

תד"ה והלכתא ולר"י נראה כו'. ולי קשה מדמקשה בב"מ על הא דקאמר ריא"ש והוא שעומד בצד שדהו מדריב"ח ע"כ משמע ליה דהא דריב"ח אפי' א"ע בצד שדהו וא"כ מאי משני הכא דליתיה הכי הל"ל דריב"ח בחצר המשתמרת כדמשני התם וכמו כן קשה לפרש"י ואולי דלכן השכיל רש"י לפרש דליתיה בעיר ור"ל ודריב"ח דליתיה בחצר אבל בעיר איתיה ולמסקנא דוהלכתא אף דליתי' בעיר קנה ורבה מיירי דליתיה למשכונא ובב"מ מסקי התוס' להיפך דגם דליתיה שבלשון התרצן קאי אמשכון וקשה להבין לפ"ז הא דמסיק כל היכא דאיתא לדידיה כו':

דף נ.

גמרא וכן מנהגו של נחוניא חופר כו' ומוסר לרבים. ק"ק דבשקלים חשיב ליה בתוך הממונים שהיו במקדש ומשמע שהיה מוציא על חפירתם ממעות שירי הלשכה ובתחלה עשאן לצורך רבים. ואולי דזה וזה הוה עביד וברא"ש משמע שפירש ומסר לרבים שמסר להם הכיסוי. ועוד נ"ל דתרי הוו זה נקרא חופר בורות כו' ודשקלים חופר שיחין וכ"מ לי מהירושלמי שם דאמר מעשה בחסיד אחד חופר בורות כו' עאל ר' פנחס ב"י לנחמא כו' (ובסוטה יח ב) העיד לפני ר' יהודה והמה היו אחר החורבן:

רש"י ד"ה בעל התקלה דאם הפקיר אף בורו ה"ל בור ברה"ר. עי' (לעיל כח ב) בתד"ה מנ"מ (ולקמן נא) ד"ה בור הא':

דף נ:

רש"י ד"ה דרך נפילה בעומק משמע. לא אתא לאפוקי גובה ועלה שם ונפל לארץ דזה ודאי מיקרי נפילה כדכתיב ועשית מעקה לגגך כו' כי יפול הנופל אלא לאפוקי נתקל בבור ונפל חוץ לבור וכהא"נ שבתוס' אבל מכל מקום קשה דמצינו לשון נפילה הרבה במקרא גם בשטה ישר:

דף נא.

תד"ה נעביד והשתא מדמה כו' וקשה לר"ת דמחלק ביניהם. ולעד"נ דלק"מ דטעמא דר"ת הוא משום דאדם א"ל מזלא כמבואר בדבריהם (חולין מב ב) והכא כבר אסתליק מזליה דעומד ליהרג מ"מ דאם לא מת מאותה דחיפה עד הב' נוטל את האבן כו' ואם כו' רגימתו בכל ישראל כדאיתא שם ועוד דהכא אדרבה מזליה הוא אם ימות מיד ונכון בעזה"י:

דף נב.

רש"י במשנה ד"ה בן או בת כלומר כו'. והא דנקיט עבד ואמה. עתוי"ט ולי נראה דאצטריכו משום דאינהו לא ממעטו מן עליו ולא על בור כמש"כ התוס' (לעיל ט ב) בד"ה משא"כ בבור. וכן מן והמת יהיה לו כמש"כ (שם י) בד"ה שהשור רק מן מיעוטא דשור ולא אדם ועוד דה"א דבדידהו חייב מטעם דאר"פ (לעיל מט) שור שנגח את השפחה ויצאו ילדיה חייב מ"ט כו' ע"ש:

דף נג:

תד"ה לענין כלים. עמש"כ ע"ד בפסחים כא ב בס"ד:

דף נד:

גמרא לנפילת הבור כסף כו' להפרשת ה"ס כו'. עי' בתוי"ט ד"ה לפריקה שהקשה מדוע לא נילפינהו משבת כדלקמן ונעלם מכ"ת שקדמוהו התוס' בזה (לעיל בע"א) בד"ה ה"א ותרצוה ומש"כ הוא ז"ל דל"י אלא תלת מתלת כו' ותדע דאלת"ה כו' ה"נ כו' תמוה דהתם איך נילף חמור או בהמה משור כיון דל"ד התיבות להדדי אבל הכא שפיר איכא למילף כל היכא דכתיב שור משור דשבת וכן אינך וכמו דפריך (במכות יג ב) חייבי מיתות ב"ד נמי נגמור כו'. משמע דר"ל דנילף תרווייהו כריתות ומב"ד וכן בכ"ד ועמש"כ לעיל ריש פרק ב:

שם א"ה אפילו אדם ליתסר כו'. בתוספות י"ט ד"ה לכלאים כתב דהשתא הדר ביה ממאי דקא יליף לעיל כלאים דחרישה שור שור משבת אלא דכלאים מכלאים גמר כו' מה יענה לשטת הרמב"ם דכלאי הרבעה אסור מה"ת בכל ב' מינים וכלאי הנהגה אינו אסור מה"ת רק טמאה עם הטהורה א"כ ע"כ ל"ד להדדי וכן לכ"ע אדם מותר בהנהגה עם בהמה ואסור לרבוע בהמה וחייב עליה סקילה ולקמן בדף הסמוך בתד"ה המנהיג בסופו משמע להדיא דלא כדבריו:

רש"י ד"ה פרי מפרי ושכר מתמרים. תמוה (דביומא עו) אמרי' דיליף שכר שכר מנזיר מה להלן יין אף כאן יין גם עיקר פירושו בפרי מפרי תמוה דא"כ ענבים ותמרים גופייהו לא יקחו. ובעירובין פי' בענין אחר וכן (לקמן סג) ועמש"כ שם ואפשר לדחוק ולכוין פי' דכאן לשם:

דף נה:

תד"ה נפרצה דקלא א"ל למילתא ומסתמא ידע. ועיין מהרש"א ועי' (לעיל נב) פלוגתת רב ושמואל וריו"ח בפירוש רש"י ותוספות וצע"ק:

תד"ה התורה ואע"ג כו' דשו"ר חייב בר"ה מק"ו מקרן כו' ול"פ שכן מיעטה בשמירתן. לכאורה מ"מ נוכל למילף דלחייבו שו"ר ח"נ מיהא אף בשמירה פחותה ובר"ה מק"ו זה בעצמו מה קרן שא"ח אלא ח"נ בחצר הניזק אף בלא שמרו כלל חייב הח"נ אף בר"ה ובשמירה פחותה שו"ר שחייבים נ"ש בחה"נ בלא שמרו כלל א"ד שחייבים ח"נ אף בר"ה ושמירה פחותה כקרן:

דף נו.

רש"י ד"ה העושה מלאכה ששקל כנגדן כו' ובד"ה פטור דהיזק שא"נ לש"ה. לכאורה תמוה דלמ"ד השא"נ לש"ה אפי' עשה מעשה בגופן נמי פטור כדמוכח (בגיטין נג) ע"ש. אך זה י"ל דאזיל בשטת הרמב"ם בפ"ז מהל' חובל ה"ד ע"ש במ"מ ובמל"מ אולם קשה. א) דאף למ"ד שמיה היזק מיתוקמא בששקל כנגדן. ב) מש"כ והן נפסלין במלאכה הלא זה אין נקרא מלאכה רק דנפסלין מפני היסח הדעת כמבואר שם:

דף נז.

גמרא החזירה למקום שיראנה כו'. תוספתא פ"ב דב"מ ועי' בתד"ה לעולם:

תד"ה אלא וש"מ כש"ח דמי דכלתה שמירתו. עי' (לעיל מה):

דף נח.

גמרא היכי נפל רכ"א כו' רבא אמר כו'. עתוי"ט שרוצה להכריע להלכה כרבא מדיוקא דמתני' דתני ירדה כו' ול"ת רבותא דאפי' דחפתה ולכאורה תמוה הכי לא ידע ר"כ למידק כוותיה וכן הש"ס לא הוה שתיק מלומר דיקא מתניתין כוותיה דרבא אלא ע"כ דאין זה דיוק וכמש"כ התו"ח או די"ל הא דחפתה נעשה כמו ירדה כו' וכדמשני הש"ס כן בכ"ד. אולם מצינו בפוסקים שהכריעו הלכה מפני פשטא דמתניתין:

דף נח:

רש"י ד"ה תרקב שלשים סאין שמין. עי' רש"א בתוס' מש"כ על פירושו אבל קשה דהל"ל סאה בשלשים סאין או בששים תרקבין וי"ל:

תד"ה שמין דאי אב"ס קאי הל"ל כו'. בל"ז ר"ל דלפירושם דקאי אשדה שייך שפיר ל"נ ועי' דבריהם בפ' השואל והש"ך בחו"מ שט"ז סק"ה מלא דבריהם כדכתיב זרע רב תוציא השדה משמע דמפרש תוציא לנקבה נסתרת וכ"מ באונקלוס אבל האשכנזי תרגמו לנוכח ובאמת בלשון חז"ל מצינו ל"נ בשדה בפרק ז' ובפ"ח דערכין כ"פ במשנה (ובקדושין כז) מכר לו עשר שדות כו' כיון שהחזיק באחת מהן כו' ועוד הרבה:

בסה"ד אע"ג דבגמרא נקט כו' וכור. עי' רש"א וכן יש לכוין בדבריהם על הא דקאמר ר"פ ולא כור בס' כורין:

שם בא"ד וכדאשכחן בפ' המקבל כו'. משם אין ראיה כ"כ דא"ל דאגב דנקט ד' קבין בלא בית דהמכוון בהם בפירות נקט נמי לכור:

דף נט:

תד"ה ופסק הלכה כר"ש כו' דכל העומד ליגזז כגזוז דמי. וכה"ג ס"ל לר"ש (לקמן עו ב) דכל העומד ליזרק וכה"ע ליפדות כזרוק וכפדוי דמו וכן קי"ל בכ"ד כל העומד לישרף כשרוף דמי עיין ס"פ כסוי הדם:

דף ס:

תד"ה לעולם מדקדק כו' איירי וכן מדיליף כו'. כצ"ל:

בא"ד חשיב כמו מעיר אחרת. כצ"ל:

דף סא.

גמרא ל"ש אלא בקולחת אבל בנכפפת כו'. חילוק בין קולחת לנכפפת נזכר גם (ביומא מא ב) לענין אחר:

דף סג.

רש"י ד"ה פרי מפרי למעוטי כו' וכמיהין ופטריות. והתוס' (בעירובין כז) ד"ה מאן דמתני כ' בפשיטות דכו"פ נקחין בכ"מ דפרי מפרי הן וגד"ק ושם הארכתי קצת בס"ד ע"ש:

תד"ה רעהו וא"ת כו' למעט הקדש מוגונב מבית האיש כו'. לכאורה ה"נ דמרעהו נ"ל דלא משלם להקדש ומוגונב כו' ממעטינן דלא משלם להבעלים וכ"מ שם מפלוגתת ר"ש וכ"מ לי מלשון הרמב"ם רפ"ב מהל' גנבה ודלא כלח"מ שם:

דף סד.

רש"י ברה"ע לרבות שא"ד. נראה דהוא שייך לדבור דלעיל בסה"ע ואח"כ אמר רש"י כל הני אלו כן תשובת שאילה הן:

גמרא אילו נאמר שור וגניבה ומי מצית אמרת כו'. מפרש"י משמע דגריס מי מצית כו' בלא ו':

תד"ה יאמר (בסופו). במקום שאפשר לומר בע"א. כצ"ל. ??[נראה בהדיא דלפני הרש"ש הי' נוסח מוטעה בתוס' שתיבת "אלא" נשמטה שם, ועי' גם הגהת הגרי"א חבר בילקוט מפרשים] :

דף סד:

גמרא אלא ריבה ומיעט כו' א"ה כ"ה פרטי ל"ל חד למעוטי קרקע כו'. ונראה דהשתא לפי המסקנא אין לנו למעוטי דבר שאינו מסויים בגנב עצמו ועי' לעיל (סג סע"א) בתוס' אבל לתנא דחד בגנב וחד בטוען טע"ג אפי' גנב עצמו א"ח בדבר שא"מ וכעת לא מצאתי להרמב"ם שהוציא דשא"מ אפי' בטוען טע"ג ומדבריו בפ"ב מהל' גניבה ה"ב נראה דפוסק כתנא דחד בגנב כו'. וכ"מ ממה שפסק בפ"ג שם ה"ח כרב דמודה בקנס ואח"כ באו עדים פטור וזה אתיא כמ"ד חד בגנב כו'. ועי' (לקמן סז ב) בתד"ה אין הגונב וא"כ אף גנב עצמו פטור בדבר שא"מ וצ"ע:

דף סה.

תד"ה אין לי שהכישה במקל כו'. לכאורה זה הוי משיכה עיין (לעיל נו ב) וליסטים נמי דהכישוה וברש"י ותוס' שם (ובקדושין כב ב) כיצד במשיכה כו' או שהכישוה במקל וא"כ ל"ל גנו כו' אפי' בסימטא ולרבינא בכתובות (לא ב) אפי' בר"ה נמי ועי' (לקמן עט) במשנה ורש"י בגיטין ובב"מ פי'

שנכנסה שם ונעל בפניה ומש"כ עוד לאשמעינן דחצר קונה אף לחובתו הלשון תמוה דמה בכך שהוא לחובתו כיון דמדעתו הוא והכי הל"ל אף לדבר עבירה וכדמסקי:

דף סה:

נמרא וחכ"א בראשו וחמישיתו כו'. לכאורה ה"נ להגיה וחמישיתיו כי כן כתיב בויקרא אבל רש"י העתיק קרא דוהשיב את אשמו הכתוב בפ' נשא והתם כתיב וחמישיתו. אולם מש"כ עוד ובקרא אחרינא כתיב התם ואת אשמו כו' הוא בויקרא עירב הפסוקים לאין צורך ותמוה ולקמן דפריך מ"ש כו' אשם נמי כו' ואת אשמו כו' מוכח דכולה יליף מקרא דויקרא ולכן צריך להגיה וחמישיתיו:

שם ואלא מאי שינוי ל"ק כו' לשלם כי השתא. כצ"ל:

שם חטין ועשאן סולת כו'. בתמורה הגירסא בכולן ועשאתן והיא נכונה:

תד"ה הן דר"ח קאמר כו'. דדריש והשיב את הגזילה מ"מ. כצ"ל כדמוכח (לקמן סז):

דף סו:

תד"ה דגזל קרבן הא אפי' הוא עצמו כו' אין מתכפר כו'. הן הרמב"ם בפ"ג מהל' שגגות ה"ג כ' דבזה כפר רק לכתחילה לא יביא מדרבנן וע"ש בכ"מ בשם הרי"ק שהכריח כן (ודברי הלח"מ שם א"נ) אבל מ"מ תמיהתם מקוימת דבבנו גם הרמב"ם מודה דלא כפר אפי' מחלב על חלב א"כ כש"כ גזלן:

בסה"ד חזרה קרן לבעלים. כצ"ל:

דף סז.

תד"ה צינור וי"ל כיון שמשתנה שמו ע"י חקיקה כו'. כצ"ל:

דף סז:

תד"ה אמר עולא ור"ת הקשה כו' משמע דלעולא יאוש כדי קנה. כצ"ל:

דף סח.

נמרא כדאמר רבא מפני ששנה בחטא ה"נ כו'. ולקמן בסמוך כדאמר ר"נ כו' ה"נ כו'. עמש"כ (בפסחים נד ב):

שם רנ"א חייב ומכרו א"ר והא זבין כו' רש"א פטור כו' דומיא דטביחה בעינן דאהני מעשיו. לכאורה משמע דתרוייהו (וכן ריו"ח ור"ל לקמן) ס"ל כרבא (בתמורה סד"ד) דכ"מ דא"ר ל"ת אם עבד לא מהני והאי דלקי משום דעבר אמימרא דרחמנא ודלא כאביי דאמר דאס"ד ל"מ אמאי לקי והאחרונים נסתפקו בדעת הרמב"ם בזה ולפמש"כ ראוי לפסוק כרבא אבל יש לדחות דילפי מגנבת נפש כדריו"ח לקמן אולם לסברת אביי יקשה מגניבת נפש גופה דענשו הכתוב אע"ג דלא אהנו מעשיו וי"ל:

דף סח:

תד"ה הוא דאמר סתם גניבה הוה יאוש בעלים כרבנן דר"ש. הובא (לעיל סו ב) והגרי"פ הרחיק ציונו:

בא"ד וי"ל דהתם הוי כמו גזלן כו' וכצנועין דהכא. לכאורה קשה הא הך דאין לוקחין כו' סתם משנה בפ"א דמע"ש וא"כ מ"ק לקמן וכ"ת מ"ת צנועין רשב"ג הא מ"מ יקשה מסתמא זו ונ"ל דבהכי אשכחן פתרי ליישב הגי' דלפנינו שם וריו"ח כסתם יחידאה ל"א (אשר מחקה מהר"ם ע"ע) ור"ל בזה אף דאשכחן עוד סתמא כנ"ל רשב"ג היא וע"ד דאמר רבינא בסוף הסוגיא וכהועי"ל שבתוס' שם בסד"ה כסתם אבל מ"מ ק"ק מדוע ל"א הכא על ר"ל הוא דאמר כהך סתמא וכן למה לא מקשה מינה לריו"ח:

בא"ד וי"ל דאפקינהו כו' ואוקמיה ברשות זה כו'. ר"ל דאפקו מיניה דע"ה הדמי שביעית שלא יקנה אותם אבל הרשות שלו אין סברא שיפקיעו מיניה. (ועי' לקמן סט ב בדבריהם ד"ה ה"א ודו"ק. ועמש"כ בס"ד לקמן בתד"ה והצנועין) ולכן מתניתין דצנועין ע"כ דלא כריו"ח וזו ברייתא היא והא דלא מקשינן אדריו"ח ממתניתין דשביעית פ"ח מ"ח אין לוקחין עבדים כו' מדמי שביעית ואם לקח יאכל כנגדן דהתם א"ל משום קנסא (עמש"כ לעיל בסמוך) ועמש"כ בשביעית שם אבל ל"י מדוע לא נאמר דהא דאם מסר כו' הוא ג"כ קנסא בעלמא וכן כתבו התוס' שם בסוכה:

דף סט.

נמרא ל"צ דא"ל חייב אתה ליתן לו. נ"ל מזה דאם אחר שבאו עדים שגנב החזיר הגנב הגניבה לבעלים שוב אין הב"ד פוסקין עליו דין כפל מדלא מוקי שהב"ד לא אמרו כלום עדיין רק שהבעלים הביאו עדים לפניהם ולישנא דרש"י לא משמע כן:

תד"ה והצנועין אי שביעית נוהג בכ"ר כו'. הן שם במ"ה כתב הר"ש לחלק בין שביעית דפודהו בשויו להפקר דמנכה שכר לקיטה הוא דשביעית הואיל ודינו להיות הפקר כו'. וכן הרא"ש כתב שם דבשביעית אין שכר שמירה הרי לפניך דנוהג בכ"ר ואין לדחות דהתיה ר"י היא דס"ל דממון הדיוט הוא דהא (בקדושין נד ב) לא אשכחא הגמרא אלא חדא סתמא כוותיה (ולפמש"כ בס"ד בפסחים ז אין זה ראיה ע"ש) וכן הרמב"ם פי' להא דצנועין דוקא בשביעית וכן בחבורו פ"ט מהל' מע"ר ונ"ר ה"ז וע"ש בכ"מ בשם הרמב"ן ולפ"ז דנוהג בכ"ר אף דממון גבוה הוא נסתפקתי דאולי נוהג גם בהקדש עי' (נדרים כט) שוב מצאתי בירושלמי ספ"ז דפאה ופ"ד דפסחים ה"ט הנוטע כרם להקדש כו' וחייב בשביעית ר"ז כו' ושבתה הארץ שבת לה' אפי' דבר שהוא לה' קדושת שביעית חלה עליו כו' ע"ש. ורואה אני שהדברים ק"ו לכ"ר ותימה על רבותינו בעה"ת:

בא"ד צריך (כצ"ל בל"ו) לומר כו' דאי אשביעית כיון כו' לא היו יכולים לחלל. ואף שכתבו לעיל בד"ה הוא דאמר דאפקינהו רבנן כו' ואוקמיה ברשות זה (ועמש"כ שם) הכא לא שייך לומר כן מתרי טעמי חדא כיון דאין זה תקנת חכמים אלא דהצנועים עושין כן מדעתם שנית התם אוקמיה ברשות בעלים הראשונים שהיה שלהם מקודם משא"כ כאן בשביעית אין שם בעליו עליו מקודם דהפקירא דמלכא נינהו אבל לפי' הרר"מ בתוס' (קדושין נו) בד"ה מתקיף ודאי יכולים לחלל אמנם ק"ל על פירושו דא"כ מאי פריך הכא וכ"ת מ"ת צנועין רשב"ג והאמר כו' נימא דלא קאי רק אשביעית כפשטא וכפי' הרמב"ם ומטעם דזכות הוא להם. אח"ז מצאתי לתור"ע שם במע"ש שדבר בזה ע"ש ועוד ק"ל על פירושו דבשאר שני שבוע ל"ל סברא דזכות הוא להם מפני שהם בעצמם א"י לחלל שאינו שלהם התינח אחר אבל בעל הכרם עצמו דשלו הוא ואינו מעכב ע"י רק רשות הגנב ואנן סהדי דזכות הוא לו וא"כ הוה כמו דעשאו שליח והרשהו על זכות שלו ואולי זה דמי להא דאמימר (בב"ב נ) איש ואשה שמכרו בנ"מ לעול"כ וכהואב"א דשם ע"ש ולפ"ז יהיה סתירה קצת להש"א בתשובת צ"ג בסופה ע"ש או דגם בכה"ג אמרי' מי איכא מידי דאנן לא מצינן עבדינן כו' (קדושין כג ב) וזהו שאמר הרר"מ וכיון דאינהו ל"מ עבדי כו' מ"מ צ"ע נימא דאקני ליה הרשות שלו עי' (בכורות יח ב) רט"ס אקנויי קא מקני ליה בחצירו ובתוס' שם ובמש"כ שם בס"ד ונ"ל דפי' לפי שאינו ברשותו היינו שאינו תחת ממשלתו לעשות בו כרצונו וכמ"ש בחמץ משש שעות ולמעלה שאינו ברשותו של אדם (פסחים ו) והרי הוא מונח ברשותו אלא דהכוונה שאינו תחת ידו לעשות בו כחפצו אבל הרשות ר"ל המקום לא מעלה ולא מוריד תדע דהא פקדון יוכל המפקיד להקדיש אף שאינו ברשותו כמש"כ התוס' (לקמן ע) בד"ה לא ובב"מ (ו) ד"ה הקדישה ועמש"כ לקמן ע"ב

תד"ה כל הנלקט שמא לא יפרש דלאחר לקיטה כו'. כצ"ל:

תד"ה כל שלקטו דאם היה מתייאש כו' מה מועיל כו'. לכאורה לפמש"כ לעיל בד"ה הוא דאמר על הא דאין מוסרין כו' ואם מסר אומר כו' דאפקינהו רבנן מרשות ע"ה כו'. ה"נ י"ל כן:

בא"ד דאי יאוש קני בכ"ע כו' א"כ כו' אלא כלפי דידיה כו'. הן בזה א"ש ג"כ מדוע יאוש מועיל אף דאינו ברשותו דכיון דאינו מפקיר אלא לדידיה למי שהגזילה בידו (ואפי' להאת"ל מ"מ אחר אסור להחזיק בה) וכסברת הש"א הנ"ל:

דף סט:

גמרא אמאי קא אפכת לה למתניתא משום כו'. כצ"ל:

שם מבית האיש ולא מבית הגנב כו'. אבל מבית השומר שפיר קרינן מבית האיש. (ר"ל המפקיד) עי' בדף הסמוך לקמן בתד"ה לא ומזה קשה לכאורה ע"ד יש מן הגאונים שהביא הרא"ש בפ"ק דפסחים סי' ד והוא כעין ראיית רבינו יונה שהביא שם וכפי שבארתי כוונתו שם (בדף ו) בד"ה חמצו ע"ש ועמש"כ לעיל בתד"ה והצנועין בס"ד:

תד"ה ה"א הנוגע בשני ח"ז מן הנבלה או נושאן כו'. כצ"ל:

תד"ה קדש ור"ת תירץ כו' לא הוה ידעינן שצריך חילול בשביעית כו' וה"ר מירושלמי כו'. עי' מהר"ם שכ' דהגי' שבתוס' ברכות וקדושין עיקרית דמהירושלמי שמביאים משמע דבאמת בשביעית א"צ חילול (ועי' תוס' לעיל ד"ה והצנועין ובמש"כ שם) ובמחכ"ת לא ראה הירושלמי בעצמו דז"ל שם תני רבי אומר בד"א בשביעית אבל בשאר שני שבוע בש"א יש לו חומש כו' ע"ד דהדין תנויי למדו נ"ר ממע"ש (כן העתיקו השנ"א והוא יותר נכון מגי' שלפנינו) וכמה דתימר אין מע"ש בז' אין נ"ר בז' מעתה אל יהי לו קדושה (ופי' המפרש בשינוי לשון קצת ולא יהא צריך פדיון כו' ובמתניתין משמע דל"פ אלא בחומש ומשני) קדושתו מאליו קדוש כו' ע"ש הנך רואה דאף לב"ש צריך חילול בז' אלא שא"ט חומש וב"ה סברי כיון דידעינן דצריך פדיון מהלולים ממילא דינו כשאר שנים דבעי חומש מקדש קדש:

דף ע.

תד"ה כסתם דכיון דא"ל דיחידאה היא ל"ח כו' דאתי כרבים. עי' סנהדרין (לד ב):

במשנה גנב משל אביו וטבח ומכר ואח"כ מת אביו כו' משלם תשלומי דו"ה. נ"פ דאם אין לאביו בנים זולתו אין לו ליתן כלום ומתניתין ביש לו בנים אחרים ג"כ דאז נותן להם חלקם וחלקו מעכב לעצמו וכמ"ק (לקמן עא ב) והא הכא כיון דמת אביו כמו שקדם והודה לא' מהן דמי כו' וע"ש ברש"י ר"ד ע"ב בד"ה ומ"ש ול"ד להא (דלקמן ס"ד קח) במשנה דנותן לבניו כו' דהתם בנשבע דבעי למיעבד השבה מעלייתא ובפרט לדעת הרמב"ם שם דאם אין הגזילה קיימת עושה עמהם חשבון וזה דלא כדמשמע מהתוי"ט לקמן במ"ד ד"ה משלם דמדמן אהדדי:

שם גנב וטבח ואח"כ הקדיש כו'. בתור"ע ממילא הקדישו הוא הקדש בד"ה כו' ודבריו לקוחים המה מהתוס' (לקמן עט) ד"ה גנב ע"ש ולע"ד משכחת לה דאקדשיה לדמי קרבן וכמו בע"מ מעיקרא עי' (לקמן עו ב) רש"י ד"ה וכל העומד ליפדות כו':

דף ע:

תד"ה כמאן וא"ת לר"ע נמי כיון כו' חייב לענין שבת ולענין קנין לא קני כו'. לכאורה סותרים א"ע למש"כ (בסנהדרין עב) בד"ה מסתברא דאפי' שיבר אח"כ פטור ואף דכבר נפטר ממיתת מחתרת כש"כ הכא דעדיין עומד בחיוב המיתה. ועי' ש"ך חו"מ סי' שנ"א ונראה דאישתמיטתיה התוס' שלפנינו ומהא דאיתא (בערכין ו ב) דהיוצא ליהרג אם הזיק חייב שהביא הה"מ ברפ"ג מהל' גניבה אין קושיא להתוס' דסנהדרין דשם מיירי בהזיק ממון אחר שלא היה חייב בעבורו המיתה דומה דממון לזה ונפשות לזה (סנהדרין י) ועי' תוס' (כתובות ל ב) ד"ה רב אשי דאלת"ה חייבי מיתות שוגגין ולר"נ בה"ק אף חייבי כריתות הלעולם יהיו פטורין:

תד"ה אתנן וא"ת דלמא כו' כגון שאמר לה כו'. כצ"ל:

דף עא.

תד"ה בטובח וא"ת ולרבה כו' וי"ל כו'. וגם יכול לאוקמה כרי"צ (במכות יד) דל"ל מלקות בחייבי כריתות עי' (כתובות לה ב):

דף עא:

גמרא אידך אה"נ הוא ולא דמריה קא טבח. וכן לקמן גבי חולין בעזרה מוכח מכאן דאה"נ לא מיקרי שלכם עי' מש"כ (בפסחים ו ב):

שם א"ל לא מכלל דמודה בטבח לרפואה כו'. כצ"ל ומלת ומכר מיותרת:

רש"י ד"ה כיון דשחיט. דקס"ד ישנה לשחיטה מתוע"ס. ועי' בדבריו בע"ז (לד ב) ד"ה תרמינך (והתוס' כאן פליגי עליו) וק"ל דהא רבא גופיה דמשני עלה באומר בגמר כו' ס"ל אליבא דר"מ (בפסחים ר"ד סג) דאינה לשחיטה אלא לבסוף:

תד"ה אה"נ פעמים ששוחט אה"ט קודם שהיא שחיטת היתר. כ"ה הגי' הישנה וכ"ה במהרש"א ומה שהוסיפו בד"ח הוא שבוש:

תד"ה וסבר וי"מ כו' אבל ממאי דמחייב ר"מ כו' אין להוכיח כו'. הש"ך בחו"מ סי' שפ"ו סק"א הקשה מהא דא"ר (לקמן צח ב) השורף חמץ כו' מחלוקת ר"ש ורבנן כו' והל"ל ע"כ ל"פ רבנן אלא בכפל כו' ותמוה דהא פליגי נמי בהזהב לענין אונאה ושבועה ותשלומי שומרין וי"ל:

דף עב.

גמרא וטבחו כולו באיסורא. עי' (לקמן עח ב) איתיביה רבא לר"נ יכול כו' ת"ל וטבחו כולו בעינן וליכא:

דף עב:

תד"ה דאי ואי דרבנן הוי חשיב שפיר דמרא. ולע"ד י"ל דע"כ ל"א הכא דאי מדרבנן חשיב דמרא אלא כדי שלא יהא חוטא נשכר (דרבנן לאחמורי אתו ולא להקל עי"ז לפטור החוטא) והתם פריך שפיר משום דמוקמינן לה בטובח ע"י אחר דלא הוא החוטא דבכהת"כ אין שליח לד"ע:

דף עג:

גמרא כי ל"ל כו' שלום עליך רבי ומורי. תיבת ומורי ליתא ברא"ש וע"ש בפ"ח:

שם מעידנו באיש פלוני כו'. כצ"ל וכן לקמן בר"ד הסמוך:

תד"ה תרי וה"פ דברייתא כו'. משנה היא:

דף עד.

רש"י ד"ה אילימא מרישא אבל גבי שנים כו' ולא קטלינן ליה לעולם אימא לך כו'. כצ"ל בלא ו':

דף עד:

גמרא עדים שהוכחשו ולבסוף הוזמו כו' וח"א אין נהרגין. וכן אביי כתבו התוס' (לעיל עג) ד"ה שהעידו ס"ל כן וכפרש"י בד"ה ובפלוגתא (ולע"ד אינו מוכרח די"ל דאינו פליג על רבא בעיקר הדין רק דדחי ראייתו) ונסתפקתי לפ"ז בב' עדים שהוזמו בזא"ז אי אמרינן כיון דבעת אשר הזם הא' כבר בטלה עדות שניהם ולכן אפי' הזם אח"כ גם הב' שוב אין משלמין (ובמכות רד"ג) דמוקי רבא הא דעד זומם משלם לפי חלקו באומר עדות שקר העדתי (ואח"כ הוזמו שניהם דמשלם השני לפ"ח כפי' התוס') מקשה עליו הגמ' כל כמיניה כו' דמשמע דאי הוה נאמן לחזור אע"ג דממילא בטלה כל העדות מ"מ כשהוזמו אח"כ משלם השני אין ראיה דהתם אליבא דרבא קאי דס"ל הכחשה תחה"ז:

במשנה וטבח ומכר ע"פ ע"א כו'. בתור"ע הוכיח מזה דבקנס אם ע"א מעיד והוא מודה מיקרי מודה בקנס דאל"כ הוי מחוייב שבועה כו' והוא חשוד כו'. ולע"ד לפמש"כ התוספות לעיל ברפ"ה ד"ה דאפי' ועוי"ל דלמ"ד פ"נ קנסא כו' וכפי שפי' שם המהרש"א כוונת דבריהם (ועמש"כ שם) ה"נ י"ל אע"ג דבמודה חייב מ"מ בכפר פטור מלישבע וגם אישתמיטתיה הירושלמי שהביאוהו הרא"ש והר"ן בר"פ שבועת הדיינים דמקשה על כללא דכ"מ ששנים מחייבים ממון ע"א מחייבו שבועה והרי מחייבין אותו קנס כו' ע"ש הרי דפסיקא ליה דאין עד אחד מחייב שבועה בקנס:

דף עה:

רש"י ד"ה ואייתי בעל הבית ואף על גב דאייתי בעל הבית סהדי דגנב וטבח ומכר פטור כו'. כצ"ל או למחוק הד' מן דגנב או התיבה כולה:

רש"י ד"ה תשלומי כפל (בסה"ע). וא"ל דמודה ומיפטר. ואם כן לא אתיא כשמואל. ועי' (לעיל עד) בתד"ה דאכתי:

דף עו.

תד"ה תשלום צ"ל נמי תשלום דכפל. כצ"ל בל"ו:

תד"ה והשתא והא כו' גנב והקדיש חייב כו'. היינו בקב"ה ועי' (לקמן עט) תד"ה גנב:

דף עו:

גמרא ורל"א בשוחט בע"מ בחוץ. אנכי מסתפק אם דוקא נקיט בחוץ אבל בפנים אסור ממעוטי דושחטו ושחט אותו ושחט אותו דמביא הש"ס (בקדושין נז ב) או כיון דעדיין לא נפדו ומועלין בהם שם קדשים עלייהו עוד ולא אימעיטו אלא חולין דוקא או לאחר שנפדו וזה דוחק לומר דגם לענין זה אמרי' כל העומד ליפדות כפ"ד והא דנקיט בחוץ ל"ד אלא כלפי שאריו"ח בפנים דוקא אמר איהו דאיירי אפי' בחוץ ועמל"מ בפ"ב מהל' שחיטה ולהתוי"ט פסיקא ליה דכה"ג הוי שחיטה פסולה ע"ש:

שם ויש נותר שא"מ ט"א כיצד לן לפני זריקה כו'. ופרש"י קדשים הנפסלים כו' בלילה א' כגון כו'. לכאורה אפי' שלמים נמי דהלא הדם נפסל בשקה"ח ותו לא חזי למיזרק ואין לומר משום דלא פסיקא ליה דאם היה הדם בראש המזבח ולן שם יוכל לזרוק הדם למחר (ויהיה הבשר מותר כיון דעדיין לא נעשה נותר) דאין לינה מועלת שם חדא דלרבא דא"ל (בזבחים פז) דלינה מועלת בראש המזבח מא"ל שנית דבדם לכ"ע לא מהני העלאה לראש המזבח לפרש"י (שם נו) בהא דדם נפסל בשקה"ח וי"ל דמש"ה לא פסיקא ליה דקי"ל בלן אם עלה לא ירד (שם פ"ד במשנה) ופרש"י בין דם כו' ומשמע דאפילו לרבי יהושע שם בר"פ דס"ל דוקא הראוי לאישים אבל דם לא שאני לן דכשר בבשר כדאיתא שם בגמרא אליבא דר' יהודה וכ"פ הרמב"ם בפ"ג מהל' פסולי המוקדשין הל"ז בלן הדם דל"י אף דפסק שם לעיל כר' יהושע וזה דלא כהתוס' (שם נו) דפסיקא להו דלר' יהושע בלן הדם ירד ובלא"ה הא אנן בר"ש קיימינן דס"ל שם בפסולי דם כר"ג דל"י אבל בהנאכלין ליום אחד לא מהני דמונין מיום הזביחה כדמשמע (שם נו ב) אולם עדיין צריך אני להתלמד בעלה דם פסול אף דל"י אם מתרת בשר באכילה ומהש"א בתשו' יז משמע לי דפסיקא ליה דא"מ הבשר באכילה מדלא פתר להא דפריך הגמרא שם ודלמא כו' ואי קריב דם למחר נתאכל הבשר למחר וליומא אחרא דר"ל אם לן הדם ועלה לרה"מ ביום מחר לכן נראה דר"ש לרבותא דרישא נקיט נותר ודו"ק:

דף עז.

תד"ה פרה (הב'). והשתא פליגי דר"מ סבר כו' מועיל ליחשב אוכל כו'. כצ"ל:

שם בגה"ש וקיימא כן במסקנא. כצ"ל:

דף עז:

גמרא המוכר טרפה כו' ריוח"א חייב אע"ג דליתיה בטביחה איתיה במכירה כו'. עי' (לקמן עח ב) ורבי סבר וטבחו כו' ומכרו דומיא דטביחה:

רש"י ד"ה לא הויא מכירה דאין קדשים תמימים יוצאין לחולין. תמוה דמאי שייך זה למכירה דהקרבן ישאר בקדושתו רק שיקרב לשם הלוקח וכה"ג הקשו עליו התוס' (בפסחים עה ב) ע"ש ולע"ד הכוונה בכאן להא דאמרי' (שם פט ב) דהמוכר עולתו ושלמיו לעול"כ ומשמע שם דאפי' קדשים שחייב באחריותן לר"ש מדלא מוקי ההיא דנתן לה מוקדשים באתננה כוותיה ובקדשים שחייב באחריותן וע"ש בצל"ח דאפי' לריה"ג ובקדשים קלים לעול"כ ושכן דעת הרמב"ם:

דף עח:

גמרא א"ד מצי א"ל אנא מצוה מה"מ בעינא למיעבד. ופרש"י לקמן דאליבא דר"ש נקיט לה כו'. (ועמש"כ בזה בב"מ נז ב בס"ד) וק"ל דלפ"ז דאף מה דא"ח רק למצוה מה"מ חייב הגנב לשלם לו א"כ אף בקדשים שא"ח באחריותן ליחייב ר"ש דמצי אמר אנא בעינא למיקרב קרבן אף שאיני חייב כדאשכחן לענין הקדש עילוי (בערכין כח ב) במשנה ע"ש ובפרש"י וי"ל דמ"מ בעינן שיהא עיקר הקרבן שלו:

שם בעי ר"פ גנבה קטעה ומכרה מהו. הקשה לי חכם א' תיפוק ליה דהויא שינוי וקנאה (עי' לעיל סה ב תד"ה הן דבשינוי שאינו חוזר לכ"ע קני לבד לב"ש) ושלו הוא מוכר והשבתיו דקטיע לא מיקרי שינוי כמו גזל דיקלא וקטליה כו' דאר"פ גופיה (לקמן צו) דלא קני וטעמיה דבעינן שישתנה שמו ג"כ ע"י השינוי וכמש"כ התוס' (שם צג ב) ד"ה עצים:

רש"י ד"ה המעכב בשחיטה דבר כו' נעשית בו נבלה מחיים. כצ"ל. לכאורה משמע כן מהא דמפרש הש"ס לקמן טעמיה וטבחו מידי דהוי בטביחה כו' ר"ל שהטביחה מועלת לו וטרפה מועלת הטביחה לטהורי מידי נבלה (עי' לעיל ע במשנה פלוגתת ר"ש ות"ק בשוחט את הטרפה) אבל צ"ע לפ"ז מש"כ או כבד כו' ורגלה מן הארכובה ולמטה לא דמשמע דאפי' דבר שעושה טרפה נמי מיקרי מעכב בשחיטה:

דף עט.

תד"ה גנב ואותו הקדש הוי קדשי בה"ב. עמש"כ (לעיל ע) במשנה:

תד"ה או וא"נ לחלק כו'. כצ"ל בנו"ן:

תד"ה נתנו (בסופו). כיון דליכא יתור וכן גבי מעילה דילפינן חטא חטא מתרומה לענין שליח. כ' הט"א (בחגיגה י ב) דאיצטריך הגז"ש לשא"ד לשגג ונהנה כו' רק דאמרי' אין גז"ש למחצה ע"ש וק"ל דלפ"ז מאי משני הגמרא (בקדושין ר"ד מג) אהא דפריך נילף ממעילה דישלד"ע דהוה מעילה וטביחה ומכירה שני כתובים הבכ"א ואין מלמדין כיון דתרווייהו צריכין לדברים אחרים ג"כ כדאמרן:

דף עט:

רש"י במשנה שמא יביאו עצם כעדשה כו'. ט"ס הוא וצ"ל בשר כעדשה וכ"ה לשונו (לקמן פב ב) בד"ה משום קדשים וט"ס כזה נפל ג"כ בתוס' (ב"מ כו) ד"ה עשוין דעצמות השרץ אין מטמאים כדאי' (בחולין קכה) במשנה:

רש"י ד"ה שלא ישהה לקח כו' שלשים יום וסמוך לרגל כו'. כצ"ל:

דף פ.

תד"ה מהו חבל היוצא מן המטה עד חמשה טפחים כו'. כצ"ל:

תד"ה דקטיני ומש"ה תנן בפ"ח דכלאים מ"ה. כצ"ל:

גמרא כולה שניה דראב"א לא אקיים זרעא לר"ה. כה"ג (בב"מ קח):

דף פא.

תד"ה אומר כ"ש מילה כו'. כדפי' בה"ג שרי נמי כו'. כצ"ל בל"ו:

תד"ה אין משמע שאין אסור בהנאתו. עי' תוי"ט פ"ב דכלאים מ"ה סד"ה אין ודוחק שהרי התוס' עצמן (בב"ב צד) דחו פי' הרשב"ם וגם פי' המהרש"א דחוק בדבריהם ול"נ דט"ס הוא וצ"ל בהנחתו. ושוב מצאתי כן בשעה"מ פ"א מהל' כלאים ה"ז:

רש"י ד"ה כאן שהתילתן עומדת לזרע. כצ"ל:

רש"י ד"ה דמירכבא כעין דלית של כרם. כצ"ל:

דף פא:

גמרא וכן אתה מוצא כו' (ובאמוריים שלפניהם). ב"ת אלו מחקם המהרש"א בח"א:

דף פב.

גמרא עשרה תקנות תקן עזרא כו'. ק"ל מדוע לא חשיב הא דהתקין שיהיו אומרים מן העולם ועה"ע דפרק הרואה במשנה ע"ש בפרש"י. וק"ק דהרי כבר מצאנו נוסח זה דמה"ע ועה"ע בהודיות דוד (ד"ה א טז לו) ועוד משמע שם דגם הא שיהא אדם שואל א"ש חבירו בשם הוא התקין. ועי' תוס' (ב"ב ר"ד כב) וברמב"ם פי"ד מהל' תפלה ה"ו ובכ"מ ומהא דשלהי מגילה רשבא"א עזרא תקן כו' ל"ק דא"ל יחידאה היא:

תד"ה כדי ואע"פ שעלה בהשכמה כדכתיב ועלית בבוקר שדומה שכה"ע היה בבוקר כו'. עי' (שבת פו) משה בהשכמה עלה כו' דכתיב וישכם משה כו' ופרש"י כל עליותיו כו' וצ"ע. ועוד קשה דלחנם נקטי הכא שדומה כו' דהא הני קראי כתיבי על עלייתו לקבל לוחות אחרונות גופה:

בא"ד דתניא בס"ע נמצא עולה בז' בסיון. כצ"ל:

בא"ד שנאמר ויאמר ה' סלחתי כדבריך. עמש"כ בש"ר פנ"א במ"ת אות ד:

בא"ד וא"ת בשלמא לר' יוסי דאמר כו'. כצ"ל:

בא"ד דלרבנן בי"ז בתמוז שרף את העגל כו' ובו ביום עלה. צ"ע דהא כתיב בפרשה ויהי ממחרת כו' ועתה אעלה כו':

בא"ד וביום כ"ח ירד בהשכמה. נ"ל דתיבת בהשכמה צ"ל להלן באו נאמר שכ"ט באב ירד דכיון דר"ל שבו ביום עלה ג"כ והעליה היתה בהשכמה לכ"ע כנ"ל לכן הוכרחו לומר דהירידה היתה בהשכמה ודע שדבריהם בדבור זה דומה שנעלמו מהרא"ם פ' עקב בפסוק ואתנפל ע"ש ועוד שגה שם במחב"ת בהביאו הגמרא דשלחי תענית דתמוז דהאי שתא מלוי מליוה דשם איירי בשנה שניה דשלוח מרגלים וכאן איירינן בשנה הא' דהיה משה בהר:

דף פב:

גמרא מגנות הצריפין. עמש"כ בשלהי סוטה:

רש"י ד"ה אין הבית יוצא ביובל כבתי ערי חצרים. כצ"ל בכ':

תד"ה ואינה שקרויה רוכלת העמים. אמת דהוא לישנא דקרא (ביחזקאל כז ג) אבל שם נאמר על צור:

תד"ה ואסור לאדם. ט"ס וצ"ל ואדור האדם:

תד"ה ועל דבית חשמונאי לא היו כי אם ר"ו שנים. כצ"ל:

דף פג:

במשנה כמה היה יפה וכמה הוא יפה. ע' בראש"ש שכ' ושומא זו להקל כו' ולמדין מובער בשדה אחר דא"ת לשום ערוגה אגב שדה ולא תקשה לך איך ילפינן קולא מבהמה מזקת לאדם המזיק דחמיר עמש"כ (לעיל מז) בס"ד:

שם צער כו' אומדין כו' כיוצא בזה. עתוי"ט אולם יען דלא פרש"י שרואין ג"כ אם הוא עשיר ודאי היה נותן הרבה כדי להנצל מן הצער משא"כ כשהוא עני משמע דבאמת משערינן כל אדם גם בזה כעבד כיוצא בו כמה היה נותן רבו להצילו מצער כזה אבל הרמב"ם בפ"ב מהל' חובל ה"ט כתב שמשערין ג"כ לפי ממונו:

שם רוצה ליטול להיות מצטער כך. ע' בראש"ש דמסיק דאין שמין כמה רוצה ליטול ולצער דכל אשר לאדם יתן בעד נפשו הלשון הוא הפך המכוון דלשון זה יורה דאף להנצל ג"כ יתן את כל אשר לו:

גמרא אמרי דנין נזקין מנזקין וא"ד נזקין ממיתה. לכאורה למאי דמשמע בריש פרק הנחנקין דמכה אדם יומת מיירי במכה אביו (ועי' בתוס' שם עט ב ד"ה מכה) א"כ גם האי קרא לא מיירי ממיתה ואולי כאן הכוונה על משפט החובל דנידן או בממון או בנתינת מום דתרוייהו נקראין נזק משא"כ בחובל באביו דמשפטו משפט מות:

תד"ה מאי חזית מ"מ אצטריך דל"נ ממכה בהמה. נ"ל דר"ל מדסמכי אהדדי כמש"כ לעיל ד"ה מכה בהמה ומיושב הצ"ע שבתור"ע אות סד:

דף פד:

גמרא מידי דהוה אהודאות והלואות. והרע"ב הוסיף וכפירות והוא מפי' הרמב"ם וכ"ע התוי"ט דהיינו שאין עידי הודאה כו' דאלו בעדי הודאה כו' אע"ג דשייך נמי כפירה כו' מ"מ לא שכיח כו' לכאורה משמע מלשונו דבכי זה באמת לא דנינן בבבל אבל א"א לומר שזה יהיה כוונתו דהוא נגד כמה מעשיות בגמרא בפ' חזקת וש"מ וסתימת כל הפוסקים:

דף פה.

גמרא אסיא רחיקא עינא עוירא. עי' פרש"י ולעד"נ ע"ד שפי' בפ' (בחוקותי כו טז) דתוחלת ממושכה קרויה כליון עינים:

רש"י ד"ה בין סם בסם שאין שם צער כלל. ובחומש פי' בסם שאינו מצטער כ"כ וכ"כ (לעיל ד ב) משמע דאינו נותן לו רק מה שביני לביני וכמו שבאר שם בפי' החומש אלא אומרים יש לו לחתכה בסם כו' ע"ש כה"ד ותמוה דהרי בנזק לא שלם לו רק מה שפחת דמיו וצערו ודאי חייב לתת משלם כפי מה שהוא ואין לנכות אפי' צער קטן דסם ופי' שבכאן הוא נכון:

דף פה:

גמרא דהדקיה באינדרונא. כה"ג לקמן צא ב:

תד"ה שבת אבל בדבר הידוע שסופו לחזור מודה כו'. לכאורה תמוה מהא דאמר לקמן גילחו מיהדר הדר והיינו בעין והא זהו ידוע שסופו לחזור:

דף פו:

במשנה והמבייש את הישן חייב. בתוי"ט אבל כו' שנסתלק כו' הוי בכלל כו' ע"ש משמע מדבריו שאם הערימו כשהוא ישן ואחר כך כסהו קודם שהקיץ דנסתלק הבושה אע"פ שנודע לו בהקיצו שגלהו בתוך שינתו פטור ומדמהו למת ואינו נכון כלל דהא הכא מרגיש עתה בקומו הבשת שביישהו כבר משא"כ במת לא הרגיש ולא ירגיש לעולם:

שם נפל מן הגג כו'. ופטור על הבשת שנאמר ושלחה כו'. כ"ה הגי' במשניות וכמו שהגיהו המהרש"ל והב"ח ובתוי"ט מושלחה דייק כו' ע"ש ונראה דאשתמיטתיה הגמ' לעיל ס"פ כיצד דיליף מן והחזיקה דכיון שנתכוון להזיק אע"פ של"נ לבייש חייב ולפי זה פשוט דהמשנה דנקטה נפל הוא בדיוק לאשמועינן דדוקא בכה"ג דל"נ אפי' להזיק ולכן סיימא עד שיהא מתכוון סתם דמשמע כוונה כל דהוא דהיינו אפילו רק להזיק וע"ז מביאה בדיוקא קרא דוהחזיקה ג"כ:

תד"ה סומא. עי' מהרש"א ודבריו דחוקים ול"נ משום דאדרבה סתמא דגמרא דלעיל דקאמר ואי ר"י מתניתין קתני המבייש אה"ס חייב ואלו ר"י כו' הרי דמפרש דר"י פוטר אף המבייש רק דדחי כי אר"י כו' ר"ל דאפשר לומר כן והשיב לו לטעמיה דאפי' א"ת כן מ"מ לא אתיא מתניתין כוותיה אבל אליבא דאמת י"ל דנשאר בדעתו הראשונה דר"י פוטר גם המבייש דמה לן לדחוקי בכוונתו כיון דסוף סוף לא אתיא מתניתין כוותיה:

דף פז.

במשנה וחובל בחבירו ביוה"כ חייב. וכתב הרע"ב דנ"ל מיתורא דקרא כו'. וכ"ה בפי' הרמב"ם ובחבורו פ"ד מהל' חובל ה"ט וק"ל דבגמ' (כתובות לב ב) לא משמע דבא לרבות אלא שלא יפטור מתשלומין מחמת מלקות דחובל גופיה אבל אם בא עליו חיוב מלקות עוד מחמת ד"א כמו משום יוה"כ מנ"ל וכמו דחובל בשבת פטור דלא ילפינן מיתת ב"ד דלא ליפטריה משום דאמרי' דלא אתי היתורא אלא למלקות ה"נ נימא דלא אתי אלא למלקות דידיה וכמו חובל גופיה בפחות מש"פ ובהדי דמחייה קרע שיראין פטור (כתובות לה ב) אלמא דגם מלקות דידיה פוטר תשלומין דד"א ה"נ נימא דתשלומין דידיה נפטרו מפני מלקות דד"א ומתניתין איכא לאוקמי דומיא דטבח ביום הכפורים (לעיל ע"א ובתוספות שם ד"ה ובטובח ובמש"כ שם) והא (דכתובות לב) הס"ד דעולא גמר בא על אחותו נערה לתשלומין מחובל אע"ג דהתשלומין הוא משום ביאה בעלמא והמלקות הוא מצד אחר שהיא אחותו יש לומר דהתם שאני דהס"ד למיגמר לכהת"כ אבל לדידן דקיימא לן דבכל התורה כולה לוקה ואין משלם. אלא דבחובל חדשה תורה דמשלם ואין לוקה יש לומר דאין לך בו אלא חדושו ועי' מה שכתב (לקמן צא ב) ועי' תוס' (כתובות ל ב) ד"ה זר וד"ה רב אשי:

דף פז:

רש"י ד"ה סחר סבב ואכול כו'. נראה לי דלפירוש זה הוא לשון הסבה לסעודה תרגום וישבו לאכל לחם ואסחרו למיכל ור"ל ביום תהיה לי למלאכה ובלילה תוכל אפי' להסב ולאכול כדרך בני חורין ומש"כ חזור עה"פ הוא הוספת רש"י לבאר מאין יאכל:

דף פח.

רש"י ד"ה יצא עבד שאין בא בקהל. קשה אם כן ממזר גר עמוני ומואבי מצרי ואדומי עד שלשה דורות פצוע דכא וכרות שפכה נמי עי' תד"ה אלא:

רש"י ד"ה זוממי עבד דתנן (צ"ל דתניא) במסכת מכות וישראל לוקה וגולה ע"י עבד. נראה דר"ל לפי דמוקי שם ראב"י כגון שהעיד בו והזם:

תד"ה זוממי וכיון כו' גם העבד לא יהרג כו'. ור"ל ומצינו דדנו לעבדא דינאי מלכא (סנהדרין יט):

תד"ה אלא דמה להצה"ש שבהן שאין זהירים כו'. כצ"ל:

גמרא לא יומתו אבות על בנים כו' שאין להם יחוס בנים. נראה לי דדריש על כמו אל בחלוף המוצא ור"ל שאין להם יחוס בנים:

דף פח:

גמרא א"ל אנא מתניתין ידענא. כצ"ל:

רש"י ד"ה הכותב נכסיו לאביו (בסופו). אבל רשב"א כו' עד סופו. לכאורה הן דברים תמוהים ואך למותר:

תד"ה באושא וי"ל דאיצטריך להיכא דכתב לה דין ודברים אין לי בנכסיך ובפירותיהן כו'. לכאורה תמוה דהא משמע שם בריש הכותב דבכה"ג אם מכרה ונתנה קיים (וע"ש נ) בתד"ה הבעל ובמהרש"א שם ובב"ש סי' צ"ב סקי"ב:

דף פט.

תד"ה כל וא"ת והיאך תוכל למחול כו'. כצ"ל:

דף צ.

רש"י ד"ה הקדש עשה שורו אפותיקי כו'. נראה לי מזה דדעתו ז"ל כדעת התוספות (לקמן קט ד"ה לוה) דעשה שורו אפותיקי אע"ג דבמכר מכור ואין בעל חוב גובה הימנו אבל אם נתנו במתנה בעל חוב גובה הימנו דאי לא תימא הכי גרע הקדש ממתנה בעלמא ולפי מה שכתבו התוספות בכאן דהא דמכרו אין בעל חוב גובה הימנו אינו אלא מתקנתא דרבנן יש לדחות קצת:

גמרא רבי אלעזר אומר שניהם כו'. כצ"ל בלא י' וכן לקמן וכדאיתא הגי' בב"ב:

דף צ:

במשנה שהם בני אברהם י"ו. (ב"מ פג א):

רש"י ד"ה מנה מדינה שמינית כו'. בתוי"ט ומיהו בכסף שבו אבל נחושת כו' ונעלם מכ"ת שלהתוס' (בסוכה כב ב) בד"ה כזוזא משמע דסלע מדינה אין בו נחושת כלל רק הוא ממש קטן כחצי דינר צורי והרא"ש שם משמע דמפרש שאין בו רק נחושת שווי שמינית שבסלע צורי וצ"ע בלשון הרמב"ם וכ"מ בפרק ג' מהל' טוען ה"ב ע"ש:

גמרא שמעון התימני אומר כו'. שמסור לעדה כו'. הע"מ לא ציינו. ועי' ברמב"ם פרק א' מהל' חובל הי"ח דמשמע דפוסק כוותיה ועי' לח"מ פרק י"א מהל' נ"מ ה"ז:

שם אמר רבה (כ"נ דצ"ל) אשכחתינהו כו'. כה"ג (סוכה יז) וש"נ:

תד"ה כגון (הב'). דאפי' כרבי עקיבא ניחא דלא גמר מד"נ. לכאורה לפ"ז מאי פריך לקמן מהא דוכי בפני בית דין הכהו הא שם מיירי בממון דהאי קרא דאבן או אגרוף כתיב גבי ולא ימות כו' ולקמן פשטינן מינה דיש אומד לנזקין ואולי משום דחזינן דרבי עקיבא מיירי אפילו בדיני נפשות מדקאמר הרי שדחף כו' ומת שוב ראיתי בתוס' ר"ה (ר"ד כו) שכ' ומיהו ה"ה לענין מכה חבירו כדמוכח בפ' החובל:

דף צא.

גמרא רידיא עלייה דמרה הוא. לכאורה קשה מהא (דלעיל לג) ובתוס' שם ד"ה הקדישו ובמהרש"א שם בתד"ה משום דלר' עקיבא אינו מכור לרדיא וכ"פ הטור ר"ס ת"ז דהלוקח משלם להניזק דמי רדיא וכ"פ הרמ"א אחריו שם ס"ב. וראיתי להמלחמות בר"פ דו"ה שכתב דהכא אליבא דרי"ש קאמרינן דאלו לר' עקיבא ודאי רדיא דניזק הוא וצ"ע דהא רבה אוקמא להא ברייתא כר' עקיבא ואליביה הוא דשקיל וטרי הש"ס וי"ל משום דקאמר אפי' תימא ר"ע משמע דכר"ע אתיא נמי ולא לאפוקי מדשמעון התימני ואליביה הוא דקפריך תם כו' ונשתלם מרדיא ור"ל אי סבר כרי"ש אבל לר"ע לא פריך מטעם שכ' התוס' כמו שאין ממתינים לבעלים וכ"מ במלחמות:

רש"י ד"ה כנגד עינו הכה בכותל כו'. כצ"ל ועי' בפירושו בקדושין:

תד"ה חמשה וכ"מ בתוספתא דתני כו'. עי' מהרש"א ודבריו דחוקים ויותר ה"נ דהתוס' לא גרס לה בגמרא וכ"מ בהגהת הב"ח אמנם גם מהא דאמדוהו והבריא יש להוכיח כן:

דף צא:

גמרא דמהדק להו באינדרונא. כה"ג (לעיל פה ב):

תד"ה החובל צריך לאוקמה כר"מ כו'. ר"ל דר"מ אית ליה אליבא דר"ע כן (וכ"נ מדקדוק לשונם דלא כתבו דר"ע ס"ל כר"מ) אבל חבירו דר"מ פליגי עליה וסבירא ליה דלא אמר ר"ע כן וכמו הא דהחובל בעצמו אע"פ שאינו רשאי דמוקמינן ליה כר"א הקפר אליבא דר"ע כמ"ש התוס' לקמן בדבור הסמוך ועוד יש לומר דהקוצץ נטיעותיו כו' אינו מדברי ר"ע אלא תנא דמתניתין דהוא ר"מ מוסיף ע"ד וע"ד שכתבתי בס"ד (במגילה ו נדפס בשמי בק"א להט"א שם) ובזה מיושב הצע"ג שבתור"ע אות ע"א. ולכאורה לולא דברי התוס' ה"נ לומר דהא אמרינן (בכתובות לב ב) בפי' רבתה תורה חובל בחבירו לתשלומין וי"ל דה"ה חובל בממוניה (וע"ד דאמרינן ריש סנהדרין מה לי חבל בגופו מה לי חבל בממוניה) אבל הא ליתא דהא אמרי' (שם לה ב) ל"צ דבהדי דמחייה קרע שיראין דיליה (ור"ל דאשמעינן דלוקה ופטור מן התשלומין) אלמא דחבל בממונו לא אמרי' משלם ואינו לוקה אמנם יש לדחות דאולי גם בחובל גופו לא אמרינן דרבתה תורה לתשלומין אלא דאין מלקות שבחבלתו גופה (שחייב עליה תשלומין) פוטרתו אבל אם נתחייב מלקות ממקום אחר כגון שחבל בשני בני אדם כאחת בא' בשוה פרוטה ובב' בפחות משוה פרוטה (או אפשר אפי' באדם א' כה"ג בב' מקומות) מילקי לקי וממונא לא משלם עמש"כ (לעיל פז) בס"ד אך נראה דאין ללמוד חובל בממונו מחובל בגופו שכן חייב בו בה' דברים כדאמרי' (שם לב) ע"ש ואין כאן מקומו להאריך:

דף צב.

תד"ה למחר כשאדם טורח לזמר ולתקן. כצ"ל:

בא"ד ועוד מפרש ר"ת כו' דדיקלי מתקיימין טפי כו'. כצ"ל ולמחוק תיבת דפירי:

גמרא נביא הוא וממך למד אכסנאי כו'. כ"ה הגירסא במכות:

שם מיד שמע ה' קול יהודה. הב"ח מחק מלת מיד וכן במכות ליתא:

דף צג.

תד"ה אחד פי' כו' בין אותו שאין העני צועק כו' מסברא כיון כו'. ובילקוט משפטים מהמכילתא איתא יכול כו' אם אינו צועק איני שומע ת"ל שמוע אשמע צעקתו מ"מ הא מה ת"ל כו' ממהר כו' אולם במכילתא שלפנינו לא יליף לה מקרא אלא מסברא כמש"כ התוס' ונראה דט"ס בתוס' ותחת דבספרי צ"ל דבמכילתא וע"ש. אמנם גם בספרי פ' ראה סי' קיז ובפ' תצא סי' רעט איתא ג"כ להא לענין הלואת העני ובכישת שכר שכיר ויליף לה ג"כ מקרא דוהיה בך חטא מ"מ:

דף צג:

במשנה משלם דמי פרה העומדת לילד כו'. עתוי"ט שהקשה לשטת רש"י והנ"י דפרה עצמה חוזרת בעיניה דה"ל למיתנא הכא נמי כשעת הגזילה כמו בסיפא ע"ש ותימה דודאי יש נ"מ גם לשיטתייהו דע"כ שמין אותה כמה היתה יפה כשהיתה מעוברת וכמה היא יפה עכשיו דגופה סריקה ומשלם דמי דביני וביני ואשמעינן דשמין כמה היתה יפה מעוברת לאיש שנותן עיניו בולד לגדלו ועוד נ"ל דע"כ לא כתב הרא"ש דחזרה השומא לשעת הגזילה אלא לשיטתו דקנה גם הפרה עצמה וכדדייק לומר דכל היכא דקנה גוף הגזילה כו' חזרה כו' אבל לשטת רש"י דהפרה עצמה חוזרת פשוט דשמין כמה היתה שוה רגע אחד קודם לידתה וכפשטא דמתניתין ולא כשעת הגזילה:

בסה"ע נתן לה חטים כו' ועשאן סולת כו'. עמש"כ לעיל (סה ב):

דף צד.

רש"י ד"ה מרחו אע"פ שעני מצרף כו' ועושה מהן כרי פטור כו' אבל עכשיו כו' דהכי אמרי' במסכת ברכות כו'. הן בברכות שם פי' דעשאן גורן קאי אעני וכ"מ שם בגמ' וכ"פ בסוטה ולפי' דכאן קשה דמאי קמ"ל רי"צ שם הלא מתני' היא פרק א' דפאה משנה ו' לעולם הוא נותן משום פאה ופטור מן המעשר עד שימרח ואין לומר דהתם לא קרא בעל הבית עדיין עלה שם פאה וקמשמע לן רי"צ דאף דכבר קרא עלה שם דומיא דלקט ושכחה דמאליהם חל עליהם שמם (עי' בתוס' כאן) אם כן יקשה מה הוה ליה לרש"י להביא מהא דרי"צ יותר הוה ליה להביא מתניתין הנ"ל דדמיא לנידן שלפנינו. ואולי יש לומר דאי ממתניתין הוה אמינא דאיירי בשכבר הניח מקצת פאה במחובר ועתה בא להוסיף וכדלעיל שם במשנה ג'. ומש"כ התוס' אפי' כו' כ"ז שלא הפריש כו' לכאורה תמוה דהא אפי' הפריש היה חייב מהא דרי"צ ואולי דדינא אתו לאשמועי' דבכה"ג חייב אפי' מן התורה:

רש"י ד"ה חייב בפרט דכתיב ארצך. כוונתו ע"כ לארצכם דכתיב בקדושים ובאמור גבי פאה:

בא"ד וכן לא תפאר אחריך דהיינו פרט. פשוט דכוונתו בזה להביא יתור גם בפרט ומש"כ מהרש"ל שהוא כמו א"נ תמוה אלא דעיקר דברי רש"י תמוה דהרי זה כתיב בזית והוא אינו חייב בפרט כדמוכח בחולין שם ועמש"כ בפ"ז דפאה מ"ב בס"ד ועי' עוד מש"כ ע"ד (בתענית ו ב):

תד"ה ואפאה משעת גלגול מתחייב בחלה כו'. ולע"ד י"ל דסבר כר"ע בפ' ג' דחלה משנה ו' דאזיל אחר הקרימה בתנור וכמש"כ התוי"ט שם בשם הספרי:

תד"ה מירחו וא"ת תרומה נמי ליתני כו'. עי' בירושלמי סוף פ' א' דפאה על מתניתין דלעולם הוא נותן משום פאה כו' ובמפרש שם וצ"ע ועמש"כ בהגהותי למ"ר בראשית פ"א אות ו במ"ת בס"ד:

שם בגליון כדתני בירושלמי כו'. כצ"ל:

דף צד:

תד"ה אי. א"נ בדבר המסויים מקבלין כו'. כצ"ל בלא ו':

דף צה.

גמרא מאי אבנט דמי אבנט. ר"ל דתהא נצרך למכור האבנט ולשלם דמים להנגזלים כדאמר שמואל לעיל דאין שמין לגזלן וכפרש"י והתוס' (לעיל יא) ומשמע דאפי' ל"ל זוזי ע"ש בנ"י ולפי' התוס' (דב"מ צו ב) ד"ה זיל צריך לפרש דמי אבנט ר"ל האבנט בשומת דמיו בדמי שויו ולאפוקי מהמקשה דהאבנט עצמו היה גזול היה מחזירו כמו שהוא:

דף צו:

גמרא ורב שביק רבנן ועביד כר"מ כו'. כעין זה (בערכין כט):

רש"י (במשנה) דכ"ב לאו למזבח קיימי. עי' (לקמן צח) תד"ה הצורם וצ"ע:

דף צז:

רש"י ד"ה מקפידות מסוכנות הן הס"ד ואח"כ מתחיל דבור חדש

דף צח.

רש"י ד"ה במי חטאת שקל כו' נפסלים במלאכה. עמש"כ ע"ד (לעיל נו):

תד"ה השף נראה דרבה סובר כו'. וכן הרא"ש הביא מזה לפסוק כר"ה (בס"י) והנה הרמב"ם פסק שם כר"י ולע"ד יש לחלק דהתם גזל ובעי למיעבד השבה מעליא וכמו דמחלק לעיל בין אדייה לשקליה בידים:

תד"ה הא קמ"ל דפ"א דדמיה יקרים פשיטא דלגבי מזבח קיימא. אשיגרת לישן היא ור"ל דלחטאת קיימא:

דף צח:

גמרא א"ר תהא במאמינו. לכאורה המ"ל דהשורף בעצמו ראה בשטר מה היה כתוב בו קודם ששרפו וי"ל:

שם במועד פטור כו' לאחר הפסח כו'. מדל"ק לאחר המועד מחלוקת כו' נראה לי ראיה לפרש"י (בפסחים י ב) במשנה על הא דלאחר המועד דשם או כפירושו (במנחות סז ב) (ודלא כפי' התוס' שם):

רש"י ד"ה מכור ולא יסקל דבעינן כו'. וא"כ אתיא כר"י דדריש הכי (לעיל מד ב) אבל שם בסה"ע פי' דאתיא אפי' לרבנן ומכור היינו לרדיא ולענ"ד ה"נ דע"כ לא פטר ר"י אלא בהקדיש והפקיר דלדידיה אם היה נגח אז פטור (עיין סנהדרין עא ב) ורבנן לשיטתייהו דס"ל בנגח אחר הקדישו והפקירו חייב לכן לא פטרו הקדישו והפקירו גם אחר שנגח ומינה במכרו אחר שנגח אף לר"י חייב וראיה לזה דחזינן דבהזיק דאף לרבנן פטור בשור ההקדש וההפקר מודו נמי בנגח ואח"כ הקדיש והפקיר דפטור ועי' (לעיל יג ב) ובתוי"ט שם ובלח"מ פ"ח מהל' נ"מ ה"ד. ומפרש"י שם משמע דבהזיק ואח"כ מכרו ג"כ פטור ואזיל לשיטתו כאן. אבל לפמש"כ דוקא נקט שם ואח"כ הקדיש ואחר כך הפקיר (ועי' מש"כ שם בשם הנ"י) ומיירי בלא זכה בו אחר מן ההפקר (ול"ק ליזיל ולייתיה דמיירי במועד דמשלם מן העלייה וקמ"ל דבעלים פטורין) ואפשר דאפי' זכה בו אחר פטור כיון דהיה שעה אחת בלא בעלים ואפי' את"ל דבהזיק ומכרו ג"כ פטור וכדמשמע מפרש"י שם נראה לומר דדוקא במועד ולענין תשלומי בעליו הראשונים מן העלייה כיון דאלו נגח השתא אין חיוב עליהם אבל בתם דמשתלם מגופו או בהמית אה"א כדהכא לכ"ע חייב במכרו. ועמש"כ (לעיל לג ב) ועי' בלח"מ שם ובטוש"ע סי' תו ובאחרונים שם:

רש"י ד"ה דא"כ אבל סיפא דמתני' ודאי ר"י היא כו'. (עי' לעיל מה) בתד"ה השתא:

רש"י ד"ה לא תימא משום דחדו דמשכחי תיובתא למילתי. ק"ק מתפלת רנבה"ק (ברכות כח ב) ולא אכשל בד"ה וישמחו בי חבירי ולפי פירושו שם:

במשנה ושבר האבנים או שהזיק. כצ"ל:

דף צט.

גמרא נתנה לו בחצי היום כיון ששקעה כו'. ע"ע משום בל תלין לאו דוקא אלא משום ולא תבוא עליו השמש עי' (ב"מ קי ב) במשנה יצא ביום גובה כל היום וע"ש בגמרא:

תד"ה דאגריה כשבא מבית הגרדי כו'. כצ"ל:

דף ק.

תד"ה אחוי כמו ר"ח דאע"ג דלא אמרה ליה כו'. כצ"ל:

תד"ה טיהר והא דלא מפרש הכי כו'. כצ"ל ביו"ד:

דף ק:

תד"ה אומר ור"י בר"מ פי' בתוספות בנדרים כו'. כצ"ל:

בא"ד ואע"ג דבכ"ד איסור חמור מטומאה כדאמרינן כו' אם אמרו ספק כו'. לכאורה תמוה דהתם גזירת הכתוב הוא בספק טומאה בדבר שאבד"ל דטהור דילפינן מסוטה ומדר"ג כדאיתא בפ' כשם (ועי' בחולין שם בתד"ה סמוך) אבל ספק איסור אסור בכהת"כ משא"כ בגזירת חכמים א"ל דיותר החמירו בטומאה וכמו שהחמירה התורה בה ברה"י ובי"ב דעת לישאל דספיקא טמא עי' תוס' ברייש נדה וא"ל דהתוס' בכאן אזלי בשטת הרמב"ם דס' דאורייתא אינו אסור אלא מדרבנן וא"כ ראייתם נכונה משם מהא דגזרו על ספק איסורא ול"ג על ס"ט א"כ מה להם להביא משם הלא כל הש"ס מלא מזה דס"א אסור וס"ט ברה"ר או בדבר שאבד"ל טהור. ואולי משום דשם מפורש בביאור החילוק בין טומאה לאיסור וכן הלשון דשם אם אמרו כו' יאמרו כו' משמע דמדרבנן הוא ולע"ד ראיה יותר מבוררת (מביצה ז) ע"כ לא אמר ר"י התם אלא לענין איסורא אבל לענין טומאה לא וכ"ת כו' ואפושי טומאה מדרבנן לא מפשינן:

רש"י ד"ה צבעו כאור ומזיק בכוונה הוא לפיכך כו'. לכאורה אינו מובן דלמאי הוצרך לכך תיפוק ליה משום דליכא שינוי למיקנייה כדכתב לקמן בסמוך והוה דינו כמו לר"י בסיפא:

רש"י ד"ה נותן לו כו' ולא שכר שלם. וכ"ע התוי"ט ולקמן בדר"י כו' פי' שאם השכר פחות כו' ומסתבר ודאי דהכא נמי אם השכר פחות מן היציאה כו' ואני אומר דרש"י דק שפיר שלא לפרש זה כאן דכיון דצבעו באותו צבע עצמו שהתנה עמו רק בפסולת שבו איך יתכן שיעלה הצבע יותר

משכרו ובסיפא שצבע בצבע אחר יתכן שהשני דמיו יקרים יותר מהראשון והיה סבור שבעה"ב יוסיף לו על שכרו הנקצב בעד זה עי' מהרש"א ואולי ט"ס בדבריו וצ"ל דהכי נמי ביו"ד וקאי על הסיפא (ועי' בנ"י העתקת לשון רש"י דמשמע באמת דקאי אתרוייהו) אך לפ"ז ה"ל לקבוע דבריו אלו שמה בסיפא:

דף קא.

תד"ה ולא יצבע ותימה לר"י כו' היאך יאסר לצבוע במשקיהן כו'. עמש"כ ברפ"ג דערלה יישוב לתמיהתו בס"ד:

דף קא:

רש"י ד"ה דם תבוסה ספק כולו בחייו כו'. בס' מי נפתוח פרפר מ"ד א' הקשה דהא לחכמים (בנדה עא) כה"ג ברה"י ספיקו טמא מדאורייתא ברה"ר טהור גמור ותירץ ע"פ מה שדקדק מפרש"י שם דאפי' חכמים בס' כולו מחיים כו' ברה"ר מודו דגזירת דם תבוסה עליו מקל וחומר דספק רובו לאחר מיתה כש"כ ספק כולו לאח"מ (ולי ק"ו פריכא היא דהתם עכ"פ מיעוטו יצא ודאי לאח"מ משא"כ בספק יצא כולו מחייו) ואף שרש"י פי' כאן לענין טומאת הבית דהוי רה"י לק"מ דמיירי שהספק נולד בתחלה ברה"ר ולכן דינו דין ס"ט ברה"ר מצד שתחלתו של ספק נתהווה ברה"ר ע"ש ולכאורה נסתר ד"ז ממשנה ערוכה רפ"ו דטהרות המסוכן ברה"י והוציאוהו לרה"ר כו' כשהוא ברה"י ספיקו טמא כשהוא ברה"ר ספיקו טהור אבל לא דמי דהתם אותו הספק אם חי או מת עדיין לא הוסר גם עתה אבל הכא עיקר הספק לא היה רק ברה"ר ועתה ודאי לא נתחדש בו דבר ודמי לספק נגעו טהרות בשרץ ברה"ר דודאי דאפי' הכניסם אח"כ ברה"י נשארו בטהרתן. ועי' בתוס' (סוטה כח ב) בד"ה ברה"ר המאבד ביום כו' ומצא ביום שאחריו ספיקו טמא כו' אלמא דלילה חשוב לעולם כרה"י ע"ש:

רש"י ד"ה יש להן ולדמיהן ואסור לצבוע בהן דהיינו סחורה. הן משנה ערוכה בפ"ז דשביעית מ"ג הצבע צובע לעצמו ועי' רמב"ם רפ"ה מהל' שמיטה ובכ"מ שם ונ"ל דמש"כ התוס' בד"ה ולדמיהן כגון שלקטן לאכילה הוא מפני דהאי יש להן ולדמיהן כו' קאי גם על מאכל אדם ומאכל בהמה דתנן שם ברה"פ ע"ש ועל מין הצובעין שייך לומר דלקטן מתחלה לצבוע בהן לעצמו (ודבריהם כאן לכאורה סותרים למש"כ ברפ"ה דע"ז ד"ה נמצא. ועמש"כ בשביעית שם בס"ד) והמהרש"א לא הבין כן בכוונתם ומה דתניא לעיל בגד שצבעו בקליפי שביעית ידלק נראה דמיירי אחר הביעור עי' רמב"ם שם ברפ"ז ובהראב"ד ובכ"מ ויש לדחוק כוונת רש"י על צביעה בשכר שאסור (במשנה שם) אך מש"כ עוד אבל מותרין הן להסיקן וכ"כ לקמן בד"ה סתם עצים ואסירי לאחר הביעור אף להיסק דמשמע דקודם הביעור מותרין בהיסק. לכאורה תמוה דהא היסק הוה הנאתו אחר ביעורו ואסור דומיא דמשרה וכבוסה לקמן:

דף קב.

רש"י ד"ה יצאו משרה כדאמרן לעיל בכל דבר כו'. כצ"ל:

תד"ה ה"ג דתניא אין מוסרין פירות כו'. כצ"ל:

דף קג.

במשנה מחל לו על זה ועל זה חוץ מפחות שוה פרוטה בקרן אין צריך לילך אחריו. הן מדקדוק לשון המשנה משמע דאם לא מחל לו החומש וגם פחות מש"פ מהקרן צריך לילך אחריו דכיון דלהפחות משוה פרוטה דבקרן יש עוד חומש מצטרף עמו להתחשב ממון ובזה היה מתיישב התימה דהתוספות לקמן קד ב בד"ה חוץ דאצטריך לאשמעינן זה הדיוק אלא דמסיפא דקתני מחל לו ע"ז וע"ז חוץ מש"פ בקרן צריך לילך אחריו משמע להיפך דדוקא אם שייר ש"פ מהקרן לבד. אבל צירוף דהחומש לא מהני ליה. אמנם בלא זה נראה ליישב תמיהתם דברישא מתחלה לא כפר ונשבע רק על פחות מש"פ והכא אשמעינן אע"פ דמתחלה היתה הכפירה והשבועה בש"פ וכבר נתחייב בהשבה לידו אפ"ה אם לא נשאר רק פחות מש"פ בקרן א"צ לילך אחריו. ולענ"ד הא דמסיק רבא (לקמן קה) גבי גזל שני אגודות בפרוטה והחזיר לו אחת מהן אע"פ שגזילה אין כאן [ועי' שם בתוד"ה אמר] (פי' מה שנשאר ת"י אין שם גזילה עליה כיון דאינה ש"פ). מצות השבה אין כאן (פי' דמ"מ מצות השבה דחל עליו לא קיים במה שהחזיר כיון דאינה ש"פ) אבל אם היתה ההשבה בפרוטה ונשאר עוד פחות מש"פ ת"י מצות השבה יש כאן וגזילה אין כאן וזהו ג"כ דאשמעינן משנתינו ועי' לח"מ ונכון בעז"ה:

תד"ה הגזל כגון שנשבע מעצמו דאין ב"ד משביעין כו'. וק"ל דהא קי"ל (בשבועות לז ב) דכופר בשטר פטור מקרבן משום דה"ל שעבוד קרקעות וא"מ קרבן על כפירת שע"ק ופרש"י דקי"ל דא"נ עה"ק הילכך כי אישתבע נמי אין לה דין חיוב שבועה. וע"ש בתד"ה מתניתין וא"כ ה"ה לפחות מב"מ כסף דהא תרוייהו נ"ל למעוטינהו מכסף או כלים (שם לט ב ור"ד מג) ומנ"ל לחלק ביניהם אך כ"ז לפרש"י והתוספות שהזכרתי דתלוי זה בזה אבל לעד"נ דלא ממעטינן אלא קרקע מטעם כלל ופרט לרבנן או מכל ולא הכל לר"א דכתיבי שם אצל שבועות הפקדון גופה וכדאיתא (שם לז ב) אבל שאר מילי אף שאין נשבעין עליהם מ"מ אם נשבע מעצמו חייב אשם וחומש ועמש"כ שם בס"ד וכן מצינו בפ"ה דשבועות מ"ב דאפי' כופר בכל שא"ח שבועה מה"ת מ"מ חייב עליה קרבן וחומש אם נשבע מעצמו עתוי"ט שם ד"ה משביעך הא' וכ"מ (לקמן קה ב) ובכ"ד ודע דהתוס' כאן אזלי לשיטתייהו (שם מ) ד"ה אבל דלדידן דקי"ל כרב אפי' ע"א אינו מחייב שבועה בפחות מב"מ כסף אבל כה"פ חולקין עליהן בזה וכ"כ בעצמם (בהכותב ר"ד פח) ובדבריהם שם יש ליישב מה שהקשיתי עליהם משטר ע"ש:

בא"ד ואפילו בשבועת עצמו מחייב כו' ושלא בפני ב"ד מפי עצמו. לכאורה אין משם ראיה דמפ"ע דשם פירושו שהוציא מפיו השבועה ולעולם א"ל דב"ד פסקו עליו שישבע ומשלא בב"ד א"ר דגם שבועת הדיינין יכול לישבע חוץ לב"ד זולת בטוען טע"ג בעינן דוקא שתהיה השבועה בפני ב"ד (לקמן קו) ונ"ל משום דכתיב גביה ונקרב בעה"ב אל האלהים:

דף קג:

במשנה וכן בפקדון. עי' בתוי"ט שדבריו אינם מובנים ונראה דט"ס שם וצ"ל וכן בגנב או דר"ל דפי' וכן היינו לענין כו':

דף קד:

תד"ה וריו"ח קי"ל דרב כו' וה"ה דלגבי שמואל כו'. אינו מוכרח דאולי בדיני ה' כשמואל אף נגד ריו"ח אמנם גמרא ערוכה בעירובין (מז ב) דשמואל וריו"ח הלכה כריו"ח וכן הביאו בעצמם מהא (בב"מ יב ור"ה לד):

דף קה.

רש"י ד"ה אגף וכלי המקבל טומאה א"ח כו'. משמע מפי' דה"ט דניקבה א"ח דהטומאה נכנסת להחבית דרך הנקב ונטמאת (ושוב א"ח) ושיעור הנקב הוא בכונס משקה כמו שהביאו התוס'. אך ק"ל מאי קמבעיא ליה לרבא תיפשוט ליה ממה שהוכיחו התוס' (בב"ב ר"ד כ) דיש חילוק במיעוט מכשיעור בין בטלו ללא בטלו ע"ש והוא כעין תמיהת התוס':

דף קה:

רש"י ד"ה פטור העד כו' וה"נ גורם לממון נינהו בה ולא במוצאה כו'. צ"ל הד"א ומש"כ דא"נ אסהידו ליה ראינו כו' ופוטר עצמו בשבועה כ"נ דצ"ל ואע"ג דקי"ל דמוצא מציאה לא ישבע ונראה ודאי דה"ה בטוען נאנסה היינו דוקא היכא דהודה מעצמו שמצאה אבל אם יש עדים שמצאה לא וכ"מ מהא דאריו"ח (לקמן קו ב) הטוען טענת גנב באבידה משלם ת"כ וז"א אלא לאחר שבועה שיחייבוהו ב"ד דוקא כדמוכח שם ע"א ומשמע מלשונו זה דאפי' אם שני עדים הן פטורים מקרבן שה"ע ולא כן פי' לעיל ודברי מהרש"ל בזה דחוקים:

תד"ה כאן ובעדים כו' חיוב אונסין. כצ"ל:

בא"ד ומיהו תימה כו' תרווייהו הל"ל מונשבע על שקר. לכאורה כיון דמוקי לא תכחשו בנשבע ובאו עדים ולא תשקרו בנשבע והודה א"כ ע"כ לשון הכחשה נופל היכא דנודע כחשו ע"פ עדים ולשון שקר הוא אם הודה בעצמו שקרו וא"כ איך יאמר עונש על הכחש שנודע בעדים (אשר אין זה בגדר שקר) מן ונשבע על שקר:

דף קו.

גמרא דכי כתיב קרא בפקדון כתיב. ק"ל דלמא ה"ק קרא דאף אם באו עדים אח"כ שנגנבה או שנאבדה דהיה חיוב לשלם (דקרא בש"ש כתיב) או שמתה בפשיעה מ"מ פטור הואיל דכבר נשבע אבל היכא דישנה בעין חייב להחזיר:

שם אלא אמר ר' כל הודה כו' ול"ש טוען טענת גנב לא אמר רב כו'. כ"נ דצ"ל ומלת נמי למחוק:

רש"י ד"ה כאן בקופץ וקניה באותה שבועה. כצ"ל:

דף קו:

רש"י ד"ה ולישני ליה כגון כו' ומשני דריו"ח כר"מ ס"ל כו'. והתוס' ברפ"ח דשבועות כתבו משום דסתם מתניתין ר"מ היא. אולם גם המה תברו לגזיזייהו דשם בכאן בד"ה ולשני. דקרו לה ברייתא וכן (לעיל סג ב) גרסי במשנה שגנבו א"כ ע"כ הא ברייתא היא:

דף קז.

בתוס' [ד"ה עירוב] אבל קשה דבפ' השואל כו' אלמא דל"מ רחב"י בלא הודאת מקצת כו'. לכאורה שואל נמי כל הנאה שלו (שם בר"פ) ודומה למלוה דאינו מעיז מפני הטובה שעשה לו ואולי מפני דאינו יודע (ר"ל אם שאולה או שכורה אבל א"י אם הלויתני ודאי הוה העזה הואיל דהלה טוען שנתן לו מיד ליד) אינו העזה כ"כ לכן שפיר יוכל להעיז ולומר א"י וכיון שא"י לישבע משלם. ובזה יש ליישב הא דהביאו לקמן מסלעין דינרין דמיירי בהלואה והרגיש המהרש"א משום דהתם ג"כ יוכל להעיז דקמסייע ליה שטרא:

בא"ד דלכפור ודאי אינו מעיז במידי דידע ביה חבריה. אם תרצה לעמוד על כוונתם בזה עי' בנה"מ בכללי מיגו סי' כ':

בא"ד ומיהו ההוא דהשואל קשה לפירושו כו'. (בב"מ צח) בד"ה משכחת כתבו בפשיטות דלשבועה שנאנסו אה"נ דלא בעי הודאה רק דלטענת א"י אם שאולה אם שכורה דהיא כפירה בעי הודאה והכא כוונתם להקשות דנחייב לו שבועה דשכורה מתה ע"י גלגול שבועה דנאנסה ומחשאיל"מ והתם כתבו דעי"ג א"י להשביע כיון שאין הנתבע טוען ודאי ע"ש בדבריהם במתני':

דף קז:

גמרא א"ר מ"ט דרמב"ח כו' ש"ש יליף נתינה נתינה כו'. ק"ל הא דפליגי ר"א ורבינא (בב"מ צה א) בפשיעה בבעלים אי מקרא נדרש לפני פניו או לא ותיפוק ליה מגז"ש זו:

שם בעי רמב"ח ממון המחייבו כפל פוטרו כו'. כה"ג נסתפקתי בטוען טענת גנב ולא היה שם הודאה במקצת דפטור משבועה לפיר"ת לעיל בתד"ה עירוב לכ"ע או לרחב"א ורמב"ח אף לפרש"י וריב"א רק דנשבע ע"י ע"א שהיה מכחישו אם בא אח"כ עד שני אי מצטרף תו עמו העד הא' לחייבו כפל מי אמרינן דעד המחייבו שבועה אינו חוזר ומחייבו ממון כיון דבלא שבועה לא היה חייב כפל לכן לא דמי להא דבשו"ע סי' פ"ז סעי' כט ויותר יש לדמותו למש"כ הש"ך בסי' צ"ב סק"ח. ועי' בסמ"ע סי' ל' ס"ק טו:

דף קח.

גמרא דאמר ר' וחמישיתיו יוסיף עליו כו'. כצ"ל וכ"ה (לעיל סה ב):

תד"ה חד אבל כשהודה קודם כו' דמודה בקנס ואח"כ באו עדים דפטור. ולעד"נ דאף למ"ד דמודה בקנס ואח"כ באו עדים חייב מ"מ הכא פטור מכפל כיון דכבר נתחייב חומש בהודאתו כמו דכפל פוטר חומש דאתי בתריה ה"נ חומש הבא קודם פוטר כפל הבא אחריו כלישנא דר"פ לקמן תרי גווני ממונא קא"ר דלא נשתלמו כו' ובזה מיושב היטב הרמב"ם בפ"ד מהל' גניבה ה"ז ממה שגמגמו עליו הטור והכ"מ ע"ש:

דף קח:

במשנה והעדים מעידים אותו שאכלו כו' הודה מעצמו משלם קרן וחומש ואשם. לענין קו"ח ואשם בהודה מפ"ע ה"ה אם פשע כמבואר בסוף שבועות. אבל בסיפא בטוען טע"ג והעדים מעידים אותו שגנבו דמשלם כפל פשע לא כדאיתא (לעיל ס"ד קז) וע"ש בתד"ה מה:

שם הגוזל את אביו כו' ה"ז משלם כו' לבניו כו'. הרמב"ם בפי' מוקי לה דוקא כשהגזילה בעין ועי' בחבורו רפ"ח מה"ג. וק"ל דלפ"ז מאי פריך הגמרא נמחליה לנפשיה מי לא תנן מחל לו כו' נימא התם שאין הגזילה קיימת וכל"ק דר"פ (לעיל קה) על הא דפחות מש"פ:

תד"ה לוה ואם הגזילה בעין צל"פ שילוה עליה ויעשנה אפותיקי כו'. כנ"ל דצ"ל:

דף קט.

שם ויחזיר לבניו כו'. עי' בתוי"ט מש"כ ולדבריו הא דתנן כו' ה"ה דרשאי ליתנה להם כו' אבל להר"ן כו' ול"נ כיון דהתם רשאין ליטול ע"כ ממילא אין לו בו טה"נ הואיל דאפילו לא יתן יטלו מעצמם בע"כ או כיון דהתם הוא כאילו אינן שלו כמש"כ התוי"ט שם בתירוצא דרבא א"כ מחוייב לתתן לכהן וללוי שיבא ראשון וכדאיתא בפ"ד דפאה מ"ט לרבנן מאי טה"נ יש כאן:

דף קי.

גמרא אימא לבע"מ טהורין. ע"כ צריך שיזהרו הכהנים הטמאים שלא יגעו בבשר עי' תוס' (פסחים עט) ד"ה או. אולם חזינן מהכא דאע"ג שנזרק בטומאה מ"מ נאכל לטהורים אם לא נטמא הבשר וחדוש הוא [עי' יומא (ז.) תוד"ה דם] :

תד"ה לבע"מ תימה כו'. ואנכי משנה ידענא בר"פ טבו"י וכל שאין לו בבשר אין לו בעורות ונפ"ל שם (בגמרא קג ב) מקרא וצ"ע על רבותינו בעה"ת איך נעלמו מכ"ת המשנה והגמרא:

במשנה נתן אה"ק ול"נ אה"ח אין החומש מעכב. ופרש"י נתן אה"ק לכהנים ל"ד נקט דדין זה הוא אף שלא בגזל הגר וכ"כ הרמב"ם בחבורו:

גמרא או אינו אלא אשם זה איל. ופרש"י ומושב זה קרן א"כ נ"מ פשוטה דא"צ חומש בגזל הגר וצ"ל דל"ד נקיט קרן אלא גם חומשו בכלל הואיל דשניהם נזכרים במקרא שלפניו:

שם או אינו אלא המושב זה כפל ובגניבת הגר הכ"מ. נראה דר"ל בטוען טע"ג ונשבע ובאו עדים והודה אח"כ ואיכא כפל ואשם ודלא כרשב"י (לעיל סה ב) ויתיישב בזה תימה דהתוס':

דף קיא.

גמרא הב"ע כגון דנפק משמרתו דיהויריב כו'. כצ"ל:

דף קיא:

תד"ה הגוזל ואמר נמי בפרקין. הוא (לקמן קטו):

תד"ה גזל ורמב"ח מוקי לה לפני יאוש. כ"נ דצ"ל ולמחוק מלת אף:

דף קיב:

גמרא אר"א א"ר שבתאי כו'. בהגהת הגרי"פ צ"ל או סיומא דתהי כו':

שם א"ת יבא בעל השור כו'. (סנהדרין יט):

תד"ה מצי והלכך אפילו לוה מצ"ל כו'. כ"נ דצ"ל:

דף קיג.

גמרא רב אסי איקלע בי ר"כ כו'. בגליון הש"ס החדשים צ"ל רב אשי אבל עי' מהרש"א (בכתובות כג) שכתב דמצינו רב אסי בתראה בתר אביי ורבא וכן מצינו (שם ח) רב אסי איקלע לבי רב אשי:

שם דתניא אסור להבריח בו אה"מ. כצ"ל וכן בדברי ר"ש משום ר"ע צ"ל בו וכ"ה ברא"ש וברי"ף הגי' בהם:

דף קיג:

רש"י ד"ה היכי מייאשי דהשתא נמי גוביא דדיקלא מיקרו. לעיל צו א:

רש"י ד"ה והנ"מ דבורלא אברול ארעא. בנ"י משמע שהיה לפניו הגי' ברש"י אכילה דארעא וע"ש:

דף קיד.

[רש"י] במתני' ד"ה הרי אלו שלו וקננהו האיך ביאוש ושינוי רשות. וכ"כ אחריו הרע"ב ובתור"ע הקשה דבסוגיין משמע דזה לא מיקרי ש"ר וה"ר מהתוס' (לעיל סז) שכתבו טעם מדוע לא הוה כאן ש"ר ותמיהני שהביא מקושיית התוס' והעלים עין מתירוצם דמסקי דזה הוה שפיר ש"ר וסוגיין ישבו שם א"כ על הרע"ב אין כאן תלונה כלל ויסבור כשיטתייהו ורש"י שפי' לקמן בגמרא בד"ה יאוש כדי שנתיאשו הבעלים ביד המוכס (וזה דלא כדמסקי התוס' שם) הרי פי' דברייתא פליגא אמתני' והברייתא סברה דאפי' יאוש וש"ר לא קנה והא דקאמרה הגמ' קסבר יאוש כדי לא קני הוא להסביר הטעם דהואיל דיאוש כדי ל"ק ה"ל כקודם יאוש דאר"ח לעיל בר"פ דרצה מזה גובה כו' ופרש"י דהשני נעשה כגוזלו מבעליו וזהו ג"כ כוונת סיום הגמרא ומעיקרא באיסורא אתא לידיה כנ"ל נכון ליישב שיטת רש"י בעז"ה:

רש"י ד"ה מחשבתו חשב עליהם לדבר כו'. כצ"ל:

תד"ה ת"ש הגנב והגזלן כו' ומשום כו'. כצ"ל וכוונתם על הא דמשני בלסטים מזויין:

דף קיד:

גמרא והיו קורין אותי יוחנן כו'. כצ"ל וכ"ה בכתובות:

דף קטו.

רש"י ד"ה שרי עביטך שבידי. משמע דמפרש דר"ה גופיה זבן הגלימא ומלשון הגמרא נראה דאיש אחר זבן רק דאתא דינא קמיה דר"ה ואולי ט"ס ברש"י וצ"ל שבידו:

דף קטז:

גמרא רשאין החמרין כו' יעמידו לו חמור אחר. כצ"ל וכן לקמן גבי ספנים:

שם ה"ד אי דיכולין להציל כו' ואי דלא יכולין להציל. כצ"ל:

שם הכא בפועל עסקינן. כצ"ל:

שם רב אשי אמר כשיכולין להציל כו'. כצ"ל:

תד"ה יחסנינה כדכתיב הנה כסה (כצ"ל בל"ו) כו'. פשוט דיכוונו על קרא דר"פ בלק והמרשים טעה והטעה גם את הגרי"ף להגי' וכסה:

תד"ה ל"צ אבל הכא דאנסוהו להראות שלו חייב שלא ה"ל להראות כו'. ק"ל דאפי' לא הראה הא הוי מחמת הגזלן ואולי מיידי שאנסו כל בעלי הבקעה וגם את הנגזל בכללם:

דף קיז.

גמרא אמר רבה אם הראה מעצמו כו'. הש"ך בסי' שפ"ו סק"א גורס רבא ע"ש:

שם אחמרא דר"מ בריה דר"פ כו'. (בכתובות סא) ר"מ ור"פ בני דר"ח וכ"ה גירסת הרי"ף והרא"ש כאן וכן העתיקו התוס' (בב"ב קמא) ד"ה לדידי:

דף קיז:

גמרא ת"ר הגוזל שדה כו' חייב להעמיד כו' ד"ר אלעזר. בשבועות איתא אליעזר בי' וכ"מ (בסוכה ד"ד לא) ברש"י ותוס':

דף קיח.

במשנה או שלוה הימנו. כצ"ל:

רש"י ד"ה לא יחזיר אין זה יכול לכופו לקבל כו'. וכ"ע התוי"ט כלומר אבל אם החזיר וקבלו פטור זה מילתא דפשיטא אבל פשוט דרש"י כוון לאפוקי דאם המלוה תובעו במדבר חייב הלוה להחזיר לו אף שם וכדלקמן בגמרא:

גמרא לעולם דלא קתבע ליה ורישא בבא לצאת ידי שמים. בתוי"ט אבל אומר ברי לי שלא הלותיך היה זה פטור הן בזה אפי' באומר הלה הלויתני ולא פרעתיך בודאי ג"כ פטור:

תד"ה שלא (בסופו) שיודע שאבדה לו כו'. כצ"ל:

דף קיח:

רש"י ד"ה ברקועתא שהטלה ניכר הוא כשגנב כו'. תימה דא"כ הוה לדעת וצריך דעת דוקא לרב:

דף קיט.

גמרא מחמס בנ"י אשר שפכו דם נקי בארצם:

שם וכ"ת נפש דידיה אין אבל כו' ת"ש בניך ובנותיך וכ"ת כו'. כצ"ל:

רש"י ד"ה אבל נפש הא מאת נפש כו' אלא נפש הנגזל אבל כו'. כצ"ל:

רש"י ד"ה בגליל שהשמן שם ביוקר. עי' שבת מז תד"ה בגלילא:

דף קיט:

גמרא השתא טווי שקלי ארוג מיבעיא. כזה בבכורות (כט ב):

שם השתא טווי שקיל בגדים מבעיא. גם כזה שם:

רש"י ד"ה טווי אריג אם טוואן הגרדי כו'. כצ"ל: